LEXICON IURIDICUM IURIS ROM. SIMUL ET PONTIFICII A DOCTORIBUS...

Simon Schard, Rudolph : von Kamphausen

M

LEXICON IVRIDICVM

IVRIS ROM. SIMVL ET PONTIFICII A DOCTORIBVS ITEM ET PRACTICIS IN SCHOLA ATQVE FORO VSITATARVM VOCVM

PENVS.

ET HIC

SIMONIS SCHARDII I.C.

POST OMNES OMNIVM VIGILIAS

LABOR.

In hac Editione non ſolùm plurima loca ſuæ integritati reſtituta, ſed & multa ſecundò & tertiò repetita, ſublata.

STVDIO ET OPERA RVDOLPHI A KAMPHAVSEN TRANSYSVlani, I.C. clariſſimi, & prouinciæ Heinſbergenſis Præfecti.

Catalogum Auctorum quorum in hoc Schardij Etymologico fit mentio, & ex quibus potiſsimum desumptum, ſtatim pòſt præfationem inuenies.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Apud Ioannem Gymnicum, ſub Monocerote.

Anno M, D. XCIII.

Cum Priuilegio Cæſ. Maieſt. Speciali ad Decennium.

CATÆ

CATALOGVS AVCTORVM, QVORVM IN HOC [illegible] ETYMOLOGICO [illegible] TESTIMONIIS [illegible] DESVMPTA [illegible]

A

A. Gellius.
Adrianus Turnebus.
AEmilius Ferretus.
Albericus de Rosate.
Andreas Alciatus.
Andreas Tiraquellus.
Antonius Augustinus.
Antonius Contius.
Antonius Gomezius.
Antonius Goueanus.
Antonius Nebrissensis.

B

Barnabas Brissonius.
Bartolus de Saxo Ferrato.
Benedictus Curtius.
Benedictus Lampridius.
Bernardinus Maffeus.
Blondus Flauius.

C

Caius Cotta.
Cattellianus Cotta.
Corpus Canonicum & Ciuile.

D

Dumbertus.

E

Erasmus Roterodamus.

F

Fabius Cotta.
Franciscus Balduinus.
Franciscus Connanus.
Franciscus Curtius.
Franciscus Duarenus.
Franciscus Hotomannus.

G

Guilielmus Budaeus.
Gui[illegible]

H

Hermippus Callimachius.
Hugo Donellus.

I

Iacobus Cuiacius.
Iacobus Curtius.
Iaco[illegible]
Iacobus Spiegelius.
Ioach. Mynsingerus.
Ioann. Baptista Caccialupus.
Ioan. Baptista Ferretus.
Ioan. [illegible]
Ioan. Bre[illegible]
Ioan. Brodaeus.
Ioannes Cora[illegible]
Ioannes [illegible]
Ioannes Drolaeus.
Ioannes Ferrandus.
Ioan. Oldendorpius.
Ioannes Robertus.

L

Lanzinus Curtius.
Lazarus Bayfius.
Lilius Gregorius Gyraldus.
Lodouicus Caelius Rhodiginus.

M

Marius Antonius Maioragius.
Martianus Capella.
Matth. Wesenbeccius.

N

Nicolaus Bellonus.
Nonius Marcellus.

P

Pardulphus Pratteius.
Petrus Aldobrandinus.
Petrus Anchoranus.
Petrus Crinitus.
Petrus Peckius.
Petrus Pithoeus.
Petrus Rebuffus.

Q

Quintus Curtius.

R

Raphael Fulgosius.
Raphael Sailerus ex Com. Duareni nódú excusis.

S

[illegible]s Medici.
Siluester Aldobrandinus.
Simon Schardius.
Stephanus Forcatulus.

V

Viglius Zuuichemus.
Vlricus Zasius.

LEXICON IVRIS SIMONIS SCHARDII I. C. OPERA AC STVDIO COLLECTVM,

In hac editione non solum plurima loca suæ integritati restituta, sed & infinita quæ secundò & tertiò repetita, sublata.

DE LITERA A.

A LITERA, de qua M. Cicero lib.1. de Diuinat. Sus (inquit) rostro humi A, literam impressit. Eadem in Græciam è Phœnice à Cadmo adlata fuit, vt Plinius [illegible] ... stor. [illegible] ... inuentoribus [illegible].

A. salutaris litera à Cicerone pro Milone rectè dicitur. Nā apud veteres Romanos absolutionis notam fuisse, docent Alexan. ab Alex. Genial. dierum lib.3. cap.14. Bud. in l.2. ff. de origi. iur. & eruditissimi quique, ex Asconio [illegible] pro Milone. Fuit etiam nota in suffragijs, & comitijs legum, qua se ciues repudiare rogationem significabant. Nam [illegible] tabulæ dari solebant: quarum in altera V R id est, VT ROgas, scriptum erat: in altera A. id est, Antiquo, antiqua sequor, noua non placent. Erat & vt aliæ permultæ, prænominis nota, vt ex Valerio Probo, Epigrammatisque Vrb. Veteris liquidò constat. Sed &

A. Augustum significat in inscriptionibus & subscriptionibus constitutionum C. Theodos. & Iustiniani, & Nouel. Erat &

A. litera nota prænominis, & [illegible] postposito, Aulum significat: hoc modo, A. O. filius, qui fuit iurisconf. Octauij Cæsaris imperio, Ser. Sulpicij auditor. Item A. Cassellius, vel vt in plerisque locis est, Cascelius (si Bernardino Rutilio credimus, qui vitas priscorum iurisconss. exactè eleganterque conscripsit) iurisconsultus item æqualis Trebatio atque Ofilio: quorum meminit Pomponius in modò citata l.2. Seruius autem. (al. §. Seruius cùm in caussis. & §. Fuit eodem tempore & Trebatius. Spiegel.

A quoque præpositio est, quæ pro donec, teste Alciato lib.7. Parerg. cap.21. accipi debet apud Terentiū Clementem l. sed si hoc.63. §. fin. ff. de cond. & demonst. ibi, si à liberis non nupserit: id est, donec vel quamdiu filios habuerit eos non deseruerit. Sonat etiam idē quod, Pro: quo significatu vsus est M. Cicero in Cluentiana: Non modò dicendi à reo, sed ne surgendi potestas, &c. id est, pro reo. Sumitur quandoque pro, Post, apud Pōponium l.1. §.3. & 13. ff. de orig. iur. à regibus, à cæde: id est post reges, post cædem. & apud Paulum l. pater. 30. §.1. ff. de adulter. Interdum loci propinquitatem denotat: vt, A theatro venire: id est, à loco, qui est iuxta theatrum. Aliquando ponitur pro, Per: teste Alberico, vt in Antonini constitutione l.1. C. ad leg. Fab. de plag. ibi, A quo: id est per quem. Interdum sumitur pro, De: vt, A castro Nouo. Sic aliquando non indoctos loquutos fuisse scribit Thom. ille Linacer, Anglorum decus: indicans etiam pro, Versus, præpositione vsurpari. Sed & separationem significat apud Pomponium l.3. §. fin. ibi, A Brundesio. ff. de acti. empt. Idque Bart. in l. si ex duobus. ff. de duob. re. & Bald. in l. à caligato. C. de nupt. adnotant. Priuandi quoque vim habet, & significationem verbi, cui iuncta est, immutat: vt in dictiōe ἀπολις, qua vsus est Vlpianus in l.1. §. hi quib. ff. de leg.3. quaque extorres significantur.

A quoq; præpositio causatiuè accipitur apud D. Augustinum, & Isidor. c. coniuges. & can. coniunx.27. qu.2. Sumitur etiam pro Ex, apud Gaium, l. adeò.7. §. quòd si vno. ff. de acq. re. dom.

A præpositio aliquando subauditur à iure, apud Macrum, l. milites agrum.3. in princi. ff. de re milita. & apud Papinianum, l. liberto.31. §. litem. ff. de neg. gest.

A præpositione eleganter vsi sunt Iurisconss. habetq; vim immediati temporis. Sic Pompon. l.2. §. Et cum placuisset. de orig. iur. dixit, A cæde: pro, Continuò post cædem. Item, à regib⁹: pro, Pōst reges, in ead. l.2. §. quod ad magistratus. Item Paulus simili loquendi figura pro[illegible] dixit, A diuortio, in l. pater.30. ff. de adult.

ITEM eleganter vsurpatur, quum inter partes dissidentes volumus significare, alterutrius expugnatores, & amicos: vt qui à reo, vel ab actore esse dicuntur. Particulæ verò hæ, iunctæ cum certis nominibus ministros significant: vt, A manu, à studijs, à commētarijs, à libellis, à rationibus. Sueton. in Claud. Super hos Polybium à studijs, Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus, quos decreto quoque Senatus, non præmijs modò ingentibus, sed & Quæstorijs, Prætorijsque ornamētis ornari passus est.

A & A B. dictiones, suapte natura sunt exclusiuæ & separatiuæ: vt voluit gloss. in l. ratio. aliàs l. datio.3. §. si per venditorem. in fin. ff. de actio. emp. & in l. si ex duobus. in princ. in verbo, ab altero: & ibi Ange. ff. de duob. reis, Bart. in l. meminisse. in princ. ff. de offi. procon. Oldrad. latè consil. 49. consueuit dubitari. col.1. Sign. consil.101. factum sic se habet, infans. colum.2. versi. præterea diffinitio. Bald. qui notanter tamen distinguit in l. nuptę. §. Senatores. ff. de Senato. & in l. militis codicillis.36. ff. de testamē. mil. & in c. cæterùm. colum. pen. versic. item scias. extr. de iud. & in c.1. col.2. de seq. poss. & fruct. & in c. excommunicatis, quod est penult. & ibi Barb. in 2. not. extr. de offi. legat. & idem Bald. in c. ego. N. de iureiu. & plenè ac pulchrè consi. 457. colu. 3. lib.1. & consil.357. versf. nota pro duce. col.2. versicu. sequitur. lib.5. Pet. Anch. in c. statutum. colum.2. in 5. not. de præben. lib.6. Lucas Pen. in l.1. ad fin. C. vt nemo ad suum patro. lib.11. Pet. Ferra. in tit. Forma. capit. quand. test. produc. ad æter. rei memor. in verbo, vsque ad Calen. Ianu. cum alijs concord. adductis ab Alex. in addi. ad Bart. in l. patronus.35. §. Sempronio. ff. de leg.3. & consil.42. libr. 3. & Maria. in c. literæ. colum.12. extr. de dilatio. & Corne. consil. 259. quæritur à me. colum. vltim. libr.1. Quod & ex eo satis probatur, quòd qui rectè ac propriè loquūtur, ijs dictionibus, A & A B, pro dictiōe Pōst, quæ & separatiua est, vt diximus in præcedenti limitatione, sæpe vsurpant: vt de priore Pomponius noster in l. 2. §. quod ad magistratus. ff. de orig. iur. vbi ita scribitur: & veluti secundum locum à regibus obtinebat: id est, vt annotat Zasius, post reges: neque enim is rex erat. Et Suetonius in Cæsare: Plebs statim à funere ad domum Bruti & Cassij cum facibus retendit. Et Plinius libr.25. cap.5. Hoc contingere, si à conceptu succus continuus bibatur in passo. Et paulò post. Quarto die à balneo coire eos. Et latè Andr. Tiraq. in repeti. l. si vnquam. in verbo postea. C. de reuo. donat. De dictione etiam Ab, est illud in eundem sensum Plauti in Pœnulo. Iam ab re Diuina credo apparebunt domi. & Columellę lib.11. ca. 15. Post hæc quæ diximus, ouillum, & ab hoc caprinum est. & Ouidij, Tristium libr. 4. Elegia 10. eademque vltima:

Tu mihi (quod rarum est) viuo sublime dedisti
Nomen, ab exequijs quod dare fama solet.

Vt interim omittam Accursium, ita hāc dictionem exponentem, in l. neminem.64. in prin. C. de decurio. lib. 10. Nec interim prætermittam, quosdam esse, qui inter huiusmodi dictiones A & A B discrimen faciunt, quantum ad vim excludendi vel includendi, vt per Alberi.

A in l.1.

in l.1.§.æstatem.ff.de aqua quoti.& æstiua. Tiraquellus in tract.*de retraict lignagier. §.1. & iour.glo.11.*

Est item A vel A B dictio significatiua termini, A quo, sicut dictio Vsque, termini Ad quem. Hic autem terminus A quo, significat exclusiuè, de quo Barto.in l. patronus.§.1.in fin.ff.leg.3.Olden.

A BIS septem verbis. Prouerbium est in eos cõpetẽs, qui à noxia quapiam purgati sunt: propterea quòd antiquitus mos esset, homicidio pollutos, vestes suas bis septem inundationibus immersionibusque lauare. Erasm.citat Suidam.Spieg.

A BRVNDVSIO vinum venire, Pomponius venustè dixit in l.3.sub finem, de acti.empt. cuius sensum Interpres non est rectè assecutus: qui tamen obuius est, callentibus Romani sermonis elegantiam, cuius fuêre veteres Iurisconsulti in primis obseruantes, vt in Cõpendio eruditissimorum hominum testimonio probabimus.Spieg.

A CANE feroce læsus: vide Paulum in l. 2. ff.si quadrup.paup.fec.

A CAPITE arcessere. Quum res ab eo repetitur, quod est in negocio præcipuum, à capite arcessi dicitur. Vide Ciceron.lib.de oratore 2. Item libr.de Legib. 1.& in Topicis.Spieg.

A CAPITE ducere: id est, ab origine. Caput est enim, è quo riuuli manant. Vlpian.in l.1.§.ait Prætor.26. de aqua quotid. Nam superiora, inquit, interdicta, ad eos pertinent, qui à capite ducunt. Vide infrà, Caput aquæ.Spiegel.

A CAPITE periculum propulsare. Vide, Agere de capite.

A CAPITE rationem reddendam, vt intelligi debeat, ostendit Paulus iurisconsultus, in l.& qui natura. (aliàs l.atquin natura.19.§.1.ff.negotiorum gestor.

A CARCERIBVS. Latini scriptores cũ exorsum negocij significare volunt, ab ipsis carceribus, dicunt: quum finem, ad metam vsque. Sumptum à certaminibus equestribus, vbi cursus initium est à carceribus, id est repagulis. Carcer autem, vndecunque prohibemur exire, locum significat: ab arcendo dictus Varroni. Est tamen noxiorum propriè custodia: quem nonnullis à coercendo deduci placet. De quo vide Bart.in l.capite quinto.25. ff.ad leg. Iul. de adult.& infrà, Carcer Iure Ciuili.Spieg.

A CERTO hærede legare: est certo hæredi, vt legatũ aliquod pstet, mandare, sic vt ab illo debeatur solo. Cicero in Topic. Si paterfamiliâs vxori ancillarum vsumfructum legauit à filio, neque à secundo hærede legauit mortuo filio, mulier vsumfructum non amittet. Idem pro Cluentio: Itaque ei testamento legat grandem pecuniam à filio, si qui natus esset: ab secundo hærede nihil legat. Marcellus l.1.D. de auro & argento: Seia ab hærede P. Mæuio ita legauit. Iulianus l. quæsitum, 91.D.de lega.& fid.1. Si filiusf. qui filium habebat, hæres institutus fuisset, an ab eo, filio eius legari posset? Respondi, cum possit à filio patri legari, &c. Item Neratius, l.à Titio, 74.ff.de furt. A Titio hærede homo Seio legatus, ante aditam hæreditatem Titio furtum fecit.Hotoman.

A COMMENTARIIS, qui præsunt commentarijs: id est, qui in commentarium custodias referunt, & veluti diarium custodiarum conficiunt. Hos Ascõius, vt & Iurisconsultus, vocat Commẽtarienses, non à commentario, carceris loco, vt Accursio diuinare libuit, quemadmodum à Budæo in l.abesse.31.ff.ex quib.caus. maior. rectè notatur.Spieg.

A CVBICVLO, pro eo qui Principali cubiculo minister adscriptus est, vsurpari video etiam à non vulgariter eruditis. vt attestatur Epigraphe, quæ extat apud Ciceronianorum principem, Petrum Bembum, lib.Epist.11. quas ipse Leonis x. Pont. Max. nomine scripsit. Dum hanc adnoto dictionẽ, ecce adfertur epistola (vt id siderali decreto factum videri possit) indicans, incomparabilem E Q. Germ. Ioan. f. Baronem Auij & Brẽtoni, Gaudẽtium à Madruschi, qui insigni alioqui perueteriq; apud Vennones familię, virtute sua planè heroica, nouum splẽdorem inuexit (quod ego pluris faciendum censeo, quàm niti tãtùm maiorum imaginibus) à consilijs Cæs. FERDINANDI præfectum Regiorũ liberorum Sacro cubiculo (sic enim ab Imp. in Constitut. posterioribus appellatur) esse declaratum. Qui q. dem magistratus, etiam apud nostræ nationis Principes, qui Romanum solium insederũt, inter honoratos est habitus: cuius nec hodie nomine censeri, è Septemuiris Germaniæ, quibus sacrosancta est eligendi Imperatores potestas, fastidit Marchio, vt nunc appellatur, Brandenburgensis.Spieg.

A CVNABVLIS, id est, à pueritia, siue primis vitę rudimentis. Vide infrà, Cunabula.

A DEO ficti. Qui vehemente ad aliquid natura cõpositi sunt, hos prouerbiali sermone ad hoc natos, factos, sculptosque dicimus. Huc allusisse videtur Imp. in Auth. vt hi qui obl.se res hab.perh.min.in prin. Sp.

A DVVMVIRO: pro imperio vel permissu Duumuiri. A Duumuiro dimitti intelligẽdus est, qui iussu, permissu, mandatúue Duumuiri dimittitur. Vlpianus l.si quis, 52.§.si fugitiuum.ff.de furt. Si fugitiuum meum quis quasi suum à Duumuiro vel ab alijs qui potestatem habent, de carcere vel custodia dimitteret, an is furti teneretur? In vulgatis libris, DIMITTERE, ACCIPERET: vt sit potestatem dimittere: quod mihi non probatur. Nam ita hoc dictum est, vt alibi, Ab aliquo se liberare: & ita accipiendum sensit ibid. Bart. Hotoman.Prat.

A FILIO legare, id est, ita legare, vt legatum non nisi à filio, si quis natus esset, accipi possit, à substituto non item: vt scilicet legatario curęsit salus filij cum in ea emolumentum positum intelligat. Nam legata non valent, si is à quo nominatim testamẽto relicta essent, hæres esse non potuisset.Spieg.

A FONTE ducere, ea figura dixit M. Tullius lib. de Legib.1. qua de Oratore 2. A capite arcessere. De quo paulo antè: Visne ergo, inquit, ipsius Iuris ortum à fonte repetamus? Spieg.

A FRONTE atque à tergo, pro eo quod est, diligenter inspicere, & præterita cum præsentibus ac futuris conferre. Id quod in primis ad perfectum Iurisconsultum pertinet. Cuius imaginem nobis exhibet Cicero in Philippica 9. in persona Seruij Sulpitij. De quo latius in Compendio.Spieg.

A IVVENE suum cõsequi: apud Caium in l.patri. 27.§.si pecuniam.verf.prædium.ff.De minoribus.Spie.

A LAVDE abesse: pro, laude carere.

A LENONE manu asserere: pro eo quod est, à lenonis possessione & dominio, sermone in compendium redacto, dicitur à Plauto in Persa.

A LIBELLIS vocantur, qui principi in libellorum, hoc est, vt vulgò Supplicationum dicimus, negocio subseruiunt. Triphonius in l.rescriptum. ff.de distract.pign. Rescriptum est, ait, ab Imperatore, libellos agente Papiniano. Erat autem Seuerus Pertinax, cui Papinianus aderat à libellis, quem filius eiusdem Imperatoris interfecit.Spieg.

A LIBERIS: pro, quamdiu liberos habebit. Terentius l.sed si, 62.§.2.ff.de condit.& demonstr. Quum vir vxori, si à liberis non nupserit, in annos singulos aliquid legauit, quid iuris sit? Iulianus respondit, posse mulierem nubere, & legatum capere. Quòd si ita scriptum esset, Si à liberis impuberibus non nupserit, legem locum non habere: quia magis cura liberorum, quàm viduitas iniungeretur. id est, Quamdiu liberi erunt impuberes. Papinianus l.cum tale, 72.ff.eod. cum tale legatum esset relictum Titiæ, si à liberis non discesserit, &c. Similiter Paulus libr. Senten. 2.cap.29. Potior quis esse debet, inquit, nõ solùm à gradu generis, sed & substantia rei familiaris. Similiter in Cluentiana Cicero dixit: Non modò dicendi à reo, sed ne surgẽdi quidem potestas erat: id est, pro reo. Vide Alci.cap. 21.lib.7.Parerg.Hotoman.

A LINEA incipere dicuntur, qui ab ipso rei exordio sumunt initium. [illegible], obseruauit,

uit, Tertullianum ad lineas dixisse: pro eo quod est, ab integro. Spieg.

A MANV seruus, & à manibus scriba, cuius manu ad literas scribendas Principes uti solent. Barbari Ingrossistas nominant. Tranquillus: Post vxoris excessum, Cænidem Antoniæ libertam adamauit, & à manu dilectam quondam, sibi reuocauit in contubernium. Idem in Cæsare: Philomenem à manu seruum, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non grauius quàm simplici morte puniuit. Idem, Scribas à manu, in Neronem, tum alibi, peculiari verbo vocat Amanuenses. Horum manus in primis tam strenua & velox esse debet, vt meritò de eis dici possit Martial. illud:

Nondum lingua suum, dextra peregit, opus.

Huiusmodi delectabatur diuus Cæs. Maximilianus, cùm dictaret capita agendarum rerum: hoc est, vt vulgato vtar verbo, in aula, (quamuis parum Latino, in ea significatióe) Instructionum. Propriè autem ad verbum est dictorum exceptor. Spieg.

A ME soluere: pro, de mea pecunia dare. Budæus exemplis comprobat in Comment. Linguæ Græc. & noster Ioachimus Camerarius in 1. Tuscul. Ciceron. Spieg.

A ME vi possidet, qui vi me deiecit, apud Vlpian. l. 1. §. qui à me. 19. ff. de vi, & vi arm. Prat.

A ME possidet, qui possessionem meam iniustè nactus est, Vlpiano. l. 3. in princip. ff. vti possid. Eodem sensu dicimus, Ab aliquo possidere. l. 1. ff. eodem. Prateius.

A MILLIBVS passuū circiter duobus: hoc est interuallo duorum millium passuum. Spieg.

A MOMENTO in momentum, tempus spectatur. l. 3. §. minorem autem. ff. de Minorib. Spieg.

A PARTE legatarij. Quære, Suggestum est.

A PVNCTIS, qui præerat ædituis aquariorum. Corn. Lancilot. citat Frontin. libr. 11. de Aquæductibus. Spiegelius.

A QVATVOR annis. Quære. Intra quatuor ann.

A RATIONIBVS, ratiociniis præfecti: qui vulgò magistri computorum dicuntur, quo nomine censendos puto, qui nunc apud Austriacos Principes, Kamerthet appellantur. Spieg.

A REI condemnatione relaxari, opponitur. Ad restitutionem rei condemnari. Vlpian. in l. item si cum exceptione. §. quatenus autem. ff. quod metus causa.

A REMO ad tribunal. Dici solitum Roterodamus indicat, vbi quis repentè ab infima conditione prouehitur ad honesti muneris administrationem.

A SACRIS abstinendæ manus. Id quod cùm veterum Iurisconsultorum responsis, tàm Imperialium, Pontificiorumque constitutionum autoritate sancitū est: non solum receptum, verumetiam vulgò quoque ita creditum esse constat: vt fatum instaret ei, qui sacris rebus, ac Deo dicatis, manus iniecerit, aut certè fungentes sacris ministerijs oppugnarit. veluti Pont. Rom. Episcopos, Abbates: etiam si parum fuerint pijs moribus, [illegible]. Spieg.

A SE decipi. Vide Paulum in l. nam si. ff. de rei vendit.

A SECRETIS sunt, qui ab ore Principis imperia accipiunt diplomatum subscribendorum, edictorumque, quæ in consilio selecto secerni solent. Secretarij, veluti scribarum vice funguntur, in rescriptis subsignandis, quæ iure & æquitate nituntur: quæque ex Bono & æquo postulantibus conceduntur sine scientia Principis. Secretarij vocem, qua nunc significatione vtimur, ceu nuperam, quidam deuitandam putarunt. Lam. Betould. neutro genere pro repositorio rerum secretarum, Latinam agnoscit, & a Latinis scriptoribus vsurpatam ostendit. Comment. 3. in Suetonium. Constabit in vtraque etiam significatione ab Ecclesiasticis: cum etiam, si quis diligenter Actiones euoluerit Chalcedonensis concilij, quo neque celebrius neque magis [illegible] aliud vllum. Legimus enim in illo sexcentos trigintaque Episcopos ex toto orbe congregatos. Sed & ex eiusdem Synodi Actionibus vocabulum, à secretis ab antiquo huc vsque deductum colligitur. Vnum atque alterum exemplum adducā. Mox haud longè à principio, fol. 402. facie 2. ad finem, sic reperies: Quibus in Græcia interpretatis per Beronicianum, virum deuotiss. & Secretarium sacri consistorij, gloriosissimi Iudices & amplissimus Senatus dixerūt. Item fol. seq. eadem facie, Constantinus deuotissimus à secretis sacri Consistorij, dixit, Habentur sacræ literæ sæpius directæ, &c. Spieg.

A STVDIIS, cuius opera Princeps in studijs literarum vtitur, vtpote viri eruditissimi. Quo nomine Cæs. Maximiliano August. familiaris fuit Ioannes Stabius Austriacus, meus, dum adhuc in humanis ageret, amicus, atque conuictor suauissimus. Spieg.

A SVBIECTA materia, locus diligentissimè obseruandus, velut Princeps inter omnes probandi modos. Argumentum autem a subiecta materia sic habet originem in Iure ciuili: Verba deseruiunt rebus, non autem res verbis. Tantùm enim ad hoc verba sunt inuenta, vt res significent in hominum commercijs. quare dici rectissime solet: Verborum quidem prior, rerum tamen potior est cognitio. Hinc duci solet talis argumentatio, quam à subiecta materia vocant. Significatio verborum accommodanda est (quoad licet) ad qualitatem subiectæ in negocijs materiæ. In summa nihil aliud dictum est. A SVBIECTA MATERIA, quàm (vt dici solet) VTERE FORO: hoc est: Attempera te circumstantijs negociorum, & refer semper verba ad rationem boni & æqui. Oldend.

A TE autem Mæuia filia cha. peto, vt Stichum seruum tuum manumittas, cum in ministerium tuum tot capita seruorum tibi his codicillis legauero. Vide Modestinum in l. Titia cum testamento. de legat. 2. Spiegel.

A TE autem Sei peto, vt cum ad annum 25. peruenerit, militiam ei compares: si tamen te antè non reliquerit. l. libertis. ff. de alimen. leg. Spieg.

A TE hæres peto, quicquid ad te peruenerit, vt tantum ei des. Idem exponit eod. titu. ad fin. l. Mæuio fundi. Spieg.

A TE peto marite, si quid liberorum habueris, illis prædia relinquas: vel si non habueris, tuis, siue meis propinquis, aut etiam nostris libertis. Hisce verbis nō datam electionem, sed ordine scripturæ factam substitutionem, Papinianus respondit, in fin. l. cum pater filios. ff. de legat. 2. Spieg.

A TE vxor charissima peto, ne quid post mortem tuam fratribus tuis relinquas. habes filios sororū tuarum, quibus relinquas. Scis vnum fratrem tuum filium nostrum occidisse, dum ei rapinam fecit: sed & alius mihi deteriora fecit. Exponitur à Scæuola de legat. 2. in fin. l. pen. §. matre. Spieg.

A TE peto Cai Sei, quicquid ex hæreditate mea redegeris, illis alumnis des. & cætera, quæ sequūtur verba, Papinianus exponit in l. alio hærede. ff. de alim. leg. Spieg.

A TITIO persoluere, de Titij numis persoluere. Cicero ad Attic. libr. 5. Homines non modò non recusare, sed etiam hoc dicere, se à me soluere. quod enim Prætori dare consuessent, quod ego non acceperam, se à me quodammodo dare: id est, de mea pecunia. Idem in Planciana, in fin. Sinite me quod vobis fretus huic sæpe promisi, id à vobis ei persoluere. Plautus Menaechm. Da sodes à te: pòst reddidero tibi. Me. Imò cedo abs te. Hinc natæ illæ sunt Prætorum formulæ. Hotoman.

A TORMENTIS, id est, violentia & cruciatu, non esse incipiendum, diuus Augustus constituit. Accedit item diui Hadriani epistola, cuius meminit Vlpian. in l. 1. de quæstion. Spieg.

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere, vt Valerius Probus testatur: quæ personalis actionis fuit formula, quia persona rei nominatim in agendo notabatur: & stricti iudicij, quia simpliciter ait Cicero, aspe-

rè & directò. Oportere de certa definitaque summa dicebatur. Aio verò, antiqui pro affirmo & contendo dicebant, auctore Nonio: vnde Aientia Cicero appellat, quæ Græci forensi & litigioso verbo κατηγορία.

A VINEA in ius vocare. Caius in l. sed etiam. de in ius vocan. Spieg.

A B.

AB, aliquando accipitur pro Contra. Citant Albe. & Oldend. l. 14. ff. de publi. & vecti. sed ibi Ad, non Ab legitur in P. Flo. & vulgar. vbi Ad, pro Contra, accipit Accursius. Prateius.

AB, præpositio verbis adiuncta, quæ auferêdi vim habent, mirum quantum auget. vt Abijcere, Abhorrere, plus aliquanto significant, quàm ea à quibus descêdunt verba. Connanus lib. 4. cap. 4. nu. 1.

AB, etiam pro Ob, sumitur in constitu. Theod. Arc. & Honorij l. vnica. C. si quis Impe. maledix. Equidem pro, Ex, illic accipi debere putem: vt indicio est verbum, Processerit, ibidem positum. Quandoque verò sumitur pro, Per: vt in c. ab eo. in prin. de appell. libr. 6. Interdum separationem sonat Accursio, l. si ex duob. in princ. ff. de duob. reis. Solet in hanc rem citari l. neminem ex ijs. ibi, ab initio. de Decuri. lib. 10. C. Accursius tamen ibi pro, Post, accipi existimat, Tu textum expende. Sępe etiam ponitur pro, Sine. in consti. Iustiniani, l. si quis seruo. in fin. ibi. Ab re. C. de furt.

AB etiam præpositio cognationum gradus promouet. Nam proaui paterni vel materni, patrem, matrem, abauum, abauiamque adpellamus in linea adscendentium: in linea verò descendêtium pronepotis filium, filiam, abnepotem, abneptem, apud Gaium l. 1. §. 1. ff. de grad. & adfin. Prat.

AB, particula in compositiôe complet nonnunquã significationem dictiôis cum qua componitur, vt Absoluo, Abnumero: hoc est, omnino absoluo, numero. Notum est, à, ab, abs. eiusdem esse significationis quod & Bartol. vult in l. si ex duob. ff. de duob. reis: differre autem in orationis contextu. de quo vide Linacrum lib. citato, & Albericum, qui hos è Ticino sumptos refert versiculos:

Quod facit A facit Ab, sed in hoc differre videntur,
A cum vocali reliquis vult associari.

Vide Priscian. in primi Vergiliani carminis examine. Spiegel.

ET sanè hæc particula, obseruatione dignam in aliquot orationibus significationem habet: vt ecce.

AB ACTIS, quibusdã ætatis nostræ eruditis, sunt ij, qui ad tribunal nomine partium producta vel excipiunt vel transcribunt in acta. Spieg.

Item AB aliquo possidere, itinere, actu Ab aliquo vti: Ab aliquo aquam dûcere: quæ sæpe in edictis Prætorum, alijsq; librorum nostrorum locis occurrunt, nô hoc significant, quod prima fronte videri cui possit, ab aliquo possidendi, eundi, agendi, ducendi, ius causamque habere, vel etiam eius voluntate, concessione, permissu possidere, vti, ducere: sed potius alicui' possessionem tenere, per alicuius fundum ire agere. ex eius prædio aquam ducere. Exempla sunt in l. 1. ff. de aqua quotid. l. 1. vti possidet. l. 1. ff. de riuis. l. 1. ff. de fonte. l. 1. ff. de itin. actuque pri. Vi ergo à me possidet, qui me vi deiecit, mihique possessionem abstulit. l. 1. §. si à me. ff. de vi & vi arm. l. 2. ff. vti possidet. l. 4. §. si tu me vi. ff. de vsucapio. Similiq; modo clàm à me possidet, qui meam possessionem clàm & furtiuè ingressus est. AEdificatum etiam ab aliquo habet (quo genere dicendi African. in l. 45. ff. de dam. infect. vsus est) qui in alicuius, licet non consentientis, solo ædificium posuit. Sic denique ab aliquo fundum pro hęrede possidere, accipimus in l. 31. ff. de vsucapionib. Vnde.

AB ALIQVO possidere, pro possessionem ab aliquo certo nactũ esse, alicuius certi hominis possessionem obtinere. Prætor in l. 1. vti possid. Vti eas ædes nec vi nec clã alter ab altero possidetis. Vi ergo ab aliquo possidere, est vi possessionem illi soli eripuisse, eamq; vi obtinere. Hinc:

AB ALIQVO vti re quapiam dicitur, qui illi precisè rei suæ vsum ademit, eumque quoquo modô retinet. Prætor in l. 1. ff. de itin. actuque priu. Quo itinere actuq; nec vi, nec clàm, nec precariò ab illo vsus es. Nã hoc eo pertinet, vt nominatim notetur is, à quo vsum actorem non oportuit: neque satis est, si infinitè à quouis alio vsus esset. Sic:

AB ALIQVO aquam ducere, est non vndecunque aquã ducere, sed ex illius qui præcisè nominatur, fundo deductam habere. Prætor in l. 1. ff. de aqua quotid. Vti hoc anno aquam non vi, non clàm ab illo duxisti. Sic:

AB ALIQVO absolui: quod in voce Absolui explicabitur.

AB ALIQVO peti, pro eo quod aliquis petit, vt Alb. iudicat, in l. cum pater. §. ex pactis. ff. de pact. dotal. Spiegel.

AB HINC centum annis. Vetus locutio, quæ (pace quorundam dixerim) non hoc significat quod vulgari lingua dicere solemus, De post cêtum annos: hoc est, vt Latini dicunt, post centum annos, vt, Post homines natos: sed, Centesimo ab hinc anno: vel, Annus nũc agitur centesimus, Alfenus l. proponebatur, 76. ff. de iudi. Populum eundem hoc tempore putari. qui ab hinc centum annis fuisset. Item: Nos ipsi nô ijdem essemus qui ab hinc anno fuissemus. Cicero Verrina 3. planissimè hoc demonstrat: Quæstor Cn. Papirio COSS. fuisti ab hinc annos quatuordecim. Nam a Pompeio & Crasso COSS. ad Papirij consulatum totidem anni numerãtur. Idem in ea pro Q. Roscio: Quo tempore? ab hinc annis quatuor. Repromittis tu ab hinc triennium Roscio. Idem Varrina 4. Horum pater ab hinc duos & viginti annos est mortuus. Et paulo pòst: Ipsos viginti annos hæreditas ab his petita non est. Et rursus: Offendit illum mensem comitialem fuisse comitijs ab hinc triginta diebus habitis. id est, trigesimo ante die. Huc etiam illud Charisij pertinet, qui libro primo sic scribit: Ante annos ab hinc decem natus. veteres dixerunt, quod est, ante annos decem natus. Hotomannus. De hac dictione vide Tiraquell. in tract. *de retraict lignagier.* §. 1. gloss. 11. Schard.

AB HOC, id est, posthac. l. 2. §. ab hoc. ff. orig. iur. Neb.

AB ILLO vtitur, qui alicui rei suæ vsum ademit, in edict. Prætoris. l. 1. in princip. ff. de itin. actuque priuat.

AB OMNIBVS hæredibus qui legaretur, docet Vlpian. l. ab omnib. 104. in prin. ff. de legat. 1.

AB REO, pro defensor, & patronus rei. Ad Herên. lib. 2. Considerandum est, ne aliud accusatoris criminatio contineat aliud defensoris ratio purget: quod sępe consultò multi ab reo faciunt, angustijs causæ coacti. Hotoman.

ABACVS Alciato libr. 4. cap. 2. Parergôn, & Budæ. l. quòd si seruus. §. sed si. ff. de in rem verso, tabula calculatorum, siue logistarum, est & coquorum: quod & Iulius Pollux indicat libr. 10. cap. 24. & libr. 6. cap. 13. Est etiam scrinij genus, super quo vasa argentea reponi solebant: de hoc sensu mihi videor Varro libr. 8. de ling. Lat. Porrò, non, abaces, vt falsò autumant Accurs. Nebricens. & Spiege. in Lexic. Iuris ciuil. (quamuis vulgati codices ita habeant) sed ἄβακες vt in P. Flor. legendum, res ipsa docet apud Iauolenum. l. hæres meus. 109. §. fi. ff. de leg. 3. Prateius. Apud Vitruuium tectoria abacorum legũtur: sunt autem qui illic abacos sessiones vel scabella ad sessum habilia, aut podia esse cêsent: sed horum expositionem explodit Hadrian. Turneb. lib. 2. Aduersar. cap. 5. Schard.

ABACTI greges, qui aut furto, aut per vim abducti sunt: &c. Abacti magistratu, qui coacti deposuerunt magistratum, vel imperium. Ex Festo libro primo. Spiegelius.

ABACTORES, pecuariorum animalium fures, quos Vlpian. Abigeos vocat. Iulio Paulo verò Abactores sunt, qui vnum equum, duos equos, totidemque boues, vel capras decem, porcos quinque abegerunt. Cætera vide libro Sententiarum eius 5. titul. 20. Spieg.

Hoc

Hoc autem genus hominum in Hispania maximè inuenitur dicente Virgilio in tertio Georgicon.

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.

Quod Seruius interpretatur Abactores: & subdit. Nā omnes ferè Hispani, qui ijdem sunt & Iberi, acerrimi abactores sunt. Apuleius 7. de Asino aureo: Abactorem indubitatum cruentumque percussorem criminantes. Ambrosius, in sermone De hostibus carnalibus nō metuendis: Armenta diripiet, istud damnum abactorem tolerando iam didicit. Sed quemadmodum Iurisconsultis potius Abigei dicuntur, de quibus titul. est libr. 37. ff. in cuius prima lege Vlpianis his verbis scribit: Qui pecora ex pascuis vel armentis abigunt, hi propriè dicuntur Abigei. Quòd si quis oues aberrantes, aut aliàs quadrupedes abduxerit: nō erit reus crimine abigeatus, sed potius furti. Est enim abigeatus, ipsum abigei crimen: quod in Hispania grauius quàm alibi gentium debere puniri, Hadrianus Cæsar Consuli rescripsit: Abigei inquit, cum durissimè puniuntur, ad gladium damnari solent. Puniuntur autem durissimè non vbique, sed vbicunque frequentius est id genus maleficij. Atqui diximus autoritate Virgilij & Seruij, Hispanos maximè hoc crimine laborare. Neb.

ABALIENARE intelligitur, & qui alienam rem vendiderit, vt ait Paul. l. ex hoc edicto. ff. de alienat. iudi. mut. caus. Propriè est, cum quòd nostrum erat, alienum facimus. vt apud Scæuolam in l. cum pater. §. pater filijs. ff. de legat. 3. Spieg.

ABALIENARE, vetus verbum est ciuilis iuris, hoc est ciuium Rom. proprium, peregrinis hominibus non commune: quo perfecta rei alicuius alienatio significabatur. Itaque Vlpianus l. abalienatum. 67. ff. de verbor. significat. Abalienatum, inquit, non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamen rectè dicitur.

ABALIENATIO vero est, eius rei quæ mancipi est aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure ciuili fieri possunt: vti scribit Cicero in Topic. Quo ex loco tria notanda & obseruanda sunt: primum, cum sex sint acquirendarum rerum modi, quos Vlpianus in Institutiunculis enumerat, emancipatio, traditio, vsucapio, in iure cessio, adiudicatio, lex: duos tantùm solos esse, quibus res à dominio nostro in alienum traducantur, mancipationem scilicet, & in iure cessionem. Quod tamen Paulus, homo Græcus litigiosus, natura controuersus, & hostis antiquis Iurisconsultis additus, suo more cauillatur in l. abalienationis. 28. ff. de verbor. significat. Abalienationis verbum, inquit, etiam vsucapionem continet: vix est enim vt non videatur alienare, qui patitur vsucapi. Quasi verò quis sciens prudens rem suam vsucapi patiatur: aut si forte quis eo animo sit, res ex maiore parte indicandæ non sint: aut si iudicandæ non sint, qui patitur vsucapi, non pro derelicto rem suam habeat, ac proinde alienare non dicatur, quia verbum hoc certā & alienantis, & eius in quem alienatio fit, personam complectatur. l. in omnib. 55. ff. de obligat. actio. tametsi vsucapionem tertium esse modum quo res perfectæ abalienantur, constet ex eodem Vlpiano cap. 1. & 19. Secundò ex hac definitione intelligitur, abalienationem earum tantùm rerum dici, quæ mancipi sunt: non etiam earum quæ sunt nec mancipi. Sed cùm Vlpianus in Institutiunculis traditionem dicat propriam esse rerum nec mancipi, quid est quod Cicero ait, abalienationem traditiōe fieri? Subdifficilis nodus hic videtur, quem tamen explicare conabimur. Nam Cicero non simpliciter traditionem dixit, sed traditionem nexu: quo verbo mancipationem significari Boetius, non apertè ille quidem ac nominatim, sed tamen ita significat, vt satis intelligatur. Cum enim nexus formulam ritumque ex Caio iurisconsulto describit, iudicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur, abalienationem mancipatione & in iure cessione fieri: traditione autem nuda, hoc est sine nexu & libra, fieri non potuisse. Postremo ex eo loco constat, Abalienationem propriam ciuium Rom. fuisse, non etiā peregrinorum. Hotom.

ABALIENATVS dicitur, quem quis à se remouit: Alienatus, qui alienus est factus. Festus libr. primo Hotoman.

ABAMITA, inquit Caius est abaui soror. l. 3. ff. de gradibus. ab alijs autem ferè Amita maxima dicitur. Hotoman.

ABANNATIO, annuum exilium dici potest, Bud. autore in annot. l. aut facta. 16. §. euentus. ff. de pœnis. Vide, Banniti. Spieg.

ABAVVNCVLVS, frater est abauiæ secundum Isidorum. Spieg.

ABAVVS, est pater proaui, vel proauiæ: sicut proauus est pater aui. vel auiæ: sic abauia, mater est proaui, vel proauiæ: sicut proauia, mater est aui, vel auiæ. ff. de grad. l. iurisconsult. §. quarto gradu. & §. tertio gradu. Spieg.

AB auia recedere, in l. ne in arbitris. §. fi. C. de arb.

ABBAS, Syra vox, patrem significat Alciato, l. 1. C. de in ius vocand. Idem etiam ἀρχιμανδρίτης dicitur in Nouell. Iustinian. sæpè, & l. reddentes. C. de summ. trinit. Monachis & cœnobijs præest, vnde & Cœnobiarcha meritò appellatur Alciato, in d. l. 1. Porrò Abbatis officium explicatur in cano. nullam. 18. quæst. 2. & in Nouell. Iustin. ἑταιρειάρχης à Budæo Heteriarchus dictus est in forens. Prat.

ABBAS continetur appellatione monachorum. c. vlt. extr. de Simon.

ABBATES dicuntur etiam ante benedictionem. quod est notandum. extr. de ætat. & qual. cap. 1. de supp. negl. prælica. 1. de c. meminimus. de accus.

ABBAS ante benedictionem an dicatur potius electus quam Abbas. & de pluribus alijs, & de Benedictione Abbatum, vide Felin. in c. inter monasterium. de re iud. in 1. col. & Alber. in suo dictionario.

ABBATISSA dicitur ascetriarum siue monialiū antistes, quæ à Iustini. in Nouell. 131. ἡγουμένη adpellatur. Præfici autem non debet, nisi sit sexagenaria & virgo c. iuuenculas. 22. q. 1.

ABBATISSAE vocabulum diuus Hiero. vsurpat, non minus hanc sibi licentiam permittens, quàm Virgilius, cum secundum regulas, Phœnissam, Didonem dixit. Alciat. lib. 2. Parerg. Iustinianum defendit à Grāmaticorum accusatione, quòd Diaconissam dixerit. Hanc Bald. æquiparat Abbati in bonorum administratione, c. 1. qui feud. dar. pos. Spieg.

ABBREVIATVRA (sic enim legendū apud Bartol.) instrumentum est Notarij non extensum, in l. chirographis. ff. de administr. tutor. Tametsi à verbo ducatur hæc vox, cuius exemplum apud idoneum autorem reperiri negant. Spieg.

ABDERITIVM imperium, vbi quis fortunam tenuem, sed cum libertate cōiunctam, anteponit amplis opibus sed obnoxijs seruituti. vt existimat vetus amicus noster Vadianus, [illegible] Spieg.

ABDICARE, inquit Nonius, est familia abijcere. Itidem & Festus: quasi non dicere, id est negare filium: quo modo est apud Pacuuium. Consanguineam abdicant, id est, negant. Sumptum autem à Græcis videtur, qui patrem ἀποκηρύττειν, filium autem ἀποκήρυκτον dicebant. Itaque Quintilianus libr. 3. cap. 6. Abdicatum interpretatur, qui à familia patris abalienatus est. nam Græca quidem locutio per præconem id pronunciari solitum indicat. Et Plato libro de legibus 11. perspicuè id ostendit: ἐὰν οἱ πατέρες βούλωνται τὸν υἱὸν ὑπὸ κήρυκος ἐναντίον ἁπάντων ἀποκηρύξαι, μηκέτι κατὰ νόμον υἱὸν εἶναι. Si patres velint filium per præconem coram omnibus abdicare, ne amplius secundum legem sit filius. Sæpe autem postea ἐκκηρύττειν, & ἀποκηρύττειν dicit. Hinc,

ABDICATIO: de qua Imp. l. 6. C. de pat. potest. sic scribit: Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos libros vsurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur. vide l. 2. §. & cum placuisset. ff. de orig. iur. l. liber homo. ff. de stat. hom. l. penult.

ff.de offic.præſ.Fabius libr.7 cap.4.

ABDICATIONVM formæ ſunt duæ: altera criminis perfecti, vt ſi abdicetur raptor, adulter: altera imperfecti, velut pendentis, & adhuc in conditione poſiti: quales ſunt in quibus abdicatur filius qui non pareat patri. Videtur autem hæc abdicatio in iure apud Magiſtratum fieri ſolita, qua parentes teſtificaban tur ſe ijs de cauſis quas proferebant, ſuos liberos à ſua familia remouere, neque deinceps in liberorum loco numerare velle. Atque abdicatum filium pater educare non tenebatur, imò egenum, veſtibus ſpoliatum dimittebat, qui & defuncto patri in hæreditatem non ſuccedebat. Totaque hæc ratio Græcorum fuit: nam Romani emancipatione vtebantur. Quintilianus autem exempla puerilium exercitationum ex Græcorū fontibus proferre conſueuit, Hotoman. Vide autem & Connanum libr.3. Comment. iuris ciuilis cap.13. de patria poteſt. num.5. Et Tiraqu. in tract. *du retraict lignagier. §.1. on lignagier. gl.9.*

ABDICATIO opponitur adoptioni, ſicut in ea re teſtis eſt Plinius lib.7. cap.45. de Agrippa poſthumo loquens: & transfertur etiam ad alia. Generum abdicat, qui repudiat ſponſum. Abdicationi contraria eſt & dedicatio, ſiue dicatio: Dicat, qui alteri propriū aliquid facit: Abdicat qui alienat. Prat.

ABDICAMVS filios viui, hoc eſt, priuamus omni iure filij: exhæredamus, hoc eſt, ſubmouemus tantum ab hæreditate, poſt mortem. Itaque quiſquis abdicatus eſt, idem eſt exhæredatus, non contrà: abdicamus ſine lege, exhæredamus lege. Prateius. Differt ergo abdicatio ab exhæredatione, quod illa in vita fieri ſolebat, nimirum cum quis familia eijciebatur. Alciat. lib. 2. Diſpunct. ca.18. hæc verò in teſtamento, Vimq́ue ſuá poſt mortem habere ſolebat. Schard. Vide infrà in voce ἀποκήρυξις.

ABDICARE ſe magiſtratu, eſt ante tempus magiſtratum deponere. Pomp. l.2. §.13. ff. de orig. iur. Et quū placuiſſet leges quoque ferri, latum eſt ad populum, vti omnes magiſtratu ſe abdicarent. Papinianus in l. penultim. ff. de offi. præſid. Legat⁹ Cæſaris abdicando ſe, non amittit imperium. Moris etiam erat, vt quibus imperium, certa de cauſa abrogādum erat, ij dignitati & exiſtimationi ſuæ conſulentes, per ſe quaſi ſua ſponte magiſtratum deponerent, ſeſeque priuatos redderent. quod in P. Lentulo Prætore factum videmus in tertia Catilinaria, de quo Senatus cenſuit, vt cùm ſe Prætura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur: P. Lentulus, inquit, quanquam patefactus indicijs & confeſſionibus ſuis, iudicio Senatus non modò Prætoris ius, verùm etiam ciuis amiſerat, tamen magiſtratu ſe abdicauit. Hoc autem Græci ἀφίστασθαι ἀρχῆς dicunt. Plato libro vndecimo de Legibus: ἐὰν δ' ἀδικεῖν δόξῃ τι ἀδικῶν τὸν ὀρφανὸν, πρὸς τῷ τιμήματι, τὴν ἀρχὴν τῶν νομοφυλάκων ἀφιστάσθω. τὸ δὲ κοινὸν τῆς πόλεως ἕτερον νομοφύλακα ἀντὶ τούτου καθιστάτω. Id eſt: Quòd ſi iniuria videatur affeciſſe pupillum, præter litis æſtimationem, magiſtratu nomophylacis ſe abdicato: Reſpublica verò in comitijs alium nomophylacem in eius locum ſufficito. Sed deponere magiſtratum dicebantur, qui eum confecto tempore populo Romano reddebant. Abrogare autem ſuo loco explicabitur.

ABDICARE Conſulatu, deponere Conſulatum. Cice. De nat. deor.2. Augures rem ad Senatum, ſenatus vt abdicarent: Conſules abdicauerunt. Et paulo pòſt: Conſules ſummum imperium ſtatim deponere, quàm id tenere punctum temporis contra religionem.

ABDICARE ſe tutela. Cicer. ad Atticum. Itaque tutela me abdicare cogito. Quod Vlpianus in Epitome ſic interpretatur, Eſt dicere ſe nolle eſſe tutorē. Prat.

ABDICERE, decreto recuſare, ac denegare. Pōponius l.2. §.13. initium fuiſſe. de orig. iur. Qui cum animaduerteret, Appium Clodium contra ius vindicias filiæ ſuæ à ſe abdixiſſe, & ſecundum eum qui in ſeruitutē ab eo ſuppoſitus petierat, dixiſſe: id eſt, decreto recuſaſſe, ac denegaſſe. Nam cùm tribus verbis in decretis vterentur, Do, dico, addico: cùm ſecundum aliquem vindiciæ dicerentur, ab altero abdici dicebantur. Hinc aues in augurijs abdicere regionem dicuntur, quam improbant, ac ſequi tenerique vetant. Cicero lib. De diuin.1. Cumq́ue in quatuor partes vineam diuiſiſſet, treſq́ue partes aues abdixiſſent, quartam partem, quæ erat reliqua, in regiōes diſtribuit. Quemadmodum ergo Dicere, dare, decernere vindicias ſecundum aliquem à Pomponio & Liuio dicitur Magiſtratus, qui cuipiam litis vindiciarum victoriam decernit? ſic Abdicere vindicias ab aliquo Pomponius dixit, pro abnegare & recuſare: quod ipſum, Abdicare quoque ſignificat. Nonius enim de vocabulis improprijs: Abdicare, inquit, nō ſolùm de patris facto poteſt dici, quod eſt familia abijcere, ſed rem quamlibet negare. Pacuuius Atalanta: Mortem oſtentant, regno expellunt, conſanguineam eſſe abdicant. Hotomannus.

ABDICERE eſt abiudicare, apud Pomponium l.2. §.13. ff. de origin. iur. Sanè in veteribus libris legitur, Abiudicaſſe: quam lectionem probat Zaſius. P. tamen Flor. habent Abdixiſſe: cui opponitur, Dicere. dict. §.13.

ABDICERE vindicias, in l.2. §. initium. ff. de origin. iur. abiudicare ſignificat. Cui opponitur in eodem loco, Dicere vindicias. &, vt Liuius libro 1. ab Vrb. condi. loquitur, dare. Porrò huic verbo etiam in augurali ſcie̅tia locus erat. Abdixiſſe enim aues in augurijs dicebant, quæ triſtis & ſiniſtri euētus ſignificationem aliquam dederant: vt ex contrario Addixiſſe, vel Admiſiſſe, cùm lætum & proſperum aliquid portenderant. Quę verba in Cicero. & Iulio Obſequente aliquoties, in Liuio crebrius inueniuntur. Ex quo Admiſſiuæ aues apud Feſtum lib.1. Briſſ.

ADDITAMENTVM, detractionem, ac deductionem precij ſignificat: cuius contrarium eſt Additamentum. alterum ab addendo, alterum ab abducendo, & quaſi abdicando deriuatum: vt ſcribit Beroald. in Cōment. Apul. Spieg.

ABDVCERE eſt à loco ducere. Paul. in l. Imperator. ff. qui ſine manum. ad lib. peru. Prat.

ABDVCERE, ita de hominibus dicimus, quemadmodū de pecoribus Abigere. Paul. in l. Imperator. ff. q ſine manu. ad libert. perue. Nihil, inquit, intereſt, ipſe abducas & proſtituas, an patiaris proſtitutam eſſe precio accepto, cum poſſis eximere. Abducimus autem ſine vi, & per vim. Spieg.

ABDVCERE comitem mulieri Labeo ſic interpretatur, non modò manu à mulieris comitatu detrahere ac remouere: verùm quoquo modo efficere, vt eam deſerat. Vlpian. l. item apud, 15. §. abducere. ff. de iniur. Abduxiſſe videtur, vt Labeo ait, non qui abducere comitem cœpit, ſed qui perfecit, vt comes cum eo nō eſſet. Abduxiſſe autem non tantum is videtur, qui per vim abduxit, verùm is quoque qui perſuaſit comiti vt eam deſereret. Iniuria autem in comite abducendo duplex eſt, primùm quia pudicitia attentatur: deinde quia abduci tantùm res dicuntur à ſtultis & ſtupidis: vt in Eunuchum Donatus annotauit. Multæ ſunt cauſæ quamobrem cupio abducere. Etiam, inquit, hoc verbo gratificatur Phædriæ, quum dicit, Abducere à Thraſone: tanquam à ſtulto, & mentis experte.

ABDVCI mulier dicitur à marito, cùm diuortium fit. Donatus in illud Terent. Hecyr. Et filiam abduxit ſuam: Abduxit, inquit, propriè. Accerſi enim dicitur ad maritum: Abduci à marito ad diuortium. Sic Virgilius:

Et gremijs abducere pactas.

AB epiſtolis, qui præeſt epiſtolis apud Principem, ſiue vt eas accipiat, ſiue vt ad illas reſpondeat. Vulgò Secretarius appellatur. Spieg.

ABESSE verbum, plurifariam in iure accipi, Alciat. in l. mulieris. de verbor. ſignifi. indicat: & proinde pro re nata, hoc eſt ex ſubiecta materia, prudens iudex, quæ interpretatio capienda ſit, diiudicare debebit. Spieg.

ABESSE quem propriè dicimus, vt ignoretur vbi sit, & an sit, Paul. in l. si ita pater. 10. ff. de ritu nupt. Prat.

ABESSE res videtur, inquit Paul. si vestimentum scissum reddatur, vel res corrupta reddita sit. Item, si eam dominus rem, quæ sibi furto aberat, ignorans emerit, &c.

Abesse dicitur ea res, quæ in rebus humanis non est. Caius l. mulieris. ff. de verb. sign.

ABESSE ex iusta causa eos demum dicendum est, qui non habent iustam causam absentiæ: cum sufficiat, quòd non in fraudem libertatis absint, quo magis videantur ex iusta causa abesse. Vlpia. l. si cùm seruum. ff. de fideicom. libert. Oldend.

ABESSE, res dicitur, non modò quæ in rerum natura non est, cuiusue precium domino abest, sed etiam ea cuius corpus manet, forma mutata est: ait Vlpianus l. mulieris, 13. & Paulus l. sequenti. ff. de verborum signification. Et ideo, inquit, si corruptæ redditæ sint, vel transfiguratæ, videri abesse: quoniam plerunque plus est in manus precio, quàm in re. Quo in loco non dubito, quin QVANQVAM pro QVONIAM legendum sit: hoc sensu, Quamuis ita rei forma mutata sit, vt recens forma pluris sit quam vel ipsius rei corpus, tamen res abest. l. vltim. ff. de vsu & habit. Veluti si ex patera scyphum affabrè ac singulari artificio confecerim, vt iam multo pluris sit, quàm antea: res tamen abesse iudicatur. Patera enim, vt species omnis, ex forma denominatur. Falsum autem alioqui dixisset, cùm ait, plerunque plus esse in manus precio, quàm in re. Nam etsi interdum id vsuueniat, vt in tabula picta, de qua Paulus in sequenti lege disputet: non tamē id plerunque, sed perraro accidit. Hot.

ABESSE, Absens, Absentia, variè pro re subiecta accipiuntur. Abest, qui non est eo loco, in quo loco petitur, dummodo extra continentia vrbis sit. Vsque ad continentia enim abesse non videtur, nisi latitet. l. 73. in final. l. 199. ff. de verborum signification. Ideo præsens habetur qui in continentibus ædificijs hortisque vrbi iunctis est. l. 5. l. 6. ff. de procuratoribus. In illis plane edicti de damno infect. verbis, DVM EI QVI ABERIT, PRIVS DOMVM DENVNCIARI IVBEAM, Vlpianus videri eum abesse interpretatur, qui in iure non est. l. 4. §. prætor ait. ff. de damno infecto. Similiter in S.C. Dasumiano. Abesse is intelligitur, qui à tribunali abest. l. 51. §. Senatusconsulto. ff. de fideicommiss. libert. At cùm de stipulatione contrahenda agitur, præsentes accipiuntur, qui exaudire se possunt. l. 1. §. 1. de verbor. obligat. Cùm verò de vsucapione, in qua alia inter præsentes, alia inter absentes tempora seruantur, absens est, qui in eadem prouincia non est: præsens contrà, qui in eadem prouincia habitat. l. vltim. C. de præscript. long. temp. Institut. de vsuca. in princip. Absens etiam habetur, qui etsi corpore præsens sit, animo tamen abest. Potest enim quis corpore adesse, vt tamen mente absit. l. 26. nihil. ff. de captiuis. Itaque furiosus absentis loco est. l. 2. §. penulti. ff. de iure codicil. l. 124. ff. de diuers. regul. l. 17. §. filiofamiliàs. ff. de iniur. Nec tamen ab eo constitutus procurator quasi ab absente datus intelligetur, cùm intellectu careat. l. 2. ff. de procuratoribus. Pupillus etiam qui tutorem non habebat, quod ad possessionem bonorum attinet, pro absente habetur. l. 10. ff. ex quibus caus. in possess. eat. Sed nec tutor præsens fuisse videtur pupillo contrahente, si somno aut morbo occupatus tacuerit. l. 1. in final. ff. de auct. tutor. Hotom. Prat.

ABESSE non videtur, qui ab hostibus captus est, sed qui à latronibus detinetur. l. 199. in fin. de verbor. signific. Et ideo in edicto Ex quibus caus. maior. ab absente separatur, licet eodem loco habeatur in specie. l. 6. ff. quibus ex causis in possess. eat. l. vltim. ff. de rebus auctor. iudi. Hot.

ABESSE Reipub. causa, in l. Iulia & Papia, & in edicto Ex quibus causis maiores in integrum restituantur, accipimus eos, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt. l. 36. ff. ex quibus caus. maior. quique publici alicuius muneris, vel officij cui præsunt, causa ab vrbe profecti, vtputa proconsules, præsides, procuratores Cæsaris, præfecti, legati, & eorum comites, in ærarium vel commentarium Principis relati. l. 32. l. 35. l. 38. §. 1. ex quibus caus. maior. l. 41. §. 1. ff. de excusat. tuto. Missi item, vt milites ducant vel reducant, vel malos homines compescant: milites quoque dum in castra eunt vel redeunt, & qui extra patriam suam publicæ vtilitatis causa proficiscuntur, vel militum medici: & hi quoque, qui in vrbe militant, Reipubl. causa abesse intelliguntur. l. 7. l. 35. ff. eodem. Aliter atque de magistratibus, qui Rom. Reip. operam dant, statuendum: & d. l. 7. & Constantin. libro primo, Epit. titul. 3. docent. Enimuerò in cap. 7. legis Iuliæ de adulterijs, quo eorum demum absentia excusatur, qui in alia prouincia Reipub. causa absunt, quàm in ea, in qua deferuntur: Vrbani milites licet aliàs vice absentium habeantur, abesse tamen Reipubl. causa non intelliguntur, & deferri, vt præsentes possunt. l. 15. §. 1. ff. de adulter. Aliàs etiam, tum demum milites Reipub. causa abesse intelliguntur, cùm in expeditione versantur. Nō item si in commeatu agunt. l. 1. ff. de re milit. Sed nec qui pro ciuitate legatione funguntur, Reipubl. causa abesse dicuntur. l. 26. §. vltim. ff. ex quib. caus. maior Publici enim appellatio ad Popul. Rom. propriè pertinet. Nauicularij verò, item negociatores dum annonæ vrbis seruiunt, Reipubl. causa abesse non malè dicuntur. l. 5. §. negociatores. ff. de iure immunit. At qui libera legatione abest, non videtur Reipubl. causa abesse, cùm non publici, sed sui commodi causa absit. l. 14. ff. de legat. Serui item Reipub. causa abesse non possunt. l. vltim. ff. de regul. iur. Sed nec qui appellationis persequendæ causa peregrinantur, Reipubl. causa absunt. l. 1. & 2. ff. eum qui appellauerit. Omnino enim Reipub. causa abesse hi demum intelligūtur, qui ob publicam causam absunt, non qui in priuatum compēdium peregrinantur: vt apparet ex l. penultim. ff. de excusat. tutor. Plenius in Senatusconsultis circa fideicommissarias libertatis factis ex iusta causa abesse definimus eos, qui non habent iniustam causam absentiæ: cùm sufficiat, quòd non in fraudem libertatis absint, quò magis videantur ex iusta causa abesse. Cæterùm non est necesse vt Reipub. causa absint. l. 1. l. 19. l. 20. l. 28. §. vltim. l. 29. l. 30. l. 36. ff. de fideicommiss. libert. Quinetiam aliàs qui probabili quacunque ex causa, studiorum puta, absunt, iusta ex causa abesse intelliguntur. l. 7. §. vltim. ff. de minoribus. l. 28. ff. ex quibus causis maior. Sunt & aliæ absentiarum differentiæ, seu mauis, adiuncta: vt abesse bona fide. l. 30. ff. de noxalibus l. 19. ff. de damno infect. id est sine dolo malo & fraude. l. 1. & l. 4. ff. ex quibus causis maior. l. 4. C. de restitut. milit. cui opponitur, Dolo malo, vel fraudis causa, vel data opera abesse. l. 24. ff. de rebus auctor. iudic. l. 5. ff. ex quib. caus. maior. Briss.

HAEC de personis: nunc de rebus videamus. Abesse res videntur etiam hæ, quarum corpus manet, forma mutata est. Et ideo si corruptæ redditæ sunt, vel transfiguratæ, videntur abesse: quoniam plerunque pluris est manupretium & ars, quam materia. l. 13. §. 1. l. 14. ff. de verborum signification. Abest & ea res, quę in rebus humanis non est. dict. l. 13. in fin. Abest proculdubio seruus qui in fuga est: quanquam in l. Fabia de plagiarijs aliud sit abesse, aliud in fuga esse. l. 2. ff. ad leg. Fab. Abesse furto res dicuntur, quæ nobis subreptæ & subtractæ sunt. l. 14. ff. de verbor. signifi. l. 47. de furt. Martialis:

Sed lis est mihi de tribus capellis:
Vicini queror has abesse furto.

Quintilia. declamatio. 13. Age si mihi aluei furto abessent, verum nulla daretur actio? Sæpe legitur in id quod abest, actionem dari. quod qualem intellectum habeat, explicandum est. Abesse certè nobis videtur, non tantùm quod expendimus, sed & id quo obligati

 sumus.

sumus. leg. 29. ff. de negoc. gest. Abesse intelligitur pecunia fideiussori, etiam si debitor ab eo creditori delegatus sit, licet is soluendo non fuerit. leg. 26. §. abesse. ff. mandat. Item si fideiussori marito ab vxore creditrice doti data sit pecunia, quam ex causa fideiussionis debebat, abesse ei ea intelligitur, eo quòd onera matrimonij sustineat. l. 47. ff. mand. Non abest ex diuerso ei qui nihil de suo impendit, deminuitue. l. 25. ff. de admin. tutor. l. 14. quod metu. cau. l. 4. §. siue autem. ff. de manumiss. Briss.

Abesse dicitur, cum factus est propterea pauperior, etiamsi nihil emolumenti accesserit hæreditati: satis est enim hæreditatis causa detrimentum aliquod cepisse in rebus suis. Velut si quid publici vectigalis nomine præstiterit venditor hæreditatis inquit Vlpianus Consequens erit dicere, agnoscere emptorem eius hoc debere, &cæt. Connanus libro septimo, cap. 8. numer. 9.

ABESSE videri potest, qui exaudiri nequit. Vlpia. l. 1. ff. de verb. oblig.

ABESSE mihi res hactenus videtur, quatenus sum præstaturus: apud Vlpia. l. planè, 34. §. quòd si rem. ff. de leg. 1.

ABESSE definit res, cùm sic redit in potestatem, vt amitti eius possessio non possit. l. mulieris. 13. ff. de verb. signific. Prat.

ABESSE pecunia dicitur, quæ soluta est, vel soluta fingitur. l. inter causas. ff. mand. Spieg.

ABESSE porrò eum propriè dicimus qui ignoretur vbi sit, & an sit. Paul. in l. si ita pater. ff. de rit. nupt. Ibidem legimus, maritum absentem expectandum esse triennio. Vlpianus docet in l. sciendum. ff. ad leg. Iul. pecu. quòd aliud est abesse, aliud in fuga esse. Spieg.

AB exactione tributorum: hoc est, ne exactor tributorum constituatur. ait Paul. l. vltim. ff. de veteranis. Spiegel.

AB excoctione ad auram vestimenta recreare, Dn. Haloander eleganter dixit in l. penult. §. procrearent insuper. ff. de via publ. quam ipse vertit, ex pulchra Græcorum quæ extat lege, titul. & loco iam citatis. Spieg.

ABFVTVRVM, verbum plenissimum est, & ad omne tempus refertur. Venuleius in l. nouissima. ff. de Prætor. stipul.

ABGREGARE est à grege ducere authore Festo. Prat.

AB hæredis debitore peti hæreditas non potest. l. quòd si in diem. ff. de petit. hæred.

ABHORRERE, pro alienum esse, apud Vlpianum in l. si tibi rem. §. si tibi areæ. alias incipit. §. Iulianus. ff. de præscript. verb. Spieg.

ABIGEI qui & Abactores à Paulo libro quinto. Senten. titul. 10. & ab Imp. in l. 8. Cod. de repud. & à Firmico libro sexto. mathes. cap. trigesimoprimo, à Græcis verò Ἀπελάται appellantur, propriè hi habentur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis, vel stabulis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, abigendique studium, quasi artem exercent, equos de gregibus vel boues de armentis abducentes. l. 1. §. 1. ff. de abigeis. Iustinian. Noll. 22. [Greek text illegible] Moscopulus in libello, qui inscribitur [Greek illegible] (inquit) [Greek text illegible]. Abigeos autem à furibus quantitate discerni traditum est. Nam qui ouem vnam, suem vnum, subripuerit, vt fur coercetur: qui gregem, vt abigeus. l. 16. §. quantitas. ff. de pœnis. Idcirco Callistratus, oues ait pro numero abactorum, aut furem aut abigeum facere. Nam qui decem oues vel capras: vel porcos quinque aut quatuor: equum vnum, duas equas, totidemque boues abegerit, Abigeus est. d. l. vltim. ff. de abigeis. Non tamen sola quantitate, sed ex animo & studio atque arte abigendi hoc discernitur vt Cuiac. Obseruat. 1. capite vigesimo, ostendit. Nam qui studiosè vnum equum aut bouem abduxerit, abigeus est: qui casu fur. l. 1. ff. de abieg. Et ideo rectè Iustinian. in Nouell. de nupt. τῶν ἀπελατῶν eos appellatione contineri ait, [Greek text illegible]. Cæterùm vt fures, tenentur actione ciuili in duplum vel quadruplum, quo casu sine inscriptione agitur: vt abactores, cessante actione ciuili extra ordinem accusantur quo casu necessaria est inscriptio. Cuiac. Briss. Prat. Spieg. Hotom. Hinc,

ABIGEATVS crimen ipsum descendit, de quo in l. 1. ff. de abigeis. l. 5. §. qui desertiõis. ff. de re milit. quo olim nobilitatos Iberos fuisse Seruius in 3. Georgicon scribit.

ABIGERE est à se expellere vel crimen abigeatus exercere. Nebr.

ABIGERE etiam partum venenis & medicamentis, expellere & enecare significat. Sic accipitur in l. 4. ff. de extraordinar. criminibus. l. 8. ff. ad l. Corne. de sicarijs. & l. 38. ff. de pœnis. & apud Ciceron. in Cluentiana, & Tranquillum in Domitiano capite penulti. Cùm ait, Mox patre ac viro orbatam ardentissimè palamque dilexit, vt etiam causa mortis extiterit coactæ conceptum à se abigere. Sulpitius Seuerus libro vndecimo. Sacra. hist. Fuit in sermone hominum Priscilliani stupro grauidam partum sibi graminibus abegisse. Vnde,

Abactum ventrem dixit Paulus libro quarto, Sentent. titul. nono, fœtum venenis & medicamentis eiectum. Nec longè ab hac significatione est, quòd Imper. venenis viscera hominis extinguere appellat in l. 3. C. de quæstio. Cuiusmodi criminis à Iuuenale Sat. 6. & Minutio Felice (cuius liber pro octauo Arnobij hodie circunfertur) fit mentio. Briss. Hotoman. Prat.

ABIGERE & Arcere diff. Abigimus quæ vbi accesserint expellimus: Arcemus quę prohibemus ne accedant. Spieg.

ABIICERE est spernere. vt in Authē. quib. modis nat. eff. leg. §. sit igitur. Hinc,

ABIECTA Persona pro cōtempta, humili & vili. l. sed etsi vnius. §. interdum. ver. vtputa si patris persona vilis abiectaque sit. ff. de iniur. vbi pater vilis nō potest remittere iniuriam filio factam. gl. & Dd. in personam. ff. de pact. Rebuf.

ABIICERE quodammodo cōtrarium verbo Adijcere, quòd est adiectiōem non recipere. l. Sabinus. ff. de in diem adiectione. Cuiac. ad Afric. tract. 3. fol. 34. Significat & proijcere & repellere. l. qui leuandæ. ad l. Rhod. de iactu. vbi primò dicit, Proijcit, postea Abijcit. Rebuf. Hinc,

ABIECTA dicuntur quæ incendij causa sub Diū emittuntur. vide l. falsus. §. qui alienum ff. de fur. Spe.

ABIICERE hastam dicitur qui causæ diffisus animum abijcit ac desinit contrà conari. Sp.

ABIICERE rem videtur qui exiguo pretio vendere cogitur. l. ita vt in omnes summas. ff. Manda. Spiegel.

ABIICITVR vxor quum mittitur renunciatio, CONDITIONE TVA NON VTAR. Dimittere vxorem an dicatur Latinè vide Rhod. cap. 16. libr. 18. Spiegel.

ABIICIENS partum necare videtur. l. 4. ff. de agnosc. lib. Prat.

ABIECTIO in iure intelligenda est, cum contestamur, abiectis omnibus quæ aduersarius dixit, vni rationi nos responsuros, teste Zasio. Sp.

AB incunabulis, eundem sensum habet, quem à cunabulis.

AB intestatò, aduerbium: id est, sine testamento. Institut. de Hæred. quæ ab intest. def. Spieg. Nebr.

ABIRE discedere est. Rebuf. Hinc,

ABIRE ab emptione. id est, ab emptione discedere. l. iurisgentium. §. adeo. ff. de pact. vel mutare emptionem & ab ea recedere. d. l. Iurisgentiū. vbi prius dicit, Abiri ab emptione: postea mutari & recedere. In l. 1. ff. quando liceat ab emptione discedere, dicitur, Abea-

Abeatur ab emptione.Spieg.Rebuff.

ABIRE a Societate,est discedere, & societati renunciare.l. si conuenerit. ff. pro socio. vbi prius ponit verbum abeatur, postea Renuntietur.Rebuf.

ABIRE in creditum, non omnino idem est, quod Creditum: sed tantum eas res credere quæ accipientis fiunt: hoc est quæ functionem non in specie, sed in genere recipiunt. Vlpia.l.procuratoris.5.§.8. ff.de tribu. actio.l.3.§.1. ff.ad Macedo. vide Credere. Hotomann. Prat.

ABIRE dominium à nobis.in l.non ideo.Non ideo minus rectè quid nostrum esse vindicamus, quod abire à nobis dominium speratur, si cōditio libertatis vel legati extiterit. ff.de rei vind. pro. Recedere & auferre:Spie.Rebuf.

ABIRE Magistratu eodem sensu dicitur quo abdicare se magistratu, deponere, dimittere magistratum, vel administrationem l.nec magistratibus.ibi,expectādum est, quod magistratu abeat.ff.de iniurijs. Prat. Rebuff.Oldend.

ABIRE in desuetudinem,abolescere est. Abit lex in desuetudinem, quando est abolita per contrarium vsum vel consuetudinem. Iurisconsult.in l.1.§.1.de interr.action.

ABIRE rem longè, pro eo quòd est,infinitatem respicere, pulchro loquendi modo à Iurisc.vsurpatum, in l. à diuo. §. sed si emptor.de re iudic.monuit præceptor meus Zasius, germanæ, solidæque doctrinæ Iurisconsulti.quod ante me de eo laudatissimus vir. nostræque ætatis vnde quaque doctiss. Andr. Alciat.tam candidè, quam verè tribuit ad fin. luculentissimæ interpretationis l.quinque pedum. Cod. Fin.regund. qui primus omnium genuinum eius sensum aperuit: ne mireris, hic lucernam tantùm Accursianam defecisse. Spiegil. Prat.Rebuf.

Abisse pro obijsse veteres dixisse scribit Fest.lib.1.

ABITIO mors antiquis dicebatur Festo libro 1. Prat.

Abiudicare rem, est per iudicium auferre.& aliena re ea forma qua dicimus abiurare.Bud.in l.postrem.de Orig. iur. Abiudicare & Adiudicare differunt. Nam abiudicare est iudicio auferre Cic.Ver.2. Liu. li. 4. idē quod remouere & abdicare vt not. Nebriss.

Adiudicare zusprechen durchs gericht idem quod applicare. facit text.& ibi not. in c. venerabilis. in vers. quia verò ibi,eidem Episcopo adiudicauimus. de excep.& in c.auditis in vers.audiudicantes. de præscrip. Olden.Spec.Prat.Nebr.Hotom.

ABIVRARE verbum iudiciarium est, & vt Seruius in 8. AEneid. scribit, rem creditam periurio negare significat. Id quod Plauti versu ex Prologo Rudentis comprobat.

Qui falsis lites falsis testimonijs
Petunt, quique in iure abiurant pecuniam.

Quamquam ille auctor pro Rudēte μυμετιπῷ ἀναρτύματι Curculionem citet.Sic & Cic. 1.Epist.ad Attic.Mesposorem appellat. Mihi tamen abiurare satius est,quam dependere.Quo loco abiurare Cic.dixit,pro,sponsionem factam iureiurando abnegare. Symmach.in Epist. Cui post venditionem Hispaniensis prædij sui,partem proteruus emptor abiurat. Inde,

Abiuratio,rei creditæ abnegatio,interprete Isid.li. 5.Etym.c.26.Bris.Hot.Prat.Spieg.

Abiurare etiam est iuramento renunciare. c.audita. de restit.spol.in antiq.

Abiurare hæresin quid sit,disces ex c.ad abolendam. extra,de hæret.

Abiuratum pretium in Constitutione 2. C.de vestibus holoueris & aurat. libr.11.id est,(inquit Accursius ad eandem) pretium, quod pro ea re dederat.amittit: licet iuret se dedisse: Accursij sententiam probat ibid. Odofr. Prat.

ABLATIVVS Casus aliquando resoluitur in Accusatiuum & præpositionem Propter: vt mandato, id est propter mandatum.l.si mandato.ff.mādati. Rotem ferro.§.eam rem.ff.de publ. Aliquando in Accusatiuū & præpositionem IN, Vt, Quiete,id est in quietem.l.1. C.de primice.lib.12.Nebr.

ABLATIVI absoluti ea natura est, vt conditionē inducat. Notant Dd. & præsertim Alciatus, in l. cum quærebatur.240.ff.de verb.sign. In quo articulo sciendum est: ablatiuos quandoque in Vim septimi casus, vt Diomedes & Seruius docuerunt, enunciari: tuncque dubium non est,ad conditionem non referri.Inducitur autem huius casus vis simpliciter, in Nominib⁹: vt cum dicimus, Te autore didici, arbitratu Seij ædificaui,saluo consensu domini alienaui,& si quæ similia. Quandoque per Participium proferūntur,& tunc naturam adiuncti participij debemus inspicere:præsentis præteriti,an futuri sit temporis.Quod pręsentis est temporis conditionem non inducit: Vt si dixerim, Rato manente pacto,pœna soluatur.Item, Filio præcedēte,patri permittitur quemlibet in locum nepotis adoptare: hic enim nō videtur subesse conditio. Quod tamē non procedit cum participium ipsum, licet præsentis temporis, futuros tamen casus respicit: vt si cōstitutum sit: stantibus masculis fœminas à successione excludi.Illa enim verba,Stantibus masculis, quoniam ab eo prolata censentur, qui ius de ea re statuendi habet,& conditionem inducunt & dispositionem: quia non solum fœminas sub conditione excludunt,sed ipsos masculos admittunt.Bart.in l.2.§.si.ff.ad Tertul. Cū participium Præteriti est temporis,obscurior est quęstio: quoniam ex adiectione verbi ad omnia tempora poterit referri.l.verbum erit.123.& ibi Alci.ff. verb.signifi.vnde hæc verba, Soluto matrimonio,generaliter accipi ex materia subiecta poterunt, siue retrò solutū sit,siue in futurum soluetur: respectu futuri, conditio est.non autem respectu præsentis præteritiue. Nam & cum sermo Latinus præsens à passiuo verbo nullum habeat,soliti sunt Veteres in eum sensum præterito vti. Vt apud Verg.Vitamque addere victis: id est, qui vincebantur. & in Georg. Quam quibus in patriam ventosa per æquora vectis,id est qui vehantur.Sic in l.3.§.deinde.ff.de incend.ru.dum in eum, qui rate naue expugnata,quid rapuisse dicetūr, actio conceditur, illa verba, Naue expugnata,exponuntur, id est dum expugnatur, & præsens quoque tempus respiciunt.Sumuntur quādoque & huiusmodi participia ferè in vim nominis, vt cum dicimus, velo leuato iudicauit: reseruato domini cōsensu alienauit: penum excepto vino legauit: quo casu dubium non est, dispositionem inferri, non conditionem. Cum futuri temporis participium est, tempus potius quàm cōditio inducitur. vt in illo Lucani: Venturo Cęsare Romam. Ignauæ liquere manus: id est cum esset venturus.Vnde licet Bartol. in l.1. quæstio.7. de condit. & demonstr. eas conditiones quæ ab ablatiuis absolutis inducuntur,expressas appellet: tamen videtur hujusmodi ablatiuos principalius ad tēpus,quàm ad conditionem referre.Nam & illud in cōfesso est, magis dispositioni eos accedere, quam conditio expressa faciat. secundum Ias. in rubr. ff. soluto matrimon. Alciat.in l.cum quærebatur.140. ff.verbor. signific.& plura de natura horum Ablatiuorum. in l.1. Cod.de iur.emph.l.ab emptione.58. ff. de pact.in l.1. & ibi Bartol.& Bald.Cod.quand. lic. ab empt. l. euictis agris.18. ff. de vsur. l.euicta re.16. ff.de euict.l.fideicommissa.11.§.cum esset.vbi plenius Barto.de leg.3. ff.& latè per Iasonem,in d.l.ab emptione.58.in princ.de pact. & in Rubric.ff.solut.matrim.& in l.2.in prin.num.8. & 13.vbi gloss.in §.posthum. planè.versicu.sed si extraneum.in verbo,filio præcedente.ff.de vulg.& pupill.substit.l.adrogato.40. ff.de adopt.

ABLEGARE,pro longè mittere.Spieg.

ABLOCARE, est denuò locare fundum tertio locatum,Zas.in §.Item Seruiana.Institu.de action.Spieg. Prat.

Abmatertera,est abauię soror.l.6 grad.3.ff.de gradi. Spieg.

ABNEGAMVS (Abschlagen) quod à nobis aut dono,aut commodato petitur. Item, Verneynen/ quod

quod nobis creditum est, vt depositum. Sed & quod promisimus, Entpfallen. Spieg.

ABNEPOS, abneptis, hi sunt, ait Paulus, pronepotis, proneptis filius, filia. l.10.§.15.ff.de grad. Hotoman. Prat.

ABNOCTARE, integram noctem abesse. Marcianus. l.15.ff.de officio præsid. Ne qui prouinciam regit, fines eius excedat, nisi voti soluendi causa: dum tamen abnoctare ei non liceat. Hot.

ABNOCTARE, scitè vsus est Martianus, pro, extra prouinciam esse. in l.illud obseruandum. 15. de offic. præsi. Sic & in lege 12.tabul. trinoctio abnoctasse vsurpatur. Pomp. similiter pernoctare, extrà vrbem esse interpretatur. l.vrbana. 166.§.1.de verb. signi. Spieg.

ABNVTARE, sæpe abnuere. Festus libro 1. Abnuit autem, qui signo capitis aliquid negat, quiue recusat aut prohibet, apud Classicos autores. Hinc,

ABNVTIVVM pro negatiuo & inficiali in l.83.in princi. versicul. & qui spondet. ff.de verbor. obligatio. Qui spondet, inquit Paulus, Dolum malum abesse, abfuturúmue esse, non simplex Abnutiuum spondet: sed curaturum se vt dolus malus absit. Quod verbum inuentu rarum est. vsum eo Caprum in libr. de Orthogr. reperio. Confessiua vox, ait, fit ex duplici voce abnutiua, vt, Non nolo. (Ostendo enim me non velle.) Et, Non nescio quæ tibi vita sit, &, Non nunquam prandeo, &, Nec non est res libera mihi. Sanè lex 12. tabul. quæ prohibuit rem litigiosam dedicari, l.3. ff. de litig. forsitan permisit mortuum in eã inferri, his verbis: Nec non mortuum inferunto. Quo loco Seruius annotauit duobus illis verbis negatiuis quasi permisisse legẽ magis quàm prohibuisse. l.237.de verbor. signif. cui cõgruit philosophorum definitio: Αἱ δύο ἀποφάσεις ἰσχύουσι μίαν κατάφασιν ἀποτελεῖν. (Duæ negationes vel priuationes vnam affirmationem efficiunt.) Interdum duo Abnutiua magis negant, & ponuntur (vt Demetrius ait in Sophoclem) εἰς ἐμφασιν μείζονα. (ad maiorem negationem.) Vlpianus in l.fluminum. 24.in prin. vers. quis enim dubitat. ff.de damn. infecto: Nemine nihil faciente. vt Lucil. Nil neminẽ habere. & Cato. Lapideo sunt corde multi, quos non miseret neminis. Cuiac. obs. 10. cap.26. Festus etiam Abnuitionis vocem vsurpat libro 9. In, non semper abnuitionem significat, sed interdum etiam pro additamento ponitur. Sic enim hæc postrema verba lego: quibus significat vocem. In, plerumque incrementum addere verbis quibus præponitur, vt ex his quæ illic adfert, exemplis patet. Bris. Prat. Hot.

Ab officio iudicis proficisci, hoc est impetrare, & exercere apud iudicem, vt de cautionum formulis ac prætorijs stipulationibus dicitur. Sp.

Abolere, est in desuetudinem abire, Isidoro c.fuerunt. §. paullatim. 7. distinct.

Abolere est tollere, & infirmare, & delere. in constitut. Iustiniani l. 1. in princip. Cod. comm. de legat. Prat.

ABOLERI accusatio, Aboleri item nomen Rei dicitur, cum accusatio crimenque perimitur, Reique nomen de reis eximitur. l. 3. §. 1.de accusat. l.hi tamen. 11.§. vltim. eod. l.1.§. accusationem. ff.ad Senatusconsul. Turpill. Sic, aboleri nomen suum petere, idem quod se à iudicio absolui petere. l.3.§. vltim. ff. accusat. Sueton. in Augusto. cap.32. Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione proposita. vt si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret. Hinc,

ABOLITIO, criminis extinctio, aut qua reorum numero reus eximitur, & aboletur accusationis memoria. l. 4.§.1. ff.ad Turpillia. quæ delatoribus reisque datur. l.generali. 34.§.1.ff.de rit. nupt. l.14.§.1.ff. de bon. lib. l.6.§. qui iudicij publici. ff.de decur. l.12.§.1.ff.de accusat. l. 39. §. duos. ff.de adulr. l.15. ff.de iur. fisci. Vel, vt Oldendorp. tradit, Abolitio est accusationis institutæ peremptio, vel absolutio, qua quis nomen alicuius accusauit, cum, omni inscriptione iam facta in totũ aboletur, remissa necessitate accusandi. Et debet impetrari à Principe, vel Iudice, ab illo scilicet, qui aliquam accusationem instituerat; & in ea se inscripserat: talis enim citra infamiam desistere non potest, nisi absolutionem impetrauerit. Sed quãdo talis impetrat, quòd desistat, & quod illud quod per accusationem inchoatum erat, deleatur, ritè fit. Ea fit triplici modo. Primo publicè (hanc etiam generalem vocant abolitionem: in titul. de gener. abolit. Cod.) ob diem insignem, aut publicam gratulationem, vel ob rem prosperè gestam, vel ob lætitiam aliquam, vel honorem domus diuinæ. l.7.8.9.& 12.ff.ad Senatusconsult. Turpillia. l.14. §.1.ff.de bon. lib. quam Constant. lib.1. ἐγκλημάτων δημοσίαν ἄφεσιν, (criminum publicam absolutionem) appellat. Eaque vel Senatusconsulto, vel à Principe dabatur. d. l. 12. ff. ad Senatusconsul. Turpillian. l.2. Cod. de general. abol. quemadmodum à Constantino, ob natiuitatem filij Crispini, factum legitur. Et hoc casu durantibus ferijs. accusationes omnium criminum. paucis exceptis, de quib. in l.antepen. & pen. ff.ad Senatusconsult. Turpillia. abolentur, ne quisquam tempore lætitiæ in sordibus sit & luctu. Sed ferijs finitis, intra 30. dies vtiles accusatio repeti potest. l.1. l.aut priuatim. 10. l.12.& 15. §. fin. ff. ad Senatusconsult. Turpill. Paul. libr.5. titul.17. Secundò fit abolitio lege, mortuo scilicet reo vel accusatore, vel iusta causa, morbo scilicet, impedito quo minùs accusare possit. d. l. 10. & 15. §. si propter. l.3. in final. ff. accusat. Tertiò fit priuatim actore vel reo postulante. d. l.10. l.2. C. abol. Est autem postulanda ab ipsismet præsidibus: & quidem pro tribunali, non de plano, sed caussa cognita concedi debet. d. l. 1. §. abolitio. ad Turpill. In causæ autem cognitione versatur, an reus adsentiatur abolitioni, an non calumniosè instituta sit actio: nam neque aduersario inuito, neque calumniantibus hoc est indulgendum. l.fin. ff.ad SC. Turpillian. vbi VVesemb. in paratit. l.1. & 3. C. de abol. Porrò impetrata abolitione, is qui desistit, accusare amplius nequit, nisi ex indulgentia principis. l.1.2.3. C. eod. Cuiac. ad Iuli. Paul. recep. senten. lib.5. tit.17. duplicem facit tantùm abolitionem, Publicam, & priuatam. Publica fit nullo postulante, auctore Principe vel Senatu, ob lætitiam aliquam. Priuata fit, aut postulante reo ex certis causis, aut postulante accusatore: Bris. Hotom. Spieg. Prat. Nebris.

ABOLITIO distat ab Amnestia, siue obliuionis lege: quod post ἀμνηστίαν accusatio institui vel repeti non potest: Post abolitionem publicam intra diem trigesimum etiam ab eodem reus repeti potest. l. 1. C. de gen. abol. l.aut priuatim. ff.ad S.C. Turp.

ABOLESCERE, pro euanescere & in desuetudinem abire. Spieg.

ABOMINARI vsurpatur generaliter pro detestari, teste Roterod. Spieg.

ABOMINARI, est omen auersari. Veteribus infaustum aliquid & mali ominis deprecantibus atque auersantibus, hæc locutio in vsu fuit. Hinc apud Iurisconsultos.

QVOD ABOMINOR, dictum videmus. pro eo quod Cicero crebrò sic extulit: Quod Deus omen auertat, detestetur, obruat. Scæuola in l. Lucius, 85. ff.de hæredib. institut. Si mihi Titius hæres esse noluerit, aut, quod abominor, prius moriatur, &c. Idem in l. Lucius, 88.§. filiam, De legat. 2. Si, quod abominor, neque filia mea neq; nepos meus hæredes mei erunt. Papinian. in l.41.§. fin. ff.de vulg. & pup. substit. Plini. libr. 6. Epist. ad Tyronem. & in Alexã. Constit. l.4. C. de imp. & alijs substitu. Terentius in eandem sentẽtiam dixit: Quod Dij prohibeant. Hot. Briss. Prat.

ABOMINATIO à D. Hieronymo in Homil. appellatur seruitus Idolorum. Largius tamen sumitur in communi vsu loquendi, pro qualibet re turpi & abominabili. Vnde dicitur, Abominatione populi, c. tua nos. extr. de cler. ægrot. Alibi Abominatio dicitur eleemosyna Deo facta de rapina, simonia, vel vsura. c. non est putanda. 1. quæsti. 1. c. scriptum est. 14. quæstio. 5. Oldend.

Abominatus, dicitur qui sacris interdictus, excommunica-

municatúsue est, Alciat.l.pecuniam.36.ff.si cert.pet.Is Budæo in forensibus dicitur abdicatus à magna matre. in l.reddentes.C.de sum.Trin. ab Ecclesia extorris. Et hoc sensu abominationem rectè dicemus excommunicationem.Spieg. Old.Prat.

AB omnibus hæredibus legatum ita erat: Quisquis mihi hæres erit, damnas esto Titio dare centum.interpretatur ab Vlp.ff.de Leg.1.l.4 §. fin.Spieg.

AB ANTIQVO, nostris, Iason in l.admonendi. rep. num.103.ostendit tempus centenarium significari.l.vt inter diuinum.C.de sacrosanct. ecc.l.si vsusfructus.ff. de vsuf.leg. Hoc enim spatio hominis ætas longissima circumscribitur.d.l.vt inter. Quanquam alij quinquaginta annos sufficere velint: alij id arbitrio iudicis relinqui.Sed prior communior est. Spieg.

Ab orbita Varro dixit, quod non alienum est à via & instituto, sed ex consuetudine & via. Adrianus Turneb.lib.aduersar.12.cap.16.Scha.

AB ABORIGINVM seculo, cum significamus rē ab extrema vsq; antiquitate repetitam.Spieg.

ABORSVS & Abortus distinguuntur à Non. Mar. vt sit Aborsus, qui est in primis mēsibus cum cōceptio facta est: Abortus prope tempus pariendi: tunc enim moritur quod nascitur.Porrò procurare Aborsum, homicidij species est, de quo Dd.præsertim Alberic.in l. qui in vtero.ff.de stat.hom. Spieg.

ABORSVS venter (qui & abactus) Paulo lib.4.sen. tit.9.partum facere non videtur.l.2.C.de post. hær. instit. Et ideo, vt ad d. locum Pauli annotat Cuiacius, abortu facto finitur missio in possessionem.l.1.in fin.ff. de vent. in poss.mittendo. Prat.

ABORTO, pro, immaturum fœtum edo: vsurpat Var.libr.4. Columellæ verò Abortio pro eodem est,& Abortior, deponens est. Spieg.

ABORTVS, vel abortum, vel abortio. eadem sunt, & his omnibus generibus hoc nomen substātiuum variatur. l.30.§.quod dicitur.2.ff.de acq.hæred.l.18.§.qui abortionis.ff.de pœn.Dicitur autem fieri, cum mulier ante tempus partum edit, vi ventri illata, apud Vlpia. in l.1.§.toties vers.idem erit.ff.de vent.in poss.mitten. Prat. Abortum tamen grauidæ mulieris, etiam dici, quod non sit tempestiuè ortum, Sex. Pomp. autor est. Spieg.

ABORTIVVS est puer, vel alter fœtus, ante præfinitum tempus natus: & ideo sic dicitur quod nō oriatur, sed aboriatur & excidatur, secūd. Isid.lib.10.Etym. Old.Hinc Abortiui, qui aborsu nati sunt.Spieg.

ABORTIVA oscitatio, quæ abortire facit. Plinius: Oscitatio quidem in enixu lethalis est, sicut sternutare à coitu, abortiuum. Censetur autem abortiuus partus, si quis nascatur quinto aut septimo mense: cū genuina, iusta & legitima non sit recepta, nisi septimo mense, & deinceps.l. septimo mēse.ff.de stat.hom. Spieg.

ABORTIONIS poculum dare.vide.Poculum.

AB Ouo vsque ad mala, pro eo, quod est, ab initio vsque ad finem. Qui rem altiùs repetunt, quam oportet, notantur illo versu Horatij: *Nec gemino bellum Troianū orditur ab ouo.* Spieg.

ABPATRVVS, idem qui patruus maximus, hoc est, abaui, abauiæ frater.l.3.ff.de gradibus. Hoto.Prat.

ABre, vel, Abs re, modò sine causa, frustrà: modò significat, præter, siue contrà vtilitatem, aut sine vtilitate. l. si quis seruo alieno. sub fin. C.de furt.l.consentaneum.C.quom.& quando Iud.Huius contrarium) (est E re: id est, ad vtilitatem.Sp.Old.

ABROGARE, est destruere, vel delere in toto, & infirmare, Festo.lib.1. Vnde dicitur, lex abrogata, quando prorsus est sublata, vel destructa.

Abrogare etiam publicare, & auferre sonat, in Cōstantini constitut.l.si quis ad se. C. ad leg. Iulia. de vi public. Et etiam Abrogare, interdum est, addere aliquid.Prat.

Abrogare lege, & legem, dicimus. Sed vsitatius accusatiuo iungitur.Modest.de verb.sig.Spieg.

ABROGARE legem, idem est quod tollere, siue antiquare, quia à Magistratu, qui eam potestatem habet, populo interrogato, an velit, iubeatque eam legē tolli, illo annuente, antiquatur, tolliturq; quemadmodum eodem populo interrogato fuerat promulgata: Vnde & lex plerumq; dicitur rogatio: vt sic Abrogare legem, sit populum rogare, vt ne aliqua lex valeat, & omninò tollatur. Neq; enim cum lex abrogatur aliud agitur, quàm quòd rogatur, quomodo eam abrogari oporteat: vt Bald. in suæ Chatech.1.parte sub finem ostēdit.Cicero lib.2.de legib.Eas, inquit, tu leges rogabis, quæ nunquam abrogentur.Liuius libr.22. plebiscitum primus ego antiquo abrogoque. Est itaque abrogare legem idem propè quod derogare. Iurisconsultus tamen de verborum significatione, inter vtrumque verbum, nonnihil distare facit. Derogatur, inquit, legi, cū pars detrahitur: abrogatur, quum prorsus tollitur. Adde tu, quod abrogatur, quum vt dixi prioris legis infirmandæ causa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari, vulgari voce decepti, pro eo, quòd esse debet abrogare, siue derogare legem, ipsi reuocare dicunt, quum sit reuocare, vt autor est Varro de lingua Latina, rursus in cor vocare, hoc est, renouare. Iuuenalis de Domitiano, qui legem Iuliam iam obliteratam, dormientemque excitauerat, sic inquit,

Qui tunc leges reuocaret amaras
Omnibus, atque ipsis Veneri Martique timendas.

Vergil.1.Æneid.

Reuocato à sanguine Teucri.

id est, renouato, quippe qui iam propemodum extinctus erat.NEBR. Adde Ræuardum ad leg.12. tab.ca.1.

ABROGARE, Derogare, Exrogare, Obrogare, diuersam habent significationem separatamque in antiquorum auctorum libris. Cicer.libr.3.Episto.ad Atticum.Octo nostri Trib.pl.caput posuerunt hoc, Si quid in hac rogatione scriptum est, quod per leges plebisue scita, hoc est, quod per legem Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat. Abrogatur verò legi interprete Modestino in l. derogatur.102.ff.de verb.sign.cum lex prorsus tollitur. Derogatur cum pars detrahitur. Vlpian. in Institu.tit. 1.Lex aut rogatur, id est, fertur, aut derogatur, id est pars prima tollitur, aut subrogatur, id est, adijcitur aliquid primæ legi, aut abrogatur id est mutatur aliqd ex prima lege.Festus autem, Derogare ait esse detrahere.Exrogare ex lege vetere aliquid eximere per legem nouam, Obrogare, legis prioris infirmandæ causa legē nouam ferre. Quemadmodum apud Suetonium, Claudius capiti Papiæ Popææ legis obrogasse edicto dicitur.Quintil. Declam. Quotiens de iure populi agitur, apud Populū cui mutare, cui abrogare, cui ferre quas velit rogationes licet. Briss.

ABROGATIONIS variæ sunt causæ. I. Consuetudo contraria.in l.de quibus.ff.de legib.can.in istis.§. leges.4. distinct.2. Constitutio contraria. exempla reperies in multis Iust.Nou.3.Causę cessatio.c.Neophytus. & ibi gloss. in verb. causa. 61. distinct.l.adigere.§. quanti.ff. de iur. patr. 4. Loci varietas.c.fin.31.distinct. 5.Tempus.c.non debet. de consan. & aff. 6.Rigor.gloss. in c.fraternitatis.34.distinct.7.In specie c.legi.16. quæst.1.8.Maius malum inde sequens.c.verum hoc. 14. distinct.Prat.Et fusius de his causis Rebuffus ad d.l.derogatur.102.Item enumerantur in c. vlti.§.hæc etsi legib. 4.distinct.

ABROGARE nonnunquam ad magistratum, imperium & alia refertur: capiturque pro adimere, abdicare, abolere, irritum facere, extinguere. l.nec mandato. §.1.ff. de tutor. & curat. dat. vbi dicit, quod furor non abrogat magistratum.Sic abrogare magistratum alicui dicitur, qui legem fert ad populum, vt is magistratu suo spolietur.Cicero in Corneliana. Nec vehemētius est ostendere se laturum inuito collegæ quā ipsi collegæ magistratū abrogare.In l.si quis fundū.in fi.dicitur: bonis omnibus abrogatis.C.ad l. Iuli. de vi pub. Hoto. Rebuff.

ABROGATAS leges, constitutionésue, recitari, aut ostendi, aut citari vetuit Iusti.in l.C.de vet.iur.enucl.

nucl. Earum tamen necessaria videtur notitia Isiod.c. fuerunt.7.dist.in.Prat.

ABROGARE per Saturam, forma est loquendi in sanctionibus legum adscribi solita autore Festo. Hoc modo. Néue per saturam abrogato aut derogato. Id est (vt Cuiac. obs.14. cap.7.explicat:)ne commistis rebus plurimis abrogato, ne confusè, sed specialiter, explicatè, disertè. Cuiac.

ABRVPTVM lucrum, cuius meminit Vlpia.l.1.§.3. ff.quar.rer.act.non det.interpretatur Accurs.ibid.subreptum.cuius sententiam probasse videntur Alberic. & Oldendorp. in Lexic. explicantes abruptum id est, turpiter acquisitum. Sunt qui interpretentur præceps, & præter spem obiectum. Tu vide Græcos interpretes in eum Vlpiani locum. Budæus tamen abscisũ, & præcisum καὶ ἀπότομον videtur interpretari l.4.§.8.ff. de re milit.

ABRVPTA, dura, præcisa, abscissa.c.de viro.11.quęsti.2.Prat.

A B S.

ABS præpositio ablatiua, idem quod à vel ab, à Gręco ducitur ἀψ significat autem retractationem in partem posteriorem. Eadem M.Cicer.temporibus in accepti tantum tabulis vsurpabatur cum eius nomen perscribebatur, vnde accepta pecunia in Codicem referebatur: hoc modo. A T.Pomponio accepi. H-S. decim. Calend.Maij.Q.Hort.Q.Metel.Coss. Cic. in Orat. vna præpositio est ABS, eaque nunc tantum in accepti tabulis manet: nec his quidem omnium: in reliquo sermone mutata est. Pomponius tamen in facti stipulatione vsus ea est in l.si ita stipulatus. 14. ff. de verb.oblig. & in nominis emptione Saluius Iulia.l.multùm. 19. ff. de hær.vel act.ven.Prat.Hot.Sp.

ABSQVE, & Sine, habent similem significationem, quę est negatiua, vt, Absque iniuria.l.omni nouatione. C.de sacrosanct. ecclesi. Est vbi pro præter & exclusiuè ponitur. Exempla habes apud Albericum Spieg.

ABSQVE procemijs & affectibus est, nulla verbosa vti prælocutione, remque vt est, simpliciter proponere, vt inprimis exigunt Tribunalia. Quin & Athenis interdicebat præco dicturis in Concione ne vel pręfatione, vel affectibus vterentur, rem modo exponerent ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν. Sp.

ABSCEDERE est recedere in l. vnic. de colon.Palæst.lib.11.C.

ABSCEDENTEM vsumfructum hoc est κεχωρισμένον, id est, seiunctum: & detractum interpretatur Theo. §.ne autem. Instit.de vsufr.Prat.

ABSCISE vel Abscisè pro eo quod est, fixè & determinatè, in l.semper.5.§.1.ff.de iure immun. Demonstratur variè. inquit Callist. nec Abscisè, numerum liberorum, ad excusationem municipalium munerum. prodesse, ex rescriptis. ff. Aelij Pertinacis. Id est non præcisè & fixè: quia non est numerus statuts, qui immunitatem præbeat.vid.Bud.in l.qui cum auo.§. non omnis.ff.de re milit. Idem valet, quod Græcum ἀποτόμως. Igitur, Non Abscisse, id est, non exactè, præcisè, imperfectè, non plenè, nó certa & constanti definitione, nec ad vnguem. Vsurpat hoc verbum sæpissimè Valer.Max. pro seuerè, & rigidè: metaphora à rupib.& alijs locis præfractis ducta. Spie. Bris. Prat. Hot. Old.

ABSECTA & coniuncta contraria sunt: l.eis quidem: qui milit.non possunt.lib.12.C.

ABSENS is dicitur qui nō est in eo loco in quo petitur.l.absentem.199.ff.de verb.signifi.diciturque quis pro diuersitate subiectæ materię, & tractationis, varijs modis absens: secundum Accurs.in l.præsens.ff.de procur.vt in iudicijs.

ABSENS dicitur qui in iure non est.l.4.§.Prætor. ff. de dam.infec.& qui à tribunali abest. l. non tantum.§. abesse.ff.de fideicomm.liber. Item qui extra territorium ius dicentis est.l.hæres absens.& ibi gl. ff.de iud.

ABSENS est qui extra prouinciam.l.fin.§.vlti.C.de bon.auth. iudicis pos. similiter qui non est in eadem prouincia Absens dicendus est, vt in l. fin. C. de long. temp.præscript.

ABSENS etiam is est in legum dispositione qui longè abest. Alc.in l.mulieris.§.abest.de verb.sign.

ABSENS dicitur qui est extra vrbis continētia, etiamsi non sit trans mare, dummodò sit extra ciuitatem. l.absentem.de verb. sign.

ABSENS etiam quibusdam dicitur, qui facilè non potest inueniri: quemadmodum præsens qui facilè potest inueniri: citant auth.præsente.C.de fideiuss.

ABSENS quoque dicitur qui non est in domo. l.de pupillo.§.si quis.ff.de noui oper.nun.sic Episcopus dicitur absens, qui non est in domo Episcopali, cui fortè desideramus quippiam insinuare, vel alios actus penes illum tanquam Episcopum exercere. Et alius quilibet beneficiarius, quando non debitam præstat residētiam in suo beneficio, dicitur absens.

ABSENS in distributionibus quotidianis habēdis dicitur, qui non est in eo loco in quo dantur: licèt alibi forsan in Ecclesia esset: c. 1.& per totum.de cler.non resid.in 6.

ABSENS is quoque habendus est, qui in Vigilibus, castrisúe vrbanis militat.l.si maritus.ff.de adult.

ABSENS, in materia pręscriptionum is dicitur qui non est in eadem Prouincia, seu territorio. §.1.Insti.de vsucap.l.fin.C.de long.temp.præscrip.

ABSENTES in stipulationibus dicuntur, qui se inuicem exaudire nequeunt.§.item verborum.Inst.de inutil. stipul.

ABSENS per contumaciam habetur pro præsente. l.in causæ cognitione versabitur. §. causa.ff.de minor.

ABSENTES dicuntur, furiosus, demens, pupillus, adolescens, quanquam corpore præsentes. Iuris enim interpretatione, sententia coram illis ferri non censetur.l.diem proferre.§.coram.ff.de recept.arbit. Furiosus tamen modò absentis loco est: modò non est. Conciliationem vide apud Old.in sua Copia.

ABSENS reus, causas absentiæ per procuratorem reddere potest. l.absens.ff.de procur.

ABSENTES à quibuscunque defendi publicè vtile, dicit Vlpia.in l.seruum quoque.§.publicè.ff.de procurat.

ABSENS defendi non videtur, si actor vltrò interpellat, nec quisquam se defensioni offerat.l. ergo sciēdum.ff.ex quib.caus.maior.

ABSENTEM esse aliud est quàm haberi pro absente. Bartol.in l.si maritus.1.§.1.ff.de adult.& quæ absentia prodest. Barto.ibid.& quæ absentia iuuet absentem aduersus gesta contra eum. Bartol. in l. absentem.ff.de pœnis.

ABSENS reipub.causa, tamdiu absens habetur, donec finitum sit reipub.officium, & donec commodè redire potest, præfixo illi tempore redeundi. Zasius in §. rursus.Instit.de action.

ABSENS, vel ob necessariam causam, vel lucri sui gratia quatenus sit restituendus, leges eleganter distinguunt. l. vltim. ff.de in integ.restit.l.1.C.ex quib.causis maior.l.quia.C.de procur.l.nec non, & l. sed etsi.§.1.ff. ex quib.caus.maio.

ABSENTIA, tiæ, sicut præsentia, tiæ, dicimus. Seneca ad Lucil. At quo animo ferre debemus absentiā. M.Antonius ad Ciceronem lib.ad P.Attic.14. Quam ob causam vereor, inquit, ne absentia mea leuior sit apud te. Spieg.

ABSENTIARVM genera quinque constituit Accurs.l.vltim.ff.de in integr.rest. Prima est probabilis & necessaria, vt in milite, qui Reipub.causa abest. Secunda est probabilis tantum, vt studiorum. Tertia necessaria tantum, vt in relegato. Quarta voluntaria, sine contumacia. Quinta, vt per contumaciam. Budæus tamen, tria tantum genera referre videtur in Forens. Iustam, & causariam, probabilem & liberam. Prat.

ABSISTERE Budæo in forensibus est supersedere: quo significatu videtur etiam T.Liuius lib.8.ab vrb. cond.accepisse. Prat.

ABSOLVERE forense verbũ, significat iudicio se liberare. apud Iulianum.l.si extr.duob.14.§.1.ff.iud.sol. & Paul.in l.si in re.in fin.princ.ff.de noxal.act.Prat.

ABSO-

ABSOLVERE iudicio,& Absoluere se iudicio ab aliquo,pro liberare,non vexare molestia iudiciali.Sic Absolui ab aliquo,liberari ab ea controuersia,quam ab aliquo patiebatur.l.14.ff.iud.solui.Iauol.l.fullo.90.ff. de furt.l.si in re.19.ff.de noxal.act.Cicero pro Comœdo.Iudici hic denunciauit,absolutus est. Cur de fundo decidit,& iudicio non absoluitur?cur tam imperitè facit, vt nec Roscium stipulatione alliget, neque à Fannio iudicio se absoluat? Item.

ABSOLVERE aliquem est reddito illi pretio dimittere. Verum quod ligati sint quibus debetur aliquid, vt putet Donatus: an quod appellandi flagitandique negotio ac molestia creditores liberentur? Sic.

ABSOLVERE creditorem pro pecunia soluta dimittere eleganter dixit Iul.Paulus in l.& in contraria. 37.ff.de vsur.Et in contraria.inquit,negociorum gestorum actiõe vsuræ veniunt,si mutuatus sum pecuniam, vt creditorem tuum absoluam.Vulgò Expedire dicũt. Eodem sensu vsus est quoque Terentius in Adelp.act. 2.scen.4. AEsch.Ego ad forum ibo vt hunc absoluam. Sumptum è Græcorum consuetudine videtur, qui λύειν,& ἀπαλλάττειν,dicunt.Itaque Absolui dicitur creditor cum sibi æs creditum soluitur ære.Hoto.Prat.Sp. Oldend.

ABSOLVERE pro Absolutum ostendere & declarare, exponit gl in c.ex diligenti.extr.de simonia.c.a. de iureiur.c.audiuimus.24.q.1.Prat.Olden.

ABSOLVERE pignus apud Paulũ libro secundo, recept.sentent.capite 5.accipitur pro eo quod est.luere pignus. Creditor.inquit.si simpliciter sibi pignus depositum distrahere velit:ter antè debitori suo denũciare debet.vt pignus absoluat.ne à se distrahatur. Sũt tamen qui ibidem luat,legant.Hot.Prat.

ABSOLVERE pro Reconciliare, sumitur in c.ad mensam.§.penult.11.q.3.Oldend.

ABSOLVTA completa,ad finem perducta.Item,

ABSOLVTA, dicuntur lecta,& à partibus approbata.Vel absoluta.subscripta.Sic exponitur Instit.de contrah.empt.§.1.Astipulatur Imp.Iustin.in l.contractus.C.de fid.instr.Spieg.

ABSOLVTE accipitur,pro eo quod est in vniuersum,in totum, vt in c.beneficium extr. de reg.iur.in 6. Item absolutè,id est,præcisè.c.contra Christianos.ext. de hæret.libr.6.Aliquando exponitur absolutè,id est, liberè.vt in Auth.de mand.prin.§.sed neque.Prat.Old. Spieg.

ABSOLVTIO ad cautelam.trita est in foro ecclesiastico:de qua plenè scribit Hostiẽ.in laudato satis opere,quod Summa intitulatur.tit.de sententia excommu.& vide hic plenè Albe.in suo Dictionario in d.Absolutio.Verum absolutus dolo suo,actione prima conueniri potest.l.cum à te.ff.de dol.mal.Spieg.

ABSOLVTIO ad crimen relatum, pro liberatione à crimine.Absoluit Maiestatis,insigni memorabilique exemplo Cæs.Maximilianus, publicè quidẽ Bruggas Morinorum,priuateque Cornelium à Bergis regulum.Spieg.

ABSOLVTORIA esse omnia iudicia Iustinianus scribit.§.fin.in fin.Inst.de perpet.& temporalib.actio. quod ita ibidem explicuit Theophilus,[illegible].Prat.

ABSTENTVS apud eundẽ Scæuolam l.penult.de auct.tut.& Vlp.l.penulti.§.fin.ff.vt in possess.leg.& Africanum.l.tutor.19.ff.ad S.C.Velleia.Hac etiam voce alio significatu vsus Cyprianus: apud quem pro excõmunicato accipitur.Prat.

ABSTENTI voce (quam nostra memoria Ritius Neapolitanus,qui regum aliquot vitas epitomauit,vt ante eum diuus Cyprianus.pro excommunicato vsurpauit) Iurisconsulti, Vlpianus & Africanus vsi sunt, pro eo, qui se bonis paternis seu hæreditate abstinuit. Apparet autem,eos illa ætate floruisse. Nam ab extincto Alexãdro Imp.cuius ille scriniorum magister fuit, ad Valeriani imperium, sub quo constat Cyprianum decollatum,anni circiter viginti intercesserunt. Vlpi. in l.fin.si quis caut. Et interea,inquit,pupillus adoleuerit,aut mortem obierit,aut etiam abstentus sit hæreditate.Africanus in l.tutor pupilli.ad Vell. Et cùm paterna hæreditate abstinere vellet.mandato vxoris defuncti,quæ mater pupilli esset,abstento pupillo,solam se hæreditati immiscuisset.Bifariam autem loquimur, Abstinuit hæreditate, & abstinuit ab hæreditate.Spiegelius.

ABSTENTIO. lege Aditio.

ABSTENTVS, qui tutoris auctoritate ab adeunda hæreditate reuocatus est.Scæuola l.penul.ff.de auct. tut. An secundum hæc acta adolescens à bonis patris abstentus sit: respondit, proponi abstentum.Vlpian.l. 1.in fin.ff.vt in possess.legat. Si certum sit repudiatum, vel omissam hæreditatem , vel abstentos necessarios hæredes. Item Papinianus l.vlti.ff.si quis cautionibus. Hotom.

ABSTINENS, suo contentus, qui non rapit aliena.Continens verò dicitur, vt Aristo. voluit teste Ioã. Petro. Valla,in esca,potuque, ac libidine nec non ira. Spieg.

ABSTINENTIA opponitur rapacitati. Abstinemus enim ab alienis,cum nulli vim inferimus. Est igitur abstinentia in viro innocente.Continentia in temperante.Notum Ouidij carmen. Est virtus placitis abstinuisse bonis.citat Scholiastes in Clement.ad nostrã. de hæret.Spieg.

ABSTINERE generaliter dicitur,quando aliquis se ab aliqua re cohibet,quasi se tenẽs ab illa re.l.de pupillo. §.qui nunciat.ff.de noui oper.nunt.ibi,Interim abstinendum est.Sic patronus qui sibi in testamento liberti legatum adscripsit, abstinere iussus est.l.si quis legatum.§.si patronus.ff.de fals.Sic relegati, siue in insulam deportati,locis interdictis abstinere debent.l.relegati.ff.de pœnis.Alijs quoque personis adaptari potest: vt si negociatione quis abstinere iubeatur.l.moris.§.sunt autem.ff.de pœn.Et constitutum est eum cui patria interdictum est, etiam ab vrbe abstinere debere. l.relegatorum.§.constitutum.ff.de interd.& releg. Itẽ & is qui honoribus secundum sententiam vti prohibitus est,si appellauerit,abstinere interim à petitiõe debet.l.reus.in fin.ff.de munerib.l.2.in fin.ff.de reg.iu. Ad alia quoque pertinet hæc vox, vt exempla sunt in l.vnic.ff.nihil innouand.appe.interposita.

ABSTINERE honoribus in l.1.C.de his qui nõ imple.stip.lib.10.quemadmodum abstinere alieno pro abstinere se ab alieno.Spieg.

ABSTINERE dicuntur sui vel necessarij hæredes, Vlpi.l.3.§.scio.ff.de mi.l.38.ff.de acq.hær. Abstinere etiam dicitur emancipatus.idem l.2.§.6.ff.ad Tertу. Sed & extraneus,puta vxor.d.Lucius.14 ff.de fideicom.lib. Porrò abstinere se hæreditate, & retinere hæreditatẽ sunt contraria. Dicuntur tutores abstinere pupillum, hoc est,si eis auctoribus pupillus se abstineat hæreditate.Papin.l.cùm tutor.18.ff.de tut.& rat.distra. Scæuol.l. pen.ff.de auct.tut.& l.44.ff.de re iudic.

ABSTINERE se hæreditate,& retinere hæreditatem,contraria sunt:in ijsque solis ponuntur,qui Sui & domestici hæredes appellantur:vti Iustinia.docet sub tit.de hæred.qual.& differ.lib. Instit.2.at extranei vel adire,vel repudiare dicuntur,vnde titulus lib.C. 6.de repudianda vel abstinenda hæreditate. Quomodo enim qui in familia sunt, quæ antiqua consuetudine hæreditatem significat, adire, ac non potius retinere dicerentur?Quare Vlpianus in l.si patronus,12.sub fin. ff. de bon.libert. Si patroni filius emancipatus,inquit,noluerit adire hæreditatem,vel qui in potestate est,retinere:nihilominus,&c.Adire dixit eum qui cum aliam in familiam,tanquam in coloniam demigrasset , nunc ad pristinam familiam reuocatur:retinere verò qui in ea familia semper mansit.qui si nihil attingat, & ab omnibus rebus temperet,abstinere se dicitur . repudiare verò quomodo?cum,velit nolit,hęres sit.qua de causa Necessarius appellatur, vt eodem loco Iustinianus docet:cum etiam viuo testatore,quamuis nihil minus cogitaret,tamẽ hæres esset. vt l.in suis,2.de lib.& posthum.

hum. Hinc illud Pomponij l. impuberibus, 11. ff. de acqu. vel omitt. hæred. Impuberibus liberis, inquit, omnimodo abstinendi potestas fit: puberibus autem ita, si se nō immiscuerint. Abstinere igitur in suo, est quod Repudiare in extraneo: rursus Retinere vel Immiscere, puod adire in extraneo. quæ omnia generaliter his continentur verbis Acquirere vel Omittere, vt ex titulo Digestorum constat, de acquiren. vel omitt. hære. lib. 29. Hot.

ABSTRAHERE in seruitutem, quod & abripere in seruitutem dicitur. Spieg.

ABSTVLISSE dicitur, quod etiam quis iudice autore recipit. l. venditor ex hęreditate. ff. de hære. vel act. vend. Spieg.

ABSVMPTIO, pro consumptione sumitur ab Vlpian. Videndum est, inquit, finito vsufructu, an pecunia quæ data sit, vel cæteræ res, quæ in absumptione sunt, condici possint. l. hoc senatus consultum. ff. de vsufruct. earum rerum quæ vsu con. Spieg.

ABSVRDVM, quòd omnium mentes aspernētur ac respuant: Græcè ἄτοπον, & ἄλογον. l. nam absurdum. ff. pe bon. lib. Spieg.

ABSVRDVM est, plus iuris habere eos qui possessionem duntaxat vsufructus, non etiam dominium sunt adepti Iulianus ait, l. 3. ff. si vsufructus petat. Spiegelius.

ABVNDARE ad ea pertinet, quæ frustra adiecta sunt, aut superflua l. 94. ff. de diuers. reg. iur. Prat.

EX ABVNDANTI pro frustrà & superuacuò, Papiano familiaris & propria locutio. l. 4. ff. de supel. leg. l. 20. ff. de manumissio. l. 22. §. si quis fundum. ff. de instr. vel instrum. Briss.

ABVNDE patrimonium relinquere, apud Scęuol. in l. vlt. §. qui diuisam. ff. de leg. 2.

ABVNDAT, non quod superfluum est, sed quòd est copiosum & cumulatum. Redundat, quòd super vacaneum est. Vide Redundare. Spieg.

AB vnguibus incipere, est ordiri à leuissimis, minimeque ad rem pertinentibus. Vnde prudentes iudices admonere solent Causidicos, vt omissis parergis ac friuolis, agatur de causa. Spieg.

ABVSIONIS nomen à plerisque, vt attestatur Insulanus, vir doctus ac sani iudicij, in dubium vocatum est, nunquid rectè significet corruptelam morum. Quātum autem ad obseruationem Latini sermonis attinet, satis constat, eam vocem minimè esse refutādam: cum Cicer. lib. 4. Rhetor. veterum, Abusionem verborum (Græcis κατάχρησιν dictā) posuerit inter exornationes verborum. Apud Iurisconsultos per abusum verba regulariter non accipiuntur, nisi aliter actus vel periret, vel elusorius redderetur. l. cum filio. de lega. 1. Nec verò Abusionis vocabulum in significatione vulgari ita nuper vsurpatum primò fuisse, patet ex his verbis D. Augustin. lib. 1. de Doctrina Christiana, cap. 4. Nam vsus illicitus. non vsus, sed abúsus vel abusio est dicenda. Rectè tamen monuisse videtur Insulanus, pro corruptela aut licentia morum, non dicendum simpliciter Abusionem, sed adiuncto aliquo verbo: vti abusio morum, abusio legum, abusio alienæ bonitatis, & sic de similib. Spieg.

ABVSIVE, exponit iurecons. id est minus propriè, in l. fideiussor obligari. §. fideiussor. ibi, nam licet minus propriè debere dicantur naturales debitores, per abusionem tamen intelligi possunt debitores, &c. ff. de fideiuss. Græcè, καταχρηστικῶς dicitur abusiuè, & κατάχρησις abusio, & καταχρηστικὸν abusiuum. facit l. 1. §. testamētum autem propriè illud dicitur, quod iure perfectū est: sed abusiuè quoque ea testamenta appellamus, quę falsa sunt, vel iniusta, vel irrita, vel rupta. ff. quemadm. test. aper. l. non aliter. in fin. ff. de leg. 3. Ad id pertinet l. nec seruus. ff. de pecul. ibi, sed cum eo verbo abutimur, factum magis demonstramus, quam ad Ius Ciuile referimus obligationem. l. item Prætor. ibi, non propriè, sed per abusionem. de suis & legit. hæred. Item imaginaria venditio abusiua dicitur, & ficta. l. imaginaria. ff. de regu. iur. Imaginarius colonus & suppositius idē. l. qui per collusionem. ff. de actio. empt. Rebuf.

ABVTI veteres dicebant pro eo quod est, vtendo consumere, conficere, extinguere. Cato De re rustica, Linito vsqueadeò, donec omnem caseum cum melle abusus eris. Cicero Verrina 3. Nisi omni tēpore quod mihi lege concessum est, abusus ero, querere. Loquitur de legitimis horis accusatori ad dicendum præstitutis, quibus eum Hortensius non tantum vti, sed etiam abuti volebat: id est, vsque ad extremum vti. Idem lib. de Inuent. 2. Postremò quas ad defensionem rationes reo dabimus, ijs accusator ad alios ex culpa eximendos abutetur. Hinc apud Iurisconsultos eæ res in abusu non vsu consistere dicuntur, quarum vsus, nisi pereant, nullus est: siue quę vtendo consumuntur. Vlpianus l. 5. §. 1. de vsufruct. rer. quę vt. Si pecuniæ sit vsusfructus legatus, vel aliarum rerum, quæ in vsufructu consistūt, videndum an cæteræ res quæ in absumptione sunt, cōdici possint. Item, Quæ in vsufructu pecuniæ dixim⁹, vel cæterarum rerum quæ sunt in abusu, eadem & in vsu dicenda sunt: sic abuti opera Terentius dixit pro consumere vt obseruauit doctiss. Torn. libr. 1. aduers. capite 8. & libr. 22. capi. 5. Græcis est καταχρῆσθαι quo Diuus Paulus eleganter vsus est. 1. Corinth. 7. inquiens χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι. Vult nos hoc mūdo leuiter vti, quemadmodum solent fructuarij, & admonet non esse nobis proprium. Idem ad Coloss. 3. agens de cibarijs quæ ipso vsu consumuntur ἃ (inquit) ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει. Schar. ex Balduino ad Instit. de vsufructu.

HINC illud Ciceronis in Topic. Non debet ea mulier, cui vir bonorum suorum vsumfructum legauit, cellis vinarijs & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim non abusus, relictus est. Vbi Boetius, Vtimur ijs quæ nobis vtentibus permanent: ijs autem abutimur, quæ nobis vtentibus pereunt. Vlpianus l. plenum, 12. §. 1. de vsu & habitat. Vsuarius horto, pomis, holeribus, & aqua vtetur, non vsque ad compendium, sed ad vsum: scilicet, non vsque ad abusum. Hoto. Adrian. Torneb. lib. 22. aduers. cap. 5. Connanus in commentarijs iuris lib. 4. cap. 4.

ABVTI propriè est ad alium vsum re vti, quàm in quem ea comparata est. l. 19. & l. 34. §. 1. ff. de vsufr. Abuti etiam vtendo consumere significat. Non. Marc. Abusa, ait, dicuntur vtendo consumpta. Plaut. vbi isthæc quæ dedi ante? Abusa sunt. Et inde Abusus consumptionem per vsum significat. l. 2. §. item si iurauero. ff. de iureiur. Qua de causa ab vsu separari solet, qui earum rerum est quarum substantia post vsum salua manet: cum abusus contrà in ijs ponatur quæ vtendo absumūtur ac pereunt. Itaque, quæ res in consumptione sunt, vsuque tolluntur vel minuuntur, eæ in abusu consistere ab Vlpian. dicuntur. in l. 1. & l. 5. §. 1. & §. vltim. ff. de vsufructu earum rerum. Quo in numero sunt, vinum, oleum, frumentum, vestimenta, pecunia etiam numerata, quæ ipso vsu assidua permutatione quodammodo extinguitur. §. constituitur. Institut. de vsufruct. Planè in l. 12. §. 1. ff. de vsu & habit. Vsus & abusus opponuntur alia ratione, quòd Vsus ad necessitatem referatur, Abusus largiorem licentiam contineat. Abutitur enim qui perdit & dilapidat. l. 15. §. consumit. ff. de petitio. hæred. Briss.

ABVTI est re aliqua malè vti, proprieque de rebus corporeis dicitur. Vlpianus: Mancipiorum quoq; vsufructu legato, non debet abuti, sed secundum conditionem eorum vti. l. sed etsi quid. in princip. ff. de vsufruc. l. plenum. §. 1. ibi, & horto, & pomis, & oleribus, & floribus, & aqua vsurum, non vsque ad compendiū, id est vsque ad lucrum, sed ad vsum scilicet, non vsq; ad abusum. ff. de vsu & habit. l. si cum dotem. §. fin autē in lxuissimo. ibi, sed abutitur dote. ff. sol. matr. Rebuf. Spieg.

ABVSVM nonnunquam sumi in bonam partem, affirmat Archid. in c. priuilegium. 11. quest. 3. quem glo. sequitur in extrauag. ad conditorem in verbo, vel abusum. de verb. signi. in extrauag. Ioan. 22. Ideo Ius Canō. adijcit aliquid, non simpliciter dicens, abuti: vt abuti nequi-

nequiter. in c. sedes. de rescript. Perniciosus abusus. c. perniciosus. de celebr. missar. vel detestabilis abusus. c. si canonici. in fin. de off. ordin. in 6. Simpliciter tamē prolatum regulariter sumitur in malam partem. P. Rebuf.

ABVTI vsufructu contumeliose, iniurioseue, apud Vlpianum in l. si pendentes. ff. de vsufructu. Spiegelius.

A C.

AC, copulatiuè accipitur, pro atque, vt. Vlpiano in l. si quis. 4. ff. de custod. reor. l. nullus. C. de summ. trinitat. Aliquando ponitur pro, id est. l. decernimus in princ. C. de sacrosanct. eccles. Aliquando ponitur, pro sicut. §. Itaque. versicul. ex hoc. institu. quibus non est permis. fac. testament. ibi, quanquam Iure Ciuili, omnium qui in potestate parentum sunt peculia perinde in bonis parentum computentur, ac seruorum peculia in bonis dominorum numerantur. Ponitur ergo hic similitudinariè, vt inquit Alberic. quemadmodum etiam ponitur. in l. qua ratione. §. literæ. in princ. ff. de acquirend. rerum dom. & in clement. 1. de iudic. l. quæro. 45. ff. locati. ibi, ac si ita fideiussisset. in fin. prin. Aliquādo adijcitur dictionibus tātum, & pro nihilo ponitur. vt in §. tutores autem. institut. de tutel. ibi, eam vim ac potestatem. potest tamen ibidem pro, id est sumi. Alber. Prat. Oldend.

ACADEMIA Suidæ, locus est nemorosus (vbi Plato natus, docebat magna laude,) mille ab Athenis passibus distans. Aliud quoque gymnasium erat non ita procul ab illo, in quo Aristotelici disputabant, Lycæum dictum. Inde etiam nunc appellamus Academias, Gymnasia, seu Scholas insigniores, in quibus maiorū disciplinarum studia exercentur. Academiam etiam pro philosophorum schola poni scribit Budæus in prioribus.

ACADEMIARVM auctoritatem ab Imperatoribus concessam, vt professores hodie solennitate declarentur, quos vocabulo recentiore Doctores appellant, à docendo: hinc emanasse colligunt, quod olim Iurisconsulti publicè respondendi veniam à principibus peterent. & ex auctoritate illorum responderent. l. 2. §. primus diuus Augustus. ff. de orig. iur. Academias auctoritate Imperatoria vel institutas, vel confirmatas, rectè nuncupabimus legum nutrices. Oldendorpius.

ACADEMIAE autem institutionem docent Imperatores l. vnic. C. de stud. libr. vrb. Ro. libr. 11. & l. 1. C. Theod. eodem titul. quales, & qui deligendi sint professores, Iulianus Imper. l. magistros. 7. C. de profess. & medic. lib. 11.

ACAPNA ligna dicuntur quæ sunt in furno aut ad solem exiccata, ita vt cum focis admoueantur, non fumigent: dicta ab à particula priuatiua, & capnos, quod interpretatur fumus, quasi sine fumo, apud Martialem in distichis. Iemna est ligna acapna: & Strab. libro 9. Mellis quoddam genus, acapniston appellatur: quod ita purgatum sit, vt non sapiat fumum. Vlpian. libro trigesimosecundo, dig. qui est de legatis tertius. l. lign. Sed & titiones. inquit Iurisconsultus. & alia ligna cocta, ne fumum faciant: acapna volens significare. Nebr. Spieg.

ACCEDIA, quam Albericus iuxta vulgus corruptè vocat accidiam, & perperam exponit. tædium est honesti laboris, contraria industriæ, quæ Græcis Philoponia dicitur, teste Rotero. Spieg.

ACETVM non continetur appellatione vini. l. si quis vinum. ff. de vin. & oleo leg. Alb.

ACETVM penori quoq; cedere scribit Vlpianus, nisi extinguendi ignis causa fuit paratum, tunc enim esui potuíque non fuit, & ita Ofilius libr. 16. acti. scribit. Est in l. 3. §. Penori. ff. de pen. leg. Et de aceto videte l. in venditio. & quæ ibi not. in fin. ff. de contrah. empti. Alberic.

ACCEDERE significat adire. Inde accessus, aditus: & increscere siue augeri atque adiungi. vt in §. penult. titul. vltim. libro 3. institut. Inde Accessio, pro incremento. Item pro consentire ponitur, cum dicimus Accedere ad pactionem, vel conductionem, pro consentire, Vertrag vnnd teding stuck annemen vnnd verwilligen. *Spieg.*

ACCEDERE rei emptæ videtur id, sine quo res empta foret inutilis. l. fistulas. ff. de contrahen. empti. Alber. Spieg.

ACCENSI dicebantur, qui in locum mortuorum militum surrogabantur, & ad censum legionum essent adscripti, Festo libro primo. At Varro, ministratores magistratuum, ait, ab acciendo dictos, id est, vocando. Nam accensus instar præconis acciebat iussu Consulis Quirites ad concionem: quod munus nemini nisi libertis deferebatur, testis Cice. ad Quint. Fr. vide Bud. l. fin. ff. de iur. immu. Et hæc quidem Varronis sententia placet iuris doctissimis Robortello libr. 2. emendationum cap. 21. & Onuphrio Paniunio in sua ciuitate Romana. Schard.

ACCENSVS, & Præco in hoc conueniunt, quòd ambo Consulis, alteriusúe magistratus dicto, ad imperium, nutumque præsto essent: at ille, vt ad concionem, hic, vt ad comitia Quirites aduocaret. Alexand. ab Alexand. Gen. dier. libro secundo, capit. vigesimoseptimo.

ACCENSI officium docet Cicero, ad Quin. fratrem. Prat.

ACCEPTARE est frequenter accipere vel per acceptilationem deliberare. ff. de pactis. l. tale. §. post diuisionem. Spieg. Hinc,

ACCEPTA Sententia dicitur, quæ rata habita est. Spieg.

ACCEPTILATIO. Acceptilatio est imaginaria solutio: fit enim per interrogationem, & responsionē: vt, habesne acceptum, quod per stipulationem tibi promisi, vel debui? Et tu respondeas, habeo, acceptumque fero. Iam acceptilatio facta est, ac si dixisses, perinde habeo, ac si accepissem abs te per veram solutionem. Itaque non minùs per acceptilationem, quam per veram solutionem, tollitur obligatio. Est autem de iure ciuili introducta, etiam authore Alciato. Sed propter pactum, quod in se habet, de iure gentium esse dicitur, vt ait Vlpianus. Valet etiam acceptilatio vt pactum. Iulianus Iuresconsultus, acceptilatio (inquit) non sua natura, sed potestate conuentionis valet. Seil.

ACCEPTILATIO, & Apocha hoc differunt, quòd acceptilatione omni modò liberatio contingit, licet pecunia soluta non sit. Apocha non aliàs, quam si pecunia soluta sit. Vlpian. l. si accepto. 19. ff. de acceptilatio.

ACCEPTO liberari, hoc est, sic liberari, vt creditor confiteatur, à debitore accepisse. Vlpia. in l. metum autem præsentem. §. si. ff. quod metus causa.

ACCEPTO rogare etiam ad debitorem pertinet apud Vlpianum l. 6. ff. de acceptilat. l. 8. §. 1. ff. eodem. Prat.

ACCEPTO ferri, id est approbari. l. securitatis. C. de suscept. & arcar. lib. 10.

ACCEPTVM absolutè dicitur, quicquid ab alijs accipimus, seu dono, seu mutuo, seu alio quouis modo. Spieg.

ACCEPTVM facere hoc est confiteri, quod à me acceperis vel acceptum habere Vlpian. l. 7. ff. de accepti. Accepto facere liberare. l. 9. §. 7. ff. quod met. cau. Prat.

ACCEPTVM ferre, emancipare, hæreditatem adire, & similia, præsentis act⁹ verba significatiua sunt, quibus tempus, vel conditio aduersatur. l. actus. de reg. iur. Spieg.

ACCEPTVM ferre, scribere se ab aliquo accepisse, ad hoc est pulcher text. in l. tutor. 56. ff. de admi. tut. in verb. (pretium idem ratioib. pupilli accepto tulit) q. d. intulit in rationes pretium idem quod sibi ab emptoribus soluēdum erat, ac si accepisset: scripsit & cōtulit in rationes ac si accepisset quod non acceperat,

ſed de ſuo intulerat. ita verba illa obſcura explicanda ibi ſunt. Scæuola.l.89.ff.de ſolut. Titius Mæuius dico me accepiſſe,& habere, & accepto tuliſſe à Caio Titio reliquum omne,&c. Alfenus l.6.ff.de manumiſſ. Sed ſi interea dum eum manumitteret, acceptum ſeruo retu liſſet. Iulianus l.48.§.1.ff.de iure dot. Hanc pecuniam generum petere debere:exactam, acceptam legatis referri.Florentin.l.35.ff. de pignor.act. Primùm vſuris quas iam tunc deberi conſtat : deinde ſi quid ſupereſt, ſorti accepto ferendum eſt.Patet igitur tribus de cauſis accepto ferri ſolitum. Primùm, ſi pecunia ſic accepta eſſet,vt ei à quo accepta eſſet, deberetur. Cicero Verrina 3. Propter quod minus Dolabella Verri acceptum retulit,quàm Verres illi expenſum tulit. Deinde,ſi non deberetur pecunia, ſed tantùm qua de cauſſa accepta eſſet,referretur.vt cùm ex legato, vendito, locato, accepta ferebatur. Poſtremò,cùm id quod debitum erat recipiebatur. vt cùm à creditore vel vſura, vel pars ſortis receptæ,accepto ferebatur.Locus enim Florentini,alijque complures id oſtendunt.Ex quo intelligi debet moris fuiſſe in tabulis, vt qui ſuum reciperent,primùm debitoris nomen,cui expenſum tulerant, expungerẽt : deinde in alteram paginam acceptũ ferrent.Plaut.Ciſtellar.

Nunc quod reliquum reſtat,volo perſoluere
Vt expungatur nomen,ne quid debeam. Hinc,

Acceptilatio, quæ generali nomine ſignificat, in tabulas acceptæ pecuniæ relationem: ſpeciali verò, & proprio à Iuriſconſultis bifariam intelligitur. aut enim Vulgaris eſt,aut Aquiliana. Vulgaris eſt, quæ vna ſtipulatione cõſtat : cùm is qui verbis obligatus eſt, à ſuo creditore ſtipulatur ſic, Quod tibi debeo, habéſne acceptum? l. an inutilis, 8. §. 2. ff. de acceptil. Cùm enim creditor & illius nomen expunxiſſet, & æs acceptum ei retuliſſet, reſpondebat, Habeo, acceptumque tuli. neque ad aliam, quàm verborum obligationem adhiberi hæc ſtipulatio poterat : quam ineptum eſt ab Aquilio proditam exiſtimare. Aquiliana enim acceptilatio mutua & reciproca ſtipulatione conſtat,& ad omnes omnium generum obligationes extinguendas excogitata eſt. eaque ſola definitur à Modeſtino in l.1. ff.eodem.liberatio per mutuam interrogationem,qua vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio. quod ex formula ipſius plánius intelligitur apud Florenti. in l.& vno, 18.ff. eodem. Hotomann. & Connanus in comm.iuris ciuilis libr.4.cap.3.Cæterum hac definitione nexi liberationem, & ſtipulatiõis diſſolutionem, atque ipſam quoque Aquilianam formulam ſimul cõplecti exiſtimat Renardus l.Nihil tam naturale 29.ff.de reg. iuris. Cum enim Modeſtinus ait acceptilationem eſſe liberationem, certè & illud quoque dicere videtur verborum obligationem, cui acceptilatio directò contraria eſt, ipſo iure per acceptilationem eo modo tolli,quo per ſtipulationem ipſo iure ſtipulatio tollitur. d. §. 2. & cum addit per mutuam interrogationem vtriuſque contingere abſolutionem, Aquilianam ſtipulationem etiam acceptilationis verbo contineri,euidenter indicat,& denique his verbis, Ab eodem nexu,quis eſt quæſo mortalium, qui non dicat ad nexi liberationem per æs & libram acceptilationem quoque à Modeſtino referri? Idque eò veriſimilius eſt, quod res nexas, hoc eſt, per æs & libram obligatas, non verbis nudis, non ſola debitæ pecuniæ numeratione, aut acceptilatione nuda,ſed etiam per æs & libram diſſolui conſueuiſſe præter AElium Gallum euidenter teſtatus ſit Liuius libro ſexto, ſic de Marco Manlio ſcribẽs: Inde rem creditori palam populo ſoluit, libraque & ære liberatum emittit.Nec alio ſenſu in acceptilationis definitione nexum videtur Modeſtinus accepiſſe. d.c. 1. Atque ita quidem accipiendum eſt,quod Vlpianus ait regula, eo genere quidque diſſolui, quo colligatum eſt.l.Nihil tam naturale & ibi Renard. ff. de reg.iur.

ACCESSIO dicitur quod alteri ſiue perſonæ adiungitur l.1.§.4.ff.depoſ.

ACCESSIO etiam adpellatur fideiuſſor Paulo l. ſi ſeruum. 91. §. nunc videamus. ff. de verborum obligationib.

ACCESSIO fit aut perſonæ aut rei. Perſonæ,cùm mihi, aut Titio ſtipulor. rei, cum mihi decẽ aut Titio hominem.idq; idem Paulus refert l. obligationum ferè.§.acceſſio.ff.de oblig. & act.

ACCESSIONIS cauſam apud Vlpianum l. generaliter.5.in prin. ff.de fideiuſſo. acipere debemus fideiuſſoriam.

ACCESSIONIS locum obtinere eas res ex Paulo diſcimus quæ non principaliter per ſe conſiſtunt, ſed alijs adplicãtur.l.nam quod.4.ff.de penu leg.l.19.§.perueniamus.ff.de aur. argentoque leg.

ACCESSIONIS loco promittere eum dicimus, qui fideiubet apud Paulum l.hi,qui acceſſiõis. ff. de fideiuſſoribus.

ACCESSIO, pro adiunctione apud Iuſtinianum in §.fideiuſſores.Inſtitu.de fideiuſſ.quum ait: Nec plus in acceſſione poteſt eſſe, quàm in principali re. Acceſſionem naturalem, quæ à natura proficiſcitur, vt alluuio:& Ciuilem,vt vſuræ. Quæ hoc iure doctores oſtendunt.Spieg.

ACCESSIO dicitur aliquid adiacens alteri,vel omne id,quod eſt acceſſorium & neceſſarium principali:vt capiſtrum equo,vel veſtis ſeruo.vt ff. depoſ. l.1.§. quæ depoſ.Si enim ſeruum emeris,veſtem in qua traditur,acquiris, etſi de ea mentio non ſit facta.Et acceſſiones ciuiles,vt vſuræ,non veniunt in contractum ſtricti iuris, etiam poſt lit. conteſt. C.de condict.indeb.l.1.in gl.ff.de vſur.l.mora.in gl. in ver.difficilius. & in c.cùm venerabilis.de except.

ACCESSORIVM idem eſt quod acceſſio, & ſequitur naturam ſui principalis.Inſtitu.de re.diu.§.quòd ſi partim.ff.ſi quis cau.l.ſi eum.§.qui iniuriarum.& in regula Acceſſorium.de reg.iur.lib. 6. Et quando acceſſorium venit officio iudicis mercenario : tunc ſublato principali,tollitur & acceſſorium. C. depo.l.4. Secus quando acceſſorium venit officio iudicis nobili. ff. de condi.ind.l.fin.§.Lucius.in gl.aliàs regulariter non tenet acceſſorium,vbi non tenet principale,cùm ſaltem non accedat principali,vt in c.ſi diligenti.de for.compe.Fallit tamen in caſib.Primò in c. debito. de iureiur. vbi acceſſorium ſcilicet iuramentum de ſoluendis vſuris factum tenet:principale tamen non : ſcilicet obligatione debitoris ad vſuras ſublata,quia ad vſuras ſoluendas nulla eſt obligatio de iure canonico & ciuili: & tamen iuramentum factum de his ſoluendis eſt ſeruandum. Sed regulare contrarium intelligitur,quando acceſſorium & principale regulantur eadem ratione,eodem tempore,non mutato reſpectu perſonæ.Sed illa non ſeruantur in promiſſione & iuramento, quia promiſſio fit parti, ſed iuramentum Deo.& dixit Lud. de Roma,ſe conſuluiſſe, quòd acceſſorium etiam precioſius principali, ſibi tamen accedit.ff.de aur. & argẽ. lega.l.& ſi non ſunt.§.perueniamus. & l.Cùm aurum.§. fin.eod.tit.Et facit ad quæſtionem, Si lego mulieri veſtes,quas ipſi feci: quòd etiam in legato veniunt ornamenta aurea vel argentea veſtium.Olden.

ACCESSIO in obligatione eſt, quotiens aut perſonas,aut res adiungitur. l.44.§.penul.ff.de obligatio. & actio.Ex quo fideiuſſores, ad promiſſores, ſpõſores, & omnes qui alienę obligationi accedunt, Acceſſiones appellantur l.91.§.nunc videamus.ff.de verbo.obligat. l.43.ff.de ſolutionib. l.32. & l.71.ff.de fideiuſſoribus & acceſſionis loco dare, eſt dare qui fideiubeat: vt acceſſionis loco promittere, pro alio fidem ſuam obligare. l.3.& l.34.ff.de fideiuſſorib. vnde acceſſionis cauſa pro fideiuſſoria.in l.5.ff.eod.titu.At acceſſionis locum obtinere res cum iureconſulti dicunt, hoc ſignificant nõ principaliter eas per ſe conſiſtere, ſed alijs adplicari, adiũgi, & accedere. l.3. ff.de pecul.leg.l.19.§.perueniamus.ff.de auro & arg.leg. Acceſſionem itaque bipertitò conſiderare ſolemus, vt diſcreta ſit aut concreta,gl. in §.Item ea quæ.Inſtitut.de rer.diuiſ. Diſcreta eſt ea, qua id quod noſtræ rei adiungitur ſeorſum conſideramus,

mus, Vbi verò aliquid nostræ rei ita cohæret, vt etiam vna eademque res esse videatur, concreta accessione rei nostræ adiungitur Bodeus §. item eà quæ. Institu. de rer. diuis. Itaque secundum hanc distinctionem agnus & pullus sunt accessio discreta ouis & gallinæ: terra per alluuionem adiecta concreta accessio. Briss.

ACCESSIONES etiam appellantur fructus, partus, & omnis causa l. 2. ff. de in diem addictio. l. 50. ff. ad Trebellian. l. 61. §. his etiam. ff. de furt. Rubr. de vsur. & fructib. & causa & omnibus accessionib. In AEdilium verò edicto accessiones accipimus quæcunque emptioni accedunt, & præter pretium ab emptore erogatur. l. 25. §. vltim. l. 27. ff. de ædilic. ed. l. 35. §. sed nec redhibitoriæ. ff. de negot. gest. Possessionum etiam Accessiones dicuntur, quando auctorum & eorum in quos ab his ius transit, possessiones coniunguntur. l. penul. ff. de diuers. & temporalib. l. 2. §. si à furioso. ff. pro empto. Accedere denique dicitur possessio quæ alij adijcitur. l. 13. §. 1. cum. §§. seq. & l. 14. ff. de acquir. poss. l. 10. & l. 16. ff. de vsucap. Briss.

ACCESSIO interdum dicitur obligatio quæ principali adiuncta est: vt cum fideiusserant, adpromissor datus est. Paulus l. 91. §. 3. ff. de verbor. obligat. Vtiq; autem principalis debitor perpetuat obligationem. Accessiones an perpetuent, dubium est. Pomponio perpetuare placet. quare enim facto suo fideiussor suam obligationem tollat? Item, Accessionibus quoq; suis, id est, fideiussoribus, perpetuant obligationem. Interdum autem pro disiunctione quæ in obligatione adiũcta est, vsurpatur. vt apud eundem in l. obligationum, 44. §. penult. ff. de oblig. & action. Accessio in obligatione aut personæ, aut rei fit. Personæ, cum mihi aut Titio stipulor: rei, cum mihi decem, aut Titio hominem stipulor.

ACCESSIONVM nomine intelliguntur ea generaliter omnia, quæ tum ex re qua de agitur orta sunt, veluti fructus, partus, vsura: tum extrinsecus ei accesserunt, veluti id quod per alluuionem accreuit, aut vsusfructus qui per consolidationem proprietati adiungitur. Vnde titulus libro Dig. xxii. de vsuris & fructibus, & caussa. & omnibus accessionibus. Propriè autem ea demum continentur, quæ extrinsecus accedunt, cum Caussæ appellatione generaliter hæc omnia comprehendantur. l. præterea. ff. de rei vindic. Hotomannus. Sic accessio pecuniæ quam vsuram nominamus est pecuniæ fructus. Vnde & à Græcis vsura à pariendo τόκος nominatur, Schard. ex Dyonello de vsuris.

ACCIDENS nihil est aliud, quàm circumstantia. Iurisconsul. in l. aut facta. de Pœnis, enumerat septem. Spieg.

ACCIDENS appellatur, quod adesse & abesse potest præter subiecti corruptionem, vt homini adest & inest albedo & nigredo: dos matrimonio potest adesse & abesse præter subiecti corruptionem id est matrimonij. l. cum multæ. C. de donat. ante nupt. lucrum & damnum sunt accidentia societatis. euictionis obligatio potest adesse & abesse emptioni & venditioni, cõtractu remanẽte integro l. pacta conuenta. de contrah. empt. Legata, donationes, hæreditates, diuitię, sunt accidentia: quibus sublatis Titius legatarius, diues, aut hæres remanebit homo: quamuis pauper neque sit hæres vel legatarius.

ACCIDENTIA quædam naturalia & intrinseca: vt feritas in leone bonitas in homine, voracitas in lupo. de quibus loquitur Iurisconsultus. in l. 1. §. ad bestias de postulando. §. patronum. de rer. diuis. Quædam extrinseca & aduenticia: quædam inseparabilia, vt pretium ab emptione, lucrum & damnum à societate, facultas reuocandi à precario. quædam separabilia, vt à fundo potest separari fertilitas & sterilitas: ab homine potest abesse & separari, quòd sit actor, iudex, aduocatus, diues, procurator doctrina, sapientia, experientia, insignia, & dignitates, possunt adesse & abesse homini citra detrimẽtum & interitum hominis. Taboëtius in topico militiæ for. & leg. discip.

ACCIDERE præcisè Veteres ominis caussa dicebant, cum mortem nominare nollent. Iulianus in l. quidam, 25. ff. ad Trebellian. A te hæres peto, vt filio meo prima quaque die, aut si prius quid ei acciderit, matri eius des. &c. Hinc Pomponius l. in vulgari, 162. §. 1. ff. de verbor. signifi. Si quis, inquit, ita in testamento scripserit, Si quid filio meo acciderit, Damas seruus meus liber esto: mortuo filio, Damas liber erit. licet enim accidant & viuis, sed vulgi sermone etiam mors significatur. Cicero lib. de inuent. 2. Cu ius hæres non illo in testamẽto quisquam scriptus erat, si quid pupillo accidisset. Idem in Antonium, Si quid mihi humanitùs accidisset: multa autem impendere videbantur præter naturam, præterque fatum. Idem in Pompeiana, Qui cum ex vobis quæreret, si in vno Pompeio omnia poneretis, si quid eo factum esset, in quo spem essetis habituri? Græci dicunt τι πάθῃ. Hotom.

ACCIDERE his verbis, Si quid filio meo acciderit, hoc significatur, si filius decesserit. Velleius Paterc. lib. 2. M. Marcellus sororis Augusti Octauiæ filius, quẽ homines ita, si quid accidisset Cæsari successorem potentiæ eius arbitrabantur. Idem aliàs. Adiecissetque, Si quid huic accideret, quem in locum eius substitueret. Tranquil. in Augusto, c. vltim. Iulia. filiam neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulchro suo inferri. Seneca lib. 2. Controuersiarum, Vir & vxor iurauẽrunt, vt si quid alteri accidisset, alter moreretur. Eadẽ est vis verborum, si quid contigerit. l. 39. §. Seium. ff. de legat. 3. vel si quid humanum, humanitùsue acciderit, & contigerit. l. 26. ff. depositi. l. 30. §. Seia liberta. & §. vltim. ff. de ădimend. legat. Institutio, de donatio. §. mortis causa. Capitolin. in Clodio Alb. Marius dicit hunc animum Seuero primum fuisse, vt si quid ei contingeret Pescenninum Nigrum & Clodium Albinum sibi substitueret. Spartia. in Hadri. Multi ad Senatum eum voluisse orationem mittere petiturum, vt si quid ei euenisset, principem Ro. Reip. Senatus daret. Briss. & ante eum Alciatus in l. in vulgari. §. si quis. ff. de verb. sign. Et ratio verbi esse potest, quod vltimus qui homini euenire possit casus, sit mors. Interdum accidere est ad genua alicuius se demittere, & supplicem fieri vt post Manutium annotauit doctissimus Turnebus libr. 8. aduers. ca. vltim.

ACCINCTOS, succinctos, cinctosque pro hominibus armatis & militiæ studiosis dicimus, atque adeo pro omnibus qui sunt alicuius virtutis & industriæ, q̃ milites nisi accingantur gestandi ensis habeant opportunitatem nullam: Contra qui sunt molles, ignaui, & militiæ inhabiles discincti nominantur Persius. Non pendet ad morẽ discincti viuere Naccæ Schard. ex Cõnani comm. lib. 9. de testa. mil. nu. 8. Erat autẽ istud cingulum ex corio, & bullatum, & inde baltheus dictus Varroni, ex hoc cingulo pendebat ensis.

ACCIPI nomen alicuius apud Liuium est in albo describi & in actis inseri ac recipi. l. 4. §. qui post. ff. de re mil. vbi nomen dare est inscribi & recipi Forcat. in Necyom. dial. 98. num. 5.

ACCIPERE iudicium, est pati à Prætore dari id eam rem iudices, de qua mouetur controuersia. Paulus l. 1. §. 1. ff. Si ex nox. cau. Compellendum putat Vindius, vel iudicio eum sisti permittere, vel iudicium accipere. Vlpianus ex edicto Prætoris. l. 8. §. 3. ff. de procurator. Procuratorem ad litem suscipiendam datum, pro quo consentiente dominus iudicatum solui exposuit iudicium accipere cogam. Paulus l. 15. §. 2. ff. de iureiur. & Vlpianus in l. 1. in princip. ff. si ex nox. cau. vbi tamen Accursius, Iudicium pro sententia positum interpretatur. Cicero pro Quinto, Iudicium quin acciperet in ea ipsa verba quæ Næuius edebat, non recusare. Obseruandum igitur, moris fuisse, vt actor qui iudicem à Prætore peteret, formulam ipsam in quam iudicium peteret, certis conceptisque verbis proferret: veluti, C. Aquilius iudex esto. Si pateret Septimiũ Octauio centum debere, tum Septimius damnetur. Hotoman.

ACCIPERE vxorem filiusfam. potius dicitur, à

patre nimirùm, quàm vxorem ducere. quippe cum patri committatur puella, potius in huiusmodi conditionibus, quàm marito. Hæc Donatus in Phormionem. Terent. Hoto.

ACCIPERE & Capere propriè differunt. Nam Capere cùm effectu accipitur, Accipere, & si quis non sic accipit, vt habeat. l. 7. ff. de verb. signi. Proinde accepisse testamento & eos Vlpia. in l. 1. §. dolo. ff. si quis omn. cau. test. dicit, qui tamen his, quæ sibi relicta sunt, careant. Sic in l. 15. ff. de his quæ vt indig. acceptum codicillis Papinian. dicit, cuius tamen actio denegatur. Accepisse etiam fideicommissum in secundis tabulis & ab altero ex hæredibus in l. 11. §. 1. & l. 52. §. vltim. ff. ad Trebellia. dicitur cui fideicommissum in pupillaribus tabulis datur, & ab altero ex hæredibus per fideicommissum hæreditas relicta est. Accepisse quoque libertatem seruus dicitur, cui libertas in diem testamento adscripta est. l. 67. §. vltim. de legat. 2. Ac ita accipere legatum libertatemque interpretandum est in l. 13. ff. de condicio. instit. l. vlt. ff. de vulg. & pup. l. penul. §. pater. ff. de Castr. pecul. Pecuniam accepisse dicitur etiam, q aliquid pro pecunia acceperit, vel obligatiõe qua liberatus sit, vel cui gratuita pecunia vtenda data sit, aut minoris locata res venditaúe. l. 1. §. vlti. l. 2. ff. de calumniatorib. Quo referẽda, vt ex inscriptione apparet, est l. 115. ff. de diuers. reg. iur. in qua hoc præterea additur, non posse videri accepisse eum, qui stipulatus possit exceptione submoueri. Accipere etiam actionem, pro excipere, vel suscipere. in l. vlt. ff. si vsufr. petat. Briss.

ACCIPE, aufer, tolle. verba hæc non abhorrent à donatione maximè aliquo signo id suadente, veluti ex diuitijs dantis, & indigentia accipientis. c. & si quæstio, de Simo. Non enim verisimile est, donum modicum potius factum non esse. l. sed & si susceperit. §. 1. de iudic. cum munificentia in diuite laudabilis sit, eiusque honorem augeat. l. nemini in fin. C. de Consul. lib. 12. Spieg.

ACCIPERE item per se videtur, qui per alium accipit, in fin. l. hæc ratio. ff. de donat. inter vir. & vxor. Spiegel.

ACCIPERE iudicium est litem contestari. Paulo l. 2. §. 1. ff. si ex nox. caus. ag. Prætori apud Vlpianum. l. filiusfamil. 8. §. procuratorem. 2. ff. de procurat. & alibi sæpissimè. Porro iudicium accipere actiuè & passiuè sumi, hoc est, ad eum, qui agit. & eum, qui conuenitur referri Vlpiano placuit l. redhibere. 21. §. idem Pompon. ff. de ædil. edict.

ACCIPIMVS, de manu alterius. nostra verò auctoritate capimus. Cætera Alciat. l. in aliud. de verb. signi. Spiegel.

ACCIPIO mutuor interdum significat. Spieg.

ACCIPIT beneficium qui nihil prius contulit ei: recipit qui iam contulerat. vide Senec. de benefi. Spiegelius.

ACCISAE res, hoc est amputatæ, exhaustæ, debilitatæ. Ex luculentiss. Rhen. annot. ad Liuium. Spieg.

ACCOLA non est, vt existimauit Accursius, qui aliquo in loco domicilium constituit, sed qui prope aliquem locum simpliciter habitat. Et propriè iuxta flumina sunt accolæ. Vergil. in 7.

—— amnisque vadosi
Accola Vulturni.

Hi & accolentes Vlpiano, in l. 1. §. sunt qui putent. ff. ne quid in flum. pub. vbi Accursius legit accolarum in Pl. Flor. accolentium. Alciat. in l. 239. ff. de verbor. sig. Accola est qui prope aliquem locum simpliciter habitat. Prateius. Acoluthi corruptè clericis adiunguntur l. 6. C. de Episc. & cler. nam illo loco veteres libri non habent, & Acoluthos. Solebant autem acoluthis cereos & funalia deferre, vt Nouel. 59. indicat, dum vetat acoluthos cerarium exigere ab hæredibus defunctorum. Cuia. in exposit. No. Iust. 3. de cler. Constan.

ACCOMMODANDI verbo Iurisconsulti vtuntur. cùm quid benignè ex æquo & bono contra summi iuris regulas concessum significant. Veluti cum vtiles actiones accommodari dicunt in l. vxor, 55. in fin. ff. de donat. int. vir. l. eleganter, 24. ff. de pign. action. l. 1. C. de inoffi. test. l. vltim. ff. de transact. Sic Iustinian. in §. rursus, c. de actionib. Quod genus actionis, inquit, quibusdam & alijs simili æquitate motus Prætor accommodat. Sic Terentius in l. filio, 48. De ritu nupt. Filio patroni (inquit) in libertam paternam idem iuris quod ipso patrono daretur, ex sententia legis accommodatur. Itaque Cicero accommodationem magistratuum præclarè dixit Verrina V. his verbis: Ex huiusmodi initio atq; ex liberalitate & accommodatione magistratuum, consuetudo æstimationis introducta est. Hot.

ACCOMMODARI dicitur quod ab eo cui propriè conuenit, cuiusque gratia comparatum est, ad aliud transfertur. Itaq; Accommodari dicitur quod ex sententia & mente legis per interpretationem tribuitur. l. 48. ff. de ritu nuptiar. l. 30. §. 1. in fin. ff. de fideicommiss. libert. Sic accommodari actiones vel exceptiones dicuntur, quæ ex bono & æquo dantur, l. 2. §. si quis tamẽ. in fin. ff. si quis cautio. l. vlti. ff. de transactio. l. 2. ff. vt leg. seu fideicomm. §. rursus. in fin. & §. item si quis iurauerit. Instit. de action. Et vt plurimum ad actiones vtiles, easque quas Prætor supplendarum legitimarum causa dat, hoc verbum pertinet. l. 24. ff. de pignor. actio. l. 22. ff. de aqua & aqua pluuia. l. 55. in fin. ff. de donation. int. vir. l. 11. ff. de præscript. verb. l. 31. §. si quid ita. ff. de ædil. edict. l. 3. C. de donationib. quæ sub modo. l. 7. C. de pactis conuent. l. 1. C. de inoffic. testamen. Accommodare etiam significat interponere & adhibere. vt in constit. Gord. Imp. in l. si qua. 7. C. fam. hercisc. veluti nomen suum accommodare. l. 4. §. sine autem. ff. de manumissio. l. 5. C. si quis alteri vel sibi. Et fidem suam accommodare, in l. penul. ff. si quid in fraud. pat. Et operam suam accommodare. in l. 3. ff. de obsequijs a parentib. In fraudẽ itaque fisci vel legis fidem suam accommodare dicitur, qui tacitè in fidem suam recipit, clamque & tacitè promittit se non capienti restiturum hæreditatem. l. 19. ff. de his quæ vt indig. l. 3. & l. penul. l. 40. in fi. ff. de iure fisci. Brisco. Sic Iustin. in procemio Instit. robur accommodare dixit pro dare, tribuere & impartiri Aldobrandin. ibid. Schard.

ACCOMMODO, est etiam naturam meam verso, & ad tempus rego: quod aulici dicunt temporizare. Spieg.

ACCOMMODARE nomen, est nomen alterius sui loco apponere, & velut nomen commodato acceptum contractui inserere in constitutione Impp. l. cùm propria. 5. C. si quis alt. vel sibi. Prat.

ACCOMMODE id est multum cõmodè. c. vbi periculum. de elect. lib. 6. Nebr.

ACCRESCERE dicitur alicui res, cum ei qui iam partem habet, accedit atque adiungitur. veluti cum insula fundo accrescere dicitur in l. insula, 56. & l. ergo, 30. ff. de acqu. rer. domin. aut cum ei qui solus hæres, sed ex parte tantùm institutus est, reliqua pars accedit. l. interdum, 13. §. 1. ff. de hæredib. instit. §. hæreditas. Institut. eodem. Hinc ius accrescendi apud Iurisconsultos celebratur, cùm hæreditatis, reiúe legatæ pars, quæ in quopiam de hæredibus legatarijsúe deficit, alteri attribuitur. l. si ex pluribus, 9. ff. de suis & legit. l. si duobus, 12. ff. de bon. poss. cont. tab. Hinc tit. lib. Pand. 7. De vsufructu accrescendo. Vide, Ius accrescendi. Hot.

ACCRESCERE, pro diminui, in iure accipi interdum, Alber. citatis locis indicat. Spieg.

ACCVMBERE aliud est quàm sedere. Nam qui accumbit, neque stat, neque sedet, neq; ambulat, sed medium quiddam facit. l. 114. ff. de verbor. signific. Itaque meritò Cicero lib. 1. de natu. deor. accubationem & sessionem separat: ingressus, ait, cursus, accubatio, inclinatio, sessio, comprehensio, ad extremum etiam sermo & oratio. Veteres autem accumbentes cœnabant mulieribus exceptis, quas sedere solitas accepimus. Valé. Max. lib. 2. cap. 1. fœminæ cum viris cubantibus cœnitabant, Isidorus libr. 20. Etymolog. cap. 2. Apud veteres Romanos vsus non erat accumbendi: vnde & considere dicebantur. Postea, vt Varro ait de vita populi Romani,

mani, viri discumbere cœperunt, mulieres sedere: ita turpis visus est. Vide & Cœliū Rhodig. lib. antiqu. lect. 14. cap. 38. Forcat. in penu. cap. 26. in muliere accubitus. Brisc.

ACCVMBERE pro iacere l. hæc verba. §. disiuncti uorum. ff. de verb. signif. Nebris.

ACCVMVLATIO, est plurium actionum iudicialis adiunctio, vt si ex vna causa, plures actiones nascantur contra diuersos: vel ex pluribus actionibus ex diuersa causa contra eundem. Vide Alciat. in l. edita. C. de edend.

ACCVSARE etsi generaliter significat aliquē ad causam dicendam vrgere. c. forus. §. accusator. de verbor. significat. Alciat. in l. qui accusare. C. de edend. vnde accusationis nomine & ciuilis actio & persecutio venit. l. iudiciorum. in fin. ff. de accusa. & inscript. l. vero. ff. solut. matrim. sicuti contra actio pro accusatione ponitur. l. 1. ff. de crim. stell. tot. tit. C. quando ciuil. act. præiud. crim. tamen obtinuit vt propriè accusare & accusatio ad criminationes & delationes delictorum referantur: quemadmodum in tit. ff. & C. de accus. & inscript. sumuntur. VVesenb.

ACCVSARE, inquit Seruius, & incusare hoc differunt: Incusare, propriè est superiorem arguere: vt in Terentio pater ad filium, Quid me incusas Clitipho? Accusare verò, vel parem, vel inferiorem: vt in eodem ad maritum vxor, Me miseram, quæ nunc quam ob causam accuser nescio. Et hoc proprietatis est: licet vlus ista malè corrumpat. Hæc Seruius. Æneid. 1. Hot.

ACCVSARE, non à Cudo, & Cuso, vt Priscianus putat, sed à Causa deductum coniugata verba ostendunt: Recuso, Excuso, Incuso, fictū enim est instar Græci [illegible], & ad publica iudicia tantummodo accommodatum est. Hinc,

ACCVSARE, est aliquem quasi apud iudicem percudere, & quasi malleo ad incudem pertundere, vt in quam velit is qui accusat formam redigatur. Vnde propriè est apud iudicem, vel alium, & aliquando apud illum quem accusas, ostendere quempiam peccasse. Incusare verò dicitur, qui de moribus queritur, expostulatue. Cæterùm quòd Seruio auctore maior accusat minorem, minor incusat maiorem, non est perpetuò verum. Interdum alterū pro altero ponitur, nisi quòd in iudicijs forensibus nemo dicitur incusari. Vide Alciatum in l. indicasse reum. de verbor. significatio. vbi declarat, accusare propriè, quando dicebatur. & infra in dictione Cuso. dicimus autem, Accuso te illi, vel apud illum, vel coram illo, magni sceleris, vel de magno scelere. Spieg.

ACCVSARE, crimina obijcere. in l. qui cū maior. §. accusasse. ff. de bon. libert.

ACCVSARE iure mariti, est in accusando habere certa specialia de quibus tractatur in l. iure mariti, & l. quamuis. C. ad leg. Iul. de adult. Spieg.

ACCVSARE maiores. Aliud est accusare maiores, seu eos quibus reuerentia debetur: aliud verò expostulare, ac verecundè exponere sæuitiam eorum intolerabilem. Vlpia. in l. 1. §. quod autem dictum est. C. de offic. præfec. vrb. Spieg.

ACCVSASSE eum dicimus qui crimina obiecit, & causam perorari vsque ad sententiam effecit. Cæterum si ante quieuit, non accusauit. Vlpian. l. qui cum §. accusasse. ff. de bonis libert.

ACCVSATIO aliud est, & aliud actio. Accusatio propriè est, ex qua imponitur pœna mortis, vel corporis coercitio vel pecuniaria fisco applicanda. Actio est ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur Ang. in rubric. Instit. de publ. iudic. Bart. in l. Prætor ait. 3. ff. de sepul. viola. Prat.

ACCVSATIO est eius criminis cuius quis reus legitimè factus est, apud iudicem, cuius de ea re notio est, expositio. dixi, criminis, non delicti, quod illo nomine fraudes ex quibus Respublica læditur, intelligūtur: delicti, verò priuatæ noxiæ. Dixi, legitimè. quod & Paulus scribit l. 3. §. 2. ff. de accusat. Si libelli inscriptionum legitimè ordinati non fuerint, rei nomen abolotur & Vlpian. l. 7. ante accusationem, subscriptionem esse necessariam. Itemque vt personas quibus reum facere non licet exciperemus. vt l. 1. & 2. eod. Dixi cuius notio est, vt ordinem iudiciorum notaremus de quo scribit Vlpia. l. 7. §. vlt. & Papin. l. vlt. ff. eod. Dixi, expositio, non delatio, quod deferendi verbum ad id tēpus pertineat cum reus fit & libellus inscriptiōis datur vt in Verrinas exposuimus, & Paulus significat d. l. 3. de accus. Hoc enim inquit lege Iulia publicorum cauetur & generaliter præcipitur omnibus, qui reū aliquem deferunt. Hotom.

ACCVSATIO definitore Azone in rubr. C. de his qui accusa. non poss. est aliquem reum criminis per libellum deferre, ad vindictam & pœnam. l. cum ration. 16. l. 1. l. non ignora. l. si quis. C. de his qui accus. non pos. l. libellorum. in verb. reum deferre. ff. de accusat. & inscript. l. fin. de priuil. debit. l. 2. §. si publico. ff. de adult. VVesen. Aliam definitionem tradit Franciscus Duarenus lib. disp. anniuers. 1. ca. 38. nimirum quod sit maleficij alicuius apud iudicem delatio ad vindictam publicam solenniter facta de quo latius ibi per per eum.

ACCVSATIO legitima, hoc est iusta & iure probata. l. miles. §. quæ propter. ff. de adult.

ACCVSATIONEM instituunt. Vide instituere accusationem.

ACCVSATIO à maledicentia quid differat, ostēdit Cicero in ea pro Celio. his verbis: Aliud est, inquit, maledicere, aliud accusare. accusatio crimen desiderat, hominem vt notet, argumento probet, teste cōfirmet. maledictio autem nihil habet propositi: præter contumeliam: quæ, si petulantius iactatur, conuicium: si facetius, vrbanitas nominatur. Sumpta autem hæc ex orat. Demosth. pro Ctesiphonte videntur, vbi sic loquitur: [illegible Greek] Et in eandem sentētiam Isocrates in Panegyri: [illegible Greek] Hoto. Adde Fran. Baldui. Catechesin de iur. ciui. ca. 4. circa fin.

ACCVSATIO capitis. Labeo existimabat capitis accusationem eam esse cuius pœna mors, aut exilium esset l. eum patronum. ff. de iure patr. Schard.

ACCVSATIO capitalis l. 1. §. penul. ad Turp. est illa in qua de vita hominis exilióue tractatur. vt in l. 2. ff. de pub. iud.

ACCVSATIO internicini quid sit explicat Cuia. obser. 1. cap. 2. internecini inquit iudicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat. & ob id hominem occiderat, & accusatorem eius, bonorum possess. sequebatur. Cuiac.

ACCVSATIVVS demonstrat loquentem & intelligitur in infinitiuo ex parte eius. l. inde Neratius. §. si. ff. ad l. Aquil. quia extranea persona nunquam subintelligitur. l. ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verb. obli. quod facit ad formam iuramenti, de qua loquitur. c. vt circa. de elect. lib. 6. Alber.

ACCVSATIVVS quandoque caret regimine l. filiusfam. §. diui. de leg. 1. ibi eos. id est, eorum.

ACCVSATIVVS inducit obligationē, ablatiuus non, per text. & not. in l. 1. §. 1. ff. de pactis.

ACCVSATORVM temeritas tribus modis detegitur, etiam tribus pœnis subijcitur: aut enim calumniantur, aut præuaricantur: aut tergiuersantur, calumniari est falsa crimina intendere: præuaricari, est vera crimina abscondere: tergiuersari est in vniuersum ab accusatione desistere. Hæc Martianus ad S. C. Turpilianum. Massens.

ACCVSATOR, is dicitur, qui aliquem coram iudice accusat & criminalem sibi quęstionem mouet. Hinc interdum præmium debetur. Vt cùm famosi libelli auctorem indicauerit. l. lex Cornelia in fin. de iniur. reumúe impietatis, hoc est, hæreseos arguerit, secū. Alb. in l. 1. C. ex quib. caus. seru. pro pre. lib. accip. Sp. Old.

ACCVSATORIS nomen & ad speciem, & ad genus

nus trahi solet. Nam genere quodam omnes qui sceleris alicuius apud Magistratus aliquem insimulant, accusatores appellantur. Quo sensu accusator accipiendus, cum neminem dicimus sine accusatore damnandum esse, c. 6. §. 2. de muneribus & honor. Eoque pertinet, quod in Actis Apostolorum legimus, Romanis morem non esse hominem vllum ad necem condemnare, priusquam reus pręsentes habuisset accusatores, & locum sui contra criminationes defendendi obtinuisset. Adde illud Ambrosij ad Syagrium: Si leges pulicas interrogemus, accusatorem exigunt. Idque etiam in quadam de Auidio Cassio, diui Marci epistola expressum inuenimus, apud Vulcatium Gallicanum: Adde, inquit, diuus Marcus, quòd non possumus reum facere, quem nullus accusat. Alio modo accusator appellatur, qui proprio nomine subscripto, accusationem libello delatam sustinet. De quo scribit sic Apuleius in Apologia secunda. Vbi illud libelli vestri, atrox principium, nomine priuigni mei formatur, hunc ego domine maxime reum apud te facere institui. Et de hoc huiusmodi quidem accusatore accipienda sunt hæc Constantini verba. Siue accusator existat. Rævard. lib. 4. var. cap. 11.

ACEDIA græcis est ἀκηδία, qua desidia, pigritia, incuria significatur, vt annotauit Tiraq. in commen. leg. connub. l. 9. num. 25.

ACEPHALITAE hæretici dicti sunt, hoc est sine capite, nullus enim erroris eorum reperitur auctor, ex quo orti sint. Hi capita aliquot concilij Calcedonensis impugnabant. duarum in Christo substantiarum proprietatem negantes, Isidoro Etymolog. 8. ca. 5. quem refert Gratianus c. quidam autem. 24. q. 3. Prat.

ACEO, acorem sapio. Inde acor & acidus, atq; acesco. Huius præterito vsus est Vl. de peric. & commod. rei vend. quum ait in prin. Si vinum vẽditum acuerit, vel quid aliud vitij sustinuerit, id est factum fuerit acidum, acorem contraxerit. Spieg.

ACERBAE nuptię, in Auth. quæ intra luctus tempus factæ, subiacent pœnæ. Sic Plautus venustè, acerbã amationem dixit, pro dura & toleratu difficili. Spiegelius.

ACERRA Festo est Ara. quæ ante mortuum poni solebat in qua odores incendebantur. Schard.

ACERRIMA condemnatio, pro grauissima. C. de his qui latron. vel al. crim. reos occult. l. 2. circa mediũ. Spiegel.

ACERRIMA indago, id est, diligentissima. l. vbi C. de falsis. Spieg.

ACERVVS, propriè minutarum congeries est rerum, vt frumenti, leguminis, salis. Caius: Qui ædes, inquit, aceruumúe frumenti combusserit, vinctus, verberatus, igni necari iubetur: si modò sciens, prudensque commiserit. Venuleius vult, Aceruum appellatione soli non contineri. l. qui aceruus. Quod vi, aut clã. Spieg.

ACETI appellatione non continetur Acetũ, quod vini numero paterfamilias habuerit. l. & l. 9. §. Si acetum. ff. de tritico. vino. Embamma planè aceti nomine continetur d. §. si acetum. acetum autem procul dubio legato cedet: siue esui potuique sit, siue extinguendi incendij causa paratum sit. cuius causa id in ædibus haberi solitum iudicant. l. 12. §. Acetum. ff. de instructo vel instrumento & l. 7. §. penori. ff. de penu. leg. Macrob. lib. Satur. 7. Cæterum & aceti nomine contineri interdum mel illud quod ex ortu nobilis sy deris, aut incumbente cœlesti arcu non secutis imbribus gignitur dono quodam cœlesti. Tradit Turneb. lib. aduers. 10. cap. 5.

ACHAIA regio Græciæ amplissima, Sicyoniæ & Elidis media. duodecim olim vrbibus habitabatur, quas Polybius commemorat. Fuit autem proconsularis prouincia. arg. l. meminisse. de offi. procon. Quæ & Pelopon. dicitur: nunc vulgò Morea. Spieg.

ACIES Vegetio auctore lib. 3. cap. 14. exercitus est instructus aliquando tamen accipitur pro prælio ipso & dimicatione vt Instit. de excusat. tut. §. filij qui in acie amittuntur, id est, prælio. Sic & Cicero, in 2. Tusc. q. Non sentiunt, inquit, viri fortes in acie vulnera. & ita accepit I.C. in l. bello amissi. ff. eo. tit. idque clarius cõstat ex verbis Theophili d. §. filij. qui addit, ipsoque in conflictu ceciderint.

ACINACIVM vinum quod ex vuarum folliculis atque acinis, expresso musto, additaque aqua maceratis conficitur: Græce δευτέριον id est secundarium. Latini loram, vel loream appellant. Vlpian. de vin. & trit. leg. l. si quis vinum, inquit, acinacium, planè vino continebitur.

ACINATICIVM in l. 9. ff. de tritico vino, ol. leg. vini genus, cui ex acino nomen esse Cassiod. lib. 12. Variar. epistol. ad Canonicarium Venetia. scribit, & quo id paretur ac conficiatur his verbis explicat. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis vua re supina suspenditur: seruatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. rigescit non liquescit ex senio. tunc fatuos humores exudans magna suauitate dulcescit. trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum eius hyemis tempus aperiat: miroque modo incipit esse nouum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Et paulò pòst, Deferuet primùm in origine sua, & cùm potuerit adolescere, perpetuam incipit habere nouitatem. non calcibus iniuriosè tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur. Briss. Varro in primo de re rustica: Acinorum, inquit, folliculi in dolia conijciuntur, eoque aqua additur, eaque vocatur lora, quod lota acina, ac pro vino datur operarijs hyeme. Nonius quoque Marcellus: Loram, inquit, dicebant in vindemia. cum expressissent mustum ex acinis, & folliculos in doliũ coniecissent. Plinius libr. 30. Quæ Græcè deuteria appellant, Cato & nos loream. Scripsit autem id Cato in lib. de re rustica, dicẽs: Lorea erit familiæ quod bibat. Accurs. acinaticium pro acinacio legit: interprætaturque esse vinum ad vsum comparatum. Quid vero per tale vinum ipse intelligat, ego non video. Nam si vinũ, quod est ad vsum comparatum, vinũ est, quid ineptius dici potest, quàm appellatione vini vinum contineri? Atqui Iuriscõsultus aliud prospiciebat, quod poterat in dubitationẽ venire, An scilicet lora, siue lorea, hoc est, vinum illud secundarium, quod ex vuarum acinis expresso musto, atq; addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini cõtineatur, quum presertim maior pars aquæ sit in eo permixta. Nebriss. Vide & Forcatulum in penu Iuris ciuilis cap. 8. circa finem. Alciat. præ dulce esse ait lib. 1. præterm.

ACINVM M. Cato neutro genere vsurpat pro vuæ grano, quem alij acinum masc. genere protulerunt. Vide Vallam cap. 28.

ACITANI, teste Macrobio 1. Satur. Hispana gens. separat autem Plinius Acitanos à Lacetanis, quos alij confundunt cum his perperam. Cuia. libr. 11. obseruat, cap. 35.

ACOLYTHI græcè, dicuntur ceroferarij vel accendentes latinè, à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium, aut sacrificium offerendum, vt inquit text. in c. cleros. ad fin. 21. dist. Nebris.

ACONITVM, veneni genus celebratissimum, dictũ ab ἀκόνη, quod interpretatur cos. quoniam, vt inquit Ouid. 7. Metam. ea herba ex cautib. colligitur. ait enim. Quæ quia nascuntur dura viuacia caute, Agrestes aconita vocant. A Græcis παρδαλιάγχες vocatur, id est, pardi animalis strangulator. Sed quod ferè ignoratur quæ sit ea herba, aconitum vulgò pro quocunque veneno accipitur. Marcel. ad l. Corn. de sic. l. eiusdem. Si quis, inquit, temerè cicutam & salamandram, & aconitum, pityocampas & buprestim dederit. Nebris.

ACONITVM: herba est quæ ex Cerberi spuma cõspersa, venenum efficacissimum contraxit, quo tempore eum Hercules ab inferis extraxisse dicitur. dictum ἀπὸ τῆς ἀκόνης, hoc est à cote, vt etiam sensit Oud. iam dicto loco. Meminit etiam idem Metam. lib. 1. sunt tamen qui aliter deducant. Cotta in memoral.

ACOR, & mucor. Vlpianus in l. 4. de peric. rei vẽd. Vtrum, ait, præteritum duntaxat periculum acoris & muco-

mucoris, venditor præstare debeat. proprium autem est, inter reliquos liquores vino immiscere, aut in acetum verti, vt ait Plin. lib. 10. cap. 20. Spieg.

ACQVIRERE. hoc est, dominium rerum nancisci, potest homo, donec viuit. l. si creditores. in fin. ff. de separat. l. fin. in prin. ff. de eo per quem factum erit.

ACQVIRI dicitur ei, ad quem commodum pertinet. l. si extraneus. in fine. ff. de iure dot.

ACQVISITA res dicitur Hostiensi, vel empta, vel quouis titulo lucratiuo habita. Spieg.

ACQVISITVM id propriè dicitur, cuius dominium translatum est.

ACQVIRERE eum dicit Accursius qui acquirere nititur in gl. fi. l. si per impressionem. C. de ijs, quæ vi met. gest. sunt. cuius sententiam probat Albericus.

ACQVIRERE etiam eum censuit Accursius, qui acquirere velit. l. 1. ff. de auct. tut.

ACQVIRENDI speciem esse liberare quem obligatione Paulo l. species. 2. ff. de acceptil.

ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΟΙ dicebantur Aristoteli lib. 5. Ethic. qui ius ad literarum angustias reuocabāt summo iure nitentes. Bud. l. 1. ff. de iust. & iur. Hoc verò qui faciunt, & tanquam machina aliqua scriptum legis contorquēt ad seueritatem & duritiam, merito ἀκριβοδίκαιοι appellantur id est acerbi & maligni iuris interpretes quod nimis callida & malitiosa iuris interpretatione vtantur vt ait Tullius. Connanus cap. 11. de æquitate. lib. 1.

ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΟΝ, ius summum, exactius & durius Aristoteli ibidem. Prat. Generaliter autem ἀκριβὲς iustum vocamus, quod est numeris omnibus absolutū Schard. ex Bald. ad tit. de nuptijs: in princ.

ACRIMONIA ed propriè acerbitas, sed secundū legistas est pœna quæ infligitur sacrilegis, sicut incarceratio, exilium, vel relegatio. l. placet. C. de sacrof. eccles. quæ est canonizata. 16. q. 1. c. placet. §. sub nouarum, vbi de hac dicitur. Olden.

ΑΚΡΟΔΡΥΑ Gaius in l. qui venenum. 236. ff. de verbor. signific. scribit apud Græcos omnes arborum species continere, quo tamen loco haud scio an non B[illegible] cum CAEVM potius, aut FRVCTVVM [illegible] (vt Suidas testatur) inter omnes constet, [illegible] Hotom. Anto. August. libr. 4. [illegible] cap. 4.

ACTA propriè dicuntur quæ gesta sunt ab eo, qui togatus in Repub. cum potestate imperioque versatus est. Nam Imperatorum res gestæ dicuntr. Cicero Philipp. 1. An in commentariolis, & chirographis, & libellis acta Cæsaris. firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa. perpetuasque leges esse voluit, pro nihilo habebuntur? & paulo pòst: Ecquid est, quod tam propriè dici possit actum eius, qui togatus in Repub. cum potestate imperioque versatus sit, quàm lex? quære acta Gracchi. leges Semproniæ proferētur: quære Syllæ, Corneliæ. Postea autem consuetudine sermonis factum est, vt literæ omnes de quorumlibet iudicum sententijs perscriptæ, Actorum nomine censerentur. Hermog. l. 46. ff. de re iudic. Actorum verba emendare tenore sententiæ perseuerante, non est prohibitum. Item quodcunque apud ius dicentem ad causam siue publicam. siue priuatam pertinens, gestum, eiusque auctoritate literis mandatum esset. Imper. l. 1. C. de edendo: Is apud quem res agitur, acta publica, tā criminalia quàm ciuilia exhiberi inspicienda ad inuestigandam veritatis fidem iubebit. Hinc Seruum actis interuenientibus nominare suum filium, apud Imp. §. vltim. de adopt. Et Donationes actis interuenientibus insinuari, §. 1. de dona. id est, cuius rei memoria in literas publicas relata sit. Hotom.

ACTA, res quæ in commentarijs principalibus relata essent Ciceroni Philippica 2. & Plinio libr. 5. epist. ad Valerianum. Liber (inquit hic) principis seuerus. leges ipsum: est in actis publicis: id est, commentarijs. Hæc δημόσια γράμματα Aeschines vocat. Acta igitur libri, seu tabulæ erant in quibus scribebantur res gestæ, principis, aut populi, aut etiam leges, idq; ex Cicerone. 1. & 2. Philipp. & Plinio lib. 5. epist. disces & l. 1. de delat. lib. 10. C.

ACTA Iurisconss. & Imperatoribus libri erant forensium, siue iudicialium scribarum in quibus iudicum pronuntiata scribebantur, apud Paulum l. acta. 45. ff. de re iudic. Hermogenianum l. actorum. 46. ff. eod. Seuerum & Antoninum l. is apud. C. de edend. & alibi sæpissimè. Hęc ὑπομνήματα H. Modestinus. l. 13. §. [illegible] ff. de excusat. Galli regesta vocant quasi re gesta, malè & ineptè efflant registres etiam ipsi pragmatici, & fori rabulæ.

ACTORVM genera duo constituisse videtur M. Cicero Philip. 1. publica & priuata. publicis leges & similia, quæ à principe gererentur, continebantur: priuatis testamenta, aliaúe priuatorum gesta.

ACTA etiam plerumque locum, vbi ius dici solet, significant l. 2. C. de custod. reo. & l. 1. C. de satisf. Hinc, apud acta, dicitur factum coram iudice, & in loco iudicij, vel coram notario aut tabellione publico, in casibus ad eum pertinentibus. l. eum pro quo. ff. de in ius vocan. l. 1. & 2. ff. de offic. prætor. l. 1. ff. de offic. proconsf. l. de iure. ff. ad municip. l. neq; seruus. ff. de vsucap.

ACTA sunt, quæ autoritate iudiciali, ad indubitatam memoriam describuntur apud magistratum. l. acta. & l. actorum. ff. de re iudicat. Et in hoc discernūtur à commentarijs, qui priuatam rerum gestarum memoriam continent, auctore Cicerone. Ita nunc vtimur regulariter actorum significatione, cùm dicimus, apud acta, in actis, acta talis causæ, actis interuenientibus. Oldendor.

ACTA à gestis vt distent, Iason differit in l. 2. C. de edend. Quanquam gesta elegantius dicuntur res gestæ. Interdum tamen, Roterod. teste, actus pro gestis legimus. Oldendorp. Laurentius Valla. inter acta & gesta hoc differentiæ assignat, quòd gesta sint in administratione magistratus, & in rebus maioribus [illegible] pub. vel ad plurimos spectan[illegible] gesta Alexandri, gesta Cæsaris & sim[illegible] acta verò rerum priuatarum. Sed h[illegible] confunditur à Iureconsultis. Quapropter Alciatus in l. Labeo 19. ff. de verborum significat. rectè censuit gestum ex subiecto argumento, siue ex contractu, siue aliter quid actum sit accipi. Rebuff.

ACTA circumducere, id est. antiquare. & delere. Paul. de re iud. Acta apud se habita, si partes consentiant, iudex potest ea die iubere circumduci, nisi vel negotium, vel lis terminata sit. Olden.

ACTA diurna, quæ per singulos dies fiunt & scribuntur. Oldend.

ACTA & actitata formularij appellant sua scriptorum volumina: quæ si perlegas, intelliges, nihil aliud in his esse, quàm barbaram vocum congluuiem. Sicut enim in iudicijs hodie conspurcatis, ea quæ semel acta sunt, inani molestia sæpe repetunt, actum (vt dici[illegible] let) agentes: ita his verbis talem væsaniam [illegible]dicandi abusum, propria confessione impr[illegible]dentes ostendunt. Quid enim aliud est dicere act[illegible] actitata, quàm indicare actorum frequētiam & [illegible]petitionem? De his est textus in clem. sæpe §. sen[illegible]tiam de verbor. significat. Oldend.

ACTA publica, quæ ad fiscum, vel ad commentaria Principis, vel ad grammatophylacium pertinent. Sed & acta publica, pro libris etiam & tabulis continentibus publica ciuitatis acta, id est negotia, quæ & pro legibus (Statuta vulgus appellat) plerunque intelliguntur. Id quod apud Plin. iuniorem, eruditis [illegible] Oldend.

ACTA hodie in foro dicuntur scriptura publicæ negotiorum, quæ in iudicio aguntur: ordinem eorum, modum & figuram continentes. Vel etiam sunt processus siue gesta curiæ. gl. in l. acta. de re iudi. c. quoniam contra. de probat. Sunt autē acta triplicia. Nā quędam sunt acta iudicij, vt vocant, ordinatiua, quę valent ad ordinationem iudicij: vt est libelli oblatio, litis cōtestatio. q̄dam valent ad veritatis indagationē. & dicūtur indagatiua veritatis, vt depositio testiū, editio instru-

ſtrumentorum, confeſſio partium. Et quædam litis deciſiua, quæ valent ad deciſionem cauſę. Videte l. acta. ff. de re iudic. l. 2. de appellat. gloſſ. in l. illud. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 2. C. edend. l. 3. C. de ſenten. quæ ſine cert. quant. profer. l. in fraudem. §. à debitore. ff. de iure fiſc. Rebuff.

ACTIO cum ab agendo dicta ſit, generali ſignificatione quicquid omnino agi ſolet, complectitur. Itaq; & histrionum & oratorum & fabrorum actionem dicere ſolemus. Verùm in Iuriſconſultorum ſcriptis facile eſt intelligi, ad eas actiones contractam hanc eſſe ſignificationem quæ ad ius pertinerent: hoc eſt, ad eos ritus qui à Iuriſconſultis excogitati ſunt: veluti nexum, emancipationem, manumiſſionem per vindictã, ceſſionem in iure, teſtamentum per æs & libram: & ſi qui ſunt generis eiuſdem. Porrò cum illa omnia certa verborum conceptione fierent, tandem conſuetudine loquendi res eò perducta eſt, vt actio vulgò pro formula & conceptione verborum diceretur. Et cùm ea præcipua videretur, qualis aduerſus etiam intenditur, inde factum eſt, vt Actio plerunque pro querela in iudicio aduerſus aliquem propoſita vſurpetur. Tũ enim ab agere quod queri ſignificat deducitur. niſi fortè queri aliquanto plus ſit, quàm agere. vt in Orat. pro Cælio: A quo queram ſi prodierit, primùm cur ſtatim nihil egerit: deinde, ſi id queri quam agere maluerit, cur productus à vobis potius, quàm ipſe per ſe? Agere autem pro queri, aut poſtulare, Cicero multis locis vſurpat, vt pro Cæcinna: Si te hodie domum tuam redeuntem armati homines aditu prohibuerint, quæro quid acturus ſis? Item: Quid ergo eſt? impunè feci: nam quid agas mecum ex iure ciuili ac prætorio, non habes. Item: Quid negligentius maioribus noſtris, qui tantæ rei prætermiſerint actionẽ? Hotom.

ACTIO: huius verbi ſignificatio latiſſimè patet, comprehendens [illegible]raliter omnem viuentis operationem, quæ paſſioni oppo[illegible] illud [illegible] adeò vt ipſam quoq; vitam agere dicamur. Vnde [illegible] Actiones humanæ infinitis rerum circumſtantijs variantur. [illegible] ſignificatione frequenter vtuntur iuriſconſulti, teſte [illegible] Oldendorpio. Proinde ne quis in ampliſſima huius verbi Actionis ſignificatione hæreat, Celſus in definienda ea, in l. nihil aliud. ff. de actionibus & obligat. prudenter adiecit hanc clauſulam (nihil aliud eſt.) Verum actionis ſignificatio reſtringitur ad vſum forenſem. quas enim Græci δίκας vocabant, eas Romani Latine actiones, cauſas, ſeu iudicia dixerunt. Vide Oldendorp. in princip. locor. commun. actionum Iur. Ciuil. verè inſignium. & Dn. Budæum in Annot. priorib. in ff. Cæterùm actionis cognitio in his verſatur, videlicet: quo auctore ſit introducta, ex qua cauſa, cui detur, & aduerſus quem: an porrigatur ad hæredes, [illegible] in ea veniat, quamdiu concedatur, quis ſit exitus, quid [illegible]andum ſit iudici, quid litigatoribus: an ne ſint adfinia [illegible]media, quibus vti poſſimus. hæc qui ignorat, non ſe[illegible]ter acturus eſt cauſam. Scire autem nemo poteſt, niſi [illegible] ſingulariter actionum circumſtantias rectè tenet, quoniam per omnes actiones variantur. Conſequitur ergo ſtupidiſſimum eſſe actorem ſeu cauſidicum, qui ſine certa actionis cognitione cauſam perducit ad iudicem tametſi fortaſſis apparatus non deſit verborum, adeoque multarum legum allegatio. quæ tamen non magis ad rem accedunt quam cupreſſus ad naufragium, apud Horatium. Quod [illegible] dictum eſt ab Oldendor. [illegible] ([illegible]) [illegible]. Spieg.

ACTIO pro actus Vlpian. l. 1. §. vlti. ff. de donat. inter vir. Nam celeritate coniungendarum inter ſe actionum vnam actionem occultari. Hotom.

ACTIO apud veteres nihil aliud quàm formulam ſignificabat: quaſi quis dicat, rerum priuatim agẽdarum modus, & forma, iuriſconſultorum & pragmaticorum ingenijs excogitata. itaque vulgò legis actiones vocabantur, quoniam earum rerum de quibus lex 12. ſcripta erat, agendarum formam, ritumque præſcribebant. Pompon. l. 2. de orig. iur. Ex his, inquit, legibus eodem tempore ferè actiones compoſitę ſunt, quibus homines inter ſe diſceptarent, quas actiones ne populus prout vellet inſtitueret, certas ſolenneſque eſſe voluerunt. & appellatur hæc pars iuris, legis actiones. Quibus ex verbis apparet, legis actiones olim id fuiſſe, quod nunc vulgus Formulam practicè appellat. in eam enim ſententiam à Varrone, Cicerone, & alijs Manilianæ, & Hoſtilianæ actiones nominantur. patetque ex Varrone rerum acquirẽdarum, ſtipulationumque formulas etiam in ruſticanorum hominum manibus verſatas fuiſſe, à Manilio & Hoſtilio Iuriſconſ. cõpoſitas: citanturque in Pandectis Valentis, & Venuleij libri De actionibus, illius ſeptem, huius decem, quos conſtat eodem argumento ſcriptos eſſe, quo Pauli librum ſingularem de conceptione formularum. Varro lib. de re ruſt. 2. Paulo verboſius hæc, qui Manilij actiones ſequuntur Lanij, qui ad cultrum bouem emunt. Loquitur de ſtipulationibus. Cicero pro Murena: Gloria militaris veſtris formulis atque actionibus anteponenda eſt. Idem ad Attic. libr. 6. Nec verò pauci ſunt auctores, Cn. Flauium ſcribam faſtos protuliſſe, actioneſque compoſuiſſe. Et libro de Orat. 1. expoſitis à Cn. Flauio primùm actionibus, nulli fuerunt, qui illa artificioſè digeſta generatim componerent. Item in eod. Et credo, in illa militis cauſſa, ſi tu aut hæredem aut militem defendiſſes, ad Hoſtilianas te actiones, nõ ad tuam vim & oratoriam facultatem contuliſſes. Varro lib. de ling. 5. Itaque quibus res erat in controuerſia, ea vocabatur lis. Ideo in actionibus videmus dici, Quam rem ſiue litem dicere oportet. Cicero Phili. 11. Neque conſtituere litium actiones malebat, quàm controuerſias tollere. Hotom.

ACTIO, id eſt tractatus vel aſſenſus. c. 1. de maiori. & obed. & ib. not. l. 1. ff. ſi pars hæred. pet.

ACTIO etiam dicitur totum illud quod agebatur vna [illegible] vel conſilio. c. 1. actione. decimoſexto. quæſt. 3.

ACTIO pia. i. pius actus au[illegible] porrectum. C. de ſacroſ. eccl. Alber.

ACTIO, petitio, perſecutio diſtinguũtur in Aquiliana acceptilationis formula in l. 18. §. 1. ff. de acceptil. Hotoman.

ACTIO, pro accuſatio. Papinian. l. 1. ff. de crim. ſtellion. Actio ſtellionatus neque publicis iudicijs, neque priuatis actionibus continetur. hoc eſt, Hæc accuſatio non è legibus publicorum iudiciorum eſt, ſed extraordinaria. Vide l. 1. §. penulti. ſup. verb. actionem, de Epiſcop. & cler. l. presbyteri. ff. de ſepulchro viol. l. 1. §. poſthum. & quæ ibi not. ff. de inoffic. teſtam. Alber. Similiter titulus eſt lib. C. 9. Quando actio ciuilis criminali præiudicet. Hot.

ACTIO debet accipi per emphaſim, teſte Oldendorpio, [illegible] iurecoſ. non pro qualibet externa actione: Ein wirckung ſicut dicimus, eum qui contra ius aliquid facit, nihil agere. Inſti. Quibus ex cauſ. manu. non lic. ſed pro legitima perſecutione, Ein rechtmeſſiger klag/oder forderung.

ACTIO, eſt ius perſequendi. hoc eſt, legitima facultas, vel autoritas, permittens perſequi in iudicio id quod ſibi debetur. Vel, eſt ius quod planum eſt. eſt enim res incorporea. Zaſ. in procem. tit. Inſtitu. de acti. definitionem Iuriſconſulti, l. nihil aliud. ff. de actio. & oblig. craſsè & generaliter accipiendam, vaniſſimis altercationibus, Oldend. teſte, Commentatores obſcurant. Spiegel. Cæterùm hanc actionis definitionem explicat Forcatulus in Necyomantia dialogo 96. nume. 1. quem ibi vide.

ACTIO eſt libellus item, ſcriptura, ſeu formula quæ reo porrigitur, ſiue ſolenni intentione, ſiue quali quali petitione concepta ſit. Alciat. in l. edita. C. de edend.

ACTIO est item executio obligationis, vt probat Vlpia.in l.in executione.ff.de verb.oblig.Spieg.

ACTIO. nonnunquam naturaliter accipimus pro eo quod facimus.l.hæredes palàm.§.fin.ff.de testamen. vno contextu actionis (inquit Vlpian.) testari oportet.

ACTIO danda est. Obseruandum quòd nunquam lex actionem concedit, nisi ex iusta causa vel cōsensus vel æquitatis producatur. l. si me & Titium.ff.si cert. pet.Spieg.

ACTIO an à causa discrepet sæpe quæri solet: glo. in verbo actio.item ibi nota.Instit.de acti.Et Placentinus nihil omnino differe existimauit.tit.de def.actio. circa finem.Neque enim vt ipse inquit,quæcunque petitio vel intentio actio est, sed quæ subijcitur petitiōi fundandæ intentionis causa ratio,vt si quis dicat,Vendico domum,quia dominus sum.hæc ratio subiecta est actio,Sed ab hac sententia communiter ferè recessum est Dd.d.rub. de act.inualuitq; Azonis opinio existimātis causam omnino ab actione secernendam esse,glossa in d.versic.item nota. Cuius rei rationes multæ ab Accursio recensentur.vtraque tamen opinio sic conciliari potest,si Placentini pronunciatum ad ipsius actiōis exercitium referamus. at si efficientem actiōis causam respicias, tunc Azonis sententiæ omnes suffragantur. Placcanus d.rub.de act.

ACTIO, quatenus ad specialem nomenclaturę rationem pertinet,in personam dicitur:in rem,petitio: in rem vel personam,persecutio. l.act.ff.de act.& obli. Spieg.

ACTIO petit pœnam, habet persecutionem pœnæ.l.si pro furto.§.furti actio.& §.condictio.ff.de condict.furt.

ACTIONE expertus.Venuleius in l.si hæres vnus. ff.famil.ercisc.actione,inquit.expertus vicerit:deinde conditio hæredis extiterit,&c.Spieg.

ACTIONEM dare,est actorem ad intendendam actionem admittere.Vide,Dare actionem.& Bud. in l.1. de orig.iur.Spieg.Corras.lib.Miscel.3.cap.18.

ACTIONEM diuidit Vlpianus, in l.pecuniæ verbum. de verbor. significat. in petitionem & actionem in specie:vt sit petitio in rem, actio in personā. Apellus vir doctiss.Actionem,inquit, partimur in medium concludendi,narrationem,& petitionem:siue in propositionem minorem,& conclusionem.diuidimus verò in realem,& personalem. Ex quibus omnibus consequitur, Iurisconsl.in l.si pater.de vsucap.pro suo, primùm locutum propriè,deinde impropriè. bona namque hæreditaria partimur,non diuidimus. Spieg.

ACTIONEM hæredi alicuius concedi, & hæreditariam esse,differunt. Actio enim reuocatoria, quæ patrono datur,nō est hæreditaria, id est,ex bonis liberti:sed propria patroni.l.1.§.hæc actio.ff.si quid in frau. patron.

ACTIONEM intendere,actionem instruere,actionem dictare, vel formulam actionū instituere, ad partes refertur.

ACTIONEM remittere,est querelam intermittere.In ciuili tamen quandoque remissa actione, obligatio manet salua:in criminali autem secus est. censetur enim accusatione remissa, etiam obligatio & tota remitti.l.1.§.vsque adeo. ff de iniur.& ibi Bart. aliud est ergo remitti actionem ciuilem , aliud criminalem. Quod non contemnendum monet Oldend. Spiegel. Prat.

ACTIONES, orationes apud populum Iudicesue habitæ.Cicer.libr. de arti.Rhetor.2.Quod si nunc id agant,velle se scire,qui lator sit,qui fint accepturi, se actiones videre & dissuadere velle. Asconius in Cornelianæ argumen. Cicero ipse significat,quatriduo Cornelium defendisse,quas actiones contulisse eum in duas orationes apparet.Sic Verrinæ actiones fortasse non incommodè numerari septem possent,pro Orationes ad Verris caussam pertinentes. Sed ne actionum significatio conturbetur, quæ duæ tantùm fuerunt, nunquam,quòd sciam,ab antiquis ita nominatæ sunt. Hor.

ACTIONIS acerbitas interdum verbis temperāda est propter reuerentiam personarum , quamquam res eadem maneat. Vlpianus in l.non debet. ff.de dol. malo.

ACTIONIS formula,est apta,accommodaque facti apud iudicem propositio,siue expositio.Oldendorpius haud abs re carpere videtur causidicos, qui neglecta actiōis formula,in forū causā deducūt ,quā nec semel cum suis circumstantijs rectè perpenderint . Errori causa prætexta,quòd in titu.C.de formul. & impet. legerint,sublatas esse actionum solennitates antiquas: putantes propterea incauti,nihil referre , quomodo proponatur factum, nec vlla opus esse actionis inuestigatione speciali. Multo vero rectius Iason Institut. de actionibus post Barto.in l.edita. C.de edend.docuit hodie etiam actionum dici, & esse formulam, sicut olim fuit, tantumque esse sublatas verborum aucupationes, nec l.si seruus nauem.ff.de furt.esse correctam. Nam actionis cognitio & formula in primis inuestiganda causidicis. Si enim causam exponas iudici,nōne aliquid tandem petendum est, atque concludendum?nemo sanæ mentis negabit. cæterùm petitio vel conclusio libelli , non potest rectè produci, præterquā ex natura & forma actionum . Ergo necessarium est, primo loco diligenter inuestigare , & cognoscere in specie formulam actionis, qua vti volueris. Non dico vt summo iure tantum , verumetiam vt ex æquitatis censura, eam inuestiges. In quibus autem actionis cognitio & inuestigatio versetur, paulò antè dictum est Oldendor.

ACTIONIS frustrandæ causa latitare. Vide l. 3. ff. de fid.& vbi quis ager.Spieg.

ACTIONIS ratio. Vide,Factum,idem nostris,& casus,species.

ACTIONIS verbum, inquit Vlpian.generale est, & speciale. Nam omnis actio dicitur , siue in personam,siue in rem sit petitio. Errant igitur, qui cum Accursio vacillant,an sub definitione comprehendantur in rem actiones.Spie.Dictam vero actionem Theophilus putat:quòd improbos & ingratos per eam ad iudicia agamus. Instit.de act.Cæterùm id parum elegās est, nec omnino verùm,licet id Græculis facile fuerit credere,quibus non tantum simile verbum est ἄγειν sed etiam talis loquendi forma ἄγειν εἰς φόρον κλοπῆς. Est autem varius & multiplex verbi agere vsus, interque multa & tractare Cicero,cum mecum ageres. Hinc Curtius actionem dictam putat lib.1. [illegible] cap. 15. Namque & agere cum reo dicimur,non agere reum.l.age cum Geminiano.C de transact.

ACTIONVM,inquit Vlpianus,genera sunt duo:in rem.quæ dicitur Vindicatio:& in personam.quę Condictio appellatur.In rem actio est, per quā rem nostrā, quæ ab alio possidetur,petimus:& semper aduersus eum est,qui rem possidet. In personam actio est , qua cū eo agimus, qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid vel dandum . & semper aduersus eundem locum habet.l.25.ff.de oblig.& act.Adde hic ex eodem Vlpiani loco , quod quædam actiones ex contractu , quædam ex facto,quædam in factum sunt:Ex contractu actio est quotiens quis sui lucri causa cum aliquo contrahit,veluti emendo, vendendo,locando,conducendo, & cæteris similibus. Ex facto actio est, quotiens ex eo teneri quis incipit,quod ipse admisit : Veluti si furtum vel iniuriam commisit,vel damnū dedit. In factum actio dicitur qualis est exempli gratia, quæ datur patrono aduersus libertum , à quo contra edictum prætoris in ius vocatus est.Omnes autem actiones, aut ciuiles dicuntur,aut honorariæ,&c. Maffeus.

ACTIONVM species quæ propter immensam negotiorum diuersitatem variantur. commodis diuisionibus ex quatuor rerum causis, videlicet efficiēte,materiali,formali & finali productis summatim explicātur.Instit.de actio.per totum.Prat.

ACTIO ad exhibendum,est actio in personam per quam qui in rem qualicunque actione acturus est, eius

eius rei sibi in publico potestatem vt experiatur, fieri postulat.l.1.& 3.ff.ad exhib.Hot.Et si verò sunt: qui eam in rem scriptam esse existiment, tamen hi falluntur, cum eius actionis verba in rem cōcepta non legamus: quin eam mere personalem aduersus scriptores omnes ex Vlpiano dicimus. l. 3. §.est autem personalis.ff. ad exhib. non quod ex quasi contractu, vt Accursius & reliqui crediderunt, enascatur, sed potius quia ex qua si delicto. Cum enim ad exhibendum actio non detur, nisi ei cuius interest exhiberi.l.3.§.sciendum. & l. si liber homo.ff.ad exhi.dolosè fecisse videtur, qui admonitus rē noluit ei, cui⁹ intererat exhibere, de quo dolo coercendo cum agatur, ea actione merito quicunque ad quem commodum peruenerit, conuenietur.l.3.§.fi. ff.ad exhib.Corrasius lib.1.Miscel.cap.12.

ACTIONES adiectitiæ vulgo vocantur, quib. non vno certoque agendi modo, sed varijs ex causis experiri possumus. quales sunt actio de peculio, de in rē verso, & quod iussu: sic dictæ quod sint adiectiones seu clausulæ agendi ex quibuslibet negocijs gestis, cum ijs qui sunt in potestate alterius. Neque enim credendū est, actionem de peculio, speciem esse actionis à cæteris distinctam: sed adiectitiam duntaxat qualitatem, aliarum actionum. Ideoque Vlpianus mandati, depositique nomine patrem vel dominum de peculio tantum conueniri dixit, l.3.§.cui congruit. l.depositi.in princ. ff.de pecul. Nam alioqui non permitteretur creditori persecutio, l.pen.C.quod cum eo: cum neque pater, neque dominus ex contractu filij vel serui teneantur, l.1. C.ne filius pro patre, nisi quatenus est in peculio l.1.ff. de pecul. Corrasius in §.actiones autem. Institut.de action.

ACTIO ad supplementum vulgò dicitur, qua liberi id quod minus legitima ipsis in testamento relictū erat, persequuntur, vt id legis repletione suppleatur. l.omnimodo. C. de inoffi. test.introducta à Iustiniano indignum existimante parentum iudicia per querelā inofficiosi facilè rescindi. Auth.nouissima.C.eod.eaq; actio non minore quam 30. annorum spatio tollitur. Decius in l.certi condictio.ff.si cert.pet. Bald. Iason & alij in l.si quis filium. C.de libr.præt. neque à testatore vllo pacto prohiberi potest. l.si quando.§.vltim. C.de inoffi.test.item & non præparata transmittitur.d.§.vltim. neque propterea expirat quod aliquis agnouerit quod sibi testamento relictum est.d.§. vlt.

ACTIO ædilitia competit multis modis, & primò, si res vendita sit redhibita propter vitium, siue morbum, nec tamē à venditore restituitur pretium emptori cum actionibus, & alijs quæ ædiles inhibent, & in hoc casu est perpetua. de hac habetur.ff.de ædilio edicti.l.AEdiles.in prin.§.1.& fi.& l.illud.2.respō.& l.redhibitoria.eod.tit.& l.fin.C.de ædili.act. Secundò competit, quando conuenit, vt si res vendita non placet, intra præfinitum tempus redhibeatur: ea conuentio rata habetur, si de tempore nihil cōuenerit, in factum actio intra 60.dies accommodatur emptori, ita Vlpianus l.quod si.31.§.19.ff.eod.& vide l.cum autem.23.ff.eodem. Tertiò competit, si venditor non vult tradere seruum, vel mancipium, vel iumentum cum ornamento, cum quo ostenderat tempore venditionis, pro ipso ornaméto: vel vt fiat redhibitio rei principalis propter accessoria, & tunc competit etiam vsque ad 60.dies.ff. eod.titu.l.AEdiles.in princ.& §.vendendi. Quartò verò competit, quando eo loco, quà iter est vulgò, habet quis canem, lupum, vrsum, aprum, verrem, pātheram, leonem, &c. vel animal aliquod quod nocere posset, siue sit ligatum, siue solutum.ff.eod.titul. l.hi enim.& l. seq.& si homo liber ab illis damnum patiatur, seu perierit, solidi ducēti præstabuntur. vt l.qua vulgo.ff.eo. tit.sed plenius vide de his Guill.in spec. in tract.libel. de emp.& vend. §.nūnc dicendum est.Prat.

ACTIO æstimatoria siue de æstimato est actio in personam, per quam qui rem aliquam vendendam recepit, vel ipsam incorruptam reddere cogitur, vel ipsius æstimationem.l.1.ff.de æstimat.Hotom. De hac olim vehementer dubitatum fuit, an ad nominatos, vel ad innominatos contractus redigi deberet. Verum ex vendito actio esset propter æstimationem: an ex locato quia rem vendendam locasse videretur: an ex conducto, quasi vendentis operas dominus rei conduxisset: an mandati? Melius itaque visum est, ex hoc contractu, de cuius nomine ambigebatur quidem, conueniebat tamen aliquam actionem dari. æstimatoriam dā dam præscriptis verbis actionem.l.1.ff.de æstimat. Olden.Cum autem negotium ciuile, hic bona fide geratur, omnia quæ de bonæ fidei iudicijs dicuntur, in hoc præscriptis verbis æstimateria. locum habere Vlpianus scribit.l.1.§.fin.ff.de æstimat.act. &c.

ACTIO albi prætorij, datur in eum, eósue, qui album vi corruperunt, aut sustulerunt. sicut autem olim edicta proponebantur in albo prætoris, ita hodie affiguntur schedæ citationis publicæ, quæ & edicta nominamus, & alia quæ proscribi, id est procul scribi debēt, pro foribus ecclesiæ, vel collegij, vel curiæ senatoriæ. Zasius in §.pœnales. Instit.de act.

ACTIO ambulatoria. Vide, Ambulatoria voluntas.

ACTIO arbitraria est, in qua officium iudicis exercetur mercenarium, actioni inseruiens, propter aliquod extrinsecum præter naturam actionis, vt cum iudex arbiter procedit contra reum contumacem. Zas.in §.Præterea.Instit.de act.Bart.in l.hoc edicto in prin.de public.Faber, Aretinus, Iason & alij in §.præterea.Inst. de acti.Cæterùm eorum sententia iampridem explosa est à recentioribus: vt Duareno de in litem iurando numer.42.Corrasio lib. Miscel. 4. cap.14.& alijs in d.§. præterea. Nam arbitrariam actionem, Iustinianus dici putat, quæ ex arbitrio & potestate iudicantis pendet. d.§.preterea: vt si iudex ęstimauerit semel suo arbitrio (quod scitè Placen. in summa titu. de act.inter locutorium appellauit) rem restituendam, aut alio modo satisfaciūdum actori, obtemperetque reus, absoluatur: sin contra, minimè pareat, damnetur, veluti in actione quod met. caus. l. si cum exceptione. §. 1. & §. in hac.ff. quod met.caus.in actione de dolo. l.arbitrio. ff. de dolo. In Actione ad exhibendum.l.3.§.ibidem. l.tigni.§.fi. & l.Iulian.§. ff.ad exhib. In actione rerum amotarum.L si cum dos. §. fin. ff.rer.amotar. In actione in factum de publicanis.l.1.in princi. & l.hoc edicto.ff.de public. In rei vendicatione. l. qui restituere. ff. de rei vendic. In confessoria & negatoria.l.harum.ff. si serui vendic. In Publiciana, Seruiana, quasi Seruiana, & cæteris omnibus, quæ cum his similitudinem habent. d. §. præterea. in quibus priusquam Iudex negotium diffiniat, benignè ante arbitratur, interloquendo: cui arbitrio, si paritum non sit, pronunciat diffiniendo. In alijs nanque actionibus, bonæ fidei præsertim, nullum ante diffinitiuam interponitur arbitrium, sed mox cum de causa liquet, fert diffinitiuam Iudex. Acc. Bart. & cæteri In l. 1.ff.de act.empt. Itaque vt verus sit omnium, & planus sensus. Actionum quædam bonæ fidei sunt, in quibus permittitur iudici, ex bono & æquo æstimare: quemadmodum actori satisfieri debeat. §. in bonæ fidei. de acti. Quædam stricti iuris sunt: in quib. videlicet, iudex eā libertatem non habet. l.quicquid.ff.de verb. obligat.§. actionum. de actio. & quædam arbitrariæ, in quibus quemadmodum actori satisfieri oporteat, non ex sola actionis natura pendet, sed ex iudicis arbitrio: nec tamen libero, qualis est illa in bonæ fidei iudicijs libera potestas: sed quasi conditione quadam coarctato: nisi is, cum quo agitur, ad iussum, & iudicis interlocutionem, actori satisfaciat: veluti, rem restituat, exhibeat, soluat, vel ex noxali causa seruum dedat. d.§.præterea de action. in Instit. Ex quibus iam duo colligere licet: primo errare commentatores, qui in rem actiones & alias eiusdem generis ideo arbitrarias dici volunt, quod iurisiurandi delatio, ac taxatio quantitatis ex iudicis arbitrio pendeat. Nam arbitrium de quo in d.§.pretereae est interlocutio, quam Theophilus μεσίτην appellat, non illa libera deferendi, aut non deferendi facultas, quæ in ipsa condemnatione iudici conceditur: nèque enim ab ea iurisiurādi delatione, arbitrariæ actiones

nes denominantur. Secundo patet ex his quantum arbitraria iudicia à strictis & bonæ fidei differant. Nam in strictis, cum iudicis potestas formulis adstricta, & tanquam inclusa sit, liberum ei non est ante sentētiam quicquam clementius arbitrari, quàm formula ipsa præscribat. In his vero quæ bonæ fidei sunt, quia latissima iudicis potestas est, & minime formulis alligata, potest & neglecto arbitrio, si ita visum ei fuerit, protinus sententiam ferre. Duarenus de in litem iurando. num. 48.

ACTIONES beneficiarias scitè appellat Dn. Oldendorpius, quas Dd. vocant condictiones ex lege nō scripta. vel ex moribus maximè autem clientelarias consuetudines: cui adstipulatur Bart. testis, & quidem strenuus, in l. 1. ff. de condict. ex lege. Spieg.

ACTIONES bonæ fidei concisa locutione dicuntur, in quarum formulis Prætor adijciebat EX BONA FIDE. Cicer. in Topic. In omnibus igitur iudicijs, in quibus EX FIDE BONA est additum, primus carū vsus est. Item lib. De offic. 3. Q. Scæuola summam vim esse dicebat in omnibus ijs arbitrijs, in quibus adderetur EX FIDE BONA. Ibidem, Quid sibi dare facere oporteat ex fide bona. Nam in quibus hoc additum non erat, iudici dato formulam & summam sibi à Prætore præscriptam ac definitam egredi non licebat. At in bonæ fidei iudicijs (ait Imper. §. 29. de actionib.) libera potestas permitti videtur iudici ex bono & æquo æstimandi, quātum actori restitui oporteat. Ac quidem iuris auctores certa tantum iudicia bonæ fidei esse voluerunt: non quidem quod Fab. §. actionum. de act. putauit ob eorum frequentiam & vtilitatem: seu necessitatem. Siquidem eorum contractuum adeo necessarius est vsus, vt sine his humana societas consistere non possit, ad cuius conseruationem referenda sunt omnia, quæcunque tot tantisque iuris voluminibus continentur. Duarenus de in litem iurando. nu. 14. Harum extraordinaria posita in §. actionū. Insti. de act. his versiculis comprehenduntur.

Empti, hercis cundæ, mandati, depositique
Pignora conducti, communi, pro socioque,
Dotis, & heredes, tutelæ, commoda, gestor,
Præscriptis verbis, permutat & æstimat. Istas
Dico bonæ fidei, stricti sunt cætera iuris.

Actiones stricti, &c. De hisce præter alios, vide Coras. lib. 2. Miscel. cap. 8. Actiones stricti iudicij dicuntur, in quibus præfractè iudicium à Prętore definitur, & quasi ad viuum resecatur, vt iudici à verbis formulæ ne tantillum quidem recedere licet. Cicero de ijs loquēs in Orat. pro Q. Roscio, Quid est in iudicio? directum, asperum, simplex. SI PATERET TANTAM PECVNIAM DARI OPORTERE. Hic nisi planum faciat tantam pecuniam ad libellam sibi deberi, caussam perdit. Iudices enim (quippe priuati homines) potestatem iudicandi nullam, nisi quàm à magistratu, & qua de re acceperant, habebant. Veluti, L. Cassius iudex esto. Si apparet aureos viginti Næuio dare oportere Sempronium, eum tantæ pecuniæ condemnato. Poterat L. Cassius de aureis XX. iudicium statuere: de vno minus aut amplius, non poterat: non accepta scilicet à Prætore potestate. Nam potestates & imperia sunt penes magistratus: Iudices autem priuati (vt diximus) homines erant. itaque si maximè vnde viginti deberentur, quia tamen viginti petita sunt, petitorem iudex damnabit. Vnde illud vulgatum, vt qui plus peteret, caussa caderet. Officium ergo iudicis est, constituere simpliciter debeantúrne viginti aurei, an non debeantur: non autem de aureorum numero arbitrari. Tranquillus Claudio: Nam & ijs qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones. De strictis iudicijs loquitur, in quibus si petitor asse vno plus postulasset, condemnabatur. Hot.

ACTIO κακώσεως apud Athenienses erat, quæ dabatur parentibus aduersus contumaces filios aut ingratos. Vt ex Philipp. 4. Demosthenis colligitur: quæ doctissimo viro Franc. Connano videtur latinè appellari posse malæ tractationis. Κάκωσις enim afflictionem & vexationem significat. Connanus lib. 8. cap. 12.

ACTIO Caluisiana est actio in personam, qua patroni vtuntur ad ea reuocanda, quæ in ipsorum fraudē liberti alienarunt. l. 1. §. si plurib. l. 2. l. 3. §. si intestatus. & l. vlti. ff. si quid in fraud. patron. l. 2. ff. si à patr. quis manumit. Hotomann. Cum hac eadem ferè est, quæ Fauiana appellatur patrono etiam competens ad reuocanda, quæ in fraudem eius à liberto gesta sunt. l. 1. Si quid in frau. pat. l. videamus. §. in Fauiana. ff. de vsur. Aduertendum verò & ad hoc quod doctores omnes concludunt in §. item si quis in fraudem Institut. de actio. dari aliam speciem Caluisianæ quæ dicitur vtilis, quæ competit filio arrogato contra recipientem à patre alienante in fraudem suæ partis debitæ à iure, vt in l. fi. ff. si quid in fraudem patroni. Gomes. d. §. Item si quis in fraudem. num. 45.

ACTIO calumniæ, quam vsus vel certè abusus, Oldendorp. teste, sicut pleraque alia præclara legum sancita sustulit, occurrebat actoris malitiæ. Nouell. de litigios. §. ad excludendas. quoniàm neque decernebatur citatio, neque ad executionem perducebatur, nisi cautione ab actore data, quod intra duos menses litem contestaturus, vel omne damnum ei qui conueniretur restituturus esset in duplum: cautione tamen non trāscendente 36. aureos. Probatur l. 1. C. de lit. contest. Nouell. de execut. §. 1. Et hæc quidem cautio initium litis respiciebat. Hodie vix longo tempore peruenitur ad contestationem litis, adeò in præparationibus calumniamur omnes. Spieg.

ACTIO cautionis iudicio sisti condictitia, compétit ei qui stipulatus est iudicio sisti aduersus reum ipsum, vel fideiussorem eius qui promisit. l. 2. qui satisd. cog. Hæc aliàs pœnam persequitur, si est in promissione. aliàs rem ipsam. hoc est, id quod interest. l. 2. §. vlti. & l. seq. ff. qui satisdar. cogā. Actio verò cautionis iudicio sisti in factum prætoria, semper est pœnæ persecutoria. Vide Dn. Olden. Class. 1. actio 6. Spieg. Cæterum si quis non est admissus ad cauendum sicuti iure tenebatur, ideóque tractus in custodiam: huic actio in factum conceditur, aduersus eum qui recusauit accipere legitimam cautionem. l. 1. & l. 3. ff. in ius vocati vt eant. l. si verò. §. 1. l. si ab arbitro. ff. qui satisd. cog.

ACTIO cautionis vsufructuariæ tam multa habet singularia, vt non sufficiat actorem remittere ad ordinem stipulationum communem: nec est superflua, sicut Dd. in obscuram disputationem torquent: imò est valde necessaria, teste Oldend. & obstat futuræ leuitati vsufructuariorum. Spieg. Coguntur enim domino proprietatis cauere, se boni viri arbitratu vsuros, & restituturos se quidquid fructuum extabit finito vsufructu: & si fortè hanc cautionem recusauerint, non tradetur eis res, neque cōcedetur actio priusquam satisdederint. l. si cuius rei, in princ. ff. de vsufru.

ACTIO centumuiralis. Quære Centumuirale iudicium.

ACTIO certi est, quæ ex certa & nominata contractus forma nata, non secundum verba contrahentium, sed secundum iuris ordinationem intenditur, vt apparet ex l. cum mota. C. de transact. Prat.

ACTIO Chirographaria secundum Oldend. propriè promissio est, debitoris manu vel scripta, vel subscripta. l. chirographis. ff. de admini st. tutor. Vide eundem Act. 30. Class. 4. Spieg.

ACTIONIS circularis, siue circuli, quem Saltabellum vocant formularij. in l. 1. §. cum prædium pignori. ff. de pign. Et in l. vsucapio. C. eod. tit. falsa est imaginatio, sicut Bart. quoque animaduertit in iam citata. l. vsucapio, teste D. Olden. in Copia sua. Spieg.

ACTIO ciuilis est quando quis ciuiliter, & nō ad pœnam & vindictam agit. Criminalis verò, quando quis de crimine ad pœnam & vindictam in iudicio experitur. Sic pro iniuria & ciuiliter & criminaliter agere licet. Çiuiliter quidem quando iniuriæ æstimatio habetur, quam is qui iniuriam accepit irrogari sibi postulat. §. pœna. Instit. de iniur. Criminaliter verò quia extraordinaria pœna imponi petitur, eaq; vel ad mortem

tem vsque protendi poterit vt plerique omnes voluerunt gloss. in verbo extraord. §. in summa. Institut. eod. Can. in c. ex literis. de constit. Illud vero in vniuersum sciendum est, Ciuilem actionem, in qua de re familiari agitur, non consumere criminalem actionem, nec econtra. l. vnica. C. quando ciuilis act. crim. Vnde qui in factum actione, propter suppressum testamentum, cũ sua interesset, egit, poterit postea, imo & quiuis alius, cum publicum sit iudicium, de falso criminaliter accusare. Nec interest verum ciuilis actio, an accusatio prius proponatur d. l. vnica. sed vtraq; eodem iudicio proponi non potest, & vbi criminale iudicium publicum est, præiudicium ei fit per priuatũ, vt scilicet prius cognoscatur de priuata ciuilique actione. Sic accipiendum est quod respondit Paulus l. interdum de publ. iud. interdum euenire vt præiudiciũ publico iudicio fiat, sicut in actione legis Aquiliæ, & furti, & vi bonorum raptorum, & interdicto vnde ei, & de tabulis testamenti exhibẽdis: nam in his de re familiari agitur: Balduin. ad tit. de leg. Aquil.

ACTIO commodati est triplex. directa, vtilis, & contraria. Directa competit ei qui rem aliquam cõmodauit contra commodatarium ad repetendum ipsam rem, vt ei res & eius accessiones restituantur, facto & expleto vsu, propter quem commodata est. ff. commoda. l. 1. l. 17. §. sicut. Actio commodati contraria ei competit qui commodatum accepit in eum qui commodauit, & impẽsas in rem commodatam factas repetit, idque secundum distinctionem Gaij l. in reb. 18. §. possũt. ff. commod. Quod autem contraria competat, Pau lus docet l. in comm od. 17. §. 1. ff. eod.

ACTIO commodati vtilis competit, vbi non est verè commodatum, sed interpretatiuè. Aut si is commodauit, qui commodare, aut commodato accipere non potest. Exempla patent apud Vlpianum & Paulũ. Prat.

ACTIO communi diuidundo dicitur quæ datur ijs, qui res quas vel voluntate, vel fortuna inter se cõmunes habent, per arbitrum diuidi, & si quid alter alteri debeat, præstari postulant, Paul. l. 1. ff. commun. diuid. Hoc iudicium ideo necessarium fuit, quod actio pro Socio magis ad personales inuicem præstationes pertinet, quàm ad communium rerum diuisionem. Hotom. Hæc actio de communi diuidundo: vt & familiæ hercifcundæ mistam causam habet, quod realium exẽplo ratione dominij intendatur. l. per hoc iudicium. ff. comm. diuid. quod pro parte apud vnum est, & sequatur quemlibet rei possessorem, licet titulo singulari possidentem l. 1. C. comm. diuid. Cum actionibus verò in personam participat: quod ex quasi contractu nascatur hæc obligatio. §. Item si inter. Instit. de obligat. quæ ex quasi cont. & quod personales habeat præstationes. Ratione quippe fructuum perceptorum, & necessariarum impensarum hæc actio competit. l. 3. ff. com. diuid. Differt autem ab actione famil. hercisc. quod hæc pro vniuersalibus dari solet. l. 1. ff. famil. hercis. iuncta l. hæreditas. ff. de regu. iur. Communi verò diuidundo: pro singularibus rebus. d. §. Item si inter aliquos. Deinde familiæ hercifcundæ datur inter plures cohæredes: quò inter eos res hæreditariæ distribuantur l. 1. ff. famil. hercisc. Communi diuidundo non solum inter cohæredes: sed & alios, vt si duob. eadem res donata est. l. 2. C. comm. diuid. vel si inter quos societas coita est. nam si ea interuenerit, hoc quoque iudicium nedum pro socio datur l. pro socio. §. vlt. ff. pro soc. & l. 1. ff. com. diui.

ACTIO condictitia, actio personalis, in qua condicimus. Imper. §. quib. mod. re cont. Daturque agenti cõtra eum propter repetitionem Condictitia actio. nam perinde ei condici potest, SI APPARET eum dare oportere, ac si mutuum accepisset. Vlpian. l. si quis. 24. ff. si cert. petat. Sed illa condictitia actione id persequi debet, per quam certum petitur. item in l. si duo. 13. §. 2. ff. de iureiur. & l. vxor. 35. de donat. int. vir. Hoto. Vide infra condictitia lex.

ACTIO conducti, siue ex conducto, est actio in personam, per quam is qui vel rem vtendam, vel opus faciendum conduxit, siue recepit, vt vel re sarta tecta vtatur, vel operis perfecti mercedem consequatur, postulat. Hot. Competit autem ipsi conductori ex his causis ferè, vt putà si re quam conduxit frui ei non liceat, forte quia possessio ei aut totius agri, aut partis non præstatur, aut villa non reficitur, vel stabulum, vel vbi greges eius stare oporteat, vel si quod in lege conductionis, conuenit si hoc non præstatur, ex conducto agetur: Hoc tamen intelligendum est ita vt si culpa locatoris id accidat, quanti interest conductoris, soluat, sin casu, cui non potest resistere, mercedem pro impedimenti ratione remittat Alphenus l. 30. Tryph. l. 8. Vlp. l. sed addes ff. locati, Connan. lib. 7. cap. 11. nu. 16. & 17.

ACTIO confessoria est, cum actor asserit sibi, vel prędio suo seruitutem deberi. Sic vicissim Negatoria, quando actor asserit & contendit prædium, vel domũ suam esse liberam ab aduersario, & petit aduersarium molestantem compelli, & condemnari, vt desistat: & declarari, quòd ei nulla seruitus ad fundum meum debeatur. Zasius in §. æque Instit. de acti. Itaque actionem Confessoriam intendens sibi seruitutem deberi: Negatoriam proponens, sibi libertatem, asserit. Et hæc actio confessoria duplex est: directa: illis competẽs, qui directum habent dominium earum rerum, quibus debetur seruitus, aduersus illos, qui pariter eius rei, quæ seruitutem sustinet, directò domini sunt: & vtilis illi prodita, qui in prædio dominante, vtile dominium habet, aut saltem eius aliquod in re, verbi gratia, creditori, qui rem pignoris iure possidet l. cred. ff. de noui op. nunc. fructuario. l. 1. ff. si vsusfr. petatur. superficiar. l. 1. §. fi. ff. de superficieb. eadéq; ratione emphyteutæ, vasallo, & alijs id genus. Confessoriam autem actioné Vlp. aliter accipit in l. proinde. §. 1. ff. ad leg. Aquil. pro ipsa scilicet legis Aquil. persecutione, vel vt Balduinus tradit ad d. §. æquè. pro ea actione quæ interrogatoria vocari solet, nempe quę ex eius, qui interrogatus est responsione siue con fessione dabatur. l. 13. §. vlti. & l. 25. §. 1. ad l. Aquil. l. vltim. de interrog. actio. Porrò notant Dd. exempla in quibus confessoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis. in c. cum ecclesia Sutrina. de caus. poss. & propriet. vbi bona glo. de his. ext. de iud. in c. examinata. & in d. l. 2. ff. si serui. vẽd. Prat.

ACTIO constitutoria siue de constituta pecunia, seu de cõstituto, est, qua cum eo agitur, qui vel pro se, vel pro alio soluturum se sine vlla stipulatione constituerit. vti docet Imp. §. 8. & §. 9. de actio. itemque toto tit. de const. pecun. ff. Hoto. Vide Taboetium in suo topico militiæ for. & legal. discip. vbi eadem illa refert. Est autem aliquantò fortior quam nudum pactum, & aliquanto fragilior stipulatione. Spieg.

ACTIO damni iniuria, aduersus eũ competit, qui damnum iniuria dederit: vt quanti plurimi res vel anno proximo, vel triginta diebus proximis fuerit, tanti damnetur, pro casibus qui ex lege Aquilia cognoscuntur. tit. de lege Aquil. in Inst. & Pand. Dicitur autem Actio damni iniuria, pręcisè: pro damni iniuria dati. itaque apud Ciceronem legitur in Orat. pro Q. Roscio. quum in libris nostris frequenter INIVRIAE in secundo casu legatur. Hot. Vide & infra actio leg. Aquil.

ACTIO datiua, Actio natiua. differentia hæc datiuæ, natiuæq; actionis, teste Alciato nusquam in iure nostro legitur, sed promiscue Iurisconsf. dari nasciúe actionem dicunt: ex qua forma loquendi, hæc differentia communiter à Dd. tradita originem sumpsit, quam explicare operæpretium est. Datiuæ sunt, inquit Bart. in l. 1. ff. de act. quæ immediatè à lege conceduntur sine matre, vt l. iurisgentium. ff. de pact. Natiuæ sunt quæ matre habent obligationem. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procur. vt ecce, inquit, Adam fuit homo datiuus sine patrẽ & matre à Deo datus, cæteri natiui sunt. Profectò hæc differentia siue Bartoli primũ fuit, siue cuiusquã, datiua est, hoc est, nullo iurisconsulto authore edita, sed ab ipso excogitata, vel potius ex ipsi' capite nata, vt Pallas ex Iouis capite. Siquidẽ nullum est discrimẽ datiuæ & natiuæ actionis, sed omnes dantur & nascuntur

tur promiscuè. argumento est, quod prætor ibi dicit, iudicium dabo, vbi iure ciuili actiones proditæ sunt. Et ex iure gentium obligatio fulta maxima æquitate, vt l.1.ff.commod.l.1.ff.de seru.corr. & l.1.ff.de vi & vi arm. Nam prolixum esset dicere, natam iure ciuili declarabo Probatur in l.1.ff.de æstimat.action. Vbi datur ea præscriptis verbis actio, vbi æquum est dari. Igitur datiua actio habet præuiam æquitatem, quæ obligat.& quoties lex aut prætor dat actionem, quæ antea non dabatur, præferri solet, se propter æquitatem facere, non temere & ad nutum hominis. l.si quis argentum.§.fin. C.de donat.l.an vsusfructus.ff.de vsufruc.& verius dare est accommodare.l.quia.de præscr.verb.ff.Malè igitur datiuam à prætore dari sine origine volunt doctores, quorum alij eam fingunt αὐτοπάτορα καὶ αὐτομήτορα. id est, ipsam sui patrem, & ipsam sui matrem, vt dicebat Hermes de Deo: quod neque lex, neque prætor facere potest. quia vbicunque actionem dant, saltem est obligatio ex lege l.1.ff.de condit.ex lege. l. legitima.ff.de pact. Inducūt.l.iurisgentiū ff.de pact. Vbi actio præscriptis verbis nasci dicit. At actio in factū dāda est: sic hæc datiua est, illa natiua. Respondeo vtrāq; & datiuam & natiuam esse, voces vt volueris: nimirum actio præscriptis verbis mille locis etiam danda dicitur. l.1.ff. de præscript. verb. & datur ex robustissima obligatione. l.1.ff.de æstim.act.l.si tibi areæ.ff.de præscript.verb. Nū putemus curæ fuisse Iurisconsulto, verum verbo do vteretur, an nascor, dummodo ortum actionis ostenderet: cum nusquam sint verba, quæ magis variè accipi possint? nam dantur, quæ traduntur. l.quicquid.ff.de acti.empt. & solem quotidie nasci dicimus, cum nemo illi obstetricetur. nascitur eodem actio. l.sed etsi alia. in fin.ff.de bon.damn. homo vero non nascitur aliquid cum datur, id est, conceditur, moritur, cum adimitur. l.peculium nascitur.ff.de pecul. Cur prætor glorietur se dare actionem, in causa est, quod olim annuo eius officio, quo coram eo acturi erant, non omnē indiscretam petitionem proponebant, nisi ritè & certa formula conceptam, cuius nimia subtilitas exibilata est.l.1.& 2.C. de formul. sed mediocris quidam agendi modus obseruatus fuit, & seruabitur in posterum. Forcatulus in Necyom. dialogo 97.

ACTIO natiua teste Zasio, in princ.Institu. de actionum.8.9.10.est quę pręiacentem habet materiam, eamque sufficientem & efficacem, vt inde actio deriuetur, sicut sunt contractus & conuentiones legitimæ.

ACTIO datiua est, quæ materiam quidem præexistentem habet, sed non idoneam ad producendam actionem perfectam, nisi nominatim adiuuetur lege, Prætore, consuetudine. Zas. plurib.d.loco.& li.2.sing. resp. cap.5.Zas.

ACTIO de arboribus succisis, ex 12.Tabul.est actio in personam, per quam qui alienas arbores ceciderit, æris 25.damnatur. hanc enim constitutam pœnam fuisse Plin.lib.17.cap.1.testatur. Paulus l.28.§.6.ff.de iureiu. Colonus cum quo propter succisas forte arbores agebatur ex locato, si iurauerit se non succidisse, siue è lege 12.Tabu.de arboribus succisis, siue &c. Hinc tit. Arborum furtim cæsarum, lib.Pand. 46.& Actio arborum furtim cæsarum. Quam quidem pecuniariam esse ex l. 12.Tabul.Prat.& similiter affirmat Cuiac.Obserua.lib. 9.cap.12.in princ.sed addit (vt Gaius ad eam legem annotauit) quod coerceantur etiam tanquam latrones, qui arbores, & maximè vites, ceciderint: quod & Seruius confirmat in illum Virgilij locum: Atque mala vites incidere falce nouellas. Fuerat (inquit) capitale supplicium alienas arbores incidere. Actio legitima est in eos, qui cædunt, cingunt, secant. His enim tribus verbis lex vsa est.Cuiac.supr.alleg.locō.Et appellatione arborum etiam vitem, ederam, arundines salicta & stirpes contineri Vlp.scribit in l.3.ff.eod. Porrò si furtim arbores cæsæ sint, & ex l. Aquilia, & ex l.12.Tab. dādam actionem Labeo putat. Sed Trebatius ita veramq; dandam ait, vt iudex in posteriorem deducat id, quòd ex prima consequutus sit, & ex reliquo reum condemnet.l.1.ff.eod.Cuiac.Hot.Vves.Prat.

ACTIO dementiæ nihil aliud est, quam petitio curatoris dandi, furioso patri, aut mente capto. Cuiac. Obseru.9.cap.13. quo loco etiam indicat alia in scholis alia in foro actionib. nomina dari. vt inscripti maleficij in schola, stellionatus est in foro, malæ tractationis in schola, rei vxoriæ vel de moribus in foro: talionis in schola, iniuriarum in foro: abdicationis in schola, exhæredationis in foro &c.Cuia.d.loco.

ACTIO de dote, est actio in personam quæ diuortio facto mulieri ad dotem exigendam aduersus maritum datur, & maritum in id tātum quod facere potest, damnat.l.maritum.12.13.14.ff.solu.matri.

ACTIO de dolo, maioribus hoc præstat, quòd minoribus restitutio in integrum. Et plerunque datur, vbi ex dicto vel facto alia non nascitur actio. Vlpia. in l. quod venditor.ff.de dol.mal.Spieg.

ACTIO de dolo competit mihi quando damnum dolo malo à quouis est mihi datum: vel si quis aduersus me versetur dolosè consulendo, vel malitiosè negotia mea administrando, nec superest aliqua ciuilis actio, qua possim experiri: tam directa quam vtilis seu in factum actio: nulla item directa prætoria.Conn. lib. 7.cap.15.nume.15. Sed non datur, nisi duos aureos excedat. Hæc autem non datur liberis contra parentes.ratio. quia odiosa est, & in ea condēnatus, infamis efficitur. nec datur libertis contra patronos, nec humili aduersus eum qui dignitate excellit, nec plebeio aduersus consularem receptæ autoritatis, nec luxurioso aduersus hominem vitæ emendatioris. Datur tamen hęc actio in factum contra prædictos, vt fiat mentio bonæ fidei: & verbis sit temperatis, in conditione libelli, in qua nulla est facienda mentio doli. Hæc probantur. ff. de dolo. l. si oleum. §. fin.cum l. sequent. Oldendor. Prat.

ACTIO de dolo & furto eorum qui sunt in ministerio cauponum, stabulariorum, vel nauem exercent, datur aduersus caupones, stabularios & nautas, in duplum, obligatione ex quasi maleficio descendente. illa scilicet ratione, quod in culpa sint qui huiusmodi seruorum colluuiem in suum contubernium asciuerint iuxta notata Alciati in l.seruus. C.de pact. Si quod tamen eius rei nomine præstiterint ab eo qui quasi deliquit, recuperandi facultatem habent argumento. l.si verò.§.cum autem.ff.de his qui deiec.vel eff. Est & alia in factum actio quæ ex iurisdictione prætoris descendit, contra eosdem prodita, & de recepto nuncupari consueuit, l.1.ff.nautæ caup.stab. ob id scilicet quod res susceperint vel receperint: siue ipsi, siue eius familiares. aut alius quantumlibet extraneus rem surripuerit, aut aliàs quoquo modo læserit.d.l.1.§. vltim.& ll.seqq. eaq; & rationem habet, ne id genus hominibus cum furibus coeundi ansa præbeatur. d. l. 1. post principium. Hæc autem ab ea priore multis modis discrepat. Etenim in hac ad simplum tantum cōdemnatio redigitur, hæcque omnium factum emendari vult, siue hi familiares, siue extranei fuerint.d.§.vlt.modo allegato. Superior vero in duplum datur.l.vltim.§.hæc actio.ff.eo. tit.& eorum tantum quos in nostro contubernio habemus factum præstandum esse voluit: Vide etiam Petr. Peckium in tit.nautæ, caupo. stabular.l.ex hoc edicto, num.2. vbi etiam nonnulla cum hisce notatis cohærentia ab eo traduntur.Old.

ACTIO de effuso, deiecto, suspēso, est actio in personam. quæ aduersus eos intenditur, qui eum in locum quà vulgò iter fit, aliquid effuderint deiecerint, suspēderint, cuius casus alicui nocuerit, nocereue suspensum potuerit.l.1.& 5. ff.de his qui deiec.vel effud. Deiectum vero & effusum intelligitur, quod pendens decidit, vel effusum est etiamsi nemo deiecerit vel effuderit, non tantum in ciuitatib.& vicis, sed etiam ruri in quibuscunque vijs per quas vulgo iter fit.l.1.§.quod si cum suspenderetur.l.penult.ff.eod. tit. Quinimo, & si non nocuit, quum tamen sic positum fuerit, vt verisimiliter nocere possit, huc pertinere quasi ceciderit, intelligitur secundum verba edict. l. si vero plures. §. prætor ait.ff.eod.tit.

ACTIO de in ius vocato vi exempto, est qua cum eo agitur, qui in ius vocatum exemit, dolóue eximendum curauit, vt quanti ea res ab actore æstimabitur, damnetur. l. 1. & 5. ff. ne quis eum qui in ius voc. Hotoman.

ACTIO de in rem verso, est actio in personam, per quam pater dominúsue, cuius filius seruúsue cum aliquo sine ipsius voluntate contraxit, siue quid in rem ipsius versum erit, totum præstare cogitur: aut si quid non sit versum, quatenus peculium patietur. vti docet Imp. §. 4. Quod cum eo qui in al. Hotom.

ACTIO de iureiurando, est per quam is qui aduersarij postulatu, deberi sibi pecuniam iurauit, ita eum damnari postulat, si planũ faciat se illius postulatu iurasse. vti docet Imper. §. 12. de action. Hotomann. Hanc & iudicati actionem appellant. l. miles. §. iudicatum. ff. de re iudic. siue vt vulgus doctorum voluit in factũ actionem ex iudicato descendentem Dd. in l. actori. C. eod. in eum autem datur actio ex iuramento descendẽs qui iusiurandum, detulit. l. non erit. §. dato. ff. de iureiur. eiusq́ue hęredem. l. quia non debet. ff. eod. siue quis vtili personali experiatur, siue reali, quando ab eo qui dominus erat, per suum sacramẽtum rem auocauerit. l. sed etsi possessori. ff. eod. &c.

ACTIO de pastu pecoris ex lege duodecim Tabu. instituta est, cùm in meo fundo pecus tuum depastum est. nec enim de pauperie noxalis actio sufficiebat: qa pastus pecoris, nec pauperies, nec damnum est. l. qui seruandarum, 14. §. vltim. ff. de præscript. verb. l. 1. §. in bestijs. ff. si quadr. pauper. Hotom. Conceditur autem ei, cuius glans depascitur ab alieno pecore immisso, siue id fiat in proprio fundo, siue alieno, aduersus eum qui pecus suum immisit ad depascendum. Nam hæc est prima ratio huius actionis introducendæ, quod sæpe immitti soleat pecus in alienum fundum non sine damno. Cumq́ue nihil corruptum sit, cessat directa Aquiliæ, & quia factum immittentis interuenit, non habet locum actio de pauperie. Hæc ergo introducta fuit persecutio. vnde consequitur, primum: quod tametsi in alieno solo nihil corrumpatur, neque contra vsum solitum glans consumpta sit à pecore, quando tamen damnum adfertur, & nullo iure fit, vtilis actio Aquilię, cum hac concurrit. Deinde quod si pecus suo motu vel lasciuia fundum alienum ingrediens glandem comederit, aut sepes, aliudúe quid corruperit sine vllo immittentis facto, & sine culpa pastoris, tunc exercenda est actio de pauperie. l. vltim. C. ad l. Aquil. Oldendorpius.

ACTIO de patre patronóue in ius vocato, est per quam filius emancipatus aut libertus qui patrem patronúmue sine Prætoris venia in ius vocauit, pœna quinquaginta aureorum damnatur. l. penul. ff. de in ius voc. Hot.

ACTIO de peculio, est per quam is qui cum filiofa. seruoúe contraxit, cõtra patrem dominumúe ita agit, vt quoad profectitium peculium ferre possit, soluere damnetur. vti docet Imper. §. decimo. de action. & toto titu. de pecul. ff. Est vero actio perpetua in patrem vel dominum, sed mortuo vel manumisso alienatóue filio, vel seruo incipit esse annalis, quod merito factum esse ait Vlpian. l. 1. §. secundo, quando de pec. actio annalis est. Nam cum morte vel alienatione extinguitur peculium, sufficiebat vsque ad annum produci obligationem. Sciendum est autem, non certam quandam actionis speciem hanc esse, quæ per se constet: sed adiectionem qua principalis actio designatur. nam si depositi, commodati, mandati, filiusfamil. obligatus sit, datur aduersus patrem actio depositi ex peculio, commodati ex peculio, mandati ex peculio. l. 5. §. cui congruit. ff. de pecul. l. depositi. eo. l. 1. C. quod cum eo, &c. Hotom.

ACTIO depositi, datur cõtra depositarium, id est, eum apud quẽ res est deposita, vt rem restituat in die. Contraria depositi actio, competit depositario simul & hæredi eius, in eum qui deposuit, nomine impẽdiorum in rem depositam factorum.

ACTIO depositi ad duplum, datur ei qui in quatuor casibus aliquid deposuit, ex imminente periculo: vt, tumultus, ruinæ, naufragij, incendij Zas. eod. §. sequens.

ACTIO depositi est duplex scilicet directa, & cõtraria. Actio depositi directa competit depositori ad repetendum depositum & accessiones eius, & competit in simplum, nisi fortè res sint incendio, ruina, naufragio depositæ. Hoc enim casu qui depositum sic receperit, si inficietur, & de hoc conuincatur, in duplum condemnabitur. Hæc probantur. ff. depositi. l. 1. §. Prætor ait. Sed actio depositi contraria competit ei, penes quem res deposita est, ad petendum impensas, si quas circa rem impenderit, & illas repetit, vel damnum datum per seruum depositum, secundum Placenti. De illa contraria actione habetur. ff. depositi. l. actione. Est & actio depositi sequestraria in sequestrem data. l. si in Asia 12. §. 2. ff. eod.

ACTIO de superficie quasi in rem, competit ei, qui superficiem habet in alieno solo nomine conducti ad repetendum superficiem, si possederat. ff. dé superfic. l. 1. §. qui superficiem. in fin. & §. quod ait. versicu. & sane. Superficiem autem, vel superficiarias ædes appellam⁹, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas, vel directum dominium, & ciuili & naturali iure eius est cuius & solum, vtile vero superficiarij. l. vltim. ff. de superfic. Porrò hæc extraordinaria est: quia interdictum adpellatur. d. §. qui superficiem. iuncta rubric. Prateius.

ACTIO de tigno iuncto dicitur, qua vtitur dominus tigni quod iniunctum est prædijs vrbanis vel rusticis aduersus eum qui ipsius tignum ædibus vineisue suis adiunxit: per quam non ipsum tignum, sed duplũ consequitur. vt docet Vlpian. l. 1. ff. de tign. iuncto. Hotom. Non autem solum datur, aduersus eum qui iniunxit, sed & qui iniunctum habet, vt notat gloss. in l. in rem actio. §. tignum. ff. de rei vindic. & l. 1. §. vltim. ff. de fluminibus.

ACTIO directa (quum actioni contrariæ opponitur) ea formula est, quæ quum certam ob causam inuenta atque instituta sit, ad eandem ipsam causam accommodatur. veluti lex duodecim tabul. pro socio actionem instituit, aut ea ex lege scilicet instituta est, quoniam vtriusque socij causa instituta hæc actio est, directa vtrinque nominatur. at in tutela, mandato, & deposito inuenta primum est actio tantum pupillo in tutorem, mandatori in mandatarium, & deponenti in depositariũ. quare quæ his in causis dantur actiones, quia illæ ipsæ sunt maximè quæ primum institutæ sunt, directæ nominantur. Et quoniam vsu rerum postulante intellectum est, vicissim quoque dandas esse tutori in pupillum, mandatario in mandatorem, depositario in deponentem, certis de causis actiones: concessæ quoque sunt eædem ipsæ antiquitus institutæ, conceptæque formulæ quas directas, cum ad sua negotia referuntur, nominamus: sed quia non ad suam causam propriè accommodantur, contrariæ nominantur. quasi dicas, eædem ipsæ actiones, sed ad contrariam partem accommodatæ. Hotomann. In hac materia, quomodo directæ actiones à contrarijs secernantur Accursius & cæteri in l. consensu. ff. de action. & obligat. & in §. fin. pro soc. tres casus considerant. Cæterum breuiore certioreque doctrina à contrarijs directas actiones discerni putat Corrasius libro sexto, miscell. capite sexto, hoc modo: directas his dari qui domini sunt, aut quorum principaliter interesse potest, contractus origine, & prima ipsius radice spectata. contraria vero his, quorum per accidens, tantum interest, quæ ideo non ex ipso contractu, rectà dantur, sed ex quadam æquitate, vel legis extensionem. Vnde directæ actiones ipsius sententia, respectu contrariarum appellatæ, quod rectà & immediatè ex ipso contractu veniant. contrariæ vero, quia contra primam contractus naturam concedãtur, quas propterea ex nullo propriè contractu nasci Iusti. dixit. §. igitur. & §. tutores, de obligat. quæ ex quasi contractu. Et hanc sententiam veram esse non dubitat, si omnes

omnes ad vnum actiones contrarias singulatim percurras, quas sex numero tradiderunt nobis Iurisconsulti, iamiam à nobis memoratas, commodati, mandati, depositi, tutelæ, negotij gesti, & pignoratitiam. Quibus alias adijcere necesse non est, neque enim sunt aliquæ contrariæ, præter expressas à lege. Accurs. in l. omnino. ff. de impens. in reb. dot. & in §. præiudiciales. de actio. in Insti. Bald. in c. 1. in fin. Quid præced. deb. inuestit. in feud. Corras. d. loco.

ACTIO directa interdum opponitur vtili. Et tunc directæ actiones dicũtur tam quæ ex verbis, quam quæ ex sententia iuris ciuilis, vel prætorij per interpretationem constitutæ sunt. Vlpian. l. nominis. §. 1. ff. de ver bor. signific. Verbum, inquit, ex legibus sic accipiendũ est, tam ex legum sententia, quàm ex verbis. Vtiles autem seu indirectæ censentur, quæ non ex verbis legum proficiscuntur, neque ex manifesta sententia, sed additicia quadam interpretatione propter similem rationem receptæ sunt in forum. Nam, vt ait Pedius: quoties lege aliquid vnum, vel alterum introductum est, bona occasio est, & cætera quædam ad eandem vtilitatem vel interpretatione, vel certa iurisdictione suppleri, referente Vlpiano. l. nam vt ait. ff. de legib. Et propterea multum impertinenter allegari titu. Institut. de legit. patr. tutel. ad probandum actionis vtilis formulã. quia textus ille ostendit magis directæ actionis exemplum, cum dicit: Ac si verbis legis introducta esset. Iustus ergo & directus summi iuris sensus ex lege, facit actiones censeri directas, addititius autem. & per æquitatem mediante interpretatione, hoc est, per consequentias receptus, efficit vtiles, siue ad causam efficientem respicias, vt dictum est, siue ad causam materialem spectes. Oldendorp. Discrepant tamen hæ duæ in plerisque. directa nobilior est vtili, & illa præsente, hæc mussitat nec audet sese exhibere. l. si hæres institutus. ff. ad Trebellia. Item minore probatione contenta est directa, quam vtilis: in illa probamus Titium nobis obligatum, in hac Titium obligatum Seio, qui nobis cessit. Hoc vult Bartol. in l. 1. de actio. & et facit. l. si in solutum. C. de actio. Sed debuit distinguere inter directam mandatam, & eam quæ mandata non est: nam mãdata totidem requirit probationes, quot vtilis cessa. l. qui stipendia. C. de procurat. Item, inquit, idem Bartol. directa infamat, vtilis non quod ipse non respuo, cum interpretatione odia, & pœnæ angustanda sint. l. penultim. ff. de pœn. Adde ad arg. l. furti. §. fina. ff. de ijs qui not. infa. Item directa morte mandantis extinguitur, non vtilis. l. 1. C. de actio. In eo autem conueniunt directa & vtilis, quod morte mandatarij neutra perimitur. l. illam. C. de donat. & alicubi eundem habent effectum. vt l. fin. ff. de magist. conuenien. & l. 1. C. eodẽ. Forcatulus in sua Necyomantia Dialogo 65. numer. 2. Vide Hotomann. Institution. de actio. §. 1. & rursus. §. actionum autem. Institu. eodem, vbi tradit vtilem actionem dici, nimirum quoniam vtilitatis causa introduceretur, quemadmodum Iurisconsult. scribit in l. quia actionum. ff. de præscriptis verbis: quo casu obliquè agi significare videtur Theophilus. §. si quis vna. Institut. de fideicommiss. hæredit. Idque verùm esse apparet ex §. cæterum. de leg. Aquil. Institutio. Adde Curtium [illegible] libro secundo, capit. decimo, in tomo secundo.

ACTIO emphyteutica, [illegible] Ioannis Oldend. [illegible] : Aperti iuris est, inquit, Emphyteusim censeri formulam proprij nominatim contractus, quidquid rixentur ociosi homines. Vnde propriam habet actionem, quam quid vetat Emphyteuticam dici, sicut ex alijs contractibus actionem empti, locati, commodati, teste Bartol. in l. 1. de condict. ex lege. Est autem contractus planè colonarius, & (vt crasse dicã) rusticus: ideoque frequentior, quàm ipsi perpendunt & iuris periti, qui multa de illo scribunt. Vide Colonarius contractus. Spieg.

ACTIO Empti siue ex empto, est actio in personam, per quam qui rem quampiam emit, venditorem & quæ lingua nuncupata sunt, præstare, & si nominatim nihil conuenit, rem tradere, eamque vel emptoris facere, vel euictionis nomine obligari cogit. vti docet Vlpian. l. vndecima, ff. de actio. empt. Hotomann. Alexander Imp. in l. ex conuentione C. de pact. & Diocle. & Max. in l. vnica C. si seruus extero se emp. mand. actionem empti vocant eam quæ datur venditori ad consequendum precium. Frequentius tamen totus cõtractus emptio nuncupatur, quia si diligenter attendamus, vtriusque cõtrahentis voluntas in eo est, vt emat id est acquirat, & accipiat, hic rem, ille precium, non vt alienet, nec enim rem suam quisquam alien. ex quo verius fuit totius negotij appellationẽ desumere. Cõnan. lib. 7. cap. 6. nu. 2.

ACTIO ex constituto, dicitur ea, cum quis sine stipulatione debitum se soluturum, constituit pro se, vel pro alio. Et est aliquanto fortior quàm nudum pactũ, & aliquanto fragilior stipulatione. Hanc conuentionẽ frequentissimam videmus inter mercatores, vbi quotidiè mittuntur epistolæ, nuncij, chirographa quæ in fidem fundantur, & nihil aliud sunt quàm constitutũ. Vide Constituere est.

ACTIONES ex contractu nascuntur ex pacto cõuentioneue, siue obligatio ex re nascatur, vt condictio certi, de numerata pecunia, condictio ob causam dati, actio commodati. depositi, pignoratitia, de quibus omnibus suo loco dicemus: siue etiam oriatur obligatio ex verbis, sicut in actione ex stipulatu, quando res certa in stipulationem deducta est. siue etiam oriatur obligatio ex literis, de quibus condictio odio desidię datur in eum, qui cum spe futuræ numerationis scribit se debere, quod ei non est numeratum, numeratione autem non secuta post biennium non repetit chirographum. l. in contractibus. C. de non numer. pecu. siue etiam oriatur obligatio ex consensu, veluti empti, venditi, locati conducti. pro socio, mandati, præscriptis verbis, & actio constitutæ pecuniæ: necnon actio in factum de iureiurando. Et de his actionibus in proprijs locis secundum ordinem patebit. Et istæ sunt species actionum in personam, quæ oriuntur ex contractu, siue re, verbis, literis, aut consensu obligatio oriatur, de quibus vide ff. de act. & oblig. l. 1. & 2. & Instit. de oblig. §. 1. cum §§. & tit. seqq. vsque ad tit. de oblig. quæ ex quã si contractu nas. Prat.

ACTIO exempta, Vlpianus, sic erit, inquit, accipienda, si desijt agere posse, **der nimmer zu verhör kommẽ mag.** Quibus id modis eueniat, idem explanat, in l. sed et si per prętorem. Ex quibus causis maior. Vide, Eximere. Sp. ex Old.

ACTIO exercitoria dicitur, quando dominus nauis, quem patronum nominant, præponit seruum, vel filium, vel alium quempiam naui vehendæ: quicquid à vectoribus, id est, qui vehuntur, contrahitur cũ præposito nauis: eius rei datur actio exercitoria in dominum, qui nominatur exercitor. Zas. in §. actio. Instit. de act. Exercitorem autem inquit Vlpianus eum dicimus, ad quem obuentiones, & reditus omnes perueniunt, siue is dominus nauis sit, siue à domino nauem per auersionem conduxit, vel ad tempus vel in perpetuum, & parui refert qui exercet masculus sit an mulier, paterfamiliàs an seruus, sed si pupillus nauem exerceat, exigemus tutoris authoritatem. l. 1. §. exercitorem. ff. de exerci. act. Differt autẽ exercitoria, ab ea quod iussu, quia vt plerique existimant, in exercitoria tacitã, in ea verò quod iussu, expressa voluntas requiritur Alberic. l. 1. §. si is qui nauem. ff. de exercit. act.

ACTIO ex lege condictitia ei competit, qui damnum passus est ex grauamine sportularum aduersus actorem, qui per fraudem, plus complexus fuit in libello, in

lo, in triplum, & aduersus executores, qui exigunt aliquid vltra debitas sportulas, in quadruplum: §. tripli. Instit. de act.

ACTIO ex sponso apud antiquos intendebatur interdum contra improbè aliquid negantes, sicque aut suscipere sponsionem, aut fateri cogebantur. vt antiquitus si quis vxorem sibi spopondisset, & pater forte sponso nuncium remisisset sponsalibus dissolutis, iure veteri Latinorum dabatur hac de causa ex sponso actio: quod postea lege ciuili Romanorum est abrogatum, vt libera essent matrimonia, quòd Gellius docet ex Sulpitio: Connanus libro octauo. capite secundo, num. quarto. Fiebat autem sponsio plerunque in interdictis. qua de re vide Quintilianum libro septimo. Extat formula sponsionis apud Ciceronem in Orat. pro P. Quintio, & exempla etiam apud eundem, & Liuium quoque. Budæus admonet, si quis Ciceronem pro Cecinna totam legerit, & intellexerit, satis intelliget quid sit sponsio. Habemus eam beneficio trium eruditorum hominum commentarijs illustratam. vtinam adolescentia mea in pares magistros incidisset. Est & alterius generis sponsio. cuius meminit Iurisconsult. in l. rebus de aleæ l. vsu, & ego infrà in sua classe. Spieg.

ACTIO ex stipulatu, est actio quæ ei competit, qui sibi aliquid incerti dari fieriúe stipulatus est, veluti quicquid vini hoc anno ex vineis tuis colligetur. Vt patet ex titu. Institut. de verborum obligat. in princip. Hotom.

ACTIO ex stipulatu doti exigendæ, est actio in personam, per quam vxor dotem suam soluto matrimonio à marito condicit. l. penul. C. de iure dot. & l. vnic. C. de rei vxor. act. Hotomann. Hæc olim annua, bima, trima die dabatur, hodie vero Iustiniani constitutione ad immobilia statim, ad mobilia verò non nisi post annum dari solet. d. l. vnica. §. cùm autem. versicu. exactio.

ACTIO ex testamento competit ei cui aliquid relictum est in testamento per legatum, vel per fideicommissum, aduersus eum à quo legatum, vel fideicommissum est, id est, qui dare debet iussu testatoris, siue hæres, siue legatarius, siue fideicommissarius. Nam & illos, nedum hæredes grauare potest testator in vltima voluntate, vt alij dent, vel restituant l. 2. §. & hæc dispo suimus. C. commu. de legatis. Hæc autem actio ex quasi contractu oritur, Hæres enim adeundo hæreditatem quasi contrahere videtur. l. apud Iulianum. & l. seq. q. bus ex causis in possess. eatur. Et licet magno necessitudinis vinculo cum bonæ fidei actionibus coniuncta sit. l. in minorum, vbi Bartol. notat. C. in quibus causis in integr. restitu. non est necess. l. Titia Seio. §. vsuras. ff. de leg. 2. l. Meuius fundo. vbi Bart. not. ff. eod. tamen stricti iuris est: Iason in §. actionum in 2. notab. Corras. libro Miscell. 2. capite 7. num. 6. Duarenus de in litem iurando num. 55.

ACTIO Fauiana, quæ & Fabiana: de qua supra in Caluisiana, datur patrono ad reuocandum alienata per libertum: Paulus libro 3. Sentent. titul. 3 ex quo & libr. 9. titul. 14. C. Theodos. Fabiana non Fauiana lege: in hac veniunt fructus tam ante, quam post litem contestatam percepti. l. videamus. §. in Fabiana. ff. de vsuris. Illud autem plurimum refert, vtrum inter viuos, an donatione causa mortis alienauerit libertus in fraudem patroni. Nam priore casu non præsumitur dolus, nisi probatur, puta si vendiderit, locauerit: posteriore verò, non requirimus (ait Vlpianus.) vtrum dolo malo facta sit, an non sit, scilicet alienatio. sufficit enim docere mortis causa factam, nec immerito. mortis enim causa donationes comparantur legatis: & sicut in legatis non quærimus dolo malo factum sit, an non sit, ita nec in mortis causa donationibus. Oldendorp. Porrò Cuic. tractat. 2. ad Africa. dicit, actionem Fabianam patrono competere, liberto testato, Caluisianam liberto intestato. l. 3. §. si intestatus. ff. si quid in fraud. patron. l. 2. C. eod. & addit, quod vtraque detur patrono aduersus eos, quibus libertus bona sua alienauit dolo malo in necem patroni, etiamsi fraudis conscij non sint, vel aduersus eos, quibus mortis causa donauit libertus, aut legauit supra semissem bonorum, etiamsi non hoc dolo fecerit malo libertus. nam vt legata ac donationes etiã causa mortis ex constitutione Seueri non possunt hæredem institutum fraudare Falcidia, ita nec patronum debita portione. Cuiacius in suprà dicto loco.

ACTIO familiæ herciscundæ dicitur, quæ datur cohæredibus postulantibus vt & hæreditas diuidatur, & si quid alter alteri debeat, præstetur. Nam herciscere familiam, hæreditatem diuidere significat, familiæ quippe verbo ad res relato significatur hæreditas, l. pronunciatio. §. 1. ff. de verb. sign. l. vlt. in fin. C. fam. hercis. Herciscere autem prisco loquendi modo idē quod diuidere significat. l. 1. ff. famil. herc. eius autem formula in rem est: vis & natura, qualis est actionis in personam. Vlpian. l. 22. §. 3. ff. famil. ercis. Quare mixta dicitur actio. §. quædam. Instit. de act. Etenim cum hæredes dominium pro parte hæreditatis habeant in rem agere videntur l. actionum genera. ff. de acti. & obligat. qui hanc actionem proponit. vt qui rem suam petat, quod ipsius vendicationis proprium est: l. in rem. ff. de rei vend. at personalis est cum ex quasi contractu descendat. §. item si inter aliquos. Institu. de oblig. quæ ex qu. contract. Nam adeundo hæreditatem videntur hæredes contrahere. l. apud Iulia. §. vltim. quib. ex causis in possess. eat. Præterea habet præstationes, quæ (inquit Labeo) personales actiones sunt. l. item Labeo. ff. fami. herc. Etenim si sumptus (verbi gratia) bona fide fecerit cohæres, hac actiōe cum vsuris ex die moræ, potest eos à cohæredib. petere. l. his cōsequenter. §. sumptuū. ff. hoc tit. Et si solus hæreditarij fundi fructus perceperit, aut rem hæreditariam corruperit, cōsumpserit ue, eo nomine condemnabitur. §. si fam. de off. iud. Corras. in d. §. quædam. num. 3.

ACTIO finium regundorum competit finibus ad distinguendum vel ad iudicandum. ff. eod. titu. l. 2. §. iudici. & l. seq. & inter eos agitur, qui agros confines habent, vel prædia. Instit. de actio. §. item finium regundorum: vbi verba textus bene ponderanda sunt. Nam initio illic regere idem est quod discernere, disterminare: & quasi in rectitudinem & modum agere, vt sic intelligamus ad discernendos constituendosque agrorū fines, quoties de illis inter confines controuersia esset; hãc actionem bono publico proditam: l. 1. ff. finium regundorum. Deinde hac actione inter eos agi dicit qui confines agros habent: non vicinos, quia hoc pertinet ad vrbana prædia à vicis. l. 4. finium reg. vnde & finalis quæstio & finale iurgium. l. 3. l. si constituerit. C. finium regundorum, quare hæc actio habet locum in rusticis prædijs tantum. ff. eo. tit. l. 2. & non in vrbanis. quia vrbana prædia non sunt confinia, sed vicina, quia parietib. distingui consueuere: sed confinia dicimus quæ ad eo sunt proxima, vt nullus paries in medio interponatur. ff. eod. tit. l. sed & loci. §. in iudicio cum ibi not. Vrbana prædia dicuntur omnia prædia, quæ habent ædificia, etiamsi sint in villa quia vrbanum prædium non facit locus, sed materia habitandi causa facta. Vnde si in vrbe ædificium, causa non habitandi, sed gratia reponēdorum fructuum fiat, dicebatur prædium rusticum. Sed & horti in ædificijs constituti, nisi plurimum sint reditus, vinearij [illegible], vel etiam olitorij, continentur appellatione vrbanorum prædiorum: ff. de verbor. significat. l. vrbana [illegible] l. et inter te & me, cont[illegible] ago finium regundorum, via publica vel [illegible] venit, non habet locum hæc actio quia confinium non intelligitur: secus si riuus priuatus interuenerit [illegible] finium regundorum agi potest [illegible] non vero. ff. eod. tit. l. sed & loci. §. fin. cum l. [illegible]. Est autem hæc actio duplex siue vtrinque directa, quia in ea vterque est actor, & vterque reus. Extra de probati. c. ex literis. ff. eod. titu. l. iudicium communi diuidundo, familiæ herciscundæ. & l. inter cohæredes. §. si famil. ff. famil. herc. Item est mixta, quia est in rem & in perso-

personam. Institut.de action.§.quædam actiones.& §. item finium regundorum. nam in personam cum primis est.l.1.ff.finium regundorum, cum ex tuo plerunque meum fiat: hoc est quod tuum erat mihi adiudicetur.l.3.ff. illo titul.& personales habeat præstationes. l.sed & loci.§ 1.illo titu.ex eo quod forte impendit in partem agri, vel in agri mensorem quem adhibuit, quasique ex contractu, aut si mauis ex maleficio oriatur.§.item si inter. de obligatio.quæ ex qu. delict.cum actionibus autem in rem id habet commune quia ex dominio actoris proficiscitur hæc actio .l.sed & loci.§. 1.per quam recipit quod suum est. l.si irruptione.in princip.ff.finium regundor. vnde & proprietatis controuersiæ eam cohærere Constantinus rescripsit.l.3.C. illo titulo: item perpetua est.vt C.eod.l.vltim.& ff.eodem.l.iudicium communi diuidund.& Institut.de actión.§.quædam. Quod tamen non sic intelligitur, vt si vicinus meus ampliores fines ei, cui vendiderat, ostenderit, non possit ille, qui emit longo tempore præscribere. Hoc enim falsum est.vt ff.pro empto.l.1.§.sed etsi fundum.& l.qui fundum.§.si fundum. Sed sic oportet intelligi, secundum Azonem, vt etiam post decem vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quamuis de meis finibus aliquid præscripseris. Nam etsi ab initio sine aliqua præscriptione hoc constaret esse tuum, agere possem vt commodius termini imponantur agris, vt ita rixarum perimatur occasio, &c. Si quæras quando incipiat currere præscriptio huic actioni. Respondetur, ab eo tempore, quo incepit posse hæc actio intentari. Et incipit posse intentari, cùm fines cœperunt turbari, & ex eo nascitur hæc actio secundum Azon.in summ.C.eodem titulo. Oldendorp.

ACTIONES forenses dictæ ab eo, quod insolentes ac temerarios debitores, ad iudicia agamus: quoniam sine causa recusent solutionem, aut satisfactionem. Obseruandum autem, quod actiones non nisi coram iudicibus & arbitris institui solent, non autem coram arbitratoribus. Zas.in §. omnium. Institu. de actio. Spieg.

ACTIO funeraria, qua persequimur, vt soluantur sumptus funeris, hoc est, quidquid corporis causa, antequam sepeliretur, consumptum est. l. funeris, in princip.ff.de sumpt.fun. Et est priuilegiaria, quoniam omnibus creditoribus præfertur negocium defuncti vel hæredis gerens, impensam faciendo eo animo, vt reciperet: vtputa si quid impensum est in illatione mortui, vel in locum in quem infertur parandum, vel in corpus custodiendum, l.at si quis.§.funeris.§.funeris causa.§.hæc actio.§.sed interdum.ff.de relig.& sumpt.fun. Quia funus aliquanto generalius est, quam exequiæ. Nam funus tota pompa est sepeliendi. Exequiæ tantum viarum est solennitas, dum funus procedit. Recte ergo actio ista funeraria dicitur, quoniam totam sepulturæ rationem complectitur, non exequiarum duntaxat. Olden.

ACTIO furti, iure scripto est pecuniaria, duplo, aut quadruplo, iuxta differentias furti compensanda. Idem in §.ex maleficijs. eod.

ACTIO furti concepti dicitur, quæ in eum intenditur, apud quem testibus præsentib. furtiua res quæsita & inuenta est: quamuis ipse fur non sit. apud Imp.§. 4.de oblig.quæ ex delict.Paul.lib.2.Sent.tit.31.

ACTIO furti manifesti secundum Azonem locum habet, quando fur rem tenens, visus vel deprehensus fuerit, siue in publico, siue in priuato, vel a domino, vel alio, antequam perueniat ad locum, quò perferre rem destinabat. Si talis deprehendatur, vel cum re videatur, & ad eum deprehendendum occursi sit ei, licet abiecto furto aufugerit, furti manifesti tenetur. l. si quis.1.§.sed celsus.ff.de furt. nisi surripientis mutetur status, vt tu mihi surripuisti in seruitute, manumissus in furto deprehenderis cum re furtiua. vel si tu pertuleris quò destinabas, teneris furti non manifesti. cùm enim deprehenderis cum re furtiua, priusquam eò loci pertuleris, quo destinaueras illo die manere cū furto, tunc fur es manifestus. hæc omnia dicuntur ff. de furt.& de pœn.d.1.c.vulgaris. Verum qui partem acerui frumenti furatur, totius acerui furtum faciat, & datur actio furti manifesti in quadruplum. Inst.de oblig. quæ ex delict.§.pœna manifest. Olden.

ACTIO furti non manifesti competit, quandocunque prædictis modis furtum non manifestum probatur.ff.eodem titul.l.manifestum.& Institu.de oblig. quæ ex delict. nascunt.§. nec manifestum. Et etiam si vidisti furtum fieri, te tamen abscondisti, cùm furtum faceret, ne te occideret, non est manifestum. ff. eodē titu.l.si quis in seruitute.§.cæterùm. Et datur hæc actio in duplum. Insti.de oblig.quæ ex delict. nascunt.§ pœna.prælleg. Oldendor. dicitur autem nec manifestum ad imitationem legis 12. Tabul. olim enim nec pro non dicebatur. Et quod manifestum nō est, hoc scilicet nec manifestum est auctore Caio in l. nec manifestum. ff. eod.tit.

ACTIO furtim cæsarum arborum habet condemnationem aduersum eum qui arbores furtim cædit, insciо & inuito domino. Et competit contra ipsum damnum dantem, ad duplum damni dati. In quo casu etiam competit huic actio legis Aquiliæ: ita tamen, vt deducere possit in condemnatione, quod actor consecutus est altera actione: vt ff.arborum furtim cæsar. l.1. Et appellatione arborum etiam vites continentur. ff. de arbor.cæden.l.1.§.arboris. Item continetur edera, quæ improprié dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hæret. ff. arborum furtim cæsarum. l. vitem. & in gloss.etiam.& arundo non malè dicetur arbor, & idem de salicto, quando iam radices immisit, vt eadem l.vitem.iuncta glos.Olden. Quod autem nondum concepit radices arbor non est; at bene arbor manet, cuius etiam radices viuere desierunt, modo adhuc terra contineatur. Sed & ea adhuc arbor dicitur, quæ subuersa radicitus etiam nunc reponi potest. Sunt & stirpes, oleæ, arbores: Iustinian.in legib.rusticis.

ACTIO furti non exhibiti aduersus eum datur, qui furtiuam rem apud se quæsitam & inuentam non exhibuit: ait Imper.§. 4.de obligat. quæ ex delict. Oldendorp.

ACTIO furti oblati, competit ei cui res furtiua oblata est, vt apud eum potius, quàm eum qui obtulit, conciperetur: ait Imper.§.4.de oblig.quæ ex delict. Oldend.

ACTIO furti prohibiti aduersus eum est, qui furtum quærere testibus præsentibus volētem, prohibuerit.§.4.de oblig.quæ ex delict. Olden. Verùm omnes istæ actionum species in desuetudinem abierunt, cum & prædurum & magna surripiēdi occasio esset huiusmodi requisitio rei furtiuæ in aliena domo, ideoque prohibita: nisi cum matura causæ cognitione, si fortè per famam constaret, rem furtiuam apud aliquem esse. § conceptum. Institut.eod.titu. Tunc enim permittendum est ex causa præsertim si periculum esset, rem furtiuam apud possessorem perituram, aut suspectum de fuga.l.1.§. hoc autem.ff.de ser.fugit.l.1.C.eod.tit.

ACTIO furti ope consilioque facti aduersus eum datur, cuius ope consilioq; furtum factum est. ait Imp. §.9 de oblig.quæ ex delict. eius formulam Cic. libr. De nat. 3. hanc fuisse scribit, ope consilioque tuo furtum aio factum esse. Hot.

ACTIONES generales. Vide, Generales actiones.

ACTIONES hæreditariæ vocantur, quæ ad hæredes, vel contra hæredes propagantur & intentantur. Item quæ ab hæredibus, vel contra hæredes initium sumunt.

ACTIO honoraria à Modestino l.25. ff. ad S.C. Velleian. pretoria actio appellatur. Connanus libro sexto, capite 8. Hic verò sciendum quod quædam actiones conceduntur hæredibus, & in hæredes: quædam verò hæredibus, sed non in hæredes: quædam deniq; neque hæredibus, neq; in hæredes conceduntur.§. non autem omnes. Insti.de perpet.& temp. actio. Et colligitur passim ex libris Pādectarum hæc diuisio. Hæredibus, & in hære-

hæredes competunt actiones, ex contractibus, vel quasi contractibus, ciuiles, prętoriæ, in rem, & in personā. Modo tamen sciamus hæredem teneri in rem actione, non tam quod hæres, sed quod possessor rei litigiosæ. Paulus l. si in rem. ff. de rei vend. Si in rem (inquit) actū sit, quamuis hæres possessoris, si non possideat, absoluatur: tamen si quid ex persona defuncti commissum sit, omnimodo in condemnationem veniet. Id quod est valde notandum propter formam libelli & positionum, sicut appellamus. nam qui ab hærede peteret rē, nec faceret mentionem possessionis eius, non rectè videretur petere. Hæredibus, & non aduersus hæredes conceduntur actiones, ex maleficijs, vel quasi maleficijs, priuatis, aut publicis. Item ex contractibus, in quibus testator dolosè versatus est, cum nihil inde ad hæredem peruenerit. d. §. non autem omnes. Est enim (inquit) certissima iuris regula, ex maleficijs pœnales actiones, in hæredem rei non competere. Exempli gratia, furtum passus, habet actionem furti aduersus furem, quam hæres eius in eundem furem rectè potest aut exercere, aut cœptam prosequi. sed mortuo fure, hęredem illius, neque dominus rei furtiuæ, neque successor conuenire potest, nisi aliquid ex furto perceperit, vel dolo malo fecerit, quo minus perciperet. Nam est constitutum (inquit Vlpianus) turpia lucra ab hęredibus quoque extorqueri, licet crimina extinguantur. l. in hæredem. in princip. ff. de calumniat. Hæredis autem appellatio, non ad proximum duntaxat, sed etiam ad vlteriores hęredes, omnesque successores pertinet. Vlpian. l. hæredis. Paulus l. sciendum. ff. de verb. sig. Oldend.

ACTIO hypothecaria, quæ & quasi Seruiana, & vtilis Seruiana, interdum Seruiana, & Pignoratitia vocatur, est actio in rem, per quam creditores quibus res aliqua siue mobilis, siue immobilis oppignorata est, rē illam si fortè in alterius possessionem inciderit, sibi vindicant. vti docet Imp. § 7. de actio Hot. Cæterum cū creditor possessori permittit vt vendat, extinguitur illa actio, quia intēdere eam non potest contra possessorem cui remisit, obstaret enim exceptio: nec contra debitorē cum rē non possideat. Non videtur autem cōsensisse inquit Marcellus lib. 8. §. 10. quibus mod. pig. vel hypoth. creditor: si sciente eo debitor vēdiderit, cum ideo passus est væniri, quod sciebat vbique pignus sibi durare. sed si subscripserit in tabulis emptionis, cōsensisse videbitur, nisi manifestè appareat eum deceptum esse. quòd obseruari oportet: si tamen admonitus non contradicat aliud dicendum est l. 6. C. de remiss. pign. Connan. lib. 4. cap. 19. nu. 4.

ACTIONEM impertinentem proponere dicūtur, qui sine certa facti & iuris, seu actionis inuestigatiōe, illotis (quod dicitur) manibus ad tractādas causas prosiliunt. Causam tam perniciosi erroris Oldend. disertè indicat, sicut ex communi voto tenentur omnes. iuxta l. eum qui nocentem. ff. de iniur. Sp.

ACTIO in calumniatores, datur contra eos, qui vt alijs falso in iudicijs negocium faciant: vel si aliquod est, id non faciant, pecunia, vel alia re induci non verētur. Ferr. in tit. de act.

ACTIO incerti in iure dicitur, non quod ipsa in sese complectatur incertos articulos, sed propter disiūctiuam petitionem, & incerti facti persecutionem, videlicet vt reus aut præstet promissa, aut condemnetur in id quod interest. l. ob eam causam. ff. de præscri. verb. l. fin. C. de rer. permut. Prat.

ACTIO in factum dicitur, qua simpliciter spectatur id quod quilibet fecit, sine certa negocij forma. Vnde & plures æquè tenet, Vlp. in l. pen. §. vlt. ff. ne quis eum qui in ius voc. vi exim. Hæc actio nihil medij habet concludendi, quam ipsum factum: vt quia hoc factum est quia tu hoc fecisti, & c. Vide Zas. in §. item si quis postulante. Institut. de actio. Hanc actionem in factum Forcatulus dialogo 97. nume. 4. in Necyom. dictam putat quod secūdum factum propositum concederetur, eamque generaliorem esse quam actionem præscriptis verbis quæ solum pro conuentionibus competat gl. in rub. ff. de præscriptis verbis. Actio in factum ex varijs figuris causarum oritur. l. sancimus. C. de sacros. eccl. & pro maleficijs datur. l. quia. ff. de præsc. verb. §. fin. Insti. ad l. Aquil. Speculator in titu. de actio. & petit. triplicē dicit esse actionem in factum generalissimam, generalem, & specialem. At Ias. in l. certi condict. ff. si cert. petat. tenet quod sit quadruplex.

ACTIO in factum ex iuramento, datur, vbi informiter iuratum est. Zas. in tit. Instit. de act.

ACTIO ingrati, id est, eius qui contemnit eum à quo beneficijs adfectus est, teste dn. Olden. ciuili, atque summo omnium legislatorum consensu proposita est, cuius fit mentio in l. pen. C. de lib. & eor. lib. dum dicit: quibus ingrati actio, sicut ipsis manumissoribus defertur. Nascitur autem ex delicto ingrati, bifariam tamen. Aut enim conceditur ob reuocandum liberalitatis beneficium. & tunc quoniam personæ statum respicit, velut præiudicialis, censetur in rem actio. Aut datur ad reuocandas res donatas, quib. se accipiens indignum fecit: tunc est in personam conditio ex lege, sicut tractatur in tit. C. de reuoc. don. Sp.

ACTIO ingrati, excepta Macedonum gente, nusquam data est: vt ait Senec. li. 3. de benef. Nam cùm difficilis esset, inquit, incertæ rei æstimatio, tantùm odio damnauimus, & inter ea reliquimus quæ ad vindices deos remittimus. nam optima beneficij pars petit, sic vt certæ pecuniæ ex conducto aut ex locato detur. Hoc enim est in illo, quod dedimus vel perdituri, quod per misimus accipientium arbitrio. si appello, si ad iudicem voco, incipit non beneficium esse, sed creditum: nec erit gloriosa res, gratum esse, nisi tutum est gratum non esse. Fabius de scholastica exercitatione loquens lib. 7. cap. 4. In actione ingrati, inquit, quæritur an is cum quo agitur, acceperit beneficiū: quod raro negandum est: ingratus est enim qui negat, an quantum acceperit, reddiderit: an protinus qui non reddiderit, ingratus sit: an potuerit reddere: an id quod exigebatur, debuerit. Hæc quidem Hot. Sed & in liberos homines apud Persas ingrati actionem datum vult Xenophō, nec dissentit Seneca loco præallegato. Connan. lib. 2. commé. cap. 7. circa fin. meminit huius actionis ingrati. Fabius lib. 7. ca. 4. & Lucian. in Abdicato εἰ νόμοι (inquit) τῆς ἀχαριστίας δίκας διδόναι κατὰ τῶν ... ἀχαρίστων ...

ACTIO iniuriarum, non ius possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis, iudicio pœnaq́ue mitigat. auctor Cicero pro A. Cecin. Sp.

ACTIO inofficiosi testamenti, quæ interdum etiam Accusatio, interdum Querela nominatur, dicitur ea quæ liberis exhæredatis datur, vt testamenta parentum rescindant, & à iudicibus postulent, vt si notatum officium cognoscant, rescisso testamēto hæreditatem ijs quibus naturę iure debetur, adiudicent. l. 1. & pass. ff. de inoff. testam.

ACTIO in rem, quam vendicationem dicimus, est per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus l. 1. ff. de rei vindic. Et semper aduersus eum est, qui rem possidet. §. 1. Institu. de act. Et harum actionum alia est directa in rem actio, vt rei vendicatio: actio confessoria, & negatoria. Alia est actio in rem vtilis, quæ sunt actiones de dominio non directæ, sed vtiles, quæ ex æquitate dantur quandoque non dominis, vt sunt Publicianæ, quæ ex diuersis causis competunt. d. §. sed istæ. Et actio per quam quæritur, an actor iurauit: & actio in rē de superficie: & actio Fabiana, & Pauliana, & Caluisiana: & actio in rem, quæ competit inter dominum tabulæ, & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, sed de pignore agitur, sicut Seruiana, & quasi Seruiana, de quibus vide loco suo. Cæterum in rem actio, sicuti legislator vtrobiq; explicat, est per quam rem nostram petimus, quæ ab alio possidetur: debet quippe dominus esse qui hac actiōe experitur. l. in rē. ff. de rei vend. saltē vtilis, veluti emphyteuta, vasallus, aut superficiarius. l. 1. ff. si age. vectig. cum autē adfinia sint dominij, quasi dominium (quod

(quod bonæ fidei possessor habet: quodq; Bartolo placuit, inter species dominij collocare. in l. minor. §. fin. ff. de euic.) & ius in re specificum. (quod creditor habet, cui res pignoris nomine obligata est: aut is cuius prædio debetur seruitus) bonæ fidei quoque possessori, & creditori ius in re habenti, datur in rem actio. l. 1. ff. de publicia. §. æquè. §. nāque si cui. & §. item Seruiana de actio. Debet item esse possessor, is contra quem agitur. d. l. actionum. l. 1. C. de alie. iud. mut. causs. fac. c. examinata. de iud. Aut dolo desijsse possidere. l. sin autem. §. sed & is. & l. is qui dolo. ff. de rei vend. Habetur nanq; dolus pro possessione. l. qui dolo. ff. de reg. iur. Quod probatur, quem videlicet dolo desijsse possidere, eo ipso, quod post oblatum libellum, non possidet. Aut post denunciationem litis factæ, alienauit. Bartol. in l. qui petitorio. ff. de rei vend. possessorisque verbum nō coarctamus, sed extentè accipimus, vt non tantum naturalem aut ciuilem possessorem, verum etiam eum, qui detinet colonum puta, commodatarium, conductorem, & si qui similes sunt, comprændat. l. officium. ff. de rei vend. & hæc sunt duo actionis in rem extrema, dominium videlicet ex parte agentis, & possessio ex persona rei conuenti. Habet quoque, vt dici solet, hæc actio duas causas, propinquam, vt dominium, vel quasi, aut ius in re: & remotam, hoc est, titulum dominij: veluti si dicat actor, sum domin⁹, quia emi, quia res mihi donata, testamento relicta, aut in dotem data est. Actio verò in personam, est, qua cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid, vel dandum, obligati personam non egrediens. d. l. actionum. & d. §. omnium. descenditque ex contractu, vel quasi, maleficio vel quasi. l. 1. ff. de actio. & obligat. Nam ex contractu fuit obligatio. l. ex placito. C. de rer. permut. ex qua immediatè nascitur actio. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procurat. Dicitur autem in personam, quia obligati personam perpetuo sequitur. l. fin. §. fin. ff. de contrah. empt. l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. à cuius ossibus euelli nunquam, aut separari potest. l. quis ergo casus, vbi Accurs. ff. de pecul. Hincque patet, actionem in personam, duas quoque causas habere, propinquam & remotam. Propinqua est obligatio, quę mox, vt diximus, parit actionem. d. §. ea oblig. Remota est contractus, siue maleficium, ex quibus licet actio descēdat. l. 1. ff. de act. & oblig. non tamen, vt vocant, immediatè, sed alio mediante, nempe, obligat. d. l. ex placito. Accurs. in l. 2. in princ. ff. manda. Has autem causas, propinquas & remotiores, Accurs. & cæteri bellissimè tractant. in l. 1. ff. de eden. & in l. & an eandem. ff. de except. rei iud. Corras. lib. Miscell. 6. cap. 2.

Actiones in rem scriptæ dicuntur, quæ vi ipsa in personam quidem sunt, simpliciter tamen & absolutè sine vllius personæ notatione scriptæ & conceptæ sunt. Veluti in actione quod metus causa gestum erit, ratum non habebo. l. 1. ff. quod met. caus. vox sanè diuina, quam Deus Opt. Maxi. posuit in ore prætoris. Bald. in rubr. de controuer. inuestit. Et hanc nostram rationē colligimus ex Vlpiani responso in d. §. cum autem. Cū autem, inquit, hæc actio sit in rem scripta, nec personam vim facientis coerceat: sed aduersus omnes restitui velit, &c. Sic omnia interdicta præter. Vnde vi in rem scripta dicimus: cum dixerit Vlpianus. l. 1. §. fin. ff. de interdict. Interdicta omnia, licet in rem concepta videantur, vi tamen personalia sunt. Excepit autem Iurisconsultus, Vnde vi interdictum, quod eius verba scripta, aut concepta in rem non sint: sed ad personam spectent, & referantur. Nam dixit Prætor. l. 1. ff. de vi & vi armat. Vnde vi tu eum deiecisti, aut familia tua deiecit, de eo quod tunc ille ibi habuit, tantummodo intra annum, post annum vero de eo quod ad illum qui vi deiecit peruenerit, iudicium dabo. Neque absimile est, quod Vlpianus dixit. l. iurisgentium. §. pactorum. ff. de pact. Pactorum quædam in rem, quædam in personam esse. In rem sunt, quoties generaliter paciscor, nē rem petam: in personam, quoties ne à persona, veluti ne à Lucio Titio petam. Sed desit auctoritas, desint ciuiles rationes: satis ipsum hoc verissimum esse, vel ex verbis ipsis euincitur, &c. Corras. libr. 1. Miscell. ca. 22. Nam in rem, vetus locutio est, quæ, vt suo loco docebimus, nihil aliud significat, quàm generaliter, infinitè, & sine certæ alicuius personæ designatione. Itaq; Personales actiones semper aduersus eundem, hoc est eum qui in ijs nominatus est, dantur: at hæ aduersus quemuis. Vide in rem.

Actio institoria dicitur, qua dominus institorē conuenit, vel per institorem conuenitur. Eadem item competit, cum dominus filium, vel seruum, vel alium liberum hominem præponit certæ negociationi quæstuariç: putà emendis & vendendis libris: quia iste qui præponitur, nominatur Institor: atque ideo quod contrahitur secum, datur actio institoria. Zas. in §. act. Institu. de action. Ideo autem Institoria appellatur, quia qui negotiationibus præponuntur, Institores vocat. §. eadem ratione. Instit. Quod cum eo. &c. Præpositus autem certæ rei gratia, durat, donec remoueatur, etiam post mortem eius qui præposuit. Quinimo si pupillus hæres ei extiterit qui præposuerat: obligabitur quamdiu præpositus manet. Remouendus enim fuit à tutoribus si nollent opera eius vti. l. sed & si pupillus. de institu. actio. & hoc esse receptum propter vtilitatem promiscui vsus testatur Paulus l. si quis mancipijs. §. si impubes. ff. illo titul. Adde Taboetium in topico militiæ for. & legal. discip.

Actiones interrogatoriæ olim introductæ erant, quibus alter ab altero ad respondendi necessitatem compelleretur. Sed hodie, ad hoc officium iudicis visum est sufficere. l. vbicunque. ff. de interro. acti. Spieg.

Actio iudicij mutandi causa facta continet damnum, quod propter duriorem causam suppositi aduersarij passi sumus. Sp.

Actio iudicati. Quære, Iudicati actio.

Actio iurisiurandi est, qua actor petit reum ad præstandum illud condemnari, quod delato per eum sacramento, & per iudicem comprobato, sibi deberi iurauit.

Actio legis tum propriè dicebatur, cum executio faciēda erat, quæ in inuitos iussu legis fiebat, siquidem vsque ad sententiam non tam legis iussu agi videbatur, quàm ipsorum litigantium spontè. Porro legis actionem apud eum dici Alciatus existimat, qui merū & mixtum imperium habet, seu ius exequendi. Siquidem lege agere, apud idoneos auctores, quos idem citat, est capitalem sententiam exequi. ca. 2. lib. 3. Parerg. Quære. Lege agere.

Actiones legis, id est legitimæ actiones appellatæ, quòd in certas formas redactæ, quib⁹ homines inter se disceptarent. Vide item, Legis actio. Sp. Apud eū dicitur esse legis actio cui lex nominatim tribuit eius rei cognitionem. velut si ita lex loquatur Apud consulem, proconsulem, præsidem, adoptare liceat, id etiā isti poterant facere in aliena prouincia & in causa sua Connan. lib. 2. cap. 15.

Actio legis Aquiliæ aliàs damni iniuriæ dicta. Nam de damnis tractat culpa datis, etiam ab eo, qui nocere voluit, vt iniuriam accipiamus non quemadmodum circa iniuriarum actionem, contumeliam quandam, sed quod non iure factum est, hoc est contra ius: putà: si culpa quis occiderit, vel aliud damnum dederit: Porro dicta Aquilia ab Aquilio Tribuno plebis qui eam à plebe rogauit. l. 1. ff. ad l. Aquil. Estque directa & vtilis: directa quæ datur domino aduersus eū qui corpore suo immediatè, & vt Vlpia. dicit, suis manibus dānum dedit, vt si quis hominē vel pecus quo uis telo læserit aut occiderit, aduersus eum qui præcipuè damnū dedit. vtilis vero in eum, qui aliquo medio causam damni præstitit, vt si quis aut impulit corrumpentem, aut pecus fame necauit, aut exagitauit in puteū perniciosum. l. item si obstetrix. ff. ad l. Aquil. Inst. §. vlt. cod. ti. Quod si tā remota fuerit dāni dati causa, vt quis suo corpore non videatur nocuisse, tūc quia de tali specie nō tractat lex Aquil. datur actio in factum, q̄ ea ratione sub-

subsidiariam vocant: cuius meminit Paulus in l. si seruum meum. in fin.ff.eod.tit.Pomponius in l.quia actio num.ff.de præscri.verb.Olden.

ACTIO legis Agrariæ in eum datur qui terminum eiecerit locoúe mouerit ad pœnam quinquaginta aureorum ex lege agraria, quam Caius Cæsar tulit. ff. de ter. moto. licet olim Numa pœnam capitalem constituerit in eum qui lapides finibus mouisset. impunè enim occidi poterat, quare sacros id est, inuiolabiles esse voluit:Mynsing.§.quædam.Instit.de act.

ACTIO liberalis, inter præiudiciales numeratur S.C. introducta, cuius meminit Vlp. in l. cognitio.ff.de lib.caus. tametsi Prætor tam multa adiecit, vt propemodum disputabile videatur, verum Senatui, an verò Prætori tribuenda sit hæc actio. Quare Iustinianus in §.præiudiciales.Inst.de act.Ex quibus (inquit) ferè vna illarum legitimam causam habet, per quam quæritur, an aliquis liber sit.cæteræ verò ex ipsius Prætoris iurisdictione substantiam capiunt. Quod Accurs. non percipiens rem planam, vt attestatur Old.inuoluit Sp.

ACTIO locati, siue ex locato, est actio in personã, per quam qui quempiam vel in prædio colendo, vel in opere faciendo locauit, ea quæ in contrahendo conuenerunt, illum ex æquo & bono præstare cogit.l.2.& 17. C.locat.l.si merces.25.ff.eod.Hot.

ACTIO malè iudicati. Hac, teste dn. Old. meritò iudicantium temeritas reprimenda fuit, quo modo nullum in republica genus hominum perniciosius nocere potest, quàm iudices, si concredita sibi potestate abutãtur. Itaque fuit introducta hæc actio in factum. in l.vlti.ff.de extraor.cogn. Institu. de oblig.quæ quasi ex delict.nasc.§.vlti.l.si filiusfamilias.ff.de iudic.l. vlt. C. de pœnis iudic.qui mal.iudic.Competit autem non solum aduersus iudices qui male iudicarunt, sed & aduersus arbitros, & arbitratores, quoniam in ijs est eadem ratio siue frequentiam arbitriorum spectes, siue functionem iudicandi respicias, in qua non minus illos, quam ordinarios magistratus sanctè ac diligenter versari oportet.

ACTIO malæ tractationis, aduersus maritum facto diuortio dabatur vxori, diuortij culpa in illum transferenti. Fabius lib.7.cap.4. Non dissimiles autem abdicationum actionibus sunt malæ tractationis actiones. nam & ipsæ habent eandem in accusationibus moderationem. Idem lib.4.cap.2. Sed in scholasticis quoq; nonnunquam euenit, vt pro narratione sit propositio. nam quid exponet, quæ Zelotypum malæ tractationis accusat? cum totum crimen vno verbo in qualibet actionis parte posito satis iudicetur. Eiusq; iudicij exemplum extat apud eundem Declamat. 8.& 18. Hotom.ex Connan. com.libr.8.cap.12. num.4. Non poterat tamen vxor de parricidio virum accusare, cui solum actio de moribus permittebatur: in quam non videtur includi posse parricidij crimen Fab. ibidem. Hodie autem contra stultos maritos, & intus & in cute nequam, in vxores obsequentes & honestas crudeliter sæuientes datur condictio ex lege, Nouell. de diuersis c.& solut. matrim. Constit.117. Nam licet maritis ad exemplum propinquorum ius emendandæ vxoris concedatur, nõ tamen adeò est extendendum, vt domesticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur. l. 1.C. de emendat. propinq. Oldendorp. classe septima actione 12.

ACTIO malè gestæ procurationis in foro nominatur à Fabio lib.7.cap.4.Hot.

ACTIO mandati directa competit mandatori & eius hæredi qui alicui mandatum dedit. ff. eod.tit.l.si verò.§.fin.& l.si mandato Titij. 1.responso.& §.1.& contra mandatarium, vel procuratorem post mandatum susceptum. ff.eod.l.si vero non remunerandi.§.1. Et in quantum interest id factum esse, quod mandaui, puta mandaui vt fundum emeres, si mea intererat emi, teneberis post mandatum susceptum, tamen si eundem fundum ego ipse emo, vel alius mihi (neque interest aliud) cessabit hæc actio secundum Azon.ff.eod. tit.l.si procuratorem.§.mandati actio. Oldend. Et ita quidem actio mandati nulla esse potest, nisi nostra intersit aliquid factum esse, aut nõ esse. cur enim frustra litigem cum eo, qui mihi nullum damnum attulit? quanta, aut omnino quæ litis æstimatio iniri contra eum poterit, qui nihil nocuit? Connan.lib.7.cap.14.

ACTIO mandati contraria competit mandatario. ff.eod.titul.l.si verò non remunerandi.§.contrario.vel procuratori ad expensas aduersus mandatorem, si verò aliquid erogauerit vtiliter, in eo non habet mandati iudicium sed tantum negociorum gestorum secundum Mar.licet Ioan.& Accurs.contrà prout legi.& no. Institu.eod.tit.§.is qui.& ff.eod.l.si pro te.cum l.seq.in prin. & c.de neg.gest.l.fin.in gloss. vltim. Si vero mandauerim tibi, vt fundum mihi emeres, etiamsi nondũ precium solueris, ages mecum mandati vt suscipiam obligationem, qua teneris venditori. Nam & ego agere possum vt cedas mihi actionem empti. ff.eod.tit.l.si mandatu meo. 45. competit ergo breuiter actio mandati directa contra illum qui mandatum suscepit adimplendum, cum primò cogi non posset vt susciperet mandatum, in quantum interfuit mandatoris factum fuisse quod mandatur. Et rursus ipsi mandatario, qui mandatum suscepit, competit actio mãdati contraria ad impensas, si quas fecit ratione mandati suscepti, si fines mandati nõ excessit. Sed si mandatum excessisset in expensis factis, non repetet ipsas per huiusmodi actionem. Old.

ACTIONES mixtæ, sunt, quæ duplicis generis naturam induunt, idque, duplici respectu fit. Nam quædam mistæ sunt, quibus rem simul & pœnam, ex quibusdam maleficijs persequimur, vt in actione vi bonorum raptorum, Aquiliæ legis, & quæ datur contra eos qui relicta sacrosanctis Ecclesijs legati vel fideicõmissi nomine, dare distulerint. §. ex maleficijs. Institut.de actio. Quædam vero mixtæ dicuntur, quod in se & actionis in rẽ & actionis personalis naturam habeant, ac in ijs vterque & actor & reus sit. l.actionis verbo.§.vlt. ff.de oblig.& action. tales sunt actio familiæ herciscũdæ: communi diuidundo & finium regundorum: quæ etiam duplicia iudicia dicuntur: quia vterque in his iudicijs duplex ius habet tam actoris quàm rei. l.iudicium communi diuidundo. ff. si regun.l.2.circa finem. ff. com. diuid. Est & petitio hæreditatis mixta vt Accursius voluit, sed ea potius realis est.l.sin autem.§.sed & is.ff.de rei vendi.l. sed etsi lege.§.petitio.ff.de petit. hæred. licet propter personales præstationes mixtarum actionum naturam quodammodo obtineat. Bart. in d.§. petitio. Sed id tamen interest inter petitionem hæreditatis & alia iudicia. Quia tria hæc iudicia duplicia sunt: id est, vterque in ijs est actor & reus. petitio hæreditatis est simplex id est, vnus est qui agit, alter qui cum agitur. l. regulariter. ff. de petit. hæredi. Sunt & aliquot aliæ actiones, quas plæriq; mixtas crediderunt, aut anomalas, vt quæ sine certa lege ferrentur. Sed verius est eas personales esse, in rem tamen scriptas, quod ex illarum actionum natura satis apparere potest.

ACTIO Natiua. Vide supra Actio Datiua.

ACTIONIS naturalis debitores, licet minus propriè debere dicantur: per abusionem tamen intelligi possunt debitores. & qui ab his pecuniã recipiunt debitum sibi recepisse, auctor Vlpi.in l.fideiuss.§.fideiussor accipi potest.ff.de fideiussoribus.Spi.

ACTIO negatoria, quæ & contraria eleganter vocatur ab Vlpia.in l.sicuti.in prin.ff.si seruit.vind.Iustinia.tractat eam in §.contrà quoque.Institu. de act. vide sup.actio confessoria.

ACTIO negociorum gestorum locum habet, quando quis negocia aliena gessit citra mandatum eius, cuius negocia sunt.

ACTIO negociorum gestorum, datur ex quasi contractu. vt si tu gessisti negocia mea sine mandato meo, cũ essem absens, coluisti fortè vineã meã: iã nullus intercessit contractus inter te & me, nihilominus teneor tibi actiõe neg.gest.si aliq̃d expedisti, sumptus fecisti.

Ee

Et dicitur quasi contractus. Zas. in §.omnium.de actio. Hinc itaque facile patet quomodo mandata actio ab actione negociorum gestorum discernatur, quia actio mandati competit ei qui iussu alicuius negotia administrauit: negotiorum vero gestorum ei qui non iussus eadem administrauit, bona fide l.58.in princ.ff.mandati. Duplex vero est negociorum gestorum actio directa scilicet & contraria: Directa hic descripta est, Contraria vero datur negociorum gestori aduersus dominum, si res vtiliter gesta sit, vt præstetur id quod impédit necessario vel vtiliter non etiam voluptatis causa. l.ex duobus.in princ.l.quæ vtiliter.in princi.ff.de neg. gestis.item vt liberetur ab obligatione pro domino negociorum suscepta, & generaliter vt præstetur ei indemnitas rerum gestarum.l.si mádatum.ff.de neg. gest. l.2.C.de sent.quæ sine cert.quant.prof.

ACTIO noxalis est actio in personam, per quam is, cuius seruus noxam aliquam commisit, aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere cogitur.vti docet Imp.tit.de nox. act.in prin.

ACTIO noxalis de pauperie, est actio in personã, per quam is, cuius quadrupes, quæ cicurum numero sit, alicui damnum dederit, aut litis ęstimationem pręstare, aut ipsam quadrupedem noxæ dedere cogitur. l. 1.ff.si quadrup.vbi obscurius Vlpianus est locutus, quũ ait hanc actionem locum habere, quum feritate commota nocuit quadrupes: & paulo pòst, Quum contra naturam fera mota, pauperiem dedit. Significat autem eas, vt dixi, quæ cicures sunt, vt equum, bouem, mulũ, quæ nonnunquam feritate commota, id est, lasciuia quadam ferociunt, vt si mulam equus olfecerit: & tamen contra naturam, id est præter naturalem mansuetudinem. cicures enim natura sunt mansuetæ. Verùm aliud est in ijs quæ cicures non sunt, sed bestiæ appellãtur eodem loco ab Vlpiano, veluti vrsi, leones, pantheræ. In his enim cessat hæc actio. Hotom. Notanda itaq; hic est differentia inter l. Aquiliam, noxalẽ, & de pauperie. nam si damnum à nobis ipsis detur locum habet lex Aquilia: si à nostris seruis noxalis, si a nostris quadrupedibus prodita est lege 12. Tabul. actio pauperiei: cuius simile iudicium apud Israëlitas olim fuisse palàm est. Exod.cap.21. Et apud Athenienses nota fuit illa ex lege Solonis βλάβη; ἕνεκα τῶν τετραπόδων quam Vlpianus l.1.§.1.ff.si quad. paup. feci.dic. esse definit damnum sine iniuria facientis datum. Illud etiam porro hic sciendum est, pauperiei propriè competere, cum quadrupes contra naturam damnum dedit, alioqui enim si ex consuetudine naturali (vt si fortè bos depascatur obuia gramina, vel porcus glãdes) nulla prodita est actio, nisi sit, quod iure ipsi domino imputes. tum enim ipse merito suo facto teneretur: & siquidem in tuo tuæ quadrupedes mihi damnum dederint. vt quia glandes ex arbore mea in tuum fundum deciderant, & tu ante triduum, quod mihi datur ad glandem colligendam (l.1. ff.de gland.leg.) dolo immisisti tuas quadrupedes, vt glandem meam depascerentur, teneberis mihi vtili lege Aquilia.l.vltim.C.ad l.Aquil. Aut si aliter immissę id fecerint. in factum competit actio, quatenus tu ex eo pastu locupletior es.l.qui seruandarum. §.fin. ff. de pręscrip.verb. Quod si in meo damnum mihi dederint tuę quadrupedes, vel tua, vel tui pastoris culpa immissæ, prodita est act.de pastu pecoris. in qua locus non est deditioni noxæ, quia magis ex delicto domini, quàm ipsius quadrupedis agitur.

ACTIO oneris auersi. Abolita est oneris auersi nomenclatura, re tamen ipsa manente: videlicet vt quicquid de casibus fortuitis conuenisset. id per actionem ex locato & conducto exigeretur: vt probat Bartol.in vulg.l.in naue Saupheij. & l. si quis fundum.in prin.ff. locat.& cond.l.licet.C.eod.titu. Vide infr. Auersione vel per auersionem emere. Spieg. Cæterum dicitur onus auersum quod ad se aduertit, aut à domino auertit, conductor eius vehendi, qua ex causa modo furti datur, modo oneris auersi actio, veraque ad eundem finem, & vt Connanus arbitratur eiusdem poenę, vt satis futura esset actio furti nisi iuris subtilitas refragaretur, quo nemo in re sua furtum committere potest, ita que in hac conductionis specie, nouo & alieno nomine oneris auersi introducta est actio, eiusdẽ cuius furti, potestatis. Connan.lib.7.cap.11.

ACTIO oratoris dicitur pronunciatio cum gestuum ac vocis moderatione. Vnde histriones, fabularum actores dicuntur, non gestores. teste Roterod. Spieglius.

ACTIO Pauliana à prætore Paulo instituta est, qua creditores quorum in fraudem bona sua debitor alienauit, bonorum possessione à Prætore impetrata, ea bona perinde ac si nunquam à debitore tradita fuissent, vindicare possunt. nam vt ait Paulus l.38.§.3.ff.de vsur. per actionem Paulianam quæ in fraudem creditorum alienata sunt, reuocantur. nam prætor id agit, vt perindè sint omnia, atque si nihil alienatum esset. cum itaque ex maleficio sit, quod per fraudationem admittitur. non est dubitandum quin exemplo actionis Fabianæ in personam sit, l.1.§.hæc actio. ff. si quid in fraudem pat.l.15 qui à debitore.ff. quæ in fraud.credit. Et quod Imperator in §. item si quis. Instit.de act. in rem actiones enumerans, hanc tractat, non ideo id fecit, quod eam in rem esse duxit sed quia cum de rescissorijs persecutionibus incidisset tractatio, noluit hanc præterire, quò magis omnium huiuscemodi remediorum catalogum in vno loco haberemus. Oldendor.

ACTIONES perpetuæ dicuntur, quæ olim nullo temporis spacio terminabantur: cuiusmodi erant omnes ciuiles actiones. id est, quæ ex legibus, S.C. aut constitutionibus nascuntur. nunc autem in rem actiones decem aut viginti terminantur annis, personales verò triginta.§.1.de perpet.& temp.act.l.3.C.de pręscrip.30. ann.Hot.

ACTIO per quam quæritur, an actor iurauerit, secundum quosdam datur ei, qui cum peteret rem suam, delato sibi iureiurando ab aduersario, eam suam esse iurauit. ab eo enim rem suam. petit actione in factum qui iurauit suam esse.ff.de iureiurand. l.nam postea.§.1.& §.fin. Si verò rem suam sibi traditam postea amisit & ille qui detul.t iuramentum eam nactus sit, aduersus eam Publiciana competit actio.ff.de Publiciana actione.l.eum qui.§.si petenti. Vbi dicitur.si mihi petenti rem, iuramentum detuleris, iuraueroque rem meam esse, competit mihi Publiciana aduersus te. tamen quoquomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plenè, & solet iusiurandum referri ei qui detulit. C.de re.cred.l.generaliter.§.omne igitur. & §. sed iuramento.Olden.

ACTIO personalis competit ad dandum, hoc est ad transferendum dominium. Zas.in §. sic itaq; discretis. Instit.de actio. Estque propriè qua in personam agimus vt quis nobis det, faciat, restituatúe aliquid: sic appellata, quod obligati personam semper spectet, nec aduersus alium locum habeat.l.actionem.versi.in personam.ff. de act.& oblig. sed obligatæ personæ visceribus perpetuò adhæreat.l.1.§.si hæres.ff.ad Trebel.l.vlti. ff.de contrah.empt.

ACTIO pignoratitia contraria datur creditori cõtra debitorem, & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipsa re, vel eius proposito, quia obligauit ei rem alienam, vel alij pignoratam, tenebitur ei debitor pignoratitia contraria.ff.de pign.act.l.tutor.§.contrariam. iuncta l.si quis in pignore. §. fina. & si debitor malitiosè versatus sit obligando æs, vel stannum pro auro vel argento.ff.d.titul.l.1.§.si quis in pignore ..responso. Vt si obligauit seruum per quem damnum datum est, puta furtum, vel aliud huiusmodi, & hoc si sciuit, tenetur in solidum id est, in totum. secus si ignorauit, quia tunc liberabitur noxæ deditione, scilicet dando seruum pro noxa. In his competit hæc actio secundum Azonem & alios. hæc probantur. ff. eodem titul. l. si seruus pignori. Item si creditor in pignore vel hypotheca fecerit impensas necessarias hoc est sine quibus res aut omnino peritura, aut deterior futura erat. Sed & retentione pignoris vti potest.l.si necessarias.ff.de pigno. actio. Hinc secundum Azonem agit

creditor actione pignoratitia, Si seruos pignoratos artificijs instruxit: si cœperant imbui antequam sibi pignorarentur, vel debitoris voluntate creditor eos instruxit.sed si nihil horum intercessit,siquidem artificijs necessarijs eos instruxit secundum Azonem erit actio contraria.ff.eod.tit.l.si seruus. Quinetiam si debitor precario rogauerit, aut conduxerit vsum pignoris à creditore, tunc conceditur hæc contraria actio creditori aduersus debitorem, vt æquè bonum pignus restituat, vel det id quod interest creditoris sine corruptione fuisse restitutum. l.si pignore.§.si posse distractum.ff.de pign.act.Olden.

ACTIO pignoratitia directa cõpetit debitori post solutionem totius debiti contra creditorem, qua postulat sibi reddi pignus.l.si rem alienam.§. omnis. ff.de pign.act.Institu.quibus modis re contrah.obli.§.final. vel contra eius tutorem vel curatorem, si pignora acceperunt.ff. eod.titul.l. solutum.§.fin.& habet locum non modò soluto debito, sed & aliter satisfacto,quem admodum voluit creditor, licet non sit solutum, vt si pignora alia data sunt creditori, vt à primis recedat, vel fideiussores,siue res aliæ, vel precium, vel etiam nuda conuentio sine precio vel pacto. Quotiens enim vult creditor recedere à pignore, videtur satisfactum. si vt ipse velit vel voluit cautum est,licet in hoc deceptus sit sui facilitate,secundum Azonem.vt d.l.si rem. §.omnis.& l.necessarias.§.si vnius. Neque vero solum competit aduersus creditorem sine legitima causa pignus retinentem,sed & aduersus eum qui accepto pignore non numerauit pecuniam, & eum qui dolo vel culpa quacunque damnum dedit in pignore vtcunque restituto.l.si cum venderet.§. vltim.ff.de pign.act.Item aduersus creditorem, qui pluris vẽdidit pignus quàm debitum est.l. eleganter.§.si vendiderit.ff.de pig acti.l. pignoris.C.eod.titul.Oldend. Porro vero hinc facile colligere est differentiam inter pignoratitiam & hypothecariam. Nam 1. pignoratitia propriè datur debitori vt soluto debito pignus recipiat. l.si rem. §. omnis.§.fin.At hypothecaria creditor pignus contra quẽcunque possessorem persequitur, vt id videlicet teneat, donec ei sit satisfactum.l.fundus.§.in vendicatione. ff.de pign.11.Pignoratitia in personam est.l. vlt.de distract.pign. Hypothecaria verò in rem.l.si cum venditor.ff.de euict.l.pignore.ff.de pigno. Atque ita perpetuo rem comitatur etiamsi per mille manus obambulet,l.actionum.ff.de act.& oblig.l. 1.C.vbi in rem actio, nec possit debitor rem obligatam nisi cum sua causa in alium transferre.l.si conuenerit.2.§.si fundus.ff.de pig. acti. Habet tamen possessor contra quem agitur hypothecaria ius retinendi rem, oblata pecunia creditori. l.Paulus.§.fin.quib.mod.pign.sol.3.Pignoratitia est bonæ fidei.§.actionum.Institu.de actio. Hypothecaria est stricti iuris.d.§.actionum.4.Pignoratitia durat triginta annis.l.sicut.C.de præscrip.30.ann. Hypothecaria non adeo certum & definitum tempus habet. Quandoquidem tertius possessor bonæ fidei, titulo subnixus,ei decem annis præscribit.l.1.C.si aduers.credit.Et si vel titulo careat,vel bona fide triginta. l. cum notissimi.in princ.C.de præscr.30.ann.debitor verò,& eius hæres,non nisi 40.annorum spatio. d. l.cum notissimi. 5.Porro refert plurimum an agatur Hypothecaria contra debitorem possidentem, vel eius hæredem,an aduersus alium rei obligatæ possessorem. Illo quippe casu, satis est probare rem nomine pignoris obligatam. Neque enim potest debitor obijcere,se dominum non fuisse.l.rem alienam.ff.de pign.act. Hoc vero, cum aduersus tertium possidentem creditor experitur, rem præterea probare debet, tempore contracti temporis, in bonis debitoris fuisse.l.si superatus.l.& quæ nondũ. §.1.ff.de pign.

ACTIO autem pignoratitia vtilis secundum Pla. datur ei,qui impignorauit rem alienam,sine consensu domini,& postea dominus pignoris est. ff.eod.titu.l.si rem alienam.& ff. de pign.l.1.§.1.& l.si Titio.cum sequ. & tam directa, quàm illa dantur principali & suis hæredibus,& contra hæredes creditoris. vt potest probari.Instit.de perpet.& temp. act.§.non autem. & ff.de acti.& oblig.l.1.§.creditor.& Institut. quib.mod.re contrah.oblig.§.fin.Olden.

ACTIONES pœnæ persequendæ gratia introductæ sunt ex maleficijs, vel quasi maleficijs, cum præter id quod nobis adest, exigimus aliquid, vindictæ, vel affectionis causa. nam quicquid ex bonis nostris non est,pœna sit oportet.Papinian.l.seruus.ff.de ser.expor. Oldend.

ACTIONES pœnariæ dicuntur à Fabio, quæ à nostris vulgo pœnales, quibus pœnam commissam persequimur.Vt furti,rapinæ,legis Aquiliæ.Fab.lib.7.cap. 4. Sed etiam in formulis, cum pœnariæ sunt actiones, nos ita causam partimur an commissa sit pœna, an exigi debeat.Hotom.

ACTIONES populares dicimus,quę suum ius populo tuentur: inquit Paulus in l.1.ff.de pop. act.inter priuatas autem, publicas & populares hoc interest, quòd Priuatæ actiones sunt quæ rei priuatæ sunt, & ei soli cuius interest,conceduntur. Populares verò non quod priuatim alicuius,sed quod publicè interest per sequuntur:ac proinde cuiuis de populo conceduntur. veluti de albo prætoris corrupto, de sepulchro violato.Publicæ verò accusationes sunt, quæ lege aliqua certa publicorum iudiciorum constitutæ sunt:vt eius criminis de quo lex lata est,à certo Prætore quæstio exerceatur.illæ à Prætore vrbano, hæ à Questore certo exercebantur.l.non distinguemus. 32.§. de liberali. ff.de recept.arb.vbi Paulus ait populares actiones, maiores iudices habere debere. illæ pecuniariam, hæ capitis pœnam imponebant: illæ infamiam non pariunt, hæ pariunt omnino. Popularium autem aliæ Rempublicã directò,propriè,ac per se:alię cũiunctim spectant.propriè, vt actio de albo corrupto.l.si quis id quod. 7.ff.de iurisd.itaque si plures petant, prætor magis idoneum deliget.l. si plures. 2. de pop.act.ac proinde nemo eam in bonis suis habere dicitur. l.penulti.eod.l.si quis pro eo.56.§.vltim.de fideiuss.coniunctim,vt sepulchri violati.in quibus.is cuius maximè interest, præfertur, ac propterea constituere procuratorem potest. l. 3.eod.l. 3.de sepul.vio. De ijsdem popularibus actionibus Zonaræ locus libr. 2.intelligendus est,vbi scribit Romulũ eos omnes qui ætate militari essent, in legiones distribuisse:τοῖς δὲ ἄλλοις,inquit,τῷ δήμῳ ἐχρῆτο καὶ τὸν δῆμον ποπουλον ὠνόμασεν. ὅθεν καὶ παρὰ τοῖς βιβλίοις τῶν νομικῶν ποπουλάρια εἴρηνται, ἡ δημοτικὴ ἀγωγή.quem locum sic interpretor: Alijs verò, pro populo (id est, pro vrbana multitudine) est vsus:eosque populi nomine appellauit.qua de causa etiam in libris ad leges pertinentibus, popularis actio vocatur,quæ à Græcis δημοτικὴ nominatur. Sed eius loci fructus non ita magnus est.Hotom.

ACTIONES possessoriæ, quæ ex bonorum possessione concessa proficiscuntur: sicut dicimus hæreditarias actiones. l. penult. §. sed nunquid.ff.de bon.libert. Speilg.

ACTIONES præiudiciales dicuntur, quæ veniunt ex præiudicato id est, ante iudicato:sic dictę,quòd maiores & digniores causæ faciunt silere, & præeunt, id est,præiudicant minoribus. His agit pater erga filium,dominus contra seruum, patronus contra libertũ, & ediuerso super dominio,aut libertate. Zasius in §. præiudiciales.Præiudicium vt docet Fabius libr.5.cap. 2. aliquando significat defensionem non modo ex sententia prius data, sed & in futurum danda: vt cum petẽtem patris hæreditatem,nego esse filium: Sicq; præiudicia accipi posse pro causis de quibus prius iudicãdum est censet Balduinus in §.pręiudiciales.Institu.de act. quod earum definitio, vel finem allatura sit negotio,vel certam datura formam. Alij præiudiciales dictas existimant, vel quod in ijs magnum præiudicium vertatur, vel quod alijs aptæ sint præiudicare causis, vel quod per illas impediri videatur, ne præiudicium feratur:Verum illorum somnijs explosis Reuard. cap. 12.de præiudicijs Præiudiciales inde potius dictas putat, quod prius ad quas pertinent,causis per iudicem datum expediantur. Vide eum dicto loco,& 1. in verbo præ-

bo præiudicium. Hotomannus Schard.

ACTIONES possessionis ius exequuntur regulariter ex interdictis, quibus aut adipisci volumus possessionem antea non habitam, aut retinere, quam aduersarius impugnat, aut recuperare, quam contra ius amissam intendimus. §. sequens. Institut. de interdict. Oldend.

ACTIO præscriptis verbis, quæ ex conuentionibus innominatis datur, tum videlicet, cum causa subest (nam ex simplici nudaque conuentione, actionem non nasci constat. l. iurisgentium. in princi. & §. 1. ff. de pact. l. solent. ff. de præscri. verb.) præscriptis verbis, & nonnunquam in factum, dicitur. Etenim prætor, à quo olim actiones impetrabantur, vt Cicero pro Cecinna, certas actionum formulas, ad quas priuatæ lites accõmodarentur, de ijs tantum causis, expresserat, quæ ad tuendam communis vitæ societatem, præ cæteris necessariæ videbantur, Cicero pro Roscio Comœdo. de reliquis, certam agendi formulam, non conscripserat, nec sanè de omnibus poterat, ob variam, & emergentẽ quotidiè, de nouo negotiorum multitudinem. l. 4. l. qa actionum. ff. de præscri. verb. Vnde (cum de contractus nomine, ambigeretur, actionem tamen dari, ex gesto negotio æquum erat) generalem actionem ex pręscriptis verbis, & negotio gesto, lex ciuilis instituit. l. 1. ff. de æstimato. actio. l. 1. 2. 3. & 4. & l. quoties. ff. de præscr. verbis. extraordinem, sic contrahẽtibus vtilitatis causa subueniens. l. quæ religiosis. ff. de rei vend. quam ideo præscriptis verbis vocauit, & in factum (l. si tibi polienda. in fin. ff. de præscript. verb.) quod demonstrato, per simplicem rei gestæ narrationem facto, perinde vtiliter ageretur, ac si proprium & speciale actiõis nomen propositum fuisset, l. non debet. in fin. ff. de dol. l. Titius. in fin. ff. de præscrip. verb. l. cum mota. in fin. C. de transact. d. l. si tibi. in fine. Quoniam verò, à iure ciuili, instituta fuit, ciuilis passim appellatur. Vbi tamẽ nouus aliquis casus emergit, quo nullam actionẽ, nec quidem incertam, ciuilis lex prodidit, & tamen actionem dari æquum est, Prætor (qui ius ciuile, vt Papinianus ait, subsequitur. l. scio. ff. de testib.) supplens in eo, quod legi deest, actionem in factum, vtilem tribuit. l. quia actionum. & l. quoties. ff. de præscri. verb. eademque æquitate, prodita fuit in factum exceptio, quoties videlicet, alia deficeret: & nihilominus æquum esset, actionem ab actore propositam impugnari. l. apud Celsum. §. aduersus. ff. de except. dol. §. 1. de except. Et ideò Theophilus, hæc exceptio, inquit, in factum dicitur, quia διηγηματικῶς, id est, narratiuè opponitur, Theophilus d. §. 1. de exceptio. Præscriptis autem verbis actio, nunc incerti, nunc incerta vocatur (l. iurisgentium. versicul. & ideò. ff. de pact. l. rebus. C. de rer. permut. l. vt inter. C. de inutil. stipul. l. legem. l. cùm res. C. de dona.) ideò, quod nec certum habeat nomen, nec ex certa, definitaque conuentione, descendat: nec item, certa sit ei à prætore data formula, sed narratiuè tantum proponatur. d. §. 1. de except. Sanè & hæc exceptio à Prætore accommodatur, vbi ciuilis in factum deficit, sicuti de actione iam diximus, d. l. quoties. Corrasius in §. actionum. Institut. de action. Vt tamen actionem præscriptis verbis & in factum minime confundas scire oportet, quod actiones in factum generalissima appellatione sumantur pro persecutione exquantumlibet varijs causarum tam ciuilium, quam criminalium figuris. actiones verò præscriptis verbis aliquanto arctius referuntur, ad varias duntaxat negociorum ciuilium figuras, quæ cum innominatæ sint, habent tamen nonnihil cognationis & similitudinis cum nominatis contractibus. Vbicunque ergo in delictis, vel quasi delictis dubitatur, quænam competat actio, ibi semper in factum agitur, non præscriptis verbis: vbi vero de alicuius cõtractus actione ambigitur, & æquitas suadet actionem dari, tum vel præscriptis verbis, vel in factum agi potest. Sunt ergo actiones præscriptis verbis ex contractibus innominatis persecutiones, vt is, cum quo contraximus, fidem suam liberet. sicut verba quib. conuentio inita est, exigunt. Pręscribere enim hoc loco significat statuere, ordinare varijs pactiõibus, quod fieri placuerit contrahentibus, cum non est alia huiusmodi conuentionum forma, ac exitus, nisi vt seruentur secundũ tenorem, & pręscriptum verborum. Myns. §. actionum. Instit. de act.

ACTIO præteritarum operarum, est quæ datur patrono vel hæredi extraneo, exigenti æstimationem operarum seu fabrilium seu officialium operarum. l. 4. ff. de operis lib. Cæterum non habetur præteriti temporis vlla ratio nisi post moram liberti. Mora vero deprænditur si interpellatus à patrono recuset. l. 22. ff. eod. tit. vide Connanum lib. 2. cap. 8. nu. 11.

ACTIONES prætorias, qui dici putãt omnes quas prætor daret, lapsi sunt. Prætor, enim, cuius auctoritas, quantum ad cõstituenda iudicia attinebat, ad summũ perducta est fastigium, scilicet ante susceptam Imperatorum monarchiam, & ciuiles & suas actiões dabat, vel negabat. Vide infrà, Iudicia ordinaria. &, Prætorię actiones. Spieg.

ACTIO prima, actio secunda, rectè dicitur pro instantia prima, instantia secunda. Vide Oldendorpium in Copia.

ACTIONES priuatas, reliquas omnes intelligimus, exceptis popularibus & publicis. Olden.

ACTIO protutelæ introducta est à Prætore in fauorem adulti, qui sub tutela quidem non fuit, esse tamen potuisset, quo tempore administrarentur negocia eius à protutore l. 1. §. si quis quasi tutor. ff. de eo qui pro tut. aduersus eum qui subijt officium tutoris, falso putans se tutorem cum non esset, aut contra, ignorans se tutorem, cum reuera esset d. l. 1. §. quæro. pro tutore autem negocia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, siue se putet tutorem, siue sciat non esse, fingat tamen l. 1. in princip. & §. 1. ff. de eo qui pro tutor. vel curat. neg. ges. Hæc verò duplex est directa: de qua iam dictum est: & contraria: quæ persecutio est, de impensis in rem pupilli vel adolescentis vtiliter & ex officio boni viri factis l. 1. ff. de contrar. tutel. & vtili acti. de quo infra in actione tutelæ: Adde Taboetium in suo topico militiæ for. & legal. discip. Schard.

ACTIONES proprietatis causam continent, quæcunque ad rem familiarem exigendam seu vendicandam iure dominij accommodantur, siue in rem, siue in personam. Item, quæ propter respublicas institui solent. Olden.

ACTIONES quasi proprietatis causam complectuntur, quæ de rebus sacris vel religiosis proponũtur, scilicet gratia prohibendi aut restituẽdi. harum enim proprietas nullius est. §. nullus. Insti. de rerum diuisio. l. 2. §. quædam. ff. eod. tit. Oldend.

ACTIO pro socio, quæ ex vtraq; parte directa est, competit ab vsufructu. quem solus alter sociorum percipit, vel si dolum commisit in rebus communibus. Nã locum habet, quando duo ineunt contractum societatis, ita vt tam lucrum, quàm damnũ inter eos commune sit. Et si aliquis sociorum male & dolose versetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio.

ACTIO publiciana, vt singulariter monuit Oldendorpius duriciem & summum ius vendicationis attẽperat: adeoque vt absque huius beneficio, illa inutilis sit. Proinde non mediocriter errant, qui publicianam longo interuallo separant à rei vendicatione. Spiegel. Est autem actio Publiciana dicta à Publicio prætore, qui primus eam introduxit. §. sed iste quidem. Institu. de action. Estque duplex, & altera alteri ex aduerso respondet. Prior ei conceditur, qui cum rem alienam iusta ex causa bonaque fide aliquandiu possedisset, postea illam casu amisit. nam si is qui nunc possidet, dominus non est, Prætor æquius esse censet, eum qui iusta ex causa illam acquisiuit, quàm eum qui casu eam nactus est, obtinere. Itaque permittit ei rem illam ita petere, quasi iam vsucepisset, seu cęptam vsucapionem cõpleuisset, Etenim dicet actor, Aio hanc rem ex iure Quiritium meam esse, quàsi à me vsucaptam. Nam si de tempore possessor opponat, iuuabitur actor, qui ex iusta causa, rem à non domino bona fide accepit l. eum qui.

§.fin.ff.de publ. Vt non minus bona fides quam verum dominium actori quodammodo præstare credatur l.bona fides.ff.de regul.iur. Posterior autem aduerso casu datur,cùm quis aut Reipubl.causa absens,aut apud hostes per subiectas sibi personas rem alienam vsucepit: & is cuius res vsucapta est, neminem in ciuitate nancisci potuit absentis defensorem, aduersus quem agêdo vsucapionem interrumperet. nã Prætor ei promittit, ita rem suam petere, quasi vsucapta non fuisset.§. namque.& §.sequ.de actionib.l.1.& pass.ff.de publicia. in rem action.l.1.& pass.ff.ex quib.caus.maior. Hotom. Et hæc quidem in rem,vulgo rescissoria dicitur. Qua absens reuersus vsucapione prætoris aditi auxilio rescissa, rem vindicabit tanquam suam, & perinde ac si nunquam vsucapta fuisset.l.1.l.nec non.§. penult. ff.ex quibus caus.maior: Hæc etiam vtilis dicitur l.3.C.de restit.mil.l. vltim.C.quibus ex causis maior: Nam reuera res amissa est per vsucapionem, & ideo directa non competit,quæ solis dominis datur. Ceterũ beneficio prætoris, hi in quorum absentia res vsucapta est, pro dominis habentur. Siquidem nemo videtur re exclusus,quem prętor in integrum restituturum se pollicetur.l.nemo videtur.ff.de restit.in integ. Schard.

ACTIO Quanto minoris est qua emptor petit vt venditor soluat id,quanto minoris res valuerit, cum emeret eam,l.2.C.de ædil.acti. Eius interpretes duas species fecere,alteram quãto minoris res esset empta: ciuilem, alteram detractione vltimæ dictionis quanto minoris esset, prætoriam appellantes earumq; quatuor differentias constituentes Accursius: Bart.Castr. Salic.& alij ferè omnes in l.Iulianus.in princip.ff.de actio.empti.Sed Cynus d.l.1.& Fulgosius.d.l.Iulianus. alijque numero quidem pauciores, rationibus non tamen inferiores, rectè existimarunt hoc discrimen duplicis generis actionum, quanto minoris non esse recipiendum,non enim putant hæc re ipsa differre.Quãti res est,& quanto minoris empturus quis esset. Nemo enim pluris emit, quàm re vera valere existimat, quia non pręsumitur quisquam suum iactare.l.cum de indebito.de probat.Et inter hęc verba Quanti ea res erit, & quanto minoris eam rem esse apparet,nihil interest,sed in vtraq; clausula æstimationem rei veram fieri placuit.l.inter hæc verba.de verb.& rer.sig.& æstimatoria hæc actio passim vocatur.l.si quid venditor. l. bouem, §. aliquando.l.si hominem.de æd.edic.& multum vrget aduersus distinctionem illam duplicis generis quod ipsi Iurisconsulti his verbis Quanti res est,& quanti venierit promiscuè aliquando vno loco & in vna facti specie vtantur.l. si is qui hæres.§. est in potestate.de except. rei iudic. de qua re latius Mudæus d.l. Iulian.in princi.vbi validissimè ab ipso distinctio illa duplicis generis actionum.Quanto minoris expugnatur. Adde Taboetium in suo topico militiæ for.& legal.discip.Schard.

ACTIO querelæ inofficiosi, de qua voce pluribus infrà in suo ordine.locum habet dũtaxat, cum nullum aliud fuerit remedium, quo liberi ad bona defuncti parentis venire possint.§. iam autem.Institu.de inoffi. testamẽ.vnde vocatur vltimum adiutorium.l.maximũ vicium.C.de liber.præter.& vulgo querelam subsidiariam dicunt: in l.Papinianus.§. quis impubes.ff.de inoffic.testament. Rectè autem diffinitur iudicium esse rescissorium, quia rescindit obstaculum (vt Oldẽ. ait) exercendæ petitionis hæreditatis. Spieg.

ACTIO quod iussu dicitur, quæ aduersus eum datur,cuius seruus ipsius iussu cum aliquo contraxit, vt ipse in solidum quanti ea res est damnetur. nam qui cũ seruo iussu domini contrahit,non serui,sed ipsius domini fidem sequi videtur. l.1. & passim. ff. quod iussu. Hotom. Iussus ergo longe alia ratio est quam mãdati, nec enim is nisi in seruum cadit: sic non seruus à creditore mandato domini sed ipse dominus per seruum accipere existimatur: secus est in mandato quod eorum fit causa,qui non sunt in nostra potestate.Connan.li.6. ca.8.ad Senatusc. Vell.

ACTIO, quod metus causa,datur ei,qui probabili vel iusto metu coactus rem suam vẽdidit, tradidit,vel promisit, aduersus eum,qui metum intulit & in eum ad quem res peruenit: sed intra annum erit quadrupli propter contumaciam nolentis rem restituere iussu iudicis ante lit. contest.post annum verò simpli. l.1.& sequentib.& l.item si cum exceptione.1.respon.& §.post annum.& §.Pedius.ff.quod met.cau. Eius natura tacitè continetur, vt qui iudicis iussu ipsam rem restituat actori,absoluatur,Imper.Institut.de actionib. §.item actio. Prat. Oportet autem metum iustum fuisse,l.1.ff. quod metus causa: vt quia minime vanus sit, sed q vel constantissimum hominem percellere potest, cum vel mortis vel corporis cruciatum contineat l. interpositas.C.de transact.Et ideo præceptum principis,vel iudicis,qui alioqui sæuire solitus est,iustum metum inducit.l.2.C.de his qui per met. iud.non appel.facta autem per metum, actionis iure rescinduntur. Nonnunquam metus,officio iudicis retractari solet,quod contingit quando vxor mariti, vel filius patris sui minas metuens,aliquid preter suam voluntatem fecerit Bar. l.1.§.quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur. Neque enim sola patris vel mariti præsentia sufficit, sed minas accessisse necessarium est.Ias.in §.quadrupli nu.61.de act.

ACTIO rationibus distrahendis competit pupillo vel adolescenti,aduersus quondam tutorem,qui ex bonis pupilli aliquid abstulit dolo, vel etiam sine dolo,nec id retulit in rationes. Nec enim sufficere arbitrati sunt legumlatores, introductum esse actionem tutelæ, vt à tutorib. redderetur ratio, ni quoque liceret adulto impugnare rationem editam, & repetere res ablatas. Distrahere namque rationes in hoc iudicio dicitur pro eo,quod est accusare fraudem vel culpam tutoris,qui rem ex bonis pupilli abstulit,nec proinde retulit in rationes Vlpianus dispunctionem vocat ipsam rationis cancellaturam,in l.cum plures.ff.de bon.auth. iudic.poss.meminit huius iudicij Quintilian.lib.7.ca. 4.Schard.

ACTIO realis,est ex dominio,quasi dominio, vel iure in re specifico:personalis,ex obligatione.Spieg.

ACTIO receptitia,eleganti quadam loquendi forma dicta est,à recipiendo, hoc est accipiẽdo: qua olim tenebantur argentarij,aut alij quiuis debitores, qui se pecuniam licet non ante debitam, soluturos constituerant l.2.C.de constit. pec. sic dicta quod omnem omnino obligationem, in se reus sic constituens reciperet. Corras.§.in personam.Instit.de actio.In eam actionem (quòd ampla fuit,& latè patuit) venerat, quicquid pro mittebatur deliberatius & citra stipulationem rerum siue fungibilium,siue non fungibilium.Zas.in §.in personam.Institut.de actio.Hęc actio,& rei vxoriæ,omnino sunt sublatæ. Vide l.1.cap.de recept.act.& l.vnica.in princ.C.de rei vxo.act. Spieg. Cæterum,cum hæc actio alio modo constringeretur,hoc est,tãtum in ijs rebus, quarum mutuum esse potest, locum haberet, & plerũque anno vno finiretur:& dubitaretur,an quod in diẽ, vel sub conditione debetur,rectè constitueretur: Iustinianus statuit,constitutum,ad exemplum stipulationis, & in omni rerum genere locum habere posse, & perpetuam actionem parere: & omnino pure constitui posse, quod in diem, vel sub conditione debitum est.Balduinus.

ACTIO redhibitoria. Lege, Redhibitoria actio. hæc semestris est,quod mancipiorum vitia si quæ sint, tãto tempore cognosci possunt, & in curia emptorum augeri,vt postea nequeant sine magna venditoris fraude redhiberi.Connanus lib.3.cap.11.nu.8.

ACTIONES rei persecutoriæ sunt, quibus id petimus,quod ex patrimonio nobis adest.Paul.l.in honorarijs.ff.de act.& obligat.§.sequens.Institut. de action. Prat.

ACTIO rei vxoriæ,erat olim actio in rem,per quã vxor dotem suam soluto matrimonio repetebat. Dos enim (vt scribit Boetius) licet matrimonio constante in bonis viri sit,est tamen in vxoris iure & post diuortium velut res vxoria peti potest.Et Imp.l.penul.C.de iur.

iur.dot.dos & ab initio vxoris fuit, & naturaliter in eius permanet dominio. non enim quod legem subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas deleta vel cõfusa est. hæc ille. Dabatur autem hæc rei vxoriæ actio, nõ solum vxori, sed & marito ad exactionẽ dotis quam semel præstari placuit, qualiacunque verba fuerint, siue scripta, siue nõ, etiamsi in pollicitatione rerum dotalium stipulatio minime fuerit subsecuta: dotis enim promissio speciẽ eius contractus gerit, qui dicitur do vt facias, do dotẽ vt contrahas matrimonium, igitur subsecuto matrimonio potest ad dotem maritus agere, etiam nudo pacto promissam, quãdoquidem ex parte sua causam impleuit pactionis. & hæc actio dicebatur rei vxoriæ: Sed postea Iustinianus sanciuit, vt in huiusmodi dotis constitutione intelligeretur stipulatio adiecta, siue ea interuenisset, siue nulla, aut inutilis vt patet ex l. vnica. C. de rei vxor. acti. Credo, vt etiam ante matrimonium contractum non esset pœnitentiæ locus, neque reuocari aut imminui posset semel dicta dos, vt si promisissẽ tibi decem pro dote Caiæ, non liceat mihi discedere à conuentis, si modo eam duxeris in vxorem. Connanus lib. 1. cap. 3. nu. 1.

ACTIO rerum amotarum propter honorem matrimonij introducta est, quum lex atrocem & turpem actionem furti concedi nollet. l. 1. & 2. ff. de acti. rer. amot. & l. vlt. & §. vlt. C. eod. Clariss. Equ. Germanus, Ioann. Zottus à Pernegle splendidi in aula regia Quæstorij ordinis columen, studiosorum Mecenas, quem commendat singularis prudentia, longo rerum vsu comparata, qui cum mihi vetus inuiolatæ amicitię vinculum est. cuius ergo in prioribus editionibus in dictio. Quęstores pecuniæ, mentionem fecimus, quum me nuper in Nemetum, quæ hodie Spirensium est ciuitate, adhibuisset mensæ suæ conuictore ornatissimo viro Sebastiano Tunscelio à secretis regno, latinè græceque non mediocriter callente, rogaret, qui factum esset vt in hac Rhapsodia nobilem alioquin actionem rer. amot. prætерissem, mox ingenuè, quod erat excepi non id nisi per incuriam factum, & fortè pleraque similia oculatiorem lectorem desideraturum. Spieg.

ACTIO rescissoria, est in rem actio quam Prætor ei, cuius rem aduersarius dum ex iusta causa abesset vsucepit, rescissa pro imperio, & pro nihilo habita vsucapione, concedit: vt eam rem nihilominus quàm si vsucapta non esset, vindicet. Vt docet Imp. §. 5. de actio. vnde intelligitur finem huic actioni non hũc esse propositum, vt vsucapionem rescindat: ipsum enim Prætorem id pro imperio causa cognita facere: sed vt res à possessore vindicetur. Vt patet ex l. 21. & l. 21. ff. ex quibus caus. maior. Hoto. Adde Taboetium in topico suo militiæ for. & legal. discip.

ACTIO restitutoria dicitur, quæ in veterem debitorem, pro quo mulier intercesserat, ea muliere liberata restituitur. l. quamuis, 8. §. 6. & 7. ff. ad Velleian. l. 8. C. eod. Hoto. Non enim creditorum odio sed mulierum gratia introductum est senatusconsultum Velleianum l. 14. ff. ad S. C. Velleianum. Et cum mulieris persona subtrahatur creditori propter Senatusconsultum, integra causa pristina restituenda est. l. aliquando. l. quãuis. ff. hoc tit. de quo latius Connanus lib. 6. cap. 8. nu. 10. Schard.

ACTIO reuocandæ donationis dicitur, qua vtitur is qui rem quampiam donauit, aduersus eum cui donauit, si eum ingratum probauerit. rem enim donatam per hanc actionem recuperat. l. vlti. C. de reuoc. donat. & §. 2. de donat. Hotomann. Fit autem ingrati actionis mẽtio l. penultim. C. de libertis & eorum libr. Condictio autem tractatur in l. vltim. C. de reuoc. don. Schard.

ACTIO reuocatoria contra eos competit, in quos res & bona debitoris alienata sunt titulo oneroso, si ipsi possessores fraudem debitoris sciuerunt, id est, participes fraudis fuerunt. Zas. in §. item si quis. Institu. de action. Sunt autem tres actiones reuocatoriæ, tribus authoribus introductæ. Pauliana, quam nonnulli rectiùs Paulinam dici putant, Fauiana, quam malunt Fabianã appellari, & Caluisiana. Errant enim qui actionem in factum addunt pro quarta specie rerum incorporalium: quãdoquidem istæ actiones tam corporales, quam incorporales res complectuntur. Verum, quia propriè ex facto alienantis in fraudem dici non possunt, cum propter hoc factum etiam dentur aduersus alios: iuxta l. actionum genera §. actionum autem. ff. de obligat. & acti. igitur rectè generali ista appellatione actiones in factum vocantur sæpè à Iureconsultis. Oldendorp. Vt autem Reuocatoria competat tria concurrere necesse est, primo vt res alienata sit, secundo vt in fraudem creditorum, tertio vt bonis à creditoribus possessis res alienatæ sint l. Fulcinius. ff. ex quib. cau. in poss. Schard.

ACTIO sequestraria à sequestro vocatur apud Põponium, in l. si in Asia. §. cum in sequestro. ff. deposit. item Vlpian. in l. si quis adfirmauerit. §. Labeo. ff. de dol. malo. Spieg.

ACTIONEM Seruianam plerique à seruando dictam putant, inter quos & Zasius est §. item Seruian. Instit. de act. Sed non à seruando alioqui seruatoria diceretur: sed à Seruio prætore, qui primum eã edicto suo proposuit, alij rectius appellatam existimarunt. Corr. d. §. item Seruiana: & datur pro rebus coloni, vel inquilini tacitè obligatis, ei qui ædes, vel horreũ, vel diuersorium, vel aream, in ciuitate, aut prædium rusticũ extra ciuitatem locauerit l. 2. & l. 3. ff. in quib. caus. pig. vel hypot. tac. cont. d. §. item Seruiana: porro inter Seruianam & Saluianum interdictum hoc interest, quia iudicium Seruianæ actionis in rem est, & ita petitorum l. si cum vẽditor. ff. de euict. vtpote quod aduersus possessores rerum inuectarum competat. l. 1. C. de prec. & Sal. interd. licet enim creditor nudam possessionẽ auocet d. l. si cum venditor: quæstio tamen proprietatis etiam vertitur, siquidem oporteat illum non modo rem sibi obligatam probare. sed præterea eam in bonis debitoris fuisse tempore obligationis contractæ. l. & quæ nondum §. 1. ff. de pign. Interdictum verò Saluianũ possessorium est adipiscendæ §. sequens. in fine de interd. videlicet possessionis, rerum coloni, dominis rei locatæ tacitè obligatarum. l. 1. & 2. ff. de Sal. interd. cum scilicet inter creditorem & debitorem de pignoris possessione certatur l. 1. C. de precario. quum tamen Seruiana aduersus alios quoque possessores detur. Quasi Seruiana: quæ datur creditoribus ad pignorum persecutionẽ d. §. item Seruiana. hæc eadem est cum hypothecaria & in nihilo differt ab illa vt declarat Bart. in l. si. ff. de Sal. interd. rectè dicens ibi glossam esse corruptam, in quãtum dicit, quod aliud est in Hypothecaria & aliud in quasi Seruiana. non enim debebat dicere in quasi Seruiana, sed in Seruiana. Quasi autem Seruiana dicta est: primum ad differentiam Seruianæ. deinde, quia hypothecaria actio, propter expressam conuentionem & consensum inter debitorem & creditorem, magis ex iure ciuili, constare videtur, quam ex authoritate prętoris. Verumtamen, quia Seruius prætor ei formam dedit, & primus edicto suo in forum produxit: ideo illi nuncupata fuit hoc temperamento quasi Seruiana. Olden. Nonnunquam tamen & Iurisconsulti Seruianam appellant hypothecariam l. 3. §. 1. ff. ad exhib. l. si debitor. ff. de pign. acti. l. 1. §. cum prædium. l. si superatus. l. si ab eo. ff. de pign.

ACTIO serui corrupti, competit domino in duplum super damno illi facto, siue rerum ablatarum, siue contumaciæ in dominum, siue diminutione existimationis, qua minoris existimatur dominus propter seruum nequam. Zas. in §. omnes. Institut. de action. Refertur autem hæc actio ad tempus serui corrupti, vel recepti non ad præsens: venitq; in hoc iudicium æstimatio rerum quas secum abstulit, quia omnino damnũ multiplicatur l. in hoc iudicium. ff. de seru. corrupto. Differt autem ab actione legis Aquiliæ quia etiam hæc aduersus confitentem in duplo est, Aquilia autem inficiantem duntaxat coercet.

ACTIO seruitutis confessoria, & negatoria. Vide, Actio Confessoria.

ACTIONES stricti iuris sic appellatæ sunt, quia in ijs nihil venit, nec quicquam iudex potest, nisi quatenus nominatim à partibus conuentum est, tametsi id iudex forte æquum statuit. Quodcunque enim palam verbis expressum non est, omissum intelligi debet l. quicquid astringendæ l. si ita stipulatus §. Chrysogonus. ff. de verbor. obligatio. Hoc enim ius perquam durum, exactum, ac strictum est, vt vocibus tantum ac literis superstitiosè spectatis maximè ab æquitate discedatur. Corras. lib. Miscell. 2. cap. 8. num. 15.

ACTIO subsidiaria dicitur ea, quæ contra magistratus instituta est, qui aut omnino à tutoribus vel curatoribus satisdari non curauerunt, aut non idoneè passi sunt caueri, §. sciendum. de satisdatio. tut. l. 1. & 4. ff. de magistr. conuen. l. 1. §. 7. ff. de tut. & rat. dist. Continet itaque hæc actio vltimum præsidium, quia tûc demum exercetur, vbi non est indemnitati pupilli satisfactû excussis bonis tutoris, itemque fideiussoris eius, nec non collegarum, qui etiam periculum propter consortium administrationis subeunt vt rescripsit Gordian. l. aduersus. C. de magistr. conuen. Nomen autem ex eo reperit. nam quemadmodum subsidiarij propriè dicebantur triarij, qui dum primus & secundus ordo pugnabant, vt ait Festus, subsidebant: eodem modo primo loco tutores, tum eorum fideiussores, postremò quasi res ad triarios pupillo redierit, magistratus conueniuntur. Hotomann. Adde quod subsidiaria non saltem dicitur ea, quæ pupillis contra magistratus datur, sed & his qui nulla actione ordinaria cum aduersario in iudicio experiri possunt. Ita ergo proprijssimè in factum actio subsidiaria dicitur, quæ alijs actionibus deficientibus, tanquam postremus comes alijs succedês, per leges surrogatur. Peckius l. 3. §. ex hoc edicto. nu. 5. naut. caup. stab. Actio enim subsidiaria à subsidio nomê habet, quod scilicet his qui nulla actione ordinaria experiri cum aduersario in iudicio possunt subueniat: sicque etiam actio de dolo subsidiaria dicitur, quia tû demum competit vbi nullum aliud auxilium superest.

ACTIO tributoria, est actio in personam, quæ in dominum datur, quo sciente vna cum seruo in merce peculiari contractum est, nisi res æquabiliter inter creditores partitus sit: nimirum vt alia tributio fiat. l. 1. & pass. ff. de tribut. acti. Hotomann. Cæterum duo necessaria esse videntur ad actionem tributoriam, primum mercem esse, vt sit negociatio: nam non nisi eius peculij fit contributio in quo seruus est negociatus. Et oportet quidem mercem esse peculiarem, nam si propriè domini esset magis competeret institoria. l. 1. ff. de tribut. act.

ACTIO vectigalis, est actio in rem, qua vtitur is qui vectigalem fundum conduxit, aduersus possessorem & eos à quibus eum fundum conduxit. l. 1. ff. si ager vectigal. Vlpianus l. 15. §. 13. ff. de damno infect. Si de vectigalibus ædibus non caueatur, decernendum est, vt eodem iure esset, quo foret is qui non cauerat. post qđ decretum vectigali actione vti poterit. Hotom.

ACTIO venditi, siue ex vendito, est actio in personam, per quam qui rem vendidit, precium, eiusq; post rei traditionem, quamuis precariam, vsuras, itemque sumptus in rem factos, & quod inter contrahendum pactum sit, postulat. vti docet Vlpian. l. 13. §. 17. ff. de acti. empt. Hotomann. Veniunt ergo in hoc iudicium cum primis quatuor: precium nimirum quanti res vænit: vsuræ quoque tardius illati pretij l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de acti. empti. pœna conuenta si ad diem pecunia soluta non esset d. l. Iulianus. §. idem Papinianus. vel non sit factum, quod ab emptore venditori fieri cô uenit. l. prædia. ff. eod. titul. ac denique sumptus qui à venditore in re distracta facti sunt d. l. Iulianus. §. præterea. ff. eod.

ACTIO tutelæ directa est quæ competit adulto, qui sub administratione tutoris impuberem ætatê trâsegit, aduersus quondam tutorem cuiuslibet generis l. 1. §. 1. ff. de administr. & peric. tutor: vt administrationis suæ, omniumq; rerum gestarum rationê reddat ex eo die, quo per denunciationem, vel quomodocunq; cognouerit se tutorem esse l. quidam decedens. §. vlti. & l. seq. ff. de admin. tut. Schard.

ACTIO tutelæ contraria est quæ non solum tutori, verum etiam ei qui pro tutore negotia gessit, competit, aduersus quondam pupillum, nunc adultum, vel adolescentem legitimæ ætatis factum, cuius tutelam vel curam administrauit, etiamsi ipsi, quorum tutela est administrata, noluerint tutores vel curatores conuenire, puta cum nihil eis absit. l. 1. §. vlt. l. 1. ff. de contra. & vtil. tutel. acti. Hæc vero actio contra pupillos ideo introducta est. nam si nullam haberent tutores de administratione actionem contra pupillum, essent ad tutelam cogendi homines pignoribus aut vinculis: & ideo vt facilius ad administrationem eorum accedant, & promptius aliquid de suo pro pupillis impendant: dum sciunt se id omne suis actionibus recepturos. datur illis iudicium tutelæ contrarium. de quo tractatus extat, de contraria tutelæ & vtili actione, vtilis autem hæc appellatur, quia vt Imperator inquit, vtilitatis causa huiusmodi actiones inuentæ sunt. De his Cicero libr. 3. offic. vbi de bonæ fidei conuentionibus agit. In his, inquit, magni iudicis esse statuere, præsertim cum in plerisque essent iudicia contraria quid quenq; quique præstare oporteret Fenelus ad titu. de obl. quæ ex quas. del. nasc.

ACTIO viæ reiectæ dicitur cû vicinus sub prætextu refectionis vel sine ædificatione temere ac citra vllam necessitatem efficit, vt per agrum vicini eundû & iumentis agendum sit publicè contra morem & vsum veterem, tantum fundi sui dilatandi gratia: reijcere enim hic est vmb werffen/ vt cum dirigitur via in alterius agrum. Olden.

ACTIO vi bonorum raptorum est, per quam ab eo qui rem eripuit, quadruplum intra annum exigitur, in quo simplum inest: post annum, simplum duntaxat. ait Imperator, sub titulo, Vi bon. rap. in principi. Hotomann.

ACTIO vtilis dicitur, quæ non incipit currere creditoribus, nisi quando eis est experiundi potestas: hoc est, nisi postquam bona debitoris non alienata, vendita sunt, & debitores necdum soluti. 2. Vide Ferr. in §. item quis. eod. tit.

ACTIO vtilis ex contractu, datur iuranti: in qua medium concludendi est contractus. Zas. in §. item si quis post. eod. tit. Sciendû item, quòd Actio vtilis, quæ opponitur directæ actioni, dicitur ea, quæ nec ex verbis legis, nec ex mente legis competit, imò legislator non cogitauit de eis, sed posteriores Iureconsulti moti æquitate. & rationis pietate extendût etiam ad causas non nominatas in lege. Idem in §. Præiudiciales. eo. Est tamen vbi vtilis tollit directam actionem. vt in l. in causæ. in fin. ff. de procur. Spieg.

ACTA assertoria dicuntur, quæ allegant, sed non probant. Zas. in §. curare. Instit. de act.

ACTA, à Commentarijs, ex Ciceronis verbis distare, ostendit Bud. in annotat. ad l. abesse. de minor. nempe Commentarios esse priuatam memoriam: Acta autem debere esse memoria publica testata, quę in ærario esse solebat. Spieg.

ACTA, & Actitata. Vide, Positio.

ACTA coram iudicibus de priuatis causis confecta, ea iure nostro, vt attestatur Alcia. priuatorum acta. l. in fraudem. §. ex his. de iur. fisci. aut priuati actus. l. actus. C. de ferijs. vel acta forensia. l. comparationes. C. de fid. instr. non autem publica appellantur. l. bona. de verb. signi. iure tamen Pontificio, vel potius recentiorum consuetudine, Acta publica latius accipiuntur, nempe pro omnibus iudiciarijs instrumêtis à notario tanquam publica persona confectis. arg. c. quoniam côtra. de prob. Spieg.

ACTA diurna, quæ per singulos dies fiunt & scribûtur. hinc Actuarij scribæ apud Sueton. in Cæs. cuiusmodi esse apparet, quos hodie ecclesiasticum tribunal alum-

alumnos habet notarios contractuum. Spieg.

ACTA circumducere. id est. antiquare, & delere. Paulus in l. acta. ff. de re iudic. Acta apud se habita, si partes consentiant & iudex hoc permiserit potest [illegible] die iubere circumduci: nisi vel negocium, vel lis terminata sit. Spieg.

ACTA à Gestis vt distent, Iason differit in l. 2. C. de eden. Quanquam gesta elegantius dicuntur res gestę. Interdum tamen, Roterod. teste, Actus pro gestis legimus. Spieg.

ACTA honestè superior ætas, id est, in rebus honestis transacta.

ACTA præsidum notis scribere. l. inter eos. ff. ex q-bus cauf. maior. Spieg.

ACTA publica, quæ ad fiscum, vel ad commentaria Principis, vel ad grammatophylacium pertinent. Sed & Acta publica, pro libris etiam & tabulis continentibus publica ciuitatis acta, id est, negocia, quæ & pro legibus. (Statuta vulgus appellat) plerunque intelligun tur. Id quod apud Plinium iuniorem, eruditiss. vir Catancus adnotauit. Spieg.

ACTOREM frustrando efficere, hoc est, litem calumniosè differre. Africanus in l. fin. ff. de procurat. Spieg.

ACTOREM ad pristinum actum redire. Vide Iureconf. in l. quæsitum. §. Papinianus. ff. de Fund. instru. Spieg.

ACTOR in causis forensibus, generali vocabulo is est, qui agit, & vocat alium in ius (der cleger) quippi am ab ipso petens in iudicio. ff. de iudi. l. in tribus. & ff. fin. regun. l. iudicium. Hinc Actio officium ipsum ius persequendi. dicitur & fabularum actor: vt & Actio fa bulæ, hoc est, ipsa per gestus repræsentatio. Actor item pro eo, quem vulgus vocat directorem, siue superintendentem apud Paul. in l. vltim. de offi. præsid. Vlp. ad fin. l. 1. ff. de ser. corr. & pro seruo ab Vlpiano ponitur. L. denunciasse. de adul. Actorem quoque appellant Iurisc. petitorem: Reum verò possessorem. vt in l. Carbonianum. §. ibidem Iulianus. ff. de Carbon. edict. Obseruauit & Dn. Oldendorp. ciuitatis Procuratorem apud Vlpianum pro Actore poni, in l. nec ciuitatis. ff. de procurat. Item Actorem & Syndicum promiscuè accipi. l. 1. ff. quod cuiusque vniuers. nom. l. cum aliquando. ff. neg. gest. Quære Syndicum. Spieg.

ACTOR, in iudicijs dicitur quicunque causam agit: quemadmodum actores in theatris, qui fabulas agunt. Cicero in Bruto, Eodem anno etiam Moloni Rho dio dedimus operam, & actori summo causarũ & magistro. Horatius in Arte, Consultus iuris, & actor causarum mediocris. Terentius in Prol. Heautont. Oratorem voluit esse me, non prologum: vestrum iudicium fecit: me actorem dedit. Sed hic actor tantum poterit à facundia, quantum ille potuit cogitare commodè, qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum. Sic libro tertio de leg. Actor enim (inquit) & moderator non modo mentem ac voluntates effingit, sed pene vultus eorum, apud quos agit. Hæc propriè. Factum est autem loquendi consuetudine, vt actores dicantur núc ij tantum, qui ad iudicium prouocauerunt. Cicero in Partit. Cùm est in inficiando reus, accusatori hæc duo prima sunt: sed Accusatorem pro omni actore & petitore appello. Idem etiã in vocabulo Reus vsuuenit. Hotom.

ACTOR seruus dicitur idem qui dispensator, nimirum qui pecuniæ domini tum exigendæ, tum dispẽsandæ præest. l. 5. §. 3. ff. de doli excepr. l. Sticho. 40. §. 3. ff. de statulib. Hinc apud Vlpianum, Actor, pro seruo præstantissimo & optimo, in l. legato. 37. ff. de leg. & fid. lib. 3. Legato generaliter relicto, veluti hominis, nec optimus, nec pessimus accipitur. Itaque homine legato, actorem non posse eligi. Vide Dispensator. Plautus Atrienses appellat. Hotom. Hi actores nunc à faciendo factores nuncupantur Paulus l. vltim. ff. de offic. præs. vtitur & Iustinianus in §. pœna Institu. de iniurijs, ibi aliud in seruo actore. & Columella cap. 7. lib. 1. ita fit vt & actor, & familia peccent, & ager sæpius infametur, & cap. 8. Idemque actori præcipiendum est, ne conuictum cum domestico, & multominus cum extraneo habeat: Aldobrandinus Inst. de curat. §. interdum.

ACTOR dicitur qui & syndicus: id est, qui aliorũ causam agit, vt Cicero, cùm Siculorum causam aduersus Verrem agitet: Me, inquit, actorem delegerunt. Hinc, qui à municipijs, collegijs, alijsque corporibus actionum instituendarum causa constituebantur, Actores à nostris appellantur. Caius l. 1. §. 1. ff. quod cuiusque vniuersit. Quibus autem permissum est corpus habere collegij, societatis, siue cuiusque alterius eorum nomine proprium est ad exemplum reipublicæ habere res communes, arcam communem, & actorem, siue syndicum: per quem tanquam in republicà quod communiter agi fierique oporteat, agatur, fiat. Hotom.

ACTOR publicus seruum publicum significat. C. Tacito. Mancipari singulos actori publico iubet.

ACTOR in tribus mixtis iudicijs dicitur, qui ad iudicium prouocauit. l. 13. ff. de iudic. Hot.

ACTOR dicitur is, quem tutor vel curator ad agẽ dum quasi procuratorem auctore Prætore constituit. l. vnica, C. de act. à tut. vel cur. l. tutor. 6. ff. quand. ex fact. l. si actor. 10. C. de appellat. Ergo Curator ad patrimonij totius: Actor ad litium tantum administrationem instituitur. ille à magistratu deligitur: hic à tutore vel curatore proditur, à magistratu confirmatur. Tutor cu ratoris adiuncti sibi periculum non præstat, actoris verò præstat. §. vltim. de curat. vbi copiosius hæc exposui. Hotom. Actorem autem Theophilus. §. interdum. Institu. de curatorib. dictum putat quod per acta constituatur. Alij verò ab agendo dictum putant, quod quasi tutoris personam agat sicuti actores comœdiarum dicimus & Atellanarum actores dixit Liuius libr. 7. Valla lib. 4. Aldobrandinus d. §. interdum: Sunt qui dicant Actorem ad litium pupillarium administrationem tantùm institui: cùm tamen vbi diffusa sunt negò cia, aut vbi tutoris ætas, dignitas, postulat, actor constitui possit, atque ideo ad extraiudicialia, quod Paulus docet. l. decreto. ff. de adm. tut. & Impp. d. l. vnic. Est & Actor qui à procuratore siue in rem suam siue non, constitutus est, l. si actor. & l. sequent. ff. de procuratorib. Prat.

ACTVARIOLVM erat quod decem remis agebã tur Ciceroni lib. 16. ad Atticum. Prat.

ACTVS dicitur id quod agitur. l. 21. in fin. ff. de testam. l. duos. ff. de duob. reis. quo sensu etiam accipitur in l. actus. 77. ff. de diuers. regul. quo loco Pomponius & P. Decius explicant qui sine actus legitimi. Prat.

ACTVS etiam est ius agendi vel iumentum, vel vehiculum Instit. de seruit. præd. Vide Varronem. 4. de ling. Lati. Actus, generale verbum esse Vlpian' scribit l. Labeo. 19. ff. de verb. sign. Actus etiam administrationẽ sonat Scæuolæ l. 40. §. 3. ff. de stat. lib. Stichus seruus meus actor, si rationem omnem actus sui hæredi meo reddiderit, liber esto. Prat. Hot.

ACTVS omnes in genera duo distribuêre Impp. l. actus. C. de ferijs: in publicos, & priuatos. Prat.

ACTVS in geometria, minor pars iugeri Fest. libr. 1.

ACTVM administrare dixit Vlpianus l. 1. §. si seruus. ff. si is qui test. lib. & Scæuola l. vxorem. §. codicill. ff. de leg. 3. & in Alexandri ad Vrbicum constitutione. l. 1. C. ne quis lib. inuitus. lib. 11. Prat.

ACTVM est, Donatus in And. In summa rerum desperatione ponitur Actum est, Ilicet. hæc res secundũ ius ciuile dicitur: in quo cauetur ne quis rem actam apud Iudices repetat. Sic ipse in Phormione: Actum, aiunt, ne agas. Idem in Adelph. Actum est, dicitur in eã re, de qua iam lata sit sententia. Hot.

ACTVS generale verbũ est, ait Vlpianus, siue verbis, siue re quid agatur: vt in stipulatione, vel numeratione. Contractus autem vltro citroq; obligatio, quod Græci συνάλλαγμα vocant, veluti emptio, venditio, locatio, conductio, societas. Gestus rem significat sine verbis factam. l. 19. ff. de verb. sign. Hot. Actum inquit text: in

in l.Labeo.19.de verb.signif.generale esse verbum: quo loco Verbum non vt grammatici vsurpare solent sumitur: sed pro nomine. Siue enim sit nomen siue pronomen siue altera pars orationis, Iureconsulti Verbũ solent dicere, atque ita Verbum pro quacunque voce quæ aliquid significat intelligunt: vt in tit. de verb.signific.est videre. Et actus generaliter intelligitur pro omni eo quod agitur: siue verbis agatur, vt stipulatio. §.1.Institu.de verb.oblig.l.1.ff.eod. Vnde in stipulationibus, cum quæritur quid actum sit, verba stipulationis spectanda sunt quę si obscura vel ambigua sint contra stipulatorem sunt interpretanda. l.stipulatio ista. §.in stipulationib.iuncta l.eum qui calendis.& l.sequitur.in fin.ff.de verb.oblig. Siue secundò, re agatur, vt in numeratione.§.1.Institu.quib.modis re contrah.oblig. Et generaliter etiam accipimus actum, cum dicitur, quòd Actus agentium non operentur vltra illorum intentionem.l.non omnis.ff.de reb.cred.& ita accipitur in l.enim actum.& l.2.ibi. Et sanè sicut æquum est actus sui rationem reddere.ff.de neg.gest.licet ibi gl. strictè accipiat pro redditione rationis: quam gloss.sequitur Bal.in sua margarita.in verbo actus.potest tamen eo loco etiam generaliter sumi.vt seruus non teneatur reddere rationem cuiuscunq; actus siue re siue verbis qué in seruitute gessit.facit l.quæ vtiliter.§.1.ibi. & l.obseruare.vers.rectè.ff.de offi.procõsulis.vbi ingressus Proconsulis incerti & inopinati turbant prouinciales & actus eorum: quod intelligendum de quocunque actu: quamuis glos.ibi interpretetur actu pro actionibus,& negotiationibus, quæ expositio legi illi non conuenit. Itidem accipitur in l.Thais.§.Stichus.de fideicom.lib. l.fin.ff.com.præd.ibi, neque enim sicut viuentium ita defunctorum actus suspendi debet. Similiter sumitur in l.1.in fin.ff.de off.præf.vrb.l.aduersus.ff.de except. Rebuff.

ACTVS interdum pro facto accipitur. vt l.Paulus. al.l.non tantum.ff.rem ratam haberi.Paulus respondit non tantum verbis ratum haberi posse, sed etiam actu. l.more.ff.de ferijs.facit l.fugitiuus.& l.cum quærebatur.ff.de verb.sign.Ex qua interpretatione multa inferuntur, de quibus videndus Petr.Rebuff.in Comment. suo super tit.de verb.sign.ad l.Labeo 19.

ACTVS ab agendo dictus est: estq; seruitus prædialis, quæ ius armẽtum gregemúe per prædium alienum agendi cõplectitur. A via autem & itinere hoc differt, quòd iter est proprium hominum, actus pecudum, via vehiculorum. vnde sequitur, vt itinere actus, actu via latior atque amplior sit: homo enim transire per angustiorem aditum, quam grex aut armentum potest. & rursus grex per spacium angustius quàm vehiculum. Quare qui actum habet, habet & iter: qui viam, actum & iter. at hoc non reciprocatur: tametsi quoniã is qui vehem ducit, iumentum agit. Frequenter agendi verbo via quoque continetur, veluti si quis eundi agendi seruitutem promittat. hæc enim formula & pecoris coniuncti vehicularis actum complectitur. Itaque illud Seruij in quartum Aeneidos, intelligendũ est: Via, inquit, est actus dimidius, quà potest ire vehiculum. nam Actus duo carpenta capit propter euntium & redeũtium occursum. Atqui Varro in libris de ling. Lat. Viam octo pedes latam esse dicit. Actum verò quatuor duntaxat, quod Caius confirmat in l.8.de seruit.rust. Præterea Iustini.sub tit.de seruit.præd.Et iter, inquit, & actum in se via continet. Vsum ergo & loquendi cõsuetudinem Seruius respexit: sed in definitionibus ac differentijs proprietas verborum explicanda est. Hot. & Iacob.Rænard.ad leges 12.tabul.cap.14.Duaren.lib.1. anniuers.disp.cap.31.

ACTVM agere, id est, rem administrare.l.Thais.41. §.ab hæredib.ff.de fideicom.lib.quod & actum gerere dixit Vlpian.l.notionem.99.in fin.ff.de verb.sign.l.vlt. in princ.ff.de publica.& vectig.Prat.

ACTVS, in agris spatium est Senecæ libr.5.Epist.28. Horum quidã sunt minimi, alij duplicati, alij quadrati, auctore Boet.lib.2.Geomet. Actus minimus quatuor pedibus latitudine,& 120.lõgitudine protẽditur Boet. Epist.38.Varroni lib.4.ling.Lat.Sic accipiendus est Festus lib.1.Duplicatus ducentos quadraginta pedes explicat Boetio. Quadratus ex omni latere 120.pedibus concluditur eodem auctore & Anto.Augu.lib.2. Emẽdat.ca.vltim.Ab eo actu ducuntur.Prat.

ACTVS masculino genere reperitur quidem, sed in carmine. vt apud Lucanum, Licet ingentes abruperit actus. Cęterum, Actus, qui à præsenti executione nomen habent, & legis fictione, vel interpretatione inducti sunt, veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, seruioptio, datio tutoris, neque diem, neq; conditionem accipiunt, quoniam dies, vel conditio nomini ipsius actus executionique repugnat. Vide l.actus.de reg.iur. Spieg.

ACTVS conditionalis, ad effectum illum necessarius esse definitur, qui aliter quàm conditionaliter geri nequit: id est, nisi sub tali conditione geratur, ad præstitutum effectum perueniri non potest. Ex Salomonio.Spieg.

ACTVS extranei qui sint notatur in ff.de testamẽ. l.hæredes palàm.§.fin.de duob.reis.l.duos.in fi. de verbor.obliga.l.continuus.137.de adult.l.quod ait.§.quod ait lex.l.cum antiquitas.C.de testamen.& ideo dicitur fieri in continenti, quod fit vno contextu, nec diuertitur ad actus extraneos, ita quod nullus actus contrarius interponatur. c. quia propter. extr.de elect.c. indẽnitatibus.de elect.libr.6.& ibi Archid.& gl. super verbo extraneos. Et plenè de hoc vide Alb. in l. sententijs, C.de error.aduoc.& in l.interrogatio.§.quinimo.vers. his expeditis.ff.de pactis.

ACTVS forensis, qui in iudicio versari consueuit.

ACTVS legitimi explicantur in l. actus. de regul. iuris.

ACTVS legitimi dicuntur omnes quacunque Iuris scripti parte inuenti.& de hac materia videte Dyn. in l.actus.de reg.iur.in 6.Nebriss.

ACTVS plures respicientes vnum finem, dicuntur vnum negocium, vt arare, serere, & si quæ similia.l.si pupilli.§.fin.ff.de neg.gest. Spieg.

ACTVS priuatus quis sit, vide.ff.de itin. actuq; priuat.in prin.

ACTVS publici, & priuati, vide l.actus.C.de ferijs.vbi dicitur, quod actus publici contentiosæ iurisdictionis quindecim diebus Paschalibus quiescere debent, poterunt tamen capi latrones illis etiam diebus. l.prouinciarum.C.eod. Reb.

ACTVS rerum est, quem vulgò rerum & negociorum expeditionem vocant.

ACTVM, ista clausula in instrumento denotat perfectionem.Paris.cons.27.nu.15.vol.2. Sed postea. nu.16. contrarium concludit.Io.Fr.Dec.

ACTVS voluntarius dicitur, qui diuersimodè geri potest: & ex contrario, qui non nisi vno modo geri potest, dicitur necessarius. Ex Bartoli doctrina. Spiegel.

ACTVS in dubio an præsumatur perpetuus an temporalis, vide notata in solenni tractatu d. Lauri. de san.quod extantibus masculis, &c. in secunda colu. Alber.

ACTVARIVS. Actuarius dicitur, qui acta, actionesque calamo præpropero describit, & descripta recitat. Seneca, Multum viua vox facit, non quidem hæc, quæ alienis verbis commodatur, & actuarij vice fungitur. Itaque actuarius tanquam notarius est. Quinimo Oldendorpius (vt refert Spiegelius) actuarios scribas esse ait, quos notarios contractuum dicimus: hi verò erant serui publici quibus ea de causa, scribarum & notariorum munus mandabatur, non quod existimarent illud libero homine indignum esse, sed quod Romanorum iure non licuit per liberas personas acquirere, sed per eos tantum qui sunt in nostra potestate, sic tamen vt nec filijfamilias alijs quam patribus, nec serui nisi dominis suis possent acquirere. Schard. ex Connani comment.lib.2.cap.2. Dicuntur autem actuarij vt & actores ab actis, quibus scribendis dabant operã. Serui autem publici dicuntur l. 2. ff. rem pupilli sal. fore. & l.18.ff.de

l. 11. ff. de adop. Cæterùm hoc munere seruis interdixit Arcadius l. generali. C. de tab. lib. 10.

ACTVARII limites, de quibus Hygin. lib. 1. de limit. constit. Actuarius (inquit) limes, qui primus actus est ab eo quintus quisque, quem si numeres à primo erit sextus: quoniam quinque centurias sex limites cludunt. & paulo pòst, Actuarij extra maximos latitudinē habent pedum 12. Prat.

ACTVARIAE naues, id est, quæ remis aguntur non modò velis. Marcel. l. 2. de capt. Vlpia. item: Quædam, inquit, naues onerariæ: quædam, vt ipsi dicunt, emphractæ sunt, id est vndique clausæ: insulso reiecto scholio. Baysius tamen in de Re nauali, hunc locum aliter legi posse indicat. Spieg.

ACVI, præteritum ab acesco. Vlpianus. Si vinum venditum acuerit, vel quid aliud vitij sustinuerit, id est, factum fuerit acidum, acorem contraxerit. Spiegelius.

ACVLEOS translatè, pro seueritate pœnæ sumi, in Constitutionib. ab Alberico indicatur: & habetur. l. 1. §. potestas. C. vt intra cert. temp. quæst. termi. l. 1. C. de summa trin. ibi, aculeos nostræ indignationis. l. manichæos. C. de hæret. aliquando aculeos, id est, motus primos. c. si Paulus. 35. quæst. 10. in princip. Spiegelius. Alberic.

ACVISSE vinum dicitur & coacuisse, quod in acetum versum est Vlpiano l. in venditionib. 9. ff. de cōtrahend. empt. l. 1. ff. de peric. & com. rei vendi. & Pomponio l. nuper. 85. ff. de legat. 3. Hinc ducitur

ACOR, vitium illud Vlpiano l. si quis 4. §. pen. ff. de periculo & commodo rei vendit. & sæpè apud Columellam. Prat.

ΑΚΡΟΔΡΥΑ, omnes arborum species. l. 236. ff. de verbo. signif. Suidæ omnes arborum fructus. Prat.

ACVS varia Festo lib. 1. significat. apud Vlpianum est instrumentū quo crines distinguuntur ornatus gratia, atque ideo inter ornamenta recenset.

ACVS cum margarita quam mulieres habere solent, enumerantur ab Vlpiano in l. argumento. 25. §. ornamentorum. ff. de aur. & arg. Itaque Festus: Acus dicitur, inquit, qua ornatrix vtitur. 1. Pertinebat autem ad comam exornandam. Hinc illud Martial.

Fugat acus tortas. sustineatque comas.

Et Tertullianus de pœnit. Cedo acum crinibus distinguendis. & puluerem dentibus elimandis. Hotoman. De hac dictione vide latius Tyraquellum in l. connub. l. 3. glo. 1. parte 3. num. 27.

ACIEVLA capitis leg. 1. C. Theo. de repud. eodem sensu accipitur. Prat.

A D

A. D. apud priscos notæ erant, ante diem significantes. quod imperiti scriptores cum ignorarent, pro a. d. scripserunt ad. Rectè igitur illud esse animaduertendum, monuit Paulus Manutius, quod vbi apud Ciceron. in impressis libris legitur, ad 4. Kalend. ad 6. Id. ad 3. Non. & similia, in vetustioribus libris legi A. D. Prateius.

AD præpositio composita cum dictionibus à consonante incipientibus, mutat d. in consonantem quæ sequitur, id quod omnes, qui de orthographia scribūt, annotauere: vt accurro, quod ex ad, & curro componitur: affligo, ex ad & fligo. In Pandectis tamen, quas Florentini ex præda Pisana in archiuo adseruant, semper reperiuntur præpositiones integræ, quod & antiquos obseruasse, ex numismatis, & monumentis literarum marmoribus incusis, etiam hodie videmus. Itaque in codicibus illis archetypis non legitur ex ortographorum ratione, accresco, affero, affinis, agnatus, appono, arrogo, asscribo, assentio, assiduus, astringo, & huiusmodi, sed adcresco, adfero, adfinis, adnatus, adpono, adrogo, adscribo, adsideo, adsiduus, adstringo. hoc est, ad, præpositione integra. Hæc namque omnia & similia (tametsi non mutant sensum) retinenda est tamen antiquorum librorum maiestas, in libris maximè legum: qui quo sunt vetustiores, eo habentur maioris autoritatis. Nam si quis per regulas artis Grammaticæ conaretur talia castigare, non minus peccaret, quam si pro repetundarum, & finium regundorum, & de familia herciscunda, & de communi diuidundo contenderet, scribendum esse repetendarum, & finium regendorum, & familia herciscenda, & commune diuidendum. quod regulæ, quæ traduntur à Grammaticis de formatione verborum, id fieri debere præcipiant. Apud antiquos namque gerundia & participia futuri in dus, à verbis tertiæ & quartæ coniugationis inclinata, in undus, non in endus desinebant. Plautus in ipso statim initio Amphitrionis: Vt vos in vostris voltis mercimonijs emundis vendundisque, pro emendis & vendendis. Permansit tamen hæc declinandi forma in hoc verbo, Eo is, & ab eo compositis, vt eundi, eundo, eundum, adeundus, a, um, prætereundus, a, um, Dicimus quoque hodie præesse quempiam iuridicundo potius, quam præesse iuridicendo. Nebrisson.

De dictione AD, vide textum in l. non putabam. & ibi Alberic. ff. de condit. & demonstrat. & in l. qui filium. §. vltim. versicul. ad annum. ff. ad Senatusconsult. Trebellian. & in l. qui duos. §. 1. ff. de manu. testam. & in l. quidam Hyberus, cum gloss. in verbo, ad parietem. & ibi Bartol. ff. de seruitutib. vrban. prædior. & ibi glo. in l. militis codicillis, in princip. & ibi Bartol. & Bald. ff. de testamen. milit. Archid. in c. presbyter, in princip. 78. distinct. & in c. ecclesias. 13. quæstio. 1. Oldendorpius consi. 49. colum. 2. versicul. de ad, quod includat, Ioan. Andr. in c. si gratiosè, de rescript. libr. 6. Alberic. in authentic. hoc ius. colum. 2. C. de procurat. & in l. ordinata, paulo antè finem. ff. de liber. caus. & in dictionario in verbo, AD, Bart. & Bald. in l. si cui legetur. in princip. & ibi quoque Alexand. & Francisc. Aretin. colum. 2. ff. de legat. 1. Bald. in Rubric. ff. solut. matrimon. circa medium. & in c. si quis de manso. colum. 4. titul. de controuers. inuestit. & consi. 31. præsuppositis verbis. libro 4. quod repetitur consi. 356. eodem libr. 4. Imol. consi. 10. Floria. in l. item sic. §. qui haber. ff. de seruit. rustic. prædio. Alexan. consi. 54. viso processu. colum. 3. versic. itaque pro dimidia, lib. 5. & Cæpol. consi. 2. super casu, colum. 3. versic. 5. hoc probat. Petr. Ferrar. loco allegat. in præc. versicul. illudque Horatij libr. Epistol. 2. epistola quoque secunda.

--- Lassus. dum noctu stertit. ad assem

Perdiderat.---

Id est, integrum assem, omnes facultates. Vt tamen interim non omittas multis Grammaticis hoc interesse inter AD, & IN, Vt in theatrum ire, sit theatrum intrare: ad theatrum verò ire, in locum theatro proximum ire. Nec illud quoque, hanc dictionem, ad: interdum idem significare, quod post. Tullius ad Atticum libr. 12. Aut nescio quid intersit, verum illuc nunc veniam, an ad decem annos. Rursumque: Solebat me pungere, ne Sampsicetani merita in patriam, ad annos sexcentos maiora viderentur, quàm nostra. Super quo & tu videas è nostratibus Alex. consi. 137. in causa & lite vertente inter Lancelotum, colum. 3. versic. peccat & in alio, lib. 2. Tyraquellus in tractat. de retraict lignagier, §. 1. & iour. gloss. 11.

AD præpositio locum & personam sonat Festo libro 1. Eandem intentionis notam esse ex Cæcilio docet Gellius noctium Attic. libro 7. capite 7. Proximitatem quandoque sonat Proculo l. quidam Hyberus. 13. ff. de seruit. Ad parietem. id est, iuxta parietem. Interdum pro aduersus, vel contra accipitur. l. commissa. ff. de public. & vectiga. ibi, ad hæredem. authentic. de non alienand. §. vt autem. Interdum significat post. apud Iulianum in l. qui duos. §. 1. ff. de manumiss. testament. Sic apud Paulum in l. militis. ff. de testamento militari. vbi Accursius id annotat, licet Bartolus ibidem sumi pro iuxta, censuerit, nisi dicat ibi fortè, pro ante sumi, vt sæpè apud M. Ciceronem. Brisson. Conditionis quoque nota est, l. quibus diebus. §. final. ff. de conditionibus & demonstrationib. Bartolus tamen & Bald. ibidem modum significare aiunt, & ex recentioribus quidam. vide Alberic. ibidem. facit ad hæc l. si vir. ff. locati. l. insulam. §. fin. ff. de iur. & fact. ignoran. l.

diuus. ff. si cui plus quam per legem Falci. Nonnunquã includit. l. final. ff. de Senat. l. final. ff. de aduocat. diuers. iudic. l. post duos. ff. de condit. & demonstrat. & l. non putabam. & ibi Alberic. eod. titul. l. ad veterani. ff. ad legem Falcid. Nonnunquam Ad excludit. l. rem. ff. de actio. empt. §. per venditionem. Authen. quamuis. C. de procurat. & ibi Alberic. & Cyn. in l. à caligato. ff. de nuptiis. Interdum ponitur pro propter. l. quam vtiliter. & ibi glo. in verb. ad honores. ff. de negot. gest. l. 1. C. de superind. lib. 10. ibi, ad solas literas, id est, propter solas literas. Aliquando pro ab, vt, ad hæredes. pro, ab hæredibus. secundùm vnam lecturam. in authenti. de defens. ciuit. §. 1. Ponitur etiam pro præter, c. cupientes. §. ad hæc. de elect. lib. 7. & ibid. Archid. Aliquando pro super ponitur. c. habet. 2. quęst. 5. Interdum etiam sonat pro, vt Iauoleno in l. cum hi. 12. ff. de muneribus & honoribus. & Scæuolæ l. 3. ff. de vac. & excus. muner. & Ciceroni Verrin. 5. Qui inquit, ad statuam pecuniam contulerunt. Et in proœmio decretalium, §. sanè. ibi, ad communem vtilitatem, id est, pro communi vtilitate. Interdum pro apud sumi liquet in libro Digestorum in l. sed si hoc. §. 1. ibi, ad eum subsideret. ff. de condit. & demonstrat. l. vxorem. §. sorori. ibi, ad hæredes. ff. de legat. 3. l. vnic. in fin. ff. apud eum à quo. Cicer. ad Atticum. Cùm, inquit, ad me bene mane Dionysius fuit. Liuius li. 10. Cæterùm nõ plus annorum ad hostes erat. Hanc quoq; significationem adnotauit Seruius in Donati grammaticen. Aliquando pro vsque sumitur. l. mariti. §. quinquennium. ff. de adult. ad eum diem, id est, vsque ad eum diem. Ad, item impletionis & absolutionis nota est apud Marcellum. l. non putabam. & ibi Bartol. ff. de condit. & demonstrat. Sumitur etiam pro ob, l. nulli. C. de sacrosan. eccles. ibi, ad vicissitudinem, id est, ob vicissitudinem. Aliquando designat animum l. fratris. aliàs firmo, aliàs, Firmio. ff. quand. dies leg. ce. Denotat & nonnunquam adherentiam, l. meminisse. ff. de offic. procons. & lega. ibi, vsque ad euentum successoris. Prat. Alb.

AD delectum non respõdere, id est, detrectare munus militiæ: de qua phrasi eleganter Duarenus lib. 1. disputat. cap. 4.

AD manum pro in promptu. Africanus l. tutor. 19. §. cum haberes. ff. ad Velleian. Prat.

AD modum exilij pro ad finem exilij dixit I. C. in l. quia necessitas, de liberali causa. Duar. lib. 1. disp. c. 12.

AD vrbem magistratus dicebantur, qui cum potestate prouinciali, aut nuper è prouincia reuertissent, aut nondum in prouinciam profecti essent, sed extra vrbem manerent. F. Hotoman. in 3. Verrinam.

AD agnatos & gentiles, prouerbium est è iure sumptum, cùm aliquem mente captum esse significamus, propter leg. 12. tabul. Si furiosus existet, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto. Varro lib. 1. de re rustic. de vitib. loquens: Duo in primis spectasse videntur Italici homines in colendo: possentne fructus pro impensa ac labore reddere: & vtrum saluber locus esset an non: quorum si alterutrum decollat, & nihilominus vult colere, mente est captus, atque ad agnatos & gentiles est deducendus. Columel. li. 1. Portius quidem Cato censebat in emendo agro inspiciendoque præcipuè duo esse consideranda, salubritatem cœli, & vbertatem loci: quorum si alterutrum deesset, & nihilominus vellet incolere, mente esse captum, atque ad agnatos & gentiles deducendum. Hot.

AD bestias dari, bifariam vsurpamus, primum de dãnatis, qui lacerandi bestijs obijciuntur. l. quod ad statum. 12. ff. de pœn. l. 11. ff. de veter. l. 8. ff. de falsis. Itaque ad bestias damnati, crebro dicuntur, vt in l. ad bestias. 31. ff. de pœn. l. 8. ff. de fals. l. eius qui. 8. in fin. ff. de testamẽ. Tum prætereà de ijs qui operas suas vt cum bestijs pugnent, locare consueuerant: quos Cicero in Sextiana Bestiarios appellat. Sic accipienda lex 1. ff. de ædil. edi. l. 3. §. lege Iulia. ff. de testib. l. 4. ff. de accusa. l. 1. §. qui operas. ff. ad Tertul.

AD Sabinum, ad Ferocem, ad Scæuolam hæc verba, & si qua talia, non dedicationem operis, quod M. Tull. in lib. Epistolarum ad Atticum, Græcè προσφώνησιν, & alij πρὸς τινας vocant, sed rerum ab alio iam captarum retractationem promittunt. Duplicem autem significationem habent, aliàs enim his verbis notæ significantur, quæ breues ac succinctæ quædam sunt animaduersiões, non sine priorum reprehensione: vnde & nomen. Sic Ser. Sulpitius notas ad Qu. Mutium scripsit. Claudius Tryphoninus ad Seruidum Scæuolã, Paulus, Vlpianus & Marcellus ad Papinianum, quas constat per Cæsares quosdam sublatas esse. Significãtur autem & lectiones, siue longiores commentarij, quod genus videntur libri Sex. Pomponij fuisse, ad Q. Mutium, Saluij Iuliani ad Vrseium Ferocem & Minutium Saturninum, Pauli, Vlpiani & Pomponij, ad Sabinum & Plautium: & aliorum ad alios, quos latè Politianus lib. 5. Epistolarum ad Modestum scribens recenset. Qua in re animaduertisse videor, Notas eorum ferè qui notantur libris insertas, nec temerè à quoquam peculiari in eam rem conscripto libro editas esse. Cæterùm ex commentarijs nemo nõ proprium quoddam ac iustum videtur opus fecisse. Iacob Curtius lib. 2. Coniecturalium. cap. 2.

AD venandum canes, pro venaticis canibus dixit Terentius. Ad lecticam homines pro lecticarijs Catullus. Lygdamus, ad cyathos pro pincerna Propertius, doctiss. Torneb. lib. aduers. 23. cap. 6.

ADACTVM iusiurandum dicebatur, id, quod nõ vernaculum esset, sed peregrinum, & aliunde adscitũ, vt si quis Christianus Iudaico more iuret, vel quod nõ spontaneum, sed adactum sit: vel quod sponte susceptum, nemine cogente, si Suidæ credimus, & Etymologico. Prat.

ADAE lapsu corrupta humana natura duplex vitium contraxit. videlicet mendacium, & errorem. Mendacium ex dolo, & malitia; Error verò ex imperitia, & fragilitate proficiscitur. l. 1. §. 1. ff. de dolo malo. iũcta l. si per errorem. in fin. ff. de iurisd. Vtriusq; vitij lex sem per rationem habet: ne si omnes negotiorum species sub mendacij pœna complecteretur, bonorum quoq; virorum fragilitatem, venia dignam, puniret.

ADAM Hebræorum lingua hominem significat, vt ex Regio vate didici. Sic enim ait Psalm. 94. יהוה יודע מחשבות אדם quod ita verterunt septuaginta κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Adam nouissimus, interpretatur Christus. Clem. vnic. de summa Trinit. & fid. ex Paulo Apostolo Rom. 5.

ADASIA, ouis vetula partus recentis. Fest. libr. 1. Prat.

AD ferrum damnari dicebantur qui gladio plecti, quiq; capite truncari debebant. l. eius. 8. ff. de testa. vbi tamen Cuiacius hoc de ludo gladiatorio intelligit. Ferrum pro gladio sæpè dixere M. Cicero & Virgil. idque translatitiè, vt ait M. Fabius lib. 8. cap. 6. Sic ad gladium dixit Paulus lib. 5. Sent. tit. 18. Prat.

AD summam rem publicã dixit Vlpianus l. 1. §. si is, qui nauem. ff. de exercit. pro rei publ. vtilitate. Prat.

AD custodiam templi seruos relinquerem, item ex eo tempore, quo templum explicitum fuerit apud Scęuolam in l. seruos. ff. de alimen. legat. Spieg.

AD aliud ministerium transferre. l. si cui balnei. ff. quib. mod. vsusfruct. amit. Spieg.

ADAQVARE pro irrigare, vt & apud Palladiũ, verbum est. Rhodigino teste, vulgò non frequens.

AD arma & rixam procedere pati prætor non debet, quos potest sua iurisdictiõe componere. l. si cuius. §. sed si inter. al. est l. æquissimum. ff. de vsufr. Spieg.

AD calend. Ian. atque item de cæteris, qui eiusmodi loquendi figura existimant semper tempus reddi incertum, eos errare indicat Erasmus, de conscribendis epist. Spieg.

AD constitutũ diem venire, significat quod vulgus diceret, venire ad præfixum diem siue terminum. Spie.

ADAERARE, ab ære deductum est, quare sine aspiratione scribi debet, in l. septem. C. de erog. mili. anno. lib. 12. vt legitũr in editione Haloandrina. Est aũt Adærare, ære æstimare. Ac vt Taurellus de militiis ex casu exponit,

exponit, ad precium species ac annonas militares redigere. An gelts wert angeschlagen. Est autem huius l. sensus, exponente Budæo, species quæ militibus stellaturæ causa penduntur a Prouincialib. si pecunia permutentur, æstimari tanti debere, quantum est fori preciū. Accursius hic Adæratas species perperam intelligit, quique sequuntur eum, ad ærarium delatas, pro ære æstimatas. Simili modo in l. vnic. C. de collat. don. lib. 10. adærationem interpretatur æris prꝑstationem. Olden. Vide infr. in dictione ἀπαργύρωσις.

ADAERATA prædia ab eo dicta sunt, quòd à frumentaria, aut vinaria, speciariaque præstatione ad ærariam redacta sunt. Sic & adæratas possessiones, & adærationem legimus apud Cæsares: & ærarias annonas ab ære, vt ærarios milites dictos. Taurel. præall. loc.

ADCRESCERE dicitur portio, quæ alteri personæ vel rei accedit l. si Titio. §. si. ff. de vsufr. l. seruus. 67. ff. de acq. hæred. l. & Proculo. 20. ff. de leg. 2. cum simil. lib. innumeris lib. Digest. & apud Impe. l. vni. §. in his itaque. C. de cad. tol. Propriè autem adcrescere dicimus quod per alluuionem accedit. l. insula. l. ergo. ff. de acqui. rer. dominio. Itaque alluuioni comparatur ius adcrescendi. l. si Titio. de vsufr. Neq; id abs re: nam vt alluuio tacitum latensq; est augmentum, ita adcrescendi iure, portio deficientis alteri ipso iure adcrescit d. l. vnic. §. in his itaque. l. 1. in fi. l. 3. l. 8. l. 11. ff. de vsufr. adcresc. Huic quando locus sit, disces ex l. re cōiuncti. ff. de leg. 3. & l. triplici. ff. de verb. sign. & vtrobique Alb. Bart. Iason, Alciat. d. l. re coniuncti. Azo in Sum. C. de test. mili. & vide F. Ripam in d. l. re coniuncti. Prat. & Goueanus de iure accrescendi.

ADDICERE est auctionem facere, hoc est, bona sua proscribere, & licitantibus obijcere, & rem venalē ei, qui plus cæteris obtulerit, tradere. Quod ἀπαρτίαν προγράφειν, ἀπαρτίαν καταβάλλειν τὰ κτήματα, πωλεῖν τὰ ὄντα Grecè dicitur. Plinius, Tabulas inde omnes, ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri ædilitas Romani trāstulit, addictas, hoc est, publicè venditas. Item Quintilianus, Omnes facultates in pretia collegi, rus, seruulos, & omnia vtiliora properanti festinatione parētis addixi. Porrò, addicere pro destinare, deuouereque ponitur. Virgilius,

---huic me quæcunque fuisset,
Addixi---

Vnde addictus morti, hoc est, destinatus, deuotus, obnoxius, & condemnatus. Cicero de duobus Pythagoricis loquens, Cùm is (inquit) qui morti addictus esset, paucos dies commendandorum suorum gratia postulasset. Addicti etiam vocati sunt homines obærati & nexi, qui lege 12. tabul. ob æs alienum creditoribus in temporariam seruitutem addicebantur. Hos autem ἀγωγίμους & καταδεδουλωμένους Græci dixerunt, eosque creditori ducere domum, & in eos & vitæ, & necis habere potestatem, cùm soluēdo non essent, à Prætore permittebatur, cuius quidem hæc erant verba, do, dico, addico. Hinc est quod ait Plutarchus in Solone, à cuius lege hoc ius manauit, οἱ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγώγιμοι τοῖς δανείσασιν ἦσαν, id est, qui oppignoratis corporibus mutuabantur, creditoribus addicebantur. Verùm cum tandem addictorum lex ipsa durissima videretur, eam nos publicus repudiauit, & à Diocletiano sublata est postea condita sanctione, vt testatur l. ob æs alienum. in C. Iustiniani, sub titulo, de actionibus & obligationibus. Item addicere in publicum pro publicare. Addicere opus aliquod, pro locare faciendum. Adicere sententiam, pro vendere. Et de reliquis. Quas significationes, & loquendi formulas verbi addicere, legendis bonis authoribus venabere. Anchor.

ADDICERE, verbum est summum è tribus Prætorijs: hoc est ex illis tribus, quibus vniuersum Prætoris imperium ac potestas continebatur: Do, Dico, Addico, primum dandi iudicis significat potestatem, secundum iurisdicendi & ferendæ sententiæ. tertium iudicati faciendi & exequendi: nam addicendo ius faciebat: veluti cum in cessionibus addicebat: cùm in vindicijs, cùm in bonorum possessionibus: item cùm aliquem suis creditoribus in seruitutem addicebat, vt proximè supra, aut furiosum atque amentem causa cognita decernebat. Hot.

ADDICERE in bonorum cessióibus. Vide Cessio. Hotom.

ADDICERE bona, meo iudicio, Prætor tum dicitur, cùm aut secundo decreto bonorum possessionem largitur, hoc est, possiderē iubet: aut cùm eius bona qui iudicatum facere non potest, petitori attribuit. De priore exemplum est in Verrina III. Domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebātur: mihi det possessionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det, mihi bona addicat. De posteriore apud Plautum in Pœnulo:

Quid in dubitas, quin extemplo tibi
Duplicet, vbi auri & hominis fur leno fiet,
Neque id vnde efficiat, habet: vbi in ius veneris,
Addicet Prætor familiam totam tibi.

Vtriusque exemplum est in Verrina II. Simul in iure dicendo bonorum possessionumque, contra omnium instituta addictio & condonatio. Hot.

ADDICERE dementem & insanum rationibus necessarijs, Cicero in Paradoxis trāslatè dixit, consuetudinem Prætoris exprimens, qui legis 12. tabul. imperio furiosos & dementes eorumque familiam; id est, fortunas omnes agnatis gentilibusque addicebat. Ego verò (inquit, de Clodio amico suo sentiens) te non stultum, vt sæpe, non improbum, vt semper, sed demētem & insanum rationibus addicam necessarijs.

ADDICERE litem, in 12. tabul. pro secundum aliquem iudicare. Gell. lib. 17. cap. 2. Post meridiem præsenti litem addicito.

ADDICERE proprium est Prætoris, rem alicui vt eius fiat pro potestate attribuentis. Traductum postea verbum in magistros auctionum: à quibus in eos qui rem, nisi precium intra diem certum augeatur, emptori attribuunt, postea deriuatum est. Hinc tit. libr. Pand. 18. De in diem addictione: quum venditor ea conditione rem emptori addicit, si intra certum tempus nulla ad precium fiat adiectio. vt enim in auctionibus publicis primo emptori venditur quidem res, deinde si nullus superuenerit, qui precium augeat addicitur, aut secundo si non accesserit tertius, sic nulla allata conditione meliore res est primi emptoris cui addicta est: Ad eam Plautus alludit in Captiuis:

Age sis roga emptum: nisi quis meliorem afferet,
Quæ tibi atque amicis placeat conditio magis,
Quasi fundum vendam, meis me addicam legibus.

Alloquitur AEgio Parasitū, cui cœnam promittit, sed parcam: quare illum monet, vt si melior offeratur, arripiat. Hotom.

ADDICERE nummo prouerbiale est quod vulgo dicunt. Fragmento panis vendere quod donationis est instar cum obtentu venditionis rem donantes, inuidiam donationis vitamus: aut pudori accipienti cōsulimus. vt Budæus attestatur. Sed & Erasmus noster indicauit prouerbiale esse. Nummo addicere, pro eo quod est, minimo vendere. Est autem fucus quo legibus imponitur, prohibentibus donationes. l. si quis cōduxerit. ff. locati. l. si quis autem conduxit ad fin. de acquir. possess. Spieg.

ADDICI bona libertatis causa in iure legimus multis locis. vt l. vlt. C. de testamē. manum. l. 2. & 4. ff. de fideicom. lib. & apud Imp. De eo cui libert. Hoc autem sic intelligendum est, vt cui hæres non extat, eius bona cuiuis, qui se æs alienum soluturum caueat, libertatū conseruandarum causa attribuantur: vt etiam seruorū manumittendorum, si cōsentiant patronus efficiatur. Quod si Fiscus vacantem hæreditatem occupet, libertates præstet, quod ius à D. Marco institutum traditur l. 6. & vlt. C. de test. manu. Hot.

ADDICI iudex pro dari à Prætore & certæ controuersiæ disceptandæ attribui apud Papinianū. l. cum furiosus 39. Paul. in l. iudex 46. & Pompon. l. si in iudicis 80. ff. de iudic. Itaq; legitur in Florentinis libris: cū in alijs

in alijs addictus legatur. Item vt apud Paulum l. debitor 59. in fin. ff. ad Trebell. & l. 4. in fin. ff. eo quod certo loco. Hotom.

ADDICTI dicebantur apud veteres qui pecuniæ damnati quod iudicatum facere non possent, nexi in seruitutem creditoribus addicebantur. Vt ille Veturius de quo scribit Val. Max. lib. 6. cap. 1. Quintilia. libr. 5. Quod autem proprium non erit, differés erit, vt aliud est seruum esse, aliud seruire qualis esse in addictis quæstio solet. Qui seruus est si manumittatur: fit libertinus: non item addictus. Et libr. 7. Seruus cum manumittitur fit libertinus. Addictus, recepta libertate, est ingenuus. Seruus inuito domino libertatem non consequetur: Addictus, soluendo citra domini voluntaté, consequetur. Ad seruum nulla lex pertinet: addictus legem habet. Propria liberi, quæ nemo habet nisi liber, prænomen, nomen cognomen, tribum: habet hæc Addictus. Cicero pro Flacco. Iste cum iudicatum non faceret addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Hoc autem quoddam seruitutis genus fuisse argumento est Liuij locus ex libr. 6. quem subijciam: Tum verò ego inquit nec quicquam hac dextra Capitolium arcemque seruauerim, si ciuem commilitonemque meum tanquam Gallis victoribus captum in seruitutem ac vincula duci videam. Inde rem creditori palam populo soluit: libraque & ære liberatum emittit. Hotomann. Atque hinc illud Festi intelligi potest. Addicere damnare est, quod addicere pœnæ aut seruituti significat.

ADDICTIO in diem est vide supra addicere proprium.

ADDITAMENTVM est, quod pristinis bonis postea accessit. l. quoties. §. constat. ff. de adminis. tut. cum similib. locis quos Alberic. citat. Spiegel. Est etiam lucrum nuptiale l. inter socerum. §. cum inter. ff. de pact. dot. Canonistæ dotalitium vocant c. ex parte de for. comp. Tholosates Agensamentum vocant. Corras. lib. 3. Miscell. cap. 1. nu. 5. Schard.

ADDITIO, pro adiectione, non facit perpetuo rē nouam: sicut nec detractio. Qua de re præ cæteris videndus Iason in enarratione. l. ius ciuile.

ADDITIONALES, vulgò vocant nouos articulos prioribus addendos. Vide Speculat. de deposit. §. quarto.

ADDITVS, pro datus in l. cum furiosus. Item l. Iudex datus. ff. vbi quis ager. Spieg.

ADDVCI, declaratur interdum per verbum venire, vt, res in crimen adducta est, hoc est, in crimen, siue criminationem venit. Interdum per verbū redigere. vt in angustiam res adducta est.

ADDVCI in iudicium, apud Ciceronem pro Cluentio. Spieg.

ADEMPTIO legatorum dicitur, cùm testator ea legata quæ alicui attribuerat, adimit: vel his verbis, non do, non lego: vel alijs, mutatam testatoris voluntatem significantibus. l. 1. & pass. ff. de adim. & transf. leg. Hot.

ADEPTVS nō videtur possessionem is, qui ita nactus est, vt eam retinere non possit. adeptus quidem es, sed quum restituere debeas, non videris adeptus esse inquit Iabolenus l. 72. ff. de acquir. possess.

ADEMPTA hæreditas filio esse dicitur, quando non instituitur. l. sicut certi. C. de testam. milit. Sp.

ADEMPTIO ciuitatis est, cum quis sua ciuitate expulsus, in exilium agitur.

ADEO Festo libr. 1. duas habet significationes, nam cùm prima acuta effertur, idem significat quod accedo. & in hoc significatu varius eius verbi vsus est, vide inferiùs paulò Adire. Cùm autem secunda acuitur, idē est, quod vsq; eò Festo lib. 1. quo significatu accipitur apud Vlpianum l. iurisgētium. §. adeò. ff. de pact. l. adeò. ff. de iurisdi. Accipitur etiam pro non solum, vt in §. si Titius. Instit. de rer. diuis. Prat.

ADESSE ea non videri, quæ casu adsunt, rectè ex Pauli sententia colligit Bartol. l. quæsitum. 78. §. si. ff. de legat. 3. Prat.

ADESSE pro, præesse, quidam accipi existimāt in l. 2. C. de stat. & imag. Prat.

ADESSE nolle S.C. verba, nō vtique exigunt vt latitet, sed & si contemnat venire: hoc est non solùm latitans, sed & venire contemnens adesse nolle dicitur l. si cum 28. §. 1. ff. de fideicom. lib. Prat.

ADESSE trifariam accipitur. Adest, qui præsens est, cui contrarium Abesse. Secundò adest, qui auxilio est, fauetque. sic adsunt propriè aduocati, patroni & amici, teste Donato in Phorm. Tertiò significat aduenire. Huc ades ò formose puer: id est, huc veni. Spieg.

ADESSE pro aduocationem præbere vt proximè dictum in l. 6. ff. de postulādo. l. 1. §. aduocatos. ff. de var. & extraordinarijs. l. 5. §. sunt qui putant. ff. de his quæ vt indignis. l. 19. §. 1. ff. de donationi. l. 9. ff. de pœn. l. 7. ff. de iure fisci. l. 2. C. de aduoc. diuers. iudic. quod Græci dicunt παρεῖναι. Plutarch. περὶ πολυφιλ. ὁ φίλῳ μὴ [illegible] Sic apud Sueto. in Claudio. cap. 38. & apud Senec. libro 5. de beneficijs. cap. 8. hoc verbum accipitur, & alijs multis locis, quos aliàs retuli. Dicuntur etiam adsistere qui aduocationem præbent. l. 54. ff. de rei vindica. Adesse causæ suæ etiam litigantes dicuntur. l. 69. ff. de procur. l. 29. ff. de inoffic. testa. Briss.

ADESPOTA & hermæa dicuntur, omnia ista quæ dominum, assertoremque nullum habent, sed eius domini sunt, in cuius territorio inuenta fuere, Galli cōmuniter espauus vocant. Schard. ex Connani commu. lib. 3. cap. 4.

ADFILIARI, Vide Ecclesia.

ADFINE, quod cum re ipsa aliquam habet similitudinem, vel adfinitatem. plura exempla ex iure nostro collegit diligenter Apellus, cap. 7. Method. Spiegelius.

ADFECTARE est pronum animum ad faciendum habere Festo lib. 1. Prat.

ADFECTATAS tutelas eas dici putat Anto. Aug. lib. sing. a. Modesti. quæ in numerum carū, propter quas quis excusatur, non veniunt. C. qui num. tut. l. 15. §. nonnunquam. ff. de excus. tut. &c.

ADFINES, in agris vicini dicuntur Festo lib. 1. quo significatu vsus est Paulus l. pen. ff. fin. regun. Ad fines etiam sunt, viri & vxoris cognati, dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ inter se diuersæ sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. Caius in ff. de grad. & affi. Nomina eorum hæc sunt, socer, socrus, gener, nurus, nouerca, vitricus, priuignus, priuigna. Hæc ex Modestino l. 4. ff. de grad. & adfini. cuius sententiam probant Græci interpretes lib. 45. βασιλικῶν tit. 3. & Impp. l. nemini. C. de nup. Prat.

ADFINITAS est ciuile vinculum, ex nuptijs, spōsalibúsue descendens. Ciuile rectò adiectum est, legitimè enim contrahi non potest inter legibus vetitos. §. adfinitatis. Instit. de nupt. Vinculum aptè dicimus. adfines enim iungi scribit Paulus l. aut adfinitate. ff. de procuratorib. Ex sponsalibus optima ratione additur. Nam & inter sponsos adfinitatem esse Neratio placuit l. quod Seruius ff. de condict. caus. da. Quod ciuili vinculum adpellamus. Azo in Summ. C. de nupt. regularitatem, Angel. Clauasius in Summ. in verb. Matrimonium 15. impedi. proximitatem vocarunt.

ADFINES in agris sunt vicini, qui confines agros possident. l. penul. ff. fin. regun. Quod Fest. libr. 1. notat. Adfines etiā sunt viro vxoris cognati, & vxori cognati viri: dicti ab eo, quod duæ cognationes q̄ diuersæ sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit: quorum nomina ferè hæc sunt, Socer, Socrus, Gener, Nurus, Nouerca, Priuignus: & alij vlteriores, quibus, Pro, præpositio solet accedere. l. 4. §. adfines. ff. de gradib. & adfi. l. 3. §. vlti. ff. de postul. l. 22. ff. de procurator. l. 17. C. de nupt. §. adfinitatis. Institut. eod. tit. Adfinitatis itaque contrahendæ causa fit ex nuptijs: quanquā & sponsalibus contrahatur. l. quod Seruius. 8. ff. de condict. caus. da. Quinimmò & ex seruilib. contubernijs contingit. l. 14. §. 1. in fin. ff. de ritu. nupt. Quēadmodum ἀγχιστείαν Constantin. lib. 4. titu. 6. definit.

[illegible] Sed enim quam Constantinus & Theophilus [illegible] in d. §. affinitatis Harmenopulus li.4.tit.6.Epitome. Pollux [illegible] vocat, vt ex ea definitione quam libr.3. adfert, liquet. [illegible], ait, [illegible] Quod & ea quæ apud eundem sequuntur verba perspicuè declarant. Adfinitas [illegible] in d.l. quod Seruius 8. sumitur pro quadam necessitudine l. non ideo.ff.de hæred. instit. Reliqua vide infra in verbis Affinis Affinitas. Bris.

ADFIRMATORES appellantur, qui idoneos esse tutores in iure adfirmãt. quos fideiussorum vicem sustinere ait l.4.in fin.ff.de fideiusso.tutor. His similes sunt, quos vulgo Certificatores vocamus. Briss.

ADGNATI auctore Caio sunt, qui per virilis sexus personas cognatione iuncti sunt, quasi à patre cognati: veluti frater eodem patre natus: fratris filius, nepósue ex eo: item patruus, patrui filius, nepósue ex eo. l.7.ff.de legit.tutor. Quæ lex & si ex Caij lib.1.Inst. trãscripta, inscriptione idipsum testante, dicatur: in eo tamen Institut. Caij libr. qui hodie circumfertur, sub tit. de intestator. hæreditatib. paulo alijs verbis agnati definiũtur esse per virilem sexum defuncto propinquitate cõiuncti: Quales esse ibidem ait consanguineos fratres siue ex eadem matre siue ex diuersis genitos, Item patruum, id est fratrem patris, & fratres patrueles, i. de singulis germanis natos: Inter fœminas vero solam sororem consanguineam adgnatam, & germano suo defuncto ab intestato ei adgnationis iure succedere: Reliquas verò fœminas, hoc est, amitã, patris sororem, vel fratris filiam, masculis propinquis adgnatiõis iure nõ succedere. Paulus Adgnatos definit, Cognatos per patrem ex eadem familia: & inter adgnatos & cognatos hoc interesse tradit, quod inter genus & speciẽ. Nam qui est adgnatus, & cognatus est: non vtiq; autem qui cognatus est, & adgnatus est: alterum enim ciuile, alterum naturale nomen est. l. vlt. §.1.ff.de gradib. & adfin. Quod etiam à Modestino traditur in l. pen. ff. vnde legit. qui ipse adgnationem ciuilem esse cognationẽ ait, quæ per mares cõtingat. l.4.§. cognationis. ff. de gradib. & adfin. Vlpianus in l.2.ff.de suis & legit. Adgnatos definit, cognatos virilis sexus ab eodem ortos. Idem, in Instit. fragmentis, tit.11. Adgnatos ait esse à patre cognatos, virilis sexus, per virilem sexum descendentes, eiusdem familiæ. Briss. Alciat. libr.3. parergon. c. pen. agnatos putat dici quasi adnatos, & sic iuxta nos natos sicuti Plinius adnata membra dixit, quæ prope alia sub oriuntur vt in se digitis videmus. Filius igitur patri suo non adnatus, sed natus est: quod si filiorum, non cõtemplatione patris, sed inter se mentio est, tunc adnati sunt: quia omnes iuxta ac prope eodemq; gradu geniti sunt: vnde lex ait proximiores ex agnatis sui dicũtur. l. Iurisconsultus. §.1.ff.de grad. Agnati vero Rauardo lib. Var.5.cap.1. inde nomen habere videntur, quod iure ciuili non in domo nati sint patrisfamiliàs (in ea enim liberi, qui sunt in potestate duntaxat nascuntur) sed quod familiæ adnascantur: sicut agnum existimauit inde appelatum Varro, lib.4. de ling. latin. quod pecori ouillo agnatus esset. Et est quidem agnationis nomen ciuile, vt familiæ gentis & generis: cognatiõis autem sanguinis nomen est, & naturale, quod interdũ in nomen agnationis transit. Cognati dicuntur quasi simul nati, quasi ex vno nati, quasi cõmune nascendi initium habentes. l.1. in prin. vnde cognati. Et idcirco agnati, inquit Modestinus, & cognati in hoc differũt, vt in cognatis etiã agnati contineãtur, in agnatis nõ vtiq; & cognati. Verbi gratia: patris frater, i. patruus, agnatus est, & cognatus, matris frater, id est, auunculus, cognatus est, agnatus non est. l.5. vnde legit. Ideo patruus cognatus est & agnatus: quia non sanguinis solum, sed etiam generis ratione, inter fratris sui, hoc est, mei patris, familiares mecum numeratur. Auunculus autem non agnatus est, sed cognatus duntaxat: quia mihi non generis, sed sanguinis tantum ratione coniunctus est. Et hoc inde potissimum, quod fœminæ, consideratiõe quadam generis gentisque ciuili, propriam nullam ducant familiam. per in manus enim conuentionem vna cum marito familia, vna domo concluduntur. Nunc superest, vt de obscura quadam agnatorum differentia disseramus. Agnati dicuntur, vel natiuitate, vel adoptione. Nam qui adoptabatur, iisdem fiebat agnatus, quibus pater eius adoptiuus fuerat, & legitimam eorum hæreditatem habebat, vel ipsi eius. l.1.§.2.de suis & legit. Natiuitate verò agnati fiunt duobus modis: vno, qui per virilis sexus cognationem viuo patrifamilias coniungũtur: altero, qui patre mortuo nati sunt, quos appellant communi nomine posthumos suos. Filius, qui viuo patre natus est, agnatus dici non potest. in recta enim linea versatur, cum agnati ex latere domum duntaxat attingant. l.7. si tabu. test. Ideoque gnatus vel filius dicebatur, non agnatus. At posthumus suus, filius dici non potest, nullius enim est filius sine patre, vt nec pater sine filio. Quia tamẽ patrefamiliàs mortuo, eius familia omnino non extinguitur, ideo qui filius esse non poterat, agnatus efficitur. l.3. de iniust. rupt. & irrito test. & patri (hoc est, paternæ familię) agnasci dicitur. Illud igitur quæsitum est, an hic agnatus appellari proximus, & cum suis hęredibus numerari possit. Et posse quidem respondit Pomponius his verbis: Filius patri agnatus, proximus est. l.12. de suis & legit. Et hoc nimirum illud est, quod hunc in modum Cicero scribit de Oratore lib.1. Num quis eo testamento, quod paterfamiliàs ante fecit, quàm ei filius natus est, hæreditatem petit? Nemo, quia constat agnascendo rumpi testamentum. Recentiores quidam cum hæc non considerarent, addere huic Pomponij respõso negationem contra omnium exemplarium fidem, non dubitarunt. nõ rectè. vult enim Pomponius filium patri agnatum, hoc est, post patris mortem natum testamentum rumpere, & hæredem patris proximum esse. Et sic non Põponius solum, sed etiam pro Cecinna Cicero posthumum suum appellat: Cui, inquit, filius agnatus sit, eius testamentum esse ruptum iudica. Ecce non agnatum solum, sed agnatum patri cum Pomponio posthumũ appellat Cicero. Nec alio sensu proximiores ex agnatis sui dicuntur. l.10. ff. de gradib. sui hæredes agnascũtur. l.3.§. fin. de lib. agnosc. Siquidem ex agnatis omnibus nulli sunt iis agnatis proximiores, qui patri agnasci dicũtur, hoc est, posthumis suis. Nec est, quod quis obijciat, quam vt liberi repudiant bonorũ possessionẽ sui hæredes eandem illos quasi legitimos habere incipere, & per consequẽs rectè inter agnatos, etiam suos hæredes posse numerari. idq; Vlpianũ sibi voluisse. l.2. in princ. vnde legit. Illius enim responsi sententia est, liberos duplici iure ad parentũ intestatorum hæreditates admitti, nimirũ vel suo & legitimo iure simul, vel legitimo solo. Proinde si à suo iure recesserint, quòd fieri repudiãdo solet, superest illis ius legitimũ: quo iure pręferri rursus cæteris legitimis, hoc est, agnatis, in repudiata successiõe consueuerunt nõ suo quidem, hoc est, proprio, siue innato iure, sed iure legitimo. l. vltim. in prin. de bon. dã. Liberi igitur sui hæredes sunt, & legitimi simul, non agnati, agnati autem legitimi sunt, non sui, iis exceptis, qui patri agnasci dicũtur. Sui. n. aut nascuntur aut agnascuntur. l.1.§.8. in fi. l.3.§. fin. de lib. agn. l.8. de iniust. rupt. & irrito test. De his omnibus malè differunt, & sentiunt alij. Adde infra verbum Agnata.

ADGNATI cùm de furiosis agitur, curatorũ loco multoties ponuntur. l.13. ff. de cur. fur. l.2. C. eod. tit. l. vlt. ff. de noua. l.3. ff. de tutel. l.14. ff. de manumissio. l.61. ff. de solutio. l.10. ff. de alien iud. mut. Briss.

ADGNATIO igitur est suorum l.1. l.8. l. posthumorum. ff. de iniust. rupt. testa. l. ex facto. ff. de vulg. & pupilla. l. pen. ff. de iur. codic. Adgnata etiam dicuntur ea, quæ ex mancipijs, vel pecoribus nascuntur, vel gregi, vel seruitio accedunt l. Paul. §.1. ff. de pig. l. vxorẽ. §. sorori. ff. de leg.3. l. cum, qui. §. non solùm. ff. de furt.

ADGNOSCERE, præter vulgare significatum, est admittere, recipere, teneri, præstare. Hinc.

ADGNOSCERE onera apud Vlpianũ. l. hactenus qui alias §. cu l. vsufr. §.1. ff. de vsufruct. est de oneribus teneri,

teneri,eaque præstare. Agnoscere vsurarum onus Paulus dixit l.quæro.ff.loca. pro, vsuras in se recipere, & earum nomine teneri. & periculum agnoscere apud Papinianum l. quid ergo.13.ff.ad municip. est de periculo teneri. Sic vectigal agnoscere Vlpianus dixit l.2. §.sequitur.ff.de hæredi.vel actio.vendi.hoc est in se recipere,& præstare,& alibi. Agnoscere hereditatem,bonorúmue possessionem passim in lib.Digestorum legitur pro admittere,& acceptare. Sic & adgnoscere bona eodem sensu.l.recusare.6.§.2.ff.ad Treb.Prat.

ADGNOSCERE bonam fidem Vlpianus l.quoties.9.§. denique.ff.de admin. tuto. pro bona fide, & iustam litem instituere, & in bona fide versari, dixit. Prateius.

ADGNOSCERE legatum Modestino l. nihil. 12. ff.eod.est illud accipere probando defuncti iudicium. Prateius.

ADGNOSCERE tutelam dicitur,qui administrationem suscipit, pupillique negotia gerit siue etiam consensit, siue attigit l. si filiusfamiliàs. ff. de tutela. Agnoscere videtur, & qui conuentus excipit, vel aliàs voluntatem suam ostendit l.45.ff.de fide lib. Prat.

ADGNITI natales in S.C.intelligūtur de ingenuis l.3.ff.si ingen.esse dic.Prat.

ADGNOSCERE periculū,sumptus, onus,nostris significat,de periculo sumptuque teneri,periculū præstare,onus subire.l.7.§.hactenº.& l.57.ff.de vsufr.l.54.ff. locati.l.13.ff.ad munici.l.4.ff.qui pet.tuto.l.2.ff. si quid publici.ff.de hæredit. vend. Eodemque modo Adgnoscere vsuras,cibariaque Iureconsulti dicunt.l.33.ff. de petitio.hæred.l.8.§.si vsuras.ff.de vsufruct.l.2.§.pen.ff. ad exhiben.

ADGNOSCERE hæreditatem, bonorum possessionem pro admittere & acceptare & constituere ad se pertinere,crebrò in Pand.legitur.Et adgnoscere bona eodem sensu.in l.4.§.eo.cum §§.seq. ff. de fideicom. libert.& in l.4.§.si fisco.ff.ad Trebell.l.50.§.pen.ff.de legat.1.Briss.

ADGNOSCERE iudicium defuncti est amplecti & comprobare voluntatem. l.8.§.si conditione.& l.12. ff.de inoffic.test.Adgnoscere autem, vt à querela inofficiosi repellatur,videtur, qui quale quale iudicium defuncti comprobauit.l.vltim.ff.de inoffic. Itaq; non tantùm qui in testamēto adscripserit post mortem patris consentire se, sed & qui aliàs voluntatem probauerit:veluti si ex testamento legatum petenti,aduocationem præbuerit, procurationemúe susceperit, vel quod sibi ex testamento conditionis implendæ causa ab hærede vel legatario datum fuerit, sciens ceperit, legatúmue ex testamento sibi non adscriptum petierit.adgnouisse erit existimandus. l.3.§.si conditioni.l.12.l.pen.& l.vltim.§.eod. in fin. Sed & si hæreditatem ab hæredib. scriptis emerit, vel res singulas, sciens eos hæredes esse,aut conduxerit prędia:aliúdue quid simile fecerit, vel solnerit hæredi quod testatori debebat, vel ab alio sibi legatā rem quam ille ex testamento ante consecutus erat, acceperit, videbitur adgnouisse.l.23.§.pen.l.pen.§.vlt.ff. eod.Adgnouisse etiam debitor, ancillam suam pignori obligatam manumittere rogatus,defuncti creditoris voluntatem videtur, si ab hærede conuentus vsus est exceptione, vel aliàs voluntatē suam ostendit.l.45.ff.de fideicom.liber. Briss.

ADGNOSCERE tutelam filio delatam pater videtur,siue gessit,siue gerenti filio consensit,siue omnino tutelam attigit,non etiam si monuit solùm,l.7.ff.de tutel.Briss.

ADGNOSCI etiam liberi dicuntur, quos pró nostris admittimus.tit.de liberis adgnoscen.Sueto.in Augusto ca.65.Ex nepte Iulia,ait, post damnationem editum infantem adgnosci aliqve vetuiit. Briss.

ADGRESSORES dicuntur Prædones Vlpiano.l. quo naufragium.§.non tantū. ff. de incen.ruin.& nauf. & l.si scienti.ff.de leg.Pomp.de parric.Prat.

ADGRESSVRA est prædonum,latronúmue impetus.Alexā.Imp.qui eam casib. fortuitis connumerat l.quæ fortuitis.C.de pign.& Philippo A.l.damnum.C. loca.& Vlpi.l.3.§.3.ff.ad S.C.Syllan.eodem verbo vsus est & Apuleius lib.7. Asini aur.Prat.

ADGRESSVS prædonum impetus,insultus,rapina, & prædatio, adgressura eidem Vlpiano l. ex facto. 17.§.si quis autem.ff.ad S.C.Trebel.Prat.

ADHIBERE, hoc est præstare,dare,apponere,adiungere. facit l. qui venenum.ibi,quia eo nomine omne cōtinetur quod adhibitum eius cui adhibitum esset,naturam mutet.ff.de verb.signo. Sic, adhibere diligentiam. l.socius socio.ff.pro socio. l.3.& l.si vendita. de per.& com.rei vendi.Adhibere moram.l.illud.ff.de per.& com. Adhibere procuratorem debet minor si cōueniat debitorem vt ei soluatur pecunia: id est, afferre.adducere,adiungere.l.ait prætor.§.1. ff. de minorib. Rebuff.

ADHIBERE pro accipere, admittere, l. fin.§.hac actione.ff.na.caup. stab.ibi. culpæ scilicet suæ imputaturus,qui tales adhibuerit. Reb.

ADHIBERE metum,facere, inferre,l.si cum exceptione.§.aliquando.& §.ergo.& §.fin. ff.quod met.cau. Rebuff.

ADHAERENS,connexum,contiguum, & accessorium aliud esse explicat Alber.in l.quæ religiosis. ff.de rei vend.

ADHAEC, pro Præter hæc, c. verū.§. adhæc.36.dist. c.cupientes.§.adhæc.de elect lib.6. Aliquando exponitur pro Circa hæc.vt per Archidiaconum.c. vno.circa fin.de relig.domib.libr.6. Aliquando aduerbialiter & continuatiuè ponitur.l.1.§.ad hæc.C.de annal.excep.§. ad hæc.de pace iuramen. fir. in feu. Alb.

ADHAERENS alicui vnus spiritus est cum eod.c. damnamus.de summ.trinit. Alb.

ADHAERENTES qui dicantur vide ornatissimè per Felinum in rubr.de treug.& pac.in 5.colum.versic. quinta declaratio. & an adhærens vtatur eodem iure quo suus principalis,vide pulchrè per do.And. Barba. consilio 38.per totum.maxime in colum.penul. in fi.in 1.volum.& Adhærens an veniat cum adhærentibus vide eundem Barbat.in consil.11.in 11.& 16. col. in 2.volu. Vide etiam textum, & ibi notant omnes in c. olim. de accus. Alb.

ADHAERENS causæ pro suo interesse, non censetur noua persona,sed est adminiculum ad eandem causam:ita ait Ioan.Bapt.Ferretus consil. 385. num.8.lib.2. Ioan.Fr.Decian.

ADHIBERE, pro conuocare,citareue. Vlpianus l.nam ita. de adopt. Adhibitis etiam qui contradicerent,id est, qui læderentur confirmatione adoptionis. Spiegel.

ADHIBERE vim, est vim afferre, siue cogere. Adhibere dolum,fraudem,calumniam,est vti in negocijs agendis dolo, fraude, calumnia. siquidem huius verbi significatio ferè per verbum Vtor declarari potest. Spieg.

ADHIBERE ad actum aliquem, siue in ius vocare Vlpia.l. nam ita diuus.ff.de adop. quo sensu vtitur sæpe M.Cic.Prat.

ADHIBERE ad satisdandum est fideiussorem dare Paulo l.de die.§.1.ff.qui satisd.cog.Prat.

ADHIBERE, reiterare interpretatus est Damasus pontifex.c.per illicitam.1.q.7. atque ita accipi debet in c.ventum.1.q.1.Prat.

ADHIBERE etiam testes dicitur qui adsumit,admittitúe apud Arcadium.l.1.§.1.ff. de testib.quod Græci dicunt παραλαμβάνειν. vt in Euangel.Matth.18.παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἔτι ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων,&c.Prat.

ADHIBERE postulantem, est aduocatum causæ suæ præficere Vlpiano l.obseruare. 9.§.4. ff. de offic. proconf.

A[illegible] honorem prætoris venire. Vide in l.ius autem ciuile.ff.de iustitia & iure.Item Olden.in Restaur.polit. Spieg.

ADHVC, id est vsque in præsentem diem. vel hucusque.l.post rem. ff. de transact. ibi, quia adhuc lis subesse possit, transactio fieri potest. Vnde si quis donet ea quæ adhuc habet, non censetur donasse ea quæ iam

iam alienauit, per illud verbum. Rebuff.

ADITVS, domus anterior pars siue introitus. l. si cuius. §. sed si ædium. ff. de vsusfr. Rebuff.

ADDITAMENTVM est quod pristinis bonis postea accessit. l. quoties. §. constat. ff. ad Treb. l. deducta. §. quod ex. C. in quib. caus. hab. tut. l. fin. §. quod tali itaq;. ff. de curat. fur.

ADIACENTIA possessionum quæ sint, vide not. C. de bon. vacant. l. 2. lib. 10. l. libertinorum. §. chartis. ff. de leg. 3. Interdum adhęrentiam significat, vt attestatur Alberic.

ADIACENTIA quæ alicui rei mobili puta fundo domuíue cohærent. Sic Adiacens prædium quasi iuxta iacens & adhærens. l. 1. §. ex incendio ibi. proinde si ex adiacentibus prædijs. ff. de inc. ru. & naufr. l. si finita. §. sed etsi plures. ff. de dam. infect.

ADIECISSE, pro vendidisse interpretantur apud Paul. in l. 2. §. tueor. Pro emptore. Spi.

ADIECTIO dominij, acquisitio eius est, quæ sola legis autoritate defenditur.

ADIECTIO bonorum. vbi propriè non est hæreditas, sed sola principis autoritate quis pro hærede habetur. §. 1. & in rubric. de eo cui liber. causa bona addic. Sic,

ADIECTIO pignorum in causam iudicati captorum. cum domini consensu, non expectato iudicis præcepto venduntur. l. à diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iud. Corras. l. seruitutes. 4. nu. 16. ff. de seruit.

ADIECTIO familiæ, & Adiectio in diem fit. Alciat. in de quinque ped. præscr.

ADIECTIO melior conditio, cum quis rei venditæ intra præstitutam diem precium vel pecunia, vel qua alia ratione adauget. Vlpian. l. 4. ff. de in diem addict. Si res in diem addicta interciderit, vel ancilla decesserit, an partus, vel fructus eius nomine adiecti admitti possint, id est, precij amplificatio. Itē l. 10. & 11. & alibi persæpe sub eod. tit. Hot.

ADIECTIONE ab alio superari. Vide Hermogenianum, l. si in emptionem. ff. de minor. Spieg.

ADIECTIONE familiarum cuius meminit Tacitus lib. 1. facultatem accipi concessam extraneis, vt se in familias Romanorū insererent & adijcerent, hoc est, vt ijs qui vellent, concederetur ciuitas Romana, dū in alicuius ciuis nomen gentemque transirent, tradit Connanus lib. 2. cap. 7.

ADIECTIONES, Iustinianus Instit. §. fin. de success. libert. accipere videtur pro modis Rom. ciuitatis, familiarumque Romanarum ius assequendi, si Alciato credimus: qui tamen non negat eo in loco Accursij interpretationem probabilē esse. Vide ca. 17. lib. 1. Parerg. Spieg.

ADIECTIVVM appositum inter duo substantiua quid importet. vide Bartol. in l. cum filio. in fin. ff. de leg. 1. Et si duo adiectiua adijciantur vni substantiuo an requiratur vtriusque concursus Bart. in l. qui concubinam. in prin. ff. de leg. 3. Nebr. Rebuff.

ADIECTVS fundus intelligitur, quando melior allata est conditio. l. quod autem Sabinus. de in diem addictiōe. Siquidem Adijcere, pro addere in iure accipi, notius quam vt probari debeat. Est item reperire, vbi consentire significat. Spieg.

ADIICIALES cœnæ: Lege Septemuiri.

ADIGERE Festo lib. 1. est dare, cogere.

ADIGERE iureiurando, siue ad iusiurandum, vt Vlpi. dixit, in §. fi. l. adoptiuum. de in ius voc. dicitur is, qui conceptis verbis alium iurare coegit: hoc est, qui verbis arbitrio suo dictatis, iureiurando eum astringit. quod nonnulli, Budæo teste, Adiurare dicunt. Qui autem sic astrictus est, dicitur iureiurando adactus in verba eius qui adegit. Verba Vlpiani sic habent: Sed si ad iusiurandum adegit, ne vxorem ducat, ne nubat, impunè in ius vocabor. Prat.

ADIGI in verba dicuntur qui in fidem principis adsumuntur Plinio in Panegyr. Budęo in l. iusiurandū. ff. de iureiur. Prat.

ADIGERE arbitrium, vetus locutio, pro Agere ad arbitrium. Vtrunque autem dicimus, Arbitrium adigere, & Arbitrum adigere. & est similis significatio quæ illius, Agere in iudicium, vel ad iudicium. Cicer. pro Q. Roscio, Quæ quum ita sint, cur non arbitrium pro socio adegeris Q. Roscium: quæro. Idem lib. de Offic. 3. Itaq; Calpurnius quum demolitus esset, cognouissetq; Clodium ædes postea proscripsisse quàm esset ab Auguribus demoliri iussus, arbitrum illum adegit. Quicquid sibi dare facere oporteret ex fide bona. Et in Topicis. Quemadmodum si in vrbe de finibus controuersia est, quia fines magis agrorum videntur esse, quàm vrbis, finibus regundis adigere arbitrum non possis: sic si aqua pluuia in vrbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluuiæ arcendæ adigere non possis arbitrum. Hotom. Atque hac figura iuris ciuilis Cicero plerisque locis vsus est, corruptis tamen ferè vulgò locis, annotante [illegible] Ioach. Camerario Babenberg. Spieg.

ADIICERE est quasi iuxta addere, verbum enim adijcio idem est quod adiungo, addo. l. impensæ. in fin. ibi, insulæ dotali adiectum. ff. de verb. sign. l. nomen filiorum. §. portionis. ff. eod.

ADIICERE interdū valet addere aliquid ad pretium plurisque licitari. l. 7. ff. de in diem addictio. inde Adiectiones pro incrementis & additamentis pretij, licitatiōibusque quibus aliquid ad prius pretium adijcitur. l. 4. l. 10. l. 11. §. penu. l. vlti. l. 15. ff. de in diem addictio. l. 16. ff. de minor. l. vltim. ff. de iure fisc. l. 41. ff. de rei vind. l. 1. de venden. reb. ciuitat. lib. 11. C. Sic adiectiones admittere in l. 21. in fin. ff. ad municip. quas vulgò dicimus Encheras recipere: Notauit Anto. August. lib. 1. Emend. cap. 3. Adiectus dicitur qui obligationi solutionis gratia adijcitur. l. 59. ff. de solutio. veluti si sibi aut Titio dari quis stipuletur: Nam Titij persona in hoc tātùm comprehenditur, vt ei rectè soluatur. l. 56. §. qui sibi. ff. de verbo. obligat. Adijci etiam dicitur qui alicui cohæres adiungitur. l. 7. ff. fam. erciscun. l. 6. ff. de hæredib. insti. vnde adiectus hæres pro cohærede in l. 7. & l. 32. ff. de vulg. & pup. l. 78. in fin. l. 81. ff. de hæred. instit. in eundemque sensum adiungendi & adhibendi verbis I. C. vtuntur. l. 6. l. 85. & l. 14. in fin. ff. de iure codic. Briss. Adde Cuia. tract. tertio ad Africa. fol. 34.

ADIICERE in diem est rem penes emptorem collocare, hac lege, nisi quis intra diem certum meliorē conditionem attulerit. Cuiac. d. tractat. 3. ad Africa. fol. eod.

ADIMERE qualiter quis intelligatur, declaratur tot. tit. de adim. leg. Vide Perimere. Spieg.

ADIMENDI verba & modos vide in tractatu de adimen. leg. Quando lex adimit libertatem pro nō scrīpta habenda est. Terentio Clementi l. vnic. de adempt. libert. Spieg.

ADIMPLERE verbum rarissimum quo Imp. vsus est Instit. de contrahen. empt. §. ita tamen. Videturque idem esse quod impleo. Spie.

AD instar non tantum apud eundem sed etiam apud I. C. legimus l. si de possessione. C. vnde vi l. omnia priuilegia. C. de episc. & cler. l. vltim. ff. de exerc. l. eum qui. §. publiciana. ff. de public. l. si ad instar. C. de lib. exhib. c. 1. de sponsal. c. dudum. circa fi. de præb. lib. 6. Alb. Seruius dici negat ad instar. Beroaldus item apud Apuleium monuit nos simpliciter dicere instar Vlpian. ait Publiciana vero ad instar proprietatis, nō ad instar possessionis respicit. l. sed & si res. ff. de public. in rem actione. Vide Instar. Sp.

ADIRE hæreditatem & pro hærede, id est, pro domino, est ipsam hæreditatem subire. §. fin. Instit. de hære. qual. & differ. l. si nemo. ff. de diuersis reg. iur. antiq. Adire bona, idem ferè l. 1. C. de testa. milit. Adeunt extranei, immiscent se sui, & necessarij, d. §. fi. & §. extraneis. Instit. illo tit. de hære. qual. & diff. Porrò & qui adit, & qui se miscet obligatur l. 3. in fin. & l. 4. ff. quib. ex caus. in pos. eat. Prat. Cæterum aditionem à gestione pro hærede à parte distinguit I. C. in l. si qui mihi. §. sed quid. ff. de acquir. hære. in l. eum qui. ff. eod. tit. vt annotat Goueanus lib. 1. var. lect. ca. 5.

ADIRE hæreditatem, & bonorum possessionem petere Paul. æquiparat. l. is qui. de leg. præstan. tametsi Aditio hæreditatis, quia illi è ciuili iure origo, perpetua est. l. licet. C. de iure delib. Bonorum verò possessio, quia à prætore causam habet, temporaria est. Nam prætoris officiũ angustiore clauditur tempore. Hinc filius sine patris iussu potest agnoscere bonorum possessionem: adire autem hæreditatem non potest, nisi scrutata patris voluntate, quum facilè peti possit, non exclusa spacio temporis. Hæc est germana ratio diuersitatis inter aditionem hæreditatis, & bonorum possessionem, quam Pirrho Anglebermæo debemus, qui veritus non est ab Accursio, & Bartolo discedere. Pra.

ADIRE hæreditatem, est amplecti hæreditatem, accedere ad hæreditatem, & vt Græci dicunt, προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ. Propriè autem Adire extranei dicuntur, qui aliàs hæredes non sint, vt suus immiscere se. Ideoq; hæc separantur in l. 3. §. vltim. cum l. sequẽ. ff. quibus ex caus. in possess. eat. l. 7. § restiturus. ff. de minor. Adit hæreditatem qui verbis vel facto aliquo bona se mortui adprahendere, hæreditatemq; admittere testatur. Etiam subire hæreditatem dicit Paul. in l. 81. ff. de diuers. reg. Briss.

ADIRE & cernere hæreditatem, item & pro hærede gerere. hæredis est alieni: Immiscere sui ac necessarij. Nam ille aliunde ad alienam familiam accedebat: eoque his vtebatur verbis, Quum me Mæuius hæredẽ instituerit, eam hæreditatem adeo cernoque, vt ait Vlpian. tit. 22. At filiusfam. permanebat, neq; aliud quippiam noui cœptabat, nisi quod quas res anteà non attigerat, earum se liberæ administrationi tum immiscebat. Hotom.

ADITES vocitantur atrici à l. C. atque liminarchę fœminis excubantes. fœminæ dicũtur atricæ. Plautus: similiter tum atrica cleméter non sota est, inquit, munere occupantur. De his atricis hæc Maro. Armiger ante fuit fid... q; ad limina custos. Seruius nono Aeneidos interpretatur: Aedituus fuit, quod vt supra apud maiores diximus, ingenti honore, illic enim & epulabãtur. & Deos colebant, census autem omnis illic seruabatur, quod & Plautus docet in Asinaria in qua inducit Sauream seruum Atrientem in toto familia plurimum posse. Hi principis limen curabant ad ... mina quemadmodum ad pedes, à memoria, à libellis à pugione vocitantur à Lucio li. 2. de Asino aureo, cuius ex antiquis codicibus hæc verba sunt: Nam vt pueri ipsius ad limina, credo, Vt arbitrio nocturni gannitus ablegarentur, humi quam procul distractum fuerat grabatulum. vt hæc sit Apuleiana sententia: Per humum à phoride lõgule fuerat distractũ cubile, vt scilicet pueri, hoc est, serui ad limina, id est, liminarchæ amandarentur & se mouerétur inde dissite, ne clinopales, hoc est luctę cubicularis voculas & suspiritus possent exaudire atque percipere quod oppilat & fulcit de Hannibale loquẽs Italicus Silius:

Sæpe etiam famuli turbato ad limina somno,
Expauere trucem per vasta silentia vocem.

Ioan. Baptist. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Agricolam. lib. 1.

ADITIO. Theophilus auctor est, quòd hæreditatem acquirere in extraneo dicatur Aditio: in necessarijs, Immissio. Et quod hæreditatem non admittere, in extraneo dicatur Repudiatio: in necessario, Abstentio. Spieg.

ADIVDICARE, est iudicio peracto, rem controuersam actori addicere, notat Alciat. de verbor. signif. Zuerkennen/Zusprechen: cui contrarium est, abiudicare. Aberkennen/Absprechen. Caius in l. si idem. ad fin. de iurisdi. Quia tota res inquit. in iudicium venit, & vel vni adiudicari potest. Porrò, adiudicare pignus, addicere, & in solutum dare, quo dissent, ex veritate textuum excutit acutè, & vt solet, fideliter, Zasius, in l. à diuo. ff. de re iud. Spieg.

ADIVDICARE & abiudicare contraria sunt. Cicero contra Rullum ad Quirit. Volet esse populares, pop. Rom. adiudicabit, non sumet sibi tantum, non appetet: iudicabit Alexãdriam regis esse, à populo Rom. abiudicabit. Hot. Prat.

ADIVDICARE apud Scæuolam l. 21. §. 3. ff. de ann. leg. vbi Præses prouinciæ ex nominibus hæreditariorũ debitorum eligit idonea nomina, & in causam legati Reipub. adiudicat, post cuius sentẽtiam Respubl. à plerisque adiudicatis sibi pecunias percipit. Adiudicat, id est, iudicio attribuit, assignat, proprium esse decernit. Hotom.

ADIVDICARE causam alicui, secundum aliquẽ iudicare. Cicero de Orato. 2. Nam hoc necesse est, vt is qui nobis causam adiudicaturus sit, aut inclinatiõe voluntatis propendeat in nos. &c. Cice. de Ora. 2. Qui locus est talis, vt plus habeat adiumenti, quàm incommodi, hunc iudico esse discẽdum: vbi plus mali, quàm boni reperio, id totum abiudico atq; reijcio. Hot. Prat.

ADIVDICARE est rei dominium iudicio attribuere, id quod in actionibus mixtam causam habentibus iudicibus permittitur. §. si familiæ. Instit. de off. iu. l. si idem. ff. de iurisd. Prat.

ADIVDICATIO, id est condemnatio l. licet. §. si plures. vbi gl. ff. de procur. Io. Fr. Dec.

ADIVDICATIO propriè habet locũ in iudicijs diuisorij l. si quid putatis. §. si quis fundum. & §. offic. ff. com. diuidun. cum simil. per Alber. citatis. Vlp. l. 1. ff. fin. regun. Iudici, inquit, fin. regundor. permittitur, vt vbi non possit dirimere fines, adiudicatione cõtrouersiam dirimat. Spieg.

ADIVDICATIO necessaria est, emptio voluntaria. Paul. in l. si pignori. ff. famil. ercis. Adiudicationes prætor tuetur. l. inter. §. si famil. ercis. ibid.

AD iudicis religionem pertinere. l. 2. ff. si vsuf. pet.

AD iudicium occurrere non posse, apud Vlp. in l. 2. §. 1. si quis caution. Sp.

AD iudicium venimus hoc modo, vt totam litem aut obtineamus, aut amittamus. Ad arbitrium hoc modo adimus, vt neque nihil, neque tantum, quantum postulauimus, consequamur. Bud. in Annot.

ADIVTOR idem est quod actor. §. fin. Instit. de curat. l. solet. ff. de tutelis. l. præses. & ibi gl. C. quomod. & quan. iud. Alber.

ADIVTOR pro scrineario ponitur. l. nulli. C. de num. & act. lib. 12.

ADIVTOR tutelæ dicitur, quem (vt scribit Pomponius) solet Prætor permittere tutoribus constituere, qui non possunt sufficere administrationi tutelæ: ita tamen vt suo periculo eum constituant. l. solet. 13. ff. de tutel. Hot. Prat.

ADIVTORIVM quis præstare dicatur Canonistę pulchrè indicant in c. vlt. ext. de homic. Vocabulum extat & apud alios receptos authores. Spieg.

ADIVTOR Cornulariorum, vacationem munerum grauium habet l. vlt. ff. de iure immunit. Cornularij qui sunt, vide infra suo loco. erãt & adiutores Quæstoris.

ADIVTORES officijs leuandi laboris causa dabãtur, qui his vel ægritudine præpeditis, vel multitudine negotiorum obrutis opem ferent. l. 10. C. de numer. lib. 12. l. 3. C. de diuers. offic. lib. 12. & in Notitia Imperij Rom. perlæpe. Sic Adiutores Quæstoris in l. vlt. C. de proxim. sacr. scrin. libr. 12. Adiutores sacræ memoriæ. l. 13. l. 14. eod. tit. Adiutores magistri officiorum. l. 5. C. de princip. agen. in reb. lib. 12. Adiutor vrbani officij apud Symmach. lib. 1. Epistol. 22. & Adiutor primicerij tribunorum notariorum in Notitia, quę subiecta est Nouellæ 8. Appellantur verbo Græco Boethi in l. vlt. C. de tabular. scri. lib. 10. Briss.

ADIVTRICIS primæ legionis meminere Impp. in l. vlt. C. de appar itorib. præfect. præt. & l. vlt. C. de castr. pecul. libr. 12. in qua Adiutrice nostræ Reipub. pro Adiutrice nostra vulgò perperam legitur.

ADIVVAE qui erant disces ex Notitia Imperij Roma.

ADIVVARE pro adminiculari apud Paul. in l. legitima. de pac. In vsib. feud. denotat opem ferre, & auxiliari. Hic finitur lex. per ibid. no. Est autem adiuuari, vt

ut Nonius inquit, cum voluptate intueri, delectari, accendi, & de rebus nouis, magnis, insolitis, & inusitatis dicitur. Drosæus in methodo iuris.

ADIUTRIX, cognomentum legionis Romanæ, cuius mentio in Constantini Imp. constit. l. fin. C. de Cast. pec. lib. 12. Spieg.

AD libertatem vindicta manumittendo perducere. l. filius. ff. de dol. mal. Spieg.

ADLECTI vide infra allecti.

ADLECTOS etiam dici putat Varro lib. 5. de lin. Lat. qui in collegarum locum subpositi sunt. Prat.

AD limina seruus, pro Atriensi. Bud.

AD manus nummos non habere, venustè dixit Africanus, in l. tutor. ff. ad S.C. Vell. pro eo, quod & non minus elegans est, pecuniam ad manum non esse. vulgò aiunt, In promptu non esse. Spieg.

AD manum seruus is dicitur, cuius manu ad literas scribendas Princeps, aut quiuis alius vtitur: estq; idem qui & à manu & Amanuensis dicitur. Spie. At hæc duo differre doctiss. Torn. annotauit lib. aduers. 5. cap 11. vbi Amanuenses serui sunt à manu, qui excipiunt & scribunt. At serui ad manum alij sunt vt apud Cicer. libr. 3. de oratore: & apud Liuium. Inde ad manum cantari histrionibus ceptum. Nam ad manũ significat, quod præsto est, quod in promptu, quod paratum est.

ADMENSUM vinum, ridiculè interpretantur pro vino ad mensam venditum: tametsi Haloand. annotat, aliàs deesse hæc verba, in l. si per emptionem. ff. de pericul. & commod. rei ven. Est autem admensum vinũ, idem quod simplex mensum. Sic Cato de Re rustica: Vinum emptoribus sine molestia hoc modo admetiri debet. Spieg.

ADMINICULUM, adiumentum. Vlpian. l. 1. ff. si vsusfru. pet. §. 1. Vsusfructus legatus, ait, adminiculis eget, sine quibus vti frui quis non potest. Propriè dicitur sustentaculum siue fulcimentum rei alicuius, vel sine quo res non subsistit. l. instrumenta. C. de prob. Spi. Prat.

ADMINICULA. Vide l. instrumẽ. C. de probat. l. 2. §. 1. constit. pec. l. 1. ff. si vsur. pet.

ADMINISTER, id est magnus & præcipuus minister, vox Ciceroni familiaris. Ad enim habet vim intendendi. Administrationis appellatione, apud Canonistas continentur tantum ecclesiastica officia, nimirum exemplo tutoris, qui administrator in iure nostro appellatur, diciturque habere officium. l. alienam. C. de procurat. Notum est & apud Cæsarem, idoneum latinitatis autorem, administrare pro gubernare accipi. Spieg.

ADMINISTRARE dicitur qui quid alij restituit. l. si pars. 10. in fin. ff. de inoffi. testam. l. 3. ff. ad leg. Falcid. Hinc.

ADMINISTRATIO libera quæ sit, vide in l. filiusfami. ff. de donat. Vlpi. in l. eum actum. ff. de neg. gest. casum indicat, quo ex superioris temporis administratione nihil amplius in iudicium deduci potest. Cæterùm administrationem rerum liberam, qualem dominus habet, procuratori commissam, Barbari altam & bassam vocant. Ex Olden. Spieg.

ADMINISTRATORIS est, qui rerum publicarum, seu temporalium curam gerit: at Magistratus, qui iurisdictionem exercet. Azo Cod. de admini. reipub. lib. 10. in rub.

ADMINISTRATORES in iure nostro dicuntur maiores Magistratus: quòd illi solam meri imperij administrationem habeant, quę vox eum comprehendit, qui alieno nomine non proprio agit, vt attestatur Accurs. in rubr. de Administrat. reipub. C. 11. Quod & iuramenti formula probatur, qua iurant, Magistratus, occasione traditæ administrationis fidem se Cæsari seruaturos. in Auth. Iusiur. quod præst. Vides, quo te titulo vendis, qui ais te liberum esse: nihil ad te ius meri imperij pertinet, quod solius Imperatoris est: tantum exercitium tibi competit. Spieg.

ADMINISTRATORES ciuitatis, curatores dicuntur l. præses. C. de transact. per l. 3. ff. de admi. rer. ad ciuit. pertin. Hi sunt qui ciuitatis negotia gerunt, & administrant. quorum officium explicatur ff. de admi. rer. ad ciuit. & C. eo. tit. lib. 11. Prat.

ADMISSIO pro permissu: quemadmodum admittere, pro fieri sinere, nonnunquam vsurpatur. Notum admittere homicidium pro committere, & vt vulgò dicitur perpetrare apud Iurisconsu. in l. 1. §. penul. de sicar. & pro delinquere simpliciter in l. spurij. in princ. ff. de decurion. Spieg.

ADMISSIONUM officium in l. 2. C. de priuileg. eor. qui in sacr. pal. lib. 12. C. quod sub dispositione Magistri officiorum ponitur in Notitia Imperij Rom. Ab eo Admissionales, qui principem adoraturos admittebant in l. vltim. C. de diuers. offic. lib. 12. Lamprid. in Alexan. Salutabatur verò quasi vnus de Senatorib. patente velo, admissionalibus remotis, aut solis his qui ministri ad fores fuerant: cùm antea salutare principem non liceret, hodie Camerarij vocantur. Admissionum etiam magistrum legimus apud Vopiscum in Aureliano. Briss.

ADMITTERE, est missum in possessionem recipere Vlpiano l. 3. in prin. ff. ne vis fi. ei. eidem in l. is cui. §. §. missus. ff. vt in poss. leg. Prat.

ADMITTERE equum interdum pro conscendere, accipitur, vt apud Ciceronem in secundo de Finibus. Num etiam cum P. Decius se deuoueret, & equo admisso in mediam aciem Latinorum irrueret, &c. vt Budæus interpretatur. Sed Maioragens lib. 11. ca. 7. eum lapsum existimat. eo nanq; loco, equum admissum, nõ pro conscenso, sed pro concitato, & celeri accipi debere satis demonstrat Valer. Maxim. sic vocem interpretatus. l. 5. ca. 6. de eodem P. Decio scribens. Caput, inqt, suum pro Reipub. salute deuouit, ac protinus concitato equo in hostium agmen, patriæ salutem, sibi mortẽ quærens, irrupit. Concitato equo, vt vides, dixit, pro eo, quod Cicero habet, Admisso. Quin ipsemet Cicero rem totam aperit, dum libr. 3. de Natur. Deor. loquitur in hæc verba. Rebantur enim fore vt exercitus Imperatorem equo incitato se in hostem immittentem persequeretur, id quod euenit, &c. Idem libr. 1. de Diuinat. de Publio Decio, post triennium autem, cum consul esset, deuouit se, & in aciem Latinorum irrupit armatus. Quo eius facto superati sunt & deleti Latini. Vbi vides verbum Irrupit, equi concitationem admittere. Cæsar quoque libr. 1. Belli Gallici, eodem significatu verbo ipso, quo de agitur, vsus est. Considius, inquit, equo admisso, ad eum accurrit, dicit montem, quem à Labieno occupari voluerit, ab hostibus teneri, &c. Penelope Ouidiana.

Hic lacer admissos terruit Hector equos.

Magno Francisci Philephi errore, qui lib. 36. suarũ Epistolarum, Amissos legit, qui alios etiam, neq; infimi ordinis scriptoris asseclas habet, præter Egnatium non obscurę hominem famę, qui in Obseruationibus in Ouidij Heroid. Admissos in eodem versu legendum esse contendit. Prædictis, Ouidij eiusdem luculentius testimonium accedat, ex lib. 1. Metam. vbi sic ait,

—Vtque monebat

Ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.

Admissum passum pro celeri, quasi seipsum Apollo ad cursum acrius concitasset, dictum esse perspicis.

ADMITTERE scelus dicitur, qui id perpetrat, & committit in diuorum Marci, & Commodi rescripto. l diuus. ff. de offi. præsid. M. Cicero pro Rabirio. Rabirius, inquit, fraudem capitalem admisit. Vlpian. in l. 1. in prin. ff. de offi. præf. vrbi. Prat.

ADMITTERE præter notas acceptiones, est marẽ fœminæ, aut mari fœminam admouere ad initũ apud Vlpia. in l. si quis vxori. §. si quis. ff. de furt. Vide hoc loco Budæum. Spieg.

ADMITTERE bonorum possessionem pro adgnoscere & accipere in l. 7. C. de iure delib. & aliàs sæpius. Briss.

ADMITTERE vim, pro facere vim, vim inferre. Admitti vim alicui, pro pati vim, Vlpia. in l. item si cui. ff. quod met. caus. Spieg.

ADMODVM, id est, valdè, penultima correpta, l. 1. in princi. ff. quod cuiusq; vniuersi. l. vnica. C. ne quis in sua cau. iudi. Aliquando profertur accentu acuto, & tunc exponitur admodum, id est, necessitatem. l. item si fundum. in fin. ff. de vsuf. Alber.

ADMONERE in memoriam adducere, nous auis. l. qui venenum. ff. de verb. sign. Interdum admonere est monere commonefacere. admonester. Vnde merito admonentur magistratus diligenter custodire fugitiuos ne euadant. l. 1. §. pen. ff. de seru. fugit.

ADMONEMVS propriè de re quæ nondum in mētem venit ei qui admonetur. Vnde apparet, interpretes non admodum rectè pro corrigere, exponere apud Paulum in l. 3. §. sciendum est autem. de officio præfect. vigil. tum alibi. Spieg.

ADMONERE, verbum notæ significationis est. Plerumque castigare & corripere, & percutere sonat. Corripere quidem significat in Imp. Commodi constitutione apud Modestinum l. alimenta. §. 1. ff. de agnos. lib. iuncta l. 1. ff. de iur. patro. telo admonere Vergil. libr. 10. & flagello Columella lib. 1. cap. 2. dixere: quod & Nonius adnotauit. Hoc ita Græci exprimunt νουθετεῖν vt apud Platonem in lib. νόμων. πληγαῖς νουθετεῖν. Hinc,

ADMONITIO fustium Callistrato l. veluti. ff. de pœn. Græcis νουθέτημα. Tu vide quæ de hoc scripta reliquerit I. Pollux lib. 9. Onomast. Prat.

ADMONITIO protelatur. §. fin. l. 2. vbi quis agen. Spieg.

ADMOVERE probationi apud Vlpianum l. 1. in princip. ff. de quæst. est reum argumentis compellere. Prat.

ADMOTA, id est, adhibita. l. damni infecti. ff. de dā. infect. Alber.

ADNEPOS, Adneptis Græci ἀπέγγονος, ἀπεγγόνη dicūt. Hi sunt abnepotis, vel abneptis filius filia, pronepotis vel proneptis, nepos, neptis. l. . §. 5. & l. vlti. §. Adnepos. ff. de gradib. & adfin. Sic in inscriptione antiqua, L. Aurelius Verus Antoninus Neruæ adnepos appellatur. A Nerua enim Traianum, à Traiano Hadrianum, ab Hadriano Antoninum Pium, à Pio Verum adoptatum, ex historijs notum est. Briss.

AD nomen respondere, est comparere, ac præsto esse, cùm nomen recitatur. Liuius lib. 7. ab vrbe condit. Acerbitas in delectu non damno modò ciuium, sed etiam laceratiōe corporum lata, partim virgis cæsis, qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis, inuisa erat. Prat.

AD nos pertinere intelligitur, quod competit nobis iure vel dominij, vel possessionis, vel curæ, siue administrationis. argumē. l. 1. §. quod ait. de offic. præfect. vrb. Spieg.

ADNOTARI dicitur, qui absens in reos refertur. nam in grauioribus criminibus Magistratus qui absentem in reos recipiebat, edicta proponebat, quibus illi denunciabat fore, vt nisi intra annum adesset, eius bona confiscarentur, vti Martianus docet l. 1. & 2. ff. de req. vel absent. Hinc. Hot.

ADNOTARE quoque est cum præses notat quamque damnatum pœna dignum censeat, idque ad Imperatorem rescribit. l. 1. ff. quand. appell. l. 6. §. præsides. ff. de interd. & releg. l. 1. §. 1. ff. nihil innouand. Plin. lib. epist. 10. Fuerunt similis amentiæ, quos quia Romani ciues erant, adnotaui in vrbem remittendos. Hoto. Prat.

ADNOTARE aliquando accipitur pro reprehēdere, vt apud Paulum l. debitor. 82. §. seruo. ff. de leg. 2. Aliquando ponitur pro notare. l. cum mater. ff. de inoffi. test. Prat. Neb.

ADNOTARE vide infra adnotare insulas.

ADNOTATIO, illa in reos relatio, l. 4. ff. eod. titu. Est &.

ADNOTATIO, principis ad preces rescriptum, idq; ex Valentiniani Imp. Nouella edocemur titul. de homic. casu fact. versic. merito ergo. adnotationis, hoc sensu, frequens mentio est in Codice Iustinianeo in l. non aliter. 9. C. de pala. sacr. larg. lib. 12. Sic autem eam definit Theodorus: προσφώνησις ἐστὶν ἡ ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος [illegible] μένου. προσλαμβάνεσθαι καὶ γράφεσθαι. [illegible] τὸ ὑπομνήματα. Prat.

ADNOTATIO dicitur quæ fit proprio motu principis vt notatur. in l. non aliter. C. de pal. sacr. larg. libr. 12. Vel Adnotatio est rescriptum principis paucis adhibitis factum. l. iubemus. C. de sacr. eccle. Quandoque dicitur Adnotatio actus qui sine testibus expeditur. l. instrum. & ibi glos. 1. C. de proba. Aliquando adnotatio est scriptura facta propria manu princip. l. 1. C. de precib Imp. offer. Briss. Spieg. Alber.

ADNOTATVS censibus. in l. quisquis. 16. C. de ep. & cleric. idem qui Ascriptitius. Nam in l. si quis. 20. eo. censibus ascriptis appellatur. Hot.

ADOLESCO, à verbo Græco ἀλδήσκω veniens Festo lib. 1. est ætate progredi & crescere Nonio, quo sensu vsus est Vlpi. leg. 3. §. si duo impuberes. de Carbonia. edict. ff. Prat.

ADOLESCENS dicitur, qui pubertatem egressus l. Aurelio. §. 1. ff. de lib. leg. Adulescens sæpe legitur in Pand. Floren.

ADOLESCENTES, qui moribus, & solertia prædi ti sunt, tametsi legitimam ætatem nondum expleuerint, anno tamen vigesimo possunt impetrare veniam administrandarum rerum l. 2. in prin. C. de his qui ven. ætat. impet. Alioqui prætor opem pollicetur eis. ceu minoribus, annis 25. Et ideo in hanc vsque ętatem adolescentes curatorum auxilio reguntur: nec antè rei suę administratio eis committi debebit, quanquam benę rem suam gubernantib. teste Vlpi. l. 1. de minorib.

ADOLESCENTIAM, quæ pubertas est, l. C. placuit à quartodecimo anno sumere initium, vigesimoquinto perfici. l. non aliter. §. 1. ff. de leg. 3. cum simil. Prat.

ADOLESCENS à nostris dicitur, qui inter annū decimumquartum & vicesimumquintum ætatē agit. nam ante decimumquartum pupillus appellatur. Hinc titulus Rem pupilli vel adolescentis saluam fore. libr. Dig. 46. vide Aetatis gradus. Hot.

ADOLESCENS & iuuenis, Caio idem. l. patri. ff. de minorib. Spieg.

ADOLESCENS & pupillus æquiparantur furioso. quia non rectè intelligunt. l. diem proferre. §. corā. ff. de recept. Sp.

ADOLESCENS luxuriosus, apud Vlpia. in l. si verò non remunerādi causa. Mandati. Quære infrà Luxuriosus. Spieg.

ADOPTARE est quem in filium adsciscere. Sed & ad alios pertinet, qui adsciscuntur. vnde adoptare administros dixit Varro lib. 4. de ling. Latina. Prat.

ADOPTIO ita à Theophilo Instit. de adoptio. in prin. νόμιμος πρᾶξις μιμουμένη τὴν φύσιν πρὸς παίδων παραμυθίαν ἐπινενοημένη quæ verba ita vertimus: Est actus legitimus naturam imitans ad liberorum solatium inductus. Rectè adiecit μιμουμένη τὴν φύσιν. Nam, vt ait Iauolenus l. adopt. 16. ff. de adoptio. Adoptio in his personis locum habet in quibus natura locum potest habere. Definitio autē hæc sumpta videri potest ex §. minorem. Institu. & l. actus. ff. de reg. iur. Pra.

ADOPTIONIS origo antiquissima est. Non solū enim apud veteres Romanos in vsu erat, vt ex A. Gellio. lib. 5. cap. 19. liquido constat, sed & apud Græcos, vt ex Plutarcho, in Theseo liquet, quo loco Theseum ab Aegeo in filium acceptum refert. Quam rem, inquit Athenienses θέσιν adpellabant. Apud Iudæos eam fuisse proditum est. Adoptionis causam esse tradunt Impp. in l. 3. C. de adoptionibus liberorum orbitatem, id est, (inquiunt) quod liberos non haberes. Prat. Viglius in §. adoptiui liberi. Instit. de exhæred. lib.

ADOPTATITIVS, ex filio adoptato natus Festo libro 1.

ADOPTIONIS solennitas hodie apud nos abolita est. Nec quenquam mouere debet, quòd imaginem quandam adoptionis obseruamus in ijs, quos loco filiorū alimus, atq; etiam affectu quodā prosequimur, & filios appellamus. Nam Romani quoq; idem faciebat,

non

non tamen ea reputabatur solennis adoptio, vt apparet ex l.quidam cùm filium.ff.de verb.oblig.Prat.

ADOPTIONIS nomen generale est: tam enim q sui iuris, quàm qui alienæ potestati subditi erant, tam qui rogatione lata, quàm qui magistratus auctoritate in liberorum ius locumque adsciscebantur, adoptari dicebantur: vt ex Ciceronis Oratione pro domo sua non vno loco demonstratur. Generaliter verò Adoptionem definiemus legitimum actum naturam imitantem, quo liberos nobis quærimus, quàm Græci εἰσποίησιν, Gotthi adfiliationem, qui eam barbaram Caio appinxerunt interpretationem, quæ hodie apud eundem li. 1. Institu. tit. 4. legitur. Adoptio autem in duas species diuiditur, quarum altera Adrogatio, altera Adoptio similiter dicitur: Eoq; modò fit vt idem nomen & genus & sui ipsius species sit. l.1.& 2.ff.de adoptio. Adoptio eorum est, qui in aliena potestate sunt, & à patris naturalis in adoptiui familiam transferuntur. Eaque apud Prætorem vel Proconsulem, vel quemlibet aliū magistratum, apud quem legis actio esset, fiebat, parente naturali filium mancipante, eo quo Iustinianus in l.vltim.C.de adop.perstringit, ritu. Adrogatio verò est, cùm aliquis patrem non habens, in potestatem se adoptiui patris dabat. Et inde Adrogatio, secundū Caij opinionem, quæ in l.2.ff.de adopt.& lib. 1. Institu.tit.5. conscripta est, quod & ille qui adoptabat rogaretur, vtrùm illum quem adoptaturus erat, iustum sibi filiū esse vellet, & ille qui adoptabatur rogabatur, verùm id fieri pateretur. Gellius verò inde dictam Adrogationē lib.5.noct.Attic.c.19.tradit, quòd non nisi rogatione ad populū lata fieret, in hæc verba, Velitis iubeatis Quirites, vti Valerius L.Titio tam iure legeq; filius siet, quā si ex eo patre matreq; familias eius natus esset &c. Cui etymologiæ & illud Taciti fauet quod est lib.12. De adoptione Domitij: rogataq; lex est, qua in familiā Claudiam & nomen Neronis transiret. Constat planè apud populum Adrogationes olim factas non Gellij modò, sed & Vlpiani testimonio in Instit.tit.8. Ratio verò adhibendi populi, quantū ex Cicerone colligo, illa fuit, quòd iure à maioribus prodito libertatem nemo ciuis amittere sine populi auctoritate poterat: Verùm trāslato populi in principem imperio, principali exinde auctoritate Adrogationes fieri cœpere. l.2.ff.de adopt. l.6.C.eod.§.1.Instit.eod.Briss.

ADOPTIO est actus legitimus, per quem extraneus in alienam familiam iusq; filijfam.suscipitur. Dixi, Actus legitimus, Papinianum imitatus in l.77.ff.de re. iur. quia non moribus, sed lege 12. Tabularum institutus est. Dixi, Extraneus, eum significans qui suus nō est: siue planè sit extraneus, siue etiam agnatus. Dixi, In ius filijfam. quia nullius alterius cognatiōis ius quæri per adoptionem potest. Est igitur adoptare idem quod optione facta deligere, atque in familiam suam asciscere. quemadmodum cooptari in senatum dicebantur, qui delecti à Censoribus in Senatorum numerum referebantur. Hotom. Olim enim adoptiui omnes transibant in familiam & ex pluribus nominibus adoptatorum cognoscitur. Moribus enim hoc inductum fuisse apud Romanos testatur Appianus. Dion autem lege & de Tit. Pomponio Attico legimus in epistolis Ciceronis, qui post adoptionem vocatus est, Q. Cecilius, Q.F. Pomponianus Atticus. Moris enim erat, vt is qui adoptaretur, prænomen, & nomen, & cognomen sumeret familiæ adoptantis proprium nomen in(anus) plerunque deriuans, vnde Octauius post adoptionem Octauianus dictus est: & P. Cornelius Scipio Aemilianus vt Dion auctor est. Sunt etiam qui putent à Marcellis Marcellinos hac ratione dictos fuisse, à Iulijs Iulianos, à Domitijs Domitianos, à Seruilio Seruilianos auctore Macrobio. Id quod latius explicat doctissimus & accuratissimus Paulus Manutius in vltima epistola libro primo famil. epistol. Ciceronis. Hinc adoptare pro nominare non inscitè Horatius vsurpauit Frater, Pater adde vt cuique est ætas, ita quemq; facetus adopta, id est, ascribe agnationi & familiæ tuæ, modo fratrem, modo patrem appellans. Schar.

ADOPTIO, inquit Caius in Instit. est naturæ similitudo, vt aliquis filium habere possit, quem non generauit. Hotom.

ADOPTIO, inquit Theoph. est actus legitimus naturam imitans, ad eorum qui liberos non habent, solatium inuentus. §.1. De adopt. Verùm verum hoc ex Accursij glossa sumptum est, & ex Placentini Ioannísve commentarijs, vt Theophilus illorum ætate posterior esse videatur: an contrà tum illi, tum hic noster ex tertio quopiam, cuius Latina extaret hæc definitio, totū hoc exscripserunt. Hotom. Vide non contemnenda de adoptione apud Ræuardum in libro de auctoritate iurisprud. cap.6.

ADOPTATI ex tribus manibus. Sic enim legendum, vt rectè censet alibi Alciatus in l.penultim.§.quæ autem de alijs. C.de Adopt. quòd de patris naturalis manu in fiduciarij manum traderentur: qui deinde in manum & potestatem adoptiui parentis dabit. Vnde in l.sequen. per tres mancipationes adoptionem fieri legimus, quas Imper. Iustinianus antiquauit Spiegel. Ceterum Alciati sententiam refellit omnium codicū fides. & veterem lectionem retinendam esse, legendúmque ex tribus [illegible] censet Connanus lib. [illegible] cap. [illegible] numer.13. licet qui ex tribus maribus adoptati dicantur certi nihil adferre possit. Schar. Porrò differentia quedam adoptatorum hoc loco notanda. Adoptantur sæpius qui natura prius filij non fuerunt & translati dicuntur: Interdum qui fuerunt sed exierunt & tunc Redditi appellantur. Ita distinguitur in l.filio. ff.de liber.& posthumis, quę differentia varios habet effectus iuris, vt in suis locis videre est.

ADOPTATIO idem quod adoptio sed in vsu rarissimum. Sp.

ADPLVMBATVM appellatur quod plumbo vinctum & alij iunctum connexumque est. l.23.§.item quęcunque.ff.de rei vindic. l.17.§.castella.ff.de actio.empt. l.1. ff.de sepul. viol. Contrarium huic verbum, Replumbatum legitur in l.19.& l.32.§.1.ff.de auro argent. Briss.

ADPLVMBATVRA & Ferruminatio sic differunt, quòd hæc per eandem materiam facit confusionem: illa non idem efficit, sed coniungit & connectit tantum: ait Paulus in l.in rem, 23.§.4.ff.de rei vindic. Hotom.

ADPOSCERE, id est, adstipulari vt apud Terentium Talenta dotis adposcent duo, id est, hæ minæ adposcent filiæ & astipulabuntur duo talenta: Connanus lib.6.cap.6.

ADPROBATVS fideiussor apud Caium in l. si verò.ff.qui satis dar.cogant. Sp.

ADPROMISSOR est, qui quod suo nomine promisit, idem pro altero quoque promittit: inquit Fest. quo tamen loco haud scio an vox Alter desideretur: vt locus sic legatur: Qui quod alter suo nomine promisit. nam Pomponius in l.5.§.2.de verbor.obliga. Satisfacceptio, inquit, est stipulatio, quæ ita obligat promissorem, vt adpromissores quoque ab eo accipiantur: id est, qui idem promittant. Item Vlp.l.in omnibus.43.ff. de solut. In omnibus speciebus stipulationum etiam accessiones liberantur: putà adpromissores, hypothecæ, pignora. Quibus ex locis constat, Adpromissorem eundem esse qui & fideiussor dicitur. l.si verò. ff.solut. matrim. Hotom. ex Spieg. Sed & dubium non esse quin adpromissor pro fideiussore accipiatur affirmat Duaren.l.5.§.satisacceptio.ff.de verbor.obligat. Idque non tantum apud I.C. sed etiam apud veteres Latinos auctores. Inter quos Cicero eum qui pro alio se obligat, nusquam fideiussorem, sed sponsorem potius aut adpromissorem vocat, vt in oratione pro Rosc. Amer.

ADORARE antiquis significabat agere, vnde & legati adoratores dicuntur: quia mandata populi agebant Festus lib.1.& Prat.

ADORARE principem, eiusúe purpuram, est venerari, salutare, ad principis genua accidere, & genua flectere l.vnic.de Comit.& Trib.schol.lib.12. C.l.si.qui

milit.pof.eod.lib.l.fancimus. 4.de confulibus eod. lib. Ammian.lib.21 Sic adorare principis æternitatem l. 2. de fabric.lib.11.C.quo fenfu accipitur προσκυνεῖν Græcis: vt Gen.cap.33. καὶ προσκυνήσαν ἐπὶ τὴν γῆν ἑπτάκις.Sic apud Herodotum Spartiatæ negant, σφίσι νόμον εἶναι ἄνθρωπον προσκυνέειν legitimum effe,apud fefe adorare hominem: id eft,fefe abijcere ad pedes. Ducitur autem verbum Græcum ab adulatione canum in fignificatione geftus fubmiffi & fubiectionis feruilis: Eft autem hic venerationis geftus antiquus vt lib.1.Reg cap.20.procidiffe in faciem Dauidem dicitur,& ter adoraffe Ionatham. Sed Arrian.lib.4.hanc venerationem inftitutam effe à Cyro fcripfit vt annotauit Ioachimus.Camerarius in fuo lexico.Quod autem,adorare pro venerari accipiatur, liquet ex l.1.C.de adparit. præfec. vrbi. Adorare verbũ vetus in 12.Tabul.Si furto adorat,nec manifeftum erit Feftus lib.13.Prat.

ADORATIO, pro profternatione corporis exhibita reuerentia ponitur interdum,vti regibus & fummis principibus in Orientalib. regionibus folet fieri: noftris enim tantum genua flectuntur, [illegible] .Spieg.

ADORARE. Iuxta Alb. impropriè dicitur adorari princeps.C.de fabric.lib.11.& cùm falutatur. l.fancimus.C.de Confulibus lib.12.Sed ex verbis Laur. Val.ca. 31.lib.Elegant.5.fatis colligimus. Adorare id effe propriè, quod humiliare fe, & reuerentiam facere vulgò dicimus,hoc eft,vel flectendo genua,vel profternendo corpus venerari. zufuß fallen/ oder ehren mit zufuß falen/quemadmodum reges,principes,& præftantes viros debito honore profequentes, vel genua flectendo, vel corpus profternendo veneramur. Sic Iacob fratrẽ fuum Efau fepties adorabat in terram,hoc eft, fepties profternendo fe coram illo in terram. Eft ad notitiam bonarum literarum quidam etiam Scripturæ,& quidẽ per omnem linguam peritiffimus,qui monuit,Adorare cùm pro Dei cultu accipitur expreffius reddi poffe à noftris per ein Gottsdienſt thun/ oder Gott verehren/ quam per anbeten. Plus enim tum fignificat adorare, quam in formam precantis procidere, quod anbetten videtur propriè fignificare.Old.

ADORATIONIS vetus hic non apud Romanos modò,fed & apud alias plerafque gentes ritus fuit, vt dextra manu labris admota, & ad ofculum relata, capite fubmiffo, corpus dextrum verfum circumagerent. Quod in adoratione ciuili (fic enim vocare liceat dũ lubet) nefcio quomodo nuper tandem a nobis fimiolis receptum eft.Plin.lib.28.cap.2. In adorando,dextrã ad ofculum referimus, totum corpus circumagimus: quod in læuum feciffe Galli religiofius credunt. Fulgetras popyfmis adorare confenfus gentium eft. Plautus in Curculione.

PH. Quo me vortam nefcio
PA. Si Deos falutas dextrouerfum cenfeo.

Apuleius Afer Apolog.1. Nam, vt audio percenfentib. ijs qui nouere,nulli Deo ad hoc æui fupplicauit,nullũ templum frequentauit. Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admouere. Minitius Fœlix Octauio Cæcilius fimulachro Serapidis vifo(vt vulgus fuperftitiofus folet)manum ori admouens,ofculum labijs preffit. Hieronymus Apolog. 1.in Ruffinum de expofitione illius loci,Apprehendite difciplinam.Ofcul.(inquit) vt verbum verbo interpreter, καταφιλήσατε, id eft,deofculamini dicitur, Quod ego nolens transferre putidè, fenfum magis fecutus fum,vt dicerem, Adorate.Quia enim qui adorant, folent deofculari manum,& capita fubmittere (quod fe B.Iob elementis feciffe negat, dicens,Si vidi folem cũ fulgeret,& Lunam incedentem clarè,& lætatum eft in abfcondito cor meum,& ofculatus fum manum meam ore meo, quæ iniquitas maxima eft, & negatio contra Deum altiffimũ.) Et Hebræi iuxta linguæ fuæ proprietatem, deofculationem pro veneratione ponunt. Ad hunc quoq; morẽ refpiciens vetus interpres, quifquis ille eft,locum alterum lib.3.BASIAEION.ca.19.fic reddidit.Quorum genua non funt incuruata ante Baal, omne os quod non adorauit eum ofculans manũ. Porro ab hac manus ad os relatione.non immerito aliquis fufpicetur adorandi,quod ab ador Nonius deducere tentat,vt à capitis fubmiffione fupplicandi verbum deductum.Quanquam & hoc genua, & illud orationem magis fpectare videatur. Quod autem Hieronymus adijcit, adoraturos capita fubmittere, pertinet maximè ad hæc Lampridij de Alexandro verba.Salutabatur nomine hoc, Haue Alexander, fi quis caput flexiffet,aut blandius aliquid dixiffet vel abijciebatur, fi loci eius qualitas pateretur,vel ridebatur ingenti cachinno, fi eius dignitas grauiori nõ poffet fubiacere iniuriæ,hoc eft,quod idem paulo poft fcribit.Alexandrum adorari fe vetuiffe Non eft illud omittendum,Adoraturos etiam plerunq; ad folis ortum labia vibrare folitos, vt Tertull. loquitur, cuius hæc funt ex Apologetico verba.Deinde fufpicio Solem nos adorare. quod innotuerit ad Oriẽtis regionem precari. Sed & pleriq; veftrũ, affectatione aliquando & cœleftia adorandi, ad folis ortum labia vibratis.Vbi in Vet.lib.fcriptum eft, affectatione aliquando & cœleftia adoriendi. Latinus Pacatus Drepanius Gallus in Panegy.Theod.Adicito. Nã vt diuinis rebus operantes, in eam cœli plagam ora cõuertimus à qua lucis exordium eft,fic ego vota verborum, quæ olim nuncupaueram, foluturus, id orationem tempus afficiam,quo Romana lux capit: Cæterum veteres etiam Chriftianos, fiue ftante Pafchæ & quinquagefimæ diebus,fiue alijs de geniculis adorarent, ad folis exortum conuerti folitos, vulgarius eft,quam vt adnotari debeat.Illud potius de voti adfignatione,ex Apuleij Apolog.priore,huc congeratur. Quippe omnibus(inquit) fi cui fortè negocium magiç facelfitur,quidquid omnino egerint obijcietur.Votum in alicuiꝰ ftatuæ fœmore adfignafti.Igitur magus es, aut cur fignafti?Tacitas preces in templo Dijs allegafti. Igitur magus es,aut quid optafti? Pitheus lib. Aduerfariorum 1. ca.7. Cæterũ & hoc notandum eft antiquos interdũ adorare pofuiffe pro agere vt Feftus teftatur li. 1. Idcirco hanc legis apud eundẽ particulam reftitues. Si adorat furtum quod nec manifeftum eft duplionẽ luito, vfus in eadẽ fignificatione verbo adorare videtur in Octauio Minutius Fœlix.At.n.inquit,nos exequias adoramus, eadem tranquillitate qua viuimus. hoc eft,exequias facimus,celebramus, Ræuar.ad ll.12.tab.ca.26.

ADORATOS imbres Seneca dixit populo optatos & falutatos vt annotat doctifs.Turneb.lib. Aduerfariorum 3.ca.8.Pet.Pithæi aduer.fubf.lib.1.cap.7.

AD refponfum apud Impp.in l. fcrinijs. in notitia de palat.fac.larg.li.12.C.& in Nouella Iuftiniani.Imp. π.§. πάντα τοίνυν & in Edict.8.eiufdem dicitur, qui deputatus eft à magifto militum, vt quid opus fit a competenti iudice in milites fieri refponfum, id eft, minifterium ei exhibeat, & folet ifte deputari a magiftro militum eo,fub quo prouincia illa eft,auctore innominato interprete ad Iulianum Patritium conftit.17.cap. 62.Prat.

ADROGATIO,& adoptio differunt fecundũ Gel. Cum in alienam familiã,inquit,inque liberorũ locum extranei fumuntur,aut per prætorem id fit aut per populum.Quod per prætorem fit,adoptio dicitur: quod per populum, adrogatio. Neb.Reliqua lege fupra Adoptione.Vide infr. Arrogatio.

ADSCRIBERE fibi in teftamẽto dicũtur,qui alieno in teftamento fibi aliquid quafi à teftatore attributum vel fua vel eorũ qui in fua parte funt manu adfcribunt,vnde tit.De his qui fibi in teft.adfcrib. Hot.

ADSRIBERE fibi in teftamento, eft fua manu eiúfue qui in poteftate eft aliquid in rem fuã alieno in tefta-

testamento scribere.tit. de his qui sibi in test. adscrib. l.15.ff.ad l.Corn.de fals.

ADSCRIPTVM seruum pro adsignato dixit Paulus in l.5 1.§.vlt.ff.locati.iuncta l.32.ff.de pign. Adscripti etiam Festo auctore dicebantur, qui nomina in colonias dedissent: quomodo adscriptos colonos interpretor apud Liuium lib. 4. Et ad eorum similitudinem ab Impp. Adscriptitij appellantur colonijs addicti atque adsignati, sicut inde se mouere non possint, & possessionibus ipsis accedant, omniaque bona dominis prædiorum acquirant.l.6.l.20.& l.22.& l.vltim. C.de agrico. & censit.lib.11.l.20.& l.34.C.de episc. & cleric.quorum conditio Adscriptitia dicitur. l.vlt.C.de transact. l. 11. C.com.vtri.iudi.Iustinianus adscriptitium ἐναπόγραφον vocat Nouel.Const.22.

ADSCRIPTITII autem glebæ qui à I.C. appellantur, cum agro vnà seruiebāt domino, & cum fundis mancipabantur, alienabanturque, vt tradit post alios Torn.lib.aduers.15.ca.16.Connan.lib.2.cap.10.

ADSCRIBERE, est adiungere, cuius extat insignis similitudo in lib.de Nat.deo.3.Cicer. Hinc ciues & coloni adscriptitij.Spieg.

ADSECTARI dicitur, qui tacitus frequenter sequitur. Assidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam Vlp.l. item apud.15.§.aliud.17. ff.de iniu. Et ad iniuriam referri potest: quod accipiendum est, si contra bonos mores hoc fiat.d.l.item apud.§.meminisse. Vnde non ineptè Festus dicit adsectata fœmina, vel in bonam partem dicitur, velut honorata: vel in malā, quasi ad extremum periculum adducta. Prat.

ADSERERE arbores in l.7.§.vlt. ff.de vsuf. Adserere se in libertatem, pro vindicare, in l.11.in fi.ff.de iniur. vt adserere se in ingenuitatem, in l.2.§.1.ff.si ingen. esse dicet. Ouid.lib.3.amor.eleg.10.

Scilicet adserui iam me fugique catenas.

Veteres autem liberali adserere causa manu dicebant, cùm in libertatem iniusta seruitute oppressos vindicabant: quæ comicis familiaris est locutio, eaq; Plaut. in Curculio.& Pœnulo, & Persa non semel, & Terentius in Adelphis vsi sunt. Vnde autem dicta sit hæc loquendi ratio, non satis liquet. Varro certè lib.5.de ling.lati. ita explicat: Cònserere manum dicimur cum hoste: sic ex iure manu consertum vocare: Hinc adserere manú in libertatem cùm prehendimus. Festo verò libr.1. Adserere manum admouere interpretatur. quod ea quoqı quæ in terram demittantur, Adseri dicantur. Idem lib. 15.ex quorundam sententia. sertorem dictum à prçhendendo significat, quia cùm is cuipiam adserat manum, eius ex seruitute in libertatem educendi gratia vocetur Adsertor: cùm tamen Verrio Flacco verisimilimū videretur à iungendo ita dīctum, quod in libertatem eandem qua & ipse fruitur, eum petat. Quod ipsi Festo absurdum videtur. Vt vt sit, alienæ libertatis vindicem Adsertorem appellari certissimum est.l.vlti. C. de adsertio.tol.& apud Paul.lib.5.Sent.tit.1.& tit.34. Et Martial.lib.11.Epig.Quintil.declamat.3.& 8. Suet. in Iulio. Tertul.lib.1.aduer.Marcio.Donat.in Adelph.Teren. Vnde adsertoriæ lites quib. in libertatem quis ex seruitute ab alio vocabatur.l.vlt.C.de adsertio.tol. & adsertio in ea rub.& apud Plin.lib.10.epist. Sed enim commune hoc nomen fuisse tam à seruitute in libertatem, quam à libertate in seruitutem trahētium notandū est, quod Prisc.lib. vlt. adnotauit. Nam & adserere in seruitutē, Liu.lib.3.& Tranq.in Tiber.c.2.dixere. Adsertoremque idē Liuius eum qui in seruitutem petebat vocat. Briss.

ADSERERE arbores in supradicta l.7. Græcis est [illegible], id est forare medullam arboris sterilis, & in eā fœcundæ calamum immittere: insitionis species pro genere. Qua forma adserere prolem Papi. dixit pro adoptare, sicut scilicet inforatione surculum truncus adoptat. Cuiac.obser.lib.11.cap.36.in fin.

ADSERERE manu, est admouere quid. ea quoque quæ in terram dimittuntur, seri dicuntur Festo libr. 1. quo sensu, arbores adserere dixit Vlp. l. vsufructu.7.§. Cassius.ff.de vsufruct.

ADSERERE in libertatem, est liberum se proclamare, & libertatem velut præhendere manu & vindicare, Vlp.l.non solùm.§.fin.ff.de iniur. Adserere ingenuitati dicit Saturninus l.2.ff.si ingen.esse dicatur. His contrarium est in seruitutem adserere, id est, pro seruo & ex libertate in seruitutem vendicare Liu. li.3.ab vrb.cond.M.Clodio, inquit, clienti negotium dedit, vt virginem in seruitutem adsereret.

ADSERTOR, libertatis vindex Paul.lib.5.sen. tit. 1.& 33.in fin. Et eodem sensu

ADSERTIO & Adsertoriæ lites l.1. C.de adserti. toll.& apud M.Fabium lib.5.cap.2. de secunda adsertione verba facientem.

ADSESSORES sunt qui à magistratib. præsidibusve in consilium adhibebantur, ab eo dicti, quod iure dicundo adsiderent l.1.& penul.ff.de offic.adsess.l.1.C.de adsess.& dom.l.in consiliarijs.10.C.eo. & alibi sæpe. ijdem comites dici cœpti sunt l.diem functo.ff.eo.& cōsiliarij l.pen.ff.eo.& l.3.& d. l.in consiliarijs. Omne accessorum officium his ferè causis cōsistere Paulus scribit l.1.ff.eo.in cognitionibus, postulationibus, libellis, edictis, decretis, epistolis. Adsessorem [illegible] appellat Modestinus l.οὐ μόνον.ff.de excus. Old.& Prat. Dicuntur & consiliarij, quod principi à consilijs essent.l.pen. ff.de off.assess.Cic.lib.1.de diuina. Lacedæmonij regib. suis augurem assessorem dederunt, itaq; senibus (sic enim consilium appellant) augurem interesse voluerūt. Forcatulus dialog.62. Necyomantiæ nu.2. Et notandum Assessores non iudices. sed iudicum, hoc est, præsidum cōsiliarios fuisse, l.1.& l.velut. C.de asses.l.consiliariis. de off.assess.de assessorib. Lamprid.in Alex. & latè Goueanus lib.2.de iurisd. Græci [illegible] vocant.

ADSESSORIA, libri erant, hi à Puteolano scripti l.nam & nocere.11.ff.de pact. eodem sensu accipitur adsessorium in l.lex 5.§.hac lege.ff.de iniur. Prat.

ADSESSVRA adsessoris munus & functio. l. fi. ff. de Proxenet. Prat.

ADSIGNARE, pro Obsignare tabulas aut cum alio subscribere in l.127.§.Chrysogonus.ff.de verb.obligat.& l.92.ff.de legat.1.l.20.ff.de auct.tut.l.1. C.de solut. & liber.debit.ciuit.libr.11. Adsignatas res, anulo signatas accipere possumus in l.1.§. vlt.ff.nautæ, caupo. Adsignare libertum est testificari cuius ex liberis libertum eum esse velit.l.107.ff.de verb.sign.l.vlti.ff.de oper. libert.l.48.§.vlt.ff.de ritu nupt.l.1.in fin.ff.de legit.tutor. tit.de assignand.libert.& l.22.§.qui liberti.ff.ad l.Corn. de fals. Briss.

ADSIGNATA pecunia attributa Varroni libr. 4. de lingua lat.

ADSIGNATI agri vocabantur, qui veteranis pro præmio adsignabantur, & inter eos centurijs actis diuidebantur.l.15.§.1.ff.de rei vind.lib.11. ff.de euictio. & apud Cicer.Philip.5.ad fin.& Sicul.Flac.in li.de condic. agro.& Hygen.in lib.de limitib.constit. & Fron. in lib. de agror.qualit. Briss.

ADSISTERE, quod Cic. adesse patrocinari, aduocatum esse, Vlp.l.54.ff.de rei vend. Nec propterea quis. si postea cognouerit rem ad se pertinere, quod alij eam vindicanti suā esse adsistebat, dominiū amisit. Hotom.

ADSTIPVLARI dicitur stipulanti stipulari, vt si petenti tibi decem à Mæuio, ego eadem stipulor tibi dari, in quo quia mens est vtriusque nostrum eadē, & idem quod tu tibi cupio & volo, ideo factum esse arbitror, vt adstipulari pro adsentire dicamus Cic. in Academicis. Falsum esse dicunt Stoici, & eorum adstipulator Antiochus. Sic enim eum locum Festus Pomp. interpretatur. Sed mihi videtur nescio quid sub hoc verbo latere significationis, quod plus valeat quam adsentiendi verbo contineatur: vt non qui adsentit solum, sed qui consensus aliorum & voluntates stipulatur alicui, & quasi suffragia corrogat, adstipulari dicatur: qd faciebat Antiochus, qui non solùm Stoicorum sectam sectabatur, & probabat. sed multis rationib.& argumētis alios oēs conabatur in eandē adducere sententiam, &c. Est itaq; astipulator nō qui accedit stipulatori. sed qui ei adstipulatur, & adposcit aliquid, quo verbo Ter. vtitur. Minas quidē iam à me decē habet filia. Quas pro alimentis

alimentis esse nunc datas duco. Hasce pro ornamentis consequentur alteræ. Porrò hæc talenta dotis adposcēt duo, i. hæ minæ adposcent filiæ, & adstipulabuntur duo talenta. Connanus lib. 6. cap. 6. num. 3.

ADSTIPVLATOR, qui stipulatori accedit, & idem stipulatur eodem modo quo adpromissor: vt Pacta & Conuenta sint firmiora, magisque cauta & rata. Erant verò in foro Romano circum argentarias habentes qui adstipulandi quęstum exercebant, præstoque erant stipulatoribus & paciscentibus astipulator in antiquo Lexico προσεπερωτητὴς exponitur, id est, qui præter stipulatorem interrogat atq; stipulatur. ita doctiss. Torneb. lib. 16. aduers. c. 8.

ADSVMPTIO est Professio, & adseueratio, & cōtestatio quædam. l. adsumptio. 6. ff. ad municip. vt sit sensus. Is qui contestatur se esse ciuem, cum reuera nō sit. Olden.

ADTESTATIONES Pontificiis sunt testium depositiones, & dicta. c. ex tenore. de testib. in antiq. Porrò qui concipiantur, disces ex c. cum causam, ext. eo.

ADTENTARE imperium, adgredi, & quid aduersus id moliri, Varroni lib. 4. de ling. lat. Prat.

ADTENTARE pudicitiam est id facere, vt q̃ pudica est, impudica fiat. Paul. l. attentari. 10. ff. de iniur.

ADTENTARE annonam, est vexare, & quid in eā moliri, quale solent dardanarij, Vlp. l. annonam. 6. ff. de extraord. crim. Prat.

ADTENTARI sententia dicitur, à qua appellatur Vlpiano.

ADTINGERE hæreditatem, est adire Vlpiano. l. sed & si. §. si quis. ff. de petit. hæred. & eidem adtingere bona. l. 1. §. fin. ff. de separ. Prat.

ADSERERE sibi procurationē nulli licere. l. quæ omnia. ff. de procur. Spieg.

AD similitudinem absentis haberi. l. qui mittūtur, ad fin. ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

AD subsellia, id est, apud iudices.

AD summam rempublicam, interpretantur summam reipublicæ vtilitatem, in l. si is qui nauem. ff. de exercit. act. Spieg.

AD tempus, duobus modis sumitur. Vno modo, ad conditionem temporis, necessitatem & opportunitatem. Altero, ad spacium temporis. Sp.

ADVENA. Seruius: Omnes terræ habitatores, aut indigenæ sunt, aut aduenæ, aut conuenę. Indigenę, sunt inde geniti: Aduenæ, de vno loco venientes: Conuenę, de diuersis. Interpretes aduenam eum accipiunt, qui alicubi temporaneam moram agit. l. heres absens. §. 1. ff. de iudic. Vide l. omnes peregrini & aduenæ. C. com. de success. Quod quidam existimant, aduenam eundem esse, qui & incola dicitur, non subsistit. Spieg.

ADVENA est quem Græci ἄποικον vocant. Pomp. l. pupillus. 239. §. aduena. ff. de ver. sign. dictus quasi aliunde adueniens. Isido. lib. 10. Etymolog. qui sedem, domicilium, non constituit: & qui in aliena ciuitate moratur. d. l. hæres absens. Gallis dicitur aduolé.

ADVENAE. Vide Budæum in annot. in l. pupillus. ff. de verb. sign. Spiegelius.

ADVENTITIA dicuntur, quæ fortuitò & aliundè, quam ex vsitata consuetudine manarunt. Itaque de hæreditate testamentaria Cice. loquens Verrin. 3. Homo Ligurem accusare venit, qui in re aduentitia & hęreditaria tam diligens, tam attentus esset. Hot.

ADVENTITIA bona sunt, quæ non recta successione, puta patris, & aui, sed ex legatis, aut aliter casu aliquo nobis adueniunt: Id est, quæ non iure agnationis, sed ab extraneis, & insperatò accedunt, in quibus pater vsumfructum, & liberalem administrationē habet. Spiegelius.

ADVENTITIA necessitas intelligitur vbicunq; repentè aduenit aliquid peragendum, quod ad publicam vtilitatem spectat. Vide Alciat. enarrantem l. placet. C. de sacros. eccl. Spieg.

ADVENTITIA pecunia petitur ab eo, cui sua nō redditur. Hot.

ADVENTITIAM dotem appellant eam, quæ aliunde quàm à patre profecta est. Hot.

ADVENTITIVM lucrum. l. 41. ff. de diuers. regul. iuris. l. 4. in princ. ff. de manumiss. Aduentitium in l. 28. ff. de reb. auct. iud. possid. quod filio extrinsecus non per patrem obuenit.

ADVERSVS edictum vel legem fecisse propriè dicitur, qui vetante lege vel edicto fecit. l. 102. ff. de diuers. reg. iur. l. vlt. ff. ne quid in loco publ. Qui item non facit quod facere debet, videtur facere aduersus ea quæ non facit. l. 121. ff. de reg. iur. Et ita aduersus sententiā arbitri fit, si ab eo, à quo arbiter peti vetuit, vel à fideiussore eius petat. l. 32. ff. de recep. qui arbi. & aduersus dictum promissumve facere videntur qui quod asseuerant non præstant. l. 17. §. vltim. ff. de ædilic. edicto. Inde Aduersarius qui contra nos in iudicio stat, quem plerunque diuersam partem non nostri duntaxat auctores, sed & Quintil. & Plinius appellant. Aduersus, præter notam significationem, etiam Erga significat, vt Festus lib. 1. notat. Sic apud Terent. in Andria, Id gratum fuisse aduersum te habeo gratiam. & apud Cic. li. 1. de natur. deor. pietas aduersus deos. Sed & in l. 3. ff. de appellatio. & in l. 5. ff. de vsucapio. aduersus id significat quod vulgo dicimus, pour le regard. Idem valet q̃ secundum, apud Vlpi. in Instit. tit. 20. & tit. 28. vbi bonorum possessio aduersus tabulas dicitur, quæ in iure nostro secundùm tab. appellatur. Briss.

ADVERSARIA dicuntur tabulæ ad quotidianum vsum paratæ, in quibus cursim & negligenter ea scribimus, quæ pòst accuratius in certas & perpetuò mansuras tabulas ordine ac dispositè perscribimus: deductaque ex eo appellatio videtur, quòd ibi statui soleant, vbi nobis assiduè obuersentur: quasi aduersus nos posita, vnde etiam aduersarij dicti, quasi in quos perpetuò incurramus, vel qui se nobis assiduè opponant. hoc enim propriè aduersari significat. Cicero pro Q. Roscio. Non habere se hoc nomen in codicem accepti & expensi relatum confitetur, sed in aduersariis patere contendit. Hotoman. Demosthenes videtur appellare ὑπομνήματα, quasi memorialia ne res aliqua excideret, vt doctissimus Tornebus annotauit libr. 2. aduersar. cap. 11. Duarenus lib. 1. disputat. cap. 13. Budæus in l. talis socer. ff. de iure dot. Alciat. lib. 2. dispunctio. cap. 29.

ADVERSVS, inquit Festus, aut contrarium significat, aut idem quod Erga. Et Charisius, Aduersus, inquit, ad animi motum refertur: vt, aduersus illum facio. Interdum autem promiscuè accipitur. Hinc

ADVERSVS, pro secundum. Vlpia. tit. 20. Qui dediticiorū numero est, nec quasi peregrinus testari potest, quoniam nullius certæ ciuitatis sit, vt aduersus leges ciuitatis suæ testetur. Item tit. 28. Bonorum possessio datur, aut contra tabulas testamenti, aut aduersus tabulas intestati. quod paulo pòst interpretatur secundùm tabulas, & Caius l. 5. ff. de vsurpat. & vsucap. Naturaliter interrumpitur possessio, quum quis de possessione vi deijcitur, vel alicui res eripitur. quo casu non aduersus eum tantum qui eripit interrumpitur possessio: sed aduersus omnes, id est, ipsius commodo, sed omnium. Hotoman. & Cuiacius titul. 20. fragmentorum, Vlpiani, quorum exinde sententiam comprobauit Gilbertus Regius cap. 10. libr. 2. Enantiophanῶν: & Prateius in suo lexic. sed id glossema Ioanni Roberto libr. 2. Receptarum lectionum iuris ciuilis, cap. 21. omnino absonum videtur, minimeque illis quos citant locis conueniens: cum hanc particulam aduersus, constet propria etiam vsitataque significatione idem significare quod Erga. Quod & Grammatici annotarunt, in primisque Priscianus, qui libro 14. Institutio. Grammat. particulas quasdam præpositiuas istiusmodi ait esse, vt iuxta variantem earum significationem, modò præpositiones sint, modò aduerbia: cuiusmodi hanc esse sic explicat, quòd aliquando sumatur pro græca particula ἐπὶ, & tunc eam præpositionem esse vult, idem significantem quod erga, vt in illo Terentij Andriæ loco, in quo Sosia Simonem alloquens, Idque aduersum te gratum fuisse, habeo gratiam (inquit) illic enim

enim patet non significare Contra, sed Erga. In quam rem aliorum authorum locos citare possumus, vt illum Ciceronis, qui libro 12. Epistol. ad Attic. dixit, Blãdum esse aduersus aliquem, pro Erga eum. & libr. 1. Offic. Officia aduersus eos seruanda, à quibus iniuriam acceperis, hoc est, Erga eos. Est enim (vt subijcit) vlciscẽdi & puniendi [illegible] secundo de natura deorum: Pietatem iustam aduersus Deos esse ait, hoc est, Erga Deos, quibus idipsum quod piè fit, quasi ex debito pro tantis eorum in nos beneficijs persoluatur. Sed cum significat ἐναντίως, hoc est, Contra, aduerbium præpositiuum ait esse idem Priscianus: vt in illo Terentij loco in Phormione. Ei loco ex aduerso tonstrina erat quædam, hoc est, ex altera parte opposita, & apud Ciceronem in Epistol. ad Octauium. Aduersus quos aciem struis. Et in legibus duodecim Tabul. Aduersus hostem æterna authoritas. Vnde quæ propriè contraria & ἐναντία ab Aristotele vocata sunt, hoc est, quæ nullo medio sese inuicem pellunt, Cicero in Topicis Aduersa vocauit: cuiusmodi sunt calidum, frigidum. Ibidemque Priscianus idem ferè sic variè obtinere tradit in particula Contra, vt cùm ea idem significamus, quod Græci per particulam κατὰ, hoc est, Contra, præpositio fit, vt in illo Ciceronis. Dixit contra orationem Metelli: cum verò ea significare volumus ἐναντίως, ex opposito, fit aduerbium, vt illo apud Iuuenalem loco, Satyra prima,

Stat contra, starique iubet.—

Et alibi:

Stat contrà ratio, & secretam gannit in aurem.

Quæ si vera sunt, vt ea negari non possunt, non dubium, quin aptissimè illi Caij responso conueniat prior illa significatio præpositionis Aduersus. Id enim illic significare voluit, naturalem interruptionem non aduersus eum tantùm fieri, qui naturaliter ipse interruperit, hoc est, Erga eum, vt illi soli prosit, sed aduersus omnes, hoc est, erga omnes: cum ea illis æquè proficiat, quo distat naturalis ea interruptio ab illa, quæ Ciuilis dicitur: quod ciuilis, quæ litis contestatione, consimilibusque aliis ciuilibus modis fit, illi prosit, qui ipse interruperit, l. intra. ff. de diuers. tempor. præscrip. l. secunda. in fine. ff. ne de stat. def. post quinqu. At naturalis, hoc est, ea quę actu naturali fit, puta cum qui vsucapere cœpit, de possessione detruditur, possessionem aduersus omnes interrumpat, hoc est, erga omnes. siue quod dici solet, respectu omnium. Quo manifestissimum fieri arbitror, hic nihil necesse fuisse dictionem istam ad oppositam omnino eius propriç significationem anxiè detorquere, ac multo minus in l. prima, ff. de iure fisci. Nam in eo quod illic dicitur fisco nunciari, aduersus leges commissum factum esse, alteram illam significationem propriè retinet, qua significat Contra. Quis enim ambigat id illic intelligi, nunciari fisco commissum factum esse, hoc est, rem in commissum propterea cecidisse, quod contra legum præscripta quid actum sit, iuxta l. cotem. §. si dominus. & l. commissa. ff. de publica. In eo autem quod titulo vigesimo octauo Fragmentor. Vlpiani dicitur, bonorum possessionem dari aut contra tabulas testamenti, aut aduersus tabulas intestati, procliuius prima facie videtur intelligi, Aduersus tabulas, significare secundùm tabulas: cùm maximè illic posteà secundùm tabulas bonorum possessionis meminerit. Verùm aliter Robertus interpretatur id significare voluisse Vlpianum duplicem esse bonorum possessionem contra tabulas, nempè alteram contra tabulas testamenti, quod iure subsistit, alteram verò contra tabulas testamenti, quod minimè subsistat, vt quia vel irritum, vel ruptum sit: quam ideò illuc vocat aduersus tabulas intestati, hoc est, contra tabulas intestati. Neque nouum id videri debet, cum ita aduersus id testamentum quod minimè subsistat, contra tabulas bonorum possessionem dari, & ab altera illa secerni, indubium in iure sit, vt in l. vltima, vbi nota. Accursius C. de posthum. ff. de bonorum possessione contra tabulas. Quod idem Vlpianus dicto titulo vigesimo octauo, apertè significauit, cum posteaquá de ea bonorum possessióe dixisset, quę datur secundùm tabulas testamenti, aduersus quod bonorum possessio contra tabulas peti potest; immediatè subijcit & tractat in versicul. etiam si iure, de eadem bonorum possessione, quæ contra tabulas ideo datur legitimis hæredibus, quod testamentum nullum. Nec magis eorum sententiam iuuat Vlpiani locus titulo vigesimo Fragmentor. quo ait, dedititium, nec quasi peregrinum quoque testari posse. Quoniam (inquit) nullius certæ ciuitatis sciens, vt aduersus leges ciuitatis suæ testetur. Eo enim significare voluit, dedititium scire nullam se certam ciuitatem habere, cuius sit ciuis, & quo intelligere possit, quomodo vel iuxta eius leges, vel contra eas testetur, quorum duorum sola alterutrius expressio vtrunque complectatur. vt & in cõsimilibus alijs passim idem fieri cõperiemus: quo quid clarius?

ADVERSA pars, est noster aduersarius, seu aduersaria, aut etiam multi in eadem causa nobis aduersarij Quint. lib. 7. Nam & nostra confirmanda, & aduersę partis destruenda finitio. Sp.

ADVERSABILE, quod aduersum est, & contrariũ homini. Auersabile verò, quod auersari debemus, & hostiliter cauere. Sp.

ADVERSARVM rerum nomine continentur, morbus, damnum, carcer, exilium, & cætera eiusmodi. Spiegelius.

ADVERSA tempestate, de mari accipiendum, id l. nauis. ff. ad legem Rhod. quæ non semper aduersa est. Spieg.

ADVERSARIA, in fœminino genere à Cicerone vsurpatur. Sic etiam aduersaria dici potest mulier, quę aduersus nos iudicio contendit. Sp.

ADVERSATIVA particula seruans naturam suã aduersatur in iure & in facto. l. hoc amplius. §. de his. ff. de dam. infect. Sp.

ADVERSARIVS propriè dicitur, qui aduersus nos litigat in iudicio: alio nomine dicitur pars aduersa: sed hoc est generalius, quia & de fœmina, & de multis simul dici potest. Sp.

ADVERSARIVM producere quid sit apud Vlpianum l. 1. ff. de ed. explicat Alciat. lib. 2. dispun. & rursus lib. 8. cap. 7. Parerg. sed Duarenus lib. 1. disputat. cap. 13. eius sententia refutata ostendit aduersarium intelligi eum vnde petitur, id est, reum, quem qui ducit ad album prætoris, in quo scilicet actionum descriptæ sunt formulæ, eique demonstrat, quam actionem dictaturus sit edere intelligitur.

ADVERSO casu laborare, apud Vlp. l. 1. in prin. ex quib. caus. maior. Vide Beroald. in 3. Tusc. Spieg.

ADVERSVS bonos mores conuiciũ fieri, Vlp. declarat in l. item apud Labeonem. de iniur.

ADVERSVS omnes, exponitur in l. naturaliter. ff. de vsuc. l. qui sit fugitiuus. ff. de ædil. edict.

ADVERSA valetudo: contrarium est, bona, secunda, prospera. §. fin. Instit. de cura. §. item propter. de excusat. tutor.

ADVERSA vulnera quæ in pectore, fronteque accepta sunt, & laudi dantur. Auersa, quæ in tergo, & probro dantur. ex Valla. Sp.

ADVERSVS exterum possessorem actionem dirigere. l. 1. §. si ergo. ff. si pars hæred. per. Sp.

ADVERTERE, recipere, & retinere. Cicero in Verrem. Cum piratarum nauem cepit omnem prædam ad se aduertit, id est, inquit Asconius, apud se retinuit: ita vt aduertere sit aduersum se attrahere & adducere. Atque inde aduersione emere dicitur ex Connani sentẽtia qui rem qualis qualis est emit: & bonitatem eius sibi suoq; periculo recipit l. 2. §. vlt. ff. de contrah. empt. de quo latius per eum lib. 7. cap. 10.

AD visitandum dominum venire. Scęuola: vsu retinetur seruitus, cum ipse cui debetur, vtitur, quive in possessione eius est, aut mercenarius, aut hospes, aut amicus, vel medicus, qui ad visitandum venit, vel colonus, vel fructuarius. Sp.

ADVLANDI studium, l. 1. & 2. C. de stat. & imagi. Adulamur seruiliter, Valla inquit, etiam gestu, quod nobiscum commune est canib. Fr. Phil. lib. 2. conuiuior. Adulari positum est, ait, in ficto & simulato vultu, ac gestu corporis: dictum, quasi adulari, ab cauda, quã Græci οὐρὰν vocant. Nam canes, cum cibi quidpiam veluti poscunt, motu alludentis caudæ adulantur. Assentari verò, ad gratiam loqui est: eoque assentatio non tribuitur mutis animantibus Spieg.

ADVLATIONIS causa dicta verba quæ interpretes Curialia vocant, vt testatur Alciat. cap. 11. lib. 2. Parerg. quòd scilicet soleant aulici, & qui in principum comitatu sunt, aliud sentire, aliud loqui nullam obligationem inducere traditum est: idem & de verbis iactatorijs dicunt. l. diuus de milit. test. Spieg.

ADVLTER, & adultera dicuntur, quia & ille ad alteram, & hæc ad alterum se conferunt. Festus libr. 1. Adulterum definit Tryphonius l. fugitiuus. 224. ff. de verbo. signific. eum qui alienam matrem familias corrumpit, quod non sola animi propositione, sed cum aliquo actu. eodem sensu vsa est Penelope Ouidiana libro 1. Epist.

Obrutus insanis esset adulter aquis. Prat.

ADVLTER manifestus dicitur is qui inter amplexus repertus est, vt definit alicubi Bartolus allegatus à Budæo in §. furtorum autem. Institu. de obligat. quæ ex delict. nasc.

ADVLTERARE, omne omnino quod sincerum est, corrumpere significat. Itaque non tantùm mulierem adulterare, sed & rationes, & monetam adulterare in iure legimus. l. 5. ff. ad legem Pomp. de parricid. l. 1. in fin. ff. de seruo corrupt. Inde adulteratores monetæ. l. 16. §. vlt. ff. de pœn. Adulterinæ stateræ. l. 6. §. vlti. ff. de extraord. criminib. Adulterinum testamentum in l. 6. ff. ad leg. Corne. de fals. Adulterium enim in nuptam committitur, propter partum ex altero conceptum, composito nomine. Stuprum verò in virginem vel viduam committitur. Sed his verbis lex Iulia de adulteriis promiscuè vtebatur. l. 101. ff. de verb. sign. l. 6. §. 1. l. 34 ff. ad leg. Iuliam de adult. Brisson.

ADVLTERIVM. Adulterium est accessus ad alterius thorum. Dictum adulterium, quasi ad alterium, composito nomine ex ad & alter, seu altera, quòd ille ad alteram, vel hæc ad alterum se conferat, vel quòd ex adulterio conceptus, ab vno ad alterius hæreditatem nascatur. Dicitur autem per abusionem, virginis & viduę corruptio. Verùm, propriè (vt Papinianus scribit & Valla) cum nupta committitur, quanuis transferatur ad alia, vt quando dicimus adulteria naturæ, pro operibus non verè naturalibus: adulteria mercis pro fraude: adulteria arborum, pro insitionibus. Apud nos autem adulterium pugnat cum ipsa natura matrimonij. nam Deus instituens matrimonium dixit, Et erunt duo in carne vna, itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quid si coniugium ex duobus facit vnum, & adulter rursus ex vno facit duo, certè adulterium (vt dixi) pugnat cum ipsa natura matrimonij. Hinc est adulteræ maledictio à Domino, Num. 5. Si declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum alio viro, his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionem, & exemplum cunctorum in populo suo, putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus dirumpatur, ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur tuum, & respondebit mulier, Amen, amen. scribetque sacerdos ista in libello, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere. & sic potum det mulieri aquas amarissimas, quas cùm biberit, si polluta est, & contempto viro, adulterij rea est, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo, maritus verò absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam. Quòd si polluta non fuerit, innoxia erit, & faciet liberos. Itaque diuus Clemens dicit secundùm hæresim adulterium omnium grauissimum esse peccatum, atque apud iudicem maiore pœna lui. Id quod verum est. Nam pœna adulterij in iure ciuili est capitis. Quod verum in viris intellige, nouissimo enim authenticorum iure, fœminas virgis cæsæ in monasterium detruduntur. In iure autem Canonico est excommunicatio, cæteris quidem maior. Addit & Ludouicus Romanus alias pœnas de iure hodierno, [illegible]. Prima est (inquit) separatio thori. Secunda, detrusio in monasteriũ, vt ibi lachrymis lauet peccatum, quod fateri pudor est. Tertia, in pannis, capillisque scissio ante & retro. Quinimò varias fuisse pœnas adulterij reperio olim ab variis constitutas. Primùm Moses mulierem adulteram cum adultero morte mulctandam statuit. Plato etiam adulterum lege sanxit impunè occidi à viro posse. Arabes, qui felicem Arabiam incolunt, virum adulterum capite mulctabant. Porrò Lepræi, quos deprehẽderant adulterantes, per triduum vinctos circa ciuitatem ducebant, mox toto tempore vitę contemptibiles habebant. quod mulieribus itidem fiebat, nisi quòd hæ diebus vndecim in foro stare cogebantur discinctæ, & tunica circumuestitæ pellucida. Sicut Romæ in publicum egredi togatæ cogebantur mœchæ: quod approbat Martialis illis versibus, vt Horatium prætercam cũ eiusdem interprete.

Telam viderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dicit esse mœcham.

Non etiam ignorandum est, Saleucum inter alias, quas Locris constituit leges sanxisse & illam quoque, vt quisquis deprehenderetur mœchus, pœnas lueret excussis oculis, quod (sicuti videtur sanguinarium) in authorem regessit primum. Nam vbi Saleuci filius adulterij est conuictus, ex paternis sanctionibus præstitutum subire supplicium cogebatur, quod ne irritum fieret, posteaquàm semel erat complacitum, qui sanxerat pœnam sibi parem irrogauit, ac velut partiario legis corroborauit integritatẽ. Quod sic exprimit Aelian. ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου τῶν τοῦ παιδὸς ὀφθαλμῶν ἀντέδωκε τὸν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὁ νεανίσκος τυφλωθῇ τελέως. Adulterij autem origo, causaque hæc videtur, quòd Romani, cum iugiter agerent fabulas, quarum argumenta maiore ex parte stuprorum cõtinebant actus, iuuenes talia spectando imitandi licentiam sumebant. Diuus enim Cyprianus ad Donatum ita scribens ait, Adulterium discitur, dum videtur: & lenocinante ad vitia publicæ authoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo reuertitur impudica. Hæc sufficiant de adulterio, & adulteris, in quos clamant tot prisci seculi decreta, tot virorum placita, plura non contemnenda apud Iodoc. Damhouder. in praxi criminal. cap. 86. Anchor.

ADVLTERIVM inter & stuprum talem differentiam memoriæ commẽdauit Modestinus in l. inter stuprum. ff. de verb. signific. quod adulterium in nuptam, stuprum in puerum, in viduam & in virginem committitur. Idem Modesti. in l. stuprum. ad leg. Iul. de adulte. Stuprum, inquit, committit, qui liberam mulierem cõsuetudinis causa, non matrimonij, continet, excepta videlicet concubina. & hoc idem etiam dicit Papin. in l. inter liberas. §. 1. eo. tit. Nõ est amplius quod miremur si plures diuersiq; iuriscõsulti in diffiniendo inuicem dissentiant: cũ vnus idemq; Modestinus ipse sibi cõtradicere videatur. Nã in vno loco videtur sentire cum l. Iulia, in alio non. Laur. Vallen. hoc attribuit eorum ignorantiæ, qui diffinitiones Iurisconsultorum descripserunt, quæ si aptè fuissent conglutinatæ, probari possent, vt illa Papi. in præal. l. inter liberas. §. 1. Lex, inquit Iulia stuprũ & adulterium promiscuè Græcè appellat μοιχείαν, sed propriè adulterium in nuptã committitur propter partum ex altero conceptum, composito nomine: stuprum verò in virginem, viduamq; committitur, quod græci corruptionem appellant: & ista definitio magis placet. Animaduertendũ tamen est, l. Iuliam rectè hæc duo, promiscuè appellasse: non quod omne stuprum sit adulteriũ, sed quod adulteriũ omne sit stuprũ. Et ideò adulteriũ etiam in virgine dixit text. in c. nemo. 32. q. 4. vbi est text. vnicus ad hoc secundùm Ludo. Ro-

do.Roman.singul.suo 687. nos sumus. Tamen illud impropriè dictum videtur: & idem colligitur ex l. si ea quæ.C.de adultr.iuncta gloss.vbi Bald.eleganter notat pro sustinendis libellis. Neque etiam ritè secundùm Vallam Iurisconsulti excipiunt stuprum à nupta, cum in quotidiano sermone sic loquamur, qualis est apud Fabiũ Quint. Vxor marito dixit, appellatam se de stupro à priuigno, & sibi constitutum tempus & locum. & alibi: Furtiua stupra, raptosq́ue concubitus obijciat, vel falso maritus fas est, fieri solet: parcius tamen, si iã sit & mater, & si in fide castitatis vxoria fœcunditate præfecerit. Et talis quotidianus sermo, & præsertim Doctorum seruandus est vulgata l. Labeo ait. ff. de supellect.legat.cum his quæ latissimè tradit D. Felin. super 1.gloss.Decretalium.in 2.colum. & tribus sequentib.post Abbat.& alios ibidem. Præterea (vt sensit Laurent.) stuprum est coitus lege vetitus, quod duplex est: Vnum cum nupta, aut cum puero, aut cum sanguine coniunctis, aut cum sanctimonialibus: quanquam hæc duo posteriora potius, appellantur incæstus, vt etiam dixit text. in c. lex 36. quæst. 1. & in c. virgines. 27. distinct. Alterum, cum vim afferimus cuilibet personæ, etiam ancillæ: vnde stuprare dupliciter accipitur. Cuius posterioris sensus tęstimonio est lex: quę stupra corpibus puerorum pœnam statuit: & de isto loquitur §.item lex Iulia.iuncto §. item lex Iulia de vi. Institut. de publ.iud.& l.& eum qui puerum.ff.ad leg.Iuliam de vi publ. Stuprum tamẽ pro turpitudine veteres etiam vsurparunt. Ennius, Fęde stuprequę castigor quotidie. Stuprè ibi accipitur, id est turpiter. Et pro defensione Iurisconsultorum, ita etiam accipi potest apud Quintilianum loco superius relato. Cotta in memorabilib. Adulterij pœna olim non fuit capitalis. Præter capitis pœnam, vir qui adulterium commisit, si vxorem habuerit, amittit dotẽ & donationem propter nuptias, vel quartam debitam indotatis vxoribus: cætera bona liberis & parentibus eius seruãtur vsque ad tertium gradum, post tertium gradum fisco vindicantur. Mitius punitur mulier, quasi infirmior, quæ adulterium commisit: quanquam inter se coniuges exæquantur in pœnis ob causam iniusti repudij, Nouel. 127. Coercentur etiam Nouel.134. grauissimè adulter, & adultera, si fortę gratia iudicis, vel qua alia ratione euaserint pœnam capitalem, & posteà inter se nuptias contraxerint. Hoc enim est palam fateri adulterium, & lege Iulia etiam compræhensum fuit l.miles.§.licet.ff.de adult. l. commissum.C.eod. Martialis.

Mœchus eras, poteras tamen hoc tu Paula negare:
Ecce vir est, nunquid Paula negare potes? Et alio loco:
Quod nubis Proculina concubino,
Et mœchum modò, nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare possit,
Non nubis Proculina, sed fateris.

ADVLTERARE rationes Vlpiano est conturbare, vel falso describi.l.1.in fin.de ser. corrup. Sic adulterare iudicium, pro corrumpere dixit Cic. Prat.

ADVLTERIORVM legem nullam ante Cæsarem Augustum fuisse traditur. Quære infrà, Lex Iulia. Spiegelius.

ADVLTERINA res dicitur, quæ non est legitima, sed suppositicia, vnde filij adulterini dicti ex adulterio concepti. Hinc adulterinæ literæ apud Apuleium libro 4.de asino aureo: & adulterina clauis apud Salustium. & adulterina signa vocat Festus Pom. quæ sunt alienis annulis facta. Ipse quoque annulus, quo signa imprimuntur, adulterinus dici potest, vt lib. 48. ff. tit.ad legem Corneliam de falsis legibus.l.Cornelia, vbi Modestinus ait, Qui signum adulterinum fecerit, vel exsculpserit. Africanus quoque in eodem titul. l.si quis. Quod si testamentum, inquit, adulterinum non esset. In eodem quoque 48.lib. tit.ad legem peculatus. l.sacrilegij, Vlpianus ait: Non videntur adulterinam monetam exercuisse. Nebriss.

ADVOCARE generaliter, significat conuocare. propriè autem ad ius pertinet: & significat, homines vel patrocinij, vel consilij, vel testimonij causa conuocare. Hinc Asconius Verri.1. Aduocatum in iudicio dicit eum esse, qui vel ius suggerit, vel præsentiam suam amico commodat. etenim moris erat in iudicijs tum priuatis, tum publicis, amicos omnes aduocare, quorũ auctoritate moueri posse iudices putabantur: vt in ea pro Quintio docuimus. Hinc Vlpianus in l.1.§.aduocatos.ff.de extraordin. criminib. aduocatos scribit accipiendos omnes omnino qui agendis causis quoquo studio operantur. Quanquam Asconius illo eodem loco patronum definiat eum, qui orator est, & verba facit: & Vlpianus in l.1.ff.de præuaricat. Macer. in l.3.eod.tit. Patronum ab aduocato distinguat: generaliter tamen sæpe vsurpatur. vt cùm legimus aduocationibus interdicere.l.8.ff.de postul.l.9.ff.de pœn. Aduocationes postulare.l.23.§.4. ff. ex quib. caus. maior. Aduocationem suscipere.l.9.ff. de offic. præsid. Atque hæc quidem de patrocinij & consilij aduocationibus. Testimonij autem causa conuocatos, vulgò Aduocatos dici, patet ex orat. pro Cæcina, vbi Aduocati dicuntur ij qui in rem præsentem deducebantur, vt de vi moribus facienda testes essent. Patet etiam ex Pœnulo Plauti, vbi certis aduocatis præsentibus Agorastocles suum apud lenonem seruum & pecuniam deprehendit. Pomponius l. 18.ff.rem rat. hab. Prout intersit agentis quòd litigat, quòd consumit, quòd aduocat, quòd damnatus soluit. Nisi fortè Aduocat pro aduocatos Iurisperitos consulit. sed superior magis arridet. Hinc enim Aduocatio apud Martianum in l.1.ff.ad leg.Cornel.de fals. Item, inquit, ob instruendam aduocationem, tęstimonia ve pecuniam acceperit, pactusve fuerit. Et Hermogen. l. 20. eiusdem tit. Falsi pœna coercentur, & qui ad litem instruendam aduocatione, testibus, pecuniam acceperũt. Non igitur ij Plautini aduocati tenebantur, qui ab Agorastocle sine mercede dimissi, inter se illud admurmurabant,

Iniuriam illic insignitè postulat:
Nostro sibi seruire nos censet cibo.

Verùm vt de re dicamus, locus ille significare videtur Aduocationes fuisse hominum iuris non imperitorũ: testes verò, quorumuis. Hot.

ADVOCARE concionem non semel dixit Varro lib.5.de ling.lat. Prat.

ADVOCAT etiam apud Pomponium.l.si procurator.18.ff.rem rat.hab.accipi putat Accursius pro, aduocatis ministrat. Alij pro teste de vi moribus facienda deducendo intelligi existimant. Accursius ibi auocat, scilicet, à suis negotijs, legi posse censet. vtraque lectio, & sensus ferri potest. Pandectæ tamen Florentinę, vulgatique codices habent aduocat: quod de conuocatione aduocatorum, testium & similium victoriæ causa intelligendum putem. Prat.

ADVOCATIONEM præstare, idem est, quod postulare. Vlpianus in l.puto autem.§.1. ff. de postulando. Allegare, Vlpianus in l.1. §.his igitur personis. ibidem. Agere causam. Paulus in l.pen. Tryphon.in l. vlt.eo. tit. ff. quæ omnia idem sonant. Prat.

ADVOCATIONE & foro interdicere, prohibere est ab officio aduocandi: quod genus pœnæ est. Foro tamen plus est quam aduocationibus interdicere. Siquidẽ huic omnino forensib. negotijs accõmodare se, non permittitur, Vlp. in l.moris.de pœ. Papinianus auctor est, Imperatorem Titum Antoninum rescripsisse, Eum cui aduocationibus in quinquennium interdictũ esset, post quinquennium pro omnibus postulare non prohiberi.l. Imperator.ff.de postulan. Prat.

ADVOCATIONEM præbere, est causam agere, l.1.ff.de inoff.testam. Prat.

ADVOCATIO, ipsa aduocati actio, postulatio, & patrocinium. Prat.

ADVOCATIO passim in iure pro ipsis aduocatis accipitur, l.de quæstione tali.30.C.de transact. & alibi: Plerunque pro ordine ipso aduocatorum.l.cum aduocatio.& l.iubemus.C.de aduocat.diuers.iudic. & alibi passim.

ADVOCATIONES postulare, est aduocatos à pretore petere.l.ait pretor.23.ff.ex quib.cau.maio. Pretor

tor enim aduocatos dare solebat.l.1.ff.de postul.Pra.

ADVOCATIONE litem instruere apud Hermogenianum l.falsi.20.ff.de fals.& l.1.ff.eo. est falsam litẽ intendere.ad hoc instructos aduocatos instruere.Pr.

ADVOCATIONES insidæ quæ litis clientisve secreta pandunt,l.aut facta.16.ff.de pœn.Prat.

ADVOCATOS militare, vide infrà. Militare aduocatos.

ADVOCATI Cæsarienses in iure nostro sunt celebres:nam ad eos Iustinianus consultus multas scripsit constitutiones,inter quas est illa, qua statuit sobolem ex muliere quinquagenaria susceptam,nihilominus haberi legitimam,l.si maior.C.de legit.hære.Item illa, qua reprobauit pactum de hæreditate viuentis initum sine eius consensu, de cuius successione agebatur l.vltim.C.de pact.Postremò & illa,qua cauit,scripturas, quæ testantur in stipulationibus aliquos fuisse præsentes,omnino sequendas, nisi aliunde constet fuisse absentes toto eo die,quo instrumentum est confectum.§.item verborum.Instit.de inutil.stipul.Fuit autem Cæsarea Metropolis Cappadociæ, quæ Archelao pulso hoc nomen sortita est à Tyberio, vel certè ab Augusto.Prius autem appellabatur Mazace. Atque vt magis intelligamus sedem olim illic quoque fuisse clarissimorum Iurisperitorum,Strabo lib.12.narrat Mazacenos,siue Cæsarienses, Charundæ primum legibus vsos fuisse,earumq; doctissimos habuisse interpretes, sicuti habebant Romani suos Iurisconsultos.Atq; eos quidem à Tygrane Cappadociam vastante aliquando in Mesopotamiam abductos fuisse: sed paulo post magna cũ gloria reuersos esse.Iulianus huius vrbis odio,quod esset Christiana, tentauit nomen mutare: sed frustra. Alia autem fuit Cæsaria in Palæstina,quam bellis euersam Herodes, Antipatri filius restituit, primusque in gratiam Augusti dixit Cæsaream. In hac fuit celebris Ecclesia, quæ à domo Cornelij Cẽturionis sumpsit initiũ,habuitq; Eusebium Episcopũ. Tertia fuit Cæsarea Philippi in Iudæa, restituta à Philippo Herodis Tetrarchæ fratre.ex Bald.ad Institut. titul. quib. alien. licet,vel non.

ADVOCATI & patroni differunt,vide infra Patroni & Aduocati differunt.&c.

De Aduocatis diuersorum iudiciorum,hoc est, de priuilegijs,munere,mercede aduocatorũ, qui in diuersis iudicijs suis operam suam hominibus nauant,tit.C. vide per totũ.Atq; tu(bone Lector)in hoc titulo cumprimis obserua l. aduocati. Vbi Imperator dignitatem iuxta commoditatem aduocatorum egregiè ostendit. Hoc sumpsimus scholium ex Hegendorphino.

De Aduocatis diuersorum iudiciũ. Glossa super hac Rubrica dicit inter hunc titulum & præcedentem hoc discriminis esse, quòd in titulo præcedenti disseratur de priuilegijs aduocatorum, qui adhuc aduocationis munere fungantur, istum verò titulum verba facere, de priuilegijs aduocatorũ, qui iam munus illud abdicauerunt.Sed hoc omnino ἄκαιρον καὶ ἀπροσφαλον videtur. (vt rectissimè admonet Hegendorphinus hic.) Præterea frustra sese torquere videtur Accursius in connexione huius tituli cum præcedente, quandoquidem ille non habeatur in C. Noremb. sed illius ipsius constitutiones legantur sub titulo ipso præcedenti, nec malè, meo iudicio.Quòd si tamen id fieri non debeat, & aliqua sit horum ad inuicem differentia, hæc potissima videtur(quemadmodum consulit Hegendorphinus ipse) iuuenes studiosi legum petitiones obseruent, in qua Imperator seriò edicit, ne quis aduocationis munus priùs subeat,quam per statuta tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse.Statuta verò tempora,quinque anni sunt. Anch.

ADVOCATVS Fisci dictus est, qui ab Imperatore delectus pro eo postulaturus est, quotiescunque de fisci interesse agetur.Quæ autẽ sint eius officia, ac quibus potiatur priuilegijs,sub titulo C.de aduocato fisci demonstratur. Dhumbert.

ADVOCATVS monasteriorum,Teuton. Kastenvogt/vt Zasio videtur.Qui inutilis foro exstitisset aduocatus, vulgò Causidicus appellabatur, Quintilianus autor est.Spieg.

ADVOCATVS veterator.vide,veterator.

ADVOCATVM malum solent dicere formularij genus hominum,vt quidam ait, perniciosũm, qui patiatur intra decem annos litem contestari cum tutore aut curatore, vt est apud Speculatorem abominabile exemplum de Vberto in titul.de except.§.viso quãdo exceptiones. versic.item nota secundùm Vbert. Sp.

AD vrbem esse, vt Pædianus scribit, dicebatur de ijs,qui cũ potestate prouinciali reuersi, aut in prouinciam profecti nondum essent. annotauit Paul. Manut. Spiegelius.

ADYNATVS, est status cui in themate ponitur, quod sit contra naturæ fidem. vt si infans accusetur adulterij,quod cum vxore cubuerit aliena. Fortunatus author.

ADYNATOS,impotens,imbecillis, inualidus. Spiegelius.

A E

AE syllabam antiqui Græca consuetudine per A I scribebant. vt Musai Festo li.1.quale sæpè visitur in decretis antiq.veter.vib. Prat.

AEDERE. vide infrà Edere.

AEDES in vsu vrbana ædificia Florentinus adpellat l.fundi.211.de verb.sign.ab aditu dictas putat Varro li.4.Ling.Lat.quòd plano pede adibant.Festus verò dici existimat, quia sint vnius aditus,siue quia in eis æuũ degatur.definitque domicilium esse in edito positum. Alij autem ædes dictas putant quod ædito loco ponerentur. Aedium adpellatione omnes ædificij species contineri Gaius scribit, l.qui ædes. 9. de incend. Aedium appellatione etiam rusticas cõtineri Vlpiano l.cætera.§.sed si quis.ff.de leg.1. Nec pugnat cum Florentino d.l.fundi.hic vsu,ille de appellatione intelligit.

AEDES ex fundamento,pariete,tecto, ceu partib. integralibus constare,in cõfesso est: vel saltem, vt Celso & Iaboleno placet.solo.& superficie.l.solum.ff. de rer.vend.& l.eum qui ædes,in princ.ff.de vsuca.Dicuntur & vrbana prædia,l.fundi.de verbor.sign. Est autem Superficies,omne quod supra terram est: quapropter in prædijs vrbanis parietes & tecta, in rusticis arbores, herbæ,frutices,superficiei adscribuntur. Alciat. in eadem l.vnde superficiarias ædes appellamus quæ in conducto solo positæ sunt: quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius est,cuius & solum.l.fin. ff. eod. Quæ verò ædium distractis ædibus intelligantur, ostẽdit Iurisconsf.in l.Iulia.§.fin.de act.empt.cum sim.per Albericum iudicatis.Cęterum,ędium quàm domus latiorem appellationem plerique senserunt. l. 1. §. deinde. ff. de don. Aedes enim pro omni specie artificij capi, etiamsi nulla adsint tecta:at domum non dici, quæ adhuc contecta non sit.Sed Alciatus l.citata,promiscuè hæc accipi magis sentit.Spieg.

AEDES seruas efficere. Vide Vlpianum in l.si quis duas.ff.com.præd. Sp.

AEDES sacratissimæ in l. acceptam. C. de vsur.c.1. in diem.de iud. Alber.

AEDICVLA,non est parua domus, vt vulgo accipiunt:sed modò cellulã in ædibus significat, modò sacellum,id est,ædis sacræ appendicem. Ein neben Capell.quod ex Liuio Budæ.demonstrat. Nebrissensis ait, Aedicula,templum sacrum est apud Iurisc.ad l.Iul.pecul.l.sacrilegij.Qui ædiculas,inquit,incustoditas tentauerit.Quòd si ædiculæ non essent sacræ,tentare illas, non esset sacrilegium, atque ex consequenti ad legem peculatus non pertineret crimen.Sp.Neb.

AEDICVLA pro parua æde, hoc est, tẽplo paruo accipitur.Nam ædes,is, in numero singulari semper accipitur pro tẽplo:vnde semper adiungitur illi cui deo sacrata est atq; dedicata:vt, ædes Iouis, ædes Castoris, ædes Cõcordiæ.Dicitur quoq; ædes sacra. ædes ædium, in numero multitudinis significat domũ priuatã,caretq; numero singulari. Ab ęde igitur sacra fit ędicula,pro alicuius Dei tẽplo paruo, vt Pli.li.35. Supra ædiculam, inquit,iuuentutis,hoc est,Deæ præsidis iuuẽtæ ætatis.

Facit

Facit text in l. sacrilegij. ff. ad l. Iul. peculatus. modò allegatus. Ant. Nebriss.

AEDIVM sunt, quæ perpetui vsus causa sunt, paratáue sunt. quæ passim in iure reperies l. cætera. in fin. ff. de lega. 1.

AEDIVM genera duo constituit Varro li. 4. de ling. Lat. Sacras, & publicas. Prat.

AEDIFICARE, verbum est propriè, ædes facere: veruntamen ponitur & refertur interdum ad quoduis aliud genus constructionis, veluti nauem ædificare dicit I.C. in l. aufertur. §. quod à præside. ff. de iur. fis. Adhæc, Insulam, id est, domum ædificare in l. sin autem §. pen. ff. de rei vend. l. si ego inf. ff. de Publ. ampla ædificia ædificare. l. ex duob. ff. de neg. gest. altius ædificare. l. 4. ff. de seru. vrb. præd. Rebuff.

AEDIFICARE. In edicto de mortuo inferendo intelligitur non solum qui nouum opus molitur: verum is quoque qui vult reficere. Aedificare autem videtur prohibere, & qui prohibet eam materiam conuehi quę ædificationi necessaria sit. l. 1. §. facere. ff. de mor. infer. Bris. Alb.

AEDIFICARE prohibitus videtur prohibitus possidere. l. permisceri. §. eum qui. ff. de acquir. poss. Alb.

AEDIFICATIO, id est, opus ædificatum. l. omnes C. de oper. pub. Alber.

AEDIFICII item Aedium appellatio tam ad rusticas quam ad vrbanas habitationes pertinet. l. 180. ff. de ver. sig. l. 41. §. sed si quis ad opus. ff. de legat. 1. Secundum hoc in eo 12. tab. cap. quo de incendiarijs agitur, & in interdicto de cloacis, Aedium appellatione omnes species ædificij contineri traditur. l. 14. ff. de incendio, ruina. l. 1. in prin. §. deinde ait. ff. de cloacis. Sed & in interdicto vti possidetis verba prætoris Vti eas ædes ad omnes res soli, quæ possideri possunt interpretatione trahuntur. l. 1. in prin. & §. vlt. ff. vti possidetis. In vsu tamen vrbana ædifica Aedes rusticæ villæ appellantur. l. 211. ff. de verb. sig. Quanquam & in censu villas omnes ædes appell. Varro libr. 4. de ling. Lat. scribit. Aedes autem vt supra duob. constant, solo & superficie. l. 23. ff. de vsucapio. l. 49. ff. de rei vindicatio. l. 39. ff. de legat. 2. Vnde qui fundum excepto ædificio legat, non de superficie tantum, sed & de solo cogitasse intelligitur, sine quo ædificia stare non possunt. l. 81. §. qui fundum. ff. de legat. lib. 1. Aedium sunt quę perpetui vsus causa parata sunt, licet quandoque tollantur. Stratura itaq; loci alicuius ex tabulis facta quæ æstate tollerentur. & hyeme ponerentur, ædium est. l. 242. §. 1. ff. de ver. sig. Prothyrum quoque quod in ædibus fieri solet, ædium est. l. pen. ff. de verb. sig. & vt plumbum quod pro tegulis ponitur, aliter atque eo dicendum sit, quod hypæthri tegendi causa ponatur, vel ornatus ædium causa paratum sit, non quò ædes perficiantur. d. l. 242. Aedib. distractis vel legatis ea esse ædium solemus dicere, quæ quasi pars ædium vel propter ędes habentur, perpetuiq; vsus causa in ędificijs sunt. Qualia sunt quæ enumerantur in l. 15. §. vlt. l. 13. l. 15. l. 17. in prin. & §. quę tabulæ. & §. Labeo. cum seq. & l. 18. ff. de actio empti. Aedifi quoq; habentur, ea omnia quæ ijs connexa, iuncta, vincta, fixaq; sunt. l. 41. §. penult. ff. de legat. 1. l. 52. §. sed si bibliothecam. ff. de legat. 3. l. 59. ff. de rei vindicat. Briss.

AEDILES. Crescentibus plebeis, opibus (inquit Fenestella) ita vt etiam Dictatores, ac Pontifices de suo quoq; corpore præstarent, atq; patres multotiens à plebe victi, duos Aediles plebeios à patribus creandos peruicerunt. Tandem verò duo genera Aediliũ (secundum Plutarchum in vita Marij) apud Romanos fuerunt. Itaq; Aedilium alij ædes sacras, priuatasq; procurabant, alij frumento, annonæq; præerant. Hi & à D. Iulio creati, & à Cerere Cereales nominati sunt, vt scribit Pomponius Lætus. Illi verò Curules ideò dicti sunt, vel quòd solio eburneo vterẽtur, vt scribit idem Pomponius. vel quòd ius dicendo sellis curuos pedes habentibus huiusmodi Aediles vtebantur, vt scribit Aymarus Riuallius: vel quòd sella consulari vterentur, vt Theophilus ad verum accedere magis videtur. Aedilium Curulium regis vtentium insignibus, & ornatorum purpura, officium erat, sacras priuatasque ædes procurare, totam vrbem tueri, curam habere vt cloacæ, & aquæ ductus & quæq; publica ædificia munda & integra essent, ludos publicos exhibere, loca in theatro assignare (vt de Serrano, & Scribonio legitur) & reliqua multa. Cerealibus verò Aedilibus erat cura rerum, ne qua fraus fieret, & mensurarum cura commissa erat, de quibus ita canetur.

Suntoq; Aediles curatores vrbis annonæ.

Dionysius etiam pertinuisse ad officium Aedilium scribit, vt curam anno forensis, copiæq; cibariorũ, ac mensurarum haberent. Vnde Iuuenalis,

Et de mensura ius dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis Aedilis vlubris.

Hinc edicta AEdilitia.

AEDILES duo initio ex plebe constituti sunt qui ædibus præessent, in quibus omnia scita sua plebs deferebat: Vnde nomen habuisse eos apparet. l. 2. §. ijsdem temporibus ff. de orig. iur. His deinde duo alij ex numero patrũ additi sunt qui curules dicti sunt: in cuius verbi etymologia non satis videtur conuenire inter Varro. Festum Pomp. & alios. Varronis certè opinionem secutus est Theophilus in §. prætorum. Instit. de iure natur. Postremo duos Cæsar ædiles qui frumento præessent, adiecit, qui & à Cerere Cereales appellati sunt, vt Dio. lib. 43. & Pomp. in eadem l. 2. §. deinde Cornelius. scribunt. de quibus & infra in voce Annona. Ita sex in vrbe ad extremum AEdiles fuere. AEdiles autem curules edicta proponebant. d. §. prætorum. Ex quibus vnũ præcipuè veterum scriptis commendatum habemus, quod de venditionibus morbosorum, vitiosorumque mancipiorum animaliumq; est: toto tit. de Aedilicio edicto. l. 31. ff. de pactis. l. 32. ff. de euictio. Liuius & Cic. 3. offic. & Gellius lib. 4. cap. 2. meminere. Hinc Aediliciæ actiones quæ ex eo Aedilium edicto oriuntur: quales sunt Redhibitoria, & Aestimatoria quanti minoris, & actio quod aduersus dictũ promissũmue sit. tit. de Aedilicijs actionibus. C. l. 23. §. hæ actiones. l. 44. §. 1. & §. vlt. l. 47. ff. de ædilicio edicto. l. 2. ff. de diuersis tẽpor. l. 31. §. si vir vxori. in fin. ff. de donat. inter vir. Aediliciæ stipulationes quę ad eandem causam pertinent. l. 5. §. prætoriæ. ff. de verb. obligat. & exponit Theoph. in tit. de diuisione stipulatio. Brisson.

Erant & in municipijs ædiles. l. 30. §. 1. ff. locati. l. 12. ff. de decurionib. vt plenius lib. 3. Select. Antiquit. comprobauit. Aedilitatem itaque Curiæ dignitatem appellat Imp. l. vlt. si seruus aut libert. ad decur. lib. 10. C. Aediles porrò Papinianus ἀστυνόμους in l. 3. ff. de via publica. Dio verò vbiq; ἀγορανόμους vocat. Aeditui sunt qui ædes tuentur, qui ædes sacras curant, custodiunt, & obseruant. l. 1. ff. de tutel. & vt Theophil. in §. 1. Institut. eod. ait οἱ ἱερῶν τινων τῶν ναῶν ἀσφαλίζονται. Sic in l. 3. §. si tabulæ. ff. de tabul. exhib. hoc verbum accipe. Briss.

AEDILES verò inter minimos magistratus habebantur. Quare adolescentibus ferè ad hoc officium designatis, primus erat gradus ad maiores honores teste Cic. de legib. lib. 2. Ideoque non numerantur inter magistratus in l. 2. ff. de in ius vocan. Impunè enim vocabantur in ius. l. lectos. & l. seq. ff. de peri. & com rei. ven. Olden. Quæ autem fuerit cura ædilium rectissimè percipies ex l. penul. ff. de via publica: sed clarius Cicero actione 7. in Verrem: Nunc sum designatus Aedilis, habeo rationem quid à populo Romano acceperim, mihi ludos sanctissimos maxima cum ceremonia Cereri, Libero Liberæq; faciendos: mihi Floram matrem populo, plebiq; Romanæ ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæque esse faciendos: mihi sacram ædium procurationem, mihi totam vrbem tuendam esse commissam, ob earum rerum laborem & solicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togamque prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam. Curabant autem hi in primis omnem ciuitatem, iccirco Seneca

F in lib.

in lib. de beata vita enumerat Aedilem metuentia loca, & in primis vias publicas. Vnde legitur apud Paulum in l. lectos. ff. de peric. & commo. rei vend. lectos emptos Aedilem, cum in via publica positi essent, concidisse. Et Vlpian. in l. Item quæritur. §. si quis mensuras. ff. locat. scribit, Aedilem mensuras iniquas fregisse. quod & scribit Persius

Fregerit heminas Arreti Aedilis iniquas, &c.

Aldobrandinus §. prætorum in verb. proponebant Inst. de iur. natural. gent. &c.

AEDILIS à Varrone is dicitur, qui ædes sacras, & priuatas procurat: quod & Festus probat lib. 1. Interueniebant & arcendis incendijs. l. 1. ff. de off. præf. Vigil.

AEDILES Curules eò dicti sunt, quòd sellis curulibus sederent, vt ex Liuio lib. 7. disces. Non parentibus, ait, Tribunis, quòd pro consule vno plebeio tres patritios magistratus curulibus sellis prętextatos tanquam consules sedentes nobilitas sumpsisset. Idem & Fenestella docet cap. 13. Cęsar tandem alios duos Aediles constituit, qui frumento pręessent. & à Cerere Cereales dicti sunt Pomponio l. 2. §. deinde Gaius ff. de orig. iur. Fenestel. d. c. 13. Dio. lib. 43. in fin. & ita sex Aediles sunt constituti Dioni, & Pomponio. Erant & Aediles in municipijs. l. qui insulam. §. 1. ff. loca. Hi merum imperium habebant ita vt flagris cęderent l. 12. ff. de decur. Seilerus.

AEDILES qui, quot numero, quod eorum officium, vide Pet. Rebuf. in l. boues. §. inter edere. ff. de ver. sig.

AEDILITAS dicebatur eadem dignitas, sicut pontificatus, magistratus Festo lib. 1. Prat.

AEDILITAS, curiæ dignitas dici, definiri videtur à Constantino Imp. l. 2. si ser. aut lib. ad decur. adspira. lib. 10. C.

AEDILITIAE stipulationes dicuntur, quæ ab ędilib. ex ipsorum officio ac iurisdictione decernuntur ijs in rebus, quarum ipsi iurisdictionem habent. l. stipulationum, 5. ff. de verb. oblig. & si vẽditor, ff. de ædil. edict. Hot. ex Duareno d. l. 5.

AEDITIMVS, ædis intimus Fest. li. 1. Vide Gellium libr. 12. cap. 10. Plin. libr. 32. cap. 2. Cæterum Festi etymologiam damnat Cicero in Topicis dum agit de postliminio.

AEDITVVS, eodem auctore, dicitur ædis sacræ tuitor. id est, curam agens. Huius definitionẽ probat Theophilus §. tutores. instit. de tutel. his verbis ἀποχρῶς ædituï λέγονται οἱ ἱεροῖς, qui ædes tuentur, τοῖς ἐν τοῖς ναοῖς ἀσφαλίζεται. Sic ædituus apud Vlpianum l. 3. §. si tabulę. ff. de tab. exhib. ibi tabularum custodiam ædituus suscepit: nam in æde sacra res controuersæ deponi solebant l. 1. §. si pecunia. & §. seq. ff. depos. Hodie obsignatio, & depositio fit apud acta; & causarũ tabularios quos Galli Grefarios vocant idque per d. §. si tabulę. Sicut superiùs intelligi debet apud Paulum l. 1. ff. de tut. & §. tutores. Inst. eo apud Iustin. Pr. Hi autem ijdem sunt quos Hierophilaces quasi sacrorum custodes appellat Scęuola in l. Annua ff. de ann. leg. hierophylaci enim eo loci legendum est, vt alibi aduertit etiam Zas. Aldo. d. §. tutores. Instit. de tut.

AEGRA mulier, pro tristi, difficili, irata, apud Papin. l. vltim. si quis aliq. test. proh. Sed vt fieri assolet, offensam ęgrę mulieris, maritali sermone placauerat. Spieg.

AEGRE ferre, vitiose scribitur coniunctim, cum sint duæ dictiones, pro eo quod est molestè ferre. Anto. Imp. l. 3. de Quęst. Neq; enim ægrè ferret, quę venenis suis viscera hominis extinxit. Spiegel.

AEGROTI. Vide, Miserabilium personarum.

AEGYPTVS. AEgyptus à Meridie introrsus recedit, quoad prætendant AEthiopes. A tergo inferiorem eius partem Nilus circumfluit, qui scissus à loco, cui Delta nomen est, ad insulæ faciem spatia amplectitur interna, & incerto pene fonte decurrens proditur. Originem habet à monte inferioris Mauritaniæ, qui Oceano propinquat. Vide plura apud Solinum Polyhisto. Cæterùm quàm ob causam AEgyptus ipsa in prouincię formam redacta non sit à nostris, & cuius ordinis erant, qui per eam administrationes gererent, vide infr. in verb. Pręfectus Augustalis.

AELIAE dorcadi matri meę dari volo, quoad viuet vsum fructum bonorum meorũ, ita vt post obitum eius ad liberos meos, aut ad eum qui ex his viuet, pertineat. Vide l. generali. ff. de vsufr. Spieg.

AELIANVM ius. Sextus AElius alias actiones composuit, & librum populo dedit, qui appellatur Ius AElianum. Pompon. l. Necessarium. §. augescẽte. ff. de orig. iur. Old. Prat.

AELIA Sentia lex. Vide infrà Lex AElia.

AINIGMA apud Imp. Iustinia. consti. nouel. 95. §. τῶν ad fin. interpretatur Accursius, Speculum, Alciatus ex Gallio pro quæstione obscura, & inuoluta accipi putat lib. 4. Parerg. c. 19. quod & verum est. Pr. Sp.

AENVM quod supra focum pendet in quo aqua ad potandum calefit. l. 18. §. asinam. ff. de instr. vel instr. idem miliarium dicitur Vlp. in l. cum aurum. §. si cui. ff. de aur. & arg. leg. Aenum in quo olea aqua calda lauatur in l. 19. §. illud. ff. loca. Aenum lateribus circumstructum in l. 38. §. vlt. ff. de act. 10. emp. craterem significat quo aqua ex fistulis ducta excipitur. Vide Athenæum lib. 3. c. 10. & Iulium Pollucem. de vasculis calefactorijs. lib. 10. c. 19. Brif. Prat. iunge quæ in verbo ahenum. 1.

AEQVA lance seruari ius intelligitur, Olde. teste, pro exercere æquitatem, cum vltro citroq; sic obseruatur proportio, vt alteri nihil adsit cum dispendio alterius. l. non tantum dotis. ff. de re iudicat. l. generaliter. §. si autem. ff. de iureiur. l. maximum C. de lib. pręter. l. cũ quæstio. ff. de leg. 1. Alciat. monuit, stqua lance, & ęquis passibus dici prouerbiali figura de his quę similia sunt. Spieg. Alber.

AEQVA lance pro pariter & æquabiliter. Prat.

AEQVA lance seruari Mõdestinus dixit in d. l. nõ tantum, 20 ff. de re iudic prouerbiali loquendi genere pro pariter æquabiliterq;, vt apud Gręcos ἰσοσταθμῶς. Maritus, inquit, in quantum facere potest condemnandus est: quia & in persona mulieris æqua lance seruari æquitatis suggerit ratio. Sic Imp. in l. cum quis, 10. in fin. ff. de natur. lib. Quapropter, inquit, sancimus, in huiusmodi casibus omnes liberos siue ante dotalia instrumenta editi sint, siue postea, vna eademq; lance trutinari. Hot.

AEQVABILE ius apud Cicer. lib. 2. Offic. accipiendum, non quod æquet omnes, sic enim non possent alij alijs esse potentiores, aut ditiores: sed quòd iustitiam inter homines, & æqualitatem quandam proportionabilem, æquitatemq; conseruet: hoc est, quòd pari studio defendat tenues & potentes, summos & infimos, & neutris patiatur ab alteris suum sumi. Aristoteles ἀναλογικὸν, & κατ' ἀναλογίαν δίκαιον appellat. Spieg. Prat.

AEQVALE idem est quod æquum, aptum locis, temporibus, personis. Oldend.

AEQVALIS substantiuũ pro pare. Vlpian: vt si quis maior vel æqualis subijciat se iurisdictioni alterius. Spieg. Olden.

AEQVALIS conuersatio, pro pari cõsuetudine victus. Callistratus: Nam inquit, ex conuersatione ęquali contemptio dignitatis nascitur. l. obseruandum. de offic. Pręsid. Spieg.

AEQVALIS fides, cuiusmodi esse debet inter dominum & vasallum, in iure Beneficiario maximè consideratur, vt fidus dominus efficiat fidum clientem. Sicut vulgò dicimus, trewer Herr / trewer Knecht.

AEQVALITER ad iuris censuram, non autẽ ad facti paritatem referre oportet.

AEQVALITER ad nos pertinere, apud Caium l. vlt. de vsufruct. Spieg.

AEQVIS pensionibus, item iniquis pensionibus id est inæqualibus, in l. 3. ff. de ann. leg. Spieg.

AEQVITAS varijs appellationibus in iure nominatur. I. Aequitas aliquantò significantius dicitur, ἐπιείκεια, hoc est, conuenientia. Quoniam in societate humana proportionem suppeditat aptam personis, rebus, loco, tempori. II. Bona fides accipitur pro ęquitate: cui opponũtur apices iuris. l. si fideiussor §. quędam tamen. ff. mandat. De bona enim fide agitur (inquit Vlpianus) cui non congruit de apicibus iuris disputare, sed de hoc tantum, debitor fuerit, nec ne. III. Naturalis iustitia, ius

ius naturæ, nihil aliud eſt quàm æquitas. l. ſcire oportet. ff. de excuſat. tut. Cuius fidem (ait Modeſtinus) tametſi ſufficit firmare ex ipſa naturali iuſtitia: eſt tamen & cõſtitutio Imperatorum Seueri & Antonini, hęc dicens. & l. iure naturæ æquum eſt. ff. de regul iuris. IIII. Verum ius, germana iuſtitia, pro æquitate, opponitur commenticio iuri ſeu imaginario. Cicero: ſed, nos (ait) veri iuris, germanæque iuſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus. Vmbra & imagine vtimur Eas ipſas vtinam ſequeremur. V. Religio pro æquitate. l. quæſitum. ff. de teſtibus. VI. Aequitatem ſignificant Iuriſconſulti, cum ſcribunt ἱερωλάτη, hoc eſt, ſolutius aliquid, & vltra præſcriptum accipi oportere. l. quo enim. §. Iulianus ait. ff. rat. rem haberi. l. ratum autem. ff. de ſolutionibus. l. ſi arbiter. ff. de probationibus. VII. Simplicitas, pro æquitate: opponitur perplexitati, & ſcrupuloſæ ſubtilitati. VIII. Arbitratus boni viri, nihil eſt aliud, quàm cenſura ſeu ars, boni & æqui à iuſtitia deſcendens. l. 1. ff. vſufructuarius quemad. caue. IX. Aequa lance ſeruare cuique ius ſuum, pro exercere artem boni & æqui. Id aut tunc fit, cum vltro citroque ſic obſeruatur proportio, vt alteri nihil accedat cum diſpendio alterius. l. non tantùm dotis. ff. de re iudic. X. Humanitas, benignitas, pro æquitate l. ſi ſeruo fideicommiſſaria. ff. de hære. inſtituen. l. furti. §. pactúſue. ff. de his qui notan. infam. l. nulla iuris. ff. de his qui notan. infam. l. nulla iuris. ff. de legibus. Spieg. Old. Prat.

AEQVITAS, quàm aliàs æquum & bonum, aliàs æquum & iuſtum, aliàs æquum bonum, ſine copula dicimus, l. 1. & pen. ff. de iuſti. & iur. l. ſi & me. ff. ſi cert. pet. Ariſtoteles τὸ ἐπιεικὲς adpellat. Sunt & qui τὴν ἐπιείκειαν vocent: eſt mitigatio legis ſcriptæ in aliqua circumſtantia, vtpote rerũ, perſonarum, ac temporũ. Ius eſt, inquit Donatus, quod omnia recta & inflexibilia erigit, Aequitas eſt, quæ ex iure multum remittit. Exempla ſunt prætorum edicta. Quid enim aliud eſt reſtituere in integrum (vt ex multis vnum videamus) quàm laxare ſcripti iuris rigorem? Dicitur & humanior, & benignior iuris interpretatio.

AEQVITAS nihil aliud eſt, quam voluntas ſyncera, ſeu arbitratus boni viri, minimeque verſipellis, ſic tribuens vnicuique ſuum, vt interim nemo lædatur, ſicut eſt locus omnium elegantiſſimus in l. bona fides. §. incurrit. ff. depoſ. Old.

AEQVITAS eſt rationabilis modus, continens in ſe conuenientiam & rigorem. Differt ergo à iure: quia ius eſt deciſio quæ fit ſecundum iuris regulas: æquitas verò eſt quædam conuenientia, quoddam temperamentum recedens ex cauſa, à communibus regulis iuris. Bart. in l. 1. ff. de legib. Abb. in c. ex part. de tranſ. in c. 2. de re iud. vbi dicit, quod æquitas eſt ordinata iuſtitia, temperatæ, dulcedine miſericordiæ. c. vt conſtituerunt. 50. diſt. Ioh. Bap. Caſt. Alb.

AEQVITAS duplex eſt, ſcripta & non ſcripta. Poteſt enim æquitas, tum in ſcholis, tum in foro duplici modo exerceri. Altero, vt diligenter conſideremus, quo ordine Iureconſulti & Impp. Rom. obſeruarint æquitatẽ in deſcribendis, ponendisq; legib. & præiudicijs humanorũ negotiorũ: & ſi quando caſus eueniat, qui per omnia ſit ſimilis, nec habeat vllas differentes circũſtãtias, quæ mutationem iuris deſideret: vt tunc ſecundum illas iudicemus, certi, quod æquitatis cenſura dudum ſit adhibita. Altero modo exercetur æquitas in his facti ſpeciebus, quæ nunc eueniunt, nec habent præiudicium in legibus ſcriptis ex omni parte reſpondens, vt nos ſecundum circumſtantias earum applicatis axiomatibus ſummi iuris, iudicemus, quid diffiniri oporteat. Enimuerò hic propriè eſt vſus æquitatis omnium maximè neceſſarius Reipub. Quamobrem meritò non ſcriptam æquitatem vocare poſſumus, non quaſi liceat ſine ſcripti iuris obſeruatione illam æſtimare: ſed quòd aliquantò longius à ſcriptis theſib. recedit: ſicut ius Ciuile à iure naturali diſtinguitur, in l. ius ciuile eſt. de iuſti. & iur. Olden.

AEQVITATIS cauſa efficiens eſt Deus, qui naturã humani generis ſic condidit, vt omnia quidem de futuris negotijs certò præſcribere non poſſet vllo modo, tamen notitiam quandã nobis inſculpſit, vt poſſimus certas aliquas honeſtatis formulas præſcribere generaliter, ad quas omnes factorum ſpecies quandocunq; incidentes, exigantur arte quadã boni & æqui, hoc eſt, perpenſis atque collatis certa ratione circumſtantijs.

AEQVITATIS cauſa materialis eſt ius naturæ, Ius Ciuile, boni mores. Nam ex his fit pulchra quædam ac Reip. ſalutaris mixtura, per iudiciũ animi incorruptũ. Materia verò, circa quam exercenda eſt æquitas, ſunt infinita hominum negotia, ſcilicet, cùm incidunt. Tunc enim pro re nata ius rectè applicabitur ſecundum circumſtantias, quæ ad cauſam pertinent. Old.

AEQVITATIS cauſa formalis eſt, vt conferantur diligentes facta iam incidentia cum circumſtantijs ſuis (pertinentibus inquam ad formulas iuris) non aliter, quàm ędificia probari ſolent adhibita principalioribus eorum partibus norma. Non poteſt autẽ elegantius tradi forma cum exemplis ſuis, quàm apud Tryphoninũm in l. bona fides. ff. depoſ. vel contra videre licet.

AEQVITATIS cauſa finalis, ſeu effectus eſt, vt ſeruetur æqualitas humanarum rerum, quæ maximè inter ſe ſunt diſſimiles: vtque conſeruetur Reipublicæ ſalus, quæ in rectis iudicijs vt plurimùm conſiſtit: & ſic tranſigatur iſtud ærumnoſum huius vitæ momentum ad gloriam Chriſti & æternæ vitæ. Olden.

AEQVITATI opponitur ſummũ ius. De quo ſuo loco.

AEQVITAS Iuris & morum norma. Sicut enim per normam iudicantur ſtructuræ vitia: ſic æquitas de iure ſcripto, & omnib. humanis functionibus ac moribus rectè dijudicat. Itaq; Magiſtratus adtemperabit cognitiones ſuas bono & æquo, hoc eſt, diuinis, & naturalibus legibus: Contra quas quicquid iudicatur, non poteſt non iniquum eſſe. Old.

AEQVITAS & clementia differunt, æquitas enim ſemper eſt legis voluntati coniunctiſſima, ſequiturq; eã quocunque tendat, ſiue ad humanitatem ſiue ad acerbitatem: Clementia vero ſolius principis eſt, aut eorum magiſtratuum qui parem habent cum principe in iudicando poteſtatem: Connanus lib. 1. cap. 11. num. 9.

AEQVVM dicitur, quod vſq; quaq; par & ſimile eſt. proprieq; in eo magiſtratu dicitur, qui non variè ius dicit: vt potentibus aliter, tenuibus verò & infimę ſortis hominibus aliter: ſed pariter æquabiliterque omnibus. Cicero in ea pro Murena; Huius ſors ea fuit quam omnes tibi optabamus, iuris dicundi, in qua gloriam conciliat magnitudo negocij: gratiam, æquitatis largitio. qua in ſorte ſapiens Prætor offenſionem vitat æquabilitate decernendi, beneuolentiam adiungit lenitate audiendi. Itaq; propriè nihil aliud Aequũ, aut Aequitatem eſſe, quàm ius, facilè mihi perſuadeo. video q; Ciceronẽ in Partit: ſic vſurpaſſe, Aequitatis, inquit, vis eſt duplex: cuius altera directi, & veri, & iuſti, & (vt dicitur) æqui & boni ratione defenditur: altera, &c. Cùm autem benignius aliquanto & mitius ageretur, Aequũ bonum, pro Ius benignum quaſi prouerbij figura dictum puto. nam Bonum, benignum eſſe, & Iouem optimum dici, quaſi beneficentiſſimum, nemo neſcit. Hinc illa formula Aequum bonum, & æquius melius, in arbitrio rei vxoriæ: vt ipſe in Offi. ſcribit. Sic in Bruto, Deinde æquũ bonum, teſtamentum, ſentẽtias voluntatesq; tutatus eſt. Hinc ſenſim conſuetudine loquendi Aequum & bonum coniunctim, tandem etiam ſeorſim Aequum. Terentius, Nimium ipſe durus eſt, pręter æquumq; & bonum. vbi Donatus, Potuit, inquit, ET, non addi: Præter æquũ bonum. Cicero in Bruto, Craſſus multa contra ſcriptum pro æquo & bono dixit. Et pro Cęcinna, Ex æquo & bono, non ex callido verſutoq; iure rem iudicari oportet. Imp. l. 1. C. de legib. Inter æquitatem iusq; interpoſitam interpretationem, nobis ſolis & oportet & licet inſpicere. Hinc illa definitio apud Vlpian. in l. 1. ff. de iuſt. & iur. Ius eſt ars æqui & boni: hoc eſt, Diſciplina iuris, eſt diſciplina controuerſias ex bono & æquo diſceptandi. Hinc illud Conſtantini in l. 8. C. de iudic. Placuit in omnibus rebus præcipuam eſſe iuſtitiæ æquitatiſque ſcriptę, quàm ſtricti iuris rationem. Hinc Paulus in l.

quod §,24.de minorib. Non semper inquit, ea quę cum minoribus geruntur rescindenda sunt, sed ad bonum & ęquum redigenda sunt. Suetonius in Claudio. Nec semper pręscripta legum secutus, duritiam lenitatemq; multarum ex bono & ęquo perinde vt afficeretur, moderatus est.

AEQVIVOCATIO, hoc est, vocis ipsius finitio, quęque ad eandem pertinent: cuius certè neglectus peperit nobis in iure ciuili Cõmentarios, vt rectè monuit Apellus. Spieg.

AERAMEN, species quædam ex ære confecta l. nemo.12.C.de oper.pub. sic enim legendum & codex Theodosianus, & res ipsa docet, non ornamenta. quæ lex extat lib.15.tit.1.l.37.C.Th.Prat.

AERARIA ratio, vt doctissimus Turnebus lib.8.aduersariorum cap.14.arbitratur, est cum in assium numerum summa redigitur, vt verbi gratia si centum millia æris deberi dicant: eam summam sibi in ęre numerari nolebant, in argento optabant. nemo enim est qui non magnam summam in argento, quàm in minuto ære habere malit.

AERARII Tribuni à tribuendo ære adpellati sunt. Fest.lib.1.

AERARII milites ab ære dicti sunt quòd stipendia facerent Varroni lib.4.ling.Lat.

AERARII vt ex M.Fabio lib.1.ca.vltim.liquet, sunt monetæ excusores.Prat.

AERARII Quæstores mulctarum receptores dici ex Tacito lib.13.constat. Censuit, inquit, Piso designatus cõsul, ne mulctam à Tribunis dictam Quæstores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent.

AERARIVM populus Romanus in æde Saturni habebat. Festo lib.1. Aerarium, locus erat vbi publicę, id est publicę pecuniæ reponebantur. Marciano. Iurisc. pro principis fisco accipiebatur vt ex ipsius verbis cõijcere licet l.1.§.ex illa ff.ad leg.Corn.de fals. & l. edicto. ff. de iur.fisci. Prat. Cæterum propriè ærarium est populi & Reip. Fiscus verò principis. Id ex verbis Plinij ad Traianum facile cognoscitur. At fortasse (inquit) non eadẽ seueritate fiscum qua ærarium cohibes.

AERARIVM duplex principes habuisse liquet ex l. vnic.de Quæst.& mag.off. lib.12. C. & Nouel. Valent. de 30.ann.præscr.l.vnic.§. eandem.Prat.

AERARIVM siquidem priuatum, scilicet, rerum priuatarum principis: quod curæ erat comiti rerum priuatarum vt ex 6.Basilic.& Theodorito lib.3.c.12. de quibus l.fin.C.de palat. sac.larg. libr.12. Est & ærarium sacrum siue sacrarum largitionum, id est, thesaurorum d.l.vnic. C.de quæstor lib.12. Prat.

AERARIVM sanctius antiquis dicebatur prorsus intactum, vnde pecuniam promi non liceret. Cic.lib. 7. ad Atti. Epist.19. Adtulit mandata ad Consules, vt Romam venirent, pecuniam de sanctiore ærario proferrent. & Liuio lib.7.belli Punici.Prat.

AERATA porta Varroni eo dicta, quòd ære tecta fuisset lib.4.ling.Lat.Prat.

AERATVM etiam dic: obæratum, ære alieno obrutum, vt est apud M.Ciceronem li.1.Epist.1.ad Atti.Epist. incip.Quæris. Tribuni, inquit, non tam ærarij, vt appellantur, quam ærati.Prat.

AERE diruti milites appellati sunt quibus propter ignominiã stipendium subtrahebatur vt tradit Pet. Crinitus de honesta discip.lib.18. c.6. Varr. in libris de vita patrum, stipendium, inquit appellatum est quod æs militi semestre, aut annuum dabatur: cui vero datum non sit, is propter ignominiam ære dirutus erat: quod & Nonius Marcellus in lib.de doctorum indagine notauit.

AEROSA pecunia, dicitur ære mista l. creditor. 102. de solut. sic ærosum lapidem Plin.lib.34.c.1.dixit, cui inesset æris vena. malè igitur Alciatus ad d.l.creditor. pro ærosa, ἱερὸν repofuit li.2.Dispunc.cap.25. Vnde Cyprũ insulam ærosam adpellasse Veteres Festus lib. 1. scribit, quòd in ea plurimum æris nascatur.Prat. Adde.Corr.li. 1.Miscel.cap.9.num.4. Forcatulus in Necyomantia dial. 6.erasam legendum censet, id est, iussu præsidis sublatam, id est, quæ alioquin quidem bona erat, & qua respublica communiter vtebatur, sed erasa eras, id est, nõ iusti ponderis, ideo quod rasa esset in circulo, ita in l. quicunq; ff.ad l.Corn.de fic.

AERVSCARE est æra vndique colligere.Spieg.

AES. Genus est metalli & præsertim coloris rubri, distincti tamen ab auro, argento, plumbo, ferro, atq; reliquis metallis. Plerunque tamen pro auro accipimus. Item pro argento, hoc est, argentea moneta, quod olim omnis pecunia fuerit ærea: vnde & æs pro pecunia sumitur. Cato, Fundum æribus suis emptum possidebant. Seruius Tullius VI. Romanorũ rex, primus post vrbem conditam æs signare cœpit (vt Plinius tradit) repetita vetere signandi consuetudine à Iano gemino, rege primo Italiæ introducta, qui vna nummi parte sui capitis effigiem, altera nauim, qua aductus in Italiam Saturnus fuerat, exprimi voluit. Signatum est etiam, æs nota pecudis (vnde pecunia dicta est) nec non suis, aut bouis signo (vt Plutarchus scribit) eò quòd cum numm.orum vsus apud Romanos frequens non esset, pecudibus & iumentis sontes plecterentur. Anch.

AES circumforaneum, Olden. inquit, pecunia ad vsuras accepta.

AES alienum, quod alijs debetur.

AES autem alienum soluere necesse est, credere autem non est necesse. vt ait Paul.in §.restitutio. l. quòd si minor.ff.de minor.Spieg.

AES alienum meum, hoc est, quod ego contraxi. oppon. Aes alienum dissoluere, vel exonerare.

AES inaurari dicitur argento viuo, inductis ad id bracteis auri, eo tamen in primis criniato, accensoque, sale, aceto, & alumine restincto, deinde exarenato, vt splendore deprehendatur, an satis recoctum sit, vt author est Plinius lib.23.cap.2.in fine. quem allegat Corras. l. si id quod.22.ff.de verb oblig.

AES nostrum, quod nobis debetur. In ære nostro esse, pro in bonis nostris esse. Cicero etiam de amicis dixit. In ære nullo esse, pro nihil debere, ex Ordendorp. Spiegel.

AES, vt notissimum significatum omittam, pro assibus accipi antiquis Varro libr.8. ling.lat. Vnde & mille æris legasse, ait, dicebant. quo sensu accipiendum verbum æs putem in lege Aquil. & Vlpian.l.si seruus.§. huius legis.ff.eo.aut pro pecunia, aut nummis. Asses qui sint vide infrà AS.

AES etiam nummos aureos Vlpianus censet l.etiam. 159.ff.de verb.signif.Prat.

AES, tandem omne nummorum, pecuniæq; genus significare liquidò constat. Quod hinc manasse ex Plinio lib.18.cap.3.& lib.36. c.3. didicimus, quòd veteres æreis nummis, ouium, boumq; effigie à Seruio Tullio signatis vterentur.Prat.

AERVGO Horatio sordes auaritiæ, studiumque pecuniæ & æris significat. Eam enim sic vocat, quasi animi hominum rubiginem & æruginem ducant ex auiditate nummorum & sordibus auaritiæ, vt loculi reddi solent æruginosi. Torneb.lib.19.aduers.cap.9.

AES cum auro semel mistum deduci nõ posse nostra putauit ætas l.idem Pomponius §. sed si plumbum ff. de rei vendic.& ideo communicabatur vt ibi scribitur. Hodie autem cum aurifices aqua quam Alciatus Chrysulcam vocat, æs ab auro separent non cõmunicaretur, sed diduceretur, & suum cuique redderetur, vt plumbũm cum argento mistum d. §. sed si plumbum, vel si æs cum argento l.Lacus §. si ex ære ff.de acquir.rer.dom. vbi Accursius putauit d.§.sed si plumbum refragari, non intelligens olim aurum ab ære fuisse inseparabile non argentum ab ære, nec plumbum etiam. Forcatulus in Necyomantia dialogo 38.num.3.

AESTAS, nunc secunda est ex quatuor anni partibus: olim tamen erat anni pars dimidia. Tunc enim annus in duas tantum partes diuidebatur. teste Vlp.in l. 1. §.hoc autem interdictum. de aqua cotid. vers. Aestatem incipere, peritiores tradiderunt, ab æquinoctio vernali, & finiri æquinoctio autumnali: & ita senis mensibus æstas diuiditur atque hyems.Spieg.

AESTIMO, as, pro eo quòd est taxare, accipitur: verbum frequens in iure. scribitur per æ, diphth. quòd ab ære, & τιμὴ, precium, componitur, vt idem sit quod adpreciare. Hinc est apud antiquos pœna æstimata ab ære, inquit Festus. Atque hinc fit æstimatio, æstimator, & æstimatorius. Est tit. apud Iurisconsult. de æstim. act. Nebriss.

AESTIMARE litem, vulgus imperitè dicit, taxare ad expensas. Grammatici indicarunt, æstimare tanti, quanti, tantidem, pluris & minoris esse verba precij. Lege lis æstimata. De ea quoque Dn. Alciat. non vulgaria tradit in parerg. Sp. Quandoq; autem estimare pro existimare ponitur, vt Cicero in paradoxis, Quę seruit⁹ est si hęc libertas ęstimari potest? Ea ratione libertas dicitur inęstimabilis, quia magna quędam res est, & difficilis ad iudicandum, quis libertate dignus sit, Schard. ex Connano, ęstimare litem capitis, id est, criminaliter intendere actionem non rei persecutoriã, & vt vulgus loquitur, conclusiones capitales concipere teste Budæo.

AESTIMATIO, consideratio est, & perpensio: Aestimatio, iudicium & arbitratus. Existimatio ab æstimatione proficiscitur. Rebus enim æstimatis, id est perpensis & excussis, postea iudicamus & arbitramur. Bud. in l. paulò pòst. de testib. vide, Ratus est. Spie.

AESTIMIAS, æstimationes dixere antiqui. Prat.

AESTIMATORIA actio duplicem habet intellectum. Interdum enim hoc nomine ea actio significatur, quæ de æstimato proponitur, idq; dubitationis tollendæ caussa, veluti cùm res æstimata vendenda datur Vlpiano. l. 1. ff. de æstimat. & §. actionum. & ibi Theoph. & Ang. Institut. de actio. Interdum æstimatoria accipitur, quantò minoris, vt explicant Gaius l. si quid. 18. & Paulus l. bouem. §. aliquando. ff. de ædil. edict. Prat.

AESTIVA suppellex à Propertio dicitur de poculis Vtrique æstiua suppellex. Et Methymnæi grata saliua meri nominatur & æstiua cœna à Tertulliano sed alio modo & sensu cum de Empedocle loquitur in libro de anima. Torneb. lib. aduers. 18. cap. 15.

AETAS generale nomen est non solum ad personas, sed ad res, temporaq; ptinens, vt ex subiectis adparebit.

AETAS enim in personis ea est, quæ infantiam, pueritiam, pubertatem, iuuentutem, senectutem continet. Aetas etiam significat amplitudinem l. domus. 58. ff. de leg. 1. vbi falsò in vulgatis codicibus legitur quantitatibus. Sic ætas pro longo tempore accipitur in l. si quando C. de oper. pub.

AETAS quoq; siluarũ, & arborum apud Aggenum Vrbicum in comment. ad l. Frontin. c. de controuers.

AETAS etiam vinorum apud Plin. & alios reperitur.

AETATEM etiam temporis dixit Vlpianus l. si non sortem 26. §. libertus. ff. de condic. indeb. pro opportunitate. quæ Gallis dicitur *laison du temps* Prat.

AETATVM gradus, quod ad personas adtinet, varij varios constituerunt. Seruius Tullius pop. Rom. Rex, vt refert Gellius lib. 10. c. 28. ætatem in tres diuisit: pueritiam, iuuentutem, & senectutem. Pueros minores annis 17. existimauit atque inde anno 17. quos idoneos iam esse reipub. arbitraretur, militiæ adscripsit, eosque ad annũ 46. iuniores, supra eum annum seniores appellauit. Seruij Tullij diuisionem sequitur Vlp. noster l. cum ij. 8. §. modus. ff. de trãsact. Xenophon autem in quatuor distribuit: alios enim appellat παῖδας, alios ἐφήβους, alios τελείους, alios τοὺς ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα ἔτη ἤδη γεγονότας.

AETATEM verò in plures gradus distributam fuisse ex Iurisconſ. responsis, & Impp. constitutionibus discemus Infantis igitur ætas, cuius commeminit Pomp. l. si infantis 55. ff. de vsufruct. in septimum vsque annum porrigitur l. si infanti. C. de iure delib. l. 1. §. sufficit. ff. de admi. tut. Inde pupillaris ætas in 12. annum in fœminis, in 14. in maribus producitur l. Aemilius. ff. de mino. l. ait diuus. ff. de iur. fisci. l. 1. C. qui legit. pers. & alibi sæpe. Finita ętate pupillari, incipit pubes. l. 1. C. quand. tutor, vel cur. esse desi. l. cohæredi. § cum filiæ. ff. de vulg. In puberem ætatem incurrit prætextati ætas, cuius commeminit Vlpianus l. deinde. §. fin. ff. de lib. exhib. & Gellius libr. 1. cap. 23. in fin. Nam vsque ad 17. annum pueri ingenui prætexta induebantur. post quod tempus virili mutabant. Puberem ætatem excipit iusta ætas, quæ 15. anno inchoatur l. 2. in princ. ff. de vac. muner. & hæc modò appellatur iusta d. l. 2. (tametsi sciam iustam ætatem plerũque pro pubere accipi in specie apud Neratium ex Seruio relata l. quod Seruius. ff. de condi. caus. da.) modò legitima l. fin. C. de ijs, qui ven. ætat. l. quæro. in fin. ff. de testa. tutel. & alibi sæpe. modò perfecta. l. si reliquero. ff. de legi. tutel. l. minor. 32. ff. de mino. & passim. Ediuerso ætas minor dicitur imperfecta l. fi. C. in quib. caus. in integ. rest. modò robusta l. si maritus 15. §. lex. ff. de adult. ex contrario infirma quæ puerorum, senumque est l. ciuitatibus 122. ff. de leg. 1. Anno 25. virilem vigorem impleri Vlp. tradit l. 1. ff. de minorib. Scio Iulium Pollucem libr. 2. Onomastic. septem ætates ex Hippocrate connumerasse. Prat.

AETAS apud Romanos duplex erat: Seniorum, & Iuniorum. Seniores erant post annum ætatis quintum & quadragesimum: Iuniores post ætatem militarẽ vsq; ad quadragesimum quintum annum. Hoc ex Dionys. Halic. lib. 4. Hot.

AETATEM in gradus quinq; putat Varro esse diuisam & horum vnumquemque rursum preter extremum in annos quindecim. itaque primo gradu vsq; ad annum quartumdecimũ pueros dictos, quòd sint puri, id est impuberes. Secundo ad trigesimum annum adolescentes, ab adolescendo sic nominatos. In tertio gradu qui erat vsque ad quinque & quadraginta annos, iuuenes appellatos, eo quòd Rempubl. in re militari possent iuuare. In quarto vsque ad sexagesimum annum seniores vocitatos, quòd tunc primùm senescere corpus incipiat. Inde vsque ad finem vitæ vniuscuiusque quintum gradum factum, in quo qui esset, senex appellatur: quòd ea ætate corpus senio laboret. Hæc Censorinus libro De die nat. cap. XIIII. Iurisconsulti autem gradus quidem ætatis totidem fecerunt, sed ita, vt mentis potius & iudicij, quàm corporis, incrementique rationem ducerent. mihique Hippocratis potius quàm Varronis secuti diuisionem videntur. nam is, vt eodem loco Censorinus scribit, primum gradum anno septimo terminat, quod eodem modo Iurisconsulti faciunt, qui ætatem illam omnem infantium appellant, l. si infanti, 18. C. de iure delib. ex qua interpretanda est l. si infantis, 55. ff. de vsufruct. secundum autem ad annum decimumquartum producit: quo anno pueritia terminatur à Iurisconsultis. & pubertas incipit. l. vltim. C. quando tutel. esse desin. l. 2. C. arbit. tut. l. 3. C. de testam. tut. l. 1. C. de Carbon. tertium autem ad duodetrigesimum extendit: vt bis septem anni huic ætati attribuantur. & adolescentia totum id tempus appelletur, quo exacto media siue constans ætas esse incipiat. Iurisconsulti verò qui, vt modò diximus, non tam corporis, quàm animi ingenijque incrementum considerant, hos quatuordecim annos in tres diuidunt partes. nam quatuor primos, nimirum adusque decimum octauum, plenam pubertatem perducunt. §. vltim. quibus manumitt. licet. l. arrogato, 40. ff. de adoption. Cicero ineuntem adolescentiam apellat in Catone. eo namque anno caussas agere licebat: leg. 1. ff. de postul. quippe cum anno antè prætexta deposita virilem togam sumere solerent, & in forum ad caussas audiendas descendere. Ab anno verò decimooctauo septem continuos, nimirum adusque vigesimumquintum adolescentiæ non tam, vt dixi, corporis, quàm ingenij & iudicij attribuunt. nam adolescentes per illud tempus forum & iudicia frequentabant, rerumque maximarum spectatores erant: cum interea ætas illa non satis matura & constans videretur. l. 1. ff. de minoribus. Reliquum tempus ætati constanti tribuunt: quia tunc virilis vigor completur: vt ai Vlpianus in d. l. 1. de minoribus. Itaque ætas illa modò Robusta, modò Iusta, modò Legitima nominatur. l. 15. §. lex Iulia. ff. de adulter. l. 2. §. 1. ff. de vacat. mun. l. vltim. C. de his qui ven. ætat. Marcellus autem in l. non aliter, 69. ff. de leg. 3. Iuuentutem illam appellat: Existimari, inquit, posset Iuuenis, is qui adolescentis excessit ætatem, quoad incipiat inter Seniores numerari. Itaque constantem ætatem

Romani ad annum ætatis quinquagesimum, quod senectutis initium est, producunt. Hoc enim anno senectutis initium esse, ab antiquis factum Cicero in catone testatur: cuius verba, quòd superiorem disputationem confirmant, subijciam. Loquens igitur de M. Valerio Coruino: cuius, inquit, inter primum & sextum Consulatum octo & quadraginta anni interfuerunt. ita quãtum spatium ætatis maiores ad Senectutis initium esse voluerunt, tantus illi cursus honorum fuit. Item sunt pueritiæ certa studia. num igitur ea desiderant adolescentes? sunt & ineuntis adolescentiæ. num ea iam constans requirit ætas, quæ media dicitur? sunt etiam eius ætatis. ne ea quidem à senectute quæruntur. sunt extrema quædam studia senectutis. ergo vt superiorum ætatum studia occidunt, sic occidunt etiam senectutis. Hæc ille in Catone. In libro verò de Amicitia ita loquitur, vt similiter adolescentiam ab anno ferè decimooctauo incipiat: pueritiæ verò non modò annos quatuordecim attribuat, verùm reliquos vsque ferè ad adolescentiam quam ætatem ineuntem adolescentiam superius appellauit. Atque earum, inquit, rerum exemplum ex similitudine capiebat ineuntis ætatis, quòd summi puerorum amores sæpe vnà cum prætexta, sumpta toga deponerentur: sin autem ad adolescentiam perduxissent, dirimi tamen interdum contentione, &c. Xenophon autẽ Pueritiam vsque ad annum decimumsextum perducit. Adolescentiam verò decennem facit, hoc est vsque ad annum vigesimumseptimum: vnde virilem ætatem exorditur, quam per vigintiquinque annos producit: hoc est, vsque ad annum quinquagesimum secundum: à quo Senectutem incipit. Hotomannus: Adde vero hic Brechæum in l. pueri ff. de verb. significatione, vbi eleganter ætates distinguit ex Galeni sententia.

AETATVM verò mutationes κατὰ ἑβδομάδα fieri Solonis elegiæ apud Clementem Alexandrinum στρωματέων λόγῳ sexto declarant.

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος, ἕρκος ὀδόντων
φύσας, ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἕπτ' ἔτεσιν.
Τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτούς,
ἥβης ἐκφαίνει σήματα γεινομένης.
Τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἐπὶ γυίων
λαχνοῦται, χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης.
Τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδι μέγ' ἄριστος
ἰσχὺν, ἣν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς.
Πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι
καὶ παίδων ζητεῖν εἰς ὀπίσω γενεήν.
Τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρὸς,
οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργα μάταια θέλει.
Ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος,
ὀκτὼ δ' ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη.
Τῇ δ' ἐνάτῃ μὲν δύναται, μετριώτερα δ' αὐτοῦ
πρὸς μεγάλην ἀρετὴν σῶμά τε καὶ δύναμις.
Τῇ δεκάτῃ δ' ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτοὺς,
οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

AETATIBVS iuuentus connumeratur. ea incipit ab adolescentia finita duratque ad senium l. non aliter. 69. ff. de leg. 3. porrò adolescentia durat ad 25. an. l. de ætate. ff. de mi.

AETATEM senectutis ab anno 48. inchoare docet Cicero in Catone. Prat.

AETATIS venia impetrata dicitur, cum à principe ætatis gratia fit adolescenti ad cõsequendam rerum suarum administrationem l. 10. C. de appell. & toto tit. C. de ijs, qui ven. æt. imp. AEtatis veniæ postulationem sic describit C. Harmenopulus lib. 1. tit. 11. ἀτῶμαι οἱ βασιλέα ἀπὸ σωτῶν κυριότωραι ἀντῶν ὡς αὐτοὶ μόνοι τῶν ἰδίων πραγμάτων προΐστασθαι δυνάμενοι. Prat.

AETATIS igitur veniam impetrare, est ius curatores depellendi & res suas administrandi petitum obtinere. Prat.

AETATIS flexus dicitur, cum ætas vergere incepit & inclinari.

AETAS legitima. Quære, Legitima ætas.

AETATIS lubrico captus. l. verum. §. si locupleti. ff. de minor. Spieg.

AETAS militaris, pro robusta ac apta ad militiam. Ex Thesauro Renan. Sp.

AETAS naturalis. Lege, Naturalis ætas.

AETERNA autoritas. Lex Atinia furtiuam rem vsucapi prohibebat. Verba eius legis à Gellio commemorantur: Quod subreptum erit, eius rei æterna autoritas esto: id est, Alciato exponente, æternum tempus ad vsucapiendum. Spieg.

AETERNA lex. Bud. in l. 2. de legib. annot. quòd Theologi Legem naturæ vocant, Ciceronem & summam legem, & alibi æternam legem vocare. Spieg.

AETERNVS paries. Cum in lege ædium, Paulus inquit, ita scriptum esset, Paries oneri ferundo, vti nunc est, ita sit: satis apertè significari, in perpetuum parietem esse debere. nõ enim his verbis: In perpetuum, hoc dicitur, vt idem paries æternus esset (quod ne fieri quidem posset) sed vti eiusdem modi paries in perpetuum esset, qui onus sustineret. l. cum debere. ff. de seruit. vrb. præd. Fr. Philelphus respondit cuidam Cremensi Iurisconsulto, quod inter æternum, sempiternum, ac perpetuum nullam omnino prisci perdoctique latini differentiam esse voluerunt. Illud autem probat Ciceronis autoritate indicans suæ tempestatis philosophos nonnullos, itemque Theologos, non tam verborum, quàm Aristotelis sententiam secutos, ea inter se nomina differre voluisse: vt Perpetuum sit cui & principium datur & finis. Sempiternum verò, quod ex semper & æternum cõponitur, id volunt intelligi, quod principium quidem habet, at finem nequaquam habiturum sit. l. mercatores. C. de commerc. & mercat. Sed AEternum nihil aliud esse, quàm Deum, cuius nec principium fuerit, nec item finis futurus sit. Id quoque iudicat scholium in allegata l. eum debere. Spieg.

AETERNVM octauo AEneidos pro magno atque adeo immenso posuit Maro.

Tum pater æterno fatur deuinctus amore.

Et Curtius lib. 4. ferè eodem modo scripsit. Ablue corpus illuuie æternisq; sordibus squalidum. Turnebus aduersariorum lib. 13. cap. 8.

AETERNIS tenebris, vinculisq; mandare, Ciceroni est, quod sic barbarè à vulgo effertur, ad perpetuos carceres damnare. Spieg.

AITIA, ratio, causa, crimen, ob quod quis meritò in ius vocari possit.

AEVITAS in XII. Tab. senium sonat, Gell. interprete lib. 20. cap. 1. verba legis XII hæc sunt Si in ius vocat, si morbus, æuitásve, vitium extitit, qui in ius vocabit, iumentum dato: si nollet arceram ne sternito. Hanc autẽ legem explicui lib. 4. veteris Iurisprud. l. 50. Prat.

AEVVM verò more græcorum poëtarum subinde vita appellatur. Nam & apud Homerũ & Sophoclem αἰὼν ita vsurpatur. Et eorum imitatione Lucretius: Perdit enim quod non proprium fuit eius in æuo: Multaq; præterea perdit cùm expellitur æuo: Turneb. lib. 20. aduersar. cap. 22.

A F

AFFATVS principium decreta adloquendo, cognoscendoq; concessa l. nos reddentes. C. de summ. Trin. & l. sacri. 6. C. de diuer. rescri. & l. 3. C. de episc. aud. Non possunt autem ita appellari aut definiri tardè concessa rescripta, vt quidam autumant, nec hoc probat d. l. 3. ibi tardiores. Nam eius constitutionis is sensus, vt non expectata principis iussione, aut rescripto non cunctetur iudex in instantius persequendis raptoribus virginum, sacrilegis, homicidis, non expectatis affatibus quæ fortassis tardius adferrentur & interea illi effugerent non sine magno reip. incommodo. Alioquin definitum esset generalius definitione. Nam & in d. l. nos reddentes plenos affatus legimus Prat.

AFFECTA propriè ea dicuntur quæ non ad finem ipsum, sed proximè finem progressa deductaue sunt. Affectam fidem, pro læsa apud Tacit. Spieg.

AFFECTARE, vitium sonat, quod extra modum verbo-

verborum, vel cultum, vel nouitatem quærit. Hoc suffricatur Tubero, qui alioqui vir habitus est iuris publ. & priuati doctissimus atq; ideo teste Pomp. 2. de orig. pa rùm eius libri grati haberentur. Spieg.

AFFECTATIO est æmulatio siue appetentia rei, in malum sonans, quam Græci κακοζηλίαν appellant. Eras. Affectatio siue Affectio est nimius animi motus, & opponitur rationi. Eius interdum ratio habetur. l. cùm seruus. ff. Mádati Leuiores animi seu corporis affectiones, quidam διαθέσεις appellant infixas, vixque mobiles ἕξεις, id est, habitus. Vt ira affectio est. Iracundia habitus. Vide Philipp. in Epit. Philos. moral. & infra Motus animi. Spieg.

AFFECTUM beneficium appellant Pontificij id ad quod ex præsentatione ius habemus. glo. in verbo Affectum in c. Si c. de conceß. præben. lib. 6. Prat.

AFFECTUS præter notas significationes accipitur pro liberis, l. cunctos. 16. de decurio. libr. 10. C. Theo. Capitolinus in Gordianis affectus suos inquit vnicè dilexit, filium & nepotem vltrà morem. Quandoque pro vxore & alijs dilectis. Vulc. Gallica. Nec tamen aut Antoninus grauiter est iratus, nec in eius liberos aut affectus sæuijt. Briss.

AFFINIS est, qui habet consanguineam alterius in vxorem: vel econtrà, quæ habet cósanguineum alterius in maritum. Hinc affinitas, irregularitas personarú est, ex nuptijs coniunctarum, omni carens parentela. C. de nupt. l. liberi. Dicta, quasi ad fines alterius accessio. Vel, Affinitas est, quæ ex coitu proximitatem personæ contrahit: & oritur tam ex coitu nefario, quá nuptiali. Ferrar. Inst. de nupt. lege, Affinis nomine.

AFFINIS culpæ, consors, & conscius delicti. Spieg.

AFFINIS nomine, vxor non venit, sed causa affinitatis censetur: tametsi qnandoq; dicatur affinis. vt Alberic. attestatur, adductis locis. Sed & affinitas dicitur inter sponsos & coniuges, sed tamen impropriè, vt tradit glo. in l. quod Seruius. ff. de cond. caul. dat. Porrò cessante affinitatis causa, cessat & ipsa. Vnde licet quis no posfit esse testis vxoris fratris viuentis, tamen secùs si vidua est: quia affinitas est soluta. Spieg.

AFFINES Modestino l. 4. de grad. dicti sunt ab eo, quòd duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius finem accedit, id est, vtriusque cognationis fines in vnum locum quasi conferuntur.

AFFINES sunt, & qui aliorum cognatam habent in matrimonio, & quorum propinquam alter vxorem duxit: vt Affinitatem pingui quadam Minerua dicere possimus alteram accedentem, hoc est, eorum qui aliorum cognatam duxerunt; alteram Stantem, hoc est eorum qui alterius coniugis cognati sunt. Hoto Salustius affines vocat qui finitimos & coniunctos possident agros, prout annotauit doctiss. Turneb. lib. aduersariorú. 3. cap 15.

AFFINIA, confinia. Paul. l. 11. D. fin. reg. Non enim termini, qui singulos fundos separabant, obseruari debent, sed demonstratio adfinium nouos fines inter fundos constituere. Hot.

AFFINITAS est ius quoddam inter vnum cóiugem & alterius cognatos institutum. neq; vnquàm hoc verbum ponitur, nisi vbi ius quoddam subest. quare cùm Modestin. ait in l. 4. de gradib. Affines esse viri & vxoris cognatos, ita intelligendum est, ac si diceret, Titij & Titiæ cognatos Caio & Caiæ affines esse: non autem viri cognatos, vxoris cognatis affines esse, vt quidam putár. nam si affines essent, quęreretur primùm quęnam essent eorum affinitatis nomina: deinde quod ius inter eos sit constitutum. Hot.

AFFINITATIS gradus, Herennius Modestinus negat esse. l. non facilè. §. affines. de grad. & affini. Videri tamen non ineleganter possunt, alij suprà, veluti socer, vitricus: socrus, nouerca. Item prosocer, & apud Iulium Capitolinum in Vita Gordianorum, ab socer: nec impedit quicquam quo minùs, & adsocer & trisocer dicas. Alij infrà: vt gener, priuignus: nurus, priuigna. Item progener & pronurus, & si quid aliud tale. Quidam ex latere: Nam fratris vxor, me leuirum, sororē meam, glorem: nos illam, Fratriam vocamus. Sororis virum Iustinus è Pompeio Trogo, si memini, generum dixit: pleriq; sororium appellant, quod nescio num Latinum sit. Sophocles in Oedipo, vxoris fratrem γαμβρὸν vocauit, id generum interpretari solemus. Maritus & vxor, affines an propinqui sint, sæpè multumq; tractatum fuit, & adhuc lis est sub iudice. Congener, & connurus, qui Græcè dicuntur, σύγγαμβρος & συνυφός, & alia quædam. Quod genus, & consocer est apud Tranquillum in vita Claudij, & apud Vlpian. in tractatu Donationum inter coniuges. l. cùm hic §. pen. quamuis prima facie similitudinem quandam affinitatis habeant, tamen in contrahendis nuptijs prohibitionem non habent. Ita & gener vxorem ducet, quá nurum iam ante communis socer vocabat. Cæterum appellationes hæ, iuris ciuilis sunt, sicut & ipsum affinitatis nomen: & ideo, ex stupro non solēt contingere, nisi καταχρηστικῶς, vt apud Horatium de Europa, vxor inuicti Iouis. Sed reuerentia quadam naturę, illud inductum est, vt non minùs à propinquis eius, quam stupro quis cognouisset, abstineretur: quá eius, quæ iure in matrimonium conuenisset. Et ideo, ad tollendam dubitationem, in diffinitione aliqui addút, Aut stupro. Iacob. Curt. coniectur. lib. 3. cap 7.

AFFINITAS, impropriè & abusiuè pro necessitudine. Neratius l. quod Seruius, 8. ff. de cond. cau. dat. Nó magis id repeti possit, quàm quòd sponsa sponso dotis nomine dederit, donec maneat inter eos affinitas: id est, propinquitas illa, vel potiùs spes proximæ communionis, nam sponsa sponso propinquauit, ad eiusq; fines eo animo accessit, vt primo quoque tempore in familiam se sui sponsi penitùs immergat. Verùm hoc planiùs intelligitur ex l. non ideo 5. C. de hæred. insti. vbi de testamento quæritur, in quo quæ vxor erat, affinis appellabatur. Gordianus enim impropriè positum affinis verbum significat: Non ideo minùs, inquit, vxor tua iure hæres videtur instituta, quòd non vxor, sed affinis testamento nominata est. Hot.

AFFINITATE cognationeve defunctum contingere, apud Vlpianum in l. si verò plures. §. hæc autem actio. ff. de his qui deiecer. Nomina adfinitatis quære apud Rhodiginum. Spiegel. Reliqua vide suprà in verbis Adfinis, Adfinitas.

AFFIRMATORES qui sint, not. ff. de fideiuss. tut. l. cùm ostendimus. §. vlt. in fi.

AFFLICTVS, id est, oppressus aduersis rebus. Nihil tritius hoc verbo, Afflictio non est addenda afflicto. Vide glo. in l. diuus. ff. de offic. præsid. Sp.

AFFLIGERE damno, pro afficere, l. 1. C. ad leg. Aquil.

AFFLVERE in exercitium in Impp. constitutione, l. 1. C de metal. & meta. libr. 11. est inseri corpori metallariorum, quod res ipsa docet. & verb. Confluxerint. Prateius.

AΦHAIΞ, cuius commeminit Modestinus l. ἀφῆλιξ. 2. ff. de excu. est, Theophilo definitore, ὁ τὴν ἥβην μὲν ὑπερβάς, ἥλικος ... Est pubes, minor tamen 25. annorum. Prat.

AΦHΣIN, hîc ἄφεσιν vacationem vertit Antonius Augu st. ad l. ἀφῆλιξ. ff. de excus. Prat.

AΦOΠΛIΣMOΣ, in Græca constitutione. l. μηδεὶς de metat. & Epidc. libr. duodecimo. C. exarmatio, siue armorum detractio. vetatur ea constitutione præses prouinciæ occasione, prætextuque ἀφοπλισμοῦ aurum exigere. Prat.

AΦOΠΛIΣTAI, in nouella Iustiniani constitu. 8 sunt, interprete Iuliano Patritio, qui priuatis hominibus arma habere non concedunt. Prat.

AΦOΣIΩΣEΩΣ χάριν dicis causa, perfunctoriè. Modestin. l. 11. ff. de excusa. tut. ... &c. Sufficit autem intra præstitutum tempus adesse tantùm. nam si posteà non sua voluntate aberit, temporis præscriptione non repelletur. quapropter si dicis causa & pfunctoriè dútaxat

taxat adfit, &c. Alij tamen aliter eum locum arbitratu suo conuerterunt. Hot.

AFRICVM frumentum apud Celsum l.si is,qui.§.1. ff.manda.pro optimo accipi quidã putant.Eqi idem pro cariore,quàm deberetur sumi existimem, idq; vecturæ ratione cuius rei causa mandari illic agit fideiussor.

A G

AGALACTA pascua nuncuparunt Veteres medici lacti minùs accommoda:nam herbis lactis aliquo modo naturam immutari,traditum est. Adi Cælium cap.8. lib.28.Spieg.

AGAPES,pauperum conuiuia,Gratiano.in c.si quis despicit.42.distin.qua voce etiã Christianorum conuiuia significari apud Tertullianum,& Cyprianum refert Alciat.lib.1. Prætermiss. ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν.quod libentissimè recipere significat apud Plutarchũ in Numa & Aeschinem & nutrire apud Aristotelẽ lib.2.Oecon.hinc ἀγάπη, charitas, conuiuia, quæ pauperibus dari solebant, quo significatu vsus est in eum sensum Iudas Apostolus, in Epist sua οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν, & in libris sacrorum concil. τὰς ἀγάπας ποιεῖν,id est,conuiuia facere. Vnde illũ canonem decerpsit Gratianus,vbi fortè ἀγάπας neutro genere legit.malim tamen illic legi ἀγάπας,vt & Apostolus Iudas indicat.Prat.

AGAPE,græca vox,dilectionẽ significat. Extat apud Tertullianũ in lib.ad Martyres,& Apologetico. In Decret.42.c.si quis despicit.pro eleemosyna, quòd ex charitate proficiscatur, vt explicauit Rhenanus noster: indicans,priscos Christianos vocasse conuiuiola sua communia,Agapas.Vide Alcia.lib. prætermiss. l.qui existimat,loco è Decretis iam citato, eclapinas legẽdum, pro Agapes.Spieg.

AGASO, ab agendo, id est, ducendo equos,vel mulos. l. cùm quæreretur. §. 1. & vltim. si quadrup. paup. fec.dic.

AGATVR fiat sine copula, Cuius in l.1.§. ff. Quod cuiuscun.vniuers.nom. Per quem (inquit) tanquam in rempublicam,quod communiter agi fieri oporteat,agatur fiat. Spieg.

AGENDI secum potestatem non facere. hoc est, id efficere, ne secum agatur, fortè dum iudicem corrumpit,vel alia versutia. Paulus in l.sed et si per Prætorem.ff. ex quibus causis maior. Sed & ad eos (inquit) pertinet, qui conuenti frustrantur: & qualibet tergiuersatione & solertia efficiunt, ne cum ipsis agi possit. Spieg.

AGENS rerum.Paul.l.fin.de offic.Præsid.Si actor rerum agentis, inquit, corruptus esse dicetur, veluti qui nunc vulgò dicitur esse dispensator. Notum & verbum Satago iungi genitiuo, quod est,anxius sum,& curiosus rerum.Spieg.

AGENS pro actore.l.ante omnia.ff.de probat.

AGENTES in rebus qui fuerint, non satis cõstare putat Spiegelius, nisi quòd generis vocabulũ sit, in eos relatum,qui res principis agunt,aut procuratores principis,ac Commissarios,quos vocant: Prateius magistrianos per eos intelligit, qui in rebus, & actu militabant, quibus curæ erat euectiones inspicere, & curas agere,l. 2.& l.vlt.C.de curios.lib.12.de his extat tit. libr.11.C. & loquitur constit.nouella 17.Iuliani interpres eos Magistrinos vocare videtur:Cęterùm postCuiaciũ nullus,qui hi sint, meliùs explicasse videtur,quã doctissimus Tornebus:cuius verba ex libro 13.aduersariorum cap.10.adscribam. Agẽtes(inquit) in rebus arbitror fuisse,in militia palatina, & velut armata, qui per prouincias speciebus annonarijs,quæ fisco aut vrbibus præstabãtur ex canone,aut indictione,conuehendis importãdisq; præerant, vt canoni Romano,canoni Alexandrino, frumento militari,atq; eorum etiam officiorũ annonis, quæ in palatino erant comitatu præsidebant. Itaque D.Hieron. eos interpretatur πυροφόρους,frumẽtarios & veredarios & quia locus insignis est,eum subscribam, vt tanti autoris certa fide potiùs res stabilita confirmataque teneatur, quã nostra interpretatione dubia nutet & vacillet. Hoc enim, inquit, quod LXX.transtulerunt πυροφόρον,nos frumentarium vertimus, iuxta antiqui sermonis eloquiũ. eos enim,quos nunc agentes in rebus, vel veredarios appellant,veteres frumentarios nominabant. Et si autem erant in Palatinis officijs,vt indicat D.Ambros.in epist. ad Marcellũ,his verbis: Palatina omnia officia,hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum comitum : tamen munus eorũ etiam in prouincijs erat, cùm & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præessent,& in prouincia eandẽ rem curarent:quin & à Palatinis in Theodosiano Codice distinguuntur his verbis:Quicunq; igitur inter agentes in rebus,vel inter Palatinos militiæ sacramenta sortiti sunt. Iterum : Sublimitatem tuam inuestigare præcipimus, an aliqui hæreticorum vel in scrinijs, vel inter agentes in rebus, vel inter Palatinos cum legum nostrarum iniuria audeant militare. Latiùs tamen eorum fortasse officium munusque patebat:ac si quis de ijs plura cognoscere cupit, is Cuiacij Iurisconsi principis nobilem comment.in Cod. legat, in peruetẽri lexico legi agentes in rebus exponi μαγιστριανοὶ.μαγιστριανοὺς autem Suidas explicat καστρησίους, id est,vt opinor Castrenses. Turneb. aduers. tom.2.libr.13. cap.10.

AGENS libellos non pro magistro libellorum supplicum, sed pro præfecto prætorio accipiendum putem apud Tryphoninum. l.rescriptum. in princip.11.ff. de distract. pigno. Nam temporibus Alexandri Seueri, de quo d. l. rescriptum loquitur, Papinianus erat Præfectus Prætorio. auctor est Spartianus in Alexand. Prateius.

AGER est locus,qui sine villa est.Vlpiano l.ager.ff.de verb.sig. Locus verò sine ædificio, in vrbe area,ruri autem Ager appellatur, idemq; ager, cum ædificio fundus dicitur Florentino.l.fundi.ff.eo.tit. Ager,inquit Varro lib.4.ling. Lat.dictus est in quam terram quid agebant, & vnde quid agebant fructus causa, id Græci dicunt ἀγρὸν,vt ager quod agi poterat. M.Fabius lib.1.Insti.orat. cap.6.hanc ἐτυμολογίαν reprehendit, aitque, ager, vocem ex Græco duci.Prat.

AGER ab agendo dicitur: sicut Villa, domus rustica, a vehendo,quòd in eam fructus aruorum vehantur.Alc. de verbo.signi. Sp.Varroni nomen inde habet,quod aliquid in eo agatur, aut certè agi possit, ex quo possumus conijcere,fuisse hoc vocabulum Latinis generale ad omnem locum rusticum, in quo seri, plantari, aut ædificari potest, vbi postquàm aliquid actum est,nomen mutat & aliud sibi proprium accipit à re cui destinatur. vt ager proscissus ad ferendas segetes aruum dicitur, plantatus autem & consitus arborib. aut vineis,plantarium,arbustum,vinetum nominatur,ædificatus verò villa.Conna. lib.4.cap.6.

AGER est locus in rure qui colitur, siue compascuus sit,siue aruus, siue floridus, siue consitus. Consitus habet arbores, Aruũ aratro proscinditur, Compascuus habet gramina, Floridus seruatur apibus & voluptati. Ager interdum declarat non vnum aliquem,sed vniuersum territorium vrbi circumiectum, quod Græci χώραν dicunt.ea vox complectitur & saltus & nemora, & flumina & montes.Sp.

AGER pro circumiecto sumitur alicui vrbi agro, vt ager Selatistanus. Aduertendum tamen, in hoc significato non habere pluralem numerum: continere autem id, quod ad iuris peritiam pertinet, flumina,lacus, cæteraq; omnia,quòd rectè Valla admonuit libr.4. Vide inf.Fundus.Spieg.

AGER assignatus dicebatur , qui inter veteranos certis limitibus diuidebatur ,qui etiam Limitati nomẽ sumpsit.l.in agris.de acq.rer.domi. Vide Alc.in Prætermissis.Spieg.

AGER Adrianus quòd limitibus maritimis Gallicis finitur.

AGER Alluuius quem paulatim fluuius in agrum reddit.

AGER Arcifinius Frontino in libr.deagror.qualit. ab arcendis hostibus adpellatus. Alij dictum putant, quòd certis linearum mensuris non continetur , sed arcentur fines eius obiectu fluminum, montium, arborum.

AGER

AGER Asculanus varijs limitibus intercisiuis adsignatus.

AGER Auximalis limitibus Gracchanis per centurias adsignatus Anconitanus eadem lege continetur. Albensis idem vt Asculanus. Reliqua agrorum nomina & significatus petenda censeo ex libro de agrorum conditionibus variorum auctorum. quibus connumeratur subsequens. Quædam etiam recenset Varro lib. 4. de ling. Lat.

AGER limitatus Festo lib. 10. in centurias dimensus. Is enim decumanis, & cardinibus, vt ait Frõtinus libel. de agrorum qualitate, & ita accipiendus est apud Florentinum l. in agris. 16. ff. de acquir. rer. domi. & Vlpianũ l. 1. §. simili. 4. ff. de fluminibus. Prateius. Adde hic Alcia. lib. 1. Prætermiss. & Parergõn 1. cap. 38.

AGER metatus Horatio dicitur diuisus & assignatus. Nam in agrorum diuisione & assignatione modum metiebantur, quod est metari, sed & metis & limitibus solebant centurias & agrorum formas includere, vnde & metationẽ hac in re his verbis nominat Siculus Flaccus. Et quamuis vna res sit forma, alij dicunt perticam, alij cẽturiationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij typon, quod vt suprà diximus, vna res forma. Et Maro in diris

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.

Hæc doctiss. Torneb. lib. aduers. 13. cap. 1. Tres autem fuere species agrorum. vt docet Iulius Frontinus in libello de qualitate agrorum vna, agri diuisi & assignati, altera eius qui vna mensura totus comprehenditur, tertia Arcifinij qui nulla mensura continetur aut designatur. Ager ergo, inquit, diuisus & assignatus est coloniarum, hic habet conditiones duas, vnam qua plerunque limitibus continetur, alteram qua per proximos possessionum rigores assignatus est, sicut in Campania Suessæ. Ager est mensura comprehensus, cuius modus vniuersus ciuitati est assignatus, sicut in Lusitania Salmatensib. Tributarius solus per vniuersitatem populus est definitus &c.

AGER restibilis, qui restituitur. ac referitur quotquot annis, Varroni lib. 4. de ling. lat. Prat.

AGER colonus videtur is propriè dici, qui ad arandum accommodatus est, et alio nomine aruum vocatur. Spieg.

AGER farrarius, qui fruges producit. Nam far apud veteres de omnibus frugibus dicebatur. Scæuola Sempronio ait, do lego ex reditu fructuum holeris & porrinæ, quæ habeo in agro farrario, partem sextam, l. defuncta. §. pen. ff. de vsufructu. Spieg.

AGER purus opponitur monumento, l. 9. C. de relig. & sumpt. fun. vt in veteri inscriptione monumenti vrbe Roma. Huic monumento tutelæ nomine cedunt agri puri iugera 10. & taberna quæ proximè eum locum est. Cuiac. Obser. lib. 19. cap. 37.

AGER subseciuus dicitur, qui assignari propter incommoditatem non poterat. Spiegelio autor. Cæterùm Forcatulus Dial. 18. Necyom. ex Iul. Frontino, in libr. de Limitibus exploratius scribit, agrum, qui manucaptus esset more maiorum, tripertitũ fuisse. aut enim, inquit, assignabatur, aut veniebat, aut in pũblicum remanebat. Videamus primò de Assignato. Assignatus ager est, ager diuisus veteranis militibus, & emeritis, in præmium laboris bellici, vt aliquando possent quiescere, vt l. si captiuus. §. expulsis. de captiuis. ff. Vbi ostenditur quòd ager captus manu ab hostibus publicabatur, & mox diuidebatur per centurias, hoc est, cuilibet militum centuriæ, certa iugera assignabantur. Vnde fundus Virgilianus cessit centuriæ Arij Centurionis, ab Ario deinde, Claudio militi assignatus fuit. ne posthac dubium sit, vtrùm Ario, an Claudio potiùs fuerit assignatus, quia vtrique cessit successiuè, vt dixi. quoniam Centurio suis centum militibus viritim prędia manucapta diuidebat: & hoc est, quod Festus inuolutè dixit: ager limitatus est, in centurias dimensus. Talis ager assignatus, non subijciebatur præscriptioni. l. agros. de fundis limitroph. li. C. nec etiam alluuioni. l. 1. §. si insula. & §. seq. ff. de flumin. quippe cum agri limitati forma, neutiquàm mutari possit. Hinc Aggenius Vrbicus Frontini interpres: si, inquit, in occupatorijs agitur agris, quidquid vis ex agro abstulerit, repetitionem nemo habet, quæ res necessitatem ripæ muniendæ iniunxit. ita tamen vt sine alterius damno quicquam fiat. Si verò indiuisa est, assignata regione tractabitur, nihil amittet possessor: quoniam formis per centurias, certus cuique modus ascriptus est. Hæc ille. Vocat autem agrum Occupatorium, qui pulsis hostibus occupatus fuit, quem manucaptum dixi, in mea. l. in agris. sicuti mancipia dicta sunt, quòd manucapti homines in bello, serui fiant. §. serui. Instit. de iur. person. Secundò, vt ad Iulium Front. redeam, ager væmbat, hoc est, sub hasta publicè vendebatur plus licitantibus, d. l. in agris. in fin. Postremò, in publicum, inquit, remanebat. & hic erat ager qui subseciuus appellabatur. nam quoties expletis centurijs militũ, agri portio supererat, quæ per mensorem commodè diuidi non poterat, væniebat in publicum. & hoc est, quod d. l. in agris. ait non esse alluuioni locum agro assignato, vt sciatur, quid cuique datum esset, quidve væniisset, & quid in publico relictum esset. siquidem vetita alluuione in agro assignato, id est, limitato, cuius mensura maior erat, quàm in reliquis duobus, facilè erat iudicare de Vendito, & de in publicum relicto. Quod autem idem videtur, d. l. in agris, posuisse quartum genus agrorum manucaptorum, cùm dixit: Trebatius ait agrũ, qui hostibus deuictis, ea conditione concessus est, vt in ciuitatem veniret, ab eodem Frontino explanatur. Est, inquit, ager similis subseciuo, nec assignatus, sed extraclusus dictus, qui Reip. pop. Roman. aut ipsius coloniæ, cuius finibus circundatur, aut locis sacris, aut religiosis, atque ad pop. Roma. pertinentibus iure subseciuorum, in eius, qui assignare potuit, remanet potestate. Domitianus omnia subseciua in Italia donauit, Vespasianus vendidit. sumpta similitudine agri subseciui, qui est obiter separatus, de modo aliorum agrorũ, & ferè is, qui superest. Dicimus succisiua studia, siue succisiuas horas, quæ à ferijs negotijs separatæ sunt, luxata voce à subseciuo. Cicero in primo de legibus. Incurrunt quædam succisiua tempora, quæ ego perire non patior. Subseciua autem loca ab relictis & extraclusis in hoc tantùm distant, quòd illa sint loca non assignata, quæ centuriæ modum explere nequiuerunt, hæc vacuæ centuriæ, quę in adsignationem non ceciderunt, quæ omnia Domitianum veteribus possessoribus concessisse, Siculus, Vrbicus, & Suetonius scribunt. Cuiac. Obser. lib. 10. cap. 1. circa finem.

AGER tutelatus, vnde ligna in reparationem publicorum vel mœnium, vel balneorũ distrahebantur. Vide Agennium Vrbicum de Limitibus agrorum. Spieg.

AGER vectigalis: quis sit. vide Vlpian. l. 1. ff. si ager, vectiga. &c. Vectigales vocantur, qui in perpetuũ locentur, id est, hac lege, vt quàdiù pro ijs vectigal pendatur, tamdiù neq; ipsis qui conduxerint, neq; ijs qui in locum eorum successerint, auferri eos liceat.

AGERE, verbum latissimè patet. Tritissima significatione facere, & gerere: inter hæc tamen subtilis quædam est differentia. Actum enim generaliter dicitur siue verbis, vt stipulatione, siue re, vt numeratione gestum, rem sine verbis factam significat. Vlpiano ex Labeone l. Labeo. 19. ff. de verbor. signi. ca. Interdum hæc tria in eadem oratione ponuntur, vt apud eundem Vlpianum l. 1. ff. de curat. bon. dand. l. 1. ff. de offic. procur. Cæs. Prat.

AGERE est iudicio experiri, & iudicio persequi. exempla sæpiùs fiunt obuia: ideo non referenda. Pr. Est enim agere commune actoris & rei, qua quisque, ait Vlpian. in l. 1. de eden. actione, agere vult, eam priùs edere debet. nam æquissimum videtur eum, qui acturus est, actionem edere: vt proinde sciat reus vtrùm cedere vel contendere velit: & si contendendum putet, veniat instructus ad agendum cognita actione qua conuenitur. Hinc dicimus actorem agendo reum excipiẽdo causam agere. Ferret.

AGERE crimen Martianus dixit pro accusare, l. diuus de crimin. expil. hæred.

AGE-

AGERE eadem de re videtur, vt Vlp. ait l. de eadem. de rei vind. & qui non eadem actione agit, qua ab initio agebat, sed etiam si alia experiatur de eadem tamen re, vtputà si quis mādati acturus, cùm ei aduersarius sistendi causa promisisset, propter eandem rem agat neg. gest. vel condicat, de eadem re agit.

AGERE est ducere, Vlpiano l.1.§.1.ff. de riuis, vnde ait primùm aqua ex flumine agi possit, & eodem sensu, Agere ratem edixit Prætor in l. vnic. ff. vt in flumi. publ. na. lic. & agere iumenta, l.7.ff. de serui. rusti. l.235. de verbo. signific.

AGERE etiam tractare sonat apud Callistratum, l. non intelligitur. §.1. vers. quando autem. l.1.§.1. ibi agút. ff. de pact. id est, tractant. Prat.

AGERE etiam dicitur qui excipit, auctore Vlpiano, l.1.ff. de except. Prat.

AGERE apud Celsum, l. si plures. ff. de cur. bo. dan. administrare sonat, & apud Theodosium Imp. l. pro biénio. de prox. sac. scrin. lib.12. C. Prat.

AGERE animam, agere diem extremum vitæ, hoc est morti iam operam dare, ad exitum huius vitæ agonem inire seu certamen, de quo scitè disserit Salomon in Parad. opponitur. Agere in humanis rebus, Agere vitam, Agere ætatem, Agere annum decimum, l.1.C. de inoffic. testa. ex Old. Copia. Spieg.

AGERE causam dicimur, non gerere, die sach / oder den Rechtshandel führen.

AGERE cōsulem dicitur. qui consulis personā gerit. Regierender Ammeister / Burgermeyster / Oberstermeyster / Stattmeyster.

AGERE curam reprimēdæ improbitatis, hoc genus hominum apud Vlp. l.3.ff. naut. caup. stab.

AGERE ferias, id est feriari. Agere diem festum, pro obseruare, vel, vt vulgus loquitur, facere festum.

AGERE forum, est iura reddere, & causas audire.

AGERE furti, hoc est actionem furti intēdere, quod est, de furto apud iudicem accusare. Sic agere falsi. In his & similibus subauditur ablatiuus, crimine vel actione.

AGERE in humanis rebus, C. de inofficios. testamen. l.1. Spieg.

AGERE vel experiri intra parietes, id est, inter amicos disceptandam rem permittere citra iudicium, & extra cancellos forenses, sicut prudentes viri solent optare: Contrà, stolidi ad iudiciariam properant molestiam. Old.

AGERE lege. Vlpian. Nemo, ait, alieno nomine lege agere potest, hoc est, merum imperium, & gladij potestatem exercere, teste Dn. Olden. in Copia. Vide & infrà Lege agere.

AGERE pœnitentiam dicitur, quem facti pœnitet. Paul. in l. si in l. §. colonus. Locati. Quòd si in paucis diebus prohibuit, deinde pœnitentiam egit, omniaque colono integra sunt. Spieg.

AGERE cum patribus, est ad Senatum referre.

AGERE cum populo, est rogare quid populū, quod suffragio suo vel iubeat, vel vetet. Vnde rogatio pro lege dicta. Agere verò cum patribus, est ad Senatū referre. Bud. in annot. ad l. Iuliam. de Amb.

AGERE ad populum, hoc est concionem habere.

AGERE in simplum dicitur, cùm rem nostram, vel nobis debitam, vel deniq; pœnam aliquam sine vlla re, absolutè persequimur. In duplum verò, triplū aut quadruplum tunc experimur, cùm præter rem debitam, exigimus aliquid vltrà, quòd æstimationem eius rei duplo, triplo, aut quadruplo excedat. Vide Iustin. in §. in duplum. §. tripli. & §. quadrupli. Inst. de actio. Spieg.

AGERE ex sponso, id est, ex sponsione. sponsum enim & sponsio, vt præceptum & præceptio, responsum & responsio, promissum & promissio, in eadē re dicuntur. Spieg.

AGERE summo iure. Summo iure agere est rigorem potestatis sequi ad vnguem. Opponitur. Iure suo cedere: Quod virorum est bonorum vbi causa desiderat. Olden.

AGERE surdis testimonijs. Quære, Surda testimonia.

AGERE suum negotium dicitur, qui sic in proprijs rebus est occupatus, vt nihil curet aliena.

AGERE tabellis obsignatis, est quempiam refutare testimonio suarum literarum, scriptorúmve: quod refutandi genus, vt cui vix contradici possit, videtur esse potissimùm. Spieg.

AGERE denique verbum generalissimum est cuius verbi diuersas significationes hoc tetrasticho expressit Martial.

Semper agis causas: & res agis, Attale semper
Est, non est, quod agas, Attale semper agis.
Si res & causæ desunt: agis Attale mulas.
Attale, ne quod agas, desit: agas animam.

citante Prateio.

AGERE, inquit Festus, interdum est iurgari: vt cùm dicimus: Agit cum eo furti. Trāslata enim locutio est in forū ac iudicia, pro litigare, & iudicio contendere. Vnde etiam agere dicitur is, qui excipit, l.1.ff. de excep. vnde actor. Hotoman.

AGERE Rempublicam, pro administrare Rempub. Paulus in l.35.§.3.ff. ex quib. causis. Qui in Prouincia est, simul agere Rempub. cœpit, ad similitudinem absentis habetur. Hotoman.

AGGERES, per periphrasim Cic. vocat moles oppositas fluctibus. l.1.C. de Nili agger. non rump. Vide Bart. C. de immun. nem. conced. lib.10. vbi docet, quorum impensis fieri debeant. Spieg.

AGGERES sunt lapidum, terræq; coaceruatio fixis palis vndis cohibendis opposita apud Vlpian. l. penul. ff. de extraord. crimi. l.1. in fi. ff de aq. & aq. plu. l. impensæ, 14.ff. de impens. in reb. dot. Hi valla appellantur ab Honor. & Theodos. Impp. l. vnic. C. de Nili agger. non rūp. Significare etiam aggerem viam lapidibus stratam Isidorus scribit lib.15. Etym. cap. vlti. Seruius autem lib.12. Aeneid. putat pro muris accipi. Equidem in eo Vergilij loco pro munimentis murorum sumi putem. Vergilij verba hæc sunt,

Quin intra portas, atque ipsis prælia miscent
Aggeribus murorum.

Nec mouet quod ait Varro, quòd muris continerentur. Nam quæ cohærent, eodem iure censenda sunt, l. quę religiosis. ff. de rei vind. Prat.

AGGRESSVRA. Vlpianus: Sed & si quid, ait, ex peculatu, vel sacrilegio quæsitum erit, vel vi, aut clam, aut latrocinio, aut aggressura, hoc non diuidetur, l.4.ff. fini. regund.

AGITARE, tractare, l. idque. 45.ff. de action. empt. Prateius.

AGITATORES, aurigæ sunt, qui in ludis Circensibus curuli certamine se exercebant. Alciat. in l.1.C. de spect. libro 11. adde Budæum elucidantem, l. athletas, in primis annot. de infam. & vide l. fi. C. de mal. & Math. Prat. Adde Corrasium libr.4. Miscellan. cap.24. nume. 17. Sch.

AGITARE est incitare ad currendum, l.1.C. de cursu public. lib.12. sic & accipiendum putem in l. eos, qui de spectac. lib.11.C. sine qui currum equis adhibitis ducere. Prat.

AGITARE facilè bellissima locutione dicuntur diuites, quibus facilè, nulloque negotio omnia ad vitam degendam suppeditant. sic dij quibus nihil deest, ῥεῖα ζώοντες à poëtis Græcis, id est, facilè viuentes dicuntur, Torneb. lib. aduers. 20. cap.23.

AGITARE pro agere, litigare. Paulus l. 73.ff. de fideiuss.

AGITATORES autem olim dicebantur aurigæ, qui ludis Circensibus, curuli certamine sese exercebāt, quorum species quatuor. Russati, Albati, Prasini, Veneti. Et circus quidem locus erat, vbi ludicra celebrabantur certamina, forma oblonga ad instar arcus in circuitu habens gradus, spectatoribus sedem commodissimā præbentes, ita vt alter alterius prospectum non impediret. Vide Bartol. Marlianum in Topographia antiquæ Romæ.

AGGR-

AGMEN vt notos significatus prætermittam, significant numerum præfinitum in Iustini (nisi nos fallat inscriptio) constitutione, l. penult. C. de aduoc. diuers. iudicum.

AGMINA enim militaria dicuntur numeri & societates militum. Propriè autem agmen exercitus est ambulans, ab agendo, modos verò corrigendi à quantitate & qualitate amplificat. Drosæus in methodo iuris.

AGMEN aquæ in Claudij Imp. cōstitutione pro multitudine aquæ, l. præses. C. de ser. & aqua.

AGNATI, agnatio, agnasci vide suprà Adgnati. Prateius.

AGNATA dicuntur, non quæ alicunde nata sunt: ea enim Enata dicuntur: sed quæ ad alia, id est, contra, siue iuxta alia quædam nata sunt. Itaque filius patri nasci dicitur, quum ad patrem cogitatio refertur: agnasci verò, quum ad agnatos & propinquos. Cicero libro de Orat. 1. Num quis eo testamento quod pater famil. antè fecit, quàm ei filius natus est, hæreditatem petit? nemo. quia constat agnascendo rumpi testamentum. Nasci filius apertè dicitur viuo patri: agnasci mortuo. quia cogitatio posthumi naturæ non ad patrem, sed ad propinquos refertur. Idem pro Cæcina, Cui filius agnatus sit, eius testamentum esse ruptum, iudica. Vlpian. l. 3. ff. de iniust. rupt. Posthumi per virilem sexum descendentes ad similitudinem filiorum nominatim exhæredandi sunt: ne testamentum agnascendo rumpant. Et in fin. Licèt autem posthumus præteritus agnascendo rumpat. Itaque Papinianus l. 7. ff. si tab. test. null. nepotem a uo sine dubio non esse agnatum affirmat. Hotoman. Adde quod solemus iuxta nata adnata non agnata vocare Plin. libr. 16. cap. 44. Viscum autem in quercu, robore, ilice, Pyro syluestri, nec alijs arboribus adgnasci. Idem libro 27. cap. 11. Caule longo, hirsuto adnatis multis cubitalibus. Aul. Gell. dentes quoque, & in septem primis mensibus, & septenos ex vtraque parte gigni, & geminos adnasci annis ferè bis septenis.

AGNI minores sunt anniculis, Alfeno l. cum quæreretur, 60. ff. de legat. 3. Agnorum quandiu loco sint, ex vsu cuiusque loci accipiendum putat Marcian. l. legatis. 60. ff. eod. Nam in quibusdam locis ouium numero videntur cùm ad tonsurā venerint. & hoc significatu Græcis dicitur ἀγνὸς. Prat.

AGNOMEN Grammaticis, quod extrinsecùs aliqua ratione, vel casu quæsitum est: hoc tamē in veterum Iurisconsul. aliorúmve scriptorum libris non legisse se Anton. Augustinus refert libro 3. Emend. cap. 8.

ΑΓΝΟΣ Græcis purum, castumque sonat festo, sed & agnum, ouis fœtum. eò quòd sit hostia pura, immolationi apta. vnde & IESVS CHRISTVS Saluator noster rectè agnus dictus est in varijs Noui testamenti locis. Varro tamen de lingua Latina, agnum putat ab eo dictū, quòd sit pecori agnatus. Paulus de legat. 1. l. cùm quæritur. Agni, inquit, legati, quatenus viderentur, quidam aiebant tantùm sex mensium esse. Sed verum est eos legatos, qui minores essent agniculis. Hinc pelles agninæ dictæ, vt apud Vlpianum de auro & argento legat. l. vestis. pelles, inquit, caprinæ & agninæ. Nebriss.

ΑΓΝΟΣ fructicis genus apibus gratissimum, à Gaza redditur vitex apud Aristotelem libro 11. animal. Hinc ἀγνοφόρον apud Modestinum l. Titia. 34. §. 1. ff. de legat. 2. ferens agnos. sic enim legendum dudum admonui ad d. §. in Pand. Rouillianis, & lib. 3. cap. 4. Iurisprud. Med. non ἀμνοφόρος, vt in vulgar. Codicib. nec ἀγνοφόρος vt in P. Flo.

AGNA Rusticis Beticæ prouinciæ mensuræ genus, alijs actum. auctores sunt Theodosius & Neuterius: & hunc duplicatum putem ex Columella libro 5. cap. 16. Prat.

ΑΓΩΝΟΘΕΤΕΙΝ certaminibus, ludisque præesse, ea constituere, & designare apud Modestinum l. Septicia. 10. ff. de pollici.

ΑΓΩΝΟΘΕΣΙΑ munus designandi, constituendique certaminis apud Vlpianum ex Neratio, l. si filia. 10. §. Neratius. ff. famil. ercisc. Prat. Spieg.

AGONOTHETICI fundi mentio fit in l. final. C. de fund. patrim. lib. 11. qui sumptibus certaminum deputati erant, vt C. de diuer. præp. l. pen. Prat. Alber.

AGONOTHETAE dicuntur, qui certamen constituūt & designant, certaminibusq; præsidēt. Iul. Poll. lib. 3. cap. 30. sunt γὰρ ἀγωνοθέται, l. vltim. §. mastigophori. ff. de muneribus & honoribus, l. vltim. de expens. ludor. in Cod. Th. Tertullia. in libro ad martyr. Bonum agonem subituræ estis, in quo Agonothetes Deus viuus est. Spart. in Hadriano. Multa in Athenienses contulit, & pro Agonotheta resedit. Herodem etiam Olympicis ludis Agonothetem factum Ioseph. libr. 1. de bello Iud. cap. 16. memorat. Inde ἀγωνοθετεῖν καὶ προκαθέζεσθαι, in l. 10. ff. de pollicitatio. hoc est, quod ludis præsidere dicitur, in l. 6. ff. de annu. legat. Solebant enim veteres aliquem sibi constituere, qui certaminibus ludisque, siue scenicis siue gladiatorijs præsideret. Idque ad Principem in vrbe, aut, eo recusante, ad magistratus delatum ex Sueton. in Augusto cap. 45. & in Caligula cap. 18. intelleximus. Verùm, vt Suidas tradit, ἀγωνοθέτης propriè est, ὁ τοῖς σκηνικοῖς, ὁ δὲ γυμνικοῖς ἀθλοθέτης. &, vt Nicander apud Hesychium sentit, ἀθλοθέτης ὁ μόνα γυμνικά, ἀγωνοθέτης δὲ ὁ τὰ μουσικὰ καὶ χρήματα διατιθέμενος. vnde ἀγωνοθεσία ipsum constituendi designandique certaminis munus appellatur, l. 10. §. Neratius. ff. famil. erciscund. l. 109. de Decurion. in Cod. Theodosi. Briss. Sed & Agonothetæ dicebantur, qui sacris certaminibus præerant: erantque Decemuiri, vt Iulius Pollux scribit. Et præmia quæ his iam emeritis distribuebantur, dicebantur Agonothetica, siue ea quæ ipsi agonothetæ athletis adiudicabant. Alciat. in l. iubemus. C. de fund. patrimo. lib. 11. Pyrrhus de mil. off. Spieg.

ΑΓΩΓΙΑ in Græc. constit. l. 4. de discuss. libro 10. C. siue ἀγωγαὶ in Nouell. 128. dicebantur, quę agebantur, ducebantur ad principem, cui significationi indicium est verbum παρακομισθέντα vtrobique positum, quo transmissilia significantur. Prat.

AGORANOMIAS Anton. August. lib. ad Modestinū singulari interpretatur ædilitias curas, eos secutus qui forum rerum venalium ædilibus subijciunt.

AGRARIVM, quod ad agros pertinet. vt lex Agraria, & Agrarij homines, id est, fautores legis Agrarię. Sic agraria facultas, item agraria res, apud Ciceronem. Sp. Agraria Lex, vide Lex agraria.

AGRICOLAE, qui & agricultores, & agriculatores. Eorum aliquot distinguit genera [illegible] Oldend. [illegible], quòd ea interpretes aut non perceperint, aut non sint dignati crassius tradere, offundentes nobis tenebras in totum ius ciuile. Spieg.

AGRICOLA dicitur quasi agrum vel agros colens, & est nomen commune ad omnes agricolas. Sed nomina specialia sunt illa, quia agricolarum quidam sunt adscriptitij, quidam censiti, alij perpetui, alij coloni conditionales, alij inquilini, alij originarij, alij simpliciter coloni nuncupantur, de quibus omnibus suis locis ordinarijs dicitur. Old.

AGRI limitrophi dicebantur, quorum videlicet possessores, annonam inde prouenientem ad castra militū ducerent, qui in Imperij limitibus excubabant aduersus barbaros, à limitaneis videlicet limitibus & τρέφω, nutrio, sic dicti. Drosæus in methodo iuris.

AGRIPPA. Scæuola l. pater, de lega. 1. Iulius Agrippa primipilaris, testamento suo cauit. Quorum in nascendo, nō caput, sed pedes primi extiterant, qui partus difficillimus, ægerrimusque habetur, Agrippas appellari, ab ægritudine & pedibus, author est Gellius. noct. Attic. lib. 16. cap. 16. Spieg.

AGRIPPINENSES. Cels. in l. fina. de censib. In Germania inferiori, inquit, Agrippinenses iuris Italici sunt. Tradit Tacitus, eos puduisse Germanicæ originis, patriamque eiurasse, non Vbios, sed Agrippinenses sese vocantes. Causam indicat eius rei Rhenanus noster, libro German. rer. primo. Cætera apud eundem legere licet de Vbijs, Coloniaque Agrippinensium, hactenùs vulgò haud cognita: cuiusmodi vir ille vel tribus seculis

seculis dignus, nobis ex ter beata penu sua proferre solet. Hic diuus Maximilianus scito procerum Germanici imperij edidit, si rem respicis, insignem illam constitutionem, quæ ad officium notariatus pertinet. Vide Imperatoris nomen, & Colonia Germaniæ. Spieg.

AGRIPPINENSIS Colonia ciuitas est Germaniæ inferioris, siue Galliæ Belgicæ, autor Ptolomæus. Tempestate quoque nostra Colonia appellatur, Nebriss.

AGRI plagam, quæ est in regione illa, Mœuijs Publio & Caio transcribi volo, precio facto viri boni arbitratu, & hæreditati illato, duplici euictione ex promissa à reliquis hæredibus ita vt sub pœna centum promittant eam agri plagam, partemve eius ad Seiam, posterosve eius non peruenturam quaqua ratione. Vide Scæuolam in l. vxorem, de leg. 3. Spieg.

AGRVM non proscindere, vites non subserere, aquarum ductus corrumpi pati, l. si cuius. §. denique consultus. ff. de vsufruct. Spieg.

AGRVM purum opponi monumento indicat, l. 9. C. de relig. & sumpt. fun. vt in veteri inscriptione monumenti vrbe Roma. Hinc monumento tutelæ nomine cedunt agri puri iugera 10. & taberna que proximè eum locum est. Et in veteri iudicis sententia: Necessariam fuisse inspectionem ædificiorũ & loci, de quibus apud me actum est, re ipsa manifestatur. Quum igitur ædificia solo puro posita deprehenderim, neque vllo sepulchro superposita vel coniuncta, apparet venditionem eorum iure factam: ideoque ad Aelium Rufinum militem ex causa emptionis pertinere videntur Cuiac. Obs. 10. cap. 37.

AGRI occupatorij Flacco dicuntur, qui & arcifinales: quos videlicet in ea terra quam occupauerant nõ quatenus colere poterant, sed quantum in spe colendi reseruauerãt, vicinos colendi virtute arcendo sibi sumpserant. Hot.

AGRESTES homines dicuntur quicunque ciuilioris vitæ ignari sunt, nec melioribus inuentis volunt acquiescere. Connan. lib. 9. cap. 5.

AGRICVLTVRA ab initio semper fuit, & iam nũc est functio longè honestissima, quam sancti patres apud Hebræos, & qui nobiles apud Romanos habiti sunt, excoluerunt. Vnde nos hodiè magnam nobilitatis existimationem quoque ducimus, quòd plerique nullam omninò negotiationem, sed diuinam agri collationis institutionem sequuntur, & lucra, velut ex manu Dei suscipiunt. Qua ratione veteres, cùm bonum virum significarent certo [illegible] quo vitæ genere, bonum agricolam appellabant, teste Catone in libr. de re rust[illegible] uiter, quanto interuallo agriculturam Cicero præferat negotiationibus, ipse tu lege in officijs. Et Valerius lib. 4. testatur, Q. Cincinnatum arantem, olim fuisse, & quidem fœliciter, salutatum Dictatorem.

AGRIMENSORES qui fines regunt, limites dirigunt, vt liquet ex Constitutione Theod. & Valen. Imp. l. præcipimus de sepul. apud. & Imp. Constant. l. 3. C. fin. reg. hi mensores Vlpiano dicuntur l. si irruptione. ff. eo. Hi etiam agrorum modum præstituunt. Frontinus (vt totum negotiũ de controuersijs agrorum quæ per mensores dirimuntur intelligatur) aliam controuersiam facit de fine, aliam de Loco, aliam de Modo. Priores duæ notantur in l. quinque pedum. C. finium regundorum. his verbis: Finalis iurgij & locorum. Et in l. 4. ff. eod. his verbis: Sed & loci controuersia includitur controuersia finium. De fine controuersia est intra quinque pedes: de loco vltra quinque pedes: cùm locus quidam in confinio vel in medijs agris quam ad partem pertineat, quæritur. Finis vsucapi non potest: locus vsucapi potest. vtraque controuersia est de latitudine, l. vltim. ff. de pign. act. & dirimitur arte mensoris. De modo quæstiones nascuntur ferè, vt Vrbicus ait, in agris diuisis, & adsignatis, quod in ęre siue forma agrorum modus cuique militi adsignatus comprehensus est, quæ forma obligat vicinos inter se, quia publica est. Quas possessionum suarum formas priuatim quidem faciunt, eas nec ipsos vicinis, nec ipsis vicinos obligare Siculus ait: non magis scilicet quàm rationes priuatas, quia res est voluntaria. Est de eo ære, l. qui tabulam. ff. ad l. Iul. pecul. Qui tabulam (inquit) æneam leges formámve agrorum continentem refixerit &c. Longè alia est códitio agrorum qui Occupatori & Arcifinij dicuntur. Nam horum (vt Siculus ait) nullum est æs, nulla forma: quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat: quod non ex mensuris actis miles modum accepit, sed quod aut excoluit aut in spe colendi occupauit. Adsignatorum est certus modus qui ære continetur: nec is tamen æqualis semper: quia non omnibus æqualiter (vt Siculus ait) sed secundùm militiam, id est, secundùm merita militiæ, datus est modus. Adsignabantur militibus. l. Lucius. ff. de euict. l. item si verberatum. ff. de rei vend. Hygenus: Erat præmium terra, & pro emerito habebatur. Et adsignabantur agri omnes territorij vnius, id est, agrorum vnius populi vniuersitas, & inde Modestin. ait in l. 7. ff. finium regun. De modo agrorum Arbitros cognoscere: Agrorum: adsignatorum scilicet, quorum certus modus formis & ære continetur. Et is, inquit, qui maiorem locum in territorio habere dicitur, id est, qui plus possidet, quàm ære continetur cæteris, qui locum minorem possident, integrum locum adsignare compellitur: controuersia scilicet modi, reuocata ad æs siue publicam formam, quæ vicinos obligat inter se. Compellitur autem per Arbitrum siue Mensorem. Alias memorat Frontinus controuersias De positione terminorum, De rigore, De proprietate, De possessione, De alluuione, De iure territorij, De subseciuis, De locis publicis, De locis relictis & extraclus. De locis sacris & relig. De aqua pluuia, De itineribus, De positione terminorum, vt quum terminus quidam malè positus dicitur, vel quòd cæteros terminos recta non spectet, vel quòd fortè terminus comportionalis non conueniat rationi maximorum limitum. Et de terminorum positione, restitutione, redintegratione, declaratione, etiam arbitri dantur vel eliguntur, l. 8. ff. fin. reg. l. inter. ff. de recep. qui arb. recep. placetque arbitrij formula illa, Requiri placere terminos quos Socrates pegerit, hisque parere, libr. 1. de lega. De Rigore & de Fine eadem penè controuersia est, vtramque complectitur lex Mamilia. & in vtraque de quinque pedum latitudine agitur: at controuersia de Rigore admittit etiam de maiori latitudine quæstionẽ. Dicitur Rigor, à rectitudine, vt, rigor stillicidij, l. vlt. §. vlti. ff. de seruit. vrban. præd. & est rectitudo naturalis siue εὐθυωρία, qua agri disterminantur, vt supercilium. Latitudo eius intra 30. pedes. Lex autem limitum supercilium omne vult cedere superiori possessori vsque in planitiem, idque inferiorem possessorem æquo animo ferre & compensare cum alio commodo, vt Siculus & Vrbicus scribũt, quod quicquid agit in suo solo id damno superioris agat, qua ratione etiam dicitur naturaliter inferiorem agrum superiori seruire, l. 1. §. vltim. ff. de aq. & aq. plu. arcen. De supercilijs integrior Hygenus. Supercilia, inquit, sunt loca ex plano in breui cliuo deuexo intra pedes latitudinis 30. alioquin iam collis est. In quæstione de proprietate nonnihil etiam ars mensoris potest. nanque in ea persæpè termini obseruantur, l. pen. ff. fin. regun. l. 1. C. eod. sed vt integer Vrbicus ait, plus in hac controuersia potestatis habet ius ordinariũ quàm ars mensoria. De possessione certè controuersia, vt idem ait, nihil pertinet ad mensoris disciplinam: sed quæstionem possessiõis, sequitur quæstio finium, in qua potissimùm ars mensoris valet, & hoc est quod ait, l. 3. C. fin. reg. Prius possessionis quæstio finiatur, & tunc agrimensor ire præcipiatur ad loca. In controuersia de Alluuione aliquid iudicium mensoris potest: sicut in controuersia de proprietate, cùm quæritur cui fundo cedat, vel an flumini publicóve cedat quod alluuio adiecit. Et ius certum est, metatos siue adsignatos agros nõ augeri, sed neque insula in flumine nata, l. in agris. ff. de acquir. rer. dom. l. 1. §. si insula. ff. de flum. Occupatorios augeri vtroq; non in maiore aut aluei mutatione, quod & Institutiones docent, & Vrbicus ex Cassio Longino I.C. distinctè elegáterque. & addit Boetius 11. de Geom. Eam insulam ipse sibi vendicabit, cuius terram tempestatis vis præoccupauit. De iure Territorij etiam arbitratur

tratur mensor, quòd hæc plerunque controuersia finiatur territorialibus terminis. Hæc est de iurisdictione & iure soli, limitationis, perticæ vniuerso, quod ad colonias vel municipia pertinet. & complectitur quandoq; etiam aliorum territoriorum partes aliquas, quæ Præfecturæ vocantur, & in tributorum causa frequens est, cum ea territorijs indicuntur, l.4.§.is verò.ff.de censib. & in alijs plerisq; causis. De Subsecuiis, quæstio est in agris metatis & adsignatis, quum quæritur ad quem ea loca pertineant, quod ex lege à mensoribus initio agris diuidendis dicta, dirimitur. De locis Publicis, qualia sunt vetus fluminis alueus, agri tutelati, conciliabula, præfecturæ, pomeria vrbium, loca noxiorum pœnis destinata, vt Vrbicus interpretatur, vel vt Festus, loca in quibus epulæ in funere comburuntur. Hæc sæpè vsurpant priuati. & ideo incidit sæpè hæc quæstio, An locus sit publicus, id est, in iure pop. Rom. aut coloniæ, aut municipij: an priuatus. De locis Relictis & Extraclusis controuersia eodem iure est quo subsecuiorum, & hoc tantùm distant subsecuia à relictis & extraclusis, quòd illa sint loca non adsignata, quæ centuriæ modum explere nequiuerunt, hæc, vacuæ centuriæ quę in adsignationem non ceciderunt, quæ omnia Domitianum veteribus possessoribus concessisse, Siculus, Vrbicus, Suetonius, scribunt. De locis Sacris & Religiosis controuersia pertinet ad ius ordinarium, nisi quum de eorum modo demonstrando, aut restituendo agitur. tunc enim mensorem adhiberi opus est. Controuersia etiam de Aqua pluuia licet ex 12. Tab. sit de ea arcenda prodita specialis actio, tamen desiderat mensoris interuentum, quoties ex riuo fortè quem fecit aqua pluuia inter limites vnius agri, adfinis calumniosè æstimari censet oportere fines agri sui, non ex limitibus initiò constitutis. Inspectio quoq; mensoris sæpè de itineribus controuersiam dirimit, maximè in agris adsignatis, per quos mensurarum limitumq; ratio iter populo præstat, lege Colonica. Hæc doctiss. Cuiacius Obser.10.cap.2.

A H

AHENEVM, Paul. in l. cùm de lanionis.§.asinum.ff. de instruct. Nec multū refert, ait. inter cacabos, & aheneum, quod supra focum pendet. His aqua ad potādum calefit, in illis pulmentarium coquitur. quòd si aheneū instrumento continetur, vrcei quoque quibus aqua in aheneum funditur. Adiectiuum pro æreo poëticum est, vt apud Ouid.1. Metamorph.

Tertia post illam successit ahenea proles.

Vide super hoc versu interpretem. & Anton. Manc.1. comment. in lib.1. Carmin. Gellius lib.2.cap.1. Ahenum dicimus, per h interpositam inter a & e, non aenum, vt sonus sit viridior, vegetiorque. Spieg. Suprà Aenum Vide.

A I

AIO, & Nego, contraria sunt. Nam aio propriè fateri significat. Donatus in Andr. indicat, Aiunt de ea re dici, quam nolumus esse falsam. Quod locum non habet apud Iurisconsult. in l.1. de ædil. ed. & l. ędiles aiunt. Spiegel.

AIAT, apud Vlpianum inquientem, in §. cùm verò. de legat. 1. Quia iniquum esse aiat id separari à se. Spiegel.

AIO verbum veteris iuris erat, quo actiones personales intendebantur. significat dedico, adfirmo Nonio. Hinc nata illa forensis formula. Prat.

A.T.M.D.O. id est, Aio te mihi dare oportere, vt Valerius Probus scribit. Prat.

AITIA, accusatio, criminatio, apud Classicos rerum Græcarum scriptores: ἡ αἰτία γίνεται dixit Plutarchus in Camillo. quod & I. Pollux libr. octauo ostendit ex Platone, aitque esse verbum iudiciale, siue forense. Prateius.

AITIMATA Geometris sunt petitiones. in libr. de generibus lineamentorum. Bud. in l.1.ff. de iustit. & iur. Prateius.

A L.

ALAE, præter notissimos significatus, sunt exercitus equitum ordines Gellio libr.16.cap.4. sic accipiendæ sunt apud Vlpianum l.2.ff. de ijs qui not. infam. Alarum præfectus apud Paul. lib.5. Sentent. tit.18. & apud Suetonium in Tiber. cap.30. Alas autem vt Gellius dicto loco scribit, equitum ordines inde appellarunt, quòd circum legiones dextra sinistraque tanquàm alæ in auium corporibus, locarentur. Sed & vt Veget. libro 2. cap.1. Equitum alæ, ait, dicuntur ab eo quod ad similitudinem alarum ab vtraque parte protegant acies. Sueton. in Claudio cap.25. Equestrem militiam ita ordinauit, vt post cohortem, alam, post alam, tribunatum legionis daret. Alas etiam funditorum dixit Valer. libr.2. cap.7. Briss.

ALABA, atramentum Phauorino. Hinc

ALABARCHES, scripturarum magister. Vide Cuiac. Obser. lib.8.cap.37.

ALABARCHIA, id munus cuius meminit constitutio Impp. l. vsurpationem.9.C. de vectig. & commis. sic enim ibi legēdum quidā admonuit, cùm ibi Arabarchia vulgò legatur. vide inf. Arabarchia.

ALABASTER, vas vnguentarium Baifio l. argum. 25.§. mundus.ff. de aur. argen. mund. vbi sic legendum putat: pro quo in Pand. Flo. est Lauatio, riscus, vt & ipsemet refert.

ALABASTRVS, de quo meminit Vlpian. in d. l. argumento.§. mundus. secundùm veram lectionem est genus marmoris perlucidi, & coloribus distincti, ex quo fiebant vasa vnguentaria, Martial.

Quod Cosmi redolent alabastra, focique deorum.

Et propterea scribit Plinius, Alabastrum seruandis vnguentis maximè idoneum, nasci circa Thebas Aegyptias & Damascum Syriæ, quo Romani vtebantur. Dicitur autem & Alabastrus, prout etiam vsus est I.C. & alabastrū in neutro genere, teste Martial. quem superiùs retulimus. Et Alabaster, Cic. Acad.2. Quibus etiam Alabaster plenus vnguenti putrescere videtur, vt etiam refert Nonius. Cotta in Memor.

ALANICVS dictus est Iustinianus ab Alanis populis deuictis. Hos Ptolomæus in parte Schytiæ collocare videtur, Capitolinus in parte Daciæ: Iosephus inter Tanaim & Mœotidem: Plinius & Marcellinus in Sarmatia Europæa. Hi cum Vandalis iuncti erant, nec minùs efferæ naturæ. Lucan. libr.8. vocat duros æterni Martis Alanos ex Balduino ad Inst. procem.

ALBARIVM calx liquefacta, qua muri exalbantur Alciato ex Plinio ad d. l.1.

ALBERGARIAE. Canononistis census sunt seu pactiones quæ debentur pro comestionibus. de hoc glo. in c. preter. de iure pat. Spieg.

ALBINI, quos Græci κονιατὰς vocant. in Constantini Imper. ad Maximium constitutione, l.1.C. de excus. artific. libr.10. Sunt Albarij qui Albario muros illinunt. Prateius.

ALBVM, alba tabula, in qua atramento scribebatur. quod ex hoc Ciceronis loco intelligitur, quem ex lib. De orat.2. describam, Res omnes singulorum annorum mandabat literis Pontifex Max. efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, potestas vt esset populo cognoscendi. Vbi tamen REFEREBAT corrigendum putarem. Quòd si in album res illæ referrentur, facilè intellectu est, non literas, vt Theophilus existimauit, sed tabulas ipsas albas fuisse. quod etiam suspicari libet ex Plauti Persa, vbi Parasitum de quadruplatoribus sic loquentem facit: Si id fiat, ne isti faxim nusquàm appareant, Qui hic albo pariete aliena oppugnant bona. vt autem Pontifices res gestas, sic Prætores edicta sua in album referebant, & proponebāt tabulam in publico, potestas vt esset populo cognoscendi, quemadmodum anno quisque suo ius dicturus esset. Paulus l.9.ff. de iurisdict. Si familia alicuius album corruperit, non similiter hic adicitur. vt in furto. Vlpianus l.7. eodem. Si quis id quod iurisdictionis perpetuæ causa, non quod, prout res incidit, in albo, vel in charta, vel in alia materia propositum erit, dolo malo corruperit. Album autem Latini similiter dixeruut, vt Græci λεύκωμα. nam in albo leges scribebantur. Demosthenes contra

Timocratem ex Solonis legibus, Ὁ δ' ἐπὶ δεῖν τὴν κοινὴν νόμον, ἐκγράψας ἐν λευκώματι ἐκτιθέτω πρὸ τῶν ἐπωνύμων. Qui communem legem feret, is eam in albo perscriptã pro Eponymis proponat. Illud obseruatu dignum est, quod aliquandò notauimus: moris fuisse, vt Album hoc Prætoris penderetur, sic tamen vt de plano legi posset. Itaque Auson. in gratiar. act. Has ergo literas tuas, inquit, in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi possint, instar edicti pendere mandauero. Lamprid. in Alex. Tacebantur secreta bellorum, itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt edictum penderet ante menses duos. Hot.

ALBVM, parietem fuisse dealbatum Accursius existimat: sed eius sententiam plerique improbandam putarunt. cum actione de albo corrupto, is quoque teneatur, qui album sustulit. l. si quis id quod. ff. de iurisdict. om. iud. murum autem vel parietem, tolli nõ posse, constat. Cæterùm Accursio videtur suffragari Plaut. in Persa sic scribens,

Ne isti faxim nusquam appareant
Qui hic albo pariete aliena oppugnant bona.

nisi continens pro contento κατὰ μετωνυμίαν accepisse Plautum dixeris, quamuis scripserit expresse Suidas λεύκωμα, hoc est album, parietem fuisse gypso inunctum ad inscriptionem ciuilium rerum aptum. Id enim ad ea potius quæ prout res incideret ad tempus, quam ad ea quæ iurisdictionis perpetuæ causa in albo proponebantur videtur referendum. Ræuardus pro tribunal. lib. sing. cap. 4. Vt alij autem putant Album tabula erat dealbata.

ALBVM tabula erat dealbata, vel, vt Theoph. in §. pœnales. Institutio. de actionibus scribit, albis literis notata. in qua Prætores edicta sua, quò omnibus innotescerent, actionesque & interdicta proponebat, l. 2. §. eodem. ff. de origin. iur. l. 7. & l. 9 ff. de iurisdictio. l. 1. C. de interdict. l. 1. §. eum quoque. ff. de edend. d. §. pœnales Institutio. de actionibus. Et apud Paulum libro primo Sentent. titul. 3 & libr. 5. titul. 24. Hesychius σανίδας λευκὰς vocat. De Prætoris albo accipienda sunt hæc Senecæ epist. 49. verba, Turpes infamesque etiam sedentibus ad album exceptiones. Vt & hæc Quintiliani libr. 12. cap. 3. Quorum alij se ad album ac rubricas transtulerunt. Nam in albo Prætor propositas perscriptasque habebat actiones, vt ex d. l. 1. C. de interdi. liquet. Eodem referendum est quod Quint. lian. Declamatio. 374. scribit, potentius esse quod in albo legitur, quàm quod in testamento. Transfertur & ad alia Albi appellatio. Nam illa quoq; tabula, in qua Decurionum nomina secundùm cuiusque ordinem scribuntur, Albũ appellatur, tit. de albo scriben. l. 10. ff. de decurio. l. vlti. §. camelasia. ff. de munerib. & honor. Quibus in legibus loco suo pulsum hoc verbum, Pandectarum Florentinarum beneficio restiturum est. Huius etiam meminère l. 5. l. 9. & l. 66. de Decur. lib. 10. C. Vocatur curiæ album in l. 45 C. [illegible]itu. & in Nou. constit. l. 19. Eodemq; modo album sena[illegible]rum dixit Tacit. lib. 4. quod Dio lib. 55. λεύκωμα τῶν βουλευόντων. Et album iudicum Tranquillus in Claudio cap. 16. & in Domitiano cap. 8. & Seneca lib. 3. de benefic. cap. 7. Et album Citharœdorum idem Tranquillus in Nero. cap. 20. Cicero quoque libr. primo de Orato. Pontificem maximum res omnes singulorum annorum mandatas literis extulisse in album proposuisseque tabulam domi. De quo etiam Liuius libro 1. ab vrbe cond. Omnia, quæ ad sacra cæremoniasque deorum pertinerent, ex commentarijs Regis in album relata in publico proponere à Numa iussum scribit. Idem etiam libro nono Cneum Flauium fastos in albo circa forum proposuisse refert. Briss. Adde hic Corrasium lib. 4. Miscell. cap. 6. Cæterùm Quintilianus album pro prætorio iure vsurpauit cùm dixit ad album & rubricas se transtulerunt, vt annotauit doctiss. Turneb. lib. 4. aduers. cap. 4.

ALBAS sententias Asinius Pollio apud Senecam Albutij sententias vocat, quæ apertæ erant faciles non obscuræ, non tenebricosæ: quòd quæ alba sunt nihil atrum, nihil caliginosum habent. Turneb. libro 6. aduersar. cap. 4.

ALDVS, D. Alci. enarrans l. lecta, de rebus creditis obiter monuit, in lege Longobardica seruum significare, & inde Castaldum seruum cui casæ seu domus cura est demandata: sicque generaliter omnes œconomos dici, l. penul. ff. de testib. l. cùm vnus. in princip. ff. de alim. legat. Spieg.

ALEA taxillus quo fortunæ periculo ludimus. sic enim accipitur in edicto prætoris, l. 1. in princip. ff. de aleato. & pro ludo accipitur l. fin. §. 1. ff. quar. rer. act. non detur.

ALEAM ludere pro ludere taxillis, vel alio fortunæ ludo dixit Paul. l. 26. ff. de iniurijs. Prat.

ALEAE lusus legibus vetitus fuit, quod & Horat. docet lib. 3. Carminum his verbis:

-nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco iubeas trocho,
Siue malis, vetita legibus alea.

ALEATORES sunt, qui sese quocunque ludendi genere varietati fortunæ committunt, & pecunias, & tempus, aliquando etiam vitam amittentes. Hos rectè coercere vult lex in republica: quia nulla est maior occasio deprauandi animi, quàm ludus passim immodicus, ad perniciem omnium rerum, l. fi. C. de religios.

ALEA. Alea dicitur omnis ludus magna ex parte ex fortuna pendens. Vnde Martial.

Alea parua nuces, & non damnosa videtur,
Sæpè tamen pueris abstulit illa nates.

Hinc itaque fit, vt & alea pro fortuna, & periculi cuiusuis dubitatione sumatur, vt, iacere aleam dicitur is, qui se fortunæ, periculoque committit. Vnde Titus Liuius, In dubiam imperij, seruitijque aleam imus. Item, emere aleam, qui incertæ rei futuræ spem emit. Paulus, Cùm hæreditatem (inquit) aliquis vendit, esse debet hereditas, vt sit emptio. Nec enim alea emitur, vt in venatione, & similibus. Alea autem propriè de tesseris dicitur. Et sunt tesseræ, quibus in fritillis, id est, alueolis luditur. Cæterùm, ab alea deriuantur aleatoriũ ludus ipse aleæ, & aleatores, qui ludum aleæ, quasi artem quandam exercent. Et de ijs, deque ebriosis & scortatorib. extat declamatio lepidissima Philippi Beroaldi.

ALEA emptio dicitur à nostris, cùm incertus euentus emitur: veluti cùm piscator iactum retis vendit, vel auceps pantheram. Pompo. in l. nec emptio, 8. ff. de contrah. empt. Aliquandò & sine re venditio intelligitur: veluti cùm quasi alea emitur. quod fit, cùm captum piscium, vel auium, vel missilium emitur. quia spei emptio est. Vlp in l. nam hoc. 2. ff. de hęred. vel act. vend. Incertum rei venire dicit. Hot.

ALENDOS inopes scholasticos ab opulentis Doctoribus, Innocen. rectè censuit, in c. fin. extr. de Magist. Spieg.

ALERE propriè est, victu temporali vitam sustentare. Sic mater tenetur naturali iure alere filium triennio: vt abinde cura alimentorum ad patrem magis spectare videatur, l. nec filiũ negare. C. de pat. potest. Spieg. Adde tit. C. de alendis lib. ac par.

ALIMENTIS legatis, cibaria & vestitus, & habitatio debebitur: quia sine his, vt ait Iabolenus, ali corpus non potest. Spieg.

ALIAS, aduerbium variè pro re accipi apud Iurisconsult. solet. Plerunque enim significat, id est, aliò, vel potiùs in alium locum, l. adeò. § quòd si. ff. de acq. rer. dom. Sumitur etiam pro aliquãdo. l. qualem. 19 §. vnde videndum. ff. de arbit. Significat etiam, alioquin apud Scæuolam, l. diuortio. in princip. ff. de negot. gest. nam conditionis ibi nota non est, quod quidam crediderunt. Aliàs exceptionis notam esse liquet, l. qui testamento. 20. §. mulier. ff. de test. nam ibi aliàs, id est, in alijs actibus. Sumitur & pro aliter, & extra eos casus, l. aliàs. ff. de iureiuran. Sonat etiam modò, si geminatè aut triplicìter, aut quadrupliciter efferatur, aut scribatur: quale est apud Callistratum l. 3. §. eiusdem. ff. de testib. Cice. in Verrem.

ALIAS reuocabat, aliàs decernebat. Est vbi geminetur tripletúrve, accipitur tamen pro aliter, l. cùm hi. §. modus. ff. de transact. Aliàs temporis, putà præteriti significatiua est, vel significat aliquandò, vel anteà, l. penult. §. fina. ff. de inoffic. testam. & l. diuus. 6. ff. de custod. reo. Scio Bartolum in l. 1. versic. quintò quæro de dictione. ff. de condi. & demonst. quinque significationum huius aduerbij genera collegisse, quæ apud eū videas, velim, atque expendas.

ALIVS vide infrà suo loco. Prat.

ALEMANNIA. In extrauagantibus ciuilibus, tit. de Pace Constantiæ, fit mentio Alemanniæ dictionis, quæ vt explicetur, non verò vt ostendamus nos linguā Alemannicam callere, cuius ignari sumus, nos hæc ad verbum sumpsimus ex scholijs Vadiani in comment. ad P. Melam. Alemannorum agri nomen vetus, supra Brigantium, & Lacū Acronium. Algow vernaculæ linguæ, pro eo quòd integriùs anteà, das Almangow, hoc est, Alemānorum ager, siue conuallis, composito nomine, teste etiam Vladislao.

ALEXANDRIA. Alexandria vrbs Aegypti clarissima, fertilissimaque, non longè à Nili ostio, ab Alexādro Macedone condita, cuius meminit Strabo, Pomponius Mela, Iustinus, Egesippus, Diodorus, Plinius, Iosephus, Imp. Leo & Anthemius. Anch.

ALGIDVM, oppidum erat trans montes Tusculanos, quindecim millibus passuum ab vrbe Roma. nunc vrbis tantùm vestigia extant. Horatius primo Carminum.

Quæcunque aut gelido prominet Algido.

Pomponius de origine iuris. l. necessarium. Virgineus, inquit, recens à cæde, madensque adhuc filiæ cruore ad commilitones confugit, qui vniuersi de Algido monte, vbi tunc belli gerendi causa legiones erant, relictis ducibus protinùs signa in Auentinum montem transtulerunt. Atqui Algidum, vt diximus, oppidum fuit, in cuius agro eo tempore Romanorum exercitus ab equis cæsus fuerat. Neque ab Algido, sed Auecilio monte tunc exercitus Romam venit, vt author est Liuius lib. 3. Nebriss.

ALIAS, variè poni, Albericus ostendit. Propriè sumpta, facit conditionem, l. diuortio. ff. negot. gestis. Spiegel.

ALIBI, alio in loco: inibi, in eo loco: necubi, ne quo in loco: sicubi, si quo in loco: nuncubi, num quo in loco: vtrobi, vtro in loco, ex Alciat. Quid autem interdicto vtrubi caueatur, Vlp. exponit. l. vnic. tit. eo. nomine. qui extat, lib. 44. Pandect. Spieg.

ALIBI, & alio in loco, & pro in re alia significat.

ALICVBI fuerit deprehensus. l. 2. ff. de furt.

ALICVLAE recensentur ab Vlpiano inter pueriles vestes, in l. 23. §. 2. ff. de aur. argen. quo verbo quid significetur, hominem qui exponat inueni adhuc neminem: sed & Alicubi vulgatis in libris legitur. Legendum putarem Alliculæ, vt manicatæ tunicæ intelligantur, quæ pueris decoræ, grandioribus autem minus honestæ apud Romanos erant, vt patet ex Gellio libr. septimo, cap. 12. nam, vt ait Hesychius, ἀλλὶξ χιτὼν χειρίδωτος: Allix, inquit, tunica chirodota: id est, manicata: Hoc enim verbo Scipio Africanus apud Gelliū vtitur. Hotoman.

ALICVNDE, & ad locum, & ad rem, & ad hominem refertur.

ALIENARE, est alienum facere, ex nomine Alienus deductum. Quod enim alienum non fit, alienari non dicitur: vt negatiuè ab Etymologia vocabuli arguamus. l. 2. §. mutui datio. ff. si certum peta. Estque verbum mediæ nouæque iurisprudentiæ, quo iuris dominijque à nobis translationem significamus. Sic Seneca libro quinto de benefi. cap. 10. definit Alienationem rei suæ iurisque sui, in alium translationem. Rebuff. Prat. Briss. Spieg.

ALIENARE itaque est dominium in alium transferre. quod per traditionem potissimùm fit, l. traditionibus. C. de pact. vnde qui rem vendit antequàm tradat, nullum ius dominij transfert, nec alienasse videtur. Etenim alienatum non videtur, quod adhuc in bonis venditoris manet, l. 67. ff. de verbor. signific. Itaque emphyteuta, aut vasallus vendens rem emphyteuticā, aut feudalem, sine consensu domini, non tamen eam tradēs, ea non priuatur, quia non dicitur alienata, licèt vendita dicatur: nec debetur ex illa venditione laudemium. l. fi. C. de iur. emphyt. estque hæc propria huius verbi significatio. Briss. Prat. Reb. Sp.

ALIENATIONIS verbum generale est per text. in §. alienationis. in Authen. de non alie. reb. eccl. coll. 2. in l. statuliberi cæteris. in verbo emptionis. ff. de statuliberis. Et latissimam esse eius significationem testis est Anchoranus consi. 102. contra. colum. I. Itaque alienationis verbum in hac generali significatione acceptū variè interpretamur: Ac primum, verbum Alienationis etiam vsucapionem continet. Paul. in l. alienationis. ff. de ver. signif. Alienationis, inquit, verbum etiam vsucapionem continet, vix est enim vt non videatur alienare qui patitur vsucapi. Vnde statutum vel lex prohibens alienationem, habebit locum in vsucapione, d. l. alienationis. Bald. in authent. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccl. l. fina. in quib. caus. restit. in integr. non est necess. Chassan. in cons. Burgun. in rubr. *des Fiefz.* §. octauo. glos. *en alienation.* & Iacob. de sancto Georg. in tracta. de feud. in verbo, cum pacto de non alienando. II. Eum alienare dicimus qui non vtendo amisit seruitutem, cæterùm qui occasione acquirendi non vtitur, non intelligitur alienare, veluti qui hæreditatem omittit, vel optionem intra certum tempus datam non amplectitur, d. l. alienationis. de verbo. signific. III. Prohibitus alienare rem, transigere non poterit super ea, quia transactio alienationis appellatione venit, l. 1. §. & si transigi. ff. si quid in fraud. patr. & ita expressè Bald. in l. 1. C. si aduersus transact. quod tamen verum est secundùm Bartol. si res tradatur, secùs si per transactionem retineatur. Barto. in l. si pro fundo. C. de transact. c. nulli. de rebus ecclesiæ non alien. Alexand. consil. 95. viso. colum. 2. in 6. volum. IIII. Qui rem alienare prohibetur, eam alteri promittere nō potest, l. fina. C. de Eunuch. quia soluere & promittere quo ad hoc æquiparantur. in l. fina. C. ad leg. Falcidiam. Et prohibita alienatione prohibetur omne illud, per quod peruenitur ad eam, l. oratio. ff. de spons. sed per promissionem ad alienationem peruenitur, ideo prohibita censetur, nam promissa seruanda sunt, l. vnica. C. de suffrag. Hodiè tamen promissio non continet alienationem. V. Prohibitus alienare rem, eam obligare non potest. l. in quorum. ff. de pignor. & ibi Bartol. l. qui habebat. in princip. ff. de legat. 3. nec specialiter. c. nulli. de reb. ecclesiæ non alienan. nec etiam generaliter. Barbat. consi. 36. colum. 10. in 2. volum. de quo tamen vide Negusan. in tracta. suo de pign. in 3. membro. 2. par. prin. num. 73. cum seq. VI. Verbo Alienationis etiam venditio continetur, l. fina. C. de reb. al. non alie. Scribit de hoc plenè Fabian. de monte. in tract. suo empt. & vend. q. 4. versicu. 22. siue alienatio prohibita fuerit à lege siue à testatore, d. l. fin. & Socin. consi. 75. circa. in 1. volu. VII. Alienatione prohibita prohibetur & locatio ad longum tempus seu in perpetuū, d. c. nulli. de reb. ecclesię non alien. dum legitur, ibi conductionem. (licèt quidam legant, conditionem, id est, conditionalem contractum, & alij seruitutem exponunt, videlicet quòd prohibeatur conditionalis contractus rei ecclesiæ, & seruitus etiam in re imponi) gloss. in l. in codicillis. §. instituto. ff. de legat. 2. Innocen. c. ad hoc. ext. de decim. Bald. in rub. C. de iur. emphyt. Et dicitur, ad longum tempus per decem annos, glo. in Clem. 1. de reb. Ecclesiæ non alien. Iason consi. 29. quamquàm in 1. volum. post Baldum in c. vno. colum. 4. qui feudum dat, poss. Et vide Barbat. optimè distinguentem in addit. ad Baldum & Lapum alleg. 31. dicite vt supra. versic. quarto. Et quod de locatione perpetua dicitur, idem etiam de emphyteusi dicendum. nam prohibitus alienare prohibetur dare in emphyteusim, d. l. final. C. de iure emphyteutico. Specul. in titu. de locat. §. nunc aliqua, quæst. 121. & 165. VIII. Cessio est vtilis dominij translatio. Bald. in c. 1. per quos fiat inuestitura. Bertachinus in tractat. de gabellis, in 3. parte octauæ partis,

quæst.9. Nec agere potest qui prohibetur alienare. Absurdum enim putat Iurecõsultus ei cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. in l. ait Prætor. §.1. ff. de iure deliberandi. vbi vide gloss. & Docto. limitantes, quia agendo posset per sententiam rem amittere, l. Iulianus. ff. de condict. indeb. IX. Alienationis nomine venit diuisio. l. si pupillorum. ff. de reb. eor. Ludo. Roma. consi. 182. in casu. Barbat. in repet. rubric. de rebus ecclesi. non alien. colum. 48. Quia diuisio emptionis vicem obtinet, l. 1. C. com. vtr. iudic. ex eaque dominium transfertur. Bald. ibid. & an debeatur laudemium ex diuisione scribit. Ioan. Raynald. in compendio feudali. §. præterea, numer. 6. de prohib. feud. alien. per Feder. & Ias. in l. fina. C. de iur. emphyt. X. Repudiatio alienatio est. l. pupillorum. & ibi Bald. C. de repud. hæreditate. Ideo non potest resignare officium in fraudem fisci is, qui deliquit, quia alienare videtur. Barbat. consi. 11. versic. capio primum. in 1. volum. XI. Habens rem pro derelicto dicitur alienare. Barto. in l. 1. ff. si ex nox. caus. agat. quod intellige, quando cum fraude fit, aliàs contra. Alexand. ibid. Et præsumitur fraus ex connexitate & proximitate actus habendi pro derelicto, & occupandi per alium, argum. l. si ventri. ff. de priuig. credit. c. officij. de elect. Et si coniunctus vel amicus occupat, argum. l. data. C. de donat. XII. Permutatio dici potest alienatio, d. c. nulli. de reb. Eccles. non alien. & in Instit. quibus alie. lic. vel non. in princip. Bald. in authent. res quæ. C. com. de legat. colum. vltim. cùm regulariter nomine alienationis venit omnis contractus, per quem dominiũ transfertur, aut transferri potest, l. fina. & ibi Barto. & alij. C. de rebus al. non alienan. nisi cessaret ratio, vel appareret de contraria mente, l. fina. de præd. curial. libr. 10. C. gloss. & Doct. §. 1. de prohib. feud. alien. per Feder. Bald. consi. 176. istud statutum. in 4. volum. Anchoræ. consi. 105. in themate. l. alienatum. ff. de verbor. significa. Alexan. consi. 63. in causa. in 7. volum. quod facit ad intellectum rubr. Quæ in fraud. credit. fact. XIII. Nomine alienationis comprehenditur vltima voluntas, adeoq; vt dixi, omnis actus, per quem dominium transfertur, l. 1. C. de fund. dot. l. si quis. §. certum. C. de secund. nupt. XIIII. Qui non potest alienare, non potest alienationi consentire, l. fina. ff. de iur. doti. Bald. in l. 2. C. si aduers. donat. Barbat. consilio 41. Deum innocent. volum. 3. colum. 7. quando nimirum per illum consensum compleretur & perficeretur alienatio, l. sicut. §. alienationis. ff. quibus modis pign. Ias. in l. si fundum per fideicommissum. ff. de legat. 1. Ex his ergo apparet, quod.

ALIENATIO generali significatione omnem prorsus translationem rerũ, vt manumissionem, vsusfructus dationem, hypothecam, pignoris nexum, seruitutis impositionem, emphyteusis contractum. ex Iusti. constit. l. fi. C. de reb. alie. non alie. His addit idem Imper. Nou. 7. §. τὸ δὲ τὴν πρᾶσιν, δωρεὰν, καὶ ἀμοιβήν, id est, venditionem, donationem & permutationem.

ALIENARI etiam largè quandoque dicitur, quandò transfertur sola possessio, sed hoc quoad titulum. de alien. mut. iudic. caus. facta, l. non solùm & ibid. Bartol. Alex. consi. 98. visis. col. 1. in 5. vol. Propriè autem loquendo alienatio non dicitur nisi illa per quam transfertur dominium, l. 1. C. de fund. dot. non alie. vbi Bal. inducit ad statuta odiosa pœnalia prohibentia alienationem, vt propriè intelligantur in suo proprio significato, & sic non habebunt locum in pignore, seu hypotheca. secundùm Barbat. in rub. de reb. Ecclesiæ non ali. glo. & Dd. in l. 1. C. de iur. emph. nisi lex aliud exprimeret, d. l. fi. C. de reb. al. non alie. Rebuff. Prat.

ALIENATIO alia expressa, alia tacita. Expressa vt venditio, donatio, emphyteusis perpetua. Tacita, vt vsucapio. Rebuff.

ALIENATIO alia voluntaria quæ cõuentione partium fit, alia necessaria quã ius infert. Pau. l. 1. ff. de fund. dot. l. si pupillorum. ff. de reb. eor. Prat.

ALIENATIO duobus modis capitur. Propriè quandò trãsfertur dominiũ directum vel vtile, l. 1. C. de fun. dot. non al. l. pen. ff. de his qui ven. æt. impet. Impropriè quandò dominium non transfertur sed aliquod ius rei, l. alienationis. ff. de verbo. sig. l. sed si maritus. ff. qui & à quib. Bal. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacr. eccl. quãtuor modis dicit accipi: quem vide. Reb.

ALIENATIO sæpè manet in pendenti, pòst futuris committenda fortunæ casibus. Nouell. de his qui nup. iter. §. quoniam verò alienationes. cõstit. 22. eodem interprete.

ALIENATVM non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet, venditum tamen rectè dicitur. Vlpianus l. alienatum. de verbor. significat. ff. Prateius.

ALIMODI pro alius modi Festo lib. 1.

ALIENATVS Festo libro 1. dicitur qui alienus factus est.

ALIENA negotia dicuntur, quorum exitus commodum aut incommodum alijs affert Conna. lib. 7. cap. 10. num. 4.

ALIENVM non est, scilicet, ab vsu forensi, & vtilitate humanæ societatis. Opponitur ei clausulæ in legibus frequentissimæ, Hoc iure vtimur.

ALIENI appellantur, qui amici, aut affines, aut propinqui non sunt. Extraneos vulgus appellat. Sp.

ALIENIS ædificijs connexa. Vide Iulianum l. habitator, de rei vind.

ALIENI facti promissor dicitur, qui temerè antequam rem compertam haberet & exploratam, promisit. Spieg.

ALIENO facto nemo onerandus, l. in causæ. ff. de procur. Spieg.

ALIENIGENAM, cũ pro in alieno territorio nato, tum pro alterius iurisdictioni subiecto recipiunt interpretes, l. 1. C. de eman. lib. Val. Max. alienigena exempla, pro externis dixit. Sp.

ALIENO nomine litem vel inferentes, vel suscipientes, sunt tutor, curator, procurator, defensor, excusator, actor, quem & Syndicum dicimus. Sp.

ALIENO nomine possidere dicitur, qui ab alio causam habet, l. est species. & ibi gloss. ff. pro suo. ex Alber. Spieg.

ALIENVM æs non loci est, sed vniuersarum facultatum, vt ait Vlpia. l. si fideicommissum. §. tractatum est, ff. vbi quis ager. Spieg.

ALIENVM est, quod commune est. Institut. vi bon. rapt. in princ.

ALIENVS posthumus, qui non est testatori futurus suus hæres. Institu. de leg. §. posthumo. Quære, Posthumi. Sp.

ALIENVS a vi, l. metum autem. §. sed licet vim. ff. quod met. caus. Sp.

ALII, indefinitè, significat aliquos eiusdem generis, de quo agitur. non autem omnes.

ALII absimiles non adhibendi. in fin. l. Labeo ait. ff. de recept.

ALIIS pulsantibus respõdere, in l. 2. §. legatis. ff. vbi quis ager.

ALII vlli, Caius in l. argentarius. ff. de ed. Neque alio a vllos, ait, absimiles rationes edere cogit. Sp.

ALIMENTORVM appellatione cibaria, & vestiarium, & habitatio continentur: quia sine his ali corpus non potest: cætera quæ ad disciplinam pertinent, nisi aliud testatorem sensisse probetur, non continentur, l. 6. & 7. l. 17. & l. vlt. ff. de alimen. legat. l. 8. §. qui transigit. ff. de transactio. Angustior verò est diariorum vel cibariorum appellatio: his enim legatis neque habitatio, neq; vestiarium, neque calcearium debetur, quoniam de cibo tãtùm testator senserit, l. 21. ff. de alim. leg. Nec enim diaria aliud quàm diurna cibaria sonant. Alimentarij eadem qua legatãrij & donatarij ratione dicuntur, quibus alimenta relicta sunt, l. 8. §. eam transactionem. ff. de transact. l. pen. §. 1. ad l. Fal. vt Alimentariæ puellæ apud Capitolinum in Anto. Pio, quibus alimenta de publico præstabantur. Briss.

ALIMENTA si fuerint legata, dici potest etiam aquam legato inesse, si in ea regiõe fuerint legata, vbi venundari aqua solet, vt Vlpianus de alimentis & cibar. legat. ait. Maffeus.

ALIOR-

ALIORSVM aduerbio vsus est Cato apud Festum: significat autem versus alium locum. Prat.

ALIO modo succurri posse, l. cùm à te. ff. de dolo. Spieg.

ALIOQVI, coniunctio, pro quòd si non, vel præter hoc: conditionaliter efficit dispositionem, non autem orationem, l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infect. cum sim. apud Alb. Vide Bar. in l. 1. C. de cond. & demonst. Spieg.

ALIOQVIN, non raro, pro in alijs, vsurpatur. Spieg.

ALIPTAE apud Ciceronem dicuntur, quorum officium ex vnctore & medico conflatum & commixtum erat, vel potiùs qui medicorum vnctores erant qui Iatroliptæ dicebantur, vt Celsus vocat. De his Turneb. lib. 10. aduers. cap. 15.

ALIQVANTVM ad modum refertur: aliquot, siue aliquammulti, ad numerum: aliquantisper ad tempus, sed cum significatione breuitatis, quemadmodũ & tantisper. Vide Vallam.

ALIQVALIS & aliqualiter nõ Latinè dicuntur, sed aliquantus & aliquantum. Vide Vall.

ALIQVID inopinatum emergere in l. oratione. ff. de Ferijs.

ALIQVID, vel quidpiam iuris habere, l. si legati. ff. de pignorat.

ALIQVIS, incertam personam significat, haberque vim pluralem, quamuis singulariter proferatur. non enim est aliquis, nisi de multis. l. si verò plures. §. ait prætor. ff. de his qui deiec. l. si seruitus. de seruit. vrb. præd. Spieg.

ALIQVOCVNQVE die. Vide Quis.

ALIQVORVM res dicuntur, etiamsi non sint communes, sed alia vnius, alia alterius, l. littus. §. fin. de verbor. signific.

Alius exclusionis nota. l. si fundum. 81. §. si libertus. ff. de leg. 1. Alciatus respons. 566. Aliquandò pro quidam accipitur, & hoc si geminetur, quale est in Iustiniani cõstit. l. alijs. in princip. C. de curator. furios. Quandoque sumitur pro diuerso à superioribus. Est & casus vbi includere videtur, nempè in decreto Pontificum. Adde quod alius, alia, aliud dictiones sunt similium repetitiuæ, l. quidam relegatus. ff. de reb. dub. Corras. ad l. si diuortio. ff. de verb. oblig.

ALIVTA (Festus libr. 1.) Antiqui dicebant proaliter ex Græco ἄλλως, vel ἄλλως transferentes. Hinc illud in legibus Numæ Pompilij. Si quis aliuta faxit, Ipsus Ioui sacer esto. Prat.

ALLAVDIVM. Fundum ad possessorem pleno iure pertinens, cuius nomine nullũ laudatiuum (vulgò laudemiam vocant) præstandum est. Alciat. lib. 1. Parerg. ca. 45. Equidem vnico l. scribendum putem vt verbum compositum ex à priuatiua particula & laudium, siue laudatione. vt sit id prædium cuius nullus autor est, nisi Deus, idque inter omnes conuenit. Est enim laudare (vel Nonio teste) nominare, quod & Budæus docuit ad Modestinum, l. Herennius. 63. de hæred. instit. In vsibus Feudorum au in o immutatum est (Nam & Galli o pro au sæpissimè pronunciant) & allodium pro Alaudium ll duplici, dixerunt qui Feudorum libros composuerunt, c. 1. de Allodijs. in vsibus feud. vbi Allodium illud appellat I. Bel uisius ius proprium & à nemine nisi à solo Deo recognitum. Prat.

ALLECTI dicebantur, qui propter inopiam, ex equestri ordine, in senatus sunt numerum assumpti. Budæus in annotat. ad l. vltim. de Senator. Vlpianus in tractat. de Decurionibus scribit spurios posse in ordinem allegi, hoc est numero addi. Quid sit Allectio in l. ciues. ff. de Incolis. Accursius non intellexit. Spieg. Antiquus Glossematum scriptor Allectos interpretatur esse logographos, his verbis: Ex allectis, ἐκ τῶν λογογράφων. quod congruit cum l. 12. & 13. C. Theodos. de suscept. præp. & arca. & appellationis ratio hæc est, quòd suscipiendis tributis fiscalibus allegentur. Inde l. 11. eo. allegationis officium Cuiacius Obseruat. libr. 11. cap. 27. in fine.

ALLEGARE, hoc est, citare librum, sat esse se receptum aiunt. §. fi. Inst. Per quos ager. poss.

ALLEGARE pro se. Vlpianus: His igitur, ait, personis, quæ non virtutis caussa cum bestijs pugnauerunt, pro se prætor permittit allegare, pro alio prohibet. Spieg.

ALLEGARE se ex seruitute in ingenuitatem, pro asserere, apud Vlpianum l. 28. §. 1. ff. de liber. caus. Hotomannus.

ALLEGATIONES iuris cur in margine potius, quàm in contextu scribendæ sint, extat elegans c. in lib. 4. Parerg. Alciat.

ALLEGATIO pro productione iurium. Paul. in ll. ff. de minor. Minor 25. annis omissam allegationem per in integ. restit. auxilium repetere potest. Spieg.

ALLEGATIONEM sumi, pro allegatione iuris, Albericus exemplis demonstrat. Sp.

ALLEGO, as, ex ad, & lego, as, pen. pro. est ad aliquem locum mitto. Vnde Iurisconss. consueuerunt allegare leges: id est, citare testes ad id de quo disputãt, com probandum. Nebr.

ALLEGO, gis, penultima breui, pro eo quod est coopto, hoc est, in collegium adscisco: compositum ex ad, & lego, gis. Vlpianus de Decurio. l. generaliter. Allegi, inquit, id est, per electionem in ordinem assumi. Idem.

ALLEGORIA est, quum aliud loquimur, aliud intelligi volumus: quam non temerè apud Iurecõsultos reperies. cùm enim perpetua & remota sit trãslatio, apud eos in vsu esse nequit, qui ex verbis mentem sensuũ con ijciunt, l. Labeo. §. fin. de sup. leg. Sp.

ALLIGARE pecuniam dicitur qui stipulatur & restipulatur. Hinc alligatus sponsu qui stipulatione obstrictus est, idque translatitiè. Nam alligare est aliquid ligare Vlpian. l. 1. §. 1. si machinam. ff. de mort. inferend. Prat.

ALLIGATI etiam dicuntur crimini obnoxij, criminis affines, vt apud Terentium alligare se furti: & Cicero ad Q. Fratrem. Sed idem Nerius index edidit alligatos Cn. Lentulum Vacciam, & C. Cornelium. Alligatos etiam Isidorus explicat ita: testes sunt à quibus quęritur veritas in iudicio, quos quisque ante iudicium sibi placitis alligat, ne cui posteà sit liberum, aut dissimulare, aut subtrahere se, & alligati appellantur. Turnebus aduersar. lib. 20. cap. 5. Schard.

ALLIGARE loro mulum ad pollicem, apud Vlpia. ad l. Aquil. in fi. l. si seruus seruum. Sp.

ALLILOKLIRONOMIA Græcis est pactũ mutuæ successionis inter coniuges, quod Gallis est *entre' aduertessement*. Schar. ex Balduino titu. de bon. poss.

ALLODIVM & feudum contraria verba sunt, à Gothis deriuata, quibus Ortensius in libris de feudis frequenter vtitur. Allodium enim vulgò appellant, quod ab omni clientela liberum ac solutum est. vel cuius caussa possessor nemini fidem atque obsequium debet. & (vt nostri loquuntur) quod ita alicuius proprium est, vt à nemine alio nisi à DEO recognoscatur. Hotoman.

ALLVERE est iuxta fluere, ita vt aspergantur fluctu aquæ ea quæ alluuntur. Cicer. de legib. Fluuius diuisus latera insulæ alluit, & in Oratore: Ita iactantur fluctibus, vt nunquàm alluantur. Insula verò quæ vndique alluitur flumine, circumlui dicitur. Vnde alluuionum & circumluuionum iura apud eundem Ciceronem, &c. Connanus libr. 3. cap. 5. nume. 1. & vide infrà Eluere &c.

ALLVSIO solam verbi vocem, non etiam rei veritatem respicit Alciat. l. tabernæ. ff. de verbo. signific. Igitur probabilem potiùs, quàm necessariam probationem parturire potest: veluti possessio, à sedibus, quasi positio, l. 1. ff. de adquir. possess. bona ex eo, quòd beant, hoc est, prosunt, l. bonorum adpellatio. ff. de verbo. signific. stipendium à stipe, l. ager. ff. eod. titu. Dimissoriæ literæ à dimittendo. Ibidem. Tugurium, à tegendo, quasi tegularium, l. tugurij. ff. de verbor. significa. pignus à pugno, l. plebs. ibidem. Testamẽtum, quasi testatio mentis,

Instit.de testa.in princip.quædam item nomina habent variam allusionem, vt de furto in l.1.ff.de fur.Prat.Confundunt interpretes nostri & pro eodem ferè omnes ponunt Etymologiam & allusionem: cùm tamen inter se longè lateque distent. Nam Etymologiam Latinè Cicero veriloquium interpretatur quam in quæst. Academ. popularius exponens: Verborum etiam(inquit explicator probatur, id est, qua de causa quæque essent ita nominata, quã Etymologiam dicunt, à quo Bal. in c.1.§. si quis de manso. col.fin.de controu.inuest.in feud. non dissentiens, Etymologiam tradit esse vocis resolutionem, in proprium significatum rei, quæ demonstratur. Allusio verò ad substantiam rei nullo modo respicit, sed ad vocis tãtùm similitudinem refertur. Quanquam si pressiùs Latinæ linguæ proprietatem inspectare velimus, neutrum significet allusio. Nam propriè & significanter alludere dicimus, cùm vnum proloquimur, aliò latenter sententiam referentes, vt cùm Aeneæ ludos narrans, Virgil. lusit ad Augusti victoriam, qua cõtra Antonium potitus erat, inquiens

Actiaque Iliacis celebramus littora ludis.

Quando autem ab allusione argumentum ducere liceat, inextricabiliter ab interpretibus nostris in l. 1.ff. de acquirend.possess. & al. sæpè disputatum est tandemque conclusum argumentationem bonam esse, cùm & ea frequenter vtantur Iurisconsult. vt cùm dixerunt, Mutuum appellari, quasi de meo tuum. l. secunda.§.appellata.ff.de reb.credi.Ioan.Coras.Miscellaneorum libr.3. cap.22.

ALLVVIO est incrementum latens, cùm quid paulatim, & vt Constantinus libro 2. Epito.titu.1.loquitur, κατὰ βραχὺ καὶ ἀνεπαισθήτως à flumine fundo alieno adijcitur, vt intelligi nõ possit quantũ quoq; momẽto tẽporis adijcitur.§. præterea. Institut. de rerum diuisio. l. 7.§. primo.ff.de adquiren.rerum domin.l.3.§. si aqua.ff.de aqua quotid.l.24.§. si quid post.de legat.1. Itaque ab inundatione, qua vno impetu ager occupatur, Alluuio diuersam causam habet, l. vigesimatertia, quibus modis vsusfructus amittatur. Eam ita describit poeticè Lucanus:

Illos terra fugit dominos. his rura colonis.
Accedunt donante Pado.

Porrò Alluuionem & Circumluuionem Cicero 1. de Orat.separat. De quo verbo nihil me aliud quicquam legere memini, præterquàm apud Festum Pompeium, libro 3. qui circumluuionem ius esse prædiorum scribit. Briss.

ALLVVIO, inquit Iustinianus, est incrementum latens: id est, ita lentè progrediens, vt non appareat.§. præterea. de rerum diuis. Sed videamus ne Iustiniani definitio, si ad exactum iudicium reuocetur, absurda videri possit. non enim alluere augere est, sed attingere & aspergere. Cicero pro Sext.Roscio, Ita iactantur fluctibus, vt nunquàm alluantur. Item Verrina VII. Non alluuntur à mari mœnia extrema, sed influit in vrbis sinum portus. Alluuio ergo est adiunctio & appulsus fluminis, ripam contingentis. Alphenus in l.Martius.de acquiren.rerum domin. Alluuionem etiam vocat, recessum subsidentis fluminis, quemadmodum & Pomponius.l.ergo.§. Alluuio.de acquiren.rerum domi. quamuis in casu paulò diuerso. Schard.ex Bald.ad titul.de rerum diuis. Hinc Alluuius ager, quem paulatim fluuius in agrum reddidit: id est, qui ex alluuione factus est: vt est in libro Variorum auctorum de limitibus. Sed cum isto appulsu & attritu affluentis aquæ detractio illa conglutinatioque contingeret, ac proinde per alluuionem acquisitio fieret, acquirendi modum, quod incrementum latens verè definitur, Iurisconsulti alluuionem vocarunt: eique definitionem illam accommodarunt, rerum vim non verborum proprietatem spectantes. Hotomannus.

ALLVVIONE fit incerta possessio. Nam quod adiectum est, quandoque ad priorem dominum redit, vt scribit I.Frontinus libro de Limitib. agrorum ex Impp. constitutione.

ALLVVIONES sunt vel fluminum, vel maris, vel pluuiæ, aut dimersiones, aut translationes locorum, Eluuiones, fossæ, pluuia factæ. Vide, Per alluuionem. Spieg.

ALMA Festo libro primo Sancta, siue pulchra, vel alens, ab alendo scilicet pro pulchra aut clara & inclita accipi putem in l.vnica, negot. ne milit. libro duodecimo.C. vt apud Vergilium ser. teste. Almus dies. Ecl.8.Spieg.

ALOGISTES. Vide elogij munus. Sp.

ALTER, ad vtrumq; sexum refertur. l. 3. §. alterius. de nego.gest.in princ. Propriè tamen de duobus intelligitur.l.qui duos.ff.de reb.dub.& similibus locis. Vnde adnotarunt latius sumi, in l.2.ff.de reli.& sump.fun.l.si reus.de duob.reis. Sp.

ALTERA pars, pro contraria, 2.q,3.§.aptandum. Vide Albericum.

ALTERNANS testis, qui subinde variat, & nunc vnum, nunc aliud dicit, qui & vacillans, hoc est, parùm sibi consentiens dicitur. Ex Bud.Sp.

ALTERNI dies, in l.1.quan.dies usufruct.leg. ced. & l.5.de Seruitut.

ALTERNIS diebus, apud Vlpianum in l.1.de aqua quoti.& alijs in locis. Est autem elegantius quàm Alternatis. Sic monet Insulam. Alternis vicibus quàm Alternatis vicibus, citiùs dicendum. Alternis absolutè, ac seorsum positum, est poeticum. Spieg.

ALTERNVM amicitiæ fœdus, est mutuum fœdus. itaque inter cætera significata alternum accipi obseruauit doctiss. Turneb.lib.aduers.3.ca.13.sic poeta dixit,

Vix hostem alterni si congrediamur habemus,

id est, secundus quisque.

ALTERNIS annis duobus simul legetur, an singulis alternis annis, multum refert, indicante Papiniano ad si.l.2.ff.quib.mod.vsufru.amit. Sp.

ALTERNIS annis vti, frui. Vide Iulianum l.quoties.ff.de vsufruct.Spieg.

ALTERNIS diebus vsusfructus legatus, l. vnica.ff. quan.dies vsusfruct.Sp.

ALTERIVS prouinciæ homo, aut potentior oppositus aduersarius. Adi.l.1.ff.de alienat. iudic. mut. caus. Spieg.

ALTERNATIO proproprie est per vices successio: vt Festus scribit. Iurisconsulti autem pro disiunctione vsurpant: cùm dicitur Illud aut illud.l.7.§.quod autem. ff.de iniur.l.2.§.2.ff.quod cert. loc. vbi Vlpianus loquitur de rerum alternatione, locorum alternationi mixta. Vsurpatur etiam impropriè pro complexione, & ambarum rerum coniunctione. Vlpia.l.9.ff. de ser.corrupt. Qui cum extraneo agit, siue recepit, siue corruperit, agere potest: qui cum socio, sine alternatiõe. Hoc est, Extraneus vtroque casu tenetur: socius, hoc vno duntaxat, si corrupit. Hot.

ALTERCATIO iurgatio Fest.lib.1.quæ non solùm inter veteres prudentes erat cùm de re aliqua controuerterent, vt est in l.cùm quidam.C.de necess.seruis sed etiam, inter causidicos, & aduocatos, de quibus Quintilianus lib.6.cap.5.Prat.

ALTERCATIO igitur verbum iuris est, & significat M.Fabio disputationes quæ in foro fiunt à causidicis Prat.

ALTERVM tantùm, id est, tantundem ampliùs. Iulianus l.13.ff. de lib.& posthum. Ita enim secundùm voluntatem testantis filius altero tanto ampliùs habebit, quàm vxor: item vxor altero tanto ampliùs, quàm filia. Paulus l.9.§.5.ff.de public. Quod illicitè publicè priuatimque exactum est, cum altero tanto passis iniuriam exoluitur. sic in l.18.in fin.ff. de alimen. & ciba. & l.9.ff. de vsur.& l.27. de adulter. Plautus etiam Tribus cantis dixit, in Trinumo:

Frumenti quando albi messis maxima est
Trib. tantis illi minus reddit, quam obseuerit.

Cicer. in Orat. Pes qui adhibetur ad numeros partitur in tria: vt necesse sit partem pedis aut æqualem esse parti, aut altero sesquimaiorem esse. Erunt itaque verba Vlpiani in l.pecuniæ intelligenda, vt scilicet simplum alterum sortis sit, alterum accessionis, vt Hotomannus interpre-

interpretatur libro primo, cap. vndecimo. de vsuris.

ALTIVS tollere. Totam materiam altius tollendi, seu extollendi, non bene declarant interpretes. Quare tenendæ sunt regulæ, quas ea de re [illegible] Oldendorp. noster tradidit Action. 4. Class. 3. Cæterùm de iure altius tollendi sciendum id duplici ratione posse competere iure naturali, & iure seruitutis: Iure naturali licet vnicuique ædificare, tollereque etiam in infinitum l. altius. C. de seruit. & aqu. l. cuius. ff. de ser. vrban. præd. modo tamen forma & status antiquorum ædificiorum custodiatur l. qui luminibus. ff. de ser. vrban præd. & legitimum spatium à vicina insula intermittatur l. fin. ff. finium reg. l. Impp. ff. de seru. vrban. Isto modo actio de iure altius tollendi non erit Confessoria sed Negatoria. Sed interdum licet altius tollere iure seruitutis, id tunc euenit cum certa forma ædificiorum præstituta, supra quam altius tollere non licet. Si iam vicinus mihi concesserit ius altius tollendi, seruitus erit nam vicinus cogitur pati. Et isto casu actio erit confessoria, per quam mihi seruitutem deberi intendo, & altius tollere potero, supra veterem formam, & nō habita ratione definiti à lege spatij non quidem iure libertatis sed impositæ seruitutis l. 1. ff. de seru. vrban. præd. l. qui luminibus. ff. eodem. de hoc latius Corrasius libr. 3. miscell. cap. 24. & l. 1. ff. de ser. Connanus lib. 4. cap. 10. num. 10. Cæterum altius non tollere, & prospectui non officere differunt l. ædificia ff. de seruit. vrban. d. l. altius. C. de ser. Corrasius ad Rubr. de seruit. num. 27. in verb. ne luminibus officiatur.

ALVEVS, fluminis est vallis, siue fossa, seu conceptaculum, & locus per quem fluuius labitur dum intra ripas notas currit. Nam cum euagatur, alueum transcendit. ff. de acquir. rer. domin. l. adeò. Quòd si in toto, ait, alueo naturali flumen alias fluere cœpit, prior quidem alueus eorum est qui prope ripam prędia possident. Alias alueus est apum receptaculum, vt in eod. tit. l. naturalem. Antea quàm apes, inquit, in alueo à nobis concludantur. Nebrisson. Est & alueus tabula in qua tesseris, siue taxillis luditur, vt apud Plinium. M. Messalla inquit, prid. Kalend. Octobris diem natalis sui egit, transtulit alueum cum tesseris lusorium. quo sensu Alueolum pro tabula lusoria dixit Festus lib. 1. Prateius. Vsurpatur etiam pro nauigio rudi & quocunque modo confecto vt apud Liuium lib. primo, vt docet Gyraldus de nauigijs: quorum sententia confirmatur autoritate Propertij dicentis,

Aut quidnam fracta gaudes Neptune carina:
Portabat sanctos alueus iste viros.

Alueoli autem Iuuenali sunt lances & paropsides cum inquit,

Cuius & alueolos, & lanam pignorat Attreus.

de quo Turneb. lib. aduers. 24. cap. 4.

ALVMNVS, & alumna, dicuntur, qui, quæue ab aliquo aliтur l. codicillis. §. qui Semproniam. ff. de vsu & vsufruct. leg. §. eadem leg. Institut. quibus ex caus. man. non licet. & l. 1. C. quæ res pig. oblig. vbi Accursio non constat satis, quo sensu accipi illic debeat, an de eo, qui alitur est, aut de eo qui alit (quo etiam significatu accipi putat Nonius à L. Valla, repræhensus) aut de filio concubinæ. Equidem putem alumnos eo sensu sumi in d. l. 1. quo in d. §. qui Semproniam. Neminem tamen adhuc legi qui significatum proprium alumni in specie d. l. 1. & d. §. qui Semproniam. aperiat. Nam cum alumni specialiter pignori dari possint arg. à contrario sensu in iure fortissimo d. l. 1. C. quæ res pig. oblig. ius igitur in eos habebatur. seruorum igitur genus quoddam erat: sed adfirmare non ausim. Sanè per translationem eos accipimus, quos victu, disciplina, aut moribus alimus. Exempla lectoribus sæpius fiunt obuia, quàm quod referri debeant. Prat. Qui tamen alumni appellatione accipiendi sint satis videtur declarare Martianus in l. Alumnos. ff. de manu. vind. Alumnos (inquiens) magis mulieribus conueniens est manumittere, sed & iure receptum est, satisq; est pmitti eũ manumitti, in quo manumittendo propensiorem animum fecerunt. Ex quo loco verba hæc apposite declarantur: vsq; adeò autem antiquitas alumnis tribuit, vt alumnos pro filijs vsurparet vt Nonius Marcellus declarat, & li 6. AEneidos quod & indicat l. si quis alumnum C. de incest. nupt. ibi loco filiæ.

ALYTARCHES, vt in Etymologico exponitur, dicebatur [Greek text illegible] Quod ego ex Luciano comprobare possum, qui id dialogo περὶ ἀρχείων ita scribit: [Greek text illegible] Alytarcharum autē fit mentio in l. vlt. de expens. ludor. in C. 1 h. l. 12. de iure fisci. eod. l. 2. de cupr. libr. 10. C. Vnde Alytarchia ad editionem ludorum pertinens munus in Syria prima ponitur in l. 1. C. de off. com. orient. belle & feliciter, Iacob. Cuiacius emendauit, libro obseruationum 2. cap. 13. vbi ex Phauorino ostendit Alytarcham sacerdotem in Syria fuisse, sic dictum quod ludis qui fiunt in honorem deorum τοῖς ἀλύταις, id est, mastigophoris præsit. Fuit autem olim Alytarchæ permissum ex luco Daphnensi, qui est in suburbijs Antiochenæ vrbis cupresis densissimus, vnam cupressum excindere, plures plantare l. & more C. Th. de iure fisci. quod nominatim abrogatur in l. 2. C. de cupressis. Cuiacius dicto loco.

A M

AM, Festo lib. 1. loquelaris propositio significat circum. Hinc ambactus, vt ait lingua Gallica dicitur actus, & ambactus seruus mercenarius vt circumactus dicitur. Hanc vocem vsurpauit Cæsar comm. 6. ita plurimos circum se ambactos clientesque habet. Ambacti autem erant apud Gallos qui se nobilibus in seruitutem dicarent, quod circum illos acti essent. In lexico Græco Ambactus sic interpretatur δοῦλος μισθωτὸς [illegible] Turnebus lib. aduers. 14. cap. 12. & Connan. lib. 1. cap. 9. num. 6.

AMANDARE Ciceroni est id quod generaliter dicitur Reparare aut summouere.

AMATA, dicitur omnis virgo, quæ à Pontifice Maximo capitur vt Vestalis fiat. quoniam quæ primum capta est, hoc nomine fuisse refert A. Gellius lib. 1. cap. 12. Prat.

AMATORIVM poculum in l. 38. §. qui abortionis. ff. de pœ. l. 3. §. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar. Et apud Paul. lib. 5. senten. titul. 23. Tranquillus amatorium medicamentum appellat in Calig. cap. 1. Amatorium nullo alio adiuncto vocant Quintilia. lib. 7. institutio. cap. 3. & cap. 8. & declamatione 385. & Plin. lib. 25. cap. vltim. & lib. 27. c. 8. Plutarch. in salubr. præcept. φίλτρα καὶ γοητείας vocat vt & Constantinus libr. vlt. Epit. vbi ita explicat: [Greek text illegible] Horatius in Epodis modo amoris poculum, modò desiderij vocat. Cui contraria odij potio fingitur à Quintil. declamat. 14.

AMATOR qui meretricibus sese deuouit, venereosque amplexus amat, qui adulterijs, stuprisque gaudet. sic accipitur in l. 1. §. is quoque. ff. de ser. corru. Hinc Cicero lib. 3. Tuscul. Aliud est, inquit, amatorem esse, aliud amatorem.

AMBAGE: hunc ablatiuum Plinius. absque tamen veterum exemplo, pro multiplici errore & ambiguitate vsurpat. Nam apud veteres has duas voces tantum legi, Ambages & ambagibus, sunt qui annotauerunt. Extat vocula apud Iust. in l. fin. §. Tales itaq; C. de furt. tum alijs locis ab Alberic. indicatis. Spieg.

AMBASIATORES, pro Legatis vulgò dicuntur, & barbare Bal. existimat hos suam priuatam vtilitatē procurare posse in legatione: quem vide in l. si cui versic. planè. l. non ver. ff. ex quib. caus. maior. 25. ann. Spieg.

AMBIGERE, inter alia & controuertere est. Terentius Heaut. Vicini nostri hic ambigunt de finib. Cicero in Verrin. 4. Illius hæreditatis de qua ambigebatur. Spiegel. Porrò verbum ambigo à circumagendo dictum videtur. Id enim sylsaba Am, apud veteres significabat. Vt apud Catonem (vt ferunt) Am terminum. Vnde amplector, & ambio. Id enim verius puto, quàm vt ab eo deductum credas, quod ambas in partes agatur. Vnde & rectè ac distinctè loquentibus, is dubitat, qui nescit & animo hæret incertus, quid dicat, sentiat, aut

aut faciat. Ambigit autem, qui dubium vult videri, & controuersiam facit. Vnde Terent.in ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ. Simus & Crito vicini nostri hic ambigunt de finibus, me cœpere arbitrum T.Liuius lib.40.Neq; nunc sperare regnum, nec ambigere vnquam de eo forsitan debeo,quia minor sum, quia me maiori cedere vis. Deniq; is dubitat,qui propè desperat: is ambigit,qui bona cũ spe contendit. Certum est, tamen hanc differentiam sæpe confundi.Curt.lib.3.Coniecturalium,cap. 11.

AMBIGVITAS modis fit quinque.Primò per discretum & indiscretũ. vt, Meretrices si ancillas habuerint, publicæ sunt. Meretrices habent ancillas. Quæstio est, quæ debeant publicari meretrices,an ancillæ earum,an vtræque? Secundò per homonymiam. vt, Legauit testamento discum suo amico, hæres offert vas vitreum, ille petit argenteum.Tertiò, per distinctionem. vt,Quidam duos amicos habebat, alterum nomine Milesium, alterum Lesium: testamento ita cauit, Amicus meus hæres esto Milesi.Contendunt de hæreditate Lesius, & Milesius. Quartò per abundantiam. vt, Meretrix aurata veste ne vtatur: si vsa fuerit, publicetur. Meretrix aurea veste vsa est. Quæstio est, quæ debeat publicari: ipsa, an vestis eius? Tolle, ne vtatur,legemq́ue ita pone:Meretrix aurata veste si vsa fuerit, publicetur. incipiet publicatio ad meretrices pertinere. Quintò, per deficientiam. vt testamento ita cauit, Ab hærede meo dari volo amico meo decem vasa argentea quæ elegerit. quæstio est, quis debeat eligere? Ex Fortunatiano. Spiegel.

AMBIGVITAS impersonalis verbi in stipulatione propter præcedentem interrogationem declaratur: vt promittendi reus videatur πρὸς ἔπος, id est ad rogatum respondisse. vnde Alciato valet hæc stipulatio. Promittis mihi centum? Promittuntur: tametsi frequẽtius traditum est, non valere. Lege cap.18.secundi. Parerg. Alc. Spieg.

AMBIGVITAS nominis,est,quæ minus doctè æquiuocatio dicitur.

AMBIGVITATIBVS ridiculosis.l.vltim.in fin.C. de leg.

AMBIGVITATES, & ambages, habetur in l.fin.C. de furt.l. ita pudor.ff.de adult. l. nemo Iudæorum. ff. de iud.l.in diem.ff. de nouat. Alber.

AMBIGVVM duas res significare, Quintilianus de amphibologia scribit: & ideo Paul.in l.3. de reb. dubijs ait: in ambiguo sermone non vtrunque dicimus, sed id duntaxat quod volumus. Vnde colligitur, qui ambiguum loquitur, vnum dicere, & id solum quod sentit: quamuis ambiguum plura significet. Vnde regula est: Quòd in ambiguis, eius qui scripsit, sententiam spectemus. At Fortunatianus inter ambiguum & obscurum illud interesse docet: quod in ambiguo plura se ostendunt,quorum quid potius accipiendum sit ignoratur:in obscuro autem aut nihil, aut parum, quid attendatur, apparet. Sed vbi parum est quod apparet, obscurum est ambiguo simile, veluti si quis excipiatur aliquo triuio, vbi densitate nebulæ, nihil viarum quod est, elucescat. Ergo à pergendo,prius obscuritate tenetur. At vbi aliquantulum rarescere nebulæ cœperint,videtur aliquid quod verum via sit, incertum est: & hoc est obscurum, ambiguo simile. Dilucescente autem cœlo quantum satis est,iam omnium viarum deductio clara est: sed qua sit pergendum non obscuritate,sed ambiguitate dubitatur. Quære,Obscurum. Spieg. Vide etiam Gellium lib. 12.cap.12. Alciatum in l.Nepos Proculo.ff.de verb.significat. Petrum Marthesium ad l. veterib. §. veteribus placet.ff.de pact.

AMBIGVVM, siue obscurum, quib. modis perspicuum fiat, ex Rhetor.Cic.docet Salom.in l.omnes populi.ff. de Iust.& iure.Spieg.

AMBIGVVM & dubium differunt.Nam ille dicitur in dubio esse, qui nescit & animo hæret, incertus quid dicat,sentiat, aut faciat. gl. in l. de statu suo dubitantes. ff.de test.& in rubr.de iur.& fact.ignor.Ambiguum autem est vbi opinionum est cõflictus,& iura videntur varia.cap.1.de iud.Sed hęc differentia sæpius confunditur. Et de triplici ambiguitate,scilicet, iuris,facti,& personæ, not.33. distin.c.fin.secundum Ioh. Andr.in procem. Clem.super verbo,Ambiguitatis. Adde, quid dicatur ambiguum, per Bart.in l. inter stipulantẽ.§.1.ff.de verb. obl.& in l.si quis intentione ambigua.ff.de iud.& p Bar. post gl.in l.siquidem. C. de except. & adde l.an inutilis. ff.de accept.l.1.ff.nil.nouand.app.pend.c.1.de iud. lib.6. Ioan.Andr.Arch.& Card.per.c.inter alia.de sen.excom. Nebriss.Old.Rebuff.Alber.

AMBIGVA intentione,vel oratione,si quis vsus sit, id quòd vtilius ei est,accipiendum est: Vlpian.ait.l.si qs intentione.ff.de iudic.Spieg.

Ambigua res quæ sit, notatur ext.c.petitio de procurat.Alb.

AMBIGVO in sermone non vtrinq; dicimus, sed id duntaxat quod volumus l.3.ff.de rebus dub.l.in ambiguis.de reg.iur.l.in ambigua.& l. non ambigitur. ff. de legib.Alb.Prat.

AMBIGVA oratio ita accipi debet quo res,de qua agitur magis valeat,quàm pereat l.quoties.2.ff. de rebus dub.

AMBIGVVM dicitur Festo.lib.1.quod in ambas agi partes potest.

AMBITIO est ipsa ambientis actio Festo libr.1. Est autem ambire, vt notam significationem præteruolitem, honores, & magistratum quærere: qui enim eos Romæ quærebant populum ambire,id est,circumire solebant candidati,vt Varro lib.4.de ling.Lat.scribit.Porrò in l. ordo. C.de execut.rei iudic. accipitur pro fauore,& gratia.

AMBITIO in magistratu, est vitiosa emerendi fauoris aut vanæ laudis cupiditas sine largitione pecuniaria. Odium est insolens nocendi affectus. Sordes est auaritia & aucupatio pecuniarum pessima. Hæc tria politicam administrationem corrumpunt. Nouel. vt præsid.absque vlla datio. Const.8.Olden.

AMBITIOSA decreta, Iurisconsultis per gratiam fauoremq; expressa,& elicita & concessa.Vlp.l.ambitiosa.4. de decr.ab ord.facien.Prat.

AMBITIOSA diligentia,ꝑ nimis anxia,& insitata & in nullo remissa Vlp.l.si bene collocatæ. ff.de vsuris.

AMBITIOSAE amicitiæ,quæ plurimum ostentationis,nihil aut parum rei habent, cuiusmodi nunc sunt inter aulicos, qui vt quidam incorruptæ famæ verissimè dixit, multis,sed fucatis, verbis & magnificis promissis amici videri incipiunt, cum reuera alter alteri inuideat: imò alter alterum,si detur occasio, plerunq; decipiat.Obseruauit & St.Rob.Sed profectò grauius est,atque reip.exitialius,quod in l.2.ff. de leg. Budæus annotauit, quum ait: Quotus enim quisq; est qui modò in aula interiore alicuius sit nominis, aut etiam ex eorum gente, qui in aula præpotentes sunt, qui non se dignum censeat,quẽ propter leges & Constitutiones,quantumuis graui sanctione munitæ,violari debeant? Spieg.

AMBITVS. Ambitus in iure est crimen adfectati honoris. Quo modo accipitur.ff.& C. Sæpius enim qui vera virtutis via ad honorem aspirare non possunt, ambitione contẽdit, quæ multos mortales falsos fieri coegit. Quam ob causam, & quia ambitione peccat, qui præter modum cupit honores, meritò latæ sunt leges ad ambitum puniendum: qualis est lex Iulia de ambitu à Iulio Cæsare lata,& lex Calphurnia,à C.Calphurnio Pisone suo consulatu lata. quib. præter alias pœnas pecuniaria etiam pœna adiecta est. Vnde qui in municipio contra hanc legem magistratum,aut sacerdotium petebat,cum infamia in centum aureis per S.C.puniebatur.Et per legem Iuliam iudicariam,aureos centum reus, vel accusator domum iudicis ingressus fisco inferre iubebatur, qa & in legem ambitus cõmittebat.Non immeritò pœnam in municipio duntaxat ambientis retulit, quoniam post aduentum principum (vt Modestinus ait) hæc lex in verbo cessauit, quia ad curam principis, non populi fauorem, tunc magistratuum creatio pertinuit. Antea autem à populo solenni more magistratus petebantur, & tribuum suffragijs mandabantur. Sed quòd Accursius scrupulum inijcit, quasi lex ambitus vetuerit honores & ma-

honores & magistratus peti, falsum id esse dignosci potest. Cum legem ambitus eos tantùm tenuisse constet, qui per pecuniam, aut malis artibus inuadere magistratus, & ad populi Romani honores obrepere conati essent, vt docet Alexander ab Alexandro, apparetque ex lib. Q. Ciceronis ad M. fratrem, qui inscribitur de petitione consulatus. Prehensationes verò, & blandam petitionum rationé minimè vnquam lex illa sustulit. Hodie etiam hoc sensu accipi debet caput 1. ad leg. Iul. de ambitu. Cum ait contra hanc legem, &c. Nam in municipijs & ciuitatibus cæteris, excepta vrbe Roma, sententia eius legis etiam nunc viget, & vtilis interpretatio esse potest, quod & doctè annotauit Antonius Vacca, Certè Theodosius imperator (vt annotat Riuallius) viros non ambitione, vel precio, sed probatæ vitæ, & disciplinarũ testimonio, ad honoris insignia debere promoueri dicebat. Diuus Ludouicus X L I I I. rex ne minimum quidem sacerdotium & præbẽdam ædiculæ dabat, nisi lectiss. viris, & probatæ vitæ, & doctrinæ singularis. Quid (quæso) facturus erat, si donaret episcopatus? honorum dignitates illi non erant venales. Quinimo magistratuum ambitum, & sordes coercuit, neq; ausus fuisset quis in toto iurisdictionis tractu aut fundos emere, aut sacerdotia liberis accipere. Nunc verò cum veniant magistratus, & officia, & hæc aut meretricum precibus, aut nummo, indoctissimo cuique, & virtute carenti conferantur, tribuanturq́; (vt ait idem Riuallius) non considerant Principes dictum Alexandri Imperatoris, qui ideo se nolle dignitates, & magistratus vendere prædicabat, quia qui emunt, vt vendant necesse est, & vt pecunias in emptione honoris expositas recuperent, subditos torquere, & vexare hi ementes magistratus coguntur. Anchor.

AMBITVS honoris dici cæptus est inquit Festus à circumeundo, supplicandoq;. Est igitur ambire supplicare. Ambibant autem Romani aut captantes populi suffragia, aut iudicum implorantes misericordiam: Indeque tam hi qui fauorem & gratiam iudicum, quàm illi qui magistratum captabant, appellari solent ambitiosi. Ræuardus lib. 5. Varr. cap. 6.

AMBITVS, ab ambitióe distat, quòd ambitus in actu est, ambitio verò in animo. Ambitione peccat, qui præter modum cupit honores & dicitur Ambitiosus. Ambitum verò committit, qui largitionibus magistratũ consequitur. Modest. ad l. Iul. de Amb. Hæc, inquit, lex in vrbe hodie cessat: quia ad curiam principis magistratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem, qui scilicet declaratur per suffragia. Nebr.

AMBITVS, iter quod circumeũdo teritur. nam Ambitus, circuitus. ab eo duodecim tabularum interpretes ambitum parietis circuitum esse describunt. Hæc Varro. Festus autem sic: Ambitus propriè dicitur circuitus ædificiorum, patens in latitudinem pedes duos & semissem: in longitudinem idem quod ædificium. Cicero in Topicis, P. Scæuola id solum esse Ambitus ædium dixit, quoad parietis communis tegendi caussa tectum proijceretur: ex quo in eius ædes qui protexisset, aqua deflueret. Sic enim eum emendandum locum, docuimus libr. Obseruat. 1. cap. 26. Hot.

AMBOS fecisse dicimus, si duo coniunctim aliquid fecerint. vt, ambo sibi sepulchrum constituerunt: hoc est, vnum sepulchrum commune. vide infrà, Vterque. Spieg.

AMBRICES regulæ siue (vt quidam legunt (regulæ sunt quæ transuersæ, asseribus, & tegulis interponuntur. Cæterum doctiss. Tornebus libro 14. aduers. cap. 22. regulas legendum censet non tegulas, idque Francorum lingua comprobat, quæ articulo addito tabellas quibus lacunaria texuntur, aut ædes obducuntur lambrices vocat, quod cum sit lambricari pro ambricari dicit.

AMBVLACRA Festo sunt ambulationes. Prat.

AMBVLARE dicitur is, qui spatia facit, & in sua vestigia reflectit. It porrò qui & vlteriùs pergit. Quo fit vt in definitione itineris hæc seperentur L. 1. ff. de seuit. rust. prædio. Ambulo autem verbum, vt ambigo, de quo supra: videtur & ipsum ab eo, quod est Am dictum. Quod autem additur, verius est productionem esse. Tametsi, vt iunctum sit verbum, ac sit in eo & Am, & aliud quoddam inusitatum verbum, vel priscum: non modicè facit Exulo, ex simili, vt apparet. verbo conflatum. Id tamen aliqui, tanquam ab extra & solum, dictum videri volunt. Nam exulem esse, qui extra solum eiectus ac fugatus sit: argumentoque vtuntur, quod eadem propè significatione dicatur & Extorris. Id valet, quasi extra terram missus. Vtcunque id habet nec enim admodum refert, id animaduertendum est, frequẽter hoc verbum à Iurisconsultis ad ipsas res ἰσχηματισμένως transferri. Curtius lib. I I I. coniecturalium, cap. 28. Transfertur enim ad ea, quæ in iure consistunt. Nam ambulat bonorum possessio apud Vlpianum l. 2. §. fin. ff. de bon. posses. secundum tab. id est, comes est. & ambulare dicuntur actiones apud Paulum l. tutelas. ff. de capit. minu. & possessio ambulare dicitur apud Vlpianum l. sed si. 18. §. perinde. ff. de hæred. pet. id est, transire in aliquos. Prat.

AMBVLARE quoq; dicitur stipulatio eidem, l. sed & si. §. si operas. ff. de vsufru. & ambulat emptio, id est transit l. sed vbi. 15. ff. de mino.

AMBVLARE igitur à corporis progressu, ad animum porrigitur accipiturq́; pro non in vno statu permanere, & mutari. Vnde dici solet ambulatoria voluntas, quæ subinde in varias progreditur sententias, & mutatur vsq; ad mortem l. 4. ff. de adim. lega.

AMBVLATORIA actio, hoc est, variabilis à persona in personam Iustiniano l. fin. in princip.

AMBVLATORIA potestas. Erit ergo potestas legis ambulatoria, hoc est, mutabilis ad permittendam alienationem. Paul. l. erit ergo. ff. de fund dotal. & ambulatoria conditio in l. seruus 14. ff. de statu. lib. Prat.

AMBVLATORIA res Iurisconsultis dicitur ea, quę non subsistit in vno aliquo, sed longius profertur. Vt annotauit Balduinus in comment. super tit. de condit.

AMBVSTVS Festo lib. 1. id est, circum-ustus.

AMENTES insignitæ proceritatis homines censeri, adeo vulgatum est, vt Erasmus in diuerbium abijsse referat Amens qui longus. Philonides certe Melitẽsis prægrandi corpore insulsus & indoctus est habitus Corr. li. 3. Miscel. c. 18.

AMETHVSTI in l. 21. ff. de auro, argen. Gemmæ sunt purpureæ, permixto violaceo colore, leniter quasdam flammulas fundentes. Causa autem nominis huius est, quòd sit in purpura illius quiddam non ex toto igneum. sed vini colorem habens, vt Plin. lib. 37. cap. 9. & Isidor. lib. 16. Etymolog. cap. 9. scribunt Briss.

AMPHITAPA apud Vlpian. l. vestis. 33. §. vestimenta. ff. de au. arg. leg. vestes sunt villosæ vtrinq; habentes villos, vt ait Nonius tit. de genere vestimen. quod & Balfius probat in lib. de re vest. c. 14. aitq́; id genus vestis vtrinque villosum. Isidorus tapeta ex vtraq; parte villosa interpretatur lib. 19. cap. 26. idq́; etiam sentit I. Pollux lib. 10. cap. 9. Onomastic. qui ea ἀμφιτάπητας, & ἀμφιτάπητα vocat. Briss. Vide infr. in eodem hoc verbo.

AMPHRACTVM, auctore Varrone libr. 6. ling. Lat. ab origine flexum duplici dictum ab ambitu & frangendo ab eo leges in directo pedũ octo esse, in amfracto sedecim, id est in flexu. Quod ait leges X I I. tab. intelligit legem eam, quam refert & explicat Gaius l. viæ. 8. ff. de seruit. rusti. præd. l. 6. quemad. ser. amitt. eadem declaraui lib. 4. ver. Iurispr. ad X I I. Tab. ca. 12. Celsus Gaij sententiam probat. l. nam satis. in fin. ff. quemadmo. seru. amitt. Prat. Ræuaro. ad leg. 12. tab. cap. 14. Briss.

AMICA, concubina, pellex idem significant Massurio apud Paulum l. 144. ff. de verb. signific. significant autem eam, quæ cum vxor non sit, cum aliquo viuit. Hanc Græci ἑταίραν adpellant. Prat.

AMICOS inquit Paulus l. latæ. §. amicos. ff. de verb. significat. accipere debemus, non leui amicitia coniunctos, sed quibus fuerint iura cum patrefamilias honestis familiaritatis quæsita rationibus. quo sensu accipi puté in l. 3. in prin. ff. de testib. & l. sciendum. ff. de legation. gene-

generalius accipi videtur in Diocletiani, & Maximiani constitutione l. tutori. C. de neg. gest. Prat.

AMICVM ferentarium Varro interpretatur, qui inanis, & sine fructu sit. Plautus tamen eum dixisse videtur, qui auxilio & subsidio futurus sit. vt annotauit Turneb. libr. 13. aduers. cap. 16. Hoc etiam obiter notandum, Iurisconsultos ab Imperatore vocari amicos, quomodo & rex noster omnes suos consiliarios appellat fideles, & amicos. Connanus. lib. 1. cap. 16. num. 7.

AMINEVM vinum, idem quod Falernum. nam Aminei fuerant, vbi nunc Falernum est: inquit Macrob. lib. Satur. 3. cap. vlt. Eius mentio fit in l. vlt. §. 1. ff. de tri. vin. & ol. Vinum Amphorarium, Amineum, Græcum, & dulcia omnia. Vbi tamen Alciatus ἄμινον reponit: à quo vehementer dissentio. nam quod de Comensis sui obseruatione nobis narrat, ei loco non conuenit: sed hæc potius, Genus post aliquot species enumeratas subiectum, ad eam speciem restringitur, cuius illa sunt indiuidua. nam OMNIA DVLCIA genus est. cuius duæ sunt species, cibi videlicet, & potionis. huius autem erant illa indiuidua, vinum Amphorarium, Amineum, Græcum. quare generis nomen ad eam contrahitur speciem, cuius illa sunt indiuidua. AMINEVM autē sine diphthongo legendum esse, ex Ausonij versu Beroaldus in Columellam demonstrat, Solus qui Chium miscet & Amineum. Beroaldus inquam hoc docuit, tum etiam Alciatus, quē sanè non hoc tantùm loco deprehēdi suos hortulos ex illius fontibus irrigasse. Seruius autem in illud Georgic. II.

Sunt & Aminee vites firmissima vina.

Amineum vinum dictū est, quasi sine minio. nam album est. Hor. Plinius lib. 14. principatus, inquit, datur Amineis propter firmitatem senio quoque proficientem. Idem quoque Falernum, & Cæcubum dicitur. Macrob. in tertio Saturn. de generib. vuarum: Aminæa, inquit, à regione dicta: Quod verò Aminæum, Cæcubum & Falernum synonyma sint, testatur Galenus in 6. Decameridon. in musto, inquit, vuarum austerarum, quas vocant Aminæas, easdem & Falernas. Idem in libro de vinis: Aminæum. quod antiqui Romani nominant Cæcubum. Idem in lib. de Euchymia: Album, inquit, quale est Aminæum, nominant id antiqui Latini Cæcubum. Procul. libro 33. titul. de vino & tritico legato. l. qui, Aminæum, inquit, Græcum, & dulcia omnia. Nebriss.

AMISISSE rem videtur qui aduersus nullum eius persequendæ actionem habet. l. 14. in fin. ff. de verbo. signif. Amittere rem non videntur quibus ea propria non fuit. l. 83. ff. de diuers. regul. Non eo tamen minus periculo eorum amitti potest. in damnis autem ex l. Aquilia æstimandis amisisse dicimur, quod aut consequi potuimus aut erogare cogimur. l. 33. ff. ad l. Aquiliam. In edicto verò vi bonorum raptorum, Amissa dicuntur & ea, quę corrupta alicui relinquuntur scissa, fortè vel fracta. l. 4. §. loquitur. §. omissa ff. vi bonorum raptorum. Alibi traditur amissum nō intelligi quod alteri ablatum non fit. l. 20. ff. ex quib. cauf. maio. Briss.

AMISSIO, quia in sese est priuatio, nō admittit probationem, nisi per quod contigerit aliquod factum, ostendatur. Vide D. Oldendorp. Action. viij. Class. j. Spieg.

AMISSIONE ciuitatis, fit capitis deminutio. vt in aquę & ignis interdictione. Paulus l. amissione. de capite minutis. ff. Prat.

AMISSVM nō intelligitur, quod ablatum alteri non est, ait Papinianus, l. nec vtilem. ff. ex quib. cauf. maior. Spieg.

AMITA patris soror appellatur. Caius lib. 1. Inst. tit. 8. Amita magna est aui paterni soror. l. 1. §. 4. & l. vltim. §. 4. ff. de grad. & adfin. l. 17. §. vltim. ff. de ritu nupt. Et Paul. lib. 4. Senten. tit. 11. Amita maior est proaui soror, patris vel matris Amita magna: & vt Fest. lib. 11. scribit, aui & auiæ amita, quæ & proamita appellatur. l. 1. §. vltim. & l. vltim. §. 7. ff. de gradib. & adfinib. Amita maxima abaui soror, patris vel matris amita maior. d. l. vltim. §. 6. quæ abamita dicitur in l. 3. & in l. vltim. §. 7. eodem tit. Atauí verò soror proprio nomine caret. d. §. 7. Amitini Amitinæ qui quæúe ex fratre & sorore propagantur. l. 1. §. 4. & l. vltim. §. eodem gradu. ff. de gradib. & adfinib. l. 5. C. commu. de successionib. &c. vt Nonius Marcellus definit, fratrum maris & fœminæ filij, vel vt Paul. lib. 4. Sent. tit. 11. Amitæ filius filia.

AMITROI dicuntur innuptæ & connubij expertes, vt testatur Tiraquell. comment. in 3. leg. connub. gloss. 1. parte 3.

AMITTERE rem non videntur quibus propria non fuit l. non videntur 83. Digest. de diuers. regul. iur. Prat.

AMITTO, generaliter significat, iacturam quamlibet facio, perdo aliquid, vnde possessionem amittere dicimus, & res quomodo libet corruptas. Vlp. in l. 4. §. loquitur. ff. vi bono. rapt. Old.

AMMIRALDVS pro littorum curatore siue maris præfecto, nescio cuius linguæ verbum est, inquit Eras. Quod genus sunt & illa, Mariscalcus, Seneschalus, Baro, quæ videntur vnà cum Barbarico imperio inuasisse. Quibus quidem vocabulis aut vtendum censet, aut vetus aliquod vocabulum subijciendum, quod nouo respondeat. Id vt commodius fieri possit ipse indicat in libro de Conscribend. epist. Spieg.

AMNESTIA, obliuio iniuriarum est, quasi lex obliuionis: vbi cauetur, ne de iniurijs, damnisq́; vltrò citroq́; illatis, ius ciuiliter, vel criminaliter reddatur. ab Atheniensibus inducta. Alc. in l. qui in potestate. C. de in ius. voc. Spieg.

AMOMVM in l. vltim. §. species. ff. de publican. Genus est fruticis odorati in Syria & Arabia nascentis, flore albo veluti violæ, folijs similibus brioniæ. Vide Dioscorid. lib. 1. cap. 14. Plinium lib. 12. cap. 12. Isidor. lib. 17. Etymol. cap. 8. Briss.

AMOR est furor vehemens, quem retinere philosophiæ est perfecta monentis, & insilientem atq; inhærentem concupiscentiam refrænantis. §. nouimus. in auth. quib. mod. natur. fil. col. 6.

AMOVERE aliud est quàm rapere. Nam amoueri aliquid etiam sine vi potest: Rapi autem sine vi non potest. l. 3. §. non solùm. ff. de incend. rui. Cæterum, amouere, contrectare, & furto subtrahere subripereq́; est. l. 2. ff. ad l. Corn. de fals. l. 3. §. si quis dolo malo. de tabul. exhib. l. 27. & 53. ff. de furt. l. 6. ff. de his quæ vt indig. l. 17. §. constat. ff. de pecul. Et tamen leuius & mitius est amouendi quam furandi verbum. colligit ex l. & ideo §. si familia. ff. rer. amotar. Nam vt elegant. Constantinus lib. 1. Epit. tit. 13. explicat, τὸ μὲν κλέπτειν ἐπ' ξένων καὶ ἀλλοτρίων, καθ' ὧν ἔξεστι τινὶ ἀτίμων κινεῖν ἀγωγὴν καὶ ἐστὶ κλέπτων ὁ τὰ τῶν ἀλλοτρίων προσώπων ἀφαιρούμενος πράγματα. ὑφαιρούμενος δὲ ὁ κλέπτων τὰ τῶν οἰκείων, ἤγουν τὰ τοῦ πατρὸς παῖς, τὰ τοῦ ἀνδρὸς γυνὴ, καὶ τὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἀδελφός. Igitur quod sui hæredes, serui, vxores intercipiendi animo celauerint, interuerterint, cōsumpserint, eius rei non furtum fecisse eos, sed amouisse dicimus, leuitate vocabuli rei turpitudinem mitigantes. l. 71. §. Prętor ait. cum seq. ff. de acquirend. hæred. l. 59. § 1. ff. de manum. testam. l. 4. C. eo. tit. l. 41. in fin. ff. de liberali causa. l. 7. §. donationes. ff. soluto matrimonio. l. pen. & l. vlt. ff. si is qui testa. lib. l. 6. C. de compensationibus. Hinc amotarum rerum actio inter coniuges prodita earum rerū nomine quos diuortij consilio alteruter surripuerit. toto tit. rer. amotar. l. 51. ff. de re iudicata. l. 9. in fin. ff. de iure dotium. Hæc autem actio conditionis furtiuæ vicem sustinet, turpitudine & atrocitate facti verbi leuitate temperata. Briss.

AMOVERE, inquit Donatus, propriè est saxum de loco mouere. denique est non auferre, sed remouere. Itaque Iurisconsulti quibus in personis notare furti infamiam noluerunt, in ijs hoc verbum vsurparunt: velut suis hæredibus, quasi non ex familia rem auferant. l. si seruum. 71. §. prætor. ff. de acquir. hæred. in seruis domini testamento manumissis. l. Titia, 59. §. 1. ff. de manu. test. Hotom.

AMOMVM in l. fin. ff. de publican. genus est fruticis odorati in Syria & Arabia nascentis flore albo Dioscoridi lib. 1. c. 14. Vide Plinium. lib. 12. c. 12.

AMOVISSE eum accipimus, qui quid celauerit, aut interuerterit, aut consumpserit. l. si seruum. §. prætor. ff. de adqui. hæred. Prat.

AMOVERE non videtur qui non callido animo nec maligno rem reposuit. ne is quidem qui in re errauit, dum putat rem non esse hæreditariam l. si seruum. 71. §. 5. ff. de adq. hæred.

AMOTAS res, dicimus non solùm eas quas mulier amouit, cùm diuortij consilium inisset, sed etiã eas quas mulier nupta amouit, si cùm discederet, eas celauerit. Vlp. l. si concubina. §. 1. ff. rerum amotarum.

AMPHITAPA, cuius meminit iureconsul. in l. vestris. §. vestimenta. ff. de auro & argen. leg. est genus vestis vtrinque villos habens, ab ἀμφω græco vocabulo, quod significat duo. Varro in Mauio: Alterũ benè acceptum dormire sub amphitapa benè molli. Lucil. in 3. Satyr. psilæ atq; amphitapæ Villis ingentibus molles, & si aliud quid deliciarum. Et ita castigandum est in Pandectis impressis, in quibus mendosè legitur. Amphitapha, vt etiam docet Marcel. cotta in Memorabil. Vide supra in eodem hoc verbo.

AMPHORA Græcis dicitur id quod Latini Quadrantal adpellant Festo lib. 15. vas vinarium est l. vinaria 206. ff. de verb. sign. l. quod sæpe. 15. §. in his. ff. de contr. empt. l. 15. §. 4. de vsufr. l. 2. l. 5. & 6. de tritic. Vin. & l. vltim. ad l. rhod. l. penum. ff. de penu. legata. & alibi sæpe. quantum autem capiat vini docet his verbis Volusius Mætianus, iuris auctor. Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet vrnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios quadraginta octo, heminas 96. quartarios 192. Cyathos 570. eo, quod ait vrnas duas, conuenit cum Columella lib. 10. cap. 12. in eo quod scribit sextarios 48. consentit cum Festo. Prat. libr. 2. emendat. Augustini cap. 11. Cæterum quæ in Capitolio asseruabatur maioris capacitatis erat, ac proinde historiarũ scriptores Maximini incomparabilem bibẽdi edendiq; vim expressuri, amphoram vini Capitolini vno die illum persiccasse, carnis vero libras 40. & nonnunquam sexaginta deuorasse memorant. Corrasius l. stipulationum quædam 73. ff. de verb. oblig.

AMPHORARIVM vinum, apud Proculum, l. fin. ff. de tritico & vin. leg. inquientem, quod si ita esset, legatum vinum amphorarium, aminæum, Græcum, & dulcia omnia. nihil inter dulcia, nisi quod potionis fuisset, legatum putat Labeo ex collatione vini amphorarij. Spieg.

AMPHIBOLOGIA, nota figura. de qua Doctores sub Rubrica, de rebus dubijs, pleraque attigere. Si verbi amphibologia incideret inter actorem & reum, tunc vtroq;, aut altero eorum postulante, vel etiam si iudex animaduertat veritatem non satis constare, nullo pacto interim procedet sub incerto: propter quod meritò totus corruit processus. c. 2. de libel. oblat. Vide Bart. in l. si rem. ff. de rei vend. Spieg.

AMPHOTEROPLON, fœnus nauticum est, cum fœnerator & commeatus & remeatus periculum suscepit. huius meminit Modestinus in l. 1. ff. de nautico fœnore. Heteroplon verò, quum commeatus tantum. Bud. in in Annot. ad l. nihil interest. de naut. fœn. Spieg. Hoc etiam annotauit idem Budæus libro primo, de asse eo loco vbi docet ex Demosthene πρὸς φορμίωνα vsuram nauticam non fuisse menstruam, sed vna in omne tempus nauigationis & negotiationis constitutione taxatam.

AMPLIATIO à Comperendinatione hoc differt, quòd illa libera est, & in Iudicum potestate posita: hæc necessaria, & legis vi atque imperio instituta. illa sæpius fieri poterat, hæc semel tãtùm: illa in id tempus quod Iudicibus placebat alteram actionem differebat, hæc in perendinum diem duntaxat. Prima differentia patet ex Verrina III. vbi Cicero ait, Antea vel iudicari primò poterat, vel Amplius pronunciari. Item, Etiam si lex ampliandi potestatem faciat, tamen isti turpe sibi existiment, non primò iudicare. Item, Cùm hæc omnia tanta contentione, tantis copijs agerentur, tamen tanta vis istius iniuriæ, tanta in isto improbitas putabatur, vt, de Philodamo, Amplius pronunciaretur. Necessariam autem comperendinationem fuisse, illud eiusdem declarat, adimo enim comperendinatum: quod habet lex in se molestissimum, bis vt caussa dicitur, quod aut mea caussa potius est constitutum, quàm tua, &c. Item, Glaucia primus tulit, vt comperendinaretur reus, antea vel iudicari primò poterat, vel Amplius pronunciari. Secunda differentia cognoscitur ex eo quòd Valerius libr. sexto causam C. Cottæ repetundarum accusati septies ampliatam scribit. Et Cicero in libro de claris Oratoribus causam quorundam publicanorum tribus ampliationibus prolatam. In Comperendinatione autem numerum duarum actionum præstitutum fuisse, locus quẽ ex Verrina III. protuli, apertè ostendit. Tertiam differentiam partim verbi notatio quam Pedianus etiam declarat, partim locus Ciceronis in Bruto demonstrat: Vnum, inquit, quasi comperendinatus medium diẽ fuisse. Ex quo intelligitur plures in ampliatione interponi potuisse: in comperendinatione nequaquam. Quod autem vir eruditione singulari præditus, qui Verrinarum interpretes scribit in eo loco, tanquam in luto adhæsisse, duas statuit differentias: de posteriore, quum antiquiorem fuisse Ampliationem scribit (si tamen hæc differentia numeranda est) facilè assentior. In priore nõ possum: vbi ampliationem in Iudicum arbitrio tantùm positam fuisse scribit: Compẽdinationem, in reorum postulatione, & Iudicum potestate simul: & nisi alteruter, aut vterque petisset, de comperendinatione iudices cogitaturos non fuisse. Locus enim Asconij, quo solo firmamento hæc viri doctissimi opinio coniecturaq; nititur, longè aliò mea quidem sententia pertinet. Is autem in argumento II. Verrinæ est his verbis, Expositio consilij sui, vt cum iudicibus deliberatio, videtur inducta: in qua ostenditur certandum cum Hortensio astutia, non vtendo horis omnibus ad dicendum: ad tollendam, si fieri possit, comperendinationem, per testes crimina comprobando. Quibus verbis dici hoc ab Asconio vir doctissimus existimat: Sperabat Cicero causa patefacta & probata, futurum, vt de tollenda comperendinatione à iudicibus impetraret. frustra enim Cicero conatus esset tollere. ac ne conatus quidem esset, si necessaria fuisset. Verùm, vt antè dixi, aliò pertinere locus Asconij videtur. nimirum eò, vt illa calliditate & astutia Cicero vtens qua est vsus, hoc est, simpliciter testibus interrogandis crimina exponens, perpetuam orationem omittens, Hortensio defendendi facultatem priore actione adimeret. quod eo ipso consilio Ciceronem assecutum, Pedianus ipse in extremo eiusdem Orationis demonstrat: Quibus rebus, inquit, adeò stupefactus Hortensius dicitur, vt rationem defensionis omitteret. Et Cicero verrina tertia, Vereter, ne quem nemo prima actione defendere ausus esset, cum ego bis accusare non possem. Item in quinta, Qui testes interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitum os tuum præbere malueris, quamuis & te & patronos tuos ingeniosos esse dicito. Item in septima, Quoniam priore actione vt patroni tui dictitant, noua quadam sapientia, vt omnes intelligunt, conscientia tua testem nullum interrogasti. Item Asconius in secundæ argumento, Qua arte ita est fatigatus Hortensius, vt nihil contrà, quod diceret, inueniret. Item in media tertia, Astutia Ciceronis hæc fuit, vtendo testibus, vt nihil reliqui esset Hortensio, nisi vt eos interrogare posset. dicendi autem facultatem nullam ei dedit, nihil ipse dicendo. Satis apertè, opinor, docuimus, assecutum fuisse Ciceronem id quod contendebat, nimirum, vt comperendinatio tolleretur, non legis permissu, sed astutia & calliditate. Sublatam autem ideo comperendinationem, quia si fuisset comperendinatio, semel atq; iterum defensus Verres fuisset. Nunc autem defensus non est. Itaq, post perpetuam orationem Ciceronis. & quinq; libros pronunciatos, semel tantùm defensus fingitur, quasi vnica actione transactum iudicium ex Cæcilia vel Acilia lege fuisset. Hæc & alia complura in Commentariorum editione altera copiosius: cui ne præiudicium afferatur, in meis quidem optatis, in aliorum autem beneuolentia & comitate positum est. Hot.

AMPLIA-

AMPLIATI rei sunt, quorum damnatio differtur: aut quia coràm sistendi testes sunt, & cum illis committendi: aut quia nondum planè liquet, aut de crimine, aut de pœnæ modo. Bud. in Annot. Sp.

AMPLIATIO, in hoc à comperendinatione differt: quòd Ampliatio certum numerum actionum non habebat: Comperendinatio verò, iteratam actionem in tertium diem, hoc est, perendinum, quod Græci μεταύριον dicunt, quasi post crastinum. Budæus ibidem. Spieg.

AMPLIATIONIS nota, à iudicibus in tabella scribebatur, N.L. id est, non liquet, autor Asconius.

AMPLIOR summa, pro maiore, apud Iustinian. Instituit. Per quas pers. nob. acq. §. Ideoque.

AMPLISSIMVM, quod latissimè patet.

AMPLISSIMVS ordo Senatus est. l. 2. §. 1. & l. 30. ff. ad Velleia. l. 10. C. eo. tit. l. 21. ff. de legat. lib. 3. l. 1. ff. de collusio. deteg. l. 5. C. de excus. tut. l. 4. C. de interdicto mat. Itaque senatuconsulta, Amplissimi ordinis decreta, consultaq; vocantur. l. 2. ff. de his quæ vt indign. l. 15. ex quib. caus. infa. l. 1. C. ad Macedonia. l. 4. C. de excusatio. tuto. l. 3. C. ad S.C. Velleia. l. 2. C. si quis ignor. rem minor. & apud Paul. lib. 4. Sent. tit. 14. Et hoc amplissimorum titulo Consules honorantur. l. 50. ff. de condicio. & dem. l. 1. §. pen. ff. de appellatio.

AMPLISSIMAM etiam potestatem & Amplissimos iudices in constitutioibus legimus. l. 29. C. de appellatio l. 3. C. quando prouoc. non est nec. quo elogio præfecti prætorio ornantur in l. vlt. §. pen. C. de temporib. appellat. Briss.

AMPLIVS non peti, Cautio fuit veteribus vsitata. l. 2. ff. vt leg. nom. cau. l. 14. l. 15. l. 23. ff. rem rat. hab. l. 4. §. 1. ff. de verb. oblig. l. 24. & l. 31. C. de transact. Cic. lib. 1. epist. ad Atti. Is sibi negat à procuratore quicquam scriptum esse. & miratur istam controuersiam fuisse quod ille recusaret satisdari amplius ab te non peti. Idem libr. 13. Epist. ad Serui. Sulpic. Sed duo sunt quæ te nominatim rogo. Primum, vt si quid satisdandum erit, amplius eo nomine non peti, cures vt satisdetur fide mea. Stipulatio autem plerunq; ita plenè concipiebatur, Nô petiturum eum cuius de ea re actio, petitio, persecutio esset, & ratum habituros omnes ad quos ea res pertineret. ff. l. 23. ff. rem rat. hab. Idem Cicero in lib. de clar. oratorib. At vero tibi ego, Brute, non soluam nisi prius cauero Amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petiturum. Verba autem hæc, Amplius non peti, ita accipimus, si iudicio petitum sit: Si autem in ius vocauerit duntaxat, & satis iudicio sistendi causa acceperit, stipulatio non cômittitur. d. l. 15. Briss.

De vi vocis Amplius tractatur in l. 103. §. si ita scriptû, cum seq. ff. de legat. 1. & in l. 54. ff. de legat. 3. & l. 82. ff. de verb. signif. Exempla adscribi possunt ex l. 77. ff. de condicio. & demonstr. l. 17. & l. 33. §. vlt. & l. 34. ff. de leg. 3. Amplius pronuntiabant prætores quæsitoresve cum eo q; sibi de causa non liqueret, iudicium proferebant. Donat. ad illud Terentij Eunucho, liquet mihi deierare, liquet, ait, verbû est iuris, quo vtebantur iudices cum Amplius pronunciabant grauitate causæ commoti. Inde ampliatam causam in Cicero. Valerio, Liuio, Seneca, alijsque auctoribus crebro legimus. Briss.

AMPLIVS etiam sumitur pro expressius in S.C. Macedoniano. l. 1. ff. ad S.C. Maced. Est etiam temporis nota & significat longiori tempore in l. si quando. C. de testibus.

AMPLIVS verbum ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur: sicuti ex contrario, minus solutum videtur, etiam si nihil esset exactum. Paul. l. verbum. 81. de verb. signif. ff.

AMPLIVS verbum insinuare solet digressionem ad similes negotiorum circumstantias. l. qui balneum. §. 1. ff. qui potio. in pig. hab. Prat.

AMPLIVS, aduerbium notæ significationis, quando indicat quantitatem, vel conditionem. Bar. docet in l. si tibi. de leg. 3. quib. adde quæ idem refert in l. iacta. ff. si cert. pet. Est item vbi pro plus, non ineleganter vsurpatur. Spieg.

AMPLIVS & minus, comparatiua quamuis sint, tamen ex subiecto argumento vim comparationis quandoque amittunt, ponitur q; amplius pro toto, minus pro nihilo. Exempla producit Alciat. in comment. de verb. signif. Spieg.

AMPLIVS quàm mihi debes, decem dare spondes? vide Africanum de legat. 1. l. seruus legatus.

AMPVLLARIVS, ampullarum artifex. Est autem ampulla vas olearium quo in balneis ad vnctiones vti solebant, vt, & strigilibus ibi se defricabant, destringebantq; Torneb. lib. aduers. 4. cap. 1.

AMVRCA, sanies, siue succus est ille aqueus, atque niger, qui ex oliua simul cum oleo exprimitur, atq; subsidit. Iam oliua ex quinque substantijs constat, osse, nucleo, sansa, oleo, amurca. Virgil. primo Geor.

Profuit interdum, nigra profundere amurca.

quam Seruius interpretatur olei sordes, sed non exponit quas, cum sint duplices. Nam, vt dixi, quod subsidit oleo, ex oliuarum expressione dicitur amurca. Quod verò post oleum in dolia conditum, quasi secundum purgamentum, Fraces appellantur. Vlp. in l. qui penum. de penu. legat. Aristo ait, notat etiam quæ esui, potuiq; nô sunt, contineri legato, oleum, garum, amurca. Legêdum fortè, muria, pro amurca, quæ non esitatur. Nebriss.

A N

AN, particula duplicem interrogationem denotat, etiam semel posita: secunda, sub audita cum negatione. Instit. de rer. diuis. §. cum ex aliena. & §. ferè. in fin. quib. mod. test. infir. l. an vsufructus. ff. de vsufructu. & similibus nec paucis.

ANACEPHALAEOSIS rerum repetitio, vulgo recapitulatio, vel, vt vertit M. Fabius libr. 6. cap. 1. enumeratio. Hac vtuntur caussarum actores, & aduocati in perorationibus. Hac videtur vsus M. Antoninus libr. 11. περὶ ἑαυτοῦ. Prat.

ANAXOPHTAI qui sint, docet Iustinianus Nouel. constit. 5. §. συνεστᾶσιν. εἰ μή τινες αὐτῶν τὸν ἐν θεωρίᾳ τε καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον, ἰδιάζοιν ἔχοιεν οἰκημάτιον, οὓς δὴ καλοῦμεν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστάς [illegible] id est, iuxta veterem interpretem, nisi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes vitam, remotum habeât hospitium, quos, &c. Hi sunt qui in solitudinem secedunt, quos hodie Heremitas vocamus. De his concilio Calcedonensi ita decretum fuisse refert Gratianus c. qui verè. 16. quæstio. 1. Qui verè, pureque solitariam vitam eligunt digni sunt conuenienti honore. Spieg. Sunt autem diuersi à Monachis anachoretæ seu hesychastæ, de quibus in d. No. 5. obiter fit mêtio, & inde Cedrino ἀναχωρήται diuersa à monasterijs. Hi sunt, vt sup. dictum, qui eremitæ vocantur, & quos Aristoteles ait aut bestias esse aut deos. Quin & in monasterijs in No. 133. tales esse vetantur nominatim, qui habeant proprium latibulum, quòd κελλίον dicitur illo loco, laura. No. Nicephori, κελλία καὶ τὰς καλουμένας λαύρας ἐν ἐρήμοις ὠκοδομημένας. & Suidas, λαύρα [illegible] τῶν μοναχῶν. Cuiac. in expositio. No. Iustin. 5. de Monachis, circa med.

ANAKPIΣIΣ apud Marcianum l. diuus. 6. ff. de cust. reo. & in actis Apost. c. 5. in fin. est veritatis indagatio, testium interrogatio, & quæstio de aliquo facto habita, id est, facta informatio. Lucæ & Marcia. loci se inuicem declarant. Apud Iustinia. Nouel. 142. περὶ τῶν [illegible] versic. ἀλλὰ μετὰ ἀνάκρισιν inquirendi status cognitio est interprete Haloan. cuius versionem videntur probare Agylæus. & Alciat. li. 1. παρέργ. cap. 9. Vide Bud. in d. l. diuus.

ANADEMATA recensentur inter capitum ornamenta muliebria à Paulo l. quamuis. 26. ff. de aur. argent. mund. Alciat. lib. 1. Prætermiss. legit ἀναδέματα. Pandectarum Florent. textum confirmant Hesychius, & Iulius Pollux libr. 5. cap. 6. ille ita ait [illegible]. Hic sic καὶ ἀναδήματα, καὶ κάλυμμα, καὶ καλύπτρα, καὶ [illegible] καὶ πέπλος, καὶ χρυσᾶ πάντα. Vnde putem ἀναδήματα, aurea capitis ornamenta fuisse. Fit etiam mentio apud autorem Etymologici magni, & apud Phauorinum, qui ἀναδήματα idem quod στεφανώματα esse scribunt. Vsurpat & Lucretius lib. 4. Et bene parta patrum fiunt anademata mitræ Ferrandus libr. 1. explicationum capit. 36. existimat idem esse ἀνάδημα quod apud nos redimiculum. nam id valet ἀναδέω quod redimio. Schard.

ANAPO-

ANDROKTASIA dicitur homicidium, Iacobus Cuiac.lib.6.obser.cap.21.sub tit. de occiso infante.

ANAKLHSIS reuerberatio, repercussio. Vlpian. Qui deprimit ædificium, potest luminibus officere, si fortè κατὰ ἀνάκλασιν, lumen in eas ædes deuoluatur. l.si arborem.de seruit.vrb.præd.Spieg.

ANALOGIA est similium similis declinatio, quã quidam Latinè proportionem vocant, vt annotauit Gellius lib.2.cap.25.

ANAGRAPHE, descriptio, vt Cicero, vel vt vulgus, inuentarium. Haloander apud Vlp.in l. fin. de bon. iud.aut.possid.sic ait legendum: Puto & ἀναγραφὴν scilicet facere Repertorium, & non vt vulgata habent exemplaria: Puto creditoribus esse dandam copiam instrumentorum. Inuentarium autem, & Repertorium, voces esse in vsu Iurisc. norunt, quibus textus eorum familiaris est. Spiegelius & Antonius Augustinus li. 4. Emendat.cap.3.

ANALECTAE serui dicebantur, qui reliquias cœnæ, aut ea quæ ceciderant de mensa, colligere solebant, quæ analecta dicebantur, Torneb. libr.aduers.24. cap.33.

ANALOGISTAE, tutores sunt, qui non tenentur reddere rationem tutelæ administratæ. ab ἀνὰ καὶ λόγος, ratio, vt ἀνὰ tollat rationem. Iulian.de administ. tuto.l. quidam decedens, Eos, inquit, analogistas esse volo, Et paulo pòst: Testamentum comprehensum sit, vt analogistæ essent. Nebriss. Sunt qui ἀλόγιστοι legunt hoc loco, vt indicat Alciatus: tametsi magis probat, vt ἀνελόγιστοι legamus. Hinc apparet, Nebriss. corruptum exemplar ferè vbique secutum. In probis codic. lex allegata Vlp. tribuitur. Spieg.

ANALOGOS. Vide Elogij munus.

ANALYSIS Latinè resolutio est, quæ capita rerũ ordine conspicuo discutit, & inueniendis disciplinis accommodatur, suas capiens Theses à catholicis, vniuersalibus, & perpetuis axiomatibus. Taboetius in suo topico Leg. & Ciu. tomo secundo.

ANAPHORAE, id est, relationis varia exempla in iure habemus, cum & ipsa variis modis fiat, vt Alci. indicat lib.4.de verb.sig. Sp.

ANARXIA maius malum quàm tyrannis. Quid autem sit ἀναρχία declarat Cice. in oratio. post reditum ad Quirites: Ego in qua ciuitate nihil valeret senatus, omnis esset impunitas, nulla iudicia, vis & ferrum in foro versarentur cum priuati se parietum præsidio non legum tuerentur & Remp. nullam esse putaui.

ANASTASIA. Vide precor optime Lector, quam etymologiam de hac dictione Albericus afferat, quoniam simillimas illi, quibus abundat volumen eius, intactas relinquam. Hoc ideo hic semel monere libuit, vt c[illegible]oscas sic habere, quod in Nuncupatoria præfati su[illegible]s. Spieg.

ANATHEMATA per[illegible], dicti sunt homines sacri, quorum capita diis inferis dicata sunt: quemadmodum etiam Latini veteres, Sacrum, in malum sensum vsurpabant. Vnde Anathematizare, id est, execrari se ipsum, ac Diis manibus, vt Ethnici loquuntur, deuouere. D. Erasmus in Lucam annotans, indicat dici etiam Anathemata, ea dona quæ dicata diis suspenduntur in parietibus & columnis templi, cuiusmodi nunc visuntur potissimum iuxta monumenta diuorum, statuæ argenteæ, equi aurei, pocula gemmata. D. Hieronymus admonet, Anathema verbũ esse proprium Iudæis, quo extremam detestationem significare soleant. At ex vsu scripturæ, & Ecclesiastico, Anathema est præscisio à Christi corpore. Et fieri anathema, præscindi ab eodẽ. Quæ autoritas Ecclesiæ, hoc est, summis eius hierarchis, rectoribus & pastoribus, in contumaces, & suis iussionibus ac moderationibus rebelles competit. aut. de Eccles. in prin.

ANATHEMATIZO pro anathemate percello. in Constitutio. Nouel. tit. de interdict. colleg. hæret. §. 1. Spiegelius.

ANATHEMATON nomina recenset Pollux lib.1. περὶ ἀναθημάτων, apud quem accipiuntur pro donariis, quæ Deo dicata sunt.

ANATOCISMVS singulorum annorum renouatio, vt vsuræ vsurarum debeantur, quod Iustinus vetuit l.fin.C.de vsur.& l.fin.C.de vsur.rei iud. Ant. Aug. libro 2. Emend.ca.11. Budæum sequutus in l.nihil.de nau. fœno. Cæterùm Hotomannus lib.1.cap.3. de vsuris existimat, non vsuras, sed accessionis accessionem edicto translatitio Ciceronis permissam fuisse exigere, sed vsuras in sortem reponere, quasique vt coalescerent, facere: id quod licitum fuisse ostendit l.tutor qui repertorium.§.si quas vsuras.l.qui negotiationem.§.ex duobus.& §.Quæsitum.ff.de admin.tut.& l.idemque.§.1.ff. mandati.

ANCEPS periurium, Vlpian. eleganter dixit, pro incerto & periculoso. in l.4.de in lit.iur. Prat.

ANCHORA Græcis ἄγκυρα ἱερά, χάλιμος dicta potissimum nauis præsidium est. Vnde nautæ maximam & validissimam anchoram, sacram vocant, quam non mittunt, nisi cum extremo periculo laborant. Vnde natum est Prouerbium: Sacram soluere anchoram, pro eo, quod est, ad vltimum confugere præsidium. falsò autem in vulg.codicib.in l.1.§.1.ff.exerci. legitur anchora, cum in Pandect.Flor. legatur cura, rectè. Prat. Est & altera anchora, qua etiam sereno cœlo, & vbi ob recessum maris, fluctuumq; dimisso velo quiescendum est, vtuntur.

ANCILLA. Serui aut nascuntur, aut fiunt. Nascuntur ex ancillis nostris, hoc est, mulieribus seruis. Iusti. Instit.de iure person.§.serui. Prat.

ANCILLA, mulier serua. Modestinus de leg.3. Seruis legatis, etiam ancillas quidam deberi rectè putant: quasi commune nomen vtrumque sexum contineat. Ancillis verò legatis, masculos non deberi, nemo dubitat. Spieg.

ANCILLA deuirginata, seruus stupratus, apud Paul.in l.fin.de offic.præsid.

ANCILLAE non ideo comparabantur olim, vt parerent, sed vt opera earum vterentur. l. ancillarum. ff. de petit.hæred.

ANCILLA vrbana, vide Vrbana ancilla.

ANCILLARIVS. Lege, Muliercularius.

ANCONES, vasa sunt cubitalia. Paul. de fund. instruct.l.tabernæ: Doliaria, inquit, vasa, ancones, calices, trullæ. ἀγκὼν græcè, cubitus est latinè. Nebriss. Rhenanus Anconem, familiare telum priscorũ Francorum ein Fränckischer Hack/ eleganter describit lib.2. rerum Germanic. Spieg.

ANCONES à Paulo Iureconsul. in l.tabernæ. ff. de fund. instru. enumerantur inter vasa. Et dicitur more Græcorum, cubitus, vel curuus. Hinc à sinus curuitate nomẽ accepit maritima vrbs Italiæ Anchona. Solinus: Anconem quis ignorat à Siculis conditam? Plin. lib. 3. à Siculis Ancon colonia promontorio Chimerico appellata est in ipso flectentis se oræ cubito.

ANCHONES etiam dicuntur, vt scribunt Vitruu. Strabo & reliqui, non solum in promontoriis, sed etiam in parietibus, & hominibus, quædam cubito conflexa, aut in humeros. vt etiam docet Plinius, natural. histor.lib.2.cap.46. Licet mendosi codices pro cubito legant subito: vt etiam animaduertit Hermolaus. Et Anchus dicitur qui aduncum brachium habet, vt exporrigi non possit: Et propterea vasa facta ad hanc similitudinem, Iureconsf. Ancones appellauit. Cotta in Memorabilib. Adde & Turnebum aduersus lib.2.cap.21. & rursum lib.18.cap.23. vbi ancones calices sunt non rotundi, sed in cubitum flexi, & angulum habentes: vnde & illis nomen tributum.

ANDROLIPSIA in lege Draconis recitata à Demosthene κατ' Ἀριστοκράτους est hominis homicidæ prehensio. & ἀνδροληψίαν ius prehendendi apud Iul. Pollucem libr.8.cap.περὶ δικαστῶν ὀνομάτων. quod ius etiam creditori concessum quidam putant. Draconis legem explicui libro Vet. Iurisc.

ANDROMANEIS Euripides mulieres Laconicas appellat, quòd impudica corporum suorum nuditate, multos ad furorẽ turpis amoris & libidinis adigerent.

Nam apud Lacedæmonios Lycurgus virgines omnino nudas proponebat omnium oculis in publicis spectaculis. Quare Chrysostomus quodam loco grauiter admonet eos à dæmonibus impelli ὅταν παρθένους γυμνώσαντες ἐπὶ τῆς παλαίστρας ἄγουσιν ἐπὶ θέαν ἀνθρώπων. Nec placuerũt Hieronymo lauacra in adulta virgine, quòd etiam sola seipsam debeat erubescere. Schard. ex Bald. ad tit. quibus mod. tut. fin.

ANECLOGISTVS, ἀνεκλόγιστος, rationibus reddendis liber ac solutus. Vlpianus l. 5. §. 4. ff. de administrat. tuto. Quidam decedens filijs suis dederat tutores: & adiecerat, Eosque aneclogistos esse volo. Et ait Iulianus, tutores nisi bonam fidem in administratione præstiterint, damnari debere: quamuis testamento comprahensum sit, vt aneclogisti essent. Iidem plerunque dicuntur ἀνεπεύθυνοι.

ANEXETASTOS, rationibus reddendis, siue subducendis solutus. Scæuola l. 23. §. 2. ff. de pecul. leg. [illegible] : Quibuscunque libertatem & legata reliqui, eos ipsos reddendis rationibus solutos esse volo. Alibi autem ἀνεκλόγιστοι appellantur, & ab aliis ἀνευθύνοι, vide proximè supra.

ANEPSIOS. ἀνεψιὸν plærique consobrinum interpretantur, perperam si locum spectas cui adhibetur ea interpretatio. Nam & pro consobrino veteres dixerunt vel Zonara teste in Basilij Epistola ad Diodorum his verbis: πολλὰ χρὴ δὲ ἴσμεν παρὰ τοῦ παλαιοῦ τῶν ἀνεψιῶν ὀνόματι καλέμενοι [illegible]. Alias verò ἀνεψιὸς refertur ad patruum, auunculum, amitam, materteram, ἐξανεψιὸς, ad patruum magnum, & cæteros, μικρὸς ἀνεψιὸς ad propatruum, proauunculum, proamitam, promaterteram. Ἐξανεψιῶν nomine vsus est Menander, sed alio sensu, pro his scilicet qui postea dicti sunt [illegible]. Cuiac. libr. 6. obserua. cap. 6. sub tit. quàm male pleriq; vtantur libris Græcorum Iuris auctorum.

ANFRACTVS. vide suprà Amfractus.

ANGARIA. Ἀγγαρεύω, & Latinis angario, id est, cogo. Matth. vigesimoseptimo: Lucæ decimoquinto: Angariauerunt Simonem quendam Cyrenæum, vt tolleret crucem IESV. Item Vlpianus, lib. 50. Digestor. tit. de priuilegio veteranorum. Naues (inquit) eorum angariari posse, Aelio Firmio, & Antonino Claro Veteranis rescriptum est. Est autem verbum angario, Persicum, vt indicat Suidas. Vnde angaria, penultima producta, est propriè seruitus coacta. Veluti si quis cogitur plus soluere publicanis, quàm liceat, angaria est. Quod videtur rectè intellexisse Accursius dicens, Angaros vox est Persica, significatque nuntium: vnde græci translata voce ad quosuis, angaros appellabant baiulos, & onera subeuntes. Sicque nonnulli hodie rusticos etiam langaros vocant. quod & testatur Alciatus. Vbi procul dubio angariæ, inquit, munera sunt, quæ operis personarum versantur: sicut parangariæ, in quibus etiam aliquid impensæ fit. Itaque, vt idem indicat, omnia munera, quæ à militibus fiunt, etiam non vilia, secundùm Vegetium, vt sunt vigiliæ, stationes, & gestationes in vsum belli, & cætera dici possint angariæ seu perangariæ, quòd necessitate vrgente hæc munera subeuntur. Angarios etiam & perangarios, vt scribit Budæus, nostrates postas vocant, quasi positos, collocatosque certis in locis, & semper in procinctu excubantes. Erat enim apud Persas ἀγγαρήιον δρόμημα, cursus pernicissimus equitum, vt scribit Herodotus. Anchar.

ANGAEVS, ἄγγαρος, operarius, baiulus. Est autem vox Persica. vt scribit Hesychius, σημαίνει δὲ καὶ τοὺς ἐκ διαδοχῆς βασιλικῶν γραμματοφόρους: id est, significat etiam eos, qui regias epistolas alter alteri succedendo ferunt. Hos vulgus postas, quasi positas cursorum stationes appellat. Vnde Angaria, operæ publicè ob negotium aliquod obortum cui celeriter prouidendum est, impositæ. Impp. l. 11. C. de sacrosanct. eccles. Neminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere excusari præcipimus, &c. Quidam in Pandect. Græcis sic legi testantur, ἐπὶ δὲ ἀγγαρεία μὲν ὁ πλόος [illegible] [illegible] ἄγομεν ἴχθυες, ὡς ταχὺς ἐστι. [illegible] παραγγελία [illegible] [illegible] ὅτι τὸ πολλάκις [illegible] [illegible]. Hotomannus libr. 6. Basilicon.

ANGARIA ἀγγαρεία, sunt equorum præstationes ad cursum publicum. Ant. August. not. lib. sing. ad Modest. Pyrrhum sequuto, quo sensu accipitur in l. 2. de quibus mu. vel præstat. libr. 10. C. quale sæpe fieri vidimus belli temporibus apud Gallos, Postæ appellantur Budæo in l. eos. ff. de fals. quod optimè cum Basilicis cõuenit. Postæ enim apud Gallos certis locis dispositæ sunt. Suidas autem definit hoc modo ἀγγαρείαν ἀνάγκην [illegible] [illegible]. Vera quidem est Suidæ definitio, sed generalior. Ait ἀνάγκην rectè, nam munera exhibere compellimur, nisi vacationis. Prat. Iacobus Cuiacius in l. nullus fabricensium. C. de fabricensibus lib. vndecimo inquit: Angariæ sunt iumentorum, vel plaustrorum præstationes. Separantur aliquando à nauibus, quanquam & naues ipsæ aliquando angariari dicantur. l. penultim. ff. de priuat. vet. Gregorius 8. Epist. C. LXIIII. Nauem ab omni angaria exuere festines. Separantur & quandoque ab operis, licet & has angariarum appellatio contineat, vt dixi in l. operarum. C. ne operæ a collatoribus exigantur. libr. 10. & c. Separantur & plaustra in l. 1. supr. de quibus muner. quæ tamen non est dubium angariarum appellatione contineri, vt in formula cessionis in oratorium collatæ apud Marculphum: Nullas functiones, vel exactiones, neque caballorum partus aut paraueredos, aut carrarum angarias. Differentiam autem inter angarias & parangarias vide apud eundem Cuiacium in procemio titul. C. de cursu publico, angariis & parangariis libr. 12. Et definit ibi, quòd sit angaria, qua cursus publicus, parangaria alio uersum, & dicit vtrunque onus à prouincialibus exigi in transuectione armorum, vt ibi latius per eum.

ANGELI mentes sunt incorporeæ, quæ si quomodo apparent, assumptitiam speciem exhibent oculis. Dicuntur viri, non quod vllus sexus sit in angelis, sed quod ea specie sese ostendunt. Porrò spirituum tum bonorum, tum malorum ordinum quorundam tituli proditi sunt, atque etiam propria nomina, vt Michael, Gabriel: quæ in formula iurisiurandi, quod præstari solet ab iis qui officia suscipiunt, legimus in Nouel. Constit. 9. Rabini Hebræorum putant, spiritibus ipsis nomina imposita esse ab Adamo, iuxta illud quod scriptum est Genes. 1. Adduxit Deus cuncta quæ fecerat ad Adam, vt nominaret illa: & quomodocunq; vocauit rem, hoc est nomen illius. Sed præstat de natura Angelorum non altius philosophari, quàm in Canonicis libris traditum est. Scripsit librum de Spiritibus Ioan. Tritemius Abbas, quem dicauit Cæsari Maximiliano, laudabantq; qui id temporis erant Magiæ studiosi. Spieg.

ANGIPORTVS, cuius meminit Vlpianus l. portus. 59. ff. de verb. sign. est iter compendiarium in oppido eò, quòd sit angustus portus, id est, aditus in portũ, Festo lib. 1. quam etymologiam videtur probare Varro lib. 4. ling. lat. Prat.

ANGVLARIVS pro angularis, legitur in l. Rutilia. 69. ff. de contrahend. emptio. Accursius interpretatur, qui multos habet angulos. Sunt qui quadratum, vel triangulum significari eo putent. Reiicienda est alia lectio Anguillarum habens, vel auctore Accursio. Equidem angularium lacum dici eum, qui ex lapidibus quadratis circundatur, putem. Lapides autem quadrati sunt, quos Galli appellant Pierres de taille, cælos vulgo vocamus & ad normam respondentes. Prat.

ANGVILLARIVS lacus, apud Proculum pro anguillarum alumno. in l. Rutilia Polla. de contrahend. empt. Tradunt, anguillas lacustres insuauiores esse marinis, & pluris alimenti. Anguillæ tamen omnes fluuiatiles sunt, sed in mare etiam descendunt: quas ad tricenos quoque pedes longas, in Gange amne reperiri. Plinius & Solinus scribunt, quod & a Massario Fo. obseruatum est. Spieg.

ANGV-

ANGVSTE scribere, est verbis proximis & quasi constrictis compressisque scribere: quod contra magni sui quæstus causa Aduocati hac ætate (& illos secuti iudicialium actorum, nec non contractuum, vt vulgò vocant, scriptores) faciunt. quàm iustè, ipsi viderint, dicit Fr. Syluius. Spieg.

ANGVSTIAE pluraliter tantum dicuntur loca, seu viæ, quæ vix transiri queant. Vlp. in l. 2. si quis caut. Nisi angustiæ, ait, non patiebantur terra iter metiri, vel flumen circumire. Spieg.

ANGVSTICLAVII. Lege, Clauus: Est autem angusticlauium dictum vt & laticlauium, quòd esset tunica angusti claui, de qua Ouid. lib. 4. Tristium:

Curia restabat: claui mensura coacta est:
Maius erat nostris viribus illud onus.

Se enim in equestri ordine substitisse dicit Ouidius & Suetonius patrem suum nondum adeptum fuisse latū clauum significat. Doctiss. Turneb. libr. 1. aduers. cap. 2. Equestris autem ordinis clauus erat angustus, vt latus clauus Senatorij, prout idem annotat libr. 12. aduers. cap. 6.

ANGVSTVS locus, demonstrante Pomponio in l. si tam angusti. de seruit. iter magis, quàm viam recipit, apud eundem in l. penult. ff. de vsu & habit. legimus angustum legatarium, pro eo qui est re tenui atque modica. Spiegelius.

ANIMA, pro vita apud Iustin. §. sunt præterea. Instit. de pub. iud. Sic Iuuenal. de testibus loquens,

Summum crede nefas animæ præferre pudorem. Spieg.

ANIMADVERSIO grauior, item maior, pro punitione & castigatione infamiæ. vt ex Vlpiani verbis patet, in §. 1. l. 1. de offic. præfect. vrb. & Venuleij de offi. procons. Omnis autem & animaduersio & castigatio, contumelia carere debet: neque ad eius qui punit aliquem, aut verbis castigat, sed ad reipub. vtilitatem referri. autor Cicero 2. Offic. Spieg.

ANIMADVERSIONEM seuerissimam apud Iustin. in l. nemo. C. de sum. trin. vltimum supplicium interpretantur. Spieg.

ANIMADVERTERE, pro considerare, colligere, apud Vlpian. in l. 1. de his qui sui vel alien. iur. Quanuis propriè intelligimus aliquid argumentis, animaduertimus sensibus præsenti animo vtentibus. Id Asconius monuit. Significat & animi iram exercere, punire. Vnde animaduersio sæpè pro pœna accipitur. Vlpianus de iniur. l. item apud Labeoné ait prætor. Ne quid insinuandi causa fiat, si quis aduersus ea fecerit, prout quæque res erit, animaduertam. Hinc Animaduersio, pro punitione. Iabolenus ff. de furt. l. meminisse. Extraordinaria, inquit, animaduersione coercendum. Obseruanda tamen differentia, quòd punire, est quorumcunque siue iure, siue iniuria: animaduertere eius est, qui in alterum habet potestatem ordine ac ritè puniendi. l. 3. ff. de iurisd. omn. iud. C. de episc. & cle. l. si quis in hoc genus. Spieg. ex Oldend.

ANIMADVERSVS, apud Paul. pro eo qui supplicio affectus est. Corpora animaduersorum quibuslibet petentibus, ad sepulturam danda. Sunt tamen qui annotarunt id videri dictum licenter, in l. fin. de cadauerib. punitorum. Spieg.

ANIMADVERSIO prætoria, prout quæque res erit, animaduertam: sic intelligendum est, vt plenior sit prætoris animaduersio: id est, vt quidquid eum mouerit, vel in persona eius qui agit iniuriarum actione, vel eius aduersus quem agitur, vel etiam re ipsa, id est, qualitate iniuriæ: non audiat eum, qui agit. Vlpian. in l. item apud Labeonem. §. quod ait prætor. ff. de iniu. Spiegel.

ANIMAEQVVS, est moderatus, & tolerans, & minimè querulus in aduersis. Budæ. in Annotatio. prioribus.

ANIMAL est quod se mouet. Celso l. mouentium. 93. ff. de verbor. significat. Vnde optima ratione quærebat Galenus εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρός, id est, an animal sit quod in vtero est, quod legibus Solonis & Lycurgi comprobat, edito in eam rem libello hac inscriptione εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρός. qua etiam de re edisserit in alio libro, cui titulus est περὶ φιλοσόφου ἱστορίας. Legis autem Solonis verba hæc sunt: εἰ ἀμβλώματος ἡ αἰτία ἐχέτω θανάτου [illegible]. Τὸ [illegible] quam legem ita verti, Qui abortus causa fuerit, pœna mors esto. Qui in vtero est, hæres institui potest. Hanc legem explicui libr. 2. Veteris Iurisprud. l. 103. Huius autem legis ea est ratio, Galeno auctore, nam illi nihil deest, quo minus homo sit. Hanc autem legem accepit Solon ex libris Mosis, vt & alias permultas, vt liquide constat Exod. 21. quam diuinam legem exponit beatus Augustinus in libro quæstionum Noui & Veteris testamenti. & translatitiè in c. Moses. &c. quod verò 32. quæstio. 2. Prat. Porrò Plutarchus duplicis generis animalia refert τὰ χερσαῖα καὶ τὰ ἔνυδρα, aues siue volucres annumerans terrenis animalibus, non marinis.

ANIMALIA gregalia sunt, quæ gregatim pascuntur, & Græcis ἀγελαῖα dicuntur. de his Aristoteles libro octauo, & nono de historia animalium. Animantes ciuiles, inquit Aristoteles, quæ labori communicant: idem quarum opus communi efficitur opera, munusque idem omni est, quod nō omnibus gregalibus competit. Ciuilis generis est homo, apis, vespa, formica, grus: quarum aliæ sub duce degunt: vt grues, vt apes: aliæ nulli subditæ imperio sunt, vt formicæ, & alia innumera penè genera, &c. Præterea cum eadem de Delphinis, hyrundinibusque, quas animantes apibus exæquat Plinius, dici non possint, nempe quod ciuiles nō sint. & cera melleque vsibus humanis non seruiant, meritò placida feraque simul animalia, delphini, hyrundinesque, Beroaldi ratione non erunt. Illud rectè habet apud Beroaldum, scilicet quod Plinius apum mores spectauerit, eorumque ratione nec feras, nec placidas dixerit. Si quis enim earum naturam diligentius intueatur, ac perpendat, in Plinij sententiam haud ægrè pedibus ibit. Nam feræ illæ dici non possunt, quando hominis conspectum non refugiunt, sed placidorum in morem animalium inter homines degunt, præsertim quę assiduo eorum interuentu, qui aluearia curant, delinitæ fuerint: ac etiam si agris, vel sub saxis, aut in arborum cauatis vetustate truncis mellificent, loca auia non quærunt, & inaccessa quasi nullo hominum timore perculsæ, nec visa, aut degustata ab homine mella deserunt, aut aliò transferunt, sed quasi alueis humana arte inclusæ, eodem loco persistunt, ac mitescunt. Columella cap. 3. libr. 10. Nam quanto, inquit, grandior apis, atque rotundior, tanto peior; si verò seuerior, maximè pessima. Sed tamen iracundia notæ melioris, facilè delinitur assiduo interuentu eorum, qui curant aluearia. Nam cum sæpius tractantur, celerius mansuescunt, durantque si diligenter, &c. Quamobrem rectè inquit Portius in comment. ad Glossam 6. §. pauonum, sub prædicto titul. de rerum diuisione. Apum naturam non adeò esse feram, quin mutari possit. Atqui placidæ etiam iure dici non possunt, quandoquidem facto examine, aliquando abscedunt, alioque commigrant, & alueis inclusæ, in syluas interdum aufugiunt, sæuiunt in homines aculeis, eorumque contactum refugiunt. Eadem ferè Delphinorum hyrundinumque natura dici possunt, cum & placiditatis & feritatis argumenta præ se ferant, de qua re latius Maioragius lib. Miscel. 1. cap. 3.

ANIMVS affectum, voluntatem, mentem, cogitationem possidendi significat. l. 1. §. sed furiosus. l. 3. §. Neratius. ff. de acquirend. possess. Animo itaque possidet qui affectum possidendi habet, quique ea mente & cogitatione est vt possidere velit. dicta l. 3. in princi. §. Neratius. Animo possidere desinit, qui affectionem & voluntatem possidendi dimittit. d. l. 3. §. in amittenda. Veluti si quis possessione exclusus timore conterritus accedere nolit, quod vim maiorem vereatur, quodque suspicetur se repelli posse ab eo qui in possessione est. d. l. 3. §. si quis nunciet. & l. 7. & 25. §. vltim. ff. de adquirend. possessione. Itaque possessio facti & animi esse dicitur. l. 1. §. Scæuola. ff. si is qui testamen. liber. quia scilicet factū naturale desiderat & animum pos-

 sessoris.

ſeſſoris. Neceſſe eſt enim ad adquirendam poſſeſſionem eam animo & opinione domini adprehendi. Animum reuertendi deſiiſſe habere animalia quæ ex conſuetudine abire & redire ſolent, intelliguntur, cum conſuetudinem reuertendi dimiſerint. l. 5. §. in ius autem. ff. de adquirend. rer. domin. l. 8. §. penult. ff. fam. erciſc. Briſſ.

ANIMVS. id eſt, quod in animo eſt, nec adparet, declaratur variis modis. Conſuetudine teſtatoris & regionis ex præmiſſis & ſequentib. dignitas legatarij, charitas, ſiue dilectio, neceſſitudo. Hæc collegi ex l. ſi ſeruus plurium. §. fin. ff. de leg. 1. quibus addit ibid. Accurſ. ſcripturæ vicinitatem, & vide Albericum in l. qui iure familiaritatis. ff. de adq. poſſ. Prat.

ANIMOSE liceri apud Paulum l. ſi pignori. ff. famil. erciſc. opponitur adiudicationi, quæ ipſa neceſſaria eſt: de eo igitur accipi debet qui volens citra adiudicationis neceſſitatem emit. Prate. Alij autem interpretantur animoſe liceri, id eſt, nimis augeri precium forte per inuidiam, vt Marthesius in notis ſuis in Iureconſ. reſponſa.

ANIMOSIOR emptor apud Iauolenum in l. ita vt. 36. §. 1. ff. mand. qui cupiditate rei habendæ plus precij offert, quàm res ſit. Prat.

ANNALES memoria publica, monumenta vetuſtatis. Spiegel. Sic autem olim dicebantur libri, in quibus vnius anni geſta atque acta conſcripta erant, ſicuti ſemeſtres dicti ſunt, in quibus ſex menſium reſcripta, vel conſtitutiones deſcriptæ fuerunt. quo verbo vtitur Triphonius in l. pactum. ff. de pact. Schard. ex Aldobrandino. ſub tit. de excuſat. tutor. §. filij. in verbo, in ſemeſtribus.

ANNALES actiones, quod plerunque intra annũ exerceri poſſunt. Vide Inſtitu. de perpet. & temporal. actio. Spieg.

ANNI centum, meta temporis humanæ vitæ. teſte Caio in fin. l. an vſufru. ff. de vſufr. Spieg.

ANNI plurimi, ſunt 30. vel 40. ff. de diuerſ. tempo. præſcript. l. ſi quiſquam. Vide Alber. in dictione, Certi anni. Spieg.

ANNICVLVS quis dicitur, ſtatim ac illuxit vltimus anni dies, etiam ſi nondum eſt completus: Rurſus toto illo die anniculus eſt, vſque ad primum ſequentis diei momentum, quo incipiente, demum & ipſe incipit eſſe maior anniculo, non antè, etiamſi aliquot horis anni naturalis curſum excedit. Vt natus hora ſexta diei Cal. Ianu. anno elapſo, cum primum vidit pridie earundem Calend. ſextam noctis horam, hoc eſt ipſas naſcentes Calendas, dicitur eſſe anniculus, & toto die Calend. vſque ad ſextam noctis ſequentis ſimiliter anniculus appellatur: quamuis poſt meridiem illius diei incipiat maior eſſe, ſi velimus ad naturalis curſus rationem iſta perpendere. At communis conſuetudo loquendi aliud vſurpat: quæ toto illo die anniculum eũ appellat, quia ætates hominum non horis, ſed diebus & menſibus anniſve definit, &c. Connanus lib. 3. cap. 11. num. 3.

ANNICVLVS, dicitur tam de animatis, quàm de inanimatis, quæ ſunt vnius anni: vt, anniculus puer, anniculus agnus, anniculum vinum. Paul. de verbor. ſignificat. l. anniculus. Anniculus, inquit, amittitur, qui extremo die anni moritur. Et infrà: Anniculus, inquit, non ſtatim vt natus eſt, ſed trecenteſima quinta die incipiente, planè non exacta, dicitur. Item African. de legat. 3. l. cum quæreretur. Agni, inquit, qui minores eſſent anniculis. Nebriſſ.

ANNIVERSARIA conditio percipiendi reditus, id eſt, annua, vnoquoque anno vertente. apud Scæuolam. l. 21. §. 6 ff. de annu. legat. Hot.

ANNALIS exceptio. Varro ait tempora duorum temporum eſſe: vnum annale, quod ſol circuitu ſuo finit, alterum menſtruum, quod luna circumiens comprehendit. Sic quoque annus non is ſolus eſt, quẽ nunc communis omnium vſus appellat, ſed ſingulorum, ſeu luminum, ſeu ſtellarum, emenſo omni cœli circuitu à certo loco in eundem locum reditus, annus ſuus eſt. Sic menſis, lunæ annus eſt, intra quem cœli ambitum luſtrat, duodecim verò menſes, annus ſolis, quos luſtrando Zodiacum efficit diebus trecentis ſexaginta quinque. & quadrante, ſeu ſex horis. Secundum autem huiuſmodi annum, annalis exceptio Italici contractus ex priuilegio quodam Italiæ orta eſt. Sicut enim apparet ex circumſtantiis eius conſtitutionis, quã nos de ea habemus, hoc videtur olim Italiæ conceſſum vt, qui cum quopiam in Italia contraxiſſet, illum intra annum non poſſet conuenire, aut cogere ad præſtandum id de quo inter illũ conuenerat. Sed præter quòd iſtud priuilegium pleriſque graue erat, etiam calumnia quadam id reddebant iniquius, cùm interpretarẽtur annum in eo priuilegio computandũ, excluſis diebus feriatis, vtpotè quibus conuenire aliquem non licebat. quare ſublata eſt ea exceptio.

ANNONA. Annona ab anno inclinari videtur, quaſi alimonia. Et eſt prouentus vnius anni, non frumenti ſolùm, ſed etiam aliarum rerum, id quod lectio bonorum auctorum probat. Cicero, Si Epicurus de voluptate corroſus eſſet, putarem annonam in macello cariorem fore. Sic & annonam macelli tranquillus dixit, & Quintilianus annonæ incendium, magnam annonæ caritatem. Etiamſi quid (inquiens) reſiduũ erat, vt carius quidam venderent, ad annonæ incendium ſuppreſſum eſt: id eſt, vt annonæ augeretur precium, ingraueſceretque caritas. Turneb. lib. 12. aduerſar. cap. 31. Hinc annonarius, a, um, quod ad annonam pertinet, vt annonaria prouiſio, & lex annonaria, quam Clodius ſummè popularis tulit: nimirùm vt frumentum, quod antea ſenis æris, ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur. Item annonariæ expenſę, quas Vegetius vocat eas frugum, pabulique ſpecies, quas prouinciales militibus expendunt. Quia verò annona propriè & potiſſimùm frumenti eſt, fit hinc vt aliquando panis capiatur pro annona, & è contrario, præſertim apud Imperatores. Itaque præfectus annonæ (de quo loquitur titulus de officio præfecti annonæ, libro primo Codicis) is eſt, qui frumento, ſeu frumentationi præerat. Et is Sitocomus dictus eſt, & etiam (vt apud Pyrrhum legitur) comes horreorum. Olim is fuiſſe videtur, quẽ & ædilis Cerealis dicitur. de quo ſuprà locuti ſumus. Anchora.

ANNONA, vt iuſto pretio venderetur, Aedilium officium erat vt ſuprà in voce Aediles annotatum eſt. & ideò legimus apud Liuium ad calcem libri primi Macedonici belli, Aediles Curules M. Claudium: & Sext. AElium Pætum binis æris in modios populo diuiſiſſe. Et apud Plinium, M. Seruium T. F. Aedilem curulem olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitiſſe. P. R. per totum annum vrbis anno ſexcenteſimo octuageſimo: cum tamen anno quingenteſimo quinto Appio Claudio Cæci nepote, & L. Iunio conſulibus olei libræ duodecim aſſibus venierint. Præterea (ne longè exempla petamus) Pompon. in l. 2. §. deinde cum eſſet. de origin. iuris, refert ædiles duos, auctore Iulio Cæſare, conſtitutos eſſe, qui frumento præeſſent, quos à Cerere Cereales appellarũt: ſicut & cura carnis ad præfectum vrbis pertinebat. l. 1. §. vltim. ff. de offic. præfect. vrb. Et propterea fortè poſſet corrigi locus apud Papin. in l. ideo condemnatus. 17. ff. de compenſa: dum legitur, quod arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit: vt ſcribamus, auctiorem annonam ædilitatis tempore. Cotta in Memorabilibus. Cæterùm ad illius loci intelligentiam ſciendum: Moris fuiſſe Romæ, vt ob annonæ caritatem curator à magiſtratibus extra ordinem comparando frumento conſtitueretur l. 21. in princip. ad municip. Eoque Feſti illud referendum eſt, Qui rei frumentariæ præpoſiti ſunt Curatores dicuntur. Illud igitur quæſitum eſt: apud Papinianum, an vti compenſatione ædilis poſſit, qui tempore ædilitatis ſuæ arctiorem annonam præbuit, hoc eſt, qui in annonæ diſpenſatione pretium auctoritate ſenatus conſtitutum exceſſit & auxit, eoque nomine condemnatus eſt. Nec quidem dubito, quin per annonæ præbitionem, diſpenſationem annonæ intellexerit Papinianus, ea profectò ratione

ratione,qua præbenda locare & quid præbendum conducere dixerunt veteres.Ræuardus lib.3.variorum,ca.17.circa finem. Vegetius annonarias expẽsas vocat, eas frugum pabuliq; species, quas prouinciales militibus expendunt. Spieg.

Breuiter ANNONAE in speciebus consistunt,veluti frumento,vino,oleo, pane, carne, sale. Cuiac.tit.de annonis & tributis.C.lib.10.

ANNONARII.qui à rusticis esculenta emunt, vt deinde vendant.nomine comprehenduntur venalitiorum,teste Alciato in l. mercis appellatione. 2.de verb. sign.Spiegel.

ANNONAS in constitutionibus accepimus τὰς σιτήσεις,quæ militaribus palatinisq; officiis,ex eorũ qui possessiones tenebant,collatione erogabantur. l. 1. & toto tit.de annonis & tribut.lib.10.C.Briss.& tit.de annonis & cap.administ.& eorum aff.

Atque eo modo ANNONAS ciuiles accepimus in l.14.C.de sacrosanct.eccl.l.vn.§.cum autem.in fin. C.de rei vxor.actio.l.12.C.de hæred.instit.l.6. §. his illud. C. de secund.nuptiis. quæ & panes ciuiles dicuntur in l. vltim.§.præterea.C.de iure doti. & Nouel. 88.Et apud Iulia. Patritium, tit. Quibus pœnis subiecti sunt, qui rem immobilẽ venerabilis loci comparauerunt. Hinc annonaria collatio in l.1.C.de præsc.30.an.l. Annonarius titulus.l.pen.de fid.instrum.libr.10. C. Ridiculus est autem Suidas,dum annonas dictas tradit quasi μετὰ τὰς νόννας διδομένας.Briss.

ANNONARIA præfectura.l.1.C.de off. præf. vrbi. quæ & Annonaria potestas dicitur. in l.12. de pistorib. in C.Th.Briss.

ANNOTARE,vel,vt in Pandect.Florent.scribitur Adnotare,est notare requirendum reum: quemadmodum apparet ex l.4.§.reus capitalis.ff.de re militari. & l.1.§.Diuus.ff.de iure fisc.l.1.& l.2.& l.4.in fine. ff. de requiren.vel.absen.l.1.C.eod.tit.l.6. ff. de custod.reor.l.1. C.si penden.appel.mors interuener. l. 6. C.de accusati. Hoc autem edictis propositis fiebat,quibus reus adesse iubebatur,vel litteris ad magistratus loci in quo consistebat reus missis, vt ei innotescere posset se esse requirendum adnotatum.l.1.§.1.& l.4. ff.de requiren. vel absen.Interim verò bona obsignabantur: quæ intra annum recipiebat:post annum si neque responderet, neque haberet qui se defenderet, tunc in fiscum bona cogebantur.l.vlt.ff.de requir. vel absent.Briss. Annotauit verò id ante eum Duarenus lib.1.disputationum, ca. 8. Id verò genus loquendi non à iuris authoribus modò, sed ab aliis quoque vsurpatur.Plinius lib.10.epistol.ad Traian.de Christianis scribens: Fuerunt alij similis amentiæ,quos,quia ciues Romani erant, annotaui in vrbem remittendos.

ADNOTARE,alio sensu in l.1.ff.quando appellandum sit Præses dicitur, qui notat in tabulis sibi videri quem deportandum, idque Imperatori scribit. l. 6.§. præsides.ff.de interdictis & relegatis.Suetonius in Caligula, cap. 27. Cùm ad saginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotauit.Et sic adnotatus in l.1.§. 1.ff. nihil innou.appella.penden. dicitur is,quem deportandum præses adnotauit,vel de quo deportando principi scripsit.Briss.

ADNOTARE insulas in l.1.§.hi quib.ff.de legat. 3. pro adsignare.Briss.& Duar.lib.1.disp.ca.8.

ANNOTATIO quandoque rescriptum principis significat propria eius manu subscriptum, vt ostendit Nouel. Maior. de homicidio casu fact. Sic in l.10.C.de sacrosf.eccl.l.1.C.si nupt.ex rescripto pet.l.3. C. de præscript.30.annor.l.2.de quibus munerib.lib.11. C. l. 7.de omni agro deser.eo.l.1.de bonis vacant.lib.10.C.l.vnic. de his qui à principe vac.l.5.de itinerib.munien. C.Th. Et ita à rescripto, pragmaticaque iussione annotatio separatur.l.vn.C.de monopol.l.vlt.in fin.de petit. bon. subl.lib.10.C.l.vlti.de nauibus non excus. lib.11. l.23.de decurio.lib.10. Briss.

ANNOTATIO aliàs breuem seu priuatam scripturam sine testibus factam significat,qua quis sibi debitorem adscribit.l.5.& l.7.C.de probat. l.vlti. C.de conueniendis fisci debit.lib.10. Briss.

ANNOTINUM,& quod ad annonam pertinet. vt annotinæ naues,quibus annona comportatur, & quod est vnius anni,dicitur

ANNOS non in totum compleuit.Vlpia.in l.1.§.de postuland.

ANNUA bima,hoc est, singulis annis duo reditus nomine.Scæuola in l.cum quis decedens.in prin.ff. de leg.3.Falso autem legit Accursius annua bima, pro duobus annis. Olden.

ANNUA,bima,trima die. dare decem promittis: hoc est tempore vnius, duorum,trium annorum. l.si legatum.de annu.legat.Si legatum,inquit I.C. sit relictũ annua,bima,trima die,triginta forte, dena per singulos debentur annos, licet non fuerit adiectum, æquis pensionibus.& probat ibi Vlpian.idem ius esse,si testator decem,trima die legauerit.Quod nota. Non solum autem annua,bima,trima die dicere solebant veteres, sed etiam annuo,biennio,triennio.Pomponius de manumiss.testam.l.si ita,inquit, fuerit scriptum in testamento:Stichus seruus meus, hæredi meo mille nummos annuo,biennio,triennio,si soluerit. liber esto : nõ potest is seruus,nisi triennio præterito,liber esse.Spie. Fuit autem valde frequens hæc legandi formula. Itaque & Vlpianus l.30. de legat. 1. Vulgarem vocat hanc clausulam : Quas pecunias legaui, quibus dies appositus non est,eas hæres meus annua, bima, trima die dato.Balduinus.

ANNUA stipulatio,num vera sit.Bart. disserit in l. si seruus communis.§.cum seruum.ff.de stipul.seru. Annuæ verò pensionis materiam, Guido Papa non inutiliter tractat in quæstionibus. Spieg.

ANNUA præcisè dicuntur, quæ plenè Annua cibaria:vnde tit.lib.33. de annuis legat.Iuuenal.

Sunt quæ tortoribus annua præstent.

Seneca lib.de Element.1.Massiliæ parricidam cõtinuit: & annuum illi præstitit, quantum præstare integro solebat.Hotoman.

ANNUATIM, aduerbium, nisi probetur idoneis autoribus,quidam recipiendum negant.

ANNUI reditus pecunia parentis empti, quorum commoda & alienare & hæredibus transmittere possunt filij,reputantur eis in legitimam. l.omni modo. §. imputari. C.de inoff.testam.Spieg.

ANNUM continuum intelligimus qui constat ex 365.dieb.cõtinuis.l.ita vulneratus.§.æstimatio.ff.ad legem Aquil.l.cum hæres.§.Stichus.ff.de statu liber.l.anniculus.1.ff.de verb.signifi.Cicero de nat.Deor.Circuitus solis orbium V.& LX.& CCC. quarta ferè diei parte addita,conuersionem conficiunt annuam. sic legendum. Anniuersarium annum satis nouè dixere Impp. in l.4.C.de suscept. Annum verò vtilem dicimus, qui constat ex 365.diebus vtilibus.& ita in annalibus actionibus,quæ annua præscriptione excluduntur, semper annum accipimus:Cuiac.in πραγματείᾳ de diuers. temp. præscript.& termi.cap.10.

ANNUUM dicitur Salarium certum in annos singulos alimentorum causa: vt Iuuen.Satyr.5.

Tortoribus annua præstant.

Connanus lib.8.cap.11.num.6.

ANULI quidam signandi causa habebantur, qui & signatorij appellantur.l.74.ff.de verb.sign.l.25. §. ornamenta.ff.de auro & argen.de quibus in l.22.§. si ab ipso. & §.si signum.ff. de testamentis.l.12.C.eodem tit. l. 16.§. 1.ff.de testam.milit.l.79.§.pater pluribus. ff. de legat. 2. Alij ornatus causa habebantur. l. 25. §. ornamenta. & l. penult.ff.de bon. damnator. Cæterùm Anulos aureos solis ingenuis ferre licuit : quemadmodum Isidor.lib. 20. Etymologiar.scribit. Proinde liberti vt ingenuitatis munia saluo patronorum iure consequerentur, ius aureorum anulorum à principe impetrare solebant. l. 10.§.patronum.ff.de in ius vocan.l.44.ff.de excusation. tutor.l.33.§.1.ff. de conditio.& demonstrat.l.42. ff. de adult.l.3.ff.de bonis libertor.l.11.de Senatuscon.Silaniano.Anulis autem aureis donati in Equestrem ordinem transcri-

transscribebantur, vt subiecti auctorum loci indicant. Asin.Pollio lib.10.Epist.Ciceronis, Fecit, vt ipse gloriari solet, eadem quæ C.Cæsar ludis, quos Gadibus fecit. Herennium Gallum histrionem summo ludorum die anulo aureo donatum in quartumdecimum sessum deduxit: tot enim fecerat ordines equestris loci. Tranqu. in Vitellio ca.12. Prouincia dein accepta mansit, ac primo imperij die anulis aureis donauit super cœnam, cũ mane, rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset se verissimè talem equestris ordinis maculã: Hoc ius à Modestino δίκαιον χρυσῶν δακτυλίων appellatur in l.14.ff.de exsat.tut.

Annvs cœptus pro completo habetur.l.qui filiũ. §.1.ff.ad S.C.Trebel. Etenim fauoris ratio supplet tempus, quod alioqui in natura nõdum completum est. Annus cęptus pro completo non habetur.l.non putabam. ff.de cond.& demonstr.Spieg.

Annvs continuus est, in quo dies ad momentum reputantur, nullis agendi obstaculis interim exceptis. vt in vsucap.l.namq;.§.1.ff.de vsucap. Spieg.

Annvs extremus, extrema pars anni, quæ apud nos est Decembri mense, cum duodecimus apud antiquos esset Februarius. Ideo eo mense Terminalia festa celebrabãtur, quòd is dies extremus esset anni: de quibus, si placet, vide Ouid.lib.Fastorum 2.

Annvs litium. Seruius in illud AEneid.2.

Si omnes vno ordine habetis Achiuos.

Idque audire sat est: iamdudum sumite pœnas.

vno ordine, inquit, id est, vno reatu. Dicebantur autem in ordinem causæ propter multitudinem, vel tumultũ festinantium, cum erat annus litium. Iuuenal.

Expectandus erit qui lites inchoet annus. Hoto.

Annvs. Priscis illis temporibus non vnus omnibus annus fuit. Nam vt scribit Plinius togatorum doctissimus, lib.7. Naturalis historiæ, capite 48. Annum alij æstate vnum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuére. Quidam Lunæ senio, vt Aegyptij. Itaque apud eos aliqui & singula millia annorum vixisse produntur. Id quod & post eum recensuit Diuus Augustinus libro de Ciuitate Dei 15.cap.12.& ante vtrumque Diodorus lib.1. Bibliotheces. quæ varietas etiam ex nostris, qui ab eis literas habuerunt, sapientes fecit aberrare. Iberis annus quadrimestris vt plurimũ est, rarissimè solaris. Contrà Chaldæi, cùm in antiquitate disciplinarum suarum vtantur menstruo, in cæteris semper solarem se intelligere fatentur. Plutarchus in Numa Pompilio. Quidam, inquit, ex Barbaris trium, ex Græcis autem Arcades quatuor: Acarnanes sex mensium anno vsi sunt. AEgyptiis menstruus annus fuit, deinde mensium quatuor, vt aiunt: quare qui vel nuperrimè eam regionem incoluerint, vetustissimi videntur esse, annorumque incredibili multitudine in familiarum deductionibus differunt: quippe qui menses in numerum annorum collocent. Romanis quoque ab initio annum fuisse decem mensium multis coniecturis probat, duosque à Numa fuisse additos, scilicet Ianuarium & Februarium. In qua etiam sententia Ouidius fuit, statim circa initia, libro primo Fastorum.

Tempora digereret cum conditor vrbis, in anno

Constituit menses quinque bis esse suo.

At Numa nec Ianum, nec auitas præterit vmbras

Mensibus antiquis addidit ille duos.

Gellius quoque libro tertio Noctium Atticarum, capite decimosexto scriptum reliquit, fuisse, qui existimarent, Homeri tempore, sicut Romuli, annum fuisse non duodecim mensium, sed decem: in eam opinionẽ adducti, propter versus Homericos, quibus Neptunus alloquitur puellã à se recenter cõpressam, lib.11.Odys.

χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ

τέξεις ἀγλαὰ τέκν' ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ

Id est:

Nunc gaude dilecta: at cum se euoluerit annus,

Illustres (neque enim sunt vana cubilia diuûm)

Natos nixa dabis.

Solinus Collectaneorum cap.3. Annus (inquit) apud AEgyptios quatuor mensibus terminabatur: apud Arcades tribus: apud Acarnanes sex. In Italia apud Lauinios tredecim: quorum annus trecentis septuaginta quatuor diebus ferebatur. Subditque, quod de Romanis suprà ex Plutarcho diximus. Macrobius quoque libro 1. Saturnaliorum, cap.8. Anni certus modus apud solos AEgyptios fuit. Annum Arcades suum tribus mensibus explicabant, Acarnanes sex, Græci reliqui trecentis quinquaginta quatuor diebus annum proprium cõputabant. Diuus autem Augustinus libro de Ciuitate Dei 12.cap.10.cum Solino ac aliis ferè consentiens, dicit apud AEgyptios annum quatuor mensibus finiri. Censorinus in eo libro, quem de die natali ad Cerellium scripsit, In AEgypto ait, antiquissimum ferunt annum bimestrẽ fuisse: deinde à Bihone, aut vt alij, Pherone rege quadrimestrem factum: nouissimè Arminon ad tredecim menses & dies quinque produxisse. Item in Achaia Arcades trimestrem annum primum habuisse dicuntur. Cares autem & Acarnanes, semestres habuerunt annos inter se dissimiles, quibus alternis annis augescerent, aut senescerent. Ante hos Xenophon quisquis is est, in eodem libro de AEquiuocis: neque enim ei conuenit cum Xenophonte Socratico: Annus, ait, diuersus est. Etenim AEgyptij vtuntur anno quandoque menstro, sæpè bimestri, non raro trimestri, sæpè quadrimestri, nonnunquam solari. Et hæc quidem de anno ciuili, quem sibi populi, siue gentes pro arbitrio constituerunt. De naturali autem, siue solari, aut vertente, & de magno, siue mundano, & alijs differentiis, multa apud eosdem autores scripta comperies, quæ non duximus huc transponenda. Et apud nos quoque de ipso anno naturali videbis in l.ita vulneratus. §. æstimatio.ff.ad legem Aqui.& in l.3.§.minorem.ff.de minorib.& in l.cum hæres.§.Stichus si hæredi.ff. de statu liber. vbi scribitur, annum constare ex continuatis diebus trecentis sexaginta quinque. & in l.cum bissextũ, & iterum in l.anniculus non statim.ff. de verborum significat.& Doctores in illis ipsis locis, præsertim verò Alciatus in dicta l.cum bissextum, & in c. quadragesima, & ibi gloss.de consecr.distinct.5.gloss. & Doctores in c.quæsiuit, extr.de verbor.signific.& in c.si propter. in verbo, primi anni, de rescript.libro 6. Archid. in c.si Papa, de priuileg.eodem libro sexto. Luc.de Pen.in l.siue ex Prætoriano. colum. prima & secunda. C. de execut.& exactio.libro duodecimo, Aluarot. in §. his consequenter, columna tertia, versicul. nota annum, titul. hic finitur lex. & in c. primo, columna secunda, versicul. nota militem, titulo quo tempor. miles. Philip. Franc.in c.quàm sit.§.electus.colum.1.de elect.in 6. quibus locis videbis multas quæstiones ad hanc anni mentionem pertinentes, quas breuitati cõsulentes prætermisimus loca designasse contenti. Sed & nostrates alias annorum species, ne id omittamus ponunt, scilicet vt sint alij vsuales, alij ceremoniales, alij legitimi, vt videre poteris apud Archid. Ioan. Andr. & Dom. in d.c.si propter. de rescrip. libro sexto, neque enim in illis diutiùs immorari decreuimus. Tyraquel. in tract. retraict. lignagier.§.1.glo.10.

Annvs. quidam auspicantur eum à Natali Christi, quidam à Kalend.Ianuar. quidam à die Paschæ, quidam a festo Annunciationis. Atque ex hac re sæpenumero captio nascitur parum attentis, quam varietatem expediret tolli è rebus mortalium, vt rectè sentit Erasm. Lege Alciatum in l.cum bissextum. de verb. significatio. quibus adde quod tanta fuit olim etiam in Ecclesia eius rei cura, vt Cyrillus affirmat in Synodo constitutum esse, vt quatenus Alexandrinus Episcopus significaret Romano certum æquinoctij diem, propterea quòd in schola Alexandrina eo tempore adhuc florebant cœlestium motuum studia. Romæ verò nõ perinde nota erant. Spieg.

Annvs Bissextilis, vide annus apud. infra.

Annvs apud Romanos variè obseruabatur, vsque ad tempora Caij Iulij Cæsaris, qui omnem rationem temporum vagam adhuc atq; incertam, ordine diffiniuit,

bit, Suetonio & Plinio auctoribus. Nam annum in trecentos sexaginta quinque dies extendit. Julian. in l. si ita vulneratus. §. 2. ff. ad legem Aquil. Respexit autem Cæsar ad cursum Solis, qui totidem diebus & quadrante, cursum suum conficit. Et ne huic dierum numero ad annum constituendum quadrans deesset, voluit, vt quarto semper anno, Sacerdotes, qui mensibus ac diebus fastis & nefastis præerant, vnum intercalarent seu interponerent diem, videlicet eodem tempore quo antea totus Mensis intercalari solebat, hoc est ante quinque vltimos dies mensis Februar. idq; bisextum appellari iussit. Vnde iam nunc quartum quemq; annum dicimus bisextilem. Quia duobus cõtinuis diebus bis dicimus: 6. Kalen. Martias, duos dies pro vno computãtes. Vt sit bisextum, quasi bis sextum. Old.

ANNVS vtilis, trifariam dicitur: primò, si actor habet experiundi potestatem: item si reus præstet sui cõueniendi facultatem: & tertiò, si iudicis copia adsit. l. 1. ff. de diuers. & temp. præscr. Sp.

ANNVS quinquagesimus olim apud Hebræos ex lege Mosaica, vocabatur Iubileus, quo tempore vnusquisque ad possessiones, & libertatem, familiamq; suam, quam ob necessitatem alienasset, nec posset soluere, gratis admittebatur. Num. 25. Old.

ANNVERE quo sæpius I. C. vtuntur. vt in l. 1. §. si quis ita interroget. ff de verb. oblig. est cum nutu, hoc est capitis signo aliquid affirmamus, vnde & annuere pro concedere vsurpatum. Virg. lib. 10.

Annuit his Iuno & mentem lætata retorsit.

Corra. d. §. si quis ita.

ANOMALAM, hoc est, irregularem, & innominatã exceptionem, interpretes appellant, quæ nec peremptoria, nec dilatoria sit. Quanquam hoc non esse verũ, Zas. studiosè obseruans proprietatem sermonis veterum I. C. alicubi tradidit: quia non inuenitur eiusmodi exceptio. Spieg.

ANOBATEYTOS in Iustiniani constitutione l. fin. C. de nouat. id est sine nouatione.

ANQVIRERE pecunia & capite veteres dicebãt, pro mulctam irrogare, vel ad populum ferre de mulcta vel capite alicuius, vt eam populus aut iubeat, aut antiquet. Liuius lib. 8. Capite anquisitum ob rem bello malè gestam de Imperatore nullo, &c. Idem li. 26. Cùm Tribunus pl. bis pecunia anquisisset, tertiò capitis se anquirere diceret. Idem lib. 6. Sũt qui Duumuiros, qui de perduellione anquirerent, creatos, auctores sunt. Hotom.

ANQVIRERE veteris iuris verbũ quærere & informationem facere significat Liu. 4. Belli punic. Seu legibus, seu moribus mallet, anquireret. Prat.

ANQVISITIONES intelligimus, cùm diligenti peruestigatione aliud circumquærimus, quod & Ver. Flaccus probauit. Hinc etiam annus deductus est ab ipso temporis circuitu, vt ex Capitone Atteio refert Macrobius: quoniam An, pro Circum veteres posuerunt: vnde An terminos, circum terminos & Ansanctum, & Ambire pro circumire: quæ Grammaticorum cõmẽtarijs peruulgata atque detrita sunt. vt annotauit Petr. Crinitus lib. 1. ca. 14. de honest. discip.

ANSA, est qua quippiam prenditur ac tenetur. Pau. in l. in rem actio. §. 2. de rei vendi. Veluti, inquit, si quis statuæ suæ brachium, aut pedem alienum adiecerit, aut scypho ansam, vel fundum. Hæc vox per metaphoram varias adagiorum formas præbuit. Plautus in Persa: An non vides hanc ansam quærere? id est, captare occasionem rescindendæ, irritandæque pactionis. Cicero in Lælio: Quo plures det sibi tanquam ansas ad reprehẽdẽdũ. Ansis vasa tenẽtur. Et Aræ primò ansæ dictæ sunt, quòd teneantur à sacrificantib. Varro auctor. Epictetus in Enchiridio suo scripsit, Vnicuique rei binas esse ansas: alteram, qua teneri possit: alteram, qua non possit. Cætera in Chiliad. Erasm. Spieg.

ANSITARIA, expunge peregrinam dictionem, & repone, Amphitapa, in l. vestis. de aur. & arg. leg. intelligeq; vestes vtrinq; villosas. Sic. n. corrigit Alci. teste, Marinus Brixiensis. Quod ait Vlp. Ansitaria quid velis, ingenuè fateor me planè nescire. Bayfius inquit, in de re vestiar. putatque, vt Marinus reposuit legendũ, Amphitapa. Sed quid si stragulam institoriam legamus; quod in Par. Alc. annotauit. quibus in officinis institores se induunt. Spieg.

ANSVLAE vocantur lingulæ coriaceæ, quibus adfibulatur ipse calceus ne folleat indecenter. Auth. Ioã Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Lampridium lib. 8.

ANTAPOCHA. ἀντάποχη, seu antapocha, propriè chirographus, quo debitor fatetur debitum creditori, aut quo quis se obligat. Quandoque etiam antapocha significat cõfessionem, quam debitor creditori facit in præstationibus annuis oppidò necessariam propter præscriptionem.

ANTAPOCHA. Apocha est professio solutæ pecuniæ. Antapocha est exemplum apochæ subscriptum à debitore & creditori datum, & hanc esse veram definitionem antapochæ probat l. plures. C. de fid. instrum. si modò, vt auctores sunt libri scripti, deleantur hæc verba, (vel antapocham suscipere) quam Iacobus & Fulgosius sequuntur. notat. An. Contius in addit. marginali add. l. plures. Apocha debitor ꝓbat se soluisse, vt creditoris actionẽ nõ excludat. Antapocha creditor probat sibi reditus, pensiones, vsuras solutas fuisse, vt præscriptionem temporis summoueat, vel vt repellat colonum sese in libertatem asserentem. Apocha securitas etiam dicitur & ἀμεριμνία & ἀπόδειξις sæpissimè in Nouellis & in libris Basilikῶν. Petronius Arbiter in Satyrico: Redde mihi apodixim defunctoriam, id est, remissionem senilis ætatis. Cassiodorus 11. Meritò testimonium solutionis securitas dicitur, de quo non solùm animus, sed substãtia communitur. Dicitur & Recauta in Nouell. 130. vbi Græci vertunt ἐντάγματα non minus malè quàm delegatores [illegible]. August. de cura pro mortuis, vbi esset, recautum, quo illa cautio vacuata fuerat indicauit. Posteriores dixere Euacuatoriam in formulis Marculphi ab euacuanda obligatione, vt quandoq; Græci, ἐκκενωτικήν.

ANTALLAGMA, accipitur pro permutatione. Significat etiam rem, quæ more veterum in permutationem datur. Alciat. l. Labeo. 19. ff. de verb. sign.

ANTANAKLASIS apud Vlpianum l. si arborem. 17. de seru. vrb. præd. ff. refractio luminis. A. August. lib. 4. Emen. cap. 16. significat reuerberationem. Prat. Vide suprà ἀνάκλασις.

ANTE idem significat quod præ & in conspectu esse vt quod dicimus ante pedes, ante oculos positum, vt sua natura nõ quidquid præcedit quantumuis longo interuallo sed quod proximè præcedit dicatur ante esse. Cicero ad Atticum: Crucior cum eum quẽ ante me diligo, video. id est nullum alium plus me quam illum diligo. Connan. lib. 6. cap. 3.

ANTE, particulam ad initium referri scribit Alciatus l. anniculus 132. §. ante. ff. de verb. sign.

ANTE etiam exclusiuè significat l. qui ante. 13. ff. de verb. oblig.

ANTE, inclusionis nota est Vlpiano d. l. qui ante. l. cùm stipulatus 113. ff. de verb. oblig.

ANTE diem decimum Kalendarum, formula, decimus dies significatur Anton. August. lib. 4. Emend. cap. 6. Iacob. Cuiacio acutissimi ingenij viro in l. qui ante. 13. ff. de verb. oblig. Prat.

ANTE iudicium acceptum, est ante litem contestatam ex verbis & sententia Pauli l. ampliùs. 15. ff. rem rat. hab. eodem & sensu accipitur apud Labeonem. in l. qui concubinam. 29. §. 3. ff. de legat. 3. idque per Constantini constitutionem l. 2. ibi. statim. C. vbi in rem actio. non igitur ante iudicium acceptum in d. §. 3. inci. si hæres. sumitur pro sententia vt autumat Accursius ibidem. & ante sententiam, vt credidit Albericus. Nec moueor Pomponij responso l. si rem, quam. §. fin. ff. de euicti. Nam hic quocunque tempore, vt causę adsit denuntiari potest. Illic vt iudicium in se susciperet. Vel apud Labeonem res euicta erat apud Pomponium nõdum. Scio Bartol. in d. §. si hæres. hanc ἀντινομίαν diluisse,

vt apud Pomponium fit titulus onerosus putà emptionis, apud Labeonem, titulus lucratiuus. Tu rem expende. Prat.

ANTE Kalendas stipulatus similis ei est qui Kalendis stipulatur l. qui. 13. ff. de verbor. oblig. Bartol. & Alciatus in l. 1. §. creditum. ff. si cert. pet. multa varia de hac voce, antè dixere, quorum verba huc non transcribo: ab ijs pete.

ANTE omnia. id est, antè, quàm ad alia procedatur l. ante. 13 ff. de probat. & l. penult. ff. de alim. & cibar. legat, Azo. in Summa. C. quand. ciuil. act. crim. præiudic. Prat.

ANTE, Post, Mox, & cætera id genus, certam ferè temporis formam non recipiunt. teste Dn. Oldendor. Spieg. Adde præterea quòd hæ dictiones antè & pòst, sunt earundem virium & naturæ, seque mutuò respiciunt, vt latè docuit Tiraquellus in rep. l. si vnquam. in verbo & postea, num. 14. nam & quamuis. C. de reuocá. donat.

ANTE calendas, & post calendas, idem posse significare, Alciatus demonstrat in Comment. ad l. anniculus. de verb. sig. Spieg.

ANTE decimum diem Calen. significat vndecimá, si de futuro loquar: post decimum diem significat vndecimam, si de præterito agatur. auctor Alci. in d. l. anniculus. Spieg.

ANTE diem 3. Non. annotante Manutio, veteres dicebant, id est die 3. ante Non. Nam cum dicitur, 3. Non. concisa locutio est: quę integra esset, si diceres. 3. die ante Non. qua non admodum vtebantur antiqui, sed eius loco, Ante diem 3. Non. Spieg.

ANTE diem tertium pro nudiustertius accipi videtur compendiosa locutione, quasi dicas ante diem tertium finitum. Hinc Gellius Ciceroné natum esse ait ante diem tertium Nonas Ianuarij lib. 15. cap. 25. qui vt ipse de se scribit natus fuit tertio Nonas Ianuarij. Duaren. l. qui ante Kalen. 13. ff. de verb. oblig.

ANTE id tempus significare, quod præcedit actú, post verò id tempus, quod subsequitur, Doctores concludunt. Quæ sententia in actu momentaneo expeditum intellectum habet. Sed & in actu tractum habente, idem est. vt cum dico rem factam ante bellum, intelligitur cœptum. Vide Alciatum, in l. 2. ff. si cert. pet. Spieg.

ANTE cœnam in cœnarũ conuiuijs lautissimis primi ferculorum missus ante cœnam dicebantur, qui & iterabantur interdum: secunda fercula, ipsumq; velut solidum cœnæ, cœna. Turne. lib. 17. aduers. cap. 10.

ANTAE populi Istri fluminis accolæ, congeneres Sclauinis, quos in Romanas prouincias incurrentes Iustianus per Childibium ducem repulit, & post aliquot annos duce germano sororis suæ filio, ad internecionem ferè deleuit, vt meritò ab eis nomen Antici vendicauerit. Quapropter Haloander noster (quem fata ante diem nobis præripuere, non sine, vt candidè fatetur Alciat. insigni studiosorum iactura) rectè in titul. Iustiniani, pro Attico Anticus restituit. in quo bis erratum vulgo esse idem Alciat. ostendit. c. 3. lib. Parer. 5. Flauij cognomentum, de quo inf. in litera I. Haloander non agnoscit. Spieg.

ANTE. Aliàs ante causam cœptam. l. 3. §. iudicio tutelæ. ff. de contrar. tute. Aliàs ante causam finitam. l. in insulam. §. fructus. ff. sol. matr. l. 2. in fin. & ibi Barto. ff. si cert. pet. c. cùm tu. de testib.

ANTE aditam hæreditatem, sic accipere debemus, antequàm vel ab vno adeatur hæreditas. Nam vbi vel vnus adijt, cõpetit libertas. Paul. l. cùm hæres. ff. de statu liberis. Oldend.

ANTECESSORES sunt iuris Doctores, magistri, & professores: quod & Hesychius his verbis docet. ἀντικήνσωρ ὁ τοὺς νόμους μιμαθκώς. Horum fit mentio in constit. omnem. in procem. Pandect. & l. 2. §. quæ omnia. C. de veter. iur. enucl. Hoc titulo cohonestati fuere Theophilus Institutionum Iustiniani paraphrastes, & Iulianus patritius Nouellarum Græcarum eiusdem principis fidus interpres. Antecessor etiam accipitur pro iudice præcedenti & priore apud Paulum l. edictum. 55. ff. de iudicijs. Prat.

ANTECESSORES etiam Tranquillo in Vitellio dicuntur præcursores. Gallis. *Auantcoureurs*. Alciat. lib. 3. dispunct. cap. 12. de interpretatione huius verbi dubitat, sed eam verissimum esse neutiquam ambigendum, vt ij scilicet antecessores dicantur, qui publicè iura profitentur, id quod manifestè probatur ex inscriptione prooemij. ff. in quo Imperator pręcipit formam, modum & methodum docendi. Nam scribitur epistola illa Theophilo, Dorotheo, Theodoro, Isodoro, Anatolio, Thallælæo, & Cratino antecessoribus. Sed omnem dubitationem submouent verba eius epistolæ, paulo post principium ibi. Sed cum vos, & omnes posteà professores legitima scientia constitutos etiam hoc oportuerat scire, quid, & in quibus temporibus tradi studiosis necessarium credamus, vt ex hoc optimi atque eruditissimi efficiantur, ideoque præsentem diuinam orationem ad vos præcipuè faciendam existimauimus, quatenus tam prudentia vestra, quam cæteri antecessores, qui eandem artem in omne æuum exercere maluerint, nostris regulis obseruatis, inclytam viam eruditionis legitimæ possint ambulare. Idem etiam deprehendi potest ex verbis Iustiniani in l. secunda. C. de veter. iur. enucl. ibi. Et Dorotheum virum illustrem & facundissimum antecessorem, quem in Berytiensium splendidissima ciuitate leges discipulis tradentem, propter eius optimam opinionem & gloriam ad nos deduximus, participemque huius operis fecimus. Et paulo pòst, Necnon & Cratinum virum illustrem & Comitem sacrarum largitionum, & optimum antecessorem huius almæ vrbis constitutum. Nam in vrbe Constantinopolitana, & in oppido prædicto Berytiensium iura publicè docebantur, vt legitur in §. hæc auté tria, in promœ. ff. nec dissentio ab accuratissimo Holoandro, eos dictos esse à præeundo discipulos, & quasi porrecta manu in penetralia iuris deducendo. Id enim significare verbum Græcum, à quo deducitur illa dictio Græca paredri clarissimum est. Est ergo translatiuè formatum, & per Metaphoram à præeundo, in quo significatu diximus paulo ante magistrum accipi eum, quem vt exemplum sequimur in re aliqua. Cæterum vir doctissimus Hadrianus Turnebus libro 8. aduersariorum capite 19. antecessores homines legum peritos & iuris dici existimat, etiamsi non sint professores, ab honore. quòd alijs qui ius non didicere antecedant, sic Apostolorum principes, Tertullianus antecessores vocat, vt libro quinto, aduersus Marcionem quam Paulus sciret se non in vacuum cucurrisse, quam dexteras ei darent antecessores. & libro primo tunc primum cũ antecessoribus apostolorum conferebat. Balduinus in procemio Institutionum existimat hanc vocem effictam imitatione Græcorum apud quos προηγεῖσθαι per metaphoram significat, præeundo & docendo deducere discipulum in alicuius artis penetralia, quasi dicas προσολογεῖν &c.

ANTECESSOR, prior magistratus, cui alter successit: qui alibi Decessor dicitur. Cicero. semper Prior. Paulus l. 55. ff. de iudi. Edictum quod ab antecessore datum est, in numero trium edictorum connumerari debet planè, licet omnis ab antecessore numerus finitus sit, solet successor vnum edictum dare.

ANTEPILANI Liuio dicti hastati & principes in legione, quod essent ante triarios. qui Pilani vocabantur. vt Varro de ling. Latin. docet: quem refert & sequitur doctiss. Torn. lib. 11. aduers. cap. 27.

ANTESTARI quid sit, demonstrat Acron his verbis in Serm. Horat. libr. 1. Sat. 9. Denunciantes litem antestatos habebant, quibus præsentibus conueniebat, ita vt aurem illis tertiò vellerent. Solebant enim testium aures tenere, & ita dicere: Memento quòd tu mihi in illa causa testis eris, quod est Antestari. Aliter, olim qui antestabantur, auriculam contingebant. Ideoque poeta ait, *Libenter auriculam obtuli*. Tangens autem auriculam his verbis loquebatur, licèt antestari? si ille respondisset, licet: iniectióe manus aduersarium suũ in

judicium

iudicium trahebat. quòd si antestatus non esset, & manum iniecisset, iniuriæ reus constitui poterat. Plautus in Persa, Leno ad Satyrionem parasitum. Nónne antestaris? & parasitus, Tuane ego causa carnifex Cuiquam mortali libero aures atteram? Aliter: Antestari, id est, teste vti, quòd iudicij causa volo manum inijcere. nam hæc erat consuetudo, si quis vadato non paruisset, ei aduersarius aliquem de præsentibus antestabatur, id est, tangebat eius aurem, & dicebat, licetne antestari? si respondisset ille, licet: tunc inijciebat vadatus manũ in eum qui non paruisset, & ducebat in iudicium: aliter si iniecisset manum, iniuriarum poterat accusari. Hæc Acron, & Porphyrio ferè in eandem sententiam. Horatius eo loco.

Et quo tu turpissime! magna
Exclamat voce: & licet antestari? ego verò
Oppono auriculam, rapit in ius.

Plautus in Curcul.

Licet antestari? M. non licet.

Ph. Iupiter te malè disperdat miles, intestatus viuito.

Et sic quidem aliud nihil in effectu significare videtur antestari, quàm testibus [illegible], vel, vt Plautus ait, testes facere, quando actor in reum manus inijcere volebat. Plaut. in Curcul.

Ne facias [illegible], neque equidem tibi debeo quicquam.

Quin & Caius cum de illis ageret, qui neque sequuntur, neque ducuntur, in rerum manus inijci solere, rerum manibus teneri scribens, indicare visus est: Solutũ, inquit, non intelligimus eum, qui licet vinculis liberatus sit, manibus tamen tenetur, l. 48. de verb. sig. Quod si antestatus non esset actor, & manum iniecisset, iniuriarum, vt existimat Acron, reus cõstitui poterat. Hinc illud Plauti in Curcul.

Hoccine pacto indemnatum atq; intest atum me arripi?

Nec immerito, qui enim non reluctantem trahit, aut rapit, vim inferre videtur. Proinde ne sine iusta causa sic in aduersarios sæuirent actores, lege constitutum reor Decemuirali, vt qui sine antestatione in reum manus iniecisset, iniuriarum posset conueniri. Nec vero huius antestationis solennitas in tantum ab aliorum testimoniorum iure discedebat, quin vt à testimonijs reliquis, sic ab antestatione serui repellerentur, Plaut. in Curcul.

Seruon' antestari?

Ph. Vide. C. Hem, vt scias me liberum esse.

Porro vt quis in ius raperetur, non semper opus antestatione fuit: nam si reus improbus esset, & intestabilis, vt sunt, lenones, fures, & id genus alij, sine antestatione ad prætorem rapiebatur: id quod doctissimus præceptor meus Hopperus in eruditissimo suo de iuris arte lib. 3. annotauit. Vtilius siquidem erat, plagiarios, & fures priuata manu, ciuiumque concursu ad prætorem sine antestatione rapi, quam sub prætextu securitatis tranquillitatisque publicæ, tergiuersationi, rapinis, plagijs, aut furtis indulgere. Quod cum ita sit, mirum nemini profecto videri debet, in improbos huiusmodi homines manus etiam sine antestatione inijci consueuisse. Sic Lyconidem adolescentem aulæ quadrilibris furem suspicans Euclio, in ius rapere visus est voluisse, apud Plaut. in Aulularia.

Nisi referes.

L. Quid tibi ego referam?

E. Quod surripuisti meum.

Iam equidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.

Nam quòd nullam hic superstitum optauerit præsentiam Euclio, quòd nullum viatoris implorauerit auxilium, hinc potest probabiliter argui, communi iure, in eum quem furem esse non dubitabat adolescentem manus inijcere Euclionem potuisse. Similiter in Persa, cum in Dorpalum lenonem manus inijceret Saturio Parasitus, interrogatus à Lenone, anne antestaretur, respondit:

Tuane ego causa carnifex
Cuiquam mortali libero aures atteram.
Qui hic commercaris ciues homines liberos?

Rursus in Rudente, cum Labrax leno à Pleusidippo in ius vocaretur, sic eum interrogabat Pleusidipp.

Rapier hinc obtorto collo mauis, an trahi?
Vtrumuis opta dum licet.

Cumque se neutrum velle leno respondisset, subiecit statim Pleusidippus:

Abi sanè ad littus curriculo Trachalio,
Iube illos in vrbem ire obuiam ad portum mihi,
Quos mecum duxi. qui hunc ad carnificẽ trahant,
Ego hunc scelestum in ius rapiam exulem. Age ambula in ius. L. quid ego deliqui? Et paulò post:

Obsecro subueni mi Charmides, Rapior obtorto collo. Ch. quis me nominat? L. Viden' me vt rapior? Ch. Video, & inspecto lubens. L. Non subuenire mihi audes? Ch. Quis homo te rapit? L. Adolescens Pleusidippus. Cæterùm si honestior esset persona quàm vt eam rapi conueniret (erant enim qui in ius vocati, duci, aut rapi, ne medio quidem antestationis poterant, vt ex epigraphe l. 48. de verb. signi. colligimus) diem ei dicebat, eamque promissa pœna, quam multã Plautus appellat, datisue, ni prædia possideret, vadibus, vel pignore dimittebat. Plaut. in Capt.

His diem dicam, irrogabo multam.

Nam quod lege cautum fuisse diximus, in ius vocati, vt irent, prætor illud edicto sic est interpretatus:

In ius vocati vt eant, aut satis vel cautum dent.

Quod enim certos prętor sessionem haberet dies, quibus postulationibus, quibus etiam cognitionib. vacaret, libro 1. Variorum demonstrabimus. Manus in aduersarium inijciendi opportunitate actores fraudari diutius prætori iniquum videbatur. Proinde concessit agere volentibus aduersarios suos Vadari, hoc est, in ius vocare, vt in pœnam stipulantibus actoribus promitterent, aut satis, vel cautum aliquo modo darent, prædiaue possiderent, manus iniectionem paterentur, & medio antestationis, vel ad prætorem, si is postulationibus operam daret, ducerentur: vel si alijs negotijs occupatus esset Prætor, in carcere proxima postulationũ die iure sistendi causa adseruarentur. Plau. in Persa.

Vadatur hic me.

P. Vtinam vades Desint, in carcere vt sis.

Quod etiam de his, qui neque sequuntur, neq; ducuntur, Caius annotasse visus est, d. l. 48. de verb. signif. Ac ne eum, inquit, intelligimus solutum, qui in publico sine vinculis seruatur. Per publicum enim carcerẽ siue custodiã intelligi, illud Plauti in Amphit. liquido demonstrat. Ita Peregrè aduenien s, hospitio publicitus accipiar. Ræuard. ca. 5. ad ll. 12. Tab. & ante eum Iacobus Cuiac. lib. 7. Obseru. cap. 16.

ANTIADES & paristhmia Græcis dicuntur, quæ sunt Latinis tonsillæ. & sunt inflammationes circa eas partes, quæ mela, id est poma, à recentioribus verò amygdalæ appellantur. Celsus lib. 7. cap. 12. Tõsillas, quæ post inflammationem induruerunt, Græci Antiades appellant. Galen. lib. 6. Decameridon, Hortulanum, inquit, ab vulua, & antiadibus & paristhmijs suffocationem patientem. Idem verò lib. 10. de medicina simplici. paristhmijs, siue faucibus vuluę, & antiadibus. Vlpi. libro 21. titu. de ædil. edict. l. quæritur. Et si quis habeat antiades & si antiades sunt, quas existimo, id est, inueteratas, & quæ iam discuti non possunt, vtrobiq; mendũm est: Antiachæ pro Antiades. Accurs. faucium tumores exponit, non tamen dicit quos tumores: quòd verò subdit, vt scrofulæ, omnino falsum est, cum scrofulæ sint apud iuniores medicos, quæ ab antiquis dicũtur Chœrades Græcè, Latinis Strumæ. Nebriss. Vide & Rhodig. lib. 4. cap. 2.

ANTICVS cur Iustinianus dictus. Vide Anthæ populi. suprà.

ANTICATEGORIA, recriminatio dicitur, siue mutua accusatio. Et fit, aut quum litigatores idem crimen inuicem tentant, aut aliud atque aliud. Bud.

ANTIXRISIS quid sit docuit Alci. lib. 2. dispunct. cap. 3. & ex eo Spieg. post vtrumq; Cuiac. lib. 1. ca. 35. obser. Appellant autẽ I.C. ἀντίχρησις, cum conuenit, vt pecunia debitor vtatur, fruatur, & creditor loco vsurarũ percipiat

Atque tempus ipsum tandem afferet, vt impunitum sit ei non parere. Connan. lib. 1. ca. 10. num. 9.

ANTIQVARIVS qui verbis ab vsu remotis vtitur, quive vetustissimos auctores scrutatur Suetonio in August. ca. 68. Iuuen. Satyr. 6.

Ignotosq; mihi tenet antiquaria versus.

ANTIQVARII etiam erant qui bibliothecæ codices componebant, vel pro vetustate reparabant vt docent Impp. Constitutio. l. 2. in princi. Th. de stud. lib. vrb. Rom. lib. 14. C. T. quo etiam sensu accipiuntur in l. hac parte. 10. C. de proximis sacr. scrin. Prat. Cuiacius autem inquit, Antiquarij sunt librarij siue scriptores librorum d. l. 2. C. Th. Sido. Apollinaris lib. 9. licet antiquarium moraretur in siccabilis gelu pagina. Ausonius in Epist. ad probum P. F. P. oblata per antiquarios mora. Cuiac. in d. l. hac parte vide autem & Turnebum lib. aduersariorum 18. cap. 28.

ANTIQVIOR dicitur charior, & potior Paulo l. postliminium. 19. §. transfugæ. in fin. ff. de ca. & postli. quo etiam sensu sæpissimè inuenitur apud classicos rerum scriptores. Cicero, Antiquiorem (inquit) Deiotaro fuisse laudem & gloriam, quàm regnum & possessiones suas.

ANTIQVVM ius apud iuris auctores variè accipi, spectarique liquet ex subiectis. Nam interdum pro iure gētium quod cum humano genere natura prodidit Gaio l. 1. ff. de adqu. rer. do. §. singulorum. Institu. de rer. diuis. Antiquum ius etiam dicitur, quod ex legibus 12. Tabul. descendit l. in rem. 24. §. tignum. ff. de rei vindic. quę antiquæ leges adpellātur, siue antiqua lex Vlpiano l. 1. §. 1. ff. de noxa. & diuo Antonino Imp. l. 1. C. de excep. Dicitur & antiqua prudentia. l. penult. in fin. C. de constit. pecu. At in l. Gallus. 29. §. si eius. ff. de lib. & post. antiquum ius accipitur pro eo, quod legem Velleā præcessit: id quod de iure a Gallo inducto accipit Accursius ad Gallum. quod & Bartol. & Baldus, & Iason probant. Idem videtur sensisse Alciatus ibidem, & res ipsa docet. Apud Vlpianum verò in l. 1. §. si nemo. & l. 2. §. si mater. ff. ad S. C. Tertyl. accipitur pro eo iure, quod Senatusconsulta Tertylianum & Orphitianum præcessit. Sed an hoc de 12. Tabul. intelligendum est? an de posteriore? & de 12. Tabulis accipiendum putem cum Accursio ad dict. §. si nemo. Apud Celsum in l. pater. 19. in final. ff. de leg. 2. ius antiquum sumitur pro legibus 12. Tabul. Accursio interprete. Sunt qui putent accipiendum pro eo iure quod est ante legem Iuliam & Papiam: quo etiam modo sumendum aiunt in Epitome Vlpiani titul. 17. & 18. In Papiniani responso l. Seia. §. final. ff. de don. cauf. mort. significat id ius quod Seueri constitutionem præcessit. In l. 1. in fin. ff. si quis à par. man. sit. iuris antiqui nomine querelam inofficiosi significari aiūt. Accurs. ius alimentorum interpretatur. Prat.

ANTIQVITATIS nihil ignorandum est. Insti. de te stam. §. 1. cum hoc pugnat quod ait Imperator, veteris iuris prolixitatem scire, non est necessarium. l. vnica. §. & hoc locum. C. de caduc. tollen. Conciliatio: vt quod vel tollitur, vel reformatur. non sit incognitum, oportet ea in parte antiquitatem nosse. d. l. vnic. §. & cū triplici. Ad declarationem vel confirmationem iuris antiquitas vtiliter inuestigatur. l. ideò quia. & l. seq. ff. de legi. alioquin ad definitionem causarum, antiquitas iuris abrogati, nullo modo est alleganda. l. vnic. in prin. C. de lat. lib. tol. Prat.

EX ANTIQVITATE temporis, cuius initium nō apparet, introducitur consuetudo, quæ habet vim legis, & constituti l. 1. §. fin. & l. 2. in prin. ff. de aqu. & aqu. plu. arcen. l. hoc iure. §. ductus. ff. de aqua cotid. & æstiu. Talis antiquitas non minorem habet vim in suo genere, quàm iussus Imperatoris, vt ait Andr. de Isernia. tit. quæ sint regal. in vsib. feud. Prat. Antoninus & Seuerus quoties in libris legitur, mendum est insigne pro eo quòd esse debuit. Antoninus & Verus, tum ex codicibus illis vetustis Florentinorum, tum etiam ex ipsa tēporum historia.

ANTIQVITAS Romanorum intelligenda est de tempore, quod Constantinum principem antecessit. Enimuerò quæ in nouissimis libris C. leguntur, nihil ferè antiquitatis redolent. A recentioribus nanq; Græcorum morib. sumpta sunt: & ob id magna ex parte nō intelliguntur. Olden.

ANTIQVITATEM accipere oportet, ab introductione 12. Tabularum, ad tempora vsque Iurisconsulto rum, qui vniuersum ius quotidie in melius reformarunt. l. 2. §. deinde ex his legibus. & §. post origin. ff. de orig. iur. Nou. de his qui nupt. iter. §. atque hoc primu. Const. 22. Old.

ANTIQVVM ius in l. liberos. C. de collat. quod antecessit constitutionem Anastasij. Antiquum ius in l. vnic. C. vnd. vir & vxor. intelligitur Accursio interprete de l. vnic. ff. eod. Equidem de lege Romuli accipiendum putem. Hic enim ita lege cauit: Filia, vti patri, ita defuncto viro, hæres esto. Halyc. lib. 2. Prat.

ANTISTES à Iustiniano in §. nos autem. Institut. de Attiliano tutore dicitur Episcopus, quod primus illius diœcesis sacerdos sit. Sūt enim apud antiquos Antistites primarij cuiusque templi sacerdotes, & ita accipiendi sunt in l. si quenquam. & in l. decernimus. C. de episc. & cleric. Alibi autem sacræ legis antistites appellarunt Arcadius & Honorius Impp. sacræ legis primarium doctorem sicuti Diocletianus liberalium studiorum antistites appellauit in l. 1. C. de decret. decur. lib. 10. ex Aldobrand. d. §. nos autem. Adde Gellium lib. 13. cap. 19.

ANTONINVS à senatu Pius est cognominatus, inquit Iulius Capitolinus, vel quod socerum fessa iam ętate manu præsente senatu leuauerit, vel quòd eos quos per malam valetudinem Hadrianus occidi iusserat, reseruauit. Hic quum annos viginti quatuor imperasset, morbo perijt, anno ætatis suæ septuagesimo, & quasi adolescens desideratus est. Eiusque singulari virtute, & incredibili quadam pietate factum est, vt ad quamplurimos Imperij successores, nullo licet sanguinis vinculo iunctos, nomen Antonini velut hæreditarium transiret. Quo nomine etiam Imperatores quosdam prænominis cognominisque loco vsos esse ex diuersis antiquitatum monumentis constat. Siquidem post obitum Antonini Pij fuisse nomen Antoninorum tam amabile testis est AElius Lampridius, vt qui eo nomine non vteretur, mereri non videretur Imperium. Vnde etiam nonnulli & Seuerum & Pertinacem, & Iulianum Antoninorum prænominibus honorandos putant. Vnde posteà duos Gordianos patrē & filium Antoninos etiam cognominatos falso traditum est. Non enim Antonini, sed Antonij. vt ex numismatibus constat, dicebantur Gordiani. Sed aliud est, inquit Lampridius, quum Prænomē adsciscitur, aliud quum ipsum nomen imponitur. Nam Pius verum nomen Antonini habuit. cognomen Pij. Marcus verum nomen verissimi habuit, sed hoc sublato atque abolito, non prænomen Antonini, sed nomen accepit. Commodum autem Marcus Antoninum appellauit, atque ita in publicum edidit diem natalis sui. Iam Caracallam Bassianum, Antoninum appellatum satis constat, vel somnij causa, quod Seuerus viderat, quum sibi Antoninum successorem prædictum sensisset. Anno demum XIII. Antoninum dixit, quando ei Imperatoriam dicitur addidisse potestatem. Hæc Lampridius: adijciens insuper, Getam & Diadumenianum Antoninos etiam appellatos fuisse. Ræuardus lib. 3. cap. 10. Variorum.

ANTOMOSIA propriè dicebatur iusiurandum rei sicuti actoris ἀντωμοσία Isocrates tamen περὶ τοῦ ζεύγους etiam de actore dixit ἀντόμνυσθαι. & Isæus orator de actore & reo vicissim iurantibus ait, μελλόντων ἡμῶν ἀντόμνυσθαι. Sch. ex Bald. ad tit. de pœn. tem. litig.

A P

APAMAEA. Apamæa Bithyniæ, colonia fuit Romanorum, de qua in l. 1. ff. de censibus, l. vltim. C. de diu. præd. & Plinius libro quinto, cap. vlti. inquit: Intus in

Bithyniæ

Bithynia Colonia Apamæa. Cuiacius Obseruat.lib.1. cap.18.

APAROYRISMOS idem quod adæratio, quæ est taxatio precij. Cuiac. in l. lege repetita. C. de erogatiõe militaris annonæ lib.12.

ABE, apud antiquos dicebatur, prohibe, compesce Festo lib.1.

APENIANTISMOS annuum exilium pœna erat cædis inuolu...ariæ apud Græcos, cum interim ab aliquo locuplete homine, cædis perpetratæ expiamentũ quæreret, qui eam commiserat. Quòd si quem ex consanguineis eius qui interemptus erat, exorare & placare semel potuisset, nulla erat cædis inuoluntariæ pœna, vt scribit Demosthenes πρὸς μακάρτατον. Eaq; venia & misericordia propriè dicebatur αἴδεσις quam etiam humaniores quiq; facilè tribuebant. Schar. ex Bald. in Instit. de leg. Aquil. §. vt vim.

APER, porcus syluestris, animal propter conuiuia natum, iuxta Satyrograp. Triphon. vsufructuarium, inquit, venari in saltibus vel montibus possessionis, probè dicitur: nec aprum aut ceruum, quem ceperit, proprium domini capit, sed fructus aut iure ciuili aut gẽtium, suos facit. l. 62. ff. de vsufruct. Spieg.

APERIRE viam est ad veterem altitudinem, latitudinemq; restituere Vlpian. l. 1. in princ. ff. de via pub. & itin. publ.

APERIRE parietem dicitur, qui fenestram, vel ianuam in eo facit Paulo & Scæuolæ. l. penul. & vlti. §. fin. ff. de serui. vrb. præd. Sic aperire partem cœnaculi eodem sensu dixit Alfenus l. habitatores. ff. loc. Prat.

APERIRE refugia in l. si cuius. 13. §. sed si ædium. ff. de vsufruct. Aperire puteum l. fluminum. 24. §. fin. ff. de dam. infect. est fodere puteum. Prat.

APERIRE sulcum l. qui duo. 29. ff. de seruit. rustic. præd.

APERIRE Nonio est erigere, & ostẽdere. Prat.

APERIRE scelus, furtum, coniurationem, adulterium: pro detegere, patefacere. Sp.

APERIRE tabulas ille videtur, qui naturaliter aperit, siue signatæ sint, siue non sint ligatæ, sed tantùm naturaliter clausæ. Et ita in edicto quo Prætor aperiri testamenti tabulas vetat ante quæstionem de familia habitam, hoc verbum accipimus. l. 3. §. quod ad causam. cum sequentib. §§. ff. ad senatuscons. Silania. Si in duobus exemplaribus scriptum sit testamẽtum, alterutro patefacto apertæ sunt tabulæ: sed & si sua natura patefactæ sint, apertæ videbuntur. l. 10. ff. quemadmodũ test. aperiant. Quòd si quis testamentum fecerit & exemplum, exemplo aperto nondum apertum est testamentum. Aliter atque si authenticum patefactum sit. l. vltim. ff. eodem. Sic Apertura tabularum in l. 31. §. 1. ff. de excusationibus, l. 3. §. vltim. ff. de hæredibus instituendis. l. vlti. ff. de mortis causa donationib. l. 21. l. 31. ff. de conditio. & dem. l. 58. §. testamento. de admin. tut. Et Apertura codicillorum in l. 86. §. 1. ff. de legat. lib. 1. l. vlt. §. vlt. de legat. lib. 2. Briss.

APERTVRAM, pro apertione, vel ipso aperiendi actu, vsurpauit. I. C. in l. 3. ad Sylan. quum inquit, Omnis enim apertura prohibita est. Apud Vitruuium quasi os quoddam in ædificijs intelligitur. Spieg.

APERTVM ius Cicerone & Quintiliano autoribus id est, quod clarum & indubium est. Varium autẽ quod in opinionibus Iureconsultorum vagatur, quod & controuersiam appellant: à contrarietate opinionũ. veluti à varietate varium, & Interpretes dubium, licet ineptius dicunt de quo latius Salomon. in §. respõsa prudentum. Inst. de iur. nat. Spieg.

APHILIS quo Modestinus vtitur in l. Spadonẽ. ff. de excus. tut. puberem significat sed minorem viginti quinque annis, cui non tutor sed curator datur vt Suidas & Phauorinus docent: quod etiam tradit Constãt. Harmen. lib. 1. tit. περὶ ἀνήβων καὶ ἀφηλίκων.

APHOSIOSEOS vel ὁσίωσιν ποιεῖν τι, hoc est, ad verbum, pietatis & sanctitatis causa facere aliquid Latini perfunctoriè, aut defunctoriè, & leui brachio dicũt, nõ verè, neque ex animo, vt ex Budæo annotat Connan. li. 7. cap. 3. nu. 3. Vsus est his verbis Modestinus l. 2. qui petant tutores. & in l. scire oportet.

APHTHAE, medicis sunt oris vlcera, quibus præcipuè infestantur infantes. Vnde Aphtiphum volunt dici, qui eiusmodi vexetur affectione: & ob id apud Vlp. in l. item Offilius. de AEdil. edict. hanc vocem esse reponendam, qua Iurisconsultus linguæ locutionisq; prauitatem attigerit. Atypum autem Budæus legit, quod magis probandum, suffragante Noric. textu, & non satis expedito plectro linguæ vtẽtem, ab etymologia vocabuli intelligit. Scholiolum verò, præposterè loquentem exponit. Porrò Rhodiginus, si diuinare permittimur, inquit, malim Athyrophanam, vel Athyrotum substituere, quibus festinata nimis in loquendo celeritas significatur. Spieg.

APICES iuris, hoc est, subtilitates, summum ius, stricta iuris ratio, quæ bona fide agenti non conueniunt: vt eximius æquitatis cultor Vlpia. dixit, in §. quædam. l. si fideiussor. Mandati. Hinc dubio procul emanauit vulgatum illud, Disputantem in re liquida nõ esse audiendum. de quo latius differit Barto. in l. confessus, ff. de custod. reor. Spieg.

APEITHEIA, qua voce Iustinianus vtitur in Nouel. 97. morositas est quædam qua quis cõtumaciter resistit rogantibus, & sibi persuaderi nõ permittit: vitiũ crudelitati contrarium. de quo lege cap. 8. lib. 4. Parer. Alciat. Spieg. Adde Gellium lib. 19. cap. 12.

APISCI, pro Adipisci. Vlpia. l. 40. ff. de donat. int. vir. Quod adipiscẽdæ dignitatis gratia ab vxore in maritum collatum est, &c. Vlpian. l. 25. §. 3. ff. de hæred. petit. Quòd si ab initio quidem iustam causam habuit apiscendæ possessionis. Paulus l. 1. §. 2. ff. de acqu. & amit. poss. Apiscimur autem possessionem per nosmetipsos. vt l. 3. Et apiscimur possessionem corpore & animo. Hermogenianus l. 15. ff. de Carb. edic. Hæc bonorum possessio, si satisdatum sit, non tantùm ad possessionem apiscendam, sed ad res etiam persequẽdas prodest. Hot.

APPLICATIONIS ius Turnebus Aduersariorũ libr. 24. cap. 32. ab Atheniensibus ortum esse arbitratur, apud quos peregrini se alicui opulento ciui in clientelam dabãt, dicabantque, quod in Palliata Comœdia imitatus est Terentius, cum in Eunucho scripsit, Vna est domus, Thais patri se commendauit in clientelam & fidem: Nobis dedit se. id Athenienses appellabant νέμειν προστάτην. qui autem ad Patronum se nõ applicaret, in iudicium vocabatur, quod dicebatur ἀπροστασίου. Apud Romanos autem patronos habebant, clientes, liberti, municipia, coloniæ, prouinciæ: etiam qui ciuitate ab aliquo donati fuerant, eum à quo donati fuerant, patronum habebant, & eius nomen gerebant. Succedebant ab intestato patroni libertis, si suos hæredes non haberent: sed etsi testamẽto facto decessisset libertus, nihilque patrono reliquisset, aut minus quàm dimidiam partem bonorum reliquisset, contra tabulas testamenti, vt ait Vlpianus, dimidiæ partis bonorũ possessionem ei prætor dabat. Idem etiam ius valere volebãt, in ijs patronis, ad quos se peregrini applicabant, qui tamen propriè patroni non erant, sed tanquam patroni. Idem in ijs, qui ciuitate aliquos donauerant. Cicero in Verrem: Caius Sulpitius Olympus fuit: Is mortuus est C. Sacerdote prætore, nescio an antequam Verres præturam petere ceperit. Fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatem adijt: possedit Sacerdote prætore sine vlla controuersia. Posteaquam Verres magistratum inijt, ex edicto istius. quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filio sextam partem hęreditatis ab Ligure petere cepit. Apud Vlpianum dimidiæ partis bonorum petitio datur patrono: apud Ciceronem sextæ. Quo ex Ciceronis loco satis apparet, non item vt in bonis libertorum, sic in eorum, qui ab aliquo ciuitate donati fuerant, de successione confessum & receptum ius fuisse: quod idem de iure applicationis existimandum arbitratur: Meminit & idem Cicero li. 1. de oratore: Quid, quod item in Centumuirali iudicio certatum esse accepimus? qui Romam in exilium

lium venisset, cui Romæ exulare ius esset, si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatoque esset mortuus, nónne in ea causa ius applicationis, obscurū sanè & ignotum, patefactum in iudicio, atque illustratum est à patrono? Applicationis etiam meminisse videtur Terentius in sua Andria cum ait. Tum ille egens forte applicat primum ad Chrysidis patrem se. Vide infra Ius applicationis.

APOKIRYSIS, abdicatio. Imp. l. 6. C. de pat. pot. Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos vsurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legib. non comprobatur. Hinc ἀποκήρυκτος, ὁ διὰ ἁμαρτημάτων ἐκ τοῦ πατρώου τῆς οἰκίας: id est, qui ob peccata à patris familia eiectus est. vide Abdicatio. Hotom. Formas eius describit Quintilianus lib. 7. de hac latius, vide Connanum lib. 1. cap. 13.

APOKRISARIOS, Ad responsum interpretatur Iustinian. Nouel. 25.

APOKRYPHOS, occultus, arcanus. Porrò qui libri sint Apocryphi, vide 15. & 16. dist. per tot. Prat.

APODEISIS in Nouell. & Basil. est apocha, cuius commeminit Eustathius περὶ χρονικῶν διαστημάτων. tit. περὶ λιμιτρῶν. M. Fabius ἀπόδειξιν definit lib. 5. ca. 10. euidentem probationem. Prat.

APODYTIRION Epiphanio lib. 2. Panar. pars balnei vbi constituebantur capsarij.

APOCHA. Ἀποχὴ, vel apocha, schedula est, qua fatemur nobis de pecunia satisfactum. Vulgò quitantiā vocant. Inter acceptilationem autem & apocham hoc interest, quòd acceptilatione omnimodo liberatio cōtingit, licet pecunia soluta non sit: per apocham non alias, quàm si pecunia soluta sit. Nolo itaque iuuenes latere ἀποχὴν Græcè, receptionem esse Latinè, & chirographum significare, & confessionem quam debitor, qui fidem suam de receptis exoluit, à creditore accipit. Vulgò schedula dicitur, quam creditor dat debitori, cum ab illo pecunias numeratas aut rem, quam illi debebat, recepit. Anch. Apochæ enim vocantur ἀποδείξεις τῶν χρεῶν, vt Nouella 46. 49. Haloander interpretatur malè, probationes. Sed tamen paulo pòst rectè, ἄλλας ἀποδείξεις alias probationes. At Imper. Iustin. in Nouella 72. propriè ἀποδείξεις vocat professiones solutæ pecuniæ, quod & vetus interpres intellexit, qui interpretatur: De suscepta. Sic enim solet appellare apochas. Cuiac. ad d. Nou. Iustin. 72. de tutorib. Sunt autem apochæ duplices, aliæ particulares, aliæ plenariæ. Plenariæ sunt totius debitæ, apochæ generales. Eodem sensu forsitā plenarie dicitur in edicto de Alex. Georgius plenariā munitionem dixit epist. 4. Idem Cuia. in exposit. Nou. Iustin. 128. de exactio. public. tribut.

APOCHRYPHUM Alberic. profligatæ barbariei secutus auctores, Apocrisum dici putauit, ab ἀπὸ, id est de, & κρύφιος, secretum: vnde liber apocryphus, secretus, occultus, quia eius autor ignoratur. Melius interpretantur Eras. in Scholijs epist. B. Hieronymi ad Lætam. de Instit. filiæ: & Viues in cap. 23. D. Augu. de Ciuit. Dei libr. 15. vbi ait. Sicut multa sub nominib. aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur, quę omnia sub nomine Apocryphorum auctoritate Canonica diligenti examinatione remota sunt.

APOCRISIARII, non Apochrysarij, nec Ipochrysiarij. quamuis perinde barbarum, vt hæc esse videantur: attamen illud rectius ab ἀποκρίνομαι, quod respondeo significat, dicitur. Est autem Apocrisiarius, vt quidam putat, Responsalis & legatus Episcopi, inde dictus, quòd aliquando pro Episcopo respondere cogatur. Vsi sunt hac voce pontifices, Item Iusti. loca indicat Alber. Canonum interpretes Papæ nuncios intelligunt Apocrisiariorum nomine, vt & apud mediæ ætatis annales reperitur. Melius Old. qui ait: Apocrisiarij dicebantur velut locum tenentes Episcoporum, vt res Ecclesiæ gubernarent, negotia singulorum audirēt, referrentque ad Episcopos, vt Nouell. Quom. opor. Episc. §. si verò non metropolitanus. & §. propterea sancimus. Spieg.

APODECTAE, Athenis dicebantur, qui collationibus & vectigalibus præerāt, quorum iudicio quicquid controuersiæ erat, in publicis collationib. decernebatur. Alex. Neap. Gen. dier. lib. 3. ca. 13.

APOGENI. Lege, Epigoni.

APOGRAPHA, est annotatio bonorum, indexque eorum quæ reperta sunt. Iurisc. Inuentarium vocāt, & Repertorium, vt in Comment. linguæ Græcæ Budæus testatur. Spieg.

APOGRAPHUM, dicitur exemplum vel libri, vel tabulæ, Latinè descriptum, vel exscriptum.

APOLECTI, id est, delecti, eximij, selecti, hoc est sanctius concilium, quod ex delectis constat viris, des heymlichsten Rahts.

APOLIDES, item insularij dicuntur à I.C. viles serui, ac pessimi, sine ciuitate, & in insulas deportati, & in publicum opus, aut in metallum dati. Canonica decreta, seruos colendis agris destinatos, nuncupant tum Originarios, tum Ascriptitios. Sed Originarij dicuntur propriè, qui ex Ascriptitijs nati sunt in ipso solo, siue fundo. vt C. de agr. & cens. l. colonos libr. 11. & eiusmodi sine gleba, quàm coluerunt, vendi nequeunt. Ascriptitij verò sunt, qui per 30. annos fuerunt in solo. Spieg.

APOLIS, extorris, siue exul, ab ἀπόλλυμι, deperdo: siue ab ἀ priuatiua particula, & πόλις ciuitas. Marc. in l. sunt quidam ff. de pœn. Quidam, inquit, apolides sunt, id est, sine ciuitate. Vlpi. quoq; de leg. 3. in l. 1. Nec testam. ... faciendi ius habent, cum sint apolides. Nebr. Deportatos intelligens, quia deperdant omnia ciuitatis Romanæ iura, hoc est, ea omnia, quæ iuris ciuilis sunt, quanquam retineant ea quæ sunt iuris gentium. Schar. Vide etiam Duarenum lib. 1. disp. c. 9.

APOPHASIS, sententia, dictum, responsio. Vlp. l. 1. §. 1. ff. de appel. ὑπάρχει τοῖς βουλομένοις ἐκκαλεῖσθαι πρὸς τὴν ἀπόφασιν, liceat ijs qui volent, aduersus responsum appellare. Loquitur de rescripto principis, qui ab iudice quopiam de aliquo negocio consultus, responderat. Apud Dialecticos autem plerunque pro negatione ponitur. Hotom.

APOSTASION repudium interpretatur Eustathius in eo qui περὶ χρονικῶν διαστημάτων inscribitur. libr. titu. περὶ τετραετίας. Prat.

APOSTATA. Apostata nomen est detestabile, & Græcè nescientibus atrocius, quàm Latinè desertor, transfuga, & rebellis. Is autem propriè apostata dicitur, qui cum fidem catholicam semel amplexatus est, postea ab ea recedit, verbique Dei doctrinam ceu stultam deridet, insectaturque sicuti Iulianus imperator fecisse perhibetur, vnde & hoc nomē sibi sortitus est. Vt item Adrianus imperator, qui cùm Christo templa condere inchoasset (sicuti Lampridius testis est) præfecti sacrorum suasione ab incœpto destitit, ne hoc medio omnes futuri essent aliquando Christiani, & ideo cętera etiam templa desererentur. Itaque, mutato animi proposito, acerrimè eandem Hadrianus Christianorum veritatem insectatus est. Veteres etiam Christiani eos infami vocabulo apostatas vocabant, qui ad Paganismum vel Iudaismum defecissent. Nec minùs veri apostatæ sunt, quorum tota vita pugnat cum Christo, ac toto mundo seruit, & à baptismi professione discrepat. Itaque, per translationem eos apostatas vocamus, qui abscedunt ab eo, quòd tuendum suscepēre, vt militem apostatam, qui ab imperatore suo defecit ad hostem, & discipulum apostatam, qui recedit à placitis sui doctoris, vt notat Bartolus. Quæ sit autem eorū pœna, ponitur in l. 1. 2. & 3. & in l. apostatarum. C. de apostat. & in c. pen. & fin. ex eo. tit. Cum autem infames sint apostatæ, sacrumq; ordinem & clericatum recipere prohibeantur, ad omnia quæcunque beneficia redduntur inhabiles. Sed nec accusare, aut testimonium ferre possunt. Vide d. l. Apostatarum.

APOSPHRAGISMATA Græcis dicuntur annuli signatorij, quod signa cuiusq; in eis sculpta erant: l. ad testium. §. signum. ff. de testam. Conn. lib. 9. ca. 2. nu. 4.

APOSTATES miles dicitur, quum ab Imperatore suo

suo deficit ad hostem. Sic & discipulus qui recedit à placitis sui doctoris, apostates appellatur. Hinc veteres Christiani, qui ab Euangelica fide defecissent ad Paganismum, aut Iudaismum, eos infami vocabulo apostatas vocabant: quod ab Imperatore Christo, cui semel dederant nomen, ad Satanam, quem abiurarunt, desciuissent. Spieg.

APOSTINAI, Græcis dicitur, vxor, quæ diuortiũ cum marito fecit. Vide Eras. Rot. in de Ratione concionandi lib. 3. Spieg.

APOSTOLI item, legati cum mandatis missi, cuiusmodi 12. Dominus noster misit ad prædicandum Euangelium regni, cum potestate sanandi morbos. eijci endique dœmonia. Iustin. secundum horum canones (quos Haloander adiunxit Nou. constit. & quidem vt ipse indicat, non temere) subinde profitetur se leges condidisse, prohibens ne quis a communione arceatur præter Apostolicorum canonum tenorem, quorum cognitio necessaria est iuris studioso. Sp.

APOSTOLICAM Ecclesiam interpres Romanam intelligit. [illegible]

APOSTOLICAM ecclesiam verè illam dicimus quæ non solum successionem continuatam ab Apostolis habet sed etiam doctrinæ consanguinitatem continet. retinet enim doctrinam quam Apostoli tradiderunt Tertull. de præscript.

APOSTOLI, dimissoriæ sunt literæ, ab ἀποστέλλω, quod est remitto. vnde Apostole, es, remissio. T. Liuius: Apostolos fregit in senatu. Tit. Iuris est, de Dimissorijs, qui dicuntur Apostoli. Modest. quoque de verbor. sign. Dimissoriæ, inquit, literæ dicuntur, quæ vulgò Apostoli, quòd acta causæ à primo iudice ad secundum demittantur vt de causa instrui possit. Et hoc in Appellationibus vbi si appellationi defertur, Apostoli dimissorij dicuntur: si non, Refutatorij. Quòd si dubitetur, an deferũdum sit, nihilominus dari debent: Quòd obsequij testimonium præstent aduersus superiorem iudicem. ideo à quibusdam Reuerentiales appellantur. Alc. de verbor. sign. itaque Apostoli, literæ sunt testimoniales, testificantes scilicet de facta appellatiõe. Et hi sunt varij: Conuentionales scilicet, quando pars admittit appellationem: Dimissorij, per quos apparet, quòd Iudex detulit appellationi: Refutatorij per quos apparet quòd iudex non defert appellationi: Reuerentiales, seu reuerendi, scilicet quando ob reuerẽtiam superioris defertur appellationi: Testimoniales, de quibus iam dictum. Solent enim acta iudiciaria nõnunquam loco Apostolorum designari. Nam satis est appellanti, quòd testimonium habeat qualecunque, videlicet prouocationem interpositã, & iudici insinuatam fuisse. Vnde Notarius quoque (si vtcunque iudex tamen voluerit) potest Apostolos testimoniales dare.

APOTELESMATA, mathematicorum responsa dicuntur: quo titulo Ptolemæi liber Quadripertitus, ἀποτελεσμάτων insignitus est. Alc. de verb. sig.

APOTHECAM Vlpianus, exemplo Plinij & Columellæ, pro cella vinaria vsurpat. l. vulgaris. ff. de furt. Idem pro repositorio, quod propriè est, vsurpauit in l. quæsitum. §. instructo item fundo. ff. de fund. instr. quũ ait: Sed si quasi apotheca librorum vtebatur, contrà erit dicendum. Videtur tamen à cella differre: vt sit Apotheca maius quoddam repositorium. Cella verò minus, ad vsum scilicet quotidianum. Spieg.

APOTHECARII inter inhonoratas personas cẽsentur. l. si cohortalis. C. de Cohorta. li. duodecimo. Spiegel.

APPARERE. Probatum esse & liquere probationibus sonat. §. si itaque discretis. Instit. de actio. Si appareret eum dare oportere. quẽ locum ita vertit Theophilus, εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον τὸ πρᾶγμα χρεώστην ὑπάρχειν. Apparet igitur non pro intendere ibidẽ accipi, vt malè Old. explicuit. Prat.

APPARERE Budæo in Forensib. exhibendi officij, & obsequij exhibendi gratia præsto esse, quod & ante docuit ad Verg. lib. 12. Æneid. Seruius.

Hæ Iouis ad solium, sæuique in limine Regis
Apparent, acuuntque metum mortalibus ægris.

Cicero pro Cluent. Quid sibi autem illi scribæ, quid lictores, quid cæteri quos apparere video, volunt? Festus libr. 12. Naualis, inquit, scriba, qui in naue apparebat. Hinc,

APPARITIO, officium, actus apparendi: quandóque sumitur pro ipsis apparitoribus Vlpia. l. fin. §. fin. ff. quod met. caus. quo etiam sensu accipitur in l. 1. C. de loca. prædi. ciuil. lib. 11. vbi subaudiendum, interueniente, ex d. §. fi. ff. quod met. causa: idque etiam rectè sentit Odofredus ad d. l. 1. qui eam optimè omnium explicat. Apparitio igitur ibi pro apparitorib. sumitur non pro iudice, vt Accursius & Ioannes de Platea ibidem: aut pro discussione, vt Oldendorpius falsò putarunt. Apparitio etiam sumitur pro officio, siue ordine l. 2. C. de appar. procos.

APPARITORES sunt Magistratuum ministri, qui eorum iussa exequuntur, vt colliges ex l. 1. ad inscriptionem & ἐπιγραφὴν relata de exec. & exact. libr. 12. C. Apparitorum numero scribas, viatores, lictores & præcones contineri ex eo, quem ex M. Ciceronis Cluentiana superiùs adduximus, loco edocemur. Porrò eos varios fuisse constat ex libr. 12. C. titu. 52. 53. 54. 55. 56. 58. 59. 60. Prat.

APPARITORES dicuntur, qui apparent, & prẽsto sunt, obsequunturq́; Magistratib. Virg. 9. Æneid.

Quique ipsi cupiant regi apparere Latino.

Gell. lib. 2. Posteaquam lictor, qui illi apparebat, intellexit. Cic. lib. 3. de legib. Leges, inquit, sunt, quas apparitores nostri volunt. Hier. ad Saluinam: Nihil potuit militanti paludamentum & balthæus, & apparitorum caterua. Vlpi. lib. 21. tit. de euict. l. si pignora. Si pignora, inquit, vęniant per apparitores. Nebr.

APPARITVRA autem, ipsum ministerium & officium, vt Tranquillus scribit in libr. de Grammaticis. Vide Old. in classe 1. actio. 4. in prin. Prat.

APPARO, media correpta, pro intendo vsurpatur. Vnde apparitores dictos quidam putant. Frequens est in iure nostro, vt nomen Actionis, vel Exceptionis per coniunctiuam huius verbi, & particulam Si, denotetur, vt apud Iusti. in §. sic itaque. Inst. de action. & Pomponium in l. penu. de condict. caus. dat. caus. non secut. Spieg.

APPELLARE dicitur inferior superiorem, quum ad eum, vt alloquatur, accedat. Vlpia. ex præt. edicto in l. 1. ff. ex quib. caus. maior. Quúmue Magistratus de ea re appellatus esset. Et Asconius in illum Verrinæ 3. locũ, vbi Verres hæredem quendam hominem priuatum appellasse dicitur: Appellat, inquit, iniuriosum verbum in persona Prætoris. appellatio enim est inferioris ad potiorem. Hinc,

APPELLARE, verbum iuris. cùm is qui à magistratu aliquo iniuriam passus est, vel parem vel superriorem magistratum adit, & vt illud decretum rescindat, petit. veluti cùm Prætor contra Prætoris, aut Consul contra Consulis, aut Censor contra Censoris, aut Tribuni pl. contra cuiusuis magistratus decretum appellantur. Hinc Appellare, ab inferioris iudicis sententia ad superiorem prouocare. Vlpi. l. 1. ff. de appell. Appellandi vsus quàm sit frequens, quamque necessarius, nemo est qui nesciat: quippe cùm iniquitatem iudicantium, vel imperitiam re corrigat, licet nonnunquã benè latas sententias, &c. Hot.

APPELLARE generale verbum est: Appellare Magistra-

gistratum, est ipsum adire agendi causa in edicto Prætoris l.1.ff.ex quib.cau.maio. Hoc, inquit Accursius, nõ fuit expositum ab Vlpiano, quod tamen ab eo factum putem, sed à Tribuniano omissum vt & alia multa. Appellare item ab inferiore iudice superiorem prouocare l.1.ff.de appell.& tot.tit.C.& ff. eo. Appellare etiam est iudicio conuenire.l.qui appellat.29. de iudi. & l.fideiusso.16.§.fin.ff.de fideiuss.Prat.

APPELLARE, significat nominare. Cicero, P.Scipionem, qui primus Africanus appellatus est. Prat.

APPELLARE, pro alloqui & verba cum aliquo facere, vt, debitor antea, quàm vocetur ad iudicem, appellandus est, vt soluat. Cicero pro Cluentio: appellãdus est, vt soluat. Cicero pro Cluentio: apellat hilari vultu hominem Balbus, vt blandissimè potest. Hoc sensu rectè dices: appellatus debitor, bona conscientia vrgetur apud iudicem ad solutionem. Est autem appellare debitorem denunciare in iudicio vel extra iudiciũ vt soluat. Seneca lib.5.de beneficijs. Fœnerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse: Martial.lib.7.ad Baccharam.

Appellas rigida tristis me voce Secunde,
Audis, sed nescis Bacchara, quid sit opus.

Cicero in Episto.ad Attic. Tulliola tibi diem dat, spõsorem appellat, id est, te conuenit ex promissione, & me vt fideiussorem in ius vocat. Itaque debitorem appellans non tenetur iniuriarum, nisi vt Vlpi.ait, iniuriæ faciẽdæ causa fecerit, vt si cum Titius statim à Seio pecuniam mutuam esset accepturus, eum conueniam, tanquam mihi debeat mille, ita vt terream Seium. tũc vtique teneor. Hac significatiõe verbi, appello, vtitur, qui ait, qui prior appellat, prior agat l. qui prior. ff.de iud.id est si duo se inuicem creditores dicant, ille qui prior in ius vocauit, & litem instituit, prior auditur agendo: si modo actiones æquè principales sunt. Authẽ. & consequenter. C. de sentent. Forcat.in Necyomant. Dial.58.num.5.

APPELLARE est auxilij gratia quempiam implorare. Cicer. Vos, vos appello fortissimi viri. Pr. Sic Tribuni appellantur more, & instituto, & exemplo, cum eorum intercessio postulatur, si quid iniquè à prætore, verbi gratia decidatur, at cum auxilij causa appellãtur, id vero non fit more in causis, quia qui id facit. de causa sua cognosci nõ vult: qui autẽ auxilij causa tribunos appellabat in litibus, is se æquo iudicio certare nõ posse clamabat. Turne.lib. 18. aduers.c.22.

APPELLARE ex aduerso, hoc est nomina per antiphrasin imponere, vt bellum, quòd minimè bellum, vel bonum sit. Prat.

APPELLARE item est blanda oratione alterius pudicitiam attentare. Hoc enim non est conuicium facere, sed aduersus bonos mores attentare. Vlpianus in l.item apud Labeonem.15.§. appellare. ff. de iniur. Prat.

APPELLATIO est triplex, videlicet, quædam à sententia diffinitiua, de qua tractatur.ff.& C.de appel. quædam ab interlocutoria sententia: quam require in l.2.ff.de appell.recip.vel non. Quædam denique ab actibus extraiudicialibus, cuius fit mentio in l.1 §.solent. ff.quan.appellan.fit. Sunt qui duo tantùm genera constituunt, iudicialem putà, & extraiudicialem, quibus accedo. Sunt etiam qui eam in duo genera distribuant: in expressam, & tacitam. Expressa est quæ voce aut scriptis fit l.1.& 2.ff.de appel. Tacita, quæ neque voce, neq; scriptis fit, sed facto cuius meminit.text.in c.dilecti filij.de appell.in antiq. Est & alia diuisio. Nam quædam appellatur generalis.& hæc reijcitur c.1.extr.eo.& specialis glo.in d.c.2.Prat.

APPELLATIO, definitore Hermogeniano l. præfecti.17.ff. de minor. est iniquitatis sententiæ querela. Hæc definitio, vt breuis, ita vera est. Bartolus verò ita definit in l.1.ff.de appella. vt sit ius quo interim prima sententia extinguitur. & interim causæ cognitio ad superiorem iudicem deuoluitur. Hanc rectiùs quam Bar. definijsse visus plerisque fuit Iulius Pontifex in c.placuit.12.q.6.vt fit à minore iudice ad superiorem prouocatio. Hermogeniani & Iulij definitiones vt rectæ aptæque sunt, ita omnibus probatæ. Prat.

APPELLATIONVM formulæ explicitæ cùm ex iure ciuili, tùm Pontificio.

APPELLATIONEM recipere & admittere quæ duo idem sonant l.ei, cuius.5.ff.de appel.l.si quis.6.§.hi autem.6. ff. de iniust. significant autem pontificijs adpellationi deferri c.an sit.de adpell.in antiq. Huic contrarium est repudiare l.appellatione.3.C.eo.Pr.

APPELLATIONIS causas reddere & agere l. 1. & 2.ff.an per alium caus.l.1.ff.si pend.adpell.& alibi sæpe in tit.ff.de adpel.est placitare causas adpellationis. Prosequi appellationem, & prouocationem exercere pro eodem dicuntur l.2.§.legatis.ff.de iudi.l.3.ff.de adpel.rer. Ex appellatione cognosci, & pronuntiari dicitur, quando appellationis causa cognoscitur & pronũtiatur l.non ob.25.ff.pro soc.l.creditor.102.§. 1.ff.de solut.l.licet. C. loc. Sic ex appellatione sententiam dicere l.minor. 8.§.idem Imp.ff.de min. Et ad appellationem iudicare l.non putabam.ff.de condi. & demonstr. Prat.

APPELLATIONES iniustæ pronuntiantur, cum dicitur malè & temerè appellatum.l.negotiorum ff.de appel. Porrò superiori iudici satis est pronunciare iustam vel iniustam ex Diocl.& Maxi. Constitu.l.eos.in fin.princi.C.de appel.Olden.

APPELLATIONVM tẽpora quatuor esse, à quodam antecessore Tolosæ accepi. Primum intra quod appellare oporteat? Et intra decem dies appellandum Iustinianus constituit. Nouell.23.§.1. Idque à recitatione Sententiæ. Secundum tempus intra quod petendi sunt Apostoli de quo l.iudicibus C. appel. Tertium est tempus inducendæ & vt pragmatici Galli loquuntur, releuandæ appellationis, cuius meminit l. 2. & 3. C. de temp.& repar.appel. Quartum tempus terminandæ. ¶ sancimus.de appel.constit.93.Prat.

APPELLATIO fuit inuenta ad præsidium innocentiæ: non autẽ vt defenderetur malitia appellãtis.c. Suggestum. Et c. Ad nostram.de appellar. Valde enim necessarium erat, multis remedijs subuenire subditis, aduersus iniquam sententiam magistratuum, ne premeretur innocentia, & tandem grauaminibus ad intolerabilem iniuriam productis, accideret passim contẽptus & rerum omnium confusio. Et propterea, si perpendas totius Iuris diuini & humani sanctiones, semper obseruatur æqualis quædam inter magistratus & subditos relatio. Omnes subditi obtemperare debent magistratibus. Et ex diuerso, Magistratus honesta semper debent præcipere. Sicut enim magistratuum est, rectè imperare: ita subditorum est, humiliter obsequi. Itaque vi huius relationis, cùm multa sint introducta aduersus contumaciam subditorum coercendi remedia: vicissim certè oportebat subditos tueri aduersus insolentiam Magistratuum. Nullum quippe hominum genus est, quod nõ egeat competente medela: quoniam omnis homo mendax. Primum igitur aduersus iniquam sententiam iudicis remedium est appellatio. Old.

APPELLATIO nonnunquam à Iureconsultis dicitur prouocatio. Nam aduersus iniquitatem vel imperitiam inferiorum iudicum, appellamus & prouocamus superiores Magistratus.l.1.in princi.ff.de appel. iuncto §.si quis. Olden.

APPELLATIVVM nomen, naturaliter commune est multorum, vt Priscianus docet libr. 2. Hoc quàm proprium, magis attendi videtur alicubi, vt colligunt Doctores, l.Thais.§.Stichus seruus.ff.de fideico.libert. ex Alberico. Sp.

APPELLATVS Modestino est, quem iudicem ad quem vulgò vocãt. Proinde labuntur, qui litigatorem alterum vocant appellãtem, alterum appellatum. quia iudex superior est appellatus. non aduersarius. Imò cõtra eum prouocatur, vt in d.l.1. Spieg.

APPELLERE propriè nauigia dicuntur ad litus, ripam, portum, l.ripaũ.5.ff.de rer.diuis. Sed & pecora ad

ad aquam appellare.l.vnic.§.fin.ff. vt in flu.public.l.1.§. Trebatius.ff.de aqu.quotid.& æsti.l.1.ff.de riuis.Ex quo pecoris ad aquam appulsus.Prat.

APPENDERE mutuo,pro dare mutuo.

APPENDICIVS,a,um,quod ab alio pendet. Hieronymus ad Furiam:pudicitia sine comitibus & appẽdicijs suis continentia & parcitate. Vlpia. de acqu.hæred.l.si quis,Sunt,ait,appendiciæ præcedentis institutionis.Nebr.

APPENDIX,propriè ædificium quod alteri adiũgitur,& quasi appenditur.

APPIA via. Hæc sic nominata fuit ab Appio qui eam muniuit, vt auctor est Liuius in nono. 1. Decad. Estque præcipua viarum ducens Brundusium,in qua erant conditoria sepulchraque Romanorum.vide Pompon.io l.2.de orig.iuris.§.fuit autem in primis.

APPIVS Claudius,non ille decemuir, sed centum amplius annis posterior, omnia omnium actionum tempora, & omnes obseruationum solennitates proposuit,& in vnum librum per ordinem redegit. Vide Oldendorp.in §. postea cum Appius in poster.l.1.ff.de orig.iur.Spieg.

APPLICITVM, pro iuncto,apud Scæuolam,quũ ait Domum meam cum horto applicito.l.vxorẽ.§.1.de leg.3.vt apud Plinium lib.2.Epist.Applicitum est cubiculo hypocaustum perexiguum.Sp.

APPLVMBARE argentum, est plumbo addito curare, vt argentum argento vel massa massæ cohæreat, cuius fit mentio in l.in rem actio. de rei vend. Spieg.

APPONERE sibi præuaricatorem, est curare per tertium se adornandum,vt colluderet scilicet. Bud.in Annot.prior.

APROSKLITOS *dike* apud Græcos dicebatur quæ intendebatur in eum qui in ius vocatus non erat:quod iudicium nullius momenti fuisse constat: Quare Plato quoque lib.8.de legib admonet non esse negligẽdas leges de in ius vocando. Schard.

APPREHENDERE, pro capere personam apud Vlp.ad leg.Aquil.l.3.Sin autem, ait, cum posset apprehendere,maluit occidere : magis est vt iniuria fecisse videatur. Spieg.

APPREHENSIO, id est captura personæ, non est passim concedenda propter magnam iacturam nominis & famæ, iuxta l.3.§. tutores. ff. de suspect. tut. Spieg.

APPREHENSIO, assimilatur traditioni,l.penul. de vsuca.pro legato.l.qua ratione.§.hoc autem amplius.de acq.rer.do.cum simil.per Appellum indicatis ca. 3.Meth.Spieg.

APPROBARE opus,siue probare,est,vt vulgus loquitur,rectè & probè consummatum præbere. Id autẽ redemptoris est,non locatoris. Paulus de locat.Si in lege locationis comprehensum est,vt arbitratu domini opus approbetur, perinde habetur, ac si viri boni arbitratu comprehensum est.Ex Budæo. Porrò approbare, & non contradicere,idem sunt. Bar. in l.ne in arbitris. C.de arbitr.

APPROMISSOR est, qui quod suo nomine promisit,idem pro altero quoque promittit. Festus.

APSIDES lances sunt rotundæ, quæ & parapsides etiam dicuntur:sunt & tabulæ in lancium genere magis latæ & planæ, Vt apud Horatium.

—tabulas tenebat omasi,

Vilis & agnina.—

sed & in Iuriscõsulto parapsidas tabulas,trullas aliqui legunt,alij acetabula.

APTA persona,pro conueniente alicui rei, & idonea.l.1.ad fin.de constit.Spieg.

APVD Iulianum Marcellum scribere vel notare cùm legis,notas significari accipe,quas is ad Iulianum scripsit. Cuius rei exempla,quia frequentia sunt,non adfero. At cum apud Alfenum,vel Melam Seruium scribere legis, referri Seruij sententiam scito. l. 65.§.item scriptum.ff.pro soc.l.77.in fin.ff.de verbor.significat.l. 3.§.Seruius.ff.de penu leg. Nam plurima Seruij Sulpitij auditores quæ ab eo auditione acceperant, in scriptis suis retulere. l.12.in princip.& §.sed an instrumenti.ff.de instruct.vel instr.l.22.ff.de negot.gest. l. 25.ff.de testament.l.1.§.sed & apud.ff.de aq.& aqu.plu.l.7.ff.de dote releg.Apud & penes differunt.Apud aliquem est, quod ab eo qualitercunq; tenetur.Penes eum est, quod quodammodo ab eo possidetur. l. 63. ff.de verb.signifi. Sed hæc differentia vt plurimum confunditur. l.1.& l. 3.§.si penes.ff.de tabu.exhib.l. 15.§.penult.ff.de precar. l.13.ad fin.ff.de vsucap.Briss.

APVD, mutuam loci,& personæ coniunctionem significat:vt cum dicimus,cœno apud amicum.Apud & penes in hoc differunt:alterum personam cum loco significat, alterum personam & dominium, ac potestatem,quò proximè accedit quod Vlpia.l. penes 63.ff.de verb.sig.dicit penes amplius esse,quàm apud.Ridicula est igitur L. Vallæ repræhensio.

APVD ærarium pendere.Qui apud veteres fisci debitores erant,interim dum eorum bona venirent, cognosceretur que quantum ex eorũ bonis redigi posset, apud ærarium pendere dicebantur.auctor Alciat.ca.23. lib.10.Parerg.Spieg.

A Q.

AQVA vbi venundari solet, alimentorum appellatione continetur.l.1.ff.de alimen.leg. Spieg.

AQVA æstiua est, qua æstate sola vti expedit. l.1.§. duo autem sunt genera.d.tit.de Aqua cotid.

AQVA Claudia,cuius Pomponius meminit l.2. de orig.iur.Vide Claudia aqua.

AQVAM caducam vocabant ex lacubus abundantẽ. Sic ferunt Neruam edixisse Caducam neminem volo ducere, nisi qui meo beneficio,aut priorum principũ habent.Porro qui aquam à Principe impetrarat,debebat epistolam adferre ad curatores aquarum, deinde ad Cæsaris procuratorem, qui calicem eius moduli, qui fuerat impetratus, adhibitis liberatoribus signabat,ad lineamque aliorum collocabat,deinde animaduertebat ne alij castello, quàm epistola principis iuberetur, fistula subijceretur : Castellum autem Vlpianus scribit vocari receptaculum, quod publicam aquam suscipiebat.Bald.ad Instit.de seruit.cui subscribere videtur Maioragius Miscel.lib. 3. cap.8.ex Frontino de aquæ ductibus.

AQVA quotidiana (vt Vlpian.de aqua quotidiana & æstiua ait:)non est illa,quæ quotidie ducitur,sed ea, qua quis quotidie possit vti, si vellet : quanquam quotidianam interdum hyeme ducere non expediat, & si posset duci.Duo autem sunt genera aquarum : est quotidiana,& æstiua.Quotidiana ab æstiua differt vsu non iure.Quotidiana aqua est,quæ duci quotidie solet, vel æstiuo tempore, vel hyberno;etiam si aliquando ducta non est. Ea quoque dicitur quotidiana, cuius seruitus intermissione temporis diuisa est. AEstiua ea est, qua æstate sola vti expedit : sicut dicimus vestimenta æstiua,saltus æstiuo.;castra æstiua, quibus interdum etiam hyeme,plerunque autem æstate vtamur. Ego probandum puto ex proposito vtentis, & ex natura locorum aquam æstiuam ab aqua quotidiana discerni. Nam si sic ea aqua,quæ perpetua duci possit,ego tamen æstate sola ea vtar, dicendum est, hanc aquam esse æstiuam, rursus si ea sit aqua, quæ non nisi æstate duci possit,æstiua dicetur,etsi ea sint loca, quæ natura non adimant aquam, nisi æstate, dicendum erit rectè æstiuam dici. Maffeus.

AQVAM coercere, est continere sic,ne defluat vel dilabatur : dum modo non permittatur cui nouas venas quærere vel aperire:hic enim innouat aliquid preterquam præcedenti anno vsus est.l.1.§.coercere.ff. de fonte.

AQVAE in iure ciuili hæc præcipua genera memorantur : Pluuia, AEstiua, Quotidiana, Diurna, Nocturna. Aqua pluuia est, quæ de cœlo cadit & imbre excrescit.l.1.§.1.& toto titul.ff.de aq. & aqu. pluu.arc.Cicer. in Topic.aquam imbri collectam definit quæ manu noceat. Imbribus autem conceptæ viua aqua opponitur

in

in l.1.§.hoc interdictum. ff.de fonte.l.11.ff.quod vi aut clam. Aqua pluuia nocet vel opere facto, vel natura.l.1.§.2.de aqua & aqu.pluu.arc. Nam vt ait in Topicis Cicero genus est aqua pluuia nocens: Eius generis formę duæ, Loci vitio, & manu nocens. AEstiua est quæ æstate tantùm ducitur, licet & hyeme duci possit: Quæ plenius & latius explicantur in l.6.ff.de aqua quotid. & in l.1.§.æstas.ff.ne quid in flu.publ. Quotidiana aqua est qua quis quotidie vti possit si velit, quæque duci assiduè possit, vel æstiuo tẽpore, vel hyberno, & si aliquo temporis momento aliquando ducta non est.l.1.§.duo sunt genera.cum §§.sequent.& toto tit. de aqua quotidiana & æst.l.15.ff.de seruitut. rustico. Sed etsi alternis horis vel vna hora quotidie duci possit, Quotidiana seruitus dicitur.l.7.ff.quemadmodum seruit.amitt. Diurna aqua est quæ interdiu ducitur: nocturna quę noctu tantùm.l.10.ff.quemadmodum seruit amit. l.17.ff. de aq.& aq.plu.Briss.

AQVAE caput, illud est, vnde sylua nascitur. Si ex fonte nascatur, ipse fons. Si ex flumine, vel lacu: prima incilia, vel principia fossarum, quibus aquæ ex flumine vel ex lacu in primum riuum compelli solent. l.1.§. caput aquæ.ff.de aqua quotidiana & æstiua.

SVNT & frigidæ & calidæ aquæ. l.1.§.idem Labeo scribit. ff.de aqua quotidiana. l.3.§.1.ff. de aqu.& aqu. pluu.l.3.§.hoc interdictum.ff. de riuis vbi aquæ calidæ riuos Hierapoli ciuitate Phrygiæ esse traditur: quod & Vitruuius libro octauo, capit.3.testatur. Ad eundem modum, ait, Hierapoli efferuet aquæ calidæ multitudo, ex qua circum hortos & vineas fossis ductis immittitur. Hanc vt puto ciuitatem Xiphilin. in Traiano intelligit, cùm Hierapoleos in Asia mentionem facit.Briss.

SVNT & aquæ perennes quæ perpetuò fluunt, & ab illis separantur quæ arescunt.l.1.§.loquitur. ff. de aqua quotidiana. Aquæ salientes quæ ex tubulis & fistulis erumpunt.l.79.in fin.ff.de verbor.significat.l.12.§.fistulæ.ff.de instruct.vel instrumen.legat.l.2.ff.de supell. leg. Et apud Sueton.in Augusto. Et ita salientes accipe in l.15.ff.de action.empt. Saliebant verò aquæ, vel cantharis, vel rostris personarum, vt apparet ex l.41.§.itẽ hoc prohibetur.ff.de legat.1.l.17.§.castella.ff.de action. empt.Briss.

AQVAE ductus seruitus ius est aquam ducendi per fundum alienum.l.1.ff.de seruitut.rustic.l.19.ff.si seruitut.vindic.l.vnic.§.hoc interdictum.ff.de riuis. Ducitur verò aqua fistulis, riuo, tubulis, item per lapidem stratum, vt l.17.ff.de seruitutib.vrban.l.78.ff.de contrahen.empt.l.11.§.vltim.ff.comm.præd.l.38.§.vlti.de acti. empt.l.17.§.1.ff.de aqu.plu. vt Vitruuius libr.8.cap.6.& Pallad.lib.9.cap.11.scribunt. Vulgo autem fistulis aqua ducebatur: lapide verò strato ita demum si conuenerat. Tollebatur verò & trahebatur aqua nonnunquam per rotas.l.40.in fin.ff.de contrahen.empt.l.2.ff.comm. præd. Diuidebatur aqua mensuris: digitis videlicet, vncijs & modulis. l.5.ff.de aqua quotid.l.2.& l.3.de aquæ duct.Cod.Th.& apud. Frontin.in lib.de aquæ ductib. Aquarij sulci in agris aquæ è liris educendæ causa fiebant qui ἶλικες Græcè appellantur.l.1.§.sed & si quis arare.& l.24.ff.de aqua & aq.plu.Columel.lib.2.cap.8.& Fest.Pomp.lib.5.Briss.

AQVAGIVM in l.3.§.penult.ff.de aqua quotid.l.15. ff. de seruitut. rustic. quasi aquæ agiuum, id est, ductus aquæ, vt Fest.lib.1.interpretatur: aliàs aquæ iter vocatur.l.21.ff. de seruitut.rust.l.19.§.iter.ff.comm.diuid. l.vlti. ff.de aqua quotid.l.40.§.in lege.ff.de contrahen. empt.

AQVAE haustus est ius hauriendi aquam, & portandi per agrum, fundum alterius, ratione seruitutis. Differtque ab aquæ ductu, qui fit in fistulis & meatibus subterraneis. Sed aquę haustus fit per animalia portando. Vt l.si prius. §.1.& 2.ff.de aqu.plu.arcend. Vbi dicitur, quod non debet ille, cui debetur seruitus aquæ ductus lapidibus seu fistulis ordinare, quia vsus domini plus incommodatur.ff.de contrahend.emp.l.si aquę ductus. Hot.

AQVAE ductus vel aquæ haustus ex fonte constitui potest. Ex puteo aquæ haustus, non aquæ ductus. nec omnis puteus habet aquam viuam, omnis autem fons habet aquam viuan. Et qui puteus aquam viuam habet, elegãter iugis puteus à Cicerone dicitur, & aqua, quam continet, similiter iugis. Iugis autem quæ perẽnis, viua, naturalis est. Opponitur à Salustio pluuiæ in Iugurthino. Seneca 3.nat.quæst. Non cœlestem esse nec collectitium humorem, sed quod dici solet viuam aquam, & dicitur viua eodem sensu, quo Virgilio viuũ saxum, viuum flumen, viuus lacus, & viua terra, id est naturalis. Hac verò aqua sola vsos veteres in sacrificijs quidam putant, qui refelluntur à Festo, dum muries definitur ea esse, quæ fit ex sale sordido in pilo pinsato & in ollam fictilem coniecto, & cætera cui virgines vestales aquam iugem. vel quamlibet, præterquã quæ per fistulas venit, addant. Ex quo loco emendandus est alter Varronis locus apud Nonium Marcellum hoc sanè modo: Commentaria (inquit Varro) veteri Fabij picto ris legi. Muries fit ex sale, quod sal sordidum tusum & in ollam rudem fictilem coniectum est. Cuiac. Obseru. lib.11.cap.3.in fin.

AQVAE & ignis interdictio grauissima, apud veteres Romanos pœna erat, quę adimebat necessariũ duorum Elementorum vsum. In cuius locum postea successit deportatio. Apud Athenienses aqua & igni interdici appellabatur, εἴργεσθαι τῶν νομίμων. Hinc,

AQVA & igni interdicti in libris nostris accipiẽdi sunt deportati.l.1.§.si quibus.ff.de legat.3.l.vltim.ff. de legatio.l.2.ff.de pœn.l.3.ff.ad l.Iul.pecul.l.5.ff.de ca. min.l.59.§.si hæres.ff.de hæredi.institu.l.10.in fin.ff.ad l. Iul.de vi pub.l.13.ff.de bonor.possess.l.29.§. & quid si tãtum.ff.de lib.& post.l.24.C.de donat.inter vir.l.1.C.de repud. Cæterùm olim aquæ & ignis sacramento etiam matrimonij fœdera sanciebantur. Materiam enim corporis in humore, animæ in calore esse putabant, & vtroque fœtus animantium omnium corporari atque animari ad vitam, vt author est Lactantius. Alterum enim quasi masculinum elementum est, alterum quasi fœmininum. Alterum agens, alterum patibile. meminit huius Scæuola in l. penult.ff. de donat. inter virum & vxorem. Plutar.in problemat. Connanus lib.8.cap.3. Forcatulus in penu.cap.14. & rursus in dialogo qui inscribitur Cupido Iurisperitus c.10.num.8. Idem etiam approbat Cuia. Obseruat.libr.11.cap.2.dum dicit, quod in d.l.pen. rectè scriptum sit: priusquam vxor aqua & igni acciperetur. Sic Nonius apud Nonium, Sequere me, puriter volo facias, igni atq; aqua volo hanc accipere. Sic Varro apud Seruium, Mariti aqua & igni vxores accipiebant. Et eodem respicit versus ille Valerij Flacci 8.

—ignem Pollux vndamque iugalem
Prætulit.—

Accipere autem & ducere vxorem idem est, vt Seruius libro de dotibus declarat. Promittit se daturum pater in sponsalibus contrahendis, se accepturum ducturum ve sponsus. Cuia. supr. all. loc.

AQVA profluens separatur à Fluminib. §. & quidẽ de rer.diuis. Videturq; tantum à Flumine differre, quã tum pars à toto. Flumẽ enim est quod integrum fluminis vsum præbet, velut nauigandi, piscandi lauandi. Aqua profluens est pars eius quantumuis tenuis quæ nõ integrum fluminis vsum præstat, sed potandi & abluẽdi tantum. Ex quibus intelligi debet, aquam profluentem nihil aliud esse, quàm aquam fluminis. Prat.

AQVALICVLVS, ὑποκοριστικὸν est, ab aqualus, quod aluum significat Persius. Sat.1.

Nugaris cum tibi Calue.
Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

AQVARII appellantur aquarum custodes, quos Græci ὑδροφύλακας vocant.l.penul.de aquæ duct.libr.11.C. Et apud Front.in lib.de aquæ ductib. Ita possunt Aquarij serui accipi in l.12.§.idem respondit. ff.de instruct. vel instr.& apud Firmicum.lib.4. Mathe.cap 6. Sunt & aquarij impudicarum mulierum sordidi asseclæ. quam significationem vir doctissimus Turnebus inde proma

nasse putat lib.14.aduers.cap.12. quòd aquarij dicebantur qui aquam in ædes portabant, qua plurima egêt ad balneum seq; eluendas mulieres,& hac occasione amorum internuntijs solebant eis vti.hinc Iuuenalis.

Veniat conductus Aquarius,&c.

AQVATIONEM pro irrigatione Palladius vsurpat.annotauit & Rhodiginus.

AQVILEX, qui scientiam deducédæ aquæ habet: vel qui,Marcello auctore,aquam colligit. Apud Iurisconf.l.fin. de iure immun. Aquilices inter eos, qui immunes habentur,numerat:tametsi fuerint, qui vel errasse Iureconf. affirmarint, vel aqui legem scribendū. Sed nihil obstat.Alciat.ait, ab eo qui aquilex nominandi casu dicitur,& aquilicem,& aquilegem deduci. Sicut & maior vnicuique videri debet Columellæ,iurisconsultiq; auctoritas, Nonij Marcelli testimonio :qui ignorasse videtur . qui sint Elices. Huius dictionis explicationem infrà petè.Spieg.

AQVILIANA stipulatio,quia à Gallo Aquilio introducta est : qua omnes in vniuersum obligationes, quibus vltrò citroq; obstringimur, in stipulationem, & verborum obligationem perducűtur, vt sic acceptilatione sopiri queant.l.& vno.§.eius rei. ff.de accept.l. si donat.C.eod.Spieg.

AQVILIANA stipulatio, vt Vlpian.de transactionibus ait, omnimodo omnes præcedentes obligationes nouat, & perimit:ipsa perimitur, per acceptilationem: & hoc iure vtimur, ideoque etiam legata sub cõditione relicta in stipulationem Aquilianam deducuntur.Maff.

AQVIMINALE, Paul . apertè pro vase aquario vsurpat in l.3.in princ.ff.de supel.leg. Et paulò post. Nā & pelues argenteas,& aquiminalia argentea , & mensas,&c.Hotoman. Cuiacius tamen Obseruat.lib.10. ca. 33. non aquiminale, sed aquiman le scribendum censet.Græci χέρνιβον vocant , eo quòd vel ex eis aqua manet,vel effundatur in pelues , vel quòd aquam poscere solerent ante cibum his verbis:Aquam manibus.Plautus truculento , Date aquam manibus,apponite mensam.Fabius pictor apud Nonium,Aquam manibus pedibusque dato,polubrum finistra manu teneto , dextra vasum cum aqua.Caper Grammaticus , Veteres manibus pedibusque aquam dixerunt. Aristophanes Grammaticus.[Greek illegible] Et inde veteres glossæ quæ χέρνιβον aquimanile vocant.Aqua manus. Cuia.sup.alleg.loco.

AQVIMINARIVM in l.19.§. si cui escarium. & l. 21.§.vltim.ff.de auro argen.propter escam parari,& escario argento cedere traditur.Legimus & Aquiminalia.in l.3.ff.de sup.leg.Et apud Paul.libr.3.Sentent.titu. 6.de quo proximè supra. Briss.

AQVIMINARIVM siue (vt malumus)aquimanarium Pomponius in dict.l.21. in argento escario ponit, Vrceolūm in potorio,quum & hic aquæmanalis dicatur apud Nonium.Sed ratio discriminis est, quòd hoc potaturo,illo manibus cœnaturo aqua ministretur. & hoc idem de aquiminario proditum est. l. 19.§.si cui escarium,in quo §.adnotari dignum,verba illa adulterina esse, Id est ad esum & potum (nam quæ ad potum, sanè escario non cedunt) aut sanè legendum. Item ad esum & potum ex l.31.§.quidam eodem tit.Sed mirum aquiminaria simul & pelues & trullas argenteas argento adnumerari d.l.19.quæ supellectili in l.3.ff.de supel. lega.& rursus culcitras & ceruicalia vesti.l.25. quæ etiam supellectili. d. l. 3. Nam imperia siue impelia ceruicalia sunt , & similiter tegmina subselliorum & tapeta, quæ insterni aut iniji solent vesti d. l.25.quæ supellectili.l.5.ff.de supellectil. lega. Hæc certè pugnant inuicem,nisi aquiminaria in hoc tit. vasa escaria sunt, & trullæ potoria vt constat ex l.36.& pelues item,escaria. Nam etsi fictilia aut vitrea quæ sunt, supellectili adnumerentur,non tamen argentea propter seculi seueritatem,nondū admittentis in supellectilem escaria aut potoria argĕtea vasa.Et trulla quoq; simpliciter dicitur esse in supellectili d.l.3,non trulla argentea,pelues autem & aquiminalia argĕtea quæ dicuntur esse in supellectili d.l.3.vasa sunt aquaria , quæ esui & potui non seruiunt , quæ seuerior illa ætas non respuebat. Cuiac.obser.lib.10.cap.17.circa med.

A R.

ARABARCHES, præfectus officio publicanorū. Vide Alciat.lib.1.Prætermils.qui censet, non immeritò damnandos, qui apud Iuuenal. Arabarchen, simpliciter mollem accipiunt.Arabarchiæ vocabulum extat in Constitut.l.9.C.de vectig.commiss.quæ sic habet:Vsurpationem totius licentiæ submouemus circa vectigal arabarchiæ per AEgyptum, atque Augustaneam cōstitutum,nihilque super transductione animalium vēdicari permittimus . Quæ verba indicant,arabarchen, præfectum fuisse exigendo vectigali de pecuarijs, quæ ex Arabia in AEgyptum deuehebantur: vt sit illud officij publicanorum.Sunt qui simpliciter mollem accipiunt:sed reclamante Alciato, qui eos damnandos existimat.Spieg.Anton.August. lib. singulari ad Modestinum dubitat an ea constitutio ad Arabiæ sacerdotem pertinere dicenda sit.

ARAE gramineæ Maroni libr. 12. sunt cespiticiæ quales in castris excitabantur , vt & tribunalia quandoquā & è cespite subitas sibi etiam alias aggerabāt aras, & cespitem pro ara habebant. Turn. lib.11.aduer.cap.1.

ARATRVM pati ciuitatem,id est excidium,sed & amittere est ius ciuitatis, illudque ob delictum,quasi morte desinere habere.vt,passa est Mediolanum Insubriæ,Anno salutis M. C. LXIII. Propriè pœna est Coniurationis atque Inobedientiæ.Qua de re nonnihil attigimus in Scholijs nostris ad Ligur. Spieg.

ARATRVM inducere, moris fuit Romanis quum vrbem aliquam euertissent, vt eam funditùs delerent. Modestinus l.21.ff.quib.mod.vsufr.Si vsusfructus ciuitati legetur,& aratrum in ea inducatur,ciuitas esse desinit : vt passa est Carthago. ideoq; quasi morte desinit habere vsumfructum.Horat.lib.1.Carm. Iræ altis vrbibus vltimæ stetere causæ cur perirent Funditùs, imprimeretq; muris Hostile aratrum exercitus insolens.Cicero Phili.11.Casilinum coloniam deduxisti, quò erat paucis annis antè deducta,vt vexillum videres , & aratrum circumduceres.Hotom.

ARATORES dicebantur à quibus aliquis ager decumanus,qui proprius non erat , sed publicus Romani populi censebatur,ac decumarum conditione, & pensitatione agricolis erat attributus, coleretur , agrique quos colebant arationes nuncupabātur:vt annotat doctissimus Turneb.lib.1. Aduersariorum cap.6.

ARBITER iudicem datum addictumq; à Prætore plerumq; significat.l.14.ff.depos.coniūctā cum l.7.ff.de neg.gest.l.1.ff.de pact.do.l.6.C.de reb.cred.l.2.C.de sen. & interloc.l.5.C.de distr.pig.A iudice tamē separatur. in l.7.ff.ad l.Iul.repet.l.15.ff.de re iud.§.omnium.Instit. de action.Et apud Gell.libr.20.cap.1.Quin hoc controuersum fuisse apud veteres Consultos Cic.in Murena. scribit iudicē an arbitrum dici oporteret : Quorū verborū illa ex eod. Cicer.pro Rosc.Comœdo differentia colligi potest, ꝙ qui bonæ fidei iudicijs,vel arbitrarijs dabatur,Arbiter:qui strictis iudex dicebatur.Quod Festi interpretatio comprobat , qui arbitrū inde dici ait, quòd totius rei habeat facultatem & arbitriū.Nam in arbitrijs cùm & hoc actionū natura & clausulæ Ex bona fide, vel Quantum æquius melius sit dari,verba indulgerent,solutius æquitatem sequi permittebatur:cótra quàm in strictis iudicijs, quibus addictus iudex in angustissimam formulā,à qua discedere vel latum vnguē non poterat,concludebatur. Nam iudex à Prætore datus,facti tantum,non autem iuris notionem habebat, sed eo sibi à prætore dato cōstringebatur : nec plus vel minus adiudicare poterat.De arbitro autem longe aliter scribit Paul.in l.qualem.ff.de arbit.qualem ait, sententiam dicat arbiter , ad Prætorem non pertinere Labeo ait, dūmodo dicat quod ipsi videtur. & ideo si sic fuit in arbitrum compromissum vt certam sententiā dicat,nullum esse arbitrium.cum tamen Vlpian.l.si cōuenerit.ff.de re iud. si conuenerit,ait,inter litigatores quid

quid pronuncietur, non abs re erit indicem eiusmodi sententiam proferre. Hoc discrimen Senec. lib. 3. de benef. cap. 7. perspicuè declarat: Quæcunque, ait, in cognitionem cadunt, comprehendi possunt, & non dare infinitam licentiam iudici. Ideo melior videtur conditio causæ, si ad iudicem quàm ad arbitrum mittatur: quia illum formula includit, & certos, quos non excedit, terminos ponit: hunc libera & nullis adstricta vinculis religio: & detrahere aliquid potest, & adijcere; & sententiam suam, non prout lex & iustitia suadet, sed prout humanitas & misericordia impulit regere: hæc ille. Inde obseruare possumus, Arbitros in his potissimum iudiciis, nominari quæ ex bona fide descendunt. Veluti, Arbiter familiæ erciscundæ. l. 1. ff. de collat. dot. l. 20. l. 44. §. vsumfructum. l. 47. l. 52. §. arbiter. ff. familiæ erciscundæ. l. 5. l. 15. l. 17. C. eodem titul. l. 2. C. de inoffic. donat. & apud Ciceronem pro Cæcinna. Qui & Arbiter diuidendæ hæreditatis appellatur in l. 18. C. familiæ erciscundæ. l. 78. ff. de hæredib. institu. l. 11. & l. vltim. ff. de distract. pignor. l. 13. C. de probatio. Et Arbiter diuidendis bonis datus. l. 3. C. commu. diuid. Et Arbiter diuisionis in l. 26. §. 1. ff. de pact. dot. l. 79. §. pater plurib. ff. de leg. 2. & l. 8. C. de colla. Briss. & Hotom. §. sic itaque discret. Inst. de act.

ARBITER actionis quod metus causa. l. 14. §. hoc autem. ff. quod metus causa. Datur & in his causis Arbiter, quæ arbitratu viri boni æstimandæ ac definiendæ sunt. l. 12. ff. de lega. 3. Veluti ad determinandam viam latitudinemque actus, vel itineris statuendam. l. 13. §. si totus. & §. latitudo. ff. de seruitutib. rustic. Item si inter vicinos de altitudine ædificiorum sit controuersia. l. 11. in fin. ff. de seruitut. vrban. Ad fideiussores item probandos. l. 9. ff. qui satisd. cogan. l. vlti. ff. à quibus appel. non lic. l. 7. §. non solùm. ff. de minorib. quos fideiussorum vires æstimare, Imp. ait in l. 6. C. de aduoc. diuer. iu. Bri.

ARBITER & de alimentis patroni datur arbitraturus, quantum sit in facultatibus. l. 5. §. vltim. ff. de lib. adgn. Nec non inter fructuarium & dominum de refectione ædium, & vt sarta tecta habeantur, Arbiter datur. l. 7. §. quoniam igitur. ff. de vsufruct. Arbitrum dat Prætor, cuius interuentu tribuantur merces. l. 7. ff. de tributor. Sed & cùm magistratus in possessionem fideicommissi seruandi, ventrisve causa miserunt, Arbitrum dant, ad definiendum quantum deminui oporteat, distrahendaque ea quæ mora deteriora futura sunt. l. 1. §. penult. ff. de ventr. in possess. l. 27. ff. de rebus aucto. iudic. Præterea ad executionem iudicati. Arbiter datur. l. 15. §. si super. cum aliis §§. ff. de re iudic. l. vlt. ff. de iud. vt & ad restituendum fideicommissum. l. penul. ff. de confess. Quinetiam in reuocatoria actione arbiter interuenit. l. 8. ff. quæ in fraud. cred. Postremò & in controuersia finium de modo agrorum Arbiter, vel ex conuentione litigatorum, vel Prætoris datione sumebatur. l. 7. ff. fin. regun. l. 48. ff. de recept. qui arbitr. Terent. Heaut. Vicini nostri hic ambigunt de finibus: Me cepere arbitrum. Cic. lib. 1. Offic. Nec noster quidem probãdus, si verum est Q. Fabium Labeonem, seu quem aliũ (nihil enim præter auditum habeo) Arbitrum Nolanis & Neapolitanis de finibus à senatu datum. Idem libro 1. de legib. Nec Manilia lege singuli, sed ex 12. tres arbitri fines regemus, & in Topic. Si in vrbe de finibus controuersia est, quia fines agrorum magis esse videntur quàm vrbis, finibus regendis arbitrum adigere nõ possis. vbi Boeth. Arbitros finium regundorum ait esse qui finalia litigia discernunt, vt cum est orta de finibus contentio, eorum dirimatur arbitrio. Sueton. etiam in Othon. cap. 4. Cuidam, ait, de parte finium cum vicino litiganti adhibitus Arbiter totum agrum redemit. Inde eleganter Tertul. in lib. de Pallio amnem finium Arbitrum dixit, qui agros disterminat.

ARBITER aquæ pluuiæ arcendæ. l. 24. ff. de aqua & aqu. plu. Et apud Ciceronem in Topic. in loco à coniungatis.

ARBITER communi diuidundo. l. 31. ff. de vsufr. leg. l. 4. ff. de seruit. leg. l. 6. §. si fundus. l. 26. ff. commun. diuid. l. 3. §. 1. ff. de noui oper. nunc. Et apud Paul. libr. 1. Sent. tit. 18. & Isidor. lib. 5. Etymolog. cap. 25.

ARBITER dotis recuperandæ. l. 48. ff. de soluti. & arbiter qui de dote cognoscit. l. 1. ff. de pact. dot. Quò referenda sunt hæc Tertulliani verba lib. 2. ad vxor. Sustinent quarum dotes obiectione nominis mercedem silentij faciant, scilicet apud arbitrum spiculatorem litigaturi: Nam olim rei vxoriæ actio bonæ fidei iudiciis adnumerabatur. §. fuerat. Instit. de actio. l. 8. ff. de cap. min. Cic. 3. Offic.

ARBITER pro socio. l. 38. ff. pro socio. & apud Ciceronem pro Quint. & pro Rosc. Comœd. Arbiter tutelæ l. vltim. ff. de appel. l. vltim. ff. rem pupil. salu. fore. Cr arbitrium tutelæ: ex quo titulo satis perspicuum est, arbitrium in bonæ fidei contractibus & iudicium perinde dici solere, vt & ex Ciceronis loco & illud satis constat, quod in pro socio actione iudex, qui sedeat, sedeat & arbiter: idemque sit iudicium & arbitrium, id quod tamen in iudicandi tantum officio accipiendum non etiam in aliis rebus quas suprà inter iudicem & arbitrum interesse ostendimus. Hotom. §. actionum autẽ. Inst. de actio.

ARBITER quoque Falcidiæ, ad ineundam bonorum quantitatem, cùm legi Falcidiæ locus esse dicebatur. l. 12. ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. cùm lex. ff. si cui plus quàm per leg. Falcid. l. 2. C. de vsur. legat. Arbiter & à Prætore de rationibus excutiendis inter hæredem & seruum redditur computationis ineundæ, rationumque examinandarum & dispungendarum causa. l. 5. in fine. ff. de manumissio. l. 37. ff. de fideicomm. liber. l. 1. §. si seruus. ff. si quis testam. lib. l. 53. ff. de iudic. l. pen. ff. de lib. cau. l. 50. ff. de cond. & demonst. Nihil aliud autem significat quàm virum bonum à Prætore electum, cuius arbitrio rationes computentur. l. 47. §. si Sticho. ff. de fideicom. libert. Briss. Compromisso igitur litigatorum Prætor arbitros perinde atque iudices dare solebat: cogere tamen nullum poterat arbitrium recipere, cæterùm vbi quis semel recepisset, cogi poterat l. 3. §. 1. ff. de recept. arbitr. In hoc itaque verum est quod dicitur l. 1. ff. de arbit. Compromissum ad similitudinem iudiciorum redigi sicut & in aliis quibusdã: Nam sicuti iudex datus acceptusq; intra certũ tempus litem controuersiamq; dirimere iubebatur. l. 2. & l. si iudex. ff. de iudic. & postquam semel sententiam dixisset iudex esse desinebat. l. iudex. ff. de re iud. eiusq; sententiam, is qui eum dederat exequi tenebatur. l. à diuo Pio. ff. de re iud. Sic & in arbitris idem constitutum esse constat. Nam si arbiter, vt diximus: arbitrium recepisset, sententia finem imponere cõtrouersiæ iubebatur. l. Pomponius ait. §. 2. ff. de arbit. & dicta sentẽtia arbiter esse desinebat. d. l. qualem. in fin. ff. de arbit. eiusque sententiam æquè Prætores exequebantur. d. l. à diuo Pio: Et hinc nimirũ ob tantam similitudinem iudicis & arbitri, arbiter iudex interdum appellari solet. vt l. 5. §. si fortè. ff. de verb. obli. l. si minor. §. 1. ff. de min. Arbitrorũ autem duo genera esse scribit Proculus in l. si societatẽ. §. 1. ff. pro soc. Sũt enim propriè arbitri, quorũ arbitrio siue illud æquũ siue iniquũ fuerit, parere debemus, nimirũ si ex compromisso ad arbitrũ itum est. Alij aũt non propriè arbitri dicuntur, ad quos sine vllo compromisso adigimur, quorũ arbitratum nõ quasi iudicis sed quasi viri boni opinionẽ existimationemq; postulamus: ab arbitrãdo, id est, existimando dicti. Cęterũ recentiores iuris cõmentatores arbitros in tres species distinxere, quas, quia hodie frequentes sunt, obiter exponã quoq;. Sunt igitur alij arbitri iuris, alij Cõpromissarij, alij Arbitratores. Arbitri iuris sunt illi, qui sunt electi, quando euenit, vt pars dicat suspectũ iudicem, cui causa commissa est; quia tunc arbitri eliguntur, qui de suspicione cognoscãt, vt not. in l. fin. C. de iudi. vbi Bart. subdit, quod ab istis arbitris datur appellatio, & plus subdit, quòd arbitri, qui ex forma statuti eliguntur, cum sapiant naturam delegatorum, ab eorum sententia datur appellatio. Cõtrarium tamen tenuit Bart. 1. constitutione. Vide Canon. in c. suspicionis. extr. de offic. & potest. iud. deleg. & quòd isti arbitri iuris dicãtur delegati, habetur in c. ab arbitrio. de offic. deleg. lib. 6. Et tradit Corneus consi. 54. incip.

Videtur prima facie dicendum.2.vol.& habetur in l.fi. & ibi declarat Iason.C.de iudic.& prius Felin. in c. fin. de sent.& re iudic. Secunda arbitrorum species est illorum,qui à partibus eliguntur, ac coram eis non seruato ordine iudiciali proceditur, cum assumantur de iure & de facto; & de his loquitur lex si societatem. §. arbitrorum.ff.pro socio. Alibi Bald.appellat, quasi negotiorum gestores partium.Bald.in l.fin.in 3. quæst. C. de contrah.empt.Item alibi Bart.vt in l.fin. ff.de var.& extraord.cog.appellat quasi proxenetas:& isti propriè arbitratores appellantur : licet alij eos quoque transactores dicant. Tertia species arbitrorum est, qui compromissarij appellantur, in quos fit à partibus compromissum,& isti tenentur ordinem iudiciorum seruare. l.1.ff.de recept.arb.Et coram iis sunt proponendæ actiones ad instar iudicum.& de his loquitur text. in §. omnium.Instit.de acti. De quorum conformitate & differentia, vide per Ang.d.§.omnium.

ARBITERIVM scribitur sæpè in P. Flo.tit.de recept. licet veteres Grammatici contendant arbitrium esse dicendum non arbiterium,& sic inscriptione Romana,M.Larcius L.F.Pomptina arbiterio Larciæ Fortunatæ vxoris.

ARBITRARIA actio quæ sit, vide sup.actio arbibitraria:quibus tamen hoc adiice, quòd cum Arbiter iudex sit, qui totius rei arbitrium & facultatem habet, sicut & Donatus,& Festus scribunt, consentaneum est, vt arbitrariæ actiones dicantur, in quibus non restrictè certum quiddam postulatur,sed id tantum quod æquius & melius arbitro videbitur. Itaque certum & arbitrarium tanquam aduersa opponi, apud Plautum videmus,cum in Pænulo sic scribit. Nunc pol,ego perij certò haud arbitrariò. Consultò hoc factum est, mihi vt insidiæ fierent. Quo in loco allusisse poetam ad actiones arbitrarias,facilè sanè crediderim. Cicero autem in ea pro Quinto Roscio rem apertè omnem his exponit verbis.Pecunia tibi debebatur certa,quę nunc petitur per iudicem, in quæ legitimæ partis sponsio facta est.Hic tu si amplius H.S.nummo petisti, quam tibi debitum est,causam perdidisti,propterea,quod aliud est iudicium, aliud est arbitrium. Iudicium est pecuniæ certæ.Arbitrium incertæ. Ad iudicium hoc modo venimus,vt totam litem aut obtineamus,aut amittamus: Ad Arbitrium hoc animo adimus, vt neq; nihil, neque tantum,quãtum postulauimus,consequamur. Eius rei ipsa verba formulæ testimonio sunt. Quid est in iudicio?directum,asperum,simplex. Si pateret H. S. I ɔ ɔ ɔ. dari op.hic,nisi planum facit H. S.I ɔ ɔ ɔ.ad libellam sibi deberi,causam perdit. Quid est in arbitrio? mite, moderatum,QVANTVM æquius & melius sit dari. Ille tamen confitetur plus se petere,quam debeatur: sed satis superque habere dicit,quod sibi ab arbitro tribuatur.Itaque alter causæ confidit,alter diffidit.Quæ cum ita sint,quæro abs te,quid ita de hac pecunia,de his ipsis H.S. I ɔ ɔ ɔ. de tuarum tabularum fide compromissum feceris,arbitrúmve sumpseris, Quantum æquius & melius sit dari,repromittive, si peteres? Hæc Cicer. quæ tamen à me longe aliter, quàm vt vulgo leguntur, commemorata sunt. Verùm vtrocunq; modo legantur, perspicuè demonstrant actionem omnem,|qua non certum quid,sed quantum ex ęquo & bono iudici videbitur, postulatur arbitrariam esse.Quapropter arbitrarium Festus definit,id quod apud Arbitrum agitur. Cum autem in bonæ fidei actionibus & Arbitros pro Iudicibus dicamus, & summam exactionis ipsorum potestati permittamus,sequitur etiam,vt illæ actiones verè & propriè Arbitrarię dici possint.Quoniam tamen suum iam ac propriũ nomen ex formula iudicij adeptę sunt, docendi causa, & vt suo quæque res nomine appelletur,generale hoc nomẽ ad alteram speciem accommodauimus.Hot.Inst.de act.

ARBITRARIA autem ex stipulatu actio fit cum alio, quàm in quem sibi dari quis stipulatus fuerat, loco agitur.l.2.l.4.§.1.l.7.l.vlti.ff.quod cert.loc.Tum etiã arbitrio iudicis tanti lis æstimatur, quanti vel actoris, vel rei intersit eã pecuniam loco constituto solui:plenissimumque hic est officium iudicis quod quantitati contractus non subseruit, sed vel augere, vel minuere condemnationem,propter loci vtilitatem potest,cùm eius æstimationis tota ratio arbitrio eius committatũr.l.2.§.vlt.l.8.ff.quod cert.loc. Sic & Actio quod met. causa.Arbitraria appellatur l.14.§. hæc autem.ff. quod met.caus.d.§.præterea,quod arbitrio iudicis,qui ex ea actione cognoscit,restitutio comprehenditur.Is enim rei restituẽdæ facultatẽ vsq; ad sententiam reo tribuit.Quod nisi restitutio fiat in quadruplum.condemnatio sequitur. Et generaliter quæcumque alia stricta iudicia ita redduntur, vt rei restitutio,deductio, exhibitio,officio iudicis committatur, ea arbitraria dicuntur.l.9.ff.de dol.d.§.præterea.& ibi Theophil.

Adigere ARBITRVM veteres dicebant,pro agere ad arbitrum, id est, cogere ad arbitrum sumendum. Cicero 3.Officior.Arbitrum illum adegit quidquid sibi dare facere oporteret ex fide bona.Idem Topic.finibus regundis arbitrum adigere dixit. Et pro Rosc. Comœdo,arbitrum pro socio adigere. Arbitri etiam dicũtur,qui ex compromisso adeuntur.l.76.ff.pro soc.quorum arbitrio metu pœnæ statur, toto titulo de recept. & qui arbitr.recep.ff.& titul.de arbitr.C.Compromissarij iudices appellantur in l.penult.ff.de iudi.& à Paulo libro 5.Sentent.tit. 5. Græci hos αἱρετοὺς δικαστὰς dicunt. Constantinus libro primo,titul.4.αἱρετὸς δικαστής ἐστιν ὁ δικαστοῦ τάξιν ἀναδεξάμενος, καὶ ἐπαγγειλάμενος ψῆφον ... τὸ φιλονεικούμενον.Briss.

ARBITRARIVM porrò dicere solemus, quod neque lege, neq; constitutione vlla definitum, alterius arbitrio relictum est l.fin.C.de contrah. empt. quasi ex alterius arbitrio dependens l.1.ff.de iure delib. Corasi. Miscel.lib.4.cap.12.nu.6.ad quem sensum dicimus:

ARBITRARIAM conditionem(quam commentatores parum aptè potestatiuam dicunt)quę nõ ex fortuna pendet,sed ex mera alicuius voluntate.gl.in l.1.& ibi Dd.ff.de cond.& dem.Corasius præallegato loco & §.præterea.num.2.Inst.de act.

ARBITRARIA pœna dicitur,quæ non lege statuta est, sed iudicis arbitrio relicta. l. aliud est fraus. l. si qua pœna.ff.de verb.signif.Corasius.

ARBITRATORIS nomen apud idoneos authores latinitatis,negant reperiri, nec esse necesse constitui differentiam aliquam inter arbitrum,& arbitratorem,quòd hic appellari queat sequester pacis, aut arbiter honorarius. Cæterùm ita tamen arbiter ab arbitratore vulgo distinguitur.Quia arbiter est, qui quasi vir bonus inter aliquos sub pœna eligitur,vt finem sua sententia controuersiis imponat. l. 3. §. 1. & l. Pomponius ait.§.recepisse autem.& l.litigatorum.§.arbitrum.ff.de recept.arbitr. Arbitrator est, qui sine pœna ad hoc eligitur,vt totis animi viribus explo̥ret ius controuertẽtium,& æqua compositione definiat l. societatem mecum.ff.pro soc.Olden.

ARBITRATV boni viri vsurum fruiturum se fructuarius, vt adsolet, cauens hoc significat,non deteriorem se causam vsusfructus facturum : cæteraque facturum, quæ in re sua faceret. denique ita vsurum, quemadmodum bonus paterfamil. vti debet. l. 1. §. rectè.ff.de vsufruct.quemad.cauea. l. 6. in fin. ff. de vsu & habit.Briss.

ARBITRATVrem terminare, sententiam dicere, vel ferre, arbitratum esse: iudicare item arbiter dicitur.Scæuola in l. inter Statilianum. & l. de his rebus. ff.de recept.

ARBITRATVS boni viri, nihil aliud quàm ęquitatem significat, vt ostendit Oldend. in Tractatu, quem de iur.& æquit.edidit,ex Vlpia.verbis.l. 1. ff. vsusfruct. quemad.cauea.Spieg.

ARBITRI veteribus Iureconsultis dicuntur & recepti, ab eo quòd arbitrium recipiant, titu. de recept. arbitr.ff.vel vt Iustinianus ait, quia ex recepto, hoc est ex compromisso causas dirimendas suscipiunt, l.12. C. de iudic.Briss.

ARBITRI sententiæ stare, nihil aliud esse Proculus ait, quàm id agere (quantum in ipso sit) vt arbitri

tri sententiæ pareatur. Spieg.

ARBITRII appellatione, non continetur cuiusli bet paruus adfectus, sed arbitratus boni viri, l. in proposita autem. ff. pro socio. l. hęc venditio. ff. de contrah. empti. Est autem incorruptum animi iudicium, quod arbitrium boni viri dicitur. Siquidem hæc vox, Arbitrio, vel arbitratu boni viri, semper denotat, debere ab esse calumniā, & agi rem syncere ex ęquo & bono. Old. in Copia. Spieg.

ARBITRII voce, etiam libera voluntas denotatur, vt in l. si seruus. ff. de noxal. action. vbi prætor actori permittit arbitrium, verùm iureiurando rem decidere velit: id est, liberam voluntatem & delectum. Hotoman. §. præterea. Institut. de action. Cæterùm in d. §. præterea arbitrium aliud est, videlicet iussus, interlocutio. & quasi admonitio iudicis, in actionibus arbitrariis, in quibus quamuis causa probata & liquida esset, non tamen prius sententia definitiua ferebatur, quam iussu reus non pareret, vt docet Hotoman. prædicto loco. Corasius ibidem: & in Miscell. libr. 4. cap. 12. & ante hos eleganter Franciscus Duar. de in litem iurando num. 42. & seqq.

ARBITRIVM, non ipsa est sententia, hoc est, iudicium arbitri, vt magni nominis interpretes volunt, sed sententię dicendę facultas, vnde sic Rubricam conceptam habemus, de Receptis arbitris, & qui arbitrium receperunt, vt sententiam dicant. Vnde quidam rectè finit his verbis: Arbitrium est facultas dicendæ inter controuertentes sententiæ, priuato consensu, non autem publica autoritate tributa. Arbitrium item pro ipsa sententia, & toto cognitionis exercitio promiscuè ponitur. vt in l. Pomponius ait. & in l. qualem autem. iam citata Rubrica. Nec laudum, tametsi id quoq; magno errore receptum est, dici potest. Spiegelius. Vt autem arbitri & iudices differunt, ita & iudicia & arbitria; vt Cicero pro Roscio Comœdo exponit: Arbitria enim ea iudicia dicuntur, quæ in bonum & ęquum concipi, & ex bona fide reddi solebant: quare huc repetas, quæ suprà de iudicum & arbitrorum differentiā dicta sunt. Sic dicitur

ARBITRIVM aquæ pluuiæ arcendæ. l. 23. §. vlti. ff. de aq. & aq. plu. Arbitrium rei vxoriæ apud Cicer. 3. Officio. Sic & in l. 2. C. de vsur. lega. Arbitrij verbum accipitur. Briss.

ARBITRIVM communi diuidundo. l. 11. §. 1. ff. de aqu. & aq. plu. Vitr. lib. 2. cap. 8. Itaque cum arbitria communium parietum sumuntur, non æstimant eos quanti facti sunt. Briss.

ARBITRIVM familiæ erciscundæ l. 47. ff. fam. erciscun. l. 17. C. eod. tit.

ARBITRIVM pro socio. Cicer. pro Quintio. Quā in re ita diligens erat, quasi hi qui magna fide societatem gererēt, Arbitrio pro socio condemnari solerent. Idem pro Roscio Comœd. quæ cum ita sint, cur non ad arbitrium pro socio adegeris Quint. Roscium, quæro. Brisson.

ARBITRIVM iudicis, arbitrium boni viri religio iudicantis, Papinia. in l. quæsitum. ff. de testib. Omnia enim ista ex constante illa & perpetua voluntate boni & æqui velut ex vno procedunt. & eodem tendūt scilicet ad dirimendas celeriter controuersias litigantium. Ex copia Dn. Old. Spieg.

ARBITRIVM etiam officium arbitri, circa ea quæ in iudicio versantur, formulaque minimè continentur, significat. l. 31. §. culpam. ff. de ædil. edict. l. 14. §. penultim. & vltim. ff. solut. matr. l. 80. in fin. ff. de furt. l. 3. & l. 8. & l. vltim. ff. quod certo loco. l. 1. ff. de vsur. l. 38. §. 1. ff. de action. empt. l. 14. §. quatenus. ff. quod met. caus. l. 9. ff. de dolo. Sic in l. 3. §. ibidem. ff. ad exhibend. per arbitrium, ait Vlpian. sibi hac actione commissum iudex exceptiones æstimat. Hinc Arbitrariæ actiones. l. 3. §. in his. de vsur. l. 1. C. vbi conueniat. qui certo loc. id est, vt Iustinia. interpretatur, ex arbitrio pendentes. §. præterea. Institut. de actio. & vt Gaius, quæ in arbitrium iudicis referuntur. l. 3. ff. quod certo loc. In his enim arbitrio iudicis committitur, quemadmodum auctori res, vel restituatur vel soluatur, vel exhibeatur. Idque fiebat propter formulæ verba, Neq; ea res arbitrio iudicis restituatur, dedatur, exhibeatur, quibus arbitrium iudici commissum intelligebatur. Briss.

ARBITRIVM recipere. l. 3. §. 1. & ait Prætor. & l. 9. §. si quis iudex. & aliàs passim in tit. ff. de recep. & qui arbir. recep. quod & suscipere arbitrium dicunt. l. 4. & l. 13. §. penult. ff. eod. tit. & compromissi arbitrium recipere. in l. 21. §. Papinianus. eod. tit. Recepisse autem arbitrium videtur qui iudicis partes suscepit, finemque se sua sententia cōtrouersiis impositurum pollicitus est. l. 13. §. pen. eod. tit. Briss.

ARBITRIVM etiam arbitratum significat. Sed enim arbitrium aliud est liberum & solutum, quod in mera voluntate positum est, & arbitrium plenum voluntatis dicitur l. 7. §. 1. ff. de rebus dub. l. 2. §. quanquam. ff. de legat. 2. l. 28. ff. de adoptio. & hoc significatur his verbis, Si volueris, si libuerit. Aliud est arbitrium viri boni quod his verbis exprimi intelligitur, Si arbitratus fueris, si iustum putaueris, si comprobaueris, si tibi videbitur, ἐὰν δοκιμάσῃς. l. 75. ff. de lega. 3. l. 41. §. soror. & l. 46. ff. de fideicom. libert. l. 3. ff. de an. leg. Briss.

VBICVNQVE autem in arbitrium, siue iudicis, siue alterius quid cōfertur, pro arbitrio viri boni hoc habendum, & quasi viro bono commissum accipiendum est. l. 17. §. prætor ait. ff. de iniur. l. 30. ff. de oper. lib. l. 6. ff. pro soc. l. 1. ff. de leg. lib. 2. l. 43. de legat. 3. l. 67. §. gener. ff. de iure dotium. l. 3. C. de dot. promiss. Idque in conditionibus bonæ fidei iudiciis adscriptis maximè locum habet. l. 22. §. vltim. ff. de diuers. regul. iuris. l. 77. & l. 78. ff. pro socio. Ita quod operum faciendorum lege comprehendi solebat, vt arbitrio alicuius opus fieret adprobaretúrve, ad boni viri arbitratum referebatur. l. 24. ff. loca. Eadem est vis verbi arbitratus. l. 51. ff. solut. matr. l. 16. §. vltim. & l. penul. ff. de vsufruct. l. 16. §. ait prætor. ff. de procurator. Verba autem hæc, Arbitratu illius fieri (quæ plerunque conuentionibus adiiciebātur. l. 43. ff. de verb. oblig. l. vltim. C. de contrah. empt.) ius significant. & in seruum non cadunt. l. 68. ff. de verbor. signific. Briss. Et ratio est quare non cadant: quoniam seruus iudicantis personam obire non potest. l. Pædius. §. 1. ff. de recept. arbitr. Ac quod ad ius ciuile attinet, serui pro nullis habentur. l. quod attinet. de regul. iur. infrà. Vel quod lex in iudicio adesse seruos prohibet. l. seruus. C. de iudic. & ibidem gloss. l. vix. ff. eodem. Sed an Monachi, qui cum seruorum conditione solent conferri, arbitrium ferre aut iudices esse possint? Innocentius in c. cum olim. extrà de priuileg. negat posse. Est pulchra glossa in dicta l. Pædius. §. 1. de arbitr. Multa quidem præclarè & subtiliter de arbitris & arbitriis scripsit Vdalricus Zasius in l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig. Bræcheus in l. illa verba. ff. de verbor. & rer. significat.

ARBOR, generale nomen est, & appellatione eius & in 12. tabulis, vites quoque & hederas, & arundines, & salictum contineri, ex textibus Iurisconss. relucet. Id tamen excipitur, quod tam tenerum est, vt meritò herbæ nomine veniat. l. certè. ff. arb. furt. cæs. Spieg. Stirps quoq; oleæ arbor rectè dicitur. l. 3. §. vlt. d. tit.

ARBOR cædua dicitur, quæ excisa repullulat, siue ab eodem stipite, siue ex stirpibus: vt salix, arundo, cornus, fraxinus, esculus, quercus, laurus, alnus, bætula, sambucus populus, multæque id genus species. Alc. de verb. sign.

ARBOR pro malo nauis in l. 3. & l. 6. ff. de leg. Rho. & apud Paul. lib. 2. Sent. titu. 7. quæ significatio & in Lexico B. Germani his verbis adnotata est: Arbor nauis ἱστὸς πλοίου. Isidorus lib. 19. Etymolog. cap. 2. Malus est arbor nauis qua vela sustinentur. Briss.

ARBOR vento deiecta, non iam arboris nomē, sed ligni magis obtinet. l. ligni. de legat. 3. Arborē partimur in radicem, truncum, & ramos: diuidimus verò in laurum, cedrum, quercum, &c. Spieg.

ARBORES cremiales ad cremandum deseruientes **Holtz zu verbrennen**. Inde Cremium dicitur, **Angebrennes**

gebrennte speiß. Ad differentiam arborum, quæ structuris ædificiorum aptæ maioris sunt æstimationis. l. fructus. 7. §. si fundum viro. ff. solut. matri. Old. At alij non cremiales sed germinales arbores legendũ censent, idque haud dubiè melius. Nam germinales dicũtur, quæ succisæ à radice vel stirpe tenue germen emittere incipiunt l. diuortio. al. l. fructus. 7. §. si fundum. Quidam legunt gemmales arbores vt interpres can. nunquam. de consecr. dist. 5. quia gemma est in arbore oculus qui se primo vere erudit, ex qua germen efficitur, sumpta similitudine à gemma annuli. Forca. cap. 19. in Cupidine Iurisperito num. 7. vide Ant. Ang. lib. 3. cap. 7.

ARBORES euulsæ, vel vi ventorum deiectæ. l. arboribus. ff. de vsufruct. Spieg.

ARBORES frugiferæ. in l. 13. §. fructuarius. ff. de vsufruct. & fructiferæ apud Paul. lib. 5. Sent. titu. 20. Sunt enim & non frugiferæ, velut cupressi. l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam. Arbores pomiferæ. l. 45. §. penult. ff. de iur. fisci. Arbores terminales apud Paul. lib. 5. Sentent. titu. 22. quæ pro terminis & finibus obseruantur, quales olim habebantur arbores antemissę & peregrinæ, quę & finales appellantur. vide Sicul. Flacc. Hygen. & alios auctores de limitibus. Brissonius. De his arboribus Terminalibus latius Maioragius lib. 4. Miscellaneor. cap. 7. quem vide.

ARBORES fœlices Cato dixit, quæ fructum ferunt. Infœlices, quæ non ferunt, de qua re Cælius libr. 10. cap. 7. lectionum antiquarum, Brodæ. lib. 4. Miscella. cap. 6. Turnebus lib. 4. cap. 3. per infelicem arborem intelligit stipitem & furcam, de qua sontes suspenduntur, neque enim vlla arbor, aut vllum lignum infœlicius est, & ita istud Liuianum intelligendum, & lictor, colliga manus, infœlici arbori suspendito.

ARBORVM grandium appellatione, quæ intelligendæ sint, pete ex Alciat. Comment. ad l. sylua cædua. de verb. signif.

ARBVSTVM, locus est, quo certo ordine arbores vitium causa plantantur. quæ sunt populus, vlmus, attinia, cornus. Hoc & arboretum aliqui vocant, vt tradit Aulus Gellius, & apud nos Felin. in c. Rudolphus. 17. colum. de rescript. Cotta in memoral. Hinc

ARBVSTARE verbum, id est agrum arboribus vitiferis conserere. Arbustorum autem rationem videbis apud Plinium lib. 17. cap. 23. Columel. lib. de arbor. cap. 16. Schard.

ARCA, pro monumento, vel loculo in quo mortui conduntur in terra. in l. is qui intulit. ff. de relig. Item eodem significatu Arcula, in l. diui fratres. eod. tit. Sed Arculam ipsam, si res exigat, in locum commodiorem licere transferre, non est denegandum. autor Mar. Spiegelius. Adde quod arcam habere dicebatur, qui bene nummatus erat, cui nihil nummorum erat, is arcã non habere dicebatur, sed multo ille pecuniosior, cui arcæ plures. hinc Catullus de paupere. cui neq; seruulus, neque arca. & Cic. quodam loco confidito arcæ nostræ, doctissimus Turneb. lib. 6. aduers. cap. 1.

ARCA camerata, id est, arcuata & confornicata. Vlpia. in l. sed addes. §. si inquilinus. 2. locati. Vide in hunc locum Budæ. quam inde dictum ait Varro lib. 4. ling. latinæ, quod arceantur fures ab ea clausa, quod & Festus probat lib. 1. Arcæ etiam mentio fit in l. securitates. C. de suscep. præpos. & arca. lib. 10. Prat.

ARCA lapidea, Caius in l. is qui intulit. ff. de relig. & sumpt. aduersus eum, inquit, qui in alterius arcam lapideã, in qua adhuc mortuus non erit conditus, mortuum intulit: vtilem actionem in factum procõsul dat: quia non propriè vel in sepulchrum, vel in locum alterius intulisse dici potest. Sed & Plinius de viris illustribus pro loculo lapideo vsurpauit. absumptus est, inquiens positus apud Libyssam in arca lapidea. Spiegelius.

ARCALIA, pro fisci quodam iure particulari. Reliqua (inquit Theodosius) tam arcaliam quàm veriusque ærarij, vsque ad incipientem primam inductionem, iubemus ad indulgentiam pertinere, id est, remitti. Spieg.

ARCA ærata in d. §. si inquilinus. l. sed addes. ff. loc.

ARCA fiscalis in l. 4. C. de numerar. lib. 11. In quam tributa inferebantur, vt Iustinian. in Nouel. περὶ τῶν δημοσίων ἀπόρων non procul ab initio significat. Est autem corruptum & deprauatum hoc verbum in l. 11. C. de susceptorib. lib. 10. in qua, mercedis discussionem, pro, arcæ discussionem vitiosè legi, cùm ex scriptis codicib. tum verò ex l. 26. eod. tit. in C. Th. pater. Briss.

ARCA frumentaria, & olearia l. 1. ff. de mu. & hon. l. 2. de curat. Kalend. lib. 12. C. Th. Prat.

ARCA vinaria in l. securitates. C. de suscept. præpos. & arc. lib. 10. & apud Symmach. lib. epist. 1. epist. 28. & 33. Prat.

ARCA quæstoria, apud eundem Epistol. lib. 1. epist. 19. Prat.

ARCARIVS. Arcarij sunt, qui præsunt arcæ rerum publicarum: siue arcarij sunt, qui pecuniam publicam adseruant. Quomodo accipitur C. in titulo de susceptoribus, præpositis, & arcariis, & l. Thais, in fin. ff. de fideicommiss. libertat. Vbi Scæuola, Stichum (inquit) rationibus redditis, manumitti volo. Stichus arcarius probante domino, nomina fecit, & rationes à domino scriptas exhibuit, &c. Itaque arcarij à Iureconsultis inter seruorum species numerantur. Archarius etiã, media cum aspirationis nota, præfectus & moderator dicitur. Vnde D. Paulus: Salutat vos Erastus Archarius ciuitatis. Anchor.

ARCARII, & Atriarij, à Iureconsultis inter seruorum species numerantur. Eas refert Alex. Neapolit. cap. 25. tertij Genial. dier. & Pyrrh. libr. 2. de Quæst. magist. Spieg.

ARCARIOS Iustinianus in Nouel. 147. eos vocat, qui indulgentiis tributorum exigendis recipiendisq; præpositi sunt, quæ in arcam præfect. prætorio (quæ eadem & mensa dicitur) inferuntur, vt in tit. de suscept. & arcar. Aliàs arcarij sunt dispensatores serui vel œconomi, vt sup. dictum, l. Thais. §. vlt. ff. de fid. lib. Et peritè vetus interpres epistolæ ad Romanos, œconomum, arcarium. Macarius homil. 16. ἐκ τῶν ἀρκαρίων τῶν φορουμένων τὰ πονηρὰ πνεύματα, retinuit latinam vocem. Cuiac. in exposit. d. Nou. Iustin. 147. de indulg. reliq. tribut.

ARCANVS homo, qui quæ audit, tacet & continet optimè. Substantiuè arcanum dicitur secretum, cuius occultatio iuris naturalis est, quod nulla ciuili constitutione tolli potest. Alc. citat B. Thomam in enarratione l. bona fides. ff. deposi. Sp.

ARCEI. Lege, Biarchi.

ARCERA in 12. Tabulis apud Gellium lib. 20. cap. 1. est Plaustrum vndique tectum, & munitum quasi arca quædam magna vestimentis instrata, qua nimis egri, aut senes cubantes portari solebant: quam definitionẽ probat N. Marcellus. hanc ex tabulis factam scribit T. Varro li. 4. ling. Lat. verba legis sunt suprà in verb. Assiduitas. Prat. Adde Corasium lib. 3. Miscel. cap. 20. num. 3. & Ræuard. ad ll. 12. tab. cap. 5. & Fr. Baldui. in comment. super l. 12. tab. cap. 4.

ARCERE aquam, est curare, ne influat, l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqu. & aqu. plu. Fest. lib. 1. Arcere, ait, est cõtinere. Vnde arcus in ædificiis dictus, qui seipsum continet. Cic. Top. Si in vrbe fines non reguntur, nec in vrbe aqua arceatur. Cuius interpres Boeth. Arcet, ait, aquã, qui eam per sua spatia meare non patitur. Idem Cic. in Murena: Ille tenet & scit, vt hostium copiæ, tu vt aquæ pluuiæ arceantur. Coercere verò aquam Vlpian. ad edictum Prætoris interpretatur, continere sic ne diffluat, neu dilabatur. l. vnic. §. penult. ff. de fonte. Brisso. Aliam huius verbi notionem adducit doctiss. Turneb. libr. 10. aduers. cap. 15.

ARCESSERE significat ad vocandum ire, vel vocare. apud Vlpian. l. 2. §. legatis. ff. de iudic. Interdum, accusare significat, & ablatiuo iungitur cum genitiuo. Cicero pro Cælio: Ipse alterum iterum ambitus crimine arcesseret. Sp.

ARCHIA sunt tabularia publica, & vt Suidas exponit, ἔνθα οἱ δημόσιοι χάρται ἀπόκεινται, ἢ χαρτοφυλάκια. In his publica instrumẽta deponũtur & adseruantur. l. 9. §. nõnunquam.

quam.ff.de pœn.vt Iustinianus Nouel. Constit.15.signi ficat his verbis. ὥστε ἐν ἑκάστῃ πόλει οἴκημά τι δημόσιον ἀφορισθῆναι, ἐν ᾧ... τὰς ὑπομνήσεις ἀποτίθεσθαι, ... μένειν τινὶ κατὰ χώραν, ὃς τὴν τούτων ἕξει φυλακήν, ὥστε ἀδιάφθορα μένειν αὐτά, καὶ ... παρὰ τῶν ἐπιζητούντων, ... τοῖς ἀρχείοις. Inde archeiotæ custodes archiorum. l.vltim. §.hi quoque.ff.de muner. & honorib. Admonet autem hic locus, vt Vopisci verba emendemus, quę sunt apud eum auctorem in Taciti vita. Sic vulgo scripta sunt, Librum per annos singulos decies scribi publicitus in Eruicis archiis, vbi Ciuicis archiis legendum credo, vt ciuitatum tabularia significentur. Briss.

ARCHIATER. ἀρχίατρος, hoc est, Latinè archiater, vel archiatrus. dicitur medicorum princeps, ἀρχὸς enim principem, ἰατρὸς medicum significat. Itaque Aesculapius dictus est archiater tanquam præses deusque medicorum esset. Et per translationem diui Hieronymi dictus est archiater saluator noster, qui languentium animarum præsentissimus esset opitulator. Quem igitur vulgò protomedicum regis appellamus, is archiater dicitur, hoc est, medicus principis. Quo sensu accipitur C.de comitib.& archiat. lib. 12. Vbi legimus priuilegijs Imperatoriis archiatros decorari, ideo fortasse, quòd (vt Cassianus ait) sint salutis magistri. Anchor.

ARCHICAPELLANVS. Lege capella.

ARCHIDIACONVS. Dicitur archidiaconus, quasi princeps, vel primus diaconorum. Archidiaconus enim dignitatem habere dicitur, cum teneat vicē Episcopi, & habeat iure cōmuni iurisdictiōem. Quod licet immutarit consuetudo (quia nulla fortè in ecclesia vtatur iurisdictione Archidiaconus) si tamen prærogatiuis in choro & capitulo fungatur, in dignitate nihilominus dicitur esse Archidiaconus. De eius autē officio tractatur Decret.in tit.de off. Arch. Item 25. distin.perlectis.94.dist.c.si quis.

ARCHIDVCIS appellationem primum Bruno frater Ottonis Imper.eius nominis I. insolenter assumpsit, teste Aemilio Veronen.lib.Franc.hist.3. Id postea Carinthianorum principes vsurparunt: quibus extinctis, ad Austriacos simul cum ditione transiit, quod & hodie obtinent. Spieg.

ARCHIEPISCOPI nomen in Apostolicis literis non extat quemadmodum nec hypodiaconi, nec archidiac. Extant autem in Pontificum & Ecclesiasticorum libris, necnon apud Impp.in l.iubemus. in princi. C.de sacrosf.eccle.& Nouel.de Eccl.diuers.cap.§.iubemus igitur, tum alibi. Archiepiscoporum appellatione contineri & Patriarchas. Alberic.annot.Sp. Imò Cuiac.in exposit.Nou.Iustin.11.propè fin. dicit Archiepiscopum & patriarcham idem esse.

ARCHIEVNVCHVS, id est, cubiculariorum Regis Princeps, cuiusmodi nunc est apud Cæs. Ferdinandum inclytus heros, Martinus à Guzman. de quo in dictione, Thesaurarij. Spieg.

ARCHIGERONTES in l.5.C.de episc.aud. Alciatus interpretatur qui procurant negocia aulæ principalis, legemque ita restituit, Archigerontes diœcetęq; ἐργοδιάκτωρ..., non nisi Christiani dirigantur: id est, qui quæ ad victum principis, palatinorumq; pertinent, coemunt. Hæc ille. nunquam autem ἀρχιγέροντας pro ea re vsurpari audiui. Suspicarer igitur leuissima mutatione adhibita locum sic corrigendum, Archigerontes & diœcetæ ergasticorum non nisi Christiani, &c. Est autem ἀρχιγέρων ab ἀρχή ... deducto verbo, qui principatum tenet, fabrorum scilicet: vt in opificiis publicis & regiis, qui & ἀρχιτέκτων appellatur. Nā Ergasticos meo iudicio nominat operas quæ in publicis operibus con ductæ ab aliquo quasi principe & magistro gubernantur. ἀρχιγέροντας verò seniorum principes declarat: quod verbum ad huiusce legis sententiam quemadmodum accommodari debeat, non dispicio. Hot.

ARCHIGVBERNVS, ex ἀρχὸς & κυβερνήτης iuncto nomine, princeps gubernator, omnium gubernatorū primus. Iauolenus l. 46. ff. ad S.C. Trebel. Seius Saturninus archigubernus, testamento reliquit hæredem Valerium Maximum trierarchum. Hoto. Nomen hoc compositum ex Græco & Latino, quod perquam rarū est: aliquando fieri solet vt Quintil. lib. ostendit. Iabolenus lib.36. Digest. tit. Ad Senatusconsultum Trebel. h eius Saturnius inquit, archigubernus ex classe Britannica, &c. Nebriss.

ARCHIMAGIRVS, dicitur Princeps coquorū, poeta satyrus vt palam est, vtitur hac voce. Lampridius in Heliogabalo magirum coquū vocat. Cæterùm similitudinariè probè vasatū, & imis ventris bene præparatum, & quod præfato honestarum aurium honorē dictum sit, diuisorem, hoc est emasculatorem, qui, vt Plautinis verbis vtar & Ciceronianis, Helium diuideret & subagitaret. Lampridius sic inquit: Nupsit & coijt vt & pronubum haberet, clamaretque præcide magire, &c. Ioan. Bapt. in comment. Epistol. Sidon. Apollin ad Domicum lib.2.

ARCHIMANDRITA, agminis, siue gregis princeps. μάνδρα apud Græcos spelunca seu cubile est: multaque alia significat. At Iustin. lib. 1. Cod. pro pontificē accipit. Reuerendissimi, inquit, Archimandritæ. Idem coll.1.de Monach. Deo, ait, amabiles episcopi & archimandritæ. Vtrobiq; pro pastore. Nebris. Sunt itaq; Archimandritæ, Abbates, quod μάνδρα Græcè, vt diximus, speluncam significat latinè, vel gregem. Nam monachi olim in eremis, ἐν ταῖς μάνδραις, id est speluncis, & cauis montiū habitabant. Vel à grege pascendo sic dicti. Alc. in l.vlt.C.de sum.trin.& fid.cath.Sp. Cæterùm Accursij sententiam contra Alciatū sequitur Ferrandus Addnēsis lib.2.explicationum, c.36.nimirū quòd hac dictione intelligantur ouium principes. l.vlt.C.de sum.trinit.

ARCHIMIMVS, mimorum princeps. Sunt autem mimi, qui in scena gestus, actusq; eorum quos irridere volunt, soli imitantur: tum etiam mores, qui Ethologi nominātur, & Ethopœi: vnde & Ethopœia, apud Quintil. poemata item lasciuientia in turpitudinem, à μιμοῦμαι, quod est imitor. Iulian. de oper. libert. l. patronus. Nam si quis, inquit, archimimum, vel pantomimum. Pantomimi, rerū omnium sunt imitatores: Archimimi præcipui, & ceu mimorum principes. Spie.

ARCHITECTVS, est structorum princeps qui ædificiorum rationem cōminisci, & instruere didicit: ac graphicè, hoc est lineamentorum ductu, & vmbrati li pictura eas formas describere. l. fi.ff.de iur.immu. In omni enim opere magnifico tres personæ considerantur: dominus, qui liberaliter impendit: structor seu officinator, qui fabrili subtilitate consarcinauit: architectus, qui venustam proportionem inuenit. Pr.

ARCHIVA, grammatophylacia, siue chartophylacia, quæ latinè tabularia, ac tablina dicuntur. Vlp. de pœnis. l. moris. Quo loco, inquit, publicè instrumenta deponantur. archiuo fortè, vel grāmatophylacio. Rostra, forum erat ante curiam Hostiliam Romæ, à rostris nauium appellatum: vbi pulpitum erat concionantium, his rostris ornatū: ibiq; legum tabulæ affigebantur, omnib. conspicuæ autor Salomon in cōmen. ad tit. de orig. iur. Bud. ait, Archiuum ex Græco factum est. Archium autem etiā magistratuum ædes significat, & regiam, & palatiū, & iudiciale forum. ex quo factum, vt Archiū, & interposita u, Archiuū, significet chartophylacium. Sp. Adde Ræuar. in comm. de reg. iur. l. Scæuola. 29.

ARCHONTES, ἄρχοντες, annui magistratus apud Athenienses: quorum ex nominibus, item vt Romæ ex Consulum, anni numerabantur. Cic. lib. de Fato Græcū nomen retinuit: Morietur Epicurus, quum duo & septuaginta annos vixerit, archonte Pitharato. Plinius tamen magistratum Latinè dixit lib.33. Nonaginta annis ante Praxibulū Atheniensium magistratum. Hadrianus autem pro quouis magistratu posuit in l. 48. ff. de iud. τοὺς ἄρχοντας ἐν ᾧ ἄρχουσιν ἐνιαυτῷ, μήτε ἐνάγεσθαι κηρίδίαν, μήτε δικάζοντας, μήτε φεύγοντας. Magistratus quo anno magistratum gerunt, neq; propriam agere causam, siue agendo siue defendendo, &c. Ergo τοὺς ἄρχοντας dixit pro ἐν ἀρχῇ γενομένους. Hot. propriè ἄρχων ducem belli significat, vt ait Hesychius & Iulius Pollux qui lib.1. ἄρχοντας totius exercitus Imperatores esse scribit: Id quod & Thucydides osten-

ostendit his verbis, τῶν πλείστων δὲ πολλῶν τῶν πόλεων ... Vide Ferrandũ Addnensem lib.2.explicat.cap.40.

ARCHON autem ἐπώνυμος apud Athenienses dicebatur, cui incumbebat cura dandorum pupillis tutorum quos propriè appellabāt τοὺς τῶν ὀρφανῶν ἐπιτρόπους, vt differrent à viduarum defensoribus. Schard. ex Bal. ad tit.Inst.de tutelis.

ARCHOENOCHVS, pincernarum, siue, vt diuus Hieron.sub finem Quæst.in Genes.interpretatur, vinariorum princeps.Spieg.

ARCIFINIVS ager dicitur, qui nulla mensura continetur, finitus secundùm antiquam obseruationem fluminibus,fossis,montibus, viis, arboribus ante immissis aquarum . diuergiis, & si quæ loca quæ ante à possessore potuerunt obtineri.Nam ager Arcifinius, vt ait Varro ab arcendis hostibus est appellatus. Quare & occupatorius ager dicitur, eo quòd in tempore occupatus est à victore populo, territis exinde fugatisque hostibus.Quòd & Sic.Flac.tradit,qui occupatorios Arcifinales vocat, & arcendo vicinos hāc appellationem finxisse quemque tradit, dum non tantum terræ occuparet, quantum colere posset, sed quantum spe colendi reseruaret.Isid.verò aliam huius verbi notationem profert lib.15.Etymol.cap.13.Briss.

ARCVLAE in Pauli responso l.argento.53.ff.de legat.3.deminutiuum Arcæ Fest.& Varroni de qua suprà. Porrò arculas argenteas primus fertur habuisse Heliogabalus.Si quid Lampridio credimus. Prat. Diuos fratres edicto admonuisse Martianus ait, ne sepulturæ traditum, hoc est terra conditum corpus inquietetur: videri que terra conditum, etsi in arcula conditum hoc animo fit, vt non alibi transferatur.l. diui. 39. de relig. & sumpt.fune,Quo in loco per Arculam intellexit Accursius casam, in qua vltra montes magni homines imponuntur sub terra.Ridiculum. Addidit enim Martianus, arculam in commodiorem locum transferri posse.Vnde etiā in Epitaphio An.Crestinę sic legimus.NE QVIS NOS INQVIETET EX ARCA NOSTRA, NEQVE AB ANTE ALIAM PONAT, AVT COMMVTET. Certè Martiani temporibus eam sepeliendi rationem in vsu fuisse suspicor, cuius Cassiodorus Variarum lib.tertio meminit. Tunc enim non terra solum condi solebat, sed etiam in arca lapidea supra terram posita corpus perpetuæ sepulturę tradendum, plerunque recondebatur. Eoque sensu accepisse arcam lapideam visus est etiam Caius, cū ita scriberet: Aduersus eos, qui in alterius arcam lapideam, in qua adhuc mortuus non erat conditus , mortuum intulit, vtilem actionem in factum proconsf.da. l.is qui in fine.7.de relig.& sumpt.fun. Et Seneca Epistol. libr. 13.In ipsa,inquit, Scipionis Africani villa iacens hæc tibi scribo,adoratis manibus eius,& arca,quam sepulcrum esse tanti viri suspicor.Deque eiusmodi arcis illud Frontini etiam accipiendum videtur, de diuersis mensuris agrorum lib.1. In campis verò statuerunt terminos quadratos cursorios,& interiectis locis arcas & monumenta,vel alia testimonia.Et hæc de arcis. Plinius etiam scribit Nat.hist.lib.7.cap.54.sepultum intelligi quoquo modo conditum;humatum verò,humo cōtectum.Ræuar.lib.2.cap.4.

ARCVS Nonio Marcel.interprete,omnis suspensus fornix dicitur.Arcus autem ducendæ aquę causa olim fiebant, vt ostendit l. 2.ff.de aqua & aq.pluuia.Plin. lib.10.Epistol.Ipse perueni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perduci, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana ciuitatis & humilia perueniat. manent adhuc paucissimi arcus. Frontinus quoque libr.1.de aquęductibus vrbis Romę, aquas per multa passuum millia arcuato opere duci tradit.Briss.

AREA, locus in vrbe sine ædificio Florentino.l.fundi 211.§.locus.ff.de verbo.sign.Festo locus vacuus, quasi exaruerit,& non possit quidquam generare.Varro autem aream vocat vbi frumenta secta terantur, & arescant. Græcis πλατεῖα,Gallis place dicitur. Prat. Alciatus in l.fundi.ff.de verb. significat. adhærens etymo tradit aream rusticam esse, & μεταφορικῶς tantum in vrbe dici, at hunc redarguit Forcatulus dialogo 16. Necyomantiæ,cum Iurisconsulti toties pro vrbano loco, in quo domus ædificetur posuerint l.si in area.ff.de condictio. indeb. Horat.

Ponendaque domum, quærenda est area primum.

AREA etiam Iurisconsl.significat solum, cui ædificium imponitur,& quod,depositis ædibus,manet, vnde & ædificij pars est Paulo l.seruitutes.20.§.si sublatū. ff.de seruit.vrb.& l.qui res.98.§.aream.ff.de solut.l.domo.ff.de pign.act.& alibi sæpè.Prat.

AREAM quoque adpellabant, in quam collecta omni ex tecto pluuia descēdebat:quo etiam modo accipitur in l.2.& l.seruitutes.§.si seruitus,& §.qui in area. ff.de seruitutib. vrban. In rusticis verò prædiis locus erat terendis frugibus,leguminibus aptus,l.Mela.§.fin. ff.de alimen.legat.l.fin.§.fin.C.de seruitut.& aq. quo etiam sensu accipitur apud Varronem loco superius adducto. Prat.

ARELATENSIS ab eo est, quod est Arelas, siue Arelate. Ciuitas prouinciæ Narbonensis: nunc est Arles: Plinius libro 33. Pompeius Paulini equitis. Arelatensis filius. Scæuola libro 33.ff. de vsu & vsufructu. l. codicillis.ad rempub. inquit, Arelatensem pertinere. Nebriss.

ARENA, pro loco vbi certamina præbebantur, qui spargi arena solebat. Vlpianus l.4.ff.de accusa. Sed & calumnia notatis ius accusandi ademptum est: item his qui cum bestiis depugnandi causa in arenam intromissi sunt. Tryphon.l.vlt.ff.de fugit.Si in arenam fugitiuus seruus se dederit, ne isto quidem periculo discrīminis vitæ tantùm sibi irrogato.Hotom.Vertranius libro singulari de iure liberorū,cap.11. interpretatur amphitheatri caueam. Hinc

ARENARIVS, qui in arenam pugnandi causa descendit, ibiq; publicè pugnauit l.hæc demum.ff. de ope. libert.& l.ob carmen.§.si ea.ff. de testib. Ij etiam cum feris bestiis pugnabant, vnde & bestiarij quibusdam dicti sunt.l.1.ff.de ædil.edict.Prat.Adde Corasi.lib.4.Miscel.cap.24.num.9.

ARESCVSA in editione Pand.Flor. Ancillæ nomē l.Arescusa.ff.de stat.hom.l.Titius.& l.idque.45.§.vlt.ff. de act.empt. Attamen alibi in eadem editione .

ARETHVSA, scribitur l.vbi.75.§.illud.ff.de verb. obliga.Prat.

ARETALIGVS non tam videtur à virtute dici, quæ ἀρετὴ vocatur, quàm ab ἀρεστός, id est gratus & placēs, qui narrationes & fabellas, acroamataque auribus auditorum grata loquitur: proinde & nugatores etiam nomine & garruli censentur. Turnebus libr.10.aduers.cap.11.

ARESEVSA nomen celebre est fœminarum in libris Digest. In libris recentioribus mendosè legitur Arethusa.Neque ignoroArethusam Nympham esse,& fontem eiusdem nominis in Sicilia,de vtraque Virgil. in Bucolicis, & in quarto Georgicorum libro. Sed quod ad iuris rationem attinet, nihil refert, Aresusam dicas, an Arethusam; nos puritatem lectionis defendimus, quod Grammatici proprium est officium. Nebriss.

ARENGA, est & concors verborum sententia, quæ ponitur post salutationem in priuilegiis arduorum negotiorum. Olden.

ARGENTARII, ciues Romani, qui tum Romæ, tum in prouincijs rei nummariæ negociationem exercebant: vnde & Numularij, & mensarij nominantur. nam ad eos duabus de causis pecuniæ deferebantur, quemadmodum ex Vlpiano intelligimus in l.24.§.2.ff. de rebus aucto. iudic. aut enim deponebantur sine fœnore, propter fidem publicam duntaxat: id est, vt tutiore loco quàm priuatis in ædibus asseruarentur. nam in æde Castoris recondebantur. Plautus in Curculion. Sub veteribus ibi sunt, qui dant, quique accipiunt fœnore. Pone ædem Castoris ibi sunt, quibus credas malè. Iuuenalis: *Quanto capitis discrimine constant incrementa domus,*

arcat a

Arcta multus in arca Nummus, & ad vigilem ponendi Castora nummi. Aut sub vsuris ipsis pecuniæ credebantur. quas deinde fœnori collocabant. Hinc argentariorum rationem Donatus Terentij interpres significans: Tunc, inquit, in foro & de mensæ scriptura, magis quàm ex arca domoq́; vel cista pecunia numerabatur. De qua consuetudine quum Syngrapham interpretabimur, dicendi erit locus. Hinc constat quamobrem Vlpian. l. 10. ff. de edendo scribat, Argentariorum officium atq; ministerium publicam habere caussam: & hanc principalem eorum operā esse, vt actus sui rationes diligenter conficiant. & l. 4. Argentarios singulorum rationes conficere. Hos verò tabernas circum forum habuisse constat. vnde Circunforaneum æs Cicero appellat epist. 1. lib. ad Atti. 11. Liuius lib. 26. Annibal, inquit, vocato præcone tabernas argentarias, quæ circa forum Romanum tunc essent, iussit venire, id est, eas quæ tum erant: nam aliæ postea sunt additæ. Has à Tarquinio rege in foro positas Dionysius Halic. lib. 3. docet his verbis: τήν τε ἀγορὰν ἐν ᾗ δικάζουσι καὶ ἐκκλησιάζουσι, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦσι πολιτικὰς πράξεις, ἐκεῖνος ἐκόσμησεν, τοῖς γαστρίοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις κόσμοις περιλαβών. id est, Forum in quo ius dicitur, & conciones fiunt, aliaq; ad Remp. pertinentia transiguntur, ille tabernis & alijs ornamentis circumdatum exornauit. De his tabernis Vlpianus loquens in l. 32. ff. de cont. empt. Qui tabernas, inquit, argentarias, vel cæteras quæ in solo publico sunt, vendit, non solum, sed ius vendit: quum istæ tabernæ publicæ sint: quarum vsus ad priuatos pertinet. Ad eas autem tabernas, actiones fieri solitas patet ex l. 18. ff. de hæred. petit. l. 88. ff. de solutionibus, & ijs quæ in Orat. pro Cæcina explicauimus. Hot.

Argentarivs, non tā argenti opifex est quàm is qui pecunias publicas exigit, aut pecunias sub fide publica permutat. Cicero in ea, quam ad Augustum Cæs. scripsit epistola, indicat illi ipsi auum fuisse argentarium. Atque hi vulgò Campsores appellantur. Marcellus de statu liber. l. Stichus. Aut argentariæ, inquit, mensæ exercitores. Item. ff. de eden. l. prætor. Nebriss. Sciendum tamen, quòd argentarij, nummularij, mensarij, campsores, trapezitæ, collibistæ, ferè idem significāt: nisi quòd argentarij maiores negociatores erant, qui non in permutando tantum, vt cæteri, tabernam exercebant, sed qui etiam nummos fœnori collocabant, non suos tantùm, sed etiam aliorum. Vnde argentariam facere, vel exercere dicebantur. l. Argentarius. §. 1. ff. de eden. & ll. iam à Nebriss. citatis. Hi quoque præerant auctionibus, hoc est, venditionibus, quæ in publico solenniter fiebant, rerum non ad esum, sed supellectilem, vel alios vsus pertinentium. Contractus quoq; apud eos celebrati, eorum calendarijs inscribebantur. Quod enim argentariorum olim fuerat, hoc hodie notariorum est officiū publicum in contractibus describendis extra iudicium. dicti aliàs Collectarij, in l. quisquis. C. Si cert. pet. Alcia. lib. 3. Dispunct. cap. 22. Spieg.

Argentarivs Coactor in l. 40. §. vltim. ff. de statu liber. & Argentariæ coactiones apud Tranquillum in Vespasiano cap. 1. Argentariæ officium. l. pen. ff. de eden. Argentariæ societas. l. 52. §. cum duo. ff. pro socio. Inde Argentariam facere. exercere, administrare. l. 4. ff. de eden. l. 19. §. 1. ff. de iud. Plinius in lib. de viris illustribus, Idem primò dubitauit honores peteret, an argentariam faceret. Briss.

ARGENTARIORVM NOMINA.

Argentariis varia indita fuêre nomina, vocabantur enim à Iusti Nou. 136. & Ed. 9. Ἀργυροπρᾶται, à Suida ἀργυραμοιβοὶ & Collectarij ab eodem & in l. quisquis. C. si cer. pe. & Argenti distractores l. Iustiniano l. fina. C. de pigno. & l. penul. in fin. C. de constit. pecu. & Iuliano Patritio ad Nouell. 4. §. sin autem, & Argenti venditores à Theodosio, & Valenti. l. si cohortalis. 12. de cohort. lib. 12. C. Ab eisdem Trapezitæ vocantur ibidem, & Argentariæ mensæ exercitores in edicto Prætoris. l. 4. ff. eo. Appellāt & mēsarij, & mēsularij, l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & κολλυβισταὶ à Iulio Polluce li. 7. ca. 3. & alibi & cermatistæ: & coactores a Scæuola l. Sticho. 40. §. fin. ff. de stat. lib. Ab eodē nummularij. d. l. emptor. §. Lucius. ff. de act. empt. Bri. Vocantur etiam ἀργυρογνώμονες quod pecuniam spectent an proba sit, an legitima & locabilis, & cuius precij, quos Iustinianus distractorum argenti nomine intellexit. Distrahere enim vendere est, & hi quasi vendunt pecuniam, cum pro eius spectatione & permutatione aliquid lucelli accipiant. Conn. libr. 4. cap. 15. num. 5.

Argenti auriue appellatione tam factum quam infectum cōtinetur. l. 78. §. illud. ff. de leg. 3. Proinde cùm aurum, vel argentum legatur. & vasa aurea argenteaque & omne omnino siue factum siue infectum argentū, non tamen signatam pecuniam legato contineri placet. l. 19. in princ. & §. vlt. l. 27. §. 1. ff. de aur. arg. Nec enim illa Ciceronis in Topic. ratiocinatio probanda est, qua argento omni legato non posse pecuniam numeratam, quæ argenti nomen retinet, non contineri concludit. Factum porrò argentum Q. Mutius definiebat, vas argēteum videri esse. Vlpian. rectè ita definiri posse ait, quod neq; in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit d. l. 27. in princip. & §. vltim. Itaque à signato factum separatur. Seneca lib. 1. de benefic. cap. 11. Libentius donabo argentum factum quàm signatum. Argentum autem factum Isidor. libr. 16. capit. 17. definit, quod est in vasis & signis. Proinde argento auroque facto & gemmas aureis anulis inclusas & cymbia argentea crustis aureis illigata & aurea emblemata quæ in lapidibus, absidibusq́; argenteis sint, & replumbari possint, adnumerari, si ea argenti numero testator habuit. Paul. scribit in leg. 32. ff. de aur. argent. Denique auro vel argento id continetur, ex quo auro vel argento aliquid effectum est, siue id suæ, siue alterius vsionis causa paratum est. d. l. 27. §. cui legatum. & quod non in supellectilis nomen cadat. d. l. 19. §. argento. Facti autem auri complures sunt species, prout & varijs vsibus subseruit. Est argentum escarium, potorium, viatorium, balneare. Escario argēto legato, quod & escale appellatur in l. 8. ff. de supell. leg. id debetur, quod ad epulandum testator in ministerio habuit, id est, ad esum & potum. d. l. 19. §. si cui escarium. Omnia itaq; vasa propter escam parata, quæ non cocinatorij instrumenti sint, legato cedent. sed & ea in quibus & potabat & edebat testator, continebuntur. l. 31. §. quidam. eodem tit. In argento potorio non id tantùm est in quo bibi possit, sed & quod ad præparationem bibendi comparatum est. l. 11. ff. de aur. argent. Viatorium verò argentum & balneare dicimus, quo in itinere & in balneo quis vti consueuit. l. vltim. in princ. & §. 1. eod. tit. Briss.

Argento facto contineri vasa argentea, veluti parrasides, tabulas, trullas, pelues, & his similia, scriptū legitur apud Pompon. in l. etsi non sunt. est lex Vlp. cum aurum § argento. §. 1. tit. de aur. & argent. leg. Sed hic locus etiam cæcis mendosus potest videri: licet Mafeius Vegius, vir alioquin eruditus, in libello suo de verb. sig. non animaduerterit. Puto legendum paropsides, matulas, trullas, & reliqua. Paropsis Græca dictio, à παρὰ & ὄψον, id est, ad cibum: est enim propriè iuris genus: autores Pollux & Eustathius. Sed pro obsoniorum lance ac vase ponitur à iureconsulto, vt etiam apud Iuuenal. Satyr. 2. *Quam multa magnaque paropside cœnat.* Et ideo legimus in lugubri Euangelio: Qui mecum manum in paropside intingit, is me traditurus est. Matth. 25. Sed Marc. 15. catinus vocatur. Martial. *Quæ portat gaudens ancilla paropside rubra.* Idem, *Sic implet gabatas paropsidesque.* Tranquil. refert Galbam ordinario dispensatori breuiarium Romanum offerenti, paropsidem legumnis pro sedulitate ac diligentia porrexisse. Matulas autem, non tabulas legi debere coniicio: quia præterquam quod de tabulis intelligere esset absurdum, nec conueniret præced. Hoc etiam apparet ex illo Varronis de Vita Patrum: Dum, inquit, postularet trulleum, matellionem, peluim. Quid autem sit matula, scripsi infra in Dictione Matula. Cotta in Memoral.

Infecti Argenti appellatio, ait Vlp. rudem materiam continet, id est, non factam. l. 19. §. infecti. ff. de aur. & arg. lega. infectum enim argētum est rude & in opera nulla coniectum argentum, quemadmodum Arnob. li. 6. aduers. gent. loquitur. & in massa argentea constitutum,

ARGVMENTVM dictum est quasi arguto ac subtili quodam artificio elicitum, vt probat tex. in c. forus de verb. sig. Glossæ sunt. in l. de tutela. C. de integr. restit. in l. desiderium. C. deposit. in l. si voluntate. C. de resc. vend. Spieg.

ARGVMENTVM pronunciat Cicero, esse rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem. Ita etiam finit Bald. in l. conuenticulam. C. de episc. & cler. glo. super rubr. C. de prob. & ibi Dd. Quæ argumenti definitio, Cantiuncula teste, ex l. si duo patroni. §. Marcellus. ff. de iureiur. & l. qui filium. §. fin. ff. ad S. C. Treb. iuncto c. ad Apostolicæ. circa medium. de re iud. lib. 6. apertè sumi potest. Isthic enim ex argumentis fuit rei controuersę facta fides. Spiegel.

ARGVMENTVM, pro probabili, vel non necessaria præsumptione, aut suspicione, vt apud Africanum, in l. non omnes. §. à barbaris. de re milit. Quo loco elegans est, Old. teste, exemplum comparandæ præteritæ vitæ ad præsentem: & contrà. Spieg.

ARGVTO pectine dixit Theodosius Impp. l. temperent. C. de vestib. holoberis. lib. 11. imitatione Vergil. qui ita dicit. 1. Georg.

Arguto coniux percurrit pectine telas. &

Apuleius libr. 1. Asin. aur. Et pectinis arguti dente tenui discriminantur. Prat.

ARGYRITAI, qui pro coronis præmioue argenteo vicerant. l. commodis. ff. de re iud. & apud Plutarch. Prat. Ἀργυρώνητοι & Ἀργυροπράται, vide Distractores argenti. Aristructius in Nouell. Iustin. 32. Διακίσμιοι, qui & ἄρτοι dicuntur, sunt velut frumentum & ordeum Accursio authore. Anth. Adhæc. de vsur. C. Prat.

ARISTOCRATIA, est paucorum optimatum principatus, qui administrat omnia ad vtilitatem publicam. qualis fuit Romæ, cum senatus summa autoritate ciuitatis statum gubernabat, nihilque præter populi dignitatem, aut domi, aut foris spectabat. Quo tempore factæ fuerunt leges, & senatuconsulta. Hæc quando corrumpitur, vel cta scilicet administratione ad vtilitatem potentium, contemptis tenuiorib. tunc fit Oligarchia: qualis fuit tempore Syllę. Quære, Democratici. Spieg.

ARMA, quod ad interdictum de vi adtinet, sunt omnia tela, hoc est, fustes, & lapides, non solùm gladij, hastæ, frameæ, id est, romphęæ. Vlp. l. 3. §. armis. ff. de vi & vi arma. His addit Gaius l. armorum. 41. ff. de verb. sign. scuta, & galeas. Adijcit & Paulus in l. qui commeatus. §. arma. ff. de verb. sig. loricam. M. Cicero pro Cecinna glebas. Sunt autem romphææ apud Vlpianum ex Gellio teli genus Thracæ nationis. Armis etiam connumerat Festus lib. 1. pugionem & sicam. Prat. Hinc rectè Alciatus explodit Angeli sententiam impropriè arma dici existimantis, quæ solum defensionis causa parantur: quod id procul à Caij iureconsulti mente absit. Denotat item scripta, seu instrumenta, atque quæcunq; alia documenta, iuxta vulgare illud. Non sunt sumenda arma ex domo aduersarij. l. qui accusare. & l. vlt. C. de edend. Spieg. Plura de hoc, quæ armorum appellatione veniant, vide apud Cuiac. in exposit. Nou. Iustin. 85. de armis propè finem.

ARMA ab arcendis hostibus dici putat Varro. Festus verò ab armis, id est humeris dependentia. Verunq; Etymon recipi potest, illud ab effectu, hoc à voce. Sed Etymon Varronis latius est: Nam lapides arma sunt, & tamen ab humeris non pendent arcent tamen hostes. *Colligere arma iubet validisque incumbere remis*, imitatione Græcorum à Marone dictum est qui armamenta velaque ὅπλα etiam vocant. Schar. ex Turneb. aduers. lib. 19. c. 19.

ARMA postliminio reuerti negantur quod turpiter amittantur. l. 1. de capt. & postlim. reu. Etenim semper apud veteres infame fuit arma amittere. Spieg.

ARMAMENTA dicuntur, teste Sipontino, quæ ad instruendum aliquid pertinent. Vlp. l. 3. ff. de rei vin. armamenta nauis, ait, singula erunt vindicanda. In nauibus autem armamenta sunt non solum arma, sed remi, vela, antennæ, rudentes, clauus, & alia eiusmodi. Spieg. Adde Peckium, l. 1. ad edictum. §. magistrum nauis, num. 5. com ment. tit. de exerc. actio.

ARMARIVM, & armamentarium, ab eadem origine esse, id est ab armis, Varro autor est. Valla scribit, armarium esse, vbi reponuntur libri, cæteraque huiusmodi. armamentarium, vbi reponuntur armenta & arma. Est igitur armamentarium, quod vulgò Zeughauß vocamus, vbi machinæ bellicæ, tela, sagittæ, aliaq; eiusmodi generis arma reponuntur. Estq; armamentarium priuatum, est etiam publicum. Spieg.

ARMARIVM Adrianus Turnebus lib. aduers. 7. c. 23. Interpretatur Promptuarium, è quo promitur cibus. Plaut. in captiuis *Cellas refregit omnes intus, reclusitque armarium.* Schard.

ARMATOS accipere debemus non tantum eos qui tela habuerunt. Sed etiam aliud quid. quod nocere potest. Paul. l. armatos. 9. ff. de vi publ. Armatos eos appellat Cicero pro A. Cecinna, scutis, telis, glebis, saxis & fustibus paratos ornatósve. Briss.

ARMATOS milites, lex caligatos appellat: fortè nunc Kürisser/ in Aut. quib. mod. nat. effic. legit. l. à caligato. C. de nupt. vide infra. Miles caligatus. Imperitum vulgus armigerum appellat: quum hoc vocabulum denotet eum, qui in prælio gerit tela domini sui, vt scutũ, vt arcum, lanceam, & cætera huiusmodi. Valla & hoc monuit. Spieg.

ARMATAM legibus, hoc est, vt eleganter Cantiuncula explanat, iudiciorum atq; Legum præsidio velut armatam & instructam esse maiestatem Imperatoriam, sapienter censuit Iustinianus in procemio elementorum Iurisprudentiæ. Old. ceu grauiter dictum ab eo recipit alicubi: tametsi quidam, si dijs placet, Accursianorum patronus adferat, quòd nemo adhuc conijcere potuerit, quid sit, Legibus armare, quid armis decorare.

ARMENTA, Varro ab arando dicta tradit, quòd principalis eorum is vsus esset. arg. l. seruis. de leg. 3. Sp.

ARMENTVM quasi aramentum: ad quod boues maximè parabantur, vt inde eligerent ad arandum. Pomp. de verb. sign. l. boues. Boues, inquit, armentorum magis quàm iumentorum nomine appellantur. Neb. Alij id genus pecoris intelligunt quod est idoneum ad opus armorum, hoc est, quorumuis instrumentorum. Et eò respexisse videtur Virg. Æn. 3.

Bello armantur equi: bello hæc armenta minantur.

Armento legato, etiam boues contineri conuenit, non etiam greges ouium & caprarum. Inter armentũ & gregem quid intersit, late explicat Valla lib. e leg. 4. Spieg.

ARMILLAS, Festus ait lib. 1. ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas existimat, quòd antiqui humeros cum brachijs, armos vocabant. Apud Vlpian. verò in l. argumento 25. §. ornamenta. ff. de auro, & arg. leg. pro eo ornamento accipi puté quo brachia ornantur. Galli adpellant, *mancherons, & bracelts.* Ornamentis igitur legatis armillæ debentur. de his meminit Plinius naturalis historiæ lib. 33. cap. 3. & Diuus Hieronymus in Esaia: Illa, inquiens, auferet dominus, ornamentum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas. Cotta in Memor. in verbo Viriolæ.

ARMILVSTRVM circus maximus erat Armilustrium armorum lustratio Turn. lib. 22. aduers. c. 16.

ARMIS deijcere, & cum armis deijcere differunt: Nam cum armis deijcit, qui arma habet, etiamsi ijs forte vsus non sit: sicuti Vlpianus respondit l. 3. §. qui armati. ff. de vi & vi arm. qui armati venerunt, etiamsi nõ armis vsi sunt ad deijciendum: si deiecerint, armata vis facta videtur. Sufficit enim terror armorum vt videantur armis deijcisse. Armis vero deijcere id est deijcere armis adhibitis, eorumq; vsu interueniente Schard. ex Baldu. ad tit. de interd.

AROMATA in plurali (nam aroma non dicitur) quarundam herbarum fructus, odoris & saporis admodum grati, quibus vtimur vel ad excalfaciendũ ventriculum, vel ad appetentiam prouocandam, vt sunt zinziber, piper, saccharum, & huiuscemodi, quas vulgus species vocat. Vlpian. l. pen. ff. de vsufruct. ear. rer. quæ vsu consum. Silanæ, inquit, alicui legatus sit vsusfructus vel odorum, vel aromatum. Sp.

ARRA dicitur quod emptionis nomine datur vt euidentius probari possit conuenisse de precio. l. 35. ff. de contrah. emptio. l. 6. & l. vlt. ff. de l. commiss. l. 2. §. is qui vina. ff. de act. emp. l. 5. §. item si institor. ff. de instit. l. 16. C. de fide instru. Insti. de empt. & vend. in princ. Dicitur autem Arra auctore Isid. lib 10. Etym. cap. vltim. à re pro qua datur, vel, quod alijs magis placet, à Græco verbo ἀῤῥαβὼν, quod firmum significat. Veteres Arabonem dicebant, vt Varro lib. 4. de ling. Lat. notat, & Plauti Terentijque testimonijs comprobari potest. Nec verò in argumentum contractæ modò emptionis, sed & sponsaliorum Arræ dantur, quæ sponsalitiæ appellabantur. l. 38. ff. de ritu nupt. l. 16. C. de episc. aud. l. vltim. C de episc. & cler. l. 1. C. si nup. ex rescr. pet. l. 3. C. de sponsalib. Dantur autem à sponso sponsæ, non contrà: quanquam in ea re Accurs. hæret. Hesychius Μνήστρα ait, ὃ δίδωσι τῇ γάμῳ ἀῤῥαβῶνα. Animaduertendum autem arrhas à veteribus dici annulos, aut res huiusmodi alias modicæ quantitatis, quæ in hoc dantur vt veluti argumentum sint matrimonij contracti. Nā si quis amplissimas possessiones, aut magnam pecuniæ vim donet sponsæ, & quadruplum stipuletur credendum non est hanc stipulationem valere. Duar. l. Titia. in prin. ff. de verb. oblig. Arrę nomine anulum plerunque datum fuisse ostendunt. d. l. 2. §. is qui vina. & l. 5. §. item si institor. ff. de institor. Plin. lib. 33. c. 1. Argumento est consuetudo vulgi ad sponsiones etiam anulo exiliente: tracta ab eo tempore quo nondum erat arra velocior. Briss. Hinc

ARRAE Proxeneticæ dicuntur, quæ Proxenetis dantur, sponsæ deferendæ, & quas Proxenetæ ipsi Sponsarum nomine accipiunt. Sic Arræ. Sponsalitiæ dicuntur Iustiniano, quæ Sponsis ipsis dantur. Proxeneticæ, quas pro eis proxenetæ, id est, pater mater, tutor, aut alij amici, qui in ea re fidem suam interponunt, &c. Connan. lib. 8. c. 2. num. 1. &c.

ARRA, simpliciter pignus est apud idoneos autores. Apud I.C. verò arra, vel arrabo propriè illud est, quod datur pro emptionib. confirmandis. Nam quemadmodum Vlp. ait, sine precio venditio nulla est, neq; pretij numeratio, sed conuentio facit emptionem. Nebriss.

ARRABO, pro Obside veterib. accipiebatur, vt ex M. Catonis verbis constat aqud A. Gellium. lib. 17. c. 2: sic & apud Terent. in Heaut. act. 3. scen. 3. reliquit filiam adolescentulam, ea relicta huic arraboni est pro illo argento. Prat.

ἈΡΡΑΒΩΝ δὲ vt tradunt Græci Grammatici ἐστὶ μέρος τῆς τιμῆς παρὰ τῶν ὠνουμένων διδομένη προκαταβολὴ ὑπὲρ ἀσφαλείας, id est, ea precij pars quæ ab emptoribus firmandi cōtractus gratia repræsentatur. Connan. libr. 8. c. 2. Sed cur in sponsalibus contrahendis ab sponso arræ dentur sponsæ, vndeq; ea res habeat originem pauci nouerunt. Consuetudo fuit apud maiores nostros, vt sponsus & sponsa inituri fœdus matrimonij, se inuicem coemerent: facta igitur precij conuentione, & sponsa emebat spōsum dotis precio. Id quòd Plautus expressit, dicens: Imperium accepi, dote libertatem vendidi. & Iuuen. *Veniunt a dote sagittæ libertas emitur.* E contrario sponsus emebat sponsam. Vnde est illud Virgilianum ex 1. Georg. *Teque sibi generum, Tethys emat omnibus vndis.* Sed quia vtrunq; precium futurum erat in potestate viri, accipit ille dotem, quia emptus est ab sponsa: illa verò tantum accipit arras, quod est quasi quoddam emptionis signum, &c. Nebriss.

ARRALE pactum C. de auct. vendit. & empt. l. 3.

ARRESTI varia appellatio. supremorum enim tribunalium sententiæ, vulgo aresta appellantur, fortè à Græco verbo ἄῤῥηκτον, quod significat incorruptū inuiolatumque, quod in illis supremis curijs, sententiæ incorruptæ & iustissimæ exeant, aut certè exire deberent, quę inuiolatæ manent, nullaque prouocatione seu appellatione infringi, aut suspendi possunt. l. 1. ff. à quib. appel. non licet. Credit enim princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide ac grauitate ad huius officij magnitudinem assumuntur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia & luce dignitatis suæ, quàm ipse foret iudicaturus. l. 1. C. de offic. præf. præt. ideoque arestum eiusmodi, prætextu iniquitatis damnari non potest. l. si quis. vbi id not. Cyn. & Saly. C. de precibus Imp. offer. Budæus verò ad l. fi. ff. de senat & Budæum secutus Franc. Conn. libr. 1. comment. Iuris ciuilis, c. vlt. num. 9. ἀρεστὸν Gręcè, Latinè placitum & decretum dici existimat sicut in Regijs diplomatibus post declaratas breuiter rationes, quibus adductus est princeps vt quid iubeat, vetet, aut permittat, postrema hæc tanquam rationum omnium clausula subijcitur. Et quia tale est nostrum placitum. Quibus verbis voluntatem pro iusto Imperio & ratione habendam esse non censet Princeps, sed vult intelligi rem illam se de suorum procerum consilio statuisse. Quamobrem placere principi putauit Vlp. quod ratione & consilio ab eo factum esset. Nam ciuilibus legibus, & vt ait Dion. scripto iure solutus est: cæterū naturali lege tam est adstrictus, quam quiuis nostrûm, aut etiam multo magis. Prior explicatio magis placet multis. Nam vt Rebuffus in Constitutiones Regias. Tomo 2. tit. vt contract. test. sent. & alij omnes ac gallic. cōcip. verb. gloss. 2. ait. Placitum non magis conuenit Parlamentis supremisq; curijs, quam inferioribus, quia etiam sententiæ inferiorum iudicum Arresta, id est, placita, dici possent, nisi per Antonomasiam dicas. Sed ita (inquit) de omnibus rebus dici posset, quod citatio, litis contestatio, & omnia, quę Parlamentis & curijs conueniunt, per Antonomasiam de Parlamentis intelligerentur. Alio modo arrestum, prout nec Græca nec Latina, sed merè Gallica vox est, significat impedimentum, siue interdictum, ne res aut persona loco, aut statu suo moueatur. Estq; arrestatio, iniectio manuum, cum alicui à Magistratu interdicitur, ne excedat ex eo loco, in quo inuentus est, nisi rebus cum eo compositis, qui de illo apud iudicē questus est. Pyrrhus ad consuet. Aurel. Rubr. de execut. instrum. cap. 12. Lagus in sua methodo. cap. de executio. rei iudi. vel etiam cum res alicuius, quacunq; ex causa pro securitate nostra, autoritate publica detinetur, ita, vt nobis inuitis ex loco illo negotio nondum sopito auferri non possit. Qua ratione sunt, qui arrestare idem esse dixerunt, quod gradum sistere: quia postquam arrestum factum est, ibi sistendum est. Idem Pirrhus d. loco. titul. de execut. ex locato. cap. 7. versic. habes casum. Porrò autem, Cardinalis ad Clement. 1. de hæret. existimat arrestationem absque manuum iniectione fieri: præhensionem verò sine manuum iniectione fieri non posse, quod etiam verum esse asserit Molynæus ad consuet. Parisien. tit. 2. glos. 1. ad verbum *arrester*, num. 3. versicul. & dicendum: quia sicut plus est rem aliquam prahendere, quàm impedire: ita plus est personam capere, quàm impedire, vel interdicere, seu vt vulgo dicunt arrestare. Eodē etiam loco, num. 11. & seq. latius explicat quid arrestum cum sequestratione, & missione in possessionem bonorum commune habet, & quatenus ab vtraque distinguatur, quod & Paulum Parisium quoque consil. 107. nu. 72. lib. 3. fecisse video, quæ omnia nos hoc vno loco referre, non existimamus esse necessarium. Peckius de iure sistendi lib. 1. c. 1.

ARRIPARE. Lege, Plumbum in ripa.

ARROGANTIA, pro temeritate violatæ legis apud Zenonem Imp. in l. vnica. C. de priuat. car. lege, iniustitia. Spieg.

ARROGARE, Arrogatio, vide Adoptio, item & Adrogatio.

ARROGARE aliàs est ascribere sibi, & vindicare. Vnde dicitur arrogans, quasi omnia sibi ascribens. Inde arrogantia, id est, temeritas & impudentia, superbia, de qua 46. dist. in princ. Differunt tamen, quia superbia est inanis gloria de eo, quod quis habet, vt sunt Philosophi, Legistæ, & alij sufficientes in arte sua. Sed arrogantia est inanis gloria de eo, quod quis non habet, vt cùm quis credit ea se scire, quæ tamen nescit. Arrogantiam opprimi iubet Zeno Imp. l. vni. C. de priu. car. Prat.

ARROGATIO & adoptio differunt, quod arrogato patrefam. liberi qui in eius potestate erant, nepotes apud arrogatorem efficiuntur, simulq; cum patre suo in eiusdem recidunt potestatem vt ait Modest. Quod non similiter inquit in adoptione contingit. Nam nepotes

ex eo in sui naturalis retinentur potestate: Conna. lib. 2.c.15.num.12.

ARROGATIONIS formam & differentiam inter eam & adoptionem, tractat Caius in l.1. tit. de adoptio. quæ quoniam scitè & Aul.Gell.Noctium Atticarum lib. 5.cap.19.exponit subijciam. Quum in alienam familiam, inquit, inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per prætorem fit, aut per populum. quod per prætorem fit, adoptio dicitur, quòd per populum, arrogatio. Adoptantur autem cum à parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur: atque ab eo qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur hi, qui quum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusq; rei ipsi autores fiunt. Sed arrogationes non temerè, nec inexploratè committuntur. nam comitia arbitris pontificibus præbent, quæ curiata appellantur. AEtas quoq; eius, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaq; eius qui arrogatur, ne insidiosè appetita sint, considerantur. iusque iurandum à Q.Mutio pontifice maximo conceptum dicitur, quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari nõ potest, nisi iam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus, per populi arrogationem fit: eius rogationis verba sunt hæc. Velitis, iubeatis, vti L.Valerius. L.Titio tam iure legeq; filius sibi siat, quàm si ex eo patre matreque familias eius natus esset, vtiq; ei vitæ necisq; in eum potestas fiet, vti patiendo filio est. hæc ita vti dixi, ita vos Quirites rogo. Præterea hoc etiam adscribendum putaui, pupillos arrogari non posse, nisi rescripto principis. l.generalis. ff. de adopt.& instit. eo.in princ. causaq; cognita & seruata forma tradita per Iureconsul in l.si paterfam §. vlt.& in l.nec ei permittitur, & ll. sequentibus. ff. de adopt.& præsertim ratione secundum Gell. quoniam tutoribus in eos tantam esse autoritatem: potestatemque fas non erat, vt caput liberum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subijciant. Corta in Memoralibus. Adde supra Adoptio.

ARRODETIA apud Paulum l.& quantum. ff. de edil. edict. vitium est aduersam valeludinem significans, & ægrotationem. Prat.

ARS à Græcis τέχνη, à Latinis recta ratio faciendi, sciendi, intelligendi, & retinendi aliquid, artis constans quibusdam præceptis. Ars est quidam dolus bonus & malus, astutia quædam, & experientia, quæ nos impedit falli sed magis alios fallere docet, vt ars militaris, de qua Virgil 2.AEneid.

Dolis instructus, & arte Pelasga.

Ars forẽsis, ars nautica siue nanalis, ars fabrilis, histrionica & mimica. Taboetius in topico militiæ for. & legal.discip.

ARS, inquit Seruius, τῶν μέσων est: vnde sine epitheto malè ponitur: vt bonas artes, malasque artes dicamus. Exempla in malam partem vocis accepta, habes in l.1. C. de his qui ad stat. confug. l. omnes. de præscript. 30. an.Spieg.

ARS alia liberalis. l.4.ff.de decre. ab ord.fac: Alia ludrica. Liberalia autem studia quæ accipiantur docet l.1. ff.de extraord.cognit. Artes ludicras Seneca lib.13.Epist. interpretatur, quæ ad voluptatem oculorũ aut aurium tendunt. Artem itaque ludicram saltatores, gesticulatores, mimi, pantomimi, histriones, & alij id genus, non item athletæ designatoresq; facere intelliguntur. l.1.3.& 4.ff.de his qui not.infa. l.14.ff.de pœn.l.42.l.44.ff de ritu nupt. l.4.ff de accusatio. Val.li.8.c.10. Constat AEsopum Rosciumq; ludicræ artis peritissimos, id est gesticulatoriæ artis. Plaut. Aulular. Continuo meum cor artem cœpit facere ludicram, id est, exilire & palpitare ac moueri cœpit. Quint.lib.3.c.6. Qui autem ludicram exercuerit 14.primis ordinibus ne sedeat.

ARS quinque designat. Primò virtutem: ideò videtur deduci à Graia voce ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id est à virtute. Secundò habitum operatiuum. Tertiò rectam rationem. Quartò ordinem topicum. Quintò Disciplinam vsu, traditione, & ratione stabilitam. Taboetius in topico militię.for.& legal.discip. Macer artẽ ludicram, id est artem ludionum, ac comœdorũ vocat. l.qdã.ff.de pœnis. Hot.

ARTABON meminit Iustin. Edicto 13.[illegible], ait, [illegible]. Existimo autem de AEgyptia Artaba ea verba accipienda. fuit enim mensura hoc nomine apud Aegyptios modios quinque capiens, auctore B. Hieronymo lib.12. Comment. in Esa.c.5. Quod & Aristophanis interpres in Acharnensibus testatur. Ἀχάρνεις inquiens, [illegible]. Fuit & mensuræ Persicæ medimnum Atticum & præterea tres chœnicas capientis idem nomen, vt Herodot. libro primo, & Pollux lib.4. Onomast.cap.13.& Suidas in verbo ἀρτάβη tradunt. Briss.

ARTE fabrica peritum seruum dixit Paul. in l.19. in fin.ff.de instr.vel.instr.pro fabricandi perito.

ARTEM interdum pro dolo accipi annotauit Forcatul.dialog.18. Necyom. vt apud Verg. *Multa prior arte Camillam. Circuit & arte pelasga.* & l.1.de suffrag.Schard.

ARTEMON, trochleæ genus tractorium est, quod ἱμάτιον Græci vocant: quo fune ductorio, per orbiculos traiecto, & acto in gyrum, facili ductu importantur onera. vel exportantur. Alex.de Alex.gen.dier lib.1.c.25. Est & Artemon, velum addititium, dirigendæ nauis causa ad auræ flatum. ab ἀρτέω deductum, quod suspendere significat, & assuere. Vnde & ἄρτημα item pro loro paruo accipitur, cui crumena assuitur. Est & hac similitudine trochlea, Græcè ἰκάγοντα, qua ingentis oneris lapides tolluntur. Nomen quoq; machinarij fabri. Alc.de verb.sig. vide & Maioragium Miscell.lib.2.cap.10.

ARTERIA & Vena inter se differunt. Est enim arteria conceptaculũ spiritus naturalis misti confusiq; cum sanguine in quo plus spirtus est, minus sanguinis. Vena verò est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, misti confusique cum sanguine, in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Gellius lib.18.cap.10.

ARTICVLATVS libellus. cuius formulam antiquitas ignorauit, idem qui positionalis. Nam articulus communi loquendi more appellatur, quasi membrum alicuius facti seu casus diminutissimum, videlicet, cum singulæ orationis sententiæ, interuallis quibusdam distinguuntur. Positio, autem, quæ Græcis thesis dicitur, est alicuius particularis rei ad causam pertinentis assertio, autore Bart. l.2.§.quod obseruari.C.de iureiuran.propt. cal.dand. Proinde si vno prorsus orationis contextu, factum iudici ex scripto proponas, libellus est: Sin autem singulas partes, & circumstantias breuissimis pronunciatis complectaris, fit libellus positionalis, aut (vt dicunt) articulatus. Olden.

ARTICVLVS est sigillata locutio, vel per membra distincta oratio & ab artu dicitur, id est membro, c.accusatus de hæret.lib.6.hæc baldus. Artus autem inquit, Sypontinus partes sunt corporis inter iuncturas connexæ, dictæ quod inter se arctentur, vnde minores partes per diminutionem articulos vocamus, quales sunt digitorum.

ARTICVLI calumniosi sunt, cum sub diuerso loquendi schemate habent aliquid, ad quod si in speciem respondeas. aut negaturus sis quod prius cõfessus es: aut contrà confessurus quod paulo antè negasti, non sine discrimine periurij. Quomodo id fiat, ostendit [illegible] Oldendorp.de Formula libell.Spieg.

ARTICVLORVM quidam sunt impertinentes qui nihil ad rem faciunt, probati non releuant. gloss. cap. fin.de confess.lib. sexto. Alij sunt captiosi quos siue neges, siue confitearis tuum detegent periurium, atque ita te decipiunt & captant. l.in duobus.38.§.fin. & l. qui iurasse.§. si pater.ff.de iureiurand. Alij sunt multiplices, alij sunt iuris, alij impossibiles, alij super crimine: Quibus omnibus respondere reum cogendum non esse, glosema in d.c.fin.scribit per illum textum, & alios quos citat.Prat.

ARTICVLVM interpretatur Accurs. l. ab executione. C.de quor.appellat. non recip. sententiam definitiuam cuius interpretationem probat. Alber. Bartol. accipit pro interlocutoria. Equidem illic pro capite, & membro sententiæ sumi adfirmare ausim. Nã ab vno sententiæ articulo & capite appellari potest. Bart.& Alber.

in l. appellanti.ff.de appell.per illum text.Guid.Pap.decis.436.quæst.66.

ARTICVLVS etiam sumitur in Arcadij & Honorij constitut.fin.C.comi.rer.priuat. (alius est sub tit. comi. sacri pal.) pro statim, in ipso temporis momento. vt rectè ibidem interpretatus est Accursius. Sic etiam accipitur apud Terentium in Adelph. vide vt in ipso articulo compressit eam. Prat.

ARTICVLVS quoque sumitur pro themate factiq; specie proposita (casum vulgo appellant) in l. non possunt.12.ff.de legi.Prat.

ARTICVLVS pro eo quod vulgo dicimus, punctum. In l.22.§.transgrediamur.ff.solut. matrimon. in l.5.§.1.ff. de præscript.verb.l.9.ff.de statu hom. Equidem non pro puncto, sed pro particula & membro periodi, totius alicuius propositi, in illis legibus accipiendum putem, vt in l.6. §.sub hac. C.de bo. quæ lib. quo sensu etiã eam vocem accipiunt Pragmatici Galli, dum probanda legibus, moribus, instrumentis in articulos digerunt: & hoc sensu accipitur in c.præsentiam. §. testes. de testib. in 6. & c.veniens.2.eod.tit.in antiq.& vtrobiq; gl. pro membro illo probando accipit. Prat.

ARTIFICES sunt, qui rem à se in aliam formam elaboratam vendunt: quales sunt cerdones, fabri, pelliones, sutores, textores, sarcinatores, fullones, bractearij. Vide Alciat.in l.mercis appellatione.de verb.sign.

ARTIFICES serui q aliquod artificiũ callent l. vlt. ff.de oper.ser.l.31. & l.33. ff.de rei vind.l. 15.ff. de pignor. act.l.3.§.2.C.comm.de leg.l.vnic.§.eunuchi.C.de comm. seru. man. l. 12.§.idem respondit.ff.de instr.vel instrum. Opponuntur his Mediastini in d. l. vlt. qui nullam certam artem exercent, sed in medijs ædibus præsto & ad obsequia quæq; parati stant.

ARTIFICIALES Operæ. Lege, Operarum duplex est species.

ARTIFICIS nomine videtur contineri ludi literarij magister, ex his Pauli verbis: Duo societatem coierunt, vt Grammaticam docerent, & quod ex eo artificio quæstus fecissent, commune eorum esset l.duo 71.ff. pro socio.Spieg.

ARTITVS bonis artibus instructus. Festo lib.1.

ARTOPTA vas quoddam fuisse videtur quo panis torrebatur, tria enim erant panis genera, ex coquendi ratione Furnaceus qui in furno coquebatur, clibanites vel testuaceus, qui in testu aut clibano, artopticius qui in artopta assabatur: Et hunc à testuaceo & furnaceo differre author etiam est Athenæus. Turneb. aduers.lib. 24.cap.5.

ARVSPICES intelligendi sunt, qui à victimis in ara inspiciendis, vt futura prædicerent, nuncupabantur. Potissimum tamen iecoris vnde à Græcis ἡπατοσκόποι & σπλαγχνοσκόποι vocantur. Considerabant tamen etiam cor sed omnium maximè vt dixi iecur. Dicuntur etiam latinè Arioli. Turneb. aduers.lib.19.ca.10. Horum pœna, mors igne aut gladio l.3.& l.nemo.C.de malef & mathe. Sunt enim diuinatores. Sunt qui eum h, scribendum putent. Prat.

ARTIFICIVM sumptibus possessoris discere. Paul. [illegible]m.ff.de rei vind.Spieg.

ARTIFICEM facere, apud Mddestinum l.quod si.ff. de rei vindicat.

ARVALES fratres, dicti sacerdotes, quos Romulus primus instituit: seque inter illos duodecim, fratrem appellauit, vt arua fruges ferrent. Quorum insigne erat, infula alba, & corona spicea. dicti ab aruo. Est autem Aruum ager aratus, nondum satus, vt ait Festus. Spieg. Dicuntur etiam Aruales sodales, οἱ περὶ ὅρων διαγνώσκοντες δικασταί. vt glossæ interpretantur ex libris de officio proconsulis. Sacri enim erant termini, idcircò rectè terminorum finiumque iurgijs finiendis sacerdotes interueniunt fratres aruales. Cuiac.obseru.lib.11.cap.34. prope finem. Adde Gellium lib.6.cap.7.

A S

AS. Varro lib.1.de lingua Latina assem ab ære dictum esse putat. As enim, & libra, & pondo, idem significant: quod nec Accursius, vt mox sequitur, ignorauit. Sumitur tamen etiam pro integrà quacunque re. Veteres enim volentes aliquid diuidere in partes æquales, vt hæreditatem, & quiduis simile, id assem appellauerunt, & partes vncias. Ex asse hæres dicitur, qui solus est hæres. Spieg.

AS in duodecim vncias diuiditur.l.13.§.vlt.ff.de hæredib.instit. Habent autem & hæ partes propria nomina, ab vncia vsq; ad assem, puta hæc, Sextans, Quadrans, Triens, Quincunx, Semis, Septunx, Bes, Dodrans, Dextans, Deunx, As.l.50.§.vlt.ff.de hæredib.instit.§. hæred. Instit.eod.tit. Vncia etiam in semunciam, & hæc in sicilicum subdiuiditur. l. 8. §. si quis impuberi. ff. de inoff. test.l.11.§.filium.ff.de annu.leg. Et apud Plinium lib. 13. cap.15. Inde autem sicilicum, vt Fest.lib 17.scribit, quod semunciam secet. Obiter autem hic admonebo emendãdos Frontini de Aquæ ductib. codices, in quibus perperam semiuncia pro semuncia scriptum est. Vncia & semis sescuncia appellatur.l.8.§. si quis impuberi.ff. de inoff.test.l.42.ff.de vulg. & pupill.subst. & l.vlt.ff.de coniung.cum emancip.lib.l.5.ff.de leg.præstand.l. vlt. C.de liber.præterit.

ASSARIA pro obolis posita legimus. nam & assem pro re minima vsurparunt priores, testimonio Ciceronis & Plauti. Vnde ad assem reddere, apud Plinium Cecilium: etiamsi aliter doctissimo interpreti est visum. Spieg. Ausonius de asse ita alicubi scribit.

Bissenas partes quæ continet æquipares? as.
Tertia desuerit si portio, quid reliquum? bes.

ASSEM, libram, & pondo, idem significare, Accursius rectè admonuit: sed tamen assis appellatio, sæpius pro hæreditate accipitur. aliquando & nummum significat apud Latinos. Volusius Metianus (cuius nuper prodijt libellus, de assis distributione, notis, & vocabulis) dicit assem in duodecim partes duodecimas diuidi, easque singulas vncias vocari. De Etymologijs autem horum vocabulorũ, scribit M. Varro de lingua Latina lib. quarto, Alexand. Neapolit.libr.1.gen.dier. Budæus omnium exactissimè, opere pulcherrimo, vt ei tractationi peculiariter dicato, Quamquam à pristinis vocabulis nunc propè desueuimus, partis vocabulo vtentes vnà cum numerali nomine, veluti, Instituo Titium in duabus tertijs, Caium in tertia tertiæ: quod est perinde, ac si vnum in besse, alium in triente instituam. Ex Cõment. Viglianis ad titul.de hæred.instit. lib.2.Spieg. Ad assem vendere qua formula Modestinus vsus est l. 9. quib. modis pign. vel hypoth. sol. quidam interpretantur esse in solutum dare: sed magis placet Connano lib.4.cap.vlt. istis duobus creditoribus datũ in assem fundum, id est, pro quota cuiusque debiti, sed ita vt non solidum cuique, sed pars tantum aliqua solueretur reducto ad æstimationem assis debito. Porro quid in solidum vendere sit, dubitatum est apud Alciatum Parerg.lib.2.cap.33. & putat non idem esse, quod in solidum vendere, alioquin battologiæ vitio I.C. laboraret, cum infra dicat in solidum singulis. Quare secundum eum in assem venditionem appellare conuenit, in solutum dationem factã per æs & libram. Verum Forcatulus in Necyomantia dialog. 13. ostendit idem esse, in assem & in solidum, neque battologiam esse, cum aliud sit in solidum vendere duobus simul, aliud singulis in solidum dedisse pignori plura apud eundem. Ex asse scriptus hæres, id est ex toto, &c.

ASSIS autem appellatione solida hæreditas venit: cuius rei exempla crebriora sunt tritioraque, quàm vt adscribi debeant. Martialis nobis versus sufficiet ex lib. 7.Epigr.

Hæredem Fabius Labienum ex asse relinquit.

Nec hæreditatem modò, & patrimonium, sed & omne quodlibet solidum & integrum assis nomine eiusq; partibus notabant.l.75.ff.pro soc. Hinc pretij bessem dixit Vlpian.in l.12.§.contrariò.ff. mandati. In assem satisfacere, id est, in solidum.l.1.ff.de separatio. Ex asse possidere, aut pro parte, in l.pen.ff. qui satisd. cog. In assem satisdare.l.5.§.si ex duobus.ff.vt in pos.leg. In assem vindicare.l.40.in fin. ff.de leg.3. In assem vendere.l.9.ff.quibus mod. pign. sol. Ex asse debere l. 1. §. si quis legatum.

ff. vt

ff. vt legat. nom. cau. In assem impendium reddere, Plin. epist. 15. lib. 1. Sic & in assem dari institui q; actio dicitur, l. vltim. ff. de donat. l. 11. §. 1. ff. de interrogatio. in iu. fac. Ex asse etiam auferri hæreditas dicitur, quæ tota aufertur, l. 2. C. de his quæ vt indigo. Fundum deniq; assis partibus veteres diuidebant, vt appareret ex l. 39. §. si a me bessem. ff. de euictione. l. 8. ff. de rei vindic. Vsuras etiam per assis partes distinguebant, vt aliàs docebimus. Briss. Hinc ea vsura quę summa esset, nimirùm quum ex centū denarijs, singulis mensibus singuli denarij soluuntur. As appellata propterea q; quasi ad assis rationem illius partes, id est, alias vsurę minores appellationem sumpsere. Hot. lib. 3. de vsur. cap. 7.

ASCENDENTES I.C. vocant parentes maioresq; nostros, à quibus geniti & procreati sumus: vt cōtrà descendētes eos, qui ex nobis prognati sunt. l. vlt. ff. de ritu nupt. l. vltim. §. sunt & ex lateribus. ff. de gradib. & adfin. Constantin. lib. 4. Epit. cap. 6. Briss.

ASCETRIAE separantur a Canonicis, vt ascetria à monasterijs. Canonicæ sunt monachæ, vt constat ex 2. Nicenæ cap. 20. & Epistol. Basilij, περὶ διαλόγων κανονικ. περὶ βίου κανονικῶν. Cuiac. in exposit. No. Iustin. 59. de sumpt. fun.

ASCIA ne polito. &c. verba leg. 12. Tabul. quæ explicat Dn. Oldend. in scholijs. Spieg. Erat autem Ascia instrumenti genus, non solùm poliēdis lignis sed etiam construendis connectendisque aptum, quo in calcis maceratione veteres etiam vsos esse testatur. Vitruuius de architect. libr. 7. cap. 11. Schard. ex Ræuardo ad ll. 12. Tab. cap. 15.

ASCISCERE, pro approbare, decernere, vt in l. 12. Tab. cùm Senatus, populusq; asciuerit. lege cap. 6. & in illud Dn. Olden.

ASKITIRION, locus in quo moniales seruātur, & ad pietatis studia exercentur. ἀσκῶ Græcis exerceo: & τηρῶ, seruo, custodio, significat. Hinc Ascetria, pro Nonna, apud Iustinianū in constit. vlt. de Sanctiss. episc. tum alibi. pro qua voce supposuerunt, qui eam non intellexerunt, Assistria, commenti ab assistendo ægrotis, sic dictam. vt in tit. C. de episc. & cler. Assisterijs, pro Ascetirijs legendum putarunt. Sp.

ASCODROGITAE in l. 10. & l. 11. C. de hęretic. Sic enim illic legendum censeo. Hæretici fuēre, qui vtrem inflatum in sua ecclesia positum ac coopertum veneratione prosequebantur, & circa eum lasciuientes more bacchantium discurrebant, auctore Philastrio Brixiēsi Episcopo in hęreseon Catalogo. Briss.

ASIMON est argentum non signatum. Moschopul. περὶ σχεδῶν. ἄσημον ἀργύριον, τὸ μὴ κεχαραγμένον. Sed & veteres glossę, argentum interpretantur ἄσημον. Cuiac. obser. lib. 9. cap. 1. post princ.

ASIMOS in l. mutum. ff. de ædil. edict. id est, sine significatione.

ASELGEIA eo sensu apud Græcos accipitur, quo lascimia apud Vlpianum l. legc. 4. §. 1. ff. ad leg. Cornel. de sicar. pro quadam proteruitate ludicra, aut ioculari. Prateius.

ASIARCHES, Ἀσιάρχης, Asiæ sacerdos, & præses: de sacerdote iuris accipiendus est. Vide de hoc, & alijs Sacerdotijs iuris accipiēdus est. Vide de hoc, & alijs Sacerdotijs immunitatem à tutelis præstātibus Ant. Aug. lib. sing. ad Modestinum.

ASIARCHIA apud Modestinum. l. ἱερωσύνη. ff. de excus. interpretatur Anto. Aug. lib. ad eūdem singul. quod & videtur dicere ibidem Modestinus. De hoc sacerdotio Asię loquitur & Papin. l. in honorib. ff. de vaca. & excus. mun. Prat.

ASINI machinarij, qui machinis frumentarijs & molis, quibus frumenta pinsebantur, adhiberi solebāt, l. 17. §. 1. de instructo & instr. leg. & l. 12. §. & molas ff. eod. tit. Vertrani. lib. sing. de iure libertorum, cap. 09. Forcat. in penu iuris ciuilis, cap. 6.

ASINARII Christiani sunt vocati, vt & Iudæi quod hi, falsò dicerentur aureum asini caput in templi sacrario adorare, quoniam Mose duce, asinorum beneficio aquas Iudæi inuenissent. Crinitus de honesta disciplina, cap. 9. libr. 1.

ASPARGO Vlp. in l. 4. §. cùm autem. ff. de lege Rho. Si vicenùm, ait, merces duorū fuerint, & alterius aspargine decem esse cœperint, id est, περιρραντισμοῖς (?), vt Lexicon B. Germani interpretatur.

ASPERGILLUM, nouum videtur, sed non inelegans vocabulum: significat instrumētum, quo nos sacris aquis solemus aspergere, quarum antiquissimum vsum Alber. Piggius Campēsis cap. 6. lib. 1. Eccl. Hierar. astruit, contra scripturarios: quorū nomino, vir ille per omnia orthodoxus, complectitur quicquid portentorum, paulo sub excessum, diui Imperatoris nostri Maximiliani, natum est, ad apostolicam ecclesiasticamq; subuertendam traditionem. Sp.

ASPERGINE iactas res fieri deteriores, hoc est, madefactione, apud Callistratum, ad l. Rhod. de iactu. l. nauis. §. cùm autem. Sp.

ASPERNARI, pro non agnoscere, recusare, apud Vlp. in prin. l. 1. Quod quisq; iuris. Sp.

ASPERSORES aquæ qui sint, in l. athletas. ff. de ijs qui not. infam. nonnihil dubitationis habet. Et diuinaci quadam coniectura vera tamen Accur. eos esse interpretatur qui in studio depositi, quo celeriùs et acriùs in equestri certamine refocillati equi currerent, velocliusque metam attingerent equis frigidam aquam suffundebant & aspergebant. cui interpretationi consentit magnus ille Erasmus in expositione eius Parœmiæ Frigidam aquam suffundere. Ante quem in eam Alex. Neap. lib. gen. dec. 1. concesserat. Huic etiam ego album calculum adijcio. multoque sanè mihi probabilior videtur, ea quam ad me Viues politè tamē & eruditè scripsit: Aspersores aquæ eos confirmans qui in cauea, vbi feræ inclusæ erant, priusquàm in theatrum prodirent, feris aquam multis ex causis spargebant. vt ne inuicem pugnarent, sese excuterent politæ in spectaculum prodirent, nitidæq; emergerent. Nam hec interpretatio d. l. Athletas, repugnat: Quæ non in feris sed equis aquam in certaminib. sacris veteres aspersisse refert. Coratius Miscel. lib. 4. cap. 24.

ASPIS duo significat iuxta Etymologicon. Primum animal ex genere reptilium, propterea quòd circulos corpore suo efficiat, & non celeriter sese extendat in longitudinem. Secundùm hanc similitudinem & scutum significat. Sic enim illud vibrat, & contorquet miles qui præliatur. Hoc autem nomen ἀπὸ τοῦ σπᾶν κ(?) τείνω, quæ verba extendere & producere significant. A quo, verbo σπάω reiectione ω, fit σπὶς longum, quòd trahatur & extendatur. Hinc præposito α priuatiuo fit ἀσπὶς: quòd absit longitudo, & adsit figura circularis. Id verò primum non magnoperè compertum inquit Cælius Rhodiginus, qui aspidis ictu percussus euaserit. Quò argumento, vt significaretur principatus quadam inuicta vis, Aegypti regum mos fuit peructus, diademata serpētis eius imagine distincta gestare. Drosæus in methodo iuris.

ASSASSINI homicidæ, qui pecuniæ nomine homines iugulant & necant. ca. 1. de homicid. lib. 6. Prat.

ASSCRIBI in ciuitatem, est recipi in ciuem....

ASSCRIBI verò nominibus est canonizari.

ASSCRIPTITII genus agricolarum adfine origiginarijs, de quibus suo loco: dicti, quòd per scripturam se terræ seu agriculationi astringebant, promittentes ibi stare, colere, & non discedere: & recens admittebantur cum cæteris agricolis, vt vnà essent eiusdem conditionis. Et (nisi fallor) nos adscriptitios rusticos, siue colonos, Meyer vocamus, & villā, ein Meyerhoff. Spieg.

ASSCRIPTITII ciues nuncupantur extraordinarij, & haud ita pridem in ius ciuitatis admissi. Cicero pro Archia, venit (inquit) Heracliam, quæ cùm esset ciuitas æquissimo Iure ac fœdere, adscribi in eam ciuitatem voluit, hoc est, ciuis fieri voluit. Burger werden. vide copiosiùs adscribere.

ASCRIPTOR, idem significat quod Subscriptor. Est autem subscriptor, vt ait Pedianus, causidicus, qui causam adiuuare poterat. Sp.

ASSECLA, dicitur ab assectando, qui officij causa deducit.

ASSECTARI prætextatum, aut prætextatam, est pudorem pueri ingenui, aut puellæ suggillare. Iustinia. in Instit. de iniurijs. §. 1. Siue quis, ait, matremfamiliás, aut prętextatum, prætextatamve affectatus fuerit. Adi Vlpian. in l. item apud Labeonem. §. appellare. de iniur. Cętera apud Budaicas Annot. Sp. At Oldendorpius id rectiùs explicare videtur. Assectari (inquiens) esse comitatú præstare, non tantùm foris, sed & domi per vrbem, quasi aliquem præeuntem sectari, vel officij, vel amicitiæ, vel alicuius commodi gratia, vt puer herum, filius patrem, cliens patronum, amator puellam. Assectatio verò in re amatoria, principium esse solet ad stuprum: ita Oldendorp. Adde Ferret. in libr. quarto Institutio. titul. 11.

ASSENTARI, vt libro 2. Conui. apud Philelphum ait Muzanus, in verbis est: sed blandiri in verbis & rebus, cùm aut dicimus, aut facimus quidquam pręter animi sententiam, placendi studio: id quod fraude carere non potest.

ASSEQVI, adipisci, & quod vulgus lucrari appellat, Erkoferen/ Erlangen/ Eroberen. Impp. C. de iure delib. Nec emere, nec donatum assequi, nec damnosam quisq; hæreditatem adire compellitur. Sp.

ASSERERE, est in libertatem vindicare.

ASSERERE in seruitutem, est ex libero seruum facere. Spieg.

ASSERERE manu, sunt iuris verba. A quibus etiam Assertores dicuntur, vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. Vide Donatum super illud Comici, Nam ego illam liberali assero causa manu. Spieg. vide Adserere.

ASSERTIO. Non licebat olim seruo de libertate agere, nisi per assertorem, qui vindex erat alienæ libertatis. Primo autem assertore aut victo, aut causam deserente, liberum erat alteri causam agere liberalem, sicuti & Paulus lib. quinto sententiar. significat. Vnde & secunda assertio apud Quintilianum. Iustinianus non putauit esse necessarium talem alienæ libertatis siue vindicem, siue procuratorem. Sanè Instit. libr. 4. Tit. 10. scribit, nõ licuisse olim pro alio agere, nisi pro Populo, pro libertate, pro tutela. Sed vt pro libertate ageretur, non nisi per alium agi poterat. Iam verò minimè hoc est necesse. Balduin.

ASSERES dicti quòd assideant parieti, lapidibúsve. Fest. lib. 1.

ASSESSVRAE verbo vsus est Vlpian. in l. 3. de proxen. Spieg.

ASSEVERARE, quo distet à Profiteri, vide in l. nó nudis. C. de probat.

ASSIDVAE mulierũ adulationes, pro blandimentis continuis, apud Iustinian. in l. assiduis. C. qui pot. in pig. hab.

ASSIDVI fideiussores dicebãtur locupletes: quam, teste Budæo, Galli Burgesiacam cautionem nunc appellant. Spieg.

ASSIDVVS pro locuplete & facile munus faciente accipitur, dictus ab assibus, id est, ære dando, cùm tempora Reipub. exigerent, aut assiduitate muneris publici. vide Adsiduus. Prat. Adde Franc. Balduin. comment. in l. 12. Tab. cap. 44.

ASSIDVVS quidam per d. scribunt, quasi sit à sedendo figuratum: sed errant. Nam cùm à Seruio Tullio populus in quinque classes esset diuisus, vt tributũ pro ut quisq; possideret, inferret: ditiores qui asses dabant, Assidui dicti sunt: & quoniam soli negotijs publicis frequentes aderant: eos qui frequentes assunt, assiduos ab assidibus dixerunt. Charis. lib. 1. & Rauard. ad ll. 12. Tab. cap. 9.

ASSIGNARE libertum, vt ait Modestinus de verb. signific. est hoc testari, cuius ex liberis libertũ cum esse velit. Sp.

ASSIGNATIONES. lege, Attributæ pec.

ASSIGNO dominij translationem, non perpetuò signat, quoad cùm pro ratione iuris, tùm pro renata accipiendum sit, vt docuit Barto. in l. si cor ttante. ff. soluto matrimon. Cui Bald. subscribit, in l. vbi adhuc. in fin. C. de iure dot. quod & ante monuit Oldendor. Spieg. vide Adsignare.

ASSIMVLO, pro comparo, non assimilo dicimus: quod pauci animaduerrunt. Nam assimilare, teste Iustiliano, tollitur è classe Latinarum vocum, non impediéte quicquam spurio illo sophistarum loquendi more, quo dicere solent. Illud assimilatur illi. Sp.

ASSISII dicuntur beneficiarij, qui tamen canonici non sunt seruiuntq; Ecclesiæ c. pen. de cleri. nõ resid. in antiq. Eosdem & mansionarios vocari adnotat ibidẽ Bernhardus.

ASSISTERE pro præsentem & iuxtà esse, l. [illegible] C. de aduoc. diuers iud.

ASSOLET, pro consuetum est, Marcell. in l. diuus Marcus. de offic. praefect. Sp.

ASIANDA, regum in Perside nuncios Angaros nuncupatos, à doctis obseruatum est, atque illarum gentium esse vocabulum Herodoto videtur. Sicuti astandæ ferè notionis eiusdem, hoc est grammatophori fuere tabellarij, qui certis itinerum spacijs permutarentur. Plutarchus in libro de Alexandri fortuna scribit, Darium Persarum regem fuisse quandoq; regis astandam. Spieg.

ASTV apud poetas Festo libr. 1. Astutiam significat, cuius origo ex Græco ab oppido ἄστυ ducitur, in quo qui versati assiduè sunt cauti atque acuti esse videantur. Eodem verbo in eũdem sensum vsus est vetus interpres in Authent. de test. 1 b. §. si verò astu. vbi Accursius interpretatur dolum, vel malitiam, pro quo in Græcis est ἐπιτέχνως. Prat.

ASTINOMIKOI. Aediles apud Papinianum, l. 1. ἀστυνομικοῦ. ff. de via publi. & si quid in ea fac. vbi explicatur eorum officium.

ASTOS ab ἄστυ ductus. Ciuem significat apud Solonẽ in Elegijs.

Αὐτοὶ δὲ φθείρειν μεγάλην πόλιν ἀφραδίῃσιν.
Ἀστοὶ βούλονται χρήμασι πειθόμενοι.

Cæterùm Athenas astu appellatas quoque constat. Hinc Astici ludi, qui & Attici, vt annotat Turneb. lib. aduers. 14. cap. 17.

ASSVLTVS, ob quem quis feudo priuatur, est impetus in personam, vel locum, siue hoc pedibus fiat, vel equo, aut machinis, vel alia quacunque re assiliatur. Vide Baronem à Tautenberg in titul. 5. libro 1. Feudorum. Spieg.

ASSVMPTIO, pro professione. Vlpian. ad Municipal. Assumptio originis quæ non est, veritatem naturæ non perimit. Sp.

ASSVRA assiduitas est & diligentia in nutriendo, curando, habendo. Nam Assæ, nutrices dicuntur. quòd ferè semper assunt ijs quos nutriunt. Schard. ex Turneb. aduer. lib. 24. c. 22.

ASSVRGERE, pro honorem præbere, ferè adiungitur datiuo, de quo vide vall. lib. 5. Trebatius Iurisconf. fretus Cæsaris beneuolentia, adeunte quondã Cæsarem cum plurimis honorificentissimisque decretis senatu, sedentem eum pro æde Veneris genitricis admonuit, vt Publius C. assurgeret: quod ille ita ægrè tulit, vt subirato vultu Trebatium respexerit. Quam tamen despecti senatus contumeliã autores inter præcipuas Cæsarianæ necis causas commemorant. Sp.

ASYLIA, ab asylo dicta, dicitur pro eo iure libertatis & venię, quòd quis apud aras consequitur: quã immunitatem ecclesiæ vocant. Vide Budæum in Annotat. prior. Sp.

ASYLVM, ἀπὸ τοῦ συλᾶν, quod est trahere, quasi asyrum, misericordiæ templum, vnde neminem per vim extrahi fas erat. Ferr. Institut. de his qui sunt sui, vel alien. iur. §. qui ad ædem. Meminit Vlpianus in l. quid sit. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edict. Virg. lib. 8. Aeneidos. Halycarnass. lib. 2. Cadmum dum Thebas conderet, primum ferunt Asylum instituisse: quo perfugientes, siue serui, siue liberi, ab omni pœna tuti essent: indeque per vim

vim extrahi non possent. Alij tamen prognatos Herculis, primos Asylum Athenis aperuisse dicunt. cùm enim Hercules è terris commigrasset, nepotes eius, eos forte timentes, quos auus vexauerat, Athenis Asylum, collocarunt. vt Seruius in 2. & 8. Aeneid. tradidit, cum Statij locum citans 12. Theb. lib.

Fama est, defessos acie post busta paterni
Numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes.
Sic sacrasse loco, commune animantibus ægris
Confugium.

Horum exemplo Romulus & alij multi Asylum aperuere. Romulus, vt quàm ocyssimè vrbem conditam ciuibus repleret, ampliaretque, sacrum quendam locum inter collem & Capitolium aperuit, ad quem quisquis, quamlibet scelestus confugiens, non tantum ab omni pœna tutus esset: verùmetiam ciuitate donaretur. Authores sunt huius rei locupletissimi Liuius in 1. ab vrbe cond. Dionys. Halycarnas. 2. Antiquita. Rom. Plutar. in Romulo. & Strabo lib. Geographico 5. commeminitq; Virg. d. lib. 8. inquiens,

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
Rettulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal.

Et Ouid. 4. Fast.

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge, tutus eris.

Cùm verò hæ Asylorum immunitates malefaciendi ansam iniquis hominibus præstarent: Tyberium Cæsarem, ne impunita essent crimina, eas abrogasse legimus: qué tamen Iunoni Samiæ & Aesculapij delubro, veterem immunitatis morem restituisse, prodit Historia. Iusta certè Asylorum auctoritas ea quondam fuit, vt magis affectis iniuria, & potentiorum formidine oppressis, quam sceleratis hominibus seruiret. Nam & Thesei sepulchrum, apud Athenienses, quemadmodum Plutarchus in Theseo scribit, seruis, atque humilioribus fortuna hominibus, & potentiorum opes formidantibus, Asylum constitutum est. nec delictis voluntarijs, veteres refugium esse aras putauerũt. Corrasius Miscellaneorum libr. 5. cap. 23. Ferrandus Addnensis lib. 2. explicationum cap. 4. circa fin.

Asyli etiam dicuntur à Græcis, homines à violentia tuti, vt sunt sacrosancti, quos attingere sine periculo non licet, nec prehendere: quales erant Tribuni plebis apud Romanos, & Caduceatores. vt attestatur Plutarchus in problematis. & Iulius Pollux asyli (inquiens) erant caducea tores, & licebat eis tutò quò vellent ire.

Asystatos, id est, non consistens status. Africanus hac voce vsus est in l. qui quadringenta. ad legem Falcid. vt vulgati habent codices, tametsi in Nor. text. τὸ ἀσύστατον legatur. Iuxta Alciatum vtraque lectio videtur posse defendi: nisi quòd alterum ad rhetores, alterum ad dialecticos pertinet. Vide eum cap. 8. libro Parerg. 1. Sp.

Asinaptos, apud Scæuolam in l. si sic. 2. ff. de verbor. obligat. pro hac dictione, qua is vsus est, Alciato teste, cap. 18. libr. 9. Parerg. Doct. eandem Græcam non intelligentes, supposuerunt hæc verba: Si actum sit: sanè quam ridiculè, vt idem rectè dixit. Cuius significationem Imp. Iustin. sic expressit in emendatis codicibus, l. pen. C. de verbor. signific. Aut pro Et accipi, vt videatur copulatiuo modo posita, qui coniungi nó potest. Græcè ἀσύναπτον dicitur. Sp.

Asphaleia l. sancimus. C. de verbor. signific. nudam promissionem, vt & cautio. vt dicit ibidem Imperator, idque per translationem. ἀσφάλειαν in proprio significatu genera recenset Iul. Pollux. lib. 1. cap. 8. Significat & securitatem. Prat.

Asotos Theophilo §. furiosi. Inst. de curat. & §. itẽ prodigus. Instit. quib. non est per. fac. test. est prodigus. Hinc

Asotos Zup. luxuriosè viuere non malè vertisse in eum. in §. in duplum. Inst. de act. scribit Ant. Aug. lib. 3. cap. 11. Prat.

A T

At, Festo, differentiam rerum significat, vt cùm dicimus, Scipio est bellator, at M. Cato Orator. & eodem etiam sensu accipitur in §. manet. Institu. de societ. & l. 1. de adpa. proconf. & lega. lib. 12. C. licèt quidam ibi putent pro, post quàm accipi. quum potiùs sit ibi aduersandi nota.

Atauia, abaui, vel abauiæ mater, l. iurisconsultus. §. quinto gradu. ff. de gradi.

Atauus est abaui vel abauiæ pater, proaui vel proauiæ auus, qui auiæq; proauus, matris vel patris abauus, l. vltim. §. quinto gradu. ff. de gradib. & adfi. Atnepos atneptis, vel, vt in D. Flor. variè, Adnepos adneptis, hi sunt abnepotis vel abneptis filius filia, pronepotis vel proneptis, nepos neptis, nepotis vel neptis pronepos proneptis filij vel filiæ. Abnepos abneptis d. l. vlti. Briss.

Ateli simmunis à quo nihil exigitur, vt docet Pollux lib. 9. περὶ τῆς κατὰ θάλατταν μισθῶν. Id & de hominibus & de portu dicitur autore eodem. Exempla extãt tit. de vaca. muner. D. & C. lib. 10.

Ateleia siue Ἀτέλεια tributorum immunitas, vacatio munerum.

Athleta interpretatur pugil siue certator, quia ἄθλος est certamen & ἆθλον ipsum certaminis præmium. Res quidem honorifica: non quemadmodum eorum qui artem ludicram exercent, infamis. Iuuenal.

Lenibus athletis & vasa nouissima donat. Nebr.

Athletae qui virtutis gratia palæstra exercentur, l. 4. ff. de his qui not. infam. l. 6. §. Vlpianus. ff. de excus. tuto. l. vltim. §. si fœnerator. ff. quod met. caus. l. 5. C. quæ res pign. Vlpianus l. 11. ff. de re iudica. l. 5. ff. de naut. fœner.

Athletarum nomine, Gymnicus omnis intelligitur. Hi autem sunt παλαισταὶ, id est, luctatores, δρόμοι, cursores. πύκται, pugiles. δισκοβόλοι, qui discum in sublime iaculantur. Athletæ quibus ludis exercerentur, docet Paul. l. 2. ff. de aleato. cuius rei commeminit & Simonides. cuius verba vertit Alc.

Isthmia Philonis, Diophon & Pythia vicit,
Et cursu & iaculo, saltibus, orbe, palo. Prat.

Coronati autem dicebantur Athletæ, quia in istis certaminibus præmium erat sola corona, quemadmodũ tradit Iulius Pollux lib. 3. Plin. libr. 16. cap. 4. Herodotus in Vrania. Gell. lib. 3. cap. 15. Ferrand. Adriensis lib. 2. explicationum cap. 16.

Atornati dicunt Procuratores apud acta constitui. in c vnic. de sta. regula. lib. 6. §. porrò. vbi gl.

Atque similitudinis nota est apud Tryphoninum, l. si pater. 76. ff. de iur. dot. quo significatu subaud. vox perinde & alibi sæpè. vt l. 4. ff. de pact.

Atque etiam pro deinde, subinde accipitur. in l. filia. 20. C. de inoffic. test. nisi malis pro statim ibidem poni, vt apud Virgil.

Atque illum præceps rapit alueus amni.

Explicandi quoque notam esse apud Vlpianum l. 1. ff. de admin. tut. in prin. quidam autumant: Quod Accurs. & Albericus docent. Illuc Auxesin quandam potiùs significare putem, quale sæpè apud Ciceronem visitur, cum verbo leuiori grauius, expressius & significantius addimus.

Atque sumitur pro quam apud Pomponium. l. qui re. 76. de furt. vt apud Persium.

Atramento sutorio absolutum dixit Cicero, vt existimat doctissimus Turnebus lib. aduersar. 6. cap. 1. Qui fœdissimis sordibus & maculis iudicum, qui ignominioso iudicio & turpi eum liberassent, quem grauissimis sententijs condemnare debuerant. Nam sutorum atramentum, quo ligulę solearum & corium calceorum denigratur, nigerrimas ducit maculas. Itaque Atramentum sutorium maculosum, & infame iudicium vocauit. Schard.

Atrapon Latini semitam vocant, vnde puto Gallos nostros atrapare deduxisse, quod significat fugientẽ capere, & assequi, quia fugitiui soleant non recta neq; regia, sed obliquis & latentibus semitis euadere, Connan. lib. 4. ca. 11. num. 1.

Atridae, Agamemnon & Menelaus Atrei filij, qui Græco-

Græcorum principes fuerunt in expeditione Troiana. Vlpia.in l.si vxor. de adul. indicat ceu vulgò iactatum, autore Sex.Cæcilio, illud Homericum, ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων Ἀτρεΐδαι, id est, interprete Erasmo: Num solis hominum Atridis affectus amorq; vxorũ est? Hinc & Maro Homerum secutus lib. Aen.9.

Coniuge prærepta, nec solos tangit Atridas
Iste dolor.

Vide Bud.in poster.annot.citato titulo, Alcia.lib.2.Prætermissor.eo.& Roterod.in Parœ. Atridæ non soli amãt vxores.Spieg.

ATRIENSIS erat is, cui cura credebatur atrij, quæ quidem pars prima domus est, mediam aream continẽs, in quam ex omni tecto collecta pluuia descendit, & in qua prisci (vt refert Cato) hostio aperto epulabantur: vbi etiam pecunias, & cætera preciosiora seruabant. Seruosque, quibus tanquàm honoratioribus earum rerum custodiam committebant, Atrienses, & Atriarios appellabant. De quibus, meminit & Alph.in l.in lege censoria.de verbo.significa.& Vlpian.in l.1.§.de exercitorib.ff.naut.caup.stab. & in l. sed & si quid.in princip. ff.de vsufruct. vbi Accurs. exponit Atriensem, id est, vt lauent atria. Diuus tamen Hieronym. Atria, inquit, non sunt quidem domus, sed aliqua habent fundamenta: & de atrijs intramus domũ. tradit Vitruu. vol.6. atria proxima ianuis in vrbem debere collocari. & ideò dixit Papin. Syluarum 1.

-Hic mecum dum feruent agmine postes,
Atriaque-

Dictum autem Varro de latina lingua libr.1. atriũ putat, ab Atriatibus populis Ethruriæ, qui primi id genus ędificij instituisse traduntur: vel quia à terra oriatur, quasi aterrium: vel quòd atrum ex fumo esset propter culinã, quia ex fumo culinæ nigresceret. in atrio enim tria erãt habitacula: Vestibulum, locus sportularum (qui & ipse sportula dicebatur, vbi ponebantur quę dono mittenda eo die constituerant) & culina. T.Cotta. Turneb.lib.18. aduers. cap.28. se in antiquo libro inuenisse exponit atriensem ἀτριάρχιον, ἀτριάρχην: sed & atrium esse μεσαύλιον περιστῷον.

ATRIENSES autem domini negotia procurabant, res venales distrahebant, debita exigebant, & in alios seruos non parùm iuris vsurpabant. Ab atrio dicti, in quo sportulæ, cibariave distribuebantur. Alciat. de ver. sign.Spieg.

ATRILICIVM, eam atrij partem significat, in qua olim licia etiam texebantur. author est Ascon.Pedianus. Spieg.

ATRIVM quid sit, & vnde dicatur, Festus indicat. Tu autem vide, quæ in dict. Seruorum species, infra relata sunt.

ATROCIA facinora dicuntur, homicidia, adulteria, & omnia capitalia crimina, per glo.singularem in l. ad ea.ff.de reg.iur.Sp.

ATROCEM iniuriam, quasi contumeliosiorem & maiorem accipimus. Vlpian.ait, de iniur. Idem in l.2. in fi. Aut vt adspectu, inquit, atrox iniuria ęstimetur. Quot modis illa fiat, à Iustiniano petendum est.§ atrox iniuria. Instit.eod.Spieg. De hac atroci iniuria vide latiùs Ræuard.lib.1.Var.ca.9.

ATROCITATEM facinoris habere, dicuntur flagitia maiora: cuiusmodi sunt, quæ ad publicorum iudiciorum vindictam pertinent.Sp.

ATROCIORES fures, quoniam noctu furtum committunt vi priuata adiunctum: metu enim relicto pallio diffugiunt viatores. tametsi verisimile sit, expoliatores à Iureconsf. eos potiùs esse dictos, teste Alciato. Spieg.

ATROCITER verberandi ius habere. Venul. de offic.proconsf.l.si quid erit.

ATROX, contrarium miti. vt, sententia atrox, tametsi iustè dicta sit. Vide glossam super verbo. Atrocitate. in §. maxima capitis. Institut. de capit. diminu. Spieg.

ATROX persona, quæ vel maiora flagitia habet, die etwas mehrs auff der hauben hat / iuxta vulgatum dictum: vel quæ sæuitiam prę se fert, apud Paul.in l.3.de offic.præf. vigil.Sp.

ATTROX sententia non quia iniusta sit, aut crudelis, sed quia seorsum, considerato tantum effectu atrox videtur. Instit.de capit.dimin.§.1. Et hoc modo intelligendus est Iustin. in l.2. §. septimus.C. de veter.enucle. Schard.ex Aldobrandino, d. §. 1. Sic eodem modo Imperator dixit atrocitatem verborum, l. si manumiss.C. de obseq.patron.præst. & atrociter verberare I.C.in l.si quid erit.ff.de offic.proconsf.& legati.

ATSI particula, aduersatur & facto, & iuri, c.concertationi.ext.de appel.

ATTAMEN, vna dictio, notæ significationis, in l.2 de offic.assess.

ATTAE appellantur, vt Festus attestatur, qui propter vitium crurum, aut pedum plantis insistunt, & attingunt magis terram, quàm ambulant. Nos schurpfer oder surtscher appellamus. Sp.

ATTELLANVS, na, num, ab Attella vrbe Campaniæ, de qua Sillius lib.11.Punicorum:

Iamque attella suas, iamque & Calatia adegit.

Inde Attellani ludi, & Atellanæ comœdiæ. Iuuenal.

Vrbicus ex odio risum mouet Attellanæ
Gestibus autonoes.

Scæuola tit.de legat.3.patronus. Fundum, inquit, in regione Attellana legauit.

ATTENDERE, verbum est non plenum, sed nudum, animum enim subaudiandum est, significatq; aduertere. Arcad.l.fi.de testib. Mandatis cauetur, vt præsides attendant, ne patroni in causa cui patrocinium præstiterunt, testimonium dicant.Spieg.

ATTENTARI pudicitia dicitur, cùm id agitur, vt ex pudico impudicus fiat, l.attentari.ff.de iniur. Obseruandum autem, aliud esse attentare, aliud adsectari. Appellat enim, qui sermone pudicitiam attentat. Adsectatur, qui tacitus frequenter sequitur. Assidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam. Vlp.in l.itẽ apud Labeonem.ff.de iniur.Spieg.

ATTENTATA, interpretum, non autem iureconsultorum est vocabulum.

ATTENTARE verbum cõmuni inspecto & vsu loquendi duas habet significationes. Prima quòd attẽtare significat inchoare delictum & non perficere. & ita accipitur, & est materia, l.si quis non dicam.C. de episco. & cleric. quo significatu delictum esse, sentit Vestrius in pract.libro 6.cap.vltim.nume.2. & sequens significatio est quòd attentare sit, lite & appellatione pendente, innouare, de qua materia est textus in l. vnica.ff.nil nouari. & toto titul.vt lite pendente in Antiq. Sexto & Clemen. Francisc.Hercul.in tracta. de Attentatis, cap.1. nume.12.

ATTENTIVS moneas, & inducas, quid hæc sibi velint verba in Principis rescripto, latè explicat Arch.in c.si pauper clericus.de præben.lib.6.Sp.

ATTESTARI, propriè est, absenti denunciare. Cur autem magis absenti, quam præsenti denunciamus, scitè Alciat.vt omnia, exponit in l.subsignatum. de verbo. signific.

ATTESTATIONES, dicta testium sunt, vel testimonia, ordine iuris scripto deducta.

ATTILIANVS tutor dicebatur qui impuberi nullum tutorem vel patris testamento, vel lege, accepisset, Attilia lege ab eo prætore, qui in verbo Ius diceret dari solebat.l.2.ff.de orig.iuris.

ATIMI apud Græcos dicebantur, qui apud Latinos improbi intestabilesque.Schard.

ATTINERE, procurare, barbarum est: vt alicubi Accursius interpretatur. Impersonaliter ferè legitur pro pertinet, decet, conuenit. l.quod attinet.ff.de regul. iur.Spieg.

ATTINGERE hæreditatem, apud I.C. reperire est: quemadmodum dixit Cic.ad Attic.scribens, libr. Epist. 6.Spieg.

ATTINGERE rem quis dicatur, vide de petit. hæred.l.sed etsi.§.si quis re sua.Sp. Dupliciter autem accipi videtur: Nam & attingit hęreditatem, qui hęreditarium quid

quid consumit, aut expendit, & attingit hæreditatē qui animo agnoscit successionem.l.gerit, de acquir. hæ.ed. Attinguntur autem propriè corpora, allegato veco. §. si quis re: minùs propriè sumi videtur Marthesius in notis ad l.C.resp.d.l.sed etsi.

ATTRIBVTAE pecuniæ nuncupantur, quas nunc assignationes dicimus. Et tributum à tributis dictū: quòd ea pecunia quæ à populo imperata erat, tributim à singulis proportione census exigebatur. Ab ea attributa, quæ assignata erat, dicta est. Sp.

ATYPVS. Vlp. tria vitia linguę expressit in l. Ofilius de ædilit. edict. & aliud præterea, quòd Atypi nomine vocauit: quòd quid sit, Bud. se nódùm inuenisse ingenuè fatetur. Existimat tamen ab etymologia vocabuli, eos esse Atypos dictos, qui nō satis exposito plectro linguæ vterentur, quasi aerem non ferientes: vel quasi non satis verba exprimentes, conformantesve. Hos, ni fallor, gayer/vulgò vocant nostri Germani. Bap. Egnat. cap. 9. Racemat. in fin. Aphthiphum legendum existimat, vocemque interpretatur, qui aphthis, hoc est, vlceribus oris laborarent, sunt autem Aphthæ ex sentētia Celsi medici maligna vlcera serpentia, ignea, præsertim in ore pueris nascentia. Spieg.

A V

AVARITIA, ex ære nomen est sortita. Interpretes existimant, eam propriè esse in retinendo, vt cupiditatē in acquirendo: sed falluntur. Nam incitata semel vanis indicijs auaritia, ad alia acquirenda se accingit subinde: quòd nondum sit consecuta tantùm, quàtùm satis sit, vt voti fiat compos, vt ait Viues lib. 3. de anima. Porrò ne quis auaritiam exerceret in sacrosanctis iudicijs, vbi latissima est, Oldend. teste, extorquendæ pecuniæ occasio, prætextu sportularum constituta est actio condictitia de Sportulis. Cuius meminit Iust. in §. tripli & quadrupli. Inst. de action.

AVARVS appellatur, cæcus & ambitiosus, c. quoquorundam. de elect. lib. 6. quia excæcatur eius animus, vt agenda nō videat, & a prohibitis non declinet, 7. dist. c. virum, &c. Sicut hi. & differentia inter auarum, largū, & prodigū habetur de consuet. ex parte. Sp. Quòd si lucri sui causa stuprū inferat quis: alter cupiditate incensus, hic intemperans, ille auarus potiùs nominabitur. Connan. lib. 1. cap. 1. nu. 9.

AVARVM his verbis definit Horat. lib. 2. sermo. Satyr. 3.

..quid auarus?
Stultus, & insanus.

AVARITIAM πάσι πονηρίας πρωίμοντι, καὶ πέρας εἶναι docet Imp. Iustinian. Nou. 8. §. ἐν... & Apost. 1. ad Tim. 6. πάντων τῶν κακῶν ῥίζαν adpellat. Prat.

AVARVS quasi æris auidus: iunctumq; esse vocabulum Gell. lib. 10. ca. 5. refert. Prat.

AVC. apud Valerium Probum, notam esse auctoris, auctoritatisve scribit A. Alciat. lib. 2. ca. 9. Parerg.

AVCTA Festo lib. 1. sæpè aucta. Prat.

AVCTIO ab augendi, adijciendique negotio adpellatur Augustin. lib. 2. Emend. cap. 3. est pretij in subhastationibus adiectio quam Galli, *enchere*, vocant. sic accipitur in l. si tempora. c. & l. seq. de fide instr. & de iur. hast. fisc. lib. 10. C. Prat. Curt. coniecturalium lib. 2. cap. 9. Auctio autem publica & sectio Varroni dicitur: ratio verò eius non ita omnibus obuia. Nam quod Grammatici aiunt, atque etiam ipse Asconius, sectionem atque sectorem inde dici, quòd spem lucri sectentur, qui ex his emunt, non probatur quibuslibet. Nam si hoc esset sectationem non sectionem dici oportuisset. Anton. Contius libr. 1. disput. ciuilium admonet veterem debitorum in partes sectionem, seu quis malit deteriùs verbum, secationem in bonorum venditionem mutatam, idq; ex Tertullia. probat. Sanè & Varro & Liuius ei testimonium perhibent. Nam Liuius ann. vrbis 429. L. Papyrio & C. Poetelio Visolo. Coss. refert primùm ligari nexos desijsse, consulesque ob insignem cuiusdam fœneratoris crudelitatem tulisse ad populū, ne quis nisi qui noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus aut in neruo teneretur, pecuniæ creditæ, bona debitoris non corpus obnoxiū esset ita nexos fuisse solutos, cautumque in posterum ne necterentur: &c. Vt ergo veteri illa sectione, diuersi creditores membra debitoris & nexi lacerabant & secabant, ita hac bonorum eius venditione, bonorum emptores vt carnifices ad reliquias vitæ lacerandas & distrahendas conueniebant, vt ait Cicero pro Quintio. Sed hanc bonorū sectionem seu venditionem, quam, etiam Iustinianus ad acquirendi per vniuersitatem modos retulit, sublatam retrò olim fuisse vnà cum ordinarijs iudicijs ait idem Iustin. Inst. de success. subla. quæ fiebant per bonorum venditiones.

AVCTIONIS diem obire: est ad auctionis diem adesse Cice. pro Rosc. Amer. & lib. 10. 13. epist. famil. Secundùm autem Galliæ consuetudinem, vt annotat Budæus, in forens. quarto trinundino auctionem futuram inclamatam oportet, & iustos dies proscriptam, antequàm vltima licitatio committatur, quam protinùs sequitur addictio. Singulis auctionum diebus apparitor debiti quantitatem, ob quam pignora capta sunt, palàm significat & denuntiat, omnes commonet vt ea liciténtur, precium ab vnoquoque oblatum describit: postremò vbi iam nullum pluris licitari cernit, promulgat eam primam auctionem esse. secundam in octauū ab hinc diem vel moribus laxiorem reijcit, nisi diuini cultus feriæ id prohibeant, atq; tunc proximo profesto die sequens auctio celebratur.

AVCTIONARIAE tabulæ quib. significabatur alicuius fortunas hasta posita distrahi, vociq; subijci præconis, auctionis die constituto. Harum meminit Cice. 2. in Catil. & de lege Agraria: idem ad Q. fratrem: & ad Atticum lib. 12. Harum verò tabularum proferendarum non vna fuit ratio. Iustinianus Nouella 120. Aere alieno oppressæ (inquit) venerabilis domus dispensatores per viginti dies scriptum aliquod in publico ciuitatis loco proponunto, & eo modo rem immobilem emere volentes prouocanto, vt qui plus præbiturus est cæteris præferatur. Altera vis huius programmatis Impp. Dioclet. & Max. l. sancita est, l. si eo tempore. C. de remiss. pig. Schar. ex Rabirio Iunio.

AVCTIONEM constituere Cicero dixit decernere auctione, hastaque posita res distrahi & vendi. Schar. ex Rabirio Iunio de hastarum origine.

AVCTIONALIA apud Vlpi. l. 1. §. officio. ff. de tut. & rat. dist. tabulæ, & instrumenta sunt auctionis vt ex M. Cicerone in Catilinā liquet. Prat. Auctionalia, Basilica interpretentur πρατήριοι λόγοι. Quod verò ita beneficio argentarij gerebatur, id solebat iussu contrahētium, eorúmve ad quos res ea pertinebat, ijs pręscribere diligēter, vt Gaius ait in l. argentarius. ff. de eden. Cuia. obser. lib. 10. ca. 14.

AVCTIONIS formulas varias recitat G. Budęus in forensibus, puta has: Auctio bonorum proscripta, id est, subhastatio. Auctionis clausula. id est, decreto adiudicatio. Auctionis institor subhastationum persecutor. Auctionis diem denuntiare dici putat Budæus ad diem decreti citare. addictioni decretali diē præstituere dicendū veriùs & propriè magis putem. l. si tempora. & l. seq. C. de fid. instr. & c. lib. 10.

AVCTIONARIOS intercessores, opponētes se subhastationi dici idem putat. Tu rem expende. Prat.

AVCTOR is dicitur, à quo quis auctoritatem, id est, ius domini in rem quampiam accepit. Cicero Verrin. 7. Tum illi intellexerunt, se id quod à malo auctore emissent, diutiùs obtinere non posse: id est, ab eo qui vendendi auctoritatem nullam habebat. Item pro Cæcina: P. Cesennius auctor fundi. Plaut. Curcul. Nec nobis auctor vllus est, nec vosmet estis vlli. Declinatum autem videtur verbum ab auctionibus, in quibus ei qui plurimùm auget, res addicitur: & ex ea auctione atque adiectione sua, auctoritatem sibi in rem emptam comparat. nam ab augendo deductum Grammatici veteres testantur: & nota illa ostendit quæ est apud Valerium Probum, qua veteres vtebantur AVC. quæ auctor significat: & in antiquis monimentis sic scriptum esse plerique testantur. Quum ergo Auctor is propriè diceretur, cui propter summam auctionem & licitationem

tionem res addicta esset, & Auctoritas ius ex ea Auctione quæsitum: translatum posteà fuisse vocabulum putamus ad eos, qui rem quoquomodo abalienarēt. vt quum quæreretur ex eo qui rem acceperat, vnde sibi ius in eam comparasset, suum illum quasi auctorem nominaret, qui sibi suam auctoritatem tradidisset. vnde sensim in eos quoque quorum sententiam & consiliū sequimur, quasi ius quoddam ita sentiendi certum & constitutum haberent, consuetudine sermonis translatum est. nam (verbi gratia) quum institutum est, vt legum quæ comitijs centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent, id est, vt S.C. prius aliquid decerneretur, posteà illud idem à populo iuberetur. ea lex hanc vim habebat, vt quasi in euictionibus, possessionumque controuersijs possessor suum auctorem, à quo ius suum adeptus est, laudat, ita populus consilij sui auctorem ac suasorem senatum laudare posset. Quòd si quis vel αὐθέντης, vel αὐτὸς, vocabula nobis objiciat, indeque propter literarum similitudinem auctoritatem dictam putet, is Dionis verba audiat, qui libro LV. sic scribit: ἐβουλεύοντο μὲν, καὶ ἡ γνώμη συνεγράφετο, οὐ μέντοι καὶ τέλος τι ὡς κυρωθεῖσα ἐλάμβανεν, ἀλλ' ἀκατάκριτος ἐγίγνετο, ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα αὐτῶν ᾖ. τοιοῦτον γάρ τινα δύναμις τὸ ὄνομα τοῦτο ... ἑλληνίσαι γὰρ αὐτὸ καθάπαξ ἀδύνατόν ἐστι. id est, Consultabant autem Senatores (absente Cæsare scilicet) & eorum sententia perscribebatur. non tamen quasi rata effectum habebat: sed erat Auctoritas, vt eorum sententia nota esset. Tale enim quiddam vis huius verbi declarat: quod vno verbo Græcè exprimi non potest. Paulus l. si fundo, 53. De euictio. Si cùm possit emptor auctori denunciare, non denunciasset, ideoque victus fuisset. Modestinus l. Herennius, 63. eod. Seia fundum à Titio emerat, & quæstione mota fisci nomine auctorem laudauerat. Quod attinet ad Orthographiam & originem vocis Grammatici certant. & adhuc sub iudice lis est. Balduinus ad titul. de autoritate tuto. à Budæo se audiuisse scribit proficisci à Græco verbo αὐτὸς, quo veteres ratam alicuius potestatem significabant, cui nemo possit refragari. Sic Liuius scribit mortuo Romulo, plebi quidem summam fuisse à patribus concessam authoritatem, penes patres tamen remansisse authoritatem: vt sit verbum cōfirmationis, qua niti dicimus quod actum gestúmve est: Sic Constantinus Imperator l. 9. de diuersis officijs authoritates appellat eas literas, quas ipsi magistratus dant ijs quos militiæ suæ assignant: quasi ipsi magistratus authores sint soli, nec principem ratū probatumq; habere necesse sit. authoritas enim dicitur opinio, & iudicium eius, qui supremam habet in aliqua re potestatem: Sic Cœlius in epistola ad Ciceronem Authoritates perscriptas Senatus vocat, quæ Senatus authoritate facta fuerant & probata: & Leo Imperator vltima constitutione de fabricensib. authoritates amplissimæ sedis vocat literas præfecti prætorio. Connan. lib. 4. cap. 3. num. 3.

AVCTOR secundus. Vlpian. l. 4. ff. de euict. Illud quæritur, an is qui mancipium vendidit, debeat fideiussorem ob euictionem dare, quem vulgò Auctorē secundum vocant. Hot.

AVCTOR seditionis in l. 3. §. item qui seditionis. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 38. §. auctores. ff. de poen. Briss.

AVCTORAMENTVM sumitur pro obligatione, nexuq;, ac veluti stipendio, precioque eius qui fit auctoratus, id est, obligatus. Sic apud Paterculum. In ea iugulari ciuis Reipub. constitueretur autoramentum, id est, constitueretur merces, & præmium ei, qui proscriptum trucidaret. Iterùm, auctoramentoq; funebri ad conseruatoris quondam Reip. tantique Coss. irritando necem. Hic auctoramentum funebre propositum præmium funestum significat ei, qui Ciceronem iugularet. Merces igitur in ipsis Mercenarijs est auctoramentū seruitutis. Quoniam mercenarij ad tempus seruiunt. Vt auctoramentum id est, mercedem seruitutis præmiū consequantur. Hinc Auctoratus auctoramento obligatus, & mercede conductus dicitur. Sp.

AVCTORARE obligare est. Vel vt Turnebus tradit lib. adu. 2. cap. 20. Præmium mercedemque sibi quærere. Vt Paterculus de Perpenna Sertorij interfectore. Sibi turpissimam, mortem pessimo auctorauit facinore, id est, Mortem veluti mercedem sibi quæsiuit & accersiuit vt debitam.

AVCTORARI, auctorem fieri, auctoritatemq; adcōmodare & interponere significat, l. 4. ff. de auctor. tut. l. 9. ff. quod falso tut. Auctorem autem fieri, hoc est, dicere probare se id quod agitur, l. 3. ff. de auct. tut. Nec enim præsentia corporis sufficit ad auctoritatem, si tutor vel somno vel morbo oppressus taceat, vel inuitus retineatur, l. 1. §. vlt. eo. tit. nec multum interest absuerit tutor, cùm negotiū contraheretur, an præsens ignorauerit quale esset quòd contraheretur, l. 14. ff. eo. tit. Atq; ita Prętorum tutorumq; auctoritatem accipimus tit. de auctorit. tut. ff. & l. 8. ff. de transact. Briss.

AVCTORATOS Acron in Saty. 7. libr. 2. Sermo. Horat. appellatos ab antiquis tradit, qui se ludo vendiderant: & Auctorationem, gladiatorū venditionem. Itaq; in Lexico Latinogræcoædis B. Germani Auctoratus definitur αὐτομίσθωτος ὃ ἑλὼν ἑαυτὸν βάλλων καὶ μονόμαχος. Sic apud Quintilia. Declamatio. 302. quæ inscribitur, Auctoratus ad sepeliendū patrem, Quidam, ait, vt patrem sepeliret auctorauit se. Liuius lib. 7. Eo verò pignore veluti auctoratum sibi proditorem ratus est. Et inde auctoramentum gladiatorum à Suet. dicitur in Tib. & Quint. Declamatio. 9. Briss.

AVCTOREM laudare, id est, nominare, l. 6. §. si tibi iter. ff. de actio. empt. l. 2. C. de in lit. dan. tut. l. 63. §. 1. ff. de euictionib. l. 7. C. eod. tit. Cic. 3. de Orato. Gell. lib. 2. cap. 6. Festus lib. 10. Ex quibus hoc verbum in formulis & actionibus ciuilibus vsitatum constat. Dicunt nostri sæpiùs auctori denuntiare. Auctor ipse defugere dicitur, vel auctoritatem defugere, cùm defensionem causæ suscipere recusat, quod vulgò dicimus, *defaillir de garend.* l. 139. ff. de verb. oblig. l. 39. in fi. ff. de euictionib. Terent. in Eunucho, Nunquàm defugiam auctoritatem. Plaut. Poenulo, Si auctoritatem posteà defugeris, vbi dissolutus tu fies, ego pendeam. Briss.

AVCTOREM rerū Tacitus historiæ scriptorem vocauit. dum ita scribit matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorū scriptura reperio, vllo insigni officio functam. At Salustio est rerū administrator gestorū; vt imperator qui bella gerit: dū ita scribit: Tametsi haudquaquàm par gloria sequatur scriptorem & auctorem rerum. Nam Imperatorū maiorem esse glo riam intelligit quàm historiæ scriptorum. Annotauit id doctiss. Turneb. lib. aduersar. cap. 25.

AVCTORES dicuntur à quibus ius in nos transijt, l. 136. in fi. ff. de diuers. re. ab augēdo, quòd nos re auxerint. Itaq; auctores plerunq; venditores appellantur, l. 4. §. vlt. l. 52. §. vlt. ff. de actio. empt. l. 28. l. 51. l. 64. ff. de euictionib. & l. 3. ff. de diuers. temp. l. 15. ff. de minorib. l. 4. §. 1. de app. l. 198. §. pen. ff. de diuers. reg. iur. l. 1. in fi. ff. de fluminib. l. 21. ff. de liber. caus. l. vlti. ff. de administ. rer. Et hi sunt primi auctores. Secundi verò auctores dicebantur, qui pro euictione fideiubebant, l. 4. ff. de euiction. qui βεβαιωταὶ à Iustin. vocantur Nouel. 8. & venditionis confirmatores à Iuliano Patricio.

AVCTORES etiam pro prudentibus & consultis Iurisque ciuilis præceptoribus ponuntur, l. 4. §. Labeo. ff. de doli except. l. 2. §. post originem. ff. de origin. iur. l. 1. §. vltim. ff. de vsufr. adcresc. l. 13 C. de vsufr. Cice. libr. 1. de orat. Atque illum cùm differendo par esse non posset, ad auctores confugisse, & id quòd ipse diceret, & in P. Mucij fratris sui libris, et in Sext. Aelij Commentarijs scriptum protulisse.

DICVNTVR & Iuris auctores in l. 39. ff. de action. empt. l. 32. ff. de vsur. l. 1. C. de ver. sig. l. 3. C. de repud. l. 15. C. de vsufr. Sic Gell. lib. 2. cap. 10. Seruius Sulpitius iuris ciuilis auctor. Et Agge. Vrbic. in Comment. Front. Cassius Longinus iuris auctor. Inde prudentibus Auctoritas tribuitur, l. 24. ff. de hęred. instit. l. 7. de iust. & iur. l. 2. §. his legibus. & §. ita in ciuitate. ff. de origi. iur. & apud Cicero. Topic. Briss.

AVCTORITAS, Titulus, id est, ius quo quid possidemus. Itaq; Scæuola in l. vlt. ff. de pigner. act. quod principio

cipio instrumentum emptionis appellauit, paulò pòst Instrumentum auctoritatis nominat. Cæterùm quinque huius verbi varias significationes obseruauit Alcia. cap. 9. lib. 2. parergôn Iuris. Hot.

AVCTORITAS, ab auctore deducitur: cuius dictionis in iure quinq; significationes & quidem nondum in vulgus proditas, Alcia. scribit reperisse se. Et prima est, vt ius rei suæ vendicandæ, qualibet vsucapione reiecta, significet. Vnde in l. Atinia dicebatur: Quod surreptum erit, eius rei perpetua auctoritas esto. & in Lege 12. Tab. Aduersus hostem perpetua auctoritas. & si quæ similia ab eodem declarata. Alia significatio est, vt actionẽ pro re euicta significet. vt apud Venuleium l. fi. de euict. Tertia, cùm pro iure accipitur, quod quis ab auctore, id est, venditore consequutus est, § fi. de pign. act. Quarta, pro iudicis edicto reperitur, l. 1. C. si cert. peta. Quinta, ex Theodosij nouella constitutione, de Indulgentijs reliquorum accipitur, vbi pro mandato & iussu Principis, seu senatus legitur. Spieg.

AVCTORITATES magistratuum pro literis & edictis, quæ publicis locis proponuntur aliquid imperantes, vetantesve, l. 1. si certum peta. chir. in Cod. Theodos. l. vltim. C. de fabricensib. lib. 11. l. 10. C. de aquæduct. lib. 11. l. vltim. de censu ciu. non adscrib. in Cod. Theod. Nou. Valentin. de indulgent. debit. Sic & in Cassiodoro aliquotiens, & in Beatorum passionib. vt vocant, hoc verbum accipitur. Briss.

AVCTORITAS pro iure dominij in 12. tab. Auctoritatem actionem pro euictione Venuleius interpretatur in l. vlti. ff. de euictio. quam Græci βεβαιώσεως δίκην vocant, vt Pollux lib. 8. scribit. Sic apud Paul. lib. 2. Senten. tit. 17. Venditor si eius rei, quã vendiderit, dominus non sit, auctoritatis manet obnoxius. & eod. titu. Res empta mancipatione, & venditione perfecta si euincatur, auctoritatis venditor duplo tenus obligatur. Senec. libr. 4. natur. Quæstio. Ergo si mihi parum credis, Posidonius tibi auctoritatem promittet. Hinc instrumenta auctoritatis, quibus origo rerum & probatio iuris nostri continetur, quæ vulgò titulos adquisitionum appellamus, l. vlt. ff. de pigner. act. Et apud Senecam lib. 4. Controuers. 22. controu. quæ emptionis tabulæ primùm, eædem pòst auctoritatis tabellæ appellantur. Instrumenta ad probationem originis prædiorum appellat, l. 14. C. de fideico mmiss. Tertullian. in libr. de præscript. aduers. hæret. Habeo origines firmas ex ipsis auctoribus, quorum fuit res. Briss.

AVCTORITAS etiam perscribi dicebatur in Senatusconsultis, cùm ob id quod Senatusconsulto quis intercessisset, eorũ qui scribendo adfuerant, nomina conscribebantur. vt ex Cælij Epistolis, & ex ipso Cicero. in princip. libr. 3. de Orat. Et Epistolis ad Lentulum apparet: quam verbi huius vim benè Dio his verbis reddidit lib. 55. [Greek text, partly illegible] Briss.

AVCVPATIO (vt notissimam significationem prætermittam) in rescripto Constant. in l. 1. C. de formul. & impet. est verborum iuxta literæ rigorem (vt vulgo loquuntur) expositio. Vnde & Cicero verborum aucupium rectè dixit. Sic Varro libr. 4. ling. Lat. Scientiam ad opinionem aucupari dixit, quale nostris temporibus vidimus. Prat.

AVCVPIORVM & venationum reditus. Vide Vlp. l. si fundi. ff. de vsufructu. Spieg.

AVDACIA, pro fidentia, proteruitate. Vlpianus de public. & vectig. Quantæ audaciæ, quantæque temeritatis sint publicanorum factiones, nemo est qui nesciat. Albericus indicat in bonam accipi partem Audere verbum. Volunt nomen Audax, quod non tantùm ad hominem, sed ad factum refertur, pro forti & strenuo accipi. Vide Eras. in Chiliadib. Fortes fortuna adiuuat. Spieg.

AVDACIOREM spe geri, hoc est, confidentiorem, proteruiorem, apud Iuriſc. in l. 1. in prin. Si is qui test. liber esse iuss. fu. Sp.

AVDACISSIMVS quisq;. Vlp. l. 1. §. sed etsi. ff. de Cat bon. ed. Nã si aliter obseruetur, inuenta erit ratio, quemadmodum audacissimus quisque, eo maiore iniuria impuberem adijciat, &c.

AVDACTER, id est, confidenter, in malam partem: quod mali plerunq; faciunt, & tamen à multis iustam causam tueri creduntur. Sp.

AVDENTER, apud Vlpian. in fin. l. 1. si pars hæredit. pet.

AVDIENS dicto Alphenus in l. arbiter ex compromisso. de arbit. Alter ex litigatoribus dicto audiens non fuerat, hoc est, non obtemperauerat. Sp.

AVDIENTIA, etsi est nomen latinum (Cice. namq; de Senect. audientiam sibi facere dixit) tamen Canonistæ, vt pleraq; alia, ineptè loquuntur, audientia causarum, audientia literarum. Sp.

AVDIENTIA. Audire verbum, varij vsus est, & elegantis. Frequenter autem accipitur pro eo quod est, Pareo præcipienti. Discrimen autem inter audio & ausculto exprimitur in versu Pacu. aut no. exposito libr. 1. de diuin. Magis audiendum quàm auscultandum censeo. Sic videtur accipienda episcopalis audientia, de qua tractat. tit. septimo libr. 1. C. Siquidem expeditissimum est, Imperatores constituisse in primitiua Ecclesia de rebus & personis ecclesiasticis. Audientiæ vocabulo Plautus est vsus in Pœn. & Cicer. de Senectute: Vulgò ineptè vtuntur hac voce, cùm hominem multæ authoritatis, ac gratiæ, aut celebris existimationis, dicunt esse magnæ audientiæ. Nec ignoro, nostros vsurpasse, d. tit. audientiam, pro iurisdictione, sed vt rudes temporum. Spieg.

AVDITOR contradictarum, hodiè insigni officio clarus, quod versatur circa rescripta, constituendosq; iudices extra Romanã curiam: vt & quos auditores nũc vocant Sacri Palatij, quibus Pont. Max. causarum cognitionem demandat.

AVDITOR. In varijs Ciuilis & Pontificij iuris articulis sumitur variè. Quandoq; pro discipulis, qui ius ciuile discunt, & præceptores audiunt, l. 2. §. Post hunc vers. sed plurimùm a suis. ff. de orig. iur. Prat.

AVDITOREM pro lectore accipi, apud M. Ter. Varronem lib. 5. ling. lat. ipso statim initio rectè quidam putant. Dicitur item is cui articulus causæ committitur, c. super quæstionum. §. porrò. ad fin. de offic. deleg. Sed & is cui causæ terminus committitur & decisio delegatur. Clem. auditor. de rescript. Prat.

AVDITOREM veteres pro eo solùm accipiebant, qui auretenus adesset, donec tãdem etiam pro quolibet discipulo vsurparũt, l. 2. §. pe. de orig. iur. l. cùm scriptũs de dot. rel. Vnde.

AVDITORES in curia Romana vocantur auditores Sacri Palatij. Auditores sacri Palatij referunt inter se & pronunciant. Innocen. c. Quoniam. de probat. in auth. Cardinales verò auditores Papæ referunt: nisi eis commissa fuerit definitio. Prat. Porrò hi auditores Magistri quoque appellãtur, quasi ad eam legum peritiam deducti, vt magisterio fungi possent, seu magis, quia doctoratus insignia assecuti sunt. Galli enim plerosque doctores magistros appellant, & appellationem hanc Curia Romana seruauit dum Gallia Romam reuersa esset. Aldobrandinus in Proœmio Institut. in verbo, Magistro.

AVDITORIVM, appellatur locus vbi causæ audiuntur, l. contra. §. is qui. de re iudi. Porrò. Auditorium propriè ad Imperatores, Consistorium ad Rom. Pont. interpretes pertinere existimant: licèt nostro iure constet, id haud perpetuum esse. Pro ludo literario quoq; dici cœpit, l. 1. C. de stud. liber. lib. 11. Aut habita. in fi. C. ne filius pro patre. Vide, Secretarium.

AVDITORIVM locus est vbi artium ministræ Philosophia legesq; docentur. l. vnic. C. de stud. lib. vrb. Roma. lib. 11. quidam vocant ludum literarium, Curt. Coniecturalium lib. 2. cap. 43.

AVDITORIVM principis, l. 19. §. 1. & §. seq. ff. de minorib. l. 22. ff. ad Trebell. Hoc sacrum consistorium in recentioribus Impp. constitutionibus. l. vlti. §. in his. C. de temp. appell. l. 35. C. de appell. Briss.

AVDITORIVM præfecti prætorio.l.40.ff.ſi cer.pet. Auditorium magiſtratuum.l.penult.ff. de off.adſ.l.78.§.pen.ff.de iur. dot. Auditorium recipere.l.41.in fin.ff.de recep.qui arb.Briſ.

AVE, ſiue, Haue, vel Habe (b pro u, vt ſæpè in P. Flo. vt eſt literarum mutua, ἐναλλαγὴ, vel Fabio auctore) K.N.B. id eſt, aue, aue chariſſime nobis, ſalutandi formula, qua vtebantur Imperatores ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς & inſcriptionibus ſuarum conſtitutionum, qualem videmus in inſcriptione, l.falſæ.8.C.Theod.de falſ.monet.& alibi ſæpè. & in Codice Iuſtinianeo eiuſmodi ſalutares inſcriptiones viſuntur: quæ quidam deprauârunt, & corruperunt.

AVENA apud Vlpian.in l.ſi ſeruus ſeruum.§.inquit lex.ff.ad l.Aquil.frumenti vitiū eſt, quod ſole maximo: cœliq; humore accidit. Aliquandò etiam ſeminis imbecillitate, cùm diutiùs terra retentū eſt, priuſquam erumpat. de qua Plin.multa.& Virgil.

Infælix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.

Et de his herbis & ſimilibus intellexit Vlpianus in l. ex conducto.§.1. ff.locati. qui locus aliter malè declaratur. Nebriſſ.

Expectata ſeges vanis eluſit auenis,

id eſt, vanis eluſit culmis & ſtipulis frugem non habentibus. Diuus enim Ambroſius ita exponit in lib.de pœnitentia quem citat Turnebus lib.aduerſ.19.cap.29. Sed ſunt & certa quædam vitioſæ auenæ genera vt bromos & ægylops, de quibus Herm. Barbarus in Plinianis caſtigationibus lib.22.cap.25. Budæus in l.ex conducto.§.ſi vis.ff.locati.

AVERSA charta, id eſt, opiſtographo l.chartę.ff.de bo.poſ.ſecund.tab. Eſt enim ὀπισθόγραφος à tergo ſcriptus Plin.lib.3.Epiſt.5. Theodor.Hermopolites ad l.notionē. ff.de verb.ſign. ὀπισθογραφὴν ἀποχὴν appellat apocham à tergo ſcriptam. Cuiac.lib.8.obſer.cap.15.

AVERSARIA ſunt ſcripturæ ſine ordine confectæ, tametſi ea aduerſaria adpellet Alciatus l.1.C. de edend. nume.14.in fin. Cuiacius loco præallegato. Vide Aduerſaria.

AVERSIONE, vel per auerſionem emere, conducere, vel locare, locutio eſt à ſolis Iuriſconſultis vſurpari ſolita, cæteris autem omnibus latinæ linguæ authoribus inuſitata, vt vir doctiſſimus Franciſc.Connanus lib.7.Comment.iuris ciuilis cap.10.num.6.tradit. Quid verò ſit vel per auerſionem conducere, vel emere à pleriſque quæſitum & hæſitatum eſt. Accurſius, quem & poſteriores nonnulli ſequuntur, auerſionem eſſe periculi à ſe repulſionem, & in locatorem reiectionem arbitrantur. Sed cùm antiqui Codices ferè omnes Aduerſione ſcriptum habeant, alia interpretatio alijs meritò quærenda viſa eſt. Alciatus igitur parergō iuris, libr.6. cap.28.& libr.7.cap.11.per aduerſionem nauem conduci exiſtimat aliud nihil eſſe, quàm ſi aduerti conductor voluerit quot amphorarum nauis capax eſſet: Antonius autem Goueanus libr. 2. Variarum lect. iuris ciuil. capit. 14.putat auerſione id fieri, quòd negligenter, neque ſatis conſideratè quis facit, quaſi oculos auertens ab eo, quod agit: cuius ſententiam reprobat Iacob.Ræuard.libro 2. Variorum cap.7.ſubſcribens, Antonij Auguſtini, aliorumque eruditorum ſententiæ: quorum ille lib.3.Emendationum cap. 6. ex ſententia Lælij Taurelli tradit auerſione vendi aut locari rem, cùm numerus, menſura, aut pondus dictum non eſt aut quid aliud his ſimile, l.vlt. in fi. ff.ad l. Rhod. de iactu.l.opus.36.ff.locati.cum ſimilib. Cæterùm Franciſc.Connanus loco præallegato tunc aduerſione rem emi putat, cùm vt vt eſt emitur, ſtatimque perficitur emptio, cùm emptor nec deliberandi tempus, nec probandi poſtulauerit: neque ipſi venditor vitia rei præſtare cogitur: quia bonitatē eius, aut vitioſitatem ſuo periculo ſuſcepit emptor, & ad ſe aduertit, id eſt, vt ipſe interpretatur, aduerſum ſe attraxit, & bonitatem eius in ſe recepit. Igitur ſi res empta pereat, emptoris incommodo eſt, quoniam abſoluta fuit emptio. Veruntamē ſi dolus venditoris acceſſerit, & vel mortis cauſam dederit, vel detrimēti, æquū eſt ipſum præſtare. Sic eiuſdem ſententia: nauis conducta dicitur, ſi conducentis periculo conducta ſit. Igitur ſi nihil omninò portatum ſit, vel quia noluit conductor, vel quia aut tempeſtate, aut naufragio, aut vetuſtate nō potuit, locatori nihilominùs ob ſuſceptum omne periculum, niſi ſi quid ſpecialiter exemptum ſit, integram mercedem exoluere cogitur. Cuius ſententiam ſequitur Petrus Peckius de exercit.act.l.1.§.per auerſionē.& l.vlt.§.vlt.ff.ad l.Rho. de iactu Briſſonio auerſione vænire dicitur.

AVERSIONE vænire dicitur, quòd confuſè & vniuerſaliter, ſiue pretio in ſemel dicto, non in ſingulas res cōſtituto venit, vt Gaius loquitur in l.35.§. in his.cum §. ſeq.ff.de contrah.empt. vulgò id *en gros & en blos*. Sic in l.4.§.1.ff.de peric.& com.rei vend. auerſione vinum væniſſe accipit cùm omne quantumcumque fuit, vno pretio vænijt non in ſingulas amphoras vel metretas, certo pretio conſtituto. Sic & in l.62.in fin.ff.de contrahend.emptio. Auerſione locatum opus, id eſt, vno pretio non in ſingulas operas, vt Iauolen.loquitur l.51.§.vltim.ff.loca. Vnde in l.36.ff.eod.titul. Auerſione locatum opus ei opponitur, quod ita conductum eſt, vt in pedes menſuraſque præſtetur. Auerſione locata inſula, l.35.ff.de loca. id eſt, vno pretio tota, vt in l.58.eod.titul. Hæc etiam aduerſa facit Paulus in l.vltim.§.vltim.ff.de lege Rhod. Auerſione nauem conductam, & pro numero impoſitarum amphorarum mercedem conſtitutam. Eodem modo accipit & in l.1.§. exercitorem.ff.de inſtitor. Briſſ. Eandem ſententiam amplectitur Hotomann. auerſione rem vænire tradens quum res multæ ſimul atque aceruatim vno pretio venduntur. multas autem intelligit ſiue illæ plurium ſint generum, ſiue vnius: ſed numero, aut pondere, aut menſura diuidantur. Aſconius hac in re vocem SEMEL vſurpat, Sectores, inquit, ſpem lucri ſui ſecuti, bona condemnatorum ſemel auctionabantur: ac poſteà ſingulas quaſque res populo venditabant. Putatque Hotoman. non ab auertendo deductum vocabulum, ſed ab auerrendo: quaſi quum omnia ſimul vno tempore tanquàm per euerriculum auerruntur. vnde vniuerſa dicuntur propriè, quæ vnum in locum ſunt conuerſa. Exemplum eiuſmodi emptionis perſpicuum eſt in auctionibus, de quibus dixit: quum res non ſingulatim & ordine diuenduntur: ſed vniuerſæ vno precio ſimul atque aceruatim auferuntur. Vlpianus l.4.§.1.ff. de peric.& comm. Si auerſione vinum venit, cuſtodia tantùm præſtanda eſt. Et §. ſequent. Vino autem per auerſionem vendito, finis cuſtodiæ eſt auehendi tempus: id eſt, non ad menſuram: vt ipſe idem locutus eſt in l.1. §1. eodem titul. Modeſtin.l.62.§.2.ff.de contrahend.emptio. Res in auerſione empta ſi non dolo venditoris factum ſit, ad periculum emptoris pertinebit. Vlpian. l.1. §.7.de exercit.act. Exercitorem eum dicimus, ad quem obuentiones & reditus omnes perueniunt, ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauem per auerſionem conduxit. id eſt non in certam partem, vt certum onerum numerum imponeret: ſed vniuerſè. quod apertiſſimè Paulus docet in l.vltim.in fin.ff.ad leg.Rhod. Si conduxiſti nauem amphorarum duo millium, & ibi amphoras portaſti, pro duobus millibus amphorarum precium debes. Paulus, Imò ſi auerſione nauis conducta eſt, pro duobus millibus debetur merces: ſi pro numero impoſitarum amphorarum merces conſtituta eſt, contra ſe habet. nam pro tot amphoris precium debes, quot portaſti. Perſpicuè Paulus eum qui per auerſionem conducit, ei qui ad certum onerum numerum conducit, oppoſuit. Florentinus in l.36.ff.locat. Opus quod auerſione locatum eſt, donec approbetur, conductoris periculo eſt (ſic putat legendum, non PERICVLVM.) quòd verò ita conductum ſit, vt in pedes menſuraſque præſtetur, eatenùs conductoris periculo eſt, quatenùs admenſum non ſit. Hæc quum ita ſint, haud ſcit, an ADVERSIONE potiùs, quàm AVERSIONE legendum ſit, quomodo in Florentinis libris vbique legitur, & AFVISSE pro Adfuiſſe, aut Abfuiſſe. nam & Fabius libro duodecimo veterum pleroſque Auerſa pro Abuerſa dixiſſe teſtatur: & quamuis quæ ad nos aduerrimus, ab alio auerramus, vt non magni intereſſe videatur: emptor tamen & conductor aduerſione rem accipere

pere dicentur, non auersione. vt non incommodè dici posse videatur, quum de venditore aut locatore loquimur, Auersione: quum de emptore & conductore. Aduersione scribendum, & pronunciandum esse. Nec admodum ab his dissentire videtur Iacobus Cuiacius in notis ad Institut. lib. 3. de emptione & venditione: ea tamen sententiæ suæ ratione reddita, quæ Goueani opinioni congruit: existimans auersione venire, quod vno precio venit, quòd scilicet quasi auersi quodammodò, negotium ita cōtrahamus, re omni, (pondus, numerum, mensuram intellige) neque perspecta neque explorata benè. Idem lib. Obser. 3. cap. 2. Auersioni numerum opponit: & rursus libr. obser. 8. cap. 15. ex libro 11. βασιλικῶν, per auersionem Græcos interpretari tradit ὁ ἀμάδην, id est, in vniuerso & in l. 4. §. si auersione. ff. de peric. & comm. rei vēditæ: κύβῳ, id est, alea: ratione nominis reddita: quæ prius assignata est.

AVERSIONE vendere, Pomponius Confusè vendere dixit in l. 36. ff. de ædil. edict. Hot.

AVERSIONIS actio: de qua vide suprà actio oneris auersi.

AVERSVM & aduersum differunt: Nam Aduersum nuncupatur quod ad nos versum est, auersum quod nobis est retro. Vnde aduersa vulnera quæ à fronte: auersa quæ à tergo. Ex quo factum est vt aduersus nos & aduersus, idem sit quod penes & apud nos. Terent. Id mihi gratum fuisse, aduersum te habeo gratiam. Et Cic. Est enim pietas iustitia aduersus Deos, id est, erga deos. Contra quod alienum est, & quasi abest à nobis, auersum appellatur: & auertere à se abijcere, abalienare: aduertere, recipere & retinere. Cice. in Verrem Cùm Piratarum nauem cepit omnem prædam ad se aduertit, id est, (inquit Ascon.) apud se retinuit, &c. Connanus libro 7. cap. 10. num. 6.

AVERTA in l. quoniam. de curs. publ. lib. 12. C. quid sit ex Græco interprete Budæ. in l. eos. ff. de falsis docet, ἡ δ' ἀβέρτα [illegible] ὑπομάσχαλα, ἅπερ ἐστὶ σύροντα κατὰ τὸ νῶτον [illegible] Auerta ex eo, quod auersa sit: ὑπομάσχαλα id est (vt ait Budæus) lora latiora, quæ per terga equi iugalis excurrunt, sub alis eius succincta. Spieg. ex Bud.

AVERTERE hæreditatem, pro auferre, seu eripere capitur.

AVES allectatrices quæ alias sui generis alliciunt & simulando ducunt incautas in retia. de his Aristoteles libro 9. de historia animalium. Schard.

AVFERRE toto titul. ff. & C. de ijs, quæ vt indign. & in l. aufertur. ff. de iur. fisci. est vindicare, idque per l. portiones. 21. ff. de ijs, quæ vt indig. auf. Auferendi caussas pete ex dictis tractatibus. latissimam enim tractationem exigunt. Prat. & auferre summouere, ac id sine vi fieri posse Vlpianus scribit l. quo naufragium. §. non solum autem. ff. de incend. ruin. naufrag.

AVFERRE, & pro e manibus rapere, & pro furari accipitur. Vide l. 3. & ibi not. ff. de incend. rui. nauf. §. nō solùm autem. Sp.

AVFERRE dies, est dierum dilationem impetrare.

AVGERE spectat ad quantitatem, ampliare ad precium. C. de sacrosanct. Eccles. l. iubemus nulli. de iure fisc. l. non intelligitur. §. diui. Augere hæreditatem, gregem, & pecorum partus. in fin. l. sed etsi. ff. de petit. hæred. Spieg.

AVGMENTVM pro accessione Anfall opponitur deminutioni Abgang iuxta vulgatum illud. Hæreditas & augmentum recipit & deminutionem. Primum ex fructibus deinde ex precijs rerum hæreditariarum exactis, vel quæ exigi potuerunt. l. item veniunt. §. item non solùm. & §. fructus. l. si quo tempore. ff. de petit. hæred. Spieg.

AVGMEN Lucretius lib. 3. pro mole & magnitudine dixit hoc versu:

-Et tamen ex his
Omnibus est vnum perfectum corporis augmen.

Turneb. lib. 20. aduers. cap. 23.

Porro verò AVGMENTVM est alicuius, preexistentis superueniens accessio, vt sit pars eius, secundùm Alber. Brun. in tract. de augmento & diminut.

AVGVRES ab auium garritu dicti sunt. Porrò trifariàm augurari auibus ac futura prædicere solebant. Primùm volatu, deinde cantu, tertiò gustatu obseruato. Nam cùm pulli gallinacei ex cauea deprompti, porrectam escam non gustarent, pernicies portendebatur. A sacerdotibus autem augures constituebantur, viri illustres, vt fuerunt Marcellus, Cic. & alij similes. Dicti autem sunt Augures ab auibus, & gerendo Festo lib. 1.

AVGVRARI pro diuinare vsurpamus. Cicer. de diuinat. lib. 1. Calchas (ait) ex passerum numero, belli Troiani annos auguratus est. Item, inaugurari, pro cooptari atq; consecrari in aliquem ordinem, à quo rursus contrario modo secludi, rectè nūcupamus exaugurari. Adi Gellium lib. 5. cap. 3. Prat.

AVGVRES, maleficorum appellatione contineri sanxit Constantius eos consuli prohibens, l. nemo. 5. C. de malef. & math. idq; sublata Romuli lege, iubentis Ne quid inauguratò fieret. Prat.

AVGVSTVS, Festo lib. 1. locus sanctus ab auium gestu, id est, quia ab auibus significatus est, sic dictus: siue ab auium gustatu: quia aues pastæ id ratum fecêre.

AVGVSTI cognomentum vnde descenderit, quaue de caussa Cæsari inditum fuerit, ex Dione libro 43. disces: cuius verba ex G. Xylandri versione hæc sunt. Sed posteà quàm ea, quæ pollicitus fuit, re ipsa perfecit, ibi demùm Augustus à Senatu, populoque appellatus est. Etenim cùm statuissent peculiari quodam cognomento insignire, ac alij alia referrent, ac probarent: Cæsar quamuis Romuli nomen vehementer adpetebat, tamen cùm sentiret, hinc se suspectum adfectati regni fieri, eo omisso, Augustus quasi hominis natura amplior ipse cognominatus est. Augusta enim ea, quæ honore dignissima, ac sanctissima sunt dicuntur: ideoque σεβαστὸν Græci Augustum interpretati sunt, quasi venerandum dicas. Prat. Idem testatur Tranquil. in Augusto. posteà C. Cæsaris, inquit, & deinde Augusti nomen assumpsit: alterum testamento maioris auunculi, alterū Munacij Planc. sententia, cum quibusdā censentibus Romulū appellari oportere, quasi & ipsum conditorē vrbis: præualuisset, vt Augustus potiùs vocaretur, non tantùm nouo, sed etiam ampliore cognomine, quòd loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, Augusta dicantur. Vnde & Cice. de natura deorum, simulachra deorum maiestatis plena, & similitudinem diuinitatis habentia, Augusta vocat. Cùm deorum, inquit, augusta & sancta simulachra veneremur. Sunt & qui ab Augurijs Augusti nomen Octauio priùs impositum dicant, cùm Augustum, quod augurio consecratum est, dicatur. Vnde templa Augusta, hoc est, augurio condita, dixit Ouid. in 1. Fast.

Sancta vocant Augusta patres: Augusta vocantur
Templa sacerdotum, ritè dicata manu.

Et Augusta mœnia, dixit Virgil. 7. Aeneid. pro augurio consecratis.

Centum oratores: Augusta ad mœnia regis
Ire iubet.

Et quoniam non nisi in Augusto loco senatus haberi poterat, templum Vestæ non fuit augurio consecratum, ne illuc conueniret Senatus, vbi erant virgines. Priori tamen allusioni adstipulari videtur Egesippus V. belli Iudaici Augusti apud Romanos nomē imperij esse scribens, quòd augeat suos, non quòd alienos opprimat. Corrasius Miscellaneorum libro 3. cap. 12. Et qui primus apud nos interpretatus est Augustum, ein Mehrer/ quod vulgò receptum est, putauit deductam vocem ab augendo. Spieg. Et eidem interpretationi subscribere videtur Ouid. lib. 1. Fastor. cùm inquit,

Augeat imperium nostri ducis augeat annos.

AVGVSTALES erant, qui primos ordines in bello ducebant, quòd ab Augusto ad id munus essent adiuncti. l. quinque summates. de Decurion. Veriùs tamen hac lege dignitas est, quæ inter magistratus municipales erat. Alciatus C. de Dec. l. præallegata, lib. 10. Strabo autor

autor est, deuicta Cleopatra, in certam administrationem Aegyptum redactam, & ad eam mitti solitos moderatione & prudentia insignes viros sub præfecti titulo. Is est præfectus Augustalis, qui vicem regis obtinet, teste Alciato. Vide l. vnic. de officio præfect. Augustal.

AVGVSTALES item sunt omnes Cæsarei ministri ad palatium principis. Augustale namque est ipsum principis prætorium: & Augustales prætoriani, custodes Palatini sunt, qui & Comitatenses dicti: & Cæsariani, & Curiales, id est, aulici, quos Curtisanos vulgus appellat. Ex Pyrr. Sp.

AVGVSTALIS flamen cui sacerdotes augustales subiecti erant. Sacerdotium enim Augustalium sodaliũ institutum refert Tacitus & notat doctiss. Turneb. lib. 2. aduersarior. cap. 3. Latius id tamen explicat, & melius Vertranius de iure liberorum ca. 37. vbi Sacerdotes Augustales vocatos tradit, qui ad vrbis similitudinem in ciuitatibus erant, imperatoribus indigitatis decreti per decuriones, sicut Faustus inter primos Augustales decurionum decreto cooptatus Mediolani. Hos in prouincijs principes sacerdotum sacri interpretes dixerunt, & protoflamines Gratianus distinctione 21. appellatos refert.

AVGVSTI dicuntur, qui nunc regnant, & a Senatu Imperatoris nomine honestati sunt: at Cæsares, qui ab ipso Augusto electi sunt ad regendam prouinciam aliquam, cum Cæsaris honore tantùm, donec Augustus vixerit, post eius mortem successuri in Imperio. Alcia. l. 2. C. de excus. artif. lib. 10. Quare, Imperatores appellãtur Augusti. Vide etiam l. & si excepta. C. de malefic. & mathem. Alijs propriè est Augustus, cui summa in rebus gerendis authoritas obtigit. Cæsar verò qui iam quidem administrat, sed ad Augusti nutum, teste Alex. Neapolitano, nemo ambigit, quin à Diuo Iulio & Octauio, reliqui Imperatores, Cæsares Augusti dicti, cognominatique sint: partim quòd desiderio illorum post funera tenerentur, partim quòd ipsi quoque ad præclara facinora obeunda inuitarentur. Sed & mulieres Augustas dictas, præter historiam Vlpianus indicat, quum in l. princeps. ff. de legib. ait: Augusta licet legibus soluta nó est. Spieg.

AVGVSTI duo quando primùm regnarint, docet I. Capitolinus in M. Antonino philosopho. Marcum, scilicet philosophum, & Verum Commodũ fratrem. Tres etiam posteà simul regnasse scribit Ammianus Marcellinus. In hoc tamen, inquit, negotio Valentinianus morem antiquitùs institutũ supergressus, non Cæsares, sed Augustos, germanum nuncupauit, & filiũ beneuolè satis. Prat.

AVGVSTA, Augusti vxor, l. princeps. 31. ff. de legibus, l. si Augustæ. ff. de legat. 2. l. fiscus. in fin. ff. de iur. fisc. l. cùm hæredes. C. qui testam. facer. poss. & alibi sæpissimè. Augusta etiam Augusti soror, l. fi. C. Theod. de lustr. collat.

AVGVSTA domus, domus est principis priuata ad eius rem priuatam pertinẽs, vt conijcere est ex inscript. & tit. de priuileg. dom. Aug. lib. 11. C. eadem diuina dicitur in l. absit. C. eo. Prat.

AVGVSTAM fortunam, Augustum ipsum interpretari possumus, l. vlt. in prin. C. de iud. Prat.

AVGVSTALIS etiam sextumuir, iudex municipalis erat à Decurionibus factus, vt ex l. quinque. 57. & l. si quos. 59 de Decu. lib. 10. C. iunctis epitaphijs, quæ Mediolani extant, FAVSTVS VI. VIR AVGVSTALIS, QVI INTER PRIMOS AVGVSTALES A DECVRIONIB. AVGVSTALIS FACTVS EST. Prat.

AVIA mater est parentum. Sicut auus pater parentum. Deduciturque à græco vocabulo, quod apud eos πάππος (quibusdam literis immutatis) vel quod (vt alij volũt, ab alia græca voce) αὖος magnum significat, quasi Auus sit magnus pater. Sunt etiam qui putant auum dictum esse, quia ad duos attineat, quasi ad duum, vel quia ad patrem sit additus. Et pater aui nostri proauus dicitur, & proaui abauus, abaui atauus, attaui tritauus. Et hi omnes sunt in linea ascendenti. In linea verò descendentium numerantur Filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos. Cæteri verò veluti patruus, auunculus, frater, soror, &c. in linea collateralium. Anch.

AVIA mea, socrus magna vxoris meæ est. Modest. l. non facilè. §. gradus. de gradi. & adfin. ff.

AVIARIA apud Paulum l. auibus. ff. de lega. 3. caueæ quibus aues concludimus. Prat.

AVIARIA autem primus instituit M. Lælius Strabo Brundusij eques, carceresque fecit auibus, quibus natura cœlum assignauerat, vt autem ea salubria sint, suffiri debent odoribus ex Virgilij præcepto qui fieri admonet his verbis.

Hic iam galbaneos suadebo incendere odores.

Schard. ex Forcatuli auiario cap. 13.

AVIBVS legatis, anseres, phasiani, gallinæ, & auiaria debebantur. An autem phasianarij, & pastores anserum, voluntatis quæstio est. Hæc Iul. Paul. lib. 3. Sentent. tit. de legat. vnde exscripta est, d. l. auibus. à Tribuniano immutata. Prat. Vide autem Forcatulum in suo auiario iuris ciuilis cap. 1. vbi vult aues esse volucres pennis præditas, nec apes auium nomine censeri. Est autem auium summa diuisio hæc. quòd quædam sunt feræ penitùs, vt aquila, grus, turdus, graculus, quædam feræ, sed mansuefactæ, vt paui, columbæ, tertiò quædam natura domesticæ, vt anseres, gallinæ. Hæc diuisio notatur ab Accursio velut integra in §. Ceruos. Instit. de rer. diuis. l. 5. §. fin. ff. de acquiren. rer. dom. Forcat. in d. auiario cap. 3.

AVIDI à non videndo nominati sunt, propter nimiam cupiditatẽ: vt Verrius Flaccus existimauit, quod à littera priuandi vim obtineat, sicuti amentes dicimus, qui mentem non habent. Crinitus de honesta disciplina lib. 2. cap. 16.

AVLAEVM Vlp. l. sed & si quid de vsufructu, velut aulæi, inquit, vel alterius apparatus. Sed & apud Ciceronem pro Cælio, in singulari legitur. Nã vsitatiùs in plurali & neutro genere Aulæa legitur: tapeta sunt quibus parietes & aulæ ornatus causa teguntur. Sp.

AVLAEVM scenicum Maro appellat ludos scenicos & theatrales, quòd in ludis scenicis aulæum tendi solebat. Cice. pro Cælio, deinde scabella concrepant, aulæũ tollitur. Turneb. lib. 5. aduers. cap 4.

AVLICVS, qui aulæ sectator est assiduus.

AVOCARE, pro auertere, retrahere, apud Callistrat. §. fin. de testib. Testes, inquit, non temerè euocandi sunt per longum iter, & multò minùs milites auocandi sunt a signis vel muneribus, perhibendi testimonij causa. Spieg.

AVREA pecunia in l. tres fratres. ff. de pa[illegible]

AVREA barba apud Persium doctiss. Turneb. libr. 5. aduers. cap. 10. putat significari summorum deorũ, vt Iouis ac Neptuni insignia & ornamenta. Meminit eius & Sueto. in Caligula. Horatio autem mediocritas aurea est quod ea hominibus charissima, optatissima, & preciosissima esse debeat, & tanti æstimanda quanti aurũ. idem Turneb. lib. 9. aduers. cap. 27.

AVREAE vestis Iurisconf. in vulgatissima l. vestis. de aur. & arg. leg. nullam facit mentionem: nec est quòd mireris. Nam ad ea potiùs debet adaptari ius, quæ frequenter, quàm quæ perrarò eueniunt. Neq; enim tam frequens erat vsus panni aurei temporibus illis, quàm est hodiè, quo hippotoxotę nostrates, nec nisi proscissis vtuntur, ait Baifius. Sp.

AVRES propitiæ opponuntur hebetib. quas habere dicuntur, qui non curant quæ audienda sunt, audire. Vlpia. in l. si extraneus. de iur. dot. Nequaquàm enim iudex propitijs auribus audiet mulierẽ dicentem, cur patrem, &c. Sp.

AVRES acutæ Calpurnio dicuntur pro acribus & iudicij intelligentis: sicuti contra obesæ iudicij nullius, aut obtusi & hebetis. Turneb. lib. adu. 21. ca. 5.

AVRES perforatæ exprobratio fuere barbariæ: Sic Xenophon. ἀναβάσεως γ. narrat quidam se vidisse aures Apollonidis, quæ ambæ essent, quales Lydorum perforatæ. & Cicero dixit in epistola ad Q. fratrem in auribus omnium gentium ac nationum positam virtutem.

Ioach.

Ioach. Camer. Erat & auris perforata signum perpetuæ seruitutis, vt apparet ex 21. cap. Exod. in Mose. vbi sic legitur, Quòd si seruo dominus vxorem dederat, finito sexennio manumittebatur quidem, sed vxor eius, & ex ea nati liberi erant domini: Quòd si amore captus vxoris, & liberorum suorum, nolebat à domino discedere, offerebat eum dominus dijs, id est, iudicibus: eiq; ad postem applicato, subula aurem perforabat, vt ei perpetuò seruiret, &c. Connan. lib. 2. cap. 1. nu. 7. &c.

AVREOS quadringentos Pamphilæ dari volo, ita vt infrà scriptum est à Iublio actore, aureos tot & in castris quos habeo tot, & in numerato quos habeo tot. Exponit Vlpian. in princip. l. quidam testamen. ff. de leg. 1. Spieg.

AVRELIVS Antoninus Imperator, qui ad appellationem ex Germania iudicauit, vt memoriæ tradidit Paulus in l. non putabam. de condictio. & demonstrat. is est, qui virtute & eruditione insignis, Philosophi cognomentum tulit. bella gessit in Germania contra Marcomannos: quorum loca hodiè tenent Moraui & Silesij. Spieg.

AVREVS antiquus centenos nummos seu sestertios valuit. Tacit. lib. 17. de Othone: vt per speciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti viritim centenos nummos diuideret. At Suetonius de eodem: Quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat, quod Plutarchus dixit χρυσῦν ἑκάστῳ διανέμων. Ita sestertijs decem aureis æstimabatur, hoc est mille sestertijs nummis. At Iustinianus mille sestertijs vnicum aureum tribuit, & eum sui temporis, qui tertia parte ponderis ab antiquo recesserat. Valuit enim aureus veterum duos nostros coronatos, & vnum dimidiatum, id est, quinque libras æris nostri, similis ferè Anglico nobili. At qui Iustiniani temporibus fuit aureus, subsescuplus fuit ad antiquum, & tertia parte minor, qui in Codice Iustiniani solidus vocatur par ferè Angeloto Anglorum. Itaque in lege Papia centenarius appellatur, qui mille aureis antiquis censebatur, id est, aureis Iustiniani mille trecentis triginta tribus, & aurei antiqui triente, nostratibus autem coronatis bis mille & quingentis. Connan. lib. 2. cap. 9. nu. 2.

AVREVS centum continet sestertios, vt ex his Dionis verbis intelligitur ex libro 55. quæ sic conuertimus: Quum Augusti domus in palatio conflagrasset, multiq; multa illi conferrent, nihil accepit, nisi tantùm à populis aureum. à priuatis verò drachmam. Aureum enim ego quoque numum qui drachmas viginti quinque valet more nostro appello. Et Græcorum quidam, quo- [illegible] quod Attico dicendi genere scripti sunt [illegible] [illegible] vocarunt [illegible] [illegible] Romano [illegible] Plutarcho in [illegible] apparet [illegible] aureum pro centum sestertijs vsurpasse: quum scilicet [illegible] [illegible] sestertij quod ex Taciti & Tranquilli [illegible] [illegible] locis facile intelligi [illegible] quod [illegible] Othonem scribit [illegible] tum, quoties cœna principem acciperet. viritim [illegible] aureum: Tacitus idem commemorans centenos sestertios nominat. Adrianus Turnebus lib. 5. aduersariorum cap. 1. Quæ quum ita sint, crederem equidem locum illum apud Imp. §. 3. De success. lib. qui & me & alios complures exercuit, leui commutatione sic sanari posse, vt hæ duæ voces CENTVM & MILLE locum inter se commutarent: id est, altera in alterius locum succederet. Nam si hoc modo legatur vt mox subijciam, omnia quadrabunt: Si quidem libertus & liberta minores centenarijs sint, id est, minùs mille aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiæ summam interpretati sumus, vt pro centum sestertijs vnus aureus computetur) nullum locum habeat patronus, & cæt. Quum enim centum sestertij aureum efficiant: centum quoque sestertiorum millia, mille aureos conficiant necesse est. Atque huic errato simile aliud est in l. 1. Si ager vectig. in vocibus Tamdiù, & Quamdiù: quod tamen Haloander emendauit. Hoc præterea probatur ex eo quod scribit Vlpian. in l. 1. §. 5. ff. de var. & extraordi. licitum aduocatorum honorarium pro singulis causis vsque ad centum aureos fuisse. Nam Corne. Tacitus libro 11. scribens de Claudio Cæsare, qui pecunijs pro aduocationibus capiendis modum imposuit, ait eum statuisse modum vsque ad dena sestertiûm, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sic enim lego in secundo casu, vt subaudiatur millia: sicut in omnibus antiquis auctoribus. Quapropter quũ audimus libertum, qui patronum sine venia in ius vocarit, quinquaginta aureis multari, l. 15. & l. 24. & l. 25. ff. de in ius voc. perinde accipiendum est ac si dictum esset, H S. quinque millibus. vt quum is qui edictũ corruperit quingentis aureis multari dicitur apud Vlpi. l. 7. ff. de iurisdict. cõtinuò intelligimus H-S quinquaginta millia: quæ sanè summa permagna est: continet enim scutatos Gallicanæ pecuniæ mille ducentos quinquaginta. vt mihi Haloandri lectio probabilior esse videatur, qui non QVINGENTORVM, sed QVINQVAGINTA posuit. præsertim quum huius quoque varietatis nos optimus Accursius admoneat. Quinquaginta enim scutatos Gallicos centenos vicenos quinos efficiunt. Huc accedit, quod idem Vlpianus eadem in lege scribit, eos qui inopia laborãt, corporalem pœnam subire: Hermogenianus autem in l. 10. ff. de accusat. eos esse pauperes constituit, qui minùs quinquaginta in bonis habent. Verùm vt ad rem redeamus: quum scribit Caius in l. 25 ff. de S. C. Silaniano, præmium accusatori seruorum constitutum esse in singulos seruos quinos aureos, & qui manumissi erunt denos: similiter intelligendum est, illi quidem, quingentos sestertios, id est, scutatos duodecim & semissem: huic verò mille, id est, scutatos vicenos quinos. & apud Venuleium in l. 7. §. 2. De repetund. sancitum esse, ne magistratus plus doni muneris in anno accipiant, quàm quòd sit aureorum centum: sic accipiendum est, ac si scriptum esset, H S decem millium: id est, scutatorum ducentorum quinquaginta. Hotomann.

AVRICHALCVM inquit Sext. Pompeius quidam putant compositũ ex ære & auro, siue quòd colorem habeat aureum. Orichalcum sanè dicitur quod in montuosis locis inuenitur. Mons etenim Græcè ὄρος appellatur. Marcianus l. 45. ff. de contrah. empt. Quemadmodũ si vas aurichalcum pro auro vendidisset ignorans tenetur vt aurum quod vendidit præstet. Seruius Aeneid. 12. Apud maiores Orichalcum preciosius metallis omnibus fuit. Namque sicut Lucretius ait, Cùm primùm homines syluas incendissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu fertilis omnium, ex incendij calore desudauit metalla: inter quæ Orichalcum preciosius visum est, quod & splendorem auri & æris duritiem possideret. Nam primùm de auro securis facta, displicuit causa mollitiei simili ratione & argenti contemptus est vsus: mox Orichalcum placuit, donec veniretur ad ferrum: Vnde etiam secula ita dicuntur fuisse diuisa. Orichalcum autem fuisse preciosum, etiam Plautus docet, qui ait in Milite glorioso, ego istos mores Orichalco contra comparem Hotoman.

Αὔριον crastinum & posterũ diem significat. hinc Thesaurus quasi θεὶς εἰς αὔριον, id est, positus in crastinum aut futurum: Et θησαυριστικὰ τῆς τροφῆς animalia, quæ naturæ instinctu prouident sibi alimenta in futurum, vt vulpes & formicæ. &c. Connan. lib. 3. cap. 4. nu. 3.

Αὐτοφυὴς ἢ αὐτογενόμενος, id est, suæ spontis, vt dicit Celsus &c. Connan. lib. 10. cap. 2. nu. 4.

AVREVS funis apu Lucretium nominatus, aurea cathena Homerica esse videtur. Plato autem in Theæto aureum apud Homerũ funem interpretatur solem esse. Turneb. lib. aduers. 5. cap. 25.

AVRVM Tolosanum prouerbium Gellio lib. 3. cap. 9. de hominibus calamitosis. Hinc dictum, quod cùm Q. Cepio Cos. oppidum Tolosanum diripuisset, multumque auri in eius oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum adtigit, misera, execrabiliq; exitu perijt. Prat.

AVRVM coronarium, definitore Gellio libro 5. cap. 6. coronæ aureæ, quæ imperatoribus ob honorem

triumphi mitteretur. Bapt. verò Egnatius in adnot. ad Capitol. esse quòd ciuitates, & oppida nouis Imperatoribus offerebant sub coronarum specie. Equidem ab Imperatorum definitione discedere non ausim. Aiunt igitur aurum coronarium, esse id, quod offertur à curiarum ordinibus, vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel rebus prospere gestis, l. quæ diuei satú. Cod. Theod. de aur. coron. Hoc autem non, nisi ab admonitis & ex consuetudine præstabatur, d. l. quæ diuersarum. & l. seq. C. Th. eo. Hanc solam Iustinianus in Codicem sui nominis transcribi iussit, quæ extat lib. 10. C. eo. tit. Aurum Coronarium voluntatis, munus volútarium diuus Iulianus rescripsit. Huius etiam meminit l. penul. C. de Iudæis, & ibi vide Græcos interpretes. Prat. Vide & Vetranium de iure liberorum cap. 10. Forcatulum in Cupidine Iurisperito cap. 20. nu. 1.

AVRVM comicum, Plauto lupinos esse putat Anton. Muretus, quibus maceratis pascuntur boues: eumq; sequitur doctiss. Turn. lib. 1. aduersar. cap. 14.

AVRVM glebale, quod pro possessionibus penditur. huius fit mentio in l. 2. C. de prætor. & hon. præt. lib. 12. Vide infrà in verbo glebalis præstatio.

AVRVM lustrale, quod quarto quoque anno pendebatur, vt ait Zonaras: idem onus negotiatorum, & mercatorum erat. ob idque aurum negotiatorium adpellabatur à Lampridio in Alexan. Huius fit mentio C. de lustralis auri conlatione. vbi sunt duæ tantùm leges Græcæ, à quibus χρυσάργυρον appellatur. fit etiam mentio in varijs legibus. C. Th. de lustra. conlat. appellatur quoq; functio auraria in l. singuli. C. Th. eo. à negotiatoribus (vt iam dixi) pendebatur, vt ait l. à negotiatoribus. C. Theo. eo. & l. seq. Prat.

AVRVM oblaticium, quod non canonis, vel indictionis, sed oblationis genere quodam à senatoribus pendebatur, vt ex Symmachi, & Synesij epistolis didici.

AVRVM publicum, quod ærario publico infertur. Huius comminere Honorius, & Theodosius Impp. in l. vnic. de au. publ. protecut. lib. 10. C. Prat.

AVRVM obrizum, id est, defæcatissimum, ac multoties excoctum. Quantò enim magis igni excoquitur tantò magis nitescit. huius fit mentio l. fina. C de veter. numis. potest. lib. 11. l. vnic. C. de obl. vot. libr. 12. dicitur, inquit Budæus Græcis τὸ πολλάκις ἑψημένον, hoc est multipliciter excoctum: Forcat. dial. 6. Necyomantiæ num. 5. Obryzum verò & nunc non habetur propter Principum (vt quidam Italorum eruditiss. ait) ignauiam, & innatam quandam auaritiam. Idem quæritur, Venetos etiam, quorum moneta probatissima erat Scutos (ita enim appellatur impuri auri moneta) cudere cœpisse: & omnes Italiæ principes sequutos esse. Obrizi vsum in re medica rarissimú fuisse monuit festiuè innuens, melancholicos donatos pelui aurearum monetarum, melancholico humore potiùs priuari, quàm auri puluere deglutito: demirans item de quibusdam medicis, qui, vt vires animales ægris augeant, & cor (vt dicunt) confortent, & exhilarent, aureas monetas inter capones decoqui iubent, ex quibus nihil aliud absumitur, quàm multarum manuum sudor, quæ ipsas tractarunt, inhærens, itaque arbitratur potius, aurum perniciosam naturam habere, vt cætera metalla. Quia nihil aliud est aurum, quàm argentum viuum, purum, condensatum, purissimam sulphuris puri partem actu recipiens. Quam ob rem aurú in honore habetur: quia gaudemus possidentes, adeò stolidi effecti, vt rubram terram existimemus, & albam. Nam argentum & aurum nihil aliud sunt, quam terra rubra, & alba. Argentum enim, est viuum argentum, purum, condensatum, sulphur potentia mixtum habens, quod ex hoc deprehenditur, quia si tractetur, sulphuris odorem spirat: non est autem actu, alioqui auri colorem habuisset. Optandum est magis, quàm sperandum, vt nostrorum fert temporum conditio, vt monetæ in puram metallorum perfectionem reuertantur: vt sub diuersis Imperatoribus factum esse, Annales testantur. Aurum à Gallis *Or*, ab Hispanis *Oro*, à nobis Gold nuncupatur: Argentum Galli *Argent*, Hispani Plata, nos Silber vocamus. Quia verò & frequés est in iure nostro & auri & argenti mentio, præter singularem titulum, hæc non omninò inutiliter, vt puto, nostram farraginem retexendo, accesserunt. Spiegelius. Hinc

AVRVM illicitum est quod Alchymistæ faciunt ex ære, vel argentum illicitum dici potest, cùm fixum reddunt Mercurium vt eorum nugis habetur, hoc est argentum viuum, l. sacrilegij pœnam. §. fi. ff. ad l. Iul pecul. ex dialogo 6. Necyomantiæ. Forcat.

AVRARIVS susceptor in l. 1. C. de apochis publ. lib. 10. qui aurum collatum suscipit susceptor, vide infrà Susceptor. Briss.

AVRARIVM Canonem in l. priuatæ. C. de excus. mun. lib. 10. interpretatur Accursius susceptorem aurarium: cùm pro pensitatione & functione in aureo factà accipi oportere contextus ipse constitutionis docet. Briss.

AVRARIA pensitatio, idem. de qua. in l. 2. de fund. patrim. lib. 11. C. & Briss.

AVRARIA præstatio in l. vnic. C. Th. qui à præbit. tiron. & equi. excom. & A. Briss.

AVRARIA functio, l. figuli. & l. omnes. C. Theo. de lustra. conlat. & Briss.

AVRARIA pensio apud Cassiod. lib. 11. Epipha. Varia. ad Faustum. Briss.

AVRIFEX, qui ex auro quid facit. l. scribit. ff. de aur. & arg. lega. & l. 1. C. Th. de excus. artif Hinc

AVRIFICES specierum, & solidorum in l. scriniis. C. de palat. sac. larg. libro 12. in breui, siue (si malis) in notitia.

AVSPICIA cognitionum in l. final. C. de incertum. non inter augurium, & euentum litis, vt quidam putat, sed initia cognitionis caussæ, vel potiùs litis (quod & Accursius ibidem probat) interpretádasunt. Prat.

AVSPICIA pro auctoritate, iussu & mádato in Forensibus accipit G. Budæus. Prat.

AVSPICIA maiora, maiores honores & magistratus significant. Nullus enim magistratus inauspicatò crescbaebr.

AVSPICIVM appellatum est, ab auium volantium spectatione, quasi auis specium, sicut Augurium à garritu auium, tam in bonam, quam in malam partem. Prateius.

Auß beweglichen vrsachen. Hanc clausulam qua nunc ferè iudices vti solent, quòd sub eius prætextu nihil non excusari posset. [illegible] Oldendorp. summa ratione admonet expungendam, [illegible] [illegible].Spieg.

AVTHENTICON, Græca vox est. pro authorato. Hinc lex authentica, & decretum authenticum, quod multorum authoritate comprobatum est. Cur verò authentici nomine constitutionum Iustiniani volumen citetur, cùm tamen nusquàm appareat, hunc titulum ab ipso legislatore præfixum esse, declarat eleganter Alciatus cap. 46. lib. 2. Parerg. Haloander acerrimi iudicij vir authenticos hoc est, vt ait, breues illas séntétias ex Nouellis Iustiniani constitutionibus excerptas, in recognoscendo codice loco mouit summa ratione, vt est legere apud eum. Alciatus obseruauit authentici vocabulum, pro re certæ fidei poni non solùm apud Iulianum, Paulumque Iuris. sed etiam apud Ciceronem Epist. ad Atticú libr. 9. & 10. Tametsi Gaza libello de Mensibus, hanc vocem apud veteres hoc sensu non reperiri scribat. Spieg.

AVTHENTICA Rationes, plerunque sunt necessariæ actori ad instruenda ea quæ posteà emergunt ad notitiam

notitiam eius spectantia: & necessarium est, cautionem ab eo super hoc cohæredib. præstari. autor Vlp. l. Pomponius scribit. ff. Famil. ercisc. Spieg.

AVTHENTICAE tabulæ, apud Vlp. in fin. l. 4. ff. Famil. ercisc. Hæredem enim, ait, exemplum debere dare tabulas verò authenticas ipsum tenere, aut in ædem deponere. Spieg.

AVTHENTICVM, Αὐθεντικὸν est, quod vulgò originale dicimus Paulo lib. 5. Sent. titu. 12. quæ in Pand. libr. 22. tit. 4. l. 2. de fide instrum. à Iuris ciuilis compositoribus relata fuit. Eodem sensu accipitur apud Vlpianum l. fi. ff. testa. quemad. aper. ἀπὸ τοῦ αὐθεντικοῦ Quod inde describitur, dicitur exemplum d. l. 2. & d. l. fin. Galli Pragmatici Copiam adpellant.

AVTHENTICA vulgus interpretum, & pragmaticorum vocat, quæ τὰς ΝΕΑΡΑΣ, & Nouellas constitutiones & ipse Iustinianus, eiusque interpres Iulianus Patritius & interpretes Græci veteres. supra Authenticon.

AVTOCRATOR, id est, Imperat. Dion. lib. 33. pluribus verbis explicat quomodo Iulio tributa sit appellatio αὐτοκράτορος, quæ & ad successores pertinet sicuti & Cæsaris nomen. Schard.

AVTEXOVSIOS καὶ αὐτογνώμων id est sui iuris, & suæ sponte ac potestatis: vt suus hæres, id est, voluntarius & suæ potestatis. Connanus lib. 10. cap. 2.

AVT non solum disiunctiuæ, sed & subdisiunctiuæ orationis est l. hæc verba. 124. ff. de verb. signific. Huius ea vis est, vt alterum fieri satis sit. l. si is, qui. 14. §. verùm. ff. de reb. dub. Sæpe etiam disiunctam, aut, pro coniuncta accipi Paulus scribit l. sæpe. 53. ff. de verb. signif. cum dico, Quod dedi, aut donaui. quod & Iustinian. probat. l. penul. C. eo. tit. vt in interdicto Quod vi, aut clam. Hinc qui sibi, aut filio, aut cuilibet extraneo stipulatur, manifestè filij, extraneive personam complectitur, vt Iulianus ait. l. cum: qui 56. §. qui sibi. de verb. oblig. Ita comprehensum, adiectum interpretantur Bartolus, Baldus, Alex. Alciatus ad d. §. qui sibi. & rectè. Prat.

AVT, etiam ponitur pro siue. in forma diui Pij apud Callistratum l. debitoribus: 31. ff. de re iudic. & tametsi Accursius, & eum sequutus Albericus pro sicut, ibi accipiendum existiment: eodem sensu accipi potest scilicet, pro siue in l. penult. §. fin. ff. de act. empt. non pro, id est, vt credit Albericus & in Pand. Florent. vitium est interpunctionis. nam interpungi debet, post verbum, habitatoribus, & minusculis literis scribendũ hoc modo & si receperis, habitatorib. AVT QVAM QVIS Q. &c. vt ex initio illius §. liquidò constat. Eodem quoque sensu accipitur, idque disiunctim. in l. quia absente. 4. C. de procur. & tum plerunque geminatè reperitur l. exigendi. C. eod. titul. de procurat, & in l. si cum venderet. ff. de pig. act. & sic disiunctim. Prat.

AVT, negandi vim habet etiam geminatè in l. dies festos. C. de ferijs, ibi, aut Circense certamen, &c. Prat.

AVTEM, præter notissimam significationem, ponitur, pro enim, in l. intra. §. quadriennium. vers. quatuor autem. ff. de diuers. & temp. præsc. Aliquando ponitur pro igitur l. legatis. § pecoribus. vers. & sues autem. ff. de suis, & legit. hæred. Prat. Vide Vallam lib. 2. Eleg. Est vero coniunctio discretiua, licet aliquando accipiatur pro sed. Schard.

AVTEM quoque sonat etiam (& sic iungit) l. 2. §. hoc etiam. vers. litem vlterius. C. de iureiuran. prop. calum. vt in illo Plauti, Abite, tu domum, & tu autem domum.

AVTEM particula subiecta, & elegantiam, & ornatum habet l. cogi. 16. §. & generaliter autem. ff. ad SC. Trebel. & l. si quis. 5. §. tutelæ. vers. & hoc autem. ff. de obligat. & actio. Prat.

AVTOMATA dicuntur, quæ per se mouentur quæue fortituitò eueniunt, vt horologia. Prat.

AVTOMATA etiam sunt opera, quæ ita fabricant mechanici, vt sua sponte quidquam efficere videantur. Hinc.

AVTOMATORIA apud Vlpianum l. cetera. 4. § pen. ff. de leg. 1. quæ Alciatus lib. 1. παρέργ. c. 20. interpretatur mechanica opera, quę sponte sua mouentur, qualia sunt horologia. Heron. in pneumaticis aquam ait in sublime automaton, id est, spontalẽ ex sphæra cõcaua. Tranquillus in Claud. Si automaton, inquit, aut pegma vel tale aliud cessisset. Briss.

Αὐτοφυὴς apud Vlp. l. si cui. 70. ff. de leg. 3. appellari Ant. Aug. lib. 4. c. 16. scribit, quod ita per se natum est, vt nulla arte fucatum sit. cuiusmodi Vergilius finxit.

Nec varios discet mentiri lana colores.
Ipse sed in pratis, aries iam suaue rubenti
Murice iam croceo mutabit vellera luto.
Sponte sua sandix pascentes vestiet agnos.

AVTOGRAPHVM. lege, Opisthographum.

AVTOR est, vt sic dicã, factor. ait. Valla. Nam factor in vsu non est, nisi in quibusdam à Græco translatis. Sp.

AVTOR est is, à quo quis ius in re comparauit, aut aliàs quæsiuit: hoc est, qui debet præstare. vt emptor cũ tali iure possideat venditam rem, quali ipsum esse in vẽditione affirmauit. Budæus citat locum è Ciceronis vlt. actione in Verrem. Spieg.

AVTOR, sæpe pro duce negocij. Exempla pete ex Rhenani thesauro, in Tacitum. Sunt qui autorem, cùm eum qui opus facit significat, vel qui primus inuentor persuasorque est, per th. scribendum putent: vt à Græco veniat, qui αὐθέντης, αὐθέντηρ, αὐθέντωρ dicunt. Sed Alciat. in Parergis scribit, se semper in plurimis veterum monumentis auctorem legisse, atq; Vall. Probum, libello de Præscriptis notis, A V C. id est, auctorem interpretari: atque ideo arbitror ab augendo deduci. auget enim, cõfirmatq; alios exẽ plo sui, qui auctor alicui rei est. Spieg. Vide supra Auctoris. &c.

AVTORES pupillorum vocantur, in quorum administratione infirma ętas reliquẽ eorum sunt. Ideoq; filios Regum pupillos sub autorib. fuisse legimus: sicut & nostra memoria fuere sub autoritate auorum paterni, diui Cæs. Maximiliani, materni, inclyti illius Ferdinandi Aragonum Regis Principes nostri Augusti, Carolus, & Ferdinandus. Vnde Paulus: Etiam si non interrogatus tutor, autor fuit, valet autoritas eius, cum se probare dicit id quod agitur: hoc est enim autorem fieri. Et Pomponius de aur. tut. l. 4. at si pluribus datis tutoribus, vnius autoritas sufficiat: tamen si tutor autor erit, cui administratio. &c. Spieg.

AVTOR iniuriæ publicæ, qui vindicat iniuriam publicam. Spieg.

AVTORAMENTVM. Lege Autorare.

AVTORARE aliquem est, illum sibi obnoxium facere, atque obligare: quoniam autores dicuntur qui habent potestatem aliquid faciendi, & sine quorum autoritate non potest aliquid fieri. vnde tit. est apud Iuriscõsul. de leg. vel Autorando milite. Hinc & autoramentum, ipsa obligatio. Vlp. de autor. & con. tut. l. & si pluribus. Si tutor inquit, autoretur cui administratio tutelæ concessa non sit: pro, obligetur. Inde exautorare, pro eo quod est obligatione soluere. Nebriss.

AVTORARE militem. Lege, Exautorare.

AVTOREM & testem producere dicimus, quum eum cuius suasu, autoritatéve aliquid factum est, aut vnde rumor ortus est, indicamus. Vide Rhenanum in ludum Senecæ. Spieg.

AVTORITAS, pro veneratione ac dignitate quadam, cui credendum sit. Pomponius l. 2. Et vt obiter sciamus. ff. de orig. iur. Primus, ait, diuus augustus, vt maior iuris autoritas haberetur. l. septimo mẽse. ff. de statu hominum.

AVTORITAS, pro decreto, permissu. Ibid Pomp. vt ex autoritate eius, inquit, responderent l. iustè possidet. ff. de adq. poss.

AVTORITAS legis, Beneficium legis. Idem Vlp. l. quod ait. ff. de diuor. & repu.

AVTORITAS, est nomen vnum ex his, quæ dominium rerum perficiunt, inquit Budæus. Illud Ciceronis, Iure autoritatis, significat iure vsucapionis, quam præscriptionem vocant, quæsito ab autore, cuius causam sequitur, qui ab eo rem quouis modo legitimo & ciuili. Spieg.

AVTORITAS est duplex: Necessaria & probabilis.

Necessaria eius est qui habet statuendi potestatem vel generalem, vt Cæsaris: vel specialem, sicut alterius magistratus. Probabilis autoritas est eorum, qui studiorum assiduitate meruerunt professoris titulo insigniri, iuxta l.1. C. de profes. qui in vrbe constant. lib.12. Hæc nullam fidem mereri debet, nisi quatenus lege aut ratione comprobata fuerit. Tunc enim admittetur, inquit Old. non quia Doctoris, sed quia iuris sit sententia. de quo latius in vocabulo, Opinio. Spieg.

AVTORITAS doctissimorum virorum extra professionem suam non recipitur in iure. l. in tantum. §. fi. & l. sequent. ff. de rerum diuisione Oldendorp. Iurisconsultorum autem tanta est autoritas, quanta Imperatorū iuris ratione. ff. Constitut. l. cumque hæc materia. Idem Spieg.

AVTORITAS summorum philosophorum, in sua professione fidem merentur, ideoque possunt allegari. l.7. mense. ff. de statu hominum. l. proponebantur, in fin. ff. de iudicijs. Instit. de empt. & vend. §. item precium.

AVTORITAS, fama, & fides ex virtute quæsita. Pomponius. nullam, inquit, obligationem ea scriptura recipit, sed ad authoritatem meam conseruandam poteris (si velis) facere. Item, ad authoritatem scribentis hoc quoq; pertinet. & infrà: Sed ad authoritatem defuncti conseruandam pertinet. vt vbi iusserit, ibi sint, l. Q. Mutius. ff. de annui. legat. Spiegel.

AVTORITAS æterna. Vide infrà, AEterna autoritas.

AVTORITATEM interponere, apud Ciceronem pro approbare, & confirmare: vt, decretum interponere, apud Liuium: Ius eo die se non dicturum, neq; decretum interpositurum.

AVTORITAS testatoris Pomponio teste, ff. de annui. legat. neque omnino spernenda, neq; omnimodo obseruanda est. Sp.

AVTORITATEM præstare est, cum quis dicat se approbare id quod agitur, hoc est, autorem fieri. Præstare autoritatem potest quilibet tutor in reb⁹ minoris, ad quem spectat periculum administrationis. Et sic autoritas videtur idem quod consensus legitimorum tutorum & curatorum. Et differentiam inter autoritatem & potestatem, vide per Hostiens. in summ. de sacra vnctione. §. refert autem. Item de autoritate doctorum sanctorum habetur distinct. 15. c. vltim. & gloss. in c. Sicut veterum distinct. 9. vbi dicitur quòd inter istos tres, Augustinum, Hieronymum & Gregorium, Augustino magis credendum est in disputationibus, Hieronymo in historijs & translationibus, & Gregorio in moral b. Quia non omnes in omnibus, sed certi per certa, &c. Cod. de veter. iur. enucle. l.1. versicul. Quia non. Oldendorpius.

AVTOPHOROS Græci vocant non solum fures manifestos, sed etiam omnes qui in aliquo crimine deprehenduntur, non ἀπὸ τῶν φωρῶν vt pleriq; censent, sed à verbo φωρῶ quod deprehēdo significat vt Phauorinus & Budæus notant. Quod etiam Cœlius Rhodiginus lib.10 c. 6. sentire videtur. Quare Thucydides lib.7. αὐτοφώρους appellauit eos, qui manifesto deprehenderentur ad tyrannidem aspirare. Horum fit mentio l.3. ff. de furt. Instit. de obl. quæ ex delict. nasc. §. Furtorum: Ferrandus Adduensis lib.1. Explicationum cap.43.

AVVNCVLVS matris meæ frater est, vt ait Paulus l. Iurisconf. §.3. gradu. ff. de gradibus. quod & Modest in l. inter. 5. ff. vnde legit. & Festus lib.1. probant. Traxit autem appellationem ab eo, quod æquè tertius à me, vt auus est, sed non eiusdem iuris: ideoq; vocabuli facta est deminutio: siue auunculus appellatur, quòd aui locum obtineat, & proximitate tueatur sororis filium. Pr. Alij dictum putant quasi minorem auum Curtius libr.2. Con. c.47.

AVVNCVLVS maximus, is est abauiæ frater, patris vel matris auunculus maior. Auunculus maior, is est proauiæ frater, patris vel matris auunculus magnus. Auunculus magnus, hic est auiæ frater. Paul. l. Iurisconsultus 9. ff. de gra. & adfin. Prat.

AVVS patris, vel matris pater. l. fin. §. 2. gradu. ff. de gradibus dictus à Græca voce πάππος mutatis aliquot literis. Alij auum dictum putant, quia ad duos adtineat quasi aduum. Prat.

AVVS meus, vxoris meæ socer magnus est, illa illi pronurus. Modestinus l. non facile ff. eo. tit.

AVXARIA secreta nemoris dicta timor. eò, quòd ibi frequentant aues, secundum Isidor. l.17. etymol. c.6. Inde venit impensatio auxaria. C. de fun. patri. l.2. lib.11.

AVXILIVM ferimus armis, manu, clamoribus, obiectu corporis, plorando. Vlp. auctor est l.1. de S. C. Sill. & hoc autem Senatusconsultum. Notum est, auxilio eos qui indigere, quæ de nouo emergunt. l. de ætate. §. ex cautia. ff. de interrog. action. Prat.

AVXILIVM iuris est suffragium, & beneficium iuris. prout dicitur, contra hæc prodita sunt iuris auxilia, vide de hoc ff. ad Sill. l. cùm dominus. Frustrà auxilium legis inuocat. qui committit in legem. ff. de mino. l. auxilium. de vsu. c. quia frustra. l. filio. ff. de tit. nupt. Prat.

AVXILIA appellabantur ex fœderatis, amicisq; populis in exercitu conscriptæ cohortes. l.12. §. exercitum. ff. de ijs, qui not. infa. Sueto. in Tib. cap.16. per XV. Legiones cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxilijs missus. Prat.

AVXILIARES dicuntur in bello socij Romanorum exterarum nationum: dicti ex Græco vocabulo αὔξησιν, quod nos dicimus, rerum crescentium auctionem. Hæc Festus lib.1. Prat.

AVXILLA, olla paruula Festo.

AVXIMALIS ager, limitibus Gracchanis per centurias est adsignatus tit. de limitib. Varro auctor post Hygenum.

A X

AXARE veterib. nominare sonat Festo lib.1. Hinc

AXAMENTA carmina erant quæ à Salijs componebantur in honorem singulorum deorum, vt Iouialij versus, Iunonij, Mineruij. Vetus Lexicon interpretatur versus in honorem Herculis qui in eius sacris canebantur. Schard. ex Turneb. lib.22. aduers. cap.14.

AXE adglomeati, vniuersi stantes, id est (vt ait idem) cohortibus aut legionibus. Prat.

AXIT pro egerit vt faxit pro fecerit veteres dixisse Festus autor est.

AXIS quem Græci ἄξονα dicunt, plures habet significationes. Nam & pars cœli septentrionalis est. Proclus tamen in Sphæra ita, Linacro interprete, Axis, inquit, mundi vocatur dimetiens ipsius circa quem voluitur. Item, vt ait Præceptor meus Tusanus in Procli sphæram, mundi Linea dimetiens apud Aristotelem de mundo. Est & auctore Festo, stipes teres, circa quem rota vertitur. Significat & tabulam sectilem, & tabulam ligneam in qua leges scribebantur. tabulas illas ἄξονας appellauit Solon apud Plutarchum in eo. de ijs. Atque ideo de Solone intelligendus est Horat. in Arte Poët.

—leges incidere ligno.

Paulo ante Solonem sapientiam appellauerat:

—fuit hæc sapientia quondam

Publica priuatis secernere, &c.

AXILIOSI factiosi olim dicebantur: cùm plures vnà quid agerent, facerentq;. Sanxit autem antiquos dixisse pro egerit, constat, vnde Axies mulieres, siue dij dicebantur, vnà agentes. Prat.

AXIOMA (Budæus ait) dicitur maiestas & dignitas magistratus. Dicitur etiam pronuntiatum, sententia, Donato auctore. Connanus lib.1. c.16. Axiomata vocat communi decreto ratas ac confirmatas opiniones & regulas, Plinius placita vocasse videtur. Vtitur etiam hoc vocabulo Aristoteles, cum in Topicis frequenter, tum in posterioribus resolutorijs frequentissimè pro ea propositione maximè quæ sua euidentia nititur: id quod & ratio vocabuli Græci indicat: ἄξιος enim, dignus significat, vnde ἀξίωμα deriuatur.

AZONIS opinio, maxima habetur, quia ipse fuit vas electionis, id est fons II. si credimus Baldo enarranti l. contractus. C. de fid. instr. At Nic. Rhodius vir doctus, incorruptoq; animi iudicio, vix Azoni concedit: in quo Placentinum vincit. Spieg.

B Littera

B

B LITERA Græcorum, Latinorumque secunda est. Huius neque vocem, neque sonum esse Plato in Theæteto scribit. M. Fabius lib. 1. Instit. Orato. c. 4. in aliarum locum datam: hinc ex duello bellum factum ait. B. & V, mutua est ennallage in Pand. Flo. vt Fauius pro Fabius, & in alijs vocibus. Prat.

BABYLONICARVM vestium meminit Vlpianus in l. argumento sunt. de aur. & argento legat. secundum veram lectionem. Item Martianus in l. interdum. §. diui quoque. de Publican. Sentit autem Vlpianus, tametsi vestes Babylonicæ, vestimentorum appellatione contineantur: tamen stragulæ Babylonicæ quæ equis insterni solent, non veniunt appellatione vestis: quandoquidem in alium vsum paratæ videntur. Colores diuersos picturæ intexere, Babylon maximè celebrauit, & inde nomen Babylonicis imposuit, à doctissimis vsurpatum vtriusque linguæ autoribus, è quibus testimonia producit Bayfius in libro de Vasculis. Spieg. Plinius autem de ijs loquens lib. 8. cap. 48. Colores inquit diuersos intexere Babylon maximè celebrauit & nomen imposuit. Sed & ex Atticorum consuetudine Babylonios interdū barbaros appellatos id est, Medos & Persas annotauit Turneb. lib. aduers. 10. cap. 31. vide & ea quæ infra de barbaricarijs notata sunt.

BACALARII, teste Rhenano, à bacillo nominati sunt, quia primi studij autoritatem, quæ per exhibitionem baculi concedebatur, iam consequuti fuissent: vt fuerit velut quoddam mancipationis signum in huiusmodi aliquod studium baculi traditio. Vulgus Bacalarios, eruditi Bacalaureos vocant. Sunt qui putant, quos hodie iur. ciuili Baccalaureos nuncupamus, à Iustiniano Græco vocabulo λύτας appellatos, in Procemio Pand. §. sed quia solitum est. Spieg.

BACCALAVREOS magistrorum nomine contineri ait Alciatus l. cui præcipua. 57. ff. de verb. signif. ex sententia Pauli Iurisconf. qui illius legis auctor est. A bacca laurea nomen sumpsisse videntur. Hi à Iustiniano lutæ vocantur. Prat.

BACCA, non à Baccho deducitur, sed primogenium est: & significat modò fructus arborum minutiores, modò gemmas & lapillos. Propriè tamen fructus sunt minutiores diuersarum arborum: vt lauri, oliuæ, myrti, & similium. Vide Ruellium capite secundo, lib. 1. de natur. stirp. Spieg.

BACCAR, vas vinarum, simile Baccioni Fest. lib. 1.

BACCHARI, idem quod furere, sic Vlpianus circa fana seruum bacchari dixit quasi bacchi numine afflatum & baccharum more lymphaticè vaticinantem l. 1. §. idem Viuianus. ff. de ædil. edict. παρὰ τὸ βακχὰν quod in Bacchanalibus clamores ab ebrijs tollebantur, quasi Bacchi spiritu afflatis. Cicero de clar. orat. Quod eos quorum altior oratio, actioque esset ardentior, furere & baccari arbitraretur. Hoto. Bacchæ verò appellatæ, quæ per furorem sacra Liberi patris celebrarent. Ideo Mænades quoque dictæ, & Bacchus ipse Mænoles, quasi totus furens: vt scribit Clemens Eusebio citante, cap. 5. lib. 1. de præparat. Euang. vnde Bacchata mulier seruili amore, pro vehementius, impotentiusque agitata, correpta, & planè furenti. apud Iustin. §. fina. Institut. de successione sublat. Spiegel. Sic virginibus bacchata Laconis Taygeta canit Maro de quo Turneb. lib. aduers. 21. cap. 10.

BAGOI vocantur à Persis, qui Latinis Spadones dicuntur, vt testis est Plinius. libro 13. natur. histor. cap. 4. quibus vinculo quodam strictiore πόρος, seu meatus penis ita contortus conuellitur, vt semen extrà ferri nequeat: vnde ἀπὸ τοῦ σπᾶν hoc est à conuellendo spado dictus. Brechus in l. 133. ff. de verbor. & rer. signif.

BAII equi. Lege, Palmati equi.

BAIVLARE. Caius. Ferri propriè dicimus, quæ quis suo corpore baiulat. l. ferri. de verb. oblig. à baiulis tractum est verbum. Spieg.

BAIVLI (quos Græci βαστάζοντας vocant,) appellantur, qui onera mercedis gratia proprijs humeris portāt: à Baijs, oppido Campaniæ fertiliss. & amœnissimo, in quo propter confluentium aduenarum multitudinem, ob aquas calidas in eius agro existentes, & ad voluptatem, & ad curandos varios morbos commodiss. magna erat huiusmodi hominum gerulorum copia. Spieg. Adde Gellium lib. 5. cap. 3.

BALANTIVM. Vide Phollis.

BALANVS genus est glandis, de quo secundum aliquos intellexit Martialis illo carmine: Hoc ex vnguento constat, & ex balano. & Vlpian. Iureconsul. in l. carbonum appellatione. ff. de verb. signific. licet apud eum mendosi Codices, pro balanis legant ballarijs. Acron verò scribit balanum esse herbam vnguentariam, & ab Horatio pro vnguento myrobalano positam. Balanus etiam vocatur id genus, alui subducendæ, quod clysteris loco subducitur, à specie glandis, vt ait Pollux, ex adipe & nitro conficiebatur parte plurima. Item Balanus nomen est vrbis in Epiro, vt refert Strabo: hinc fit balanatus adiectiuum, quo vsus est Persius. *Tum cum maxillis balanatum gausape pectas.* Sunt tamen qui balaustia legendum asserant, in illo loco Iureconf. quæ Celsus lib. 5. capitula punici mali vocat, & durescunt in ligneam duritudinē de quibus etiam meminit Plinius. Sed prior lectio gratior est, & secundum prædicta corrigenda sunt verba eiusdem Iureconsul. in l. ligni appellat. in princip. titul. de leg. 3. Cotta in memoralibus. Cæterum vt Plinius libr. 13. capit. 4. ait Balanus palmarum fructus, qui dactylus dicitur. Nam hic populari sermone à nobis Balanus dicitur: Alciatus in Commentarijs ad l. carbonum. ff. de verb. signifi. vide etiam Tiraqu. in l. 1. l. connub. gl. 1. parte. 1.

BALANEION Græci, quod nos balneum, appellant, παρὰ τὸ τὰς βαλάνιας ἐκπ, id est, a succidendis balanis. Sic etiam Latini balineum vocant. Plinius libr. 10. epistol. in epistola ad Traianum de theatro Nicæno. Claudiopolitani quoque (inquit) in depresso loco, imminente etiam monte ingens balineum defodiunt magis quàm ædificant. Balineum igitur dicebant balneum imitatione Græci vocabuli βαλανεῖον ab ipsis balanis. Brechæus l. carbonum 167. ff. de verb. & rerum signif.

BALANEIS σκεύη Iulio Polluci lib. 10. cap. 17. ἀσάμινθος, πύελος, κρωσσός, ἀρύταινα, ἀρύβαλλος, κ. τάχυτλον, id est, Balnearia vasa, peluis labrúmve, vrna, fons manufactus, cyathus, situla, aspergillum. Briss.

BALNEA & balneas, vt cæteri Latini auctores, ita & Iurisconsulti promiscuè dicunt. l. 50. ff. ad leg. Aquil. l. 35. §. vltim. & l. 91. §. penul. ff. de leg. 3. l. 17. in fin. ff. de instru. vel instr. l. 30 §. ædilis. ff. loca. Paul. lib. 5. Sentent. titul. 3. Aliorum auctorum exempla Nonius suppeditat. In Pand. Flo. ferè semper balneum scribitur l. 3. in fin. ff. de offic. præfec. vig. l. 17. in fin. ff. de vsufr uct. l. 14. ff. de impen. in res dot. l. 58. in fin. ff. loca l. vltim. §. 1. ff. de auro argent. l. 11. ff. quibus modis vsufruct. amitt. l. 5. §. vlt. ff. commoda. Dixi, ferè, propter l 9. ff. qui potio. in pignor. ha. & l. 55. §. lignis, de leg. 3. A Græcis Thermæ appellantur. l. 1. § 1. ff. de muneribus & honoribus l. 5. & 6. C. de aquæduc. lib. 11. Dicuntur & balnearia l. 13. ff. de seruit. vrban. Et apud Senecam lib. 3. Natur. quæstio. Idem in lib. de tranquill. vitæ. Iam inter balnearia ait & thermas bibliotheca quoque, vt necessarium domus ornamentum expolitur. Briss.

BALNEA publica erant Vlpiano l. si quis in mari. ff. ne quid in loc. publ. & l. iniuriarum. §. si quis. ff. de iniur. Erant & priuata. l. si cuius. 13. in fin. ff. de vsur. Interdum à priuatis hominibus, publicè præbebantur. l. Patronus. 35. ff. de leg. 3. Olden.

BALNEARE argentum, quo quis in Balneo etiā diebus festis vti consueuit. Scæuola. l. mediam. ff. de aur. argent. Briss.

BALNEARIA in eundem significatum appellauit Proculus. l. quidam 13. in princip. ff. de seru. vrb. præd. Prat.

BALNEARII fures qui ex balneo quid surripiunt & furantur maximè eorum qui in balneis lauant. l. 1. ff. de furibus balnear. &c.

BALNEARIVM Furtum l. fi. ff. eo. & apud Tert. libr. de idolat. Balnearij autem fures cur acerbius cæteris punian-

puniantur, explicat Arist. in problemat. Sp. Adde Alciatum libr. 2. parergῶν cap. 38. Forcatulum in Necyomant. dialogo 28. num. 5.

BALNEARIVM instrumentum, quo etiam balneatorem contineri Marcianus scribit l. item pictoris. 17. §. instrumentum ff. de instru. instrumentoque lega. Sp.

BALNEAS legatæ domus esse portionem, si per domum intrinsecus adhibeantur vide Paulum l. prædijs. de legat. 3. Sp.

BALNEATOR qui balnea præbet. l. 4. §. ait Prætor. ff. de ijs qui not. infa. Spie. l. 30. §. ædilis. ff. locati. balneator etiam seruus qui balnei vsibus deseruit l. 17. in fin. ff. de instr. vel inst. leg. l. 15. §. 1. ff. de vsuf. balneatoriũ quod balneis vsui est & accommodatum. Martianus. l. item pictoris. 17. ff. de inst. vel inst. Prat.

BALNEORVM partes, formamque Vitruuius li. 5. c. 10. ita describit. Aena supra hypocaustũ tria sunt componenda, vnum caldarium, alterum tepidarum, tertium frigidarium: & ita collocanda, vti ex tepidario in caldarium quantum aquæ calidæ exierit, influat: de frigidario ad tepidarium ad eundem modum. Idem subijcit, Laconicum sudationesque tepidario coniungendas. Plinius apertiùs singula lib. 6. epist. ad Apollinar. exponit. cuius rei & ex libris nostris probatio peti potest. tepidarij quidem certè meminit l. 19. ff. de seruit. vrb. Hypocausti verò & sphæristerij, quod balneis adiungi solitum, Plinius quoque epistola iam allegata indicat, meminit. l. 16. ff. manda. & diætarum hypocaustarum. l. 55. §. lignis. ff. de leg. 3. & fornacis ac fistularum. l. 58. §. vltim. ff. loca. & tubulorum. l. 13. ff. de seruit. vrb. Ex hypocausto autem per tubulos cuniculosque & fornaces vapor trahebatur. Inde balnearij vapores in l. 3. §. hoc interdictum. ff. de riuis. & in l. 8. §. vlt. ff. si seru. vindic. De tubulis & fornacibus balneorum mentio habetur in d. l. 13. & l. 58. in fin. Briss.

BALINEVM ait Varro libr. 4. latinè linguæ, veterib. locus, vbi vinæ poni solebant. Prat.

BALIVVS, vt ait glossema ad c. 1. §. potestas verò de pœn. in clem. vulgare prouincialium c. dilecto. de sent. excommun. in 6. in Francia dicuntur præpositi. Hi de causis capitalibus, & ciuilibus cognoscunt, vt apud Gallos notissimum est. Albericus scribit vulgare esse Gallorum, hocque nomine iusticiarios, & locorum rectores, iudices temporales, & seculares contineri, quòd optimè probat c. quoniam de immunit. ecclef. lib. 6. Prat. Connanus lib. 4. cap. 15. circa finem præsides prouinciarum vocat Balliuos.

BALLISTARIVS. Ballista, à βάλλω, id est, iacio, machina est, quæ siue saxa iacit, siue sagittas. Quæ saxa, maior ballista appellari potest, q̃ verò sagittas, minor. Ballistarium locus vnde mittebantur ballistę, vel vbi sitæ erant: Turneb. lib. aduerf. 15. c 6. & ballistarij, qui ballista vtuntur. De quibus maximè sagittas torquentibus mentio in iure Pontificio.

BALVCA aurum est nondum purgatum, neque adhuc in massam redactum. Græcè chrysammos dictum, quasi ab eo, quod sit aurum imperfectum. Neque est verbum latinum, quod Accursius putauit, sed Hispanum, scribit Plin. lib. 33. natur. histor. Hispani, inquit, aurum quod minutum est, balucam vocant. Iustin. libr. 11. in tit. qui est de metallarijs. l. 1. C. Octonos, inquit, scrupulos in baluca. Et infrà l. ob metallicũ. Cuius legis sensus hic est: quòd si metallarij conduxerunt à principe aurifodinam aliquot auri libris, puta centum, id debere esse purgatum, quod soluendum est. Quod si voluerint soluere in baluca, debere pendere pro singulis libris quatuor de nas vncias, hoc est, pro intertrimento & spurcitia duas vltra duodecim. Est operæpretium audire somniantem Accurs. Baluca, inquit, vas lucens, quasi in eo vase aurei illi vectigales principi deferrentur. Sed quia hæc interpretatio illi non placebat, adiecit aliam non minus ridiculam. Vel baluca, inquit, quasi baiulans lucem, hoc est, auri splendorem, &c. Nebriss.

BALLVCA est χρύσαμμος, vt Tribonianus exposuit, quæ nuper effossa est e terra. Sic & ad 2 Græci 56. βασιλικῶν tit. 11. ἀντίκα τὸ χρυσάμμα ἀλόντα. Pollux τὴν χρυσίδα ψάμμον vocat. Cuiac. l. 1. C. de metallar. & metallis lib. 11. Alciatus a 1 tres lib. posteriores. C.

BALTHEVS Varroni dicitur Cingulum è corio bullatum quo equites accingebantur, quod erat equestris ordinis insigne, nec ante acceptum cingulum milites habebantur. Istud etiam cingulum tum præstari solitum erat, cum cuiius equestris aut militaris dignitatis tribueretur. quod planum fit ex Dione in Traiano. Quum Suræ traderet tribunatum militiæ parazonium, quo pro militiæ dignitate accingendus erat, nudum porrexit ac talem, inquit, ensem accipe quem pro me ita strinxeris, si iustè imperauero. quòd si perperam per me fieri cognoris, in perniciem meam vtaris velim, &c. Conna. li. 9 cap. 5. nu. 8.

BALTHEVS. Baltheus & baltheum in singulari, in plurali neutrum tantùm, militare cingulum vel zona bullis ornata dicitur. Dictum quasi bullatum cingulum quod Græci ζωστῆρα appellant. Itaque baltheus, siue baltheum, *vne ceinture à espée.* Varro enim baltheum inter arma asscripsit. Qui gladiatores (inquit) baltheum cingulum è corio habebant. Hæc ferè omnia ex Baysio, quę minùs rectè assecutus est Accursius lib. 11. C. titul. Nulli licere in sellis, &c.

BAMBALIO pater Antonij vxoris propter hæsitantiam linguæ per summam contumeliam dicitur à βαμβαλίζειν quod est tremere, dentibus crepitare, & labijs balbucire Turn. lib. aduerf. 17. cap. 19.

BANNALIS mola, noua & barbara seruitutis species est, qua hodie passim rustici coguntur vna mola quã bannalem vocamus, vnoq; furno vti ad quæstum domini qui fortassis præest iurisdictioni eius pagi Balduinus ad tit. de seruit. Inst. Similiter &c.

BANNALIA flumina, quæ iuri eruditi præscripta vocant, sunt, quæ dominis beneficiarijs confinium prædiorum, aut permissione principis, aut longi temporis præscriptione, aut consuetudine, aut alio iusto titulo quæsita sunt: cuiusmodi hodie penè omnia flumina esse censentur: factaque priuata quæ natura publica erant. Nam Martiani (vt videtur) responso inuitati potentiores, cùm pluribus annis in flumine soli piscati sunt, cæteros eodem iure vti prohibent. l. si quisquam. ff. de diuersis & temporalibus præscriptionibus. Quamquam, vt inquit Papinianus, præscriptio longæ possessionis, ad loca iuris gentium publica obtinenda, concedi non solet. l. præscriptio. ff. de vsucap. & vsurpat. Putat Vlpianus si quis prohibeatur ante ædes meas, vel prætorium meum piscari, iniuriarum agi posse, l. iniuriarum. §. fi. ff. de iniurijs & famosis libellis. Si quis tamen se obstrinxerit, vt certo loco piscationem exerceat: lex pactionis seruanda est. Cæterum ea flumina bannalia, potentiores ita tuentur. vt si quis eos interturbet, interdicto vti possidetis (quod Galli querimoniam Saisinæ, & nouitatis appellant) agant, & experiantur.

BANNVM, neotericum & nuper inuentum vocabulum est, inquit Oldendorp. sed res antiquissima. Est autem Bannum, eodem finiente, quo omnia humanitatis iura, vicissitudinesque officiorum, & commercia interdicuntur rebellibus. Ideoque soli Cæsari, qui generalem vbique iurisdictionem habet, iure bannum indicere licet. Cæteri magistratus non banno, sed relegationibus, alijsque pœnis vtuntur. sumptus est autem Banni vsus, iuxta ipsum, ab instituto Romanorum. Romani enim Draconis Atheniensis durissimam legem imitati sunt, similitudine quadam: quia igni & aqua interdicere solebant: quod ei nihil esset reliquum, cui hæc elementa denegarentur. Spiegelius. Sic legitur C. de episcopis & clericis in constitutione Friderici banno subiaceant Imperiali: intelligens proscriptionem: quę exilij species est. Et æquiparatur deportationi: & rursus excommunicatio habet similitudinem cum banno. gl. in §. relegati. Instit. quibus modis ius pat. potest. sol. Doctores in l. 1. de hæred. inst. Sublata autem deportatione, cum prouinciarum numerus sub imperio Romano in angustum redigeretur: peruentum est ad proscriptionem, quam dicimus Bannum, seu excommunicationem Imperialem. cuius meminit Fridericus II. in Constitut.

tut. de ſtatut. & conſuet. §. item nulla poteſtas. Et cum primùm hęc nouiſſima proſcriptionis pœna introduceretur, obſeruata fuit. vt idem nouè tradit Oldendorp. differentia, inter Cenſuram & Bannum, hoc modo: Cenſura Imperialis, die Keyſerlich Acht/ intra annum habebat hanc appellationem. Quia imperium cenſet, verum in eam fit declarād⁹, an non. noſtra enim lingua Achten/ ſignificat iudicare, exiſtimare, reputare. Adimebat autem ſecuritatem & pacem, publicatis perſonis & rebus. Bannum verò, die Bann/ id efficiebat, vt ſic bannitus apprehendi quidem poſſet in quolibet iudicio, ſed non paſſim occidi. Poſt annum verò iſta cenſura & proſcriptio iterabatur, confirmata grauioribus pœnis. Inde dicta eſt, die Oberacht/ quaſi aggrauatio excommunicationis & cenſuræ Imperialis. Cæterum bannum in legibus Longobardorum ſolidorum 60. vel totidem ictuum pœnam ſignificat: & id quidem conſtanter, niſi ſi legis ipſius verbis aliter definitur. Bannum autem, & ab eo Bannire verbum, eadem omnino ſignificatione, qua à Francis hodie vſurpatur, in eis quoque legibus accipi, indicant capit. 1. titul. 47. legis Ripuanor. tit. 17. legis Friſion. tit. 40. lib. 4. leg. Franc. Quibus in locis cum ad bellum à principe vocati Banniti dicantur, & Heribanum vectigal pœnæ cauſſa, quod ab eo exigitur, qui Heribanno, id eſt, domini, vtrum quidem loquebantur, ſiue principis vocationi parere contempſerit. cap. 71. & 72. libr. 4. Franc. & lib. 3. Longobar. tit. de Heribanno, non temerè quis dixerit voces quoque Francicas *Ban & Arriereban* ab eis deductas. Verum cum Banni, Bannitique verbum commune & generale ſit (nam quos propria quadam appellatione Bannitos dicimus, illi forbannitos vocant) hæc autem Francica *Ban, & Arriereban*, ita coniunctim de illa tantùm ad bellum vocatione vſurpare ſoleant, tentari ex aduerſo non incommodè poteſt, videri potius à Bando deducta, in Bannum vulgarem magis vocem deſciuiſſe. Bandum autem ſignum eſt ipſius ducis & Imperatoris, à quo & Bandophoros dictos, Procopius ſcribit lib. 4. Belli Vuandalici. Paul. monachus. lib. 1. hiſto. Longob. c. 13. Tato Rodulphi (is erat Herulorum rex) vexillum quod Bandum appellant, ciuſque galeam, quam in bello geſtare conſueuerat abſtulit. Suidas, βανδὸν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ σημεῖον τὸ ἐν πολέμῳ. Quæ interpretatio rectior & verior videtur illa quam Stephanus περὶ πόλεων tradit, vbi de Alabanda loquitur. Romanos ſcilicet βανδὸν victoriam dicere. Sed facilis eſt exterorum hominum in aliena lingua vel exaudienda, vel exprimenda, aurium, linguæ, animi denique lapſus. Quanquam ſanè vtrunque ſimul ferre poteſt. Bandi etiam verbo, pro ſigno militari vſus eſt pluries quiſquis auctor eſt eius libri, qui περὶ στρατηγικῶν κατασκευῶν Iuſtiniani Imper. nomine editus eſt. Verum ne cui nouum, & inſolens videatur, quod diximus, quaſi Banni verbo ſiue Francico, ſiue Longobardico, veriſimilius multò ſit noſtros, quàm Græco, aut Latino vſos, profectò *Bandes & Bandieres* à Bando potius dici, nemo opinor ſanus negauerit. Eſt & de Heribanno Francorum Gregorij locus. libr. 15. hiſtor. cap. 26. Chilpericus (inquit) rex, de pauperibus & iunioribus eccleſiæ vel Baſilicæ Bannos iuſſit exigi, pro eo quod in exercitum non ambulaſſent. Non enim erat conſuetudo vt hi exſoluerent vllam publicam functionem. *Ban & Arriereban*, vtrunq; Heribannum eſt. Pithœus Aduerſariorum lib. 2. cap. 12. Bannum, Albericus auctor eſt, à Banderia, quæ vox illi paruum vexillum ſignificat: & à verbo, eo, is, ire, deriuari.

BANNVM componere, iure Longobardico, eſt ſuper mulcta paciſci. Vide Alberic. in l. hodie. ff. de pœnis. Spieg.

BANNITVS, quem excommunicatum Alciat. libr. de ſing. certam. cap. 23. vocari ſcribit, quaſi abānitus qui in annuum exilium actus eſt. Hic cui æquiparatur? Accurſius in §. relegati. Inſtitut. quibus modis ius pat. po. ait pro delicto, relegato, deportatóve. De hoc Bartol. quæſt. 1. incip. Lucanæ. pernegat: huius ſententiam videtur probare Angelus in d. §. relegati. Tu vtrunque conſule. Bannitos ex crimine & delicto intelligi Alciatus reſpondit reſponſ. 454. num. 1. ex ſententia Bartoli in l. omne dilictum. ff. de re milit. Bannitus à Rege, excommunicatus dicitur cap. 1. in fin. princip. hic finit lex, deinde conſuet. in vſib. feud. Prat. Corraſius lib. 2. Miſcell. c. 24. proſcriptos vocat.

BANNITORVM receptatores non puniuntur, quādo propter timorem, & non ſponte bannitos hoſpitio recipiunt. Bald. in l. in delictis. ff. de nox. ſequitur. Ang. in malef. in verb. dicto maleficio ſemper aſtitit. ad fi. Soc. conſil. 262. In cauſa magn. col. vlt. lib. 2. Hippolytus conſil. 25. vltra ea. col. 5. Et hæc adde ad l. 1. & 2. ff. de recept. & ad ea quæ latè tradit Florianus in diſput. ſua. iniquiſitus. in 2. dub. Cotta in Memor.

BAPHEVS, tinctor & Baphe, tinctura. verumque à βάπτω ductum, quod eſt tingo, colores inficio. Iuſt. lib. 11. C. tit. de Muril. Baphei, inquit per quos & priuata noſtra ſubſtantia tenuatur, & ſpecies gynecij confectæ corrumpuntur. Idem in tit. de veſt. olob. C. lib. 11. l. purpur. Ad Baphia, ait, Phœnices. Sp. Βαφεῖς autem tingēdæ purpuræ Imperatorum præerant. Porrò de procuratore baphij meminit. Euſeb. lib. 7. c. 32.

BAPHIA, taberna eſt tinctoria βαφεῖα. Hinc Lampr. in Alexan. purpura Alexandrina, vulgò Probiana dicitur: idcirco quòd Aurel. Probus præpoſitus baphijs, id genus muricis reperiſſet. Apud Phœnices autem tingebatur precioſiſſima purpura, quorum tincturam Suidas appellauit Oxum, ἄξον ἐκ τῶν φοινίκων. Hinc Oxobapta, in l. 1. C. Quæ res alie. non poſſ. Corruptè ergo ibi dipapta legitur. Alciat. C. de veſt. olob. l. vlt. lib. 11. Sp.

BAPTISMVS. Βαπτισμὸς Græcè, interpretatur latinè immerſio, ſeu lotio. Eſt autem Baptiſmus ſacramentum regenerationis per aquam in verbo. Vitæ Ioan. 3. Paulus ad Epheſ. 5. plures definitiones tradit D. Thom. 3. parte q. 66. art. 1. Baptiſmus quidem per aquam confertur, vt res inuiſibilis per illud viſibile elementum (ſuper quod Spiritus ſanctus ferebatur) cōferatur. Sicut enim aqua corpus viſibiliter purgat exteriùs, ita quoque baptiſmus latenter animam. Vnde D. Auguſtin. vnde (ait) iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, ſed qui creditur. Habet autem baptiſmus à petra Chriſto originem, ſicut in vlt. Matth. dicitur, vbi diſcipulis præceptum eſt, vt baptizarent omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quanquam Pagani ſiue Gentiles, circa fontes templa ſua facere ſolebant, vel ſaltem ibi ſemper aquam habebāt, per cuius aſperſionem purificari credebant, ſic quodam modo figuraliter ad baptiſmum tendentes. Non tamen ab eodem ſumpſimus conſuetudinē baptiſmi, imò à tribus, quę in veteri teſtamento fuerunt, ſcilicet à cataclyſmo (id eſt, diluuio) à mari rubro, & à Iordane, quæ baptiſmi figura fuerunt. Baptiſmum igitur (vt dictum eſt) dominus inſtituit, cum de latere ſuo ſanguinem & aquā produxit, quam & antea quaſi lege edictali ſanciuerat dicēs: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum. Et ipſe Dominus baptizatus eſt tum in Iordane, Matth. 3. cap. à Ioanne, tum in ſua paſſione. Vnde (inquit) baptiſmo habeo baptizari, quo coarctor, vſq; dum perficiatur. Luc. 12. Itaq;, baptiſma tres producit effectus: remittit omnem culpam, vitat damnationis periculum, & aperit regnum cœleſte. Illud tamen ſciendum, baptiſmum reiterari nefas eſſe: vnde & titulus eſt Codicis, ne ſanctum baptiſma iteretur. Anchor.

BAPTISMI forma duo copulatè exigit: verbum, & elementum, quod docet Auguſt. Homil. 80. quod probatur iunctis Euang. locis Ioan. 3. ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος, καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. & Mat. c. vlt. βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Huius effectus eſt remiſſio peccatorum vt docet Petrus apud Lucam Act. 2. βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Tu vide 1. quæſt. 1. de conſecr. diſt. per totam. Prat.

BAPTISTERIVM, dicitur lauacrum quod ex ſpoliario ingrediebatur controuerſim & è regione frigidarij Baptiſterium erat. Plinius Cęcilius, cuius in contrarijs parietibus duo baptiſteria veluti eiecta ſinuantur abunde

abunde capacia. Vitruuius. Cæterum bapto verbum Græcum significat tingo. Baphia loca vbi lanæ tiguntur. Seruius appellat. Dibaphum purpura bis tincta & & consequenter prætexta nobilior Ciceroni Seruioq;. Ioan:Bapt.comment.in Epist. Sidon. Apollin.ad Domitium.lib.11.

BAPTAE. Vide infrà, Sericobaptæ.

BAPTIZARE, è Græcorum verborum numero est, quæ modica infiexione facta, olim sunt conuersa in Latinitatem. Imp. in l.2.C.ne sanct.bapt.iter. vtuntur vocabulo rebaptizare. Spieg.

BARBAM expilare, in Placit. Feu.de pac.tenen.§.si quis alium cœperit.

BARBARAE nationes, quæ alio iure vtuntur, quàm Romanorum principum constitutionibus l. nulli. C. de episc.& cler.§ quòd si testator. Spieg.

BARBARVS primò dictus est Græcis, omnis qui aliena loqueretur lingua: quòd ipsis grauiter loqui videretur. Tandem visi sunt & Latinis Barbari, qui aliena vterentur lingua, vel ipsis non intellecta, vel inconcinnè duriterque prolata. Nunc quisquis loquitur peregrina, & nobis incognita lingua, aut moribus est inconditis & horridis, is est nobis barbarus: ita quibus tantum cognita est lingua Germana, ijs omnes aliæ linguæ sunt barbaræ, quod ipsi vocant Welsch. Et hi iam diu satis, non tamen frustra ab Italis vocati sunt Barbari: quòd latinam linguam grauiter & in concinnè loquerētur. Dei tamen dono, & clarorum diligentia virorum, nunc barbariem exuerunt, & vtraque lingua cum Italis certare possunt. Sed quantum linguæ barbariem ademerunt, tantum eandem moribus adiecerunt, per mercatores & milites peregrè allatam. Inde est luxus in vestiendo, & vescendo, CHRISTI contemptus in maledicendo, & insania in potando: quod Volzius Exabbas queritur in suis Obseruat. Adde Gel. lib.5.cap.20.

BARBARAE gentes, initio omnes præter Græcos dicebantur, etiam Romani ipsi iam domini: pòst Latini, & Itali ea sunt nota exempti, donatis prouincijs omnibus ciuitate, & in senatum ex illis compluribus etiam ascriptis qui fuerunt senatores, vt attestatur Lud. Viues, tametsi Romam nunquam venissent, vt ciues alij qui Romam nunquam venissent, vt ciues alij qui Romam nunquam viderūt. Cæterùm barbarici nomine illi soli sunt notati, qui sub Romano imperio non essent. Sic Rhenus noster duas dicebatur habere ripas. hanc citeriorem, illam vlteriorem, barbaram: cuius meminit I. C. in l. Lucius.de euict.& Claudian. *O quoties doluit Rhenum, qua Barbarus ibat, Quòd te non geminus frueretur iudice ripis.* Spieg.

BARBARICARII vel Branbaricarij vocabantur qui argento, vel auro, vel ære, cassidas & bucculas tegebant, & deaurabant, vt apparet ex l. 1. de fabricens. in C. Theod. Sic accipe in l.1.de excusat.artif. libr.10. C. & in notitia. Quo loco de Comite sacrarum largitionum in partibus occidentis agit. Est hoc vocabulū corruptum in l.1.de præposit. agent.in reb. libr. 12. C. Briss. Donato AEn.11. Barbaricari dicuntur, qui ex auro coloratis filis exprimunt hominum formas, & animalium, & aliarum specierum imitatam subtilitate veritatem. Palæmon in glossis: Barbarica ornamenta ex auro. Cuiac. in l. 1. C. de excus.artific.libr.10. Hi ipsi dicuntur & Phrygiones: quod Phryges acu pingere primi instituerint, vt annotat Turnebus li.aduers.5.cap.25. Nec nouum est Phrygas dici barbaros. vt apud Horatium *Græcia barbariæ lento collisa duello*, id est, Phrygiæ, & apud eundem *Sonante mixtum tibijs carmen lyra, hac Lydium, illis barbarum*. id est Phrygium: & apud Meronem *Barbarico postes auro spolijsque superbi*, id est, Pphrygio Phryges enim opibus & auro abundabāt, opinioque Græcorum erat eo opulentos fuisse, vt & Persas. Itaq; vt barbarus ætate Demosthenis dicebatur Persarum Rex, sic barbaros, qui de bello Troiano scripsere, aut tragœdias illius argumenti attigerunt, Phryges intellexerunt: quanquam latius barbari nomen patet. Turnebus lib.9 aduers.cap.18.

BARBARICVM Festo lib.2.appellatur clamor exercitus, videlicet, quòd eo genere barbari vterentur. Imperatores verò in l.1.C.de commerc. & mercat. sumitur pro barbarorum solo, loco, & terra. Sic & apud Ammianum Marcellinum libr.18. visus in barbarico miles per Hortarij regna transibat intacta. Prat.

BARBARICA lex apellatur Romana Alciato libr.6. Parerg.c.12.ex Plauto.

BARBARICVS ritus in mensis, pro Romano, & frugali, cur à Plauto dictus ostendit eleganter Alciat. libr. Parerg.6.c.26.Spieg. Vide & Maioragium lib.3.Miscel. c.12.vbi explicat quid sit Barbaricum.

BARBAROS in Impp. Constitutionibus accipimus, quicunq; Rom.Imperio non parebant. l. 26. C. de episc. & cler.Sic & in l.penult. in fin.ff.de bon.damnat.

BARBATI, apud Romanos ioco prouerbiali, dicti homines, priscis ac simplicibus moribus rusticanæque veritatis: quòd illic serò receptum sit, radere barbam. Eò spectat illud Iuuenalis, *Facilè est barbato imponere Regi.* Quod de veterum horrida, non pexa barba accipiendū est. Hæc ceu molliter curata, per diminutionem Barbula. eosq; qui eam gerunt, Barbatuli appellati sunt. Cic. in Orat.pro M.Cælio.Spieg.

BARCAM Isidorus lib.19.adpellat, quam quidam ab oneribus gerendis dictam putāt. βαλανηφορικῶς vocari scribit Harmenopulus lib.2.tit.12 περὶ ναυτικῶν, à Paulo libr.2. Sent.tit.7.§.leuandæ. nominatur. Prat. vide etiam Cuiā. lib.2.recep.sent.Iulij Pauli, tit.7.§.leuandæ.

BARDVS Nonio, vi propria, & ingenio tardus. Nā, inquit, Græci bardos, tardos dicebant. Home. Ilia. ✝

—ἀλλ' ἄρα τοί γε καὶ
βάρδιστοι θέειν.

Festo stultus à tarditate ingenij dicitur. Huic opponit Zas. in epito.feud.tit.de feud.success. strenuum virumque bellicosum. Prat.

BARO ἀπὸ τοῦ βάρους ductum putant Alber.& And.Alc. lib.de sing.certamine cap. 32. βάρυμα enim grauitatem significat baronis vulgare nomen esse, proq; generoso, ingnique homine accipi scrib.t idem libr.5.Parerg.cap.16. Hunc ita definit Bald.in c.innotuit.de elect.vt sit quisqis merum, mistumq; imperium in aliquo castro oppidóve concessione principis habet.

Baros, inquit Eras. Græcè nonnunquam fastum significat. & latinè graues viros dicimus eximios magnæque autoritatis, vnde suspicor & vulgò nunc dici Barones, qui generis ac virtutum auctoritate cæteris præeminēt. Spieg.

BARRONES, quam probam esse putauit dictionem apud. Cicer. in de Finib.2.interpres doctiss.inquit, quasi nasci quosdā homines, & sola corporis mole graues, vt sunt barri, id est elephantes: quorum vox Barritus dicitur. Qui elenchum illius comment. addidit, Barones, ait, per simplex r, dicuntur potentes & principes: citatque Cic. ad Attic.lib.5. Epist. Sed fortè non minus fallitur, quàm ij qui putant, & Ciceronem in eodem opere Francorum meminiss. Id errati primus omnium Rhenanus restituit. Nam & hic lectio corrupta videtur. pro Barones enim reponendum Varrones, haud vulgariter eruditi quidam monuerunt. Insulanus tamen, ceu probum Baronis verbum, agnoscit apud Cic. receptum, & ait, eminentem atq; maiorem aliquam potestatem significare: Italosque nomen Baroncelli inde, suo more, tanquam minorem Baronem finxisse. Alciatus Verones, inquit, seu imitatione Dorica Barones, accepi populos Hispaniæ esse: sic à fluuio, cuius Mart.quoque meminit, dictos: qui solebant principibus apparere, & excubias facere: quos & verisimile est eligi solitos prægrādi corpore, quamuis mente stolida essent: quod huius militiæ proprium est. Hæc ille. Sed an rectè Baronis voce significetur, qui Germanicè Freyherr dicitur, adhuc quærendum esse puto. Constat autem cōsensu interpretum Pontificij iuris, Barones Comitibus præponendos, in Epigrapha.c.grandi.de supp.negl.præl. libr.6. Cæterùm in placitis Feudalib. Barones numerantur inter valuasores, & vasallos, vocabula illota, vt ait præceptor noster Zas. Sed teste Barone à Tautenbergo, nostris, hoc est Germaniæ morib. Comiti Baro prorsus æqui paratur, nullumque est inter eos vel dignitatis, vel præeminentiæ discrimen: nisi quòd de Comitatu non sit inuestitus

Baro

Baro: qui tamen in omnibus rebus suscipiendis, honoribusq; administrandis, haudquaquam Comite censetur inferior. Baro item mulier fuit philosophiæ dedita. vt scribit Suida: quem P. Manutius allegat. Ex eo philosophos, qui stolidiores essent, nō philosophos, quòd ex eo nomine viderētur indigni, sed Barones vocabāt: vt quasi mulierculæ per contemptum appellarentur. Cic. vlt. Epist. lib. 9. Fam. Ille Baro te putabat quæsiturū, num vnum cœlum esset an innumerabiles? Sic enim ille hunc locum emendauit. Quamuis Erasmus inter eas voces Baronem commemorat, quæ videntur vnà cum barbarico imperio inuasisse. Spieg.

BARISELLI. Fenmer vulgò, apud Sicambros seu Vvestualos, vmbram præ se ferunt Quæstorum, Triumuiralium parricidij capitalium. Zasi. in l. 2. de orig. iur. Bald. in vsib. feud. in tit. de prohi. feud. alie. §. præterea. 2. Barisellos nominat singulares iudices, sine certo tribunali iudicantes. Spieg.

BASES, quorum meminit Iabole. in l. hæres meus. 100. §. penult. ff. de leg. 3. dicuntur orbiculi illi, quibus vasa in mensis collocantur, ne toralia polluantur. Quāuis apud Iureconsult. verba mendosè circumferantur. Sunt & alij maiores, vt sessiones statuarum, columnarum, siue fabricarum quæ à fundo consurgunt, & suppositæ fabricæ sustinent pondus. Et de his intellexit Pomponius in l. pen. ff. de verb. sign. Cotta in Memorabilibus. Spieg. Sunt & sustentacula, siue imæ partes cuiusq; rei. Alc. lib. 4. Parerg. cap. 2.

BASILICA ἀπὸ τῶν βασιλέων, dici putat Festus libr. 2. sunt autem locus publicus, in quo iudicia exercebantur, Fabio lib. 12. venaliaque proponuntur. Alciat. lib. 1. prætermiss. ex Vitruuio. & l. pediculis. §. 3. ff. de auro & argen. leg. & verò quia ab Rege ducantur, domum regiam, palatiumq; significant eidem in rubric. C. de sacros. eccles. quam significationem templis conuenire ibidē scribit: quia est Regis æterni palatium. Archid. c. non oport. 2. 42. dist.

BASILICA etiam libri sunt quibus continentur leges ab Imperatoribus promulgatæ, vel compositæ, qui libri hodie extant Græcè scripti, quibus lux magna iuri nostro ciuili adferri eorum lectione constat. Prat. vide infrà βασιλικῶν. Sacram rem, vel religiosam, inquit Vlpia. vel vsibus publicis, in perpetuum relictam, vt forum, aut Basilicam, vt hominem liberum, inutiliter stipulor, quamuis res sacra, prophana fieri, aut vsibus publicis relicta, in priuatos vsus reuerti, & ex libero, seruus fieri possit. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig. In cuius interpretatione admonui, Basilicam apud Vlpianum non significare locum ipsum, in quem Christiani conueniunt, Deo dicatum: quamuis in ea significatione dictio huiusmodi apud Hieronymum, & alios Ecclesiasticos scriptores, nonnunquam legatur. c. perlectis. §. ad Episcopum. 25. distincti. à quibus & illud scriptum inuenio, quod cum Gotthi vrbem Romam irrupissent, illos in primis securos, inuiolatosque sinebant, qui in Apostolorum basilicas confugissent. Etenim fuit Vlpianus, vt alibi scripsi, religionis Christianæ insectator crudelissimus, vt verisimile non sit, dicata Christo, eiusque discipulis templa, tantæ apud eum dignitatis fuisse. Sciendum itaque, Basilicam propriè significare locum in quo negotiationes priuatæ, consilia & iudicia exercebantur: dicta Basilica quasi Regia, Græci enim βασιλικὴν, regiam appellant. Debēt quippe (vt Vitruuius Architectus in quinto tradit) Basilicæ adiunctæ esse foro. Et quàm calidissimis partibus, vt per hyemem sine molestia tempestatum, possent se in eas negotiatores conferre. Iudicia autem peragi solita in Basilicis, indicat Quintilianus in duodecimo Trachali oratoris vocem, cum in Basilica Iulia diceret auditam laudatamque fuisse, ex quatuor tribunalibus. Et Plinius in Epistolis. Descenderem, inquit, in Basilicam Iuliā auditurus: quibus proxima comperendinatione, respondere debeam. Sanè Basilicam principio locum fuisse constat, quo sub tectum, & ante vestibulum ædium principes ad ius dicendum conueniebant, cui dignitatis gratia, tribunal posteà additum est, tanquàm plus inesset authoritatis, quòd iudicia publica ante domos darentur. Ac deinde quo Basilica laxior esset, primarijs testibus non sufficientibus, porticus intrinsecus hinc atque hinc additæ sunt. Quatuor porrò Basilicas Romæ fuisse legimus. Portiam, quam Cato Censorinus magna mole construxit. Opimam, in quā cœnaculum erat, quod in ea senio res assiderent. Pauli, quæ 1500. talentis taxata, mox Fuluiæ consecrata fuit, quam columnis è Phigibus mirabilem inter magnifica locat Plinius libro Naturalis historiæ 36. capite decimoquinto. Papiniusque ad nomen alludens eleganter Regiam dixit, cum in 1. Syluar. ait:

Hinc belligeri sublimis Regia Pauli.

Et aliam Iuliam, Centumuiralibus causis dicatam, cui construendæ tradit in quinto Vitruuius, se præfuisse. Basilicas vias nostrates interpretantur, prætorias & consulares. hoc est, publicas magnasque. l. 2. §. viarum. ff. ne quid in loc. publ. Nam quod magnum est, basilicū dicitur. Et Græci βασιλικῶς, pro magnificè, prouerbiali figura dicunt. Grandioremque & excellentiorem brachij venam, Physici Basilicam dicunt: tres esse venas in brachiis tradentes: Basilicam, cephalicam, & nigram, seu quod in medio harum sit mediam, communemve, quæ in furore & delirio fieri solet. Ioan. Corasi. libr. 6. Miscel. cap. 18.

BASILICAS Romæ plures fuisse scribit Onufrius: Basilica Pauli Æmilij, Iulia, Vlpia, aliàs Traiāi, Porcia, Sempronia, Argentaria, Opimij. De quibus Plinius lib. de vir. illustrib. & lib. 5. Epist. Suet. Victor. Varro li. 4. ling. lat. Prat.

ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ. βασιλικῶν libros vulgo ἑξηκοντάβιβλον nuncuparunt, quod sint 60. diuisi in τεύχη sex, non quatuor, vt plerique putant. Auctor eorum est Leo Philosophus vt Harmenopolus scribit, & Theodorus Balsamo in versibus Heroicis apertè testatur. qua de re Iacob. Cuiacius lib. 6. obseruat. cap. 1. Sed adiungit Leoni Phocium, quod eodem tempore hic canonibus, ille legibus digerendis operam impenderet. Basilius Macedo cum filiis Constantino & Leone philosopho ediderat iam ante πρόχειρον distinctum titulis sexaginta. Eum consequutus Leo filius promulgauit βασιλικῶν libros 60. eodemque tempore Phocius patriarcha Constantinopolitanus Νομοκανόνα, quo titulo & alij quidam libri ante eum fuerant, distinctum titulis 14. quem & πρόχειρον appellatum reor, quia præponatur is Phocij liber Canonibus, quod Balsamo in præfatione ad Phocium significat iis verbis: πρὸ τῶν κανόνων συντεθὲν καὶ ὁ πρόχειρος, qui multò post Phocium in eum, & in Canones omnes commentaria scripsit iussu Manuelis Imperatoris, vir Iuris, & legum peritissimus, vt Nicetas scribit in Isaacio Angelo. Cuiac. lib. & cap. prædicto.

BASILEIA eo sensu dicitur, quo Augusta, quę Regis, Imperatorisve vxorem significat.

BASILISCVS Festo lib. 2. serpentis genus. vel qđ in capite album habeat instar diadematis, vel quòd reliqua serpentum genera vim eius fugiant. Prat.

BASILISCVS etiam tyrannus fuit sub Imperatore Zenone: de quo accipiendam putant l. decernimus. 15. C. de sacrosanct. eccles. Huius meminit Suidas: & vide de eo Nicephorum, Procopium, & Zonaram. Prate. Meminit & Basilisci huius Cuiac. Obseruat. libr. 3. cap. 19.

BASTAGA, munus, siue onus fiscalium rerum iumentis portandarum in Valenti. & Valentis ad Festum constit. l. 3. de cohortalib. lib. 12. C. & in Leonis Impera. lib. de bellico adpar. Bastagam autem priuatam sub dispositione Comitis priuatarum sacrarum diuinæ domus. Præpositos verò bastagarum sub dispositione Comitis sacrarum largitionum Notitia collocat. corruptum verbum quibusdam videtur: Nam βαστάγμα Græcis dicitur ἀπὸ τοῦ βαστάζειν. Hot.

BASTAGARII, quibus id oneris incumbit l. 4. & 8. de murileg. lib. 11. C. Hi vecturæ rerum ad ærariū pertinentium seruiunt, quam iumentis faciunt. Spieg.

BASTAGARIOS etiam dici putat Alciat. rub. de murileg.

murileg.libr.11. C. qui necessaria militibus portabant. Opinatur idem fuisse eos, qui vestes ad tincturam ferebant, referebantque. Vide & Connanum lib.4.cap.15. num.3.

BASTARDI, vulgò à Germanico Böß art/id est, degeneris ingenij. Et ideò pater nô omninò certus est, quasi tamen quodammodò certus est, qua de causa ei etiam omninò ab intestato non succeditur, & ex testamento eius liberi non semper solidum accipiunt. Cuiac. in exposit. No. Iusti.18.fol.44.fere in prin.

BATIOLA, vasis genus Nonio: qua voce vsum Plautum scribit: ex quo didici eam auream fuisse.

BATILVM è ferro ducitur, quo prunas & cinerẽ è foco tollere solemus, vt aliò transferamus. Horat.

--Prunaque batilum.

BATTOLOGIA iterationis vitium est, nomen habens à poëta Batto, cuius meminit Fauorinus apud Gellium libr.13.cap.18. qui, dum simulachra & statuas versibus & hymnis celebraret, eandem sæpius cantilenam recinere solebat: Inde verbum βαττολογῶ, id est, multa, & ea quidem inania loquor, eademque sæpius repeto: quod quidem verbum adeò fuit vulgò vsurpatum, vt D. Matthæus eo sit vsus, cap. 6. vbi Christus ita loquitur, προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. Orãtes autem ne Battologizetis, sicuti Ethnici. Et huc alludens Ouid. libr.2. Metamorph. Battum quempiam eadẽ facit iterantem.

—Sub illis,

Montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis.

Cuius βαττολογισμὸν ridiculè imitatus Mercurius

—Et me mihi perfide prodis,

Me mihi prodis ait—

Quin & ipsum Ouidium eodem vitio laborasse contendit probatque Scaurus apud Senecam controuersiarum libr.5. in 28. controuers. Quo etiam loco scribit Seneca ipse, Montanum Votronum declamatorem egregium hoc vitium habuisse, vt sententias suas repetendo corrumperet, dum non esset contentus, vnam rem semel bene dicere. vt de eo testatur Tyraq. in 9. l. connubi. glo.1. parte 9. num.26.

BAVCALIVM Alciato libro 1. prætermiss. vas vinarium.

BAVCALIS est, quo vtimur æstate refrigerandis in aqua cyathis, Alciat. libr. prætermiss.1. Nicarchus in Epigram.

Μὴ κάμνη, μὴ φύσα μετὰν τὸν ψυκτῆρ' ἐγείρου
Εὖ τὸ ξηρὸν χολοῦν βαύκαλιν ἠγόρασα.

BAVCISMVS, inquit Pollux à saltatore Bauco comessatoria saltatio nomen sortita, mollicula illa quidẽ & delicatos membrorum flexus habens. Camerar.

BAXEA calceus philosophicus, philosophica crepida. Turneb. lib.7. aduers. cap.10.

B E

BEARE. Vlp. ait, est prodesse. l. bonorum appellatio. §. naturaliter. de verb. sign. Spieg.

BEATE viuere, & honestè, interpretatur Cicero, cum virtute viuere. Spieg.

BEATI dicuntur diuites: quia cæteris prodesse possunt, & debent. Dicuntur item simili ratione fœlices. Alciat. de verbo. sign. Etenim beatum volunt eum, qui extra aleam sit fortunæ, quique sortem suam nolit commutatam. Quod rectè dubitat Insulanicus Huttenus, an cuiquam mortalium contigerit vnquam: imò nec illi L. Syllæ, qui proprio cognomento dictus est Felix. Vera beatitudo est æterna & cælestis illa, propter quam manifestandam verbum caro factum est. Spieg.

BEATVS, inquit Varro li.4. is qui multa bona possidet, & is opulẽtus ab ope cui ex opimæ. Hinc Vlp. bona dicta scribit quod beent.

BEATISSIMOS Patriarchas & Episcopos in Cõstitutio. subinde compellat Iustinian. Nec caret mos ita compellandi Roman. Pontif. exemplo vetusto, vel D. Hieronymi testimonio, quod ante me ab eruditioribus in hoc obseruatum video, vt inter audiendum cogitet sese dignum tanto honore sublimitateque præstare: illud Horatij secum reputans.

Tu rectè viuis, si curas esse, quod audis.

BEBIVS Marcellinus. Intelligitur Bæbius Marcellus, de quo in l. Bæbius. ff. de pact. dotal. esse ille, quem Dio scribit sub Seuero capite damnatum. Cuiac. Obs. lib.7. cap.2.

BEGARDI & beguinæ, viri & mulieres infideles, quæ cum nulli promittant obedientiam, neque propropriis renuncient, neque profiteantur aliquam regulam approbatã, religiosæ nequaquam existunt: quam quam habitum, qui beguinarum dicitur, deferant, & adhæreant religiosis aliquibus, ad quos specialiter trahitur affectio earundem. de quibus habetur in clem.1. de relig. domib. & in Clem. ad nostram. de hæret. Ioan. Bellon. Etymolog.

BELLARIA à G. Budæo in Forensib. dici, quæ vulgò Species dicuntur, Gallis espices, Græcis ἐπαίκλια, ex Aristot. Politic.6. Est & alia bellariorum notissima significatio. suntque cibi melle, saccharo conditi quæ mẽsæ secundæ appellantur Alciato, quod & antè Gellius docuerat lib.13. cap.11. Prat.

BELLE dubitare, apud Terentium Clementem in l. cum ab vno. de leg.2. Spieg.

BELLISSIME scribere, apud Vlpian. l.1. quòd leg.

BELLICA captiuitas. Olim in bello capti per hoc seruabantur, fiebantque capientium serui. §. serui autẽ. Inst. de iure person.

BELLVM bifariam accipitur & pro pugna ipsa, vt apud Salustium, in eo bello trecenti milites desiderati. Hermoge. l. ex hoc iure. in princ. ff. de iustitia & iur. Vlpian. in l. bello amissi. & l. vltim. de excusat. mun. Et pro eo tempore, quo in militia sumus. ita accipitur. Instit. de excusat. tut. §. filij autem. l.1. §.1. ff. de incen. ruin. nauf. & l. in bello. ff. de capt. & postli. reuers. Aldobrandinus d. §. filij autem. Instit. Bellum verò ita rectè definierimus, vt sit legitima defensio, aduersus offensionẽ imminentem, vel præcedentem, ex publica vel priuata causa. vbi enim nulla est læsio iniusta, ibi nulla potest censeri defensio quæ bellum iustificet. Olden. Porrò etiam bellum dicitur, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa, c. iustum. 23. q. 3.

BELLVM iustum habetur, quod denunciatum antè & indictum est. Verius autem est solum indicendi belli arbitrium esse apud principem, id est, Christianorum Imperatorem, aut Regem. si absoluta illa potestate cuncta metiamur, modò ea in commodum reipublicæ vtatur. Qua de re eleganter tractat sacri imperij baronum per Germaniam doctiss. perillustreque ornamentum Fridericus à Tautenberg. tit.6. lib.3. feud. Quãuis & maximè iustum bellum habeat suas calamitates, quarum meminit Augustinus de ciuitate Dei, & Eras. in Chil. Spieg.

BELLVM iustum est, quod propter defensionem suam vel suorum, quatenus exigit hostium temeritas, suscipitur. l. vt vim. ff. de iust. & iure. At dices: ea est definitio defensionis non belli. Certè si defensionem à bello separabis, seditionem efficies, nõ bellum. Etiam cum Imperator indicit? Etiamsi totus orbis in vnum conflatus indicat, aut Pontif. Max. Nam Imperator non magis potest bello lædere, quam alicui rem suam, vel vitam sine causa eripere. Rixentur ergo de bello commentatores in sempiternum, non iustificabunt vnquã, nisi ex defensione legitima.

BELLORVM septem genera. Primum bellum Romanorum contra infideles. De hæret. c. excommunicamus.2. & dicitur Romanum, quia Romana Ecclesia est caput fidei. 24. quæst.1. Hæc est fides. Secundum est iudiciale, quod fit autoritate iudicis habentis merum imperium. De senten. excom. c. dilecto. lib.6. ff. de rei ven. di. l. qui restituere. Tertium est præsumptuosum, quod faciunt inobedientes iudici. de pœn. dist.6. ad fi. Quartum est licitum, quod fit autoritate iuris, quo ad illum cui conceditur, de rest. spol. c. olim. de sent. excom. c. si verò. C. vnde vi. l.1. Quintum temerarium contra illos, qui se iustè defendunt. Sextum voluntarium, quo moderni

derni principes vtuntur.c.noli.14.q.1.Septimum est iustum & necessarium, quod fit se & sua defendendo. Et in iusto bello morientes salui fiunt, cæteris paribus. 23 quæst.5.c.omnium vestrum, &c. Si homicidium, & ea caus.quæst.8.c.omni timore. Sed qui sine iussu principis bellum ducit, tenetur lege Iul.maiest.ff.ad leg. Iul. maiest.l.3.& in Authen.de armis.colum.6. & in Authē. de mandatis Principum.colum.3. Necessitate tamen imminente sufficit licentia magistri officiorum secundùm Hostien.C.de Fab.l.fin.lib.11. De bello vide Archi. in Rosario.23. quæst.2.c.iustum. vbi ponit hæc septem genera. Spieg.

BELLVM iustum ideo videri non debet, quòd triduo prius indictū sit, aut etiam, si placet, decennio, nisi sincera cōscientia suscipiatur pro tuendis bonis aduersus malos, ac legitima & necessaria ratione ab iis, quibus Deus commisit gladium. Old. Doctores argutè magis, quàm vtiliter disputant de bello. in l.vt vim. de iust.& iur.ac aliis locis. Spieg.

BELLVM autem iniustum dicitur quinq; modis, primò ratione rei, vt si non est de repetendis rebus vel pro defensione patriæ.c.1. 23. quæst.2. Secundò ratione causæ, vt si voluntariè non necessariò inferatur. Tertiò ex animo, quādo scilicet fieret ad vindictam. Quartò, si nō sit authoritate principis. Quintò, ratiōe personę. putà in psona Ecclesiastica cui nō licet effundere sanguinem. vide Ias.l.ex hoc iure. ff. de iust. & iur.& Dec.l.vt vim.ff.de iust.& iur.Hostien.& alij in rubr.de treug.& pace.& 23.quæst.1.& 2.per totum.

BELLVM etiam hoc tempus dicitur, quo cessatur à prœliis, aut intercedunt induciæ. Sola pax finit bellū. Induciæ dirimunt congressus. Prælium autem est conflictus bellicus. Verùm tempore bellorum, præscriptiones cessant, donec finiatur tumultus, l.ab hostibus. C. quibus non obiicit.long.temp. præscri. Idem sentiunt Iurisperiti de magna peste. Bart. in l.naturaliter. ff. de vsucap.per l.vlt.C.de fund.limitroph.lib.11.Spieg.

BELLVM recuperatorium, quod scilicet ob recuperationem rerum ablatarum infertur. Defensorium verò, quod videlicet necessariæ defensionis gratia, nō interuallo, sed ex continenti suscipitur. Verùm hoc non propriè belli nomen meretur, sed potius defensionis censetur facultas, cuilibet omni iure, ipsoque rationis ductu permissa. quandoquidem vim atque iniuriam propulsare, ius gentium permittit.l.vt vim.ff.de iust.& iur.cum simil.notatis per dictum Baronem loco allegato. Bellum offensiuum, bellum defensiuum, vt vulgo loquuntur, in barbarorum schola nata sunt vocabula.Spieg.

BELLE, id est, eleganter & prudenter Nonio ex Plauto, & M. Cicerone. sic in variis Digestorum locis legendum censet August.lib.Emend.1.cap.9. Locos eos referam. Primus est apud Vlpianum in l.si debitor. 4. §. fin.ibi, bellè quæritur.ff.quib.mod.pign.vel hypot. sol. Secundus est apud eundem in l. cæterùm. in princi.ibi non bellè inquilinum.ff.de vsu & habita. Tertius est apud eundemmet in l.de pupillo. §. 9.in ipso statim initio.ff.de oper.nou.nunc. Quartus in l.2.§.vnde.ff.de suis & legi. ibi, vnde bellè. Quintus in l.2.§.tractari.in ipso principio.ff.ad S.C.Tertyl. In quibus locis falsò legitur in vulgatis codicibus pro belle, velle: cùm in illis Florentiæ legatur bellè. Prat.

BELLVM à duello factum Varro lib.6. ling. latinæ existimat: quod & Alberico probatur. A beluis duci Festus libro 2. putat: quod perpetua sit dissensio beluarum. vtrunque etymon verum esse potest. Bellum definire videtur N.Marcellus, vt sit pugna: hocque differre ait à prælio: Alij a Græcis deductum volunt, qui βέλος telum vocant, quasi quod telis geratur. Connanus lib.9 cap.5.num.1.

BELLVM adfectum Ciceroni in Oratione, quam habuit de prouinc.consula. id est pene confectum. Bellum, inquit, adfectum videmus, & verè (vt ita dicam) pene confectum. quod A.Gellius lib.15.cap.5. Noct. Attic.probat. Prat.

BELLICAE captiuitatis ea vis fuit, vt seruitutem induceret, quod Florentinus, & Marcianus aiunt l.4.& 5.ff.de stat.hom.& Iustin.probat Instit. de iure person. §.serui. bellicæ huius captiuitatis supersunt reliquiæ quædam. Nam bello captus capientis homo est: & eo iure hodie vtimur quodque exactissimè obseruant tempestatis nostrę milites. Cuius rei tractationem in aliud tempus reiicimus. Prat.

BELLICARVM coronarum genera hæc sunt Gellio & Plinio auctoribus: oualis, naualis, muralis, obsidionalis, castrensis, ciuilis, triumphalis, de quibus infrà, Corona.

BELLONARIOS glossæ interpretantur Θεοφορουμένους. Martialis vocat Bellonæ turbam entheatam lib.12.& de eisdem lib.11.

Albani sanis lacerantur brachia cultris.

Quum furit ad Phrygios enthea turba modos.

Eosdem etiam Bellonarios appellauit Acro in 2.Satyr. Horatij. Bellonarij, inquit, lacertos humerosq; concidunt. Cuiac.obser.lib.11.cap.34.circa finem.

BELOS. Eo nomine, inquit Caius, vulgo quidem id significatur, quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur, quod mittitur manu, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι, admonet nos Xenophon: nam ita scribit: καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. Et tela simul ferebantur, hastæ, sagittæ, fundæ, tum plurimi lapides. Hæc in l.si caluitur.233.ff.de verb.sign.Hot.

BELVA, siue, vt mauis, bellua, immanis fera. Hinc dictam quidam putant, quod sine lumine, id est, mente feratur. Equidem à bellando duci putem, quod perpetuo feræ inter se pugnant. μεταφορικῶς accipitur de eo, qui sciens falsum iurat apud August.c.homines.22.q.2. Spiege.

BENE in l.1.ff.si cert.pet.accipi putat Alber.pro decens est. ita habent vulgati Codices: in Pand.tamen Floren.aptius legitur è re. Pr.

BENE est, pro commodū est, seu bona ratione Vlp. vsurpat exemplo Ciceronis l.1.de reb.cred.

BENE emere, apud Ciceronem est carè emere: Sic & Martialis: Adeo bene emit, inquit, imò non soluit. Turn.lib.3.aduers.cap.12.

BENE ferre ætatem Cicero dixit, quod nondum maturuit, neque vetustatem sentit. Turnebus libr.9.aduers.cap.4.

BENE gerere rationes, est ita rectè vt nulli querelæ postea locus relictus sit. ita se explicat Scæuola in l. testamento.18.ff.de fideicom.liber.Prat.

BENE prospexit apud Iustinia.§.constitutio.Insti. de vsuca. id est, rectè prudenterq;. Pra.

BENE fit, quod bona fide fit Accursio l.eum qui iurauit.§.in popularibus.ff.de iureiur. Sp.

BENE natum apud veterem Nouellarum interpretem in constitu. interpretatur Accursius ingenuum in consti.22.§.quod autem prius. & rectè. pro eo in Gręco εὐγενέτων. Prat.

BENE agier inter bonos. vetere Iurisconsultorum formula M. Ciceroni frequentissima significari quidā aiunt bonos ex fide præstare, quæ apertè lingua nuncupata non sunt. quò propendet Pauli responsum. l.quia tantundem.ff.de neg.gest. Prat.

BENE sit, communis vox qua in testamentis præfabantur: vide Eras. interpretantem καλῶς ἔστω. Sp.

BENEDICERE est laudare, & gratias agere, bene precari quod in dandi, accusatiuumque casum ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ. Significat etiam in ordinem cooptare, & probare, & consecrare, & ordinare, cap.1. de supplen. neglig. prælat. Huius benedictionis effectum tradit Panormit. in d.c.1.versic.quæro an alium.& versicu.præced. Accipitur etiam pro consecratione, & confirmatione nuptiarum, de qua in can.feriatim.32.dist inct. Qua in re ita cauit Leo Imper.Nouel. [illegible] Sp.

BENEDICTIONIS quoque appellatione hæredis institutio continebatur veteri Testamento. cuius rei exemplum est in cap.27.Genesis, & in Iacobi benedictione. quod & adnotauit Bald.in Procœmio decretalium. Prat.

BENEFICENTIA Victorio in M. Ciceronem est animi virtus, & quædam bonitas naturæ, qua opibus suis, alios iuuare, & beneficia in homines conferre delectantur. Alij ea definiunt vt sit exterior charitatis, siue amicitiæ actus. Quidam hoc modo: Est liberalitas, seu cognatio iustitiæ quæ communicat res non debitas iure præsertim ciuili, quas tamen aliquo modo iure naturæ communicare debemus. Hæ omnes definitiones eodem pertinent, postrema tamen cæteris explicatior, ad quam referenda vulgatissima iuris regula. Quod tibi non nocet, & alteri prodest, benignè præstãdum est l. 2. in princ. ff. solut. matrimon. quę tamen cum Bartoli ad d. l. 2. distinctione recipienda est: & vide ibidem Iasonem 4. notab. qui ἀντινομίαν diluit. Eandem regulam casibus interpretatur And. Alciat. ad d. l. 2. versi. nisi hoc ei, &c. Spieg.

BENEFICIARII Festo sunt milites, qui vacationem habent munerum grauiorum, vt mensores, veterinarij, fabri, & alij, qui enumerantur l. vltim. ff. de iure immun. Sed in Nouel. Iustinia. 13. putem significari exploratores, & indices, quos pro huius ministerij præmio habeat Prætor plebis immunes. Tertullianus de fuga in persecutione, In matricibus, inquit, beneficiariorum & curiosorum, inter tabernarios & lanios & fures balnearum, & aleones continentur: vbi sanè beneficiarios & curiosos non accipiam pro his, qui curam habent cursus publici, vt docui in l. 3. de can. larg. tit. C. libro 10. & tit. de curiosis. li. 12. C. sed vt hoc loco pro delatoribus, à quibus & delatoria curiositas dicitur l. 6. ff. de iur. & fact. ign. Cæsari, Plinio, Agathio aliter beneficiarij sunt corporis custodes siue protectores & buccellarij. Cuiac. in exposit. Nou. Iustin. 13. in fin.

BENEFICIARIAE actiones sunt, quas condictiones ex lege interpretes adpellant. de quibus latissimè Bart. in l. 1. ff. de condict. ex leg. Prat.

BENEFICII verbo plura significantur. Accipitur enim pro priuilegio à principe alicui indulto. l. 3. ff. de constit. princip. l. ex facto. 43. ff. de vulga. & pupil. & l. si cur. 28. ff. ex quib. caus. maior. & latissimè interpretandum ait Iauolenus d. l. 3. & ipsemet princeps interpretari debet. Huius concedendi causæ multę sunt. Aetas, sexus, caussæ iustæ vt reipublicæ causa absentibus certa conditio: de quibus, paulo inferius edisseremus. Sumitur etiam pro largitione aliqua, quæ ciuibus tantùm Romanis concedi solebat ob res præclaras gestas, vt ex oratione pro Archia poëta M. Ciceronis liquidò constat. Et in beneficiis, inquit, ad ærarium delatus est. Hotom.

BENEFICIO alicuius, pro opera alicuius. Vlp. ex l. damni. 40. §. 1. ff. de dam. infect. l. cõmuni. 7. §. 8. ff. com. diuid. l. inter omnes. 46. ff. de furt. Hotom.

BENEFICIVM etiam accipitur quandoque pro gratia exhibita, & merito, benefactoque in alium collato. Papinianus, Nec videntur hæc (ait) inter se cõtraria esse, cum beneficio affici hominem, intersit hominis. Iabolenus, Beneficium (inquit) quod à diuina principis indulgẽtia proficiscitur, quàm plenissimè interpretari debemus. Bonifacius, Decet concessum (ait) à principe beneficium, esse mansurũ. Et mox, Indultum à iure beneficium, nemini est auferendum. Pariter Paulus I. C. & Gregorius pontif. Adiuuari nos, non decipi beneficio oportet. Pleni sunt profectò huius generis exemplorum libri. At verò licet tot possint esse beneficij appellationes, quot sunt munera & gratiæ à legislatoribus exhibitæ, tamen contracta est huius vocabuli significatio. Nam in profanis beneficium pro feudo plerunque vsurparunt, in sacris verò, & spiritualibus pro sacerdotio. Idque frequentius vsitatiusque, adeo quidem, vt iam vulgus nostrum, per antonomasiam quandam, beneficij nomine, sacerdotia tantummodo intelligat. Cuiusmodi beneficium sic videtur posse non malè definiri, vt ius sit percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis prouenientes, clerico, propter diuinum officium, competens. Hæc ferè omnia ex paraphrasi D. Ioan. Corasij in vniuersam sacerdotiorũ materiam, accepimus, cuius secundum caput videre profuerit, ad exponendam beneficij definitionem.

BENEFICIVM, Seneca definiente, est beneuola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id quod facit prona & sponte sua parata. c. 6. lib. 1. de beneficiis. Extat hæc definitio in c. Obertus. in vsibus Feud. tit. in quibus caus. feud. amit. Est autem duplex beneficium, publicum & priuatum. Longè præstantissimum est publicum, videlicet eorum qui aut constituunt, aut defendunt, aut retinent resp. Priuatum, cum videlicet priuatim operæ aut facultates communicantur. Vide elegantem §. sicut in l. in commodato ff. commodat. & post Iouian. Pontanum nostrum Philippum de Beneficentia lib. 2. Philosophiæ Moralis. Sunt autem eodem tradente cap. 18. lib. 3. qui ita distinguant quædam beneficia esse, quædam officia, quædam ministeria. Beneficium esse quod alienus det. alienus est, qui potuit sine reprehensione cessare. Officium esse filij, vxoris, & earũ personarum, quas necessitudo suscitat, & ferre opem iubet. Ministerium esse serui, quem conditio sua eo loco posuit, vt nihil eorum quæ præstat, imputet superiori. Spieg.

BENEFICIVM militare, vulgò Feudum à fidelitate nuncupant. Vide infrà, Feudum. Pr.

BENEFICIALIS causa dicitur, siue agatur de dignitate vel personatu, officio, præbenda, vel beneficio. Archid. in c. si gratiosè, & c. si propter. de elect. lib. 6. Beneficium hic accipe spirituale. Pra.

BENEFICIARIVS fundus, & beneficiariũ prædium dicuntur Budæo in forensibus eodem sensu.

BENEFICIARIOS ex eo dictos censuit Vegetius lib. 2. quod tribunorum beneficio promouerentur.

BENEFICIARIVS, qui beneficium accipit. Vnde & à veteribus beneficiarij dicti sunt illi, quos Imperator suo beneficio promouisset in militia. Cæsar com. libr. 1. Petreius verò non deserit sese, armat familiam, cum hac, & prætoria cohorte, certamen init, barbarisque equitibus paucis beneficiariis suis. Prat.

BENEFICIARII olim opponebantur municipibus. Nam municipes dicebantur auctore Festo, li. 2. qui non vacabant, sed munus Reipublicæ faciebant. Contrà, beneficiarij appellabantur, qui vacabant muneris officio. Cùm autem liberalitate quadam concedi cœpissent bona, quæ feuda dicimus, translatum fuit hoc vocabulum ad huiusmodi cõcessiones aliquantò commodius, quàm barbara vox, Feudatarius, aut Vasallus. Vassus. Et

BENEFICIVM Ecclesiasticum, id est canonicatus, vel pręebenda, c. ex multis. §. constitutus. 1. q. 3. & alibi sępissimè. Beneficij quoque appellatione dignitates cõtineri scribit Ioan. Andr. c. si propter tua. de rescrip. li. 6. per illum textum.

BENEFICIVM Ecclesiasticum non potest licitè sine institutione Canonica obtineri. c. 1. de regul. iuris. lib. 6. extr. c. si quis deinceps. 16. quæstio. 7. vide Dynum ad d. c. 1. Prat.

BENEFICIVM seu priuilegium personale personam sequitur & extinguitur cum persona c. priuilegium. vbi glo. Dyn. & Alber. de regul. iur. libr. 6. l. priuilegia quædam, & l. in omnibus causis. 68. ff. eodem titulo. Prateius.

BENEFICIA personalia sine die & consule non valent. l. si qua de diu res. Cuiac. in l. 2. de decurionibus. libr. 10.

BENEFICII cessionis bonorum ea vis est, vt qui bonis cesserit, iudicatus in carcerem non trahatur. Atque ita Alex. Imp. rescripsit l. 1. C. qui bon. ced. possunt. Habet aliud beneficium: quia in id quod facere potest tantum, condemnandus est, §. fin. Instit. de actio. vbi vide Fabrum, & Ang. & est textus in l. 4. ff. de cessio. bonorum. Prat.

BENEFICIO Nouellæ 4. de fideiussor. prius cõueniẽdus est debitor, siue reus principalis, quam fideiussor: idque Iustin. concessit. Nouel. constit. 4. §. 1. Vetere enim iure potestatem fuisse creditori, reo relicto eligendi fideiussores Antoninus Imp. rescripsit l. iure nostro. 5. C. de fideiuss. Est & aliud

BENE-

BENEFICIVM Nouellæ Iustinia.ϛ. περὶ ἀλληλεγγύων inductum: quo, si qui rei promittendi fuerint, vt alter pro altero inuicem fideiubeat, si quidem additum non fuerit, vt vnusquisque ex his in solidum teneatur, pro portione sua in tantú obligatus est, atq; pro ea tantùm excutiendus. Sed an hoc verè beneficium, ceu priuilegium dici possit, alibi dicemus. Prat.

BENEFICIVM hypothecarum mulieribus concessum. primùm dotibus insunt hypothecæ beneficio l. vnicæ. §. & vt plenius, C. de rei vxo. act. Secundò dotis nomine creditoribus, etiam anterioribus, præfertur mulier. l. fin. C. qui pot. in pign. hab. Prat.

BENEFICIO legis præfertur posterior creditor, cuius pecunia prædium comparatum est, l. licet. 7. C. eodem.

BENEFICIVM S.C. Macedoniani actionem denegat ei, qui filiofamilias mutuam pecuniam dedisset etiam post mortem patris l. 1. ff. ad Senatusconsult. Macedon. Spieg.

BENEFICIVM S.C. Velleiani, negat actionem in mulieres, quæ pro aliis intercesserint. l. 1. ff. ad S.C. Velleian. Lege S.C. Velleianum.

BENEFICIVM restitutionis in duo capita quidam distribuunt: quorum primum explicatur ex capite minoris ætatis D. & C. de minorib. 25. ann. alterum ex absentia de quo tit. ff. ex qui. causis maior. His potest addi metus causa. cuius rei nomine reuocatoriam competere Accursi. rectè scripsit ad Vlp. l. 1. §. quę onerandę. ff. quar. rer. act. non det. cuius sententiam probat ibidē Bartolus noster. Spieg.

BENEFICIO ob liberorum numerum excusatur quis à tutela curave apud Modestinum l. 2. §. 1. ff. de excusat. & rescripto Seueri & Antonini l. 1. C. qui nu. lib. à muneribus ciuilibus excusationem præstat Vlpiano l. 2. §. 1. ff. de vacat. mun. & Constantinus in eandem rem constituit. l. fin. C. de iis qui num. lib. lib. 10. Iis quoque qui multos liberos procreassent, à Cæsare præmia multa proposita fuisse scribit Dio lib. 43. Prat.

BENEFICIVM cedendarum actionum est, per quod postulare possunt fideiussores, & alij, qui obligati sunt in vna obligatione. sibi cedi in alia, contra fideiussores, & alios, quibus sunt obligati, alioquin nisi cedatur eis, possunt recusare solutiones, ff. de solut. l. Stichum aut Pamphilum. §. pen. vbi Bartol. hoc notat. De hoc vide in Specul. tit. de remun. §. finitis. versi. postremò dicendum. De beneficiis & aliis require ibidem. §. parum autem. versi. & nota. Cedendarum autem actionum beneficio, de quo in l. fideiussorib. vbi Paul. Castr. ff. de fideiussor. petimus ve creditor suas nobis cedat actiones: eoque cogendus est. Prat.

BENEFICIVM epistolæ diui Adriani (de quo fit mentio in §. si plures. Instit. de fideiussor. etiam in l. inter fideiussores. ff. eod. titu.) est, si vnus è multis fideiussoribus de toto debito conueniatur, rectè excipiet pro rata parte duntaxat soluenda. quod accipiendum est, si cæteri litis contestatę tempore soluendo sint. d. §. si plures. non igitur fit debiti diuisio ipso iure, sed epistolæ diui Adriani beneficio d. l. inter. Prat.

BENEFICIVM quadrimestre iis competit, qui in actione personali ad solutionem condemnati sunt, vt ad ipsam solutionem quatuor mensium habeant dilationem etiamsi à iudice breuius tempus statutum esset, l. 4. §. si quis condemnatus. ff. de re iudic. Spiegelius.

BENEFICIVM S.C. Macedoniani competit filijs famil. parentibusq; eorum, qui pecuniam mutuam accipiunt patribus inuitis vel insciis. Spieg.

BENEFICIVM restitutionis in integrum duplex est. Alterum minoribus 25. annis, alterum maioribus ex clausula, [Si qua iusta causa mihi videbitur] competit. Spieg.

BENEMERITA quando sint specificè exprimenda, in instrumento concessionis remuneratoriæ, petendum est ab interpretibus vsuum feud.

BENEVOLVS. Erasmus alicubi scribit, sicut beneuolentia nihil aliud sonat Latinis, quàm amor: bene uolus nihil aliud est quam amicus: & benè velle, nihil quàm amare: ita maleuolentia sonat odium. maleuolus inimicum, malè velle odisse. Iustin. titu. de nuptiis. C. lib. 5. Imperialis beneuolentiæ proprium hoc esse iudicat, vt Dei beneuolentiam imitetur, qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur, & & pœnitentiam suscipere nostram, & ad meliorem eá statum deducere. Spieg.

BENEVOLENTIA dicitur studium, fauor. amor, sic accipitur in constitutione Iustiniani l. Imperialis, in princ. C. de nupt. & §. sciendum. Instit. de hære. qual. & differen. Prat.

BENIGNITAS, vt notissimam significationem omittam, æquitatis epitheton humanitas rigori contrarium est Modestino l. nulla. 25. ff. de legib. Prat.

BENIGNAM interpretationem I.C. vocant, quòd non interclusa sit verborum angustiis, & angulis litterarum, nec restrictè ducta, sed vt nostri dicunt largo modo: Cicero laxamentum legis vocat pro Cluentio. Sic æquitas dicitur benigna & liberalis, quòd plus pręstet ipsa, quàm legis verba concedant. Connanus lib. 1. cap. 11. num. 3.

BENIGNVM, æquum, bonum, significat apud Vlpianum l. si fuerit. 5. ff. de leg. 3. quod & Accursi. adnotauit ibidem.

BENIGNE apud Clementem V. pontificem accipitur pro humanè, c. Romani. §. & quòd ecclesia. de iureiurand. in Clement. Apud Horatium est aduerbium blandè recusantis, perinde ac si diceret. excusatum me habeas. Turnebus libro aduersariorum quinto, capite 13.

BERGENAE qui dicantur, vide infrà in voce Vispelliones.

BERONES Budæo in l. in naue. 31. ff. locat. prioribus adnot. dicuntur sacci, quasi perones, à pera dicti. Sic putat legendum apud Alfenum d. l. in naue. cum in Pandectis Florentinis legatur berones rectè. Forcatulus in auiario iuris ciuilis, cap. 13. num. 3. berones in d. l. In naue cuppas esse non saccos tradit reiecta Budæi sententia. Idque videtur velle dictio alius. l. 3. C. de ser. fugit. De beronibus loquitur Plin. lib. 36. cap. 14. vbi Hermolaus peronibus ab re legendum putat.

BERYLLVS, siue (vt in editione Florē. est, vbi V. pro B. more veterum sæpe ponitur) Veryllus, gemma est in India nascens, quæ à gentis suæ lingua nomen habet, viriditate similis smaragdo, sed cū pallore. cuius meminit Marcianus l. interdum. 16. §. species. ff. de publica. De hac Plin. lib. 37. cap. 5. Isidor. libr. 16. Etymolog. cap. 7. Briss.

BERYTVS. Βηρυτός. Berytus, vrbs est Syriæ Phœnicis, post Sydonem. & haud procul ab Lyci amnis ostiis, omnium eius litoris nundinario mercimonio clarissima (vt testatur Vadianus) & Iustiniani temporibus legum studiis celeberrima. Vnde Impp. Theodosius & Valentinianus AA. eam vrbem Metropolitano nomine. ac dignitate exornarunt. Hodiè vulgò Barutum vocant. Huius autem meminit Eustachius, qui (vt à Volaterrano citatur) etymi rationem hanc assignat. quòd verum ex authoritate Helladij linguæ Phœnicum robur significat, quasi vrbs in loco inexpugnabili, ac robusto sita. Item Dionysius:

> Καὶ τύρον ὠγυγίην, Βηρυτοῦ τ' οἶαν ἐραννήν,
> Βύβλον τ' ἀγχίαλον καὶ Σιδῶν' ἀνθεμόεσσαν,
> Νειομένην χαρίεντος ἐφ' ὕδασι Βοστρηνοῖο,
> Καὶ τρίπολιν λιπαρήν τ' ὀρθωσίδα τ' ἠδὲ μεγάλοντα
> Λαοδίκειαν ἣ κεῖται ἐν ἀιόνεσσι θαλάσσης. Anch.

BERYTIENSIS colonia. Augusti beneficiis gratiosa, & (vt diuus Hadrianus in quadam oratione ait) Augustiana Colonia dicta, author Vlpianus l. 1. de censibus. Spieg.

BES veteribus des, Varroni lib. 5. de ling. latina dēpto triente. Festo lib. 2. quòd bis triens sit. Besis vnciæ octo sunt. Assis partem esse Volusius Mætianus li. distributi assis docet, notam eius indicans, Pra.

BESSEM pretij pro octaua precij parte dixit Vlpianus l. si verò. 12. §. contrario. ff. mandat. Veteres e-

nim Romani omne totum in vncias duodecim diuidebant. Hinc & ex

BESSE socium eleganter dixit Proculus l. societatem.76.ff.pro soc.Prat.

BESSIVM vsurarum mentio fit in l.eos.26.§.super vsurarum. C. de vsuris. Sunt autem vsuræ besses, cum acceptis centum, post annum octo præstantur, aut menstrui denarij singuli, si sors 150. sit, vt rectè scribit Antonius Augustinus libro 2.capite [illegible] Emendationum. Prat. Adde Brechæum l.vsura. ff. de verbor. & rerum significat.

BESTIAE dicuntur, quæ natura feræ sunt, Vlpia. l.1.§.in bestiis.ff.si quadrup.paup.fecisf.dic.veluti vrsi, leones pantheræ. Gaio l.2.ff.ad legem Aquil. Bestias, inquit Vlpianus l.1.§.bestias.ff.de postulat.accipere debemus ex feritate magis, quam ex animalis genere. Bestiarum numero elephantos, & Camelos contineri, ideoque nec mancipi esse idem ait in Epitom. titul.19.in princi. Μεταφορικῶς bestia dicitur homo, qui non facit, quæ hominem rationalem creaturam decent, vt adnotat Accursi.ad Noucl.1.περὶ μοναστηρίων ex Boetio in lib.de Consolat.Spieg.

BESTIIS obiici apud Modestinum l. penult. ff.ad leg.Pompei.de parricid.durius, seueriusque est. Qui enim bestiis obiiciebantur ad stipitem adligabantur, vt ex Flauio Vopisco in Aureliano & ex passionibus Martyrum liquido constat. Mnesteus (inquit) posteà surrectus ad stipitem bestiis obiectus est.

BESTIIS subiici dixit Marcianus l.3. §. penultim. ff.ad legem Corneliam de sicar.eodem ferè sensu. Hæc legis Corneliæ de sicariis, & veneficiis erat, auctore eodem.

ad BESTIAS datum pœnæ seruum censuit Macer. l.quod ad statum.12.ff.de pœnis. hac pœna puniebatur, qui nummos aureos cuserat. Vlpianus l. quicumque.8. ff.de fals. De hoc pœnæ genere Gellius lib.5. capite 14. Dio ita damnatos τοῖς τοῖς θηρίοις ἐκ κατακρίσεως διδομένους dicit libr.58.

ad BESTIAS damnari dicebantur. qui in hoc damnabantur, vt bestiis subiicerentur. l. 6. ff.ad legem Iul. pecul.l.8.in fin.ff.de testament.l.25.§.si quis planè. ff. de adquir.hæredi.l.31.ff.de pœn.§.pœnæ.Instit.quib.mod. ius pat.pot.& apud Tertullia.lib.1. ad Scapul. & Gellium lib.5.cap.14.Hoc autem supplicium Prudentius sic explicat,

Sanguinis humani spectacula publicus edit
Consessus, leges q; iubent venale parari
Supplicium, quo membra hominum discerpta cruentis
Morsibus oblectent hilarem de funere plebem.

Inde ad bestias dari in l.12.ff.de pœn.l.8.ff.ad leg.Corn. de fals.& l.1.ff.de veteran. Dio ita damnatos τοῖς τοῖς θηρίοις ἐκ κατακρίσεως διδομένους, dicit libr.58. Et ad bestias pronunciari apud Tertullianum in libro de resurrectio. carn. Brisson.

ad BESTIAS etiam dari dicebantur, Item bestiarij. qui citra damnationem cum bestiis depugnãdi causa in harenam intromittebantur. l. 11. §.1.& §. vlti. ff.ad legem Corn.de sicar.l.4.ff.de accusatio.l.1.ff.de ædil. edict.l.3.§.lege Iulian.ff.de testib.& hos bestiarios Latini appellant: quo verbo Seneca vtitur lib. 2. de benefic. cap.19.& Epistol.1.libr.10. & Tertullianus in Apologet. cap.42. Cicero pro Sextio, & in Vatinium. Erant etiam qui operas suas vt cum bestiis pugnarent, locabant. l.1. §.qui operas, ff.ad Tertyl. Briss. Spieg.

B I

BIARCHI in Leonis Imper. constitutione l. 3. C. de agent.in reb.lib.12.& l.vltim.ff.de offic.præfect. præto. Afric. Officiales victui præfecti, qui in rebus militant. horum meminit Hieron. ad Pammachium aduer. Ioan.Hieroso. Erant ex schola agentium in rebus. vide Alciat.ad d.l.3.

BIARCHVS autem dicitur is, quæ præest vitæ curandæ, aut victui. Deducitur à vocabulo βίος. quod vitam & victum significat, appellatur communiter viuédarius, Drosæus in Meth. odo iuris.

BIARCHIA eorum munus in Constantini Impe. rescripto.l.1.C.de offic.mag.offic.Briss.

BIBLIOTHECAE appellatione & armaria, & loci, quibus libri collocati sunt. & ipsos libros significari, Nerua apud Vlpianum scribit l.librorum.52.§. sed si bibliothecam.ff.de legat.3. idque pro rei conceptione accipiendum idem Nerua ait. Eius sententiam probat Festus lib.2.adiiciens id & Græcis & Latinis receptum. Ex Neruæ sententia bibliothecam pro libris, eorumue numero apud Labeonem l.Labeo.50. ff.de contrahend. emptio.accipiendam putem. Apud Vlpianum verò l. quæsitum.§.instructo.ff.instr.instrum.legat. armaria significat.Prat.

BIBLIOTHECARIVS dicitur, qui librorum curam gerit, quique bibliothecæ præest: sic accipiendum existimem in c. Adrianus.le premier.63. distin. tametsi glossema ibidem & Alberic.Archidiaconum sequutus Cancellarium interpretentur.Prat.

BIBLIVS, a, um, à Biblo oppido quoque Phœnices, de quo Strabo, Plinius, Mela. Est & in eadem prouincia, palæbiblos, id est, antiqua biblos. Bibliorum meminit Iezechiel propheta cap.26.& 27. Iustin. libro 10. C.de municipib.& originarijs.lib.10. Cum te Biblium origine, incolam autem Berytium esse proponas. Vtraque enim Syriæ Phœnices est ciuitas, & altera alteri finitima est. Nebr.

BIBLOS liber, ἀπὸ τοῦ βίου ἐκβάλλω, quod in ipsum vitæ reiiciantur, Aut ἀπὸ τοῦ βιῶ, viuo, quod libris homines immortales efficiantur.

BICESSIS à duobus decussibus dicitur Varroni lib.4.ling.latinæ.

BICIPITEM, quod incomparatum est, posse dici Varro apud Nonium aperuit. In spem (inquit) adducebar non plus soluturos, quàm vellem: iniquus equestri ordini iudicia tradidit, ac bicipitem ciuitatem fecit discordiarum ciuilium fontem.

BICLINIVM, locus vbi duo lecti erant. Plaut. in Bacchidibus.

Animaduortite Mnesilochi. & tu Pistoclere iam facite
In Biclinio cum amica sua vterque accubitum eatis.

Verbum iunctum esse scribit Fab.lib.1.cap.5.

BIDELLI Alciat.lib.7.parerg.cap.22.sunt gymnasiorum custodes ex Lucillio.Prat.

BIDENS apud Vlpianum l. in instrumento. ff. de instruct. instrumen.legat. instrumentum fossorium rusticum Græcis δικέλλα. Polluci libro 1. Onomastic.cap.12. περὶ ἐργαλείων γεωργικῶν, ὀνομάτων. Bidentes ait Higinus apud Gellium libro 16.cap.6. vt alias ἐτυμολογίας omittam, hinc dictas putat, quòd duos dentes altiores haberent. Prateius.

BIDENTAL Festo libro 2. dicebant quoddam tẽplum, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur. Prateius.

BIDVVM quandoque pro die vno, quãdoque pro duobus interpretari solet Vlpian.l. 3.§. minorem.ff. de minorib.

BIDVVM. De die notandum, biduum interdum pro vno die computari l.3.§.minorem.de min. & ideo ei qui natus est bissexto, priore vel posteriore die, nihil refert, nam id biduum pro vno habetur, adde infrà bissextum. Supputatur autem biduum in dinumeratione annorum & mensium: pro duobus verò in enumeratione dierum. Brechæus l.cum bissextus. ff.de verbo. & rer.signific.

BIDVVM hac formula, illud facito in diebus, intelligi Iauolenus scribit l.inter 217.§.1. ff.de verbor.signific. Ex quo textu collegi, dies, numero multitudinis non adiecto numero, biduum significare. Reliqua de biduo pete ab Eustathio lib. περὶ χρονικῶν διαστημάτων. tit. περὶ δύο ἡμερῶν. Prat.

BIFVRCIVM terminum appellant Sarmatæ, qui tres petras circa se habens trifinium demonstrat in lib. de limitib.auct.variorum. Illius nota est B. Prat.

BIGAMVS dicitur. qui diuersis temporibus, & successiuè duas legitimas habuit vxores. Hostiens. c.aperiat.

stat.per illum tex.3.q.1.c.si quis.& c.cognoscamus.34. distin.interpretatione qui corruptam, vel viduam duxit, can.seriatim 32.dist. vel qui pollicitam virginitatem violauit c.quotquot.27.quæst.1. vbi etiam proprius,& primus significat⁹ apertè declaratur. De Bigamis extat titul.libr.1.Decretalium tit.21.vbi vide Panor.& Felin.& alios pontificios. Hinc,

BIGAMIA dicitur irregularitas ex defectu proueniens Sacramenti.

BIGAMIA, quæ variè contrahitur. Primò quando quis duas habuit vxores,quas cognouit. Secundò quando diuersis temporib.habuit duas, vel plures vnam de facto,aliam de iure. Tertiò quando plures habet eodē tempore, & eas cognouit. Quartò quando contrahit cum vidua ab alio viro cognita: secus si virgo mansisset.Quintò quando contrahit cum corrupta à quocunque siue scienter,siue ignoranter & eā cognoscit. Sextò quando cognouit vxorem scienter vel ignoranter postquam ab alio corrupta est.Septimò quando quis in sacro ordine constitutus, vel post factam possessionem religionis de facto contrahit cum corrupta. Prat. De hoc vide etiam quid annotarit Tiraq. in 1.l. connub.gl. 1.par.1.num.45.

BIGENERA animalia dicuntur,ex diuerso genere nata.vt leopardus,ex leone & panthera:cicursus, ex apro & scropha domestica: mulus,ex equa & asino:hinnus,ex equo & asina.Spieg.

BILAMNAE apud Vitalem de limitibus agrorum.

BILINGVEM bestiam Plautus serpentem dixit. Et notat verbum latinum Fallaciloquentiam Virg.,

Tyriosque bilingues. Cam.

BIGATOS nummos à notis bigarum dictos putat Zas.in catal.leg.antiq.

BIMA die,id est,duobus annis Vlpiano l.3.ff. de an. lega.sic eodem sensu.

BIMAM æstimationem,id est in biennium siue pro biennio Pompon.dixit l.si vsufructus.6. ff.de vsu fruct legat.

BIMVS dicitur, qui annorum duorum ætatem habet.Hinc nuces bimas Cato cap.17. Rei rustic.dixit. Hinc,

BIMATVS ætas annorum duorum pro quo Græcis διετία dicitur,καὶ διετὴς.vt in Euangel. Matth. de Herode pueros bimulos necari iubente cap.2. καὶ ἀποστείλας, ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω. Prat.

BINI, idem significat quod duo.Sic in prætoris verbis apud Iulia.in fin.l.1.de his qui not.infa. Quiue suo nomine.non iussu eius in cuius potestate est.eiúsue nomine,quem, quámue in potestate habet, bina sponsalia,binasque nuptias eodem tempore cōstitutas habuerit.Spieg.

BINA sponsalia constituere,est vnam duobus spondere,vt vtriusque sit vxor.& sic quod vulgò dici solet, vna filia duos generos facere. §. si quis alie. nom.l.quid ergo si non.ff.de his qui not.infam.vbi Bald.monuit,vt leges, quæ de binis sponsalibus loquuntur,diligenter notemus.Nam ex his argumentum sumi,quod nō possit quis eligi ad multas ecclesias.ætiologiam addit: Ná electum fieri sponsum ecclesiæ.Nunc ô Balde vnius humeris imponuntur tres aut quatuor episcopatus cum aliquot abbatijs annexis.Id quo colore excuses,quamuis acutissimi ingenij cognomen tuleris, haud scio si quem vnquam inueneris.Spieg.

BINIONES apud Hegesippum libr.5. auri maioris formæ duplicisque æstimationis vt formas binarias in Alexandro dixit Lampridius Turneb.lib.18.cap.30.aduersar.

BINOMIVS Festo libr.2. cui geminum est nomen, vt Numa Pompilius.

BINVBVM rectè appellat vetus interpres. §. quia verò hactenus.de nuptijs in Nouel.qui ad secundas nuptias conuolauit.Nam in Græco ita est. τὸν τῇ τελευτῇ τῶ ἑτερογαμοῦντι ὄντι γυν.&c.

BIREMES naues à Romanis dictas ait L. Baifius in libel.de re nauali,quæ binis remis agebantur.

BISALON appellatione tigni contineri ait Theophilus in tit.de rer. diuis.id pessulum interpretantur, malè.Est enim idem prorsus quod testamē. l.1.ff.de tigi iunct.siue later, vt in Basilicis ad l.fistulam.ff.de seruit. vrb.præd.ex figlino opere ἀπὸ βησάλων.& in glossis latercul um βήσαλον. καὶ ἐσχαρία. & apud Charisium,besalia. Cuiac. obser. lib.9.cap.26.ferè sub fin.

BIS de duobus actibus dicitur l.seruos. C.ad leg.Iuli.de vi.idque [illegible]ue in legibus,testamentis, pactis,& stipulationibus. sic eodem sensu ponitur apud Paulum l. veluti in fin.ff.de eden.& Vlpian.l.cum plures.in fin.ff. de reb.auct.iud.possid.Prat.

BIS ACTIO EADEM DE RE NE ESTO. Hoc inquit Fabius lib.7. cap.7. ex iure obscuro est,quæri enim solet an hoc ad actorem, an ad actionem referatur. Ad hanc legem pertinet vulgatissima antiqui iuris regula cuius meminit Gaius libr. 57. ff. de diuers. reg.iuris antiq.Bona fides non patitur,vt bis idem exigatur.

BIS credere quid sit explicat Marcianus l.creditor. 12.ff.qui pot.in pig.his verb. Si idem bis.id est ante secundum,& post eum crediderit, in priore pecunia potior est secundo,in posteriore tertius est.Prat.

BISPELLIO, idem,opinor, qui versipellis. id est veterator,planus πολύτροπος.Marcell.lib.72.§.4.ff.de solutionibus. Num ergo & si bispellionem,aut aliás turpem dederit hominem,idem sit?Vlpian.l.31.ff.de euict. Si ita quis stipulanti spondeat, sanum esse, furem non esse.bispellionem nō esse.& cætera, inutilis stipulatio quibusdam videtur. vbi tamen VISPELLIONEM errore in Florentinis libris peruulgato legitur. Item vt apud Metianum in l.7.ff.ad Senatusconsult. Trebellian.Quid enim si morbo adplicitus, Alexandriam iussus fuit adire?vel nomen Vispellionis testatoris ferre? BISPELLIONIS enim legendum vtrobique arbitramur.quo nomine hominem duarum pellium significari constat.Eius autem appellationis origo in Arcadarum fabula posita est,quàm Plinius libr.8. cap.28.exponit: Ij certos homines stagnum quoddam trāsmissos in lupos transfigurari tradunt. & post annos nouem eo in habitu confectos,idem stagnum remeantes,pristinū habitum recipere.vnde Versipelles dicti.& apud Fabium,Eandem recipere vestem. Ad hanc fabulam allusit sine dubio Persius Sat.5.his verb.

Sin tu quum fueris nostræ paulo antè farinæ,
Pelliculam veterem retines,& fronte politus,
Astutam vapido seruas sub pectore vulpem:
Quæ dederas suprà repeto,funemque reduco.

Bispellionem igitur seruum eundem dici puto, qui & Versipellis:id est perfidiosum,fallacem, fraudulentū. Alij tamen VESPILLONEM.alij VESPERTILLONEM:alio etiam alij modo legendum putant. quorum omnium coniecturis,si Bipellio legeretur, scripturam Florentini codicis anteponeremus. Nam quod quidem ad Vespillionis nomen attinet, cum & Libitinarios,& Vespillones,& Pollinctores, liberos homines fuisse constet, aut certè seruos publicos: difficile est eorum sequi sententiam, qui in istis omnibus Pandectarum locis vocem illam reponendam existimarūt. Hotom.

BISEXTVM in l.cum bisextum.ff.de verbor.signi. & l.3.§.minorem. ff. de minoribus diem significat qui quarto quoque anno intercalatur. Bisextus,inquit Isidorus libro 6. cap. 17. est post quatuor annos vnus dies adiectus.Crescit enim per singulos menses quarta pars assis, At vbi quarto anno assem compleuerit,bissextilem annum facit.Id biduum pro vno habere,posterioremque diem Kalendarum intercalari Vlpianus scribit d.§. minorem. quod & pontifex probat c. quæsiuit. §.1.de verbor. signifi. vide Alciat.ad d.l.cum bisextum. quo in genere quæ subsequuntur non ineptè ex Oldend. adieci.

BISEXTVS quasi bis sextus dicitur, quia duobus continuis diebus bis dicimus.sexto Kalendas Martias. duos dies pro vno computantes d.§. minorem.Romani

enim ex distributione Numæ Pompilij, ad Lunæ cursum, sicut Græci, annum computabant: intercalantes totum mensem more Græcorum teste Macrobio libr. 1. Saturnalium cap. 13. Hinc Cato & Quint. Mutius Iurisconsulti, rectè appellarũt addititium mensem d. l. cùm bisextum. quoniam intercalabant eum, hoc est, vocato populo Pontifices interponebant, vt annus ad cursum Lunæ quadraret. Deinde verò, confusis intercalationibus vitio Pontificum, qui aliàs superstitione, aliàs gratia, quò magis proferrent vel imminuerent publicanis annorum dies, adeò turbabantur tempora, vt neq; messium feriæ æstati, neque vindemiarum autumno competerent. Tranquillus in Iulio Cæsare cap. 40. Quapropter, Iulius Cæsar conuersus ad ordinandum Reipublicæ statum, non iam ex cursu Lunæ quæ paulò minus mẽse in Zodiaci circuitione consumit: sed ad rationem solis qui 365. diebus & quadrante cursum suum conficiens, ad signum, à quo digressus fuit reuertitur, totidẽ diebus annum constare voluit. Vide Dionem lib. 43. de hoc differẽtem. Et ne quadrans deficiens errorem supputandi temporis ingereret, statuit, vt quarto quoque anno pontifices vnum diem intercalarent, eodem tempore, quo antea mensis intercalari solebat, hoc est, ante quinque vltimos dies Februarij: idque bisextum appellauit, quia intercalato die bis sexto Kalendas Martij dicitur. Hæc Oldendorp. ex G. Budæo ad dict. l. cum bisextum. 98. quem cõsule. Prat. vide supra Annus bisextilis Bart. ad d. l. 3. §. minor.

BIS, duum actuum est, nec sæpius fieri, vt verbũ iterum accipiendum est, auctor Pau. l. veluti. in fin. de edẽdo. Spieg.

BIS factum, etiam frequenter, sæpe, & multum factum interdum accipitur. Vide Zas. in l. sæpe. ff. de re. iudi. Spieg.

BISSVS lini species in India nascens. iam verò & Ægypto ex arbore lanicium quoddam fit, ex quo vestem factam lineam magis dixeris: quàm laneam. Sola enim crassitudine à linea differre auctor est Pollux. A bysso tenuissimo, & precioso lino byssina vestis, vt à croco crocatula dicta, penè vt aurum fulgens. Spiegel. vide infra Byssinum.

BITHYNIARXIA apud Modestinum. l. ἰὰν ἴδω. §. 1. [illegible] ff. de excus. Bithniæ sacerdotium, siue præfectura dicitur Anton. Augusti. interprete lib. sing. ad eundem. Est autem Bithynia prouincia Asiæ minoris Solino, & Seruio. Hanc memorant Honorius, & Theodo. l. 2. C. de immu. ne. conced. lib. 10.

BIOKOLYTAI apud Iustinianum Nouell. 8. §. τοῖς [illegible] & Nouell. 145. dicuntur, Iuliano Patritio in Epitom. interprete, qui violentias prohibent. Prat. Fuit quondam specialis quidam dux Βιοκωλύτης, qui imperiũ habuit in Phrygia vtraque & Pisidia & Lycaonia & Lydia, quæ prouinciæ erant Asianæ dioeceseos. Cuiac. in expositio. Nouell. Iustin. 8. sub fin.

BIVIRAE à Hieronymo vocitantur, quæ bis nubunt, alij multinubas vocant.

B L.

BLADVM Accursio in l. triticum. 94. ff. de verbor. obliga. generale nomen est ad omne quod in area teritur. cuius sententiam probat Barto. in l. 1. §. de eo opere. ff. de aqu. pluu. arcend. Hac voce vsus est Romanus Pontifex in c. ex multiplici. de decimus in antiq. legumina hac voce non contineri liquidò constat. Vnde si lege municipali vetãtur blada prouincia exportari, legumina exportãs non multabitur, neque tenetur. Sane in eo genere regionis consuetudo loquendi inspicienda est, & statuentium mens. Prat.

BLADA, pro frumentis, inter ea vocabula, quæ vsu quodam, sed nimiùm quàm corrupto, ex Italica lingua sunt desumpta, habenturque vulgò pro latinis, vt Allodium, cuius verbi mentio fit in ca. 1. de allodijs in vsibus feud. vide suprà Alaudium. Appreciari, pro æstimare: Mediare, pro componere, aut pacificare: Appropriare, pro vindicare: Campus, pro exercitu: Liga, pro foedere: Treuga, pro inducijs: Manutenere, pro tueri, ac sustẽtare: Saisare, vel Sachisare. pro extorquere, aut per vim auferre: Importat, pro interest, seu refert: Perpetuare. pro continuare: Fortalitium, pro arce, seu munitionibus. Succursus, pro suppetijs, aut supplemento: Contentare, pro eo, quod sit contentum reddere: Assecurare, & contutare pro eo quod sit sibi tuto ac diligenter prouidere, siue munire: Basse, pro humiliter, summisse, aut in imo: Partialitas, pro factione. aut studio partium quorum aliquot crebrò apud interpretes occurrunt, purè loquuturo omnino vitanda. Monuit id eruditissimus Insulanus. Spieg. ex Oldend.

BLAESVS vide infra Blesus.

BLANDIRI pro decepi, falli, posuit Vlpia. l. 3. §. si parens. in fin. ff. de administ. tut. Eodem & sensu Alexãder l. blanditus. 12. C. de fideiuss. Dicimur & blandiri vitijs nostris, dum ea excusamus aut attenuamus Philel. lib. 2. conuiual. serm. Spieg.

BLANDITIAS potentum & potestatem æquiparat Accursius l. vnic. C. si rector prouinc. in glo. in verb. pignora. Spieg.

BLASPHEMARE βλασφημεῖν est conuitijs incessere, obtrectare, impiè de Deo loqui, & creaturæ adscribere, quod Deo conuenit, vel ab eo remouere, quod illi conuenit, vt Ambrosius ait. Verbum est Demostheni & Platoni familiare. Vnde βλασφημεῖν dicuntur qui per caput Dei aliáue membra iurant. Nouell. Constit. 77. §. 1 καὶ ἐπειδήτινες. & c. si quis per capillum. 22. q. 1. vbi de poena blasphemiæ.

BLASPHEMATVR verbum Domini vel cum cõtemnitur Dei prima sententia, & pro nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Euangelium Hieronymo in Epistolam Pauli ad Titum, & c. cum caput. 33. quæsti. 5. Blasphemare ad homines quoque referri posse existimat Bartolus in l. item apud. §. ait Prætor. ff. de iniur. quo significari ait optare malum in futuro. Prateius.

BLASPHIMIA eiusmodi infamatio. Porrò quæ blasphemia deuitanda sit, docet his verbis Tertullianus Iuriscos. in lib. de idololatria. Si quis nostram ad iustam blasphemiam ethnicã deducat, aut fraude, aut iniuria, aut contumelia aliave materia digna querelæ, in qua nomen meritò percutitur, vt meritò irascatur & Dominus.

BLATTA purpuræ genus, quæ in lana est. l. 1. C. quæ res vend. non possunt: & apud Cassiodo. lib. 1. variarum epistol. Cùm blatta, quam singulis annis nostro cubiculo dare consueuisti. Lampridius in Heliogabalo. Parauerat (inquit) igitur funes, blatta & serico & cocco intortos. Quo loco Baptista Egnatius adnotat blattam esse purpuram ex Indico conchylio factam. Sic quod Eutropius dicit in Nerone retib' aureis piscabatur', quæ blatteis funibus extrahebat Suetonius ita piscatus est reti aurato, purpura coctoq; funibus nexis. Connan. li. 7. cap. 7. Spieg. Hot.

BLATTASERICA in constitutione Theodosij, & Valentiniani l. vlti. C. Th. de murilegul. quo loco vestem intelligas. Nam & Vopiscus in Aureliano palliũ blattosericum dixit.

BLATERARE Festo libr. 2. est stultè, & percupidè loqui, quod à Græco βλὰξ originem ducit, qua voce fatui, & stolidi significantur. Sed & camelos cum voces edunt, blaterare dicimus. Briss. Blaterones Gellio loculutulei, linguaces.

BLATERARE etiam Nonio est per mendacia confingere ex Afranio in Augure. Quid est istuc te blaterare, atque obloqui?

BLATIRE apud Tertullianum Iuriscos. in lib. de pallio. vetus verbum, quo inaniter, & incondite loqui significauit, quod & Marcellus docuit. Prat.

BLASTI apud Platonem in lib. περὶ νόμων, est incrementum & foetus ἀπὸ τοῦ βλαστεῖν. Prat.

BLASTOS Theophrasto in lib. de caus. plantarum germen, ramulus. Prat.

BLENNOS, stultos esse Plautus indicat apud Festum lib. 2. qui ait, Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blẽni, buc-

bi, buccones. Prat. Cæterum Turnebus lib. aduerſ. 3. cap. 20. Blennos vocari ait vt mucoſos, id eſt βλεννώδεις. & ante eum Camerarius idem ſenſit.

BLESVS apud Vlpianum. l. idem Ofilius. §. fin. ff. de ædil. ed. qui aliquam literam exprimere non poſſunt, quales ſunt qui labdaciſmum patientes literam l. pronuntiare nequeunt. Græcis τραυλὸς dicitur. Spieg.

BLITVM N. Marcello olus leue à ſaporis ſtupore adpellatum putat Feſtus lib. 2. Prat.

B O

BOA, vel, vt quibuſdam placet, bona, ſerpens eſt aquatilis, quem Græci ὕδρον vocant, à quo icti obturgeſcunt. Crurum quoq; tumor viæ labore collectus Boa, ſiue Boua adpellatur.

BOARIVM forum Romæ, quòd ibi boues venderentur Feſto lib. 2.

BOBIANVS, Magone, & Vegoia auctoribus, oppidum. iter populo debetur pedibus 10. lege Iulia eſt deductum, termini rotundi ſunt adpoſiti. Finitur teſtimonio arcarum, riparum, ſepulturarum, congeriarum, carbunculorum, riuorum. ſuperciliorum, & limitum.

BODONES apud I. Paulum lib. 3. Sentent. tit. 22. vicem præſtant terminorum, aut ipſi termini: quos qui conuulſerit, ſiquidem ſeruus eſt, in metallum damnatur, humiliores in opus publicum, honeſtiores in inſulam relegantur. Prat.

BODONES ſiue Botones Vox eſt mēſorum, vel eorum, qui de agrorum & limitum conditionibus ſcripſerunt. Cuia. lib. 5. Recept. Sent. Iul. Paul. tit. 22.

BODVM apud Hygenum flumen eſt quod ex veterum finibus eſt.

BOETHI in l. boethos. 4. C. de tabula. lib. 10. dicuntur adiutores, Iuliano patritio Anteceſſore interprete in Nou. 35. quam Latinam eſſe aiunt quidam. Dicuntur autem ἀπὸ τοῦ βοηθεῖν. Horū varia genera eſſe conſtat. Quidam enim erant adiuuæ logiſtarū d. l. boethos. in princ. & in Baſilicis lib. 54. Alij erant adiuuæ Quæſtoris, de quibus ediſſeritur in d. Nouella 35. Erant & officiorum, & Palatinorum l. 3. C. de diuerſ. offic. lib. 12. Quidam erant adiutores Numerariorum in Zenonis conſtitutione l. nulli. 10. C. de numera. lib. 12.

BOIAE Feſto libr. 2. genus vinculorum tam ligneæ, quàm ferreæ dicuntur. Prat.

BOICVS ager eodem auctore, qui fuit Boiorum Gallorum. Is autem eſt in Gallia citra Alpes, quæ Togata dicitur, in qua ſunt Mediolanenſes. Boij ſunt quos Borbonios vocamus, Mediolanenſes, Gallis *Moulins en Bourbonnois*.

BOLETARIVM apud Martialem vaſis nomē, quo & alijs obſonijs quàm boletis ſeruiebat Turn. li. 15. ad. cap. 20.

BOMBILARE aptum eſt Græcis βομβεῖν.

BOMBYCINAE veſtis meminēre Paul. lib. 3. Sentē. tit. 6. & Vlpianus l. veſtis. 25. §. 1. ff. de aur. arg. mund. Bōbycinas veſtes dictas à bombyce vermiculo conſtat. Is enim longiſſima fila ex ſe generat, quorum textura bōbicinum dicitur. Bombycum telam prima retorquere, rurſusq; retexere inuenit in Co mulier Pamphila. Briſ. Adde Nebr. & ea quæ annotauit Bayfius cap. 5. de re veſtiaria huc facientia. Spieg.

BOMBYX, Tertulliano in lib. de pallio, vermiculi genus eſt, quæ per aerem aliquando aranearum more ſcopis idonius diſtēdit, dehinc deuorat, mox ęquè reddere perinde ac ſi necaueris animata iam ſtamine aluo. De bombycibus, ita I. Pollux lib. 7. cap. 17. τὰ δὲ (inquit) ἐκ βομβύκων σκώληκες ἐστὶν βόμβυκες ὥς ... ἐφ' ἃ νήματα ἀνίεται, ὥσπερ ὁ ἀράχνης De bombyce Coa vide Plinium lib. 11. cap. 23. Br. His adde etiam Tiraqu. in 3. l. connub. glo. 1. part. 2.

BONA intelliguntur cuiuſque, quæ deducto ære alieno ſuperſunt, vt ait Paul. in l. ſubſignatum, de verb. ſign. Idq; ex ſermonis proprietate. nam ex mēte diſponentis, aliter quandoq; accipitur, cum aliàs aliquid abſurdum induceretur. l. ſi quis ſeruum. §. fin. de leg. 2. Afric. Bonorum appellatio, inquit ſicut hæreditatis, vniuerſitatem quandam, ac ius ſucceſſionis: & non ſingulas res. demon. eod. tit. Vide infra in verbo Bonorum.

BONA Feſto lib. 2. id eſt Subſtantia rerum dicta ſunt quòd bonis digna ſint, quod & Græcorum Senario probari videtur.

Ἐσθλῶν γὰρ ἀνδρῶν ἐσθλὰ καὶ κτήματα. Prat.

BONA ἀκληρονόμητα, quorum nullus hæres eſt legitimus in l. 1. C. de bon. vac. lib. 10. & fiſci rationibus vindicantur d. l. 1. idq; ex lege Iulia. l. quidam. 96. §. quoties. ff. de leg. 1. Cuiac. l. penult. C. de præpoſ. ſuc. cubic. lib. 12. & idem in l. quamuis. ff. de vſurp. & vſuca.

BONA adeſpota Græco verbo dici putat Budæus in Forenſibus vacantia, & quæ Galli appellant *Eſpaues* Prat.

BONA aduentitia dicuntur, quæ alia ex re, cauſſaue quam patris filijsfamilias quæruntur. Vt rectè colligit Accurſus in l. cum oportet. in prin. C. de bo. quę lib. per illum tex. Strictius igitur accepit Alciat. ad l. quod dicitur 130. ff. de verbor. ſignifi. exiſtimans illud aduentitium dici quod filius propter merita ſua acquiſiuit: Ea ineptiſſimè ita definiebat quidam, quæ acceſſione quadam, & præter ſpem nobis contingunt. quæ definitio etjam profectitijs congruit. vide infra Peculiū. Prat.

BONA caduca in iure dicuntur, quæ deficiente eo cui iure ciuili debebantur, in alium ceciderunt. veluti cum lex ei dotem adimit, qui contra eius interdictem vxorem in prouincia ſua ducit, eamque fiſco attribuit. Caduca dos dicitur à Paulo l. ſi quis 38. ff. de ritu nupt. Quemadmodum Caduca glans in lege 12. tabu. dicebatur, quæ deficiente eo qui legat ex arbore decidit. l. ſylua. 30. de verbor. ſignific. Hinc ille Craſſi iocus in lib. de orat. 3. Noſtra eſt inquam omnis iſta prudentiæ, doctrinæque poſſeſſio, in quam homines quaſi caducam atque vacuam abundantes otio, nobis occupatis inuolauerunt. Hinc ille alter Ciceronis in C. Antonium Phil. 10. Quem niſi in via caducæ hæreditates retardaſſent, volaſſe eum, non iter feciſſe diceres. caducas hæreditates facetè dixit pro iacentes, quæ ipſi abſenti relictę, necdum ab eo aditæ atque acquiſitæ fuerant. facetè inquam locutus eſt non verè aut propriè. Nam caducum auctore Vlpian. propriè dicitur quod quis ſibi teſtamēto relictum ita vt iure ciuili capere poſſit, aliqua ex cauſa non ceperit, quaſi ab eo ceciderit: veluti ſi legatarius poſt mortem teſtatoris ante tabulas apertas deceſſerit. Hæc ille cap. inſti. 17. Iuſtinianus autem l. 1. C. de caduc. toll. tribus modis ea quæ teſtamento relictæ ſunt deficere demonſtrat: Si quid pro non ſcripto habeatur, ſi in cauſa caduci. Aut ſi quid caducum fit. Pro non ſcripto ducitur, quod ab initio defecit. Vt cum mortuo legatum hæreditáſue defertur. In cauſa caduci eſt, quod poſt teſtamentum ante teſtatoris mortē defecit: veluti ſi legatarius teſtatore viuo moriatur: caduꝫ cum eſt quod mortuo teſtatore ante tabulas apertas defecit: veluti ſi tum legatarius moriatur. Atque hæc quidem ſubtiliter à Iuriſconſultis ita diſputantur. Cùm alioqui caduca omnia dicantur, quæ illis excidūt, quibus iure ciuili debebantur. Veluti cum Lex Papia Poppæa iubet vt quæ ad orbos ex teſtamentis perueniunt, eorum pars decima fiſco attribueretur, pars illa caduca dicitur. Vnde illud Iuuenal. de vxore, quæ marito liberos ex adulterio pariebat.

Iura parentis habet: propter me ſcriberis hæres.

Legatum omne capis, nec non & dulce caducum. Hoto. Reliqua vide infra in verbo Cadere in caſum & in verbo caducum nomen.

BONA ciuitatis abuſiuè publica dicta fuiſſe ſcribit Vlpianus l. bona 15. & l. ſeq. & ſeq. ff. de verbor. ſignific. Prat.

BONA commiſſa eſſe Reipub. aut in commiſſum cadere ob vectigalia non ſoluta l. commiſſa. ff. de public. ſicuti dicimus pœnam commiſſam, hoc eſt in pœnam partem incidiſſe. l. 4. §. Cato. l. 5. §. vltim. ff. de verbor. obligat.

BONA ciuium publicare, eſt illa in publicum è priuata poſſeſſione redigere. Spieg.

BONA de eccleſiæ menſa tunc facta dicuntur, quando per officiales ad hoc poteſtatē habentes ſunt deſcriptæ

ptæ in l.1.aliarum possessionum de mensa, vel sunt declarata esse de mensa ita Bartol.l. fin. C.de bon.vacant. lib. 10. Cuius sententiam probant Ioannes de Platea & Angel.ad d.l.fin. Sed & de mensa sunt quæ Archiepiscopus,vel alius prælatus ad manus suas tenuit,& in ꝓprium vsum excepit, vel expendit,nec alijs infeudauit,idque Pontifex Celestinus decreuit, c.vt super de reb.eccles.ali.Prat.

BONA deficere dici quidam autumant, non solum cum nulla extant. Sed etiamsi aliqua extarent,quæ in remotis essent collocata. Prat.

BONA fide', hoc est circa vllum figmentum facere, dicebant antiqui,cum fieri aliquid non perfunctoriè, nec translatiuè,id est vulgariter,sed accuratè & enixè & totoperè intelligi volebant. Ex Bud. in Annot. ad l. emptorem.de act.empt.Sp.

Itaque BONA fide possidere dicitur, qui ignorat rē alienam esse.l.3.ff.ad l.Fab.de plagia.& è contrario mala fide possidet. qui conscius ad se non pertinere possidet. Quod & Constantin.libr.1. Epito.titul.3.ostendit καλῇ πίστει ὁ κατέχων, τουτέστιν οὐκ εἰδὼς ὅτι ἀλλότριόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπατώμενος, καὶ νομίζων δικαίως κατέχειν αὐτό. κακῇ πίστει τουτέστιν εἰδὼς ἤτοι γινώσκων τὸ πρᾶγμα.

Generaliter autem, qui à quolibet rem emit, quam putat ipsius esse.bona fide emit: At qui sine tutoris auctoritate à pupillo emit : vel eo auctore, quem scit tutorem non esse non videtur bona fide emere.l.27. ff. de contr.emp. Aliter atque si deceptus falso tutore auctore emerit.l.15.§.qui à pupillo.ff.de publicia. Bona fide planè emere non videtur,qui sciens ab eo emit, quem Prætor vt suspectum hæredem deminuere vetuit.l.7.§. qui sciens.ff. pro emptore. At qui à procuratore licet minoris distrahente, quàm res vendi potuisset,emit, mala fide emere non videtur, nisi fraudem participauerit.d.l.7.§.pen.Qui contra denunciationem à domino factam emit,bona fide non emit. l.17. C.de rei vind. In S.C. de petit.hæred.bonæ fidei possessor accipitur, qui se hæredem existimans hæreditatem possedit:Malæ verò fidei possessor is,qui sciens ad se non pertinere possedit,Ex quo autem sciuit quis à se hereditatem peti,ex eo tempore incepit malæ fidei possessor esse,siue ei denuntiatum est, siue sine denunciatione resciuit.l. 22.§.petitam.ff.de petit.hæredi.Itaque statim post motam hæreditatis controuersiam in mala fide possessor constituitur.Enimuerò bona fide possidet, qui auctore prætore vel iudice comparauit.l.180.ff.de diuers.reg.l. 11.ff.de adquir.pos.Et, vt paucis complectar, bonæ fidei emptor esse videtur,qui aut ignorauit eam rem alienā esse:aut eum, qui vendidit,ius putauit vendendi habere, putà procuratorem aut tutorem esse.l.110.ff.de verbor.signifi.Cæterùm bona fide non possidet, qui existimat non licere sibi per leges vsucapere. l.32.§.1.ff.de vsucapionib.Sed nec bonæ fidei possessor videtur qui tacitum fideicommissum in fraudem legis suscepit. l.18. ff.de his quæ vt indig. Ac ne ille quidem vel ante illatā controuersiam bonæ fidei possessor habetur, qui inultam defuncti necem omiserit.l.1.C.de his quę vt indig. nisi si deceptus ignorantia facti fuerit.l.17.ff. eod.titu. Malæ fidei item possessor est, qui ab hærede post motā controuersiam quæstionis illatæ non ignarus compara uit.l.2.C.de pet.hæ.Bonæ fidei certè possessor esse quis desinit,ex quo cognouit rem alienam esse.l.48.ff.de adquir.rer.dom. Omnes possessores post litem contestatam malæ fidei esse intelligũtur.l.28.§.etiam. ff.de pet. hær.l.45.ff.de rei vind.Eodem autem sensu quo possideri & emi res bona fide interpretati sumus, etiam bona fide seruire nobis serui vel liberi homines dicuntur, quos alienos vel liberos ignoramus.l.19.l.23.ff.de adqu. rerum domi.l.19.ff.de pact.& aliàs sæpe. Dicimus porrò & bonæ fidei emptorem, & bona fide emptorem, vt in l.7.in fin.ff.de publicia.l.8.ff.pro empto.l.13.§.vlti. ff. de minorib.l.1.§.cùm prædium.ff.de pignorib. l.4.§.auctoris.ff.de doli except. Vt & bona fide possessorem.l.9. §.sed non vti.D.de adquir. rer. do. l.2.C.si maior fact.alien.l.18.ff.de petitio.hæred.l.11. l.12.l.13.ff.de noxalib. & bona fide dominum in l.12.in fi.ff.de liber.caus.

BONA fides,est sincera conscientia, Vnumquemque certè excusans de ignorantia rei alienæ, quam vel tradit alij,vel accipit ab alio.Nemo sanè conscientiam suam,velut mille testes. fallere potest, si vtcunque ad versario, vel iudici imponat. Eadem ratione mala fides,est læsa conscientia, quæ accusat & conuincit aliquem, non ignorare rem alienam esse, quam per fraudem vel tradit,vel accipit.Quare bona fides dolo frandique aduersatur,l.3.in fi.ff.pro socio.& contractus bonæ fidei dicti.§.Actionum autem.Instit.de Action.l.cōsensum.ff.de action.& oblig.Sp.Corrasius lib.4.Miscel. c.2.nu.14.

BONA fides, pro æquitate accipitur in l.si fideiussor.§.quædam.ff.mandati.& in d.l. consensum.& simil. Spieg.

BONA fides & integra fides dicitur.l.1.C.de suffragi.& syncera l.2. c. si prop. pub. pens. & inde l. 10.C.de dis.pig.bona fide synceriter. Hæc in contractibus bonæ fidei maximè exigitur.l.5.C.de rescind.vend. Exigitur & in strictis sed in ijs maximè. Cuiac. obseruat.libr.8. cap.10.

BONA fides aliàs contraria est fraudi dolo, astutijs, malitiæ.l.3.in fin. ff.pro soc.l.58.ff.de diuers.reg.Itaque bona fide,est citra fraudem sine dolo,sine captione cuiusquam.Eaq; vt plurimum opponuntur inter se, Bona fide,& dolo malo,vel per fraudem.l.35.ff.loca.l.22.ff.de manu.test.l.2. ff.de separatio.l.12.§.1.ff.de liber .causa.l. 9.ff.quæ in fraud.credit.l.27.ff.ad Velleia. Vnde in l.68. ff.de contrah.empt.Proculus bonam fidem pręstare interpretatur, vt dolus malus absit. Bona fide & non in fraudem alicuius.l.34.ff.de procuratorib.Bona fide, id est,citra calumniam, & non tergiuersandi animo.l.7.§. planè.ff.de pet.hære. Ex bona fide rationes reddere, sine fallaci aliqua dissimulatione.l. 45.§. procurator.ff. de procuratorib. Modestin.in l.6.§.vlti. ff.de excus.tut. μὴ συκοφαντία, ἀλλ' ἐν καλῇ πίστει.

BONA fides aliàs æquum & bonum significat.l.1.§.1. ff.de action.empt.l.45.§.1.ff.loca.Hinc bonæ fidei iudicia seu contractus.l.5.ff.de in lit.iu.l.7.ff.quod cert.loc. l.3.§.in hac.ff.cōm.l.36.ff.de pecu.l.3.§. in his quoq;.l.32. §.in bonæ. ff.de vsur.l.57.ff. de obligat. & action.l.22.ff. de donatio.l.6.ff. quod cum eo.l.3.§.quia adsidua.ff.de ædilic.ed.l.84.§.qui seruum.& l.108.§.cum quid.de leg. 1.Et iudicia bonæ fidei.l. vltim.ff. de fideiussoribus tut. quæ scilicet ex bona fide oriuntur atque descendunt.l. 57.ff.de contrah.empt.l.2.ff. de procura. Paul.lib.2.Sentent.titul.17.l.7.§. sed & si non ignoramus.C.de rei vx. act.quæ in ęquum & bonum concepta sunt.l.8.ff.de cap. min. In his enim iudicijs alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bona fide, id est,ex æquo & bono præstare oportet.l.2.& l.5.ff.de obliga.& actio.liberaque potestas permittitur iudici ex bono & æquo æstimandi quantum actori præstetur: cuius tantumdem in illis iudicijs officium valet , quantum in stipulatione nominatim eius rei facta interrogatio.§.in bonæ.Insti. de acti.l.7.ff.de neg. gest. Hanc potestatem nanciscebatur iudex,cum in formula à Prætore additum erat, EX FIDE BONA, VEL QVANTVM AEQVIVS MELIVS,quod inseri solitum formulis.Cicer.libr.3. Officior. declarat, cùm sine lege vindicari dolum ait iudicijs,quibus ex fide bona agitur,reliquorum autem iudiciorum hæc verba maximè excellere, in arbitrio rei vxoriæ, MELIVS AEQVIVS, in fiducia, VT INTER BONOS BENE AGIER OPORTET. Quorum postremorum verborum etiam lib.7.Epist.ad Trebat.meminit. Plenius verò eodem loco illa refert, VT INTER BONOS BENE AGIER OPORTET, ET SINE FRAVDATIONE. Idem in Orat.pro Rosc.Com.Arbitrum ita sumi solitū in bonæ fidei iudicijs ostēdit, QVANTVM AEQVIVS ET MELIVS SIT DARI.Et in 3.Offic.QVOD DARE FACERE OPORTERET EX FIDE BONA, vt & Val.lib.8.tit.2.indicat.Hac ratione bonæ fidei adiectiōe temperandam actionem dixit Vlp.in l.12.ff.de dolo.Sic verbum ex bona fide in l.54. ff.loca.& l.51.ff.de ædil.ed. l.31.in fin.

l.31.in fi.ff.depos.l.1.ff.de æstimat. accipiendum est. Sic & illud eiusdem Cice.lib.6.Epist.ad Attic.accipiendũ est.Ego tamen habeo ἰσοδυναμοῦσαν ex Q.Mucij P.F.edicto Asiatico exceptionem, extra quam si ita negotium gestum est, vt eo stari non oporteat ex fide bona. Proinde abesse à bonæ fidei iudicijs, quam maximè dolus malitiaque omnino debet, etiam si cõuenerit, ne dolus præstetur. Nam huiusmodi cõuentio bonæ fidei contraria est.l.24.ff.de diuers.reg.iur. Doli quoque exceptio præstatioq; & bona fides his iudicijs inest.l.21.ff. sol.matri. l.84.§.qui seruum.ff.de leg.lib.1.l.152.in fin.ff.de diuer. reg.Sed & pacti exceptio his inest.l.3.ff.de rescin. vendi. In his iudicijs semper ad æquum & bonũ interpretatio redigitur. Non recipiunt itaque eam præstationem, quæ contra bonos mores desideratur.l.5.ff.de vsu. Sed nec conuentionem aliquam iniquam admittunt.l. 11.§.vltim.ff.de acti. emp. Bonæ fidei ratione fructus in his iudicijs præstantur.l.21.ff.de hæred.vend. Quæ moris sunt & consuetudinis in his iudicijs veniunt. l.31.§. quia adsidua.ff.de ædilic.ed.Consensu maximè hæc iudicia sustinentur. l. 117.ff.de diuers.reg.iur.

BONA fides legem contractus seruari exposcit.l.13. ff.com.præd.l.2.in fin.ff.de adm.rer. ad ciuit.Bona fides exigit vt quod conuenit fiat.l.11.ff.loca. nec quicquam magis bonæ fidei congruit, quàm id præstari, quòd inter contrahentes actum est.l.11.ff.de actio.empt. Ex bona fide est eum, cum quo negotium geritur, non decipi.l.51.ff.de ædilic.ed. Contra bonam fidem est vsuras desiderare temporis ante moram ab eo qui beneficiũ in re aliena suscipienda præstitit.l.24.in fi.ff.depos.Bona fides exigit, vt arbitrium tale præstetur, quale viro bono conuenit.l.24.ff.loca. Fides bona non patitur, vt qui suum negotium quasi meum gessit, me obliget. l. 6.§.sed si quis ita.ff.de neg.gest.

BONA gratia dissoluere matrimonium, Marcus Vertranius Maurus de iure liberorum lib. singular.ca. 5.Capta, inquit, vxore maritus degens in ciuitate, post tempus legitimum licentiam habuit ad alias migrare nuptias, ait Iulianus, ita tamen vt dissolutum matrimonium bona gratia, id est, communi consensu tam viri, quàm mulieris, & vnanimi voluntate videatur, dum sibi vnusquisque ius suum habeat imminutum. Briss.

BONA gratia dissolui olim matrimonium dicebatur, quod nullius ex cõiugibus culpa, & sine animi sui ira & offensa, sed vel consensu mutuo, vel iusta aliqua & rationali ex causa soluebatur.l.32.§. si diuortium. ff. de don.inter vir.l.14.ff.qui & à quib.vt eueniebat, cum propter sacerdotium, vel sterilitatem, vel senectutẽ, aut valetudinem, aut militiam satis commodè ret inieri matrimonium non poterat: vel cùm marito capto ab hostibus, & quinquennio à tempore captiuitatis elapso, mulier ad alias nuptias migrabat. His enim causis matrimonium bona fide dissolui intelligebatur. l.60. & l.61.& l.63.ff.de don.int.vir.l.6.ff.de diuort. Iustinia. Nouel.Constit.22. διαλύονται δὲ ἐν ζωῇ συμβαλόντων γάμοι, οἱ μὲν κατὰ πρόφασιν εὔλογον οἳ δὴ καὶ bona gratia, καλοῦνται. Idem Nouel.117. Κοινῇ Bona gratia, διαλύεσθαι συμβαίνει τὸν γάμον Iustinus similiter Nouell.2.

BONA gratia. Appellatio est certæ speciei solutionis matrimonij, cuius Iustinian. meminit in nobili illa Constitutione, cui verior titulus, De his qui nuptias iterant. Vulgò de nuptijs allegatur. Plauto locutio familiaris est, bonam gratiam habere pro eo quod nos dicimus: zu güten danck annemen. Sp.

BONA hæreditaria partimur, non diuidimus. Spiegel.

BONA in ipsis possessionibus, Fortunas in fructibus eorum, vocamus. Pedianus.

BONA lex, à mala, nulla alia, nisi naturæ norma diuidi potest. Aristotel.lib.Politicorum 3. Qui legem, ait, ciuitati dominari volunt, hi videntur Deum ac leges dominari velle. Qui verò hominem volunt dominari, hi beluam præficiunt. legem accipi vult pro naturali ratione diuinitus indita, ex qua ducatur certa viuendi forma. per hominem intelligit solam authoritatem humanam, quæ sic placeat, sic receptum sit. Spiegelius.

BONA memoria. Vide, Memoria.

BONA nomina, nonnunquam mala fieri, si nunquã interpelles, ait Alphius fœnerator apud Colum. Ille nomina, iureconsultorum more, debitores vocat: & interpellare, subinde creditum reposcere. Sp.

BONA nostra dicere nondum possumus, quæ nondum competunt. Vt scribit Pau. l.substitutio.ff.de acq. rerum domi. Prat.

BONA pars, pro magna parte: quod tamen non est perpetuum. Nam interdum pro ea, quæ alioquin non videatur contemnenda, accipitur. Id antè monuit Insulanus. Spieg.

BONA paterna quæ à patre profecta sunt præsumũtur communia inter fratres.l.siue possidetis.C.de proba.arg.l.si necessarias.§.pen.ff.de pig.act.Sp.

BONA prædia Pediano dicuntur quæ satisdationibus sunt obnoxia. Prat.

BONA rapta sic accipiemus, etiam si vna res ex bonis rapta sit Vlp.l.Prætor.2.§.bona rapta. vi bono. rapt. & deturba. Prat.

BONA sequestrata, hoc est, consensu partium vel iudicis decreto apud sequestrem deposita, nec ab actore, nec à reo possidentur. l. libertus. ff. de stat. hom. Spieg.

BONA vacantia dicuntur, eadem quæ & caduca, nimirum quæ illius fuerunt, cuius hæres nullus est.l.1.C. de bon.vacant. hæc autem olim quidem publicabãtur: sicut Vlpia.c.Institu.18.significat. nunc vero confiscantur, & quadriennij tempus ijs nunciandis præscribitur.l.intra quatuor, 10.ff.de diuers.temp. & l.quamuis, 18.ff.de vsuca. Vacãtia autem dici quæ & Caduca, patet ex l.vltim.C.Th.de bon.vacãt. & l.2. cum alijs compluri.seq. Hot. vide supra bona caduca.

BONAE fidei verbum variè sumitur. Interdum enim bonam fidem in animi scientia ponimus, cùm videlicet quis rem eam, quam possidet, suam esse existimat. Sic in l.136.ff.de diuers reg. iur.l. 24.ff.de vsucapionibus & alijs innumerabilibus locis. Briss. Cæterum bona fides quæ requiritur in eo, qui vsucapturus est, debet iusta opinione niti, vt bona causa fuerit cur putarit rem suam esse, nec putaret modo, sed etiam crederet. Ideoque non satis est bona opinione esse, nisi fides adsit, hoc est rei tanquam exploratæ & comprobatæ fiducia. Quare qui fundum meum me absente occupat, existimans vacantem & relictum, quia scit alienũ, id est suum non esse, dicitur in mala fide esse, etiamsi non mala mente, maloue animo id faciat, quamobrem non capiet vsu quantumuis longo Connanus lib.3.cap. 13. Varias autem significatiões huius verbi eruditè exposuit Duaren.ad titulum de in litem iurando: in verbis. Et in bonæ fidei iudic. Vide suprà bona fides aliàs.

BONAE fidei non conuenit abnegare id, quod acceperis.l.11.ff.depos. Vt nec eo pacto stari, quod alteri captiosum sit.l.7. ff. de rescin.vend. Aduersus bonam fidem mandatum est, si meretrici pecuniam credi mandes.l.12.§.si adulescens.ff. manda. Bona deniq; fides quæ in his contractibus exigitur, æquitatem summam desiderat.l.31.ff.depos.

BONAE fidei actiones. non quòd vlla sit actio malæ fidei, quoniam in omnibus negocijs exigitur bona fides.C.de act.& obli.sed ideo dictæ sunt, quòd iudex in cognitione potest habere rationem earum quoque rerum, quarum inter contrahentes nulla mẽtio facta est, §.in bonæ fidei.Instit.de act. Iulian.in l.consensu.in fin. ff.de act. & oblig.Sp.

BONAE fidei contractus. Vide Contractus bonæ fidei.

BONAE fidei contraria est mala fides. l.1.C.de rescind.vend. Idem valet quod dolus malus.l.1.C.de longi temp.prescr. Hoc sensu bona fides in omnibus cõtractib.desideratur. l. 4.C.de oblig.& acti. Abesse enim ab omnib.contractib.fraus & dolus debet. Mala autẽ fide significat astutè, callido consilio, malitiosè, dolosè. Sic in l.5.§.vlti.ff.de auct. tut.nõ mala fide, sed simpliciter: quod

quo loci etiam non bona fide emere tutorem Vlp. scribit, qui rem pupilli per interpositam personam emit. Bonam fidem adgnoscere in l. 9. §. sicut. ff. de adm. tut. Bonam fidem præstare. l. 18. ff. de neg. gest. Briss.

BONAE fidei emptor Modestino l. bonæ fidei 109. ff. de verb. sign. esse videtur, qui ignorauit eam rem alienam esse. aut putauit eum qui vendidit, ius vendendi habere puta Procuratorem aut Tutorem esse. Prat.

BONAE fidei emptor definitur in l. bonæ fidei, de verb. sign. l. qui à quolibet, de contr. emp. l. vlt. pro emptore. Ergò is malæ fidei emptor est, qui scit rem alienam esse aut eum, qui vendit, ius vendendi non habere & vt breue id faciam, quisquis contra legum interdicta mercatur. Si quis igitur à luxurioso & dissoluto adolescente, & protinus meretrici daturo sciens emerit, malæ fidei emptor est. Nec enim ab eo emere debuit, & in societate quodammodo facti turpis versari. Nã turpis est venditionis causa, & quasi tacito iure alienatio ea interdicta est. Cuiac. in l. si quis cum sciret. ff. pro emptore. Corras. lib. 2. Miscell. cap. 8. nu. 7.

BONAE fidei homo, cui res tutò creditur, vel qui rem sibi creditam fideliter seruat.

BONAE fidei homo, qui non habet in se dolum. l. 3. C. de peric. & com. rei vend.

BONAE fidei possessor esse videtur, qui rem possidet non suam, quam tamen suam esse putat: & eum qui vendidit, ius vendendi habuisse, puta procuratorem, ac tutorem fuisse. Contrà verò, malæ fidei possessorem esse dicimus, qui nec rem suam possidet, & eam scit suam non esse. Itaque bonæ fidei possessor vsucapit, malæ non item.

BONAE literæ sunt, quarum finis ad quæstum non pertinet, & quæ viam ad philosophiam muniunt. Nam sine eis, iuris ciuilis cognitio, tanquam firmissimo præsidio destituta, consistere nequit. His certè debemus veteres Iurisconsult. de quibus extat Laurentij Vallæ iudicium, & Budæi, in Epitome nostra. infrà relatum. Spieg.

BONAM fidem agnoscere, eleganter dictum à Iurisconsul. in l. quoties tutor. §. sicut autem. de Administr. tut.

BONAM fidem præstare, nil est aliud, quàm sine dolo & fraude versari. Inde dicitur, homo bonæ fidei, qui nihil dolo facit. l. 3. iunct. glo. C. de peric. & commo. rei vend. Spieg.

BONI censentur ij, Viues inquit, lib. de Anima. 3. qui piè sunt officio suo perfuncti, erga Deum, patriam, parentes, principem, herum, amicos, liberos, necessarios, propinquos, familiares, socios, ciues, peregrinos. quæ officiorum ratio in humano genere patet latissimè: quando, vt rectè est à M. Tullio scriptum, nullæ vitæ pars seu publica seu priuata carere potest officio. Habentur pro viris bonis, qui quam plurimis profuerunt, prosunt, proderunt. nam qui nobis, aut ijs quos habemus beneuolentia coniunctos profuit, eum ritè fungi suo officio ducimus, & bonum esse virũ. Spieg.

BONI consulere cum genitiuo. Vlpia. in l. generaliter. de decurionib. Vt qui clementiorem sententiam passus est, ob id quòd ad tempus relegatur, boni consulere debeat humanitatis sententiæ, nec decurionatum accipiat. Per genitiuum, quasi græco more dixit: id est, existimare, clementer secum à iudicibus actum esse in animaduersione criminis, Vide Budæum in Anno. poster. Boni ducere, apud Tertullianum subinde reperire est. Vide Annot. Rhenanam. in lib. 5. ad versus Marcion. Sp.

BONI æqui notitia Iuris consultum significat verũ & vtilem l. 1. in princ. de iust. & iure ff. Prat.

BONI & æqui ars est collectio politicorum præceptorum, ad dijudicandas incidentium negotiorum circumstantias, vt iustum in his ab iniusto rectè discernatur. l. 1. in princi. ff. de iust. & iure Horum autem præceptorum capita sunt hæc. Honestè viuere alterum nõ lędere, ius suum cuique tribuere Vlpia. l. iustitia. §. 1. ff. eod. tit.

BONI magistratus patrum nomine censentur, Et hoc verissimum est, inquit Oldē. de Magistratu patriæ ac natalis soli cuius filij quoque videmur. Vnde Vlpia. in l. 1. §. & generaliter ff. de ventr. in possess. mit. Qui etsi, inquit non tantum parẽti. cuius esse dicitur, verum etiam reipub. nascitur. [illegible] Pomponius inter iuris gentium exempla refert. vt parentib. & patriæ pareamus. in l. veluti. ff. de Iustic. & iur. Spieg.

BONI rhetoris quæ partes sint in casu in integr. restitut. indicat Marcellus in fin. l. penult. ff. eod. titul. Spieg.

BONI viri appellatio in iure nostro emphasin habet. Nam is bonus vir dicitur, qui nullius fraudis conscius, verum honestatis iudicium in qualibet re sequitur. Vnde Iudex breuius definiri nõ potest, quàm quòd bonum virum esse dicas. Prat.

BONI viri appellatione iudicem contineri ex Venuleio liquet. l. continuus. §. cum ita. ff. de verbor. obligat ex eod. l. vir bonus. ff. iudic. sol. & l. 58. §. 1. ff. locat. Spieg.

BONI viri arbitratu alimenta relicta pro modo dotis intelligi scribit Papinian. l. cùm viuis. §. fin. ff. de ali. & cib. leg. Prat.

BONI viri arbitratu. est recto animi iudicio absq; prauis adfectib. ex bono & æquo aliquid decernere, obseruata ratione ne quis lædatur. l. si libertus ita iurauerit. ff. de oper. liber. l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig. l. non cogendum. in prin. ff. de procurator.

BONI viri arbitratu frui. l. si fundi. in prin. ff. de vsufructu.

BONI viri arbitrio legatum accipi, quod in alterius arbitrium collocatum est. Vlpi. scribit l. 1. ff. de leg. 2. Prat.

BONI viri arbitratum propositiõe patrimonij accipiendum ait l. 5. de ann. leg.

BONI igitur viri arbitratum ad æquitatem reducendum, & ex æquo & bono regulandum constat. d. l. si libertus iurauerit. & ita accipi debet in l. vnic. ff. de rip. muni.

BONI viri officium est, exemplo Sexti Aelij, in publicum edere, quod publicè profuturum crediderit. §. augescente ciuitate. l. 2. de Orig. iur. Spieg.

BONIS cedere. Bonis cedere verbum iuris est, & significat bona sua creditoribus, improbè æs alienum à nobis contendentibus permittere, Galli autem vocãt, *faire banque route*. Id autem plerumq; euenit in fraudẽ creditorum. Improbi enim debitores decipiendo plerunque contrahunt debita, tandemque cum vident se à creditoribus in vincula deijciendos. dicere solent se non habere vnde soluant, & sua (quæ clam & dolo trãstulerunt, occultaruntque) illis permittere. Ita debita creditoribus persoluẽtes postmodum multò ditiores quàm antea vnquam efficiuntur. Ast cùm graue sit fallere fidem (quæ iustitiæ fundamentum est, vt ait Cicero) & actum fuerit de humano commercio, si nulla fidei habeatur ratio, & si non sit aliquid quod pertimescant improbi debitores, lex 12. Tabul. capitis pœnam in debitores pecuniarios, vel ex confessione sua, vel alijs legitimis probationibus conuictos per actorem, & condemnatos per iudicem, qui intra tempus ad soluẽdum non satisfecissent, constituit. Quæ pœna (vt ait Sextus Cæcilius iureconsultus) eo consilio denunciata est, ne vnquã ad eam perueniretur. Vincti itaq; plures fuerunt, quia vinculorum pœnam mali homines contemnũt. Nemo autem fuisse dissectus legitur, eò quòd hæc pœnæ sæuitia contẽni impunè non potuit; vt quoque scribit Riualius. Anchora.

BONIS cedebatur non in iure tantum, Sed etiam extra ius per nuncium & per Epistolam ca. vlt. de cess. bo. Erat enim moris vt rei qui soluendo non essent Legis Iuliæ de bonis cedendis beneficium implorarẽt eoque impetrato omnibus suis bonis æs alienum in iure professi creditoribus cederent bonorum siue (vt est apud Varronem) bonã copiam ciurantes, c. 4. C. qui bo. cedere pos. Eoq; pertinet illud Senecæ de benef. lib. 6. Si quis patriæ meæ pecuniam credat, non dicam me illius

lius debitorem nec ex hoc æs alienum profitebor aut cădidatus aut reus. Et tum quidem obseruari etiam solet Vt creditores solo venditionis remedio indemnitati suæ consulerent. Siquidem bona diuidere non poterant propria auctoritate nec etiam iure dominij detinere d.c.4. Extra ius bonis ad eum modum cedebatur quem sic Apolog.2.descripsit Apuleius: Pater eius pluribus creditorib. defœneratus maluit retinere pecuniam quam pudorē. Nam cum vndiq; versum tabulis flagitaretur, & quasi insanus ab hominibus obuijs teneretur, Flax inquit negat se posse dissoluere, annulos aureos, & omnia dignitatis insignia abijcit, cum creditoribus depascitur. Hæc Apuleius, satis indicans in omni bonorum cessione, verbum, hoc est nudam voluntatis professionem sufficere, &c. Rauardus l.cuius effectus. ff.de reg.iur.&c.

BONIS conditionibus seruum venditum, vt accipiendum sit, ostendit Iurisc. in l.condit. de ædil.ed.

BONIS interdicere quid sit vide infra bonorũ interdictio. Spieg.

BONIS publicatis non veniunt iura & actiones & sic nomina debitorum, quando statutum vtitur verbo possessiuo, puta bona sua, quia iura personalia nō possidentur: ita sing. Bald. in l.1. circa princ. de statu hominum. & pro sing. not. Ang. Aret. in maleficijs. in verb. & eius bona publicamus. in 2.col. versi. quæro quis iudicium possit. &c. Et in pulchro casu sequitur D. Alex. consil.31. viso titulo quæst. col. penu. versi. confirmo per ea. lib.1. & consil. 45. habita super his. col.2. vers. primo enim considero. eod. lib. Quid autem in donatione omnium bonorum præsentium & futurorum, an veniant nomina debitorum? Bald. sing. consuluit quòd non. in consil.232. super infra scriptis dubijs in 2. dub. in 2. lib. quod alibi se non legisse testatur. & approbat D. Ias. in l. stipulatio hoc modo concepta in vlt. verbis. ff. de verbor. oblig. vbi refert se per hoc consuluisse, quod in donatione omnium bonorum mobilium & immobiliũ, vbicunq; existentium, non veniant nomina debitorũ. de quo infrà latius in verb. Nomina. Et vlterius dicit in proposito Bald. in c.1. §. sciendum est. vers. extrà quęrit. in tit. de feudi cognit. quòd ea quæ non sunt corporalia, sed incorporalia, non dicuntur propriè mobilia, nec immobilia, quod dictum latè reassumit D. Alexan. consil.25. viso themate & statutis. col. vltim. versicu. & quòd ea. lib.1. Cotta in memoral.

BONIS viris præsentibus. l. si pater. §. quædam. ff. de fideicom. libert.

In BONIS esse, aliud est quàm ex bonis. Nam in bonis id esse dicitur, quod dominij nostri vel quasi dominij est: Ex bonis verò quidquid ex substātia nostra est, etiamsi commodatum tantùm, vel depositum, vel pigneratum sit. l.2. §. in hac. ff. vi bon. rapt.

In BONIS autem habere olim dicebantur, qui pleno iure, id est, ex iure Quiritiũ domini facti non erāt: puta quibus neque mancipata res, neque in iure cessa, nec statuto ad vsucapionem tempore ab his possessa erat, vt Vlpian. in Instit. tit.1. & tit.19. & 22. explicat: & Theophil. in Institutio. tit. ex quib. caus. manumitt. lic. qui eleganter ficto vocabulo hos Bonitarios dominos appellat. Latiùs autem & generalius dicimus, In bonis esse, quod in patrimonio nostro aliqua ratione est. l.1. ff. de rer. diuisio. l.25. §. nō solum. ff. quæ in fraudem credit. Ita res per vim alienata in bonis esse dicitur eius, qui vim passus est. l.9. §. licet. ff. quod met. cau. & seruus domino non defendente ductus, in bonis eius esse qui duxit. l.2. §. vltim. ff. si ex nox. causa. In bonis etiam venditoris res vendita est, antequàm ab eo emptori tradita sit. l.8. §. si debitor. ff. quib. mod. pig. §. cùm autem. Instit. de emptio. & vend. In bonis autem nostris computantur non solùm quæ dominij nostri sunt, sed & quæ bona fide à nobis possidentur, vel superficiaria sunt. AEquè si quid in actionibus, persecutionibus, petitionibusque est, bonis adnumeratur. l.49. ff. de verb. signif. l. vlti. ff. de vsufr. leg. Princeps itaque bona concedēdo, videtur obligationes concedere. l. 21. ff. de verb. signif. Et actiones quidem siue legitimæ, siue honorariæ, siue ciuiles, siue pœnales, in bonis ponuntur: exceptis popularibus & iniuriarum actionibus, quæ nisi demum lite contestata, in bonis esse non creduntur. l.32. ff. ad l. Falcid. l.28. ff. de iniur. l.12. ff. de verb. signifi. l. penult. ff. de popularib. actio. Lite planè contestata, cùm & ad hæredes transmittantur, & propriè eius fiant, qui instituit, bonis adgregantur. Dos etiam in bonis mariti esse dicitur constante matrimonio. l.21. §. Idem respondit. ff. ad municipal. l.7. §. si res. & l.75. ff. de iure dot. Denique rem in bonis nostris habere intelligimur, quotiēs possidentes exceptionem, aut amittentes ad recuperādam eam actionem habemus. l.82. ff. de adqui. rer. dom. Substitutio quæ nondum competit, hæreditas item non adita extra bona sunt. l.42. ff. de adquir. rer. dom. l. 63. ff. ad l. Falcid. In bonis etiam nostris non est, quod euincitur. l.151. ff. de diuers. reg. iur. Seruitutes nec in bonis sunt, nec extra bona. l.1. ff. de vsufr. leg. Briss. & Coras. lib.5. Miscell. cap.14. nu.8.

In BONIS etiam esse dicitur, qui in eorum possessionem missus est. l. pen. ff. vt leg. nom. Sic & apud Cice. lib.13. Epist. ad Attilium. Eius frater Catinæ nuper mortuus est: nullam omnino arbitramur de ea hæreditate controuersiam eum habiturum. Et est hodie in bonis, id est, bona tenet ac possidet. Briss.

In BONIS vim passi dicitur esse res, quæ vi alienata fuit l. metum 9. §. licèt. ff. quod metus caus. Prat.

In BONIS eius qui ducit, seruus non defendente domino ductus l.2. §. fin. ff. si ex nox. caus. ag. Prat. AEs denique alienum in bonis non est. Quod & significat Quintil. in Declamatio.273. Bona, inquiens, sunt, vt opinor, ea, quæ detractis alienis deprehensa sunt. Finge alium creditorem fuisse eius, quem deprehendisti. Nō dubium est, quin quamuis ad te bona pertinerent adulteri, recepturus tamen suum creditor fuerit. Concludamus ergo naturaliter id bonorum cuiusque esse intelligi, quod æri alieno superest. l.11. ff. de iure fisci. Ciuiliter bona vniuersitatem successionis significant qua in ius demortui succeditur, suscipiturque eius rei commodum & incommodum. l.3. ff. de bonor. possess. l. 14. §. vltim. ff. ad Trebellia. Vt cùm bonorum possessionem dicimus, idem hic valet bonorum appellatio quod & hæreditatis, iusque successionis non etiam singulas res demonstrat. l.208. ff. de verbor. signific. Est enim iuris magis, quam corporis possessio. l. 3. §.1. ff. de bonor. possess. Eaque de causa bonorum possessio iuris nomen esse dicitur sicut & hæreditatis. l.119. ff. de verb. signific.

BONITAS, vt docet. Alciat. in l.3. de reb. cred. quædam qualitas est, quæ rem ipsam non immutat vnde à substantia non parum differt. l. vbi autem. ff. de verbor. oblig. Spieg.

BONO genere natus, id est bona familia, vel vt vulgus dicit, bona domo. Spieg.

BONORVM appellatione hæres comprehensæ videntur, quarum proprietas ad hæredem pertinet, Vlp. l. is cui. l.5. § bonor. ff. vt in poss. leg. vel fid.

BONORVM appellatione nomina continentur. l. bonorum 49. Hoc tamen cùm Bartoli distinctione recipiendum putem in l. Princeps. ff. de verbor. signif. Vbi vide Alberic. & Alciat. Prat. Vide supra bonis publicatis.

BONORVM appellatione venit emphyteusis. ita sing. Spec. in titul. de loca. §. nunc aliqua. in penult. car. versic.156. quæritur vtrum filius. & in sing. quęst. consuluit Bald. consil. 284. præmissis verbis cuiusdam statuti. in 1. lib. item veniunt bona feudalia, secundum And. de Iser. in c.1. ad fin. de capitaneo, qui cur. vend. scripsi de vtroque infrà in verb. Emphyteusis. Cotta in memorali.

BONORVM appellatio fructus non continet Paulo. l. si quis bonorum 23. ff. de leg.1. Nisi mora intercesserit. Prat.

BONORVM appellatione & prædia, & mancipia, & supellex, & Kalendarium continentur. l.37. ff. de vsufr. leg. Sed enim bonorum appellatio aut naturalis est,

tur ciuilis. Naturaliter ex eo bona dicuntur, quòd beent, id est, beatos faciant. l. 49. ff. de verbor. signif. Vnde & beatos latini appellant diuites atq; locupletes. Plau. in Pœnulo, Bonam ego quàm beatam esse primò dici mauolo. Seneca lib. 3. controuersia. Insolens malum est beata vxor, cùm immensum pondus auri orba attulerit, cùm pecunia arcas nostras onerauerit, quid aliud quàm beatæ seruiemus? Idem lib. 3. Epist. de Sabino diuite homine. Nunquam, ait, vidi hominem beatum indecentius. Secundùm hæc bona propriè dici non possunt, quæ plus incommodi, quàm commodi habent. l. 83. ff. de verbor. sign. Proinde bona intelliguntur cuiusque, quæ subducto ære alieno supersunt. l. 39. §. 1. ff. de verb. sig. l. 72. ff. de iure dot. l. 2. §. 1. ff. de collatio. bon. Eaque ratione bona ab hęreditate separantur. l. 81. ff. de legat. 3. l. 16. §. 1. ff. ad Treb. Multumque interest, hæreditatis, an bonorum vsusfructus legetur. Vsufructu enim bonorum legato, æs alienum ex omnibus rebus deducendum est. l. 69. ff. ad l. Falcid. l. vlt. ff. de vsufr. leg. At hę reditatis appellatio etiam onera continet. Bonorum etiam parte legata funeris impensa manumissorumq; pretium, aliter atque si hæreditatis pars legata sit, ex medio deducitur. l. 8. §. vlt. cum l. seq. ff. de leg. 1. l. 104. §. vltim. ff. de legat. 1. Brison. Adde quod hac naturali bonorum significatione factum est, vt tria eorum genera ponerentur, quibus comprehenditur, quidquid commoditatem aliquam affert hominibus. Sunt enim quędam bona animi, ijs proposita philosophis, quorum est de moribus disputatio: alia sunt corporis, quæ medicos spectant & physicos: alia fortunæ, in quibus tanquam in sua materia quam tractet, versatur ista iuris ciuilis cognitio, propterea quòd in his præcipuum iustitiæ munus constitutum est. suntque ciuiliter bona, quas etiam fortunas nominamus, quandoque fortunā numero singulari, quasi in Vnius fortunæ posita arbitrio. Scæuola de statu libris. l. Sticho, ad finem. Cum penè totam fortunam in nominibus haberet. & Liuius tertia decade Castra plena omnis fortunæ publicæ priuatæque reliquit. Græcis οὐσία dicitur, Vnde Latini substantiam verterunt. Vlpian. de iniurijs. l. lex Cornelia pro modo substantiæ accusatæ personæ æstimatione iudicis precium constituitur. Quo verbo Quintilianus vsus est: Tull. facultates dixisset. Atque hæc est bonorum ciuilis appellatio. ex qua Iuuenalis dixit.

Vetulæ vesica beatæ,

id est diuitis, Connan. lib. 3. cap. 2. nu. 9.

In edicto, quo in bonorum possessionem legatarios Prætor mittit, bonorum appellatione eon eæ tantùm res quarum proprietas ad hæredes pertinet continentur, sed & agri vectigales, & quæ pignori data sunt, & quæ bona fide possidentur. l. 5. §. bonorum. ff. vt in poss. leg. Planè in his verbis prætoris, Si dolo malo eius qui liber esse iussus erit, post mortem domini, ante aditam hæreditatem in bonis, quæ eius fuerunt, qui eum liberum esse iusserit, factum esse dicetur, quominus ex his bonis ad hæredem perueniet, plenius bonorū causam pro vtilitate omni accipimus, vt & pignoratæ res & commodatæ & alienæ bona fide possessæ comprehendantur. l. 1. in princ. & §. hæc act. ff. si quis test. li.

BONORVM emptor olim dicebatur, qui, cum debitoris damnati bona auctione vendenda essent, solus ea omnia bona per auersionem coemebat: vt, si facultas ferret, in solidū omnibus satisfaceret. dein si quid reliqui esset, sibi haberet. quòd si diffidebat ne paria facere posset, tum antequam emeret, cum creditoribus decidebat. itaque ad emptionem accedebat. §. 1. de success. sublat. l. imperatores, 60. ff. de pact. l. 4. C. de bon. auct. iudic. l. Aufidius, 29. ff. quib. ex caus. in possess. Hotom.

BONORVM interdictio per prætorem fit moribus, aliquando lege fieri dicitur, sed cæpit à moribus primum deinde translata est in 12. tabu. l. 1. ff. de cur. fur. M. Tullius in Cato. Maiore, Vt quemadmodum, inquit, nostro more rem malè gerentibus patrijs bonis interdici solet. Fit autem his verbis. Quando tua bona paterna auitaq; nequitia tua disperdis, liberosq; tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioq; interdico. Citatur Paul. auctor libro sentē. siue Factorum 3. Antea legebatur, habita quæ pro auitaque. Sic in l. priuilegio. C. de decurio. Vbi pro assuetus, veteres libri habent, habitus, id est, auitus rectissimè. Hic enim est legis sensus. Auo decurione, patre milite, vel patre decurione, auo milite natum, curiam vtrobiq; sequi potius, quàm militiam. Sic Cic. de Senect. Arbitror te audire Scipio hospes tuus habitus Masinissa. Scriptum est enim antiquo more, habitus pro auitus: quod nec Gaza, qui τομιζόμενος vertit, nec cæteri interpretes intellexerunt. Sic Valerius libr. 6. cap. liberè dicta. aut facta, de eodem Scipione loquens. Recens, inquit, ipsius victoria Numātina, & patris Macedonica, deuictæ Carthaginis spolia habita, ac duorum regum Syphacis & Persei ante triumphales currus catenæ, ceruices totius tunc fori clauserunt. Sic Tullij est inscripta oratio pro Cluentio. Habito, id est, Auito, vt Flo. est scriptum in l. Cicero. ff. de pœn. Habitus enim, si penult. corripias, nomen Romanum non est. Cuia. recept. sen. Iul. Pau. lib. 3. tit. 4. §. moribus per prætorem.

BONORVM possessio: & Possessio bonorum longè lateque distant. Nam illa sonat significatque ius: vt ex definitione ipsius liquidò constat. quam inferius paulò subijciam. Hæc verò facti est. Ita Bald. & Angel. Inst. de bon. poss. in princi. adducunt pro hac l. 1. §. adipiscimur, & §. si vir. ff. de acqu. poss. Est & alia differentia, quòd illa ad bonorum vniuersitatē id est vniuersi Iuris successionem pertinet, atque in perpetuum decernitur, vt infrà patet. Hæc causa rei seruandæ, atque ita ad tempus constituitur, vt apparet ex verbis Callistrati l. quāuis. 13. ff. vt in possess. leg. Conuerso tamen ordine possessionem bonorum (quæ iuris est) dixit Macer. l. 4. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdictio. Subtilem hunc verborum ordinem & structuram non obseruauit Paulus l. in honorarijs. 35. ff. de obliga. actio. Illæ inquit rei persecutionem continent, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest. vt cum agimus cum bonorū possessore debitoris nostri. Bonorum autem possessio quæ C. Harmenopulo διακατοχὴ dicitur à Iurisconsultis simpliciter nonnunquam Possessio appellatur l scriptus. ff. de Carb. edict. & l. cum pater. §. Titio. ff. de leg. 2. In Macri tamen responso d. l. 4. de ea, quę facti est, accipiendum putem. Nam eam facto ipso decernit iudex vt eam accipiat hæres. Scio Alciatum differentiam ordinis improbare. l. 1. in fi. C. qui admitti. Prat.

BONORVM possessio, pro iure ipso hæreditario accipitur, quod cum prætoris decreto acquiritur: vt tametsi res ipsas hæreditarias possideamus, bonorum tamen possessionem, id est ius ipsum, à iudice impetrare nobis necessarium sit. nihilque ab ea hęreditate differt, nisi quòd solo animo hæreditas aditur: bonorum possessio vt acquisita videatur, ius dicentis officium requirit. Nec est duntaxat ius persequendi, retinendique patrimonij, sed & rei cuiusque, cum is moritur, cuius fuit. l. 3. de bonorum possess. Vide Alciatum lib. quarto Paradox. & suprà, Aditio hæreditatis. Spiegelius.

BONORVM possessionem definit Vlpianus, l. 3. §. bonorum. ff. de bonor. possess. ius persequendi, retinendique patrimonij, siue rei, quæ cuiusque cum moritur fuerit. Alciatus hanc definitionem explicat in rubr. C. qui admitt. A C. Harmeno libr. 1. tit. 3. διακατοχὴ appellatur. Prat.

BONORVM possessio hoc tempore appellari potest Ceremonia illa, quam ex statutis adhibent succedentes ab intestato, vel ex testamento, dum testamenta post mortem recitantur publicè apud magistratum, dum bona immobilia adsignantur hæredi. & describūtur in publicis monumentis. Vide Bartol. l. 2. C. de testamen. Ad bonorum possessionem item pertinent ordinationes statutariæ, scilicet, ne qui hæres admittatur, nisi probatione prius, saltem per duos testes audita de gradu cognationis proximo, & si quæ sunt similes. Prat.

BONORVM possessionis introducēdæ causa fuit, vt

vt ius ciuile percipiendarum hæreditatum angustissimis finibus per legem 12. Tabularum constitutum, Prętor ex æquo, & bono dilataret, scilicet hoc agens, ne quis sine successore moreretur, qui saltem hæredis loco esset bonorum possessor. §. adhuc autem. Institut. de bonor. possess. §. 1. Institut. quibus ex caus. manu. non licet. l. Et quia. ff. de interrogat. in iur. faciend. quæ ratio dilatandæ successionis tantùm apud veteres valuit, vt Prætor non solùm emendandi, ac supplendi, verumetiam confirmandi seu adiuuandi iuris ciuilis gratia, cócederet bonorum possessionem etiam illis, qui vel ex testamento, vel ab intestato, legitimè succedere poterant, cœpitque paulatim decretum successionis apud iudicem à quibuslibet hæredibus peti, sicut & hodie in multis locis obseruari videmus. Institu. de bon. poss. in princip. l. vlti. C. qui admitti ad bono. possess. vbi vide Alciat.

BONORVM possessiones etiam hodie in multis casibus prosunt, vt tradit gloss. magistr. in l. certum est. C. vnde legit. inter quos nota, quod licet quis sit exclusus à iure adeundi spacio 30. annorum, quòd ignoranti currit, quia est continuum, vt l. 3. in fin. C. de pręscri. 30. annorum: tamen si à die scientiæ dantur centum dies, si est de transuersalibus vel si est de liberis, habet annũ de iure prętorio, ad petendam bonorum possessionem. l. 1. §. largius. ff. de success. edicto. & l. 2. & l. penul. §. vlti. ff. quis ord. in bon. poss. ser. ita sing. declarat Bal. in rub. C. qui admi. in 6. quęst. qui in hac materia melius & singularius loquutus est, quàm aliquis alius. secundùm Paul. de Cast. in l. vltim. in vlti. col. in prin. C. vnde leg. & in l. quamdiu. C. qui adm. vbi etiam reputat singu. & perpetua memoria dignum. & hac caut. instruit agnatos, qui per ignorantiam exclusi sunt. Bar. Cepol. caut. 243. nota auream. Cotta in memor.

BONORVM possessio etiam elapso termino peti potest & talis petitio producit effectum, vt quis videatur gerere se pro hærede, & efficitur hæres de iure ciuili, quod perpetuum est. ita sing. Bal. in l. puberem. circa fi. C. de iur. del. & pro sing. caut. commendat Bar. Veronẽs. pro eo qui esset exclusus de iure prætorio, caut. 259. quæ incip. Bal. singulariter, iunctis his quæ in simili scripsi inf. in verb. iuri adeundi. Cotta.

BONORVM possessio, & hæreditas adeo affinia sunt, vt sæpe confundatur appellationis discrimen. l. 3. §. 1. de bon. poss. l. hæreditatis. de verb. signif. l. vlt. C. qui admitti. Cæterùm vbi agitur de acquir. hæredi. & ratione succedendi, non parum interesse videtur inter hæredem, & bonorum possessorem: Primum nemo inuitus fit bonorum possessor d. l. 3. §. inuito. quia videlicet suorum & necessariorum nomina siue qualitates non nisi ad hæredes pertinent. Rursus bonorum possessionem potest filius agnoscere, etiã inscio patre l. 1. C. qui admitti. At hæreditatem adire nequit nisi eo prius iubente. l. si quis mihi bona. §. iussum de acqu. hæred. Pręterea hæreditas solo animo aditur l. pro hærede. ff. de acqu. hæred. At bonorum possessiones, saltem hoc iure à prætore peti debebant. Nam vt prætoris edictum proximo deferat bonorum possessionem, non tamen omnino acquirit. Ad hæc per procuratorẽ peti potest bonorum possess. l. 2. §. acquirere. ff. de bon. poss. At non hæreditas adiri l. Paulus. ff. de acquir. hæred. postremo hereditatis adeundæ tempus est 30. annorum, & id quidẽ continuum, quod etiam ignoranti currit l. licet. C. de iure delib. Agnoscendæ verò bonorum possessionis tẽpus est vtile, liberis quidem vnius anni, cognatis verò centum dierum: nec currit ignoranti Bald. Instit. de bono. possess. Dare bonorum possessionem est iurisdictionis siue imperij mixti l. imperium. ff. de iurisdict. omn. iudi. Dat eam prætor in vrbe, præses in prouincia, non duumuiri. l. ea quæ. ff. ad municipalem. A præfecto vrbi bon. possessionis datæ exemplum est apud Valerium lib. 7. cap. de testamentis, quæ rescissa sunt. Refert enim exhæredato patri à filio in adoptionem dato G. Calpurnium præf. vrbis rescisso filij testamento ab intestato bonor. possessionem dedisse. quòd certè non eo quidẽ apud me nouum est, quia ob exhæredationem patris rescissum fuerit testamentum filij in adoptionem dati, quandoquidem & is filius vicissim, si exhæredatus fuisset, de inofficioso testamento patris iure experiri potuisset: sed quia præfectum vrbi ait bonorum possessionem dedisse. hoc enim iuris auctoritate caret. Cuiac. obseru. lib. 4. cap. 15.

Porrò verò variæ sunt diuisiones possessionis bonorum, quas obiter subijciemus. Nam initio alia est cõtra tabulas, alia secundum tabulas.

BONORVM verò possessio contra tabulas appellatur, quæ contra testamentum, contra lignum, contra voluntatem defuncti competit: qualis est quæ filio emancipato patronoque præterito datur. l. 6. §. 1. ff. de bonor. possess. l. 19. ff. de contr. tab. Hæc à Græcis Iureconsultis ἐναντίωσιν κατὰ διαθήκην dicitur. Alia secundum tabulas, & secundùm volũtatem, quàm Prætor omnibus iure scriptis hæredibus pollicetur. §. sunt autem. Institu. de bonor. possess. ff. l. 6. §. 1. Et hæ facto in scriptis testamento competunt: Aut si sine scriptis testamentum códitum est, secundùm nuncupationem, vel contra nuncupationem bonorum possessio datur. l. vltim. C. de bono. poss. secun. tab. l. 1. C. de bon. poss. contra tabul. liberti. l. vlti. C. de codicill. Aliæ etiam ab intestato ius habentibus legitimum vel etiam non habentibus propter capitis deminutionem dantur: quæ enumerantur in §. 1. cum seq. §§. Institut. de bonor. possess. & libr. 38. Pandectar. Briss.

BONORVM possessio contra tabu. quamuis reducat rem funditus ad causam intestati in suo, tamẽ in emancipato hoc indistinctè non procederet. Istam differentiam considerat singulariter solus Bald. in l. vlti. in pen. col. vers. iuxta hoc quæritur. C. vnde leg. & pro singulari commendat eam Ias. in l. 2. colu. 13. vers. redeo ad primam. C. de contra tabu. & est memoria dignum, pro declaratione iurium quæ dicunt, quòd bonorum possessio contra tabulas competens filio præterito, nõ impedit hæreditatem adiri de iure ciuili. nam intelligũtur procedere in emancipato tantum: secùs in suo, per prædicta. quod bene nota.

BONORVM possessio secundum tabulas, est ordinaria ex testamento. Et dicitur esse ex testamento secundùm Azo. non quia iuuatur ex voluntate defuncti, sed quia non habet locum, nisi existente testamento. & datur scriptis hæredibus, & eis deficientibus vocantur substituti. Et inde substitutis deficientibus vocantur substituti eis. Petuntur autem ex originalibus tabulis tantùm, non ex exemplo. Item si fiat quæstio de tabulis, debet probari cuiuscunque intentio per septem testes, & non per duos tantùm, secundum Azon. licet quidam dixerunt cõtrarium. Si autem testator non facit testamentum in scriptis, sed in verbis vel nuncupationem rerum vel hominum, datur bonorum possessio secundum nuncupationem testamenti. Oldendorpius.

BONORVM possessio contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur secundum Specul. in tractatu de libel. tit. de testamen. §. Sequitur videre. vbi dicit: Est & alia bonorum possessio contra Tabulas, quę datur filio vel nepoti præterito contra testamentum patris vel aui, qui filium vel nepotem in testamento suo, vel vita præterijt, & talium in tabulis, si filio vel nepoti legauit, ipse tamen legatum non agnouit, & secundum Azon. in summ. eod. titu. Defertur liberis naturalibus & legitimis tantùm, puta adoptiuis. Item natis & nascituris. Item emancipatis præcipuè, & his qui erant in potestate defuncti, & datur ex illis, ex quibus potuit aut hæreditas, aut bonorum possessio peti de iure communi. Datur autem à patre naturali, & in adoptione non habet locum hæc bonorum possessio, nisi instituãtur ab eo hæredes, & alius eis committat edictum. Item alia est bonorum possessio contra tabulas secundũ Specul. ibidem, quæ datur patri vel matri, auo vel patruo, si sint præteriti ex testamento filij vel nepotis emancipati gratis & sine pecunia, cum quo non est factum pactum, ne pater vel auus inquietaret sua iudicia, nec receptum est ab eo, quantum satis est, qui etiã nec

nec miles, nec in militia discessit. Vide latius eum ibi. Olden.

Secundo, quædam bonor. possessio est ordinaria, aut extraordinaria.

BONORUM possessiones extraordinariæ, sunt duæ, ex testamento scilicet, secundum tabulas, & contra tabulas. Et quatuor ab intestato, scilicet bonorum possessio vnde liberi: bonorum possessio vnde cognati: bonorum possessio vnde agnati: & bonorum possessio vnde vir & vxor, quarum descriptiones subijcientur. Oldend. Et hanc intellige in l.3.§.vltim.de Carb. edicto.

BONORUM possessio extraordinaria dicitur duobus modis, vel quia non est stabilita certa parte edicti, scilicet ex testamento tantum, vel ab intestato tantùm, sed vt vaga, quandoque ex testamento, quandoque ab intestato defertur, & competit tantùm his, qui vocantur ex nouis legibus. Vt ecce mater alijs in testamento institutis, postea in puerperio decessit, & filium, quē gestabat in vtero, præterijt. Præsumitur enim filius hic institutus, & habet bonorum possessionem secundum tabulas, & septimam partem extraordinariam. Cuius bonum est exemplum secundum legem Corneliam, tam ex testamento, quàm ab intestato, quæ fingit eum, q moritur in captiuitate, decessisse ipsa hora captiuitatis. Et ideo quilibet potest ei noua lege Cornelia ex testamento, & ab intestato succedere. Vt Institu. de bonorum possess. §. Sunt etiam. Dicitur autem extraordinaria possessio, quia ius non tribuit, vt Carboniano, & quæ datur ventri, & quæ datur gratia litis agnoscendæ. Vnde & extraordinaria datur sine causæ cognitione, quæ in ordinarijs, quia omne ius tribuit quantum est.

Tertia bonorum possessionis diuisio est, quia,

BONORUM possessio quędam Edictalis. l.3.§.1.ff. de adquir. hæredit. l.1.§.1.ff. si tabulæ test. null. ext. quæ edicto defertur. Quædam verò est quæ decreto petitur, quæ cognitionem pro tribunali, decretumque desiderat & exposcit. l.2.§. dies. cum sequen. ff. quis ordo in bonorum possess. l.2.§. si quis ex liberis. ff. ad Tertyllia. quæ decretalis dicitur. l.1.§. decretalis. ff. de success. ed. Edictalis bonorum possessio quocunque die peti & de plano dari potest. Decretalis non nisi de tribunali. decreta enim tribunal exigunt. Edictalis ordinaria est. Decretalis non item. l. filium. §. si quis contra. ff. de leg. præst. l.3.§. vltim. ff. de Carb. ed. Cuiac. Not. ad libr.3. Institut. de bonorum possessionibus, super verbo, dies vtiles. Forcatulus tamen in sua Necyomantia dialogo 11. cum alijs, existimat, vnam esse bonorum possessionem quæ semel edictalis sit, cum prætor eam ex edicto suo defert, l.1.§. sed etsi. ff. si tabul. testam. nul. extabunt. l. cum quidam. §. idemque. ff. de adquir. hæred. Eadem verò bonorum possessio decretalis mox vocetur, cum prætor decretum interposuit vt l. fin. C. qui admitti. l.1. §. decretalis de success. ed. plura apud eundem.

Quarta bonorū possessionis diuisio esse potest, quia, &c.

BONORUM possessio aut cum re datur. Aut sine re. Vlpian. d. titul.28. Cum re inquit. Si is, qui accepit, cum effectu bona retineat. Sine re, cum alius iure Ciuili euincere hæreditatem possit, velut si suus intestatò sit. Brisson. Est etiam aliud Bonorum possessionis genus quod intestati bonorum possessio Vlpiano nominatur. d. titu.28. quam per septem gradus dari ibidem scribit, quos recenset. Primus est VNDE LIBERI & hanc ordinariam vocat Vlpian. d.§. missum. Hæc bonorum possessio quibus competat, quæue sit eius potestas explicatur. ff. si tabul. testam. nullæ exstab. C. vnde liberi, & §. Sunt autem. Institu. de bonor. posses. Secundus gradus VNDE LEGITIMI de quo ff. & C. Vnde legitimi. & Tertius. VNDE COGNATI. Reliquos vide in d.§. sunt autem. lib.38. ff. & 6. C. Brisson. Visis ergo bonorum possessionis diuisionibus nonnullas eius species obiter explicabimus: inter quas prima est Carboniana bonorum possessio, qua impubes bonorum corporalium possessionem adipiscitur, non secus ac si ei nulla controuersia status mora esset. toto tit. de Carbonia. edict. &c. Puberi non datur bonorum possessio Carboniana l.3.§. puberi. ff. de Carb. edict. At si duobus impuberibus fiat controuersia, & vnus pubuerit, alter non pubuerit, propter impuberem puberis controuersia differtur. d.l.3.§. ibidem Iulianus. Quod hæc sententia non ita obseruari ostendit, cum ab initio puberi simul & impuberi sit controuersia: nec enim propter impuberem puberis controuersia differtur. Igitur duobus impuberibus datur Carboniana, & quamdiu vel vnus impubes est, in alterius persona Carboniana pubertate non finitur. At si puberi & impuberi controuersia fiat, impuberi Carboniana datur, non etiam puberi, propter impuberis fratris personam Cuiac. ad recept. Senten. Iul. Paul. lib.3. tit.1.

BONORUM possessio Carboniana, & quæ datur ventris nomine, an habeat locum in bonis feudalibus desijt dubitari: quia Bald. singulariter tenuit quòd sic. in c.1. colum.4. versicul. quæro nunquid titu. an agnatus vel filius. & ideo mortuo patre si infanti moueatur quæstio de statu, debet talis quæstio differri, & interim mitti in possessionem feudorum, per Carbonianum edictum: & eodem modo mulier ventris nomine. & hoc dictum Bald. sequitur Dn. Alexand. in l.1. ad fi. C. de Carbo. edic. vbi etiam Decius in 1. columm. & pro sing. Dn. Ias. in præludijs feudorum. colum.13. versicul. an autem vasallus. & in rubr. C. de Carb. edict. in vltim. vers. & est memoria dignum pro extensione illorum titulorum. scilicet. ff. & C. de Carbo. edic. & de ventre in possessionem mittendo. & sequitur Curtius in tractat. feudali. in 3. parte. in 7. quæstio. vbi Aluarot. citat. & tractat etiam Felin. in d. c.1. in vltim. car. vers. item quærit Bal. Cotta.

BONORUM possessio ex edicto Diui Adriani tollendo, datur alicui volenti succedere in bonis alicuius ex testamento, in quo institutus, vel inscriptus est, ex eo quòd ostendit testamentum non cancellatum, nec abolitum nec in aliqua parte sua abrasum l. fi. C. de edi. diui Adrian. toll. Et datur volenti succedere ab intestato secundum Ros. quòd probat secunda pars rubri. quę dicit quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur. sed ratio Ros. dicit contra. in sum. Hoc tamē notandum secundùm Specula. de bon. possess. quòd bonorum possessiones olim fuerūt vtiles, sed hodie sunt inutiles, præter quàm in quinque casibus. Primus, quādo viuo testatore posthumus præteritus decessit, quasi videatur testamentum ruptum iuris scrupulositate nimiaque subtilitate, cùm nihilominus hæres scriptus ex isto testamento petit bonorum possessionem, vt in l. posthumus. ff. de iniust. rup. & irrit. test. secundus est in l. filios. eod. titu. tertius Institu. qui. mo. test. infir. §.2. quartus in l. vt scriptus hæres. ff. de bon. poss. secund. tab. quintus in l. æquissimum. §.1. eod. tit. & l. filijs. C. de inoff. test.

BONORUM possessio ex successorio edicto his datur, qui hæredes quidem non sunt sed hæredis loco cōstituuntur Prætoris beneficio Vlpiano d. tit.28.§. hi quibus. Et vide C. & ff. de success. edict. in successorio edicto cessante aut deficiente primo gradu sequens admittitur. l.1. C. eod. Prat.

BONORUM possessio litis ordinandæ gratia dicitur quæ in hoc accipitur vt institui & ordinari iudicium possit. l. Papinianus. §. in prin. ff. de inoffic. testamē. Contrarium tamen sentit Goueanus Var. lect. libr.2. ca. 6. vbi existimat, eam bonorum possessionem emancipatis liberis necessariam fuisse qui à parentibus exhæredes scripti erant.

BONORUM possessio nomine ventris datur mulieri prægnanti in bonis mariti, in quibus secundum dignitatem suam sibi & familiæ suæ alimenta constituuntur. l.1. ff. de vent. in poss. mitt. Prat.

BONORUM possessionis ordinem explicat Modestinus l.1. ff. quis ordo in bonorum possessio. serue. Prat.

BONO-

Bonorum possessio septima, ex pluribus bonorum possessionibus, quæ alias erant in vsu redacta, est ad sex ordinarias.§.decima. Institut.de bonor. possess. est tamen addita septima, quam Iustinianus hic appellat Extraordinariam, quæ ita appellatur, non ea ratione, qua carboniana bonorum possessio: vel ventris nomine, quòd scilicet nō tribuat ius: nam imò ius tribuit vt reliquæ ordinariæ. sed quia est vaga, & non stabilita certa parte edicti, vt notat hic gloss. super verbo & extraordin.& gloss. in l.fin. C. vnde legit. Doctiss. Iurisconsult. Nico. Bellon. cap.15. libr.1. Supput. vnde excerpsi hæc: Iuuenes, inquit, cum difficultate percipiunt, quæ nam sit hæc bonorum possessio, & quomodo, & quando competat. Spiegeli. De bonorum possessione vnde decem personæ Corrasius libr. 6. Miscel. cap. 9. Schard.

Bonorum possessor, licet propriè hæres non est, tamen cum omnino hæredi surrogatus sit, quęlibet dispositio de hærede verba faciens, eum quoque comprehendet. l. in condit. §. si patronus. de condit. & dem. Spieg.

Bonorum possessores, Vlpianus inquit, in omnibus vice hæredum habentur, lib.2. de bonor. possess. Spieg.

Bonorum possessor, cui ad exemplum hæredis bona defuncti iure prætorio decernūtur: aliud possessor bonorum, qui rem aliquam possidet. argumēt. l.1. C. quor. bonor. ex Apello. Quamuis Alciatus monuit alicubi, vulgarem hanc Doctorum differentiam a veritate abesse. Spieg. Quemadmodum iure ciuili hæredes: Sic iure prætorio bonorum possessores appellabantur possessores hæreditatis. l.3.§.1. de bon. poss. Ræuardus. l. Prætor bonorum. ff. de reg. iur.

Bonum in sacris literis tripliciter intelligitur, Primùm pro eo quod est conditum & ordinatū à Deo. Huiusmodi sunt omnia, quæ vocantur bona naturæ. Nam omnes creaturæ destinatæ sunt ad aliquem vsum & conuersationem naturæ. Secundò bonum significat ἀδιάφορον, id est concessum lege Dei. Ita bonum intelligitur cum inquit Apostol. Bonum est homini non comedere carnem. Hic bonum opponitur prohibito. Tertiò bonum significat actiones virtutis, quas Deus præcipit, seu veros cultus Dei, & quidē præceptos à Deo, vt apud Prophetam, Hoc est bonum ambulare coram Deo, & timere Deum. Hæc quòd multum lucis inferāt partim antè dictis, partim & dicendis in hac editione lubuit adscribere. Spieg.

Bonum in philosophia generaliter significat, qđ est conueniens naturæ. Et est duplex, Bonum naturale, & bonum morale. Naturale, est res conueniens ad conseruationem naturæ, seu nata ad bonum vsum, vt cibus, potus, bona valetudo, opes, imperia. sic appellatio boni continet res dubias. Morale, quod est in actionibus conueniens naturæ, iudicio mentis. hoc modo appellatio boni intellecta, tantum significat honestum. tale bonum sola virtus est: cui opponitur vitium seu turpitudo, quæ teste Philippo, vocatur malum in genere morum, seu malum culpæ. Deinde bonum vtile est res naturæ conueniens ad corporis cōseruationem, quæ est expetenda propter aliud scilicet vsus causa: vt bona valetudo, vita, opes, &c. Bonum suaue est cognatum vtili: significat enim id quod ideo expetitur, quia affert sensui aut animo iucundos motus. Hæc duo scilicet vtile & suaue vocantur ἀδιάφορα, quod attinet ad genus morum. Quanquam igitur non sunt bona moraliter, tamen sunt natura res bonæ ad vsus aliquos experēdos natæ. oppositum est malum pœnæ, vt vulgò loquūtur. Spieg.

Bonum accepisse videtur Accursius eam æquitatem, quæ ex ancipiti hinc atque inde inclinantis animi motu pręualet, & scriptis mandari potest, qualis est vsucapionis materia: & apud Ciceronem Ius, quod Iupiter sanxit, vt omnia quæ reipublicæ salutaria essent, legitima & iusta haberentur. vt

Bonum etiam id significet, quod in quacunque ciuitate vtile est, tametsi non semper cum æquitate concordet: videturque Græcè δίκαιον dictum, vt Grammatici attestantur, παρὰ τὸ δίχα τέμνειν, quòd ex duabus partibus secernat, quid præualere debeat. ex Alciato, Spiegel.

Bonum item, est iuris ipsius temperatio atque emendatio: quæ fit ex prudentia Iudicis accommodantis se actioni causæ, & flectentis legem ad causam, non causam ad legem. Hoc bonum solet etiam bonum & æquum nominari: vt ostendit exemplis Ludou. Viues, vir immortalitate dignus, in planè diuinis Commentarijs, quibus illustrauit Ciuitatem Dei, apud diuum August. Cicero æquum bonum, in Bruto sine copula dixit. Spieg.

Bonum pro commodo. Iuxta illud Cassij iurecōconsulti dictum apud Ciceronem, Cui bono fuerit, eū fecisse credendum. Declarat hoc eleganter Alciat. cap. 16.2. Parerg. Spieg.

Bonum & æquum Aristot. libr. 5. Ethicorum tanquam differentia ponit. Sic Accurs. aliud bonum esse censet, aliud æquum, narrans Iurisconsulti hæc verba, in l.1. de Iust. & iur. nec satis explicat, Budæo teste, qui ea de re latè differit, traditque: cùm æquum & bonum dicimus, absolutè bonitatem æquitatemque significari, & iuris medullam, germanamque iusticiam, quam censendo assequi, non cuiusuis sit iurisperiti. Spiegel. Planè æquum & bonum, seu equum bonum (interdum enim sine copula legitur) exactam quandam probitatem significat, secundum quam, locis, personis, rebus & temporibus conuenienter aptatam, nulloque scripto perpenso arbitramur, & statuimus. l. si & me. ff. de reb. cred. l. si quid venditor. ff. de ædil. edict. l. in ijs. ff. de condit. & demonstrat. l. consensu. ff. de actio. & obligat. Hinc opponitur strictum ius, hoc est, callida & superstitiosa verborum & præscripti legis interpretatio, quam, si neglecto bono & æquo, sequeremur: ex summo illo iure, summam crucem & iniuriam faceremus. Tumque potissimum ad bonum & æquum recurrimus, cum scripti & voluntatis est quæstio: frequentissima sanè inter Iurisconsult. vt inde non minima iuris pars pendere videatur, quemadmodum Quinti. lib.7. Orat. Institut. scriptum reliquit. Corrasius libr.2. Miscellan. cap.18. Idem in §. in bonæ fidei in verbis ex bono & æquo. Instit. de acti.

Bonum ac æquum impetrare, est Budæo exponente, ius suum obtinere, rē suam recipere: idq; exemplis demonstrat in Annot. prior. Sp.

Bonum significat vtile. vnde bonum publicum pro vtilitate publica in l.1. ff. de vsucapionibus. Bonum autem & æquum in libris nostris coniungi solent. l. 1. & l. penultim. ff. de iustit. & iure. l. 33. ff. de obligatio. & action. l. 65. §. quod ob rem. & l. 66. ff. de condi. indeb. l. 2. §. si quis tamen. in fin. ff. si quis cautionibus. l. 15. §. 1. ff. de minoribus. l. 32. ff. si cert. pet. & aliàs sæpe. Sic, nec melius nec æquius, in l. penultim. §. vltim. ff. solut. matrim. l. 82. in fin. ff. de solutionibus. Ridiculi autem sunt, qui bonum ab æquo separant. Hæc enim indiuulsa in iure ciuili hærent, in quo quidquid vtile est, idem æquum habetur, propterea quòd ad ciuium vtilitatem omne ius referendum est, vt & ipsa iuris ciuilis à Cicero. in Topic. tradita definitio docet. Itaque Horat. vtilitatem iusti & æqui matrem scitè appellauit. Briss. Vide tamen & Corrasium lib.1. Miscell. cap.18. nu.2.

Quo bonum est, pro quæ vtilitas est, Iureconsultis propria locutio. l.13. in fin. ff. ad Vellcian. l.13. §. denique. ff. de vsufruct. l.3. à. si quis ex liberis. & l.10. §. liberi. ff. de contr. tabul. l.93. ff. de solutionib. Sic & Cassianum illud tritissimum. Cui bono, Priscia. lib. vlti. interpretatur cuius gratia, cuius commodo, ad quod bonum: Refertur à Cicero. in Oratio. pro Milo. & in oratio. pro Rosc. Amer. & 2. in Anton. oratio.

Bonum nomen facere, hoc est idoneum, & soluēdo reputare eum, quem quis admisit sibi debitorem de legari. l. inter causas. §. abesse. ff. Mandat. Sp.

Bonum & frugi seruum intelligunt Iuriscoss, apud

apud quos frequens est hæc locutio, vtilem & necessarium.Beroal.

BONVS vir non tantùm iudex, sed & quiuis alius vir iustus, æquus, innocens & prudens, consideratusque paterfam.accipiendus est.l.3.§.tametsi.ff.de arbitr. l.penult. ff.de vsufruct. quemadm.cau.l.16.in fin.ff.de vsu & habit.l.47.§.si Sticho. de fideicom. libert.l.58.§.1.ff.loca.l.vlt.C.de aliment.pup.præst.l.45.ff.de procuratorib.l.5.§.1.ff.vt legat.seu fideicomm.Horat.libr.1.Epistolar.

---Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum qui leges iuraq; seruat:
Quo multæ magnæq; secantur iudice causæ,
Quo responsore, & quo causæ teste tenentur.

Quilibet itaque minimè astutus & fallax, sed integræ vitæ & existimationis, idoneusque & diligens paterfam.vir bonus appellatur.pro eodemque, virum bonũ & bonum patremfam.nostri auctores dicunt.l.9.§.sed si lapidicinas. l.17.§. vltim.& l.19.§.sed & si vestimentorum.ff.de vsufr.l.20.§.1.ff.de oper.libert.l.13.ff.de annu. leg. iudicemque viri boni & innocentis officio fungi debere dicunt.l.4.ff.fam.ercis.Vnde ad iudicem,id est, ad virum in l.137.§.cum ita.ff.de verb.oblig.Et ita arbitratus viri boni in libris nostris intelligendus est, qui omnibus ferè stipulationibus comprehendi solebat.l.17.& l.12.ff.iudic.sol.l.21.§. siue autem. ff.de oper. noui nunt.l.5.ff.sol.matr.& l.12.§.& cuius.ff.de dam. inf.& l.4.C.de restitutio. milit. & aliàs vbicunque hoc verbũ occurrit. Briss.

BONVM etiam virum interpretamur eum, qui alteri facit, quod sibi fieri vellet ex sententia Vlpiani l.1.in med.ff.de solut. quod & lex diuina iubet Matth.7. πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.Spieg.

BONVS vir, & arbitratus boni viri in iure Ciuili & πολιτικῷ sic intelligendus est.Bonus vir est,qui ductu naturæ. infallibile iudicium conscientiæ sequitur, semotis affectibus alterutrius partis.Nam arbitratus boni viri vtique definiendus est,vt deseruiat forohoc est respectu controuersiæ, quam benè ac rectè dijudicet. Alioquin si bonum virum definias absolutè, scilicet, qui honestè viuat,alterum non lædat,ius suum cuique tribuat,bona quidem. sed generalior, & ab vsu forensi remotior erit definitio.Sic boni viri mentionem facit Labeo secũdum supradictam rationem in l. insulam vno precio. §.1.ff. locati. Et Iustinianus ipse tali modo definit arbitratum iudicis, qui certè bonus vir & dici & esse debet.Nouel.17.Mandata principis.§.ἴσως δὲ.Prat.

BONVS vir dicitur, vir ad definiendam rem aliquam perplexam & dubiam, incertamque aut naturæ beneficio. aut artificij commendatione, aut etiam negotiationis longo vsu experimẽtoque peritus & idoneus. Quique examinandarum & discutiendarum acceptiexpensique rationum peritus est: Is etiam vir bonus rationibus audiendis dici potest, &c. de quo vide latius Reuardum l.generaliter probandum est.ff.de regul.iur.

BONVS sanè Martinus in auxilio, sed carus in precio. Apophthegma priscorum Franconum. vide Capella.

BORBONIANI, siue vt alijs placet, Borboritæ, in l. Arriani.& l.cognouimus.& l.penul. C.de hæret.sunt hæretici,qui (vt ait Philastrius in Catalogo hæreticorum) vitijs implicati seculi.& malis concupiscentijs seruientes iudicium non sperarunt futurum,sed potius carnalem seculi concupiscentiam fundarunt. Briss. exorti hi sunt Adriani Imperatoris & Xisti summi Romanorum antistitis temporib.circa annum Dñi 129.

BOSTRA in Leonis constit. l. 4.C.de natur.lib.(sic enim ibidem nostræ.sed Bostræ legendum) ciuitas Arabiæ Marcellino libr.14.& de ea vide Strabonem libr.16. Prat.Meminit etiam supradictæ consti. Leonis Cuiac. Not.ad lib.in Instit.de nup. in fin.

BOTONTINI sunt Faustio & Valerio auctoribus,in lib.de limitib.monticelli de terra, quorum etiam meminit Hygenus.lib.de limit.constit.

BOTRVS græca vox.Nam & Græcis βότρυς dicitur, significatq; vuam racemum: quo sensu accipitur in cano.Cum omne.§.illud verò:de consecrat.distin.2.Prat. Botrus expressus significat vuarum granæ. d.§.illud verò.eod.tit.Prat.

BOVES ARATORII. Quibus vtimur ad agrorũ culturam. Hos mactari & immolari vetuit Solon vt docui.libr.2. veteri. Iurisp.ad ll. Solon.alioquin capitale erat,& vide Aelium lib.5.variæ historiæ.& Plinium libr.8.cap.45.Hos pignori capi vetuit Constantinus l. executores.C.quæ res pigno. oblig. poss. Sanxit & Constantinus,ne boues aratorij etiam deficientibus ijs,qui cursui publico destinati sunt, ab ijs, qui iter faciunt, abstrahantur.l.1.C.Theod.de cursu publico,quod & ad vecturam bellicorum impedimentorum,& tormentorum æneorum produci potest. Boues aratorios instrumenta fundi esse F. Aretinus respondit consil.158.incipi.longa est.nume.18. Prat. Erat autem Bos olim etiam numisma Atticum,bouis nota percussum, didrachmũ alio nomine dictum, Ab eo numismate notum est apud Græcos prouerbium βοῦς ἐπὶ γλώττῃ βέβηκεν. Bos super linguam situs est vel firmatus: contra eos vsurpatum quã aut pecuniæ autoramento loquendi libertatem perdiderunt , aut mulctæ irrogandæ metu, quæ dicenda sunt,reticent.Brecheus l.armorum.ff.de verbor.& rer. signifi.

BOVES magis armentorum , quàm iumentorum genere adpellantur.Pompo.l.boues.8.ff.de verb.signif. quod & Vlpian.probat.l.ædiles.38.§.iumentorum.ff.de ædil.edict. Prat.

BOVES cerebrosi, dicuntur contumaces. vt homines à peruerso cerebro, qui à nemine persuaderi possunt Colum.lib.2.

BOS cornupetens, vitiosus l. bouem.ff.de ædilit.edicto.

BOVLI,Polluce lib.8.Onomast.auctore,[illegible] [illegible] οἱ βουλευταί.Porrò vsu petitorum effectum fuit, vt pro Senatu acciperetur,idque Antonius lib. sing.ad Modestinum adnotauit.Hinc,

BOVLEVTAI apud Modestinum. l.καὶ οἱ μὲν 22. ff.de tuto.& curat.dat.ab.sunt decuriones,Anton.Augu.ibidem interprete: cuius versionem probant l.Cuiac.ad l.1.ff.de excu.& G.Bud.ad l. solent.ff.de offic.Procos.& leg.

BOOTIS bulbulcus, vide Gellium de hac dictione differentem.lib.2.cap.11.Prat.

B R.

BRABEION brabium (Sic enim dici scribique debere Erasmus adnotauit) victoriæ præmium.Brabium, coronam æternitatis appellat Tertullianus in libr.ad Martyres. An id debeatur domino equi priùs id adtingentis,excusso tamen iam insessore, Bartolus declarat in l.1.§.item adquirimus.versi.extra glos.ff.de acq.pos. Et deberi τὸ βραβεῖον argumento est quod dicit Paulus l.1. §.per eum.ff.de acqu.possess.& Vlpian.l.1. §. quæsitum. ff.de aq.quot.& æstiua. Sed Pauli Castrensis diuersum aientis sententiam veriorem putem. Vide tamen Pan. in c.Ioseph.& ibi in addit. de verbor. signific. in antiq. Hinc,

BRABEVTAI,hi qui fuerint ex I.Polluce lib.3.Onom.ca.30.cuius hæc verba sunt τοῖς δὲ γυμνικοῖς ἐφεστῶσιν βραβευταί. οἱ καὶ βραβεῖς ὁ πλάτων καλεῖ. Hos certaminis præmium victoribus Beatus Rhenanus in adnot.ad Tertullianum docet.Vlpianus noster l.4.ff.de ijs qui not.infa. certaminum designatores , βραβευτὰς adpellari scribit Moschopulus [illegible] βραβεῖον, καὶ βραβευταὶ οἱ [illegible] τὸ ἆθλον.
Brisson.

BRACARII in l.vnica de excus.artif.lib.10. C.artificum genus, in Basilicis βράκαρι Accursius dictos putat à longis brachis Theutonicorum , vel Torculariorum:quæ interpretatio non congruit,vt ex serie constitutionis liquet.

BRANCA lupi in termino, siue petra naturali arborẽ peregrinam significare ait Latinus V.P. Togatus.

Est

Est autem branca pars ima pedis abscissi, vt ex eodem Latino constat.

BRANCA vrsi eodem auctore, in termino, siue petra naturali lucum significat.

BRACTEARII in d.l.vnic.C.de exc. arti. libr. 10. qui Græcis πιταλουργοὶ dicuntur, qui aurum malleis tusum, & ad quamuis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt, idque Budæus in prioribus in Pand. adnotat. Iulius Firmicus eos bracteatores lib.8.cap.19. appellat. Briss. Cuia. d. l. vnic.

BRENTHSION, Brentisium pro Brundusio poni apud Scæuolam l.qui Romæ, §.Callimachus. ff. de verb. signifi. Alcia. & Iacob. Cuiac aiunt. Porrò Brundusium, Stephano, vrbs Calabriæ ad mare Adriaticum sita. Brūdusium quidam poëtæ breuitatis causa Brendam dixerunt Festo lib.2.

BRENTESIVM. Quidam poëtæ breuitatis causa, auctore Festo, etiam Brendam dixerunt. Cuiac. in d. §. Callimachus.

ΒΡΕΦΟΤΡΟΦΕΙΟΝ in l.illud.16. & l.sancim⁹ 18.C.de sacrosan.eccl. locus domúsve vbi infantes, recentesq; partus expositi, aut egentibus parentibus nati alebantur. Βρέφος enim infantem, fœtúmque recens editum significat apud classicos rerum scriptores. παρὰ τὸ βρέφος τὸ τρέφω κατὰ μετάθεσιν. Prat.

BREVE Festo libr.2. à Græco descendit, quod est βραχύ.

BREVE tempus in l.cum antiquitas, versi. si tamē. C.de testam. horam, vel etiam minus accipere debem⁹ pro rei necessitate. Aliquando triginta dies sonat. in l. in contractibus. §.1. iuncto §.2. C.de non num. pecun. & ibi hoc adnotat Accursius. Quandoque ponitur pro paucis diebus. c.cum Bertholdus. de senten. & re iudic. Interdum accipitur pro anno, gloss. in c. præterea. extr. de ætat. & qualit. Prat.

BREVE tempus etiam pro vita hominis accipitur gloss. in c. quid ergo. 11. quæst. 3. Nam homo breui tempore viuit.

BREVE testatum, dicitur scriptum, quod summā rei continet, testium aliquādo, nedum tabellionis subscriptione confirmatum sit, cuius exemplum extat in c.1. versic si enim quid sit inuestitura. in vsibus feudor. De hoc vide Baldum ibi.

BREVE Apostolicum, est diploma seu rescriptum à Papa, seu pœnitentiario magno emanatū. vel est scriptura modica in paruis concessa negociis, in papyro frequenter scribi solita, cera rubea, annuloque piscatoris sigillata, ac signo secretarij subscripta. Rebuff. in praxi benef. tit. de breui apost.

BREVIS, Breues, & Breuia, passim in iure nostro reperias, quæ ita definiuntur à Zonara in Concilio Carthaginensi βρέβιον, ἡ ἐπιτομὴ λέγεται, ἤγουν σύντομος γραφή. id est, compendiaria scriptura. Eo sensu accipiuntur in l. inter. 5. C.de conuen. fisci debit. lib. 10. & l. excellentia. C. de erog. milit. ann. Scio Budæum ad tit. de offic. præfec. prætorio interpretari commentariolos summam rerū continentes, & a Gallis appellari Borderelles. Breuium meminit Constantinus Imp. l. 1. C. de exact. trib. libr. 10. Lampridius in Alex. Notarium qui falsum causæ breuem in consilio Imperatorum retulisset, &c. Prat.

BREVIS, Breues, Breuia, breuicula chartulæ sunt, siue libelli breues. Ana. Alexiade ς, τὰ βίβλια τὰ μέσον τῶν ... [illegible] ... Eandem vocem Iulianus retinuit in epistolis Græcis ad commune Iudæorum, τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν ... [illegible], & paulo pòst: ... τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν ... [illegible]. Et est frequens in libris Βασιλικῶν, dū rationes, volumina, vel corpora rationum significantur, quæ quidem per se sola fidem non faciunt. l. instrumenta. l. exemplo. C. de prob. & ideo non potest fiscus ex breuiariis confiscati rationibus quenquam conuenire quasi confiscati debitorē, l. inter chartulas. C. de conuen. fisci debitorib. lib. 10. cō stituit. Aliàs verò breuitas Chirographi non minuit fidem. l. si aliquem. C. de donat. Cuiac. l. inter chartulas. C. de conue. fisci debit. libr. 10.

BREVES quadrimenstrui sunt, qui de singulis pēsionibus conficiuntur à Chartulariis, & ad officium Palatinum aut præfect. prætorio transmittuntur, l. 1. C. de apochis public. & descript. curial, lib. 10. Constat enim tribus pensionibus anni cuiusque indictiones solui, l. vltim. C. de anno. & tribut. lib. eod. l. 15. & 16. eod. titul. Cassiodorus sæpè: vt trina, inquit, illatione deuotus possessor suam compleat functionem. Et inde singularum pensionum breues quadrimēstrui sunt. Idem Cassiodorus Epistol. libr. 12. Expensarum fidelem notitiam quaternis mensibus comprehensam, ad scrinia nostra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine detersa, rationibus publicis veritas elucescat. quæ Cassiodori verba Accursius vsurpauit in dicta l. 1. Maiorianus Nouel. de ind. rel. Quadrimenstruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio. Cuiacius in procemio, d. titul. de apochis publicis, & descriptionibus curial. libr. 10.

BREVIARIAE rationes apud Scæuolam l. vlti. ff. de pecul. lega. dicuntur in epitomen & compendium contractæ. Suetonius in Galba cap. 12. breuiarium rationum dixit. Briss.

BREVIARIVM, opus concisum, Græcè fœminino genere ἐπιτομή: tum etiam libellum eum non ineleganter accipimus, quem ærarij Principis, statum generalem appellant, quo Princeps statuit, quam summam ministerio omni aulico expensam ferri placeat. Prateius.

BREVIATORES in Nouel. ρι. περὶ τῶν ὑπάτων. §. τοὺς μίσθους. dicuntur breuium scriptores. Aldricus apud Accursium ibidem interpretatur rectè qui breuiationes scribunt.

BREVIATORES etiam sunt officiales in curia Romana, qui rescripta eiusdem curię & scribunt, & dictant.

BREVILOQVA substitutio, Vide substitutio breuiloqua.

BREVI manu dixit Vlpian. l. licet. 43. §. quoties. ff. de iure dot. quod ita interpretantur quidam per compendium circuitu vitato. Circuitu vitato, aiunt, rectè. Breui manu acceptionis exemplum ponit Vlpianus. l. singularia. ff. si certum petat. & l. 3. §. fin. ff. de donat. inter virum & vxor. Diuersum dixisse videtur Iauolenus l. pecuniam. 79. ff. de solut. dum ait manu longa possessionem traditam.

BREVES tabellæ exiguæ appellantur, in quibus & nomina debitorum & priuata quæque negotia adnotantur, l. vltim. de conueniend. fisci debit. libr. 10. C. l. 1. de excus. artific. eod. lib. C. l. 1. de exactio. tribut. eod. l. 1. de apoch. publ. eo. l. pen. in fin. C. de canon. largit. tit. eo. Lamprid. in Alex. Notarium, qui falsum causæ breuem in consilio Imperatorio retulisset, &c. Briss.

BREVES causę, Baldo in auth. nisi breues. C. de senten. ex breuic. recit. dicuntur, quę inter homines paruę conditionis agitari solent. Prat.

BREVIS numero vnius dixit vetus interpres in Nouel. de nup. §. secundum occasionem, pro libello, vt rectè interpretatur Aldricus ibidem apud Accurs. pro quo in Nouella Græca est βραχύα. Prat.

BREVICVLVM breuem scripturam interpretatur Alberic. quod verbum à breui ductum putat Alcia. lib. 1. Dispunct. cap. 21. Qua voce motus Bud. in l. vltim. ff. de Senator. legendum autumat lib. 7. C. Iustin. tit. 44. de senten. ex breuic. recitandis. Cùm ex C. Theod. libr. 4. tit. 15. ex tit. & l. 1. C. Theod. eod. periculo legendum facilè credat Alciat. vbi suprà. Cæterùm Alciatum redarguit Ferrandus Addnensis libr. 2. explicationum, capite 13. atque ostendit breuiculum legendum, non periculum, cum sub toto isto titulo nihil aliud tractetur, quàm de sententiis ex libello recitandis: vt breuiculum sit nomen diminutum à breui, vt rectè Alberi. putat, quæ dictio pro libello accipitur, l. vltim. de conuenien. fisc. debit. lib. 10.

BREVISSIMI loculi, repositoria in quibus monilia magnum patrimonium æquantia seruantur, annotauit Rhenan. in lib. Tertul. de habitu muliebri. Spieg.

Brocardicum, vocabulum est barbarum, in nostro eleganti iure ciuili: relinquendum igitur barbaris.

Brocardica materia dicitur, quæ est contrariarum opinionum rationibus inuoluta.

Broncitatem dentium, latini stridorem dixerunt annotante Camerario. Quibusdam tamen brocitatem hanc esse placet.

Bruchus βροῦχος genus vermis è locustarum genere, herbas & arborum frondes erodens. Huius meminit Hieronymus in Malach. cap. 3. & c. reuertimini. 16. quæst. 1.

Brutiani dicebantur, qui coacti erant seruilia exhibere pro eo, quòd bello secundo Punico post cladem Cannensem ad Hannibalem defecissent. Alexan. ab Alexan. genial. dierum lib. 2. cap. 27. Fest. lib. 2. Gellius lib. 10. cap. 3. Et præter hos Crinitus de honesta disciplina, cap. 7. lib. 2.

Brutum dicitur, quod longissimè à sensu absit. quo sensu passim in iure ciuili & pontificio reperitur. Brutum, obtusum & hebes significat Marcello.

Brutum etiam grauem antiqui dixere Festo lib. 2. Prat.

B V

Bu, βῦ, quamuis per se nihil significat, magnis tamé & amplis rebus præponi solebat, Festo lib. 2.

Bua & pappa Varroni puerorum potus & cibus.

Bubalina pro Babylonica falsò ab Oldendorp. & Spieg. legitur in l. argumento sunt. 15. ff. de aur. & argen. legat. Babylonica Florentiæ legitur: quam lectionem confirmat ibidem Baifius. Babylonicarum pelliũ meminit Marcianus l. fin. §. species. ff. de publicanis, & vectigalibus. Prat.

Bubinare Festo lib. 2. est menstruo mulierũ inquinari, ex Lucilio.

Bubeum, siue Bubleum Festo eod. lib. vini quoddam genus est.

Bubile, locus vbi boues stabulantur, sicuti equile vbi equi col. lib. 1. rei rust. cap. 6.

Bubulcus Varroni libr. 4. ling. est quasi temo inter boues. Bubulcum accipi posse rectè scribit Paulus l. cum de lanionis. 18. §. de bubulco. ff. de instruct. & instrum. legat. & eum qui bobus arat, & qui boues aratores pascit.

Buccellarii in constitutione Leonis & Anthemij Impp. l. fin. C. ad leg. Iul. de vi publi. Suidæ sunt ἑλληνογαλάται Gallogræci. is etiam βουκελλαρίων χώραν γαλλογραίκων esse ait. Erant & Alciato libr. 2. Dispunctor. cap. 2. equites in exercitu Romano, quibus magister militum per Orientem præerat: alijque iuniores, alij seniores erant. Existimarique posse scribit eos milites, postquàm missionem accepissent, latrocinari, & rapto viuere. Sed fortasse gentis vitium hoc fuit. Vnde eos latrones interpretatur Albericus. Sed tu hic adde quæ Turnebus lib. 24. aduers. cap. 16. ex Mauritij nescio cuius macrocolis tradit: scribentis buccellas esse armatos Zabis C. sic ille armaturam loricarum prope talarium appellat, & manicis ferreis. contatos quosdam & sagittarios, & hos in magno honore fuisse, quod in agmine ante Imperatorem exercitus equitarent, & post sequerentur: Ac fuisse equites illos Gallogræcos locus Suidæ hic allegatus innuere videtur.

Buccellas dari dixit Tertullianus l. C. libro de monogamia. pro panibus quos ministri Ecclesiæ mulieribus dabant domum perferendos. Hinc

Buccellatum genus panis bis cocti in l. 1. C. de erog. milit. ann. lib. 12. Ammianus Marcellinus lib. 18. frumentum ad vsus diuturnitatem excoctum ita appellari scribit, quo milites pasci in castris solebant. Spartianus in Piscennino. Idem pistores sequi expeditionem prohibuit buccellato iubens milites, & omnes cõtentos esse. Paulinus. & Theras. in Epistol. Augustin. 36. De buccellato Christianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi misimus. Vnde non ineptè buccellatum expeditionalem annonam interpretantur, à græcis διπυρος, κυλλήστιος ἄρτος, & παξιμάδιον dicitur. Briss.

Bucceta interdum idem quod boum bucculorumque grex, interdum autem bucceta pro pascua vbi boues multi versantur, & pro armenta buccera capitur, Ioan. Bapt. comment. in epist. Sidon. Apoll. ad Domitium lib. 2.

Buccina Festo lib. 2. quam nos appellamus: Græci buchianon à similitudine soni dicunt, est cornu recuruum, quod more tubæ inflatur. Ouid.

— cava buccina sumitur illi
Tortilis in latum. Hinc

Buccinator apud Taruntinum paternum l. fin. ff. de iur. immun. qui buccina canit in exercitu, aut preconiis publicis, aut cùm in militem animaduertitur, vt ex Vegetio lib. 2. cap. 22. liquet. Briss.

Buccinum, genus conchiliorum est, ex quibus purpureus color inducitur. Vlpia. de leg. 3. l. si cui. Purpuræ appellatione, omnis generis purpuram contineri puto: sed coccum non continebitur, Buccinum autẽ & Ianthinum continebitur. Nebr.

Buccones homines sunt tardi. alij interpretantur esse παράσιτοι Turneb. lib. 17. aduers. cap. 21. hos Camerarius vt & bucculéros a bucca, id est ore dictos putat: sicut à labiis labiones.

Bucerum pecus de bubus dici Festus scribit.

Buccula apud Taruntinum Paternum l. fin. ff. de iur. immun. & in Valent. & Val. & Gratiani consti. l. 1. C. Th. de Fabric. quid sint, nondum planè constat: bucculam tegumentũ interpretantur quidam. Alij instrumentum esse, in quo succula inditur, catapultis exercendis parata, autumant. In lexico ædis beati Germani buccula vertitur παράγναθις. Bucculá Turn. lib. 9. aduers. cap. 16. per diminutionem a bucca dictam putat. Atque inde buccularios dictos qui galeas faciunt. ex ea galearum parte quæ buccula dicitur imposito nomine.

Bufo, rana terrestris venenata Vergil. 1. Georg.

Inuentusque cauis bufo, & quæ plurima terræ
Monstra ferunt.

Bufones in c. vnic. de vita & honestate cleri. interpretatur Ioan. Andr. histriones, vulgareque Tuscorũ esse ait. Prat.

Buleutas in ciuitatibus Græciæ & Asiæ, Senatores & decuriones Spiegelius fuisse existimat, confusa veriusque dictionis proprietate: Rectius autem Antonius Augustinus libr. singulari ad Modestinum Decuriones βουλευτὰς esse tradit. Sic enim Iustinianus cum duas constitutiones de eadem re Græcè & Latinè scripsisset, altera decuriones, altera βουλευτὰς appellat: l. 2. §. cætera. C. de veteri iur. enucle. & Plinius ad Traianum de buleutis Bithyniæ scribit: cui Traianus de decurionibus rescribit: Senatores verò à Modestino συγκλητικοὶ dicuntur cap. 15. de excusat. l. Spadonem. de excusatio. Subscribit sententiæ Augustini Cuiacius l. 1. ff. de excusat. differentiam inter decuriones & Senatores eruens ex l. 15. ff. eod. titu. & l. καὶ οἱ μὲ βουλευταὶ. de tutor. & curat. datis, coniuncto §. 1. d. l. 15. Non tamen Antonius inficiãdum arbitratur curiam & senatorum & decurionum fuisse. Cum enim decuriones vt Pomponius ait l. pupillus. §. decuriones. de verborum signific. ex eo dicti sint, quod initio cum coloniæ deducerentur, decima pars colonorum consilij publici gratia conscribi solita sit, & nihil decuriones in coloniis aut Municipiis à Senatoribus Romanis differrent Iustiniani Nouella 38. mirandum non est, si in simili re similibus nominibus vterentur. Sed & eadem ratione sunt ex Græcis, qui βουλευτὰς Senatores appellent, & τὴν βουλὴν, Senatum. Augustin. præallegato loco.

Bulga, nota etiamnum aulicis vox: quam Festus indicat fuisse Gallorum, qui folliculos, aut crumenas, aut sacculos scorteos, hoc est, e pellibus factos, olim appellabant bulgas, Spieg.

Bulla. Quas vulgus bullas, semidocti supplicationes, docti supplices libellos vocant, quæ & breues dicuntur. Forsan rectè appellare possemus diplomata, quamquam nec illud omiserim, litteras Apostolicas plumbeo signo munitas, in quibus Romanorum

porum pontificum decreta continentur, non ineptè bullas appellari, quando βουλὴ, id est, bule, Græcis dicitur & consilium, & locus in quo consultatur. Sed nos, more nostro, mutata e in a, bulla dicimus, vt fit à musice musica, ac vocabulum per duplex l l perperam scribentes minùs elegans reddimus. Bulla enim gemino l l. est propriè tumor ille inanis, qui visitur in aquis, momento temporis enascens, simul & euanescens. Ex quo prouerbialiter apud Varron. dicitur, homo bulla. Anchor.

BVLLA aurea Festo, insigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis à pectore, vt significaret eam ætatem alterius consilio regendam, dicta autem à Græco sermone βουλὴ, quod consilium dicitur Latinè: vel quia eam corporis partem contingat, id est pectus, in quo naturale manet consilium. Hæc ille, quod autem esset insigne puerorum, Plutarchi testimonio in Romulo probatur, φορῶν δὲ inquit, καὶ τοῖς παισὶ αὐτῶν τὰς καλουμένας βούλλας ἀπὸ τοῦ χρήματος. Bullæ aureæ commeminere alio sensu pontifices clemen. vnic. in fin. de iureiur. ... præsentium. §. testes. de testibus. lib. 6. Pra. vide infrà Prætexta toga.

BVLLARI, verbum barbarum: quo tamen Accursiani vtuntur, pro eo quòd Imper. Constantinus in l. si quis in metallum. C. de pœ. translatè, nec omnino ineleganter dixit, in facie scribere. Bulla item pro diplomate, vox est barbara.

BVNAS indicat, prouerbio dicitur, vbi lis in longum profertur, nec vnquam explicatur. qui mos nunc est, teste Erasmo, perditissimis aduocatis nostri temporis: vt subinde nouam reperiant causam producendæ litis. quo plus nummorum extorqueant à litigatorib9. Spieg.

BVPRESTIS, siue, vt in Pandect. Flor. est, Bubrestis, apud Marcianum l. 3. §. alio S. C. ff. ad legem Cornel. de sicar. animal venenatum, rarum in Italia. scarabeo longipedi similimum, bouem inter herbas fallit maximè, vnde & nomen habet, παρὰ τὸ πρήθειν τὰς βοῦς. Paulus Aegineta lib. 5. ex Dioscoride lib. 2. Plin. lib. 30. cap. 4. Correa in Memoral.

BVRA Varroni quid sit ex eius verbis disces. libr. 4. ling.

BVRA à bubus, alij à curuo curuum vocant. Est autem temo ille longus aratri, qui inter boues protensus est: à Marone vocatur buris: Turneb. libr. aduersar. 22. cap. 29.

BVRDO, partus est ex equo & asina: sicut ediuerso mulus, ex asino & equa. Vlpianus de lega. 3. in l. item legato. in princ. vbi ait: Item iumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones. item mancipia alia, &c. Nebr. Spiegel. Hinc Cuiac. Obseruat. lib. 11. cap. 16. approbat versionem eorum, qui in d. l. item legato, Burdones interpretantur mulos. eodem namque sensu ad l. qui duos, cod. titul. ita Græci scribunt: τὸ λιγάτῳ τῶν βορδωνίων καὶ οἱ μῦλοι περιέχονται. Et Hieronymus in translatione secundi Reg. vt tollam onus duorũ burdonum. Et eosdẽ mannos esse opinor, cum vulgo & glossæ antiquæ, & Acro Porphyrio mannos, burdos, & buricos appellari dicãt. Paulinus ad Senecam, Macro & viliore asellis burico sedentem. Hieronymus ad Pammachium de obitu Paulinæ, vtrumque nomen copulauit his verbis: Feruentes buricos mannos. Et idem in Ecclesiasten cap. 10. Dignitate (inquit) persflati vias publicas mannibus terãt: quos vulgo buricos appellant. Imitatus est Horatianũ illud, Appiam mannis terit, sed mannibus dixit, pro mannis, eadem licentia, qua Lucanus fastibus pro fastis. Cæterùm longè aliter hodiè legitur illo Hieronymi loco. nempè hoc modo, dignitate per flagitia publica sublimentur, quos vulgo lubricos appellant. quib9 verbis nihil est deprauatius. Cuiac. suprà d. loco.

BVRGI, quorum mentio in constit. Paulus Orosius lib. 7. Crebra, inquit, per limitem habitacula constituta Burgos vulgo vocant. Hinc in titul. C. de fund. rei priuatæ. Eum qui collegio, vel curiæ, vel burgis, cæterisque corporibus seruierit. Andr. Altham. [illegible], à Græco pyrgo vocabulum deductum putat. Colligitque haud absurdè ab hac voce, eos qui in castellis, munitionibus, & turritis mœniis habitant, Burger/ quòd ciues significat, quasi dicas Pyrgios: & Burggraff/ appellatũ præfectum atque Comitem arcis & castri. constans autem est opinio, à Burgis, Burgundiones Germaniæ populos esse dictos. At Rhenanus noster vetustius nomen arbitratur, quàm quod primum Cæsaris, Tyberiique ætate natum sit: à Burgiis, hoc est, castellis limitum. Quã opinionem secutus Orosius, innumeros, qui subscriberent, reperit. Horum veteres sedes, priusquam per Germaniam in Sequanos commigrarunt, quicquid de illis cùm proditu dignum, tum circa statum eorum, plerosque etiam magni nominis viros latuisse, res ipsa manifestat, primus omnium idem Rhenanus Herculeo planè labore monstrauit, aperuitque simul viam studiosis rerum indagandæ, patefaciendæque vetustatis: cuius inter primos, quos eruditio summa commendat, nostra ætate celebris viri memoria posteris præcipuè celebranda, sacrosanctaque habenda est. Spiegel. Sed non est illud omittendum, quæ dicuntur castra in l. 4. C. de offic. iudic. milit. & l. curæ. C. de offic. magist. offic. burgos appellari in §. in Sardinia. l. 2. C. de offic. præfec. prætor. Afr. Vegetius lib. 4. Castellum paruum burgum vocant. Paulus in Valentin. Crebra per limitem habitacula constituta, burgos vulgo vocant. l. penult. C. de fun. rei priuat. lib. 11. Sunt igitur & burgi siue castra, & clusuriæ in limitibus. Cuiac. Obser. lib. 3. ca. 14. in fin. Pith. lib. aduer. 1. cap. 14. Hinc

BVRGARII, de quibus lib. 7. C. Th. nondum typis excuso, à burgis.

BVRGVNDIONES quod Burgis expulsi à Romanis adpellati sunt. Prat. vide suprà Burgi.

BVRRHVS, homo dicitur, qui pranso cibo & potione rubet. Spieg. Camerarius autem annotat, quosdam burrhos dici voluisse quibus buccæ ruberent. deducta verò vox videtur à Græca πυῤῥὸς & πυῤῥων, quarũ vtraque ruffum significat.

BVSTA facientem pro combustore defunctorum corporum, sed perperam, Albericus intellexit. Nec enim I. C. eo loco quem citat, busta, sed iusta facientem dixit. Vide Seruium AEn. 11. & Oldend. explicantem hæc verba legis X I I. Tabul. Rogum bustumve nouum. Spieg.

BVSTVM in duodecim tabu. Græcis τύμβον monumentum & sepulchrum videtur interpretari Cicero lib. 2. de legibus. cui videtur consentire Festus Pompeius lib. 2. Bustum, ait, propriè dicitur locus, in quo mortuus est combustus, & sepultus: diciturque bustum quasi bene vstum. vbi verò combustus quis tantùm modo, alibi verò est sepultus, is locus ab vrendo vstrina vocatur, sed modò bustum eò quòd sepelitur, sepulchra vocamus. Hæc Festus: Verba legis X I I. Tabul. hæc sunt: HERVM BVSTVMVE NE VSVCAPITO. Hanc ex Solonis legibus accepisse decemuiros constat ex M. Cicerone libr. 2. de legibus. Lex Solonis hæc est: ἠρῷον, ἢ τύμβον, μὴ χρόνῳ λαμβάνειν. Vtramq; legem explicui lib. 2. & 4. Veteris Iurisprudentiæ. Porrò autem Græcã vocem τύμβος vsu retinuere Galli. Nam & sepulchri operculum Tumbam *Tumbe* vocant: sepulchrum ipsum *Tumbean*. Eo sensu quo apud M. Ciceronem 2. de legibus, sumit Imp. Iulianus. l. pergit. 5. C. de sepulc. viola. Quidam etiam legunt in l. 2. in fin. ff. de in ius vocan. In Pandect. tamen Flor. est iusta. rectiùs.

BVSTVARIAE mœchæ apud Martialem dicuntur vulgaria & diobolaria scortilla, inter busta atque monumenta penè in propatulo prostantia. Turneb. lib. aduers. 13. cap. 19.

BOYTTEIS interpretantur Basilica, ferias nouo vocabulo, quo etiam Hetrusci hodie vtuntur. Nicetas dixit βότζια, & interpretatur οἶνου δοχεῖα. Veteres etiam glossæ dogas exponunt βόττας, quod quidem dogarum nomen à Græcis raptum videtur, quibus δοχεῖα vel δοχαὶ sunt, quæ capacitati alicui parata sunt, & capacitates ipsæ vel mensuræ, vt in Aureliano Vopisci: Facta est ratio dogæ cuparum, nauium, doga non

nas;

uas, sed capacitatem significat. Cupas autem βύτας μεγάλας exponunt veteres glossæ: easdémque vocari à quibusdam gaulos. Idem buttarum & buticellarum nomé in veteri instrumento apochæ siue plenariæ securitatis legi, quod ligni membrana scriptum extat in bibliotheca Regis. Scriptum fuit Rauennæ Imp. Dn. Iustiniano PP. Aug. anno 38. P.C. Basili, anno 23. Id. Iul. Indict. 12. & eo Germanus V.S. subdiaconus, tutor Stephani H.P. profitetur se à Germana Cl. F. accepisse, quod pro tertia portione hæreditatis ex testamento, quod collicti ei cópetebat in rebus mobilibus & immobilibus, quarum notitia professioni subijcitur, & inter cætera mobilia numerantur buttæ & buticellæ granariç. Cuia. obserua. lib. 9. cap. 26. in princ.

B Y

BYRRHI in l. 1. ad finem. C. Theod. de habi. quo vti oport. int. vrb. & apud Vopiscum in Carino, tegmen capitis seruorum erat ex d. l. 1. Imperatorum constitutio omnibus, præterquam militum seruis Byrris vti permittit & cucullis. Cuius exceptionis hanc ego rationem vltrò refero, quod milites quoque domini Byrris passim vterentur. Nam Burros, seu Byrros, fuisse arbitror vestis genus aliquantum vilioris & pilis hirsutæ, qualem etiam Endromidem Martialis describit. Paulus monachus Cyprianum byrro indutum fuisse refert, cum ad supplicium duceretur: Pontius Cypriani ipsius Diaconus, qui eius agonem sanè quàm eleganter descripsit, in actis lacernum byrrum appellat. Sic memini veterem Persij Flacci interpretem lacernam byrrum interpretari, & adiicere pallium esse fimbriatum, quo soli quondam milites vterentur. Ausonius Drepanio:

At nos illepidum, rudem libellum
Burras quisquilias, ineptiasq́;.

In versibus quoque nondum (quod sciam) editis qui in veteri libro Euceriæ tribuuntur, ita scriptum reperi,

Nobilis horribili iungatur purpura burræ,
Nectatur plumbo fulgida gemma graui.

Burræ appellationem nos hodieque aliqua ex parte retineri videmur. Beri honestiorum & Palatinorum vestes erant, sericeæ, vt à viris doctissimis notatum est. Vnde ego Beros Attrebaticos & Canusinos à Capitolino dictos arbitror in Carino, non Byrros: vt & à Valerio Martiale, libro primo Epigrammatum, dum ait:

Nec desunt tibi Bera Glauiana.

Pithœus in subseciuis.

BYSSICVM opus apud Martia. l. fin. §. species. ff. de publican. pro aliquo ex bysso confecto, tametsi per υ, (quod y nota est in Græcorum libris) scribatur.

BYSSVM lini genus esse apud Indos candidissimi, & mollissimi, Isidor. tit. 19. Etymolog. cap. 27. & Iulius Pollux libr. 7. cap. 17. scribunt. Huius verba subiiciam: καὶ μὴν τὰ βύσσινα καὶ ἡ βύσσος, λίνου τι εἶδος παρ᾽ Ἰνδοῖς. Byssum plerique interpretantur linũ tenue, rufum, coloremq́; auri imitans, & splendorem atq; fulgorem: reperitur & in pinna marina mollissimæ lanuginis tenuissimæq́; & delicatissimæ. Turneb. lib. 19. aduers. cap. 25.

BYSSINAM vestem Iudæis sacerdotibus familiarem fuisse, Iosephus libro sexto belli Iudaici ostendit. Prateius.

BYSSINVM opus in l. vltim. §. species. ff. de publican. vt byssina vestis apud Apuleium libr. 11. de Asino aureo. In Aegypto quoque byssum quàm maximè natum ex cap. 26. Ezechielis, Hieronymique commentariis intelligimus. Plinius lib. 19. capite primo etiam circa Elim in Achaia genitum significat his verbis: Ergo huic lino principatus toto in orbe. Proximus byssino mulierum maximè delicijs circa Elim in Achaia genito. Quaternis denarijs scripula eius permutata quondam, vt auri reperio. Briss.

BYTHINI apud Persas erant, qui cum adorare vollerunt, summa montium conscendere soliti, & sine téplis Iouem Papam salutare. Brechæus in l. Tabernæ. ff. de verb. & rer. sign.

C.

C, CONDEMNATIONIS nota erat, quæ in publicis iudiciis dabatur in tabella scripta, idque Asconius in 3. Verrin. significat: ideoque rectè tristem eam adpellauit M. Cic. pro Milone.

C, litera inuersa apud Volusium Mætianũ in libello de assis distrib. nota sicilici.

Erat & nota prænominum, vt C. Cassij. C. Caligulæ.

C in G. mutatur Fabio teste lib. 1. cap. 19. vt & docui in Consuet. Marchiæ titu. *des donations & dots* §. 30. Marchiani enim dicunt *logres*, quod vetus interpres Nouel. adpellat lucra nuptialia. Nam C & G mutua est ἐναλλαγὴ & O pro V, sæpè veteres pronunciasse constat. C in G mutari significauit Varro lib. 4. in verbo, Gladius qui à clade ducitur. Prat.

C, pro Q in antiquis libris scribi cœptum refert Petrus Victorius in primum epist. ad Atticum: docetque earum literarum vsum sæpè confundi. vnde ex sterculino sterquilinum factum est: veterem tamen orthographiam Pand. Florentinæ retinuerunt in l. si quando. 17. §. fin. ff. si seruit. vindic. & l. fundi. §. fundo. ff. de act. empti. quo scribendi genere vsos fuisse M. Catonem & Terentium Petrus Victorius admonuit.

CCCIƆƆƆ ∞ centum millium notam esse idem docet. Prat.

C, litera, Gaius notatur, quæ inuersa Ɔ. mulierem declarat: quia tam Caias esse vocitatas, quàm Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Fabius libr. 1. cap. 7. Hotoman.

CABALA, diuinæ legis interpretatio quam Moses ab ipso Deo accepit, idem est apud hebręos, quod apud nos scientia secretior, ob eam scilicet rationem, quod illam doctrinam non per litterarum monumenta, sed ordinariis reuelationum successionibus alter ab altero, quasi hæreditario iure susciperet. Crinit. de honesta disciplina, lib. 25. cap. 3.

CABALLVS, ab equo eo distat: quòd caballus ferè nunquam sine derisione dicitur: equus verò semper de apto & probato. Pompon. de fund. instru. l. si ita. Caballos ait, qui in pistrinis essent: tanquam dicat, malos. Nebriss.

CABALLATIO, in constitutionibus munus alendi equos publicos, à caballis dicta: Festũ autorem habet Alciat. Vnde apparet & exemplaria in hoc variare. Adi Rhodiginum, cap. 24. lib. 21. Spieg.

CABALLARII, Iulio Firmico auctore dicuntur, qui sub equi cælestis sydere nascuntur.

CABALLOS pro equis dixit Pomponius d. l. si ita. 15. quo etiam sensu vsus est & Lucillius libr. 3. apud N. Marcellum.

Succussatori tetri, tardique caballi.

CABVS frumentaria mensura. Hinc

CABAESI dicuntur, qui expleri nequeunt. Prat.

CACABVS, olla grandior, siue illa sit ex argilla, stanno, argento, vel alia quacunque re metallica. Pompon. de aur. & argen. legat. l. & si. Certè, ait, si cacabos argenteos habebat, vel miliarium argenteum, id est, vas ad coquendum milium. Nebr. Cacabos & patinas inter culinaria vasa adscribit Paulus, in l. cum de lanionis. ff. de fund. instru. I. Poll. lib. 10. cap. 24. Onom. Sunt & alia eius generis vasa apud Latinos. aula, siue olla, ad pulté & olera coquenda, vel quod prouerbio manifestum fit celebrata Catullo. Ipsa olera olla legit. Annumerantur & ista, lebes, ahenum, tripus, patella, frixorium, craticula, mortarium, & pastillum. Spie.

CACCABVS, vas in quo pulmentarium coquitur, vt Paulus definit l. cum de lanionis. §. asinam. ff. de instrum. instrum. lega. quo etiam significatu vsus est eiusdem collega Vlpia. l. cum aurum. 19. §. si cui escarium. ff. de aur. argentoque legat. Varro lib. 4. ling. dicit cacabũ vas fuisse in quo cibus coquebatur, quẽ à cibo ductum ait. Pauli definitio, vt specialior, ita verior semper mihi visa fuit. Prat.

KAKIA, in l.2. ff. qui pet. tut. vitium, non malitiam significat. Cicero libro 3. de finibus. & 4. Tusculanarum quæstion.

CACVLA Festo libro 3. seruus militis, ex Plauto. dictum ait à Græco Κάλον, quòd fustibus clauisque ligneis ad tutelam dominorum armari soliti essent. Hinc

CACVLATVM, id est, seruitium. Prat.

ΚΑΚΟΗΘΕΙΑ apud Paulum in l. & quantum. ff. de ædil. edict. vitium est, malignitatem, malam consuetudinem significans vlcera mammarum Dioscoridi li. 3. ca. 16. & ad animum transferri potest.

CADAVER. Nam à cadendo ductum rectè putat Tertullianus libr. de resurrectio. carnis. De cadaueribus extat titulus lib. 48. ff. de cadauer. punitorum, quæ ab Vlpiano, Marciano & Paulo Iurisconsultis adpellantur corpora. ff. eod. l. 1. 2. & 3. Hinc

CADERE dicimus corpus in terram per mortem. Tertul. lib. 5. aduersus Marcionem.

CADERE in commissum, apud Marcianum l. fi. in princ. ff. de publ. dicitur ius cuius dominium fisco acquiritur ob crimen l. commissa. ff. eo. porrò quando de crimine accipere debeas, disces ex d. l. fin. & l. cotem. ff. eod. Prat.

CADERE. Hoc verbum multas egregias & venustas translationes habet: quas refert Olden. in isagogico. Primò, cadere pro Republica, hoc est, occidi, mori. Secundò, cadere commodè, pro contingere, euenire. Tertiò, cadere in suspicionem, in deliberationem, pro incidere, venire. Quartò, alijs varijs modis vsurpatur. Sic namque cadere causa.

CADERE causa, antiquis dicebatur pro eo, quod nunc dicimus causam litemve perdere apud Papinianum l. Stichum. 96. §. penulti. ff. de solut. & l. Titio centum. §. fin. ff. de condit. & demonstr. & Paulum l. in fraudem. 45. §. neque instrumenta. ff. de iure fisc. ita explicat Iustinianus Imper. in §. si quis agens. Instit. de actio. Porrò modos quibus causa cadimus, recenset & declarat idem Imperator d. §. si quis. versic. plus autem. Sunt autem hi, res, tempus, locus, causa: & Paulus lib. 1. Sent. recept. titulo 10. vbi pro re, summam, pro causa qualitatem dixit, vbi Auianus causa cadere, ait, est causam perdere. Sic eodem sensu, diuerso tamen modo, Hotomann. Autor quoque ad Herennium libr. 1. scribit eum causa cadere, qui non quemadmodum oportet egerit. Testatur etiam Quintilianus libro septimo, capite 4. Si ab Actore vno verbo erratum sit, tota eum cecidisse causa videri.

CADERE dominio eadem forma dictum est qua cadere causa, & cadere actione. Ferret. titu. de vi bonorum rapt.

CADERE formula, dixêre veteres: quod eueniebat, cùm quis non vt oportuerat, actionem instituisset. In omnibus ferè causis, (ait Fabius) in quibus cecidisse quis formula dicitur, hæ sunt quæstiones, an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore agere liceat. Suetonius in Claudio. Nec semper præscripta legum secutus, duritiem lenitatemque multarum ex æquo & bono moderatus est. Nam & iis qui apud priuatos iudices formula excidissent, restituit actiones. Quo ex loco patet Cadere formula, in stricti tantum iudicij actionibus vsurpari solutum. Causa verò cadere in omnibus. Hoto. Porrò tametsi iuris formulas amputari iusserit Constantinus Imperator l. vnic. C. de formul. & impetr. subl. quotidianus tamen forensis vsus in exceptionibus reuocasse videtur, non formulas quidem, sed hæc excipiendi genera an huic, aut apud hunc. & dicuntur,

Fines non recipiendi à practicis. Prat.

CADAT, verbum in legibus, constitutionibus, edictis, sententiis intelligitur non ipso iure. ita rectè explicat Accursius in l. 2. §. quòd si actor. C. de iureiurand. pro calum. dand. quod probat Nouel. [Greek, partly illegible] Accursij etiam sententiam probat Bernardus c. fin. §. pœna. extr. de iuram. calum. Vide tamen Felinum in c. ex tenore. extr. de rescript. Prat.

CADERE in casum in l. penult. de delatoribus li. 10. C. Hinc caduca bona generaliter appellantur, quæ ex aliqua causa in fiscum cadunt. l. 3. ff. de his quæ in testam. delend. 9. & l. 20. ff. ad S. C. Silan. l. a. in fine. ff. si quis aliq. testa. prohib. l. 30. de petitio. & videlicet in C. The. Vnde in Lexico Latinograeco ædis B. Germani Parisiensis caducum definitur [Greek]. Sic Caducæ hæreditates apud Ciceronem 10. Orat. in Anto. Isidori libro 5. Etymolog. cap. 25. Caduca, ait, inde dicuntur, quia eis hæredes ceciderunt. Caduca etiam legata, quæ a legatariis ceciderant, dicebantur. Adiiciamus hic & hæc ex relatione Symmachi apud Ambros. lib. 5. Epist. sumpta verba: Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus casus facio caducas? Eodemque modo caduca dos vocabatur, quæ illicito matrimonio côtracto in fiscum cogebatur. l. 38. §. pen. & l. 61. ff. de ritu nup. Et apud Vlp. in Instit. tit. 16. Inde caducaria lex Iulia dicitur, quæ caducorum ius introduxit, apud eundem Vlpia. in Instit. tit. 28. Briss.

CADERE in suspicionem, in deliberationem, pro incidere, venire. Cic. Old.

CADERE animos, vultus, verba: pro frangi, perire, debilitari. Old.

CADERE in potestatem, pro redigi, vt Instit. quib. mod. ius patr. pot. soluit. §. 1. Old.

CADISCOS, siue [Greek], suffragiorum vrna, seu amphora. Fuerunt autem duo apud veteres cadisci, in quos calculos mittebant iudices: alterum θανάτου, siue καταδίκης ἐσόμενον & hunc adpellabant κύριον, in quem condemnationis, alterum ἄκυρον, in quem absolutionis calculos proiiciebant. Hæc [Greek] id est, misericordiæ, vocabatur, in quem [Greek] mittebantur: altera θανάτου, hoc est mortis erat, priore loco sita vide I. Pollucis lib. 8. Onomast. [Greek] & Budæ. in comment. linguæ Græcæ. Old.

CADENS de cœlo aqua, pluuia adpellatur, Vlpia. l. 1. §. 1. ff. de aq. & aq. plu. Prat.

CADVCVM dicitur, non quod cecidit, sed quod facilè casurum est, ruinamq; minatur. Vnde & paries caducus, & glans caduca. Alcia. de verb. sign.

CADVCA auspicia Festo li. 3. dicebant veteres, cùm aliquid in templo excidit, veluti virga in manu.

CADVCVM aperta voce appellari constituit Iustinia. l. vnic. §. & cum triplici. C. de cad. toll. quod relictum erat, mortuo testatore, deficiebat. Adde Forca. obseru. in dial. 87. in Necyom.

CADVCA aqua I. Frontino lib. 2. de aquæduct. quæ vel ex lacu abundat, aut ex castellis effluit, aut ex manationibus fistularum. Prat.

CADVCA glans quæ ex arbore cecidit. l. silua. §. glans. ff. de verb. sign. Et

CADVCA oliua apud Columellam lib. 12. ca. 49.

CADVCVM. Nomen certè hoc iampridem in libris veterum legum, & ore I. C. peculiari quadam significatione fuit: vt cum glandem caducam, vel aquam caducam vocabant. Et apud Ciceronem libro 3. de Oratore, Crassus vocat possessionem caducam & vacuam. Et Cicero Philippica 10. vocat hæreditates caducas. Sed in lege Papia, propria quædam & singularis huius verbi vis atque notio est: quam quidem Vlpianus noster in titulis ita describit, vt alius interpres nunc quærendus non sit. Quod quis (inquit) sibi testamento relictum, ita vt iure ciuili capere possit, aliqua ex causa non cœperit, caducum appellatur, veluti ceciderit ab eo: verbi gratia: si cœlibi, vel Latino Iuniano legatum fuerit, nec intra dies centum: vel cœlebs legi paruerit: vel Latinus ius Quiritum consecutus sit: aut si ex parte hæres scriptus, vel legatarius ante apertas tabulas decesserit, vel peregrinus factus sit. His verbis Vlpianus totam hanc de caducis legem Papiam breuiter perstringit. Iustinianus verò l. vna. C. de caduc. tollen. antiquæ locutionis significationem & proprietatem diligentius exponit. Ait, Veteres ea quæ testamento relicta ab initio non consistebant, veluti quæ legabantur ei, qui non iam cum in rebus humanis non erat, dixisse pro non scriptis haberi. Quę post testamentum factum,

factum, viuo adhuc testatore deficerent, veluti quia legatarius, vel hæres interea moreretur: ea, in causa caduci esse. Caduca verò specialiter appellata esse, quæ iam mortuo testatore primum deficiebant; veluti si post eius mortem legatarius, vel hæres moreretur ante aditam hæreditatem. Sed quæ in causa caduci esse alioqui dicebantur, poterant etiam dici caduca, & æquè ad hanc legem Papiam pertinent: non tamen ea quæ pro non scriptis habentur. Certè in hac lege propriè caducum appellatur, quod quis communi quidem iure ciuili capere potuisset. sed ex aliqua singulari causa per legem Papiam capere prohibetur: & eo veluti excidit, quod recidit ad fiscum. Est & alia generalior in hoc argumento significatio huius verbi; quum omnia bona vacantia, quæ in fiscum recidunt, appellantur caduca, l.3. de iis quæ in testium delat. l.9. Ad S.C. Silani. l.20. de petit. hæredi. Certè & lege Iulia bona vacantia ad fiscum pertinere: & legibus caducariis (sic enim etiam appellantur) bona ad fiscum deferri, legimus in Pādect. l.96. §.1. de leg.1. l.4. de fideicom. libe. Apud Cassiodorum Rex Theodericus, qui in Italia imperabat, paulo antè tempora nostri Iustiniani: Caduca (inquit) bona fisco nostro competere, legum cauta decreuerunt. Caduca ille etiā vocat bona vacantia, cū quis mortuus esset sine hæredibus, vel testamentariis vel legitimis. In Codice Iustiniani & Theodosij sæpè etiam legimus vacantia pro caducis, & caduca pro vacantibus. Balduinus.

CADVCARIA lex apud Vlpian. titul.28. Epitom. vide infr. Lex.

CADVCA hæreditas, eadem ratione dicitur, qua caducum legatum, quod ad fiscum defertur, vel substitutum. Quoniam verò iucundum erat substituto, legatum caducum accipere, quasi rem minimè speratam: ideò Iuuenalis, dulce dixit legatum, quasi scilicet lucrum abruptum. Old.

CADVCVM ex lege Papia, legatum erat, relictum sub conditione, qua deficiente, vel viuo, vel mortuo testatore cadebat, & redibat vel ad testatorem viuū, vel ad substitutum eo mortuo. Vnde titulus est in C. Iustin. de tollendis cad. Old.

CADVCVM generalius etiam appellabatur, quod quis ab initio capere non potuerat ex testamento. Balduin. tit. de Ademptione legatorum.

CADVCEATORES Fest. lib.3. dicuntur legati pacem petentes à caduceo quem manu gestabant, vtūtur hodie spintere, quæ armilla dicitur Budæo l. sanctum. ff. de rer. diuis.

CADVCEOS Græci Cerycia dicunt apud Marcia. l. sanctum.8. ff. de rerum diuis. Est autem κηρύκειον vt Pollux auctor est lib.8. περὶ πρέσβεων φάρμακα τῶν βρέβεων.

CADVCEVM, & hastam simul mittere, est permittere, vt pro arbitrio quis vel bellum ineat, vel pacē amplexetur. Caduceum verò esse pacis insigne, caduceatorum nomen demonstrat. Spieg. Adde Gell. lib.10. cap.27.

CADVS apud Vlpianum l. sed si 15. §. proprietatis. ff. de vsufruct. vas vinarium Polluci lib.10. cap.20. vrnas tres capit. Palæmon. apud Ant. August. lib.2. Emend. ca. 11. amphoram Atticam adpellari scribit Alci. lib.4. disput. cap.21. dicit cadum congiorum decem capacem ex Dioscoride lib.5.

CADVS vocabulum Græcum est, ἀπὸ τοῦ χάδειν, quod capacem esse significat: quamuis Plinius eo vtatur, sed non nisi, vt aptè doctissimus Georgius Agricola monuit, vbi vel Græca transfert, vel de Græcis vinis loquitur. Extat & apud Proculum l. penult. de vino leg. Illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, ei amphoras, cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos esse. Spieg.

CAECAM diem, & cæca testimonia vocant I.C. quæ scripto perhibentur absentibus. Cuius rei exempla pete ex l. ad personas. ff. de iureiuran. & alibi. Nam cæca sunt, non tantum quæ non vident, sed & quæ non videntur, & absunt. Vide Erasmum exponentem parœmiam, Cæca dies.

CAECA vestigia pro insidioso, & latenti, & occulto malo. Verg. apud Nonium.

Cæca regens filo vestigia, &c. Old.

CAECVS paries, qui fenestras nō habet: cuius meminit Paulus in l. cos.4. ff. de seruit. si lectionem C. Harmenopuli sequamur, qui pro pariete communi, vt est in Pandect. Flo. legit, τυφλὸν τοῖχον. Sed Florentinam probo: quod & ipsa res docet. Non tamen eo inficias, parietem, qui fenestras non habet, cæcum dici. quo sensu ita scribit Virg. lib.5. Aeneid.

Vt quondam Creta fertur labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum. Sic

CAECVM cubiculum, quod fenestram non habet, dixit Varro lib.8. ling. lat. Prat.

CAECVLTARE Festo lib.3. est cæcos imitari.

CAECVM vallum Festo lib. eodem, dicitur in quo præacuti pali terræ adfixi, herbis vel frondibus occuluntur: qua analogia cæca testimonia, id est, occulta dici putem.

CAECITAS, morbus est partis corporis Vlp. l.1. §. sed sciendum, ff. de ædil. edict.

CAECVM definire videtur Vlpianus l.1. §. secundo loco. versic. casum. ff. de postul. vtrisque luminibus orbatum.

CAECVS tametsi à postulando repellatur, d. versicul. casum. iudicandi tamen officio fungi eum idem Vlpianus credit l.6. ff. de iudic. Sed hoc accipiendum putat Bartolus, si postquam iudex erat, cæcitas superuenerit. Testamentum tamen facere non potest. §. cæcus autem. Institut. quibus non est permiss. facere testam. Prat.

CAECVS μεταφορικῶς est qui supernæ contemplationis lucem ignorat, qui præsentis vitæ tenebris pressus dum lucem venturam nequaquam diligendo conspicit, quò gressus operis dirigat nescit. c. hinc etenim 49. distinct.

CAECVM animal adpellat Hieronymus, in Malac. cap. vlti. 49. dist. indoctum rectè. Nam & hoc ad animū transtulit M. Cic. pro Sext. Rosc. Prat.

CAECVM etiam pro improuido veteres dixisse Nonius ait.

CAEDEM, ait Fest. li.3. putant ex Græco dici, quod apud illos κτείνειν, interficere significat.

CAEDERE à cædendo dictum putat idem, Prat.

CAEDERE secundùm Paul. in l. cædere. in princip. ff. arb. furtim cæsarum. est non solum succidere, sed etiam ferire cædēdi causa, & vulnerare aut ferire ex parte l.5. & 7. §. etiam si. ff. d. tit. arb. fur. cæs. non etiā secare. Ictibus enim (teste Cuia. Obser. li.9. ca.12. circa med.) cædimus, ferris secamus, nō cædim'. Cingere est deglabrare. & reliqua. Sunt qui Stringere reponendum putent. Stringere enim idē est quod percutere. & ideo strictores appellat Cato, eos qui fructus oliuarū feriunt. Modio, inquit, oleario assiduos homines quinquaginta ꝑbeto, duas partes strictorū prebeto. Pli. Oliuantibus lex antiquissima fuit oleam ne stringito. Sed Alciatus noster existimat legendum Deglubere, hoc est excorticare, & librum detrahere. propriè significat folliculum excutere. & fabas sua nudare siliqua. inde à Catullo in obscœnum sensum trahitur, & ab Apuleio: apud quem Photis ait, se solitam viuos homines deglubere. Tiberius etiam Cæsar, auctore Tranquillo: Boni, inquit, pastoris est pecus tondere, non deglubere. quòd adagij vice hodie vsurpatur, in Collectaneis prouerbiorum. Possemus etiam legere deglabrare, hoc est glabrū reddere. quid hoc sit, satis superque notum ex Plauto & aliis, maximeque Nonio, dum inquit: Legitur quòd ludis præsulis pueri essent glabri ac depiles, propter ætatem, quos antiqui ludios appellabant, & propriè glabescere est, sine pilis aut capillis, aut plumis fieri. Cotta.

CAEDITITIAE tabernæ in via Appia, à domini nomine vocari cœptæ sunt. Prat.

CAEDVA sylua, dicitur quod illius arbores licitum est scindere, siue lignorum, siue materiæ causa. Nā sylua

sylua nunquam dicitur nisi de arboribus. Plin. Cæcilius in Epistolis. Cæduæ, inquit, syluæ cum monte ipso descendunt, &c. Nebriss. Sylua cædua est vt quidam putãt, quæ in hoc habetur vt cædatur. Seruius eam esse, quæ succisa, rursus ex stirpibus aut radicibus nascitur. Si diffinitionem Seruij ex scripto accipias, nulla erit sylua nõ cædua, nisi quæ nunquam cæsa est: Si ex Sententia aliud videtur velle, Syluam succisam dum renascitur cæduam appellari. Dicitur autẽ nasci, quousq; ad perfectam suam magnitudinem peruenerit, quam ferè quinquaginta annis consequitur. Sed quamdiu Sylua ex opinione Seruij dici possit cędua, dubitari potest. Nam videtur eò vsq; nascentem videri Syluam, dum ad summum suæ Altitudinis peruenerit, in quo regionis tamen mos obseruandus est, num apud nos quę triginta sunt annorum nemora pro non cæduis habentur. Connanus libr. 4. c. 1. num. 5. & 6.

CAEDVAE arbores in l. fructus. §. si fundum. ff. sol. mat. eodem sensu accipiuntur. Prat.

CAELARE, vel vt in Flor. Pand. celare sine diphthongo significat insculpere l. cum aurum. 19. §. infecti. 4. ff. de aur. & arg. lega. Prat.

CAELATI verbo contineri, quod cælari cœpit d. §. infecti. quod ad multa produci posse varijs Iuris ciuilis articulis constat. Prat.

CAELATVRA, sculptura, sculpturæ opificium Paulo l. ex argento. ff. de condict. furti. Prat. sine diphthongo tamen scribendum.

CAELEBS Festo lib. 3. dictus, quòd dignam cælo vitam agat. cui conuenit Isidori etymon. Cælebs, inquit hic, quasi cælo beatus, quod & diuus Hieron. probat. Cælebs est, qui vxorem non habet, quæue virum: dicitur autem cælebs tàm qui caruit semper vxore, quam qui nunc caret. Not. rubr. C. de infirm. pœn. cælibatus. Spieg. Hinc

CAELIBATVS vita sine viro, aut vxore, ἀγαμία. Huius pœnæ legib. Papia & Poppea inductæ infirmantur ab Impp. l. 1. & 2. C. de infir. pœn. cælib. Pr.

CAELITES, quasi cælites, quòd onere grauissimo vacent, Fabio lib. 1 c. 6. Festi, Isidor. & Fabij sententiam probat Paulus Apostolus in Epist. Prat.

CAEMENTA, vel vt in Pand. Flor. Cementa apud Vlpianum l. redemptores. ff. de rei vind. sunt lapides rudes & informes, quibus vtuntur ad farturas operum. Budæo. l. sicuti. § competit. ff. si seruit. vindicet. & l. qui domum. ff. loca. Vide Vitruuium lib. 2. cap. 8. Hinc

CAEMENTITIA fundamenta dixit Iauolenus l. qui domum. ff. loca. quæ cæmentis inferciuntur, &

CAEMENTITIVS riuus apud Vlpianum ex Seruio & Labeone l. 3. §. Seruius. ff. de riuis. Prat.

CAEMENTVM dicitur a cædendo, nec est, quod vulgus putat, ædificij fundamentum, sed sunt lapides, vt ait Nonius, quibus ædificia consurgunt, citatq; Sisennam in 4. histor. Formidine, inquit, oppressis quod humilem cæmentis iustum oppidi murum sciebat. Vitru. lib. 1. Saxa quadrata siue silex, siue cæmentum, siue coctus later. Vlpian. tit. de riuis. l. Seruius. Si riuum cæmenticium velit facere, audiendum esse. hic pro lapidibus quadratis posuit. Nebris.

CAERA prima testamenti, est institutio Alc. libr. 4. Parerg c. 6. vel Horatij testimonio Sat. lib. 2.

Sic tamen vt limis rapias, quid prima secundo
Cæra notet versu. Prat.

Nam veteribus institutio caput, & fundamentum testamenti erat. §. ante hæredis Insti. de legat. Sed hoc emendasse se Iustinianus ait d §. ante hæredis. & vide Cera.

CAEREMONIAE sunt externi in sacris ritus moresque cap. non est. §. his itaque. & ibi gl. 6. distinct. & 16. q. 7. cap. in nona. & Exod. 12. cap. 45. distinct. c. qui syncera. & vide Lyturgi in Iacobi fratris Domini. & Dionys. cælest. Hierarch. ca 7. August. Epist. 59. ad Paulinum. Cæremoniarum caussa vnde dicta sit, docet Festus lib. 3.

CAEREVM, quod quidem adiectiuum est, ex cæra aliquando factum: vt Cærea candela, ad differentiam eius quæ fit ex seuo, seu alio pingui. vt Cærea mella, apud Sedulium: *Cærea gemmatis flauescunt mella canistris.*

Cæreus verò substantiuum, funale significat, à funiculis cæreis, quem in Saturnalibus solebãt humiliores potentioribus præferre, cum candelis pauperes, locupletes cæteris vterentur. Martial. *Hic tibi nocturnos præstabit cæreus ignes.* nam aras Saturnias prisci excolebant accensis luminibus. inde mos per Saturnalia missitandis cęreis cœpit. Quidam cæreos non ob aliud inter Saturnalia munera mitti putant, nisi quòd sub Saturno à tenebrosa vita quasi ad lucem & bonarum artium scientiam sumus euocati. propterea lege Publicia cautum fuit, vt solis ditioribus cærei missitarentur. Veteres autem (vt etiam ętate nostra nobiliores consueuerunt) reponebant ad domus vsum in penore, quæ ad medicamenta erant necessaria, vt laser, & similia. item cærea: & de his potuit sentire I. C. quòd etiam à penoris nomine veniant. Cotta.

CAERITES tabulæ quę essent ex subiectis Gellij verbis lib. 16. cap. 13. disces. Primos autem municipes sine suffragij iure Cærites esse factos accepimus, concessumque illis, vt ciuitatis Romanæ honorem caperent, sed negotijs tamen atq; oneribus vacarent pro sacris bello Gallico receptis, custoditisq; Hinc

CAERITES tabulæ adpellatæ vice versa, in quas Censores referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabant. Pedianus in diuinat. Qui plebeius erat in Cæritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat, ac per hoc non erat in albo centuriæ suæ. Prat.

CAESALIS lapis finalis erat & Tiburtinus dicebatur, vt aiebat Dolabella lib. de limitib.

CAESA definit Vlpianus arbores cæsas, & carbones l. fundi. §. si ruta ff. de actio. empt. In rutis cæsis non esse ea, quæ terra non tenentur, quæq; opere structili, tectoriove non continentur, scribit Quintus Mutius. l. in rutis. ff. de verborum signification. Verba in lege venditionis dici refert Varro lib. 8. ling. Prat.

CAESAR, inquit Festus lib. 3. quod est Iuliorum cognomen, à Cæsarie dictus est, quòd scilicet cum Cæsarie natus est. Prat.

CAESARIS nomen Imperatorib. Roma. inductum, à cæso matris vtero, dixit Accursius in præfat. inst. in dictione Imperator. & in hoc à quibusdam sciolis damnatur, cùm tamen ante glossatorem hoc scripserit Seruius, interpres Vergilij, & magni nominis Grammaticus. & quamuis ignorauerit Accursius Cæsaris nomen ante Imperatores primum inditum Scipioni Affricano, ab elephanto in prælio occiso, qui lingua Maurorum cæsa dicitur: vel quia mortua matre, cæso ventre sit natus: vel cum magnis crinibus sit vtero matris effusus: vel quòd oculos cæsios habuerit, vt scribunt Plin. Solin. & alij: non tamen tantopere redarguendus fuit, cùm inter ipsos Grammaticos super hoc sit controuersia. Neq; etiam verum est, quòd ipsi scribunt, Iulium Cæsarem dictatorem primum ita appellatum a cæso elephanto. quia hoc falsum esse apparet ex his quæ ex Plin. & Solin. superius retuli, & alias scripsit Phil. Beroal. eorum præceptor, in suis contra Seruium Annot. Notatur etiam Accur. quòd in præfa. ff. in dictione Permutantes, ex commodo fabulam confinxerit, dum Iustinianus, vel illius epistolæ auctores referunt, apud Hom. Glauc. & Diom. inter se dissimilia permutantes, hoc versu qui in omnibus cod. desideratur, ex sexta Iliad. rhapsodia, vt retulit Ang. Pol. in suis Miscel. Centuria 1. ca. 91. licet aliqui sibi, & quidem impudenter ascribant. χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων Latinè ita sonat, *Aurea pro æratis, centenaque dona nouenis.* Historia autem, vel potius fabula apud Hom. est talis: Glaucus Troianus vir fortis, & Diomed. Græcus, cum circa Troiam simul armati obuiam facti sibi inuicem essent cominus pugnaturi, ex genere amicitiam & antiquum hospitium inuiolatumque didicerunt. ob idque à pugna cessantes, prior Diomed Glaucũ alloquitur in hæc verba. Heus Glauce quin arma inuicem permutamus, vt omnibus his notum sit, quòd inter nos non mortis timor, sed auitum hospitium pugnam diremit. Itaque accepta dataque inuicem fide, Glaucus arma sua ex auro fabricata, & centum bobus extimata, cum ferreis Diomedis armis, nouem tantum bobus extimatis permutauit. Cuius

ius permutationis meminit Paul. in l. 1. de contra.empt. citans Hom.car.ex 6.Iliad.in hanc sententiam.

Iuppiter hic rapuit sensum depellore Glauci,
Qui aurea Tydydæ mutauerit arma vicißim:
Pro factis ex ære: bouesque valentia centum,
Pro his quæ fuerant bubus pendenda nouenis.

Græca verò carmina Homeri si quis desiderat, retulimus in prioribus. Memoral. in dict. Emendi. Cotta.

CAESARES omnes in vniuersum adpellati sunt. Hoc tamen nomen Imperatoribus designatis, & futuris imperij successoribus tribui solebat. Vnde ab Augusto Cæsar separatur à Constantino A. Imper. in l. & si. excepta. ibi, in comitatu meo vel Cęsaris. C. de malefic. & mathe. & apud Spartianum, Capito. & Lampridium, & sæpe in inscriptionibus constitu. C. Sic potest accipi in l. fiscus. §. fin. ff. de iure fisci. Alij Cæsarem dictum putant à cæso in Africa Elephante. Brisson.

CAESARES, Viues ait, consueuit Romanus sermo cognominare eos, qui vel cæso matris vtero, vel cum cęsarie nascerentur, vel oculis essent cæsijs. Addunt quidam, de Elephanto in Africa occiso, quem indigenæ Cęsarem vocant. eamque ob caussam, cognomen hoc primùm auo Dictatoris contigisse. Sed qui hæc tradunt, ignorare videntur, quòd non sola illius progenies ex Iulijs hoc cognomen habuit, sed & alij, & ante eum multi, & cum eo gentiles illius plerique. Vide infra Iulius. Spieg.

CAESARIANA prædia dixit Callistratus l. vlt. ff. de offic. procur. Cæs. quæ ad Cæsarem pertinerent.

CAESARES ideo diuos adpellatos credidit antiquitas, quòd post mortem inter diuos referrentur. Alciatus verò in l. ad instructiones. C. de sacr. sanct. eccles. diuos ideo dici, quòd imperium à Deo sit constitutum: cuius sententia vera est οὐ γὰρ (ait Apostol. Roman. 13.) ἐστὶ ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ θεοῦ & Iustinianus fatetur Nouell. 6. in princ. μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας ἱερωσύνη τε, καὶ βασιλεία.

CAESARIANI, & Cæsarienses dicuntur officiales procuratoris Cæsaris qui & Catholiciani dicuntur l. prohibitum. & l. defensionis. C. de iure fisc. lib. 10. & l. penult. §. fin. C. de bonis proscript. Cæsarianos in actu dun taxat constitutos Constantinus Imper. rescripsit l. 1. C. Th. de Cæsarianis libr. 10. Vnde eos, executores nuntios fiscales interpretatur Alci. l. fin. C. de pact. Prat.

CAESARIENSIS aduocatio in d. l. fin. aduocati sunt ipsius, scilicet Cæsaris, Accursio interprete, Alciatus verò ibidem aduocatos Cæsareæ ciuitatis, quæ Cappadociæ metropolis est, interpretatur rectè. Prat.

CAESONES adpellantur exsecti ex matris vtero Festo lib. 3. & huiusmodi matrem filium habere scribit Vlpian. l. etiam ea. 141. ff. de verb. sig. vide tamen ibidem Alciatum. Prat.

ΚΑΙΡΙΚΑΙ horæ Alciato l. 2. §. cuiusque. ff. de verb. sign. dicuntur temporales, & vulgares. Prat.

CAETERA absolutè, pro quantum ad cætera, ponitur. Cætera cognitionis differre apud Scæuolam. l. intra. ff. de minorib. Spieg.

CAETERORVM & reliquorum appellatione etiam omnia continentur l. cæterorum. ff. de verbo. sig. &c. dictio inducit repetitionem omnium dictorum in præcedenti, vt in l. Gallus. §. idem credendum. Vbi est doctrina Bar. ff. de lib. & posth. & in c. misericordes, & c. de regulis iur. in 6.

CAIN fratricidæ & patriarchæ impiorum fit mentio in 9. Constit. Iusiurand. quod præst. sol. Quidam signum illud quod illi Dominus imposuit, Genes. 4. tremorem intelligunt. quos constit. sequitur. Tu, si placet, vide B. Chrysost hom. 19. in Gen. & Ambros. in cap. vlt. lib. 2. de Cain & Abel. Caini hæretici, Cain & Iudam honorabant: autor D. August. Iudæ quoque meminit hæc cōstit. in fin. quum ait: Habeboq; partem cum Iuda, & lepram Hiezi, & tremorem Cain. Spieg.

CAINANI hæreticos dictos putat Isidorus lib. 8. cap. 5. Etymolog. quòd Cain fratricidam adorassent &c. quidam. 23. quęst. 3. quod & ante dixerat Tertullianus Iurisconf. in lib. de præscript. aduersus hæreticos. Magnificant enim, ait, Cain quasi ex quadā potenti virtute conceptum, quæ in ipso operata sit. Prat.

CAIVS Seius pronepos meus hæres mihi esto ex semisse bonorum meorum, excepta domo mea & paterna, in quibus habito, cum omnibus quæ ibi sunt. quæ omnia scias ad portionem hęreditatis, quam tibi dedi non pertinere. Vide Paul. de leg. 2. l. Caius Seius. Spieg.

CAIO Seio illud & illud hæres meus dato, & te Sei rogo, fideique tuæ mando, vti ea omnia quæ scripta sunt reddas sine vlla mora, & reddas ipse. Habes sententiam Marcelli in l. Lucius Titius. cum duos. de leg. 1. Spieg.

CAIVS, Caia, nomina in matrimonijs quę per coemptionem fierent, vsitata: Vbi tu Caius, & ego Caia. quibus verbis, vt plutarchus scribit, quasi pacisciur sibi commune cum viro dominium, & par imperium domi: ac si diceret, Vbi tu es familię princeps ac dominus: ecce ego adsum familiæ princeps & domina. Quod Cicero facetè exagitans in Muræniana, Quia inquit, alicuius libris exempli caussa id nomen inuenerunt, putarant omnes mulieres, quæ coemptionem facerent Caias vocari. Valerius Max. Cæterum, inquit, Caia vsu super omnes celebrata est: fertur enim Caiam Cæciliam, Tarquinij Prisci Regis vxorem, optimam lanificam fuisse. & ideo institutum fuit, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ quænam vocarentur, Caiam esse se dicerent. Hotomannus & Corrasius libro Miscellan. 5. capit. 14. numero 4.

CALAMISTRI Varroni lib. 4. ling. quòd his calefactis in cinere capillus ornatur: pertinere potest ad ea, quæ recenset Vlpianus l. argumento §. ornamentorum. ff. de aur. arg. mund. Prat.

CALAMITAS grando, quòd calamos comminuat, Donato interprete. Budęus l. ex conducto. §. 1. ff. loca. Connanus lib. 7. c. 11. nu. 13. Accurs. à cadendo dictam putat: Translato vocabulo miseriam & ærumnam significare certum est, siue improbitatem, si ad culpam eius referas: Sic Terentius nostri fundi calamitas inquit.

CALAMITOSA tempestas apud Vlpianū d. l. ex conducto. §. 1. eodem sensu. Prat.

CALAMITAS etiam damnum significat μεταφορικῶς apud Pompon. l. fin. ff. de admin. tut. & Paulum l. si ab arbitro. ff. qui satisd. cogant.

CALAMITATEM fortuitam dixit Vlp. l. 2. §. pen. ff. si quis caut. Prat.

CALAMITAS, status mutatio §. è contrario. instit. de ingenuis. Hinc.

CALAMITOSI apud Callistratum l. obseruandum. ff. de offic. præsid. rei delati, ærumnosi malis calamitatibus prægrauati Nonio. Prat.

CALAMVS apud Martianum in l. vlt. §. species. ff. de publicanis. quid significet, dubitari consueuit. & ideo sunt qui putant Callais posse reponi, qui, inter lapides preciosos à Plinio enumeratur, saphiro similis. quę lectio satis placet, quia conuenit alijs rebus ibi per I. C. enumeratis. Si tamen nihil velles immutare, Calamus etiam accipi potest in hoc loco pro arbore aromatica, quæ etiam in vsu erat ad murrhina conficienda: à calami eius similitudine, quo vtimur adscribendum, simulans gustu cassiam, de qua etiam in eodem loco meminit I. C. de calamo D. Hieron. in Exod. Sume tibi aromata calami ducentos quinquaginta siclos, cassię quingentos siclos pondere sanctuarij. Nascitur in India. vt scribit Plinius, refert etiam idem Plinius in pen. lib. Calamum lapidem preciosum esse, vnum ex generibus aetitis. hocque magis videtur conuenire verbis Iureconf. Hic multæ aliæ mendę possent castigari, in d. l. vltim. quæ ideo omitto, quia de eis latè Philip. Beroal. in comment. Tranquil. Cotta in Memor.

CALANTICA est tegmē muliebre, quod capiti innectitur. Mar. Tull. in Clodium. Túne, cum vincirentur pedes fascijs, quum Calanticam capiti accommodares. Ex Nonio Vlpian. in l. 25. §. 4. ff. de aur. argent. Ornamentorum hæc, vittæ, mitræ, semimitræ, calantica. Florentini tamen Calautica. Hotom. Calautica. Et est verbum Latinum, Græcè autem κρήδεμνον appellatur. Homer. in decimoquinto Odysseæ canit, Inonem, siue Leucothcam

cotheam deam cridemnon Vlyssi naufrago accommodasse, ad euadendum maris periculum. Ausonius poëta in Periocha Homerica, quod ille cridemnon dixit, calanticā interpretatur. verba Ausonij apposui, quę sunt hæc: Ino calanticam capiti suo demptam natanti accommodat, cuius ille sustentatu ad Phæacum littus euasit. Cotta in Memoralibus. Lexicon quod extat in æde Beati Germani, referente Prateio definit εἶδος ζώνης. Brissonius. De Calauticis Seruius Honoratus sic inquit: Mitræ fœminarum sunt, quas calauticas dicunt. Inde Decalauticare Lucillio, id est, calauticam detrahere apud Nonium in verbo Depeculassere. Cuiac. Obseru. lib. 10. cap. 17. circa finem.

CALARI Gellio lib. 15. cap. 27. est conuocari ἀπὸ τοῦ καλεῖν. Prat.

CALASSIS Festo libro 3. tunicæ genus, quod Græci καλάσιριν vocant. Alij dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quæ connexa circa ceruicem tunicæ submittitur.

CALATA Comitia L. Fenestellæ lib. 1. cap. 7. dicta quòd per lictorem curiatim calari, id est, vocari solerent.

CALATA comitia apud antiquos esse ait Labeo apud Gellium libro 15. capite 27. quæ pro collegio, aut regis sacrorum, aut Flaminum inaugurandorum caussa fierent. Ea autem in duo genera diuidebantur, curiata videlicet & centuriata, de quibus Dionysius Halycarnasseus, & Liuius in primo ab vrb. cond. scripserunt, &c. Nebriss. Calata comitia dicebantur, cum in comitium populus vocaretur, id est, in eum locum in quo solebat conuenire, à coeundo dictum, & καλεῖν Græcis vocare significat, quod Gellius in hunc modum exponit. His inquit comitijs quæ Calata appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Connanus lib. 9. cap. 1. num. 4. Erat & olim testamenti genus, quod Calatis Comitijs adpellabatur Iustiniano Imp. Institut. de testa. ordin. in princ. Hoc qui fieret, docet Græcus interpres Theophilus: cuius verba huc non transcribo. studiosissimo enim cuique obuia sunt. καλεῖν autem verbum Græcum esse constat quod conuocare sonat Gellio d. cap. 27.

Κάλαθοι, Græcum esse verbum Festus libr. 3. & Seruius ecloga 3. Vergilij adnotant. pro quo Latini qualos, & quasillos dixerunt, qualos instrumentum fundi cogendi causa paratum Vlp. scribit l. in instrumento. 8. §. cogendi. ff. de instruct. & instr. vbi eos esse vindemiatorios ait. Vas vimineum Porphyrioni quod & Ouid. lib. 4. Fastorum probat.

Hæc implet calathos lento de vimine nexos. Prat.

CALATHOS Gynæcij vasis connumerat Iulius Pollux lib. 10. c. 29. Si quis horum formam videre velit, Marcellinum consulat. Prat.

CALATIO Varroni libr. 4. de curia Calabra loquenti.

CALATORES Festo lib. 3. quòd semper vocari possent ob necessitatem seruitutis. Prat.

CALBEOS, armillas dicebant antiqui, quibus triumphantes vtebantur, & quibus ob virtutem milites donabantur, Fest. lib. 3. Prat.

CALCARIA, est fornax, vbi calx ex coctis lapidibus conficitur: vnde Plin. in hist. natur. scribit. Oliuas cinere ex calcarijs lætari. Imperator in tit. de pœnis. l. aut damnum. pro fodina posuit lapidum, ex quibus igni resolutis calx ipsa conficitur: nam de damnatis ad metallum loquitur: sunt autem in genere metalli. Nam quod Accursius dicit, calcariam esse opus calcandi terram, etiam pueri, qui nondum ætate lauantur, intelligunt esse perinane. Nebr.

CALCEARIVM, siue, vt in Pand. Flor. est, Calciarium apud Vlpianum l. cum hi. §. qui transigit. ff. de transact. & l. diarijs. ff. de alim. & ciba. leg. non calceum vnum, sed quantum calceorum vsui satis erat significat: id quod pro personæ conditione accipi debet, quod & Vlpiani verba vtrobiq; indicant, quæ non transcribam. Sic etiam accipi debet apud Suetonium in Vespasiano. Prat.

CALCEATVS apud Paulum l. 3. §. sciendum. ff. de offic. præfecti Vigil. quo sensu accipi debeat, non liquet Prateio. Hoc à Græcis interpretibus petendum censet. cum huius interpretatio ab Accursio, Bartolo, Baldo & reliquis eiusmodi interpretib. prætermissa sit: ob idque coniectura diuinari caligatum. Cæterum sciendum est Varia fuisse calceorum genera. de quibus Pollux & Volaterranus in Philologia lib. 27. Erant enim Lintei calcei quos pedulia appellatos esse docet Cornelius Fronto. Similiter quoq; Calcei lunati quos patritijs in vsu apud Romanos fuisse Plutarchus refert Problemate 75. Erant & Calcei mullei alutati, de quibus M. Cato libr. 7. Originum. Qui magistratum cœpissent, calceos mulleos alutatos, cæteri perones: De quibus latius Maioragius lib. 3. Miscellan. capit. 3. Proinde quod ait Vlpianus, calceatum debere præfectum vigilum coerrare. l. 3. §. 3. de offic. præfect. vig. illud ad perones, non autem ad mulleolos trahendum videtur. tum quod magistratus iste curulis non sit (qui curulis magistratus solus inter magistratus reliquos, vti mulleis solet, vt ex Catone probatum est) tum etiam quod intempesta nocte per niues per glaciem, & imbres præfectus vigilū coerraret: siquidē mulleoli ex alutis, hoc est, mollioribus pellibus facti iubalatiq; præfecto vigilum coerranti nulla ratione conueniebant. Quamuis interim dubium nō sit, quin inter magistratuum & ciuium priuatorum perones fuerit nonnihil discriminis. Ræuardus Variorum libro primo capite 8.

CALCEM pro fine, terminoq; alicuius officij dixere Honorius & Theodosius l. palatinos. C. de palat. sacr. largit. lib. 12. Prat.

CALCES, Festo lib. 3. ampullæ plumbeæ.

CALCITRO ait Gellius lib. 4. cap. 2. ex Labeone dicitur vitiosus equus, qui calce percutit, aut petit Vlp. interprete in l. 1. §. 1. & 2. ff. si quad. pau. feciss. dic.

CALCITROSVS eodem sensu dixit Vlpianus d. l. 1. §. 1.

CALCVLARE, hoc est, ad calculum vocare, vel rationem facere cum aliquo. Quod ad calculum ponere dicimus. Oldend.

CALCVLATORES à Calculis, id est, minutis lapillis dictos putat Isidorus, qui rationibus cōficiendis adhiberentur Anton. Aug. l. παιδεύοντας. ff. de excus. quo sensu accipitur in l. vt iurisiurandi. §. dabitur. ff. de oper. liber. & l. oratiōe. C. de profes. & medic. lib. 10. à Græcis ψηφισταὶ. d. l. παιδεύοντας. Prat.

CALCVLVS varie pro re accipi in iure nostro solet quandoq; pro calculis, & computatione l. vni. C. de erro. calcul. l. si sponsus. §. si quis rogatus. in fin. ff. de do. int. vir. & vx. & l. quod priuilegium. ff. depos. ita explicat & Macer. l. 1. §. 1. ff. quæ sent. sine appell. Azo. in Summ. C. de erro. calcu. Hinc

CALCVLOS publicos publicas rationes, & fiscum interpretamur in Zenonis constitut. l. vnic. C. vt omnes iud. tam ciuil. Calculū pro re pecuniaria accipi quidam putant in l. Sabinus. ff. de dolo. Equidem pro computatione accipiendum putem, cuius rei nomine defunctus calculator tenebatur: quia dolose computasset, vt lex titulo suo congruat. Prat.

CALCVLVS etiam translatitiè pro tabella iudicis & sententia accipitur, l. si actor. C. de appel. l. 4. C. de auct. præs. l. rem non nouam. in princ. C. de iud. & c. per tuas. ext. de adpel. ψῆφος, eodem sensu Græcis dicitur l. [illegible] ff. de excus. Azo in Summa de erro. calc. C. dicit accipi in d. l. rem non. pro cognitione causæ, quod pleriq; pbant. Equidem pro sententia accipiendum putem cum Ant. August. Hinc calculos æquare dixit Bud. pro distribuere sententias in numerum parem.

CALCVLVM pro puncto posuit G. Budæus in Forensibus. Hinc ponere calculum, id est, ad punctum aduertere quo significatu accipitur l. furti. in fin. ff. de ijs qui no. infa. vt res ipsa docet, non autem computationem ibi significat, vt Accurs. autumat. Prat.

CALCVLVM etiam pro expensarum articulo G. Budæus in Forensib. dixit.

CALCVLIS seu lapillis ferebant antiquitus iudices sententias, albis scilicet absoluētes, nigris condemnantes. Inde dictum est: Calculū addere. Loben mit stimmen. Oldendorp.

CALCVLVM reducere, hoc est, mutare sententiam. Eins anderen zu rath werden Old.

CALCVLVM proponere seu porrigere, hoc est censendi potestatem facere, & in consilium mittere, cū processus in eo statu est, vt iudicari possit Bud. l. 2. ff. de orig. iur. Den Richtern zulassen vrtheil zusprechen/ id quod vulgo dicimus zu recht setzen. Id in iudicio fit per litis contestationem. Quod nota. Old.

CALCVLVS pro re pecuniaria & nummaria in l. 6. in fin. ff. de his qui not. infa. l. 19. ff. de dolo. Calculus verò pro computatione. in l. 11. §. si duos. ff. ad l. Falcid. l. 1. ff. quæ sent. sine appel. l. 5 §. si rogatus. ff. de donat. int. vir. l. 8 ff. depos. Vnde Calculatores. l. 7. §. rescriptum. ff. de operis libert. l. 4. C. de professorib. l. 10. quos tabularios appellatos ostēdit. l. 1. §. ludi. ff. de extra cog. ψηφιστὰς appellat Modest. in l. 15. ff. de muner. & hono. Mart. lib. 10. Epig.

Nec calculator, nec notarius velox.

August. lib. 2. contra Acad. Quibus duobus repertis nata est illa librariorum & calculonum professio velut quædam Gramaticæ infantia. vbi, nisi mendosus est locus, calculones pro calculatoribus posuit.

CALDARIA cella Vitruuio lib. 5. cap. 10. locus sub hypocausto. Bud. l. si quis mihi. ff. manda. Et

CALDARIVM Ahenum ex quo aqua calida hauritur, eisdem auctoribus. Prat.

CALENDARIORVM & Iduariorum corpora dicta arbitror in veteri inscriptione, quæ ab Appiano inter cæteras relata est. Habebant enim ciuitates, vt & priuati, Calendaria sua, ex quibus qui fœnori ponebant & collocabant, Kalendarij & curatores Kalendarij, qui relegebant, Iduarij, vt opinor, dicebantur. Interdum autem etiam in lege solebat adijci, vt Idibus demum solueretur. Exemplum est apud Catonem in lege oleæ pendentis. Ponderibus modijsque domini datum iri (sic legendum vt significet datum iri) primæ cotulas duas. dies argento ex Kalend. Nouemb. Mens. 10. oleę legendæ faciundæque quæ locata est. Et si emptor locarit, Idibus soluito. Cuius rei æquitas manifesta est. Proferam & aliud exemplum non satis vulgò notum. Vectigalia P. R. mense Martio Redemptoribus & Publicanis locari solita Macrob. lib. 1. Saturnal. tradit, & verum est. Solebant & eodem mense, priuati agros suos colonis locare. Sed non fuit idem omnino solutioni præstitutus dies. Nam horum ferè pensiones Kalend. Martijs inferri à colonis debebant. At vectigalium locationes in Idus Martias ita conferebantur, vt exinde redemptor frui inciperet, & proximis quibusq; Idibus Mart. conductionis precium solueret. Itaque Cæsar cum Insulæ Cretæ cotorias locaret, legem ita dixerat. NE QVIS PRAETER REDEMPTOREM POST IDVS MARTIAS COTEM EX INSVLA CRETA FODITO, NEVE EXIMITO, NEVE AVEHITO. Sic enim apud Alphenum Varum (qui Cæsaris Dictatoris, & Augusti temporibus vixisse videtur) auehendi verbum reponendum restituendumque arbitror, ne quo tota propositæ quæstionis dubitatio pendeat. Quod bona nostrorum venia ὑπερῴως, dixisse liceat. Pitheus lib. Aduers. 2. cap. 4.

CALENDARIVM, liber erat rationum, non quarumcunque, sed earum quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorum nomina scribebantur. Dictum, quòd primo cuiusque mensis die, hoc est, Calendis pecuniæ dabantur fœnori, & exigebantur cum vsura. Nebris. & Alciatus lib. 2. parerg. cap. 23. l. lecta, l. pen. ff. si cert. peta. in f. : Calendarium librum. Scæuola de fun. instr. l. nepoti. Legauerat, ait, prædia vt structa sunt cum vino, grano, Calendario. Item Aphr. de leg. 3. l. qui filium. Certa prædia nepoti per fidei commissum dederat, excepto Calendario. Adde l. nomē. eo tit. Nebr. Accedit Budęus, Calendaria, inquiens, dicebantur tabulæ, ab obseruatione singulorum mensium: vt Diaria, à singulorum dierum ratione obseruata. cuius exēpla sunt tam apud I. C. quam apud alios. Quoniam verò fœneratores diligentius faciebant huiusmodi tabulas, ideo factum est, vt Calendarium in iure pro negatione nominum faciendorum accipiatur. Vlp. Calendarij quoque curatio & quæstura in aliqua ciuitate inter honores non habetur, sed personale munus est. Africanus: Itaque ipsæ pecuniæ si adhuc Calendario, id est, nominibus faciendis destinatę essent, fideicommisso cedere solent. Spieg.

CALENDAS quintas. Vlpia. l. prima, de verb. oblig. Si quis interrogatus, intra Calendas quintas dabis? responderit, dabo Idibus, non obligabitur, non enim sic respondit, vt interrogatus est. Verba hæc Alciatus inquit, maiores nostri hactenus de quinque diebus ante Calendas eius mensis, de quo ageretur, interpretati sunt: existimantes, opinor, idem esse, Promittis intra quintas Calendas, vel quinto Calendas? cui sententiæ ratio latini sermonis repugnat. Qua propter ea appellatione potius de quinque mensibus est accipiendum. Qui modus loquendi ex fœneratorum consuetudine ortus videri potest. l. lecta. ff. si certum petatur, qui solebant in singulas Calendas mutuum dare. Spieg.

CALENDARVM Martiarum, ex quibus olim vt plurimum locationes incipiebant, pensionesque inferebantur, sit mentio in l. 58. ff. de vsufr. l. 19. de exactionibus in C. Th. Constat autem eum diem festum mulieribus fuisse: eoq; munera ijs mitti solita, vt ex l. 31. §. si vir vxori. ff. de donat. inter vir. & vxo. colligitur. quod & Budæus notauit. Cui addo Martial. lib. 5. Epigr. carmen, quo Martias Kalend. Saturnal. fœminarum appellat. Idem & Acron in odam octauā libr. 3. Od. Horat. & Solinus cap. 1. significant. Vide supra Calendariorum.

CALENDARIVM, librum fœnebris pecuniæ creditę significat, l. vlt. ff. de pecul. l. 88. ff. de leg. 2. l. 6. ff. de instr. vel instrum. l. 19. §. negligentiæ. ff. de admi. tut. l. 3. C. de compens. l. 40. §. seruus. ff. de statu lib. l. 23. de pecul. leg. Seneca lib. 13. Epist. Diuitem illum putas quia in omnibus prouincijs arat, quia magnus et Kalendarij liber voluitur. Hoc autem nomen ex eo descendit, quòd in Kalendas veteres fœnerari solerent: Et ideo Kalendarum nomine libris suis præposito, quæ deinde nomina fecissent subscribere solebant. Vnde Martial. li. 8. Epigr.

Superba densis arca palleat nummis,
Centum explicentur paginæ Kalendarum.

Ouid. lib. 2. de Remed. Amor.

Qui Puteal Ianumque timent, celeresque Kalendas,
Torqueat hunc æris mutua summa sui.

Vbi celeres Kalendas vocat, quòd voto & desiderio debitorum celerius redeant, & vsurarum incrementum adferant. Hinc

CALENDARIVM exercere, id est, eius generis negotiationem exercere, vt pecunias colloces, ac fœneres vsuris in singulas Calendas, id est, in singulos menses ad exactionem constitutis Donellus de vsuris. l. 33. §. 1. & l. 39. §. legauerat. ff. de leg. 3. In Kalendarium conuersa pecunia dicitur, quæ nominibus & fœnore occupata est. l. 39. §. negligentiæ. ff. de adm. tut. Kalendario destinatæ pecuniæ, id est, nominibus faciendis. l. 61. ff. de leg. 3.

CALENDARII curatio in l. vlt. ff. de muner. & hon. Cæterum cum quis Kalendarium alicui præstari vult nō nomina duntaxat debitorum, sed & pecuniam, si qua ab his exacta eidem Kalendario destinata fuerit. d. l. 61.

CALERE iudicia, est iudicia exercere, idq; magna diligentia apud M. Ciceronem.

CALICATA ædificia calce polita Festo lib. 3.

CALIENDRVM operimentum capitis significat, à Græco κάλλυντρον duci videtur. Vsurpatur & ab Arnobio, fasciculæ, claues, caliendra, fomites, talaria: & à Flacco, altum Saganæ caliendrum: apud quem sunt qui appositītiam comam interpretentur, vt annotauit Adrianus Turneb. lib. 7. aduers. cap. 10.

CALIGA, militare calciamentum, ex qua C. Cæsar Germanici filius cognomen puer induit, vt Tacitus li. 1. & Sueton. scribunt. & vide Sabell. ad Sueto. in Caligula, erat autem gregariorum militum calciamentum Anto. August. lib. singu. ad Modestinum. l. ὁ μόνος. in princ. ff. de excus. Hinc

Caligata militia in d.l. ...

Caligati milites, viliores, & obscuriores significantur, quod & ex serie contextus Vlpiani l.2. in princip. ff. de ijs, qui not. infa. & l. à Caligato. C. de nupt. liquidò constat. Porrò in d. l. à caligato. pro protectoris, legendum adfimare ausim præfecti cohortis per seriem d.l.2. Caligatos, viliores & obscuriores interpretatur Nouella, qui.mo.nat.effic.legit.§. quisquis. (quæ Græcè non extat.) ex versione interpretis veteris. Sic accipi potest in l.omne 6. §. exploratores. ff. de re milit.& l. de militibus.9.ff.de custod.& exhib.reo.Prat.

Caligatus dicitur à caliga hoc est, tibiali siue ocrea, quod erat crurum armatura, de qua Tranquill. in vita Caij Cæsaris. Caligula inquit, cognominatus, est quia manipulari habitu est inter milites educat'. de milite igitur caligato, hoc est manipulari siue infimæ conditionis, dixit Iuuenalis *Cum duo crura habeas offendere tot caligatos.* Quintil. in declamationibus parere caligatum tribuno lex iubet: & paulo post. Commendem tibi ordinem caligati militis. Vlpia. in tit. de ijs qui not. infam. &c. Item. de custodia & exhib. reo. l. de militib. & de re milit. l. omne delictum Nebriss.

Caligae, in materia odiosa, vestis appellatione non comprehenduntur, secundum decisionem Tholosanæ Capellæ. Proinde si alia vestimenta clerici capti congruant ordini clericali, nihil oberunt ei caligæ bipartitæ, aut diuersorum colorum, quo minus ad iudicem Ecclesiasticum remittatur. Spieg.

Caligatum, pro caliga, hoc est, tegumento tibiarum militari indutum, simpliciter Iurisc. accipit, in l.3. de offic. præf. vig. Apud Priscos Romanos, caligæ clauis ferreis suffigebantur: cuiusmodi hodie Græci milites, die Stradioten/ (vt ipse in Veneta expeditione vidi) gestant, & alij de Turcis quoq; tradunt Spieg.

Calim Festo lib.3. antiqui dicebant pro clam vt nis, pro nobis, sam pro suam. im pro eum. Hæc Festus. Sed & am pro eam legimus in Pand. Florentinis.

Caliptra auctore eodem, vestimenti genus, quo capita operiebant veteres. Prat.

Calix diatretus apud Vlpianum l. si seruus. 27. §. si calicem. ff. ad leg. Aq. tornatilis, & pertusus, torno factus Budæo vas est, quo bibimus: quod & Iulij Pollucis testimonio probatur lib 6. cap. 6. & Varronis lib. 4. ling. Huius hæc verba sunt: Calix à caldo, quod in eo calida puls adponebatur, & calidum in eo bibebant, quod & Festus probat lib.3. Calicem non tantùm pro vase, sed & pro ea tantum vasis parte. quæ humoris capax est, probatissimos auctores dixisse refert L. Baifius in libel. de Vasculis. Prat.

Calix etiam μυστικῶς pro potu sacrosanctissimi sanguinis Christi Seruatoris nostri accipitur Tertulliano lib. de Corona militis. Calicis. aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. & Cypriano in Epistola ad Cæcilium fratrem c. scriptura, de consecra. distinct. 2. Prat.

Callainus pro lapide pretioso apud Marcianum l. interdum. §. species. ff. de publican. in Pandect. Flo. Tu τὰ βαιλλινὰ consule. Nam ibi quidã Callinoũ legunt. Prat.

Callium nomine saltus intelliguntur vbi pecora pascere solent. Nam in saltib. sunt calles, à callo pedis pecudum appellati: Turneb. aduers. lib.3. cap.9. idem eodem lib. cap.12.

Callidus in Iustinia. Constitutione l. cum antiquitas. in fin. C. de testam dicitur cuius vsu animus concaluit M. Ciceroni vafer, astutus. Hinc.

Callidum commentum eodem sensu dixit Papinianus l. ob hæc. 10 ff. de ijs, qui not. infa. Et

Callidum consilium Vlp. l. sed &, vt in Pand. Flo. alias l. cum, qui, vt in vulg. Codicibus. § prætor ait. ff. de publ. in rem. Cic. ad Attic. callidius inire consiliũ. Hinc

Calliditas in l.1. §. dolum. ff de dol. malo. fallacia, & machinatio: quam iustitiæ contrariam M. Cicero scribit lib.1. Offic. Astutiam excogitatam videtur adpellare Zeno l. vnic. C. vt om. iud. tam ciuil. quàm criminal. Eodem sensu videtur accepisse Vlpianus l.1. in princ. ff. si quis omiss. cau. testam. Eam tacendo fieri scribit Accursius in d. §. dolum Equidem etiam facto verba subsecuto committi putem. l.1. & l.6. & l. fin. ff. si quis omiss. caus. test. Prat.

Calliditas tacendo, fallacia dicendo admittitur. Lege prin. Aut de Testibus. & infrà, Fallaciæ. Spieg.

Callido commento videris accusationis instigator fuisse. hæc verba sententiæ Præsidis prouinciæ, Papin. explicat, in l. ob hæc verba. ff. de his qui not. infam. Spieg.

Callidus rerum Iudex, pro prudenti & intelligenti rerum æstimatore. Spieg.

Calun cuius meminit Vlp. in l. sed etsi quid. 15. in princ. ff. de vsufruct. significat lignum quo etiam nomine serui militum castra sequentes appellati sunt, quia militib. ligna subministrent, Vel quia clauas ligneas gerunt: vel, vt inquit Porphyr. à caladis, quia eo die cibaria accipiebant: vel secundum Acronem, à calendo, id est, vocando, quia ad ministeria vocentur. Horat.

Hunc perminxerunt calones atque caballi.

De his sæpe Cæsar in 2. lib. belli Gallici, & in 1. C. belli ciuilis. & Liui. vbiq;. Hinc etiam calones dicti sunt calcei ex ligno, quibus humiliores etiam hodie vtuntur. Ex his apparet an rectè in huius vocabuli interpretatione senserit Accursius in d. l. sed & si quid. in prin. sup. allegata. Licet in codicibus impressis Calum legatur, Nisi fortè in illo iurisconsulti loco. Quallum legere malimus (qualum habet editio contij Parisiensis Año 1562.) de cuius significatione scripsi inferius in dict. Vinitor. In illa etiam l. dum fit mentio de librario sunt qui intellligunt de seruo, qui in partiendis pensis præficitur, de quo meminit Cato. Mihi tamẽ magis placet, vt intelligamus de illo, qui libros transcribit, de quo sæpe Cic. horũ enim artificium dignius erat, & ideo apud Vlpia. in prædicto loco videtur abuti proprietate, & hoc magis conuenit exemplis Iureconsulti, &c. Cotta in Memoralib.

Calor irati animi impetum, & quemlibet efferuescentem motum, inconsultamq; mentis commotionem significat apud Paulum l.3. ff. de diuort. l. quicquid. ff. de diuer. reg. iur. antiq. Marcianum l.1. §. quæri. ff. ad Turpil. l. lex. §. fin. ff. ad le. Iul. rep. l.2. C. de abol. & alibi sæpissimè. Prat.

Calpar verbum antiquum doliũ significat N. Marcello. Varro, Quia inquit, antè, quam nomen dolij prolatum, cum etiam id genus vasorum calpar diceretur id vnde calpar adpellatur. Calpar vinum nouum, quod ex dolio demitur sacrificij caussa, antè quàm gustetur Festo lib.3. qui subijcit calpar fictilis vasis genus esse. Prat.

Calphurniae, ceu improbissimæ fœminæ fit mẽtio in l.1. de postul. tametsi, vt Alciatus indicat, antiquorum codicum lectio in eius nomine vacillat: vnde ipse arbitratur de C. Affrania intelligendum cap.37. lib.1. Parerg. Spieg.

Calumnia est malitiosa, & mendax infamatio Nonio. eaque est Marciani sententia l.1. §.1. ff. ad SC. Turpill. Est & callida & malitiosa iuris interpretatio aucto re M. Cic. libr.1. Officiorum, cuiusmodi interpretes plerosque nostra tempestate vidimus. Calumnia est etiam, cùm quis ex certa scientia, & dolo iniustè agit, aut excipit, Azo in Summa. C. de iura. propt. calum. dand. Sic accipitur in l. 1. §. per calumniam. ff. si mulier vent. nomi. in possess. calum. & l.2. in princip. C. de iureiur. prop. calum. dan. Iurare enim ea constitutione iubentur & actor & reus, ne calumniandi animo litem aut intendant, aut excipiant. vtinam eo iure vteremur. Sed & ea constitutio & caussarum patronos, & reliquos pragmaticos tenet, cuiusmodi per multos nostra tulit ætas. Significat & calumnia calliditatem apud M. Tullium lib.2. de Republica, vt Marcellus refert. vt Carneadi respondeatis qui sæpe optimas causas ingenij calumnia ludificari solet. Calumnia etiam pro accusatione accipi videtur in Arcadij, & Honorij cõstitutione l. sancimus. C. de pœn. sed quæ calumniose instituta esset, vt ibidem Accursius docuit. Nam præsumitur calumniose quis propinquum accusare, qui eum dicit in propinquum deliquisse. d. l. sancimus ex verbis & sentent. Sic accipiendam calumniam putem in l.2. C. de censibus & censito. lib.11. quamuis

uis quidam autument, pro pœna ibidem accipi. Prat.

Hinc verbum Calumniari, quod est, per moras & frustrationes negocium differre, vel per fraudem alios litib. vexare. Quod & cauillari dicitur: vtrumque ab antiquo verbo caluo, hoc est, decipio: quo vsi post Plautum Gellius, & Caius in l. si caluitur. de verb. sig. licet vulgò legatur, calumnietur. Tracta est autem a caluis metaphora, qui eos frustrantur, à quib. per capillos prehendi videntur. Hinc & calumniator. De quo vide l. 1. ff. ad Turp. l. athletas. §. calumniator. ff. de his qui no. inf. Spieg.

CALVMNIA quoque pro delicto accipitur, hoc est pro eo actu, quem calumniandi caussa quis facit l. auxilium. ff. de mino. & c. calumniam. ext. de pœnis, vt Albericus existimat. Ego verò pro iniustè instituta actione, vel obiecta exceptione accipiendam ibi calumniam putem, quod verba temerè litigantium, ibidem posita indicant. Hinc

CALVMNIARI, quod est falsa crimina intendere. l. 1. §. calumniari ff. ad S C. Turpil. à verbo Caluor. quo vsi sunt Decemuiri in lege 12. Tabu. cuius verba hæc sunt: Si caluitur, pedémve struit, manum endo iacito, quam legem Gaius explicat l. si caluitur. ff. de verb. sig. & Festus lib. 18. Alciatus interpretatur ibidem, id est frustratur. metaphora à caluis ducta. quod & Nonius probat. Vnde Gaius in d. l. si caluitur ductos existimat. Prat.

CALVITVR, inquit Marcellus, est frustratur: tractum à caluis inimicis quod sunt omnibus frustratui. Plau. in Casina. Nam vbi domi sola sum, sopor manus caluitur. Paccuuius in Hœd. Sentio pater te vocis calui similitudine, sed quid conspicio? nam lactans caluitur ætas. Complura Nonius exempla protulit, ex quibus Caij responsum facilè intelligatur in l. 233. de verb. signif. Si caluitur & moretur, & frustretur: vt si caluitur verba sint legis duodecim tab. quam interpretatur: cætera, sua: id est glossæ & interpretationis. Hot.

CALVMNIAM ferre apud Ciceronem in epistolis ad Cœliū est, calumniosum quid & astutum dolosumque excogitare & afferre, & obtinere fortasse vt annotat. Turneb. lib. aduers. 5. cap. vlt.

CALVMNIAE species tractat eleganter Marcellus in l. 1. in princip. ff. ad Senatusconsult. Turpil. Oldendorp.

CALVMNIATORES, qui per fraudem & frustrationem alios vexarent. Calumniator etiam est qui non debitum petit l. pen. ff. ne quis eum. qui in ius vo. & qui temere controuersiam mouet l cui necessitas. 39. §. 1. ff. de libe. caus. Sic calumnia in c. calumniam. de pœnis accipienda est.

CALVMNIANTES interdum accipiendi sunt lata illa significatione quodam docet Caius, vt non eos modo intelligamus qui falsa crimina intendunt, sed omnes qui alijs improbè facessunt negotium Theophilus vertit Sycophantas. Balduin. in proœm. Instit. & in glo. l. 1. verbo calumniari. ff. ad Turpill.

CALVMNIATOR ita demum notatur, si fuerit calumniæ causa damnatus. Neq; enim sufficit calumniatū. Vlp. in l. Athelas. ff. de his qui not infam.

CALVMNIOSVS est, qui sciens, prudensque negotium alicui comparat, Paulus libro 1. recept. Sentent. tit. 5. is pro qualitate admissi puniendus est Paulo ibidem. Prat.

Per Calumniam petere dicitur. qui vexandi alicuius gratia petit l. post quàm 43. ff. de here. petit.

Per Calumniam satis petere, vel per Calumniam desiderare, vt cautio interponatur, dicitur, qui nullo iure. sed vexandi aduersarij causa cautionem postulat l. 3 §. 1. ff. vt in poss. leg. l. 1. §. fi. & l. Paulus. 8. ff. de prætor. stipul. Prat.

CALVMNIAE actio olim absolutis reis aduersus improbos litigatores, eosq;. qui temere petierant, dabatur. §. hæc autem. vbi Theophil. Græcus interpres. Instit. de pœn. tem litig. Sed hæc in desuetudinem abijt.

De Calumnia iurare. est iureiurando promittere se non vexandi animo aliquid facere l. qui bona. 13. §. qui damni. ff. de dam. infect. l. 3. C. quemad. testam. ape. l. cum plures. ff. de reb. auct. iudic. pos. & alibi sæpe. & C. de iureiur. propt. calum. dand. Prat.

CALVMNIAE pœnam & aduersus calumniatores procedendi modos explicat Bart. l. 1. C. de calumniato. & l. 1. ff. ad S C. Turp. Olim autem calumniatorum & delatorum fronti stigmata inusta & inscripta fuisse ex Plinij panegyrico notum est: cuius verba sunt neque vt antea exanguem illam & ferream frondem necquicquā conuulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant, sed spectēt paria damno præmia. Vide Turneb. lib. aduers. 8. cap. 22.

CALVMNIOSA crimina, quæ falso delata sunt & data opera. Vlp. in l. illicitas, de offic. Præsid. Néve ait defensores eorum calumniosis criminibus insectentur innocentes. Spieg.

CALVMNIOSA potestas aduersarij apud Caium in l. si idem. §. 2. de iurisd. omn. iud. intelligenda, quum reconuenit quem aduersarius, qui per moras & frustrationes (mit vmbziehen vnd verlengeren) negotium differt reconueniendo, vel per fraudem primum actorem litib. vexat nam calumniari in iure ciuili, est ferè rem morari, frustrari, teste Hegendorphino. Spieg.

CALX. vox hoc veterum testimonio, siue cæmentum significet, siue pedis partem extremam, fœmini generis est: vt quorundam Grammaticorum iuniorum distinctio locum non habeat. Ab eo quod est calx, & exustis lapidibus fit, Calcarius, qui calcem coquit: & Calcatorium, locus vbi calx coquitur: qui calcaria quoque dicitur, teste Vlpiano in l. ait dominum. §. in calcariam. ff. de pœn. Calx verò pro extrema pedis parte, à calcando. Vnde calcaneum, & calcar, & calceus, qui è corio fit animantis: & calcearium, quo pes tegitur, apud Vlpian. l. diarijs. de aliment. leg. Calx pro fine, per metaphoram, in l. palatinos. C. de pal. sacro. larg. lib. 12. vt apud Ciceronem de Senectute. Spieg.

CAMARA, & Camuri boues à curuatione ex Græco καμάρα Camar dicitur fornix, arcus, testudo Budæo l. sed addes. ff. loca. Prat.

CAMBIO, elegans & antiquum verbum, quod Alciatus annotauit lib. 1. παρέργ cap. 45. id ferè significat quod permuto. Vnde Campsor Latinè dictus. Nostri verò vocem cambij inde deducunt, quæ, eodem admonente, Latina non est. Id autē ea voce intelligunt, quod & κόλλυβον Græci, id est, vt Pollux lib. 7. Onomast. cap. 30. ait, ἐργύρ's ἀλλαγήν. Vnde Lagium alij dicunt, deductionem videlicet quandam, quam sibi Trapezitæ retinent, vel ob mercedem suam, vel quia sua tantum intersit, pecuniam, quam permutationis vice exhibent, potius retinere, ob monetæ varietatem. Hinc eodem significatu Oldendorpius.

CAMBIVM, & Cambij literæ pro quibus ita præsumitur, vt executio concedi possit Alciato respons. 133. Harum vsus frequens est inter Lugdunenses negotiatores.

CAMBIVM etiam aliud permutationis genus est scilicet rei ad remvt c. si quis fecerit. quo temp. mil. inuest. in vsib. feud. verbum Iurisconf. veteribus incognitum, sed interpretum, & vulgi vsū receptissimum, & vide P. Rebuffiū in tractatu de chirograph. recognitione. Prat. Charisius apud Priscianum lib. 10. c. 2. eoque vlt. cambio ἀμείβομαι, quod permuto est, posuit, & eius præteritum campsi, quod ἀπὸ τῶ κάμψω, 'κεμψα Græco esse videtur. Vnde & campso quoq; apud Ennium lib. 10. Leucaten campsant, id est, permutant, Vnde item campsores vulgò collybistas atque trapezitas siue mensarios aut etiam nummularios vocamus. De quibus apud Alciat. lib. 1. parergon. cap. 46. Hoc autem Cambij verbo, pro permutatione vsæ sunt consuetudines feudorum, in c. 1. § si quis dominus, tit. quo temp mil. & in c. 1. § cum aūt, tit. de contr. inuesti. quo in loco Bal. col. 1. hoc dicit tantum interesse inter cambium & permutationem, quod hęc propriè est speciei ad speciem: illud autem speciei quoq; ad genus, puta frumentum & tunc (inquit) est contractus innominatus. Tiraq. in tract. *de retract lignagier.* § 30. gloss. 1.

CAMELASIA, Camelorum curatio & præfectura: nisi fortè CAMELARIA legendum sit à Camelarijs, vt Argen-

Argentaria, Sagaria, ab Argentarijs & Sagarijs. Camelarij namq; qui camelorum curam habent, dicuntur, quorum duo sunt genera, alterum bactrianum, quod vnum tantùm habet tuber. Alterum Arabicum, quod duo tubera in dorso habet, eosdem & dromedarios ob velocitatem cursus vocant. Nebriss. Arcad. l. vlt. §. r. ff. de mun. & hon. Camelasia quoq; similiter personale munus est: nam ratione habita & alimentorum & camelorum, certa pecunia camelarijs dari debet, vt solo corporis ministerio obligentur. Budæus tamen Camelelasia, καμηλελασία legendum putat. Hotomannus. Adde Cuia. obser. lib. 9. cap. 9 in prin.

CAMELI, de quibus multa Plinius, iumentorũ operam præstant, l. 2. §. 2. ff. ad l. Aquil. Camelum vsurpant quidam literis nil mutatis, genere tantùm diuerso, pro anchorario fune. Vt illud Euangelicum (quanquàm de animãte intelligere maluit diuus Hieronymus) Camelum faciliùs est per foramen acus intrare, quàm diuitem in regna cœlorum. Sed doctissimi Grammatici malunt scribere Gamilos. Sp.

CAMELA apud Ouid. in Fastis quoddam poculũ est quo in sacris vti solebant.

Dum licet apposita, veluti cratere camela,
Lac mundum potes, purpureamque sapam.

CAMELLAE virgines sunt apud Festum mutatione γ in c. γαμήλιαι θεαί, Turneb. lib. aduer. 3. cap. 11.

CAMELORVM naturam quasi mistam esse, ideoque iumentorum, & bestiarum numero contineri Gaius scribit l. 2. §. 2. ff. ad leg. Aquil. Eos, vt ait Plinius lib. 8. cap. 18. inter armenta pascit Oriens. Horum genera duo constituit. Omnes iumentorum vice dorso fungi idem Plinius refert. Prat.

CAMERA, feudistis est locus, in quem thesaurus recolligitur: Cauena verò, in qua frumentum, vinum, oleum, & huiusmodi cætera reseruantur. Zas. quæ res in feudum dar. pos. Albericus tamen vtrunq; pro eodem poni scribit c. 1. de notis feudorũ. quod videtur probari, d. c. 1. Old.

CAMERA etiã principis ærarium, in quod mulctæ inferũtur, significat c. 1. §. si quis verò. de pace ten. & eius vir. in vsib. feud. Scrinium videtur interpretari Accurs. in rub. de proxi. sac. scrini. lib. 12. C.

CAMERA etiam vulgato Gallorum vsu pars ędium, in qua priuata agimus, quo significatu accipitur in c. qua fronte. ext. de appell.

CAMERA est fornix, siue arcus ædificium sustinens, tectumq; deuexum & incuruatum. Prat.

CAMERATA arca arcuata, & confornicata, vehiculum contectum: qualia sunt hodiè corio tecta Budæo, quibus matronæ gestari solent, & valetudinarij. Vlp. in l. sed addes. §. si inquilinus. ff. loca. Pand. tamẽ Flor. pro camerata habent æratam, quòd rectiùs putem, & menti Vlpiani consentaneum.

CAMINVS. vide infrà Heliocaminus.

CAMILLOS sacerdotum ministros fuisse, quibus lactucæ esus fortasse præscribebatur tradit. Turneb. lib. aduers. 10. cap. 20.

CAMPAGVS Regius, caliga fuit ex rubricatis pellibus purpurea sub posterioribus impp. vt Luitprand. scribit lib. 4. de rebus per Europam gest. c. 9. Quod & ex Zonaræ & Nicetæ pluribus locis probari potest. In veteribus sanè notis ad Iuliani patricij Nouellas campagos scriptum est, non compagos. Vt autem Impp. soli purpureis, ita Consules aureis, patricij sericeis caligis in publico vtebantur. Id ego duobus Cassiodori locis breuiter conficiam, qui in excusis exemplaribus valdè corrupti sunt. Sed emendatiores hic adscribam. Sic igitur lib. 6. In formula Consulatus scripsit. Pinge vastos humeros vario colore palmatæ, validam manum victoriali scipione nobilita, lares proprios etiam calceis auratis egredere, sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus enisus ascende. Apud eundem lib. 7. In codicillis patriciatus ad Tolum, Athlaricus de auo suo Theoderico ab Imp. Constantinopolitano patricio facto ita loquitur. Huic illa diues Græcia quæ multum gloriosissimo domino auo nostro debuit, gratificata persoluit. Velauit humeros fortes chlamydum vestis, pinxit suras sericis calceus iste Romanus, & dignanter visus est accipere, quod se cognoscebat accipere per honorem. Ita planè habet vetus liber. Pithœus Aduers. lib. 1. cap. 16.

CAMPANA, notum instrumentum. Albericus indicat, olim in Vrbe magna contentione certatum, liceatne Dominicanis plures habere campanas? nec minore studio, impendio autem multo maximo per sodalitium ordinis, vt vocãt, Humiliatorum, aduersus nescio quos Monachos, qui priores, vt ipse ait, deberent pulsare matutinum, anxiè quæsitum, atque post diuturnam litem, operamque & impensam egregiè perditam, graui profectò sententia causam decisam tandem videlicet, quòd qui primò surgeret, primò pulsare deberet. Habes quod rideas. Spieg.

CAMPANI, qui Campaniam Italiæ regionem habitant, sic dictam quòd Campestris sit. Vlp. in l. metum autem. quod met. caus. §. sed ex facto. Cùm Campani, ait, metu cuidam illato, extorsissent cautionem pollicitationis, &c. Oden. de his idem, &c. vt in textu. de his idẽ Vlpian. l. 1. ff. ad Municipal. qui Campaniam non regionem, sed ciuitatem appellasse videtur, de qua Plin. lib. 3. cap. 5. & Campani vini meminit idem l. vbi. 25. ff. de ver. oblig. & Campanus ager, qui circa Capuam est Hygeno lib. de limit. constit. Prat.

CAMPE verò significat brucum, siue erucam: à flexura, quæ Græcis dicitur καμπή. Quæ verò sint Pityocampæ, docet Plin. in 23. lib. Vsus sapæ contrà cantharidas, buprestin, pinorum erucas, quas pityocãpas vocant salamandras, & contrà venenata mordentia. idẽ lib. 29. de cantharidib. scribens inquit: Vis earum adurere corpus, crustas obducere. eadem pityocampis picea nascentib. Hæc admonent nos, mendosa esse verba Marcelli in l. 3. §. adiectio. tit. ad l. Corne. de sic. & etiam animaduertit Philip. Beroal. licèt quidã alij subtraxerint. Proindè castiga pityocampas, vbi inuenies pituo carpas. Scribit etiam Colum lib. 12. Bestiolas quæ à nobis appellantur erucæ, Græcis campe nominãtur. Idem in lib. de hortorum cultu refert, has bestiolas occidere homines, & si mulier quæ in mẽstruis est, solutis crinibus & nudo pede, ter circum areolas horti ducatur, moriuntur. Carmẽ Colum. est hoc:

Voluitur ad terram distorto corpore campe.

De his vermiculis meminit & Palladius in primo libro rei rusticæ: Campas (inquiens) nonnulli ficulneo cinere prosequuntur.

CAMPVS, est ampla planicies siue in vrbe, siue extrà vrbem: & regio campestris, quæ mõtes non habet. Spieg.

CAMPI Martij (qui priusquàm Marti cõsecraretur, Tyberinus, autore Gellio, dicebatur: sicut Tyberis Martius, vt testis est Papinius lib. 2. Syl.) meminit iurisconsul. in l. sed & Celsus. de contrah. empt. Sp.

CAMPSORES. Lege, Argentarius.

CAMPSORES & Bancharij, sanè barbara à Iurisperitis vsurpata nomina, quæ iurisconsulti nostri non agnoscunt. Sp.

CAMVM, de quo meminit Vlpia. in l. si quis vinum, tit. de vino, tritico, oleoque leg. Camum potio est, quæ fit ex hordeo & alijs frugib. secundùm Dioscoridem vocatur, fucca: Arabes verò foca. & est ceruisiæ species, vt etiam scribit Simon Genuensis. Chamus in alio significatu pro freni genere etiã accipitur: ita dictus quia breuis sit. χάμος enim breuis dicitur. de quo diuus Hieron. Dauidis Psal. 31. In chamo & freno maxillas eorum constringe. Nisi potiùs fuerint septuaginta duo interpretes, quorum psalterium per horas cantatur, vt quidam contendunt. Et de Camo in hac significatione pro specie ceruisiæ, non memini me legere apud Latinos, præterquàm in hoc loco Vlpiani, proindè obseruatione dignum. Cotta in Memor. Cuiac. obser. libr. 11. cap. 30. Camum loram esse dicit. Namq; Cælius Apitius ita videtur scripsisse lib. 3. Camum vel defrutum imitatur, quod Romani loram vocant. Et id forsitan quod Dioscoridi Curmi. Zytho enim proximè iungitur.

ΚΑΝΑ Festo lib.3. Græcis idem est, quod Latini Canistra dicunt, quid sit vide supra Calathi.

CANABIS herba traditur, ex cuius cortice funes torquentur. Plin. lib.19. Deinde vtilissima, inquit, funib. canabis, seritur à Fauonio. & paulò pòst: Ipsa canabis vellitur post vindemiam, ac decorticata purgatur. Differt à lino candore & tenuitate. Persius Satyr.5.

Tun' mare transilias? tibi torta canabe fulto.

Palladius tamen canabum dixit: Hoc, inquit, tempore canabum seris. Hinc canabinus adiectiuum, quod ex canabe conficitur. Columel. lib.7. Canabinisque funibus cornua iuuencorum ligato. Consimilis menda legitur in c. licèt ad regimen. ext. de crimine falsi.

CANABVLA apud Hygenum in libr. de limitib. constit. termini genus est, cuius formam eleganter expressit.

CANALIS apud Vlpianum, l. funes. 15. ff. de act. empt. est lignum cauatū ad cannæ, vnde ducitur N dempta similitudine quò aqua confluit in vijs. Ein fennel oder fhenn. Old. Prat.

CANALICOLAE forenses, homines pauperes, dicti quòd circa canales fori consisterent, Fest. auctor est libr.3.

CANALES instrumento contineri, & ad aquas salientes necessarios Vlp. scribit, l. quæsitum. §. canales. & §. fistula. ff. de fun. instru. leg. Prat.

CANCELLARE, est scripta transuersis veluti cancellis, seu lineis expungere, illinire. Vlpian. de his quæ in testam. del. l. cancellauerat quis testamentum, vel induxerat. Et ibidem, l. proxima. Si omnem scripturā cancellasset. Item de probationib. Si chirographum cancellatum fuerit. Vnde officium Cācellarij est rescripta, vel responsa Imperatoris, & mādata inspicere, & malè scripta cancellare: benè verò scripta, signaculo suo obsigillare. Quamuis quidam Cancellarij nomen non putant reperiri apud probatos autores: nisi quod Fl. Vopiscus scribit, à Carino Imperatore factum esse præfectum Vrbis, vnum ex Cancellarijs suis. At Dn. Oldendorpio hęc vox adeò probatur, vt ad Cancellarium Hessiæ in epistola, de ea sic scripserit.

CANCELLARII nomen, non satis videri festiuum, ad designandam tanti muneris defunctionem, multi nostro seculo, & quidem non indocti præceptores, tradiderunt, quippe quòd cancellandi opera, quæ haud dubiè istam appellationem genuit, vulgaris propemodùm existimari soleat. Proinde censent, rectiùs appellandum esse nomophylacem, seu legis præsidium: Iuris asylum: morum institutorumque aram: æqui boni columen: oculum principis emissitium: aut alio id genus sublimiore verbo. Equidem libenter fatebor, non ista solùm, sed & clariora deberi huic excelso muneri encomia, ex quo non minima publicæ salutis ratio dependet. quòd item id authoritatis esse oportet, cui omnes magistratus honorum suorum fasces submittere non indignentur. Veruntamen id mihi vicissim donabunt omnes boni viri: hoc tempore nullam omninò reperiri vocem, & ne quidem inter eas, quas recensui, qua significantiùs exprimi possit magistratus iste salutaris, quam vt Cancellariatus appelletur, ab expungendi functione. Id autem quacunque ratione initio acciderit, nihil moror: cùm nunc sit appositissima significatio, vtpotè per quam hac tempestate omnes omnium Principum Cancellarij suarum partium admoneantur maximè. Siquidem in Republica nostra, si quis diligenter rationem ineat, nullo magis opus est munere, quàm Cancellarij, scilicet qui verso stylo multa cancellet ex ijs, quæ parùm prudenter introducta sunt, & ita quidem recepta, vt non à quolibet homine sine piaculo mutari posse videantur. In eo potissimùm genere discerni potest sublime Cancellarij munus, ab alijs vulgaribus, vtriq; non contemnendis bonorum virorum consilijs. Oldend.

CANCELLARIVS, in l. 3. & l. nemo. C. de assesso. & domestic. scriba, vt ex inscriptione marmori insculpta, quæ Romæ extat T. Aproniani V. C. vrbi præfecti conijcere possum, eum notarium rectè interpretatus est Accursius in d. l. 3. Erant enim cancellarij tunc temporis, qui preces supplicesque libellos omniaq; scripta, quibus princeps subscribere nolebat, cancellabant, id est, ductis cancellatim lineis vitiabant & inducebant, fortasse è notariorum numero. Turneb. lib.11. aduers. cap. 25. In Gallia autem eò celsitudinis, ac dignitatis euectū translatumve esse constat, vt Pręfecti Pretorio instar sit & Nomophylax cēseatur, vt scribit Budæus in Priorib. ad Pand. adnot. altiùs eius dignitatis originem repetens. Tu illum consulito.

CANCELLARII partes hæ sunt, & munus, Videat (inquit Budæus) vt nulla principis constitutio, nulla sanctio, nullum diploma, nullum rescriptum, nulli codicilli regij, non è republ. atque etiam è dignitate reipublicæ principatique, exeant cuius censuræ, aut stylo acta sua eximi nunquàm voluit Principum maiestas. is Principis præsentis vicarius, &, eo peregrè profecto, Interrex quodam modo censendus est. Hunc igitur rerum omnium cognitione omni doctrinarum, virtutumque genere instructissimum, & ornatissimum, &, vt vno verbo dicam, ἐγκυκλοπαιδείαν absoluisse, ingenioq; ad omnia versatili, omnia in numerato habere eum oportere necessariò fatendum est. quid? quòd res ipsa docet id respublica exigit. Licet autē & Old. & Budæus speciosè de officio Cancellarij dicant, a vero tamen ipsorum sententia abesse videtur Cancellarios à cancellando, id est, actis cancellatim lineis perducendo, dictos existimantium. Nam vt à Cancellis potiùs dicantur, vel hæc vna maximè ratio suadere potest, quòd eorum ferè temporum scriptores à cancellis, & cancellos agere dicunt Cancellarium significantes. Cassiodor. libr. 2. Institut. Diuinarum & humanarum script. de Marcellino Illyriciano, cuius hodieque deflorata extant. Is (inquit) adhuc patritij Iustiniani fertur egisse cancellos. Sed meliore conditione deuotus, à tempore Theodosij principis, vsque ad fores Imperij triumphalis Augusti Iustiniani opus suum, Domino iuuante, perduxit. Idem lib.11. var. for. Sic enim propriè nostros cācellos agitis, si læsorum impia claustra soluatis. Erricus monach. lib. 6. de vita Germani.

Volusianus erat præcelso nomine quidam
Vrbis patricio toti dilectus & vrbi,
Atque à cancellis prisco de more minister.

Sed rem totam bellè & accuratè conficiet Cassiodori P. P. locus ex lib.11. var. in Cancellariatus codicillis. Hoc igitur (inquit) laudabile præiudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam à 12. indictione cancellorum tibi decus attribuit, vt consistorij nostri secreta fideli integritate custodias. Per te præsentandus accedat: per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat: iussa nostra sine studio venalitatis expedias: omniaq; sic geras, vt nostram possis commendare iustitiam. Actus enim tui, iudicis opinio est. Et sicut penetrale domus, de foribus potest congruenter intelligi, sic mens præsulis, de te probatur agnosci. Nec iniuria. Quia talem vnusquisque ad responsa sua videtur eligere, qualem se cunctis decreuerit æstimari. Et paulò pòst. Respice quo nomine nuncuperis, latere non potest, quòd inter cancellos egeris, Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestratas ianuas. Et quamuis studiosè claudas, necesse est, vt te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendaris obtutibus. Si intùs ingrediaris, obseruantium non potes declinare conspectus. Adscripsi locum latiùs, cùm quòd cancellariorum, de quibus agimus conditionem plenè contineat, tum quòd in vulgatis libris ad finem corruptus sit. Pitheus aduers. libr. 2. cap. 12. Adde Adrianum Turnebum aduersar. lib. vndecimo, cap. 25.

CANCELLARIA, quid sit pluribus docet Budæus in Forensibus, officinam & conuentum appellans, & iuris æquitatisque promptuarium, & oraculum, Iustitiam ipsam, summi iuris emendatricē. Porrò à Cancello ducitur

CANCELLATIO, quam diuidendi, & adsignandi agri formam esse Siculus Flaccus scribit libr. de Condit. agrorum. Prat.

CANCELLUM numero vnius dixit Vlpianus, l. nam & si.9.ff. quod vi aut clàm. Petronius etiam arbiter eodem numero ea voce vsus est, existimans cancellum murum esse cœnaculorum, seu quorumlibet ædificiorum ora ab iniuria lapsus ibi incedentis defendēs. Prat.

CANCELLI per diminutionem dicti, olim Cancri dicebantur Festo lib.3. Prat.

CANCELLI, ligna sunt inter se modicis interuallis in transuersum connexa, quibus tribunalia scenæ, & fenestræ muniri consueuerunt. Cicero in Verrem. Circundati cancellis videntur in sua prouincia. Idem primo de Orat. forensibus cancellis circumscriptam sententiam. Vtrunque per translationem. Sed propriè Sidonius libr. primo de turba satellitum Theodorici Regis. Exclusa, inquit, velis, inclusa cancellis. Canticor. cap. 2. Hieronymo interprete: Respiciens, inquit, per cancellos, id est, per foramina cancellorum. Nebriss. Huiusmodi quoque fenestræ Clatratæ dicuntur. Vlpian. de legat.1.l.cætera.41.§. item hoc. item de fund.instr.l. quæsitum. cancellos quoque instrumento contineri puto. Oldendorp.

CANCELLOS per translationem appellat G. Budæus in Forensib. locum vbi aduocati stantes caussas agunt. Galli vocant *le barreau*. Stantes dixi. Nam dùm causas agunt, stare debent, iudex verò sedere. idque Valentinianus & Valens constituerunt. l. quisquis.6. in fi. C. de postul. Prat.

CANDELABRA, supellectili legata, deberi Paul. scribit l.3. in prin. ff. de supel. leg. dicta autem sunt Festo lib.3. quod in eis candelæ figantur. Prat.

CANDELABRO sigillum inclusum vindicari non posse, sed vt excludatur, ad exhibendum agi, idem Paul. ait l. gemma. ff. ad exhib. Sed &

CANDELABRO vendito, sigillum ei inclusum seruandum non esse putem ex sententia Solonianæ legis, quam explicui libro 2. Iurisp. veteris. Legis verba hæc sunt apud Diogenem Laertium: [Greek illegible] Hoc ad candelabrum produci posse argumento est, quòd Paulus idem ius constituat in vtroque, nempe anulo, & candelabro, d. l. gemma. Prat.

CANDELA accensa vtuntur in auctionibus vt tandiù liceri, pretiumq; augere possis, quamdiù durat. & donec vnà cum lumine consumpta fuerit, & tūc meliorem conditionem afferenti addicatur res: argumēto ab electione petito, cuius formæ & solennitatis comme-minit pontifex in Decretali epistola. c. cùm veteri. de electione in antiq. Prat.

CANDIDATI Romæ dicebantur, qui Consulatum, vt ait L. Fenestella lib. 2. cap. 7. vel alium magistratum, vt alijs placet, petebant: dicti, quòd vestibus candidis induti essent, & translatitiè aliarum rerum petitores dici cœpti sunt. Hinc candidatos restitutionis dixit Tertull. lib. 2. aduersus Marcionem. Prat.

CANDIDATOS principis appellat Vlpian. l. vnic. ff. de offi. Quæstoris. qui libris solis principalibus in Senatu legendis vacabant. tamen L. Fenest. epistolis legendis vacasse in eandem rem scribit lib. 2. ta. 3. vnde li. Iurisprud. Mediæ. 1. cap. 3. literis pro libris legendū admonui. Nam & à classicis rerum scriptoribus didici Imperatores cùm extrà vrbem in expeditione essent, solitos fuisse ad Senatum literas mittere. Sed Florentinam lectionem confirmat, quod ijs verbis in Augusto Sueton. Tranquillus, Etiam, inquit, totos libros in Senatu recitauit. Prat. & Aldobrand. in procem. Instit. in verbo, Exquæstori.

CANI, pluraliter tantùm, capilli albi in capitib. senum. Hos interdùm venire ante tempus, Alberic. citans vulgatum Boëthij versiculum, indicat:

Intempestiui funduntur vertice cani.

CANICIES, pro ipsa senectute in §. si verò aliqui. Aut. de Quæstore. Hic lealuit Imp. caniciei deferendum, nimirùm quòd gloria senum habeatur. Vide Alber. Spieg.

CANIS pecudum numero non continetur Gaio, l.a. quod [illegible] Gaio colligere potes. Canis im[illegible] qui nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta detersit, nec filiorum crimen correxit, vt dicit August. c. qui nec regiminis. 2. q. 7. Prat.

CANIS quando pro vinculo vsurpetur, vide infrà in dictione collare.

CANON Græcè, regula Latinè. c. canon. Distinct. 3. Canonibus soluere, Legibus soluere, Gratiam canonis facere, Gratiam legis facere, pro dispensare, vom gesatz ledigen. Bud. l. princeps. ff. de legib. Oldendorp.

CANON etiam dicitur omnis ecclesiastica constitutio. Panormita. & alij Pontificij in c. 1. de constitut. in antiq. sic accipi debet in l. priuilegia. C. de sacrosanct. eccles. & ibi vide Bartol. & Baldum disputantes legibus, an canonibus standum, & docui in tabulas Bartoli. Prat.

CANON in Constitutionibus Imperatorijs anniuersariam pensitationem, collationem & præstationem significat, l. final. C. de collat. fund. patrimon. libr. 11. l. 2. C. de præd. Tamia. eodem lib. l. fina. C. de diuers. præd. eod. lib. l. 1. C. de indict. lib. 10. text. qui canonem definit. l. vnic. C. de colla. donat. eod. lib. l. 3. C quæ res vendi. non poss. Briss.

CANON varij generis est, idq; ex subiectis liquidò constabit. Erat igitur

CANON aurarius, l. priuatæ. 10. C. de excus. mun. libro 10. Et

CANON delegationis, d. l. priuatæ.

CANON emphyteuticus, l. fin. §. necessitatem. C. de iur. emphyt. Prat.

CANON frumentarius vrbis Romæ. Rubr. C. de cano. fru. vrb. Rom. libr. 11. Lamprid. in Heliogaballo. Iusserat, inquit, & canonem Pop. Romani vnius anni meretricibus, lenonibus, & exoletis intramuratis dari, extramuratis alio promisso, cùm eo tempore iuxta prouisionem Seueri, & Traiani septem annorum frumētarius esset. Prat.

CANON Telonei, quod ratione mensæ publicanorum, penditur. cuius meminit Cassiodo. lib. 5. variar. ad Ampelium. Telonei quin etiam canonem nulla faciatis vsurpatione confundi. Prat.

CANON glebæ apud Sidonium Apollinarem lib. 6. Epist. ad Papam Censorium, qui ratione glebæ præstatur. Quem si domesticis fidei deputata humanitate foueatis. id est, vt debitū glebæ canonem non petatis, tantùm lucelli præstitum sibi, &c. Prat.

CANON largitionalium titulorum 4. rubr. C. de canone larg. tit. lib. 10. est qui ex more infertur thesauris, vel ærario priuato, l. 1. C. eod.

CANON metallicus. l. 1. C. de metal. lib. 11.

CANON vestium, l. 1. C. de milit. veste lib. 12.

CANON vrbanus, l. nauiculario. C. Theo. de nauicula. est & vrbicarius l. 2. C. de cano. fru. vrb. Rom. lib. 11. Est & alius in edicto 13. Iustiniani. Prat.

CANONICA pensitatio, l. 2. C. de luc. aduocator. lib. 12.

CANONICA illatio, cuius meminere Imperatores Honor. & Theodos. in l. placet. C. de sacrosanct. eccles. est ordinarium munus, quod habet certam præstationem lege impositam, ad cuius solutionem etiam ecclesia tenetur.

CANONICI equi, l. 3. C. Theo. de equorum collat. disces qui sint ex l. 1. 2. & 3. eo. tit. C. Th. Prat.

CANONICI & rituales libri, sunt Decreta priscorum sacerdotum, quibus doctrina iuris Pontificij constare debet. Tusanus. Vide & Festum in verbo, Rituales. Spieg.

CANONICATVS appellatur titulus regularis Sacerdotij in ecclesia: Vnde Canonici dicuntur. Et differt à præbenda, quæ reditus habet annuos ex tali titulo. itaque qui vtrunq; habet, is Canonicus præbendarius dicitur. 70. Dist. c. sanctorum canonum. Sp.

CANONIZO, [illegible] ad regulam examinare. κανὼν enim, latinè regula dicitur. Vnde Canonibus soluere, (quorum

([redacted], [redacted])pro dispensare dicẽdum est: quod & vt docet Budęus, Gratiam canonis, legisque facere, dici potest. Spieg.

CANONICARII in constit. Anastasij quę Gręca est, l.fi.C.de exact.trib.libr.10.& Iustiniani Nouel. λ. §. πρόνοιαν ποίηυ. & alibi dicuntur, qui canones exigebant.

CANONICARII etiam sunt palatini, qui mittuntur in prouincias ex scrinio canonum ad exigendos solennes titulos fiscales, & mittũtur vel à Comite domorum, aut præposito sacri cubiculi Nouel.30. vel à comite priuatarum, vt est in formula comitiuæ priuatarũ Cassiodori, canonicarios dirigis. Scriniarij dicuntur Nou. 134.147. De his Nou. Maiorani de indul.rel.Cuia.in expositio.No.Iustin.128.post pr.

CANONIA, vt Panormitan. definit c. cùm M.Ferrariens.extr.de constitu. in antiq. est ius spirituale proueniens eo ipso, quod aliquis recipitur in canonicum. & ibi quid distet à præbenda. vide infr. Pręb enda. Canonia est nomen tituli, & iuris. & vide Innocen.in d.c. cùm M.Ferrariens. Prat.

CANONICA institutio in c.beneficium.de reg.iuris.lib.6.est legitima collatio beneficij, secundùm ecclesiasticorum decretorum regulas, vt ex glo. Dino & Alberico liquet. Eodem sensu.

CANONICA præscriptio, & Canonicè procedere dicimus passim in iure pontificio. Prat.

CANONICA monitio, quãdo citatio interuenit cũ tribus monitionibus, vel vna pro omnibus perẽptoria, c.constitutionem.de sent.excom.lib.6.

CANONICA portio, est quæ à Canone deputatur ecclesię parochiali de relictis à parochiano. vide tex.& & Doct.in c.in nostra extr.de sepult Prat.

CANONVM quidam sunt latæ sententiæ, quidam ferẽdæ. ille verbo innodatus: hic futuro, innodetur, gl. in verb.innodetur. in c.quicunque.§ inhibemus.de hæret.lib.6.

CANON. Asconius Pædianus tributorum genera facit tria: Canonem, vt in portorijs & vectigalibus Oblationem. vt in vini distractione: Indictionem, quę vulgò dicitur talea, Latinè item collatio seu collecta, vt apud Ciceronem. Is verò tria hæc pensitationum genera his verbis complexus est. Sic enim, inquit, de Sicilia loquens, Quando illa frumentum, quod deberet, ad diem non dedit: ecce Canonem. Quando id, quod opus esse putaret, non vltrò pollicita est: ecce Oblationem. Quando id quod imperaretur, recusauit: ecce Indictionem. Hæc ille. Cæterùm, taleam nummariam sunt, qui ex T. Liuij lib.8. clarigationem appellari putent. Huiusmodi autem tributis quum Childericus IIII. Francorum rex libidinosus & omnis generis luxui addictus populum aliquãdiù vexasset, quo fastum & pellices maximè foueret, tandem ob insolentiam expellitur, Anno à CHRISTO 461. regni verò sui tertio, pretium stultitiæ ferens. Erant & canones chronici, in quibus temporum ratio tractabatur. Apud Spartianum ita legimus: Rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita consuluit, vt excedens ipse vita septem annorum canonem relinqueret. In Heliogabalo canon dicitur fructuarius, pro alimentis in tot annos paratis. Omninò videtur canon id frumẽtum, quod in vsum cadit annuum, vel quod annis conficitur singulis. Hæc ferè omnia Cęlius Rhodiginus, & Budæus.

CANONICVS. Sacerdotes, qui in templis præsertim cathedralib. anni tempore sacris operam darẽt, hos Græcè canonicos, hoc est, regulares vocamus, vt qui ritè instituti cæteris viuendi normam præberent. Hi verò canonicatum adepti, suffragium, seu (vt dicunt) vocem, non habẽt in capitulo, nisi post decimumseptimum annum. Anchor.

CANTHARIDES inter venenata animalia enumerantur à Marciano, l.3.§.alio S.C.ff.ad l.Cornel. vnde & Cantharidis venena dixit Tertullianus Iurisconsf. in lib. [redacted] entiam probat Plin. lib.29.cap.4.ad fin. his verbis, [redacted] & in his magna quæstio: quoniam ipsæ venena sunt potæ vesicæ cum cruciatu præcipuo. Sunt autem Cantharides vermes terreni virides, auri colore superlucentes in summitate ramorum fraxini, aut oliuæ na scentes. Translatitiè pro venenata potione ex cãtharidibus confecta sumitur in d.§.alio S.C. & à M.Cicero.lib.9.Epist. Gaius Carbo, accusante L.Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. Briss.

CANTHARI apud Vlpianum, l. cætera. 41.§. item hoc.ff.de lega.1. sunt ludicræ quædam effigies & figurę, per quos aquæ saliunt. Ausonius in epistola Edillij 17. Harum verticularum varijs coagmentis simulãtur, species mille formarum, elephantus belua, aut aper bestia, aut ager volans, & mirmilo in armis subsidens, venator & latrans canis. Quin & turris, & Cantharus, & alia huiusmodi innumerabilium figurarum, quæ alij alio scientiùs variegant. Hinc optima ratione cantharos, personas, ex quarum rostris aqua salire solet, appellat idem Vlpian.l.fundi.§.castella.ff.de actio.empt. Iulius verò Pollux libro 6. Onomast.cap.16. Poculi speciem κάνθαρον esse scribit. Briss.

CANTHARIS, scarabæi quædam species oblongioris maculas rubras transuersarias habens. Hispani in Bœtica mea cubiculas vocant, alijs in locis Abadeios: in quo falluntur tempestatis nostræ medici, pro cantharidibus vtentes quibusdam vermiculis ad muscarum similitudinem. Plinius libr.18. Est, inquit, cantharis dictus scarabęus paruus. Galenus prætereà de medicina simplici: cantharidum, inquit, siue scarabeorum. Nam cantharus est scarabeus, cantharis verò scarabei habens effigiem Marcel.ad l.Corne.de fica. & venef.l.eiusdem. Et quòd quis, ait, lustramenti causa dederit cãtharidas. Nebriss.

CANTHARVS, non figlini modò nomen est a figulo ductum artifice, sed & nauigij, species. Quin apud Antiphanem, Cosmarion, id est, ornamentulum muliebre Cantharus dicitur.

CANTHARVS etiam vas erat, quo vtebantur in sacris liberi patris, habens ansas, atque vt ait Acron, patulum erat. Virg.in Bucol.

Et grauis attrita pendebat cantharus ansa. Plin. libr. 33. Cantharus potasse exemplo liberi patris traditur. Est prætereà Cantharus illud aquæ conceptaculum, vnde salientes aquæ erumpunt. Vlpianus de leg.1. l.cætera.§. Item hoc Canthari, ait, per quos aquæ saliunt. Nebriss. Not.text. & Alciat. hanc dictionem in syllaba aspiratione priuant: & Alciato dubium est, quid hoc loco sibi velint canthari: nisi accipias pro vasis aquarum, quibus epistomia adduntur, vnde aqua exit: ideoque salientes dicti Latinis authoribus. Idem indicat, græcè legi posse καταῤῥάς, vt generaliter intelligatur omne instrumentum vnde aqua defluit. Spiegel. Alciat.lib.1. parerg. cap.20.

CANTHERIVS Festo, lib.3. equus cui testiculi amputantur.

CANTOR dictus est, quia vocem modulatur in cantu. Huius duo genera dicuntur in arte musica. Pręcentor & Succentor. Pręcentor est, qui vocem pręmittit in cantu. Succentor, qui voce subsequenter canendo respõdet. Concentor autem dicitur, qui consonat, & concinit, c. clericos.21.dist.Io.Bello.

CANTABRVM pro labarum vexilli appellatio, vt Minutius Felix, signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum: & inde signiferi & cantabrarij, l.2.C.Th. de collegiatis: quibus adiungũtur vituriarij & Nemesiaci & collegiati. Et collegiati forsitan illo loco, qui Tertulliani libro de spectaculis, agonũ collegiarij ministri. At lib. 11.C.tit.1. Nul.lic.in fre.equestr.fel. Cuia.Obser.libr.11. cap.20.post prin.

CAPAX, vt notam vulgò significationem pręteruolitem, habilem significat, vt apertè colligitur ex Vlpiano, l.1.§.non autem.in fin.ff. de exercitor. Huius verba hæc sunt, Vt ecce sunt naues quæ Brundesium à Cassiopa, vel à Dyrrachio vectores traijciunt, ad onera inhabiles. Adijcit. Item quædam fluuij capaces, ad mare non sufficiẽtes. Sed ea significatio ad factum refertur. Sed & inhabilitas illa ad ius pertinet. Nã capax dicitur ille, cui relinqui

relinqui iure poteſt, quicum ve teſtamenti factio (vt loquuntur interpretes) paſſiua eſt, qui ve capere quid poteſt. Prat.

CAPEDO, vas vinarium L. Baifio ad l. cùm aurum. 19. §. argento. ff. de aur. & argen. leg. vide apud eundem Baifium, qui Plutarchum citat. Prat.

CAPELLA. Vetus amicus noſter eruditiſſimus ille, à Diuo Franciſco Ioan. Camers, ſcribit in Commentario in Tabulam Cebetis, quod qui noſtro ſeculo capellam pro ædicula, ſacellove vſurpant, nedum nō ineptè, ſed ne friuolè quidem loqui exiſtimandi ſunt, quòd ea voce præter cæteros Clemens ſecúdus poſt Petrum Roman. eccleſ. epiſcopus vſus fuerit, cuius verba referuntur in c. non ſuit. extr. de Iur. patronat. De capellis tota fermè cauſa 16. Decretorum ſcripta eſt. Tit. item 37. libr. 3. Decret. de capellis monachorum & aliorum religioſorum inſcriptus extat. Teſtatur itidem, veterum plures Capellæ nomen in hac ſignificatione vſurpaſſe. Noſter autem Rhenanus nouè tradit, & quidem bellè, Capellæ vocem Francis veteribus deberi, qui in Gallijs regnum conſtituerunt, & Germanica lingua ſunt vſi. Occaſionem nouæ vocis ex annotatione codicis cuiuſdam peruetuſti hanc fuiſſe narrat diuus Martinus Ludouico regi, illi (barbara prounciatione Clodouæus nominatur) qui fidem Chriſtianam ex Francis primus ſuſcepit, à Remigio tinctus, adeò obſeruatus fuit, vt pleraque bella ope eius diui ex voto confecerit, quorum minimum non eſt illud aduerſum Viſigothos geſtū. Extat Apophthegma relatum annalibus Francorum: Bonus ſanè Martinus in auxilio, ſed carus in precio. Frequenter igitur præſentiſſimum Martini numen experti, tandem Cucullum, qui Francis & Germanis Cappa atque Capula dicitur per diminutionem, de illius pallio nacti, Capellam ſancti Martini nominabát ſua lingua, Sant Martens Kappel. Hancque nō ſolùm domi ceu rem ſacram colebant, verùm etiam ſecum in militiam ferebant tot nationum victores Franci. Locus in caſtris, vbi ſeruabatur tentoriolo obduci ſolitus, & temporaria ſtructura exornari, magnæ erat venerationi vniuerſis, quem vocitabant das Kappel/ figuratè pro continente contentum vſurpantes. Vndè factum eſt, vt quibuſuis poſteà Sacellis id nomen tribueretur. In Actis Concilij Triburienſis recentiùs habiti, citante Gratiano legimus: Sicubi à Normannis & Sclauis, ab Vngaris, & malis Chriſtianis, ſeu qualicunque modo eccleſiæ fuerint incenſæ & combuſtæ, in Capellis cum tabula conſecrata miſſas iterum celebrari permittimus (de conſecrat. diſtinct. 1. c. concedimus) vbi interpres: Fortè capellæ non erant, inquit, olim eccleſiæ, cum antiquitùs dicerentur Capellæ, tuguria caprarum pellibus tecta. audis perbellam etymologiam. Ab illa ſua Capella reges Francorum ſacrificium priuatum cum his nunc militiæ, quod frequenter admodum eueniebat, nunc peregrè verſantibus tum ob ardua ſubinde negotia, non liceret ſemper intereſſe publicis Miſſis, Capellanum nominabant, & Archicapellanum, vel quod principis eſſet Capellanus, vel quòd cæteris præeſſet, nihil Grammaticorum præceptionem curantes, qua græca cum Latinis componi prohibent, ne dicam cum barbaris. Archicapellanorum officium fuit etiam, tabulas atque imperiales annotationes recognoſcere, quas omnes latinè perſcribi mos erat (quarum pleraſque autographas magna voluptate vidi, quum in Auguſtali curia ſacris Scrinijs præpoſitum agerem) & eſt penes Rhenanum exemplum literarum Ludouici regis, qui Caroli magni pronepos fuit, ſic ſubſcriptum: Ernuſtus Cancellarius ad vicem Theotmari Archicapellani recognouit. Et alterum Othonis primi Auguſti cum hac ſubſcriptione: Vuilligiſus Cancellarius vice Roberti Archicapellani notaui. Dignitas enim eſſe cœperat. Et hunc titulum ſub poſterioribus Cęſarib. diu Archiepiſcopi Electores retinuerunt, donec ab officio in Archicáncellarium mutatus eſt. Et habet nunc hunc titulum Abbas Fuldenſis vt ſit Archicapellanus Auguſtæ.

CAPELLA Bernhardo iuris Pontificij gloſſulario, c. concedimus. de conſecr. diſtinct. 1. dicuntur Oratoria non conſecrata. Papias ductam putat Capellam, quaſi capiens λαὸν, id eſt, populum, vel laudem. de Capellis vide d. c. concedimus. & 16. quæſt. 2. per totum. & c. peruenit. & ſeq. ead. cauſ. q. 1. & ext. de capel. monach. & ibi Doct.

CAPERE, vt Vlpianus ſcribit l. aliud. 71. ff. de verb. ſignific. eſt cum effectu. quod & Accurſius docet, l. cum ei. 42. ff. de leg. 2. Effectum autem acquiſitionis duraturæ accipi oportere rectè putat A. Alciatus. Hinc optimè colligit Vlpianus in d. l. aliud. in hæc verba. ideo nō videtur quis capere, quod erit reſtiturus. idem in l. non videtur. 52. ff. de diuerſ. reg. iur. vbi Philip. Decius. Sed huic reclamat Iauolenus l. cùm ei. ff. de legat. 2. Cùm ei, ait, qui partem capiebat, legatum eſſet, vt alij reſtitueret, placuit ſolidum capere poſſe. Accurſius in l. cùm ei. hanc ἀντινομίαν diluens ſcribit in d. l. cùm ei. impropriè accipi. Nam qui tantum erogat quantum accepit capere quid non videtur Paulo, l. ciuitatibus. 122. in fin. ff. de lega. 1. καταχρηστικῶς etiam accipitur apud Pomponium, l. 1. §. 1. ff. de fideiuſſ. tuto. vbi Accurſ. interpretatur, accipit, vel aufert: cuius interpretationem probat Alciatus in d. l. aliud. ibi fortè legi poteſt, *rapit*, nam Iuriſcoſſ. ſtatim ſubijcit. *Non quidem crimine caret.* Prat.

CAPERE etiam accipitur pro capi facere, & iubere in c. cùm Epiſcopus de offic. ordin. libr. 6. & ita explicat ibi Ioan. Andr. Nam vt idem ait, Epiſcopus ipſe non debet aliquem tenere, aut prehendere. Sunt qui dicant, capere poni, pro ſua auctoritate propria capere: quorum ſententiam probat Andræ. Alciatus ad d. l. aliud. Prat.

CEPISSE etiam is intelligendus eſt, quàuis alij adquiſiuit. Paulus auctor. in l. cepiſſe. ff de verb. ſig.

CAPERE ex teſtamento non poſſe apud Vlp. l. cùm autem. 13. §. fin. ff. de ædil. edict. is dicitur cui teſtamenti factio paſſiua (vt Doctores loquuntur) non eſt, & cui aliquid relinqui non poteſt, vt ſibi quærat. Eodem ſenſu accipitur in l. fin. ff. de leg. 1. & l. in fraudem. 10. ff. de ijs, quæ vt indignis. & l. in tempus. ff. de hæredib. inſtituen. & l. ſi Titio. ff. de lega. 2. Capere, id eſt, capacem & habilem eſſe ad quærendum. l. ſi is, qui. 11. ff. de vulg. l. qui nō militabat. §. fin. ff. de hæredibus inſtituend. l. 3. ff. de iure fiſci. Prat.

CAPERE etiam vſu adquirere ſignificat, l. 48. §. 1. ff. de adquir. rer. dom. l. 11. & l. 21. ff. de vſucapio. l. 2. §. cum Stichum. ff. pro empto. l. 12. ff. de dam. infect. Ita dominiū capere in l. 15. §. Iulianus. ff. de dam. infect. Et in ſuum dominium capere in l. 5. ff. eod. tit. Ita tempore capere, & poſſeſſione capere Iurecconſulti dicunt, l. 10. §. 1. l. 13. §. 1. ff. de vſucapio. l. 3. in fi. ff. de adq. poſſ. Hinc dominij capio in l. 18. ff. de damno infecto, & vſucapio. id eſt, dominij adquiſitio per vſum ſeu poſſeſſionem. Et mortis cauſa capio, quo nomine ea liberalitas, quæ morte alicuius obuenit nec proprium nomen habet, ſignificatur. tit. de mort. cauſa donationib. & capionib. Quidquid enim propter mortem alicuius capitur, mortis cauſa capi dicitur exceptis his capiendi figuris quæ proprio nomine appellantur, l. 8. & l. 18. & l. 21. & l. 31. ff. de mort. cau. don. l. 54. ff. de condit. & demonſtr. Vſucapere ergo nihil eſt aliud, quàm vſu adquirere & vſu ſuum facere, l. 82. §. 1. ff. de legat. lib. 1. Dicitur & pignoris capio, ſed alio atque vſucapio, ſenſu. l. 15. §. ſi ſuper. ff. de re iud. Vlt. de diſtrahend. pignorib. in C. Th.

CAPERLATA poſſeſſio cuiuſdam fundi poſſeſſionis nomen eſſe Accurſius interpretatur in l. Aurelia. ff. de lib. leg. quod & A. Auguſt. lib. 3. Emend. cap. 7. probat. Alciat. libr. 6. cap. 21. parerg. cum prolatis repoſuit: alij caprelatum, alij capellatum. Sed Accurſij lectio eſt veriſſima. Prat.

CAPI interdum ſignificat fraudari & decipi, l. 11. ff. ex quib. cauſ. maio. l. 1. §. ergo. l. 12. §. ex facto. & §. ſciendum. ff. de minorib. Inde verba illa edicti Prętorij. ET SI QVID DOLO MALO CAPTVS FRAVDATVSQVE EST, l. 36. ff. de pecul. l. 1. §. filiumfam. ff. depoſ. Cic. 3. Officior. Nam quanti verba illa, VTI NE PROPTER TE FIDEMVE

FIDEM VE TVAM CAPTVS FRAVDATVSVE SIM. Non capitur, qui ius publicum sequitur, l.116.§.1.ff. de diuers.reg.iur. Non capitur minor.emẽdo rem sibi pernecessariam, licèt mortalem, l.11.§.sciendum.ff. de minorib. Inde Captio pro fraudatione, deceptione, damno, & fallacia accipitur, l.1.ff.de in integr.restit.l.44.ff.ad l. Aquil.l.1.ff.de minorib.l.penult.in fin.de vacat.muner. l.3.ff.de collat.bono.l.22.§.sicut.ff.manda.l.14. in fi.ff.de probatio.l.200.ff.de diuers.reg.l.66.§.1.ff.ad Trebell. Et Captiosum, fallax atque damnosum, l.41.ff.de vsucapio. l.14.§.aliquando.ff.quod met.causa: vnde Captiosa & luctuosa contrariè referuntur in l.6.§.si quid cum pupillo. ff.quæ in fraud.credit.

CAPI etiam virgo Vestalis dicebatur, quæ in sacerdotium Vestalium legebatur. Vlpia.Inst.tit.10. Gel.lib. 1.cap.12.Ambros.lib.5.Epist.vix septem Vestales capiuntur puellæ.

CAPI quoque dicebatur arbiter, qui à litigatoribus sumebatur. Plautus Truculento, Ibo domum ego: tecum bellator arbitrum æquum ceperim. Terent Heautontimor. Vicini nostri hic ambigunt de finibus. Me cepere arbitrum.

CEPISSE planè videtur quis, quamuis alij adquisiuit, l.140.de verbor.signifi. Capere autem ex testamento vel capere legatum, hæreditatem, fideicommissum, est sibi adquirere, l.23. in fi.ff. de ædil.edict.l.vlt.ff.de lega.1. l.10.ff de his quæ vt indig. l.62.ff.de hæredib. instit. l. 11. ff.de vulg.l.7.de legat.2.Sic solidum capere non posse dicuntur, qui totius quod relinquitur capaces non sunt, l. 72.& l.78.ff.de hæredib.instit l.6.ff. de vulg.& pupill.Sic & in l.27.ff. de probatio.l. 3.ff. de iure fisc. Capienti ius in l.2.§.item diui fratres.ff.de iure fisc. Et apud Iuuenal. Sat.Si Capiendi ius nullum vxori. Capere ex testamento nihil videtur, qui tantùm erogat, quãtum accepit, l.122. in fin.ff.de leg.1.

NON videtur cepisse qui per exceptionem à petitione remouetur, l.13.ff.de diuers.reg.iur. In edicto de Calumniatoribus & alias quoque, pecuniam cepisse videtur, qui obligatione liberatus est, l.2.ff.de calumniatorib. Quò referenda est l.115.ff. de diuers. reg. iur. Vt ex inscriptione apparet. Eodem modo Paul.in l.22.§.vltim.ff.ad l.Falcid.eum cui libertatio legata est, quamuis soluendo non esset, capere videri ait, eò quòd liberetur. Quinetiam, si donaturus mihi mortis causa debitorem suum creditori meo delegauerit, tantam pecuniam capere videbor, quãtà à creditore fuero liberatus, l.18.§.1. ff.de donat.caus.mort.

CAPITALIS aduersarius, & hostis, qui vel mortẽ vel existimationem alterius petit. Aldobrand.de excus. tut.§.Item si propter.

CAPITALIS pœna appellatur, per quàm è ciuitate caput eximitur vel morte, vel deportatione. Capitalis enim pœna est, quæ mortem vel amissionem ciuitatis continet, l.103.ff.de verbo.signific. Capitalia quoque ea iudicia dicuntur, ex quibus pœna, mors aut exilium est, hoc est, aquæ & ignis interdictio, l.2.ff.de public.iudic. l.33.§ publicè.ff.de procurat. Et sic in Edicto prætoris, quo rei capitalis damnatis bonorum possessio denegatur. Rei capitalis damnatus, Africano interprete, intelligitur is, cui pœna mors vel aquæ & ignis interdictio sit, vel, vt Vlpianus ait, ex qua causa damnato vel mors vel etiam ciuitatis amissio, vel seruitus contingit, l.13.ff.de bonor.possess. l.2.ff. de pœn. Sic & in l.4.ff. si quis cautio.& in ea parte edicti, qua à bonorum possessione liberti patronus repellitur qui eum capitis accusauerit. capitis accusasse existimatur is, qui tali iudicio appetit, cuius pœna aut vltimum supplicium habet, aut exilium, quòd sit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur, l.14.§.is demùm.ff.de bon. libert. l. 10.ff.de jure patron. Et ita in l.33.§ penul. de fideicom.libert.l. 10.§.si liberta.ff.de in ius voc. l. 5. §. si quis à liberti.ff.de liber.adgn. & l.22.ff.de his, quæ vt indig. l. vltim.ff.de bon.lib. hæc verba interpretanda sunt. Capitis ergo pœna est bestijs obijci, vel alias similes pœnas pati, vel animaduerti. l. 11. §. vltim.ff. de pœn. Capitalem quoque fraudem admis[illegible] edicto Aedilium Curulium accipimus eum, qui tale aliquid ad[illegible] propter quod capite puniendus sit, l.1.& l.23.§ excipitur.[illegible] Eodemque modo capitalem sententiam in l.22.§.1.[illegible] de leg.3.interpretor. Et ita iudicia capitis & famæ Cic. lib. 9.Epist.ad Pæt.separantur. Latinè tamen loquentibus omnis causa existimationis capitalis dicitur, l.103.ff.de verbor.signific. Vt ex oratio.Cicer. pro Quintio apparet. Et ita capitali crimine damnatum accipere possumus in l.1. §.remouet.ff.de postul, qui eo crimine damnatus sit, cuius pœna existimationem minuit. Brisson.& Coras.Miscel.lib.1.cap.17.nu.13.

CAPITAL facinus capitale, & capitis pœna luendum significat auctore Festo. Sic in l.6.§.si quis commilitonem.ff.de re milit.& l.vlt.ff.de termino mo.Brisson. Plaut.in Menech. Nunquàm Aedepol fugiet, tametsi capital fecerit.& in Mercatore. Mulier alienata est abs te. Ch. Eutyche capital facis. Eut. Qu?Ch. Quia æqualem & sodalem ciuem liberum enecas. Eu.Ne dij sirint.Ch. Demisisti gladium in gulam, iam cadam. Quibus addi poterit illud Lucilij apud Nonium. Facilè deridemur, scimus capital esse irascier. Eadem forma puto veteres dixisse, Virginal, fæminal, puteal, & sic deinceps. Sic enim alibi scribit Prudentius: Intactum ab omni crimine virginal. Et Apuleius in Apologia prima. Sed enim, inquit, femina nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea scripta confugit. Et idcirco ijs assentiri nequeo, qui pro capitale dictum per Apocopen Capital existimant. Ræuard.lib.vario.3.cap.19.

CAPITALES homines dicimus flagitiosos & facinorosos, & qui in necem ac perniciem bonorum grauiter incumbunt: quique ob admissa delicta mortis pœna digni sunt. Cicero Philipp.5. Idem in C. Verrem act.4. Hoc erat etiam capitalior, quòd idem pecuniam his qui ab isto aliquid mercabantur fœnori dabat. Hinc & capitale odium, quod caput & vitam alterius petit. Sic capitalis morbus & capitale vitium. Quod Lauren.Vallẽ. lib.4.eleganter adnotauit.

CAPITALES inimicitiæ sunt, cùm quis ab aliquo capite dissidet, l.13.ff.de procuratorib.§.inimicitiæ. Instit.de excus.tuto. Moris autem erat apud Romanos, vt si quæ graues inter eos inciderent simultates, amicitias solenni modo renunciarẽt, & inimicitias testibus præsentibus profiterentur. Quæ inimicitiæ sic denunciatæ capitales dicebantur, eò quòd sanguinem spirarent ex professo iuxta Arnobij illud aduersus gentes libr.2. Assumerẽt ex corporibus causas quibus feræ fierent, & immanes simultates atq; inimicitias gererent. de hoc more luculenter Reuard.lib.5.Variorum cap.15. Quę verò sint capitales inimicitiæ, censendæ iudicis discretioni relinquitur. Sunt enim aliqui casus expressi à legib.& à doctorib.communi consensu comprobati. At erunt quàm plurimi in quibus pro conditione personarum, locorũ, & facti æstimabit æquus iudex capitales vel non. Aldebrand.d.§.Item si propterea.

CAPITATIO species tributi, cuius meminere l. vlt.§.pen.ff.de munerib.& hono.l.8.C.de sacros.eccles. l.11.& l.16.C.de epis.& cler.l.vlt.de annon.& tribut.lib. 10. C.l.2.de immunit.conce.in C.Theo. l.1. de colon.fugitiu.eo.Hoc autem verbum dupliciter accipi animaduerti.Interdum enim capitis tributum significat, vt in l. vn.de capitatio.ciu.lib.11.C.l.vn. de colo. Thracensib.l. 1.ne rusticani ad vllum obseq.eo.libr.C.Quo etiã sensu capita dicta inuenio in Panegyrico Flauiensiũ Constantino Imp.dicto, in quo ita est. Septem millia capitum remisisti quartam ampliùs partem nostrorum cẽsuum. Sequitur paulò pòst: Certè & tum liberi parentes suos cariores habent & mariti coniuges non grauatè tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur. Quæ verba perspicuè probant collatum pro singulis personarum capitibus, id tributum fuisse, de cuius remissione Constantino gratias agunt. Quamquàm si quis iugorum vel capitum relevationem illic intelligi magis probet, non valdè refragabor. Eodem enim sensu capita releuata Impp. dicunt in l.6. de conlatio.donat.in C.Theo. in qua illam qua de egimus capitationem, humanam vocant.

Aliàs

Aliâs CAPITATIO, annonariam pro mensura agrorum functionem, indictamque possessionibus pro iugorum & capitum quibus coluntur, & arantur numero, collationem designat, l.9.C.de actio.empt. l.1.de imponen.lucrat.descriptio.in C.Theo.l.4.de indulgen.debit. in eo.C.l.vlti. fine censu vel reliq.C.l.15. de anno.& tribut.l.vlt.de patrocin.vicor.eo.libr.C.Theodos. Saluianus Massil.lib.5.de præsente Dei iudic. Vt cùm possessio ab his abscesserit, capitatio non discedat. Huius verò appellationis ratio ea mihi reddi posse videtur, quòd iumenta capita vocarentur, vt ex Ammia. Marcellino infrà comprobabo, quorum iugo vno quantum arari terræ poterat, id sub iugationis appellatione in descriptionē veniebat, tributariæque functioni subijciebatur. Inde Capita & Iuga, Capitationem & Iugationem in eadem oratione tamquàm parem vim habeant poni videas.l.9. de agricol.& censit. libr.10.C.l.6.de extraord.muneri b. in C.Theodos.l.11.de exactionib.l.6. de conlatio.donat. l.1.& l.2.de protostas.in eo.C. Dicitur & iunctim Iugorum Capitatio in l. 1.de immunit.concessa.in C.Theod. & ζυγοκεφαλον à Iustinian. Nouell.17. Eam certè collationem pro numero iugorum, vel capitum, quæ quisq; possidebat, factam dilucidè ostendit, l. vlti.C. de immunit. nem.conce.lib.10.

In CAPITA diuidere, id est, in viriles: & vt Iustinian. Nouell.118.interpretatur, κατὰ τὸν τῶν προσώπων ἀριθμὸν: sic videlicet, vt æquales partes quisque ferat, & tot fiant partes, quot personæ sunt, § penult.Institut.de hæred.quæ ab intest.§.hoc etiam. Instit.de legit. agn.succ. l.1.§.1.D.de suis & legiti. Cui opponitur In stirpes diuidere, l.penult.C.de legit.hæred. & apud Gaium libro 2.Institutio.titu.8.& Paulum lib.3.Senten.tit.1.pro stirpibus non virilibus portionibus, vt in l.2.C. de suis & legit. Briss.

CAPITA etiam gregis pro singulis corporibus, l.1. §.vltim.l.1. & l.3.ff.de rei vindicat.l.76.& l.77.ff.de vsufruct.l.13.ff.de pignorib.l.10.§.si serui.ff.de iure dotium. Briss.

CAPITA etiam erant ipsi ordines succedendi. Sic primum caput erat vnde liberi. Secundum vnde agnati. Tertium vnde cognati, &c. Balduin.tit.de legitima agnatorum successione.

CAPITE & fortunis cauere est, quod vulgus forensium obligare se, sua bona, & corpus. Brechæus l.licet.ff. de verb.& rer.signifi.

CAPITIS accusationem Cuiac. in tractatu V. ad Africa.post prin. definit esse eam, cuius pœna est mors, vel magna capitis diminutio, l. eum patronum de iur. pat.l.qui cùm.§.is demùm.ff.de bon.lib.

CAPITE minui dicuntur, qui statum mutant. Nec enim aliud esse capitis minutionem, quàm mutationem status indicant, l.1.ff.de in integ.restitu.l.1.ff. de cap.minut.& l.9.§.vlt.ff.de minorib.coniuncta cum §.maxima. Instit.de cap.dem. Et Iustinia.Instit.de cap.dem. & Pau. lib.1.Sent.titu.7.Et Boeth.in Topic. Proinde seruus cùm manumittitur, capite non minuitur, quia seruus nullum ius statumque habet, l.3.§.vlti. cum l. seq.ff.de cap.min. Tribus vero modis capitis minutio contigit. Aut enim libertatem ciuitatemque simul amittimus. Et hæc est maxima seu magna capitis deminutio. Aut ciuitatē tantum, libertate retenta, amittimus. Quæ capitis minutio media seu minor appellatur. Aut libertate & ciuitate salua familia duntaxat mutatur, quæ minima capitis minutio est, l.vlti.ff.de cap.min.Instit.de cap.dem.l.penult.& vltim.C.de vsufr. Quamobrem triplex capitis minutio ab Ausonio inter triadas ponitur. Vnde Festus libr.4. Deminutus capite appellabatur, qui ciuitate mutatus est, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui libet alteri mancipio datus est, & qui in hostium potestatem venit, & cui aqua ignique interdictum est. Sic Liuius libro 22. Liberi atque incolumes desiderate patriam: desiderate dum patria est, dum ciues eius estis. serò nunc desideratis deminuti capite, abalienati iure ciuium. Briss.

CAPITA officij in l.2 C. de proxim. sacr.scrin.lib. 12. Sic appellabantur primates officij, & qui in officio primos gradus tenebant. Quemadmodum in ordine castrensi milites quidem capita scholarum vocabantur, vt ex Ammia. Marcellino lib.25.liquet. Et Vegetius etiam denis militibus præpositos caput contubernij vocatos scribit lib.2.cap.8.& cap.13. Briss.

CETERUM magna capitis deminutione plerunque etiam mediam iurecōsulti comprehendūt, l.1.§.si filius. ff.de suis & legit.l.1.§.capitis.ff.ad Tertyll.l.1.ff.de vsuf. leg.Itaq; & Boethio Deportatio maxima Capitis minutio est, quæ alijs media est. Quinetiam duas tantùm capitis minutiones ponit Vlp.in l.1.§.si filius.ff.de suis & legit.magnam & minorem.

CAPITIUM, de quo Vlp.meminit in l.vestis.§.muliebria.ff.de aur.& arg.lega. est tegmen capitis, à capite nominatum: vel secundùm aliquos à capio, quòd capiat ad est.comprehēdat pectus. Varro de vita patr. Tunicas, nec capitia, nec strophia.Cor.

CAPITOLIUM ex eo dictum ait D. Halycarnasseus, quòd caput illic inuentum est, ideoque caput Italiæ est. Ibi varia fuisse auditoria constituta docentium constat, l.vnic.C.de studi.liber.vrb. Rom. libr.11. Templum erat Iouis in cliuo Tarpeio ascensu (vt putà) difficile. Hinc conditiones conceptæ quæ in faciendo consistunt, vel non faciendo, l. si iam.11.& l.Mutianæ.7.ff.de conditione & demonstratione. Anteà tempore Legum Decemuiralium Arx Tarpeia adpellabatur.ait lex, QUI FALSUM TESTIMONIUM DIXERIT, SAXO TARPEIO DEIICITOR. Quod pœnæ genus iure optimo abrogatum est, imò & vetitum.l. si diutino. §. fin. de poe. Prat.

CAPITU, verbum qui accipi debeat in rubric.C. de annat.& capitul.& l.1.ff.eodem tit. quam lectionem mendosam quidam autumant, & capitibus. alij capitatione reponunt non animaduertentes, Capitu, eadem ratione qua significatu quarta nominum declinatione, & scribatu, l.1.ff.de muneribus & honoribus, efferri. Non tamen nego, quin & capitibus legi possit & significat iumentorum pabula, vt suprà docui in verbo, capita. Prat. dubitat.

CAPITULARII capitum exactores, Symmacho 11. Epistol.qui & Cephalæotę dici cœpti sunt, l.fi. C.Theo. de patroc.vicor.qui & liturgi, d.l.fi.& de capitularijs.l. 2.C.de priuil.eo.qui in sac.pala.milit. Sunt & capitularij seu capitulares Magistratus publici qui in ciuitate capitulata, leges statuunt, aut emendant, & de capitalibus causis cum iudice regio pari iure quærunt, l.Neratius.ff.de verb.& rerum signific. Bræcheus.

CAPITULARII horreorum, & tabernariorum apud Cassiod.in lib. variarum.

CAPITULENSES apud Paulum l. fina.ff.de censibus, populi sunt Italiæ à Capitulo oppido, cuius commeminit Plin. libr.3.cap.5. Illis tributum capitis remissum fuit d.l.fin.

CAPITULUM non solùm paruum caput sonat, vt est apud Terentium, quod & notat Panor.in c. capitulū. extrà de rescript.sed & ponitur vt distinguat vnam materiam ab alia, & sic dicuntur capitula Decretaliū. Nam quælibet Decretalis per se capitulum dicitur. quo sensu accipitur in c.quod in dubijs.& c.inter alia. de sentē. excommun. Quandoque ponitur pro loco vbi Canonici congregantur, qua significatione accipi ait Panorm.in c.in caussis.de electionib. Sed verius est & rei magis cōgruum, vt accipiatur pro ipso canonicorum collegio, pro ipsis canonicis congregatis. sic accipitur in d. c.capitulum. Prat. Adde Brecchæum l. Neratius.ff. de verb. & rer. sign.

CAPITULUM interdum significat themonariam functionem, l.15.& l.18.C.Theod. de extraor.siue sordid. mun.Sic accipi & legi debet in l. maximarū.12.C.de excusatione muner.lib.10. Eadem functio Capitularia appellatur l. 14.C.Theod. de extraordinarijs, siue sordid. muner à capite ducuntur.Prat.

CAPITULARES, id est, libri statutorum eorum capitula continentes gl.in auth.cassa.C.de sacros.eccl.

Ita CAPITULI functionem accipe in l.15.& l.18. eod.titul.in C.Theodos. In Lexico quoque B.Germani tribu-

tributum capitulare inuenitur & Græcè redditur κεφαλικὸς φόρος. Atque inde Capitularij qui & Temonarij in l.2.C. de priuileg.eor. qui in sacr.pal.libr.12. Et Capitularij horreorum ac tabernariorum apud Cassiodor.lib.10.Variar.Epistol.ad Senatores & populum. Ex quibus perspicuum fit emendandum esse Symmachum, apud quem lib.2.Epist.301. Capitulani pro Capitularij scribitur. Briss. Illud videndum, quæ sit vis ac potestas eorum verborum. quæ in quibusdam impressis libris subijciuntur, vt in l.1.C. de offic. præf.præto. Afr. in hunc modum, Pro annonis & capitu Præfecti prætorio per totam Africam auri libras centum, & quæ sequuntur. quæ quia huic loco non conueniunt, & prolixiora sunt quam vt huc adscribi debeant, à me omittentur. Videndum item quis sit sensus Rubricæ De annonis & capitu administrantium.C.& l.vn.cod.titu. cuius verba in veteribus codicibus ita vti retuli scripta sunt. Equidem diù multumque hæsitaui (fatendum est enim) quis esset huius verbi intellectus. Quod cùm mendosum esse semper suspicatus essem, ad extremum id ita esse cùm ex l.6.de erogatio. milit.anno. libro 12.C. in qua annonas & capita milites ex horreis consequi Impp. constituunt, tum ex Nouellis Iustinia.intellexi:in quibus non semel ἀννώνας καὶ κάπιτα scriptum offendi: in Nouell.8.Nouel.24.& Nouell.25.& Edicto 11.ex quibus rectoribus prouinciarum in annonas & capita certâ summam præstitam apparet. Quo fit, vt in superioribus locis credam legêdum esse, Pro annonis & capitibus Præfecti prætorio, &c. & De annonis & capitibus administrantium: vt Annonarum nomine ea significentur, quæ ipsis rectoribus pro victu suo, Capitum verò ea, quæ pro pabulo iumentorum eis præstabantur. Constat enim, fœnum & paleam, & quæ ad pabula necessaria erant, administrantibus præbita fuisse: Idque Trebellius Pollio in Claudio, & Vopiscus in Aureliano indicant. Adiuuat nostram sententiam Marcellinus. qui lib.vigesimoprimo ita scribit: Interrogatus ex arte quid haberet compendij, respondit vicenas annonas, totidemque pabula iumentorum.quæ vocantur capita. Vnde Impp. in l.8.de erogatio. milit. anno. libr.12.C. fœnum militibus iustis capitibus præstandum statuunt. Sic mihi videor obscurissimorum verborû significationem in densissimis tenebris,quibus nemo dum lucem aliquam prætulit,diuino beneficio adsecutus. Nunc ad primam huius sermonis originem tanquàm ex diuerticulo in viam redeamus.Briss.

CAPSA, Cysta,quod in se res repositas,recôditasve capiat. Hinc

CAPSARII, qui mercede, seruanda in balneis vestimenta suscipiunt,ita definit Paulus l.3.§.fina.ff.de officio Præfect.vig. quam definitionem probat Epiphan. libro 2.in hæc verba, πρῶτον γὰρ φασὶ τοὺς τοιούτους ... [illegible] Prat.

CAPSARII etiam dicuntur Vlpiano, qui libros portant.l.si collectaneus.13.ff.de manumiss.vindict. quo sensu accipitur apud Suetonium in Nerone cap.36.Constat,ait,quosdam cum pædagogis,& capsarijs vno prandio pariter necatos. Eodem pertinet quod ait Iuuenal. Satyra 10.

Quisquis adhuc vno partam colit asse Mineruam.
Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ. Nebriss.

CAPSARII etiam in quam significationem ferri debeant apud Tarruntinum Paternum l.si.ff.de iure immu. nondum mihi planè constat: superioribus duabus non continentur. neq; enim in his tributa censenda est munerum grauiorum vacatio:neq; pro capsarum artificibus accipi ibidem potest,vt quidam Lexicographi autumât. Nam illic non subiecisset Iurisconsultus & artificibus. Tu consule τὰ βασιλικὰ in eum Paterni locum.Prat.

CAPSOLDVM Saliceto, & Alciato l. priuilegia. C.de sacrosanctis ecclesijs. quod de solido, id est, integro carpatur Collybus, κόλλυβος rectiùs adpellatur, detrimentumque pecuniæ significat. Aristophanis interpres ὄβολος ... [illegible] esse ait.alij dicunt pecuniam esse,quę numulario datur pro pecunia cômutanda.Prat.

CAPTARE propriè dicitur,qui dolis & illectamentis quibusdam, lucrum alterius gratia aucupatur. Vnde Martialis Ruffum captatorem incessens,ait

Dum me captares,mittebas munera nobis
Post quàm cepisti,das mihi Rufe nihil.

Corrasius Miscel.lib.5.cap.13. Hinc

CAPTARE aliquem à veteribus dicebantur,qui simulato obsequio munusculisve eius suprema iudicia aucupabantur.Plin.lib.2.Epist.Regulus,qui speraret aliquid ex nouis tabulis, quia nuper captare cû ceperat, medicos hortari,rogare, quoquomodo spiritû homini. Idem lib.4.Epist.Mancipatum(ita vulgò ex moribus hominis loquebantur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat.Martial.lib.6.Epigram.

Scis te captari:scis hunc,qui captat,auarum,
Et scis quid captet, quid, Mariane, velit:
Tu tamen hunc tabulis hæredem,stulte,supremis
Scribis: & esse tuo vis,furiose,loco.
Munera magna quidem misit,sed misit in hamo.
Et piscatorem piscis amare potest?

Eodemque sensu Captare testamentum latini auctores dicunt.Seneca libr.6 de benefic. An vt Aruntium & Aterium & cæteros,qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas habere eadem, quæ designatores,& libitinarios vota? Quintilian. Declamatio. vlt. Neque auia captare eius testamentum fas putauit, cui destinauerat suum. Plin.lib.20.cap.14. Et paulò ante Iulium Vindicem adsertorem illum à Nerone libertatis captatione testamenti sic lenocinatum. Erant verò Romæ qui senes orbos ac locupletes obsequio demereri studebant, vt ex eorum testamentis aliquid ferrent, quique etiam palàm consignatis tabulis eos hæredes faciebant, quo ad eandem liberalitatem iamiam morituros prouocarent. Cuiusmodi captatoria officia ridet Lucianus in Dialogis mortuorum. his verbis, ἴδοις ἂν αὐτὸν, ait, ... [illegible] πράξεις.

CAPTARE etiam hæreditatem vel legatum nostri dicunt, l.1.ff.si quis aliquem test. proh. l.25.C.de transactionib.pro eo,quod est artificiosè eniti, & structis technis, vt eam etiam præter defuncti voluntatem comparemus,d.l.1.vnde Captatoriæ Institutiones hæ nominantur, quæ alienæ liberalitatis exprimendæ eliciendæque causa fiunt,l 70.& l.71.& l.81.ff.de hæredib.insti. l.64.ff.de legat.1.l.11.C. de testam.milit. quales sunt hæ, QVA EX PARTE ME TITIVS HEREDEM SCRIPTVM IN TABVLIS SVIS RECITAVERIT EX EA PARTE HERES ESTO. l.1.ff.de his quæ pro non script.hab. Briss.& Coras.d.loco. Sic & votum captandæ mortis, in iure nostro dicitur, ardens illud desiderium,quo flagrant iniqui homines, ex alterius morte lucrum sperantes, vt illius vitæ insidias parent, l.de fideicommisso.C.de transact. Corrasius Miscel.lib.5.cap. 13.num.5.

Cæterùm Captatoriæ non sunt eæ scripturæ, quæ affectionibus mutuis expressæ elicitæque sunt,d.l.71.de hæred.instit. Vnde in Nouel.Valentinia.titu.4.de Leonino & coniuge qui se testaměto in eodem codice scripto vicissim hæredes instituerant, sic aiunt: Quoniam nec captatorium dici potest, cum duorum fuerit similis affectus, & simplex religio testamenta condentium. Brisson.

CAPTATORIA institutio dicitur, quæ mutuæ institutionis captandæ & quasi aucupandæ causa facta est. cuiusmodi est hæc in l.20.in fine. ff. de condit. instit. Titius si me hæredem instituet, hæres esto: aut hæc, Qua ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitauerit, ex ea parte hæres esto, l.1.ff.de his quæ pro non script. Quare si de institutione iam facta testator loquatur,non erit captatoria.veluti si dicat,Qua ex parte Titius me hæredem instituit, ex ea parte Mæuius hæres esto: illa institutio captatoria non est, quia in præteritum, non in futurum institutio collata est.ait Paulus in l.71.& 29.ff.de hęred.instit. Papinianus in l.70.eo.

Capta-

Captatorias institutiones, inquit, non eas Senatus improbauit, quæ mutuis affectionibus iudicia prouocauerunt: sed quarum conditio confertur ad secretum alienæ voluntatis. Hot. Adde Connanum lib.10.cap.6.nume. 5. Corras. lib. Miscell.5.cap.13. Adde Forcatulũ in cupid. Iurisperit.cap.6.nu.3.

CAPIARI non debent verba iuris, hoc est, in alienum sensum pertrahi, l.penult.ff.ad exhibendum. Paul. Spiegel.

CAPTIO apud Vlpianum in l. si verò plures.ff.de his qui deiecer. Interdum tamen, quo sine captione actoris fiat, oportebit prętorem, &c. Hinc captiosus, pro fraudulento & fallace: à captione, hoc est, deceptione. Hac voce Cice. vtitur. Sed & captiosa ab alijs vsurpari, Alciat. refert. Spieg.

CAPTIO, id est, deceptio, l. si fundo. ff. de actio.emp. Hanc in contractibus, insidias verò extra eos fieri receptum est. l.1.ff.de minorib. Captio item pro captione honorum. l. magistratus. ff. de mun. & honor. cum simil. Sed & pro captura vsurpatur, Alberico indicante.

CAPTIOSI articuli dicũtur, qui ita concepti sunt, vt siue confitearis, siue neges, semper tibi incommodo cessurum sit. exemplo l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiur. His autem articulis reus conuentus, non tenetur respondere. quoniam nemini laqueus est inijciendus. 27. q. 1. de viduis. 2. Spieg.

CAPTIOSA conditio dicitur ea, cùm sub ea pignus in solutum daretur. Martianus l.16.§. vltim. de pignoribus.

CAPTIOSAM liberalitatem, interpretatio prudentium fregit, vt ait Vlpianus in l. cum Aquiliana. ff. de transact.

CAPTIVITAS bellica. olim in bello capti per hoc seruabantur, fiebantque capiẽtium serui. §. serui autem. Instit. de iur. person. Et quanquàm hodiè sit abolita seruitus talis, qualis olim apud gentes fuit, tamen aliquam eius imaginem etiam nunc in bellica captiuitate obseruant tenacissimè: videlicet vt captus censeatur sub discrimine honoris & famę, quasi proprius homo victoris: nec nisi manumissus redit ad libertatem. annotauit alicubi Dn. Oldend. Spieg.

CAPTIVVS à capio dictus, significat eum, qui bello captus est, l.4. iuncta. l.5. §. captiuus. ff. de captiuis & postliminio reuers. & §. serui. Institut. de iure personarum. quo sensu accipitur apud Gell. lib.7. cap.18. Vergil. lib.9. Aeneid.

Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora, captiuosque dabit, suaque omnibus arma.

Sic quoque sumitur in diuorum Seueri, & Antonini rescripto, l.1. C. de postliminio reuers. Hinc in eundem sensum captiuitas. l. final. C. eodem. & d. §. serui. Prat. Captiuum intellige ciuem Romanum ab hostibus captum, qui beneficio legis Cornelię fingitur aut nunquã fuisse captus. si redeat, aut si apud hostes moriatur eodem quo captus est momento decessisse. Connan. lib.9. cap.4. num.7.

CAPIVS Festo lib.3. dicitur locus ad legitimè sacrificandum constitutus: vt & suprà de Vestali lecta, in verbo, Capi. diximus. Prat.

CAPVA, vrbs Campaniæ, olim nobilis, quę Hannibalem fatigatum victorijs, luxu atq; otio perdidit. Cic. ait eam superborum quondam domum fuisse. Eius in exemplis mẽtio fit à Iurecoss. Nihil ferè hodiè præter vmbram nominis retinet. Falco nominata. Sp.

CAPVT propriè dicitur quodcunque in recensione numerum efficit: quod dialectici indiuiduum appellant. Hinc in armentis ac gregibus, quot bestiæ sunt, tot capita numerantur, l.1. §. vltim. & l.3. ff. de rei vindica. l. 13. ff. de pignoribus. Vnde in locum demortuorum alia substituere, apud Vlpianum l.8. & l.70. ff. de vsufruct. quo eodem modo Vlpian. in l. pronunciatum 195. ff. de verborum signific. ita scripsit: Et cùm paterfamiliás moritur, quotquot capita ei subiecta fuerint, singulas familias incipiunt habere. Hinc Tributum capitis dicitur à censitoris, quod in singulas personas imperatur, l.1. & vlt. ff. de censib. Hinc censa dicuntur ciuium capita, quum à Censoribus in lustris condendis, eorum nomina in tabulas publicas relata sunt. Hinc apud Papinianũ l.11. §.2. ff. de bonorum possess. qui se arrogandum dat, cum capite fortunas quoque suas in aliam domum ac familiam trãsferre dicitur, id est, cum sua persona, vt vulgus loquitur. Hinc diuisio in capita, cui opponitur ea quę in stirpes dicitur, de qua sub IN explicabimus. Hinc quum ordinis alicuius quoddam ius est proprium, ac præcipuum, si quis ex illo ordine moueatur, in quo caput siue numerum obtinebat, capite minutus dicetur: id est, iure illo quod illius ordinis erat proprium, priuatus ac deminutus. quomodo fortunis diminutus Latinè dicitur, qui ijs priuatus ac spoliatus est. Hinc capitis deminutio apud Iurisconsultos. Nam in eo tractatu Caput, sine dubio ius significat, ex eo alicui quæsitum, quòd caput siue locum in ordine aliquo, cuius erat illud ius, obtinet. Qua de caussa Paulus in l.3. in fine. ff. de cap. minut. seruum capite minui negat: quia nullum, inquit, ius habet. Exempli causa, liberis hominibus, qui nondum tamen tribum obtinent, facultas est (quæ & libertas appellatur) quidlibet faciendi. quare qui in eum ordinem (sic enim Cicero loquitur) coaptatur, caput iam habere dicitur. vnde seruus qui pro libertate precium persoluit, preciũ pro capite soluere dicitur apud Plautum & I.C. frequentissimè, id est vt liceat illi caput in ordine libertorum habere, minutus dicetur, l. vlti. ff. de capit. minut. Eadem est ratio in ciuibus, quorum est ius multiplex, proprium ac singulare, vt nexorũ, hæreditatum, vsucapionum. Nam si quis ciuitate priuetur, veluti per aquæ & ignis interdictionẽ, capite, id est iure ciuitatis diminutus dicetur, d. l. vlt. & apud Iustin. §.1. de cap. dimin. Eadem præstereà eorum ratio qui in aliqua familia caput obtinent. Familiam autem duobus modis intelligimus: primùm vniuersam aliquam agnationem vt Tulliorum: deinde cuiusque patrisfa. domum, vt M. Tullij. ex l.195. §.1. ff. de verbo. signi. Nam ijs quidem qui eiusdem gentis siue agnationis sunt, vt omnibus Tullijs iura certa competunt: veluti legitimarum hęreditatum, tutelarum, &c. item vt ijs qui filijfam. sunt, veluti iura sui. Quòd si vel paterfam. aliquis, vt Clodius, arrogandum se dederit: vel filiusfam. emancipetur: capite, id est eo iure, quod ille in gente & agnatione Clodiorum, hic in patrisfamilia obtinebat, minuetur. eoque neque Clodius Gentilis dicetur, vt ait Cicero in Top. neq; tutelas habebit legitimas, quæ agnatis debentur, l.6. ff. de cap. minut. & apud Iusti. §. vlt. de legit. agnat. tut. neq; emancipatus sui hæredis ius obtinebit: vt ait idem in §.4. de exhæred. lib. vt dubium nemini esse possit, quin si consuetudo tulisset, etiam Senatores qui Senatu mouentur, & Equites quibus equus publicus adimitur, & verò etiã serui, qui manumissione vel alienatiõe de familia tolluntur, capite minuti rectè dicerentur: ius enim in ordine suo eorum vnusquisque, quamuis exiguum obtinebat. Itaque Paulus d. l.3. Seruile caput appellat, id est, partem vnam seruilis familiæ: quomodo bouem, aut ouem, vnum in grege caput, id est, partem vnam gregis dicimus. Verùm vt alijs in rebus innumeris, communis appellatio ad certas species restringitur, ac reuocatur: sic in hoc tractatu capitis appellatio ad eos tres ordines hominum, scilicet liberorum, ciuium & familiarũ contracta est. Hotom.

CAPVT ex Græco ductum idem Festus ibidem scriptum reliquit: quòd illi interdum κάρα dicunt, idq; per apocopen pro κάρηνον. Sophocles παῖς κάρα Λαΐου. Varia, & multiplex est huius verbi acceptio. Primum quidem caput, quia principale hominis membrum, & rationis sedes est, à Platone in Timæo diuinissimum appellatur: ideoque κεφαλή pro toto homine ponitur. & sic pro persona apud Paulum l.2. ff. de public. iud. l.3. ff. de capit. minut. l.7. versicu. ex nouis. in fin. ff. eodem. & Papinianum l. penultima. §. testamento. ff. de bonorum possessio. secundùm tabulas. Eodem sensu κεφαλή Graecis, vt apud Lucianum [Greek illegible]. Sic etiam accipitur in eo quod vulgò traditur, Noxam caput sequi, l.2. ff. si ex noxali caussa aga. l. rem mihi. ff. commodati. l.1. in fine. ff. de priuat. delict. quod explicat Paulus

l.quod dicitur. ff. de furt. idq; etiam expressit Pindarus Olymp. Ode 1.

..ἀκίδεσ λίλαιχε
θαμετὰ κακαγόρως.   Prat.

CAPVT anni pro initio accipi adnotat Accurs. l.1.C. quando dies legat.ced. Bart.tract.de insula.§.quod frequēter, nu.5.per d.l.1.vbi falsò citatur.l.1.C.de adimen. legat.pro quando dies legati cedat. Prat.

CAPVT montis appellat Bartolus vbi suprà partē superiorem eleuatum est. Caput rei etiam vocat, per quam in illam rem ingredimur. Prat.

CAPVT prouinciæ dicitur ciuitas honorabilior. Barto.d.§.quod frequenter accidit per l. inter claras.in prin.C.de summa Trinit. Prat.

CAPVT contubernij apud Vegetium lib.2. cap.8. denis militibus præpositos significat.

in CAPVT alicuius interrogari Arcadius l.de minore.§.potest.ff. de quæstionib. torqueri Vlpian. l. 1. §. seruum.ff.eodem.aiunt,& testimonium dicere idem dixit, l.qui cum.14.§.is demùm.ff.de bon.lib.pro in personam. Prat.

CAPVT quoque initium significat in ea formula à Capite rationē reddere,id est,ab ipso actus gesti initio, l. atquin.19.§.1.ff.de negot.gest. Originem aquæ primam sonat,l.aquam.16.ff.quemadm. seruit.amitt.l.seruitus.9. ff.de seruit.rustic.quod & Vlpian.his verbis,l.1.§.caput. ff.de aqua quotidiana & æsti.explicat.Caput aquę illud est,vnde aqua nascitur. Connan.libr.4.cap.9.num.7.Vitruuius lib.7.cap.1. Tum deprimendus est puteus in eo loco,& si erit caput aquæ inuentum, plures sunt circa fodiendi. Siculus Flaccus libro de conditione agror.Quidā,ait,enim riui ab origine, id est,à capite donec in mari defluant,fines possessionibus præstant.Sæpissimè hoc verbo in eundem sensum vtitur I. Frontinus libr.1.de aquæductib. Prat.

CAPVT rationum,eam rationū partem, quæ ad instruendum aliquem pertinet,significat, velut summa,l. argentarius.§.1.ff.de edend.Accursius ibi à capite,id est, cū die & cōsule,quæ sunt in capite, interpretatur. quod ineptum est.Bart.appellat particulam illam seiunctam, quæ ad rem pertinet, & qua de agitur. quod & verissimum est,vulgò capitulum vocatur:quo sensu sæpè κεφάλαιον apud Græcos reperias.Sic eodem sensu Caput mandatorum dixit Marcianus.l.diuus.6.ff.de custo.reorum. & caput Edicti Varro lib.5.Linguæ. Prat.

CAPVT etiam pro persona sæpissimè posuit Plautus primum quidem in Persa, vt des mihi nummos sexcentos,quos pro capite pendam. Idem in Pseud. Actu.1. Tu autem,qui pro capite argentum mihi iam iamque sæpè numeras.Seneca Epist.1. libr.11. Eripe te hac seruitute, quam extremę quoq; conditionis mācipia,& in his sordibus nata exuere conantur,peculium suum,quod comparauerunt capite fraudato,pro capite numerant.

CARBO,non tantùm pruna extincta, sed dicitur etiam cùm est ignitus, l. seruitutes.ff.de seruitu.l.fundū. de act.empt. Quæ carbonum appellatione veniant,docet Iurisconf.in l.carbonum.ff.de verb.sig. item in l. ligni.& l.pali.de leg.3.Carbone notare,id est,damnare:cui contrarium est, Creta notare. De quo Erasm. in Chiliad. Carbonariam substantiuè, est negotium carbonarium exercere. Spieg.

CARBONVM appellatione ligna ad eos coquendos conficiendosq; non contineri Vlpi. ait l.ligni.55.§.si lignum.ff.de lega.3.repetita in l.carbonū.167.ff.de verb. sig. Sed nec titiones,& alia ligna cocta carboni non adnumeranda ibidem scribit idem.Quid igitur est Carbo? tum dicitur,cùm pruna extincta est. Græcis ἄνθραξ. Huius meminere Papinianus l.4.§. modum.ff.de seruitut. tit.gen. & Vlpian.l.fundi.17.§. si ruta.ff.de action.empt. Briss.

CARBONIS præbitio olim in sordidis muneribus numerabatur, l.15. & l.18.de extraor.muner.in Cod. Theod.ex quibus emendanda est, l.13.de excus.mun.lib. 10.clausula in hunc modum:Carbonis quoque,nisi eum quem moneta solenniter vel fabricatio secundùm veterem morem poscit armorum, ab huiusmodi viris præbitio desistat, l.167.de verb.sig. quæ excerpta est ex l.55. in fin. ff.de leg.3. Briss.

CARBONIBVS olim defossis veteres quidam populi agrorum fines distinguebant,propterea quòd res nulla durabilior, magisq; perpetua sit, quam carbones sub terra defossi.Balduin.tit.de offic.iud.&c.

Ex edicto CARBONIANO datur bonorum possessio decretalis contra tabulas, vel intestati, & nonnunquàm secundùm tabulas impuberibus liberis, quibus fit controuersia status,id est, qui negantur esse liberi,& quibus etiam fit controuersia bonorum paternorum. Datur interim perinde, ac si nulla eis controuersia fieret,dilata vtraque controuersia in tempus pubertatis. Pubertate finitur: & ideo à Græcis dicitur ἡ μέχρι παιδὸς ἡλικίας κατοχή. Et vis carbonianæ possessionis hæc est, vt solus possideat, nisi aduersarius etiam ex liberis sit, vt alatur interim, vt exerceat actiones, vt res persequatur à possessoribus alijs, qui hæreditatis vel status controuersiam non faciunt,vt ei conferatur, videlicet si aduersario satis dederit. Cuiac.tract.4.ad Africa.fol.64.circa medium.

CARBONIANA bonorum possessio datur, si pupillo fiat quæstio de hæreditate paterna, & de statu. Si de alterutro tantùm quæratur, Carbonianæ non est,sed quæstio status differtur in tempus pubertatis ex constitutionibus, non ex edicto: Quæstio autem hæreditatis statim explicanda est, l.1.§. si quis filium,l.3.§. quamuis. de carbon.edict. Cuiac.d.tracta.4. ad Afric.fol.65.post princip.

CARBONIANVM. Titulus est,de Carboniano edicto, cuius ipsius edicti author(quātum assequor) fuit Cneus Carbo, homo summa authoritate in republica, & partes Marianas secutus. Hoc autem edictum inuenit vt consuleretur impuberi, siue masculo, siue fœminæ, dummodò ex virili sexu descendat, cui de statu moueretur quæstio.Et is eo edicto bonorum corporalium possessionem adipiscitur,non secùs ac si ei nulla status controuersia mota esset. Vel vti an filius huius,vel istius sit,vt quando negatur,bona,quæ petit, patris fuisse. Illud sciendum ijs demùm generaliter Carbonianū competere, quibus contra tabulas bonorum possessio competit,ijs verò non competere, qui repelluntur à contra tabulas bonorum possessione.Anch.

CARCER ait Seruius lib. 1.& 5. Aeneid.est vndecunque exire prohibemur: sic dictus Varoni quasi arcer ab arcendo,quod Vlpia.probat l.aut damnum.8.§.solent.ff. de pœn. Carcer,ait,ad continendos homines haberi debet.Carcerem etiam pro palæstra interpretari sic ait Tertullian.lib.ad Martyres. Bart.tamen in tract.de carceribus.Carcer,ait,est locus securus, & horribilis repertus non ad pœnam, sed ad delinquentium vel debitorum custodiam. Prat.

CARCER bifariam intelligitur:publicus & priuatus.Publicus carcer est,quem magistratus habet ad continendos homines,non ad puniēdos. & in hunc sensum accipitur in l.1.& tot.tit.C.de custodia reo.& l.carceri. ff.eod. Priuatus carcer est,quem habent nulla potestate legitima prędıti,vim illicitam exercentes priuatim,cuiusmodi plures visi sunt anno Domini 1561. Item in bello Catholici Regis in Belgio contra subditos maximè in Ducatum Gelriæ & locis finitimis ab anno 66. & multis sequentibus. Et talis,sub pœna vltimi supplicij,interdictus est omnibus, in l.vnic.C. de priuat. carceribus.& l.succurritur.ff. ex quibus causis maior. Porrò qui videantur incidere in l.vnic.C. de priuat.carcer.docet eleganti distinctione Bartol.l.capite quinto.ff.de adulter.quem omninò vide. Verum esse eum,qui in carcere clausus est, non videri neque vinctum,neq; in vinculis esse, nisi corpori eius vincula sint adhibita, dicit Vlpian.in l.verum est.ff.de verbor. signific. Oldendor. Adde Bræchæum l.verum est, in tit.de verbor.& rerum signific. vbi carcere clausus non dicitur esse in vinculis neque vinctus.

CARCERIS quoque alia diuisio est. Nam quidam est ad custodiam,alius ad pœnam.De primo C.tot.tit.de custod.reor.& l.8.ff.eodem. & d.§. solent. De secundo

quidam textum esse aiunt in l.1.C.de exactione tributorum lib.10. Equidem de loco custodiæ causa facto accipiendum putem quod & docemur eadem l.secunda ibi, & in vsu hominum instituta custodia. Nec moueor eo textu dicente, Carcer pœnalium, Carcer est hominum noxiorum.ad eos scilicet,custodiendos. Pontificijs tamen Carcerem,pœnæ esse liquet, c.quamuis.de pœnis, lib.6.& Clem.1.§.duro.de hæreticis. Prat.

CARCER. Carcer,ceris,locus, in quo seruantur noxij, vel vndecunque quis exire prohibetur, quasi coarcer,à coercendo,vt docet Varro:quòd vincti in eo custoditi prohibentur exire. Atque hoc sensu in singulari accipitur. Carceres verò numero plurali,sunt currentium equorum repagula, vel funes, qui equis ad metam currere volentibus, opponuntur. Cicero tamen vtrunque indifferenter posuit. Hinc autem μεταφορικῶς carceres pro principio, metam pro fine ponimus. Carceris autem genera veteribus tria fuisse inuenio: vnum quo immodesti,parumque exculti compellerentur, vt noctu à doctis condocefierent, bonarumque artium professoribus, quæ ad bonos mores, & vitæ modum pertinerent. Alterum,quo alieno ære impliciti,& qui carceris tædio ab inita vitæ petulantia absterrendi sunt,detinerentur. Tertium, quo immanibus præsignes flagitijs, cœlo & hominum cœtu indigni, vitijs necnon vitæ turpitudine defamatissimi.ac propediem plectendi, tenebrisque & pædori addicendi, intruduntur. Itaque, Cicero meritò carcerem scribit in Lucium Catilinam vindicem nefariorum, ac manifestorum scelerum maiores nostros esse voluisse,Et Titus Liuius Ancium Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis (quum in tanta multitudine hominum, discrimine rectè an perperàm facti confuso,clandestina facinora fierent)carcerem ad terrorem increscentis audaciæ, media vrbe imminentem,foro ædificasse. Hodiè in praxi tres species carceris,ponuntur:prima in qua delinquentes arctè custodiuntur: secunda est quando apparitoribus conceduntur domi custodiendi,quę custodia honestioribus & nobilibus diuitibus concedi solet: tertia quando ciuitas pro carcere datur. vel *la suyte du conseil.* Apud Messenios Carcer, Thesaurus nomine,locus sub terra fuit quadrato saxo, tam immanis ac sæuus, vt neque ventum neque auram acciperet:quales hodiè multi sunt: Romani barathrum dixere, quod non minùs quosdam torquere soleat quàm infernus, gloss. in l. in seruo.ff.de pœnis. Appius decemuir carcerem quem constituit domicilium plebis nuncupauit, quòd plebs ibi custodiri soleat: nobiles autem & diuites, vt dixi, apud apparitores & liberas custodias appellabant, cùm viri magnæ æstimationis non in vincula coniecti essent, sed domi apud ciues custodiebantur. Cælius Rhodig. libro nono, capite trigesimoquarto, text.in l. miles agrum.§. eius fugam.ff.de re milita.vbi ait: eius fugam qui cùm sub custodia vel in carcere esset, discesit, in numero desertorum non computandam. Et hic carcer dicitur interdum custodia militaris, l.sed etsi quis. §. illud ff. si quis cautionibus. Rebuffum vide infrà in verbo.custodia, & verbo vincula, & verbo Commentariensis. vbi plura de hac re.

CARCERATICVM,in comment.ad tit. de verborũ significat. Alciatus accipit pro illa mercede,quàm militibus,qui custodiæ carcerum præsunt, humanitatis causa magistratus largiuntur. Verùm Haloandri nostri editio id verbi haud agnoscit in §. panniculario.l.diuus.ff. de bonis damnat. sed genuinum, nempè Charisticon, quòd ob gratiam alicui datur. Est enim dictum à Charitibus,id est,Gratijs. vtranque lectionem reijcit Pand. Floren. editio,& pro eo legit Chartiaticum.idq; rectissimè vide infrà Chartiaticum. Prat. Suidas vt Alciatus refert, χαρίσιον, seu χαριστήριον interpretatur munusculum, quod illi rependimus,à quo maiora nos accepimus. Vide Charisticon. Spieg.

KARDAX.saltatio obscœna,& comica. Bud. in l.athletas.de his qui not.infam. Sp.

CARDAMOMVM apud Marcianum l.fi.§.species. ff.de publican. & vectigal.fructicis genus ammomo simile, semine oblongo, Plinio libr.12.capite 11.qui huius genera recenset.& vide Isidorum libr.17.cap.9. & Dioscoridem lib.1. Briss.

CARDINALES, in Pontificio iure dictos opinatur Alciat.exemplo ciuilium magistratuum. In libro Officiorum Theodosij Cardinales appellantur Pręfecti prętorio Asianæ diœcesios.& Præfectus Aphricæ,quòd maiores cæteris essent. Nam teste Sipontino,Cardinalis,& Cardineus,præcipuum significat. Minimè errare videntur,qui nomen Cardinalis, diui Hieronymi ætate fuisse ignotum tradunt. Certe hoc Cardinalium genus non erat,etiamsi demus nomen fuisse. [illegible] Spieg. Vide pro maiori intellectu originis nominis & officij Cardinalium Nicol. Anto. Granatium ad cap.1.libri 1.Octa.Vestrij in actionem Romanam,vbi absolutissimè prosequitur in litera b &c.

CARDINALES à Cardine ducti sunt,quia sicut Cardine regitur hostium, ita ecclesia bono eorum consilio, not.in c.sacrosancta.ad fi.22.dist.& Archidia. in c.vbi periculum.§.hoc sacro.de elect. lib.6. vbi explicat eorum officium. Cardinalem pro episcopo interpretatur glo. in c.relatio.21.quæst.1. Maiorem autem dignitatem non habent,quàm episcopus. Bar.l.1.§.si quis.vers.simile videmus.ff.de appel. Prat.

CARDINALATVS quo iure inductus,& de eorum præstantia A.Barbat.tractat.de Cardinalium præstantia docet.Cardinales etiam olim Consiliarij appellabantur Romano in sermone post consilia.cap. Ecclesiasticis.12. quæst.2. Prat.

CARDINEM vocat Hygenus lib.de limitibus consti. limitem à meridiano,ad Septentrionem. Prat.

CARDO rei in eo vertitur, pro eo quod est, ex hoc tota res pendet. Cardo causæ,perinde est,ac si dicas,ius per hoc, vel illud pono:ac si ex dilemmate arguatur,an fateatur, vel neget pars aduersa. Atque hic litium cardo,aut summam totius litis constituere est. Bud. in l.2. de orig iur.Sp.

CARENA alias Carentena dicitur à carentia hominum vel cibariorum. Nam per quadraginta dies ieiunăt in pane,& aqua, & includuntur in aliquo secreto loco iuxta Ecclesiam,vbi non habent consortium hominum. vt no.Bernard.in c.accepisti.de sponsa duor. & est vulgare Italicorum.adde c.accusasti.de accu. & simile not. glo.in c.2.de spons.Oldend.

CARENDI nomen, triste Cicero appellat.1.Tuscul. quo loco declarat etiam quid significet.

CARERE culpa, pro eo quod est, non delinquere. Spieg.

CARICAE apud Proculum inter dulcia numerantur, l.fi.§.cui dulcia.ff.de trit.vin.& oleo leg.ficus siccas significant ex Plinio.Harum singularum nucibus,viginti folijs rutæ,granis aliquot iuniperi,aceto. & grano salis mistarum ea vis est, vt pestem auertant, vt ab eruditissimo medico mihi amiciss.accepi, quo remedij genere vtebar,cùm hæc scriberem. Nam tum pestis inualescebat Lugduni anno 1564. quod Deus Opt.Max.auertat. Sunt etiam Caricæ siue Cariotæ palmarum fructus prædulces, qui in clientum officio & feudorum consuetudine,non paruum vsum antiquitùs præstitere: nam fructum palmę cliens patrono offerebat,in recognitionem annuam, quam faciebat ipso anni limine, id est, Calendis Ianuarijs, quibus & magistratus inire moris erat,l. Publius.ff.de condition.& demonstratio. Martialis in Xenijs:

Aureá porrigitur Iani cariota Calendis
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.

Et idem alibi de phiala Ruffi loquẽs, quam tàm tenuem

esse dicit, quàm erat Bractea, qua cliens cariotam inaurabat.

Hoc limitur sputo Iani cariota Calendis

Quam fert cum parno sordidus asse cliens.

Forcat. in penu Iuris ciuilis cap. 17.

CAREVM est genus aromatis myropolis cognitum, nobis verò incognitum, quippe quod peregrinû sit, &c. Vide Galenum ad Paternianum cap. de careo. Vtitur eo quoq; Apitius de re coquinaria. Paul. lib. 33. Digest. tit. de penu. leg. l. non omne. Sed quod quidam negauerunt piper ligusticum careum, & laser, eiusmodi in penu non esse, improbatum est. Nebr.

CARINA [illegible] Minucius. ff. de rei vind. infima trabs, qua nauis [illegible] quod in rerum natura. §. si de leg. [illegible] nauem [illegible] & specialiter [illegible] [illegible] eandem per partes totam refectam, carina eadem manente [illegible] legatario vindicabitur. Cuiac. lib. 2. cap. 6. nu. 3. [illegible]

CARINARIUS [illegible] lib. 14. ca. [illegible] qui [illegible] colore pannum inficiunt. Nã cera Dorice [illegible] dicitur, quæ aliis Græcorum linguis [illegible] vocatur. Hæc Turneb. loco præalleg.

CARINANTES Festo lib. 3. probra obiectãtes, à carina dicti, quæ infima pars nauis est, sic illi sortis infimę.

CARNIFEX populi Roman. nõ modò ciuis Roman. non erat, sed ne in vrbe quidem domicilium habebat. Cicero pro C. Rabirio perduell. Sed moreretur priùs acerbissima morte millies Gracchus, quàm in eius concionę carnifex consisteret, quem non modò foro, sed etiam cœlo hoc ac spiritu Censoriæ leges, ac vrbis domicilio carere voluerunt. Venit autem in mentem ex Plauti Pseudolo, suspicari eum extra portam Metiam domicilium habuisse.

P. Iam hic ero: verùm extra portam Metiam currendum est priùs.

C. Quid eò? P. lanios inde accersam duo cum tintinnabulis,

Eadem duo greges virgarum inde vlmearũ adegero,

Vt hodiè ad litationem huic suppetat satis Ioui.

In malam crucem istic ibit Iuppiter lenonius.

Crux autem non erat, sed ponebatur in campo Martio, vt ex illa eadem oratione intelligitur. Et cùm damnatus collo in furcam inserto virgis ad necem cæsus esset, tum vnco gutturi eius impacto à carnifice extra vrbem trahebatur. Iuuenal.

Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant,

Et latum media sulcum deducit arena.

Propertius:

Et benè cùm fixum mento discusserit vncum,

Nil erit hoc: rostro te premet ansa suo.

CARNIFICIS loco habebatur auctore eodem, qui se vt moreretur, vulnerasset. Prat.

CARNIFICIS, hoc est, eius qui in reos animaduertit, & eius item, qui reos in carcere custodit, officium vitandum esse dicit Aristot. lib. Politic. 6. quòd huiusmodi homines improbi esse soleant. Censoria lege cauebatur, vt nemo carnifex ciuis Romanus esset. Sp.

CARPENTARII in l. fin. ff. de iure immunitatis. & l. vnic. C. de excus. artif. in Basilic. ἁρματοποιοὶ qui ἁρματα τῶν καμήλων faciunt, id est, clientelas, quæ Latinè Carpẽta dici possunt. Carpentarius speciale nomen esse Isidorus scribit lib. 19. cap. 19. Hotoman. carpentarium carpentorum artificem dici tradit.

CARPENTVM carri genus est, in quo mulieres primùm apud Romanos gestabantur, posteà tamen factum, vt ex Liuio lib. 1. ab vrbe: & in 2. de bello Macedonico didicimus, vt in bello etiam carpentorum vsus esset. Planè carpentum non a carro, vt quidam putant deductũ est, sed a Carmente Euandri matre quasi Carmentum. Vnde in 1. Fast. Ouid.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant

Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Corrasius lib. Miscell. 2. cap. 20. nu. 19.

ΚΑΡΠΙΣΜΟΙ. apud Clementẽ Alex. lib. 3. ἱματίων, id est, manuum porrectiones. καρπὸς enim cauum manuũ, & volam significat eidem & Aristoteli lib. 1. de animalibus i. iuncturam [illegible] χειρὸς καὶ βραχίονος. Prat.

CARPVSCVLVM, siue, vt alij legunt, Carpisculũ, definitore Fl. Vopisco in Aureliano calceamenti genus est. Hanc etiam vocem reperi in Epigrãmate lapidi antiquissimo insculpto, quod Viennę Allobrogum, ad diui Maurici ædem extat. Prat.

CARERE impetratis in l. pen. C. si contrà ius, id est, non frui beneficio literarum à principe obtentarum: quod pragmatici Galli dicunt, *estre de bouté de l'effect des lettres Royaux obtenues.* eodẽ sensu accipitur in c. 1. de schismatic. Prat.

CARERE crimine falsi in diui Antonini rescripto, l. vnic. C. ne tut. vel cura. vectig. conduc. est immunis esse falsitatis, & vacare eo scelere. Prat.

CARREVM & Classer, quid significent apud Paul. in l. non omne. ff. de pen. lega. reuocabatur in dubiũ inter quosdam ex collegis. Cùm fortè Paulum Petrasanctam iuuenem memoria nostra doctissimũ, familiaremque meum, qui nunc in collegio Mediolanensi excellit, prætereuntem conspeximus: is à nobis salutatus rogatusque vti de sentẽtia, deq; ratione horum nominũ nos doceret. Classer, inquit, ipse apud Latinos equidem non memini me legisse. sed laser succus est lasserpitij, magnificus in vsu & medicamentis, de quo Plin. & ita asfirmabat legendum esse. Putabat etiam legi posse Carynon, quod quidem oleum est è nucib. iuglandibus confectũ, alopecijs vtile, tarditatique aurium infusum. Cæterùm sapore graui. Vnde nobis esculentis non ita admiscetur, sed in lucernis funiculum nutrit ardentem: sicut & illud, quod ex lini semine exprimitur, ad alendum tamẽ in vsu apud aliquos etiam hodiè est, non solùm in medicamẽtis. huius meminit Plin. lib. 13. cap. 5. siue mauis Carynium, vt aliqui contendunt. Hæc vir ille impensè doctus, subitaria dictione effatus, à nobis recessit. Me autem petente illicò allatus est Plinij codex, is in 6. capite, libro 19. Ab his, inquit, proximum dicetur auctoritate clarissimum lasserpitium, quod Græci σίλφιον vocant in Cyrenaica prouincia repertum, cuius succus vocatur Laser. magnificum in vsu, medicamentisque, & ad pondus argentei denarij pensum. multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Vnus omninò caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. In reliquis, de natura & genere lasserpitij, lege Plin. quæ omnia de verbo ad verbum sibi adscribit Sipontinus pontifex in suis in Martial. Commentarijs ad finem 26. Epigrammatis. Laser itaque, vt dixi, à Græcis Silphion dicitur. Hæc inter herbas primam obtinet gloriam. Vnde Ampeliotæ, quæ Aphricæ gens est, Delphis silphij cauliem sacratum suspenderunt. auctor Alexandrides. Huius herbæ meminit pluribus verbis Aristophanis interpres in Pluto, vbi poëta sic. Τὸν πλοῦτον τὸν αὐτὸν καὶ τὸν Βάττου σίλφιον. ipsumque Plutum, ipsumque Batti silphion. Negat sycophanta se quieturum, etiamsi Plutus ipse, qui diuitiarum deus ipse est, vel lasserpitium, quod preciosissimum est, sibi detur. Hinc nata parœmia apud Græcos, Βάττου σίλφιον, vt per Roterodamum Chiliad. 2. Adagio. 114 Huius etiam vocabuli Laser meminit Martialis in l. vltim. §. species. ff. de publica. & Catull. Lasserpiciferis iacet Cyrenis. In eo tamen, quod Paulus noster putabat Carynon legendum, mihi cum eo in totum non conuenit, quia nimiùm esset diuertere a communi lectione, quæ vera est, vt infrà subijciam. Aliqui codices Cæreum, quod quidam adiectiuum est. ex cæra aliquando factum: vt cærea candela, ad differentiam eius, quæ fit ex seuo, seu alio pingui: vt Cęrea mella, &c. quæ suprà sequuntur in verbo Cęreũ. Vel si nihil placet mutare, possumus dicere (vt etiã placet Alciato nostro) Carreũ dictũ à Carris, vnde aduehitur: quo in loco fieri nundinas, scribit Plin. in 12. lib. ca. 18. quibus commercia odoratarum arborum exercebãtur, quæ nundinæ posteà agi cœperunt apud Characem. Carræ autem de quibus hic Pli. loquitur, non hæ sunt, quę in Mesopotamia Crassi clade nobiles dicuntur, sed oppidum in ipso rubri æquoris littore, vt Mela Pompon. & Græcos Stephanus scribit

scribit, sicuti nec per Characem quidam oppidum illud intelligunt, quod in Persia est inter Tigrim & Eulæum fluuios: sed potius illud quod itidem in Parthia est, cuius quodam in loco Ptolemæus meminerit. Igitur Carreum potuit Iureconsultus appellasse, odoris illud genus, quod à Carris veniebat. Quod si tibi gratiæ non est, potest elisa copula legere. Aut ligustrum carreum, aut carreum laser. Quamuis sint, qui assarum, cuius prædicti lib.c.13. Plin. meminit, legant, non laser: quod non reprobo, sed nec addito. Cares etiam populi sunt insulani, quos Stra. Mela. Plin. Ptolemæus Asiæ contribuunt. eos Minos nauali prælio vicit, de quibus Virgil.

Hinc Lelegas, Caras q; Sagittiferosq; Gelonos.

Meminit & Valerius Max. lib.1. Quid autem sit Lygusticum, in hoc loco I.C. haud facile reperies. & ideo arbitror dictionem eradendam esse, & eius loco lingustrum reponendum. Quid id sit, ostendit Plin. 12. libr. ca.3. huiusmodi verbis. Cyprus in AEgypto est arbor, ziziphi folijs, semine coriandri, flore candido, odorato, coquitur hoc in oleo, premiturq; postea, quod Cyprus vocatur. precium ei in libras quinque: optimum habetur è Canopia, in ripis Nili nata. secundum Ascalonæ Iudeæ. tertium Cypro Insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia Lingustrũ vocetur. Hæc Plin. cui non dissidet Dioscorides, qui vbi de odoribus mentionem facit, inter eos illud numerat. Sunt tamẽ qui è lingustron literam elidant. Cotta in memor.

CARPOCRATIANI in l.5.C. de hæretic. & Manich. Hæretici fuere à Carpocrate ita vocati, qui Christum hominem duntaxat fuisse, & ex semine Ioseph carnaliter progenitum instar reliquorum hominum adserebant: quemadmodum Philastrius Brixiensis Episcopus in hæreseon Catal. & Isid. lib.8. Etymol. cap.5. scribunt. c. quidam autem 24.q.3.

CARPASVM in l. vlt. §. species. ff. de public. Planta est ex qua succus medicamentis vtilis exprimebatur, cuius Dioscorides lib.6. & Galenus lib. 1. de compositione medicament. meminere, & ὀπὸν κερπάσε vocant. Paulus AEgin. Carpesiam dicit Prat. Brill.

CARROTIVM dictio est barbara, & significat currum illum, in quo constituebatur vexillum publicum, cum in aciem eundum erat. & hoc expressit apud nos Accurs. in l. omnis definitio. ff. de regu. iur. dum inquit, Sed stet firmus regulæ, velut Bononiensis carrotio, licet aliqui capiantur de eius custodibus. Et hæc gloss. in hoc singu. est secundum D. Alexand. consil.72. incip. Inspecto diligenter, colum.4. versic. & istam opinionem. in 1. lib. Et Andr. Sicul. in tractat. de præst. Cardina. in 1. quæst. primæ partis, in 5. colum. versic. opinion. Hocque currus genus post Gotthos deletos potissimum Reipub. Mediol. in vsu fuit, vt in nostris annalib. in multis locis relatum est. Putoque à carro dictum, de quo Cæsar. Inter carros impedimentaque prælium commiserunt. & Aul. Hirtius: Pompeius, inquit, ea die per viarum angustias, carra cõplura, multosq; lanistas retraxit. Cotta in mem.

CARRVCA paruum carrum significat, quatuor rotas habentem. Habuerunt autem veteres carrucas in delitijs, vnde disputat Scæuola, an sub mundi muliebris, & omnis ornamenti legato, carruca dormitoria, cũ mulis qua vxor semper sit vsa contineatur l. vxori 2. ff. de aur. & arg. leg. Spartianus Alex. Seuerum Imperatorem Senatoribus omnibus Romæ permisisse refert, vt carrucas argenteas haberent, dignitatis Romanæ interesse existimans, vt ijs tantæ vrbis Senatores vectarentur. Nerone praeterea Cæsarem legimus, nunquam minus mille carrucis iter fecisse, longo semper agmine impedimentorum præcedente Corrasius lib. Miscel.3. cap.20. Cotta in memor. Carrucæ mentio etiam fit l. si cuius. in fin. ff. de vsufr. l. in commodato. §. penult. ff. com. & apud Paulum lib.3. sentent. tit.6. §. pen. Plin. lib.33 c.1.

CARRVCIS stabulum vacans, in fin. l. si cuius. de vsufruct. Spieg.

CARRVCHARIVS in l. item quæritur. in prin. ff. loca. qui & cisiarius dicitur, qui Carrucham agit.

CARRVLI l. cum duobus. 52. §. si quis ex socijs. ff. pro socio. qui quid vehunt, vt ex eo textu liquet. Prat.

CARRVM, siue carrus & carruca, plaustra sunt onerraria, hoc est, comparata ad ferendum tantum onera. Cæsar in primo cõment. Iumentorum, inquit, & carrorum quam maximum numerum coemere. In commentario quoque Hispaniensi: per viarum angustias carra complura. Martial.

O iucunda Couinæ solitudo carruca magis esse doq; gratum.

Consultus lib.39. tit. De donatio. l. si id. Vel grex, ait, vel carrum, vel carruca. Item Scæuola tit. de auro & argen. leg. l. vxori. An carruca dormitoria debeatur, &c. Nebr.

CARTHAGO. I.C. Modestin. Si vsusfructus, ait, ciuitati legetur, & aratrum in ea ducatur, vt passa est Carthago: ciuitas esse desinit, ideoq; quasi morte desinit habere vsumfructum. Mirum autem posteris seculis reflorere eam principum Romanorum beneficẽtia potuisse, quæ sic diruta, sic disiecta vastataq; fuit, vt omnis muralis lapis in puluerem comminutus sit. Spieg.

CARPHOS, Plutarchus de sera numinis vindicta appellat, quod festucam, fœnum aridum, & lignum quoduis tenue & siccum significat, buchetãm lingua nostra vel brindellam vocamus. Connanus lib.2. cap.4. num.3.

CASA à cauatione, ductam putat Festus libr.3. quæ lectum pastorale Statio appellatur Vergil. in Alexide,

Atq; humiles habitare casas, & figere ceruos.

& apud Scæuolam l. vxorem 41. §. fœlicissimo. ff. de leg.3. pro domuncula videntur posuisse Iustin. §. littorum. Institut. de rerum diuis. & Pompon. l. pen. ff. de vsufruct.

CASAE literarum quæ fuerint ex lib. Variorum auctorum de limitibus disces & quid casales, & casale quorum verba huc transcribere nimis longum esset.

CASARIA Festo, quæ casam custodit. Prat.

CASCVM Festo libr.3. id est, antiquum, quod Varro probat li.6. Linguæ. ex Ennio Manilius: Cascum duxisse cascam non mirabile est, quoniam canoras conficiebant nuptias. Prat.

CASEARIAM tabernam, siue (vt in Pand. Flor. est) Casiariam, id est pro e, vt sæpe, posito dixit Aristo apud Vlp. l. sicut. §. Arist. ff. si seruit. ven. in qua Casei fumigari solent. vt d. § Arist. lectio indicat & ex Columellæ lib. 7. cap.8. liquido constat, & ex Plinio lib.11. cap.42. vbi de Caseorum diuersitate loquitur. Falso igitur Haloander, rasoriam vtrobiq; reposuit in d. §. Aristo. Non tamen reijcienda est Accursij interpretatio Casseariam, in qua fiunt casei, adpellantis: tametsi ad Aristonis locum minimè pertineat. Sed & Casseariam tabernam, locum vbi casei veneunt rectè quis adpellet. Prat.

CASELLAE sunt granaria, in quib. fructus componuntur. ff. de iud. l.1. sic accipi potest in cap. casellas 1.49. Dicitur quasi cellula granorum. Old.

CASITO vel Cassito frequentatiuum à Caso, frequentatiuo verbi Cado. Paulus de seruit. vrb. prædior. l. seruitutes. §. si seruitus stillicidij imposita sit, non licet domino seruientis areæ ibi ædificare, vbi cassitare cœpit stillicidium. Festo Casabundus, crebrò cadens est. Oldend.

CASSARI dicitur sententia, quæ tenet gl. in c. accedens. *le premier* in verbo, cassanimas. ext. vt lit. non contest. Cassamus, verbum etiam cassatum denuntiamus. quo sensu accipi ait Bernardus glossularius in d. c. accedens 1. sed ineptè, alioquin frustra ibidem statim subiecisset pontifex, imò cassas denuntiauimus. Non tamen nego, quin & Cassare cassum denunciare significet. in c. cum dilectus. ad fin. & ibi gloss. ext. de elect. & clem. potest. Quod autem ea, quæ ipso iure nulla sunt, infirmari debeant, & cassari, liquido constat ex Nouell.7. §. ἐπειδὴ ibi, ἀλλὰ καὶ τὸ γενόμενον ἄκυρον, &c. & adnotat Accursius in l. & eleganter. in ver. si in hoc ipso. ff. de dolo. Prat.

CASSATIO aliquando ad factionem fertur glo. in c. proposuit. ext. de concess. præben. & an ad actũ nullum Fel. c. ex parte. de tẽst ib. Prat.

CASSIANI, Sabiniani, Proculiani, dicti sunt qui Cassij, Sabini, & Proculi sectam institutionemque secuti sunt: de quibus quæ Pomponius scribit in l.2. ff. de origin. iur. ad summam hæc sunt. Fuit Q. Tubero publici priuatique iuris doctissimus. eius duo fuere discipuli, Ateius Capito, & Antistius Labeo: quorũ alter magistrã-

præceptis adhærescens, alter ingenij fiducia pleraq; innouans, dissidium quoddam in iuris ciuilis disciplinam inuexerunt. nam quum Ateio Massurius Sabinus, Labeoni Nerua pater successisset, acceptam à magistris discordiam vehementer auxerunt. quam postea eorum discipuli, Sabini quidem Cassius, Neruæ autem Proculus eò perduxerunt, vt duæ iam tum familiæ contrariæ ex eorum nominibus appellatæ ac propagatæ sint. nam qui Cassium sequebantur, Cassiani: qui Proculum, Proculiani dici cœpêre. pòst secuti sunt Cassium quidem Cælius Sabinus, Proculum verò Pegasus: vnde Sabinianorum & Pegasianorum nomina. Quorum dissensionibus ac præceptionibus contrarijs imbuti postea I.C. Iauolenus, Neratius, Iulianus, & cæteri, quorum ex scriptis compositi sunt ij quibus nunc vtimur Pandectarum libri, mirificas concertationes, vt Iustinianus testatur, in hanc legum disciplinam importarunt, Hotom. Ant. Aug. lib. 1. Emendat c. 5. & lib. 3. cap. 4.

CASSIA via à Cassio strata. Festo lib. 3. & vide infrà Via. Prat.

CASSIOPA ciuitas & promontorium est Epiri, Strabone, Ptolemæo, Plinio atque alijs autoribus. Vlpian. ff. de exercitatoria actione. l. 1. Sunt, inquit, naues quæ à Brundusio, vel à Cassiopa, vel à Durachio vectores traijciunt. Nebr.

CASTALDIA, gubernatio dicitur, qua domini res gubernantur. Castaldi, gubernatores, vel vicedomini. Zas. de feud. degenerant. Itaque erat Castaldio non absimilis procuratori, & actori possessionũ domini, cuius fit mentio in l. vlt. C quod cum eo, qui in aliena pot. est. Secundum Aluarot. & glo. erat velut œconomus quidam, cui res dominica gubernãda committebatur, instar œconomi Ecclesiastici. argum. l. iubemus nulli. C. de sacros. Eccles. Olden.

CASTALDVM in Leg. Lombard. l. 1. de acqui. acto. re. gl. in c. vnic. §. si verò. de feud. guar. in vsibus feud. interpretatur eum, cui res domini committuntur. quam interpretationem probat Iacob. Beluisius ibidem. Eo etiam nomine procuratores contineri liquet indicante Alberico. Illo, & eodem sensu sumitur Castaldio Beluisio d. §. si verò. Prat.

CASTALDIAE feudum, quod datur castaldo castri, vt in cap. 1. de feud. guard. & castald in vsib. feu. & ibi gl. in verbo Castaldi. Ioan. Bello. Etymol.

CASTE viuere dicitur, quæ legitimè nubit Nouel. 22. §. ἐπειδὴ δὲ. quod & Bart. noster rectè docuit l. si. vers. sed quia. C. de indic. vid. toll. ait Imp. d. §. ἐπειδὴ ὥστε δίκαιον ... Hoc ad eum tractatum pertinet quo disseritur, An legatum mulieri, si castè vixerit, præstari debeat. quod. Bar. placet d. l. si. Paulo Castrensi displicuit. Tu expende. §. ἐπειδὴ. Prat.

CASTELLANI Andreæ Iserinio dicuntur hodie qui anteà dicebantur castaldi, idq; ex consuetudine vtentium & vsu loquentium. Porro in Gallia Castellanos adpellamus Castrorum siue Castellorum præfectos, & iudices, Sed & subalternos & inferiores iudices, vt subindicat Budæus in forensib. Castellanus, etiam dicitur Castri dominus, siue possessor. Alber. ex Hostiensi c. ad audientiam. de præscript. & vide paulò inferius de hac voce. Prat.

CASTELLVM, vt notissimam significationẽ prætermittam, accipere debemus, aquæ receptaculum, quod aquam publicam suscipit, Vlpiano l. 1 §. ait prætor. ff. de aqua quotid. & æsti. & Labeoni l. fistulas. 88. ff. de contrahenda emptione. Id veteribus diuidiculum adpellabatur Festo lib. 3. quod nunc, inquit, castellum est ex quo à riuo communi aquam quisque ducit. Hesychius, κά-λλ..., ait, ... Sic accipi debet apud Paulum l. fistulam. 10. ff. de seruit. vrb. prædiorum. & Vlpianum l. 2. ff. commu. præd. & l. cætera. § item hoc prohibetur. ff. de leg. 1. & l. 3. de aquæ ductu. lib. 11. C. de Castellis. vide I. Frontinum de aquęduct. & Vitruuium lib. 8. cap. 7. Agrippa, ait Plinius lib. 36. c. 15. ad fin. Castella 130. fecit. Porro Castella vt plurimum plumbea erant, vt ex l. si venditor. 38. §. firmus. & l. fundi. §. Castella. ff. de actio. empti. Hæc conceptacula adpellant Impp. in l. 2. C. Th. de aquæductu. Scio G. Budeum in prioribus adnotat. ad d. §. Castella. permulta ex Classicis rerum scriptoribus prodidisse: cuius verba huc non transfero, vtpote quæ cuiuis studioso sint obuia. Cæterum.

CASTELLVM etiam inuenitur in alio significatu magis noto, locumque denotat mœnibus clausum, munitumq;. Sueton. Scæua, inquit, excusso oculo, transfixus fœmore, & humero centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam commissi castelli obtinuit. Corrasius Miscel. lib. 6. cap. 10. Hinc

CASTELLANI appellantur huius loci incolæ: quẽadmodum ab oppido oppidani nomen sortiti sunt, & à vico vicini. Hodie autem quædam praua consuetudo inoleuit apud nonnullos, appellantes arcium præfectos & custodes, castellanos, quod tamen nunquam apud idoneos auctores memini me legisse. licet interpretes nostri hanc consuetudinẽ amplectantur. & in pulchra quęstione consuluit Cor. consil. 206. viso. in 6. col. in 3. lib. & de his nominibus plura D. Feli. in c. Rodulph. col. 15. versic. cæterum. de rescript. Cotta.

CASTELLENSE municipium quid sit, Festus, & Valerius in lib. de limitibus docuerant, sed id iniuria temporum perijt. Prat.

CASTIGARE est non solùm fustibus punire, & emendare l. 3. §. 1. ff. de officio præfec. vig. & l. si duo. §. fin. ff. de iureiur. sed & flagellis per l. sed sicut. ff. de vsufruct. Sed & ad alia pœnarum genera pertinet, vt disces ex c. quia plerìq; de officio ordinar. lib. 6. & c. si clericos. de sent. excom. eod. lib. & vtrobique gl. & Dd. Prat.

CASTIGATIO leuis quã accipienda sit apud Vlpian. l. sed & si quemcunq;. §. fin. ff. ad leg. Aquil. repetita in l. item quæritur. §. item Iulianus. ff. loc. Bald. docere nititur, ad d. §. fin. appellatque moderatam: quod late explicat. Prat.

CASTIGATIONEM modicam apud Vlpianum in l. magistratibus. ff. de iurisdict. varij variè interpretãtur. Accursius ibidem adpellat coercitionem, sine qua iurisdictio esse non potest, quod Bart. improbat, dicitq; eam expediri officio iudicis nobili: esseq; meri Imperij. Baldus autem scribit ibidem eam habere locum in leuibus delictis quæ corpus non tangãt. Alciatus in l. imperium. num. 144. ff. de iurisdic. Modica, inquit, castigatio, debet intelligi de ea, quæ venit accessoriè ad iurisdictionem, quæ iurisdictionis est, vel, ait, debet intelligi de aliqua coertione, quæ corpus non lædat. & hæc Baldo consentit.

CASTRARE apud Marcianum l. 3 §. item qui auctor. ff. ad leg. Corn. de sicar. est virilia, seu genitalia amputare, & excindere. l. lege Cornelia. in fin. ff ad l. Iul. de vi priu. & l. si seruus seruum. ff. ad l. Aquil. Plin. libr. 18. cap. 32. & lib. 6. c. 16. Aldobr. Inst. de adopt. § sed & illud.

CASTRATI dicuntur, quibus virilia excisa sunt, & vt ait Theophilus §. sed & illud. Institut. de adopt. ἐφ' ὧν γέγονεν ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν μορίων. Horum meminit Vlpianus l. sed est quæsitum. ff. de lib. & posthumis. l. si serua. 39. §. fin. ff. de iure dot. Solebant enim mangones pueros castrare, quo pretiosiores facerent l. si seruus. 27. §. & si puerum. ff. ad leg. Aquil. quod & ex M. Fabio lib. 5. cap. 12. Instit. Orato. apertissimè indicat his verbis: Mancipiorum negotiatores formæ puerorum, virilitate excisa, lenocinantur, & post paulò. Libidinem iuuet ipsum effœminati sexus mendacium: nunquam tamen hoc cõtinget malis moribus regnum, vt si qua pretiosiora fecit, fecerit & bona. Porro homines castrari Senatusconsulti & diui Hadriani edicto vetitum est l. leg. 4. §. vlt. & l. is, qui seruum. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Brisson. Eadẽ quoque pœna tenetur medicus castrãs, & chirurgus etiamsi ille qui castratur consenserit. Imò cõsentientem eadem pœna plecti vult. l. lege Cornelia. ff. eodem. vbi etiam bona castrati vult publicari fisco: etiamsi preciosiorem eum reddiderit, nihilominus iniuriarum tenetur castrans. leg. si seruus seruum. §. sed etsi puerum. Digest. ad leg. Aquil. gloss. in capitulo legentes. 23. quæstione quinta, quia hi castrati vtilitatem amittunt. l. lege Cornelia. §. plane. Digest. de sicar. Publicè autem interest

terest integros habere homines qui ciuitatē liberis hominibus legitimè repleant.l.1.ff.sol.matr.Rebuff.

CASTRATI propriè dicuntur quibus penis ipse cum testiculis est excisus. Vnde videtur castratio translata ad arbores, cum interraduntur & disraduntur Columella in 4. Hoc potest interradi: & disradi: quod opus rustici castrationem vocant, Plinius deputationem, Cato interputationem appellat. Conn.lib.1.c.15.num.9. Castrare quoque ad animum refertur. Et per translationem castratam Remp.dixit Cic.lib.3.de Oratore.

CASTRATVS posthumum instituere non potest.l. sed est quæsitum.ff.de hęred.instit.quia certum est hunc generare non posse, cum facto hominis prorsus impotens factus sit: & in certis amplius locus non est coniecturis.l.continuus.§.cum ita.ff.de verb.oblig.

CASTRENSES ministri adpellantur, vt ex Lampridio in Alexand.colligas. De quibus Tertull.in hæc verba scribit. Est & alia militia regiarū familiarum. Nam & Castrenses adpellantur,&c.

CASTRENSIS ordo is veteribus erat, vt miles Centurionis, Centurio Tribuni, Tribunus Legati, Legat⁹ Cōsulis, Magister equitum Dictatoris pareret imperio. Budæus l.2.de orig.iur.ex T.Liuio. lib.8. Olden.

CASTRENSIANI sunt ministeriani aulici, vt colligitur ex rubrica de Castrens.& minister.li.12.C.qui sacro Imperatoris ministerio deputati sunt l.4.C.eo.Prat.

CASTRENSIANI & ministeriani (vt D.Vuesenbecius in Oeconomia Iuris, ostendit) pars regiæ familiæ est, seruitijs & ministerijs principis interioribus, in aula & castris deuota, vt prægustatores, pincernæ, & mensæ cubitoq; principis inseruientes.Vues.

CASTRENSE iugerum quadratum habet perticas 288.pedes autem quadratos 28.800.id est, per latus vnum perticas.18.quæ in quatuor latera faciunt perticas 72. ex Festo, & Valerio lib.de limitib.Briss.

CASTRENSIS peculij, Castrensiumq; bonorum esse intelligitur, quidquid in militia quæsitum, vel occasione militię obuenit.Castrense peculium, vt Macer definit l. castrense.11.ff. de castrens. pecul. quod à parentibus, vel cognatis in militia agenti donatum est, vel quod ipse filiusfamilias in militia adquisiuit, quod nisi militaret, acquisiturus non fuisset. Macri sententiam probat Paulus lib.3.Sent.tit.4. nisi quòd pro agenti, Paulus posuit, proficiscenti: quod tamen secundum Alex.Imp.distinctione accipiendum est l.4.C.fam.ercisc.& vide Bart. l.1.§.nec castrense. ff. de collat. Castrensis quoq; peculij esse dicitur quod a palatinis conscio principe & in eius propè conspectu quęritur, vt diuus Constantinus rescripsit l.vnic.C.de cast.om.pala.pecul.lib.12. Et

CASTRENSE æs alienum, in Castris contractum ex quo & Castrenses creditores l.1.§.si filijfam.ff.de separat.& vide infrà Peculium.Briss.

CASTRENSIS sacri palatij sub dispositione sua habebat pædagogia, ministeriales quoque dominicos,& curam palatinorum. Huius meminere Honorius,& The. l.vnic.qui à prębit.tiro.exc.C.Th.& l.38.C.Th.de decur. Briss.

CASTRENSI corona donabatur, qui primus hostiū castra propugnando, introisset, cui insigne erat ex auro vallum Festus lib.3.& Gellius lib.5.cap.6.Prat.

CASTRVM numero vnius, notissimæ est significationis. Castra verò numero multitudinis locum significāt, vbi milites tentoria figunt: quo sensu accipitur apud Modestinum l.3.§.emansor.ff.de re milit. Porrò horum genera multa erant. quædam erant prætoria de quibus Tacitus libr.1. Annalium de Tyberio loquens. Dispersas per vrbem cohortes in vna castra conduxit Tyberius. Alia erant vrbana. l.si maritus.15.§.legis.ff.ad legem Iuliam de adult. Alia vigilum, siue vigilium d.§.legis. Prat.

CASTRVM à villa discernit Bart.in l.1.§.siue autem. ff.de oper.nou.nunc.

CASTRVM & periurum, Cicero contraria esse notat, pro Q.Roscio Comœdo.Spieg.

CASVS à Iurisconsultis dici consueuit pro controuersia quæ nata est, quasi quæ acciderit, & casu contigerit. Cicero verò causam appellat. vt Verrina III. Tantū quod hominem non nominat: causam quidem totam perscribit. Item, Nusquam enim scribis, neq; tu aliud quicquam edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecuniam acceperas.Hinc Seneca in prologo Declamat. Declamat autem Cicero, non quales Controuersias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebantur: quas Theseis vocabant.Controuersias non dicimus: Cicero Causas vocabat.Hot.

CASVM in iure variè accipi constat.Quandoq; facti species proposita, quodq; in disputationem incidit. sic accipitur apud Iulianū.l.neq; leges.ff. de legibus. quòd ve casu accidit. Casum, id est, negligentiam explicuit Gaius l.qui ędes.ff.de incen.ruin.& naufrag.Casus quod inopinatò euenit, aut contingit.§.thesauros Inst.de rer. diuis.vbi Accursius ita definit. Casus, inquit, est inopinatus rei euentus ex diuersis causis proueniens ob aliud. Prat.

CASVM fortuitum diffinisse, videtur Vlpian. quem nullum consilium humanum pręuidere potest l.2.§.si eo tempore.ff.de admin.rer.ad ciuit.pertin. & cui humana infirmitate resisti non posset idem ait l.1.§.is quoque. ff. de obligat.& actio. quod diuorum principum rescripto iuuatur l.in iudicio.38. C.loca. eius generis sunt mors, latronum, hostiúmve incursus, piratarum insidiæ, naufragium, incendium, fugę seruorum.ait Gaius l.in rebus. 18.ff. commo.rem explicans. His adijcias vim aquarum, insolitam ventorum vehementiam, ruinam, labem, effracturam, rapinam, tumultūs l. contractus. 24. ff. de diuersis regulis iuris antiq.& alibi sæpe.& hi adpellantur Casus maiores. Adpellatur & huiusmodi casus vis maior. vide infrà Vis maior. Exempla sæpius in iure Ciuili reperias quàm quod transcribi debeant. Eosdem casum,& fortunam adpellat Vlpianus l. 1. § si magistratus. ff.de magistratibus conueniendis. Vnde rectè casum dixit Festus lib.3.quod fortuito hominibus accidit.Diuersa est Casus acceptio apud Marcellum l. quia in eum 16. ff.ad legem Aquiliam. quia in eum (ait) casum res deuenit, à quo incipere non potest, & apud Scæuolam l.Gallus.§. ille casus.ff.de liber.& postu. Prat.& Briss.

CASVM pro amissione dixit vetus interpres Nouella 22.§.mitioris. quæ etenim amittuntur, cadere dicuntur, pro quo Iustinianus ipse, ἀπολλυμένων ὑπέρ... dixerat.Prat.

CASVS Maiores hos esse dicemus, quibus resisti non possit vt Paulus inquit, Balduinus tit.quib.modis re cōtrahitur,&c.

CASVS repentinos esse aiunt, si mulier enitens iam moriatur.l.si mater.C.de inoffic.test.

CASVM pro Casu, hoc est, vocabulorum forma, qua in aliam cadunt effigiem, etiam in iure nostro poni, demonstrat Albericus; quàm rectè, ipse videris. Constat autem, I C. figuratè vti composito pro simplici. l verbū reddendi.de verb. fig.& contrà simplici pro composito. gloss.fin.rubr. sol.matr.vbi Bart.& Iason. Quod & attestatur Appellus. Tempus item pro tempore.l.verbum erit. Numero plurali pro singulari l.non est sine libertis: & è contra singulari pro plurali. l. in vsu iuris. de verb. sig.Spieg.

CASV maiore, non negligentia perdere.in l. veluti. ff.de edend.

CASVRVM, interdum, pro euenturum.

CATABOLENSES in rubr.C.Th.de Pisto.& Catabol. lib.14.tit.4.eod.tit. l.9. quo sensu accipi debeat nondum planè satis constat.nisi dicamus eos fuisse, qui panes exercitui præstarent ἀπὸ τῶ καταβάλλειν vel καταβάλλειν, id est, soluere Bud. in poster. adnot. Catabolenses alio sensu accepisse Cassiodorum subiecta eius verba libr.3.Variarum epist. ad Festum. V. I. Patritium declarant. Atque ideo magnitudini tuæ præsenti admonitione declaramus, vt marmora quæ de domo Pinciana constat esse deposita, ad Rauennatem vrbem per Catabolenses vestra ordinatione dirigantur. Eodem sensu accipiendi sunt apud eundem lib.4. Variarum ad Godiscalcum Saionem. vbi pro, Catabulnensis, legendum, Catabolensis rectè censuit B.Briss. Briss.

KATA-

Καταβολὴ, constitutio, & solutio, & præstatio, verbum iuris est. Hinc καταβολὴ τῶν προσόδων, redituum præstationes dicuntur Aristoteli.2. Oeconom. & sæpe in Nou. Iustin.128. ἐπιτοκ. & alijs §§.

Cataclita apud Tertul. sunt accubita, quibus ad accumbendum vtebantur, ea molli pluma implebantur, vt ex Heliogabali vita notum Turneb. libro 7. aduers. cap.20.

Cataclysmus diluuium apud Tertullian. libr.4. contra Marcionem:

Reddidit ergo Deus gratis peccata paterna
In cataclysmo execans pariter cum prole parentes, &c.

Catadromus apud Labeonem in l. si seruus.54. ff. de act. empt. quibusdam significat descēsum ex grue machina. Verior semper mihi visa est explicatio eorum, qui funem extentum ex edito loco in inferiorem dimissum existimant. quod & Labeonis verba significant. d. l. si seruus.54. Verissima igitur est huius loci lectio vel inuito G. Budæo ad Labeonem, tametsi non sim nescius locum significare, in quo decurri soleat Sueton. in Nerone cap.11. Prat.

Catadromus, interpretatur decursus, ait Nebr. Nam καταδρομέω, est decurro. Decursio autem per catadromum non sine periculo erat: quod & I.C. significat, de act. empt. l. si seruus tuus. Eum, inquit, fuisse seruum, qui per catadromum descendere, aut in cloacam demitti solitus esset. Alexandro Neapolitano est & Catadromus, in quo agitabantur equites præcipiti cursu. ἀπὸ τοῦ δρόμου, per quem seruus currendo, vel in cloacam se demittendo nimirum vitæ periculum adibat. Gen. dier. li. 3. cap.13. Alciato probabile videtur, Catadromum nomen sumpsisse γεράνιον, id est, gruum machinam, qua architecti saxa ingentia subleuant: de qua apud Vitruuiū. Attamen Catadromi vocabulum, de quo miranda cecinit, id est, vaticinatus est Accursius, latinè decursorium ad verbū transferri potest. Budæo teste in Annot. prior. Spieg. Dromos enim cursum significat. Tranquill. in Nerone, nobilissim⁹ eques Romanus elephāto superfedēs, per Catadromum decurrit, id est, per stadiū, in quo equites decurrere solebant, imaginario prælio, vt sæpe fit.

Catalogi vox ridiculè apud Albericum exponitur. Hac significatur nobis oratio, siue sermo, alicuius rei ordinem ac dispositionem continens.

Catamidiari significat omnibus deridendos exponi, à verbo Græco μωκιάω, quod ridere significat. Conan. lib.9. c.4. num.11.

Catamiti pueri meritorij sunt. Catamitum pro Ganymede dictum fuisse et Festus testatur. Hoc nomine eū nominat Arnobius κατ' ἀντονομασίαν. Prudent. de Ioue

Compressu immundo miserum afficiens catamitum.

Id poeta optimus nominat scilicet.

Rapti Ganymedis honores.

Hic est ille sensus peruersus, hæc illa cupiditas ignominiosa, hoc illud desiderium impurum de quo Romanis loquitur D. Apostol. ἐν αὐτοῖς μισθὸν τῆς πλάνης. Nomen etiam ipsum ἀπὸ τοῦ μιθ... per ablationem literæ factum videtur. Nam Latinè Concubinus dicitur. Geor. Fabr. in cōment. ad poetas Christianos. copiose Maiotagius li.2. Miscell. cap.3.

Cataphryges apud Isidorum 8. Etymol. lib. hæreticorum genus quibus nomen à Phrygia prouincia inditum ait. Hi adserebant aduentum Spiritus sancti non in Apostolos, sed in se traditum. Prat.

Kataplous, portus ad quem plurimum appelli solet. Vlp. l.4. § 4. ff. de off. proconf. Ingressum etiam hoc eum obseruare oportet, vt per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris est & quas Græci ἐπιδημίας appellat, siue κατάπλουν obseruare, in quam primùm ciuitatem veniat, vel applicet. magni enim facient prouinciales, seruari sibi consuetudinem istam, & huiusmodi prerogatiuas. Hot. Sic apud Martialem cataplus est nauigatio & appulsus.

Cum tibi Niliacus portet chrystalla cataplus

Turneb. libr. aduers. 10 cap.23.

Kata podas, iisdem vestigijs subsequendis, quasi dicas, ad pedes, eorumq; vestigia. Iust. de cōpos. ff. §.17. Nisi tantum sit velit eas in Græcam vocem transformare sub eodem ordine, eisq; consequentia, sub qua & voces Romanæ positæ sunt: hoc quod Græci κατὰ πόδα dicunt. hæc ille. Cicero autem Ad verbū hoc appellat. Xenoph. de Venatione ... venandus non iisdē vestigijs insequēdus, vt lepus. Plat. li. de Leg.11. ... hoc est, Post præcepta de adulteratione, proxime sequitur vt de cauponatione præcipiamus. Hotom.

Cataracta est vehemens aquæ decursio qualis Anienis, Rheni, & quorundam torrentium conspicitur, cum de altis montibus in planum fluuij præcipitantur. Prosper contra ingratos Candida sunt & scripta manent, quę de cataractis Æterni fontis fluxēre vndante meatu. Aquæ vbi è Cataractis, aut è charadris colliguntur, is locus μισάγκεια dicitur: De huiusmodi cataractis meminit Plin. lib.5. c.9. de Nilo flumine.

Cataractae idem dicuntur portæ ex funibus aut cathenis pendentes, quæ attolli & demitti possunt, cuiusmodi in portis vrbium videmus, ad hostium irruptionem accommodatas: harum Liuius in posterioribus libris aliquoties meminit Germanicis vulgo dicuntur Schoßgatter/ alibi autem Schießgatter/ Sunt & in ędibus cataractæ, quibus apertis quæ in superiore loco sunt deijcimus aut effundimus deorsum, quæ Germanicè dicuntur Kandel: Ad harum cataractarum similitudinem in cœlo cataractæ dicuntur: in sacris vt ibi, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractę cœli apertæ sunt, hoc est fenestræ aerij cœli. sicut interpretatur Rhodig. lib.22. cap.24. Sic & Esa. 24. cataractæ de excelso nominantur: In bonam verò partem Malach.3. de salutari & larga pluuia: & 4. Reg. cap.7. Quacunque verò significatione cataractæ accipiantur, dictę sunt à verbo Græco καταῤῥάσσω quod inter cætera significat cum impetu decido.

Catasta, locus vbi serui venales exponebantur ἀπὸ τοῦ καταστῆναι. Erat & Catasta machina lignea longa, & magna cōpedis forma, qua serui vincti tenebantur Plin. lib. nat. hist.35. cap.18. Interdum etiam tortorum instrumentum.

Catastrum videtur appellare Bartolus in l. forma. §. si cum ego. ff. de censibus librū, quo tributa & census æstimari solent in §. si cum veniam d. l. forma. ipsam æstimationem Alciat. reg.1. præsump.10. & l. in suis. ff. de lib. & posth. ęstimum vocat, Vlp. d. §. si cum ego professionem. in §. si cum veniam. causam addictam. Prat.

Καθαίρεσις genus est pœnarum ecclesiasticarum. Duo enim sunt genera pœnarum ecclesiasticarum, nempe ἀφορισμὸς qua puniuntur plebei & monachi, & καθαίρεσις, id est, regradatio, siue ordine motio, quæ episcoporum & clericorum est propria. & ita No.42. regradantur episcopi quidam hæretici, qui negabant in Iesu Christo, Domino & Seruatore nostro duas naturas distinctè confitendas esse: diuinam enim humanam absorbuisse. & fit istius Nouellæ mentio ab historicis multis, & in actis quintæ synodi Constantinopolitanæ, quæ eosdem episcopos reprobauit & condemnauit. Cuiac. in expos. d. Nouell. Iustin.42.

Catechismus: siue Catechesis institutio, à verbo κατηχέω tum in sacris literis, tum & in primitiua ecclesia valde vsitato. Vtitur enim ea scriptura Luc.1. Acto. 18. & 21. Roman. 2. 2. Corinth.14. Galat.6. Et in decreto aliquoties inuenitur: c. ante baptismum c. catechismi de consecratione distinct. quarta, vbi decernitur à sacerdotibus vniuscuiusque Ecclesiæ fieri posse catechismos. Significat autem aliquando simplicem narrationem, sed tamen crebrius inculcatam vt Actorum 21. vt sciant nihil eorum esse verum, quæ de te κατήχηνται audiuerunt. Aliquando autem pleniorem institutionem, præsertim in elemētis religionis Christianæ, & quidem talem, quæ fiat viua voce, atq; adeo subinde reposcente præceptore, aut doctore ab auditore ea, quæ antea illi tradiderat. Venit autem à κατὰ & ἠχῶ quasi dicas personare, aut circumsonare, quod talem institutionem necesse est, summa fide & assiduitate tradere. Cicero id pulchre Latina voce initio officiorum expressisse videtur

tuneum sit, utile esse ruas aures solibus vocibus undique circumsonari. Cœlius Rhodig. [illegible] precatur imbuere, & ἠχεῖν sonare. Et hinc libri, qui elementa Christianismi continent, Catechismi plerunque appellari consueuere: Nam sic in Clementis Alexandrini pędagog. lib. 2. pulcherrimę sapientię, quę ex prouerbijs Salomonis discitur, principia doctrinę vocantur κατήχησις, id est, talis institutio, quæ per auditum iuuentuti inculcatur. Talis etiam fuit libellus Ioannis Hierosolymitani episcopi, quem Xystus Betuleius, in cōmen. suis ad præfationem Lactantij in Bibliotheca Augustana repositū seruari scribit. Est igitur Catechismus elementaris institutio Christianę religionis, viua voce tradita, ita vt subinde cōcionator reposcat dictata ab auditore: Catechizare verbo Latinè vtitur Tertull. lib. de corona militis. Idq; vetus versio semel tantum expressit Gal. 5. κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς, Qui catechizatur verbo, communicet catechizanti in omnibus bonis. Hinc

Catechistae, qui mox baptizandis fidei arcana, mysteriaq; voce viua reserarent, eosque docerent. Cælius Rhodig. lib. 10. cap. 1. lectionum antiquarum. Siquidē olim (vt annotauit Erasmus in pręfatione diui Lucæ) qui baptismatis erant candidati, ijs tradebantur fidei Christianę mysteria, sed viua voce, sine scripto, quemadmodum priscis illis Theologis mos erat, apud Aegyptios, & apud Gallos Druidib. Id autem erat initiari mysterijs: Spiegelius hic.

Κατηχούμενοι qui eo modo religionis initijs & elementis imbuebantur, Venantius Fortunatus libr. 10. de diuo Martino

Denique cum extincto catechumenus ore iaceret
Se super extendens, effugat arma necis.

Et rursus de Terradio.

Tetradius pariter catechumenus esse meretur.

Hi κατηχούμενοι vocabantur & νεοφώτιστοι, ipse verò Clemens γαλακτοφάγους Homerico vocabulo, νηπίους πίστεως Paulina phrasi appellat, respiciens ad illud 1. Corinth. cap. 3. vbi σαρκικοὺς καὶ νηπίους infantes fidei, cęterum πνευματικοὺς τελείους appellat eos qui progressiones notabiles in sapientia Christi fecerunt: horum cibum βρῶμα, illorum γάλα nominans. Catechumeni autem dicebantur, Budæo autore non tantum quod adhuc religionis elementis imbuerentur, sed & quod nondum ad sacra spectanda introducerentur, verum mysterijs viua voce percipiendis occuparentur: Idque, vt Connan. lib. 8. commen. iuris ciuilis cap. 5. credit, ne eorum mysteria, si scripto traderentur, efferrentur in vulgum, haberentque autoritatis minus. Sanè in concilio Arausicensi, quod sub Leone I. pontifice Romano celebratum est, hoc decretum legitur factū: placuit Catechumenis non legi Euangelium, quod Lucas subindicat in principio historiæ suæ dum ait, decreui rem totam ab ipsius quasi incunabulis tibi diligenter explicare ô Theophile, vt perfectè pleneq; erudiri possis in ijs περὶ ὧν κατηχήθης. Docebantur autem primum ea Apostolorum placita, quorum primum est, Credo in Deum patrem omnipotentem, &c. Dein iurabant magno iureiurando in nomen Christi qui Ἀδόρμενος vocatur. Can. secundo de consec. dist. 4. Idque vt rectius intelligatur, sciendum est quatuor olim ordines in ecclesia primitiua fuisse, primum Catechumenorum, secundum Energumenorum, tertium Desertorum, & postremum pœnitentium, quibus quidem in Ecclesia sacris precibus, cantionibus, & concionibus adesse licebat, sed cum ijs finitis Sacerdos consecrationis mysterium ordiretur, tunc Diaconus ter, (vt Rhenanus admirabilis eruditionis vir ad Volzium Exabbatem scribit) exerta voce clamabat, Ite Catechumeni, Missa est. Idque apud Latinos imitatione Græcorum, à quibus mysteria religionis accepta sunt, obseruatum: qui abeundi verbo vtebantur, vbi Latini Missam, pro dimissione vsurpabant. Qua de re fusius inferius, in dictione Missæ vocabulum. Porrò hunc clamandi morem rectè declarat Germanus Archiepiscopus ille Cōnstantinopolitanus in historia Ecclesiastica, siue mystica theoria, cuius verba Rhenan. in alia quadam ad eundem Volzium epist. scripta, sic vertit Latinè: Catechumeni egrediuntur tanquam non initiati sacro Baptismate, & mysterijs Christi, de quibus dicit Dominus: Quoniam alias etiam oues habeo, quæ non sunt de isto ouili. Leo Tuscus interpres Liturgiæ Chrysostomicæ, vtpote in Græcia olim versatus rectius Erasmo, cui, vt arbitror, Leonina versio incognita fuit, per [illegible] dimissionem Catechumenorum per verba diaco[illegible] Catechumenorum [illegible] Dominum rogemus. Nam [illegible] & preces pro illis etiam ab [illegible] erant antea factæ. Spieg.

Catena, vinculum ferreum in constitutione Gratiani & Val. & Theod. l. fin. C. de abolit. ad incorporea tamen referri constat. vnde Legum catenas dixit M. Cicero in sextiana in d. tamen l. fin. ad omne vinculorum genus catenę verbum pertinere eorundem Impp. sententia significatur. Prat.

Cathedra notionis significationis est, quàm quod huc referri debeat. Quia verò iudices & Doctores solent in cathedra sedentes docere ac iudicare, idq; adeò receptum est, vt lege fiant irritæ sententię à non sedente iudice latæ: Ideo etiam in sacris mentio fit Cathedræ in figurata quadam significatione vt Psalm. 1. Beatus vir qui in cathedra pestilentiæ non sedit, &c. Sedere namque prouerbio dicebatur qui malam docebat doctrinā, quæ velut morbus quidam per hominum pectora peruadit: vt tradit Polyd. Virg. adagior. sacror. 233. Idque rectè: Nam & Christus ipse Matth. 23. Scribas & Pharisæos audiendos esse scribit cum sedent in cathedra Mosis, id est, doctrinam eius tradunt ac legunt, non cum sedent in cathedra pestilentiæ aut derisorum: Et sic hanc vocem accipiendam esse tradit Hilarius Psal. 138. inquiens. Cum igitur doctrina Pharisæorum ob id probabilis esse docetur, quia ipsi in Moysis cathedra sederunt, doctrina necessario significatur in cathedra. Ex hoc more est, quod Episcopis postea in Ecclesia cathedræ sunt attributæ, & quod tempus functionis successionis spacium est dictum, vt, Hic aut ille Episcopus sedit tot annis, &c. Adde Brechæum l. Neratius. ff. de verb. & rer. sig. nu. 21. Schard.

Cathedram collocare in cap. luminoso. 18. qu. 2. est iudicia exercere vt ibi explicare, videtur glossa, vel (vt ait Albericus Rosatius) iurisdictionem exercere, & explicare, quod ibi significare visus est pontifex si, vel, particula explicationis nota sit. Prat.

Cathedratici appellatione in c. conquerente. de offic. ordin. in antiq. continetur quod clerici episcopo suo annuatim cathedralis honoris causa pendunt. qđ & synodaticum quibusdam adpellatur. Eius autem nomine duos solidos pendi, eadem decretali expressum est d. c. conquerente. quod & decretum fuisse Gratianus refert. ca. placuit. 10. q. 3. Estq; subiectionis, vel obedientiæ symbolum, verti autem debent in templi restitutionem, vel (vt cum alijs loquar) in ecclesiæ reparationem d. c. placuit. Prat.

Cateruam, extra militiam rectius nostri pro turba, seu conuentu hominum, quam societatem interpretarentur. Spieg.

Cathetus apud Gaium, & Theod. in lib. de limitibus, Græcum verbum, quo normalis linea Censorino apud Bud. in priorib. significatur. Prat.

Κατηγορίαν Theophilus criminationem, siue iudicium, & accusationem interpretantur. Et apud Latinos frequens est in hac significatione verbum criminis. vt apud Cic. Quærat non solum, quemadmodum nostro crimini, verum etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi. Sic Vlpianus ait Accusatorem cauere debere, perseueraturos se in crimine vsq; ad sententiam. Balduinus tit. de suspectis tutorib. vel curatoribus, &c.

Catillus Paulo l. cùm de lanionis. 18. §. cum de villico. ff. de fund. instruct. dicitur superior, pars molæ. F. Marius Grapaldus inferiorem esse autumat, auctorem nullum aut rationem adducens. à Paulo igitur, cui ne quis-

ne quisquam alius dissentit, facilè non discedas. Olden. Adde Forcat. in penu iuris Ciuilis. c. 6.

CATINVM à capiendo dictum vasa, vbi pultem, vel iurulenti quid ponebant, adpellari solita Varro libr. 4. ling. lat. scribit. Siculosque dixisse κάτινον, vbi assa ponebant.

CATHOLICA Ecclesia, id est vniuersalis [illegible] . Extra huius Ecclesiæ contubernium nullam esse salutem, Scriptura pronunciat in formula Iuramenti Magistratuum Nouell. iusiurand. quod præst. sol. extat hæc clausula, Et quod cum sanctissima Dei Catholica & Apostolica Ecclesia communionem habeo. Et ita dici Catholicam ecclesiam testatur Irenæus lib. 1. contra Valentinianos ca. 3. cum inquit: Ecclesia in vniuersum mundum disseminata, fidem ab Apostolis acceptam diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit, videlicet quasi vnam animam habens, & vnum cor, & consonanter hæc prædicat & docet & tradit, quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna atque eadem est. Ibidem paulò pòst. Et neque hæ, quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ, quę in Celtis sunt, neque hæ, quæ in Oriente, neque hæ, quæ in AEgypto, neque hæ, quæ in Libya, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen, prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes homines. Cuius verba, quasi de verbo ad verbum repetit Epiphanius contra hæreses lib. 1. tomo 1. Quid verò Catholicum sit habendum, & quis Catholici nomine censendus, Vincentius Lyrenensis tradit. In ipsa (inquiens) Catholica Ecclesia magnopere curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc enim verè & propriè Catholicum est. Hoc ita demum fit, si vniuersalitatem, antiquitatem & consensionem sequamur. Si tale quid emergat, vbi istorum nihil reperitur, hoc repudiat, scilicet ecclesia, &c. Hinc & sic postea definit Catholicum, Qui stabilis in fide permanet, & quidquid vniuersaliter antiquitus Catholicam ecclesiam tenuisse cognouerit, id solum tenendum, credendumque decernit. Quid verò in illo consensu sit quoque spectandum, docet etiam idem auctor, dicens: Eorum duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione Catholica, sanctè, sapienter, constanter viuentes, docentes & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi propter Christum fœliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, vt quidquid vel omnes, vel plures vno eodemque sensu manifestè, frequenter, perseueranter, veluti quodam consentiente sibi Magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur, &c. Schard.

CATHOLICVM aliqui existimant esse idem quod Christianum, seu pium, dicentes, Ille est homo Catholicus. Cæterum Catholicus idem est quod vniuersalis, communis. Insulanus id rectè monuit. Sic enim in prima Rubr. C. Catholica fides, pro vniuersali accipitur: vel quia hæretici singularibus opinionibus innitantur, vel quia fides CHRISTI, ab Apostolis per vniuersum orbem fuit diuulgata. Iuxta illud. in omnem terram exiuit sonus eorum, &c. Id autem Psaltis carmen Alciatus interpretans d. rub. putat hyperbolicôs accipiendum: vel quod verius arbitratur, intelligendum esse, ante cõsummationem seculi fore, vt vbique inualescat. Ego sequendos puto, qui indicant, in scriptura frequentem esse synecdochen. Spieg.

CATHOLICANOS docet Alciatus dictos apparitores præfect. præt. Orientis: quoniam is propter amplissimam iurisdictionem, Catholicus, id est vniuersalis diceretur: quem titulum etiam Antiochenos episcopos vsurpasse, autores aliqui prodiderunt. [illegible] Spieg.

CATHOLICA fides, quære Fides Catholica.

CATHOLICIANI in constit. Arcad. & Honor. l. pe. §. fin. C. de bon. proscript. qui & Cæsariani dicebantur officiales τῶν λόγων ratiociniorum, indicio est d. §. vltim. & procuratores Cæsaris in l. prohibitum. 5. de iur. fisc. libro decimo C. Paratitlarius l. 4. C. de episcop. & cleric. Prat.

CATHOLICVM adpellabant Cæsaris procuratorē ex multis Basilic. lib. liquidò constat & ad d. l. prohibitũ. [Greek text illegible] & ad l. 2. C. de iur. fisc. [Greek text illegible] idem & λογιστὴν dici cœpit. C. Harmenopulo. Prat.

ΚΑΤΟΧΗΝ Græcis, Latinis possessionem dictam ait Paulus l. 1. ff. de acquir. possess. quæ quid sit, vide infrà Possessio. cur autem ita Græcis adpellata sit, docet A. Alciatus lib. 11. cap. 1. Parerg. Ductum verbum illud putat ad Paulum d. l. 1. ἀπὸ τοῦ κατέχειν, id est, detinere, & tenere. Prat.

CATONIANA regula definitur apud Celsum l. 1. ff. de reg. Caton. Hanc Catonis regulam in quibusdam falsam idem ait. d. l. 1. velut in specie apud eum relata. Ad quæ autem pertineat an non Catonis regula, explicatur eodem titulo, & tractatu & l. cætera. 41. §. 1. ff. de leg. 1. & l. si optio. 13. ff. de opt. leg. & alibi sæpe. Eadem Catoniana sententia adpellatur Męciano l. Iulianus. §. 1. de cond. & demonstra. Cætera interpretibus discutienda relinquamus. neque enim ad institutum nostrum pertinent. Prat. & Briss.

CATONIANA regula, est M. Catonis sententia, siue axioma ex plurium legum mente notatum atque obseruatum: Quod si testamenti facti tempore decessisset testator, inutile foret, id legatum quandocunque decesserit non valere. l. 1. ff. de reg. Caton. cuius hæc ratio atque æquitas videtur esse: quia cum testatoris certã mentem atque voluntatem esse oporteat, cum præsentis temporis conditionem spectasse, deque ea statuisse iudicamus: non autem incerto futuri temporis euentui rem commisisse. quippe cum alioqui testamenta non ex testatorum mente, quæ in ijs dominari debet, sed ex fortuna & casu penderent. Plura in mearum obseruat. lib. 11. cap. 3. Hot.

CAVDECAE, vel Caudetæ Festo libr. 3. dicebantur cistellæ ex iunco, ad similitudinem caudæ equinæ factæ.

CAVDEX antiquis dici solebat (vt ait A. Seneca lib. de breuitate vitæ) plurium tabularum contextus. Hinc Codices, vide infra Codex. Prat.

CAVDICAE eidem Senecæ ibidem, vel Caudicariæ Festo lib. 3. naues erant ex tabulis crassioribus factæ. harum etiam cõmeminit A. Gellius lib. 10. cap. 25. Noct. Attic. Prat.

CAVDICARII in l. 2. C. Th. de pistoribus & catabol. & l. 1. C. Th. de cano. frum. vrb. Rom. & l. 9. C. Th. de suar. pecua. & susce. Frumẽtariorum vrbis Romę genus erat, quorum ea functio erat, vt pistorib. frumentum vænundare cogerentur vt Valerianus, & Valens Impp. constituerunt d. l. 1. Hi corpus habebant d. l. 2. & patronos d. l. 1. De ijs etiam accipiendam putem l. 1. in fi. de condi. in publi. horr. lib. 10. C. Briss.

CAVEA Varroni à cauo ducta, apud Vlpian. l. iniuriarum. 13. §. si quis me. ff. de iniur. significat aream in medio theatri, in qua equitum subsellia constituta erant, dicta, quòd velis tecta caueæ similitudinem haberet, quo sensu accipitur in Amphitrione. Vt conquisitores (ait) singuli in subsellia eant per totam caueam spectatoribus. meritò Græcis [Greek illegible]. Ea publica erat adeò, vt si quis me in ea sedere prohibeat, iniuriarum in eũ agi posse idem Vlp. scribit d. §. si quis me. Prat.

CAVENA in c. vnico in prin. de not. feud. exponi videtur ibi Camera. Prat.

CAVERE iuriscuilis verbum est, idq; generale. in varias enim & multiplices acceptiones fertur, & formulas. singula excutiemus. Primò prospicere, & consulere sonat apud Scæuolam l. 3. ff. de transactionibus. & Labeo-

Labeonem l.si mercedem.in fin. ff.de actionib.emp. Sic cauere sibi censetur creditor, qui curat sibi pignus dari, apud Paulum l.si conuenerit.18. §.si quis. ff.de pign. Generaliter definitum est nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quenquam alteri cauere, id est, prospicere, & promittere posse, Q.Mutius ait l.quo tutela.73.ff.de diuer.regul.iur.Prat. Brechæus autem l. cautum.ff.de verb.sign. affirmat cauere idem esse, quod stipulari satisdationem: quod Græci συγγράφειν dicunt & cautiōem seu stipulatiōem συγγραφὴν. Dicimus enim cauere alicui, id est, satisdare.

Cavet etiam, qui consilium dat, quo sensu accipitur apud M.Ciceronem in Topicis, cuius hæc verba sunt. Etenim cùm tu mihi meosque multa sæpè cauisse, &c. atque ita accipi debere indicio sunt, quæ ibidem præcedunt, & Ouid.lib.1.Amorum,

Illo sæpè loco capitur consultus amore,
Quique aliis cauit, non cauit ipse sibi.

In eo autem genere rectè eum cauere Plautus existimat in Epidico, qui iura, & leges tenet. Hanc tamen cauendi formam sibi præripiunt atro circulo notati, exleges & auritæ beluę. Sibi igitur prospiciant qui responsa cóquirunt. at hodie vtrique cæcutiunt.

Cavere etiam pro disponere, ordinareve aliquoties accipitur l.Epistola. ff. de pactis. Epistola (inquit l.C.qua quis cohæredem sibi aliquem cauit. Reperitur in hoc significatu apud Plinium sæpè. Aldobran; de legit.patro.tutel.ibi de hac tutela caueatur.

Cavere boni viri arbitratu perceptum iri vsumfructum, hoc est, non deteriorem causam vsusfructus promittere facere, & non aliter vti quàm bonus vir arbitrabitur, l.1.Vsufructuarius quemadmod. caueat.ff.§. cauere.Oldend.

Cavere capite, est capitis periculo se obstringere, & alium sibi eodem vinculo obligare. Budæus in posterioribus Adnotat.d.l.si sciente.ex Plinio libro 34.cap.7. Capiteque tutelarios cauere pro eo instituti publici fuit.

Cavere dotem, pro promittere. Lege titu.de dote cauta, C.lib.5.Old.

Cavere cautionem dixit Hermogenianus l.tutores.6.ff.rem ratam haberi. pro quo Terentius Varro, Cauere cautione libr.ling.5.atque ita apud Hermogenianum d.l.6.legi posset: sed cauere cautionem figuratè dixit, apud quem cauere, promittere per stipulationem sonat.

Cavere dupla in l. quod si nolit. §. quia assidua. ff.de ædilit.actio.vide infrà dupla.Prat.

Cavere idoneè dicimur satisdato, aut pignoribus, sed & si promittendi fides nobis habeatur sine satisdatione. ita explicat Vlpianus noster l.4.§.addici.ff. de fideicommiss.liber. pro quo Modestinus in l.Septitia.10.ff.de pollicitatio. ἀσφαλίζεσθαι ἀξιοχρέως dixit in eundem sensum. ἀσφαλίζεσθαι enim cauere, & tutum facere sonat. Sic accipi (vt suprà) debet in l. sed & hæ. §. defendere. ff.de procurat. & l.fideicommissa. §.si heres. ff. de legat.3.

Cavere lege apud Papinianum. l.si venditor. 6. §.si quid emptor.ff.de seruis exportand. est pacto nominatim aliquid exprimere & promittere.Prat.

Cavere obsidibus apud Cæsarem lib.7.de bello Gallico non procul ab initio. Et quoniam (inquit) in præsentia obsidibus cauere, &c. qua formula obsides & dare, & exigere significari, sed sub diuersa significatione Gulielmus Budæus existimat, dicta l.si sciente. eod. titul. Sic

Cavere prædibus, formula vetere dixit Vlpianus in l.si quis putans, 6. §. si damni. C.communi diuidundo, pro cauere fideiussoribus, & pignoribus. Cauebatur tamen prædibus & prædiis populo, vt Titi Liuij testimonio liquet. Si quibus (ait) argentum in presentia deesset, dandam ex ærario pecuniam mutuam, prædibusque ac prædiis cauendum populo censerent. Hęc Liuius libr.21.Prateius. Vide infrà, Cautio pro tabulis. in fine.

Cavere rectè dicimus per satisdationem, aut pignoribus datis Pomponio, ita apud Vlpianum explicatè l.1.§.iubet autem. Sic

Cavere satisdato apud Pomponium l.is, cui.31. ff.ad leg.Falcid.id est, cum satisdatione, vt explicare videtur diuus Antoninus l.2.C.de vsur.legat. & Vlpian.l. nisi.11.ff.de rei vind.Prat.

Cavere, est etiam cautionem extorquere in l. cùm postulassem.4.§.final. ff. de damno infecto. Sic apud Ciceronem in Bruto in hæc verba: At verò, inquam, tibi ego, Brute, non solùm, nisi prius à te cauero, &c.

Cavere etiam dicitur, qui fideiubet, vt ex Pauli verbis liquet d. eum pro quo. ff.de in ius vocan. & l.Lucius.46.§.Paulus.4.ff.de administr.tutor. & apud Terétium Varronem libr.linguæ latinæ 5. ac pro se alterum dare. à quo cauere &c. Prat.

Cavere dicimur per stipulationé, si inter præsentes actum est Paulo l.Titia.134.§.penult.ff.de verbo. oblig. & l.1.C.de contrahen.stipul.quo sensu accipi debet apud Celsum l.tres fratres.ff. de pact. quo loco Accursius interpretatur, cauerunt: hoc est, promiserunt, quod per stipulationem intelligendum est d.§.penult. Cauet igitur qui interrogatus promittit, d.l.1.& d.§.penult.Prat.

Cavere tamen nudè promittere significare, non autem fideiussionis dationem eo verbo contineri Iustinianus constituit l.3.C.de verbor. signific. Sane si lex vel testator, contrahensve satisdationem aut fideiussionem adiecerit, tum aut dandum satis aut fideiussores adhibendos liquet. Cauere igitur nuda promissione accipi debere ait Mela apud Vlpianum l.1.§.sed si dubitetur.ff.de iudic.Prat.

Cavet quoque qui confitetur Accursio l. maritus.5.ff.solut.matrim. cuius explicationem probat Albericus. Quod si secundum tractat. C. de dot. caut. non num. (vt par est) accipias, est scripto non acceptam dotem promittere. l.1.C.eod. Prat.

Cavere est nominatim exprimere, vel expressim quid statuere, vt apud Paulum l.1.ff.de leg. Rho. de iactu. & alibi sæpè. Sunt qui putent verbum.Prat.

Cavere apud Vlpianum l.si vt certo.§.quinimo. & Paulum l.in commodato.17.§.3.ff.commod. significare chirographo se obligare. Quod verum adfirmare ausim: cum literis obligemur, vt Institut. de liter. obligat. & alibi: Hinc natæ veteribus iuris autoribus formulæ.

Cavere ab aliquo apud Vlpianum. l.si sciente.ff. ad leg.Pompe.de parricid. Ab sese cauere apud M.Ciceronem in 3. Verrina. Epicratem conueniunt, demonstrant id quod sciebant, &c. ab sese caueat, quemadmodum (hoc est Budæo ad d.l.si sciente.interprete) ab aliquo cautionem exigat. &c. Prat.

Cavere testamento, pro prouidere, ne quid prę ter voluntatem fiat. Olden.

Cavillari variè accipi ex subiectis liquet. Tertuliano in lib. de corona Militis pro cauere à quo ducitur. Aut (inquit) omnibus modis cauillãdum: ne quid aduersus Deum committatur. Alios huius verbi significatus refert A.Alciatus in d. l. natura. quandoq; enim significat calumniosè agere. Cauillari est irridere. vt ex Festo lib.3.constat. Cauillari etiam dicitur, qui falsa, vt suam sententiam tueatur, prodit sciens. Cauillari Alciato l.si caluitur.ff. de verborum significat. sonat decipere.Prat. Adde Brechæum l.natura.ff.de verbo.signif.in prin.

Cavillari in l.1.ff.de reg.Catoni.sumitur pro scienter falsum dicere. ita Accurs. in d.l.1.

Cavillari etiam fraudare, & frustrari sonat, l.si caluitur.ff.de verbor.signif.sic accipi debet in l.2.§. tractare.ff.ad S.C.Tertyl. Hinc

Cavillatio, quam ex Iuliano diffinit Vlpianus in d.l.natura. his verbis: Natura cauillationis, quã Græci σωρείτην appellant, hoc est, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur. Repetitur in l.ea est natura.ff.de diuersis regul.iur.antiq. vnde autem dicta sit ca-

sit cauillatio, ex Gaio discerd. l. si calumniatur. 233. de verbor. signifi. cuius hæc verba sunt: Si calumniatur & moretur, & frustretur: inde & calumniatores appellati sunt: quia per fraudem & frustrationem alios vexarent litibus. inde & cauillatio dicta est. Sic accipi potest in l. Titia. 85. ff. de cond. & demonstr. Prat.

CAVILLATIO Festo lib. 3. est iocosa calumniatio.

CAVILLATIO in Decretali pontificis Honorij Epistola. c. penultim. de iudic. in antiq. significat fraudem, & frustrationem, & id quod Galli vocant Surprinse: qua sæpissimè vtuntur pragmatici vafri, & impostores. Prateius.

CAVILLATIO pro argumento sophistico à Iurisconss. vsurpatur d. l. natura cauillationis. de ver. sig. l. ea est. de reg. iur. Græcis sophisma est. Spieg.

CAVILLATIO, iocosa calumniatio: & cauillari, iocari est. Vlp. de verb. sig. l. natura cauillationis. Item de reg. iur. Ea, inquit, est natura cauillationis, quã Græci σκῶμμα vocant. Nebriss.

CAVILLATIO propriè est, quando ab euidenter veris, transitur ad euidenter falsa, per quandam verborum inuolutionem, vel sophistriam: c. venerabiles. de Iud. Spieg.

CAVLA teste Seruio (vt refert Bapt. in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Eutropium) est munimentum & septum ouium, Græcum est nomen addita c. illi enim αὐλὰς vocant animalium receptacula. Secus Pompe. autumat, ita scribens. Caulæ à cauo dictę: antiquitus enim ante vsum tectorum oues in antris ducebant. Lucius similiter Apollinaris posuit caulam patrio casu pro caprili & ouili. Inquit autem: Insurgit speluncæ qua margines montanæ desinunt, turris ardua, caula firma, solidis cratib. oculi stabulatione commoda, turrim nuncupauit Apuleius firmam caulæ, hoc est, firmamentis atque munimentis, quibus vtimur ad caulam obarmandam & fulciendam stabilitam fuisse, hoc est, craticiis longuriis, fistucato, acerató, & id genus reliquis rusticanis instrumentis. Posses intelligere quoque firmam caulæ nuncupari munitam colle, naturali situs ædili facie, Seruio subscribente in libro Georgicon secũdo, in eiusce carminis interpretamẽto: Quin & caudicibus sectis: Antiquos caulem dixisse, pro eo, quod neoterici dicunt collem, quemadmodum aulam pro ollam, aurum pro orum, aurichalcum pro orichalcum, plaustrum pro plostrum, & id genus plurima, palam est. Et posses intelligere firmam caulæ, fultam pedibus arborum durioribus & durabilioribus, siue caule, hoc est, robore, sarmẽtó sirpaceo ad buile instrumẽtum dexterrimo.

CAVMA, καῦμα, calor, siue incendium Vlp. de lega. 1. l. cum res. Si fundus, ait, caumate perierit. Atq; alibi: Prædia, ait, quæ caumate perierunt. Atque adhuc alibi: Si caumate, aliòve casu pars fundi perierit quibus in locis casma pro caumate legitur. Chasma namque per ch aspiratum aliud significat: hoc est, cœli hiatum siue recessum. Autores sunt, Aristoteles in Meteorologicis: Plinius in 2 nat. hist. Seneca in primo natur. quęstionum. Seruius lib. 9. Aeneid. Nebr.

CAVPO is accipiendus est Vlpiano l. 1. §. caupones. ff. naut. caupo. stabul. qui cauponam exercet. Græcis κάπηλος, eduliorum & vini venditor, & viatores in caupona manere patitur, Gaio l. nauta 5. ff. eodem titu. Sed & eius institorem ea appellatione contineri idem Vlpianus ait d. §. caupones. Hoc speciali significatu accepisse visus est Martialis hoc pentametro.

Non potest, vt cuperes vendere caupo merum. Prat.

CAVPO, à verbo cauponor, dicitur tabernarius, hoc est, esculentorum, poculentorumque etiam venditor. sed propriè qui vinum vendit: sic caupona mulier vendens vinum. & locus in quo vinum venditur. Hinc Vlpianus in l. 1. §. qui sint igitur. ff. naut. caup. stab. Caupones (inquit) & stabularios æquè eos accipimus, qui cauponam vel stabulum exercent, institorésve eorum. Caius in l. nauta. eod. titul. ff. Caupo, ait, mercedem accipit. vt viatores in caupona manere patiatur. Cauponationis autem nomen latins patere apud Græcos ex Platone deprehendi potest, vbi de legibus tractans, docet cauponationem omnem in ciuitate non nocendi gratia, sed contra omnino naturaliter, adinuentam esse. lib. siue dialogo 11. Anch.

CAVPONA, locus vbi vinum & edulia venduntur, vulgò Taberna. sic accipitur in l. nauta. c. suprà cita. Eam veteribus coponam à κόποις dictam, Festus libro 3. putat. Quædam exemplaria habent à cupis. quæ lectio verior videtur. Cupæ enim vasa vinaria sunt Vlpiano. l. 3. ff. de tritic. vino. Prat. Adde Peckium comment. l. ait prætor. §. caupones. in titul. nautæ, caupon. stabular.

CAVPONIA taberna apud Paulum l. 13. ff. de instr. vel instrum. leg. vide infra Taberna.

CAVPONAE negotiationis nomen esse idem ait, dicta l. 13.

CAVSA (sic enim non caussa scribendum censet M. Fabius libro primo, cap. 7. refert, adiiciens M. Ciceronem, & Vergilium ita scripsisse) verbum πολύσημον est. Primùm enim significat negotium, contractum & obligationem, l. certi condictio. 9. in princi. ff. si certum peta. l. obligari. §. pupillus. ff. de auctor. tutor. l. & vno. 18. ff. de acceptilat. & l. 9. §. 1. ff. de tribut. pro contractu sumitur in §. vnde in iis causis. Institut. de auct. tuto. Nec ad contractus tantùm, sed & ad omnes obligationes, etiam ex delicto descendentes pertinet. Sic accipitur apud Gaium l. creditorum. ff. de verbor. signific. ergo & ad quasi contractus, vt ibidem notat Andr. Alciat. Prat. Id autem discriminis inter causam & negotium credit esse Quintilianus libr. 3. quod causam ὑπόθεσιν, negotium περίστασιν intelligamus, id est Thema, seu propositũ, & circumstantias.

CAVSAE etiam verbo lis significatur Paulo lib. 1. Sentent. titul. 10. quod & Iustinianus in §. si quis agens. Institut. de actio. expressit, interpretatus causa cadere, hoc est rem amittere. sic sumitur in l. 1. C. de rebus creditis. quam tamen Græcam esse quidam referunt. codẽ verbo in eandem significationem vtuntur Pragmatici Galli. Hanc appellant Græci δίκην, quo verbo in eum significatum vtitur sæpissimè M. Cicero & Seneca in prolo. 3ó. Declama. Prat.

CAVSAM à lite separasse, distinxisseve videntur Impp. in l. causas. 16. C. de transactio. & Pontifices in c. forus. extr. de verbor. signific. in antiquis. de quo Albericus in d. l. causas. Causam à lite etiam separat Arcadius l. 1. §. adhiberi. ff. de testib. ex quo putem causam à lite ita distingui, vt illa generale verbum sit, quo & capitalia, & ciuilia contineantur. litis verò appellatione ciuiles tantum actiones comprehendantur. cui rei etiã indicio est l. litis. ff. de verbo. sign. Hinc disputatur, an causa & actio eadem sint. ab Accursio in §. 1. Instit. de actio. & ibidem ab Angel. & Iasone, & aliis. Causam generale verbum esse tradit Bart. d. l. causas. Causa tamen in dict. l. causas, sumitur pro hypothesi vel negotio, ex quo lis nata est. Prat.

CAVSAM pro re ponit Vlpianus in l. iurisgentiũ. §. sed & si in alium. & §. sed cùm nulla. ff. de pactis. quod autem dicimus, rem accipe dandam, tradendam, faciẽdamve per d. §. sed & si in alium. Sic accipitur in tit. ff. de cond. caus. dat. & C. eod. & tit. de condict. ob turpem causam. & tit. de condict. sine causa. Prat.

CAVSA etiam sumi solet pro titulo debiti, actionis, dominij, possessionis l. priuilegia. 16. ff. de priuileg. cred. l. 3. §. ex plurimis. ff. adq. poss.

CAVSA significat ius & conditionem rei: veluti ne vsucapta sit, item fœtum & partum, & partus partum, omnem denique rei vtilitatem. Itaque intelligendus est titulus, de fructibus & omni causa. Vnde illud Pauli in l. cum fundus. 31. ff. si certum petat. Cum fundus petitus est, post iudicium acceptum causa omnis restituenda est, id est, omne quod habiturus esset actor si litis contestandæ tempore solutus fuisset. Item in l. præterea. 20. ff. de rei vendic. Nec enim sufficit corpus ipsum restitui, sed opus est, vt & causa rei restituatur: id est, vt omne habeat petitor, quod habiturus foret, si eo tempore, quo iudicium accipiebatur, restitutus illo

ille homo fuisset. Sic accipitur in l. Iulianus. 9. §. quantum. ff. ad exhib. §. 4. de offic. iud. l. 2. l. 3. l. 8. ff. de vsur. l. 4. §. vnde. 6. l. 1. §. hanc actionem, ff. deposi. l. 7. C. ad exhiben. Quare cum dicimus seruitutes omnes causas habere perpetuas, l. foramen. 28. ff. de seruit. vrb. sic intelligendum est: earum ius atque conditionem hanc esse oportere, vt iis perpetuò assiduæq; vti liceat. Hot.

CAVSA, forma, modus, ratio. Paulus l. 44. ff. de oblig. & act. Obligationum ferè quatuor causę sunt: aut enim dies in his est, aut conditio, &c. id est, obligationū concipiendarum forma est quadruplex. Idem l. 85. de verbor. oblig. In executione obligationis sciendum est quatuor causas esse: id est, executionis formam ac rationem esse quadruplicem. Hot.

CAVSA, in l. 1. ff. de oblig. & act. quasi pro negocio vsurpatur. vbi Caius scribit obligationes nasci aut ex contractu, aut ex maleficio, aut ex variis causarum figuris. quod sic intelligo: Ex iure quodam à puro contractu, puroque maleficio secreto, per seq; ac propriè constante: ex variis causis, quæ neq; contractus, neq; maleficia sunt, sed illorum affines. Hot.

CAVSAE fauorabiles sunt quatuor. scilicet, de libertate, matrimonio, dote & testamento, c. duobus. de re iud. & de causa notat Panorm. in clem. dudum. de sepult. super verbo, causis, & Ioan. And. in c. cum dilecti. de accus. Olden.

CAVSAE omnium rerum sunt quatuor: Efficiens, à qua fit: Materia, ex qua fit: Forma, per quam est: Finis, propter quem fit. Briss.

CAVSAE verbum plerunque per ἔλλειψιν, supprimi scribit Ant. August. lib. 2. Emend. cap. 1. apud Alfenum l. cum quæreretur. §. vlti. ff. de leg. 3. versic. topiarium enim. exempla reliqua sæpiùs fient obuia, quā quod dici scribiq; debeant. Briss.

CAVSAE appellatione comprehenditur omne commodum, omnisque vtilitas, quæ ex re percipi potest. ita videtur explicare Vlpianus in l. Iulianus. 9. §. penult. & fin. ff. ad exhibend. & l. 5. ff. si vsusfruct. petat. eo itaque verbo partum contineri ait. Sic accipitur in titul. ff. de vsur. & fructib. & caussis. Gaius igitur rectè exponit causa, id est, omne quod habiturus esset actor, si quo tempore iudicium accipiebatur, res restituta fuisset, l. præterea. 20. ff. de rei vindic. Quasi dicas, id omne, quod in causam venit, vt sit causa pro eo, quod iudicio continetur, l. cum fundus. ff. si cert. petat. l. 2. ff. de vsur. quam expositionem probat Paulus ad condictionē producens in l. cum fundus. 31. ff. si cert. pet. Rectè quoque fœtum, & partum causam appellat Papinianus l. equis. 8. ff. de vsu. Causa igitur à fructibus separatur a Iustiniano §. si ad exhibendum. Instit. de offic. iudic. & antè ab Vlpia. l. Iulianus. 17. §. idem Iulianus. ff. de rei vind. sed & ab vsuris separatur. Briss.

CAVSAE appellatione apud Paulum l. obligatio, num. 44. ff. de oblig. & act. formam quēdam, & speciem contineri aiunt quidam, in l. in executione. 85. ff. de verbor. oblig. vt obligatio in diem, sub conditione, modo, & accessione. Briss.

CAVSA etiam, vt M. Cicero lib. de fato diffinit, est quæ id efficit, cuius est causa, vt vulnus mortis, cruditas morbi, &c. Sic accipienda est apud Vlpianum l. 1. in princ. ff. deposit. Incendium, tumultus, ruina, naufragium causæ sunt deponendi. d. l. 1. Hinc causa efficiens, formalis, & finalis: de quibus infrà. Vnde non immeritò Donatus in 1. Aeneid. causam esse dicit propter quā quid fit. Sic accipi debet in l. cum antiquitas. 18. C. de testamentis μεταφορικῶς pro dilatione sumi potest. Nam causæ ibi enumeratę dilationem pariunt. Briss.

CAVSAM pro ratione sumi interpretantur Albericus & Decius apud Paulum l. 1. ff. de diuersis regulis iuris. legentes ibi, coniunctionem. cum Pandect. Florent. habeant coniectionem. Alciatus libr. 5. Parerg. capite 1. poni ibidem censet pro maxima propositione, vnde ducitur argumentum. Coniectionem causæ, controuersiæ argumentum, & summam interpretari videtur F. Duarenus lib. Disput. cap. 46. Conijcere enim est summatim exprimere. quod placet. Briss.

CAVSAM pro querela poni apud Iustinianum l. si quis filium. 34. C. de inoffic. testam. quidā aiunt, quod & Accursius ibidem putat. Causam tamen à querela separare videtur Imperator. Sed de hoc alibi. Briss.

CAVSA plus petere, & plus re petere eo nomine differunt, quòd qui plus re petit, petat aliquid omnino indebitum, Sed qui nititur obligatione generis vel disiunctiua, sicut quælibet species obligatione generis. hic petit plus causa. Neque enim quod simpliciter petit, simpliciter debetur. Sed potest debitor aliam rem eligere, quam præstet. Balduinus ad titulum de actionib.

CAVSAM dicere item est, quod Græci tum κρίνεσθαι, tum ἐνδίκως dicunt, hoc est. iudicium subire, & culpam fraudesq; iudiciorum suorum, actorumq; præstare. Budæus in l. vltim. ff. de Senator.

CAVSA efficiens est eius, ex quo res ipsa fluit. vt ius ciuile, tutelę: Testator, testamentarię: lex, legitimę: & magistratus, datiuæ: ius Gentium, emptionis locationis, mutui, commodati, depositi, &c. Ius ciuile, stipulationis, cōtractus emphyteutici, &c. Ex Apelio. Sp.

CAVSA extraordinaria. Quære, Extraordinarius reus.

CAVSA & factum interdum pro eodem vsurpantur, l. plurimum. ff. de iur. & facti ignor. l. si ex plagis. §. in cliuo. ad leg. Aquil.

CAVSA ius respicit, Occasio factum. Causa dominij quæ proxima sit, item quæ remota, Glo. explicat in l. possidere. §. veteres. ff. de acq. poss.

CAVSA magna. Quære, Magna causa.

CAVSA mediante. Nouum enim nō est, quod cum aliquid absolutè non liceat, mediante tamen causa rectè fieri possit. Sic libera persona, quòd alias absurdum fuerit, vendicatur. l. 1. §. 1. ff. de rei vend. Lege, Vendicare liberam personam. Spieg. Causæ soluendi matrimonij bona gratia, quatuor sunt, videlicet, Debilitas, monachismus, seruitus, & captiuitas. Cuia. in exposit. No. Iusti. 22. fol. 49. circa med.

CAVSA obligationis, contractus, delictum, & quasi. Spieg.

CAVSAM obtinere, est causam vincere.

CAVSA propria. Quære, Propria causa.

CAVSAM publicam sustinere, est in oculis conspectuq; omnium exponere. Spieg.

CAVSAM recipere, est eam suscipere defendendā. Spiegel.

CAVSAM rhetores esse maximam propositionem definiunt, à qua argumentum deducitur. sic à Paulo accipi in l. 1. de reg. iur. censet Alciat. ca. 1. lib. 5. Parerg. Sp.

CAVSA sontica. Vide, Sonticus morbus.

CAVSA superior, quæ iure communi fundata est: vel ius apparentius. Cuius contrarium est, Causa inferior. Vide Bud. in l. 2. de orig. iur.

CAVSA, verbum generale est, quod comprehendit principium negocij, cum proponitur, & cum quis deliberat, & proponit vt litiget. Cum verò discutitur, iudicium est: quod accipitur non solum cum ipsum factum discutitur, sed etiam tractantur ea, quæ præparatoria dicimus ipsius discussiōis. At vbi iudicatum fuerit, dicitur facta iustitia: quia tum ius vnicuiq; est redditum. Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 24. Vlpiano, causa factum est vnde obligatio oritur, quod Rhetores αἴτιον vocant. Idem in l. 9. ff. si cert. pet. Vtraque translatiuè, dicitur omnis actio, quā in senatu, vel in foro habemus. Et Causidici, patroni, qui in causis, iudiciisque versantur, vbi lites & controuersiæ, id est, causæ iudiciales aguntur. Pręterea, causa dicitur id, ex quo, vel per quod, vel à quo, vel propter quod aliquid fit. Differtq; hoc à ratione, quòd causa est impulsus ipse ad aliquid agendum: ratio verò, ordo gerendorum ex causa venientiū. Vide, Lis. Spieg.

CAVSARVM tria genera esse, notum est: Demonstratiuum, Deliberatiuum, (quod & Concionale appellatur) & Iudiciale. Ex iis tamen propriè causa dicitur, quæ iudicialis est. Vnde causam pro lite & controuersia ponimus. Quamuis nonnulli ita distinguunt, vt

controuersiam,seu litem dici velint postquam contestatum est: causam autem, & ante & post contestationẽ.

CAVSAE definitionem, quam refert glo. in rubr. ff. de condit. & demonst. Bart. improbat: qui ait, causam esse quid præteritum, vel instans, quo quis impellitur ad aliquid disponendum. Spieg.

CAVSA in tit. de condict. caus. dat. caus. non secuta. Sic enim legendum, teste Dn. Old. vt infrà in voce Datum exponemus, pro ratione futuræ rei accipitur, propter quam datum est. Facit huc, quod in verbo, Ob rem datur, relatum est. Spieg.

CAVSA speciali significatione pro ea ratione finali accipitur, quę mouet aliquem ad faciendum, aut etiam non faciendum. Omnia enim denominanda sunt à fine, ob quem fiunt. Sic accipitur in l. aut facta. §. causa. ff. de pœ. Causa, est ratio quædam secundùm iustitiam commutatiuam efficax, vt obligationem pariat: scilicet quia ab vno ad alium transfertur aliquid. Eo modo accipitur causa in l. iurisgentium. ff. de pact. & in tit. ff. de condict. caus. dat. caus. non secuta. Causa cognita à Prætore quid est? Respondeo, vt iustitiam eorum, quæ proponũtur, examinet. Quid est iustitia causarum propositarũ? An veræ sint in facto & in iure, quarum nomine petentibus subueniatur. Modesti. in l. 3. ff. de integr. restit. Old.

CAVSA cognita, pro examinare iustitiam causæ, hoc est, an veritas subsit. Old.

CAVSAE cognitio, est deliberatio iudicis, ex assertione Actoris & contradictione aduersarij solenniter facta: ad inuestigãdam veritatem causarum, in quibus ius est depositum. d. l. 3. ff. de in integr. restitu. iuncta l. si plagis. §. in cliuo. ff. ad leg. Aquil. Valde autem hallucinatus est Bart. in d. l. 3. distinguens iustitiam à veritate causarum: motus verbis Modestini, scilicet inquientis vt iustitiam earum causarum examinet, an veræ sint. Nam iustitiæ & æquitatis cognitio nihil aliud est, quã nosse veritatem facti & circumstãtiarum. d. §. in cliuo. Itaque hæc verba Modestini, AN VERAE SINT, declarant præcedentia, adeoque definiunt. Old. Vide inf. Cognitio. Cognoscere.

CAVSAM inauditam. Plin. Iunior libr. epist. 6. ad Arrianum ait spatiosam esse, & quæ longiorem habeat tractatum, quam quæ cum patientia iudicis dicta est. Apuleius lib. 10. Vt, inquit, ritè & more maiorum iudicio reddito, & vtrinque secus allegationibus examinatis, ciuiliter sententia promereretur, ne ad instar Barbaricæ feritatis, & tyrannicæ potentiæ damnaretur aliquis inauditus. Ex magna verò vrgenteque ratione dãnatur inauditus, si concurrant ea quæ habentur, in l. si quis filio. §. hi autem. ff. de iniust. testam. Primò, si crimen sit atrox & notorium. Secundò, si moram res cõmodè non patiatur, quia timetur, ne eripiatur reus, dum amplius inquiritur. Tertiò, si iudex summum habeat imperium, qui superiorem præter principem nullum agnoscat, vt præses, proconsul. Quartò, si reo non aliam ob causam infensus sit, quam detestatione facinoris, nec sub prætextu facinoris priuatas inimicitias vindicet pœnam festinando. d. §. hi autem. & l. fin. C. de malefic. Denique & punito reo, præses certiorem principẽ faciat, vt ibi dicitur: adeo suspecta est causa inaudita. Forc. Dial. 81. Necymant.

CAVSAM inauditam T. Liuius, Tullius & alij, Indictam vocant. Vnde indicta causa damnari, inquit Budæ. id est, per contumaciam, vt nunc loquimur, ita Bud. in l. 2. ff. de orig. iur. bonus certè grammaticus, sed qui nimium aliquando sibi placuit accommodando antiqua verba, moribus præsentibus, nam causa indicta, siue inaudita, nunquã quis iure damnatur. l. 1. ff. de requir. reis. per contumaciam aũt aliquis iustissimè condemnatur. l. absentẽ. §. 1. ff. de pœn. Præterea & qui præsens in iudicio erit, indicta causa damnabitur, si allegationes eius prætor nõ audiat, vt dixit Forc. in exemplo Apuleij, & est text. in l. minor autem. §. 10. ff. de minor. 25. an. vbi si princeps sententiam dixerit in minorem, solet, sed rarò, restituere, si minor causam non dictã alleget, vel ab Aduocatis se proditum queratur. Forcat. ibid. num. 3.

CAVSAE appellatione quæstionem contineri putant quidam apud Marcellum l. penult. §. Priscianus. ff. de iis quæ in testam. delent. Nec fortè ineptè. Nam ibi dubitabatur, num inductis hæredum nominibus, libertates, & legata deberentur. hac de re quærebatur, & cõtrouersum erat inter quosdam aduocatos apud Imperatorem. Prat.

CAVSA apud Marcellum in l. rerum. 30. in fin. ff. de vsurpat. & vsucap. Bart. qualitatem, alij naturam interpretantur. conditionem dicerem, quæ omnia eodẽ pertinent. Prat.

CAVSAM pro gratia, & fauore dixisse videtur Martianus l. qui exceptionem. 40. ff. de condic. indeb. quod verba ibidem subiecta ostendunt.

CAVSAM, id est, hereditatem explicat Imperator in §. igitur in pupillari. Instit. de pupil. substit.

CAVSAM in libris Decretorũ accipit Gratianus pro eo, quod περιοχὴν Græci, Latini argumentum, & ex quo eliciuntur quæstiones vnde de rebus disputatur. περιοχὴν, quam causam vocat, prętexuit. hinc quęstiones discutiendas eliciens, vt colligi potest ex distincti. 101. & princip. primæ causæ, quæst. 1. Prat.

CAVSA bona in l. petitor. in fin. ff. de lib. legat. qua litigãda aduersarium iustè & legitimè vincimus. Hinc contraria est mala causa. d. l. petitor.

CAVSAM bonorum vtilitatem interpretatur Vlpianus in l. 1. §. hæc actio. versi. plenius. ff. si quis testam. lib. & sic accipitur apud eundem Vlpianum in l. in conuentionalibus. 52. §. fin. ff. de verb. oblig. Prat.

CAVSA caduci apud Iustinianum in l. vnic. C. de cad. tollen. dicitur cùm quid sub conditione relictum erat deficiebat, vel is cui relictum erat, viuo testatore moriebatur. Vidè suprà Caducum. Prat.

CAVSA capitis apud Ciceronem dicitur ea, quæ priuata est, sed infamiæ periculum habet. Vt cum pro Quintio orat. ait se caput eius, famam, fortunasque defendere. Pro Q. Roscio tamen, priuata demum iudicia summę existimationis dicit propè esse capitis. Et apud Iurisconsultos Modestinus l. licet, de verb. sign. ait: Licet capitalis Latinè loquentibus omnis causa existimationis videatur: tamen appellatio capitalis mortis vel amissionis ciuitatis intelligenda est. Fran. Baldui. in Catechesi iuris ciuil. cap. 5.

CAVSA condictionis apud Papinianum l. pupilli. 95. §. fin. ff. de solut. est ipsum indebitum, ob quod cõdictioni, id est, repetitioni locus foret. Prat.

CAVSAM dotis apud Pomponium l. 1. ff. solut. matrimon. variè interpretatur Accursi. nempè, actionem, dotem, conditionem, habitudinemve titulum contractumve iudicium, vel instantiam, & matrimonium. singulas acceptiones probat Bart. & Alciat. exponit causam. hoc est subiectum & materiam, quasdã expositiones Accursij sequi visus, & ante eum Bald. Brissonius secundam explicationẽ sequitur. Equidem singulas posse ferri ego putem. Idem dicas in l. 1. ff. de iure dotium. Prateius.

CAVSAM edicti edictum ipsum sonat apud Vlpianum l. si pater. 5. ff. vnde liber. Equidem causam ibidem accipiendum putem id, quod impulit prætorem ad ita edicendum. Prat.

CAVSA facti in l. tutor. 10. ff. de tutor. & curat. dat. ab iis non factum ipsum, vt quidam autumant, sed id, cuius causa quid fit. Causa dati tutoris in locum alterius erat absentia, factum ipsum, datio tutoris in specie. d. l. tutor. Prat.

CAVSA fideicommissi in Papiniani responsis l. 3. §. nonnunquam. ff. de vsur. significat quibusdam fideicommissum. Equidem pro conditione, & iure fideicõmissi accipi debere putem. Tibi hoc ipsi cogitandum relinquo.

CAVSA fiscalis, vel diuinæ domus. Causa fiscalis, id est, causa ærarij Cæsaris, vel diuinæ domus, hoc est, patrimonij Imperatoris. fiscus enim aliquando ponitur pro sacculo, in quo pecuniæ publicæ reponuntur: vnde fiscum aliquando pro ærario, maximè tamen Imperatoris, accipimus: à quo fiscalis. Sic intelligi debet

36.titulus.lib.3.Codic.per hæc alioquin clarus,atq; explicatus satis.Anch.

CAVSAM vsusfructus apud Paulum in l.si serui.10 ff.vsusfructus quemadmodum caue. equidem pro lite, quæ huius nomine mota est,accipi putem: quod & subiecta ibi verba ostendunt. Pra.

CAVSA minima Accursio in §.illud etiam.in gl.in verb.minimis. in auth.de appel. & int. quæ temp. quæ minor est decem librarum auri. Dicerem quæ non excedit decem aureos. Causa etiam minima appellatur duorum, quinquaginta, centum aureorum Accursi. in §.si tibi.de mand.princ.in auth. Prat.

CAVSAE maiores in c.1.de translatione Episco.dicuntur quæ reseruata sunt sedi Apostolicæ.suntq; meri imperij.Panor.in d.c.1,not.4. Prat.

CAVSARVM quædam est causa causans, quædam causa causata. Baldus in l. 1. C. per quas personas. Tu eũ videto.Item quædam est remota, quædam propinqua, vide glo. in l.possidere.§.veteres.ff.de acquirenda possessione.Item quædam est impulsiua, quædam finalis. Bart.in extrauag.ad reprimendum.Item quædam ciuilis,quædam criminalis,quædam mixta.c. tuas. extra de procurat. Prat.

CAVSARVM inquit M.Tullius ex Chrisippo in libro de Fato aliæ sunt perfectæ,& principales:aliæ adiuuantes,& proximæ. Prat.

CAVSAM perpetuam habere apud Paulum in l.foramen.28.ff.de seruitut.vrban. in seruitutibus dicitur, quòd continenter his vti posses, vt aqua quæ cœlo decidit.quod accipe aptitudine per l.1. §. quod autem. ff. de aqua quot.& æstiua.Causa perpetua naturalis etiam dicitur in d.l.foramen.Prat.

CAVSARVM quædam publica,quædam priuata.ita distribuit Homer.Odyss.2. quod ad ius nostrum pertinet.

πρῆξιν δ' ἢ δήμιον, ἢ ἴδιον...&c.

CAVSARIA missio, quæ propter valetudinem laboribus militiæ soluit.l.2.§.missionum.ff.de his qui notan.infam.vel,vt Macer definit, Causaria missio est, cũ quis vitio animi vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur.l. 13. §. missionum. ff.de re milit. l.26.ff.de milit.testam.l.1.C.de excus. veter. Vnde Causarij milites apud Liui.lib.7.& apud Spart. in Hadr. valetudinis scilicet causa missi. Veteres sic loquebantur, Quibus morbus causa est, vt apud Cic.libr.2. Rhet.ad Heren. & apud Liuium sæpè.Briss.

CAVSARII dicuntur qui propter valetudinẽ aut senectam dimissi.Causa enim Latinis vitium est, Græcis αἰτία.Sic causariæ animi partes, id est, vitiosæ.Pr.

CAVSIDICI sordidi, qui adhibebantur ad morã faciendam,dum meliores aduocati recrearentur. vide Pedian.Spieg.

CAVSIFICARI,est iura allegare, & in iure disceptare. vide Bud.Spieg.

CAVSIDICI in constit. Valentiniani & Valentis l.quisquis.C.de postul.sunt aduocati,causarum patroni,qui & Togati dicuntur,qui in foro causas dicũt. Sic & in l.1.C.Th.de decurionibus.

CAVSIDICINA causidicorum munus apud Ammianum libro 30.vt refert Iacobus Cuiacius lib.4.Obseruationum cap.40.

CAVSA cadere,in duodecim Tabul. est rem amittere,Iustin.in §.si quis agens. Institutionib. de actionibus.Cadendi autem causa modos recenset, & explicat Paulus libr. 1. Senten. titul. 10. Rei autem appellatione apud Iustinianum lis significatur.vide infrà Res.Huius formulæ commeminit M.Cicero lib.1.de Oratore:verba Tullij frequentius fient obuia, quàm quòd referri debeant.Prateius. Apud veteres tamen, vt obseruauit Turnebus,causa cadere, plus petere erat: vt qui apud Ciceronem plus petit, quam lex in duodecim Tabul. permittebat.Cicero,cum Hipseus maxima voce pluribus verbis à M.Crasso prætore contenderet,vt ei quem defendebat,causa cadere liceret,id est, plus ei liceret petere quàm in duodecim Tabul. lege permissum erat. Rursum Cn.autem Octauius homo consularis,non minus longa oratione recusaret, ne aduersarius caderet, id est,ne aduersario plus petere liceret,quàm quod esset in actione. Hæc Turnebus aduersariorum libr. 23. capite 34.

In CAVSA ius positum dixit Alfenus in l.si ex plagis.52.§.in cliuo.ff.ad leg. Aquil.pro eo quod vulgus factum ipsum,interpretatur ibidem Accursius. Ius,ait in causa positum,hoc est, vt is teneatur, qui causam mortis præbuit. Prat.

CAVSAM dicere,est litigare.Causam agere dicitur orator & aduocatus.Varroni lib.4.ling.

CAVSAM in vinculis dicere apud Papinianum l. 2.ff.de custod.reor.significat, vt carceratus suas defensiones proponat dum criminis quæstio peragitur. Pra. ex Bud.Spieg.

CAVSAM dicere Budæo in prioribus est iudicium subire.& culpas fraudesq; iudiciorum præstare. Græci κρίνεσθαι, καὶ δικάζεσθαι dicunt. Prat.

in eadem CAVSA esse,formula frequens Iurisco. qua significatur idem iuris esse in vtraq; specie,vtriusque eadem conditio. Prat.

CAVSARVM figuræ in l.1.in princ.ff.de obliga. & actio. variè explicantur ab Accursio in d.l. 1. Bartolus obligationes ex quasi contractu interpretatur, cuius sententiam quidam ex nouissimis Lexicographis probare videtur tacito auctore. Alij pro negotio quouis accipiunt. Prat.

CAVSA iuris apud Papinianum l.cũ pater. 77. §. fidei tuæ.ff.de leg.2. vt quibusdam placet, significat dispositionem,& voluntatem iuris, & testatoris. Quidẽ causam à voluntate separari putem & Causam ibidem, hoc est occasionem ad ita fidei committendum.

CAVSA legati apud Iulianum in l. quæsitum.9.§. duobus.ff.de leg.1.ius ipsum legati significat.

CAVSA nouationis in l.4.in fi.ff.de vsur. significat ius,conditionem, & naturam nouationis.Prat.

CAVSA obligationum in l.quamuis. 40. ff. ad S. C. Trebel. Accursio significat ipsas obligationes. Ego conuentionem, & contractum obligationum causam esse putem.Sic accipitur in l. ex Prætorio. ff. de diuersis regulis iuris.Prat.

CAVSA ordinis in l.ex consensu. §.fin. ff. de appel. pro ipsomet ordine ponitur vt quibusdã placet. Pr.

CAVSA pecuniæ in l.Publia. §. fin. ff. depositi. pro obligatione ipsa quibusdam accipi videtur. Prat.

CAVSA perpetua, vide infrà, Causam perpetuam habere.

CAVSA iusta sæpissimè iure Ciuili, & Pontificio, quæ iuris auctores, iudicesvè mouet. vt quæ ius tribuit,quave dominium acquiritur. Ad primam referuntur bellum litigium,peregrinatio,paupertas, temporis qualitas. Ad alterum emptio,permutatio, donatio. vtrumque significatum negotia & res aperient. pro secundo est text.in l.nunquam nuda. ff. de acquiren. rerũ dominio.Prat.

CAVSAM possessionis in l. 1. C. per quas personas nobis acquiratur. in varias significationes tulere varij. Accursius ibidem significare ait dominium, vel vsucapiendi conditionem. Quod & Baldus refert. Bartolus ad dictam l. 1. pro possessione ipsa accepisse visus est. quæ acceptio iuuari videtur Pauli responso. l. 1.§. per procuratorem. ff. de acquirenda possessione. Hanc expositionem probant quidam ex recentioribus. Baldus tamen reiicit subiiciens Nicolaum Matarellium pro re ipsa, quæ possideri potest, sumere Bartoli sententia iuuatur etiam ex diui Seueri constitutione. l. 1.C.de acquirenda possessione. quæ Seuerina explicatur à Iustiniano in §. ex his itaque. Institutio. per quas personas.ex quo explicabis d.l. 1. C. per quas person.Prat.

CAVSAM tamen possessionis emptionem esse didici ex Iuliano l.non solum.33.§.quod vulgo.ff.de vsurpa.& vsuc.Titulus itaq; (vt sic loquar) est possessionis causa.vide infrà, Possessionis causa. Possessionis igitur causam pro re,& negotio interpretabimur.

CAVSA possessionis in c.1.& tot.titu.extr. de causa pos.

sa possess. & propriet. est ipsa lis, quæ de possessione vẽtilatur coram iudice, eodem sensu accipitur ibidẽ causa proprietatis. Prat.

CAVSAM propriam eam esse Vlpianus ait l.1. §. in propria. 8. ff. quan. appellan. sit. cuius emolumẽtum, vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet.

CAVSAM testamenti codicillos appellare videtur Vlpianus. l.1. §. hoc interdictum. ff. de tabu. exhiben. apud Papinianum in l. tutores. 39. §. hæres. ff. de admin. tuto. pro iure, conditione, & specie testamenti accipiẽdum id verbum putem. Sic accipiendum crediderim in l.1. in principio. ff. si quis omiss. causa testament. licet ibi accipi posset, de his, quæ testamento cauta sunt. & ibidem paulo pòst, causa pro conditione accipi debet. Prateius.

CAVSA lucratiua est, qua accipienti nihil abest, veluti in legato & donato. l.5. ff. de vsucap. Onerosa propter quam quid accipienti abest, vt in empto, vendito, & locato, conducto, permutato, & similibus.

CAVSA indicta damnati dicuntur, qui causa non cognita condemnati sunt Budæo in l.1. ff. de cust. reo. vt & est apud Curtium lib. 8. eo quoq; sensu dixit Marcianus l.1. in princ. ff. de requir. reis. Prat.

CAVSA inaudita damnari, quod & æquitas, & Senatus apud Tacitum libr. 18. & pontifex maximus c.1. extr. de caus. possess. & proprieta. vetaht. Vide quæ hac de re scripsi ad leges Draconis lib.1. Veter. Iurisprudẽtiæ. Prat. vide suprà Causam inauditam.

CAVSAM subscribere in M. Ciceronis Cluentiana significat sententiæ causam adsignare. Budæus ad l. fin. ff. de priuat. delict. interpretatur. Video (ait) igitur, iudices animaduertisse censores in iudices quosdam illius consilij Iuniani, cùm istam ipsam causam subscriberent. Prat.

In CAVSAM descendere apud M. Cicer. lib.1. epist. ad Attic. cap.1. est Budæo interprete liti se adiungere, quod vsu receptum passim obseruaui dum causas agerem apud meos Marchianos. Prat.

CAVSAE formulas varias Budæum conflasse, ac cõgessisse in Forensibus scio, quas prudens prætereo. Vtpotè quæ de suo maiore ex parte excogitatæ, confictæve essent. Prat.

CAVSOR, aris, est causam rei gestæ afferre, siue excusationem. Quintilianus: Ne causanti pupillo, sic tutor irascatur. Virg. in Bucol.

Causando nostros in longum ducis amores.

Vlpian. ff. de fideicom. liber. l. generaliter. Neque enim causari debere, quo minus illi relictum sit. Nebr.

CAVTELA, à Cautus, hæc vox omnino barbara non est, vt quidam existimauerunt: vtitur ea Ammian. Marcel. l.14. tametsi elegantius Captionem dicamus, teste Alciat. Cautelas iuris summa ratione improbat Budæus. Illis namq; imputandum est, quòd sanctissimum olim iuris studium videmus ab antiquo illo veroq; degenerasse. Spieg. Prat.

CAVTELA pro Cautione legitur in l.15. §. vltim. de procuratorib. l.14. ff. deposi. l.21. ff. de iudic. l.6. ff. de pign. act. Quod tamen verbum Triboniani magis quam Iurisconsultorum phrasim sapit: & vereor, ne ab illo secundùm ius potestatis suæ, ea quibus id verbum comprehenditur, clausulæ sint insertæ. Sic enim ille loquitur, vt apparet ex §. si verò aliqua. Institu. de satisdationib. Briss.

CAVTERIA instrumenta sunt inustoria, quibus bituminationes, & fortiores quæque conglutinationes concoquuntur. & de his intellexit Iureconsf. in l. pictores. ff. de fund. instructo. quamuis apud eum Cautoria mendosè legatur. Cauteriis etiam vtuntur in remediis medici, quibus morbi alioquin insanabiles inurũtur. Hinc illud notũ D. Hierony. prouerbium, Putridæ carnes ferro curantur & cauterio. Inde cauteriata conscientia à Paulo Apostolo, in epist. ad Timotheum 4. capite dicitur, quasi cauterio notata: qualem in his cernimus, quos hypocritas nominamus. Cauteres etiam à Palladio nominantur. eosque habendos esse in instrumento rustico præcipit. Cauteriis igitur vtuntur pictores, ad inurendam picturam: quæ encausticè appellatur. καίειν enim Græci vstum nuncupant. Vnde caustica medicamenta, quæ causticam vim habent, id est vsticam. Plin. lib. Natur. historiæ 35. cap. 23. vbi etiam quærit, quis primus pingere ac picturam inurere excogitauerit, & cap. 35. Et de hac pictura intellexit Ouid. illo hemistichio,

Tabulasque coloribus vris.

Opus quoque ita pictum, encaustum dicitur. Martialis Epigram. 1.

Encaustus Phaeton tabula tibi pictus in hac est.

Plin. Figulinum opus encausto pinxit. Hoc autem genus picturæ primus Nicia in vsu habuit. hinc vulgus, atramentum librarium hodie encaustum appellat.

CAVTERIA apud Marcianum l. item pictoris. 17. ff. de instruct. instrum. lega. dicta sunt pictoris instrumẽta, quibus bituminationes & fortiores quæq; conglutinationes concoquuntur maximè in ea pictura quæ ἐγκαυστικὴ appellatur. ἐγκαυστικὴ enim pingendi ratio est, quæ inustaria dicitur. Prat. Turneb. lib. aduers. 8. cap. 9. Cauteria esse scribit, quibus pictores olim ceris pingentes picturam tabularum inurerent.

CAVTI dicuntur, qui vident ne à recto delabantur, neve ab aliis decipiantur. Itaque duplex dolus habetur: & bonus, qui cautorum est, quo fraudem, malasque artes repellant: & malus, per quem ad iniqua captiosaque, quę peruerso sunt ingenio, impelluntur. Prior prudentiæ comes, sequitur iustitiam: posterior subdolorum est, atque fallacium, fraudis satelles, ad suas tantum vtilitates omnia referens, id est, omnem ciuilis societatis conseruandæ rationem euertens. Ex Pontano. Spieg. Vide Cautus infrà.

CAVTIONIS appellatione nuda repromissio significatur l.3. C. de verb. signif. l.49. ff. solu. matr. l.5. §. si codicem. ff. commod. l.134. §. idem respõdit. ff. de verb. oblig. Hoc, nisi adiunctum verbum, vel rei conditio ac qualitas aliud postulet. Nam cùm dicitur Cauendum idoneè vel rectè, vel satisdato, vel cum satisdatione, fideiussoribus vel pignoribus cauendum est. l.1. §. caueri & §. iubet. ff. de collat. bon. l.35. §. defendere. ff. de procurat. l.11. §. si hæres rogatus. ff. de legat. 3. l.31. ff. ad leg. Falcid. l.1. C. de vsur. & fruct. leg. l.11. ff. de rei vind. l.2. & l.3 C. de magistr. conuen. Itaq; in constitutione D. Marci, qua libertatum bona addici iubẽtur ei, qui idoneè creditoribus cauerit de solido cuiq; soluendo. l.2. ff. de fideic. lib. Instit. de eo cui libert. causa bona add. in prin. Idoneè, ait Vlpia. est vtiq; satisdato vel pignoribus daris. Sed et si ei promittenti fides habita sit sine satisdatione, idoneè cautum videbitur. l.4. §. addici. ff. de fideicom. lib. Briss. Duo igitur cautionum sunt genera, quibus pro eo, quod debemus creditoribus nostris, idoneè caueri solet. Nam aut reis cauetur, id est fideiussoribus aut pignoribus. l.1. §. iubet. de colla. bon. l.4. §. addici. de fideic. libert. Fideiussores appellamus appromissores, qui pro eo, qui aliquid debet, idem promittunt. & fide sua esse iubent verbis, eoq; modo pro aliena obligatione se reos faciunt. Inst. de fideius. Pignus autem res omnis est pro debito obligata. §. item Seruiana. Inst. de act. Donellus de pigno. & hypoth. Schar.

Atque ita idoneam cautionem interpretabimur in l.50. ff. de man. test. vt & in l.4. §.1. ff. de adm. rer. ad ciui. & l.1. §. penul. ff. quor. leg. proinde si mandato adiectum sit, vt idonea cautio à debitore exigatur, non videbitur conditioni paritum, si neque fideiussor, neque pignora accepta sint. l.59. §. vlt. ff. mand. Briss.

CAVTIO generaliter omnis scriptura appellatur qua cui prospicitur siue obligationis, siue liberationis probandæ causa emittatur pro Chirographo in l.40. ff. si cert. pet. l. penult. §. vlti. ff. ad leg. Falcid. l.27. ff. depos. l.15. §. quod dicitur. & l.10. l. de pignorib. l.47. ff. de pact. l.10. §. vlt. de eden. Briss.

CAVTIONIS nomine, vel ἀσφαλείας non esse fideiussionis interpretandum. nisi hoc specialiter, vel in Græcis, vel in Latinis verbis scriptum fuerit, nisi enim vel generaliter de satisdatione, vel fideiussione specialiter sit nominatum, cautione, vel ἀσφαλείᾳ minimè fideiussionem

iussionem; sed nudam promissionem significari. Hæc Iustinianus l. sancimus. C. de verborum significat. cui addas, nisi aliud res tulerit, exegeritue, quod & Baldus Perusinus rectissimè animaduertit d. l. 3. quem videas. Prat.

CAVTIONIS tamen verbo promissionem contineri putat Alciatus l. qui pecuniam. num. 34. ff. si certũ petatur, Eo etiam verbo simplicem confessionem significari idem ibidem scribit, quod & Albericus docet citans l. Lucius. ff. de manumi. test. Equidem putem pro promissione rem pupilli saluam fore accipi. Prat.

CAVTIO etiam in l. ita autem. §. Iulianus (aliàs est lex. in vulg. cod. in l. quidam decedens.) ff. de administr. tuto. significat formulam & verborum conceptionem G. Budæo interprete in l. si sciente: ad leg. Pomp. de parric. vel iussum testatoris. Prat.

CAVTIO, quæ Græcis ἀσφάλεια, dicitur vulgò securitas, quo sensu accipitur apud Pomponium l. plus cautionis. 25. ff. de diuersis regulis iuris antiqu. Plus (ait) cautionis est in re, quàm in persona. vti Accursius & P. Decius interpretantur cautionem, securitatem. Hanc Iustinianus Nouell. constit. 17. §. ... appellat ἀσφάλειαν. vetus interpres vertit Cautelam. hoc verbo vsi sunt Vlpianus l. si defunctus. 15. in fine. ff. de procurator. & l. si debitori. ff. de iudic. Gaius l. si plures. 14. ff. depositi. & Pomponius l. quamuis. 6. ff. de pigne. actio. verùm cautelam pro cautione à Triboniano, & collegis repositã quidam existimat, quod & mihi verisimile semper visum est. Veterum enim iuris auctorum scripta immutasse, & truncasse eos constat, vt docui in libris Mediæ Iurisprudentiæ. Prat.

CAVTIO, pro tabulis in quibus contractum negocium perscriptum est. Paulus in l. lecta, 40. ff. si cert. petat. Lecta est in auditorio Papiniani cautio huiusmodi: Lucius Titius, &c. Cicero Verrina III. Etenim qua stultitia fuissem, si quam diem qui istum excipiendum redemerunt, in cautione viderunt, cum ita cauerent, si post Kalend. Ianuar. in consilium iretur: in eam diem ego, cùm potuissem vitare, incidissem. Item pro Domo: Sed vno tempore cautiones fiebant pecuniarum, &c. Seneca libro de Benefic. VII. Video isthic diplomata & syngraphas & cautiones, vana habendi simulachra. Hinc Vlpianus in l. 5. §. 6. ff. commod. Si tibi codicem commodauero, & in eo chirographum: debitorem tuum cauere iusseris, &c. Et in l. in commod. 17. §. 3. ff. eod. l. 4. ff. quæ res pign. oblig. poss. l. 3. ff. famil. ercisc. l. 2. C. de non num. pecun. l. penult. §. vltim. ff. ad leg. Falcid. Cauetur ergo creditoribus illo modo: cauetur præterea pignoribus. vt l. vltim. §. si legatarius, ff. quor. legat. l. 17. §. penult. ff. de pigno. actio. Cauetur etiam prædibus & prædijs: id est, fideiussoribus & hypothecis. vt apud Ciceronem Verrina III. Prædibus & prædijs populo cautum est. Et apud Liuium libro XXII. Animaduertendum est autem, eum cui fideiussores dantur, di ci propriè Cauere. Vnde illud Ciceronis in Bruto, At verò tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem petiturum. Vlpianus l. si rem, 9. §. 3. ff. de pigner. act. Satisfactum autem accipimus quemadmodum voluit creditor: siue alijs pignoribus sibi caueri voluit, & c. Sic Caius l. 1. ff. qui satisd. cog. Satisdare dicimur aduersario nostro qui pro eo quod à nobis petijt. ita cauit, vt eum hoc nomine securum faciamus. Atque hæc quidem propria significatio est.

CAVTIONIS verbo instrumenta, tabulas, syngrapha. & chirographa contineri subiecta legum capita demonstrant. l. si quæ sunt. 5. ff. famil. ercisc. l. lecta. 40. ff. si certum pet. l. pen. §. fin. ff. ad leg. Fal. l. Lucius. 27. ff. depos. l. cum conuenit. 20. ff. de pigno. & alibi sæpissime, vt in l. emptor. 47. §. Lucius. Sic γράμμα Lucæ 16. Chartulam liberationis, ineptis Quictantiam sonat. Erasmus vertit cautionem. Prat.

CAVTIONIS appellatione instrumentum significari apud Scæuolam in d. l. emptor in princip. censuit ibidem Accursius. Equidem pro nuda promissione accipiendum putem, vt latè docui libr. 1. Enucleationum ..., cap. 1. Prat.

CAVTIONEM apud Marcellum l. Titius 24. ff. de pecu. constit. Epistolam significare liquet.

CAVTIONE actionem intelligi quidam putant in l. 1. §. si quis purganti. ff. de cloacis. Tu verùmne sit quod dicunt, expende. Prat.

CAVTIONEM pro dilatione accipit Accursius in §. si verò causam. in authentica de litig. constitu. 112. sed ineptè. Inciderat Accursius in deprauata exemplaria & *cautione*. pro *vocatione* legerat. Nam in ea constitutione Græcè à Iustinia. scripta ita est ... &c.

CAVTIO in Constitutione Honorij, & Arcadij in l. quoniam. 13. C. Theo. de fide test. transcripta in l. quoniam liberi: 10. C. de testibus: accipitur pro prouidentia, vel prouisione, vt interpretatur ibidem Accursius; & id rectè. Prat.

CAVTIO arrogatorum, qua arrogator stipulatur seruo publico, quòd restituat arrogato, quæ ab eo habuit, vel eis ad quos peruentura sint, & quòd dabit sibi quartam partem de bonis suis, si eum sine causa emancipauerit seu exhæredauerit. Olden.

CAVTIO qua cauetur ei, cui restitutio fieri debet, per quam rogatus restituere bona alicuius, si sine liberis decesserit, quicquid post mortem de hæreditate extabit, cogitur cauere illi, cui debet fieri restitutio, qđ seruabit ei quartam partem. Olden. Adde Brechæum l. cautum. ff. de verb. signif.

CAVTIO de damno infecto est, quæ præstatur, cùm tua domus ruinosa ruinã minatur domui meæ: vel etiam præstatur secũdum quosdam, cùm timeo vt aliquis mihi insidietur, quia possum agere vt mihi prẽstet cautionem, ne me offendat. Olden.

CAVTIO debita in l. 1. C. de tut. illustr. person. Prat.

CAVTIO de dolo. qua dolum abesse promittitur. Huius cautionis meminit Pomponius l. 5. in prin. ff. de verbor. oblig. & l. nouissima. ff. iudic. solui. Diuus Amb. libro tertio, cap. 10. diu. offic. honestatis formulam vocat. Prat.

CAVTIO de dolo erat (vt opinor) Aquiliana illa formula tantopere a Cicerone celebrata: quam euerriculum malitiarum omnium appellat. nam Actionis nomine formulam Cicero significat. Locum autem habebat, cum petita iudicio res esset, verereturq́; petitor, ne quid dolo malo possessor interea committeret: itaque apud iudicem postulabat ab eo, vt sibi repromitteret, sed nihil in ea re dolo malo facturum: hoc modo, Spondes ab ea re qua de agitur, dolum malum abesse, abfuturum esse? Hot.

CAVTIO dotalis. l. vltim. §. filiæ. de legat. 2. Et cautio pollicitationis. l. 9. §. sed ex facto. ff. quod met. cau. & Cautio de soluendo interposita l. 11. ff. de exceptio. Cautio depositionis. l. vltim. §. 1. ff. vt legat. seu fideicõ. sed & Cautio solutæ pecuniæ in l. 2. C. qui accus. poss. pro apocha. Et cautiones soluti vectigalis. l. 31. §. 1. ff. de admin. tut. Briss.

CAVTIO de euictione dicitur, quando securitas præstanda vel præstita emptori à venditore fit ea conditione, vt si ab eo euincatur, venditor ei restituat æstimationem rei in duplum vel in simplum, prout inter eos prius conuentnm est. Olden.

CAVTIO fœneratitia apud Iustinianum in l. sancimus. 25. C. de admini. tut. qua fœnus aliquod promittitur. Textum illum expende. Prat.

CAVTIO quæ propter l. Falcidiam interponitur, fideiussorum habet præstationem. l. 3. §. 1. ff. si cui plus quàm per leg. Falcid. Prætoriæ quoque cautionales stipulationes, personas desiderant pro se interuenientium. l. 7. ff. de præt. stip. Briss.

Exprimitur etiam nonnunquam cautionis genus. Sic Cauere per fideiussores in l. 25. §. vlt. ff. de recep. qui arbitr. Cauere pignoribus l. vlti. §. si legatarius. ff. quor. le. Alioquin cautum intelligitur sola repromissione absque

absque satisdatione vel pignoribus. Sic cautum & satisdatum, cautio & satisdatio, sæpissimè separantur. l. 1. ff. de ripa mun. l. 5. & l. penult. ff. de petit. hær. l. 57. ff. de rei vindic. Nuda cautio aduersa fit satisdationi in l. 1. §. sed verum. ff. de iudic. & Cautionem nudam promissionem interpretatur. l. 63. §. id quod facere. ff. pro soc. Cui si iuri iurandi religio accesserit, Iuratoria cautio appellatur. l. vnic. C. vt omnes iudi. l. pen. de dignitatibus lib. 10. C. l. vlti. de princ. ag. in rebus eod. l. penult. C. de testib. l. 12. de proxim. sacr. scrin. lib. 11. l. 1. §. super peculio. C. de adsert. toll. Græcè ἐγγυομοσία & ἐνωμοσία in Nouell. 53. Constantinus libr. 1. epit. tit. 5. ... vocat. Briss.

Cautio fideiussoria est quando interuenit fideiussor principali obligationi, & dicitur satisdatio, & hæ sunt multæ, vt de lite prosequenda, iudicio sisti, iudicatum solui, & de rato.

Cautio fidei propriæ interuentu dicitur, quæ fit per fidem præstitam sine solennitate iuramenti. Oldendorpius.

Cautio idonea requirit fideiussores, vel pignora. l. si mandato Titij. §. vltim. vbi est casus. ff. mandati. & in singu. quæstione consuluit Bal. consil. 162. casus super quo. in 3. colum. in 2. lib. Fallit tamen, vbi essemus in aliqua materia, in qua non requireretur aliqua cautio: quia licet dictum sit idonea cautio, non tamen requiruntur fideiussores, ratione subiectæ materiæ. ita sing. D. Anton. de Butr. in c. vltim. de rest. spol. refert, & simpliciter sequitur D. Alexan. consil. 35. viso processu. col. 4. versic. circa tertiam. lib. 4. & Deci. in c. qua fronte. in vlt. ver. de appell. & est mirabilis limitatio, secundum D. Ias. in l. 3. in 2. col. versi. mirabiliter. C. de verb. signif. vbi tamen dicit, quòd sibi non placet: & eam aliàs, me audiente, Ferrariæ reprobabat singularis memoriæ vir D. Io. Sadol. in l. 1. ff. qui satisd. cog. Et licet ipsi non dicant, eam reprobat D. Alexã. in l. diuortio. §. pen. in 2. col. in 5. fal. ff. sol. matr. vbi dicit quòd D. Anto. in hoc loquutus est sine lege. Cotta.

Cautio indemnitatis, quæ pro indemnitate præstatur apud Papinianum l. liberto. 31. §. 1. ff. de neg. gest. & alibi. Prat.

Cautio iudicialis, quæ à mero iudicis officio proficiscitur. ita diffinit Pomponius l. 5. ff. de verborũ obliga. Alciatus ibidem videtur aliter diffinisse, vt sit, quæ coram magistratibus interponitur. Prateius. Adde Ferretum de diuisione stipulationum. infra Cautiones iudiciales.

Cautionis iudiciariæ causa materialis, est malitia seu leuitas hominum, qui sæpe ludere solent, ac perperam deserere sacrosanctam iudicij censuram, simul etiam aduersarium frustrari. Itaque ex delicto proficiscitur. Nam suadebat publica vtilitas, vt aliquo cautionis veluti repagulo constricti, adessent rei conuenti. Olden.

Cautionem iuratoriam, (cuius forensis vsus frequentissimus est) diffinit Iustinianus §. sed hodie. Instit. de satisdat. promissionem cum iureiurãdo. Græcis appellatur ἐνωμοσία, vt refert idem Theophilus, vel (vt ex Iustiniano liquet Nouel. 17. §. ...) ἐνωμοσία. ait enim, ... &c. quod ita vertit Iulianus Patritius, Si qui iurati promiserint. Iudicialia hæc esse nomina scribit Iulius Pollux lib. 8. Onomast. cap. 1. περὶ δικαστῶν ὀνομάτων. in hæc verba, ... Iuratoriæ cautionis meminit Leo Imper. l. vnic. C. vt omnes iudic. & Zeno l. penult. de dignita. lib. 12. C. qua quis suæ fidei committitur, vt idem ait, qui in l. fi. C. de princip. ag. in reb. libr. 12. adiuratoriam cautionem appellat. De cautione iuratoria accipienda est l. penult. C. de testib. iubens sacramento committi. Prat.

Cautiones iudiciales ideo dici putant Dd. sed falso, quasi iure ciuili essent introductæ: Prætorias verò, quòd à Prætore traxissent originem. Quo, teste Dn. Oldendorp. nihil absurdius. Nam iudiciales recensentur velut species prætoriarum, in l. 1. in princ. ff. de prætor. stipul. Erroris causam ipse demonstrat. Spieg.

Cautio iudicio sisti, vocatur, si quis non possideat immobilia bona, vt is cogatur satisdare hoc est, fideiussoribus idoneis cauere, se permansurum in iudicio vsque in finem litis. Vide, Sistere. Sp.

Cautionem iudicatũ solui petit actor à reo conuēto. nec hodie potest exigi, quàm ab eo qui alieno nomine causam defendit. nam olim qui conueniebatur suo vel alieno nomine, is ex legitima causa suspicionis cauebat iudicatũ solui. l. qui proprio nomine. in princ. & §. in alium. ff. de Proc. Instit. de Satisdat. l. si verò. & l. 1. C. eod. tit. Sp.

Cautio qua legatarius cauet hæredi, est illa, qua legatarius satisdat hęredi, vt si Falcidia locum habeat, quod amplius nomine legati receperit, quam ratio legis Falcidiæ patitur, id hæredi restituat. Old.

Cautio Mutiana est, qua legatarius cui quid sub conditione non faciendi legatum est, id se nunquam facturum promittit: à Q. Mutio Iurisconsult. instituta. Cùm enim de illius conditionis euentu nunquam ante legatarij mortem constare posset: ac propterea ipse testatoris beneficio per totum vitæ suæ tempus carere cogeretur: necessariò Q. Mutius eam cautionem in vsum induxit. Quo verbo quamuis nuda promissio vulgò contineatur, l. 1. ff. qui satisd. cog. videtur tamen etiam satisdatio in hoc genere intelligenda esse. partim quia in l. hoc genus, 106. & l. cum sub hac, 67. ff. de cond. & demonst. Sadisdatio disertè appellatur: partim quia in legatis grauioribus, probabile est fideiussionem interpositam fuisse. Itaque Iustinianus Nouel. 22. vbi copiose de hac Mutiana cautione loquitur, interdum etiam iusiurãdum & hypothecam exquirit. Illius autem ea vis est, vt stipulatione commissa, qui contrà fecerit, vel rem cum fructibus, vel quanti ea res est, restituat. l. cum sub hac, 67. l. hæres, 79. §. 2. ff. eod. Etsi autem de legatis à Mutio concepta sit, ad hæreditates tamen transferri potest. Itaque Vlpianus in l. 7. ff. eod. Mutianæ, inquit, cautionis vtilitas consistit in conditionibus, quæ in non faciendo sunt conceptæ: vt puta, Si in Capitoliũ nòn ascenderit: Si Stichum non manumiserit. nec solũ in legatis placuit, verùm in hæreditatibus quoque idē remedium admissum est. Hot.

Cautionem moratoriam apud Papinianum l. cum possessor. 5. §. fin. ff. de censibus. eo sensu accipiendam putem, quo moratoria præscriptio apud Diocletianum, & Maximia. in l. 2. C. de precibus Imper. offerend. Galli literas Quinquennales vocant aut anni dilationem, quas in tributis & censibus admitti vetat d. §. fin. De his Quinquennalibus vide Cinum, Baldum & alios in d. l. 2. incip. quoties. Guid. Papam in quæst. 97. & 109. Prat.

Cautio non numeratæ pecuniæ dicitur chirographum debitoris, quo sibi creditam pecuniam scribit, quæ tamen numerata non fuit l. 1. de caution. & non numerat. pec. C. Greg. & l. 1. 3. 4. 8. C. de non numer. pec. Huc pertinet titulus. C. de dot. caut. & non num. pecu. Prat.

Cautionem nudam accipere debemus in l. 1. §. sed si dubitetur. ff. de iudic. simplicem promissionem per l. sancimus. C. de verbo. sig. quæue sine satisdatione fit d. §. sed si dubitetur. Quando autem huic locus sit, gl. in l. penult. ff. de hæreditat. pet. & Alciat. in l. si quis stipulatus sit Stichum. in fin. ff. de verbor. obliga. docent. Prat.

Cautio nudo pacto cùm quis tãtum fidei de me habet, vt nuda promissione sit contentus. Prat.

Cautio de opere demoliendo, quam præstat ille quandoque cui nũciatur opus nouum, scilicet, quòd ipsum opus demoliatur, si constiterit eum iniustè ædificasse. Old.

Cautiones prætoriæ. Omnes cautiones quoniam aliquam formam a Prætore acceperunt, vno nomine appellantur. Prætoriæ. Vnde Vlp. in l. 1. in conuentionalibus, in prin. ff. de verbor. obliga. Enimuero, inquit, Præ-

Prætoriæ stipulationes legem accipiunt ex mente Prætoris, qui eas proposuit. Et generaliter quicquid in iudicijs tractabatur, Prętorium dictum est. Vide Prætoris cognitio. Spieg.

CAVTIO de rato, est, cum defensor alterius promittit dominum ratum habiturum id quod suo nomine egerit: ne si fortè iudicio vinceretur, reuersus dominus rem qua de actum est, suam esse peteret. l. seruũ, 33. in fin. ff. de procur. Hot.

CAVTIO rati danda est, cùm de mandato dubitatur. C. de procu. l. 1. Et dicitur illa securitas, quæ requiritur à procuratore actoris pro domino. cuius nomine agit, quòd ratum habebit omne illud, quod in iudicio per illum factum fuerit. Vnde cauere de rato, vel satisdare, est procuratorem actoris promittere velle perseuerare vsque ad finem litis. Olden.

CAVTIONEM rem ratam haberi, petunt mutuo à sese, actor à defensore rei, & reus à postulatore actoris, scilicet cum non satis constat de mandato. Nã hoc casu, qui alieno nomine infert alicui litem, vel suscipit, is debet cauere, dominum rem ratam habiturum, hoc est, cõprobaturum ea quæ procurator fecerit: nec reclamaturum expresse, vel tacitè. §. si autem per Procuratorem. Instit. de satisdal. l. Paulus respondit. ff. rem rat. haber. Spieg.

CAVTIO saluo pudore. Lege, Pudor.

CAVTIO subrepta aut corrupta. ad fi. l. Argentarius, ff. de eden.

CAVTIO solita apud Vlpianum l. diuus Pius. 5. ff. de petit. hered. qua possessor hæreditatis cauet rem pẽdentem non alienare. Prat.

CAVTIO de vsufructu, in qua de duobus cauetur, scilicet, quòd vsufructuarius re non malè vtatur. & q̃d etiam vsufructu finito restituat, quod ex re ipsa superextat. Old.

CAVTIONVM genera recenset Speculator varijs in locis, quos in indice reperies in verbo, Cautio. ea huc transferre vanissimi esset operis: studiosissimo enim cuique obuia sunt. Prat.

CAVTVM (vt refert Paulus l. habere. 188. ff. de verborum significatio.) intelligitur siue personis siue rebus cautum sit, hoc est, fideiussoribus vel pignoribus datis. Sed hoc responsum pugnare videtur cum l. sancimus. C. eodem Hanc ἀντινομίαν non satis conciliat A. Alciatus in d. l. habere. §. cautum. Tu rem exactius perspice. Prat.

CAVTIONALES stipulationes instar actionum habere dixit Vlpianus l. 1. ff. de præto. stipul. intercedunt autem vt fit noua actio. Huius generis sunt damni infecti stipulatio. rem pupilli saluam fore, ac nónunquam de rato stipulatio: dicunturque cautionales quòd tantum cautionales sint, non etiam iudiciales. Duaren. l. 5. §. 1. ff. de verb. oblig.

CAVTIONEM extorqueri apud Vlpianum in l. idem si cum exceptione. §. pro eo autẽ. ff. quod met. caus. est compelli à iudice vt caueatur satisdato, aut pignoribus. vide ibi interpretes. Prat.

CAVTVS dicitur is qui sibi & alijs cauere consulereque potest, ne quid in Ciuitatis leges moresq; peccetur, Aut verò hoc loco Vlpianus cautum esse dicit eum, cum siue rebus, id est pignoribus siue personis, id est legitimis atque idoneis fideiussoribus, cautum est. Brechæus l. cautum. ff. de verb. & rer. sign. nu. 2.

C E

CECTERIA, Theodosio & Neuterio auctoribus, dicitur fouea rotunda. Prat.

CECTORIA lacunam esse ex subiectis eorundem verbis ex lib. de limitibus V. Casa, quæ per V. nomen habet fines grandes habens super se finem mittit, vt in colle eum meridiano requiras qui terminus constitutus. & ipsa pedatura pergens per limitem orientalem q venit in sextam cũ & pertransit ibidem facit quadrifinium, quem locum subter significabimus: ab austro lapides natiuos, quod est exsoluti cectoriales in Epitecti cum ad signauimus, & in ipso lapide decisa est, & flumẽ transit, & lacunam, quæ est subter viam, & per lacunam limes excurrens. finalis. qui ex ipso loco mittit vsq; ad ad terminum & in longitudine LXX. hoc est Cectorio ecclesiæ eius. similiter pedatura accepit templum eorum viuos, hæc fecerũt: aquam proximam inuenies in fundo suprascripto. Hactenus Theodosius, & Neuterius, quos diligentissimè consideres velim. Prat.

CECTORIALES lapides qui sunt, ex superioribus facilè poteris discere. Prat.

CEDENS censetur extranei loco. l. si cum emptore. in prin. ff. de pact. l. 2. §. cum quis debitori. ff. de hæred. vel action. vend. Spieg.

CEDERE, verbi latissima significatio est. Cedere abire è loco. Hinc Cedere foro, & cedere vrbi apud Iurisconsl. & M. Ciceronem.

CEDERE Nonio Marcello, secũdum consuetudinem significat abire superatum, & victori locum dare.

CEDERE, succedere sonat, vt apud Virgilium lib. 12. Aeneidos,

Cesserit Ausonio si fors victoria Turno.

CESSERIT, id est, pro voto & optato euenerit.

CEDERE, etiam obsequi Nonio significat. Prat.

CEDERE pro soluere Vlpiano dictum putant quidam in l. non solùm. 33. §. si mihi. ff. de vsurp. & vsuc. Equidem pro ius possessionis transferre apud eundem accipi crediderim. Prat.

CEDERE etiam est constituere apud Paulum l. fi. ff. commu. præd. in princ. de seruitute loquentem.

CEDERE quoque renuntiare significat in clemen. vnic. de renuntiat. quod verum videri potest si vera sit regula vulgò prodita. Leges debent intelligi secundum titulos, sub quibus positæ collocatæ vt sunt. quæ regula colligitur ex l. Imperator. in fine. ff. de in diem addict. Eodem etiam sensu sumitur Cedere in c. quàm periculosum. 7. quæst. 1. nisi dicas ibi pro ius suum trãsferre accipi. Cedere autem siue pro constituere, siue renuntiare accipias. μετοφορικῶς intelligas, oportet. qui enim seruitutem constituunt, rebusve suis renuntiant, easve abdicant iure suo abire creduntur.

CEDERE verbi significatus reliquos ex subiectis formulis accipe. Prat.

CEDERE intercessioni Budæ. l. 2. de origine iuris, est admittere oppositionem, nec procedere vltrà. Vnde sublata intercessione, quod nunc dicimus, Non obstante oppositione. Old.

CEDERE actionibus pro præstare dixere Gaius l. patri. 27. §. 1. ff. de minoribus. Paulus l. vt tantum. 14. §. penult. ff. de seruit. Vlpianus in l. quod si 3. §. idem Labeo. in fin. ff. de in rem vers. & passim alibi in quibus locis pro actionibus vulgata exemplaria habẽt actiones. Sed lectio Florentina vt rei aptior, ita venustior semper visa fuit. Prat.

Inter CEDERE actiones & mandare differentiam quandam subesse refert Accursius l. 1. C. de oblig. & act. Bartolus ibidem existimauit (quod ad cedentem, vel mandantem adtinet) nullam esse: sed respectu eius, cui creditur. esse. Equidem hoc discriminis subesse putem. Cessione actiones transferri. idque Iustinian. cõstituit l. fi. in princ. C. de iure dot. mandato nõ item. l. 3. C. de nouat. Prat.

CEDERE bonis est profiteri voluntate se deserere bona sua creditoribus. hoc colligitur ex l. in omni. 6. & l. 1. & tot. titu. C. qui bonis cedere possunt. Professionem deffinitioni Azonis in Summa C. eodem tit. addidi. eam enim solam sufficere Theodosius dixit dicta l. in omni. Hoc autem beneficium concessit lex Iulia: quod titul. 18. libr. 4. C. The. edocemur, & Diocletiani & Maximiani constitutione l. 4. C. qui bonis ced. possunt. Prat.

CEDERE diem Iurisconsulti dicunt, cum certi tẽporis pars effluit. veluti cùm quis Kalend. Ianuar. die stipulatus est, sibi proximis Kalẽ. dari: vel cũ locatione dies operi faciundo præstituta est Kal. Feb. triduo quatriduo-

CELATIM pro occultè & absconditè posuit Sisenna in historijs, referente Gellio libro duodecimo, cap.15.Prat.

CELEBERRIMVS apud Hermogenianum. l. si res pupillaris. 50. ff. de admin.tut.dicitur populi iudicio & testimonio diuitijs clarissimus,& famigeratissimus.Prat.

CELEBRARE diuisionem in l. vnic. de ijs, qui se def.lib.10.C. est in populi frequentia rem diuidere. Prat.

CELEBRARE venditionem, est vendere l.1. C.de comm.rerum alien.

CELEBRIS ciuitatis appellatione apud Vlpianũ in l.si in aliam.(sic incipit in Pandect. Florent.in vulg. si in aliquam.)ff.de offic.Procons.continetur ea,quę ab hominibus frequentatur.Prat.

CELEBS dicitur, qui non vult contrahere matrimonium.Et hic secundum Azonem fortè orbus dicebatur,quia sine matrimonio & sine liberis erat. Et illi olim nõ poterant causa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur,vt patet. C. de infirmandis pœnis celibatus & orbitatis. Dicitur autem celebs, quasi celo beatus, quia talis est secundum Isi. qualia sunt lumina in celo,quæ absque connubijs sunt.Olden.

CELERES,quorum commeminit Pomponius l.2. §.quod ad Magistratus.& §.populo.ff.de orig.iur. dicebãtur equites veteribus d.§.quod ad magistratus.quod & Festus libr.3.& L.Fenestella lib.2.cap.2. probant. Eos Romuli comites videtur appellasse Plutarchus in eo. Delecti enim erant ad eius corporis custodiam, vt idẽ & D.Halycarnassæus referunt, à celeritate & velocitate dicti,vt ijdem & Fenestella scripserunt: in quorum sententiam pedibus iuit Zasius in d.§. quod ad magistratus.Tametsi à Celere Remi interfectore dictos putet Festus lib.3. quod & Ouidium confirmasse in libro Fastorum scribit Fenestella.Trecentos eos fuisse Halycarnassæus,& Festus prodiderunt. Vnde Galli Celeres vocare possunt,quos appellant, *Le Corps de garde du Roy.* Græcis σωματοφύλακες dicti. Erant celeres in exercitu propugnatores protectoresq́ue, ac multa in certaminibus corrigebant,primi pugnam capessentes, & vltimi prælio excedentes.vbi campus esset, equestri pugnæ idoneus equites, & vbi asper inuiusq; equis locus esset pedites:Corras.lib.1.Miscel.cap.10.

CELERITAS, id est, velocitas actionum,id est actorum,apud Vlpianum l.3.§.sed si debitorem.ff.de donat.inter virum & vxor. in eum sensum, vt vnũ statim sequatur aliud.Prat.

CELERITATEM tamen desiderare apud eũdem in l.1.ff.de dam.infe.significat negotium diebus omnibus etiam festis absque vlla dilatione excutere.Est igitur Celeritas dilationi contraria.d.l.1. Hinc

CELERITER pro statim,illico,& sine vlla dilatione in l.ne quis.ff.de custod.reo.Et eodem sensu.

CELERRIME in Iustiniani constitutione l.si quis C.deposi.Quod tamen dicunt leges celeriter, arbitrio iudicis relinqui, inq; eius esse potestate, sententia Vlpiani exprimitur l.1.in fin.ff.de iure delib.Ex eo verbo, Celerrime, colligit Bartol. depositi causam summariã esse in d.l.si quis. Et,

CELERRIMVS finis, hoc est non moratorius, & absque vlla dilatione in l.1.§.fin.C.de veter.iur.enuclean.quæ constitutio ad confirmationem Digestorũ pertinet, vt docet eius ἐπιγραφή. Prat.

CELLA, quòd ibi celemus, quæ occulta esse volumus,appellata est.l.3.de offic.præfe.vigil.l. quid sit fugitiuus. §. apud Cælium scriptum est. de ædil. edicto. Spieg.

CELLAM penuariam dixit Vlpianus in l. 3. ff. de penu leg. At contrà Caper cella (inquit) penaria non penuaria dicendum. Et veteres glossæ penaria cella & promptuarium ταμεῖον.Cuiac.obseru.lib.10.cap.26.post princ.

CELLARIVS, qui cellæ penuariæ præpositus est. Sic accipi debet in l.nominatim.24.ff.de manumis.test. Sic fortè accipitur in l.hac sanctione. 12. de diuers. offic.libr.12.C.ab ijs præberi solebat cibus, & potio.

CELLARIVM apud Scæuolam in l.vxorẽ.41.§.1.ff. de leg.3. pro loco qui diætæ iungebatur. quid sit diæta, vide infrà suo loco.Prat.

CELLARIA numero multitudinis aliter sumi videntur in l.fin.C.Theodos.de offic.omn.iudi.quo loco annonis comparantur. Eodem sensu sumitur apud Sulpitium Seuer.lib.2.histo.sacræ. Quadringenti (inquit) & aliquantò amplius Occidentales Episcopi Ariminũ conuenere:quibus omnibus annonas, & Cellaria dare Imperator præcipit. Vnde &

CELLARIENSES species in l.penul. C.Theod.de indulg.debito.Briss.

CELLARITAE apud Cassiodorum in lib. var. epistol.

CELLERARIVS in c.dilecto.de præb.in antiq.(tametsi Albericus Cellarium legi malit) administrator quidam rerum ecclesiasticarum. Cælius tamen Rhodiginus existimat eam vocem barbaram,& poni pro Cellario:idque lib.14.cap.8.tradit.Prat.

CELLARIVS ab Vlpiano in l.quæsitum, 12.§. si in aliqua.ff.de instruct. & instrumẽ. interpretatur,seruus ideo præpositus vt rationes saluæ sint. Qua de re nusquam me legisse memini:& cùm in antiquis libris Cellarius legatur,haud scio an ita rectius eo loco reponeretur: is seruus intelligatur de quo Plautus & Columella mentionem faciunt, quique præpositus erat vt cellæ rationes saluæ essent. de quo etiam legitur apud Caium in l.nominatim.24.ff.de manum.testa.& l.vxor. 41.§.1.ff.de leg.3.Hot.

CELLARII dicti,qui penui asseruando pręessent. In C. Theod. Cellarium neutro genere,pro collatione prouincialium accipitur: cum eo nomine,vt attestatur Alciatus,Comites vel præsides prouinciæ, vt cellã suam instruant,annonamque suam augeãt, aliquid extorquent: eadem ratione vox deducta, qua Cerarium apud Cicer. in Verr.cum prætextu ceræ, vel sigilli aliquid corraditur. Spieg.

CELLARIVM,locus à reponẽdis, celandisq́ue esculentis, poculentisq́ue,dictus.Iurisconf. de leg.3.Cellarium,ait,iunctum eidem diætæ.Sp.

CELLA à celando ducta locum significat, vbi quid condebatur, repositorum Græcis ἀποθήκη in qua res esculentæ & poculentæ reponi solẽt. Ex epithetis, & appositis,siue (si malis)adiectiuis significationem sumit. vnde

CELLAM oleariam & vinariam dixit Vlpianus l. si habitatio.§. fin.ff.de vsu. & hab. Adde etiam Forcat. in suo penu iuris Ciuilis. cap.14.de Cellarium Schard. Et,

CELLAM penuariam idem dixit l.3.§. siue autem. ff.de penu lega.pro repositorio eorum, quæ esui,potui que sunt. Et

CELLAE promæ pro sepulchris posuit Tertullianus in lib.de resurrectione carnis. Nam, ait, cùm legimus, Populus meus introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat. Sepulchra erunt cellæ promæ,in quibus paulisper requiescere habebunt, qui in finibus seculi sub vltima ira per Antichristi vim excesserint. Prat.

CELLA etiam, interprete Pontifice Maximo in c. priuilegium.de verbor.signific.lib.6. dicuntur loca secreta, & solitaria, quæ ab hominum separata conuictu sunt ad contemplandum, & Deo vacandum. de his accipi debere c.qui verè.16. q.1.rectè putat glo.in d.c.priuilegium. Hinc

CELLVLA.18.q.2.c. Cellulas.& c.seq.eod.sens.

CELLVLARIVM videtur interpretari Vlpian.l. quæsitum.12.§.si aliqua.ff.de instruct.instrumẽt.leg.vbi vulgaria exemplaria habent Cellarium:quam lectionẽ veriorem putant quidam antecessores nostræ tempestatis.Equidem à Florentina discedere nõ ausim. Hinc Marcellinus Celsos iudices dixit lib. 28. & sic fortasse celsi Rhamnes magni sunt equites,alijsq́ue ditiores & potentiores Turn. lib.adu.3.ca.11. &,

CEL-

CELSVS, ait Festus, ex Græco κέλης eques dictus, significat autem ἐπιβάτης, sublimem, excellentemue. Hinc,

CELSIORES, doctores legum dicti sunt in l.2.C.de offic.diuers.iudic.vt ibi interpretatur Accursius: alibi honoratos appellat constitutio.l.3.C.eod.Eorum enim iudicio iudices prouehuntur d.l.2.Iuris igitur peritorum iudicio, & examine iudices futuri probandi sunt. Illi meritò patres adpellantur, cùm à iudicibus fratres vocari vetentur.d.l.2.Prat.

COELIBES vocati sunt quasi cœlites, quod dignā cœlo vitam ducant. Cœlibatus, quo verbo Hieronymus vtitur, appellatur status hominis absque copula vxoria vitam agentis. Adde quod dicimus thorum cœlibem & vitam cœlibem actam in cœlibatu.Ioan. Bap. comment.in Epist.Sidon. Apolli.ad Desiderat.lib.2.vide supra Celebs dicitur.

COENACVLVM. Cœnacula loca sunt altiora domus, ad quæ scalis aut cochleis ascenditur. Hæc autem incolebant tenuiores & inquilini. Inde Cœnacularius Vlpiano in l.solitum.ff.de pign.actio. Videtur, inquit, tacitè & cum domino ædium hoc conuenisse, vt non pactio cœnacularij proficiat domino, sed sua ꝓpria. Cœnacularium item facere dicebantur, qui domos totas conductas, per singula cœnacula inquilinis, locabant, vt inde quæstum facerent pluris in summam locando, quomodo Budæo teste accipitur in l.si verò. ff. de his qui deiec. Ita enim cœnaculariam facere, vt argentariam & furnariam: apud Vlpian.exercere cœnaculariam legimus.Spieg.

CENOTAPHION, Κενοτάφιον. vt Florentin.diffinit l.monumentum. 42.ff.de relig.est monumentum memoriæ causa factum, in quod neque corpus, neque reliquiæ illatę sunt. quam diffinitionem probat Suidas his verbis, Κενοτάφιον, inquit, τινὰ χωρίον ἀφιερωμένον ἐν τινι τόπῳ μὴ ἔχοντα νεκρόν. adeò, vt tumulum inanem rectè adpellauerit lib.3.Aeneid.Vergil.

---manesque vocabat
Hectoream ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lacrymis, sacrauerat aras.

Suetonius in Claudio cap.1.honorarium tumulum vocauit. Differentiam subesse inter sepulchrum, & cenotaphium idem Florentinus scribit d.l. monumentum. In sepulchrum corpus, aut reliquiæ illatæ sunt, in cenotaphium non item: quod & Lampridius in Alexandro significauit, Cenotaphium, inquit, in Gallia, Romæ sepulchrum amplissimum meruit Prat.& Briss.

CENOTAPHIVM religiosum esse Virgilij testimonio Marciano placuit.l. in tantum.§.final.ff.de rer.diu. Virgilij locum suprà retulimus. Sed diuos fratres contra rescripsisse Vlpianus refert. l.sed contra. ff.de rer.diuis. Dein Vlpian.ff.de religiosis &c.l.vel quæ. Si cenotaphium, inquit, fit, vænire dicendum est.& infrà l.monumentum. Monumentum, inquit, memoriæ causa factum, quod Græcè cenotaphium dicitur: & tunc scribitur per ē simplicem. Nam per æ diphthongum significat cænotaphium nouum sepulchrum quale fuit illud, in quo saluator noster fuit sepultus, de quo in Euangelio. Sed per œ diphthongum cœnotaphium significat commune multorum sepulchrum, quod Græcè Polyandron quoque dicitur. Taphos nanq; sepulchrū interpretatur. Cenos autem sine diphthongo vacuus. Cœnos per œ diphthongum significat commune. Neb. Alciat.lib.Parerg.10.cap.12. Cenotaphium ob geminas aras sacrum fuisse coniectat, quia & aræ sacrę dicuntur à poeta, non tumulus: cum nemo priuatus sacrum facere possit.l.in tantum.§.sacræ.ff.de rer.diu.Forcat.dialo.1.Necyomantiæ.Schard.

CENSERE Budæus in l.1.ante finem de Iustit. & iur.prò æstimari, in precio esse, laudari, interpretatur. Sicque intelligendum putat I.C.cum dicit feras bestias, istius iuris peritia censeri id est, admirationi nobis sunt. Nam & Cicero pro Archia poeta (vt eum Budęus vir doctiss. allegat) dicendi facultatem ex poetarum lectione censeri dicebat. Et hæc quidem sententia budæi Spiegelio placuit: sed & si verbum censeri capiatur in ea significatione quomodo isti loco congruet? Absurdum enim videtur dicere cætera animalia à iurisperitia, vel propter iurisperitiam precium ac æstimationem mereri ac laudari. In ea fere significatione vsus est hoc verbo Claudianus loquens de Serena regina:

Nec laude virorum
Censeri contenta fuit, nisi matribus æque
Vinceret:

Quod tamen verbum ibi potius ad iudicium quàm ad laudem referēdum videtur. Quare aptius Theophilus qui locum istum ita vertit ἰσῶμεν γὰρ οὐ μόνον ἀν... ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐν τοῖς τιμῶσι τοῦτον τὸν νόμον ἀπαγγέλλομεν. Quasi dictum sit, non homines, sed cætera quoque animalia ascribi & referri, siue recenseri inter ea quæ hanc legē obseruant eiusque motu impelluntur. Nam apud Latinos per translationem censeri dicuntur, quæ in aliquē ordinem & numerum rediguntur, & in eum quasi censum ascribuntur. Balduin.ibid. Ferrand. Adduens.explic.libr.1.cap.3. reiecta Budæi interpretatione existimat censeri exponendum pro regi: gubernari. Nā huic expositioni conueniunt Inst. Theoph. & pulchrè hac elocutione vsus est Modest.in l.liberi, si quid in fraudē patr. Liberi patroni, quanquam & ipsi in plerisque causis manumissoris iure cēsentur, tamen libertum paternum literis suis assignare non poterunt. & Alex.3.in c. recolentes.de statu monac. Si enim relictis originalib. ordinis institutis ad communia volueritis aliorū monasteriorum iura diuertere, oportebit vos communī iure censeri, quia dignum est, vt qui similem cum alijs vitam suscipiunt, similem sentiant in legib.disciplinā. Et Cœlestin.3.in c.cum in tua.de deci. Et non debeat vna eademq; Ecclesia diuerso iure censeri. Quod genus dicendi passim reperias in iure Pontific. talem etiam elocutionē continet.c.vnic.de feud.non hab. prop.natur. feu. licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi censebitur, vt ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. Porro verò censeri pro ascribi, numerari, vt superius ex Balduino notauimus, vsurpari nouum non est: Sic Iuuen.Satyr.8.

Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri?---

Eiusque elocutionis multa quoque exempla reperiuntur in iure Pōtificio, vt exempli gratia in c.in quibusdam de decimis. In quibusdā regionibus quædam permistæ sunt gentes, quæ secundum suos ritus decimas de more non soluunt, quamuis censeantur nomine Christiano. & in c. præterea quoniam. de iur. pat. seu quocunque alio nomine censeantur. Vsus est & Liuius lib.7. Plebs contra fremit quid se viuere, quid in parte ciuium censeri, si quod duorum hominum virtute L. Sextij ac C.Licinij virtute partum sit, id obtinere vniuersi non possint. Vide etiam Forcat.in suo Auiario c. 2.num.1. Vbi censeri accipit pro eo, quod est, in eodem numero esse, & similiter vti ductu iuris naturalis vt bruta ipsa atque duci solent homines.l.libert.ff.de assig.libe. Habet autem Censendi verbum multas & varias significationes vt proditum est à Latinæ linguæ architectis. Quippe Censere nonnunquam iubere est. Cicer.libr.1.Offic. Semper cum Græcis Latina coniunxi, neq; id in philosophia solum, sed in dicendi exercitatione: idem tibi (inquit) censeo faciendum, id est, iubeo. Est etiam censere, deliberare, & sententiam suam dicere. Vnde dicebant, Senatus censuit, populus decreuit, &c. Bud.in annot.ad l.de orig. iur. scripsit, Censere id esse quod nunc opinari dicunt ἀποφαίνεσθαι: & ψῆφον censendi potestatem facere & calculum proponere apud Demosth. Censere præterea idem est Marcello quod succēsere apud Varronem in captiuo prælio. Ne vobis, inquit, censeam, si ad me referretis. Censere item est τιμᾶν καὶ τιμωρεῖν, mulctare corrigere, & nota afficere. Brechæus l.censere. ff. de verbor. & rer. signific. Schard.

CENSERE Iabolenus l. censeri (sic enim incipit in æditione Florentina vbi I.pro E, vt alibi passim ponitur) ff.de verbor.signific. Censere, est constituere. & præci-

præcipere. Vnde etiam dicere solemus, Censeo vt hoc facias, & Senatum aliquid censuisse. Vnde Censoris nomen videtur esse tractum. Pro arbitrari quoque ponitur. Vnde Censores dicti, ad quorum censionem, id est, arbitrium censeretur populus. Hinc & Censiti, quorũ res est destinata certa quædam sententia, & per eam in classem suam redacti. Qui etiam Opicensi, id est, opibus censiti dicebantur: & Capitecensi, qui nullo, aut paruo ære censebantur. In C. Iustin. lib. 11. tit. est, de agr. & censit. Et infrà in quibus caus. colon. c. cens. dom. accus. poss. Pomp. de acq. rer. dom. l. ergo. Censitorum, inquit, vice fungitur. Sed & operari significat, quod vulgò vocant, hoc est, in sententiam suam, explicata ratione approbare audientibus teste Bud. in l. vlti. de Senat. Propriè tamen est, sententiam suam exponere, & constituere, quod est præcipere. Nam Senatus quod iussu populi censuerat, omnino obseruandum erat, annotauit Alc. de verb. sig. Et censeri prædia dicuntur, quæ cēsum præbent. Est & censeri, in censum conscribi. vt C. in quib. caus. pig. tacit. contrah. l. 1. Spieg.

CENSERE territorium, pro imperare censum territorio, l. 1. C. in quib. caus. ius pig. & l. omne territoriũ. de cens. lib. 10. Spieg.

CENSERE, in varias ferri significationes Festus lib. 3. scribit, quandoq; (inquit) significat putare, quod & Nonius probat, idq; exemplis Cassius histor. libr. 6. Censuit sese Regem Porsennam occidere. Nunc (ait idem Festus) suadere. Nunc decernere. Censere etiam pro consulere in S. C. quod Imperatoris Hadriani est. l. item. 20. §. pridie. ff. de petit. hæred. positum, ait, interpretaturque Vlpianus l. sed & si. §. consuluit. ff. eod. Cēseri etiam pro in precio haberi, & auctoritate valere dixit Popin. l. vlt. ff. de suis & legi. vel (vt expressius loquar) eandem vim habere. Prat.

CENSERI priuilegio dixit Vlpianus l. 1. §. qui ex duobus. ff. ad municip. pro munerum functione eximi. non ineptè tamen interpretaberis priuilegio dignari, & decorari. Aldobr. Institut. de iure natur. gent. & ciuili. §. 1. Censeatur priuilegio pro nitatur, aut fulciatur Vlpianum dixisse existimat. Aliter hoc verbo vsus est Papinia. in l. vltim. ff. de suis & legit. Priuatorum enim cautiones legum auctoritate non censeri, id est auctoritatem non assequi, vt & Cicero pro Archia. Quod ex his studijs hæc quoque censetur oratio & facultas &c. Prat. Schard.

CENSERE autem pro consulere accipi suprà diximus, pro quo hodie dici, opinari Budæus non semel & in prioribus ad Pandectas, & in Forensibus scripsit. pro quo Græci ψῆφον ἐπαγαγεῖν. Prat.

CENSERE etiam apud Vlpianum l. ætatem. 3. ff. de censibus est capita id est personas, & iugera & bona describere. quo sensu accipi debet in l. omne territoriũ. de censib. libr. 11. C. quæ explicatio ex Luca Euangeliographo ca. 2. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε δόγμα παρὰ καίσαρος αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Qua in re diligenter personæ, & res discutiendæ & inspiciendæ sunt, ne prægrauentur per l. 11. C. de censitorib. in C. Theo. Censendi hoc sensu formam expressit. d. l. omne territorium. Prat.

CENSI, Alciat. lib. 1. Parerg. ca. 14. dicuntur, qui speciali priuilegio in fœderatis, vel Latinæ conditionis populi ciues Romani erant. Prat.

CENSIO, inquit Festus libr. 3. æstimatio, siue (si malis) descriptio æstimatoria. Prat.

CENSIONEM bubulam Plautus festiuè vocauit verbera lori bubuli cuius censura in seruos animaduertitur, vt de eo testatur Turn. adu. lib. 24. cap. 23.

CENSIO hastaria, auctore eodem, dicebatur, cùm militi multæ nomine, ob delictum militare indicebatur, quòd hastas daret. Prat.

CENSIONEM facere dicebatur Censor, cùm multam equiti irrogabat. Prat.

CENSITIONEM pro censu dixit AElius Spartianus in Pescennio Nigro. Vos, ait, terras vestras leuari censitione vultis, ego verò etiam aerem vestrum censere vellem. Vbi censere pro censum ex aere exigere, & aeri imponere accipi putem. Prateius.

CENSITI. Agricolæ & coloni reuera & iure ipso ijdem sunt. Sed origine & constituendi modo differūt, vnde diuersa sibi nomina inuenerunt. Agricolæ dicuntur ea ratione, qua agrum colunt & in eam rem ascripti glebæ atque addicti sunt: Vnde ascriptitij nominātur. Qua verò ratione pensionem pendunt annuam, coloni appellantur, propriè tamen ij qui parte fructuum aliquota colunt agros, similes partiarijs colonis. Sin id precio, & pecuniæ pensione faciunt aut parte fructuum certa & constituta, censiti nuncupantur, similes cōductoribus alienarum ædium aut villarum, qui mercede habitant in alieno. Hinc est quod inquilini quandoque vocentur. Sunt enim Inquilini non vt vult Festus, qui eundem colunt locum & focum, sed qui in priuato & conducto habitant, siue in vrbe siue in agro, vt scribit Valla. Sueto. in Nero. Connan. libr. 2. cap. 10. num. 3.

CENSITI dicuntur censibus obnoxij, à quibus cēsus exigitur. sic accipitur in tit. de agrico. & censit. lib. 11. C. Ijdem tributarij dicuntur in l. seruos. 6. C. eodē. & l. 2. C. si vag. mancip. pet. Dicuntur & capite Censiti à Iuliano Patritio in Nouel. Prat.

CENSITORVM nomen deprauatum est in l. 6. de censuum adscriptitio. in Cod. Theod. in qua censorum & peræquatorum officia, pro, censitorum cum vitio scriptum est. Quod mendum etiam sequentis Rubricæ inscriptio prodit, quæ de censitorib. & peræquatorib' inscribitur. Briss.

CENSITOR est qui censum agit, & percipit præstationem tributorum coloni, & pignoris iure vendit prædium, si census non soluitur, vt ff. de cens. l. forma. §. illa. & l. cùm possessor. §. cùm pro pecunia. ff. eodem. Sic accipitur in rubr. C. de censibus & censit. lib. 11. Oldendorp.

CENSITOR. Censitores in titul. de censib. & censitor. libro 11. C. dicuntur censuum impositores. In titulo verò de Censibus. ff. censitores intelliguntur ij, qui recipiūt præsentationes collectorum coloni. l. forma. §. illam æquitatem. & l. cum possessor. §. pro pecunia. ff. eod. tit. Anch.

CENSITVS. In titulo de agricolis & censitis libr. 11. C. censiti dicuntur, quorum agris census impositus est, vt interpretatur Hegendorphinus in Exegesi. Et de ijs nonnihil singulariter (licet de colonis quidem omnibus) tractatur eo titulo, Ne respublica sua pensitatione defraudetur. Anch.

CENSORES, à censendo dicti, quòd vitam, moresque nostros examinant, & de eis inquirunt: census itē rationem ducunt, professionem curant, & pro meritis hos de albo eximunt, illos deligunt. Hinc & præfecti dicti morum, magistri veteris disciplinæ, & seueritatis. Horum vestigia nostris temporibus æmulantur, quos vulgò Heroldos vocamus, si tamen verè vtantur suo munere: qui & fœcialium officio funguntur, dum bella solennibus verbis indicunt. Vide Alciat. in de Magi. & Zasium in l. 2. ff. de orig. iur. Præterea sunt Censores, à censu æris, hoc est, pecuniæ dicti. quia censum tollūt. Sunt & iudices. Nam censura, iudicium est. Vnde senatum aliquid censuisse dicimus. l. censeri. ff. de verb. sig. Spieg.

CENSORES, Festo libr. 3. dicuntur, quòd quisque rem suam tanti æstimari solitus sit, quantum illi censuerint. Hos census agendi gratia constitutos Pomponius scribit. l. 2. §. post deinde. ff. de orig. iur. quod & L. Fenestella probat cap. 17. vbi fortè pro habendo legendum est, agendo. Eos rerum, & bonorum æstimatores prout quisque ciuis profiteretur, interpretatur *Zasius* ad d. l. 2. §. post deinde. Ii non tantùm rerum, sed & morum æstimatores erant, & disciplinæ magistri, vt ex M. Ciceronis Oratione pro Cluentio liquet. Hos regendis moribus ciuitatis quinto quoque anno creari solitos scribit Asconius in Ciceronis Diuinationem. Senatu etiam motis notas adscribendi, & inurendi ius fuisse ait T. Liuius Decad. 4. lib. 9. Censorum officia, numerum, tempus ponit Cic. lib. 3. de legib. Prat.

CENSORIAE animaduersiones apud M. Tullium in Cluentiana, & Censoriæ notæ passim, & Censoria seueritas apud Gellium lib. 4. cap. 20. & Censoria subscriptio apud Ciceronem in Cluentiana & Censoria iudicia passim apud M. Ciceronem, Censoria virgula apud M. Fabium lib. 1. ca. 2. Prat.

CENSORES his literis scribi solitos ex Gellio cõstat Censi. Prat.

CENSORES autem, quanquam initiò bonorum essent æstimatores: posteriore tamen tempore cœperũt etiam magistri morum esse, multò maiore fructu, quã cùm pecunias corraderent. Plutarch. in Aemylio, Censura, inquit, maximæ omnium magistratuum reuerentiæ est, plurimæque potestatis, cùm alijs rebus, tum ad morum emendationem. Nam senatores è senatu remouere potest: equitibus equos adimere, ex plebeijs ærarios facere, notare infamia, censum agere, lustrum cõdere. Erant autem duo censores, qui quinto quoque anno creabantur. Hoc tempore nullus in republica magistratus, magis desiderari videtur, quàm censoris, cuius tamen ne vmbra quidem extat. Olden.

CENSVALIS dicitur is qui censoribus assistit, prestò est, famulatur, inseruit.

CENSVRA Censoris munus, & dignitas, Gellio d. c. 20. sic accipitur apud Plinium lib. 14. ca. 4. Catonum, ait, ille primus triumpho, & censura super cætera insignis &c. & Liuium lib. 4. V. C. alios magistratus annuos esse quinquennalem censuram grauem esse. Sumitur pro seueritate, correctione, & decreto, & lege Plini. in Panegyrico. Nam vita principis, cẽsura est, eaque perpetua: ad eam dirigimur, ad hanc conuertimur. Pro decreto accipitur in Decretali Pontificis Maximi Epist. c. 1. in fin. ext. qui cler. vel vouentes. & in c. de cæterò. de testib. in antiq. Prat.

CENSVRAE appellatione continetur excommunicatio c. 2. de exceptionib. libr. 6. sed & interdictum, & suspensio, vt explicat Pontifex Maximus c. quærenti. extrà de verborum significatio. cuius rei causa glossematarius ibidem adnotat, Censuram generale nomen esse, vbi explicatur quid sit Censura ecclesiastica. Prateius.

CENSVS. Census vs, vt in literis humanioribus, ita quoque in iure nostro non vna in significatione accipitur. Nomine census quicquid fortunarum quis habet, continetur. Vnde Iuuenal. Satyr. 3.

> *Protinus ad censum, de moribus vltima fiet*
> *Quæstio, ---*

Sumi etiam solet pro toto cuiusque patrimonio, vt Census equestris vel Senatorius & pro ipsa descriptione patrimonij quod denumeramentum vulgo appellant Gal. *Denombrement*, vt cum quis in censum referre vel deferre bona sua dicitur. Igitur Latium antiquum primum donatum fuit iure ciuitatis Romanæ, deinde Italia iure Latino vbi ciuitates liberæ erant non tributariæ. Inde deductæ sunt Coloniæ in prouincias quasdam vel remunerandorum veteranorum gratia expulsis ingratis colonis, vel ob infrequẽtiam locorum, quæ ciuitates legibus Romanis vtebantur, vt municipia contra suis legibus & moribus. Deinde cœperunt quędam prouinciæ deuinctæ esse iure Coloniarum, censeri honoris tantum causa. Aliæ etiam iure Italico donatæ sunt, id est, factæ immunes à tributis sicut ipsa Italia. Sellerus ex lecturis Duar. nondum impressis tit. 15. lib. 50. Pand. de censib. Olim quidem Census erat recognitio ciuium per capita, & quantum quisque habet in bonis quod quinto quoque anno fiebat à cẽsoribus, teste Pomponio Læto de Magistratib. Rom. cap. 21. Itaque, census id quoque dici cœpit, quæ numerata pecunia principi per capita soluitur, siue per focos. Census etiam est id, quo agri censuales esse declarantur. Gallicè dicimus, *cens & serans*. Huiusmodi census persecutio inhæret in toto, & in qualibet parte fundi censualis. Item, census est præstatio tributi, annuave pensio, quæ de rerum immobilium prouentis datur, quomodo accipitur C. in titul. vne sensu & reliqu. fund. comparari non posse. & not. 1. quæstio. 3. quæsitum. Et hæc in quo differat a tributo, ponit Bartolus in l. 1. de publi. & vectig. & Ioan. And. in quo autem à pensione, notat gloss. in Clement. 1. de suppl. neglig. prælat. in verbo, Pensiones. Censum autem primus omnium Seruius Tullius rex instituit, rem (veluti Liuius ait) saluberrimam toto futuro imperio, ex quo belli, pacisque munia non viritim, vt antè, sed pro possessione pecuniarum, ciues obirent. Anchora.

CENSVS est personarum, rerumque descriptio. sic sumitur apud Pomponium l. 2. §. post deinde. ff. de origine iuris. Personarum quidem cùm ciues singuli in sua tribu, classe, centuria, nomina sua, vxorum, liberorum, libertorum, seruorumque suorum, item cuiusq; ætatem. & quam vrbis regionem habitarent, profiterentur. Bonorum verò, cùm ijdem patresfamilias prædia sua cùm vrbana, tum rustica, seruorum, pecudumque numerum, fundorum instrumenta, supellectilem, pecuniæ deniq; numerum profitebantur. quòd & Dionysius Halycarnassæus lib. 4. & T. Liuius li. 1. 7. & 39. scribunt. Prat.

CENSVS quoque nomine, substantia bona, fortunæque comprehenduntur Ciceronis in Oratio. pro Q. Roscio, Quem tu ait, si ex censu spectas, Ciuis Romanus est: Vlpiano l. cogi. 16. in princip. ff. ad S. C. Trebellianum. Iustiniano l. de creationibus. C. de episc. audię. Prat.

CENSVM pro pecunia distracta accipit gloss. in c. 1. de in integ. restit. pro pensione tamen, quæ prouentibus soluitur accipi ibidem verius putem. quod & Angelus Clauasius in Summa, in verbo Census, ait: sicque accipi debere scribit in c. quęsitum. 1. q. 3. Sic sumi solet tot. tit. ext. de censib. vnde nec immeritò, sed μεταφορικῶς reditum, siue prouentum appellant interpretes censum, tametsi à Doctoribus malè vsurpatum putet Old. Prat.

CENSVM ita diffinit Theophilus in §. fin. Instit. de libertinis. [Greek text illegible] Est igitur Census tabula, siue charta in qua Romani scribebant suas facultates. quo sensu accipitur apud Q. M. Scæuolam l. quæ quisque. 64. ff. de acq. rerum domin. Marcellum l. census. 10. ff. de probationibus & alibi sæpè. & Cassiodorum lib. 3. Variar. Epistol. penul. cuius hæc verba sunt. Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris diuisus, censuq; descriptus est. Prat.

CENSVS crimen apud Hermogenianum in l. vix certis. ff. de iud. accipere debemus fraudati census crimen per l. 1. C. de quæstion. atque ita explicat Accurs. in d. l. vix certis. Prat.

CENSVS nouus dici potest, qui in fundatione ipsius ecclesiæ impositus non est, gl. in c. significauit. de cẽsib. in antiq. Prat.

CENSVS passiuus apud Tertullianum in libro de Monogamia, significat infinitum, vagum, & liberum censum, vt apud eum interpretatur B. Rhenanus. Prat.

CENSVS lustralis ab Vlpiano in Institutis dicitur à lustri spatio vt si quinquennalis cẽsus diceretur, quo lustrabantur ciues quinto quoque anno: sic appellatus ad discrimen census equestris, Senatorij aut eius census qui in prouincijs agebatur Turneb. lib. Aduersariorum. 7. cap. 21.

CENSVI censendo agri propriè appellantur, qui & emi, & venire iure ciuili possunt, Festo li. 3. cuius rei exemplum extat apud M. Ciceronem in Oratione pro L. Flacco. Illud, ait, quæro, sint ne ista prædia censui cẽsendo? habeant ius ciuile? sint, necne sint mancipi? subsignari apud ærarium, apud Censorem possunt? in qua tribu denique ista prædia censuisti? Et apud eundem in eadem. Censum 30. millia pecuniæ numeratæ, & Cẽsum mancipia legimus. Prat.

CENSVM agere, peculiare verbum est historicis pro recensere, vel capita vel patrimonia profiteri, vt adnotat Zasius l. 2. §. post deinde. ff. de origi. iur. Titus Liuius

Liuius libro 4. scribit, Papyrium & Sempronium censui agendo à populo præfectos. Oldendor. Gellius lib. 4. cap. 18.

CENSV manumitti olim dicebatur, qui lustrali cẽsu Romæ iussu dominorum inter ciues Romanos censum profitebantur, vt auctor est Vlpianus noster in Epit. tit. 1. Sic etiam legendum adfirmare ausim apud Gaium libr. 1. Institu. tit. 1. cuius hæc verba sunt: Ciues Romani sunt, qui his tribus modis. id est testamento, aut Censu, aut ante Consulem fuerint manmissi. vbi pro Censu legitur in quibusdam exemplaribus in Ecclesia. Prat.

à CENSV ducuntur Censuarij in l. si quis intra. 7. C. de bonis proscript. qui censum pendere debent, qui cẽsibus obnoxij sint: pro qua voce Censuarij in C. Theod. eod. tit. legitur Casarij. vnde in quibusdam exemplaribus manuscriptis C. Iustin. legitur: sed Casarij verior omnibus lectio est. Censuarij in Gallia vocantur qui nostræ ditionis sunt, qui in singula iugera eius agri quẽ colunt censum annuum nobis pendunt Connan. libr. 2. cap. 10, nu. 3.

CENSVALES, qui dicuntur Tabelliones, & scribæ, & librarij censualis ministerij, sic accipi debent in l. 2. & 4. C. de princ. ag. in reb. lib. 12. & in rub. de Tabul. scribis, logographis & Censualibus lib. 11. C. Sic & apud Capitolinum in Gordianis. Senatusconsultum tacitum, inquit fieret ita vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent. & apud Symmachũ in Epistolis. Argenti, ait, publici ratio, quòd censualibus editores munerum contulerunt. & in Nouel. 17. Cẽsualis apparitio, pro magistri Census apparitoribus, qui elogia intimant. sic sumitur in Iustini constitutione l. consulta. C. de test. Briss.

CENSVALIS contractus est, cùm quis ius, quòd in re habet, siue directum, siue vtile dominium, alienat prorsus in alium, pro certa pecunia, puta pro centum, & præterea constituto annuo censu. Sed per emphyteuticarium contractum non transfertur omne ius in Emphyteutam. l. 1. C. de iure emphyt. vbi vide Doctores. Oldend.

Legati ad CENSVS accipiendos, apud Hermogenianum. l. 1. ff. de mun. & honoribus (vbi in editione Florentina lege scribatus pro scribitus) pro censualibus, de quibus suprà in Nou. 17. §. ἀλλ' οἶδα vbi κηνσίτορας eos appellat Iustinianus. Iulianus & vetus interpres verterunt Censuales: vide Accursium, in §. coges. in auth. de man. prin. Prat.

CENSVALES equi in l. comperimus. 19. C. de cursu public. lib. 12. sed verius est vt ibidem legas Cursualium, hoc est, cursui destinatorum, vt & docet ἐπιγραφὴ & rubri. illius tractatus, cui rei etiam indicio est quod his verbis scribit Cassiodorus libr. quinto. Variarum epistol. ad Mammillam. Qui suprà, inquit, euictionum numerum Cursuales equos vsurpare præsumunt. Prat.

CENSVALIS forma quæ sit, apparet ex l. 4. ff. de censibus. vt agri nomen, ciuitatis, & pagi referantur in censum.

CENSVALIA munera l. 2. C. de priuile. eorum qui in sac. palat. milit. lib. 12. Prat.

CENSVALE officium in l. testamenta. 18. C. de test. exponit Alexand. Imol. ibid. Censuum magistrum: cuius expositio iuuatur noua Iustiniani constitutione. 44. §. ἐπειδὴ ὅμως. Prat.

CENSVALIS professio in l. censualis. 7. C. de don. & l. omnes. 3. fine cens. vel reliq. C. Th. Briss.

CENSVALES paginæ l. fin. C. Theod. fine cens. vel reliq.

CENSVALES libri l. 4. de agric. & censit. libr. 11. C. qui sint ex eo loco disces apertè. Prat.

CENTENA, ordo est, & dignitas, & gradus promotionis in schola agentium in reb. l. 1. de Cæsarianis. C. Th. & l. 1. C. Th. de murileg. l. 5. C. Th. de Decurionibus & alibi passim in eo. C. Hinc,

CENTENARII dicebantur, qui eum gradum in schola tenebant l. 1. C. de lucris adnot. libr. 12. l. 4. C. de ag. in reb. eo. lib. & l. 1. de exact. tribut. libr. 10. C. & alibi passim. Porrò qui centuriones veteribus dicebantur, eos suis temporibus Centenarios, dici solitos refert Vegetius lib. 2. cap. 13. Briss.

CENTENARIAE cœnæ Festo libr. 3. dicebantur, in quibus lege Licinia non plus centussibus, præter terra nata, impendebatur, id est, cẽtum assibus, qui erãt breues nummi ex ære. Prat.

CENTENA pondo, inquit idem, dicebant antiqui referentes ad libras. Prat.

CENTENARII liberti in lege Papia dicebantur, qui centum millia H S. in bonis habent, vt scribit Imp. §. 2. de success. lib. qui, vt ait Asconius, more veterum Censi dicebantur. De centenarijs Vlpia. frequenter in l. 16. ff. de iur. patron. & sub tit. ad leg. Falci. qua de causa Suidas, κεντινάριον, inquit, νομισμάτων ποσότης. Quod autem apud Impe. §. seq. legitur Centum millia H S. centenis aureis comprehendi, falsum est. non enim centeni, sed milleni aurei siue solidi centum sestertium millia conficiunt. quapropter aut hallucinatum esse Tribonianũ, aut locum corruptum in Institu. comment. docuimus. Vide Aureus. Hotom.

CENTENARIAE cœnæ dictæ: à centenis sestertijs. Tertull. in Apolog. contra gentiles: quæ parciores erant: de qua re latius Crinitus de honesta discip. libr. 14. cap. 6.

CENTESIMA. Centesima vsura ideo sic dicta est, quòd quolibet mense centesimum nummum mereat, id est, duodenos asses annuos, in qua est opinione Budæus in annot. ad Pand. Alij verò credunt ideo dici cẽtesimam, quòd centesimo mense sortem æquaret. Quæ opinio fuit Accursij, & quorundam, qui hunc secuti sunt. Eaque opinio recidit in eandem cum priore. Vtputa in centum aureos in singulos mẽses, vnus aureus, id est centesima pars, vsura centesima est: Eadem centesimo mense æquat sortem: Cum enim centum mensibus vnoquoque mense vnus aureus præstitus fuerit, efficietur ad extremum summa centum aureorum, quæ principalis sors fuerat. Quod autem dicimus centesimam esse partem sortis in singulos menses, ac non in singulos annos, referri debet ad morem, & rationem veterum in fœnerandis pecunijs, & promittendis constituendisq́; vsuris, sicut à Budæo annotatum est in anno. ad Pan. Vsuras enim in singulos menses stipulari solebant, non in singulos annos vt indicat l. lecta. si cert. pet. Horat. lib. 1. Serm. Satyr. 3.

— Paulum deliquit amicus
Odisti & fugis, vt Drusonem debitor æris.
Qui nisi cum tristes misero venere Calendæ, &c.

Ex quo Calendarium dictum est liber rationum, à Calendis &c. Centesimæ autem duorum generum erant. Aliquæ enim perpetuo fœnore ducebantur, & duodenos quotannis nummos merebant. Alteræ centesimæ cum renouatione fœnoris anniuersaria ducebantur, quas vsuras vsurarum appellãt. Vtrarumque meminit Cicero, & harum maximè in quadam ad Attic. epist. li. 5. sub verbo Græco anatocismo. Interim (inquit) cum id edicto translatitio centesimas me obseruaturum haberem cum anatocismo anniuersario, ille ex syngrapha postulat sibi ius dici. Illarum verò meminit Plinius ad Traianum, his verbis. Pecuniæ publicæ vereor ne otiosè iaceant. nam & prediorum comparandorum aut nulla, aut rarissima occasio est: nec inueniuntur, qui velint debere reipublicæ, præsertim duobus assibus, quàm à priuatis mutuantur. Duodenos nummos appellat duodenos asses. Est ergò ex fœneratorum consuetudine is loquendi modus Iurisconsultis, Centesimis Calendis dare spondes? Item, dictio, calendaria, qua solet Iurisconsultus vti, cum fœneratorum rationes describit, & qua etiam vtimur, appellantes libros rationum, calendaria. Et eo modo loquendi, Centesimis calendis dare spondes? ea ratione stipulationes concipiebantur, quòd calendis fœnora exigebantur. Centesimæ autem calendæ octo annos, & menses quatuor complectuntur, vt Alciatus singulariter monuit, ca. 13. Parerg.

Non tamen hinc id genus vsuræ appellatum cẽtesima, dictum est, quòd centesimo mẽse expleret sortem (tametsi id quoque verum esset) sed quòd pro centum librarum sorte singulis mensibus libram vnam vsuram pareret, hoc est, duodecim libras singulis annis. Iudicent interim viri docti de ijs, quibus non omnes vnà conuenere, & astipulati sunt. Anchora.

CENTESIMVS lapis pro miliario accipitur in l. propter litem.21.§.licet.ff.de excus. & §.qui autem excusare. Institu.eod. tit. atque ita videtur explicare Vlpian.l.1.§.1.ff.de offic. præfect.vrb. & Theophi.ad §.qui autem excusare. Prat.

CENTESIMAE Kalendæ apud Paulum in l.centesimis.46.ff.de verbor.oblig.dicuntur centesimus mensis Andr.Alciato & I.Cuiacio interpretibus in d.l.centesimis.quidam centum annos interpretabantur, quos reprehendit idem Alciatus libr.secundo.Parerg.capi.23. Prat.

CENTESIMARE apud Iulium Capitolinum in Opil.Macrinum, militare verbum esse ait Egnatius ad illum. Milites enim vbi quid grauius admisissent, sæpe decimus quisque, interdum centesimus extremo supplicio adficiebatur. Verbum hoc Centesimare Macrini proprium scribit Capitolinus, cùm se dementem dixisset. Prat.

CENTIES aureorũ, præcisa locutione pro Centies centena millia aureorum. Celsus l.88.de verb.sig. Tantum quisque pecuniæ relinquit, quantum ex bonis eius refici potest. sic dicimus centies aureorum habere: qui tantum in prædijs, cæterisque similibus rebus habet. Paul.l.97.ff.de lega. & fid.3. Pone, inquit, in condito centies aureorum esse, quæ in vsum sumi solerent. Sic decies sestertium, pro decies centena millia H-S. vt in Verrinas demonstrauimus. Hotom.

CENTIES Centies cẽtena millia significat, vt millies in l.4.§.1.de statulib. Millies centena millia quemadmodum Anto. August.lib.2.Emend. ca.6.notauit. Sic quod Martial.lib.5.Epigr.ait, de Apicio, cùm bis tricẽties ventri dedisset, superesseque sibi centies duntaxat cogitaret, venenum bibisse, hoc idem Dio libr.57.referens ait, διακοσίας καὶ πεντήκοντα μυριάδας ei superfuisse. Nam 25. myriades valent decies: quas si decies multiplicaris, habebis 250. myriades, pro eo quod Latini Centies vocant. Briss.

CENTIENS pro centies in Pandectis Florentinis sæpè reperimus. quo in genere scire oportere admonuit Augustinus libro secundo, cap. 6. Emend. veteres inter E & S. posuisse N. vt molliùs proferrent. Hinc sæpe in P. Fl. thensaurum, & vicensimum &c. legimus. Prat.

CENTIES aureorum in d.l. propemodum. in Pand. Flor. incipit tantum.88.ff. de verbor. signific. legitur in eadem editione, non Centiens, vt falsò G. Haloander existimat, neque Cẽtum. vt in Vulgarib. libris habetur. Prat.

CENTONARII, de quibus in l.1. & 2.C.Th.de Centonarijs, & Dendrophoris. Prat.

CENTONES, vela sunt ex pilis caprarum, siue panni crassiores, ex lana diuersorum colorum consuta. Meminit eorum Vlpianus l.quæsitum.12.§.si domus. ff.de fund.instruct. Alexand. Neapolit.libr.Genialium dierum. Dixere autem, inquit, centones ex villis grossioribus sagula intexta vilioribus pannis, quibus domorum tecta, tabulata, aut ligneæ machinæ militares, aduersus incendia, si ignis maior vis ingruat, muniuntur. Vide in Chiliad. Erasmicis, Farcire centones. Oldendorpius.

CENTONES instrumento domus contineri, scribit Vlpi.in l.quæsitum est.§.si domus. ff.de fund.instru. cuius verba ita castiganda sunt: dicunturque stragula quædam grossiora, villis passim pendentibus, quibus lecti vilissimarum personarum sternuntur. conficiuntur ex pannis diuersorum colorum in vnum consutis, coagmentatisque. ex his tabernacula, omnisq; castrensis supellex pluuioso tempore velatur. à villorum multitudine nomen assumpsit. Cato li.2.de re rust. centonẽ posuit pro instrumento rustico: hoc est, pro interiore vestimento, quod super subucula superindui solet, bõbyce inserta. Tres inquit, cẽtones pueris, sex culcitras, nouem stragula. In hoc significatu etiam legimus apud Macro. Saturnalium libr.1.cap.5. cuius facetissimam fabulam subscripsi. Tremellius Scropha cognominatus est euentu tali. Tremellius cum familia atque libertis in villa erat. Serui eius, cùm de vicino scropha erraret, surreptam conficiunt: vicinus aduocatis custodibus, omnia circunuenit, ne quà hæc efferri posset: isque ad dominum appellat, restitui sibi pecudem. Tremellius, qui ex villico rem comperisset, scrophæ cadauer sub centonibus collocat, super quos vxor cubabat: quæstionem vicino permittit. cùm ventum est ad cubiculum, verba iurationis concipit, nullam esse in villa sua scropham, nisi illa, inquit, quæ in centonibus iacet. lectulũ monstrat. Ea facetissima iuratio. Tremellio Scrophæ nomen dedit. Centones docet Cato fieri ex vestimentis familiç veteribus, cùm ait: Quotiescunque tunicam aut saga familiæ dabis, prius veterem accipito, vnde centones fiant. Eodem modo cento apud Iuuenal. accipitur pro vestitu famulari, crasso & sordido: sic scribentem,

Intrauit calidam veteri centone lupanar.

Cento etiam secundum aliquos accipitur pro velo laneo, quod lana aut tomento consertum sit, vt ictus nullos patiatur. cuius vsus in re militari apud veteres fuit frequentissimus, ad incendium quoque arcendum. Hinc præcipit Vegetius lib.4, Turres & vineas, quæ machinæ sunt militares centonibus etiam, aut crudis corijs extrinsecus operiendas, communiendasve, ne immisso igne concrementur. Cæsar quoque commentario belli ciuilis Pompeiani II. refert, in oppugnatione Massiliæ turrim lateritiam à suis structam fuisse, cuĩ centones insuper iniecerunt, ne aut tela tormẽtis missa tabulationem perfringerent, aut saxa ex catapultis latericium discuterent. Idem Cæsar paulo pòst, in musculi structura, quæ & ipsa machina oppugnatoria est, ait, Coria inducta fuisse, eaque centonibus contecta ne igni aut lapidibus corrumperentur. Idem belli Pompeiani libr.3.refert omnes ferè milites aut ex centonibus, aut ex corijs tunicas aut tegumenta fecisse, quibus tela vitarent. Cento præterea opusculum est, structum ex varijs diuersisque carminibus, cuius structura ita solidatur vt docet Auson. poeta, videlicet vt coeant aut cæsi duo versus: aut vnus. & sequens cum medio. nam duos iunctim locare, ineptum est. ita ipse centonem formauit nuptialem, cõsutum ex filis Maroniani poematis. vnde Homerocentones, & Vergiliocentones: quales fecit Proba Falconia. tales fecisse sese refert diuus Herony. in prologo veteris testamenti, signare volens opuscula contexta ex Homeri Vergilijque carminibus, transducta accommodataque ad sensum conditoris. Venit autem à κέντρον verbo Græco, id ἀπὸ τοῦ κεντρίζειν, quod inserere est, deducitur, r literæ abiectione. hac ratione etiam Digestorum libros Centrones appellamus. Propterea damnandus est Sipontinus, qui in suis Commentarijs à centum deduci centonem existimauerit. Cotta.

CENTVM anni, finis vitæ longæui hominis l.an vsusfruct.ff.de vsufr. Vide inf. vita Ræuar.l.semper.ff.de reg.iur. Festus auctor est.

CENTVM, quæ in arca habeo apud Vlpianum l.7. §. adeò. ff. de dot. prælegata. ad rei veritatem pertinẽt, eamque spectant atque ideo si nihil sit, nihil debebitur.

CENTVMVIRI, iudices quidam erant, vel Ouidio teste lib.3.de Ponto,

Vtque fui solitus, sedissem forsitan vnus
De centum iudex in tua verba viris.

non autem magistratus, quos commemorant Paul. in l. qui repudiantis.17.ff.de inoffi.testa. & Iustinian.l.fi.C. de lib.præterit. De quibus autem rebus ij cognoscerẽt ex proximè sequentibus videre est.

CENTVMVIRALE IVDICIVM.

Erant olim dies conuentus, quibus hastam centumuiralem

uiralem sic videntur coegisse decemuiri, vt ius haberent centumuiros conuocandi. Idq; auctor ad Pisonem expressit eleganter his versib.

Seu trepidos ad iura decem citat hasta virorum,
Et firmare iubet centeno iudice causam.

Et hoc nimirum illud etiam est, quod scripsit Plinius Epist. lib. 6. consilijs quatuor conscribi solere centumuiros. Plinij verba sunt hæc: Fęmina splendidè nata nupta prætorio viro, exhæredata ab octogenario patre, intra vndecim dies, quam ille nouercam ei captus amore induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta (tot enim quatuor consilijs conscribuntur) ingēs vtrinque aduocatorum, & numerosa subsellia præstantium corona, latissimum iudiciū, multiplici circulo ambibat. Ex quo loco probari liquidò potest, centumuiros sic à decemuiris olim cogi solitos, vt ab ijs conscriberentur quatuor consilijs, conscriptique & simul congregati, in cōsilia quatuor distribuerentur. De quib. consilijs sentire visus est Sueton. sic in Domitiano scribens. Ambitiosas centumuirorum sententias rescidit: recuperatores, ne se persuasorijs assertionibus accommodarent, identidem admonuit. nummario iudices cum suo quemque consilio notauit. Haud dubiè per iudices nummarios centumuiros intelligens, deq; centumuirorum consilijs quatuor planè sentiens. Postquam autem centūuiri in quatuor consilia distributi essent, tunc eos in Basilica Iulia vnà cum decemuiris quatuor adscendisse diuersa tribunalia, ex Quintiliano constat, qui sic libr. 12. Instit. orat. ca. 5. scribit: Certè cum in Basilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerēt, & auditum, & intellectum, & quòd agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini. Ex quo loco probari etiam potest, hæc quatuor iudicia in vno eodemq; loco sic olim exerceri consueuisse, vt qui primo tribunali diceret, facilè à reliquis exaudiretur. De vna enim eademq; causa, quatuor hæc cētumuirorū tribunalia, simul vno tēpore cognoscebant, & iudicabant in vno loc. Idque ex Valerio Maximo tam est perspicuum, vt nullis amplioribus opus habeat argumentis. Sic enim de milite quodam. lib. 7. ca. 7. scribit. Cum improbissimis enim hæredib. de paternis bonis apud cetumuiros contendit, omnibusque non solum consilijs, sed etiam sententijs superior discessit. Idq; etiam illud est, quod de diuisis tribunalibus, varijsque iudicum sententijs Papin. scribit, l. 76. de leg. 2. Nec alio referri potest quod sic ad Cottam scripsit Ouid. lib. 3. de Ponto.

Vtque fui solitus, sedissem forsitan vnus,
De centum iudex in tua verba viris.

Hinc etiam est, quod centumuirale iudicium fuerit olim appellatum iudicium quadruplex. Plinus epist. li. 4. Proximè cùm apud centumuiros in quadruplici iudicio dixissem, subit recordatio egisse me iuuenem æquè in quadruplici. Ecce non ait in quatuor iudicijs se Plinius dixisse, sed in iudicio quadruplici, hoc est, in eo iudicio, quod ex quatuor cōsilijs, ex quatuor diuersis tribunalib. cōnstabat. Erat etiam prætor, qui centumuiralibus præsidebat, cuius meminit idem Plin. episto. lib. 5. sic Rufo suo scribens: Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumuiralibus præsidebat, deliberaturus, an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Hunc prætorem fuisse prætorem vrbanū, ex eo est euidentissimum, quòd vrbanus Prætor apud centumuiros faceret postulantibus litigandi potestatem, vt ex Valerio dilucidè probatum est suo loco. Nō est verisimile alium prætorem fecisse postulātibus huiusmodi potestatem, quam eum qui iudicijs centumuiralibus præsidebat. Cæterum in præsidēdo, illud etiam obseruasse visus est prætor, vt medius sederet inter iudicum consilia quatuor. Sic ni fallor, vt à dextra parte duo posita essent diuersa tribunalia; & totidem à parte sinistra. Eoque nō dubium est, quin respexerit Quintilianus, cum partes centumuirales in duas hastas diuisas esse scriberet Institu. orat. lib. 5. cap. 2. Illud enim sic esse videtur intelligendum, vt hastæ in omnib. iudicijs centumuiralibus, duæ, hoc est, vna centumuiralis, & altera prætoria siue decemuiralis, ponerentur. Hoc etiā visus est Marcellus respexisse, cum ita scriberet: Si pars iudicantium, de inofficioso testamento, contra testamentum, pars secundum id sententiam dederit, quod interdum fieri solet, humanius erit sequi eius partis sententiam, quæ secundum testamentum pronunciauit. l. 10. de inoffic. testam. Sic enim hic Marcelli locus accipiendus est: Si pars vna centumuiralium (hoc est, duo consilia) contra testamentum; & altera pars (hoc est, duo alia consilia) secundum testamentum pronunciauerint. quia pares sententiæ sunt, quid faciendum esset, dubitabatur; & tandem fuisse videtur definitum, sequendam esse eius partis sententiam, quæ secundum testamentum pronunciauit. Certè quia sic Epist. lib. 11. Seneca scribit: Reus sententijs paribus absoluitur, & semper quidquid dubium est, humanitas inclinat in melius. Porrò hæc duo consilia centumuiralia, quibus secundum testamentum pronunciatur visus est consilia duplicia Quinctilianus appellasse. Sic enim libr. 11. cap. 1. scribit: Succurret etiam si apud alios iudices agetur, vt in secunda assertione, aut in cētumuiralibus iudicijs duplicibus parte victa. Per duplicia enim iudicia duo illa centumuirorum consilia intelligit Fabius, quibus altera pars victa est, nondum re controuersa, ad alia duo consilia translata. Ea profectò ratione, qua sic AEneid. lib. 1. scripsit Virgil.

— Et duplices tendens ad sidera palmas
Talia voce refert.— —

Admonet enim Seruius Duplices pro Duas, in hoc loco secundum morem antiquum positum esse. Et hinc etiam intelligimus, quo sensu ad pręiudicia partes traxerit centumuiralium idem Quinctilianus in d. cap. 2. Quandoquidem enim tertio modo præiudicium dicatur, cum de eadem causa pronunciatum est, certè absurdum non est, ad hanc præiudicij speciem causas trahere centumuirales. de ijs enim quatuor iudicijs diuersis solet pronunciari. Cæterum si formam iudiciorum cōtumuiralium consideres, magis eam ad publicorum, quam ad priuatorum iudiciorum ordinem intelliges inclinare. Eaque ratione à priuatis iudicijs causas centumuirales visus est Plin. distinxisse Epist. libr. 6. Interuenit, inquit, acribus illis, & erectis frequens necessitas computandi, ac penè calculos tabulamque poscendi, vt repentè in priuati iudicij formam, centumuirale vertatur. Et Quinctilianus lib. 5. ca. 10. Proprium est, inquit, illud causæ, quod Amphictyones iudicant, vt alia apud centumuiros, alia apud Iudicem priuatum in ijsdem quæstionibus ratio sit. Nec id etiam ignorasse visus est Iustinianus cum ita scribit. Magnitudo & auctoritas centumuiralis iudicij non patiebatur per alios tramites viam hæreditatis petitionis infringi. l. fi. C. de petit. hæred, Per magnitudinem haud dubiè magnificam intelligens centumuiralis iudicij formam. Ad quam formam referri etiam debet, quod sic Cicero pro Cecinna scribit: Ornatè & copiosè L. Crassus eloquentissimus, paulo antè quàm nos in forum venimus, iudicio centumuirali hanc sententiam defendit: & facilè, cum contra eum prudentissimus homo, Q. Mutius diceret. Nec aliò referendum est quod ad hunc modum Quinctilianus scribit lib. 4. cap. 1. Quibusdam in iudicijs maximeque capitalibus, vt apud centumuiros, ipsi iudices exigūt solicitas & accuratas actiones, contemnique se, nisi in dicendo etiam diligentia appareat, credunt, nec doceri tantum, sed etiam delectari volunt. De quibus autem rebus centumuiri iudicauerint, optimè explicat Cicero de Orat. lib. 1. Nam volitare, inquit, in foro, hærere in iure, ac prætorum in tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire, in quibus sæpè non de facto, sed de æquitate & iure certetur, iactare se in caussis centumuiralibus, in quibus vsucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamento-

rum ruptorum aut ratorum, cæterarumque rerum innumerabilium iura versentur, cum omnino quid suũ, quid alienum, quare denique ciuis an peregrinus; seruus an liber quispiam sit, ignoret, insignis est impudétiæ. Hactenus Cicero. De inofficio testamento, deque alijs hæreditarijs controuersijs cẽtumuiros cognouisse, præter Cicer. & Iustinianum, testatur etiam expressè Scæuola l. 13. & 17. de inofficioso testamento. Eoque non dubium est, quin respexerit diuus Hieronymus cum sic scriberet Epistol. lib. 2. Liberatus & mundus à periculo, & hæreditariæ vel centumuirales causæ de Barathro erutæ, quod hic forum negligens se ad Ecclesiam transtulit. Hunc enim locum sic arbitror intelligendum esse, quasi sic scripsisset Hieronymus. Hæreditariæ, vel aliæ centumuirales causæ. Certè quia sic scriptum apud Iulium Paulum reperi Sentent. libro quinto, titul. 16. Iudex tutelaris, itemque centumuiri, si aliter de rebus hæreditarijs, vel de fide generis instrui non possunt, poterunt de seruis hæreditarijs habere quæstionem. Accedit huc etiam quod sic libr. 7. ca. 5. Quintilianus scribit: Sed nonnunquam etiam reus hic totius summam constituet, si exhæredatum à se filium pater testatus fuerit elogio, propterea quòd is meretricem amauerit. Nam omnis hic quæstio an huic delicto pater debuerit ignoscere, & cẽtumuiri tribuere debeant veniam. Idem Quinctilianus sic etiam libr. 3. capit. 12. scribit: Vt cum apud centumuiros, post alia quæritur, vter dignior hæreditate sit. Et hæc quidem hactenus de iudicijs centumuiralibus. Nihil aliud nũc reliquum est, quàm vt de veteri sententiarum pronunciatione pauca dicamus. Ræuard. pro tribunal. lib. singul. cap. 20. His modò dictis consentit etiam Cuiacius Obseruatio. libro 10. capite 20. circa med. cũ inquit: Querela inofficiosi testamenti, siue (quod idem est) petitio hæreditatis de inofficioso, Centumuirale iudicium dicitur in libris nostris, & hastæ iudicium Valerio Maximo duobus locis, & quadruplex vel duplex iudicium Plinio & Quintiliano. Nam (vt ijdem declarant) diuidebantur centumuiri in consilia & tribunalia modò duo, modò quatuor. Et hoc est quod proponitur in l. quũ filius. ff. de lega. 2. diuisis tribunalibus actum querela inofficiosi testamenti. Quo genere interdum eueniebat, vt duobus consilijs (constabat vnumquodque pari iudicum numero) vinceret actor, & totidem vinceretur. & verò ita sententijs paribus eius partis si duplex iudicium centumuirale fuerit, vel earum partium si quadruplex, sententia præualet, quæ tuetur defuncti voluntatem. Hoc enim humanius esse ait, l. si pars. ff. de inofficioso testamento. quæ partem iudicantium dicit, vt partes centumuiralium, Quintilianus lib. 5. Hæc Cuiac. in sup. allega. loco.

CENTVMVIRALE iudicium pro inofficiosi testamenti querela accipitur in l. Titia 13. ff. de inofficioso testamento. & in l. prætor. 30. de lib. leg. & l. fin. C. de petit. hæredita. Vsucapiones quoque, tutelæ gentilitatis, agnationes, alluuiones, circumluuiones, nexus, mãcipia, parietes, lumina, stillicidiaque ad Centumuiralia iudicia pertinere ex M. Cicerone libro primo de Oratore liquet. Centumuiros autem hasta in foro posita, iudicasse constat, qua de causa hastæ præfuisse dicũtur. Centumuiralia igitur iudicia Festo libro tertio, quæ Centumuiri iudicabant, a quibus ita dici scribit. Prat. & Briss.

CENTVMVIRALE iudicium, centum quinque virorum erat. l. Titi. §. primo. ff. de inofficioso testamẽt. His hasta erigebatur, vt scirent iudicandi tempus. Sicuti nostro seculo Sculterus vulgò, solenni baculo, veluti hastula, manibus prætento iudicij auctoritatem asserere solet. Zas. in l. 2. ff. de orig. iur. Dictum est à Cẽtumuiris (non autem à Senatoribus, qui Romæ centum erant, Rempublicamque curabant, nõ dantes operam iudicandis controuersijs priuatorum.) Nam cum essent Romæ 35. tribus, quæ & curiæ sunt vocatæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum: qui centumuiri appellati sunt. Et licet quinque amplius quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumuiri dicti sunt. Budæ. Sic septuaginta interpretes dicti sunt, quum tamen duo & septuaginta essent, teste D. Augustino, libr. de Ciuita. Dei 18. cap. 43. Vide Bud. in l. 2. ff. de orig. iur. Festum li. 3. & Old. Class. 5. acti. 5. Spieg.

CENTVRIA, inquit idem eodem libro, in agris significat ducenta iugera, de qua ita Varro libr. 4. Ling. Lat. Centuria primò à centum iugeribus dicta, pòst duplicata idem nomen retinuit vt tribus multiplicatæ, idem nomen tenent. & Siculus Flaccus in lib. de conditio. agr. Centurijs, ait, quarum mentionem nunc facimus, vocabulum datum est ex eo, cùm antiqui Romanorum agrum ex hoste captum victori populo per bina iugera partiti sunt, centenis hominibus ducenta iugera dederunt, & ex hoc facto Centuria iustè appellata est. Sic sumitur in l. omnes. 10. C. Theodos. de anno. & tributis & in Nouella Iustiniani 128. in princ. In hoc significatu Centuriarum modum docet Hygenus libr. de limitibus constitut. earundem inscriptiones Siculus Flaccus libro de conditio. agrorum. Hinc ex eodem sensu.

CENTVRIATIO apud Siculum Flaccum diuisionis forma.

CENTVRIA verò in re militari, auctore Festo lib. 3. centum homines significat. Prat.

CENTVRIO apud Macrum l. milites agrum. §. inreuertens. ff. de re milit. & in rub. C. Th. de centur. qui centum militib. præerat, idq; ex Euangelio Matthei manifestissimum. à quo ἑκατόνταρχος dicitur. ἑκατοντάρχης. Prat.

CENTVRIONES primorum ordinum sunt, centurio primi pili primus princeps, prim⁹ hastatus, quorum maior erat dignitas in legione. Turne. lib. 3. aduer. cap. 3.

CENTVRIONVM insigne erat vitis, quam manu gestabant, vt ex Plinio didici libr. 14. cap. 1. in fin. cuius rei & commeminit Alexand. ab Alexan. genialium dier. lib. 6. ca. 8. & Macer d. §. inreuertens. ibi, qui vitem tenuit, id est, centurionis munere functus sit. Habebant & corpus, quod deserere non licebat l. vnic. C. Theo. de Centurio. Hinc,

CENTVRIATA Comitia Festo lib. 3. quia Pop. Ro. per centum turmas (quidam pro turmis Centurias legunt) diuisus erat. Et,

CENTVRIATA lex. vide infr. Lex. Prat.

CENTVRIATVS ager vide Centuria suprà.

CENTVRIATVM etiam exercitũ dixit Varro lib. 5. Ling. Lat. Prat.

CENTVRIO Primipili dicitur qui & primipilarius Ant. Aug. ad Modest. de excus. tut.

CENTYRIONEM pro Centurione posuit editio Florentina in l. inter socerum. §. conuenit. ff. de pact. dot. & l. centyrio. ff. de vulga. idque more veterum, qui & y pro u, vsi sunt. Sed & ψιλὸν hac figura vidimus sæpe in Diogene Laertio in lib. Decret. quæ est forma, a Latinorum. Nam & veteres Syllam. & Sullam dixerũt. Prat.

CENTVSSIS ait Varro lib. 4. Ling. Lat. quo maius æris vocabulum non est. Bud. in Foren. hoc verbo asses, centum asses significari scribit. Prat.

CERA notissimo significatu (significat enim quòd, melle ex fauis expresso, superest) sumitur in c. vnic. de offic. custod. in antiq. Prat.

CERA etiam pro Epistolis & pugillarib. sæpissimè veteribus accipitur. Iuuenalis,

Nonne libet medio ceras implere capaces?

Hinc profectæ formulæ Cera prima, Secũda, ima. Suet. in Cæsare Q. Pædium (inquit) ex quadrante hæredem instituit, reliquos in ima cera, hoc est in extrema parte testamenti. Hinc,

CERATAE tabulæ pro codicillis, & pugillaribus ponuntur, vt adnotat Viglius in §. nihil autem. Insti. de testa. ordi. Veteres enim ceratis tabulis vsos scribit Anto. Aug. lib. sing. ad Modest. l. si duas. §. si vero. ff. de excusat. Prat.

CERVLEA tabella, vt ait Alexã. ab Alex. lib. 2. cap. 30.

Eta.

gen.dler.cera illitæ,in quibus monumenta literis nonnunquam mandabantur. aliquando duplices, plerunque triplices, aut quintuplices colore diuersæ & paulo pòst.In triplicibus epistolas, in quintuplicibus honores,& magistratus,in duplicibus si quid esset arcanũ & subticendum, interioresque animi notas magis adnotabant. Prat.

CEREALES à Cerere dicti,constituti ædiles duo, qui frumento præessent, quorum creandorum auctor fuit C.Iulius Cæsar, vt Pompo.de orig.iur.retulit Masseius. Vide suprà in verbo Aediles.

CERAMIVM amphora Attica. Ant.Aug.lib.2.ca.11. capit autem vrnas tres. Prat.

CAERETES in ponderib.oboli pars media est, habens siliquam, & semis, sicut in ea re testis est Isidorus lib.16.cap.24.Etymolog.Prat.

KEPATION, nummi genus, quod sex obolos, seu folles valebat, cuius mentio fit in Nouella Iustiniani constit.59.§.Ἀλλὰ. Iulianus Patritius vertit siliquas, & Leonis Nouel.83.in fin.Harmenopulus in legibus agrariis παρέχεται ὑπὲρ αὐτοῦ ἡμερήσιον κεράτιον ἢν ὑγγρ φολλὰς δώδεκα. Prat.

KEPATISMON appellant Græci,quod Cassiodorus siliquaticum. Est autem id quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam. Prat.

CERAVNIVM in l.fin.§.species.ff.de publ. & vectigal.gemmæ genus.ab eo nomen habens, quòd non alibi quàm in loco ictui fulminis proximo inueniatur. Feminino genere dixit Plinius lib.37.cap.9. idque candidum esse ait. Lampridius in Heliogabalo, Parauerat (inquit,& in ceranneis, & hyacinthis, & in smaragdis venena quibus se interimeret, si quid grauius immineret.Ceraunia coruscare dixit Tertul.lib.de habitu muliebri, non procul ab initio. habet enim intus stellam coruscantem, vt ait Zeno.Briss.

CERCVRI naues sunt grandes in Asia & celeres, quibus merces vehuntur.Gel.lib.10.c.25.

CERDO. qui & Lucrio dicitur. Est enim artifex sordidus, qui artes illiberales quæstus gratia exercet, quales sunt veteramentarij (vt Sueton.appellat) consutores.Olden.

CEREBROSI boues, contumaces, vt homines à peruerso cerebro, qui toti suo consilio hærent, & iracundiæ obtemperant, & à nemine persuaderi possunt. Columel.lib.2.Old.

CERNO à creando dictum putat Varro libro quinto linguæ Lat. ab eo, quòd cum quid creatum est, tunc denique videri ait. Cernere in varios ferri significatus scribit Non. pro videre accipitur apud Pub. Virgilium lib.3.Aeneid.

Cernimus adstantes nequicquam lumine toruo.

Sic sumitur in c.nisi cum.vers.nec putes.extr.de renunciatio.in antiq.Prat.

CERNERE,iterum disponere.Lucillius Satyr. libro quinto.

Postquam præsidium castris educere creuit.

CERNERE, dimittere. vnde vitam cernere dixit Varro in didascalo. Prat.

CERNERE est iudicare,Pacuuius in armorum iudicio. Et æquum, inquit,& rectum est quid postulas, iurati cernant.

CERNERE sonat etiã,eodem autore,audire. Pr.

CERNERE etiam Varroni lib.6.linguæ Latinæ,significat constituere.Vnde dicebant veteres cernere hæreditatem,id est,se hæredem constituere. vt Varro interpretatur.quo sensu accipitur in l.1. C.Gregor.de patria potestat.Prat.Adde Forcat.obseruat. in dialog. 87. Necyoman.

CERNERE est verba cretionis dicere, vt interpretatur Vlpianus Epitom. titul. 22. Cum me Mæuius hæredem instituerit,eam hæreditatem adeo, cernoq;. Brisson.

CERNERE, & pro hærede se gerere, qui inter se se dissideant, disces ex eodem titul. 22. §. si sub imperfectam.

CERNERE hæreditatem,l.1. de patr. potest. in C. Gregor. frequens Ciceroni & aliis bonis auctoribus: curio. Lexicon B.Germani interpretatur [illegible] κληρονομία. Varro libr.7.de ling.latina, illud Plauti interpretans, Hanc mihi amicam esse creui, id est, constitui. Itaque hæres cùm constituit se hæredem esse, dicitur cernere:& cùm hoc fecerit,creuisse. At idem auctor libro 5.de ling.latin.Verbum Cernito quod in testamentis adscribi solebat, sic interpretatur, Facito videant te hæredem esse. Itaque,ait,in cretione iubent adhibere testes.Certio autem, vt Vlpia.eo quo dixi loco.deñnit,erat certorum dierum spatium,quod dabatur hęredi instituto ad deliberandum, verùm expediret ei hęreditatem adire,necne.Isidor.lib.5.Etymol.cap.24. Cretio,ait, est certus numerus dierum, in quo institutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur,nec liberum est illi vltra capiendæ hęreditatis ius. Cretio appellatur quasi decretio: Cernere enim decernere & constituere significat. Nam ita dicitur: Ille hæres mihi esto,cernitoque intra dies tot. Sic accipito cretionem in l.17.C.de iure delibe.& in tit.de Cretio.lib.4.C.Theod.& in l. 1. & 2. de bonis maternis. in eod.Cod.Brisson.Adde Francisc.Baldui. Catechesin Iur.ciuil.cap.3.de rebus.

CERNERE in l.fin.in fin.C.de Iudæis.ponitur pro intelligere & scire μεταφορικῶς, quorum verborum frequens est vsus in eandem rem in pœnis,scilicet irrogãdis.Prat.

CERNVVS dicitur Curuus,procumbens, in stiuã procidulus & pronus,quasi quod terram cernat. Vergilius lib.10.Aeneid.

---Eiectoque incumbit cernuus armo.

Lucilius, Modò sursum, modò deorsum tanquam collum cernui. Cernuum cespitatorem equum Maro vocat, si Seruio credimus qui alio nomine suffosus appellatur.Ioan.Bapt.comment.in episto.Sidon. Apollin.ad Eutropium lib. 1. Turnebus autem Aduersariorum lib. 17.cap.23.affirmat,quod,Cernuus calciamenti genus sit apud Festum,addit tamen,quod in eo vix pelluceat huius vocis vestigium: ita vt de eo fortasse contra Grammaticorum sententiam versum illum Lucilij accipere liceat,

Cernuus extemplo plantas conuestit honestas:

nonnulli cernuum soccum interpretantur, sine solo singulatum.Cernuare erat labente vestigio in pronum ire,& sæpè etiam labi:quo genere lusus consualibus vti solebãt per pelles vnctas currentes. In Lexico antiquo cernuus & cernulus exponitur petaurista, & cernuere κυβιστᾶν.Turneb.loco suprà allegato.

CEROFERARII sunt Græcis Acolyti, c.cleros. non procul à fine 21.dist.inct.& c.si quid post. §.deseruiẽtes.33.dist,vtrobique eorum officium explicatur. Pr.

CERTA dies.Vide, Dies certa.

CERTA inquisitio qua specialiter expressa solennia continentur l.libellorum.vbi Bart.de accus.Sp.

CERTA institutio hæredis dicitur, cum testator nominatim,vel indubitato signo eum expressit.l.iubemus.C.de testamen.l.quoties.§.si quis nomen de hæred.instit. Et exhæredatio certa quæ nominatim facta est,l. 2.de lib.& posth.Sp.

CERTA mulier de mariti morte dicitur, quæ certo nuncio intellexit eum perisse.Auth. hodie. C.de repudiis.c.in præsentia.de sponsal.Sp.

CERTAM legem in rem afferre,quod vulgus dicit allegare legem in propriis terminis. Ad Heren.libr.1. Hic certa lex in rẽ nulla affertur,& tamen multę afferũtur,è quibus ratiocinatio nascitur,Hot.

CERTAE pecuniæ actio apud Senecam lib.3.de benef.cap.7. Et

CERTA pecunia credita M.Fabio libr.4. cap.2. Satis,ait,est dixisse certam pecuniam peto ex stipulatione,& Scæuolæ l. fin. §. Lucius.in princ.ff.de condict.indebiti.Prat.

CERTA & arbitraria inter se opponuntur, Plaut. in Amphitr.Hoc quidem profecto certum est,non arbitrariũ.Et Pœnulo. Nunc pol ego quidẽ perij certo, aut arbitrario.Cuiac.ad Afric.tract.3.fol.28.circa med.

CERTAE & solennes actiones, certis formulis cōpræhensæ, adstrictæq;, l. 2. §. deinde ex his. ff. de orig. iur. Sic in eundem sensum. Prat.

CERTA verba in §. procurator. Institut. de iis per quos agere pos. id est præscripta, concepta, & solennia, & vt Theophilus ibidem vertit τυπικὰ, hoc est formalia & certa forma concepta. Certa verba dixit M. Cic. lib. 2 de natu. deor. pro solitis, & solennibus, Prat.

CERTARE in l. quod certatum. C. de posth. hæredi. instit. & l. cum quidam. C. de legat. est inter se contēdere, & cōtrouertere, & inuicē de re aliqua disputare. Sic sumitur apud Virg. Eclog. 5.

Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas. Prat.

CERTARE cum vsuris fructibus prædiorum dicuntur, quorum vectigalia vix vsuris soluendis paria esse possunt. Ciceroni in orat. 2. in L. Catilinam. Neque enim isti, qui possessiones habent, alia ratione vlla salui esse possunt. quòd si maturius facere voluissent, neque (id, quod est stultissimum) certare cum vsuris fructibus prædiorum. Conuenerant enim cum fœneratoribus, vt eorum prædiorum, quæ pignori pro sorte & vsuris acceperant, fructus pro vsuris colligerent. Cujusmodi pacti mentio fit in l. 1. §. pacto. ff. de pignor. & l. Caius Seius. ff. de pignor. act. Eueniebat autem, vt quoniam vsuræ, siue simplices, siue in sortem redactæ lōgè maiores essent quàm vt eas prædiorum fructus æquare possent. Catilinarij semper in annum elapsum debitores manerent. Ob eamq; causam ex sequentis anni fructibus sumendum esset, vnde fructus vsuris pares esse possent, quasique cum iis comparari atque contendere. Quod ideò stultissimum affirmat, quoniam ad extremum omnes sequentium annorum fructus prioribus annis debebantur. itaque proprietas ipsa ære alieno onusta creditoribus addicebatur. Vendi igitur prædia & possessiones oportebat, vt in specie illa nobili, de qua Vlpianus scribit in l. magis puto, ff. de reb. eor. &c. Vbi vsurarum modus, carēdum esse ære alieno suadet, ideoque vendere, quam obligare satius erat. Quod tamen Catilinarij quoniam amore possessionum tenebātur, facere nolebant. Hotomannus de vsuris, lib. 1. cap. 2 circa finem.

CERTAMEN, de quo infra in l. liberto. §. Lucius. ff. de ann. leg. significat ludos & spectacula, & cōflictus. Sic sumitur in l. 3. C. de spectacu. lib. 11. Prat.

CERTAMEN etiam μεταφορικῶς sumitur pro iudicio contradictorio, in quo confligunt litigatores, in §. si verò altera. in authent. de nupt. constitut. 22. ita vertit ibi vetus interpres, pro quo Iustinianus dixerat τῶν ἀγώνων. Prat.

CERTAMEN pro ludo, in quo est contentio: vbi etiam victori ab agonotheta præmium proponitur. Scæuola de annu. leg. l. liberto. Certamina, inquit, sub nomine ipsius celebrarentur, id est, ludi. Nebriss. Sic eod. tit. l. penultim. apud Marcellum aientem, cum erat pecunia certa Reipublicæ Sardianorum relicta per quadriennium certaminis Chrysantiani. Quære, Sardiani. Spieg.

CERTAMEN Chrysantianum, ab aureo flore præmio victoris nuncupatum: ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, id est, ab auro, & ἄνθους flore. Huius ludi meminit Iurisconsultus in l. penult. ff. de ann. leg. Dn. Budæus certaminum, ludorum & agonum antiquorum quędam nomina explicat, non modò lucem inferentia ad l. athletas. ff. de his qui not. infam. sed & alia multa & Pandectarum, & codicis Iustiniani. Valturium c. 12. lib. 12. de re militari. Spieg.

CERTAMINVM genera quatuor fuisse apud grecos, quibus ἀγῶνες dicebantur, scribit Budæus in prioribus adnot. in Pandect. Nemæa, Pythia, Isthmia, Olympia, quæ & sacra certamina appellantur eodem auctore. Hæc explicat Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. ad cognitionem multarum legum Digestor. & Cod. De iis Cælius Rhodig. lib. 13. cap. 30. De sacris certaminibus loquitur Pollux lib. 3. cap. 30. Prat.

CERTAMEN publicum apud Vlpianum l. qua actione: §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. dicitur, Accursio interprete, quòd publicę letitię gratia fieret, vel quod populo exhiberetur. Prat.

CERTAMEN Circense in l. eos qui de spectac. lib. 11. C. accipiunt Græci interpretes pro equestri conflictu. & vide infr. in verb. Circenses. Prat.

CERTATIO, pro cognitione extrema accipi putant quidam in legibus, quas refert M. Cic. li. 3. de legib. Multæ pœnæ certatio esto. Prat.

CERTIORARE, pro certiorem facere, non semel dixit Vlpianus l. si fideiussor. 29. ff. mandati. & l. 1. ff. de actio. empti. l. 1. in fin. ff. de eo, qui pro tutor. sed id verbum à Triboniano pro venustiori aliquo repositum putem. tametsi sciam Alciatum existimasse, Certiorare eadem ratione dictum, quà Meliorascere apud L. Columellam. Prat.

CERTIFICO. Pro hoc verbo, ceu reprobato, plerique ponunt, certum, aut certiorem facere, seu reddere: licet etiam eum certiorem facere dicimur, qui alioquin nihil certi à nobis habuerit: atque sic obtineat frequentior vsus scribendi, tamen aliter à Cic. positū, lib. 9. Epist. fam. Insulanus obseruauit. Sp.

CERTIORO, as, verbo hoc Iurisconsulti vtuntur: quod apud eos qui purè loquuntur, in vsu non est. Vlpia. de eo qui pro tut. l. 1. Sed necessarios, inquit, pupilli non certiorauit. Idem quoque titul. mandati. l. si fide iussor. Cum certiorare, ait, non fecit. Certifico verò, & certificatio, nusquam quod meminerim, legitur, nisi in tit. de excus. Honores, inquit, & immunitates certificauit scribens. Item de pign. & hypot. ff. l. cum tabernam. quæ est Scæuolæ, non certificationem, inquit, sed suppositionem à me accipere. Nebr. Verùm Alciato videtur verbum certiorare, pro eo quod est, certiorem facere, eadem ratione deductum, qua & veteres meliorare dixerunt. vnde L. Columel. meliorascere. Sp.

CERTIS annis præstitum, non modò de pluribus, longoque tempore dicitur, sed etiam quod triennio præstitum est. Cætera huc pertinentia, vide apud Alci. in l. si certis annis. C. de pact. Spieg.

CERTIS oneribus destinatum patrimonium, apud Vlpian. l. si fideicommissum. §. quid tamen. ff. de iudiciis. Spieg.

CERTI limites, cum finibus adiectum est, qui duo vicini proximi sunt. l. forma. de censib. Spieg.

CERTI anni in constitutione Impp. l. si certis annis. C. de pact. dicuntur Accursio ibidem pauciores tribus. Bartol. & Bald. longum tempus interpretantur. Alciatus in Bartoli & Baldi sentētiam pedibus it, tametsi alioquin pro triennio accipi credat. Accursij sententia iuuari videtur l. 1. C. de fideicommiss. & c. 1. de præscriptio. in antiq. Ni dicas vtrobiq; iure speciali triennium præstitutum, quod magis est. Nam in l. 1. C. de fideicom. alimentorum. in d. c. 1. de præscrip. fidei Christianæ fauor versatur. Prat.

CERTIOREM confessionem falsæ videtur opposuisse Vlpianus l. 1. §. si quis vltrò ff. de quæstionib. licet quidam putent ibidem pro verisimili accipiendam: verius tamen est, vt pro veris argumentis confirmata sumatur. Prat.

CERTO certius, pro verissimo, prouerbiali voce Iurisconsulti vsurpant. in l. testamento. 2. de testa. l. ait prætor. §. si non mulier. ff. quæ in fraud. cred. l. stipulatio. §. sunt autem. de verb. oblig. Spieg.

CERTVM quid sit, Sext. Pedius docet. l. 3. si certum petat. Videtur autem à cernendo dictum. Ab eo deinde & certare factum, quo magis nunc vtimur, vt lactare, spectare, & multis aliis. Nam veteres cernendi verbum, non rarò vsurpant: quale est illud Ennij, quod refert Cicero, Ferro non auro cernamus. Curt. lib. 1. ναυτικῶν cap. 12. Vide Ias. in l. certum. ff. si cert. petatur. & Feli. in c. 1. de sum. trin.

CERTVM variè apud Iurisconsultos accipi pro re, ad Alciatum in rerum summis obseruaui, aientem eam vocem nunc latius, nunc angustius, secundùm subiectam materiam declarari, id refert in l. certum. ff. si cer. pet. Prat.

IN stipulationum verò tractatu. Certum accipitur, quod ex ipsa pronunciatione, quid quale quantumque fit,

&c apparet: veluti aurei decem, fundus Tusculanus, l. 74. ff. de verb. signific. Itaque hæ stipulationes in quas huiusmodi res deductæ sunt, Certæ appellantur. contrà vbi non apparet quale quantumque est in stipulatione, incerta est stipulatio. l. 75. eod. tit. Certum, in actione si certum petetur, pro certa pecunia numerata accipimus. de quo latius Reuar. l. quatenus cuiusque interfit. ff. de regul. iur. De ea enim hæc actio comparata est. l. 1. ff. de condict. trit. l. 1. ff. de interrogat. in iur. fact. Inde actio certæ pecuniæ apud Senecam lib. 7. de benefic. capite 7. & certa pecunia credita. Quintilia. libr. 4. cap. 2. Satis est dixisse, Certam pecuniam creditam peto ex stipulatione. Et alio eiusdem capitis loco. Nam quid in plerisque iudiciis priuatis de re certa credita, locato & conducto, interdictis haberi loci potest? Et libro 8. cap. 3. Te non pudeat certam creditam pecuniam periodis postulare. Cice. pro Rosc. Com. Adnumerasse sese negat, expensum tulisse non dicit, quum tabulas non recitat: Reliquum est, vt stipulatum se dicat. Præterea enim quemadmodum certam pecuniam petere possit, non reperio. & in l. vlti. §. Lucius. ff. de condict. indeb. & l. 7. §. vlt. de contr. empt. Briss.

CERTVM autem est id demum, quod in oculos cadit, & demonstrari cernique potest. Sic certus locus, qui pro diuiso possidetur, in l. 1. ff. de euict. l. 6. ff. de seruitu. l. 4. ff. pro empt. l. 8. ff. de rei vind. Et ita certa pars, & pro indiuiso opponuntur. d. l. 1. & l. 25. ff. quib. modis vsusfruct. amit. & l. 1. §. hoc interdictum. ff. vti possid. l. 35. ff. de seruitutib. vrban. Pars enim pro indiuiso incerta est, cùm oculis demonstrari non possit, nec certis regionibus descripta sit, intellectuque & animo, non diuisione corporum secernatur. l. 5. ff. de stipulat. seru. l. 66. §. 1. ff. de legat. 2. l. 5. §. si duobus. ff. commodat. Brisson.

CERTVM per naturam dupliciter aliquid dicitur, ex causa scilicet & re ipsa. Ex causa puta, si mater vterum gerat: quoniam non côcepti nasci non possunt. Ea notitia, quæ ex causa nascitur, si vnus tantum conceptus, certum est per rerum naturam vnum esse nasciturum. atque hæc notitia de futuris est. l. sed & si restituatur. in fin. ff. de iud. l. antiqui. ff. si pars hęred. pet. Reipsa verò certum est quid nunc agat Rex: licet mihi ignotũ sit. Ferret. tit. de verb. oblig.

Certum etiam illud dicitur, quod tempore stipulationis in aliquo certo loco est, veluti vinum, oleum, triticum, quod in horreo est, dare spondes? Incertum ergo est quod nôdum natum est, l. vbi autem. 75. §. illud dubitationem. ff. de verb. oblig. Prat.

CERTVM etiam dicitur, quod clarum manifestumque est, Alciatus in d. l. certum. Sic accipitur in c. de capitulis. 10. distinct. Quandoque accipitur pro eo, quod dicimus verum, constare l. si filius. ff. de ritu nup. Sunt tamen qui certum ibidem pro verisimili accipiant. Prateius. Adde Forcat. obseruat. in 42. dialog. Necyomantiæ.

CERTVM est (quod ad certi condictionem attinet) cuius species vel quantitas, quæ in obligatione versatur aut nomine suo, aut ea demonstratione, quæ nominis vice fungatur, qualis, quantaque sit, citra omnem ambiguitatem ostenditur. Nam & Pedius lib. 1. de stipulationibus, nihil referre ait, proprio nomine res appelletur, an digito ostendatur. an vocabulis quibusdam demonstretur, quatenus mutua vice res funguntur, quæ tantundem præstant. l. certum. ff. si cert. pet. & cert. cond. Old.

CERTVM quoque dicitur, quod licet incertum nunc est, tamen dubium non est, posse certificari. argumen. l. quidam relegatus. de reb. dub. Vnde Bart. docet, & certum dici posse, quod licet incertum appareat, signo tamen indubitabili potest esse certum. Signum autem indubitabile illud intelligendum. quando fallere non potest. Spieg.

CERTVM corpus propriè I. C. appellãt, quod dialectici Indiuiduum: Incertum verò, quod illi genus. qua de causa inter se opponuntur, in l. 1. §. non solùm. ff. ad leg. Falcid. Hotom.

CERTVM ius in constitutione Alex. Imp. l. 2. C. de solut. sumitur pro claro & aperto. Certum ius, hoc est, expressa & aperta lege cautum. Prat.

CERTVM ius verò apud Pomponium l. 1. in princip. de orig. iur. dicitur scriptum, vt colligitur ex §. exactis. d. l. 2. Sic

CERTVS locus in l. locus. ff. de acquir. poss. & l. 4. ff. pro empt. dicitur qui pro diuiso possidetur, quæ interpretatio comprobatur l. 1. ff. de euict. & l. Pomponius. 8. ff. de rei vindic. Alciatus ad d. l. locus. certum locũ ita diffinit qui certis finibus sit compræhẽsus. quæ diffinitio iuuatur d. l. Pomponius. 8. In eundem sensum dicitur. Prat.

CERTVM vel incertum contractum Accursius ferè intelligit de certo vel incerto, quod in contractum, vel obligationem deductum: quemadmodum & alibi certa, vel incerta stipulatio (l. stipulationum quędam. de verb. obliga.) dicitur, vel stipulatio certi incertive. l. si Pœnam. l. liber homo. §. vltim. de verbor. obliga. l. 4. de vsuris. Cum certi contractus (meo iudicio) potius illi dici possint, qui nominati appellãtur; scilicet quòd certum ac proprium nomen contractus habeant. l. iurisgentium. de pactis. Incerti autem, quæ vulgo innominati dicuntur, eo quòd proprio non appellentur nomine. Nô enim illis locis, de eo quod in obligationem deductum est, sed de ipsa causa, contractu vel obligatione Iurisconsulti loqui videntur. Sic & actio præscriptis verbis, vel in factum, incertum iudicium, vel incerti ciuilis actio vel condictio dicitur, l. si conuenerit. commun. diuid. l. penult. depositi. l. 6. 16. præscrip. verb. l. 19. in fin. de precario. l. 9. 22. in fine. C. de donat. hoc est, (vt ego arbitror) incerti contractus, vel negotij actio, iudicium vel condictio. tunc enim locum habent, cum incertum est, quo nomine contractum negotium propriè appellandum sit. Idem in côdictione incerti. Nam & illa tunc datur, cum nominatæ illæ, & specialiter introductę condictiones, propriè locum non habent: sed negotium subiectum ad similitudinem illarum ita accedit, vt condictionem dari æquum sit. l. 22. in fin. l. 40. §. 1. de condict. indebit. l. 12. in fin de condict. furt. l. 5. & 8. de actio. empt. §. incertam. Dicitur tamen quandoq; & incerti agi, cum ob quantitatem non expressam ad interesse tantum datur actio, sed de eo illis legibus nô agitur. l. vlt. si quis in ius voc. non ierit. l. 68. de verb. oblig. l. 2. de præt. stipul. Langebecius in annota. nouiss. aliquot legum. cap. 36.

CERTVS hæres, vt adire possit, dicitur, qui probabiliter, vehementi quadam opinione, credit sibi delatam hæreditatem. l. Pannonius Auitus. §. 1. de acq. hæred. exitusq; ostendit eum rectè sensisse. gl. l. si quis extraneus. in fin. eo. tit. Spieg.

CERTVS homo dicitur, cuius qualitas definita est: nam de quantitate non laboratur: qualitas autem aut nomine ostenditur, aut demonstratione. nomine: vt Pamphilus, Dauus: demonstratione, vt si digito notemus: veluti cum dicimus, Hunc hominem meum esse aio. vel natione: vt Syrus, aut Phryx, aut Lydus: vel loco, vt frumentũ quod in illo horreo est: vestis. quę in illa arca est: aut alia quadam nota, vt filius Arescusæ. l. Quintus. 10. ff. de aur. & argen. l. planè. 34. §. 2. l. cum res. 47. §. 1. l. sed si. 51. l. si seruus. 108. §. qui quinque. ff. de legat. 1. Contrà verò Incertus homo dicitur, cuius qualitas definita non est: veluti cùm in genere testator scripsit, Hominem illi do lego. l. vbi autem. 75. ff. de verbor. obliga. & l. cum incertus. 13. ff. de legat. 1. l. hæredes, 25. §. si incerto. ff. famil. erciscun. neque enim qualis significetur, intelligitur.

CERTVM vinum aut frumentum dicitur, cuius & qualitas & quantitas apparet: Incertum, cùm aut neutra, aut alterutra tãtum definita est: veluti si quis dicat, vini amphoras centum, vel etiam, vini Campani amphoras centum: Incertum dicit, propterea quod quantitatem tantum exprimit, qualitatem prætermittit. Cãpani enim vini multa genera sunt. Quòd si adiiciat, optimi: tum qualitatẽ expresserit. sed si boni diceret, nequaquam. bono enim aliud est melius. Quinetiam

CERTVM dicit,qui vinum quod in apotheca est, aut triticum quod in horreo est. dicit. hoc enim idem est ac si diceret, quale quantumq; in illa apotheca, aut illo horreo est:quæ omnia traduntur in l.stipulationũ. 74.& l.seq.l.triticum.94.ff.de verb.oblig.

CERVI præter notam significationem apud veteres dicuntur cerui & fugitiui à celeritate, vt ex Sexto Pompeio docet Petrus Crinitus de honesta disciplina lib.19.cap.8.Sunt & furcæ lignave cornuta ad similitudinem ceruorum cornuum apud Liu. libr.44.& Cæsarem lib.6.de bello Gallico,cum inquit, post eas aggerẽ & vallum 12.pedum extruxit, huic loricam pinnasque adiecit grandibus ceruis.

CERVICAL,veluti ceruicis sustentaculum, quod nos vulgo *aureillet, & cousiinet*, vocamus.Eius meminit & Plin.lib.20 cap.item 20.& lib.28.cap.4.Iuuenalis Sat.6. & Martialis libr.14. Epigram.146. & quisquis is est,qui Ezechielem traduxit,cap.13.vbi inquit, his qui non faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas.Et iterum non multo pòst:Disrumpam ceruicalia vestra,super quæ vos colligitis animas. Græci id vocant προσκεφάλαιον,qua voce vsus est D. Marcus c.5. vbi interpres vertit Ceruical. Idem autem esse Ceruical &Puluinum,ex eo patet,quod dicemus infrà in pul uillo, & ex d.cap.13.Ezechielis. De hoc autem est illud Martialis Apophoreton d.Epigram.146.

Tinge caput nardi folio:ceruical olebit:
Perdidit vnguentum cum coma,pluma tenet.

Vt annotauit Tyraq.in l.connub.3. gl.1.part.3.

CERVICALIA, vestis nomine contineri Vlpia. scribit in l.25.§.1.ff.de aur.argen. quod si ad muliebrem mundum ea pertinent, significari putarem eo nomine quæ Græci περιτραχήλια nominant,quæ I. Pollux in mundo muliebri recenset.sin virilia sunt, ea dici putarem quæ frigoris vitandi causa ceruici circundantur. Hot. Adde quæ sup.dicuntur in dictione Aquiminarium.

CERVICEM erigere,est Imp. Constantio,in eum cui gratitudo debetur,irreuerẽtem esse.l.1.C.de libertate & liber.cor.Notum,duræ ceruicis hominem dici, quasi indomabilem,more ferocium boum,quique ceruice erecta,& rigida contumaciam quandam præ se ferat,tanquam nemini ceruicem inclinare volens, Hartnäckig.c.nisi cum pridem.§.propter militiam.de renũcia.Spiegel.

CERVICOSVS ponitur pro duro & inexorabili.

CERVISA,ceruisia, ceruisium, potio est ex hordeo,siue tritico,siue ex pane concinnata.& est feri quã sacræ literæ ex Hebræo sermone interpretantur siceram,& idem quod Zithum.sicera verò, Hieron. ait,est omnis potio quæ potest inebriare præter vinum.Vlpianus:De tritico & vino legato.l.si quis.Nec camum, inquit,nec ceruisia continebitur.Et paulo antè. Certè Zithum quod in quibusdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo,vel ex pane conficitur.Strabo lib.27.in descriptione AEgypti scribit.commune illis populis esse poculum, & fieri modis variis. Appellatur autem à Græcis Zithum, ab interprete Ceruisium. Nebriss. Vlpian. de tritico & vino.l. si quis. Certè ceruisium, quod ex tritico, vel ex hordeo, vel ex pane conficitur, Græcè ζῦθον. Plinius:Ex iisdem fiunt & potus, Zythum in AEgypto.celia & ceria in Hispania, ceruisia & plura genera in Gallia. Quo loco melius quidam Cereuisiam legunt,teste Step.Robert.Est locus in cap.25.libr.22. Porrò idem Vlpianus citata l.simili modo,inquit,nec curmi,nec ceruisia continebitur.subaudi, vini appellatione. Spiegel.

CERYCIA sunt insignia quæ legati ferre solebant ne quis eos violaret.Sic sumitur in l.sanctum.ff.de rer. diuis.quod & Iul.Pollux libr. 8. Onomastic.his verbis docet κηρύκειον φόρημα ἦν τῶν πρέσβεων.Non igitur ornamento tantum erant, vt putat Alexander Genialium dier. lib.4.sed & tuitioni d.l.sanctum.Pra.Hicque obiter admonendi sumus, sinceriorem esse hanc eius loci lectionem, quàm sit illa Alexandri Neapolitani, qui legendum putat ἱκετήρια, intelligens opinor, ramum oleæ lana obuolutum: sed eum non conuenisse nisi supplici, vel deprecatrici legationi, ostendit ipsius vocis significatio,&c.Balduin. §. sanctæ quoque res, Instit.de rer. diuis.

CESSARE pro frustrari,& moram facere solutioni.l.antepenult.ff.de leg.1.l.41.§.1.ff.de vsur.l.15.ff.de alim.leg.l.38.ff. de minor. Vlpian. ad interpretationem rescripti Imp.Anton.quo in propria quoq; hæredis bona legatarij mitti iubentur,si post sex menses,quã prętor aditus est,in solutione cessatum fuerit. Cessatum non videri ait,si pupillus tutorem non habeat. nec curatorẽ furiosus, vel adolescens cum frustratio his personis indefensis nocere non debeat.l.5. §.Imperator. & §.cessatum.ff.vt in poss. leg. Briss.

CESSARE partem dixit Iauolenus l.Mæuio. 41.ff. de leg.2.pro deficere.& cessantium, id est, deficiẽtium partes eodem sensu Paulus l.diuus.7. ff.si cui plus, quã per leg.Falc.Sic Romanus Pontifex

CESSANTE causa,cessat effectus,id est,deficiente & sublata.c.cum cessante.extr.de appel.& vide A.Tyraquel.tract.cessante causa.Prat.

CESSANTEM quoque demonstrationem apud Papinianum accipere debemus,pro deficiente probatione l.cum ex pluribus.97.ff.de solut.Prat.

CESSARE edictum, dixit Vlpian. l. quod si.3.ff.ne quis eum,qui in ius voc.pro eo, quod est locum non habere,& ad eum casum non pertinere. Prat.

CESSARE libertatem, Et

CESSARE addictionem apud Vlpianum l. ergo. 4.§.si in fraudem.& §.si bona.ff.de fideicommiss.libert. accipi oportet,hoc est non valere, & ei actui locum nõ esse.

CESSARE,pro ociosum & inutile esse, sæpius occurrit etiam apud Iurisconsultos nostros. Quod interpretes barbarè exponunt,modò pro nullum esse,modò pro non competere.Scæuola eleganter dixit in l.diuortio facto.ff.de nego.gest.Præterire deniq; aliquid temporis debebit,quo cessasse videatur.Item cessare dicũtur,quæ non sunt extincta,& quæ redire possunt. Sic dicimus cessare obligationem,sed non esse extinctam.vide Zasium in tract.substit.cap.3.& gloss.fin.l.propter.ff. solut.matr.Spieg.

CESSARE impropriè,pro nunquam fuisse.Papin. l.97.ff.de solut.Quum ex pluribus causis debitor pecuniam soluit,vtriusque demonstratione cessante,id est, sine vlla demonstratione.Hot.

CESSARE suo periculo non negligentem esse.l.1. de administrat.tut.

CESSATIO, interdum contumaciæ imputatur. L. is cui.§.cessatum.ff.vt in possess.leg. Alber.

CESSICIA tutela, quæ in iure cessa est.

CESSICVS tutor, cui in iure cessa est tutela eidẽ Vlpia.in Epitome,a verbo,Cedere ducitur.Prat.

CESSIM ire in l.si ex plagis. §.in cliuo. ff.ad legem Aquil.est retro redire ex interpretatione Alpheni ei' legis auctoris.quod & Accursius rectè intellexit.Eo dicendi genere vsus est Iustinus lib. 2. Aut si hoc parũ tritum extat,vos, commisso prælio, ite cessim, inhibete remos,à bello discedite.Prat.

CESSIM,pro locum dare regrediendo.& retrocedendo.Iurisc.ad leg. Aquil. Interim superius plaustrũ cessim ire cœpit.Spieg.

CESSIO propriè,& iuris & actionis translatio:nã per cessionem iura & actionis in eum cui cessit transferuntur,quia sicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis necessaria est traditio quantum ad dominij translationem: ita ad trãslationem rei incorporalis,scilicet iuris,&actionis vtimur cessione, quæ reputatur pro traditione.Nebris.

CESSIO secundùm Isid.lib.6.Etym.est rei concessio,sicut & illud Rut.4.cedo iuri propinquitatis. Nam cedere dicimur quasi cõcedere, vtpotè ea quę propria sunt.nã aliena non concedimus,sed restituimus. Nebr.

CEDERE etiam dicitur, qui contra veritatem alteri consensit:& apud Cic.cessit auctoritati viri, id est potius paruit. Nebriss.

CESSIO est vtilis dominij translatio, & sic consequitur

sequitur

sequitur alienatio.Bald.in c.1.per quos fiat inuestitur. Rebuff.

CESSIO non est exactio: vnde si vxor relicta sit vsufructuaria,donec dotem exegerit, si vxor cesserit actionem super dote, non perdit legatum vsusfructus, quia non videtur exegisse,cum vt dixi, cessio nō sit exactio.Bart.in auth.hoc locum.in fin.C.si secundo nupsi mul.secus vbi cessionarius exegerit.Alex.in l.amplius. in fin.ff.rem rat.hab.Rebuff.

CESSIO in iudicio tali forma contingebat. Accipiens rem,adito magistratu,Hanc ego rem, inquiebat, ex iure Quiritum meam esse aio. Deinde iudex ex huiusmodi vindicatione interrogabat cedentem:an contra vindicaret?Quo negante,aut tacente,rem vindicanti addixit,eaq; vocabatur legis actio.Boet.

CESSIONIS bonorum beneficium introduxit lex Iulia. Beneficium est, quia etiamsi qui cedunt bonis,bonorum venditionem patiantur.l.debitores.C.ex quibus caus.infam.irroget.l.3.&l.5.ff.de cess.bon.l.2.& 4.qui bon.cede. poss.tamen infames ex ea causa non fiunt:quia non inuitis illis venditio fit. Non tamen caret hæc res suggillatione aliqua No.4.propterea quod decoquunt creditoribus,cuius generis homines Adrianus in amphitheatro catamidiari iubebat, vt plerisq; locis hodie fit in foro: & Boœtiis fuisse eandem legem Nicolaus apud Stobæum auctor est, ca.42. Lex Roscia cùm cauisset vt equites in quatuordecim ordinib. sederent,exceperat decoctores.Et hanc omnem contumeliā pati cedendo bonis decoctores cogebantur metu carceris & vinculorum,& verberum: quæ supplicia proposita erant iis qui creditoribus suis non facerent satis.l.1.& vlt.C.qui bon.ced.poss.l.1.C.Th.eod.tit. Verum eos qui non suo, sed fortunæ vitio decoxerunt, Nouel.135.Iustinianus liberat tam suppliciis,quàm cessionis necessitate, dummodò iurent se pares non esse soluendo,id est,si eiurent bonam copiam. Quod congruit antiquo iuri.Quum enim ex 12.tabul.olim debitores creditoribus necterentur & addicerentur, id antiqua lege sublatum fuit relata à M.Varrone, & liberati sunt,qui bonam copiam eiurassent,ne essent nexi,sicut dicta Nouel.135.qui eiurant bonam copiam, id est, se non esse soluendo, liberantur carcere cruciatuque omni corporis, immò & cessionis ignominia. Sed creditoribus pro extremo subsidio datur ius quantum potuerint bonorum debitoris conquirendi,& vindicandi,& conueniendi etiam debitores debitoris. Cuiacius in expositione d.Nouel.Iustiniani 135. Videte VVesenbec.in paratit.titul.de cessione bonorum. Suprà vide Bonorum cessio.

CESSIONARIVS dicitur ille, in quem transfusa est obligatio, vel nomen, & debet certiorare debitorem, quòd nomen eius in ipsum transfusum sit, ipsum notificando, vel ostendendo instrumentum, & legendo,& copiam si velit habere,dando, vt l.nomē.quæ res pig.oblig.po.C.aliàs alteri soluere posset debitum, nō credens se obligatum cessionario. C.de oblig. & actio. per Bartolum. Prat.

CESSIONARIVM cui ex iusta causa cessio fit,posse vocari creditorem Dd. asserunt in l.1.ff.si cert.peta. & plenè Reb.in schol.priuil.177. Reb.

CESSIONIS bonorum effectus hic est maximus, quòd qui voluerit cedere bonis, is non possit detrudi in carcerem,aut si ductus fuerit, debeat dimitti.l.1.C. qui bon.ced.poss.

CESSIONIS bonorum & dationis bonorū in solutum differentia ponitur in l.4.C.qui bon.ced.poss.facta enim cessione bonorum, non possunt creditores bona propria auctoritate tenere iure dominij:secus si data fuerint bona in solutum.l.ft.& illa differentia,quod cessio bonorum quodammodo est iniuriosa. Nouel.3. 4.& 135.licet ipso quidem iure nullam irroget infamiam.l.11.C.ex quib.caus.infam.irrog.l.vlt.C.qui bo.ced. poss.datio bonorum in solutum iniuriosa non est, sed benignior,ac per eam perinde ac cessione bonorum vitabitur carcer.Cuiac.ad Nouel.4.

CESVRATIM,id est,succinctè, breuiter per Cesuræ commata partes & interordinia libelli. Cesuratū vas appellatur cessim orificiatim.Io.Bapt.comment.in Epist.Sidon.Apollin.ad Claudianum lib.4.

KESTOS significat sponsæ zonam nuptialem.Old.

CETEROQVIN,alioquin. Vlpian.l.29.ff.de iure fisci.Sed enim hæc pœna magis est, vt aduersus ipsum locum habeat, qui delatorem redemit. ceteroquin aduersus hæredem eius transire non debet.Idem l.35.§.3. ff.de hæredi.institu. Intelligendum erit rerum Italicarum significatione eas contineri,quas perpetuò quis ibi habuerit,atque ita disposuit, vt perpetuò haberet, ceteroquin si tempore,quo transtulit in alium locum, &c.Hotom.

CETERORVM.& reliquorum appellatione omnes contineri M.Terentius Clemens in l.cum optio.17. ff.de optio.leg. & Marcellus apud Vlpianum l.ceterorum.ff.de verb.sign. ideoque inclusionis notam esse cōstat.Excludit etiam plerunque veluti apud Vlpianum, l.non solum,§.quæritur.ff.de procurat. Singulari quoque numero apud eundem l.2.ff.de iis quæ in testamē. delent.excludit.compendiosè in Tabellionum tabulis instrumentisve interiecta his notis,&c.hæc vox, comprehendit omnia, quæ sunt de natura contractus, vel rei,super qua adponitur,Bartol.in l.Gallus.§.idem credendum.ff.de lib.& posthum. Huius locutionis vim latissimè explicant Ias.& Alciatus ibidem, quos consulas velim. Prat.

CETERA cognitionis dixit Scæuola l. intra vtile. 39.ff.de minoribus. pro omnibus, quæ ad causæ restitutionis in integrum cognitionem pertinerent.Sic eodē sensu dixit idem Cetera negotij. Sic

CETERA venditionis dixit Vlpianus l. magis puto.5.§.si pupillus.ff.de reb.cor.omnibus,quæ ad venditorē facere præstare oportet, & omnia iudicij.l.in causæ.ff.de procurat.Prat.

CETERVM aduersandi nota est, & accipitur pro sed,in constit.Alex.Imp.l.1.C.si aduers.rem iud.Pr.

Vox CETERVM,plerunque absurdi nota est & significat, Alioquin.l.8.§.1.de minorib.l.5.§.1.ff.de alienat. iud.mutan.l.15.§.posteaquam.ff.de dam.infect.l.12.§.1. in fin.de pact.dota.l.15.§...ff.quod vi aut clam.l.15.§.sed si emptor.ff.de re iudic.l.17.§.si iussu.ff.de iniur.l.63.§. hæc ita.ff.de furt.l.2.§.idem Nerua.ff.ne quid in loco public.l.3.§.hoc autem.ff.de liber.exhiben.l.5.§.maximè.ff.de Carbon.edict.l.32.in fin.ff.de recept.qui arbit. l.49.ff.famil.ercisc.l.5.§.meminisse.ff.de ope.no.nunciat. Sic & apud Tertullianum in libr.2.aduersus Marcionem illo loco. Ceterùm nō esset anima nec spiritus. Et lib.2.ad vxor.Sanctificatur enim infidelis vir à fideli vxore,& infidelis vxor à fideli viro. Ceterùm immundi essent filij vestri. Hoc ne leue videatur, Accursium valde torsit in interpretatione l.5.ff.iud.sol.quæ huius vocis vi percepta,non obscurum sensum habet. Contra etiam Alioquin pro Ceterùm ponitur in l.91.ff.de leg.3.l.1.C.de pact.conuent.l.41.ff.de adq.hæred. Notauit Gouea.lib.1.Var.lect.cap.1.Briss.

C H

CHALARE verbum à Græco χαλᾶν deducitur, atque hoc verbum hodie nautis familiare est, qui chalare velum dicunt.Chalare enim laxare & dimittere est. Hinc etiam chalatorij funes sunt,quibus antemna & attollitur,& demittitur. Vt annotauit Turneb.aduers.li. 24.cap.15. Schard.

CHALDAEI Assyriorum Magi,ex gentis vocabulo dicuntur, qui diuturna obseruatione siderum scientiam putantur effecisse, vt prædici posset quid cui euēturum, & ex quo quisq; fato natus esset:quorum professio ab Imperatoribus damnatur,quum aiunt: Chaldæi ac Magi,& cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat,Sileat omnibus perpetuò diuinandi curiositas, quam vltore gladio vindicandam constituerunt: vt liquet ex l.nemo.C.de malefic. & mathemat.Spieg.Secundùm interpretationem beati Hieronymi in caput 2.Danielis, dicuntur γενεθλιαλογοι, qui

tumultuariæ confictas dici putauit sed malè. Corrasius lib.1. Miscell.c.18.

CHARTVLARII in rub. de numer. actu. Chartul. lib.12.C.& l.nulli.10.in fin. C.eod. & l.3.de cano. largit. titu.libr.10.C. dicuntur, qui de cohortalibus officijs vniuscuiusque prouinciæ largitionales titulos retractāt. De ijs accipi debet l.1.§.illi quoq;. de præpos.ag. in reb. lib.12. C. Hos Commentarienses dictos scribit auctor Etymologici. Chartulariorum frequens mentio fit in Noticia Nouellæ 8. Porrò Zonaras posterioribus temporibus Chartularium τὸν τῶν βιβλίων ἐπιτεθέντα adpellatum Tomo 3. Annalium in Leone Isauro scribit. At in Leone eum, qui huic muneri præficiebatur πρωτοσάτορα vocatum scribit. Briss.

CHARTVLARIVS cubiculi, quē Græci τὸν ἐπὶ κανικλείου vocabant, constitutiones subscribebat, vt no. Constitut. Manuelis cuius commeminit I.Cuiacius l.2.Cod.de pet. bo.subl.lib.10.Prat.

CHARTIATICVM in l. diuus. ff. de bonis damnat. quod pro charta officialibus præstabatur. Sic enim legitur in Pandect. Florenti. Sic & emendati vulgati Codices veteres in quibusdam veterum Carciaticum: quod, addita aspiratione & reposito elementulo, t. pro c. facillimè emendasset. A. Alciatus lib.1.παρέρ.ca. 46. si mentē Callistrati intellexisset: qua ignorata, varias lectiones excogitauit & modò Carceraticum, modò χαρτιστικὸν legit. Florentinam lectionem confirmant Zonaræ verba subiecta ἀπαιτεῖσθαι δὲ, ὑπὲρ χαρτιατικῶν ἐπὶ τῷ νομίσματι δύο κεράτια. Prat.

CHASMA χάσμα, quo verbo terræ hiatum significamus: eo vsus est Vlpianus l.cùm res 47.§.fi.ff.de leg.1. & alij Iuriscons.in Pandect.sæpe χασματίαν adpellat Aristot. lib.2 de Mundo τῶν δὲ σεισμῶν οἱ μὲν ἐπικλίνοντες ποιοῦντες ἐπὶ τὰ κοῖλα χασματίαι λέγονται. De hoc terræ hiatu loquitur Plin.li.2.c. 81.Seneca lib.1.Nat. Quæst. Chasma vocat cum aliquod cœli spacium decedit, & flammam dehiscens, velut in abdito ostendat.Prat.

CHELYNIAE in l.fin.§.species. ff. de publica.& vectig.gemmam esse Indicæ testudinis oculo similē putem ex Plinio lib.37.cap.10.Prat.

ΧΑΡΥΑΡΑ propiè terræ ruina, siue fissura, quam aqua pluuia, torrens, aut terræ motus efficit. Spieg.

CHILIARCHI, mille viris præfecti, hoc est, decem Centurionib. Bud.in l.posteriore.de orig.iur.

CHILONES & Cylones ac Cillones qui dicantur, & quo pacto inter se differant, Sextus Pompeius ex Verrianis commentarijs sic refert. Chilones enim, inquit, eiusmodi homines appellati, qui maioribus labris sunt: hoc est, qui Labeones aut Labieni a nostris dici possunt. T.autem Lucretius labrosos nominat, Vnde illud.

Simia Sylena Satyr est labrosa philema.

CYLONES verò sine vlla quidem aspiratione. idem Pompeius eos appellat, qui fronte prominentiori sunt, & quasi extante: nam Cillones duplici ll.aliud omnino significat: etsi ridiculè quidam in hoc aberrare videantur. Cum enim Crispum Sallustium Cicero in gregem Cillonum, sacrilegorum atq; impudicorum connumeret. nihil aliud intellexit quàm cynædum hominem, ac turpiter ceuentem. Quoniam Cillere apud veteres mouitare, atque agitare est: quod & Seruius atq; Higinius testantur: Vnde Cillones dicti, qui pudore vendito ceuentes se effœminant. Nam & Leneus Pompeij libertus, cum Satyras contra eundem Sallustium scriberet, non modò illum Popinonem ac Lurconem satyricè appellauit, sed etiam λέσαβρον quasi meretriculam & scortum, vt annotauit Petrus Crinitus lib.7.cap.9.

ΧΕΙΡΕΜΒΟΛΟΝ, Vlp.in l.1.ff.naut.caup.stab.Quanquam ipse vel nauicularius, vel magister id faciat, quòd Græci χειρέμβολον appellant. Significat hæc vox manꝰ immissionem, vt Alciatus in Parergis refert, qui arbitratur χειρέμβολον, à Iureconsu. hic dici signum, quod magister in prora sedens dat, quum nautis imperat, vt aliquid faciant, seu aliquem recipiant, vel non recipiant. Verum cum hæc vox à se nusquam alibi lecta sit, admonet amplius quærendum. Spieg.

CHIROGRAPHVM. χειρόγραφον, priuata cautio manu alicuius vel scripta, vel subscripta. itaq; generale nomen est, ad omnes eiusmodi cautiones pertinens. l.pen. ff.de test. & sæpe apud Cicero.& alios veteres. fecit autem consuetudo, vt chirographum propriè appelletur συμβόλαιον γραμματεῖον, vt ait Hesychius: id est, cautio ad contractus pertinens: & propriè libellus quo quis pecuniam se debere scripsit. Itaq; Asconius in Verrinam III. Inter syngraphas & cætera chirographa hoc interest, quòd in cæteris, tantùm quæ gesta sunt scribi solent: in syngraphis etiam contra fidem veritatis pactio venit, & non numerata pecunia, aut nō integrè numerata, pro temporaria voluntate hominum scribi solent, more institutoq; Græcorum. & cæteræ tabulæ ab vna parte seruari solent: syngraphæ, signatæ vtriusq; manu, vtrique parti seruandæ traduntur. hæc ille.& vide Reuardum l. quatenus.ff.de reg.iur. Hinc

CHIROGRAPHVM inane dicitur, quum id quod debitum, persolutum. Vlpianus l.18.ff.de solut. Solutione chirographo inani facto, & pignoribus liberatis nihilominus creditor vt instrumenta ad eum contractum pertinentia ab alio quam debitore exhibeantur, agere potest. Idem.l.41.ff.ad leg.Aquil. Veruntamen in hærede vel legatario diuersum: quibus testamenta, penè chirographa sunt: id est, cautiones debitarum pecuniarum. loquitur de eo qui testamentum deleuerit. Idem l.5.§.6. ff.commod. Si tibi codicem commodauero, & in eo chirographum debitorem tuum cauere feceris, & cet. vbi tamen CHIROGRAPHO legendum potius arbitrarer. Hot.

CHIROGRAPHARIVS creditor dicitur, qui sibi chirographo cauit. Paulus l. 38. §. 1. ff. de priuileg.cred. Respublica creditrix omnibus chirographarijs creditoribus præfertur. Opponuntur autem ijs qui Hypothecarij dicuntur. l.cùm tibi, 10.C.qui pot. in pign.& l.4. & 6. C.de priuil credit. Hinc

CHIROGRAPHARIVS debitor, qui suā manu cautionem creditori dedit. in l.pen.C.de nouat. Et

CHIROGRAPHARIA pecunia, quæ sine pignore per chirographum solum debetur. tit. C. etiam ob chirog.pecun. Hot. Adde Fran.Baldui. catechesin iur.Ciui. cap.4.

CHIROGRAPHO legato, venditóue non solùm tabulas, sed & debitum, & nomen legata, venditáve intelligi rectè scribit Vlpian.l.seruum filij.§.eum, qui chirographum.ff.de leg.1. Prat.

CHIROGRAPHARIA instrumenta l.fin. C.si certum pet.tabulæ, quibus continentur huiusmodi cautiones. Prat.

CHIROGRAPHARIA actio dicitur, quæ ex chirographo nascitur. Prat.

CHIRONOMI mimi, q̃ taciti veluti præscriptis motibus & nutib.cum manuum gesticulatione saltabant: vnde &

CHIRONOMIA saltatio gesticulatrix dicta Corras. Miscell.lib.4.cap.24.num.14.

CHIRVRGVS, medicus vulnerarius, à manuum operatione ita vocatus: quem non rarò medicum absolutè Iuriscons. appellant.

CHIRVRGIA ipsa ars, quæ à Græcis chirurgice dicta est, clericis interdicta. c. sententiam. ext. ne cle. vel mon. Spieg.

ΧΛΑΙΝΑ, Latinis læna, militaris vestis genus Baifio ex Plutarcho in numa καὶ γὰρ ὡς ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς χλαῖνας. Prat.

CHLAMYS, inter puerilia vestimenta recensetur ab Vlpiano, in vulgatissima l.vestis.de aur.& arg. leg. Suidas autor est, Numam primum Romanorum regem chlamyde vsum esse, cùm legationem Isaurorum excepisset, rationemq; eorum habitus percepisset. Vide Bayfium in d.l.vestis latè disputantem. Old.

CHOENIX, quæ & maior libra apud Athenienses vocabatur, fuit mensura tritici quantum quisque vno die comederet: pendebat eorum drachmas 156. hoc est. 7.& 20. vncias Græcas, nostra autem mensura sesquilibram. Eius Chœnicis dimidium, drachmarum 75. libra, seu libella dicebatur, cuius fit mentio in l. iudices. Cod. de

barum sonat aliqua vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum, Sed & cum perperam Christianus (sic ex sequentibus scribēdum arbitror, vt & apud Tacit. lib. 15.) pronunciatur à vobis (nam nec nominis certa est notitia apud vos) de suauitate vel benignitate compositum est. Oditur itaq; in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. Hactenus Tertulliani verba, ex quibus sanè quod proposui confectum credo. χρηϛὸς enim suauem, facilem & benignum significat Pitheus lib. Aduers. 2. cap. 3.

CHRISTIANVS actiones sibi competētes, velut instrumenta exigendi debiti, exercere potest secundum iuris præscriptum, modò semper ambiat concordiam bona fide. Old.

CHRISTI nomen, inquit Augustinus, à chrismate dictum est. χρῖσμα autem Græcè, Latinè vnctio nuncupatur. Ideo autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Tractat. 33. in Io. Quum hoc ipsum CHRISTVS humanæ naturæ vocabulum est, neq; enim iuxta diuinam naturam fuit auctus gratia: ne secundum corpus quidem vnquam fuit vnctus, sed secundū animam. Spieg.

CHRONICA, eorum dicuntur ea quæ de temporibus scribuntur. Porrò Chronicis libris & sua fides adhibenda est. qua de re extat commendata Felini commentatio in cap. 1. de Rescrip.

CHRYSOLITHI in l. 21. §. penult. ff. de auro, argent. Auro similis gemma est cum marino colore adfinitatem quamdam habens, quam Aethiopia gignit. Auctores sunt Plinius libr. vlti. cap. 9. Isidorus lib. 16. Etymolog. cap. 14. Briss.

CHRYSOMA, vas in quo aurum infundebatur, vnde & nomen sumpsit. ἀπὸ τῶ χρυσοῦ id est, ab auro. Aliàs Balluca vocatur, Plautus in Bacchid. Opus est Chryso chrysale. Alciatus in l. balluca. C. de Metallarijs, lib. 11. Sp.

CHRYSVLCA aqua vulgò Aqua fortis, cuius vi aurum à quocunq; metallo deduci scribit Alciatus libr. 3. Parerg. cap. 11. cuiusmodi ars Vlpiani temporibus iuuenta non erat, vt ex eiusdem responso colligit idem Alciatus quod extat l. idem Pomponius. 5. §. 1. vers. sed si deduci. ff. de rei vindic. Prat.

C I

CIBARIORVM adpellatione neque habitationem, neq; calceariam, neq; vestiarium contineri Vlpianus rectè scribit l. diarijs. 21. ff. de alim. & cib. ideoq; de cibo tātùm accipienda putat. & vide infrà, Cibus. Eam quoque significationem videtur indicasse Varro lib. 4. Ling. Lat. Prat.

CIBARIA mandare quid sit non facilè dixeris, nisi obseruaueris serui actoris siue dispensatoris officium fuisse reliquis seruis inusitata quædam per Canonē certum stipendia, certosq; frumēti modos in singulos menses præstare: eumq; morem ex Saluiano, Terentio, Donato & Plauto euidentissimè demonstrauimus variorum lib. 5. Ræuard. l. non vult hæres esse. ff. de reg. iur.

CIBARIVS panis, qualis est pastorum & rusticorū. Cibaria namq; minus delicata esse arbitrantur quidam: quamuis cibus etiam delicatis, autore Donato, præbeatur. Cibi verò appellatione, potum quoque contineri, dubium non est. Adi Archid. c. in quibusdam. de Conse. distinct. 2. Spieg.

CIBARIVM. Cibarium substantiue, non significat locum, vbi reponuntur cibi, sed ipsum cibum vt, cibaria præstet eis. Itaque, pro alimento accipiendum est apud Afranium in l. mortuo. ff. de stat. lib. Adiectiue autē cibariū dicitur, quod ad cibū pertinet. Hinc antiquitus cibarius panis, id est, panis nigrior, à quo furfur exercitū non est: sicut similagineus albicantissimus, qui ex solo flore constat. Cic lib. 1. Tuscul. Cui cum (inquit) peregrinanti in AEgyptum, comitibus non securis cibarius in capsa panis datus esset, nihil visum illo pane iucundius. Item, cibarium vinum, hoc est, vinum ignobile: potus meus vinum cibarium. Sic translatiue cibarius homo dicitur sordidus, & plebeius, id quod frequens bonorum authorum docebit lectio. Anchora

CIBILLAM à cibo duci rectè censet Varro libr. 4. Ling. Latin. eamque escariam dici: prius erat quadrata, post eà rotunda facta. quo fit vt apud Festum cibillinæ non cillibinæ legendum adfirmare ausim. quæ omnia confirmant Vlpiani interpretationem. l. diarijs. ff. de alim. leg. vt non immeritò cibaria à vestiarijs separarint Scæuola l. Gaio. 13. ff. de alim. & cibar. leg. & Paulus l. Lucius. 12. ff. eod. In alimentis diuersum Modestino placuit l. 4. ff. eo. Prat.

CIBILA, est mensa escaria, à cibo dicta. cylibantum verò, mēsa vinaria à poculo cylice, calice dicta, M. Varr. autore. Spieg.

CIBORIA, in poculorum nomenclatura refertur, Quæ & Scythia nuncupari posse, nonnulli putarunt, quòd angustiora in imo sint. Spieg.

CIBVM à victu sic separat Donatus, vt cibus sit, qui etiam delicatis prebetur. Victus verò in paruis aridisq; alimonijs sit constitutus. Constat Gen. 1. quod nullum cibi genus permissum est præter fruges terræ, & arborum fœtus. Atq; hic pastus erat homini cum cæteris animantibus communis. nec interim de vino vlla mentio. Sp.

CICATRICEM in notæ adpellatione contineri ait Vlpian. l. 1. §. fin. ff. de fugit. quod & videtur obseruasse Baldus (cuius loco Bartolum citant Lexicographi) in l. si quis metallum. C. de pœn. eam igitur euidentem rectè adpellat idem Vlpianus l. quæritur. §. fin. ff. de ædilit. ædicto. remanet enim vulnere sanato. Prat.

CICATRIX, hoc est, signum quod ex vulnere remanet, ad agnoscendum hominem. fidem facit. Vide Bart. in l. si quis in metallum. C. de pœnis. & de Fabricen. lib. 11. Spiegel.

CICVTA: hæc herba est venenosa, quæ crescit vsque ad duo cubita, semine tantum & folijs in vsu est, ad refrigerandum: secundum Plin. In alio tamen significatu vsus est Vergi. Bucol. 2. illo carmine,

Est mihi disparibus septem compacta cicutis

Fistula.---- volens describere spacium inter cannarū nodos: vt Seruius interpretatur. Cotta.

CIDARIS, Persis, & Armenijs Regibus insigne erat, cærulea scilicet fascia, albo distincta vel tiara, amictusque purpureus, quadrāgulari figura. Interdum Candys. Alex. de Alex. Gen. dier. libr. 1. cap. 28. Spieg.

CIDONIVM malum, idem est quod Cotoneū. Hinc vinum cidonium, ex eius mali succo confectum. Vlp. de vin. & tric. leg. l. si quis. Cidonia, inquit, si qua alia sunt vina, quæ non ex vinea fiunt. Nebriss. Spieg.

CIERE dicitur, qui nominat.

CIHIAMELLVS, siliqua siluatica dicitur Theodosio. & Neuterio auctorib. in lib. de Limitib. Prat.

CILICIA vela instrumenti esse Cassius apud Vlpianum l. quæsitum. 12. §. si domus. ff. de fund. instruc. texta de pilis in castrorum, nautarumque vsum scribit Asconius. sic & accipienda sunt in l fundi. §. quæ tabulæ. ff. de actio. empt. Sic dicta quòd in Cilicia (sic autem legendum, vt & Flor. l. 1. in fin. ff. de censib.) eorum vsus ortus esset. De his, accipiendum Vergilij versum lib. 3. Georg. Seruius admonuit

Nec minus intereà barbas incanaq; menta,

Cinyphij tondent hirci setasque comantes

Vsum in castrorum & miseris velamina nautis.

CILICII termini à Cilicio Saturnino Centurione legionis 27. dicti in libr. de Limitibus variorum aucto. Prat.

CILICIVM vestimentum è pilis hircorum & caprarum textum, cap. qui sanctus. de pœnit. distinct. 1. & de pœn. distinct. 3. c. Achab Rex. quod pœnitentium erat dd. cc. Sic autem vertit B. Hieronymus vt refert Gratianus. Idem B. Hieronymus in Esaiam: Cilicina tunica habitus fiet prophetantis populi delicta plangētis, pro quo 70. interpretes σάκκον ex Hebræo dixēre. Prat. Vnde Cilicina saga fiebant ad pluuias arcendas. Exod. c. 26. Facies, inquit, & saga cilicina vndecim ad operiendum tectum tabernaculi. Vegetius quoq; lib. 4. de re militari, saga cilicina prætendi præcipit, ad excludendos impetus sagittarum. Vlpian. de fundo instructo d. l. instrumenta. Vela, inquit, cilicina instrumenta esse Cassius

sit, quæ ideo parantur, ne ædificia vento laborent. Nebriss.

CILO Græcis est πρόχειλος. Latinis chilo est labeo. Caper. Cilo est angusto capite, cui hoc contigit in partu: Chilo dicitur modum labiorum excedens. In plerisque subscriptionib. Constitutionum Codicis scribitur, Consul Fabius Chilo, male, & in l.1. ff. de off. præf. vrb.l.vlt.ff.de off.pr.vig rectius Fabius Cilo vt in veteri inscriptione A. φάβιον κίλωνα, τὸν λαμπρότατον ἔπαρχον Ρώμης, & alijs plerisq; Cuia.obser.lib.10. cap.26.

ΚΕΙΜΗΛΙΑ Theophilus in §. sacras. Institut. de rerum diuis. interpretatur, res sacras, & donaria ritè ad ministeriū Dei dedicata. cuiusmodi vasa & vestes sunt, & similia pretio magno habita, vt est in l. sancimus. C. de sacrosanctis eccles. Sunt qui putent κειμήλιον numero vnius munus, multitudinis verò mobilia pretiosa significare.

CEIMELIARCHAE vel κειμηλιάρχαι in l. fin.C.de bo. auct.iud.pos. qui Ceimelijs curandis præsunt.

CEIMELIARCHION ædem sacram interpretatur Iustinianus l. litibus. C.de agricol. & censit. libr.11. vel potius locum in Ecclesia vbi κειμήλια reponuntur per d.l. fin. Huius meminit Alciatus lib.9 παρέργ. cap.7.

CINGERE arborem, vetustè pro deglabrare, siue delibrare: vt ait Paulus in l.cædere,5.ff.arb.furt.cæsa. qua significatione vsurpat hoc verbum Vlpian. in l. furtim, 7.§.2. eod. vt enim stringere (teste Cuia.obser.lib.9.cap. 12.post princ.) pro destringere, ita cingere pro discingere, ζωννύειν ἀντὶ τοῦ ἀποζωννύειν accipimus: quod arbores necare si fiat in orbem Plinius scribit lib.17. cap.24. Idq; est propriè cingere in orbem decorticare. Siue autem, quis suis manibus cingit, siue dum imperat seruo arbores cingi, subsecari, cædi, idem est. Alfenus l. in lege.29.ff. locat.redemptor syluam ne cædito, néve cingito, néve deurito.Hot.

CINGERE præterea notissimę significationis est, à quo significatu ducitur participiale nomen.Prat.

CINCTVS, à, um,quo vsus est Marcellus in l.Titius. 25.ff.de milit.testa.quod de eo milite accipiendum putem, qui tribunatui, aut muneri alicui præficitur, d.l.25. in princ. Sed & ad alios qui alicui alij administrationi præsunt, veluti in constitutione Theodosij & Valentiniani Impp. l.1. C.vt dignit. ord. seru. libr. 12. quo loco pro cunctis, legendum Cinctis, vt & res ipsa docet & vetera exemplaria admonent. Quia verò milites nullam gestandi ensis habent opportunitatem, nisi accingatur, ideo accinctos, succinctos, cinctosq; pro hominibus armatis & militiæ studiosis dicimus, atq; adeo pro omnibus qui sunt alicuius virtutis & industriæ. Connanus lib.9. c.5. num. 8. Moris fuit antiquis vt togati ciues Romani essent in militia: sed prælium inituri, præcingerentur. Inde testamenta in procinctu, quemadmodum Plutarchus in Coriolano testatur. sed eo more sublato, cingulum mansit perpetuò. vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebantur, plerunque discingebantur. qua pœna vsum Marcellum Liuius lib.7.testatur: Augustum verò, Suetonius.Hot.

CINCTVTI, pro viris militarib. & quasi ad militiam accinctis dicuntur. Contra discincti ad pugnam imbecilles atque imparati accipiuntur.Spieg.Turneb.lib. aduersar.9.cap.31. Per ciuitates Cethegos intelligit veteres. Nam veteres cinctu vti loco tunicæ solebant, qui ætate Horatij exoleuerat, eratque vestis infra pectus corpus comprehendens similis subligaculo Græce Ζῶμα & ζῶσμα. vt autem cinctus erat virorum sic cinticulus puerorum.

CINGVLVM translatitiè sumi pro administratione in iure nequisquam omnium addubitat, quin & pro dignitate ipsa l.2.C. vt dignita.ord.ser.libr.12.& l.omnes. C.de meta.& Epide.eo.libr. Sed & pro dignitatis titulo accipi solet l.fin.C.de præpos.sac cubic.lib.12. Prat.

CINGVLVM depositum, administrationem positam & finitam interpretari oportet in l.1. C. vbi de ratiocin. agi oport.Prat.

CINGVLI præscriptionem, exceptionem fori declinatoriam ob priuilegium accipere debemus l.fin.de adpa.mag.milit.lib.12.C. Prat.

CINGVLVM. Nemo est in politioribus literis versatus, qui, quid significet cingulum, ignoret. Cingulum hominis cinctorium dicitur, Græcis ζώνη. Aliàs cinctura cingendo dicta: vnde & vulgare nomen prodijt, *vne ceincture*. Cingulum verò mulierum erat (inquit Varro) *vne troussoire*. Vergilius de Penthesilea:

Aurea subnectens exertæ cingula mammæ.

Latiore significatione ponitur cingulum, pro eo quod dicimus, *vn collier de leurier*. Vnde Varro, de re rustica.c.9. 11. Cingulum circa collum ex corio firmo cum clauiculis capitatis. Item, pro eo, quod appellamus *vne cengle de cheual*. pro qua significatione legatur cingulaæ, qua cinguntur iumenta. de remed. am. Ouidius,

Et noua velocem cingula lædat equum.

Cingulum etiam pro annulo quandoque ponitur, quod digitum circuit. Quò fit vt cingulum titulum dignitatis interpretentur, vt in nouell.vt omnes obed. iudic. prouinc.§.arripiat. & C.de præposit sac.cubi.l. vl.eo.lib.12. nec non etiam administrationem.vt in Nouell.vt liceat matri & auiæ §.quia verò quidam. & C. vt dignitat. ordo seruet. l.2. libr.12. l. omnes. de Met. & Epid. libro 12. Anchora.

CINNAMOMVM in l.vltim.§.species.ff. de publican. Nascitur in Indiæ & Aethiopiæ regionibus, frutice breui, duorum tantùm cubitorum, colore subnigro vel cinereo, tenuissimis virgulis, cortice in modum cannæ rotundo & gracili. vt Dioscorid.lib.1.& Plin.lib.12.c.19.& Isidorus lib.17.c.7.scribunt. Briss.

CIPPVS columna dicitur, quæ cum inscriptione ad conseruandam alicuius rei memoriam erigi solet, Græcis στήλη cuiusmodi etiam in defunctorum monumentis erigi consueuêre, de quo accipiendus est Horatius lib.1. Sermon. Satyra 8.

Mille pedes in fronte trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monumentum ne sequerentur.

Pontificijs verò truncum significat, aut lignum inornatum perforatum in modum capsæ: in quo pecuniæ oblatæ, donatæue ecclesijs reponebantur. Clemen. exiui. §. quocirca quæstus.de verborum signific.vbi.gloss. Prat.

CIRCA ad locū referri putat Isidorus, quod & Proculi testimonio comprobatur in l. Rutilia Polla. ff. de contrah.empt.Prat.

CIRCEIENSIS. e, nomen possessiuum gentile, ab eo quod est Circeij, orum, opido Italiæ in Latio veteri, atq; promontorium eiusdem nominis, quondam insula, vt inquit Plinius autoritate Homeri, vasto mari circundata. Hic Circe venefica illa decantatissima regnasse dicitur, quo tempore Vlysses orbem perrabat. Hinc Plinius de Ostreis candidiora inquit Circeiensib. Liuius: Circeiensum quidam cogniti & coloni à Velitris. Paul. ff. de iuris & fact. ignor.l.regula est. Ad opus, inquit aquæductus Reipub. Circeiensium, Nebriss. Vide etiam Ræuard.Vario.lib.3.cap.13.

CIRCENSES quasi circuenses dictos putat Cassiodorus lib.3.variarum ad Faustum, propterea quòd apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses, & flumina locis virentibus agerentur. Certaminis Curulis genus erat, quod commemorat Alexan. Neapol. lib.5.Genial.Dier. c.8.de horum solennijs Gellius lib.3.cap.10. Hinc

CIRCENSES equi apud Hermogenianum l. 1.ff.de muner.& honor.& Circenses ludi. in l.ciuitatibus.ff.de legat.1. Prat.

CIRCITER ad tempus solum pertinere, Prisc.existimauit. Contrà Valla (quod verius est, nec latuit etiam interpretes nostros) ad numerum frequentius refertur. Adi Card.de Offic.ordin.6.& Specul.de Disput.& alleg. §.4 Spieg.

CIRCITORES Vlpiano in l.cuicunque.5. in princ.ff. de instito. dicuntur quibus lintearij vel vestiarij dant vestem circumferendam & distrahendam. In re verò militari adpellantur Vegetio lib.3.cap. 8.de re milit.qui vigilias circumibant, & si qua emersisset culpa, renunciabant. Tribuni, inquit, eligunt, qui vigilias circumeunt, vt renuntient, si qua emerserit culpa, quos circitores adpellant: nunc militiæ factus est gradus. Briss.

CIR-

CIRCITORES à Triumuiris, aut à præfecto vigilum constituti, vrbem noctu circumibant, ad extinguenda incendia, & arcendos fures. Hos Veger. circuitores appellat. Sed & varie apud Vlpian. in l. quicunque. de institut. act. & Modestinum in l. si duos. de Excusat. tut. capiuntur. Horum meminit & Pyrrhus de Milit. off. Spieg.

CIRCVLATORES Paulo l. vltim. ff. de extraordinar. crimin. qui serpentes proponunt, & circumferunt. Hoc verbo vtuntur M. Cicero in Epistol. & Seneca in lib. Beneficiorum, illos Græci vocant ἀγύρτας, καὶ ὀχλαγωγούς. Prat.

CIRCVLATORES, circumforanei sunt, qui publicè offucias quasdam & præstigia faciunt, vt videantur deuorare gladios, arancos. & serpentes. Nebriss.

CIRCVMCIDERE apud Modestinum l. circumcidere. ff. ad l. Cor. de sicar. Circumcidere Iudæis filios suos tantum rescriptis D. Pij permittitur in non eiusdem religionis qui hoc fecerit castrantis pœna irrogatur, & apud Paulum lib. 5. Senten. tit. 22. significat per circulum incidere & amputare ꝙ & summus Nomotheta DEVS æternus iusserat Genesis capit. 17. formam ibidem docens καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν. Quam rem Paulus Apost. Galat. 5. Luc. acto. 15. Tertullian. lib. aduers. Iudæos & lib. 5. aduers. Marcionem explicant, & extra de Baptis. & eius esse. c. 1. Prat.

CIRCVMCIRCA, non id quod Accursius existimauit, sed omni ex parte, significat. Spieg.

CIRCVMDVCERE, per translationem pro delere & abrogare, Budæus exempla Iurisconss. producit. Est autem decipere, dolisque petere. vt in l. cum prælatis ff. de Iud. Spieg.

CIRCVMDVCERE, inducere, delere. Hinc Circunduci causa dicitur. cùm ob id quia deserta est, eius nomen ex causarum albo eximitur. Paulus l. 45 ff de re iud. Acta apud se habita, si partes consentiant, & iudex hoc permiserit, potest iubere ea die circumduci. Vlp. l. 73. §. 1. ff. de iudic. Tum circumducendum erit edictum peremptorium, neq; causa cognoscetur. & c. Sic in l. 27 §. 1. ff. de liber. caus. l. 6. C. quomod. & quand. Hot.

CIRCVMDVCERE est fraude obrepere, & obtegere Tertulliano lib. de pœnitent. in med Prat.

CIRCVMDVCERE edictum est inducere, & tollere & ad nihilum ponere l. & post edictum. ff. de iudicijs. d. l. acta. ff. de re iud. Prat.

CIRCVMDVCI cognitionem apud Vlpianum l. diui fratres. 27. §. 1. ff. de libr. causs. cancellari interpretatur Accursius rectè. Galli pragmatici dicunt *mettre au neant*. Sic eodem sensu. Prat.

CIRCVMFERRI pro circuiri apud Plautum est purgari & lustrari, propterea quod qui lustrant, eum quem lustrant, sæpe aliquid circumferentes circumeunt. Vnde & lustrare circuire est. Turneb. lib. aduers. 4. c. 15. Schard.

CIRCVMFLVENS amnis insulam facit l. ergo. ff. de acq. rer. domin. Prat.

CIRCVMFORANEOS medicos, qui ad fora properarent vertit Anton. Augustinus lib. singulari ad H. Modestinum l. ἰατροὶ δὲ. ibi, περιοδευταί. ff. de excusa. M. Ciceronem in Cluentiana imitatus. Pharmacopola, ait, circumforaneus qui properaret, cui fora multa restarent, &c. περιοδευταὶ Circuitores verterat interpres vetus: cuius sententiam probat I. Cuiacius ad dict. l. ἰατροὶ δὲ, aitq; Circumforaneorum adpellatione vilitatē significari. Equidem A. Augustinum rectè vertisse putem, quod & citato M. Ciceronis exemplo comprobatur. Circumforaneos dictos putat Isidorus quòd in modum rotæ circumferantur. Prat.

CIRCVMLINIVM, ius prædiorum, inquit, Festus. Hotom.

CIRCVMLVVIO, inquit Festus, est ius quoddam prædiorum: vbi fortasse. Prædiatorium legi debet. Est autem circumluuio, cum parte aliqua diuisum flumen, agrum alicuius itæambit, vt inferius vnitum illum in insulæ formam redigat. l. adeò, 7. §. quod si ff. de acq. rer. do. Hot.

CIRCVMSCRIBERE plerunq; fallere significat, vt apud Græcos περιγράφειν. Paulus l. exceptiones, 7. §. 1. de exception. Si quis fideiusserit pro minore viginti quinque annis circumscripto. Plerunque autem in minoribus hoc verbum vsurpatur. Cicero libr. offic. III. Circunscriptio adolescentum lege Letoria vindicata est. Pro Cluent. Cùm omnis ab his fraus, omnes insidiæ, circumscriptionesque adolescentium nascerentur. Sic in l. 10. §. 1. & l. 17. ff. de minorib. l. 17. ff. de dolo. Hot.

CIRCVMSCRIBERE, est causam fraudibus cauillàtionibusque in iudicio exornare, vt obtineas & vincas aduersarium. Ambrosius in Lucæ cap. 4. vtitur diabolus testimonijs scripturarum, non vt doceat sed vt circumscribat & fallat. Idem ad Constinum: Nec quisquam aut viduam spernat, aut circumscribat pupillum. & ibidem: Quid circumscribitur frater? fraudatur mercenarius? Inde circunscriptio. Idem Ambrosius ad Irenæum: Omnia plena fraudis, plena circumscriptionis: Et circumscriptor, oris. Iuuenalis:

Pupillum in iura vocantem, Circumscriptorem.

Iulian. lib. 44. l. exceptiones. tit. de except. Aut pro minore, ait, vigintiquinque annis circumscriptio. Nebrissensis. Spieg.

CIRCVMCSRIBERE Senatum dixit Tullius, prò priuatæ auctoritate, vt eleganter adnotauit Beat. Rhenanus ad Tertullian. in lib. de patientia. Prat.

CIRCVMSCRIBERE etiam abrogare & obliterare frequens hoc significatu verbum Iurisconf. & classicis auctoribus. Cicero in finib. Circumscriptis igitur ijs sententijs quas modo posui, &c. Prat.

CIRCVMSCRIPTOREM colubrum, hoc est deceptorem appellat Tertullianus. Prat.

CIRCVMSCRIPTVS non videtur, qui vsus est iure communi l. non videtur circumscriptus. C. de in integ. rest. Spieg.

CIRCVMSCRIPTVS dicitur, qui dolo alterius decipitur l. item exigit. 16. ff. de dolo mal. l. si ex caussa, 9. §. primo. ff. de minor. Porrò autem is circumscriptus non videtur, qui iure communi est vsus: idque Zeno Imperator constituit l. fin. Cod. de in integ. restitut. Prat.

CIRCVMSTANTIA alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bart. in l. Item apud Labeonem. §. conuitium. ff. de iniur. Old.

CIRCVMSTANTIAE, quæ in iure variant omnia, vt æquitas inde colligatur, septem sunt: Causa, quare aliquid factum sit. Persona, quis & cum quo fecerit. Locus. vbi factum sit. Tempus, quando factum sit. Quantitas, magnumne, an exile sit. Qualitas, quomodo factū sit. Euentus, an metu, vi, errore, dolo, culpa, casu fortuito factum sit. Claudius Saturninus in l. aut facta. ff. de pœnis. Secundum istas enim circumstantiarum species, æquitas iubet ius summum vel intendi, vel remitti. Oldend.

CIRCVMSTANTIAS dictas quidam putant, quæ in vnaquaq; controuersia, quæri solent: & quasi quæstionem circumstant. Has diligenter adtendendas suadet I. Chrysosto. Homil. 10. in Matt. & 23. q. 8. c. occidit. Circumstantiam videtur definire Angelus Clauasius in dictione Circumstantia, quæ circumstat actum quasi extrinsecus extra actus substantiam consideratum. Olden. verò sic definit. Prat.

CIRCVMSTANTIAE sunt notæ rerum, & personarum communes & externæ, ex quibus æstimatur iuris definitio, nō solum in pœnis delictorum, verum etiam in omnibus contractibus & humanarum functionum negotijs. Old.

CIRCVMVENIRE eodem sensu quo circumscribere. hoc est, decipere accipitur l. in causa. 16. §. penult. ff. de mino. idque l. 1. §. dolum. ff. de dolo mal. Sunt etiam qui putent circumuenire quem posse sine dolo. Prat. vnde illi propriè circumuenti dicuntur quos grassatores quasi ex insidijs adoriuntur. Cæsar in commentario Hispaniēsi: Cum vndiq; se circumueniri animaduertisset,

Ambrof.in illud Euang.Reddite quæ funt Dei,deo.Nec intereft. apud Deum, vtrum vi aut circumuentione res alienas occupet.

CIRCVS apud Macrum l.3.ff.de operib.publ.locus erat muris feptus, in quo curulia munera celebrabátur. Vergil.lib.5.Aeneid.

--mediaque in valle theatri
Circus erat.&c.

Hinc in infcriptione quadam(Cuiacio atteftante Obfer. lib.10 cap.37.fub fin.) dicitur Traianus commoda tribuum etiam locorum adiectione amplificaffe quod propriè ad l. patronus ff.de leg.3 pertinere videtur. Et de illa locorum adiectione Plinius in Panegyrico: populo inquit locorum quinque millia adiecifti. Intelligit autem circi loca. Hæc Cuia.d.lib Obferu. o. Dici autem circum à circuitu putat Caffiodorus lib.3. Epift. ad Fauftum.A circo dictum putat Tertullianus lib de Spectac. Prat.

CIS pro INTRA nonnunquam vfurpatur, vt videre eft apud Plautum in Moftel.vbi Cis paucas tempeftates, pro intra breue tempus pofitum eft: Vt & in Truculento, cis paucos dies. Sed & cis pellam in Amphitryone dixit, pro repellam, quod qui repellitur, citra regredi cogitur non vltra progredi permittitur. Simile eft illud Næuij, fed quafi amnis cis rapit.Turnebus aduerfariorũ lib.19.cap.13.

CISIARIVS, à cifio, quòd vehiculi genus eft, cuiufmodi nunc Hungari vtuntur trijugi dictus, hoc eft,ipfius cifij auriga & moderator. Vlp. Locat.Si cifiarius dum cæteros tranfire contendit, cifium euertit. Sic à Beroal. citatur hic locus in Con.Philip.Cicer.& Haloander cõfentit. Itaq; Gloffæ nomine,id eft, Carrucarius in contextum irrepfit. Spieg.

CISIVM, genus vehiculi biroti ein Karch. Aquo cifiarij,qui cifium regunt. Fuhrleuth. Vlp.ff.locat.& conduct.Spieg.

CISTA hoc eft capfa Græcum verbum vafis genus ad veftes reponendas, idq; Vlpianus expreffit l.1.§. fi cifta. ff. depofiti. quod & Iulij Pollucis teftimonio comprobatur lib.7. ca.19. [Greek illegible] Ciftam etiam commemorat idem lib.10.cap.4.Prat.

CISTERNA inde dicitur Fefto libr.3. quòd fit cis, id eft,infra terram. Nam cifterna non habet perpetuã caufam, nec viuam aquam, fed locus eft ad colligendam aquam pluuiam aptus,imbribufque concipitur l.1.§.hoc interdictum.ff.de font. Old.

CISTERNAM quoq; aquę,& vini dixit Vlpian.l.vulgaris 21.§.fed fi de naui. ff. de furtis. pro loco effoffo ad vini aquæue cuftodiam. Prat.

CISTOPHORI funt numifmatum fpecies, de quibus meminit Liu.libr.7.belli Macedonici. & Cicer. ad Atticum lib.11. his verbis: Ego in ciftophoro in Afia habeo ad fextertiũm bis & vicies. & reliqua. & Feftus Pomp. dum inquit Euboicum talentum numero Græco feptem millium & quingentorum ciftophororum eft, noftro quatuor millium denariorum. Fortè ita appellati,quia in eis imprimeretur imago alicuius ciftam ferentis: veluti & nos Ambrofinos vocamus id nummi genus, in quo diuus Ambrofius impreffus eft. Et de his fecundum aliquos intellexit Papin.Iureconf.in l. Publia.§. Titius. ff.depofiti. licet eius verba in plerifque libris mendofa circumferantur. Sed hæc lectio Alciato difplicet, Difpunc.1.cap.18.afferenti,quos Trophimati,legendum effe.Proinde gloffator nofter ibi ingenuè faffus eft,fe non intelligere. Legitur etiam apud Suidam Ciftophorus pro ciftiuero, & ciftarum baiulo. Ciftas præterea in facris Cereris, tefte Macrobio, habuerunt antiqui, quas portabant facerdotes. nominatæ à Græcis [Greek], quafi dicas ciftipheras, fiue ciftilatrices. Græci enim dicunt [Greek]. quæ nos caniftra: & per diminutionem caniftella. Et de his facrificalibus ciftis inquit Catul.

Pars obfcura cauis celebrabant orgia ciftis,
Orgia quæ fruftra cupiunt audire prophani, & Tib.
Et leuis occultis confcia cifta facris.

Meminit & Plinius in lib.36.capit.5. vbi etiam Hermol. Barbarus. Propterea non effet fortè malum referre ad nummos, in quibus fignata erat figura facerdotis Cereris cum cifta, & inde ciftophoros appellatos. Ego tamen magis probarem in loco illo Iureconfult.ciftophororum, vt fit genitiuus pluralis, quia in fingulari non multum conuenit cum præcedentibus: vel ciftophoros. Et ideo non abfurdè Iulius Pollux in expofitione Homerici carminis, quod apud nos retulit Paul. in l. 1. ff.de contrah. empt.putauit, boues apud Poetam ibi intelligi poffe pro nummis, in quibus bouis effigies impreffa confpiciebatur.quæ tamẽ expofitio,iudicio meo, non poteft conuenire carminibus ibi per Sabinum primo loco relatis. Et vltra Pollucem, hoc etiam colligi poteft ex his quæ in Publicola fcribit Plutarch.& in 36. Naturalis hiftoriæ Plin. quos opportunè retuli infrà in dict.Peculium.Cotta.

CISTOPHORI. Sunt qui in l.Publ.§.Titius.ff.Depofiti. ciftophoros putent reponendos. vbi mendofe leguntur modò Coftrophinati. Ciftophorum fuiffe legimus quatuor milium & quingentorum denarium: ficuti & Rhodium talentum dici opinantur ciftophorum ab infigni ferentis ciftam: ficut coronati modò vocantur nũmi, à coronæ imagine. Ex capit.2. libr.10. Lect. antiqu. Rhodigini.Spieg. Adrianus Turnebus lib.3.aduerf.ca.5. ex Fefto tradit parum abfuiffe quin denarius Romanus duplo fuperaret æftimationem ciftophori Afianorum nummi, fic appellati,quòd in eo ciftiferi effent fculpti, qui facrorum myfticorum ciftis inclufórum arcana vt in Cybelæ myfterijs,Bacchi orgijs, Cereris initijs.Quatuor enim denarij feptem ciftophoros cum femiffe valebant.

CITA hereditas in libris Legum Romanarum dicebatur diuifa vt ex Fefto libr.5.& Seruio Grãmatico liquet, & vide infrà Erctum. Prat.

CITARE vt inquam bene admonuere. eft per præconem vocare.l.7.ff.de in integ. reftit.l.73.ff. de iudic. l.10. ff.de public. iud.l.20.ff.de teftibus Liuius lib.1.Patres in Curiam per præconem ad Tarquinium citari iuffit. Valer. Maximus.lib.2.cap.4. Præco lecto nomine Salinatoris, citandum id fibi effet récne, hæfitauit. Quintilia. lib.6. cap. 5. In publicis certe iudicijs vox illa præconis præter patronos,ipfum, qui egerit, citat. Sueton.in Tiber. cap. 2. Citatum pro tribunali voce præconis conuitiatorem rapi iuffit. Comprobatur & ex Plutarcho, qui quod latini citare,hoc [Greek] dixit in Gracchi vita. Sed tamen & edicto citatus quis dicitur.l. 15. §. diuus.ff.de iure fifc.l.1.§.fcientes. C.de adfert.toll.Citare libello apud Plaut. in Gurgulio. Briff. Vide Duarenũ lib.1.difputat.aniuerf.cap.7.

CITATIO, in ius vocatio, vel inuitatio. Eft autem Iuris naturalis, & neceffaria ad proceffum iudicij, nifi præfens fortè fortuna in iudicio aduerfarius,ad commotionem iudicis volens fufcipiat iudicium, & refpondeat. Si verò allegat, fe non effe citatum,tunc non poteft cogi,vt refpondeat inuitus,fed eft vocandus folenniter in aliud tempus. Ita docet Bart.in l.1.ff.de in ius voc. probatus ab alijs,Old.teft.Spieg.

CITATIONVM genera duo excogitarunt interpretes: quædam enim verbalis eft, quâ præco vel voce, vel edicto quem vocat in ius. Realis quæ fit, cum perfona prehenditur,& in ius ducitur,trahiturve & in carceres concijcitur,quæ perfonæ prehenfio,& captio [Greek] adpellatur lib.7 cap [Greek] vtriufq; generis commeminere Accurfius & Bartolus & alij in l.confentaneum. C.quomodo.& quando iudex. Sanè fpecies quafdam commemorat Bart.in tract. quibus cafibus citatio non valet.Prat.

CITATIONVM alia genera conftituit Io. Imbertus in libro forenfium Inftitutionum. Vnum priuatum, quod perfonæ,domicilióve fieri folet. Alterum quod publicè fit per compita fono tubæ, quod [Greek] adpellauit Plutarchus in Gracchi vita: vel edictis compitatim, vel Ecclefiæ valuis. Clem. 1. de iudic. Prat.

CITATIO, quam ita diffinire videtur Ant.Alciatus rubr.Cod.de in ius voc.vt fit actionum inftituendarum pri-

principium, quę diffinitio comprobatur. §. omnium. Instit. de pœn. temer. litig. Sed & aliter diffiniri potest vt sit in ius vocatio per l. 1. ff. de in ius voc. Nã, cùm quis de aliquo cõqueritur, & querimonia sua coram iudice deposita, iudex emisso citationis edicto, ad eius instãtiam vocat, vel inuitat illum ad se, in quem agere desiderat, qui conquestus est. Sed enim si in edicto iudex, vel prætor adijciat hanc clausulam: Si in die præscripto nõ veneris, quasi contumax condemnaberis, vel reputaberis, tunc edictum olim dicebatur peremptorium. Hodiè autem sufficit, quòd dicatur: Citamus talem peremptoriè. Et est quadruplex modus citandi, secundùm Guliel. de Mont. Lau. Primus, per nuntium literis citatorijs. Secundus per præconem. Tertius per edictum valuis ecclesiæ affixum, vel per compita. Clem. 1. de iudic. Quartus fit ex iuris dispositione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, c. consuluit. de offic. deleg. Item citationis sunt tres actus: primus est præceptum de in ius vocando, cùm iudex iubet nuntio, vt citetur reus. Secũdus denuntiatio, cùm nuntius denuntiat citato, vt veniat. Tertius relatio, cùm nuntius refert iudici se talem in tali loco citasse. Additur etiam quartus, scilicet comparitio citati: & quando citatus teneatur comparere, & si nõ comparet, mulctetur, not per Doct. in c. præterea. de dila. & de illis actibus vide c. fin. de ferijs. Et nota, quòd citatio est de iure naturali, vt in Clem. pastoralis. de re iudica. Citatus ad locum morbosum, seu vbi aër est pestilens, vel corruptus, non tenetur ire, cùm saluti hominũ sit ratio adhibenda. l. recusare. §. si quis alio. ff. ad Trebel. & ibi per Barto. & Doct. nec citatus peremptoriè potest dici contumax antè libelli oblationẽ, l. si finita. §. si plures. ff. de dam. infecto. Porrò citationis scopus hic est, vt citatus iudicio sistat, indque iudicium veniat Alciato in rub. C. de in ius vocan. Old.

CITATIOR aqua apud Vlp. l. 1. § 2. ff. de aqua & aqua plu. arc. vehementiori æquiparatur. In vulgarib. exemplaribus est citior, quàm rapidiorem interpretantur Alberic. Oldend. & Spieg. Prat.

CITO in veteri interpretatione Nouel. mãdata princip §. sed & suscipientes. exponit Accursius, hoc est, triginta dies. Prat.

CITRA in varios ferri significatus subiecta demonstrant. Accipitur aliquando pro fine, l. 6. ff. de publ. iud. & l. vt sit. 31. ff. pro socio. & alibi sæpe eadem significatione. Prat. olim cis dixisse veteres docet Connan. libr. 6. cap. 3. num. 13.

CITRA exceptionis, restrictionis ve notam esse censent, Accursio duce, Bartolus, Baldus, & alij in l. transigere. C. de transactionibus. & Alcia. libro 5. Paradox. capit. 9. Idem tamen Alcia. in d. l. transigere. eam vocem, citrà pro fine, accipiendam putat: cuius expositionem, tacito auctore, probat B. Brissonius lib. 2. de verbor. significatione. An vtraque interpretatio ferri possit, expende diligentissimè. Sumitur etiam pro præter l. vltima. ff. de calumniat. ibi, & citrà pret. j æstimationem Quandoq; sumitur quibusdam priuatiuè, seu negatiuè. l. si filia. §. Papinianus. (aliàs est lex incipiens si vni.) ff. familiæ erciscundæ. Significat etiam aduersatiuè, & accipitur pro contrà, l. seruus. ff. de nouat. Veriùs tamen est vt ibidem sumatur pro fine. Prat.

CITRA, præpositiua particula opponitur vltrà, in l. si. filia. ff. Fam. ercisc. vim priuationis habet, & etiam interdum negationis. Pro fine & aliter etiam accipi, sicut apud idoneos authores indicat Albericus locis citatis. Nobis sat erit, Vlpianum adducere, qui in l. 2. de his qui not. infam. Non tamen ait, si citrà indignationem principis successor ei datus sit. Interpretes autem annotant, eam plerunque exclusiuam esse. Vnde si quid quod rescripto iubetur fieri citra Calen. Martias, in ipsis Calendis est factum, non valere constat. Annotatum est & pro antè vsurpari, in c. dilecto. extr. de Test. quemadmodum Sueton. in Augusto, tit. de Spectaculis dixit. Citra spectaculum dies, hoc est, antè dies dicatos, ex more, spectaculis. Vide Bero. ibi. Sp.

CITREAE mensæ, id est, ex citri materia, celebrantur apud auctores, & fuerunt in tanto precio, vt cũ aliquando viri obiecissent fœminis nimios sumptus, quos in coemendis margaritis faciebãt: & vos, inquiũt, mensis citreis vtimini. Sed cùm apud omnes constet, citrum arborem & mala citrea esse, quæ postea cœpta sunt cognominari mala rancia, quorum materia neque firma, neq; odorata, neq; quicquam habens quòd laudabile sit, suspicor aliquid erroris subesse circa has arbores iam inde ex antiquitate contractum, vt citrum videlicet pro cedro accipiatur, hoc est alerze, cùm præsertim arbor illa syluestris sit, copioseque proueniat in monte Atlante. Vnde Martial. de mensa citrea dixit:

Accipe fælices Atlantica munera syluæ: & alibi:

Cùm possint Libycas sustinuisse trabes.

Paul. de actio. empt. & vend. l. si sterilis. Veluti si mensas quasi citreas emat, quæ non sint. Nebr.

CIVES, omnes liberi dicuntur, qui in Imperio Rom. communione ciuilium rerum, bello & pace sunt participes. Zas. in l. 2. ff. de orig. iur.

CIVES boni dicuntur, qui reipublicæ studiosi sunt, etiamsi improbi sint homines. nam bonus ciuis, & bonus homo, eodem modo non dicuntur, vt docet Aristot. lib. Politic. tertio. Qui verò boni viri dicantur, quorum frequens fit à Iurisconsultis mentio, ex Cicerone petendum est. Sp.

CIVIS meus, ciuis tuus dicitur, pro conciui, quẽ barbari vocant compatriotam.

CIVIS Rom. cur diuus Paulus Apostolus appellatus sit, not. 10. dist. c. Si in adiutorium. c. fundamenta. §. vlti. de Elect. lib. 6. Sp.

CIVES Romani erant, quibus ius ciuitatis concessum fuerat. Vide Alciat. cap. 21. libr. 2. Dispun. de horum priuilegijs ca. 14. lib. 1. Parerg. Sunt autem Romani ciues omnes effecti, qui in orbe Romano sunt, constitutione diui Adriani, l. qui in orbe. de statu homin. Colliguntq; propterea Iurisperiti, ius patriæ potestatis, quod ciuium tantùm Romanorum erat, ad omnes Christianos pertinere. Vide Libertorum. Sp.

CIVILE bellum, l. vnic. C. de cad. tol. Alber.

CIVILE esse, pro pertinere ad officium ciuis, vel ciuilis moris esse apud Imp. Alexandrũ. C. de furtis. l. ciuile est quod à te aduersarius tuus exigit, vt rei quam apud te fuisse fateris, exhibeas venditorem. nam à trãseunte & ignoto te emisse, dicere non conuenit, volenti euitare alienam bono viro suspicionem. Sp.

CIVILE id proprium dici, nemo ambigit, quod ciuium, aut ciuitatis est: hinc studia instituta, ciuilia, hoc est, ad ciuium societatem, ciuitatisq; statum pertinẽtia: quo sensu mores ciuiles, ciuiliterq; quid fieri a Cicerone dictum. lib. 1. Offic. Cùm autem ciuitatis status tuendi ratio id imprimis exposcat, ne quid cõtra ea, quę publicæ vtilitatis sint, fiat: quòd eiusmodi esset, id ciuile indè vocari inualuit: contrà quod aduersus vtilitatem publicã fieret, ciuiliq; societati exitiosum foret, inciuile dictum est. Hinc frequentes illæ in iure voces, vt Alex. in l. ciuile. C. de furtis: Ciuile quid eũ facere, qui ab eo. qui rem suam possidet, aut authorem exhibeat, à quo eam habet, exigit: quia si hoc solùm à transeũte, cuius nomen ignoretur, emptam fuisse sufficeret dici, interuertendarum propriarum cuiusq; rerum occasio maxima præberetur, quod ciuitati perniciosum esset. Ciuiliter itaq; facit, qui contra nititur, suam nempè publicamq; vtilitatem simul tuetur. Inciuilem autem rem à Seuero, l. inciuilem. C. de furt. facere dictus est, qui rem meam furto mihi ablatam, a fure emptam retinet, nec priùs restituere vult, quàm pretium illi fuerit à me persolutum. Cùm publicè vtile sit, alienarum rerum interceptoribus præcludi viam qua rerum ablatarum pretiũ consequantur, & pecunia indè refecta faciliùs effugiãt. Quod fiet si cùm ab alijs, quàm notis, & spectatæ fidei hominibus emere, nemini tutum erit, cautè quisque ita negotiari cogatur. Item & medici, infirmitatem consulto protrahentis, aut etiam augentis, quo ægri loculos exhauriat, quid ve aliud corradat, inciuile factum dicitur, vt exemplo id in ciuitate haud dubiè perniciosum esse constat, l. medicus. ff. de var. & extraord. cog. Ioh. Rob. lib. Sent. 3. cap. 11.

CIVILE negotium, hoc est iure ciuili receptum, l. vnica, in prin. de extra cognit. Alberic.

CIVILIS dies incipit à media nocte, in sequétemq; mediam noctem finit. l. more. de fer. Sp.

CIVILIS interruptio. Lege Interruptio.

CIVILIS possessio est, quæ sola animi destinatione & solennitate quadam constat, etiamsi corpus non interueniat.

CIVILIS ratio naturalia iura corrumpere non potest, vt ait Caius. l. eas ff. de capit. minut. Sp.

CIVILITAS, quasi ciuilis mos, qui & vrbanitas dicitur. Sic annotante interprete, ciuile pro vrbano & elegante, in l. ciuile. C. de furt. Sp.

CIVIS dictus est, quòd in vnú coëat cœtum, & sub legibus viuat politicis, vt ex M. Cicerone constat Oldendorp.

CIVIVM quoque appellatione continentur in priuilegijs, & similibus actibus ciuitatis, & suburbiorum incolæ, Alciato l. vrbis. 2. ff. de verborum significatione. & ante eum Alexandro Imolæo rubric. ff. soluto matrimonio. Prat.

CIVES origine, manumissione, adlectione, & adoptione fieri diui Principes rescripserunt, l. ciues. C. de incolis. lib. 10. Prat.

CIVES Romani sunt Vlpiano in Epitom. tit. 1. liberti qui vindicta, censu aut testamento, nullo iure impediente manumissi sint. quod & Iustinianus probat. Inst. de libertinis. § fi. Prat.

CIVILIS actio, hoc est, præscriptis verbis Vlpiano l. solent. ff. de præscript. verb. Prat.

CIVILES res in Theodosij & Valentiniani constitution. l. 2. C. de petit. bonorum subla. libr. 10. hoc est, ad publicum pertinentes, vel etiam ad ciuitatem & Rempublicam: cuiusmodi sunt opera publica, l. si aliquádo. C. de operib. public. Prat.

CIVILE pro iusto, æquo, legitimo accipi solet. l. ciuile. C. de furt. & l. cùm in fundo. 78. §. sed & si non sit. ff. de iure dot. E diuerso Inciuile, inhonestum, illicitum, iniquũ, & contrà iuris ordinem, l. inciuile. C. de rei vindic. & alibi sæpè. Prat.

CIVILE ius nulla ratione differt ab eo quod gentium dicitur, quam quod vnum ciuium suorum: alterum omnium commune est hominum vtrumque eorum vtilitatem quibus imperat spectans, & eo vim omnem institutorum suorum dirigens tanquàm ad suum finem. Atque etiam vtriusque origo eadem licèt ius gentium sit paulò antiquiùs. Vt refert Tullius pro P. Sestio his verbis. Quis vestrum iudices ignorat ita naturam rerũ tulisse, vt quodam tempore homines &c. Connan. lib. 1. cap. 7. nu. 1.

CIVILE Ius, est ius proprium cuiusque ciuitatis, l. 6. & l. 9. ff. de iustit. & iur. Et vt Paul. ait, quod omnibus, aut pluribus in quaque ciuitate vtile est, l. pen. ff. eo. tit. vel vt Cic. in Topic. æquitas constituta his qui eiusdem ciuitatis sunt ad suũ obtinendum. Paulò pleniùs id definit Vlpia. in l. 6. ff. de iustit. & iur. Secundum quæ ius id quod Romana ciuitas ex legib. senatusconsultis, plebiscitis, principum constitutionibus, Prętorum Aedilium que edictis, ac prudentium responsis vsa est, Ciuile appellatur, l. 7. & l. 9. ff. de iustit. & iur. §. ius autem. Instit. de iur. natur. quasi proprium ciuitatis Romanæ, l. 1. ff. de ad quir. rer. dom. Hoc tamen commune iuris ciuilis nomen suum fecit ac proprium ea pars iuris, quæ ex prudentiũ interpretatione legib. adhibita constabat, quæque sine scripto in sola prudentium auctoritate cõsistebat, l. 2. §. his legibus. & § deinde cùm esset. ff. de orig. iur. l. 71. ff. de hæred. inst. Appellatum est etiam ius Ciuile Papirianum, quod a Sext. Papirio in ordinem compositum fuit, d. l. 2. in prin. de orig. iu. l. 144. ff. de verbo. signif. & apud Macrob. lib. 3. cap. 2 Notat & Asco. in 4. Verrin. Ius Ciuile a Cicer. pro priuato iure vsurpatum. Interdùm Iuris ciuilis appellatione lex 12. Tab. demonstratur, vt in l. 1. ff. de tut. Instit. de vsucapio. in princip. l. vlt de bon. eorum, qui sibi ante sent. cõiuncta l. 210. ff. de verb. sig. l. 10. C. de iur. delib. Plerumq; verò ius ciuile à prætorio separatur. Et ita videre est hæc verba Ciuili & Prætorio iure opponi, l. 17. ff. de castr. pec. §. sed istæ. Inst. de actio. & Inst. de obligatio. §. 1. l. 1. §. vlt. l. 3. §. 1. ff. de constit. pec. l. 23. ff. de testamen. l. 1. C. de pact. l. 14. ff. de test ib. Ideoq; & Ciuiles actiones ex legitimis & ciuilibus causis descendentes accipimus ad differentiam earum, quas Prætor ex sua iurisdictione cõparatas habet. §. sed istæ. Inst. de actio. l. vlti. ff. de constit. pec. l. 11. ff. de præsc. verb. & Ciuiles quoq; obligatióes ab honorarijs distinguimus, easq; ciuiles appellamus, quæ aut legib. constitutæ, aut certo iure ciuili comprobatæ sunt. §. 1. Inst. de oblig. l. 5. de præscr. verbis. Briss.

CIVILIS possessio, iusta & legitima possessio, quæ opinione domini tenetur, & in iure consistit, ad vsucapionemque proficit, l. 1 § 1. ff. pro hærede, l. 24 ff. de adq. poss. l. 3. §. vlti. ff. ad exhib. l. 10. C. de adq. poss. Quam qui habent, ciuiliter possidere dicuntur, l. 7. in prin. ff. ad exhib. l. 1. §. deijcitur. ff. de vi & vi arm. id est ex iure ciuili, vt in l. 38. §. hæc quoque stipulatio. ff. de verbor. obligat. Briss.

CIVILIA verba, quæ & legitima, & directa, & imperatiua appellantur, l. 7. ff. de vulg. & pup. Vlp. in Inst. tit. de fideic. Fideicõmissum est, quod non ciuilibus verbis, sed precatiuè relinquitur, id est, non directò & imperatiuis, sed precarijs & inflexis verbis. Briss.

CIVILITER aliàs est, rectè, legitimè, & ex iuris ciuilis regulis. l. 28. §. si quis eo. in fi. ff. de lib. & posth. l. 2. in fi. ff. de adq. poss. Briss.

CIVILITER secúdùm iuris ciuilis rationem, l. 134. ff. de verb. sig. Briss.

CIVILITER interdùm criminali persecutioni opponitur, l. 37. ff. de iniur. l. vlt. ff. de furt. l. 28. §. qui ob inimicitias. ff. de pœn. Briss.

CIVILITER, eo modo, eaq; formula quam I. C. excogitarunt & tradiderunt. Hinc Pompon. in l. pen. ff. de solut. scribit verborum obligationem ciuiliter per acceptilationem tolli non rei naturam ac substantiam: id est. consensum & pactum spectans: sed modum ac formã aduentitiam. quum Vlp. in l. 8. in fi. ff. de accept. apertè dicat Acceptilationem esse iurisgentiũ: quatenùs scilicet pactum conuentum, id est, substantiam ipsius actus consideramus. vt acceptilationis materia sit iurisgentium, forma verò iuris ciuilis. Hot.

CIVILITER annum non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus. Nam naturaliter vltimus dies integer anno accedere deberet, & præterea quadrans, hoc est, sex horæ. Ex Alc. Sp.

CIVILITER interdùm significat, id est, Ciuili iure, vt cùm dicimus ciuiliter quem obligari, l. 1. §. hæc actio. ff. si mens. fals. mod. dix. l. 1. §. si quis ita. ff. de verbor. obl. Exempla frequentiora sunt, quam quòd referri debeant. Aliquando sonat rectè, legitimè, & ex iuris ciuilis regulis, l. filius. 28. §. si quis eo. in fi ff. de lib. & posth. & l. 2. in fi. ff. de acq. poss. Quandoq; significat, secundùm iuris ciuilis rationem, l. anniculus. 134. ff. de verbo. sign. quam interpretationem probat Alciat. & ante eum Alberic. Rosat. ibidem. Non tamen improbandam putem expositionem Accursij d. l. 134. explicantis ciuiliter, id est, secundùm consuetudinem ciuium, & loquelam per l. anniculus. 131. ff. eo. tit. Prat.

CIVILITER agit, qui quod sua priuatim interest, persequitur. Criminaliter, qui publicum l. vnic. C. quando ciui. act. crim. præiud. & l. fin. C. de fals. Ciuiliter criminali persecutioni opponitur, l. fin. ff. de furt. & l. constitutionib. 37. ff. de iniur. Prat. Nam ad maleficia iudicanda, quibus magnoperè publica tranquillitas turbatur, variæ sunt pœnæ legibus, & iure ciuili constitutæ, de quibus sub titu. de pœn. & alibi. Et quia accusatio ad eam rem valdè est necessaria, vt testatur Cice. in oratio. pro Roscio Amer. permissum est, non solùm ei, cui nocitum fuerit: sed interdùm etiam cuiuis è populo nocentem hominem deferre & accusare, §. 1. Inst. de publ. iud. Estque huius accusationis finis & scopus, vt Reip. quàm leges violandò non mediocriter offendit, pœnas debitas persoluat, nõ vt accusatori quicquã præstet. l. lITIGATIO. §. quod illicitè ff. de pub. & vect. Quisquis aũt ita accusat, criminaliter dicit cõueniri. Nec quicq̃ referre

puto,

puro, corporalis ne sit, an pecuniaria pœna, qua eius audacia coerceatur, not. in l.3. de sepulch. viol. d. §. in summa. Sed cum hac criminis executione, Reipubl. tantùm consulatur, non etiam accusatori. grauiter fortassis læso: proditæ sunt priuatæ quoq; & forenses actiones, quæ ad priuatum ipsius agentis commodum intendantur: vt Furti actio, vi bonorum raptorum, Legis Aquiliæ iniuriarum, & similes, quæ ciuiles, non criminales dicũtur, propterea quòd humaniùs, atque ciuem decet. tunc agatur, l.1. ff. de incen. rui. nauf. l. vlti. de priu. deli. l. vlti. de furt. l. vlt. C. de iniur. & C. Quan. ciuil. act. crim. præiud. Dicuntur etiam pecuniariæ huiusmodi causæ, quòd agens ad pecuniarium propriumq; commodum principaliter respiciat, l. r. ff. de testi. l. interrogari. C. de quæst. l. properandum. C. de iudi. In criminali autem iudicio hoc potissimùm spectatur, vt admissum publicæ vtilitatis caussa in exemplum vindicetur, tametsi eius rei gratia plerunq; pecuniaria sequatur cõdemnatio, d. §. quod illicitè. Duaren. lib. 1. anniuers. disput. cap. 35.

CIVILITER acquiri dicuntur quæ iuris ministerio verbis, sine aliquo corporali facto acquiruntur, l. ea quæ. 53. ff. de acquir. rer. domin. & eodem sensu etiam ciuiliter resolui dicitur obligatio apud Pompon. l. pen. ff. de solut.

CIVICVM munus pro ciuili accipitur in l. 4. C. de fabricens. libr. 11. vbi falsò legitur ciui commanere pro ciuico muneri. Prat.

CIVITATIS appellatione non veniunt suburbia, sed id solùm quod murorum ambitu terminatur. tex. est arguendo a speciali, in c. si ciuitas. de sententia excom. lib. 6. & hoc nisi dispositio reddatur elusoria, quia veniunt etiam suburbia, d. c. si ciuitas. vbi est text. sing. & melior de iure, ad hoc vt latè attestatur D. Ias. in l. cùm quidam. in fin. ff. de lib. & posthum. Et ideo decidit sing. Bal. in c. significauit. in vlt. col. ver. pone, episcopus. de rescr. Quòd si episcopus excõmunicauit omnes leprosos stantes in ciuitate, nisi recedant de ciuitate infrà octo dies, & aliquis exiuit & reclusit se in quodam hospitali posito in suburbijs, talis non euitat excommunicationem: quia sicut propter salutem animarum interdicta ciuitate, interdicuntur etiam suburbia, ne sententia excommunicationis sit elusoria, d. c. si ciuitas. eodem modo propter salutem corporis, ne edictum circumueniatur. Et hoc dictum Bald. pro singul. citat D. Felin. in c. Rodulphus, colum. 3. versic. limit. dupliciter. de rescript. vbi latè tractat, quando appellatione ciuitatis veniant suburbia. Cotta.

CIVIVM appellatione an veniat oppidani, vel Comitatenses, est notab. decisio Bal. in Auth. & omninò. in pen. col. ver sic. sed hic dubitatur. C. ne vxor pro marito. de qua latè scribit D. Fel. in c. Rodolphus. in 9. col. versi. faciunt etiam. ext. de rescriptis. cum his quæ referã inf. in verb. Represaliæ. Sed quid de spurijs? Bald. sing. consuluit. eos in statutis non comprehendi: quia propriè ciues non sunt. ita in pulchra quæstione statuti Mediol. concludit Bal. conf. 267. ad euidentiam præmitto. in vlt. col. in 1. libr. quod consilium repetitum inuenio in vlti. lib. conf. 457. Nunquid autem habitatores Venetiarum sint ciues, vel insulani, est sing. consilium Bald. num. 437. quidam emerunt. in 1. libr. cum his quæ scripsi infrà in verbo Venetiæ. Cotta.

CIVITAS est multitudo seu vnitas ciuium, in hoc collecta, vt iure societatis viuat optimo, c. si ciuitas. de sent. exc. lib. 6. Zas. l. 2. ff. de orig. iur. Cice. in Somn. Scip. in ciuitate, & vbiuis locorum, necessariò requiritur, in primis verbum Dei: deinde magistratus, qui administret rempublicam: id quod gentes quoque, quamuis Christum seruatorem nostrum ignorarent, lumine tamen naturali aliquo modo cognouerunt. Ideoq; intrà exempla iuris publici referuntur sacerdotes, & magistratus, in l. 1. §. 1. ff. de iust. & iur.. Hac ratione

CIVITAS appellari sæpè solet ἐκκλησία, hoc est, cœtus, vel congregatio, non qualiscunque, sed conciliata in vnam societatem communionemq; fidei. & sacramentorum. vnde Apostulus ad Cor. 1. Cor. 1. Ecclesiæ Dei, inquit, quę est Corinth. Et Coloss. 1. pro corpore ipsius ait, quod est Ecclesia. Oldend.

CIVITATIS appellatio aliàs accipitur pro iure ciuium ac libertate, qua ciues vtuntur. Vnde dicebantur olim ciuitate Romana donari, das Burgrecht entfahẽ/ quorũ exempla commemorat multa Cicero pro L. Cornelio Balbo. Item comprænhendũtur horti, arg. ff. de procur. l. præsens. Item ciuitatis nomine non comprehenduntur diœceses, nec ecõtrariò, c. Rodulphus. & ibi gl. ext. de rescrip. Vocatur autem propriè ciuitas, quæ habet episcopum, vt 80. dist. in illis. & c. seq. Ciuitas quoque potest appellari, quę Episcopum non habet Alciato in c. perniciosam. de offic. iudic. ord. Old. Sunt autem Ciuitatis partes nouem. Vna est agricolæ, qui circa alimenta versantur. Secunda opifices, qui versantur circa artes aut necessarias, aut ad delitias, aut voluptates, aut ad ornatum pertinentes. Tertia cauponaria, ementium vendentiumq; mercatoria & numularia. Quarta mercenarij. Quinta propulsatores belli. Sexta hi qui ius dicunt atq, decernunt. Septima opulenti atque diuites, qui onera Reipub. sustinere valent. de quibus Iustin. Instit. de his qui sui vel alie. iur. sunt. §. dominorum. Octaua publicis magistratibus fungentes. Nona consultores, & ius in controuersijs assignantes. Respublica illius multitudinis ordinatio est atque gubernatio. Drosæus in methodo iur.

CIVITAS etiam solet vsurpari pro mœnijs duntaxat, & ædificijs. Sicut etiam ecclesiæ significatio ad paucos ordines redigitur, adeoque ad templum materiale, in tit. C. de sacros. eccl. & de his, qui ad eccle. confug. in rubr. Old.

CIVITAS quandoque non pro loco, sed pro ciuibus accipitur, vt cùm quis ciuitati, vel ciuibus aliquid mandat. l. si quando. C. de bon. vac. lib. 10. Alcia. de verb. sign. in l. 2.

CIVITAS in tribus cõsistit, in sapientia eorum qui Remp. administrant: in militum fortitudine, in cæterorum ciuiũ temperantia. hisq; perfectè constituta censetur ciuitas, quòd cuique parti sua virtus attribuatur. Attamen quæ superest Iustitia, non illa otiosa est aut inutilis, sed per omnes alias diffusa implicat eas arctissimo æquitatis & concordiæ vinculo, facitq; vt sibi illæ consentiant: quæ iustitia vocatur. Connan. lib. 1. cap. 2. num. 8.

CIVITAS sine legibus, est corpus sine anima, vt ait Cicero. Quocircà multùm eleganter Aristot. in Ethicis: Ideo, inquit, non concedimus vt homo imperet, sed ratio. Nam homo hoc sibi tribuit, & fit tyrannus. Ex Pomponio, l. 2. ff. de orig. iur. animaduertere licet. Pop. Rom. viginti vix annis potuisse sine certo iure viuere, quin leges à Græcis peterẽtur. Cætera Old. in citatam legem scribens. Sp.

CIVITATIS sex. Socr. lege sanciuit, vt nec parua sit ciuitas, nec magna, sed vna & sufficiens. Quamobrem Cicero eleganter, aduẽtitiam illam ociosorum hominum multitudinem, appellat fecem ciuitatis, vt quæ nulli prosit, multos autem oneret: monuit id ante me. Dn. Old.

CIVITATEM appello quemcunq; populum iisdem legibus & moribus gubernatum. Conna. lib. 1. cap. 7. nu. 1. Idem ibidem ciuitatem Aristoteli dictam fuisse refert gentium virorumq; in vita perfecta, seq; ipsa contenta communionem. Nonio inter ciuitatem & vrbem hoc interest: ciuitas dicũtur incolæ: vrbs autem complectitur ipsa ædificia. Adde quæ doctè annotauit Oldend. in l. 2. ff. de orig. iur. Sp.

CIVITATES fœderatæ. Vide, Fœderati.

C L

CLABVLA vehiculi genus. Hinc

CLABVLARIS cursus in Leonis constitutione, l. cursum, 22. de cursu public. lib. 12. C. Vulgata exemplaria habent ambularem. quæ lectio iuuari potest, l. iudicib. 9. C. eo. Sunt qui malint caballarem apud Luitprandum in sui temporis historia. Quęnam lectionum verior sit, iudicent peritiores.

CLADEM quidam à calamis comminuendis dictam existimant: atq; ideo pro calamitate accipiunt in l. 1. C.

l.1.C.de iur. emphyt, quasi clàm data sit, vt Papias scribit. Prat.

CLAM, Priscianus lib.14. Clàm, inquit, magis aduerbium est, cùm nec localem habeat significationem, quã plerunque præpositiones possident, & qualitatem demonstret, quæ in aduerbijs inueniri solet: & diminuatur, quod nulla præpositio habet, vt clanculum: & possit etiam absq; casu proferri: vt bona apertè facit, mala autem clàm, &c.

CLAM à Clauibus dici putat Festus lib.3. quòd his, quæ celare volumus, claudimus. Prat.

CLAM quoq; facere eum putat, qui celandi animo eum, quem prohibiturũ intelligeret, & id existimat, aut existimare debet se prohibitum iri. Seruius etiam apud Venul.l.4.ff.eo.tit.putat eum

CLAM facere, qui existimare debet sibi controuersiam futuram: aut etiam (Vlp.ait l.5.ff.eo.) qui aliter fecit, quàm denũtiauit, vel decepto facit eo, ad quem pertinet non facere, vel consultò tum denũtiat aduersario cùm eum scit posse prohibere, vel tam serò pronunciat, vt abire (in Pandect. Flor. Vbire.) prohibiturus priùs, quàm fiat, non possit. Clam quoque fecisse videtur, qui post denunciationem in certum diem, & horam, fecit d. l.5. §.1. Prat.

CLAM facere censetur is, qui celauit aduersarium, neq; ei denuntiauit se opus facturum, quia existimauit eum cõtrouersiam facturum, si resciret, aut certè id existimare debuit, ne melioris conditionis sint stulti, quàm periti. Aut si denunciauit quidem se opus facturũ: sed aliter fecit, quàm denunciauit, vel consultò tunc denunciauit aduersario, cum eum sciret non posse prohibere. Vel tam serò denunciat, vt obuiare prohibiturus priùs, quam fiat, non possit: aut deniq; si alio modo decepit eũ, ad quem pertinuit, opus non fieri. Debebat enim diem & honorem denunciatione complecti, & vbi, & quod opus facturus esset. Neque quidem perfusoriè, aut obscurè dicere, aut denunciare, neq; tam artare aduersarium, vt intrà diem occurrere ad prohibendum non posset. Et si fortè non sit, cui denunciet, neque dolo malo factum, ne sit, amicis, aut procuratori, aut ad domum denunciandum est, l. 1.§. vltim. l.seruus etiam. l.& qui aliter. in princip. Et §.1. ff.quod vi aut clàm. & ff.de acquirend. vel amittend.possessio. l. clàm possidere. Vlpian. Clàm possidere, inquit, eum dicimus, qui furtiuè ingressus est possessionem, eo ignorante, quem sibi controuersiam facturum suspicabatur, & ne faceret, timebat. Pomp.ibi. Old.

IN interdicto Quod vi aut clàm, Clàm videtur facere, qui celauit aduersarium, neq; ei denũciauit. Si modò timuit eius controuersiam, aut debuit timere, l.3.§.vlti. ff.quod vi aut clàm. Clàm etenim facit, qui existimare debet sibi controuersiam futuram, l. 4.ff.eod. tit. Aliàs Vlp.definit. Clàm factum videri, quod quid cùm controuersiã haberet, habiturũmve se putaret, fecit, l.73.§.vi factum.ff.de diuers.reg.iur. Briss.

CLAM etiam possidere videri Paul.ait lib.5.Senten. tit.6.hæredem eius, qui precariã possessionem tenebat, si in ea manserit. Ita

CLAM ab aliquo possidere accipimus in interdicto Vti possidetis, l.1.ff.vti possid.& l.pen.ff.pro suo. Eodem modo

CLAM ab aliquo ducere aquam dixit Vlpia.l.1 ff.de aqua quotid.& æst. Prat.

CLAM vti eum diffinit Vlp. l.3. in princip. & §.1.ff. de itine. actuq; priuato. qui prohibitus vtitur, vel qui prohibito eo, cui id ius vtendo conseruabat, vtitur. Pra.

CLAM etiam pro in obscuro poni videtur in l. 1. in prin.ff.de furt.Prat.

CLAM ferre sententiam, est notam in vrnam mittere: Palàm verò, est ore pronuntiare. Lege Ciceronem de Legibus tertio. Ternas autem notas singulis iudicibus dabat is, qui causæ præerat: scilicet, A C. NL. de quib. suprà monuimus. Sp.

CLAMORE quomodo præstetur auxiliũ l.C.ostendit, l.1 §.excusatur.ad S.C.Sil.

CLANDESTINVS, na, num, à clàm particula deriuatur, notamq; habet significationem, neq; ob aliam causam hoc in loco posuimus, nisi quòd vulgò accentu barbaro ab omnibus profertur, hoc est, accẽtu in antepenul cùm penultimam habeat longam, & iuxtà regulas Latinæ linguæ in eadem accentus debeat collocari. Quòd verò penultima sit longa, probatur carmine Manilij in primo Astronomicon dicentis:

Et clandestinis surgentia fraudibus arma.

Sillius quoq; Italicus in libris Punicorum:

Ceu clandestino traheretur fœdere bellum. Nebr.

CLANDESTINAM electionem appellat Bernardus in c.quia propter.§.fin.in gloss. fin. de electionib. in antiq. quæ singulariter fit & occultè per occulta cõuenticula. Prat.

CLANDESTINVM factum vitio magis personali, quàm reali adscribi putat obseruate Alberic.Rosat.in l. quare (in Pandect. Flor.incipit, quam rem) ff.de vsurp. & vsucap. Spieg.

CLANDESTINA desponsatio, clandestinũ coniugium, & clandestinũ matrimonium, quę occultò contrahuntur per c.2.extr.de clandest.despons. Prat.

CLANDESTINAM possessionem interpretari debemus in l. si de eo §.vltim.ff.de adquir.possess. iniustam, per l.7.§.inter prædones.ff.commu.diuid.& à quib.causis non possit separari, docet Sal.Iulian. d.l. si de eo.§.fi. Prat.

CLARA persona in libris iuris Ciuilis intelligitur Senatoris, vel vxoris eius. ita explicat Gaius l. curator. 5. ff.de curat.furios. Clarissimi igitur viri Senatores accipiendi sunt, vel Senatorio honore donati, l.deferre.ff. de adulterijs. l.speciosus.ff.de verb.sign. & Nouel.42.& alibi sæpissimè. Proconsules etiam clarissimi viri appellabantur, l.1.C si ex fals. instr. Prouinciarũ quoq; præsides, & rectores, l.raptores.C.de epis. & cler. & magistri census. l.fin.C.de iure emphyt. & aduocati l. 1. C.de aduocat.diuers.iudic. quod de rabulis minimè accipiendũ est. Briss.

CLARA quoq; dignitas sic accipienda est, l.fin.C. quod met. Clarissimi autem viri his notis VV.CC.significabantur. Prat.

CLARIGATIONEM accipere debemus apud Titũ Liuium libr.8. pro eo quod τὸ ἀνεχυράζειν Imperator Iustinia. in Nouel.52. vocat, vetus interpres Pignerationes vertit, Bar. in Tract. Repræsal. appellat, cuius rei caussa tractatum fecit. de quibus in c. vnic. de iniurijs. libr.6. Prat.& Turneb.aduersariorum lib. 21. cap.1. Adde Brechæum l. facere. titul. de verborum & rerum significationib.

CLARISSIMARVM fœminarum nomine Senatorum filiæ, nisi quæ viros clariss.sortitæ sunt, non habentur. tamdiù igitur clarissima fœmina erit, quandiù Senatori nupta est, vel clarissimo: aut separata ab eo alij inferioris dignitatis non nupsit, l.8. ff.de Senatorib. l.22. §.1.ad munic. Hot.

CLARIVS face meridiana. C.de probat.l.sciãt cuncti. vt apud Ciceronem, Clariora luce consilia, inuect. in Catil.3.& Clariora sole, lib.1.de Fin. Sp.

CLARISSIMATVS dignitatem non fuisse inferiorem spectabilitate putem, l. peculiari.5.C. de proximis sacrorum scriniorum, lib.12. tamesi quidam contrà scripserit. Prat.

CLARISSIMOS tamen à Spectabilibus distinguit l.vnic.C.de annonis, & capit. Itemq; ab Illustribus, l.5. C.vbi Senat.vel Clariss.Prat. Inter Clarissimos nominãtur comites & tribuni in Nouel.71. vt in eiusdem exposit. per Cuia. videre licet.

CLARISSIMATVS, dignitatis vocabulum, de quo Alciat.cap.4.lib.4.Dispunct.3. Porrò quibus Clarissimatus dignitas collata erat, considendi, ingrediendique secretarium licentia contribuebatur, l.peculiarij.de proxi.sacr.scrin.lib.12.C. Prat. & Spieg.

CLARISSIMAE mulieres appellantur clarissimis nuptæ, l.fœminæ. Sed & Senatorũ filiæ ibidem.ff.de Senatoribus. vide C. de tutorib. & curat.clarissimarũ personarum. Spieg.

CLASSICI in l.vnica.C. de classic. libr.10. & C.Th. eod.

eod.l.vnica.milites sunt deputati nauibus amnicis purgádorum fluminum,& aliarum necessitatú gratia. Hinc

CLASSIS Seleucena Orontis d.l.vnic.Prat.

CLASSICI.In tit.de Classicis.Classici dicuntur homines destinati ad classes,id est naues ducendas.Classici etiam dicuntur apud bonos authores non omnes,qui in classibus sunt, sed primæ tantùm classis homines,qui centum millia æris aut ampliùs censi erant:quod apparet ex Liuio de Seruio Tull. loquente. Vnde per metaphoram, classici testes dicuntur Budæo,in l.vlti.de pig. act.qui signandis testamentis adhibebantur, hoc est,primæ classis homines,quasi primæ authoritatis,& idonei veritatis sponsores. Porrò.classici appellantur præcones,qui tuba vel cornu iussu magistratuum, ex arce, vel circum muros,populum ad comitium vocabant, dicti à calando,id est,vocando,siue à clangore. Anchora. Adde Francisc. Balduin. in Catechesi Iuris Ciuilis, capite tertio.

CLASSIS, quam Græci τὸ ναυτικὸν vocant,quidam,sed barbarè, Armatam,ius postliminij habet:de quo tractat Marcel.in l.2.de capt.& postlim.reuers.Vlp.in l.omnia. de bono.possess.ex testamen.milit. Item nauarchos,inquit,& trierachos classium, iure militari posse testari, nulla dubitatio est.Spieg.

CLATHRI vel Clathra Colum.cancelli,& oppositiones ostiorum,vel Acrone admonente super illud Horatij de arte poetica.

Obiectos caueæ valuit si frangere clathros.

Hinc clathrare quod est, clathris munire & claudere. Clathratam autem fenestram Plaut. in mil. glor. vocat, quæ clathris hoc est lignis transuersis occluditur. Coras.lib.3.Miscel.cap.14.nu.6.

CLAVARIVS officij nomen est, quo appellatus est Suetonij pater,ab eo quòd præfectus fuerit donatiuo imperatorio inter milites distribuendo. Tacitus,Seditiosæ,ait,militum voces Clauarium terrebant. Prat.

CLAVARIVM apud Tacitum nomen donatiui cuiusdam esse videtur. Turneb.lib.aduersar.4.cap.7.putat esse donatiuum velut in clauos caligarum militarium. Nam militum caligæ clauis suffixæ erant.

[illegible] vestes, de quibus sentire videtur Vlp. [illegible] §.1.vers.idem [illegible] de auro & argen. [illegible] quæ clauos aureos, [illegible] [illegible] Scholium [illegible] [illegible] doctissimus, [illegible] Vlpianū, vel diuersa, clauos aureos, [illegible] picturas accepisse, in l. vestis. [illegible] & vide [illegible] videndi.

CLAVI,apud Vlp.l.cùm aurum. 19. §.1.& l. vestis.23. §.1.ff.de auro & arg.leg.in vestib.dicuntur(vt ex Varrone refert Stephanus)nodi, & globuli purpurei,aureiue in modum claui texti in vestibus Senatorum. μεταφορικῶς pro dignitate Senatoria accipi solent. Prat.

CLAVI aurei vel argentei,quos fœminæ nostræ solent vestib.suis assuere, de quibus in l. vestis.in prin.ff. de auro & arg.leg. & ibidem l.etsi nō sint,etiam in prin. & in l.argum.§.item fibulæ,qui primus est.Et apud Varronem de Analogia libr.1. cuius hæc verba sunt: Si quis tunicam in vsu ita consuat,vt altera plagula sit angustis clauis,altera latis:vtraque pars carebit analogia. Hinc Mantilia cocco clauata apud Aelium Lampridium in Alexandro Seuero. In alia autem significatione accipitur clauus in l.qui clauum.ff.de ędil.edict.& Plinium auunculum lib.20.ca.item 20.& Plin.iuniorem lib.1.Epist.51. & aliter quoque in l. qui naufragium.§.S.C.ff.de incen. rui.naufrag. & alibi sæpè apud alios authores, vt annotauit Tiraq.in 3.l.connub.gl.1. parte 3.

CLAVDIA aqua. Appium Claudium(cuius fit mentio in l.2.ff.de orig.iur.)omnium primum ex agro Lucullano arcuato opere deduxisse aquam, à Frontino traditur: qui nouem solùm aquas suo tempore in vrbem fluxisse sic commemorat. Nunc autem in vrbem influunt Appia, Anio vetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alsietina, quæ eadem vocatur Augusta, Claudia, Anio nouus. quæ autem fuerint istæ aquæ,& vnde, quotque passuum milibus,vel sub terram, vel arcubus ducerentur, pluribus verbis ipsemet recenset. Spieg.

CLAVDIO Hieronymiano clarissimo viro ab Vmbrio primo l.quæsitum.ff.de fund.instr.

CLADIVS, à I.C.inter morbosos numeratur,l.item claudus.ff.de ędil.edict.De claudo,quare sit salacior cęteris,causam reddit Aristot.in Problemat. Sp.

CLAVICARII, siue Clauicularij in l.vni.C.de excus.artif.lib.10.sunt, Clauium artifices,Gallis dicuntur *Serreurier.* Clauicularij etiam dicuntur ianitores carceribus præpositi,à clauibus gerendis, siue etiam Clauicarij.Grçci interpretes ad l.carceri.8.ff.de custodia reorū. ὁ δεσμοφύλαξ ὃν λέγομεν τὸν κλειδοκράτορα. Huius commeminit Iul Firmicus lib.3.Mattheseos,cap.6.Prat.

CLAVI trabales apud Horatium sunt grandes claui,quibus graues configuntur. Turneb.lib. aduersar.9. cap.14.

CLAVIS. Nota est lippis atque tonsoribus (vt ita dicam)clauis significatio. Quam ob causam,hanc prætermittendam esse ducimus. Est autem libr.12.C.titu.de prætorib.& honor.præt.&c. in quo de claui fit mentio, cùm tamen nihil dicatur in toto contextu , nisi me fallant iuris Codices recens cum elegantibus typis impressi. Tamen Alciatus ad dictum titulum, de prætoribus & honor.præt. &c. Clauem (inquit) dari credendum est prætoribus,quoniam ea signum liberæ potestatis,& dominij in rebus acquisiti:quod vtique nec nostri I.C.prętermisere.

CLAVOS & latos & angustos fuisse ex Varron. lib. 8.Ling.lat.Budæo l.fin.ff.de Senator. L.Baifio.d.l.vestis. quos videas. Prat.

CLAVSOS,Vlp.pro vinctis accipit.Si modò ita vincti sint,vt omni modo erumpere non possint, l.si quis in graui.§. subuenitur.ad Sila.ff.Old.

CLAVSVLAS appellant consulti iuris Ciuilis,& pontificij edictorum,stipulationum,testamentorum,rescriptorumque particulas,l.quædam.9.ff.de eden.l.3.ff. quod met.cau.l.iudicatum.6. & l.cùm quærebatur.13.ff. iudicatū sol.l.sed etiam.31.ff.de legat.1.& c.causam,quę. de rescript. Prat.

CLAVSVLARVM GENERA, ET FORMAE.

EX IVRE CIVILI.

CLAVSVLA,de dolo,in l.& per iusiurandum.§.cū, qui.ff.de acceptilationb.l.doli.119.de verb.obl. Clausulam de dolo appellāt eam stipulationis partem, qua dolum malum abesse,absuturumq́; esse, vel si quid in ea re dolo factum sit,comprehenditur,vel ita, Cui rei dolus malus aberit, l.ex ea parte.121.ff.de verb. oblig.l.hæc verba.69.ff.de verb.sig.Prat.

CLAVSVLA,Ob rem non defensam,dicitur, quà in iudicatum solui stipulatione, re non defensa,quanti ea res erit, promittitur,l.3.§. fi.ff.iudic.solui. Eadem,De re defendenda,vocatur.l.iudicatum.6.ff.iud.sol.vbi etiam ponitur Clausula, De re iudicata. Scio interpretes alia ferè innumera clausularum genera efformasse,inq́; eam rem libros edidisse qui extant. Est &

CLAVSVLA codicillaris.vide inf.Codicilli. Prat.

CLAVSVLAS alias efformarunt notarij, de quibus satis disputatum fuit à me in Theoria Notariorum Gallica.

EX IVRE PONTIFICIO.

CLAVSVLA, Antè ferri, quid operetur, collige ex c.tibi,qui.de rescript.lib.6.& c.quamuis.eo.tit.

CLAVSVLAM, Quidam alij,ad plures,quàm tres, aut quatuor trahi non posse Decretali Epistola cautum est,c.cùm in multis.de rescr.lib.6.& ibi vide Ioan.And. Prat.

CLAVSVLA, Nisi pro alio scripserimus, qui accipienda in rescriptis ad beneficia docet glo. inc. duobus super.eo.tit.lib.6.vbi vide Doctores.

CLAVSVLAS varias commemorat Spec.tit.de rescrip. præsen.§.ratione formæ.Prat.

CLAVSVLAS prægnantes iuris interpretibus hæ sunt, Plenitudo potestatis. Motus propriùs, Certa scientia,

tia, de quibus suis locis. Earum ea vis est, vt in contrariū nemo audiatur, quòd semper præsumatur iustitia, exclu datur omnis ignorantia, & error et defectus solennitatū in rescriptis. Obseruandum, has clausulas principum sententijs interijci nō debere: quòd hic iustitia nulli cedat, vt quæ in principum sententijs prælucere debeat, l. fi. C. de legib. & l. omnium. C. de testam. Prat.

CLAVSVRAS vel Clusuras Impp. appellant custodias limitum, &, vt Suidas interpretatur, ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων. Meminit l. 2. §. in Sardinia. C. de offic. præfect. præto. Afri. l. 4. C. de offic. mag. offic. l. vltim. C. de offic. mag. milit. cuius emendatio Iaco. Cuiac. debetur, qui de hoc verbo loca quædam auctorum notat. lib. 3. obseruat. cap. 24. Quibus addam videri apud Luitprandum duobus locis hoc verbum corruptum. Sic enim lib. 1. cap. 2. legitur. Quibusdam nanque difficilimis separata à nobis erat interpositionibus, quas Clusas nominat vulgus. Et lib. 5. cap. 8. Præceperat enim rex clausarum custodibus, ne quempiam transire permitterent, nisi qui priùs quis esset diligenti inuestigatione inquirerent. Quibus in locis, secundùm Suidæ interpretationem, clusurarum rectiùs legeretur, nisi vitio temporum concisum fuisse hoc verbum dicamus. Briss.

CLAVSTRI appellatione significatur id quo quid clauditur, l. fundo. ff. de actio. empt. l. librorum. in fin. ff. de actio. empt. Sic portarum Claustra rectè dixit Virg. lib. 7. Aeneid. Prat.

CLAVSTRVM, impropriè est cœnobium, siue monasterium: vt impura sunt, quantum ad latinitatem attinet, Canonistarū ferè omnia. Sed I. C. id est, quo aliquid clauditur, atq; quælibet clausura. l. fundi. ff. de act. emp. l. librorum. in fi. de legat. 3. Sp.

CLAVVLAREM cursum scripti codices habent in l. pen. C. de cursu pub. lib. 12. vbi vulgò impressi, Ambularem. De cuius lectionis fide cùm dubitarem, in mentē venit etiam apud Ammian. Marcellinum hoc verbū me legendo notasse. Sic enim apud eum libr. 20. scriptū est, Iulianus contemplans rationabiles querelas, cum familijs eos ad Orientem proficisci præcepit, clauularis cursus potestate permissa. Nec tamen rectum esse hoc verbum præstare ausim, cùm vnde profectum sit ignorem. Ac fortè, qui Caballarem cursum in Clauularem transijsse contendat, non fallatur. Nam & Caballicationes, & Caballicatas apud Luitprandum in histor. suor. tempor. legimus & καβαλλικεύειν ἀντὶ τοῦ ἱππεύειν. Actuarius in lib. περὶ συνθέσεως φαρμάκων, Italicam linguam secutus dixit. sed hæc Doctoribus dijudicanda relinquere satiùs fuerit. Briss.

CLAVVS, morbi genus est in similitudinem tuberculi coloris albi, rotunda specie, fitque vt plurimùm in plantis, digitisq; pedum maximè. Celsus lib. 5. de clauo, eiusq; curatione multa ponit: Clauus, inquit, nonnunquàm etiam alibi, sed in pedibus maximè nascitur, sed præcipuè ex contuso, à Græcis helos dicitur, vt apud Galen. lib. 10. & 11. de medicina simplici. Hoc morbo perijt Sillius Italicus, vt autor est Plin. Cæcilius in epistolis. Nebr. Vlpia. de ædilitio edict. l. qui clauum, 7. lib. 12. Qui clauum itaq; habet, morbosus est. de hoc Celsus lib. 5. a Græcis ἧλος dicitur. Old.

CLEMENTIA, quæ liberum arbitrium habet, non sub formula, sed ex æquo & bono iudicat, author Seneca. Spieg.

CLEMENTIA solius est principis, aut eorum magistratuum, qui parem habent cum principe in iudicando potestatem, vt olim Senatus Romanus vt refert ex autoritate Plinij Secundi lib. 4. Episto. Fr. Connan. lib. 1. cap. 11. num. 9.

CLEPSIDRAE Madimulæ vitreæ turbinacea figura fistulatę collo perquàm angusto, vnde foraminū fistulatim, guttatimq; delabebatur aqua, metiēs horas & momenta tradita oratori causam peroranti, quod Epigrammaticus innuit ita canens:

Sed tu clepsydras ingenti voce petisti quatuor.

Io. Bapt. comm. in epist. Sid. Apoll. ad Domicium lib. 11.

KLIROI appellatione significatur hæreditas in legib. Solonis, quas explicui libr. 2. Veteris Iurisprudentiæ. κλῆρον etiam sortem accipere debemus, c. cleros. 21. dist. In Nouella tamen Martiani, quæ extat in Cod. Iustin. l. generali. 13. de sacros. eccle. sumitur pro collegio & corpore clericorum. Sic etiam accipiendum putem in d. can. cleros. Hinc

KLIRONOMOI hæredes à sortibus dicti, quòd veteres maximè soliti sint vti in hæreditate diuidunda sortibus. Balduin. tit. de legat.

CLERICI, quo generali verbo significantur omnes, qui diuino cultui ministeria religionis impendūt, vt Constantin. Imp. l. 2. C. Theod. de episc. & cler. diffinit: cuius diffinitionem probat Isidor. lib. 7. Etymo. cap. 12. & d. can. cleros. aiens Clericos nuncupari omnes, qui in ecclesia Christi deseruiunt. eorum ordines gradatim recenset: Ostiarius, Psalmista, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus, de quibus etiam fit mentio in l. presbyteros. 6. C. de epis. & cler. Porrò hæc Clericorum genera constituta fuisse initio nascentis ecclesiæ ex Epistola S. Ignatij ad Antiochenses liquet: cuius hæc verba sunt, ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωροὺς τοὺς κοπιῶντας, ἐξορκιστὰς ὁμολογητάς. Prat.

CLERICVS. Clerici appellantur, qui Christianæ religionis sacris initiantur, etiam ab ipsa vsque nascentis ecclesiæ infantia, inquit Alciat lib. 5. Pareg. cap. 22. Dicti clerici à Græco κλῆρος, id est, sors. Solebant enim per sortem deligi clerici c. cleros, 21. dist. Quæ electio Pontificum iure nō est approbata, c. fi. de sortileg. quòd certo scilicet indicio promoueri debeamus. Authent. vt clerici, qui recedunt, &c. Sed quid de vestibus, gemmis, & annulis, quos hodiè deferunt Ecclesiastici? Certè Ludouicus Pius Imp. Aug. 24 rex, Anno Christi 830. regni verò sui 16. synodum habuit, in qua vanitates vestium, luxusq; gemmarum, & auri, & argenti nimia pompa ecclesiasticis interdicta sunt, vt scribit author Chronici de regib. Francorum. Idque meritò quidem factum est. Etenim non vestis tenera (vti est apud D. Hieronymum) clericum facit, aut sacerdotem, sed casta mentis intētio, humanę proprietatis retinentissima, quæq; peccatorum proluuium prætextu nullo exemptum, purgatumq; eat. Cælius Rhodig. lect. antiq. lib. 7. cap. 11. [illegible]

CLIBANVS, thoracem, quo pectus tegitur, significat. Leo Imperator in lib. de bellico apparatu, cap. 6. Armabant autem inquit, Ioan Checo interprete, catafractum equitem vndique, tùm ipsum, tùm equum, etiam loricis, id est, galeis, clibanis, id est thoracibus, paramerijs, id est, machæris. & alibi, & passim apud classicos auctores reperitur hoc verbum. A quo

CLIBANARII ducti sunt. Sunt autem equites catafracti. Hos commemorant Impp. in l. annonas. 9. C. Th. de annon. ciuit. & Notitia Imperij, & Vegetius lib. 3. ca. 6. & Lamprid. in Alexand. Briss.

CLIENTES passim in libris Digestorum, & Codicis Iustiniani liberi homines dicebantur, qui se in alicuius potentioris ductum applicarent, vt eius patrocinio defenderentur in capite & fortunis, vicissimque ipsi patronos suos omni obseruantia colerent, atq; obsequio. Vnde etiam à colendo clientes dictos putat Conna. libr. 2. cap. 7. num. 1. quem vide ibi latiùs. & Rævardum ad l. in testamentis. ff. de regul. iur. Hæc comprobantur ex l. non dubito. 7. ff. de capt. & postlim. & Plutarcho in Romulo ἔστι δὲ τοῖς, inquit, ἀνατεῖναι ἀπὸ τῶν πολλῶν δήμου πάτρωνας ὀνομάζων ὅπερ ἐστὶ προστάτας. ἐκείνους δὲ κλίεντας ὅπερ ἐστὶ πελάτας. vt meritò Suscepti dici cœperint Seruio in 6. Aeneid. Saluianus lib. 5. de gubernat. Dei. Quærunt auxilia & patrocinia maiorū. Nihil susceptis tribuunt, sed sibi.

CLIENTES libertis comparasse videtur Vlp.l.si verb.1.§..ff.de ijs.qui deiec.vel effud. Prat.

CLIENTIVM originem ex Romuli legib. descendisse docet D.Halicarnass.lib.2. vbi & quæ patronorum & clientum officia scribit. Porrò legis verba, vt ego interpretor lib.3.vete.Iurisprud.ad leg.Romuli, hæc sunt, PLEBEI, QVEM SIBI EX PATRITIIS PATRONVM VOLENT, ELIGVNTO. De clientibus etiam edisserit Gell.lib.5.cap.13. Prat.

CLIENTEM, nunc vasallum vel fidelem vocamus, quasi colentem dominum dicebant, vt ab eo defenderetur, & qui vicissim dignitaté domini tutaretur propter beneficium. Vide infra Vasallum. Old.

CLIENTELA, est obsequium ipsum, quod homagiū vocant, & seruitium pro beneficio præstandum. Moris enim fuit apud antiquos, vt prouinciales & socij populi Romani, in cliētelam sese darent, vel toti senatui, vel certis procerib.Romanis, quos patronos sibi adoptabāt priuatim: vt docet G.Budæus in priorib. adnot. ad Pandect. Quæ necessitudo ferebat, vt clientes perpetua patronorum protectione defenderentur, ac ipsi vicissim eos omni obsequio colerent. Ex his cogitationibus tutandæ vitæ, ac fortunarū omnium, veluti scintillis quibusdam, cœpit initium beneficiariæ consuetudinis, quę aucta est multum, propter continuam bellorum molestiam. Oldend. Accipitur etiam pro patrocinio, & protectione.l.1.C.vt nemo ad suū patron. lib.11. in Basil.lib. vocatur ὑπόχρεως.l.2.C.eod. Prat.

CLIPEI appellatione continetur & scutum, & eius imago, l.si verò.5.§.si id quod positum.ff.de ijs, qui deiecer.vel effud. Porrò vnde clipei nomen habuerint, docet Plinius lib.35.cap.3. cuius verba vtpotè obuia cuiuis studiosissimo huc transcribere minimè placuit. Cæterùm in d.l.5.§.si id quod positū.ff.de his qui deiec.imaginem pictam significat. Eaque huius verbi significatio à Cornelio Frōto.& a Sosipatro adnotata est. Cuius ego ex bonis auctoribus alia prompta exempla subieci. Tacit.in Domitia.cap.vltim. Scalas etiam inferri clipeosque & imagines eius coràm detrahi. & ibidem solo adfigi iuberet. Plinius libro 35. cap.3. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est. continebantur imagines. Clypeum porrò, inquit Pompeius, ob rotunditatem veteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabijs foret descriptum: Tarquinio Romanum Imperium regente. Subit autem inde Clypei formam fuisse propè rotundam: vnde & Clypeodes gemma apud priscos nobilis, etsi de forma quidam dissentiunt. Dictum verò à cluendo Clypeum, multis video persuasum, quod apud veteres pugnare significat: alij à calatura ipsa affirmant, id est, ἀπὸ τῶ γλύφειν quod in Clypeis imagines forent. Caius certè Plinius, vir in bonis disciplinis acri iudicio, ab ipsis imaginibus dictum refert, qualibus in Troiano bello pugnatum sic: non autem à cluendo, vt peruersa subtilitas Grammaticorum voluit. A Clypeis verò deductum est verbum Clypeare, pro eo quod est Clypeo se protegere: vt apud poetam Pacuuium lectum est. De quo & Varro Terentius ad Marcum Ciceronem retulit. Pacuuianum esse verbum Clypeare: qua figura & à Cinna dictum est Galeare. Ita enim Pacuuius in Hermione fabula. Crinitus libr 6.cap.3.de honest.disciplin. Liuius lib 48. Et duodecim Clypea ærata ab Aedilibus curulibus P. Claudio & Ser. Sulpitio. Galbæ sunt posita. Trebellius Pollio in Claudio, Illi clypeus aureus, vel, vt Grammatici loquuntur, Clypeum aureum Senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est. Briss. Etsi autem Clypei appellatione contineatur scutum, tamen animaduertenda sunt verba Liuij lib. 8. cùm inquit, Clypeis anteà Romani sunt vsi, deinde postquàm facti sunt, stipendiarij scuta pro clypeis fecere vbi apertè clypeus à scuto distinguitur. Sed & lib.1. primæ classi impetratum esse scribit clypeum cum galea, secundæ pro clypeo scutum. vbi Dionysius Halycarnassæus pro clypeo ἀσπίδα Græcè scribit, pro scuto θυρεόν. Igitur clypeus rotundus erat, vt Virgilio authore intelligi potest, qui prægrandem Cyclopis oculum comparat clypeo Argolico, oculi autem figura rotunda est. Scutum formæ oblongæ, maiusq; clypeo. Maro:

Scutis protecti corpora longis.

Hinc & θυρεόν Græci vocāt, quòd referat similitudinem forium, quæ longiores quàm latiores esse solent. Turneb.lib.11.aduers.cap.27. Alc.lib.Parer.5.c.13. Bartoli tractatum de insignibus ludens: nouitium inuentū esse putat insignia in antiquitatis nobilitatisq; testimoniū clypeis inserere. Cæterum manifesto errore. Nam Zenodotus prodidit. Adrastum Argiuorū regem oraculo monitum, vt apro & Leoni filias in matrimonium locaret: is Polymei Thebano, & Tydeo Calydonio eas despondit: quia in clypeo alter apri, alter Leonis habebat effigiē. Diodor.Sicul.lib.6. meminit Gallos braccatos in scutis, animalium æreas formas paulò eminentiores tulisse antiquitùs, tùm ornatus, tùm defensionis gratia. Quintil. lib.6.cap.4. de imagine Galli in scuto Cimbrico loquitur, Forcat.in Cupidine Iurisperito cap.vlt.

ΚΛΗΤΕΥΕΙΝ, id est, antestari & testimonium denuntiare. Bud. dicit esse, in annota. ex Iulio Pollu. lib.8. Quo loco existimat ipse Budę. in publicis tantùm iudicijs licuisse testimonium denuntiare, hoc est, inuitum euocari ad remotum & longinquum tribunal. Brechæus.

CLIVIA, vt ait Festus libr.3. auspicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant. omnia enim difficilia Cliuia vocabant. Vnde

CLIVI, loca ardua eidem. Sic sumitur apud Alfenum l.si ex plagis.§.in cliuo.ff.ad leg.Aquil.& l.seruitutes.§.si domo.ff.de seruit.vrb. Capitolinus cliuus in d.§. in cliuo, vt Alexander ab Alexan.lib.2.c.18.Genial. dierum scribit, ex quo ad æqua vrbis ex Capitolio descensus patuit. Cliui igitur sumuntur pro loco celso, & sublimi, vt colligitur ex d.§. si domo. non autem pro fossis terræ vt falsò autumarunt Alber.& Old. Prat.

CLIVOSA dicuntur loca in sublime surgentia, & oponuntur planis, l.2.§.deteriorem.ff. ne quid in loc. publ. cliuus enim montis latus est. Vnde Decliuis, ex monte descendens: Accliuis, ad montem ascēdens. Vlp. l.prætor. Ne quid in loco. Vix cùm plana fuerit, sic cliuosa fiat. Spieg.

CLOACALE flumen dixit Cato apud Festum libr.3. pro cloacarum omnium colluuie. Prat.

CLOACARIVM tributū quod cloacarum purgandarum caussa inferebatur, l.si pendētes.27. §.si quid cloacarij.ff.de vsufruct. & l. cùm seruus.39.§. hæres.ff.de legat.1. Briss.

CLOACINA de ea quæ cloacis præerat. eam in cloaca repertam consecrarat Tacius.

FORMVLAE.

CLOACAM ducere, l.1.§.hoc ampliùs.ff.de clo.

CLOCAM facere, & immittere, d.§.hoc ampliùs. & §.seq.

CLOACA. Cloaca locus est cauus, per quem colluuies quædam fluit, l.1.§.cloaca.ff.de cloacis. Et huius appellatione, & tubus & fistula cōtinentur, d.l.1.§.cloaca. ff.eod. Dicta cloaca (vt inquit Festus) à verbo cloacare, id est, inquinare, siue etiam à colluendo, quasi colluacæ. Est verò duplex, priuata scilicet, & publica. Publicæ cloacæ dicebantur veluti illæ, quæ Romæ erant profusis sumptibus, & magna mole, ingentiq; altitudine depressæ structurę, per quas septem annos defluebant, secū rapientes omnia purgamenta vrbis, ad quas seruus demissus, vix sine noxa per catadromum currere, vel cloacas descendere poterat, vt scribit Alexander ab Alex. Genial.dierum.lib.3.c.14. Inde cloacarius dicebatur, qui cloacæ curam habet, & cloacarium, quod reipublicæ ob cloacarum purgationem impenditur. Vlp. de vsufr.l.si pendentes. Si quid (ait) cloacarij nomine debeatur, vel si quid ob formam aquæductus, qui per agrum transit, pēdatur, ad onus fructuarij pertinebit. Est ergo in Pād. libr.43.tit.23.de cloacis et. qui inter Prætoris interdicta numeratur, quo Prætor curat, vt cloacæ purgētur, & reficiantur, cùm vtrunq; & ad salubritatem ciuitatum, & ad tutelam pertineat. nam & cœlum pestilens, & ruinas minantur cloacarum immunditiæ, item si non reficiantur, l.1.§.1.eod.tit.ff. Anch.

Clvdere, pro claudere, & clusum pro clausum in Pand. Flor. sæpiùs reperies, quàm quòd loca præcidi debeant, quod & Bar. Briss. lib. singulari Parerg. indicat. Cludere verbo vsus est Nigidius apud Gellium libr. 12. cap. 14. verbum vetus esse Anto. Aug. lib. 1. Emend. cap. 2. admonuit, quo & vsus est Vlp. l. tabernæ. ff. de verb. sign. & Hygen. lib. de limitib. constit. Anguli centurias cludunt. Hinc

Clvsares anguli eidem in eodem loco.

Clvsarivm latus, ipse explicat, quid sit. Prat.

Clvsvrae in l. 2. §. in Sardinia. & l. curæ. C. de offic. mag. officiorum (sic enim vtrobique non, clausuræ, legendum) siue, vt vult Suidas Clisuræ, sunt autem τὰ ὀχυρώματα τῶν διοδίων. Clusuras tamen dixit Cassiodor. lib. 2. Varia. ad Faustum præfectum præt. & vide Procopium de ædificijs Iustiniani lib. 5. Prat. Imperatores Romani habuerunt in limitib. τὰ ὀχυρώματα, quæ ipsi Clusuras appellant: de quo verbo Doctor meus plures auctorum locos annotauit. Posteriorum temporum, scriptores, vt Luitprandus, Ado, Sigibertus, cæterique eius ferè ordinis, Clausas, Clusas, & interpositiones vocant. Id primum ab Hadriano institutum videtur, de quo Aelius Spartianus sic scribit: Per ea tempora, & aliàs frequenter, in plurimis locis, in quibus Barbari nō fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis sæpis funditùs iactis atq; connexis Barbaros separauit. Hæ Clusæ propugnaculis quibusdam munitæ fuerunt, quæ castra & castella dicuntur, vnde & castellanus miles alicubi nuncupatur. Herodianus libr. 6. στρατόπεδα καὶ τὰ φρούρια appellat. & paulò antè τὰ ἐπικείμενα στρατόπεδα ταῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν. Dicuntur & Burgi, à quibus olim Burgundiones dictos Paulus monachus, Luitprandus Diaconus, & Isodorus Episcopus tradiderunt. Pitheus lib. 1. aduers. cap. 14.

Klistir, siue cluster propter adfinitatem v. antiqua figura, v, ita scribi solitum κ sæpè apud Laertium. lauamen sonat. Apud Vlpianum tamē l. item si obstetrix. §. 1. ff. ad leg. Aquil. accipitur pro instrumento, quod ad proluenda ventris incrementa sedi inseritur, quoque intestinorum lauamentum aluo inijcitur. In Pandectis tamen Florent. legitur cristere. Prat. & Briss. Adde quod aliud est enema, quàm clyster vel clysterium illud, id quod inijcitur: hoc instrumentū quod inijcit per translationem sic dictum, à clysterio quod Græci foramen vocant in naui, per quod emittitur sentina. Turneb. libr. 3. aduers. cap. 5.

C O

Coacta coniugia, tā legibus Cæsareis, quàm Pontificum Constit. improbata sunt, quę liberis citrà eorum assensum à parentibus vel rata habentur, vel imperátur à magistratu.

Coacta voluntas, stricta, iuris ratione est volūtas, l. si mulier. §. pen. quod met. cau. Sp.

Coarctare, astringere est: contrarium dilatare. Imp. sanctè censuit, coarctandos, vel vt alij legunt, coartandos iuueniles calores, in l. cùm non solùm. §. filijs autem. C. de bon. quæ libr. An verò coarctandi verbo, etiā maior veniat animaduersio, Hostiensis edisserit. Alber. id non negat. arg. in l. si quid. ff. de offic. Proconſ. Certè verbi proprietas repugnare videtur. Sp.

Coacti homines qualiter accipi debeant, exponit Vlp. in l. 2. vi bon. rapt. Sp.

Coactilia, I. C. vt Bap. Egnat. in annotat. apud Spartianum monuit, numero multitudinis dici videntur pelles seu lora, quibus inuoluuntur, alligantúrve vestimenta, quæ omnia instrumenti viatorij sint. Horum autem Vlpian. in l. vestis. de aur. & argen. leg. in hęc verba meminit: Argumento etiam sunt nationes quædam, veluti Sarmatarum, quæ pellib. teguntur. Aristoc. etiam coactilia vesti cedere ait, & tegumenta subselliorum huic legato cedere: quæ tegumenta Paul. de supel. leg. Cathedraria videtur appellasse. Sed & ipse Paulus eadem parte (putà l. de tapetis) coactiliorum videtur meminisse cùm hæc addat verba: Sed dicendum est potiùs instrumenti viatorij ea esse, sicut pelles, quibus inuoluuntur vestimenta, loraque quibus hæ pelles constringi solent. A cogēdo autem, id est, astringendo, coarctandoq;, coactilia dixere. Hactenus Baptista. Ita Spieg. Quem Prateius in subscriptis reprehendit.

Coactilia apud Vlp. l. argumento. 25. §. Aristo. ff. de aur. & arg. lega. vesti cedunt. & erant ex lanis per se coactis & subcoactis facta vestimenta, vel tegmēta. Gallis dicūtur *Feltra*. Quod & libelli de reb. bellic. ad Theo. testimonio iuuatur. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram, & tutelā pectoris humani conficitur, de mollib⁹ lanis timoris sollicitudo solertia magistra cōposuit. Falsa igitur est B. Egnatij interpretatio in Spartianum in Pertinace, existimantis dici pelles, seu lora, quibus alligantur vestimenta, in quem errorem prolapsi sunt Oldendorp. & Spiegelius. cuius quidem nos præmonuerat Lazarius Baifius ad d. §. Aristo. Neque coactilitiam, vel coactiliariam, sed coctilitiam legendum putat apud Spartianum in Pertinace, testimonio Vlpiani fretus, l. ligni, in fi. ff. de leg. 3. de ligno cocto disputantis. Prat.

Coaetores sunt, qui modico precio mala nomina comparant. Die verloren schulden an sich bringen. Qua de re aliquantò latiùs differit Alciat. in Parerg. lib. 1. cap. 14. vbi ex Acrone docet, Coactores esse argentariorum, qui ceu diuites, summam rerum possident, mercenarios: qui & Collectarij dicuntur. Sp.

Coactores olim in auctionibus dicebantur quasi quæstores quidam, qui ab ijs quibus singulæ res in auctione attributæ fuerant, precium exigebant: quasi collectores, quia pecunias cogebant, i. colligebant. Scæuola in l. 40. §. 5. de statulib. Argentarius coactor, cùm penè totam fortunam in nominib. haberet, seruis actorib. libertatem ita dedit. Horat. lib. Serm. 1.

> *Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim*
> *Si præco paruus, aut, vt fuit ipse, coactor*
> *Mercedes seque.er.*

vbi Acron, Pręcones dicebantur, qui stabant ad hastam: nunciabant enim precia oblata. Coactores autem mercenarij eorum, qui habebant argentariam. Sunt autem Argentarij, qui habent summam rerū venalium, Argentarium dicimus eum qui habet summam diuitiarum, à quo accipiunt forani. Coactor, qui exigit nu[illegible] os à circumforanis. Aliter, Coactores dicuntur argentarij in auctionibus, qui pecunias cogunt. ipsi sunt conuectarij. Hæc Acron. De his quoq; Cluentianæ locus quem subijciam, intelligendus est. Quidam ex amicis Sassiæ recordatus est, se nuper in auctione quadam vidisse, in rebus minutis aduncam ex omni parte dentatam & tortuosam venire serrulam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur. ne multa, perquiritur à coactoribus, inuenitur ea serrula ad Stratonem peruenisse. Alij verò in ea pro Post humo coactores appellantur, vt in Comment. exposuimus. Hotom.

Coactio ipsum colligendi munus Suetonio, de Vespasiani patre. Coactiones (ait) argentarias factitauit. Sumitur etiam pro compulsione, quæ voluntati contraria est. Huius genera duo sunt

Coactio absoluta, cui resisti non possit, vt cùm quis vi trahitur, compellitur ve vt quid faciat: quo casu omni modo excusatur. de hac accipiendus est can. presbyteros. 50. dist. c. constat. 1. q. 1. Et

Coactio conditionalis, quæ metum cruciatus, vel aliquid graue minatur, quæ si excusat à tanto, non tamen à toto. c. sacris. & c. cùm dilectus. extrà quod metus cauſ.

Coadvnatae summæ. Paulus: Cumulū, inquit, debiti & ad plures summas referimus: si vni fortè multæ summæ centum aureorum debeantur, alij verò vna summa aureorum quinquaginta. Nam in hunc casum spectabimus summas plures, quia illæ excedūt in vnam summam coadunatæ. Sp.

Coalere, apud Venuleium. l. fin. Quod vi, aut clā, non est, radices emittere, vt Alb. indicat, sed cohærere, concrescere. Impp. in l. per omnes. C. de defensi. ciuit. Nō sinant crimina impunita coalere. Sp.

Coalescere dicuntur arbores, plantæ, crustave agri, & vites quæ in fundum radices immittunt, & quasi vnitatem

vnitatem cum terra faciunt, l. idem Pompo. 5. §. pen. ff. de rei vind. l. quæ ratione. 9. ff. de acq. rer. dom. l. hoc amplius. §. Alfenus, ff. de damn. infect. l. fi. ff. quòd vi, aut clàm. Sic semina cum terra coalescere dixit Varro lib. 4. Ling. Lat. Concham coalescere dixit Vlp. l. cùm aurum. §. fi. ff. de aur. arg. lega pro concrescere. Prat.

COALLVERE (vt est in vulg. Codicib. in l. ergo. 30. ff. de acq. rer. dom.) significat per alluuionem aliquid augere Nebrissensi, quem probant Oldend. & Spieg. quo tamen loco Accursius pro coalluendo, legit alluuio. in Pand. tamen Florent. legitur colluẽdo. rectius. quo verbo vtuntur & classici rerum scriptores.

COANGVSTARE legem. Cice. de Legib. 3. Atq; hęc lex, inquit, dilatata, in ordinem cunctum coangustari etiam potest. Sp.

COCCINA vestimenta dicũtur ea, quę infecta sunt cocco, id est, frutice illo fullonio, cui adhærent grana, quibus fit color ille lanarũ præcipuus, cuius copia summa in ea parte Hispaniæ, quæ Tudertania appellatur. Vide Srabo. lib. 3. Sunt, vt Baifius l. vestis. ff. de aur. & argent. testatur, qui putant cocco abundare Germaniam, esseque id, quod cramesinum vulgo dicimus. Vlp. in l. si cui lana. de leg. 3. non placet coccum contineri purpuræ appellatione. Paul. in l. quæsitum. eo. coccum, quod proprio nomine appellatur, quin versicolorib. cederet, nemo dubitauit. Quid verò debeat promittens optimum, explicat I. C. in l. si quid venditor. §. 1. ff. de ædil. edict. Oldendorp.

COCCVM, quod proprio nomine appellaretur, quin versicolorib. cederet, nemo dubitauit: quin minùs porrò coratinum, aut insignum, aut mellinum suo nomine, quàm coccum purpurave designatur. ita memoriæ scriptum reliquit Paul. in l. quæsitum. §. illud fortassis. de leg. 3. cuius verba superioribus dieb. in dubium reuocabantur. Propterea hæc adnotare, ab re visum non est. nam Accursius ne verbum quidem. & puto verba hæc sic castiganda. Quin minùs porrò crocinum, aut oenanthinum, aut mellinum, suo nomine, & reliqua. Crocinus enim adiectiuum, idem est quod croceus, & luteum colorem significat. saffran. Croccus autem color est, qui vulgò gialdus appellatur, gál. Idem color etiam flammeus dicitur. Plin. 21. lib. cap. 8. Lutei coloris video honorem antiquissimum, in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Crocinum præterea vnguentũ est, ex croco trito, & vino, præcipuè dulci, confectum: quo Romani non solùm ad vsum corporis, sed etiam pulpita spargebant. Propertius:

Pulpita solennes non oluere crocos.

Possemus etiam legere coccinum, vt veniat à cocco. Coccũ enim rubens gramen est in maxima laude, vulgò granum dicitur laudatissimum, nascitur circa Emeritam Lusitaniæ ciuitatem, vt in 9. tradit Plin. Coccinus verò pen. correpta, color est purpureus, quo panni inficiebantur. de quo D. Hieron. inquit: Filiæ Israel flete super Saul. qui vestiebat vos coccino. Hic color exuberãtiam quandam aut splendorem ruboris ostendit: qui & spadicus, & phœniceus, & roseus vocatur. De vestib. coccineis meminit Martial.

Coccina famosæ donas & ianthina mœchæ:
Vis dare quæ meruit munera, mitte togam.

Oenanthe etiam inter colorum genera numeratur à Plinio à flore eiusdem nominis, ex vua lambruscæ vitis. simulq; colligitur, cùm optimè olet, siccaturq; in vmbra substrato linteo, atq; in cados conditur. dicta est autem à Græcis nominibus, nam οἶνος dicitur vinum, & τὸ ἄνθος flos, quasi vini flos, οι in œ diphthongum Latinam conuersa. Tamen D. Hierony. contra Iouinianum accepit pro quodam odoramenti genere, cùm dixit: Amomum Cyphi, oenanthe, muscus, & peregrini muris pellicula. & ideo oenanthinum vnguentum appellatur, quod ex oenanthe, id est, flore lambruscæ fit compositum. Si tamen magis placeret communis lectio, Insignum, deme aduersatiuam aut, & intelligas de coccino insigni, id est excellenti. Verg. Georg. 3.

Nec mihi displiceat maculis insignis, & albo.

Idem Aeneid. 4.

Ostroque insignis & auro
Stat sonipes.

Liuius lib. 1. ab Vrbe condita: Flaminem Iouis assiduum sacerdotem creauit, insigniq́ue veste & curruli regia sella adornauit. Vlpia. in l. 1. de censib. Imperator noster ob egregiam in remp. imperiumq; Romanum insignem fidem, Italicum ius dedit. Sunt tamen qui Hysginum legant. is color est hyacintho similis. inde apud Lucianũ & Suidam ὑσγινοβαφὴς, id est, vestis hysgino tincta: de quo etiam scripsi infrà in verb. Purpuræ. Melinus autem color in floribus luteum significat. Id ex Dioscoride & Plinio euidentissimum esse, scribit Hermolaus Barbarus. Melinum etiam pro candido accipitur, à Melo insula teste Plinio, Vitruu. Plutarch. & cæteris, denotatq́ue pigmentum candidum, quod ibi fiebat laudatissimum. Plaut. in Mostel. Neq; ceruisiam, neq; melinum oportet attingere. Quidam autem melinum colorem volunt esse medium inter album & fuscum, qui dicitur giluus, apffelgrün/ quod mali cydonij pallorem imitetur Adr. Iun. in Nomencl. Fit autem, vt alij sentiunt, ex struteo. Cotoneum enim per excellentiam μῆλον, hoc est, melum vocamus: à quo fit melinum. Corta.

COCCVM in l. 70. §. pen. & §. vlti. & l. 78. §. coccum. ff. de legat. 3. Plin. libr. 9. cap. 41. de tingenda purpura loquens: Quin ait, & terrena miscere, coccoq́ue tinctum Tyrio tingere vt fieret isginum. Meminit & lib. 16. cap. 8. Sed & lib. 22. cap. 2. Atq; vt sileamus, ait, Galatiæ, Africæ, Lusitaniæ granis coccum Imperatorijs dicatum paludamentis, transalpina Gallia Tyrium atque conchylium tingit. Isginum porrò, cuius Plin. meminit, etiam in purpureis numeratur in d. l. 78. §. coccum. de legat. 3. Briss.

COCCVM purpuræ appellatione non contineri scribit Vlpianus l. si cui lana. §. purpura. ff. de lega. 3. Significat autem, id quod vulgò vocamus granum, vt rectè putat L. Baifius in libel. de colorib. cap. 8. de quo & Plin. lib. 21. cap. 8.

COCCVM, est granum quod in quisquilia inuenitur frutice, grana Hispani appellãt, vnde purpura adulteratur. Plin. lib. 9. Idem lib. 16. Quercus dotes ilex solo prouocat cocco. Granum hoc, primoq; ceu scapus fruticis paruæ aquifoliæ ilicis, cusculiũ vocant: pẽsionem alteram tribuci pauperibus Hispaniæ donat. Vlp. de lega. 3. l. si cui. §. de versicolorib. Purpura, inquit, & coccũ, quia nihil natiui coloris sunt, contineri arbitror. Quod Accursius exponens, nescio quas nugas affert: Coccum, inquit, bis tinctum in constructione tabernaculi, erat quidem pannus sericeus duorum colorum, & videtur extrà viridis, & intrà ruber. Nebriss.

COCCINATORIVM instrumentum pro coquinario sumi constat in l. cui aurum. 19. §. si cui escarium. ff. de aur. & argent. lega. Nam C. & Q. sæpè confundi liquet ex P. Victorij explicationibus ad Marcum Ciceronem. Prat.

COCCIATORIA vasa apud Paulum in l. 6. ff. de pen. leg legi videtur pro Cocinatoria, id est, Coquinatoria. Vasa autem Coquinatoria eadem esse palàm est, quę Plinius Coquinaria nominat libr. 33. cap. 11. à verbo Coquinari, quo Plautus est vsus: item vt hoc à Coquina. Meam coniecturam vulgata lectio confirmat, in qua legimus Concinnatoria: & Accursij glossa, qui si legisset Concinnatoria, nunquàm ita interpretatus esset, id est, deputata ad coquendum. Sed omnem Vlpian. dubitationem adimit, apud quem in l. 19. §. 5. ff. de aur. & arg. sic planè legitur. Hot.

COCTILICIAM tabernam, Lazarus Baifius vir impensè doctus, eam intelligit, in qua coquebantur ligna, ne fumum facerent: quorum meminit Vlpian. in l. ligni appellatio. de leg. 3. his verbis: Sed & titiones, & alia ligna cocta ne fumum faciant. A Martiale autem ligna Acapnà dicuntur. Sp.

COCVLA, vasa ænea, coctionibus apta.

COCVS, vilissimum antiquis mancipium & æstimatione & vsu in precio esse, & quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta, luxuriæ peregrinæ origine primũ inuecta in vrbe, Cn. Manlio Volsone de Asiaticis trium-

 phante.

phante. Ioan. Andr. sentit cocum qui cibos delicatiores parat, & officium habere, & artem. citat text. in c. ne tales de consecrat. d. stin. 5. Bald. & Roman. coco Imperatoris, tum Pont. Max. dignitatem tribuunt. Tiraq. de nobilitate cap. 30. nu. 10. Vide item glō. super hac voce in l. legatis seruis. §. si ex officio. ff. de leg. 3. Sp.

CODEX dicitur in arboribus & fruticibus id, quod à radice crassiùs suprà terram assurgit, ex quo tabulas antiqui faciebant, hisq; cera illitis stylo scribebant, postea à foliis earum corticibus, tenuioribusq; tunicis nulla cera adhibita, pro membranis vsi sunt, vnde nomen libri, cuius eadem origo est, quę codicis, ab arborum corporibus & interioribus earum corticulis vtrunque. has enim materias prima hominum ætas habuit ad scriptionem literarū. Inde Codex accepti & expensi dicitur Ciceroni liber domesticarum rationum, quod instar esset tabularum quo etiam modo fiebât memoriales libelli. Suet. in Iulio &c. Conna. lib. 9. cap. 6. nu. 1.

CODICES, vt Varr. lib. 3. de vita pop. Ro. apud Nonium scribit, antiqui plures tabulas coniunctas dicebât. Senec. lib. de Breu. vitæ Hoc quoque, ait quęrentibus remittamus, quis Romanis primus persuasit nauem conscendere. Claudius is fuit. Caudex ob hoc ipsum appellatus, quia plurium tabularum contextus. caudex apud antiquos vocabatur. Vnde tabulæ Codices dicuntur. Sic sumuntur in l. 3. §. 1. ff. de tab. exhib. & l. librorum. 52. ff. de leg. 3. Prat. & Briss.

CODICES etiam pro testamentaria scriptura dixere Iustinianus §. sed & vnum. Instit. de testa. ordin. & Iuuenalis:

-- Nam codice sæuo
Hæredes vetat esse suos.

CODICES item appellat Leo Imperator l. 3. de agent. in reb. libr. 12. C. tabulas continentes notitiam dignitatum & administrationum ciuilium, vel militarium & mandatorum principalium, & promotionum, & consuetudinum, quod & Marianus docet. Erant & Codices argentariorum, scripturæ, quibus eorum rationes continerentur, l. quædam. 9 §. pen. ff. de edend. Erant & nummulariorum. Fiebant autem ex membranis, chartis, ebore, aliave materia. vt constat ex d. l. liberorum. Hinc constitutionum Imperatoriarum volumina Codices appellati sunt. Porrò ante Iustinianum tres erant: Gregorianus, Hermogenianus & Theodosianus: quos commemorat Iustinianus l. vnic. C. de no. Cod. fac. et l. vnica. C. de Iustin. Cod. confir. & Isidorus libr. 5. Etymol. Gregoriani Codicis commeminit B. Augustin. libr. 2. de adul. coniug. Hinc

CODICILLI κατὰ μείωσιν, qui cerati erant, d. l. librorum. in eundem sensum. In iure tamen nostro frequentius accipiuntur, vt à Theophilo diffiniuntur κωδίκιλλος δὲ ἐστιν ἐλλιπὴς διαθήκη γνώμη τελευταία ἀτελής. Quo sensu accipiuntur D. C. & Inst. de codicillis. Theophili diffinitionem probat Harmenop. lib. 5. cap. 7.

CODICILLVS, aliàs accipitur pro diplomate, seu literis principalibus, vt in l. administrantes. in princip. ff. de excus. tut. l. iudices. C. de dignit. lib. 12. Sueton. in Claud. cap. 29. Suppositos aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos: vnde Lampridius, codicillarem potestatem appellauit: Nominat Imperiales codicillos Iustin. §. filiusfamiliàs. Instit. de pat. potestat. aliàs pro paruis literis, à priuato ad amicum scriptis. Sulp. ad Cicer. Puer Acidini mihi obuiam venit cū codicillis. Old.

CODICILLVS intelligitur pro sententia voluntatis vltimæ quam sine iusta testamenti solennitate permissum est, ob impedimenti necessitatem, scribere. Semper enim leges, quoad possunt, volunt accommodari vsibus hominum: & præsertim vltimis voluntatibus latissimè propagandis, impensè fauent, vt vnusquisque pro re nata habeat occasionem non admodùm difficilem testandæ voluntatis nunquam rediturę. Codicillorum autem vsum primus introduxit L. Lentulus Inst. de codicil. Old.

CODICILLOS, & scriptis & sine scriptis fieri constat ex l. vlt. C. de bonis lib. Codicillos Iustin. in Nouel. constit. 81. appellat σιγιλλα. Balduin. tit. quibus mod. ius pat. pot. solu.

CODICILLORVM verò vtilitas non est obscura. Nam si quis oblitus fuerit nescio cuius rei in testamento non descriptę, vel si vereatur, ne per obliuionem aliquid prætereat, is potest antè vel pòst testamentum scribere codicillos. Idq; est, quod Paul. in l. conficiuntur. in prin. ff. de iur. codicil. tradit, codicillos confici quatuor modis, quos ibidem declarat. Aut enim in futurum confirmantur, aut in præteritum, aut per fideicommissum testamento facto, aut sine testamento. Old.

CODICILLI & testamenta differūt, quòd codicilli etiā plures relinqui possunt. & omnes rati ac firmi, nisi quatenùs essent cōtrarij. Testamenta autem plura nemo ita relinquere poterit. Semper enim posteriori rumpitur priùs, etiamsi vtrunq; maximè conueniat. Nempè testamenta plenam continent dispositionem bonorum & vniuersitatis. Codicilli autem plerunq; sunt rerū singularium. Balduin. tit. de codicillis.

CODICILLOS confirmatos testamēto accipere debemus in l. sed etiam. 31. ff. de leg. 1. l. vxorē. 41. §. codicillis. ff. de leg. 3. Sic etiam intelligendi sunt codicilli ad testamentum facti, l. cùm hi. 8. §. hæc oratio. ff. de transact. & l. post legatum. §. principale. ff. de his. quę vt indig. & Codicilli ad testamentum pertinentes in Alexan. constitutione, l. 1. C. de codicil. Prat.

CODICILLI & testamenta diuersa sunt, l. si idem. C. de codic. Ideoque codicillis factis, non autem testamento, intestato quis decessisse dici meritò poterit, l. 4. C. eod.

CODICILLARIS clausulæ vi legata conseruari, rupto præteritione posthumi testamento constat, l. si quis cum. §. sed & si. ff. de iur. codic. Bartol. post Dinum in l. 1. ff. eod. vers. quintò quæro, atq; ita respondit F. Aretin. cons. 93. num. 5. Sic consului, censuiq; anno 1565. mense Nouembri.

CODICILLARIS quoque clausula inducit nouam conditionem similis respectu venientium ab intestato Alcia. l. 3. ff. de leg. 1. ergo si venientes iure intestati restituere debent, gloss. in l. eam, quam. C. de fideicom. igitur & vi clausulæ codicillaris conseruantur fideicommissa, d. §. sed & si. G. Bened. in c. Raynutius. in verb. in eodem testamento relinquens, nu. 142. de testam. quæ sententia vera est tametsi quidam aduocati contrà senserint. Prat.

CODICILLVS. Varias habet codicillus significationes. Accipitur codicillus pro literis breuibus, hoc est epistolis, vt sunt, quæ à priuato ad amicum scribuntur. Sulpitius ad Ciceronem, Puer Archidiui mihi obuiam venit cum codicillis. Accipitur aliàs pro diplomate, seu literis principalibus. vt in l. administrantes. in princ. ff. de excus. tut. vide suprà Codicillus. aliàs. Hæc est etiam vulgata codicillorum notio, præter quam, eos etiam apud Catonem obseruauimus pro arborum putaminib. accipi. Vi (ait) codicillos oleaginos in aceruo sub dio motas facito. Codicillus verò I. C. est scriptura, vel litera, in qua testator suam figurat voluntatem. & nulla indigens solennitate, sed solùm testatoris voluntate, qualicunque pronunciatione, expressa §. codicillos. Inst. de codicil. Codicillum ergo ex Theophilo in § 1. de cod. Inst. 1. dicere possumus, eorum, quæ in testamento testatoris voluntati desunt, supplementum. Huius enim beneficio subuenitur voluntatib. defunctorum, ob deficientem verborum legalium solennitatem, solenniumve necessitatem. Declarat autem Iustinian. Instit. eod. tit. qua ratione. & à quo codicillus, seu codicilli (sic enim numero plurali frequentiùs vocantur) cœperint, idem monuit, & quidem non vulgariter, nos hodiè magis vti codicillis, quàm testamentis. Imò confudêre vsum codicillorum & testamenti absque vlla necessitate, prætextu clausulæ, Si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum. Quod vtique contrà mentem iuris, pessimo errore (vt inquit Spiegel.) fit. Necessitati enim (ait) ille deseruire debet illa clausula, non temeritati. Nec sunt confundendæ huiusmodi formulæ. Cuiac. in tracta. suo 2. ad Africa. fol. 16. sub fi. Codicillum definit esse

intestati

intestati voluntatem vel testamenti sequelam minùs solennem, vt ibi videre est per eum.

COELIACI dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis aluini dicuntur. Nam cœlia Græcè, Latinè interpretatur aluus. Consistit autem morbus ille in ventriculi porta, quæ à Græcis pyloros dicitur. Ex Cornel. Celso lib. 4. I.C. in tit. de ædil. edict. Nebr.

COELICOLAE. In tit. de Iud. & cœlicol. Cœlicolæ dicuntur Christiani. Atque illic Iustinianus imperator iubet, ac impetrat, vt Iudæi in contractibus leges Christianorum sequantur, coràm iudicibus Christianis litigêt, &c. Verùm, Dagobertus XI. rex (vt legitur in Chronicis de regibus Francorum) Iudæos omnes, qui Christianismum profiteri nollent, Francia expulit, anno à Christo 639. Anch.

COELICOLAE quoque dici cœpti sunt, qui cœlum quasi Deum colunt. Azo in summa. C. de Iudæ. de his l. 2. l. cœlicolarum. C. eo. tit. & l. 75. C. Th. eo. Prat.

COELVM duobus modis dici refert M. Varro lib. 4. de Ling. Lat. Nam in primis cœlum dicitur cœli pars summa, vbi stellæ & aëris plaga, tenero terram complexu continens. Et quidem Aelius non tam cœlum à cœlando quàm cœlare à cœlo deductum esse putat. Cœlũ alij ita vocatum censent, quòd sit cœlatum impressumq; varijs signis, & distinctum sculptumque. Hinc præclari illi versus Varronis:

Mundus domus est maxima rerum
Quam quinque altitonæ fragmine zonæ
Cingunt, per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus, altus in obliquo æthere, Lunæ
Bigas acceptat.

Alijs cœlum dicitur vt κοῖλον. Cæterùm vbi scribitur à Varrone, Ego magis puto à chao cauum, quæ scriptura mirifice mihi probatur, in antiquis libris reperio à chao couum, vt librarius fortasse cohum scribere voluerit. Nam vt ait Festus, Cohum poetæ cœlum vocauerunt. Itidem in antiquissimo lib. Cl. V. Herrici Memmij ita scriptum reperi, coitus est quo cœlum continetur. Vnde Ennius:

Vix solùm complere couum terroribus cæli.

Hæc Turneb. aduersar. lib. 20. cap. 20.

COELVM pro aëre Vlpia. l. 1. §. 1. de cloacis dixit id quod & Hebræis vsitatum esse scribit Balduin. tit. de Iure nat. gent. & ciuili.

COELVM variè accipi constat. Quandoque significat Dei domicilium N. Marcello ex Virgilio. & ita definijsse videtur Christus Seruator noster apud Euangel. Matth. cap. 5. his verbis, Μὴ ὀμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ. Prat.

COELOS igitur loca supera meritò appellat Varro libr. 4. Analog. Cœlum dictum putat Ael. Gallus quod est cælatum, Varro autem à Chao. Hinc cauum, & hinc cœlum. Prat.

COELVM duobus modis dici Varro ibidem scribit, & pars eius summa vbi stellæ, & id quod Pacuuius demonstrat, cùm dicit: Hoc vide circum, supraq; quod complexu terram continet. Prat.

COELVM etiam pro aëre dixerunt veteres N. Marcello, & I.C. l. 1. ff. de adq. rer. dom. l. fin. §. pen. ff. quod vi aut clàm, l. si apes. ff. de furt. l. 1. ff. de seruit. vrb. præd. l. si cuius. 11. §. si tamen. ff. de vsufr. Eodem sensu accipi apud Cicer. libr. 2. de Nat. Deor. vbi de cœlo crasso loquitur. Sic apud Virgil. lib. 1. Georg.

—varium cœli prædicere morem.

Cœli, inquit Seruius, id est, aëris.

COELVM pro aëre etiam posuit Vlpian. l. 1. §. 1. ff. de cloacis. Prat.

COELVM propriè; vt definit Iustinus Philosophus Martyr in libr. exposit. fidei. q. 5. est summa pars totius mundi, & in quæst à gent. quæst. 63.

COELI in diuina scriptura aut sunt, qui per se & essentia cœli sunt, veluti primum cœlum, aut aëris spacia. Hinc

COELESTIA auguria vocabant antiqui Festo tit. 3. cùm fulminat aut tonat. Sic

COELESTIA Mandata, præcepta Decalogi rectè appellabimus. Antè enim quàm Dominus eloqueretur, tonauit, Exodi 19. ἐγένετο δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γενηθέντος πρὸς ὄρθρον ἐγίνοντο φωναὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ νεφέλη γνοφώδης ἐπ' ὄρους Σινᾶ. Prat.

COELESTE oraculum in l. iubemus nullam. 10. C. de sacros. eccle. sumitur pro indulgẽtia principis viua voce concessa Alciato ibidem. Ideo autem cœleste dixêre Impp. quasi è cœlo dimanent principis mandata, vt innuit Iustinia. in Nouel. sæpissimè. Prat.

COELESTIS aqua, pluuia dicitur, l. 1. §. 1. ff. de aq. & aq. plu. cadit enim de cœlo. Prat.

COELITVS impetrare in l. 4. C. de Castrens. & minist. libr. 12. id est, à principe, vt rectè interpretatur Accursius: cuius sententiam probat Ioan. Plat. & nouissimè I. Cuiac. ibid. Prat.

CODONOPHORI, id est, tintinabula gestantes, Latinè dicuntur anteambulones, & ferales præcones, vt annotauit Brechæus l. cùm in testamento. in tit. de verb. & rer. sign. num. 10.

COEMITERIVM, Latinè dicitur Dormitorium, locus vbi mortuorum corpora conduntur. Sic dictũ, quòd hæc mors corporis temporaria sit, simusq; omnes resurrecturi. Non inscitè à quibusdam dictum est Sepulchretum: quo & Catullus vtitur. Promptum è Thesauro linguæ Latinę Steph. Roberti. Sp. Vel

COEMITERIVM dictum à Cœmomæ, quod est dormio, non cimiterium, quemadmodum vulgus nunc loquitur. Conditoria verò, siue sepulchreta mortuorum in nostra religione dicuntur cœmiteria, id est, dormitoria, quoniam propter spem resurrectionis, mortuos consueuit dormientes appellare, & eosdem dormire in domino Nebr. Errant igitur iuris põtificij interpretes Geminian. Abbas & alij, qui inde sic dicta existimant quòd cinis in eis mortuorum tegatur. Maioragius li. 2. Miscel. cap. 19. De Etymologia huius dictionis. Vide latiùs Brechæum l. Tabernæ. ff. de verb. & rer. sign.

COEMPTIO, solennis matrimoniorum contrahendorum ritus erat, cuius Cicer. lib. 1. de Orat. & in oratio. pro Flacco & pro Murena meminit, & Seru. in 1. Georg. & in 8. Aeneid. & Isido. lib. 5. cap. 24. Boethius in Topica, Coemptio, ait, certis solennitatibus peragebatur, & sese in coemendo (sic enim lego) inuicem interrogabant: vir ita, an sibi mulier materfamil. esse vellet: illa respondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir sibi paterfamilias esse vellet: ille respondebat velle: itaque mulier viri conueniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Et erat mulier materfam. viro loco filiæ. Quamobrem & suorum hæredum loco habebatur, vt Vlpianus in Institut. titul. 22. tradit, & in ius, manum, potestatemq; viri cum capite fortunas suas transferebat, vt Cice. in Topic. ostendit. Briss. Adde Connan. lib. 8. cap. 3. nu. 2.

COEMPTIO etiam ad adoptiones pertinebat, vt colligitur ex Epit. Vlp. tit. 11. §. qui liberum. Vnde &

COEMPTOR pater fiduciarius pater dicitur, quoniam cum patre naturali vnà emit, qui & pater naturalis dictus est. d. §. qui liberum. Prat.

COENACVLA cœperunt, cùm deuentum est ad altitudinem ædificiorum, quæ olim contignationis vnius: & cõducebantur ab inquilinis & tenuioribus. vnde pars superior Cœnaculum dici cœpit, ad quam scalis ascendebatur. hinc dictum quòd illic veteres cœnabant. Huius meminit Paul. l. 3. §. fi. ff. de offic. Præfect. vigil. l. 1. §. si filiusfa. ff. de ijs qui deiec. vel effud. Vnde cœnicularius dicitur, in cœnaculo habitans, l. solutum. §. solutam. in fi. ff. de pig. act. Sic apud Plautum vocatur pauper histrio inquiés, In superiore qui habito cœnaculo, se enim pauperculum dicit qui habitet in superiore domus cœnaculo ad tegulas, non in inferiore in prima contignatione, sed in suprema: Et cœnaculariam exercere is dicitur qui domos totas conductas, per singula cœnacula inquilinis locat, quæstũ inde faciens, pluris in summam locando, l. si verò. §. sed si quis. ff. de his, qui deiecer. vel effud. Old.

COENATIO verò potentiorum Bud. erat cœnandi locus, quum ad cœnaculum scalis ascenderetur, vel cochleis. Vitruuius libr. 6. Cũ enim aucto, inquit, mirum

 in mo-

in modum Romano populo, necesse fuisset in cœnaculis habitari (nam anteà, cùm per vrbis laxitatem licebat, vnius tantùm contignationis erant ędificia) ad ædificiorum altitudines deuentum, & ædium frequentiam. Bud. l. si cuius. ff. de vsufruct. Old.

COENATORIA Q. Mutius appellat pallia, quę domi noctu, id est, sub cœnæ tempus sumebant. Vnde Martialis:

Pugnorum rem, ebriaque noctis
Cœnatoria mittat aduocato.

Et quamuis essent ista pallia viris & fœminis promiscua, vt ex Tacito Baifius docet, & ex Vlpian. l. vestis. ff. de aur. & arg. & l. vestis. de verbor. signific. non tamen ita communia, quin distincta essent sua viris, sua mulieribus pallia. Cæterùm quosdam senatores muliebribus vsos cœnatorijs, noctu & domi, non ita valdè mirabitur, quisquis sciet Caligulam Imperatorem, non modò virili, sed ne humano quidē habitu palàm vsum fuisse, vt scribit Sueton. Sæpè depictas gemmatasque indutus penulas inquit, manuleatus & armillatus in publicum processit, nonnunquàm socco muliebri, &c. Conna. lib. 6. cap. 3. nu. 2.

COENA recta, hoc est legitimum conuiuium. Sportulæ loco erat apud antiquos liberaliores: sordidi tantum sportulam præbebant, teste Budæo. Sp.

COENA terrestris Plauto in captiuis dicitur: ex oleribus & heluellis constans, quia ea terra nascuntur: Erat autem pauperum & plebeiorum Turneb. libr. 1. aduersar. cap. 22.

COENA viatica apud eundem est cœna aduentitia. Nam peregrè redeuntes solebant conuiuio excipi amici. Saluos, inquit, cum peregrè aduenis, cœna detur.

COERCENDIS. Calepinus multas videtur adferre significationes verbi coerceo, es, sed quæ ferè in idem recidunt. Primùm enim coercere significat restringere. Cice. in Lælio. Quam serpentem multiplici lapsu, & erratico ferro amputans, coercet ars agricolarum. Item refrenare, continere: vt quando dicimus coercere aquā, hoc est, continere, sic, ne defluat, vel dilabatur, l. 1 §. pen. ff. de fonte. Lactantius lib. 3. Illud satis est ad coercēdum furiosi hominis errorem. Item colligere siue simul stringere. Ouid. lib. 1. Met.

Vitta coercebat positos sine lege capillos.

Item compellere. Cicero lib. 3. ad Herennium. Prudentiæ partibus vtemur in dicēdo, si commoda cum incommodis conferemus, quum alterum sequi, alterum vitare coercemur. Item punire, castigare. Quomodo accipi videtur, ff. & C. in tit. ad leg. Iul. de adulter. coerc. & stupro. Hinc coercio, siue coercitio, (vox Liuiana, & veterum Iurisconss. in exemplaribus vetustioribus, quæ Haloander secutus est) dicitur castigatio, punitio. Modica quidem coercio dicitur castigatio, quam simplex iurisdictio ab imperio mutuatur, cuius solius est omnis coercio. Quare, quicquid coercionis est, supra modicam castigationem, meri imperij est, de hoc fusiùs Salomon. in l. 1. si quis ius dic. Anchora.

COERCERE arbores, est ramos constringere, & circuncidere, ne eius vmbra vicino prædio noceret, l. 1. §. deinde. ff. de arborib. cæden. Hinc

COERCITIO, animaduersio pecuniaria, siue in corpus, punitio, & castigatio. Huius varia genera sunt, quędam enim Capitalis, l. hæc stipulatio. 100. ff. de verb. sig. quæ ad corporis punitionem pertinet, & habet pubicam exercitionem. Quædam verò est modica apud Paulum l. fin. ff. de offic. eius, cui mand. ad mistum imperium pertinens, quæ & ipsa pecuniaria est pignoris capione iudicibus concessa, ne iurisdictio inutilis esset. Est & leuis coercitio apud Vlp. l. prætor. 7. §. prætereà. ff. de iniur. & l. non solùm. §. quanquàm. ff. eod. qua significatur leuis pulsatio, & emendatio, vt ipse Vlp. interpretatur in d. §. prætereà. Prat.

COERRARE calciatus dicitur præfectus vigilum apud Paul. l. 3. §. sciendum. ff. de offic. præfect. vigil. cum huc illùc vicatim diuagatur, idq; cum aliquo comitatu, & noctu. Florentina lectio quæ, Calciatū habet, defendi potest aduersus coniecturam legentis Falciarum ex M. Cicer. lib. 1. de Natur. deorū. cum pelle caprina, cum hasta, cum scutulo, cum calceolis. Calcei indumentum pedum erant, quos noctu induebant diligentiùs citiùsve coerrandi causa. Prat.

COAESTIMARE est simul, & cum aliqua alia causa æstimare, vt cum varijs ex causis mea interest quid factū fuisse vel non factum. Huius significationis exemplum posuit Celsus l. inficiando. 67. §. 1. ff. de furt. Cæterorum & reliquorum appellatione, etiam omnes continentur. Connan. lib. 4. cap. 7. nu. 4. Prat.

COETVS in lege XII. Tab. & apud Martial. l. qui coetum. ff. de sicar. accipitur pro hominum cōuentu, & congregatione à coeundo. Isido. lib. 6. cap. 18. Etymol. auctore Virgil. 1. Aeneid.

Et cœtu cinxere polum.

Vnde in Decret. dist. 15. Qui cœtum fecerit, vt inquit Seneca in declam. capitulo est, id est, dignus morte. Nebr. Vlpianus turbæ comparans, l. prætor. 4. §. 1. ff. vi bonor. rapt. hominum multitudinem diffinit, adijciēs decem, aut quindecim homines cœtum, vt & turbam, facere. & vide Bart. d. §. 1. Prat.

COGERE in ordinem, id est, vt vulgò loquimur, inquit Budæus ad l. diuus. ff. de offi. præsid. suo statu & cōditione continere esse cogendum. Huic opponitur, Eximere numero Budæo. Old.

COGERE homines pro conscribere colligereve, apud Vlp. in l. 2. §. dolo. vi bon. rapt. Old.

COGI fructuarium posse rectè colere, l. si fundi. in prin. ff. de vsufr. Sp.

COGITARE, non est, vt Alberic. adnotat, quasi simul agitare, sed dubitare, & veluti in mora esse consilij explicādi. Nonius. Cogitare, est dubitare: Deliberare, confirmare. Sp.

COGITATIONES innoxiæ dicuntur, quæ malè euentu, q; contrario cadunt casq; putant neq; criminosas, neque culpæ affines esse. Etenim non semper euentus rei spectandus, sed consultatio est. Sp.

COGNATIONIS nomen, ait Paul. à Græca voce dictum videtur συγγενεῖς enim illi vocant, quos nos Cognatos appellamus. Agnati sunt per patrem cognati ex eadem familia: qui autem per fœminas coniungūtur, Cognati tantùm nominātur. Inter agnatos & cognatos hoc interest, quod inter genus & speciem. nam qui est agnatus, & cognatus est. non vtique autem qui cognatus est, & agnatus est, l. 1. §. 1. ff. de grad. & adfin. Paul. lib. 4. Sent. cap. 8. Hotom.

COGNATI, ait Modestin. ab eo dici putantur, quòd quasi vnà communiterve nati, vel ab eodem orti, progenitive sint, l. 4. §. 1. ff. de grad. & adfin. Hot.

COGNATI, inquit Vlp. appellati sunt, quasi ex vno nati, aut, vt Labeo ait, quasi commune nascendi initium habuerint, l. 1. ff. vnde cognati. Hot.

COGNATIO est ius quoddam inter certas personas, quæ natura vel legis fictione inter se cognatæ sunt, institutum. eius enim duæ sunt species: Naturalis & Ciuilis. l. 17. §. 1. ff. de adopt. Naturalis cognatio est, communio sanguinis quam habent ij inter se, qui ex eodem progenitore orti, quasi riuuli ex eodem fonte deducti dimanarunt. Ciuilis autem, quæ per adoptionē contrahitur, non sanguinis, sed iuris communio est, l. 4. §. 1. ff. de gradib. quæ sic fortasse non incommodè definiri poterit, vt dicatur esse communio eiusdem iuris, quod habēt ij inter se, qui naturaliter cognati sunt, per adoptionem contracta. sed quoniam ea non vera, sed ficta & adumbrata cognatio est, icircò definiri neq; à nobis solet, neq; verò satis absolutè potest. Hot.

COGNATI propriè dicuntur, quasi cum aliquo nati, l. 1. ff. vnde cognat. quare non immeritò dubitabatur an nepos post aui mortem conceptus, auo cognatus esset. Iulianus tamen in l. 8. ff. de suis & legit. Nam quòd in consuetudine, inquit, nepotes cognati appellantur, etiam eorum post quorum mortem concepti sunt, non propriè, sed per abusionem, vel potiùs ἐν ἀναφορᾷ accidit: id est relatione ad vitam aui facta. Nam quod Alcia. lib. disput. primo disput. his posteriùs verbis Iulianum

dixisse

dixisse: Generis verbum per abusionem dici de specie, videamus ne satis cautè dictũ sit. quum ad argumentum quod ex definitione vocabuli sumi posset, Iulianus hęc referat: neq; horum verborum additio faciat, vt genus in specie κατ' ἐξοχὴν ponatur; sed vere per abusionem id dicatur: concinnius tamen per relationem ad aui vitę tempus factam. Et eadem ratione Vlpian. in l. 7. ff. de senat. disputat eum qui postea quam pater senatu mot⁹ est concipitur senatoris filium non esse. Hot.

COGNATOS in consuetudine etiam nepotes eorum, post quorum mortem concepti sunt adpellari non propriè sed per abusioné, vel potiùs [illegible] accidere scribit Iulianus l. item Prętor. 8. ff. de suis, & legit. hær. Prat. Porrò inter.

COGNATIONIS substantiam bifariam apud Romanos intelligi tradit Modestinus l. non facile. §. cognationis. ff. de grad. & adfinib. Quædam enim iure Ciuili, quędam naturali connectuntur. nonnunquam vtroq; iure concurrente & ciuili & naturali copulatur cognatio. Singula hæc genera explicat Modestinus in d. §. cognationis. cuius verba huc transcribere vanissimi esset operis. Ad ciuilem cognationé pertinet & Spiritualis, qua de extat titulus, De cognatione spirituali in Antiq. & 6. Decretalium, quibus locis explicantur eius vis, eiusque contrahédæ genera a lege infrà Cognatio spiritualis. Cognatio autem, quæ ciuilis, siue legitima Modestino dicta est, legalis pontifici Maximo dicitur c. vnic. de cogna. leg. in Antiq. Prat.

COGNATIONEM etiam inter vulgò quæsitos consistere Gaius l. 2. ff. vnd. cogna. respondet. Sed & inter seruos, quæ Seruilis dicitur l. adoptiuus. ff. de ritu nupt. & Inst. de seruij. cogn.

COGNATIONI legatum, cognatis deberi scribit Vlp. l. si cognatis 19. ff. de reb. dubijs. Prat.

COGNATIO multifariam diuiditur, vt colligitur ex l. cognationum. ff. de Varr. & extr. cogn. Iuxta Theophilum partitur in tria: in parentes, in liberos, & in propinquos, qui ex transuerso veniunt. Et paréntes quidem sunt, qui nos genuerunt: veluti pater, mater, auus, auia, & qui supra hos sunt. Liberi Verò, qui ex nobis gignuntur: veluti filius, filia, nepos, neptis, & qui infra hos sunt. Ex transuerso propinqui sunt, qui neque nos genuerunt, neque à nobis gignuntur, sed stirpem suam & radicem nobiscum habent communem: veluti frater, soror, patruus, vel auunculus, amita, vel matertera, cósobrinus, consobrina, & qui ex his descendunt. Spieg. Idem etiam sentit Cuiac. in expositio. Nouell. Instin. 118. dum inquit: cognatio triplex est vt ait Nouel. 89. Diuiditur enim in parentes & libros qui in recta linea constituuntur, & eos qui sunt ex transuerso siue à latere in agnatos & cognatos. Sed & parentes ipsi ac liberi diuidi possunt in agnatos & cognatos. nam pater filiofam. est agnatus, filio emancipato cognatus: mater quæ conuenit in manum viri filio est cognata non agnata: nepos ex filiofam. auo est agnatus, nepos est filiafa. cognatus: filius suus patri agnatus. filius emancipatus, cognatus. Cuiac. in supra adducto loco.

COGNATIO spiritualis, est propinquitas vel attinentia, quæ prouenit ex sacramenti datione, vel ad sacramentum requirendum, attestatione, vel attentione. Vnde ex cognatione spirituali, quæ in baptismo contrahitur nouem propinquitates nascuntur. Prima filiatio inter sacerdotem baptizantem, & baptizatum. Secunda, cópaternitas inter Sacerdotem, & patrem baptizati. Tertia, commaternitas inter eundem & matrem baptizati. Quarta, inter filios sacerdotis & baptizatum, scilicet fraternitas. 30. q. 1. homines. & q. 3. ita diligere. Quinta filiatio inter baptizatum & suscipientem ex baptismo. Sexta, filiatio inter eundem & vxorem suscipientis. Septima, fraternitas inter baptizatum & filios suscipientis. Octaua, comparernitas inter suscipientem & patrem suscepti. Nona, commaternitas inter eundem & matrem pueri. 30. qu. 1. per totum. Spieg.

COGNITIONIS verbum, in Principum rescriptis strictè poni, Iason docuit, in l. cum prolatis. ff. de re iudic. proindeq; excludi sententiam in eis: cęterùm à lege prolatum, includit eam. Albericus adnotauit, iudicem exequendo cognoscere. Spieg.

COGNITIONIS nomen quia generale est ad ea plærunque iudicia refertur quæ extra ordinem habentur. Connanus lib. 1. cap. 6. num. 4.

COGNITIONES sunt causarum, vt cum dicimus, Senatus Romani cognitionem, certæ legi non fuisse obnoxiam. Id ante nos mónuit Rhenanus noster in Senecæ ludum. Spieg. adde Reuard. l. vbi lex duorum. ff. de reg. iur.

COGNITIO causæ quandoq; pro eius exercitatione ponitur, citra tamen diffinitionis fastigium. Dicuntur & illæ causæ cognitionis esse, quæ non iuris ordinarij sunt, sed cognitioni Principis reseruantur: quam ille per auditores suos extra ordinem absq; vllis processuum ambagibus confestim definit. ex Alc. Parerg. Spieg.

COGNITIO ipsius feudi, pertinet ad dominum, & pares Curiæ. Sed ea quæ incidunt circa feudum, iudicari possunt apud ordinarium. c. 1. apud quem vel quos cont. & cap. 1. de contro. inter dom. & alium, & c. ex parte. de for. compet. Spieg.

COGNITIO Prætoria, Religio iudicis, Officium iudicis. l. 1. ff. de rei vendicat. l. 1. ff. si vsusfruct. peta. Vbi requiritur cognitio: ibi de modo, de causa, & de persona quærendũ, vt intelligas quid reuera sit cognitio & quantum absint, à cognitione, qui scripta tantùm legunt. l. cũ hi quibus. §. vult igitur oratio. ff. de transact. Oldendorpius. Vide latius Brechęum l. Notionem. in titu. de verb. & rer. signif.

COGNITIO, quod in diuersas significationes ferri peritorum vsu receptum est. Passim in libris C. pro negotij examine, discussione, & quæst. l. 1. ff. de officio Asses. l. cognitio 4. ff. de offic. eius cui mandat. est iurisdict. & alibi sæpè. Prat.

COGNITIONVM genera passim hæc in iure reperias. Prætoria. l. 1. §. per hanc. ff. de rei vind. Extraordinoria. ff. de extraor. cognit. quę recensentur in l. 1. ff. eo. Est & alia cognitionum diuisio à Callistrato tradita l. penult. ff. eo. de honoribus, siue muneribus, de re pecuniaria, aut de existimatione, aut de capitali crimine. Porrò vbi caussę cognitio est, ibi Prætor, ibi tribunal desideratur l. 1. §. dies. ff. quis ordo in bo. poss. & l. vbicunq;. ff. de diuers. reg. iur. quam explicant P. Decius, & nouissimè P. Faber. idque eruditissimè. Prat.

COGNITIO, pro instantia (vt nunc vocant) accipitur apud Papin. l. pen. ff. de suspe. tutor. vt Bartol. docet. Oldend.

COGNITIONEM pro accusatione poni putat Alber. in l. si ea, quæ. Cod. qui accus. non pos. Equidem pro negotij examine, discussione, & quæstione accipi putem. Prat.

COGNITIONVM summariarum exempla varia colligit Iac. Robussus: & in eandé rem libellum euulgabo ἐν Θεῷ.

COGNITIONALITER, hoc est, vtraq; parte præsente & audita in l. fin. C. de leg. Prat.

COGNITIO etiam sumitur pro susceptione causæ alienæ, & defensione l. nemo. 6. C. de cognit. & procurat. C. Theod. Hinc.

COGNITOR, quem ita Festus lib. 3. diffinit, qui litem alterius suscipit coràm ab eo, cui datus est, quod probat Anianus. C. Theodosi. interpres. tit. de cogni. & procurat. l. his verbis: Cognitor is est cui sine mandato causam agendam præsens, præsente iudice, litigator iniungit. Hunc à procuratore separat Paulus lib. 1. Sent. tit. 2. & 3. & tit. C. Th. de cognit. & procurat. tametsi vtrunque litis ministrum adpellent diui principes l. vlt. C. Th. eo. Prat. Hinc cognitura apud Sueton. in Vitellio pro procuratione: Turneb. lib. aduers. 5. cap 1.

COGNITOREM apud Prudentium accipere debemus pro iudice qui de negotio, caussáve disceptat, eamve cognoscit. Hic tum cognitor pronuntiauit, Claudatur infans carcere. Eodem sensu accipitur cognoscens in l. 1. §. calumniatoribus. ff. ad SC. Turpill. Prat. Licet ea tantum inter procuratores iudiciales & cognitòres, à Budæo, in l. moris. ff. de pœnis exinde ex Alciato libr. 2. parerg. cap. 5. tradita fuerit distinctio, qua procuratores dictos

volunt, qui absentium causam ex mandato susciperent: Cognitores autem eos, qui sine mandato præsentium causam tuerentur. idque Festi Pompeij, Asconijq; auctoritate comprobare existiment, quod Festus hunc cognitorem esse dicat, qui alterius litem suscipit coram ab eo cum datus sit: Procuratorem autem eum, qui absentis nomine auctor fit. Sic autem Ascon. in Diuin. in Verrem. Qui defendit alterum in iudicio, inquit, aut patronus dicitur, si orator est: aut Aduocatus, si aut ius suggerit, aut præsentiam suam commodat amico: aut procurator, si negocium suscipit: aut cognitor, si præsentis causam nouit, & sic tuetur vt suam. Sic tamen iudico, non acu rem eos attigisse. Quamuis enim & hoc quoque diuersos primum Cognitores à Procuratoribus fuisse agnoscamus, quod procuratores absentium omninò nomine litem exequerentur, tametsi absentes vocati in iudicio nunquam adfuissent: Cognitores autem non aliter fierent, quàm si dominus in Iudicio præsens constituisset illum, qui postea absentis quoque causam exequeretur: Altera tamen suberat præcipua magis, qua cùm procuratores & litem contestarentur, & eam quoq; peragerent, id suo ipsi nomine agerent: qua ratione eos penè dominos, & alieni iuris Vicarios Ciceronem in oratio. pro Cecinna vocasse diximus. Eodemq; spectat, quòd dictum est à Festo, eos authores factos, & ab Asconio eos negocium suscepisse, non autem simpliciter nouisse, aut persecutos fuisse, aut fouisse: cum cognitores non suo, sed mandantis nomine litem exequerentur. Ac, vt fuerit illud primum inter eos discrimen, quo à præsente magis cognitor, quàm procurator constituebatur, tandem eius rei nulla haberi cœpit ratio, vt leuioris, cum authore Modestino literæ scriptæ, ab eoque adprobatæ, quibus significet, illum à se procuratorem constitutum, idem operentur, ac si præsens procuratorem cōstituisset. l. si procuratorem. ff. de procuratoribus, vt & Paulus Sentent. libro 1. titul. de curat. & cognitor. procurationem mandari posse ait, & à præsente & absente, & apud acta, vel alio loco: quasi quo id loco fiat, nihil intersit, & tamen idem cognitorum à procuratoribus distinctionem seruat. Non ergo istam, sed illam alteram præcipuam existimamus differentiam fuisse, idque ex illo Ciceronis loco patet: Quo refert (in orat. pro Q. Roscio Comœdo) obiectum Roscio fuisse à Fannio, quod in ea lite, quam aduersus Q. Flauium ob interfectum Panurgum mouisset, is Fannium cognitorem dedisset, qui vadimonia inde obijsset, ac demum post litem cum Fannio cognitore contestatam, sine eo de damno & iniuria cum Flauio decidisset. Ac paulo post subijcit, neminem alteri petere posse, nisi qui cognitor sit factus, cū tamen alioqui constet, tam ipsam partem, quàm eius procuratorem, rectè per se litigare, vt supra dictum est. Io. Rob. lib. sentent. 2. cap. 1.

COGNITIONEM causæ Iustinianus vocat, causæ dictionem Nouel. de plebe. prætoribus. §. quoniam igitur nos omnia. Constit. 13. Causæ, quæ summam desiderant celeritatem, sine scriptis expediri debent. Nouell. Vt præsid. absque vlla datio. §. secundum veteres. Constit. 8. Nam homines, propter minimas causas, magnis fatigari dispendijs non oportet: vt forsan totius litis æstimatio, ad sumptus iudiciales non sufficiat. Nouell. de appellationibus. §. illud etiam in tertio capite. Constit. 23 Viles enim personæ ex non scripto perficere possunt id, in quo alioquin scripturæ solennitas exigitur. Nouell. de liberis quomodo eos oporteat. §. quisquis autē in abiecta. Constitut. 74. Inter viles & obscuros viros reputantur, milites armati, & agricolæ. Ibidem. Ac vult Iustinianus, omnes controuersias præcisis ambagibus ad finem decurrere. Nouell. de litigios. & de cautione. §. porrò cùm omnes controuersias. Constitut. 112. Oldend.

COGNITIONIS summariæ exemplum longè pulcherrimum est in l. 3 §. Causæ cognitio & § sequen. ff. de Car. edic. Quo ex loco nostri magistratus argui possunt perniciosissimi erroris, quòd pro tribunalibus hodie obmutescunt planè, tantùm admittentes causidicorum blaterationes aut volumina. Nam Vlpianus ibi. Hoc enim, inquit, diligentissimè Prætori examinandum est, an expediat pupillo repræsentari cognitionem, an potius differri in tempus pubertatis, & maximè inquiri hoc à cognatis, matre, tutoribusque pupilli debet. Audis? inquirere debet, diligentissimè examinandum est. Oldend.

COGNOMEN dici, quod nomini additur, vt refert Ant. Augustinus lib. 3. capit. 8. sic accipi debet l. si quis in nomine. C. de testam. & §. si quis in nomine. Instit. de leg. Porrò

COGNOMINUM genera duo constituit idem Augustinus ibidem ex M. Varrone lib. 1. de re rustica. vnum familiæ. vt Annij, Tauri, Statilij & adsignificant. Alterum cognominis genus, est, quod ob aliquam rem additur, & hoc (vt ait Theophilus ad d. §. si quis in nomine) ἀπὸ τύχης, ἤγουν ἀπὸ ... λαμβάνεται. Prat.

COGNOMINES (Festo libr. 3.) qui eiusdem sunt nominis.

COGNOSCERE simpliciter dicitur iudex, qui de causa quærit, & disceptat litigatoresque audit, idq; pro tribunali l. 1. ff. de constit. princip. l. quod si Ephesi. §. interdum. ff. de eo, quod cert. loco. Suetonius in Claud. Cognoscens quondā in Augusti foro, victusq; nidore prandij quod in Maxima æde Martis Salijs adparabatur deserto tribunali adscendit ad Sacerdotes. Briss.

COGNOSCERE ex interdicto in rescripto Valeriani, & Gallieni l. 2. C. de interdict. est quærere de caussa, & examinare eam in causa interdict. Prat.

COGNOSCERE quoque tutelæ apud Vlpianum l. 1. ff. vbi pupil. educ. deb. pro eo accipitur, quod de actione tutelæ disceptare, & in ea actione litigantes audire.

COGNOSCERE igitur ad iurisdictionem pertinet, significans negotium excutere, & examinare, & de eo ius dicere. l. 3. §. cognoscit. ff. de offic. præfect. vigil. l. 1. ff. de re iudica. Prat.

COGNOSCERE videtur posuisse vetus interpres in §. interdicimus. in auth. de non alien. pro recipere, pro quo Iustinian. Imp. γνῶναι, dixerat, quæ interpretatio recipi posse videtur ex ijs, quæ in eodem § dicuntur. Prat.

COGNOSCERE dicitur etiam, qui stuprat aut comprimit mulierem. Sic sumitur toto tit. de eo, qui cogno. consan. vxo. extrà. Causa cognita, hoc significat re cognita, examinata, & ex vtraque parte audita, & vocatis his, quorum interest. Nam causæ cognitio tunc interuenit, cùm de negotio præsente vtraque parte & audita, vocatáve disceptatur. l. 13. §. 1. ff de minorib. l. vlti. C. de legib. l. 9. §. vbi decretum. de off. præsid. l. 73. ff. de diuers. reg. iur. l. vn. C. si aduers. dot. Vnde in l. 3. C. de quæst. cùm cognitionaliter audisset, id est, vtraque parte præsente & audita cognouisset. l. vltim. §. illud. C. de temp. appel. Briss.

Vbicunq; autem causæ cognitio est, ibi Prætor, ibi tribunal desideratur. l. 2. §. dies. ff. quis ordo in bono. poss. l. 106. ff. de diuers. reg. l. 3. §. si caussa. ff. de bono. poss. Nam, vt Impp. aiunt cognitio causæ non interpellatione plenaria, sed considente magis iudice colligitur. l. 4. C. de dilatio. Illud etiā obseruare possumus, in his quæ causa cognita fiūt, semper prætorem interuenire. l. 8. §. vult igitur. ff. de transact. l. 1. ff. de testi. in integ. l. 13. §. 1. l. 44. & l. 45. de minor. l. 22. in fin. ff. de re iud. l. 2. §. sed si dubitetur. l. 28. §. sed & si dies. ff. de iud. l. 9. §. vlt. de arbi. l. 15. ff. de bo. auct. iud. l. 27. §. hæc autem. ff. de procuratoribus. Cognoscere instrumenta est relegere, recognoscere. l. 56. ff. de verb signif. quæ vt ex inscriptione apparet, pertinet ad quæst. l. 15. ff. de reb. auct. iud. Briss.

COGNITAM stupro dixit Papin. in l. 14. ff. de his quæ vt indig. eam, cum qua stuprum factum est. Catullus verò Epigr. 56. Vnis senibus cognitas fœminas vocat, quæ vnum expertæ virum fuerant. Briss.

COHABITARIUS is est accipiendus qui quasi vicarius magistratui adhæreat, quique fiduciariam habeat operam, quasi adiunctus, seu legatus consuli adhæret. Oldend.

COHÆRERE, eiusdem ferè significationis, cuius est

est Adhæreo. Sic solo ædificia, non autem aceruum hærere dicimus. l. quia aceruus. ff. quòd vi aut clam. Spieg.

COHAERES, qui simul hæres institutus est. Vlpian. Si ego, ait ex parte me dicam hæredem, cohæres autem meus possideat hæreditatem. l. 1. si pars hæred. pet. Notandum autem, quòd cum cohærede non contrahimus, sed incidimus in eum. l. heredes. §. si vnus. ff. fami. ercisc. Spieg.

COHAEREDIS quoq; adpellatione fideicommissarium contineri constat l. pater filium. §. fin. de leg. 3. l. Lucius. 91. §. fin. ff. eod. tit. Prat.

COHORS Varroni variè pro re spectatur libr. 4. Ling. Lat. In villa enim cohors dicitur quod ex pluribus tectis coniungitur. In re militari, quod ex manipulis copulatur, & in hoc significatu quot militibus constet apud Romanos & Græcos docet Alexand. ab Alex. lib. 6. c. 13. Genial. dier. recensens cohortium genera, ab eo petenda censeo. nam id ad institutum nostrum non pertinet, & vide eundem lib. 1. cap. 5. Genialium dierum & alibi. De cohortibus vide I. Cuiacium in lib. Obseruationum. Prat.

COHORS alia milliaria quæ M.D. pedites, equites verò 131. habet. alia quingentaria, quæ ex D.L. peditibus, equitibus verò 67. constabat. Alex. de Alex. Gen. dier. lib. ..cap. 5. Sp.

COHORS à cohortando, quod cohortari se ad pugnã soleat, multitudo certa militum. Ein schar/Ein bestimpte zahl Kriegßvolcks. Spieg.

COHORS prætoria. hæc erat apud antiquos quæ consuli, aut prætori in prouincia præsto semper erat, quasique latus eius cingebat. Cuius cohortis, præfectus prætorius dicebatur. Bud. in Annot. prior. meminit eius Iurisc. in l. 2. de offic. præf. vig. tum alijs locis fit mentio huius dictionis. Spieg.

COHORTALES dicti, quòd in domestica militia alicuius cohortis sint, teste Alciato. Meminit & horum Iustin. in Aut. de defensoribus ciuit. §. deinde. Accursiani qui putabant tit. de Coartalibus li. 12. rectè inscriptum, volunt ex eo dictos, quòd coartati sint curiæ, cum ex locis eiusdem tractatus liqueat cohortales à cohorte dici, quasi cohorti obnoxios, teste Budæo in Annot. poster. vbi indicat cohortales à cohorte sic dictos, vt Curiales à curia, & tribules à tribu, & de alijs quoque cohortem dici probat exemplis. Qui autem hic cohortales, & in l. si cohortalis cohortalini dicuntur, ijdem sunt, vt opinatur, cum ijs qui apparitores in multis superioribus titulis, appellantur. Spieg.

COHORTALIVM nomine intelligendos arbitratur Fr. Connanus omnes qui tanquam accessiones & adminicula quædam sunt cæterarum dignitatum Cohortales autem militiæ aut certè pleræq; earum seruiendi necessitate astringebant non ipsos cohortales modò, sed etiam eorum liberos vt notatur in tractatu qui est de Fabricensibus & Murilegulis qui de numero erant Cohortalium similes ijs qui curiales dicuntur & quos adscriptitios Colonos vocamus. Quod verum fuisse non puto in omnibus alijs cohortalibus sed eam necessitatem durasse tanto tempore quanto se obligauerant ad seruiendum, vt Bastagiari. Connanus lib. 4. cap. 15. num. 2.

ΚΟΙΝΟΝ, in l. si de vi. 37. de iudic. ff. & l. qui cœtu. 5. ff. de vi public. & l. 1. ff. de adpel. & l. ἰδίᾳ ὅσο. 6. ff. de excus. interpretatur A. Aug. ad d. l. 6. commune, & vniversitatem, Gallis adpellatur *vne communaute*, à quibus retinetur nomen illud *Commune*. Prat.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ, forense verbum est I. Polluci lib. 9. Onomastic. societas, & communio. Prat.

ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ apud Iustinianum Institution. de action. in princip. (sic enim veteres libr. & Theophilus ibidem legunt, tametsi & verbo κοινωνίας vtatur idē Theophilus.) Latinè Societas dicitur. κοινωνίαν adpellat C. Harmenopulus lib. 3. cap. 10. & 11. συνίσταται δὲ (inquit idem) κοινωνίαν ἐν πράγματι, [illegible]. Hinc

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ χρήματα dixit Demosthenes apud Pollucem, eadem inter forensia recensentem eodem loco. Prat.

ΚΟΙΝΟΒΙΟΝ, vitæ fortunarumque communitas siue societas, verbumq; Romanum A. Gellius lib. 1. c. 9. in fin. scriptum reliquit. Iustinianus pro loco in quo monachi habitāt accepit in Nouel. 5. § [illegible]. quod verbum retinuit vetus interpres. Iulianus vertit Monasteria. Eodem verbo in eundem sensum vtitur Pontifex Maximus. c. cùm dilectus. extra. de consuetud. Prat.

COINQVINO, Ioan. Iouian. Pontanus vir doctissimus indicat priscæ ætatis autores non coinquinare, sed conquinare dixisse, sicuti conuenire & conferre: ac tēporum ruditate effectum esse, vt pro eo quod erat conquino, dictum sit coinquino. Spieg.

COIRE, apud priscos verbum criminosum erat. Lege enim Cornelia constituta erat accusatio aduersus eos, qui accusationes condemnationesq; coierant. Verba legis extant in orat. Cic. pro Aulo Cluent. Pœna legis Corneliæ teneri iubentur, qui in accusationē innocentium coierint. l. 1. in prin. ad leg. Corn. de falsis. Sp. Adde Connanum lib. 7. cap. 13. num. 8.

COIRE in bonam partem, per tot. tit. pro socio.

COIRE in accusationem alicuius, pro subscribere alicuius accusationi, vt Bud. exponit. Cæterùm, coitio in malam etiam partem accipitur, pro coniuratione, & conspiratione. Diuus Cæs. Maximil. suppullulātem nullam sinebat vires accipere: vt erat optimus magister refrænandi eius autores nunquam non alio ex capite coercitos. Spieg.

COIRE in matrimonium, hoc est conuenire, & consentire. l. in testamento. 31. ff. de condit. & demonst. Et

COIRE societatem l. 1. & 4. ff. pro socio. Et

COIRE negotiationem l. cum duobus. 52. §. quidam. ff. pro socio.

COIRE in alienam litem dicuntur, qui de commodo litis communicando paciscuntur sic, vt quicquid ex cōdemnatione in rem vnius inter eos communicetur l. ex Senatusconsulto. 6. ff. de vi priua. Briss.

COIRE pro consentire, & in vnam sententiam decurrere, vt in tit. ff. de quibus rebus ad eund. iud. eatur. Et sæpè alibi in materia societatis. Old.

COIRE cum furib. l. 1. in prin. ff. nau. caup. stab.

COLERE fide dominica is dicitur qui periculo domini colit: Vt fideiussor appellatur qui obligationem alienam fide sua esse iussit, hoc est periculo suo, vt si reus soluendo non sit, id à se præstare teneatur. Connanus lib. 2. cap. 10. num. 2.

COLERE fundum qui promisit, quid eo nomine præstandum sit, explicat iuriscos. in l. cum quæreretur. §. prædijs. de leg. 3. Spieg.

COLERE nummis dicitur, qui singulis annis præstat pecuniam pro fructibus: hoc est, vt ea persoluta omnes fructus percipiat, ein Meyer/ Paulus: Constat, inquit, colonum, qui nummis colit, cum eo qui fructus stantes furto surripuerit, acturum furti. l. si apes. de furt. Spieg.

COLESSVM, vocem nihili, apud Alberi. expungere, reponeq; Colosus, quæ moles est par turrib. Sp.

COLLACTANEVS, qui eiusdem mammis est nutritus. apud Martianum. de manumis. vind. l. si collactaneus. Spieg. Hunc eundem & antiqui collacteum dixerunt vt Iuuenalis,

Quid dicam nota collactea mammæ?

COLLARE est vinculi siue tormenti genus hodie frequens, quod collo reorum inijcitur ignominiæ aut pœnæ causa, idq; significatur l. 7. ad l. Iul. de vi publica his verbis: Aut quid in collū iniecerit vt torqueatur. Pœna est seruilis, vel (vt ita dixerim) canina. Nam hoc genere canes vinciri solent, qua de causa hoc etiam genus vinculi, auctore Festo, interdum canis appellatur. & forsitan Plautus in Casina hoc sensu dixit: deos quæso tu vt quidem hodie canem & furcam feras. Nisi verius est animal significari, cuius æquè ac gestatio furcæ fuerit ignominiosa, vt in historia Friderici ab Otthone conscripta, legimus veterem consuetudinem pro lege esse apud Sueuos & Francos, incendiarium aut prædonem, si nobilis sit, antequam morte plectatur, ignominiæ caussa canem ferre de comitatu in proximum

mum comitatum, quod ita Guntherus exprimit Ligurini lib.5.

Quippe vetus mos est ibi, si quis rege remoto
Sanguine vel flamma, vel seditionis apertæ,
Turbine seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat, ante grauem quam fuso sanguine pœnam
Excipiat, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad contigui comitatus
Cogatur per rura canem confinia ferre:
Sin aliàs sellam.----

Et ne his quoque locis canem accipiamus pro vinculo, sed magis pro animali, facit quod sequitur apud eundem:

---cuius dispendia pœnæ
Ille Palatinæ custos celeberrimus aulæ
Non potuit vitare comes, cunctisque videndus
Portauit scapulis passim plus mille latrantem.

At verò verbis illis l.7. non collare aut catulum tantum significari puto, sed quidquid pœnæ causa collo Romani ciuis injicitur, vt de sporta sabulo plena suppeditat exemplum. Cuia. obser. lib.11. cap.22. in princ.

COLLARIA æ, vinculum quo constringuntur colla malefactorum: apud Plautum in Captiuis. Nonius neutro genere profert Collare, ad infamiam magis & pœnam, quàm custodiam pertinens. Vide Alciat. in l. verū est. de verb. sig. Vide, vinculorum genera. Spieg.

COLLATAE nuptiæ dicuntur quæ de facto celebratæ sunt, quantum ad ipsorum votum quæque ductione factæ sunt: vt conferre signa, conferre capita dicimus, id est, coniungere, & quasi in vnum adducere. Tunc enim nuptiæ conferuntur cum mulier domum viri adducitur & in vnum eundemq; larem coniunguntur: Connanus lib.8. cap.2. num.1. Duarenus conferuntur nuptiæ (inquit) id est differuntur. Sic enim accipitur hoc verbum apud Iureconsultos. l. cum soluendæ: de distract. pign.

COLLATERALES dicuntur, qui se adtingunt, vel sibi adtinent transuersaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam ascendentem vel descendentem, vt consanguinei, vel consimiles. hoc verbo sępe vsus est Io. Andreas in declaratione arboris adfinitat. Gaius ex transuerso, siue à latere vocat l. 1. ff. de gradibus & adfinibus. Dicuntur etiam collaterales generaliter, omnes æqualiter, quasi lateribus considentes. Old.

COLLATIO bonorum (de qua tractatus duo sunt in libris nostris) est contributio certæ partis bonorum inter fratres, propter paternę successionis rationem à Prętore instituta. nam cùm Prætor contra ius ciuile emancipatos, vna cum suis ad paternam hæreditatem admisisset, sui autem bona omnia à se quæsita confusa cum hęreditate paterna haberent: emancipati verò quæ extra familiam quæsierant, seorsim sibi asseruarēt: iniquum videbatur suos conferre, emancipatos autem nihil conferre, sed auferre tantum. quare Prætor edixit, vt emancipati volentes ad participandam patris hæreditatem accedere, tantam partem è suis bonis conferrent, quantam ex hæreditate auferrent: non singuli, sed omnes simul. quippe cùm omnes emancipati vnius locum obtineant. Itaque si duo sint sui, duo emancipati, quamuis emancipati singuli ex hæreditate quadrantem auferant, tamen ex suis bonis non singuli, sed ambo quadrantem conferent. Conferuntur autem antiquo iure Aduentitia & Profectitia: hodie ex Iustin. constitutione, Profectitia tantum. l. vlt. C. de collat. Emancipati inter se nihil conferunt. nam cùm alter alteri nihil auferat, non ipsorum caussa simpliciter, sed propter suorum rationem & respectum, Prætor collationem instituit. l. si emancipati. C. eod. l.1. & pass. ff. eod. Hot. Iason vim huius vocis in iure nostro variè vsurpatam pulchre ostendit. in Rub. C. de collat. Generaliter autem accipitur collatio, vt in titul. de collat. bonor. ff. pro communicatione, quasi in commune lationem. In iure autem Canonico collatio accipitur pro gratuita quadam beneficij vacantis assignatione, ab habente potestatem domino clerico legitime facta. Non enim fieri debet precibus, pactionibus, præmio, pretio, obsequijs, aliaque humana gratia. c. Moses. 8. quæst.1. Alioquin simonia contraheretur, quà collatio ipso iure nulla redditur. c. ordinationes. Pan. c. cum clerici de pact. Debet item fieri purè collatio, non sub conditione cap.2. de elect. in 6. Præter hæc fieri debet de patroni cōsensu, si beneficium sit patronatum. c. illud. de iur. patro. c. decernimus. 16. quæst.7. Et quia clancularia collatio suspitione non caret, c.7. §. 1. vt eccle. benefic. ita vt licet mero iure defendatur, l. non minorem. C. de transact. alijs tamen accedentibus adminiculis infirmari possit. Panor. c.1. de clandest. despons. Tutius est non in occulto conferre beneficium. c. quia propter. §. fin. de elect. sed coram testibus, licet alioqui stetur omnino literis authentico sigillo annotatis, vt scribit, & plura alia Io Corrasius in paraphrasi sua, in materiam benefic. Anch.

COLLATIO ad cognoscendas res commodissima. Verissima enim omnium Philosophorum difinitio est, nullum esse commodiorem modum ad cognoscendas rerū differentias, & ex his proinde res ipsas, quàm si inuicē conferantur. Sic enim quæ iuxta se ponuntur (vt dici solet) magis elucescunt. Sæpe item, quæ prima fronte diuersa cuipiam, aut inter se pugnare videntur, ea si conferas per singulas causarum circumstantias: aut nulla erit in effectu diuersitas, aut talis, quæ conciliari potest. l. Cùm vnus in princ. ff. de aliment. & ciba. legat. Quamobrem prudentissimi legislatores, cùm de grauioribus rebus dubitassent, in vtram statuendæ viderentur sententiam, semper ad conferendi formulam confugere solebant. Vnde Nouellis Iustiniani constitutionibus etiā collationis nomen inditum reor, quòd veteres ibi leges conferat, & eas aliqua ex parte mutet. Old.

COLLATORES qui conferunt tributa, vt in Authen. de collatoribus collatione nona. 10. Bello. Etymol.

COLLECTA apud Ciceronem lib.2. de oratore videtur esse pecunia quæ exigitur: posset & eo nomine censeri collatio, quæ a conuiuis in cœnam aut prandium confertur siue pecuniaria, siue penuaria sit Turneb. lib. aduers. 3. cap.6.

COLLECTARIVS in constitutione Honorij & Theodor. l. penult. C. si cert. pet. & apud M Cicer. in libr. de Orator. accipiendus est Suidæ ἀργυραμοιβὸς, ἢ τὸ κέρμα ἀντὶ ἀργύρου ἀλλασσόμενος. & τραπεζίτης. Alciat. lib.4. Dispunct. c. 22. vertit argentarium, & campsorem. rectè. Reijcienda igitur est Accurs. & Alberi. interpretatio existimantium Collectarium eum dici, qui eundem mecum petit honorem. sed nec ita in locis ab eis citatis legitur, vt putant. Prat.

COLLECTARII, in iure coactores dicuntur, qui in auctionibus reliqua publicanorum solent emere, quæ illi vel ob grauiores curas, vel ob debitorum procrastinationem nequiuerunt exigere. l. quisquis. C. si cert. pet. Vide, Argentarij. & quæ adieci Comment. nono in Ligurinum. Spieg.

COLLECTVM per Satyram, pro non seruato ordine. dicitur prouerbiali schemate: à Satyra lance, ex varijs ferculis nullo ordine collatis composita Spieg.

COLLEGAE primùm dicuntur magistratus, qui eiusdem sunt potestatis. l.173. ff. de verb. sign. ab eo, quod vnà lecti sint, vt Varro lib.5. de lingua latin. scribit. Sed & contutores concuratorésve Collegæ appellantur. l. 14. & l.46. §. cum testamento. ff. de admin. tut. l.2. C eod. tit. l.5. ff. de suspect. tutoribus l.3. C. de probatio. l.7. ff. rem pup. sal. fo. l. 4. C. de magistrat conueniend. Et qui eadem legatione funguntur. l.2. C. de legationibus lib. 10. Quinimmo & cohæredes collegæ dicuntur. l. 101. ff. de solutio. necnon hi quoque qui ex eodem collegio sunt. l.41. §. vltim. & l.42. & l vltim. ff. de excus. tut. l. vltim. C. de hæred. decur. qui ab Impp. collegiati appellantur. l. penult. C. de commerc. in l. vn. de collegiat. lib.11. C. l.9. C. de sacer. eccl. Quibus tamen postremis duobus in locis propriam quandam significationem hoc verbum habet: quam Isidorum assecutum esse præstare non ausim, qui lib. 9. Etymol. cap. 4. Collegiatos idcirco dictos ait, quòd eorum collegio custodij q; deputarentur, qui facinus aliquod commiserant: fuisseque hoc sordidissimum genus hominum patre incerto progenitū. Et ideo maxi-

maximis oneribus in municipijs subijciebantur, vt ex multis Theodosiani Codicis locis liquet. Briss. Praetores etiam collegae Consulum sunt, non quod sint pari imperio (maius enim est imperium consulis & superior magistratus l.4 ff. de receptis: siue maior Festo est Consul) sed quod ijsdem auspicijs creentur, & inter se quasi collegae auspicia turbare aut retinere possint, & quia rogétur praetores, vt collegae Consulum sint, quodque quasi participato magistratu se inuicem collegas soleant appellare. Plinius in panegyrico, Consul pleraq; ad praetores remittebat, atque ita vt collegas vocaret. M. Tullius 9. ad Atticum, praetores ita rogantur, vt collegae consulum sint. Neq; tamen hoc sensu Sabinus scripsit, collegam à magistratu tutorem dari posse, l. vbi. ff. de tut. & curat. alioquin posset à praetore Consul dari, quod est falsum. Sed collegam accepit pro eo, qui pari imperio esset, l. collegarum. ff. de verb. sig. Cuia. in expositio. No. Iustin. 13. ante fin.

COLLEGIA, quae & sodalitates dicuntur, siue conuentus certorum hominũm artem aliquam certam facientium: vt pistorum, nauiculariorum, item eorum qui vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, ceteraue huiusmodi munia exercent. l. 1. ff. quod cuiusq; vniuers. l. 1. & pass. ff. de colleg. Ea collegia à rege Numa instituta esse scribit Plutarch. in eius vita, Valerius lib. 1. & Plin. libr. 34. cap. 1. deq; ijs Cic. in eo pro domo, & in Sextiana mentionem facit. Hot.

COLLEGIVM autem à colligendo dictum tradit glo. in c. 1. extr. de vsu. in verb. collegium. Vnde collegas dicimus eos, qui simul habitant, quasi vna se colligant gl. in l. 1. ff. quod cuiusq; vniuers. quae etiam M. Varronis sententia est. Eam tamen non satis probat Alciatus, qui ab eligendo collegas dictos, quasi in idem munus coelectos, mauult, & qui eiusdem sunt potestatis, vt scribit Vlpianus in l. collegarum. ff. de verb. sign. quo συνάρχοντας Graeci appellãt, Brechaeus l. Neratius in tit. de verb. & rerum signif. in princ.

COLLEGIVM siue Corpus dicitur societas quaedam hominum ita contracta, vt ex pluribus personis veluti vna persona & vnum corpus fiat l. 1. Quod cuiusque vniuersitat. Nam quae collegij vel corporis alicuius sunt, singulorum hominum non sunt ex quibus id coalescit ne pro parte quidem l. in tantum. §. vniuersitatis. ff. de rer. diuis. Et ideo non agunt communi diuidundo aut pro socio inter se earum rerum nomine quae collegij sunt, nec eas partiri ac diuidere possunt, nisi collegio dissoluto l. 3. ff. de colleg. & corporib. Res enim huiusmodi communes sunt eis non vt singulis sed vt vniuersis. Collegium personam quandam esse imaginamur ex pluribus personis conflatam l. Mortuo ff. de fideiusso. Quae à multitudine collegarum differat. Itaque mortuis quibusdam collegis & alijs in eorum locum substitutis idẽ collegium semper manet l. proponebatur ff. de iudicijs & ob delictum collegij non temere plectuntur singuli sed collegium ipsum potius. Notatur in l. aut facta §. vltim. ff. de poenis. l. Si vsufructus ff. quib. mod vsusfructus amittat. Et possunt collegae seu sodales pactionem quam volunt sibi ferre, dummodo ne quid de publica lege corrumpant, vt lex Decemviralis, quam interpretatur Caius, permittit l. vlt. ff. de collegijs & corpor. Sed animaduertendum est omnia huiusmodi corpora collegiaq; veteribus suspecta fuisse propter coniurationem in corpus & alia quaedam incõmoda. Vnde fit vt nullum collegium iure Romano licitum sit, nisi specialiter permissum fuerit d. l. 3. & l. 1. tit. quod cuiusq; vniuersitat. l. 2. ff. de extraord. crim. Proinde qui illicitum collegium vsurpauerint, puniuntur extra ordinem ad exemplum scilicet l. Iuliç de vi publica l. 2. ff. de colleg. & corpor. Notandum est igitur ex hac dictione Collegia, Corpora, & Sodalitia alia esse licita quę mandatis, constitutionibus & Senatus consultis permittuntur, qualia sunt Collegia in Academijs literatorum hominum & Companiae seu sodalitia negotiatorum & artificum, quae lege regia reformata sunt à Francisco Anno 1539. Alia esse illicita sodalitia de quibus lex Licinia & aliae perlatae fuerunt. Vt videre est in Orationibus Ciceronis de ambitu pro Sylla, pro Plancio, pro Murena. Praeterea notandum est, sodales legem sibi & pactionem quam volunt posse ferre, modò legi publicae contraria non sit, & sodalitium sit permissum, quod ex lege Solonis translatum est in Romanos. Deinde notandum est collegium illicitum extra ordinem coerceri: quinimò ea pœna punitur qua crimen laesae maiestatis l. 1. ff. de colleg. & corpor. quod est argumento publicas accusationes concurrere cum accusationibus extraordinarijs l. haec verba. ad legem Iuliam de adult. & stupro. l. sepulchri. t. de sepulchro vio. l. Setlerius ex Lecturis Duareni nondum impressis titul. 22. libro 47. Pandect. de collegijs & corpor.

COLLEGIVM illicitum & reprobatum intelligitur, quod nulla lege inuenitur approbatum. l. 1. ff. Quod cuius. vniuers. nom. & l. 3. §. in summa. ff. de Colleg. quam quod pleriq; scripserunt, maiorem ad id numerum necesse esse. Spieg.

COLLEGIVM, corpus, vniuersitas, conuentus, idem saepe significant, Innocent, c. 1. de elect.

COLLEGIA, vel corpora iure permissa sunt l. pen. §. quibusdam. ff. de iur. immunitat. Bart. in l. 1. ff. Quod cuiusq; vniuersi. nom. Spieg.

COLLEGIVM tres faciunt. l. 85. ff. de verb. signific. Collegium vt scribit Neratius Priscus tit. de verb. significat. l. Neratius. à tribus fieri potest, quum plures videantur in collegio contineri. Sed cum duo tantum sint consules atque alter alterum collegam appellat, nonne dicemus collegium consulum? quandoquidem collegium & collega coniugata sunt. Numa Pompilius instituit collegium tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, coriariorum, fabrorum & figulorum. Erit itaq; collegium illorum qui sunt eiusdem ordinis & professionis, vt Papinia. titu. de excusatio. l. qui in collegio pistorũ sunt, à tutela excusantur. Item de colleg. saepe. Nebriss. Collegia autem vel licita sunt, vel illicita. Licita collegia, quibus coeundi ius, quae vel legibus, vel senatusconsultis, vel principalibus constitutionibus comprobata sunt, veluti fabrorum, pistorum, nauiculariorũ, publicanorum, & aliorũ id genus. l. 1. & l. 3. ff. de colleg. l. 1. ff. quod cuiusque vniuersit. l. vlt. de excus. tut. l. 19. C. de pœn. Illicita verò, quae sine legis, senatus, principis ve auctoritate constituta sunt l. 1. in fin. ff. de off. praef. vrbi. Vide quae de hac re libro 1. Selectar. Antiqui. dixi. Briss.

COLLEGATARII sunt, quibus coniunctim legatum est. l. 10. ff. de vsufruct. accr. l. 34. §. si duobus. de leg. 1. §. si eadem res Instit. de leg. Briss.

COLLEGIATI artifices, vt Alc. cap. fin. libr. 1. Parerg. scribit, dicuntur, quòd in collegia, seu decanias distincti essent. Hi vt alicui muneri diligentius deseruirent; varia priuilegia consequebantur: erantque ex ipsius vrbis faece, vt idem testatur, interque eos maximè illi numerosi, quos in Nouellis Iustin. Lecticarios, seu Decanos appellat: ad hos cura libitinae pertinebat, id est, exequias, sepulturamq; defunctorum procurandi, pheretra, lecti casue ferendi. Varius autem eorum fuit numerus, donec Iustinianus mille & cẽtum ergasteria, solum illis attribuit, quae ad maiorem Ecclesiam pertinerent, immunitateque fruerentur. l. 4. l. qui sub praetextu. C. de sacrosan. eccles. Caeteros verò munifices esse iussit, neq; hoc nomine excusari. Vide quae idem adnotauit cap. 25. lib. 1. iam dicti operis. Spieg. Plura de collegiatis vide apud Cuiac. obser. lib. 11. ca. 10. & quaere supra in dictione Cantabrum.

COLLES intelliguntur homines inferioris vitae. C. de sum. trinit. l. fin. in princ. super verb. Collis. Old.

COLLIBERTVS, siue conlibertus ab eodem patrono libertate donatus, qui cum alio est libertus l. cum pater. §. volo. ff. de leg. 2. & l. vlti. ff. vt lega. no. cau. & alibi saepissimè. Prat.

COLLISVM argentum facto non contineri: sed infecto, & fracto comparari Vlpianus rectè putat. ff. de aur. & argent. leg. l. Quintus. 2. §. cui aurum. Prat.

COLLOCARE, siue (vt saepè in Floren. P. & classicis scriptoribus reperias) conlocare, est addicere ei, qui licita-

licitatione vicerit l. quod autem. 11. ff. de in di. adiect. Tu de huius verbi significatione propria vide Varronē lib. 4. Ling. Latin. vbi de verbo Locare, agit. Prat.

COLLOCARE nominibus dixit Proculus l. si ita. 86. ff. de leg. 3. est deponere penes aliquem velut mutuo, qui huius pecuniæ caussa obligabitur, sortisque reddendæ fœnus, vsuras've pensurus l. vxori. 24. ff. de vsu, & vsufr. lega. eodem sensu dicunt Iurisconsulti. Collocare in nomina, & Collocare, ἀπλῶς. quam significationem probasse videtur Traianus Plinio scribens lib. 10. Non aliud remedium dispicio, quàm vt quantitas vsurarum minuatur, quò facilius pecuniæ publicæ collocentur. de genere collocandarum pecuniarum loquitur M. Cicero lib. 3. Officio.

COLLOCARE nuptam pro nubis ascribitur earum enim officium erat nouam nuptam in lecto collocare vnde Catullus scripsit.

--Vos vnis senibus bonæ:
Cognitæ bene fœminæ Collocate puellulam & Terent.
Deinde illam in lecto illæ collocant.

COLLOCARE nuptias propriè dixit Imp. Gordia. l. 1. C. de indic. vidui. toll. ex notatione M. Varr. libr. 4. ling. Latin.

COLLOCARE etiam sumitur Pontificijs pro instituere, & beneficium conferre c. ad decorem. extr. de institutioni. & vide infrà institutio. Prat.

COLLVCTATIO est conflictus, ita accipitur in l. qua actione §. si in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. Ioan. Bello. Etymol.

COLLVDERE dicuntur qui lusoriè, non ex animo caussam agunt, & translatitiè accusandi munere defunguntur ei sponte lite cedentes. l. & eleganter. 7. §. si dolo. ff. de dolo mal. l. nisi. 3. ff. de adul. l. 1. §. præuaricatorem. ff. ad SC. Turpil. Prat.

COLLVDERE etiam ex alijs caussis dicimus, atq; ideò ad ciuiles caussas pertinet hoc verbum l. sed addes. 19. ff. loc.

COLLVSORIE agere etiam eodē sensu dixit Vlp. l. si seruus. 50. § 1. ff. de leg. 1. vbi tamen Pandect. Flor. habent lusoriè. Prat.

COLLVSIO siue conlusio est latens, & fraudulenta conuentio. per quā alter in iudicio superari se permittit qua interueniente aliquando delicta remanent impunita vel etiam committuntur l. 1. & 2. & tot. tit. ff. de collus. deteg. l. si suspecta. ff. de inoff. testa. & alibi sæpissimè, & secundum Azonem in Summa. C. de collu. deteg. fit per procuratorem & aduocatum causarum, qui se in lite superari patiuntur. Sed & per principales personas in similibus. tam in ciuili caussa, quàm in spirituali c. audimus. extra de collus. detegen. in ciuilibus autem secundum Azonem fit impunè, nisi in hoc casu, putà si me agente cum alio, tanquam ipse esset seruus meus, vel libertus. passus sum eum pronunciari ingenuum, confitēdo contrà me in iudicio eum ingenuū esse, & hoc ideò, ne per tales ita degeneres inquinaretur amplissimus ordo Senatorum, &c. Olden.

COLLYBVS verbum Græcum Polluci libr. 3. c. 9. interpretāntī ἀργυρίου ἀλλαγήν, Budæus ad l. vltim. ff. de pign. act. significantius vim verbi exprimit his verbis, Collybus est id detrimētum pecuniæ, quod in ratiocinijs emptionem auri adpellant, & vulgò Cambiū dicitur, cum pecunia ad exteras nationes exportanda est, & apud nūmularios alijs numis cōmutanda, vt si argentea moneta, aurea mutetur, aut genera quædam pecuniæ abrogata, & antiquata aut quouis modo repudiabilia in alia prouincia alio quo genere permutanda sint rato, & recepto, & promulgato in ea prouincia, id enim quod ex pecunia apud nummularium decedit, & velut perit, Collybus adpellatur. Hæc ille.

COLLYRIVM κολλύριον παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥεῖον: id est, quod fluxum impediat ac sistat: medicamentum est ad oculos pertinens. Imp. § 11. de rer. diuis. Aut ex suis & alienis medicamentis emplastrum aut collyrium. De collyrijs Corn. Celsus copiosè li. 6. cap. 6. Paulus l. 18. §. 6. de instr. vel instr. In instrumento medici esse collyria & emplastra, & cætera eius generis Cassius scribit. Hot.

COLOBA in l. 1. C. Th. de habit. quo vti oport. vestimēti genus dicta putat Isidorus libr. Etymolo. 19. capit. 22. quòd oblonga essent & sine manicis. Dissimilia fortè non erant ei vestimenti generi quem Galli vocant *Reistre*.

COLOBVM, siue Colobium honestioris vestis genus fuisse Impp. constitutio indicat, quæ est de habitu quo intra vrbem Romam licet esse. Seruius quoque Colobijs antiquos vsos, seruos autem, neque colobia, neque calceos habuisse scribit. Memini & in Epistola quadam pij Rom. Episcopi ad iustum Viennensem, quæ Auiti versibus subiecta est, Episcopalis colobij mentionem fieri: Quod cum sine manicis fuisse Isidorus testetur, fortasse & illa tunica pectoralis, de qua Maras Christiani nominis Diaconus sub Gallo tortus est, colobij formam habuit. Pitheus lib. Aduersar. 1. cap. 16.

COLONARIVM ius (vetere interprete difinitore in §. lex itaque. in auth. de non alienan. aut permut. const. 7.) est veluti si domum valentem centum solidos, & præstantem pensionem solidos decem accipiat ab ecclesia, & det pro ea solidos centum seu ampliùs, aut certè minus & quasi iam de propria aggrauat se dare singulis annis quasi personis solidos tres, iste adpellatur παροικι-κόν, &c. Oldendorp. Interdum autem colonarium ius dicitur conditio coloni: aliàs merces emphyteutica, quoniam emphyteusis ex longa conductione constat. idem Oldendorp.

COLONIAS inde dictas putat Siculus Flac. in lib. de condit. agro. quòd in municipia miserint colonos. quod & Aggenus probat, aitque adpellatas ab agrorum noua dedicatione culturæ. Vnde non immeritò.

COLONIAM pro prædio quod sub colono possideatur, ab eove colatur dixēre Iurisconsulti. Paulus in l. si in lege. §. colonus. ff. de loca. Scæuola in l. Seiæ. 20. §. prædia. ff. de instr. instrumentoque lega. Erant autem Coloniæ, cum coloni aliquem in locum deducebantur, aut veteribus incolis adscribebantur, vel veteribus colonis noui addebantur. Hæ duorum erant generum, quædam Latinæ, quædam Italicæ. Latinis ius erat ciuitatis & suffragij & magistratus capiendi: si in sua colonia magistratum gessissent. Idem ius colonijs transpadanis dedit, quamuis colonos in ijs non collocasset Pompeius Strabo. Proinde scribit ad Atticum Cicero: Quoniam videtur in suffragijs multum posse Gallia. Italicis autem colonijs ius ciuitatis & suffragij nullū erat, sed qui in colonias illas deducebantur, ius ciuitatis omnino quidem amittebant, immunes tamen erant, nec tributum aut stipendium pendebant. Itaq; extra Italiam coloniæ iuris Italici immunes erant, cum prouinciarum solum tributarium, & stipendiarium esset. Tandem tamen paulo ante Strabonis ætatem tota Italia ciuitate donata est: & deniq; Antonini Imperatoris tempore, quicunq; ex orbe Romano esset, vt Iurisconsulti scribunt. Municipia vrbes erāt iure ciuitatis Romanæ donatæ, in quas si coloni deducerentur, in coloniæ conditionem transibant, & cum antè sui iuris essent, legem à deductore coloniæ accipiebant. Hinc veretur Cicero ne Rullus municipia Campaniæ colonis occupet. Eodem modo coloniæ in ius municipij transibant, vel beneficio senatus vel eius qui coloniam deducebat, vt ex legis verbis, quæ recitaui apparet. Puteolos coloniam fuisse scribit Liuius. scribit & Paterculus: paulo ante consulatum Ciceronis in municipij conditionem mutati fuerant. vt ex his verbis orationis secundæ in Rullum apparet: Puteolos verò qui nunc in sua potestate sunt, suo iure, libertateque vtuntur, totos nouo populo atq; aduentitijs copijs occupabit. pro Celio: Nam quod est obiectum municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini vnquam præsenti Puteolani maiores honores habuerunt. Itaq; quantopere se hæsitare Asconius confitetur, quid sit quod coloniam Placentiam Cic. in Pisonem municipium appellarit, hinc nullo negotio solui diluique potest. Turnebus. lib. Aduers. 1. cap. 11 Cæterum quæ fora, quæ conciliabula, quæ præfecturæ fuerint, vide infra suis locis.

COLONAM pro loco agricolationis accipi apud Paulum l. quæro. §. vlti. ff. locat. falsò putat Oldendorpius. cum

cum pro persona sumi liquidò constet ex ipso contextu, idque Bartolus sentit rectè. falsissimè igitur ibidem legit Coloniam I. Spiegelius pro loco agricolationis. Prateius.

COLONI propriè dicuntur, qui agrum certa pecunia conductum colunt, autore Columella lib.1. vnde in iure appellantur nummis colentes. l. si apes. ff. de furtis. l. si merces. §. vis maior. ff. locat.

COLONI seu rustici, proprij iuris vulgo dicuntur Freybauren/ quorum multi ciues sunt coloni in oppidis. Fuisse autē & olim tales colonos, aut nō per omnia dissimiles, qui proprio colerent iure, liquet ex l. hi plures. §. fine quibus. C. de agricolis & censit. Item ex titul. Nouel. vt null. mutu. agricol. Et null. credent agri col. Obseruauit Oldendorp. Spieg. vide suprà in dictione Censiti.

COLONI interdum pro conductoribus prædiorū ad fiscum pertinentium accipiuntur in constit. Alexan. l. coloni. 8. C. de excus. tutor. Iidem

COLONI Cæsaris appellantur l. fin. ff. de offi. procur. Cæsar.

COLONI prædiorum fisci l. vlt. §. 1. ff. ad municip.

COLONI etiam dicebantur, qui in Colonias deducebātur. Vnde Colonus à municipe, & colonia à municipio separatur. l. libertus. §. error. ff. ad municip. l. eius. qui. 27. §. 1. ff. eod. Paul. lib. 4. Sent. tit. 6. & huius differentiæ commeminere Gellius libr. 16. cap. 13. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 10. Vide suprà Coloniam.

COLONI olim generaliter dicebantur omnes vsquam habitantes, vt apud Virg.

Tyrij tenuere coloni.

Nunc verò colonos vulgò referimus solùm ad culturā agrorum, prædiique rustici conductorem & cultorem significat: vt enim ædium inquilinus, ita agrorum colonus dicitur. ita hos separat Marcia. l. res pignoris. 37. ff. de acq. poss. in libro tamen Codicis 11. coloni terræ adscriptos significant. Prat. & Old.

COLONORVM varia genera constituit Azo. Sed ea veriùs dignosces ex libro 11. Codicis. Horum igitur alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originarij, alij partiarij, alij coloni simpliciter nuncupati.

COLONI conditionales dicuntur, quasi ex sua cōditione prædium vel agrum colere debentes, & secundùm Ioannem de Pla. sic constituuntur, quòd primò in scriptis, vel sine scriptis perpetuo iure colonos se esse in fundo promittunt, vt posteà per viginti annos in fundo permaneant. Et licet quidam putent hos esse adscriptitios conditionales, tamen secundùm Ioannem malè putant, quia colonus temporis transcursu potest liberari, adscriptitius verò minimè, vt C. de agricolis & censit. l. cum scimus. libr. 11. require suprà, Adscriptitius. Prat.

COLONI dominici dicebantur, qui colebant agros Imperatoris, vt C. de prædi. & omnibus reb. lib. 11. Oldendorp.

COLONI Illyrici, aliàs Illyriciani, de Illyrico, id est, Sclauonia dicuntur, & habetur in l. cùm quærebatur. C. vnde vi. vbi dicitur: inter Illyricianam aduocationem. glo. 1. inter aduocatos de Illyrico. C. de col. Illyric. lib. 11. l. vnica. Olden.

COLONVS originarius secundùm Ioannem dicitur coloni conditionalis filius, ex eo quod originaliter conditioni colonariæ subiectus est: nec refert, secūdùm Ioannē, siue in solo fuerit natus, siue extra solum. quia tanquam originarius ad terram illam reducendus est, quam pater suscepit colendam. vide l. originarios. C. de agric. & cens. lib. 11. Oldend.

COLONI Palæstini sunt liberi: tamen terram dimittere non possunt. Prat.

COLONI partiarij secundùm quosdam dicuntur illi, qui terram colunt pro parte dimidia, vel tertia, secundùm sterilitatem terrarum, & secundùm Ioannem nullum ius habent, statim fructibus à solo separatis. Et ille dicitur propriè partiarius, qui conducit rem rusticam pro communi damno & commodo. Et competit contra eum actio pro socio. Old.

COLONVS partiarios fructus cum domino diuidit. l. si merces. 25. §. vis maior. ff. de locat. μορτίτης Iustiniano dicitur in lib. legum rusticarum, tit. 2. quem libellum epitomæ suæ subiicit C. Harmenopulus.

COLONVS simpliciter secundùm Ioannem dicitur, qui sub certa annua mercede in pecunia numerata prædia colenda accipit, & competit contra eum actio præscriptis verbis, siue in factum. Nam secundùm eum non esset locatio sine pecunia. ff. depositi. l. 1. §. si quis seruum.

Nota verò differentiam inter colonos & inquilinos. Primum enim: colonus in agro, inquilinus in ædibus regulariter & speciali significatione intelligitur. l. re pignoris. ff. de acquir. possess. Deinde ea quæ in prædia vrbana sunt illata, pignori esse creduntur, etiam ignorante domino. In rusticis verò prædiis non aliter obligantur, quam si sciente domino fuerint illatæ res coloni. Quo sensu conciliantur. l. eo iure vtimur. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrah. & l. certi iuris. C. de loca. & conduct. Denique, si inquilinus conductam domū, vel eius partem rursus alij locauerit. quòd fieri potest, nisi aliud conuenerit, l. nemo prohibetur. C. locat. tunc res sequentis conductoris domino sunt obligatæ. l. solutum. §. solutam. ff. de pignorat. actione. Sin autem colonus locauerit alij fundum conductum: res posterioris conductoris, domino non obligantur, nec competit Seruiana: sed fructus in causa pignoris manent, l. si in lege. §. si coloni. ff. locati. Oldendorp.

COLONVS superficiarius est, qui aream conducit ea conditione, vt sibi liceat in ea ædificare, & domum tollere cùm voluerit. Olden.

COLONARIVS contractus, quo hodie apud rusticos nostros nihil est frequentius, cum quis vt liceat sibi habere semper agrum obligat se ac hæredes suos, ad certam pecuniam vel speciem, vel vtrumque quotannis soluendum. Certè nihil aliud est: Olden. inquit, quam Emphyteusis, non illa quidem in Codice descripta, sed quam exemplo illius politia velut vtilem recepit. Fit autem mentio huiusmodi contractus in Nouel. de non alien. aut permut. rebus. probatque Bartoli dictum: Quod multæ conuentiones de colendis agris appellentur quidem diuersis nominibus, res tamen sit eadem in l. si finita. §. si de vectigal. ff. de damn. infect. & l. 1. C. de iur. emphyt. Spieg.

COLONIAE Germaniæ, cuius meminimus in dictione Agrippinenses, inter clarissimas Imperij nostri vrbes: ab Oldendorpio rectè adnumeratur: inter cæterasque laudes eius recenset, quod Coloniensis Academia, quatuor fratres, atque iam nunc ætate florida iuuenes, paucis annis in iure Doctores exhibuerit, & certè, vt ait, doctissimos. Exemplum medius fidius dignum, vt literis commendetur: quale ne Valerius quidem habuit, cum illustrium virorum catalogum recenseret. Spieg.

COLOPHONEM causæ ponere, est dissentiendi inter partes finem facere, & vltimum calculum, ac totius rei definitiuum adiicere. κολοφών, vertex est, & finis capitis. Budæus in l. vlt. de Senator. Sic colophonem addere, est vltimum & potentissimum suffragium adiicere, quasi; vltimam manum imponere, post quam nihil vltra hæsitandum sit. Spieg.

COLOR, id est ornamentum orationis, non est respiciendus, sed veritas. Qua de re non ineleganter Speculator pluribus agit titul. de aduocat. §. 6. cum sequen. Spiegel.

COLOR, vt & titulus quæsitus, in l. Sulpitius. ff. de don. inter virum & vxor. pro vitiosa, fraudulenta, nec sincera donatione intelligendus est: nec interpretes ignorarunt, Colorem quæsitum, vsquam in malam sonare partem, pro prætextu scilicet apud Mart. l. 2. de inoffic. testam. Igitur color quæsitus dicitur, cum id quod verè agimus simulatione aliqua obtegimus, siue fraudandæ legis gratia, siue alia ex causa id fiat: solentque hoc loquendi modo Iurisconsulti plerunque vti metaphora.

phora, vt Alc. opinatur, à rhetorib. accepta, qui verborum coloribus veritatem plerunq; offuscant. Spieg.

COLVMBARIVM, Vlpian. in l. Pomponius scribit. ff. fam. ercisc. Idem Pomp. inquit, & columbas, quæ emitti solent de columbario, venire in familiæ erciscundæ iudicium. Columbarium & columbaria. propriè est locus vbi habitant columbæ agrestes: nam domesticarum peristerones vocamus. Est & columbariũ loculamentum in peristerotrophio, singulis columbarum parib. præparatum. Sp.

COLVM niuarium, vas quo veteres iniecta niue vinum colabant, id est, transmittebant: partim vt alsius biberent, partim etiam vt liquidius. Pompon. l. 21. ff. de auro & arg. In argento potorio etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum est, veluti colum niuarium, & vrceoli. Martialis de colo niuario, in Apophoret.

Setinos, moneo, nostra niue frange trientes.

Pauperiore mero tingere lina potes.

Et de sacco niuario:

Attenuare niues norunt, & lintea nostra.

Frigidior colo non salit vnda tuo.

COLVM pro Costum legi puto apud Pomponium in l. 21. §. 1. ff. de aur. arg. leg. Vide Costum. Hot.

COLVMNAS inde dici scribit Festus libr. 3. quòd culmina sustineant. sic accipit eas Vlpian. in l. sicut. 8. §. 1. ff. si serui. vindi. Prat.

COLVMNARII in epistolis Cælij apud Ciceronem sunt homines vilissimi, obærati & decoctores, qui sæpè ad columnam Mœniam in ius vocabantur, quam intelligit Cicero pro Sestio scribens æris alieni in freto ad columnam adhærescere. Turneb. lib. 11. aduers. capite 17. Alciatus libr. 4. parerg. cap. 18. apud Ciceronem perperam Herculeo freto legẽdum putat. voluit enim Cicero, propter æris alieni magnitudinem, quod contraxerat gurges ac vorago patrimonij, cuique soluendo ne plurium exhaustæ fortunæ essent satis, non solum vt olim ad principum columnas, veluti perfugium quoddam aduersus creditores, verumetiam ad Clodij tribunatum, in eiusque fidem hostem confugisse. De iisdem columnis, ac debitorum perfugio loquitur Vlpianus l. eum qui. ff. de priuileg. credit. Pertinet huc etiam illa tribunorum plebis historia, cuius meminit Valerius lib. 6. cap. 4.

COMAGENA in l. 23. ff. de auro & argen. vnguenti genus, quod quale sit, ex Plinij verbis à me subiectis facilè intelligi potest. Sic autem ille libro 10. cap. 23. de anseribus tractans, scribit. Aliud reperit Syriæ pars, quæ Comagene vocatur. Adipem eorum in vase æreo cum cinnamo niue multa obrutũ ac gelido rigore maceratum ad vsum præclari medicaminis, quod ex gente dicitur Comagenum. Idem libr. 29. cap. 3. Fit ex adipe anserum, alioquin celeberrimi vsus est ad hoc Comagene Syriæ parte cum cinnamo, cassia, pipere albo, herba quæ Comagene vocatur, obrutis niue vasis odore iucundissimo vtilissimum ad perfrictiones, conuulsiones, cæcos ac subditos dolores, vnguentumque pariter & medicamentum est. Briss. Adde Forcat. in suo Auiario, cap. 15.

COMBINAE dicuntur duplomata siue codicilli, qui dantur cursu publico vtentibus, vt I. Cuiac. scribit l. continuis. §. cum ita. ff. de verb. oblig. Prat.

COMBINATIONIS verbo alio sensu vsus est Bartolus in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poss. quo verbo actionum concursum, & coniunctionem petitorij, & possessorij significauit, non, vt Alciatus putat ἀξιώματα, & quod duobus verbis Planudes, vno dixit expressitue Bartolus. ait ille

Hæc breuitas sensus fecit coniungere binos.

Bartolus coniunctionem duorum. Combinationem appellauit. Porrò petitorij & possessorij combinationes septem recensuit & explicat Bartolus: quo in genere videndos Berengarij Fernandi, & Ioan. Corasij præceptorum meorum cõsultissimorum commentarios in d. §. nihil commune. relinquo. Prat.

COMEDERE beneficia, per translationem, est beneficiorum obliuisci. Olden.

COMITES Phœnices, Syriæ Augustæ, Eufratensis Arabiæ, Thebaidos Pentapoleos, Libyæ Pentapoleos, vtriusque Armeniæ, vtriusque Ponti, Scythiæ, Mysiæ primæ & secundæ, Daciæ, Pannoniæ, Aegypti, Pamphyliæ, Isauriæ, Lycaoniæ & Pisidiæ. Briss.

Erant autem diuersi Comitiuarum gradus. Nam & primi ordinis, & secũdi. & tertij Comites, Comitiuasque inuenimus. l. . C. de aduocat. diuers. iudic. l. 6. C. de principibus agent. in rebus. libr. 12. l. 1. C. de Comitibus & tribun. scholar. lib. 12. l. vltim. C. de numerar. libr. 12. l. 9. de suariis vrb. Rom. in Cod. Theod. & apud Cassiodorum in libris Variar. non rarò. Ex quo mendum eluam, quod Vegetij impressos omnes codices occupauit, in quibus libro 2. cap. 9. ita passim scriptum est. Proprius autem iudex erat præfectus legionis, habens communem primi ordinis dignitatem. Cum tamen legendum sit, Comitiuam primi ordinis, vt scripti codices, & Modesti. Epitoma docent.

COMITATENSES legiones in l. 7. C. de palatin. sacrar. largit. libr. 12. quæ comitatui principis concessæ sunt: quæ sub dispositione Magistrorum militum in notitia Imperij Rom. ponuntur. Sic & Comitatenses numeros in l. 14. C. de re mili. & vexillatio. Comitatenses accipere oportet in l. 1. de bonis milit. in C. Th. & in Notitia supradicta aliquotiens. Briss.

COMITEM (ait Vlpianus l. item apud Labeonem. 15. §. comitem. ff. de iniuriis) accipere debemus eum, qui comitetur & sequatur. Labeo apud Vlpianum ita diffiniebat eum, qui frequentandi cuiusque causa vt sequeretur destinatus in publico, priuato ve abductus fuerit. Pædagogos inter comites esse idẽ Labeo ait apud Vlpianum d. §. comitem. Vnde in libris Pandectarum, seu Digestorum.

COMITES appellari cœpti sunt, qui proconsules, Præsides, Procuratores in prouincias euntes comitabantur, & in officio eorum erant. l. Senatusconsulto. ff. de offic. præsid. l. administrantes. ff. de excusat. tutor. l. diem functo. 4. ff. de offic. adsess. Suetonius in Iulio, cap. 42. Sanxit, (ait) ne quis Senatoris filius, nisi contubernalis, aut Comes magistratus peregre proficisceretur. Hotom.

COMITES proconsulum erant duplices, munerũ scilicet & tutelarum, l. legato. ff. de vacati. muner. Horum autem comitum alios dabat princeps vel Senatus legatis, alios verò ipsi legati eligebant. de prioribus agitur in l. abesse. ff. ex quib. caus. maior. vbi reipub. causa abesse videntur Comites legati Cæsaris, qui in ærarium & in commentarium principis relati sunt. nam princeps scribebat in suo commentario veluti diario, & libro rationum, Talem præsidem præfeci Mysiæ, talesque ei dedi comites, & ex ærario tot salarij nomine assignaui, nimirum comites ex publico salarium capiebant. l. fin. ff. de offic. ass. & fiscus siue ærarium habebat commentarium, in quo nomina Comitum describerẽtur. cui qui præerat, dicebatur commentariensis. l. in fraudem. §. quotiens. ff. de iure fisci. De posterioribus comitibus a legato electis agitur in l. solet. §. sicut. ff. de offic. procons. & apud Ciceronem in epist. ad Q. Fratrẽ, qui tũ Asiæ præerat: Atq; inquit, inter eos, quos tibi comites & adiutores dedit ipsa Respublica, his finibus præstabis, quos antè præscripsi: quos verò aut ex domesticis coniunctionibus, aut ex necessariis apparitoribus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte prætoris appellari solent, horum non modo facta, sed etiam dicta præstanda nobis sunt. hoc Tullianum confirmatur l. 1. ff. ad legem Iuliam repetund. ibi, vel cum ex cohorte. Prætores autem tanquam præsides gubernasse antiquitus prouincias certissimum est. l. 5. §. constituti. ff. de orig. iur. l. cum qui. ff. de iurisd. om. iud. Forca. in dialog. 62. Necyomant.

COMITIBVS commemorat Cic. actione 4. in Verrem, præfectos, scribas, præcones. Iustinianus verò sub titul. de offic. adsess. Consiliarios, & adsessores legatorum & proconsulum. Plin. libr. ca. 9. 30. de Comite Proconsulis loquitur. Prat.

COMITUM in Constitutionibus Impp. recentiorum varia pro administratione nomina inueniuntur. Pratcius.

COMES rerum priuatarum in l.3.C.de bonis vacā. lib.10.& l.vlti.C.de petit.bon.subl.eod.lib. & Nouel.7. Valenti.gubernator erat priuatæ substantiæ principis, idque per curam Rationalium. ita videtur diffiniisse Cassiodorus lib.6.in Formulis.Interpretes Græci lib.6. τῶν βασιλικῶν ita diffiniunt τὸν κόμητα τῶν ἰδικῶν ... τὸν φροντίζοντα τῶν πραγμάτων τῶν ἀφορ... τοῦ βασιλέως. Strabo autem de eo sic scribit ... Vnde videntur comites rerum priuatarum fuisse, qui vacantia bona fisci nomine occupabant.

COMES sacrarum largitionum, cuius frequens mētio fit in ἐπιγραφῇ variarum cōstitutionum C.Iustin.& Theod.sed & in ipsis is erat, qui liberalitatis & donorum curam gerebat, vt docet Cassiodorus lib. 9. de Comitiua sacrarum largitionum. Huius nulla fuit inter priuatos iurisdictio.sed tantùm pecuniæ fisci, quæ, liberalitati principis suppeteret, cura erat demandata. Connanus lib.4.cap.14.num.6.

COMITEM sacri patrimonij in titu.de officio Comit.sacr.patrimo.C.accipere debemus eum, qui patrimonium sacrum principis curat, cuiq; id ideo creditū erat pro subleuandis patrimoniorum fortunis, vt Cassiod.lib.6.in formulis scribit. Briss.

COMES sacri consistorij in §.1.C.de no.C.fac.& l.4 C.de aduoc.diuers.iud. vbi inter spectabiles ponūtur. idem & Consistorianus dicitur l.2.C.de comitib.consistor.lib.12.eum proconsulib. æquant Anthemius & Honorius,l.1.C.eo.idē primi ordinis dicebatur, vt ex Cassiod.colligitur libr.6. Variar. Non sum tamen nescius, quin & comitiua primi ordinis magistro scrinij deputata fuerit, vt idem Cassiod.ibidem scribit: sed aliis, vt ex variis titulis lib.12.C.patet. Vnde & comitiua consistoriana in l.quicunq; C.de procurat. Quid sit comitiua, quidve sit consistorium, vide infrà suis locis.

COMES sacri palatij.l.vnic. C.de comit. & archia. sac.palat.lib.12.huius commeminit Cassiodorus libr.6. varia.in formula Archiatrorum. Briss.

COMES militum in l.1. C.de offic. Vicarij, & l.nemo.6.C.de adsessor. Portò comites rei milita. in partibus Orientis duo erant: per Aegyptum vnus, per Isauriam alter.

COMES commerciorum l.vnic.de an.& cap. C.l.2. C. quæ res vend. non poss. qui negotiationes curabat: commerciisve præerat, cuiue licebat comparare sericum à barbaris.d.l.2.Connan.lib.8.cap.7.num.1.

COMES domesticorum in l.restituende 6.C.de aduoc.diuers.iud.l.neminem.64.C.de decurio.lib.10.l.vnic.C.Th.qui à præbit. tyro. duos ponit Notitia Impe. vnum equitum.d.l.neminem, & peditum. Vide Ammi. Marcel.lib.20.& 31.Briss.

COMES Siliquatariorum apud Cassiod.lib.2.vari. qui ponderibus specierum inlatarum præerat, sed & mensuris, ne quid culpæ admitteretur.Briss.

COMES scholarum in l.3.C.de offic.mag. offic. extat & titulus de comitib.& tribun.schola.lib.12.C. horum ordo à Constantino inuentus fuit Euseb.libr.4. de Constantini vita. Is epulis Imperatoris intererat, vt eius purpuram adoraret.Briss.

COMES sacræ vestis in l.vnica.C.Th.qui à præbit. tyronum.Comes vestiarij in Notitia appellatur.Bris.

COMES sacri stabuli, dicitur qui equorum præstationi præerat.l.29.C.Th.de ann.& trib.l.3.de equo.coll. C.The.qui canonici equi dicebantur. Hunc Gallis dici *Escuier* putat Iac. Cuiac.in commentariis ad l.vni.de comitib.schola.lib.12.C.negatque eam appellationem ad Conestabilem pertinere, aitque vocem merè Francicam atque in Notitia officiorum Constantinopol. dici ὁ κόμης τῶν ... Contra videtur sensisse B. Brissonius lib.3.de verb.signifi.ex Ammono Monach.libro 3.cap.70.cuius hæc verba sunt: Lendegisilus regalium præpositus equorum, quem vulgo Conestabilem vocant.Rhegino monachus lib.2.Annalium. Eodem anno Buchardum Comitem stabuli sui (quem corruptè Constabulum appellamus) cum classe misit Corsicam. Eam dignitatem fuisse in pretio ex Am. Marcellino liquet de Valentiniano loquente, qui Valētem fratrem stabulo cum tribunatus dignitate præfecit.Bris.

COMES fœderatorum apud Zonaram tom.3.Annalium in Tibe.10.Bris.

COMES excubitorum apud eundem in Iustino Curopat.

COMES Archiatrorum l.vnic.qui à præbit. tyron. C.Th.de quorum dignitate scribit Cassiod.li.6. Varia. eam illiusq; munus, & officium explicans.Briss.

COMES ærarij in d.l.vnica.& l.fin.C.de suscep.lib. 10.præpositus erat thesaurorum.

COMES dispositionum in d.l.vnic.

COMES metallorum in inscription. l.1.C. de metallariis. eū fuisse in Illyrico constat ex Notitia Imper.

COMITES auri.Comites formarum, riparum & aluei Tyberis portuum: quos omnes recenset Cassiod. & extant varij tituli lib.1.& 11.C.Briss.

COMITES matronarum M... fuisse, vt sine comite materfamilias, aut matrona non prodiret in publicum, & idcirco non leuem iniuriam eisdem fieri ab iis, qui comites earum abducunt, testatur Vlp.l.15.§.15 & 12.de iniuriis. Ad quem morem respexisse visus est Plautus in Amphitr. vbi Alcumenam sic alloquentem facit. Valeas tibi, habeas res tuas, reddas meas: Iubes ire mihi comites? IV. Sanan' es? Al. Si non iubes Ibo egomet, comitem pudicitiam duxero. Hierony.ad Demetriadem virginem: graues feminæ & maximè viduæ ac Virgines, tibi comites eligantur, quarum probata est conuersatio. sermo moderatus, sancta verecundia. Et paulo pòst: Mores enim & studia dominarum, plerunque ex ancillarum & comitum moribus iudicantur. Rguard.Varior.lib.4.cap.17.

COMITES per prouincias constituti.l.3. C. de off. præfid.quales erant comites Illyrici, Hispaniarum, Tingitaniæ, Britanniæ, Italiæ, Argentoratensis, littoris Saxonici. Et comes Orientis qui V. C. & SP. vocatur. l. 3. C.de aduoc.diuers.iudic.l.3.C.de canon.largit. tit. libr. 10.l.vnic.de classic.lib.11.l.29.& l.32.C.de appellat.l.2.in fin.de aduocat.diuers. iudic. l.vltim.C.de modo mult. Cui suberant Palæstina vtraque, Phœnicia, Syria vtraque, Cilicia vtraque, Cyprus, Osrhoena, Mesopotamia, Isauria, Arabia. Item comes Africæ apud Augustinum epistola 70. & in Notitia Occidentis, sub cuius dispositione erant præpositi limitum oræ Africanæ. Comites etiam tres sunt Iustinianei, Pacatianæ videlicet Phrygiæ, Galatiæ primæ & Isauriæ, Nouel. constit. 8. & Nouel. 24. & Nouel. 27. Idem Iustinianus Comitem Armeniæ sustulit.l.vltim.C.de offic.magist.milit. Brisson.

COMITUM vt varia sunt genera, ita varij sunt ordines: genera suprà recensuimus. Ordines ponit Eusebius lib. 4. de Constantini vita: Κομήτων δὲ οἱ μὲν πρώτου τάγματος ἠξιοῦντο, οἱ δὲ δευτέρου, οἱ δὲ τρίτου, &c. Prat.

COMES morum Theodos.& Valentin. Impp. dicitur, qui de causis ciuilibus. & criminalibus coloni, & inquilini domorum principis cognoscebat.l.fin. C. vbi caus.fisca.Prat.

COMES horreorum, cuius & mentio est in l. vnic. C.de pistorib.lib.11.pistrini Principis curator fuit, habuitq; mancipia quædam purgandis horreis ascripta, coquendoq; pani Principis.Olden.

COMES Palatinus dicitur, qui curam gerebat præcipuam, vt remissorum notariorum & iudicum negligentiam argueret, & à prouincialibus tributa exigeret & consueta deposceret, ita quòd non in prouincialib⁹ sed præcipuè iussus est, vt iudicibus. & eorum officialibus præcepto immineret & superesset. Old.

COMES Palatinus spurios legitimat. Alciatus post alios in Rub.ff.de lib.& posthumis. sed & arrogationi auctoritatem interponere eum posse docet Viglius. §. adoptiui.Instit.de exhæred.libero.Prat.

COMITIUM, locus est, in quem populus suffra-

giorum causa conueniebat. Pro actu ipso. pluraliter tãtum, comitia veteres dicebant. Differt autem Comitium, & Concilium. Etenim dum comitia calabantur, id est conuocabantur, totus populus per Cornicinem adesse iubebatur. Concilium autem est, quum à magistratibus iudicij causa congregatur. Vigl. in tit. Instit. de testa n. ord. Comitiorum genera quatuor Romæ erant, ædilitia, prætoria, tribunitia, & consularia: quibus postea addita censoria, & quæstoria. Alex. de Alexan. libr. 4. Genial. dier. cap. 3. Spieg.

COMITIORVM rationem vniuersam accuratè tradidit doctissimus vir Baptist. Egnati. hactenus & ignoratam, & inuolutam errore. Sic enim de se ait: Nos verò primi (vt opinor) centuriatis comitiis leges quoque ferri: nos tributis, plebeios magistratus, demandatos, quid tributa à curiatis distent, quæ alij magno errore eadem esse putarunt: nos curiatis comitiis & legibus rem militarem tandem, & auspicia procurata retezimus. Spieg.

COMITAS, in Nouel. 38. §. [Greek] vertit Haloander comitianos, quam versionem reprobat Iacob. Cuiac. in l. vnic. non licere hab. metrocol. C. mauultq; vertere vicanos, quod rectius putem. Nam ducitur [Greek] [Greek]. Prat.

COMITIANI dicuntur comitum officiales, vt idem Cuiac. scripsit ad d. l. vnicam. Prat.

COMITATENSES dicuntur, quicunque de comitatu sunt, quos tamen omnes palatinos dictos arbitror, vt ostendi videtur ex Constantini Imperatoris de castrensi omnium palat. pecul. Connanus libro 4. capi. 15. num. 4.

COMITATENSES milites. l. vltim. §. pro limitaneis. C. de offic. prætor. Afric. qui comitatui concessi sunt, vt aiunt Arcadius & Honorius l. nemo miles. de re milit. libr. 12. C. Comitatenses legiones. vide infrà, Legiones.

COMITER conseruare maiestatem, hoc fœderibus comprehendi solebat, vt intelligeretur is populus superior, cuius maiestas comiter seruari iubebatur, l. non dubito. 7. ff. de capti. & postlim. reuers. vbi falsò in vulgat. lib. legitur communiter. meminit & M. Cicero in Oratio. pro Cornel. Balbo. Primum, ait, verbi genus hoc conseruandi, imperantis est, non precantis, deinde cùm alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero iubetur, de altero siletur, certè ille populus in superiori conditione causaq; ponitur. Prat.

ΚΩΜΗΝ Aristoteles vocat ex multis familiis, quę primo constituta est hominum societatem, non quotidiani, sed diuturni vsus causa. Posteriores Latini pagũ vocauerunt verbo græco. Nam lingua Dorica [Greek] fontes appellãtur. Eiusdem enim vicinitatis homines eodem modo vtebantur. Connanus.

COMITATVS sacer. l. milites. 13. §. ignominiosa. ff. de re milit. vbi est Imperator. Comitatus (vt scribit. Andr. Alciat. l. pupillus. 239. §. territorium. ff. de verbo. signifi.) propriè de Imperatoria aula dicitur. sed quia tempore Caroli magni, regnantibusq; Berengariis, & Othonibus, ad singulas ciuitates regendas aliquis comes mittebatur, cœpit territorium (quoniam illi comes præerat) Comitatum dici. etiam pro comitiis dixit Varro lib. 4. ling. latin. Prat.

COMITIA à simul itando dicta, conuentus sunt populi ad eligendos magistratus. At consilia censentur, cum populi pars conuenit. vnde comitia consularia prætoria, Tribunitia, Aedilitia, & denique omnium magistratuum creandorum nuncupabantur istæ populi coitiones. Cæterùm tres differentiæ comitiorum fuerant. Nam quædam calata, quædam curiata, quædam centuriata vocabantur. Calata comitia pro collegio Pontificiis habebantur, inaugurandi Regis vel Flaminis causa: alioquin semper in foro. Curiata ex curiis, hoc est, tribubus cõstabant. Erant autem Romæ tribus initio tres: tandem cœperunt esse triginta quinque, manente tamen nomine, vt de centuriis agrorum dicit Columella lib. 6. Ex his enim pro conditione censu & ætatis, per lictorem conuocabantur. Centuriata denique comitia erant, cum per singulas centurias calculus pro suffragio ferebatur. Sic enim ciues ob multitudinem centenario numero distribuebantur in creandis consulibus. Olden.

COMITIORVM genera Gellius libr. 15. cap. 27. & Alex. ab Alexan. in lib. Genial. dier. variis locis posuere, & Varro de ling. Latina. Prat.

COMITIALES dies Festo lib. 3. appellabant, cùm in comitio conueniebant, a coeundo, id est, simul veniendo.

COMITIALIS morbus apud Iauolenum l. qui tertiana. ff. de ædil. edicto. & apud Vlpian. l. 1. ff. de aedi. tut. dicebatur [Greek] Aristoteli in Proble. qui cùm totius corporis conuulsione principes cerebri operationes tollit, toto cerebro, vel duobus eius vẽtriculis adfectis. Prat.

COMMATA falsò apud Vlpianum l. in Aegypto. 10. ff. de extraordin. criminib. cùm chomata verbo Græco legi debeat, vt & Florent. Pandect. quod & eruditè indicat Budæus in eum locum. Chomata diffinit Vlpianus ibidem, aggeres, qui aquam Niloticam continere solent. χῶμα enim aggerem, humum aggestam, & obstructionem significat, vt & lexicographus Græcus docet, adiiciens & ripam eo verbo significari. Honorius & Theodos. Impp. verterant in eandem rem, vallum l. vnic. C. Theodos. de Nili aggeribus non rumpend. l. vni. C. eod. sed & aggeres, vt in rub. C. eod. Quod autem subiicit Budæus eodem loco ad fin. rectè legi, commata, hoc est, aquarum emissaria, & incilia, falsum est. frustrà enim adiecisset Vlpianus in d. l. in AEgypto, diacopi, verbum etiam Græcum, quo significantur meatus intercisi, per quos effluebat Nili aqua in arua remotiora. duobus enim verbis idem exprimeret, præter contra ve morem. Prat. Adde sup. Chomata.

COMMEARE, est animo redeundi abire. Vlpianus l. 1. in princip. ff. de iis, qui deiecer. vel effud. Publicè enim vtile est, ait, sine metu & periculo per itinera commeari. Olden.

COMMEATILIS miles dicitur, qui in stipendij partem accipit alimenta ex commeatu, id est, ex alimento publico. C. de offic. præfect. prætor. Aphrican. l. in nomine. 2. Nullum audeant duces, vel tribuni commeatalem de ipsis dirimere, ne dum sibi lucrum conficere student, incustoditas nostras relinquant prouincias. & infrà: Non de commeatibus militum, aut de eorum stipendiis lucrum facere. Commeatus enim in priori significatione accipitur pro cibariis atque alimentis exercitus, &c. Nebriss. & Ferret. de testamen. ordinand.

COMMEATVM variò pro re accipi constat ex subiectis. Significat tempus quo quis ire & redire possit. l. 1. ff. de re milit. & alibi sæpe vt l. 2. § fin. ff. ad municipal. & apud classicos auctores. Sic accipitur apud Paulum l. qui commeatus. 9. ff. de re milit. Prat. infra Commeatus aliquandò.

COMMEATVM etiam interpretatur I. Cuiac. abeundi licentiam. Sicq; accipi ait in Constantini consti. l. 1. C. de commea. lib. 12. Hinc

COMMEATVM petere apud Varronem lib. 5. linguæ Lat. Et

COMMEATVM accipere eodem sensu quibusdã l. miles. 34. ff. ex quib. caus. maior.

COMMEATVM dare. Et [illegible]

COMMEATVM impetrare, hoc est, licentiam morandi. vbi voluerit l. filij. 22. §. pen. ff. ad municip. Pr.

COMMEATVS etiam accipitur pro spacio ad eũdum, & agendum l. 2. §. deinde. ff. ne quid in loc. public. At in §. hoc interdictum. 14. d. l. 2. sumitur. pro ipso iure eundi, agendive. Prat.

COMMEATVS autem in l. fin. C. de commeat. lib. 12. interpretatur τὰ γράμματα [Greek], vt & interpretatur Gregorius Nazianzen. his verbis: [Greek]. Prat.

COMMEATVS. Commeatus aliquando accipitur pro licentia, siue quod dicitur saluoconducto, quem dat Im-

dat Imperator militi, præpositus inferiori, eundi quò velit, ad præscriptum diem reuersurus. Vnde peculiaris titulus, De Commeatu lib.12.C. Martianus l.releg. 4. ff.de pœnis. Nemo potest (inquit) commeatum remeatumve dare exuli, nisi Imperator, ex aliqua causa. Item Modestinus, in l. desertorem. ff.de re militari. Si ad diem (ait) commeatus non veniat, perinde in eū statuendum est, ac si emansisset, ac deseruisset pro numero temporis, facta prius copia docendi, num fortè casibus quibusdam detentus sit, propter quos venia dignus videatur. Sic Cicero ad Heren. Ille, qui ad diem commeatus non venit, quòd eum aquæ interclusissent. Aliquando accipitur pro cibariis ad alimoniam exercitus, & Reipublicæ, aut multitudinis alicuius, vel etiam priuatim. Cicero pro lege Manilia. Iam commeatu & priuato, & publico prohibebamur. Salustius in bello Catilin. Si vincimus, omnia nobis tuta erunt, commeatus abundè. Aliquando accipitur commeatus pro transitu multitudinis. Vnde Apuleius libr.6. Sed cuneatim stipato commeatu, difficultates transabiremus. Anchoran.

COMMENDAM diffinit gl. in verb. Commendare, in c.nemo deinceps. de elect. libr. 6. ecclesiæ custodiam alicui commissam. cui diffinitioni necessariò adiiciunda putem hæc, in tempus gratia euidentis necessitatis & vtilitatis. idque docuit text. in d. c. nemo deinceps. vbi scribit Io. Andr.

COMMENDARVM genera duo esse: nā (ait) quędam est in titulum, quædam in custodiam.

COMMENDAM titulum esse canonicum, scribit eadem gl. Prat.

COMMENDARE (vt Papinianus ait) nihil aliud est, quàm deponere. l. Lucius. 24. ff. deposit. quod Vlpianus probat l. commendare. 186. ff. de verb. signif. Sic accipitur apud Paulum l. Publia. in princ. ff. depositi. & alibi sæpè. Vnde

COMMENDARE corpus dicit Vlpian. l. & si quis. §. impensa. ff. de relig. & sumpt. fun. pro temporis causa deponere, donec iustæ sepulturæ corpus tradatur: sic videtur explicare Paulus l. si quis enim. eod. tit. ff. quod & nos docuit libellus Seuero Imper. datus. Oppressus necessitate corpora eorum fictili sarcophago commendauerim, donec is locus, quem emeram ædificaretur. Reiicienda igitur est Fr. Duareni lectio existimantis in d. §. impensa. legi posse condendum, pro commendandum. Prat. Adde Brechæum l. commendare, in titul. de verb. & rer. sign.

COMMENDARE censendus est & Roman. Pont. Sacerdotia, cū administratorē generalem alicui⁹ opulenti templi aliquem constituit. censeturq; is liberā habere procurationem, [illegible] Sed & commendat etiam, qui custodiā mandat vt idem adnotauit, enarrans d. l. commendare. Old.

COMMENDATARIVS, dicitur nudus minister. eadem l. Lucius. Old.

COMMENDATITIAE literæ sunt dimissoriæ, quibus clericus dimittitur & absoluitur à potestate sui Episcopi, in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius testimonium. Old. Vide alio significatu infra Commendatitiæ literæ.

COMMENDANDI verbo relinqui libertatem nō videri Diocletianus, & Maximianus rescripserunt l. ex verbo. C. de fideicom. libert. Prat.

COMMENDARE etiā ad homines refertur apud Vlpianum l. si verò non. 12. §. cum quidam. ff. manda. significat quasi charum committere fidei, vt & apud Terēti. in Eunuch. Act. 4. Scen. 2.

C. Ego me tuæ commendo, & committo fidei.

Id dicit more & instituto Atheniensiū, apud quos qui ciues non erant, sed inquilini patronum aliquem sibi optabant, quod προστάτην νέμειν dicebant, qui autē patronum non habebat, in ius eo nomine vocabatur, appellabaturque istud iudicium ἀπροστασίου δίκη. Turneb. aduersa. lib. 12. cap. 10. Hinc

COMMENDARE si cum datiuo iungatur, significat committo: si verò accusatiuo, cum Apud, vel ablatiuo, cum In, significat laudare. vt in l. si verò remunerandi. §. cum quidam. ff. mand. Old.

COMMENDATITIAE literæ. l. pen. ff. de acq. rer. dom. & apud Macrob. lib. 2. cap. 4. Accipe, ait, commendatitias: quia illic neminem nosti. Pra. suprà Commendatitiæ literæ alio significatu.

COMMENTARIENSES apud antiquos dicebantur, qui in commentarium custodias referebant, & librum custodiarum singulis quibusque diebus conficiebant, vt apud nos memoriæ tradidit Vlpianus in l. diuus Adrian. ff. de bon. damnato. nam ita apud eum scribendum est: non vt in quibusdā vulgatis codicibus, cōmentanenses. Appellari etiam possunt hi, ad quos receptarum personarum custodia obseruatioque pertinebat: vt inquit Imperator in l. penul. C. de custod. reorum. nomen sortiti, secundùm Accursium, quia comitari debent eum, quem custodiunt, vel quia Commentarium locus erat, vbi captiui retinebantur. Tamen magis placet, vt dicamus nomen inditum esse à scribēdis commentariis. Cotta.

COMMENTARIENSES etiam appellari cœpti sunt, quorum manu acta subnotabantur, quoties apud fiscum agitur. l. in fraudem. 45. §. quoties. ff. de iur. fisci. Erant & in legionibus commentarienses, vt ex Imperij notitia apparet. Prat.

COMMENTARII dicuntur libri, in quibus res non latè, neq; diffusè, sed sub quodam compendio verborum, & quasi per capita explicantur: vt de commentariis Numæ apud Liuium lib. 1. & ideo Cicero in Bruto: Non est (inquit) oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paulo pleniùs. Seneca Declamat. 3. Sine commentario nunquàm dixit Seuerus Cassius, nec hoc commentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur. Modestinus quoque noster in l. abesse. (secundùm veram lectionem) titul. quibus ex causis maior. Ad Aerarium, inquit, delati, aut in commentarium principis relati sunt. Cœlius ad Ciceronem scribens, Epistol. famil. lib 8. Commentarium rerum vrbanarum primum dedi. Hac ratione Cæsaris commentarios vocamus, quasi in illis scribendæ historiæ materiam per compendiosa capita nobis reliquerit. Sic Traianus ad Plinium dedisse me ius trium liberorum Suetonio. Tranquillo ea conditione qua assueui, referri in commentarios meos iussi, vbi interpres. Nos in diurnalem & rationalem (subaudi librum) in quem princeps acta sua refert interpretandum, ducimus. In alia significatione magis nota, commentaria etiam interpretum dicuntur: vt Seruij, Donati, & aliorum. & de cōmentariensibus meminit etiam Bald. consl. 229. 1. dub. in vlt. dub. in 1. lib. Cotta.

COMMENTARIVS, liber est, quem sibi quisque priuatim facere consueuit, quasi quoddam memoriæ promptuarium eorum quæ agimus: id est, diarium & ephemeris actionum nostrarum, Registrum vulgò vocatum. Budæus.

COMMENTARIVM, pro protocollo, seu rotula tabellionum accipi posse, & referre in commentaria, pro protocollare, demonstrat Insulanus ex Cicerone. Spieg.

COMMENTATIONES, à comminiscendo dictæ, fallaciamq; confingendo, teste Donato. Alci. vt eleganter, ita verè posteriorum iuris interpretum nimis longas illas futilesq; ac parum sibi constantes lucubrationes alicubi commentationes vocat: & quidem propriè easdemq; liberè agnoscit plus detrimenti iuri nostro attulisse, quam auxilij: vt de doctoribus inquiens, dici possit, quod prouerbio trito de medicis traditur, Multitudo perdit medentium. Spieg.

COMMENTA, pro scriptis apud Ciceronem in Bruto.

COMMENTITIVM, idem quod fictitium. Cicero 1. de Orato. Vt si in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur.

COMMENTITIVM ius. Paulus in l. si pœna. ff. de pœn.

pœn. vocat nouum & recens excogitatum, hoc est, non translatum, non aliunde sumptum, nulloque exemplo institutum, sed velut fictitium. Accursius à Commentis Iurisprudentum esse dixit, ignorans significationẽ eius vocis, teste Budæo in poster. Annota. ex Sueton. in Claud. Spieg.

COMMENTVM, fictio est, à Comminiscor. Papinianus: Socer, inquit, cum nurum adulterij accusaturum se libellis præsidiatis testatus fuisset, maluit ab accusatione desistere, & lucrum ex dote magis petere. Quæritur, an eiusmodi commentum eius admitti existimes? Item Marcellus de iure fisci. l. res quæ. Dignum fuisse puniri pro tam turpi, tamque inuidioso commento. Item Vlpianus de rebus eorum qui sub tutel. l. quamuis. Tam callidum commentum in exemplum coercere debeat. Nebris.

COMMENTVM dicitur fictio rei, quæ non est Varroni libro 5. Linguæ latin. Sic accipiendum putem in l. ob hæc verba. ff. de iis qui notan. infam. & l. 2. C. de rebus alien. non alienand. & alibi sæpè. Vnde non inepte

COMMENTVM, pro fraude posuit pontifex Maximus, c. peruenit. t. iuncta ibi glos. extr. de testibus cogend. Hinc

COMMENTITIAM venditionem in l. 2. C. si aduers. vend. interpretatur Accursi. commentitiè compositam, cum pupillum lædunt, hoc est (vt significantiùs rem aperiam) fictè coloreq; quæsito. Prat.

COMMERCIVM apud Hermogenianum l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. putat Accursius pro permutatione accipi. quod & Bald. probat. Alciatus contra sentit, existimatque eo verbo omnes contractus, etiam innominatos contineri. Non it tamen inficias, quin expositio Accursij defendi possit.

COMMERCIVM verbum generis est ad omnes contractus pertinens, in quibus merx, vnde ductum est: Itaque nobis esse commercium alicuius rei dicimus, quam contrahendo acquirere possumus. Ferret. tit. de legatis.

COMMERCIVM earum rerum non esse dicitur, quæ vsibus hominum dominioque subiici, & in obligationem deduci, alienarique & adquiri non possunt, l. 34. §. vlti. de leg. 1. l. 6. & l. 34. §. omnium. ff. de contrah. empt, & l. 1. §. 1. ff. quæ res pign. l. vlt. ff. de act. empt. quod ex l. 83. §. sacram. ff. de verb. oblig. & ex §. 1. Insti. de inut. stipul. colligi potest, vbi Theoph. [illegible] ait, [illegible] Briss.

COMMERCIVM non habere alicuius rei dicitur qui eius habendæ capax non est. l. 34. ff. de verb. oblig. d. §. 1. de inutil. stipul. cui possidendi ius non est. l. 40. ff. de legat. 1. l. 49. §. penultim. de leg. 3. Vlpian. in institt. tit. 19. Commercium interpretatur emendi vendendique inuicem ius. Commercio redempta, id est, pretio dato hostibus vendentibus, & iure commercij, vt l. 10. l. 11. l. 12. l. 13. l. 15. l. 16. & l. 17. C. de postlim. reuers. l. 6. ff. eod. tit. Briss.

COMMILITIVM, apud Tryph. l. de hæreditate. 19. ff. de castr. pecul. interpretatur Alciatus lib. 4. Disp. ca. 17. militum commercium, & facultatem ipsam, siue ius, quo vna militant. F. Hotoman. in commentariis Iuris, societatem interpretatur militię, quàm inter se milites habent. Hotomanni sententiam probat Prate. sed ante eum, Budæus commilicium exposuerat societatẽ militarem, & contubernalem amicitiam: idque secutus erat Coras. lib. 2. Miscel. cap. 4. commilitium enim intelligimus cùm simul militare ceperunt, d. l. de hæreditate. Prat.

COMMINATIONES sunt minæ iudicis, quę vim rei iudicatæ non habent, vt patet per titulum C. commina. epist. Ioan. Bellon. Etymol.

COMMINISCI, ait Varro dictum à con, & mente. cum finguntur in mente, quæ non sunt. Sic accipi debet, l. 1. in fin. princip. ff. de eo, per quem factum erit. Prateius.

COMMINVS in Honor. & Theodos. Constitutione. l. 3. C. de fruct. & lit. expens. accipi debet pro in præsentia, vbi comminus pro tota die falsò interpretatur Accursius. Quo verò significatu accepêre iidem Impp. eodem accepit & Iustinianus l. si Imperialis. C. de nuptiis. Prat.

COMMINVS è propinquo sumitur apud Tertullianum de carne Christi. Accedant, ait, comminùs ad congressum. Vnde & pro statim vel ad manus accipitur vel præsenti pecunia. l. si quasi. ff. de pignorat. actio. Prateius.

COMMINVS, continuo, sine intermissione. Venuleius l. 137. ff. de verbor. obligat. Continuus actus stipulantis & promittentis esse debet, vt tamen aliquod momentum naturæ interuenire possit, & comminus respõdere stipulanti oportet. Idem l. 3. de pignoribus. Pompon. l. 3. ff. de pignor. act. Si quasi recepturus a debitore tuo comminus pecuniam, reddidisti ei pignus. Vergil. lib. 1. Georg.

Quid dicam iacto qui semine comminus arua
Insequitur?--- Hot.

COMMISSA res hac significatione elegantiùs dicitur, quod publicanorum & vectigalium est propriũ, quia non soluto vectigali merces dicuntur cecidisse in commissum vel commissæ publicanis, id est, ipso iure eorum factæ. Connan. lib. 4. cap. 1[illegible]. num. 8.

COMMISSA dicuntur in iure, & In commissũ cadere, quæ fisco propterea debentur, quia quid factũ aut non factum est. Veluti si quis apud publicanos professus non est. l. vltim. & pass. ff. de public. Vlpianus l. commissa. 14. eod. Quod commissum est, inquit, statim desinit eius esse, qui crimen contraxit, dominiumque rei vectigali acquiritur. Connan. lib. 7. cap. 9. nu. 4. Hinc

COMMISSA pœna dicitur quæ debetur. l. 4. §. Cato. & l. seq. & pass. ff. de verb. obli. item sub tit. de recep. arb. & apud Quint. lib. 7. cap. 5. Cice. Verrina 5. & in Cluen. l. Lucius. ff. de act. emp. Hinc

COMMISSA condemnatio à Iustiniano dicitur, §. sed hæc quidem. Instit. de act. cum eius condemnatio incurritur, vt vulgo dicimus. Hotom.

COMMISSA stipulatio, cum id quod per eum promissum est, debetur. passim sub titul. de verbor. oblig. ac cum effectum sortitur, nempè quoniam casus contigit, quo promissio dari debeat executioni. Hotoman. Hinc

COMMISSA obligatio, l. 1. §. vltim. ff. de stipul. seruorum. Item

COMMISSA deuotio capitis à Cicerone in ea pro Domo: cum se reum voti fateretur, & caput deuotum deberet. Hotom. Sic commissam hæreditatem palestræ Cicero dixit accusationis libr. 2. quem alij quartum faciũt, cum eam in eum casum incidisse significaret, quo [illegible] nempe quod hæres Heracle- [illegible] ponere, non tamen esse a palestritis posuisse diceretur. Hotom. §. sed hæc quidem. Instit. de actio. & hinc Afranio Commissa dicuntur, quæ contra testatoris voluntatem facta aut non facta, ab hærede, mulcta aliqua pœnaque plectuntur.

COMMISSARIVS dicitur, cui aliquid gerendum committitur, vt dicit Iacob. de Aren. in tracta. de commissariis. & facit l. 1. ff. de offic. præsid. Schard.

COMMISSVM iudicium dicebatur, lite contestata, nimirum cum iudices dati susceptumque iudicium à litigatoribus esset, præterea iudex per narrationem negotij causam audire cepisset: sumpta à re militari translatione, in qua bellum commissum, pro eo quod vulgo apertum atque inceptum, eleganter ponimus. Cicero in oratione pro Sext. Roscio. Longo (inquit) interuallo, iudicium hoc primum committitur. Hot. §. 1. Instit. de act. Sic

COMMISSORIA lex in emptionibus est, cum res ea conditione venit, vt non soluto, dicta die pretio, res sit inempta, in pignoribus autem, vt nisi definito tẽpore soluatur debitum, pignus fit creditoris, quod tamen in pignoribus reprobatum, toto titulo C. de pact. pignor. & lege commissoria, &c. Connan. libr. 4. cap. 18. num.

num.l.Vide l.Æmylius.ff.de min.&c.& tot.titul.ff.de lege commissoria.

COMMISSUM est delictum non solutæ pensitationis,dictum à Committo. Nam committere inter alia significata, pro delinquere, & in peiorem partem aliquid facere accipitur. Vnde Cicero: Non committas, inquit, vt dicendum sit: non putaram. Et Triphonius in l.auxilium.in fin.ff.de minoribus.Et non fit, ait, ætatis excusatio aduersus præcepta legum ei, qui dum leges inuocat,contra eas committit. Itaque qui non soluto vectigali, Rempublicam sua pensitatione defraudat,multum sanè delinquit,& merito res, quarum nomine aliquid soluẽdum erat, amittit. Ideo in commissum,vel in causam commissi dicuntur incidere.l.commissa.ff.de publica.& vectigali.Olden.

COMMITTENDI verbum inter alia pro initiare à Romanis nonnunquam vsurpatum fuisse Nonius Marcellus author est,proferens Virgil. vers.

Et tuba commissos medio canit aggere ludos.

Ræuard.l.in omnibus obligationib.ff.de reg. iur.

COMMITTERE vero verbum quàm variam significationem habeat multa exempla nos docent, & ostendit Curtius lib.2.εἰκασῶν ca.48.

COMMITTERE, vulgo confiscare dicitur.Paul.de neg.gest. Si periculum erat,ne prædia in publicum cõmitterentur.in l.Herennius.de euict.Spieg.

COMMITTERE contra legem,vulgo dicitur,Peccare in legem.Spieg.

COMMITTIMUS, inquit Donatus, quæ cum magno periculo volumus esse seruata.Caius in l.vltim. ff. quod quisque iur. in pœnam ipsius edicti committere dixit.Sp.

COMMITTERE in legem venditionis. est quid facere quo contra veniatur pacto venditioni adiecto. sic accipias in l.fin.ff.de leg. commiss. Eodẽ ferè sensu Imperatores in legem committere dixerunt, id est, in placita principum.l.non dubium. C.de ll. & constit.

COMMITTERE in Pro socio, actione apud Paulũ l.actione.§.Labeo.ff.pro socio.Prat.

COMMITTERE etiam & edictum dicitur qui ei locum facit.Sic accipitur in l.3. §.si quis ex liberis.ff.de bonorum possess.contr.tabul. & alibi sæpissimè. Et sic Cælius Calcagninus li.13.epist.ad Barbuleium I.C.placuit commitri edictum illic loci esse nil aliud quàm vigere edictum ac pollere,aduersus voluntatem testatoris,& edictum ab eo committi,quod vti beneficio edicti possit.Curt.lib.2.εἰκασῶν.Eodem sensu.

COMMITTERE stipulationem dixit Papinian.l. Stichum.95.ff.de solut.Prat.

COMMITTI stipulatio dicitur,cuius conditio extitit, vel cum aduersus eam factum quid esse dicitur l. stipulatio ista.38.§.quæsitum.ff.de verb.obligat.&alibi sæpissime.

COMMITTI etiam pœna dicitur cùm incurritur l.4.ff.de verb.oblig.§.Cato.Hot.§.sed hæc quidem.Inst. de act.

COMMITTI etiam merces & prædia dicũtur,qui in publicum cadunt. l. vir vxori.17.§.mulier.ff.ad S.C. Velleia.& vide sup.§.committere etiam.1.

COMMITTERE quoque animalia dicuntur, quoties inter se confligunt.l.1.§.cum arietes. ff.si quad.pau. fec.dic.Budæus & Oldend. committere hic pro irritare seu prouocare accipiunt.Sic apud Romanos gladiatorum paria commissa legũtur:Græci id vocant συμβάλλειν sicuti commissiones συμβολάς.Sed maiorum animalium commissionem eleganter describit Virg. Æneid. 12.& Georg.lib.3.

COMMODA ex tribu pro liberalitatibus & emolumentis,quæ à tribu obueniunt.l.patronus.ff.de lega. 3.Prat.

COMMODA Primipili in l.pater 23.ff.de adim. le. & Commoda Primipilatus in l.1.C.de Primipil.lib.12. dicuntur salaria, quæ ei præstantur. Græcis dicuntur, ἐκ λόγου παρομοίας παραγχέματα. Eodem sensu,

COMMODA veteranorum dixit Suetonius in Nerone cap.32.

COMMODA in re militari dicebantur, vel munera, vel præmia vel agri denique qui dabãtur militibus Ouid.

Romulus militibus scisti dare commoda solus.

Et iterum:

Hæc mihi si dederis commoda miles ero.

Turneb.lib.5.aduers.cap.5.

COMMODA sacra sunt, quæ ex sacris certaminibus prouẽniunt,nonnulli ἀθλητικά vocant.Cuiac.in expolit.No.Iustin.53.fol.75.

COMMODARE in edicto Prætoris in l.1.ff.cõmod. iuncta l.2 ff.si cert.per.est rem vtendam dare, vt eadem restituatur,finito vsu, in quem data fuit. Prat.

COMMODARE pro mutuò dare posuisse videntur Impp.in l.2. C.de ijs, qui ex publ.ratio. mut.accep. lib.10.nisi accipientem dicas eandem speciem, idem ue aurum redditurum. Satior, & potior visa est prior interpretatio, vt primus articulus illius l. 2. & rubrica docent.Prat.

COMMODARE etiam dixerunt Valentinian.& Valens Impp.l.fundi.4.de fund.patrim.lib.11.C.pro μισθῶσαι cedere,iureque dominij tradere.Prat.

COMMODARE, est alicuius rei vsum ad tempus concedere. Commodare argentum & triticum, impropriè dicimus, pro eo quòd est; mutuò dare. Nam propriè commodamus vestes, libros, vasa, equos,& similia,quæ eadem redduntur. Mutuò autem damus ea; pro quibus alia redduntur eiusdem generis: vt nummos.Frumentum,vinum,oleum,& ferè cætera, quæ numero vel mensura dari solent,vt est Iurisconsultorum sententia.Sp.

COMMODATUM mutuo simillimum est ac propè idem. Et certè idem omnino, Si contrahentium animum voluntatemque consideremus, quæ non alia est in mutuante quàm in commodante. Sed diuersitas naturæ rerum in quibus versatur vterque contractus, diuersum ius in ipsis constituit.Mutuum namq. earum rerum est,quæ quod pondere constant. numero vel mensura.functionem recipiunt in genere suo, adeo vt nihil intersit creditoris,suum illud ipsum quod dedit recipiat an tantundem.Cæterarum autem rerum, quibus integris vti licet & commoditatem aliquam nobis elicere alia ratio instituta est, vt ijs frueretur sanè debitor,tum eas ipsas nobis restitueret.Connan.lib.7.cap.3. num.1.

COMMODATUM. Commodatum contractus est Iurisgentium,nominatus,bonæ fidei,quo res aliena nobis vtenda sine mercede datur ad certum tempus. Huius definitionis verba singula sunt nobis hic ordine explicanda. Commodatum igitur (vt a capite incipiamus)Iurisgentium contractum esse diximus,ex hoc enim iure omnes pene contractus introducti sunt. §.ius autem gentium.de iur.nat.gent.& ciuil. Institu. Diximus & contractum nominatum esse ex Vlpiano in l. Iurisgentium.in princip.ff.de pact. transit enim in aliud quàm conuentionis nomen.l.1.in fin.de pactis.ff. Addidimus[bonæ fidei]ex mente Vlpiani.in l.3.§.in hac actione.commod ff. Addidimus & [quo res aliena nobis vtenda datur] nam res quæ commodatur, non ita datur; vt eius cui commodatur, fiat:quo fit, vt qui commodatum accipit,re obligetur, deq; ea ipsa re restituenda teneatur.§.item is.quib.mod.re contrah. obliga. Instit.3. Adiunximus etiam [sine mercede]commodata enim res tunc propriè intelligitur, si nulla mercede accepta vel constituta, res vtenda data sit, alioqui mercede interueniente,locatus vsus rei videtur.commodatum enim gratuitum esse debet.l.si vt certo §. nunc videndũ. ff.commodati.d. §. item is.in fine. Adiunximus postremò [ad certum tempus] neq; enim in perpetuum commodari res potest, cùm restitui debeat. Modum autem finemq; commodati præscribere eius est, qui beneficiũ tribuit,cũ verò id fecit,id est. postq̃ commodauit, tũc finem præscribere,& retroagere, atq; intempestiuè vsum commodatæ rei auferre non potest. Anchor.Adde Brechæum,l.Labeo.in tit.de verbor.& rerum signific.

COMMODUM notissimæ significationis fertur.

Commodum bonorum possessionis in l.sed & si.5.ff.de bonor.possess.cont.tab.dixit Iulianus, quòd Paulus appellauit beneficium l.4.§.fin.ff.eod.tit. Prat.

Hæc verba, CVM COMMODVM ERIT, ita interpretatur Sulpitius apud Labeonem. l. auus.79. ff. de iur.dot.cum primùm sine turpitudine,& infamia dari possit. Proculus.cum sine incommodo poterit.l.nepos. 135.ff.de verbor.signifi. Apud Paulum l.si dies.21.ff.quádo dies leg.ced. significare videtur Accursio vtilitaté B.Brissonio voluntatem, id est, si voluerit. Equidem accipi eo sensu putem, quo commodè apud Varronem lib.6.Ling.Lat.cuius hæc verba sunt: Igitur de originibus verborum multa qui dixerit commodè, potius boni consulendum,&c.pro aptè,& rectè & legitimè, legibus moribúsue consentientibus. Sulpitij sanè,& Proculi interpretationes tametsi diuersæ, recipiendæ tamen sunt. Verba enim pro re accipienda inter omnes conuenit. Prat.

COMMODVM Falcidiæ, quartæ loco est apud Hermogenianum l.si hæres.9.ff.ad leg.Falc. Sic,

COMMODVM Senatusconsulti apud Vlpianum.l. 5.§.si quis rogatus.ad fin.ff.de donatio.inter vir.& vxo. Prat.

COMMODVM possessionis consistit & in percipiendis fructibus rei possessę,& in euitando possessionis onere. Vnde dici solet: Cum obscura sunt vtriusque iura, pro possidente iudicandum esse.§.retinendæ. Instit. de interdict. Spieg.

COMMONEFACERE, idem quod admonere. l.cósentaneum.C.quomodo & quando iud.

COMMONITORIVM in l.vnic.C.de suffrag. adnotationem & scripturam conuentionis significat. Cómonitorium etiam Suidas interpretatur ἐπιστολὴν προσαπτομένην ἀποστελλομένῳ ὑπὲρ χρείας. Cuiusmodi Commonitorij formula proponitur apud Cassiod.li.7.Variar. Et ita apud B.August.Epist.129.& 158. hoc verbum accipiendum est. Vincen.Lirinensis in libr.aduersus profa.nouatio. Me verò subleuandæ recordationis vel potius obliuionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse suffecerit. Symmachus etiam Monitorium pro eodem vsurpare videtur. Briss. Cuiac. in exposit. Nouel. Iustin.8.commonitoria interpretatur σύμβολα.

COMMORIENTES in l.cum hic status. §.si ambo, de donat.inter vir.& vxo. ijdem sunt, qui pariter mortui in l.quod de pariter, de reb. dub. appellantur, vt testatur inscriptio veteris cuiusdam fabulæ Plauti. Commorientes, translata ex Græca Diphili συναποθνῄσκοντες. Et eodem modo Florus 2. Brutus (inquit) in acie cum Arunte filio Superbi commortuus est. Cuiac. in tract.4.ad Africa.fol.55.in prin.

COMMOVERE limites & terminos loco mouere est. Sic in lege Mamilia, Qui termini hac lege statuti erunt, ne quis quem eorum eijcito, néue commoueto sciens dolo malo. si quis aduersus ea fecerit, in singulos terminos, quos eiecerit, locoúe mouerit, HHS. XXV. dare damnas esto. Tertull. in lib.de præscript.aduers.hæret. Qua potestate Apelles limites meos commoues? Briss.

COMMVNE dicitur quod omnes ligat. Inde lex Cómune præceptum appellatur in l.1.ff.de legib. Hinc & commune ius quod dupliciter accipi notandú est. Aut enim respectu proprij iuris quod quæq; ciuitas sibi cóstituit, Commune ius dicitur,& ius gétium significat, quo omnes populi vtuntur, quòd omnibus inter se gétibus commune est l.1.§. vlt.l.9.ff.de iustit.& iur. Quod & idcirco κοινὸν νόμιμον ab Aristot. appellatur. Aut Commune ius respectu singularis dicimus, eoq; ius publicú significamus, quo omnes eiusdem ciuitatis ciues reguntur ęquabiliter in omnes descriptum.l.21.& l.26.& l.35. ff.de milit.test.l.8.ff.de conditi.& demon.l.7.ff.de iniusto, rup. Et ita Constantinus lib.1.tit.6. κοινὰς νομοθεσίας, τὰς ἐν τοῖς κοινοῖς χρήμασι παντὶ ἰσαχθείσας interpretatur. Hoc modo communi iuri priuilegium opponitur in l. 15.ff.de vulg.& pup.& iure cómuni & militari, vel proprio aduersa fiunt in l.8.§.si miles. ff.de iure codic.& in tit.de test.milit.D.& C.passim.& apud Paul.lib.3. Sent. tit.4. Communi etiam iure & creditoris iure vendere separantur in l.54.§.cred.ff.manda. Communi enim iure vendere, est cæterorú vêditorum more qui de euictione tenentur, vêdere. Iure verò creditoris, est sine euictionis præstatione promissioneque vendere. Briss.

COMMVNE est quod omnes vulgo probarunt huiusmodi vt maioribus natu assurgatur, vt supplicú misereatur. Connan.lib.1.cap.15.nu.6.

COMMVNIVM nomine Martianus publica intelligit quæ tamen Iustinianus distinxit. Nam quicquid commune est, publicum item est nec interest quod ad vsum attinet inter commune & publicum iure gentiú, quia vtriusq; vsus Communis est omnium gentiú: Sed communium proprietas nullius est, fitque accipientis. Publicorum autem proprietas est aut vniuersitatis aut singulorum. Connan.lib.3.ca.2.nu.2. Interdum in iure etiam nostro commune pro Repub. accipitur, vt l.si de vi.ff.de iudicijs. idque ad imitationem Græcorum qui sæpius in neutro genere τὸ κοινὸν dicunt pro Republ. vt Herodotus in Erato: καὶ τὸ κοινὸν τῶν σαμίων Ἰώνων placuit. hæc Græcanica phrasis Tullio, qui vt eam exprimeret dixit commune Maliadum pro Repub. Maliadum. Balduinus.

COMMVNIA omnium esse dicuntur, quæ in commune patent, omnibusq; exposita sunt: qualia sunt, aër, aqua profluens,& mare & litora maris & lapilli, & gemmæ, cæteraque, quæ in litore inuenimus. l. 2.& l.3. ff.de rer.diuisio. Instit.eod.tit.in princ. Quæ à publicis quid distent ex litorum & riparum comparatione intelligitur: Quod publicorum licet vsus publicus sit, in dominio tamen ea sunt populi alicuius ciuitatisue, nec occupanti conceduntur, vt bene antiquus interpres Ioánes sensit. l.14.ff.de adq.rer.do. Briss.

COMMVNE à Publico differt. Cómune enim propriè dicitur illud, quod occupanti conceditur, vt mare, maris litora, l.quædam.ff.de rer. diuis. Publicum verò est, cum vsus publicè multis competit, sed occupari non potest, vt sunt portus, flumina, & reliqua de quib. ff.in tit.ne quid in loc.public.& ne quid in flum. public. Negotium facessere videtur, quod in d.l.quædam. aqua fluminum communis vocatur, cum constet flumina esse publica.§.flumina. Institut.de rerum diuisio. Prętereà in §.& quidem. Institu.eod. littora communia sunt, at in §.littorum, publica nuncupantur. Verùm enimuerò scitu dignum est, cómune à publico perinde differre, atque à nobis præscriptum est. Sed illud prætermittendum non est, nihil esse publicum, quod & commune nihil habeat: nihilque esse commune, quòd non aliquid publicum habeat, veluti paria inuicem faciãt. Vt ecce, flumen publicum est, sed vsus fluminis æquè communis est vt maris. l.penult.ff.de fluminibus. Vtar ergò liberè aqua fluminis, sed non vt aliquid ædificare moliriúe possim,& scitè in l.quædam.ff.de rerum diuisi. dictum est, aquam profluentem esse communem, quasi innuat aliter in alueo & ripis iudicandum fore, quia earum proprietas non fiet occupantis. Forca.in dialog. 84. Necyomant. Vide Vvesen.in §.flumina.Instit.de rerum diuis.eleganter hæc explicantem.

COMMVNE est quod ad plures pertinet.l.46.ff.de ritu nup. Communia autem quædam sunt pro diuiso, quorum secretæ ac distinctæ partes sunt, oculisque cerni ac demonstrari possunt: Quædam pro indiuiso, quæ nullis dum factis partibus communiter possidentur, non diuisione corporum, sed iuris intellectu.l.94. ff.de solutio. l.25. ad fin. ff.de verb.signific.l.8.& l.29.ff.de adqui.rer.dom.l.8.ff.de rei vind.l.penult.ff.pro soc.l.7.C. comm.ver.iud. In oratione Seueri de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt sine decreto nó alienandis hæc verba, Si cómunis res erit. sic accipere debemus, si pro indiuiso cómmunis erit, Cæterùm si pro diuiso communis sit, cessante oratione decreto locus erit. l.1.& l.5. §.vlt.ff.de rebus eorum. Briss.

COMMVNITER gestum à societate differt, quoniam etiam agi communiter citra societaté potest.l.31. & l.32.

&l.32.& l.33.ff.pro soc.Communis enim res vel cum societate est, veluti inter eos, qui pariter eandem rem emerunt: vel sine societate inter eos, quibus eadem res testamento legata est.l.2.ff.commu.diuidund.

COMMVNIS vsus loquendi, proprietate potentior est.l.anniculus.l.in vsu.de verb.sig. Tametsi quod ex prudentum consuetudine obtinuit, non dubitandum, propter eorum auctoritatem, propriè dici. Vide Vsus vulgatus.Spieg.

COMMVNICANTVR, pro conferuntur, seu, vt vulgò dicunt, communes fiunt, apud Paulum in l.1.pro socio. In societate omnium bonorum, omnes res, quæ coeuntium sunt, continuò communicantur. Spiegelius.

COMMVNICATIO rerum fungibilium, quia nihil aliud est quàm relatio, ideò præceptor noster Zasius (quem illustris Baro à Tautenbergo alicubi commēdat, ob veterem & bene fundatam peritiam, ac etiam anxiè diligentis censuram amplectitur) genus vnum, & genera tria in rebus fungibilibus esse dixit. Quod Apellus candidissimus commendat, ceu admodum verè & probè dictum si ad diuersitatem retuleris categoriarum.Spieg.

COMMVNIO rerum, hoc est, vt res ita vnius sint, sicut alterius, post Aristot.improbatur, & à Iurecoss. statuentibus legitimam rerum & dominiorum diuisionem vt vnusquisque suum habeat, sitque sua sorte cōtentus. Siquidem naturale iudicium facilè sentit, fieri non posse, vt homines insatiabili quadam cupiditate corrupti, fruantur communiter omnib. rebus.Fac.l. ex hoc iure.ff.de Iust.& iur. Vide Old.in diuin.tab.Præcept.7.Spieg.

COMMVNIS opinio habet auctoritatem, non tam quia multorum est, quàm quòd ratiōe nititur: alioqui fugienda est.Quære, Opinio communis.

COMMVNIS prudentia.Lege, Prudentia cōmunis. Spieg.

COMMVNIS sensus ea ferè complectitur, quæ iuri naturali ascribuntur: id est, Budæo interprete, quæ natura docuisse nos creditur. Spieg.

COMMVNIS vsus est, in cuius obseruantiam omnes consentiunt, vnde etam citò conualescere nequit, hoc est, citra decennium. Is quàm variè accipiatur, docent iuris interpretes.Spieg.

COMMVNIO alia est publica & naturalis. Cuius fit mentio in l.2.ff.de rer.diuis.& in §.& quidem.Instit. eod. titul. Vbi quædam naturali iure communia sunt omnium.Talis publica & naturalis communio in paucis admodū rebus vix potest retineri, nec admittit iudicium diuisiōis, quia in simplicitate naturali manet. Oldend.

COMMVNIO alia est priuata & ciuilis, vmbrā quādam referens naturalis illius communionis. Hæc admittit diuisionē de rebus priuatis, & dominio nostro subiectis, etiam vniuersitatis. Imò, requirit necessariò iudicium diuisorium, quoniam communio etiam inter paucos parit discordiam.l.in re communi.ff.de ser. vrb.præd.l.cum pater.§.dulcissimis.ff.de leg.2.Vnde satis admonemur, quàm non fuerat possibile, absolutam illam & simplicem retinere communionem omnium rerum, vt nonnulli phanatici somniant.Old.

COMMVNIONEM rerum omnium pugnare cum naturali, diuinoque iure Exodi cap.20, OY KLEPSEIS, hoc est, FVRTVM NON FACIES, nobis ostenditur. Nam si omnes res nobis secundum naturam essent communes, hoc est, ita vnius sicut alterius, non posset committi furtum contra naturam, quia concederentur iure occupanti, vt etiam nunc habemus quasdam res communes, quæ furtum non admittunt, quoniam furtum committitur duntaxat in rebus alienis vel alieni iuris clam domino l.1.ff.de fur.Statuitur igitur legitima rerum & dominiorum diuisio, idq; iure gentium.l. ex hoc iure.ff.de iustit.& iur.vt vnusquisque suum habeat, sitque sua sorte contentus, quod Aristoteles eleganter, ac omnes Romani I.C.probant, reiecta Platonis falsissima opinione. Olden.

COMMVNI diuidundo iudicium est, quod inter eos redditur, qui rem quam ex alia atque hæreditaria causa communem habent, diuidi, simulque quod alteri ex bono & æquo præstare oportet, dari fieri postulant. ex quo intelligitur, præcipuam huiusce iudicij causam esse, diuisionem: aut potius suæ cuiusque partis demonstrationem. qua ex parte realis potius, quàm personalis hæc actio est, quippe qua non dari nobis qd' alterius est, sed quod nostrum est demōstrari petimus: at verò qua ex parte petimus, Quicquid ex bona fide te mihi dare facere oportet, tum personalis actio est, non ad diuisionem, sed ad præstationem pertinens.l.1. & 3.ff.commu.diuid. Hot.

COMPACTVM in constitutione diuorum Seueri & Antonini l.3.C.de execut.rei iudic. strictam collatā in vnum consilio machinationem sonat. Liuius libr.6. Vrb.Cond. Vt multo (ait) verisimilius sit compacto eam rem, & communi fraude patritiorum actam. Compactum à cum & pasci, conuentio, vt quis fraudetur. Prat.

COMPARARE idem quod emere. l.cum ipse tutor.& l.inuitum.C.de contrah.emptio.Ioan. Bell. Etymolog.

COMPARATIONIS verbo coemptio significatur in l.1.C.vt nemi.lic.in coempt.libr.10. & l.1. & fin.C.de quib.mun.eod.lib.57.ἐξωνήσεως appellatur πράσις l.2.C.vt nemini lic.in coempt.Prat.

COMPARATIONEM etiam in l.1.ff.de priuil.cred. vel (vt est in Pan.Flor.) l.cum bona.16.ff.de rebus auctorita.iud.pos.accipere debemus, æquiparationem. Sed & Comparationem pro præparatione & formatione positam adnotat B. Rhenanus à Tertulliano in libr.aduersus Valentinianos.Prat.

COMPARATIO alias accipitur strictius, cùm aliquod factum, quod per seipsum non fit probandum, ex eo, cuius id causa factum est, defenditur. Vt ecce: Si impuberi moueatur controuersia status: periculosum est, eam statim repræsentari plena cognitione. Et rursus: multò periculosius esse potest, differri in tempus pubertatis. l.3.§.duæ autem.ff.de Carbonia.edict. Item: Impunitum relinqui facinus, iniquum est. At longè iniquius fuerit, innocentem ob quaslibet suspiciones damnari.l.absentem. in princip.ff.de pœn. Eiusmodi comparationes sunt frequentes in iure, in quibus id, quòd minimum habet iniquitatis, eligendum est.l. quoties nihil.ff.de regu.iur.Qua ratione Dauid maluit non facere, quod iurauerat, quàm iuramentum suum, fuso hominis sanguine, adimplere. 1. Regum 25.& cap. quod Dauid.22.q.4. Ex his comparationibus natum est prouerbium, Lupum auribus tenere, quoties nullus sine periculo patet exitus.Old.

COMPARATIO aliàs laxius aliquanto in iuris disciplina est vnius rei ad alteram, secundum maius aut minus, aut secundum æqualitatem facta collatio. Ea autē est tripartita: Aut enim maiorum ad minora, aut minorum ad maiora, aut parium inter se fit comparatio. Old.

COMPARATIO literarum, vltimum subsidiū indagandæ veritatis, quoties neque testes, neque tabelliones produci possunt, vt veritatem scripturæ, cuius controuersia vertitur, attestentur. Fit autē, cum ex aliqua scriptura, seu instrumento minimè gentium suspecto character literarum agnoscitur, vtrum omnibus numeris sit similitudo inter vtrunque an non.Spieg.

COMPARATIVVM nomen naturam suam seruat, & positiuo confertur, & de eadem specie intelligitur. Quapropter cum lex verberantem mulcta. 10.aureorū afficeret, vulnerantem maiore, arbitrio iudicis responsum est, non posse iudicem aliam, quàm pecuniariam pœnam pro vulnere indicere. Comparatiuum enim, maiore, ratione mulctæ collationem facit, l.vbi.de verbor.oblig.ex Alcia.Sp.

COMPARATIVVM, & superlatiuum haud perpetuò naturam suam seruare, demonstrant Doctores in l. cū pater. §. libertis. §.rogo.de legat.2. Albe.citatis locis indi-

indicat,& comparatiuum assumere vim positiui,& vicissim,húc naturam Comparatiui. Old.l. quod Nerua. vbi Zas.ff.depositi.vt apud Vergil.

Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes.

nec immeritò:nam comparatiuo significationem positiui inesse adnotat Alciat.l. vbi autem.in prin.ff.de verbo.oblig. Prat.

COMPASCVVS ager (vt ait M. Cicero in Topi.) in quo ius est cópascere. Compascere(inquit illic Boethius) est simul cum vicino pascere. Sic & Festus hoc in genere scripsit, Compascuus ager, relictus ad pascendum communiter vicinis. Isidorus autem libro 15. Etymol. cap.13.tradit appellari agrum.qui à diuisoribus agrorum relictus est ad pascendum communiter vicinis.

COMPASCVA Siculo Flacco in libr.de condit.agro.genus sunt quasi subsecivorum,siue loca,quæ proximi quinque vicini id est, qui ea contingunt pascua. Prat.

COMPEDES, vinculum est,quo pedes irretiri solent. Dicitur Compeditus homo,& Compeditus, absolutè.§.sed pœnæ. Insti.de iniur.& §.vlt.de oblig.quæ ex delict.nasc.Old.

COMPEDITVM appellat Theoph. eũ,qui in vinculis est,qui vilissimo comparatur. Prat.

COMPENDIVM est breue, & vtile. Host.in c.fin. ext.de dol.& contum.in antiq.Prat.

COMPENDIVM temporis l.debere.§.fi.ff.de cast. pecul. Et,

COMPENDIVM itineris dixit Modest.l.eundem. 26.ff.de legationib. Et,

COMPENDIVM edictorum pro peremptorio edicto posuit Vlpianus l.nonnunquam.in fin.ff.de iudic. Prat.

COMPENDII etiam verbo lucrum significari existimant interpretes l.duo societatem. 71.§.duo.ff.pro socio.l.3.ff.de calum. l. Iulianus. ff. si quis omissa caus. test.& alibi sæpe in Pandect.l.iudices.C.de anno.& tribu.lib.10.l.cum virum.16.C.de fideicom.in d.§.duo.Iuriscos.lucrum a compendio separat.aliud igitur significat. Est igitur id,quod quærimus parsimonia. In alijs autem locis μεταφορικῶς pro lucro accipi putem. Quod verbum a vetere æris pensandi ritu deriuant Festus lib. 4.& Varro.lib.4.ling.Latin. Huic opponitur Dispendium l.actione.65.§.item qui.ff.pro socio.

COMPENDIARIA probreui itinere ponitur in l.4.ff. de itin.actuq; priuato.vbi,via,eleganter supprimitur,vt & apud Nonium Varro,Hoc, inquit,dico cõpendiaria sine vlla sollicitudine, ac molestia dicendi posse perueniri ad eandem voluptatem. Prat.

COMPENDIOSA, hæc dictio significat substitutionem, quæ sub conditione mortis alia multa complectitur tempora, seu longum tempus,quod dicitur post puberem ætatem. Et dicitur ideò compendiosa, quia sub verborum compendio plura complectitur tempora,& quandoque plures substitutiones facit. l. Mænius. §.duorum.ibi,orationis compendio.ff.de leg.2.& l.precibus.C.de impub.& ali.substitu. Et hoc prout adaptatur illud significatum, quia potest ad alia adaptari, vt aliter significet, prout verbum cui adaptaretur, significare dictaret. Oldé.de hoc vide latius Forcat.dial. 4. Necyom.

COMPENSATIO. Compenso verbum.id est,quasi simul pondero,retribuo. Valerius Maximus. Tarditatemque supplicij grauitate compensat. Inde Iurisconsultis compensatio est debiti & crediti inter se contributio.l.1.ff.de compensat. Zasio in §. in bonæ fidei. Institut.de actio.est debiti ad debitum, hinc inde in vim solutionis comparatio. Verbi gratia, Titius debet mihi decem, & ego ei quinque aureos. Si ego decem aureos à Titio peto, quinque,quos ei debeo, compensare coget, & sic potero alios quinque aureos exigere. Habetque locum compensatio in omnibus actionibus, siue in rem, siue in personam sint,excepta depositi actione,cui aliquid compensationis nomine opponi iniquum credidit Imperator,ne sub prætextu compensationis, depositarum rerum quis exactione fraudetur. d.§.in bo.fidei.l.fin. C. deposit. Sed & in delictis locum habet compensatio paria enim delicta, vt inquit Papinian.in l. viro. sol.matri. mutua pensatione dissoluuntur. Hoc autem nomine compensatio necessaria est, qa nostra interest potiùs non soluere, quàm solutum repetere.l.3.ff.eod.

COMPENSATIO quandoque etiam sumitur pro deductione & retentione l.in restituenda.C.de hæred. peti.l.fructus.7.§.ob donationes.& l.rei iudicatæ.15.§.1. ff.solut.matrim. Hanc retentionem appellant Vlpian. in Insti.tit.6.de dotib.& Iustinian.l.vnic.§.taceat.C.de rei vxo.act.

COMPENSATIO ita definitur à Modestino Iurisconsul.in l.1.ff.de compensatio.est debiti & crediti inuicem inter se. scilicet contrahentes contributio: liquidi autem ad liquidum fit compensatio.l.fi.C.de cõpensat. Io.Bello.Etymol.

COMPERENDINATI rei dicuntur, qui in criminalibus è custodia dimissi fide sua, suæ ipsius custodiæ commissi,vt aut vrbem carceris loco iusti aut aliquam priuatam domum, vt interdum fit ex personarum dignitate, & genere causarum,habeant Budæ.in l.poster. de orig.iur.ff.idem in Fo ensib. Old.

COMPERENDINATIO, est vtrisque litigatoribus inuicem sibi denuntiatio in perendinum diem. Budæus in d.l.fin.ex Asconio. Oldendor. Asconius autem ita definijt quod sit vtriusque partis recitatio,id est(vt interpretatur Turneb.lib. 1.cap.3.) cum partes iterum à præcone citantur vt adsint, qui priore actione citati fuerant.

COMPERENDINVS dies erat, vt interpretatur Ræuard.lib.sing.pro tribunalium ca.9. dies in ius vocationi,dicendoque vadimonio destinatus.

COMPERENDINATIO diffinitur in quodam lexico τριήμερος ὑπέρθεσις,id est,trium dierum dilatio. vnde non immeritò.

COMPERENDINATAM rem, iudicium in tertiũ diem constitutum Festus lib.16.diffinierit.Prat.

COMPERENDINATORES, qui nouam subinde causam comminiscuntur, quo negocium proferãt. Spieg.

COMPERTVS stupri, furti, sacrilegij:pro in stupro,furto,sacrilegio deprehensus. Compertum esse,& exploratum esse,idem est quod,scire per inuestigationem.Spieg.

COMPETENS Iudex, id est, congruus & ad quem cognitio pertinet.l.pen.ff.de iurisd.om.iu.l.2.ff.si quis in ius voc.l.28.ff.de re indic. l.sed & ex.ff. de procur.& alijs innumerabilibus locis:ex quibus vnum duntaxat insuper adnotabo, in quo competens appellationi iudex dicitur. Is est in l.pen.ff.iudic. sol. vsuræ quæ competierint in l.47.§. Lucius.ff. de pact. & l.31.ff.de vsur.l. 59.§.1.ff.de re iud.l.3.C.de sentent. quæ sine cert.quant. & l.78.§.hæredum.ff.ad Trebellia. Sic & in l.40.in fin.ff. si cert.per.Paul.ait,quod competit vsurarum nomine. Ideoq; eodem loco,Solutioni cõpetentem mensiũ numerum dixit. Comperentes vsuras Imp.in l.1 C.si maior.fact.alien. & omne quod vsurarum nomine competebat.Paul.l.11.ff.de vsur.Briss.

COMPETENS cautela.in l.31.ff.de iud. Briss.

COMPETENS pœna,congrua, & secũdum delictũ inflicta l.3.C.de lucr.aduoc.Prat.

COMPETENS tribunal, apud quod ius fuit de ea re cognosci. l. sed & hæ. §. 1. ff. de procurat. Eodem sensu.

COMPETENS forum ex rubric. de for. compet. Prateius.

COMPETENTES vsuræ, in l.1.C.si maior fact.alie. congruæ,& legitimæ,legeque definitæ.Prat.

COMPETENTER, pro eo quod est, idoneè c. grauis.de restit.spolia.in antiq.sic accipitur apud Vlpian. solut.matrim.l.si cùm dotem.§. eo autẽ tempore. Quatenus,inquit,& filio & patri competenter consulatur. Oldend.

Com-

COMPETIT verbum Iurisconss. frequens, & familiare. Inde.

COMPETERE libertates dicuntur, quæ ex testamēto, aliave causa contingunt l. Papinianus. in fin. ff. de inoffi. testam. Et,

COMPETIT actio, quæ lege data est, vel ex contractu descendit. Sic,

COMPETERE certi condictionē dicimus. l. cert. condict. ff. si cert. pet. Prat.

COMPETITOREM apud Vlpianum l. generaliter. §. spurios. ff. de decurio. eum, qui cum aliquo eundem magistratum, & officium, & honorem petit. Prateius.

COMPILARE, est facto impetu in quempiam grassari: quod propriè latronum est. Aliquando accipitur pro eo, quòd est aliorum scripta & inuenta furari. Paul. ad l. Iuliam pecul. l. sacrileg. Sunt, inquit, sacrilegi, qui publica sacra compilauerint. Nebr.

COMPILATORES, sunt improbi spoliatores, ne pilum (telum intellige) quidem relinquentes in spoliatorum corpore. Tametsi alij à pilis, id est, villis dictos putent: quibus, vt Alciatus notauit, syllaba repugnat. Turnebus libro secundo, aduers. cap. 10. à Græco AEolico πιλητὴς quod furem significat deductum cēset, qui φιλήτης ab Hesiodo vocatur. sed AEolum est aspirationes in tenues mutare. Transfertur & ad alios: vt haud iniuria dixeris etiam Compilatores, qui vel nomina, vel testimonia bonorum autorum induxerint. Quemadmodum Festo, Compilare hæreditatem, est fraudare, diripere. Neque tamen rectè dixeris, Compilauit libros, aut pecunias. Probè autem iuxta Rotero. Compilauit scrinia mea. Compilāt serui dominis. heymlich abtragen. Vsum verbi huius interpres non percepit. Spieg.

COMPINGERE apud Vlpianum l. qui res. §. areā. ff. de solut. est componere, & coniungere. quo sensu accipitur & apud Virgilium,

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.— Prat.

COMPINGERE est res diuersas in vnum coagmētare atque conglutinare. Vnde est illud Iob cap. 10. Hieronymo interprete. Ossibus & neruis compegisti me. Celsus lib. 6. Tenuissimis minutissimisque ossiculis caput compingeret. Paul. lib. 46. Dig. de solutio. l. qui res. Si nauem, inquit, eisdem tabulis compegerit. Neb.

COMPITVM, Albericus (inquit) locus est, vbi plures viæ concurrunt. meliùs Seruius Virgilianus interpres: Compita (ait) id est, per quadriuia, quæ Compita appellantur ab eo, quòd multæ viæ in vnam confluunt. Quia verò in compitis laribus sacrum anniuersarium fiebat, Compitalia dicta, dies ei sacrificio status. Quod & antè monuit doctissimus vir Sigismundus Geler. Spieg. Varro lib. 5. de Ling. Lat. ad M. Tull. Ciceronem, Compitalia (inquit) dies attributus Laribus, vt alibi, ideo vbi viæ competunt, tum in compitis sacrificatur. Quotannis is dies concipitur. Quid est, quod ait Varro, vt alibi? Hoc enim obscurum esse video. Sic verò interpretor vt significet, Compitalia dicta a compitis siue compitorium vijs in quibus Compitalibus sacrificabatur quòd & Macrobius ad ludos refert. Vt alibi, scilicet, sacrificetur, id est, quamuis & alibi quàm in compitis Compitalibus sacrificetur nempe in foco. M. Cato de re Rustica, Rem diuinam nisi Compitalibus in compito aut in foco ne faciat. Martial. lib. 5. Curt. lib. 1. ἀνεκδότ. cap. 9.

COMPLANATA domus, id est, destructa, & solo æquata. Sp.

COMPLERE promissum, id est, præstare quod promiseris. Sp.

COMPLESSE annos pubertatis intelligitur non qui ad supremum vsque momentum peruenit, sed qui attigerit vltimum diem. Conna. lib. 9. cap. 4. nu. 9.

COMPLEXVS in l. triplici. ff. de verb. sign. est compræhensio cùm vnâ clausula complectitur, veluti & nomina & res. qua de re vide infr. Coniuncti. Prat.

COMPLVRIVM appellatione quatuor complures ve contineri liquet ex l. is qui complures. ff. de le. 2.

COMPLVRIENS pro sæpe apud Catonem poni scribit Festus lib. 6. Prat.

COMPLVRES qui dicantur, vide Bart. in l. 7. C. si rector prouinciæ. Old.

COMPLVVIVM, vt ait Festus lib. 9. quo de diuersis tectis aqua pluuia in eundem locum, confluit. In Vitruuio compluuium etiam est ea pars tecti in cauædio quæ pluuiam deijcit, vt cum ijsdem rationibus trabes & compluuia collocantur Turneb. lib. decimo. aduers. cap. 17.

COMPONERE, est multas res apta quadam cohærentia, & velut harmonia simul ponere, coniungere, & de rebus suis disponere in l. 2. C. de exhib. reis. Sic dicimus componi carmina, leges, ædificia, orationes. Vnde pulchra admodum metaphora, componere censemur lites, pro concordare, ad bonas cōditiones pacisci. quo sensu accipitur compositio. c. 2. de testibus. lib. 6. & Cōpositò, aduerbialiter, hoc est, ex pacto, cuius oppositū est, Non ex composito. Briss.

COMPONERE, etiam significat, constituere, vt in l. 2. §. postea ne diutius. ff. de orig. iur. quo loco compositas actiones pro institutis quibusdam agendi formis accipere debemus. Ergo, actiones iure ciuili inductæ sunt, pro Bartolo contra Zasium docui libr. 1. Enucleationum.

COMPONERE æquè propriè significat in vnum redigere ab alijs facta, vt l. 2. ff. de orig. iuris ibi. Sed quod leges sine ordine latas in vnum composuit. Et primò inuenire & facere vt eodem loco Pomponius vsus est cum inquit componere genera agendi. & Cicero ad Atticum, Commentarium consulatus mei Græcè compositum misit ad te. Aldobran. in procem. instit. ibi, tam à nobis promulgatis quam compositis.

COMPOSITIO est conuentio quædam per reum cum præside facta ex causa lite pendente, de dubio criminis statu, de soluendo fisco, certam pecuniarum summam ad effectum redimendi vexationes litis. Probantur hæc omnia in l. ab accusatiōe. l. desistit. & l. seq. ff. ad S.C. Turpill. §. quia verò. Auth. de defens. ciuit. c. fin. de transact.

COMPOS mentis, id est, competentis animi, vel animi sani: vel potius, qui est in potestate mētis, cui (vt ait Cicero) regnum totius animi à natura tributū est. Compoti contrarium est, qui animum nō habet in sua potestate, sed fertur affectuum arbitrio, l. 4. C. de curat. furios. Sp.

COMPRAEDES Festo libr. 3. eiusdem rei Populo sponsores.

COMPROMITTERE in arbitrum dicuntur, qui arbitri sententiæ staturos se hinc inde sub pœna promittunt. l. sed si. 9. ff. de arbit. Briss.

COMPROMISSVM est simultanea illa partium promissio, quæ sua sponte ad alicuius boni viri arbitrium suam remittunt controuersiam. Quod frequentissimè fit addita per stipulationem pœna, si eius arbitrio paritum non sit. tametsi quandoq; sine adiectione pœnæ fiat. l. diem proferre. §. fin. ff. de recept. arb. Corras. li. 4. Miscell. cap. 18.

COMPROMISSVM, ad similitudinem iudiciorum redigitur, & ad finiendas lites pertinet l. 1. ff. de recep. arbit. Vocantur enim litigatores in ius, offertur libellus, dantur dilationes, recipiuntur testes, instrumēta, dicitur sententia in compromisso, sicut in iudicio. Olden. quod de ijs accipi oportet, quando ex compromisso ad arbitrum itum est l. societatem. §. arbitrorū. ff. pro socio. Prat.

COMPROMISSI diem proferre. Hæc clausula nullam aliam dat arbitro facultatem, quàm diem prorogandi. Et ideò cōditionem primi compromissi neque minuere neque mutare potest. l. Labeo ait. §. hæc autem clausula. ff. eo. tit. Diem autem arbiter proferre vel præsens. vel per nuncium, vel per epistolam potest. l. diem proferre. in prin. ff. eo. tit. Prolato die, cautio primi cōpromissi nō absimilis iterū præstanda est d. l. Labeo ait. §. fi. & l. seq. Arbiter ita sumptus ex compromisso, vt & diem

diem referre (in Pan. Fl. proferre) possit, hoc est, retrò ferre, breuiorem statuendo ad disceptationem finiendam: hoc quidem facere potest inuitis seu contradicentibus litigatoribus: proferre autem non potest, nisi consentiant. l. arbiter ita. ff. de recept. arbit. Licet non valeat sententia arbitri, potest tamen prolatio diei valere. l. Labeo. in prin. ff. eod. tit. prorogatio diei non fit conuentione partium in compromisso, nisi sequatur iussus arbitri. l. non distinguemus. §. dies compromissi. ff. eod. tit. Olden.

ex COMPROMISSO non nascitur exceptio, sed pœnæ petitio. l. 2. ff. de recept. arbitr. Si in compromisso fuerit adiecta pœna, non est opus stipulatione, aut fideiussoribus. Si stipulatio, vel cautio fideiussoria interuenerit, non est necessaria pœna ad producendam actionem. Bartol. in l. diem proferre. §. fin. ff. eod. titul. Ex compromisso per pactum nudum confecto, adiecta pœna: competit certi condictio, siue certa sit summa, siue incerta in id, quod interest. arg. l. fin. ff. si quis in ius vocat. non ierit. Ex compromisso per stipulationem confecto cum pœna, nascitur actio ex stipulatu, si incerta fuerit summa: vel certi condictio, si certa fuerit. Inst. de verbor. oblig. in prin. & §. fin. Vbi sine pœna simpliciter sententiæ stari, per stipulationem promissum est, ibi competit incerti actio, hoc est, ex stipulatu. Cũ in compromisso neque pœna, neque stipulatio fuerit subiecta, tunc si litigatores subscripserint sententiæ, hoc est, expresse in eam consenserint, vel tacitè, id est, intra decem dies non cõtradixerint: & actio in factum nascitur, & exceptio pacti. l. ne in arbitr. §. si quis autẽ. & l. pen. C. de recept. arbit. Olden.

in COMPROMISSIS pœna vtrum sit certa, an incerta; veputa quanti ea res erit, nihil interest. l. non autem. ff. eod. tit. non distinguitur item, minor an maior sit pœna, quàm res, de qua agitur. l. non distinguemus. in princ. ff. eod. titu. pœna compromissa accipitur non solùm nummaria, verùm etiam alia res vice pœnę promissa. l. litigatores ierunt. §. 1. ff. eod. tit. Item si res apud arbitrum depositæ sunt, vel quantitas certa, eo pacto, vt ei daret, qui vicisset, vel vt eam daret, si non pareretur sententiæ. Item si ambo debitores paciscantur, ne petat, quod sibi debetur, qui sententiæ non paruerit. d. l. litigatores ierunt. §. quid ergo. & §. interdum. Olden.

in COMPROMISSIS stipulatio sub hac conditione tacita committitur: Si sine dolo malo stipulantis factum sit. l. ita demum. in princ. ff. de recept. arbitr. iunct. l. conditiones extrinsecus. ff. de condi. & demon. Olden.

in COMPROMISSO si adijciatur: Si quid dolo in ea re factum sit: ex stipulatu conueniri, qui dolo fecit, potest. Quòd si huiusmodi clausula adscripta non est, tunc de dolo actio, vel exceptio locum habebit. d. l. ita demum. Old.

si COMPROMITTAT mulier alio nomine, non erit pœna compromissa propter intercessionem. l. non distinguemus. §. si mulier. ff. de recept. arb. Old.

COMPROMISSARIVS iudex, ex compromisso sumptus l. cum lege. ff. de arbitr. l. penult. C. de pact. l. fi. C. de testibus per l. penultim. ff. de iudi. vel ad quem ex compromisso itum est d. l. societatem. l. 76. vel (vt Suidas diffinit) ὁ ἐκ συνθήκης τῶν δύο μερῶν μεταξὺ ληφθεὶς δικαστής. Prat.

COMPVLSORIALES literæ, dicuntur, à compellẽdo. Iudex enim appellationis, quoniam superior est, compellere solet ad hoc inferiorem iudicem, à quo appellatum est vt acta edat cum refutatorijs. l. à proconsu lib. C. de appel. l. vnic. ff. de libel. dimiss. Old.

COMPVTARE in §. item tria. in fin. Insti. de excus. tut. pro [illegible] accepit ibidem Theophilus, quasi dicas accipitur, intelligitur, censenda est. tutela plurium liberorum vna existimanda est, ἰσοδῶν (vt ait Theophilus) μία ἐπιτροπεία. non tamen inficias eo, quin, pro connumerari accipi possit. Prat.

COMPVTARE pro putum facere accipere videtur T. Varro lib. 5. Ling. lat. Prat.

COMPVTATIO in Gordiani Imp. constitutione l. instar. C. de iur. fisc. lib. 10. Accurs. pro rationum traditione poni credit, vbi Albericus pro traditione legit redditione. Barto. I. Platæus, & Odofredus ibidem pro rationum subductione, & ad calculum reuocatione accipiunt, & verius, quam Galli vocant *Compte* & verbum, computatio, non ad eum qui reddit, sed eum, qui eas subducit & (vt vulgò loquimur) Computum facit, referri debere res ipsa docet. Prat.

CON, particula, nunquam præponitur verbis, quæ composita sunt ex præpositione In. Nemo, teste Ioniano Pontano, vnquam dixit Coinuenio, coinhæreo, coinhabito, coindoleo, coinfero, aut aliud huiusmodi. Quamuis coinquino dixerint. Extat apud Impe. in fin. memorabilis l. si quenquam. C. de episc. & cler. Quære, Coinquino. Spieg.

CONATVM accipere debemus, ad quid faciendum tentationem, & periculum, nisum, & experientiam, Græcis πεῖραν. Gallis *effort à fraire quelque chose*, qui tamen effectum non habuit. Sic accipi debet in l. 1. in fin. ff. quod quisque iur. Disputatum est varijs iuris articulis, an puniendus esset. Regulariter definitur non puniri. Ex caussis diuersum ius receptum scio. quo in genere librum scripsit Felinus Sandæus, quem subiecit Titulo de appella. Eam rem ab eo petas velim, adhibito iudicio.

CONATVS puniri oportet in his quæ faciliter trahuntur ad pernitiosa exempla. Nam à corrumpente iã (quãtum ipse potuit) perfecta res est. §. sed & si credat. Instit. de obliga. quæ ex delict. nasc. l. si quis seruo. C. de furt. & seru. corrupt. Alioqui in alijs delictis. quæ externum factum requirunt, quid obest simplex conatus. l. 1. ff. quod quisque iur. Old.

CONCAMERATIO, vel (vt in Pandec. Flor.) concamaratio in l. si cui ædes. 31. ff. de leg. 3. structuræ genus, arcuato opere constans Budæo ex Vitruuio libr. 6. cap. vltim.

CONCEDERE generale verbum esse, vimq; secundum naturam contractus, cui adiungitur, accipere scribit Bald. ad l. non ambigitur. in fin. ff. de legib. cui rei cõ testem habet Prat.

CONCEDERE pro dare accipi apud Scæuolam l. vxorem. §. 1. ff. de leg. 3. itaque ab eodem apertissimè explicatur ibidem & è Baldo d. l. non ambigitur. quo verbo dominij translatio significatur ex sententia eiusdẽ Baldi existimantis hoc ita. si causa subesset, vt in legato domus. causa enim (ait) apta erat ad dominij translationem: alioquin committere significat. Eo quoque verbo dominij translatio non significatur, cum vsusfructuarius rem, in qua vtendi fruendi ius habet, alterĩ fruendum cõcedit l. arboribus. §. vsusfructuarius. ff. de vsufr. Prat.

CONCEDERE pro remittere dixerunt Impp. l. omnium. C. de vectig. & commiss. Prat.

CONCEDERE in fatum pro mori accipitur in l. 3. C. de iur. delib. Prat.

CONCESSIONE generali non continentur ea, quę quis non esset verisimiliter concessurus c. in generali. de reg. iur. lib. 6. vbi vide gl. & Dinum. Prat.

CONCEDERE, est exercitium duntaxat permittere. sic videtur accipi. in l. 2. ff. de iurisdict. Nachgeben. Oldend.

CONCEDERE, pro permittere, temporarium est, Cedere, perpetuum. glo. in verb. portionib. l. ad eum. ff. de donat. Old.

CONCHA apud Vlpianum l. cum aurum. 19. §. penu. ff. de auro, & argẽ. leg. non est margaritæ species, vt putat ibidẽ Accursius, sed belluæ marinæ genus, quæ margaritas parit, vt docet Plin. lib. 9. cap. 35. Conchamq; celerrimè crescere ait eod. lib. cap. 36. Plinij verba non refero, vt pote quæ obuia studiosissimo cuique sint.

CONCHAE etiam aliud significant Marciano l. itẽ pictoris. ff. de fund. instru. Accipitur enim ibidem pro vasculo pictorio, & testa conchæ. Prat.

CONCHYLIVM in l. 6. C. de diuers. rescript. l. 4. C. de vestib. olober. piscis genus, ex cuius incisa cõcha colli-

colligitur succus tingẽdis vestibus olim expetitus. Ex eo enim inficiebatur purpura. Latinè Murex dicitur. Vide Plinium lib.9.cap.35. & Cassiod.lib.1. Variar.Epistol.2.& Isidor.lib.19.Etymolog.cap.28.Legebantur verò in Tyro Phœniciæ metropoli præcipuè huiusmodi pisces etiam esus non ingrati. Vnde Gulielmus Tyrensis Pontif.lib.13. Belli sacri, cap.1.de Tyro agens,Hæc, ait,& critici & conchylij & pretiosi muricis inuẽtrix, egregio purpuram colore primo insigniuit. Vnde & præcipua inter eas etiam hodie vrbis trahens nuncupationem Tyria dicitur. Briss.

CONCHYLII & conchæ eandem esse materiam, sed temperamento differre scribit Plin. lib.9.ca.36.Ex conchylij humore quid tingi Cassiodorus censuit lib. 1.Varia.epist.2.ad Theonem.Prat.

CONCHYLIAS,lapidem esse docet I.Pollux Onoma.lib.7.cap.29.

CONCHYLIA à murice separat l.si quis.C.de murileg. Sunt tamen qui dicunt muricem, & conchylium idem esse,sed muricem Latinum, κογχύλιον Græcum esse. Hinc

CONCHYLILEGVLOS,qui conchylia legũt,passim reperias, quos κογχυλευτὰς Iustinian. in Nouellis vocat.

CONCEPTIONEM à formulis separat Paulus noster in lib.Sẽtentiarum l.actio.47.ff.de neg.gest. & pro institutione,& compositione, & expressione posuisse videtur.

CONCEPTAE in bonum, & æquum actiones apud Gaium l.eas.8.ff.de capit.minut. sunt quæ ex bona fide descendunt,quęve bonæ sunt fidei,cuiusmodi est actio de dote.

CONCEPTIO formularum non obseruatur, apud Paul.in l.actio.de neg.gest.Spieg.

CONCEPTIO iuramenti, inquit Iurisconsult. in l Iusiurandum. de iureiurand.si de qualitate eius fuerit inter partes dubitatum, in arbitrio iudicantis est. Et paulò infrà; Ideo si quid tale inciderit,officio iudicis conceptio huiusmodi iurisiurandi terminetur.Hęc verba interpres explicat. Sed Budæus in prior.Annotat. ea Accursium neutrobi intellexisse indicat.Spiegelius.

CONCEPTAE in rem stipulationes dicuntur, quæ nullius certę personæ factum comprehendunt,sed scriptæ.l.5.ff.vsufruct.quemadmo.cau.l.10.ff.vt legat.nom. Concepta pœnæ nomine actio in l.9.§.vltim.ff.de reb. auct.iud.

CONCEPTI actio.Concepti actio tunc datur, cõceptumq́; furtum dicitur, cum apud aliquem testibus præsentibus furtiua res quæsita,& inuenta fuerit.Nam in eum propria actio constituta est,quamuis fur nõ sit, quæ appellatur concepti.§.conceptum.de obligat.quæ ex delict.nasc.Cæterùm,hęc actio in desuetudinem abijt, cum enim requisitio rei furtiuæ hodie secundum veterem obseruationem non fiat,meritò ex consequẽtia etiam præfata actio ab vsu communi recessit, cum manifestum sit, quòd omnes,qui rem furtiuam susceperint,& celauerint, furti nec manifesti obnoxij sunt. §.sed hæ act.de oblig.quæ ex delict.nasc.Anch.Paul.lib. 2.Senten.tit.31.

CONCEPTA in dolum actio dicitur in factũ l. huius actionis.9.ff.quod fals.tut.auct.Eodem sensu accipitur apud Iul.Paul.lib.5.Sent.tit.7.Prat.

CONCEPTVM furtum.Furtum per lancem & licium conceptum,nihil aliud esse suspicor, quàm illud furtum,quod conceptum simpliciter à prudentibus viris est appellatum. Lance, inquit Festus, & licio,apud antiquos dicebatur, quia qui furtum ibat quærere in domo aliena licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat,propter matrum familiæ, aut virginum præsentiam.Vnde manifestum satis est,lancem licium que nihil aut adiecisse, aut substantiæ concepti furti detraxisse, sed nudam duntaxat furti inuestigandi rationem denotasse. Moris enim Decemuirorum temporibus fuisse videtur, vt si quis in alicuius ædibus furtum vellet quærere,illud faceret nudus, licio cinctus, & lancem ante oculos tenens, iuratusq́ue Deos, legum custodes,sese reperiendi spe furtum quærere. Et nunc quidem alter ille apud quem furtum quærebatur, domum suam ei qui furtum quærebat aperire, & in obsignatis,& nõ obsignatis locis liberã furti inquirẽdi potestatẽ facere cogebatur. Quem morẽ primũ à Gręcis vsurpatum, deinde in Romanam Rempub.olim inuectum fuisse,si quis fortè satis sibi non persuaserit,inueniet Platonis de legibus librum duodecimum, in quo id ita perspi[illegible]m auctor diuinus cũ Festo,Gellio, alijsque Latinis auctoribus collatus dubitationis mihi scrupulum penitus exemerit. Igitur si conceptum furtum aliud nullum dici possit,quàm furtum quæsitum & inuentum,auctore Paulo, Sententiarum libr.2.titul.31.& Iustiniano in §.conceptum.Institut.de obligat.quæ ex delict.nascunt.consequi rectè videtur,aliud quoque nullum dici posse, furtum per lancem & licium conceptum, quàm furtum per lancem & licium quæsitum & inuentum. Et quia nulla temporibus Decemuirorum furta quæri sine lance & licio in domo aliena poterant,ideo quoque nulla fuisse ijsdem temporibus videntur concepta furta, quæ non per lancem & licium concepta dicerentur. At posteà quàm, furtorum quæstiones, hoc est, inquisitiones cum lance & licio euanuissent, vt est apud Gellium lib.16.cap. 10. tunc furta, quæ per lancem & licium concepta dicebantur, appellari concepta simpliciter cœperunt. Et ita quidẽ amplius nihil in effectu furti nomine per lancem & licium concepti Decemuiri sunt complexi, quàm prætores & Iuriscõsulti per furtum conceptum intellexerunt. Idque mirum in modum confirmat idẽ Gellius. Ræuardus in ll.12.Tabul.libr.singul. de furt. cap.16.

CONCEPTAE feriæ Varro.li.5.Ling.lat.indictæ,& lege,aut principe præscriptæ.Prat.

CONCEPTIS verbis iurare, id est, dictatis à deferente iuramentum.Budæ.l.iusiurandum. & ad pecunias.ff.de iureiur.Idẽ appellatur,pręire verba iurisiurandi.Pra.

CONCEPTIS verbis peierare,est inexpiabili periurio sese contaminare. Bud.in d.l.Iusiurandum & ad pecunias.vide infrà Concipere certis verbis.

CONCESSIO libellaria. Vide,Libellaria concessio.Item condictus dies, qui ferè est idem quod status, hoc est, destinatus, defixus, & statutus per commune dictum.nam condictum in commune dictum,vel simul dictum dicitur,quasi decretum & constitutum,Pylade teste.Sp.

CONCESSIO ad vitam facta dicitur perpetua.Verùm ea intelligenda in rebus maximi momenti. In his autem quæ ad minima pertinent non æquè. Brechæus l.Neratius ff.de verb.& rer.sign.

CONCILIABVLVM à municipio,colonia,oppido,præfectura,vico,castello separatur apud Paul.libro 4.Sentent.titul.6. vt & in lege Mamilia. Quæ colonia hac lege deducta quódue municipium,præfectura, forum,conciliabulum,constitutum erit. Apud Liuium etiam fora & conciliabula non semel distinguuntur lib. 4.& libro 25.& libr.39. Frontinus in lib.de limitib. agror. Sed vt ad hoc reuertamur, hoc conciliabulum fuisse fertur: postea in municipij ius relatum. Et alias, Sunt autem loca publica coloniarum, vbi prius fuere conciliabula & postea sunt in municipij ius relata.Cõciliabula porrò Festus libr.3. interpretatur loca, vbi in concilium conuenitur.Isidorus lib.15.Etymolog.cap.2. Pagi apta sunt ædificijs loca inter agros habitantibus. Hæc & conciliabula appellata à conuentu & societate multorum in vnum.Gellius libro primo capit.7.orationem Gracchi circum conciliabula dictam citat. Relinquitur igitur, Conciliabula conuentum hominum in agris esse,qui nec municipij,nec coloniæ,nec præfecturæ iure censeatur.Briss. Vide etiam Turneb.lib.aduers.1.cap.11.

CONCILIARI significat amore coniungi, amare nuptias, matrimonium contrahere in oratione Anto-

nini l.3.ff.de don.inter vir.& vxo. Sed & contractis nuptijs, si dissenserint vir & vxor, & posteà in mutuã gratiam redierint, conciliari veteribus dicebantur, idque mulierum plerunque opera fiebat. Vnde,

CONCILIATIO mutui per consumptionem dicitur, quum res verè ad accipientem translata, ab eo statim in necessitatem suam vertitur, vel ex interuallo consumitur. Proinde quæ Doctores de natura cooperante, & non cooperante mutuo ciuili congerunt, mera somnia sunt, [illegible].

CONCILIATVS, aliquando pro empto accipitur. vt apud Terent. in Eunucho, Prodi malè cõciliate. pro, magno empte. Omnis enim conuentio Conciliatio appellatur, vt docet Donatus. Spieg.

CONCILIVM quod Græci σύνοδον appellant, est legitima virorum ex diuersis locis & prouincijs idoneorum, propter id quod in Repub. passim cõtrouertitur, nomine totius Reipub. ab eo cuius interest, vocata congregatio, modis quibus oportet ac cõuenit hoc ipsum, de quo controuertitur decisura, vel de ipso saltem cõsultura. Particulas huius definitionis pulchrè declarat Frid. Nausea lib.1. Rer. Concil. Spieg.

CONCILIVM præbere Paulus dixit, quemadmodum Cicero dare Senatum, ad Q. Fratrem, Tyrijs est Senatus datus frequens. Eius autem erat concilium vel Senatum præbere, qui ipsum dimittere poterat. Is autem erat qui concilio præerat: Conna. libr.2. cap.4. num.3.

CONCILIVM, conuentus populi, non à consilio siue à consensu, vt Festus existimat: sed à concalando, hoc est, conuocando populum in vnum locum. Spiegelius.

CONCILII nomen tractum est ex more Romano: tempore enim quo agebantur causæ, conueniebant omnes in vnum, & communi intentione tractabant: vnde & concilium à communi intẽtione dictum est, quasi concidium, d. in l. literam transeunte: vel Concilium dictum est à communi intentione, eò quòd in vnũ dirigant omnem mentis intuitum. Cilia etenim oculorum sunt: Vnde qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, quia non consentiunt in vnum. ca. canon.15. distin. Ioan. Bell. Etymolog.

CONCINNARE, est rem effictis mendacijs, omnibus lenocinijs perpolire. sicuti is qui vnguentis delibutus, madenti coma & capillo composito cõspicitur. Hinc Vitiligator appellatur. Græcè κρατὴρ δικῶν, quasi sectator litium. Vide, Redemptor causarum. Est item cõcinnare, aptè componere. Hinc Concinnatorius, a, um, res ad concinnandum apta. Paul. de pen. legat. l. instrumentum. Vasa, inquit, concinnatoria instrumento non continentur. Quod antè Nebriss. monuit. Sp. Aliàs concinnare accipitur sine vitio pro aptè aliquid componere. Vnde concinnatoria quę concinnationi deseruiunt. Old. Adde Forcat. in penu Iuris ciuilis in capi. de vasis penuarijs.

CONCINNATORES litium, quorum Vlpianus meminit de offic. proconf. Alexander Neapolitanus interpretatur eos, qui nouas lites simulatis captionibus & cauillis improbis in longum ducere moliuntur, cum eis iure agere non liceret. Corrasius Miscellan. libr. primo, cap. 4. numer.2. idque ante eum docuerat. Spiegel.

CONCIO legitima dicebatur apud Romam. quæ fixa stataq; erat: atque hæc ter in mense fiebat. Budæus in l. vlt. de Senat. Sp.

CONCIONEM habere, vide cum populo agere. Hotomannus.

CONCIO non tantùm locum & suggestum vnde verba facimus: sed etiam cœtum populi, & orationem quæ habetur ad populum significat. Conna. libr.1. cap.2. num.6.

CONCIPERE iusiurandum, quid sit, ex verbis Taciti intelligere possumus, libr.2. Referuntur illa à Budæo in Annotatio. prioribus. & l. iusiurandum. de iureiuran. Sp.

CONCIPERE actionem in bonum. Papinian. in l. pen. ff. de sep. viol. Dixi eum rectè ea actione experiri, quæ in bonum & æquum concepta est, id est, Budæo exponente, qua actione qui experitur, ita intendere petitionem potest, vt non vltra petat, quàm quod præstari & æquum & bonum est. Obseruandum autem, quòd Scæuola Concipiẽdi verbum, tota lege Gallus, pro formare vsurpauit, nec à proprio significato recessit. Vnde sunt qui parum probant, quod glos. concipi. pro intelligi, & Dynus pro elici, siue comprehendi interpretentur. Spieg.

CONCLAVE, locus in domo secretior. Ideo posuimus hoc in loco quia in proferendo accentu plerique omnes peccant. cum enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponunt. Horat. 2. Serui. Currere per totum pauidi conclaue. Clauis namque primam producit. Vlpian. de vent. inspic. l. in quo, inquit, conclaui mulier paritura erit. Item Neratius, de dam. infect. l. quod Cornel. Conclaue inquit, binarum ædium. Nebr.

CONCIPERE, certis verbis aliquid comprehendere. Vnde Concipere iusiurandum, est certam iurisiurandi formulam præscribere. l.34. §. si de qualit. & §. penultim. ff. de iureiurand. Cicer. de offic.3. Quod ex animi tui sententia iuraueris, sicut verbis concipitur iure nostro, id non facere periurium est. Idem pro Cluent. Africanus quòd esset censor, & in equitum censu C. Licinius sacerdos prodijsset, clara voce dixit se scire, illum verbis conceptis peierasse. Vide Turnebum lib. Aduers.3. cap.10. Hinc Concipere stipulationem apud Vlpianum in l.61. l.71. l.115. ff. de verb. obliga. & l.99. stipulatori liberum fuit verba latè concipere. Hinc cõcipere vadimonium apud Cice. lib. ad Q. Frat.2. Trebatium, inquit, quòd ad se miserim, persalsè & humaniter etiam gratias mihi agit. negat enim in tanta multitudine eorum qui vnà essent, quenquam fuisse qui vadimonium concipere posset. Hinc,

CONCIPERE libellos appellatorios, apud Vlpia. l.1. in fin. ff. de appell. Hot.

CONCRATITIVS paries dicitur paries confertus ex crate lignea, qui debilis erat, & formidolosus. & ideo Vitruuius in secundo, desiderabat, cratitios parietes nunquam inuentos esse. quantum enim celeritate & loci laxamento prosunt, tanto maiori & communi sunt calamitati: quòd ad incendia, vti faces, sunt parati. de his tract. Vlpian. in l. cum duob. §. item Mela scribit. ff. pro socio. quamuis apud eum congratitium mendosè scriptum sit. & hæc etiam hodie apud rusticos in vsu sunt: vulgus graditiam appellat. Hincq; mendam in Pandectis factam puto. Cotta.

CONCVBINA, est mulier quæ consuetudinis, non matrimonij causa retinetur, argument. l.34. ff. de adulter.

CONCVBINA dicebatur ea, quam quis non mariti animo, sed concubitus tantùm causa sine stupri tamen crimine, flagitioue, domi habebat. Dixi, Non mariti animo, quia concubinam ex sola animi destinatione æstimandam esse, Paulus scribit in l.4. ff. de concubin. quin & Papinianus in l. donationes, 13. ff. de donat. respondit, si quæratur, an maritalis honor & affectio intercesserit, personis comparatis, vitæ coniunctione, perpendendum esse: neque enim tabulas facere matrimonium. & apud eundem in l. cum tabulis. 16. ff. de his quæ vt indign. mentio fit Cassiani viri clarissimi, qui mulierem ingenuam, pleno honore dilexerat, cuius tamen filia ex eo concubinatu suscepta, vulgò quæsita dicitur. Neque satis fuisset dicere SINE NVPTIIS. nam in mulieris honestæ liberæ consuetudine, quamuis nuptiæ celebratæ non fuerint, tamen non concubinatus, sed nuptiæ intelligendæ sunt, vt ait Paulus l. in liberæ, 24. ff. de ritu nupt. Dixi, SINE STVPRI CRIMINE. quoniam Vlpian. in l.1. ff. de concubin. scribit, eas demum sine metu criminis in concubinatum haberi posse, in quas stuprum non committitur: veluti si ingenuam mulierem honesto loco natam, & quæ corpore

pore quæstum non fecisset, sine testatione in concubinam duxisset. tunc enim stuprum non committitur. d. l.3. de concub. Dixi, SINE FLAGITIO: vt illud significarem quod Vlpianus in l.1. scribit: Nefariam esse coniunctionem, si quæ patris concubina fuit, in filij aut nepotis concubinatum sese tradat, aut ex contrario. quippe cum genus quoddam incestus esse hoc videatur. Apparet ergo legibus permissum concubinatum fuisse. ac proinde impunè cõcubinam habere licuisse, d.l.3. ff. de concubin. Et l. cum tabulis, 16. ff. de his quæ vt indign. vbi Papinianus ait, in ea quæ se in alterius quam patroni concubinatum dabat, stuprum non committi, quin & Massurius in l.144. ff. de verbor. signific. scribit eam quæ cum vxor non sit, cum aliquo tamen viuit, vero nomine amicam, paulo honestiore concubinam appellari. Tametsi Marcellus scribat eam quæ se in alterius quàm Patroni concubinatum dedit, matrisfamiliàs honestatem non retinere, l. probrum, 41. ff. de rit. nupt. Sed quæri video, an & mariti concubinam habere possent. quod vulgò ab omnibus negatur propter l.1. C. de concub. vbi Constantinus Imperator id vetat. At ego eius ipsius legis argumẽto adducor vt credam, ante Constantinum id licuisse. Cur enim id tum ille prohibuisset, nisi quia licebat? Verùm vt ea de re paulo fusius explicemus: Primum omnium exemplum eius rei habemus apud Ciceronem in libr. de Orat. 1. vbi loquitur de eo, qui vxorem in Hispania reliquerat, Romæque alteram duxerat, neque nuncium priori miserat. quia si iudicaretur certis quibusdam verbis non nouis nuptijs fieri cum superiore diuortium, in concubinæ locum eam duxisse videbatur. quę dubitatio tamen posterioribus legibus sublata est. ex l. nullum, 7. ff. de diuor. & l. eum qui. C. de adult. Sed vtcunque sit, apparet olim ei qui vxorem habebat, licuisse alteram mulierem in concubinam ducere. Tametsi Constantini lege id postea vetitum sit: & verò etiam Iustiniani in l. vltim. C. commun. de manumiss. apud quem locum illum: Hominibus enim vxores habentibus, concubinas habere, nec antiqua iura, nec nostra concedunt: de lege Imperatoris Constantini intelligendum censeo: quod & interpreti Accursio placuisse video. Quid? quod Marcianus in l.3. ff. de concub. scribit, adulterium per concubinam non committi: qua de re dubitari non poterat, nisi in eo, qui vxorem haberet. Itaque sic infert, Nam quia concubinatus per leges nomen assumpsit, extra legis pœnam est. itaque stipulatione pœnæ caueri de ea re videmus in l.121. §.1. de verbor. obligat. Mulier ab eo cuius in matrimonium conueniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinæ, tempore matrimonij, consuetudinem repetisset. Obijcitur lex vltima, in fin. ff. de diuor. vbi scribit Vlpian. patronum qui libertam suam in matrimonio habebat, si concubinam adhibeat, renunciasse matrimonio videri. Quid tum postea quasi verò eo ipso quòd concubina adducatur, cum vxore diuortium fiat. Quid ergo est? Dico Vlpiani disputationem suis finibus coercendam esse. loquitur enim de patrono, qui tantisper in matrimonio libertam habere iudicatur, quamdiu alienum ab ea animum non ostenderit. Vbicunque, inquit, vel tenuis intellectus videri potest, nolentis nuptam, dicendum est diuortium esse factum. Ex quo intelligitur in libertarum diuortio, neq; verborum formulam, neque septẽ testium contestationem requiri, sed leuissimã duntaxat abalienati animi significatiõem sufficere: veluti si quam aliam appetierit, vel concubinam adhibuerit. Mouet me Paulus lib. Sentent. 2. his verbis: Eo tempore quo quis vxorem habet, concubinam habere non potest. Concubina igitur ab vxore solo delicto separatur. Sed videamus ne quid operis noui nobis aut Annianus aut alius aliquis eo in loco molitus sit: & posterior sententia demonstret, eum sine negatione legendum esse. Quid enim vox IGITVR significat? aut quis sensus eo ex loco idoneus potest elici, siue SOLO DELICTO, siue SOLO DELECTV legemus? At hoc modo sensus erit aptissimus. Qui vxorem habet, potest & concubinam adiũgere: vxorem verò non potest. Quid igitur interest inter vxorem & concubinam adiungere? Quid inquam interest vtrum vxorem aliquis an cõcubinam adiungat? Nihil omnino, inquit: præter hoc vnum. quod in vxore adiungenda delictum est: in concubina verò, nequaquam. Quod ergo ait, CONCVBINA IGITVR, sic intelligatur: Adiuncta igitur concubina, ab vxore adiuncta solo delicto separatur. Alioqui falsum esset delictum esse, si quis concubinam habeat: vti superius docuimus. Quòd si cui SOLO DELECTV legendum placet, non repugnabo, & sensum hunc aptissimum ostendam: quòd solus delectus siue animi destinatio, discernit vxoris adiunctionem ab adiunctione concubinæ. nam vt ex l.4. dictum est, Concubina sola animi destinatione æstimatur. Verùm hæc quidem hactenus. Nunc illud adijciamus, concubinarum alias libertas, alias ingenuas, alias seruas fuisse. Libertæ autem inuitis suis patronis in concubinatum alijs se dare non poterant l.1. de concub. Quòd si qua in patroni sui concubinatu erat, quæsitum est, an alteri dare se in matrimonium prohibeatur. nam initium d.l.1. ita scriptum est, vt pugnare inter se videatur: adeò vt quidam priorem partem adulterinam esse disputent: ego verò ex l. vltima, ff. de diuort. vocem Alteri non de extraneo, sed de altero patrono intelligendam puto. Quod autem ad ingenuarum concubinatum attinet, quatuor tantùm casibus eum permitti reperio: si ea obscuro loco nata sit, si corpore quæstum fecerit, si testatio ea de re interposita sit, si mulier adulterij crimine damnata sit, l.1. & 3. de concub. Ancillæ autem vtrum concubinæ fuerint, quæri potest: cùm satis constet, ancillarum omnium vsum suis dominis licitum permissumque fuisse. sed tamen & ancillas concubinas fuisse video in l. pen. ff. de reb. aut iud. l. denique, 8. ff. de pignor. & l. vlti. C. communia. de manu. Sequitur vt aliquot inter vxorem & concubinam differentias exponamus. Prima igitur hæc esto. Quòd vxor iustorum liberorum quærendorum causa, &, vt ait Demosthen. τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως concubina verò, voluptatis aut cultus corporis duntaxat asciscitur. Nam corporis cultum in ijs pono, quæ vel quinquagenariæ, vel sexagenariæ sunt: quas haberi concubinas posse, patet ex l.1. ff. de concub. Ex quo ipso secunda differentia intelligitur. Quòd in vxore ex lege Pappia Poppea spectatur ætas: in concubina, modò annis 12. sit maior, non spectatur. Tertiam differentiam Paul. in l. vltim. de concub. demonstrat: vbi ait, Prouincialem magistratum posse ex sua prouincia concubinã habere: cum in vxore aliud sit iuris. l. si quis officium, 38. de rit. nupt. Quarta differentia est, quòd cùm donationes in vxorem non valeant. l.1. & passim. de don. int. vir. et ux. quæ in concubinam collatæ sunt, reuocari non possunt: nec si matrimonium inter eosdem fuerit contractum, ad irritum recidit, quod antè iure valebat. l. donationes, 31. ff. de donat. l. si prædia, 58. de don. int. vir. Quinta etiam apparet ex eo quòd vxor forum domiciliumque mariti sequitur, l. exigere. ff. de iud. cõcubina verò, ne quaquam. l. de iure, 37. in fi. ff. ad municip. Hotom.

CONCVBINA, vide Pellicem. Hot.

CONCVBINATVS non est coniunctio iusta, vt matrimonium: nec concubina est iusta vxor. Ex concubinatu nati liberi non sunt iusti, & in potestate patris. Denique est in concubinatu vitium aliquod, & liberi ex eo suscepti degeneres sunt, l. vlt. C. de nat. lib. id est, nothi & obliqui. Statius, obliquumque à patre genus: vbi Lactantius, Quia fuerat, inquit, patris mei nothus. Obliquum ergo dicit ex concubina progenitum: vt Lucanus. Obliquum maculat qui sanguine regnum. Cuia. in expositio No. Iusti. 18. in princ.

CONCVLCATIO. Vide, Perissologia.

CONCVPISCENTIA, est tam bonarum quàm malarum rerum appetitus. Sp.

CONCVRATORES qui simul curam administrãt. l.19. ff. de adm. tut. l.3. §. quæri potest. ff. de suspect. tutoribus. Sic Contutor. l.5. ff. de suspect. tut. l.14. l.21. §. l. 32. §. vlti. l.54. ff. de adm. tut. Et Confideiussor. l.10. ff. de fide-

fideiussorib. Et Conreus in l.3.§.nunc de effectu.ff.de liber.leg.Briss.

CONCVRSV partes fieri dicuntur in legatis, cum testator duobus pluribúsue legatarijs rem eandem ita legauit, vt ijs non distinctè ac separatim partes certas attribueret, sed potius rem solidam relinquere videretur, l.coniunctim, 80.ff.de legat.3. Verùm cum vtrinq; vterq; ad rei, puta fundi, alicuius possessionem acquirendam accedit, vbi ad medium peruenerunt, & concurrerunt: quo in loco obuij inter se facti sunt, ibi partis quisque suæ fines constituunt. vt Sallustij verbis vtar: qui in Iugurthino similem quandam finium inter Carthaginenses & Cirenenses rationẽ institutam scribit. Hi legatarij re coniuncti dicuntur: alij quorum partes ab initio factæ sunt, verbis coniuncti. l.re coniuncti, 89.ff.de lega.3.l.triplici, ff.de verb.signifi.Hoto.Connanus lib.animad.1.ad l.re coniuncti, concursu partes fieri existimat, non quod ea conflictu actionum vtroque totum vindicante inter eos res scindatur, sed quod nisi aliter partem suam petat is qui petijt partem & accepit totum habeat, l.plenè.§.si coniunctim.ff.de legat.3. vbi partes concursu facere dicuntur ij quorum alteri in primis tabulis, alteri in secundis eadem res legatur, quos simul petere non posse constat.Schard.

CONCVRSVS, sæpius de personis, quàm de rebus inanimatis dicitur. Exemplum prioris extat in l.idemque.ff.qui pot.in pign.hab.posterioris in §. fin. Instit.si quad.paup.fec.dic.Sp.

CONCVSSIO dicitur, quasi commotio totius animi ob aliquam imminentem violentiam. Porrò concutio, à con & quatio, mutatis in compositione literis, significat propriè, totum moueo injiciendo terrorem. Alberic. Concussio, est crimen inquit, cum quid officialis, à subditis per metum extorquet, aut non facit iustitiam, nisi pecunia recepta: vel aliquid vltra salarium debitum extorquet: vel cum quis accusat, vel ab accusatione desistit propter pecuniam. Sanè quod cõtra leg. Iul.repet. turpiter datum est iudici, cuius & manus & oculos innocentes esse oportet, nulla vsucapione adquiritur illi, vel hæredibus eius. Idem dicẽdum est de venditionibus aut locationibus, pluris, minorisve eo nomine factis quoniam irritæ sunt, nec vllo tempore confirmantur. l.quod contra.ff.ad leg.Iul.repet. l.bonæ fidei.in prin. de acq.rer.dom. Quare autem leges tam vehementer execrẽtur corruptum animi iudicium in magistratib. eleganter tractat Iustin. in Aut.vt iud.sine quoq. suffrag.§.considerauimus.Spiegel.

CONCVSSIO sordida.l.1.§.qui autem.in fin.ff.de calumniat.Alberic.

CONCVSSIONIS rei sunt pœnaq; legis Corneliæ teneri iubentur.qui in accusationem innocentium coierint.l.2.de cõcuss.Verba autem eodem in loco, scilicet Qui ve ob denunciandum, vel non denũciandum testimonium acceperint, ab Accursio intellecta non esse, minus mirum est, cum etiam à paucis percipiantur. Ea Budæus explicat. Spieg.

CONCVTERE dicitur qui percellit ac perturbat aliquem iniecto terrore, & terrorẽ Cicero ait esse metum concutientem.lib.3.Tuscul.quæst.Hinc,

CONCVSSIONIS crimen quotiens aliquid terrore potestatis illicitè extorquetur & aufertur: vt cum quis iudicij, aut magistratus, alicuiusve potestatis quã habet, aliove tenore pecuniam alicui extorquet l. 1. & 2.ff.de cõcuss.c.militare. 23.quæsti.1.Sed & qui ad aliud quid, puta ad cõtrahẽdas nuptias.l.1. C. si qua pręd.dig. ad emendum, vendendum, cedendum l.principalib. vbi Dd.ff.si cert.pet.l.pen.C.de his quæ vi met.caus.tot. tit.C.de contr.iud.iure aut terrore potestatis inuitum cogit concutere videtur, vt &ætum, cum vltra constitutum salarium imperiosè aliquid exigitur, Ias.in §.quadrupli.nu.3.Instit.de acti.c. quoniam. dist.8.c.militari. 23.q.1.Spec.de execut.§.1.nu.5.& de recus.§.fin.nu.18.Itẽ quod per euidentem calumniam specie transactionis extorquetur, in concussionem cadit. l.1.§.vlt.ff.de calũniat. Prat.VVesenb.

CONDEMNATVS, certam quantitatem l.fideiuss. sor.45.ff.de fideiuss. certam pecuniam l. post mortem 9.ff.quan.ex fact.tut. quibus locis eleganter per ἀπάλειψιν supprimitur in, vel ad quę vulgaris codicibus interiecerunt, qui elegans hoc dicendi genus non norunt. Vocum autem multarum ἔκλειψιν videas in Pandectarum, seu Digestorum libris.

CONDEMNARE, pro condemnationem aduersus aliquem obtinere, & (vt Iurisconsul. loquuntur) iudicatũ debitorem facere l.2.ff.de admi.tut.l. furti.6.§. mandati.ff.de ijs qui not.infam.Cicero pro Roscio Com. hũc per iudicem condemnabis. Prat. Pertinet hoc verbum non minus ad decem aureos, quàm ad deditionem noxæ. Eodem sensu.

CONDEMNATIONEM facere dixit Gordianus L. quamuis.8.C.de pig.Prat.

CONDEMNARI summæ, pro, in summam accipere debemus apud Pomponium l.sed hoc ita. 22.ff.de re iud.& pecuniæ dixit Paulus l.si ita.59.ff.de oper.libert. Prat.

CONDEMNARE sponsionis apud M. Ciceronem in Orat.pro Cecinna pro eo, quod dicimus ob sponsionem factam.

CONDEMNARE reliquo l. 1. ff.de arbo.furt.cæsa. Prat.

In his verbis edicti prętorij quod sub tit.de re iud. exponitur CONDEMNATVS VT PECVNIAM SOLVAT. Condemnatum accipere debemus eũ, qui rite condemnatus est, vt sententia valeat. Cæterum si qua ratione sententia nullius momenti sit, condemnationis nomen nõ tenet. l.4.§.condemnatum. ff.de re iudi. Aliàs quoque traditur damnatum quem ita videri, si damnatio teneat. l.2.§.vlt.ff.de pœn.Briss.

CONDICERE, est simul dicere: nam Festus libro 3. Codictum interpretatur, simul dictum. Ergo Condicere, est diem locumq; communi consensu constituere, quo quid fiat. Hinc,

CONDICERE alicui cœnam Cicero & Suetonius dixerunt, non pro inuitare ad cœnam, quemadmodum vulgò placere video: sed pro indicere cœnam, & denunciare se affuturum. Crassus (inquit ille ad Lentulũ scribens) vt quasi testata Pop. Rom. esset nostra gratia, penè à meis laribus, in prouinciam est profectus. Nam cùm mihi condixisset, cœnauit apud me in mei generi Crassipedis hortis. Suetonius in Tiberio, Sex. Claudio libidinoso ac prodigo, seni cœnam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret, aut demeret. Sed in libris Iurisconsultorum, Condictio est (vt ibidem Festus scribit) in diem certum eius rei, qua de agitur denunciatio. Moris enim fuisse, vt iudicio à Prætore constituto diem ex suo commodo litigatores sumerẽt, quo in iudicium venirent, vetera illa demonstrant apud Plautum in Curculione, & Gellium libr. 16. cap. 3. Si status condictúsue dies cum hoste. Sed multo planius locus ille in Oratio. pro Comœdo rem omnem explicat: Quid enim factum est? venisti domum vltro Roscij: quod temerè commisisses in iudicium vt denunciares, rogasti vt ignosceret, te adfuturum negasti: deberi tibi ex societate nihil clamitasti. quo in loco Denunciare dixit Cicero, quod Iustinianus hoc loco Cõdicere. Sed hoc nemo neque planius, neque elegantius exponit Asconio, qui Verrina III. sic scribit: Comperendinatio est, ab vtrisque litigatoribus, inuicem sibi denunciatio in perendinum diem. namq; cùm in rem aliquam agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent, poscebant iudicem: qui dabatur post tertium diem (sic enim legendum puto, non Trigesimum) quo dato, deinde inter se in perendinum diem, vt ad iudicium venirent, renunciabant. Hæc Asconius. Eodemq; notæ illæ pertinent, apud Valerium Probum, I.D.T.S.P. In diem tertium, siue perendinum. quã formulam in Muræniana Cicero exagitat. Eodem etiam illud Macrobij lib.1.ca.16.pertinet. Cõmperendini dies dicuntur, quibus vadimonium licet dicere: Stati, qui iudicij causa, cum peregrino instituuntur. Hot.

CONDICERE, pro simul dicere, vt fit in pactionib. Pomp.l.66.de contrah.empt. In contrahẽdo fundo etiam si

iam si quædam non condicantur, præstanda sunt. Hotomannus.

CONDICERE accipitur pro repetere. l. 4. §. res pignori. ff. si cert. pet. & alibi sæpissime. Hinc

CONDICTIO qua actionem in personam κατ᾽ ἐξοχὴν significari scribit Imp. Iustinianus d. §. appellamus. Propriè tamen significat denuntiationem in diem certum eius rei, quæ agitur. Festo lib. 3. Prat.

CONDICTVM est, quod in communi est dictum.

CONDICTIO semper est dicta actio in personá. l. actionum. 25. ff. de oblig. & act. sicut & nunc eam significationem retinet. Hoc tantum interest, quòd solênis olim obseruabatur, quę nostris quoque temporibus est conuenientissima per l. quidam. ff. de ser. vrb. Theoph. in §. appellamus. Instit. de excep. demptis verború formulis: vt, cum quis personaliter esset obligatus, tum is solebat admoneri, denúciato die, quo aut soluendum, aut in iudicio sistendum illi esset. Oldend. Commeminere & huius rei Accurs. Angel. & Ias. d. §. appellamus. Hodie verò hæc curiosa solênitas non adhibetur, rem tamen ipsam imitari debemus, non solùm pręcepto humano, sed etiam diuino. Old.

CONDICTIO, & Vindicatio ad rei recuperationem pertinent Gaio in l. si pignore. §. cum furti. ff. de furtis. Old.

CONDICTIO certi quæ competit ex omni causa, & omni obligatione, ex qua aliquid certum petitur: siue ex certo cõtractu, siue ex incerto, siue ex lege Aquilia agatur, siue suo nomine, siue hæreditario obligetur. Vlpia. l. certi. ff. si cert. pet. cond. Vnde manifestum est, quòd ista condictio concurrit cum actione mandati, depositi & cæteris, vbi quid certum petitur. Et ideo secundum diuersitatem causarum, nunc re, nunc verbis, nunc literis, nunc consensu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quasi contractu, nunc ex delicto competit: imputata tamen pecunia, sola illa competit. Olden.

CONDICTIONES in iure nostro variæ memorátur. Quædam enim appellatur.

CONDICTIO ex lege, & hæc secundum Azonem eod. titu. locum habet, quoties ex noua lege descendit obligatio, nec in eadem lege cautum est, quo genere actionum experiatur, quę pro varietate causarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto nascitur, & sic non statuitur vel cauetur, qua actione agatur. vide l. 1. ff. de condi. ex lege. Old.

CONDICTIO furtiua competit domino rei contra furem, eiusque successores ad ipsam rem persequédam, vel æstimationé eius, quanti plurimi fuerit postquàm ablata fuit, eò quòd fur semper est & fuit in mora. Olden.

CONDICTIONES naturales, id est, quas æquitatis naturalis ratione iurisconsulti introduxerunt, quatuor ferè sunt: Indebiti, ob rem dati, sine causa de bene depensis, ad imitationem cõdictionis ex mutuo. Cuiac. ad Africa. tract. 2. in princ.

CONDICTIO indebiti competit ei, qui per errorem indebitam pecuniam soluit alicui, credens ei teneri, cùm non teneatur, vel cùm à procuratore suo soluta esset ipso ignorante. Est ergo condictio indebiti secundum Azonem in sum. eod. tit. postquàm soluta indebita repetuntur, siue per ignorantiam facti etiam nõ probabilem, vt qua errauit quis in facto suo, siue per ignorantiam iuris talia indebita soluantur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando, vt ff. de iu. & fac. ign. l. iuris ignorantia. vide tot. tit. l. de cõdi. indeb. C. & ff. Old.

CONDICTIO liberatiõis competit ei, qui quod omnino non debuit, promisit. Old.

CONDICTIO ob causam datorum, secundum Azo. eod. titul. competit & locum habet, vbicunque duo contractus innominati interueniũt, scilicet, do vt des, facio vt facias. In illo autem cõtractu innominato, scilicet do vt des, datur actio de dolo. Et prout alij dicũt, tunc competit ad rem petendam, quę ob causam honestam, vtpotè in causam futuram vel præteritá data est, causa non secuta. Potest enim condici causa non secuta si pœnituerit dantem, re integra. Si verò dedisti decem, vt Bononiam irem, & aliquid quod erogaui ad profectionem, exprimam, habes condictionem, ita tamen, vt præstetur mihi indemnitas. Quia autem ex obligatione, quæ re contrahitur, & non consensu, perficitur hæc condictio, minima est, quia res ad aliquem profecta sine consensu vtriusque contra eundem assensum petitur & repetitur. Oldendorp. Appellatur autem condictio causa dati (sic enim, Non datá, legendũ Paulus docet l. 5. versicu. in hac. ff. de præscriptis verb.) qua datum causa, ea non sequuta, repetitur tot. titu. ff. de condi. caus. da. caus. non sequut. & C. de condict. ob caus. dat.

CONDICTIO ob causam. Hanc condictionem parit res apud alium constituta, siue ab initio siue iam, siue postea peruenit ad eum ex iusta causa, postea ad instantiam redijt. Vt Chirographum apud creditorem debitor post debiti solutionem recipit. Sed hanc condictionem ob causam putant quidam ex contractu prouenire, quia non competit, nisi alij contractus præcedant. Alij ex quasi contractu credunt descendere, ad similitudinem condictionis indebiti, quia qui ob causam condicit actori, primum contractum dissoluit. Oldend.

CONDICTIO dati ob turpem causam est per quã repetimus ea, quæ dedimus alteri, causa non secuta, ob quam data sunt, si turpitudo tantum ex parte accipiẽtis versetur. Alioquin si ex parte dantis & accipientis, repeti non potest, quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis, c. in pari. de regu. iur. libr. 6. & secundum Azonem eod. titul. ponitur exemplum: Ego dedi tibi vt sacrilegium non faceres, ab hoc enim debuisti abstinere nullo tibi dato. Et ideò etiam causa secuta possum petere, quod tibi dedi. vide ff. de condi. ob tur. cau. Old.

CONDICTIO sine causa competit, quando aliquid primò ex iusta causa est apud alterum, sed postea per aliquem effectum esse non debet. Verbi gratia, Mutuasti mihi centũ, feci tibi instrumentũ in quo confessus me tibi teneri, soluo tibi, modò instrumentum obligatorium est apud te sine causa, per quam repetam ipsum. Competit ergo condictio sine causa, finita causa, ex qua res ad aliquem peruenit ex cõtractu, qui iam finitus est, vnde videtur descendere, nec inde quod expirauit adhuc causam subsistendi habere. Item si sine causa penes te res est, quam non habes per contractum, & ita nec ex cõtractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet, vbicũq; sine causa aliquid, quòd apud te est, mea interest, me habere. qua de re extat tit. de cond. sine caus. Olden.

CONDICTIO Triticiaria, siue Triticiana. Veteres Tritici appellatione intellexerunt opes terræ, cum omnes consisterent in pecoribus & culturis terræ. & vide infrà Triticum. Hinc dicta Triticiaria cõdictio, quia omnes res nobis debitæ siue certæ sint, siue incertæ, siue immobiles sint, siue soli, siue corporales, siue incorporales, vt Iura, Vsusfructus Seruitutes, rusticę, vel vrbanæ petuntur, excepta pecunia numerata, quæ cũ certa debetur, habet suam condictionem. l. 1. ff. de condict. Trit. Old.

Sunt & alia Condictionum genera, quæ passim in iure nostro reperias, putà condictio ex l. omnimodo. & l. scimus. C. de inof. testa. & l. si quando. C. de testib.

CONDICTIO autem vel certi est, vel incerti. Certi condictio ex omni causa competit, ex qua certum petitur. l. 9. & l. 24. ff. si cert. pet. l. 28. §. exceptio. ff. de iureiurã. l. 17. in fin. ff. de exercitor. l. 17. §. penultim. ff. rer. amot. Institut. quibus mod. re contr. obligat. & de verbor. obligat. in princi. Condictio incerti ex diuerso ex omni causa datur, ex qua incertum petitur. Hac condictiõe & liberationes, & cautiones, & iura prædiorum, & ea quorum incerta æstimatio est, condicuntur. l. 1. §. aliud. ff. de donatio. l. 3. ff. de condict. sine causa. l. 5. & l. 8. ff. de actio. empt. l. 46. §. 1. ff. de iur. dot. l. 12. ff. de nouatio. l. 22. in fin. l. 40. §. penultim. ff. de condict. indeb. l. 35. ff. de

ff.de seruit.vrb.l.16.§.Pompó.ff.de minorib.l.5.§.1.ff.de vsufr.ear.rer.l.12.in fin.ff.de condi.furt.l.vn.C.de erro. calc.l.3.C.de postul.

CONDICTIO certi est stricta condictio triticiaria arbitraria.Cuiac.tract.3.ad Afri. fol.27.fere sub.fi.

CONDICTIO ex scriptura,Instit.de liter.obli.est ex qua obligatio nascitur. Prat.

CONDITA appellabant species & copias publicas in horreis seruandi causa repositas,tit.de condi. in publi. horr. Capitolin. in Gordianis:Cuius viri tanta in Republ. dispositio fuit, vt nulla esset vnquam ciuitas limitanea potior, & quæ posset exercitum populi Ro. ac principem ferre,quæ totius anni in aceto, frumento & larido atque hordeo,& paleis condita non haberet.Symmach.lib.1.Epist.19. Cùm clementia vestra meminisset cartucæ faciendæ impendium de sacro ærario esse decretum: censuit, vt eius argentum publicis conditis redderetur. Idem Epistol.34.de frumento & oleo annonario agens.Cuius rei V.C.præf.annonæ partium suarum diligens executor, Prætorianæ amplissimæ præfecturæ, vt ipse adserit,dudum fecit indicium. missis de more breuibus, quæ angustias patefacerent conditorum.Marcellin.libr.29. A prouincialibus commeatum exercitui prohibuit dari messes & cōdita hostium,virtutis nostrorum horrea esse fiducia memorās speciosa.Briss.

CONDICTITIA lex,quæ ab Imperatore nominatur.§.Tripli.Instit. de acti. eadem est cùm condictione ex lege.Nam quoties ex constitutionibus actio datur,neq; tñ nomen actioni imponitur, generaliter condictionem ex lege nominamus l.vnica.ff.de condict.ex lege. Interdum autem præcisè. dicitur nomine actionis non adiecto l.Si duo §.Item Iulianus ff. de iureiurā. interdum autem nomine adiecto l.Si quis certum. ff.si cert.pet.Ideoque pro condictione Theophilus vbique Condictitiam vertere consueuit.Quid autem sit ex lege Condictio,siue condictitia actio ex l.vnica ff.de condictione ex lege intelligi potest.Hotom.

CONDITIO, siue (vt in Pand.Flor.) Condicio variè à varijs diffinitur.Conditio ait Accursius rub.ff.de condit.& demonst.est suspensio, cuius de futuro defectus,vel confirmatio pendet. quam diffinitionem Azo in Summ. C.de condit.insert. probat.apud quem consummatio,pro confirmatio legitur. Bartol.l.1.ff.de cōdi.& demonst. reijcit eam diffinitionem datque aliam in hæc verba. Conditio est quidam futurus euentus in quem dispositio suspenditur. Conditio autem tunc vim suspendendi habet,cum in futurum tempus confertur,quę in pręsens tempus aut etiam in præteritum non suspendit aut moratur obligationem l. Conditio in præteritum. ff. de verbor. obligat.l. si ita stipulatus fuero.ff.eod. Alciatus l.debitori.C.de pact.ait esse qualitatem,qua quid condi id est fieri actum est. Hotomānus.Conditio,inquit,est lex negotio apposita, vnde euentus pendet. Equidem Bartoli diffinitionem veram putem l.vnic.§.fin autem aliquid sub condi.C.de cadu. tol.iuncta l.cū ad præsens.37.ff.si cert. pet.Euentui subijcit d.§.fin autem aliquid.& potestatiuas, & fortuitas & mixtas.l.ex verò,in facto.ff.de condi. & demon.in euentu ponit,quæ obtingunt, id est fortuitæ sunt. Ideoque ita diffinere tentabam : Conditio est lex apposita hominum actibus, eos suspendens.Prat.

CONDITIONVM variæ sunt diuisiones. Iustinianus d.l.vnica §.fin autem aliquid.diducit in Casuales,potestatiuas & mixtas, quarum euentus ex fortuna,hominum voluntate,vel vtroque pendet.Prat.

CONDITIONVM (ait Paulus lib.3.Senten.titu.4.) duo sunt genera:aut enim possibilis est,aut impossibilis.Possibilis est,quæ per rerum naturā admitti potest: impossibilis non potest. Quarum altera ex euentu expectatur,altera submouetur, & vide Vigliū. §.impossibilis.Instit.de hæred.instit.Prat.

CONDITIONES vel in præsens, vel in præteritum, vel in futurum conferuntur. Sed eædemum potestatem conditionum obtinent, id est in euentum aliquem negotiū suspendunt,quæ in futurum conferūtur l.cum ad præsens.& l.itaque.ff.de reb.cred. Quæ conferuntur in futurum aliæ in casum, & euentum incertū. aliæ in arbitrium conferuntur. Illas Casuales,has potestatiuas appellat Iustinianus d.§.fin autē aliquid. Quæ in arbitrio nostræ sitæ sunt. promiscuas vocat Paul.l.si iam facta.§.1.ff.de cond.& demon.Prat.

CONDITIONES præterea facti esse dicūtur,quæ in facto consistunt,quæ in faciendo versantur,ad differentiam earum quæ in dando consistunt. l. si cui purè.§.1.ff.ad Trebel.l.seruus.ff.de solutio.Quædam verò conditiones iuris sunt, id est iure veniunt l.multùm.21.ff. de condi.& demon. Prat.

CONDITIONVM insuper alia voluntaria, alia casualis. illa quæ voluntatis est, totam obligationem suspendit vsque dum perficiatur. Quæ verò casualis est aut necessaria, obligationis tantummodo effectum prorogat, vis obligationis atque adeo ipsa obligatio statim perficitur, &cæt. Connan.libro quarto,cap.17. num.7.

CONDITIO dicitur, cum quid in casum incertū, qui potest tendere ad esse & ad nō esse,confertur.Ferr. Instit.de verbor.oblig.Spieg.

CONDITIO quoque pro Coniunctione sponsaliorum & nuptiarum & pro eo quod vulgo dicimus *Party* in l.vlti.ff.de sponsalib.l.19. & l.36.ff.de ritu nupt. l.vltim.ff.de proxenetic.l 65.ff.de iudic.l.18.C.de nupt. Sueto. in Iulio cap.28. Octauiani sororis suæ neptem, quæ Marcello nupta erat conditione ei detulit. Idem in Augusto cap.69.Dimissam Scriboniam, quæ liberiùs doluisset nimiam potētiam pellicis, conditiones quęsitas per amicos, qui matresfamil. & adultæ ætatis virgines nudarent.Sic & apud eundem auctorem in Claudio cap.26.& in Galba cap. 5. accipiendum est. Seneca libr.3. Controuers. Conditionem nuptiarum illi inuentam cum alio nullo modo posse. Festus lib.3. Conuenta, ait, Conditio dicebatur,cum primus sermo de nuptijs & earum conditione habebatur. Vtitur hoc quoque verbo in hoc significato Plaut.in Truculen. & Aulular.Et Liu.libr.ab Vrb.condi.3. Et Plin. lib.1.Epist. ad Iunium Mauricium.Itaque & in renunciatione spōsaliorum hæc verba probata esse Gaius scribit, CONDITIONE TVA NON VTOR. l.2.ff.de sponsalib. Briss.

CONDITIO etiam pactionem & conuentionē significat & quod Græci dicunt [illegible]. Cicer. Topic. Si quæratur a natura ne sit ius, an ab alia quasi conditione,& pactione hominum. Nam & lex [illegible] à Demosthen.definitur.l.2.ff.de legib. Atque inde fortè qui pactiones & instrumenta conscribebant, Cōditionales sunt appellati. Sic enim appellantur in l.11. C. qui potio. in pigno. & l.7.de iur.fisc. libr.10.C.l.2.de stud.liberalib.vrb.Rom.C.Theo.l.vltim.de ponderatoribus in eo. Quamquam alia huius verbi origo esse videatur. Nam & ex Tertullia. in alium sensum vtitur in lib.de Idololatr.Opera,ait,& Conditionalis eram.Nemo duobus dominis seruire potest. Vnde fortè Conditionarij censiti & adscripti,vel familiares appellantur in ca. non confidat.distinct.5.Et apud Yuonem Carnotensem in Epistol.ad Paschalem Papam,qua rogat eum Conditionarios de familia Carnotensis Comitis exciperet e priuilegio quod Carnotensi Ecclesiæ de nō admittendis Conditionarijs dederat. Conditiones etiam testium dicta quasi condictiones dici Isidor. lib. 5. Etymol.ca.24.scribit. Briss.

CONDITIO in Iure pro MODO capitur,quòd ferè in multis conueniant. l.1. C.de ijs quæ sub mod. pro modo autem capitur, cum sæpè tum euidenter in l.debitori.C.de pact.l.quoniam.C.de rer.permut.tamē,modus fit per, VT,conditio per, SI, & in multis non parū discrepant,vt liquet in gloss.rub. ff.de condi. & demōstrat.Nunc adde superiorib.si placet. l.si post.§.ijsdem. ff.quando dies leg.ced.vbi conditionem pro modo accipit Vlpianus, nisi nos decipit Accursius. Isdem autē diebus,id est ijsdem conditionibus,inquit,hæredi prę stabitur legatum,quibus legatario pręstabatur.Conditionibus,id est,Modis,ait glossa,quia cū hic agatur de hærede

hærede legatarij, ad quem legatum cum iisdem conditionibus deuenit. non possunt esse veræ conditiones, sed modi, quia conditiones ad hæredes non transmittuntur, d.l. si post. §. sed si sub. ff. eod. l. vnic. §. sin autem. C. de cad. tollen. Forcat. in suo Auario, cap. 8.

CONDITIO adscribi dicitur & inijci. l. 34. §. 1. ff. de adq. hæred. l. 12. ff. de man. testam. l. 6. & l. 96. ff. de leg. 1. & dari. l. 34. §. 1. ff. de adquiren. hæred. & inseri. l. 11. ff. de legat. 2. pendere etiam & suspendi, & existere, & impleri, & euenire conditionem dicimus. Et è contrario deficere & extingui, in l. 1. §. si quis seruum. ff. de hæred. instit. Briss.

CONDITIO, à demonstratione hoc differt, quòd demonstratio plerunque factam rem ostendit; conditio futuram. l. si nominatim. ff. eod. Spieg. & vt plenius dicamus. Conditio in liberam legatarij voluntatem, aut in euentum rei futuræ incertum confertur. vt, Si hoc feceris. Si nauis ex Asia venerit, &c. Demonstratio autem factam rem ostendit, non quemadmodum conditio futuram: vt, Fundum Tusculanũ, quem Seius mihi dedit do lego. l. Stichũ. 6. ff. de leg. 1. Vvesenb. Placet etiam de hac differentia adscribere quæ Doctissimus Cuiac. doctissimè lib. 2. obser. cap. 39. scripsit. Multum à Demonstratione Conditio distat. Demonstratio in præsens, Conditio in futurum tempus confertur. Hæc omnimodo existat necesse est vt legatum debeatur. illa, etiamsi vera non sit, attamen debetur. Et ideò non frustrà quæritur in l. 6. ff. de leg. 1. vtrum hæc verba. Stichũ, qui meus erit, cum moriar, demonstrationem an conditionem faciat. Labeo autem ea pro Demonstratione accipit. l. 5. §. 1. ff. de leg. 1. l. nuper. §. vlt. ff. de leg. 3. Trebatius contra pro Conditione: nec putat quicquam interesse, ita legetur Qui meus erit: an, Si meus erit. Ideoq; si tempore mortis in totum aut pro parte seruus alienus fuerit, ex sententia Labeonis totus debetur, ex sententia Trebatij non debetur, nisi quatenus eo tempore defuncti fuerit. Obtinuit autem sententia Trebatij, vt in illa l. 5. & l. nuper traditur. Cuia. d. loc.

CONDITIO libertatis leuissima ea intelligenda est, quæ ad libertatem perducit, quamuis natura grauior & durior sit. l. in facto. ff. eod. Sp.

CONDITIO seruitutis, id est status, fortunæ, l. vlti. §. fin. de Aedil. edic. Variè autem vsurpatur. Est enim conditio idem quod modus ratio. lex, pactio, pactum, fortuna, status, locus, ius, causa. Sp. Pro meliore conditione haberi debet, quicquid ad vtilitatem venditoris pertinet. Connan. lib. 7. cap. 9. num. 8.

CONDITIONEM hanc, Si cœlum digito non tetigeris, impossibilem, negatiuam Commentatores appellant, in l. in illa. de verb. oblig. cum rectiùs (Alc. ait) necessariam conditionem dicerent, quæ pro pura habetur. Nisi fortè de eo cœlo, de quo oxymorum, ridiculum ænigma confinxit Virgilius: Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo, Treis pateat celi spatium non amplius vlnas. Quid hoc in loco significet cœlum, explicat Alc. cap. 18. lib. 1. Parerg. Sp.

CONDITIONES quærere, adulteræ, infamesque fœminæ sibi dicebantur, quæ homines bene mentulatos sibi adsciscerent, magnis etiam inuitatos præmiis. Egnat. in Capitolinum & Lampridium annotauit. Viues autem, Conditio, inquit, in fœminis est coniugiũ, vnde quærere conditionem, & inuenire conditionem filiæ. Hinc apud Iurisconsultos in verbis repudij erant & illa, Conditione tua non vtar. Sp.

CONDITIONEM remittere. Oppo. Conditionem manere alicui. l. ei qui furti. ff. de furtis. Oldendorpius.

CONDITIONIBVS stare, est tenere pacta: cui cõtrarium, à conditionibus fugere.

CONDITIONALIS, cui conditio adiecta est: conditionalis stipulatio, aut legatum, l. 44. ff. de verbor. obligationib. & sub titul. ff. de conditio. & demonstratio. Item

CONDITIONALITER, pro sub conditione. l. quæ res. ff. de verbor. obligatio. & passim in lib. nostris. Hotoman.

CONDITOR, qui aliquid componit, vel rei alicuius autor, vt conditor legum.

CONDITORIVM, id est, sepulchrum. Catanæus ostendit exempla Commentar. 6. Plinian. epistol. Spiegelius.

CONDITVRA, quod ferculis, aliisque esculentis condiendi gratia adhibetur. Vlpianus de tritico, & vino legat. l. si quis. Quod potius conditura loco fuit: Nebriss.

CONDITVM, pro abscondito, id est, quod absconditè seruatur in aliquo loco. Paul. diuersam autem esse causam eorum, quæ in cõdito essent. Item paulo supra in themate. Si quæ in condito habuerat paterfamilias: l. Ofidius quidam. de lega. 3. Conditiuum verò dicitur, quod seruari potest sine læsura. Sp.

CONDOCTI dicuntur Comici, qui fabulam quã acturi sunt, vnà fideliter edidicerunt, gestumque agere sciunt. Oportet enim histriones peritos esse, & fabulam quam acturi sunt, simul edidicisse, antequam in proscenium prodeant, vt refert Turneb. aduersar. libr. 15. cap. 6.

CONDVCERE dicitur is, qui pretiũ accipit pro re aliqua facienda: quod Redimere etiam dicitur ex Budæo. Vlpianus: Si qui seruum docendum conduxerit, l. item quæritur. 13. §. si quis seruum. ff. locat. & alibi sæpissimè. Sic & apud alios Iurisconsultos reperies. sic accipitur in l. 2. ff. ad leg. Rhod. de iact.

Conducit qui dat, sed qui locat, accipit illud. Olden.

CONDVCERE nummo vno, donationis instar inducit, ait Vlpianus l. si quis. 46. ff. Locati. Est autem, teste Olden. prouerbiale secundùm veteres, sicut nunc dicimus, fragmento panis vel pomi locare aut vendere: significantes donationem potius esse, quam alium contractum. Spieg.

CONDVCI etiam & locari nummi dicuntur, qui fœnore occupantur. Horat.

Omnia conductis Cœmens obsonia nummis.

Id est fœnore sumptis, inquit Acron. Conducuntur enim quasi nummis pro quibus merces soluitur. Et quẽadmodum in emptione dixi, veteres emptionum venditionumque appellationibus promiscuè vsos esse, idem est in locatione & conductione, vt Caius scribit de actio. empt. quod credo opinionem Laurentio Vallæ iniecisse, vt putaret locare sepulturam faciendam, vt dicatur tam is qui dat quàm qui suscipit faciendam, cuius tamen nullum adhuc exemplum memini me legere, nec scio an apud Latinos authores reperiri possit, vt rectè notauit Budæus: nisi fortè apud Labeonem l. vltim. ad legem Rhodi. in penulti. themate, si modò non sunt mendosi codices, quod facilè crediderim. Et cum scribit Caius veteres locationis & conductionis appellatione vsos fuisse promiscuè, satis ostendit, iam hoc à consuetudine Latini sermonis recessisse, atque ita posteriores locutos fuisse, vt ista distinguerent, diceretur que locare qui dat rem vtendam. Conducere autem qui pro rei vsu & fructu quem accipit, dat in pretij loco pensionem certam, vel nummorum vel fructuum. Ille dicitur nummis colere aut conducere. hic partibus: vnde partiarius colonus. Ita locatur opus faciendum cui mandatur eius constructio & procuratio; quique eam suscipit non gratis sed & mercede & pretio. Ipse autem conductor dicitur, quoniam eius ductu tota constructio peragitur. Hic igitur conductor appellatur, qui dux est, & vt vulgo loquimur Magister operis: qui quod alienis & ipse operis vtitur emptis conductis, ad id quod suscepit efficiendum, vocatus est redemptor: quasi opus quod locatori suo debet à mercenariis redimat. Nam si quis sua solius opera faciendum aliquid conducat non rectè ni fallor, redemptor operis vocabitur, &c. Connanus libro 7. capite 11. num. 1.

CONDVCIT, in tertiis personis, pro vtile est, notius etiam vt exemplis probari debeat.

CONFARRATIO sacrificij solennis, genus erat, quo vtebantur veteres Romani in coniunctione viri, & vxoris, cuius commeminisse videtur Vlpianus

in Epitome titul. 9. Fatre (ait) conuenitur in manum certis verbis & testibus decem præsentibus. Eam solis pontificibus conuenisse scribit Boethius in Topic. in loco à genere: qua de re adeundi sunt. Alexan. ab Alex. lib. 2. Genialium. & Bart. Brissonius libr. singul. de ritu nupt. Confarrationem Romæ omissam scribit Tacitus libro Annalium. Prat. vide latius Connanum lib. 8. cap. 3, num. 2.

CONFERRE, à Con. & Fero, quasi simul portare, multa significat propter varias cóferendi causas. Quare ex eo, quod adiungitur, solet vis huius verbi lectoribus apparere. Olden.

CONFERRE manus, conferre signa. Wider einander streitten. Olden.

CONFERRE pedem, antiqui eleganti Metaphora dicebant pro eo, quod est propius accedere ad causam: Cuius oppositum est, Fugere scopum controuersiæ, sicut nunc ferè litigatores faciunt in iudiciis. Cicero pro Plancio: Non possum pedem conferre, vt aiunt, aut propius accedere. Commentatores, venire ad punctum causæ dicunt. Näher zu der Sach kommen. Spiegel.

CONFERRE in arbitrium alicuius. l. 1. ff. de leg. 2.

CONFERRE in aliquod tempus, hoc est, differre. l. quæsitum. ff. de sponsal. Prat.

CONFERRE, comparare. l. vbi falsi. ff. de falsis. Dicimus enim, confero te illi. aut cum illo. Hieronymus in procem. Paralip. Quendam, ait auctorem, qui apud Hebræos in admirationibus habebatur, assumpsi, & cótuli cum eo à vertice (vt aiunt) vsque ad extremum vnguem: & sic confirmatus, ausus sum facere, quod iubebatis.

CONFERRE in pauca, accipere pro concludere breuiter, quæ diffusius sunt dicta. Plaut. Nunc verba in pauca conferam. Olden.

CONFERRE pontificios canones legibus Romanis sic oportet: Primùm, retinenda semper est breuitas ne quid mediocritatem excedat. Deinde, in locis ex iure collatis perpendi oportet auctorem, & illius consilium, hoc est, quis, ob quam causam, cui, qua de re, & quando statuerit tale ius. In his enim consistunt & aperiuntur tibi statim circumstantiæ negotiorum, quæ cú diuersæ sint: nihil est mirandum, si de quibusdam speciebus varient ius ciuile & canonicum. Tum ex collatione sic facta apparebit tibi lux quædam mirabilis, ad inuestigandam similium negotiorum æquitatem, siue in scholis, siue in iudiciis, siue in consultationibus veris. Porrò hæc est exercitatio, quam inculcare oportet studiosæ iuuentuti: non ad altercationem fori, sed ad concilianda iuris præcepta, quæ eodem pertinent tandem. Nam, si benè circunspicias, multò certè rarior inter ius ciuile & canonicum est ἀντινομία, quam vociferantur quotidie in tribunalibus. Differentias tamé per multas inter ius ciuile & pontificium constituit Bart. tractatu in eam rem edito quem videas velim. Old.

CONFERRE, in commune, & medium redigere significat, toto titu. ff. & C. de collat. bon. & ff. de dotis collat. Vnde

COLLATIO bonorum & dotis vbi suprà. Est &

COLLATIO tributorum, & vectigalium, aliarumque functionum, hoc est præbitio l. vlti. §. patrimoniorum. in fine. de muneribus & honorib. Sic accipitur in l. in honoribus. §. qui muneris, ff. de vacat. mun. eodem sensu accipitur in rubr. C. de collat. fundi patr. lib. 11. & C. de collat. fund. fiscal. eod. lib. Et

COLLATORES in Nouel. 128. interpretibus Iuliano Patritio & Irnerio, quos ὑποτελεῖς Græco vocabulo appellauit Iustinianus in d. Nou. Briss.

CONFERRE apud Venuleium l. si vir. 6. ff. ad leg. Falc. pro impendere positum aiunt Accursius, & Alberic. equidem pro contribuere accipi putem.

CONFERRE apud Pontificios significat concedere. c. eam te. extr. de rescript. ibi, præbendam sibi conferre deberent. Prat.

CONFERRE, transferre significat, l. confessionib. ff. de interrog. act.

CONFERRE pacta in l. fin. C. de feriis. est de paciscendo colloqui. Prat.

CONFERRE rem in arbitrium alicuius. Et conferre in aliquod tempus, Heymachen/Verziehen/Vlpianus ff. de sponsalib. Quæsitum est, inquit. apud Iulianum, an sponsalia sint ante duodecimum annum, si fuerint nuptiæ collatæ, hoc est, dilatæ in id tempus ætatis; non, sicut Accursius comminiscitur, re vera celebratæ. Olden.

CONFERO beneficium, Confero honorem, Confero in te culpam, Ich thu guts/Ich gebe ehr/Ich gebe dir die Schuldt. Olden.

CONFERRE dotem, vel alia bona, Wider eynbringen. Vt C. de collat. bon. & ff. eod. titul. Hic titulus, inquit Vlpianus, manifestam habet æquitatem. Quum enim prætor ad bonorum possessionem contra tabulas emancipatos admittat, participesque faciat cum his, qui sunt in potestate, bonorum paternorú: consequens esse credidit, vt sua quoq; bona in medium conferant, qui appetant paterna. Old.

CONFESSIONEM Quintilianus Decla. 314. accipiendam ait qualemcunque contra se pronunciationé suam. pronuntiantis sententiam diffinire videtur Paulus l. 1. ff. de confessis. Briss.

CONFESSIO etiam in Nou. Iustin. 1. sumitur pro cautione, Græcorum imitatione qui ὁμολογίαν dicunt, vt in l. quum de indebito. ff. de prob. Cuia. in exposi. d. Nouel. Iust. 8. fol. vndec. circa med.

CONFESSIO non nocet absentibus nec vocatis. l. certum. §. si quis absente. ff. de confes. quod declara. vt per Bart. d. §. si quis. & restringe vt per Bartho. Socin. in tract. fallen. reg. 63. Olden.

CONFESSIO corá notario facta, habetur pro scriptura in fideiussione, iudicio sisti, l. penultima. C. de fideiussoribus.

CONFESSIO erronea, nullius est momenti. l. 1. C. de fals. caus. adiect. legat. l. si obligatum. ff. de solut. l. error. C. de iur. & fact. ignor.

CONFESSIO Extraiudicialis, quæ fit apud probos & fide dignos homines extra iudicium. Hæc in plerisque casibus suum adfert robur, ad probandam intétionem actoris. Vide Bart. in l. generaliter. C. de non nú mer. pecun. Spieg.

CONFESSIO facta in vno iudicio, fidem facit in alio, inter easdem personas. Ioan. Andre. & alij, in c. per inquisitionem. de electio. & in c. 2. de ordin. cognitio. Antoni. de Butri. in c. cum dilectus. de capell. monach. Baldus, Alciatus, & alij in l. 2. de edend. per leges, quas citant. Prat.

CONFESSORIA actio; cui opponitur Negatoria, dicitur, quasi adsertoria iuris, & seruitutis: Cuius vindicandæ gratia confitemur, intendimus apud iudicem. Habet enim hic verbum istud CONFITERI, emphasin, & vehementiorem, pro subiecta materia, significationem, quam alibi. Daturque ei qui seruitutem sibi deberi intendit, l. 2. §. 1. ff. si seruitus vind. Concipitur autem verbis adfirmatiuis. plerunque tamen negatiuis. l. 4. §. fin.

CONFESSORIA etiam datur in lege Aquilia de damno dato aduersus confitentem. l. inde Neratius. 23. §. fin. & l. proinde. §. 1. ff. ad leg. Aquil. Sic quoque appellatur ea actio, quæ ex alicuius ad interrogata responsione competit l. fin. ff. de interrog. act. Briss.

CONFESSI, vt ait Varro lib. 5. ling. lat. qui fati id, quod ab eis quæsitum est. Prat.

CONFESSVS Iurisconsulto videtur, qui monitus tacet. l. de ætate. §. nihil interest, §. qui tacuit. de interrog. act. Olden.

CONFESSA res pro clara, manifesta, & extra controuersiam posita. Spieg.

CONFESTIM variè pro re, hoc est, subiecta materia accipitur. aliquando, vbi primum potuit, hoc est, prætoris copiam habuit Vlpiano l. 2. §. confestim. ff. ad S. C. Orfitia. Aliquando sumitur interpretatio ex testatoris voluntate, vt significet statim a morte instituti. l.

cum

cum pater.§.ab instituto.ff.de legat.1. Interdum pro decem dierum spatio.l.promissor.§.1.ff.de constitu.pecu. Plerunque pro modico interuallo temporis, scilicet pro tanto, quanto iudex pro tribunali sederit, l. diuus. ff.de in integr.restitut. Quandoque sine vllo temporis interuallo.l.ita vulneratus. ff.ad legem Aquil. sic accipitur, interprete Vlpiano in l.3.§.cum igitur.ff.de vi & vi armat.

CONFESTIM, hoc est, intra quatuor menses. Sic interpretatur Bart.in l.presbyteros. C.de Episc. & clericis.Olden.

CONFICERE rationes apud Vlpianum l.1.§.officio.ff.de tutel.& ratio.distrah. est in libro scribere rationes actus,& administrationis.Prat.

CONFIDEIVSSORES in l.fideiussoris autem.& l.videlicet.ff.de pact.

CONFIDENTIAM esse vitij, nec Archid.ignorauit.c.1.circa fin.de elect.lib.6. Fidentia semper est laudis. Confidens autem, mala consuetudine loquendi, in vitio ponitur: ductum verbum à confidendo, quod laudis est. Insulanus idem indicat, quo loco Cicero secutus est consuetudinem.Sp.

CONFINATI, qui ad loca assignata accedere noluerunt non propterea in crimen læsæ maiestatis incidunt ita signanter Bald consi.271.quæritur, vtrum hi qui indignationem, in 2.lib.seq. Dec.consi.410. in causa mota Mediolani.col.vlt.lib.5.Cot.

CONFINES agri dicuntur, qui iisdem se finibus adtingunt.l.4.§.non solùm.ff.fin.reg. Eodem sensu

CONFINIA prædia dixit Paulus.l. qui duo.29.ff. de seruit.rust.prædio.

CONFINII appellatione significatur, quo se possessores adtingunt.l.2.§.1.versic. præterea. ff. de aqua & aq.plu.arc.l.patronus.§.1.ff.de lega.3.Confinium porrò non intelligitur, si via publica interuenit.l.4.§.fin.ff.finium reg.Confines à vicinis separat Paulus d.l.4. quòd illi de rusticis, hi de vrbanis prædiis dicuntur. Trifiniũ etiam veteres appellabant eum locum, in quem tres possessores adtingebãt, sicut in ea re testis Siculus Flaccus lib.de conditio.agror.Briss.

CONFINIA dicuntur ea, quæ adeò sibi proxima sunt, vt nullus medius paries interponatur, sed vrbana parietibus distingui consueuerũt. Et ideò, vbi nõ possunt dirimi fines, occasiõe controuersiarũ finitimorũ, permittitur iudicium finium regundorum, id est, dirimendorum, vel separandorum, quo casu opus est, vt ex alterius prædio alij adiudicandum sit. & is cui adiudicatur, pro eo, quod ei adiudicatur, certa pecunia condemnandus est. Actio enim finium regundorum habet locum in rusticis prædiis tantùm, in vrbanis autẽ prædiis locum habere non potest, quia vrbana prædia sibi non sunt confinia, sed magis dicuntur vicina. ff.fin.reg. l.4.§.hoc iudicium.Olden.

CONFIRMARE est alicui iuri, vel facto firmitatem præstare. Hinc

CONFIRMATIO, quæ est iuris priùs habiti corroboratio.c.inter dilectos.de fid.instrum.Prat.

CONFIRMATIO dicitur etiam, quando superior confirmat factum inferioris, & de infirmo firmum facit. Qui enim confirmat aliquid, is non censetur dare.l.& quia.ff.de iurisdict.Paulus l.si donatæ.§. si sponsus.ff.de donat.inter vir.& vxor. Quia, inquit tunc factam donationem confirmare videtur, non inchoare nouam. Ex innouatione priuilegij, nouum ius non adquiritur, sed antiquum (si quod habet) conseruatur.c. cùm dilecta.§.nuper autem.de confirm. vtil. vel inutil. & dist.12.c.præceptis. Qui declarat, nihil dat, sed datũ significat.l.hæredes palam.§.si quid post.in fin.ff.de testam. Sic accipi debet toto titulo de confirmat.vtil.vel inutil.Olden.

CONFIRMATIO etiam manuum impositionem significat.c.1.iuncto c.Spiritus sanctus.de pœn.distin.5. vbi docetur quæ eam sit eius vis.Prat.

CONFIRMATIO fit duobus modis: aut in forma communi: aut ex certa scientia. In forma communi cõfirmare dicitur princeps, quando simpliciter absque aliqua causæ cognitione confirmat. & hæc nullum ius tribuit. Ex certa scientia dicitur confirmatio, quando fit cum causæ cognitione: & ista facit ius. ita eleganter declarat Bald.post Cyn.in l.ex verbis. ad fin. vbi alij sequuntur. C.de donat. inter virum & vxor. & commendat Decius latè circa hoc insistens.in rubr. de confirm: vtili vel inutil.in 3.quæst.post Andr. Sicul. inter consilia Alex.consi.123.scripsit ecclesiast.col.7. ad fin. & seq: in 4.lib.& Aretin.consilio 8.abunde.colum.1.& 2. Alio etiam modo dicitur confirmatio ex certa scientia, videlicet quando tenor priuilegij de verbo ad verbum inseritur in confirmatione. ita Specul. in tit. de instrumen.edit.§.nunc autem.vers.item opponitur.seq.Aretin.consi.15.reuerendissimè pater.col.2.versic.prętoreà certa scientia.& est doctrina memoriæ commendandá, ad declarationem terminorum. Et ista confirmatio ex certa scientia quamuis det robur, non tamen extenditur ad id quod in eo non includebatur, secundùm Bald. sing.in l.4.in fin. C.si aduers. rem iudicat. quem in pulchra quæstione reassumit Corn. consi.9. incip. attentis narratis.in vltim.col. in 3.lib.& moderni in l. more. ff. de iurisd.omn.iudic.nisi addita esset clausula, ex certa scientia: quo casu non solùm dat robur actui confirmato, sed etiam illum extendit. ita singul. Bald. in c.penul: colum.vlt.versic.quæro ergo.extr.de constit. & pro singulari multũ notat & sequitur D. Ias.in d. l. more. in 7. col.vers.limita singulariter.ff.de iurisd.om.iud.& seq. Alex.consi.127.viso.colum.penul.versic.nec prædictis. lib.4. Alia verò simplex confirmatio nullum vigorem tribuit, vt etiam in pulchro casu consuluit D. *Ziliolus* inter consilia Bald.consi.135.articulus.in vlt. colum. in 3.lib.& declarat D.Francisc.Curt.in repet. l.admonendi.col.12.versi.quid in priuilegiis. ff.de iureiuran.post Andr.Sicul.in loco prællegato.Cot.

CONFIRMATOREM Venditionis vocat Iulianus & vetus interpres, vt M.Cic.pro Cluentio cõfirmatorem pecuniæ, auctorem secundùm l.4. ff. de euict. vt auctorem pecuniæ.l.si literas. C.manda. auctor primus est venditor ipse. Cuiac.in exposit.Nou.Iustin.4.in fin.

CONFIRMARE apud Callistratum l.3. ff.de testibus.non adseuerare, vt putat Oldendorpius.sed pro simul probare accipitur. falsò apud Oldendorpium in Lexico legitur Conformare vt & apud Spiegel. Confirmare apud Paulum.l.& quia.ff.de orig.iur.significat approbare,& validius,& perfectius efficere, vt explicat ibidem Bartol.

CONFISCARI etiam ad personas refertur .l.si tutor.§.penult.ff.de tut.vbi tamen, confiscatus accipi debet pro eo, cuius bona confiscata sunt, & in ærarium Principis coacta. Suetonius in Caligula. Prætereuntes (inquit) duos equites locupletes sine mora corripi, cõfiscariq; iussit.Briss.

CONFISCARI est Fisco applicari, vel in fiscum cogi.l.fin.ff.de bon.eor.qui sibi mortem.l.4.C.de re milit.Suetonius in Domit. Confiscabãtur, ait, alienissimæ hæreditates, vel existente vno. qui diceret audisse se, &c. Vnde fiscus est regius saccus, in quem reducuntur bona damnatorum, & proscriptorum. Vnde dicitur: facta est omnium bonorum confiscatio. Et casus in quib᷑ possunt bona alicuius confiscari post mortem suam, vide glo.in l.fin.C.ad legem Iuliam maiestatis. Et qualiter formabitur sententia, est glo. Instit.de hæredi. quæ ab intestat.§.per contrarium.Old. Primi verò qui per calumnias & iniquas interpretationes multa fisco in Imperatoris gratiam vendicarunt, fuere Palphurius & Armillatus. Vnde Iuuen.Satyr.4.

Si quid Palphurio si credimus Armillato
Quidquid conspicuum pulchrumq; ex æquore toto est
Res fisci est, vbicunque natat.

Corasi.Miscel.lib.6.cap.19.

CONFISCARE. Ascon.quia maior summa est pecuniæ publicæ, quam priuatæ, factum est, vt fiscus pro pecunia.& inde Confiscare dicatur. Quanuis, Insulano teste, à quibusdam deuitatur, potius scribentibus, in ærarium publicum redigere, vel fisco applicare: tametsi Plin.in Panegyrico ad Traianum, distinguit Aerarium & Fis-

& Fiscum Cice. vsus est verbo, publicare, pro confiscare. exempla idem in Obseruat. suis indicat. Catanæus non negat interdum confundi, monens tamen: Viderint, inquit, qui crediderunt ærarium & fiscum idem esse. Spieg.

CONFITERI. Donatus in Adelph. Terent. confiteri & indicare ita distinguit: Indicat, inquit, is qui de se volens aliquid & de aliis etiam prodit. Sed confitetur, qui de se tantum, & qui inuitus. Interpretes tam ad eam quæ à volente fit, quam quę per tormenta exquiritur confessioné referũt. Vide gl. in l. seruos. C. ad leg. Iul. de vi super verbo, Confessionibus. Porrò obseruarunt eruditiores nonnulli verbum Confiteri à Cicerone aliisque frequentius ita vsurpari, vt dicant confiteri de scelere, non scelus: quemadmodum accusare, defendere, damnare, de furto, de repetundis, de ambitu dicimus. Spieg.

CONFLAGES Festo libr. 3. loca dicuntur, in quæ vndique confluunt venti. Spieg.

CONFLARE æs alienum, translatitiè pro contrahere debitum, facereque se debitorem alienæ pecunię. Oldendorp.

CONFLARE propriè est æs ad informem massam reducere: non autem in signatam pecuniam redigere, vt Oliuerius & Ascensius Valerij interpretes existimarunt, in loco infra citato. quod Suetonius apertè demonstrat, qui scribit Augustum argenteas statuas olim sibi positas conflauisse omnes, ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Præterea id etiam ex Iustiniani verbis probatur in ea Constitut. τὰ περισσεύοντα περὶ τὰ σκεύη ἢ ἄλλοις εὐαγέσι τόποις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν καὶ ὁμοίως πιπράσκειν. Vasa superuacanea inuenta, vel aliis sacris locis iis indigentibus vendere vel conflare, & similiter vendere. Accedit quòd verbum χωνεύειν, quod vsurpat Iustinian. apud Græcos pariter est, metallum fundere & liquidum efficere, non autem pecuniam signare, vt in Græcis scriptoribus, ac præcipuè in septuaginta interpretibus sæpè legitur. Exempli gratia in caput 26. χῶδυ, & cap. 22. χωνευτήριος. Scribit Sozomenus, vt habetur historiæ tripartitæ lib. 5. cap. 37. Cyrillum Hierosolymorum pontificem, cum vehemens penuria eã prouinciam inuasisset, vt populi inopiam subleuaret, vasa, sacrataque vela vendidisse. Legitur etiam eiusdem historiæ lib. 11. ca. 16. Acacium Amidæ pontificem sacra vasa conflauisse, quo Persas captiuos à Romanis redimeret: dicebat enim Deum non indigere huiusmodi vasis, qui neque biberet, neque comederet. Tradit quoque Victor de persecutione Vandalorum, libro primo, Carthaginensem Pontificem, vt captiuos à Vandalis & à Mauris liberaret, omnia vasa aurea & argentea vendidisse. Nec absque talibus necessitatibus res sacræ alienari debent, quemadmodum C. Marius, & Cn. Carbo fecisse leguntur, quos cum Sylla dissidentes, refert Valerius Maximus libr. 7. cap. 6. aurea atque argentea templorum ornamenta conflauisse. Ferrand. libr. 2. explicationum, in l. sancimus nemini. C. de sacrosanct. eccles. cap. 1.

CONFLATAE arbores, pro ruptis. in l. fluminum. §. item apud. ff. de dam. inf. Sp.

CONFLATVM vas, id est, cõpositum. Instit. de rerum diuis. §. ex aliena. Sp.

CONFLVENS, est alueus, in quem duo plurave flumina conueniunt. Sp.

CONFœDASTI, apud veteres dicebantur fœdere coniuncti, Bundtgenossen. Vide Festum. Sp.

CONFRATER, nihili vox est: pro eaq; dicendum frater vel consors. Insulan. monuit. Sp.

CONFRINGERE nauim, id est, naufragium facere. Spieg.

CONFORMARE, pro asseuerare, l. testium. ff. de testibus. De hoc verbo vide quæ referuntur à gloss. in l. & quia. ff. de Iurisdictio. omnium iudic. Bart. pro conseruare, idem verbum exponit in Extrauagan. de treuga. c. primo. Spieg.

CONFVGAM, interpretamur eum, qui ad asylum & ecclesiam confugit, l. præsenti. 5. C. de iis qui ad ecclesiam confug. l. si quis. 22. de episc. & cler. Prat.

CONFVNDERE, id est, commiscere. §. si duorum. Instit. de rer. diuis. vt confundi pro commisceri, apud Iurisconss. Quorum exempla Alber. indicat. Sp.

CONFVNDENDVM dolo malo argentum curare. vide Paulum in l. 4. ff. de rei vendic. Spieg.

CONFVNDI id dicimus, quod alij ita commiscentur. vt separari, & diduci non possit, aut certè difficilis sit eius separatio. l. 3. §. fin. & l. seq. ff. de rei vendic. & §. si duorum. Instit. de rer. diuis.

CONFVNDI obligatio dicitur, quoties in eandẽ personam & creditoris, & debitoris ius deuenit, id est, cum vel debitor creditori, vel creditor debitori hæres existit. l. debitori. 50. ff. de fideiuss. l. licet. C. ad leg. Falcid. & alibi sæpissimè. Fit etiam debiti confusio, quando alter correorum debendi alteri hæres est, l. si duo. 93. ff. de solut.

CONFVNDVNTVR seruitutes, quando vtriusque prædij & quod seruit, & cui seruitus debetur, idẽ dominus fit. l. 1. ff. quemadmodum seruitus amitt. Confundi etiam eos totiens dixit Iauol. l. cum seruitus. 15. ff. eod. quotiens vti ea is, ad quem pertinet, non potest: vt in proposita ibid. specie.

CONFVNDI dicitur vsusfructus, cũ fructuarius proprietatem adsecutus est l. 4. ff. vsufr. quemad. cau. l. si fructuarium. 6. ff. de manu. vind. Sic &

CONFVNDI actiones dicũtur, quæ miscentur inter se. l. qui seruum. 34. §. fin. ff. de oblig. & act. Accursius tamen ibidem explicat confundi, & misceri, hoc est tolli. Tu rem expende.

CONFVSA, quo distent à commistis, glo. differit in l. si frumentum. §. idem scribit, si ex melle. in fin. ff. de rei vendic. Alber.

CONGIARIVM, sportula erat quam diurni cibi nomine, comitibus, anteambulonibus, asseclis, stipatoribusq; suis, potentiores ciues distribuebant. Congiũ, vini mensura, sextarios sex capiens. Paul. de fund. instr. l. tabernæ. Vnde, inquit, areæ, & congiaria, sextaria. Nebris. Vide & Donarium, & Peristeum 2. Sp.

CONGIARIA inter cauponiæ tabernæ instrumenta recenset Paulus l. tabernæ. ff. de instr. instr. leg. Gręcis χοῦς Polluci lib. 10. cap. 20. inter vasa vinaria connumerãti. Congiarium autem est vas congij vnius, hoc est, sextariorum senum capax: mensuræ igitur genus est Fabio lib. 6. cap. 4. vide Ant. Aug. lib. 1. cap. 11. Prat.

CONGIARII quoque verbo continetur munus, quod Imperator populo dabat. Alex. ab Alex. li. 5. c. 24. Principales etiam liberalitates in l. patronus. ff. de leg. 3. congiaria interpretatur Cuiac. vel auctoribus glossis antiquis, qui congiarium scribunt in legibus liberalitatem appellari his verbis: congiarium ἐπίδοσις ἐκ τῶν νόμων δωρεά. Cuiac. obseruat. lib. 10. cap. 37. in fin.

CONGLVTINATI libri apud Vlp. item malleati, & ornati. de leg. 3. Spieg.

CONGRESSVS & congressio, sunt infrà consuetudinem assiduam, & minus quiddam quam familiaritatem sonant. Exemplum habes apud Insulanum è Cicerone petitum. Sp.

CONIECTIONEM causæ in l. 1. ff. de diuers. regu. iur. explicat illatiuè Asconius causæ in breue coactionem. quod enim per species singulas obseruatum erat in breue cogit regula, quod ex 12. Tab. descẽdit. Harmenopulus lib. 6. legit σύντομος, id est, coniunctio, vt & Io. Placentinus indicante Accursi. in d. l. 1. Prat. Coniectio autem causæ quid sit, declarat Asconius, Quum inquit, in rem aliquã agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent, poscebant iudicem: qui dabatur post trigesimum diem (legendũ autem & corrigendum arbitror, post tertium diem, iunge quę sup. in verbo Conducere alicui cœnã, dicta.) quo dato, deinde inter se perendinum diem, vt ad iudicium venirent, denunciabãt. quo quum esset ventũ, antequã causa ageretur; quasi per indicem rem exponebant. quod ipsum dicebatur causæ cõiectio, quæ fit causæ suæ in breue coactio. hæc ille. Cõiectionem autem non pro coniectu, sed pro coniectura dictam opinor: item vt Quæstio apud eundẽ pro Quæstura

ftura, quasi vnde de tota disceptatione iudex coniiciendi facultatem habeat. vt ergo Causæ coniectio rem strictim & angustè continet: sic Regula id quod iuris est, breuiter summatimque complectitur. Hinc illud apud Gellium li.5.cap.10. Et quum ad iudices coniiciendæ consistendæque causæ gratia venisset: & quæ sequuntur. Et apud Afraniū, vt Non. Marcellus refert: causam coniicere apud te volo: ambo adestis: profuturos arbitror. Hotom. Vide & Duarenum lib.1. Anniuers. dispu. cap.46. & Turneb. aduers. lib.17.cap.15. &c.

CONIECTVRA. Hac exquirimus, sit ne in rerum vniuersitate res ea, de cuius natura quæritur. deinde, quæ eius origo, causa ac immutatio: vt, sitne ius Gentium, quæ eius origo qua causa à iure naturali dissentiat. toto tit. ff. & Instit. de iustitia & iure. Habetur autem coniectura (quatenus ad forensem vsum attinet, potissimum in his quę clandestina sunt) potior, quam stricta verborum significatio habetur. l. cum proponebatur. de leg.2. Vide l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig. & l. apud antiquos. C. de furtis. Quibus verò ex causis assumatur, colligit Alciatus mox ab initio Commentariorum de verb. sign. Spieg.

CONIVGATA, vt scribit M. Cicero in Topicis, dicuntur quæ sunt ex verbis eiusdem generis. id est, quæ ab vno orta, variè commutatur, hoc est in diuersas vocabulorum species inflectuntur: vt, iustitia, iustus, iustè, iustum, iustitiarius. Olden. Hęc verborum coniugatio Græcis συζυγία dicitur, ex qua huiusmodi est argumē tum, auctore M. Tullio. Si compascuus ager est: ius est compascere. Hæres succedit in vniuersum ius defuncti. l. cùm hæres. ff. de diuers. & temp. præscript. Itaque hæreditas est successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit. l. hæreditas. ff. de reg. iur. Sed hoc argumentum probatione indigere scribit M. Fabius lib.5. Instit. Orat. cap.10. Prat. & Old.

CONIVGES Isidoro lib.9. Etymolog. capite 7. veriùs appellantur à prima desponsationis fide, quamuis adhuc ignoretur inter eos coniugalis concubitus, quā explicationem refert diuus Augustinus libro de bono coniug. & vide c. coniuges. c. coniunx, & c. priusquam. 27. quęst.2. Coniunctio igitur animorum nō corporum, spectatur. Nuptias enim non concubitu, sed consensu fieri Vlpianus ait l. nuptias. ff. de diuersis regu. iuris. Sed &

CONIVGES appellantur, qui non liberorum procreandorum, sed continentiæ causa conueniunt. c. vlti. 32. q.2. Vbi pro incontinentiæ, legendum continentiæ, vt & Albericus rectè legerat. Prat.

CONIVNCTAE tabernæ appellatione contineri putat Albericus eas, quarum vna superior, alia inferior est: non putem tamen significationem latissimam à S. Iuliano l.1. ff. de seruitut. lega. perstrictam. Coniunctam itaque tabernam ita accipiendam existimarim, quæ simul iunctæ sint, quæve vna contignatione coniunguntur.

CONIVNCTI re videntur hæredes vel legatarij, vel vsufructuarij: cùm duobus eadem res separatim relicta est, idque re ipsa non verbis appareat eos iungi ad communicandam, partibusque ex concursu æstimandis: veluti, Titio fundum talem do lego. Sempronio eundem fundum relinquo. l. coniunctim. & l. re coniuncti. ff. de legat.3. iidem etiam disiuncti vocantur. l. vnic. §. sin autem disiunctim. C. de cad. tollen. Bart. d. l. re coniuncti. 4. opposit. Olden.

CONIVNCTI verbis, non etiam re censentur, qui eadem oratione partibus factis coniunguntur: vt, Titio & Seio æquis partibus fundum Titianum do, lego, d. l. re coniuncti. Old.

CONIVNCTI re & verbis sunt, quos & nominum & rei complexus iungit: vt, Lucio & Seio fundum Sempronianum, do, lego. l. triplici modo. ff. de verbor. sign. Old.

CONIVNCTIONVM Aut, Vel, Siue, Ve, ac similium, certum est eam censeri potestatem, vt sensum orationis disiungant. Quemadmodum coniunctiones, Et, Ac, Quoque, At, Que, Atque, regulariter copulant. Et eam quidem significationem verborum naturalis ratio suppeditat, quia ad hoc sunt inuentæ coniunctiones, vt aliquid copuletur cum alio, aut disiungatur ab alio. Institut. de leg. §. si eadem res. Verùm in iure talis verborum significatio nonnunquam inuertitur ex re: idque mens proferentis, vel rerum qualitas, vel alia ratio extrinsecus vrgens suadet. tractat eleganter Vlp. ff. de verb. signif. Sæpe ita comparatum est, inquit, vt coniuncta pro disiunctis accipiantur, & disiuncta pro coniunctis, interdum soluta pro separatis. Nam cùm dicitur apud veteres, Adgnatorum gentiliumque: pro separatione accipitur. At cùm dicitur, Super pecuniæ tutelæve suæ: tutor separatim sine pecunia dari non potest. Et cùm dicimus, Quod dedi aut donaui, vtraque continemus. Cùm verò dicimus, Quod eum dare facere oportet: quodu is eorum sufficit probare. Cùm verò dixit prætor, Si donum, munus, operas redemerit: si omnia imposita sunt, certum est omnia redimenda esse. Ex re ergo pro coniunctis habentur. Et si quædam imposita sunt, cætera non desiderabuntur. Verba item, Ope, Consilio, aliàs ex sententia coniungentium, aliàs separantium accipienda sunt: sed verius est separatim accipienda. Rationem ibidem adfert Vlpianus. & vide l. qui seruo. ff. de furt. & l. proinde. ff. de cond. fur. Oldendorp.

CONIVNCTIONEM enim nonnunquā pro disiunctione accipi, Labeo ait, vt in illa stipulatione, Mihi hærediq; meo te hæredemq; tuum. Paulus in l. coniunctionem. ff. de verb. sign. Old.

CONIVNCTIONIS disiunctiuæ effectus variè intelligitur, & dignoscitur, vt ex subiectis apparebit, aliàs ex adiectis intelligitur clausulis. l. plerunque interest. §. final. ff. de iure dotium. Siquidem fuerit adiectum, verùm mulier velit, ipsa eliget. Aliàs verò ex ipso contextu orationis effectum separandi non difficulter intelligimus: scilicet perpendentes quid disiungat. Aliàs disiungit, vt relinquatur arbitrium eligendi; l.1. §. expilatores. ff. de effractoribus. In opus publicum vel perpetuum, vel temporarium. l. quicunque. C. de seruis fugitiuis. Eum cum alio pari, vel viginti solidis reddat. Aliàs coniunctio disiunctiua non separat, sed coniungit l. Lucius. 85. ff. de hæredibus instituendis: Aut (quod abominor) prius morietur, quàm meam hæreditatem adierit, aut filium filiamve ex se natum. Paulus l. si quis. ff. de auro & argent. mund. Si quis, inquit, ita legauerit, Vxori meæ mundum, ornamenta, seu quæ eius causa paraui, do, lego: placet omnia deberi. sicuti cùm ita legatur, Titio vina quæ in vrbe habeo, seu in portu, do, lego. Hoc enim verbum, scilicet SEV, ampliandi legati gratia positum est. l. Quintus Mutius. ff. eod. titul. Planè si ita legatum fuerit, Vasa, aut vestimenta, aut quæ vxoris causa parata sunt, tunc æquè erit vera Quinti Mutij sententia. l. generaliter. C. de institut. & substitut. Si filius vel filia intestatus vel intestata, vel etiam sine liberis, vel sine nuptiis discesserit. Olden.

CONIVNCTIO disiunctiua aliàs disiungit actionem, obligationem, cōditionem vel solutionem. l. plerunque interest. §. fina. ff. de iur. dotium. Verùm conuenerit, vt aut æstimatio, aut res præstentur. l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de verb. oblig. At si sic, Dabis, si nauis venerit, aut Titius consul factus sit? sufficit vnum factum. Et contrà: Dabis, Si nauis non venerit, aut Titius consul factus non sit? sufficit vnum non factum esse. l. cùm illud aut illud legatur. Enumeratio plurium rerum disiunctiuo modo comprehensa, plura legata non facit, ff. quando dies legato. l. si ita quis stipuletur. ff. de verborum obligatio. Siue nauis ex Asia venerit, siue Titius consul factus fuerit, vtra prius conditio extiterit, stipulatio committitur. Aliàs disiungit, vt vnicuique ius proprium dispartiat, diuersis casibus. l. vbicunque reus. ff. de fideiussorib. Aut iure, aut exceptione liberandum. l. sed & si decesserit. ff. de bon. possess. contr. tabulas. Secundùm tabulas, vel contra tabulas. l.3. C. de condict. ob causam. Vel vt donatori, vel eius hæredi. Aliàs disiungit, vt in vnoquoq; idem ius locum habeat, licet

licet diuersa sint. Nouel. de ecclesiast. diuers. cap. §. Si quis cum diuina. Constit. 123. Legis vigorem vel transgressus fuerit, vel non vindicauerit. l. 1. ff. ad leg. Pompeiam de parricid. Patronam occiderit, cuiusve dolo malo id factum erit, l. 1. in princ. ff. ad leg. Cornel. de falsis. Acceperit, pactusve fuerit. Aliàs neque disiungit, neque coniungit, propter aliquam extrinsecus accedētem rationem. l. fin. ff. de verb. obli. cum mihi aut Titio stipulor: dicitur aliam quidem rem in personam meā, aliam in Titij designari non posse, veluti mihi decem aut Titio hominem. l. si ita stipulatus. ff. eo. tit. si ita stipulatus fuero, decem aut quindecim dabis: decem debentur. Item si ita, post annum aut biēnium dabis: post biennium debentur. Olden.

CONIVNCTIONES aliæ iustæ sunt & licitæ: aliæ licitæ, non iustæ. Iustæ & licitæ sunt, quæ legitimæ sunt, & iuri ciuili congruæ, vt sunt nuptiæ. Licitæ non iustæ quæ permittuntur tacito ciuili iure, vt est Concubinatus, &c. Rursus ex coniunctionibus licitis, aliæ licitæ sunt & honestæ simul, aliæ licitæ quidem, sed nō honestæ, &c. Ræuardus l. semper in coniunctionibus. ff. de reg. iuris.

CONIVNCTIM heredes institui, aut coniunctim legari, hoc est, totam hæreditatem, & tota legata esse singulis data, partes autem concursu fieri. l. coniunctim. ff. de legat. 3. Olden.

CONIVNCTIM plures conditiones hæredi datæ si sint: omnibus parendum est, quia vnius loco habentur. Sed si, disiunctim sint: cuilibet l. si hæredi plures. ff. condi. instit. Olden.

CONIVNX, & coniugium, à communi iugo dicūtur: metaphora ducta à bobus, eodem assuetis iugo, quos posteaquam concordes reddidit assuetudo, commodè ferunt iugum. hæc Erasmus. Et Lauren. Abstemius in de Obscuris erroribus sentit Græcorum exemplo potius à coniugo, quàm cōiungo, Coniunx deriuatum esse, & n literam in extrema nominatiui syllaba non habeat. Spieg.

CONLVCARE Festo lib. 3. dicebant, cum profanæ siluæ rami deciderentur officientes lumini. libr. verò 16. scribit, Conlucare, est succisis arboribus locum implere luce. Comparatum olim fuit edictum, De conlucandis arboribus. extat in eam rem prætoris edictum. l. 1. in princip. ff. de arbor. cæd. Sublucare verò dicebant, eod. Festo autore, ramos supputare, & velut subtus lucē mittere. quo verbo vsus est Paulus lib. 5. Sententiarum, titul. 6. quò pertinere videtur alterum prætoris edictū, quod extat l. 1. §. deinde. 4. Veteres edixerunt, De sublucandis arboribus. Briss.

CONNEXA vocantur, quæ licet inter se diuersa, iunguntur tamen ad aliquem iuris effectum, Vel priuato hominis arbitratu, vel publica legis auctoritate. nec refert verùm connexa nuncupemus, an commixta, vel coniuncta. Olden.

CONNIVENTIA, est patientia accommodantiū, ac videre se dissimulantium. Pro consensu accipi in l. quisquis. C. de postul. putant Albericus, Spiegel. & Oldendorp. post Accursium in d. l. quisquis. Equidē priore significatione accipiendum existimarim, quod & ipsa indicant verba. Spieg.

CONNIVENTIBVS oculis prouerbialiter dixit Vlpian. l. 4. ff. de manumiss. tit. gene. hoc est per dissimulationem, quod prouerbialibus connumerat Alcia. lib. 4. de verb. signif. Spieg.

CONNVBIVM, ius legitimi matrimonij, inquit Seruius. Diuus Paulus connubij honorabilis nomine, innuit thorum immaculatum, hoc est, vt ipse ille corporum contactus, qui vitari non potest (vt verecundè dixit magnus noster Erasmus) sit castissimus. nā quidquid pertinet ad abominandas libidinum species, nec maritus ius habet ab vxore petendi, nec vxor tenetur obsequij lege. Spieg.

CONNVBIVM, inquit Vlpianus in Epitome titul. 5. est vxoris iure habendæ facultas, vbi inter quos ius esset, docet. Hoc etiam explicat alibi Brissonius. Lex quoque duodecim Tabul. prohibebat patritios cū plebeijs connubia contrahere, sicut in ea re testis est Halycarnas.

CONQVIRAT... [illegible] in iure nostro pro re accipi solet, apud Vlpian. l. congruit. ff. de offic. præsid. significat diligenter quærere, & inuestigare. Sic eodem sensu apud M. Ciceronem in 5. Verrina. Quum vndiq; homines nequissimos conquisisset. Significat etiam coercere Festo. Theodosius verò, & Valentinianus Impp. l. 8. C. Th. de legit. hæred. posuerunt pro acquirere, sicq; in Cod. Iustinianeo. l. mater. C. ad Senatusconf. Tertul. ex C. Th. exscripta legendum, vt & manuscripti codices habent. Prat.

CONSANARE pro sanum effici, dixit Vlpianus l. idem Ofilius. ff. de ædilit. edict. in quibusdam exemplaribus legitur, consolidauerit: Consonandi tamen verbo vsus est Columella lib. 4. cap. 14. Prat.

CONSANGVINEI fratres dicuntur de vno patre nati, vt Caius lib. 2, Instit. titul. 8. definit. Generalius Cassius in l. 1. §. consanguineos. ff. de suis & legitim. qui sanguine inter se cōnexi sunt. Consanguinitatis enim iura à patre oriuntur. l. 4. ff. vnde cognat. Nec refert eadem ne matre, an ex diuersis geniti sint. l. 3. C. de legit. tutor. l. 1. l. 3. & l. 6. & l. 14. C. de legit. hæred. l. 1. C. ad S. C. Orphitia. l. 5. C. commun. de successio. Id quod Iustinianus sentit. in Inst. de legit. adgn. succes. vbi Theophil. οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τεχθέντες ἀδελφοί, [illegible] Sic consanguineum interpretor in l. 1. §. vltim. & l. 2. §. si sit consanguinea. l. 6. & l. 7. ff. ad Tertyl. l. 2. ff. de lib. adgn. Briss.

Hinc consanguinitas fraternitatem, vt ita dicam, significat. l. 4. ff. vnde cognat. l. 44. ff. de adoptio. l. 13. C. de probat. §. cæterum. §. hoc etiam. Inst. de legit. adgn. succes. l. 1. 2. 3. 6. C. de legit. hær. Briss.

CONSANGVINITAS à con, quod est simul, vel vnitum, & sanguine, quasi sanguinis vnitas & est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum: de qua in tit. de consanguin. & affin. extra. Vel alio modo definitur per Doct. Consanguinitas est attinentia personarum ex eo proueniens, quòd vna descendit ab altera, vel ambæ ab eadem. Ioan. Bello. Etymol. Est enim consanguinitas species agnationis, id est, fraternitas, §. vulgo. Instit. de success·cog. neque verò soli auctores nostri, sed etiam alij cum Græci tum Latini hanc verbi proprietatem obseruant, Sophocles in Aiace, τὸ μανιέντος ξύναιμον, id est, Aiacis furiosi fratrem Teucrum. Et Virgilius Statiusque cōsanguineum leti soporem, quem Homerus κασίγνητον, Anneus Seneca, & Valerius Flaccus fratrem: Frater duræ languidæ mortis, Somne fratri simillime leto. Idem Statius 11. Stat consanguineum campo scelus vnius ingens. Bellum vteri. Et 3. consanguineo gliscis regnare superbus, Exule, id est, fratre. Claudianus de statuis fratrum: Nam cōsanguineos eadem quum forma figuret. Et de consulatu fratrum: ô consanguineis felix auctoribus annus. Et de Ioue & Iunone fratribus: Tē consanguineo recipit post fulmina fessum, Iuno sinu. Cuiac. Obseru. lib. 11. cap. 26. circa fin.

CONSANGVINITATIS autem iura inter se habent etiam post mortem, vel captiuitatem patris editi, sed & adoptiui cum naturalibus. l. vlt. ff. vnde legit. l. 1. §. vltim. ff. de suis & legit. l. 7. ff. ad Tertyl. & Institut. de legit. adgn. succes. §. 1. Briss.

CONSCIENTIAM quidem vocamus vulgo animum sibi conscium, rectè an secus, haud interest: est enim τὸ συνειδός. Nec tamen non Latinè. Vnde apud Fabium Quintilianum ex vetere verbo, Conscientia mille testium vim habet. Cæterùm animaduerti nonnunquā conscientiam à Iurisconsultis accipi pro scientia alieni flagitij. Sex. Cæcilius. Siquidem ipse hæres accusaretur, quoniam certus esse debeat, se falsum non fecisse, rectè adibit hæreditatem. Sin autem alius arguetur, citra conscientiam eius non potest adire: quasi dubitet, verum esse testamentum. l. cum falsum. de acquir. hæred. Domitius Vlpianus. Sufficit, qui cum ipso, qui occisus dicitur, fuerunt, & qui suspicione cædis, aut conscientiæ attingi videbuntur, de his quæstionem haberi. l.

ti.l.2.§.in villa.ad Syllan. Ita & T. Liuius lib.3. Consilia inde non publica, sed in priuato, seductaque à plurium conscientia habuere. Sed & Corn. Tacitus lib.5. Liberti vnius conscientia vtebatur. Ac rursus libr. 12. Prouisam iam sibi medici conscientiam adhibet. Curt. libro. 2. ἱκεσῶν.cap.25.

CONSCIENTIA est tacitum animi, infallibileq; facti nostri iudicium à communi iustitiæ formula, quam Deus insculpsit omnibus hominib. productũ, per quod aut accusatur res mala, aut defenditur bona. Itaq; conscientia res est simplicissima, quæ diuidi non potest in vno atque eodem homine, vt rectissimè sit dictum in c. literas.de resti.spol. Qui facit contra conscientiam, ædificat ad gehennam. Item, Conscientia mille testes. Old. Corras.Miscell.lib.4.cap.20.

CONSCIENTIAM synceram nisi adhibeat iudex, nõ potest causam secundum æquitatem definire, etiam si mille testes, totidemque videat ob oculos instrumenta. Conscientia enim certa est, non fallitur. At in probationibus sæpe vel error, vel dolus versatur, sicut experientia, heu nimis frequens, nos docet. Oldend.

CONSCIENTIAM diffinit Papias cognitionem cordis sui ipsius. Prat.

CONSCIENTIA, inquit Apostolus, est in gentibus factum accusans vel defendens. Est igitur lex. quasi dicat: Conscientia cuilibet indicat, num bene, an malè fecerit, etiam homini planè agresti & indocto. Sed tale iudicium non potest fieri in conscientia sine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis esse iustũ, aut iniquum id quod fecit. Ergo est in homine Lex, quam etsi nusquam ex scripto legit, habet tamen à Deo insculptã ad formandos mores. Conscium criminis eum dicimus, qui aut commisit ipse, aut qui committenti adsensit, nõ quo sciente & cognoscente perpetratum est. neq; enim testes, quibus præsentib. & scientib. aliquid factum est dicuntur esse conscij. Sed qui ope & consilio. & voluntate adfuerunt. Connanus lib.4.c.16.num.6. Old.

CONSCRIPTI Festo lib.3. dicebantur, qui ex equestri ordine patribus adscribebãtur, vt numerus Senatorum expleretur. Prat.

CONSCRIPTI patres, vide infrà, Partes conscripti.

CONSCRIPTIONEM pro inuentario accipi, ait Archid. in c. sicubi.12.q.5. ex quo textu obseruandum, inuentarium breue esse debere. Spieg.

CONSECRARE in l. si quando. 3. C. de bon. vac. est mancipare, & addicere quod ad res refertur. Significat etiam Deo dicare, & ad personas refertur, 24.qu.1. c. pudenda. quo verbo vsus est & Iulianus Patritius in versione Nouellæ 6. cuius loco verbo χειροτονῶ vsus est Iustinianus eadem Nouell. quo manuum impositionem significauit. Hoc enim modo Episcopos cõsecrari cœptos fuisse docet nos liber qui ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ inscriptus est. Prat.

CONSECRATAE etiam μεταφορικῶς dicũtur ædes quæ Imperatori dicantur, quæ palatium dicuntur. l. vnic. C. de pala. & domib. dominic. lib.11. Prat.

CONSENSISSE in iudicem intelliguntur qui scientes se eius iurisdictioni subiectos non esse, ei se subijciunt. l.2.ff.de iudic. quod si putent eius esse iurisdictionẽ, & se subiecerint, consensisse intelligendi non sunt, cum errantis nullus sit consensus. d.l.2. & l. si per errorem.ff. de iurisdict.om.iud. Consensisse nonnunquam & is accipiendus est, qui expressis verbis, & nominatim id testatus est. In eadem caussa est & is, qui non contradicit. l.2. §.voluntatem ff.sol.matr. Briss.

CONSENSISSE etiam intelligendus is est, qui euidenter dissentit. l. in sponsalib. §.1.ff.de sponsal.

CONSENSVS dicitur cum duorum voluntates in vnum concurrunt, vtroq; approbante & sciente. Conna. libr.6. cap.1. num.4 Imo consensus propriè non dicitur nisi qui verbis expressus est l.2 §.voluntatem.ff.sol.mat. c.fin.de iudicijs in 6. Et in specie Philip. Dec. in rubric. C. de pactis Corras.lib.6.cap.16.

CONSENSVS liber non est, qui alieno pendet ab arbitrio. c. super eod. de condit. appos. Old.

CONSENSVS est quadruplex, scilicet negligentiæ, consilij, cooperationis, & auctoritatis, seu defensionis. Et primò & secundò consentiens minus punitur, quàm faciens, tertiò æqualiter, quartò verò plus. Vnde

Consensus spernit, suadet, iubet atque tuetur,
Hic minus, ille minus luit, hic æqualiter, hic plus.

De hoc gloss. optima in c.1. de offic. deleg. super ver. pari pœna. Spieg.

CONSENSVM metiri oportet in delictis ex ope & consilio, vt nemo ope videatur fecisse, nisi & consilium malignum habuerit, nec consilium habuisse noceat, nisi & factum secutum fuerit. §.ope & consilio. Instit. de oblig. quæ ex delic. nasc. l. qui seruo.ff. de furt. & l. sæpe ita comparatum. §.fin.ff. de verb. signif. Olden.

CONSENTIENTES in aliquam rem ex consensu obligari necessariò ex voluntate nostra videmur. l. obligamur.ff.de actionib. & obligat. Old.

CONSENTIRE, est in vnam sententiam occurrere. l.1.§.conuentionis.ff. de pactis. sic accipitur in l. consensu.ff.de actio. & obliga. Spieg.

CONSENTIRE in iudicem quando dicantur collitigatores, disputat Bartolus & cæteri in l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omnium iudic. ac post longam disputationem omnes ferè in hoc conueniunt, in iudicem consentire bifariam, partim litem contestando, partim proponendo exceptiones declinatorias: sic enim apud Bartolum in d.l. si conuenerit. legendum est, non dilatorias in versicul. & sic duobus, vt ex ipsomet liquet: sicq; legisse videtur apud eum Baldus in d.l. si conuenerit. Quod ad litis contestationem adtinet, rationem adferebat Rob. Irlandus Scotus præceptor meus, quia partium consensus post litis contestationem transit in contractum l.3.§. idem scribit.ff.de pecul. Spieg.

CONSEQVI propriè est, quod barbari dicunt à propè sequi. Vlp. in l.1. de separat. Consequuturi, pro adepturi, vt alij, vsurpat Spieg.

CONSEQVI & amittere contraria sunt. Consequi enim adipisci significat l. si seruum.33.ff. ad leg. Aquil.

CONSEQVENS dicimus, quod ex aliquo sequitur illatiuè, & argumentando ita sumitur in l. si verò plures. §.hoc edictum.ff.de ijs, qui deiec. vel effud. Nam ex toto partem concludimus, qui ex loco deijcere vetat, ergo & ex partibus loci. Prat.

CONSEQVENS apud Iulianum. l. de quibus.ff. de legib. quidam interpretantur, hoc est, simile & conforme, vt accipi aiunt in §. est & aliud. vers. sed nos. Instit. de don. Quod ad vers. sed nos. adtinet, consequens ibi pro consonum, & conformare accipi putem, pro quo Theophilus ibi vertit ἀκόλουθα. In responso vero Iuliani consequens accipiendum existimarim, quod interpretatione ex consuetudine inferri posset, & argumentando. quo sensu accipitur in l. si verò plures. tametsi nõ negauerim pro conueniens, & rationi consentaneum poni. Eodem sensu

CONSEQVENTIAS hæreditatum dixit Vlpianus l. 3. in princip.ff. de leg. hæred. hoc modo, Huius hæres es. Sequitur igitur, vt eiusdem tutor sis iure quodam naturæ, vt eum sequantur onera, qui commoda habiturus est.

CONSEQVENTIAM verborum dixit Iustinianus l.fin.C. de hæred. instit. pro gradatim, & ordine: veluti, Plotius mihi hæres esto, Sempronius Plotij hæres esto. Nam Sempronius in totum, partemq; Plotij vocatus intelligitur. Prat.

CONSEQVENS in l. eos qui.4. in fin.ff. de capti. quidam putat pro conueniens & rationi & æquitati consentaneum accipi. Equidem pro eo quod ex aliquo infertur, accipi debere arbitror, quò magis subtili iure, quàm æquitate receptum est. propositio est: Hostibus deditus, reuersus à nobis receptus non est. Ergo ciuitatem adipisci non potest. hoc est consequens, & cõclusio. Sic accipi potest in l. sanè.ff. de iur. dot. Prat.

CONSERERE manum à bello ad iudicia translata locutio est. Nam ex iure manum consertum vocare in vindicijs veteribus dicebant. Cuius rei Varro lib.5. de ling.

Lat.meminit. Cic. lib.7. Epistol.ad Attic.ad Trebat. Hos versus Ennij refert,

Non ex iure manum consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solidavi.

Item lib.1.de Orat. Multisq; praeessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manum conserťu vocarent, quòd in alienas possessiones tam temere irruisses. Nam vbique, contra exemplarium impressorum fidem, manum consertum legendum est.

CONSERVVS l.9.§.1.ff.de pecul.l.25.§.Pedius.ff.de aedilit.edict.Briss.

CONSERVABVS pro Contubernalibus.in l.27.§.adfini.ff.de instr.vel instr.Eadem forma & Consoceros dixit Vlpian.in l.31.§. proinde si duo. ff. de donat. int. vir. Briss.

CONSERVATOR est iudex datus ad defendendum aliquos à manifestis iniurijs, iudiciali ordine non vtés. hanc diffinitionem tradit Io. Andreas in c.fin.versic.notandum, de officio deleg.lib.6.& probatur extra eod.tit. & lib.c.1.qualis est Lutetiae Parisiorum Conseruator priuilegiorum scholarium. Est & alius conseruator priuilegiorum nundinarum Lugduni. Quae, qualisve sit eius iurisdictio,& in quos extendantur, huc referre instituti nostri non est. Apud eum syngraphárum agnitiones, & literae cambij versantur. Huius commeminit Bartolus in l.si fideiussor.§.quaedam.ff.manda. ex quo obseruatissimè colligit in curia mercatorum debere iudicari ex bono & aequo. Tales etiam sunt, qui aliquibus (vt à manifestis iniurijs & violentijs tueantur eosdem) plerunq; à sede Apostolica conceduntur. Et deputari nó possunt, nisi Episcopi, vel eorum superiores, aut abbates, seu dignitates, vel personatus in Cathedralibus, vel collegiatis Ecclesijs obtinentes: & vices suas alijs committere non possunt, nisi hoc eis competierit ex beneficio literarum, & personis tantum, quae superius sunt expressae: vt in c.fin.de offic.delegat.lib.6.Io.Bell.Etymol.

CONSIGNARE in l.creditor.20.C.de pig.tit.gene. & l. acceptam. C.de vsuris. significat obsignare,& deponere in manibus. quod verbum in eundem sensum retinuerunt Pragmatici Galli, dicunt enim *consigner l'argent, ou autre chose, & mettre entre les mains du Greffier, ou d'vn tiers.*

CONSIGNARI tabulę, instrumentaq; dicuntur, quę anuli impressione signantur.l. vlt ff.de dot. praeleg.l.pe. ff.de donat.inter vir.& vxo. Cice.pro Quintio, Tabulae, inquit, maximè signis hominum nobilium cósignantur. Hinc eodem sensu

CONSIGNATIO tabularum & instrumentorum dicitur.l.1.§.1.ff.de fals.& l.instrumentorum.§.1.ff.eod.

CONSIGNARE legem, est pactionem scripto redigere. l. Iulianus. §. idem Iulianus. ff. de actio. empt. & vendit.

CONSIGNARE testationes, pro subsignare dixit Vlp. l.moris §.1.ff.de poen.Briss.

CONSIGNARE autem (vt ad primum significatum redeamus) non videtur qui consignatum readsumit gl. in d. l. acceptam. C. de vsur. Boerius libr.1. Quaest. q.23. Briss.

CONSILIVM pro conuentu iudicum in l. 1. ff. de off. consul.l.2.ff.de off.eius cui mand.est iurisd.l.27.ff.de manu.test. & passim in tit. de manum. vind. l.1.& vlt.C.de vind.libert.l.2.& 3.C.si aduers. libert. Theoph. in §.eadem.Inst.quib.ex caus.manu non lic. Consilium ait esse [illegible Greek] Idem subijcit, quod & ab Vlpian.in Instit tit.1.traditur, Romę in consiliú adhibitos quinque senatores,& quinque equites Romanos: in Prouincia verò viginti recuperatores ciues Romanos, apud quos causam probare minor 20.annis seruum manumittens ex lege. AElia Sentia cogebatur. Briss. Vide etiam Aldobr.d.§.eadem.vbi Theophili sententiam improbat.

CONSILIVM praebere, exercereq; dicitur Praetor, vel consul qui consilium cogit. l. 1. ff. de officio consul.& l. 2.ff.de officio eius cui mandat.est iurisdict.& alibi sępe. (Eodem sensu accipitur apud Vlpianum in Epit. tit.1. §. eadem lege.) Qui verò aduocantur in consilium adhiberi, in consilio esse.in consilium adsidere dicuntur. Plin. lib.6. Epist. ad Maximum. Adhibitus. ait, in consilium à Praefecto vrbi audiui ex diuerso agentes summae spei adolescentes. In Consilio esse Celsus.l.pater.29.ff. de leg. 2.in consilium ad sidere, Papin.l.fin.ff.de offic. assess. dixère.Spieg.& Old.

CONSILIVM exerceri. Die cognitionum, vel solet Praetor consilium exercere, vel solet prębere consilium. Erat & alius dies cognitionum in quem edicebatur concilium, id est, conuentus. In consilium praetoris adhibētur Romae quinque senatores, & quinque equites Romani, auctore Theophilo, & in fragmentis Vlpiano titul.1. Cùm praetor cognitionum die de causis adhibito consilio cognoscebat, tunc exercuisse consilium rectè videri potest.l.2.de off.eius cui mand.est iurisd. Proinde si reus postulationum die desiderio actoris contradiceret, vel diem ad sui defensionem postularet; sic in diem cognitionum res deferebatur, vt tamen actio edita, actis postulationum intereretur. Scribas enim fuisse, qui notis acta Praesidum scribebant, testatus est Modest. capit. 31. Ex quibus causis maiores. Eoque pertinet illud Senec. epist.li.14.Quid loquar verborum notas, quibus quamuis citata excipitur oratio,& celeritatem linguę manus sequitur. Raeuard. pro tribunal, lib.Sing.cap.9.quem vide hic. Sic

CONSILIVM praebere. Fuisse videtur certus quidam cognitionum dies, quo minori manumittere volenti,& alijs omnibus, qui quid sine sententia consilij prohibentur facere, quique in integrum desiderant restitui, consilium Praetor praebere solet. Minor annis viginti lege AElia Sentia manumittere sine consilio prohibetur.l.4. §.1.de manum. vind. §. eadem. Institut. quibus ex causis manum.non licet. Et idcirco praebere consilium dicebatur minori praetor manumittere volenti, cùm sedens pro tribunali, adhibitis quinque senatoribus, & totidem equitibus Romanis cognoscit, an causae manumissionum, quas annis viginti minor allegat iustae sint, & non ex luxuria potius, hoc est, prodigalitate proficiscantur, quàm ex affectu.l.vnic. in princip.de offic.consulis.l.5.6.& 16.de manum. vind. l. 27. de manumiss.test. Theophilus in d.§.eadem. Et tunc quidem, si praetori, & toti consilio causae viderentur iustae, apud se minori vindicta seruum manumittendi faciebat praetor de consilij sententia potestatem: vindictaque eius qui manumittendus erat, capiti imposita, hęc solennia verba pronunciabat: AIO TE LIBERVM MORE QVIRITIVM: Et statim peracta manumissione, in acta nomen manumissi referebatur, vt est à me dilucidè probatum Variorum libr.4.cap.9. Quibus etiam consentaneum est illud Cornuti in persium: Vindicta est virga Praetoris, qua manumittendi à Praetore in capite pulsantur: ideo sic dicta, quia eos vindicat libertati. Eoque pertinet quod sic rescripsit Imperator Gordianus: Et si minor viginti annis, vt allegas, constituta, seruum tuum ab eo circunscripta, in concilio manumisisti, tamen vindictae impositio, qua libertas iusta munitur, ne obtentu quidem aetatis rescindi potest.l.1.C.si aduers.lib.per conciliú conuentum intelligit Imperator Prouincialem. In prouincijs enim extremo concilij siue conuentus die praebebat praeses aut proconsul consilium, auctore Theophilo. Et sic quidem differunt, In concilio & apud consiliú manumittere, quod à nemine est animaduersum. Raeuard.lib. Protrib.Sing.cap.11.

CONSILIVM, vel à consulendo, vel quod in vnam sententiam plurium mentes consiliant,& tãdem expensis rationibus conueniant, ad statuendú id quod rectum est.sed à silendo credibilius dictum putatur, quo maxime inuenitur Festo lib.3.Spieg.

CONSILIVM accipitur pleru nq; pro quadam congregatione ad aliquid cum deliberatione tractandum deputata Cic. pro Rosc. Qui ex ciuitate in Senatú propter dignitatem: ex Senatu in hoc consilium delecti estis, propter securitatem. Oldend.

CONSILIVM ante factum inire oportet: non autem posteà causari ignorantiam, nisi praeter opinionem quid emergat

emergat fortuitò. Nouell.de hæret.& Falc. §. sed neque illis. Condit.1. Nam nemo redargui potest quòd futurum non præuiderit. Nouell.de his qui nupt. ite. §. duo igitur huic. Const.22. Bene autem vniuersa geruntur, & competenter: si principium fiat decens, & amabile Deo. Nou. Quomodo oport.epis c.§.sancimus igitur.Constit. 6. Old.

CONSILII plenioris effectus, est correctio errorum, & restitutio in melius. Nou.de his qui nupt. ite.§. vetustas planè.Constit.22. Multa autem quę videntur iusta, si pleniore consilio perlustrentur, erunt corrigenda. d.§. vetustas. Euentu enim temporis edocemur. ibi. §. per causam verò necessariam. Rerum experientia docet certò, quid sit damnosum, quid vtile. Nouell. de appell. in princ. Const.23. Infinitatem rei eijcere, medicina est optima. Nouell. Vt determi. sit numer.cler.§. ex omni igitur. Etiam magnus ille Papinianus aliquando non satis definiuit medendi rationem in negotijs. Nou. Vt credit. primùm aggred. §. cæterum si fideiussor. Constit. 4. Oldendorpius.

CONSILIVM & iudicium non ita multum differũt. Nam venerandę antiquitati consulere fuit iudicare, hoc est, de vtili & honesto decernere. Vnde S.C. nomen traxit. Et nunc quoque si quid interest, hoc fuerit, quòd in iudicijs contentiosa, in consilijs verò voluntaria iurisdictio exercetur. l.2.ff. de offic. procon. Iudicia item apertè tractantur, consilia autem plerunque semotis arbitris. Alioqui effectus vtrorumq; eodem tendit. Vnde adsessores quoq; iudiciorum, dicuntur consiliarij. l. consiliarijs.& l. vlt.ff.de adsess. Quid autem iudex potest cõsulere vtilius atq; honestius, quàm vt dissentientes redeant in concordiam, quam Deus amat? Sæpe enim ꝓgressu litis, & controuertentes ipsi, & eorum cognatio ad perpetuo rapitur odia, quę interdum & vitæ & bonorum dispendio exercentur. Old.

de CONSILII sententia pronuntiatum dicebatur, quod ex eorum qui in consilium adhibebantur, sententia statuebatur. vt apud Cic. sæpe & Apuleium Apoleg. 1. Quæ verba his notis D.C.S. scribi solita Valerius probus est auctor. Sic causa cum consilio cognita eodem sensu dicebant veteres. Briss.

CONSILIVM in rub. C. de vind. & apud consilium manu id est, pro conuentu. tametsi Azo in Sum.cod. tit. pro loco illo, in quo celebratur, vel exercetur iurisdictio voluntaria: cuius sententiam probat Albericus, licet Accurs.l.1.C.eo.dicat poni pro præsidentibus in consilio. Prat.

CONSILIVM pro deliberatione posuisse videtur Alexander Imp. l.1.C.qui,& aduers.quos in integ.& aliquid faciendi, vel non, excogitata ratio. Cic.1.de Inuent. Cõsilium etiam pro corpore & collegio accipitur. l.fin. C. de naufr.lib.11.Prat.

CONSILIVM etiam sæpissimè in libris I. C. sumi solet pro suasione & hortatur. § tua tantum. Insti. mand. l. consilij. ff. de diuers. regul.iur. l. sæpè.53.ff.de verb.sig.& alibi sæpissimè, quo sensu rectè Theop.d.§.tua tantùm, adpellatur συμβουλὴ ἀπὸ τοῦ συμβούλου. Itaque à mandato differt.d.§.tua tantum. Prat.

CONSILIARII sunt iudicum comites,& adsessores qui iudicibus adsident. l.penult.ff.de offic.adsess.& l.cõsiliarios. C.eod. Prat. Græci consiliarios vocant συμπόνους, quo Holoander malè vertit collaboratores: rectè vetus interpres, consiliarios: & ita innumeris locis adsessores siue consiliarios Græci modò συμπόνους, modò παρέδρους, συνέδρους, συγκαθέδρους vocant, Latini etiam particeps l.1. C. si rector prouinc. vel ad eum pert. l.1. C. de contr. iud. l.2. C.Theo.de inc.nupt. Plautus in Milite: socium tuorum consiliorum & participem consiliarium. Et consiliatores: vt filium Dei salutem certissimam hominum Dominum nostrum Iesum Christum, quem Sibylla σύμβουλον vocat, Lactantius consiliatorem interpretatus 2. & 4. Plinius 4. Epistol., In gerendis honoribus consiliator, & rector. & sæpè in translatione veteris testamenti. In leg. 12. Theodor. de lega. a consiliantibus: vt Horatius, consiliantibus diuis. Cuiacius in Nouell. Iustin.119.circa.med.

CONSISTERE nonnunquam est in iudicio stare aduersus aliquẽ. l.1. C. qui pet. tut. l. vix certis.51. ff.de iud. & alibi sæpe. D.& C. Briss. Aliquando idem est quod cõquiescere vt apud Cic. consistere, inquit eius animum sine furore ac amentia non sinunt.

CONSISTORIVM, cuius meminêre Impp. l. fin. C. de offic. diuers. & l. 1. de comit. consist. diffinit Suidas συνέδριον, καὶ τὸ οἴκημα ἵνα περὶ τῶν ἐπειγόντων βουλεύονται, in quo legatos & quoscunque se adeuntes princeps admittit & audit, & de causis cognoscit, inquirentibus & despicientibus consistorianis, vt ait Ammianus Marcell. lib.15. Ex quibus locis adparet consistorium ad Principis συνέδριον referri. quod & colligitur ex Nouel.23.§. ad hoc sancimus. Sed & ad iudices ad eosve quibus iuris dicendi potestas est, referri potest. c.Romana.de appell.lib.6. Quibus igitur nulla iuris dicendi potestas à lege, vel principe concessa est: quive principes non sunt. Consistorium habere non dicuntur. Briss.

CONSISTORIANI. Titul.est lib.12. C.de comitibus consistorianis, vbi C.Hegendorphinus in exegesi sua doces, qui ij dicerentur. De comitib. consistorianis (inqt) id est, de comitib. consistorij Cæsaris. Consistoria autem dicuntur archiua Cæsarea, & Imperatoria Palatinæ domus, quæ etiam vocantur Augustalia. Anch.

CONSOBRINI, Consobrinæ, propriè qui quæúe ex duabus sororibus propagantur, quasi consororini. l.1.§.4. & l. vlt.§ eod.gradu.ff.de gradib.& adfinib.§.4. Instit.de gradib. cogna. Paul. libr.4. Sent.tit.10. Non.Marc.c.vlt. lib. de propr. serm. Obtinuit tamen & patrueles quoq; fratres, id est, ex fratribus natos, & amitinos, id est, ex fratre & sorore genitos communi consobrinorum homine appellari. d.l.vlt.§.eodem gradu.& §.1.Inst. de leg. adgn.succ. l.1.C.vnde legit. Idq; per abusionẽ fieri Theophil. ibidem dicit: κυρίως γὰρ κονσόβρινοι λέγονται οἱ ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀδελφῶν τεχθέντες. Consobrina. l. vlt. ff. de senatorib. l.77. § cum existimaret.ff.de leg.2.l.27.§ hæres. ff. ad Trebell. l.13.& l.14.ff. de conditio. instit. l.3. C. de his quæ vt indig. Brisl. Quod autem Paulus illa l.vlt.§.8.scribit, sororum fratrumque meorum nepotes neptesque consobrinos esse: obscurum videtur. nam illi non Consobrini, sed Sobrini appellantur. Respondetur autem Paulum ita sensisse, vt qui inter se sobrini sunt, leui abusione dici inuicem possint Consobrini: veluti si qui inter se fratres sunt, se Confratres appellarent. Hot.

CONSOCERI dicuntur, ait Theophilus, quorum alterius filia, alterius filio nupsisset. §. nono, de nupt. Vtitur Vlpian. leg. 32. §. proinde. ff. de don. inter vir. Hotom.

CONSOLIDATIO est proprietatis cum vsufructu coniunctio. Imp.§.2.de vsufruct. Vel ex contrario: si vsufructuarius proprietatem rei acquisierit: quæ res consolidatio appellatur. Hinc fructuarius proprietatem acquirens, consolidare dicitur, l.3. & l.6.ff. de vsufruct. accres. Hinc apud Iauol. l.à liberto 35.ff.de bon libert. solida proprietas dicitur, in qua vsusfructus inest: itemque apud Paulum l.Sempronius,26.§ 1.de vsufr.leg. Hot. Regula Fabri est Gallici I. C. clari in primis & summæ authoritatis. Ea quæ iure consolidationis accedunt, nõ eadem esse in causa, qua id cui miscentur; sed alio iure haberi, & propriam quandam, & sui generis esse speciem. §. si cui. Inst. de leg. Consolidationem Vlpianus & cæteri, vt apparet, ex eo vocarunt (l. idem. de vsufruct. acc.) quod quæ à solido iam diuulsa erant, iterum se solido iungant, & velut in vnum redeant. Ea figura, qua alibi (sed audaciore) lectũ est, Coadunare: pro eo quod est in vnum conferre, vel miscere. l. si plures. de pact. Sed videndum, ne non tam verum sit istud, quàm plerique id mangonizando vulgarunt. Et promptum est, cõtradicere in primis: Nam responsum à Iulio Paulo est, l.4. de iure do. Id quod iure consolidationis doti accessit, non aliam dotem videri, sed dotis augmentum esse. Non etiam legem & causam, res quæq; in eo traditam, cui accedit, seruat. & sequitur, vt ait Scæuola l.quidam. de iure dot. Deniq; non primus contractus & ipsa origo, ita rem in totam in agendis rebus informat, & velut inficit, vt nulla si propria eius ratio, quod deinde ex le-

ke initio accepta, aut iuris constitutione rem gestam sequitur. l. si procurator. mand. Quippe nec nouum videri potest, aut aliud, cuius origo ex vetere, aut eadem causa ducitur. l. cum filius. §. heres. de leg. 2. Nec mouent, quæ Fabrum mouêre, sed planè pro nobis faciunt, si rectè intelligatur. l. Meuius. §. fundo. de leg. 2. & d. §. si cui. Sed ea quæ dicta sunt, ita recipi possunt, si aliqua differentia est rerum, vt constitui possit, vera alteram perimat, & in se transferat. Nec enim anxiam, vel obscuram habet disputationem, an tanquam sublata obligatione, cui minus virium aut fauoris: ea quæ extracta erant è solido, iam confusa & solido mista, in vnum redeant: sicut & quædam alia causa potentiori iuncta, vim suam amittunt. At vbi eadem ac par est duarũ obligationum potestas, non videntur ea inter se misceri: cum dicere non possis, quare hæc magis quam illa, alteram consumat. l. si reus. de duobus. reis. Ita & hîc τὸ ἴσον, vt multa alia, consolidationem impedit. l. cum enim. de stipu. ser. Curt. lib. 2. εἰκαστῶν. cap. 46.

CONSORS, eiusdem sortis & conditionis est, vt ait Bald. in l. dudum. C. de contrah. empt. & significat dominij participem. Vide Alciat. l. proximi. ff. de verb. signi. sed pro subiecta materia aliter atque aliter μετοχή ac cipitur. In d. l. dudũ. sumitur pro dominij participibus. Ij etiam quibus talis communis est res consortes adpellantur. titulus notus est in Iustiniani Codice, de Consort. eiusdem lit. Spiegel. Vide Ræuard. l. in ambiguis. §. quoties ff. de reg. iur.

CONSORTIVM quasi eiusdem sortis, hoc est, fortunæ, & conditionis in omni re & negocio. l. 1. ff. de rit. nupt. l. vlt. C. de seruis fugitiuis. Old.

CONSORTIO communio l. 90. §. 3. ff. de solut.

CONSPIRATIO est quædam fraudulenta confœderatio facta in præiudicium alicuius personæ, vel dignitatis. Hanc, quia ferè nunquam non dolosa censetur, ideò seuere lex iubet vindicari. Sed & Imp. Adrian. priuatim quoque statuit, vindicari scelus aduersariorum, quibus opprimitur litigantis innocentia. l. Diuus. ff. de re iud. Oldend.

CONSPONSORES à Cicerone dicuntur, qui à I. C. correi debendi: id est, qui eiusdem obligationis sunt debitores. Cic. ad Attic. libr. 12. Tamen velim des operam, vt inuestiges ex consponsorum tabulis, sitne ita. Idem Leptæ, De tuo negocio quòd spõsor es pro Pompeio, si Galba consponsor tuus redierit. Connan. libr. 6. cap. 5. num. 1.

CONSPONSOS antiqui dicebant fide mutua colligatos. Festus. Hor.

CONSTAFOLARIOS, dictione ex Latino, siue Gallico, & Germanico conflata, hodieque constofeleros vocant Germani, præsertim qui ad Rhenum habitant, assessores iudicij, decuriones, die Constofler/ olim à Stafolo Comitis, hoc est, iudicis fiscalis, quæ vox Germanis gradum significat. Sic enim illi tribunal iudiciarium innuebant, a gradibus, per quos & ad id ascenditur, quando solent editiore loco sedere iudices. Et erant olim sub Francis omnes prouinciæ Comitum, qui Germanis Graphiones dicuntur. hoc est, iudicum fiscalium districtib. distinctæ. Vnde & tribunal prætoris vocarũt. Staffelstein. In antiquissimis priuilegijs Nouientensis Abbatiæ, quã Ethico Germaniæ primæ dux, non procul Selestadio. assentiente vxore sua Bertsuinde, constituit, legimus, Vnd sol der Hoff haben zween Staffelstein/ vnnd einen Stock. Deprauatus locus est, in impressis Ripuariorũ legibus, titulo, de Intertiatione, in his verbis: Si autem extra regnum supra (80. subaudi, noctes) ad Regis stans polum, vel ad eum locum vbi mallum est, autorem suũ in præsenti habeat. Tu pro stans polum, scribe, Stapsolum. Rursum inferius titulo, de re proprisa: Si quis caballũ, hominẽ, vel quamlibet rem in via propriserit, aut rẽ sequutus fuerit p tres Marcas ipsam ostẽdat, & sic postea ad regis stabulũ. Vbi legi debet, ad regis Stafolũ. Recẽsuimus autem eius Legis sinceriorem lectionẽ ex Codice Vormaciensi manuscripto. nam impressus libellus hic omnino corruptus est, habens in titulo, de Reprobis, cum debeat esse, de re proprisa. Quo vocabulo, malè Latino, res aliena in proprietatem vindicata, intelligitur, id quod in bello captis rebus euenire solet. Siquidem Gallicus sermo prisum nominat, quod belli iure publicatum est, & deprædationi obnoxium: quasi dicas, præhensum, siue prensum. Ex Rhenanicis obseruationib. Sp.

CONSTANS, pro graui. in l. obseruandum, de offic. præsid. pro firmo, in definitione iustitiæ. Instit. de iustit. & iur. Spieg.

CONSTARE dicitur testamentum, quod infirmari non potest. Cum dandi casui iungitur, est constantem esse & perseuerantem. Significat & manifestum esse & clarum: vt, Constat de eius innocentia: id est manifesta est. & apud Vlpian. alimenta cum vita finiri. l. cum hi. §. modus. de transact. cum sim. Item Constat inter omnes, id est, nemo negat. Spieg.

CONSTAT, id est, manifestum est, vel nemine in speciem admonente. Quando enim I. C. dicunt, Constat, tũc semper habent aliquam regulam naturæ præ oculis. Oldendorp.

CONSTITVERE, alias conuenire significat, & conueniendo obligare se ad id, quod iam debitũ est. Theoph, ἀντιφωνεῖν dixit. Demosthenes in orat. contra Theocrinem καταστῆσαι. Latius autẽ patet, quàm fideiubere: primùm quòd permissum sit, vt aliud pro debito constituatur. l. 1. §. an potest. ff. de constit. pec. Cùm sit diuersum in fideiussione. l. si ita ff. de fideiuss. Deinde quod non solùm pro alio, sed pro seipso quis rectè constituat. §. de constituta. Inst. de act. Fideiussor verò non nisi pro alio intercedit. Inst. de fideiuss. in prin. Denique, constitutum nudo duntaxat pacto fit, nulla stipulatione interposita. d. §. de constituta, secus est in fideiussione. Old. Debitum autem oportet esse, quod constituitur, non quidem in personam: id est, non ab eo præcisè qui constituit, sed (vt ait Vlpianus) in rem, id est, generaliter, siue ab illo, siue ab alio. l. eum qui. §. 2. ff. de constit. pec. Nam vt idem ait in l. hactenus eod. hactenus constitutum valebit, si quod constituitur, debitum sit: Et hasce quidem differentias recenset. Duaren' l. 5. §. satis acceptio. ff. de verb. oblig.

CONSTITVERE aliàs, est formare & bonam dispositionem adhibere. Et sic constituta iudicia rectiùs dicuntur, quàm processus iuris. Olden.

CONSTITVERE est consistere & constare. l. 39. ff. de excus. tut.

CONSTITVERE cum parte statuere & deliberare. Alcia. l. bonæ. C. de pact. Spieg.

CONSTITVERE disceptationem, id sonat, quod vulgus dicit Accordare scripturas. Spieg.

CONSTITVERE iudicium vel quæstionem, in publicis duntaxat iudicijs, dicitur Quæsitor, qui iudicum reiectione vtrinque facta certos constituit iudices, qui sibi iurati in consilio adsint, & secum cognoscant: in priuatis verò iudicijs, quum Prætor vrbanus iudici aut Recuperatoribus à litigatoribus acceptis, potestatem de causa cognoscendi & iudicandi facit. Cicero pro Cecin. Qui igitur conuenit, quæ causa fuerit ad constituendum iudicium, eandem moram esse ad iudicandum. Vel sic,

CONSTITVERE iudicium Prætor in priuatis causis dicitur, quum agendi potestatem litigatoribus: iudicandi verò iudicibus sumptis permittebat. Hor.

CONSTITVERE rem Cicero in eadem oratione pro Cæcin. dixit: quod ante dixerat: constituere iudicium: alibi autem Constituere quæstionem dicere consueuit.

CONSTITVERE in re præsenti, deliberare item cum re præsenti, dicebatur. cũ quid statui, transigiq; nõ posse, nisi in loco ipso significabant. vt fit hodie in his actionibus, a quibus interdicta retinendæ possessionis auspicari solemus. & in huiusmodi rebus alijs, quæ non nisi in locis ipsis explicari solent. Teutonicè, Auff den augenschein geben. Spieg.

CONSTITVERE quæstionem, est decernere vt iudicetur.

CONSTITVERE, seruitutem non est simpliciter cedere, sed re ipsa imponere. Cõstituuntur enim per pati-

tentiam, vel traditionem.l.13 §.1.ff.de Pub.id est, si inducatur quis in prædium, vel eum, is qui cedit, seruitute vti patiatur.l.3.ff.de vsufr.l.1.in fin.ff. de seruit. rust. patientia autem illa pro traditione habetur, vt colligunt interpretes ex l.pen.ff.de seruit.qui enim seruitutem debet, pati debet.l.quoties.15. ff. eod. tit. quæ quidem patientia est de natura seruitutis.d.l. quoties. ergo patientia habetur pro constitutione d.l.quoties. vt aliàs dispu tando tentaui, Tolosæ 1542. Briss.

CONSTITVTVS vsusfructus tunc dicitur, cum iam quis vti frui potest.l. vnica.§.dies.ff. quando dies legati cedit. Igitur

CONSTITVTVS non dicitur ante aditam hæreditatem, vel antè, quàm dies cesserit. Cæteroquin.

CONSTITVTAE seruitutes dicuntur, quæ pactionibus, stipulationibus, legatisve iam impositæ sunt.l.10.ff. si seruit.vind.Briss.

CONSTITVTIONES diuales, hoc est, Imperatoriæ. Censentur enim Imperatores diui, non quidē apud nos falsa diuinitatis opinione (sicut apud gentes olim) sed quia omnes magistratus sunt ordinatio Dei, & imperator est summus magistratus. Old.

CONSTITVTIO iudicij controuersia quædam est ante litem contestatam, præcedens iudicium, vulgò dicunt exceptiones dilatorias impedientes processum.Cicero in Partitionibus. Atque etiam, inquit, ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse contentio: cùm aut, sit ne actio illi qui agit, aut iamne sit, aut nū iam esse desierit, aut illáne lege, illis verbis sit actio, quæritur. Oldend.

CONSTITVTIONVM aliæ generales sunt, aliæ personales. Generales sunt, quæ ad omnes pertinent: Personales verò sunt, in quibus propter certæ personæ rationem, à iure communi recessum est: quæ & Priuilegia appellantur. Hæc ex d.l.1.& l.3.C.de legibus & §.quod Principi, de iur.nat. Hot.

CONSTITVTIO. Quod principi placuit legis habet vigorem. cùm lege Regia quæ de imperio eius lata est, populus ei, & in eum omne imperium suum & potestatem contulerit. Quodcunque igitur Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est, vel edicto præcepit, legem esse constat. Hæc sunt quas constitutiones vulgò appellamus. Planè ex ijs quędam sunt personales quædam verò generales: personales sunt, quę nec ad exemplum trahuntur, quoniam non hoc princeps vult. Nam quod alicui ob meritum indulsit, vel si quam pœnam irrogauit, vel si cui sine exemplo subuenit, personam non transgreditur. Aliàs autem, cum generales sint, omnes proculdubio tenent l.1.de constit.princ.ff. §. sed & quod.de iur.nat.gent.& ciuil.Inst.1.Cæterùm, constituere verbum latiùs patere quàm fideiubere Old. indicat. Anch.

CONSTITVTIONVM sunt quatuor virtutes l.legis virtus.ff.de legib. Vnde

Quatuor ex verbis virtutes collige legis,
Permittit, punit, imperat, atque vetat.

Nam permittit, vt vir fortis petat præmium: Punit scelera & delicta. Imperat & præcipit, vt statuta Canonica seruentur, vt clerici regulare propositū, & honestum habitum deferentes, continenter & castè studeant viuere: Prohibet clericos secularibus immisceri negotijs. Et constitutio consulit, quæ virtus potest cōprehendi sub prima: nam qui consulit, satis permittit. Old.

CONSTITVTORIA siue constitutitia actio dicitur, quæ in eum qui se soluturum constituerit, datur, his ferè verbis: Si apparet Mæuium Titio pecuniam constituisse, eamq́; pecuniam cum constituebatur, debitam fuisse, neq; Mæuius aut soluat, aut faciat id quod constituit: ac per actorem non steterit quo minus fieret quod constitutum est, tum Mæuius damnetur.l.16. 17. 18.ff. de constit.pec.Hot. Hinc

CONSTITVTOR, qui pro alio se soluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in se transfert vel suscipit obligationem. Old.

CONSTO, constas, constiti, constitum & constatum, constitutum & constatutum: constare in sententia, & constare in factum. Old.

CONSTITVTVM, vocabulum ad ius ciuile pertinens. Et significat diem tempusque communi consensu indictum, quo se aliqui in loco certo ac constituto sistant. Cicero in Orat. pro Cælio, Quum sit ijs confitendum, nunquam se ne congressu quidem & cōstituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. Et in epist. ad Attic. libr. 11.epist. 1. Atq; eo die cogitabam in Anagnino, postero autem die in Tusculano, ibi vnum diem.5.Cal.Igitur ad constitutum. Et eleganter trāstulit in epist. ad Marium, Si quod constitutum habes cum podagra, fac in alium diem differas. Varro de re Rustic.libro secundo.Scrofam enim mane salutaui, quum alius eum salutasset, alius conuiciatus esset, qui tam serò venisset ad constitutū. Hotoman.

CONSTITVTVM pignus quibusdam appellare libuit quod aliàs tacitum dicitur.l.eo iure. §. 1. Ex quibus cau. pign. vel hypoth. tac.con.l. vnic.§.1. C.de rei vxor. act.Sic enim & seruitutes iure constitutas dicimus, cum ab his separare volumus, quæ natura quodam modo rei & lege imponuntur.l.hoc iure.§.ductus de aq.quotid.& æstiu.l.1.§. vlt.de damn.infect.Donellus de pign.

CONSTITVTVM tempus pro biennio quod lege 12. Tab.vsucapioni amittendisq; non vtendo seruitutibus, vt ex Paulo lib. Sent.liquet, præstitutum est in l.4.ff.pro suo.& l.34.§.vlti.ff.de seruitu.rust.l.2.ff.de diuers. temp. præscr.l.12.§. idem tracta.ff.de vsufruct.l. 22.ff. quibus mod.vsusfruct.amitt.l.10.ff.de vi & vi arm.l.17.ff.de aq. & aq.plu.l.27.§.pen.ff.de noxal.act.Sic & statutum tempus accipe in l.6.& l.32.ff.de seruit.vrb.l.7.ff.quemadm. seruit.amitt.l.66.§.pen.ff.de contr.emp.l.1.& 3.C.si quis ignor.rem mino.l.4.C. si maior fact. quod & legitimum & solenne aliàs appellatur.Briss.

CONSTITVTVM tempus.l.95.§.quod vulgo.in fin. ff.de solut. quod ad restitutionem in integrum petēdam legibus præscriptum est, vt & in l.9.§.si minor. ff. de in- teiur.olim quidem post legitimam ætatem impletā annus vtilis, hodie quadriennium continuum. l. vlt. C. de temporib.in integ.Briss.

CONSTITVTVM tempus in l.63.§.vltim.ff.de adq. rer.do.pro anno, vt patet ex l. vlt. C. de iure domin.impetr. Briss.

CONSTITVTVM tempus ætatis in l.62. in fin. ff. de rit.nupt. interpretare ex l.66.eod.tit.l.7.ff.ad l.Iul.de adult.& l.6 C.de interd. matr.

CONSTITVTI dies in l.7.ff.de re iud. qui iudicatis ex l.12.Tab.vel constitutionib. principum indulgentur. Ita constitutum indicatis tempus intelligo in l.2.ff.de di uers.temp.& statutum spatium post condemnationem.l. vlt.C.de execut.rei iud.de quo vide l.vlt. §. vlt. C. de vsur.rei iud. Briss.

CONSTITVTAM partem in l.3.ff. si quis à par.man. opinor intelligi quæ patronis lege Papia præstituta est. Briss.

CONSTITVTVM tempus in l.19. C. de transactio olim annus, hodie biennium.l.vnic. C. de dolo. Constituta appellatoria tempora in l.5.in fin.ff.de appel.recip. interpretare ex l.1 §.biduum. & §. quod in sententijs. ff. quando appell.sit. Constitutum tempus in l.8.ff.de capt. quinquennium accipe ex l.6.ff.de diuort.Briss.

CONSTITVTVM ius l.25. ff. de don. int. vir. l.1.ff. rer.amator.l.94.ff.de cōndi.& dem.l.10.§.is cui seruus.ff. de statuliber.l.1.§.item cum contra.ff.quæ senten.sine appellat.l.22.C.de vsur.Et apud Gelli.lib 12.cap.13.

CONSTITVTA tempora in §.qui autem. Inst.de excus.tut.quinquaginta dies intellige tutorib.datis ex Marci constitutione, præstitutos ad excusationis causas contestandas.l.16.l.38 ff.de excusat.tuto. Briss.

CONSVETVDO iuris pars est, quæ fortasse ita non incommodè definietur: Ius quod vsu diuturno & maiorum moribus sine vllis literis constitutum, non minus quàm quod scriptum est, vsurpatur.l.32.& sequent.ff. de legibus. Vsus enim diuturnitas eius iuris firmamentum est. Diuturnitas autem ex maiorum moribus repetenda est, arg. l. more maiorum, 5. ff. de iurisd. om.iudi.l.1.§.1. de of-

de offi. eius cui mandat. l. pœna, 9. ff. de leg. Pomp. de parricid. Quare cùm maiores propriè dicantur vsque ad tritauum, l. 10. ff. de affin. & gradib. sequitur vt minimum centum annorum spacium requiratur: nimirum vt singuli gradus plena pubertate alios superent. Itaq; apud Liuium libr. 27. Prætor contendebat Flamines ius in senatum introeundi nô vtendo amisisse: quia nec patrum nec auorum memoria quisquam id ius vsurpasset. Hot.

CONSVETVDO legem imitatur. § ex nô scripto. Inst. de iure nat. gent. & ciuili legê imitari dixit, id est, tantùdem præstare, & quasi legem repræsentare. Aldobr. ibidem: Sebastian. Med. in suo tract. de definit. par. 2. nu. 9. dicit Consuetudinem esse ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex. c. consuetudo. 1. dist inct.

CONSVL Cum expulsi essent reges Romæ, qui regnâuerunt annos ducentos & quadraginta, vel, vt alij tradunt, ducentos quadraginta duos, Consules constituti sunt duo, penes quos summum ius esset, regię potestatis exemplo. vnde de ijs sic scriptum reperitur in 12. Tabulis. Regio imperio duo sunto, ijque præeundo, iudicando, consulendo, prætores, iudices, consules appellantor. Ij itaque ab eo quòd plurimum reipublicæ consulerent, seu (vt ait Fenestella, de magist. Roman. cap. de consulibus.) quòd consulere reipublicæ deberent, & secundum Varronem, quòd senatum, populumque consulerent (vt inde lex vel Senatuscons. fieret) cõsules appellati sunt. Ne tamen ipsi per omnia regiam potestatê sibi vendicarent, quando eo tempore nulli adhuc principes erant, nullæ extabant leges, neque adhuc scriptæ vllis certis libris custodiebantur, illis annuum imperium datum est, & lata lege cautum est, vt ab eis prouocatio esset, neque etiam possent in caput ciuis Romani animaduertere, nisi iussu populi. Vt enim Plutarchus in vita Ciceronis ait, quando consuli mandabatur, ne quid detrimenti respublica pateretur, summam potestatem consul habebat, non aliàs, ita vt sine iussu populi, & reiecti prouocatione, quæ ab eis fieri solebat, ipsi Coss. in facinorosos homines animaduertebant. Quamobrem, cum è coniuratione Catilinæ tota respublica titubaret, nutaretque, & M. Tullio Ciceroni consuli hæc potestas data esset, senatus decreto Lentulum, Cethegum, & alios coniurationis Catilinariæ participes per triumuiros interfecit. Quos alioquin interficere non poterat sine iussu populi, quandoquidem consulibus solùm relinquebatur, vt coercere possent, & in vincula publica duci iubere. Quod & scribit Pomponius Lætus, de magistratu Roman. cap. 15. Inde erat, quod duodecim lictores cum fascibus (id est, virgis, & laqueis) consules præcederent, à quibùs, iuxta mandatum ipsorum, malefactores, seu rebelles, ligarentur (vnde etiam lictores dicti sunt, teste ipso Pomponio Læto, ibidê capit. 2.) & si opus foret. sanguineis virgis cæderentur. Et huiusmodi lictores, quem consules præhendi iussissent, præsto erant ad apprehendendum, & venientes consulibus obuiam de equo descendere iubebant. Ita hic magistratus nemini (præsertim in bello) parebat, sed eius mandata omnes seruabant. Quòd si quis irreuerens miles esset, non tantùm à tribuno, vel centurione, sed etiam à principe, hoc est, cõsule, coercebatur. Quia autem Kalendis Ianuarijs annus apud Romanos incipiebat, vt scribit Riuallius, libro secundo, histor. iur. ciuil. Ideo tunc ipsi consules procreati magistratum inibant, vt Marcellus ostendit, in l. Pub. Mæuius. de condit. & demonstrat. & ex Plutarcho in vita Marij colligitur. Consulatus tamen (teste Liuio) interdum Idibus Martijs initus est. Hinc ergò titul. in Nouella, de consulibus. Vbi licet colligere quanta fuerit ipsa consulis dignitas. Maximè verò consulum nomen ad millesimum plùs minùs annum progressum, cum Romanorum imperio effloruisse. Primi autem consules, post exactos reges, fuêre L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. Brutus quidem (vt loco citato scribit idem Fenestella) cum collega egit, vt penes alterum duntaxat fasces forent, ne si penes vtrunque populus conspexisset, duplicatum terrorem ex vno ad duos reges quereretur. Quo autem tempore consules esse cœperunt non esse annui, & qui essent maiores, qui minores, indicat Alciatus Dionis authoritate, lib. 5. Parerg. Anch.

CONSVLARES fœminas intelligimus consularium vxores. l. 1. ff. de Senat. id est, qui consulatum gesserunt. l. 3. § vlt. ff. de arbit. Briss.

CONSVLARES viæ, publicę, & Prætoriæ, & βασιλικαί. l. 2. § viarum. ff. ne quid in loc. pub. Briss. Sunt enim consulares (teste Cuiacio in expositione. Nouell. Iustinian. 52.) vel exconsules, id est, qui consulatum ordinarium gesserunt, vel honorarij consules.

CONSVLARES quidam prouinciarum, rectores. l. vnica. vt omnes iudic. l. vnica, de officio Comit. sacr. patr. qui in Orientis partibus 15. erant. ita accipere debemus. τὰς ἀρχὰς κονσουλαρίας. Nouell. 8. & consulares Campaniæ. l. 12. de pœnis. C. Theodos. Oldend.

CONSVLES olim solebant missilia spargere in vulgus. §. penult. Institut. de rerum diuision. & ob id quamcunque sparsionem posteriores arbitror ὑπατείαν appellasse. Cedrinus duob. locis [illegible]. Martianus l. 2. C. de consul. constituit ne quid deinde consules in populum spargerent, sed certam duntaxat summam expenderent in formarum reparationem: cuius constitutionis meminit Iustinianus in Nouel. 105. sed eam non probat. quia missilia iactare in vulgus, & sportulas populo dare consulib. volentibus permittit, ad certum modum tamen, & septies tantum in anno: I. Initio magistratus Kal. Ianuar. quibus & prætores & consules inire magistratum solebant, l. Publius. ff. de cond. & demonstra. l. pridie. ff. de ferijs. II. Circensib. ludis, quos Mappę appellatione designat, cuius rationem Georgius Cedrinus exposuit, & Cassiodorus ad Faustum præf. prætorio. III. Theatrica venatione. IIII. In spectaculo quod μονομάχιον dicebatur. Extat epigramma Leonis Philosophi εἰς τὸ μονομάχιον. Edebatur in eo pãcarpum & ferarum venatio. V. Munificentiæ exhibitio fit ludis scenicis, quos πόρνας vocari refert, à productione meretricum in scenam. VI. Iterum ludis circensibus. VII. Tempore depositi magistratus.

CONSVLES grauissima ratione dicti sunt à consulendo, vt otnciy sui ipsa quoque vi nominis admonerentur, quippe consulendi caussa sese velut patres electos esse pro regibus. Old.

CONSVLENDI mos olim & frequens & optimus fuit. Sic Aristo magna laude consultus fuit à Celso iuris peritissimo. l. iuris gentium § sed & si. ff. de pact. Quemadmodum Seruius Q. Mutium consuluit, in l. 2. § Seruius autem ff. de orig. iur. Old.

CONSVLTARE, est frequenti opera consilium inire. Oldend.

CONSVLTATIO, hoc est, cùm caussa in varias partes expenditur, vt quod optimum est appareat, succurritur nostræ cæcitati & inconstantiæ. Quando quidem rectissimè dictum est, Hominem inconstantissimum animal esse. Roman. 4. Ephes. 2. Genes. 6. Psalm. 115. Omnis homo mendax. l. 2. C. de vet. iur. enucl. Hoc verbo vsi sunt iuris auctores in l. 11 §. ex facto. ff. de minor. l. 1. ff. de appell. l. 2. C. de legib. Oldend.

CONSVLTANDIS rebus oportet ad plenum prospicere. Non autem partem absoluere, partem erroribus implicitam relinquere, quæ difficilioribus adhuc controuersijs materiam præbitura sit. Nouel. vt si plures filij non sint §. quòd si minus agat. Constit. 18. Old.

in CONSVLTATIONIBVS non tantùm Imperij proceres & summi magistratus, sed etiam totus Senatus cõuenito. Proponuntor quoq; in medio sancta Euangelia. Et quæ ordinis decreto placuerunt, referuntor ad maiestatem Imperatoriam. Nouell. de Consultationib. Constit. 62. Oldend.

CONSVLTVS, adiectiuum, significat scientem, & peritum, a quo iure consilium petas. Liuius 1. ab Vrbe condita libro. Consultissimus iuris, vt illa quisquam ætate esse poterat. Significat etiam interrogatus. l. denique. §. si quis. ff. de minor. Old.

CONSVMMARE est inchoatum perficere l. si in aliquam. ff. de offic. procons. Sp.

CONSV-

ÆCONSVMI actiones dicuntur, quæ tolluntur, pereunt, extinguuntur, l.18.§.exceptio.ff.de iureiu.& alibi. sæpissimè.

CONSVMPTI nummi videntur, qui alijs permutati, vel ita mixti sunt, vt discerni non possint. vel aliàs sunt expensi, l.13.l.19.§.vlt.ff.si cer.pet.Briss.

CONTEMNERE, & despicere, eo distant: quòd despicere est grauiùs, quàm contemnere. Paratus soluere, etiam si non offerat, contemnere non censetur. Vide Archid. & Ioan.Andr. in c.1. Extra, de senten.excomm. lib.6.Sp.

CONTEMPTIBILIS videri, apud Vlp. in l.nec quicquam.ff.de offic.proconſ.

CONTEMPLATIO personarum habenda est, hoc est, cuius vitæ sint, vtrùm frugi, an sesquioris. Adi Vlpian. in celebri l.cùm hi.§.sed & personarum.ff.de transact.Sp.

CONTEMPLATIO, vox familiaris Vlpiano, quod vel ex l. item si cùm putaui.ff.de negot. gest. constat. Spieg.

CONTENTVS, qui continet quod animo satisfacit, l.si rem alienam.§.omnis.ff.de pignorat. action.l.stipulationum aliæ. §. satisacceptio.ff. de verborum obligatio.l.à diuo Pio.§. si pignore.ff.de re iudic. Vel dicitur contentus qui eò peruenerit, quò contendebat: Hot. §.1.Inst. de act.

CONTESTARI significat testib. adhibitis aliquid declarare ac profiteri, l.1.ff. quod iussu. Vnde contestatio pro testatione.l.20.§. vlt.de testam. & apud Paul.libr.2. Sent.tit.14. Et Contestatò aduerbium.l.1.§.Iulianus.ff.de lib.adgn. Ita Cic.lib.3.Epist.ad App.Contestari deos dixit. Hinc & lis contestari dicta est cùm iudicium accipiebatur, ex eo quòd litigaturi eos qui tùm aderant, testes faciebant, vt est à Festo lib.3.proditum. Briss. Dicitur autem contestari litem actor cum reo, non reus cum actore. l.si à me fuerit.ff.de iud. Cuiac.Obser.lib.9.cap. 21.post princ.

CONTESTATA autem lis tunc videtur, cùm iudex per narrationem negotij causam audire cœperit, l.1.C. de lite contestat. Contestari autem non actiua tantùm, sed & passiua significatione dicimus, l.1. in fin.ff.de ferijs. l.3.§. si is cuius.ff.de sepulch. viola. l.16.ff. de offic. præsid.l. 22.§. eo autem tempore.ff.soluto matrimon.l. 3.C.de nouation. Sic Contestatum iudicium. l.7. §.1.ff. de petit.hæred. l. 19.ff. solut.matrimon. Et contestatam litem ex actione dicunt, l.37.ff.de negot.gest. Brisson.& Spieg.

CONTESTATIO litis est eius rei, de qua controuersia est apud Iudicem ex vtraque parte facta narratio testibus præsentibus. Hoc genere res in iudicium deducitur, & litis nomen accipit. Nec enim propriè lis est, antequàm contestetur, sed controuersia, l.25.§.si autè.ff.de petit.hæred. Cuiac.d.libr.obseruat.9. cap.21. in princip.

CONTEXTVS testamenti, l.75.ff. de legat.3. Contextu autem vno testamentum fieri debere dicitur, id est, nullo alieno actu intermixto, l. 21. §. vltim.ff. de testament. Contextu ædificiorum vnita domus in l.15.§. ex hoc edicto ff.de damn.infect. Contextum rationum dixit Pompon.in l.110.ff.de conditio.& demonstrat. Contextum etiam appellatur quod in tela est nondum pertextum vel detextum, l.22.ff.de auro argen. Et sic Contexta accipe in l. 70.§. versicoloribus, ff. de legat. 3. Brisson.

CONTIGNATIO (in l.36.ff.de seruit. vrban. Vitruuius lib.2.cap.9.Plinius lib.35.cap.13.) dicitur vel lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen. Vnde duæ ædes dicuntur esse sub vna contignatione, hoc est, sub vna & eodem tegmine.Briss. Vel

CONTIGNATIO, est trabium coassatio ad tabulata cœnaculaque construenda. Plinius lib. 35. Sesquipedalis paries non ampliùs, qui vnam contignationem sustinet Liuius libro 21. ab vrbe cond. Coneni in tertiam contignationem sua sponte scandisse refert. Papinia.de seruitut.vrban.prædio.l.binas quis. Binas, inquit, quis ędes habebat vna contignatione tectas. Nebriss.

CONTINENTES prouincias accipere debemus, quæ Italiæ coniunctæ sunt, vt Galliam & Prouinciam. l. 99. ff.de verb.sig.Prat.

CONTINENTIA vrbi, pro suburbijs accipiuntur, quòd cum ipsa vrbe se teneant, contiguaque sint, l.2.l. 139.l.154. ff. de verbor.significat. Notandum, qui extra continentia vrbis est, abesse. cæterùm vsque ad continentia, non abesse videbitur. Inter continentia vrbis vicos vult intelligi Vlpian.in l.collegarum.ff.de verbo. sign. Sp.

CONTINENS etiam plerunque pro continuus, hoc est, continuatus accipitur.Cicero 1.Tuscul.quæstio. Continentem orationem audire malo. Celsus lib. tertio: Et multò magis, si continentes febres sine remissione sunt. Triphonius lib.27.de Excusat. L.Titius. Testamento. inquit, Romæ concepto, vt in continentibus. Nebriss.

CONTINVA possessio dicitur, non solùm quæ penes vnum, atq; eundem semper est, verùm etiam quę ab vno ad alium legitimè translata fuerit.Old.

CONTINVI dies vtilib. opponuntur, l.1.§.dies.ff.de lib.agnosc. Briss.

CONTINVVM tempus, quòd nulla eorum dierum, quibus experiundi potestas non fuit, subductione facta, currit, & ignorantibus quoq; cedit, l.8.ff.de ijs, qui not.infam.l.31.ff.de adulte.§.qui excusare. Instit. de excus.tuto.vbi Theophil. [illegible] ait [illegible] &c. Briss.

CONTINVA prædia, id est, contigua, & vicina, seque inuicem contingentia, l.31. ff. de seruit.rustic.l.7. in fi.comm.præd. Briss.

CONTINVVS actus l.137.ff. de verbo. obligat. fine aliquo longo interuallo, & aliquo actu contrario obligationi. Briss.

CONTORQVERE Ciceroni est oratione non recta, sed tortuosa vti, quo genere solebant plerunq; suas contexere argumentationes Stoici.

CONTRA, pro Ex diuerso Paulus in l.heredes eius. §.contrà, si promissor.ff.familiæ ercisc.Vlpian.in l.Celsus ait.in princ.ff. de recep.contrà, ait, vbi duntaxat dari iussit. Sp.

CONTRA, id est, in conspectu, l. venditor. ff. communia prædiorum.

CONTRA Ius partium pronuntiare, vocatur, cùm in sententia non exprimitur aliquid contra leges, sed tamen si ad factum & causam exigatur, tum apparet iniquitas. Sp.

CONTRA bonos mores, frequens in iure formula, qua publicam honestatem lædi, significamus. Cõtra bonos mores dicitur, quod vel flagitiosum est, vel ad flagitium pellicit Conna.lib.5.cap.11.nu.2. Sp.

CONTRA legem facit, qui id facit, quod lex prohibet, l.29.ff.de verbo.sign. Contra edictum facit, qui prætore vetante facit, l.103.ff.de regul.iur. Contra constitutiones iudicatur, cùm de iure constitutionis, non de iure litigatoris pronuntiatur, l.1.§.item cùm contrà.ff.quę sent.sine appell. Briss.

CONTRACTVS, & conuentio. Conuentionis verbum generale est, ad omnia pertinens, de quibus negotij contrahendi transigendique causa consentiunt, qui inter se agunt. Nam sicuti conuenire dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum colliguntur & veniũt, ita qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiũt, in vnam sententiam decurrunt, l.1.§.conuẽtionis.ff.de pactis. Adeò autem conuentionis nomen generale est, vt dicat Pedianus, nullum esse contractum, nullam obligationem, quę non habeat in se conuentionem, siue re, siue verbis fiat. Nam & stipulatio, quæ verbis fit, nisi habeat consensum, nulla est. l.1.de pact.ff. Conuentionum autem aliæ actiones pariunt, aliæ exceptiones duntaxat, l.iuris gentium.ff.eod. Conuentiones ex actiones pariunt, in quibus subest causa, quæ, vt plurimùm, in suo nomine non stant, sed transeunt in proprium nomen contractus: vt, emptio, venditio, locatio, conductio, societas, cõmodatum, depositũ, & cęteri similes contractus, d.l.iuris gentium.

tium. Ex quibus apparet, contractum esse conuentionem, in qua subest causa, quæq, actionem parit. Contractus enim est, vt inquit Vlpianus in l. Labeo. 19. §. 1. de verbo. signifi. ff. vltrò citroq; obligatio, quàm Græci συνάλλαγμα vocant. Conuentiones verò ex exceptiones pariunt, in quibus nulla subest causa. cùm enim nulla subest causa præter conuentionem, hic constat, non posse constitui obligationem, igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem. d. l. iurisgentium. §. 1. nisi vestiatur traditione, vel stipulatione, tunc enim etiam actionem parit. Anch.

CONTRACTVS à contrahendo dicitur, Græcis significatiùs συνάλλαγμα vocatur, continetq; omne pactum. Qua voce Aristot. Ethic. lib. 5. contrahere ergo dicitur, quasi contrà, vicissim, mutuò aliquid agere ad obligationem. Quò respiciens Labeo, asserit contractum esse vltrò citroque obligationem, in d. l. Labeo. ff. de verbo. signifi. Oldend.

CONTRACTVS causa efficiens est Ius gentium, hoc est, naturale, seu diuinum. Naturæ enim præceptum est: diligendum esse proximum: Quia Deus nos dilexit. Et pater misericors ideo nos creauit, vt in cognitione illius fratres censeremur omnes, hancq; momentaneam vitam honestè transigeremus. Ergo benefaciendum est maximè, nocendum minimè fratri. §. iuris præcepta. Instit. de iustit. & iur. l. vt vim. ff. eod. titu. Non possumus autem commodiùs alteri benefacere, quàm si communicemus aliquid rerum nostrarum, vel officiorum. Rursus communicatio, nisi haberet modum iure præscriptum, nunquàm expleret adfectus hominum insatiabiles. Quare modos adhibere oportuit, & ordines quosdam in transferendis rebus, vt mutua quædam seruaretur vtilitatis ratio, ne alter ab altero nimis grauaretur. Et hæ sunt contractuum formulæ, per quas exercemus mutuæ charitatis officia, in pace & tranquillitate. Item est alia regula naturæ: Omnes res sunt à Deo gratia hominum creatæ. §. is verò ad quem. Instit. de rerum diuis. Omnia, inquit Dauid, subiecisti sub pedibus eius. Iam cùm distincta sint rerum dominia: fit vt id, quod nostrum est, inuitis nobis auferri non liceat. l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. Opus ergo fuit alijs quibusdam medijs, ad introducendam mutuam omnium rerum & operarum communicationem, sine vllo grauamine. Tales autem sunt contractus nominati & innominati, ac quasi contractus. Viden' quomodo côtractus sint ex iure gentium? Quæ gens enim non probet huiusmodi naturę beneficia lumine naturalis rationis? Old.

CONTRACTVS causa materialis, sunt res humanæ, & functiones tam variæ, vt plura sint negotia, quàm vocabula. l. natura enim. ff. de præscript. verb. Circa hanc enim causam perpendendum illud est, non potuisse conseruari pacem in hac vita, confusis tot rerum sine distinctione commercijs. Et rursus, distinctionem fuisse perniciosissimam sine formulis communicandarum rerum futuram. Vis videre, quàm hoc sit verum? Circumspice quoquò versus, & videbis, ne nunc quidem satis conuenire inter homines, vtcunque rebus diligentissimè distributis. Quid igitur erat futurum, non introductis contractibus obligatorijs? Certè beluino more nos inuicem dilaniaremus, nisi essent contractus. Old.

CONTRACTVS causam formalem si rectè inspicias, oblectabit te maiorum prudentia. Mirum enim dictu est, quàm pulchra sit obseruata contractuum ratio, ac velut harmonia vsui nostro omnibus modis deseruiens per gradus. Ea enim est vera philosophia, cuius meminit l. 1. ff. de iustit. & iur. I. Ecce si rebus indigeas, & habueris pecuniam numeratam: proposita est formula emendi, & vendendi præstans omnium facilè rerum communionem. II. Si careas pecunia, locuples aliarum rerum: tunc vti potes prisca illa permutandi obseruatione, quæ etiam frequentatur hodiè. III. Si non ita multum habeas pecuniarum, nec rerum: aut, si dominus nolit alienare rem, qua indiges, tunc proximum est, vt vsum eius consequaris saltem ad tempus certum. Quò pertinet locatio, & conductio, exhibens etiã nobis commutationem operarum personalium. Item, commodati contractus, & mutui, eodem spectãt. IIII. Vbi nihil eorum possis consequi pecunia: tunc expositas habes liberalitatis formulas: vt sunt, precarium, donatio tam inter viuos, quàm causa mortis. Sæpè enim largimur rogati, & sine obligationis vinculo, id quod alioquin non concederemus pecunia. Est ne hæc elegans forma in gradibus contractuum obseruata? Tu collige ita de reliquis omnibus, Videlicet, quomodo absentibus nobis deseruiant contractus mandati, negotiorum gestorum. Old.

CONTRACTVS denique causa finalis est, vt vtamur fruamur rebus à Deo donatis, honestè ac commodè: ne alter ab altero grauetur: vt æqualitas commutatiua pacem conseruet, Pax Rempublicam, in qua, velut eadem naui, sumus omnes. Item, vt exerceamus charitatem, & communicemus res nostras indigentibus, vtque certò constet in commercijs rerum, quid vnicuiqs tribuendum sit. Et in summa: omnes contractus pertinent ad finem benefaciendi proximo. Nam in hoc consistit verus eorum vsus: errantque tota via, qui contractus ad vilem quæstum referunt principaliter, quanquàm honestum lucrum non repudiant inter contrahentes. Old.

CONTRACTVVM autem duo summa genera sunt. nam alij Nominati dicuntur, quibus certum nomen Latinæ linguæ consuetudo imposuit, veluti emptio, locatio: alij verò innominati: Do vt des, Do vt facias, Facio vt des, Facio vt facias. qui propterea sic appellãtur: quia nullum ex Latinæ linguæ consuetudine certum ac proprium nomen habent. tametsi enim prima specie ad nominatorum similitudinem accedere videantur, tamen propter iuris ciuilis subtilitatem ab ijs magnoperè discrepant, l. 1. & pass. ff. de præscriptis verbis. Hotomannus.

CONTRACTVS ex conuentione legem accipere dignoscuntur, de regul. iur. lib. 6. ex l. contractus. ff. eod. tit. In alternatiuis, debitoris est electio: & sufficit alterum adimpleri. ibid. ex l. in eo quod plus. §. vbi verba. ff. eod. tit. Old.

CONTRACTVS bonæ fidei dicuntur, ex quibus simplici quadam ratione boni & æqui, absque vlla subtilitatis disputatione, præstanda sunt etiam ea, quæ nõ fuerant nominatim inter conuenientes dicta. Stricti verò iuris, angustis finibus cõclusi, nihil admittunt, quàm cuius facta est mentio. §. in bonæ fidei. Inst. de act. l. consensu. in fi. ff. eo. tit.

CONTRACTVS Colonarius, Vide, Actio emphyteutica & Colonarius contractus.

CONTRACTVS cõstituti, qui teste Zasio est frequentiss. in omni terra, ideo nomẽ sortitur, quòd in eo quod possidemus, possumus facere alium possessorem, constituendo nos eius nomine possidere. Vide ipsum in enarr. l. quod meo. ff. de acq poss. Sp.

CONTRACTVM emptionis & venditionis, non autẽ contractum venditionis & emptionis dicimus: quoniam contractus ab emptore, velut indigente re empta, censetur cœpisse. Iuris partem non aliter, quàm in somnijs tractarunt, quum ne vim quidem, teste Dn. Old. verbi contractus satis explicarint. Sp.

CONTRACTVS Feudalis: quum totus ex beneficio proficiscatur, est bonæ fidei. Vndè rectè dixit Dn. Oldendorp. pueriliter rixari Feudistas, vtrùm contractus iste sit bonæ fidei, an stricti iuris. Zasius in Feudis priuatorum Aluarotum sequitur, qui mehercle parum solidè sua hic, vt tum pleraque alia, firmat. Quis quæso contractus erit bonæ fidei, si Feudalem non sinant esse talem? Sp.

CONTRACTVS fidem detegendi seruo potestas tributa est iuxta Hermogenianum in fi. l. in certis causis. ff. de iud. Sp.

CONTRACTVS Fiduciarius, qui non iure nititur, sed fiducia contrahentis: vt si fidem eius qui tibi obligari non potest, sequaris. Ita Fiducia cõtrahitur, si te ita hæredẽ instituam, vt alas filiam, vel amicũ meum exulem: vel si ea lege conferam tibi præbendam, vt eam alteri

alteri resignes. Quod in manus fidelis tradere, vulgò appellant. Spieg. Quasi Contractus, Legè, Actio neg. gest.

CONTRACTVS libellarius dicitur cùm res non à domino, sed à vasallo aut emphyteuta datur perpetuò, valdè parua pensione vt nostri tradunt. sed falsò. nam & à vero domino fieri potest, & ab emphyteuta nũquàm. Connan. lib. 7. cap. 12. nu. 13.

CONTRACTVS simulatus propriè est, cùm fœnerator, quod pignoris causa acceptum est, emisse videri vult. c. ad nostram. de emptio. l. 3. C. Plus val. quod ag. Spieg.

CONTRADICTORIO iudicio consuetudinem firmare Vlpiano est, quod vulgò dicitur in cõtradictorio iudicio obtinere. vincere, quemadmodum apud Ciceronem, Syluio indicante, contradictiones pro instantijs & obiectionibus accipiuntur. Sp.

CONTRAFACERE, sic intelligendum: Si iussio affirmatiua est, qui negligit, aduersus eam facere dicitur, l. si quis maior. C. de trans. Si prohibitiua, ne quid fiat, sit: aduersus eam negligendo non fa. imus, sed faciẽdo tantùm. Ex Alciato. Sp.

CONTRAHERE, pacisci, vt sit in emendis vendendisq; mercibus. Cic. 3. offic. Tollẽdum est igitur ex rebus contrahendis omne mendacium.

CONTRAHERE in loco, & conferre solutionem in locum, longè differunt, l. eum qui. §. 1. ff. de consti. pec. Spieg.

CONTRAHENTIBVS licere inuicem se circumuenire, dixere Vlpia. l. in causæ. 16. ff. de min. & Paulus l. itẽ si. §. si. ff. locati. quod accipiendum putat illic Bartolus, si dolus absit. nec vltrà dimidium iusti pretij factum sit. Panormit. in c. nauiganti. de vsuris in antiq. hoc clariùs explicat, vt tùm demùm circumuenire liceat, cùm circumscriptio re ipsa interuenit: ex proposito diuersum esse, quæ sententia vera est. Accursius tamen in l. semper in conuentionibus. ff. de diuers. regu. iur. antiq. hoc non congruere viro bono scribit. Philip. Decius inter scientes hoc concessit, in d. l. semper. Tu rem expende, & vide eundem P. Decium in l. penul. C. de pactis. & Salic. in auth. ad hæc. C. de vsuris. & Ioan. Imol. c. 1. de emptio. & vend. Prat.

CONTRAHENDARVM rerũ genera sunt tria. Aut enim verbis id fit, aut re, aut consensu. Conna. lib. 7. cap. 1. nu. 1.

CONTRAHENTIVM deceptio iure ciuili tolerarur, vsq; ad dimidium iusti precij, l. in causæ. §. idẽ Pomponius. ff. de minorib. Erant autem olim periti rerum æstimandarum inter contrahentes, quos Summarios appellabant. Nou. de hortulanis. §. ipsam verò olerum æsti mationem. Const. 64. Old.

CONTRAHERE verbũ variè & pro rei argumento accipitur. Dicimus enim aliquando rem totam paucis contrahere: & neruorum contractionem, id est, τέτανον. Sed propriè à Iureconsultis nostris contrahere est commercia exercere, permutare, καὶ συναλλάττειν. Cic. libr. 3. offic. Tollẽdum (inquit) est igitur ex rebus contrahẽdis omne mendacium: non licitatorem venditor, nec qui contrà liceatur emptor apponet: vterq; si ad loquẽdum venerit non plus quàm semel eloquatur. Quo loco ipse Cicero scribit dolum malum in vendendis & permutandis rebus semper abesse debere. Ab hoc igitur verbo contrahere, id est, συναλλάττειν, Contractus descendit, quem Græci συναλλάγματα vocant, veluti emptio, venditio, locatio &c. Brechæus l. Labeo. in tit. de verbor. & rerum signific.

CONTRAHERE alicui, pro cum aliquo. Vlpianus l. 8. §. 10. ff. ad S. C. Velleian. Si quum essem tibi contracturus, mulier interuenerit, vt cùm ipsa potiùs contraham. Horom.

CONTRARIA iudicia. Vide actiones directæ. Hotoman.

CONTRARIETAS iuris est, quoties ex eodem in specie facto repugnantes sunt definitiones præceptorum, quarum alteram inspecta ratione boni & æqui oportet esse falsam. Talis contrarietas, quia valdè nocet humanæ societati, semper fugienda est. Constit. ff. 3. §. contrarium. Oldendorp.

CONTRARIVM, seu ἀντινομίαν, hoc est, Legum repugnantiam, nullam putat Iustinianus in Pandectarum libris inuenire, si quis subtili animo diuersitatis rationem excutiat. Nam semper est aliquid, secundùm quod liceat dissonantiam conciliare. Constitu. ff. 3. §. Contrarium autem Budæus contrà nititur probare. quæ soluit Zasius. Old.

CONTRARIVM iudicium tutelæ dicitur, quando tutori sunt sumptus & expensę reficiẽdæ. Vlp. in l. furti. de his, qui not. infam. Contrario iudicio damnatus, ait, non erit infamis. Sp.

CONTRARIORVM eadem est disciplina, l. 1. ff. de ijs, qui sunt sui. Sed, quandoquidem plurimi refert, quo modo disciplinam accipias, sic distingue: Aut intelligimus contrariorum eandem esse disciplinam, id est, cognitionem, & erit vera propositio. Nam cognito vno ex contrarijs, cognoscemus & aliud contrarium, l. ex duobus. in princip. & l. sequen. in fi. de vulgar. substitut. l. 1. in princip. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris. Aut referimus eam propositionem ad iuris sanctiones, vt sit contrariorum eadẽ sanctio, vel ordinatio. Et tunc, cùm in vtroq; est eadem ratio, erit eadẽ iuris definitio. Cùm autem apparet diuersa ratio, erit quoq; diuersa diffinitio. Ibi autem plerunq; par ratio est, vbi ambo contraria sese mutuò respiciunt, & ex sese nascuntur sub corruptionis modo, hoc est, vt cùm alterum cõtrariorum nascitur, alterum perimatur, veluti retinere, & amittere: obligare, & liberare: contrahere, & distrahere: testamẽtum facere, & testamentum reuocare: nunciare nouum opus, & remittere. In his enim & similibus eadẽ est iuris dispositio, vt quod in vno statuitur, censeatur etiam in alio statutum. Vt ecce: In obligatione dispositum est, eã tempore produci non posse, l. si certis annis. C. de pactis. Ergo nec tempus perimere potest obligationem, l. obligationum ferè. § placet. ff. de obliga. & act. Sic quando cõtractus fuit bonæ fidei, eius quoque resolutio erit bonæ fidei, l. ab emptione. ff. de pact. l. nihil tam naturale. ff. de diuers. reg. iur. Old.

CONTRECTARE est loco mouere, atq; ita in quæstione, de furtis verbum accipiendum ostendit, l. 5. §. si rem. ff. de acq. poss. & alibi sæpè. vt autem furtũ contrectatiõe committitur, ita purgatur, si res reponatur, l. 40. ff. de statulib. Briss.

CONTRIBVTIO est collatio, vt fit mercium pro iactu. l. 1. ff. ad leg. Rhod. de iactu. Prat.

CONTROVERSIA est certarum personarum de re propria contentio, & dicitur antè litem contestatam, l. sed & si lege. ff. de petit. hæred. Sp.

CONTROVERSIA aquæ in l. fluminum. §. item seruus, ff. de damno infecto. dicitur vis & impetus. Prat.

CONTROVERSIAM possessionis facere is videtur, qui prohibet aliquem vti possessione sua naturali, l. si duo. § hoc interdictum sufficit, ff. vti possidetis. Spieg.

CONTVBERNALES à taberna dicti, l. indè. ff. de verb. & rer sign.

CONTVBERNALES, pro seruorum coniugibus, & natis, instructo fundo continentur, l. quæsitum. §. si instructum. ff. de fund. instru. Sp.

CONTVBERNALES in re militari dicuntur commilitones, qui in ijsdẽ tabernaculis, seu tentorijs militant, l. rem. §. 1. ff. Commod. Sp.

CONTVBERNALIS seruus pro domestico, l. vlt. de aur. & arg. leg. Old.

CONTVBERNIVM primùm militum dicitur à tabernaculis militarib. l. 5. §. à barbaris. ff. de re milit. & apud Suet. in Iulio, ca. 2. Briss.

CONTVBERNIVM etiam seruile connubium significat Paulus lib. 2. Senten. titu. 20. l. 14. §. seruiles. ff. de ritu nupt. l. 49. de manumiss. testam. Adde l. cum ancillis. C. de incest. nupt. Nouell. de nupt. §. si verò ab initio. Sed hodiè quantum ad nuptias attinet, nulla differentia est inter nuptias liberorũ & seruorum, c. 1. de cõiug. ser. Briss.

CONTVBERNIVM generalius accipitur, in §. quibus connumerari. Institut. de hæred. quæ ab intestat. Briss.

CONTVMACIA euidens, quæ & manifesta, & contrahitur, si reus dicat se non compariturum, aut obtemperaturum. Prat. &

CONTVMACIA præsumpta, eademque & dubia, cùm reus ad domum citatur, vel in valuis ecclesiæ non comparet. Eadem &

CONTVMACIA inobedientiam significat, & propriè contemptum potiorum: & est delictum personale, personam sequens inobedientis. Vnde fit, quòd procuratores, tutores, vel curatores, si non obtemperauerint iudici, ipsi tenentur, non dominus, pupillus, vel adolescens, l. 1. §. si procurator. ff. si quis ius dicen. non obtemp. Old.

CONTVMAX est, qui tribus edictis propositis, vel vno pro tribus, quod vulgò Peremptorium appellatur, literis euocatus vel denuntiationibus conuentus, præsentiam sui facere contemnit, l. contumacia. de re iudic. Cęterùm, qui ad maius tribunal euocatus est, si litem inchoatam deseruit, contumax non videtur, l. 54. ff. de re iud. Sp.

CONTVMAX non dicitur, qui citatus à iudice non comparuit, quia timebat ire ad iudicem, etiam ex leui causa. ita sing. Bald. in l. deberi. versic. item considera. C. de fideicommiss. liber. quod dictum pro aureo commendat Aret. in l. 2. in 2. not. C. de Carbon. edict. vbi etiam D. Ias. in 3. not. & latè tradit de veritate Do. Ias. in l. vnica. §. vlti. in penul. colum. per vnam gloss. sing. ibi. ff. si quis ius dic. non obtemp. & D. Alexan. in l. qui Romæ. §. duo fratres. in 10. colum. versic. & dicit quòd licet. ff. de verb. obliga. Quid autem in eo qui monitus fuit à iudice? est sing. dictum Ang. vbi dixit. quòd simplex iudicis iussus habet vim permptorij, & constituit iussum in vera contumacia, adeò quòd non poterit appellare si non comparuerit. ita sing. Ang. per gloss. sing. ibi in l. 2. C. quomodo & quãdo iud. ante si. & retuli inf. in verb. Peremptorij vim. Cotta.

CONTVMAX item dicitur, qui vocanti in ius non obtemperauit. Contumaces autem non videntur, nisi qui cùm obedire deberent, non obsequuntur: id est, qui cùm obedire deberent, non obsequuntur: id est, qui ad iurisdictionem eius, cui negant obsequi, pertinent, d. l. contumacia. Cæterùm, Contumacem per annum ius suũ amittere, Doctores tradiderunt, idque in simplicis contumaciæ pœnam. contra mentem. §. pen. l. 1. C. de Assert. tol. vt latiùs declarat Alc. cap. 17. lib. 3. Parerg. Obseruandum tamen, Contumacem esse citationi, & non obtemperare ius dicenti, diuersa esse. Sp.

CONTVMAX etiam est qui omninò non respondit in iure interrogatus, l. de ætate, § qui tacuit. ff. de interrog. actio.

CONTVMELIA à contemnendo dicitur. Vlp. l. 1. ff. de iniur. & famos. libell. quod & Seneca probat libr. de Tranquil. vitæ. 11. Prat.

CONTVRBO, as, præter vulgatam significantiam, etiam decoquo, siue fidem frãgo, nec creditori volo, aut possum satisfacere, denotat. Alphen. de in rem vers. l. quidam fundum: Posteà, inquit, conturbauerat qui bones vendiderat. Idem de Instit. act. l. cuicunque. Si quis pistor seruum suum solitus fuit ad certum mittere locum ad panem vendendum, deinde conturbauerit. Nebriss. Qui enim non sunt soluendo, neque se extricare nominibus possunt, & ære alieno, illi conturbant, nec enim eorum rationes explicari & expediri possunt. Huius contrarium est expedire rationes, Turneb. libr. aduers. cap. 15. Propriè tamen de seruis dicitur, qui cum rationibus dominicis paria non faciunt, vt in l. quidam de in rem vers. Sic plena locutio est, Conturbare rationes, conturbare fortunas, vt monuit Budæ. in l. cuicunque. § idem Labeo de Instit. act. Sed & conturbare debitores dici possunt, qui commiscent & confundunt ea quæ bonis omnibus debent, vt ea non dissoluantur nisi vniuersis aut ne vniuersis quidem. Solent namque hi, qui creditoribus satisfacere non possunt, id beneficij ab Imperatore impetrare, vt quinquẽnio toto à creditoribus appellari non possint. Id Germani vulgò Quinquennell appellant. Sp.

CONTVSA vasa. Vlp. Quemadmodum si vinum esset effusum, vel vasis contusis, vel qua alia ex causa, l. 1. in prin. ff. de peric. & commod. rei vend. Sp.

CONTVTOR. C. de contrar. iud. tut. l. 1. & de in litem dan. l. 1. Sp.

CONVBIVM, vt Vlp. in Instit. tit. 5. definit, est vxoris iure ducendæ facultas. Isidor. lib. 10. Etymol. cap. vlt. Conubium, ait, dicitur, cùm æquales nuptijs coeunt: vt puta ciues Romani pari vtique dignitate. Conubium autem nõ est, cùm ciuis Romanus cum Latina iungitur. Cice. Topic. Si mulier cùm fuisset nupta cum eo, cui conubij ius non esset, nuntium remisit, quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Vbi Boeth. Nõ omnibus, inquit, erat conubium cum Romanis, nec erant nuptiæ iure contractæ, quę non aut inter ciuem Romanum ciuemque Romanam inibantur, aut cui princeps populusve ciuitatem, vel conubium permisisset: eo scilicet modo, vt in potestatem parentum liberi redigerentur. Sic Hernicis datum, Anagninis ademptum conubium Liuius lib. 9. narrat. Conubium pro nubendi potestate in l. 45. §. hoc caput. ff. de ritu nupt. l. vltim. ff. de diuort. l. 1. ff. de concubin. Quibus omnibus in locis Conubium vnico n scribitur in Pãd. Flor. & in veteri meo C. l. 1. C. de incest. nupt. l. 1. C. de interd. matr. Et in Lexico B. Germani Conubium ἐπιγαμία. Briss.

CONVASARE, sicuti Marcellus & Donatus celeratim & strictim interpretãtur, est furtim omnia colligere. Terent. in Phormione: Aliquid conuasassem, atque hinc me ego conijcerem protinùs in pedes.

CONVENIRE, propriè est debitorem appellare. Et sic interdum sumitur. Caius l. 41. ff. de hæred. petit. Si quo tempore conueniebatur possessor hæreditatis, pauciores res possidebat, deinde aliarum quoque rerum possessionem assumpsit, eas quoque victus restituere debebit. Hot.

CONVENIRE in manum dicebatur materfamilias, quæ in matrimonium certis solẽnitatibus adhibitis coibat. Cice. Topi. Genus est vxor. eius duę formæ: vna matrumfamiliarum, hæ sunt, quæ in manum conuenerunt: Altera earum, quæ tantummodò vxores habentur. Vlp. in Inst. tit. 9. Farre conuenitur in manum certis verbis & testibus decem præsentibus. Idem tit. 11. Conuentionis in manum meminit. Vide Boeth. in Cicer. Topic. & Seruium in 1. Georgic. Sic Conuenire in l. 17. ff. de concubin. & l. 15. ff. de ritu nupt. & l. 121. §. 1. ff. de verb. obligat. & apud Apul. lib. 6. de Asino aur. Hic ecce Psyche conuenit in manum Cupidinis, & nascitur illis maturo partu filia. Briss.

CONVENIRE in matrimoniũ dicitur mulier quæ nubit. Papinian. l. 121. §. 1. ff. de verbo. obligat. Mulier ab eo in cuius matrimonium conueniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinæ, tempore matrimonij, consuetudinem rẽpeti Tet. Idem l. 15. ff. de ritu nupt. Nec in matrimonium conuenire nouercam eius, qui priuignæ maritus fuit. Gellius libr. 18. cap. 7. Matronam esse quæ in matrimonium cum viro conuenisset: matremfamil. quæ non in matrimonium tantùm, sed etiam in manum mancipiumque mariti venisset. Paulus autem in l. 134. ff. de verb obliga. Coire in matrimonium, pro Conuenire dixit. Hot.

CONVENAE dicuntur, qui è diuersis mixti nationibus, in vnam coaluerunt ciuitatem. qualis est origo Venetorum. Sp.

CONVENIRI interdicto, nihil est aliud, quàm quod comparẽte iam aduersario, postulatorẽ petere: vt summatim cognoscatur mandatũ iudicis vigorosum & exequendum esse. Hæc verba Iurisconsult. Conueniri interdicto, etiam magnæ existimationis viros non intellexisse. Oldend. scribit. Sp.

CONVENIRE etiam in ius vocare significat. Et inde Conuentio in l. 45. ff. de rei vindic. l. 7. C. de pręscript. 30. Briss.

CONVENIRE testato in l.10.§. si quis particeps.ff. quæ in frau.cred.l.122.§.cohæredes.ff.de verbor.obliga. Briss.

CONVENIT, absolutè ponitur, pro eo quod pacto firmatum est.Sp.

CONVENTA tacita,pro,quædam pacta tacito consensu contracta. Sp.

CONVENTIO iusta dicitur in l. tale pactum.§.qui prouocauit.ff.de pact. conuentio vera,non iniqua, non iniusta,non improbata sicuti iusta defensio.in l.miles.§. defuncto.ff.ad l.Iul.de adult. Corras.lib.1.Miscel.cap.1. num.7.

CONVENTIO legitima, vt ait Paulus, est, quæ aliqua lege confirmatur: & ideò interdùm ex pacto actio nascitur,vel tollitur, quoties lege, vel Senatusconsulto adiuuatur. Sp.

CONVENTIO publica est, quæ fit per Principem, aut quoties inter duces belli quædam paciscuntur.l.côuentionum.ff.de pact. Sp.

CONVENTIONALES stipulationes sunt, quæ ex conuentione reorum fiunt, quarum totidem sunt genera,quot penè dixerint rerum contrahendarum. Nam & ob ipsam verborum obligationem fiunt, & pendent ex negotio contracto,l.stipulationum aliæ.ff.de verb.obl. Oldend.

CONVENTIONALES stipulationes differût à prætorijs, quia in conuentionalibus contractui formam contrahentes dant, nec à forma contractui data receditur. Prætoriæ stipulationes benignoiùs accipiuntur,& ex mente prætoris qui eas proposuit, l.in prætorijs.ff.de prætor.stip. Duaren.l.in conuentionalibus.ff.de verbo. obligat.

CONVENTIONIS verbum generale est, ad omnia pertinens, de quibus negotij contrahendi transigendique causa consentiunt, qui inter se agunt. Nam vt conuenire dicuntur,qui ex diuersis locis in vnum colligun tur,& veniunt: ita qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiunt, id est, in vnam sententiam concurrunt. Adeò autem Conuentionis nomen generale est, vt eleganter dicat Pædius,nullum esse contractum, nullam obligationem, quę non habeat in se cônuentionem, siue re,siue verbis fiat.Spieg.Vide latiùs Fr.Conna.lib.5. cap.1.num.9.& Franc. Balduin.in sua Catechesi iuris ciuil.cap.4.

CONVENTICVLVM, pro illicita cógregatione iurisperiti vsurpant.Sic & apud bonos authores reperies. Rariùs enim bonam accipitur in partem. Vide Frider. Nauf.lib.Conciliarium rerum primo,latiùs explicantē hoc vocabulum:qui nulla circuitione vsus,quid de nostri seculi congregationibus senserit, inibi liberè indicauit. Ias.arg.l.de quæstione.C.de pact.censet,crimine hæreseos notari eos, qui viuente Pontifice, de Pontificatu conuenticulam faciunt. Alciatus potiùs læsæ maiestatis credit. Vide eum in citata l.omniû citissimè per eum explicata. Sp.

CONVENTIS stare,est conuenta seruare. Sp.

CONVENTVM Theophil.in §.eadem. Instit. quibus ex caus.manumitt.non lic.definit ἐστὸν χρόνον πρὸς καθόλου ... Sic conuentum agere apud Cæs.lib.6. de bello Gall.& Cicer.7. in Verr. Liuium libr. 38. Meminit & idem Theophil.in princip. titul. de successionibus sublat. Vide quæ præterea diximus in verbo Forum. Briss.

CONVENTVS quatuor modis intelligitur. Primò, cùm quemlibet hominem ab aliquo conuentum esse dicimus. Secundò,cùm significatur multitudo ex compluribus generibus hominum, contracta in vnum locum. Tertiò,cùm aliquis in locum frequentiæ hominum,supplicationis,aut gratulationis causa colligitur. Quartò, cùm à magistratib. iudicij causa populus congregatur. Hæc ex Festo. Sp.

CONVENTVS amicabilis, id est, compromissum.

CONVERSATIO æqualis pro consuetudine familiari,l.obseruandum.ff.de offic.pręsid. Prat.

CONVERSATIO.habitatio. Vlp.l.12.§.1.ff.de relig.& sumpt. Senatusconsulto cauetur,ne vsus sepulchrorû permutationibus polluatur: id est, ne sepulchrum aliæ conuersationis vsum accipiat, hoc est, ne quis aliam ob caussam quàm sepulchri & religiôis ibi habitet,aut versetur: vt ex edicti verbis intelligitur,quæ idem Vlp.refert in l.3.ff.de sepul.viol.Hot.

CONVERSVS dicitur omnis ecclesiastica persona, c.duo.12.q.1. Prat.

CONVICIVM, est contumelia petulantiùs iactata. Cice.pro Cælio.Maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam: quæ, si petulantiùs iactetur, conuicium: si facetiùs, vrbanitas nominatur. Hot.

CONVICIVM à concitatione vel côuentu venit. hoc est à collatione vocum in vnum, quasi conuocium, l.itê apud.§.conuicium.ff.de iniur.& in §. ex his, eadem l.ex his apparet non omne maledictum conuicium esse, sed illud solùm quod cum vociferatione dictum est. Valla Etymologiam falsam dicit, & à vitio vel à vito potiùs deduci vult,quàm à voce,à conuitandóve,quo verbo vsum neminem eruditorum scimus. Deinde titubat, & modò cum t,modò cum c,scribi vult côuicium. deinde cùm reprehensionem etymi ineptam & curiósam intelligat,negat conuicium à maledicto differre. Nos,primo loco, conuicium à voce deductum esse ostendemus non à vitio, vt ante Vallam Nonius Marcellus frustrà putauit. quia ratio syllabæ hoc detegit, quæ enim in vitio, breuis est, in conuicio longa deprehenditur: à conuito autem quis conuicium deduxerit, cùm sit verbum barbarum & imperitè nouatum? sed à voce, potius expensa ratione syllabæ tam in voce quàm in conuicio. Ouid.in libello ad Pisonem

Sic & Aedonia superantur voce cicadæ.
Stridula cum rapido faciunt conuicia soli.

Huc accedit illud Martial.de liberto suo,ad candidum:

Lis erit,ingenti faciet conuicia voce,
Esse pudor vetus fortia verba mihi.

Festus Pompeius hanc probat etymologiam, sed addit à vicis quoque deduci potuisse, vbi primùm facta fuerunt conuicia.Parui tamen refert etiamsi Valla non obtineat.Posteà negat ipse conuicium semper cum vociferatione fieri, & ideò dicit nihil aliud esse quam quodlibet maledictum côtumeliosum.Sed in vers.ex his,maledictum à conuicio discernitur, & meritò quidem,intelligere debuerat grammaticus, edictum prætoris hic interpretari,quod sic erat propositum: Qui aduersus bonos mores conuicium fecisse dicetur, in eum iudicium dabo, l.item apud.§.ait prætor ne quid. Quare cùm separatim de côuicio verba faceret, commodè separatur significatio conuicij à maledicto & quauis contumelia. quia tunc non largè sed propriè capitur conuicium iuxta suum etymum. vbi est vociferatio & collatio vocis, non quòd prætor neget conuicium alicubi pro maledicto simplici accipi. Et vsus est Vlp.in l.illud.ff.de appel. & l.3.ff.de lib.& post h.& l.quę omnia.§.1.ff.de procu.& nô Vlp.solùm,sed & Cicer.in orat.pro Muręna & alibi.

CONVICIVM etiam in bona parte plerunq; vsurpatur, neque (vt Valla putat) semper contumeliosum est. Seneca in Medea

Festa dicax fundat conuicia Fescenninus
Soluat turba iocos.

Martial.lib.7.Epigr.de reditu Domitiani

Festa coronatus ludet conuicia miles.

Quintilianus Tryphoni amico: Efflagitasti quotidiano conuicio. Cicer. libr. 12. Deturbatus est meo iustissimo ac honestissimo conuicio. Idem dixit lib.4.Academicarum quæstionum.Quòd si verum est,vt est longè verissimum,à voce venit,verbo medio, non à vitando,vel,vitio. quæ semper in malum sonant. meritò prætor consultissimus, d.§ ait prætor. conuicium aduersus bonos mores factum vlciscitur,vt dubium ancipitis verbi tolleret.

CONVICIVM,inquit Vlp.dicitur,vel à concitatione,vel à conuentu:hoc est,à collatione vocum.quum enim in vnum complures voces conferuntur,conuicium appellatur,quasi conuocium, l.15.§.3.ff.de iniur. Rectè Vlpian.

Vlpian. etsi à Laurentio Valla reprehendatur, qui Conuicium à vitio non a vocibus deductum putat. nam Cic. in orat. pro Sextio Vlp. tuetur, cùm ita de P. Clodio loquitur. Et is qui anteà cantorum conuicio conciones celebrare suas solebat, cantorum ipsorum vocib. eijciebatur. Clodij enim cantores per ridiculum appellat eos, quos ille data opera ad suas conciones euocabat, vt sibi apud populum concionanti pro consuetudine acclamarent: Benè & præclarè, bellè & festiuè. quem morem populi R. fuisse nemo nescit ex lib. de orat. 3. ex Quintiliano, & nonnullis orationibus Ciceronis. Manutius autem doctiss. eius orationis interpres, Sextianæ locum sic interpretatur, quasi Clodius cantores adhibuisset, qui modulatis vocibus populi oblectandi causa concionantis vocem subsequerentur. de quo more fateor me nihil adhuc legisse: tametsi Gracchi eburneolam fistulam meminerim, quā longè alio pertinuisse constat. Similiter

CONVICIVM pro strepitu & vocum multitudine Cice. vsurpat in ea pro Archia: Quia, inquit, suppeditat nobis vbi & animus ex hoc forensi strepitu reficiatur, & aures conuicio defessæ conquiescant. Hot.

CONVICIVM. Quod Vlpian. scribit, cùm in vnum complures voces conferuntur, conuicium appellari, quasi conuocium, cap. 15. §. 2. de iniur. id perpetuò verum non est. Nam is qui aliquem reprehendit, etiamsi in vnum voces complures conferantur, rectè nihilominùs conuicium facere dicitur. Quo sensu conuicium facere C. Iunio iudici quæstionis, pro Cluentio Auito. & pro Quintio, sustinere quotidianum alicuius conuicium. scripsisse visus est Cicero. Nec est etiam omne conuicium iniustum, aut inhonestum. Nam posse alicui conuicium iuste honesteque fieri, ostendit Plinius, cùm sic lib. 6. Epist. scribit. Proindè etiam atque etiam rogo, vt mihi semper eadē simplicitate, quo cessare videor (nunquàm enim cessabo) cōuicium facias. Ostendit idipsum Cicero, sic Cornificio scribens epist. fam. lib. 12. Meo iustissimo honestissimoque conuicio, te tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse, prouinciæq; honoribus amplissimis affectum, vehementer gaudeo. Hinc quod Vlpianus & Paulus scribunt iudici ab appellatoribus conuicium fieri non oportere (alioquin eos, qui conuiciantur, infamia notari plectique, diuos fratres voluisse. l. 42. de iniur. & l. 8. de appel.) illud de ijs esse accipiēdum rectè videtur, qui sententias iudicum reprehendunt, eorumque pronunciationi contradicunt. Huiusmodi enim homines plecti solere, docet euidenter Apul. in 1. Apol. vbi de Sicinio Aemiliano loquitur Rguar. Varior. lib. 1. cap. 3.

CONVICIVM non tantùm præsenti, verùm absenti quoq; fieri posse Labeo scribit. Proindè si quis ad domum tuam peruenit te absente, conuicium factum esse dicitur. Item si ad stationem, vel tabernam ventum sit, probari oportere. Fecisse conuicium non tam is qui vociferatus est, verùm is quoq;, qui concitauit ad vociferationē alios, vel qui submisit, vt vociferetur: Quod autem nec in cœtu, nec vociferatione dicitur, conuicium non propriè dicitur, sed infamandi causa dictum est, ait Vlp. de iniurijs. Maffeus.

CONVICIVM aduersus bonos mores accipimus, in vnum collatam vociferationem, quæ bonis moribus improbatur, & ad infamiam alicuius spectat, l. 15. §. cui prætor. ff. de iniur. Hot.

CONVIVA, qui ad conuiuium vocatus est. Conuiuator, qui ad conuiuium inuitat: vel qui conuiuiū facit & apparat. Conuictor, qui comedit & bibit nobiscum familiariter.

CONVIVIVM. Cicero: Benè inquit, maiores nostri accubationem epularum, quòd amicorum vitæ coniunctionem haberet, conuiuiū nominarunt. Paul. l. fi. de Aleator. quod in conuiuio inquit, vescendi causa ponitur, in eam rem familia ludere permittitur. Sp.

CONVOTI, Festo dicuntur, ijsdem votis obligati.

COOPTARE, est eligere inter pares, aut ferè pares, authore Valla.

CONVS à Syro Luciano in Lexiphane (vt refert Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apoll. ad Domitiū lib. 2.) pro capitio acuminato capitur. Conus galeæ quoq; dicitur, quem lingua vernacula nec impropriè pinnacium vocamus, quippe quemadmodū fieri consueuit priscis galeatis capitibus super insigentibus struthi pinnulas, quod Plin. annotauit, qui struthius Latinè & struthio camelus & passer marinus appelletur, quod nos indicantes Camænali elegiaco sic lusimus:

Blandimicans quod pluma tegit quæ insigne marini,
Passeris externo munus ab orbe venit.

De cono galearum Ausonius:

Arma inter conosque truces furtoque nocentes
Sauromatas.

Seruius lib. 3. Conus est curuatura, quæ in galea prominet, super quam cristæ sunt. Vergil. & conum insignis galeæ cristasq; comantes. Conus dicitur fructus cupressi, & ipsa κωνοειδὴς est. Nam à rotunditate in acumen leuatur. Coniferas, cyparissos Vergil. appellat. Capite conificās Quintiliano videtur idem significare quod arietans & frontem fronte percutiens, vt satiati agni ludūt, blandeque conifcantur. Vbi conifcant, pro eo quod est conificans intelligit: ni quod autumo, inibi legendum sit conifcant: Conos cupressinos in pecorū medela Columella adhibet libr. 6. Est & conus musicus. Boerius in musica: Si conum, quem turbonem vocant, quos diligenter extornet.

COOPTARE Senatum Tullius dicit: cùm suppletur nouis Senatoribus: ad quam rem optimi quiq; optantur & leguntur. Connan. lib. 2. cap. 15. nu. 1.

COPIAE, sunt cibaria quæ publicè præbentur. Papinia. l. ob negotium. 20. ff. de compensat. Ob negotiū copiarum expeditionis tempore mandatū curatorem condemnatum, &c. Valer. lib. 5. cap. 1. Ob viam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit, censuitq; vt ei domus Romæ quàm optima conduceretur: & copiæ non solùm ipsi, sed etiam comitibus eius publicè præberentur. Plin. in Panegyr. Emit fiscus quicquid videtur emere. inde copiæ, inde annona. Hotom. Alciat. pro mercimonijs earum rerum, quæ ad victum pertinent, & ad exercitum deferuntur, vsurpat. eumq; sequitur Spiegel. Cæterùm prior est probabilior, de qua Duaren. lib. 1. in Anniuersf. disp ca. 26. Et hinc Porphyrioni apud Horatium dicuntur copiarij, qui aliàs dicuntur parochi, præstantes annonam siue commeatum Reip. causa iter facientibus.

COPIOSVM patrimonium, pro locuplete accipiendum. Tenui contrarium. Sp.

ΚΟΤΤΑΒΙΣΙΣ, conuiualis ludus erat apud Græcos, cum residuū potus in æneas phialas iactarent: qui si sonantior creperet, se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Vide Alex. lib. Genial. dier. 3.

COPVLATIVA oratio, à nostris appellatur oratio coniuncta, ad cuius veritatem requiritur vtranq; partē veram esse: Disiunctiua, ad cuius veritatem requiritur alteram partem esse veram. not. in l. si plures. ff. de condit. inst. & §. pen. Instit. de hæred. instit. & in l. si quis ita. de verb. obl. Io. Bell. Etymol.

COPVLATIVAM coniunctionem duobus modis accipi, Dn. Alciat. obseruauit ex probatissimis grammaticorum: videlicet quandoq; sensu singulari, quandoq; sensu composito. Singulariter accipitur, cùm dicimus, Cæsar & Pompeius fuerunt consules: non enim simul fuerunt, sed diuersis temporibus: Cæsar cum Bibulo. Pompeius cum M. Crasso. Composito sensu accipitur, si dixero, Duo & tres conficiunt quinq;: nec enim alteruter illorum numerorum quinq; cōficit, sed ita demùm, si coniuncti sint. Sp.

COPVLATIVAS particulas, &, que, cū. Paul. in l. triplici. de ver. sig. articulos more Græco nominat.

COQVINATORIVM, vel potiùs coquinarium, ve legit Haloander, instrumentum apud Pompon. in l. & si non sunt. ff. de aur. & argent. leg. in fin. §. infecti autem. Spieg.

CORACINVM colorem Iurisconsult. nominat in l. quæsitum. §. cocū. ff. de leg. 3. nec Crocinum legendum sit,

fit, quod habet Nor. editio, Alciat. nigrum interpretatur in Parerg. quo loco colores explicat: & dicitur παρὰ τὸ κόρακος quasi dicas coruinus: color niger: vt ex Strabone intelligitur, qui lib. 12. de nigerrimo pecorum Laodicensium colore loquens, τὴν κόρακα χρόαν appellat.

CORAM Titio aliquid facere iussus non videtur præsente eo fecisse, nisi is intelligat, qui enim animo abest adesse non videtur, l. diem. §. coram. ff. de arbitr. Itaque si furiosus, aut infans sit, aut dormiat, non videtur coram eo fecisse, scire autem, non etiam velle is debet: nam etiam inuito eo rectè fit, quod iussum est, vt ait Florentinus de verbor. significa. l. coram Titio. & vide Massæum. Adde Brechæum l. coram Titio. ff. de verb. & rer. signific.

CORBIS, licèt communi vocabulo vas sit vimineum, Græcè, ophinus appellatum: propriè tamen Corbis est, quo messes excipiuntur. Vlpian. de fund. instruct. l. instrumēta. Instrumenta, inquit, cogēdi fructus: quemadmodum torcularia, corbes, falces messoriç, falces fœnariæ. Nebriss.

KORINTIAZESTAI veteribus Vulgato ioco dicebantur qui scortationibus indulgerent, apud Stephanū de vrbibus, authoritate Aristophanis. vt refert Tiraq. in 15. l. connub. gl. 1. parte 15. nu. 34.

CORINTHIVM æs, & vasa Corinthia, ab ære Corinthio dicta, quod Corintho vrbe Achaiæ à Romanis euersa, & incensa, ex varijs fit metallis conflatum. Plinius de ære Corinthiaco: Casus, inquit, hoc miscuit, Corintho cùm caperetur incensa. Sed author ostendit opifices nobiles Corinthiorum vasorum corinthi excidium præcessisse Martial.

Consuluit nares an olerent æra Corinthon.

Iabolenus Priscus de leg. 3. l. hęres &c. Proculus verò rectè ait si æneę quidem sint abaces: si autem Corinthiæ nō deberi. Accurs. Corinthię id est, de vili materia, puta palea vel herba palustri exponit. putans preciosiora esse vasa ænea, quàm vasa Corinthia. Atque ita lectionem cum sensu perturbat. Erit igitur ordo & literæ sensus talis. Proculus verò rectè ait, subaudi abaces deberi, quia vasa Corinthia erant in tanto precio, vt vna libra permutaretur aliquando quingentis. Aequitas itaque legis in hoc consistit, quòd abaces ex viliori materia debentur, ex preciosiori tamen non debentur. Nebr.

CORNICVLARIVS. Vt planè innotescat huius dictionis significatio, pręmittam, corniculum fuisse ornamenti genus quo donabantur milites ab Imperatoribus pro re benè gesta. Liuius enim lib. 10. scribit Papyrium consulem equites omnes ob insignem in bellis operam donasse corniculis, armillisq; argenteis: tanquàm cornicula sint inter donaria ornamēta militaria. Hinc cornicularius, qui donabatur, vel qui militabat corniculo. Et hic in bello dicebatur Accēsus decurionis. Vnde Accursius, Accensi, inquit, dicebantur attributi decurionibus, hoc est, ministri eorū, quasi ad censum additi, quos nunc commentarienses, & cornicularios appellant. In Palatina enim militia, cornicularius accipitur pro accenso primi scriniorum, vel principis proximorum, testante Alciat. in l. 2. C. de prox. sacr. scri. lib. 12. Hic verò Accursij opinionem reprehendit suppressa ratione in tit. de cohortalibus, & principum cornicularijs, libr. 12. C. Vbi, inquit, quia in huius dictionis cornicularij significatu Accurs. hic fallitur, intellige cornicularios, id est adiutores principis, custodiæ, vel officialis. Cassiod. tamen scribit. lib. 11. variar. Cornicularios dici officiales, qui præsunt cornib. secretarij. quod veriùs putat Spieg. Cæterùm quidquid dicant alij, verissima videtur sententia Turnebi libr. 5. aduers. cap. 10. qui cornicularium dictum putat quod Corniculo Tribuni militum præsit. Nam vt in exercitu & acie dicitur cornu, ita in cohortibus tribunorum militum corniculum, & fortè in ordinib. centurionum.

CORNICVM oculos configere, prouerbium est de ijs dici solitum, qui acutos & ingeniosos & cautos homines tamen in fraudem inducunt. Sumptum à cornicibus, quòd aues sint cautissimæ, & facilè insidias prouidentes. Hinc Cneus Flauius qui formulas cautis iurisconsultis ademit, cornicum oculos confixisse dicitur. Hotom.

CORNVARII in l. fina. ff. de iure immunitat. vel qui cornua conficiunt, vel cornicines, qui cornu canūt, quos Aeneatores à priscis dictos Festus scribit lib. 1. Paternus à Tubarijs eos separat, vt & Cornicines à Tubicinibus. Veget. lib. 2. cap. 22. Briss.

COROLLARIVM, id quod præter debitum additum est, tanquàm auctuarium superpondiumq; , id est, vltrà pondus, mensuramq; adiectum. Sp.

COROLLARIAE autem corollæ erant, è lamina ærea vel argentea tenui inaurata: Græci ἐπιφατνώματα vocabant, vt annotauit Turnebus aduersariorum libr. 18. cap. 19.

CORONA, qua reges inuestiuntur, tropum habet, cuius perpetuò meminisse debent erga subditos, sicut beneficiarij erga dominos inuestituræ cæremonialis. Certè non carent istæ cæremonię allegoria, & mysterio ciuili. Quod cùm Iurisperiti neq; scribendo, neq; docendo explicent in scholis: fit, vt non aliter in foro quoque vtantur huiusmodi solennitatibus, quàm simiæ & psittaci vsu quodam inanimato solent mores humanos imitari. Old.

CORONA clericorum est in signum regni quod in in Christo expectatur. c. duo sunt genera. 12. q. 1. Et nota quòd rex Romanorum coronatur triplici corona. prima est ferrea, quā recipit ab Episcopo Coloniensi in Aquisgrano eiusdem diœcesis: ferrea autem fortitudinem designat, qua vincere debet rebelles. secunda est argentea, quam ingressus Italiā recipit à Mediolanensi archiepiscopo in villa Modicensi eiusdem diœcesis: tamē hodiè recipit illam Mediolani, in ecclesia sancti Ambrosij. argentum autem designans munditiam & claritatē, significat ipsum principem talem esse debere: tertia est de puro auro, qua coronatur per Papam in Ecclesia sancti Petri, ad altare S. Mauricij, & designat aurum, quòd omnibus metallis, excellentiùs est. ipsum Imperatorem alijs regibus & principibus in potentatu & iustitia excellentiorem esse debere, gloss. vestigijs. Clem. vnic. de iureiurand. Ioan. Bello. Etymol. Corona plectilis quæ ex herbis odoratis plectitur, non conseritur, neque suitur. Turneb. lib. 2. aduersar. cap. 30. Corona vænibant olim mancipia coronata, eratq; corona signum captiuorum vænalium. Vnde illud Catonis. Vt populus potiùs ob rem benè gestam coronatus supplicatum eat, quàm re mala gesta coronatus væneat, &c. Balduin. tit. de iure personarum.

CORONARVM genera, & differentias persequitur. Tertul. de Corona milit. Gell. lib. 5. cap. 6. Prat.

CORONAE mensarum, l. 19. §. perueniamus ff. de aur. & arg. leg. quas conuiuijs adhiberi solitas antiquorum testimonijs liquet. Briss.

CORONAE sacræ, quæ Athletis in certaminib. sacris præstantur, l. 40. ff. de re iud. Briss.

CORONARIVM aurum in Rub. de auro Coron. C. & l. 15. C. Theod. de legat. Seruius lib. 8. Aeneid. ita appellatum tradit quod à victis gentibus dabatur, quod propter concessam vitam illis impositum erat. & vide Lampridium in Alexandro. & Ammian. Marcellinum lib. 25. Briss.

CORPORATI qui sunt ex corpore collegij, vel ciuitatis, l. fin. C. de nauicul. lib. 11. l. vnic. C. de priuil. corporat. vrb. Rom. l. vnica. C. de Alexand. primat. Quæ essent eorum munera docet Symmach. Episto. lib. primo, Epist. 13.

CORPORALIS occupatio est nuda & sine iure detētio. Conna. lib. 3. cap. 10. nu. 8. Briss.

CORPORALIS possessio, quæ corpore tenetur. Corporaliter autem possidet, qui possessioni incumbit, l. 24. & l. 25. §. fi. ff. de acq. poss. l. 40. §. fi. ff. de pignor. actio. Prat.

[illegible] res sunt, quæ tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum, & ali[illegible] genus, l. 1. §. hæ autem. ff. de rerum diuisio. Caius libr. 2. Instit. tit. 1. Tangi enim, vt Lucretius ait, nisi corpus nulla potest res. Incorporales itaq; res sunt, quæ tangi non

possunt, quæ in iure consistunt, vt hæreditas, obligatio, seruitus. Briss.

CORPORALITER iurare. Vide iurare corporaliter.

CORPORATI, collegæ, qui eiusdē societatis sunt & corporis, Impp. l. nō plures. 4. ff. de sacros. eccl. & Impp. l. qui sub. 8. eo. tit. Hot.

CORPORE & animo possessioni incumbere, Iurisperiti dicunt, quia possessio non tantùm corpore, sed animo etiam retinetur: & hoc verbo Impp. Diocletia. & Maxim. vsi sunt in l. cōsentaneum. C. Quomodo & quandò Iudex sent. prof. deb. Spieg. Adde Connan. lib. 3. cap. 10. num. 8.

CORPVS meum vxori meæ volo tradi sepeliendum in fundo illo, & monumentum extrui vsque ad quadringentos aureos. Scæuola ad propositionem respondet in l. Titius hæredes. de leg. 3. Sp.

CORPVS positum, pro sepultum apud Scæuolam in §. cibaria. l. fi. ff. de alim. & cib. legat. Huius verbi vsus latè patet, varieq́; quem fideliter tradit Robertus Stephanus. Old.

CORPVS, pro collegijs & vniuersitatib. à Iurisconsf. accipitur, vt Callistrat. de excusat. l. non tantùm. Item Pomp. de vsucap. l. rerum. Corporum, inquit, tria genera sunt: Vnum quod continetur vno spiritu. & Græcè ἡνωμένον σωματικὸν vocatur, vt homo, lignum, lapis: Alterum, quod ex contingentibus se, hoc est, ex pluribus inter se cohærentibus constat, quod συνημμένον vocatur: vt ędificiū, nauis, armarium. Tertium: quod ex distātibus capitibus constat, vt corpora plura non soluta, sed vni nomini subiecta, veluti populus, legio, grex, l. 24. §. item ea. ff. de rei vend. & vide Senecam lib. 17. Episto. & Plutarch. in præceptis connub. Old.

CORPVS mensorum frumenti, l. 10. §. 1. ff. de vacat. mune. Sic Corpus Fabrorum l. penul. §. quibusdam. ff. de iure immun. Corpus naucularioru, l. 2. §. licet. ff. eod. Corpus patrimonij, l. 25 §. quod autem. ff. de petit. hæredit. Prat.

CORPVS matrimonij, l. 20. ff. quod met. cau. l. 25. §. quod autem. ff. de hæred. pet. l. 74. & l. 77. §. dulcissimus. ff. de lega. 2. l. 9. §. si quis ius ignorās. ff. de iur. & fac. igno. l. 23. & l. 25. ff. de alimen. leg. Briss.

CORPORA: vt Epiphanius annotat in libro cui titulus est ἀγκυρωτός veteres vocarunt cōsuetudine quadam seruos. Et sic apud Athenæum lib. 5. cap. 8. ex Moschione accipi tradit Maioragius libr. 1. Miscell. cap. 12. circa finem.

CORPORE vitiatus. Corpore vitiatus, Græcis πεπηρωμένους dicimus, qui cæci, vel manci, vel claudi, nati factive sunt, aut aliud huiusmodi vitium patiuntur. Calepinus. Corpore autem vitiati significanter dicuntur, qui propria voluntate abscissi sunt, c. pœnitentes. 55. distinct. vt qui pudenda vltrò sibi execuerunt, licèt credentes obsequium præstare Deo, c. significauit. de corpo. vitiat. c. his qui. 55. distin. aut iusto etiam timore superati c. maritum. 33. dist. Sunt enim sui ipsorum huiusmodi homines homicidæ, c. si quis absciderit. 55. dist. nō quia iam mors secuta sit, sed quia virilū sectione mortis periculum conflari putatur, c. fi. 87. distin. Nec Matthæi locus 19. Eunuchos esse dicens, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, de ijs accipiēdus est, qui verenda sibi ipsis amputant (maledictum enim hoc) sed de ijs qui continentes sunt, obque Christi amorem, Veneris affectum deuitant. Hæc ferè omnia Ioannes Corasius Anchor.

CORRADERE pecunias, est vndecunq; illas eruscare, atque conquirere. Vlpia. de bon. dam. l. diuus. Plerunque, inquit, corrasas pecunias, præsides ad fiscum transmiserunt. Sp.

CORRASI nummi, l. statuliberos. ff. de statulib.

CORRECTIO legum, hoc est, emendatio, mutatio, fugienda est. Quoniam, vt monuit [illegible] Oldend. semper quoad fieri potest conciliandæ sunt leges, perspectis rationibus earum: vt posteriores determinent potiùs, quàm extendant, aut restringāt. Aristot. lib. 2. Politic. etiam si quid incommodi habeant, receptas leges non esse mutandas censuit. Et Vlpian. in l. 2. de constit. Princip. In rebus inquit, nouis constituendis, euidens esse vtilitas debet. Legem autem correctam allegare, dissimulata lege corrigente, pœna falsi est, scelus reputatum. Barto. in l. omnes populi. & in l. vlt. ff. ad leg. Corne. de fals. Adde quoq; Nouel. Vt cùm de appel. cog. in prin. Sp.

CORRECTORES, pro rectoribus & gubernatoribus, apud Hermogenianum in l. de omnibus. ff. de offic. præsid. Sp.

CORREI sunt eiusdem obligationis debitores, quos Cicero in epistola ad Atticum Consposores vocat. Connan. lib. 6. cap. 5. nu. 1. vide suprà Consponsor.

CORRELATIVA aliàs relata, aliàs ad aliquid dicta, censentur ea, quæ secundùm hoc ipsum quod sunt, aliorum prorsus dicuntur, hoc est, quę nisi possunt ad aliud referri, non existunt in rerum natura. Sunt & correlatiua, quæ propter mutuam inter se considerationem contrarij effectus circa eandem rem, dicuntur contraria relata: veluti acquirere & amittere, Obligari & liberari, Contrahere & distrahere Old.

CORREPTIO, magis ad verba, quàm ad verbera refertur.

CORRIGI dicuntur, quæ praua & dura sunt, cùm in melius emendantur, reformantur, aut interpretatione molliūtur, l. 7. ff. de iust. & iur. l. 79. ff. pro socio. Gręci ἐπανορθοῦν dicunt. Briss.

CORRIVALES sunt, qui ex eodem riuo simul aquantur. Et per translationem, qui eandem amicam habent communem. Vlpian. de aqua æstiu. l. 1. Corriuales, inquit, id est, qui per eundem riuum aquam deducunt. Spieg.

CORROBORATVS, pro egressus annos pubertatis, qui vir esse cœpit, apud Ciceronem obseruauit Paul. Manut. homo nec negligens, nec indoctus. Sp.

CORRVMPERE seruum, est bonum seruum facere malum, siue malū deteriorem, l. 1. ff. de seruo corrupto. Oldend.

CORRVMPERE virginem, est vitiare, l. si quis aliquid. ff. de Pœnis. Siquidem corrumpere verbum tam ad animum, quam ad corpus refertur, l. si seruus seruum. ad leg. Aquil. Sp. ex Oldend.

CORRVMPERE, est infringere auferendo efficaciam, vt in nihilum redigatur. Sic accipitur in l. stipulationes non diuiduntur. in pr. ff. de verb. obl. Et in l. pro parte. ff. de seruitutib. Sp.

CORRVPISSE (quod ad leg. Aquil. attinet) videtur qui vinum spurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit, l. 27. §. inquit lex. cum §. seq. ff. ad leg. Aq. Item si frumēto harenam, aut quid aliud immiscuit, cuius difficilis separatio sit, quasi de corrupto agetur, d. l. 27 §. si quis vestimenta. Briss.

CORRVPISSE etiam intelligitur tabulas, qui eas interleuerit, l. 42. ff. ad legem Aquil. l. 35. ff. de dolo mal. Briss.

CORRVPTELA, est peruersa consuetudo sacris canonibus inimica, c. cùm venerabilis. de cōsuetud. in vol. Greg. c. ad decorem. de vit. & honest. cleric.

CORRVPTORES testamentorum, aut aliarum scripturarū, pœna falsi tenentur, non solùm si corruperint: verùm etiam si resignauerint & legerint per iniuriam, vel si aduersario legendas prodiderint, l. 1. §. is qui. de pos. l. qui testamentum. Et l. Paul. respondit. ff. ad l. Cor. de fals. l. eum qui. C. eo. tit. Sp.

CORRVPTI dicuntur stipulationes, legata, libertates, quæ aliqua ratione vitiantur, & intercidunt, l. 11. ff. de seruitut. l. 30. §. diuus. ff. de fideicommiss. li. Briss.

CORRICEVM locus vbi puellæ sese exercere & ludere solitæ essent. Turneb. lib. aduers. 10. cap. 20.

COSTVM, l. fi. §. species. ff. de publicanis. Radix est herbæ in India, Arabia, Syria, nascentis iucundi odoris Dioscoridi Plin. lib. 12. ca. 12. Isidor. lib. 17. cap. 9.

COSTVM, Marcian. in l. vlti. §. 5. ff. de publican. inter species ad vestigal pertinentes recenset, de quo Plinius lib. 12. cap. 12. sic scribit. Radix & foliū Indis est maximo precio. Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice

frutice aliàs inutili. Et lib. 21. cap. 24. Odorum caussa, vnguentorumq; & deliciarum, si placet etiam superstitionis gratia emantur, quoniam thure supplicamus & costo. Quum autem hos Marciani & Plinij locos cum illo Pomponij confero, vbi odorum vnguentorumq; meminit in l. 21. §. 1. ff. de aur. & arg. venio in suspicionem, pro Colum, cuius verbi sensus eo quidem loco fortasse nullus est, reponendum esse Costum, de quo tamen iudiciū doctioribus relinquo. Hot.

COTIDIE per c, & non quotidiè per q, debere scribi Quintil. est auctor lib. 1. de orat. insti. Victorinus quoque in libro de Orthographia cotidiè per c, literam debere scribi ostendit. Adnotarunt & hoc Angel. Politianus & Laurent. Abstemius & Ludouicus Bonognius in annotationib. suis &c. Nebr.

COTORIA, vena est vnde cotes exciduntur. Alphen. in l. Cęsar. de Publi. Cùm insulæ Cretę cotorias locaret, legem dixerat. Sp.

C. P. Nota est, Constantinopolim significans, vt in extremo Institut. præfationis. ff. C. P. id est, Datū Constantinopoli. & alibi frequenter. Hot.

CRABATTVS, Κράβαττος lectulus meridiano quieti idoneus. l. 20. §. 8. ff. de fund. instru. Prat.

CRATER nomen quidem generale est. Sed maximè propriū & aptum ad ea vasa omnia, quibus ea quę fluūt, aut infunduntur, continentur, & quasi retinentur. Κρατὴρ enim ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, quod tenere & capere significat. Fuit & cucumella genus vasculi curui, quod vt arbitror à forma Cucumeris nomen suum inuenit, ad eundem vsum ad quem & labra & crateres paratum. Connan. lib. 4. cap. 10. nu. 5. adde Turneb. latiùs hanc dictionem explicantem libro aduersar. 21. cap. 13. &c.

CRATITIVS paries, qui rectis cratibus, tum alijs transuersis illos pressè circumplicantibus, l. si fratres. ff. pro socio. Vitruu. lib 2. cap. 8. Prat.

CRASSESCERE. Vide, Melioresceré.

CREARE frequens verbum apud Iurisco. à quo dicimus creare magistratum, pro constituere. Propriè significat gignere vel generare, vel producere. Theologi omnes magno consensu creare vocant, aliquid de nihilo facere. hoc modo nihil aliud quàm Deus potest creare. Disputant tamen vanè, an potentia hæc creandi possit communicari creaturæ; de quo multa Thomas: cuius argumenta nititur infirmare Scotus, vt sua confirmet: quæ labefactare conatur Occam, vt sua figat: at ista quoque Petrus Aliacens. lege Viuem. in cap. 18. de Ciuitate Dei. Spieg.

CREDENDI appellatio generalis est: ait Vlpian. in l. 1. ff. de reb. cred. Nam cuicunque rei assentiamur alienam fidem secuti, mox recepturi quod ex hoc cōtractu, credere dicimur. Hæc ille. Siue ergo pecuniam aliasque res, quæ non in specie, sed in genere reddūtur: siue quid aliud, cuius solutio speciem, id est, indiuiduum ipsum creditum exigat (vt in deposito & pignore) alterius fidei cōmittamus, rectè credere dicimur. quod ipsum intelligitur ex l. sequenti. §. 3. & l. 10. 15. 19. & alijs. Aliud autem esse credere, aliud in creditum ire, mihi quidem animaduertisse videor ex eadem l. 2. vbi Paulus ait, Mutui dationem in ijs rebus consistere, quæ pondere, numero, mensura consistunt: quoniam eorum datione possumus in creditum ire, quia functionem in suo genere recipiunt. In cæteris autem rebus ideo in creditum iri non posse, quia functionem in sua specie non recipiunt. Vt significare videatur Mutuum dare, idem esse quod in creditum ire: ijsdemque in rebus poni hoc vtrunq; verbum: in ijs autem, in quibus Depositum, aut Pignus, aut Commodatum exercetur, iri in creditum nō posse. Quā differentiam qui vnquam exposuerit, inueni adhuc neminem. Sed profectò nisi vera esset, perridiculè Paulus dixisset, Credendi verbum ad Commodatum aut Pignus non pertinere: quod contrà duobus pòst versibus ipse idem affirmat, & in lege proxima Vlpian. disertè confirmarat. vt illud omittam, quòd ineptissimè alioqui superiùs dixisset, Mutui dationem in pondere, numero & mensura consistere, quoniam creditum in ijsdē consistit. quod apertissimè continuò pernegans, Creditum, inquit, consistit extra eas res, quæ pondere, numero, mensura continentur. vt duæ videlicet species sub credendi verbo subijciantur, Mutui datio, siue in creditum itio: & altera quæ generis sui nomen retinens, appellatur Creditum. Et profectò ita est, vt Iurisconsulti tum demùm hoc verbum In creditum eundi vsurpent, quum res accipientis facta est. veluti Alfenus qui sine controuersia omniū eorū, quorū ex scriptis Pandec. lib. maximè compositi sunt, optimè ac latinissimè loquutus est. Is igitur in l. 31. ff. locati. Rerum, inquit, locatarū duo sunt genera: vt aut idem redderetur, sicuti quum vestimēta fulloni curāda locarētur: aut eiusdē generis redderetur, veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, vt vasa fierent: aut aurum, vt anuli: ex superiore caussa, rem domini manere: ex posteriore, in creditum iri. Atque hoc ipsum est quod Paulus dicebat, ijs rebus in creditum iri, quæ functionem in suo genere recipiunt. Africanus l. 19. in fin. ad S. C. Velleian. An verò, inquit, perinde habendum sit, ac si initiò ego pecuniam mulieri credidissem, ac rursus tu mihi in creditum isses. Vlpian. in l. 5. §. 8. de trib. act. Sed si dedi mercem meam vendendam, & extat, videamus ne iniquum sit in tributum me vocari. & siquidem in creditum ei abijt, tributio locum habebit. enimuerò si non abijt, quia res venditæ nō desinunt esse meæ, quamuis vendidero, nisi ære soluto, &c. Denique idem alijs locis obseruatum reperies: vt apud Vlpia. l. 3. §. 1. ad S. C. Maced. & Mæcianū, l. 65. §. vlt. ad S. C. Trebell. Hot.

CREDITOR vt quis dicatur, satis, quòd fidem alterius secutus sit, vel verè, vel legis interpretatione. l. qui in fraudem. §. ex omni. qui & à quib. manu. Old.

CREDITORES peculiares, qui in peculium credidissent. Vlpia. in l. his consequenter. §. si filiusfam. ff. famil. ercisc. Old.

CREDITORES eos accipere debemus, qui aliquam actionem vel ciuilem habent (sic tamen, ne exceptionē submoueantur) vel honorariam, vel in factum. Vlpian. l. is cui. ff. de action. & obligat. Old. Propriè tamen creditores sunt, qui pecuniam mutuam dederunt tam Græcis, quàm latinis: & similiter qui eis respondent debitores sunt qui ex causa crediti debent, l. incendium. C. si cert. peta. sed porrigitur vtrorumque appellatio etiam ad alios contractus, l. 11. ff. de verb. sig. l. omnē. ff. de iudi. ita & toti No. Iustin. quartæ locus est non tantùm in mutuo, verùm etiam in alijs contractibus, quibus fideiussores aut mandatores accesserunt, aut rei cōstitutæ pecunię. vndè vēditionis emptionis cōtractu si agatur de euictione, prius conueniendus est venditor quàm βεβαιωτής, id est, is qui spondet pro venditore euictionis nomine. Cuia. in expositio. No. Iusti. 4. in fi.

CREDITOR autem is est, qui exceptione perpetuā submoueri non potest. Qui autem temporalē exceptionem timet, similis est conditionali creditori. Paulus l. creditor. ff. de verb. sig. Old. Hinc

CREDITORVM appellatione non illi tantùm accipiuntur, qui pecuniam mutuam dederunt, sed & hi quibus ex quacunque actione vel persecutione, vel iure ciuili, vel extraordinario, purè, vel in diem, vel sub conditione debetur, modò non perpetua aliqua exceptionē summoueri possint, l. 10. l. 11. l. 15. ff. de verbor. signific. l. 4. ff. de separatio. Nouel. Constit. 4. ad fin. §. vltim. Proindè & si cui ex delicto debeatur, creditoris loco accipietur: sed ex populari planè causa antè litis contestationem rectè dicetur creditoris loco non esse, l. 12. ff. de verbo. significa. Maritus ex promissione dotis creditoris quoque loco habetur, l. 25. §. 1. in fin. ff. qui potio. in pign. l. 41. ff. de re iudic. l. 19. ff. de obliga. & actio. Et ex diuerso vxor dotem repetens in creditoribus numeratur, l. 31. ff. sol. matrimo. Is cui sub conditione legatum est, pendente conditione non est creditor, sed tunc demùm, cùm ea extiterit: aliter atque si sub conditione stipulatus est. nam & hic pendēte conditione creditor est, l. 42. ff. de obli. & actio. l. 27. ff. qui & à quib. l. 54. ff. de verbor. signifi. §. ex conditionali. Instit. de verb. obliga. Planè quibus natura dumtaxat debetur, creditorum loco non sunt, quia petitionē non habent. l. 10. in fi. ff. de verb.

signif. Creditiq; appellatio eam tantùm pecuniam demonstrat quæ peti potest, non etiam eam quæ petitioné quidem non habet: solutione autem facta repeti nō potest, l.94.§.vlt.ff.de solutio Briss.

Sed hæc generalis CREDITI appellatio nonnūquàm adstringitur ad mutuam pecuniam significandam. Vt ecce quod S.C.Maced. cōstitutum est, filiofam. credi nō licere, non ad verba, sed ad numerationem referendum est. Sola enim mutui datio prohibetur, cùm cætera negotia rectè cum filijsfam. contrahantur, l.4.§.vlti.ff.ad Maced. Sic & in l.24.§.pen.l.27.§.1.ff.de minorib. Et ita in creditum ire in l.19.§.cùm haberes.ff. ad Velleia.l.2. §.1.ff.si cer.pet.l.65.§.vlt.ff.ad Treb.Briss.

CREDITOREM absoluere, liberare creditorem, dimittere creditorem Alciato, pro eo quod est, soluto debito dimittere creditorem qui stante vltrò citroq; obligatione quodammodò ligatus videtur, l.& in contraria. ff.de vsur.Old.

CREDITVM significat vsuras, de quibus fidem habere digebatur creditor, quòd eas suo tempore non exegisset sors ipsa, non tam credita quàm vsuris occupata & locata erat. Itaq; credendi verbum quanquàm generale sit, magis tamen mutuationibus istis cōgruit, quam cæteris contractibus. Conna. lib.7.ca.1.nu.2.

CREDITVM à mutuo differt, quo genus à specie. Nam creditum consistit etiam extra eas res, quę pōdere, numero, mensura continentur. Item mutuum nō potest esse, nisi proficiscatur pecunia: Creditum autem fit interdum, etiā si nihil proficiscatur, veluti si post nuptias dos promittatur. Paul. l.mutuum.ff.si cert.pet.

In CREDITVM pecuniam accipere, pro accipere mutuo, velut suam fœnerare. Opp.mandatu domini sumere & fœnerare. Vlp.in l.si remunerandi.§.apud Iulianum.ff.mandat. Old. In creditum ire, est mutuum aut promutuum contrahere. promutuum contrahit, qui vice debitoris se reum creditori constituit. Cuiac.tract. 4.ad Africa.post princ.

In CREDITVM ire ex caussa emptionis, vel alio simili contractu dicitur, l.3.§.is autem. ff.ad S.C.Maced.

In CREDITVM abire idem significat, quod alias dicitur fidem emptoris sequi, & fidem habere de pretio.l. 31. ff.loca. Prat. In creditū ire Paulus dicit pro eo, quod est dare mutuo quod fieri nō potest nisi de ijs rebus quę functionem recipiunt in genere suo. Vide Conna. lib.7. cap.1.num.2.

In CREDITVM ire dicitur, cùm rei dominium in accipientem sequitur. Prat.

In CREDITVM possidere est in Crediti vicem, & locum possidere, l.15.§.si pignora.ff.de re iud. Prat.

In CREDITVM autem possidere, dicitur in omnem pecuniam, quæ debita est. vel etiam dicitur, quod in creditum possidere idem sit, quod iure dominij possidere, quia in creditum ire sæpè dominij translationem significat, l.in naue.ff.locat.& item verbum possidere, l. Rutilia.ff.de contrahend.emptio.& Imperator dicit iure dominij possidere, in tracta.pig. iudicial.l.1.& fina.ff. de iur.dom.impet.C.sic sentire videtur Vlpian.in l.à D. Pio.§.si pignora. ff. si re iudica. si malit se ipsum aliter explicet

Compedes quas ipse fecit, ipsu vt gestet faber.

Vt loquitur parœmia.

In CREDITO esse argentum dicitur, quod in nominibus est, l.27.§.argento;ff.de auro & arg. Prat.

CREDITI appellatio eam tantùm pecuniam demonstrat, quæ peti potest, non etiam eam, quæ petitioné quidem non habet, solutione autem facta, repeti pecunia non potest, l.94.§.si.ff.de solut. Prat.

CREDENTIA est assertoria epistola, quam vulgò certificationem vocamus, cùm superior magistratus fidem facit pro subdito, vel etiam pro alio. Sp.

CREDENTIARVM nominant barbari eum, qui fit à dapib. prægustandis: quem peculiari nomine Sueton. in vita Claudij, vocat prægustatorem. Qui ad principum mensas minutatim, suo more, edulia conscindunt: qui mos apud Italos vbiq; est vulgaris. Structorum nomine vocari posse, censuit Insulanus. Sp.

CREDVLVS, qui faciliter credit: id autē ex rei nunciatæ & nunciantis qualitate deprehendendum est, l.1.§. dolum autem.& lex hoc edicto §.etsi stipulator.ff.de eo per quem fact.erit. Sp.

CREMIA, hoc est, ligna ad cremandum præ cæteris apta, Vndè & plerisq; dicta videntur. Sunt autem surculi tenues ac aridi, qui facilè comburuntur, l.ligni.ff. de legat.3.Columell.lib.12.cap.19. vndè & cremiales arbores dictæ. Alij gremia & gremiales legunt, censentq; sic dici, quod à rusticis gremio deferri soleant. Duaren. l.fructus.7.§.si fundum.ff.solu.matrimo. Posterior Etymologia Connano displicet, & prima probatur lib.4.ca. 1.nu.7. Adde Brechæum l.Carbonum in tit.de verbor.& rerum obligat.

CREPIDA. Id genus calciamentum appellantur crepidæ, quod Græci κρηπῖδας vocant, eiusq; calciamēti sutores crepidarij sunt dicti. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum 14. Crepidarium, inquit, cultellum rogauit, à crepidario sutore. Gell.libr.13 cap.20. Adde Tiraq.2.l.connub.gl.1.parte 1.nu.27.

CRETIFODINAE l.9.§.sed si.ff.de vsufruc.l.13.§.inde est.ff.eo.l.77.ff.de verb.sig.

CRETA dicitur terra tenax. Ita accipitur in l. si cretæ.ff.de furt.Io.Bell.Etymol.

CRETAE FODINA dicta est, vnde creta effoditur. Sed cùm multa sint Cretæ genera Cymolia, Sarda, Vmbrica, saxea, argentaria, figula, de Cymolia Creta intelligendum est dixisse iurisconsultum libro 27.ff.titu. de rebus eorum qui. l. sed si. Caius libro 39. de publicanis & vectig.l.sed & ij. Est autem Creta Cymolia, qua vtuntur in lanificio pannarij, ad lanæ duritiem molliendam. Nebriss.

CRETATAE crepidæ, id est, candidæ vt fascias cretatas ad Atticum dixit Cicero. Turneb. libr.7.cap.20. aduersar.

CRETIO, quam ita diffinit Vlpian.eod.tit., Cretio, ait, est certorum dierum spatium, quod datur instituto hæredi ad deliberandum, verùm expediat ei adire hęreditatem. quam Vlpiani diffinitionem probat Isidorus lib.5.Etymolog.cap.24.his verbis: Cretio, inquit, est certus dierum numerus in quo institutus hæres aut adit hęreditatem, aut finito tempore Cretionis excluditur, nec liberum est ei, vltrà hæreditatis ius capiendæ. Cretionū solennitatis meminit constitutio l. vnic. C.Th. de cretione & bonorum possessioni. & l.1.C.Theo.de mater.bonis. Cretionibus, pro curationibus in c.ius Quiritum.1. distinct.reponendum putem. quod & res & verba indicant quæ ex Isidoro libr.5.Etymolog. transcripta a Gratiano fuere. Cretionum solennitates sustulerunt Impp. constitutiones, l.1.C.Theod.de mater.bon.l.cretionum. C.de iure delib.Prat.

CRETIO aut vulgaris dicitur, aut continua. Vulgaris, in qua adijciuntur hæc verba, Quibus scieris, poterisque. Continua, in qua non adijciuntur. Vlpia.c.Instit. 22. Hotom.

CRIMEN, à delicto siue maleficio Iurisconsulti perspicuitatis studio plerunque sic distinguunt, vt Criminis nomine capitalis fraus intelligatur, quibus Respublica læditur, veluti cædes, falsitas, adulterium Delicti verò, priuata noxia, qua priuatim quisq; læditur, veluti furtum, iniuria, &c. Vlpi.l.17.§.16.ff.de ædilit.edict. Noxas accipere debemus priuatas, hoc est eas, quæcunque committuntur ex delictis, non publicis criminibus. Hinc titulus est, De priuatis delictis, lib.Digest.47.& apud Iustin.tit. De obligat.quæ ex delict.& itē quæ quasi delicto nascuntur.lib.Inst.4. Nonnunquàm tamen Crimina, eaq; priuata nominantur. Vlpia.l.1.§.1.ff.de pœn. Generaliter placet in legibus publicorum iudiciorum, vel priuatorum criminum qui extra ordinem cognoscunt Præfecti vel Præsides, vt eis qui pœnam pecuniariam egentes eludunt, coërcitioné extraordinariam inducant. Hot.

CRIMEN, pro criminatione. Vlpian. l.7.ff.de accusat. Cauent itaq; singuli quod crimen obijciant, & prætereà perseueraturos se in crimine vsq; ad sententiam. Priori verbo delictū, posteriori accusatio significatur.

Paulus

Paulus l.109.ff.de reg.iur. Nullum crimen patitur is qui non prohibet, quum prohiberi non potest. Macer l.2.ff. de concuss. Sed si ideo pecuniam quis accepit, quòd crimen minatus sit, &c. Sic l.3.C.de calumniat. d.l.109.l.21. ff.de senat. Silan. Sic

CRIMEN suspecti, id est, criminatio, accusatio. Vlp. l.1.§.1.ff.de susp.tut. Sciendum est suspecti crimen ex lege 12.tab.descendere. Id verò quomodo intelligendum sit multi quærunt cùm crimen à lege descendere nō possit. At responsio facilis est: verba legis 12.tabularum hæc erant: Suspecti tutores remouentur. Decreuit igitur lex, quòd hoc crimen esset, ideoq; ex lege 12.tabularum delictum esse cognoscimus. Si enim lex non esset, nec delictum fuisset, seu saltem fuisse non cognouissemus. Sed cùm legis virtus sit vetare ac punire delicta, l.Legis virtus.ff.de legib. meritò dicitur hoc crimen ex l 12. tabularum descendere. Aldobrandin.§.sciendum. Instit. de suspect.tut.

CRIMEN maiestatis. Maiestatis crimen, vt Vlpianus eleganter diffinit, est illud quod aduersus populum Romanum, vel aduersus securitatē eius, committitur, quo per legem Iuliam maiestatis tenetur, qui in bellis cesserit, aut arcem tenuerit, aut ea castra concesserit, & qui iniussu principis bellum gesserit, delectúmve habuerit, exercitumq; comparauerit, quive, quum ei in prouincia successum esset, exercitum successori non tradiderit, aut alijs modis (plures enim sunt, vt apud Iurisconf. nostros [illegible] stratem [illegible] [illegible] volue lex 12.Tabul. quæ sic habet, Qui hostes concitauerit quive opera [illegible] sti tradiderit, pœnam capitis dato. Eam verò legem lex ipsa Iulia maiestatis deinde ampliauit, nec immeritò. Est enim crimen adeò atrox, vt in quæstionibus læsę maiestatis Papinianus dixerit, debere etiam mulieres audiri. Nam & Lucij Catilinæ cōiurationem Iulia mulier, secundùm eum detexit, & M.Tullium Cos. in iudicium eius instruxit.

CRIMEN læsæ maiestatis est, vbicunque quis contrà principem vel vrbem aliquid molitur, aut qui profugit ad hostes, vel illos iuuat qualicunque causa, scilicet, armis, consilio, vel pecunia: vel qui subiectas prouincias nititur facere rebelles, vel seditiones, aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælatum, magistratum vel principem occidit, vel qui contra latus eius militat, vel arma fert & occupat contra rempublicam. Et idem dicitur crimen perduellionis, id est, hostile, nam perduelles dicuntur hostes. Secùs si committatur hoc crimē non contrà rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, sed simpliciter læsæ maiestatis. Et nota: Non subditus crimen læsæ maiestatis non committit, vt in §.rursus.in Clem.pastoralis.de re iud. vbi rex Siciliæ Robertus, non eo modo subfuit Henrico Imperatori, vt crimē læsę maiestatis in eum commiserit. Old.

CRIMEN deriuare. lege. Deriuare crimen.

CRIMEN domesticum ac vernaculum Cicero appellat, quod intra parietes admissum, nondum peruenit in publicum rumorem. In Actione in Verrem 5. Sp.

CRIMEN expilatæ hæreditatis, quia adhuc dominus non adest, alioquin furtum esset: vt quod in hostico est prædam agere, sit in suo dilabentibus dominis compilare. Ex Alciato. Sp.

CRIMEN importare, appetere iudicio, pro accusare, l.qui cùm maior.ff.de bon.lib.

CRIMEN militare est quod solis militibus capitale est, cæteris verò ciuibus aut impunè omninò, aut non tā graue. Vt arma amittere vel alienare, vallum transcendere, per murum castra ingredi, & si quæ sunt eius generis. Connan. lib.9.cap.5.nu.6.

CRIMINA, in quibus impunitas dabatur indici (id est, ei qui eius facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat) sunt maiestatis & proditionis.

CRIMINA publica recensentur in l.1.ff. de publ.iudic. Pontificium ius, vnumquodque crimen publicum censet. Sp.

CRIMINA legitima, id est, quorum iudicium lege aliqua Publicorum iudiciorum, est constitutum. Vlp.l.3. §.1.ff.de crimi.stell. Pœna autem stellionatus nulla legitima est, quum nec legitimum crimen sit. Solent autem ex hoc extra ordinem plecti. Hot.

CRIMINALITER vsurpauit Vlp. in l.meminisse. quę est postrema. tit. de furtis. Scæuola autem criminale dixit in l.2.de appellatio.recip. quod est contra nobiles Grammaticos, qui à crimine, criminosum, non criminale deflectunt. Sp. Hinc

CRIMINALIA iudicia, vide Iudiciorum alia Criminalia. Hot.

CRINA in l.21.§.1.ff.de aur. & argen.leg. lilium rubens. Moscopulus περὶ σχεδῶν. Κρίνον πορφύρεον εἶδος φυτοῦ· τὰ λευκὰ, τὰ δὲ μέλανα ἰάκινθος λέγονται. Falsò apud Vlpianum legit Old. Crinalia.

CRINALE ornamentum capitis est ad fingendum capillos ne turbentur euagenturq;. Ouid.3.Metam.

Nec torques collo, nec habens crinale capillos.

Idem in 5. Virgil.11. Aeneid.

Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ. Vlpian. lib. 34.de auro & argen. leg.l.argumento, &c. Philippus Beroaldus non legit Crinales, sed fasciæ crurules pedulesque: quasi fasciæ sint crurum pedumq; munimenta quædam. Nebriss.

CRINAM Pompon. in l.21.§.1.ff. de aur. argen. numerat inter ea vnguenta, quæ valetudinis caussa sunt parata. nisi fortè CRINONIA legendum sit, vt sit oleum ex lilio confectum, & odoramentis conditum. nam Crinonis Plin. 21.cap.5. meminit. quod lilium rubens appellat. Hotom.

τὸ ΚΡΙΝΟΜΕΝΟΝ est disceptatio, quæ scilicet ex rationis & firmamenti conflictione, & quasi concursu exoritur, Vt annotauit Brechæus l.litis in tit.de verb.& ter. oblig.

CROCINVM (iuxta Haloandri editionem) pro coracino legēdum in l.quæsitum.§.Coccum. de legat.3. Vide Alc.cap.1.lib.Parerg.2. Old.

CROCOTIA vestes delicatæ fuerunt, vt indicat vetus prouerbium γαλῇ κροκωτόν, id est feli crocoton, quo vtimur cùm indignis honor exhibetur. Suidæ autem κροκωτός ἐστι ἔνδυμα ἔγκυκλον, id est, vestimentū orbiculatum. Et hinc Crocotularij, aut, vt alij legunt, Crocotarij, infectores huiusmodi vestium, dicti Plauto in Aulularia: Nonius Marcellus à croco hæc dicta putat. Hinc Hercules κροκωτοφόρος appellatus, quod Omphale seruiens habitu muliebri crocoton gestaret, vt annotauit Tiraq. in 3.l.connub.gl.1.parte 3.nu.27.

CROCVPHANTIA, opinor esse ornamenta villosa, quæ sub reticulis contexta per eorum plagulas apparent. id enim origo vocabuli κροκύφαντος, declat. Vlpian. in l.25.§.4. ff. de aur. arg. Ornamentorum hæc, inquit: vittæ, mitræ, semimitræ, reticula, crocuphantia. Alciatus autem & alij eruditi homines alio vocabulo conquirendo mirabiliter exercentur. Hotom. Aliqui scribunt Crocotia: sunt qui malint Crocota, seu crocotula, à flore. nam a croco, fit croceus, vt superiùs dixi: à quo Crocotulæ vestes. Plautus: Pathagia tam caltulam aut crocotulā: Næuius in Lycur. Palatis pathagijs crocotis malachis mortualibus. Dicuntur etiam crocotæ vestes, tunicæ infectæ croco colore: quæ quidem vestes delicatæ sunt & fœminiles. Propterea optimo epitheto mollicinam crocotam nuncupauit Næuius in Pædio, dum inquit: Mollicinam, crocotam, chirodotam, richam, richinum. Plaut. in Aulul. Qui incedunt infectores crocotarij. & de his vestib. asserūt Iureconf. hic sensisse Cortam in memor.

CRVCIATVS vocatur, inquit diuus Augustin. vbi dolores acerrimi exagitant. A cruce nominatus. pēdentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusq; confixi, producta morte necabantur. Non enim crucifigi hoc, erat occidi, sed diù viuebatur in cruce. nō quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citiùs finiretur. Sp.

CRVDA BVæ, maturis opponuntur, l.si seruus seruum.§.oliuam.ff.ad legem Aquil. Ab hac verò dictione

dicitur crudelitas. Estque crudelis propriè qui crudam carnem aut crudum hominem deuorat, sicut leones, vrsi, lupi, deuorant homines. Et eam crudelitatem imitantur Anthropophagi, qui ob hanc crudelitatem quia homines vorant appellationem acceperunt.

CRVENIA spectacula sublata. Vide tit. de Gladiat. toll. C. lib. 11.

CRVCIARII, qui tolluntur in crucem, hoc est, furcam: qui & Patibulati dicuntur. Supplicij huius quod, vt ex Seneca constat, non fuit vnius generis, Vlpian. meminit: Callistrat. item de Pœnis. l. capitalium. Summum inquit, supplicium esse videtur, ad furcam damnatio, item viui concrematio. Sed furca tunc nō erat, vt hodiè peculiare furum supplicium, sed latronum & homicidarum. §. famosos latrones. l. ea. Sp.

CRVRA equi frangere. l. vlt. ff. ad legem Aquil.

CRVRVLES, quod Beroaldus Maior elegans vocabulum dicit, reponendum idem putat ad Vlpianum in l. argumento. de aur. & argen. lega. nam pro eo vulgati Codices habent, Fasciæ crinales. Crurules autem, & Pedules Vlpia. appellat, à crurib. scilicet & pedibus vestiendis. Sp.

CRVSTVARII, à crustis: quarum mentio apud Paulum in l. pediculis. de aur. & arg. leg. dicti, quorum artificio vasa crustis illigabantur. Huiuscemodi crustarum meminit Iuuenal. Saty. 5 Sp.

CRVSTA fœminino genere fragmentum est quoddā tenue, vel lapidis, vel ligni, vel vitri, vel alterius modi eorum, quæ non comeduntur. Vergil. 3. Georg.

Concrescunt subitæ, current in flumine crustæ.

Crustum verò & crusta neutro genere dicimus, de his quæ esui sunt. Verg. 7. Aeneid.

Fatales crusti, patulis nec parcere quadris.

Et Horat. per diminutionem in Satyr.

Vt pueris olim dant crustula blandi doctores.

Illis porrò crustis, parietes ad voluptatem & ornatum operiuntur l. Impensæ. §. fi. ff. de verbo. sig. Coral. lib. 4. cap. 16. nu. 7.

CRVSTA agri in l. 9. §. Alfenus. ff. de dam. inf. Crustæ marmoreæ in l. 17. §. quæ tabulæ. ff. de act. empt. quæ scilicet parietibus opere tectorio inducebantur. Quintil. Declamat. 9. Non me aurata laquearia, nec radiētes marmore columnæ, nec graues crustæ fecerint immemorē fragilitatis Cassiod. lib. 1. Variar. Discolorea crusta marmorum gratissima picturarum varietate texatur. Isidor. lib. 19. Etymol. cap. 13. Crustæ, ait, tabulæ sunt marmoris. Vnde & Marmorati parietes & Crustati dicuntur: vbi & Marmora secandi in crustas rationem explicat. Indè Incrustationes in l. 13. in fi. ff. de seruit. vrb. l. 79. in fi. ff. de verb. sign.

CRVSTAE etiam aureæ in l. 32. ff. de auro arg.

ΚΡΥΤΑΙ, Vlp. l. si duo. 3. §. sed si supra. ff. vti poss. vide Alciat. lib. 2. prætermis. Prat. Hinc incrustare parieti, pauimento, aut alteri operi crustam adiungere, inducere, & applicare. Coras. d. loco.

CRVX, seruorum, nō ciuium erat supplicium. Vnde serui fugitiui, qui crucem meruerunt, Cruciferi dicti sunt: & in signum ignominiæ, crucis signum in veste ferebant. Iuxta quod scriptum est, Morte turpissima condemnemus eum. Crux autem modò in pœnis reorū non est apud Romanos. Vbi enim Domini crux honorata est, putatum est, quòd & reus honoraretur, si crucifigeretur. Autor Augustin. Tract. 36. in Ioan. Sp.

C V

CVBILE. Quære. Lectulus.

CVBICVLARII, qui cubiculo, vel ad limina assident. Alphenus hos numerat inter eos, quos vsus sui causa paterfamilias habet. ad finem. l. in censoria. ff. de verb. sig. Sp.

CVBICVLVM locus in quo cubile, id est, lectus, in quo cubetur, sternitur. Vlpianus in l. cùm fuerit. de condit. & demonstr. Quamuis ait, nondum in cubiculum mariti venerit. Nuptias enim non concubitus, sed consensus facit. Sp.

CVBICVLVM Principis, dicitur sacrum. C. de Præposit. sac. cubic. lib. 12. Sp.

CVBICVLARIVS l. 65. de lega. 3. & l. 203. ff. de verbo. sign. quid sit, docent nouissimi interpretes in Cod. quos secretarios secretorū vulgo appellamus. Cubiculo præpositum Xiphilinus πρόκοιτον vocat. Cubicularij, id est, secretarij No. 8. 24. 26. 27. sunt chartarij, vt ait Iuliani Patritij interpres, quem videas.

CVBITAL brachiale, seu tegumentum brachiorū. Græcis περιβραχιόνιον appellatū sicuti fasciolæ sunt crurum. Turneb. lib. aduers. 7. cap. 10.

CVBITVS Nili. l. 1. de Nili aggerib. in C. Theod. Incrementa enim exundantis Nili cubitis metiri Aegyptij solebant, vt Plin. lib. 5. cap. 9. & lib. 36. cap. 7. & Nicepho. lib. 7. cap. 46. significant. Philostratus in Dionysio Miles. [Greek text illegible] Eratque adeò apud Memphitum in Serapidis templo mensura è sculpto saxo constructa, inscriptis per interualla cubitalibus lineis, per quam Nili incrementa indigenis indicabantur: quemadmodū Heliodor. histo. Aethiop. lib. 9. ostendit. Quam mensuram à paganorum templis ad Christianorum ædem Constantinus transtulit. Posteà inde demptam, Iulianus Serapidi restituit. teste Nicephoro lib. 10. histor. eccles. cap. 4. Briss.

CVCVLLVS, tegmentum capitis, & propriè papyraceum: quanquàm & ex alia materia fiat. A quo Cucullatus, hoc est cucullo opertus dicitur: quales sunt monachi, & qui vulgò vocantur Fratres ordinum mendicantium. [struck out] Vnde Bardocucullus genus est vestis cuculliatæ, à Bardis Gallorum gente, quod hoc præcipuè genere vestis vtetetur. Cæterùm Viatores olim cultores & vinitores serò colentes appellare cucullos in desidei opprobrium solitos annotat Turneb. lib. aduers. 2. cap 1. ex Plinio & Ausonio.

CVCVMA, quid sit apud Iureconsultos in l. 1. §. diuus. ff. ad l. Corne. de sica. plurib. modis declaratur, variando lectionem. nam aliqui reponunt Cultro, alij Cucunia. Sunt etiam qui Cucurnia scribendum contēdant: quibus Barro noster astipulatur, intelligens de quadam freni parte. & ante eum declarauit glossator in l. vnica. C. nulli licere in frenis & equestribus tellis. libro decimo. Sed hanc Accurs. & Bartol. sententiam reprobat Alciat. in Annotationibus suis in hos libros. C. in rubr. nulli licere in frenis equestribus. Nihilominùs vera lectio est Cucuma vel cucumella: & est vasis coquinatorij genus, ad calefaciendum aquam, quod ex ære & ex terra factum est. de quo etiam Martial & Petronius Arbiter, quos in Miscellaneis citat Angel. Politianus Centuria 30. dum nititur ostendere apud Martialem singulare verbum non esse cucumam: quod alij suspicabantur. De cucumis meminit diuus Ambrosius: Dij, inquit, tui aut ænei sunt, ex quibus cucumæ meliùs fiunt ad vsum hominum. vbi pro vase æneo videtur posuisse. Spieg. Vtitur idem voce Marcellus libris de Medicamentis sępissimè, vt testatur Cuiac. obser. libr. 10. cap. 15. in fin. Petronius Arbiter in Satyr. Frangitur ergo, inquit, ceruix cucumæ, ignemq; valescētem restinguit. Item: Incincta quadrato pallio cucumam ingētem foco apposuit. Martial. Cucumam fecit Otacilius. vbi pro fornace videtur positum Nebriss. Budæus autem existimat in d. l. 1. esse genus baculi ferrati, vt & alijs quibusdam videtur esse genus verberis cuiusdam. A cucuma fit cucumella, quo nomine vsus est apud nos Alphenus Iureconsultus, in l. si quando. §. 1. ff. si ser. vend. dum inquit, Et terreas cucumellas. ita enim legendum est: non vt mendosi codices habent, & teneras cucumellas. ex terra enim rubra à figulis cucumas fieri. & alia vascula quæ testarum nomine significamus, primus Dibutades inuenit. Cotta in memora lib. ex Forcat. Necyomant. dialog. 27. num. 6. vbi vide omninò.

CVCVMA, videtur esse genus ædificij, tugurij pauperis. Cucumellam inter vasa posuit Vlpian. tit. Si seruitus vend. l. si quādo. Seius inquit, si syluam ceuisset; in qua

quæ labra & crateras & cucumellas positas haberet. Pro genere verberis cuiusdam posuit Martianus, ad l. Corn. de sic d. l. 1. §. Diuus. Si claua, inquit, percusserit, aut cucuma. Petronius Arbiter pro fornace videtur posuisse. vbi supra. Nebr.

CVCVMAM, Bap. Pius, ait esse genus vasis, in l. si quã do. §. cum in domo. Si seruit. vend. Cucumellas perperam exponit Interpres cucurbitas esse, seu pepones, quos vulgus melones vocat. Old.

CVCVMIS. ornamentum ex aurichalco in modum lancis factum, quod habenis affigitur lorisue quæ ab armis pendent, atque pectore equorum.

CVCVRBITARE dicitur vasallus, qui domini vxorem adulterat, vel ad crimen istud saltem sollicitat, turpiter tentat, affectat: item filiam neptem, nurum, aut sororem eius polluit, Zasius de Feud. priuat. Mariti cucurbitati solent duci Parisijs per ciuitatem ab vxore retrogradi super asinum, præcone clamante: Qui sic faciet, sic accipiet. Neuizanus in Syl. nupt. Spieg.

CVDONES apud Silium Italicum sunt galeæ pelliceæ: verba sunt Silij,

Capiti hic cudone ferino Stat cantum.

notat Turnebus lib. aduers. 1. cap 17.

CVI voles, quid sibi velint hæc verba, Iurisc. ostendit in l. si mandauero. §. si tibi. Mandati.

CVILIBET relictum ex familia, quomodo recipiendum. lege, Relictum cuilibet ex familia.

CAIVSLIBET cōditionis: hæc addita verba in principis constitutione, edicto, decreto, lege, seu quauis alia dispositione, dignissimos quosq; regulariter comprehendit. Oldén.

CVLCITRAS, generali nomine vocari possunt, omne stragulum: in quo aliquid quiescendi gratia inculcatum sit. Paulus l. 3. de supel. leg. Culcitræ, toralia, mappa, villosa, &c. Spieg.

CVLCITRAS autem lectis imponuntur, culcitris instragula, quibus incubant homines operimentis obducti. Turneb. lib. aduers. 7. cap. 11. Adde Tiraquell. in 3. l. connub. gl. 1. parte 3. num. 27.

CVLLEVS vt docet Fulgentius saccus è lino, vel canabi, vel corio factus, & occulendo id est claudendo dictus. Cullei autem tam vinarij quam frumentarij sunt. l. 17. in fin. ff. de ann. leg. l. vlt. §. vlt. ff. de pign. actio. l. 3. in fin. ff. de trit. vino, & ol. l. 12. §. 1. ff. de instr. & instru. Fest. lib. 3. Culleola dicta à similitudine colleorum, quibus vinum siue oleum continetur. Quod & ex Cato. de re rust. cap. 154. apparet. Hinc etiam cululli pocula per diminutionem elata. etsi enim culleus primam producit, tamen vt assolet in diminutione corripit vt mamma mamilla. Acron autem, quòd putat fuisse fictiles pontificũ calices cululllos, quibus & Vestales virgines vterentur, veretur Turnebus lib. aduers. 9. capit. 13. ne cululllos pro capedunculis acceperit. Culleus præterea est mensura viginti amphorarum capax si Plinio credimus. Imo vrnas, &c. Adde Forcat. in penu Iuris Ciuilis capit. 25. Vrna 40. capiebat auctore Columella libr. 3. de re rustica capit. 3. Plinius in lib. 18. cap. 31. Sæpe numero septenos culleos singula iugera hoc est, amphoras centenas quadragenas musti dedere. Priscianus in libro de ponderibus.

Est & bis decies quem conficit amphora nostra,
Culleus, hac nulla est maior mensura liquoris.

CVLLEVM Isidor. lib. 5. Etymolog. cap. 27. definit vterem ex corio factum, in quo parricidæ cum simia & gallo & serpente inclusi in mare præcipitabantur, vt in l. 9. ff. de l. Pomp. de parricid. & l. 4. quor. appell. non recipiunt. in C. Th. & apud Cicero. 1. Rhet. ad Heren. traditur Theophilus etiam ἀσκὸν βόειον vocat in §. alia deinde. Inst. de public. iudic. Briss. Et hinc patet error eorum, qui folliculum lupinum apud Ciceronem Rhet. 1. ad Herennium poni pro culeo parricidæ contendũt, quod falsum esse colligitur ex lib. 2. Ciceronis de inuentione. ex quo transportata sunt illa ad Herennium: Quis enim non intelligit folliculo solum os parricidæ inuolutum esse, quasi quodam tegumento ex lupina pelle confecto: vt hoc modo velato capite in carcerem contectus duceretur, moxque culeo comparato insueretur: Hæc pœna parricidarum secundum aliquos à Pompeio Magno cōstituta est, & ideò lex Pompeia dicitur. Originem autem sortita est à Tarquinio, Romanorum rege, qui, vt libro primo scribit Valerius Max. Marcum Tullium Duumuirum, quod librum secreta ciuilium sacrorum continentem custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abijci iussit. Idque supplicij genus non multo post parricidis lege irrogatum est. Iustissimè quidem. Quia pari vindicta parentum ac deorum violatio expianda est. De hoc supplicio intellexit Iuuenalis taxans Neronem veluti multiplici parricidiorum pœna dignissimũ, dum inquit.

Cuius supplicio non debuit vna parari
Simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

Cotta in memoral. Maiorag. Miscell. lib. 4. cap. 8.

CVLINAE, (vt ait Aggenus Vrbicus) loca sunt publica inopum funeribus destinata. Festus verò libr. 3. sub finem ait Culinam dictum fuisse locum, in quo epulæ in funere comburerentur. Maioragius libr. 1. cap. 19. Miscell.

CVLMEN propriè tegminis ex culminibus facti cacumen signat, vt annotauit Drolæus in methodo iuris.

CVLPA est læsio per imprudentiam alteri illata, quę alioquin humanitus euitari potuisset. Culpa, inquit Donatus, est eius, qui nesciens aliquem læsit. Inspiciamus hanc diffinitionem:

CVLPA est læsio. Lęsionem accipimus loco generis. Nam & dolus malus, & omnia planè maleficia ad lædendum solent destinari, ideoque velut res [illegible] iniuriæ ab humana societate reijciuntur. Nisi enim sequatur læsio, non consideratur dolus. l. si quis in pigno. in fin. ff. de pigno. act. ideò quoque læsionis adpositissimè fit mentio in diffinitione, quia in cognitione, doli, culpæ, periculi, diligentię, semper oportet obseruare relationē quandam ad alium. Nam & iustitia virtus, & iniustitia, vitium, in hoc maximè discernuntur, quòd semper ad alium referri volunt, vt l. Iustitia est. ff. de iusti. & iur. Quare deuiatio vel declinatio non admodum huc pertinent. Additum est autem in diffinitione, per imprudentiam illata. Hinc adparet differentia inter culpam & dolum. Culpa enim est ex segnitie animi, vel rusticitate, vel inertia, vel simplicitate: quæ semper habent comitem imprudentiam. l. .. §. vlt. ff. de suspect. tutorib. Dolus verò nascitur ex malitiosa destinatione animi contemnentis omnem honestatem atq; prudentiam, cum proposito lædendi. Sequitur in diffinitione, quæ alioqui humanitus euitari potuisset. Per hoc discernitur culpa à casu fortuito. Culpa enim propter incuriositatem reprehensibilis est, & obligat lædentem: quia potuisset adhibita quadam diligentia prouidere, ne damnum contingeret. At casus fortuiti supra omnē hominis prouidentiã plerunque incidunt, veluti, mors, fuga hominis non custoditi, rapina, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, ruinæ, naufragia, impetus prædonum. l. contractus. ff. de reg. iur. l. quæ fortuitis. C. de pign. act. nihil enim hic est, quod in homine reprehendatur, cùm supra cuiuslibet prudentiam sint, & fato potius eueniant. l. cùm duobus §. damna. ff. pro socio. Et propterea, si dolus vel culpa præcedens occasionem det huiusmodi nocumentis, non censentur casus fortuiti. l. capitalium. §. incendiarij. ff. de pœn. l. si seruus seruum. §. si fornicarius. ff. ad l. Aquil. l. qui petitorio. §. 1. ff. de rei vend. l. eum qui. §. an pater. ff. de fur. Instit. quib. mod. re contrah. obl. §. item is cui Old.

CVLPA est deuiatio à legis dispositione, secundum Per. Old.

CVLPA est deuiatio ab eo quod bonum est, quod per diligentiam hominis potuit prouideri, secundum Bart. in l. quod Nerua. ff. depos. Old.

CVLPAE quinque species tractant interpretes, videlicet, latissimam latiorem, latam, leuem & leuissimam, secundum Bartol. in l. quòd Nerua. ff. depo. sed certè, ex huiusmodi gradibus aut maioris aut minoris culpæ non possunt cōstitui diuersæ species. iuxt. l. fin. ff. de inst.

 vel

vel instru.leg.l.is.cui.ff.quemadmodum serui amitt. Et ne quidem possunt omnes culpæ gradus certis definitionib. explicari, quia censendo magis, quàm disputando percipiuntur. Omnium enim æstimatio arbitrio iudicis committitur l. Semper §. culpam. ff. quod Vi aut clam, quem ante omnia diligenter æstimare oportet, qualitatem & conditionem personæ, de qua agitur l.eius § fin. ff.de oper.libert. Quare Vdalricus Zasius.lib.1. Respon. singul.cap.2. reiecta interpretum sententia totam hanc culparum materiam aliter tractat. Culpam in duas duntaxat species diuidens, in latam & leuem, tametsi non improbet, leuem, & leuissimam, distinctis nominibus vsurpare dum non ad speciem referantur. Latam, dupli cem facit: Ignauiæ, quæ à dolo abest: & versutiæ quæ dolo est proxima. d.l. quod Nerua.l. mulier.§.sed enim ff.ad Trebellianum.& l.si constante.§.si maritus.ff.solu. mat. Culpam ignauiæ esse dicit, quæ supinam & crassam negligentiam, refert, quam ignaui & socordes homines in tractandis negotijs adhibent. l. nec supina.& l. regula.§.sed facti.ff.de iuris & fact.ignorant. l. latæ culpæ.ff.de verbo. sig.Nec dicas ex Bart. eiusmodi desidiam fatuis & mente captis conuenire: nam cùm de culpis tractamus,inquit Zasius,consequens est,nos de eo hominũ genere loqui, in quos rationem, licet crassam habentes, qualitas culpæ cadere potest: furiosos autem,& fatuos, vtpote rationis expertes,à culpa seclusos esse,neminem clam esse puto.l.diuus.ff.de offic. præsid. l. sed etsi quæcunq;.§ 1.ff.ad l. Aquil. l. fin.ff.de administr. tutorum, Clement.1. de homici.Culpam verò versutiæ Zasius esse dicit, qui cum in rebus suis prouidi sint & diligentes,alienas tamen res affectata quadam negligẽtia,& improuidentia malignè, vel negligunt,vel dissimulant.l. si fideiussor. in princ.ff.mandat. Verum nec hæc Zasij traditio arridere potest,vt latam imprimis culpam in duo genera distinguamus,cum hoc nec lege,nec ratione probetur. Et leges de lata culpa in singulari numero vbique verba faciant. Denique quoniam culpa qua de agimus, ab imprudente,non etiam à sciente committitur,quamuis lata,l. latæ culpę.ff.de verborum sig.vt meritò explodenda sit culpa illa versutiæ quam comminiscitur Zasius, quæ propriè dolus dici debet.l.ea quæ §.fin.ff.de contrah. empt. Sed & tota eius distinctio,commentitia est, cum nusquam culpã sub his nominibus, ignauiæ & versutiæ legamus. Quare Iureconsultis recentioribus aliter hæc culparum tractatio instituenda esse visa est. Ij itaque culpam dupliciter accipiunt in genere & in specie. Id ꝙ non est nouũ in iure nostro vt de adopt. legim' l.2.ff.de adopt.de legit.hær.l.1 §.de illo ff.ꝓ socio.l. lege ff.de verb.sign.Cum similibus.Culpa in genere considerata delictum includit & quemcunque actum illicitum l. Si seruum §.1. ff.de verb.obligat. deinde in specie vt à dolo vero separata est: Quam quidem ita definit Corrasius lib.4.Miscell. cap.2. vt sit imprudentia qua homines circa res alienas vel negligunt quod fieri oportet, vel faciunt quod omitti debet. Hæc verò duobus capitibus ab ipsis circumscribitur, vt aliàs culpa dicatur latior, aliàs leuior l. Cum res §. Culpa.ff.de leg. 1.

CVLPA latior, est læsio, tam reprehensibilis & iniusta,vt secundum communem sensum non possit excusari. Vt si quis faciendo, aut prætermittendo non intelligat,quod omnes intelligunt.l. cedere diem.§. fin. l. latæ culpæ. de verb. significa.aut si quis non ad eum modum curet res alienas,quo proprias solet.l.quòd Nerua.ff.de po. Hic enim tanta est fraudis suspicio,vt talis incuriositas rectè censeatur dolo comparanda, vel proxima,vel etiam dolus ipse. Nam hæ phrases effectu iuris inspecto non differunt.l.1.§.hæc actio ff.si mens.fals.mod.dixe. l. mulier. §. sed enim si quis. ff. ad S.C. Trebel. quare Vlpianus in leg. 1.§.non autem aliàs. ff. si is qui test.lib. esse iuss.erit. Sed culpa,inquit,dolo proxima dolum reprę sentat.Quanquam enim secundum rerum naturam,similia,non propriè sint eadem res, ciuili tamen ratione nihil prohibet, alterum prædicari de altero,propter eosdem ferę iuris effectus. Adpellatione enim doli mali regulariter lata culpa continetur.l.3.§.ex hoc edicto. ff. naut.caupo. stab. Quia, inquit Vlpianus, in locato & conducto culpa,in deposito dolus duntaxat præstatur.l. 1.§.si quis seruum.ff.depositi. Et hoc fefellit Bartolum se frustra torquentem in l.quod Nerua.ff.eod.tit.quemadmodum arbitri pronunciatio est sententia. Sunt tamen certi casus in quibus lata culpa dolo non comparetur, quos hic ascribere nimis prolixum foret, eos vide apud Corrasium lib.4.c.2.Miscellan. Nam neq; propter culpam actio de dolo datur, neque ob culpam in litem iuratur, neque ob negligentiam remotus à tutela infamiam incurrit.Postremò in criminibus dolus à culpa separatur. Goueanus ad l.si mensor.ff.si mens.fals.mod.Et ex his intelligi potest definitio Martiani l.in actione.ff. de in lit.iuran.sed in his omnibus inquientis,ob dolum solum in litem iuratur, non etiam ob culpam: scilicet leuiorem. Alioquin ob latiorem iurari,verius est,iuxta l.2.C. de in lit.iuran. Vbi autem dolus pro ipso facto accipitur: ibi lata culpa, pro dolo, per iuris interpretationem non intelligitur.l.in lege Cornelia.ff.ad l.Corneliam de sicar. Pro facto autem accipi,est ipsum factũ per sese tam turpe censeri, vt puniatur, vt propriè conueniat illius diffinitioni. Constat autem distare definitiones doli & culpæ. Old.

CVLPAE latiori adnumeratur ignorantia iuris communis, nisi ob ætatem, sexum, vel rusticitatem excusetur.l.regula est.in prin.& §. si quis ius ignorans.ff.de iuris & facti igno. Sciant (inquit Paulus) ignorantiam facti,non iuris prodesse,nec stultis solere succurri,sed errantibus, sed tum adpellatione doli non continetur.l. sed etsi lege.§.scire autem.ff.de peti.hęred.Nihil his refragatur l.à procuratore C.manda. A procuratore dolũ, & omnem culpam præstari, quasi vniuersale, Omnem, de tribus saltem accipiendum sit.l. Neratius.ff. de verb. sign.nam non solùm tres aut quinque, sed infinitos culpæ gradus significant Imperatores.Summatim,de culpa teneri procuratorem,Vlpian.dicit in l.si procuratorem. §.proinde.ff.mandati. Oldendorp. Latioris autem culpę nomine cur l.C.latam intelligat d.l.quod Nerua.Corrasius lib.4.Miscell.cap.1. num.14. hanc putat esse rationem qua comparatiuum pro positiuo, vt Grammatici docent concinnè non vno in loco ponitur.l.minus.l.verbum amplius,& l.si à te stipulatus ff.de verb.signif.c.cõsilium.de celeb.miss.c.auaritiæ.de elec.in 6.vt apud.Virgil.1.AEneid.

Atq; illum tales iactantem pectore curas,

Tristior & lacrymis oculos suffusa nitẽtes, Alloquitur Venus.

Stat illic, Tristior comparatiuum pro positiuo. Quando enim tristis est Venus,vt tristior nunc dici possit? nec dubium igitur, quin ex verisimili loquentis mente dictio latior, vim comparationis amittat. Pro positiuo, inquit Quintilianus, comparatiuo vulgo vtimur, vt si quis infirmiorem se dicat. Nec præterea absurdum videri debet,latioris culpæ verbo, latam intelligi: cum & grauiorem eam,simili comparatiuo vsus Modestinus quãdoque dixerit.l.homo liber.ff.de acquir.rer.domin.Corrasius lib.4.cap.1.num.15.

CVLPA leuior,est incuriositas,vel negligẽtia,quam alij plerunque homines in rebus suis solent euitare. Id enim peccatur duntaxat leui culpa, quòd non tam diligens fuit, sicut alius quispiam circumspectior fuisset. l. si cùm venderet in fin.& seq. ff. de pigno. actio.l.si putator.ff.ad leg. Aquil.culpam autem esse,ait,Paulus, cùm quod diligenter prouideri potuerat, non esset prouisum, aut tunc denuntiatum esset, cùm periculum euitari non posset. Dicta est autem leuis, non, quòd aliquando non grande damnum adferat, sed quòd nulla planè coniectura colligi potest animus mali conscius. Ideoque defectus ille, non omnino semper excusetur: leuior tamen existimari solet, etiamsi magnum sit damnum. Argument.l.hi. ff.de calumniato. Et quemadmodum in dolo & latiore culpa mens hominis inspicitur: ita & in culpa leuiore simplicitatis habetur ratio: Fraudis interpretatio (inquit Papinianus) semper in iure ciuili,non ex euentu duntaxat,sed ex consilio quoque desideratur. Simplicitatem autem adpello generaliter omnem animi segnitiem,vel rusticitatem,vel inertiam. l.3.§. fin.ff.de suspect.tutori. Proinde nullum certius est argu-

argumentum animi simplicis ac minime mali, vnde culpa processit, quàm si in proprijs rebus nihilò soleat esse diligentior, ac fuerit in alienis. l. mulier. §. sed si. ff. ad S C. Trebellia. Sed si ait, Vlpianus, cùm distrahere deberet, non fecit lata culpa, non leui, & rebus suis consueta negligentia: huiusmodi rei rationem reddet. Quo loco non distinguitur duplex lata culpa, vt quidam opinantur, sed leuis culpa describitur. Imperitia quoque leuiori culpæ adnumeratur, si modum non excedat. l. imperitia. ff. de regul. iur. l. idem iuris est. ff. ad leg. Aquil. l. si quis id, quod. §. doli mali. ff. de iurisdi. l. 1. §. fin. ff. de eden. l. 1. §. vlti. ff. de suspect. tuto. Illud & notandum est, quòd lex nonnunquam, aut hominum conuentio, vltra innocentiam à culpa, requirit etiam diligentiam, vel custodiam alicuius. Et in hoc discerni solent huiusmodi adpellationes: vt alia censeatur diligentia, vel custodia, quæ nominatim exigitur: alia, quæ facit ad materiam culpæ leuioris. l. 1. §. sæpe euenit. ff. depos. l. contractus. ff. de regu. iuris. l. cùm res. §. culpa. ff. de leg. 1. l. si vt certo. §. nunc videndum est. & §. sequen. ff. commodat. l. si cùm venderet. §. fin. ff. de pignorat. act. & l. nauta & caupo. ff. naut. caup. stabul. l. hæredes eius. §. non tantù. ff. famil. ercisc. Ea enim diligentia vel custodia, quæ seorsum & nominatim debetur, ad exactissimam boni patrisfamiliàs consuetudinem exigitur, vt adparet ex d. §. non tantùm. Et euidentius ex l. si cùm venderet. §. fin. & l seq. ff. de pignor. actio. Verba enim Vlpiani, *Venit, & custodia*, Paulus sic interpretatur, quæ diligens paterfamiliàs in suis rebus præstare solet. Ex prædictis omnibus obseruandum, cùm adpellatione doli mali regulariter compræhendatur latior culpa: consequens est adpellationem culpæ non ad latam, sed ad leuem culpam pertinere. l. si mora. ff. solut. matrimon. l. in venditione. §. de tempore. ff. de reb. iudicis auctoritat. possid. Vnde culp.

CVLPAM qui simpliciter dicit, de leui loqui intelligendum eum P. Faber scribit in l. contractus. ff. de diuers. reg. iuris. quæ à Græcis ῥᾳθυμία adpellatur. Eû consule de culpæ generibus eruditè disserentem. Adde autē & Corrasium Miscellaneorum lib. 4. c. 1. & Ræuardum allegata l. contractus. ff. de regul. iuris. Vide etiam latissime Curtium ἐικαστῶν lib. 2. cap. 28. in princip.

CVLPA vxoris vel mariti diuortium factû solutúmve matrimonium dicitur, cùm alteruter dissidij causam præstitit ob mores, verbi gratia, improbatos. l. 9. §. nunc videndum. in fin. ff. de minorib. l. 38. l. 44. & l. 45. ff. solut. matr. l. 19. ff. de verbor. obligat. l. 11 §. vlt. ff. de adulter. l. 91. §. pen. ff. de condicio. & dem. l. consensu. C. de repud. l. vn. §. sileat. C. de rei vx act. & apud Vlpian. in institut. tit. 6. Cic. Top. Si viri culpa factum est diuortium. & si mulier nuntium remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet. Terentius Hecyra, Act. 2. Sce. 5.

Neq; culpa hoc euenisse dissidium mea.

Essequè hoc verbum iuris Seruius in 3. Aeneid. adnotat. Brisson.

CVLPA autem vxoris diremptæ nuptiæ videntur, si illa furenti nuntium remiserit, si modò furor ferendus non sit his qui circa eam sunt. l. 22. §. si maritus. cum seq. ff. sol. matr. Briss.

Articulus CVM, copulam significat. l. 142. ff. de verbor. signific. non tamen semper indiuiduè ac necessario coniungit. Itaque si quis Titio cum Seio se legare dixerit, Vtrique legasse intelligitur, sicut vtrumq; legatur, cùm fundus cum domo legatur. l. 112. §. si ita legatû. ff. de leg. 1. Cæterùm cùm quis Titio cum Seio legat, sine altero alter ad legatum admittitur. Nam & cùm Prætor dicit VENTREM CVM LIBERIS IN POSSESSIONEM ESSE IVBEBO. & si non sint liberi, venter in possessionem mittetur. l. 121. ff. de leg. 1. l. 13. in fin. ff. de manum. test. l. 31. ff. de statu liber. Item vt in illo, Stichus cum rationes dederit cum contubernali sua liber esto l. si seruo 31. ff. de stat. lib. Hotom. Hæc verba, CVM QVATVORDECIM ANNORVM ERIT FACTVS, & si quatuordecim annorum erit factus, eandem condicionem habent. Sed posteriori scriptura per condicionem tempus, priori per tēpus condicio demonstratur. l. 22. ff. quādo dies leg. ced. l. 49. in princ. & §. 1. ff. de leg. 1. Briss.

CVM præpositio ad personas principales non cohærentes posita, copulat: sicut particula, Et. l. Titiæ. §. nihil. de leg. 1. l. si quis inquilino. eod. tit. cum sim. Sp.

CVMQVE. Vide, Quicunque.

CVM commodissimum erit, vt accipiendum sit, exponitur in l. auus. §. pater. ff. de iur. dot. Old.

CVM dare potuerit, pro, Cum dederit. l. statu liberos. § si quis acceperit libertatem. ff. de statu libe. l. qui ædes. de incend. ruin. nauf.

CVM instrumento fundus legatus, exponitur. l. 1. ff. de fund. instr. l. 2. cum ibi not. C. de verb. sig.

CVM iustæ ætatis factus fuerit, cum perfectæ ætatis fuerit, cum adoleuerit, de annis 14. completis intelligūtur. Albericus locos indicat. Cum ad legitimum statum peruenerint, an verba hæc conditionem inducant, not. in l. ex his verbis. C. quan. di. leg. ced. Sp.

CVM nupserit lego, vt intelligatur, vide in l. si legatum. ff. de condit. & demonstr.

CVM omni causa. Quoties lex vtitur his verbis, accipiendum est quasi dicat: quicquid causam traxerit quouis modo ex re aliqua. Ex Old.

CVM oportuerit, &c. Si oportuerit, eandem significationem habent. l. quodcunque. ff. de verb. oblig.

CVM populo agere (quæ verba legis sunt 12. Tab.) est rogare quid populum quod suffragio suo, vel iubeat, vel vetet: vnde Rogatio, pro lege dicta: Concionem autem habere, est verba facere ad populum, sine vlla rogatione. Gell. lib. 13. cap. 14.

CVM Patrib. autem agere, est ad senatum referre. Vide Bud. in Annot. post. Sp.

CVM omnib. quæ domi sunt, quo sensu hæc verba veniant accipienda, declarat Iurisconf. in l. Seius in princ. cum ibi not. C. de leg. 2.

CVM voluerit, ad tempus vitæ extenditur, teste Vlp. in l. fideicommissum §. sic fideicommissum. de leg. 3. Sp.

CVM is in tutelam suam peruenerit. Item, in suam tutelam & suam potestatem. Item, cum sui iuris fuerit factus. Item, cum ad pubertatem peruenerit. Item, & si cum suæ ætatis fuerit factus, vel legitimæ factus, cum iustæ ætatis factus, vel cum maturæ ætatis sit, vel cum adoleuerit. Vide Vlpian. in l. cum filiofamiliàs. de leg. 3. Spieg.

CVM ita legatur, Illi hoc amplius fundum illum cû omnibus rebus, quæ in eodem fundo erunt: mancipia quoq; contineri, Modestinus respondit. l. omnia. de leg. 2. Spieg.

CVM morietur ipse seruus. Vide Africanum de leg. 3. l. si à pluribus hæredibus.

CVM pater moreretur: vide Vlpianum hæc exponentem verba in l. fideicommiss. §. si filio. de legat. 3. Spieg.

CVM IMPERIO esse dicebatur apud antiquos, cui nominatim à populo dabatur imperium. Cum potestate esse dicebatur, de eo qui à populo alicui negocio præficiebatur. Festus. Ita distinguuntur imperiû & potestas, l. 7. & 10. ff. de vi pub. Hot.

CVM SACCO adire, est postulare vt sibi e vestigio, atque eodem temporis puncto pecunia soluatur. Paulus l. 105. ff. de solut. Quod dicimus in eo hærede qui fideiussori testatoris, id quod ante aditam hæreditatem ab eo solutum est, debere statim soluere, cum aliquo scilicet temperamento temporis intelligendum est, nec enim cum sacco adire debet. Alciatus autem fortasse vt noui aliquid afferre videretur, ad hæredem hoc refert, quasi hæreditatem cum sacco adire non debeat. Hotomannus.

CVMERA apud Horatium in epistolis vas est vel vimineum, vel fictile, reponendis frugib. idoneum Græcis κυψέλη. Turneb. lib. aduersar. cap. 13.

CVMVLATIO, est ius persequendi multis actionibus in vno, atque eodem iudicio editis, gratia minuendarum litium permissa l. si idem cum eodem. in princip. ff. de iurisd. l. fin. C. de annali exceptione. Quemadmodum enim cumulus debiti, vocatur coadunatio multarum summarum: ita cumulus actionum est editio plurium

rium actionum.l. maiorem.& l. sequent.§. cumulum.ff. de pactis.Old.

CVMVLATIO actionum, sicut etiam reconuentio, cum praeiudicijs.& toto iudicorum processu est introducta propter compendium litigandi, scilicet, vt apud eundem iudicem eodemq; tempore simul disceptentur ea, quae alioquin multiplicatis sumptibus & molestijs seorsum expedienda forent. Et ideò commentatores rectè dicunt: Cumulatione n permitti semper, nisi fuerit nominatim prohibita in iure.l. si idem cum eodem.ff.de iurisdict.omn. Old.

CVMVLVS patrimonij l.3 ff. vbi pupil.edu.

CVMVLVS aeris alieni.l.4.ff.ad S.C. Trebel.Prat.

CVMVLVS debiti, pro augmento, apud Vlpianum in l.si plures.& Papinia.in l.maiorem.de pactis.

CVNABVLA, pro primis rudimentis, apud Aurelium, in l.amica.§. his cunabulis.de offic.praef.praet § cũque in prooemio Instit. Erasmus citat Aurelij verba in explicatione paroemiae, Ab incunabulis. Notum Vergilij hemistichium, *Gens cunabula nostra.* Similiter & crepundia, pro prima aetate accipiuntur. Spieg. Sunt autẽ Cunabula propriè fasciae & panni, quibus pueri in cunis inuoluuntur, inuolucraque eorum vno verbo lanea & lintea. Turnebus aduersariorum lib.9.ca.10. Sic Iustinianus has institutiones appellat prima legum cunabula. Theophilus vertit, πρώτιμα. Et Pomponius scribit Sextum Aelium veterem Iurisconsultum scripsisse librum, qui continebat iuris cunabula. Ac ne putemus hanc esse infrequentem metaphoram, Iustinianus prima vrbis Romae cunabula, & prima fidei commissorum cunabula dicit. Aurelius quoque appellat cunabula praefectorum pratorio, &c. Balduin. in prooemio Instit.

CVNCTI vocabulum, ad singula quae ratio nominis complectitur, generatim refertur. l cunctos populos.C. de sum.trin. l. sciant cuncti. de probat. Hoc autem ab omnibus distat, quod hoc quidem omnes, sed coniunctos & congregatos: illud verò continet etiamsi sint in diuersis locis: si Festo credimus. Spieg.

CVNEI peditum sunt globi, vt vexillationes equitum turmae. Atque ita haec verba distinguenda sunt in l. 2.de bonis milit in C.Th. Vegetius lib.3.cap.19. Cuneus dicitur multitudo peditum, quae iuncta cum acie primo angustior, deinde latior procedit. & aduersariorum ordines rumpit. Idem lib.1. cap.26 Tertiò praecipiendum est, vt quadratam aciem repentè constituant: quo facto in trigonum, quem cuneum vocant, acies ipsa mutanda est. Ammia. Marcellin.lib. 31. Congregatosq; in cuneos sensim progrediens Gotthorum optimatem Farnobium cum vastatorijs globis vacantem licentius occupauit. Et postea: Vesperaque intendente Gotthorum vastatorijs cuneis propè flumen Hebrum subitò visis. Quibus in locis promiscuè globos & cuneos ab eo auctor appellari cernimus. Globos autem etiam Drungos (non vt vulgò legitur, Drumos vel Grumos) vocitatos Veget.lib.3. scribit. Qua de re aliâs plura, ne extra calcem (quod aiunt) sermo decurrens lectori fastidium pariat. Brissonius.

CVNICVLVS pro canali in l. Proculus. ff. de damn. infect. l. supra iter. de aq. plu. arc. Vlpianus in l. Seruius autem.de Riuis. Cuniculum vocat foramen sub terra occultum. Festus protulit genere neutro. Spieg. ex Oldendorp.

CVNIRE, Lege. Inquino.

CVPIDI, pro amantibus eleganter apud.Vlp.in fin.l. 1.de aedil. edic.

CVPIDITAS, hoc est, studium discendi, optima ratio viuendi est.l. apud Iulianum.de fideicom. libert. Et Cupidus nihil à Studioso differt, Grammaticorum placito Spieg.

CVPPA, & cuppula, vasa sunt vinaria, in quibus vina conduntur.l. Lucius. ff. de l gat.3. Item Vlp. de fund. instr l. instrumenta. Cuppas exponit, vasa vinaria lapidea, vel de terra facta. constant ex lignis. Item de leg.3. l cuius. Vasa, inquit, vinaria.id est cuppae, & dolia, quae in cella fixa sunt. De Cuppula Iureconf. de trit. & vin. leg.l. si cui. in Cuppis, inquit, siue Cuppulis. Nebriss. Simplici p.Iouian. Pont.libr.1.de Aspirat. essert hanc vocem, cum ait: Sunt autem cupae vasa vinaria maiora ex ligno, quas satis impropriè multi Vegetes vocant. Festus & Caesar commentario belli Pompij dum inquit: Cupas taeda ac pice refertas incendunt. Vocari autem cupas id genus vasa lucanus ostendit, cum ait:

Namq; ratem vacuae sustent aut vndiq; cupae.

Cupis enim naues impositae, sustinentur in mari, cum ipsarum latera carinaeque resarciuntur. Dictae autem fuere à priscis Caupae, à Cauo: inde caupones dicti, à caupis. Spieg Decupa, qui vinum minutatim vendit. Cicero: Vinum à decupa & propola quotidie sumit. De cupis meminit etiam Vlpianus in l.quaesitum est.§.1.eod titul. enumeratq; inter ea instrumenta, quae exportandorum fructuum causa parantur.& in l.3.§ penult.de vino trit. oleoque leg.& Alph.in l.in naue Saupheî.§.vltim.secundum veram lectionem. ff.locati. Cupa etiam vasculi genus est, quod nomen sumpsit à cauponibus, qui eo in poculis vtebantur. Naeuius. Qui duas cupas mero plenas exhausit. Cotta. Supra dictis de cupis adstipulatur etiam Cuiac.Obs.lib.19.cap.26.dum ait, cupas βύθους, μη...ας exponi à veterib. glossis: easdemq; à quibusdam vocari gaulos. Quid autem Graeci βύθους nomineut, quaere inf. in dictione βύθος.

CVPRESSVS Cupressus arbor est (vti docuit Plin.) natu morosa, fructu etiam superuacua est, baccis torua, folio amara, odore violenta, ac ne vmbra quidem gratiosa. de cuius virtute, & potentia videre est inter caeteros Dioscoridem libr.1. capit. 80. Hanc autem arborem Impp. Arcadius & Honorius vetârunt excidi, neq; vendi per AEgyptum, quòd huiusmodi arbores (vt inquit gloss. in tit. De cupressis.lib.11. C.) continerent aggeres tenentes aquam Nili, quae opportunis temporibus spargitur per agros. cum in AEgypto non pluat. Anchor. Adde Forcat.dial.1.Necyoman.

CVRA, pro onere, siue prouincia alicui delegata. Sic Iuriscons.in l.1.de offic praef vrbi curam carnis ad illum spectare dicit. Salomonius interpretans hanc legẽ, vers. ideo forum suarium sub ipsius cura est, Verbum, inquit, curae hic pro sollicitudine, imperio, & iurisdictione intelligo, quia in magistratibus sic accipi solet. Spieg.

CVRA aedium sacrarum.l.1.ff.ne quid in loco sacro.

CVRARE, pro operam dare, in l congruet. sic enim Haloandri editio habet, de off praesid.

CVRATE agros accendere, apud Vlpianum, in l. Iuliano.de leg.3.apparet Accursium, quòd variat lectionẽ, non satis intellexisse: nimirum neglectis bonis autoribus, qui de re rustica per quàm eleganter scripsere. Spieg.

CVRATOR. Generali vocabulo is dicitur curator, qui reb. aliquibus curandis gerendisue praeficitur. Hinc Suetonio in Cal. dicitur curator munerum ac venationum. Frontino curator aquarum, & Catulus à Gellio, per translationem, curator restituendi capitolij. Curator igitur in iure est, qui rebus vel adulti, vel decoctoris, aut furiosi, curandis gerendisq; praeponitur, & secundariò personis. Itaque, officium curatoris in administratione negotiorum constat, adeò, vt administratio bonorum minoris, curatoris authoritatem requirat datur autem curator & generaliter, sine vlla praefinitione, & specialiter, ad certam causam: vt, cum minor agens, vel conuentus, curatorem acceperit, vt causam suam suscipiat, ac sibi in iudicio auxilietur, vtque pro se cum aduersario litiget. Si quis autem obligatum sibi minorem, vel res eius habuerit, is prorsus ad eius curationẽ non accedat, ne quidẽ si vel lex ipsa vocet. Quod enim pro se ille non agat, qui & de se quod vult, statuerit, & potestatem rerum aduersarij est consecutus? Propterea enim & illud sancitum est, vt si manifestissimè constet, eum, qui curator constituitur, iuribus minoris teneri, neque ille curator fit: ne quoniam aut Calendarium surripiat, aut alias probationes, quae ad manum sint, supprimat, & curatio minori rerum suarum perniciem adfe-

adferat. l. omnia. in Auth. vt qui obligat. &c. colum. 6. Anch.

CVRATOR bonorum, qui ad distrahenda vel gerenda bona absentis, vel eius, cui hæres non existit, vel qui apud hostes est, vel cum scripti hæredes deliberant à Prætore datur. l. 48. ff. de adm. tut. l. 5. §. vlt. de Carb. ed. l. 13. & 9. ff. de cur. fur. l. 9. §. his verbis. & l. 12. ff. de reb. auct. iud. l. 1. in fin. ff. de muner. & honor. l. 2. ff. de ferijs. tit. de curato. bon. dan. l. 15. ff. ex quib. cau. maio. l. 22. §. si curator. ff. manda. l. 90. ff. de solut. l. 22. ff. de minoribus Græcè ἐπιμεληταὶ vocari scribitur in l. 46. §. 1. ff. de adm. tut. Briss.

CVRATOR est, qui post pueritiam, sequentem iuuat ætatem adolescentiæ, aduersus multarum rerum pericula egentem adhuc auxilio. Item dicitur & is, qui per totam hominis ætatem subuenit incidentibus multifariam defectib. Datur enim principaliter causis, & rebus: in consequentiam tamen etiam personis. Iulianus in l. consilio ff. de curatoribus furios. l. D. Marcus. ff. de offic. præs. Vnde fit, quòd appellatione tutoris aliquando contineatur curator, vt in l. 2. ff. de tut. & curat. dat. ab his. Et in l. pater. §. conditionum verba. ff. de códit. & demonst. Oldend.

CVRATVRVM se promittens, vt alius det decem, fideiussorem dando locupletem liberabitur. l. vlt. §. vlt. de reb. cred. Cura enim ab eo tantum exigitur, quæ scilicet non nudis & inanibus verbis, sed re & facto aliquo ostendatur. l. illa stipulatio decem, &c. & ibi Duaren. ff. de verb. oblig.

CVRA Palatij. Dignitatis nomen in aula Constantinopolitana. l. 1. C. de comitibus & trib. schol. li. 12. Quod & ex Ammia. Marcellino cùm aliàs sæpe, tum lib. 31. facile intelligitur. Tribunus, ait, Equitius, cui tunc erat cura palatij credita. Meminit & Gregorius Turonensis li. 2. histor. c. 8. Zonaras κουροπαλάτην vocat. Sic enim Annal. tomo 3. in Iustino scribit. Ἰουστῖνος δ' ὁ τούτου ἀνεψιὸς τυγχάνων ἀδελφιδοῦς, κουροπαλάτης πρὸ τῆς βασιλείας τετίμητο. Idē in Leone Isauro, Τὴν θυγατέρα τῷ Ἀρταβάσδῳ συνῴκισεν, κουροπαλάτην αὐτὸν ὀνομάσας. Et in Stauracio. ἐπιβάλλει δὲ τῷ κουροπαλάτῃ Μιχαήλ. Vnde Excura palatij eadem figura, qua Exconsule & Excomite apud Marcellinum lib. 22. legimus. Briss.

CVRATORES multiplicis generis libris nostris memorantur. Sunt enim adolescentium, furiosorum, prodigorum, mutorum, surdorum, dementium, fatuorum, debiliumq́; personarum, & eorum, qui rebus suis superesse non possunt. ff. & C. de curat. furios. & Inst. de curat. l. 1. §. vlt. & l. 2. 3. 4. & 5. ff. de postul. Horum munus cura & curatio adpellatur sub tit. de reb. eorum qui sub tutel. curáve sunt. Hinc

CVRATIONIS iudicium l. 11. ff. de aucto. tut. ceu actio administratæ curæ l. 4. C. de transact. Prat.

CVRATIONEM restituere eadē forma, qua tutelam dixit Paul. l. 32. ff. de minor, id est, curæ administratæ rationem reddere. Prat.

CVRATIO, siue Curatela, est potestas administrandi bona eius, qui vel ob ætatem, vel ob mentis corporisve vitium præesse rebus suis non potest. Inter Tutelam autem & curationem hoc interest, quòd Tutela est potestas in capite libero, id est in persona pupilli: Curatio verò, nisi illa furiosi sit, rei & causæ datur. Tutor inuito & ignoranti datur: Curator inuito adolescenti non datur. Tutela anno decimo quarto finitur: Curatio anno 25.

CVRATOR alius est Legitimus, alius Honorarius. Legitimus dicitur, qui datus est ijs, quibus lex 12. Tab. dari iubet: nimirum furiosis & prodigis. Honorarius dicitur, qui à Prætore datur ei, qui nuper pubes factus, idoneè sua negotia gerere non potest: item surdis, mutis, perpetuo morbo affectis. l. 1. & pass. ff. de curat. fur. l. 48. de admit. tut. l. 1. §. vltim. ff. de mun. & hon. l. 14. §. pen. ff. de solu.

CVRATORES operum l. 7. ff. de offic. procons. l. 2. §. 1. ff. de oper. publ. quib. scilicet extruendorum reficiendorúmve ædificiorum cura mandatur l. 1. §. hi quoque. & l. vlt. ff. de mun. & hon.

CVRATORES corporum l. penul. in fin. ff. de colleg. Prat.

CVRATOR municipum l. 5. §. hæc verba. ff. quod vi, aut clàm.

CVRATOR reipubl. l. fin. ff. de offic. adsess. l. 37. ff. de pact. Vlpianus librum singularem scripsit de offic. cura. reipubl. qui & curator ciuitatis Græcè λογιστὴς. vt est in l. 3. C. de mod. mult. Prat. Fit horum & mentio l. Lucius. §. Sempronij. ff. de admi. tut. horum verò curiæ incumbebat, vt annona vndiq; in vsum ciuitatis deferretur, cui rei causa Athenienses olim decemuiros creauerunt. Corrasius lib. 3. Miscel. cap. 6. num. 14. Sed & ad officinam curatorum Reip. spectabat vt dirutæ domus extruerentur à dominis, testis est Iulius Paulus l. 46. de damn. infect. Ideoq; si quas viderent ædes in ciuitatibus ruinosas solent illi adire Præsidem, & postulare, vt deformitati auxilium ferret, tum Præses euocari iubebat ædificij dominum, eiq; refectionem imperabat, & tandem aduersus detrectantem decernebat Reipubl. curatori competens remedium. Eoq; remedio impetrato ædificiū ruinosum publico sumptu reficiebat curator Reipub. & si dominus post opus refectum intra quatuor menses sortem cum vsuris non persolueret, eius dominio priuabatur, & iure ędificium Respub. distrahebat d. c. 46. Et hoc quidem illud competens remedium est, quo deformitati auxilium ferebatur à D. Marco. introductum. Ræuar. l. domum suam. ff. de reg. iur.

CVRATOR Cæsaris, pro procuratore l. fin. ff. de off. procu. Cæs. l. 5. ff. de iur. fisc. Prat.

CVRATORES frumenti, & olei emendi, quos σιτῶναι, & ἐλαιῶναι adpellant l. fin. ff. de mun. & honor. Prat.

CVRATOR Kalendarij. l. fin. §. item rescripserunt. ff. de adm. rer. ad ciuit. perti. l. 1. C. Th. de cur. Kal.

CVRATOR diuinæ vel dominicæ domus. l. fin. C. de quadrie. præscr. Nou. Iustin. constit. 1.

CVRATOR ventris dicitur, qui viduæ mulieri grauidę relictæ cibum, potum, vestitum, tectum pro facultatibus defuncti, & pro dignitate eius atque mulieris ex defuncti bonis prębeat. l. 1. §. 14. & 15. ff. de uent. in poss. mit. l. penul. §. etsi. ff. de ritu nupt. l. 8. ff. de cura fur. l. 48. de admin. tut.

CVRAX, pro diligenti & solicito. Caius l. 18. ff. de ædil. edict. Si constantem, aut laboriosum, aut curacem, vigilacem esse aut ex frugalitate sua peculium acquirentem affirmauerit.

CVRCVMA Hesychius Camum, quod genus est ornamenti equestris, vilius freno, freni tamen vel ocreæ vice interpretatur his verbis, ἐν τόπῳ ἐγκειμένου. Cuiac. obseru. lib. 11. c. 20. circa fin.

CVRIA & senatorum, & decurionum dicitur. l. 3. ff. quod cuiusque vniuers. l. 38. §. iudicis. ff. de pœnis. Adde Ferret. tit. de nuptijs.

CVRIALIS. Curiales dicuntur eiusdem curiæ homines. hoc modo accipitur C. in titul. de curialibus vrb. Romæ. item C. in titul. si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. Item curiales dicuntur officio, curiaúe iudicum obnoxij. l. præscriptionem & ibi gl. C. de præscript. 30. vel 40. annorum. Quos autem aulicos dicebant priores in philologiæ nuptijs, Martianus peruulgato nunc vocabulo etiam curiales nuncupat, teste Cęl. Rhodig. lib. 12. c. 5. Anch.

CVRIAE, & Curiatæ leges. Initio ciuitatis Romanæ populus sine certa lege, sine iure certo primum agere instituit, omniaq́; manu regis gubernabantur. Postea, aucta ad aliquem modum ciuitate, ipse Romulus traditur populum in triginta partes diuisisse, quas partes curias appellarit, propterea quòd tunc reipublicæ curam per sententias earum partium expediebat. Et ita leges quasdam & ipse curiatas ad populum tulit, tulerunt & sequentes reges, quæ omnes conscriptæ extant in libr. Sexti Papirij l. 2. in princ. de orig. iur. ff. Anch.

CVRIAE Dominicales, in pagis & villis sunt, quæ vetustatis velut vmbram referunt. Zasius in l. 2. ff. de origin. iuris.

CVRIAE familiarium. Lege, Curia.

CVRIALES, sub Romanis Principibus erant ex decurionibus seu principalibus ciuitatum, & qui munera

omnia sustinere cogebantur, & ab alijs tributa exigere: quorum conditio cœpit pessima existimari, quia à præsidibus, exactoribusque tributorum plerunq; inquietabantur, cogebanturq; de suo tenuiorum onera subire. & ideo prohibita eis erat prædiorum alienatio, ne solum verterent, euitandorum munerum causa. Ex Alc. Parerg. Spieg. Olim verò cum aliquod oppidum incolis esset destitutum, Triumuiri Colonias eò deducebant, & decimum quenque consilio siue Curiæ adscribebant: vnde dictos esse Decuriones scribit Pomp: Fuitq; is vetus legendorum primò Curialium mos. Sed cum deinde multi fugerent Curialia munera, & collaberentur curiæ hominum penuria. Theodosius statuit naturales liberos curijs ciuitatum deditos, fieri legitimos, vt hoc præmio plures allicerentur ad Remp. Sic enim propter aliorum penuriam necesse fuit Spurios recipere, quod fieri rectè posse grauiter olim responderat Vlp. Bald. §. aliquando autem Inst. de nup. Adde his notata ab Aldobr. ad tit. de nuptijs. §. aliquando autem.

CVRIA olim adpellata est pars populi ex diuisione Romuli, qui primus Romanorum populum in triginta partes propterea distribuit, vt per eas commodè rogaret sentẽtias singulorum, sicq; reipubl. curã talibus sententijs expediret. Vnde vides, curam dedisse honestissimam adpellationem curiæ: quia partes populi dicentes sententias de salutę reipublicæ, adpellabantur curiæ, & inde Curiatę leges. d. l. 2. in princ. Old. Nunc fere pro loco accipitur in quo magistratus haberi solet l. 1. in prin. ff. de orig. Iur.

CVRIAS à cura dictas esse, veluti per quas publica salus curaretur, non sine magna ratione Pompo. admonet. Siquidẽ cura, solicitudo est, & anxietas animi, quasi cor edẽs. Et profectò tali conatu atque diligentia rempublicam iuuare oportet. Old.

CVRIA autem, aliàs significat ordines hominum, qui curant, vt in d. l. 2. aliàs locum, in quo curabãtur res diuinæ, vel humanæ. Nam & curia sacerdotum, & curia senatus erat, sicut Hostilia. Inde Curiales seu curiones, ad curiam pertinentes. Curius maximus, cuius auctoritate curiones regebãtur. Curiata lex à curiatis comitijs. Curionatus, ipse magistratus. Ista enim omnia significantissimam habent deriuationem à cura, scilicet quæ ad publicam vtilitatem pertinet. Hoc tempore dicimus curiam Romani Pontificis, Imperatoris, aliorumque principum, quòd ibi frequentiam hominum versari videmus. Cæterùm, vim & potestatem verbi, hoc est, rem ipsam quam significat, nemo animaduertit: & propterea curiarum maiestas in leuissimos vsus paulatim est perducta. C. si curialis relicta ciuitate, rus habitare maluerit. Oldend.

CVRIALITAS quàm barbarè dicitur, tam ineptè necessitati opponitur ab interpretibus, dum docent hoc aut illud procedere de curialitate: nec rarò etiam contra apertum textum, præcepta legum torquentes ad arbitrariam licentiam. Spiegel.

CVRIARVM ius pro Curarum vulgò cum vitio legitur in l. 1. Cod. de apparitoribus præfect. præto. lib. 12. quemadmodum etiam Curię pro curæ perperam scribitur in l. 2. C. de executoribus & exactoribus lib. 12. At in l. 1. C. de offic. magist. offic. rectè Ad curas agendas & cursum exeant. vt & in l. 2. Cod. de curios. libr. 12. in Curis agendis & euectionibus publici cursus inspiciendis. Vnde Curiosorum nomen descendit, qui curis agendis & cursus publici inspectioni deseruiebant. d. l. 2. C de curios. l. 11 C. de cursu public. Hos quoq; crimna iudicibus nuntiasse l. 1. C. de curios. indicat. Briss.

CVRIATAE leges, à Curiatis comitijs dictæ sunt, id est, tributim coactis. Centuriatæ verò, à centuriatis comitijs, id est, centuriatim, ex censu & ætate distributis. Atq; hæc maioris autoritatis erant. Budæus in l. post. de orig. iur.

CVRIONES, Lege, Curia. & vide Corras. libr. Miscell. 1. cap. 10. num. 4.

CVRIOSI appellantur, non qui vbi delicta fierent denunciabant, vt sentit Accursius: sed qui commissa in curia Principis, vel in comitatu Præsidum per omnes prouincias referrent ad præfectos: vnde & nomen sumpsere. Alciat. in Rubr. C. de curios. & stationar. libr. 12. Porrò qui in Codice Iustiniani curiosi vocantur eorum, vt apud Suidam refertur, in vita Ioan. Chrysost. mentio erat his verbis, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν κουριόσων τῆς πόλεως [illegible] τῆ πόλ. Turneb. lib. Aduersariorum 2. cap. 13. Ræuardus libr. Aduersar. 4. cap 11. Variorum.

CVRIOSI erant, qui passim delicta in re militari commissa nuntiabant. Scotus ad Theodosium, scribit in officio magistri officiorum esse curiosum vnum cursus publici: quales sunt magistri cursorum, **Post meister**/ vocabulo maioribus nostris ignoto, appellati. Nam hi nobis primùm sub Cæsare Maximiliano innotuerunt. Memoria namq; patrum neglectam eiusmodi cursorum, quos & nos voce Gallica Postas vocamus, consuetudinem, Vicecomitum Mediolan. Ducum familia renouauit. Spieg.

CVRIOSITAS est paralysis, ac tabes, renudatioque rerum non efferendarum, vt refert Plutarchus in lib. cui titulus est, de vitanda curiositate. Hinc Paulus 1. ad Timoth. 5. garrulitatis & curiositatis vitium in mulierib* iungit, cùm dicit verbosæ ac curiosæ, loquentes quæ nõ oportet. Quem locum enarrans Chrysostomus, asserit curiositatem impudentiæ singularis potissimum esse argumentum. Cui adstipulatur quod ipse Plutarchus in eodem lib. de Curiositate scribit, Adulterium esse curiositatem alienæ voluptatis. Tiraquell. in l. 9. connub. gl. 1. parte 9.

CVRIOSVS in bonam partem, pro valde diligente, apud Vlp. §. pen. l. 3. de In rem vers. Spieg.

CVRAGENDARII pro eodem sumuntur l. 1. C. Th. de curiosis. Prat.

CVRMI, ex maceratis & coactis frugib. potus. Vlp. in l. si quis. ff. tritic. & vin. leg. Igitur & acetum, ait, quod vini numero paterfamilias habuit, & zythum & curmi, &c. quæ pro hominum affectione atq; numero vini habebuntur. Old.

CVROTROPHIVM, κουροτροφεῖον, domus alendis pueris destinata. κόρος enim puerum significat. Vtitur Iust. l. illud, 16. C. de sacros. Differt autem à Brephotrophio, βρεφοτροφεῖον: quòd in hoc infantes recentesq; partus aut expositi, aut parentib. egentib. nati alebantur: in illo, pueri grandiusculi, qui nondum labore suo victum sibi parare poterant. Hot.

CVRRICVLVM temporis, id est, exitus, in Constit. vt Alber. indicat: quemadmodum apud Ciceronem, Curriculum vitæ, legitur. Spieg.

CVRSOR propiè est, qui pedibus celeriter literas defert. Paulus in l. seruis vrbanis. de leg. 3. Cursores in familia recenset. Interdum Viator appellatur, hoc est, Apparitor, qui lites in ius vocandis denunciat: vulgus suo, hoc est, barbaro more, Pedellos vocat. Spieg.

CVRSVS exhibitio, pro rationum relatio, quasi totius procurationis ac muneris sui discursus, siue διαδρομή dicatur. Constantin. l. 4. C. de episc. & cler. vbi quum initio dixisset, Officiales rationales, si exhibitione cursus, seu primipili necessitate neglecta: mox infert, Si verò obnoxij ratiocinijs vel necessitatibus non sint. Hotomannus.

CVRTEM, pro Corte, solent dicere barbari, si ædes villaticas putent. Aliqui credunt Cortem dici, quòd circa illam coerceatur pecus. Insulanus.

CVRVI l. 3. ff. de ædil. edict. Spieg.

CVRVLES ædiles dicti à curuli. Erat enim curule, vel curulis, sedes ex ebore qua maiores magistratus vtebantur in curru, quo honoris gratia in curiam vehi solebant. De his ædil. est tit. ff. de ædil. edict. Spieg.

CVSO frequentatiuum est à cudo, **Ich schmide.** inde componitur accuso, are, **Verklagen.** Est autem, Olden. teste, pulchra metaphora. Nam accusare est apud causari, aliquem peccasse. Ergo quasi malleo ad incudem accuditur frequentia quadam deferendi ac probandi criminis, qui accusatur redigendus in aliam viuendi aut moriendi formam. Spieg.

CVSTOS Ecclesiæ is dicitur, cui ea, quæ ecclesię competunt

petunt, custodienda traduntur, & committuntur, tex. in c.1.de offic.custod.vbi exponitur, qualenam sit eius officium & munus. Prat.

Cvstodia idem significare videtur, quod vincula: prior tamen vox nõ nisi publicam complectitur, posterior & publicam & priuatam, l. vinculorum. de verb.sign. Magistratus autem ex qualibet leuissima suspicione, eum quem nocentem arbitratur, in carcerem ducere potest. Bald. in l. nullus. C. de exhib. reis. Accipitur etiam custodia pro carcere publico. l.9. ff. quibus ex cauf. maio. in l. ad commentariensem. C. de custod. reo. quoniam in illum Rei, non pœnæ causa, sed custodiendi mittuntur. Sed & custodia non rarò pro ipso in carcerem coniecto vsurpatur, l.12. ff. de publ. iudic. & apud Tranquil. in Tiberio, & Tertullianum in Apolog. ca. 44 Oldendorp.

Cvstodire diligenter, pro vincire accipiendum in l.1. ff. de fug. adnotarunt & alij. Porrò ad custodiendi rationem, quàm Dd. obscurè tractant, pertinet rem conseruare sumptib. l. Iulianus. §. præterea. ff. de actio. empt. l. domum. C. de rei vend. Old.

Cvstodia reorum alia publica est, alia militaris, alia libera, alia fideiussoribus commissa. Publica custodia carcer publicus est. Militaris, cum reus militi custodiendus traditur. De custodia fideiussoribus commissa, sic scribit Symmachus Epist. lib. 1. Statui vt Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur. Cæterùm libera tunc appellari custodia solet, quum præses, aut proconsul in prouinciis, vel Consul Romæ sibi, aut alicui magistratui senatorive reum committit, Id enim fieri solere, docet eleganter Tacitus Annali. lib. 5. Et quia incusabatur, inquit, facilè toleraturus exilium, delecta Lesbo insula nobili, & amœna, retrahitur in vrbem, custoditurq; domibus magistratuum. Eoque pertinet, quod in Coniurat. Catil. sic scribit Salustius. Senatus decreuit vti abdicato magistratu Lentulus itéque cęteri in liberis cũstodiis haberentur. Itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ędilis erat, Cethegus Qu. Cornificio. Statilius C. Cæsari, Gabinius Marc. Crasso Ceparius, (nam & is paulo ante ex fuga retractus erat) Cn. Terentio senatori traduntur. Nec aliò respexisse visus est Sidonius Apollinaris, Epistolar. libro primo, de quodam Arnando, ad hunc modum scribens: In capitolio custodiebatur à Flauio Asellio hospite, comite sacrarum largitionum, qui adhuc in eo semifumantem præfecturæ nuper extortæ dignitatem venerabatur. Et hoc nimirum illud est, quod sic Vlpianus scribit. De custodia reorum Proconsul æstimare solet, vtrùm in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fideiussoribus committenda, vel etiam sibi. l. prima. de custodia reorum. Cæterùm hanc custodiarum diuersitatem ante reorum confessionem obseruari duntaxat consueuisse, ex Venuleio Saturnino constat, qui reum confessum donec de eo pronuncietur, in vincula publica coniiciendum esse, libro secundo de publicis iudiciis testatus est, l. quinta, d. titulo. Auctor est etiam expressè Scæuola, reum confessum, ob solam confessionem coniici in vincula consueuisse. l.4. circa finem. ad legem Iuliam maiest. Igitur ante confessionem æstimare proconsul solet, an militi, fideiussoribus sibi committenda reatus tempore persona sit. Post cõfessionem verò huiusmodi, nullus est deliberationi locus, etiam si publica, quæ in reatu est, persona fuerit. Idque dilucidè satis demonstrat Apollinaris, qui de eodem illo Arnando, quem in Capitolio ante confessionem Flauio Asellio custodiendum fuisse traditum dixerat, confesso hunc in modum scribit. Confestim priuilegiis geminæ præfecturæ, quam per quinquennium repetitis fascibus rexerat, exauctoratus, & plebeiæ non additus, sed redditus, publico carceri adiudicatus est. Huic planè consentaneum est, quod scripsit Hexameron libro quarto. Diuus Ambrosius, præconum clamore, clarum honoribus ac potestatibus præminentem virum in carcerem rapi. Verba eius hæc sunt: Est etiam qui dudum vbertate affluens copiarum, liberalitatis fama per ora volitans singulorum, clarus honoribus, præminens potestatibus, tribunalibus celsus, solio sublimis, beatus populis æstimatus, dum præconum clamore deducitur, subita conuersione in eum carcerem rapitur, quo alios ipse detruserat, & inter reos suos, imminentis pœnæ deflet ærumnam. Porrò in nonnullis prouinciis fuisse morem, vt per publicos seruos rei custodirentur, auctor est Imperator Traianus, qui sic Plinio scribit: Perseueremus in ea consuetudine, quæ isti prouinciæ est, vt per publicos seruos custodiantur. Ræuard. Varior. libr. 3. cap. 12.

Cvstodes, obseruatores, qui actiones notant, animaduertunt, quasique speculantur. Vlpian. l.3. ff. de adminiſt. tutor. de honorariis tutoribus loquens, Dati sunt enim quasi obseruatores actus eius & custodes. Nam Custodes erant propriè iuuenum, vt ex Cicerone Seruius declarat, quibus ad militiam euntibus anno primo Rectores darentur. Qua ex consuetudine Maro scripsit:

Custodem ad sese comitémque impubis Iuli,
Epytidem vocat, &c.

Turneb. lib. aduers. 7. cap. 3. Vnde & qui quempiam obseruat, ne quid suffuretur, custos appellatur. Cic. Verr. 7. Quod vbi isti nunciatum est (loquitur de Verre & naue prædonũ capta) statim Quæstori legatoq; suo custodes misit cõplures, vt omnia sibi integra quamprimũ exhiberentur. Hi si rationes quoq; perscriberent, atq; conficerent, ἀντιγραφεῖς à Græcis dicebantur. Hotom.

Cvstodiae, pro iis qui in custodia, sunt rei qui custodiuntur aut in carcere, aut à militibus seruantur. Modest. l.12. ff. de publ. iud. Custodias auditurum tã clarissimos viros, quam patronos causarum adhibere debere. Item l.12. ff. de cust. & exhib. l.6. ff. de offic. procõſ. l.18. §. pen. ff. de quęst. l. pen. ff. de fer. Sic Seneca quemadmodum eadem cathena & custodiam & militem copulat. Turneb. lib. aduers. 5. cap. 8. Hotom.

Cvtis, innatum corpori amiculum & coopertimentum. Festus voci tribuit originem Græcam. Plinius ait: Cutis ipsa sensu caret, maximè verò in capite. Vbicunque per se, ac sine carne est, vulnerata non coit vt in buccis, ciliisq;. Sp.

C Y

Cyathvs, vasculum, quo prisci potus sui mensuram metiri soliti fuisse videntur, quòd serui quidam ad cyathos stare vel esse dicerentur, vt serui ad limina & ad pedes. Pocillatores ab Apuleio appellantur. Spiegelius.

ΚΥΒΙΣΤΗΤΗΡΕΣ, Græcis vrinatores, hoc est, natantes sub aquis sunt, qui se sub aquas capite mergunt, à κυβιστᾶν, quod in caput ferri, deuoluique significat. Budæ. in l.1. §.1. ad leg. Rhod. de iact. Sp.

Cyclades. Insulæ sunt Cyclades (vt Plinius testatur) in Ionio mari, quarum prima Andrus cum oppido, quam ob aquarum abundantiam Aristoteles Hydrussam appellatam ait, & aliæ plurimæ, quæ latè apud eundẽ recensentur. Dictæ Cyclades, quod in Cycli formam disponantur. Nam à promontorio Ceraſto, circa Delum in orbem sitæ sunt. Harum meminit IC. in l. δίξιος. ff. ad l. Rhod. de iact. & Peck. ibid.

Cyclicvs scriptor qui dicatur, interpretatur Turnebus aduersar. lib. 19. cap. 9. in hunc modum verba faciens. Ego (inquit) censerem epicum poetam rhapsodum significari, nam rhapsodi versus heroicos scenę & theatro dabant, qui fortasse vt versus dithyrambicorũ à choro κυκλίῳ vocato, cantabantur, ex quo & Cyclij vocabantur ab Horatio Cyclici. Fidem huius rei facit epigramma Græcum, in quo scribitur.

τοὺς κυκλίους τούτους, τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας
 μισῶ, λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων.
καὶ διὰ τοῦτ' ἐλέγοις προσέχω πλέον· οὐ γὰρ ἔχω τὰς
 Παρθενίου κλέπτειν ἢ πάλι Καλλιμάχου.

Hæc annotauit Turneb. aduers. lib. & cap. supr. alleg.

Cydonivm, κυδώνιον, Plinius Cotoneum appellari latinè scribit. Et Macrob. lib. 7. cap. 6. Nec hoc prætereo, inquit, quod ex fructibus arborum illi sũt frigidiores, quorum succus imitatur vini saporem: vt mala seu

simplicia, seu granata, seu cydonia, quæ Cotonea vocat Cato. Vlpia. in l. 9. ff. de tritic. vin. & ol. Cydonium vinum appellat ex malis cotoneis confectum: Cydonium, inquit, & si qua alia sunt, quæ non ex vinea fiunt, vini adpellatione non continebuntur. Hotom.

CYDONEVM in l. 9. ff. de tritico vino. id vini genus, quantum coniicio, significat quod Dioscor. lib. 5. κυδώνιτης οἶνος vocat: inde scilicet, quod ex malis cotoneis in musti metreta maceratis conficitur. Briss.

CYLINDRI, lapilli teretes & oblongi, cylindrorum instar, de quibus Plinius libro 38. cap. quinto. Paulus in l. 32. §. vltim. ff. de aur. & arg. Quum quædam ornamentum mamillatum ex cylindris trigintaquatuor legasset, &c. Hot.

CYLINDRI erant gemmarum siue smaragdorum species quædam à forma vocatæ, de quibus Plin. lib. 37. cap. 5. scribit. Postremi crystallis ferè similes, hi capillamenta habent, sordesque, alioquin euanidi, quæ sunt omnium vitia. Inde merè gaudent longitudine eorum soloq; gemmarum esse prædicant, qui carere auro malunt, & ob id perforatos elephantorum setis religant, & alios conuenit non oportere perforari, quorum sit absoluta bonitas vmbilicis statim ex auro capita comprehendentibus, ideoque Cylindros ex his facere malunt, quam gemmas, quoniam est summa commendatio in longitudine. Fiebant pariter ex chysoprasio, vt idem Plin. attestatur eod. lib. ca. 8. Facit etiam eorum mentionem Iuuen. Satyr. 2.

Tu nube, atque tace, donant arcana Cylindro:

Erant Cylindri longi & & teretes, qualis lapis ad areã æquandam, de quo Virg. Georg. lib. 1.

Aream cum primis ingenti æquanda Cylindro:

Ferrand. lib. Explica. 1. in l. pediculis. §. vlt. cap. 38.

CYMATILIS vestis dicitur, quæ cærulei coloris est. Sunt qui vndulatam intelligant apud Plautum, quę nobis Schamlott est, quod tamen Dn. Bayfius non probare videtur. Sp.

CYMBIVM poculi quoddam genus, ad similitudinem cymbæ factum. Paulus de auro & argen. leg. l. pediculis. Old. Vide autem præ cæteris Crinitum de honesta discipl. lib. 19. cap. 11.

CYMBIA, inquit, argentea, crustis aureis illigata. Nebriss.

CYNOSARGES. Lege, Gymnici agones.

CYNICVS, Alberico, suæ ætatis autores secutus est Tribaldus reprehensibilis. Dicti sunt autem Cynici vel à Cynosarge gymnasio, vbi versabatur Antisthenes princeps philosophorum Cynicæ sectæ, vel à κύνες (canes) quasi canini: quia essent in cauillis castigationibusque more canum mordaces contra vitia. Erasm. noster refert alicubi: apud priscos inquiens, aliquis cœpit pallio semitectus cũ baculo obambulare, ac mendicato viuere, & obuiis malè dicere: adeò non defuerunt qui institutum hoc sequerentur, vt hinc orta sit philosophorum familia, quæ cynicorum dicitur. Sp.

CYNICA cœna vitam traducere dicuntur Petronio Arbitro, qui miserè viuunt, vt siliquis & leguminibus, quiq; vilissimis cibariis se tolerãt, atq; sustentant. Nam talis erat Cynicorum philosophorum victus, vt è Luciano docet Turn. lib. aduer. 1. cap. 9.

D.

D LITERA, in fin. præfa. Instit. significat Datum. Sed & de...ime, vt adnot. P. Victorius in Cic. & de dico in antiquis inscriptionibus. quæ in lapidibus hodie Lugduni visuntur S. A. D. sub ascia dedicauit.

DABO. verbum solenne civile & directum, Palemon in stipulationibus dabis? Dabo.

DACIAE prouinciæ, quę nunc Valachia post Mœsias. fit mentio in l. fin. ad finem. C. diuer. offic. & appar. Hæc sub Gallieno Imper. amissa est, & pòst à Gotthis Scandia & Germanici Oceani remotissimis insulis egressis occupata. Est autem longè ab ea quam non rectè hodie Daciam vocant: cùm sit Dania appellanda, vulgo dicta Dannemarck/ ad Cimbricam Chersonesum. Imper. eam diuidit in Mediterraneam & Ripensem, in auth. de eccles. tit. §. 1. Prat.

DACTYLIOTHECA. annulorum capsula, δακτύλιος enim annulus est, θήκη, capsula, siue arcula, vbi quid reconditur. Vlpian. l. 52. §. 7. ff. de leg. 3. Idem Pomponius in dactyliotheca legata tractat: & ait annulos quoque contineri, non solùm thecam, quæ annulorum causa parata sit. Et Paulus l. 53. Annulis legatis dactyliothecæ non cedunt. Plin. lib. 37. cap. 1. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine Dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Celsus l. 67. ff. de furt. Nec refert in digito habeat annulum an dactyliotheca, quem quum deposito teneret, habere pro suo destinauerit: id est, in digito, an in dactyliotheca. Briss.

DAHP Græcis, est mariti frater, Latinis Leuir: qđ & Alciatus probat. At mariti soror, Galos, à nobis, vt Rhodigi. ait. Glos dici potest. Idem Alciatus, quin & alij, obseruarunt, haud rectè ab Accursio, Læuirum vxoris fratrem, quasi læuum virum acceptum: quum Leuir solùm sit mariti frater. l. Iurisconsultus. & l. non facilè. ff. de gradib. & adfinibus. Prat.

DALMATICA est vestis, qua modò vtuntur omnes diaconi ex consuetudine in solennitatibus, vt 70. dist. de ieiunio. Antiquitus tamen sine concessione Papæ, nec episcopis, nec diaconis licebat vti hac veste. distin. 23. cap. omnis filius. Prat.

DAMIVRGI, qui & Demiurgi apud Dorienses, inquit Hesychius, dicuntur ij, qui publica negotia resque ciuitatis administrant, qui similes sunt iis, qui ab Atheniensibus Demarchi vocantur, id est, tribuni. Peloponnesij autem Dorici sunt generis, quo factum est, vt Damiurgi Doricè Liuius diceret. ἐπιδημιουργοὺς appellat Thucyd. lib. 1. τοὺς ἐπιδημιουργοὺς ἐπιπέμπειν, vbi annotant ἐπὶ redundare, & demiurgos esse phylarchos, sed verius putat esse Turneb. aduers. lib. 14. cap. 11. quòd & Leuius & Hesychius scripsêre.

DAMNARI indicta causa dicuntur, qui ad iudicẽ vocati non affuerunt, absentesq; sententiam passi sunt. Vide Budæum in annot. poster.

DAMNARE multæ Budæo in Forensib. est condemnare ad multam Prat.

DAMNAS. apud Iurisconſ. vox peculiaris. Marcel. in l. damnas esto. de vsufruct. legat. id est, damnatus, per syncopen. Alij tamen damnes legunt, ea ratione, qua & copes dicitur copiosus. Sed Alciat. veterem lectionem magis probat, quæ & verior est, atque ita habent Pand. Floren. Huc non respiciens Nebris. monuit pro hac voce vbique reponendum, damnatus. Meminit & eius vocis (vt attestatur Alc. ca. 1. lib. 2. Parerg.) Agrecius Grammaticus, Iurisconsultorum verbum illud esse afferens. Ea voce vtebãtur veteres, cùm quasi pœnæ causa quem damnabant, vt in S. C. cuius commeminit I. Front. lib. 2. de aquæduct. & vide M. Fabium li. 7. c. pen. Prat.

DAMNATVS dicitur hæres, à quo ita legatum est, Hæres damnas esto dare. l. 4. §. vlt. l. 35. l. 36. §. vlti. & aliàs passim. ff. de leg. 1. l. 16. §. adeò. ff. de condi. indeb. l. 14. & l. 15. ff. de vsufr. leg. l. 1. ff. de act. empt. l. 44. §. si duo. ff. famil. ercis. l. 7. §. 1. ff. de annu. leg. cum aliis multis, quæ cuique in promptu sunt. Quod legati genus, damnationis, vel per damnationem appellabatur. §. 1. Instit. de legat. Vlpia. in Instit. tit. 24. Gaius lib. 2. Instit. tit. 5. Illius autem legatorum formulæ, Damnas esto, non in libris tantum cõsultorum, quorum exempla huc adferre miseræ esset, & nimium sollicitæ diligentiæ, sed & apud Quintil. lib. 7. c. penul. fit mentio. Illud notatu dignum est, verbum Damnas etiã numero multitudinis de pluribus hæredib. dici, vt in l. 122. §. 1. ff. de leg. 1. Lucius Titius & Gaius Seius Publio Mæuio decẽ dare damnas sunto. Sic & in l. 34. §. 1. ff. de legat. 3. Viginti dare damnas sunto sine dolo malo. Briss.

DAMNAS sit, pro damnatus sit. l. 82. ff. de conditio. & demonstrat. Quo de genere etiam Agrætius in lib. de ortograph. hæc tradit. Vnde & in iure Damnas istius, & istud esto legatum dicitur, hoc est soluendo esto, ꝙ solui omnibus modis necesse est, & si res aliena legetur.

tur. Inuenio & huius verbi in legibus vsum fuisse, vt in lege Mamilia, Colonis municipibusque, in quorum agro id factum erit, dare damnas esto: Et ad finem. Neve quis, cui ob eam rem hac lege damnas esto. In illo quoquoque S.C. quod est apud Frontin. lib. 2. de aquæductibus. Si quis aduersus ea commisset, in singulas res in dena millia damnas esset. Et in ea lege, quæ eodem loco recensetur, Reficere, restituere, ædificare, ponere, demoliri damnas esto. Briss.

DAMNATI voti sunt, qui ad obseruationem voti obligati sunt, non qui soluerint. Alc. de verb. sign.

DAMNATI ad ferrum qui dicantur, explicat Alc. cap. 23. lib. 1. Parerg. ipse eos intelligit, quos alibi lex ad gladium damnatos ait. Sp.

DAMNATI in metallum. Damnabantur quidam in metallum: alij in opus metalli: Inter quos nulla erat prorsus differentia, nisi vinculorum. Ij enim qui in metallum damnabantur grauioribus vinculis premebantur, & aufugientes grauiori pœna plectebantur. Quam rem omnem fusius explicat Vlpian. in l. aut damnum. §. est pœna. ff. de pœn.

DAMNATVS, qui non prouocauit. Cæterùm si prouocet, nondum damnatus videtur. Damnatus enim ille est, vbi damnatio tenuit. l. 2. ff. de pœn.

DAMNO, verbum notæ significationis. Genitiuo aliquando, aliquando ablatiuo iungitur. sed variè. Genitiuo, eius rei propter quam quis damnatur: vt sceleris, ambitus, indulgentiæ, iniuriarum, maiestatis. Iungitur etiam Genitiuo significanti pœnam. vt, damnari dupli, quadrupli. Ablatiuo itidem pœnæ: vt, damnati capite. Sp.

DAMNO, præter notam significationem, etiam est obligo. de diuort. l. si filius. Damnandum, inquit, eum, quanti mulier litem iurauerit. Item de lega. 1. l. cū filio. Hæredem, inquit, mihi dare damnauerit. Hinc Damnatus, pro obligatus legitur. Nebris.

DAMNO imputatur commodum amissum. l. 1. §. dānum. l. 2. §. meritò. Ne quid in loco publ. Alb.

DAMNO litis puniri, siue damnum litis facere, quid sit, ceu obscurum, & sicut omne multiplex dubium est, variè exponit gloss. in l. contumacia. ff. de re iudic. Spieg.

DAMNVM diuiditur in iniuriam, & pauperiem. l. 1. Si quadr. paup. fec. dic. Sp.

DAMNVM quo distet à lucro cessante, aduersus Baldi sententiam, explicat Alc. enarrans l. cum prætor. de verb. sig. Spieg.

DAMNVM, & damnatio ab ademptione, & quasi deminutione patrimonij dicitur. l. 3. ff. de damn. infect. Quamobrem & qui clam surripit, & qui vi rapit, damnum dat: sed illud damnum non fit iniuria, quia hoc non est plerunq; propositum damnum inferentis, vt te damno afficiat, sed vt te locupletet damno suo. Qui autem seruum iumentúmve tuum aut vulnerauit aut occidit, damnum & iniuriam tuam cogitauit. Quamobrē Paulus l. qui seruum. de actio. & oblig. Qui seruum, inquit, alienum iniuriosè verberat, ex vno facto incidit & in Aquiliam, & in actionem iniuriarum. Iniuria enim ex affectu fit, damnum ex culpa. Ferret. de lege Aquilia. Quintil. Declam. 320. Damnum definit amissionem bonorum, quæ habuerimus, qui hoc ibidem tradit damnationem ex eo dictam esse, quod plerisq; criminibus pecuniæ imponeretur. Proinde nemo damnū facit, nisi cui de suo aliquid deminuitur & deperit: aliudq; est damnum facere, aliud lucro prohiberi. l. 26. ff. de dam. infect. Aliud lucrum extorqueri, aliud damnum infligi. l. 6. §. simili modo. ff. quæ in fraud. cred. Dānum planè accipit & is, cuius ædium luminibus officitur. l. 25. ff. de damno infect. Sed & quod ad interdictum attinet, quo Prætor, ne quid in loco publico fiat, neve quid in eum locum immittatur, qua ex re quid illi dāni detur, interdicit. Damnum pati videtur, qui commodum amittit, quod ex publico consequebatur, quale quale sit, veluti si prospectus, aut aditus deterior angustiorve fiat. l. 2. in princ. & §. meritò. ff. ne quid in loco publ. Briss.

DAMNVM tribus modis fit, daturve vel abs nobis ipsis, vel ab animalibus seruisve nostris, vel abs rebus inanimatis. Cùm à nobis datur, pertinet ad legem Aquiliam. Quod abs seruis vel animalibus nostris, ad noxale iudicium & actionem de pauperie quadrupedis. Quod abs rebus inanimatis datur naturaliter, non venit in aliquod iudicium. Si earum vitio, veluti ædium vitiosarum ruina: si quidem damni infecti nomine prius cautum fuerit, in solidum id præstabitur. Si nulla talis stipulatio interuenerit, interdum ex causa conceditur, vt quasi re integra petatur, aut damnum præstari, aut rem pro noxa relinqui: vt si Reipubli. causa absens non potuit tempestiuè mihi prospicere, vt ante ruinā caueretur. l. 9. de damno infect. Sed commune ius est vt dominus alioqui non teneatur, ne noxali quidem iudicio. l. 6. de damn. infect. l. 5. §. ideo. l. 29. §. si nauis. Ad leg. Aquiliam. Nam & etsi culpa quædam esse videatur, nō sufficere ædes ruinosas, quæ alteri nocere possunt: tamen si vicinus non postulet, eius periculo non tenemur vltrò occurrere. Francisc. Baldui. in sua Catechesi iur. ciuil. cap. 5.

DAMNVM in societate non intelligitur, nisi omni lucro deducto. l. 30. ff. pro soc.

DAMNA fatalia, quæ imprudentibus accidunt. l. 2. in fine. ff. de peric. & commod. l. 52. §. damna. ff. pro soc. Brisson.

DAMNI infecti promittere, & damni infecti mitti in ædes Iureconsulti dicunt, subaudientes, nomine, vel causa, l. 15. §. si damni. ff. ex quibus causis maior. & titul. de dam. infect. Cicer. Topic. At si quis in pariete cōmuni demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix vitij fecerit, vbi Boeth. Dāni infecti promissionem esse scribit, quotiens qui promittit, si quod damnum vitio suo contigerit, sua restitutione esse pensandum. Briss.

Sine DAMNO, id est, sine deminutione, & vt Theophil. interpretatur, δίχα πάσης ζημίας. in §. at ex contrario. Institut. quibus alien. liceat. l. 25. C. de administ. tutor. l. vltim. §. penult. C. de rebus auctor. iud. At in l. 23. §. seruum. ff. de fideicommiss. liber. Citra damnum voluntatis, id est, citra offensam voluntatis testatoris. Brisson.

DAMNVM iniuria datum dicitur, non solùm si dolo, sed & si culpa sine dolo detur. Semper enim quod non iure factum est, iniuria appellatur: ac vt damnum sarciatur iustissimum est. vt annotauit Franc. Balduin. in Catechesi iur. ciuil.

DAMNVM iniuria datum, in l. Aquilia accipimus, quod cum damno iniuriam attulerit. l. 49. §. 1. ff. ad leg. Aquil. Vel, vt Iustinianus, damnum culpa facientis datum. Instit. de iniur. in princ. &, vt Theophil. interpretatur, ζημίαν ἀδίκως γενομένην. Ita damnum iniuria in l. 1. ff. ad leg. Aquil. & l. 1. ff. de iniur. Et damnum iniuriæ, in l. 31. ff. de furt. Vnde damni iniuriæ actio in l. 9. §. vlt. ff. de tut. & rat. distr. l. 30. ff. ad l. Falc. l. 18. in fin. ff. solut. matri. l. 57. in fin. ff. locat. l. 27. §. si quis. de manu. & l. 32. ff. ad legem Aquil. l. 37. ff. de donat. int. vir. l. 51. ff. de furt. l. 11. in fin. ff. de eden. l. 6. §. vltim. ff. nautæ, caupo. l. 111. §. vlti. ff. diuers. reg. l. 3. ff. de feriis. §. at aduersus. Instit. de pœna tem. litig. quæ aliàs damni iniuria actio. d. l. 6. §. 1. ff. nautæ, caupo. & apud Ciceronem in Orat. pro Quint. Rosc. Com. Et damni iniuria data apud Quintil. Declam. 385. Et damni per iniuriam dati actio, apud eúdem aut aliū Quintil. in titul. Declamatio pro paupere contra diuitem. Vnde damni iniuria agi in l. 7. §. est & alia. ff. quod vi aut clam. l. 23. ff. de furt. l. 28. §. colonus. ff. de iureiur. l. 29. §. item Labeo. ff. ad l. Aquil. Et damni iniuria argui. l. 14. §. vltim. ff. de liber. causa. Et damni iniuria teneri. l. 27. §. si furnum. & §. Proculus. & §. si calicem. & l. 45. in fin. ff. ad leg. Aquil. Et damni iniuria conueniri. l. 28. §. colonus. ff. de iureiur. Aliàs damni iniuriæ agi. l. 14. in fin. ff. de præscript. verb. l. 2. §. pen. vi bon. rapt. l. 27. §. Proculus. & §. si calicem. & l. 41. ff. ad leg. Aquil. l. 54. ff. de adquir. rer. dom. & l. 31. ff. de furt. Briss.

DAMNVM sine iniuria facientis datum, vocatur pauperies. l. 1. in prin. ff. si quadr. paup. fec. dic.

DAMNUM dedisse videtur, qui causam damni dādi præbuit. l. 4. §. pen. ff. vi bon. rapt. Prat.

DAMNUM facere, dare. l. 151. ff. de diuer. reg. iur.

DAMNI species est intertritura, & interrimentū. Nam ea quæ trita sunt inter se, deminui quoq; solent, & minoris esse pretij. l. vlt. ff. de pign. act.

DAMNUM quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare. de reg. iur. libr. 6. l. quod quis ex sua culpa. ff. eod. tit. Prat.

DAMNUM is dat, qui iubet dare. l. 169. ff. de diuers. regul. iuris.

DAMNUM nemo facit, nisi qui id fecit, quod facere ius non habet. ff. eod. tit. l. 169.

DAMNUM videtur esse possessori, quòd sibi non prospexerit cautione. l. quod si possessor. ff. de petitio. hæredit.

DAMNI infecti promissio est, quoties quis promittit, si quod damnum vitio suo contigerit, sua restitutione pensandum esse. Boeth. ait in Top. Cic.

DAMNUM infectum, est damnum nondum factum quod tamen futurum veremur. l. 2. ff. de damno infect. vt cum ędificium alicuius ruinam minatur edificio vel prædio alterius vicini. tunc enim ædificij istius, vel prædij dominus a domino ædificij ruinam minantis petere potest, vt sibi caueat nomine damni infecti, quæ stipulatio continebit totum interesse illius vicini. ff. eod. titul. l. stipulatione. & l. sed etsi conditione. & l. dā ni infecti. Et damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decrescit, non quando accrescit. Quando autem lucrum amittis, damnum non pateris. Etiam quoddam damnum, siue interesse est circa rem, vt si subtraxisti mihi instrumenta, quibus possessio firmatur, teneris mihi ad damnum, quod contingit propter ablationem instrumentorum. Et quoddam damnum est extra rem. vide l. vnic. C. de sent. quæ pro eo, quod interest. Pr. Adde Fran. Baldui. Catech. iur. ciu. cap. 5.

DAMNARE & reprobare differunt. Nam damnare est rem sine remedio sublevandi tormentis seu ignominiæ sententialiter deputare: reprobare est rem rationibus euidentibus ream facere. Istam differentiam assignat Pan. in c. damnamus. in 1. nota. de sum. trin. & fid. cathol. Prat.

DAMNI, siue eius quod interest, tres sunt species. prima eius quod neque a lege, neque ex partium conuentione definitum est, ideoque probandum, & quantumcunque erit (ex regula tamen l. vnic. C. senten. quæ pro eo quod) adiudicandum. quæ quidem prima species generis sui nomen retinet, & appellatur: Id quod interest. Altera autem species eius est, de cuius summa integra, & quantumcunque futura est, inter partes conuenit, quæ in Iure appellatur Pœna. l. vltim. ff. de prætoria stipul. l. 7. §. 2. ff. rem rat. habe. Tertia species eius est, de cuius summa non integra, nec quantacunque ad extremum esse potest, sed quanta sit per singulos menses, ipso iure definitum est, sicut quamuis pluris vel minoris intersit, sola tamen ea summa præstetur. vt patet ex l. vltim. ff. de peric. & commod. rei vend. Et hæc à nobis quoniam ex vsus diuturnitate pendet, Vsura, siue Interusurium appellatur. Hotom.

DANEIZESTHAI, pro mutuo accipere, Scæuola l. 34. §. 1. ff. de pignor. & hypoth. Δανεισάμενος παρὰ σοῦ δηνάρια πεντακόσια, παρεκάλεσά σε, &c. Quum abs te quingentos denarios mutuatus essem, rogaui te, &c. Scæuola l. 88. §. 15. ff. de legat. 2. βούλομαι δὲ τὰς οἰκίας μου μὴ πωλεῖσθαι ὑπὸ τῶν κληρονόμων μου, μήτε δανείζεσθαι κατ' αὐτῶν. ἐὰν δὲ τις βουληθῇ αὐτῶν τὸ τῆς αὐτοῦ μέρος ἀπόδοσθαι ἢ δανείσασθαι κατ' αὐτοῦ, &c. Volo autem ædes meas a meis hæredibus neque vendi, neque mutuam pecuniam sub earum pignore accipi. quòd si quis eam quam in ipsis habet partem velit vendere, aut sub eius partis pignore mutuum accipere. Nam κατ' αὐτοῦ significat quod vulgus dicit, Super eo. Quod iccirco admonui, ne quis hominis eruditi authoritate permotus crederet hoc loco δανείζεσθαι positum pro Pignori opponere. Sequitur enim ἐξέστω ἰσχύειν τῶν λοιπῶν τῷ συγκληρονόμῳ αὐτοῦ, καὶ ὠνήσασθαι καὶ δανείζειν ἐπ' αὐτῷ. id est, potestatem habeat vendendi suo cohæredi, aut mutuam pecuniam ab eodem sumendi. Hotom.

DAPHNE. Extat titulus, De cupressis ex luco Daphnes, &c. libro vndecimo Cod. quem, vt plerosque alios, nobis Alciatus, historiarum scientissimus, restituit. Itaque, Daphne est amœnum in Syria suburbanum iuxta Antiochiam octuaginta stadiorum ambitu, vt ait Strabo. In hoc loco Antiochensium conuentus agitabatur, vt idem Strabo. Fuit autem hic lucus a Cneo Pompeio Magno consecratus, Eusebio autore. Est quoque Antiochię porta Daphnitica, de qua Hieronymus in vita Ignatij, &c. Iustinianus libro Codic. vndecimo, de cupressis ex Luco Daphnensi, l. si quis autem Daphnensis Luci, &c. Nebriss. Dictum à Daphne Ladonis filia, vt nonnulli volunt: vel ab eo, quòd illic erant (authore Ausonio) spectatissimæ lauri, quæ δάφναι Græcis dicuntur. Addit Philostratus alibi insolitas in eo nasci cupressos in memoriam Cyparissi, quem Apollo dilexit, cui ille lucus est sacer. Eius meminerunt præter eos, qui ab Alciato citantur, Diuus Chrysostomus contra Gentiles, Ammianus Marcellinus ad finem libri deciminoni.

DARDANARII dicuntur, qui annonam merces-ve coemptas tantisper supprimunt, dum carius eas vēdendi occasio se offerat: à Dardano, vt quidam aiunt, mago nominati. Vide Vlpian. l. 6. ff. de extraord. crimi-nib. & l. 37. ff. de pœn. Iulius Pollux ἀντιπράσαντας, & ἀναπωλοῦντας hoc genus hominum appellari scribit. nam Propolas eos nominat, quos Iurisconsulti Proxenetas. Dardanarius autem non malè Thales ille sapiens appellari potuisset, qui olearum inopiam prouidens, omnes coemit, & anno insequenti vendidit: vt scribit Aristoteles. siquidem cum quęstum turpissimum factitare voluisset. Hotoman. Adde Forcatul. in penu iuris ciuil. cap. 28.

DARDANARII. Turnebus aduersar. libro 9. capite 17. Dardanarios dici putat eos, qui annonam onerant & premunt, quòd eorum tanquam maleficiis & venenis magicis crederent annonam auerti in ipsorum horrea & in metiendo mensuram imminui, eiusq; modo subtrahi: aut quod ad contumeliam & probrum magos eos increparent, Dardanarios vocantes, cum esset odiosissimum magiæ & infame vocabulum. Certè Dardanarij à Dardano habere nomen videntur, quem magum fuisse constat. Tertullian. vt ipsis iam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum istarum magica sonat: ostentantes & Typhon & Dardanus & Damigeron & Nectabis & Berenice. Sed & Dardaniæ Columellæ magicæ sunt,

At si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes.

Dardanius etiam ab Apuleio inter insignes magos nominatur. Vt autem arcarius, buccularius, tignarius dicitur, quæ formatio in multis artificum vocabulis obseruatur, ita, vt in opificio & artificio aliquo, Dardanarius eadem proportione dicitur. Nec vero in annona tantum, sed & in aliis mercibus dardanarij eodem Iurisconsulto auctore dicebantur. Qui se in aliena cœnacula dirigunt furandi animo diætarij vocantur, quòd cœnaculum diæta etiam non malò vocari possit cum in diæta sit. Hæc annotauit Turnebus loco suprà citato. Sed lubet etiam hic doctiss. D. Cuiacij explicationem huius vocis adscribere: ex cap. 19. libro 10. Obseruatio. Dardanarij (inquit) iidem sunt & Pantapolæ & Seplasiarij, si glossis veterum credimus, quæ & Seplasiarios, & Dardanarios Pantapolas exponunt, & Panta metabolos: quo genere hominum nihil est fraudulentius, nihil iniquius in oneranda annona mercium quarumlibet, & ideò variis Constitutionibus fraudes, calliditates, stellionatus eorum coercentur, non etiam genus omne improbatur negotiationis huiusmodi. Nā & Reipubl. vtiles sunt, & vrbe aliquando eiecti, quum fuissent, reuocantur. Nouel. Valētiniani, de Pantapolis ad vrbem Romam reuocandis. his verbis: Græcos negociatores, quos Pantapolos appellant, in quibus manifestum est maximam inesse multitudinem, magnamq; in emen-

in emendis, vendendiſque mercibus diligentiam, vlterius non patimur ſacræ vrbis habitatione ſecludi, licet eos diſſenſio, & maximè inuidia tabernariorum, quam venerabilis Romę vtilitas à negotiatione ſubmo uerit. Idcircò hoc edicto ſinguli vniuerſique cognoſcant pantapolis ad vrbem Romam redeundi negotiandique licentiam reſtitutam, vt cura peruigili vbertas populo miniſtretur. Hæc Valent. Sed ſi fortè vel menſuras, & pondera falſarint, vel legibus conſtituta pretia exceſſerint, vel vndique coemptas merces ſuppreſſerint, dum ex raritate caritatem affectant, hi conſtitutionibus coercentur, l. in dardanarios. ff. de pœnis. l. annonam. ff. de extraord. crim. & ſpecialiter crimine ſtellionatus. l. 3. §. vlt. ff. de crim. ſtellio. Et de omni eo genere hominum qui ex annonæ caritate lucrum ſperant, minuſq; vberem annonam expectant, vt eo demum tépore quam diu horreo flagellarunt, promant: eleganter Grego. Nazianzenus in funebri oratione Baſilij Magni: Τηρῶν τοὺς καιροὺς, καταχρηματίζονται τῆς ἐνδείας καὶ γεωργῶν τὰς συμφοράς. & adiicit, ταῦτα μὲν οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκάπηλοι, vt in alia oratione ad patrem, οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκάπηλοι, καὶ τερθρεύονται τὰς τῶν πτωχῶν ἀνάγκας. Hi ſunt Dardanarij qui his artibus attentant, onerant, vexant annonam, vt loquitur Vlpian. & Martialis,

Hic vbi Roma ſuas aurea vexat opes.

vt Varro, Incendunt, & excandefaciunt: vt Lampridius. vaſtant: Quum annonam, inquit, vaſtarent hi qui tunc Rempub. gerebãt, etiam inopia ingẽs Romæ exorta eſt, quũ fruges non deeſſent. vt Plinius, Flagellant, quod eſt premunt. Denique vaſtat, flagellat, vexat, annonam propriè qui ſupprimit quive non vendit iuſto pretio. Salomon. ὁ συνέχων σῖτον, δήμῳ κατάρατος. Populo, inquit, deteſtabilis eſt qui ſupprimit annonam. Cuia. obſerua. 10. cap. 19.

DARE, id eſt credere. l. vlt. ff. commun. prædi. & l. ſi vnus. §. fin. ff. de ſeruit. ruſtic.

DAT qui permutat, vel compenſat. l. dediſſe. ff. de verb. ſign. Prat.

DARE, adſignare l. quæ pater. ff. famil. erciſc.

DARE, hoc eſt ſoluere. l. creditor. §. cum de ſorte. ff. de ſolut. Prat.

DARE nuptui, collocare in matrimonium. Inſt. de lega. §. legari.

DARE, eſt delegare. l. ſi ita. ff. de offic. præſidis. Prateius.

DARE intelligendus eſt qui remittit, l. generaliter. ff. de calumniat. Prat.

DARE, id eſt dare velle. l. ſtipulatus ſum Damam. ff. de verb. oblig.

DARE, præſtare. l. 40. §. Pamphilo. de ſtatulib.

Quod te mihi DARE, facere oportere verba, licet coniuncta videantur, ſic tamen accipienda ſunt, vt quoduis eorum probare ſufficiat. l. 53. ff. de verbo. ſignificatio.

DARI etiam vacua poſſeſsio dicitur l. 32. ff. de arbitris.

DARE, id eſt, commodare in l. ſi vt certo, §. nunc videndum. ff. commod. & pro tradere l. ſi tibi. ff. de præ ſcrip. verb. Prat.

DARE propriè eſt dominium transferre. §. ſic itaque. 14. de actionibus. Itaque ſtipulationes de dando conceptæ hanc vim habent, vt dominium ſtipulatoris efficiatur. l. vbi autem. 75. in fine. ff. de verbor. obligat. l. ſi ita. 25. ff. de contrahen. emptio. neque enim videntur data, quæ eo tempore quo dantur accipientis non ſiũt. l. non videntur. 167. de regul. iur. Hotoman. Aliàs denique dare videtur qui reſtituit. l. ſtatu liber. §. ſi quis ſeruum. ff. de ſtatu liber. l. ſi ſeruus. in princip. ff. de ædil. edict. Olden.

DARE facere, vetus fuit formula actionis in perſonam: qua id quod aliqua de cauſa debebatur, peti ſolebat: ſiue id in dando, ſiue in faciendo conſtaret. l. actionum. 25. ff. de oblig. & actio. ſoluta enim pro ſeparatis in ea formula accipiuntur. l. ſæpè. 53. ff. de verbor. ſigni. hoc eſt, vt alterutrum tantum debeatur. Vſurpatur in l. vltim. ff. commun. præd. l. 18. §. 1. ff. de acceptilat. l. 13. ff. de inoffic. teſtam. Cicero lib. 3. offic. Itaque Calphurnius arbitrum illum adegit. Quidquid ſibi dare facere oporteret ex fide bona. Hot. Simili modo legimus ire agere, inducta illata, vti frui, &c.

DARE vindicias ſecundùm ſeruitutem, ab libertate in ſeruitutem, Contra libertatem: locutiones veteribus vſurpatæ pro Decernere eum quo de agitur tantiſper ſeruum eſſe. Liuius libro 3. Iudicem te ab libertate in ſeruitutem vindicias non dediſſe. Item, Vindiciaſne ab libertate in ſeruitutem dederit. Aſconius in Cornelianam, Quis fuerat ille ex Decemuiris, qui contra libertatem vindicias dederit. Contrà, Hotomannus.

DARE non ſolum intelligendum eſſe cenſet Iabolenus in l. ſi mulier. ff. de condit. cauſa dat. & Vlpianus cum de eo, quod venditori datur, vt putà precium vſuræ: ſed etiam ſi quid emptionis cauſa erogatum erit. l. debet. ff. de ædilit. edict. Tamen Specul. titul. de empt. & venditi. tradit verbum dare, quandoque impropriè in inſtrumentis & contractuum perſcriptionibus poni, quandoque etiam propriè: veluti cum res data ſit accipientis, & de vera alienatione ac dominij tranſlatione agitur: ſi modo tradens dominus erat. l. traditio. ff. de adquirend. rerum dominio. Impropriè autem quandocunque ſolus vſus, ſolave poſſeſſio rei datur: cuiuſmodi eſt contractus Emphyteuſeos, locationis & rei in clientela poſitæ, ſeu in feudum datæ. In his etenim id genus conceſſionis contractibus & tabulis, dominium minimè transferri ſolet. Qua de re in contractu emptionis, dedit pro tradidit καταχρηστικῶς, & ex improprio ſcriptum cenſet Bartol. in l. fin. ff. de condi. ob cauſam. & in l. ex empto. ad principium. ff. de actio. empti. &c. Brechæus l. dediſſe intelligendus eſt titulus de verb. & rer. ſign.

DARE item alienare eſt & dominium transferre, vt habetur in l. nemo rem ſuam. & l. vbi autem apparet. §. final. ff. de verb. obliga. Tamen qui rem pro re alia quam dare tenebatur, commutauit, vel compenſauit, aut ſibi accepto latum eſt, id dediſſe cenſetur. Paulus in l. vel permutauit. ff. de liber. cauſ. Vnde ſi mulier nuptura ei, qui centum dare debebat, cum eo ita pacta eſt, pro centum quæ mihi debes, fundus Huſſeianus doti tibi erit: ſecundùm id quod placuit rem pro re ſolui poſſe, & liberatio contigit, & centum in dotem erunt. Sic reſpondit Paulus in l. ſi ei. ff. de iur. do. &c. Brechæus ibid.

DARE cum adiuncto variat ſignificationem: dare mutuo, dare hypothecæ. l. & quæ nondum. in princ. ff. de pignor. Olden.

DARE actionem & iudicia prætor dicebatur, cum actori poteſtatem agendi faciens, eum ad intendendã actionem admittebat, quod Cicero pro Cæcinna ait. Etenim ſi prætor is, qui iudicia dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione vti eũ velit. & act. 3. in Verrem: Si quis (inquit) eum pulſaſſet, edixit ſe iudicium iniuriarum non daturum, quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autem nullius rei actionem ſeſe daturum. Iudices quoq; litigatoribus dabat, nonnunquam ex centum viris quibus prætor præerat, ſæpiſſimè tamen ex priuatis in quos litigatores cõſenſerant. l. 2. §. 1. ff. de iudic. l. ex conſenſu. ff. de appella. Coraſ. Miſcel. lib. 3. cap. 18.

DARE beneficium, pro rem gratam facere dictum eleganter in l. Neratius conſultus, de regulis iuris. Oldendorpius.

DARE pro facere poſitum à Iuriſconſultis in l. ſi quis ab alio. ff. de re iudic. ſingulariter obſeruauit Zaſius noſter, & ſi magna ſit differentia inter dare, & facere, vt ipſe in §. ſequenti eadem lege docet. Sed ſic dici in re magna, Donatus in Adelphis monuit. Oldendorpius.

DARE ferias, pro obſeruare, apud Vlpianum in l. ſi in aliquam. de off. proconſ. Olden.

DARE iuſiurandum dicitur etiam, qui vi, vel amens promittit. §. ſicut ergo. iuncta gloſſ. in Authent. vt iud. ſine quo. ſuffrag. Sic Cæſar lib: o primo Gallic.

Hac ratione adducti, inter se fidem & iusiurandũ dant. Oldendorp.

Dare nomen, est curare nomen inscribendum. Arrianus in l.3.de re militar. Qui post desertionem, inquit, in aliam militiam nomen dederunt, legive se passi sunt. Budæus interpretatur, ad delectum sese exhibere. Olden.

Dare sententiam, pro, dicere & ferre. l.28. ff. de re iud. l.56. §.1. ff. de euictio. Et dare simpliciter eodem sensu, vt in l.27. in fin. ff. de liber. cau. Contra libertatem dabit, id est, sententiam feret. Taci. lib.4. Ita secundùm Messenos datum, id est, pro Messenis pronuntiatum. Suet. in Claud. cap.15. Absentibus secundùm præsentes dabat facillimè nullo delectu. Plin. lib.7. Epistol. ad Macrin. Finem cognitioni quæstio imposuit, quæ secundùm reos dedit. Hæc autem locutio imminuta & concisa est. Plenè enim sic enuntiatur, Secundùm aliquem litem dare: quam locutionem in pronuntiationibus vsitatam ex Valer. Max. lib.3. cap.3. & Seneca in præfat. lib.7. Declamat. alias docui. Cicero pro Quint. Rosc. Scauri tabulas poscebamus, nunc tuas. C. Fanni Chærea, solius postulamus, quominus secundùm eas lis detur, nõ recusamus. Lucan. lib.3. secundùm AEmathiam lis tanta datur. Briss.

Dari in metallum, ad bestias, ad opus publicum, in exilium, in ludum venatorium dicuntur, qui in eas pœnas damnantur. l.8. § seruos. l.17. l.23. l.28. in princ. & §. vt & generaliter. l.34. ff. de pœn. l.4. ff. de interd. & releg. l.29. ff. de excus. tut. l.3. C. si pend. appel. & apud Firmicum lib.3. Matthes. ca.5.

Dativi tutores dicebantur, auctore Vlpiano in Institut. titul.11. qui testamento dati erant. Datiuos tamen & testamentarios tutores separat Modestin. in l.7. ff. rem pupil. saluam fore. Quemadmodum datiuam tutelam a testamentaria & legitima Iustinianus separat in l.40. C. de episcop. & cler. Datiuosq; idem Imper. in l. vltim. C. de legiti. tutor. accipit, qui à iudice dantur. Brisson.

Datvi iri pro datum iri dixit I.C. l. stipulatio ista, habere licere. §. si quis insulam. ff. de verb. oblig. qua de vide Ant. August. lib.1. Emend. cap.1.

Datvm, substantiuum, in titul. de condict. causi dati, qui vulgò citatur sic: De conditione ob causam, confusa loquendi phrasi, ac proprietate, nec absque studiosorum detrimento. Præterea legendum de Condictione causa dati, causa non secuta: non autem, Causa data, nullo cohærente sensu. Sic Celsus in l. vltima, eodem titulo, obligationem dati vocat. Oldendorp. Vide Cuiacium & Vvesenbecium in Paratitlis hoc ipso titulo.

Datvs iudex, id est, delegatus. Nam in iure ciuili, vt Zasius ait, in l. duo iudices. ff. de re iudic. rarò inuenies verbum Delegati, pro Iudice, sed frequenter verbum Dati, vt Iudex datus, in l. iudex. de iudic. in l. à iudice. & l. apertissimi. C. eodem in l.1. ibi, cui iurisdictio data est. in l. & quia. in princip. de iurisdict. om. iudic. Propriè iudex datus dicitur, cui respectu vnius causæ, vel articuli tantùm mandata cognitio est, & præter eam nihil habet. A recentioribus Cæsaribus Pedaneus appellatus. Olden.

D E

De, præpositio auget in deposito l.1. ff. deposit. Anton. Augustinus lib. Emend.3. cap.7. Quandoque significat è, vel, ex, l. lecta. ff. si cert. pet. Adde Gellium lib.6. capite 16. Prat.

De pro à, l. si is qui rem. §. fin. ff. de furt. cum sim. Sic & Cic. vsurpat.

De domo, pro ex domo, apud Paulum, in princ. l. lecta. ff. de rebus credit. sic & Terentius vsurpauit, Clamat de via, id est, è via. Pauli verba, quæ sic habent, Lucius Titius scripsi me accepisse à Publio Mæuio quindecim mutua numerata mihi de domo: secundùm Alciat. significant, tam quod domi numeratum, quã quod ex domo ad eum missum est, siue per ipsum patremfamil. siue per eius seruos, aut institores. Sp.

De, interdum pro, vel propter significat. Vlpianus: Vel si quid ex eo quod egerit, ad eum peruenerit, dolove eius malo, vel culpa eius factum sit, quo minus perueniret, hisdem de rebus reddi id est, propter hasdem res reddi, vel pro his rebus rectè præstari. vt in l. aliud. de verborum significatio. Vide Budæum in l. redhibere. de ædilit. edict. Hæc item præpositio quandoq; in malam partem accipitur. vt desperatus, demens, dedecet, deformis, degener. Alciatus libro 4. de verbor. signific.

De eadem familia. vber einen seyst. Spieg.

Dealbatores, item Deauratores. l. 1. br.10. C. ab Impp. inter artifices recensentur, qui munerum immunitate donati sunt. Sp.

Deambvlandi ius, hoc est, spaciandi. Vlp. Præter habitationem autem, ait, quam habet, cui vsus datus est, deambulandi quoque & gestandi ius habebit. l. plenum. §.1. ff. de vsu & habit. Sp.

Debere, verbum, ad omnes omnino actiones referendum est. l. pecuniæ. §. hoc verbum. de verbor. significat. Id tamen ad subsequentes tantum species referri oportere, scilicet ciuilem, prætoriam, aut fideicommissariam persecutionem quamplurimi existimant. Vix enim in rem actioni debendi verbum competit. Neque enim res mea mihi deberi potest, sicuti apparet ex l. Quintus Mutius. §. argento. & l. scribit. ff. de auro & argent. legat. Id tamen vim habere obligationis palàm est ex l.1. §.1. ff. de act. empt. venditor si cum sciret deberi seruitutem, celauit. & l. si domus. ff. de seruit. rustic. prædio. Adde Vvesenb. in tit. de actio. in Instit. in prin. super verbo, Deberi.

Debere defunctus non dicitur, sed debuisse. Interpretes citant textum singularem & vnicum, quo id colligunt, l. qui Romæ. §. Augerius. ff. de verb. oblig. Oldendorp.

Debet, hoc verbum importat necessitatem. l.1. in prin. ff. de eden. Io. Bello. Etymolog.

Deberi propriè id tantum intelligitur, quod peti & ab initio exigi potest. l.108. ff. de verb. signific. Martial. lib.2. Epigr.

Debet enim si quis soluere iure potest.

M. tamen Cicero in Paradoxis, Quoniam (inquit) nihil quisquam debet, nisi quod est turpe non reddere, seruus nec debere, nec illi deberi intelligitur. l.41. ff. de pecul. Prat.

Debiles personæ, qui propter infirmitatem, vel perpetuo aliquo morbo rebus suis superesse non possunt. inter eas fœminæ & pupilli connumerantur in l. ne quicquam. §. obseruare. ff. de offic. proconsulis, alibi Imperator miserabiles nuncupat. C. quando nup. inter pup. lib.3. Prat.

Debiti facere gratiam, pro remittere. Old.

Debiti instar habet id, quod officio iudicis adsequi possum ab inuito aduersario, imò & ipsum officium a iudice debetur postulanti secundùm ius, & si negauerit, tenetur iniuriarum. l.1. §. permittitur autem. in fin. ff. de aqu. quot. & æsti. Old.

Debitor propriè is dicitur, cui nulla competit exceptio: strictè autem accipitur, vt is sit, à quo inuito exigere possimus, hoc est, extorquere, vt rectè Accursius interpretatus est. l. debitor. de verbor. significa. Oldend.

Debitor hæreditarius, qui ante aditam hæreditatem dedit damnum, vel aliquam rem de hæreditate subripuit, autoribus Paulo & Caio. ff. de petit. hæredit. Oldend.

Debitor putatiuus, qui putat se debitorem, vero debitori opponitur. Vide l. qui se debere. de condit. causa dat. cuius intellectum nec interpres, nec Bartol. satis assecuti sunt, vt ex Zasianis intellect. euidenter patet. Old.

Debitores rerumpublicarum accipere debemus, qui ex administratione reipublicæ relinquantur. l. rescripto. ff. de muner. & honor. Old.

Debita portio, quæ liberis ex substantia paterna iure

iure ciuili debetur.l.8.§.vnde.ff.de inoffi.nimirū quarta pars successionis,quæ ab intestato obtigisset. Appellatur & debitum bonorum subsidium.l.2.& l.5.C.de inoffic.donatio.Deberi autem parentum hæreditas liberis intelligitur, liberorum verò parentibus non æquè, propter votum parentum & naturalem erga filios caritatem.l.15.ff.de inoff.test.l.vlt.ff.de bon.damnato.l.7.in fin.ff.vnde liber.l.50.ff.de bon.liber.Briss.

DEBITA etiam patronis portio, quæ patronis ex l.Papia relinqui debet.l.114.§.1.de legat.1.l.28.ff.de lega.2.l.1.§.penu.ff.si cui plus quàm per l.Falcid.l.20.ff.de donat.l.60.ff.ad Trebell.Instit.de succ.lib.l.19.§.1. de condit. & demon. l.25.l.41.l.44. ff. de bon.libert.l.6.§.si patronus.ff.si quis in cau.test.Briss.

DEBITV IRI,vetustè pro Debitum iri. Vlpianus l.1.§.3.de dot.præleg.Et mulierem agentem ex testamēto cauere debere, defensu iri hæredem aduersus maritum.ergo maritus item debebit cauere, aduersus mulierem defensu iri,si prior agat.Et §.sequenti,Non aliàs eum legatum consecuturum, quàm si cauerit hæredes aduersus mulierem defensu iri. Item apud eūdem l.41.§.17.ff.de legat.3.& l.14.de noxal.actio. & l.10.& 38. de rebus cred. Hotom.

DEBITVM. Personæ vel res alicuius, non possunt detineri propter delictum alterius.Id autem Iustinianus appellat Oppignorationes:vulgus Repræsalia. Nouell.Ne personę vel rei vel auri.Consti.52.Et Nouel.de vicarijs,seu locum tenentibus. §. cùm verò contigerit. Constit.134.Mutuum dans agricolę,terram eius tenere non potest ex quacunq; conuentione. Nouell.Ne quis mutuo dans agrico. Constitut.32.33.34.Quæ constitutiones ad diuersos præsides sunt promulgatæ. Oldendorpius.

DEBITVM solutum dicitur,quum est res perfectè creditoris facta.Sic debitor fundi,alteri pignorati,dādo fundum, non satis facit. nisi pignoris obligatione sublata.l. si rem meam.ff.de solut.Spi.

DEBLATERARE, est garrire, nugari: Plautus in Aulularia. Vbi es tu quæ deblaterasti vicinis omnibus.

DECANVS. Modestinus in singulari libr.quem de rei milit.vocabulis fecit,Decani (inquit) erant decem militibus præpositi, qui nunc caput contubernij vocantur. Idem etiam testatur Flauius Renatus libro secundo, eodem modo dicti, quo centenarij, & ducenarij. Quos verò Græca constitutione 43. item alia 59. in Nouellis Iustinianus lecticarios.seu decanos appellat,ad hos cura libitinæ pertinebat,id est,exequias, sepulturamque defunctorum procurandi, pheretra, lecticasue ferendi. Varius autem fuit eorum numerus, donec Iustinianus mille & centum ergasteria solùm illis attribuit, quæ ad maiorem Ecclesiam pertinerent, immunitateque fruerentur, cæteros verò munifices esse iussit, neque hoc nomine excusari, quod ex libro primo. Parerg. Alciati capit.50.referendum hic duxi, vt aliquæ leges, quæ sub rubrica. De sacrosanctis Ecclesi.meliùs intelligantur. Cæterùm.apud Ecclesiasticos dignitatis nomen est Decanatus, vulgò doyenné. Anch.

DECAPROTI.& Decaprotia.Decemprimi & Decemprimatus.Vide Decemprimi.Hot.

DECEDERE, est propriè à mandata functione discedere, vt consules ex prouincia decedere solebant. Adde Brechæum l.hæreditas.in titul.de verb. & rerum signific.

DECEDERE iure suo, est non summo iure agere, aliquid sui condonare comiter.Vulgò dicunt Præterire ius.

DECEDERE officio, non est ab officio recedere, sed est,cōtrà quàm decet, atque officiosum est,aliquid agere.Old.

DECEDERE, pro mori, tanquam de gubernatione corporis cedere.Eo enim modo per se dicimus, Decessit,quo Defunctus est, vt subintelligatur vita. Oldēdorpius.

DECEDERE possessione, Decedere iure suo, vel de iure suo. Vlpianus in l.his consequenter. §. sed & cùm munus.ff.famil.ercisc. Oldendórp.

DECEM aut quindecim hæres dato, secundum Pōpon.pro eo est,ac si decem sola legata sint. in l.si ita relictum.§.fin.ff.de leg.2. Old.

DECEM & octo annos plenæ pubertati Modestinus adseruit,in l.arrogato.de adopt.Old.

DECEMPEDA, regula est seu pertica decem pedū, qua fabricæ mensura colligitur. Old. Hinc

DECEMPEDATOR qui eo mensuræ genere demetitur.Ciceroni in Philip.

DECEMPRIMI, qui & δεκάπρωτοι plerunque nominantur, erant Decemuiri ex Decurionum ordine constituti, qui tributorum exactioni ita præerant, vt si qua detrimēta fiscus defunctorum culpa contraheret, ipsi suis sumptibus resarcirent. eorum nanque administratio nequaquam in Reipubl.gubernatione ciuitateque regenda ac defendenda versabatur, sed potius in sumptibus Reipubl.causa faciendis. Illa autem munera Iurisconsulti Personarum, hæc verò Patrimonij appellant. Hermogen. l.1.ff.de mun. & honor. Patrimonij sunt munera rei vehicularis, item nauicularis, decemprimatus. Arcadius autem in l. 18. §. 3. eiusdem tractat. Decaproti, & Icosaproti tributa exigentes, & corporale ministerium gerunt, & pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta resarciunt. Cicero pro Sext. Roscio, Itaque Decurionum decretum statim fit, vt Decemprimi proficiscantur ad L.Syllam. Hotomannus.

DECEMVIRI. Pomponius in l.necessarium. ff. de origin.iur.Et cùm placuisset (inquit) leges quoque ferri:latum est ad populum, vt omnes magistratus se abdicarent: & decemuiri constituti sunt anno vno. Hi cùm magistratum prorogarent sibi, & rem iniuriose tractarent, neque vellent deinceps sufficere magistratus, vt ipsi & factio sua perpetuò rempublicam occupatam retinerent: nimia atq; aspera dominatione eò rēpublicam perduxerunt, vt exercitus à republica secederet.Old.

DECEMVIRI. Suspicor viros illos decem, quos prætor vrbanus in consilium diebus cognitionum adhibebat, DECEMVIROS STILITIBVS IVDICANDIS appellatos fuisse. Nimirum sub Augusto decem, si Dioni credimus, senatores, sub Antoninis & Alexandro, quinque senatores & equites Romanos totidem. In consilium (inquit Vlpianus in fragment.) adhibentur Romę quinque Senatores, & quinq; equites Romani.Fuisse autem hos quinque senatores & equites quinque, non assessores, aut cōsiliarios prætoris vrbani, sed iudices, ex eodem Vlpiano est euidentissimum, qui sic lib.2.ad legem AEliam Sentiam scribit: Illud in caussis probandis meminisse iudices oportet, vt non ex luxuria, sed ex defectu descendentes causas probent. l.16.de manumiss. vind. In hoc enim loco de ijs quinque senatoribus, & quinque Romanis equitibus quos in consilium adhibebat prætor, Vlpianum sensisse, tam ex eo cōstat, quòd hic de causis probandis agatur, quæ probatio apud consilium fieri solet: quàm quod ad legem AEliam Sentiam hoc Vlpiani responsum pertineat, qua lege minor viginti annis non nisi causa apud consilium probata manumittere potuit. Idque mirum in modum Antonini rescripto quodā confirmatur, cuius hæc sunt verba. Eorum qui apud consilium manumittūtur, post causam à iudicibus probatam, & manumissione secutam, non solet status in dubium reuocari, si dicantur falsa demonstratione liberati, l.1. C. de vindic. & apud consi.ma. Eoque sensu consilium accepisse visus est, etiam Valerius lib.2.ca.5.sic de Q. Metello scribens: Nam quid plus honoris tribui potuit consuli, quàm est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accusatore expostulatæ, & ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrentur, totū consilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de ea re quæ in his relata erat, videretur dubitasse. Non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincerè administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderunt,

indignum rati, integritatem tanti viri exigua cera, & paucis literis perpendi. Hæc Valerius cõsilium expresse iudices interpretans, non assessores, non consiliarios. Igitur oportet, inquit Vlpianus, iudices, hoc est, quinq; senatores, & quinq; Romanos equites, in caussis ijs, quas minor allegat ad consilium manumittere desiderans, probandis, meminisse, vt non ex luxuria, hoc est, prodigalitate, sed ex affectu descendentes causas probent. d.l.16. Et hæc, nisi fallor, verissima est huius loci sententia. Igitur illi, per quos exercebat & præbebat consilium prætor, quinque senatores, & equites Romani, non assessores erant, non consiliarij, sed iudices. Et quia Decemuiri Stlitibus iudicandis, aliud nihil, quã decem iudices significant, idcirco probabiliter etiam dici posse, & verisimili coniectura liquidum videtur, illos quinque senatores & quinque equites, decemviros olim Stlitibus iudicandis appellatos fuisse. Idque eo etiam videri potest verisimilius, quod Romæ decem hi iudices, & in prouincijs viginti recuperatores, certi fuerint & perpetui, non ex senatorio & equestri ordine sortiti, aut sine sorte arbitratu prætoris Romæ, & in prouincijs præsidis arbitrio ex conuentu mercatorum, vt quibusdam persuasum est, singulis cognitionum diebus electi. Auctor est enim Vlpian. cum cui mãdata est iurisdictio, consilium exercere non posse. l.2. de offic. eius cui mand. est iurisdict. Quibus verbis non prohibetur is, qui mandatam exercet iurisdictionem viros aliquot prudentes in suum consilium adhibere (id siquidem fieri solere ex Ciceronis Quinctiana est euidentissimum) sed illos ipsos viginti certos recuperatores in prouincijs, & Romæ certos quinque senatores illos, & equites quinque, quibus exercere aut præbere præses & prætor consilium solebant, is cui mandata est iurisdictio conuocare prohibetur, & cum ijs tanquam præses, tanquam prætor tribunal adscẽdere. Hoc enim esse consilium exercere, docet Apuleius, sic in Apologetic. 2. scribens. Testor te Claudi Maxime, vosque qui in consilio estis, vosque etiam qui tribunal mecum adsistitis. Et præter Apuleium docet idipsum etiam euidentissime Liuius de decem legatis: de quorum sententia L. AEmilius Paulus imperator res Macedonicas componeret, differens lib. 45. ad hunc modum. Ipse (L. Paulum intelligit) vbi dies venit, quo adesse Amphipoli denos principes ciuitatum iusserat, literasque omnes, quæ vbique depositæ essent, & pecuniam regiam conferri, cum decem legatis circunfusa omni multitudine Macedonum in tribunal consedit. Assuetis regio Imperio tamen nouum formam terribilem præbuit tribunal, summotior aditus, præco, accensus, insueta omnia oculis auribusque, quæ vel socios, nedum hostes terrere possent. Silentio per præconem facto, Paulus Latinè quæ senatui, quæ sibi ex consilijs sententia visa essent, pronuntiauit: ea Cn. Octauius Prætor (nam & ipse aderat) interpretata sermone Græco referebat. Hæc Liuius. Et sanè decem illos vigintique viros, quos in consilio Prætores & præsides habebãt, certos fuisse testatur manifestè Cicero, sic in Verrem actio. 4. scribens. In consilio habebat homines honestos è conuentu Syracusano, qui Sacerdotis quoque in consilio fuerant. Idem Cicero sic etiam in eadem Verrina scribit: Illud negare posses, aut nunc negabis te consilio tuo dimisso, viris primarijs qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibi solebant esse remotis, de re iudicata iudicasse? teque eum quem C. Sacerdos adhibito consilio causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio, causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio causa incognita condemnasset: Proinde decem illos quos habeat in consilio Prætor, iudices dignitatis aliquod, honorisque nomen speciale olim adeptos fuisse, & appellari DECEMVIROS STLITIBVS IVDICANDIS consueuisse, omnino fit mihi verisimile. Certè vel ob id etiam maximè, quod viginti illi quos in suum consilium præsides adhibebant iudices, honoris gratia RECVPERATORES PEREGRINI appellarentur, Auctore Theophilo. Et sic quidem tales fuisse Romæ videntur decemuiri Stlitibus iudicãdis, quales in prouincijs erant Peregrini recuperatores. Exposui paucis quidnam de decemuiris Stlitibus iudicandis sentiam. Sed ita exposui, vt interim in hac re, quemadmodum & in cęteris, quæ à nobis proferuntur rebus omnibus, suum vnicuique liberum & integrum iudicium relinquam. Ræuard. Protribunal. libro Sing. cap. 18. Adde Cuiacium Obseruat. lib. 3. cap. 31. vbi hoc etiam annotat Decemuiros litibus iudicandis datos, etiam fuisse STLITIBVS IVDICANDIS olim nominatos: vt ex S. Pompeio & Valerio Probo liquet.

DECEPTIONEM, circumuentionem & aliud genus in contractu Emptio. & vendit. non intelligi oportet pro fraudulento venditoris consilio, quòd vehemẽter damnatur: & si interueniat, reddit contractum bonæ fidei nullum. l. ex empto. §. is qui vinum. ff. de action. empt. l. si dolo. C. de rescinden. vendit. Verùm exaudiri debet deceptio, vt Dominus Oldendorpius ait, quæ re ipsa contingit ex incuria contrahentium. Nam venditoris votum est, precio vendere plurimo. Emptoris autem minimo emere. l. si voluntate. C. de contrahen. emptio. Vide quæso eum Class. IIII. Actio. I. vbi scitè confutant fanaticorum voces calumniantium leges docere mendacium in Publiciana, deceptionem in venditione: dolum dissimulare in compensatione, rixas in iudicijs. Spieg.

DECERNERE prætor dicebatur, cũ causa cognita citra negotij diffinitionẽ, auctoritatem suam permittendo, iubendo, vetando alióue modo interponebat. l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. procons. vt cũ bonorum possessionem dabat, cauere possidereque iubebat, & in possessionem mittebat, aut restituebat in integrum. Hæc enim solo prætoris imperio expediebãtur, eadem potestate magistratibus municipalibus denegata. l. ea quæ. ff. de municip. Corrasius Miscellaneorum lib. 3. cap. 18.

DECERNERE quæstionem, pro eo, quod nunc dicimus, ordinare, vt fiat informatio, & vt contra delinquentes procedatur.

DECERPERE est aliquid ex aliqua re detrahere, vt vuas ex vite, aut ex arbore. Hinc

DECERPERE oliuam immaturam l. si seruus. §. oliuam. ff. ad leg. Aquil.

DECESSIO, id est, diminutio. Vlpianus, Hæreditas nomen iuris est, quod & accessionem & decessionem in se recipit. Dicimus enim Latinè hoc mihi decedit, quemadmodum è diuerso hoc mihi accedit. Brechæus l. pecuniæ verbum. §. hæreditas. de verbor. & rer. signifi.

DECESSIO, damnum: Accessio, lucrum. l. si quis putans. §. si quid post. ff. comm. diu. Alb.

DECESSOR est cui è prouincia abeunti successor mittebatur. Vlpianus l. 4. de offic. procons. Rectè autem & ordine faciet, si edictum decessori suo miserit, significetque qua die fines sit ingressurus. Spieg.

DECESSOR, in iure canonico nuncupatur, qui prędecessoris locum obtinet. & qui huius erat locum sortitus, Antecessor dicebatur.

DECET, propriè conueniens est, refertur; tam ad animum, quàm ad corpus, atque extrema. Falluntur, qui apud Iuriscons. hoc verbum pro oportere intergretantur. Nam magis quod officij sit quam necessitatem signat. Spieg.

DECIDERE, est cum creditore super debito transigere. Scæuola de administrat. & peric. tut. l. cùm hæreditas. Cum plerisque, inquit, creditoribus ita decidit. & infrà: Cum plerisque creditoribus ita deciderunt.

DECIDERE, est litem consensu mutuo dirimere: quod transigere plerunque Iurisconsulti vocant. Exẽpla refert Bud. ex Vlp. tit. de furt. Old.

DECIDERE damnum, pro transigere de damno. Vlpian. l. 46. §. 3. ff. de furt. Si quis eorum pro fure damnum deciderit, dici oportet, solùmodo actionem sibi competentem amisisse eum. Item, Si proponas cõmunem seruum surreptum, & alium ex dominis pro fure damnũ decidisse, qui nõ decidit, habebit furti actionẽ.

Item

Item apud African.l.61.§.1.eod.l.7.de condict.furt.l.9.§. nunc videndum,de minoribus.Hotom.

DECIES, præcisa locutione, pro Decies centena millia:quod in Verrinas demonstrauimus.Papinian.l. 77.§.2.ff.de condict.& demonst. Quum vxori mãdatum esset,vt moriens filiæ communi decies restitueret,&c. Hotom.

DECIMA:Secundum Hostiensem in Summa de decimis.§.1. Decima est omnium bonorum mobilium licitè quæsitorum pars decima. Et hæc diuina constitutione debita,Deoque danda est. vt colligitur c.1.c.parochianos.c.non est.c.tua nobis.§. verum. & c.cum non sit ab homine. ext.de decim.primit.& obla.Est itaque, attenta vocabuli deriuatione,decima pars decima, nõ vigesima,siue soluantur decem siue duodecim,siue etiam viginti: siquidem omnia secũdum communem vsum loquẽdi appellantur decimæ, vt latiùs probant vtriusque iuris interpretes in lecturis & responsis. Varia autem apud veteres decimarum genera fuerunt. Nam apud Babylonios, omnium quæ inferebantur decimę soluendæ erant: vt auctor Aristoteles libr.2. œconomicorum. Thao AEgyptiorum rex,decimam consilio Glabriæ Atheniensis exegit.Scribit Appianus decimam partem fructuum reipublicæ, solitam pendi pro vectigali eorum agrorum, qui deserti ad culturam redigerentur.Siculi Romanis decimam frumenti soluebant.Ab his,qui metalla effodiebant, decima exigebatur.l.cũcti.C.de metallarijs.Decimam veteres dijs vouebant.l.2.ff.de pollicitationib. Fuit decima Herculanea. Alterius decimæ meminit Suetonius Tranquillus in Caligula.Sũt alia pleraq; decimarum genera,de quibus alibi dicetur. Cæterum secundum Hostiensem in Summa,Decimarum tres sunt species,scilicet quædam personales, quæ debentur ex opere personali,vt ex artificio,scientia,militia,negotiatione &c.quædam prædiales,quæ proueniunt ex prædijs, vt vinum, bladum, fructus arborum,&c. Tales enim dandæ sunt illi ecclesiæ, in cuius parochia sita sunt prædia. de decim.ad Apostolicæ. Etiam decimas prædiales tenentur soluere Iudæi.ca.De terris.eod.tit.Item debent solui de diuersis seminibus vnius agri,non tantùm de vno, si fuerint successiuè seminata.c. Ex parte Canonicorum. eod.tit. Etiam Cistercienses & alij,qui nullo gaudent priuilegio, dare tenentur decimas de terris de nouo acquisitis,licèt eas proprijs manibus excolant. c. Nuper. eodẽ tit.Quædam sunt decimæ mixtæ,secundùm Hostien. ibidem. Et possunt dici hæ de quibus dubitatur verum sint prædiales vel personales, vt de agnis & fœtibus aliorum animalium,quæ sunt in pascuis.& gregatim pascuntur.Old.

DECIPERE, Genericum est. Nam decipit,qui imponit,qui fallit,qui defraudat,qui verbadat,qui in errorem inducit.Vide §.1.l.1.ff.de Dolo. Oldend.

DECISIO,transactio dicitur,in eodem significatu Paul.ad leg.Falc.l.si hæres.Si hæres, inquit, cum creditoribus deciderit,ne solidum solueret: & ob eam decisionem factum sit,vt aliquid retineret. Pro lege quoq; Imperatoris accipitur.l.veteris.C.de contrah.& commit.stip.& de emen.Iust in.C.in prin.super verbo, Decisiones.& §.vnde quæsitum.Instit.de nupt. Verum ea Imperatoris lex intelligitur, qua partium altercationes diremptæ sunt. Pragmatica verò sanctio licet vulgò dicatur, quam Princeps extra corpus iuris ciuilis promulgarit,veriùs tamen priuilegium vocatur, non quòd priuatis hominibus, sed vel corpori alicuius vniuersitatis, vel ei qui officio bene functus est,cõfertur, hoc est, quæ ob causam publicam, aut communem negotiorum functionem, in speciale quoddam priuilegium impertitur.Old.

DECLAVARE est clauas amputare. Nam clauas & claulas in hac significatione posuerunt. Palladius, Claua seri commodius est,quæ fit manubrij crassitudine,longitudine cubitali. Varro,vt sit de tenero ramo ex vtraque parte æqualiter prę̨cisum,quas alij clauolas alij taleas appellant,vt annotauit Turnebus aduersariorum lib.53.cap.19.

DECLARARE,ad facta frequentiùs,quàm ad dicta pertinere, Valla demonstrat,lib.1.Nostri docent,eum, qui vel addit, vel diminuit quippiam,non declarare, sed potius noui quid facere.Old.

DECLINARE, pro eo quod est,euitare,vsurpatur eleganter.Cicero in officijs:Declinetq; ea,quæ ei noci cura videantur. Itaque quoties aliquem disc imine quam minimo à periculo absuisse significabimus,corpore declinatum malum dicemus. Ex Erasmi Chiliadibus.Sp.

DECLINARE sententiam, est paulatim illam infirmare,& ideò nisi sententia declinetur,rebus iudicatis stabitur,Spieg.

DECOCTORES, teste Budæo, dicti sunt id genus fermè hominum,qui Asoti dicuntur verbo Græco, id est,luxu & ganeæ studio perditi:& Latinè Nequã, verbo significantissimo: eorumq; vitium Asotia & Nequitia,quam Gellius luxum & Propinationem interpretatur.His olim Romæ certus locus in spectaculis assignatus erat,vt insignes omnibus essent,etiamsi infortunio aliquo,non nequitia decoxissent. Accipiuntur & pro his,qui depeculantur pecuniam publicam. l. quilibet. C.de Decur.lib.10.Sp.

DECOLLARE, pro auferre caput, interpretes nostri vsurpant, non absque exemplo. Nam Sueton. in Caligula. Miles, inquit, decollandi artifex, quibuscunque è custodia capita amputabit. Hoc ideo monui, quòd eruditi quidam ab ea significatione abhorrẽtes,pro collo deponere solum vsurpandum existimãt. Spieg.

DECOLORIS dicitur, ex cuius ore color defluxit,& exanguis relictus est:atque idcirco pro deformi capitur, & nigro.Discolor autem non modò pro vario sumitur,sed si quid eundem colorẽ velut radios quosdam diffundit.Concolorem eiusdem esse coloris, nemo ignorat. Versicolorem verò, vt autem sæpè dicimus, quòd è diuersis partibus spectanti non eundem offert coloris leporem. Hæc ex Thyles. quòd & diligenter colorum materiam tractauerit,& eiusmodi voces apud ipsos quoque iurecoss. recurrant. Alciatus Vallæ sententiam refellens, scribit, ex origine vocabuli eam rem esse versicolorem, cuius color in alium versus sit, & non quæ variorum colorum sit. Spieg.

DECOLORARI,pro infamia notari, per translationem,in l.eum qui probabilem. Cod.de Episc. & cleri. Spieg.

DECOQVERE, est vorato patrimonio creditoribus fidem fallere,aut certe fidem suam per inopiam nõ liberare. Vide Bud.in Annot.ad l. si hominem.§.quoties ff.depositi.& Alc.in l.si aliquid. C.de suscep. Pręp. & Arcar.lib.10.Sp.

DECRESCERE peculium,pro diminui.l.peculium.ff.de pecul.

DECRESCENDI Ius quid vocent Dd. vide Ius decrescendi.&c.

DECRETALIS bonorum possessio, quæ facti est,& Extraordinaria vulgò vocatur:ideo dicta est,quòd potissimum à decreto pendeat,suamque substantiam accipiat.id monuit,& quidem notabiliter, Alciat.enarrãs l.delata.de verb.sig.Sp.

DECRETALIS epistola est constitutio Pontificis, ad alicuius consultationem promulgata vt dicit Rubr. de const.num.31.

DECRETA priuata Cæsaris dicuntur,quę non publico decreto,vt inter exempla referantur, sed priuati iuris causa statuta esse videntur. Vide Alex.ab Alex. cap.23.lib.6.Sp.

DECRETA senatus,à consultis sic distinguũtur secundum aliquos:quòd decretum dicant, Particulã quãdam esse senatusconsulti: vt cum prouincia alicui decernitur:tanquam decreta sint specialia, cõsulta generalia. Et ita quidem ex AElio Gallo distinguit Festus quem refert Connan.lib.1.cap.14.nu.5.

DECRETORII dies sunt,de quibus hæc lib.3.Firmicus:Sane extra ceteros climateras,etiã septẽni anni

& no-

& nouenni per omne vitæ tempus multiplicata ratione currentes, naturali quadam & latenti ratione varijs hominem periculorum discriminibus semper afficiunt. vnde 63. annus, quia vtriusque numeri summam pariter excipit, Androdas appellatus est. nouies enim septem anni sexaginta tres conficiunt, & rursus septé nouem simili modo 63. annos efficiunt. Quia itaque vtriusque numeri cursus in hoc anni æquata ratione spacio concurrit, grande semper periculi discrimen imponit. Si enim septenni & nouenni anni qui hebdomatici à Græcis & eneatici appellantur, grandia pericula hominibus semper indicunt, quid facient 63. anni, qui vtriusque numeri multiplicatam & inuicem sibi obligatam efficiunt summam? Hac ex causa ab Ægyptijs Androdas dictus est, quòd omnem viri substantiam frágat, ac debilitet. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Lampridium. libr. 8. Adde eleganter ratiocinantem & examinanté causam horum Leuinum Lemnium de secretis naturæ miraculis lib. 2. cap. 32.

DECRETVM autem & generis olim & speciei nomen fuit. Quidquid enim pronuntiat ius dicens Prætor, genere quodam decretum appellatur. Eoque sensu tunc decreta esse accipienda, cum à prætore decreta latinè iubentur interponi, alio docuimus. Tertull. in lib. de habitu mulieb. Qua cóstantia inquit, tribunal illud ascendimus, decreturi aduersus eos quorum munera appetimus? Seneca in Medea.

Ch. Vox constituto sera decreto venit.
Me. Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.

Erat etiam decretum nomen speciei, cùm videlicet edita de plano, aut die postulationum controuersia, in diem cognitionum hac intentione differtur, vt ea cum consilio examinata, certam accipiat iustamque definitionem. Ea nimirum ratione, qua principum sentétiæ, quæ in causarum cognitionibus de consilio consularium virorum proferebantur, appellari decreta solent. Id quod hæc epigraphe manifestum facit, Paulus Imperialium sententiarum in cognitiõibus prolatarum, siue decretorum, ex libris sex libro primo cap. vlti. De iure patro. l. 41. Famil. ercis. l. vltim. de hæredit. institu. Idque illud esse omnino videtur, quod sic Asconius scribit in Verrinam secundam. Sunt autem instituta Prætorum, in decretis interponendis dijudicandisque caussis. Et hoc sensu decretum prætoris, præsidis, aut proconsulis accepisse visus est etiam his verbis Vlpianus: Vbi decretum necessarium est, per libellum id expedire Proconsul non potest. quę enim causæ cognitionem desiderant, per libellum non expediuntur l. 9. §. 1. de offic. Procons. l. 71. de regul. iur. Haud dubiè per decretum exactam sedulamque causæ apud Prætorem adhibito consilio disquisitionem intelligens, & causæ cognitionem ad prætoris tribunal referens. Quid enim aliud est, quòd sic ab eodem Vlpiano inuenimus alio loco scriptum? Si causa, inquit, cognita bonorum possessio detur, non alibi dabitur quàm pro tribunali: quia neque decretum de plano interponi, neque causa cognita bonorum possessio alibi quàm pro tribunali dari potest. l. 2. ff. de bonor. possess. Ræuard. pro trib. lib. sing. cap. 8.

DECRETVM, apud iurisconsult. propriè est deliberatio iudicis cum causæ cognitione, ad mixtum imperium pertinens. l. ne quicquam. §. vbi de offic. Procons. Et est id quod placitum aliàs latinè dicitur. Græcè δόγμα καὶ ψήφισμα, καὶ ἀπόφασις dicitur, auctor. Budæ. At propriè & specialius dicitur, quum iudices auctoritatem suam interponunt, & maximè in iurisdictione voluntaria. vt in alienatione bonorum minoris, in transactione alimentorum, & in bonorum possessione. Albutius pro Alciato. Quo verò à lege distet, infrà patebit in dictione, Lex. Sp.

DECRETVM, siue edictum primum, in contumacé solet expediri, vt is tædio ductus, sui copiã in iudicio tandem faciat, ius ipsius contumacis non perimens. l. 3. in fin. de acquir. poss.

DECRETVM secundum, constituit eum bonorum possessorem, quæ ex primo decreto detinebat, incolumi hactenus contumacis iure. Vide c. 1. extr. de eo qui mitti. in possess. Bart. tractat, materiam primi & secũdi Decreti in l. si finita. §. Iulian. ff. de dam. infec. Sp.

DECRETVM magistratus, non ideo habet auctoritatem, quòd magistratus dixerit: sed quòd secundũ ius & rationem decreuerit. l. pen. ff. de Inst. & iur. Sp.

DECRETVM prætoris exaudiri non posse, apud Vlp. in l. 1. de post. Spieg.

D.C.S. De consilij sentẽtia. Auctor Val. Probus, apud quem tamé Consulis mendosè legitur, pro CONSILII. Cicero Verrina 7. Cum consilia causam Mamertinorũ cognoscit, & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronunciat. Harum autem ignoratio notarum errorem apud Vlpianum peperit in l. vn. ff. de off. consul. vbi sic legitur. Cum ipse sit, qui ex senatusconsulto consilij causam examinat: pro EX SENTENTIA CONSILII. Hot.

DECVMANI agri dicuntur ex quorum fructibus pars decima Pop. Rom. solueretur, vt idem ipse Cicero in eodem loco paulo inferius testatur his verbis: L. Octauio & C. Cottæ consulib. Senatus permisit vt vini & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te quęstores in Sicilia vendere consuessent. Romæ venderẽt, legemq; his rebus quam ipsis videretur edicerent. &c. Decumas, decimam partem intelligit. &c. Brechæus l. inter publica. ff. de verb. & rerum signific.

DECVMANVS limes, qui fit ab ortu solis ad occasum Festo lib. 4. Aggenus Vrbic. libr. de limitibus agro. & Hygen. Prat.

DECVMBERE, & valetudine impediri, & mori significat. Prioris est exemplum in l. 2. si quis caut. posterioris in 2. Tuscul.

DECVRIAE tribus & ciuitas pro loco, iure, & hominibus ponuntur teste Connano. lib. 1. cap. 2. nu. 6.

DECVRIO. Decurionum alij vrbani, alij municipales erant. Vrbani præerant turmæ, quæ constabat ex duobus & triginta equitibus. Qua significatione in titulo, De hæreditate decurionum, lib. 6. C. sumi prorsus arbitror vnà cum Hegendorphino. in Exegesi. Municipales erant, qui Romæ senatores, vt scribit Valla lib. Elegant. 6. cap. 32. Nam qui in senatu & consilijs reipublicæ municipales esse poterant, decuriones erant. De horum autem officio, ac dignitate, extat titulus in Pandect. Ad municipalem. & libr. 1. Cod. alius de magistratibus municipalibus. Meminit autem de huiusmodi decurionibus Cicero pro Sextio, Qua de causa & tum conuentus ille Capuæ huic P. Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc tempore beneficium, fidemq; hominis testimonio declarant, periculum deprecantur suo decreto. Recita (quæso) P. Sexti, quid decuriones Capuæ egerint? Decuriones quoque in titulo, De silentiarijs & decurionibus eorum. lib. 12. Cod. dicũtur primarij Cæsarum, hoc est, principũ consiliarij. vt Hegendorphinus post Alciatum annotat in Exege. sua titulorum C. Anchora.

DECVRIONES generaliter appellari cœperunt Principes seu capita cuiuslibet ordinis. Et ordo ipse Decuria vocabatur: vt Decuria iudicum, Decuria scribarum, Decuria cubiculariorum. Inde Decurionatus. Olden.

DECVRIONES quidam dictos aiunt ex eo, quod initio cùm coloniæ deducerentur decima pars eorum qui deducerentur, consilij publici gratia conscribi solita sit. l. pupillus. §. decuriones. ff. de verb. signifi. Et de his est tit. de decurio. & eorum filijs. in dig. Ioã. Bell. Etymol. Decurionatus autem non fuit magistratus Principis sed municipalis, quare nec militijs annumerari poterat. vt ait Connan. libr. 4. cap. 15. num. 1. Vide de his & suprà in verbo βουλευταί.

DECVRSORIVM est, quòd vulgò Turneamẽtum dicitur.

DECVSSIS denarius vocabatur. Ex quo (ait Budæus) intelligere debemus denarium fuisse argenteũ & denis assibus valuisse. Quòd etiam ex Vitruuio. libr. tertio, capit. primo videre est. Nostri autem (inquit) pri-

primo decem fecerunt antiquum numerum, & in denario denos æreos asses constituerunt: & ea re compositio nummi ad hodiernum diem, denarij nomen retinet &c. Brechæus l. etiam nummos. ff. de rerum & verb. signif.

DEDECVS, ignominia, quæ ex turpiter gestis nascitur. Vlpian. in l. in eadem causa. Qui ita alligati sunt, vt sine dedecore non possint in publicum apparere. Spieg.

DEDECVS publicum, accipe infamiam publicam. remue omnibus modis infamem & perniciosam. Spiegel.

DEDICARE, & Dicare propriè est dicendo deferre, ac obsequio dare alicui numini, ac in perpetuū constituere. C. de sacrosanct. eccles. Authen. Ingressi. In pontificio iure pro cōsecrare: quemadmodum & à Plinio in Epist. vsurpatur: tametsi ex M.T. pro Domo sua, vbi quid intersit inter consecrare & dedicare, colligi potest. Fiebat autem dedicatio templi, aut per consulem, aut Imperatorem, præeuntibus verbis pont. maximi. Ex Catanæo. Sp.

DEDISSE intelligendus est etiam is, qui permutauit, vel compensauit. l. dedisse. ff. de verbor. significat. Spieg.

DEDITITIA libertas. Alciatus, Parado. 1. ca. 14. Dedititij (inquit) populi, cum in Romanorum fidem concessissent, rebellibus animis ab eis desciuerunt, quos deinde superatos, adeo humanè Romani tractarunt, vt & vitam illis seruarent, & imaginariam quandam libertatem relinquerent. sed tamen infamiæ labe aspersam, lege lata, vt ad veram libertatem, Romanæque ciuitatis iura peruenire nunquam possent. Quales videntur fuisse Gabij, vnde & Gabius ager apud Marcum Varronem. Itaque, in Institution. titul. De libertin. Dedititij serui erant, qui ex obsidione se dederunt in potestatem victoris. Eorum autem alij libertini, alij peregrini dicebantur, de quibus suo loco tractemus. Hinc verò dedititia libertas dicta est, qua quis ita consequebatur libertatem, vt toto vitæ tempore seruituti suæ obnoxius esset, & morte demum ab ea liberabatur. Cuiusmodi conditionem libertinorum tollit lex vnica C. De dedit. libert. toll. volens quòd eo modo sint liberti, quo simpliciter manumissi & ab eis non differant. De ijs alibi quoque Alciatus meminit, nempe lib. Dispunct. 2. cap. 21. & habetur non inelegans caput apud Angelum Politianum. Miscellaneo. Anchor.

DEDITITII sunt, qui post admissa crimina supplicijs subditi, & publicè pro criminibus cæsi sunt, aut in quorum facie, vel corpore quæcunque indicia, aut igne aut ferro impressa sunt ita, vt deleri nō possint. hi si manumissi sunt. Dedititij appellantur Gaio lib. 1. Institut. tit. 1. Reliqua vide apud ipsum authorem Connanū lib. 2. cap. 6. nu. 2. & nu. 4.

DEDVCERE, aliàs pro demere aliquid de summa pecuniarum vel rerum. l. pater. ff. de iur. dot. Inde dicimus, expensas vel æs alienum deduci. l. si à domino. §. si. & seq. ff. de petit. hæred. l. fundus qui. ff. famil. hercis. l. venisse. ff. de verb. signif. Old.

DEDVCERE aliàs, pro redigere. l. 1. ff. arbor. furt. cæsar. Old.

DEDVCERE item, pro perducere: vt, controuersiam ad exitum deducere. l. fin. ff. de Procur. Deducere ad adgnatos. Old.

DEDVCERE riuos, idem est quod siccare riuos. vt annotauit Forcat. in dial. 85. Necyoman.

DEDVCTARVM expensarum nomine comprehēduntur fructus. l. Si à domino. §. fin. & l. seq. ff. de petit. hæredit. Hi nullo casu intercipiuntur. l. fundus qui, famil. herciscun. Old.

DEDVCTIO, significat nonnunquam absolutè dispendium, imminutionem rerum, Ein abgang. Titius magnam patitur fortunarum deductionem.

DEDVCTIO alias imminutio est etiam iusta causa, fortè Ein abgang. Olden.

DEDVCTO ære alieno, non hoc ipsum solùm, hoc est, pecunia, sed quęuis onera veniunt accipiēda. Vide Alciatum in l. venisse. de verborum significat.

D.E.R.I.C. notæ quibus in S.C. scribendis vtebantur, pro De ea re ita censuerunt. Vt apud Gellium lib. 4. cap. 6. Quod C. Iulius L. filius Pontif. nunciauit in sacrario in regia hastas Martias mouisse, D.E.R.I.C. vt M. Antonius Consul hostijs maioribus Ioui & Marti procuraret. item apud Vlp. l. item, 20. §. præter. 6. ff. de hære. pet. De qua re ita censuerūt. Idem in l. 2. ff. ad Sen. Velleian. Quod M. Silanus, & cætera, verba fecerunt & cætera, quid de ea re fieri oporteret: de ea re ita censuerunt. vbi tamen CONSVLVERVNT imperiti librarij C literā interpretati sunt. Gell. li. 15. ca. 2. Quod verba facta sunt de Philosophis & Rhetoribus De ea re ita censuerunt. Sic in episto. Cælij ad Cice. lib. 8. Quod M. Marcell. Cos. V.F. prouincijs Consularibus D.E.R.I.C. vti L. Paulus, &c. Et eadem epistola rursus aliquoties. Scribebatur etiam ita, D.E.R.V.I.C. De ea re vniuersi ita censuerunt. Hotom.

DEESSE, pro deserere, id est non defendere. sicut adesse pro defendere sæpe dici, non ignorant qui in probæ Latinitatis autoribus versati sunt, in quibus & iurisconsulti nostri suas tenent non infimas. Spieg.

DEESSE significat ad iudicium non adesse l. 55. ff. de euict. & apud Suetonium in Caligula. Inde

DEESSE per contumaciam l. 13. §. vnde tractari. ff. de mino. Et

DEESSE cognitioni l. 27. §. 1. ff. de lib. caus. Prat.

DEFECTAE senectutis homo, apud Vlp. l. arborib. §. de illo. ff. de vsufr.

DEFECTI ætate. qui propemodū consumpti sunt, Mit denen es gar nach auß ist / apud Vlpian. in l. si quis ingrauescente. ad S.C. Silan. Sp.

DEFENDERE, est id facere, quod dominus in litem faceret, & cauere idoneè. Nec debet durior conditio procuratoris fieri, quàm est domini: præterquam in satisdando. Vlpian. in l. sed & ex. ff. de procurato. Oldendorp.

DEFENDERE viri boni arbitratu, aliud nihil est, quàm satisdare. l. 5. §. 3. iudicat. solui. Ræuar. l. Qui rem alienam. ff. de reg. iur.

DEFENDERE tum prohibere & propulsare est, tum Conseruare & tueri vt defendere iniuriam est reijcere a se & expellere. At dicitur etiam defendere dignitatem suam qui eam conseruat & obtinet. Connan. lib. 7. cap. 14. nu. 8.

DEFENDERE inculpatè, quid sit, pulchrè colligit ex verbis Bart. in l. vt vim Salomonius. Adde quæ idem Bart. docet in l. furem nocturnum: de sicar. Old.

DEFENDI autem videtur qui per absentiam suam in nullo deteriorem causam aduersarij facit. l. Prætor ait. ff. Quibus ex causis in possess. eatur. Old.

DEFENSIO, pro excusatione apud Iurisconsultos in l. si reip. de vsur. Hæc & in capitalibus iudicijs danda est. l. Seruum quoque. §. Publicè. ff. de Procuratoribus. Item pro exceptione vsurpatur. l. 1. C. de iur. & fac. igno. l. siquidem. de exceptionib. Old.

DEFENSIO quot modis sumatur, vide Barto. in l. Liberto. in fin. ff. de negot. gest. Quādo aliquid dicatur fieri ad defensionem, Vide eundem in l. 1. C. Vnde vi. Oldend.

DEFENSIO illicita dicitur, quum offensio licitā censetur. Bald. tex. singularis est in l. Si seruus. C. de his, qui ad eccl. confug. l. Si pignus. §. si furem. de furt. Oldendorp.

DEFENSIO plena accipietur, vt ait Vlpian. in fin. d. l. Item ait prætor, si & iudicium non detractetur, & iudicatum solui satisdetur. Old.

DEFENSIO moderata vel tutela inculpata, quæ sit, in specie definiri non potest, nisi ex ipsius belli circunstantijs hoc est ex persona vim vel iniuriam inferētis, ex persona item defendentis, ex causa belli, ex re cōtrouersa, ex loco, ex tempore, & cæteris huiusmodi argumen. l. Si quid vendit. ff. de ædil. edic. l. in his quæ ext. ff. de cōd. & dem. Cæterū generaliter definiri pōt. moderatā defensionē, & legitimam belli formā tribus modis intelligi. Primūne temere ad arma properetur, hoc est

sine magna necessitate ac deliberatione: deinde, ne modus qui ad propulsandam vim vel iniuriam sufficit, excedatur. Cur enim occidatur, qui capi poterat? Tertio ne victoria trahatur ad insolentiam. Multi enim bello rectius vtuntur, quàm victoria. Old.

DEFENSIO est instantis, imminentisue offensionis propulsatio. Vbi hæc cessat, non est quod propulsari queat. ab offensione enim omnis defensionis pendet ratio. Vide Salomonium in l. Vt vim. de iustitia & iure. Quo verò iure defensio nitatur, Bartolus explicat in eadem l. Et quam variè accipienda sit, refert ipse in l. de pupillo. §. 1. & fin. ff. de oper. no. nunc. Olden.

DEFENSOR. In iure varia est defensoris significatio. Defensor accipitur quandoque pro tutore vel curatore. l. 1. qui petant. tutor. Quandoque accipitur pro eo, qui absque mandato, cum sola satisdatione alterum in iudicio defendit, atque tuetur. vt est in l. minor. cũ duabus proximè sequentibus. ff. de procurator. Qua in significatione defensor à procuratore non vsquequaque videtur distare. Itaque, Arcadius, sing. li. de muner. ciuil. Defensores quoque (inquit) quos Græci σύνδικοι appellant, laborem personalis muneris aggrediuntur. De propria autem syndici significatione dicemus suo loco. Quare, illuc (lector) si vis, recurrito. Anchor.

DEFENSOR idoneus non est minor vigintiquinque annis, in quibus causis in integrum restitui potest. l. minor. ff. de procuratorib. Vide Paulum ibidem, l. neque fœmina. Old.

DEFENSORES ciuitatum non ex Decurionibus, sed ex alijs municipibus seu ciuibus eligebantur olim tres qui curarent, ne tenuiores à nobilibus læderẽtur. l. 2. & 3. C. de Defensor. ciuitat. Quorum munus seu administrandi forma describitur in l. In defensoribus. C. eodem titul. Olden. & Spi. Ideo paterna voce defensores vocati, vt parentis vicem plebi exhiberent, l. vtili. l. defensores 2. & l. in defensoribus. C. de defens. ciuitat. §. 1. de defensor. ciuitat. colum. 3. & alibi defensores plebis nuncupati l. vnica C. de offic. Iudic. Alexan. Iudicabant de pecuniarijs causis vsque ad trecentos aureos, de leuioribus quoque criminibus cognoscebant, eadem cõpetentis castigatione tradentes, cum tamen hoc ante magistratibus municipalibus non licuisset, l. Magistratus. ff. de Iurisdi. omn. iudic. deprehensos in maioribus criminibus in carcerem detrudebant, mittebantque ad prouinciæ præsidem d. l. vtili. l. per omnes l. defensores 3. C. de defens. ciuitat. denique apud defensores ciuitatum, testamentorum. & donationum insinuationes, & quidquid aliud erat monumentorum proprium agebatur. §. Iusiurandum. de defens. ciui. coll. 3. Coras. Miscel. lib. 3. cap. 6. Quomodo viri clariores ciuitatis cogerentur suscipere defensoris munus, ineptè & ridiculè exponit Accurs. dum ait, nobiliores cogi solitos in circulum. duosque ex eis perscrutari cæterorum bonitaté: quæ somniasse potiùs quàm diuinasse videtur. Nam cũ oporteret eos ἀμοιβαδὸν hoc munere fungi, quòd Gregorius Haloander dixit per vices. non inquirebatur singulorum præstantia, quia necesse erat vt omnes suo tẽpore id munus obirent. Neque sentẽtia mea Tiraquellus, vir certè doctissimus hunc locum percepit, qui in libr. de iure primog. quæst. 19. tradit hic intelligendum esse de illo circulo. de quo scribit Caius institutionum suarum lib. 1. titu. 2. & quem Ausonius Gallus orbem teretem appellauit, & de quo mentionem facit Felinus in c. cum dilecta. de rescrip. & Card. Alexan. in c. Nicolao. de appellat. quia in eis circulis ita nomina scribebantur, vt dignosci non posset, quis prius, quisue posterius nominatus esset, hic verò κατὰ κύκλον dixit Iustinianus, id est, eo ordine, vt quis non cogatur iterum esse defensor, donec alij quoque defensores non fuerint, vt ex subsequentibus apparet. Magistratus qui hoc modo creabantur περιοδικὰ πολιτεύματα. Demosthenes vocauit, quos Budæus circulares Magistratus dixit. Non omitto, interpretem in constit. de defensor. ciuit. §. interim, & infrà sub eod. tit. in §. si qua verò. εὐμοιρεῖς nobiliores exponere, cum de grauioribus & dignioribus viris Iustinian. intelligat. Hęc enim dictio id significat, vt constat ex scriptorib. Græcis, quòd etiam Suidas & Budæus docent, & in Magistratibus non minus hominum dignitas & integritas, quàm nobilitas est exspectãdo. Ferran. lib. 2. explicatio. in Constit. de Defens. ciuit. §. interim. cap. 37.

DEFERRE se dicitur, qui quod ei tacitè, & in fraudem legis relictum est, capere se non posse profitetur. l. 1. l. 3. §. fin. l. 15. l. 16. ff. de iure fisc. Prat.

DEFERRE, pro in censum deferre, & deducere l. 4. §. in seruis. ff. de censib. Senec. lib. 1. de Benefi. Nec illis fraudi est, si quid in censum detulerint. Prat.

DEFERRI dicitur hereditas, quam adeundo consequi possumus. l. 151. ff. de verborum significa. Eodem modo,

DEFERRI bonorum possessio dicitur, quam agnoscendo acquirere possumus. l. 1. §. decretalis. ff. de succ. edi. l. 8. ff. de collat. bo. Sic

DEFERRI legatum. Et

DEFERRI actionem dicimus. l. 64. §. dabit. ff. solut. matrim.

DEFERRE aliquem, est eum accusare. Cicer. in Orat. pro Q. Ligario. Nouum crimen C. Cęsar, & ante hũc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit. Q. Ligarium in Aphrica fuisse &c. Quint. In tormentis pauper diuitem detuli reum. Id Græci dicunt ἀποφέρειν δίκην, ἐπάγειν κρίσιν, quibus nostrum deferre (ait Budæus in Comment. linguæ Græcæ) videtur respondere. Brechæus l. indicasse reum ff. de verborum & rerũ signific. Sed deferre alicui, est grates & reuerentiam ei exhibere. ff. de accus. l. libellorum. Et sic dicimus: Plus Deo deferendum est, quàm homini. De senten. excom. c. relatum. 11. quæstio. 3. quisquis meta. & c. Iulian. Differunt tamen Deferre, & Accusare in hoc, quia Deferre fit reo absente, sed accusare fit reo præsente. Olden. & Prat.

DEFERRE appellationem, in iure Pontificio idẽ est, quod, admittere appellationem. Vide Archid. ext. de appell. cum appellat. lib. 6. Old.

DEFERRE hęreditatem, deferre iusiurandum, deferre iudicium, notæ & frequentes apud iurisconſ. loquutiones. Old.

DEFERRE causam ad patronum dicitur cliẽs, quũ eum consulit, & ei controuersiæ ordinem, argumentumq; exponit. Den handel anzeygen. Old.

DEFERRE iuramentum, est aliquem arctare, vel astringere ad iurandum, & quandoque defertur à iure, quandoque à iudice, quandoque à parte, quandoque etiam delatũ à parte parti defertur. de omnibus his nota. C. de iureiur. l. 1. Potest autem ipsum deferre maior 25. annis. Etiam minor ipsum deferre non prohibetur, dum saltem conditio sua peior non fiat, sed si læditur, restituitur. De iureiur. l. nam postea. §. Sed si minor. Etiam paterfamilias, non filiusfamilias. C. de iureiurando. l. nec filius. Item liber, non seruus. ff. eod. tit. l. multò magis. aliàs, Quantò magis. in fine. Item compos mentis, non prodigus, nec consimiles, vel. tutor. §. prodigus. ff. eod. tit. & hoc in rebus quæ ad eos pertinent. Si autem administrationem adijt tanquàm procurator: licet ei iuramentum deferre in trib. casibus, scilicet, si specialem habeat administrationem, si in rem suam sit datus, & si generalem & liberam habeat administrationem. vt ff. de iureiur. l. Iusiurandum. §. si tibi. & l. sequẽti. Et Episcopus habet hanc administrationem, quò ad ea, quæ alienari possunt. Cui autem deferatur, dicendũ est secundum Hosti. quòd à parte parti defertur, quòd vocatur, secundum eundem, iuramentum voluntariũ, vel extraiudiciale. Verùm aliud est necessarium & iudiciale, scilicet, quando iudex parti defert, vt C. de iureiur. l. 3. §. bonæ fidei. Vide de hac materia Hostien. in tit. de iureiu. sub §. De iuramento assertorio. quasi per totum. Old.

DEFERRE in ærarium, item deferre in principis commẽtarium, quid sit, Budęus explicat in l. abesse. de minoribus. Old.

DEFERRE nomen, propriè non est accusare, sed apud magistratum vel iudicem de aliquo crimine ante accusa-

accusationem denunciare, Angeben/& alium in capitis discrimen rapere. Old.

DEFERRE reum, idem est, quòd postulare, & vt cognitionem suscipiat petere. l. deferre. de iur. fis. Quo modo autem id fiat, docet Alciatus in l. Indicasse. Oldendorp.

DEFICERE dicuntur, qui ab his, quorum sub imperio sunt, desciscunt, & in hostium numerum se conferunt: sed & hi, quos senatus lata lege hostes iudicauit: vel relegati, vtique vsque adeò, vt ciuitatem amittant. Auctor Paul. in l. 5. de cap. minu. Spieg.

DEFICERE bona. Vide suprà, Bona deficere dicûtur. & Zas. ad fin. l. commodis. de re iud.

DEFICERE dicuntur, qui animam agunt. l. 8. §. hostes. ff. de pœn. l. 32. §. si ambo. ff. de don. inter vir.

DEFICI quem conditione dicimus l. 8. l. 74. ff. de cõdi. & demon. Prat.

DEFICERE, & hi dicuntur, qui hereditatẽ omittunt, vel ante agnitam aditamq; eam decedunt l. 5. ff. de vulg. l. 78. ff. ad leg. Falc. Ita

DEFICIENTIVM partes interpretare. l. 53. in fin. ff. de acqu. here. & l. vnica. §. fin autem ad deficientis. C. de cad. toll.

DEFICERE ipsa quoque pars dicitur. l. 31. ff. de cõdit. & demonstr. quæ & aliàs cessare, & vacare dicitur. Prat.

DEFINIRE in iure ciuili generaliter, & summatim quid statuere. l. 4. §. puto. ff. de heredi. institut. l. 5. §. concessa. ff. de don. int. virum & vxor. Prat. Est autem definire, non tantùm quid res sit, explicare, sed ea quoq; omnia quæ ad rem aliquam pertinẽt, determinare, vnde dicitur in regula iuris, omnem in iure definitionem periculosam esse, & leges passim diffinitiones appellantur. De quo vocabulo vide latiùs per Leonardum in commentario Oeconomicorum Aristotel. Drosæus in methodo Iuris.

DEFINITIO, est earum rerum quæ sunt eius rei propriæ quam definire volumus breuis & circunscripta quædam explicatio. Bud. in l. 1. de iust. & iur. vel

DEFINITIO est oratio substantiam cuiusque rei significans. Accurs. in l. omnis definitio. ff. de regul. iur. Io. Bell. Etymol.

DEFINITIO propriè dicitur, quæ constat ex genere & differentijs. Vide Bart. in l. 1. ff. de testam. Multa autem sunt definitionum genera, quæ Boethius breuiter & eleganter libro tertio in Topica Cicer. exponit. Obseruandum autem, quòd finitio nominis præcedit definitionem rei. Neq; enim probe definieris canem, nisi primùm constitueris, an de animali, siue terrestri, siue marino, an verò de cœlesti loquaris. Glos. l. quoties. de verb. obligat. Vt res exemplo pateat, Quæris an publiciana actio detur aduersus eum, qui pro hærede possidet? ab initio perstringendum erit tibi, quid hac loquendi formula, pro hærede possidere, intelligi velis. Sed nec id prætereundum quod & Vigliusanimaduertit, non vulgus modò, sed & doctos plerosq; viros, non distinguere definitionem à diffinitione, sed librariorum errore iam olim ista confusa esse. Salomonius: Considera, inquit, definitionis esse explicare quid est: Etymologiæ verò, rationem nominis exponere. Porrò, veluti aliud est nomen, & aliud res ipsa quæ nominatur: sic alia cognitio nominis, & alia rei nominatæ. Hinc à nostris non recipitur passim ab etymologia syllogismus, sed vix negatiuè: & tunc cum ab essentia traducitur rei quæ nominatur, vt Iuris vocabulum è Iustitiæ visceribus ductum. Sp.

DEFINITIO pro regula accipitur interdum, vt in illa vulgata regula, Omnis definitio in Iure ciuili periculosa est: quòd vel titulus demonstrat. l. 10. ff. de auro & arg. leg. l. 3. §. 1. ff. de hæred. instit. sic regula Catoniana etiam dicitur definire. Neque enim tam est difficile, rem aliquam in Iure ciuili exactè definire, quàm est rarum, regulam ex legibus colligere, quæ nulla in parte idfirmari queat. Adde Vigl. Instit. de test. ord. & vide Budæum in Annot. Quamuis hoc ipsum quoq; Accursius declarauit. Spie. Nec id videtur ignorasse Prosper Aquitanicus qui in epistola quadam de libero arbitrio sic scribit: Ad defensionem alicuius definitiõis ea promenda sunt, quæ alteri intellectui, a quo videtur definitio dissonare non cedant, & eam regulam cui sunt aptata non deserant.

DEFLORARE virginem Archidiaco. c. vnico. de depons. impub. lib. 6. Prat.

DEFORMARE, pro deturpare apud iurisconsul. Ne deformetur vrbs ruinis. l. vltim. Ne quid in loc. publi. Spieg.

DEFORMATI fructus, qui delapsis florib. iam formati existunt.

DEFORMATVM item. modò pro informato, vt apud Quintilianum: & pro eo quod deforme & infame, ex pulchro & honesto factum sit, à M. Tullio dici, obseruatum est.

DEFORMITAS corporalis, plerunque inuisa, non adeò in nostro attenditur, atque in Pontificio iure l. ex hac lege. ff. Si quis pau. fec. dic. Caius in l. fin. ff. de his qui deiec. Cicatricum autem & deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem. Cæterum ædificiorum deformitati auxilium præbendum esse, Vlpia. indicat. l. præses prouinciæ. de offic. præsid. Spieg.

DEFRAVDARE genium apud Terentium dicitur auarus, qui meritis eum & debitis bonis priuat. vt tradit Connan. lib. 5. cap. 5. nu. 1.

DEFRVTVM mustum est decoctum & despumatũ, vt Palladius & Plin. libr. 14. cap. 9. scribunt. Varro de vita pop. Rom. libr. 1. vt est apud. Non. Sapam appellant, quòd de musto ad mediam partem decoxerant. Defrutum, si ex duabus partibus ad tertiam redegerant deferuefaciendo. Vtriusque meminit l. 12. §. si in aliqua. ff. de instr. & instrum. Defruti verò & passi meminit. l. 9. & l. vltim. §. vltim. ff. de tritico, vino. Passum autem eodem Varrone interprete nominabant veteres, si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eamque passi essent in sole aduri. Nam & passum quò ex ficciore vua est, & defrutum quò magis incoctum est, eò est valentius, teste Celso lib. 11. medicin. ca. 17. Planè Victorinus in lib. de Orthograp. defructum scribendum docet, propterea quòd defruendo & coquendo fiat tale: quod de frudetur, id est, fraudetur coctura & minuatur. Briss. Adde Forcatulum in penu Iuris Ciuilis cap. 6.

DEFVNCTORIE, Perfunctoriè, Et translatiuè, vel translatitiè, pro eodem accipiuntur, hoc est, frigidè, non satis bona fide, nec ex animo. l. 2. ff. ad S.C. Tertul. l. aut qui. ff. quod vi aut clam. Translatiuè, pro vulgari & non accurata diligẽtia. Oppos. Bona fide, Optima fide, hoc est, Citra omnem prorsus simulationem. l. 1. C. Qui mune. tute. se excus. Non defunctoriè hoc est, non quæsito prætextu ad euitandum iustæ tutelæ munus. Accursius ineptè accipit pro Transitoriè.

DEFVNCTORIE tutelam suscipere is dicitur qui data opera se alicuius tutorem simulat cum tutor non sit, eamq; dicis causa ad hoc administrat, vt hac simulatione à noua tutela excusetur. Diciturque defunctoriè suscipere tutelam ea ratione qua matrem coerceri scripsit Vlpianus quæ filijs tutores petijt defunctoriè data opera. l. 2. §. 16. de S.C. Tert. Ferret. l. in ambiguis. §. nõ est nouum. ff. de reg. iur. Old.

DEFVNCTVS. Quære, Fũgi. & ibidem Vita defunctus. Spieg.

DEFVNGI, est explicari negocio aliquo, finemque ei imponere. Vlpia. de act. empt. Emptorem noxali iudicio condemnatum ex empto actione id tantũ consequi, quanti minimo defungi potuit. Hinc defunctos fato, id est, solutos & exemptos, nec vltrà vlli fato obnoxios. Defunctum item, vt adnotauit Bud. more Græcorum, pro cadauere intelligimus substantiuè. Cætera apud eum in l. emptorem. titul. eodem. Defungi etiam dicimus, non toto conatu, non magnopere aliquid curare, sed tepidè & instrenuè, & eo tantum animo, vt officio functi esse videamur, & quatenus satis sit ad vitandam reprehensionem, aut emerendam veniam. Defungi autem

gi autem quanti minimè quis possit, vide ff. de act. empt. l. ex empto. Sp.

DEGENER, qui maiorum suorum moribus non respondet, vt colligitur ex textu & Gloss. in Authé. de nó alien. §. nunc ergo.

DEGLABRARE. Paul. in l. cædere. arbor. furt. cæs. Cingere est, inquit, deglabrare. Bud. hanc legem corruptam esse putat, indicatq; ex compendio Græco, quo modo hic locus legendus sit. Haloander à veteri lectione non recedit. Itaque Paulus deglabrare translatè pro corticem eximere posuisse videtur: quod propriè à simplicis verbi significatione, & quidem magis vsitati, nihil distat. Spieg.

DEGLVBERE, est detrahere pellem. Tiberius Cæsar, auctore Suetonio, admonitus ab amicis, vt prouincialibus augeret vectigalia: rescripsit, Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere. hoc est, nihil reliqui facere. Tondent autem, qui ita spoliant, vt fortem relinquant, vnde res possit crescere: quum cute detracta, nihil extat quod deinde possit auferre. Sp.

DEGRADATIO idem quod depositio à gradibus, vel ordinibus ecclesiasticis. Et est duplex: Quædam verbalis, quæ est à proprio Episcopo assistente in degradatione clericorum in sacris constitutori si ordinibus certo Episcoporum numero definito canonibus facienda. Poterit autem Episcopus in huiusmodi degradatione vti verbis aliquibus, ad terrorem illis oppositis, quę in collatione ordinum sunt prolata, dicente presbytero, hæc vel adsimilia verba in remotione, Auferimus tibi vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali priuamus: vt in c. degradatio. de pœnis. lib. 6. Quędam actualis, siue solennis cœlestis militiæ militis, id est, clerici degradatio sit vt exauthorisatio eius qui militiæ deseruit armatæ, cui militaria detrahuntur insignia, sicq; à militia remotus castris eijcitur, priuatus consortio & priuilegio militari. Clerico igitur degradando Episcopus singula, siue sint vestes, calix, liber, seu quęuis alia, quæ illi iuxta morem ordinandorum in sua ordinatione ab Episcopo fuerint tradita seu collocata singulariter aufert, & raditur caput illius, siue tondetur. Ioann. Bello. Etymologia.

DEGVSTARE, idem quod gustare. Vide Vlpianum in l. 1. in prin. & §. 1. l. si quis vina. in princi. ff. de peric. & commod. rei vend. vbi pulchrè distinguit, de rebus degustationem exigentibus. Spieg.

DEIECISTI, verbum refertur ad personam eius qui deiecit nec pertinet ad eum, cuius familia deiecit. Ibidem.

DEIECISSE videtur tam qui suis manibus expulit, quàm qui mandauit, vel iussit, vt aliquis deijceretur. Ibidem. Prat.

DEIECISSE locatorem colonus videtur, qui ei cui locator possessionem vendidit, possessionem non tradidit: nisi probabili causa ductus id fecerit l. 12. ff. de vi & vi arma. Prat.

DEIECTVM & effusum intelligitur, quod pendēs decidit vel effusum est, etiamsi nemo deiecerit vel effuderit. non tantùm in ciuitatib. & vicis, sed etiam ruri in quibuscunq; vijs l. 1. §. quòd si suspenderetur l. penul. ff. de his qui deiec. vel effud. Old.

DEIERARE pro falso iurare accipitur in c. in literis. de testib. & c. literas. de præsumpt. extra.

DEIICERE est ex eminentiore loco aliquid demittere quòd noceat aut statim, aut aliquo temporis interuallo. Sic accipitur in titul. ff. de his, qui deiecerint vel effud. Old.

DEIICITVR in interdicto, Vnde vi, id est expellitur is qui possidet: siue naturaliter, siue ciuiliter possideat. Vlpian. in l. 1. ff. de vi & vi armata. Prat. Deinde postea. Cicero de Claris oratoribus vsus est postea deinceps. Verba sunt Martiani in l. ex seruorum. ff. de statu homi. Aldobr.

DELATOR. Multis modis accipitur in iure delator. Primùm, pro denunciatore tantùm posuit Papinianus in l. intra. de diuers. tempor. præscript. Qua in significatione, vel parùm diuersa delatorem accepit Constantinus Harmenopolus libro primo epitomes iuris, titulo quinto. Μηνυτὴς (inquit) λέγεται ἀρχηγὸς καὶ αἴτιος γνωρισμοῦ τινὸς ὑποθέσεως, ἀγνοουμένης μὲν πρότερον φανερωθείσης δὲ ὕστερον παρ᾽ αὐτοῦ, id est, delator dicitur author ac causa prodendi alicuius negotij, vel rei, quæ antè incognita, ab eo postea detegitur ac indicatur. Atque in titulo, de iur. fisci, propria delatoris significatione vtitur sæpe. Delator enim est, qui inuidia producit alios. ca. delatori. 5. quæst. 6. Delator etiam pro occulto accusatore, & calumniatore accipitur. Memorabilis Domitiani vox, apud Suetonium. Princeps, qui delatores non castigat, irritat. Præterea, delator dicitur, qui bona, quæ confiscanda sunt, defert & denuntiat. vt in tit. de delatorib. lib. 10. Cod. De qua voce videre licet Plutarchum in Solone. Et ij pro delationis præmio quartam partem in bonis delatorum consequebantur. Quadruplatores dicebantur, teste Plaut. in Persa. Cæterum, aliæ sunt delatoris significationes, quas, quia Grammaticorum planè sunt, prudens omitto. Anchor. & vide infr. in verbo Quadruplatores.

DELATORIA curiositas, pro maxima diligentia interpretatur, gloss. in l. nec supina. ff. de iur. & fact. ignorant. Olden.

DELATVM est, quòd adeundo consequi possumus. Hinc delata hęreditas. Dicitur autem propriè delata hæreditas, vel bonorum possessio, quando quis remoto quolibet impedimento, potest eam adire, vel agnoscere. Bald. in l. potuit. C. de iure deliber. Singulariter obseruauit Nicol. Bellonus Iuriscos. acutissimus, Delatam hæreditatem dici respectu hæreditatis, non personæ hæreditatis. Qua de re differit diligenter nec inutiliter cap. 16. lib. Supput. 2. Spiegelius. Triplici autem iure deferri hæreditas dicitur. Aut enim defertur ex testamento, iure ciuili: aut ab intestato ad suos, ex lege duodecim Tabul. aut iure honorario, id est bonorum possessione, vt amplissimè traditur in tit. de hæreditatibus ab intesta. Institu. & l. qui autem. §. 1. ff. quæ in fraud. credit. Brechæus l. delata. in tit. de verb. & rer. signifi.

DELATVM legatum nondum acquisitum est. Defertur ipso iure adita hæreditate. Acquiritur autem agnitione. l. ei qui ita. ff. de condi. instit. l. cum verò. in fi. ff. de fideic. libert. non ipso iure post aditam hæreditatem, licèt agnitio retrò agat ad diem aditæ hęreditatis. l. seruum filij. §. 1. l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de leg. 1. Delatum legatum repudiari potest: acquisitum repudiari non potest. l. 1. §. decretalis. ff. de success. ed. & per hanc differentiam cōciliatur pugna. l. legatum. de leg. 1. & l. Titia. §. Lucia. de leg. 2. de delato loquitur l. legatū. de acqu. §. Lucia. Vide Cuiacium dicto loco fusius hanc antinomiam explicantem.

DELEGARE, in l. Nesennius. ff. de re iudi. est alium debitorem loco sui substituere. vt, si tibi sim in aliqua summa obligatus, dico ad debitorem meū quòd tibi soluat: & sic debitor substituitur, vt soluat alteri creditori loco deleganris. Ita est text. in l. delegare. ff. de nouat. & del. Inde veniunt iudices delegati, id est suppositi & suffecti à principe, vel iudice ordinario, vt loco principis audiant causas. Ex Zasio. Spieg. Qui delegat id videtur dare, quòd sibi debetur, sufficitque debitum subsistere, etiamsi debitor ipsius soluendo non est. At si conuentus iudicio sit absolutus, neque reus, neque confideiussor liberatur, quoniam res inter alios acta ius non facit, &c. Vide Connanum libr. 6. cap. 7. num. 12. Inter Delatum & acquisitum legatum quid intersit, ostendit Cuiacius Obseruat. 3. cap. 11. vbi ita ait: Multum interest inter delatū & acquisitum legatū, neq; his nominibus vnquam auctores nostri iuris abutuntur.

DELEGATAM pecuniam Paulus dixit, pro decreta, constituta, ac assignata. in l. 2. ad leg. Iul. pecul. Et delegatæ iurisdictionis vocabulo vsus est Papin. in l. 1. de offic. eius cui mand. est iurisdictio, vt Budæ. monuit in posteriorib. Annotationib. Mihi magis placet editio Haloandrina, quæ habet, Delatam. Sp.

DELEGATIONES indictionis tributariæ in l. 3. de anno. & tribut. lib. 10. C. & l. 1. & l. vltim. de indictionib.

nib.eo.lib.l.vlt.de cano.largitio.l.23. C.de decurionib. eo.lib.l.7.C.de offic.rect.prouinc.l.1.& l.4.C.de modo mult.l.9.l.11.de excusatio.muner.lib.10.C. Iustin.Noue. 128.διατυπώσεις vocat σημαινούσας τὸ ὀφεῖλον ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ τίθεσθαι πόλεών τε καὶ ἐθνῶν ἤγουν ἢ ὁ ἐν εἴδει... ἢ ἄλλου οἱουδήποτε ὀνόματι, τοῦτο μὲν ἐν εἴδει, τοῦτο δὲ ἐν χρυσίῳ, δημοσίων ἕνεκεν ἐπικειται. Briss.

Delegatvs dicitur, cui causa committitur terminanda, vel exequenda, vices delegantis repręsentãs: & in Iurisdictione nihil proprium habens.l.1. ff.de officio eius cui mand.est iurisdict.Is tamen cui causam aliquam princeps delegat §. omnem verò. in Nouell. de litig. plenam in causa delegata iurisdictionem habet: adeò vt etiam iudices dare possit l.vnic.qui pro sua iurisdict.Goueanus l.2.de iurisdict. Id tamen minus propriè.vix enim est vt quis eius rei notionem habere videatur, de qua cognoscere nisi iussus non potest & de qua iudex constitutus non est.idem lib.2.de iurisd.ca.1. Quo verò delegatus distet à vicario, hoc est, vt interpretes barbarè dicunt, à Vicem gerente, seu Locumtenente, Bartol.indicat in l.1.& sequenti. C.de his qui vicem alt.ger. Vide Iudex. Porrò teste Dn. Oldend. quia delegatorum iudicum vsus non intelligitur, admodũ perniciosus est. Tantisper enim, inquit, disputatur de potestate delegantis, de forma delegationis, de persona delegati, donec litigatores cum causa dispereant. Spieg.

Delegatvs iudex is est, qui iurisdictionem non suo iure, sed alieno beneficio habet. Horum delegatorum alij quidem à fortuna seu culmine imperiali dati, alij simplici appellatione principis delegati, quidam ex sacra iussione dati, quidam pedanei. vide Cantiunc. cap.2.de Officio iudic.lib.2.Spieg.

Deleri vel interlinire. Vlpianus.Si vnus rationes hęreditarias deleuerit, vel interleuerit.Quære, Interlinere.

Deliaca supellex, in qua erant triclinia, & lecti cũ pedibus,& fulcris ex ære Deliaco factis. Vide Bayf. Spieg.

Delibari latinè dicuntur quæ minuuntur. Hinc,

Delibatio hæreditatis legatum esse dicitur in l.116. ff. de legat.1.quod testator ex eo quod vniuersum hæredis foret, aliquid decerpit.deminuit & subducit. Ex diuerso illibatus quadrans in l.20.§. Papinianus.ff.fam.ercis. integrum & non imminutum legatis.Briss.Adde Iacob.Ræuard.l.ius nostrum.ff.de regu. iur.

Deliberandi ius, quod à Prætore hæredi concessum est ad statuendum, vtrùm hæres esse velit, an non, toto tit.ff.de iur.delib.l.26.ff.de contrah. emptio. Prat.

Deliberare, est factum diligenter tractare,& mente prouoluere l.Aristo.ff.de iure delib. siue consilium aliquid faciendi, vel non faciendi capere.vide Budæ.in prio.adnot.ad Pand. Dicitur à libella qua quid perpenditur Festo.lib.4.Prat.

Deliberatio est prouida causæ circũspectio, cum qua ratio totum agit, & furor sibi nihil vendicat. Centum autem dies sunt commodum deliberandi tẽpus.l.2.ff.de iure deliberand.Old.

Delibrare, quod est librum, hoc est, corticem arbori detrahere.lege suprà, in verbo Cingere arborẽ, & in verbo, Deglabrare.Nebr.

Delicatvs debitor est, quasi luxui consecratus. quod enim nunc dedicatum, prius delicatum dixere. Vlpi.de pign.act.in fin.l.si seruos. Igitur hæc, inquit, à iudice erunt despicienda, vt neque delicatus debitor, neque onerosus creditor audiatur.Spie.

Deliciae libro 15.Cod.Theodos.sub titulo de aquæductu, deriuationes vocãtur ac sulci aquarij. inde

Deliciares tegulæ apud Catonem de re rustica cap.14. videntur appellari tegulæ quædam maiores, quæ in tectis influentem aquam excipiunt, deorsumq́; liciunt,& perducunt, eumq́; præstant deducendis pluuijs in tectis vsum, quem in agro Maioragius lib.3.Miscel.cap.8.

Deliciatvm tignum Festus interpretatur, quod à culmine ad tegulas angulares infimas versus fastigiatum collocatur.Maioragius vbi sup.

Delictvm generale verbum est quo quid prætermissum significatur ex Festo lib.4.B.Augusti.definit declinationem à bono, quà bonum prætermittitur: & quid à crimine distet collige ex gloss.in Authẽt.qua in prouincia.C.vbi de crimi.agri oportet.Prat.

Delicta priuata ideò sic dicuntur, quia horum delictorum publica accusatio non est, sed priuata & forensis. Verum quidem est extra ordinem nonnunquam animaduerti in fures, vt dicitur in l.vlt.tit.de priuatis delictis.Et sub hoc quidem titulo regulæ quasi generales traduntur, quæ pertinent ad omnia delicta priuata. Prima est, pœnalibus actionibus hæredes non teneri.l.1.eod.titul.Sed aliquando rei persecutoria actio nascitur ex maleficio, vt condictio furtiua, quę transit etiam in hæredem.Idem dicitur in §.non autem.Insti.de perpet.& temp.act.Idem etiam in C.sub titu.ex del.def.in q.hær.con. Ex quo loco colligenda est exceptio huius regulæ, nisi lis contestata sit cum defuncto. Tunc enim actio quantumlibet pœnalis transit ad hæredẽ. Præterea hoc etiam accipiendum est, nisi quid ad hæredes ex eo maleficio peruenerit d.tit. C. Quamuis in hæredem non transeat actio furti, vt in hæredem detur, datur tamen hæredi. Excipitur actio iniuriarum, quæ hæredi non competit, propterea quod odiosa sit. Secunda regula est. Plures actiones ex maleficio descendẽtes possunt concurrere. vt dicitur in l.nunquam .d.tit.de priuatis delictis.Et in d.l.nunquã.hoc tit.ostẽdit I. C. differentiam inter actionem l.Aquiliæ & iniuriarum, qui surreptum seruum flagellauit tenebitur furti, deinde iniuriarum, non item l.Aquiliæ, quia damnum iniuria datum non est, sed tamen contumelia quædam & iniuria: & propterea serui dominus iniuriarum actione agit.Tertiò notandũ est, si ex maleficijs quis velit experiri criminaliter & extraordinariè, eum cogendum esse in crimen subscribere l.3.d.tit.de priuat.delict. Notanda verò hic est diuisio iudicij criminalis in iudiciũ ciuile & criminale. Agere ciuiliter dicitur qui prosequitur id quod ad commodum suum spectat, siue pœnam siue rem familiarem persequatur.Criminaliter agere dicitur.qui vindictę publicę causa agit, nec refert an pecuniaria sit pœna vel non. Non enim condemnationem spectamus, sed scopum, propter quem hæc actio instituitur. Quidam existimarunt omnia iudicia, quæ pecuniariam habent condẽnationem ciuilia esse. Hinc crediderunt l.Iuliæ de ambitu iudicium ciuile esse, quod perabsurdum est. Refertur enim inter publica iudicia licet tantùm sit pecuniaria condemnatio. Nulla accusatio est publica, sed tamen etiam extra ordinem puniũtur priuata delicta, quia moribus nostris etiam domestica furta capitalia sunt. licèt criminaliter agere permittatur delictorum priuatorum nomine, non puto tamen accusationem publicam esse. Quamuis hoc certi iuris non sit, ego tamen ita existimo id posse colligi ex tit.de publ.iudic.1.& in prin.Institu.eod.tit. &c. Seilerus ex lecturis Duareni nondum impressis sub d. tit.de priuatis delictis.

Delictvm pro stultitia poni, ait Alberic.in l.cũ mancipium.ff.de ædil.edict.Prat.

Delicta fiunt, aut proposito, aut impetu, aut casu. Proposito delinquunt latrones, qui factionem habent.Impetu autem cum per ebrietatem ad manus, vel ad ferrum venitur. Casu verò, cum in venando telum in feram immissum hominem interficit.Maffeus.

Delineamenta nouercalia, apud Iurisconf.in l.3.de in inoffi.testa.Interpres nouercales blãditias exponit.Cic.1.de Finib. Qui blandicijs præsentium voluptatum deliniti, atque corrupti.Spieg.

Delitescere, idem quod simplex ipsum, quod est latere. Id quoque scholium indicat in l.1.de fugit. Spiegel.

Delphi, orum, ciuitas est Phocidis, ad montis Parnassi radices posita, vbi Apollo solitus erat responsa dare: Sed quemadmodum ait Iuuenalis, nunc cessant

Et demolitus passiuè. vt in titul. de vsucap. l. cum qui. Spieg.

DEMOLIRI sepulchra, crimen est lęsæ maiestatis, nec excusat vllus titulus. Vide C. de sepulch. viol. per tot. Spiegel.

DEMONSTRATIO est quędam ex instantibus, vel præteritis accidentibus noticia, quo magis dispositio fit liquida, adhibita rei, quæ est in facto & non quæ est in fieri. Vide Barto. in l. demonstratio. ff. eod. inducitur demonstratio per relatiuum iunctum verbo præteriti, vel pręsentis temporis. §. proxima. institu. de legatis. item per adiectiua significātia officium vel artificium, vel aliquid aliud propter quod res nominata fit magis certa. l. si nominatim. ff. de cond. & demon. de alijs, vide Barr. d. l. demonstra. Aliam definitionem tradidit Azo, & gl. dictis locis.

DEMONSTRATIO, à causa & conditione multum distat. l. 75. §. 1. & l. 96. ff. de legat. 1. Demóstratio plerumque factam rem ostendit. Conditio futuram. l. 34. in fin. ff. de conditio. & demonstr. id est, Demonstratio, in præsens vel præteritum, Conditio in futurum tempus confertur, vt ex l. 85. ff. de legat. 3. patet, Theophilus in §. huic proxima. Institut. de legat. hæc duo ita distinguit. δημονστρατίων ἐστὶν δήλωσις πράγματος ὃ λεγατεύεται. κονδιτίων δὲ ἐστὶ δήλωσις τῶν αἰτίων δι' ὧν λεγατεύεται. Hæc oratio, STICHVM QVI MEVS EST, demonstrandi causa posita intelligitur. At si ita concipiatur, STICHVM QVI MEVS ERIT, pro conditione accipitur. l. 6. ff. de legat. 1. Demonstratio quoque est si ita dicam. VESTEM PVRPVREAM, QVAE VXORIS CAVSA PARATA EST. CENTVM, QVOS MIHI DEBET. STICHVM, QVEM DE TITIO EMI. FVNDVM TVSCVLANVM QVI MIHI A TITIO DONATVS EST. FVNDVM QVEM ILLA MIHI DOTI DEDIT. l. 10. ff. de auro, argent. l. 26. ff. de libert. legat. l. 76. §. hæres. ff. de legat. 2. l. 17. & l. 40. §. qui dotalem. ff. de condit. & demonstra. Briss.

DEMONSTRATIO vice nominis fungitur. l. 34. ff. de condi. & demon. l. 6. ff. si cert. pet. l. 6. in fin. ff. de rei vind. Briss.

DEMONSTRATAE rei, quidquid adijcitur satis demonstratæ, frustra est. l. 1. in fin. de dot. præleg.

DEMORIRI mancipia apud Vlp. l. verum. §. si locupleti. vers. sed hæc res. ff. de minoribus. Spie.

DEMORTVAE arbores. Paul. ff. de vsufructu: Agri, inquit, vsufructu legato, in locum demortuarum arborum aliæ substituendæ sunt. Spieg.

DENA, idem quod decem: Bis dena, viginti. Qui dena absolutè pro viginti accipiunt, id idoneis probent autoribus. Iulian. de legat. 1. l. si quis testamento. Nullá, ait, hæc verba recipiunt ambiguitatem: vt Dena dixisse videatur, qui Decem dixit. Sp.

DENI, denæ, dena, nomen est dimidium distributiuum, quale illud bini, binæ, bina, & similia, cuiusmodi nomina Accursius solitus est exponere in bis tantum, cum reuera significent cuilibet tantum, quod latuit Bartolum. Is enim exponens legem quæ habetur de legat. 3. Si quis testamento Titio & Seio decem dari iusserit. Nullam recipiunt hęc verba ambiguitatem, vt dena dixisse videatur, qui decem dixit: putauit per dena viginti intelligi. Ait nanque: Qui reliquit decem, non videtur relinquere viginti. Nam cum inter decem & dena illa sit differentia inter oratores obseruata, quod decem numerum simplicem, hoc est, decem vnitas significet, dena vero cuilibet decem, erat sensus legis: quòd qui Titio & Seio legauit decem non legauit dena, id est, cuilibet decem, sed decem simpliciter, hoc est, cuilibet quinque in tit. de verbor. oblig. l. si ita. Accursius dena pro decem interpretatus est. Idem de annuis legatis. l. si legatum. exponens illud, Si legatū fortè sit relictum annua, bima, trima die, fortè triginta dena per singulos debentur annos, licèt non fuerit adiectum æquis pēsionibus, dena pro decem interpretatus est, cum dena non simpliciter decem, sed per singulos annos decem significet. Nebr. Adde Forcat. in dial. 20, Necyoman. num. 5.

DENARIVS inde nomen traxit, quia primò decē asses valebat. Apud D. Matthæum quoque in parabola de conductis in vineam cap. 20. drachma valebat decimam partem coronati: quanta & hodie ferè diurnæ operæ merces esse solet. Lege Georgium Agricolam lib. 4. virūm & doctum, & disertum, mirè abstrusissimam ponderum mensurarumq; rationem aperientem. Adi item Alexandrum Neap. libr. 4. Spieg. Vide Connanum lib. 10. cap. 6. nu. 10.

DENEGARE, est sedulò negare se aliquid fecisse, aut sibi quid creditum esse.

DENEGARI non debet ius iustè deprecantibus, teste Vlp. in l. 2. de his qui sui vel alieni iuris. Sp.

DENICALES feriæ, cum hominis mortis causa familia purgabatur. Siquidem priuatæ erant, sicut Parentalium feriæ publicæ. Cicero libr. secundo de legibus. Nec verò (inquit) tam Denicales, quæ à nece appellatæ sunt, quia residentur mortui, quam cæterorum cœlestium quieti dies, feriæ nominarentur, nisi maiores eos qui ex hac vita migrassent, in deorum numero esse voluissent: eas in eos dies conferre ius, quibus nec ipsius neque publicæ feriæ sint, totaque huius iuris compositio pontificalis, magnam religionem, cæremoniamque declarat. Possumus itaque & nos quidem Christiani his temporibus, secundum Mensis Nouembris diem, quo residentur mortui, id est mortuis feriamur, parentalia latinè appellare, seu etiam denicales, id est Festum defunctorum: qui dies ferè est vltimus anni finis. Dicemus quoque Feralia. Ouid. 2. Fastorum.

Hanc, quia iusta ferunt, dixere feralia, lucem.
Vltima placandis manibus illa dies.

Brechæus l. appellatione parentis. ff. de verbor. & rerū signific.

DENIQVE, inquit Donatus, ad finem dictorum ponitur postremò. Sic apud Iurisconf. in l. si filiusfamil. Si certum pet. cum similibus.

DENOTARE pro infamare, ignominia notare. Pōpon. eleganter vsurpauit. Turpia inquiens, legata, quæ denotandi magis legatarij gratia scribuntur odio scribentis pro non scriptis habentur. de leg. 1. Spieg.

DENVNCIATIO quid sit, latissimè explicat Alcia. in l. detestatio, de Verborum significatione, qua non aliam copiosius enarrauit, quum paucis, sex scilicet tantùm verbis constet. Sp.

DENVNCIARE, in mala re dicitur: vt adulteriū, furtum, inimicitias, periculum, bellum. Est autem indicere, prænunciare, & vt ita dicam, pręsignificare. Obseruandum autem, quòd Denunciare testimonium, nō est testificari, vt vulgò existimatur: sed est homini diem dicere ferendo testimonio, hoc est, ad iudicium euocare ferendi gratia testimonij, & euocare inuitum ad remotum longinquumque tribunal: in publicis tantummodo iudicijs, quorum prætextu hominibus domi occupatis faciliter hoc modo adferebatur damnū. Et propterea huius calumniæ specialiter fit mentio. l. 1. §. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. Ex Budæo Spiegel. Est etiam denunciare crimen in iudicium ad publicam vindictā deducere, siue id fiat per priuatum siue per officialem, vt iudex tali denuntiatione habita, posteà de illo crimine inquirat: prout hodie vulgo definitur. Maranta de ord. iudic. parte 6. de denuntiatione. Quæ in hoc ab accusatione differt, quòd hæc absque libello inscriptionis non admittitur l. libellorum, ff. de accusat. l. 3. C. de his qui accus. non poss. denunciatio tamen citra inscriptionis vinculum recipitur, nec denuntiator facit partem in iudicio vt declarat Salycetus l. ea quidem. in princip. C. de accusat. Ea autem Magistratibus olim fieri consueuit, per certos homines, quibus id munus publicè mandatum fuerat, ne grauiora facinora, deficientibus fortè accusatoribus impunita manerent. hi dicebantur Stationarij siue Irenarchæ d. l. ea quidem. l. 1. §. quies. ff. de offic. præf. vrb. l. diuus Adrianus. de custod. reor. l. 1. C. de curios. & stat. Quo argumento & procu-

procuratoribus, quos vulgo regios seu fiscales vocamus, hæc inscribendi necessitas remitti debet, hocque iure vtimur. Duarenus disputat. Anniuersf. lib. 1. cap. 38. Seil ex lecturis Duar. nondum impressis titul. de accusationib. ff.

Denunciatio, ciuilis interpellatio, siue admonitio olim obseruabatur: quæ debitoribus in personâ solenniter fiebat, antequam conuenirentur apud iudicem. Siquidem agens aduersario huiuscemodi denunciabat, Tali Die Adsis Mecum Disceptaturus. A qua denunciatione licet hodie recessum sit, condictionis tamen nomen pro personali retentum est actione, vt monuit Theophilus in §. appellamus, Institut. de Action. Vnde condictiones, appellatæ sunt actiones personales. Condicere enim, vt suprà dictum est, priscâ lingua denunciare significat. Spieg. ex Oldendorp. Corasius libro 4. Miscel. cap. 7.

Denvo, id est rursus, de integro. l. cum prior. ff. de distr. pig. l. 1. de Aduoc. diuers. iud.

Dei appellatio, quanquam apud Christianos non est vlli mortalium, vel per iocum communicanda, neque omnino tam insignis, tamque fœda adulatio est in mores nostros recipienda: tamē quomodo fieri possit, vt vsus sit huius adagij, Homo homini Deus, ostendit Roterodamus Spieg.

Deo immortali, apud Martianum ad leg. Iul. pecul. Sed etsi donatum Deo immortali abstulerit, peculatus pœna tenetur. Nam & gentes Deum intelligebant conditorem omnium rerum rerum, cui sit obediēdum, qui sit inuocandus: & id quidem lumine naturali, prorsus ignaræ gratiæ Euangelicæ. Cicero de Legibus, De ipsis quidem, inquit, hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non (etiam si ignoret qualem habere Deum deceat) tamen habendū sciat. Igitur, iuxta Old. valde ad rem dixit Pomp. in l. vt vim. ff. de Iust. & iur. cum inter exempla Iuris naturalis (nā sic ibi intelligi debet Ius gentium) referret religionē erga Deum Sp.

Depactvs, inquit Vlpianus, dicitur turpiter pactus. l. 3. §. 1. ff. de calumniat. quasi verò non & Depacisci aliquis honestè possit. sed edictum de Calumniatoribus Vlpianus interpretabatur. præterea, quod ad illius excusationem plurimum valet, Syrus, non Romanus erat. Depacisci, est pactione transigere: inquit Donatus in illum Terentij locum Phorm. Iam depacisci morte cupio. Cicero Verr. 5. Equidem Romanum scitote biduum cibo tectoque prohibitum: biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retentum atque seruatum: neque antè dimissum quàm ad conditiones eius depactus est. Idem pro S. Roscio Amer. Cùm illo contra hos inire consilia, horum consilia illi enunciare, cum illo partem suam depacisci, hisce aliqua fretum hora semper omnes aditus ad Syllam intercludere. Item de Inuentione lib. 2. Quidam Imperator cùm ab hostibus circumsideretur, neque effugere vllo modo posset, depactus est cum eo, vt arma & impedimenta relinqueret, milites educeret. Hot. Adde Forcat. in Dial. 57. Necyomant. num. 4.

Depecisci (sic enim vbique, & non Depacisci legendum) significat pactionem facere. A Iurisconss. quidem in malam partem vsurpatur, vt ex Alciato suprà exposuimus. Sp.

Depectvs participium, ab eo quod est Depeciscor, quòd significat, turpiter pacisci. Vlpia. de calumniat. l. & generaliter. Hoc, inquit, edicto tenetur, qui depectus est. Hinc depector, apud Apuleium in oratione pro magia: Est, inquit, litium depector, omniū falsorum commentator. Aliàs autē non depectus, sed Dispectus legitur in Norico exemplari. Nebr.

Dependere, pro præstare, soluere, in l. 3. §. in his. ff. de vsur. Spieg. Significat autem dependere non simpliciter pendere, sed periculum alicuius rei præstare, & omne detrimentum, quod in re aliqua fit quasi pœnam. Cicer. libr. primo epist. famil. dependendum tibi est, quidquid pro illo spopondisti id est, etiamsi quid non consequaris ab eo. si quid ipse non præstet. id tibi præstandum & suscipiendum est. Idem libro primo ad Atticum Abiurare satius est quàm dependere, id est, quàm confessionis periculum subire. Ita Iureconf. in l. 4. §. post litem. ff. fin. regund. dependere fructus dixit de ijs, in quibus præstādis periculum agitur rei, id est ijs, qui percepti non sunt, percipi tamen potuerunt: a quibus dependēdis debitor immunis est Donellus de fructibus.

Deperditvm, inquit Caius, intelligitur, quod in rerum natura esse desijt: Deminutum verò, quod vlucaptum est, & ob id de hæreditate exijt. Spieg.

De plano, id est, ex æquo loco: veluti vnde magistratus in tribunal, quod editiore in loco positum erat, conscendebant. Itaque De plano & Pro tribunali opponuntur. Vlpianus l. 3. §. 6. ff. de bonorum possess. si causa cognita bonorum possessio detur, non alibi dabitur, quam pro tribunali. quia neque decretum de plano interponi, neque causa cognita bonorum possessio alibi quampro tribunali dari potest. Item l. 1. §. 1. ff. quis ord. in bon. Sed non sessionum dies numerabuntur: si modò ea sit bonorum possessio, quæ de plano peti potuit. quid si ea quæ causæ cognitionem pro tribunali desiderat, vel quæ decretum exposcit? Similiter in l. 1. §. 4. ff. ad S.C. Turpil. & l. 18. in fin. ff. de quæst. & l. 9. §. 3. ff. de offic. proconf. Huc autem alludens Seneca libr. De Clement. 1. Hæc tamen, inquit, magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliusque in tribunali quàm in plano cognoscitur. Sueton. de Tiberio: Siquidem reorum elabi gratia rumor esset, subitus aderat, iudicesque aut è plano, aut è Quæstoris tribunali, legū & religionis admonebat. Hinc illæ notæ, V.D.P.R.L.P. Vnde de plano rectè legi possit. Hotomannus. Connanus libr. 1. cap. 16. numer. 5. Hoc mihi videtur, inquit Vlpianus dicere. Non solum quæ cognoscens, & pro tribunali princeps decreuerit, sed etiam quæ de plano, & quasi aliud agens, vim legis obtinere. Nam quum hoc eximium sibi fore putarent, si non cogerentur ius pro tribunali dicere, vt cæteri magistratus, aut quia fortasse publicis negotijs impediti, vix satis otium tribunalibus & forensibus iudicijs suppeditare possent, solebant domi & foris vbicunque sui potestatem fecissent, de plano ius reddere postulatoribus, quod nimirum in via nonnunquam facere cogebantur quoties appellarentur aut adirentur. Alioqui potuissent audire quod quædam anicula Imperatori Adriano dixit, cum illum in via de iure suo postulasset negassetque ille sibi tum otium esse. Noli ergo inquit illa, imperare. Quod ipse & æquo animo tulit, & illam leniter audiuit. Itaq; Principum hæ cognitiones, quæ de plano, id est æquato loco habebantur, minus aliquantò solennes erant, quàm quæ cum causæ cognitione auditis vtrinque rationibus exercebantur. Iccirco Vlpianus appellat eas interlocutiones, quod eas Princeps quasi inter aliud agendum & loquendum decerneret, aut ipsum interloquētibus responderet. Latini enim interloqui dixerunt, pro eo, quod est loquētem interpellare, & alterius sermonem interrumpere. Terēt. Siccine me interloquere, & cætera.

Deponere, transferre. l. si sponsus sponsæ. §. si maritus de don. int. vir. & vx. Ex Apello. Sp.

Deponere imperium, processare ab officio. Vlp. Proconsul, inquit, portam Romæ ingressus, deponit imperium. Sp.

Deponere est custodiendam rem dare tot. titu. ff. & C. depositi.

Deponere antiquis significabat abalienare à se & abijcere, vt not. Non. Marcellus. Vnde Plautus: vt me deponat vino eam affectat viam. hinc depositum pro abiecto & desperato, & quod pro derelicto habetur Cicer. 3. in Verrem. Itaq; mihi videor magnam & propè depositam Reip. partem suscepisse. hoc est, inquit Ascon. depositæ salutis. Sic & Virgil.

Ille vt depositi proferret fata parentis.

Quem locum explicans Seruius, depositi id est desperati,

rati. Nam consuetudo erat apud antiquos, vt desperati ante ianuas suas collocarentur, vel vt extremum spiritum redderent terræ, vel vt possent à transeuntibus forte curari, qui aliquando simili laborauerunt morbo. Hinc illa: deponere curam, solicitudinem, magistratum, officium, pro eo quod est exuere se cura, solicitudine, magistratu, officio. Quia verò plerunque res nostras deponimus & abiicimus, non perdendi animo, sed conseruandi gratia, easque sic à nobis dimittimus, vt alij tradamus & committamus, ideo factum est, vt deponere idem significet quod credere & committere. & depositum quod alicuius fidei est, & diligentiæ creditum, quod proprium est huius loci. Vlpian. Depositum est quod custodiendum alicui datum est: dictum ex eo quod ponitur. Præpositio enim, de, auget positú, vt ostendat totum eius fideicommissum quod ad custodiam rei. Hoc est, non solum apud amicum rem nostrā ponimus, sed deponimus & dimittimus à nobis, vt apud eum collocemus, & curam eius atque custodiam à nobis ad illum transferimus, & in ea conseruanda, operæ & industriæ nostræ vicariam eius fidem supponimus, in quo simillimum est mandato. Nam vt hic res nostras alienæ fidei tradimus conseruandas, sic in illo negotiorum nostrorum curationem & administrationem aliis mandamus & committimus. Itaque iudicia Fiduciæ esse dicuntur ea, quæ sunt societatis & tutelæ. Cicero pro Roscio Comœdo. Si qua enim sunt priuata iudicia maximæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt. Fiduciæ tutelæ, societatis. AEquè enim perfidiosum & nefarium est fidem frangere, quæ continet vitam humanam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. Fiduciæ nomine mandatum & depositū notauit, quod in iis præcipuè de rebus nostris, fidei credimus alienæ. Nam vt plurimum nō mandat quisquam nisi amico: neque rem suam deponit nisi apud eū quem fidelem putat. In socio & tutore eadem fidei ratio, sed non tanta, quod certa lege constituuntur ipsi, nec postea liberum est eos reuocare, Sed & tutor inuitus fit plerunque. At reuocandi mandati quandocunque libuerit, & depositi repetendi potestas est cuique: vt hæc ab eius qui suscepit probitate & fide maximè pendeant: & tamen ipsum depositum multò magis: Propterea quod reuocato mandato, nihil iam contra potestis moliri, qui mandatum susceperat, vt summè cupiat: repetenti depositum non statim reddit is qui acceperat, si callidè versari velit, & à fide recedere: Quare idem Tullius in oratione pro A. Cæcinna fiduciæ nomē soli deposito tribuit. Qui per tutelam, inquit, aut societatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam. Et Vlpianus l. certi. ff. si certum petatur. Fiduciariam hæreditatem appellat, quæ fidei hæredum committitur, & quasi custodienda traditur ad tempus, vt eam alij postea restituant quæ communiter à Iureconsultis vocatur Fideicommissaria. Mandatum ergo & depositum simillima in hoc quidem sunt, quod & summæ fiduciæ & vtrumque, & eius tantum gratia fiunt, qui mandat aut deponit. Cæterùm hoc differunt quod depositum re contrahitur: Mandatum solo consensu & illius fides in conseruando cernitur, huius autem in agendo. Qui depositum suscepit, tenetur tantum vt rem sibi creditam custodiat diligenter, cui mandatum est aliquid, etiam vt faciat, & operam atque industriam suam præstet alieno negotio, vt Vlpianus hoc primo cap. duobus aut tribus exemplis ostendit, &c. Hæc Connanus libro 7. capite 4. numer. 1. & 2. &c.

DEPONERE est demoliri, & ad aream redigere, & solo æquare. l. 23. in fin. ff. de vsucap. l. 8. ff. si seru. vind. l. 83. §. sacram. ff. de verb. oblig. Prat.

DEPONERE ædificium deprimere significat, l. 16. ff. si seruit. vindicet. l. 17. ff. de seruitut. vrban. prædior. Prateius.

DEPORTATOS eos accipere debemus, quibus princeps insulas annotauit, vel de quibus deportandis scripsit, l. 1. §. hi quibus. ff. de legat. 3. & hi fideicommissum relinquere non possunt, quia nec testamentum faciendi ius habent. Cæterùm priusquam factum præsidis princeps comprobet, nondum quis amisisse ciuitatem videtur. Proinde si ante decessisset, ciuis iam decessisse videtur, & fideicommissum, quod ante reliquerit, quam sententiam pateretur, valebit. Sed etsi post sententiam antequam Imperator comprobet, valebit quod factum est, quia certum statum vsque adhuc habuit Maffeius. Sunt autem ij, quibus aqua & igni interdictum, dicta l. 1. §. hi quibus. ff. eodem. Cuiusce rei pulcherrimum habemus exemplum de M. Tullio Cicerone, cui Clodius Tribunus plebis diem apud populum dixit, quòd ciues sine iussu populi Romani contra leges necasset, & deinde ob id factum Clodius de exilio Ciceronis rogationem ad populum tulit, vt infra quadraginta ab Italia milliaria ipsi Tullio aqua & igni interdictum esset, vt recipientis eum bona publicarentur, isque exularet, & ne quis de Cicerone reducendo ad Senatum referret, ne quis decerneret, ne quis disputaret, aut loqueretur, aut pedibus iret, scribendove adesset. Meritò itaque deportatum mortui loco haberi, Paulus Iureconsultus scribit: l. 4. §. si deportatus. de bonis libert. & deportatio interdum vltimum supplicium, & mors censetur. §. publicorum. Institut. de publi. iudic. §. cum autem. Institut. quibus modis ius patr. potestat. solu. Est autem deportatio ipsa (ciuium Romanorum pœna, quæ successit in locum aquæ & ignis interdictionis) perpetua in exilium siue insulam condemnatio, quasi circumfinitio, quòd ei, qui damnatus est, certo spatio circumscribitur pœnæ perpetuò pendendæ locus. l. inter pœnas. ff. de interdict. & relegat. Et hac quidem puniuntur depeculatores ærarij publici, vel pecuniæ sacræ, l. peculatus pœna. l. peculatus crimen. ff. ad leg. Iuliam peculatus, & huiusmodi defamatissimi sceleratissimique homines, qui, quia acerbitas puniendi maleficij plerunque disciplina est bene beateque viuendi, non iam deportantur, sed vel laqueo, vel gladio feriuntur. Anch.

DEPORTATI à relegatis differunt. Nam Relegatio pœna capitalis non est, nec propriè exilium dicitur. l. 2. ff. de pub. iud. l. edicto. de bon. poss. l. 2. de pœnis. l. licet capitalis. de verb. sign. Vide Ouid. ad Aug.

Quippe relegatus non exul dicor in illo,
Parcaq; fortunæ sunt tibi verba meæ.

DEPORTATI verè exules sunt, qui carent ciuitate, ideoq; modo Apolides, modo peregrini dici solent. l. quidam. ff. de pœnis. l. 1. C. de hæred. instit. l. sed si hac. ff. de ius voc. Exilij tamen appellatio nonnunquam latius patet, pro relegatione scilicet quæ salua ciuitate contingit. l. sed & si quis. ff. si quis caut. l. exilium. ff. de interd. & releg. vt apud Cic. in ora. pro Cecin. & eundē Ouid. cum ita librum suum alloquitur:

Vade, sed incultus, qualem decet exulis esse,
Infœlix habitum temporis huius habe.

Duaren. lib. 1. disput. anniuers. cap. 37. Porrò verò quid inter Deportationem, Exilium & Relegationem intersit, latius discutit Io. Rober. lib. 5. sent. ca. 11. Petrus Crinitus de honest. discip. lib. 22. ca. 5.

DEPORTATVS olim ciuitatem non amittebat, neque vllus alius nisi volens. Ideo qui vel deportabatur, vel huiusmodi pœnis afficiebatur, non prius amittebat ciuitatem Romanam, quam ipse sciens volensq; in alia ciuitate nomen suum profiteretur, & vt hoc facere cogerentur, eos qui deportabantur olim, non lata lege priuarunt ciuitate, sed iis aqua & igni interdicebant: vt horum præsidio spoliati, cogerentur, vt dixi, nomē suum profiteri, & alterius ciuitatis ciues effici: quo casu noluerūt Romani homines duarū ciuitatum, Romanæ scilicet & alterius ciues esse. Vnde quadā quasi renuntiatione iuris ciuitatis interueniente, ciuitatē hoc modo amittebant. Quę omnia sumuntur ex Cic. in ora. pro domo sua, ad pontifices. Ciuitatē (inquit Cic.) nemo vnquā vllo populi iussu amittet inuitus. Qui ciues Romani in Colonias Latinas proficiscebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenq; dederant. Qui erant rerum capitalium condem-

nati, nō prius hanc ciuitatem amittebant, quam erant in eam ciuitatem recepti, quò vertendi. hoc est, mutādi soli causa venerant: Id autem vt esset faciundum, nō adeptione ciuitatis, sed tecti aquæ & ignis interdictione faciebant. Hæc ille. At postea sub Romanis principibus occupata Romanorum libertate sublatus est ille circuitus, statutumque, vt absque alia tecti. aquæ & ignis interdictione qui lege vel iudicio deportatus erat statim ciuitatem amitteret. & hoc est quod dixit Vlpian. in l. 2. ff. de pœn. Constat postquam deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis successit, non prius amittere quem ciuitatem quàm princeps deportandum eum in Insulam statuerit. Præsidem enim deportare non posse nulla dubitatio est. & alibi Vlpianus in l. prima. ff. de legat. 3. Ij inquit quibus aqua & igni interdictum est, id est deportati, fideicommissum relinquere non possunt. & idem in l. 3. ff. ad leg. Iul. peculatus. Peculatus pœnam aquæ & ignis interdictionem, in quam hodie successit deportatio, continet. Et Iustinianus in §. deportatio tamen. Nouella de nupt. Deportatio tamen (inquit) in quam migrauit & antiqua ignis & aquæ interdictio. Successit enim deportatio in locum interdictictionis prædictæ: Quia circumscripta interdictione tanquam minus necessaria priuabantur ciuitate ipsa sententia. quod testatur idem Vlpi. in d. l. 2. ff. de pœn. ibi. Sed præfectus vrbis ius habet deportandi, statimque post sententiam præfecti amisisse ciuitatem videtur. Quod clarius ostendunt Theophili verba: Simulatque sententia lecta fuerit, lex ei & ciuitatem & bona adimit. & ciuitate Romana exutus, fit peregrinus. Syluester. Aldobran. tit. quib. mod. ius patr. potest. solu. verbo Ciuitatem amittit, &c.

DEPOSITARIVS est, apud quem res aliqua deponitur custodienda: & ita sumitur in Authentic. Sed iam. C. depositi. Et differt à sequestro: quia Depositarius ad hoc præcisè tenetur, vt depositori rem restituat, tenetur etiam maximam diligentiam adhibere. Sed sequester neutri litigantium tenetur præcisè rem restituere, sed indeterminatè illi qui vicerit. Oldendorpius. Differt &

DEPOSITVM à sequestro in aliis: Primò, licet deponere tam vnus quàm plures possint: attamē apud sequestrum non nisi plures deponere solent. Nam tunc id fit, cum aliqua res in iudicium deducitur. Vnus autem secum non controuertit. Secundo: In sequestro vnusquisque insolidum videtur deposuisse. Sed, cum plures communem rem simpliciter deponunt, quilibet pro sua parte censetur deponere. Tertio: Rei depositæ proprietas & possessio apud deponentem. In sequestrum autem possessio aliquando transfertur, vt is custodiendo possideat. Id enim agitur ea depositione, vt neutrius possessionis id tempus procedat, l. licet. ff. eodem titul. A sequestro autem, sequestrariam actionem vocat Pomponius in l. si in Asia. §. cum in sequestro. ff. eod. tit.

DEPOSITVM est, quod custodiendum alicui datum est: dictum ex eo, quòd ponitur. Præpositio enim De, auget positum, vt ostendat, totum fidei eius commissum, quod ad custodiam rei pertinet. l. 1. ff. deposit. Old. Cum dominium rei nostræ damus perpetuò, donatio est, cum ad tempus, vt ipsa vel similis reddatur, mutuum dicitur: Cum vsum eius, commodatum: cum operam nostram, mandatum: cum diligentiam nostrā, in re alterius conseruanda, depositum nominatur. Connan. lib. 5. cap. 2. num. 2.

Est & DEPOSITVM iudiciale, cùm res ea, de qua controuersia est, apud officium vel vbi iudex statuerit, deponitur. l. 16. in fine. ff. de offic. præsid. l. 7. §. vlti. ff. qui satisd. cogant. l. 21. §. vltim. ff. de appellatio. l. 7. ff. deposi. l. 1. §. penul. ff. de liber. exhib. l. 11. §. penul. ff. ad exhibend. Brisson.

DEPOSITIO μεταφορμῶς, apud Pontificios amotio facti sine solennitate, c. degradatio. de pœn. li. 6. & hæc dicitur simplex depositio Abb. Quibus autem ex causis fiat depositio, docet gloss. magna in fin. cap. 1. 15. quæstio. 8. Prat. Vide suprà Degradatio.

DE possessione deiicere, ex sermone Iurisconsult. in vulgi sermonem abiit, pro eo quod est, famam cuipiam eripere, quam omnium consensu obtinuerit: aut adimere quidpiam, quod suo quasi iure tenere videatur. Nam ius semper fauet possidenti, ne quis vi quempiam deiiceret. Ex Chiliad. Eras. Sp.

DEPRECATIO, de qua Tryphoninus. l. trestutores. in princ. ff. de administ. tut. l. auxilium. ff. de minor. est, vt definit M. Cicero, in qua non defensio facti, sed ignoscendi postulatio continetur. Prat.

DEPRECATOR, qui reum ad impunitatem exposcit, & reatu eximit. Vulgus intercessorem appellat. Spieg.

DEPRECARI, est precibus rogare, & summisse obtestari ne quid fiat: multum autem longeque distat à recusare, vt docet Alexan. Neapol. cap. 14. lib. 4. Spieg. Idque satis ostendit l. fideiussores magistratuum. §. 1. ff. de fideius. vbi clarè ostenditur deprecari idē esse, quod vehementer & obnixè precari. Etenim precabantur suppliciter apud Iul. Paulum fideiussores, vt neglecta subscriptione fideiussionis, in vsuras condemnarentur. Animaduerti ipse variè verbum deprecari, ab authoribus probatissimis accipi. Nam Aul. Gellius libro Noct. Attic. lib. 6. cap. 16. deprecari, abominari, vel detestari esse dixit. Vnde deprecor supplicium, idem Gell. dictum ait, quasi detestor & execror. quem taxat Laur. Valla lib. 6. cap. 24. existimatque deprecari nihil aliud esse, quàm dicto, vel facto recusare. Idque authoritate Ouidij de Ponto probat.

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

Quare non ineptè, vt ait, dixeris Bucephalum, qui præter vnum Alexandrum, omnem alium recusabat sessorem: deprecari alios sessores, præter regem. Sed Vallam multis verbis iisdemq; elegantissimis ridet Alexan. ab Alexan. lib. Genial. dier. 3. ca. 14. pluribusq; veterum authoritatibus probat, nos ineptè, absurdè, & barbarè loqui, si deprecari, pro recusare dixerimus. tandemque ostendit, veterem, probabilemque sensum esse, vt deprecari idem sit, quod suppliciter, & precibus exposcere, ne quid fiat quod vitare cupimus, & contendimus ne eueniat. Mortem ergo, inquit Ouidius, deprecatur, non simpliciter recusans mortem, sed suppliciter exposcens, ne mors contingat inter tot truces immanesq; homines. Vnde deprecari distare multum longeque à recusare, probat: quippè deprecari est precibus rogare, & summissè obtestari ne quid fiat. Recusare verò iure & manu contendere, & quadam mentis vecordia minaciter magis quàm precibus, deposcere. Cicer. lib. 2. Tusc. De Anaxarcho, inquit, Democritoq; cogitetur, qui cum in manu Cyri, Nycocreontis incidisset, nullum genus supplicij deprecatus est, neque recusauit. Et Cæsar in Comment. lib. 5. Hedui nec deprecandi nec recusandi causa, legatos ad Cæsarem mittere volebāt. Quibus liquet deprecari, idem esse, quod precib' eniti & rogare ne quid fiat, seu eueniat tale, quòd tu nolles euenire, & futurum detestaris. Vt & ille plenius prosequitur, cui ipse assentior. Existimoq; deprecari esse idem, quod precibus auertere, & depellere malum quod impendet. Vnde Cic. in 7. Verr. deprecari periculum dixit, id est, precari ne eueniret. Illi, inquit, ad deprecandum periculum proferebant, alij purpurā Tyriam, thus alij, atque odores. Dixit quoque deprecari auaritiæ crimina. Nunc verò ait in Verri. quid faciat Hortensius? auaritiæne crimina frugalitatis laudib. deprecetur? Hoc est, depellet ne & orabit, vt ne auarus existimetur, sed magis frugalis. Dixit item deprecari exiliū & fugam, hoc est precib. orare, ne exul esse fugamq; facere cogeretur, cum inquit sibi non incolumē fortunam, sed exilium & fugam deprecaretur esse coactū, vt vita sese ipse priuaret. Et pro Plancio, deprecatorē fortunarū appellauit eū, qui precib. deposcebat, ne fortunę sibi suæ adnumerentur, hoc est, ne condēnaretur, & bonis publicatis in exiliū iret. Et pro Sylla, Multorum inquit, hic vitā est à L. Sylla deprecatus, hoc est, precib. impetrauit, vt multis L. Sylla ignosceret. Hic color ille Rheto-

Rhetoricus, qui deprecatio dicitur, cum & peccasse, & consulto peccasse se reus fatetur. & tamen vt ignoscatur postulat. Hoc autem colore vsus est Trypho. in l. auxilium. §. in delictis. ff. de minor. Hunc porrò Cicero ita definit. Deprecatio est, in qua non defensio facti, sed ignoscendi postulatio continetur, vt & annotauit Anton. August in lib. 1. Emend. cap. 7.

DEPRECARI iustè. Instit. de his qui sui vel alieni iuris sunt. l. 2. ff. eod. Sp.

DEPRECIATVM, quod modò viliori pretio habetur. Paulus ad legem Aquiliam ad finem, l. proinde. Sed & eius, ait, ratio haberi debet, quo cætera corpora depreciata sunt. Sp.

DEPREHENDERE aliquem, est quod barbari dicunt, capere in ipso facto, ita vt nec fugere, nec inficiari possit, vt deprehendi in adulterio. l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de rit. nupt. Sp.

DEPREHENSI dicuntur, qui effugere nequeunt, vel vitare cum maximè cupiant, aut è re incommodè nata se explicare & subducere. Vide Budæ. in l. quod ait lex. ad leg. Iul. de adult. Sp.

DEPRESSA nauis, pro mersa. l. si nauis aduersa. & & l. cum depressa. ff. ad leg. Rhodi. de iact.

DEPRIMERE vitem, dicitur qui eam in terram deductam defodit, vt anno insequenti renouetur. Cato de re rustica capite 32. Arbores facito vti bene maritæ sint, vitesq́; vti satis multæ afferantur, & sicubi opus erit, de arbore deiiciantur, & in terram deprimantur, & biennio post præcidito veteres. Venuleius l. si vitem 22. ff. quod vi aut clam. Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum depresseris, eaque in fundo tuo coaluerit, vtile est interdictum: Radices quæ in fundo meo sint, tuas fieri, quia his accessiones sint. Sic autem locum restitui, quum omnibus in libris deprehenderis, legatur. Hoto.

DEPROPERARE, vt apud Plaut. pro valde properare, in l. vnic. in fin. de oper. nou. nunt. & l. 2. §. sed quia diuinæ. de vet. iur. enucl. Spi.

DEPVBER, qui ad annos pubertatis non potuit peruenire.

DEPVLSIO. Vide Intentio.

DEPVGNARE feram, quæ regioni nocet. apud Vlpianum in l. 1. §. sed si quis operas. ff. de postul. Sp.

DEPVTATI in l. fin. C. de seru. fugit. à Iuliano Patrio Nou. 85. statuti. de quibus ita Iustin. Nou. de armis. ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἀριθμοῖς ... καταλεγομένοι ... δεπουτάτοις καλοῦ. Planè Leo Impe. in libello de bellico apparatu ait. Qui antiquis temporib. δεπουτάτοι, suis temporibus σκρίβωνες dicebantur. Prat.

DEPVTATI domesticorum, equitum, & peditũ in Notitia Imperij Romani.

DEPVTATI sacræ vestis. l. 7. C. de palat. sacrar. largit. Prat.

DERECTARII, qui domos alienas furandi animo introeunt. Vlpian. l. 7. de extraordin. crimin. Item, Qui Directarij appellantur, hoc est, hi qui in aliena cœnacula se dirigunt furandi animo, plus quàm fures puniendi sunt. Paulus libr. Sentent. 5. cap. 4. Quoties quis pulsatur, vel cuius domus introitur ab iis qui vulgò Directarij appellantur. Vtitur & Vlpianus in l. 1. ff. de effractoribus. Hotoman. Dicti autem sunt Directarij à dirigendo, vt Petrus Crinitus libr. 17. cap. 8. de honesta disciplina annotauit, quod in alienam domum se dirigere perinde sit, atque ingredi. Eosdem verò esse directarios quidam dixerunt qui τοιχωρύχοι à Græcis vocantur, verbo etiam Vopisco vsurpato.

DERELICTVM dicitur illud, quod caret possessore, vel quod in nullius est possessione. vt Insti. de re. diuis. §. hoc amplius. circa fin. Olden.

DERELICTVM. Vide §. qua ratio. Institut. de rer. diuis. Authent. de nupt. §. sed multo. C. de infan. exposi. l. 2. ff. pro derelicto. per totum. Quo distet derelictũ à deperdito, indicat Iabolen. in l. interdum. de acquir. possess. Olden.

Pro DERELICTO habetur, quod dominus ea mente abiicit, vt in numero rerum suarum esse nolit, quodq́ue omnimodò à se reiicit, & ita deserit, vt eius dominium ad sè pertinere nolit. l. 36. ff. de stipul. seru. §. pen. Instit. de rer. diuis. l. 6. & l. 7. §. vlt. & l. 11. §. non autem statim. ff. de dam. infec. l. 31. ff. de noxalib. l. vlt. ff. de euictio. l. 2. §. vnde Ofilius. cum §. sequen. ff. ne quid in loco public. l. 5. ff. quæ in fraud. creditor. l. 58. ff. de adquir. rer. domin. l. 44. §. qui alienum. & §. si quis spodrè. ff. de furt. Quo genere loquendi & Cicer. Epistolar. 1. libr. 8. ad Atticum vsus est. Et Iustin. Nouel. 22. ... pro derelicto ... Merces porrò ex naue iactæ derelictæ non videntur. l. 7. ff. pro derelict. Non enim potest videri id quod pro derelicto habitũ, quod salutis causa interim dimissum est. l. 21. §. 1. ff. de adquir. poss. l. 9. §. vltim. ff. de adqu. rer. dom. sed nec pro derelicto habetur seruus quem dominus in capitali causa reum factum non defendit, l. 9. ff. de public. iudic: Briss. & Connan. lib. 3. cap. 3. nu. 3.

DERIDERE sententiam. pro improbare, seu opinionem confutare, apud Vlpian. in l. sed an vltrò. in tit. de neg. gest.

DERISORIVM magis, quàm vtile legatum, apud Vlpian. in l. si domus. de legat. 1. Ibidem in princ. simpliciter legare. Sp.

DERIVATA vocantur, quę aliàs coniugata dicuntur, quasi more riuulorum ab vno fonte deducta, vt à iustitia sunt, iustus, iustè, iustitiarius, iustificare. Oldendorpius.

DERIVARE crimen, est deflectere ab eo ad quem pertineat, ad eum ad quem non pertineat.

DEROGARE est diminuere, vel in parte tollere, vel detrahere. vt ff. de verb. signifi. l. derogare. & differt ab abrogare. ibid. Old.

DEROGARE est propriè quum quid ex lege vetere quo minus fiat, sancitur lege noua. Derogare ergo; detrahere est. Festus. Hot.

DEROGATORIAE clausulæ non tollunt ea quæ Cõciliis generalibus sunt constituta. Alc. in l. nullus. C. de sum. trin. Spi.

DEROGATVR legi, cum pars detrahitur: Abrogatur verò legi, cum prorsus tollitur. lege Alc. in cõmen. de verb. sign.

DESCENDERE, pro nasci. oriri apud Vlpianum, tum cæteros. Hinc à nobis nati descendentium nomine veniunt, qui cum ascendentibus rectam lineam constituunt: de qua vulgatum illud, Nullos ascendentes inter se posse connubium contrahere. Quare si Adam hodie superstes esset non posset ducere vxorem. prob. glo. in l. nuptiæ. ff. de ritu nupt. Institut. de nupt. §. inter eas. Spieg.

DESCENDERE in causam, est se adiungere causę sich der sach annemen / anhängig machen.

DESCRIBERE, propriè est, quod barbarè vulgò dicitur, Copiare. Caius in l. si quę sunt. ff. fam. ercis. Cęteris ait, descriptum & recognitum faciat. Sp.

DESCRIPTIO bonorum, quomodo licitè fiat, Bart. pulchrè tradit in l. mandatum. ff. de requir. reis. in l. defensionis. C. de iure fisc. lib. 10. Sp.

DESCRIPTIO, Commentatoribus Iuris ciuilis appellatur, quæ dialecticis definitio est ab accidẽtibus, vt, leo est animal quadrupes, villosum, pedatim incedens. vt ait Plin. Vide Apellum, ca. 1. de definitione. tit. Quintum definiendi genus. Sp.

DESCRIPTIO, subnotatio, cognitio, dispunctio rationum, instrumentorúmue differunt. Describimus ea, quorum exemplum accipimus. Subnotamus, cum quasi Inuentarium conficimus. l. fin. C. de bon. auto. iud. poss. Adscribimusq́ue, quot corpora instrumentorum sint, & de qua re. Cognoscimus, cum ea legimus atque relegimus. Qui enim rationes recognoscit, verum est, eum ipsas cognoscere: sicut qui reddit, dat: qui repetit, petit. Bartol. in rubr. solut. matrimo. Dispungit rationes, qui data & accepta confert, excutitq́; & examinat. Vnde & dispunctio, pro diligenti percontatione, examinationeq́; accipitur. l. si statu lib. pœnæ. in fin. ff. de statu lib. ex Alc. Sp.

DESCRIPTIO fit adscripto collatorum nomine & colla-

& collationis modo.l.1.C.de apoch.publ.lib.10. A Græcis appellatur ἀπογραφὴ, Lucæ cap.2.de Christi natiuitate loquenti.Prat.

DESECARE segetem, pro incidere, apud I.C.in l. si seruus seruum.§.oliuam.ad leg. Aquil.

DESERERE propriè militum est, qui relinquunt locum in acie, aut sine comitatu discedunt ex castris. Hinc desertor & desertio: de quibus sæpè in libris ff. Nebris.Bart.an idem desero & derelinquo significent, excutit in l.qui agros.C.de om.agr.deser.Sp.

DESERERE vadimonium dicitur, qui se ad vadimonium & condictum diem non sistit. Vide, Vas. Hotoman.

DESERTA promissio, contempta, non obseruata. Vlpia.l.4.§.2.ff.si quis cautionib. Quæsitum est an possit conueniri, ne vlla exceptio in promissione deserta iudicio sistendi causa facta obiiciatur: & ait Atticilicinus conuentionem istam non valere. Paulus in l.seque. Contemptam appellat. Et sensus est, An valeat conuentio, ne si promissio facta causa sistendi iudicio deseratur, & negligatur, vlla exceptio excusatioq; afferatur. Alciatus autem in Parergis DISERTA emendat. sanè quàm, vt ipsius vtar verbo, parergos. Doctioribus tamen iudicium relinquo. Per desertam promissionem, desertum accipitur vadimonium: Quod ab eo mirum est intellectum non fuisse, qui ex deserta promissione disertam studuit facere. Sed frustrà. Idipsum enim quod hic de promissione deserta traditur, ad desertũ vadimonium refert expressè Seneca de benef.lib.4.capite penult. Ait enim vadimonium promittimus, tamẽ deseritur, non in omnes datur actio, deserẽtem vis maior excusat. Ræuard.l. quæ propter necessitatem.ff. de regul.iur.

DESERTAM causam, Iureconss. composita voce Eremodicium vocant.l.& si sine dolo.de mino.l.quum quærebatur.ff.iud.solui.item l.properandum. C.de iudic. Dicitur autem deserta causa, cum altera parte absente fertur sententia. Hinc prouerbiali schemate, vincere deserta causa, est vincere nullo contrà pugnante. Adi Eras.in Chiliad. Sp.

DESERTOR est, qui per prolixum tempus euagatus, reducitur.l.desertorem.§.3.ff.de re milita. Ab effectu. Olden.

DESERTOR accusationis, in priuatis criminib⁹, punitur arbitrio iudicis pro qualitate admissi.l.si quis repetere.§.si stellionatus. Et l. & in priuatis. ff. ad S.C. Turpil. Olden.

DESERTVM, pro neglecto.C.de agricol.& censit. l.quisquis.lib.11.Sp.

DESERTVS locus quis intelligatur, vide extr.de verb.sign.c.veniens.§.illum locum desertum.

DESIDERARE actionem, dare actionem. l.si verò plures.§.hæc autem actio. ff.de his qui deie.

DESIDERARE, in iure aliquid postulare, & vt vulgò loquimur, Requirere.l.3.§.solent. ff.de tabul.exhib.l.30.ff.de procuratorib.l.32.ff.de adopt.l.5.§.penul. ff.iud.sol.l.21.§.1.ff.de inoff.l.vlt. C.de edend.l.32.ff.de rei vind.l.13.4. vlt.ff.de minor.l.4.§. pen.de dam.infect. l.48.ff.de iur.fisc.l.41.§.hoc S.C.ff.de leg.1. Et aliàs sæpè desiderare interdictum, id est, à prætore petere.l.40. ff. de procuratorib. Et desiderare præiudicium in l.vlt. ff. si libert.ingen. Desiderare per interdictum.l.1.§.1.ff.de vent.insp. Briss.

DESIDERATI milites, secundùm consuetudinẽ deperditi, vel qui perierunt: vel secundùm rationem, vt Valturius refert, quòd absentium rerum, nec dũ inuentarum, sint desiderium. Spieg. Hinc

DESIDERIA pro libellis, postulationibus, precibus, & vt crassius dicam, ac pinguiùs, requestis.l.4.§.ingressus.l.9.§.obseruare.ff.de offic.proconsl.1. ff. de postulan.l.11.ff.de offic.præsid.l.15.ff.de in ius vocan.l.52. §.vlt.ff.de pact.l.3.ff.de appel.recep.l.22.ff.de hæred.petit.l.5.§.1.ff.de lib.adgn.l.86.§.vltim. ff.de diuers.reg.l.3 C.de postul.l.2.C.de erro.aduocato. Sueton. in August. cap.53. promiscuis salutationibus admittebat & plebẽ, tanta comitate adeuntiũ desideria excipiens, vt quendam iocò corripuerit, quod sic sibi libellum porrigeret quasi elephanto stipem. Symmachus in Epistolis. Principem in hac parte degentem varia omnium desideria vel necessitates sequuntur. Briss.

DESIDERO, præter notam significationem, notat & deficere. In quo sensu accepit I.C.in tit.si libe.ingen.esse dic.l.quoties. Siue officium, inquit, desideretur, id est, deficiat in eo, qui debet obsequi & obtemperare. Nebriss.& Olden.

DESIGNATORES curatores funerum dicuntur, qui ludis funebribus apud antiquos præerant, & multitudinem retinebant, ob eam causam quòd in his ludis fiant noua & spectanda. Seneca: An tu Arutium, & Aterium, & cæteros qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere quæ designatores & libitinarios vota? Illi quorum merces optant, nesciunt: hi familiarissimum quemque, ex quo propter amicitiam rei plurimum est, mori cupiunt. Vlpian.I.C.in l.athletas.in princ.de his qui notan.infam. Designatores, inquit, quos Græci βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere, Celsus probat: quia ministerium, non artem ludicram exercent. Et sanè locus iste à Principe hodie non pro modico beneficio datur. Accursius verò noster eos designatores esse intellexit, qui disponunt loca, vel homines, vbi debeant sedere. Corasi.libr.Miscel.4.cap.24. Designatores dici vult qui Gymnicis ludis præficiebantur, vt spectatores in officio continerent, compositeque reprimerent, locum & ordinem vnicuique præscribentes: sic dicti, quod designent, & ordinent spectatores. Idque terrore virgarum quas lictores deferebant. Plautus in prologo Pœnuli. Inde constat perperam sentire, qui autumant, Designatores tantum pompæ funebri præfici, cum & cuicunque pompæ præsint, locum & ordinem incedendi vnicuique designantes, Romæ in collegio Cardinalium hodie magistri ceremoniarum appellantur. & in hoc significatu vsus est Plautus in prologo Pœnu. dum inquit: Neu designator præteriens obambulet, neu sessum ducat dum histrio in scena siet. Aliquando designare significat decernere, deputare, constituere delige re. Salust.in prima historia: Catilina, inquit, nihilominus in proximum annum consulatum petebat, sperans si designatus foret, facilè se ex voluntate Antonio vsurum. Colum.li.3. Ipsum autem aruum quod seminario designaueris, planum & succosum sit. Cor.

DESIGNATVS episcopus. Vulgus coadiutorem appellat. Refert Erasmus, Dauidem episcopum Traiectensem, virum doctum & cordatum, suadentibus quibusdam vt propter ætatem ingrauescentem, pateretur adiungi sibi designatum episcopum dixisse, sese D. Antonij exemplo cõmoueri, quo minus id facere vellet. Nam hunc negligi cœpisse, simul atque successisset Rochus recentior diuus. Sp.

DESIGNATVS prętor, id est, electus in l. Barbarius.ff.de offic.præt. Electus est in Cæsarem, duxit in vxorem, ambo ista non arrident doctiorib. teste Insulano. Meliora hæc, Electus, siue designatus est Cæsar, duxit vxorem, vel Vlpiani testimonio. Sp.

DESINERE verbum significat eius rei, quam habuimus, priuationem, aut eius quod incœpimus, negotij cessationem: Estque quod solemus dicere, priuatio præsupponit habitum. Hoc Græci καταλήγειν. vt πλεῖν καταλήγειν nauigare desij apud Demosthenem. Idem quoq; significat quod παύομαι. vt παύομαι τῆς ἀσχολίας ταύτης, cesso ab hoc negotio, & quiesco: id est, hoc desino negotium. Virg.lib.4.Aeneid.

Desine meque tuis incendere, teque querelis, &c.

Brechæus l.desinere autem.ff.de verb.& rer.sign.

DESINERE in perpetuum, non ad tempus, quo quis reuerti possit, referendum est: autor Pomponi. in l.fin.de assign.libert. Sic.in l.si is qui.§.quod dicitur.de iur.dot.Sp.

DESINERE abesse res tunc videtur, cùm sic redit in potestatem, ne amittere eius possessionem possimus ob hoc, quòd furto primùm subtracta est.l. mulieris.ff.de verb.sign.Old.

DESI-

DESIIT esse soluendo, cui vel insignis calamitas, vel magna inopia accessit. author Paulus in l. si arbitro. Qui satisdare cogant. Vide & Triphon. in §. quod autem dicitur desiisse. l. tres tutores. ff. de administr. tut. Spiegel.

DESIISSE Reipubl. causa abesse quis dicatur, indicat Vlpianus in l. si cui. §. tamdiu. ff. ex quibus causis maior. Spieg.

DESIISSE non videtur, quod nec incipit, l. 96. ff. de condit. & demonstrat. Desinere tamen pertinere vsumfructum, quod ad stipulationem qua cauet fructuarius se restituturum rē, cum vsusfructus ad eū pertinere desinet, accipimus, etiam si nec cœperit pertinere, cum legatus esset, l. 1. in princ. & l. 3. §. 1. ff. vsusfr. quemad. caueat. Briss.

DESISTERE, est de negotio abstinere, quod calumniandi animo instituerat, ait Vlpian. Terent. in Phorm. dixit, desistere litibus, hoc est renuntiare. Planè si quis cognita rei veritate suum negotium deseruit, nolēs in lite improba perseuerare, quam calumniæ causa non instituerat, is destitisse non videtur, l. destitisse. ff. de iudic. Spieg.

DESIIT possidere, sic accipere debemus, desiit habere facultatem restituendi. l. 1. ff. quorum legat. Oldendorp.

DESPERATI homines, idoneis autoribus sunt, de quibus nulla est spes. Nostri interpretes absolutè vsurpant, pro consciscentibus sibi mortem: de quorum bonis C. & ff. tractant vulgati tituli. Azo in Summa.

DESPERATIO, ægritudo sine vlla rerum meliorum expectatione, Cicero auctor 4. Tusculan. Vide §. feudis. l. vnicæ. ff. de port. quæ liber. damn. conced. Oldendorp.

DESPONSATIO. Despondere est promittere, quod ad nuptias propriè pertinet, & ad eum præcipuè cuius interest locare mulierem viro, siue virum mulieri. Terent.

Non aliam pater ei desponderat, gnatam Chremetis.

Idem significat desponsare: nam desponso, as, à despondeo fit. Vnde desponsatio, mentio & promissio futurarum nuptiarum. Quomodo accipitur libro quarto decretalium. in titul. de clandestina desponsatione. item lib. eod. & Sexti, in tit. de desponsatione impuberum. Despondeo autem, siue desponso, ex de & spondeo componitur. Spondeo verò à sponte fit, quod veteres pro dico vsurpabant, quia, qui spondet, spontè, id est, voluntariè dicit, vnde respondeo factum est, quod est posteriore loco dico. Posteà verò spondere cœptum est vsurpari pro sponte promittere. vnde qui puellam spondet, sponsor: quæ spondetur puella, sponsa: cui spondetur, sponsus: qua rogatur pecunia dotis à sponso, sponsio, hoc est, promissio appellatur. Et dies qua puella promittitur, sponsalis, & sponsalia, mentio, & promissio futurarum nuptiarum. Vide, Sponsalia. Anchoran.

ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΝ γυμνήν. Iustinianus in Nouella sua constitut. 18. vocat nudam proprietatem. Balduin. titul. de vsufructu.

DESTINATA vel parata ad aliquam rem, factum vel qualitatem rei, non habentur pro absolutis, vnde in l. 1. in fin. C. ad Syllecian. nihil dicitur actum, cum aliquid superest ad agendum. Vide elegantem text. in l. signi. §. si lignum. ff. de leg. 2. Sp.

DESTINATVM habere, pro deliberare, apud Triphon. in fin. l. tres tutores. de administra. tutor. Pro deputare & assignare Pompon. vsurpauit in l. quod in rerum. de legat. 1. Quam fundo Titiano destinaret. Et infrà, Cum nostra destinatione fundorum nomina & domus non natura constituantur. Vlpianus pro parare & constituere, quum ait: Aut si quis destinet domicilium transferre alter eorum. in l. cum hi. §. causa. ff. de transacti. Idem in l. vnde Neratius. ad legem Aquil. de quo inquit. quæstionem habere destinaueram. Sp.

DESTITISSE à lite contestata is videtur, non qui distulit, sed qui liti renuntiauit in totum, vt ait Vlpia. l. destitisse. ff. de minorib. Sp.

DESTITVTVM testamentum pro deserto. §. cum autem. Inst. de hær. quæ ab intest. defer.

DESTRVERE matrimonia, testes.

DESVETVDO non est simpliciter mala, sed contraria aut diuersa consuetudo. Fieri autem potest, ait Insulanus, vt desuetudo sit bona & laudabilis. citat locum de Numa Pompilio apud Liu. lib. 1. ab vrbe condita. nostris vox hæc est, & morem suum intermittere. & legem abolere. l. de quibus. in fin. ff. de legibus. l. 1. §. 1. de interrog. act. Sp.

DESVETVDO & Consuetudo differunt secundùm Bartolum in l. de quibus. ff. de legibus. super verbo Desuetudinem. Nam Consuetudo est, quando fit contra legem per ipsam consuetudinem: sed desuetudo est, quando non vtimur aliqua lege in iure posita. de hoc not. in procemio. instit. in fin. & in glo. præalleg. Oldendorp.

DESVETVDO vt volunt, nihil aliud est, quā Consuetudo, contraria antecedenti consuetudini vel legi: quod si ita est, vt consuetudo, sic & desuetudo non sola patientia vel negligentia inducetur, sed contrariis factis & rebus. At ego ista nugis simillima esse iudico. Nam desuetum esse dicitur, quod desiit esse in vsu, &c. Connanus lib. 1. c. 10. nu. 9. Non autem desuetudinis hęc est vis vt legem tollat, sed tātùm vt obscuret, quemadmodum refert Baldui. instit. in prooem. &c.

DESTRINGI in plures aduersarios, l. 28. §. vlti. ff. de pecul. ex qua delibata est l. 2. ff. de exercitor. pro distrahi. Et ita in l. 3. ff. de aliment. legat. Tametsi codices varient, & in l. 16. ff. iud. sol. l. 20. ff. de procur. l. 25. ex quibus caus. maior. Briss. Hinc

DESTRICTE in l. 15. ff. de arbit. & l. 7. §. quæsitum. ff. de minorib. l. 13. ff. de procurator. l. 1. §. cùm quis latrones. ff. de quæstionib. & apud Tertullianum sæpissimè. Brisson.

DESVLTOR in l. 20. ff. de præscript. verbis. ab eo dictus, auctore Isidor. lib. 18. cap. 39. quòd cum ad finem cursus venerat, desiliebat & de quo in equum transiliebat. Hunc scitè Manilius tribus versibus depingit lib. 5. Astonomic.

Necnon (ait) *alterno desultor sidere dorso*
Quadrupedum & stabilis poterit defigere plantas.
Per quos vadit equos ludet per terga volantum. Briss.

DESVLTOR, qui in ludis Circensibus ex equo in alterum subinde mira pernicitate desiliebat. Vlpian. de præscript. verb. Apud Labeonem, inquit, quæritur, Si tibi equos venales experiendos dedero, vt si in triduo displicuissent, redderes, tuque desultor in his cucurreris, & viceris, deinde emere nolueris. an sit aduersus te ex vendito actio? Rhodiginus notat aliud omnino desultorem videri, aliud desultorium equum. Nam illud, inquit, ad hominem vtique spectat equos alentem: dicentemque qui dicantur Desultorij, citat M. Terentium lib. 2. & Liuium lib. ab vrbe cond. 3. & 20. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat secundùm eum Vlpianus. iis verbis, quæ iam citauimus. Spieg. Adde Forcat. in suo Cupid. Iurisper. ca. 20. num. 8.

DETEGERE, patefacere. Paulus de condit. indeb. l. in summa. §. 1. Sin autem euidens calumnia detegitur, & transactio imperfecta est, & repetitio dabitur. Hoc Pauli dictum meritò Bald. effert, memoríque mente tenendum exclamat. Nam hoc, tametsi transactio stricti iuris habetur, mox aperto dolo corruit. So der betrug an tag kompt. Hoc enim propriè detegere significat. vnde Detecta fraus, Detecta coniuratio. Sp.

DETEGERE improbitatem. l. transactionem. C. de transactio.

DETEGERE iniquitatem sententiæ, l. 1. §. 2. ff. si pen. appel. mors interu.

DETENTATIO, est insistentia corporalis non dominij causa, sed ratiōe alterius effectus vel iuris, quod ei detur. Vnde plures fundum detinere possunt ad cōsequendum effectum eis debitum, & si spolientur vel turbentur, interdicta eis dantur, non tamen aliter, quàm ratione iuris, quod habent, non ratione rei quæ detine-

detinetur. Ita pulchrè declarat *Zasi.* in l. possidere. §. ex contrario. ff. de acq. poss. Sp.

DETERIOREM viam fieri in Interdicto, de via publica, accipimus, si vsus eius ad commeandum, id est eundum, agendum, corrumpatur. l. 1. §. ait prætor. & §. deteriorem. ff. ne quid in loco publ. Prat.

DETERIOR statio, nauigationisque iter deterius fieri dicitur, si vsus eius corrumpatur, vel quoquo modo impediatur, vt difficilior cursus, aut minor, aut rapacior fiat, aut in totum auferatur. l. 1. §. 1. & §. deteriorem. ff. de fluminib. Prat.

DETERIOREM causam facit vsuarij proprietarius. etiam in meliorem statum re commutata, l. fin. ff. de vsu, & habit.

DETERIOREM seruum facit, qui fugam suaserit, aut furtum. quique alios mores corpusve corruperit. l. 1. §. fin. ff. de seruo corrup. Paul. libr. 1. Sent. tit. 13. Prateius.

DETERIORES res fieri dicuntur, quæ depretiantur.

DETERIOREM causam possessionis fieri quid sit, explicat l. 9. in princip. & §. præterea. ff. de bon. auct. iud. poss.

DETERIVS ius prædij fit, amissis non vtendo seruitutibus. l. 6. l. 7. ff. de fund. dot. Prat.

DETERIORES sunt, qui detrahendo aliorum vitam corrumpunt, & substantiam diripiunt, c. deteriores. 16. quæst. 1. Prat.

DETERMINARE, pro certò exprimere, definire, seu describere. accipitur in l. fin. ff. de iust. & iur. Quem locum, inquit Paulus, determinare hoc modo possumus, id est, definire & quasi terminis propriis distinguere. Olden.

DETERRERE, à proposito auertere. Vlpian. de ædil. edict. in l. quòd si nolit. §. qui mancipia. Plerunque enim natio serui, aut prouocat, aut deterret emptorē. Spiegel.

DETESTARI, est absenti denunciare, testibus adhibitis, vt l. subsignatum. §. 2. ff. de verbor. significat. & l. sequen. Adde Brechæum in l. attestari. ff. de verbo. & rerum significat. Aliter autem detestari, est facta alicuius abrenunciare, spernere, vel abominari, seu non approbare, vel est exarari, vel describi res aliquas, & eas, quæ quales, & quantæ sunt, scripto compræhendi. vt ff. l. præ alleg. Hinc

DETESTATIO est denunciatio facta cum testatione. Vlp. in l. detestatio. ff. de verb. sign. Olden.

DETESTATIO etiam auctore Festo lib. 13. dicebatur, cùm Deus testis in deteriorem partem vocabatur. Inuenitur & apud Gellium detestatio sacrorum, libro 10. cap. 27. Briss.

DETEXTA lana dicitur, cum perfecta est. & à textrinis instrumentis detrahi potest. Spiegel. Vlpianus in l. vestimentum. ff. de auro & argent. legat. detextum appellare videtur, vt nullam differentiam inter detextum, & pertextum constituat. Nam vt idem alio loco ait, præpositio de auget in deposito. l. 1. ff. deposi. erit itaque vtrumque consummatum, quod ad textrinam attinet, etsi nondum defectum. Antonius Augustinus libro 3. Emend. cap. 7.

DETINERE, pro occupare etiam de eo dici volunt, qui possidet bona fide. per text. l. apud antiquos, C. de furt. Detinere aut occupare, aut corpore possidere dicitur.

DETRACTIO alieni, hoc est, ablatio & furtum rei alienæ. Apud medicos vox hæc inanitionem prauorum humorum denotat.

DETRACTOR, qui famæ alicuius derogare nititur, huic pontificio iure non patet facilis aditus vel ad accusandum, vel ad testimonium ferendum.

DETRACTOR est non solum qui detrahit, sed & qui detrahentes audit, c. ex merito. 6. quæsti. 1. & c. non solùm. 11. quæst. 3.

DETRAHERE legatis, est deminuere, l. fin. ff. de amen. leg.

DETRECTARE, est vitare, fugitare, auersari. l. qui cum vno. ff. de re milit. Vnde dicitur cum detrectatione, vel sine detrectatione quispiam abesse, qui occasionem quæsierit, vel non quæsierit, causæ dictionis euitandæ. in l. si maritus. §. legis Iuliæ. ff. ad legem Iuliā de adult.

DETRIMENTVM à detritu, quòd ea, quæ trita, minoris pretij. Intertrimentum ab eo, quòd duo, quæ inter se trita, & deminuta. Varro, & [illegible] c. 2. de constitu. Prateius.

DETRVDERE l. 4. ff. de vsucap. verbo vtebantur Prætores in interdicto, Vnde vi. M. Cicer. in Orat. pro A. Cecinna.

DETRVDI in monasterium, c. si quis Episcopus. 50. distinct.

DETRVSVM, Impp. in l. quicunque [illegible] fidentibus. C. de episco. & cler. intelligunt. quem idonei autores, Exautoratum, Canonistæ crebrius Depositum appellant: quibus & Detrudi in monasterium, perpetuò illic includi est, pœnitentiæ, vt aiunt, agendæ causa, ob perpetrata crimina, maximè publica, siue vt ipsi loquuntur, notoria, populumque Dei offendentia. Sic Chronica attestantur, Zachariæ Papæ autoritate, Hulderichum (qui ab externis rerum scriptoribus corruptè Chilpericus nominatur, & postremus fuit è Merouingica familia Francorum Rex) detonsum, in S. Emeranni monasterium apud Reginisburgum, Auentino indicante, detrusum, nulla cuiusquam querela, sed nō sine admiratione, vt alibi ex Aemilio relatum à nobis est in Ligurin. Sp.

DETVRBARE, est possessione deiicere.

DEVERTICVLVM fluminis. l. 45. ff. de vsucapi. l. 7. ff. de diuers. & temp. præscrip. & apud I. Frontinum lib. de aquæductib.

DEVESTIRE, feudalium placitorum conditoribus adimere significat. in prin. tit. 7. de nat. feud. Apuleius lib. 3. pro veste exuere vsurpauit.

DEVIRGINATA ancilla, apud Paulum in l. vlti. de offic. præsid. pro deflorata, constuprataque, & quæ virginitatem exuit. vt ait Beroald. 3. comment. ad fin. Spiegel.

DEVOLVTAE res, Angefallen Erbgütter / l. 1. C. de bon. matern. Sp.

DEVOLVTVM feudum, Ein Lehen so dem Lehenherrn heymgefallen / quasi retrò deuolutum.

DEVOTAE gentes, quæ olim Romano populo parebant. l. alligatis. C. de vectig. & commis.

DEVOTI, qui professi vulgò vocantur. Religiosus & deuotus olim in malam partem solum, at hodie solum in bonam. Alc. in rub. de verb. sign. Sp.

DEVS, nomen principaliter in eo est, ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia, quod à parte virtutem & naturam trinæ singularitatis denuntiat. Secundo verò in loco, & vt ita dixerim, abusiuè, Deos dicit Scriptura etiam illos ad quos sermo Dei fit. sicut cōfirmat Deus in Euangelijs. Sed & cœlestes virtutes sub hoc nomine appellari videntur, dum dicitur: DEVS stetit in synagoga deorum: in medio autem Deus diiudicat. Tertio verò in loco non iam abusiuè, sed falsò, dij gentium dæmones appellantur, quum dicitur: Omnes dij gentium, dæmonia. Hæc Origenes in cantica: nominis etymologiam ex probatis autoribus indicauimus, enarrantes Prudentianum hymnum de CHRISTI miraculis. Alberici prorsus ridicula est, vt & multa alia nimirùm è Papia, & similibus auctoribus petita. Paulo antè citauimus Iuriscos. Martiani locum, quo Dei immortalis meminit singulariter, vt & Vlpian. in titul. de iureiuran. Dei enim notio est æternitatis & immortalitatis, ἀθάνατος καὶ ἀίδιος, iuxta Homerum. Vide Oldendorpium in diuinis tab. precept. 1. Spieg.

DEVS quid Numæ Pompilio significarit, refert Cōnan. lib. 1. cap. 12. num. 3. &c. Prat.

DEO & iustitia nihil maius est, sine quibus nihil commodè geri potest. Nouel. de hæredibus, in princip. Constitut. 64. Benè autem vniuersa geruntur, & competenter, si rei principium fiat decens & amabile Deo. Nouel.

Nouell. quom. oport. Episcop. § sancimus igitur. Constitut. 6 Omnia igitur sunt ita sancienda: ne Deo debitus honor detrahatur. Nouell. Vt sine vllo impedimento. §. hæc igitur lex ad tuendam. Constitut. 9 1. Omnes enim legislationes bonæ ex Deo pendere, ac eò respicere debent. hoc est. Deus sit earum principium simul, & medium, atque finis. Nouell. de mulieribus fide hæretic. in principio Constitution. cix. Execrabilia verba, & iuramenta ad blasphemiam in Deum pertinentia supplicio sunt punienda. Nouel. Vt qui contra naturam luxurian. § insuper quia vltra. Constitut. 77.

Omnes sunt cohortandi. vt Dei timorem in animo cōcipiant, & eius implorent benignitatem. Nouell. Vt qui contra naturam luxurian. in prin. Constitut. 77. Oldendorp.

[illegible]

DEVS Hebræis Iehoua, Græcis ΘΕΟΣ, vt est ἀκατάληπτος ita nec eius virtutes, καὶ ἐνέργειαι mente concipi, lingua scriptísve exprimi possunt. Huius vocis tractationem Theologis relinquo. Prat.

DEVS dedit. c. tanta, de simo. Et

DEODATVS. c. 2. extrà eod. tit.

DEVNX, duę partes ex tribus cum quarta, hoc est, vnciæ vndecim ait Theophilus §. 8. Institut. de hæred. instiut.

DEXTANS, duæ partes è tribus cum sexta, vnciæ decem. Theoph. ibid. Prat.

DEXTRA, leuaq; quid sit facilè intelliges ex. l. 1. C. de aquæduct. lib. 11. Prat.

D I

DIABATHRARII, coriarij. Nam Diabathra, vt Pompon. scribit, Græcarum solearum est species. Plaut. in Aulular. Sedentarij sutores, Diabathrarij. Capiuntur etiam pro gradibus pensilibus, seu scalis. ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν, quod est ascendere. Hinc Anabathra. Iuuen. Satyr. 7 Alciat. C. de excusat. artif. lib. 10. Adde Turneb. aduers. lib. 22. cap. 17.

ΔΙΑΒΑΤΡΟΙ sunt stationarij cohortales, & officiales præsidum, vel correctorum Iac. Cuiaci. l. 1. C. de cohor. lib. 12.

DIABOLE, Latinis est criminatio. cum reo nihil sciente, nedum ad contradicendum non admisso, soli delatori fides adhibetur. Fuere, vt indicat Alcia. qui hanc vocem reponendā existimauerunt in l. natura. de verb. sig. refragante sensu. Spieg.

DIABOLVS, Erasmo delatorem. aut calumniatorem significare videtur: à verbo διαβάλλειν, quod est deferre, traducere, siue infamem reddere, Budæo autem aduersarium. Spieg.

DIACATHAROTIA, id muneris est, cum Imperator priuatis fundis concedit, vt purgentur. διακαθαίρω enim idem est quòd purgo. purgatio ipsa καθαρμὸς, καὶ ἱεροτης dicitur. Alc. in l. quicunq;. C. de omn. agror. desert. li. 11.

DIACATOCHIA in l. quicunque. C. de omni agr. desert. lib. 11. hoc est possessionis ius & titulus.

DIACONVS, vox Græca, simpliciter quemcunque ministrum significat. Posteà, vt Acto. 4. habetur delecti sunt certi homines in Ecclesia, [illegible] s. Habuerunt autem olim & Diaconissas, ad eandem externarum rerum curam delectas: qualis Phebe fuit, Cenchræorum ministra: & de qualium delectu Paulus 1. Tim. 5. clarè præcipit.

DIACONI, id est ministri. Miratur Erasmus, Diaconem quis primus dixerit. Arguit & Budæus erroris, qui diacones à diaconibus dicunt, quasi Diacon in recto, vt Dracon & Solon dicatur. Græcl Diaconium sacrarium dicunt, vel secretarium, vbi dominica contineantur vasa. Sed & Diaconi gradum legimus in canonicis Decretis. Vnde diaconica vocantur loca, & decanica. C. de episc. audien. quæ ab Ecclesiasticis videntur diuersa. Spieg.

DIACONATVS est dignitas capit. post acceptum. 52. distinct.

DIACOPI παρὰ τὸ διακόπτειν, incisa, siue incilia, id est, aditus in aggerib. Nili patefacti, per quos in arua influere aqua possit l. pen. ff. de extraor. crimi.

DIADEMA regium tam Romanis, quàm exteris gentibus, candidam fasciam esse constat: quod insigne à Libero patre inuentum, Plin. notauit. Alex. de Alex. Gen. dier. lib. 1. c. 18.

DIAETA in hortis habitationem significat amœnitatis & voluptatis causa extructam. l. 43. §. 1. ff. de leg. 1. l. 13. §. vlt. ff. de vsufruct. l. pen. §. vlt. ff. de donat. int. vir. Meminit & Plin. lib. Epist. & Lamprid. in Heliogab. qui zetas appellat more Græcorum qui δια in ζα sæpe commutant, vt ζάβολος pro διάβολος apud Ecclesiasticos scriptores & maximè Paulinum. Diætæ etiam in ædibus pro cœnaculis. l. 13. §. sed si ædium. ff. de vsufruct. l. 32. ff. de donatio. l. 13. §. illud. ff. de acceptilatio. l. 1. §. hoc autem. ff. de SC. Silania. l. 41. §. in testamento. l. 34. ff. de vsufruct. leg. Diætæ hypocaustæ in l. 55. §. lignis. ff. de legat. 3. Briss. Erat autem diæta cœnaculum natura, vel arte calefactum. in quo hyeme ad solem, æstate ad vmbram cœnabatur. l. ligni. §. lignis. ff. de verb. sign. Corras. libr. 3. cap. 14. Miscell. Alio modo Cœnatio apud Latinos nuncupatur. & dictæ sunt à conuersatione, & victu, apud Grçcos: διαιτῶμαι enim significat viuo, & conuersor. & ideo Tullius Epistolar. famil. lib. 1. ad Lentulum: Ego quidem vt debeo, inquit, & vt tute mihi præcepisti, & me diæta vtilitasque cogit, me ad eius rationes adiungo. Quidam ætate nostra clarissimi, dietas existimant dięțas, quòd in eis per diem edatur: hancq; interpretationem fulciunt auctoritate Varronis. tamen cùm nunquam à Varrone hoc traditum legam, fides sit penes eos, nec eo inficias, huius etiam sententiæ fuisse Accurs. in l. æquissimum. §. si tamen. ff. de vsufruct. Apud antiquos in hortis ædificari diætas consuetum erat, vt tradit Vitruu.

DIAETA quoq; vocatur victus, & ideo in Adagiorū collectaneis, Alia vita alia diæta. & medicinæ pars Diętetica nuncupatur, quæ victu medetur.

DIAETA etiam dicitur iter vnius diei, vt legitur in c. nonnulli. de rescript. & in c. quamuis. §. 1. de offic. ordin. lib. 6. & secundum iuris ciuilis constitutiones, vicena milia passuum in singulos dies dinumerantur, teste Iureconsulto in l. 3. de verb. signif. & in l. 1. si quis cautio. licet aliter diuidāt singulæ quæq; regiones, vt not. in d. c. nonnulli. & in pallega. l. 1. per Bar. & Doctores. Cotta.

DIAETA apud Græcos etiam est locus iudiciorum in quem conueniunt arbitri & tunc deriuatur à verbo διαιτάω quod est iudico vt arbiter.. Hinc

ΔΙΑΙΤΗΤΑΙ arbitri apud Athenienses partim sorte, partim electione electi num. 4 3. Illos sexagesimum annum excessisse oportebat, & non infimæ esse notæ. sed insigni probitate viros. Sic vero adibantur. Actor & reus ex composito quosuis deligebant ex eo numero, ea lege, vt si lis apud illos contestatā inceptaq; esset, necesse esset, vt & apud Romanos, illic terminari, alioqui mulcta batur qui illorum sententiæ non paruisset. Succurrebatur verò læso, duplici remedio. Nam & illic iudicij causam reddebant, & ex appellatione poterat adiri Δικαστὴς iudex ciuilis, causæq; succurrere. Hæc Demosthenis sententia est ex oratione κατὰ μειδίου. Vide & Pollucem.

DIAETARII fures qui ex diætis aliquid surripuissent, vt quidam legunt in l. munerum. ff. de effractoribus.

DIAETARII serui inde dicti quod in diæta mensas ornare, & mensis ministrare solerent. l. 12. §. idem respōdit. ff. de inst. & instrum. Cæterùm in l. ait prætor. ff. nautæ, caupo. stabular. &c. Diętarij intelliguntur ij, qui cibū seu mercedem in dies recipiunt, & custodiæ causa vno aut altero tantum die naui præponuntur. vt annotauit Peckius in suis comment. d. l. ait prætor. ff. eod. Briss.

DIAETAE Αἰγυπτ. id est victus exquisitus, perfectus & accuratus, definiens, status, circumscriptus qualitate, quantitate, tempore & modo: Brechæus l. iusta interpretatione. ff. de verb. & rer. sig.

DIARIVM, calendarium, quo singulorum dierum ratio obseruata continetur, Græcè Ephemerides vocantur. Old.

DIARIIS, vel cibarijs relictis, neque habitationem, neque vestiarium, neque calciarium deberi palam est: quoniam de cibo tantum testator sensit Vlp. de aliment. & cibar. legatis. Maff.

DIARIVM veteres appellabant quod hodie Galli Iornale. Mos namq; apud antiquos erat, vt non tantum ea, quæ ad publicum pertinebant in acta referrentur, sed vt quisq; domesticam totius vitæ suæ rationem, diebus singulis adnotaret. Maximi semper duxit Pop. Rom. & id quidem ad suam dignitatem pertinere existimauit, res præclaras annalibus mandare: quotidianas autem & domesticas diurnis actis & cæt. De quib. vide Brecheum l. Labeo. ff. de verbor. & rer. sig. Adde Forcat. in penu Iuris ciuil. c. 3.

DIASTOLAE, dicuntur rationum correctores seu distinctores: vel, quod magis erit gratiæ, diuisores. Διαστέλλω enim est diuido, ac distinguo. Inde διαστολὴ dicta. Alciat. C. de tab.

DIATAGMATA Grecè vocantur & à Cicerone definiuntur esse ea dicta, quæ prætores vrbis, vel peregrini vel AEdiles Curules iura dixere. Dionysius iussa ac vetita Magistratuum. Proponebantur enim publicè in Alba tabula: Quod idcirco Album dicitur: apud Græcos λεύκωμα. Connan. lib. 1. c. 15. num. 1. &c.

DIATHETVM, genus videtur poculi. Iurisconf. ad l. Aquil. l. si seruus. Si calicem, inquit, diathetum faciendum dedisti. Iustin. quoq; lib. 10. l. 1. Artifices, inquit, diathetarij. Nebr.

DIATHYRUN. Lege Prothyron.

DIATRETARII, sunt qui intarsiatum (quod vocant) faciunt: à Græca præpositione διὰ χαὶ τρητὸς. Inde apud Vlpianum in l. si seruus. §. si calicem. ad l. Aquil. calix diatretus. Sanè hi artifices possunt tornatores dici, quoniam διατρέω, torno laborare significat. Et τρητὸς, tessellatus dicitur. Possunt & Diatrocharij dici, quod rotas, pilasq; ligneas faciunt, & carros: nam idipsum significat τροχὸς. Inde τροχοποιέω verbum. Alciat. C. de excus. artif. lib. 10.

DIATRETVS calix, vas erat torno politum. Alexan. de Alex. Genial. dier. lib. 5. cap. 17.

DIATVRII, Græce διατροφοι, custodes nauis sunt, qui non precio conducti, sed solo victu nauem custodiebant. Vox est composita ἀπὸ τῆς δίαιτης, id est, à victu: καὶ οὐρὸς quod custodem notat. Alciat. in l. naut. caup. stab.

DIAVLVS, duo sunt stadia: dritthalbhundert/ passus.

DIBAPHA Tyriæ. Vide Purpura.

DICARCHEA cognomentum Puteolis fuit, quod illic iustitia summopere & obseruanter colebatur. Dicarcheam quoque Silius appellat. Puluis ex collibus Puteolanis vbi nascebatur, euehebatur Romam, optimum & accommodatissimũ molibus in mari solidandis, quippe cornescebat & lapidescebat in aqua, huius rei sunt testes, Plinius, Tranquillus & cæteri. Io. Bapt. comment. in Panegyr. Sidon. Apoll. ad August.

DIKASTIS Iudex, dictus quasi δίχαστης, quod duobus inter se dissidentibus & diuisis medius est quasi honorarius quidam arbiter constitutus vt ei qui plus iusto accepit auferat, quod addendum sit ei qui minus. Connan. lib. 5. cap. 2. num. 5.

DIKI apud Græcos septem significat, Ius, actionem, causam, iudicium, pœnam, libellum forensem, & Deam iudiciorum, filiam Iouis: cui Deæ pro symbolo virginitas ascribitur, quia iustitia debet esse virgo, casta & incorrupta, quæ non nouit patrẽ neq; matrem. veritatem nouit vnicam, personam non accipit, Deũ imitatur qui potius infima mundi elegit, vt confunderet fortia qui pauperes Apostolos in suam cooptauit familiam, & diuites superbos reliquit. Atq; sola Dei iustitia virgo dici potest, hominum verò iustitia meretrix speciosa, apud quam,

Dat veniam Coruis, vexat censura columbas.

Apud quam

Curia pauperibus clausa est: dat census honores

Census amicitias, pauper vbique iacet.

Vt annotauit Tabo et. in topico militiæ & leg. discip.

DICE, dea. iudiciorum præses dicitur. Δίκη, ius significat: ob id Græcè dicta, quòd lites & contentiones dirimat. Hinc dicastes, iudex, litium diremptor. Et Dicaspolos, qui circa reddenda iura versatur. Item quas Græci Dicas vocabant, eas Romani Latinè actiones, causas, seu iudicia dixerũt. Vide Bud. in ann. ad l. 1. de Iust. & iur.

DICERE dominum mentiri. in l. quæ omnia. ff. de procurat. Spieg.

[illegible]

DICERE mulctam, verbum est antiqui i[illegible]tur l. C. in l. ne quis. de custod. reor. Item Alex. Impera. C. de mod. mul. Vide Bud. in annot. poster. Sp.

DICERE sententiam existimatur arbiter, quum ea mente quid pronunciat, vt secundum id discedere litigatores a tota controuersia velit, vt tradit Paulus l. qualem. ff. de recept.

DICERE pro testimonio, eodem autore, vulgò dicitur nunc Deponere. Sp.

DICERE dotem in antiquorum libris, est certis verbis nulla interrogatione præcedente promittere. Cuiusmodi dictione has duntaxat personas, Mulierem videlicet debitoremq; eius, parentem item virilis sexus obligari olim potuisse Vlp. Instit. titul. 6. Et Gaius in lib. 2. Instit. tit. 9. scribunt. Quibus etiam solis dotis dictionẽ tribui animaduertere est, vt in l. vlti. de incest. nupt. C. Th. & apud Terent. Heautont. Act. 5. Scen. 5. & Afranium Fratrijs referente Nonio, & Ciceronem pro Flacco, & Plin. libr. 6. Epist. ad Caluinam. & Sex. Aurel. Victor in Neron. Qua de causa Dictio dotis à promissione stipulationeq; separatur. l. vltim. de dotibus. in C. Th. & apud Vlp. in Instit. tit. 6. & tit. 11. Briss.

DICERE vindicias pro dare & adiudicare. l. 2. §. initium. ff. de orig. iur. Liuius lib. 3. Inuidiæ proximus, φ in vrbe fuerat, cùm iniustæ vindiciæ dicerentur. At in tit. Si mensor falsum modum dixerit, Dicere renuntiare significat. Briss.

In officiosum verò testamentum dicere arguere & accusare est. l. 1. §. qui accusauit. ff. de his quæ vt indig. l. 6. ff. de inoffic. testam. hoc est allegare quare exhæredari, vel præteriri non debuerit, interprete Marcello in l. 3. ff. de inoffic. testam. Briss.

Eodem modo DICERE ruptum, vel irritum falsum testamentum. l. 8. §. si quis irritum. ff. de inoff. test. l. 15. ff. de his, quæ vt indig. l. 5. ff. de hæred. petit. l. 3. ff. de l. Corn. de fals. l. 19. ff. de bon libert. Hæc sic nonnunquam nostri auctores exprimunt. Dicere de inofficioso testamento. l. 9. §. 1. ff. de dolo. l. 2. l. 10. §. penult. ff. de contra tab. l. 132. ff. de verb. oblig. & Dicere de falso testamento. l. 18. ff. de accusatio. Briss.

DICIS causa factum dicitur, quo vitandi iudicij, & tegendi criminis gratia factum est. Itaq; ijdem Græci a[illegible] reperierunt, quod etiam ea compre[illegible]

[illegible]

repræhensione careat qui [illegible]dicunt. Modestin. l. 2. qui petant tuto. non solum si non petierit eum qui admitti, sed & si pietatis gratia petierit eum qui dimitti poterat apud Modest. qui tractatum illum Græcè scripsit, est δίκης χάριν. Idem l. scire oportet. Ideoque si repræsentauerit quis se solum, non permanserit autem: apud eundem est Ἀφοσιώσεως χάριν. In quo vtroque vetus interpres falsus est expositione. Ibi enim

enim vertere debuit, si defunctoriè petierit: hic autem si defunctoriè adsit solum, neque permaneat, vt Ant. Augustinus elegantissimè tradidit. Posset & dicis causa id factum dici, quia fugiendi iudicij gratia fit tantum & vt dicitur pro forma. Græci enim sic loquuntur κατὰ δίκην, vel δίκην per Syncopen quod Latini instar & in modum. Sal. in Catil. Cum domos atque villas videas in modum vrbium ædificatas. Et Cicero: Instar mortis putant, id est magnitudine par atque æquale. Δίκη enim ius significat, quod æquale est & rerum omnium modus & mensura. Vnde hunc loquendi modum Græcos puto in consuetudinem sui sermonis adduxisse Ac ne quis miretur, dicis nomen in vsu fuisse Latinis, ijdem ab eodem verbo dicam finxerunt, vnde illa, dicam alicui impingere aut scribere. Illo Terentius vtitur, hoc Tullius non semel in orationibus cōtra Verrem. & item dicas sortiri, quod credo audentius cum fecit, quod Siculorum causam ageret Græcorum hominum. Nam alibi eum his verbis & loquendi genere vsum non memini. Fuit enim in eo diligentissimus Cicero, ne vnquam verba Græca Latino sermoni insereret. Conanus lib. 7. capit. 3. Duarenus lib. disputat. anniuers. 1. cap. 47. Corrasius lib. Miscel. 4. cap. 8. num. 6. Curtius ἐικασῶν libro 1. cap. 35. Varro antiquam esse locutionem scribit, & eadem ab origine deductam vt verbum Dico: indidemque illud vetus manasse, In manipulis castrensibus dicibus. Quod si ita est, coniecturam facere licebit Dicis casum esse a recto Dex declinatum, vt sit Dex, Dicis, ex Dico: item vt Iudex, iudicis, à iudico, & Index, indicis, ab indico: Lex, legis, à lego: Dux, ducis, à Duco. Nam si iuncto verbo Iudex, auctore Varrone, dicitur qui ius dicit, verisimile est voce simplici similiter eum qui dicit, Dicem appellatum. Præterea idem Varro lib. de Analog. 3. docet ex numero multitudinis vocem singularem cognosci posse. Videmus enim, inqui, ex his verbis Trabes, Duces: de extrema syllaba E litteram exclusam: & ideo in singulari factum esse Trabs, Dux. Quare si Manipuli castrenses dices quidam appellantur, perspicuum est, opinor, vel Dix in singulari fuisse: vel (quod verisimilius videtur) Dex, item vt Iudex & Index. Hæc de vocis origine, quam ego Varronis auctoritate victus, Latinam quam Græcam esse malo: tametsi olim aliter senserim. Nunc de locutionis sententia, quę coniecturam nostram adiuuat. Omnes enim vno ore consentiunt, Dicis caussa id fieri quod alia nulla de caussa fit, nisi vt factum esse dicatur: vt quum scribit Caius in l. 4. ff. commod. sæpe enim ad hoc commodantur pecuniæ, vt dicis gratia numerationis loco intercedant. veluti in nexis ac mancipijs, quum ære libram percutiebat Manceps, idque æs dabat ei à quo mancipium accipiebat quasi precij loco, inquit Caius: numus illi dicis tantum causa tradebatur, quum alibi pecunia numeraretur. itemque in omnibus adumbratis siue imaginarijs contractibus quibus vno nummo emptio perficiebatur. numus enim aliam nullam ob caussam tradebatur, nisi vt qui ei contractui quasi testis ac spectator interesset, dicere ac testari posset pecuniam fuisse traditam. Sic quum Vlpianus scribit in l. 1. ff. ad S.C. Syllan. Excusantur serui qui auxilium tulerunt sine dolo malo. nam si finxerit quis auxilium ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum illi proderit: quum inquam sic scribit Vlp. hoc significat, Si non animo domini defendendi, sed tantum propter Dicem, id est, propter eum qui aderat ac dicere poterat seruum conatum esse suum dominum defendere: hæc simulatio nihil illi proderit. vtuntur Cicero Verr. 6. & Plin. libr. 21. Hoto.

Dicis causa. In Lexico Germaniensis ædis Dicis causa, & dicis gratia ita redduntur τύπῳ χάριν, δίκης χάριν, πᾶρ ἐν σχήματι. Ego id verbum corruptum esse existimo in quodam Orationis, quam pro domo sua Cicero habuit, loco, in quo ita est: Quod si quis similis istius, neq; enim iam desunt, qui imitari velint aliquem mei dissimilem, cui Respub. non tantum debeat, per vim affixerit domum eius, per pontificem dedicarit, id vos ista auctoritate constituetis, ratum esse oportere dicis quem repperit pontificem. Quæ verba nullum sensum habent idoneum. Vnde coniectura ducor, vt suspicer scriptum fuisse, Dicis causa repperit pontificem. Huius verbi vim sic Dio libro 57. expressit, τῶ ἀρχαίως αὐτὸ ἵνα δὴ ὁ ἱερὸς δῆθεν γένηται. Briss. Et hanc eandem sententiam sequitur Pithœus libro aduersar. subseciu. 2. cap. 8. At Forcatulus in suæ Necyomantiæ dialogo septimo, ditis gratia legendum existimat, pro eo quod est manifesta & publica demonstratione, allegans. l. sæpe. ff. commod. & Apuleium in libro de Philosophia: Plin. lib. 28. cap. 2. vbi ditis causæ interpretatur pro eo, quod est publicè & pro populo, &c. Vide latius eundem ibi.

Dictare actionem. Paulus in l. non distinguemus. § illud. in princip. ff. de recept. arbitr. eodem sensu, quo Terentius impingere dicam, appellauit. Idem in l. si seruus depositus. in fin. ff. de nox. action. Iudicium dictare vocat. Tranquillus, intendere formulam dixit: vulgò nuncupamus instituere actionem. Porrò dictata dicuntur quæ alio præeunte verba scribi consueuere (Barbari, pronunciare ad pennam dicunt) ita & quę natura nobis excipientibus suggerit, dictare dicitur. Testis est Catanæus, doctissimus grammaticus, qui dictare apud Plinium libro Epistol. 2. exponit, componere, suggerere: indicatque ex libro 5. Epist. Senecæ colligi posse, quo differat à Dicere. Tum dictata sunt, inquit, quæ ludimagister de aliquo autore pueris tradit interpretamenta, vt prædiscant, eademque ipsi post paulum ita reddant, vt tradita sunt. quod & Catanæus Ciceronis testimonio probat. Obseruanda autem pulchra metaphora apud Pomponium in l. 2. ff. de orig. iur. § nouissimè. Nam sicut dictari censetur ea, quæ non nostro adfectu, sed alio præeunte verba scribimus: ita & quæ vicissitudo rerum, volente Deo, suggerit, ea excipimus, & volentes nolentes sequimur, quia natura dictat. Apud Barbaros dictare rationem, facere computum, dicitur. Spieg.

Dictare testamenta, pro suo arbitrio disponere. l. dictantibus. C de testamen.

Dictat ratio. Valla in Raud. Ita & ratio loquitur, quod nos scribendum putamus: & ratio dictat, quòd in alterum effundamus. Solet in Principum rescriptis, quibus cognitio delegatur, clausula haud infrequens inseri, Prout ratio dictat, iurisq; ordo requirit. Spieg.

Dictator, à dictando nomen traxit: quòd potestate sua finita, futuros solus ipse dictaret magistratus, id est, eligeret. Zasius in l. 2. ff. de orig. iur. Græci αὐτοκράτορα vocant. Alex. de Alex. lib. 4. Genial. dierum. capit. 22. Spieg. Hic summam potestatem habebat, hoc est, per omnia regiam dominationem, solo nomine excepto. Eamque ob rem dictator dicebatur magister ciuium, autore Varrone. Et per imitationem antiquitatis haud dubiè factum est, vt primarij inter Decuriones nostros, iam nunc quoque magistri ciuium appellentur, Burgermeister. Olden. De his vero ita Pompon. Dictatores proditi sunt, à quibus neque prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis animaduersio data est: nam cum populo Romano aucto, crebra bella orirentur: & quædam acriora a finitimis inferrentur, interdum reexigente, placuit maioris dignitatis Magistratum constitui, hunc Magistratum, quoniam summam potestatem habebat, non erat vltra sextum mensem retineri: his dictatoribus magistri equitum iungebantur. Sic quomodo Regibus tribuni celerum, quod officium ferè tale erat, quale hodie præfectorum prætorio: Magistratus tamen habebantur legitimi, vt Pomponius de origin. iuris. Masseus.

Dictatura erat extraordinarius & summus magistratus, ad quem non nisi in maximo periculo, velut ad sacram anchoram & vltimum remedium, confugiebatur. In hunc enim quicquid Romanæ ditionis esset, transfundi consueuit: adeò vt non alij magistratus interim essent. Qua ratione. & duæ secures precedentibus lictoribus, & cætera regia insignia illis attribui solebāt. Oldend.

Dicta, sponsa, pacta. Nonius, Inter speratam, inquit, dictam, pactam, & sponsam, hoc interest: quòd virgo

postquam petitur, sperata dicitur: de hinc promissa dicta, vel pacta, ex Bud. Spieg.

DICTA facta, eleganti combinatione dicimus, significantes omnem prorsus rem gestam inter aliquos.

DICTVM à promisso Vlpian. eleganter discernit, in l. sciendum. de ædil. edict. Dictum, inquit, a promisso sic discernitur: Dictum accipimus, quod verbotenus pronunciatum est, nudoq; sermone fungitur. Promissum autem potest referri & ad nudam promissioné siue pollicitationem, vel ad sponsionem. l. sciendum tamen est. ff. de ædilit. edict. In summa, Vox hæc omnem complectitur sermonem. Spieg. Vide vberius Connanum libr. 5. cap. 1. num. 11. Huic adde Brechæum l. commendare. in tit. de verbor. & rerum significatio.

DICTVAE sunt columnæ ecclesiæ, in quibus imagines patrum in suo catalogo ponuntur, vel sunt tabulæ, in quibus quid scribitur, vel pingitur. Prat.

DIDRAGMA valet duos denarios: Archidiac. capit. magnum. 11. q. 1.

DIDVCERE est diuidere, & distinguere Instit de oblig. quo verbo vtuntur & classici auctores.

DIENSES, Macedoniæ populi l. fin ff. de censib.

DIEM more Romano incipere à media nocte, inquit Paulus. Quare id autem à Romanis seruatum fuerit, dubitat Plutarchus in Romanis quæstionibus. cuius verba quoniam Latinè recitat Catellianus Cotta non referam. Multas ille quidem rationes adducit, sed prima verisimilior mihi videtur, nempe id Romanos fecisse, propterea quod more militari viuebant. Nam plurima in bello noctu fieri necesse, quo sole oriente manus conseri possint, quandoquidem vt Chiloni Myson dixisse fertur, præparatos rem aggredi, non agentes præparari oportet. Quam etiam opinionem approbat Cælius Rhod. libr. 14. cap. 1. Nihilominus aliam fortassis ob causam factum est, quæ mihi dum hæc scriberem in mentem venit. Cum enim dies id spacium dicatur, quo sol omnium stellarum inerrantium celerrimus suũ cursum conficit, non illum quidem proprium, qui est ab occidente ad orientem contra cœli motum, quo annos metimur, sed illum violentum, quo rapitur ab oriente ad occidentem, ideo crediderim Romanos ea hora diem incepisse, quoniam tunc sol incipit nobis propinquior fieri. Quocirca tradit Marcus Varro in libr. Rerum Romanarum, quem de diebus scripsit, vt etiam asserit Aul. Gellius Noct. Attic. lib. 3. cap. 2. Romanos sacra nocturna, si ante mediam noctem facta fuissent, diei præcedenti, si post, diei sequenti tribuisse, & idem seruasse in ausp cijs, ac Tribunos, quos à Roma nullum diem abesse licebat, si post mediam noctem extra vrbem profecti fuissent, & ante mediam sepuentem reuersi, nõ videri vnum diem abfuisse, atque ea de causa dicere solitum Q. Mutium I. C. lege non esse vsuparam mulierem, quæ cum Calen. Ian. apud visum causa matrimonij esse cœpisset, ante diem quartum Cal. Ianuarias sequentes vsurpatum isset, non enim posse impleri trinoctium, quòd abesse à viro vsurpandi causa ex 12. Tabulis deberet, quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ, alterius anni essent, qui inciperet ex Calendis. Idem Varro scripsit Athenienses diem incipere ab occasu solis, Babylonios ab ortu, Vmbros à meridie, quæ præter Gellium recitat Macrob. Satur. lib. 1. cap. 3. & Plinius lib. 2. ca. 77. & Isidorus Etymologia. libr. 5. cap. 30. Addit Plinius morem Romanorum seruatum fuisse ab AEgyptijs, & ab Hipparcho, atq; omne vulgus incepisse diem ab ortu solis. Accurs. & Odofredus loco Vmbrorum nominant Arabes, de quibus apud veteres nulla mentio. Hunc diem à Romanis vocatum fuisse ciuilem, aiunt Gellius & Macrobius, quòd etiam tradidit Censorinus in lib. de Natali die. Quamobrem Cotta repræhendit Accur. & Ias. quoniam spacium 24. horarum diem naturalem appellarunt & tempus illud, quo solé conspicimus, diem artificalem dixere: cum tamen nulla reprehensione digni videantur. Nam istam diuisionem vsurparunt Mathematici omnes, quæ etiam probatur à Syponti no. Isidorus autem diem Ciuilem vocauit legitimum. Duodecim diei partes à Babylonijs Græcos didicisse, narrat Herodotus in Euterpe. at Fabius Victorinus in Rhetorica Cicer. id ait inuentum fuisse Mercurij Trismegisti. Dies autem non dicitur à splendore siue claritate, quemadmodum Ioan. And. & Iason opinati sunt, sed ἀπὸ τοῦ Διὸς, id est, à Ioue, vt Varro & Festus scripsere. Hinc ipse Iupiter Diespiter. i. diei pater vocatus fuit; Hor. carm. li. 1.

--- Namq; Diespiter Igni corrusco nubila diuidens

Plerumq; per purum tonantes Egit equos, volucremq; currum.

Et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν, hoc est, Iouem diem appellarunt. vt est apud Macrob. Satur. lib. 1. cap. 15. & singuli dies à Dijs nomina sumpsere. vt notat Isidorus in eod. lib. Quin etiam AEthiopes diem coluisse dicuntur, & diei simulachrum ab Antiocho Epiphane factum proditur ab Athenæo. Ferrand. lib. Explicatio. 1. in l. more Romano. de ferijs.

DIES, apud varias gentes variè accipiebatur. Nam apud Romanos, à media nocte ad mediam noctem sequentem, finiebatur, vt in l. more. ff. de feri. More Romano, inquit Paulus, Dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur. Ita quicquid in ijs viginti-quatuor horis, id est. duabus dimidiatis noctibus, & luce media actum est, perinde est, quasi qualibet hora lucis actum esset. Apud AEgyptios simili modo obseruabatur. Apud Athenienses totum id tempus quod ab occasu ad occasum est, dies habebatur. Nunc ab ortu ad occasum solis, vulgò nuncupamus diem, more vetustissimo, quo dies primùm in duodecim horas est diuisus. Vnde Christus seruator noster, Io. 11. Nónne, inquit, duodecim sunt horæ diei? Et Genes. 1. Et diuisit lucem à tenebris appellauitque lucem diem, & tenebras noctẽ. Quò respexit Proculus in l. hæc verba. ff. de verborum sign. Disiunctiuum est (inquit) veluti cum dicimus, Aut dies, aut nox est: quorum posito altero, necesse est tolli alterum. Et Claudius Satur. in l. aut facta. ff. de pœn. Tempus (ait) discernit emansorem à fugitiuo: & effractorem vel furem diurnum, à nocturno. Dies præterea accipitur pro tempore interminato, idq; fœmineo genere, vt Longa dies nihil non in aliam transfert faciem. Vnde est ista locutio: Promittis annua, bima, trima die, hoc est, tempore vnius, duorum, trium annorum, dare decẽ? Vlp. in l. 3. ff. de annu. leg. Dies igitur in iure ciuili intelligendus secundum subiectam materiam. Nam cùm aliquid tractatur, quod aliam rationem in luce, aliam in tenebris habet, antiquissima, & vulgaris diei appellatio retinenda est. Sin autem quæratur de continuo temporis successu, sequi oportet Romanam institutionem, vt in materia præscriptionum. Nam tempus ita noctu procedit, ac die, ad complendam vsucapionem. Vlp. in l. in vsucapionibus & l. seq. ff. de vsucapio. Ideoque, inquit, qui hora sexta diei Kalend. Ian. possidere cœperit, hora sexta noctis prid. Kalend. Ianuar. implet vsucapionem.

DIEM D. Basilius Magnus in hexamero dixit illum esse aerem, quem Sol illuminet, cùm est in eo dimidio globo, qui super terram est collocatus, Aristoteles autẽ scripsit esse Solis excursum ab oriente in occasum. Variè autem dici Etymon autores classici discutiunt. Quidam enim dixerunt ἀπὸ τοῦ Διὸς diem dictum, quod Iupiter diei sit dominus & rector. Alij vero quod Dei opus sit, dici existimant. Nõnulli à dio tractum volunt, quod lumen sub cœlo esse dicimus. Vt sub dio esse id est, sub tegmine cœli. Sed M. Varro diem ex Deo dictum asserit. Græci ἡμέραν appellant, quam nos diem, propterea quod (vt author est Plato) ἱμέρα, id est lumen e tenebris emicuit hominibus summopere desiderantibus ac congratulantibus. Qua de causa prius veteres (ait ipse Plato ἱμέραν scripserunt. Posteritas autem ἑμέραν, ac tandem ἡμέραν, nonnulli vero quasi ἥμεραν, id est mansuetam dici crediderunt. Dies item diuersis appellationibus à rerũ effectis cognominarunt veteres. Nam quosdam nominabant intercisos alios fastos, profestos, festos, quos Plutarchus ἀποφράδας dicit: Quemadmodum à Suida ἀπὸ τῶν πράξεων ἀπειρημένας ad actiones minimè idonei & cõuenientes, Præliares, Communicarios, Pandiculares, nundinarum, intercalares, lustricos, ad quos medici Κρισίμους καὶ Κριτικοὺς appellant, id est decretorios & indicatorios: & iustos à decemuiris qui numero triginta dabantur iudicatis

catis confessi æris & debitæ conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent. Eratque veluti quoddam iustitium, id est iuris inter eos cessatio quędam: quibus diebus nihil cum his iure agi posset, vt testatur Gellius lib. 20. Magnum quoque diem appellamus, qui finem longis laboribus imponit. Quod Alciatus latius dixit lib. 8. Parerg. & lib. 4. Brechæus L. Vrbis appellatio. §. Cuiusque diei. tit. de Verborum & rerum signif.

DIES, ob commoditatem hominum, à nocte distinguitur in duodecim horas, quotiescunque de his rebus tractatur, ad quas necessaria est lux, vt si quis operas diurnas promiserit, Non enim noctu eas præstare tenetur, & ne quidē potest sine alterna requie. Quamobrem magno errore appellant hunc diem artificialem, credo propter horologium arte factum. Alioquin accedit non minus ad naturam, quàm dies naturalis. Dixit enim DEVS, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem. Gen. 1. Old.

DIES quidam sunt naturales, quidam ciuiles. Dies naturalis est tempus ab exoriente sole ad solis occasum cuius contrarium est nox ab occasu ad solis ortum. Dies verò ciuilis, tempus, quod fit vno cœli circum actu, quo dies verus & nox continetur. Sic accipitur in d. l. more Romano. qua de re vide Censorinum lib. 19. de die naturali. Prat. Adde Aul. Gel. lib. 3. cap. 2.

DIEM actionis cedere dicitur, cum id quod in pactū deductum est, cœpit deberi: etiam si nondum agi possit, vt quod debetur, præstetur. Diem vero venire, est, quoniam res incipit perfectè deberi, obligatione, actioneq; efficaciter & verè orta. Vide Alciatum. Spieg.

DIEM actionis exire. l. ait prætor. §. hi planè. ff. ex quib. caus. maior. Sp.

DIEM actionis exisse, pro finitum esse tempus actioni præscriptum. Paul. in l. sciendum. ff. ex quib. caus. major. Spieg.

DIEM compromissi proferre. Hæc clausula nullam aliam arbitro dat facultatem, quàm diem prorogandi: & ideo conditionem primi compromissi, neq; minuere, neque mutare potest. l. Labeo ait. ff. de Recep. Spieg.

DIES diffisus. Decemuiri cum diem diffindi dicebāt, qui differebatur. Nec dubium est, quin hanc legem de diffindendo die à Numa Rege desumpserint. Nam certa quædam vitia enumerasse visus est Numa, quibus si iudex, vel alteruter ex litigatorib. impeditus esset, dies iudicij diffinderetur. Eiusq; legis particulam, quæ apud Festum lib. 16. mendosissima extat, omnino mihi persuasit Iacobus Cuiacius acutissimus interpres, sic esse restituendam: Si quid horum fuit vitium iudici, arbitróve, reóve, dies diffisus esto. In exemplaribus impressis pro Diffisus, legitur, Diffensus, erroris non admodum obscura origine, siquidem veteres ita scribere solebant, Diffeisus, pro Diffisus: quod cum non perciperent imperiti librarij, diffeisus loco, diffensus posuerunt. Dies autem ita diffindi solet ex lege 12. tabularum, vt si morbo sontico actor, vel reus impeditus esset, morbum in iure allegari per amicum curaret: tunc prætor excusatione cognita, quia Decemuiri ob morbum sonticum volebant diem iudicij diffisum esse: in diffindendo die, hac formula vtebatur: Hic dies diffisus esto. vt auctor est Acron in Horatium. Ergo vocatus in ius, in morbo esset opus iumento, niue morbo sontico, dies iudicij diffisus esset, statim in ius sequi actorem cogebatur: eique non sequenti, præsentibus antestatis, actor iudicium denunciabat. Ræuard. in ll. 12. tab. lib. singul. cap. 5. de in ius vocand. Vide Corras. Epistolar. Quæst. cap. 33. Adde infra diffindere diem.

DIFFISVS dies dici putatur idem qui prolatus, in l. 27. & l. 32. D. de recept. qui arb. id est, quum negocium quod certa diē confici debuit, in diem alterum reijcitur. Vlp. l. 2. §. 2. ff. Si quis cautionib. Lex 12. tab. si iudex, vel alteruter ex litigatorib. morbo sontico impediatur, iubet diem iudicij esse diffisum. Sic enim legitur in Pand. Flor. Budæus Diffusum legendum putat: item vt apud Gellium lib. 14. cap. 2. & Liuium lib. 9. legitur. A quo equidem nō abhorreo: quum diffundi alium in diem negocium dici possit, item vt vinum, quod ex dolio in aliud vas transfunditur. Hot.

DIEM suum obire apud Vlpian. in princ. l. si filia nupta. ff. famil. ercisc. Spieg.

DIEM referre, den tag anfahen. Diem proferre, den tag weiterstrecken. Papinianus ff. de recept. arbit. inquit, Ita sumptus ex compromisso, vt & diem referre possit: hoc quidem facere potest: proferre autem contradicentibus litigatoribus, non potest. Sp.

DIES fasti, quibus fari prætori licebat tria verba, Do, Dico, Addico. his contrarij nefasti. & vide Macr. libr. 1. Saturn. cap. 15. Corras. lib. Miscell. 3. cap. 18.

DIES alij sunt continui aut vtiles. Vtiles qui & olim Fasti hoc est quibus agendi potestas est l. 1. ff. de diuers. temp. præscriptio. l. miles. §. quædam. ff. de adulterijs l. iure. C. eod. Prat.

DIES aliquando causa finiendæ obligationis adijcitur, vt in l. ex empto. §. denique. ff. de actio. empt. Si quis, inquit Vlpian. ea conditione seruum vendiderit, vt intra triginta dies duplum, postea ne quid præstaretur. Old.

In DIEM differri: Sub conditione contrahi dicitur negotium. l. 1. §. Item mandatum. ff. Mandat. Old.

DIEM cedere, diem procedere. l. si plures. ff. de bonor. possess. Old.

DIEM abire. l. 1. §. quod si in lite. ff. si quid in fraud. patro. Old.

DIES atri dicebantur, quibus legiones educere, aut acies cum hostibus committere, vel quicquam reipubl. agere religio non finit. Alex. de Alex. Genial. dier. lib. 2. cap. 5. adde Crinitum lib. 19. c. 12. de honest. discip.

DIES condictus. Lege, Condicere.

DIES Domini. Lege, Iudicium humanum.

DIES feriatus, quo feriæ aguntur, hoc est quo à forensibus negotijs datur vacatio. Paul. in fin. l. 2. si quis in ius voc. Remittit, ait, prætor pœnam, puta quia dies feriatus fuit. & in tit. de ferijs. Spieg.

DIES festi continebant ferias publicas & priuatas, ludos, epulas, & sacrificia deorum. Dies profesti. Vide suo loco. Spieg.

DIES incertus, conditio est. Vide Bart. in l. si. pecuniam. §. fin. de leg. 2.

DIES autem incertus variè accipitur. Interdum incertus est omnimodo cum omnimodo incertum est, non modò quoniam fiet, sed etiam an aliquando fiet. Hic cū die certo nihil habet commune, sed pro conditione haberi solet. Sic accipimus quod Papinianus ait l. 24. §. dies. ff. de condit. & dem. Diem incertum conditionem in testamento facere. Paulus l. si dies. quand. dies leg. ced. Si (inquit) dies certus sit, statim cedit, quamuis non dum venerit. At si incertus, veluti cum MAGISTRATVM INIERIT, CVM ALIQVID FECERIT, nisi temporis conditio obtingit, neque res pertinere, neq; dies legati cedere potest. Hinc etiam descendit discrimen, quod Vlpianus l. stipulatio ista habere §. inter. de verb. obl. notat inter diem certam & incertam & huius formulam eandem propè esse, quæ conditionis est. Nam diei incertæ formulam proponit, SI ALIQVID FIAT, aut CVM ALIQVID FIET. Apertius etiam Pomponius l. si Titio. quando dies lega. ced. Nihil interest (inquit) vtrum scribatur, cum quatuordecim annorum factus erit, vel si annorum quatuordecim factus erit. Priore enim scriptura per tempus conditio demonstratur: sequente per conditionem tempus, vtrobique autem eandem conditionem esse. Aliquando etiam incertus dies dicitur, cum certum quidem est factum iri aliquando, nec dubitatur an fiet, sed incertum est quando fiet, &c. Franc. Bald. in comment. de condit.

DIES legitimi vocantur, quos nunc dilationes ordinarias appellant. ait Budæus in Annotationib. prioribus.

DIES legitimi secundùm Asconium viginti, qui dabantur ad accusandum: totidemq; defensori ad respondendum. Dierum iudicialium, id est, certorum meminit quoq; Capitolin. in M. Ant. Philos. Spieg.

DIES mortis incertus. Vlpian. de cond. & demonstr. l. 1. Dies autē incertus est, cum ita scribitur: Hæres meus

cum morietur, decem dato. Nam diem incertum habet mors eius.

DIES religiosi dicuntur tristi omine infames impeditique in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri, temperandum est: quos multitudo imperitorum planè & perperam Nefastos appellant. vt annotauit Aulus Gellius in libro noct. Attic. 4. capite nono.

DIES sanctificationibus deputati, feriæ in Iure dicuntur: de quibus lege Oldendorp. in 12. Tab. tit. 1. cap. 4. Spieg.

DIES sessionum erant & appellabantur, quibus prętor pro tribunali sedebat. l. 2. §. dies Quis ordo. in bono. possess. quod quidam erat necesse in iis caussis, quæ caussæ cognitionem decretumq; desiderabant, neque de plano poterant experiri: cuius generis erat, restitutio in integrum. Sed nō dicebantur tamen dies vtiles, nisi si quis etiam nunc potuerit restitutionem postulare. Quid enim, si quis eo tempore in vinculis fuisset, vel ab hostibus captus, vel absens Reip. caussa? Si verò causa fuisset, quæ per libellum de plano institui poterat: etsi non esset dies sessionis, immo vero, etsi esset feriatus, tamen inter vtiles numerabatur, si alioqui Prætor sui copiam faciebat: neque & qui quid persequi volebat, alio modo non impediebatur. l. 11. §. sexaginta. ad l. Iul. de adult. Cum igitur in ea tota distinctione multum esset difficultatis, & annus vtilis interdum hac ratione decennium fieret, sicuti Iustinianus indicat in d. l. vna. C. de ann. except. Constantino Iustinianoque displicuit illa (vt ita dicam) vtilitas incerti temporis: & visum est, potius definiendum esse certum aliquod tempus. Sed Constantinus locorum differentiam iniecit, Iustinianus sustulit. Neque verò in omnibus causis sublatus est vsus temporis vtilis. Nam in multis adhuc locis Pandectarum & Codicis mentio vtilis anni, dierumque vtilium rectè fit. Sed in restitutionibus saltem in integrum, pro tempore vtili continuum est substitutum Balduinus.

DIES solutionis, sicuti summa pars est stipulationis. l. 1. ff. de edend.

DIES sigillarij. Vide, Sigillaria.

DIES ventosus, siquidem Paul. ait. die ventoso id fecit, culpæ reus est, l. qui occidit ad Leg. Aquil. §. in hac actione. Spieg.

DIES continui sunt συνεχεῖς, καὶ ἀδιάκοπτοι, hoc est, non interrupti, sed connexi, cohærentes, tam vtiles, quàm (vt sic loquar) inutiles. l. 2. ff. de colluf. deteg. l. 24. ff. ad S. C. Velleia. Prat.

DIES alia certa, alia incerta. Certa cuius tempus certum, ac definitum est, vt Cal. Iulij. Incerta (vt ait Paulus l. si dies. ff. quando dies leg. ced.) cuius tempus incertum est, vt, Cùm in sua familia nupserit. Sic l. 1. ff. de cond. & demonstrat. & hic dies habet vim conditionis. Hot. Instit. de act. §. 2.

DIEI cuiusq; maior pars est septem horarum primarum diei l. 2. vbi Alciat ff. de verb. signi. Vergilius autem dixit Diei meliorem partem esse, quæ meridiem antecedit.

DIEM cedere aliud est quàm venire l. cedere diem. ff. de verborum significat. Cedere enim dies significat incipere deberi pecuniam. Venire autem significat venisse eum diem, quo pecunia peti possit. Connanus libr. 4. capit. 8. nume. 6. Vide Curtium lib. [illegible] 1. cap. 31. vbi latissimè.

DIFFERVNT hæc, In diem. Ex die, Ad diem. l. 1. §. penul. quando dies leg. vsusfr. l. 9. §. vlt. & l. 34. ff. de hęr. instit. l. 4. ff. de seruitutib. l. 9. §. planè. ff. vsufr. quemadmodum cau. l. 14. ff. vt leg. nom cau. l. 1. §. 1. ff. quib. mod. vsusfruct. am. l. 14. §. si ex die. de fideic. liber. l. vlt. in fi. ff. de adsign. libert. Ex die promitti dicitur, cùm ex die incipit obligatio. Ad diem, cùm in diem ita confertur, vt die finiatur: veluti VSQVE AD CALENDAS MARTIAS DARE SPONDES? l. 44. ff. de obligat. & actio. Similiter ex die & ad diem constitui dicuntur seruitutes, quę ita constituuntur, vt vel à tempore incipiant, vel tempore finiantur. Ad diem tamen, pro In diem in l. 77. ff. de verb. oblig. & in l. 5. ff. de peric. & comm. ad diem, id est, sua die. Briss.

DIES intercisi erant, quasi dijs & hominibus communes. Nam quibusdam horis fas erat Ius dicere. quibusdam verò nefas erat, vt cùm hostiæ cæderentur. Ouidius in Fastis:

Nec toto perstare die sua iura putaris.
Qui iam fastus erit, mane nefastus erat.

DIES profesti, rebus tum publicis tum priuatis destinabantur. Qua ratione horum dierum alij erant fasti, in quibus Prætori licebat solennia hæc verba fari: do, dico, addico: alij Comitiales, quibus cum populo rectè agebatur: alij Comperendini, quibus vadimonium dicere permittebatur, hoc est, sponsionem decernere, iudicio sisti: alij Stati, qui & ordinarij Bud. in annot. quos iudicij causa cum hoste instituebant: alij Præliares, quibus repetere res, vel lacessere hostem licebat. Old.

DIFFAMARI, in bonam aliquando partem accipitur. Augustinus de ciuitate Dei. lib. 3. Romanum imperium tam longè lateq; non potuisset augeri, & tam grandi gloria diffamari. In malam verò partem frequentius reperitur vsurpatum, pro eo fere, quod est infamare, siue id iure, siue iniuria fiat. Iure, cùm dicimus, actionem & sententiam infamare. Iniuria, cùm sceleratus aliquis dilacerat famam proximi, ductus ad hoc prauo quodam adfectu, sicut in l. diffamari. C. de ingen. manu. Nam diffamare, est per diuersas partes famam diuulgare, vitiorum facta commemoratione. Hieron. Si Origenem, inquit, nunquam secut⁹ sum, frustra infamare me cupitis. Olden.

DIFFAMATOR iniustus delinquit, occidit hominem, furatur nomen, improbo ladit testimonio. Oldendorpius.

DIFFERENTIA, est qualitas discriminans, dissimilitudinemq; inducens, per quas discernitur hoc ab illo. Salo. in l. Gallus. de lib. & posth. Bart. Latomus, Differentia, inquit, & proprium, re idem sunt: sed appellatur differentia, quod rem certa proprietate à cæteris distinguit: proprium, quod vni soli conuenit. Spieg.

DIFFERENTIA, est quædam peculiaris nota: quæ diuidit & separat ea, quæ sunt sub eodem genere posita; certamque cum genere speciem constituit. Taboetius in topico militiæ for. & lega. discip.

DIFFERENTIA est quędam qualitas addita generi, internam discriminans cuiusq; rei naturam, & inducens specierum varias dissimilitudines, inest, faciens vnam rem ab alia differre, vt rationale facit hominem distare à brutis & separat eum à cæteris animantibus. Taboetius ibid.

DIFFICILE dicitur quandoque quod nullo modo fit. 2. quæstio. 6. biduum ver. sed aduersus. & gloss. fin. de test. c. præsentium exponit, non de facili, id est, nullo modo. Adde quod difficile interdum exponitur, id est, rarò, vt ff. de leg. 3. l. Seio. & l. hæres meus. §. vxori. Aliquando difficile, id est, nunquam. 1. quæstio. 1. Si quis neque, &c. Principatus & ibi not. Aliquando difficile exponitur, id est, laboriosum, in Auth. Vt hi qui ob. se. ha. per. res mi. § Quoniam autem. Aliquando, vix. 67. distinct. Quantumlibet. & ibi not. Item qualiter difficile & facile intelligitur, vide de hær. institut. l. Seuerus.

DIFFICILE & impossibile propemodum non distant. Vlp. famil. ercisc. si familiæ erciscundæ, inquit, vel communi diuid. iudicium agatur, & diuisio tam difficilis sit, vt penè impossibilis esse videatur. Spieg.

DIFFICVLTAS pro incommodatione apud Paul. in l. 2. §. ex his. de verb. obligationibus sed non facit, inquit, inutilem stipulationem difficultas præstationis. Spieg.

DIFFICVLTAS magna, ferè fortuito casui æquiparatur. l. non dubium. in fin ff. de leg. 3. Publicas difficultates, probi autores accipiunt pro penuria rei nummariæ.

DIFFIDATIONEM vulgus vocat Denunciationem cum hostibus factam, ante quàm committatur bellum: quæ non minus quam trium dierum tempus complecti

plecti debeat. Vnde est Tit. de diffidat. Oldend.

DIFFINDERE diem, est differre in sequentem, qui nec religiosus, nec fastus est, sed iudicialis etiam partibus, sine exceptione morbi sontici. author Alciat. de verbo. sign. Nebrissensis ait, Diffindere diem, & diei diffissio, significat diem intersciffum, intercapedinatũ, ac proinde dilatum. Sp. Vide sup. Dies diffisus.

DIFFINITIO Vide Definitio. Monet autem doctissimus vir Anto. August. lib. 4. Emendationum cap. 9. definitionem esse scribendum non diffinitionem.

DIFFVNDERE diem, olim dicebatur id, quod nos continuare terminum vsque in diem crastinum, nuncupamus. Tria autem erant de differendis iudicijs, pronunciandi genera. Aut diffundebatur dies, id est, in posterum diem reijciebatur: aut comperendinabatur, hoc est in tertium diem differebatur: aut denique iudex pronunciabat sibi non liquere, quæ ampliatio vocabatur. Vlpia. in l. si de meris. de recept. arbit. Old. Vide & Ampliatio. Sp.

DIFFVNDVNTVR vina propriè, quæ postea quàm defecata sunt in dolijs, conduntur, transfusanturque. Iulian. l. cùm quæritur. de legat. 3. Nam si vina diffudisset habiturus vsui. Itē Proculus de trit. & vin. leg. Cùm vinũ, inquit, quod in amphoris, seu cadis diffusum est. Nebrissen.

DIFFVSA, diuersis disiunctisque in locis sita Paulus l. decreto, 14. ff. de admin. tut. Quotiesque vel diffusa negotia sint, aut dignitas, vel ætas aut valetudo tutoris id postulet. Imp. l. testamento. 1. C. de excusat. tuto. Sed propter latè diffusum patrimonium, an tibi adiungi aliquos curatores oporteat. Item l. 3. C. In quibus causis tut. hab. Propter latè diffusum, id est, in diuersis locis constitutum patrimonium adiungi aliquos curatores, &c. Hor.

DIGAMVS, idē qui & Bigamus is habetur, qui corruptam vel insciens duxerit, sed Pontificia solùm constitutione: qua & à sacerdotio arcetur. qua de re latiùs disserit Erasmus noster in Annotat. ad Paulum, item ad Iouinianum. & inde Ratione Christiani matri. Propriè autem Digamus, qui secundam vxorem duxit. Facere apud Ethnicos graues authores, qui vel nullam vel semel ducendam vxorem esse putarunt, nec iterum naufragium faciendum. Lege Codrum sermone quarto, Neuizanum prodigiosum allegatorem. E nostris, secundas nuptias Tertullian. damnauit: cuius dogma ab orthodoxis patrib. is reiectum est, à quibus standum nobis est: vt ante Rhenanus noster prudenter admonuit. Extat in Noueli. Constit. bene longa, de his qui nuptias iterant. Sp.

DIGESTVM opus pandectarum iuris ciuilis vocari non probat in Iulianus, magis autem si cōgestio appellaretur. cuius nomine Cicero alicubi intellexisse videtur prolixum opus. Spieg. Cæterùm Digestorum nomen in iuris ciuilis scientiæ libris nouum non fuisse, hinc facilè ostendi potest, quòd Saluius Iulianus nonaginta nouem libros Digestorum scripsit. Alphenus libros 40. P. Iuuentius Celsus libros 39. Vlpius Marcellus 31. Scæuola 40. Herennius autem Modestinus libros 12. Pandectarum scripsit. Huius verò inscriptionis rationem affert idem Iustinianus in epistola sua ad senatum, & omnes populos, quæ hodiè secunda est in titul. de vete. iur. enucl. Nomen (inquit) libris imposuimus Digestorum, seu pandectarum, quia omnes disputationes ac decisiones in se habent legitimas, & quod vndique fuit collectum, hoc in sinus suos receperunt. Est enim propriè digerere, ordinare diuidendo, quo verbo vsus est Cicero, cùm egit de iure ciuili tractando libro de Oratore. cùm, inquit, si quis omne ius Ciuile in genera digerat, quæ perpauca sunt. Et in Verrem: Habeo & istius patris eius accepti tabulas, quas diligentissimè legi, atque digessi.

DIGESTORVM libri ideo duplici ff signatur, quòd Græci Pandectas per π cum accentu cirumflexo notabant sub quibus & Digestorum libri comprehensi sunt, vnde facili litura π in ff. Latinè inoleuit. Alciatus libro tertio Dispunct. cap. 16. Haloander (cui vtinam, vt constituerat, respondere licuisset & Vallæ & cæterorum calumnijs, quib' tam iure con̄s veteres, quàm ipsum Iustinianum conuicijs impetunt) non negat, nulla iniuria nostrorum hominum imperitiam accusari, qui caput aliquod ex Digestorum opere in testimonium adducentes, legis verbo, & gemino ff vtuntur, cùm ex monumentis antiquissimorum Codicum constet, Latinos ἐν τοῖς παρατίτλοις simpliciter huic π vel huic π notæ, qua operis nomen significabant (vnde & supina librariorum negligentia irrepsit, vt hodiè ff scribantur) titulum, nudumque capitis principium hunc in modum adiecisse, Digest. vel π, vel π. de Action. empt. Iulian. Græcos verò frequentiùs operis nomen omisisse titulum, caput, ac versum, quem διάταξιν illi, quasi nouam facti speciem siue casum, nostri ineptè Paragraphum appellarunt, per numeros tãtùm indicasse, hoc modo, βιβ. Δ. κε. βιβ. κ. τ. διάτ. id quod fragmenta quædam de pignorib. de Successione ab intestato. de Peculio Græcè scripta, quæ ipse dum viueret habuit, antiquissima, testari possunt. Sp. Alciatũ. refert & sequitur etiam Corasius Miscellaneorum lib. 5. cap. 15. num. 6. Quamuis autem hæc ad aliquam coniecturam faciendam sufficiant, ea tamen magis grauis illius & ingeniosi viri egregiam perspicaciam, quam veritatem olere putat Aldobrandinus in proœm. Instit. ibi post libros quinquaginta. Castellianus Cotta in opere suo, quod Memoralia inscripsit, in verbo Pandectæ dicit ita scribi, quasi dicas factæ fuerunt, quæ ratio est nimis generalis, quia idem de omnibus libris dici posset. Laurentius Valla in Raudensem tradit illam notam esse π literam Grecam, quod mihi nequaquam placet, cùm Digestum sit nomen Latinum, & Græci suum proprium habeant. Author illius historiæ, qui Fasciculus temporum inscribitur, vbi de Iustiniano loquitur, ait, Olim consuetudinem fuisse, vt Digesta per D. & G. scriberentur. quæ literæ, vt ipse refert, duplici f. similes videbantur. At Ferrando Adduensi libro 1. cap. 1. explicationum alia ratio probabilior est, etiam omnibus magis satisfacturam opinatur. Putat enim duplici l antiquos vsos fuisse, quod duplici f est longè simillimum. Nec sanè in alio differunt, nisi quod duo l paulo inferiùs linea coniunguntur. Verùm quid in causa sit, cur duplici l. vterentur id est, quòd quinquaginta libros significare volebant. Nam l quinquagenarium numerum significat, vt Valerius Probus docet. & Pandectæ quinquaginta libris continentur. Vel etiam libros legum intelligebant, vel fortassis, & meliùs leges tantùm: namque ex eodem Probo constat, leges scribi solitas per duplex l. Porrò quibus notis Digestorum libri significarentur ex Eustachio Græco interprete in libro περὶ χρόνων διαστημάτων disces. Is enim in hunc modum Digestorum loca præcidit ὡς β. κγ τῶν διγ. τ. γ. vnde nec immeritò Iurisconsultissimi nostri temporis maiusculo elemento D. digestorum libros significant, idque rectè Pratei iudicio.

DIGITVS apud Iurisconsultum in l. Lucius. de seruit. rust. præd. quid significet, Accursium ignorasse, commentũ eius ostendit. Digitus autem hic modulus aquarius, siue fistula digitaria intelligendus est, per quem aquæ fluxus diuiduntur, perinde ac parietum prominentiæ per pedes diuidi solent, l. si quando. ff. si seruit. vendic. Idem Budæus annotauit, & Old.

DIGITO summo tangere, apud Iustinianum in fin. Instit. ridiculè interpretantur, vel pro digniori, vt Albericus indicat, vel pro longiori digito, vt Accursius putat. Est enim summo, seu extremo digito attingere, breuiter siue leuiter tangere, vt explicat Erasmus Cent. 9. Chiliad. 1.

DIGITVM tollere, significat se esse redemptorem. Idem digito liceri. In emptione enim antiquitùs post licitationem digitus leuabatur, significans quemquam emptioni allubescere. Bud.

DIGITVS, est pars minima agrestium mensurarum: inde vncia habet digitos tres: vt est in lib. var. aucto. De limitibus Paulus l. 3. ff. de seruit. rustic. δίδωμι δάκτυλον ὕδατος. Do concedoq; tibi digitum aquæ: id est, tubulum qui digitum vnum sit latus. Hotom. Est

autem digitus vt conuenit sextadecima pars pedis vncia duodecima. Quemadmodum autem inter vnciam & digitum diuersitas: Ita & ipsius digiti simplex obseruatio non est. Nam alius vocatur quadratus, alius rotundus: Quadratus tribus quartisdecimis suo rotundo maior. Rotūdus tribus vndecimis suo quadrato minor est. Scilicet quia anguli deteruntur. Conna.lib.4.c.10.nu.1.

DIGNATIO est, quod Græci ἀξίωμα dicunt, id est, dignitas & amplitudo, propter honores gestos, aut magistratum: vel propter oris morumque maiestatem: qualis in Pompeio fuit. Cicero alicubi personam & dignitatem pro eodem posuit, id est, pro authoritate quæsita, nominisque amplitudine. Vnde apparet, Accursium dignitatem exposuisse pro decurionatu, in l. Imperatoris. de Decur. Sp.

DIGNITAS, honor est alicui propter merita, specialiter principis, vel legis beneficio impensus. Bartol. l. 1. de Dig.

DIGNITATVM genera quatuor postremorum Imperatorum ætas fecit. Alij namque perfectissimi, clarissimi alij superiores Spectabiles, supremi Illustres appellabantur. Perfectissimatus dignitas prima erat, ad quam cuiuis nisi qui sordida conditione esset, aditus patebat: vt ex lib. C. 12. tit. 33. intelligitur. Clarissimatus autem dignitatem inferiorem spectabilitate fuisse Theodosius l. 5. de prox. sacror. lib. C. 10. demōstrat: si quoque in quos hanc clarissimatus conferimus dignitatem, cum spectabilibus etiā habere sese reuerentiam recognoscāt. Itaq; Clarissimi à Spectabilibus distinguuntur l. vn. C. de annon. & cap. item vt ab Illustribus in l. 1. C. vbi Senat. vel clariss. Quicunq; non illustri, inquit Constantinus, sed clarissima tantùm dignitate præditus, &c. itemque Nouella Consti. 71. Spectabiles porrò Magistratus erant, vt Proconsules, Augustales, Comites orientis, sicuti constat ex l 32. C. de appell. & Nouel. constit. 7 & 10. extremis. Illustribus autem eos inferiores fuisse, Imperatores d. l. 32. demonstrant. vbi appellari à Spectabilium sententijs ad illustres personas iubent. quod idem ex l. 36. eiusdem tituli cognoscitur. Hac Illustris nota maior nulla est. Nam etsi Consules & Patricij superiores essent illustribus, nulla tamen ijs nota dignitatis attribui solebat. Itaque Iustinianus eos hoc modo significat. Qui supra illustres sunt: vti constat ex l. 26. C. de vsur. & l 36. C. de appellat. & §. 9. De iuiur. Illustres autem eos fuisse qui sententiæ in senatu dicendæ ius haberent. in l. vlt. ff. de senat. non Vlpianus, meo iudicio, sed Tribonianus tradit: quod alibi quoque diximus. Hos verò postremorum Impp. ætate fuisse dignitatum gradus, qui antea nō erant, vel hinc licet intelligatur, quod ait Vlpianus in l. 8. de senat. fœminam tantisper dici clarissimam, dum senatori vel clarissimo nupta est. Sed & Lampridius in Seuero, Præfectis prætorio suis, inquit, senatoriam addidit dignitatem, vt viri clarissimi & essent, & dicerentur: quod anteà vel rarò fuerat, vel omninò non fuerat. Vlpian. l. 100. de verbor. signific. Speciosas personas accipere debemus clarissimas personas vtriusque sexus, item eorum quæ ornamentis senatorijs vtuntur. Ex quibus verbis clarissimos & speciosos siue spectabiles eosdem Vlpiani tempore dici consuesse nemo non videt. Hotom.

DIGNITAS est etiam administratio rerum Ecclesiasticarum cum Iurisdictione Abb. c. de multa. nume. 21. de præben. glo. c. quia. de cleri. non res. Hosti. in summa de præb. nu. 2. Rota decis. 133 Cardin. Clem. auditor. num. 9. de rescri. Zacharias in addit. ad Abb. in Rubr. de præb. col. 2.

DIGNITATIS appellatione beneficia simplicia continentur c. si fortè. de elect. Prat.

DIGNVM in §. disponat. in auth. de nupt. hoc est secundùm leges. Prat.

DIGNVS esse fundus, vel seruus quindecim verbi gratia aureis dicitur, qui tot aureos valet. l. 18 §. si ex decem, l. 31. §. si duo. ff. de don. inter virum & vxo. l. 19. 61. & 88. ff. ad leg. Falcid. Prat.

DIGRESSVS est, cùm quis à proposito argumento discedit. Græcè παρέκβασις Iureconsul. Excessus. Ita ingressus est, qui Græcis ἔμβασις. Alciatus in l. in bonæ. C. de pact.

DII cur iudices dicti, pulchrè medius fidius ostendit Aretius in Enarrat. in Euang. Ioan. Sp.

DIIVDICARE inter. Apud Labeonem: Et precium seruare, donec inter nos dijudicaretur, l. si oleum tuum. de dolo. Sic Cicero in Tuscul. Verùm igitur inter has sententias dijudicare malimus. Admonent eruditi, Dijudicare controuersiam, videri id significare, quod Appunctare barbarè dicitur. Nobis fortè est, Erörteren. Sp.

DILACERARE, translatè significat, dilapidare, disperdere: quod prodigorum propriè est, l. 1. ff. de curat. fur. Spieg.

DILARGIRI, deuersis dare.

DILAPIDARE, propriè lapides auferre est. Iurisconsultus pro prodigere, disperdere vsurpat in §. pen. l. verum. ff. de minor. cùm ait: Melior est caussa, secundùm Pomponium, eius qui accepit & dilapidauit, vel perdidit scilicet pecuniam. Capnion in scenicis Progymnasmatis olim à nobis enarratis Scena 1. Actus 1. Dilapidat argētum suum tam prodigè, quàm si leues essent aristæ. Sp.

DILATIO est tempus, quod indulgetur actori, vel reo ad faciendum aliquid in re iudiciaria: voluerunt enim optimi legislatores dilationes neque ipsius iudicis arbitrio prorsus, neque partium affectibus relinquere, patet in rub. de ferijs. Si quidem homines secundùm naturam corruptam sunt faciles ad litigandum, l. si vnus. §. & principaliter. ff. de recept. arbit. Nihil autem humanæ societati perniciosius est, quàm lites nimium differri, l quidam existimauerunt. ff. si certum petat. Hinc Paulus in l. more Romano. ff. de ferijs & dilation. tam curiosè describit diem, à media nocte ad mediam noctem, ne quid temporis perdatur ad expediendas lites. Oldend.

DILATIO est temporis in caussa prorogatio. Host. in Summa. qui eius genera recenset. Sustineri iudicium, l. diuus Pius §. si. ff. de pet. hæred. Differre iudicium: Expectare iudicium: Moram fieri caussæ, l. si quis libertatem. ff. eo. tit. Impediri caussam. ibi. In tempus extrahere negotium opponitur. Iudicium statim explicare, l. de bonis. in prin. & §. ita demùm. ff. de Carbo. edict. non pœnæ festinatione, sed praueniendi periculi caussa properare licet, l. si quis filio. §. quid tamen. ff. de iniust. rupt. irrit. facto testa. Old.

DILATORIA exceptio est, quæ differt actionem. Vlp. in l. 2. ff. de except. & præscript. Old.

DILATORIAE autem seu temporales exceptiones, sunt quæ non semper locum habent, sed euitari possunt, l. 3. §. temporales. ff. de except. qualis est pacti conuenti temporalis, id est, ne fortè intra quinquennium petatur. Et hæ quidem ante litem contestatam proponi debent: propterea quod cùm is qui hinc proponit, diutiùs se litigare nolle indicat, iudicij tamen constitutionem ingressus, pugnare secum censebitur: quare indignus erit, qui postea admittatur. l. si quidē. C. de except. l. exceptionem. C. de prob Ias. in l. ita demùm. quo loco sedecim limitationes tradit. C. de proc. Eas exceptiones Rhetorici translationes vocant, vt annotauit Brechæus in l. verbum oportet. §. verbo actionis in tit. de verbo. & rerum signif.

DILEMMA, argumentum est, quod vtrinque aduersarium capit, à δὶς & λαμβάνω, capio, seu conuinco. Aliàs, Syllogismus cornutus, iureconsl. familiaris. Nam ex contradictorijs concludit. Sp.

DILIGENS, pro studioso, quòd eorum quæ amamus sumus studiosi. Instit. in fin. de suspect. tuto. Enimuerò tutor, vel curator, quamuis pauper sit, fidelis tamen & diligens, remouendus non est, quasi suspectus. Diligentia in causis defendendis quantum valeat, latè explicat M. Tullius libro de Oratore secundo. Ea vna, vt colligit, virtute, omnes virtutes reliquæ continentur. Spieg.

DILIGENTIA, est quæ culpæ è regione respondet, l. si cùm, 68. ff. de contrahen. emption. Ea autem triplex est,

est, Infima mediocris & summa. Infimæ respondet è regione culpa lata: mediocri, culpa leuis: summæ, culpa leuissima. Hot.

DILIGENTIAE pars est cauere damni infecti ædium nomine, quarum custodia debetur, l.38.ff.de action. emption.

DILIGENS custodia, exactior quàm in suis rebus, l.5.§.custodiam.ff.commod.Prat.

DILIGENS iuris Ciuilis.l.17.ff.de iur.patro. Quintil.Declam.161. Prat.

DILIGENTER aduerbium accipi debet pro subiecta materia apud Corsetum in singul.in litera D.

DILIGO te vt illum, ergo diligo illum: haud probam illationem esse, Albericus monuit.

DILVCIDE, apertè, manifestè, disertè. Mit außgetruckten worten/ l.si quis iusiurand.C.de iureiur. l.generaliter.de non num.pec. Sp.

DILVDIA dicuntur interualla & intermissiones ludendi, vt apud Horatium,

Diludia posco.

Turneb.aduersar.lib.55.cap.5.

DILVERE crimen, propriè reorum est, hoc est, infirmare, dissoluere, refutare obiectas criminationes. Spieg.

DIMIDIAM operam præstitisse non dicetur, nec diurnæ mercedis dimidium meritò consequetur, qui a meridie ad occasum opus faciet, l.2.de verb.sig.

DIMIDIVM est pars dimidiati altera. nam quod in duas partes diuisum est, dicitur dimidiatum. Minus dimidium, pro dimidio minus, apud Ciceronem Budæus obseruauit.

DIMINVERE alienare plerumque significat, veluti cùm Prætor intra tempus ad deliberandum hæredi datum eum diminuere vetat, nó tantum alienationem impedit, sed & actiones exerceri non patitur, l.7.ff.de iure delib.l.26.ff. de contrah.empt. Sic cùm suspectum hæredem deminuere vetat, l.7.§.qui sciens.ff.pro empto.hoc prohibet ex hæreditarijs bonis eum quicquam alienare, l.31.in fi.ff.de reb.auct.iudi.l.Senatusconsult. de petitio.hæreditatis, Diminutum accipitur quod vsucaptum est, & ob id de hæreditate exijt, l.20.§.ait senatus. & l.21. ff.de hæred.petit. Deminuendi causa transigere in l.46. §.vltim.ff.de adm.tut. Deminutio in l.10.ff.de curat.fur. Briss.

DIMINVTIO est præexistentis, rei particularis remotio, vel interitus salua rei forma, l. ex mille.de euict. l.quod sæpè.§.in his, de contrah.empt. Dd.ca.1. de consecr.eccl.vel alt.

DIMINVTIO, seu mauis, vt Haloander continenter legit, Deminutio capitis, apud Iurisconss. est status immutatio, vt suprà dictum est. Antiqui tamen Oratores, de capite diminuere, & de capite demere dicebant. De capite minutis, apud Haloandr.est tit.pro, de cap.dimin.Spieg.

DIMINVTVM. Vide, Deperditum.

DIMISSVM accipere debemus militem caligatum, vel si quis alius vsque ad centorionem, vel præfectum cohortis, vel alæ, vel legionis dimissus est, l.Quod ait.ff. de his qui not. Sp.

DIMISSORIAE literæ, inquit Iurisconsf.sunt, quæ vulgò Apostoli dicuntur: quòd per eas causa ad eum qui appellatus est, mittitur. Sp.

DIMITTERE vxorem, pro repudiare. Sic dimissa è matrimonio, pro repudiata. Sp.

DIMITTERE Vxorem pro repudiare, remittere, reijcere: veniam abeundi dare: quod Græcis ἀπολύειν dicitur, & ἀπολύε, vt in Euangel. Matthæi 19.cap. ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ [illegible]. Quo loco Erasm. Roterod ἀπολύσαι pro repudiare siue abijcere censet positum: quod alioquin etiá dimittere dicunt: & hoc verbum á Tranquillo in Tyberio Cæsare pro repudiare positum. Dubium, inquit, vxorisne tædio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque vltrà perferre posset, &c. Brechæus l.diuortium. in titu.de verbor. & rerum sign.

DIMITTO, pro relinquo, ad vltimas voluntates pertinet. Aut de Ecclesf. titul.§. si quis vni sanctorum Spieg.

DIMITTERE creditorem, satisfacere, sic vt amplius molestus non sit. Vlp.l. ait Prætor, 10.ff.quæ in frau.cred. Cæterùm si creditores dimisit, & alios sortitus est: siquidem dimissis prioribus quos fraudare voluit, &c. Item in l.quæris, 28.ff.de pact.dotal.l.1.de distr.pig.l.16.ff.qui pot.in pign.l.3.in fin.ff.de separat. Hot.

DIMITTERE debitorem, iudicio absoluere. Vlp.l.4. ff.de decret.ab ord.fac. Ambitiosa decreta decurionum rescindi debent, siue aliquem debitorem dimiserint, siue largiti sunt. Hot.

DIOBOLARES testes eleganter Budæus appellat leues, quod ipsos inopia ipsa refellit, quos fames magis, quàm fama commouere creditur: quomodo & antiqui Diobolares meretrices dixerunt. Vide Festum Spieg.

[illegible] tarum simul prouinciarum, quæ [illegible] fectos prætorio & eorum vicarios regebantur, l.vn.C.vt omnes iud.l.3.de collatio.equor.in C.The, l.34.de nauicular.eod. Veluti, sub præfectura Prætoriana Orientis quinque erant diœceses, Oriens, Aegyptus, Asiana, Pontica, Thracia: quemadmodum ex l.vn.C.vt nemo ad suũ patrocin.& l.5.C.de temporib.& reparat.appell. & l.2. C.de milit.veste.libr.12.& l.1.C.de comitib.& l.10.C.de numerarijs, l.6.C.de fund.patrimonialib. l.97.de decurionibus. in C.Theod. & ex Notitia Imperij Roman. liquet. Quarum diœcesium vna quæque plures prouincias complectebatur. Orientis quidem certè diœcesis 15.prouincias continebat, Aegyptiaca verò 6. Asiana 10. Pontica totidem, Thracia 6. Præfecturæ verò Prætorianæ Illyrici diœceses duæ suberant, Macedonia & Dacia: quarum illa prouincias sex, hæc quinque capiebat. Brisf.

DIOECESIS. Alciatus in l.notionem.§.continentes. ff.de verbo.signifi.scribit diœcesim pro prouincia vsurpari in iure Pontificum. sed testis, quo ille vtitur, eum prodit, nempè Pelagius Pontifex, in can.scitote.6.quæst. 3.vbi Prouinciam vocat, quæ habet decem, vel vndecim ciuitates & vnum Regem, & totidem sub se minores magistratus, & vnum metropolitanum, aliosque coadiutores 10. vel 11. Episcopos. Quod si quilibet Episcopus præest vni diœcesi, vt verè præest: item si plures Episcopi in vna prouincia sunt, can.si quis Episcopus. eadem quæstione. Ergo in prouincia plures diœceses sunt, contra Alciatum. Præterea, si cui, rescripto Pontificis sacerdotium in diœcesi assignatum est, non habebit vbique in tota prouincia. c.quamuis. de præbend.libr.6. [illegible] In Gallia vnus est Rex, vnus in Britannia, variæ prouinciæ. Planè prouincias vetustas limitum, & sæpè opinio hominum distinguit. dummodò vna sit ciuitas præ cæteris excellens, & 5.6.7. vel plures ciuitates, vel muncipia. Quondam Germania vnica prouincia fuit, deinde in duas diuisa, & duobus commissa præsidibus, l.3.ff. de offic.assesso. Diœcesis quæ sub prouincia comprehenditur, Græca vox est, quæ procurationem seu dispensationem significat, quia intra prouinciam vastam & amplam procuratores erant diœcesibus præpositi. Cicero 13. Epistolar. lib. Pub. Seruilio scribit: Ex prouincia mea Ciliciensi, cui scis τρεῖς διοικήσεις Asiaticas attributas fuisse, nullo sum vsus familiariùs, quàm Androne. Alciatus in l.pupillus.§.territorium.pro se citat.l.1.C. de priuat.carc. Vbi legitur Aegyptiaca diœcesis, cùm certum sit Aegyptum esse prouinciam. sed nihil ei confert adiumenti. nam aliud est dicere Aegyptum diœcesim, aliud Aegyptiacam diœcesim: quia si centum essent diœceses in Aegypto, omnes vocabuntur Aegyptiacæ: sicut omnes diœceses Asiæ, Asiaticæ, vt dixi ex Cicerone, cũ sit vna prouincia Asia, l.fina.de cens.ff.non prout est tertia pars orbis. Hæc differentia seruatur in l.fin.de fund. patrim.

patrim.lib.11.C. ibi.in quacunque dioecesi, vel in quacunque prouincia. Sed Iustinianus nō seruauit, in l. Deo nobis.§.fi.C.de epis.& cleric. ibi, antistites Aphricanæ dioeceseos, siue aliarum prouinciarum. si modò dictio alius, semper repetit similia. sed non repetit. in l. argumento.§.margarita.ff.de aur. & arg. margarita, vel qui alij lapides.cùm margarita non sit lapis, l.etsi nō.§.margaritas.ff. eo.sed est lapillis similis. sic dioecesis prouinciæ. Ita excusari potest abusio Iustiniani.Forcatulus Necyomantiæ dialog.61.nu.3.& seq.

DIOECESIS gubernatio, siue dispositio. Dioecetes, gubernator, siue procurator. Iustin.de epis.audien. l.archigecontes, & dioecetæ: à διοικῶ guberno. Nebr. Sensum huius l. Accursius minimè est assecutus, vt indicat in Dispunct. Alcia. Hæc vox in Iure ciuili pro prouincia assumitur, l.1.de priuat.car. Sed in patrum decretis, solet ad Episcoporum munus deflecti. [illegible] : vnde meritò dioecesis, id est, procuratio, distributioq; in eis propriè locum sibi vendicabat. Sicut ergo Territorium dicitur, quatenùs iudex ius terrendi habet: sic Dioecesis dicitur, quatenùs Episcopus ius administrandi sacra habet. Pronuncietur autem penultima syllaba breui. Siquidem Græci sic scribūt διοίκησις Cochlæus sentit, Dioecesis. & diocesis vtrunque rectè dici: nec vllo errore falli, qui Diocesis nomine vtuntur. Sp.

DIOECESIANI locorum, sunt Episcoporum,& eorum superiores Clement.vnic.de suppl.negl.prælat. Archiepiscopus tamen non est dioecesanus, sed episcopus. c.in apibus.7.q.1.

DIOECESANVS dicitur, qui habet domicilium in dioecesi. gloss. in c. statutum. §. multis. de rescriptis, lib.6. & vide Bartolum in consil.incip.ciuitati Camerini. Prat.

DIOECESANVS à Pontificijs propriè appellatur Episcopus & non alius, quamuis de iure speciali in loco ordinarij habeat. Differt igitur ab Ordinario. Quòd Ordinarius is est, qui ordinariam iurisdictionem habet, Dioecesanus autem qui Dioecesi præest, quod soli Episcopo conuenit. Panor. in c.cùm olim.de maior.& obed. & in c.Ioannes, nu.2. vbi ex professo.de testam. Qua ratione potest episcopus passim in omni sua Dioecesi iudicare. neq, statam aliquam iuris dicundi sedem habet, vt c.cùm episcopus.de offi.ordin. libr.6. Sed eius Officialis aut Vicarius non item, quippe cui tribunalis locus præstitutus sit: nisi forsan in comitatu episcopi. Tūc enim ibi pro tribunali sedet, vbi episcopus adest. Quod sensit Zas. in l.ius pluribus.ff.de iust.& iur. Brechæus l. [illegible] pud patrem [illegible] Glauc. & Diomedes inter se faciunt [illegible] permutantes. Quorum verborum sensum, cùm Interpres, antiquitatis imperitus, minimè assequeretur, fabulam insulsissimam non ex authoribus, sed è somnijs attulit. Significat autem Imp. vt Erasm. in Chiliad. exponit, pro relictis, inutilibus, ac fastidiendis voluminibus, recepta tum meliora, tū breuiora, hoc est, permutationem factam vehementer inæqualem. Sp.

DIORTHOTICVM Ius dicitur quasi emendatiuum, quod in commercijs versatur. Budæus in l. Ius ciuile. de Iustit.& iur. Spieg. Connanus item lib.5.cap.1. num.3.

DIPLOMA, παρὰ τὸ διπλοῦν, id est, duplicari: literæ magistratuum, quibus alicunde excedi potestas datur. Modestin.l.27.§.2.ff.ad leg.Cornel. de fals. Qui se pro milite gessit, vel illicitis insignibus vsus est, vel falso diplomate vias commeauit, pro admissi qualitate grauissimè puniendus est. Cicero ad Atticum libro decimo. De diplomate admiraris, quasi nescio cuius te flagitij insimularem. Ego autem, quia scripseras te proficisci cogitare (etenim audieram nemini aliter licere) eo te habere censebam,& quia pueris diploma sumpseras: id est, literas à magistratu aliquo, quibus tibi ac pueris M.& Q. Ciceronum filijs ex Italia discedendi potestas daretur. Hot.

DIPLOMA præterea sumitur pro literis quæ à Principe impetratæ sunt, vt equis publicis dispositis vti liceat. priuatis enim absque principis diplomate cursus publicus olim nō permittebatur, l.nullis.C.de curs.public. cuius moris meminit Plin.lib.10.Epist.ad Traianum, cum plerisq; alijs. Venuleius l.137.§.2.ff.de verbo.oblig. Vt qui Ephesi daturum se spopōnderit, neq; diplomate diebus ac noctibus, & omni tempestate contempta iter continuari cogatur. Et paulò pòst, Quòd si diplomate vsus, aut felici nauigatione, maturiùs quàm quisq; peruenerit Ephesum, id est, dupla, siue altera tanta celeritate vulgò vtuntur. Vbique tamen DVPLOMATE vitiosè legitur. est enim originis Græcæ, à verbo διπλόω, vt antè dixi. Plaut. Syngraphum appellat. nam in Capteiueis Aegio sic loquitur,

> *Sequere me. viaticum vt dem à trapezita tibi:*
> *Eadem opera à Prætore sumas syngraphum.* TYTID.
> *Quem syngraphum?* AEGIO,
> *Quem hic ferat secum ad legionem, hinc ire huic vt liceat domum.*

DIPOLOS terra, quæ est bis arata. apud Rhodiginum Spieg.

DIRECTA in iure dicuntur, quæ simplicia sunt, atque ita per se constant, vt aliunde non adiuuentur. Hinc

DIRECTA in testamentis dicuntur, quæ rectà à testatore in eum quo de agitur, nulla alterius opera interposita,&, vt vulgus loquitur, immediatè transeunt. veluti, si quis dicat, Dauus liber esto: post eius mortem Dauus, vi solius testamēti, & sine cuiusquam alterius opera libertatem obtinebit, & mortui libertus habebitur. At si ita dicat, Rogo te hęres, vt Dauo libertatem impertias, quia Dauus hæredis opera in libertate consequenda indiget, iccirco non directò, sed per obliquum à testatore libertatem accepisse dicetur: & libertus nō mortui, sed hæredis habebitur. Hinc

DIRECTA libertas dicitur, quę à testatore ipso datur, non autem per obliquam fideicōmissi viam,& quasi per anfractum. Libertas enim fideicommissaria deflexisse videtur à testatore ad legatarium,& à legatario in libertum. Imp.§.3.de singul.reb.per fid. Directa, inquit, libertas tunc dari videtur, quum non ab alio seruum manumitti rogat, sed velut ex suo testamento libertatem ei competere vult. Sic in l.1.§. in quibus.ff. si cui plus quàm.l.1.§.1.ff.de iur.codicil.l.12.ff.si quis omiss.l.vn.C. de leg.Fuf.Canin. Hinc

DIRECTA institutio, & precaria opponuntur in l. quærebatur.19.de test.milit.item: Hot.

DIRECTO & per fideicommissum, l. libertates.16.ff. de fideic.libert.Hot. Hinc actionum aliæ

DIRECTAE appellantur, quarum scilicet formulam is qui agit directò ac simpliciter ex verbis legis vsurpare potest: aliæ vtiles, quæ non ex simplicibus verbis legis, sed ex ęquo & bono vtilitatis caussa cōtra iuris summi seueritatem conceduntur, l. qua actionem.7.§.3.& l. item si,9.§.1.& 2.ff.ad leg.Aquil.§.cæterùm.9.Instit.eod. tit.l.actionis.37. ff.de oblig. & act.l.actio,47.ff.de nego. gest. Hinc

DIRECTAE actiones contrarijs opponuntur: de quibus diximus sub voce ACTIO directa. Hot.

DIRECTARII, vide Derectarij.Hot.

DIRIMERE, propriè componere est inter se concertantes, Entscheyden. Iurecoss. pro dissoluere, separare vsurpant. Paul.de Repub.l.1. Dirimitur matrimonium morte, diuortio, captiuitate. Sp.

DIRIMERE actionem, pro interrumpere,& in alium diem reijcere eius exitū. Budæus exponit. Fortè id quòd nobis est, der handel ist entschlagen.

DIRIMERE controuersiam, pro dijudicare, vel illo Ouidiano carmine noto,

> *Res est arbitrio non dirimenda meo.*

DIRIMERE litem, apud Cice. pro dissoluere,& decidere interpretatur Budæus.

DIRI-

DIRIMERE tempus, & diffindere, vel diffundere diem, cognata sunt verba, de quib. Bud in Annot. prior. latiùs.

DISCEDERE ab emptione, apud Iurisconf. in l. 2. de in diem addict.

DISCEDERE à cōsuetudine Ciceroni, quod Iurisper. in desuetudinem abire.

DISCEDERE ab officio, Barbari dicunt, non facere suum debitum.

DISCEDERE in diuersa, est in senatu diuersa censere.

DISCEDERE à persona, id est immutare personam. Modestin. de vsufr. l. Titio. Vsusfructus inutiliter legari intelligitur, in id tempus videlicet collatus, quo à persona sua discedere incipit. Sp.

DISCEPTARE, est ambigere contendereque, vt in iudicio fieri solet. Hinc Disceptatio, accusatoris & patroni contentio: & Disceptator pro iudice & arbitro à Iurisconf. accipitur, qui litem & controuersiam dirimit & componit, l. 3. ff. de recept. Pro dijudicare, cognoscere, apud Cicero. quum ait lex, Bella disceptando, accipiendum. Sp.

DISCEPTARE, idem re ipsa significat, quod disputare aliquam rem in omnem partem, quò magis tandem verum cognoscatur, Mit streitigen worten erklären.

DISCEPTARE, frequentatiuum est à dissepio, ire. Von einander zäunen. Siquidem actionum remedijs vnusquisq; ius suum retinet, velut sæpè ab alieno distinctum. Inde separari lites, pulchra metaphora dicuntur, hoc est, dirimi, tolli è medio, tribuendo vnicuiq; quod suum est: authore Do. Old.

DISCEPTARE pro arbitrari, iudicare, erkennen/ vrtheylen. Inde disceptator, & disceptare controuersias, item, libera disceptatio, id est, cognitio, quæ secundùm conscientiam fit. Sp.

DISCEPTATIO. causa, lis, contentio, controuersia. Paul. l. Nesennius, de negot. gest. Hæc disceptatio, ait, in factum constitit. Sic enim legendum, & non vt vulgata lectio habet. In facto consistit. Sp.

DISCEPTATOR, qui iudicis arbitrive munere fungitur. Vlpian. l. 3. §. 1. ff. de arbitr. Quoniam non deberent decipi, qui eum quasi virum bonum disceptatorē inter se elegerunt. Cice. ad Sulpitium lib. 13. epist. 27. Vt omnibus in rebus, & quæ in aliquam controuersiam vocarentur, te arbitro. &, quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore vterentur. Asinius Pollio lib. 5. cap. vltim. Si Cæsar ex omnibus mortalibus, qui sint ac fuerint, posset huic caussæ disceptator legi, nō quisquam te potiùs nobis optandus fuit. Curt. lib. aduers. 2. cap. 27.

DISCERE propriè est, rem ignotā assequi, quod vel meditando fit vel alio docente. Pomponius Iurisconf. discendi studium, vnam optimam viuendi rationem existimabat, eamq; in octauum & septuagesimum ætatis annum perduxit. Memor memorabilis illius vocis, quam dixisse fertur Saluius Iulianus cognomento Seuerus origine Mediolanen. Iurisperit. [illegible], id est, Haloan. vertente, Etsi alterum pedem in tumulo haberem, nō pigeret aliquid addiscere. Extat apud Pompo. in l. apud Iulianum. de fideicom. libert. Sp.

DISCESSIO fieri dicebatur cùm in diuersas sententias senatores ibant. Vtuntur hoc verbo Cic. lib. 1. Epist. ad Lentulum & Philipp. 4. & 5. Plin. lib. 2 Epistol. ad Arria. & lib. 8. Epist. ad Aristot. Sueton. in Tiber. cap. 31. Et Tacit. lib. 5. & lib. 14. Gell. lib. 3. ca. 18. & lib. 14. cap. 7. Briss.

DISCIDIVM pro diuortio & repudio in l. 8. ff. de captiu. & post. l. 11. §. vlti. ff. de adulter. & apud Martial. lib. 10. Epigram. De ea, quæ à marito prætore designato sumptuum futurorum metu diuerterat,

Discidium ait, non est hoc, Proculeia lucrum est. Briss.

DISCI, orbes argentei. Disci duo apud Iurisconf. tit. Depositi.

DISCINCTI nominantur qui sunt molles, ignaui & militiæ inhabiles. Persius,

Non pudet ad morem discincti viuere Nattæ.

Et Liu. li. 7. belli Punici. Districtis gladijs discinctos destituit. Vide vberiùs Conna lib. 9. cap. 5. nu. 8.

DISCIPLINA in discipulo, Doctrina in magistro. Est enim propriè eruditio, quā à præceptore discipulus accipit, l. si pendentes §. si serui. de vsufr. Sp.

DISCIPLINAM docere, prisca locutio. De qua vide Oldendorpiana scholia in lege 12. Tabul. cap. 6. titu. 1. Porrò disciplina ciuilis, pædagogia est ad Christum. Galat. 3. Sp.

DISCIPLINA publica, l. 1. ff. de offi. præf. præt. & cōmunis, l. 6. de re milit. Et militaris l. penult. de ferijs. quę in l. 11. & l. 13. ff. de re milit. exaudiēda est. Et Castrorum, l. 19. §. filius. ff. de captiu. Et spectaculorum, l. 1. §. quies. ff. de off. præf. vrbi. Briss.

DISCIPLINAE traditus seruus, l. 78. ff. de lega. 3. qui datus est instituendus. Briss.

DISCIPLINA Papiæ est rerum quarumcunque scientia, Achidiaco. 1. distinctione, c. consuetudo. in verbo Disciplina. Prat.

DISCIPVLI quales sunt in scholis instituti tales sunt posteà magistratus, tales iudices, tales causidici. Nunquàm igitur rectè ius exercetur in foro, nisi rectè tradatur in scholis, id est, certa, & compendiosa ratione.

DISCIPVLOS generali vocabulo non tantùm, sed & scholasticos appellatos, qui Iuri operam nauabant, ex Græcorum epigrāmatis ait se obseruasse noster Haloād. Eos autem ab omni iniuria defendere debet magistratus ciuilis, episcopus, & legum professores vniuscuiusque loci. Constit. ff. 2. §. & hæc omnia. Sp.

DISCOBOLI. Lege, Athletarum nomine.

DISCOLOR vestis, quæ & varia, hoc est, diuersis coloribus consuta. Diuisam nunc omnes vocant, ait Bayf. Spieg.

DISCRETAE gentes, pro distinctæ. apud Hermogen. l. ex hoc Iure. de Iust. & iure. Sp.

DISCRETIO, differentia l. fi. in prin. C. de sacrosan eccles.

DISCRETVM, distinctum. l. discretis. C. qui testam face. poss.

DISCRETIONES, diuisiones patrimoniorum inter consortes Festo lib. 4.

DISCRIMEN à discerno venit, quod aliàs diuido signat. Si à priori deducas, certamen & periculum significabit: si à posteriori, diuisionem ac differentiam. Drosæus in methodo Iuris.

DISCVSSIONES apud Firmicūm lib. 4. Mathes. cap. 13. Etiam Iustinianus Nouel. 148. Discussiones vocat quæ [illegible]. Briss.

DISCVSSO periculo, pro sublato, apud Papin. in l. nihil. de naut. fœn.

DISCVSSOR in l. penul. C. quor. appell. non recip. Rub. de discussorib. & alias in tribus postremis Codicis libris persæpè. In Lexico B. Germani vertitur λογοθέτης. Et certè in censuum descriptione versatos discussores non dubium est. Meminit & Cassiodor. lib. 4. Variar. Epist. ad Faustum. Errorque est in hoc verbo apud eundem auctorem lib. 9. Variar. Epistol. ad vniuersos prouinciales Syrac. ciuit. Nam ibi discursoribus, pro discussoribus legitur. Briss.

DISCVTI matrimonium. apud Paulum in l. 2. de don. inter vir. & vxo. pro disturbare, dissoluere.

DISERTVS idem quod eloquēs, disertissimus. idem quod eloquentissimus, l. petitionem virorum disertissimorum. C. de adu. diuers. iudiciorum. & l. petitiones. C. de aduocat. diuers. Iudicum. Io. Bello. Etymol. Sed Cicero disertum ab eloquente separat, inquiens, eum esse disertum, qui potest satis acutè atq; dilucidè apud mediocres homines ex quadam communi opinione dicere. Eloquente verò, qui mirabiliùs atq; magnificentiùs augere potest atq; ornare quę vult, omnesq; omnium rerum, quę ad dicendum pertinent, fontes animo atq; memoria continet. Drosæus in methodo Iuris.

DISIVNCTI in iure Ciuili appellantur qui re, non verbis coniuncti sunt.

DIS-

DISIVNCTOS Iustinianus appellat eos qui non vno verborum complexu coniuncti sunt, etiamsi propter eiusdem rei communionem, re coniuncti videantur, & à nostris Iurisconsultis aliquando eo nomine appellentur coniuncti. Balduin. tit. de legat.

DISIVNCTIO secundùm Ciceronem est, cùm eorum de quibus dicimus aut vtrunque aut vnumquodque certo cócluditur verbo. In summa, disiunctio est quæ deiungit sensum & verba, vt tradit Bart. in l. 1. ff. de conditionib. & demonstrationibus. Aliquando tamen verba deiungit tantùm, sed sensum non deiungit: vt aut domum aut habitationem dabis: verba deiuncta sunt, vt quæ sint diuersa, sed sensus idem nec deiunctus Brechæus. l. hæc verba. de verb. & rer. sign.

DISIVNCTIONEM ex contrarijs Cicero vocat propositionem, quá vocant disiuncto extremo, cuius partes sunt termini contradictorij. Aut viuet Hermachus, aut non viuet. horum duorum necessarium est alterum esse: cùm omne (vt ait Cicero) quòd ita disiúctum sit quasi aut etiam, aut non, non modò verum sit, sed etiam necessarium. Idem ibidem, &c.

DISIVNCTIM relictum quod duobus separatim & diuersis rationibus relictum est, §. si eadem res. Insti. de legat.

DISIVNCTIVO modo, seu disiunctim relinqui dicitur, quod sub alternatione relinquitur, l. 25. ff. quando dies leg. ced.

DISIVNCTIVA códitio quæ sub disiunctione concipitur, l. 63. ff. de verb. sig. Briss.

DISIVNCTA pro coniunctis sæpe ponuntur, l. 53. ff. de verb. sig. Briss.

DISIVNCTIVVM est veluti cùm dicimus: Aut dies est, aut nox: quorum posito altero, necesse est tolli alterum. Item sublato altero, poni alterum. Ita simili figuratione verbum potest esse subdisiunctiuum. Subdisiunctiuorum autem duo sunt genera: vnum quando ex præpositis finibus, ita non potest vtrunq; esse, vt possit neutrum esse, veluti cùm dicimus, aut sedet, aut ambulat. ná vt nemo potest simul vtrumq; facere, ita aliquis potest neutrum. veluti is qui accumbit: Alterius generis est, quando ex præpositis finibus ita non potest neutrú esse, vt possit vtrunq; esse: omne animal aut facit, aut patitur: nullum est enim quod nec faciat, nec patiatur: aut potest simul & facere & pati. vt Proculus de verb. sig. Maffeus. cui adde l. & ille aut ille. de verb. sig.

DISORTIONES autore Festo dicuntur diuisiones Patrimoniorum inter consortes. Solentque ita fieri disortiones, vt imprimis coerceretur commune patrimonium, ac deinde cieretur. Id enim his verbis ERCTVM citumq; legum Ro. tabulis contineri, & in ijs erctum à coercendo, citum à ciendo dictum esse testatur idem Festus. Eoq; accedere videtur illud Seruij in 8. Aeneid. vt est in iure Ercto non cito, id est, patrimonio vel hæreditate coercita, non diuisa. Ita enim arbitror eum locum ex Festo Supplendum esse. Siquidem antè coerceri subductis examinatisq; singulorum cóso[r]tium rationibus hæreditatem oportebat, quam ea cieretur, hoc est in certas iustasq; portióes diuideretur. Ræuar. l. in ambiguis. §. quoties æquitatem. ff. de reg. iur.

DISPENDIA dicuntur damna & detrimenta vt dispendia litium. c. dispendia. de rescript. lib 6. Et dispendiosa dicitur litium prorogatio, id est, damnosa Cle. dispendiosam. de iud.

DISPENSATOR seruus appellatur, qui familiæ rationes dispensat, peculijque administrationem habet. l. 51. l. 62. ff. de solutio. l. 1. in h. princ. ff. de auro, argent. l. 66. l. 203. ff. de verbo. signifi. Marcus Tullius in Hortensio, referente Nonio in verbo Aera: Quid tu, inquam, soles, cùm rationem à dispensatore accipis (sic enim legendú censeo.) Si æra singula probasti, summam quæ ex his confecta sit, non probare? Quintilia. lib. 6. cap. 4. Dispensatori, qui cùm ad reliqua non respóderet, dicebat subinde, Non comedi. ita & idem seu quis alius est Quintilia declamatio 353. Dispensatorem supra rationes positum esse ait. Sueto. in Vespasiano: Admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus vellet inferri, &c. per Dispensatores itaque olim nomina faciebát, vt apparet ex l. vltim § si inter. ff. de verbo. obliga. Idem Quintilian. declamatio. 345. Satisfit vobis ô diuites hoc vestras dispensare fortunas, quòd per dispensatores fœneratis. Vnde Theophil. in § rectè. Institut. manda. Dispensatorem definit ἐπίτροπον ... τὰ διακονικὰ χρήματα. Dispensatores verò dictos, quibus pecuniarum administratio credita esset. ipsa nominis notatio arguit, quam ab antiquo pendendæ pecuniæ modo Varro libro 4. Ling. Lat. Pompo. & Isido. ducunt. Ideoque qui principum pecunias curant, thesaurorumque administrationem gerunt in Constitutionibus Dispensatores appellantur, l. 1. C. si aduers. fiscum. & C. Th. de his qui cum dispens. contrah. Briss.

DISPENSATIO apud Pontificios (sic à Specul. in titul. de Dispensationibus definitur.) est iuris prouida relaxatio, seu necessitate pensata. Vel sic. Est rigoris iuris per eum, ad quem spectat, canonicè facta relaxatio, c. nisi rigor. 1. quæst. 7. Καταχρηστικῶς, plerunque accipitur pro iuris declaratione, vt in c. Quintauallis. ext. de iureiuran. Ioan. Andreas significare etiam scribit quãdam communem mensurationem ad singula. & vide Host. in Summa. Prat.

DISPOSITIONVM scrinium quoddam memoratur in l. 3. & l. 4. & l. 11. C. de proxim. sacr. scrin. libr. 12. Et Dispositionum comes in l. 8. C. eod. titul. Vnde emendandá esse, l. 4. cod. titu. succurrit. in qua comitiuam primi dispositionum pro comitiuam primam dispositionú legitur. Briss.

DISPOSITIONEM generalem esse volunt Innoc. Host. & Panor. quę in toto genere: Specialem autem, quę in vna specie verificatur. Sp.

DISPOSITIVE narrata quæ dicãtur, vide in dictione, Enunciatiuè. Sp.

DISPVNGERE, est expungere, seu transuerso calamo rationem cancellare. de verbo. sig. l. cognoscere. Dispungere, inquit, est cóferre accepta & data: & ex ea collatione (vt ait Accurs.) cancellare quod est redditum. Hinc Dispunctio, ipsa rationis cancellatura. Vlpian. l. cú plures, de bon. aut. Iudic. poss. An recognitio, inquit, & dispunctio concedenda sit creditori. Nebriss.

DISPVNGERE rationes, est computum, vt vulgò dicitur, examinare. Papinian. de verbor. signific. Dispungere, est conferre accepta & data. Item alibi: Percunctandas atque examinandas rationes, & dispungendas atque discutiendas. Et iterum alibi: Verùm semel, an etiam sæpiùs recognitio & dispunctio concedẽda sit creditori. Budæus. Sp.

DISPVTARE, à dis, & puto, are, quasi verborum agitatione prorsus purum facere. Propriè enim disputare est purum facere per tráslationem autem rem aliquá hinc inde collectis rationibus agitare, vt veritas tãdem cognoscatur. Old.

DISPVTARE rationem cum aliquo Rechenschaffe erleutteren. Quod & deputare rationem dicimus. Plaut. in Aulul. dixit: Aes petitur, putatur ratio cum argentario. Vbi disputata est ratio cum argentario, etiam plus ipsus debet argentario. Old.

DISPVTANDVM est sobriè in vtranque partem, quasi conferendo alicuius rei sententias: vt Marcellus in l. 1. § accusationem. ff. ad Senatusc. Turpil. Vlp. in l. 1. §. quæsitum est. ff. quor. legato. Old.

DISPVTATIONEM fori accipit Pomponius in l. 2. ff. de origin. iur. pro applicatione legum ad commoditatem reipublicę, cuius negotia in foro tractari solent. Dicimus enim in foro disputare, sicut, Vti foro, Deseruire foro. Old.

DISPVTATIONES moderatè exercitij vice adhiberi debent, more veteris scholæ Socraticæ. Sic enim obseruabatur, vt cùm alter dixisset, quòd vellet, alter contradiceret modestè: in hoc tantùm differentes, quò magis inuestigaretur veritas, & diuersa simul collata, faciliùs intelligerentur.

DISPVTATIO autem doctorum immodica quantum noceat, ex ipso vsu forensi colligere licet: quum nó ob aliam causam lites fiant immortales, quàm quòd quilibet

libet causidicus calumniæ suæ patrocinium facilè adsequitur ex repugnantib. eorum sententijs. Vnde Spec. in titu. de except. §. viso quando excepti. refert, Vbertum dicere solitum fuisse: Non est bonus aduocatus, qui patitur intra decem annos litem contestari cum tutore vel curatore. O impudens verbum. Old.

DISQVISITIONEM vocabant antiqui iudicium per opiniones (vt nunc loquimur) cùm opinionem vel sententiam omnes rogantur. Budæ. in l. poster. de orig. iur. Sp.

DISSERERE, ait Alciatus, nihil aliud est, quàm clarè & specialiter sententiam suam exprimere. Sp.

DISSIDIVM, inter virum & vxorem diuortium est. Terent. in Andria, valeant, qui inter nos dissidia quærunt. Idem in Hecyra: Nihil mali est, quòd sit dissidio dignum. Adde Brechæum l. inter diuortium. in titu. de verbor. & rerum signifi. Papin. adl. Iul. de adul. l. miles. Quære, inquit, an causam dissidij præstitisse videar. Nebriss. Sp.

DISSIMVLARE pro conniuere, in l. diuus. de offic. præsid. aliter dixit Paulus, Dissimulare de sua côditione in l. 4. quibus ad libert proclama. non lic. Sp.

DISSIPARE ædificium pro disturbare & demoliri, l. 3. §. pen. ff. de incend. ruina.

DISSOLVTA negligentia, l. 29. ff. mand. quæ aliàs supina, & lata. Cic. Dissolutum hominem in re familiari vocat negligentem, & parùm circunspectum, solicitumq; patremfamilias. Briss.

DISSOLVTIO est, quæ coniunctionibus verborum è medio sublatis, partibus separatis effertur, hoc modo: Gere morem parenti, pare cognatis, obtempera legib. So.

DISSOLVI nauis dicitur, cùm tabulæ refiguntur, & resoluuntur, l. 88. ff. de lega. 3. l. 83. §. sacrum. ff. de verbor. obligationib. Et

DISSOLVI ornamentum, l. 10. §. si massæ. ff. quib. modis vsusf. amitta. Briss.

DISSORS dissimilis sortis. Augustin. in Grammatic.

DISTRAHO propriè, diuersè traho, diuido. Terent. *Quòd si eo meæ fortunæ redeunt, abs te vi distrahar.* Virgil. libr. 6.

--Turbatis distractus equis--

Per translationem ponitur pro eo, quod est, vendere, aut auctioni exponere. Atque hoc sensu manifestè vsurpat Vlp. in l. cùm 13. §. si vni. ff. de transa. Si vni (inquit) pluribusve fund° ad alimenta fuerit relictus, velint vel cum distrahere, necesse est prætorem de eius distractione, & transactione arbitrari. Præterea, Suetonius Tranquillus, in vita Vespasiani. Sola est, in quo meritò culpetur pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba vectigalia renouasse, noua & grauia addidisse, & auxisse tributa prouincijs, nonnullis & duplicasse, negotiationes quoque vel priuato pudendas, propalam exercuit, coemendo quædam tantùm, vt pluris posteà distraheret. Ita sanè hoc modo accipitur verbum distraho. ff. & C. in titulo, de distractione pignorum, & C. in titulo, De patribus, qui filios suos distraxerunt. Qui titulus est è Romulo, qui filium à patre vendi posse primùm lege constituit, quam legem deinde viri decem post exactos reges (vt Dionysius Halicarnass. scribit) libro 11. in 12. Tabulis cum alijs legibus conscripserunt, hoc pacto, Vendendi filium patri potestas esto. tametsi Numa Pompilius eam priùs emendauerat, ne in filio, qui patre approbante vxorem duxerat, locum haberet. Hæc vero postmodùm à Diocletiano & Maximiano imperatoribus sublata est, disponentibus, nullo contractus genere alienari posse filium. Verùm, propter nimiam paupertatem, victusque egestatem posteà Constantini lege rursus permissum est patri vendere filium. Anchora.

DISTRAHERE rationes sub tit. de actione rationib. distrahen. pro eo dicitur, quod est accusare fratrem vel culpam tutoris, qui rem ex bonis pupilli abstulit, nec proinde retulit in rationes. Vlpianus dispunctionem vocat ipsam rationis cancellaturam in l. cùm plures. ff. de bon. auth. iud. possid. Oldend.

DISTRAHERE societatem, l. 63. ff. pro socio. matrimonium, l. 2. ff. de diuort. negotium, l. 4. §. is quoque. ff. de obligat. & act. pro dissoluere, & tollere.

DISTRAHERE controuersias, hoc est, dirimere, & decidere. Cice. pro Cecinna. Omnia iudicia aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum maleficiorum caussa reperta esse. Eodem verbo in eundem sensum vtitur Sueto. in Iulio cap. 78. Prat.

DISTRACTIO ponitur pro diuortio, in Authent. de nupt. §. nuptias. & ibi in gloss. ff. de diuort. & repud. l. 2. & vide C. de iure delibe. l. 1. vide suprà Destringere. Spieg.

DISTRACTORES argenti Iustinianus nominauit eos quos alij mensarios & argentarios, nummularios, & à commutandis pecunijs Collibystas ἀργυροαμοιβούς, & item Ἀργυρογνώμονας vocant, quòd pecuniam spectent an proba sit an legitima & locabilis, & cuius pretij. Distrahere enim vendere est, & hi quasi vendunt pecuniam, cùm pro eius spectatione & permutatione aliquid lucelli accipiant qui Collybus dicitur. Connan. lib. 4. cap. 15. num. 5.

DISTRACTVS apud Doctores pro resolutione cuiuscunq; contractus ponitur. Sp.

DISTRIBVERE est suum cuique tribuere, l. 1. ff. famil. ercisc.

DISTRIBVTIO quotidiana Pontificijs significat id, quod præstatur his qui horis certis intersunt diuinis, ca. 2. §. 1. de ætate & qual. in Clem. c. vnic. de cleric. non resid. lib. 6. & c. licet vobis. de præbend. Prat.

DISTRICTE pro prorsus, omninò, profectò, sic res se habet, l. 7. §. 5. ff. de minor. aliquãdo significat præcisè, præfractè, restrictè, religiosè, l. 13. ff. de procur. Prat.

DISTRICTE, hoc est, valdè stringendo ac minitãdo: metaphora scilicet à gladiatoribus tracta, qui côtra aduersarium suum ensem stringunt, id est, nudant. Sp.

DISTRICTVS vocabulum, authore Alciato, apud antiquorum neminem reperitur. Spiegelius in Lugurinum, annotans refert quatuor nomina eiusdem intellectus. Territorium: Comitatum, districtum, & Dioecesim. Verùm quàm rectè, viderit ille. Districtus enim est, locus iurisdictione munitus, intra quem homines distringuntur, & dicitur à distringẽdo, sicut territorium, à terrendo, vt habetur in c. vbi periculum. §. porrò. iuncta gloss. in verb. territorio. de elect. in 6. & not. Abb. in consil. 20. num. 2. volum. 1. Et Corne. in consil. 187. volum. 4. & secundùm Feli. in c. Rodulphus. num. 31. de rescript. Districtus est laicorum & clericorum, sed diœcesis clericorum tantùm, & vbicunque quis distringendi, siue terrendi habet potestatem, ille locus dicitur de districtu, siue territorio, vt refert Decius in consil. 534. nume. 7. volum. 4. & in l. fi. nu. 19. ff. de iurisdict. om. iud. Vel districtus, vt vult. Are. in cons. 77. num. 4. propriè est dominium vel territorium ciuitati in subiectionem accedens vltra fines simul cum ciuitate statutos, intra quos, quicquid est, vocatur districtus vel territoriũ, l. si pupillus. §. territorium. ff. de verb. sign. & quicquid de nouo ciuitati accrescit, dicitur districtus, nisi sub ciuitatis nomine concedatur. vt per Cy. & Bal. in l. etiam. C. de iur. dot. & districtus est illud, quod à ciuitate actualiter distringitur, vt per Zaba. in Cle. 2. §. sanè. nu. 6. de elect. Et districtus aliquãdo ponitur pro territorio loci vel agrorum, & pro iurisdictione, & idem est quod comitatus secundùm Paris. de Put. in verb districtus. de verb. sign. & districtus & potestas idem est, vt voluit glo. in §. rursus. in vers. potestate. Instit. de actio. & Paris. de Put. in c. 1. nu. 7. de fin. feu. vel & secundùm Baldum in consi. 499. num. 5. volum. 4. Districtus tripliciter accipitur, videlicet conuentionalis, quando castrum pro se regit, & se alicui ciuitati, ob sui corporis tutelam submittit, sine tamen Principis præiudicio, vt in l. est receptum. ff. de iurisdict. omni. iudic. & districtus priuilegiatus dicitur, quando princeps alicui ciuitati castrum concessit ad districtum, vt in l. humanum. C. de legi. & præscriptus districtus dicitur, quãdo Imperium & iurisdictio præscribitur in ipso castro, l. viros, iuncta glo. in ver. omittit. C. de

de diuers.officiali.lib.12. & c.cùm contingat.in fi.iunct. gloss.in versi.vel consuetudine. de foro compet. vel vt dicit Bal.consil.429.ad euidentiam præmittendum vol. 1.Districtus est territorium,cui iurisdictio inest, & à comitatu differt.quia comitatus propriè est ciuitatum. & districtus est dominorum. vel secundùm Geminia.in c. quoniam vt cler. vel mona. in 6.districtus comprehenditur sub appellatione terrarum domini, & vt traditur per Felin.in d.c.Rodulphus,num.13. Districtus dicitur propriè loquendo spacium aquæ, seu latitudo iurisdictione munita,& sic districtus erit in mari,vt voluit Cępol.in tract.de seruit.rust.præd.in tit.de mari.nu.26. Et Lauren.Calc.in consi.90.in fin. Et districtus dicitur non solùm in terra & mari,sed in cœlo & aëre,vt voluerunt Bal.in cons.420. verba Principis,nu.1.& Cæpol.in d.tit. de mari.nu.14. Et Paris.de Put.in c.1.nu.6.de fini.feu.& termini in cœlo & aëre fuere positi tempore Alexandri Papæ VI. inter Lusitanos siue Portugalenses, & Castellanos,diuidendo insulas Indiæ tunc nouiter repertas per lineas graduum cœli, & quicquid reperiebatur à parte orientali erat Portugalensium, & à parte occidentali erat Castellanorum.

DITIO, imperium. Phocas in vsu tantùm in ablatiuo & accusatiuo ditionem putat:nos tamen,ait Catanæus plerunque in genitiuo notauimus, præsertim apud Iureconsultos. Spieg.

DITIO, à Dico deriuatur, & potestatem significat, seu facultatem. Zas.in l.2.ff.de origin.iuris. Et ita vsurpat. Iustinianus.§. vtrumque. Instit. in proœmio Pompon.in l.2.§.capta deinde Sardinia.ff.de orig.iur. Virgil. 1.Aeneid.

Vastabat. Cyprum victor ditione tenebat.

DIU ponitur pro biennio.ff.de re iud.l. fina. & ff locat.l.cùm domini. Quandoque ponitur pro tribus mensib.13.dist. Lectis in glo. Aliquando pro decem.Instit.de lit.obli.§.pen. & ff. qui & à qui.l.si cùm fid. icommissaria.§.Aristo.Donellus de vsuris.& cętera. Ponitur etiam alijs modis,vt ibi not. Aliquando pro triennio.ff.de vsucap.l.1.& l.quamuis aduersus. Aliquãdo ponitur pro anno.ff.de successio.edict.l.1.§.largius.& § quibus. Aliquando momentum significat.C.de acq.possess.l.2. item quãdo diù fieri intelligatur,vide de extr.de elect. quia propter.& c.offerri.de libel.obla.Prat.

DIVALES constitutiones. Instit. de hæred. quæ ab intesta.

DIVALIA consulta.C.de testam.l.diualia.

DIVAE memoriæ,Inst. de vsucap.

DIVARICARE est, à recto deflectere, idque propriè cùm quis rectis pedibus stare nequit, sed diductis & variè discretis. vnde diuaricata ligna architecturæ professores dicunt.id est,refracta,quæ Gallis sunt *Chevrons brisez* Brechæus in l.præuaricatores.ff.de verb.& rerum.signifi.

DIVERSA sunt, quorum diffinitio non est eadem, seu quorum substantia non est eadem:conuertuntur hęc l. 1. de dol. Gloss. in l.omnis definitio. de regulis Iur. Spieg.

DIVERSA illa dicuntur, quæ origine & corruptione sunt diuersa,l.si mihi eodem tempore. de seruit.rust. præd.l.si domus tua.de seru.vrb.prẹd.Bal.in l.ex hoc iure.de iust.& iur. Sp.

DIVERSORVM iudicum. De officio diuersorum iudicum(qui titulus est 49.lib. C.)id est,de officio diuersæ conditionis iudicum, vel clariùs, de diuersis iudicum officijs. Quorum est primũ,ne matremfamilias in publicum protrahant. Nisi fortassis pro fiscalibus, vel priuatis debitis in ius vocetur. Nam tunc etiam materfamilias iudicem adibit. Deinde officium iudicum est, viris magni nominis honorem debitum habere. Postremò caueant iudices, ne magni subsellij viros in subscriptionibus fratres nominent. Hegendorp. in Exegesi ad supradictum titulum. Ancho.

DIVERSORIVM Accursius in l.3.ff. In quibus causs. pign.vel hypo.tac.rectè sic interpretatur, Statio in qua diuersi generis merces afferuntur. Alijs locis Diuersorium est mercenarium hospitium, quò ex itinere ali quantisper commorandi caussa diuertimus non habitandi:vnde illud Cicer.in Cato. Ex ista vita sic discedo tanquàm ex hospitio: non tanquàm ex domo. commorandi enim natura diuersorium nobis, non habitandi dedit. Et libro Famil. 6. Nam & villa & amœnitas illa commorationis est,non diuersorij.Hotom.& Donellus de pign.

DIVERTERE, nuncium remittere, Dirimere matrimonium, Repudiare vxorem, Nuncium mittere, Matrimonium soluere, l.si mulier.ff. solu.matr.l.prospexit.ff. Qui & à quibus manu.l.si cùm dotem.§. si maritus. & §. seq.ff.eod.tit.Sp. Adde Brechæum l.inter diuortium.in tit.de verb.& rer.sign.nu.2.

DIVI fratres, quorũ in iure Ciuili sæpissimè fit mentio, fuerunt, Marcus Aelius Antoninus, & Verus Commodus. Marcus enim Antoninus eximiæ doctrinæ ac probitatis princeps, hunc Commodum fratrem suũ ex adoptione Pij Antonini principis, imperij consortem fecit,& primi omnium imperatorum, bini regnare cœperunt Anno salutis 163. quos deinde multi sunt imitati,adeò,vt terni nonnunquàm imperarent. Sed Marcus, Commodo non multò pòst mortuo, cum filio Commodo imperauit, homine pessimi ingenij, & omnibus incommodo Old.

DIVI Iurisconss. appellantur Imperatores, qui post obitum in deos relati erant ea ἀποθεώσεως solennitate, quam Herodianus libro tertio describit. post quam & templa eis construi, ac sacerdotes & sodales creari, & ludi fieri omnesque diui honores decerni solebant. Ex Tacito Sueton.Spartiano,Capitolino didici. Papias vero scribit eò diuos vocari quòd sint quasi cœlestes, quã verbi notationem admittere, & pium, & Christianum magis est. Nam qui iustitiam colunt, diui rectè appellantur,ita vt qui eos contemnat, Deum censeatur contemnere. Roman.13. Item ego dixi,dij estis & filij excelsi omnes. Olim Imperatores diuos appellabant,nescientes tamen rationem,quare id facerent. Old. Reliqua vide infrà in verbo Diuos.

DIVIDERE, pro partiri, vt cùm Iurisconf.inquit,de verbor.obliga. Stipulationes non diuiduntur. Loquitur enim non de diuisione, sed partitione, atque earum rerum quæ partitionem non recipiunt:quales sunt res imperfectæ, vsus, habitatio, iter, actus, prospectus, stillicidium. quasi dominium, quas perstringit Bart.in l.3.§.ex pluribus.in fin.de acquir.possess. Quod & Apellus indicat. Spieg.

DIVIDERE, pecuniamque inter se partiri. Martianus l.collegia.ff de colle. & corporibus. Sed permittitur eis,inquit, pecunias communes (si quas habent) diuiderę, pecuniamque inter se partiri. Spieg.fol.151.in charreta.

DIVIDERE. Ad diuisionem singulorum ciuium legare Paulus dixit, quod alio modo ciuitatibus in distributionem relinquere Martianus dixit,l.117.de leg.1.cùm etenim quis ciuibus quid legasset, singulæ tribus suos legitimos diuisores habebant, qui id partirentur, idque Asconius scripsit in hunc Ciceronis locum, act.2.in C. Verrem.vnum illud ex hominibus certis,ex quibus omnia comperi,reperiebam. fiscos complures cum pecunia Siciliensi a quodam Senatore ad equitem Romanum esse translatos:ex his quasi decem fiscos ad Senatorem illum relictos esse comitiorum meorum nomine, diuisores omnium tribuum noctu ad istum vocatos.Eoque sensu diuisores etiam visus est accepisse idem Cicero, quum sic Epistol.lib.1.ad Atticum scriberet: Consul autem ille deterioris histrionis similis suscepisse negotium dicitur,& domi diuisores habere:sed senatusconsulta duo iam facta sunt odiosa, quòd in consulem facta putantur, & Domitio postulante: vnum, vt apud magistratus inquiri liceret, alterum, cuiusmodi diuisores haberent contra Rempublicam. His addatur illud Suetonij in Augusto. C. Octauius pater à principio ætatis, & re & existimatione magna fuit: vt mirer equidem hunc quoque a nonnullis argentarium, atque etiã inter diuisores operasque campestres proditum. Hęc Sueton. haud dubiè per operas campestres, eos intelligens,

gens, qui calatis in campum Martium comitijs, aliquo ministerio publico fungebantur. Diuisores pecuniam populo viritim diuidebant, singuli in sua tribu, & alio nomine magistri curiarũ appellantur, vt idẽ Ascon. autor est. De quib. sic loquitur in Aulul. Plautin. Euclio.

Nam noster nostræ qui est magister curiæ,
Diuidere argenti dixit nummos in viros.
Id si ego relinquo, & non peto, omnes illicò
Me suspicentur credo habere aurum domi.
Nam non est verisimile hominem pauperem
Pauxillum paruum facere quin nummum petat.
Et paulò pòst---*Neque quisquam curialium*
Venit, neque magister quem diuidere argentum
Oportuit---

De huiusmodi ciuiũ diuisionibus sentire visus est Cornelius Tacitus Annalium lib. 1. cùm ita scriberet: Cæterùm Tiberius nomine Germanici tricenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatui eius destinauit. Rævard. vario. lib. 2. cap. 16. Fuerunt autem hæ diuisiones, sportulæ, pecuniæ, oleum, crustum, vinum, aliaq; id genus nec absimilia, quæ testatores collegijs & sodalitatibus, militijsq; negotiatorũ & artificum, item Decurionibus, populoq; interdum, die natalis, quæ viuentibus fuerat celeberrima atque honorata, parentaliorumq; tempore singulis annis dari testamento cauebant, l. cùm quidam. 23. ff. de annuis leg. Harum diuisionum etiam meminit Paulus Iurisconsultus in eisdẽ pandectis, sub titu. de legat. 1. l. 125. Huiusmodi diuisiones à viuentibus et lætitiæ gratia dari consueuisse, non est ambigendum. Dabant antiqui diuisiones, nedum Decurionibus, vt cognoscitur ex pridem relata inscriptione, sed etiam eorum liberis, inter cætera Diuisiones panis & vini. Maioragius Miscel. lib. 2. cap. 2.

DIVIDERE sententiam. Asconius, Quum aliquis in dicenda sententia duas pluresve res complectitur, ex si non omnes probantur, postulatur vt diuidat, id est, vt de rebus singulis referatur. Sextus Pompeius, Numera Senatum, ait qui vis Senator Consuli, quum impedimento vult esse quominùs faciat S.C. postulatque vt aut res quæ afferantur, diuidantur: aut simul consulantur, aut si tot non sint senatores, quo numero liceat scribi S.C. expectetur. Vide in Appendice c. De senatu, & S.C. Oldend.

DIVIDVVM est, quod diuidi potest in partes aliquo effectu iuris separatas. Indiuiduum est, quod diuidi non potest in partes, quolibet iuris effectu separatas. Hęc descriptio deducitur à causa finali, seu ab effectu diuisionis. Nam verbum diuidere, in hac materia accipitur politicas & ciuiliter, vt negotijs hominum deseruiat: scilicet, quoties occurrit quæstio, vtrùm aliquid adquiri, vel retineri, vel alienari possit pro parte: an verò non nisi totius commercium admittat, Siue quæratur de rebus corporalibus, siue de rebus incorporalibus. Siue itẽ de obligatione, vel actione, aut solutione diuidẽda, vel non diuidenda. In his enim totum ius consistit, & per consequens totus effectus diuidui & indiuidui, l. fi. ff. de leg. 1. l. 1. ff. de stat. hominum. iuncto tit. Inst. de reb. corporalibus & incorporalib.

DIVIDVVM Romani legislatores significare solent his aut similibus verbis: PARTIVM PRAESTATIONEM RECIPERE, l. 2. in princ. ff. de verbo. obligat. A SINGVLIS HAEREDIBVS DIVISI[illegible] PRO PARTE PETI: ADMITTI PARTIS EXECVTIONEM, l. In executione. ff. eod. titul. Pro parte adquiri: Pro parte retineri: Pro parte remitti, l. pro parte. ff. de seruitutib. l. vnus ex socijs. ff. de seruitut. præd. rustico. A communione decedere, scilicet rerum particularium, vt in titulis. ff. & C. Communi diuidundo. Familiam herciscere, hoc est, hæreditatem diuidere, seu rerum vniuersitatem, vt in titulis. ff. & C famil. erciscun. Ad significandum verò indiuiduum has appellationes accommodant Iurisconsulti: Partium præstationem non recipere: Nisi totum detur stipulationi satis non fieri: In solidum teneri, l. 2. in princip. & §. 1. ff. de verborum obligatio. Ab omnibus hæredibus committi pœnam: In solidum peccari, vt in l. eadem. §. Cato. ff. eodem titu. Diuisim non præstari: In solidum agi: totum dari, d. l. In executione. Ex his atque id genus alijs appellationibus intelligi potest, quomodo in hac materia sit accipiendum diuiduum & indiuiduum, nempè quòd diuidi potest, vel diuidi non potest in partes, iuris effectu separatas. Oldend.

DIVIDVVM & indiuiduum duplici ratione dicitur: Natura, videlicet & lege. Natura, id diuiduum appello, quod hominis facto in partes discretas, separatasque, secari & diuidi potest, vt fundus, homo, vestis, & aliæ deniq; res corporales innumerabiles, l. 1. §. quædam. ff. de rerum diuis. l. si quis duas. §. si quis partem. ff. com. prædio. & l. quod in rerum. §. si quis post. ff. de lega. 1. In homine tamen cæterisque rebus animatis. Ias. & posteriores in l. 2. §. & harum. ff. de verborum obligat. hoc non admittunt, quòd earum rerum diuisio subiectum omninò corrumpat. l. rerum mixtura. ff. de vsucap. c. afferte. de præsumpt. Sed eorum sententiam ipse non facilè probauerim, siquidem hac ratione attenta, ex corporeis rebus paucissimæ essent, quæ sectionem admitterent. Nam & nauis, vestis, liber, hisque similes, in partes præsertim minutas sine subiecti destructione separari nequeunt, illud scio hominem, mulum, cæteraq; animantia, in partes commodè diuidi non posse. §. eadẽ. in fin. de offic. iudic. in Instit. Verùm hæc commoditas, vel incommoditas, in diuiduo secundùm naturam minimè attenditur, sed id cõsideratur duntaxat, an res corporea sit, atque ita actualiter diuidi possit, d. §. quædam. & d. §. si quis partem. quòd & in hominem ipsum cadere probat, d. c. afferte. de præsumpt. Quibus confirmatur prima doctrina, in hac materia omnes res corporales natura diuiduæ sunt, d. l. quòd in rerum. §. si quis post. ff. de legat. 1. à qua solum punctum excipit Petr. Bellaperticen. qui tam paruus est, vt tametsi corporeus sit, partes non recipiat. Est enim punctus, aut si mauis punctum, At Mathematici docent, quod ob incomprehensibilem sui breuitatem, in partes diuidi non potest, nec ipsum pars aliqua, sed tantummodò signum esse dicatur, protractum, vt Euclides scribit, lineam conficiens. Verùm hoc exemplum non mihi valdè videtur ad rem pertinere, Siquidem punctum licet ex se facta corpora, non tñ ipsum corpus sit. Eò cõstat ineptos inesse, & ridiculos ex recentioribus quosdam, licet alioqui multæ autoritatis, qui in l. 4. §. Cato. ff. de verb. obligat. scriptum reliquerunt, punctum nonnunquàm diuidi, veluti cùm adeò magnus, vt in partes deduci & secari possit. Barto. verba in eum sensum contorquentes, dum in l. si cui. hoc titul. tradit res omnes in vniuersum, ex philosophorum sententia, in infinitas partes diuisibiles esse, Punctus enim est, vt dixi, qui ob incomprehensibilem sui breuitatem, nec longus, nec latus, nec altus, dici potest. quocircà si aliquam habeat magnitudinem, iam puncti nomen amittit. Prætereà rebus corporeis, vt dixi, non annumeratur. Cognito vno ex contrarijs, reliquum (vt dici solet) facilè perspicitur, l. 1. ff. de his qui sunt sui. Proindè cognito quid sit diuiduum natura non difficulter intelligemus, eadem natura indiuiduum dici, quod hominis facto, & naturaliter in partes separatas ad oculum diuidi non potest, d. l. 2. §. & harum. & l. non ampliùs. §. bonorum. ff. de legat. 1. Cuius generis sunt res omnes incorporales, quæ cùm neque tangi, neque videri possint, l. 1. §. 1. ff. de rer. diuis. §. incorporales. de reb. corpor. in Instit. homines operas in partes, quæ ad oculum demonstrentur, separari nequeunt, l. hæredes. §. an ea. ff. familiæ ercisc. Ideoque seruitutes, de quibus agimus, licet corpori diuiduo accedãt, l. seruitutes. 14. ff. de seruit. Ipsæ tamen diuisionem natura præsertim, non admittunt, vt d. §. & harum. d. §. an ea. d. l. stipulationes non diuiduntur. & l. fideicommissa. §. penul. ff. de legat. 3. Lege diuiduum dupliciter consideratur, vel respectu diuisionis corporeæ, vel intellectualis, quatenùs ad sectionem corporalem rem ipsam referimus, illud lege diuiduũ dici censeo, quòd commodè, & sine damno diuidi potest. Per contrariumque indiuiduum, quod non nisi cum incommodo sectionem admittit, l. non ampliùs. §. cùm bonorum. ff. de legat. alleg. §. eadem,

in fin. de offic. iud. in Instit. Homo itaque in hac consideratione indiuiduus est, cæteraque animantia quæ vno spiritu continentur. Bal. in c. quanto. de iudi. quando nõ nisi cum destructione subiecti diuidi possit, l. rerum mixtura. ff. de vsuca. nec membrum offendi, quin toti corpori vis fiat, l. vulgaris. in princip. ff. de furt. l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quotid. & æstiu. Respectu verò diuisionis in intellectu consistentis, Diuiduum lege dicitur, quod in partes plures indiuisas, & intellectuales vtilitatis gratia dissecatur, l. seruus cõmunis. ff. de stipul. seruor. l. locus. ff. de acq. poss. Quod fit plerunq; per quotas, seu partes, quas quotitatiuanas vocat, vt tertia, quarta, dimidiam, & similes. Pulchrè Fulgos. in l. 1. §. si pecunia. ff. depos. Qua ratione, homo lege quoque diuiduus existimatur, l. si stipulatus. §. 1. ff. de solut. l. in executione. §. pro parte. ff. de verbo. oblig. possunt quippe duo domini eiusdem serui esse, ita vt singuli dimidiã partem pro indiuiso habeant, d. l. seruus communis. Dixi sanè: vtilitatis gratia, quia distributionem illam partis intellectualis proportionabilem cõmoditatem adferre oportet, hoc est, tantum vtilitatis respectu partis, quantum totum in suo toto, d. l. in executione. §. 2. Hinc liquet iura & actiones lege diuidi inter hæredes, tam actiuè, quã passiuè pro portionibus hæreditarijs. l. pacto successorum. C. de pactis. l. 1. C. si certum peta. l. pro hæreditarijs. C. de hæred. act. Quod magis considerato effectu admiserim, quàm iure ipso. l. ea quæ. C. famil. ercis. Ponderando prima illius constitutionis verba: Hæc quæ in nominibus. Non enim dixit nomina diuidi, sed ea quæ sunt in nominibus: cùm ius in se nullam recipiat diuisionem, l. 1. §. 1. ff. de rerum diuis. Ex his intelligis quoque, indiuiduum ad sectionem intellectualem, relatum illud esse, quod in partes pro indiuiso concindi nõ potest, vt in seruitutibus, quas diuisionem non recipere manifestum est, l. stipulationes non diuiduntur, & l. 2. §. & harum. ff. de verbo. oblig. l. fideicommissa. §. pen. ff. de legat. 3. l. pro parte. ff. de seruit. & hic. adeò vt nec per legem quidem eas diuidi posse. Iul. Paul. dicat. l. hæredes. §. an ea. ff. famil. ercisc. cuius rei rationem attingemus infrà. Hæc ad substantiam obligationis, & rerum in ea deductarum pertinet, in eius autem executione, hoc est, circa rei debitæ petionem & solutionẽ, quatuor cautas I. C. considerari volunt, quas accurate prosequitur Vlp. per totam l. in executione, alleg. nonnunquàm enim euenit, vt talis res in obligationem veniat, quam creditor pro parte petere, itidemque præstari pro parte à debitore possit, veluti si promissa sit pecunia certa, seu quantitas, d. l. 2. §. & harum. & d. l. in executione. §. 1. Hoc est, quòd dicere solemus, quãtitatis obligationem diuiduã, de qua regula ad societatem scripsimus in d. l. stipulationes non diuiduntur. Interdum. & secundo, contingit omninò diuersum, vt aliqd debeatur, q̃ nec ꝑ parte peti nec ꝑ parte solui possit, vt seruitutes, operę, & facta, d. l. stipul. & hic. l. libertus q solvendo. ff. de oper. liber. Quare si opus testator fieri iusserit, hæredes singuli, inquit Vlpian. in solidum tenentur, d. l. in executione. §. secunda. & d. l. fideicommissa. §. penul. ff. legat. 3. Quæ omnia de seruitutibus facti & operis in d. l. stipulationes, plenissimè sum exequutus. Quandoque verò nonnihil pro parte peti potest. quòd in solutione sectionem non admittit. etenim solui nisi totum, nequit. sicut in stipulatione generis & alternatiua. d. l. in executione. §. pro parte. alioqui, vt Vlpian. ait, in diuersis rebus rectè partes soluerentur, quod debitor facere non potest, ne creditor debitum non consequatur, indeque enata celebris illa regula, obligatio solutione indiuidua est, si contingere ex ea potest, in diuersis rebus solutionem fieri. Quam Ioan. Imol. in l. supra iter. §. officium. ff. de aq. plu. arcen. declarat, procedere in obligatione ex hominis dispositione fluente, vt in alternatiua, & generis, d. §. pro parte. secùs in ea, quæ descendit ex dispositione legis, vt in causa noxali, in qua cùm lex constituerit, dominum dando, vel seruum qui damnum intulit pro noxa, vel litis æstimationem liberari, toto tit. ff. C. & in Instit. de nox. act. l. miles. §. 10. ff. de re iudic. poterit dominus partem in pecunia, partem in serui dominio pęstare. Hoc enim minùs habet iniquitatis, ne nimis prægrauetur innocẽs dominus ex maleficio serui, l. quoties nihil. ff. de regul. iur. & vulgò dici solet, mitiùs agi cum lege, quàm cum homine, l. Celsus. ff. recep. arb. Hoc tametsi Alex. Iaso. & posteriores recipiant, nunquàm ipse probaui, cùm verũ non sit, dominum præstando partem in quantitate, partem in seruo liberari, d. §. officium. vbi Bar. & l. si seruus communis. ff. de nox. act. l. si cum vno. ff. si ex noxali causa agatur, l. & tantũ. §. si seruus. ff. de seru. corrup. Ideoq; nec præcipua eorum doctrina defendi potest asserentium, in obligatione ex dispositione legis fluẽte, in diuersis rebus partes rectè solui. Nam & obligationem, rem tradi, ea potissimùm ratione indiuiduam esse constat, ne solutionem in diuersis rebus fieri contingat. Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur, 3. q. Cùm enim sit obligatio facti, in qua lex disponit succedere obligationem in id quod interest, l. si quis ab alio. fina. ff. de re iudi. parte fundi exsoluta posset pars, quæ superest, in pecunia numerata præstari, quod est absurdum, d. §. pro parte. quã rem paulò pleniùs in d. l. stipulationes, attigimus. Accedere deniq; potest, vt ad solidũ agi debeat, adferatq; nihilominùs solutio partis liberationem, veluti inquit Vlp. in d. l. in executione. §. in solidũ. si cõtra hæredes venditoris agere velim, vt me defendant contra Titium, qui fundum venditum vult à me euincere, hæredib. omnibus, & insolidum denunciare debeo. Si tamen fundum euinci contingat, pro portione tantùm hæreditaria, singuli tenentur. Hęc multò clariùs obscurum hunc tractatum aperiunt, quàm commentitia illa doctorum diuisio dicentium, Diuiduum & indiuiduum lege considerari tripliciter, contractu, petitione, & solutione. Quædam enim sunt omninò, hoc est, tribus istis respectibus, diuidua, vt obligatio quantitatis, quæ pro parte deduci in contractum, pro parte peti, & pro parte solui potest, d. §. & harum. Quædam omninò indiuidua, vt seruitus, quæ nec per partes in contractum venire, nec pro parte peti nec pro parte præstari potest, vt hic, & d. l. pro parte. d. l. hæredes. §. an ea. ff. fam. ercisc. cum vulg. Aliqua, inquiunt, sunt contractu diuidua, petitione verò & solutione indiuidua, vt facta, quæ principiò pro parte in contractum deduci possunt, l. 1. §. præterea. ff. de aqu. plu. arc. l. locus. ff. de acquir. possess. Postquàm autem semel contractum est, per partes, neque peti, neque præstari possunt, d. l. stipulationes. & d. l. in executione. §. secunda. Denique quædam dicuntur & contractu, & obligatione diuidua, quæ tamen in solutione sectionem non admittunt, vt ea quæ si prò parte præstantur, vel proportionabilem commoditatem non adferunt, quia non tantùm vtilitatis pars respectu partis affert, quantum totum, respectu totius, d. §. 2. vel in diuersis rebus solutionẽ fieri contingere potest, d. §. pro parte. Corras. in l. viæ. ff. de seruit.

DIVINA loca, l. 1. ff. de interdict.

DIVINAS domus, id est, Imperatorias, Alciat. interpretatur in l. ad instructiones. C. de sacrosan. eccles. Spieg.

DIVINAE tabulæ, hoc est, decem præcepta superiori ætate relegatæ prorsus erant a scholis Iurisperitorum, admissis potiùs immensis Baldi & aliorum commentarijs. Videbatur enim ad Theologos pertinere, nec quicquam conferre ad Iurisprudẽtiam Decalogus, quum ta men [illegible] Old. verè indicarit fontem iudiciorum, & actionum esse 8. præceptum. Sp.

DIVINATIO est iudicium, quo duo pluresve, qui se præponi in accusando volunt, de accusatione sibi deferenda contendunt. ex eo autem deductum nomen putamus, quòd quum in hoc iudicio iudices non de præterito, sed de futuro statuant, vter sit rectiùs accusaturus (quod totum opinabile est, coniecturaque nititur) diuinare dicantur, eorumque iudicium opinabilis diuinatio. Vlpian. l. 16. ff. de accusat. Si plures existant, qui eundem in publicis iudicijs accusare volunt, Iudex eligere debet eum qui accuset, caussa scilicet cognita, æstimatis accusatorum personis, vel de dignitate, vel ex eo quod interest, vel ætate, vel moribus; vel alia iusta de caussa. Hoc in publicis iudicijs. In popularibus autem

Prætor

Prætor eligebat idoniorem: inquit Paulus in l. 2.ff. de popul.act. Vide Fab.lib.3.cap.10.& lib.7.cap.4.Gellium lib.2.cap.4. Noto. Vide & Duarenum lib.disputat.anniuerſ.1.cap.16.

DIVINOS autem honores ſibi cùm vindicarent Imperatores, eò factum eſt, vt diuinæ domus & conſtitutiones, Cæſarum domus & conſtitutiones appellentur, vt & alia multa. Prat.

DIVINVM ius, quod ad Dei cultum pertinet. Hinc nuptias diuini iuris communicationem definit Modeſtinus l.1.ff.de ritu nupt.quòd vir & vxor eorundem ſacrorum participes eſſent, l.4.C.de crimi.expil.hęred.& Iuriſprudentia Diuinarum rerum ſciẽtia definitur, l.10. ff.de iuſt.& iur. Prat.

DIVINI iuris eſſe dicuntur res ſacræ & religioſæ, l.1.ff.de rer.diuiſ. Sic Diuinas res interpretatur Vlp.l.1.ff. de interd. Quæ definitio à Gothis interpolata eſt apud Gaium lib.Inſt.2.tit.1.Prat.

DIVISIO, eſt vel totius in partes, vel generis in ſpecies ſiſſio. eſt enim duplex. Vna fit in partes, altera in ſpecies. Prior appellatur Partitio, & eſt totius integralis ſiue legalis in partes. Poſterior diuiſio, totius ſcilicet vniuerſalis, ſiue prædicatiui in ſpecies, gloſſ.l.recta.de verbo.ſignific. Ex Apello. Sed clariùs hæc, docendi gratia, diſtinguuntur. vt diuiſio ſit generis in formas. vt animal diuiditur in hominem, auem, aſinum & piſcem. Nam genus hæc omnia in ſe complectens, quaſi totum quoddã: cui quæ ſubiecta ſunt, veluti membra ſunt. Vnde & Cicero fatetur, ſpecies, quas ipſe maluit appellare formas, interdum & partes vocari. Partitio verò, quum totum ſiue (vt quidam appellare malunt) integrum diuiditur in ſuas partes, velut in membra, tum in corporalibus, tum ijs quæ intellectu tantũ percipiuntur, vt cùm corpus hominis diuiditur in caput, humeros, brachia, thoracem, ventrem, ilia, crura, & pedes: aut domus in tectum, fundamentum, aut parietes. Hæc ſenſu percipiuntur. Rationis ſunt illa: Ius diuiditur in legem, morem, & æquitatem. Si rempublicam diuidas in monarchiam, democratiam, oligarchiam, & ariſtocratiam, diuiſio erit, qua totum in formas diducitur. At ſi rempublicam diuidas in patres, equeſtrem ordinem, & populũ, partitio erit. In ſumma tamen, omnis diuiſio aut eſt ſubſubſtantiæ in ſubſtantias: vt, animalis in hominẽ, & cætera bruta, aut ſubſtantiæ in accidentia: vt, animalium aliud bipes, aliud quadrupes, aliud pedibus carens. aut accidentium in ſubſtantias: vt ſi volatilia diuidas in aquilam, noctuam, & alias ſpecies. aut accidentis in accidentia: vt, eruditorum alius ex ſe doctus eſt, alius à præceptoribus inſtitutus. Sp.

DIVORTII quæ ſit etymologia, inter auctores non eſt parua diſſenſio exiſtimante Paulo Iuriſconſulto in l. inter diuortium.ff.de verbo.ſignific. dictum ideo quòd in diuerſas partes eant, qui diſcedunt, Caio in l.2.ff.de diuortijs.a diuerſitate mentium, alijs à diuertendo, quibuſdam verò per tranſlationem, à diuortio aquarum rerumque ſimilium, cum propria voce rem hanc exprimente careamus. quæ fuit Ciceronis ſententia libr.3.de oratore. qui cùm ſit teſtis omni exceptione maior, vt alios refellam me maximè cogit, præſertim Caium, cum diuortio non admodum ſtructura & ſono diuerſitas affinis ſit, & longiùs quàm par ſit Etymon petatur. Idem Cicero lib.citato, doctrinarum diuortia dixit, In Epiſtolis verò ad Atticum, aquarum diuortia. Iulianus Frontinus in c. de qualitate agrorum, aquarum diuergia. Virgilius ſimiliter aquarum diuortia, & viarum. adde infrà in verbo Diuortia aquarum. Lucanus fluminum & maris, Gratius verò poëta in libello de Venatione, morborum in canibus diuortia. Vnde non immeritò Nonius diuortium, rerum omnium ſeparationem dixiſſe videri poſſit. Hebræi, penes quos vetuſtiſſima diuortium habet initia, vt Deut.c.24.perſpicitur, nomen Diuortij à verbo quod ſcindere ſonat, deducunt: libellumque abſciſſionis dicunt (Marcus Euang.ca.10. βιβλίον ἀποςασίου, Matthæi verò interpretes ἀποςάσιον, quaſi abſciſſionale nuncupant) quòd viri & vxoris nexum, coniugationemque, in perpetuum abſcindat ac dirimat. Maiorag.lib.2.Miſcell.cap.15. Inter diuortium autem & repudium hoc intereſt, quòd repudiari etiam futurũ matrimonium poteſt: non rectè autem ſpõſa diuertiſſe dicitur, quod diuortium ex eo dictum eſt, quòd in diuerſ[illegible]. Illud quoque hic reticen[illegible] bus antiqui vterentur: Caius l.[illegible] de diuortijs. [illegible] d[illegible], [illegible] renunciatione, comprobata ſunt hæc verba: TVAS RES [illegible] R[illegible] diſcutien[illegible]; placuit [illegible] quã rehæc verba probata ſunt: CONDITIONE TVA [illegible] Martialis, atque Apuleius in eadem formula verbum habendi, non autem agendi ponant. [illegible]

Menſe nouo Iani veterem Proculeia maritum

Deſerit, atque iubet res ſibi habere ſuas.

[illegible] lib.5.de Aſino aureo. Confeſtim, inquit, [illegible] tibique res tuas habeto. Maiorag. dicto cap.15. [illegible] Forcatulus [illegible] cupidinis iurisperit.cap.15.num.9. & ſeq.

DIVORTIVM. Hæc de diuortio definitio Gofredi & Hoſtiẽſis, in ſumma.§.1.de diuortijs. videtur pręferenda reliquis. Diuortium (inquiunt) eſt inter virum & mulierem legitimè facta ſeparatio. Dicitur autem (legitimè) eò quòd quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, vi ſcilicet, & abſque ratione. Non enim homo ſeparat, quos pœna damnat, quos reatus accuſat, quos maleficium coarctat, 33.quæſt.2.cap.ſolet. & de conſang. & affinitat. c. de infidelibus. Moſes tamen primus diuortij author fuit, Deutero.cap.24. Ille enim (authore D.Hieronymo) videns Iudęorum alios auaritia, alios moleſtiã domeſtica, alios libidine commotos, ſuas vxores iniuria, & morte aliquando afficere, quò ſibi integrum foret nouas ducere vxores, aut iuniores, pulchriores, ditioresve, vt domeſticæ quieti conſuleret, facultatem illis dedit diuortij faciendi cum prioribus vxoribus, ea tamen conditione, vt vir daret vxori ita reiectę libellum diuortij, in quo (teſte Ioſepho Iudaicæ antiq.4.) in hanc fermè ſententiam ſcriptum eſſet, Promitto me non repetiturum tẽ, quò ſic mulier poſſet cuiuis rurſum nubere. Et hinc factum eſt (ſicuti ego arbitror) vt olim Romani in repudijs, id eſt, renunciationibus, vſitatiſſimi haberent moris verba ea: Res tuas tibi habeto, Tuas res tibi agito. Nec illa reijcerentur, Conditione tua non vtar: ſicuti tit.de diuort.adnotárunt Iuriſcon. Quia verò repudij meminimus, intelligendum hic eſt, repudij rationem non mutuam fuiſſe apud Hebr.neq; olim apud Roma. Cauiſſe enim Romulum lege ſatis conſtat (ſi Plutarcho credimus) ne mulieri virum, in cuius manu mancipioq; cauſa foret, relinquere fas eſſet. Et quanquam viro liceret repudiare, Romanis tamẽ ipſis vxorem dimittere, veteris non fuit inſtituti, nec probatum eſt, niſi in liberorum veneficio, aut in adulterio [illegible]) foret deprehenſa, aut niſi claues ſubieciſſet. Quòd ſi quis aliter repudiaſſet, eius opum vxori portionem dari, reliquum Cereri eſſe ſacrum idem Romulus iuſſit. Præterea, & eos qui ab vxore diuerterent, ſacra dijs inferis obire. Itaque, viro tantùm diuertere licebat, quin & zelotypiæ illius mederi vxor cogebatur, exemplo vel fœdiſſimo, nec citra horrorem. Tũc & dicebatur vxori nuntius remitti. Cicero enim epiſt.1.ad Attic. Vxori (inquit) Cæſarem nuntium remiſiſſe. Cauſas autem, & formulas diuortij varias fuiſſe certũ eſt, vti videre eſt apud Platonem, dialog.11. de legib. & Alexandrum ab Alexandro, lib.4.cap.8. Vna eſt ſterilitas, cuius gratia Sp.Carbilius Romanorum primus vxorem fertur dimiſiſſe, ac, diuertẽtibus matrimonijs, quaſi anſam præbuiſſe, quam ſecutus eſt Sulpitius Gallus, miſſo repudij nuntio, quòd in caput veſtẽ deducere animaduer-

maduertisset. Idem fecit Pub. Sempronius, quòd eius vxor ludos funebres spectasset. Quam ob caussam, diuortium, seu repudium (vtrunque enim confunditur. Nam horum verborum significatio differentiam habet excogitatam à Iurisconsultis.

[illegible]

Sunt verò, qui dimittere opinētur haud satis huic accommodum re verbum. Nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur senatus, concio, amicus, digredi volens. Verùm, qui hoc sentiunt, producuntque, falli manifestissimū est ex Tranquillo, qui in Cæsare dimissam ab eo Cossutiam tradit. Abijcere in hoc vsu nō reformidat D. Hilarius, neq; Hieronymus abijcere vti videtur, quippe qui eiectam mulierē intelligat, quæ à marito viuente eijciatur. Non prætereunda interim est Pauli sententia: ex 2. Instit. lib. tit. de dotibus. Si diuortium (inquit) citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos. quòd si ab vxore quid delictum foret, in liberorum singulos ab marito sexta dotis retinebatur portio, vsque ad dimidiam modò dotis partem. Commeminit quoque & Boetius Romanæ (inquit) ciuitatis iure in parentum arbitrio retinentur liberi, vsq; dum mancipatione soluātur tertia. Ergò, si diuortium foret factū mulieris vitio, dotis parte pro liberorum mulctabatur numero. Anch.

DIVORTIA itinerum, dixit Liuius lib. 4.

DIVORTIA Isidor. libr. 15. Etym. cap. vlt. sunt flexus viarum, hoc est viæ in diuersa tendentes. Verg. libr. 9. Aeneid.

Abijciunt equites sese ad diuortia nota.

Eadem diuerticula dici cœpta sunt. Briss.

DIVORTIA aquarum dixit Vergilius, cùm ex eodem capite in diuersas partes fluunt. Vnde diuortium non propriè in sponsalibus vsurpatur, quia sponsi nunquàm in vnum tanquàm caput aut iugum conuenerunt. Paulus l. 191. de verbo. signi. vt refert Connan. lib. 8. cap. & numero citato.

DIVORTIONALE. Erasmus in cap. 5. Matth. vertit [illegible] verbum τὸ ἀποστάσιον, hoc est, inquit, li[illegible] repudij. Quamobrem nihil fermè disc[illegible] inter vtrunque ponere: quod Iurisconsultis sæpè quoque accidit. Papinianus in l. viro atque vxore. ff. soluto matrimonio. Et in Nouella Iustinian. constitut. 117. sub tit. de diuers. capitul. & solutio. matrimo. Brecheus l. inter diuortium. in tit. de verbo. & rerum signifi. circa medium.

DIVOS olim Imperatores appellabant, nescientes tamen rationem quare id facerent. Nos verò Deo authore, possumus dicere Diuos Imperatores etiam dum viuunt, quia in administranda sacrosancta iustitia, Dei ministerium agunt, vt qui eos contemnat, Deum censeatur contemnere. Roman. 13. Item. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Quam ob causam cùm Ioas coronaretur in templo, tradebatur ei lex Domini in manus. 2. Paralip. 23. Quem morem in hodiernum diem rectè imitantur Christiani. Dauid enim beatos pronuntiat eos, qui meditantur in lege domini die ac nocte, Psalmo 1. Proinde meritò Diuos fratres diximus Carolum V. A. Et Ferdinandum C. Optimos Maximosque Principes nostros. Vnde diligentissimus Latinæ linguæ interpres A. Calepinus: Cùm autem dicimus, inquit, Diuam fœminam, intelligimus eam, quæ sua virtute diuinitatem meretur. Sic dicimus Diuos Imperatores etiam dum sunt in vita. Old. Aliquid repete suprà ex verbo Diui fratres & Diui I.C.

DIVRNVM petere Seneca libro 2. Controuers. dixit pro eo, quod panem mēdicare, vt solent facere apud nos quidam inertis atq; ignauæ vitæ homines, quos (aquàm insulsos, & ad nullam rem vtiles Blitcos appellamus, qui de alieno, eoq; emendicato in diem viuunt. Conna. lib. 8. cap. 11. nu. 6.

DIVTVRNA consuetudo pro iure & lege in his quæ ex non scripto descendunt obseruari solet, l. diuturna. de legib. quam verò ibi diuturnam appellauit, Vlpianus: longam dixit Hermogenianus in l. sed & ea. eodem tractatu: receptumq; est, vt decem anni diuturnos constituant mores, maximè si contradictorio aliquando iudicio confirmati fuerint. l. cùm de consuetudine. de legib. Cæterùm cùm mores & consuetudinem nominauerint prudentes, constat ex vnica actione mores non introduci. Ferret. de iure nat. gent. & ciuil. Diuturnum autem significat longum quoddam tempus, nō certum aut definitum, sed pro rei conditione, cui iungitur modò longiùs modò breuiùs, quod hoc vno exemplo Ciceronis ostendi potest de Senectute. Nihil mihi diuturnum videtur in quo est aliquid extremum. Conna. lib. 1. cap. 10. num. 6.

DIVTVRNVM tempus. & Diuturna possessio ad decennium referuntur, inter præsentes, viginti verò inter absentes: idque vulgò obtinuit l. 1. ff. de aqua, & aqua plu. arcen. l. vlt. ff. si serui. vindic. Sp.

DIVTVRNVM quid sit, explicatur in l. diuturna. ff. de leg. & Instit. de iure nat. §. ex non scripto. Albericus hoc aliquantò contractiùs esse putat longo tempore, tametsi videantur idem significare tempus. citat. §. emansor. l. 2. de re milit. Sp.

DIXI. Asconius. Moris fuit, quum satis visum esset fluxisse verborum, hanc sibi necessitatem finiendæ orationis imponere, vt dicerent ad vltimum, Dixi: quod etiam ab vtraque parte oratione consumpta, vt in consilium dimitterentur, Prætor soleret pronunciare Dixerunt. Hæc ille. Vbi tamen Præco corrigendum esse docui in Notis in Ascon. quam meam sententiam Fabius adiuuat, libro vndecimo, Iudex in priuatis, Præco in publicis dicere de caussa iubet. Nam vt initiò pronuntiabat Dicite, sic in extremo Dixerunt. Hot.

D O

Do, dico, addico. Omnis prætorum iurisdictio quæ modò esset in iudicijs his tribus verbis notabatur: Quorum primum dandi iudicis significabat potestatem, Secundum iuris dicendi, & ferendæ sententiæ. Tertium iudicati faciendi & exequendi. Connan. lib. 7. cap. 9. nu. 5. de quibus Ouid. lib. 1. Fastor.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur:
Fastus erit per quem lege licebit agi.

Dabat enim iudices, recuperatores, arbitros: dabat iudicia, actiones, exceptiones: dabat possessionem. Dicebat ius, dicebat multam, dicebat viam in vindiciarum litibus: Addicebat in cessionibus, in bonis controuersis, in vindicijs. Itaq; in legibus antiquis finium regundorum apud Higynum ita legitur: Deque ea re curatoris qui hac lege erit, iurisdictio, recuperatorumque datio, addictio esto. Si curator hac lege non erit, tunc quicunque magistratus in ea colonia iuridicundo præerit, de ea re iurisdictio, iudicisque datio, addictio esto. Cicero Verrina III. Domus erat plena, noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur. mihi det possessionem, mihi ne adimat, in me iudicium ne det, mihi bona addicat. Item Simul in iure dicendo bonorum possessionumq; contra omnium instituta addictio & condonatio. Varro lib. de Ling. lat. 5. Dies fasti, per quos Prætoribus

ribus omnia verba sine piaculo licet fari: contrarij horum nefasti: per quos dies, nefas fari Prætorem: Do, dico, addico. itaque non potest agi. necesse est enim aliquo eorum vti verbo, cum lege quid peragitur. Hot.

Do lego. Iabole. de statulib. l. Stichum. l. titio do lego. Paul. l. 1. ad leg. Falcidiam. Easq; res quibusq, dare legare volet. Non plus significat, do lego, quam si do solùm, vel lego dixisset. Spieg.

DOARIVM Gallis quid sit ex hoc loco Balduini patet. Sed præter emolumentum coniugalis societatis, siue communionis, tribuitur vxori superstiti, vsusfructus certæ portionis bonorum mariti, quod Doarium dicimus, &c. Balduin. §. fuerat anteà. institut. de actionibus.

DOCERE disciplinam. Vide tit. de Duobus sacerd. generibus in leg. 12. Tab.

DOCILIS, qui natura aptus doceri. c. qui Episcopus 23. dist. Io. Bello. Etymol.

DOCTORES legum, magistros appellari, adnotatũ est etiam ab Alciato diligentissimo: putatq; generaliter magistri nomine contineri Baccalaureos, Licentiatos, Doctores. Sicut enim athletæ tribus coronis, more Græciæ antiquo, insigniri debebant. l. 1. de athl. ita in agone literario tres sunt distincti gradus. Notandum autem, quòd Doctores liberalium artium, & medicinam professos, ciuitate Romana donauit Diuus Cæsar. Hanc à principio parcissimè populus Romanus dabat: lapsis deinde temporibus, latius hoc ius propagatum est, vt ostendit. tit. de Censibus. Spieg.

DOCTORVM in iure promotio, in vsu esse cœpit circa annos imperij Lotharij August. Saxonis, qui mandauit publicè in scholis tractari Romanas leges: quas quum doctissimos quosque (quemadmodum in re noua fieri solet) amplecti viderent monachi, Scripturæ autẽ sacræ cognitionem frigescere & contemni, præ studio Iurisconsultorum: & ipsi quoque Theologicum studium auspicari cœperunt, atq; exemplo Iurisconsultorũ, disputationes scholasticas de rebus sacris instituerunt. Mox quum & apud illos doctorum numerus augeretur, editæ sunt Constitutiones de promotione, de numero annorum: & sancitum est, vt de diuinis disserentes, non modò recepta scholæ decreta sequerentur, sed & vocabulis vterentur, & loquendi formulis in ea schola natis. Qua verò factum id sit ratione, pulchrè Rhenanus noster recenset in Annotat. ad Tertullianum. Spiegel.

DOCVMENTA. Documenta dicuntur literæ publicæ. c. quoniam contra. ex. de prob. Propriè autem documenta sunt id, quod nos docet (documentum enim formatur à præterito docui, verbi doceo, sicut à monui monumentum) siue ex quo quid docemur. Salustius, in bello Catilinario. Quarum rerum ego maximè hæc documenta habui, quòd in bello sæpius vindicatum est in eos, qui contra imperium in hostem pugnauerunt. Anchora.

DODRANS, duæ partes è tribus cum duodecima valet vncias nouem, vt Theophilus scribit. §. hæreditas. Instit. de hæred. instit. Spieg.

DOGMA est lex docens scientiam fidei, & est vera doctrina & omnium scientiarum viaticum c. qui sine 26. q. 2. gl. c. satis 96. dicit. Dicitur autem dogma ἀπὸ τοῦ δοκῶ, id est puto, censeo, existimo. Latinè placitum, decretum. Drosæus in methodo Iuris.

DOGMA, in l. 2. ff. ad S. C. Velleian. decretum, & senatusconsultum significat, pro quo Modestinus in l. ἐὰν δὲ. ff. de excus. τὸ δόγμα, dixit. Spieg.

DOLABRVM per quod ignis vel flamma in tignis recepta, quasi dolando abraditur, ne progrediatur l. 3. ff. de off. præfect. vigil. Old.

DOLARE, fabrorum verbum, cum materiæ complanatur asperitas. Vnde Iurisconsultus. in l. ferri. de verb. sign. Fabros tignarios dicimus nõ eos duntaxat qui tigna dolarent, sed omnes qui ædificarent. Spieg.

DOLIVM, vas fictile est, vino atque alijs rebus condendis aptissimum. Vlpi. de fun. instruct. l. instrumenta. Dolia, inquit, licet defossa non sint, & cuppæ. Idẽ de aur. & arg. leg. l. dolia fictilia, quibus terra adfecta est. Hinc doliarius, qui facit dolia. Et doliarius, a, um, quod ad dolia pertinet. Paul. de fund. instruct. l. tabernæ. Doliaria inquit, vasa & ancones. Item l. si vinum. ff. de peric. & cõ. rei vend. Si doliare, inquit, vinum emeris. Nebriss.

DOLIVM, vas grande quo vinum reconditur. Dolia singula, in l. 1. §. 1. ff. de peric. & com. rei vend. l. dolia. de contrahen. empt. Scribunt Iurisconsulti, vino legato cum vasis, dolia legata non sunt: quia scilicet ea mente vinum in dolia condimus, vt ex his postea in amphoras, vel cados diffundamus. Ex hoc est vinum, quod passim diffusum nominatur, & doliare, quod dolijs plerunque in multos annos adseruatur ex quib solebat minutatim vendi. Vide latius Connanum libr. 7. capit. 10. num. 2.

DOLIA etiam Vlp. tradente, in alium vsum, quàm vini habentur: vt si tritico, vel pecunia impleantur. adfert exempla Alciat. in Comment. ad l. vinaria vasa. de verb. sign. Spieg.

DOLIARIVM, non locus vbi dolia, sed vas ipsum amplissimum & capacissimum: apud Caium in l. 35. § 6. ff. de cont. empt. Sed & si ex doliario pars vini venierit, veluti metretæ centum, verissimum est antequam admetiatur, omne periculum ad venditorem pertinere. Hot. Cæterùm doliarium, vt pleraq; in arium nomina, repositorium significat, in quo dolia reponuntur. l. vxorem. §. in testamento. ff. de leg. 3.

DOLONEM Romani vocauerunt genus breuioris ferri acuta cuspide, qua præcipuè grassatores vtebãtur. Nam & Plutarchus in Tyberio, dolona esse ait ξιφίδιον λῃστρικόν. Iosephus lib. 20. antiquit. Iudaic. de sicarijs verba facturus ait, à Romanis sicas vocari gladiolos instar acinacis Persici incuruos. Balduin. titul. de publicis iudicijs.

DOLON, est aut flagellum, intra cuius virgam latet pugio: aut, secundum Varronem, ingens contus cum ferro breuissimo. Dolones autem à fallendo dicti sunt: quòd decipiant ferro, cum speciem præferant ligni. Hæc Seruius AEneidos lib. 7. Vtitur autem hac voce Alfenus in l. si ex plagis, 52. §. 1. ff. ad leg. Aqu. Ille flagello quod in manu habebat, in quo dolo inerat, verberare tabernarium cœperat. sic enim eum corrigendum esse locum, vbi antea DOLOR legebatur, iampridem eruditi viri animaduerterunt. mihi quoque videor simile mendum animaduertisse in l. 1. §. 2. ff. si quadrup. vbi Vlpianus sic scribit: Et generaliter hæc actio locum habet quoties contra naturam fera mota pauperiem dedit. ideoque si equus dolore concitatus, calce petierit, cessare istam actionem. sed eum qui equum percusserit, aut vulnerauerit, in factum magis quàm lege Aquilia teneri. nam DOLONE legendum esse, meo iudicio verba hæc ostendunt. Suetonius in Claudio: Reperti & equestris ordinis duo in publico, cum dolone, ac venatorio cultro. Hesychius, Δόλωνες, inquit, ξιφίδια ἐν ξύλοις ἐγκεκρυμμένα.

DOLVS alius bonus est, veluti quo à medentibus falli ægros, nõ tamen decipi, Lucretius poeta testatur: inquit Donatus in Eunuchum. alius malus, qui decipiendi tantum caussa paratus est. Itaq; Festus Hot.

DOLVM bonum veteres etiam dicebant, & pro solertia accipiebant, maximè si aduersus hostem latronémve quis machinetur. ita inquit Vlpian. in l. 1. §. non fuit. ff. de dolo. & consuluit Cornelius consil. 52. in hac consultatione. in secunda column. in secundo libro & consilio 6. in præsenti. column. 5. circa fin. libr. 3. Propterea And. de Isernia summus feudista, in cap. 1. §. publici. latrones. in fin. de pace tenenda. & eius violatorib. commendat egregium factum Caroli Magni. Is cùm intellexisset patrem & filium accusatos de maleficio, nolle aliquid etiam adhibitis quæstionibus confiteri: probato quod alter eorum verè homicidium perpetrauerat, iussit ambos suspendi. Ideo pater, cùm iam ad supplicium ducti, videret nullam redemptionis spem, delictum fassus est: & ita filium liberauit. & subdit Isernia, Carolum fecisse, prout legitur de Salomone 3. Regum ca. 3. & in c. afferte mihi gladiũ. de præsumpt. de mulieri-

bus inuicem certantibus de filio. & hunc Caroli dolum pro pulchro refert Andreas Siculus in commento.l.cum acutissimi.colum.24.versicul.nec obstat dum dicebatur. C.de fideicommiss. commendat etiam Do. Iason in repetitione l. si is qui pro emptore.in 50.col.ad fin. & seq. de vsucap. dicens esse valdè notandum ad gl.in l. vltim.vbi Bart. ff. de sicarijs. quæ vult, quòd si non apparet cuius ictu quis perierit, quòd omnes teneantur. Tamen hæc gloss.declaratur procedere, vt solùm teneatur pœna arbitraria, non mortis, secundum D. Alex. consil. 15. viso processu.in 3.col.versic.& respondet. lib.1. cum his quæ scripsi infrà in verbo, Mortuus qui.& hæc Caroli cautela non procedit inter extraneos, si verum est illud vulgatum, Solatium est miseris socios habere pœnarum. Cotta.

DOLVS malus. Gallus ille Aquilius, qui primus de dolo malo formulas protulit, dolum malum definiuit, cum esset aliud actum, aliud simulatum: Eaque definitio Marco Ciceroni in tantum placuit, vt scriberet offic. lib. 3. hoc quidem ab Aquilio collega suo sane luculenter dictum esse. & ab homine perito definiendi: adeo quidem vt adijcere non sit veritus idem Cicero, omnes aliud agentes, aliud simulantes, improbos & malitiosos esse. Eodem tempore habuit & alium collegam Gallus Aquilius in hac sua doli mali definitione, paululum Cicerone perspicaciorem. Is erat Seruius Sulpitius, admirabili quadam & incredibili, ac penè diuina in legibus interpretandis, æquitate explicanda, scientia præditus, ipso Cicerone teste Philippica nona. Is Seruius Sulpitius animaduertens definitioni, quam primus excogitauerat de dolo malo Gallus Aquilius, latens quoddam subesse vitium, quod nec ab Aquilio ipso nec etiam à Cicerone deprahensum, facilè rem definitam subuertere poterat: vir prudens & amici & collegæ honori consulens: non in eam acerbius quid meditatus est, sed eam adiecta quadam necessaria clausula aduersus quorundam derisorum peruicaciam muniuit. Considerans enim Seruius, longo rerum vsu exercitatissimus posse & sine simulatione id agi, vt quis circumueniatur, posse & sine dolo malo aliud agi, aliud simulari, ac per hoc definitionem Galli omnino subuerti posse: dolum malum machinationem esse quandam scripsit, alterius decipiendi causa. Ea enim vera est & absoluta doli mali definitio, quam tamen honore & singulari quadam erga amicum beneuolentia, ijs verbis temperauit, quibus in dolo definiendo Gallus Aquilius vsus erat: interim non ignorans, ea verba esse superuacanea, nec aliqua ratione ad ipsam definitionis substantiam pertinere. Quod cum tandem deprehendisset Antistius Labeo, pro ea qua præditus erat plurimarum rerum innouandarum auiditate (teste Pomponio) id facere non dubitauit, quod amico parcens Seruius attentare non fuerat ausus: nimirum definitioni doli mali à Seruio traditæ, detrahens ea verba quibus integra Galli definitio antea concepta fuerat, & sic in effectu non Seruij, sed solam Galli definitionem reprehendens, & abolendam censens: eaque vera sententia est l. 1. §. 1. de dolo malo. Hæc cum non animaduertissent recentiores quidam interpretes, persuadere conati sunt hæc verba Machinationem alterius decipiendi causa, quæ Seruio tribuit Vlpian. d. §. 1. Suppositicia esse, & ex margine sumpta videri. interim non considerantes ijs quæ auferenda esse censent, deletis verba reliqua non ipsi Seruio, sed Gallo Aquilio potius tribui debuisse. Siquidem eorũ verborum tam manifestus est author Gallus Aquilius vt putidæ & intolerabilis negligentiæ insimulandus veniat Vlpian. si id adscribere Seruio non dubitauerit, quod omnes norunt soli Gallo acceptum ferendum esse. Hæc Rauar. l. contractus quidam. ff de reg. iur. Et hinc apparet quàm inutilis sit interpretum distinctio inter dolum verum, & dolum præsumptum. Nam omnis calliditas ad lædendum alterum contra ius adhibita, est verè dolus malus. Et omnis dolus malus est præsumptus, quia non nisi præsumptione, & indicijs, probari potest d. l prima. §. dolum malum. l. dolum. Cod. de dolo malo. Quamobrem I. C. promiscuè vti solent his verbis, dolo facere videtur, &, dolus est. l. si procuratorem. ff. mandati. Dolo autem, inquit Vlp. facere videtur. Et, l. dolus est ibid. Dol⁹ est, ait, si quis nolit persequi, quod persequi potest. De qua doli veri & præsumpti differentia non nulla etiam annotauit Corrasius lib. 4. Miscell. cap. 1. Simili leuitate disputant: verum dolus sit crimen? cùm vtique non possint inficiari, dolum esse fontem omnium planè criminum: imò sine quo crimen censeri non soleat. l. 1. C. ad l. Corneliam de siccar. Ideoq; I. C. dolum malum appellant crimen. l. 1. ff. de fideiussorib. tutor. l. item exigit. ff. de dol. mal. leg. 1. §. plane si ex dolo. ff. de tutel. & rationibus distrah. l. omne crimen in princip. ff. de re milit. Oldend.

DOLVS & fraus an differant, frustra quæritur, cùm extent apertæ sanctiones. l. hæc verba cui rei ff. de verb. signific. l. fraudis interpretatio. ff. de reg. iur. Quidquid n. non est ex bona fide, id necessariò venit ex mala fide. Mala autẽ fides est dolus & fraus. l. si dolo. C. de rescin. vendit. Sunt tamen qui hoc modo distinguant, dolum fieri, alterum circumueniendi causa fraudem propriè dici, etiamsi decipiendi consilium non adfuerit, sed is, qui deceptus est, à seipso, vel ex euentu fraudatus sit Dolum item in faciẽdo, fraudem in verbis dicunt, à φράζειν, quod est loqui. Alciat. de verb. sign. Dolum etiam clam, fraudem palàm committi volunt. §. dolo. l. iurisgentium. ff. de pactis. Old. Adde Brechæum l. aliud in titu. de verb. & rer. signific.

DOLVS & Culpa sæpissime ponuntur pro eodem nã Culpa nomen generis est quod continet quicquid dolose peccatum est & malitiose vt cum dicimus nihil in vita nobis præstandum esse præter culpam. At qui partitè & distinctè loqui volunt, dolum sceleri tribuunt. Culpam verò imprudentiæ. Ille vt verbis Bartoli vtamur in faciendo est hæc non in faciendo. Donatus ad illud Terentij in Hecyra: Non mea opera, neque pol culpa euenit. Opera est inquit si scientes læserimus. Culpa, si nescientes, quorum alterum sceleris, alterum stultitiæ est. Connanus libr. 7. cap. 4. num. 7. & vide supra in dictione Culpæ.

DOLI mali species sunt, Calumnia, Præuaricatio, Tergiuersatio, Cauillatio. Calumniari, est falsa crimina intendere. Præuaricari, vera abscondere. Tergiuersari, in vniuersum ab accusatione desistere. l. 1. in princ. & § 1. ff. ad S. C Turpil. l 1. ff. de præuaricato. l. si caluitur in prin. ff. de verb. signif. Cauillari, est falsis disputationib. imponere. Iulianus, Ea, inquit, est natura cauillationis, quam Græci σώρειτα appellant, vt ab euidenter veris, per breuissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur. l. ea est natura. ff. de regul. iur. Exemplum est in l. qui quadringenta. in princ. ff. ad l. Falc. Old.

DOLVS malus sæpe procedit ad aliquod maleficium nominatum, veluti, furtum, homicidium, periurium, falsum. Aliquando producit factum criminosum, quod tamen speciali nomine non est significatum. Et ideò dicitur Stellionatus. Vt extant titul. de criminibus nominatis. & probatur l. 1. ff. stelliona. Plerunque verò dolus affert læsionem, nullo tamen facto, quod criminaliter accusari possit, sicut in commercijs hominum, alijsq; modis veri solet. Et tunc retinet doli appellationem. vt in titul. ff. de dol. mal. &, de dol. mal. & met. except. Oldendorp.

DOLI mali effectus sunt: 1. Omnis dolus malus legitimis probatus indicijs, est famosus, vel saltem quasi infamiam apud bonos viros irrogat. l. 1. ff. de his qui notan. infam. de dolo. ait Iulianus, & fraude suo nominè damnatus, pactúsve erit. l. penult. C. de interdict. matri. inter pupill. & tutor. Et sic accipienda est l. 2. ff. stelliona. 2. Contractus bonæ fidei per dolum præcedentem, ipso iure vitiatur. l. & eleganter. in princ. ff. de dol. mal. l. bona fides ff. deposit. stricti verò iuris, per exceptionem rescinditur. l. pen. C. de inutilibus stipul. 3. Dolus malus facit cessare quodcunque priuilegium. l. 2. §. verba itaq; ff. ad S. C. Vellcian. Fraus enim nemini debet

patro-

patrocinari, imò punienda est. l. verum est. §. tempus autem ff. pro socio. l. transactione. C. de transact. 4. Nullum mali genus est, quod maiorem humanæ societati pestem inferat, quàm dolus malus. Cicero libr. offic. 1. Semper autem, inquit, in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum. Et paulò pòst: Cùm autem duobus modis, id est, aut vi, aut fraude fiat iniuria: fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur. Vtrunque alienissimum ab homine, sed fraus odio digna maiore. Totius iniustitiæ nulla capitalior est, quam eorum, qui tum, cùm maximè fallunt, id agunt, vt viri boni esse videantur. Old.

DOLI capaces, Pontificio iure censentur septennio maiores: nostro iure masculi, decem annos, ac sex menses nati: fœminæ, quibus ad nouē ætatis annos semestre accessit. l. impuberem. ff. de furt. l. 1. & ibi per gl. fin. C. de donat. l. pupillum. ff. de nouat. cum simil. Spieg.

DOLI clausula, pars illa stipulationis, qua dolum abesse abfuturumq; comprehendimus. l. 22. l. 53. l. 119. l. 121. l. 135. §. vlt. ff. de verbor. oblig. Complectitur autem quidquid contra bonam fidem & æquitatem fit. Dolo enim facit qui contra bonum æquum aliquid facit. l. qui æquitate. de except. dol. Quæ tamen specialiter excepta sunt hac clausula non cōtinentur. l. 22. §. si in stipulationem. ff. rem rat. haberi. Huius mentio fit. l. 4. §. in stipulatione. ff. de doli except. l. 22 in fin. ff. de re ind. l. 1. in princip. & l. 3. ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. 19. ff. iudic. solui. & l. 45. ff. de hæred. petit. l. 31. ff. de recept. qui arbitr. Quæ & clausula de Dolo malo appellatur in l. 13. §. illud. de acceptilatio. l. 21. §. habet. ff. de nou. oper. nunt. l. 19. ff. rem ratam hab. leg. 6. ff. iudic. solui. Et doli stipulatio, in l. 121. in fin. ff. de verb. obligat. Cæterùm in l. 30. ff. de pecul. doli clausula appellatur adiectio illa, quæ actioni de peculio additur, ET SI QVID DOLO MALO DOMINI ACTOR CAPTVS FRAVDATVSVE EST. l. 36. in fin. ff. eo titu. Etsi autem doli clausula generalis est, & ea complectitur, quæ contra bonam fidem fiunt: tamen Iulianus in l. stipulationes commodissimum. ff. de ver. obligat. consulit, vt ea non simus contenti, quod magnam incertitudinem continet. Itaque consultius est ea nominatim exprimere, quæcunque specialiter comprehendi possunt, deinde subijcere doli clausulam quæ incertos casus generaliter complectatur. l. doli. 119. ff. de verborū obligat.

DOMESTICA furta vocant, quæ serui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij his apud quos degūt, subripiunt. l. respiciendum. § furta. ff. de pœnis. Spieg.

DOMESTICAE personæ, recensentur coniuges, siue pro marito vxor, siue pro vxore maritus testis esse velit: item concubinæ, item homines liberi, qui operas suas nobis mercede locant, quique alia ex causa ob imperium nostrum, possuntà fide diuerti maximeq; ij qui à manib. ac pedib. nobis sunt, aliaque viliora officia sustinent. l. idonei. ff. de testib. Spieg.

DOMESTICI, qui ex eadem domo sunt, & nobiscum habitant. Vide D. de his qui ad eccl. confug. l. præsenti. §. sanè & ibi in gloss. & ad Syll. l. 12. Bart. & Bal. in d. §. furta. Spieg.

DOMESTICI iudices. Vide Assessores dicuntur Sp. Dicuntur etiam domestici qui cum ipsis iudicibus habitant, vulgò Cancellarios, graphiarios vocamus. Drosæus in methodo iuris.

DOMESTICVS princeps. Vide, Silentiarius.

DOMESTICVS testis, vbi quis ipse sese laudat, quasi domi testem habeat, nonaliūde adductum. Huic autem testium generi quam minima fides haberi solet, ac legibus ceu suspecti reijciuntur. De test. ff. Paulus ait, Testes quos accusator de domo produxerit, interrogari non placuit. Imper. l. 1. C eodem titu. Etiam, inquiunt, iure ciuili domestici testimonij fides improbatur. Eras. in Chiliad. indicat, Ciceronem alicubi domesticos testes appellasse, propinqua cognatione iunctos. Spieg. ex Oldend.

DOMESTICVM autem testem non tantum eum dici, qui in eadem domo habitet, sed & qui eiusdem familiæ, gentis & agnationis sit, tradit Duarenus lib. 1. anniuers. disp. capit. 28. Sic apud Virgil. domus Assaraci pro gentilibus eiusdem & agnatis accipitur: Ac idem cùm eo sentit Connanus: lib. 9. cap. 1. num. 4. Domesticum testimonium dictum scribēs ab ijs qui sunt ex familia. Theophil. τὴν δὲ οἰκειακὴν μαρτυρίαν, οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑποταγῆς τῆς ἐπὶ τὸν αὐτὸν λαμβάνομεν, id est, domesticum testimonium non ex consanguinitate, sed ex vnitate subiectionis accipimus. id est, ratione subiectionis qua vnum efficiuntur. Huiusmodi testem qui de domo accusatoris producitur, Cicero mutum accusatorem vocat in oratione pro Rosc. Amer. Græcis οἰκεῖος μάρτυς dici solet. Adde Brechæum l. serui. in tit. de verb. & rerum signif. num. 4.

DOMESTICI in rubric. & l. prima & secunda. C. de domestic. & protecto. sunt milites protectores corporis. Suidas δομέστικοι παρὰ Ῥωμαίοις [illegible] Briss.

DOMESTICI equites, & pedites in notitia Imperij Romani ponuntur & l. fin. Cod. de domestic. & protect. libr. 12.

DOMESTICI & protectores. & dicta l. 1. & 2. & Domesticus protector. apud Marcellinum libro 18. Brissonius.

DOMESTICORVM schola erat cui Comes præerat Marcellino libro 21. & 26. Trebellius Pollio in Numeriano.

DOMESTICVS scholarum Niceph. lib. 7. hist. eccl. c. 18. Zonar. tom. 3. Annal. Briss.

ΔΟΜΕΣΤΙΚΟΣ μέγας, in aula Constantinopolitana, vt docet Guiliel. Tyriensis pontifex lib. 2. belli sacri capit. 5. de Alexio loquens. Hic a domino Nicephoro qui tunc in sceptris agens principabatur, plurimum honoratus, & Megadomestici dignitate (quem nos maiorem Senescallum appellare consueuimus) fungitur offic. Brisson.

DOMESTICVM funus, familiare l. 2. ff. de in ius voc. l. 4. ff. si quis caut. Prat.

DOMICILIVM, est domus possessio in ea ciuitate, in qua ciuis censetur, & sæpius cōmoratur. ff. ad municip. per totum. Sp.

DOMICILIVM ibi quis habere intelligitur, vbi larem, rerumque ac fortunarum summam quis constituit l. 7. C. de incol. lib. 7. Sic interpretabimur in l. 19. §. 1. & l. 50. ad fin. ff. de iudic. Planè sola domus possessio, quæ in aliena ciuitate comparatur, domicilium non facit l. 17. §. sola. ff. ad municipalem. Sed nec domicilium quis ibi habere intelligitur, vbi studiorum caussa habitat, nisi, decem annis transactis, eo loco sibi sedes constituerit l. 5. §. domum. ff. de iniurijs l. 2. C. de incol. libr. 10. Briss.

DOMICILIVM ibi videtur miles habere vbi meret, si nihil in patria possideat leg. 23. in fine. ff. ad municip. Prat.

DOMICILIVM in vrbe retinent Senatores, etiam vbicunq; morandi potestatem impetrauerint l. 22. §. senatores. ff. ad munic. Prat.

DOMICILIVM amissi mariti sequitur vidua quæ se alijs nuptijs non iunxit d. l. 22.

DOMICILIVM necessarium d. l. 22.

DOMICILIVM & in domo propria, & conducta habere possumus l. 1. §. domum. ff. de iniur. Prat.

DOMICILIVM ferre d. l. 22. §. municipes, est constituere, & transferre. Prat.

DOMICILIVM non nuda contestatione, sed re, & facto transfertur l. 20. ff. ad municip. Prat.

DOMINA sanctissima, scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit, veruntamen & Marco dari octingenta. Scæuola respondet in l. Titia hæred. ff. de ann. legat. Spieg.

DOMINA vxor. Quære, Vxorem appellat.

DOMINATIO, Triphonius de condict. indeb. l. si quod. vt enim libertas, ait, naturali iure continetur, & dominatio ex gentium iure introducta est, &c. Notum dominatum & dominationem in eadem re dici. Asperæ dominationis quis sit exitus, memorabile habetur exemplum in l. secunda. ff. de origin. iur. §. & cum placuisset. Spieg.

dominium rei legatę statim à morte testatoris directò in legatarium, rei hæreditariæ directò in hæredem ab adita hæreditate transit absque adeptione possessionis. Vel non ipso iure, sed alio præterea adminiculo accedente, puta temporis continuatæ possessionis, & iusti tituli vt in vsucapione, aut longi temporis capione. Contius lib. 1. dispur. cap. 8.

Dominium apud Romanos duplex erat, teste Theophilo, Naturale & legitimum: Naturale illud erat, quod in bonis est: vnde bonitarius dominus dicitur: legitimum autem, quod iure Quiritum competit, & appellatur Dominus iure Quiritario. Itaque, inquit, si quis vtrunque dominum habebat, dicebatur pleno, id est, perfecto iure dominus; quoniam haberet & quod a lege, & quòd à natura datur, dominium. Hoc idem, sed explicatius, traditur in illa Epitome Vlpian. eo ipso tit. de libertis: Qui tantum, inquit, in bonis, non etiam ex iure Quiritum, seruum habet, manumittendo, Latinum facit. In bonis tantum alicuius seruus est, velut hoc modo, si ciuis Rom. à ciue Rom. seruum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus est, neque in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit. Nam quamdiu horum quid fiat, is seruus in bonis quidem emptoris est: ex iure autem Quiritum venditoris est. Ea enim fuere solennia quærendi dominij iure Rom. quibus prætermissis aut neglectis, iure communi gentium omnium, quod naturale vocat, non iure ciuili quæsitum dicebatur dominium. Idcirco talis dominus seruo, quem manumittebat, ciuitatem dare non poterat, quia iure ciuitatis nô erat serui dominus, id est, vt loquitur Theophilus, pleno perfectoque iure, quòd necesse fuit. Hinc Paul. l. 3. de manumiss. Seruus pignori datus, etiamsi debitor locuples sit, manumitti non potest. Datum seruum intelligit, qui traditus est creditori: quia traditio quasi naturale dominium transfert à debitore, qui tradidit ad creditorem, qui suscepit, & iure aliquo suo suscepit. Itaque respondetur aliud in eo seruo, qui generaliter est oblig. l. 29. Caius: Qui & à quibus ma. liberi non fiunt. Generaliter pignori datus seruus, sine dubio pleno iure est debitoris, & iustam libertatem ab eo côsequi potest, si lex Ælia Sentia non impedit libertatem, id est, si soluendo est, nec ob id creditores videãtur fraudari. Quia tamen Caius in generaliter obligato loquitur; probabile est in specialiter obligato secus esse, tametsi conuentione tantum id fiat sine vlla traditione. Et caussa diuersitatis erit, quod specialis obligato certum ius tribuit creditori, quo videtur præscripta lex esse debitori, ne seruum manumittat, alienet, aut quid in eo faciat, quo creditoris iuri deroget. Connanus lib. 2. cap. 6. nu. 9. Aldobran. ad Inst. §. libertinorum autem status. institut. de libertinis.

Dominium & possessio differunt: nam præter ea quę superius attigimus, Vlpianus in l. si quid vi. ff. de acqui. vel amitt. poss. Differentiam hanc esse ait inter dominium & possessionem: quod dominium quandoq; nobis inuitis remanet: quum possessio statim recedat, cum id constituerimus. eiusq; rei ponit exemplum in eo, qui ea mente rem dat alicui, vt sibi posteà restituatur: tradit eo animo vt propietatem eius possessionemque amittat, non perpetuò, sed ad tempus: ideoque perdit omnino possessionem, & verè perdit, quum possessio plurimum facti habeat: dominium tamen retinet: quia id ad tempus ex pacto perdi non potest. Quare qui accepit, interim verè possessor est; non tamen est verè dominus: sed quasi dominus reputatur, post tempus dominium ipso iure fit eius qui dederat, quoniam interim retinuerat: nam si amisisset, post diẽ restitutioni adiectam non esset dominus; nisi ex noua causa restitueretur sibi, & ante restitutionem remaneret semper dominus is cui tradita res erat, quantumcunque longo tempore eam retineret; sic enim constituendum est in hac specie, eum cui traditio facta est ad tempus, perpetuo tamen possessorem fore, nec lapsu temporis adiecti desinere esse; nisi noua traditione pristinum dominium suæ possessioni restituat: & dominus perpetuo possessionem amisit, nec eam nisi noua apprehensione recuperat: quia possessio ad tempus perdi non potest: idemque in dominio: quia res nostræ tempore certo non possunt desinere esse nostræ, quemadmodum in omni obligatione dixit Paul. l. obligationum. de actionibus Connan. libro. 3. capite 9. num. 2.

Secũdo, Dominium à possessione in eo differt: quod ex vna tantum causa domini esse possumus: possessores verò etiam ex pluribus, nam quòd nostrũ est, nullo modo magis nostrum fieri potest: et si res mea mihi, aut legetur, aut donetur, aut vendatur, inutile erit legatum, inutilis donatio & venditio. At quod pro hærede possideo, nihil vetat pro emptore possidere, vt si vna causa non valeat, per alteram mihi consulatur. Paul. ex illo cap. 3. Ex pluribus causis possidere eandem rem possumus, vt quidam putant: & eum qui vsuceperit, & pro emptore, & pro suo possidere. Sic enim etsi ei qui pro emptore possidebat, hæres sim; eandem rem & pro emptore, & pro hærede possideo. Nec enim sicut dominium non potest nisi ex vna causa contingere, ita & possidere ex vna duntaxat causa possumus. Possessio enim ista consideratur per se, & a dominio separatim, vt initio diximus: & tanquam detentio quædam eius rei, quæ nostra non est, sed quam aut putamus esse, aut debere esse nostram. vt rem quam emi, possideo quasi meam, etiamsi non sit. nec enim sequitur, emi eam bona fide; ergo mea est: sed ex eo benè concluditur, eam me iustè possidere. Et nil vetat, eandem pro hærede vt detineam, & vtroque titulo eam possideam, vt vtrauis caussa vera reperietur, per eam mihi quæratur. neque hoc mirum, cũ possessio ista sit quodammodo sua vi & natura, non rei nostræ necessariò, sed nobis debitæ. Satis est enim, mihi deberi, ex iusto titulo, vt iustè possideam. Connan. libr. 3. cap. 10. num. 1.

Dominium & proprietatem: Franciscus Duarenus lib. disputat. anniuersar. 1. cap. 17. eadem esse existimat, si proprie dominium accipiatur, cum veteres Iureconsulti promiscue his verbis vti soleãt: l. si procurator. l. cum in corpus. ff. de acquir. rerum dom. Cæterum Ioannes Robertus lib. 3. Sententiam cap. 18. prolixe ostendit proprietatis longe aliam quàm dominij significationem esse. nimirum vt ius, quo plenè & perfectè res mea est, proprietas absolutè dicatur; id ita tamen secerni possit, vt ius vtendi à nuda proprietate seiungatur: quod quamdiu competit, dominandi ius aliquod tribuit. Qua ratione cum de dominio proprietatis ratione competente, quid dictum intelligi iuris authores volunt, dominium proprietatis sæpius vocant; quo eo intelligamus, non de quouis vsusfructus forte ratione tantum competente dominandi iure agi, sed de pleno & perfecto, quasi diuersum aliquod sit à proprietatis dominio, vsusfructus dominium iuxta l. si ita legatus. ff. de vsu & habitat. l. vti frui. ff. si vsusfruct. pet. l. proprietatis dominium. C. de probatio. de quo latius Robertus præallegato loco.

Dominium non modò corporalium, sed & incorporalium rerum dicitur. nam vsusfruct. dominium dicitur in l. 3. ff. si vsusfruct. petat. & generaliter seruitutum in l. semper. 15. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clam.

Dominii ius impetrare dicuntur creditores, qui à principe impetrant vt pignora quorum emptor repertus est nullus, sibi addicta dominij iure possidere liceat. l. 1. & passim C. de iur. dom. impet. l. 5. §. si fundus. ff. de rebus eorum. Horom.

Dominus fit is, cui traditur, ex causa emptionis, donationis, dotis, mutui legati, hæreditatis, solutionis, transactionis, sententiæ, vel similibus. l. traditionibus. C. de pactis. l. nunquam nuda. de acquir. rer. dom. Domini autem appellatio, à domo deducitur. ἐκάστου proprium Græci vocant, & a domo deriuant. Vigl. in tit. Institut. de hæred. qual. & differ. ad eosq; extenditur, qui rei alicuius proprietatem habent, etiamsi vsusfructus alienus sit. Vlp. Domini, abusiuè dicuntur filijfamiliâs, & cęteri liberi, qui in potestate sunt, & vsufructuarij. Spieg.

Dominus litis. apud Neratium in l. si procurator. ff. si quis caut. Spieg.

Dominulus forma diminutiua apud Scæuolam iuxta

iuxta Noric. text. in l. vxorem. §. testamento. 1. de legatis 3. Spieg.

DOMINVS simpliciter appellatur in Iure ciuili is, qui quoquo tempore vsu cœpit. l. si finita §. Iulianus. de damno infect. D. Erasmo conditionis nomen Dominus est, non honoris: tyrannicum, non magnificum: Barbaricum, non Romanum. Nam & lenonem, ait, cui mancipia sint, dominum rectè dixeris. Quamuis non solum recentiores quidã (quos libenter sequimur) haud vulgari eruditione præstantes, sed etiam veteres honoris causa Dominum aliquem dicere solebant, vt cum Nesennius ad Paulum scribens. l. Nesennius. ad leg. Falcid. Ex facto, inquit, Domine, talis species incidit. Sic & mariti vxores suas, & mariti illæ quandoque appellant. Sic & Plin. Traianum Dominum, eadem scilicet consuetudine: cuius & Martialis quoque & Seneca meminerunt. certè apud Græcos κύριος frequẽter honoris vocabulum est, δεσπότης non item: quemadmodum apud Latinos Herus dominij vocabulum est potius. quam honoris. Spiegelius.

DOMINVS vsufructuarius dicitur qui nec alienare rem nec mutare, aut deteriorem facere potest. Connan. lib 4. cap. 3. num. 11.

DOMINICAE res appellantur res Cæsarum, titul. ne rei dominicæ, vel templor. C. Et sic Dominici coloni in l. 7. C. vbi causæ fiscal. Imperatores enim Domini appellabantur. l. 3. ff. de his quæ in test. del. l. penult. ff. de lege Rhod. Idq; sibi nomen primus vindicasse Caligula diademate capiti imposito dicitur, vt est a Sex. Aurel. traditum. Augustus certè vt insolens nomen hoc semper reiecit Tertulliano teste c. 34. Apolog. Amplexus verò est ac libens Domitia. Cui hoc titulo Martialis sæpe adsentatur. Briss.

DOMINICVM veteres & nascentis Ecclesię Christiani, quod nos templum, appellabant Nam & Domini nomen apud eos paulo frequentius erat, quàm Christi, secundum Apostolicum morem & Euangelicæ historiæ modum. Qua ratione, cum Domini vocabulum semper illis esset in ore, ipsa ideo loca, in quibus orationis Eucharistiæq; ergo coibant, Dominicum dicebant, seu quod ea ipsa loca in honorem Domini Dei sacrata erant, vnde Ruffinus Aquileiensis lib. 10. eccl. histor. c. 4. Si hæc (inquit) ita esse credis, surge, & sequere me ad Dominicũ, id est, ad templum, & fidei signaculum suscipe. Brechæus l. tabernæ. in tit. de verb. & rer. sign.

DOMVS vnicuique existimari debet, vbi sedes & tabulas habet, suarumque rerum constitutionem fecit. l. 203. ff. de verb. sign. Briss.

DOMVM, accipere debemus non proprietatem domus, sed domicilium: quare siue in propria domo quis habitauerit, siue in conducta, vel gratis, siue hospitio receptus dom[?] eius intelligitur. l. lex Cornelia §. domum. ff. de iniur. & appellatione domus omnis habitatio cótinebitur § si tamen eadem l. Ioan. Bello. Etymol.

DOMVS, quandoq; familia est: vt apud Paulum tota domus pro gente vna tota (ein gantz Geschlecht) l. vltim. de offic. præsid. per μετωνυμίαν, tanquam continens pro contento ponitur: vt accipiatur pro his, qui vna habitant. Alc. de verb. sig. Veruntamen Domum non dici quæ adhuc contecta non sit. plerique senserunt. l. 1. §. deinde. de don. vt suprà dictum est. Negat. Cic. in oratione pro Domo sua, quicquam sanctius, quicquam omni religione munitius, quàm sit domus vniuscuiusque ciuium. & quę sequuntur. Pau. in l. sed & si is. de in ius voc. arbitror ad hunc Ciceronis locum respexisse. Vbi tamen, inquit, de domo sua nemo extrahi debet: quia, vt Caius eo. tit. dixit in l. plerią; domus tutissimum cuiq; refugium atq; receptaculum sit. proinde qui domum alienam ingreditur inuito habitatore, vim inferre videtur. Hegendorp. has leges eleganter explicat. Spieg.

DOMVS cœnaculariæ ab Insulis differunt, quod domus sunt habitationum ædificia, coniuncta proximis & vicinis domorum parietibus, vt viciniam numerosam, & frequenti habitatore stipatam efficiant: [Greek illegible] Budæo teste in comment. linguæ Græcæ. Brechæus l. vrbana familia. ff. de verb. & rer. sig.

DOMVM meam cum horto applicito libertis meis concedi volo. & alio capite: Fortunio liberto meo ex domo mea, quam libertis meis dedi diætam, in qua habitabam: item cellarium iunctum eidem diætæ, ab hærede meo concedi volo. l. vxorem. de legatis 3. Spiegelius.

DOMVM, quæque mea ibi erunt, cum moriar, Proculus exponit in l. si ita. de legat. 3 Spieg.

DOMO instructa, supellectilem legatam, non etiam vina accipimus: quia domus vinis instructa, intelligi nó potest: autor Pompon. l. si ita testamento. ff. de fund. instruct. Spieg.

De DOMO, pro, ex domo, apud Paulum, in prin. l. lecta. ff. de reb. credit. Sic & Terentius vsurpauit: Clamat de via, id est, è via. Pauli verba quæ sic habent: Lucius Titius scripsi, me accepisse a Publio Mæuio, quindecim mutua numerata mihi de domo secundum Alciat. significant, tam quod domi numeratum, quam quod ex domo ad eum missum est, siue per ipsum patremfamil. siue per eius seruos, aut institores. Spieg.

DONA Caius lib. 2. Inst. appellat quæ post mortem hæredis relinquuntur, vt sunt fideicom. Connanus lib. 10. cap. 7. num. 1.

DONARE ad processus. id est, vt eo donatarius vtatur, in pompa, vel cum in Principis est comitatu. id enim significat processus in l. nam & Imperator. ff. de donat. inter vir. & vxo. teste Alciat. lib. 3. de verborum signific. vnde & alibi dicitur l. 1. C. de senten. pass. cum processisset, Imperator salutatus est. Propriè namq; dicitur procedere, qui pompa quadam procedit in publicum: veluti si sponsus procedat aut sponsa. quod Virgil. dicit, Tandem progreditur. Spieg.

DONARIA, dona sunt. Pau. lib. 49. de re milit. l. qui excubias. donarium pro donatiuo posuit. Item C. de sacrosanct. eccles. l. sancimus. Vasa, vel vestem, ait, cæteraque donaria. Nebriss.

DONARIVM, largitio est Imperatoris in milites: quæ eadem in populum facta: Congiarium dicitur. Bud. in l. penult. de re milit. Olim Imperatorum dona amplissima erant vt scribit Plin. lib. 18. Nat. hist. cap. 3. quantum quis vno die plurimum circum arauisset. Alciatus autem tradit, quidquid pręcipuũ alicui datur, sicut dos, ita & donarium dici potest. quo sensu recentiores autores, quos nominat cap. 13. lib. 4. Parerg. arbitraturque & autorem opusculi, quod inscribitur Cato, sic accepisse: licet corruptè pro Donario, legatur Denarium: & versu sequente Optat habere, pro Captat habere. Cętera apud eum cap. 13. lib. 4 Parerg. Spieg.

DONATIO. Donatio dicta est à dono, quasi doni datio, tracta à Græcis: nam ij dicunt [Greek illegible] l. senatus §. primo de mor. cau. donat. ff. Donationum autem duæ sunt species: alia enim pura siue propria, alia conditionalis est. Pura donatio est, cum quis ea mente dat, vt statim velit accipientis fieri, nec vllo casu ad se reuerti, & propter nullam aliam causam facit, quàm vt liberalitatem, & munificentiam exerceat. Hæc propriè donatio appellatur. l. 1. de don. ff. (donari enim illud propriè videtur. quod nullo cogente iure conceditur. l. donari. de reg. iur. ff.) quæ si fuerit perfecta, temerè reuocari non potest: perficitur autem, cum donator suam voluntatem scriptis, aut sine scriptis manifestauerit. § aliæ autem. de donat. Instit. Sciendum est tamen, quòd etsi plenissima sit huiusce modi donatio, si tamen ingrati exi stant homines, in quos beneficium collatum est, donatores licentiam habent, certis ex causis eam reuocare, ne illi, qui suas res in alios contulerint, ab ijs quandam patiantur iniuriam, vel iacturam. d. §. aliæ autem. Ingratitudinis autem causas plenissimè recenset imperator Iustinianus. in l. fin. de reuoc. don. C. Donatio conditionalis est, cum quis ea mente dat, vt tunc demum accipientis fiat, cum aliquid secutum fuerit. ea enim non propriè donatio appellabitur, sed totum donatio sub conditione est. Item, cum ipse ea mente dat, vt statim quidẽ fiat accipientis, si tamen aliquid factum fuerit, aut non fuerit, velit ad se reuerti. ea non ꝓpriè est donatio, sed totum donatio dicitur, quæ sub coditione soluatur.

d. l. 1.

d.l.1.de don. ff. Eius rursus donationis, quæ sub conditione ff., alia mortis causa, alia non mortis causa fit: quæ non mortis causa fit, reuocatur, si conuentioni, donationi impositæ, non stetur. De iis est titul. lib. 8. C. tit. 55. de donat. quæ sub modo, vel sub conditione, vel ex certo tempore conficiuntur. Anch.

DONATIO significat liberalem promissionem donandi. Promissionem dico. Nam re semel præstita cessat hoc beneficium: adeo, vt etiamsi forte postea res ad donatorem rediisset, non sit ei locus, sed condemnetur donator in solidum, nempe vt quiuis alius rei alienæ possessor. Dico etiam liberalem esse debere promissionem: quia hoc beneficium tribui videatur liberalitati: hæcque demum vera sit donatio, vt intelligas non idem temerè tribui ei, qui conueniretur ex causa remunerationis promissæ: quia nec ea vera donatio dicēda sit, sed potius quædam permutatio, &c. Balduin. tit. de actionib. &c.

DONATIO causa mortis. Mortis autem causa donatio est, quę propter mortis fit suspitionem, cum quis ita donat, vt si quid humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit: sin autem superuixisset is, qui donauit, reciperet, vel si eum donationis pœnituisset, aut prior decesserit is, cui donatum est. Et in summa, mortis causa donatio est, cum magis se quis velit habere, quā eum, cui donat: magisque eum, cui donat, quàm hæredem suum. §.1. de donat. Institut. l. 1. de mort. caus. dona. ff. Mortis autem causa donare licet, non tantùm infirmæ valetudinis causa, sed periculi etiam propinquæ mortis, vel ab hoste, vel à prædonibus, vel ab hominis potentis crudelitate, aut odio, aut nauigationis ineundæ, aut per loca insidiosa ituro, aut ætate fesso. hæc enim omnia instans periculum demonstrant. l. mortis causa. 3 cum tribus ll. sequen. de mort. caus. donatio. ff. Sed & mortis causa capimus, non tunc solùm, cum quis suæ mortis causa nobis donat, sed & si propter alterius mortem id faciat: veluti, si quis filio, vel fratre suo moriente, donet Mæuio ea conditione, vt si conualuerit alteruter eorum, reddatur sibi res, si discesserit, maneat apud Mæuium. l. mortis causa. 18. de mort. causa donat. ff. Eæ mortis causa donationes ad exemplum legatorum redactæ sunt per omnia. dicto §. 1. de donat. Institut. Ex iis, quæ diximus, apparet, mortis causa donationem tribus casibus reuocari: si pristinæ incolumitati restitutus sit, qui donauit. si eum donationis pœnituerit & si prior decesserit is, cui donatum sit. ibidem. Anchoran.

DONATIONES causa mortis, & legatum differunt. Primum, hæ donationes ineuntur vt contractus, duorum nempè consensu: & si donatur absenti vel ignoranti, magis iudicatur fideicommissum. Legatum verò & absenti & ignoranti relinqui, atque etiam acquiri dubium non est. Si conferas horum confirmationem, nihil habent simile. Nam legata pendent ab hęreditatis aditione. At non etiam hæ donationes: vtpote quæ non morantur vim testamenti, vnde & cum is, qui testamentum iniuria impugnauit, repellatur à legato, vt indignus: non repellitur tamen à mortis causa donatione. Prætereà filiusfamilias, saltem à patre consentiente, potest mortis causa donare: at legare nullo modo pōt, sicuti nec testari. Postremò, si quis in annos singulos mortis causa pecuniā stipulatus sit, nō est ei similis, cui in annos singulos legata est. Nam legata plura intelliguntur. stipulatio hæc vna est: Magna autem huius discriminis vis est. Et qui existimant noua Iustiniani constitutione sublatas esse differentias, quæ in Pandectis sparsim commemorantur inter legata & donationes causa mortis, & has habere omnes omnino effectus vltimæ voluntatis: tamen postremum hoc discrimen quod dixi, sublatum non esse fatentur, quia præter donationem causa mortis stipulatio interposita sit, & cōstitutio Iustiniani loquatur de effectu donationis, non etiam stipulationis. Balduinus Institutio. titul. de Donationibus.

DONATIONEM autem veteres propriè appellabant, vbi ipsa quoque rei traditio datioque accesserat. Nam & Cicero in Topicis scribit donationem non posse intelligi absque acceptione. Quinimò Paulus noster l. 35. §. 1. de donat. causa mortis ait, donationem exemplo Græcorum dictam esse, à dono & datione. Plin. lib. 35. scribit, Græcos antiquos δῶρον appellasse palmum: & ideo δῶρα vocasse munera, quia manu darentur. Itaque & nonnulli argutè putant, in superiori Pauli loco pro Dono legendum esse Doro. Sed iam quæritur de donatione quodammodo imperfecta: hoc est, quæ in promissione consistit, & quàm traditio nondum impleuit. Martialis aliquando eleganter lusit hoc Epigrammate:

Si donare vocas promittere, nec dare, Cai.
Vincam te donis, muneribusq; meis.

Sed ne quis ita cuiquam illudere posset, placuit Iurisconsultis, stipulatione saltem, sicuti traditione, confirmari donationem: hoc est, si quis donandi causa stipulanti promiserit, omnino teneri & obligari vēdet. Ex nuda verò pollicitatione aliquem teneri, ius Quiritum non erat. Non enim agi ex nudo pacto patiebatur. Sanè cum Seuerus Imper. statuisset donationes inter virum & vxorem morte confirmari: Papinianus iudicauit id tantùm intelligi de donationibus rerum hoc est, quæ traditione perfectæ sunt: neque putauit, si stipulanti vxori maritus donare promisisset, posse hæredem mariti conueniri. l. 23. de donat. inter vir. & vxor. Sed paulo pòst videtur aliter placuisse: propereaque Tribonianus illam Papiniani annotationem rectè expunxisset. Nam Vlpianus refert, Antonini, qui Seueri filius fuit, orationem de confirmandis donationibus, pertinere ad omnes donationes: vt vel ipso iure res fiant eius cui donatæ sunt, vel obligatio sit ciuilis, l. 32. de donat. inter virum & vxor. Ciuilem vocat obligationem, ex stipulatione donandi causa facta, sicuti & alibi ait, si stipulata fuerit mulier annuum dari, morte mariti ex Senatusconsulto confirmari talem donationem. l. 33. de donat. inter virum & vxor. Porrò Cæsares qui secuti sunt, non omnino contenti fuisse videntur stipulatione, vt ex donatione, hoc est, donandi promissione obligatio ciuilis esset. Nam Constantinus metuens, ne falsæ donationes eius generis confringerentur, aliam cautionem adhiberi voluisse videtur: hoc est, donationes interueniente (vt loquitur) actorum testificatione confici. l. lata. C. de donat. Sed Theodosius postea expressit, etsi sine scripto donatum quid fuerit, posse quod geritur, adhibitis aliis idoneis documentis comprobari. l. in extraneos. C. de donati. Quid noster Iustinianus? Ille actorum obseruationem non omnino reiicit, præsertim vbi magna est donatio: sed stipulationem hic non esse necessariam statuit. Itaque ex nudo etiam pacto donationis obligationem contrahi significat: & donationem quodammodo refert inter contractus iurisgentium, qui proprium nomen habēt, & ex sola conuentione tribuunt actionem. Itaque & in Institut. Ad exemplum (inquit) venditionis nostra cōstitutio donationes in se habere necessitatem traditionis voluit. Non est omnino perpetua hæc comparatio venditionis & donationis. Nam venditor tantum tradere tenetur, neque de euictione tenetur, quandiu emptori habere licet. Qui dare debet, dominium transferre debet. Quanquam alioqui qui donando tradit, ne quidem re euicta teneatur. Balduin.

DONATIO inter virum & vxorem. Donationes inter virum & vxorem prohibitas esse certissimi iuris est. l. 1. de dona. inter virum & vxorem. ff. l. si res. de iur. dot. ff. Eius autem rei variæ à Iurisconsultis redduntur ratiōes. Primo enim loco hoc receptum est, ne mutuo amore sese spoliarent, donationibus non temperantes profusa erga se liberalitate vtentes. Secundò, ne esset eis studium liberos potius educandi. Tertiò, quia sæpè futurum esset, vt distraherentur matrimonia, si non daret is, qui posset, atque ea ratione euenturum, vt venalia matrimonia essent. Quartò, maiores nostri inter virum & vxorem donationes prohibuerunt, amorem, honestum solis animis æstimantes, famæ etiam coniunctorum consulentes, ne concordia pretio conciliari

videretur. Quintò, ne melior in paupertatem decideret, deterior ditior fieret. l. 1. 2. & 3. in princ. de dona. inter vir. & vxor. ff. Quòd autem dicimus donationes inter virum & vxorem prohibitas esse, verum intelligendum est, matrimonio constante. donatio inter virum & vxorem facta, morte eius, qui donauit, proculdubio tanquam testamento, confirmatur. l. cum hic status. de don. inter vir. & vxor. ff. Sed & regulariter inter virum & vxorem mortis causa donationes receptę sunt. l. si eum. §. fin. ff. eod. Anch.

DONATIO inter viuos proprio nomine dicitur, quæ neq; mortis, neque nuptiarum, sed à viuente in viuentem solius liberalitatis causa fit. l. 1. ff. de don. l. senatus. 35. de mort. caus. solaq; voluntatis testatione sic perficitur, vt traditionis necessitatem afferat, publicis literis consignari, nisi quingentos aureos superet, nō debeat: ab ingrato tamen repeti certis de causis possit. d. l. eo. l. 35. & pen. C. eod. l. vlt. C. de reuoc. don. Hot.

DONATIO immodica, seu immensa. Quære Immodica donatio. Spieg.

DONATIO mera, quæ venit ex mera liberalitate donantis, nec habet vllam aliam causam. Connanus li. 5. cap. 9. num. 6.

DONATIONES inofficiosæ censentur, cum parētes bona sua sic exhauriunt donationib. dum viuunt, aliàs stultitia, aliàs malignitate, vt nihil sit inde ad liberos peruenturum. Spieg.

DONATIO onerosa dicitur, cum donans reuocat donationem propter ingratitudinem. Zasius §. item si quis. Insti. de act. Sp.

DONATARIVS cui quid dono datur, præsenti vel absenti. l. etiam. l. absenti. ff. de don. l. nec ambigi. C. eod. tit. Obseruandum autem, geri negotium cum donatario obligatorium. obligatur enim, teste Dn. Oldendorp. ad gratitudinem autore omnium maximo, hoc est, natura ipsa & Deo. Sp.

DONATIO ante nuptias, quam eandem sponsalitiam appellamus, olim fuit ea, quam sponsi & sponsæ inter se conferebant. tam enim à sponsa in sponsum, quam à sponso in sponsam exercetur. Sed Iustiniani lege hæc donatio nomen mutauit, & propter nuptias appellata est: quoniam constante matrimonio tum fieri, tum augeri potest. l. vltim. C. eod. si tamen ante nuptias constituatur, suum ac proprium nomen ac ius retinet, vocaturque sponsalitia largitio. at si post nuptias, à Iustiniano propter nuptias appellatur. Græcè autem ἀντίφερνα: propterea quod à marito vicissim in gratiam dotis tribuitur: nec simplex donatio sit, qualis est ea, quæ inter virum & vxorem prohibita est: sed propter dotis donationem & ipsarum nuptiarum affectionem, vt idem scribit. Hot.

DONATIO honoris causa, est quam vxor marito ad honorem vel dignitatem aliquam consequendam facit. Caius l. 42. ff. de don. inter vir. Nuper ex indulgentia principis Antonini recepta est alia causa donationis, quam dicimus honoris causa, vt ecce si vxor viro Laticlauij petendi gratia donet, vel vt equestris ordinis fiat, vel ludorum gratia. Hot.

DONATIO propter nuptias est, quam facit sponsus, vel aliquis nomine eius, sponsæ, vel alteri nomine sponsæ. Hæc vno verbo Gręcis ἀντίφερνα, quasi contrà vel mutua donatio. Vulgò hanc donationem propter nuptias, dotem viri nuncupamus, cum æqualis sit iure doti mulieris.

DONATIO propter nuptias autem olim dicebatur propterea, quòd eo duntaxat tempore sponsus exercebat liberalitatem in sponsam, idque dupliciter: aliàs simplici, idque perpetua, & irreuocabili munificētia, non adiecta nuptiarum conditione: aliàs ea mente, vt non secutis nuptiis, res donata redderetur, l. 1. ff. de donatio. Sed ab eo iure primum discessit Constantinus: vt omnes hujusmodi donationes haberent in se conditionem, vt non sequente matrimonio, restituerentur semper à viuo nolente contrahere: Mortuo autem eo, respiciendum esset, osculone, an sine osculo cōtigisset liberalitas, l. cum veterum. & l. seq. C. de don. ante nupt. Deinde Iustinia. constituit, vt non solum ante, sed & post nuptias fieret donatio matrimonij gratia: ideoque propter nuptias eam appellauit, nomine rebus consequente. §. est & aliud. instit. de donat. l. cum multæ. in prin. C. de don. ante nupt. Sic & dos est donatio ob causam nuptiarum. l. 1. ff. de don.

DONATIO propter nuptias accipitur pro liberalitate, quam vir confert ad onera matrimonij, ante vel post nuptias. §. est & aliud. Instit. de donat. Hanc Iustin. vult esse specialem contractum, ab aliis donationib. separatum. Nou. vt spon. larg. in prin.

DONATIO propter nuptias appellatur vulgò id, quod soluto matrimonio, apud cōiugem manet superstitem ad vitam eius. Sic enim mariti futuri donare solent vxoribus, vel ex pacto concedere bona, quæ habeant dum viuunt, aut certam pro eis pecuniam. vt post mortem earum redeant ad hæredes donantis. Idque inter nobiles est frequentissimum. Vxores quoque vicissim ita solent ante matrimonium, vel parentes earum paciscendo permittere, vt maritus superstes, quoad vixerit aliquid habeat, videlicet, in casum soluti sine liberis matrimonij. Et hoc apud plerosque nuncupatur dotalitium voci domi eorum nata.

DONATIO propter nuptias intelligitur etiam de omni lucro dotali, quod coniunx superstes sibi paciscitur in bonis primum morituri, siue sit maritus, siue vxor. Quod quibus modis fiat, tractatur ff. & C. de pactis dotalibus. & l. fœminæ. C. de secundis nuptiis. Nouella de nuptiis. §. si verò expectet. Et huiusmodi liberalitates quandoquidem vel ex mutua coniugum pactione, vel ex beneficio legis proficiscuntur, dicta propriè sunt lucra dotalia vtrinque. Vsu autem vulgari confunduntur sub appellatione donationis propter nuptias.

DONATIO propter nuptias in diuersa nomina pro regionibus & prouinciis abiit, quorum nomenclaturam huc recensere vanissimi esset operis. Hoc te interpretes, & forensis vsus docebunt.

DONVM & munus differre inter se, Vlpianus quidem & Marcianus scribunt in l. inter. 194. & l. munus. 214. de verb. signif. sed eorum differentiam ita obscurè exponunt, vt pugnantia loqui videantur. nam Paulus donum esse genus ait, munus speciem: contrà Marcianus in hoc genus: in illo, speciem constituit. Aliud sanè esse donum, aliud munus, illud argumento est, quòd vetustissima lex Cincia nō præcisè de donis aut de muneribus, sed coniunctim de donis & muneribus scripta est: Ne quis ob causam orandam donum munusve caperet. Item lex Iulia repetundarum: Ne vrbani magistratus plus doni, muneris in anno accipiant, quam quod sit aureorum centum. l. 6. illo titul. item lex Iulia Papia: Ne quis donum, munus, operas præter eas, &c. dare facere præstare cogatur. l. qui libertinus. 37. ff. de oper. liber. l. vltim. ff. de lib. causa. d. l. sæpè. 53. de verb. signifi. Item in mandatis Principum: Ne proconsules donum, munusve capiant. l. solent. 6. ff. de offi. procons. Sic Plautus in Cistel. Inde in amicitiam insinuauit cum matre, & mecum simul: blanditiis, muneribus, donis. Et Cice. in Cluentiana: Tantum donis datis muneribus perfecerat. Et pro Archia, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur. Item in l. plebiscito. 18. ff. de offic. præsid. & l. Campanus. 47. ff. de oper. libert. Videndum igitur, remota aliorum authoritate, quid inter donum ac munus intersit. nā Seruius quidem Virgilij interpres, donum propriè superiorum deorum esse ait: Munus verò inferiorum: Donatus autem in Teren. Donum propriè deorum: Munus hominum. Quòd cum ita sit, plus esse certè donum voluerunt, q̃ munus. qua de causa etiam in superioribus exemplis ferè semper priore loco collocatur. vt non incommodè fortasse dicere possimus. Donum esse maiorum rerum: munus verò minorum. nam Pompo. in l. sed si. 31. §. si vir. ff. de do. int. vir. Si vir, inquit, vxori munus immodicum Kal. Mart. aut natali die dedisset, donatio est. Itaque & regna, & regiones, & oppida, & prędia ceterasq; res immobiles dono dari, passim legimus. munera

nera dari, legisse me non memini. quin & absentes res donari rectè dicuntur: munera autem mitti. & præsentia offerri. l. munus. 18. ff. de verb. sign. qua de causa fortasse Gallica lingua nostra Præsentia nominamus, quæ præsenti in manus dantur. Rectè ergo Vlpianus donum quasi genus facit: munus speciem: propterea quòd quę muneri dantur, dona omnia sunt: at non contra. Atque hæc quidem generatim de rebus omnibus dicta sint. nã quod Vlpian. eo loco scribit, sanè non vniuersè dictum arbitror: sed propriè ac præcipuè de libertorum in patronos grati animi significatione. Donum, inquit, genus est: munus autem donum cum causa: vt puta natalitium nuptialitium. Significat enim ea munera quæ liberti patronis eorum ve liberis, aut coniugibus, natali nuptiarum ve die dabant. Nunc ad Marciani disputationẽ accedẽdum est, qui in d. l. 214. munus à dono ita distinguit, vt illud dicat esse necessarium: hoc verò volũtarium, siue spontaneum. quod quidem facilè intellectu est, si modò munera pro iis oneribus intelligamus, à quibus qui liberi sunt, immunes appellantur. d. l. munus. 18. eodem titul. quanquam in eo genere disputationis munera cum donis contendere, nulla ratio est. Sed quoquo modo se res habeat, quidnam tamen illud est, quod mox subiungit: Non quodcunque munus, id & donum accipi: at quod donum fuerit, id munus rectè dicitur? namque adeò inter se pugnant, vt alterum sit necessarium, alterum voluntarium, difficile dictu est, ea generis inter se ac speciei vicem pręstare posse: pręsertim autem si id quod necessarium est, genus facere velimus. Videndum igitur, num multo verior & certior sit Pauli sententia qui donum genus constituit, eiusque duas species facit: quarum altera in generis sui nomine consistit, altera munus appellatur. Quod si ita est considerandum etiam, ecquid particula NON suo loco mota sit, & in alienum translata, quasi ita rectiùs legatur: Sed in summa, in hoc ventum est, vt quodcunque munus, id & donum accipiatur: at non quod donum fuerit id etiam munus rectè dicatur. de quo tamen nihil affirmo: veteris codicis auctoritatem expecto: iudicium eruditioribus viris integrum relinquo. Hoto. Adde Connanum libr. 5. cap. 7. num. 2. & vide infrà, in verbo Munus.

DORMIRE cum aliqua, est adulterium cum ea cõmittere. c. qui dormierit. 27. q. 2.

DORMIT præscriptio, vel tempus non currit, sed quiescit passim apud interpretes. Prat.

DORMIENTES pro cessatoribus incuriis, & negligentiùs sua agentibus. Iuxtà vulgatum illud: Vigilanti, & non dormienti ius ciuile scriptum est: l. pupillus. in fine. ff. quæ in fraudem credit. cum similibus. Vigilantes autem accipimus, qui suarum rerum satagũt. Prateius.

DOTIS significatio varia est: Nam & dotes animi, corporisq; vulgò dicimus, & dotes prædiorum non semel vocant Iureconsulti nostri. l. 2. de instruct. lega. l. amissi. de fideiussor. Duarenus de dotibus. cap. 1. Et Plin. vlmum vitæ dotatam dixit, & Cicero artem indotatam verborum dote locupletare. Connanus lib. 8. cap. 8 dicta ab eo quod dabatur. Nam & Acron. interpres Horatij dotem definit esse donum puellarum nubentium. reliqua vide infrà Dotes prædiorum.

DOS est, quod datur à muliere marito. l. si rem æstimatam. ff. de iure dot. vel ab eius patre, vel extraneo. vt in §. accedit. l. vnica. C. de rei vxor. act. Bartol. vult Dotem esse proprium patrimonium mulieris: quẽ vide in Rubric. ff. soluto matrimonio. propriè autem dos dicitur, vt ait Varro, quod nuptiarum causa datur. nam ipsa sine matrimonio esse non potest. l. 3. ff. de iure doti. Et vbicumque matrimonij nomen non est, nec dos esse potest. l. 48. ff. de iure dotium. Donatio verò propter nuptias est, quàm facit sponsus, vel aliquis nomine eius sponsæ vel alteri nomine sponsæ. Illa redit ad vxorem, vel eius hæredes: hæc ad maritum, vel eius hæredes. dicta Græcè ἀντίφερνα quasi contra, vel mutua donatio. Vulgo hanc donationem propter nuptias, Dotem vari nuncupamus: cum æqualis sit in iure doti mulieris, Ein widergab / ex Old. Copia. Spieg.

DOS est proprium patrimonium mulieris. l. 3. §. ergo etiam, ff. de minorib. l. meum. ff. de relig. & sumpt. funer. Vide Azon. in summa. Bart. in rubr. solut. matrimo. Quod propterea marito datur a parente, vel ab extraneo, vt onera matrimonij sustineat. l. 1. l. dotis fructus. & l. res in dotem. ff. de iur. dot. Ein heymstewr / Mitgab / Brautschatz. quasi mulieris thesaurus, ad vitæ necessitatem conseruandus. Sp.

DOS legitimè restitúta mulieri, aut patri soluto matrimonio, non plus dicetur dos, sed nominabitur patrimonium mulieris: sicut hæreditas adita, postquã est adita, non plus dicitur hæreditas, sed patrimonium hæredis. l. sed si plures. §. filiæ. ff. de vulgar. Dos autem nondum restituta, quamuis matrimonium sit solutum rectè dicetur Dos, per text. in l. 1. §. taceat. C. de rei vxo. actio. Sp.

DOS communis, l. 22. §. 1. ff. solut. matr.

DOTI respondet donatio propter nuptias. Eadem enim causa, vt vitam commodè transigant, vel maritus, vel illius nomine alius eam confert. Vnde Græcis dicta est ἀντίφερνα, quasi contra vel mutua donatio. Prateius.

DOTIVM causa. l. 1. ff. solut. matrimo. quæ sit vide Bart. Alciat. in d. l. 1. & vide suprà Causa. Prat.

DOTATAS esse fœminas, ad sobolem procreandam, replendamque liberis ciuitatem, maxime est necessarium. ibid. Prat.

DOS non est ius vniuersale, vt cum Bartolo Iason & alij cauillantur, quorum sententia non potest vllo colore defendi: subscribendum itaque Baldo & iis qui rectè sequuntur eum. Dn. Zasius Dotem esse ius incorporale haud negat, id est, quandam qualitatem legalem, quoddam ius quod intellectu colligitur, quod versatur circa corpora dotalia. Sp.

DOS certa, quæ secundùm patrimonium promittentis, & conditionem eius cui promissa est, accipienda. l. si cum ea. C. de dot. promiss. l. cum post. §. gener. ff. de iur. dot. Sp.

DOS profectitia Vlpiano est, quæ à patre vel parente proficiscitur, de bonis eius, vel facto eius: Siue igitur parens dedit dotem, siue procurator eius, siue iussit alienum dare, siue cum quis dedisset negotium eius gerens, parens ratum habuit, profectitia dos. l. profectitia. ff. de iure dot. In summa parentis nomẽ dotem profectitiam facit. d. l. profectitia. §. si pater pro filia. Aduentitia verò dos illa est, quam nemo ex paternis bonis, sed quispiam extraneus alicundè dedit: vt ex Iuliani verbis colligitur. Spi.

DOS per præceptionem legata. hoc est, ante captionem in l. fundus ff. famil. ercisc. Quære, Præceptio.

DOS promissa. Disceptant Dd. an dos promissa dicatur dos, quasi sit ibi determinatio diminuens: & an in statuto veniat nomine dotis, ea, quæ nec dum tradita est, sed promissa. Est Zasio inuestigatio vtilissima, quem vide in tit. sol. matr. Spieg.

DOTEM opinatam latinè dici posse putat Duarenus l. si cum dotem. §. si mulier. ff. solut. matr. quam vulgo putatiuam vocant.

DOTEM legari, vel pro dote legari, non differunt. ff. de dot. prælег. l. cum quis. §. sed si non dos. & l. cũ scriptum. Spieg.

DOTEM paruam Dn. Alc. accipit, quæ si amissa sit, ex hæreditatis rata portione resarciri filiæ valeat. magnam, quæ non valeat, adeò vt collatio circa nullam versetur spem ex patris impersuasibilitate: sic enim legendum idem, & quidem rectè, monet: non autem illam speciem. vt vulgata habet translatio. In Auth. collat. 7. paulo antè finem.

DOTIS causa, pro ipsa dote nominatur in l. 1. ff. solut. matrimon. Vt annotauit Zasius: Ex isto textu colligo, aiens, dotis causam nominari hic ipsam dotem, vel negotium, naturam, vel conditionem dotis: nam ita iam causam pro negotio, apud rhetores vulgatum est. Nec temerè dotis causa præcipua dicitur, quod ad mu-

lieres pertineat, quæ solent ciuitatem replere ciuibus, liberis. Hoc est, quod dicit Iustinia. in Auth. de nupt. in princ. Artificiosam immortalitatem induci procreatione prolis. Accedit elegans text. in l. liberorum. in fi. ff. de verb. sig. Item text. in l. 1. §. & generaliter. necnon §. fina. ff. de ventr. in poss. mit. Spiegel.

DOTALE prædium, etiam nomen retinet soluto matrimonio. ff. de fund. dot. Dotale autem prædiũ non solùm intelligimus, cum iam marito eius dominium quæsitum est. l. dotale. §. dotale. eod. sed etiam destinandum. l. dotale prædium, cuius. ibid. Sp. ex Old.

DOTALES res esse videntur, quæ dotali pecunia emptæ sunt. l. cum vir & vxor. §. pen. ff. de iure dot. Spiegel. ex Olden.

DOTALIVA bona, & Dotales fundi, hoc est, ad dotem spectantes, & in quibus dos mulieris collocatur, vel quos vir accepit pro dote mulieris. Spieg.

DOTALIVM seruorum & ancillarum sæpè meminêre Iurisconsulti. Sunt autem, vt verbum ipsum prodit, quos vxor cum dote ad maritum attulit. Recepticius, dotali opponitur, quẽ vxor sibi proprium retinet, neque doti dat. Sp.

DOTALIS autem fundus intelligitur, siue cũ mulieris nomine quis viro dederit, siue cum à viro sibi debitum ipsa mulier doti promiserit, &c. l. 14. §. si fundũ. ff. de fund.

DOTES prædiorum, quas Græci [Greek] dicunt, l. 2. §. fin. & alibi sæpè. ff. de instru. & instru. lega. Columel. lib. 4. vineas cum sua dote, id est, cum pedamentis, & viminibus. Plinius libr. 2. Epistol. vbi Græco verbo vtuntur Impp. l. 7. C. Theod. de episto. l. 7. C. de bon. proscriptor. in C. Iustiniani legitur apothecæ apothecis. Prate. & Connanus libr. 4. cap. 1. num. 4. iunge suprà Dotis significatio.

DOTALITIVM. id est, donatio propter nuptias, vel res paraphernales, id est, vltra dotem datæ, c. ex parte. de for. compet. c. nuper. de donat. inter vir. & vxor. Præceptor meus Berengarius Fernandus Antecessor Tolosæ accipiendum tradebat, Dotalitium, quod mulieri datur, de quo in c. plerunque. de donat. int. vir. & vxor. vbi glo. interpretatur donationem propter nupt. Id per adulterium perdit mulier. d. c. plerunque. Prat. Corasi. Miscel. iuris lib. 3. cap. 1. lucrum nuptiale interpretatur. Idq; à Iureconsultis additamentum. l. inter socerum. §. cum inter ff. de pact. dotal. A Tholosatibus agensamentum appellari scribit.

DOERIVM est dotis augmentum, vt dicebat idem Præceptor meus, idq́ue ex parte doris. Guido Papæus quæst. 524. pro eodem ponit Dotalitium & doerium. & vide quæst. 525. & 249. Ex quo collige Pragmaticos Gallos plerunq; hoc vocabulo abuti: pro dote enim accipiunt & potissimum Notarij imperiti. Prat.

D R.

DRACHMAM & Denarium, idem non esse, docet Agricola libro 4. Quanquam mensurarum & ponderũ ratio vix definiri, explicariue satis potest, propter variam eorundem dimensionem. Quod & Alexand. Neapol. existimat, apud quem extat libr. 2. elegans caput, omnino iuris Candidato legendum, quo explicat, quibus finibus, quaque mensura iter, actus, aut via cõstent. Spiegel.

DRACHMA auri, id est, oboli sex, tanti est in præsentia propter temporum nostrorum paupertatem, quanti olim oboli octo. vt Budæus docet libro secundo de asse. Hæc vox, vt neutro genere rapinam, manipulum, donariumq́ue significat: Drama verò eiusdem generis rei est repræsentatio. vt communiter fit in fabulis. Vnde Dramaticum opus, vel poema, in quo solæ personæ agunt, absque poetæ interlocutione. Spiegelius.

DROMI, Latinè cursus dicuntur. Vnde Catadromus. Vide suprà, Athletarum nomine. & in voce Catadromus.

DROMONES dicuntur, qui præerant nauibus, ad seruandum traiectum maris, in hoc rei publicæ militantes, & maris transitum tenentes, vel tenentes. C. de officio præfecti prætorio Africæ. l. 2. Vnde etiam adhuc eorundem naues nomine vulgari Dromones appellantur. Spieg.

DROMONARII, huiusmodi nauium exercitores Cassiod. lib. 4. Variarum ad Venenatum. Prat.

DROMONES nauigij quoddam genus, cuius fit mentio in l. vltim. C. de offic. præfect. prætor. Afr. Isido. lib. 19. Etymolog. cap. 1. Longæ naues sunt, dit, quas Dromones vocamus dictæ eo quòd longiores sint ceteris. Cuius contrarius Musculus curtum nauigium. Procopius quoq; nauigia longa ab eo quod celerrimè excurrerent, Dromonas appellata sua ætate scribit. Curtum enim [Greek] Græci dicunt. Cassiodor. lib. 1. Variar. Epistol. ad Abundantium. Decreuimus mille interim Dromones fabricandos adsumere, qui & frustis nauibus. si necesse fuerit, obuiare. Zonaras Tomo 3. in Mauritio [Greek, illegible] Idem in Iustiniano Rhinotmeto: [Greek, illegible]. Huiusmodi verò nauium exercitores Dromonarij vocantur. Et ita apud Cassiodor. lib. 4. Variar. Epistol. ad Venenatum, & in inscriptione Epistol. ad Dromonar. lib. 2. Variar. emendandum hoc verbum censeo. Briss.

D V

DVAS ædes habere apud Vlpia. in prin. l. si quis. ff. com. præd. Spieg.

DVAE res, non sunt fructus, & fundus, sed vna. l. fina. §. pen. ff. quæ in fraud. creditor. l. 1. §. si duæ res. quorũ legatorum.

DVBIA causa dicitur, quæ (vt voce vtamur forensi) semiplenè probata est. Glos. est celebris in l. admonendi. ff. de iureiurand. porrò in dubiis interpretandis, ad mitiora deflectendum esse, schola nostra omnino recepit.

DVBITARE quid sit, Bart. docet in d. l. admonendi. de iureiur. Adde l. Licinius. de fideicom. lib.

DVBITATIO est motus indifferens, ad vtranque partem ex æqualitate, rationum contrariarum proueniens, ad quam Iudex perducitur per negationem, qua re fit dubia glo. l. fin. C. qui. ad liber. proclam. non licet. Felin. c. super. de testib. cogend. Bald. l. final. d. prob.

DVBIVM est, de quo inter sapientes dubitatur. l. an inutilis. ff. de acceptilat. argum. l. vnicæ, & quidem perquam elegantis. Nihil innouand. appellatio. pend. Spiegel.

DVBIVM argentum, de cuius pondere vel bonitate dubitari potest.

DVBIVS euẽtus litis, ex Scæuola dici solet. l. quod deberetur. ff. de pec. apudq́ue Iurecōs. ferè prouerbij loco vsurpatur, apertissimamq́ue habet significationem, vt ait Alc. Spieg.

DVBIVS hæres, dum deliberat, vtrum adeat necne hæreditatem.

DVCATOR. l. 28. §. si nauis alteram. ff. ad legem Aquil. quod verbum & in Lexico B. Germani notatum reperi: in quo ita est. Ducatores, [Greek]. Brisson.

DVCATVS, pro regione cui Dux dominatur apud Feudorum conditores. Extat exemplum huius significationis apud Sueton. in Nerone. Lampridius autor est, Heliogabalum illaudatum Imperatorem olim vendidisse Ducatus, & officia Palatina. Tertullianus nouè vsurpauit Ducationem pro Ducatu: & Ducatorem pro Duce, Rhenano annotante in libro de corona milit. Spieg.

DVCENA, vt & cẽtena, gradus dignitatis promotionisve, in schola agentium in rebus. l. vltim. C. de agentib. in rebus. l. 5. C. de princip. agent. in rebus. l. 1. C. de murilegul. in C. Theod. l. 1. de Cæsarianis. in eo. C. l. 5. de decurionib. in eod. C. Ex quibus patet ducenam non ducena-

ducenariam legi oportere in l.1.C.de offic.magistr.officio. quamquam impressi codices hoc vitio laborent. Briss. Inde

D V C E N A R I I, qui ducenam gerunt, & ducentis scholaribus præsunt. l.3.C.de agentib.in rebus. l.5.C.de lucris aduocator. l.1.C.de exactorib.tributor. l.9.de exactionib.in C.Th.Cyprianus lib.1.Epistol.4. Neque vt ille superbierit, sublatusque fuerit mundanis dignitatibus Ducenarius potius quàm Episcopus vocari volens. Meminit & huius muneris Nicephorus lib.6.hist. Ecclesiast.cap.30. In Notitia quoque crebrò in officio rectorum prouinciarum principem de schola agentiū in rebus Ducenarium recenseri inuenias. Cæterùm & in re militari, Ducenarius interprete Vegetio lib.2.ca. 8.dicebatur, qui duas centurias, id est, ducentos homines ducebat in acie secunda. Briss.

D V C E N A R I I iudices erant, qui de leuioribus rebus pronunciabant. Dicti à censu ducentorum sestertiorum. Ducenarij quoque, vt alij tradunt, capiuntur pro exactoribus publicanisve. Ducenaria enim nomen vectigalis est, sicut Centesima, Quinquagesima. Reperitur etiam id nomen in alio significatu apud Veget. lib. 11. Vbi primus, inquit, hastatus, duas centurias, id est CC. homines ducebat in acie secunda: quem nunc Ducenarium vocant. Scotus ad Theodos. Imper. in schola agentium tradit fuisse ducenarios, qui in præfectorum officio in prouinciis fiebant officij principes: eratque eis potestas principalis, clementiæ adorandæ. Alc. in l. matriculam.C.de agentibus in rebus.lib.12.astipulatur Rhenani scholium apud Eusebianam historiam, ca.26. lib.7.Spieg.ex Olden.

D V C E R E funus.vide, Funus familiare.

D V C E R E in matrimonium. fœmina sola nubere dicitur, vir autem ducere in matrimonium, ducere in vxorem, habere vxorem, & habere in matrimonio. Spieg.

D V C E R E pugnum, cædere pugno. Paulus l.4.ff.de iniur. Si cùm seruo meo pugnum ducere vellem, in proximo te stantem inuitus percusserim: iniuriarum non teneor. Hotom. Sic plaustra ducuntur: Quia ducere propriè est manuducentis. Virgil.

—En ipse capellas

Protinus æger ago, hanc etiam vix Tytere duco.

Agi enim armenta dicuntur à bubulco qui ponè sequitur. Trahi autem ab eo qui præcedit. Connan.lib.4.cap. 11.num.1.Duarenus lib.1.disputat.anniuers.cap.13. Aliàs ducere, est iudicare, existimare: Propriè autem ducū tur volentes, trahuntur nolentes. Seneca: Fata volentē ducunt, nolentem trahunt. Old.

D V C E S partium, id est, factionum, Cæs. Maximil. Rädel fürer vocare solebat. Nunquam non illis grauis, sed mox in delictum deprecantes clementior: tulit autem omnium ægerrimè detectos, paucis annis antè excessum suum, contra fœderatæ coniurationis autores. Spiegel.

D V C I vxor dicebatur, quæ ex patris domo, in mariti domum eo ritu, quem infrà describam, deducebatur. Primùm auguriis captatis, factisque sacrificiis, ignem & aquam attingebant: vti Varro scribit, & Festus, & Plutarchus in Problem. quòd generationis causa in calore & humore posita sit: eiusque rei vestigium est. in l.penult. ff.de donat. inter virum. vbi Scæuola significat aquæ & ignis adhibitione nuptias celebrari. Tunc nuptam virè sinu matris dicis causa rapiebat. aut si ea non erat, ex proxima necessitudine, quòd, vt ait Festus, ea res feliciter Romulo cesserat. post flameo amiciebatur nuptæ nouæ caput, ominis boni causa: quòd eo assiduè vtebatur Flaminica, id est, Flaminis vxor, cui non licebat facere diuortium. Hinc nuptam & Varro & Seruius appellatam tradunt, quòd ei caput velabatur. Ita deducebatur nupta à prætextatis tribus, quorum vnus præibat facem tenens spineam. Espina autem ea fax erat, quoniam idem fecerant pastores qui Sabinas rapuerant: vti Plinius libro decimosexto testatur. & præibat fax. quòd non nisi vesperis exortu nubentes in viri deducebantur domum. Duo reliqui manu nuptæ brachia sustinebant, puerorumque & puellarum cantibus inter se respondentium ea deductio celebrabatur. O hymen hymenæe, hymen, ò hymenæe. Plutarchus quinque fuisse faces scribit, quòd is numerus maximè nuptiis conueniret. Cùm autem ad mariti limen ventum erat, tum postes oleo inungebat nupta, eosque laneis vittis ornabat: vnde vxorum nomen Varroni, & Seruio & Festo, quasi Vnxores. Limen autem attingere, religio erat: ne, vt Varro putat, à sacrilegio inchoarent, si depositura virginitatem calcarent rem Vestæ, id est, numini castissimo violatam. Ingrediente illa, Talassio voce magna clamabatur: ea de causa, quæ ex primo Liuij omnibus nota est. Plautus, Sensim super attolle limen pedes noua nupta. Catulus, Transfer omine cum bono limen aureolos pedes, rasilemque subi forem. Cùm autem in cubiculum deducta esset, prætextati brachia mittebant, ac discedebant: pronubæ, bonæ fœminæ, quæ semel nupserant, eam in lecto geniali collocabant. sic enim lectus vocabatur, qui nuptiis sternebatur in honorem genij: vnde & appellabatur, vt ait Festus. Tum maritus pueris nuces spargebat, vt Iouis omine (quod Varro scribit) matrimonium celebraretur, & nupta matrona esset sicut Iuno: quia nuces in Iouis tutela erant. Rapi etiam solebat fax prætextati qui præluxerat, ab vtriusque amicis, ne aut vxor eam sub lecto viri ea nocte poneret: aut vir in sepulchro comburēdam curaret: quo vtroque mors propinqua alterius captari putabatur. Neque prætermittendum quod Festus scribit, Cingulo nouam nuptam præcingi, quod vir in lecto soluebat, factum ex lana ouis: vt sicut illa in glomos sublata coniuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctusque esset. Hoc Herculano nodo vinctum vir soluit, ominis gratia, vt sic ille felix sit in suscipiendis liberis, vt fuit Hercules, qui septuaginta liberos reliquit. & paulo infrà: Cinxiæ item Iunonis nomen sanctum habebatur in nuptiis, quòd initio coniugij, solutio erat cinguli, quo noua nupta erat cincta. Hæc Festus Atque hæc quidem antiqui. pòst verò institutum est, vt etiam absentis viri domum duci vxor posset. Pomponius l.mulierem.5.ff.de ritu nuptia. mulierem absenti per literas eius, vel per nuncium posse nubere placet, si in domum eius deduceretur. eam verò quæ abesset, ex literis vel nuncio suo duci à marito suo non posse. deductione enim opus esse in mariti, non in vxoris domum. Quod eleganter Paulus libro Sententiarum vndecimo, sic complexus est, Vir absens vxorem ducere potest, fœmina absens ducere non potest: quippe, quæ deduci non potest. deductione igitur omnino opus est. Domus enim viri, matrimonij domicilium ait Pomponius dicta l.mulierem.& l.cæterùm, §.mulieri.ff.de vsu & habitatio. l.cùm in te. C. de donat. inter vir. & vxor. Augustinus lib.de ciuitate Dei. 6. ca.9. Sed domum ducenda est quæ nubit. adhibetur Deus Domiducus. sic enim eum Deum qui ei solenni deductioni præerat, appellabant. Scæuola l. Seia.66. de donatio. inter virum. Seia Sempronio quum certa die nuptura esset, antequam domum duceretur, donauit tot aureos. item, Virgini in hortos deductæ ante diem tertium quàm ibi nuptiæ fierent, quum in separata diæta ab eo essent, die nuptiarum prius quam ad eum trāsiret, obtulit decem aureos dono. Hot.

D V C I & ferri separantur in l.vnic.ff.si quis in ius vocat.non ier.l.57.ff. de euiction. hoc ad ea quæ anima carent, illud ad se mouentia pertinet. Itaque duci de seruis vsurpatur. l.2.§.vltim.ff.si ex noxal.causa.l.36.ff. de procuratorib.l.26.§.si absente, l.31.ff.de noxalib.l.30. ff.de liber.caus. & de iumentis l. 13. ff. de seruitutibus. Duci etiam, in ius duci est, in titulo edicti prætorij, qui neque ducantur, neque sequantur: cuius fit mentio in inscriptione.l.48.ff.de verborum significationi. Quod produci dicitur. l. penultim. §. docere. ff. ne quis eum qui in ius vocat. vi ex. l.4.ff.ad legem Iuliam de vi priuat. Quintilianus etiam in ius edicere dixit lib.7.capite 8.Brisson.

D V C I serui dicebantur, qui noxæ nomine dediti in aliorum dominium transibant, l.2.ff.si ex noxal.caus.

 agat.

agat.l.quod ait.3.ff.de noxal. Hinc

DVCI in causis liberalibus dicebantur.cōtra quos vindiciæ in seruitutem datæ fuerunt.l.duobus.30.ff.de lib.cauf. Hinc.

DVCENDIS de liberis Prætoris interdictum.l.3. ff.de lib.exhib.l.1.ff.vtrub. Hinc

DVCI obærati dicebantur,qui addicti creditorib⁹ in seruitutem fuerant in 12.Tab.Prat.

DVCTVS aquæ autore Vitruuio li.8.de architect. cap.7.fiunt generibus tribus: riuis per canales structiles,aut fistulis plumbeis,aut tubulis fictilibus: Palladius lib.9.de re rustica.addit quartum genus, videlicet canales ligneos.

DVELLVM dicitur bellum, quo duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur. Vnde constat in significatione rei errare eos, qui duorum duntaxat bellum existimauēre,cum sit quoque multorum,& ipsorum exercituum. Alioqui nō diceretur à Plauto Duellū inter Thebanos, & Theleboas.Præterea,non succineretur ab Horatio lib.1.epistol.

Græcia barbariæ lento collisa duello,

Stultorum regum & populorum continet æstus.

Quandoque verò duellum accipi pro duorum certamine(quod singulare appellamus) palàm est ex titul. De cleric.pugnantibus in duello.lib.3.Decret. Constat autem duellorum certamina fuisse frequentia, quemadmodum colligit Oldendorpius in leges 12.Tabul. ex constitutione de pace tenend. necnon, quemadmodum videre est, ex quodam rescripto Philippi regis dudum concesso,à Guidone Papæ ad verbum expresso in suis decisionibus quæsti. 617. Maximè verò tempore Friderici Imperatoris primi cognomento AEnobarbi, fuere frequentia,ad inuestigandam rerum gestarum etiam priuatim veritatem, aut etiam ad purgationem inducendam:ita videlicet,vt qui se sic probaturū,purgaturumve aliquid obtulerit,& vicerit, probasse credatur:si non vicerit, in probatione defecisse putetur. Verùm,huiusmodi certamina sanguinolenta, & Vlpiani tempore Romanorum legibus nondum damnata, l. qua actione.§.si quis in colluctation. ff.ad leg. Aquiliam.omnino vetantur.c.monomachiam.2.quæst. 4. cap. 1.extr.de purgat.toto titulo de cleric.pugnant.& l.vnica de gladiatorib.lib.11.Cod. Cæterùm, de materia duelli,videre licet(præter Ioan. Fabrum de hæredit. quæ ab intestato deferuntur)Guidonem Papæ, amplissimè eam tractantem in suis decisionibus Delphinalibus. d. quæstione 617.cum sex quæstionibus sequentibus. Anchora. Frequentabatur adhuc duellum tempore Frid. I.Ab illo autem prisco more pugnandi, sunt istæ phrases pro eo,quod est,criminaliter accusare. Item, hoc est,ad discrimen vitæ solenniter prouocare.Hodie duellum prohibetur cum omnibus id genus cruentis hominum spectaculis.in l.1.C.de gladiator.c.1. de purgat. vulg.& 2.q.3.c.Monomachiam. Adde Concilium Tridētinum, vbi duella sub pœna excommunicationis prohibentur includunturque tam suasores quàm spectatores. pœna priuationis Dominiorum contra permittentes statuta, &c.Sessio.25.cap.de reform.12.Spieg.

DVELLA fuit tricesima sexta pars assis, continuitque duas sextulas.Cicero tamen duas sextulas, quam duellam dicere maluit in oratione pro Cecin. Balduinus.Inst.de hæred.instit.

DVITAS apud Labeonem,quem refert Iabolenus in l.malum.§.viduam. ff.de verborum significat.ea dicitur, quam nostri temporis Philosophi dualitatem, & Græci δυάδα vocant.Hinc vidua appellata est, à Ve priuatiua particula, quasi Vedua, hoc est sine duobus, cum sola viuat absque matrimonio, in quo duo sunt, vir & mulier. Macrobius tamen scribit, Ethruscorum lingua Iduare esse idem quòd diuidere: vnde vidua, quasi valde idua,id est, valdè diuisa. aut vidua, à viro diuisa.Et ita castigandus est locus Iureconsulti in præallegato §. viduam. apud quem legitur, Viduam dictam esse sine viduitate: sed scribendum est, sine Duitate.

DVLCIA inter ea numerantur, quæ mensis secundis apponebantur: cuiusmodi sunt ea quæ recensentur à Proculo in l.fin.§.cui dulcia. ff.tritic.& vin.leg.Spiegelius.

DVLCIARIVS panis,quamuis admixtione mellis fiat: tamen quodcunque genus placentæ dulcioris, delicatiorisque nihil vetat panem dulciarium vocari. Et putat Angel.Politian. Marzopane genus lautioris edulij apud Italos,rectè panem dulciarium vocari posse, Idque monuit Insulan. Sp.

DVLCISSIMIS filijs meis.l.cum pater.§.dulcissimis.de leg.l.2.Sp.

DVLCISSIMIS fratribus meis, auunculis autem tuis,quæcunque mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunque de maternis bonis concedi volo,ne quā cum his controuersiam habeas.sensum indicat horum verborum Iuriscōs.in l.cum pater filios. §. dulcissimis. de legat.2.Spieg.

DVM, particula eam significationem habet quam donec & quandiu.Pompon.Hoc,inquit,sermone,dum nupta erit, primæ nuptiæ significantur: vnde propriè hæc verba interpretantur,donec, seu quamdiu,erit nupta. Cætera Alciat.in l. boues de verb.signifi.

DVM nupta erit.His verbis propriæ nuptiæ intelliguntur. l.boues. §.hoc sermone.ff.de verbor.significat. Spieg.

DVNTAXAT, idem significat, quòd solum. Huius particulæ vim ostendit Bartol.in l.cum ita.ff.de cōdit.& demonstrat. Non duntaxat,pro non solum,apud Paulum:Cum tutor non rebus duntaxat,sed etiam moribus præponatur. l. cum plures de administrat. tutor. Spieg.

DVO sunt multa. Instit.de iur. pers.in fin.in Auth. de depos.& de nunc.inq.ibi.cum multa.Bartol.in l.1.ad Syll.Sic ex actu vno, seu ex duabus vicibus consuetudo fit,id est,assuetudo facti.l.nemo.in fin.C.de Episc. aud. Spieg.

DVO Augusti quando primùm facti,Capitol.refert in M.Antonino Philosopho.Tres item simul Augustos legimus apud Amm.Marcellinū. In hoc tamen,inquit, negocio,Valentinianus morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsares, sed Augustos germanum nuncupauit,& filium,beneuolè satis. Nec enim quisquam ante hac asciuit sibi pari potestate collegam,præter Principem Marcum,qui Verum adoptiuum fratrē absque diminutione aliqua maiestatis Imperatoriæ,socium fecit.Spieg.

DVODECIM,loquendi compendio appallabantur Leges 12.Tab.vt colligitur ex Ciceron.li.2. de Oratore. Spieg.

DVO vel plures rei stipulandi sunt, qui ab vno vel à pluribus eandem rem vel pecuniam,ex vno eodemq; contractu,suo nomine,singuli in solidum & in partem virilem stipulati sunt.Vel,apud quos commune stipulati ius est.vt l.si rem.§.vlt.ff.de donat.

DVO vel plures rei promittendi, qui eandem rem vel pecuniam ex eadem causa singuli in solidum & in partem virilem,suo nomine vni vel pluribus stipulātibus promiserunt.l.inter eos.ff.de fideiuss.Cuia.in Para. in C.libr.9.titul.39.Vide & VVesenb.in Institut.& ff.ad hunc tit.

DVPLA.pro Duplum.vnde Duplæ cautio:cùm emptor stipulabatur à venditore duplum precium rei, si ea euinceretur. quod in preciosarum rerum venditionibus fieri solebat.l.48.l.56.ff.de euict.l.31.§.quia, ff. de act.empt.l.20.in fine,ff.de lib.caus.l.48.ad leg.Falcid. Varro libro De re rust. secundæ,cap.decimo, Si res mācipio non datur, dupla promitti solet: aut, si ita pacti, simplā.Vlpian.in l.qui erat,49.ff.fam.ercifcun.Hos demum venditores ad duplæ cautionem compelli scribit,qui sponte sua distrahunt. cæterùm qui officio distrahentis funguntur, non debere astringi. vide Euictio.Hot.

DVPLAE stipulatio olim fuit frequentissima, ad reprimendam vēditorum temeritatem.l.4.§.si is,qui. ff.de verbor.oblig.Sic & Vlpian.dicit duplari pœnam, in l.qui tabulas.in princip.ff.de furt.Spieg.Subauditur

autem

autem quantitas siue æstimatio, vt sit stipulatio quantitatis duplæ, æstimationis ue eius rei, quæ distracta est, vnde quod duplum dicimus, duplum dici plærisque in locis legimus l. vindicantem. 17. ff. de euict. Donellus eod. titu. Vid. V Vesen. in Parat. tit. de euiction. & dupl. stip.

DVPL. appellatione, interdum quadruplum continetur. l. inter eos. §. quod diximus. ff. de furt. Sp.

DVPLICARI, apud Vlpian. in l. qui tabulas. ff. de furt. Spieg.

DVPLICATIO, est allegatio quæ datur reo ad infirmandam replicationem actoris, §. rursum. Instit. de replicat. Spieg.

DVPLICIA iudicia sunt, famil. ercisc. com. diui. fin. regund. quia par vtriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam præcipuè reus, vel actor intelliguntur, sed vnusquisque tam rei, quàm actoris partes sustinet.

DVPLICIA interdicta appellantur, in quibus ita par vtriusque litigatoris conditio est, vt vterque tam actoris, quam rei partes obtineat: veluti Vti possidetis, & Vtrubi: in quibus non vnus solus postulat, sed ambo copulati in ius veniunt, & inuicem apud Prætorem aliquid postulant. l. 2. ff. de interd. §. pen. Instit. eod. tit. Hotom.

DVPLICIA testamenta. Vt quæ sint duplicia testamenta, intelligatur, sciendum est, eos, qui alieno iuri subiecti sunt, testamenti faciendi ius non habere: adeo quidem, vt quamuis parentes eis permiserint, nihilo magis iure testari possint. §. 1. quib. non est permiss. fac. testament. Institut. Præterea, testamentum facere non possunt impuberes: quia nullum eorum animi iudicium est. §. præterea d. tit. quib. non est permis. fac. testamẽ. Si qui ergo parentes filios in potestate habeant, ijque impuberes sint, (vtrunq; enim requiritur) moribus institutum est, vt cum eius ætatis filij sint, in qua sibi testamentum facere non possunt, parentes eis faciant. §. 1. de pupill. substit. Instit. Cæterum liberis suis testamentum nemo facere potest, nisi & sibi faciat. Nam pupillare testamentum pars & sequela est paterni testamenti: adeo vt si patris testamentum non valeat, nec filij quidem valebit. §. liberis autem d. tit. de pupil. subst. Ex ijs, quæ diximus, apparet, quando duplicia sint testamenta, tunc scilicet, cum pater, qui filium impuberem in potestate habet, testamento suo facto, etiam filio impuberi testamentum facit: siue eum heredem instituerit, siue (nihil enim interest. §. non solum. de pupill. substit. Instit.) exhæredarit. Eius rei hoc sit exemplum. Primus, cum filium Secundum impuberem in potestate haberet, ita testatus est, Filius meus Secundus impubes mihi hæres est: quòd si Secundus filius meus impubes, antequam pubes factus sit, decesserit, Titius ei hæres esto. Cùm dixit, Filius meus Secundus impubes mihi hæres esto, ecce patris testamentum. cum verò addidit, quòd si Secundus filius meus impubes, antequam pubes factus sit, decesserit, Titius ei hæres esto, ecce filij testamentum. Nihil enim intererit si in suo testamento pater filium exhæredem fecerit: hoc modo, Filium meum Secundum impuberem exhæredem esse iubeo: Titium autem hæredem facio, ecce patris testamentum, quòd si filius meus Secundus impubes, quem exhæredem esse iussi, intra pubertatis annos decesserit, Caius ei hæres esto, ecce filij testamentum, & sic vno contextu duo testamenta, patris & filij. Igitur in pupillari substitutione, secundum præfatum modum ordinata, duo quodammodo sunt testamenta, alterum patris, alterum filij, tãquam si ipse filius sibi hæredem instituisset. §. igitur. de pupil. substit. Instit. [quodammodo] adiecimus, quia proprius est, vt vnum sit testamentum, sed duarum causarum, id est, duarum hæreditatũ. d. §. igitur. Porrò, vnum esse testamentum, vel eo argumento ostenditur, quòd solùm septem testes adhibeãtur, cum si duo fuissent testamenta, quatuordecim adhibendi fuerint. Theophilus in d. §. igitur. & l. patris & filij. de vulg. & pupil. subst. ff. De duplicibus ijs testamẽtis fit à Marcello sub titulo, ad legem Falcidiam, mẽtio l. in duplicibus. Anchor.

DVPLICIARII milites dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur. Germani nunc, quibus duplicia stipendia penduntur, Doppelsoldner vocant, Spieg.

DVPLICITER, Vlp. in l. 2. in fin. de manum. testam. pro vtraq; parte, siue, vt Azo exponit, pro vtroque gradu venustè accepit. Sp.

DVPLIO, verbum 12. Tabul. quo duplex vel pecuniæ, vel capitis mulcta iniungitur alicui: quemadmodum Talionis, talis pœnæ dicebatur condemnatio, cuius aliquis alium affecerat. Verba legis hæc sunt: Frugẽ aratro quæsitam furtim noctu si pauerit, secueritue pubes suspensus Cereri necator: impubes verberator noxiamq; duplionem præstato. Hanc explicui lib. 4. Veteris Iurisprudentiæ. l. 71. Sp.

DVPLO, verbũ à duo, teste Perotto: vsus est ex Paulus in l. in hoc iudicium. de ser. corrup. inquiens, quia omne damnum duplatur. Sp.

DVPLVM, bis tantum. Cato de Re rust. Maiores enim nostri sic habuere, & ita in legibus posuere, furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli. id est vt bis tantum reddat, quantum furatus est. Iuriscõs. in duplum, triplum, quadruplum, substãtiue quoq; vsurpãt, exemplo Ciceronis. Spi. Forcatulus etiam Necyomantiæ dial. 44. nu. 1. Duplum vocat rei cuiusq; æstimationem, & tantundem, ita vt in duplo insit simplum. l. non est, C. de rescind. vend.

DVPLVM stipulari, hoc est, vt precium emptori in duplo reddatur, si res fuerit euicta. l. 72. ff. de contrah. empt. l. 31. §. quia assidua. ff. de ædi. edi. C. Harmen. vocat τιμὴν ἐπὶ τὸ διπλοῦν.

DVPONDIVM siue dipondium (inquit Mecianus) sedecim sescunciæ efficiunt, hoc est, viginti quatuor vnciæ. Appellarunt autem veteres dupondium à duobus ponderibus: Pendebat enim duos asses seu librales nummos. Balduin. Instit. de hæred. institu. Adde Turnebum aduersariorum lib. 8. cap. 19. tom. 1. Ad Cuia. Obseru. 12. ca. 40. & lib. 7. cap. 33.

DVPONDII iuuenes, studijs tantum initiati, infimæ classis auditores in scholis nostris: à dupondio nũmo, quasi duobus assibus æstimarentur, seu à pondere Dupondio: quod & Stater dicitur, & Tetrachmon. sunt enim adhuc modici valoris: Pupilli vulgò dicuntur, quemadmodum rudes Christianismi, Paruuli, & Infantes appellantur. Sed id vocabulum Iustinianus in Procœmio Pãdect. §. & primo quidem anno. reiecit, pro Dupondijs, Iustinianeos nouos nuncupandos censens. Spieg.

DVPONDIVS quid sit, explicat Vigl. in enarratione. §. & si plures. Institu. de hæred. inst. rectè inibi refellens Accursij dogma, existimantis hodie ad Dupondium transitum non fieri, nisi clarè de mente testatoris constet. vide Georgium Agricolam. Sp.

DVRACINAE vuæ, & Duracina persica, quæ comestibilia, & matura sunt. Græcè τρώξιμος. Iurecons. de verbor. signi. l. qui fundum, inquit, vendit, pomumque excepit, ficus, nuces & vuas duracinas. Nebris. de his & Alciatus pulchrè in l. qui fundum. de verbor. signi. Spi. Adde Brechæum in l. qui fundum in tit. de verb. & rer. signif.

DVRA lex, & quæ non facilè fertur, & quæ immitis intelligitur. sicut apud Ciceronem, duriores legum cõditores. Recentiores Iuris Ciuilis Interpretes disseruẽ latè in l. omnes populi. ff. de Iust. & iur. An durior lex seruanda sit. Spieg.

DVRIOR conditio, pro difficilior: vt si quis deteriorem habeat patronum. Glos. §. fin. l. generaliter. ff. de fideicom. libert. Sic durior aduersarius in l. 1. C. de alie. iudi. mutan. cau. fac. Sp.

DVRANTE matrimonio, pro constante: contrarium. Soluto matrimonio. Donatus ait, Durare verbum, perferendis malis conuenire. Spieg.

DVRARE, pro in tempus consistere, apud Vlpian. in l. 1. de pœnis. Si in conditione priore durasset. Sp.

Dvvmviri olim erant, qui carcerum curam habebant, qui publica locabant, & negotia reipublicæ gerebant: ac interim his publicis functionibus satis superque distenti, neq; de mulctis, neque de emancipationibus se intromittebant: sicut nec defensores ciuitatum. l.1.ff.si quis ius dicent. non obtempe. l.1.de emanci.libe. Erat autem maximus inter honores municipales hic duumuiralis magistratus: & propterea fascibus vtebantur. l.1.ff.de alb.scriben. l. Duumuirum. C.de decurio.lib.10. Et carceris curam certe maximam in ciuitatibus habebant. l. si quis vxori. §. si fugitiuum. ff.de furt. Creabantur autem ex decurionibus, non ex plebeijs. l. honorem. §.1. qui. ff.de decurio. l. Item eorum. §.1. ff. quod cuius. vniuers. Old.

Dvvmviri. Horum alij quos sæpe populus creauit, nec ante obitum mutare decebat, ab omnique vrbano munere & belli cura immunes erant, & sacras ædes dedicabant, & obsecrationes expiationesque ad placandas auertendasque Deorum iras, tum alia quędam procurabant, quorum meminit Alexander capi.16. libro 3. Genial.dier. Alij Municipiorum, & alij Nauales dicebantur: & alij Capitales, qui perduellionis diem ad populum dicerent, & in facinorosos animaduerterent, à principio originum creati. Vlpianus l. vnica. si quis ius dicent: meminit Duumuirorum Municipalium, non illorum qui Romæ olim criminalia tractabant, teste Liuio libro primo. Et quamuis in Latinis municipijs, ceu primi magno in honore haberentur, deerat illis tamen potestas mulctandi. Vnde non poterant Iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio. vt ait Vlpianus loco iam citato. Commentatores non animaduertunt, quisnam hoc loco Duumuirorum magistratus esset. Zasius noster putat duumuiros hodie rectè dici tribunos plebis. Oldendor. autem arbitratur, Tribunos successisse apud nos loco defensorum ciuitatis. Et Duumuiros nunc, Magistros ciuium vulgò dici, seu Consules, Quin & Duumuiratum fuisse magistratum municipalem testantur Paul. titu.de actionib. & Vlpian.de Dam. inf. Spieg.

Dvvmviri nauales, quibus naualium popu.Rom. quoties instrui classem, vel refici oportebat, vtque naualibus socijs implerentur, commeatuq; & armamẽtis instruerentur, negocium dabatur: nec non aquęductuũ deriuandarumq; aquarum, colonięque deducendæ qui curam agerent, quique id muneris exequerentur, sæpe Duumuiros fuisse constat. Sp.

Dvvmviri Qvinqvennales ideò sunt cognominati, quòd creabãtur in integrum quinquenniũ, census tributiq; causã, vel potius quibus Iuris dicendi causa in quinquennium ob spectatam virtutem is honos mandabatur: cum alijs annuus esset, Turnebus aduersar.lib.11.cap.10.tomo 1.

Dvx. Feudistis, Vasallus dignitatis est. vide ducum origo, & lege, Comes. Dux autem, Princeps, & Comes communi genere leguntur. Itaq; barbara sunt, Ducissa, Principissa Comitissa. Spieg.

Dvx, à ducendo exercitu dictus est. Ideò enim dux dicitur, quòd præcedit, & sequentem ducit. Virgilius,

Dux fœmina facti.

Vnde ducere bellum, pro gerere, idem dixit:

Hi bellum assiduè ducunt cum gente Latina.

Is consularibus insignibus vtebatur. Vnde Ducatus, aliàs regio, cui dux dominatur, aliàs ipsa ducis dignitas. præfectura, & imperium militare iam nũc dicitur. Vlp. in l.2. in prin. ff.de his qui notant. infam. Prat.

Dvx Tripolitanæ & Byzacenæ prouinciæ & Mauritaniæ, & Numidiæ l.fi. C.de offic. præf. præto. Sic

Dvx Rhœtici apud Vopiscum in Bonoso. Et

Dvx limitis Scythici, Illyriciani, Thracij, Orientalis apud eundem in Aureliano. Prat.

τῇ Dynamei, quod Sabinus ait. l. aduersus. de arbitris, id est, quod vulgo dicimus, in effectu. siue vt Pedius dixit, quod tantundem præstet. l. incertũ. si cert. pet. aut etiam vt Marcellus, vt ipsa, l. qui decem. §. Stichum. de solut. Scilicet cum potestas & exitus rei, quę agitur, id habet in recessu, quod specie & prima, vt dicitur, fronte non videtur agi. Sic, qui à fideiussore petit, τῇ δυνάμει à reo petere dictus est. Nec aliter, quod ita pignori datur, vt nulla supersit spes luendi, vel tenuis, τῇ δυνάμει alienari, videtur Bald. l. voluntas. C.de fideicom. Ita q pro se filium vadẽ aut obsidem dedit, τῇ δυνάμει ipsum in vinculis esse, existimari oportet. Mar. So. consil. 53. Et cuius mandato, vel iussu alius soluit, τῇ δυνάμει ipse soluisse intelligendus est. Curt. lib. Aduers. 1. cap. 19.

Dynamis verò & ἐξουσία inter se differũt. Est enim δύναμις simpliciter facultas & virtus: sed ἐξουσία id est, potestas, ius & auctoritatem significat. Brechæus in l. potestatis verb. ff.de verb. & rer. signif. nu. 4.

E.

E pro, i, veteribus sæpe positum fuisse constat, quod & M. Fabius lib.1. cap.4. docet: vnde in Pand. Flor. intelleguntur, intellegi pro, intelliguntur, intelligi: vt & B. Briss. lib. Parerg. adnotat. Prat.

E, vocula plerunque exclusionis nota est c. 1. de renuntia.

Ea mente, apud Vlpianum de furt. pro voluntate, & non, vt vulgus solet, pro intentione accipiendum est. Accursius in l. codicillis. de legat. 2. eadem verba in Scæuolæ responso, haud simpliciter, hoc est, pro animo, aut sententia, sed pro pacto intellexit. Sp.

Ea & Eadem aduerbia loci, id est, per eandem viam.

Eadem sunt, quorum substantia est eadem. Vide Bal. in l. neq; leges. ff.de legib. & l. ea quæ. C. de condict. indebit. Quæ origine & corruptione sunt diuersa, eadem non sunt, ait Salomonius, l. Gallus. Sp.

Eadem per eadem, est semper eadem inculcare: quo vitio notantur à viris non illaudatis recentiores Scholiastæ, qui additiones tantum accumulant. lege Castilion. Sp.

Eadem opera, pro eo facto: quod, sermonis prisci ignari, non animaduertere, qui nec Operæ, antiquis quid fuerint, satis intellexisse videntur. Sp.

Eadem res non debet diuerso iure censeri. l. 1. de rer. permut.

Eanvs ἑανὸς vestis splendida & subtilis apud Hom. lib.14. Ilia. ἀμφὶ δ' ἄρ' ἀμβρόσιον ἑανὸν ἕσαθ' ὅν οἱ Ἀθήνη ἔξυσ' ἀσκήσασα τίθει δ' ἐνὶ δαίδαλα πολλά. Et in Hymno veneris, loquens de ornatu ipsius, ἀμβρόσιον ἑανὸν τό γὰρ οἱ τετεύχατο [illegible]. Tiraqu. in 36 l. connub. glo. 1. parte 3.

Eatenvs, variè poni docet Bartol. in princ. l. 1. de oper. nou. nun. Porrò Eatenus dicitur quis posse facere, quatenus ex fructib. superest, deductis alimentis. l. qui bonis. ff.de cess. bon. l. Imperator. ad S. C. Trebell. Spieg.

E B.

Eblanditae preces, significant testimonia blandis precibus impetrata.

Eborarii, inter artifices qui à Principib. vacationem munerum obtinent, numerãtur in l. priore. C.de excusat. artif. lib.10. Sp.

Ebore vm, quod ex ebore est. Pomponius in l. 2. de orig. iur. Placuit, publica auctoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus: quas in tabulas eboreas perscriptas, pro Rostris composuerunt. Sic legit Haloander. Vulgatus textus: Vt ciuitas fundaretur legib. quas in tabulis eburneis præscriptas, pro Rostris, & cætera. Zasius obseruauit traditum à Dionysio & Liuio, fuisse in æs incisas. Sed & fœdera Latinorum in columnam æneam incisa esse post Rostra, Cicero auctor est in Orat. pro Corn. Balbo. Sp.

Ebrii vel ipsis ethnicis adeò exosi fuere, vt Censores, tanquam indignos, qui honores & publica munera gererent, Senatu mouerent, notaq; & ignominia perstringerent. Et Pittacus temulentos, si quid deliquissent, duplici pœna puniri curauit: vt formidine supplicij, à vino promptius abstinerent. Quanquam Iure nostro pœna minuitur: quod in ebrio dolus abesse putetur.

l. omne

l. omne delictum. ff. de re militari. & l. respiciendum. de pœnis. Sp.

E C.

EKBBLI, eiectam denotat. Quod verbum reponendum est in l. 3. de incend. ruin. naufr. Inde etiam Eiectitiam suem Græci ἐκβλάς appellant. Athenæo auctore. Alc. in l. iubemus. C. de naui, non excus. lib. 11. Sp.

ECBOLIA, medicamenta quibus medici vtuntur abigendis infantibus in vtero enectis. quæ & Phthoria dicuntur. Vlpianus: Si mulierem, inquit, visceribus suis vim intulisse (per eiusmodi intelligendum medicamenta) quo partum abigeret, constiterit, eam in exilium Præses prouinciæ exiget. ad l. Corn. de sicar. Quod tamen hodie apud nos capitale est. Vim inferre, hoc est, quòd vulgo dicimus, Zwang vnnd drang thun. Spiegelius.

ECCE, pro vides, etiam de re non repentina, neque noua dicitur. Exemplum habes apud Caium in l. 1. quod cuiusf. vniuers. nom. Spi. non raro tamen aliquod singulare momentum habet. excitat enim attentionem, & rem eximiam monstrat. Crebro igitur rem vel nouam, & mirabilem, vel etiam desiderabilem ac exspectatã significat, maximè in sacris. Isa. 12. & Isai. 7. Matth. 21. Ecce Hebræis crebro indicat promptitudinem alicuius, parati ad obediendum, & veluti se ipsum in alterius obsequium offerentis ac dedentis. Luc. 1. Hebr. 10. Isai. 6. 2. Sam. 15. Aliquando affirmationem & certitudinem significat, Genes. 1. ibidem. 16.

ECCLESIAE confugium haud dubiè deductum est à primis parentibus. Nam & Moyses post reditum in tribus ciuitatibus ab eo conditis ædes constituit, ad quas, qui hominem non ex proposito occidissent, confugientes tuti essent, neque inde extrahi possent. vt est apud Iosephum lib. 4. Nepotes etiam Herculis timentes quos auus viuens vexauerat, misericordiæ templũ Athenis constituerunt. vt Plutarchus in vita Thesei testatur, & Statius libr. 2. Thebaidos. Quod & Romulum fecisse Romæ Liuius lib. 1. & Dionysius libr. 2. tradiderunt. Dictæ enim sunt sacræ ædes illæ. ad quas confugientes tuti erant, asyla. de quibus suprà. Cæterum Carolus Magnus (vt testatur Molinæus) decreto à se edito mense Martio, Anno XI. regni sui duobus & viginti annis, ante adeptum Imperium, cap. 8. statuit homicidas, aut cæteros reos qui legibus mori debent, etiamsi ad Ecclesiam confugerint non habere immunitatẽ, quòd trecentis circiter annis ante eum statuerat Iustinianus Magnus in Nouella. De honore autem Ecclesiæ habendo, & quomodo se quis in ea gerere debeat, vide omnino textum in c. decet. & in c. cùm Ecclesia. de immunit. Eccles. lib. 6.

ECCLESIA collegiata dicitur esse, quæ multis cõtinetur sodalibus seu Canonicis in vnum collectis, rectorem & superiorem vnum habentibus, qui eorum omnium sit caput, ipsi verò membra. Glo. in c. statutum. In verb. collegiatas. de elect. & elec. pot. Brechæus l. Ne ratius. ff. de verb. & rerum significat.

ECCLESIAM suprà in voce ciuitatis diximus appellari posse ciuitatem, hoc est, cœtum vel congregationem, non qualemcunque, sed conciliatam in vnam societatem communionemque fidei & Sacramentorũ. Fuit autem id nomen celebre etiam Ethnicis. Siquidẽ vt ait Erasmus Græcis est. quod latinis contio, hoc est populus euocatus ad audiendum de rei publ negotijs. Nam qui multitudinem ad nugas cõuocãt, ἀγύρται circulatores, & circumforanei vocantur: qui aduersus rempub. seditiosi nominantur. Vtitur hac voce Aeschines contra Ctesiphontem inquiens [illegible Greek]: Et Athenis olim duplices habuerunt cõuentus Ecclesias & Agoras, ac plerunq; nomen Ecclesiæ significauit conuentum totius populi ordinatum ac per suos ordines euocatum: contra autem ἀγορὰ confusam promiscuamq; congregationem. [redacted]

[redacted] hæc piorum congregatio in veteri testamento vocabatur Kehal Edonai id est, coetus & Ecclesia dei. Hinc Apostolus Ecclesiam 1. Tim. 3. vocat domum dei viuẽt. s. columnam & basim veritatis. & 2. Thess. 2. templum dei & Ephes. 5. Sponsam Christi. Neque vero solum huiusmodi conuentus fidelium atq; piorum, sed & locus in quẽ conueniebatur Græcis dicitur ἐκκλησία. Atq; pro vtroq; significatu passim sumitur in decretis Canonicis. Notabiliter pro loco ipso C. in titu. de ijs qui ad Ecclesias confugiunt. vt autem Alciatus scribit in Rubr. C. de sacros. eccles. locus ipse appellatur βασιλικὴ siue quòd loca publica Græci βασιλικὰ vocant siue quòd domus principis basilica id est regia dicitur. quæ significationes etiam diuinis templis conueniunt. Vnde Basilicæ nomen pro templo in quo confluunt Christiani. Hinc

ECCLITOI quidam dicebantur ad certas consultationes destinati. Xenophon. Hellen. [illegible Greek], id ad consilium Lacedæmoniorum & sociorum.

ECCLESIASTERIV Vitruuius libro septimo capitulo sexto tradit esse valde paruũ theatrum, in quo scena apud Alabandanos ab Apaturio concinnata fuit, vt refert Brechæus l. inde tabernacula. ff. de verbor. & rerum significat.

ECLOGARII HOMINES dicuntur eruditi qui olim quicquid ferè legebant librorum, ex ijs excerpebant breuiarium quoddam. Sic eclogæ reperiuntur è Diodoro, è Polybio, è Ctesia, è Theophrasto, è Strabone, vnde & poemata imitata, eclogæ vocantur: vt bucolica Maronis è Theocrito, ac proinde etiam siue imitatione poematia, quod imitatorum breuitatem & similitudinem habeãt: sed & loci insignes ἐκλογαί, dicuntur, quòd excerpi notarique potissimum soleant, vt in vita Aeschyli [illegible Greek], vt annotauit Turnebus aduersariorum lib. 9. cap. 55.

EXEIPON munitum & securum significat. Conna. lib. 4. cap. 13. nu. 1.

ECTAGI delegatio, siue dispositio Præfecti prætorio in l. fi. C. de exact. trib. li. 11. Prat.

ECONVERSO. Est & in vsibus feud. titul. Quæ fuit caus. ben. amit. in princip. Melius censent mutua vice, vicissim, vice versa, separatim ijs duobus verbis positis. Spieg.

ECONTRA, quod in Placitis Feudalib. c. vnico. de Inuest. in marit. fac. & in Pontificio Iure frequentius ponitur: sed nemo nescit, vtraq; modica rei latinæ puritate tradita, latinum esse negant, sed hæc illius vice potius, è diuerso, aut contra dicendum. Sp.

ECONTRARIO, pro vicissim, vice versa: apud Papinian. l. 11. §. 1. ff. de duobus reis const. Hor.

EKTINEIN [illegible Greek], curationis nomine satisfacere, rationes referre, reliqua soluere. Modest. l. 49. ff. locat. [illegible Greek]. Tutores facti prius quàm procurationis suæ nomine satisfecerint, prohibẽtur aliquid à Cæsare conductum habere. Hor.

EKYPOΣ, socer. sicut socrus ἑκυρά. vt Modest. scribit de grad. quo exemplo & aliqui ex antiquis, annotante Alc. socerãm pronunciauerunt, non socrum. Sp.

ECDIKOI, syndici sunt, & curatores Reip. Alc. in l. præses. C. de Transac. & li. 1. cap 5. Parer. vide Syndicos.

[illegible] dispositi [illegible] l.etsi excepta [illegible] hoc 23.qua [illegible]. Quin [illegible] esse tradunt, quòd Moises de Strucmo [illegible] Alij, be quòd diminuto vocabulo [illegible] in equi formam [illegible], in quam conijciebantur rei, de quo in d.l.etsi excepta, C.de malefic. & [illegible] Bello, Lemiol.

[illegible]

EDEATRAE qui sunt regijs epulis forte Truchsessen nunc à nobis [illegible] Dynast [illegible] diuum Maximilianum [illegible] sermo rerum Germanicarum, in nostra lingua meruit audire. Tullius Cicero, tametsi Rom. omnino, quòd mirari possis, ignarus esset) olim *Tragsessen* vocatos existimauit. Spieg.

EDERE, in actione ex edicto de Edendo, est copiam describendi facere, vel exemplar complecti & dare, vel dictare. hoc est, sic dicere vt alter scribendo excipiat, vel proferre scriptum vt legatur: aut denique quouis alio modo insinuare sententiam scripturæ, cuius tenor desideratur. l.1.§.1.& l.si quis ex argentarijs §. si initium, ff.de eden. Budæus, Edere, inquit, apud Iurisconsultos, quod nunc per scriptum dare, vel per declarationem dicunt. Spiegel. Antequam autem in ius ventum esset, reo actionem edere actorem olim cogi non solere, ex his Plauti versibus in Persa probari potest:

Age, ambula in ius leno. D. quid me in ius vocas? S. A.
Illic dicam apud prætorem, sed ego in ius voco.

Quamuis alioquin copiam actionis describendæ, reo antequam in ius veniret actor nonnunquam faceret, vt proinde reus deliberaret, vtrum cedere, an contendere vltra deberet. & si contendendum putaret, veniret instructus, cognita actione qua conueniretur. l.1.de edé. Quam quidem editionis rationem Terentius eleganter his expressit versibus in Adelphis:

--- Quid? si ego tibi illam nolo vendere,
Coges me? AES. Minimè. S. Namque id metui.
AES. Neque vendundam censeo,
Quæ libera est: nam ego illam liberali assero causa manu.
Nunc vide vtrum vis argentum accipere, an causam meditari tuam.
Delibera hoc dum ego redeo leno.

Fuerunt autem edẽdarum actionum quinque rationes diuersæ. Prima fuit, si quis diceret qua actione agere vellet. Secunda, si eius quam allegabat actionis describendæ actor reo faceret copiam: Tertia, si actor suam intentionem in libello esset complexus, & eam sic offerret aduersario: Quarta, si ex libello eam aduersario dictaret: Quinta, si aduersarium suum actor ad album produceret, demonstraretque, quid dictaturus esset, vel id dicendo quo vti vellet, d.l.1. Quòd autẽ ad quintam hanc editionis speciem attinet, ea profectò non talem habet sententiam, qualem habere plerique putant. Ræuard. Protrib. lib. sing. ca.4. Adde Forcat. in suo Cupid. Iurisperito cap.17.

EDERE exemplum in aliquem, est supplicio afficere, & in eum animaduertere. Gellius lib.6.cap.14. docet cur exempla prograuissimis supplicijs ab antiquis dicta sint. Spieg.

EDERE iusiurandum, pro, in medium afferre.

EDERE leges, hoc est, cõscribere & statuere, vel imponere.

EDERE nomina, hodie dicimus eos, qui prouocatores apud acta Curiæ præsentari dicuntur. Quòd & nomen dare vocatur. vt dare nomen militiæ. l.3. de re milit.

EDERE reo pro contra reum, vt Cicero in Ora. pro Planco. Spieg.

EDERE, pro nasci apud Triphoninum, in l. Arescusa. Incipiente igitur partu, existens conditio efficit, vt ex libera edatur, qui postea nascitur. Vulgati Codices pro edatur, habent nascatur. Sed Haloandri textus, quem vbique sequimur, dubio procul archetypo magis respondet. Sp. [illegible]

EDERE. miratur F. Syluius, quæ sit opinio huius ætatis hominum vel doctissimorum, vt ædere cum æ diphthongo prima syllaba scribant: quum præpositio E, vnde id verbum compositum est, neque in compositione, neque extra hanc diphthongum recipiat. Sp.

EDERE diem est vel dictare; vel tradere libellum, vel codicem proferre l.6.§.6.ff.de edendo. Hoto.

EDERE iudicium, siue actionem, est profiteri & enunciare qua actione vsuri simus. Iulianus l. 22.§.4 ff. rem rat. hab. Si procurator iudicium de hæreditate ediderit, deinde dominus fundum petierit. Sic l.2.ff.pro donat. l.4.§.mandaui, ff.de doli except. l.accipientis, 15.ff.de auct.tut. Idque non solum simpliciter, sed ita vt aduersarius ante litis contestationem & iudex post litem contestatam intelligant, quo nam iure persequendi actor intendat sibi aliquid deberi l.edita C.de eden. l.Pomponius in fin.ff.de neg.gest. l.vt fundus, ff.com.diuid.

EDERE operas dicitur libertus, pro dare, præstare, præbere operas. Vlpianus l.9.ff.de oper. lib. Proprietas earum & in edentis persona, & in eius cui eduntur, cõsistit. Iauolenus l.21. Operæ loco edi debent, vbi patronus moratur, sumptu & vectura patroni. Hotom.

EDI etiam interdictum dicitur. l.8.§. ex hoc interdicto. ff. de precar. l.3.ff.de interdic. l.1.§. annus. ff.de vi & vi arm. l.vltim. in fin. ff.quor. legator. Editam quoque formulam dixit Plin. lib.9.ca.59.& Quintil. Declamatio.13.

EDERE patrimonium. l.1.§.si quis seruus. ff.de off. præf.vr. l.9.ff.de tutel. vt Edere centum apud Plin. libr. 10. Epistol. Nomen. l.1.ff.de offi.cons. l.3.ff.qui per.tut. l.2.C.eodem titu. l.2.§.si mater. ff.ad S.C.Tertyllia. Exemplum litterarum. l.penul. ff. de appell. recip. l.vltim. ff. quando appellat. sit. Librum. l.46.§.tutor. ff.de adm.tut. Mandatorem. l.2.§. diuus ff. de iure fis. Crimina: apud Paul. libr.5. Sentent. titu.18. Briss. Item, edere Labeo ait, qui aduersaria sua ad album produci demonstret, quid dictaturus est, vel id dicendo, quo vti velit. d.l.1.§.1.ff. eod. Hoc exponit Alciatus, libr.2. Dispunct. cap. vltim. & πάρεργ lib.8.cap.7. & bene de eo qui aduersarium suũ, hoc est tabulas tumultuarias rationũ suarum profert & edit, vt ex eis ostendat, quam actionem dictare velit, aut qua summa cum reo iure consistere. Notum est enim ex Cicerone & alijs, aduersaria sumi pro tabulis tumultuarijs: quod verbum etiam rectè opinor singulari numero dici, quanquam Duareno non placeat. lib. 1. Disp. anniuer. c.13. qui existimat, producere aduersarium suum, hoc est, reum cui formulam actor velit intẽdere, rectius intelligi: quæ opinio noua est, & non contemnenda. Præterea, Budæus, in priorib. Annotat. Edere (inquit) apud Iurisconsultos, quod nunc per scriptũ dare, vel declarationem dicunt. Tractatur autem in dicto titulo, de eden. triplex editio, scilicet instrumentorum, rationum, & actionis. Sed ratio editur in principio, cætera in processu causæ, vt dicit glosa illic super Rubricam. Anchora.

EDI ratio ita intelligitur, si à capite edatur. Nam ratio (teste Caio in l.argentarius d.tit.) nisi a capite inspiciatur, intelligi non potest, scilicet vt non totum cuique codicẽ rationum, totasque membranas inspiciendi describendique potestas fiat: sed vt ea sola pars rationem, quæ ad instruendum aliquem pertineat, inspiciatur & describatur. Sp.

EDICERE, propriè denunciare est, vt quid fiat, aut non fiat: τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δικαιωμάτων κηρύγματα καλοῦσι inquit lib.5. Diony. hoc est: Præcepta enim ac præscripta rerum iustarum atque iniustarum Edicta Romani appellant. Quamquam

EDICENDI verbo in Prætorijs quidem legibus subesse videatur vis prædicendi, & in posterum denunciandi, vnde illud Cic. in li.de finib.11. Est enim tibi Prætori designato edicendum, quæ sis obseruaturus in iure dicendo.

EDICERE, [illegible] magistratus, siue

siue id iubendo fiat, siue vetando, quid refert? Quare Bartolus non rectè potest reprehendi, quòd dixit edictum esse genus, interdictum verò speciem deseruiens materiæ, in l.1.ff.de nou.oper.nunc.ex D.Oldendorp. Spieg.

EDICERE vel indicere senatum, est extra constitutum tempus ob negocia incidentia repentè Senatores conuocare. Hinc edictus, indictusúe senatus Bud.in Annot.prior.Sp.

EDICI concilium vt refert Gellius ex sententia Lælij Felicis dicitur cum non vniuersus populus, sed aliqua pars iubetur adesse. Connanus libro 1. cap. 13. num.6.

EDICO. Donatus in Hecyra Terent. Inter Edico & Interdico hoc interest, quòd Edicimus quod fieri iubemus: Interdicimus, quod fieri vetamus. Edicimus vni generi hominum. Interdicimus diuersis. itaque Prætoris Edicta, & Interdicta dicuntur. Quę distinctio, vt Alciat. ait, non sat vera est, cum sub Rubr. de interdictis quædam sint, quæ fieri non prohibent, vt Restitutoria, Exhibitoria. Spieg.

EDICTA Cicero definit esse, quæ Prætores vrbis vel peregrini vel Aediles Curules iura dixere. Dionysius iussa & vetita magistratuum (quæ Græci διατάγματα vocant) proponebantur publicè in alba tabula, quod idcirco Album dicitur, apud Græcos λεύκωμα. Connan. lib.1.cap.15.nu.1.

EDICTA Iulia quæ ab Augusto necē auunculi vindicaturo contra eius percussores proposita fuere, vt historici tradiderunt. Corras.lib.3.cap.1.Miscel.

EDICTA, vt Halycarnas.lib.5.scribit, Romani appellabant τὰς τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων διαγραφάς. Nam vt scirēt ciues quod ius de quaque re magistratus dicturi essent, seque præmunirent, edicta proponebant. l.2.§.eodem tempore.ff.de orig.iur. Proconsules etiam & Præsides in prouincijs, edicta eiusmodi proscribebāt, quæ Prouincialia appellabantur ad differentiam vrbanorum. patet hoc ex Cicero.lib.6.Episto.ad Atticum.epistol.1. & ex Verrinis. Ad edictum autem tam prouinciale quàm vrbicum, Gaius commentarios scripsit. Eaque causa est, cur in edictorum interpretatione proconsulis sæpe mentionem faciat, vt in l.1.ff.de alienat.iudic.mut.l.27.ff.de dolo. l.27.§.1.ff.de minorib.l.1.ff.quod cū eo.l.1.§.pen.ff.quod cuiusque vniuersit. l.68.ff.pro soc. cum alijs, quæ ab Anton.August.libr.1. Emendat.cap.5. notantur. Sunt & edicta principi.l.8.ff. de quæstionib.l.13.ff.de iure fis.l.15.ff.ad l.Corn.de fals.l.1.ff.de constitu. prin.Rubr.de edicto D.Hadr.toll. §. sed & quod princ. Institut.de iure natur. vbi Theoph. edictum, ait, dici [illegible] Briss.

EDICTVM ab Interdicto quid differat tradit Bartolus in l.1.ff.de no.oper.nunc.eo nimirum edictum ab interdicto differre, quo genus à specie: quippe edictum generis nomen esse argum.§.constat.de iur. natu. gent.& ciuil. Institut. Interdictum vero speciei. quasi edictum in id diuidatur, quod speciali vocabulo edictum dicitur, & interdictum: non secus quàm adoptio, in adoptionem specialiter dictam & arrogationem. l.2.ff.de adoption. & cognatio in cognationem alteram, & agnationem. l.Iurisconsultus.ff.de grad.cogn. interdictum autem ab illa edicti altera specie eo differat, quòd hoc inter duos dicatur: quòd verò ex suo officio Prætor facit, edictum sit. Hanc autem Bartoli sententiam reijcit Alciatus libr.3.parer.cap.15.ea ratione, quod quidquid edicat, ad duos pertineat, actorem nempe & reum: Interdictum autem propriè fit, quo prætor aliquid iubet, vel vetat, non perpetuo, sed ad tempus, donec pleniore iudicio de iure petitoris quæratur, quasi id interim dictum, interdictum inde nuncupatum sit: & interdicere nihil aliud sit quā interim dicere, quod ab eodem alibi quoque assertum, in l.pecuniæ verbum. §.vltim.ff.de verborum significat.& ab alijs quoq; comprobatum. Ioann.Corras.in l.naturaliter. §.nihil commune.ff.de acquir.poss.confirmat Ciceronis auctoritate lib.2.Rhet.ad Heren. Sed quo loco interdicere apud Ciceronem legit Alciatus, comperi legi interim dicere. Alijs visum est, hoc edicta ab interdictis differre, quod edicta generalia essent, interdicta verò personalis. Quibus omnibus probabiliorem verioremque Bartoli sententiam illam iudico, non quidem vsquequaque, verum in eo saltem, quod hæc non secus, quam genus à specie differre dixit. Sic enim altius id omne exquirens constituo, edicere id omne significare, quod iubendo, vetando, aliterue decernendo & pronunciando publica authoritate effertur: quasi edicere id generaliter significet, publicè pronunciare, & particula, e, verbo dicendi, quòd generale est, adiecta, generalem quoque simplicis sui significationem, aliquatenus retinens id tantum operetur, quo non quod vbique & quomodocunque dicitur, id edicendi verbo propriè significetur, sed id tantum, quòd aliter quàm priuato sermone proferre cupientes, publicè efferre, aut quasi publicè effari volumus, vt apud Ciceronem in libr. de legibus. Suade igitur, inquit, istam ipsam legem, vt ego possim edicere, hoc est, publicè eam proponere & efferre. Idem alio loco libr.offic. Edictum, quod communiter compositum fuerat, solus edixit. & Plinius in Panegyrico: Adsuescat, inquit, imperator cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tāquam rationem redditurus, edicat quid absumpserit: ita fiet, vt non absumat, quod pudeat dicere. Quod & alijs infinitis locis passim occurrentibus patebit, vt in consimilibus verborum aliorum compositis particulam illam eādem vim operari comperiemus, vt quod emittitur, designet, non quod priuato loco continetur: qua ratione non inscitè, licèt concisè à Laurentio Vallensi libr. 5.Elegant.dictum videtur, Edicere esse magistratuum, Regumúe. Nam quod etiam de ijs, quæ priuati decernunt, & priuatim dicūt, id quoque verbum dici solet: sic metaphoricos tum ad id transferri agnoscemus, quasi auctoritate publica sanciatur, in primis ratum esse volunt. Sic Callicles apud Plautum in Truculento, verum ab ancillis extorquere volens.

Edico primum, inquit, ne duplices habeatis
Linguas ne ego bilingues vos necem.

Et apud Terentium in Heautontimo. Sostrata Chremetem alloquens.

Primum hoc te oro, inquit, ne quid credas me aduersum tuum dictum facere esse ausam.

Idem Terent. in Hecyr.

Ibo intro atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinam.

Inde adeò incertum edicti vocabulum vocat Theodosius.l.3.C.de legib. illicque legem sic latam, vt generaliter ad omnes pertineat, vim edicti obtinere constituit: quo effectum existimem, vt cum non in priuati tētūm: cuiusquam negotio aliquid Princeps definit, sed eo consilio aliquid statuit, vt generalis ea lex ad omnes pertineat, edictali lege se id scire profiteatur, quo illud ab eo fieri intelligamus. l.hac edictali.C.de secun. nupt.l.2.C.vbi quis de cu.vel cohor.l.2.& 3.C.de sentē. ex breui. recit. Quòd à Prætoris edicti perpetui forma manasse iudico, cum alioqui & quæ inter priuatos quiuis magistratus anteà pronunciaret, edicta vocata fuisse, innumeri apud probatos auctores, imprimisq; Cicer.in orat.pro Quint. & act. 2. in Verr.loci testētur. Hinc edictum aduersus absentem impetrari, edictum circūduci, passim in iure dicitur.l.edictum.& l.post edictum. cum l.sequē.ff.de iudic. Sic & interdicta edicta quoque nonnunquam vocantur, specie tum generis nomine designata. l.1.ff.ne vis fiat ei qui in poss. Interdicere autem non aliud propriè significat, quam prohibere, tex.in l.1.circa fin. & l.2.ff.de cloac.l.1.ff.de migr.l.1. in princip.ff.de fontib. Hinc aquæ & ignis, atque etiam cuiuscunque alterius certæ rei interdictio vocata est.l. posthumus.ff.de inoffic.l.vltim.ff.de iniur. Et quod bonis interdici prodigo dicimus, qui ne bona administret, prohibetur.l.is cui.ff.verbor.obligat.l.is cui.ff.de testa.l.1.& l.Iulian. & l. & mulier. & l.vlt.ff.de cur.fur.

Sic

Sic effectum, vt cum Prætorum omnia penè decreta e-
dictaque, quæ ad possessionis separatum à proprietate
judicium pertinerent, prohibitionis formula concipi
re ita exposcēte, vsitatius esse cœpisset, ea speciali vo-
cabulo interdicta vocata, specialem illam appellatio-
nē retinuerint. Vnde nonnullos existimasse refert Iusti
nianus, in §. summa. de interd. in Institu. Illa tantum in-
terdicta propriè vocari quæ prohibitoria sint, quasi id
quod alia verbis alijs concepta, interdicta vocata fue-
runt, per extensionem tantum posterioribus tempori-
bus, propter aliàs id suadentes communiones & simili
tudines inualuerit, vt idem indicat. Quod ab eo impri-
mis profluxerit, quod illa quæ prius prohibendo edi-
xisset Prætor, possessionis tantum iudicia contingeret:
alia verò quæ rerum vsu exigente adijcerentur, licet
directò non prohiberet, quia his iuberet Prætor: atta-
men consimiliter ad possessorij tantum iudicij disce-
ptationem pertinerent, ac illis iubentibus, eorum for-
mulis inesset, & prohibitio quædam. Sic enim, cum iu-
bet aliquid fieri prætor, ex consequētia vetat quoque,
ne contra quam iusserit, fiat: Veluti cum interdicto de
liberis exhibendis, liberos exhiberi iubet, vetat quoq;
in consequentiam vim fieri liberos suos exhibitos de-
ducere volenti. l. 1. iunct. l. 3. ff. de liber. exhi. Quod & in
alijs consimilib. obseruare possumus. in l. 1. in princi. ff.
de clo. vt è contrario in interdicto prohibitorio, ne
quid in loco publico, ex consequentia quoque factum
immissum restitui iubet. l. 2. §. prætor. ff. ne quid in loc.
pub. Ac vt id nonnullis prohibitorijs haud adeò per-
spicuè accommodare possimus, illud certè constat ob-
tinuisse ea prætorum decreta, in quibus de sola posses-
sione ageretur, interdicta fuisse vocata, verum originē
vocabuli à prohibendi formula, verbique illius signi-
ficatione cœpisse. Itaque interdicta sic rectè cum Iusti-
niano finiemus. Esse formulas atque conceptiones ver
borum quibus Prætor aut iubebat aliquid fieri, aut pro
hibebat, cum inter duos de sola possessione, aut quasi
possessione ageretur. §. 1. de interdictis. in Institut. Et
quia illæ verborum conceptiones, quibus prohibet
Prætor, ad duos regulariter referrentur, eum nempe,
cui prohibet ne aduersus illum alterum quid agat, quæ
vt dixi, primum interdicta eo proprio nomine consti-
tuta sint, quòd in alijs quoque restitutorijs & exhibi-
torijs consimiliter obtinere obseruatum esset, eoque
hæc insuper cum illis conuenire, præter id quod in o-
mnibus vt dixi, de possessionis tantum contentione a-
geretur, ad duos nempe interdictorum omnium for-
mulam quancunque referri, non absonam eam allusio-
nem accommodari posse existimatum est, quia interdi
ctum quoduis inter duos quid in eo dictum sit, id ea vo
ce, nec aliud quam quod istiusmodi esset, significari in
telligeremus, vt & hac quoque parte interdictis om-
nibus inter se conueniret, cui quadraret interdicti nō
quidem Etymologia, sed quasi allusio quædam, ac ve-
luti παρονομασία siue agnominatio, haud illis absimilis,
quibus testamentum mentis testationem, donationem
doni dationem, nouationem nouam obligationem di-
cimus esse, cum magis à testando, donando, nouādo de-
ducta sint. §. 1. de testam. in Institu. illicque Viglius. l. se-
natus. §. donatio. ff. de don. caus. mort. l. 1. ff. de nouat. Il-
las autem in interdictis formulas & verborum conce-
ptiones, ad iudices pedaneos relatas non fuisse, ex mul
tis etiam nunc extantibus, si quis eas accuratius expen-
dat, manifestè patebit. l. 1. & 3. ff. de lib. exhi. l. 1. ff. de lib.
hom. exhib. l. 2. ff. de precar. & l. 1. in princi. ff. de vi & vi
arm. l. 3. in princ. ff. ne quid in loco publ. l. 1. ff. de tab. ex-
hib. l. 1. ff. ne vis fiat ei qui in possess. ac cæteris quoque
omnibus quorū licet formulæ minime iuri nostro sint
insertæ, ex interpretatione tamen prudentum, ac ea-
rum formularum intercisis nonnullis clausulis existi-
mare possumus, ad eum eósue dirigi sermonem, quos
vel vim, vel quid aliud facere vetet, aut vt quid ab his
agatur iubeat, non autem ad pedaneum iudicem. Illud
quidem agnosco interdictum iudici pedaneo, veluti
regulæ loco fuisse, à qua in controuersia dijudicanda
recedere ei minimè liceret. Sed tamen præter genera-
liter concepta interdicta hæc in singulis possessorij iu-
dicijs mandatæ cuiusque causæ cognitionis formulam
interuenire oportuit. Nam eas quæ extant interdicto-
rum cōceptiones, ex quibus quales reliquæ omnes fue-
rint, conijcere possis quis personales asserere ausit? cū
clarius significari non potuerit, hoc earum ita concipi
endarum & sanciendarum fuisse propositum, vt in om
nibus illusmodi controuersijs obtinerēt. & quid sequi
nos oporteat, præscriberent. Tametsi id simul & nos a-
gnoscamus, ius experiūdi in possessorio iudicio quòd
nobis à prætore conceditur, interdictum fuisse voca-
tum, cuius concessionis causa illius cognitionis man-
datum addi à Prętore solitum esset. Quo etiam diuersa
sunt ab edictis generalia illa interdicta, cum ius expe-
riundi edicto delatum actio vocetur, sed tamen non-
nunquam, & quod ex interdicto competit indirectum,
actio etiam dici consueuit. l. 1. §. hæc actio. ff. ne vis fiat
ei qui in poss. l. 3. §. hæc actio. ff. de vi & vi arm. Cur au-
tem rarius actio vocetur, subobscurius expressit Vlpia.
in l. 1. vers. Interdictum autem. ff. vti possidetis, nempe
quod actio nonnunquam vltro possessori detur. hoc est
nulla in id actio prodita sit, vt tueatur quis se, sed tan-
tum vt quid quisque persequatur. est enim ius perse-
quendi. §. 1. de actio. in Instit. Itaque possessori qui tui-
tione tantum & defensione egeret, nulla actione opus
esse potest, sed tantum auxilio aliquo ab illo tamen di-
uerso, in possessione tuendus est, quòd ex interdicto cō
petens, meritò inde aliud, quam actionis nomen assum
psit, nempe interdicti, quòd tamen in multis ad perse-
cutionem competat, in eoque actionis tum nomen re-
ctè adsciscat, vt sup. dictum est. Quòd si quis personalia
inde interdicta asserere mauult, hic confusè nimis lo-
quetur, ni ea distinxerit. Quo magis toto, quòd aiunt,
cœlo aberrabit, si ea tantum ratione, qua personalia
sint, ab edictis illa secernere volet. Nam ad eundē quo-
que modum, quæ in singulis controuersijs Prætor iudi
ci mandasset, edicta quoque Veteres vocasse constat,
quæ consimili ratione personalia quoque erant. At quē
nō puderet inde edicta personalia esse generaliter aut
indefinitè loquendo colligere, aut eo, quasi non alia,
quam personalia sint, à cæteris non personalibus diuer
sa constituere? Superioribus autem & id corollarij lo-
co addi potest, quo illud imprimis comprobatur, ęquè
generalia interdicta, vt edicta fuisse, quòd consimili-
ter vtraque à prætore in albo iurisdictionis perpetuæ
causa cōscripta publicè generaliterque proposita fue-
runt. l. 1. C. de interdictis. l. si quis id quòd. & l. si fami-
lia. ff. de iurisdict. omn. iudic. Ioann. Rob. lib. Sentent. 3.
cap. 19.

EDICTVM prætorium vel honorarium appella-
tur, quod ab ijs qui sunt in aliquo honore positi, insti-
tutum est. non à populo aut plebe, vt leges & plebisci-
ta. Pap. de Iust. & iure. l. 6. Ius Prætorium est quod Præ-
tores introduxerunt, adiuuandi vel supplendi vel cor-
rigendi iuris ciuilis gratia. propter vtilitatem publi-
cam quo & honorarium dicitur ab honore prætorum
sic nominatum. Nam & ipsum ius honorarium quasi vi
ua vox est iuris ciuilis. Prætorium vocatur eadem rati
one, quia Prętor dicebatur quicunq; magistratus, quod
iure & exercitu præiret. - inquit Varro: vnde illud Lu-
cretij: Ergo Prætorum est ante præire. Vide latius Con-
nanum, lib. 1. ca. 15. nu. 1.

EDICTVM aliud est perpetuum, aliud temporale.
Perpetuum est, quòd iurisdictiōis perpetuæ causa pro-
poni dicitur in l. 7. ff. de iurisdict. nimirum edictum il-
lud quod Prætores magistratu inito, proponebant, quo
ciuibus denunciabant, quemadmodum anno suo ius di
cturi essent. Temporale verò, quòd etiam peculiare di-
cere possumus, est quod certi negocij oborti causa pro
ponitur, vt illud Verris, Vt Cal. Decemb. adsit Sthenius
Syracusis. item Ne quis frumentum ex area tolleret,
&c. Exoritur, inquit Cicer. peculiare edictum repenti-
num, &c. item illud quod citatorium ac peremptoriū
appellamus, in l. 68. & aliquot insequentibus. ff. de iud.
De superiore sic loquitur Asconius in Cornelianæ ar-
gumento: Aliam, inquit, legem Cornelius, etsi nemo
repu-

repugnare ausus est, multis tamen inuitis tulit, vt Praetores ex edictis suis perpetuis ius dicerent, quae res tũ gratiam ambitiosis Praetoribus qui variè ius dicere assueuerant, sustulit. Sic enim locũ interpretor, non quò in horas (vt quidam scribit, quem alij secuti sunt viri doctiss.) edicta sua Praetores mutarent: sed quòd ex edictis suis ius non dicerent. Cuius rei Verres à Cicerone quoque lib. Act. primo accusatur. Tum verò, inquit, in magistratu contra illud edictum suum sine vlla religione decernebat. Neq; enim id factum vsquam reperietur, vt quis plura edicta perpetua proposuerit. Hot. vide Corra. lib. 4. Misc. ca. 6. nu. 4. & 6.

EDICTVM perpetuum etiam alia significatione dicitur, quod vnum ac simplex in omnes annos, atque in perpetuum compositum est. Nam Praetores olim arbitratu suo edicta, quae leges erant annuae, scribebant. id eorum honori tribuebatur, vt in annum suum ius constituerent. Itaque quo edicto superioris anni Praetor vsus erat, insequens ferè non vtebatur, alioqui eius edictum Translatitium dicebatur. Sed postea diminuta cũ illa populi Rom. magistratuum quoque potestate: constitutum est, vt Edictum vnum componeretur, ex quo Edicto omnes in posterum tempus Praetores perpetuò ius dicerent: quod idcirco perpetuum est appellatum. Huius rei auctorem fuisse D. Adrianum Iustinianus in l. 2. C. de vet. iure enucl. testatur. Edicti verò scriptorẽ C. Saluium Iulianum. Quum & ipse Iulianus, ait, legũ & edicti perpetui subtilissimus conditor, &c. item, Et hoc non ipse solus, sed & Diuus Adrianus in compositione edicti, &c. idem tradit praeterea in l. 10. C. de condi. indebit. Eutropius libr. 9. Post eum Saluius Iulianus Rempublicam inuasit, vir nobilis & peritissimus, nepos Saluij Iuliani, qui sub diuo Adriano perpetuum composuit edictum. Ex his igitur, quae inter illud superius edictum perpetuum, & hoc posterius differentia sit, facile intellectu est. quum illud ob eam causam sic dicatur, quòd in vniuersum Praeturae vnius tempus valeat: quum temporalia, in partem duntaxat, veluti mẽsem vnum aut alterum vim habeant: hoc verò, ad omnes omnium Praetorum iurisdictiones pertineat: quũ antea quotannis noua ferè edicta proponerentur. Ac de hoc ipso intelligendum est quod Hermogenia. scribit l. 2. ff. de statu hom. De caeteris pòst, Edicti perpetui ordinem secuti, & his proximos atque coniunctos applicantes titulos, vt res patitur, dicemus. Item in l. vlt. in fin. ff. de appe. recip. l. 5. ff. de extraord. crim. Hoto. de his vide Connan. lib. 1. ca. 15. nu. 2. & Forcat. Necyoman. dial. 10. nu. 5.

Alia erant edicta, quae prout res inciderat, proponebantur, & ad singulas causas è re nata ad commodabantur: qualia erant ea, quibus aliquem euocabat, & adesse iubebat Praetor. l. 68. l. 71. l. 72. l. 73. l. 75. ff. de iudi. l. vlti. ff. vbi pupill. educ. deb. l. 2. §. senatus. l. 15. §. senatus. l. 42. in fin. ff. de iure fisc. l. 20. §. praeter haec. in fin. ff. de petit. haer. l. 1. §. 1. ff. de requir. re. l. 7. §. vlti. ff. de suspect. tut. l. 3. C. qui accus. non poss. l. 26. §. euocari. ff. de fideic. lib. l. 53. ff. de re iud. l. 2. §. quid ergo. ff. ad S.C. Tertyl. l. 2. C. vbi in rem act. l. 5. ff. de poen. l. 51. de decurio. libr. 10. C. Et apud Paul lib. 5. Senten. tit. 5. Iustinian. Nouell. Constitu. 112. καὶ εἰ τοῦτο μηδαμῶς ποιήσαι προτεθέντων τριῶν ἐδίκτων αὐτὸν καλούντων μὴ [illegible] τὴν [illegible] ἀμείζων διαστήματι τριάκοντα [illegible] ἀλλ' [illegible] γὰρ [illegible] μὴ μόνον ταῖς τῶν κηρύκων φωναῖς, ἀλλ' ἔτι μὴν καὶ ἐδίκτων προτεθειμένων καλῶν εἰς τὸ δικαστήριον. Briss.

EDICTALES dicebantur, & hoc nomine decorabantur, qui annum vnum in legum studio versati, alterum etiam adiungebant: ducta scilicet appellatione ab Edicto cui cognoscẽdo tum operam nauant. Imp. in epistol. ad Antecessores. §. 3. In secundo autem anno, per quem ex edicto eis nomen antea positum, & à nobis ꝓbatur, &c. Hot.

EDICTALES bonorum possessiones dicebantur, quae ex Praetoris edicto sine causae cognitione de plano dabatur: cum aliae quae Decretales vocabantur, causa cũ consilio cognita pro tribunali decernerẽtur. l. 1. §. 1. ff. si tab. testam. l. cùm quidam, 30. §. 1. ff. de acq. haere. Hot.

EDICTORVM aliud monitorium, aliud conuentionale, aliud citatorium, aliud peremptorium. De quibus vide l. ad peremptoriam, cum seq. iunct. gloss.

EDICTVM, ab edicendo, si rei significationem spectemus, ideo dictum est, vt scirent ciues, quod ius de qua re quisque magistratus dicturus esset. l. 2. §. eodem tempore. ff. de orig. iur.

EDICTVM, Bart. diligens Interpres, nil intentatum relinquens, innuit quo differat a Rescripto, in l. postquam. §. Imperator. ff. quor. leg. Sp.

EDICTVM circumducere, est delere & abrogare. Sic Vlpian. vsus est in l. & post edictum. de iud.

EDICTVM fraudatorium, actio est reuocatoria. Zas. §. item si quis. Instit. de act. Sp.

EDICTVM peremptorium. Vide, Perimere Legatum.

EDICTVM successorium ex communi Doctorum sententia sic definiri solet: vt sit edictum quo excluso vno res ad alium transit, qui priore non excluso haeres non fuisset glossa vltim. in l. prima. C. de success. edict. Differt autem à iure accrescendi quia hoc omnino necessarium. est. l. prima & secunda. ff. de acquiren. hered. Illud vero voluntarium. l. 1. post princip. ff. de success. edict. Item in iure accrescendi pars cohaeredis deficientis transmittitur ad cohaeredem, in edicto vero successorio transmittitur ad eum qui nullo modo est cohaeres. Brodaeus.

EDICTVM translatitium dicebatur, quòd praetores qui praeturam inibant, ex edictis praetorum, qui iam magistratu suo functi erant, optime constitutis in sua edicta transferebant. Cicero in Verrem actione III. Sed in re (inquit) tam vsitata, satis est ostendere omnes ante me ita ius dixisse, & hoc vetus edictum translatitiumque esse. Aldobr. §. praetorum quoque. Insti. de iure nat. gent. & ciuili. Adde Fr. Balduin. Catechesin iu. ciuil. 7. cap. 1.

EDICTVM vnum pro omnibus. Vide Iurisco. in not. l. nonnunquam autem. ff. de iudicijs. Spieg.

EDITIO actionis, propriè praeparatoria est. Bart. in l. insulam. de verb. obli. Edimus enim actionem, vt reus cognoscat, deliberetque, an iudicium accipere velit. l. 1. in princ. ff. de eden. quum eatenus impunè poenitere possit. l. si reus paratus. de procur. Sp.

EDITIO etiam emissionem significat, vt editio librorum. Aliter pro creatiõe magistratuum, & illa promulgatione dignitatis, quae communibus omnium vocibus ac suffragijs decernitur.

EDITIONEM exigere officio iudicis, est iudicem inuocandum esse vt decernat, & mandet exhibitionẽ scripti, causa summatim cognita, & delato iuramento exigenti, quod non calumniae causa postulet iuxta l. si quis ex argentijs. §. exigitur. ff. de edend.

EDITITIVS iudex, quem altera pars elegit. ex Cicer. pro Planco satis intelligimus in crimine ambitus tantum esse iudices edititios. Sp.

EDITVS bouis, pro stercore, quo in quibusdam regionibus vtuntur: ab edendo, seu extra mittendo dictus. Iuriscon. titu. de legatis. in l. ligni appellatione. In quibusdam prouincijs editu boum ad hanc rem vtuntur. Nebr.

EDOCERE, pro diligenter docere. Eigentlich darthun. l. hac consultissima. C. de testam.

EDVCARE, idem est quod alimenta praestare. l. fin. de alimen. & cibar. leg. Vbi pupillus educari debeat, pulchrè Iurisconss. toto hoc titu. ostendunt, & Impp. C. eod. Spieg.

EDVCATIO, & alimenta legata, nomina sunt exaequata. l. fin. de alim. leg. Sp.

EDVCATOR, patris & matris nomine etiam comprehenditur, vt rectè colligit Alciat. ex verbis l. 1. ff. de obseq. Spieg.

EDVLIVM, inquit Valla, est, quidquid edimus, aut quicquid ad prandium coenamque, edendi gratia nobis apponitur, & sumimus. Interpretantur hanc vocẽ, suo more, pro comestione apud Iuriscon. in l. solet. in fin. de offic. proconsul. quamuis eam paterno casu protu-

 lerit,

berit, ab antiquo nominatiuo plurali, Edulia: quo vocabulo continebantur omnia quæ ad esum pertinebant. posterior ætas v in i mutauit. Sp.

E F.

EFFECTVS. Sunt qui putant effectum, & officium in animi habitibus esse proprijssimam differẽtiam. vt, quemadmodum differentia hominis est, rationale: ita sit differentia ipsius iustitiæ, suum cuiq; tribuere: ipsius temperantiæ, frugaliter viuere: legis virtus, siue officium, est imperare, vetare, punire, permittere. l. legis virtus. de legibus. Sp.

EFFECTVS, participium, in l. nulla. C. de procur. effectus dominus litis. Institu. de act. §. namq;. Et nec dñ eius rei dominus effectus est.

EFFECTVS legis naturæ. Vid. Lex naturæ. in fi.

EFFECTV, re ipsa, & (vt vulgus loquitur) de facto. Paulus l. is qui. 25. ff. de legat. præstand. quia effectu fratris aufert partem dimidiam. & l. 5. in fin. ff. commod. Verùm in vehiculo commodato pro parte quidem effectu me vsum habere. item l. 5. §. 1. ff. quod cum eo. l. 1. §. qui minorem. ff. vt legat. nom. cau. l. si habitatio. 10. ff. de vsu & habit. l. 14. in fin. ff. commun. diuidund. Hotomannus.

EFFERRE, verbum est funeribus accommodatũ, quæ propriè efferri dicuntur. Feretrum verò deferre, propinquioribus virilis sexus, olim munus dabatur. Itaque filij, parentes, fratres, sorores, elatos funere deferebant: nonnunquam serui libertate donati. Vide Riuallium lib. hist. iur. ciuil. 2. & Alexandrum Neapolitanum. Spieg.

EFFERVESCERE, significat ardore animi excitari, aut cum homo ita excandescit: contrarium est, deferuescere. Vlpian. in l. quis sit fugitiuus. §. idem ait. de ædil. edict. Si autem in hoc tantum latuisset, quoad iracundia dominorum efferuesceret. Hoc ideo adscripsi, quòd Accursius Efferuesceret, id est, humiliaret, interpretatus est. Sp.

EFFICAX dicitur vnaquæq; res, cum nihil illi deest, quòd natura eius ferat, veluti conditio hoc habet natura, vt suspensam obligationem teneat, neq; antequam existat, nasci patiatur actionem. Ea ergo si fungatur munere hoc suo naturali efficax erit. Quòd si nõ impediat ortum actiõis, verum repellat eam per exceptionem inefficax est. Ferret. tit. de actionib.

EFFICERE, denotat perfectionem. In l. Barbarius. ff. de offic. præt. Effecisset, pro efficere potuisset, accipiunt. Et ea suppletio in iure nostro non est noua. Zasius ait, interpretans verbum, Peterentur, in §. postea. l. 2. de origin. iur. id est, petitæ & allatæ scriberentur. Sic & Accurs. in l. eum qui. 2. § si à te, de verbo. oblig. vbi text. dicit, rectè fundi vsufructum petam, exponit gl. petendo fundum, consequar vsufructum. Sed & Iurisconsf. in l. Labeo. de statuliber. verbum Videbitur exponit, id est, videri potuerit, dicens in lege 12. Tab. verbum Nocet sic accipi. Et alibi gloss. in l. si rem æstimatam. ff. de iure dot. exponit verbum Dederit. id est, dare conuenerit. Et in glo. l. 2. C. de fide instrumen. verbum Retractas. id est, retractare intendis: multaque id genus similia inuenias. Sp.

EFFICERE vicem, proæquè prodesse, & loco alicuius esse.

EFFIGIARE verbo nunc crebrius vtitur Cæsarea Cancellaria in diplomatis, quæ à Principe super natalium restitutione, hoc est, nobilitatione, vt ait Budæus in prior. annot. impetrantur. Tametsi apud idoneos latinitatis autores, vix putãt reperiri Effigiare: pro quo malint, delineare, exprimere characteribus, depingere, aut effingere, idq; pro rei ipsius natura, de qua loqui volueris. Prudentius, qui inter Christianos vetustus videri potest, grauissimus certè auctor, hoc verbum non respuit, Et Gellium dixisse, fœtum ineffigiatum, Insulanus obseruauit. Sp.

EFFIGIES antiquitatis in 12. Tabulis extat. Huius cognitio non modò suauis est atque delectat, sed etiam Iuris ciuilis studioso mirè prodest, Budæo monitore. Spieg.

EFFODERE ossa, vel eruere l. 8. ff. de reli. l. vlt. ff. de sep. viola.

EFFODERE terminos. est lapides finium causa positos auellere, & eijcere. l. 1. C. de accus. & Paul. lib. 5. Sẽtent. tit. 22.

EFFRACTORES plerunque dicuntur, qui vi fores parietesue diripiendi expilandique causa perfringũt, interdum etiam, qui vt e carcere effugiant, parietes eius perfodiunt. vt sub tit. de effract. & expil. Item l. 3. §. 1. ff. de offi. præf. vigil. l. aut facta. 16. §. tempus. ff. de pœ. Cic. in Vatin. Licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris. Hot.

EFFRACTORES autem quidam nocturni, & hi atrociores: quidam diurni. l. vlt. ff. eo.

EFFRACTVRA, pro violẽta disruptione, & vbi fiat plerunque, in l. 3. de offic. præfect. vigil. Paulus memorat. Spieg.

EFFRAENATI sunt, qui nullis legibus, nulla vi honestatis cohiberi possunt. Sp.

EFFVSORES, qui patrimonium, peculiumve temerè & largè expendunt, dissipantque. Zerstrewer Guttes. Verbum fuit admodum familiare diuo Cæs. Imp. Aug. Frid. 3. Spieg.

EFFVSVM. Vide Viciare vinum.

E G.

EGERE dicitur, secundùm Bart. qui non habet vnde se alat. Festo est velut exgens, cui ne gens quidem sit reliqua.

EGERERE, eijcere ex aliquo loco l. 25. l. 53. §. si sulphurariæ. ff. de furt. Prat.

EGMEIOS, vsura terrestris menstrua in legibus naualibus. Prat.

EGESTAS ferè in mala re dicitur, quæ scilicet ad maleficium hominem impellit. Propriè tamen est, alicuius rei opus habere. Tryphoni. in l. bona fides. depositi. censuit, nec iniquè malè meritum, publicè vt alijs exemplo ad deterrenda maleficia sit, etiam egestate laborare debere. Sp.

EGKYKLIA, id est Circularia, Græci, quorum sedulus est plerunq; imitator Horatius, appellare solẽt ea, quæ vulgaria sunt & obuia, quæq; omnibus patent. Turneb. aduers. lib. 19. cap. 9.

EGO possessor ero effectus, apud Vlpianum in l. & si fortè. §. 1. ff. si seruit. vindic. Sp.

EGREDI 20. annos. Paul. in l. vltim. de condit. & Vlpian. in fi. l. 1. de constit. prin. personam non egreditur, translatè vsurparunt. Quo enim, vel ad quod non egredimur pedibus?

EGREGIAE personæ, vide tex. & Doctores in l. ad egregias. ff. de iureiur.

EGREGIARVM autem personarum exempla sunt: maiores magistratus: Doctores, & alij quibus iuris auctoritate dignitas inest Bart. l. 1. C. de aduoc. diuer. iud. Quinimo Ias. d. l. ad egregias. secutus Dominicum in prœmio sexti, idem respondit de eo, qui ad professionem maioris disciplinę designatus sit, quem vulgo Lĩcentiatum dicunt: Old. de iure singul.

EGREGIATVS, dignitas l. 1. C. 1 h. de murileg.

E I.

EI ius dicitur, cui quid per sententiam adiudicatur: aduersus autem eum, cui quid abiudicatur: quod vulgò dicunt, Caussam obtinere, & succumbere in causa. Vlp. est receptum. Est, inquit, receptũ, vt possit ei & aduersus eum ius dici. de iurisdict. om. iud. Sp.

EISDEKTIKA hominij siue homagij symbola Cuiac. lib. 8. obseru. cap. 14. Prat.

EIECTA vocantur, quæ vel leuandæ nauis gratia mari committuntur, donec fors ea saluata restituat: vel quæ incendij causa sub dium emittuntur, priori domino qui ea abiecit, restituenda. vt qui animo ea possidere interim non destitit: vt vulgatis legibus sub tit. ad leg. Rhod. de iactu. & de acquir. rer. dom. constat. Sp. Adde Peckium comment. l. 3. §. non solum. ff. de incend. rui. naufrag.

EIECTVS, pro naufragium passo. vt apud Terentium in Andr.

EIECTA nauis, hoc est, quod Græci aiunt ἐξοκείλας, id est, in vadum eiecta illisaque. l. quo naufragio. ff. de incend. ruin. naufrag. quæ & Deiecta l. 7. ff. de leg. Rhod. Briss.

EIICERE, verbum est ad immaturum partum accõmodatum. Vnde eiecti partus, pro abacti. Eiecti item, & eiectitij, pro abortiui, dicũtur. Vlp. in l. si seruus seruum. §. si quis de manu. ad l. Aquil. Si mulier, inquit, vel equa ictu à te percussa eiecerit. Sp. Adde Peck. commẽ. l. 3. §. non solum. ff. de incen. rui. naufr.

EIICIMVS quempiam, antequã sit ingressus. Deijcimus verò iam ingressum, hoc est, deturbamus. Sp.

EINATERES aut ἰνάτερες (ait Modest.) apud Græcos dicuntur duorum fratrum vxores: quod vno versu ait Modestin. idem Homerus significat,

ἢ τις γαλόων, ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων.

Siue alicubi inglorium, aut inaterum speciosis peplis. l. 4. §. 4. ff. de grad. & adfin.

EIPHNOΔIKAI. Vide Fœcialis.

EIPTH carcerem simul & vincula significat ab εἴργω quod est in carcerem conijcio, quasi εἴργω id est, contineo, & vincio. Vnde vincti & Ergastularij serui dicũtur (Budæo teste in comment. linguæ Græcæ) εἰργμένοι καὶ εἰρχθέντες, qui etiam ergastula appellantur, vt custodia ἐν τῇ φυλακῇ, οἱ φύλακες, qui carceribus continentur. Itaque ergastularij, qui vincti in opus publicum ob crimen aliquod admissum damnati erant, dicebantur in vincula publica coniecti cum tamen carceribus occlusi non essent: Et cum dominis suis reddebantur, vincti reddebantur. Alexander Imper. l. seruus. C. de pœnis. Brechęus l. verum est. ff. de verb. & rer. sign. Connan. lib. 2. cap. 6. nu. 3.

EISIENAI δίκην, causam agere. Paulus l. 48. de iudic. τὰς ἄρχοντας ἐν ᾧ ἄρχουσιν ἐνιαυτῷ μήτε εἰσιέναι δίκην ἰδίαν, μήτε διωκόντων, μήτε φευγόντων. Magistratus quo anno cum imperio sunt, neque propriam agere causam siue agendo, siue defendendo, &c. Demosth. περὶ ταῦτα καὶ γραφεὶς τὸν ἀγῶνα τῶν παρανόμων ὑπὸ ὑμᾶς εἰσῆλθον, καὶ ἀπέφυγον: id est, & Reus factus, causam hanc violatarum legum apud vos dixi: & sum absolutus. Hot.

EIVRARE bonam copiam, est iurare sibi copiam non esse æris alieni dissoluendi: Cice. lib. 9. Epist. ad Pætum. Tu autem quod mihi bonam copiam eiures, nihil est. tum enim cùm rem habebas quæstiunculis te faciebam attentiorem. Quo ego loco adductus restituendũ hoc in Varrone verbum credo, quod vnius literæ adẽptione omnem sensus gratiam perdidit: Ait ille libr. 6. de Ling. Lat. Liber qui operas suas in seruitute pro pecunia, quam debebat, dat, dum solueret, nexus vocatur. Hoc C. Popilio rogante, Sylla Dictatore sublatum, ne fieret, & omnes, qui bonam copiam iurarent, ne essent nexi dissoluti. Quod multo planius erit, si, eiurarent, legas, vt sit sensus, si iureiurando negarent sibi facultatem dari, eo se ære liberandi. Adiuuat nos Festus libr. 5. qui Eiurationem significare ait, non posse id, quod desideretur, præstari. Briss.

EIVRAT, qui iurat quod desideratur à se præstari non posse, ait Sex. Pompeius. Ex quo Eiurandi verbum apud Varronem & Ciceronem à doctissimis hominibus iure repositum est. Puto & apud Hieronymum reponendum in lib. de Monogamia ad Gerontiam, vnde eum viri summi, nescio quo iure exturbant contra veterum librorum, quam ipsius proferunt, fidem Hierophantia (inquit) apud Athenas eiurat virum, & æterna debilitate fit castus. Hoc quid clarius, quid rectius? Sed illi non satis oculatè eiurat, legunt. Sic & Tertul. à quo Hierony. multa sæpe mutuatur, & commercium, & patrem matremque eiurare dixit. Apud eundem Tertull. in exhortatione ad castitatem, veterem scripturam retineo, atque ita lego. Cum autem Deus summus tantum, Satanas, ad perficiendum prouocatio est nostra, immo subsusio pigrissimorum ad continentiam Deo exhibendam, qua diabolo qui antistant, nunc virginitate, nunc viduitate peiurant &c. Periurare dicit, quia Diabolo iurant, non Deo. Apud eundem auctorem in Apologe. vbi de Socrate loquitur deierandi verbum simpliciter accipio, vt apud Terentium Donatus. Dæmonas (inquit paulo pòst Tertul.) id est, Genios adiurare consueuimus, vt illos de hominibus exigamus. Nõ deierare, vt illis honorem diuinitatis cõferamus. Adiurare, est exorcizare: vt & exorcistas latinè adiurantes verti Isidor. scribit. Posteriores coniurare dixerunt non tam aptè. Sex. Pomp. Obiurare est iureiurando obstringere. Præiurare est præire verbis conceptis iurantibus. Itaque præiurationes facere dicuntur ij, qui antè alios conceptis verbis iurant, post quos in eadem verba iurantes tantummodo dicunt, idem in me. Pitheus lib. aduer. 2. ca. 8.

EIVLATVS, rationis ploratus expers.

EISQVE mancipijs, quæ suprà legaui, cibarij nomine ab hæredib. meis præstari volo, quę me viuo accipiebant. Explicat hoc thema Scæuol. in l. à filio. §. testator. ff. de alim. lega. Spieg.

EIVS vitæ adolescens, vt merito bonis ei interdici debeat. in l. patri. ff. de minor. Sp.

EIVSMODI homo, id est, talis generis vel eiusdem modi. l. fin. ff. de offic. præsid. Sp.

E L.

ELAIONIS, curator oleo coemendo. Arcad. l. vlti. ff. de mun. & hon. Cura quoque emendi frumenti olei. nam harum specierum curatores quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris est. Hot.

ELAEEMPORIA, id est, olei publicè coemendi cura. Iurisconf. in l. fin. §. patrimoniorum. de mun. & hon. Elæemporia & Osprionia (hoc est, leguminum comparandorum cura) apud Alexãdrinos patrimonij munus existimatur. Sp.

ELATI sui securitate, apud Impp. in l. nullus. C. de Iudæis. vt apud idoneos auctores, elatus arrogantia, superbia, insolentia: & efferri iracundia, odio, dolore, lætitia. Sp.

ELECTIO. Nihil est aliud electio, quàm idoneæ personæ, ad dignitatem ecclesiæ vacantem, solennis euocatio. c. cum in cunctis. in princip. de elect. cap. 1. & 2. de conceff. præb. c. Osius. §. fin. 61. distinct. Aliter autem electio accipitur apud Aristo. lib. 3. de moribus. c. . Solenniter autem in Episcopatibus, Abbatijs, & alijs prælaturis (quæ mortuo pastore viduatæ dicuntur) triplici via fieri potest electio. per scrutinium videlicet, cõpromissum & inspirationem. c. quia propter. de elect. Rursus inspirationis via fit dupliciter: Per inspirationem veram, quæ fit Deo Optimo Maximo miraculose reuelante. c. statuimus. §. fin 61. distin. & per quasi inspirationem, cum electores nullo tractatu præcedente, omnes vno in vnum consentiunt. d. c. quia propter. Sed vt scribit D. Corrasius in paraphrasi sacerdotiorum c. 3. neutrum hodie in vsu esse, [illegible] quod & Canonistæ dicunt. c. qualiter. de elect. In electionib. verò inferorum dignitatum, hoc tãtum est solenne, vt singulorum consensus, in communi id est, collegialiter, pręstetur. c. in genesi §. 1. de elect. c. sicut. eod. titul. in 6. Nam & in quibuscunque actibus collegij, & vniuersitatis perpetuum est vt singulos separatim consentire nõ satis sit, sed conuocati communiter consensum præstare debent. l. 2. de decur. lib. decimo, C. gloss. c. cum omnes. de constitu. Quæ maiore ex parte sumpta sunt è Io. Corras. ne quem gloria fraudẽ. Anch.

ELECTRVM. Vlpian. auctor est, Electrum auri appellatione non contineri. l. 4. de legat. 1. Id quo sensu accipiendum sit, optimè aduersus Hermogenem docet Tertull. Nam & testam, inquit. licèt ex argilla confectam, iam non argillam vocas, sed testam. & electrum licet ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamen, nec aurum appellabo, sed electrum. à cuius habitu quid diuertit, pariter & à vocatu eius recedit appellatione, sicut & conditionis proprietate. Huic addendũ

 est

est illud eiusdem Tertulliani aduersus Praxeã. Si enim sermo ex transfiguratione. & demutatione substantiæ caro factus est, vna iam erat substantia Iesus ex duabus, ex carne & spiritu mixtura quædam, vt Electrum ex auro & argento, & incipit nec aurum esse, id est, spiritus, nec argentum. id est caro, dum alterum altero mutatur, & tertium quid efficitur. Electrum igitur quia ab auri & argenti recessit habitu, ideo nec auri potest, nec argenti nomine comprehendi. Et hoc nimirum illud est, quòd dixit Vlpianus, rerum vocabula immutabilia esse. d.l.4. Quod enim ex auro & argento fœderatum est, proprium habet vocabulum, & electrum, non aurum, non argentum. Eoque sensu electreos nummos appellasse videri potest Lampridius in Alexandro: Alexandri habitu, inquit nummos plurimos figurauit, & quidem electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos. Est & aliud genus Electri, de quo scribit ad hunc modum Diuus Ambrosius Hexaëmeron lib.2.cap.15. Quid autem tibi referam, quod Electrum lacryma virgulti sit, & in tantæ materiæ soliditatem lacryma durescat? Nec leuibus id asseritur testimonijs, quando folia, & minutissimæ surculorum portiones, aut exigua quædã animantium genera in electro sæpe reperiantur, quæ videtur, cum adhuc gutta esset mollior, recepisse, & solidata tenuisse. Hæc Ambrosius. Et de hoc quidem electri genere accuratissimè disputatur est doctiss. medicus Guilielmus Pantinus, in ijs commentarijs, quos in C.Plinij naturalem historiam meditatur. Ræuard. Vario.lib.1.c.19.

ELECTRI Sardensis tanquam memorabilis meminit Sophocles in Antigone: sed in qua significatione quærunt ibidem interpretes.

ELECTRI nomen duobus modis accipi Pausanias lib.1. Eliacor. docet. τὸ δ' ἤλεκτρον τοῦτο, ait, ᾧ τῷ Αὐγούστῳ πεποίηκε τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τοῦ Ἠριδανοῦ τῇ ψάμμῳ εὑρίσκεται σπανίζεται τὰ μάλιστα, καὶ ἀνθρώπῳ τίμιον πολλῶν ἐστιν ἕνεκα, τὸ δὲ [illegible] ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. In hãc posteriorẽ sententiam Electrũ vsurpatur in l.7. §.voluntas. ff. de adquir.rer.do. §. si duorum. Institut. de rer.diuis.d.l.4. ff.de lega.1. Plin.lib.33.cap.4. Vbicunque quinta argenti portio est, electrum vocatur. Scrobes eæ reperiuntur in Caria. Fit & cura Electrum argento addito. Seruius in 8. Æneid. Secundum Plinium, ait, tria sunt Electri genera: Vnum ex arboribus, quod succinum dicitur: & est lachryma defluens ex arbore glessaria in insulis Germaniæ septentrionalibus, quas glessarias, siue Electrides dicunt; quæ deinde congelascens, in lapidis duritiem vertitur. Virg. in Bucol.

Pinguia corticibus sudent Electra myricæ. Nebr.

Aliud, quod naturaliter inuenitur: Tertium, quod fit de alijs quatuor partibus tribus partibus auri & vna argenti. Quas partes etiam si naturam resoluas, inuenies. Quæ postrema verba ab eo mutuatus est Isidor. libr. 15. Etym.ca.22. Idemque Plin. libr.9. cap. 40. Sicut testu[illegible] auro confundere, vt electra fi[illegible], vt Cornelia. Hinc Electrei nummi apud Lamprid. in Alexan. Planè electrum et[illegible] significat, vt in illo Martialis versu,

Corticibus duris sudare electra feruntur.

Eoque sensu Electrina vasa accipi possunt in l.32. §. Neratius. ff. de aur.arg. Briss. Adde Forcat. Necyom. dial.38. num.3.

ELECTRI appellatione, quid Vlpian. intellexerit. l.4. ff. de leg.1. quæri consueuit. Et eo aurum intelligi, cui quinta argenti pars admixta est, tradit Ioã. Rob. lib.1. Senten.cap.16. Nam quod Alci. lib.7. Parerg.cap.4. id refert ad aliam significationem, qua electrum succinum quoque significat, probabile non est: tum quod in hac significatione nusquam comperiam id sumptum à Iureconsf. econtrario verò in illa significatione sæpius vsurpatum, in l. adeò. §. voluntas. ff. de acqu. rer. do. & l. pediculis. §. Neratius. & §. si duorum. de rer. diui. in Instit. tum etiam, quod nullum penè stultius exemplum ab Vlpiano propositum alioqui dici possit, in d.l.4. Itaque id addere non debuisset, cum stultius quid proferre se illic testetur. In hac itaque specie non valet legatum, licet Electrum proximum sit auro. Aliud tamen, si fortè ea, quæ diximus, accederent. nempe consueuisse testatorem auri appellatione Electrum quoque suum cõplecti, arg. l. si quis vinum. de tritico vino. & d. §. quid tamen.

ELECTORES, quorum iam non solum vsus, sed & autoritas ac dignitas in Imperio amplissima est, ab eligendo Imperatore dictos esse constat de quorum tamẽ institutione, variant docti: vt videre est ex Onuphrij Panuinij & Simo. Schardij contrarijs scriptis.

ELEMENTA legalis scientiæ Accursius in proœmio Instit. malè exponit quod quemadmodum singula ex vi quatuor elemẽtorum gubernãtur, vt ille inquit, ita hic liber omnia iura complectatur. Nam Iustinian. illic prima elementa appellauit, id est, principia totius legitimæ scientiæ, prout fusius explicat hanc sentẽtiam idem Iustin. in l.2. C. de vetere iure enucl. in versi. Mandauimus. Plinio auctore Elementa dicta sunt quasi eleuamenta, eò quòd ex ipsis cætera originẽ sumant, initia videlicet & fundamenta creaturarum. Hac trãslatione vsus est Cicero in Topicis. His igitur locis (inquit) qui sunt expositi ad omne argumentum reperiẽdum, tanquam elementis quibusdam significatio & demonstratio datur. Dictæ sunt enim literæ elementa, quod sint orationis principia quædam, ex quibus primum syllabæ, ex syllabis dictiones, ex dictionib. orationes conficiantur. Sic & Paulus ad Gal. 4. Elementa vocat prima rudimenta religionis, & præsertim illa externarum cæremoniarum, quibus Iudæi veluti pueri quidam in prima legis pædagogia imbuebãtur: vt sunt obseruationes temporum, locorum, vestium, ciborũ, sacrificiorum, rituum & cæremoniarum. Vocat autem ea egena elementa, quod non afferrent gratiam, spiritũ sanctũm, cõsolationem, pacem cordis, aut vlla vera bona, quæ per solũ Euangelium & Christum contingunt.

ELICES sulci sunt aquarij, qui in segetibus fiunt, per quos aqua collecta educitur è liris. Vlp. l.1. §. Labeo. ff. de aqu. & aqu. plu. arcen. sulcos aquarios, qui hinc Elices appellantur, si quis faciat, aquæ pluuiæ arcendæ, eum teneri. Haloander sic habet: qui Græcis [illegible] appellantur: quemadmodum & Alciatus quandoq; legendum existimauit. Nunc in Parergis indicans nihil immutandum, idq; auctoritate L. Columellæ, cuius verba adducit lib.2. de re rustica. cap.8. & lib.11. cap.2. Arbitramur tamen Elices propriè dici, capita fontium, & scaturigines. Vnde Aquilices Callistrato qui artẽ hanc exercent, sciuntque, quo modo aquæ elici possint. Alciatus rectè sententiam mutauit, nam Pandec. Flor. habent ἕλικες, quæ lectio retinenda est vel peritorum consensu. Prat. Dicitur autem & Helix quoddam machinamenti genus quod primus inueniens Archimedes præclarus est habitus: Elix autem dicta est à circumuolũtione, vel à verbo ἕλκω, id est, traho de quo latius Maioragius lib.2. Miscell. cap.20.

ELIDERE in specie Pauli l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pac. nõ omnino tolli, sed & inutile, & inefficax effici accipi debere docui li.4. mediæ Iurispr. Senten. ca.3. quod eiusdem Pauli verba ostendunt ibidem, non quidem ipso iure & replicatione exceptio eliditur, quod & Iustinianus probat. §. præterea. Instit. de actio. pacto conuento obligationes non omnino dissoluuntur. Zasius verò lib.1. Respons. nu.5. & Fortunius Garsias in repet. d. §. pactus ne peteret. omnino tolli falsò contra senserunt, cùm ex verbis l. Pauli contrarium sit verius. Docuit id ante Prat. Corrasius Miscell. lib.2. cap. 16. Sed elidere esse idem quod perimere, & enecare testatur auctoritas Virgilij cum inquit,

Geminosque premens, elisit angues:

& Suetonius in Cæsare sæpe, præ turba elisi & exanimati sunt: sic in iure Canonico probationes elidi, id est, tolli dicuntur. c. quoniam. §. si vero vt lit. non contest.

ELENCHVS, lapillus est ex genere margaritarum Paul. de aur. & argẽt. leg. l. pediculis. Item cum inaures, in quibus duæ margaritæ elenchi, & smaragdi duo, legasset, & postea elenchos detraxisset. Nebr. In lib. quẽ de Vasculis Baysius edidit, collegit è Plinij verbis, cylindros

lindros & elenchos in eo differre: quòd elenchi fint fastigiatæ longitudinis, cylindri verò proceritatis, æqualiter orbiculatæ. Sp.

ELENCHOS non esse gemmas, sed margaritas docet etiam Plin. qui libr.9.cap.35. de Margaritis loquens, se inquit, summa laus coloris est exaluminatos vocari. & proceribus sua gratia est, Elenchos appellant fastigiata longitudine alabastrorum, figura in pleniorem orbem desinentes. hos digitis suspendere, ac binos & ternos auribus fœminarum gloria est. Ostendit quoque Iuuenalis Satyr.16. Elenchos non esse gemmas, qui prius gemmarum, postea elenchorum mentionem facit:

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil
Cum virides gemmas collo circumdedit, & quum.
Auribus extensis, magnos commisit elenchos.

Ferr. Explic. lib.1. in l. pediculis. §. vlt. ff. de auro & arg.

ELEPHAS, maximum animalium terrestrium, iumenti operam præstat, continetur; primo capite legis Aquil. Caius auctor l.2. ad leg. Aquil. Spieg.

ELEVARE fidem testiũ, & refutare testes, quid sit, in annot. Bud. docet. Quàm verò eleganter hoc verbo veteres vsi sint, pluribus ostendit Beroaldus apud Propertium. Sp.

ELIGIMVS re ipsa, quod prius mente optauimus: quapropter promiscuè optio electioq; assumitur. auctor Alcia. Omnis autem Electio, actus est voluntarius. vt Aristo. docuit 3. Ethic. colligiturque ex l. Gallus. §. & quid si tantum. Est autem Electio de multis. l. quod in hæredem. §. eligere. de tribut. l. plerunque. §. fin. de iur. dot. Vide Salom. in d. l. Gallus. Sp.

ELIMATVM, id est, expolitum. Nam polire verbũ, propriè pro limare ponitur. Et expolire nihil à poliendi significatione differt: nisi fortè aliquid perfectioris artis habere velis. Sic verbum Elimatum, accipiendum in §. sed cum perspeximus. l.2. C. de vet. iur. enucl. Sp.

ELOGIVM, testificatio de certo homine: vt de inquisitione criminum alicuius rei, quæ ad magistratum cuius ea de notio est, mitti solet. Modestinus l.3. ff. de re milit. Desertorem auditum ad suum ducem cum elogio præses mittit. Martianus l.6. ff. de cust. re. Non omnes ex fide bona elogia scribere compertum est. itẽ, Irenarchæ quum apprehenderint latrones, interrogẽt eos de socijs & receptatoribus, & interrogationes literis inclusas atque obsignatas ad cognitionem magistratus mittant. Igitur qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt. Hot.

ELOGIVM, oratio de re quapiam data opera, id est ob nullam aliam rem, perscripta. Vlpian. l.38. §.2. ff. de ædil. edict. Idcirco Elogium huic edicto subiectum est, cuius verba hæc sunt, &c. id est de industria, vt de pecore nominatim caueretur, hæc clausula subiecta est. Vlpianus propriè vsurpauit. nam Elogium cùm in bonã partem accipitur, est testificatio de homine certo, ei vni propria, neque alteri conueniens. vt illud de Attilio Calatino, Vno ore cui plurimæ consentiunt gentes populi primarium fuisse virum. Hotom.

ELOGIVM in malam partem notatio quædam (sic enim notationes Censoriæ dicebantur) exhæredationis causam perstringens. Africanus l.14. §.2. ff. de lib. & posth. Non enim videri quasi filium exhęredatum esse, quum elogium pater quum filium exhæredaret, proposuisset. id est exhæredationis causam. Sic in l.1. §. idẽ ait. ff. de Carbo. edi. l.9. C. de suis & legi. Cic. in Cluentiana: Vnum est etiam quod maximè me conturbat: quòd elogium recitasti de testamento Cn. Egnatij patris hominis honestiss. iccirco se exhæredasse filium. quòd is ob Oppianici damnationem pecuniã accepisset. Quin. libr.7. cap.4. Sed nonnunquam etiam reus hic totius summam constituit, si exhæredatum à se filium pater testatus fuerit elogio, propterea quòd is meretricem amauerit. Hotom.

ELOGII munus eius, qui annonæ rationem procurat. ἰλόγ⊙ enim rationalis, ratiocinatorũe à Græcis dicitur. Hinc Alogistes, & Analogos, qui rationes reddere non tenetur. Modest. in l. quidam. de administ. tut. Vide Alciat. in tit. de frument. Alex. lib.11. C. Old. in Actio.2. class.4. Sp.

ELOQVENTIA, est bene & rectè loquendi scientia. Vnde Eloquens, qui in dicendi ratione perfectus est. Pomponius l. secunda. de origin. iuris. §. ab ijs profecti. Sed plus inquit, eloquentiæ, quàm studio iuris operam dedit. & in §. ab hoc plurimi ad fin. Ex his, ait Trebatius peritior Cascellicis. Cascelius, Trebatio eloquentior fuisse dicitur, Ofilius vtroque doctior. Iuris Ciuilis scientiam, decere cultum sermonis, modò illi non præcurrat, ostendimus in Compendio Tyrocinij. Spieg.

ELVDERE, est finem ludo imponere. Ex Donato, interprete Terentij. Sp.

ELVERE propriè est lauare. & ita lauando purgare vt sordes omnino tollantur & deleantur. Vnde terrarum eluuiones Ciceroni dicuntur, cum aquarum inundationibus terræ immerguntur & tanquam absorbentur. Itaque eluuio cursim & vno ferè continuoque impetu fit. Alluuio sensim & conatu, nec certo perpetuoque accedit aut decedit cuius incrementum latens & obscurum non facilè animaduerti potest. nisi postquã est magna aliqua ex parte factum, Connan. libr.5. cap.3. num.1.

ELVGERE, luctum deponere, vel finem lugendi facere. l.1. ff. de infamibus. Die Klagkleyder hinweg legẽ. Solet autem vir elugeri propter turbationem sanguinis. Vnde Pomponius eam, quæ intra legitimum tempus partum edidit, putat vel statim posse nuptum collocare. l. liberorum. d. tit. Spieg. Vide Budæum copiosè tractantem de Emblematis in d. l. tigni. His autem vasa pura opponuntur, hoc est, non cælata, quorum meminit Iuriscos. in l. si in rem. ff. de rei vind. Sp.

ELVSCARE vetus verbum est, cuius habetur mentio in 12. Tabul. & significat luscum facere. sicut & verbum Eluscificare, significat, luce priuare: quod vltimũ non est assequutus Nonius Marcell. qui exponit elucificare, id est lucidare, auctore Laberio. qui ita intellexit, secundum eum: dum inquit, Volo elucificare exitum ætatis meæ & ita etiam Laberium intelligit Sipõtinus in suis in latinam linguam commentarijs, super 24. Epigr. Si quis ades longis rem, &c. tamen tacito (vt moris sui est) Nonio à quo didicerat. Nam (quod eorum pace dixerim) Elucificare apud Laberium accipitur in alio intellectu, neque significat lucidare, aut clarificare, prout putant ipsi: sed quod est totum contrarium, luce priuare. Quidam enim diues auarus apud Laberium deplorat alotiam, & popinationem filij, atque velle Democriti exemplo se luminibus oculorum priuare, ne videat filium nequitia & luxu patrimonium dissipantem. Laberij carmina si quis desiderat, citat A. Gellius: apud quem tamen lucificare inuenies, pro elucificare, & malè. & ita etiam verbum elucificare, quod significat luce priuare, exponit Ambrosius Calepinus in suo Dictionario. & Philippus Beroaldus. vir sæculi nostri diligentissimus, in suis in Apuleium comment. Et secundum ista debet declarari Vlpian. in l. sed etsi. §. si magister. ad l. Aquiliam. dum refert Iulianum scribere, Aquilia teneri eum qui eluscauerit in disciplina discipulum. Licet quidam mendam putantes, tentauerint textum nitidum deprauare. Cotta. Hinc

ELVSCATIO, actio ipsa priuandi altero oculo. Vlpianus de ædilit. edict. l. item Ofilius. Eluscationem eam quidam putant, vbi homo lumine adhibito nihil videt. Qui id dixerint, non sunt audiendi, quia nulla freti auctoritate id dicant. in d. l. item Ofilius in Pand. Flo. legit luscitationem falso, Haloander Nuscitationem. Prat. & Sp.

ELVSORIVM Prætoris imperium esse non debet. l. si prætor. ff. de iud. & l. vltim. Nequid in loc. publ. hoc est, vanum.

E M.

EMANCIPARE Festo libr.5. dicebantur qui patris potestate exibant, vt passim in libris nostris. Vnde Mãcipare & emancipare prędia, fundosq; Plin. lib.7. Epist.

ad Caninium. Vide infr. mancipare & adde Connanū lib.2.ca.14.nu.4.

EMANCIPATIONEM veteres omnibus contractibus qualescunq; illi tandem fuerint adhibebant. Idq; eam ob causam, quia nulla res tantam facit controuersiam, quàm illæ alienationes. Vt igitur constaret de alienatione, illam solennitatem introduxerunt. Nos hodie illud negotium per arram conficimus. Old.

EMANCIPATIO similitudinem venditionis habebat, hoc modo: Naturalis pater filium suum alij fiduciario patri mancipabat, hoc est, in manum tradebat: à quo vice mutua duos numos, quasi in similitudinem precij accipiebat, & iterum eos fiduciario patri tradebat. Quòd secundò & tertiò fiebat coram septem testibus. Et tali superstitioso circuitu, filius exibat patriam potestatem, vt in lib. Inst. 1. Gaius tradit. Old.

EMANCIPATIO etiam pro abdicatione iusta sumitur: vt ait Bald. tit. de adopt.

EMANCIPATIO est patriæ potestatis relaxatio vtriusque & patris & filij interueniente cōsensu coràm Iudice. Azo in summ. C. eod. in prin. §. præterea Institu. quib. mod. ius patr. pot. soluitur.

EMANCIPATIONIS formulam disces, ex lib. 1. Inst it. Gaij. Old.

EMANCIPARE agrum, est alienare è mancipio id est, dominio & possessione sua emittere, & alteri possidendum tradere.

EMANSOR, inquit Modest. in l. desertorem. de re milit. est, qui diu vagatus ad castra reuertitur: eoq; distat à desertore. Quēadmodum & erro dicitur seruus, qui eo quoque animo errat, vt in tempus reuertatur: sicut fugitiuus, qui non habet animū reuertendi. Nebr. Vide infr. Erro.

EMASCVLARE, est castrare, hoc est, mascula virilitate viduare: in qua significatiōe est & Euirare, apud bonos auctores. Sanè quod id fieret, edicto vetitum est. l. 1. C. de Eunuch. & publicum iudicium ex lege Cornelia constitutum. Sp.

EMBAMMA condimentum ad obsonia paranda, vt docet Columella, dum inquit: Hoc sinapi ad embammata non solùm idoneo, sed etiam specioso veteris. & ideo quæsiuit Vlp. in l. si quis vinum. de vino, trit. oleoque leg. si acetum quis legasset, an embamma contineatur? & putat contineri: quia aceti numero fuit. apud quem tamen emblema mēdose legitur. Sunt etiam qui embāmata accipiant immersiones, quādo intingimus vel panem, vel obsonium in vasculis repletis re liquida. & à Græco verbo ἐμβάπτειν deduci videtur, quod est immergere & intingere. & hæc opinio visa est postea placere Alexand. genial. dierum lib. 5. cap. 11. Sunt etiam qui embamma putent dici acetum coagulatum, quòd vino diffusam, aut aqua, aceti saporē facit. & propterea in legato aceti continebitur embamma, quoniam eiusdem saporis est. Cotta. Adde Forcatulum in suo penu iuris ciu. c. 20.

EMBATEVTICI iuris appellatione, ceu generali, cuius meminit Vlpia. in l. 3. §. fin. de reb. eor. qui sub tut. Alciato tradente, ad ius intelligi potest, quod & quandam detentionem respicit, & rei possidendæ facultatem, tametsi proprietas vera ad alium pertineat. Quale est ius superficiarij, vel eius qui fundum vectigalem possideat, vel perpetuarij. l. bonorum. de verbor. signi. l. fin. de superfic. l. 1. si ager vectigalis. Erunt fortè, quibus magis arridebit, Ius Embateuticon intelligere, quod vulgo Pedagium, Weggolt: quòd alioqui ad Regalia solet pertinere. Sed Alciatus eam interpretationem magis probat, quæ in Etymologico magno est, vbi ille Grammaticus, ἐμβατεία, inquit, quæ nunc & ἐμβαδεία dicitur. id ius quod creditor in bonis debitoris sibi pignoratis retinuit. ꝓpria auctoritate ea ingrediēdi. Sp.

EMBLEMATA appellantur, opera quæ ex tesserulis structa sunt, quale est musceatum in parietib. seu pauimentis. & tarsearum in lignis. ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω. quod est interfero, vocitata. Accipiuntur etiam pro sigillis ex auro vel argēto, vasis impressis, illigatisque. Cicero in actio. 5. de signis taxat Verrem, quòd emblematum vim coaceruauerit, quæ omnia vasis Siculorum exlatis impudenter abstulerat. Plin. lib. 34. Vlysses, inquit, & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripientes. Lucil.

Arte pauimento atque emblemate vermiculato.

Quem citat Cicero, dum inquit: Nullum nisi loco positum, & tanquam in vermiculato emblemate (vt ait Lucilius) structum verbum videres. & de his apud nos intellexit Paul. Iureconsultis in l. pediculis. §. 1. ff. de aur. & arg. legat. Meminit Vlpia. in l. Quintus Mutius, §. cui aurum. eod. tit. Cotta.

EMBOLA in l. 10. C. de sacrosanct. eccles. l. vltim. de nauibus non excus. lib. 10. C. publicarum specierum copiarumque seu annonarum transuectionem significat, quæ quotannis in Aegypto nauibus illatæ Constantinopolim deferebantur. ἀπὸ τῆς ἐμβάλλειν τὰς νῆας τὸν σῖτον, vt Iustin. in edictio 13. his verbis indicat: [illegible] Idem in eodem loco ἐμβολὴν εὐτυχεστάτην vocat. Briss.

EMBOLA, rostra sunt nauium. Significat & alia præter hoc. de quibus Herm. in Corollario Plinia. Alc.

EMBOLISMOS Græcè, nobis intercalatio. Si quidem Macrobio tradente, Intercalare, interserere est: quòd verbum in §. minorem. l. 3. de minoribus. Accurs. vt Budæus ait, inscitè, de medio tollere, interpretatus est: cum sit non eximere, sed interserere, interponereque. Nebr.

EMBOLOS nauis velocissima AEschil. vide Adnotationes in leges Rhodias. Prat.

EMBRYON in legibus Solonis apud Galenū ἐν τῷ περὶ τοῦ κατὰ γαστρὸς. & in lib. περὶ φιλοσόφου ἱστορίας, significat infantem in vtero. vide quæ ad leges Solonis scripsi in lib. Veteris Iurisp. 2. Prat.

EMENDA verbum Gallicū, Latinis multa, vel mulcta Græcis ζημία, dicitur. de verbo Gallico text. in c. quamuis. de offic. ord in. libr. 6. de Latino tot. titul. C. de mod. mult. l. si qua. ff. de verbor. signi. De Græco in legibus Solonis quæ extant apud Demosth. orat. & Plutarc. & D. Laertium in eod. & veterem nostram Iurisprud. lib. 2. Prat.

EMENDARE nihil aliud est, quàm mendum litura tollere, Alci. in l. edita. C. de eden. salua remanente substantia l. actorum. ff. de re iudi. significat enim corrigere & castigare: de quo plura d. tit. de eden.

EMENDATORES apud Athenienses erant χρεῶν, id est, debitorum exactores: & rationū magistri: apud quos quòd causa obitæ perperam legationis dici solebat, quam Græci παραπρεσβείας vocant, inde [illegible] sunt nominati.

EMENTATIO, modò pro prauorum morum, & vitiosa admissorum castigatione vsurpatur. vt tt. C. satis notis de emend. prop. de emend. seru. modò pro mutatione seu libelli variatione: de qua interpretes dissferunt in l. edita. C. de eden. Alciat. hic omnino videndus est ijs, qui ad forum animum appulere. Emendatio etiam est, qua singula prout ipsa res postulat, dirigim⁹, æstimantes vniuersorum scriptorum sentētiam diuersam: vel correctio eorum, quæ per scripturam, dictionemue fiunt: auctore Diomede. Tradunt optimum esse emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponantur, vt ad ea post interdum, velut noua atque aliena, redeamus. Spieg.

EMENDICARE, more mendicantium aliquid petere. C. de accus. Impp. Singuli aiunt, vniuersiq; iudices cognoscant, in publicis criminib. non oportere emendicatis vti suffragijs decretorum. Sp.

EMENDICATA suffragia appellantur, quæ leuiter causam adiuuant. vt potentium commendationes, & ciuitatum in alicuius honorem decreta, vt ait Alciat. vbi mendicata suffragia refert inter prouerbia Iurecōsult. Spieg.

EMERE antiquis pro accipere ponebatur, vt scribit Festus: Vnde redemptores, qui tametsi cōductores sint ali-

alicuius operis faciendi, quia tamen cōfecto opere pecunias accipiebant, redemptores vocati sunt, & emptorum nomine designati. Emo igitur: quotiescunque aliquid ἐμὸν, id est, meum facio siue dominium rei acquiram, siue vsum, aut aliam quamcunq; eius commoditatem: Vnde fortassis origo verbi. Connan. lib. 7. cap. 6. num. 1. Idem Connan. lib. 7. cap. 5. num. 1. Sic inquit: Origo emendi vendendiq; à permutationibus cœpit, vt scribit Paul. de contrah. empti. l. 1. Olim enim (inquit) non ita erat nummus, neque aliud merx aliud precium vocabatur: sed vnusquisque secundùm necessitatem tēporum ac reū vtilibus inutilia permutabat: quoniam plerunque euenit, vt quod alteri superest, alteri desit, &c. vide eundem Connan. latius de orig. emen. lib. 7. ca. 5. num. 6. & infrà quære Emptio.

EMERE rem necessariam, licet mortalem. §. sciendum. in fin. l. verum. ff. de minor. Sp.

EMERGENS quæstio, & incidens differunt. Emergens est, quæ extrinsecus addit, & nihil habet commune cum negocio principali, & tantum processum respicit, & tendit ad ipsum impediendum: vt testem admittendum, vel non. Incidens est, quę respicit merita causæ, & habuit ortum ante litem contestatam, vt exceptio transactionis, pacti & compensationis. Differentia euidens inter quæstionem emergentem & incidentem potest haberi hunc versum.

Incidens perimit, emergens quæstio differt.

gl. in c. 1. de ord. cogn. Et vide gl. in l. quod iussit. ff. de re iud. Ioan. Bellou. Etymolog.

EMERITA stipendia dicuntur, quæ peracta sunt, quum iam milites missionem vt veterani impetrauerunt. Emerita, numero tantùm multitudinis etiā sunt præmia veteranorum, vt ex Modestini verbis colligitur in l. desertorem de re milit. Sp.

EMERITA & Emeritensis colonia ciuitas est Lusitaniæ nominatissima, Augusta cognominata: Nā, vt scribit Dion, deuictis Cantabris & Asturibus: eā vrbem illis qui suprà ętatē essent, emeritis, Augustus habitandā concessit. Vnde vrbs appellata Emerita Augusta, ex nomine conditorū & Augusti. Paul. l. in Lysitania. de censib. In Lusitania, inquit, Pacenses & Emeritenses. Neb.

EMERITI dicuntur milites, qui sunt exautorati, hoc est, militiæ sacramento soluti, quibusque iam donatiuum est solutum. Modestin. iamdicta l. desertorem si expleto, inquit, tempore redeat miles veteranus, restituatur & emerita accipiat. Nebr.

EMICARE, pro excellere, apud Iustinianum in §. hæc omnia. l. 2. de vet. iur. enucl. vbi de Triboniano suo loquitur. Spieg.

EMIGRARE dicuntur, qui ante finitum conductionis tempus habitationem derelinquunt. l. 28. §. 1. ff. loca. & alibi sæpissimè. Prat.

EMINET, qui cæteris præstat. Vnde eminentissimus Tribonianus. Institut. Quibus alie. licet. §. sed hoc etiam. Et Eminentia tua, in §. fin. Auth. de aliena. & emphyt. Eminentia formæ, in Authen. de rapt. mulier. in prin. & potestatum Eminentiæ. C. de appar. pręfec. vrb. l. 1. lib. 12. Spieg.

EMISENI, populi in Emissena regione Syriæ, Paulus in l. in Lysitania, de censi. Imperator noster Antoninus ciuitatem Emisenorum coloniam iuris Italici fecit. Nebr.

EMISSAM manum, Modesti. vsurpat in l. quidam. de prob. pro cautione manufacta. Alc. vsurpauit. Sp.

EMISSARII vocantur conciliatores, atque internuncij furtorum eorum, qui à magistratibus committuntur. autor est Asconius. Ponitur & pro calumniatore, & vexatore summisso, & subornato ab inimicis. Spiegel.

EMOLOGARE verbum, nec Latinitas, nec Gręcismus agnoscit. Interpretes pro confirmare, vel laudare vsurpant. Homologare, propius ad suam quæ Græca est originem accedit. Vide Bart. in l. cum antea. C. de arbit. lege, Homologare. Sp.

EMOLVMENTVM, vtilitas est: opponiturq; Detrimento, sed quam, vt nonnullis, nec absurdè visum est, ex opera & labore, & quasi molimine nostro assequimur. Interpretes Emolumenta etiam pro bonis absolutè, interdum pro salariis accipiunt. §. quod si delinquentes. Authen. de mand. Princip. C. de præfec. præt Aphr. l. 1. §. quæ verò emolumenta. l. iudices. de a... nu. & trib. lib. 10. C. Sp.

EMPHRACTA naues appellantur, quæ vndique clausæ sunt, à verbo Gręco ἐμφράττω, quod significat obturo, occludoque. Plin. tradit hasce naues à Tasiis inuentas esse. De his sæpè Liui. Cæsar, & cæteri. & apud nos Vlpian. in l. 1. §. sed si vt certis. tit. de exercitoria actio. licet apud eum emphatę mendosè adscriptum sit. Sunt tamen qui putent legendum embatæ, à verbo ἐμβαίνω deductum, quod significat nauem conscendo. Alij embolatę, id est, rostratæ, quod nō placet nisi apud Imperatorem in l. iubemus nullam. C. de sacrosanct. eccl. quo in loco ingressio itineris interpretari debet. Alci. ad tit. C. de nauib. non excusand. libr. 11. Quidam etiam epibatæ: vt intelligamus de his quæ vectoribus traiciendis aptæ sunt. Hæ apud nos Actuariæ appellātur, quia remis tantummodò compelluntur. vulgus scyphum, vel gundulam appellat. & de his sensit glossator noster in loco illo Vlpiani. Ex diuerso quædam etiam naues sunt quæ aphracta dicuntur, & ista aperta quidem & intecta sunt: de quibus Cic. ad Attic. inquit, Nos Rhodiorum aphractis tranquillitates aucupati eramus. Ex his palàm fit, mendosa esse verba apud M. Tullium in eo volumine quod suprà citauimus. Nam vbi legitur acta Rhodiorum, tu lege aphracta. & de hoc nauigij genere intelligas, prout etiam aliàs meminit Beroald. si rectè memini. Cotta. Embatas vulgare verbum, aut nauticū esse, putat Bud. Epibatas autem & milites classiarios dicit, hoc est, milites in nauibus merentes, & pro vectoribus apud Græcos accipi tradit. Reiicienda autem est & Nebris. & Bud. diuinatoria lectio, retinendaque est Florentina, in qua est ἐπιβατηγοί. Sunt autem ἐπιβατηγοὶ naues vectorum ductrices, ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς ἐπιβάτας. Hæc ex Anto. Aug. lib. 4. ca. 16. Prat.

EMPHYTEVSIS, contractus est à Zenone Imper. primùm nominatus. cùm ager ea lege fruendus datur, vt quamdiu merces soluatur, nunquam ad dominum redeat. l. 1. C. de im. emphy. vbi Zeno ait ius emphyteuticarium neque conductionis, neque alienationis esse titulis adiiciendum: sed hoc ius tertium esse ab vtrisque memoratorum contractuum societate separatum, conceptionemque ac definitionem habere propriam. Huius autem originem contractus vocabulum ipsum demonstrat. nam ἐμφυτεύειν conserere est: vt facilè appareat, tum illum vsurpari cœptum, cùm agri deserti atque inculti non facilè colonum reperiebant: qui cùm impendium magnum in illorum culturam & consitionem, atque (vt nunc loquimur) meliorationem fecissent, ab iis discedere cogerentur. Institutum igitur, vt non ad tempus, sed in perpetuum, vel certè ad tempus longissimum illi agri locarentur: ea lege vt quamdiu merces solueretur, tādiu vel certè vsq; ad longissimū tēpus illud retinerētur. Ex quo facilè intellectu est, quid ab Emptione, quid item à Conductione contractus hic differat. nam cum omnium istorum sex sint partes, in duarum quidem personarum & rei tradendæ ratione nihil à superioribus differt. in mercede autem, locationi quidem similis est. emptioni verò dissimilis, in qua non pluribus & incertis summis, sed vna & certa precium persoluitur. In consensu autem à locatione hoc differt, quòd illic res ad tempus, hic ferè in perpetuum traditur. à venditione verò, quòd per eam res semel tradita purè alienatur: hic verò sub conditione si merces perpetuò soluatur. In iure rursus ab vtraque ita discrepat, quòd in locatione rei periculum ad solū locatorem pertinet: in venditione, ad solum emptorē. hic verò permistè ad vtrunque pertinet. nam si res tota intereat, periculum ad dominum spectat: sin ex parte, tantùm ad colonum. Imperatores autem hoc ius modò Emphyteuticarium, modò perpetuarium appellāt, vt §. 3. de locat. & conduct. & l. 1. C. de offic. consi. sacr. palat. Hotom.

EMPHYTEVTICVS canon. Iustinianus primo Codicis, de sacrosanct. eccles. Qui emphyteuticum canonem per biennium non soluerit, repelli potest. Sp.

EMPHYTEVTICVM ius. Quod ad l. 2. C. de iure emphyt. attinet, constat, ius ἐμφυτευτικὸν, vel ἐμβατευτικὸν, vt Vlpian. vocat, & antiquissimum, & veteribus Iurisconsultis notum fuit. l. 3. de rebus eorum. & in tit. si ager vectig. Ac primum quidem pop. Rom. agros ab hoste captos, ea conditione colendos dedit: posteà & in orbe Rom. priuatus quisque hoc exemplum est sequutus. Quia verò dubitabatur, an locationi, an verò venditioni annumeraretur talis ἐμφύτευσις: tandem Zeno Imper. statuit, propriam esse speciem contractus, cuius ea lex esset, vt fatale damnum totius rei Dominus sustineret, emphyteuta verò damnum partis. Baldui.

EMPHYTEVTICARIVS verbum aliàs adiectiuè accipitur, vt in tit. ff. si ager vectig. vel emphyt. aliàs substantiuè, pro eo, qui habet ius emphyteuticum: vt in l. 1. C. de iur. emphyt. Old.

EMPHYTEVTICA actio. Vide, Actio Emphyteutica.

EMPLASTRVM, nunc vulgò vnguentum dicitur, Ein salb. Nec quod doctis est Cataplasma, Ein pflaster/ significat: tametsi communem sequutus errorem, qui Germanicè vertit Institut. Iustin. sic reddidit hoc vocabulum, in §. cum ex aliena. de rer. diuis. Sp. Adde Gellium lib. 16. cap. 7.

EMPONIMA Græcis significat quicquid laboris, industriç operç & studij positum est in curatione agri. Connan. lib. 7. cap. 12. num. 8.

EMPONEMA Græcis, quæ melioratio nostris dicitur. Et est ius quod Emphyteuta adquirit. Primùm enim sic cœpit contractus Emphyteuticus, vt sterilia rura concederentur, in meliorem statum plantationibus reddenda. Extat vox apud Iustin. in l. vlt. C. de iure emphyt. Sp.

EMPONEMATA. Huius verbi Græci vim expendere, operepretium est. Propriè autem significat ea quç elaborata sunt ad fundum vel excolendum, vel conserendum: quæ quidem etiam requirebat ipsa conditio appellatioque emphyteuseos. Ea itaque cum necessariò fiant, & impendantur ex lege & natura ipsius contractus, facilè amittuntur cum re & iure principali. Sed si Emphyteuta vltro fecisset, & impendisset, quod nullo modo debebat, veluti si sumptuosum aliquod ædificium in fundo extruxisset, id ego temerè non ascripserim ἐμπονήμασι: quasi emphyteuta ne eo quidem nomine quicquam petere, si expellatur, & pensionũ quoque debitarum ratione conueniatur, possit. Quod nostri interpretes vulgo non satis discernere videntur: quamquam & veteres Iurisconsulti, nobis cur ita sentiamus, argumentum præbeant, l. penultim. locat. Balduinus.

EMPTIO. Emptio contractus est notissimus, tritissimusque. Origo autem emendi, vendendique à permutationibus cœpit. olim enim non ita erat numus, neque aliud merx, aliud pretium vocabatur, sed vnusquisq; secundùm necessitatẽ temporũ, vtilibus inutilia permutabat, quãdo plerunq; euenit, vt quod alteri superfit, alteri desit. Sed quia nõ semper, nec facilè concurrebat, vt cum tu haberes, quod ego desiderarem, inuicem ego haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subueniret. ea materia forma publica percussa, vsum dominiumque non tam ex substantia præbet, quàm ex quantitate: nec vltra merx vtrunque est, sed alterum precium vocatur. l. 1. de contrahend. emptio. ff. Est ergò emptio contractus iurisgentium nominatus, quique consensu perficitur, quo res aliena nobis certo pretio datur. Definitionis huius verba si explicauerimus, liquidò apparebit, quæ sit emptionis natura. Emptionem contractũ iurisgentium esse diximus ex mente Pauli in dicta l. 1. §. fin. de contrahen. emptio. ff. ex hoc enim iure omnes penè contractus introducti sunt. §. ius autem gentium. de iur. natur. gentium & ciuil. Institut. Diximus & ex Vlpian. in l. 1. §. fin. & in l. iurisgentium. ff. de pact. emptionem esse contractum nominatum esse. transit enim in proprium contractus nomen. Addidimus ex Paulo in l. 1. §. fin. de contrahend. empt. ff. [qui consensu perficitur] in venditionibus enim & emptionibus consensum debere intercedere, palàm est. Cæterùm, siue in ipsa emptione dissentiant, siue in precio, siue in aliquo alio, emptio imperfecta est. l. in venditionibus. de contrahend. empt. ff. Addidimus & [quo res aliena] quod meum est, amplius meum fieri non potest. §. si cui fundus. de legat. Institut. & regulariter suæ rei emptio nõ valet, siue sciens, siue ignorans emit. l. suæ rei. de contrahend. empt. ff. Adiunximus & [certo pretio] precium enim constitui oportet. nam nulla emptio sine pretio esse potest, sed & certum precium esse debet. §. precium. de empt. & vendit. Institut. Item, pretium (omissis antiquis quæstionibus) in numerata pecunia consistere debet. §. item pretium. de empti. & vendit. Instit. 3. Adhibuimus postremò [nobis datur] cum enim in emptione dominium transferatur, meritò hoc verbo vtimur, quod dominij translationem importat. §. sic itaque discretis. de actionib. Institut. Illud non omittendum, quod diximus, emptionem consensu perfici, verum esse in emptionibus & venditionibus, quæ sine scriptura consistunt. In iis autem quæ scriptura conficiuntur, non aliter perfectam esse venditionem & emptionem constitutum est, nisi & instrumenta emptionis fuerint conscripta, vel manu propria contrahẽtium, vel ab alio quidem scripta, à contrahentibus autem subscripta, et si per tabellionem fiunt, nisi & complexiones acceperint, & fuerint partibus absoluta. Donec enim aliquid deest ex iis, & pœnitentiæ locus est, & potest emptor & venditor sine pœna recedere ab emptione & venditione. §. 1. de emptio. & vendi. Institut. Anch. Adde Forcat. Necyomantiæ dialog. 48. nume. 1. & seq.

EMPTIO & venditio est contractus bonæ fidei, inter quos iure ciuili licet factus, de re certa certo pretio, in perpetuum domini iure obtinẽda. Ita ratio hęc rerum acquirendarum à mancipatione discernitur: quæ non contractus est, sed actus, vt vulgò loquimur, id est legis actio. Rursus à locatione distinguitur, quia res conducta neque iure domini, neque in perpetuum obtinetur. Hot.

EMPTIO à conductione differt. Cõductio est quoties materia, in qua aliquid præstatur, in eodem statu eiusdem manet: Quoties verò & mutatur, & alienatur, emptio magis quàm locatio intelligi debet. Si res pereat, perit emptori, at non æquè conductori. Denique emptioni fit satis, si res semel tradatur, nec amplius ex empto agi potest eo nomine. At ex conducto sæpius agi potest, vt res tradatur, nempè quoties ea frui non licet, neque enim vnico statim actu impleri potest totum negotium. Balduinus titul. de locat. & conduct.

EMPTIO & permutatio sic differunt: primò, in emptione res pro numis datur. in permutatiõe, res pro re, vel numus pro numo, vel, vt certius loquamur, precium pro precio: vt equus cum boue vel numus Gallicus cum Italico: secundò In emptione ex sola conuentione nascitur obligatio: in permutatione ex rei traditione tantùm: tertiò, In illa venditor tenetur tantùm ad possessionem pręstandam: in hac rei dominium trãsfertur. quartò, Illa rei alienatæ traditione potest consistere: hæc verò nequaquam. quintò, Ex illa venditor vna tenetur actione, nimirùm eius quod interest: in hac qui rem accepit duabus tenetur actionibus: aut condictione, aut petitione eius quod interest, l. 1. ff. de rerum permut. Hot.

EMPTIONIS verbo lex 12. Tabularum alienationem omnem complexa est, ait Pompon. l. statuliberi. 29. in fin. ff. de statuli. Ego verò animaduerti Varronem in libr. de re rustica plerunque hac in re verbum illud vsurpasse. vt libro 2. cap. 10. In emptionibus dominum legitimum sex ferè res perficiunt, pro in acquisitionibus. Item cap. octauo. Sequitur quartum de emptione. Fit al-

sit alterius, cùm priore domino secundo traditum est. Hotom.

EMPTIONIS & venditionis verbis veteres promiscuè vtebantur: ait Caius in l.19.ff.de act.empt.& vēdit. Quod ego interpretor in locationibus & conductionibus. quia hæc Caius scribit ad titulum de publicanis: quod magnopere attendendum puto. nunquam enim reperietur, opinor, cum qui pecuniam pro re sibi vendita numerat, venditorem ab antiquis esse dictum. Conductores autem operum aut vectigalium, Redemptores ab antiquis appellatos esse, nemo est qui nesciat. Itaque eundem Caium scripsisse in lege sequenti facile mihi persuadeo: vbi non Idem est: sed Id est, legendum puto: vt quod in commentario suo scripserat, planius interpretaretur. id est, in locatione & conductione. Venditionis autem & emptionis exemplum ex Verrina 3. proferemus. Vbi illa consuetudo in bonis (prædibus, prædiisque) vendendis, omnium consulum, Censorum, Quæstorum denique vt optima conditione sit is, cuia res sit, cuium periculum? id est, Vbi est consuetudo illa vetus in operibus locandis, vt is qui conduxit, aliis omnibus anteponatur? Sic enim locum illum in commentariis explicauimus, aliter atque Asconius, aut Budæ. aut alij: fateor. sed Lector locum animaduertat, & in hac controuersia suum iudicium interponat. nam adhuc qui meam causam improbaret, reperi neminem. Hotom. Huic adde Franc. Balduin. comment. in l.12. Tab. cap.34.

EMPTIO imaginaria dicitur, quæ simulatur, cum in veritate non sit emptio. Zasius §. item si quis. Institu. de actionib.

EMPTIO spei est, veluti cum alea luditur, quod sit cum captus piscium vel auium, vel missilium emitur. emptio enim contrahitur etiamsi nihil inciderit. Emitur enim euentus rei, qui in captu piscium, aut auium, aut missilium fortuitus est. Connanus libr.7.cap. 6. numer.7.

EMPTIO vxoris, quibus olim solennitatibus peragebatur. refert Alciatus, enarrans l. pronunciatum. de verb. sign. Sp.

EMPTOR, non solum qui pretio emit, sed etiam si quis vel permutauit, vel compensauit, accipiendus est. l. sciendum. §. pen. ff. de ædil. edict. l. fin. ex quib. cau. in poss. Cætera apud Alber. Sp.

EMPTOR familiæ, sicut alia vetusta, in vsu esse desiit. meminit eius Iustinianus in §. accessit. Inst. de test. ord. Spieg.

EMPTOREM pro venditore, locatorem pro conductore, creditum pro debito quandoque poni, & quādoque vice versa poni, obseruatum est ab Accursio l. 1. ad leg. Rhod. Laur. Valla lib.1. Eleg. & nuper ab Alciato lib.5. Parerg. Sp.

EMPTORI quid redhibitorio iudicio prēstare vēditor debeat, doctè diffusiusq; aliquanto explicat Alex. Neapol. cap.1. lib.6. Sp.

EMPTVM & paratum hoc differunt, quod in empto paratum inest: in parato non continuò emptum continetur. l.47. ff. de legat.3. Paratum ergo generis nomen est: Emptum speciei. l. 45. 46. 47. 49. 78. eod. Hotoman.

EMPTVM rogare, pro emere. Id admonuit Alcia. in Parerg. Sp.

ENARGIA, per a, euidentiam & rerum repræsentationem, & vt Cicer. inquit, lustrationem, Energia autem per e, scriptum in secunda syllaba, efficientiam significat. Bud. in annot. prior. Sp.

ENCARPA. Turnebus encarpa apud Vitruuium libro 4. existimat esse ornamenta capituli columnarum, palmites aut ramos cum suo fructu habentia: aut etiam arbusculas fructuosas, quæ vocantur δένδρα, ἔγκαρπα à Græcis, aut frondibus & ramis implexos innexosque fructus, sunt & ἔγκαρπα Hesychio segetes triticeæ sectæ messæq;. Turn. aduer. lib.11. cap.4.

ENCAVSTVM cur dicatur librarium atramentū, Rhodiginus indicat cap.31. libro septimo. Vide C. de rescript. & prag. sanct. Spieg. Encaustum in l.6. C. de diuers. rescript. l.4. de extraord. munerib. in C. Theodos. In quo verbo error est in l.2. §.1. C. de collegiat. Nam vbi vulgò In cautis breuibus legitur, scripti codices En c ustis breuibus dilucidè habent. Sed & in l. 9. C. de agricol. & censit. lib.11. vbi Encauteriis quidam codices, alij Eucteriis, scriptum habent. crediderim Encaustis potius legendum esse. Encaustum autem sacrum ex muricis seu conchylij cruore compositum: d. l.6. C. de diuers. rescript. docet. Et inde memini me in Epitome quadam Chronicorum Vveteronis Leodiensis monachi legere, Palæologum Constantinopolitanum Imperatorem Romæ in æde S. Spiritus Ecclesiæ Romanæ obedientiam, subiectionemque iureiurando pollicitum: Idq; syngrapha conchylij sanguine à se subscripta testatum reliquisse, quæ in archiuis adseruatur. Briss.

ENCAENIA Erasmus apud Euangelistam verbum verbo reddens interpretatur Initialia: Græcis autem dicuntur ab innouando siue initiando. Alber. vocis Encæniorum etymologiam adfert planè Hugonicam quā animi causa retulit Erasmus in annot. ca.10. Ioan.

ENCAENIA, quasi renouationes dicas, aut instaurationes. Fuit solennis quædam festiuitas, quam Iudæi die 25. Nouembr. obseruarunt. Significat autem vocabulum renouationem, seu dedicationem. Alij putant hoc festum initium sumpsisse à tempore Iudæ Machabæi, qui templo insigni virtute recuperato, dedicationem eo die maxima lætitia fecit: ac deinceps communibus suffragiis statuit, vt eo die quotannis ἐγκαίνια, seu recordatio istius dedicationis, ac mirandæ recuperationis templi perageretur. 1. Machab.4. Alij festum esse antiquius asserunt, nempè quod à reditu ex Babylone, templi fundamentis iactis, celebratum sit, die 24. Nouembris. Zach.2. Tempus enim perpulchrè coincidit. Sed vtvt sese res habeat, planum est, lætissimum fuisse festum, in quo beneficia Dei de instaurato templo, & cōseruato ministerio, denique etiam de patefacta ac desēsa doctrina cœlesti, prædicata sunt. Obseruat hoc festum cum Iudæis Christus, vt Iohan.10. scriptum est. Hinc translata est vox ad consecrationem templorum quæ cultui diuino dedicātur. Vide Turneb. aduers. libr. 22. cap.11. in fin.

ENCHIRIDIA Græcis, qui nobis à pugno Pugillares dicuntur. Ex lib.4. Alciati, de verb. sign. Sp.

ENCOMION, carmen in Victoris laudem editum ad immortalitatem, quo ipsius res gestæ magnificæ, illustri præconio canebantur: quod & Epinicion vocant, id est, premium & celebritas pro habita victoria. Alex. ab Alex. Gen. dier. lib.1. cap.22.

ENDIADIS, est quædam figura. gloss. ait super verbo Placitum & consensus. in §.1. l.1. ff. de pact. nec explicat. Est autem, dum substantiuum in adiectiuum resoluitur: Dicitur Endyadis cum diuersa in vnam rediguntur conuenientiam, vt semissem patrimonij & portionis eius. l. Lucius Titius. §. Caio Seio. ff. ad Senatuscons. Trebellian. hoc est sēmissem patrimonij in portiones diuisi. Olden.

ENDO procinctu, in procinctu. significat autem quum ex castris in prælium exitum est: procinctos quasi præcinctos, atq; expeditos. nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur. Festus. Hot.

EN ἔργῳ, id est in re ipsa. Vlpia. l. quod ait. ad leg. Iul. de adult. Et hoc est quod Solon & Draco dicunt, ἐν ἔργῳ. Hanc lectionem vt veram probat Alc. nec ab ea recedēdum admonet: tametsi altera è Luciano sit magis elegans & erudita. Sp.

EN πλάτει. locutio est Iurisconsultis familiaris, idē significās quod laxè, non angustè, neq; pressè. nā vt ait Hesychius, πλατεῖα τὰ ἐν πλάτει νεμόμενα μεγάλα, id est πλατεῖα dicuntur pascua longè lateq; patentia. Ex quibus patet deductam locutionem ex iis qui non ex aliquo angulo & angusto loco, sed in cēpis latè patentibus versantur. Labeo l.28. ff. de proba. Nū aliquis meminerit quo die, aut quo Cōsule factum sit, sed num aliquo modo probari possit, quando id opus factū sit. & hoc ita quod Græci dicere solent ἐν πλάτει. potest enim hoc memoria non teneri intra annum puta L. aut LX. factum. Sic enim est

legem

legendum esse locum in obseruationibus demonstraui. Iulianus l.13.ff.de solut. Ratum autem habere dominus debet, quum primùm certior factus est, sed hoc ἐν πλάτει, & cum quodam spacio temporis accipi debet. Vlpia.l.12.§.2.ff.rem rat.hab. Hoc autē ἐν πλάτει accipiendū, & cum quodā spacio temporis nec minimo, nec maximo. Et rursus l.3.ff.de cond.triti. Vt si quis diceret, Hoc tempus accipiendum est in campo, nō in angulo: id est longum, non breue. Est enim à tempore ad locum translatio. Et similima locutio est apud eosdem Iurisconsultos παρατατικῶς, de quo suo loco dicturi sumus. Vide infrà in P. litera. Hotom.

ENODE, quod sine difficultate est.

ἕνωσις dicitur ad verbum vnio, ex quo ἡνωμένον vocat Pomponius omne corpus quod perpetuò opere vnum & continuatum est, Conna.lib.3.cap.14.num.6.

ENORME damnum, pro immodico prægrandique vsurpatur: id censuræ iudicis relinquitur, Interpretū calculo.

ENORMITATEM stipendiorum, dixit Spartianus pro nimia largitate. Sp.

ENOPKOI ἀναβολαὶ & ὑπωμοσίαι dicuntur Budæo teste illæ dilationes, quæ propter sonticum morbum aliamve iustam & legitimam causam iureiurando postulabantur, & impetrabantur, &c. Brechæus l. morbus sonticus. de verb. & rer. signifi.

ENTHECA vocabulum in decretis canonicis eadem penè significatione ponitur, qua apotheca & horreum, videlicet pro loco, gazæque repositorio, annotauit Beroaldus. Extat & apud Iurecoss. nempè Vlpian. in §. final. l. Iuniano. aliàs Iulianus & Papinianus in l. 2. de fund. instruct. Dotes prædiorum, inquiens, quæ Græco vocabulo Enthecæ appellantur. Alciatus aliter legit. Haloander noster Græcè doctissimus nihil mutauit. Spieg: ἐνθῆκαι appellantur, cum non instructa legantur, à legatario non præstantur. Connanus libro 4. cap. 1. num. 4.

ENDROMIS. Hyemalis & villosa vestis est. Libro 14. Epigram. Martialis:

Pauperis est munus sed non est pauperis vsus,
Hanc tibi pro togula mittimus Endromida.

Ioan. Bapt. comment. in Epistol. Sidon. Apollin. ad Domitium. lib. 2.

ENTHRONISTICA, pro Intronisticis supponēdum apud Iustin. in Constitut. de sanctiss. episcop. §. si quis autem Episcoporum. Sunt autem Cathedralia, vt nunc vulgò dicuntur, à Græca voce ἐνθρονίζειν, quod est in sedem ponere. Barbari dicunt installare, quod & Coclæus indicat. Sp.

ENTHYMEMA est oratio in qua nō omnibus permissis antè positis festinata infertur conclusio, & ex vniuersali concluditur particulariter, seu minus vniuersaliter, & dicitur syllogismus imperfectus. Sebast. Med. in tract. de definit. parte 2.

ENVBERE nihil aliud erat, quàm è patris domo transire, patriaque sacra relinquere. Hinc illæ voces cō sulum supr. lib. 4. connubio patrum cum plebeiis concesso ignorari non posse, qui natus sit, cuius sanguinis sit, quorum sacrorum sit, dimidius patrum sit, dimidius plebis. Et huc I.C. respicientes, matrimonium dixere communionem humanorū & sacrorum. l. aduersus. C. de crimine expil. hæredi. Et plebeia vxor per matrimonium nobilitatem adipiscitur, sicut è contrario, nobilis si nubat plebeio, eam amittit, ac trāsit ad plebem. Id itaq; minimè Hispale metuendum esse, ius emptionis concessum ei tribuit, &c.

ENVCLEO. Enucleare per translationem, pro declarare, & explanare, vt in titu. C. de veteri iure enucl. Itaque, illic enucleando, id est exponendo, & in certū librorum ordinem redigendo. Anch.

ENVMERARI, pro recenseri, in l. fin. C. de præsc. 30. vel 40. annor. Teren. aliter vsus est.

ENVNCIARE consilia. Lege, Consilia enunciare, Spiegel.

ENVNCIATIVE, vel narratiuè deduci dicitur, cum simpliciter aliqua res, sine mysterio, sine pondere sine momento deducitur. vt cum dico, Peto à Titio, qui est hæres Seij. ista verba, Qui est hæres, enunciatiua sunt. Vnde etiam si non est hæres Seij, tamen procedit libellus. Casus est, vt aiunt, in terminis, in l. qui familiæ, quem text. vt singularem, secundùm præceptorem meum Zasium omnes Doctores exclamant. ff. fam. il. ercisc. Dispositiuè autem narrata, vim habent & obligandi, & disponendi causam: vt ea quæ medullas respiciunt, mutari, emendari ve nequeant, maximè si pro reo faciant. Per text. elegantem in l. cum precium. C. de lib. caus. Sp.

ENVNCIATVM Cicero, est, quod Dialectici propositionem vocant. Sp.

ENIXAE preces, hoc est diligentiores, quæ cū maiori studio fieri solent. Papin. in l. cum pater filios. §. filius matrem. in fin. ff. de leg. 2. Nam, ait, enixæ voluntatis preces ad omnem successionis speciem porrectæ videbantur. Sp.

E O

Eo, pro intantum, etiam reperire est apud Canonistas.

Eo, pro propterea. Paulus de constit. pecu. non minuetur peculium, eò quod ex ea causa obstrictus esse cœperit. l. id quod sub conditione. Sp.

Eo amplius. Hęc verba & addunt & repetunt, vt Interpretes demonstrant. l. si seruus. §. si quis ita. de leg. 1. & l. si sit. eod. cum similibus. Sp.

EODEM tempore facta intelliguntur, quæ distant modicè. Spieg.

Eo ipso. Verbo hoc Barbatius tradit denotari canonem latæ sententiæ: citatq; l. fin. §. si postquam. versi. Eo ipso quòd inuentarium fecit. C. de iur. delib. Sp.

Eo loci, pro eo statu. Vlpia. de iud. l. sed & si. Si ea res, quæ per fideicommissum relicta est, eò loci sit, dicēdum est, non debere præscribi. Sp.

Eo loci, pro eo loco, vel in loco, apud eundem, de noui oper. nunciat. l. de pupillo. Qui eo loci operantur. l. cum aliter. ad S. C. Syllan. Quicunque eò loci faciunt, vnde vocem exaudire potuerant. Idem pro tunc eò loci vsurpat, in l. hæres. ff. de iudic. Defendere se eo loci debebit. Sp.

Eo minus. l. 1. qui test. fac. poss. cum aliis locis.

Eo nomine, quo contrahitur, actionem esse dandā, Iurisconss. exponunt tit. de inst. act.

Eo potius, pro eo amplius, vel ea maximè ratione. Sic colligitur, Alb. ait, ex l. item ait prætor. §. hoc autē, ff. ex quib. caus. maior. Sp.

EOVSQVE, pro intantùm. §. illud quæsitum. Insti. de rer. diuis.

E P

EPANGELIA dicitur quum quis accusatur, quòd præter leges concionetur, aut rempublicam capessat. Ex Cœlio. Sp.

EPHESVS, metropolis Asiæ est, quæ propriè minor dicitur, ad quam proconsuli necessitas imposita erat per mare applicare, teste Vlpiano in l. 4. de offi. procons. Sp.

EPHEMERIDAE. Fuerunt qui libros suos insigniuerunt hoc titulo Ephemeris. In Ephemeride Cæsarem Seruius aduocat. Ephemerides sunt tabulę, in quibus singulorum dierum accepta & erogata perscribebantur. Propertius:

Forte iacent duras inter Ephemeridas.

De his & Naso in amoribus ἐφήμερος Græcè cotidianus. Ioan. Bapt. comment. in Epist. Sidon. Apolli. ad Burgundionem. lib. 9.

EPHIPPIVM. Lege, Parephippius.

EPIBATAE milites dicūtur nauibus impositi, nō vt remos ducant. sed vt stent ad pugnam parati. Latinè Classiarij. Bud. in l. 1. de recept. arbit.

EPIBATAE naues, in dictione Mesonautæ explicātur: & ibidem, quid sit Epibates. Sp.

EPIBATIGOI naues eædem quæ vectoriæ, id est, vectorum ductrices: iuncto nomine ex ἐπιβάτης, id est, vector, & ἄγω duco. Vlpianus l. 1. §. 5. ff. de exercit. actio. Quædam enim naues onerariæ: quædam, vt ipsi dicunt

unt, ἐπιβάται sunt: & plerosque mandare scio ne vectores recipiant, & sic vt certa regione & certo mari negocietur.

EPICAIA, indeque verbum Epicaizare, vocabula sunt insulsa, quamuis protrita. Nam, vt docet Budæus potius Epiicia, & Epiicizare dicendum est. Spi. Corasi. lib. 2. Miscel. cap. 8.

EPICOPI dicuntur remis appositi, & gubernaculis: velut Epibatæ Atticis, sunt in nauibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter naui faciunt, sic dicantur quoque: quos Homerus item Emporos vocat. Spiegel.

EPIDIMIAI, viæ tritæ & peruulgatæ, per quas plerunque ad vrbem aditur. ex δῆμος, id est, populus, conficto nomine. Vlpian. l. 4. §. 4. ff. de offic. proconsul. Ingressum etiam hoc cum obseruare oportet, vt per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris est, & quas Græcia ἐπιδημίας appellat, siue κατάπλουν obseruare.

EPIDEMETICVS. Epidemetici, inquit Accursius ad titu. de metatis, & epidemetic. lib. 12. C. dicuntur, qui suprà milites sunt constituti metientes, siue dimetientes militibus hospitia: ab ἐπί, quod est suprà, & metis, id est, metatis, quasi, de iis, qui supra milites dimetiuntur. atque diuersis diuersa assignant hospitia. Alij ab ἐπιδημία deducunt nomine Græco, significante plerunque aduentum in vrbem, & accessum ad ciuitatem aliquam. Quæ postrema deductio magis placet. Solent enim epidemetici prius, quàm milites, petere ciuitatem, ad ipsa hospitia singulis assignanda. Meritò itaque Cælius Rhodiginus libr. 7. cap. 14. Epidemeticos (ait) sunt, qui forriarios modo à Gallis opinentur dici. Cæterùm, Iustinianus in Authent. vt nulli iudicum. epidemetica videtur accepisse pro collatione pecuniæ, quam milites à ciuibus extorquebant, ne in eorum domibus hospitarentur, id quod etiam alicubi probat Alciat. Anchora.

EPIGONI vocantur ex secundis concepti nuptiis: sicut Progoni intelliguntur, qui ex primis. quanquam eo item vocabulo maiores accipi videntur, velut minores vocantur Apogoni. ex Rhod. Sp.

EPIEIKES æquum & bonum est. Interdum ipsa æquitas. Hinc verbum, ἐπιεικίζειν, ex fide bona, ex æquo & bono statuere, ex bono & æquo arbitrari, censere, æstimare constituere. Hinc contractus bonæ fidei, hoc est, æquitatis, non stricti iuris. Sp.

EPIEIKES, æquum & bonum est Aristoteli lib. Moralium 5. non quidem simplex æquitas, sed id quod à legislatoribus est emissum: de quo tamen si interrogati fuissent, suadente eadem æquitate, idem cōstituissent. Sic videtur Iureconsu. bonum & æquum accepisse in l. seruum. de verb. oblig. Quod Budæus indicat. interdū tamen ipsa æquitas est.

EPIEIKEIA, hoc est, conuenientia, Latinis æquitas dicitur. Quare Aristoteles sæpè vocat æqualitatem. Nomen enim factum ab ἐπί, quod est iuxta, & εἰκός, conueniens, adsimilatum, ab εἴκω, adsimilor. Porrò æquitas seu æqualitas retinet in humana societate proportionem rerum omnium iustam. hoc est, statuit aptum locis, temporibus, personis. Prat.

EPIKINDYNON, nauticum creditum, quod est periculo creditoris de quo in l. 122. §. Callimachus. ff. de verb. oblig. Prat.

EPIMETRON, frumenti quinquagesima, hordei quadragesima, vini, lardi, vicesima. l. 15. C. Th. de susceptor. Prat.

ἐπικλάσει ἀρείας vsurpatum est, apud Paulum in l. 29. ff. qui testam. fac. pro Quacunque ratione & modo fieri poterit. scribit enim Paulus, scripturam ad testamentū paratam, vim testamenti non habere: nisi hæc ei verba defunctus subscripserit. Hoc testamentum quacunque ratione poterit, ratum esse volo.

EPISAKTOI, milites euocati, l. 1. C. vt nemi. lice. à coempt. forte aduenititij, & externi. Prat.

EPIMELITAI, qua voce Paulus in l. Lucius Titius, de admin. tut. vsus est, iuxta Haloandri editionem, generaliter significat curatorem, vt apud Demosthenem κατὰ μειδίου [illegible] Apud Athenienses decem erant hoc nomine, qui emporiis præsiderent, curarentque in vsum ciuitatis triticum deferri. Vide Alciat. cap. 19. lib. Parerg. 2. Spiegel. Hi autem dicebantur ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου. Nec verò solum curabant frumentum deferri, sed & de rerum precio statuebāt, vt non vendentium arbitrio, sed iusto tantum pretio distraherentur. ad hęc ne vitiosas loco legitimarum merces exponerent.

EPINICIA, à nobis cantica solennia, obsecratiónes ue ob partam victoriam dici possunt ex Budæo. Spiegel.

EPIRHEDIVM currum significat, quod vocabulum Romani Fabro autore ex duobus peregrinis suum fecerunt, ἐπί præpositione Græca, & rheda dictione gallica. Vsus est ea Iuuenalis Satyra 8. Corasi. lib. 3. Miscellan. cap. 20.

[illegible]

EPISCOPI, & Ephori Græcis sunt, quibus non solum oculis lustrandi potestas, sed etiam prouidentia & cognitio mandata est: à qua significatione Episcopi Antistites dicuntur: quod vocabulum si Latinè transferre quis velit, non verius Speculatorem, vt Budæus censet, quàm inspectatorem vocarit. Fit mentio Corepiscoporum in decretis Canonicis. distinct. 68. c. quamuis, & sequen. quos opinatur Erasmus vicorum ac pagorum sacerdotes appellatos: scribendumque Chorepiscopos, quòd χώρα Græcis interdum rus aut agrum declaret. In Epitoma autem Canonum Constantini Harmenopuli ex octauo decreto Synodi Antiochenæ χωρεπίσκοποι interpretantur [illegible]. Dicitur autem Episcopus ἀπὸ τοῦ ἐπί quod est suprà, ἐπισκοπεῖν, quod est intendere. Inde Episcopus qui super intendit. Drosæus in methodo Iuris. Apud Athenienses olim Episcopi erant, ad quos delectus prouinciarumque negotia, vt Ciceronis verbis vtar, referebantur. In singulis enim prouinciis hi velut rerum arbitri constituti, perquirebant de his quę ad iurisdictionem, publicas iniurias, litesque spectabant, si quis illos adire vellet: ac sententiam ferebant, cui non secus ac si à principe magistratu lata fuisset, parebatur. vocabantur verò etiam ἁρμοσταὶ aptatores. & φύλακες, id est custodes, atque ἔφοροι præfecti. ἐφορᾶν enim & ἐπισκοπεῖν, est speculari, disponere. Nomine ephori vsus est Cicero Quæstion. Tuscul. 1. Ic. in l. munerum. §. Irenarchæ voce Episcopi. ff. de mun. & hon. vbi Episcopi intelliguntur Ædiles Cereales. qui vt ait Arcadius ibid. præerant pani & cæteris venalibus rebus. quæ ciuitatum populis quotidianum victum suggerant.

ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ τῆς χώρας: dicebantur apud Athenienses adolescentes. qui ex Ephebis excesserant. Nam priusquam ipsi τῶν κλήρων ἄρχοιεν, id est, rei hæreditariæ & bonorum suorum possessionem haberent, biennio cogebantur circumire vicinas regiones, hoc est à decimooctauo anno, vsque ad vigesimum. Ideoque appellabantur περίπολοι, id est, circumitores ἰδὼν ob viam & peregrinationem in qua versabantur: ἐπίσκοποι τῆς χώρας regionis

Diui fratres.17.ff.de iur.patron.l.3.ff.de testibus.l. debitoribus,17.ff.de re iudic.Hot.

EPISTOLA diui Adriani fideiussoribus amica, non extat: sententia tamen eius habetur. in l. fin. C. de constit.pec.§.si plures. Instit.de fideiussor. Lege, Beneficium epistolæ diui Adriani.Spieg.

EPISTOLA falsa vel inanis reperta. l. quidam. ff. de dolo.

EPISTOLA Ioannis Rom. pont.eius nominis 11.quę sub titulo de Summa trinitate, in Iustiniani Codice sita est, suspecta multis doctis. viris habetur. contrà Alciatus de ea non vult hæsitandum esse.cap.33.libr.4.Parerg. Spieg.

EPISTOLA sibi aliquem cohæredem cauere, apud Vlpian.ff. de pactis.

EPISTOLAM emittere.Scæuola in alimenta.ff.de alimen.legat. Epistola etiam, inquit, emissa ad ordinem ciuitatis vnde oriunda erat.

EPISTOLARES viri deuoti, apud Iustin. in l. fin.§. in his autem.C.de tem. appell. Opinor horum referre speciem, qui nunc apud Consilia (vt vulgò vocant) Iustitiæ, in summorum aula Principum actis scribendis præpositi sunt, deß Hoff Raths Secretarien. Spieg. Oldend. autem per eos Cancellarios intelligi existimat l.1.ff.de offic.assess.

EPISTOMIVM, foramen est, per quod aqua defluit ex concha, labro, vel cratere. Vlpian.l. fundi. de act. empt. Castella plumbea, opercula puteorum, epistomata. Nebriss. Hic non tantum, sed & alibi deprehenditur. Nebriss. vulgatos sequutus esse Codices. Nor. text. Putealia habet. & hæc verba, Opercula puteorum, Budæus existimat in textum addita epistomia. Alciatus, vt est in Nor. quoque textu, citat in Parergis, quam ait vulgò vocari spinas. Budæus vero in annot. ad d. l. ἐπιστόμιον, inquit, Græcum est, quasi oris obturaculum dicas. Hoc ad hauriendum, ad quotidianum vsum vinum in hypogeis vtimur, Fontem appellantes. Spieg. Contra quem sic Hotom.

EPISTOMIA, ἐπιστόμια, non sunt foramina per quæ aqua effluit, vt Alexandrinus putauit: nam ab ἐπιστομίζειν confictum vocabulum apparet, quod significat os claudere, siue obturare. vnde ἐπιστόμια claustra siue obturamenta canalium. Paulus libro Sentent. 3. capitulo nono. Instrumento balneatorio legato, balneator ipse & scamna, & podia, fistulæ, miliaria, epistomia, rotæ aquariæ continentur. Vbi tamen aut AQVIMINALIA legendum putarem: aut FAMILIARIA EPISTOMIA, id est, fistulis applumbata: vt de Epitonijs in l. 17. §. quinto.ff.de act.empt.Hot.

EPISTOMION Græca dictio est, à verbo ἐπιστομίζω. quod suffreno & contineo interpretatur. De epistomijs meminit Vlp.in l.fundi.§.vlt.ff.de act. empt.apud quem in codicibus impressis ita scriptum legitur: Et castella plumbea. puta opercula puteorum, ephitonea, fistula applumbata, aut quæ terra continentur. quamuis non sint affixa, ædium esse constat. Sed in hoc loco mendam esse, nullus recti consilij inficiabitur. quis enim adeò fatuus, dubitasset puteos ædium esse? Præterea Iureconsultus puteos, non putea debuisset dicere. Iuuenal. Satyr. tertia:

Hortulus hic, puteusque breuis.

Item malè adiecisset illud, Quamuis non sint affixa: quę verba si rectè componantur, generaliter ad supradicta poterunt referri. Et ideo sunt qui putent ita legendum esse. Castella plumbea, putealia, id est opercula puteorum, epistomia. ita vt fortasse verba illa expositiua, Id est opercula puteorum, sint ex margine in textum inserta. vel etiam fuerit Iureconsulti expositio, prout etiam de eadem re videmus in l. Iulianus. in fi. iuncta. l. sequenti, eodem tit. Epistomium ergò in hoc loco Iureconsulti significat ferreum instrumentum, quo aquæ murmurantes emittuntur. talia videmus in fontibus manu fabrefactis, in quibus sunt huiuscemodi lingulæ plures prominentes, quibus ora salientium & fistularum clauduntur aperiunturq; prout vsus poposcit. nam pertusa sunt, & vertuntur in vtranq; partem. vulgus Galletum vocat. & etiam hodie vtimur, cum manus illotas mundamus, vt docet Varro de re rust. libro. tertio. Epistomijs (inquit) ad vnumquemque actum sic vt influat in conuiuium. Seneca ad Lucilium: Nisi aquam argentea epistomia effuderint, & adhuc plebeias fistulas loquor. De his etiam Vitruuius lib. 10. Singulis canalibus singula epistomia inclusa sunt, manubrijs ferreis collocata, quæ manibus cum torquentur ex arca patefaciunt nares in canales. Cotta.

EPITHESIS. Vlp. l. Lex Cornelia, in fin. de iniur. Eadē pœna ex S.C. tenetur is, qui epithesim aliudúe quid, siue scripturam in notam aliquorum produxerit. Est Epithesis inscriptio quædam apposititia, in contumeliam fraudemúe alicuius facta. Spieg.

EPITHECA Græcis est, quod dos Romanis. Vnde prædiorum epithecæ apud Iurisprudentes, quas Papinianus impositiones interpretatur: quamuis pro epithecis, viciose legitur cotici, vt & apud Vlp. Lege cap.13. li. 22.lection.antiq.Rhodigin.Spieg.

EPITIMIA, apud Modestinum in l.scire.de tut. & curat. Sic enim legendum. Nam interpres, vt Scholium Holoandri indicat, Græcam vocem reliquit: quam Alciat. exponit pro illabefacta nominis honorisque sui fama, niemandts nachtheilich an seinem gelimpff vnd Ehren. Accursius Etymio legit, & voluntatem testatoris interpretatur. Sed mentē Iurisconsult. non satis percepit, quam idem eleganter explicat lib.Parerg.2.Sp.

EPITHIMIA interpretatur conscientia, vel desiderium. & in hoc significatu legitur apud Modestinum in l.scire oportet. §. primo. ff. de tut. & curat. dat. ab his. Cotta.

EPIZEMIVM est suspensio vnius septimanæ, vel est quædam increpatio vel genus pœnæ, secundum Ioh. Andr.in gloss.21.q.4.omni iactura.

EPITOGIVM, vestis superior clerici, gloss. Clem. 2. de vita.& hon.cleric.Prat.

EPITOME, es, vel Epitoma, atis, breuiarium interpretatur, vbi scilicet res in compendiū rediguntur. Vlp. l.an inutilis. de acceptil. Epitoma. inquit, liber Labeonis. Nebriss. At Budæus in l.qui leuandæ.ff.ad leg.Rhod. de iact. annotat inualuisse peruersa consuetudine, vt Epitoma neutro genere dicatur. Id autem nec analogia, nec vsu, nec autoritate doctorum defendi posse: errore verò eorum inductum esse, qui epitoma, vt epithema & anathema, & similia dici putauerunt. Spieg.

EPITOME, epitomes, secundum aliquos fœminini generis, penult. producta, concisum dicitur, vel compendium, quod breuiarium à nostris interpretatur, vt apud Sueton. quem retuli inferius in dictione Penoris. Consuetudo verò hodie Epitoma, sicut & glossema, & thema, & diploma, & chrisma, in neutro profert. & ideo dicunt, L. Florum Romanarum rerum epitoma scripsisse, & Iustinum Trogi, & Ausonium Homeri Periocha. Qualia etiam apud nos composuit Caius ex Hermogeniano, & Volusius Metianus, vt refert Iulianus in l.qui leuandæ.ff.ad l. Rhod.de iac. licet Metiani nomen in Martianum deprauetur à scriptoribus. in aliquibus tamen codicibus impressis verba illa apud Iulianum desiderantur, scilicet. libro epitomatum seu epitomarum, vt protulit Politianus, & aliqui contendunt. Cotta.

EPITONIA, ἐπιτόνια ab ἐπιτείνεσθαι, id est intendi, sunt instrumenta quibus funes intenduntur. qualia plerisq; in Germaniæ locis cernuntur, rota instructa, & puteis applumbata eo ordine vt terni & quaterni simul aquam eodem ex puteo haurire possint, funiculo per rotam demisso. Vlpian.l.17.§.5.ff.de action.empti. Castella plumbea, putea, opercula puteorum epitonia fistulis applumbata, aut quę terra continentur, quamuis non sint affixa, ædium esse constat. Hotom.

EPITROPOI Curatores apud Dionem. Sed & tutorem passim in lib. excusatio. Modestini significat. Prat.

EPOCHE. Vide Cuiacium Obser.14.cap.1.

EPONIMON, cognomen apud Iustinianum. Nouel. 78. quo verbo vtitur & Plutarch. Vide Anton Augustin. lib.3.cap.8.

Catanæo. Plinius in Panegyrico: Datum est ijs, inquit, qui post edictum tuum, in locum erasorum subditi fuerant, æquatiq; sunt cæteris, illi etiam quib. non erat promissum: id est, Budæo exponente, Delectorum è numero eorum qui accipiebant congiarium. Spieg.

ERCISCERE, pro diuidere, ex Festo notum est, Iudicium de hæreditate inter cohæredes diuidenda, cur id nominis obtinuerit, pluribus docet Riual. in 12. Tab. interpretatione. Spieg.

ERCISCI, verbum antiquum est, & significat Sex. Pomp. diuidere: fortè ab arceo, es, deriuatum: quod in diuisione hæreditatis altera, vel vtraque pars ab altera arceatur, id est, separetur. Hinc dicunt Iouem Ercium, quòd arceat à nobis mala. Zas. §. quædam. Instit. de actionibus. Accedit Pontanus, lib. 1. de Aspirat. quum ait, At Erciscundus, quam vocem apud Iurisconss. sæpius reperies, quem alio nomine penetralem Romani vocabant, aspiratione caret. Ercium enim antiqua dictio, vnde Erciscundum dici volunt, à coercendo tracta est. Vnde Iouem Ercium puto dici, quòd male crederetur arcere. Alij ab ἑρκίζειν quod intersepire & diuidere significat, deduci contendunt: ideoque aspirandum dicunt. His Oldendorp. subscribit. Accursius vocis huius vim ignorauit. Spieg.

ERETAI sunt remiges Thucyd. Ἐρέται μισθῷ πειθόμενοι.

ERECTVM patrimonium, nondum diuisum. Festus libr. 5. Erectum, quod fit inter consortes, vt in libris legum Romanarum legitur. Erectum à coercendo dictum: vnde & Erciscundæ, & Ercisci. Citum autem vocatum est à ciendo. Ad hunc locum illud Seruij pertinet libro AEneid. 8. Donatus, inquit hoc loco contra metrum sentit dicens, Citæ, diuisæ: vt est in iure, Erecto, non cito: id est patrimonio vel hæreditate non diuisa. Hæc illi. Mirum autem videtur mihi, nisi apud vtrunque ERCTVM non ERECTVM legendum sit. vt Erctum dicatur, quia cùm hæreditas diuisa est, alter ab alterius parte erceatur. Hotom.

EREMODICIVM, ἐρημοδίκιον, desertum iudicium: vt origo vocabuli demonstrat. Itaque ἐρήμην Hesychius μονομερῆ ἀγωγὴν interpretatur, id est iudicium ex vno litigatore constans. sed quod idem addit cum reus absens damnatur ad nostrum eremodicium non pertinet: quod non modò ad rei, sed & ad actoris absentiam Iurisconsulti referunt. nam de actoris absentia locus est apertissimus in l. septima, in fin. ff. de minoribus. Item & in eremodicijs minori subuenitur, inquit Vlpianus. constat autem omnis ætatis hominibus restaurationem eremodicij præstari, si se doceant ex iusta caussa abfuisse. De rei verò absentia idem sic loquitur in l. 11. ff. iudic. sol. Quum quærebatur, si interposita iudicatum solui stipulatione, quum quis rem non defenderet, postea ex eremodicio sententiam esset passus, an ob rem iudicatam clausula committatur. Et Imper. in l. 11. ff. de iudic. Sin autem reus adfuerit, & similis eius processerit requisitio, quemadmodum pro persona actoris diximus etiam absente eo eremodicium contrahatur. Item aliquanto pòst, Quú autem eremodicium ventilatur, siue pro actore, siue pro reo, examinatio caussæ sine vllo obstaculo celebratur. Hotom.

EREMODICIVM (nam & Romani Iurisconsulti hac Græca voce vtuntur) propriè appellatur, cum post obitum vadimonium, iudicium iam cæptum deseritur. Sic Papinianus meminit desertæ litis, quæ in iudicium deducta erat. l. 31. §. litem. de negoc. gest. & Paulus litis desertæ, quæ contestata erat. l. 2. iud. sol. sicuti & Vlpianus vocat desertam promissionem iudicij sistendi causa, cú de vadimonio deserto loquitur. l. 4. §. quæsitum. si quis cautionibus. Siue autem actor, siue reus desereret iudicium iam cœptum, dicebatur eremodicium, sicuti Iustinianus in proposita constitutione significat, & Iurisconsulti antea notauerant. l. 7. §. vlti. de minor. l. 13. iud. sol. Peragebatur autem eremodicium, sed μονομερῶς, hoc est, ab altera tantum parte. Sic enim & Græci & Latini Iurisconsulti etiam locuti sunt, & fieri solebat, vt eremodicij pœna esset damnum litis, hoc est, qui iudicium deseruisset, caussa caderet: & desertor damnaretur, nisi si ex causa daretur restitutio, & desertæ litis instauratio. l. 7. §. vlt. de minor. l. 1. C. ex quib. caus. maio. l. 13. iud. sol. l. vlt. Ad S. C. Trebel. Bald.

EREMODICII exemplum, Paulus in l. vltima, ff. ad S.C. Trebell. proponit, vbi Polycrates, quum eius aduersarius Phœbus μονομερῶς egisset, victus est. Nam vt scribit Hesychius, Ἐρήμη, μονομερὴς δίκη ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος ἡττηθῇ κατὰ τὴν δίκην: Ereme, inquit, est iudicium vna ex parte constans, quum reus qui se non stitit in iudicio, condemnatur. Hot. huius nominis meminit Iureconsultus in l. & si fine. §. vltim. seu in l. ait prætor. ad fi. ff. de minor. apud quem mendosè Hermoditium legitur. de Eremodicio Imperator in l. properandum. §. sin autem reus. vbi Accursius, C. de iudicijs. Dica tamen recipitur etiam apud Latinos. Terentius in Phormione. Si tu illam attigeris secus quàm dignum est liberam, dicam tibi impingam grandem. Tullius: Scribitur Heraclio dica. Euclio apud Plautum in Aulul. Ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam. Et propterea eremodicium dicitur iudicium illud, cum aliquid reo absente cognoscitur, & solo actore præsente, causa ventilatur. & idem postea nobiscum sentire visus est Alexand. Genialium lib. 4. cap. 15. Cotta.

ERGASTERIA ἐργαστήρια, Officinæ fabrorum atque opificum: itemque tabernæ in quibus merces venduntur. Imper. l. si cohortalis, 12. C. de cohort. Qui diuersarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet, vel gemmarum, argentiq; & vestium venditores, apothecarios etiam, ceterosque institores aliarum mercium, quibuscunque ergasterijs adhærentes. Sic l. 2. C. de episcop. & cleric. l. 2. C. de met. & epidim. l. 9. Cod. de operibus public. l. vigesimasexta, §. illos. C. de vsur. Hotom. vel

ERGASTERIVM est locus vbi aliqui operantur, vt docet Suidas. cuius sæpe facit mentionem Iustinianus in Consti. πρὸ τῶν ἐργαστηρίων κωνσταντινουπόλεως non vnde ait Accur. dictum, sed ἀπὸ ἐργάζεσθαι, id est alicui operi incumbere. quòd vocabulum est Terentianum, sicut affirmat Hesychius, & apud Demost. in Orat. κατὰ Νεαίρας ἐργαστηρίῳ καθῆσθαι mulier dicitur, quæ publicè toto corpore se prostituit, quod notauit quoq; Bud. in linguæ Græcæ Commentarijs. Ferran. lib. 2. explicat in l. rem non nouam C. de iud. cap. 7.

ERGASTVLVS, qui & Ergastularius custos carceris. Quamuis & Ergastulum pro eo est reperire, qui dánatus fodit. Plinius: Coli rura ergastulis, pessimum est vt quicquid agitur à desperantibus. Ergastulum, inquit Bud. locus in quo mancipia deteriora in vinculis opus facere cogebantur, vt metallarij serui solent. Pompon. Iurisconsi. Qui vel domi erant vincti, qui vel in ergastulo custodiebantur. Spieg.

ERGOLABI ij dicuntur, qui opus aliquod faciendum conducunt, vt Suidas ait. Quos Teleclides Comicus ἐργολάβους vocauit teste Polluce, qui ἐργολαβοῦντας siue ἐργολαβοῦντας eos omnes dici putat, quorum contrarios Xenophon ἐκδιδόντας nominauit. Est enim ἐργολαβεῖν rem perficiendam suscipere, vt inde lucrum quis faciat. hos conductores, latini redemptores vocant, & Cicero nonnunquam sequestres appellat. Xenophon [illegible]. Huius verbi vim pulchrè expressit Aesopus [illegible], loquens de mulieribus adfuneira conductis, ait enim [illegible] ἀλλοτρίας συμφορὰς ἐργολαβοῦν, quod interpres malè explicat. Quare malè videntur notasse San. Pagninus, & nonnulli alij ἐργολαβεῖν esse operam elocare cum quis possit operam locare, nec opus aliquod perficiendum conducere, nec omnes redemptores operam suam elocent, quando quidem non omnes redemptores sunt artifices. Plato libr. 2. πολιτειῶν ἐργολάβους inter artifices minime necessarios enumerat. Hoc nomen apud Oratores in malam partem capitur. Demosthenes, κατὰ Μειδίου, [illegible] ἐργολαβεῖν [illegible]. Ita etiam sequester à Cicerone nonnunquam in malam partem accipi solet, vt pro Cluentio, cuius tu tribus venditorem & corruptorem, & sequestrum Placium fuisse clamitas. Verum dupliciter contingere potest, vt aliqui opus faciendum redimant,

mant. Nã aliqñ sunt ipsi artifices, sed alij, qui postea artificibus id opus minori precio perficiendũ locãt. de quibus Imperator hîc intelligere videtur, cũ ipsos ab artificib[9] distinguat. Quãuis etiã de vtraq; specie possit intelligi, si nomen artificis referas tantum ad eos, qui operas suas ex die in diem aliquo precio pacto locant. Quod ego verius arbitror, Etenim licet artifex aliquod opus faciendum conducat, non tanquam artifex, sed tãquam redemptor id efficiet. Ferr. lib. 2. Explication. in titul. de Monop. & conuen. cap. 9.

ERGOLABI qui sint ita Cuiacius explicat: Sæpè potentiores alienas actiones suscipiunt, & intendunt quasi suas, præstantq; hoc modo causis alienis patrocinium, suum nomen accommodantes, vel gratia vel mercede: rursus mercede modò data, modò accepta. Mercede data, vt si quis actionem alienam, pecunia redimat, eius qui actione tenetur lacessendi, vexandi, vlciscendi gratia. quod est odiosum & inuidiosum, ideoque solet emptio nominum strictius accipi l. penult. C. mand. est enim plærunque calumniæ & vexationis emptio, quàm iuris: & ἐργολαβία mera. Harmenopulus. ἐργολάβος ἐστὶν ὁ χρήματα δοὺς ἐπὶ τῷ ἐκχωρηθῆναι ἀγωγήν. Mercede accepta, vt si quis alienam litem agendam suscipiat quasi suam, sub pactione tertiæ, vel quartæ, vel dimidiæ partis: quod leges vetant. l. 20. C. mand. l. litem. C. de procur. l. 5. C. de post. l. sumptus. ff. de pactis l. 1. § si cui cautum. ff. de extra. cognit. Idemq; est ἐργολαβεῖν. Zoranas Chalced. Sinod. cap. 2. ἐργολαβεῖν καὶ παρὰ τοῖς νόμοις ἀποδεδοκιμάσται ἐστι, ἐργολαβεῖν δὲ ἐστὶ τὸ ἀλλοτρίας ... πράγματα ἐπὶ ... [illegible]. vel si bona aliena aut agricolas alienos defendedos suscipiat mercede certa: quod etiam leges vetant. l. 1. & 2. C. vt nemo ad suum patrociniũ suscip. vi. & est ἐργολαβεῖν. vt No. Tiberij de diuin. domib. γεωργοὺς ἀλλοτρίους ἐργολαβεῖν, ἢ ... [illegible]. & Nouel. Iustin. 17. [illegible] ἐργολαβεῖν, id est, aliorum bona patrocinio suo defendenda redimere. Cuia. Obser. 8. cap. 31.

ERGO correptum significat idem, quod Græcis οὖν, productum idem quod χάριν. gratia: cùm scilicet gratia intelligitur pro caussa, vt virtutis ergò. Hinc Vergilius lib. 6. AEneid.

---illius ergò
Venimus & magnos Erebi tranauimus amnes,

ERGO, verbo in eum significatum vsa est lex 12. Tab. verba legis hæc sunt, QVI CORONAM PARIT, PECVNIAVE EIVS VIRTVTIS ERGO IPSI MORTVO, PARENTIBVSQ. EIVS, DVM INTVS POSITVS ESSET, FORISVE FERRETVR SINE FRAVDE IMPOSITA ESTO. Hanc ex 12. Tab. legibus ait Plinius lib. 21. cap. 3. eandem explicui lib. 4. Veteris iurisprud lib. 4. lege. 45. Prat.

ERIPERE, est de manibus auferre per raptum. Eximere, quoquo modo auferre. Pompon. autor l. sed eximendi. Ne quis eum, qui in ius voc. Spieg. ex Olden.

ERIT, interdum præteritum tempus demonstrat. l. verbũ erit. de verb. signifi. vt si in testamento dictum sit, Quod in codicillis scriptum erit, vel quod quibusq; tabulis reliquero, valere volo. intelligentur hæc verba, Cum moriar, quodcunque codicillis vel tabulis reperietur scriptum, siue ante testamentum scriptæ sint tabulę, siue post. Spieg. vide Gellium lib 17. cap. 7.

EROGARE, impendere, distribuere. Paulus in l. ciuitatib. de leg. 1. nihil ex testamento videtur capere, qui tantum erogat, quantum accipit.

EROGARE per partes, in l. quædam. ff. de edendo, apud Apuleium pro valde rogare. Pijs, inquit, precibus erogatus, Erbetten. Sed Exrogare, est ex lege vetere aliquid eximere per nouam legem, tradente Festo. Spiegelius.

EROGATIONEM in honorem filij facere, apud Scæuolam l. fin. ff. de petit. hæred. Spieg.

EROGATORII, qui vltimam voluntatem exequi debent, non possunt alijs vices suás mandare: secundum Baldum notab. in l. nulli. in secunda col. de episcop. & & cler. vbi dicit, in practica seruari. sequitur Alex. in l. stipulatus. in princip. in vltim column. de ver. oblig. & Felinus in c. vlt. colum. penult. de offic. deleg. vbi Bald. & alij per Felinum relati limitant. procedit in executore dato ab homine: secus si a lege vel canone daretur, vt in episcopo. iuxta ea quæ latè refert Bald. in repetit. l. 1. in penult. col. de leg. 2. Cotta.

ERRANDI facilitas cognata est hominibus propter corruptæ naturæ fragilitatem. Old.

ERRANS circa caussam facti, in ipso quoq; facto errasse videtur. l. si posthumus. in fin. ff. de liber. & posthu. Spieg.

ERRANS, dubitans, ignorans, titubans, quibus modis distent, tradit Bartol. in l. qui testamento. ff. de testament.

ERRARE est aliud pro alio putare. Azo in Summa. C. de iuris & fact. igno. vnde Errantis nullus est consensus. Spieg.

ERRARE etiam eum existimat. P. Faber in l. id, quod nostrum. 11. ff. de diuers. regul. iuris. qui metuit, Quoniam, ait, in metu inest ignorantia. l. item si cum exceptione. § in hac actione. ff. quod met. caussa, quod recipi potest propter cessantem voluntatem, quoniam metuentis nulla est voluntas. Sed mouet quod scribit Paulus l. si mulier. 21. §. si metu. ff. quod met. caus. nempe coactum velle. Voluntas coacta, voluntas sit nécne, docent Doctores in d. §. si metu. Prat.

ERRATVM est, quod consultò admissum non est, minusq; quàm vitium significat. Idem etiam quod mendũ, error denotat.

ERRONES, vagabundi serui & fugitiui. nobis. Störtzer. sic enim interpretatur Vlpia. tit. de ser. fugit. Quanquam Arrianus de re milit. l. qui cum velit. erronis crimen in seruo leuius esse, quàm fugitiuo. Inde Labeo pusillum fugitiuum erronem appellat: vt ex diuerso, magnum erronem. In summa, Erro est, Catanæo etiam diligentissimo & doctissimo Grammatico iudicante, qui non quidem fugit, sed frequenter sine causa vagatur: & temporibus in res nugatorias consumptis, serius ad dominum redit. §. erronem. l. quis sit fugitiuus. ff. de Aedilitio edicto. Hinc Columella erronem apum ducem censet, detractis alis velut quadam compede, domi retinendum. Spieg. ex Old. Porrò P. Nigidius Errones etiam stellas, quas alij erraticas, appellat, vt testis est Gellius lib. 3. noct. Attic. cap. 10.

ERROR est existimatio, qua approbatur verum esse, quod falsum est: vel falsum esse, quod verum est: vel certum esse, quod incertum est: aut contrà.

ERROR, pro vagatione apud Vlp. cum de seruo corrupto loquens, aut amator existeret, ait, vel errori, vel malis artibus esset deditus. in si. l. 1. de ser. cor. Interpres non intellexit hunc locum, vt expositio eius declarat. Spieg.

ERROR & dubitatio paria sunt. Doct. in l. fin. C. de condict. indeb. l. fin. §. si autem nescius & dubitans. C. de furtis. A Celso tamen in l. quod non ratione. ff. de legibus. error accipitur pro vago alicui[9] vsus incepto, quod certam æqui & boni rationẽ non habet. Nam Errare inter alia significata, ponitur ꝑ vagari & discurrere: sicut & Coerrare apud Iuriscoss. de offic. præfec. vigil. Sp.

ERROR & ignorantia promiscuè accipiuntur in iure, & idem vitium in specie significant. l. iuris ignorantia nõ prodest. & l. seq. ff. de iur. & fact. igo. l. error. facti. C. eod. tit.

ERROR procedit ad actionem dicti vel facti falsam: Ignorantia potest etiam intra animum latere, nec progredi ad actionem externam. Et ex his collige, quomodo intelligendus sit titul. ff. de iur. & fact. ignorant. hoc est, politicẽs, vt ignorantia semper habeat comitem errorem. Old.

ERROR computationis circa prouocationem corrigitur. verbum est Macri, in l. 1. quæ sent: sine appellat. rescind. Spieg.

ERROR iuris, à iudice contingit vel per thesim, id est, generali decisione, generalibus verbis. vel per hypothesim, id est, per indiuiduum: cum personæ & causæ nominantur. Theticus ipso iure nullus est: Hypotheticus, siue supposititius, licet sit iniustus, tamen nõ est nullus.

Ista

Ista tractantur in l.1.C.quand.prouoc. non est nec. & in l.1.post princ.ff.quæ sent.sine appell.rescin. Obserua, quod & Error iuris,facti nomen recipit. Quatenus enim error,ius est: factum autem, quod in alio quàm veritate ipsa consistit.Spieg.

ERROR iuris bifariam considerari potest. Aut enim erratur in iure cõstituto: aut erratur in iure,quod quis in suo habet negotio.l.1.§.1.ff. quæ sentent sine appellat. rescind.Spiegel.

ERROR tripartito in iure solet considerari Aretinus Inst.de vsucap.§.error. Et in primis vt sit tenor iniustus, quando quis nulla aduersarij calliditate inductus in facto proprio errat cuius exemplum est in d.§. error. Huic contrarius est error iustus, cum quis in facto quidem proprio errat, sed aduersarij technis circumscriptus, quia videlicet rem notam non habuerit, vt si forte procurator meus cui emendam rem mandaueram, persuaserit se mihi emisse, egoq; illius fidem secutus rem ipsam præscribere velim. Eius exemplum est in l.de ætate §. interdum: & §. qui iusto.ff. de interrog.in iur. Est & tertius error quem ipsi iustissimum vocauerunt, vt est error facti alieni, hisq; omnibus iustissimam patrocinij causam præbere solet. Decius in l. qui in alterius. ff.de reg.iur.

ERVBESCIMVS, id est,pudore afficimur,cum quid sine lege dicimus. In Aut.de trient.& sem. §. consideramus.Spieg.

ERVDERARE, est repurgare, rudesque, hoc est, comminuta fragmenta dirutorum ædificiorum auferre. Spieg.

ERVERE, pro detegere apud Vlpian. in §. sed si seruus.l.inde Neratius.ad leg. Aquilam.

ERICTIRES appellantur quidam manumissi vel liberti,apud Lacedæmonios. de quibus vide Athenæũ lib. 6.vt refert Balduin.tit.de libertinis.

E S

ESCVLENTVM,quod edi potest. Modestinus de offic.præs. Nisi esculentum,poculentúmve, quod intrà dies proximos prodigatur.Spieg.

ESQVILIAE. Æsquilias duos vrbis montes esse, ex Varrone docemur. Celebrior tamen pars Esquilinus mons dictus est, vel ab auium excubijs vt apud Ouid. 1. Fastor. legimus. vel ab aucupibus, quòd eo loco quisquilijs proiectis auibus illuderent,hic ex vrbis collibus solus duplici iugo & aggere munitur, cum reliqui singulis contenti sint. Ex quibus alter Cespius nuncupatur, alter Oppius. Qua de re vide Marlianum lib.1.& libr.5. cap.9.Alex ab Alexand.lib.6.cap.11. Nostra autem tempestate Esquiliæ incipiunt a templo S.Petri,ad Vincula, & protenduntur vsque ad Ecclesiam S. Crucis, inde ad Thermas, Diocletianas,includitque Ecclesiam S.Mariæ Maioris,& S.Praxedis.

ESSE, cum genitiuo positum, aliquando nec ineleganter significat pertinere, vel officium,& partes esse alicuius. Pedianus,de alien. iud.caus.l. non solum. Hæc, inquit,actio in id quod interest competit.Proinde si res non fuit petitoris,1.vt rectè Glos. exponit,ad eũ nõ pertinuit,cessat iudicium. Alia vulgata sunt.Sed & esse,pro venire,vel vẽdi,apud Iurisconss.opinor me legisse.Sp.

ESSE, ad veritatem referri, Paul. demonstrat. l. hæc verba.de verb.sig.Sp.Et præsentis temporis demonstrationẽ cõtinet l.scribit.§.Idẽ scribit.ff.de aur. & arg. leg.

ESSE, pro esse fingi intelligendum, vbi substantiuè veritas demonstrari nequit, Baldi doctrina est.Interpretum calculo probata.in l.quæ fortuitis.ff.de pignor.act. Spieg.

ESSE cum aliquo testamenti factionem, id est, talem esse, qui potest institui. Instit. Quibus non est permiss. fac.testam.§. testamenti autem.& Instit. de hæred. qualit.& differ.§.in extraneis.Spieg.

ESSE, pro manere,in l.si patronus.ff. de concub. tum alijs locis. Sic Cic. ad Atticum: tu quidem & amice & prudẽter suades, vt in ijs locis sim potissimũ, quoad audiam us hæc quæ commota sunt. quorsum euadant.Sp.

ESSE in possessione,& possidere, diuersa sunt.l.si qs autem.§.1.de acqui.poss.l. Prætor ait.§.eum.de dam.inf.

ESSE talem,& haberi pro tali,diuersa sunt.l. mercis, & ibi Gloss.de verb. sig. Bart.in l. maritus. 2. §. legis Iuliæ.ff de Adult. Sp.

ESSE in vita, est inter superstites adnumerari. Nam Esse quoque, pro viuere eleganter vsurpatur. Cic. Nec enim dum ero,angar vlla re.

ESSEDARIVS: qui essedam regit.vehiculi id genus est,apud Belgas repertum.

ESSEDARII. Horum meminit Cæsar lib.4.de bello Gall.quod genus equitum sit, & quomodo pugnent, ita describit.Genus hoc ex essedis pugnę,primo per omnes partes obequitant,& tela conijciunt,atq; ipso erore equorum, & strepitu rotarum ordines plerunque perturbant, & cum se inter equitum turmas insinuare volunt, & ex essedis dissiliunt, & pedites præliantur, &c. vide apud Cæsarem.

ESSENTIALIA rei dicuntur, quæ ab ea cuius sunt separari nequeunt.Salom.in l.Gallus.Sp.

ESSENTIAE nomen à plerisque deuitatur, quamlibet sit frequens in ore theologorum, ac philosophorũ. pro eoq; habent Græcè οὐσίαν qua voce alicubi.Vlp.est vsus. Sed enim si Macrobius bonus autor dicendi haberi potest, hic etiam in Somnio Scipionis, essentiæ nomine est vsus. Donat' Crammaticus deriuat à verbo Sum,hæc gerundia, essendi,essendo, essendum. Verum doctissimi quique hanc deriuationem non probant. vide Obseruat.Insulanicas. Spieg.

EST. non solum præsens tempus, sed etiam præteritum complectitur.l. verbum erit. de verb. sig. quamuis propriè pręsens notat,demonstrationemque continet.l. inter vestem.§.item scribit.ff.de aur.& argent.leg.Vide Gellium libro 17. capit. 7.& Alciat. in dicta lege erit. Spiegel.

ESTO aduocatus iuuenis,& medicus,senex: pro verbiale est, cuius rationem singulariter explicat Alciat. cap.11.lib.10. Parerg. Sp.

EST rationis. Hic modus dicendi apud Iurisconss. frequens reperitur. Martianus de hæred. Institi. Quæ rea fuerat eiusdem criminis postulata rationis est: pariter de bonis eorum, qui ante sententiam mortem sibi consciuerint. Vlp.quando dies legatorum, quæstionis est.& idem de fideicom.libert.Papinian.de collat.dot. Paulus de aqua plu.arc.dixit Consuetudinis est. & de verb. obligat. Dubitationis est.Modest.de donat. Summæ æquitatis est. Sp.

E T

ET cõniunctio aliquando implicat, vt etiam annotauit Zasius in l.1.ff.de iurisdictione omnium iud.ex doctoribus in eandem l. ibi & possessionem dare & in bonorum possessionem mittere. Sed tamen Et, numquam diuersa copulat vt not.Accursius in rubr.de iur.& fact.ignor. Et Felin.Sand.in c.Gregorius proœm.decret. Brechæus l.alienationis verbum.§.oratio.

ET, pro, id est, in §.sed istæ.ibi,cùm dicitur. & si quæ sint similes. Institut.de act. Huius particulæ vis propria est,vt coniugat.l.ea tamen adiectio.de leg.3.tametsi hoc non sit perpetuum. Est enim,vbi ET pro VEL,disiungit: & alijs modis accepta, cùm dispositionem,tum sententiam variat,vt latissimè prosequitur Albe.attigit Bart.l. 1.de pact.l.non solum.ff.solut.mat. Aliquando sumitur, pro, VEL l.sæpe. ff.de verb. signific. Aliquando ordinis nota est l.Gallus.§.1.vbi Doct.ff.de lib.& posth. Aliquando pro etiam vt l.1.C.de no.C.comp. Quandoq; ponitur pro quia l.fi.C. de cur. fur. Interdum subauditur l.si abrogator §.1.ff.de adoptio.Prat.ex Spieg.

ET à te Seia peto, vt quidquid ad te ex hæreditate ea peruenerit,exceptis his quæ tibi suprà legaui,reliquum omne reddas & restituas Mæuiæ infanti dulcissimæ, à qua Seia satis exigi veto: cum sciam, eam potius rem acturam,quàm detrimento futuram. Vide Scæuolam in l. vxorem. §.fin.de leg.3.Sp.

ET domus eam partem, in qua morari consueuimus. Scæuola declarat, de leg.3.l.vxori suæ. in princ. Sp.

ET peracto quinquennio cum eius vsusfructus esse desierit, tunc eum fundum illi & illi libertis dari volo. l. vxori vsumfructum.ff.de vsu & vsufruct.Spieg.

ET cætera. Sunt qui plurimum referre putent, extensim hæc clausula scripta sit, an præscriptis notis, &c. Quod Alc. ridiculum arbitratur, refertq; dictionem Cætera, deductam à Græco καὶ τὰ λοιπά, id est, & alia. Et ideo cum abbreuiationis causa apponitur, eius virtute censeri alia repetita, quæ ex natura & consuetudine actus requirebantur. Spieg. De hoc vide latius Tiraquellum in tract. de iure constit. possessorij parte tertia 31. num. 2. 3. & 10. &c.

ETAIRAS Græci amicas vocant, quæcunque scilicet scortilla, etiam ignobilia. Concubinæ nomen paulò honestius olim Amicæ, vt quæ extra legis pœnam & sine metu criminis habebantur. Meretrices verò, quæ palàm & pluribus se accepta pecunia miscent. Alciat. de verb. sig. Vide suprà, Concubinæ appellatio.

ETESIAE venti appellantur, qui certo tempore anni, cum Canis oritur, ex alia atq; alia parte cœli spirant, vt annotauit Gellius lib. 2. cap. 21.

ETHOLOGI, morum sunt effictores affectuumque cuiuscunque personæ. Bud. in annot. Prat. Alias Ethopœi. Hinc Ethopœia, morum alienorum imitatio.

ETIAM, particula consentientis est. Iurisc. de verb. obl. l. 1. Et respõderit: Quidni? etiam. Nebriss. Est etiam particula ampliatiua l. extraneum C. de vulgari.

ETIAMNVM, pro adhuc. Vlp. tit. arb. furt. cæs. l. item Etiamnum reponi potest. Nebr. Aliqua exemplaria, etiam nunc habent, suffragante textu Nor. quod significat, pro vsque nunc, vsque ad istud tempus. Etiamnum, ponitur pro vsque tunc, vel vsque ad id tempus. Spieg.

ETIMOLOGIA, verborum est explicatio, id est, qua de causa quæq; essent ita nominata. vt ait Cicero. 1. Acad. Si propriè vocem hanc. Dn. Old. ait latinitate volueris donare veriloquium appellabis. Cicero in Topicis, à notatione nuncupat. Aristoteles Symbolum dicit. Etymologia non verbi solum, sed etiam rei de qua quæritur, veram interpretationem sequitur. Quamobrem species finitionis censenda est merito. Cæterum cum naturam suam seruat Etymologia, argumentum ab ea affirmatiuè sumptum valere negant. Negatiuè verò efficax esse, quia à quo remouetur genus, ab eo & quælibet species remouetur. Exempli causa: Fur à ferendo, id est, contrectando dicitur: verum erit, si dicamus, Res non fuit contrectata, igitur in ea furtum factum non est, & id pro regula proditum est: quæ tamen non procedit, cum ratio vocabuli aliud inducit, vt exemplis demonstrat Alciat. in l. taberna. de verb. sig. Spieg. Confundunt Iuris interpretes Etymologiam & Allusionem, & pro eodem ferè omnes ponunt, cum tamen inter se longè lateq; distent. Nam Etymologia, vt dictum est, propriè est, cum explicatur, qua de causa quæq; ita sint nominata Allusio vero ad substantiam rei nullo modo respicit, sed ad vocis similitudinem tantum refertur. Imo si pressius linguæ latinæ proprietatem inspicere velimus, neutrum significat allusio. Nam propriè & significanter alludere dicimur cum vnum proloquimur, aliò latenter sententiam referentes, &c. Quando autem argumentum ab allusione ducere liceat inextricabiliter interpretes disputant in l. 1. ff. de acquir. possess. Corras. libr. 3. cap. 22. Miscell. Etymologia quæ à Cicerone in Topicis modo notatio, modo veriloquiũ ab Aristotele appellatur σύμβολον, quod latinè eodem Cicerone teste, est nota vel vt quibusdam alijs placet, signum, indicium, quando ad veram verbi interpretationem, vocem traducimus, &c. Brechæus l. tugurij ff. de verborum & rerum significat. Adde Forcatulum Necyomantiæ dial. 73. in princ.

E V

EVACVATORIA in formulis Marculphi. pro quo apocha. l. pluris. C. de fid. instr. & rub. li. 10. C. de apoch. & securitas l. 1. C. eod. in Nouel. 130. re cauta. August. li. de cura pro mort. vbi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerit, indicauit. Prat. Adde Cuiac. ad lib. 10. C. tit. 21. de apochis publ. & decript. curial.

EVADERE, verbum Vado, cum compositis dici solet in re iniusta, aut difficili. vt,

Vadimus immixti Danais haud numine nostro.

Inde Donat. Euadere dicit esse, per obstantia & difficultatem venire. Spieg.

EVAGARI, non est idem quod vagari. Contractius enim est, diu vagari in Emansore, quam per prolixum tempus euagari: quod est desertoris. Vide Modest. in l. desertorem. de re milit. Spieg.

EVANESCIT actio, id est, intercidit. in §. 1. l. cum fundus. si cert. pet. Item Euanescere actionem autoritate Iuris, remitti actionem voluntate domini. l. qui iniuriæ. § si seruus. ff. de furt. Spieg.

EVANGELIVM, pro præmio accipi, quod dari solet lætum ad ferenti nuncium, & noster Zas. alicubi indicauit. Propriè autem Græcè sonat, bonum nuncium. At non pro quocunq; bono nuncio ipsum accepit Christus, sed pro nuncio redemptionis & salutis nostræ æternæ, quo per Apostolos exhilarauit & impleuit orbẽ terrarum, Quidam citant c l. falsus creditor. ff. de furt. hæc verba: Quid ergo, si quæ Græci Euangelia dicunt, petant? Sunt tamen, qui hoc loco μήνυτρα legendum existimant, hoc est, indicium, vel præmium. Holander neutrum agnoscens, legit ἵνετρα interpretaturq; inuentionis præmia. Spieg. vid. Bud. in annot. priorib. in ff. de offic. præfecti Præto. & in posterior. h. tit. Alc. li. 2. prætermiss. hoc ipso titulo.

EVANGELISTARVM, Euangeliorumque meminit Imp. in Authent. Iusiurand. quod præst. ab his. Bald. docuit in c. post translationem. ext. de renunc. Euangelium recipere interpretationem, non quidem singularem, & sectariam, sed quæ ad communem sententiam Ecclesiasticæ traditionis accedit. Hæc est enim ipsissima rectę intelligentiæ scripturarum amussis, secundum Pighium 4. cap. lib. 1. Hierarch. Ecclesiast. Spieg.

EVCHARISTIA. Polydorus Virgil. de inuentoribus rer. lib. 5. cap. 11. Eucharistia (inquit) Græcis gratiarum actionem significat, sicuti Euangeliũ bonum nuncium. Latini missam vocant vulgari appellatione. Verum, dominica solennia veteres vocasse, Tertullianus testis esse potest. De huius quidem sacramenti laudibus, & præconijs amplissimis, atque prærogatiuis pręcipuis, est optimus textus in Clem. vnica de reliq. & venerat. sanctorum. & idipsum sacramẽtum Eucharistiæ, quòd possit per priorem conuentus prædicatorum conferri suo religioso extra terminos sui conuentus, probat, atque multis ostendit iuribus Guido Pape, quæst. 102. licèt videatur contrarium per Clemen. primam, de priui. & excessibus prælatorum. Anch.

EVCHARISTICON liber vbi gratiæ redduntur, siue pro amici incolumitate Deo reduci, & sospitatori, seu quod pro suscepto beneficio gratæ gratiæ referũtur, qualis est apud Papinianum hoc titul. Silua. εὐχαριστέω est verbum Græcũ, quod denotat gratis agere, εὐχαριστία gratitudo & gratiarum actio, struę sacrificali parata, &c. Ioan. Bapt. comment. penegyryc. ad Faustum.

EVGENEIS [illegible]. The. Instit. tit. de ingenuis & Harmenopulus lib. 1. tit. vlt. Prat.

EVCHETAE. l. 5. C. de hæret. Heretici fuēre, de quorum prauo dogmate videndus est Nicephorus lib. 11. ca. 14. historiæ ecclesiast. Briss.

EVCTERIA loci in quibus orationes, actáque prouinciarum continentur. Alciat. in l. immunitatis. C. de agricolis & censitis lib. 11. Spieg.

EVECTIO literas, diplomata, & exhibitionem cursus publici significat. l. 1. C. de numerarijs. l. 3. l. 4. l. 6. l. 9. l. penult. l. vlti. C. de cursu publ. l. 2. C. de commeatu. Itaque mendosa est scriptura l. 2. C. de curios. lib. 12. in qua Euictionibus, pro, Euectionibus legitur. B. August. Epistol. 55. Zenobius magister memoriæ factus est, & mittit nobis euectiones cum annonis. Sulpitius Seuer. libr. 2. histor. sacr. Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens, inter reliquos Episcopos per vicarium ac præsidem data euectionis copia adesse cõpellitur. Symmach. lib. 2. Epistol. 161. Tibi igitur hoc munus iniungo, vt impetratis euectionibus in adminiculum Prætoriæ functionis habitum mentis meæ apud eum plenius exequaris. Briss.

EVENIT impersonale, pro ita cecidit.

EVENIET, pro cōtinget. Vlp. §. 1. l. 1. de seru. corrup. Eueniet, vt duobus actio serui corrupti competat: quod est absurdum. Sic etiā accipitur in §. est & aliud genus. vers. sed primus. Inst. de don. Sp.

EVENTVM, Cice. in Rhetoricis, cuiuscunq; negotij finem diffinit, à quo sæpenumerò res iudicantur: quo nihil iniquius est. siquidem euentum in manu stultorum versari, magni autores tradiderunt, tametsi spectandus ille est, vt Imp. censuit in Auth. facta §. euentus. de pœnis, l. rem non nouam, C. de Iudicijs & Euentus declarat l. ordinata. ff. de lib. caus. Si euentum fraus habuerit, in l. ait Prætor. ff. Quæ in fraud. cred. pro eo quod est, si fraude actum fuerit. Nam vt Lucretij testatur carmen,

Euentum dici poterit, quodcunque erit actum. Sp.

EVENTVM expectare, lege penulti. in fin. C. de procurat.

EVENTVS autē, in Iure nostro multa complectitur, metum siue vim, errorem, dolum, culpam & casum fortuitum. Vide Apellum cap. 7. de Circumstantijs. Sp.

EVENTVS mortalitatis, pro casu mortis apud Vlp. de offic. præsid. l. illicitas. §. pen. Catanæus antè nos, in Commentario in Plinianas epistolas, admonuit Iurisconsul. frequenter vsurpare mortalitatem, pro morte. Vide & Mortalitate. Sp.

EVERRIATOR dicitur, qui accepta hæreditate, iure iusta facere defuncto debet: quę si nō fecerit, seu quid in ea re turbauerit, suo capite luat. Vide Festum. Sp.

EVERRICVLVM, & Verriculum, rete est piscatorium, à verrenda aqua sic appellatum. Vlp. in l. iniuriarū. de iniurijs. Si quis me prohibeat in mari piscari, vel euerriculum (quod Græcè σαγήνη dicitur) ducere. Sp.

EVERSIO totius domus. Paulus in l. vltim. de offic. præsid.

EVERSOR, pro prodigo, nepote, dissoluto, qui patrimonium suum profundit. Caius libro Insti. 1. tit. 8. Sub curatore sunt minores ætate, maiores euersores, insani. qui euersores aut insani sunt, omni tēpore vitæ suæ sub curatore esse iubentur. Hot.

EVERTERE patrimonium domini, eleganter dictum ab Vlp. in l. 1. si fam. furt. fec. dic. pro spoliare dominum patrimonio. Idem venustè quoq; euertere vsurpat pro destruere, in fi. §. pen. l. 3. si quis caut. Sp.

EVESTIGIO, pro continuò, siue statim. Scæuola in l. diuortio facto. de neg. gest. Non, inquit, euestigio in officio deliquit. Nebriss. Alberic. indicat esse præpositionem cum casu, reclamante veterum scriptura. Sp.

EVICTA hæreditate, legata reddi. Vide Caiū l. quòd si possessor. ff. de petit. hæred. Sp.

EVICTIO, est eius rei quam aduersarius legitimo iure acquisierat, per iudicem recuperatio, l. non tamen. 24. ff. de euict. quòd vt intelligamus, illud scire oportet, olim moris fuisse, vt si res non Quiritium, sed gentiū iure abalienaretur, is qui eam acquirebat, duplā, aut simplam stipularetur sibi ab auctore dari, si ea sibi iudicio adimeretur. quemadmodum Varro lib. de re rust. secundo. cap. 10. significat. cùm autem mancipio res venierat, tum iudicij periculum prestabat is qui eam vendiderat: vti posterius in voce Mancipium ex Cicerone & Plauto docebimus. Itaq; Varronis locus intelligendus est, cùm ait, Si mancipio non datur: id est, si res non acquiratur per ius Quiritium, hoc est per mancipationem & nexum. nam si mancipio res erat data, aūt vsucapta, aut in iure cessa, nunquàm euinci poterat, id est, iudicio à possessore auferri. Hot.

EVICTIONIS autem nomine vel ex consuetudine regionis caueri oportebat, l. si fundus. 6. eo. vel secundum id quod inter partes conuenerat, 14. & l. emptori, 37. Plerunq; autem per stipulationem simplæ cauetur: hoc est, vt euicta re simplum venditor emptori restituat, l. euicta. 6. & l. euicta. 70. eo. vbi Paulus ait, euicta re, ex empto actio non ad pretium duntaxat recipiendum, sed ad id quod interest, competit. aut verò cauetur per stipulationem duplæ, hoc est vt euicta re venditor ad duplum præstandum obligetur, l. vindicantem, 17. quæ stipulatio duplæ non de quauis re, sed de ea quæ alicuius pretij sit interponitur. si margarita fortè, aut ornamenta preciosa, vel vestis serica, vel quid aliud non contemptibile veniat, l. emptori, 37. eod. quinetiam & triplum & quadruplum stipulari possumus, l. si dictum, 56. eod. at in dubio semper simplæ stipulatio interposita iudicatur, l. 60. eod. vbi Iauol. ait si in venditione dictum non sit, quantum venditorem pro euictione præstare oporteat, nihil venditor præstabit præter simplam, euictionis nomine: & ex natura ex empto actionis, hoc quod interest. Commissa autem stipulatio dicitur, cùm aut res petitori restituta est, aut damnatus est litis æstimatione, aut possessor ab emptore conuentus, absolutus est, l. euicta, 15. §. 1. l. si seruus, 21. eod. sed perpetuò necesse est, vt maturè venditori denuncietur dictatum esse iudicium, cuicuimodi illud sit, l. si mancipiū, 24. §. 1. & l. si rem quam, 29. §. 2. l. emptori, 37. Iam verò aduersus venditorem triplex datur actio: ex empto, ex duplæ stipulatu, & simplæ. l. hoc iure, 27. neq; interest, vtrum emptor ex stipulatione, aut empto aduersus auctorem primùm agat, l. sed et si. 18. vbicunque autem ex stipulatione agi potest, ibi tum empti, tum etiam præscriptis verbis rectè agitur: at non ex contrario. Illud insuper addendum est, Duplam hoc in loco nō bonitatis rei, sed precij conuenti accipiendam esse, l. cùm fundus, 48. l. si fundo, 53. ff. eod. ad eamq; non satisdationem exigi, sed simplicem repromissionem sufficere, l. si dictum, 56. eo. Hotom.

EVIDENS, propriè quod apertum est, & semper apparet, l. ea quæ. ff. de contrahen. emptio. Vndè vulgatum illud, Quod in euidenti est, nulla potest tergiuersatione celari: nec indiget, quod manifestum est, probatione. Siquidem plus esse Euidens quàm manifestum, traditum est ab Imp. in l. quoniam sororem. C. de Iure delib. Manifestum atq; euidens est, inquiunt, ante quam pro hærede gereret, vel bonorum possessionem admitteret. De Euidenti, vide ff. ad exhibend. l. 3. & de Aedil. edict l. quæritur. §. vlt. Sp.

EVIDENS vtilitas apud Vlpian. l. 2. de constit. Princip. sic intelligenda est meliore interprete Do. Olden. vt retineatur Ius naturæ, quod lex, aut cōsuetudo, nisi corrigeretur, paulatim esset corruptura. Sp.

EVIDENTIA, Cicero in Acad. Propterea quod nihil clarius ἐνεργείᾳ, vt Græci: perspicuitatem; aut euidentiam nos, si placet, nominemus, fabricemusq; , si opus erit, verba. Sp.

EVIDENTIA facti, inter species probandi versatur. **Die that beweisen**/ vt cùm qui sensu corporeo coram percipitur. Si quis enim asserat, vulnus atrox esse, & mox indicet locum, certè hæc probatio non potest reuocari in dubium. Pau. in l. vulneris. de iniur. & in l. si corruptione. fin. reg. Sp.

EVIDENTIAM facti, & notorium exæquant Canonistæ. c. vltim. extr. de restitut. spoliat. c. euidentia. de accusat.

EVIDENTEM voluntatem testatoris vocat Vlp. in l. licet Imperator. de lega. 1. quæ ex argumentis & interpretationibus verborum colligitur. Sp.

EVIDENTER probatur, hoc est, apertè, perspicuè. C. de testam. l. non codicillum.

EVIDENTIVS, l. in suis. ff. de lib. & posthum.

EVIDENTISSIMA ratione constitutum, in §. sed hoc. Inst. Quibus alien. lic. apud Plinium reperies. & Ratio euidens, & Argumentum euidens. Sp.

EVINCERE, vt verbi vis & ratio facilè indicat, est aliquid vincendo ab aliquo auferre & consequi, vndè in disputando, atque omni orationis contentione, quod vi argumentorum ac dicendo ab aduersario extorquemus, vt concedat, euincere ab illo dicimur. Eoque modo, sub titu. de euict. accipitur. Sed quoniam id verbum iuridicum est, & in contentionibus ciuium inter ipsos de rebus, negotijsque omnibus, quæ iure suscipiuntur, hæc vnica vincendi ratio est, si iure iudicioque agamus: eo fit, vt euincere in iure sit, rem non quouismodo, sed per iudicem auferre & auocare ab emptore. Vincere denique iudicio rem illius non esse, de qua quæritur l. non tamen 24. l. si mancipium. §. 1. ff. hoc tit. Donel. de euict.

EVINCI hæreditas dicitur per inofficiosi querelã, cùm ab hærede scripto auocatur, l.21.§.fin.ff.de inoff.testam.Briss. Sic

EVINCI per bonorum possessionem, l.6.in fi.ff.si pars hæred.pet.Briss.

EVINCI in l.quod euincitur.190.ff.de reg.iur.id est, euinci potest aliqua ratione.Prat.

EVINCERE, pro vendicare. Cels. Quod euincitur, in bonis non est.

EVLABES, negotiorum susceptorem significat, vt est apud Suidam. monuit Alc.in tit.C. de præpos. labor. lib.12.

EVM qui prouinciæ præest, adire potes. Is existimabit, quid sit partiũ suarum. Harum clausularum sensum explicant Iulianus, & Callistratus, de offic.præsid. Sp.

EVNOMIA, recta iuris legumq; constitutio. εὔνομοι populi dicuntur, qui recta legum, institutorumq; ratione vtuntur. Bud.in annot.prior.

EVNOMIA duplex est. Vna quidẽ recta iuris constitutio. Altera verò, rectè iuri cõstituto, obtemperatio. Neque enim satis est, benè institutam positamq; esse rationem Reip. nisi & hoc omnibus persuasum sit, institutioni tali omninò parendum esse. Bud.in eisd.annot.Sp.

EVNVCHI propriè dicuntur lectorũ custodes, & cubicularij, non spadones: quamuis barbari Reges id muneris hisce molliculis ferè iniungere soliti sunt: vnde & Eunuchi Spadones dici cœpere. Quære, Spado propriè. Item Spadonum genera.Sp.

EVNVCHVM aliquando putant per catachresin significare potentem aulicum, etiam non exectum, sicut Ionathas versor Chaldeus intelligit fuisse Ebedmetoch Aethiopem. Ieremiæ 38.qui Ieremiam ex puteo, aut carcere extrahi curauit. Talis fortè fuit etiam Candaces reginæ Aethiopum Eunuchus. Act.octauo. Non igitur semper castratum, sed sæpè officium tãtùm significat. Christus Matth.19. triplices eunuchos facit, natos ab hominibus, castratos, & qui semetipsos castrauerunt propter regnum Dei: id est, quos eo dono Deus ornauit, illiq; eo libenter vtuntur, vt tantò liberiùs & expeditiùs veram religionem promouere possint, sicut Paulus tandem fecisse videtur De Eunuchorum vsu Maioragius ex Gregorio Nazianzeno in Monodia in Basilij vitam, lib.2.cap.5.

EVNVCHAS etiam Andramires Lydorum rex mulieres fecit hisque loco virorum Eunuchorum vsus est, vt refert Athenæus libr.12. Dipnosoph cap.4. Maioragius lib.2.Miscell.cap.6.

EVNVCHORVM, alij sunt spadones, alij castrati, alij thlibæ: Spadones quidem sunt, qui propter morbum aliquem, aut frigiditatem testiculorum liberis operam dare non possunt, sed eo sublato liberos suscipere possunt. Thlibiæ verò sunt, quib. vel à nutrice, vel à matre fortuitò testiculi cõtriti fuere. Castrati autẽ quibus execta sunt membra virilia. Qua etiam diuisione vsus est, Constantinus Harmenop.lib 2. cap. περὶ ἐκδόσεως. Videtur quoque eam tradere Suidas in verbo σπάδων. Hinc apparet ineptè Accurs.& Ang. Aret. putasse castratos esse castè natos. & malè Accurs.sub titu.de ædilit.edict.tradidisse spadonem esse vnius testiculi virum. Patet etiam falsam esse distinctionem factam ab Anton. Butr.in c.ex parte, de corp.vitia. qui retulit spadonem ita esse factũ, castratum autem sic ortum. Atque Alcia.perperàm notasse.in l.spadonem.de verbo.sign.omnes Eunuchos appellari posse castratos, verùm hæc distinctio videtur esse contra d.l.Spadonum. & l si serua. de iur.doti. & l.4. ad l.Cor.de sica.in quibus sub nomine Spadonum thlibiæ & thlasiæ comprehenduntur. Sed responderi potest hoc nomen dupliciter accipi, vt adoptio & cognatio capi solent: Nam aliquando capitur pro specie, vt hic, aliquando tanquàm genus, vt ibi. Sed in illo genere non cõtinentur castrati, vt infulsè tradidit Sypontinus. Quũ ergo ait Imperator, qui generare nõ possunt, intelligendum est hoc tempore, propter aliquem morbum. Sed fieri potest, vt aliquando gignant eo cessante. Spadones autem nequaquàm videntur posse dici ab euulsis testiculis, vt existimarunt Bapt.Pius, & alij: Nam qui propriè Spadones vocantur testiculis non carẽt, licèt propter aliquod impedimentum generare nequeant. Sic etiam surculos, qui nihil attulerint, spadones appellari scribit Colum.lib.3 Scio Quintilian.libr.5.& Galenum in interpretatione sententiarum Hippocratis eos quoque vocasse spadones, quibus excisi sint testiculi. sed id minus propriè. Tales enim sunt castrati, quod etiã confirmatur auctoritate Iuuenalis Saty.10.

— nullus ephebum.

Deformem sæua castrauit in arte Tyrannus.

Ferrand.libro secundo, Explicat. in §. sedet illud. de adop.cap.19.

EVOCARE sacra, est expugnatores sacrilegij nomine exoluere. Vlpian.in l.sacra loca.de rer.diuis. Et solent, inquit, qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde euocare. Quæ res vt olim sic fieri solita, Macrobius & Liuius exponunt. Sp.

EVOCATIONES quomodo fieri solitæ. Si reus sic latitaret, vt nullam actori secum agendi faceret potestatem, solebat actor die postulationum prętoris auxilium implorare, qui prætor audita & cognita caussa reum euocari ad sui defensionem iubebat.l.28.de fideicommis. lib. Fiebant autem euocationes nonnunquàm solis denunciationibus, interdum literis, interdum etiam edictis.l.16.circa.fi.de fideic.lib. Sic, ni fallor, vt si latitans denunciationib. euocari posset, nec literis, nec edictis opus esset: sin minùs, interdũ literis interdum edictis euocaretur.l.2.de pœnis. Literis quidẽ si Roma abesset, Edictis verò, si sic in vrbe latitaret, vt aditum ad se nullum præstaret. Iubebat igitur prætor reum euocari postulationũ die, iubebat etiam rei latitantis bona possideri, proscribi, & proscripta tãdem distrahi die cognitionum, l.73.§.1.de iud. Possidebãtur quidem dies triginta, proscribebantur verò ac distrahebantur post trigesimũ diem. Sic enim scripsit pro P. Quinctio M. Cicero: Iubet P. Quinctium sponsionem cum Sexto Næuio facere: Si bona sua ex edicto P.Burrieni prætoris dies 30. possessa non essent. Proscriptiones autem sic solitas olim fieri, vt ad ædes condemnati debitoris tabulæ figerentur, cunctisq; eius bonis suspenderentur libelli, docet elegãter Seneca de benef.lib.4. Spondeo, inquit, pro iudicato, & suspensum amici bonis libellum deijcio, creditoribus eius me obligaturus: vt possim seruare proscriptum, ipse proscriptionis periculum subeo. Et Cic.pro P.Quinctio & Ræuard. Pro trib.singul.cap.3.

EVOCARI, pro vocari apud Vlpian. de fideicom.libert.in l.cùm verò is.§. euocari autem à Prætore oportet eos.qui fideicommissariam libertatem debent: cæterùm nisi fuerint euocati, cessat Rubrianum S.C proinde denunciationibus & edictis, literisq; euocandi sunt. Et Cicero vsurpauit alicubi Euocare, pro Vocare. Vnde haud scio quàm rectè monuerint quidam, ex adductis Vlpiani verbis, colligi discrimen inter Euocari, atque Vocari. Apud gestarum rerum scriptores Euocati accipiendi sunt, non qui iusti milites sunt, sed qui repentina aliqua necessitate ex agris in bellum tumultuariè & vocantur, & coguntur. Vnde & auxiliares dicti, quod subitò conuocarentur, ad opem Reipublicæ ferendam. Ea militia, Catanæo teste, dicuntur Euocatio. Sp. Dicti Euocati quasi extraordinarij & tumultuarij in necessitate adiutores.Old.

EVOCATI milites, siue ἀνάκλητοι appellati sunt Veterani, quos post patris cædem exciuit Augustus ex Calatia & Casilino, quorum fuit certum corpus, ferentium vites Centurionum more, vt Dio scribit. 55. Vites ἔχοντας vocat, vt & authores Basilicorum ad l. milites.§.irreuerens ff.de re milit. Eusebius 7. τιμᾶται δὲ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ καλούμενον ἀξίωμα ... ἄρχει. & ita Titiminum quem vellens Paterculus G. Cassij euocatum, Dio 47. & Valerius 11. Centurionem, vocant in l.vltim.C.qui mil. poss. Cuiac.obser.lib.7.cap.10.

EVTHYDIKEIN dicebatur apud Græcos qui nulla exceptione vtebatur, sed recta via pedem cum actore cõferebat, actionemq; ipsam plena recusatione propulsabat: teste Balduino ad tit.de exceptionib.

EVTHYS enim significat cõfestim, ilicò, statim lib.60. βασιλικ. titul. 17. cap.9. εὐθὺς ἐν μέρει τοι μετὰ ... Theodorus

Hermo-

Hermopolit.l.11.ff.quod met.cauſ.Prat.

EYPATRIDAE apud Athenienſes non diſſimiles erant ijs quos Romani Patritios vocabāt, nobiliores ſcilicet & à primis illis patribus & ſenatoribus, quos inſtituerat Romulus, oriundos. Balduin.tit.de iur.natural. gent.& ciuil.&c.

EYTBDESTATI, apud Theophil.in §.item tria. Inſt. de excu.tut. alij tenuiſſimam, alij opulentam interpretantur. Tu expende rem ipſam. Prat.

EVVLSAE arbores à iuris authoribus appellantur vi & tempeſtate ventorum deiectæ atq; euerſæ, de quibus in l.arboribus.& l.Proculus.ff.de vſufr.

EVVLGARE, eſt palàm vulgò aliquid facere. Liuius ad finem lib.9.Decad.1.de C.Flauio, Cn.F.ſcriba loquēs, Ciuile,inquit, Ius repoſitum in penetralibus pōtificum euulgauit. Sp

E X

EX, particula, vt varijs verbis iungitur, ita & variæ eſt ſignificationis. Propriè autem innuit cauſam proximam,& immediatam,l.1.§.ex incendijs.de incend.ruin. naufr. Significat item Ex præpoſitio, cauſam per ſe, & non per accidens,l.eo tempore.§.fina.ff. de procur. Adi Bar.in l.Prætor.§.1.ff.de bon.aut.iud. poſſid. ac plerisq; alijs locis. Alber.collegit non inutiliter aliquot alias huius particulæ ſignificationes.Sp.

EX, pro propter, l.1.§.2.ff.de incend.ruin.naufra.pro ab,vel a,l.2.in fi.C.ſi in cauſ.iud.pig.ca.ſit. pro,&, & tūc excludit,l.2.ff.de itin.actuq; priuat. Sic Cicero in epiſt. Veterem ex literis tuis amplexus ſum,id eſt, propter literas tuas: & Ex tua voluntate, reiq; publicæ commodo cuncta fient, id eſt, ſecundùm id quod Reipub. videbatur expedire. Connan.lib.5.cap.2.nu.7. Aliquando ſignificat inter. c.dudum. cap.3.4.q.6. aliquando contra.c.ex his.35.q.1. Aliquādo incluſionis nota eſt, l.quod dicitur, ff.de impenſ. reb.dotal. fact. quandoque excluſionis l. quæſitum.§.idem Celſus.ff.de fund.inſtructo. Ex, quandoque ſignificat ortum, l. ex hoc iure.ff. de iuſtit. & iure.Prat.

Ex quoque dictio, dignitatum magiſtratuumq; adiecta functionem finitam, præteritam ſignificat. Pro qua Græci ἀπὸ habent. Anton.Auguſt.lib.5.Emend.cap.3.

EX ABVNDANTI ſtipulationem interponere apud Vlp.l.5.eo.Sp.

EX ABVNDANTI, pro abundanter, apud Papin.in l. cauſam.de manumiſſ. Vide Gloſſ.in l.ſi pupilli.§.item ſi procuratori.ff.de negot.geſt. Sp.

EXACTA dicuntur, quæ perfecta ſunt & quib. vltima manus adpoſita eſt, & quaſi omnibus numeris abſoluta: Sic Martial.lib.4.

Vt docto placeas Apollinari:
Nil exactius eruditiusque &c.

Aliàs ſunt exacta, quæ iam præterierunt. Paul.in priori ſignificato de act.& obl.l.1. Exactiſſima, inquit, diligentia.Nebr.

EXACTA pecunia intelligitur, quæ perſoluta eſt. ſiue enim volens, ſiue inuitus debitor dederit, non eſt dubium dici eum ſoluiſſe.Ex Alc.Sp.

EXACTIONES, quæ paſſim imponitur. Barbari nominant talias, collectas, procurationes, præſtantias, auflleg/bett/ſtewr/ſchatzung. Tributum autem vno nomine debet appellari, vt exemplis Inſulan. in obſeru. oſtendit. Quod vero à Iuriſcoſſ. Exactio etiam nominatur Angaria, Græca vox eſt, ſignificans exactionem ſiue coactionem: quod à Nebr.indicatum eſt ſuprà. Sed tamē Parangariæ nomen repudiatur: quod Iuriſcōſulti quodam ſuo more dicunt, pro derelicto habere, cauſam videlicet, ius, aut litem intelligentes. Hinc Exactor ab exigendo, id eſt, petendo dicitur. Vnde Exactores tributorū nominantur, petendis tributis deſtinati, vt in rub. C.de exact.trib.lib.10. Et Exactio idem eſt, quod petitio.Ioan.Bell.Ety.

Ex aduerſo, prò è diuerſo, & contrà: frequentiùs nomen apud Canoniſtas.

EXAEDIFICARE, pro abſoluere ædificationem.

EXAESTVARE eſt feruere, gloſſ. in Clem.dudum.in verbo Exæſtuanti.de ſepul.Io.Bello.Etym.

EXAGOGICA vectigalia. Ex Cicerone liquet pro lege Manilia, vectigalium tria fuiſſe genera: ex agricolatione: mercibus exportatis, vel importatis, vnde exagogica dicebantur & iſagogica: deniq; ex agris paſcuis. Primùm decimas complectitur, ſequens portorium, poſtremò nomen fit ſcriptura. Ex Cœlio. Sp.

EXAGONIA dicuntur quæ ad cauſam non pertinent, velut extra certamen.

EXAGGERARE, eſt accumulare. Agger enim, terra eſt accumulata. Vlp.de itin.act.priu.l.vnde. Aut deprimat, aut exaggeret iter. Nebr.

EXAGIVM trutinam ſignificat & certæ ponderationis genus eſt. Ioan.Cuiacio in l.fi.C.de ſuarijs, & ſuſcept.vini.Prat.

EXAMEN, noua apum ſoboles, quam parētes ex ſuis aluearibus, ad nouas quærendas ſedes exire cogunt.§. examen. Inſtit.de rer.diuiſ.l.naturalem.§.examen.ff.de acquir.rer.domi. Tranſlatè pro quacunque nouæ prolis multitudine inſtar apum accipitur. Metaphoricè autem à noſtris Interpretibus modò, nec abſurdè, pro iudicij inueſtigatione: modò pro ſcrutinio, & vt barbarè dicunt, depoſitione teſtium.Sp.

Ex animi ſententia iurare veteres dicebant, pro ſyncerè, liquidò & ex animo, ac ſine dolo malo. Liuius lib. 22. Ex animi mei ſententia iuro, vt ego Rempub.non deſeram, neq; alium ciuem deſerere patiar. Cicero Acad. 11. Quam rationem etiam maiorum comprobat diligentia, qui primùm iurare ex animi ſui ſententia quenq; voluerunt, deinde ita teneri ſi ſciens falleret. Hot.

EXANGELVS. Cœlio citante Angelū eſſe ſcribit Ammonius eum, qui extrinſecùs quippiam nunciat.Sp.

EXANGELVS, qui quæ intus fiunt, extimis promit, quem Dyangelum vocat Thucydides: Autangelus, qui ex ſe nunciat, non ab alio miſſus. Sp.

EXANGVES vocitātur mortui, hoc eſt ſine ſanguine: vti & exanimes, i. ſine anima. Virg.lib.2.Aeneid.

--Corpusque exangue ſepulchro
Reddidit Hectoreum ...
Nec minor in caſtris luctus, Rhamnete reperto
Exangui.-- Et lib.11.
Labitur exanguis.

Nam vt ſcribit Lactantius, aut (vt alij vocant) Lactatius, Statij interpres in lib.6. Thebaidos, ſanguis propria videtur eſſe animi poſſeſſio, vnde exangues mortuos dicimus. vt annotauit Tiraq.l.15.connub.gl.1.parte 11. nu.18.

EXARARE eſt delere, ductum ex more aratri ducendi diruptis vrbibus, l.4.§.4.ff.fin.regun. Cice.lib.de legib. 2. Quū multa in eo loco ſepulchra fuiſſent, exarata ſunt, quale eueniſſe Lugduni vidimus anno 1561. Prat.

EXARCHIATRI, qui archiatri dignitate functi ſunt: in l.6.C.de profeſ.& med.lib.10. Hot.

EXARGENTARE, in pecuniam redigere ſignificat.Ex Alciat.Sp.

EXARMARE, quod verbum Accurſius inſcitè interpretatur in l.2.ad legem Rhod. de iact.§.1.ea forma dicitur, qua excalciare, hoc eſt, armis deſpoliare, vt malo, roſtro, antemna, carcheſio, clauo, pede, anchora, & reliquis. Hac voce etiam vſus eſt Cæſar in comment.& metaphoricè Plin.ſecundus exarmare dixit, pro debilitare & infirmare. Ex Bud. Sp.

EXARVIT flumen, id eſt, exiccatum eſt, l.1.ff.de flum. Sic Cice. Exaruerunt amnes.in Piſonem. Sp.

EXARVIT patrimonium donationibus, pro exhauſtum eſt. in Auth.de inoff.don.& C.eo.l.ſi mater. & l.fin.

EXARTEIAS, appellatione nihil aliud contineri putat C.Harmenopulus, lib.2.tit.10. quàm ἐξάρτυσις, quæ eſt φυλ. & καταδικ. inſtrumenta ad tutelam & conſeruationem nauis neceſſaria, Latinis armamēta, l.3.§ armamenta.ff.ad leg.Rhod. Prat.

EXASPERARE, aſperiùs facere. Iuriſc.in l.interpretatione. Exaſperandæ non ſunt pœnæ. Sp.

Ex aſſe hæres. Vide As.

EXAVDIRE, pro perfectè audire. Vlpian.de ſurdo loquens in l.1.de poſtul. Nec enim erat, ait, permittendum ei poſtulare, qui decretum Prætoris exaudire non poterat. Sp.

EXAV-

EXAVCTORANTVR, qui soluuntur stipendio, nec tamen dimittuntur, sed habêtur sub vexillo, non sub aquila, aut signis legionis, neq; iam legionarij sunt, retinentur tamē donec emerita soluantur, aut agri assignentur. Missio verò ijs datur, qui penitùs dimittuntur. Turneb. lib. 3. Aduersar. cap. 3.

EXAVCTORARE, insignia militaria detrahere, l. 4. §. non omnis. ff. de re milit. l. 19. ff. de lib. caus. Vlpian. l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam. Sed & si cum exauctorauerit, id est, insignia militaria extraxerit, inter infames efficit, licèt non addidisset ignominiæ caussa se eum exauctorasse. hæc ille. Auctorare milites, est sacramento ac stipēdio astringere: opinor, quòd quas res quis auctione emisset (qui Auctor, vt alibi diximus, appellabatur) ex Auctoratæ dicerentur, quasi auctori addictæ atq; obligatæ. Liuius eleganter transtulit libro 37. Nec fides antè Pisistrato facta est, quàm coram nuncio eius Polyxenidas sua manu scripsit, se ea quæ pollicitus erat facturum: signoq; suo impressas tabulas misit. Eo verò pignore velut auctoratum sibi proditorem ratus est, neq; enim eum qui sub Rege viueret, commissurum fuisse, vt aduersus semetipsum indicia manu sua testata daret. Auctoratum puto dictum, quasi addictum & planè obligatum. hinc Auctoramentum, non ipsa Auctoratio, sed finis auctorationis: id est, obligatio. Cicero lib. de offic. 1. Illiberales autē & sordidi quæstus mercenariorum omnium, quorum operæ, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentū seruitutis, id est, vt numus in auctione datus rē auctoris facit: sic merces operario promissa, ipsum conductoris quodāmodò seruum ac mancipium efficit. Sic Auctorati gladiatores dicuntur, cùm mercede cōducti sunt. Asinius lib. Epist. 10. Ob Fadium quendam militem Pompeianum, quia cùm depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctorari sese nolebat, & ad populum confugerat, &c. Hot.

EXAVGVRARE est templa profana facere: quemadmodum Inaugurare est ea augurijs sanctiora reddere, vt Liuius libr. 1. histor. ostendit. & annotat Gyraldus historiæ Deorum syntagmate 17. cap. 1.

Ex bono & æquo facere, elegātiùs quàm quod vulgò dicitur, In bona fide & æquitate. Iulianus de contractibus bonæ fidei loquens, In ijs, ait, alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet: id est, Budæo expositore, non de eo solùm quod cautum est: quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem, quod & ille annotauit.

Ex bonis peuenire, apud Papinianum, de vsur. in l. 3. §. cū Pollidius. Ex bonis meis, hoc est ex substantia mea. Sic exponit Vlpia. in l. 2. §. 2. in hac actione. vi bon. rapt. Spieg.

Ex bonis, & in bonis differūt. nam in bonis esse propriè dicuntur ea, quæ situ & positione intra rem aliquā nostram continentur: ex bonis verò, quæ ἔξω, id est, naturaliter sunt extra rem: sed tamen ad eam pertinent. vt aliud est annulum esse in dactyliotheca, aliud ex dactyliotheca. Itaq; decē quæ in arca mea sunt, in bonis meis esse dicuntur: at quæ Titio dedi mutuo, ex bonis. item vsusfructus quē alieno in prædio habeo, in bonis meis non est; sed ex bonis. Pau. l. 1. ff. de vsufruct. leg. Nec vsus, nec vsusfructus itineris, actus, viæ, aquæductus, legari potest: quia seruitus seruitutis esse non potest. nec erit vtile ex Senatusconsulto, quo cauetur, vt omniū quæ in bonis sint, vsusfructus legari possit: quia id neq; ex bonis, neq; extra bona sit. Iustinianus §. 2. de vi bonor. rapt. Sanè in hac actione non vtiq; expectatur, rem in bonis actoris esse. nam siue in bonis sit, siue non, si tamen ex bonis sit, locum hæc actio habebit. Quæ igitur quasi manu non tenētur, sed consequi per actionem possumus, ea ex bonis nostris dicuntur: at quæ iam intra ditionem ac fines nostros sunt, in bonis. vnde seruus iussu Prætoris abductus, in bonis nostris esse dicitur, l. 2. in fin. ff. si ex noxal. cau. & l. 26. in fin. de noxal. act. Atq; hæc quidem, vti superiùs dicebamus, propria huius vocis ratio est. Impropriè autem in bonis nostris omnia dicuntur esse quę in patrimonio nostro sunt, l. 1. ff. de rerum diuis. l. vlti. §. non solùm. ff. quæ in fraud. cred. & generaliter rem in bonis nostris habere intelligimur, quoties possidentes exceptionem aut amittentes, ad recuperandam eam actionem habemus, l. 52. ff. de acq. rer. domin. vnde & res per vim alienata in bonis eius est qui vim passus est, l. 9. §. 6. ff. quod met. caus. & vendita res in bonis venditoris esse dicitur vsquedū, emptori tradita sit, l. sicut, 8. §. si debitor. ff. quibus modis pign. vel hypothec. Denique quicquid in actionibus, petitionibus, persecutionibusque est, bonis adnumeratur, l. bonorum. 49. ff. de verbo. sign. Hot.

EXCANDESCERE non est fortiter acclamare, vt indicat Scholium, in l. obseruandum, de offic. præs. sed vehementiùs commoueri & irasci, quod ira velut ignis animum incēdat. Callistratus loco iam citato, de ius reddente, loquens. Sed &, inquit, & in cognoscendo neque excandescere aduersus eos, quos malos putat, neq; precibus calamitosorum illachrymari oportet. Sp.

Ex causa hæreditaria diuersum esse, id est, propter hæreditatem, not. in l. qui absenti. §. fina. ff. de acquiren possess.

EXCEDERE, propriè exire est. Sed à Paulo, in l. 3. de offic. præsid. glo. accipit pro decedere, hoc est, se abdicare administratione. Sp.

EXCEPTIONIS verbum interdum generaliter accipitur, vt omnem omninò defensionem cōtineat Faber ad rub. de except. siue ea replicatio, siue duplicatio, siue triplicatio, siue quadruplicatio sit. Interdum verò propriè & tunc Exceptio &c.

EXCEPTIO (ait Vlp.) dicta est quasi quædam exclusio, quæ interponi actioni cuiusq; rei solet ad excludendum id quod in intentionem condemnationemve deductum est, l. 2. ff. de except. Excludendum autem dixit, pro Eijciēdum, & amputandum. nam Excipere propriè detrahere est: indeq; dicta Exceptio est, quòd partem aliquam de vniuerso actoris iure detrahat. Quapropter eius formula vsitata hæc erat, Extra quam: vel Nisi si. vel Si non. quasi defensor aliqua ex parte veram esse actoris intentionem fateretur, sed tamen cum exceptione. Qua de causa Paul. in l. exceptio, 22. ff. eod. formulam hanc Si non, quæ tota conditionalis est, significans, ita scribit: Hoto. Idem tamen in §. præiudiciales. Insti. de act. exceptionem dictam putat quod excipiat, id est amputet, excindatq; ab eo quod in intentionem deductum est, l. 2. de exceptio.

EXCEPTIO pro pactione. Exceptiones non solùm appellari solent defensiones, quibus actorum excluduntur intentiones, sed interdum pactiones etiam exceptiones significant. Quo sensu excipiendi verbo vsus est Horat. serm. lib. 2. Sat. 2.

--Mentem nisi litigiosus
Exciperet Dominus.

De eo enim loquitur Horatius, qui cum emptore pactus fuerat, mentē mancipij sanam non præstare. Sic excipere seruū sine peculio, visus est eo planè sensu Vlpianus accepisse, quo diceremus, pacisci cum emptore de quodam hęreditario seruo sine peculio, vniuersa hęreditate vendita retinēdo. l. 2. §. 10. de hæred. vel act. vend. Idem Vlp. d. l. 2. §. 11. Et hæc quidē si vera sunt, nunc opinor intelligimus, & rectè & verè pactiones illas, quibus imminuitur legitima conuentio, exceptiones his verbis Vlpianum appellasse: Adeò autem bonæ fidei iudicijs exceptiones posteà factæ insunt, l. 7. §. adeò. de pactis. Eoq; sensu exceptionis vocabulo vsus est etiam Modestin. in l. 39. de act. empt. & præter Modestinum Pompon. in l. 32. de vsufruct. Proindè videndum est, an rectè vir quidam acutissimus pro Exceptiones reponendum esse Depectiones apud Vlpianum arbitratus sit, in d. §. adeò. Ræuar. Varior. lib. 2. cap. 13.

EXCEPTIO est conditio, quæ modò eximit reū damnatione: modò minuit damnationem. Hot. Conditio autem dicitur, quia sub conditione concipiebatur. Qua ratione & fideicommissum conditionale, & addictionem in diem Cæsares etiam appellāt conditionem. Balduin. tit. de exceptionib.

EXCEPTIONES annales, atq; mistas, quas iuris pōtificij Cōmentatores induxere, nos modò perpetuis, modò tempo-

temporalib. accommodamus, vt Ferrarius noster attestator, enarrans tit. de excep. in Insti. Vbi etiã perspicua (vt assolet) breuitate, quod tamen paucis concessum est, indicat vsum, siue, vt vulgò dicũt, praxim exceptionũ. Sp.

EXCEPTIO Anomala, commentitia. Vide Anomalam. Sp.

EXCEPTIO anomala est, quæ non sequitur normã aliarum, quia potest opponi ante litis contestationem, & post, & in litis contestatione, vt exceptio excõmunicationis, & aliæ, scilicet, de quibus dubitatur, an sint perpetuæ an temporales, vt exceptio matrimonij, & exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, vt not. Inst. de except. §. appellantur. & plures aliæ secundùm Host. & Spec. eo. tit. vt exceptio quæ competit fideiussorib. ex Epist. diui Adriani contra creditores, vt no. Inst. de fideiuss. §. si plures. Old.

EXCEPTIONES dilatoriæ sunt, quæ differunt duntaxat persecutionem actoris, nec semper locum habent: ideoque possunt ab eo euitari. Vt, pacti conuenti tempo ralis: id est, ne fortè intra quinquennium agatur. Nam eo tempore finito, non obstat agenti. Huc pertinent exceptiones procuratoriæ, l. 3. C. ad S. C. Velleia. Dilatorias exceptiones rursus non inutiliter diuidens glossa. c. exceptionem. de exceptionib. Alia (inquit) est declinatoria iudicij, alia est declinatoria solutionis. Declinatoria iudicij triplex est: Aut enim proponitur contra iudicẽ: & illa propriè dicitur recusatoria iudicis, aut contra rescriptum, aut cõtra impetrãtem. Inter quas primo loco proponenda est recusatio iudicis, argu. c. quoniam contra falsam. de probatio. Quia ad eam reuerti non potest, qui alias exceptiones proponit, l. si arbitro. ff. qui satisd. cogant. Dilatoria solutionis, hoc est, quæ differt id, quod actor sibi pètit à reo conuento solui: ante litẽ quidem contestatam proponi debet: Verum probari post fundatam actoris intentionem, l. exceptionẽ. C. de probatio. l. si quidem. C. de exceptionib. c. cùm Ioannes. de fide instru. Vtilis hæc est diuisio, propter ordinem proponendarum exceptionum. Old.

EXCEPTIO doli mali conceditur ei, qui cùm dolo malo inductus, stipulanti promisisset, iure ciuili obligatus erat. Eius formula hæc erat, Nisi dolo malo inductũ eum stipulanti promisisse appareat, l. 1. & pass. ff. de doli & met. except. Hot.

EXCEPTIONIS doli duæ videtur esse species. Prior est, quæ principaliter ex ipso contractu datur, veluti qa dolo me induxeris vt promitterem. Hæcq; condemnato inurit infamiam, & quia odiosior est: si quis debitor ea tutus exceptione, vltro soluat, nõ repetit. Altera est, quæ non ab initio nascitur, ex ipso contractu, sed magis ex quodam facto pòsteà subsecuto: veluti si pactus non petere ante Calẽdas, nihilominùs ante eum diem petas. Et hæc quidem exceptio conueniat cum exceptionib. in factum: nec vllam iuris continet infamiam, estq; fauorabilior: vt si quis cùm ea tutus esset, per errorẽ vltrò soluerit, possit condicere. Balduin. tit. de exceptionib.

EXCEPTIO excussionis. Vide infrà Excussionis beneficium.

EXCEPTIO in factum conceditur ei qui errore inductus stipulãti promiserat, & iure ciuili contra æquũ & bonum obligatus fuerat. Extra quam eum iusto errore inductum stipulanti spospõdisse appareat, vt l. Iulianus. 7. ff. de doli excep. Hot.

EXCEPTIO iurisiurandi permittitur ei qui actore Iusiurandum deferente iurauit ei se nihil debere. Nisi appareat eum deferente actore iurasse, se nihil debere, l. 3 & 4. ff. de iureiur. Item ei datur, qui petitore deferente, suam esse rem qua de in iure agebatur iurauit. l. sed & si possessori. ff. eo. Nisi appareat eum petitore deferente, rem suam esse iurasse. Hot.

EXCEPTIONES intentionis vocant, quando actor planè nullum ius persequendi habet, de facto tantùm mouens litem. Tunc enim exceptio actionẽ vel ius non inueniens: factum duntaxat intentionis excludit, l. nec intentio. C. de transact. & l. 1. ff. de exceptionib. Exẽpla sunt in tit. ff. quar. rer. actio non dat. Old.

EXCEPTIO litis pendẽtis tum competit, cùm actor mutat planè iudicium contra iuris ordinationem. prohibitum enim est, ne reus in vno iudicio conuentus trahatur ad aliud tribunal ob eandem causam anteà, quàm dicta sit à priore iudice sentẽtia, l. vbi cœptum. l. si quis posteà. ff. de iudicijs.

EXCEPTIO autem continentiæ nõ diuidendæ locum habet, quando actor non prorsus vult mutare, sed diuidere iudicium duntaxat calliditate quadam. Old.

EXCEPTIO non numeratæ pecuniæ, conceditur ei qui quasi statim crediturо stipulanti spospondit, iureq; ciuili obligatus est. Nisi non numeratam fuisse pecuniã appareat. Est autem instituto Iustiniani biennis facta, l. in contractibus. C. de non nume. pecun. Hot.

EXCEPTIO Nouationis competit debitori liberato: si creditor vel hæres eius aduersus eum agat dissimulata nouatione: de hac tit. de nouat. & deleg.

EXCEPTIONE omni maiores testes, quorum fides nulla ex causa legitima potest eleuari, & qui communi hominum opinione reputantur boni viri. Quibus verò suspicionis exceptio rectè opponatur, tradunt Iurisconsulti, in l. 2. & 3. de test. Vide & infrà, Testes omni exceptione maiores. Sp.

EXCEPTIO obscura, nullius est momenti, l. 1 §. Labeo scribit. ff. de fluminib. l. Titiæ textores. in prin. ff. de legat. 1. Bar. in l. 1. ff. de exceptionib. Obscurè excipere, est nihil excipere, argu. l. de ætate. §. nihil interest. ff. de interrog. Exceptum non censetur in contractu id, quod non apparet. l. in lege fundi. ff. de contrah. emptio. Conuentio, ne vlla exceptio objiciatur, nihil prodest, nisi specialiter exprimantur omnia, l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautionibus. l. si quis mihi bona fide. §. iussus eius. ff. de acqui. hæred. Sub obtentu exceptionis non debet mora fieri in detrimentum alterius. l. si qui libertatem. §. cùm quidam. ff. de petition. hæred. Sicut intendens incompetentem actionem succumbit, l. 1. §. ideo autem. ff. si mens. fal. mod. dixer. Ita etiam qui ineptam exceptionem opponit, l. 2. §. 1. ff. de dol. mal. & met. exceptio. l. 1. §. Labeo scribit. ff. de fluminib. Bar. in l. 1. ff. de except. Old.

EXCEPTIO pacti conuenti conceditur ei debitori, quocum creditor de non petendo pactus erat, & qui tamen nihilominùs iure ciuili obligatus manebat, l. iurisgentium. ff. de pact. Nisi creditorem de non petendo pactum fuisse appareat. §. 2. Inst. de excep. Hot.

EXCEPTIO pronunciationis affinis est exceptioni rei iudicatæ, de qua in l. pen. C. de arbit.

EXCEPTIONES perpetuæ dictæ, quod vt semper locũ habent, ita in nulla litis parte euitari poterunt: quæque rem de qua agitur, hoc est, causam principalem perimunt: vnde etiam peremptoriæ appellantur. Qualis est exceptio doli mali, rei iudicatæ, iurisiurandi, pacti conuenti de nõ petendo perpetui, & id genus exceptiones agentibus, nunquàm non obstantes. Old.

EXCEPTIO præfestinationis dicitur, cùm quis antè tempus petit. Inter dilatorias cõnumeratur: vndè mox à primo limite, id est, antè litem contestatam, est objicienda. Sp. ex Old.

EXCEPTIO præiudicij competit pro incommodo quo grauaretur reus conuentus, si iudiciũ aduersus eum dictatum procederet, l. per minorẽ. ff. de iud. l. cùm status. C. de ord. cog. l. fundum. & l. fundi. ff. de except. l. vt debitum. C. de act. hæred. Alijs autem ista exceptio nominatur. Ordinis peruersi, hoc est, quando ordo causarum interuertitur. Primùm inducendo eam quæ postremo loco disceptari deberet. Old.

EXCEPTIO præposterationis, genus est præiudicialium actionum earum, quæ ita se contingũt, quòd sequens iudicium premitur per sententiam prioris iudicij, hoc est, iudicium quod sequitur, est accessorium ad causam quæ primò est mota, ita quòd vtraq; causa sese contingunt. Exempli gratia. Ego peto à te, quòd diuidas hæreditatem: tu contrà contendis, quòd non sim hæres: quomodo ergo meam diuides hæreditatem? Ecce hic sunt duo iudicia, scilicet diuisoriũ hæreditatis, & an sim hæres. Ista duo iudicia se contingunt. quia non potest diuidi hæreditas, nisi cum hærede. Ergo priùs est, quòd decla-

declaretur hoc iudicium, an sim hæres, vel non: qua sententia lata, tunc præiudicatur alteri petitioni, quia si sum iudicatus hæres, meritò mecum diuides: si iudicatus sum non esse hæres, rectè nihil diuides mecum. Extat hic casus in l.2. famil.ercisc. & dicitur Exceptio, vel præiudicium prępostcrationis: & primum est genus præiudicialium ratione contingētiæ. Vide Bar. in l. fundum. ff. de except. & præscript. Sp.

EXCEPTIONES Peremptoriæ intentionem persequentis semper perimunt, ideoque semper obstant, nec possunt euitari ab aduersario, quales censentur, doli mali, rei iudicatæ, pacti conuenti perpetui: id est, ne omninò pecunia petatur. Si quid item contra leges factum esse dicetur. Vtpote, si res dotalis inuita muliere sit alienata. Instit. Quibus alienar. licet, vel non. in princ. Vel, si mulier pro alio fideiusserit, l.3. C. ad Senatusconf. Velleian. Old.

EXCEPTIO procuratoria, inquit Vlpia. est exceptio qua reus dicit non licere procuratorio nomine agi: nec prorsus litem inficiatur, sed personam euitat, l. 2. §. 3. ff. de except. Hot.

EXCEPTIO, quod metus causa datur ei, qui cum metu adductus stipulāti promisisset, iure quidem ciuili obligatus erat, prætori tamen propter iniquitatem & asperitatem iuris ciuilis, dignus hoc præsidio videtur, l.1. & pass. ff. de dol. mal & met. Si non metu inductum stipulanti promisse appareat. Hot.

EXCEPTIO reuocandi domū conceditur legatis, hoc est, qui in causis publicis aliquo missi sunt. possunt enim si conueniātur reuocare domum, hoc est, petere vt causa remittatur ad iudicem loci in quo domicilium habent, ne interim à publicis expeditionib. distrahantur, l.2. §. legatis. ff. de iud. c. vlt. de for. compet.

EXCEPTIO rei iudicatæ conceditur ei, qui cùm in iudicio eiusdem rei quæ nunc ab se iterum petitur causam obtinuerit, denuò tamen in ius vocatus est. Nisi rem illam qua de agitur iudicatam esse appareat, l.1. & pass. ff. de except. rei iud.

EXCEPTIO Spolij competit spoliato, si deiector ipse, vel mandans, aut ratam habēs deiectionem, vel horum vniuersalis successor: agat ex qualibet causa ciuili vel criminali aduersus deiectum vel eius hæredem, c. fi. de ordi. cognit. l.1 § hoc interdictum & hæredi ff. de vi & vi arm. Id verò tantùm hæc exceptio præstat reo conuento, vt respondere non teneatur actori antequam restituerit ereptam rem, idq; pronunciabit iudex, c.2 de ordine cognit. Old.

EXCEPTIO simulationis, de qua infra in verbo simulatio.

EXCEPTIO rei venditæ, & traditæ ei obijcitur, qui rem à se venditam, & traditam vindicat, atq; petit. toto tit. ff. de except. rei vend. l.50. ff. de actio. empt. Porrò apud Iurisconsf. frequens est hæc locutio. Prat.

EXCEPTIONES temporales sunt, quæ ad tempus solum nocent: quare cùm actionem in tempus differre soleant, etiam dilatoriæ vocantur apud Innocentium. tractatu de Exception. Vt est pacti conuenti tempo. alis. Itē iudicis incompetentis, & ea quæ aduersus procuratorē competit, sicuti Iurisconsf. in l. exceptiones. de except. & post eum Iustin. exponit. Spec.

EXCEPTIONVM FORMVLAE.

EXTRA quàm si quid ita factum sit, vti lege fieri licuit, l.1. §. Labeo. ff. de fluminib.

EXTRA, quàm in reum capitis præiudicium fiat. Cic. lib. 2. de Inuentio.

Si non vi, non clàm, non precariò feceris, l. si virem. ff. quod vi, aut clàm.

Si in ea re nihil dolo malo actoris factum sit, l.2. ff. de dol. mal met. excep.

Si in ea re, qua de agitur, præiudiciū hæreditati non fiat. l.1. ff. famil. ercisc.

Si in ea re nihil metus causa factum erit, l.4. §. vlti. ff. de dol. except.

Si non voluntate creditoris fundus vænijt. l. sicut. §. illud. ff. quib. mo. pignus. Prat.

EXCEPTAE personæ, l.5. §. fi. & l.15. & l.20. ff. de leg. præstan. intelliguntur parentes, liberi, vxor, nurus, cui dotis nomine legatur, l.1. ff. eo. l.1. C. de contra tab. apud Vlp. in Epit. tit.1. Prat.

EXCEPTAS personas accipere debemus cognatos, quibus per legem Furiam plus mille asses capere licebat. Vlp. in eo. lib. tit. pen. Prat.

EXCEPTOS in l.1. ff. ad leg. Iul. repet. accipi oportet consobrinos, propiorisve gradus cognatos vxore. Prat.

EXCEPTO eo, apud Pau. in l. cui rectè. ff. de nou.

EXCEPTO quòd, pro præterquàm quòd.

EXCEPTOR, pro librario, hoc est, qui aliquid describit, apud Vlp. §. fin. l. sed addes. Locati. Vulgus perperàm scriptores dicit, quos librarios dicere deberet: cùm scriptores sint ipsi authores, conditoresque librorum. Quod Beroaldus in Suet. Domitianum adnotauit. Describere & exscribere, propriè est exempla transferre, quod pertinet ad librarios. Sed & hi pro custodibus librorum, ac etiam pro ijs, qui libros rationum curant, accipi Catanæus indicat comment. quarto in Plinian. epist. Proinde qui ab ascitis ad penetralia rationum, auff die Rathkammer/ nuncupātur hodie Buchhalter/ haud absurdè librarij posse videntur vocari. Sp.

EXCEPTORES in scriniorum officijs ponuntur l.5. l.12. C. de proximis sacror. scrinior. lib.12. l.5. l.7. & l. vlt. C. de palat. sacrar. largitionū. l. vlti. §. hoc quoq; C. de re milit. l. vlt. C. de castr. peculio. l.3. C. de numerarijs. Bris.

EXCESSVS, pro errato, noxa, maleficio, facinore admisso, apud Canonistas & barbaros ponitur.

EXCESSVS vocabulum apud Marcellum in l. iam dubitari non potest. de hæred. instit. non satis intellectum à nostris doctoribus. Alciatus in Parergis monuit: quod videntur veteres pro digressione quadam accipere, vel cùm quis altiùs rem petit, vel cum capta occasione obiter extra argumentum aliquid dicitur. Sp.

EXCETRA. Singularis in hac voce Emphasis inest Significat namq; tum ita illecebris meretricijs irretitum, vt etsi Ebutius absit, amor tamen minimè extinguatur, sed semper visa Hispala magis magisq; inflammetur, & adaugeatur. Excetra enim dicta est hydra lernæa, quòd vno cæso capite tria excrescebant. Plaut. in Persa,

Nam cū leone & excetra, & cum apro Aetolico, cum auibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari malim, quā amore &c.

EXCIPERE, pro suscipere. in §. hoc ampl iùs. Inst. de rer. diuis. Cùm missilia iactant in vulgus, ignorant quòd eorum quisq; sit excepturus. Huius verbi & varius & elegans est vsus. A nostris & pro nominatim cauere, Eigentlich außtrucken/außdingen / vsurpatur. In emptionib. eo nunc vtimur, quod lex præscripsit: alij enim plura alij pauciora excipiunt. De alijs Alber. Sp.

EXCIPERE actionem. Oppositum, Securū esse. Gaius in l non solùm. ff. de noxal. act. Nam absurdum, inquit, videretur, eos quidem, qui bona fide possiderent, excipere actionem: prædones verò securos esse. Sp.

EXCIPERE, pro accipere, l.2. C. de prædijs & omn. reb. nauic. lib.11. Prat.

EXCIPERE excepta exponere l. & eleganter. ff. de dolo mal. Aliquando significat deducere. l. furiosi. ff. de peti. hær. Quandoq; recipere l.3. ff. de seru. vrban. præd. Plerunq; conuenire. ff. locat. l. sed addes. Prat.

EXCIPI nominatim, id est, poni separatim, l. ob quę vitia. §. animi. ff. de ædil. edict. Prat.

EXCLVDERE gallinæ vel aues dicuntur, cum incubando pullum emittunt ac procreant: quod & excuderedicitur.

EXCLVDI tempore, est impediri, ne quis quid possit agere propter tempus. Papin ad S.C. Turpil. l. quærebatur, an hi, qui ab accusatione tempore exclusi essent, in S.C. Turpilij inciderent. Et subdit: Qui pręscriptione temporis exclusi, causam adulterij perferre non potuerunt. Idem de decurio. l. spurij. Si præscriptione temporis exclusus fuerit, non tenebitur. Sic apud Paul. in l. si proponas. de inoffic. testam. Iulian. in l. si libertus. de bo. libert. & Pompo. l. si tamen. de ædil. edict. Sp.

EXCLVSIO, est exceptio. l.2. de excep.

EX cohorte Prætoris, dicūtur prouerbiali sermone, qui

qui ad omnem nutū delegantur, ad hoc, aut ad illud exequendum, Flux hand anschlagen. Ministri Prætorū non egent alia excusatione, quam vt dicant, se quod fecerūt, illorum iussu fecisse: vt iam in prætorem sit actio, non in ministros. Ex Chilia. Eras. Sp.

EXCOMMVNICATIO, est extra communionē Ecclesiæ separatio. Vel censura ecclesiastica excludens aliquē à communione fidelium. 11. quæst. 3. cap. nihil. Prat.

EXCOMMVNICATIONVM genera duo sunt: Maior & minor. c. pen. de sent. excom. Prat.

EXCOMMVNICATIONIS verbo vtraq; continetur, d. c. pen. aliquādo minor tantùm, c. cùm non ab homine. extra de iud. Prat.

EXCOMMVNICATIO minor quî à maiore differat, docet Felin. Sand. in c. 2. de except.

EXCOMMVNICATIO ecclesiastica (quæ certè contemnenda nō est, [illegible] quoniam Christo auctore constat) contumaciæ pœna est maxima. Matth. 18. Apostol. 2. Thess. 3. & 1. Cor. 5. Cùm huiusmodi, inquit, ne cibū quidem capiatis. Apud Hebræos olim aposynagogi dicebantur, quasi synagoga exacti, & extorres propter contumaciam suam, vitandi ab omnibus, donec resipiscerent. Old.

EXCOMMVNICATOS nūc vocamus, quibus humanitatis ius vicissitudoq; officiorum interdicitur. Et sicut, quos maiore execratione multandos esse ecclesiastica auctoritas censuit, anathema appellant, ex eo, quòd in cippis exposita est eorum detestatio, & proscripta: sic rebelles imperatoriæ censuræ, denuò excommunicari solent Banno, vt vtar verbo vulgari, duplicato. Quam pœnam Romani olim interdictionē ignis & aquæ nuncupabant, mutuatam à Græcis, apud quos Draco Legislator, cùm de cædibus ferret Legem Atheniēsibus, statuit hominem homicidā, aqua ablutoria, libationibus, crateribus sacris, & foro arceri. Draconis lex extat apud Demosthen. πρὸς Λεπτίν. quam ideo tulit, quò magis terribile pestilensq; scelus videretur, hominem alterum alterius interemptorem esse. Hæc pœna erat proxima capitis supplicio, cùm vsus ignis & aquæ interdiceretur, sine quibus nec ortus hominis, nec vitæ progressus constare possit: quare & in nuptijs vtebantur, & Scæuola aquæ & ignis solennitatem pro nuptijs dixit in l. pen. ff. de dona. inter vir. & vxo. Draconis legem explicauit lib. 1. Veter. Iurisprudentiæ. Old.

EX Composito, idem significat quod Composito. quasi dicas, dedita opera, & vt conuenerat inter eos: vt subaudiri videatur alius datiuus (negotio) nēpè; ex composito negotio. Dem anschlag nach handlen. Ex disposito, in similem vsum dixisse Macrobium, Insulanus obseruauit. Sp.

EXCONSVL dicitur, qui perfunctus est Consulatu, non qui Consulatū dimiserit. Sicut Exquæstor, qui perfunctus est Quæstura. Imp. de nouo Codice faciēdo Thomam, inquit, quæstorē sacri palatij & Exconsulē. Nebr. Vide infrà in voce Exquæstor & ibi notatos autores.

EX continenti in l. 7. §. 1. ff. de pact. hoc est, coniunctè, ac continuè. Nam continere significat intra se tenere. Id autem fit cùm paciscentes in eadē adhuc tractatione contrahendi persistunt, nec ad aliud negotium processerūt, l. si ex duobus. in prin. ff. de duob. reis cōstit. l. continuus. in prin. ff. de verbo. obl. aliquando his verbis, Ex continenti, triduum significatur, vel, vt ait Alberic. pro intra triduum accipitur, l. 2. C. de erro. calculi. Prat.

EX CONTRARIO. Paul. in emptionibus. Scimus, ait, quòd præstare venditor debeat quidque ex contrario emptor.

EX COMPPROMISSO sumptus, l. pen. ff. de iudicijs. Sp.

EXCRESCERE, & decrescere aqua dicitur, l. 1. in prin. de aqua plu. arc. Alberic.

EXCVBIAE, pro vigilijs rectè intelliguntur, in l. 1. de offic. præfect. vigil. Sunt enim & diurnæ. Vnde opinor hāc vocem apud Paulum absolutè poni in l. qui excubias. de re milit. Vigiliæ enim tantummodò sunt nocturnæ, si Vallæ credimus.

EXCVBICVLARII, qui cubicularij munere functi sunt. Imp. l. 13. de excus. lib. C. 10. Maximarum culmina dignitatum consistoriani quoq; comites, notarij etiā nostri, & cubicularij omnes atq; excubicularij ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. Hot.

EXCVLCATORES dicuntur ij, qui scilicet missilia & lapides, & glandes exculcant & eijciunt. In Romani Imperij commentario exculcatores seniores appellantur, vt refert Turneb. aduers. lib. 24. cap. 12.

EXCVRIATI, exterminatiq; apud Varr. M. Q. Tulliumq; leguntur vocabulis sanè probis, pro ijs, qui curia & terminis exacti sunt. Sp.

Et quod EXCVRRIT in l. 26. §. fi. ff. depos. significat, & aliquot prætereà summulas, vel denarios, quæ formula B. August. frequens est. hanc formulam rectè exposuit G. Bud. in d. §. fi. his verbis. Prat.

EXCVRRERE id dicitur, quod ordinem, modumve, id est, mensuram & numerum egreditur. Prat.

EXCVSARE, propriè est obiectum crimen diluere. Translatè tamen, in iure nostro, est causam afferre, per quam stetit, quò minùs factū est, quod fieri, vel agi, præstari ve debuit. Veluti, si latrones, aut flumina impedimento fuerunt, ne ad diem à iudice dictum adesse possem. Excusare item propriè dicitur, qui excusat eum, qui ipse nec in ius venire, nec alium mittere potest, in c. dilecti. de dolo & contum. Id quod fermè contingit in iudicijs criminalibus, vbi procurator nonnunquam admittitur, non vt verè interueniat l. pen. ff. de publi. iudi. sed magis, vt reum pro innocentia atq; absentia sua excuset, l. seruum. §. publicè. ff. de procur. & Bar. in Consti. ad reprimendum, quom. in cri. lęs. maiest. Sp.

EXCVSSATVS pro Excussus. Paul. l. 46. §. 6. ff. de admin. tut. Non priùs ad eos reuerti pupillus potest, quàm omnes tutores excussati fuerint. Hoto. vide infrà Excutere aliquem. in fin.

EXCVSSIO, diligens inquisitio est. ac detentio rerū, bonorumque principalis debitoris, per iudicem vsq; ad peram (vt vocant) & sacculum, id est, nouissimum quadrantem effecta. Bar. in tract. de excussione pign. col. 1.

EXCVSSIONIS beneficium, quod & nouæ Constitutionis Imp. Iustiniani dicitur ideo, & quidem meritò appellatur, quòd bona debitoris, ad quem ea res principaliter pertinet, principiò sint excutienda: experiundumque, an spes sit consequendi ab eo debiti. Priusquā fideiussores conueniantur à creditoribus, atq; compertum sit principalē debitorem non posse soluere in solidū: Nouella: vt creditor primū aggred. princ. deb. Old.

EXCVSSIS proprijs facultatibus, l. plures. §. 1. de administ. tut.

EXCVTERE diligenter rationem, l. Titia. §. fin. de manumiss. testam.

EXCVTERE aliquem est facultates eius discutere, & inquirere, vt sciatur, an sit soluendo, l. 2. ff. si quis omiss. caus. testa. l. 1. §. si inter. ff. de magistr. conue. l. 1. C. de reuoc. ijs, quæ in frau. cred. At in l. 46. §. cum testamento. ff. de admin. tut. vbi vulgò, excussi, qui Pand. Flor. descripserunt excussati, scripserunt: ducti vocum similitudine, quod in archetypo excusati scriptum esset.

EXCVTERE vires alicuius, l. 41. ff. manda. pro inquirere in fortunas eius, vt Annæus Seneca libr. 1. de benefic. loquitur. Briss.

EXCVTERE impensam, id est, supputare, quanti sint impensæ. l. 60. §. mandaui. ff. loca. Briss.

EXCVTERE. id est, exigere, cùm plures. §. mandaui. ff. loc. Alber. Tu rem expende. Prat.

EXEPHRASII. Vlp. l. 3. §. 5. ff. de incend. ruin. naufr. scribit de naue eiecta, à verbo ἐκφράζειν, quod eijcere, & expellere significat. Hinc Hesychius ἐξεφράσθη, ait, ἐξεβλήθη, ἀπηλλάγη. Hot.

EXECRABILE, hoc est, detestandum & abominandum delictum, si seruus suum dominum vendat, l. moueor. C. si seru. export.

EXECRANDA præda, l. ne piscatores. ff. de incend. ruin. naufrag.

EXECRARI lites, pro abhorrere à iudiciali strepitu. in l. item si res. ff. de alien. iud. mut. caus. Hæc enim, inquit Vlpian. verecundia & cogitatio eius, qui lites execratur,

cratur, non est vituperanda. Spieg.

EXECVTIO, id est, actio iudicati, quã tertius, quod mirari possis, impedire potest, ratione interesse quod prætendit. Et dicitur vulgò iste casus contractionis: qui & causa emergens appellatur, vt Zas. indicauit. Sp.

EXECVTIO, id est, criminalis accusatio. Ita enim vtimur executionis verbo: nec rarò executio apud Latinos significat vltionem. Certè in publicis iudicijs accusator non modò vltionem persequitur, sed tantùm non exequitur. Nam is est, qui litem peragit, & cui acceptã ferre debeamus delicti vindictam. Nam & sine accusatore periculum est, ne multa lateant impunita scelera. Cæterùm si quis tantum indicarit delictum cõmissum: cùm iudex ipse tum litẽ peragat rectiùs, ei potiùs quàm iudici tribuetur executionis gratia &c. Balduin. titu. de publ. iudicijs.

EXECVTIO, id est, nuntiandi potestas, l. de pupillo. in prin. ff. de oper. nou. nun.

EXECVTIO defensio, c. defensionis. 87. dist.

EXECVTIO sententiæ est mixti imperij, l. iubere caueri. ff. de iurisdict. Prat.

EXECVTIO quandoq; ponitur pro solutione, l. centum Capuæ. ff. de eo, quod cert. loc. Prat.

EXECVTIO de re iudicata dicitur, l. qui pro tribunali. ff. de re iudi. de sententiæ executione fusissimè Bar. l. similes. ff. eo. tit. Prat.

EXECVTIO plus est, quàm cognitio, Alberico l. à D. Pio. ff de re iud. Prat.

EXECVTIO obligationis à Iureconsultis plerunq; accipitur pro petitione, exactione & solutione, l. si minor. 66. ff. de verbo. obl. l. quidam. 121. eo. l. centum. de eo quod certo loco. Duare. l. in executione. 85. ff. de ver. obl.

EXECVTIONIS vocabulum etiam hoc modo definiri potest, quòd videlicet Executio sit satisfactio quædam, quæ fiat per condemnatũ, opera & ministerio publici executoris pro sententiæ iam latæ obseruatione. Et probari potest hæc definitio ex l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud. & l. 2. & fi. C. de cust. re. Bal. auth. sed nouo. C. de seruis fugit.

EXECVTIO sententiæ, nunc officio iudicis, nunc actione in factum fieri dicitur, l. intra. de re iud. vbi Bart. quandoq; & vtili actione. l. fi. eo. Sp.

EXECVTORES vltimarum volũtatum legitimi sunt, quibus à lege tribuitur potestas vltimæ voluntatis defendendæ, quò minùs interuertatur, aut procrastinetur. Hos & rectè dici publicos Conseruatores vltimarum voluntatum: quales sunt omnes boni magistratus, præsertim in causis pijs Episcopi. Old. indicat in singulari ea de re quàm exactè scripto tractatu.

EXECVTORES, testamentarij sunt, quos testatores ipsi deputarunt, ad exequendam voluntatis suæ postremam ordinationem. Et horum alij vniuersales, alij verò particulares vulgò dicuntur. Vniuersales quidem executores sunt, quando testator nullos scripsit hæredes in speciem, sed pauperes Christi instituit hæredes generaliter: vel aliquem locum pium: vel si vniuersa bona sua iussit per tales testamentarios distribui pauperibus, nõ instituendo hæredes. Et huiusmodi executores habent nomen hæredis, & censentur omnibus modis hęredes, l. id quod pauperib. & l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cler. Particulares verò executores sunt, qui simul cum alijs hæredib. in testamento scribuntur. Frequẽter enim fieri solet, vt testatores institutis hæredib. deputent nihilominùs aliquos ad executionem rerum suarũ, quas in varias causas relinquunt: fortè dubitantes de fide hæredis, vt in l. alio hærede. de alim. & cibar. legat. Quære Testamentarius. Sp. ex Old.

EXECVTORES vltimarum voluntatum eadem ratione qua publici iudicũ ministri dicti sunt (de qua mox infrà) quoniam iussa testatorum ad amussim exequentur. Sæpè appellantur fideicommissarij apud Bartol. Item distributores, dispensatores, apud Speculatorem. Quæ omnia tendunt eodem. Modò tamen memineris longam esse differentiam inter fideicõmissarios, de quibus tractatur in tit. ff. & C. de fideicommiss. ac illos quorum munus nunc frequentatur in nostra Germania.

Vsus autem introduxit, vt compẽdio quodam loquẽdi dicamus istos executores vltimarum voluntatum vno verbo Testamentarios. Quæ phrasis, perperam recepta est. Quamuis enim & lege 12. Tabul. dicebantur olim duodecim vt quæ omnibus notæ essent: & in nouo quoque Christi testamẽto, duodecim intelliguntur Apostoli, qui tot erant: longè tamẽ alia illius appellationis est ratio. Sp. ex Old.

EXECVTORES negotiorũ dicuntur, vt opinor, viatores, qui quæ ad iudicium constituendum, exercẽdum & exequendum pertinebant, agebant, l. vlt. ff. de testib. l. 13. & l. vlt. ff. de iud. l. 15. C. de testib. l. cum clericis, 25. C. de epis. & cleric. §. tripli. de actionib. Hot.

EXECVTOR dicitur & is qui de certo articulo cognoscit, c. super quæstionum. extr. de offic. deleg. Prat.

EXECVTORIS appellatione continetur delegatus, c. si quis contra. de for. con[illegible]

EXEDRA Græcum vocabulum est: à sedium frequentia, & sedendi commoditate nomen accepit, quibus etiam hodiè vtuntur ecclesiæ & canonici in claustris: vulgò capitulum, seu chorus dicitur. Apud antiquos exedræ in vsu erant, eorumq; studijs delectabantur. collocabantur enim in tribus porticibus (vt in quinto scribit Vitruu.) exedræ spaciosæ, habentes sedes, in quibus philosophi rhetoresq; sedentes disputabant. De his Cicer. in 3. de orat. Tunc debita opera quiescentibus alijs, in eã iam exedram venisse, in qua Crassus posito lectulo requieuisset. idem in primo lib. de natu. deor. Offendi (inquit) eum sedentem in exedra, & cum C. Velleio senatore disputantem. diuus Hieron. ad Eustoch. Si quis cœperit ægrotare, transferatur ad exedram latiorẽ, & tantò senum ministerio confoueatur, vt nec delitias vrbiũ, nec matris quærat affectum. Vitruu. in 7. Peristylijs (inquit) autem exedris, aut cæteris huiusmodi locis, quò sol & luna possit radios suos immittere. Et secundùm ista intellige Iureconsultũ in l. si verò plures. post principium. ff. de his qui deiec. vel effud. licèt glossator noster ibi exedram pro fenestra intellexerit. Neq; audiẽdi sunt quidam alij, qui mutata antiqua lectione vocabulum barbarum reposuerunt. Neq; etiam prætereo quod Alex. Genial. 5. cap. 10. hoc in loco exedram putat non sedem ab Vlpiano, sed cubiculum designari, columnis fultum, & epistylijs, plurib. excisis spacijs, quibus prospectus in viam erat. Cotta.

EXEDRA, inquit Iul. Pollux lib. 1. ca. 9. ἐξέδρα, ἵνα συγκάθηνται. Budæus vbi suprà de exedrę vsu satis superq; edisserit, reiecta explicatione Accursij. Prat.

EXEGISSE dicitur, cui per delegationem satis factum est: cùm delegationem vice solutionis habere, receptum sit, l. quamuis. §. 1. interdum. ad Vell. Sp.

EXEMPLAR principalem scripturam esse, exemplum verò, quod indè descriptum sit, rectè Barto. in l. Sempronius Proculus. ff. de legat. 2. dicit. Paul. in l. 2. ff. de fid. instrum. Authenticum vocat, quod vulgò dicunt Originale. Et exemplum pro iudice accipit. Nusquàm autem reperias eo modo Copiam dici. Plinius alicubi exẽplum appellat exemplarium. Semper enim memento, bonos authores non obseruare differẽtiam inter exemplar & exemplum. Sp.

EXEMPLAR significat idem quod exemplum, id est, quod ex aliquo scripto transcribitur. Cice. ad Atticum lib. 4. Vrgebat ab eo, cui misi, & nõ habebam exemplar. Et Plancus Cic. lib. 10. Exemplar eius chirographi Titio misi. & C. Asinius Pollio eod. libr. Ex literis, quas Pansæ misi, cognosces omnia. nam tibi earum exemplar misi. Horat. quoq; de Arte poëtic. Vos exemplaria Græca,

Nocturna versate manu, versate diurna.

Pariter Suetonius de claris Grammaticis, multaque exemplaria contracta emendare ac distinguere & adnotare curauit. Non me præterit Sext. Pompeiũ Festum scribere exemplar esse id, ex quo sumitur exemplum, quod etiam tradit Laur. Valla Elegan. lib. 6. Verùm non intelligunt de scriptura, sed de exemplo proposito ad imitandum, sicut vsus est Cicero pro Cecin. Faleula exemplar antiquæ religionis. quanquàm Cicero in eadem signifi-

significatione exemplum accipiat, vt patet ex oratione pro L. Muræna, sicuti Valla notauit. At in hac lege legitur exemplarij non exemplaris: Quamobrem hæc quæstio superuacanea videri potest, quanquã fortassis exẽplaris legendũ, cùm nusquã apud bonos scriptores Exemplariũ legatur. Licet Valla & Nicolaus Perott⁹ apud Plin. lib. 6. ca. 28. ita legant. Iuba, qui videtur diligentissimè prosecutus hæc, omisit in hoc tractatu, nisi exẽplarium vitiosum est Berenicem alteram, quæ Panchrysos cognominata est. Vbi nunc legitur, nisi si exemplarium vitium est. Vsurpauit etiã hanc dictionem loco exẽpli seu exẽplaris, qui Iustiniani constitutiones Latinas reddidit, sub tit. vt nul. mut. agric. Ex quibus manifestè apparet, etiãsi in hac lege Exẽplarij legendum sit, vt Pãd. quoq; Flor. habent, nõ rectè accipi pro prima scriptura ad differentiã exempli. Quare interpretãdum duxerim exemplarij causa, id est, vt testator secum exemplar habere possit. Et quamuis [illegible] tabulæ forent ambæ originales, vt eas Bar. appellat, non tamẽ dicuntur exemplaria ad exempli differentiã, vt Doct. notant. Nam Scęuola dixit exemplarij causa, quoniã vtræq; tabulæ sunt alterarum tabularum exemplar. Est enim plerunq; necessarium, vt plura sint exemplaria propter innumerabiles causas, vt ait Imp. Inst. de testam. ord. §. sed & vnũ. Ferran. explic. lib. 1. in d. l. Sempronius. cap. 33.

EXEMPLVM Cic. vocat, quod ad similitudinem alterius verbotenus descriptum est: Ex literis, inquiens, quarum ad me exemplum misisti, Epist. lib. 3. Vlpia. in l. cæteræ. ff. fam. ercisc. Hæredem enim, inquit, exemplum debere dare: tabulas verò authenticas ipsum tenere, aut in ędem deponere, l. 1. & l. 11. ff. de eden. Barbari Copiam appellant. Old.

EXEMPLVM item solet dici, quòd sequamur aut vitemus. Exemplar, ex quo simile faciamus, auctore Festo libr. 5. Sed sæpè confunduntur: vt pertineat vtrumq; ad factum, quo doceamur. Cic. pro Mur. Domesticum te habere dixisti exemplum ad imitãdum. Et rursus: Ad imitandum verò tam mihi propositum exemplar illud est, quàm tibi. Quod autem ad exemplar attinet, probatur ex Festo. exemplum verò pro vulgato, copia, sumitur l. 2. ff. de eden. l. fi. ff. quando appell. & alibi sæpissimè. In eundem sensum vtuntur Iurisconsulti. Old.

EXEMPLARII verbo d. l. Sempronius. ff. de leg. 2. l. 10. ff. quemad. testa. aper.

EXEMPLVM preterea accipitur pro pœna grauiore, quæ cæteris sit documento ad emendationem. Claudius Saturninus in l. aut facta. ff. de pœnis. Nonnũquàm, ait, euenit, vt aliquorum maleficiorũ supplicia exacerbentur: quoties nimirũ multis personis grassantibus, exemplo opus sit. Hinc, exemplum in aliquem fieri. Old.

EXEMPLVM quoque appellat Cicero id, quod rem venditurus ostẽdit emptori, vt ex particula, totius qualitatem æstimet. Ein prob/oder muster. Sp.

EXEMPLVM deniq; accipitur, non autem exemplar, pro specie argumentationis: cùm probatur aliquid ex simili facto, cũ citatione auctoris, sicut tractat. l. non possunt. ff. de legibus. Vnde prohibita sunt exempla iudiciorum priuatorum, l. nemo iudex. C. de sent. & interlocu. omnium iud. Cùm non exemplis, inquit Iustinianus, sed legibus iudicandum sit. Hanc tamen restringit Bart. Soci. in tract. Fallentiarum tribus limitationibus, quas tibi perlustrandas relinquo. Prat.

Ad EXEMPLVM trahere, id est, vt Paulus interpretatur, ad consequentias producere. Balduin. tit. de iure nat. gent. & ciuil.

EXEMPLVM pro consequentijs ponitur in l. 1. ff. de constit. principum, l. 14. ff. de legib. Briss.

EXEMPLO perniciosissimum, pessimumve: Et

EXEMPLI iniqui res, l. 14. ff. de leg[illegible]. l. 47. ff. de iudic. Sic

EXEMPLO malo, & pessimo, l. 1. ad S.C. Maced. l. 33. ff. de re iud. & his verbis. Briss.

EXEMPLO, & ad exemplum vtilis actio significatur, l. 13. §. si procurator. ff. de act. empt. l. 16. & l. pen. ff. de institor. aliàs nudam similitudinẽ significant illa verba, l. 87. in fi. ff. de dona. l. 7. ff. de insti. l. 6. C. de inoff. don. Briss.

EXEMPLARIS substitutio, vide inf. Substitutio.

EXEMPTA actio dicitur quæ intendi posse desijt, l. sed & si. §. actio. ff. ex quib. caus. maio.

EXEMPTILE dicitur quod eximi potest, l. argumento. §. pen. ff. de aur. & argent. leg.

EXEMPTIO est quædam libertas, qua exemptus eripitur vel liberatur ab ordinarij iurisdictione, gl. c. cũ olim. de priuil. Decius cons. 113. & cons. 152. Dominicus c. si papa. de priuileg. in 6.

EXEMPTIO apud Pontificios est vbi aliqua conuentualis ecclesia canonicorum secularium, vel regulariũ, monachorum, vel monialium immediatè subest Papæ. Prat.

EXEMPTIONVM genera duo sunt: vniuersalis, quę cum vniuersitate iuris ad Papam spectat, ita, vt nec metropolitano, vel diœcesano quicquam iuris maneat in eadem. Particularis quæ pro parte certis casibus ab eorum iurisdictione eximit. vide c. cùm personæ. vbi interpretes. de priuileg. lib. 6. Prat.

EXEMPTVS dies, pro adempto, & denegato.

EX empto verba aliquando pro contractu emptionis accipiuntur, l. ædiles aiunt. ff. de ædil. edict. Quandoque pro actione illa ciuili l. iustissimè. §. proponitur. ff. illo tit. Prat.

EX eo vino, quod in illo fundo nascetur, hæres meus amphoras decem quotannis in annos singulos dato, Iurisconsult. elucidat. ff. de tut. & vin. Sp.

EXEQVI, pro vlcisci. Inst. in fi. de his qui sui vel alie. iur. sunt. Sic & a Plinio iuniore vsurpatum est. Cataneus enim interpres, executos, id est, vltos exponit. Epist. 4. lib. 3. Spieg. Aliàs significat declarare. Cicero Varroni: Occultiora habeo, quæ vix verbis exequi possum. Aliàs accipitur pro agere iudicati formula in factum, vel officio iudicis, l. intra. & lege fin. ff. de re iud. Vnde Zas. teste Olden. executionem rectè accipit pro actione iudicati, quam tertius possit impedire pro suo interesse, idq; mirabile reputat, vt paulò antè diximus. Aliàs deniq; exequi denotat perficere, ad finem perducere, vollziehen/ vollenden. Hinc sunt executores publici iudicum ministri, quorum officium est, vt mandata & sententias ad effectum perducant, l. executorem. C. de execut. rei iudic. Vbi Accurs. tractat quasdam more suo, hoc est, admodũ frigidè, huius verbi significationes. Sp.

EXEQVI translatitiè, est transferre pœnam in leuiorem communemque modum, qui ad illud delicti [illegible]nus non multum pertineat. Vlpian. l. 1. ff. de iur. patron. Sp.

EXEQVI mortem. Lege, Mortem exequi.

EXEQVIAE sunt funeris celebratio dum corpus effertur, sicuti funus pompa exequiarum est, Bustum postquàm cadauer crematum est, quasi benè vstum. Corras. lib. 1. Miscell. cap. 13.

EXEQVI, pro punire. Exequi sub titulo, est pertractare. Vlp. in l. 1. §. hoc edicto. ff. de postuland. Old.

EXERCERE, est lucrum facere, vt in tit. ff. de exercit. actio. Et profectò in omni re, etiã literaria, nulla est ad lucrum commodior via, quam exercendi, & frequenter tractandi.

EXERCERE consilium, das gericht oder hoffgerichte besetzen/beruffen/versamlen/ quod quia potestatis est, der vberhand geburt/ mandata iurisdictione non transit: & idcirco Vlpian. de iurisdict. scribit eum qui iudicare iubet, magistratum esse oportere. Vide Consilium exercere. Sp.

EXERCERE feras, Triphonius l. vsufructuarium. ff. de vsufruct. Si viuarijs, ait, inclusę ferę in ea possessione custodiebantur, quando vsus fructus cœpit: non exercere eas fructuarius potest, non occidere. Sp.

EXERCERE, varias pro adiuncto verbo recipit significationes. Dicimus enim

EXERCERE argentariam. Inde

EXERCITORES argentariæ mensæ, l. 4. ff. de edend.

EXERCERE nauem, l. 1. §. fi. & l. 4. ff. de exercit.

EXERCERE pecunias, l. 35. in fine. ff. de hæred. instit. Et

EXERCERE fœnus, l. 49. ff. de admi. tut. Prat.

EXERCERE vectigalia, l. 6. §. decurio. ff. de decur. l. fi. ff. de vi public. Cice. pro lege Manil. Quo, ait, tandem animo existimatis, aut eos, qui vobis vectigalia pensitant, aut eos, qui exercent, atq; exigunt? Cauponam, stabulum l. 5. in fi. ff. de oblig. & act. l. 1. §. caupones. ff. naut. caup. stab. Feras, id est, agitare, l. 62. §. 1. ff. de vsufruct. Possessiones l. 12. ff. de instruct. instr. legat. & Varro lib. 1. de re rustic. cap. 1. Prat.

EXERCERI etiam dicitur possessio, id est, coli fundus. quo sensu sumitur apud Verg. in lib. Georg.

EXERCERE figlinas, harenarias, &, argentifodinas, l. 13. §. inde quæsitum. ff. de vsufruc. Pistrinum. ff. de excus. tut. Litem, id est, persequi, l. 32. §. item si. ff. de arbit. l. 4. C. de reb. cred. Inde

Fideiussor de EXERCENDA lite, l. 8. §. post litem. ff. de fideiuss. Sic

EXERCERE prouocationem, l. 2. §. ei quoque. ff. de iudicijs. Causas appellationis, l. 4. C. mand. Excusationis l. pen. ff de excus. tut. Prat.

EXERCERI cognitionem, qui eam persequitur, l. 1. ff. si liber. ingen.

EXERCERE, punire, c. non omnis. 5. q. 5.

EXERCERE, petere, l. vt verborum. C. qui admit. vel aperire viam petenti.

EXERCERE quæstionem, pro torquere, & tortura afficere.

EXERCITOREM dicimus eum, ad quem obuentiones & reditus nauis omnes perueniunt, siue is dominus nauis sit, siue à domino nauim per auersionem, recepto in se omni lucro & damno, conduxerit, vel ad tempus, vel in perpetuum, leg. 1. §. exercitorem. ff. de exercit. Nec refert, qui exercet, masculus sit, an mulier, paterfamilias, an filiusfamilias, an seruus. Sed si pupillus nauem exercet, exigitur tutoris auctoritas. Prat.

EXERCITOR ab institore in hoc tātùm differt quod hic terrestri negotiationi, ille maritimæ præpositus sit, l. 1. & l. institor. ff. de institoria.

EXERCITVS, Vlpianus: Exercitum dicimus, nō vnā cohortem, neq; vnam alam, sed numeros multos militū &c. l. 2. de his, qui not. infam. exercitus autem nomen ab exercitatione traxit, l. 1. ff. de militari testamento. Sp.

EXERCITIO quæstionum publicarum, l. 1. ff. de offic. eius, cui mand. l. 200. ff. de verbo. sign. Suet. in Iulio cap. 11. Et

EXERCITIO iudicij, l. 15. ff. vt legati seu fideicommissi nomine caueatur. Prat.

EXERO, id est, emitto, ita accipitur in l. fi. C. qui admit. Ioan. Bello. Etymol.

Ex facili, pro facilè.

Ex facto consultus, apud Vlp. in l. 3. §. 1. ff. de mino.

EXHAVSTA pars in l. 6. §. si patronus. ff. si quis omissa causa testamenti & in tit. ad legem Falc. ff. dicitur, quæ legatis absumpta est. Briss.

EXEDRA, ἐξέδρα, propriè conclaue, in quo sellæ positæ sunt complures colloquendi causa. Vlpianus l. 5. §. 2. ff. de his qui deiec. vel effud. Oportebit Prætorem æquitate motum in eum potiùs dare actionem, ex cuius cubiculo vel exedra deiectum est: licèt plures in eodem cœnaculo habitent. Cicero lib. 5. de Finibus, & in orat. de prouin. Cons. pro conclaui vbi philosophi sedentes disputarent, vsurpat. in libro de orat. 3. Crassum lectulo in exedra positum dormientem facit. Hotom. Vide suprà Exedra.

EXHAEREDARE propriè est, eum qui ipso iure hæres designatus erat, ab hæreditate remouere. Itaque verbum hoc in suis tantùm hæredibus vsurpatur: in extraneis, res inepta est: inquit Pau. in l. quidā, 132. ff. de verb. oblig. Animaduerti tamen impropriè & abusiuè verbum hoc etiam ad eos transferri qui præteriti sunt: non tantùm filios, verùm etiam agnatos: in eo loco libr. 1. de orat. quem olim aliorum quorundam auctoritate adductus, corruptum arbitrabar. Res delata est ad Centumuiros, cum miles domum reuenisset, egissetque lege in hæreditatem paternam testamento exheres filius, id est, præteritus. Sic in Philipp. orat. 2. fratrem ad quem, vtpote proximum agnatum hæreditas pertinebat, exhæredatum legimus, pro silentio prætermissum: & eo silentio quasi exclusum ac deiectum de spe certa & explorata quam habebat. Igitur, inquit, fratrem exhæredans, te faciebat hæredem. Sic Cornificius lib. ad Heren. 4. Hæreditas aliqua obuenit? nō potest dici: sed etiam à necessarijs omnibus exhæredatus est. Sic in Cluentiana: P. Aelij testamēto propinquus exhæredatus cùm esset, hæres hic alienior institutus est. Hot.

EXHAEREDATIO. Qui filium in potestate habet, curare debet, vt eum hæredem instituat, vel exhæredem eum nominatim faciat, alioquin, si eum silentio præterierit, inutiliter testabitur, adeò quidem, ut si viuo patre filius mortuus sit, nemo hæres ex eo testamento existere possit: quia scilicet ab initio non constiterit testamentum. §. 1. de exhær. liber. Instit. l. tutor cætera. de liber. & posthu. ff. Filij autem exhæredatio vt valeat, multa requiruntur. Primò enim nominatim fieri exhæredatio debet, d. §. 1. quid autem sit exhæredare nominatim, ex Vlpiano in l. 1. & in l. 2. & in l. 3. de liber. & posthum. ff. videre licebit. Secundò, purè exhæredatio fieri debet, d. l. 3. § purè. Tertiò, à toto gradu, non à certa hæredum persona exhæredatio fieri debet, d. l. 3. §. filius. Quartò, exhæredatio ab vniuersa hæreditate, non à certa parte hæreditatis, vel à fundo hæreditario, vel alia re singulari fieri debet, l. cùm quidam. de liber. & posthum. ff. Ex eo, quod in principio diximus, apparet, matri necesse non esse, vt filios, quos non vult sibi hæredes esse, exhæredet, ea enim filios in potestate non habet: itaque regulariter, matris præteritio pro exhæredatione. §. final. de exhær. liber. Instit. apparet, & patrem posse filium emancipatum, cùm è manu eius exierit, prætereundo, vel inter cæteros exhæredare. §. emancipatos. Instit. eod. Cæterùm, & quòd diximus, patrem debere filium, quem in potestate habet, aut hæredem instituere, aut nominatim exhæredare, verum est in masculis, filias enim, etiam quas in potestate habebat, exhæredare nominatim non tenebatur pater. §. 1. Instit. eod. l. maximum vitium. de liber. præter. C. Et hæc quidem olim. Hodiè verò, parentes tenentur liberos, siue masculos, siue fœminas, siue eos in potestate habeant, siue emancipati sint, aut hæredes instituere, aut nominatim exhæredare. §. sed hæc quidem. de exhær. lib. Instit. d. l. maximum vitium. de liber. præter. C. Sed & parentibus non aliàs licet, liberos in testamento suo silentio præterire, aut exhæredes facere, nisi fortè ingrati comprobentur, & eas ingratitudinis causas parētes nominatim in suo descripserint testamēto. quas plenissimè ex Imperatore, in §. aliud quoque capitulum. vt cùm de appell. cognosc. in Auth. col. 9. videre licebit. Illud autem non omittendum, exhæredationem, non adita hæreditate ex testamento, nullius esse momenti, l. penult. §. sed cùm. de bonor. poss. contra tab. ff. Anchor.

EXHAEREDATIO, legis implet voluntatem: Præteritio secùs. Illa solidat testamentum: ista infirmat: illa lege permittitur: ista prohibetur. Salom. in l. Gallus. ff de liber. & posthu. Sp.

EXHAEREDATVS, hæreditate ritè priuatus. Non enim quæuis exhæredatio summouet filium à contra tabulas possessione, sed quæ ritè facta, vt apud Vlpian. de bon. poss. Vnde filijs querela sæpè est inoff. test. Prat.

EXHAEREDATIONIS formula duplex est, aut nominatim, aut inter cæteros. Insti. de exhære. libe. & ff. de libe. & posthu.

EXHAEREDARE inter cæteros, id est, generaliter, & vt ait Theoph. ἀορίστως Balduin. tit. de exhæred.

EXHAEREDATIO autem quædam notæ & iniuriæ causa fit, quædam non notæ, sed bono consilio, l. 18. ff. de lib. & posth. l. ff. §. si quis. & l. 47. ff. de bo. lib. Inde

EXHAEREDATIONIS nota, l. pen. ff. de bon. poss. cont. tab. Prat.

EXHAEREDATVS filius videtur, non tantùm si ita dixerit pater, Filius exhæres esto, sed & si ita: Ille filius meus alienus meæ substantiæ esto, l. 3. C. de lib. præter. Quinetiam à matre, militeve præteriti pro exhæredatis habentur, l. 47. §. fi. ff. de bon. lib. Prat.

EXHI-

Exhibere, est facere in publico apud magistratū potestatem videndæ & apprehendendæ rei, vt actor copiam eius habens, possit exequi actione, quod destinauit, l.2.ff.ad exhib. & Caius in l. plus est. ff.de verb.sign. Exhibere, inquit, est præsentiam corporis præbere. Vsus autē exhibitionis latissimè patet. Et propriè ad res mobiles pertinet, Zu zeygen fahrende hab. Transfertur tamen & ad res incorporales: vt exhibere negotium, hoc est, molestiam. Exhibere amicitiam: Exhibere doctrinam. Adde Brechæum ad d.l. plus est. Old.

Exhibere minus est quàm restituere, inquit Caius. Nam Exhibere est præsentiam corporis præbere: Restituere, est etiam possessorem facere, fructusq; reddere. pleraq; præterea restitutionis verbo continentur. l.22.ff.de verb.sig. Hot. Alciat.de verb.sig.

Exhibere ait Vlpianus, est in eadem causa præstare, in qua fuit cùm iudicium acciperetur vt quis copiam rei habens, possit actionem exequi, quam destinauit: in nulla causa quam intendit læsa, quamuis non de restituendo sed ad exhibendum agatur. Proinde si post litem contestatam vsucaptū exhibeat, non videtur exhibuisse, cùm petitor intentionem suam perdiderit &c. Balduin.tit.de offic.iud.

Exhibet, inquit Labeo, qui præstat eius de quo agitur præsentiam. nam etiam qui sistit, præstat eius de quo agitur præsentiam, nec tamen eum exhibet. & qui mutum, aut furiosum, aut infantem exhibet, non potest videri eius præstare præsentiam: nemo enim ex eo genere præsens satis aptè appellari potest, l.246.ff.de verbo. sign. Hot.

Exhibere in interdicto de lib. hom. exhib. est, vt ait Vlp. in publicum producere, & videndi tangendiq; hominis facultatem præbere. propriè autem exhibere est extra secretū habere. l.3.§.7.ff.de hom.lib.exhib. Hot.

Exhibere in tractatu de tabulis exhibendis, hoc est, inquit Vlp. materiæ ipsius apprehendendæ copiam facere, l.3.§.5.ff.de tab.exhib. Hot.

Exhibere actionem, mandare actionem, cedere actionem alicui, l. qui iniuriæ.§.qui alienis.ff.de furt. Dicimus etiam cedere actioni, transferre actionem ad aliquem. Caius in l. quod sæpè arra.§. si res vendita.ff.de contrah.empt.Sp. Vide Cuiac.obser.lib.10.cap.14.

Exhiberi, pro per gratiam relaxari, in l.ad bestias. ff.de pœnis. nec rectè interpretari, nec inde colligi posse alleuationem pœnæ, ostendit Alc.cap.18.2.Parerg.Sp.

Exhibere, aliàs est educare, alere, nutrire, l.34.ff. de nego.gest.l.1.§.1.ff.de off.præf.vrb.l.5.in princ.& §.si quis a liberto.ff.de libe.agn.l.5.ff. de naut. fœn.l.11.ff.ad exhib.l.1.§.si pupillis.ff.de tutel. & rat. l.10.§.si domum. l.pen.& l.vltim.ff.de in rem verso. l.42 §. vsura.ff.solut. matrimo.l.10.in fin.ff.de alim.leg.l.17.ff.de doli except. Inde Exhibitio pro alimentis in l.26.§.vltim.ff. quando dies leg.ced.l.1.§.non autem.ff.de exercit.l.vlt.§.si inter. ff.manda.l.penul.ff.de acquir.hæred.l.18.§.item cùm fundus.ff.de instru.vel instru.l.69.§. in domum.ff.de iur.doti. Plenius Exhibere cibum & potum in l.1.§.1.ff.de muneribus. Vtitur & hoc verbo in hanc sententiam Tertul. in lib.de Idolola.Briss. Vide & Duarenum l.in insulam. §.vsuras ff.solu.matrim.& vide plura de huius verbi significatione, & exemplis apud P.Rebuffum in l.22.ff.de verb.& rer.sign.

Exhibitio, pro degustatione, apud Vlp. in l.3.de opt.vel elect.legat.

Exhibitionis necessitate teneri, apud Impp. in l.exhibitionis. C.ad exhib.

Exhibitionis, & deductionis onus, l.3.& l.5.C. de aduoc.diuer.iudi. Fortè exhibendarum angariarum munus significatur l. vnic.C. sumptus in iunct. muneris ad om.colleg.pertinere.

Exhibitoria interdicta, quib. liber homo, qui ab alio inuitus detinetur exhiberi cogitur, l.1.ff.de lib. hom.exhib. Exhibere autem ibi est in publico copiam facere, l.3.ff.de lib.hom.exhib.

Exigi dicuntur debitores, cùm ab his pecunia petitur, l.15.l.25.ff.de liber.leg.l.16.C. ad leg.Falc.tit.quando fiscus debit.l.44.in fi.ff.solut.mat. Briss. Verbum porrò Exactæ pecuniæ non solùm ad solutionem referendum, verumetiam ad delegationem Vlpia. scripsit, l.187.ff.de verb.sign. Briss.

Exigi etiam mancipia quis dicitur in l.5. C.de ser. fugit. eadem forma aqua exigi portorium apud Gell. li. 15.cap.14. Briss.

Exactores in l.2.& 3. de conuenien.fis. debit. lib. 10.C.& l.1. de his qui ex pub.rat.eod. lib. & C. de exact. tribut. dicebātur, quibus exigenda fiscalia nomina mandata erāt, qui ve ad tributorum. & fiscalium debitorum exactionem destinati. Quo in significato sępiùs hoc verbum reperitur apud Saluian. Massil. in libr. de vero Dei iudicio. δημοσίους πράκτορας ἤτοι ἀπαιτητὰς Iustin. appellat in Nouel.8. Briss.

Exigo, desidero, vt des, fideicommissum valet: sed & ita, volo hæreditatem meam Titij esse: scio hæreditatem meam restituturum te Titio. Neratius autor. Sp.

Exigere, variè accipi, monuit Alcia. propriè tamē exegisse dicitur, qui id recepit, quod instituta actione petebat: vnde exigere ab inuito accipitur. Sp. Vide Rebuff.ad l.verbum exactæ.ff.de verb.& rer.sign.

Exigere, ab ex & ago, pro eijcere, expellere, außtreiben, l.2.§ quod ad magistratus.ff.de orig.iur.

Exigva res. Vide, Res exigua.

Exigva summa, pro modica, l.fi.ff.de præ.stipul.

Exigviores nummi, apud Vlp. in l.nūmis.de leg. 3.& exiguius legatum, in fi.l.si ita sit adscriptum.de leg. 1.sicut exiguissima legata, dixit Plin. secundus. Sp.

Exilivm, ab ex & solū fictum esse verbum, Festus, Nonius & Seruius significāt his verbis: Solum significat locum. hinc exules dicuntur, solo patriæ suæ pulsi. Item Exules dicuntur extra solum. Item, Exul. quasi trans solum missus, aut extra solum vagus. Item. Exulat. id est, extra solum suum habitat. Quicunq; ergo siue sua sponte, siue pœnæ, ignominiæ ve causa extra solum suum habitant. Exules dicuntur. quorum tamen tria genera reperio. nam alij Interdicti, alij Relegati, alij Deportati nominātur: quod illa inscriptio declarat in lib. Pādect. 48.De interdictis, relegatis & deportatis. Interdicti dicuntur, quibus interdictum est certi loci aditu commercioq;. veluti si quis Roma abesse iubeatur à consule: vt L. Lamia eques Rom. quem (vt scribit Cicero in orat.pro Sextio) P.Gabinius consul iusserat ab vrbe abesse millium passuum ducenta. Item si cui à præside prouinciæ, veluti Siciliæ. aditu suæ prouinciæ interdicatur. Cuius rei exempla suppeditāt in l.7.§.4.5.& 6.ff.eo. Relegatorū autem duo genera sunt. alij namq; propriè Relegati dicuntur, cùm in locum aliquem ab hominibus amicis, & notis remotum amandantur: vt Ouid. qui in Pontum abire iussus est: qua de causa ita scribit,

Arua relegatum iussisti visere Ponti.

Cice.lib.de offic.3. Criminabatur etiam quòd Titum filium qui posteà est Torquatus appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset. Alij verò impropriè relegati dicuntur, qui non modò non amandantur aliò, sed certum in locum quodammodò includūtur: & quasi circumscribūtur. vt cùm præses damnat aliquem ne domo sua prodeat: in l.vlt. ff.eod. quod fecisse Verres dicitur à Cicerone, Verrina 4. qui iudicem illum qui secundùm Heraclium iudicarat, in senatu esse, locisq; & commodis publicis vti vetuit. Item cùm quis patria excedere vetatur, iubetur ve certis in vicis morari: qua de re loquitur Vlp. in l.7.§.solet.eo.eaque est, meo iudicio, quā Martianus latam fugam appellat in l.5.eo. Vbi ait latam fugam esse cum omnibus locis interdicitur præter certum locum. Nam latam fugam Græcus homo dixit, non facultatem liberè vbique vagandi, vno loco excepto, significans: sed φυγὴν potiùs demonstrās, id est, exilium ab omnibus locis præterquàm ab vno: quasi dicas, hominem ab omnibus locis præterquàm ab vno aliquo fugatum. sic enim Græcè nonnunquàm nostri loquuntur, vt notauimus in l.1.ff. de sponsal. Sponsalia esse mentionem, pro μνηστείαν. Apparet igitur neq; corruptum illum esse locum. vt Budæus & alij existimant. & hanc latam fugam ex aduerso respondere Interdictioni. siquidem Interdictio dicitur, quum quis certi loci aditu, lata fuga

vero cùm certi loci exitu prohibitus est. quod paucis hisce annis apud Allobroges vsurpari vidi, cũ decreto Senatus pistor quidã Vrbe sua exire per vniuersum vitę suæ tempus est prohibitus. quã multam Exilij nomine rectè à Iurisconsultis appellari, locus quem ex orat. Cicer. pro Sextio subijciam, ostendit: Idemq; tu cum his atq; huiusmodi consilijs, ac facinoribus nomine C. Cæsaris clementissimi, atq; optimi viri, scelere verò atque audacia tua M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus expulisses, inclusum domi contineres: cumq; non maiestate imperij, non iure legum, sed ianuę præsidio, & parietum custodijs consulis vita tegeretur, miserisne viatorem, qui M. Bibulum domo vi extraheret, vt id quod in priuatis semper est seruatum, id te Tribuno pleb. Consuli domus exilium esse non posset. Deportati porrò dicebãtur, qui ciuitate sua multati, vincti (vt verisimile est) neruo, aut compedibus, in nauim aliquam imponebantur, seruisq; publicis vt eum in insulã transferrent, tradebantur: idq; atrocissimum exilij genus erat, quod (vt modò dixi) ius omne ciuitatis & agnationis adimebat, l. 6. ff. eo. l. 4. ff. de gradib. l. sunt quidam, 17. ff. de pœn. & l. 1. ff. de hæred. insti. Itaq; neque capere quicquã ex testamento ciuis Romani deportati poterãt, neq; ius vllum in sua pristina ciuitate retinebant, l. eius qui, 8. ff. de testa. l. si pater. 9. C. de sent. pass. Deniq; mortuorum loco habebantur. §. cùm autem. quib. mod. ius pat. l. Gallus. ff. de lib. & posthu. Hinc illud Iulij Cæsaris edictum apud Suetonium: Desinant, inquit, vltrà quærere, mihique, qui compertum habeo, credant: aut quidem vetustissima naui impositos quocunq; vèro in quascunq; terras iubebo auehi. Sic Terent. in Phormione,

Tantane affectum hominem quenquam esse audacia?
Nonne hoc publicitùs scelus hinc deportarier in solas terras?

id est, in solitudinem, vt ait Donatus. Triplex igitur inter Deportationem & Relegationẽ differentia. Deportati ciuitatem amittunt, d. l. 6. de interdict. Relegati verò retinent. l. 7. §. 1. eo. vbi Vlp. ait, siue ad tempus, siue in perpetuum quis fuerit relegatus, & ciuitatem Romanã retinet, & testamenti factionem nõ amittit: quod idem traditur, in d. l. 8. de testam. & l. 4. de interd. vbi Vlp. ait, relegatum in potestate sua liberos retinere: quia & alia iura sua omnia retinet. Altera differentia est, quod Deportati perpetuo exilio damnantur. Relegati verò, sæpè ad tempus, d. l. 7. §. 1. de interdict. Tertia, quòd deportati, vt verbi vis declarat, seruis publicis traduntur vincti, vt eos in nauim impositos in solas terras transferãt: vt loquitur Terent. Relegati verò exire iubẽtur his verbis, Illũ prouincia illa, insulisq; eis relego, excedereq; debebit intra illum diem, d. l. 7. §. his qui, eo. Atque hæc quidem ita propriè ac subtiliter disputantur. Verùm intelligendum est, pinguius plerunq; nos istis vti verbis, vt qui interdicti propriè sunt, relegati dicantur. Itaque Gallus Aelius Relegatos apud Festum ita definit, quibus ignominiæ aut pœnæ causa necesse est ab vrbe Roma, aliove quo loco abesse, lege, senatusve consulto, aut edicto magistratuum. Sic Vlp. in d. l. 7. § his qui, scribit eis qui relegantur, ita magistratus fari solitos, Te illa prouincia exire iubeo. Sic de L. Lamia Cicero loquens in ea pro Sextio, Eum, inquit, in concione relegauit, edixitq; vt ab vrbe abesset millia passuum ducenta. Maximè verò verbum exilij confunditur atq; permiscetur. Cùm enim generale sit (vt suprà diximus) tamẽ ad deportationis speciẽ plerunq; & quasi propriè reuocatur, & à Relegatione remouetur, vt in l. 2. ff. de pœn. Capitalia, inquit, iudicia sunt, in quibus pœna mors, aut exiliũ est: hoc est, aquæ & ignis interdictio. per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. nam cætera, non exilia, sed relegationes propriè dicuntur: tunc enim ciuitas retinetur. In eandem sententiam Ouid. lib. Trist. 2.

Adde quòd edictum quamuis immite minaxque,
Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exul, dicor in illo
Parcaque fortunæ sunt tibi verba meæ. Item,
Nec mea concessa est alijs fortuna, nec exul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Arma relegatum iussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga scindere puppe fretum.

Item Trist. 5.

Ipse relegati, non exulis vtitur in me
Nomine: tuta suo iudice caussa mea est.

Nomen igitur exilij, quod generale est, plerunq; ad speciem Deportationis ita contrahitur, vt de ea sola intelligatur. Martianus autem in d. l. 5. de interdict. ad solam interdictionem & relegationem contraxit. Vbi cùm dixisset, exilium esse triplex, tamen duplex duntaxat ponit: speciemq; pro genere constituit. quemadmodum ex ijs quæ superiùs dicta sunt, facilè intellectu est. Atq; hæc quidem de exilio: cuius in Pandectis mẽtio fit, satis multa. nunc illud scire oportet, stante Repub. dissimilimam fuisse rationem exilij, quàm postremis temporibus fuesit. Nam (vt Cic. scribit in orat. pro Cecin.) exilium non supplicium erat, sed perfugium, portusq; supplicij: nam qui volebant pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, solùm vertebant: hoc est sedem ac locum mutabant. Itaq; nulla, inquit, in lege nostra reperietur. vt apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio esse multatum. sed cùm homines vincula ignominiasq; vitant, quæ sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad aram, in exilium: qui si in ciuitate legis vim subire vellent, nõ prius ciuitatem quàm vitam amitterent, quia nolunt, non adimitur his ciuitas, sed ab his relinquitur atq; deponitur. Sic Cæsar in oratione de coniuratis apud Salustium, Eodem illo tempore maiores nostri Græciæ morem imitati, verberibus animaduertebant in ciues: de condemnatis summum supplicium sumebant. Pòst autẽ lex Porcia, aliæq; leges paratæ sunt, quibus legibus exilium damnatis permissum est. Et paulò superiùs, An quia lex Porcia, ac aliæ item leges condemnatis ciuibus non animam eripi, sed exilium permitti iubent? Et Polyb. in eandẽ sententiã, lib. 6. itemq; Cic. in orat. pro domo sua. Scire aũt illud oportet, moris tum fuisse, vt quibus ciuitas lege adimeretur, ijs non exiliũ nominatim irrogaretur, sed aqua & igni interdiceret: quod in Commẽtarijs orationis, pro Cecina iampridem docuimus: & superiùs sub verbo, Aqua & igni, vt dubitare nemo possit, quin cùm exilio damnatum aliquem per id tempus legimus, de aquæ & ignis interdictiõe intelligendũ id sit. Sed quæri video de C. Verre, de Fabricio & alijs, qui cum rei lege aliqua publicorũ iudiciorum facti essent, seseq; damnatum iri viderent, sua sponte ciuitatem relinquebant, vtrumne exilium illud appellandum sit: & si exilium esset, vtrùm legitimum, an voluntarium? Respondemus autem nostra quidem sententia, verissimum istud exilium fuisse, nec voluntarium appellandum, sed & legitimum, & coactum, & necessarium, legitimum, quia leges quibus erant rei facti, ciuitatẽ ijs adimebant. itaq; absentes condemnabãtur: vt in Verrinam 2. iampridem docuimus. Coactum autem ac necessarium quia non spontè ac libenter discedebant, sed quoniam fore videbant, vt paucis pòst diebus damnati ciuitatem relinquere cogerentur. Malebant igitur absentes, quàm præsentes eam infamiam subire. Hotom. Vide Francisc. Duaren. libr. 1. anniuers. disput. cap. 37. Ioannem Robertum Aurelium sentent. lib. 4. cap. 11. Adde Peckium l. 4. §. diuus, nu. 7. ff. de incen. ruin. naufrag.

Ex illo dolio amphoras decem, & si non decem, sed pauciores inueniri possunt: nõ extinguitur legatum, sed hoc tantùm modò accipit quod inuenitur, ait Paul. in l. si quis seruum. de leg. 2. Sp.

Ex iure manu consertum vocari, prisci Iurecoss. dicebant aliquem, cui lis intendebatur. Metaphora sumpta à bellis, in quibus manus cõserere dicuntur, qui cominùs cõfligunt. Autor Varro lib. de lingua Latina 2. Sp.

EXIMERE diem, est prolõgare. vt, Cato diem dicendo eximebat, id est, prælonga oratione, cẽsendi tempus consumebat de industria. Sic eximere actionẽ dixit Vlpia. cùm per dilationem effectum est, vt iam agi lege nõ posset. Vide suprà, Actio exempta.

EXIMERE & Eripere in tractatu Ne quis in ius vocatum vi eximat, hoc differunt, quòd Eripere est de manibus auferre per raptum: Eximere, quoquo modo auferre, l. quarta. ff. ne quis eum qui in ius. Hot.

EXIME-

EXIMERE noxæ est criminis admissi gratiam facere, hoc est, vt scribit Budæus remissionem dare. Brechæus l. aliud est fraus. §. inter mulctam. ff. de verborū & rerum signific.

EXIMI de reis dicitur, cuius nomen cùm ipse in reos relatus esset, deletum est. l. hi tamen, 11. in fin. ff. de accusat. l. si interueniente, 12. ff. ad Senatusconsult. Turpillia. vbi Vlpianus abolitione interueniente de reis eximi aliquem scribit. Cicero etiam Verrina IIII. significat accusatore absente id fieri: Quo tempore, inquit, omnis illa mea festinatio fuit cum periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximerere, si ego ad diē non affuissem. Et Pedianus in Cornelian. Postero die cùm P. Cassius assedisset, & citati accusatores non adessent, exemptum nomen est de reis Cornelij. Hotom.

EXIMIVS Imperator. Martian. in Authent. de Consul. §. 1.

EXINANIRE, ab ex & inanire, eleganter accipitur, pro attenuare, seu minoris efficere. Prat.

EXINANIRE legatis, donationibus, hoc est, euacuare, attenuare, & ad nihilum patrimonium redigere, l. 1. & 3. C. de inoffic. donat. Spieg.

EXINANITIO, euacuatio c. ad apostolicam. de re iud. lib. 6. vbi Archid. Prat.

EX INTEGRO agere, idem quod de integro significat.

EXIRE de potestate parentum, à Iurecōss. dicitur emancipare: à qua sermonis formula exisse è potestate dicuntur, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia. Lege Tullium lib. Tuscul. q. 3. Spieg.

EXISSE è potestate dicebantur, qui à mente excidissent, & qui spreta ratione, cupiditatum arbitrio, præcipites ferebantur. Formula sermonis detorta videtur. vt ait Erasmus, à Iureconsultis: apud quos filij ex iustis nuptijs procreati dicuntur esse in potestate parentum: nisi emancipentur, aut nisi pater moriatur. Spieg.

EXISTERE, propriè ab existendo dicitur: Sistitur autem, quod firmum & immutabile. Cicero de offic. lib. 2. Vt tyranni existerent, & optimates opprimerentur. Hinc

EXISTERE conditio, propriè dicitur, quando mora amplius dilui non potest. ex capit. 9. libro. 3. Parerg. Alciatus.

EXISTERE, operari est, & efficere: qui est signatus modus loquendi elegantiæ Iurisconsultorum dignus, monuit Zasius in Gloss. nouis. ad l. in ratione. ff. ad leg. Falcid. Spieg.

EXISTERE dies, condicio dicuntur noto sensu. Existere etiam heredes, id est, apparere. Quod verbum de suis propriè vsurpatur, qui emergunt, apparentq; sui, & nascuntur, non fiunt hæredes. l. 14. ff. de suis & legit. l. 11. ff. de li. & post. adde l. si pater filium. ff. de vulg. & pupil. vbi Goueanus annotauit Existere propriū verbum eorum esse, qui sine vllo facto, mortuis parentibus, statim hæredes fiunt. Extranei verò existere heredes dicūtur, cum hereditatem adiêre: Cuius rei crebriora in libris nostris sunt, quam vt adscribi debeant, exempla. Briss.

EXISTIMATIO, est dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus: quæ ex delicto nostro autoritate legum, aut minuitur, aut consumitur. Autor Callistr. l. cognitionum. de extraor. cog. Spieg.

EXISTIMATIO aliàs pro fama accipitur: quia scilicet fama ex vulgi iudicio & existimatione nascitur. l. testium. ff. de testibus.

EXISTIMATIO est aliàs arbitratus & iudicium. Nā existimatio ab æstimatione proficiscitur. Cum rebus æstimatis, hoc est, perpensis & excussis, postea iudicamus & arbitramur.

EXISTIMATIONEM conseruare. Vlp. in l. quid ergo. ff. de his qui not. infa. Pœna grauior vltra legem imposita, existimationem conseruat, &c. Spieg.

EXISTIMATIONIS caussa, (sic enim legi debet in l. si in duab. 104. ff. de diuers. reg. iur. non vt in vulgaribus æstimationis) quæ ad famam pertinet, quæ vt infamiæ notam inurit P. Decio, & pet. Fabro interpretibus.

EXISTIMATIONEM lædere, & notare l. 2. ff. de ijs qui notan. infa. & alibi conseruare l. 13. §. prætor. ff. de ijs, qui not. infa. purgare. l. 1. ff. de iniur. Prat.

EXISTIMATIONE integra, & illæsa. l. 25. de procur. ff. Quod H. Modestino dicitur μετὰ τοῦ ἀνεπιλήπτου l. 21. ff. de tutor. dat. Prat.

EX Legibus verbum, quomodo intelligendum, Alc. explicat in l. nominis rei. de verb. sign. Et re vera si vnquam peccatum est in hoc, nunc peccatur maximè non à Iurisperitis tantū, sed à principib⁹, magistratib⁹, regibus, pontificibus, sacrificis, theologis quoque. Proinde nulli non, vt vulgò dicitur, facultati, crebrius inculcanda est ea sententia, quæ habetur C. de legibus Nulli dubium, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. Spieg. Adde Forcat. Necyomantiæ dial. 64. num. 4.

EX more, pro, secundum consuetudinem.

EX natis gregem supplere, id est, in locum capitum defunctorum vel inutilium alia submittere, vt dicunt Vlp. & Pomp. l. vetus. & seq. ff. de vsufructu. Sp.

EX nobis Descendentes dicuntur: vt Nos, ex Ascendentibus. Aut. de hær. & Falc. §. 1. vtiq;. Alber.

EX nunc verbum & includit, & excludit c. frequens. de restit. spol. in 6. Si hæc verba adponantur in sententia excommunicationis, non est necesse adijcere, prout ex tunc Clem. 1. de sepult. nam trahitur ad diem conditionis. Innoc. c. præterea. de adpellat. Prat.

EX nunc prout Extunc & Ex tunc prout Ex nunc, frequēs Pragmaticis formula, quā significatur extremitatē temporis trahi ad initium, & finem trahi ad extremitatem. Accursio l. 1. C. de edendo. Bart. l. ita stipulatus. *La grande*. de verb. oblig. Bart. l. de pupillo. §. si plurium. ff. de no. op. nuntiat. Sp.

EX non scripto, sine libello interpretatur Albericus in §. si tibi studium. de mandat. princip. in authent. Aliter sumitur in §. ex non scripto. Instit. de iure. natu. genti. & ciuili. Prat.

EX officio ad artificium transire, declaratur à Martian. de leg. 3. l. legatis seruis. Sp.

EXOLERE, pro deficere, ac vetustate quadam euanescere, familiare verbum Iureconsul. l. 2. §. exactis ff. de orig. iuris. vbi Oldend.

EXORBITANTIA, *Zas.* interpretatur, quæ sunt extra limitanea, quæ sunt irregularia, quæ sunt enormata, & propemodum absurda. De his valde notabilis doctrina, per Ang. iactatur in l. quique. §. parentes. ff. de in ius voc. Quod quantumcunque sint exorbitantia aliqua, tamen propter honestatis rationem fit extensio etiam ad casum improprium. Sanè egregia limitatio ad id, quod per manus traditur, in exorbitantibus non fieri extensionem. Spieg.

EXORCIZARE verbum esse vulgi Vlpia. in l. 1. ff. de var. & extraordin. scribit. A quo Exorcistæ. Iul. Firmic. lib. 3. Mathes. cap. 9. Faciet Exorcistas, & qui laborantes dæmonum incursione homines aptis remedijs liberent. Augustin. in lib. de beata vita de spiritu immundo agens vt ille, ait, qui extrinsecus inuadit acumen sensusque conturbat, & quendam hominibus infert furorem: Cui excludendo qui præsunt, manum imponere vel Exorcizare dicuntur, hoc est, per diuina eum adiurando expellere. Cui muneri in ecclesia qui præerant, Exorcistæ vocabantur. l. 6. C. de episc. & cler. l. 111. de decurionibus. in C. th. Isidor. lib. 8. Etymolog. cap. 12. Exorcistæ ex Græco in Latinum adiurantes vocantur. Inuocant enim super catechumenos vel super eos, qui habent spiritum immundum, nomen domini Iesu adiurantes, per eum vt egrediatur ab eis. Briss.

EXORCISARE. Vlpianus l. 1. ff. de extraord. cognit. Non tamen si incantauit, si imprecatus est, si, vt vulgari verbo impostorum vtar, exorcisauit. non sunt ista medicinæ genera, tametsi sint qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirment. hæc ille. Ἐξορκίζειν est abiurare, & execrari. Talium imprecationum quibus morbi expelli credebantur, meminit plin. li. 28. c. 2. Luc. etiā in Action. Apost. cap. 19. de præstigiatorib. quibusdam commemorat, qui se dæmonas posse pronunciato Christi nomine profligare profitebantur: quos Ἐξορκιστὰς appellat. Hot.

Ex ordine, vice aduerbij fungitur.

Ex parte, idem quod partim significat, & vice aduerbij ponitur. Canonistæ aliter, & vt pleraque alia, barbarè vsurpant.

EXPATRITIVS, qui patriciatum deposuit. Zeno l.3. C. de senat. vel patrit. Quoties viro fortè patritio, vel expatritio ei quem Prætorianæ, &c. Hotom.

EXPECTARE mortem patris significat etiam valde auidè expectare vt est apud Fabium lib.8.ca.3. & notum est illud è poeta.

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Balduinus de hæred. quali. & diffe.

EXPEDIRE, pro absoluere. Caius de Iureiur. Maximum remedium expediendarum litium in vsum venit iurisiurandi religio in tertijs personis hoc est, impersonaliter, pro vtile est, vsurpatur Instit. de his qui sunt sui vel alien. iur. §. sed & maior. Expedit reip. ne quis re sua malè vtatur.

EXPEDIRE propriè est pedem retentum liberare, quod impeditus is dicatur qui pedes habet ita alligatos, vt progredi nequeat, hinc ad multa alia transfertur, vt expedire negotia: & expeditum quicquid promptum est & paratum. Connanus lib.9. cap.5. num.9.

EXPEDIENDA de plano sunt quæ proconsul habet l. nec quicquam. de offic. procons. Quam expeditionem, qui eandem cum summaria cognitione faciunt, res diuersas confundunt, nec acutè satis distinguunt quæ secerni debent. Id enim pro constanti & certo habeo, Esse vbi & summatim de caussa cognosci possit, cum tamen de plano res expediri nequeat. Et q̃d est ergo, de plano expedire? Nempe iudice pro tribunali more maiorũ ad ius dicendum non sedente: Ex eo significatione sumpta, quod Planum pro terra, seu solo nonnunquam dici soleat. vt apud Ouidium Nasonem:

Qui cadit in plano, sic cadit, vt tacta surgere possit humo?

Apud Domitium Vlpianum. l. sed etsi. §.1. de inst. Proscribere palam sic accipimus claris literis, vt de plano rectè legi possit. & apud Cornelium Frontonem. Cadimus in plano, decidit aliquid ex alto. Hinc Sueto. Tranquill. in Tiberio Cæsare: Si quem reorum (inquit) elabi gratia rumor esset, subitus aderat. Iudiceſq; aut è plano, aut è Quæsitoris tribunali, legum & religionis, & noxiæ de qua cognoscerẽt, admonebat. T. Liuius lib.10. Quia ægrè successerant ex plano in muros. & L. Florus lib.4. Qui fiduciam timens, in quos se recipiebant. Castra sua, sed quæ in plano erant habitare & incolere iussit. Curt. li.3. ἐναντ. cap.41.

EXPEDIRE per libellũ. Moris fuisse, vt quid à principe desideraturi, principem etiam præsentem scripto adirent, auctor est Tacit. Annalium libr. 4. eiusq; moris meminit Callistratus. Ait enim Diuum Hadrianum aditum fuisse per libellum à Iulio Tarentio l. Dinus. ff. de re iudic. Vlp. etiam de quodam scribit, qui se fecisse procuratorem libello principi dato professus est. l. ne satisdatio ff. Rem rat. hab. Hunc morem ab ijs quoq; obseruatũ fuisse, qui quid à prætore aut præside, aduersario nullo in ius vocato, postulabant expressè testatus est Iulius Paul. l. 15. de in ius voc. Et tunc si talis res per libellum peteretur, quæ prolixiorem nullam requireret causę cognitionem, statim per libellum, etiam de plano expediebatur. Idq; illud esse omnino videtur quod Sueton. sic de Nerone scribit: In iurisdictione postulatoribus, nisi sequenti die ac per libellos non temerè respondit. Eos haud dubiè libellos intelligens, quibus adiri Principes moris erat. Igitur ad illud quod à principe, vel à præside libello petebatur, per libellum respondebatur: & sic per consequens expeditio postulationis fieri etiam per libellum subscriptione solebat. l.29. de l. Cor. de falsis. Si autem res quæ per libellum petebatur, talis esset, vt opus haberet decreto, tunc ea neq; de plano, neq; per libellum poterat expediri, sed in diem cognitionum differebatur: qui dies cognitionũ, decreti dies appellatur. l.28. in prin. de excus. Ræuard. protrib. lib. sing. cap.8.

EXPEDITIO, proprie profectio cum expeditis militib. Sallust. Iug. irth. Marius interea exercitu in hybernaculis composito, cum expeditis cohortib. & parte equitatus proficiscitur in loca sola. Et paulò pòst, de eodem loquens, Pauidi sine decore ad Syllam profugiunt, quē Consul in expeditionem proficiscens Proprætorem reliquerat. Imp. tamen. pro castris posuit in princ. tit. de milit. test. vbi testamentorum leges non exigit ab ijs qui in expeditionibus occupati sunt. nam in §.4. Quatenus, inquit, militant. & in castris degunt. Hotom.

EXPEDITVM, Vlp. in l. contra. §. si filius. de pactis, venustè accipit, pro certo, explanato, declarato, deciso. quod & ipsum non est expeditum. Idem in l.2. rem pup. sal. fore non expeditam emptionem, pro difficili, & ea quę citò fieri non potest. Sic expeditissimum, pro certissimo & indubitato, Gaius dixit in venditione. §. fin. de bon. aut. iud. poss. Prat.

EXPELLERE & Repellere, non debet intelligi de armis priuatis, & de facto, sed de publica executione, & de iure, teste Iustiniano in proœmio Instit. qui ait, Sed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat. Vnde quidam Doct. falsò tradunt in certis specieb' permitti priuatim expellendi facultatem. Pr.

EXPELLERE è patrimonio, Ciceroni est, paterna hæreditate excludere. Idem dixit, Expulsam à matrimonio filiam. Spieg.

EXPENDENDVM reditum patrimonij vtiliter monuit Vlp. in l. ius alimentorum. Vbi pup. educ. deb. sic scilicet, vt semper aliquid ex reditu supersit. Spieg.

EXPENSA in rationibus ab antiquo appendendarũ pecuniarum more dicta Plin. lib.33 c.3. scribit. Inde Expensare in l.41. §. libertatem. ff. de fidei commiss. li. quod aliàs Expensum ferre dicitur. Plin. lib.2. c.7. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola vtramq; paginam facit ferre pro imputare & attribuere. l.22. penul. ff. ad Trebel. l.10. ff. de sup. leg. l.24. ff. quæ in fraud credit. l.13. ff. qui potio. in pign. Briss. adde Conna. lib.8. cap.1. num.5.

EXPENSAE. Nemo qui vltra substantiæ suæ modum sumptus facit, æquo animo ferendus. Nouell. Vt determi. sit numer. cler. §. ex omni igitur. Constitut. 3. non oportet vndiq; ad sumptus possessiones cõquirere, (Nam id insatiabili cuidam auaritiæ simul. & impietati proximum est) sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare. ibid. Prat.

EXPENSAE sumptus sunt voluntarij: & non necessarij. Impensæ verò sunt vtiles, & necessariæ.

EXPENSAE debentur varijs ex causis: aliàs ex victoria totius causæ, de quibus tractatur in l. properandum. §. fin autem alterutra. C de iudic. & in c. calumniam. de pœnis. Aliàs ex contumacia aduersarij. quarum fit mentio in l. sancimus C de iudi. & in c. cum dilecti. de dolo & contumac. Aliàs ex culpa aduersarij, qui processum caussæ differt, vt est constitutum in l. non ignoretis. C. de fructi. & liti. expens. & in c. finem litib. de dol. & contuma. Aliàs ex temeritate eius, qui alium sine actione in ius traxerit, vt in l. cum quem temerè. in princip. de iud. c.1. de dol. & contum. lib.6. Prat.

EXPENSVM ferre. est scribere se pecuniam dedisse. Vlpian. ad S C. Trebellia. l. mulier dicendum est potiùs, fructibus hoc expensum ferendum, quàm fideicommisso. Obseruandum autem, quòd non solùm de pecunia, sed etiam de alijs operibus dicitur. Marcel. ad leg. Iul. repetund. l. lex Iulia. Illud quoque cauetur, ne expensum ferat opus publicum faciendum, frumentũ publicè dandum, pręb endum, adprehendendum, sarta tecta tuenda, antè quam perfecta, probata, præstita lege erunt. Iauol. de supel. leg. l. qui vestem cõmunem omnem, & res plurium generum suppellectili ferre solitus erat. Scæuola, quæ in fraud. l. pupillus. Creditores negligentiæ expensum ferre debent. Spieg. Adde Forcat. in suo Auiario Iuris Ciuil. cap.2. num.5.

EXPENSVM ferre dixit Plin. lib.2. cap.7. Ferre, pro imputare, & attribuere. l.22. §. penult. ff. ad S. C. Trebell. Prat.

EXPERIRI & periculum facere etiamnum latinis pro eodem dicitur & periculum pro experientia, experientia pro periculo Conna. lib.7. cap.11. num.7.

EXPERIRI, vel experiri ius (vtrunq; enim dicitur) lege

lege agere est: inde deducto verbo, quòd qui rem aliquam iudicio petunt, ij quod iuris se habere ad eā rem petendam arbitrantur id ad iudices tentandi & experiundi causa exponunt. Liuius libr. 40. Prætor, inquit, L. Petilio dixit, sese eos libros in ignem coniecturum esse. prius quàm id faceret, se ei permittere, vti, si quod seu ius seu auxilium se habere ad eos libros repetendos existimaret, experiretur: id integra sua gratia facturum. Paul. l. 1. ff. de in ius voc. In ius vocare, est iuris experiundi causa vocare. Vlpian. ex Prætoris edicto in l. 4. ff. vi bon rapt. In eum in anno, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit, in duplum, & c. Sic. l. 2. §. hæc pœna, ff. quod quisq; iur. l. 1. de diuers. temp. act. Hot.

EXPERIENS pro experto l. ex aula. C. de priuil. eo. qui in sac. palat. milit. lib. 12. C. Prat.

EXPERIENTIA est cognitio quædam nullo docente, per vsum contingens. Et in hoc distat ab arte, quæ certis traditur præceptis. Old.

EXPERIRI intra parietes, Ciceroni est, permittere rem disceptandam inter amicos citra iudicium, & extra cancellos forenses: vulgus Amicabilem ingredi compositionem appellat. Sp.

EXPERIVNDI potestatem habere quid sit. exponitur in l. 1. ff. de diuers. temp. & l. 55. ff. de ædilic. ed. Quod pertinet ad interpretationem. l. 6. ff. de calumniato. l. 1. ff. quando act. de pecul. l. 1. & l. 10. ff. quę in fraud. cred. l. 1. ff. vti possid. Iuris experiundi gratia dixit. Paul. in l. 1. ff. de in ius voc. vt & Cicer. pro Cæcinna: Homines inermes, qui ad constitutum iuris experiundi gratia venissent, id est, vt de iure suo experirentur, disceptarent. Brissonius.

EX PERSONA mora fieri dicitur in l. mora. ff. de vsur. cum per debitorem fit, quò minus soluat. quod tunc accidit, cum interpellatus non soluit, quibus in causis moneri illum oporteat. nam qui paratus fuit soluere, si à se peteretur. nihil facere videtur, quo minus eo tempore, quo creditor postulet, soluat. Donellus de mora.

EXPERTES, qui nullam rerum experientiam habent. C. de tutor. & cur. illustr. pers.

EXPERTVS, hoc est, experientia doctus & prudens factus. Huic credere oportet l. dist. c. vt constitueretur.

EXPETERE ius alicuius, procurare, vt alicui fiat ius, & ius suum obtineat.

EXPIGMARE & Expigmatio pro fucare & fucatio capitur apud Cyprianum in lib. de habitu virginum. licet vulgò ibi legatur Expugnare & Expugnatio, quę verba non quadrant sententiæ. Tiraquellus in 3. l. connub. gl. 1. parte. 1.

EXPILARE, furtiuè fraudare. Inde apud Iuriconsf. titulus est, De crimine expilatæ hæreditatis. Et qui alienam hæreditatem expilauerit, extraordinariè solet coerceri. Prat.

EXPILATAE hæreditatis crimen proprio nomine notatum est, cum in furti appellationem non caderet, quod in re hæreditaria committi non intellegitur. l. 1. §. 1. ff. expil. hæred. l. 17. C de furt. l. 2. C. famil. ercisc. l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tutor. Quamobrem in l. 21. ff. de adquir. hæred. ita scriptum est, rem hæreditariam quasi subripiens, vel expilans. Expilare verò hæreditatem, id est, spoliare dixit Scæuola in l. 40. ff de statulib. Et ita Expilatam hæreditatem accipimus in l. 23. ff. de fideicommissa. libert. Et expilatæ hæreditatis postulare in l. 33 ff. de negotijs gest. toto titul. de crimine expilatæ hæred. l. 17. in fin ff. ad Turpillia. l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tutorib. Expilatio hæreditatis furtum improbius appellatur. l. 12. C. de his qui notant. infamia. Briss.

EXPILATORES, sunt Asconio, atrociores fures qui ne pilum quidem relinquunt in corpore spoliatorum. Vide suprà, Compilatores. In iure nostro propriè hoc vocabulo notantur, qui ex reb. vacantis hæreditatis aliquid surripiunt. vt ff & C. eod. Vlpi. de effrac. l. 1. Expilatores. inquit, qui sunt atrociores fures, hoc est, λωποδύται, id est, qui vestibus homines exuunt. vt Haloander interpretatus est. Budæus legit συλαγωγοὶ vel συληταὶ indicans hoc furtum vocari improbius. in l. si re expilasse. C. ex quib. causs. infam. irrog. Cicero in prætura vrbana improbissimum appellauit. Alciatus, apparet eos dici expilatores, qui viatoribus noctu pallia & vestes diripiunt. Spiegel.

EXPIRAT, Mart. § fin. l. 1. de requir. reis. Nam & si intra annū mortuus sit, criminis causa expirat & perit. Translatè, pro decidit & transfluit. Sic & libertas expirare dicitur, quæ in declinatione est. Spieg.

EXPLANARVNT, id est, interpretati sunt, & exposuerunt, apud Iustin. in Aut. Quem. oporteat episc. §. 1. Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum obseruatio custodiatur, quam iusti & laudandi, & adorandi inspectores & ministri Dei verbi tradiderunt Apostoli, & sancti patres custodierunt & explanauerūt. Hinc explanator, qui interpretatur & exponit. Cicero 1. de Diuin. Sunt enim explanatores, vt grammatici poetarum. Spieg.

EXPLICARI, id est, decidi res non potest citra adiudicationes & condemnationes. autor Paulus de procur. l. licet. §. si plures. Spieg.

EXPLICARE pecuniam, quod Græci πορίζεσθαι, Latini curare. Callistratus l. 31. ff. de re iudic. Si qui tamen per cōtumaciam magis, quàm quia non possint explicare pecuniam, differant solutionem, id est, in promptu non habeant. Hotom.

EXPLICATIO, est allegatio infirmans supplicationem. Et est pro actore contra reum. Replicatio, allegatio est contra exceptionem. Supplicatio verò, allegatio est, quæ replicationem infirmat, & reum adiuuat. Sp.

EXPLICITE, non est distinctè & apertè, vt Canonistæ vsurpant, hoc enim explicatè significat, sed expeditius & celerius denotat.

EXPLICITO, hoc est absoluto, apud Vlp. ad. C. S. Trebell. Explicito tractatu, qui ad fidei commissa singularū rerum pertinet, transeamus nunc ad interpretationem S. C. Trebelliani. Hoc. S. C. factum est, eod. referente, temporibus Neronis, octauo Cal. Septem. Anneo Seneca, & Trebellio Maionio, Coss. Spieg.

EXPLORATA fides, pro perspecta & certò cognita, apud Aurelium, in l. vnica. de offic. præf. præt. Spieg.

EXPLORATORES, qui secreta nunciant hostibus, proditores sunt, & capitis pœnas luunt. Arrianus in l. omne delictum. de re milit.

EXPLOSA pristina fictione. Instit. de fideicom. hær. §. sed quia. Alber.

EXPLOSIS ridiculis ambagib. l. vltim. C. de legib. & constit. Alberic.

EXPLOSIS atque reiectis præscriptionib. l. 1. C. de consort. eiusd. lit. Alberic.

EXPOLIATI, *Zasius* inquit, eleganti figura dicuntur, qui sunt priuati, qui iacturam in bonis passi sunt. Ita Iurisc. in l. 1. ff. de don. int. vir. & vx. dicit, donationem esse prohibitam inter coniuges, ne se mutuo amore spoliarent. Sic in l. 2. de bon. dam. Is qui detruditur in carcerem propter crimen, non debet spoliari bonis antequam feratur sententia. Spoliari, id est, priuari. Et quod Iustin. in. § compensationes, Instit. de Act. dicit, Expoliatum bonis, Iurisc. in l. fin. ad fi. de his quæ in fraudem. dicit, Exutum bonis: vt paria sint, Exui bonis, & Expoliari bonis. id est, iacturam bonorum pati. Vnde interpretes dicti. §. compensationes, verbi Expoliatus elegantiam non intelligentes, alienum, ridiculum, & planè impium, vt Zasij vtar verbo, sensum inuexerunt. Spieg.

EXPOLIATORES. Lege, Atrociores fures.

EXPONERE cautionem epistolamque dicimus pro cauere & emittere epistolam. l. 25. ad fin. ff. de probatio. l. vlt. ff. de constit. pec. l. 8. §. procuratorem. ff. de procuratorib. l. 43. in fi. ff. de adm. tut. l. 7. §. & illud. C. de pręscrip. 30. ann. §. fin autem per procuratorem. Instit. de satisdat. Exponere filium. l. 29. ff. de manumiss. testamento. l. 16. C. de nupt. Et Expositus filius in l. 1. §. si quis nesciat. ff. de iur. & fact. ignor. Briss.

Exponi dicuntur infantes, serui, liberti, & languidi, si sine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis vel à patronis. Vt in c. vnico de infant. & languid. Exponere enim aliqui solent relegati

pietatis officio infantes vel languidos ante Ecclesias, vt eos alij miseratione moti colligant. 87. dist. in. Si expositus. Spieg.

EXPORTARE, Verschicken. Martian. Exportandus ab Italia, si venerit, in prouincia morari potest. l. 2. de export.

EXPOSCERE, & Deposcere, est dedendum aliquem ad pœnam petere.

EXPOSTVLARE summissim, seruorum est erga dominos: qui aperte conqueri non audent, propter reuerentiam. Nec semper est subaccusare, seu appellare aliquem de accepta iniuria, verum etiam vehementer postulare Insul. ex Suet. in Aug. exemplum adfert. Spieg.

EXPOSTVLATIO, est aduersus eum quem accusamus. Quòd F. Sylu. adnotauit. Expostulationem facere, est cum querela apud amicos requirere, & quasi officium amicitiæ in alio desiderare: quia ab eo violatum sit. Spieg.

Ex præparato, vice aduerbi ponitur, id est, dedita opera.

Ex præscripto agere, imperitè aulici dicunt iuxta instructionem.

EXPRESSA nocent, non expressa non nocent. Sententia hæc est apophthegmatica, plus in recessu habens, quàm verba ipsa in fronte præ se ferebant. vt ostendit eleganter Ferrarius in huius regulæ explicatione. Obseruandum tamen, quòd & ea quæ ad aliud expressum referuntur, aut ex necessaria cōsequentia veniunt, tanquam expressa iudicantur. l. ait prætor. §. 1. l. in summa. in prin. de re iud. l. asse toto. ff. de hæred. institut. cum similibus. Hanc elegantem iuris doctrinam accurate latè prosequitur Iason in l. Prætor ait. ff. de oper. nou. nunc. & Abbas in c. olim. extr. de censib. Alioqui expressum, facit cessare tacitum. l. cùm ex filio § filio. ff. de vulgar. & pupil. substit. Et plerunque fit latior interpretatio in casu expresso quàm tacito.

EXPRESSE, pro manifestè & apertè.

EXPRESSIM, disertè, nominatim Paulus l. 98. §. 3. ff. de solut. Quod ita potest admitti, si hoc ipsum expressim agebatur. Hot.

EXPRESSVM, tribus modis. Primum quod verbis generalibus exprimitur: Secundo, quod verbis specialibus. Tertio, quod singulariter, & proprio nomine exprimitur, secundum doctrinam Bart. in l. 1. ff. de vulg. & pub. substit. Io. Bello. Etymol.

EXPRIMERE, inter alia etiam hoc significat, vi & necessitate imperrare & auferre. vt enim extorquere, sic exprimere dicitur, quasi manibus pressis auferre, & extundere. Spieg.

EXPROBRARE, pro pudore afficere. Sic Plin. Iunior: Etiam mala emptio semper ingrata, eo quòd exprobrare domino stultitiam videtur. Spieg.

EXPROMISSOR dicitur, qui pro alio nouandi animo promittit. l. vltim. ff. ad Macedon. l. si mulier. 22. ff. ad Velleian. l. 7. § 4. ff. de dol. mal. l. 4. §. 1. ff. de re iudic. l. 4. ff. de condict. causs. dat. l. qui libertinus, 37. ff. de oper. libert. Itaq; differt Expromissor à fideiussore, siue adpromissore. nam ille solus obligatur: hic cum alio. ille reus principalis est: hic accessorius. illum qui dat, liberatur: hunc verò qui dat, obligatus manet. l. vt res, 53. ff. de con trahent. empt. l. quod si. 10. ff. de pign. act. l. quod seruus, 56. ff. de pecul. l. 5. §. si pater, ff. de iur. dot. Hot. Adde Cuia. ad l. eleganter §. seruus pactionis ff. de dolo malo. Conna. lib. 6. cap. 6. num. 1. & num. 9.

EXPROMITTENDI autem verbum proprium est iureconsultorum, ab ipsis docendi gratia factū & inuentum, cui nullum magis respondet, quam quod illi dicūt recipere, quod plus aliquando significat, quam polliceri vel promittere, cum in alieni facti obligationem veniunt: Connanus præallegato loco.

EXPVGNATVR nauis, cum spoliatur, aut mergitur, aut dissoluitur, aut pertunditur, aut vela conciduntur, aut anchoræ inuoluuntur de mari. Callistratus autor, de incend. ruin. nauf. Sp. Porro & tunc nauis expugnari dicitur, cum prælium aduersus nauem susceptum est, de quo latius Beckius l. 3. §. deinde ait prætor. ff. eod.

EXPVNGERE, Bud. ait, est punctis circunducere & tollere, & quasi rem iam confectam eximere è codice. Hermogen. de diuers. temp. præsc. Reipublicæ rationes subscriptæ & expunctæ aduersus eum quidem qui administrauerit, vltra viginti: aduersus verò hæredem vltra decem annos retractari non possunt. Sp.

EXPVNCTI. Vide punctum, ad fin. Sp.

EXPVNCTVS miles dicitur, qui è numeris exemptus est, & ære dirutus. Bud.

EXPVRGARE, idem quod, se vitio aliquo purgare. Et expurgationem habere, pro se purgare, accipitur. Spiegel.

EXQVAESTOR, Quæstorius, qui Quæstura est functus. Hoc ex Iustiniani præfatione Græca cum Latina collata intelligitur. quarum in hac sic legitur, Quæ omnia confecta sunt per virum excelsum necnon prudentissimum magistrum, Exquæstorem & ex consulem Tribonianum: in altera verò hoc modo, ἅπερ ἅπαντα συντέθηκέ τε καὶ ἐξεπόνησε [illegible] Τριβωνιανοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου καὶ σοφωτάτου μαγίστρου, ἀπὸ κυαιστώρων τε [illegible] καὶ ὑπάτων. Hotom. & ita quidem ante alios id interpretatus est Crinitus de honesta disciplina libr. 10. capit. 12. Eumque secutus Ferretus in prooemio Institut. Exquæstores & exconsules interpretans, qui olim quæstores consulésve fuerint. Aldobrandinus autē in d. prooemio Quæstorem & Exquęstorem eundem esse putat. Nam quem exquæstorem in d. prooemio vocat, & in inscriptione epistolæ sub titulo 16. Codicis de vetere iure enucleando in eisdem duab. epistolis modo Quæstorem, modò exquæstorem appellat eodem tempore. Item titulus est de quæstorib. lib. 12. subsequitur autem statim constitutio de his qui exquæsturæ honore viguerint vbi exquęsturæ honor quæstoris appellatur. Adde quod Exquæsturæ munus separtum non legitur. vide & Alciat. lib. 4. disp. cap. 3. vbi Exquæstorem Tribonianum dictum putat, quasi qui ante omnes quæstores, & alios omnes magistratus au'ę Iustiniani fuerit. ex enim particula est non priuantis tantū sed & augentis.

EXQVIRERE, id est, inter se consultando inuestigare: quod est vniuersalis Concilij proprium. Sp.

EXROGARE. Vide, Erogare.

EXSCRIBERE, est & exemplum sumere, & scriptum perficere.

Ex secto ventre extractus. Vlp. l. posthumus. de inoff. testam. Spieg.

Ex seminario, id est, stirpitus. Sic. Vlp. interpretatur in l. vitem. §. quod si quis. arb. furt. cæs. Sp.

Ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliud immitti licet. in suo enim alicui hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat.

Ex singrapha agere, obsignatis tabellis agere: pro eo quod est, rigidè, parumq; ciuiliter, sed velut ex obligatione. Sunt formæ, vt ait Eras. a Iurisconss. ductæ versæ in prouerbium. Spieg.

Ex tempore, id est, causa temporis, seruiendo tempori, vt vulgo dicunt, secundum exigentiam temporis.

Ex tempore dicere, id est, citra præmeditationem: & apud Persium, ex tempore viuere, id est, citra solicitudinem futurorum. Hanc vitam ceu felicissimam probauit Christus: vt quam & ipse semper secutus sit, & Apostolis sequendam proposuerit. Ex Eras. Spieg.

EXTA. Extorum vsus olim in sacrificijs frequens erat apud Græcos. Nam in sacrificijs primum hostiæ partem adolebant, & exta coquebant, eisque vescebantur, deinde ex alijs visceribus postea epulabantur, id quod ex Homero facilè perspici potest, ita scribente:

νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσί.

nam quincuplex illud veru craticulæ simile tenebāt exta torrentes. sequitur enim mox

Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχνα πάσαντο

quo quidem significat exta tum cocta fuisse, & comesa esse, cum coxæ in deorum aris vrebantur. reliqua postea viscera assabant ad reliquam dapem: Homer.

Μίστυλλόν τ' ἄρα τἆλλα καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν

In Herculis sacro idem Liuius declarat a Romanis fieri solitū cui græco ritu res diuina fiebat, his verbis, Forte ita euenit, vt Potitij ad tempus præstò essent, ijsque exta adpo-

adponerentur, Pinarij extis adesis, ad cæteram venirent dapem. hæc tamen Maro de eodem Herculis sacro loquens confudit, non tam vt recot voluntate, quàm Carminis lege, qua coacti interdum poetæ res & tempora non satis distinguunt: sed adscribamus eius versus.

Vescimur Æneas simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Cum autem extorum mentionem fecit Maro, hoc ipso participes sacrificij intellexit & significauit: nam qui à sacris arcebantur, ijs de extis gustare nefas erat, vt homicidis: Aristophanes ὡς ἱερῶν τῶν εἰχὶ πάντες ἀμᾶν χρὴ ... Et Turnebus exta a Marone ideo appellata esse lustralia putat, vel quod primus Hercules post Caci cædem ad aram maximam, facto sacro se purgauerit & lustauerit: vel potius quod cum omnia, nos sacra lustrent & purgent extorum esu id maximè consequimur & sacrificiorum participes sumus à quibus impij arcentur. Turneb. aduers. lib. 7 cap. 13.

EXTANTES fructus: in l. certum. C. de rei vend. intelliguntur nondum consumpti. Eaq; sententia recepta est: Donellus de fructib. extantes interpretatur pendentes adhuc & qui à solo nondum sint separati, quàm rectè viderit ille.

EXTENDERE legem, est eam ampliare ad non expressa. Vnde vulgata doctrina est, in fauorabilib. extensionem fieri oportere, si sit idoneitas rationis. l. illud. C. de sacrosanct. eccl. Bart. in l. si constante in prima parte, in noua quæst. sol. mat. Sed & interdum verba in extentam, & destricta significatione in latam laxari posse, Gloss. monuit, in Auth. vt hi qui obligat. post. princ. verb. ad curationem. & ibi Ang. Sic & nostra appellamus, in quibus ius aliquod habemus. Gloss. & Bald. in l. 2. ad princ. de orig. iur. Gloss. in l. si & me & Titium. si cert. pet. in l. 1. ad fin. & ibi Alber. de eo quòd cert. loco. Vide supra, Exorbitantia.

EXTERMINARE, est quod nos vocamus, Verbannen/ id est, extra Bannum eijcere. Quam vocem, vt Rhenanus noster attestatur in annot. ad Tertullianum, Ansegisus Abbas, Francicarum Legum, quas de Germanico sermone in Latinum vertit, Forbannire reddidit. Vnde Forbanniti legibus Longobardorum & Alemanorum, & reliquarum gentium nominis Germanici. Vsus est eadem voce Imp. Fridericus II. in Constit. Regni Neapol. lib. 2. tit. 2. vbi interpres minimè contemnendus, quo Foro iudicati, à Forobannitis differt, haud inscitè demóstrauit. Spiegel.

EXTERNAE res dicuntur non tantum bona fortunę, sed etiam quæ domesticæ non sunt: quas Forenses appellat Cicero. Spieg.

EXTERVS religionis, pro alieno à religione, Impp. vsurparunt in l. nemo. C. de iudæis. Spieg.

EXTORRES, exules sunt: quasi extra terram eiecti. Alc. in l nemo clericus. C. de sum. trin. & fid. cath.

EXTORRIS etiam transfertur ad alia: vt extorrem fieri sacri ministerij dicitur, id est, à sacro ministerio priuatum & eiectum. c. ita dominus. 29. dist. Io. Bel. Etymol.

EXTRA, pro præter. l. diximus ff. de excus. tut. Alberic. Sic apud Ciceronem in prima inuect. in Catilin. tum alijs locis per Syluium adductis. Spieg.

EXTRANEVS, in materia dotis, dicitur omnis ille, qui non est paterfamil. virilis sexus, & qui non habet filium in potestate; solo eius parente excepto, omnes alij dicuntur Extranei. Vide Zasium in §. fuerat. Inst. de action. Spieg. & Briss.

EXTRANEI etiam sui dici possunt ratione delicti. Gloss. est probata, in l. 3. ff. de offic. Præsid. vbi dicitur, Præsidem etiam aduersus extraneos imperium habere, si malefecerint: licet aliàs in suæ tantum prouinciæ homines habeat. Sp.

EXTRANEOS hæredes, Viglio teste, melius definiuit Tribonian. in §. cæteri Institut. de hæreditate qualitat. quam posteriore Institutionum libro Caius. Variè autem Extraneus dicitur: interdum respectu eius qui in potestate est, interdum filij, interdum vel agnati, vel propinqui. Vide Bald. in l. si emancipati. C. de collationibus. Spieg.

EXTRANEI hæredes intelliguntur quicumq; testatoris iuri subiecti non sunt. §. cæteri. Institut. de hæred. qual. Gaius certè imperfectius. lib. 2. Instit. tit. 3. Extraneos hæredes definit, qui nullo propinquitatis gradu testatori iunguntur, sed eos pro arbitrio suo quisq; hæredes scribit. Nam & emancipati pro extraneis habentur, licet naturali vinculo contineantur. Appellantur & Extrarij hæredes. l. 36. ff. de bon. libert. l. 78. § penult. ff. de leg. 2. Extraneus etiam hæres Exter vocatur. l. 84. ff. de adq. hær. Planè exter hæres in l. 69. §. vlt. ff. de leg. 2. & l. 114. §. cùm pater. de leg. 1. intelligitur qui ex nomine defuncti non est Briss.

EXTRANEI à suis hæredibus aliquot notis dissidēt, illi enim adeunt, hi sese immiscent: illi repudiant, hi abstinent, characteremq; suitatis impressum vix à se abdicare possunt glossa in §. Extraneis. Instit. de legat. isti contra repudiatione sic hæredis nomen exuunt vt hęredes nunquam fuisse videantur. Hoc tamen vtrisq; commune est, quòd si semel hæreditatem adierint, nunquā aditæ hæreditatis pœnitere illis liceat, nisi vel militiæ fauor l. scimus C. de iure delib. aut minoris ætatis priuilegium id suaserit, l. 1. ff. de min. aut grande æs alienum quod hæredem latere poterat, post aditam hæreditatem emerserit d. §. extraneis. versicul. sciendum est tamen.

EXTRANEVS posthumus apud Iustinia. titul. de legat. & alienus idem valent. Extraneusque accipitur, qui suus testatori hæres non est, vel inter suos non est nasciturus. Et ita Theoph. in titul. de bonor. possessio. ἀλλότριος. ait, ... At in l. 6. ff. de vent. in possess. mitt. extraneus paulò generalius accipitur, qui nullo cognationis vinculo testatori iunctus est. Briss.

EXTRA ordinem fieri dicuntur, quæ legitimo & vsitato ordine non obseruato fiunt. Sic diuus Claudius consulibus, eam autoritatem dedit, vt pupillis extra ordinem, hoc est non seruato ordine agnatorum legitimos de quo l. 3. §. 1. de legit. tutel. ex agnatis tutores eligere possent, ad functionem huiusmodi maximè idoneos. Sic tamen, vt proximiores, si quidem satis essent idonei, seruato iuris antiqui ordine tutores essent, sin verò inter agnatos magis inuenirentur proximioribus idonei, illi tutelam administrarent: Simili ratione. I. C. in l. sed etsi §. si feriæ ff. ex quibus causis maior. ferias extra ordinem indictas vocauit, hoc est non obseruato aliquo statarum solenniumq; feriarum ordine. Ræuardus li. 1. variorum cap. 10. Et rursus libr. 5. cap. 19. vnde & infra in verbo feriæ. Hinc

EXTRAORDINARIAE cognitiones dicebantur, quas Prętores Præsidesque præter vsitatam officij sui cōsuetudinem suscipiebant. l. 1. & pass. ff. de extraord. cognit. l. 2. ff. ex quibus. caus. maior. l. 1. §. est autem, ff. de exerc. act. Hinc

EXTRAORDINARIAE persecutiones: apud Vlp. in l. pecuniæ, 178. ff. de ver. signif. veluti fideicommissorum, & si quæ aliæ sunt quæ non habent iuris ordinarij executionem, id est, in quib. formularum conceptio nō vsurpatur. l. actio, ff. de neg. gest. & apud Vlpian. Instit. cap. 25. Hinc

EXTRAORDINARIVM auxilium restitutionis in integrum appellatur. l. in caussæ, 16. ff. de minor. propterea quòd tota ex Prætoris cognitione pendebat, neque vlla certa actione postulari poterat. l. quod si, 24. in fin. ff. eod. Hinc

EXTRAORDINARIA actio ea dicitur, quę loco interdicti datur, propterea quòd interdictis agendi ritus sublatus est. tot. tit. de interdict. siue extraord. act. quæ pro his compet. Hinc

EXTRAORDINARIA pœna in §. in summa, de iniur. cuius arbitrium officio iudicis permittitur. l. vlt. C. eod. l. qui iniuriarum 45. l. vlt. ff eod. Hot.

EXTRAORDINARIA pœna corporis aut saltem æstimationis in iure ciuili intelligitur. Et cum de maleficijs criminaliter agitur, extra ordinē agi dicitur, quod videlicet tum negligatur solennis ille iudiciorū ordo. Potest autē & extraordinaria pœna certa esse, & legitima esse.

ma ordinariaq; Sic enim sacrilegij pœna certa est, videlicet capitis, & tamen appellatur extraordinaria, quia criminalis est. Rursus termini moti certa, iureq; statuta pœna est: & tamen extra ordinem hoc maleficium puniri dicitur. Balduin. tit. de iniurijs.

EXTRAORDINARIA crimina dicuntur, quæ non lege aliqua publicorum iudiciorum, sed extraordinem magistratus imperio ac potestate exercentur. Vnde legitima crimina extraordinarijs opponuntur ab Vlpiano leg. 3. ff. de crim. stell. Idem in l. vltim. ff. de priu. delic. Si quis actionem quæ ex maleficijs oritur, velit exequi: siquidem pecuniariter agere velit, ad ius ordinarium remittendus erit, nec cogendus erit in crimen subscribere. enimuerò si extra ordinem eius rei pœnam exerceri velit, tunc scribere eum in crimen oportebit. Idem in l. vltim. ff. de furt. Meminisse oportebit, tunc furti plerunque criminaliter agi, & eum qui agit in crimen subscribere: non quasi publicum sit iudicium, sed quia visum est temeritatem agentium etiam extraordinaria animaduersione coercendam. Et in eandem sententiam Paul. l. 9. §. 3. ff. de publi & vectig. Vlpian. l. 1. in princ. ff. de incend. nauff. & rui. l. 3. §. 1. de crim. stell. & alibi persæpe. Hinc titulus libr. Pand. 47. De extraord. criminib. Hinc illa extraordinaria quæstio nobilis in Milonem constituta: cuius rei quæ ratio fuerit, explicandum hoc loco videtur. Nam quum essent leges, essent quæstiones ordinariæ de cæde, vel de vi, quibus sui Prætores, siue Quæsitores præerant, quibusque reus postulari Milo poterat: Pompeius tamen Consul creatus legem de vi promulgauit, qua nominatim, cædem in Appia via factam comprehendit: in qua id quoque scriptum erat, vt Quæsitor suffragio populi crearetur: creatusq; est Cn. Domitius Ahenobarbus, apud quem Milonis caussa extra ordinem acta dicitur, quod non veteribus legibus apud suum Prætorem, sed noua lege data opera perlata, apud certum Prætorem, id est, de industria creatum, acta sit. quæ quidem lex pœnam grauiorem, & formam iudiciorum breuiorem damnato constituebat, quàm illa vetus & vsitata: sicuti docet Asconius. quinetiam quas tabellas alijs legibus Quæsitores ipsi suis iudicibus dabant, eas non Domitius Quæsitor, sed Pompeius Consul distribuit. Itaque nouum iudicium Cicero illud appellat: & obscurè Pompeij factum accusans, Quantum, inquit, luctum in hac vrbe fuisse à nostris patribus accepimus, quum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna vis esset allata? quis tum non gemuit? quis non arsit dolore? Num igitur vlla quæstio de Africani morte lata est? certè nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. id est, qua lege pœna constituta est in eos qui cædem fecerint, ea lege quicunque siue clarum, siue obscurum hominem interfecerit, tenetur: neque noua lex, nouum iudicium, noua pœna extra ordinem statuenda est. Sua enim cuique crimini ordinaria perpetuaque quæstio lege constituta erat, vt ait idem in Bruto: perpetuæque ob eam causam quæstiones dicebantur quia forma ijs per leges publicorum iudiciorum præscripta atque constituta perpetuò seruabatur: nec quemadmodum antea fiebat, vt quodque crimen admittebatur, Quæsitor nouus nouaque iudicij forma constituebatur. Quod si quando tamen contingeret, tum verò extra ordinem dicebantur agi iudicia, quia scilicet contra vsitatum iudiciorum ordinem ac rationem exercebantur: vt tum in Milonis caussa factum esse constat. Nam si Milo apud eum Prætorem, qui de vi iudicium eo anno exercebat, accusatus fuisset, neq; nouus Quæsitor constitutus: vtrum tandem ordinarium, an extraordinarium illud iudicium fuisset? Quare assentiri doctissimo viro non possum, qui Milonis iudicium, iccirco quòd erat de vi, extra ordinem factum fuisse tradit: & illud Tuccij de quo scribit ad Ciceronem Cælius lib. 8. ep. 8. propterea extra ordinem habitum fuisse, quia de vi reus esset factus. Ordinariam enim fuisse de vi quæstionem, suumque, item vt aliàs, Prætorem certum habuisse, constat ex locis innumeris. Caussam tamen cur hoc Tuccij iudicium extra ordinem exerceretur, aliam à Milonis iudicio fuisse, locus epistolæ perspicuè demonstrat. quum id iudicium prætermissis alijs de vi reis omnibus, quamuis prius factis, primo quoque tempore factum esse testatur: neq; de Quæstore nouo creato mentionē vllam faciat. Cuius rei quæ ratio fuerit, vt verè dicam, coniectura assequi non possum. neq; enim Lutatia lege, quæ quotidie, festis etiam (vt ait Cicero pro Cælio) ludorumque diebus de vi iudicium exerceri iubebat, sed & Plautia, & post ludorum dies acta caussa est. nisi fortè dicamus, quemadmodum in quæstione inter sicarios parricidij crimen extra ordinem ac primo quoq; tempore in iudicium vocabatur, vt constat ex libro de Inuent. 2. (parricidij enim crimen iudicij de sicarijs partem fuisse, Rosciana oratio declarat) eodem modo in quæstione de vi Plautis lege constituta crimina quædam fuisse, de quibus propter atrocitatem ordine reorum neglecto statim iudicandum esset. In quibus, si suspicioni locus est, vis ingenuis allata non postrema fuit. Quare quum Sempronium hominem & cognomento & colore Ruffum, ὑποκορίστικῶς Cælius mel ac delicias Ciceronis appellet (quo verbo, vt satis constat, obscœnitas plerunque continetur) si Vestorio Tuccium vim attulisse diceremus, ob eamq; causam lege Plautia extra ordinem à Sempronio esse accusatum, totū illum locum hoc modo interpretari non incommodè possemus: vt Cælius Tuccij patronus, verbum de crimine Tuccij, quod inficiari fortasse non poterat, nullum faceret: sed ipsius Sempronij notam infamiam in iudicio commemoraret, exponeretq; eum ipsum aliquando id pro beneficio dedisse, quod in maximi flagitij loco Tuccio poneret: quodq; Vestorius in maximis iniurijs numeraret. Et quoniam rumor quoque aliquis, falsus fortasse, in ore tamen hominum versatus erat (qua de caussa veterem fabulam appellat) Rufum hunc Ciceroni aliquando in delicijs fuisse, iocans Cælius subiungit, se quoque Ciceronis & illius fabulæ veteris apud iudices mentionem fecisse: vt isto modo elusus Sempronius, calumniam magno plausu tulerit, qui non animo flagitij vindicandi, sed vt præsentis anni Prætorem effugeret, ausus esset accusatorem suum eius criminis reum facere, cuius ipse iampridem omnium hominum sermone damnatus esset. Hotom.

EXTRAORDINARIÆ persecutiones appellantur, quarum cognitio ad ipsum prætorem pertinebat, veluti de fideicommissis. l. 178. §. actionis. ff. de verbor. signific. Non enim per formulam fideicommissa iure ordinario, sed apud proprium prætorem petebantur, vt Vlpian. in Institut. scribit & indicat l. 83. in fin. ff. de hæred. institut. l. 4. ad fin. ff. quibus ad libert. procl. l. 78. §. penultim. ff. de legat. 3. l. 28. de vsufruct. leg. l. 41. ff. de bon. libert. l. 43. ff. de actio. empt. & l. 2. §. capta deinde. ff. de orig. iur. l. 2. C. qui potio. in pign. l. 1. C. si aduers. libert. Briss.

EXTRAORDINARIVM remedium, Alc. officium iudicis interpretatur. in d. l. cum filius familias. si cert. pet. & cap. 10. lib. 1. Paradox. contendit, eadem esse remedia, officium iudicis, vtilem actionem, atq; actionem in factum Spieg.

EXTRA ordinem cogi quis dicitur, pignoribus captis vel multæ dictione l. 1. ff. de admi. tuto.

EXTRA ordinem præses vel Iudex cognoscere dicitur, cum via ordinaria actio non intenditur, sed per viam supplicationis, quod Galli dicunt venire per requestam. Nam cum aliquid tanquam ex transuerso superuenit, ad quod actionis legitimæ potestas dirigi non potest, libellū supplicem offerunt iudici, vt de eo ex æquitate statuat, vt annotauit Franc. Connanus libr. 7. comment. cap. 14. Hinc extraordinarium iudicium dicitur, quod officio iudicis implorato constituitur quoties ex æquitate alicui succurrendum est, quia remedium ordinarium deest. Petr. Peckius in l. vtilitatem §. est autem, ff. de exercit. act.

EXTRAORDINARIVM commodum l. 239. §. munus. ff. de verborum sig. Prat.

EXTRAORDINARIA munera l. vnic. de vaca. publicorum mun. lib. 10. C. Et

EXTRAORDINARIÆ indictiones l. fin. C. de mu. patrib.

patri.lib.10.quæ extra ordinem imperantur.l.6.ff.de vaca.mun.quæ non à lege, S. C. vel constitutione principum, sed ex improuiso per magistratus iniunguntur.l. 8.§.qui muneris,ff.de vac.mun.Briss.

EXTRAVAGANTES, aliquot sanctiones Principum sunt: dictæ.quod sint extra librorum iuris ciuilis contextum frequentatæ. qualis est constitutio Lotharij Saxonis,de Feud.non alien.& diui Friderici, de pace tenenda.& de Sacrament. puberum sponte factis non retract.Item de priuilegiis Ecclesiæ, Friderici Imper.eius nominis secundi. Item de Maiestate læsa: deque Rebellibus edictum Henrici septimi: & rursus de Pace Constantiæ. duorum Friderici Impp. & Henrici Romanorum regis 6.cum nonnullis aliis principū sanctionibus publicis,iuris libris, necdum adiunctis, sed quę in Archiuis Imperij in reip.vsum conseruantur, vt monuit Ferrar.Spieg.

EXTREMA pueritia, pro extrema parte pueritiæ.

EXTREMITAS Aggenno Vrbico est finitima linea,quę interuenit aut per iter publicum quod transcē di non potest.Prat.

EXTREMO mortis tempore dicitur constitutus, & sic in extremis laborare omnis ille, qui ex illa infirmitate in qua constitutus est,moritur, absque sanis interuallis:licet multis diebus superuixerit. ita singulariter Bald.in c.1,colum.vltim.versi.pone statuto, extr. de pactis.vbi infert,ad statutum requirens præsentiam duorum consanguineorum, in contractu illius qui in extremis laborat. & ad hoc citat textum singul. in l. alumne.§.vltim.ff.de annu.legat.Sed debuit allegare de adimendis legat. quem textum etiam pro singulari ad hoc allegat D.Iason in l.prima.§.1.num. 10.ff.si quis ius dic.non obtemper.& in l.si quis posthumos.§.si filium. colum.penult.post principium.ff.de liber.&posthum. & vtrobique etiam sequitur hanc decisionem Baldus, quam pro singulari ad hoc commendat in l. 1.colum.5. versicu. adde in quantum. C. de sacrosanct. ecclesiis.in lectura Patauina.& approbat etiam D.Felin.in c.pastoralis.§.præterea. in vlt.colum.versic.signa. glo.extr.de offi.ordi.vbi multa de constituto in extremis, post Barbat.in c.Rainutius.in prima charta,de testamen. Cotta in memorab.

EXTREMVM in iurisdictione, est decernere aliquid,iubere,vel addicere. quippe sicut citatio ad præparationem pertinet, ita decretum ad extremam executionem.Proinde puniri potest is,qui præcepto iudicis in quacunque parte iudicij non obtemperauerit. Dd.quia non perceperunt vim vocabuli extremi in edicto,Si quis ius dicen.non obtemp.eorum ingenia, vt ait Zasius,egregiè defecerunt:quem vide hic.& libr. 1. singular.intellect.Item Hegendorph.eadem l.vnica.& Old.class.1.actio.2.Spieg.

EXTRICARE, est quoddam intricatum est, expedire atque resoluere, siue enodare. Vlpian.ad legem Aquil.l.si seruus seruum.Si cum margaritas, inquit,maritus dedisset in vsum extricatas, easque inuito, vel inscio viro perforasset.Extricatas dixit pro solutas,&nō perforatas,neque in lineam redactas,Nebr. Aliter: Extricare,est dempto cortice expolire. Sic Vlpian. Sunt extricati vniones, qui ex rudi & natiuo habitu arte gēmarij politi sunt. Sic item margaritæ extricatæ, ab eo appellatæ:quas Accursius, margaritarum naturam ignorans, ab inuicem separatas, interpretatus est, teste Budæo.Sp.

EXTRINSECVS, id est.extra naturam rei.l.fluminum.§.vitium.ff.de damno infecto. Aliter sumitur C. de bon.quæ liber.l.cum oportet.in princi. &§.sub hac. Alberic.

EXTRVITVR, instruitur, fabricatur, armatur nauis,Paul.l.qui nauem.Marcel.l.quod quis nauem.de priuil.cred.Sp.

EXTVNC.ex illa hora,& temporis momento: sicut Extunc dicitur,pro,ex hoc tēpore & hora. De clausula hac Exnunc,prout extunc.suprà dictum est.

EXTVNDERE.Vide,Exprimere.

EXTVRBARE, id est, vi eiicere. Est Ciceroni exturbare à ciuitate.quod vulgo dicunt,facere ciuē multari exilio.Verbannen.Sp.

EXVEHERE. Celsus scribit:Si quis merces, quas euehendas conduxit,in horreo posuit,cum conducto re ad exhibendum agi posse,teste Vlpiano.l.5.ff.ad exhiben.Spieg.

EX virili sexu,seu per virilem sexum,& per lineā virilem descēdentes differunt. Nam primo casu etiam fœmina ex filio, vel nepote nata continebitur, secundo non continebitur.Non enim per lineam descendit, nisi qui in linea est.Recētiores interpretes,in l. Gallus. ff.de lib.& posthum.Sp.

EXVL,qui à solo eiectus est. Translatè, nec omnino ineptè dicitur,in l.iubemus.C.de testam. Exul fiat à Republica falsitas. Lege,Profugus. Sp.

EXVSTIS ædibus, nec areæ, nec cæmentorum vsumfructum deberi.Iulianus tradit, teste Vlpiano in l. reperi.§.rei mutatione.ff.quibus modis vsusfructus amitt.Spieg.

F.

F LITERA sola,adiecto punctulo, non solùm filium, sed & fratrem significat Ciceroni in Bruto. Festiuitate,ait,igitur & facetiis,inquam, C.Iulius L.F.vbi F.litera fratrem denotat. Nam, teste Pediano in oratione pro Scauro, Is C. Iulius habuit fratrem L.Iulium. Alio Ciceronis loco F. filium significare obseruauit P.Victorius.Q.F.tibi Sal.dic.Prat.

FABER tignarius intelligitur omnis qui ædificat, quia in lege 12. Tabul. tigni appellatione omnis materiā vnde domus confici potest, continetur l. tigni. de verb.sign.In specie tamen accipi videtur pro lignario seu materiario tantum, qualem Græci τέκτονα vocant: cuius vocis meminit Papinianus l. pen. de via publ. dū licitum esse tectioni tradit,trochos. id est, rotas extrà ergasterium proponere.Sp.Adde Bræcheum l.fert.§.fabros.in tit.de verb.& rer.sign.

FABIANA formula, à Fabio dicta: ad eorum reuerentiam pertinens, quæ in fraudem patroni alienata sunt.Spieg.

FABRE, pro artificiosè: vt à fabris esse videatur. Sic apud Plautum,Hoc factum est fabrè.Sed iam ab vsu recessit: magis enim vtimur alio aduerbio, Adfabrè, Spiegel.

FABRI dicuntur, manu artificium aliquod facientes: estque generale nomen: vnde ex adiectione solet distingui.vt cum dicimus.faber lignarius,faber murarius,faber aurarius,& similia.Ex Alc.Sp.

FABRICARE Latinis idem, quod facere significat: vnde fabriles operæ quæ sunt in faciendo, & in quibus factum ipsum attenditur non edentis aut eius cui eduntur persona, nec verò causa cur eduntur, inquiritur.vide infra operæ fabriles. & Connanum libro 2.capite 8.

FABRICA, generale nomen est in Authen. de Armis. Sed in Constitutionibus specialiter accipitur pro armorum factione. Vnde & Fabricenses dicti: in quem sensum & fabricæ Cremonensis, teste Alciato, meminit Marcellinus libro decimoquinto. Nec est fabrica, pro quo à Canonistis ponitur, licèt error hic apud vulgus peruicerit:sed propriè latinis donat quorumcunque fabrorum officium.Sp.

FABRICA item, pars est architecturæ, quæ à Vitruuio sic definitur:Fabrica est continuata ac trita vsus meditatio,quæ manibus perficitur.Sp.

FABRICA apud Pontificios pro structura, sic sumitur.12.quæst.1.c.futuram. quam citat Albericus in Lexico apud quem falsò legitur statuta pro structura. fabricæ autem in Imperio Romano præcipuæ nouendecim erant, videlicet in Illyrico sex, in Italia quinque, in Galliis octo. Erantque sub dispositione magistri Officiorum,quemadmodum Notitia Imperij testatur.Prateius.Adde his Cuiacium in l.4. C.de agentibus in reb. libro 12.

FABRICENSES in Impp.Constitutionibus appellan-

pellantur, qui in sacris fabricis arma cudebant. Iustiniana Nouel.85. [Greek text] Briss. Porrò Fabricenses, qui & deputati dicebantur l. vlti. C. de ser. fugit. sunt, qui arma fabricant in publicis officinis. In eorum corpus curiales assumi non possunt. l. 4. C. de fabric. lib. 11. assumpti retrahuntur in curiam. At fabricenses, qui curiæ obnoxij non sunt, ne ad leue quidem munus publicum vocari possunt. Cuiac. in l. frabricenses, C. de decurionibus & filiis eorum, & C. lib. 10. & l. 1. de fabricen. C. lib. 11.

FABRILES operæ. Vide infrà, Operę fabriles. & l. pen. de præsc. verb. l. fabriles. C. de oper. liber. l. si fortè, ff. de cond. indeb. Alberic.

FABRORVM collegia ea de causa instituta, vt quóties in vrbe aliquod incendium excitaretur, ad illud compescendum accurrerent. eorum instrumenta Vlpianus connumerat in l. quæsitum. de fund. instruct. Spieg.

FABRORVM præfectos, quorum multa est mentio apud autores in l. diuus. ff. de bon. damnat. eos esse censet Budæ. quos Commentariensis, qui dicitur, adiutores sibi sumpsit ad custodias obseruandas regendasque. Spieg.

FABVLA, res passim vulgata, etiamsi vera sit, à fando dicta. Cantiuncula non absurdè apud Iustinianum explicat pro commenticiis traditionibus, seu doctrina adulterina: quemadmodum & Paulus in l. antiqui. si pars hæred. petat. accepisse videtur. vbi dicit: Ideò multa de huiusmodi re, tam varia & incredibilia tradiderunt vt fabulis annumerarentur, hoc est fabulari narrationi, in qua multa falsa & minimè vera, referuntur. Atqui vox hæc latina respondet duabus Græcis vocibus: alteri quæ est μῦθος alteri quæ est δρᾶμα. Iam vt μῦθος Græcis anceps est ad confictam fabulam, quales sunt apologi, & ad serium verumque sermonem, itidem apud latinos est fabula. Vnde & à fabulandi verbo non abhorret Euangelium. & Hieronymus exponens epistolæ ad Philemonem ca. 1. historiam Dalilæ & Sampsonis, fabulam appellat. Vide Erasm. in supputat. Err. Beldaicor. Spieg.

FAC ita esse. Item, finge, vel da, latinè dicitur pro eo, quod sophistæ, vt vulgus interpretum frequenter vsurpant Pone casum: quod planè barbarum est, teste Tißino. Spieg.

FACERE verbum omnem omnino faciendi causam complectitur: dandi, soluendi, numerandi, iudicandi, ambulandi, l. verbum, 218. de verborum significa. item reddendi. l. 175. eodem titul. Hinc facere posse vel non posse, passim in iure ciuili pro soluendo esse, vel non esse, §. penultim. de actionibus, l. 3. de constitut. pecun. l. 24. §. 1. & pass. ff. de re iudic. l. 21. §. 1. ff. rerum amot. Hotoman.

FACERE videtur, qui iubet & mandat. l. in condénatione. ff. de reg. iur. Alber.

FACERE, quandoque pro dare interpretamur. l. si hæres. de leg. 1. Sp.

FACERE, plus est quàm pronunciare. l. si tamen. §. ei qui seruum. ff. de ædil. edict. Alb.

FACERE pro laudare, Plin. Iunior posuit: tam latè patet id verbum, multorum locum explēs. Sed nos quæ ad nostrum institutum propius accedunt, duntaxat adnotanda duximus.

FACERE item est numerare. Vnde paria fecisse dicitur. qui pecuniam quam accepit, numerauit, & id quod debet, reddidit. ex Alciato. Sp.

FACERE deniq; pro soluere accipitur. l. sunt qui. de re iud. & l. vlt. C. de reb. cred. Spieg.

FACERE, id est, sollicitare intelligimus, vt cum pasciscimur, ne seruum facias furem, aut fugitiuū: id est, ne ad furtum fugamve sollicites. Spieg.

FACERE etiam accipitur, per quem non stat, quo minus fiat. l. vter ex fratribus. ff. de cond. instit.

FACERE procreare etiam significat, in l. cum satis. de agric. & censit. lib. 11. Sp.

FACERE, Bar. interpretans l. naturalis §. 1. ff. de præscr. verbis, an non facere, sit facere, pulchrè disserit.

FACERE aliud est quam reficere l. 3. §. penultim. ff. de itiner. actuque priuat. l. 1. §. 1. de via public. refic. Interpretes tamen Iurisconsult. hoc verbum pro reficere accipiunt, vt in l. si seruus seruum, §. si calicem. ad leg. Aquil. l. Mutius. de rei vend. l. 1. de mort. inf.

FACERE æqui boni, apud Ciceronem, Terentium, & Liuium ferè est, quod Iurisconsult. dixit, boni consulere, in l. generaliter. ff. de decurionib. quod quid sit, docet ibi Budæ. Sp.

FACERE certiorem. Vide Certifico.

FACERE cœnaculariam. Lege, Cœnaculum. ibibē, Cœnaculariam exercens.

FACERE contumeliam. Apud veteres & Ciceronis ætate superiores pro eo quod præsens ætas assidere contumelia dicit, receptum fuit, ab vsu tamen cotidiani sermonis remotum iam Ciceronis ætate. Spiegelius.

FACERE damnum, pro periclitari, & damnum & incommodum ex re aliqua accipere. l. Proculus. ff. de dam. infect.

FACERE exemplum in Dauum, pro eo quod est, ita punire Dauum, vt sit aliis exemplo. dict. l. Proculus. Spieg.

FACERE fraudem creditoribus, ex interpretatione legis, vltra vim verbi intelligitur, qui seruitutes per negligentiam amittit, vel rem pro derelicto habet. l. 4. ff. quæ in fraud. cred. Spieg.

FACERE fraudem legi, & contra legem facere differunt. Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet. In fraudem legis facit qui saluis verbis legis, sententiam eius circumuenit. Fraus enim legi fit, vbi id fit quod fieri noluit. fieri autem non vetuit. Et quod distat verbum ab intellectu, hoc distat fraus ab eo quod contra legem fit. Connan. lib. 5. cap. 5. num. 2.

FACERE hæredem dicitur is, qui moritur: cum testamento facto, eius res in alienam potestatem redeūt. attamen, Facere hæredem, pro relinquere hæredem, vsitatius est. Sp.

FACERE impressionem, idem quod facere impetum, nempè insultare. de quo apud feudistas.

FACERE inducias, quod vulgò, vt omnia barbarē dicunt, facere treugas. Metaphoricè pro spacij aliquid dare, donec quidpiam fiat.

FACERE ad inuidiam alicuius, est aliquid facere, quod pudorem ei incutiat, & ob quod factum contemnatur. l. nec quicquam. §. sed etsi quis. ff. de offic. procōsul. vbi Accursius non intellexit. Deinde in §. hæc autem. l. item apud. ff. de iniur. subdit Vlpianus, ob carmen famosum aliquem teneri iniuriarum, vt l. vnic. C. de famosis libellis. Cato in originibus testatur. morem apud maiores hunc epularum fuisse, vt qui accūberent, ad tibias summorum virorum laudes canerent. Citat locum Cicero libro quarto Tuscul. quæstio. sed res in vitium versa est: cœperunt poetæ carminibus onerare pudorem alienum, & ll. duodecim tabu. sanxerunt, ne in alicuius inuidiam carmen fieret, aut fustigaretur. Horatius:

— Quinetiam lex
Pœnaque lata malo quæ nollet carmine quenquam
Describi, vertere modum formidine fustis,
Ad benè dicendum delectandumq; poetæ.

Proinde deceptus est Cornel. Tacitus librò primo, qui scripsit primum omnium Augustum de famosis libellis cognitionem tractasse, commotum Cassij Seueri libidine, qui viros & fœminas procacibus scriptis diffamauerat, cum lex duodecim tabul. longè antè Augustum, de ea re cauisset, teste M. Tullio, post vtrunque, Senatus consulta, & leges idem cauerunt, & vt refert Paulus lib. 5. Receptarum Sententiarum prohibitæ satyræ sunt, & epigrammata contumeliosa, vel [illegible], id est impositio. l. lex Cornelia. §. fin. ff. de iniuriis. Forcat. Necyomantiæ dial. 58. num. 4.

FACERE iudicem, id est iudicium, alicuius rei ad aliquem deferre.

FACERE iudicatum, iudicis sententię parere. Verbum ex duodecim tabul. Ni iudicatum faxit, secum ducito. Celsus l. 42. ff. si cert. petat. At si iudicatum fecerit Titius, nihil vltrà Seius tenebitur. Cicero pro Flacco, Itaque Recuperatores contra istum rem minimè dubiam prima actione iudicauerunt. quum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Scæuola l. 45. ff. de fideiussor. An cum hærede venditoris ante diem quo iudicatum facere compelleretur, agere possit. Hot.

FACERE mecum, pro mecum sentire, & meæ esse opinionis, aut mihi fauere.

FACERE nauim, pro ædificare nauim.

FACERE negotium, præter notam significatiõem, est etiam accusare, deferre. Spieg.

FACERE nomen cum vineis, hoc est, facere supputationem reditus vinearum.

FACERE nomen, est in tabulas referre aliquid alicui deberi. Vlpian. in l. 2. ff. de proxen. Si proxeneta interuenerit faciendi nominis, quasi mandator non tenetur. quia hic monstrat magis nomen, quam mandat, tametsi laudet nomen. Seneca in principio libri primi, Non eligimus dignos quibus tribuamus: sed nomina facturi, diligenter in patrimonium & vasa debitoris inquirimus. Idem libro secundo, Quidam volunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari, nec chirographum dari. Item libro tertio, Vtinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret: nec pacta conuentaque impressis signis custodirentur. fides potius illa seruaret, & æquum colens animus. Adhibentur ab vtraque parte testes. Ille per tabulas plurium nomina interpositis parariis facit. Ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit. O turpem humani generis fraudis, ac nequitiæ publicæ confessionem. annulis nostris plus quàm animis creditur. in quid isti viri ornati adhibiti sunt? in quid imprimunt signa? vide Nomen, & Nomina facere. Hot.

FACERE non oportere, quam ea verba habeant significationem, Alcia. lucidius exponit post Vlpian. de verb. signi. Spieg.

FACERE occasionem pro dare. Sp.

FACERE oportere, absq; negatione, colligitur ex verbis Vlp. in l. facere oportere. de verb. sign. vt ibidem Alciatus declarat. Sp.

FACERE palàm, quod Barbari notificare dicunt. Spiegel.

FACERE paria, non est verbum Hispanicum, vt Accursius dixit, sed vsitatum latinis autoribus, quos citat Budæus. Scæuola de statulibe. l. fin. §. argentarius. Paria facere interpretatur, reddere iustas rationes, & totum debitum soluere. Callistratus in l. semper. §. côductores. de iur. immunit. accipit paria fisco fecisse prosa tis fecisse, & satis dedisse. Alcia. in lib. rationum ait, ab vna pagina acceptum describitur, ab alia expẽsum: vnde Paria facere dicitur, qui tantum accepit, quantum expendit. Sp.

FACERE partem coniuncto, id est, efficere, vt partiarius remaneat, nec totum accipiat. E diuerso, collega tunc alteri coniuncto partem non facit, quando eo à parte sua excluso collega, legatum ex vtrisq; partibus recipit. Et hoc est quod vulgò ex regula affirmatiua dicitur, Qui ad partem admittitur, partem coniuncto facit: id est, id efficit, vt coniunctus non plus parte sua recipiat. Sic ex regula negatiua: Qui ad partem non admittitur, partem alteri non facit: id est, non impedit eum, quin totum accipiat. Quando verò coniuncti partem collegæ faciant, quando non faciant, leges mirificè variant: quas tamen doctè præceptor noster Zasius in Intellectib. suis explicat. Sp.

FACERE potestatem iudicandi, vetus modus loquendi: ex quo, vt Alciatus tradit, satis apparet verum esse, quòd iudicium scilicet à litis contestatione incipiat. Qua de re latius differit in Rubr. C. de in ius vocã. Spieg.

FACERE promissa, pro stare conuentis. Simile ferè est illud, Verba ad rem conferre.

FACERE remissionem. Vlpia. l. 1. quando appellan. sit. An verò à remissione quam præses fecerit, appellatio sit interponenda.

FACERE reum, idem est quod accusare, & indicare. l. si veris. C. de fid. instrumen. Dargeben / Angeben. Spieg.

FACERE rapinam, apud Scæuolam de legat. 2. l. penult. §. matre.

FACERE sponsionem dicimus, cum alius aliũ fore victorem affirmat. Martian. l. 3. de aleat. quibus sponsionem facere licet. Sp.

FACERE securitatem, quod Barbari Assecurare dicunt.

FACERE stipendia, idem quod militare, & stipendiarios, hoc est milites stipendiis propositis colligere.

FACERE sumptum, quod aliàs facere expẽsas, vel expendere dicitur.

FACERE suspectum tutorem, est detegere, & iudici approbare suspicionis causas, l. secunda. C. de vsuris pupil.

FACERE syngraphas, est vulgò obligationes, schedulas, & signa dare, Bekandtnuß / vnnd Schuldt zedel geben.

FACERE totum, pro vim omnem habere. Vlpianus l. 35. §. 3. ff. de hæredib. institu. Rerum autem Italicarum vel prouincialium significatione quæ res accipiendæ sint, videndum est. & facit quidem totum voluntas defuncti. nam quid senserit, spectandum est. Hotomannus.

FACERE tyrocinium, & ponere rudimentum, latinè dicitur id, quod vernacula lingua, caput operis facere dicunt Die erst prob thun/ id est, initium opificij: cum opifices specimen artis edentes, magisterio decorantur. Budæus. Spieg.

FACIES μεταφορικῶς, & operis, & ædificij, & locorũ, & patrimonij. l. 32. §. item respondit. l. 5. §. quod autem. ff. de admi. tut. l. 1. §. opus. ff. de no. oper. nunc. l. 9. §. si inquilinus. ff. loca. l. fin. ff. de term. mot. Briss.

FACILITAS. [illegible] Ammianus Marcellinus lib. [illegible] stultum vult dictum videri, vt pontum [illegible], vt noctem, [illegible]: & quædam alia. Sed aliter res habet. nam quia grauitas, constantiaque vitæ prudentem virum maximè decet, idcircò eum, qui leuis & inconstans (quod stulti proprium) esset, εὐήθη à facilitate morum vocarunt. vnde & imprudentiam, vulgo [illegible], titulo facilitatis notauimus. l. si is à quo. vt in possess. legat. cat. Facilitati (inquimus) suæ expensum ferat. Curt. lib. 1. [illegible] cap. 40.

FACTA transacta omnia: Prouerbiale est, teste Donato apud Terent. in id negocij, de quo nihil superest ad agendum. Indicauit & Erasmus hæc verba solennia esse apud iurisprudentes, tum alios complures melioris notæ scriptores. Spieg. Hæres in factum succedit. Verbi gratia: Scripsi & confessus sum me centum aureos Titio Nigro debere: quos illi aut Mæuio Pulchro ad Nonas Decembres soluam. Mortuus est Pulcher, an rectè hæredi soluam? nequaquam l. cum quis. de verborum obligat. Nec enim aliud Pulcher quam solutioni adiectus est: soluere autem plus facti continet, quam iuris. Item testator sic cauit Fabio Iusto executionem omnium rerum committo. diem obiit Iustus. Quid hæres? num eas res exequi tanquam & sibi commissas, potest? non opinor. Nam & in executione plus facti versatur quam iuris. Quid ergo est? dicet aliquis: hæ obligationes, AEdes fulcire tabulam pingere, viam munire, aut si qua similis est, hæredem non sequuntur? neque quin sequantur, dubium est. Atqui in facto consistunt. Sed sciendum est, sicut & aliàs dixi, suprà libro 1. cap. 3. non simplici modo intelligendum esse, quod dicimur, Facti rem aliquam esse. Etenim, vt aliud in præsens nõ consecter Facta aliàs à dando distingui solent, quo intellectu, huius obligationis potestas, ædes fulcire in facto consistit: aliàs à iure. Quod ergo dicimus, facta ad hæredem non transire, id illam significationem habet,

vt ea duntaxat, quæ iuris habentur, in hæredem intelligantur transfundi. Quod genus sunt illa, in quibus affectus ab vtraque parte contrahentium concurrunt, vt Priscus voluit. l. in omnibus. ff. de acti. & oblig. & vltro citroque, vt Labeo dixit, in obligationem consensum est. l. Labeo. 19. de verb. sign. Igitur hæ obligationes, Agrum polire, villam tegere, & quæ his similes, quamuis in factum, qua dandi potestas abest desinant, cum tamen in eas ab vtraque parte consensum sit, meritò & hæredem tenent, & hæredi prosunt. Quoniam & parti iam ante excessum ius quæsitum fuit. At soluendi, exequendique facultas, in eo genere rerum, quas suprà posui, ἀσυναλλάκτως contingit: & ideo, donec aliqua συνάλλαγμα (vt Aristotel. ait. l. iurisgentium. §. 2. de pact.) species vel imago, qua vltro citroque, tanquam in obligationem consensum esse intelligatur, accedat: tota res intra terminos facti se continet, nec quicquam ad hæredem iuris transmittit. Idque ex regula Q. Mutij. l. 1. §. penult. si quis testam. lib. qua traditum est, nihil aliud posse in hæredem transfundi, quàm id quod hæreditas sit. Porrò quæ facti aut animi sunt, hæreditatis non esse. Curt. lib. 2. εἰκασῶν. cap. 3.

FACESSERE negotium, impedire, cogere, quod propriè Barbarè dicitur, dare ad faciendum. **In einen handel füren.**

FACTI esse censentur, quæ alterius tantùm partis voluntati innituntur. Gloss. §. ex conditionali. de verbor. obligat. Hinc est, quòd animi declaratio, ex regula ad hæredes non pertinet. l. inter. §. Stichum. ff. de verb. oblig. Sp.

FACTI in iure ciuili multiplex & varius est sensus. Aliàs factum à dando distinguũt. Velut in eo quod Celsus & Tubero putant, si factum promittas, nec facias iusta æstimatione facti ad id quod mea intersit te teneri. l. stipulationes non diuiduntur. de verb. oblig. In dandi obligatione enim, non idem placuit. Est vbi & alia sit facti causa quàm omissi, siue non facti, & leuior quidem est eius, qui omisit culpa, quàm eius, qui facto peccauit. Facere quoque & pati non eodem loco habẽtur, magisque facto aliquo, quæ cuiusq; sit mens, qui animus ac voluntas, quàm patientia probatur, vt Decius ait. l. non vult. de reg. iur. Et cuius prædium vel fundus vicino seruit, patientiam quidem præstare debet, & quidquid stipulationi illi, per te non fieri, inest. Cæterùm vt opus muniat, vel aliud quid faciat, cogi non potest. l. quoties. 1. de seruit. Quid? quòd & facta à dictis plurimum distant, vt vetere verbo testatum est? Ita & eius qui contra, quàm contestatione sua cauisse se putabat, quid egit: non contestationem, sed facta spectanda esse, non absurdè placet. Etenim quid verba (vt inquit Cicero) curem, cum facta videam? Hinc Scæuola in l. non tantum, al. Paulus respondit. ff. rem rat. haber. Non verbis duntaxat rem ratam haberi posse respondit, sed etiam actu. Quin etiam, sunt quædam animi magis quàm facti vel actus. Tametsi quodam genere, & animus ad factum pertinet. Interdum & contra ius ponitur factum: nec ignorantia iuris & facti eodem loco ponuntur: & grauior est facti quæstio, quàm iuris. Est tandem, & vbi cum natura pugnet. Exemplum dat illa quæstio: Bonæ fidei emptor, an & quos fructus ex ea re suos faciat, quam à non domino emit: nam aliud in iis qui cura, opera & facto hominum nati sint: aliud in iis qui natura, nullo cogente, & sponte nascãtur visum est: de quo latius inf. lib. 2. c. 42. Curt. lib. 1. εἰκασῶν ca. 3.

FACTI esse dicuntur, quæ non in iure aliquo ciuili, id est aliquo ex iuris Quiritium inuentis atque institutis, sed in facto duntaxat posita sunt. Iuris ciuilis instituta dico, veluti capitis diminutionem, postliminium, tutorum curatorumve auctoritatem, & quæ sunt in eodem genere. exempli causa, Possessio dicitur esse facti, non iuris: ac propterea possessio interrupta negatur postliminio restitui posse: quippè cùm possessio in facto consistat. l. denique. 19. ff. ex quibus cau. maio. Hac etiam de causa hæreditas negatur possessionem habere, in l. prima. §. Scæuola. ff. si quis testamen. libe. quia scilicet hæreditas ius est, neque facere quicquam intelligitur. Item possessio dicitur posse à pupillo intelligente etiam sine tutoris auctoritate acquiri, atque adeò amitti. l. 1. §. 1. & l. possessionem. 29. ff. de acquir. poss. Similiter habitatio dicitur esse facti, in l. penult. ff. de cap. minu. atque ob eam causam habitationis legatum per capitis diminutionem non perimi. ac nimirùm hoc illud est quod ait Paulus in dicta l. 1. §. 2. de acquir. possess. res facti infirmari iure ciuili non posse. quemadmodum enim ex eo iure non constant, sic nec ab eo euerti, neque restitui possunt. Similiter solutio, venditio, traditio, facti magis esse dicuntur, quàm iuris, l. 7. ff. de cura. fur. Hot.

FACTI ignorantia. Ignorantia facti est, vt si me fugiat eum obiisse mortem, qui cognatione mihi iunctus fuit: aut non fugit me, eum mortem obiisse: cæterùm, vel intestatum obiisse, vel me hæredem institutum later. l. 1. ff. de iuris & fact. ignoran. Et hic error facti, siue huiusmodi ignorantia, neque maribus, neque fœminis, in damnis, vel compendiis obest. l. error facti. ff. d. titul. Quinimò, facti ignorantia nulli nocet, l. regula est. ff. eod. etiam qui suum persequitur. hęc enim excusat (quod explica secundùm ea, quę clarè hic ostenduntur) & præsumitur, l. si pro suo, & l. veriùs. de probat. ff. nisi quoties disquisitio diligens initio actus esset necessaria: vt cum aliquis defert, aut denuntiat alium de crimine, vel in dignitatis gradu locat. Baldus in l. 1. ad Macedonia. gloss. in c. innotuit, de electionib. Planè ignorantia probatur per iuramentum. c. pastoralis. de exceptio. gloss. in verb. ignorantiam, in dicto c. innotuit. text. in c. si verò ij. de senten. excommun. Panorm. in c. quia diuersitatem. de concess. præb. gl. in ver. doceatq; in l. si cui. §. 1. de accus. cum sit sita in animo & hominis conscientia. gl. in §. aliæ. de act. Inst.

FACTI euidentiam. Lege. Euidentia facti.

FACTIONIS significatio aliàs honesta est, vt factio testamenti, licèt admonente Viglio factionem cū testamenti adiectione apud bonos auctores non facilè reperias: aliàs inhonesta, vt l. 2. §. & cum placuisset. ff. de origine iuris. Accipitur enim pro diuisione seu cõspiratione in diuersa studia, cum aliqui se principes in ciuitate faciunt, quos aliqui sequantur. Factiones, inquit Liuius fuere, eruntq; populis pluribus maiori exitio, quàm bella, quam fames, quam morbi. Hinc factiosi sũt dicti qui amant factionem, hoc est discordiam & seditionem. Olden.

FACTIONES faciendi Cicero in Topic. cui testamenti factio nulla est, id est facultas. Factio non modo faciendi, sed & capiendi facultatem ex testamento significat. l. filiusfam. 16. de testam. Prat.

FACTIONES publicanorum. l. 12. ff. de publican. Factio latronum. l. 11. §. pen. de pœn. Prat.

FACTIONES agitatorum in contrarias partes diuisos greges accipe in l. 1. de equis curulibus in Codic. Theod. quod & Festus libro 6. Erant autem hæ pannorum colorib. Prasino scilicet, Veneto & Purpureo distinctæ factiones. Suetonius in Domitiano, cap. 7. Duas Circensibus Græcorum factiones aurati, purpureique panni ad quatuor pristinas addidit. Vnde colligitur nõ duas solùm, sed quatuor & eo plures factiones aurigarum Romæ fuisse, cõtra quam plerique sentiant. Quod & Xiphilinus in Nerone notat. Idem Suetonius in Vitellio: Quosdam & de plebe ob id ipsum, quòd Venetæ factioni clarè maledixerant, interemit. Sic & Venetanam factiõem interpretabimur in inscriptione, quę Danij est in Hispania. Et prasinam factionem apud eumdem Suetonium in Caligula. cap. 55. Capitolinus in libr. de rebus gestis Gordianorum. Equos singulos Cappadoces 100. permittentibus Imperatorib. factionibus diuisit. Briss.

Hinc FACTIONARII in l. vltim. de equis curulibus. in Cod. Theod. Et factionum domini. Suetonius in Nerone cap. 5. Quærentibus dominis factionum repræsentanda præmia in posterum sanxit. Et cap. 22. Ne dominis quidem factionum dignantibus nisi ad totius diei cursum greges ducere. Lampridius in Commodo. Circenses multos addidit ex libidine potius, quàm religione.

ligione, vt factionum dominos ditaret. Huius autem pannorum & colorum diuersitatis qua aurigæ discernebantur, rationem explicat Isidor. libr. 18. Etymolog. cap. 33. Briss. Vide Turnebum libro aduersariorum vndecimo, cap. 11.

FACTITARE est frequenter facere. l. Fulcinius. §. si quis. §. latitare. ff. quib. ex caus. in poss. eatur.

FACTOR non significat eum, qui gerendis negotiis præest, sed qui vel vinum, vel oleum facit, aut aliud simile. Spieg.

FACTORES, verbo nondum recepto à latinitatis professoribus, vocamus eos, qui rem alicuius priuatam administrant. Hos veluti indecores à perfectissimatus dignitate repellit lex, & simul tanquam immemores libertatis & generis notat. l. 1. C. de perfect. digni. libr. 12. l. si quis procurator. C. de decurio. Ex Alciat. Spieg.

FACTORES, pro criminum auctores. Macer l. 7. ff. de cust. & exhib. Solent præsides prouinciarum in quibus delictum est, scribere ad collegas suos, vbi factores agere dicuntur. Hot.

FACTVM idem nostris quod casus, species, sine cuius recta noticia impossibile fuerit certam iuris & actionis rationem colligere: quippe quòd in causa & facto ius esse positum Iulianus respondit, & exemplo declarat in l. si ex plagis. §. in cliuo. ad leg. Aquil. & Vlp. in l. cum duobus. in princ. pro socio. Quomodo autem factum rectè discernas non temerè inueneris alibi atque apud Iurisperitiss. Old. de formula inuestigan. action. prudenter ille admonet, vt cognita facti specie quid ius de eo statuat, consulamus Iurisconsultos & imperatores, non repertoria. Sp.

FACTVM substantiuè, res gesta ein that handlung. Paul. in l. si familia. de iurisdict. Quemadmodum, inquit, & cum plures serui iniuriam fecerunt: vel damna dederunt, plura facta sunt non (vt in furto) vnum. Alci. ostendit hoc loco Iuriscos. verba Doctores nó rectè percepisse, cap. 16. Paradox. 2. Sp.

FACTVM, vel simplex, vel multiplex est: veniuntque in eius consideratione circumstantiæ rerum, personarum, temporis: vnde non vnam, aut alterá eius partem, sed totum expédere oportet. l. bona fides. ff. depositi. Item dicitur, quod est redditú. Pomp. faciendi verbo, reddendi causa etiam continetur, & quod non factú comprehédit. l. 2. §. item si in facto. & l. vbi autem. §. qui id quod in faciendo. de verb. oblig. Sp.

FACTVM in pactis versatur, in stipulationibus ius continetur, auctor Paulus in l. si vnus ex argentariis. §. pactus. ff. de pact. Sp.

FACTVM quod non durat, factum nó intelligitur, l. si pro patre. §. versum. & ibi gl. cum multis concord. ff. de in rem vers. Sp.

FACTVM iuri opponi solet. l. 38. §. hi qui sunt. ff. de verbor. obligat. l. 41. ff. de pecul. l. 27. §. pactus. ff. de pactis. l. 5. ff. de seruitutibus vrban. Facti itaque quæstio iuris quæstioni aduersatur. Et facti quæstio ea est, quæ in facto versatur & consistit. l. 15. ff. de negot. gest. l. 16. ff. de statu hom. l. vltim. ff. de iureiurand. l. 12. §. vltim. ff. qui potio. in pigno. l. 47. ff. de donat. inter virum. l. 1. ff. quæ res pignor. l. 2. §. vlt. de donatio. Voluntatis quæstio, facti est. l. 3. ff. de auro, arg. leg. §. §. si debitori. ff. quib. modis pign. l. 41. l. 94. ff. de verbor. obligat. l. 122. ff. de verbo. signif. Briss.

FACTVM in §. si res legata. Institut. de legat. interpretatur ibidem Accursius, moram. Theophilus dolú. Crederem etiá de culpa accipi posse. Tu textum illum lege, & perlege. Prat.

In FACTVM actiones ex edictis Prætorum oriuntur. l. 3. §. ex hoc edicto. ff. nautæ, caupo. l. penult. §. 1. ff. ne quis cum, qui in ius. l. 2. ff. de eo per quem factum erit. l. 12. ff. de in ius voc. §. pœnales. Instit. de actionib. l. 13. l. 24. ff. de liber. caus. Dantur etiam supplendarum actionum causa, quæ legibus proditæ sunt. l. 1. l. 11. & passim sub tit. de præscript. verb. l. 3. §. interdum. l. 9. §. si tibi decem. ff. ad exhibend. l. 6. §. si quis in communem. ff. commun. diuid. l. 10. ff. de noxalib. l. 53. §. si quis asinum. l. 68. §. si tu Titium. ff. de furt. l. 7. §. idem Labeo. l. 6. ff. de rescin. vend. l. 23. §. item quæcunque. l. 4. l. 52. ff. de rei vendicat. Interdum autem loco actionis de dolo in factum actio redditur. l. 11. ff. de dolo. l. 21. ff. de minorib. l. 1. C. de iure dot. l. 3. C. an seruus ex suo facto. l. 5. C. de dolo. l. 50. in fine. ff. de furt. Quemadmodum in factum exceptio nonnunquam doli exceptionis vicem sustinet. l. 2. §. & generaliter. l. 4. §. aduersus. ff. de doli excep. & aliis superiore libro citat. loc. Et replicatio in factum. l. 28. C. de transf. l. 14. ff. de fideiuss. l. 15. ff. ad l. Falc. Bris.

FACTVM vmbraticum dicitur, quod in nihilum recidit: vt si iudex acta deneget appellationem prosecuturo. Spieg.

FACTVM, & gestum, κατὰ χρῆσιν, nihil distant. Caius l. licet inter. de verb. sign.

FACTVS ex fraude, & mendacio, id est, fraudulentus omnino & mẽdax, qui nihil in se habet prẹter fraudem & mendacium, tanquam ex his corpore & animo constet. Ex Syluio. Spieg.

FACTVM notare, pro pœna infamiæ notare, teste Bald. in l. quod ergo. §. quum autem factum. ff. de infamib. Spieg.

FACILITAS conueniendi. Vlpianus: qui satisdare cogan. l. 2. fideiussor locuples iubetur dari, non tantùm in facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate. Spieg.

FACVL vt annotant Grãmatici pro facilè antiquè ponitur, vt videre est ex Lucilio cum inquit,

Heu facul est homini inuentu bona fœmina vnsquam

Cui & proximum est illud Pacuuij: Haud facul fẹmina inuentu bona. Tyraq. in 9. l. connub.

FACVLTAS est libera quædam & plena potestas, rerumque pro arbitrio gerendarum facilitas, nullis aliunde impedimentis interturbata. Nam & Festus facultatem interpretatur quasi facilitatem & à græcis Iuris interpretibus dicitur εὐχέρεια, &c. Baldui. tit. de iure personarum.

FACVLTAS est personæ commodum incommodumq; non rerum, quæ promittuntur. Venuleius in l. continuus. ff. de verb. oblig. Old.

FACVLTAS, pro facili potestate. l. si quis posthumus. ff. de lib. & posth. cum similib.

FACVLTATEM dare, hoc est, autoritatem & licẽtiam quam vocant.

FACVLTATEM restituendi rem habere, ferè idem est quod possidere. l. 1. §. quod ait prætor. ff. quor. legat.

FACVLTATIBVS lapsi. Vide, Labi in hẹresim.

FACVLTATES in plurali tantum, sunt diuitiẹ, opes. Vlp. sed facilem, inquit iudici voluntatis coniecturam fore cæteris patris facultatibus examinatis. l. quẹsitum. §. sed & ipse Papin. ff. de fund. instr. Sp.

FACVNDIA, facultas disserendi cum gratia. Gel. Hanc lex exigit in doctoribus & magistris. l. magistros. C. de profess. & mag. lib. 10. & de profess. qui in vrbe Cõstant. l. vnic. lib. 11. C.

FACVNDIA canina veteribus dicebatur, quæ forensi oblatratione aduocatorum, omnia fora perstrepebat. Quam Plato rapinæ accepitrú assimilabat. Hi enim philodoci, non tantum tondere clientes, sed deglubere, & totos vorare cupiunt. refert Zasi. in l. 2. ff. de orig. iuris. Spieg.

FAENVS in P. Florent. semper scribitur, etsi à fœtu pecuniæ, id verbum Varro, & alij deriuent. Videtur enim à sorte vsura gigni, vnde & à Grẹcis τόκος, & renouatio vsurarum ἀνατοκισμὸς. Gell. lib. 16. cap. 12. fœneratores qui fœnus exercent, fœnebris pecunia, quẹ sub vsuris creditur. l. 34. ff. si cert. pet. l. 16. C. eod. tit. l. 9. ff. de vsur. l. 3. C. eod. tit. l. 1. de his qui cum dispens. contrax. in C. Th. l. 13. C. ad Velleia. Briss.

FAIDAM, vocem origine Teutonicam, Alberic. indicat in iure Longobardorum. modò pro iniuria: vt l. si caballus, tit. de pauperie. Modò pro hostilitate, ipse in inimicitiam vocat. vt l. in omnibus. tit. de Plag. libe. hom. vsurpari. Accedit Comitum Germaniẹ vndequaque doctiss. Hermannus Nuenarius, qui obseruauit ex

Constit. Caroli Magni ad leg. Salicam adiectis cap. 4. appellari Faidosum, qui hostis est public⁹. Fœd. enim bellum significat. Spieg.

FALCARII sunt qui falce metunt, à qua & dicti: quo nomine apud Ciceronem in Catilin. 1. coniurati intelliguntur: propterea quòd ciuitatem omnem, adeoque ipsa vrbis ædificia tanquam falce metere, id est, ferro igniq́ue omnia vastaturi essent, vt exponit Syl. eius orat. interpres.

FALCES sunt messoriæ, putatoriç, & fœnariæ: quę dumariæ alias vocantur. messoriæ frumentorum sunt: putatoriæ, vitium: fœnariç, qua fœnum secatur. dumariis spinæ, vepresq́; cæduntur. Vlpia. de fund. instr. l. instrumenta. Falces, inquit messoriæ, fœnariæ. putatoriç. Nebriss. Est & falx vinitoria, quam eleganter describit Palladius lib. 4. Falces inter armorum genera, murorũ oppugnationi apta, referuntur. Sp. Vide Turneb. aduersa. lib. 7. cap. 22. & 23.

FALCIDIA dici potest hęreditatis quarta quę debetur iure institutionis vel hæreditario, secundùm dispositionem legis Falc. Iurisc. l. 1. cum gl. ff. ad l. Falcid.

FALCIDIA. Duplex est Falcidia, vna hæreditatis, altera bonorum restitutioni subiectorum. In illam ea tantùm imputantur, quæ sunt ex hæreditario iure. In hanc imputantur omnia, quæ sunt ex bonis restitutioni subiectis, quoquo titulo capiantur. Neutram in Falcidiam imputantur, quæ à cohærede iure prælegati accipiuntur, l. in quartam. ad le. Falcid. compensantur tamen quotiens vice mutua præstare cohæres cohæredi tenetur. Cuia. ad l. 78. ff. de hæred. instit.

FALCIDIAM pacto remitti posse affirmat Cuiaci. in l. pactum. ff. de pactis. ducto argumento a testamento ad pactum.

FALCIDIAE ratio quibus deductis ineatur? Deducto ære alieno. & si quid est aliud æris alieni loco, deducto funeris aut monumenti necessarij impensa, deductis libertatibus, deductis deorum donis, & generaliter deductis his omnibus, quæ Falcidiam non patiuntur. & quæ extra bona defuncti esse censentur, id quod superest pro dodrante & quadrante diuiditur inter hæredem & legatarios. Quod dixi[illegible]s de deorum donis, Paulus scribit lib. 4. Sentent. de S. C. Pegas. vt idem videatur non improbabiliter in l. 1. §. ad municipum. ff. ad l. Falcid. scripsisse Cuiac. Not. ad lib. 2. Instit. de lege Falcidia. in fin.

FALLA. veteres dierunt pro Fallacia, Vnde fortassis barbari Faloniam, quasi Falloniam appellant. Oldendorpius.

FALLACIA simulationi annexa est: calliditas ad ingenium refertur: machinatio, ex præcogitata aliqua inuentione, manuq́; & arte conficitur: impostura ab impostoribus, id est, deceptoribus, quos & planos vocát, Alc. de verb. sign. Spieg.

FALLACIAM item accipi pro cauillatione, siue sophistico argumento: Dialecticis est notissimum: eisque vulgò Amphibologia dicitur. Nam apud Aristotelem Græcè legitur ἀμφιβολία. Exemplum habes in §. pen. l. librorum. de legat. 3. de qua nostri Iurisconsulti, sub rubrica, de rebus dub. pleraque attigere. Alber. latius, & in §. librorum, & in l. 5. C. de iud. & in l. quoties. ff. de verbor. oblig. De ea quæ ab accidente dicitur, in §. fina. l. debitor. de legat. 2. & in l. vendicatio. & l. quæ de tota. §. incertè. ff. de rei vendicatio. fit mentio, & ab Alberico eius etiam cui à figura dictionis nomen est. Bartolus leuiter attigit priorem, in l. 3. §. & incerta. de acquirend. possessio. Castrensis aliquanto diffusius & clarius. Sed & de cauillationibus, quæ per locos à compositione & diuisione fiunt, tractatur in dicta l. quoties. & per Albericum in l. vbi fideiussor. ff. de solut. Nec non de ea, quæ ab eo. quod est secundùm quid, ad id quod simpliciter dicitur, in l. dictum. §. in stipulatione. ff. de euict. Spieg.

FALLACITER incusare. In Constitu. Principum sub titu. de . bolit. & de calumniat. Sic Cicer. lib. offic. 3. Ratio hæc postulat, ne quid insidiosè, ne quid simulatè ne quid fallaciter. Spieg.

FALLERE fidem, est contra quàm dictum, conuentum ve est facere. Vlp. de const. pec. l. 1. Hoc edicto Prætor fauet naturali æquitati, qui constituta & consensu facta custodit: quoniam graue est, fidem fallere: tametsi si quis re fallit, impropriè fallere dicitur.

FALLERE promissum, pro non implere.

FALLONIA, aliàs Felonia, est culpa, iniuria, propter quam Vasallus amittit feudum. Et est quæ respicit dominum, scilicet quando tribus vicibus citatus legitimè, fidelitatem præstare noluerit, vt in vsibus feudorum, quæ fit prima causa beneficij amittendi, cap. 1. Est & alia causa, quando infeudauit alia lege, quam ipse habet, vel talem vasallum, qui feudum deseruire non potest. Quædam verò est culpa, vel fallonia, quæ non respicit dominum, scilicet, quandò Vasallus interfecit fratrem, vel filium suum, vel filium fratris, vel aliud crimen commisit, quod parricidij appellatióne cótinetur. Et plures alias fallonias tam respicientes dominos, quam alios, propter quos feudum amittitur, not. Hostiens. in summa de feud. §. quibus mod. feud. amitt. Sp.

FALSA sententia, non est sententia, nec indiget beneficio restitutionis: quia nihil magis contrarium est veritati, quàm falsitas. l. ignitis. ff. de except. At censenda est falsa sententia, ex falsis vel testibus, vel instrumẽtis lata. Quia nunquam potest dici res iudicata, quæ ex falsis iudicata est. Sp.

FALSARIVS, qui decipiendi gratia, scripta publica falsificat. Vide Spec. tit. de crim. fals. per tot. Obseruandum autem, quòd grauius delinquit is, qui literas falsificat, quàm is qui falsis literis vtitur. Sp.

FALSARII & aliorum quorundam pœna. Falsario incisos digitorum neruos Alexandri decreto Lampridius. Claudij præcisas manus Suet. scribit. Idẽ Galbam nummulario. nó ex fide versanti pecunias, manus amputasse, mensæq́; eius affixisse. & Iustin. Nou. 17. exactori, non ex legis præscripto apocham conficienti, manus abscindendæ ius dari præsidibus prouinciarum. & No. 42. eandem pœnam indicit scriptoribus librorum hæreticorum. Constantinus lenoni & persuasori iubet liquido plumbo meatus oris claudi. l. 1. C. The. de rapt. virg. quæ pœna etiam olim in vsu fuit. Horat.

Nec seuerus vncus abest, liquidumve plumbum.

Et ex Nou. quadam Leonis & Constantini periuro lingua præciditur. Sed de omni hoc genere pœnarum eleganter Galenus 7. de Hippocratis & Platonis placitis, iis verbis: εἰώθασι καὶ νῦν πολλοὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας κατακολάζοντες, τῶν μὲν ἀποδιδρασκόντων τὰ σκέλη [illegible] τῶν δὲ κλεπτόντων τὰς χεῖρας [illegible] τὴν γλῶτταν, ἁπλῶς δ' [illegible] τὰ μέρη, δι' ὧν ἐνήργησαν τὰς μοχθηρὰς ἐνεργείας. Cuiac. lib. obs. cap. 13.

FALSI crimen dicitur propriè quod vtilitatis priuatæ causa factum est, de quo ciuiliter & criminaliter agi potest. Connanus lib. 5. cap. 7. num. 4.

FALSI, vel quasi falsi pœna, deportatio est, & omnium bonorum publicatio. Sp.

FALSI propriè ad delictum pertinentis exempla sunt adud Iulianum in l. 2. ff. ad leg. Corn. de fals.

FALSITAS nihil aliud est, quàm verborum imitatio, iuxta genuinam lectionem in auth. de instru. caut. in princ. collat. 6. respondet. Noric. edit. Constitut. 73. Spieg.

FALSITAS verbis, an facto committatur, nihil refert: vtrobique enim dolus est proximum lędens cótra veritatem. Quod diligenter nota. l. si seruus non sit vnius. ff. de interrog. in iur. faciend.

FALSITATIS ad esse tria requiruntur, scilicet mutatio veritatis, dolus, & quod alteri fit nocitũ. Quorum si vnũ deficit, falsitas non est punibilis, iuxta nor. per Host. Azo. & Tancre. in suis summis, & per text. in l. quid sit falsum. ff. ad leg. Corn. de fals. & l. nec exemplũ. eod. tit. C. & l. damus. C. eod. Petr. de Anchar. com. 23. & Paul. de Castr. consi. 49. Sp.

FALSO parentes instimulari apud Marcellum l. 3. ff. de inoffic. testam. Sp.

FALS8

FALSO aduerbium, quod vero contrarium est. Imp. Philippus luminibus captum curatorem haberi debere, falso tibi persuasum est. l.3.C.qui dari tutor. poss.& Imp.Claudius de diuer.rescript. Falso asseueratur, auctoritatem rescriptorum, reuoluto spacio anni, obtinere firmitatem suam non oportere. Sp.

FALSO negationem additam in l.legatus.de off. pcons. atque ob id Accursium se miserabiliter torquere, Politianus indicat in Miscel. Sp.

FALSVM, est immutatio veritatis cum dolo. Auth. de instr.caut.in prin. Vt hæc vox variè accipitur, ita & variè committitur falsum. Quod pulchrè declarat Bar. in l.quid sit falsum.ff.ad l. Corn. de fals.& in l.nec exẽplum.l.damus.C.eod.

FALSVM vocatur etiam id quod suspectum est, in l.iubemus.C.de falsis.l.Paulus respondit.

FALSVM committit, qui rem duobus vendit. l.qui duob.ff.ad leg.Corn.de fals.Sp.

FALSVM committitur, quod ad leg. Iuliam attinet, si quis chirographum, aut libellum, vel rationes intercidat vel describat, non etiam si aliàs in computatione, vel ratione mentiatur l.23.ff.de fals. Falsum autẽ ea lege coercetur, quod in testamentis admittitur. Eadem tamen pœna etiam vindicantur cætera falsa ex Senatusconsultis principumq; constitutionibus. Nam & qui in rationibus tabulis, cereisve instrumentis vel aliqua re, siue consignatione falsum fecerit, perinde atque falsarij puniuntur, & hoc quasi falsum dicitur l. fi. §.fi.ff.de fals. Prat.

FALSVM testamentum, quòd verè non est factum: illegitimum testamentum, quod non iure factum est. Spieg.

FALSVM non est iniuriæ verbum, si ad ius refertur, non ad factum. Sic Iabolenus sententiam Labeonis quasi iniustam reijciens: Quod falsum (inquit) puto in l. pen.ff.de iniur.Old.

FALSVM testimonium, in diuinis tabulis non tantum accipiendum est, vt vulgò solet, quòd in iudicio solum feratur: verumetiam omnis vox lædens proximum, omnisq; prædura, & summi iuris interpretatio, refragante æquitate, intelligenda est, falsum testimonium esse in natura: quæ & sic præcepit, Estote misericordes, vt pulchrè declaratur c.1.de verb. sig. teste Old. Spieg.

FALSVM accipitur tribus modis. I. Quidquid nõ est verum, potest dici falsum, etiam si non procedat ex mendacio alicuius, vel fraude. l. si is, qui ducenta.§.vtrum.ff.de rebus dubijs.l.si quid perfectum.ff.de solut. II. Falsum accipitur pro immutatione veri fraudulenta. Quo modo omnia mendacia rectè vocantur, falsa. Vt Nou. de instrumen caut.& fid.in pr. III. Est crimen graue, quod appellatur falsum: quoties animi dolum sequitur facti executio ad peruertendam veritatem, & simulandum id quod nõ est, vt describit. l. quid sit falsum.ff.ad l.Cornel. de falsis. Vnde Falsò aduerbium, quod vero contrarium est. Imperator Philip.in l.3. C.qui dar.tut.poss. Luminibus, inquit, captum curatorem habere debere, falso tibi persuasum est. Sp.

FALSVM procuratorem, pro non vero procuratore accipimus l.3.§.fin. ff. rem rat.hab. Interdum & pro eo, qui mala mente & intercipiendi animo procuratorem se simulat, accipimus. Quemadmodum & falsum creditorem dicimus eum, qui se dolo simulat creditorem l.43.in princ.& l.75.ff.de furtis.l.18.ff.de solu. Briss.

FALSVS procurator dicitur, qui se liti offert, id est, qui sine mandato agit: & contra hunc datur sententia iudicati id est, sententia contra eum exequitur passiuè. Textus memori mente tenendus in l.Plaut.1.respon. ff.de procur.Sp.

FALSVS rumor non solet obesse. l.fin. ff. de hæred. instit.

FALSVS tutor à Paulo interpretatur, qui verè tutor non est: vel datus est, sed perperam & inutiliter, vt qui habenti alium tutorem datus est. §.interdum.Insti. de Curat. Sp.

FALX messoria, est qua frumentum metitur. & c. vide supra Falces.

FAMA, siue existimatio hominis, est dignitatis illęsæ status, legibus ac moribus comprobatus: quæ vt ex delicto nostro, auctoritate legum vel minuatur, vel cõsumatur, docet Callistratus in l.penult.de var.& extraord.cog.Sp.

FAMA item, inquit Bartolus, est communis opinio, voce manifestata & suspicione proueniens. Rumorem verò communem non esse opinionem, sed variam quãdam susurrationem minus ipsa fama efficacem, ferè apud nostrates receptius est. Sed veteres non adeò multum differre famam à rumore existimauerunt. Archid. 35.q.6. si duo. Sunt autem idem: præter quam quòd alterum Latinum est, alterum è Græco, teste Valla. Callistratus in l.3.de testibus: Aliàs, inquit, numerus testiũ, aliàs dignitas & auctoritas, aliàs veluti consentiens fama confirmat rei de qua quæritur fidem. Itaque inconstans fama, improbisque, vel etiam ignotis auctoribus exorta, nullam adijcit fidem, quantumuis inuulgata: quamuis coniecturam facit, quia fallax est rumor. Pau. in l.fin.de hæred.instit. Quia falsus rumor non solet abesse. Nostri famam inter species non plenæ probatiõis retulerunt. Plura de ea commentatus est Bar. in l.de minore.§.& plurium.ff.de quæst. Sed & fama pro existimatione vsurpatur, & nomine, sic incolumi eum fama dicimus, cui integrum est nomen, & illæsa existimatio: quam qui negligit, decreta Pontificia crudelem pronũciant.12.q.1.c.nolo.Sp.

FAMA constans ea accipienda est, quæ nec improbis auctoribus nec etiam ignotis exoritur. Hęc testimonio fidem adijcit d.l.3. Alioqui fama quantumuis inuulgata, non probat satis, sed coniecturam facit: quia sępè fallax est rumor. l.vlt.ff.de hæred.instit.Spieg.

FAMA differt à rumore: quia rumor est ab incerto, fama autem à certo procedit auctore. Item fama procedit à maiori parte viciniæ, rumor à minori. no.Ioan. Andr. c.nostra.vers.ad gradum.de coha.cler.& plus est fama, quam clamor. quia plurimorum est fama, clamor paucorum. no.Fel.in c.qualiter.& quando.2.in prin.de accu.Old.

FAMAE probandæ modum docet Bart. l.de minore. §.plurimum.ff.de quæst.Prat.

FAMES omnium suppliciorum vltimum. Et sentẽtia cautionibus apud veteres celebrata, teste Platone. Miserrimum mortis genus fame mori. Sumpta autem est ex Homero Odyss.μ.

πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν. id est,
Dura quidam miseris mors est mortalibus omnis,
At perijsse fame, res vna miserrima longè est.

FAMILIA Aristoti lib. 1. de Republ. dicebatur prima hominum societas quasi in diem, & quotidiani vsus causa constituta: in qua qui degebant non ciues, sed conuictores & contubernales dici poterant, vt Charõdas & Epimenides scribunt. Atque in hac Familia nulli alij erant quàm vir & vxor, atque ex his procreati liberi. Seruorum enim nulla ipsis adiumenta, postea socium laboris bouem asciuerunt, cuius opera ad arãdos agros vterentur. Quod hoc versu notauit Hesiodus, cum ait:

Sit domus inprimis, vxorque, & taurus arator.

Connanus lib.1.cap.4.num.4.

FAMILIA propriè de seruis dicitur, vnde Theophilus vertit πάντας τοὺς δούλους. Balduin.titu.de lege Fusia Caninia.tollenda.

FAMILIAE appellatio interdum ad res, interdum ad personas refertur. Ad res relata prò hęreditate & substantia bonorum ponitur. l. vltim. in fin. C. de verborum significat. vt in illis duodecim, tabul. verbis, Proximus adgnatus familiam habeto. id est, hæreditatem quod notat Vlpianus l.195. §. 1. de verborum significat. Conna.lib.9.cap.1.num. 2. Hoc sensu familiæ erciscundæ actio accipiẽda est, quæ hæredibus de diuidẽda hæreditate competit. §.quædam actiones. Instit. de acti.

Eademque est huius verbi vis in illo Terentij versu Heautontimor.

Decem dierum vix mihi erit familia.

Hinc familiæ emptor, qui imaginaria venditione à testatore hæreditatem emebat, vt est ab Vlp. in Instit. tit. de testam. & à Iustin. quoque in suis Inst. sub eod. tit. traditum. Quintil. declamatione 308. Non dixerim ego testamentum, cui libripens & emptor familiæ, & cætera iuri necessaria deerunt. sic enim locus ille corrigendus est. Sueton. in Nerone ca. 4. Ex hoc Domitius nascitur, quem emptorẽ familiæ pecuniæque in testamento Augusti fuisse mox vulgò notatum est. Ita familiæ mancipationem apud eundem Vlpia. intellege tit. 28. Briss. & Corras. lib. 5. cap. 12. nu. 6.

Ad personas verò cùm refertur, interdum corpus significat, quod aut iure proprio ipsorum, aut communi cognationis nomine continetur. Iure proprio familiam dicimus plures personas, quæ sunt sub vnius potestate, aut natura, aut iure subiectæ. Hac enim appellatione non serui modò, sed & liberi, qui in potestate nostra sunt, continentur. l. 40. §. familiæ. l. 195. §. 1. ff. de verbor. sign. l. 21. ff. de adopt. Briss.

Hinc Patresfam. matresfam. filijfami. dicuntur. ff. de his qui sunt sui, vel al. l. 11. ff. de liber. & posth. Sic in ædilitio edicto familiæ appellatione & filijfami. & omnes, qui in seruitio sunt. liberi quoque homines bona fide seruientes, demonstrantur. l. 25. §. 1. l. 31. §. idem Pædius. ff. de ædilit. ed. Eodemq; modo in edicto Vi bonorum raptorum, familiæ nomen eos qui in ministerio sunt, continere dicitur, etiamsi liberi esse proponãtur, vel alieni bona fide nobis seruientes. l. 2. §. familiæ. ff. vi bon. raptor. Eadem fit & in interdicto Vnde vi, familię interpretatio. d. l. 195. §. pen. de verborum signif. l. 1. §. familiæ. ff. de vi arm. Vbi etiam familiæ appellatione duos seruos contineri Paul. lib. 5. sentent. De hoc vide etiam Cuiac. libr. 5. recept. senten. Iul. Pauli tit. 6. de interdictis. §. non tantum. tit. 7. scribit. Hoc amplius, Vlpian. in d. l. 1. & si vnus seruus deiecerit, familiam videri deiecisse ait. Quãquam aliàs vnicum seruum familiæ appellatione contineri negetur, nec duo quidem familiam facere dicantur. l. 40. §. vlt. ff. de verb. signi. Quæ legum nostrarum discordia ita optimè Ciceronis interuentu sedabitur, si quemadmodum ille in orat. pro Cęcin. scribit, dixerimus ex vi quidem latini sermonis in vno seruulo familiæ nomẽ non contineri, familiam ex seruis pluribus constare. Cæterùm rationem iuris interdictiq; vim & Prætorum voluntatem facere, vt & si vnus seruus deiecerit, familia intellegatur deiecisse. Nõ enim alia causa est æquitatis in vno seruo & in pluribus. Briss.

Planè in edicto de Publicanis familia corpus quoddam significat paratum vectigalis causa. d. l. 195. de verb. sig. nec ad seruos modò publicanorum pertinet, verùm etiam ad quoscunq;, qui publicanis in eo vectigali ministrant, siue serui, siue liberi sint, siue bona fide, siue mala fide possideantur. l. 1. familiæ. & l. 12. ff. de public. Briss. Ita cum militi princeps concedit, vt suam familiam ducat, familiæ appellatione continentur coniunx, liberi, serui castrẽsis peculij, non adscriptitij. Cuiac. in l. quicunque militum, de re milita. C. lib. 12.

FAMILIAM seruilem accipimus & in titu. si famil. furtum fecisse d. l. 9. ff. de iurisd. l. 32. ff. ad leg. Aqui. l. 32. ff. de dolo. l. 5. ff. de pet. hæred. Briss.

FAMILIAM publicam in l. 1. ff. de offic. præf. vig. interpretamur seruos publicos, qui præstò ædilibus aderant: quales etiam curatoribus aquarum adfuisse Frontin. libr. 2. de Aquæ duct. ostendit. Ita familiam in vrbanam & rusticam diuidimus. l. 3. ff. de penu leg. l. 67. ff. de leg. 3. l. 166. ff. de verbor. signifi. Quamobrem in hoc veterum clementiam & humanitatem laudandam Seneca lib. 6. Epist. scribit, quòd omnem inuidiam dominis, omnem contumeliam seruis detrahentes, patres potius quàm dominos familiàs, appellarint, & seruos familiares. Quod in Mimis ad sua vsque tempora mansisse scribit. Familiarem planè filium dicit & Plau. in Asinar. qui ex familia sit: Et familiares in constitutionibus recentiorum Impp. seruilia ministeria præstantes intellegũtur. l. vlt. circa fin. C. de his, qui ad eccl. conf. l. penul. C. qui accus. poss. Briss.

Est igitur vna Familia, ad quam omnes stirpes referuntur, & illa gentis nomine appellari consueuit. sunt etiam aliæ, quæ ex stirpibus constant. Quot enim vnius gentis diuersæ stirpes sunt, totidem diuersæ eiusdem gentis familiæ sunt. Idq; liquidò demonstrat in Nerone Suetonius. Ex gente Domitia, inquit, duæ familiæ claruerunt, Caluinorũ, & Aenobarborum. Et hinc quidem intelligimus, quid sibi voluerit Vlpianus cum ita scriberet: Nam etsi patrefamiliàs mortuo, singuli singulas familias habent: tamen omnes qui sub vnius potestate fuerunt, rectè eiusdem familiæ appellabuntur, qui ex eadem domo & gente proditi sunt. d. l. 195. Sẽsus enim est, quãuis duce & principe generis mortuo, singuli qui in eius potestate fuerunt, separatas & proprias domos, stirpes siue familias habeant, quia tamen ex eadem domo & gente proditi sunt, rectè eiusdem familię appellabuntur. Ex quo loco manifestò constat, nõ ad cognomen solum, vt existimauit doctissimus Sigonius, sed ad nomen etiam, hoc est, tam ad gentem quam ad stirpem referri familiam posse. Omnes igitur qui eiusdem nominis sunt, eiusdem quoq; familię sunt, non stirpium, sed gentis siue generis respectu: respectu verò stirpium, quot diuersæ stirpes sunt, tot diuersæ familiæ sunt, non quidem nomine, sed cognomine. Idq; mihi voluisse visus est Suetonius, cum sic de Galba scriberet: Imagines & elogia vniuersi generis exequi lõgum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitiorũ cognomẽ Galbæ tulit, cur aut vnde traxerit ambigitur. Huic etiam cõsentaneum est quod idem Suetonius sic in Tyberio de Claudio Druso scribit: Drusus hostium duce cominus trucidato, sibi posterisq; suis cognomen inuenit. Discedit autem omnis familia patrefamiliàs mortuo in liberos, consanguineos & agnatos. Ræuard. Variorum lib. 5. cap. 2. Alciat. in l. pronunciatio sermonis. §. familiæ appellatio & in l. sequent. tit. de verborũ & rerum significatione: atq; etiam in tractatione de eo, quod interest, familiam à famulando dictam existimat, & à famulitio. Festus Pompon. à voce Osca famul, tradit deriuatum verbum Familiæ, quæ apud illos seruum significat. Brechæus verò à fama dictum putat, cùm nomen alicuius gentis & generis, diuturna fama latè in stirpes peruulgatum est. Brechæus d. l. pronũtiatio sermonis. §. familiæ appellatio.

FAMILIAE appellatione & ipse princeps familiæ continetur: feminarum verò liberi in familia earũ non sunt. quoniam qui nascuntur, patris non matris familiam sequuntur. d. l. 193. ff. de verb. signifi. Et hoc est, quod in d. l. 195. in fin. dicitur, Mulierem familiæ suæ & caput & finem esse. Secũdùm hanc, quàm suprà exposuimus, significationem, familiare funus interpretabimur domesticum funus. l. 2. in fine. ff. de ius voc. l. 4. §. præterea. ff. si quis cautio. Briss.

Communi iure familiam dicimus omnium adgnatorum, qui ex eadem domo & gente proditi sunt. d. l. 195. vt eiusdem familiæ rectè dicantur, qui eiusdem nominis sunt. Ac proinde patroni & liberti, & omnes propinqui ad fideicommissum, quòd familiæ relinquitur, inuitati intelleguntur. l. vlti. C. de verb. signifi. Etenim cùm fideicommissum familiæ relinquitur, ad eius petitionem admittuntur, qui ex nomine defuncti fuerũt eo tempore, quo moreretur: quo in numero & liberti & filij quoque postea emancipati habentur. l. 32. in fin. l. 69. §. vlt. l. 77. §. cùm inter. ff. de legat. 2. l. 114. §. cùm pater. ff. de legat. 1. Briss.

Hoc modo familiaria sepulchra dicimus, quæ quis sibi familiæq; suæ constituit. l. 5. ff. de relig. in quæ tamẽ hæredes, etiamsi extranei sint, inferri possunt. l. 6. l. 4. & l. 13. C. de relig. adfines & cognati non item, nisi hæredes scripti sint. l. 8. & l. 14. C. eod. tit. Briss.

FAMILIARIS res, publicæ opponitur. l. 7. §. si paciscar. ff. de pact. l. 4. ff. de pub. iud. priuatam enim & familiarem pro eodem dici liquet ex d. §. si paciscar. cum l. 77. §. pacta. ff. de pact. Briss.

FAMI-

FAMILIA legata, singuli homines continentur. auctor Iurisc. in l. si chorus. ff. de legat. Item familiæ appellatione continentur etiam, qui à testatore non sunt nominati. iuxt. Bar. Extat elegans thema apud eundem Iurisconsult. in l. is qui. ff. d. tit. Sp.

FAMILIA vrbana & rustica non loco, sed genere distinguuntur. Potest enim aliquis dispensator non esse vrbanorum seruorum numero, veluti is qui rusticarū rerum rationes dispenset, ibique habitet & tamē multum abest à villico. Conna. lib. 4. ca. 10. nu. 7.

FAMILIARICA vestimenta sunt, quæ ad familiam vestiendam parata sunt. l. 23. in fi. ff. de aur. arg. Sic familiaricas sellas dixit Varro lib. 1. de re rust. c. 13. Briss.

FAMOSAE actiones dicuntur, quæ iustam ignominiam irrogant iustè condemnatis, sunt hæ, Furti, Bonorū raptorum, Iniuriarum, de dolo malo. Item Tutelæ, Mādati, Depositi, scilicet directa, non contraria. Item pro Socio quæ cùm vtrinq; directa sit, vltro citroq; damnatum infamia notat. Et generaliter omnium publicorū iudiciorum accusationes. §. ex quibusdam. Instit. de pœnis tem. litig. l. 1. de his qui not. infam. Sp.

FAMOSA iudicia, quæ infamiam irrogāt damnatis. l. 7. ff. de iniur. l. 1. & 12. ff. de dolo. l. 1. ff. de postu.

FAMOSA causa l. 7. ff. de solut.

FAMOSI homines infamia notati. l. 2. §. vlt. ff. de his qui not. infam. l. 3. ff. de accusat. l. 7. ff. ad leg. Iul. maiest. quales sunt, qui artem ludicram lenocinium ue faciūt, vel propter præmium in scenam descendunt, aut calūniæ causa publico iudicio sunt damnati. l. 4. ff. de accus. Sic famosa mulier in l. 2. §. si mulier. ff. ad Tertyl. Briss.

FAMOSI latrones. id est, nobiles & insignes, in l. 28. §. pen. ff. de pœn. cum l. 16. ff. de appel. recip. Briss.

FAMOSO iudicio condemnatus per in integrum restitutionem infamia eximitur. lege §. penu. l. 1. ff. de postulan. Sp.

FAMOSVM non tam esse malæ, quàm multæ famæ. Vide infrà, Famosum. Sp.

FAMOSVM, vocabulum medium, in malam tamen partem frequentius. Imper. cum laude vtitur in §. iura quoque. Auth. iusiur. quod præst. ab his qui admin. susc. secus Iurecons. nam apud eos legimus, famosos fures, latrones, mulieres, pro infamibus, improbioribus impudicis l. 3. § 1. de offic. præf. vig. l. neque famosi. ad leg. Iul. maiest. l. capitalium. §. famosis. & l. fin. de pœn. Vide Alb. in l. sacrilegi pœnam. §. fin. peculatus item, famosum crimen. Sp.

FAMOSVS libellus. Famosus libellus quid sit, ostendit Imperator. l. vnica. C. de fam. libel. Est autem famosus libellus, charta proiecta, habens in se contra quempiam criminationes. Et si quis hunc siue obsignatum, siue non obsignatum reperit, & protinus non rumpit, aut igne consumit subijcitur pœnæ, qua teneretur libelli author, hoc est, in eum capitaliter animaduertitur. d. l. vnica. C. eod. Etiam vt ad sanctionem huiusmodi historiam non ineptam subnectamus, prætereundū minus est Augustum principem omnium de famosis libellis cognitionem legis specie maiestatis tractauisse commotum Cassij Seueri libidine, qua viros, fœminasque illustres procacibus factis diffamauerat, vt auctor est Cælius Rhodig. lib. 15. ca. 25. Adde Franc. Balduin. cōment. in leg. 12. Tab. c. 9.

FAMVLITIVM aulicum Spartianus appellat, famulos omnes Imperatorios, quos Iustin. Ministeriales domus & hospitij & palatij vocat. Pyrrhus de Rom. magistrat. Spieg.

FAMVLVS à seruo hoc distat, quòd hic in dominio nostro, ille verò non est. Ex Alc. Sp.

FANATICI, propriè sacerdotes, qui furore correpti in fanis oracula fundebant. vt apud Vergil. libr. AEneid. 6. & Lucan. lib. 1. Iuuen. Sat. 2.

Et crine senex fanaticus albo,
Sacrorum antistes.

Ij porrò furore illo affecti caput iactare, & comas excutientes; otare solebant: vt ait Fabius lib. 11. ca. 3. ex quo qui atræ bilis abundantia caput iactant, Fanatici quoq; appellantur ab Vlpiano, in l. 1. §. 5. ff. de ædil. edict. Si servus, inquit, inter fanaticos non semper caput iactaret, & aliqua profatus esset, an nihilo minus sanus videretur. Quod paulo pòst appellat, Circa fana bacchari. Lāprid. in Heliogab. Iactauit autem caput inter præcisos fanaticos, & genitalia sibi deuinxit. Hotom.

FANVM alij dictum putant à Faunis dijs, qui diuina oracula, vt Martianus Capella ait, edere solebant; Vel à Fauno, qui auctore Probo, primus horum locorū conditor fuit, teste quoque Martiano lib. 7. cap. 6. Topograph.

FAR apud Vlp. in Inst. tit. 9. significat frumenti gen⁹, vt admonuit Seru. apud Virg. lib. 1. Georg. Prat.

FARI, nihil aliud est, quam ferre. id est, loqui. Tametsi Varroni fatur is, qui primus significabilem vocem ore emittit, nullo ordine verborum seruato. vnde pueri antequam id faciant, infantes dicuntur. Loquitur autem is, qui suo loco vnumquodq; verbum sciēs ponit. Vlpi. in l. 1. tempur. talu. fore. Si pupillus absens sit, inquit, vel fari non possit. Sp.

FARRAGO per metaphoram accipitur pro quacunque commistione. Iuuen. in 1. Sat.

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli. Sp.

FAS ad Deum, Iustum ad hominem referri volūt Maro,

Fas & iura sinunt:

id est, diuina & humana iura permittunt. Sp.

FAS propriè est, vt Isidoro placet lex diuina, à fato, & fatum à fando dictum, quasi dictū & iussum Dei. Conan. lib. 1. cap. 2. num. 4.

FAS ac nefas omne miscere, apud Pomponium in §. & cum placuisset. l. 2. ff. de orig. iur. illic enim fas iudicis officio fungi, audire controuertētes, nefas erat supponere actorem calumniosum: iudicare item contra possessorem nondum conuictum, contra l. ordinata. §. sed si quis actiones. ff. de liberal. caus. Sp.

FASCES, fasciculi erant virgarum, intra quas virgas securis obligata erat, ita vt ferrum in summo fasce extaret. Hos fasces lictores magistratibus præferebāt. Vnde,

FASCIVM nomine dignitas magistratus & honos significatur. Vlpian. au[illegible] Proconsules non amplius quàm sex fascibus vti: quod inscitè Accursius pro sex mensibus exponit: quum Proconsulare imperium fuerit annuum, in secundumque interdum & tertium prorogaretur. Proconsul autem sex tantum lictores, id est, viatores, qui fasces præferebant, non duodecim habet: vt meminerit iustum Consulem se non esse. Obseruandum, quòd fasces submittere dicuntur, qui de iure suo concedunt, ac legitimam potestatem vltrò ad priuatam mediocritatem demittunt. Vide Budæ. in l. proconsules. ff. de offic. procos. Alcia. in rub. de consul. & non spargen. pec. libr. 12. C. & Erasm. in Chil. Spie. Hi quidem fasces virgarum quos præferebant lictores magistratuum Roman. d. l. proconsules. ex betula arbore fiebant, teste Plinio. Candida est materia, leui virgarū atque eximia tenuitate. in Gallia passim nascitur. Sed Plautus in Asinaria. fasces vlmeos etiam fuisse dicit, quibus rei vapularent. Vbi, inquit sæpè ad languorem tua duritia dederis octo. Validos lictores, vlmeis affectos lentis virgis. Fasces pro dignitate accipimus. Tullius in Bruto: Et cum tibi ætas nostra iam cederet, fascesque summitteret. dixit summittere falsces, vt summittere principatum. l. digna. C. de legibus. Forcat. Necyom. dial. 34. nu. 4.

FASCIAE crurales pedulesque in l. 27. in fine. ff. de auro argento. inter ornamenta muliebria ponuntur. Quæ verba rectè in Pandectis Florentinis ita scripta sunt, cùm malè quidam crurales in crinales transformare studuerint. (vide quod de hac diuersa lectione infra in verbo proximè sequente traditur.) Sed Florētina lectio probanda & retinenda est. Nam veteres crura atq; pedes fascijs vincire & obuoluere solebāt maximeque mulieres. Quod M. Tull. his verbis quæ & à Nonio Marc. relata sūt, quib. Clodiū vt mulierariū insectat, docet. Tu, ait, cùm vincirentur pedes fascijs, cū calanticā capitā

capiti adcommodares. Et hæ erant pedules fasciæ. Nam pedule interprete Cornelio Frontone in libello de nominum & verborum differentijs dicitur, quod sub pedibus præstat vtilitatem. Hoc amplius & crura fascijs vestiri olim solita Quintilianus lib.2.cap.3.non obscurè significat, & Valerius Maximus lib.7.cap.2. qui Pompeium candida fascia crus obligatum habuisse refert. Quinetiam fascijs puellarum ac matronarū pectus tegi papillasq; comprimi, consueuisse Isidor. lib.20.cap.32.scribit,& innumeri Poetarum loci comprobant. Alciat.lib.1.præt.Briss.& Maiorag.lib.3.Miscell.cap.3.

FASCIIS in calciatu vsos esse priscos, indicat Plinius lib.6.ca.2.scribens mures arrosisse Carboni Imperatori fascias, quibus in calciatu vtebatur: quod dirum fuit ostensum. Valer. Maximus in 6.libr. loquens de Cn. Lētulo Marcellino consule, inquit: Cui candidæ fascia crus alligatum habenti. Has eleganti vocabulo Vlpian. appellat crurules,& pedules, in l.argum. in princ. ff. de aur.& arg.leg.secundum lectionem antiquam, à cruribus scilicet,& pedibus vestiendis. Sed si mauis fascias crinales, vt pleriq; codices habent, referenda sunt ad vittas & crinium tegumenta. Hinc nota sunt illa verba: Fasciam solue quantum mali sub illa latet. Ponitur etiam quandoq; Fascia pro nube, in modum fasciæ cœlum percurrente, de qua Iuuen.

Nil fascia nigra minatur.

Fasciæ etiam dicuntur zonæ, siue plagæ. Martian. Capel. in lib. de Geomet. Orbis terræ in quinque zonas, siue melius fascias dico, pro rerum diuersitate discernitur. Cotta.

FASCINVM deflectunt à fando, quod profatis verbulis quibusdam, magico susurramine in hominis caput ex locuto, strigosum, macerrimum & exuccū, qua viribus qua pinguitie reddebant, in quem linguam parricidalem intorquebant. Amulletum fascini crediderunt exbaccare coronam, quod vel Maro in Bucolico ludicro significat,

Baccare frontem cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Seruius interpretatus est, malam dici fascinatoriam, nocēdi, scilicet studio. Oculus quoq; fascinabat, Verg.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

In Africa familias quasdam [illegible]fascinantum Isigonus & Memphodorus tradunt, quarum laudatione intereunt probata, arescunt arbores, emoriuntur infantes, esse & eiusdem generis in Tribadis & Illyris adijcit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque, quos diutius intueantur iratis præcipuè oculis, quòd eorū malum facilius sentire puberes, notabilius esse, quod pupillas binas in oculis singulis habeāt, huius generis fœminas in Scythia quæ vocantur Bythia prodit Apollonides Philarchus & in Ponto Thibiorum genus multosq; alios eiusdem naturæ, quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiē. Fascinum quod fascinationem ab ortis auerruncet & amoliatur priapus genitale mutinum vocitamus. Poeta in obscheno carmine: Soles sacrum reuinctus pāpino caput ruber sedere, cum rubente fascino. Idem prædicabere fascino pedali: Horat. in Epodo.

Iliterati num minus nerui rigent? minusue languet fascinum?

Porphirio sic interpretatur: AEquè pro virili parte posuit, quoniam præfascinādis rebus hæc membri deformitas apponi solet. Scribit Augustinus in lib. de ciuit. Dei. In liberalibus super scapum fascini plostello deuecti solitam sedere matronam optimatem eundemq; coli, vt fascinationem auerruncet. Ioan. Bapt. commen. in Epistol. Sid. Apollin. ad Domitium lib.2. Adde Turnebum aduers. lib.9.cap.28.

FASTI dies dicuntur, quibus diuina humanaq; agere licebat. nam & in eis feriæ inerāt: Nefasti, quos ominosos antiquitas putabat: quidam ex nostris AEgyptios, vel reiectitios nominant. Fasti etiam libri dicuntur, quibus totius anni fit descriptio, & causæ festiuitatum explicantur. vulgus Calendaria vocat: quo tamen vocabulo libros debitorum appellant Iurisconss. Zasius in l.2.ff.de orig.iur. Vide, Profesti dies.

FASTIGIVM attollere, est augere nomē, existimationemq; gentis suæ. vulgus statum appellat. Namen vnd stammen erheben.

FATALE apud Papin. in l.3. de fund.instruct. accipiendum pro eo, quod per fatum, hoc est, mortem esse desijt. Vnde impertinenter annotatiuncula glo. adiecta est, de fatalibus appellationibus sentiens. Propriè verò, quicquid nobis debetur ex fato, siue bonum, siue malum. Spieg.

FATALE damnum, Vlpi. in l.3.§.1.ff.naut.caup.appellat, quod hominis prudentia præcaueri ac prouideri nō poterat: quale est naufragij, latrocinij, aut piratarū. Idem l.2.§.2.ff. pro socio. Damna quæ imprudentibus accidunt, hoc est, damna fatalia, socij non cogētur præstare. Sic l.3.ff.de instru. vel inst.l.2.C.de cond.furt.l.5.§. quod verò, ff.commod. Hotom.

FATALIS dies secundùm Azo. in Sum.C.de tem.appellat. dicitur spacium temporis, infra quod appellans debet appellationem persequi. l. 31. C. de appellation. l.2. C.de temp. appellat. & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur, quorum primus erat spacium sex mensium, & hoc si appellatum fuit à sententia clarissimi viri, vel spectabilis viri, vel delegati à Principe. Secundi autem dies fatales sunt spacium triginta & vnius dierum. Tertij & quarti sunt similiter totidem, si saltem facta fuerit appellatio à delegato, vel spectabili, vel clarissimo viro, prout habetur in l.2.C. de tempor. appellat. Hodie autem ex ordine vnus tantùm fatalis dies est, id est annus vnicus, sed si iusta causa intercesserit, alius annus indulgetur, & ita erit secundus dies fatalis, quo transacto, lite non contestata, rata manet sententia, vt in Authentica, Ei qui appella. in d. tit. de temp. appellat. Dicebantur autem fatales dies, quia in eis fatum, id est, terminus causæ imponitur, vel mors accidit causæ & vide l.2. C. vbi Senat. vel clari. Old.

FATALITAS in l.1.C. de iur.emphyt. pro fortuito casu.

FATALITER quid fieri, pro diuinæ voluntatis præstituta serie accidere, pulchrè interpretatus est Alciatus super his Vlpiani verbis: Deque id quod fataliter accessit, matri damnum iniungere debet. in l. quæret aliquis, de verbo. sign.

FATIDICI à fato & dico, vt dicuntur: ita à fando quoque Vates appellati sunt, quasi Fates. Nam vtrique decreta Deorum exponebant, quę rursus sacerdotes enarrare consueuerunt crassius, vt rectè intelligerētur, pro re nata, cùm Senatus faciendum aliquid aut intermittendum decreuisset. Old.

FATO facere. Vlpia. in l.2. de condit.& demon. in fin. Nam si fato fecerit, non videtur obtemperasse voluntati. Nimirum pro eo, quod casu, siue suo quis nutu facit, insciens alienæ vel voluntatis, vel conditionis, quę illi alioqui vtiliter si sciuisset, implenda erat. Sic Cicer.2.in Verrem: Nam hoc Verrem dicere aiebant, te non fato, vt cæteros, ex vestra familia, sed opera tua Cōsulem factum. Sp.

FATVM, pro casu calamitatis. Modestinus: Alterū fati infelicitas excusat. l. infans. ad leg. Cornel. de sicarijs.

FATVM, pro fine causæ. l. properandum. §. hoc autē. Alberic.

FATVITAS, pro simplicitate, ac animi puritate vsurpatur à Canonistis. c. pen. extr. quod met. caus. à Iurisc. verò pro imprudentia. Sp.

FATVOS insulsos interpretatur Donat. in Eunuch. Terentiana, Seru. in 7. AEneid. inconsideratè loquentes, à Fatua Fauni vxore, quæ hoc nomen à fando, id est, vaticinando sortita est. quemadmodum & Isidorus, lib.10. Etymol. probat, quod & Iustinus lib.43. tradidit. Fauno, ait, fuit vxor nomine Fatua, quæ adsiduè diuino spiritu impleta velut per furorem futura præmonebat: vnde adhuc qui inspirari solent, fatuari dicuntur. Fatuos igitur cōmotioris animi homines in libris nostris interpretabimur, qualesfint, vt meritò eis curator con-

constituatur.l.2.ff.de postul.l.21.ff.de reb.auctoritate iudicis.Briss.

FATVVM, Caius l.2.de postul.non pro mente capto, vt sentit Interpres, sed pro simplici, hoc est, inepto & parum idoneo ad res administrandas vsurpat. Sic Imp.Carolus Ludouici Germanici regis F.Simplex dictus, & quòd rebus suis, publicisq; superesse non posset, abrogato Imperio, ei iuxta Caij sententiam, datus est curator, Carolomanni Baioariæ & Italiæ Regis Eo mine Arnolfus, nobili exemplo fratris filius, patruo. Spieg.

FAVERE, est benè precari alicui, siue alicuius commodum & laudem tueri. Vlpia. Quod enim bonum est eis fauere, vt partē faciant, nihil habituri.l.si post mortem.§.liberi.de bon.poss.cont.tab.Sp.

FAVERE linguis. Hoc verbum (inquit Erasmus) nō vt plerię; existimant, à fauore trahitur: sed imperatur silentium, vt ritè peragi sacrum possit, nulla voce mala obstrepente.

FAVERE autem linguis nō tantum est tacere, quod & olim pascere linguam dicebatur, verum etiam fausta loqui, id est εὐφημεῖν, vt annotauit Turneb. lib.aduers. 5.cap.9.

FAVERE naturali æquitati.l.1.in prin.ff. de constit. pecu.

FAVORABILE non est, vt vulgò putant, fauore dignū, sed quod plenum fauoris apud omnes est. Interdū etiam, à quo fauorem accipimus, significat. Sic Interpretibus priori ratione, dictæ fauorabiles causæ, quæ propemodum hæ sunt: Causa testamenti, matrimonij, dotis, legitimationis, pupilli, ecclesiæ, item viduarū, & aliarum miserabilium personarum, quæ numerātur infrà.Sp.

FAVORABILIS opponitur Infauorabilis.l.dotem dedit.ff.de collat.bon.Old.

FAVORABILIS iudex. Irroborauit, ait Beroaldus, consuetudo corrupta, vt fauorabilem eum vulgò appellitent, qui fauorem præbet & opitulatur: cum è cōtrario ab his qui purè & latinè locuti, fauorabilis dicatur is, qui gratiosus est, & impetrabilis, ac fauoris plenus apud cunctos mortales.Sp.

FAVORABILIORES rei potius, quàm actores habentur.l.125.ff.de diuers.reg.iur.quòd in dubio Accursius accipit & hoc probare mihi visus est Accursius & in pari causa turpitudinis & in dilationib. Petrus Fab. V.C. in d.l.125.hoc accipit non ex mero strictoq; iure, sed ex bono, & æquo humanitate quadam, misericordia, fauore, benignitate, & vt Aristides loquitur in Panathenaico διὰ τὴν εὐνοίαν ... Prat.

FAVORABILITER rescribere, apud Martianum in l.diuus Pius, de manumiss.testam.Paul.in fin.l.pupil. de adquir.vel amitt.hæred. Hoc enim, inquit, fauorabiliter ei præstatur.Sp.

FAVORIS quoties mentionem facit lex, non oportet accipere vagum aliquem atque procliuem hominis affectum, qui sæpe solet errare in delectu honesti: sed intelligenda est vtilitas quædam adeò coniuncta iustitiæ, vt fauor nihil aliud censeri possit, quam ipsum ius. Siquidem ius à causa finali inspectum, nihil aliud est, nisi honestę vtilitatis dispensatio, ad transigendam hanc vitam ciuiliter secundum voluntatem Dei. Vtilitas rursus fauorem in se complectitur. Nam fauere, est commodum, seu vtilitatē alicuius tueri ex animo. Idque grauissimè tradit Vlpianus in l.1.§.1.ff.de iusti.& iur. Sunt enim, inquit, quædam publicè vtilia, quædam priuatim: ac si diceret, cùm duplex sit honesta vtilitas in hominum societate, consequitur duplex esse ius eā dispensans.Old.

FAVSTINAE Augustæ Papinia.meminit in l.quod prin.de leg.2.

FAX accusationis.id est, autor & incitamentum, & vt Nonius loquitur, suscitabulum. Catanæus commēt. 4.Epist.cui initium est, Causam per hos dies: exponit, facem, pro vehementi causa.Sp.

F E.

FEBRICVLAM leuem, quam medici Ephemerim, id est Diariam nominant, iustum impedimentum prębere, nostri negant: tametsi Cicero censuit, assiduā febriculam, quæ & nimio labore euenit, esse satis molestam.Spieg.

FEBRIS. Seruius Febrem à feruore dici ait. Iulian. in l.quæsitum.de re iud.definit, febrem esse motum corporis contra naturā. Sed eam medici non probāt, quòd omni morbo conueniat. At Iurisconsult.per antonomasiam definisse videtur: quòd maior, impetuosior, & feruentior sit motus febrium, quàm in alijs morbis. Itaque eius definitio est legalis, id est, vt Zasius docuit, theorica. Vide eum d.l.enarrantem.Spieg.

FEBRIS tertiana, sontici morbi nomine contineri, hoc est, annumerari potest inter eos morbos, qui cadunt sub iusti impedimenti rationem. l. qui tertiana.de ædil.edict.vbi Iuresconsul.dicit non inter sanos cēseri qui tertiana laborant. Hoc quartanæ non tribuitur, quæ excusatorem requirit.vt in d.l.quæsitum.Bart. tradit.Sp.

FECEM ciuitatis eleganter appellat Cicero, aduentitiam illam otiosorum hominum multitudinem, vt quæ nulli prosit, multos autem oneret. Old.

FECI, quia prætor vel iudex iussit: hæc excusatio quamuis generalis, modò probata sit, adeò sufficit, vt si fuerit replicatum, Iniustè iussit, rectè duplicabitur, Non fuit meum velut priuati hominis hoc disputare, sufficit mihi esse iussum l. mulier. ff. de lege commisso. Obseruandum tamen hic sufficere iussum iudicis ad excusationem doli, & ad euitandum damnum etiamsi iniustus sit, non autem ad lucrum, ne in hoc fallaris.Spieg.

FECIALES à Numa primum instituti sunt, è nobilissimis familijs delecti, qui eo munere per omne vitæ tempus fungerentur. Dionysius libr.2.eorum procurationem septem in partes describit. I. Vt viderent ne populus Rom. vlli fœderatæ ciuitati bellum inferret. II. Vt ab exteris nationibus res iniuria ademptas, repeterent. III. Vt postulata facere recusantibus bellum indicerēt. IV. De iniuria contra fœdus illata cognoscerent, & qui noxam nocuisset, dederent. V. De legatorum iniurijs cognoscerent, & vt fœderum conditiones seruarentur, viderent. VI. Pacem facerent: eam quæ minus rectè facta esset, rescinderent. VII. De eo quòd Imperator contra iusiurandum fecisset, cognoscerent. Varro de vita popul.Rom. Itaq; bella & tardè & nulla licentia suscipiebantur: quòd bellum nullum nisi pium putabant geri oportere: & priusquàm indicerent bellum ijs, à quibus iniurias factas sciebant, Feciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos Oratores vocabant. Si cuius legati violati essent, quid fecissent, quamuis nobiles essent, vt dederentur ciuitati statuerunt: Fecialesque xx. qui de his rebus cognoscerent, iudicarent & statuerunt, constituerunt. Hotomā. Dionysius eos dici Græcè putat εἰρηνοδίκας, sumpto ab Equicolis exemplo, apud quos, vt Valerius scribit, primus Sertor Resius ius feciale instituit. Meminit eorūdem Varro libr. 3. Sextus Pompeius Feciales inquit à faciendo sunt dicti; apud hos enim belli pacisque faciendæ ius est. Munia eorum præcipua Dionysius describit. Et Cicero libr.1.de legib. Quot eorum fuerint, ambigit Turnebus in annotationibus suis ad dictum Ciceronis locum. Fuisse autem eorum collegium, ex Liuio cognosci potest, qui libro 36. scribit Consul inde M. Acilius ex Senatuscons. ad collegium Fecialium retulit, ipsi ne vtique regi Antiocho bellum indiceretur. Porrò vnus horum Fecialium pater patratus dicebatur, cuius munus erat, cum pax aut fœdus faciundæ essent, verba facere.

FECISSE dolo malo, qualiter quis dicatur, exponitur à Iurisconsult. in l.1.§.1.de eo per quem fact. fuer. l.rectissimè.de liber.caus.l.1.§.fecisse de hæred. vel act. vend.

FECISSE fideliter, Callistrato videtur, qui cũ portionem retinere potuisset, totum restituit. l. libertaté. quæ in fraud.creditor.Sp.

FELICES arbores, Cato dixit quæ fructum ferunt, infelices, quæ non ferunt. Plinius auctor est, infelices existimari, damnatasque religione, quæ neque feruntur vnquam, neque fructum ferunt. At Veranius de verbis Pontifical lib. Felices (inquit) arbores putãtur, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, ficus, alba, pyrus, malus, vitis, prunus. De quo latius Cælius lib.10.cap.7.lectio.antiq. Brodæus libr.4.Miscell.cap.6. Sic Turneb.libr.4.cap.3. Infelicem arborem intelligit, stipitem & furcam, de qua sontes suspenduntur. Neq; enim vlla arbor, aut vllum lignum infelicius est. Et ita istud Liuianum intelligẽdum: I lictor colliga manus, infelici arbori suspendito.

FELICES dici diuites, Alciat. auctor est, non absimili ratione qua beati dicuntur diuites. Sunt tamẽ qui felicem minus esse velint, quam beatum. Sp.

FELONIA, barbara vox Feudistarum: dicitur delictum, noxia, perfidia Vasalli erga dominum suum. Hęc nec expresso pacto remitti potest: quòd Vasallus eo ad delinquendum inuitaretur, contra l. conuenire. al. illud conuenire. ff. de pact. dot. cum vulg. Vide Bald. in l. 1. de rerum diuis. & Zasium de feudi priuatione, parte 10. Sp. Vide suprà Fallonia.

FELONIAM contra dominum exercere, feudum amittere idem quod latini dicunt prædium committere vt in tit. de publ. & vectigal.

FOENEBRIS pecunia quæ sit, vide C. de naut. fœnor. Intelligitur autem ea quæ est sub vsuris credita, vt IC. loquitur. l. 48. §. Quintus Mut. Scæuol. ff. mand.

FENVS ab eo dictum est, quod pecuniam pariat increscenti tempore, quasi fetus, aut fetura. nam & Græcè τόκος dicitur, ἀπὸ τοῦ τίκτειν, quod est parere. Varro libr. 3. de Latino sermone. Fenus autem dictũ à fetu, & quasi fetura quadam pecuniæ. nam & Catonem & cæteros antiquiores sine o litera Fenus pronuntiasse contendit, vt fetus & fecunditas. Hæc Nonius. Alij malunt à fundo: adduntque rationem hanc, prouentum esse à naturali terræ fructu: postea verò ad vsuram translatum, non aliter ac si pecunia ex se fructum, quemadmodum terra producat. Erasmus autem in prouerbio: A mortuo tributum petere: Fœnus deductũ videri vult à verbo φέρειν. quòd est ferre; quòd hac uoce veteres non vtebantur, nisi de terræ prouentu: quæ veluti gratissima debitrix pro singulis granis, aliquoties centena reddit. Spieg.

FENVS & feneratores, & lex de credita pecunia fenebris, à fetu dicta, quòd crediti numi alios pariant, Festus. Hotom.

FENVS appellatur naturalis terræ fetus, ob quã causam & numorum fetus fenus est vocatum, & de ea re leges fenebres. Festus. Hot.

FENERARE pecuniam dicitur, quum eam ita collocamus, vt quasi à re fecunda, ita ab ea aliquam insuper pecuniam, quasi fetum eius exigamus. Hoto. Hinc intelligi initio potest, fœnoris nomine nos intelligere, propriè ac speciatim nomine accepto, lucrũ illud, quod quis captat ex nuda pecunia, veluti cum mensarij pecuniam mutuo dant, non vt accipienti commodent, sed vt inde lucrum aucupentur, ex quo etiam illorum quæstus latinè fœnus dicitur. Deinde quæ inter fœnus & vsuram differentia sit: Nam primo vsuram pro vsus precio & æstimatione vulgo accipimus. Quia qui vsuram petit, ipsum quodammodo vsum petere videtur, quippe qui eius remansit, cum autem vsum eius repetere non possit, vtpote consumptum, eius petit æstimationem ac precium, vt exemplum extat in l. vltim. ff. de peric. & com. rei vendi. l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de act. empt. At in fœnore contrarium est: quia is qui fœnerat, vsum dat necessario, ideoq; eum petere non potest, sed ex ipsis nummum corporibus lucrum captat. Vnde clarè etiam Paulus inquit, vsuras nõ propter lucrum petentium, sed propter moram non soluẽtium infligi. l. cum quidam. §. si pupillo. ff. de vsuris. II. Fœnus non nisi in mutuo intelligitur, vsura vero pro qualibet accessione, ex quacunque causa etiam legitima, vtputa venditionis, traditionis, & similibus vt ó l. Iulianus. §. ex vendito. l. curabit. l. fructus. C. eodem. l. 2. C. de vsuris. vel etiam dotis. l. cum post. §. vsuras. ff. de iure dot. vel propter moram in bonæ fidei iudicijs. legatis & fideicommissis. l. qui solidum. de legat. 2. l. mora. de vsuris. III. Eaque summa differentia est, quòd vsura de damno vitando tantum, Fœnus verò de lucro captando contendit: & eo quæstu, quem quis curat & aucupatur ex sola pecunia: veluti cum quis ob suam causam & lucrum quod ex pecunia captat, mutuũ dat. Hoc enim non officium est mutuationis, sed mera fœneratio, vt Cicero 2. de finibus docet: atque consentit cum his, quæ tradidit Paulus d. l. cum quidem &c. Sed vsura etiam plerunque pro fœnore vsurpatur, ac nomen generis obtinet. Cuius quidem generis, quoniam certa aliqua species est, quæ nunquam cum suo genere confunditur, & fœnus appellatur alia quoque eius à generis nomine exprimitur, quam videlicet vsurã nominamus.

FENERATIO est occupatio pecuniæ, ad quæstum aliquem ex numis creditis, sine vllo creditoris vel impendio, vel labore, vel periculo exigendum, instituta: quæ ob eam causam à Platone, Aristotele, cæterisq; magnis viris damnata est, quia fructus quæritur ex re quæ natura sua sterilis est. neque enim numi sua sponte & sine hominis industria fructum ferunt. Præterea Iuris ciuilis axioma est, non alteri cuiquam rem quęstui esse debere, quàm cuius periculo est. l. si is qui, 13. §. 1. ff. com mod. Credita autem pecunia non feneratoris, sed solius debitoris periculo est. Inter vsuram autem propriè & speciatim sumptam, & fœnerationem hoc interest, quòd illa non ad quæstum faciendum, sed ad id quod interest compensandum instituta est: quoniam vt proximè supra dictum est vsuræ non propter lucrum petẽtium, sed propter moram non soluentium infliguntur. l. cum quidam. §. si pupillo, ff. de vsur. At fœneratio ad lucrum ex nudis numorum corporibus sine vllo labore & periculo faciendum excogitata est. Hot.

FENERATITIA res quę data est fenori, aut accepta, aut ad fenus pertineat. Sp.

FENERATOR, sicut M. Varro in lib. 3. de Sermon. Latino scripsit, à fenore est nominatus. Fenus autem dictum à fetu, & quasi à fetura quadam pecuniæ parientis atque increscentis. Gellius libr. 16. cap. 12. Hotomannus.

FENESTRAS immittere in parietem rectè dicimus & vsitatè vt tignum immittere: neque nouus est hic loquendi modus. At lumen immitti cur dicatur nõ tam facile est diuinare, cum fenestris lumen accipiamus potius quàm immittamus: imò vero nullo modo immittimus. Paulus autem lumẽ pro fenestra ipsa quæ lumen immittit accipit. Vt seruitus luminis immittẽdi sit ius immittendæ fenestræ qua lumen accipiatur &c. Connan. lib. 4. ca. 10. nu. 13.

FENVS nauticum est, quod pro pecunia traiectitia, id est, quæ trans mare creditoris periculo deportatur, soluitur. vt patet ex titul. de naut. fen. Pandect. Vnde etiam maritima vsura nominatur. in l. 6. eodem tit. vide Nautica pecunia. Hot.

FERA natura, pro ferina, hoc est, quæ ferarum ritu vel fit, vel se habet. l. naturalem. §. apium. ff. de acqu. rer. dom. Sp.

FERE idem quod plerunque, & penè semper. l. seruitutem. ff. de reg. iur. l. si cum fundum. §. ferè. ff. de contrah. empt. l. via. & ibi Corras. ff. de seruit.

FERAE bestiæ dictæ, quòd pro naturali desiderio ferantur. Institu. §. ferę igitur bestiæ. de rerum diuisio. Spieg.

FERAE dicuntur in iure nostro, non præcisè, quæ natura feroces sunt: quales sunt vrsi, leones, panthere: quæ propriè bestiæ appellantur, l. 1. §. bestias. de postul. & l. 2. ff. ad leg. Aquil. sed generaliter omnes quibus immensa atque infinita liberè vagandi vis à natura insita est:

est:quales sunt lepores, damæ, cerui : quorum feram esse naturam nemo negat: inquit Caius in l. 5. ff. de acquir. rer. dom. l. 3. §. item feras, de acq. poss. Itaque apes, pauones, columbæq; agrestes feræ appellantur d. l. 5. de acq rer. dom. Generaliter autem Feris mansuetæ opponuntur, quib. scilicet illa liberè & infinitè vagandi vis insita non est: quales sunt quæ gregatim pascuntur : vt oues, capræ, boues, eq, muli, asini. d. l. 2. ad l. Aq. itē gallinæ, anseresue chortales. l. 5. de acq. rer. domi. Hot. Vide latius Connan. lib. 3. ca. 1. nu. 2.

FERALIS pestis quæ dicatur Constantino. l. 6. C. de malefic. non constat. Festus auctor est, feralia dijs manibus sacrata festa, a ferendis epulis, vel a feriendis pecudibus esse appellata. Scribit etiam Varro Feralia ab inferis & ferendo esse appellata, quod ferant tunc epulas ad sepulchrum, quibus ius est ibi parentare. Indeq; officium quod mortuis impenditur, ferale dici, testis est Apuleius, de asino libr. 1. Vos, inquit, persolutis feralibus officijs luctu & mœrore deformata. Hinc etiam cineres exusti cadaueris, & vrnas in quibus cineres recondebantur, ferales appellatas esse, Tacitus tradidit: Sic enim Annalium lib. 2. scribit. Tunc ferales reliquias sinu ferret, incerta vltionis, anxia sui. Et libr. 3. Postquam duobus liberis feralem vrnam tenens egressa naui defixit oculos. Habitum illum, quo deos deasve manes apparere persuasum erat, etiam feralem vestem veteres appellasse, ex eodem Tacito constat, qui sic lib. 33. scribit. In modum furiarum, veste ferali, crinibus deiectis faces præferebant. eoque sensu feralem pestem hoc in loco accepisse Constantinum est verisimile. Voluit enim maleficos dijs manibus consecrari. Sed quomodo? Sic nimirum, vt eiusmodi pestis, siue interitus eos absumat, cuiusmodi feraliorum tempore pecudes & in officijs feralibus, cadauera mortuorum, cum in ignem posita sunt absumuntur. Indeque pœna maleficorum dicta feralis pestis, eo modo videri potest, quo feralem vrnam, reliquias, vestesq; ferales, & ferale denique officium esse appellatum docuimus. Et sic quidem nihil aliud voluisse visus est Constantinus, quàm maleficos igne consumendos esse. Et quia de dijs manibus, quibus feralia sacrabantur, accitis arte magica locutus fuerat Constantinus, idcirco ferali peste potius quàm igne dixit huiusmodi homines absumendos esse. Nimirum vt his verbis malefici iisdem dijs consecrari intelligerentur, quos artibus suis euocantes sæpius, vt erat opinio, inquietauerant. Pestis igitur feralis, ille dici hoc loco interitus debet, quo quis dijs manibus consecratur, sicut officium ferale dicitur, quòd ijdem dijs exhibetur, cum homini mortuo iusta fiunt. Quamuis interim non ignorem, de supremo quouis supplicio interdum etiam pestem feralem accipi posse. Certè quia sic in Octauio scribit M. Minutius Felix: Et hominem summo supplicio pro facinore punitum, & crucis ligna feralia, eorum cæremonias fabulatur. Pro morte autem siue interitu pestem veteres posuisse non ignorat, qui pestiferum fulgur Festum obseruauit definiuisse, quo mors exiliúmue significari solent. Cicer. quoque perniciem, siue interitum reipub. frequenter pestem appellat. Ræuardus Variorum libro 5. capit. 3.

FERVM est (inquit Varro) quod à cicure discretum est, quodq; naturali suo impetu fertur & ruit, nullo hominum commercio mansuefactum, vel imperio domitum &c. Bald. tit. de rer. diuis. & acquir.

FERE.) Theophilus putat hanc voculā ociosam esse & superfluā. Inquit enim τὸ ferè ἄλλως σχεδὸν, περιττὸν &c. Balduin. eod. tit.

FERIA. Apud antiquos multa erant feriarum genera, vt videre est apud Macrob. lib. Saturn. 1. ca. 16. Bud. in annot. ad Pand. & ad satietatem apud Riuallium. lib. 2. de histo. iur. Ciuil. Generaliter autem feria est dies cessationis, & ab operis, & a forensibus negotijs, excepta necessitate. Vnde & feria dicitur festiuus dies, quo nihil esse quicquam agendum, curandumq;, sed diuinis tantum rebus vacandum, etiam Plutarch. in Problē. scribit. Dicta feria a feriendis victimis, non verò, neq; à fando, neque à foro, quòd voluerunt nescio qui nostri iuris interpretes, ne dicam corruptores. Neque tamen me latet, ferias forensibus negotijs immunitatem præstare. l. diuos. ff. de ferijs. Secundum igitur primam deductiōis opinionem propriè ipsi soli festiui dies feriæ dicuntur, in quibus nimirum sacrificia fieri solent. Verum, quia qualibet die cessare debemus à vitijs, inde est, vt arbitror, quòd quælibet dies appellata est antiquis feria, vt dies Solis prima feria, dies Lunæ secunda, Martis tertia, Mercurij quarta, & sic deinceps. De feriarum autem atque festorum obseruatione extat præclara (si seruaretur) Impe. Leonis & Anthemij constitutio, in l. vltim. C. eod. tit. Itaque extra controuersiam est, partium consensum nihil posse in dies, siue ferias, D. opt. Maxim. cæterorumque diuorum natalibus dicatas, qua de re latiùs disserit Bart. in l. 1. §. 1. ff. eodem. Veruntamen cum facilimè & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus, & incolumitas speratur. l. prouinciarum. C. d. tit. eadem constitutione sancitum est, latrones, raptores, homicidas, Isauros, & quos chosiarios vocant, & in quadragesima, & qualicūque tempore Paschalium dierum examinari, & quęstionibus subijci. Quæ lex, prouinciarum derogat. l. quadraginta. eod. tit. Vbi impp. Valent. Valens & Gratianus inhibent tempore quadragesimæ, omnem cognitionem criminalium quæstionum. Ita communis salus, & incolumitas procuranda est, vt quāquam primo dierum Paschalium omnes captiui è custodia dimittuntur, etiam si principalis iussio non præcesserit, nullus tamen horum, quos annumerauimus, liber fit eo die, atque immunitate gaudet, vt nec sacrilegus, nec adulter, raptor virginum, sepulchrorū effossor, maleficus, veneficus, parricida, violator monetę, & qui ex lege Iulia maiestatis contra principem, vel rempublicam, tenetur. l. nemo deinceps. C. de epis. audien. Ratio autem est illic, quòd ab huiusmodi sceleratis hominibus si dimittantur, contaminari potiùs, quàm obseruari gaudia, lætitiamque communem animaduertimus. Nec obstat ijs, quæ diximus, l. omnes iudices. C. eod. eximēs omnes agricolas ab obseruatione feriarum, dierum dominicorum, reliquorumque festorum. Nam necessitatis duntaxat tempore huiusmodi exceptionem indultam esse ipsis agricolis intelligendum est. Quod declarat ratio ibidem ab Imperatore adiecta. Ruri tamen positi (ait) agrorum culturæ liberè licenterque inseruiant, quoniam frequēter euenit, vt non aptiùs alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cælesti prouisione concessa. Præterea, tali legi derogat Nouella Cæsaris Leonis, quæ etiam agricolas à laboribus rusticis cessare debere præcipit. Quod quam rectè præceptum sit, non modò ex lege diuina apparet, sed & lege XII. Tabul. cuius ea sunt verba, Ferijs iurgia amouento. Easque in famulis (operibus patratis) habento. Etiam ne festis diebus opus fieri debeat, sic Tibull. post hanc legē admonet:

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,
Et graue, suspenso vomere, cesset opus.
Soluite vincla iugis, nunc ad præsepia debent
Plena coronato stare boues capite.
Omnia sint temerata Deo, non audeat vlla
Lanificam pensis imposuisse manum.

Si quis autem aliquid actitasset, ad vrgentem vitæ necessitatem respiciens, veluti si pater familias boué, qui in specus decidisset, adhibitis operis liberasset, aut tecti fractam trabem ab imminenti ruina fulciendo vindicasset, ferias non videtur polluisse. Nam & Vlpian. in l. 1. §. sed excipiuntur. & duabus ll. seq. ff. eod. tit. tractat multas id genus species, quarum quidem vrgens necessitas non habet ferias (vti dici solet) sicut nec pietatis exercitium ferijs impeditur. Scitè ergò Scæuola interrogatus, quidnam ferijs agi liceret, quod noceret (inquit) prætermissum. Sic Romanus Pontifex non vult & in c. 2. & vltim. eod. titul. ligari necessitatem, & pietatem. Qua in re Iudæi, quum planè cæci essent, à Christo reprehenduntur. Luc. 13. & 14. ca. Pudet autem me

me referre (dum nostros Christianos confero Romanis olim religiosis) quibus delitijs & voluptatum ineptijs, dies hodie festos transigamus. Magna proculdubio fuit Romanorum religio, vt ferijs iurgia amouerent, & diuinis operam darent. Núc verò studium est, eaque religio, vt dies festos altiss. maiestati dedicatos fœdis voluptatibus tradant, omnibus exactionum vexationibus prophanent, tragœdias & iurgia his addát, litigent pacta illicita contrahant, negotiationes exerceant maximopere turpes, & breuiter omne scelus eo potissimum die patretur. Sed quid inter surdos frustra canimus? Anch.

FERIAE aliæ sunt repentinæ, aliæ solennes. l.3. C. de dilationibus. Repentinæ sunt, quas re feliciter gesta Principes indicunt. l.1. C. de ferijs. Solennes verò, quæ sunt anniuersariæ ac legitimæ. Itaque feriæ solennes ferijs extra ordinem indictis opponuntur. in l.26. §.5. ff. ex quibus caus. maior. veluti ob res prosperè gestas, & in honorem principis. l.1. C. de fer. Hotom.

FERIAE nouem dierum erant, quibus in ius vocare non licebat funus ducentem familiare, iustave mortuo facientem, quod olim fiebat per nouem dies, quibus videtur durasse hæc prohibitio in ius vocandi. Idque etiam scribit Iustinian. in Nouel. Constitu. 115. Pœnicales olim appellabantur funerales hæ nouem dierū feriæ. Septem dies cadauer domi deploratum, octauo efferebatur, nono tumulabatur. Baldu. tit. de pœn. tem. litigantium.

FERIARVM publicarum genera sunt quatuor. aut enim statiuæ sunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et sunt Statiuæ vniuersi populi communes, certis & constitutis diebus, ac mensibus: & in fastis, statis obseruationibus adnotatæ. Conceptiuæ sunt, quæ quotannis à magistratibus vel sacerdotibus concipiuntur, in dies vel certos, vel etiam incertos: vt sunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia. Imperatiuæ sunt, quas Consules vel Prætores pro arbitrio potestatis indicunt. Nundinæ sunt paganorum, id est rusticorum, quibus conueniunt negotijs proprijs, vel mercib. prouisuri. Sút præterea propriæ ferię familiarū, vt Claudiæ, vel Aemilię: seu Iulię, siue Cornelię: & si quas ferias proprias quæque familia ex vsu domesticæ celebritas obseruat. Ex Macrob. lib.1. cap.16. Hoto. & Ræuardus lib.5. Varior. ca.19. vbi interpretatur. l.26. §.5. ex quibus causis maiores in integ.

FERIATICI dies pro Feriati, vel festi. Vlpian. l.2. ff. de ferijs. D. Marcus effecit, de alijs speciebus Prætorem adiri etiam diebus feriaticis. Appellantur autem sub eod. tit. Feriæ, dies omnes quibus magistratus propter vacationem publicam ius non dicit: veluti propter messem aut vindemias, aut depositum magistratum: vt cum in l.5. Vlpian. scribit, Pridie Calend. Ianu. magistratus neq; ius dicere, nec sui potestatem facere consueuerunt. Hotom.

FERIRE fœdus, quod & percutere dicitur, & inire, hoc est pacem componere. barbaris ligam est facere. Spieg.

FERRAMENTA, dicuntur instrumenta ferrea, quibus fabri vtuntur: deinde gladios, sicas, lanceas, hastas, pila, aliaq; huius generis tela, vel ferro præfixa significant. Spiegel. Adde Turnebum aduersar. lib. septimo. cap.22.

FERRARIA, absolutè, fodina ex qua ferrum extrahitur.

FERRE, pro accipere. Inde ferre puncta & tribum, pro eo quod est, accipere suffragia. & ferre fructum, id est, accipere, vel percipere apud Cicer. Sp.

FERRE ad populum, Ferre in concionem, quasi in medium adferre. Vnde ferre legem, vel rogare. Legislator dicitur, & populus dicitur iubere: Plebs autem sciscere legem, hoc est statuere, decernere, verbo, scilicet submissiore, quàm sit iussio, denotans imperium. Vnde lex aliquò pluris æstimabatur, quàm plebis scitum.

FERRE conditionem, quod & offerre dicitur, victoris est & superioris.

FERRE iudicem, inquit Budæus, est cuiuscunq; iudicio acquiescere. Sp.

FERRE iudicem alicui, pro iudicio aliquem lacessere, & iudicem offerre. Cicer. pro Q. Roscio, Quem ego si ferrem iudicem, refugere non deberet: cum testé producam, reprehendere audebit. Liuius lib.3. Proinde vt ille iterum ac sæpius prouocet, sic se iterum ac sæpius iudicem illi ferre, ni vindicias in seruitutē dederit. Hotom.

FERRE legem, legem suis imponere, & quasi imperare.

FERRE primas, est primum locum habere.

FERRE quæstionem, est vindicandum facinus iudicibus præbere, & mádare. vel potius ad senatum referre. vt de vindicando scelere extra ordinem S.C. fiat, & in iudicium res deducatur. Ex Bud. Sp.

FERRE sententiam, iudicis est: Senatorum dicere. Spieg.

FERRE signa, milites dicuntur, cum castra mouent.

FERRE ventrem, pro prægnantem esse.

FERRI, Caius inquit, propriè dicimus, quę quis suo corpore baiulat: Portari ea, quæ quis iumento secū ducit: Agi ea, quæ animantia sunt. Sed Alciato teste, nimis propria & subtilis est hæc Iurisconsf. interpretatio: quādoquidem & portari dicitur, quod quis suis humeris fert. vt rectè Valla annotauit. Sp.

FERRO damnati, vel Ad ferrum damnati dicuntur apud Vlp. ca. Instit.1. & l.8. ff. de testam. non qui ad bestias damnantur: nam in l 8. perspicuè hęc separantur: sed qui vt cum gladiatoribus pugnent damnantur. Itaque Suetonius de munere gladiatorum loqués in Nerone: Exhibuit, inquit, ad ferrum etiam quadringentos Senatores. Hot.

FERRVM Indicum in l. vltim. §. species. ff. de publican. Plinius libr.34. cap.14. ex omnibus ferri generibus palmam Serico ferro tribui, Serasque Indię populos id cum vestibus & pellibus suis mittere scribit. Brissonius.

FERREA manus. De manibus ferreis corniſóne nihil dicere necesse est. Vide Bayfium de re nauali de hisce.

FERRVMINARE, est per eandem materiam cōglutinare: quemadmodum ferrum ferro adglutinatur. nō interueniente alia materia. Pompo. l. quicquid. de acq. rer. dom. Quicquid, inquit, alieno argento ferruminaueris. Nebr.

FERRVMINATIO, hoc differt à plūbatura: quòd hac plumbo massa massæ iungitur, ita vt iunctura plumbea cohæreat: illa verò per eandem materiam massa massæ confunditur. Vide l. in rem actio. §. item quæcunque. ff. de rei vindi. & Bayf. in l. vxori quis legauit. ff. de aur. & arg. leg. Sp.

FERTON. Lege Verton.

FESTA conuiuia, id est, solenniter læta, Impp. ciuibus exhibenda censuerunt. l.4. C. de Sacrif. pagan.

FESTINANT properare, fine vt opinor, exemplo. C. de curs. publ. l. ijs tantummodo. lib.12.

FESTINARE & properare idem significare, atque in eandem rem dici videntur. Sed M. Cato id differre existimat, eaque hoc modo diuisa verba sunt ipsius ex oratiōe, quam de suis virtutibus habuit: Aliud est properare, aliud festinare. Qui vnum quid maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, neq; perficit, is festinat. Verrius Flaccus, rationé volens dicere differentiæ huius: Festinat, inquit, à fando dicitur: quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt, plus verborum quàm operæ habent. Sed id nimis coactum atq; absurdum videtur. Neque tanti momenti esse potest prima in vtroque verbo litera, vt propter eam vnam tam diuersa verba Festinare & Fari, eadem videri debeant. Commodius autem propriusq; visum est: Festinare quasi fessum esse. Nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat sed festinat. Gell. lib.16. noct. Attic. cap.10.

FESTINATIO subita. §.1. Instit. de obligat. ex quasi cont.

FESTI-

FESTINATIONEM præcipitem opponit Iurisconsult. moratoriæ cunctationi, in l.tutor qui repertoriũ. §.1.in fin.de administr.tut. Verùm vtrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati. Vt sit sæpè animi properare, studiosè ad res aliquas contẽdentis: Festinare, corpore necessitatibus obsequendi. Spieg.

FESTOS dies, hoc est, & feriatos & lætos, cur legum conditores instituerint, Seneca refert, de tranquillitate vitæ c.fin. Numa statuit, vt quidam essent dies festi, quidam intercisi, reliqui omnes profesti. Vide suprà, Dies festi. & infra Intercisi dies. Sp.

FESTVCA, virga Prætoria, qua quis fiebat liber Aliàs vindicta dicebatur.

FESTVCARIAM & ciuilem vim dicebant tunc, cũ qui iurisdictioni præerant vnà cum litigatoribus ex iure in fundum cõtrouersum, dicendarum vindiciarum causa, proficiscebantur: ibique manuum facta consertione, quem suum esse fundum actor contendebat, eundem contra vindicabat reus. Ræuard. in ll.12. Tab. lib. singul. de prisco iure vind. cap.6.

FEYGON, in l.properandum. C.de iud.& alijs plurimis constitutionibus significat eum, à quo petitur G. Budæo interprete apud Ant.Aug.lib.2.Emend.ca.1.Sic pars fugiens pro reo. Prat.

FEVDVM à fide appellatum genus est cliẽtelæ, quo vel dignitas, vel vectigal, vel prædium aliquod ea lege alicui datur, vt & ipse, & ipsius posteri atque hæredes, beneficij auctorem perpetuò agnoscant, & quasi pro patrono colant: eiusque caput, existimationem, & fortunas tueantur. Illius enim causa & origo hæc fuit, vt victores cùm gratiam suis ducibus, præfectis, ac militib. pro opera in bellis ac prælijs egregiè nauata referrent, honoribus & fortunis Italorum in illos transferendis: tum etiam certos sibi deuinctos, & tanquam deuotos clientes haberent, quorum opera, bello partam regionem in posterum, si opus esset, tueri possent: quos sua lingua modò Valuasores, modò Vassalos appellarunt. Vnde tres Feudorum gradus facti sunt, summus, medius, infimus. Summus ordo est principum ac procerum, qui lingua illorum Capitanei regni, Duces, Marchiones & Comites appellati sunt: & à Rege tum illis honoribus afficiebantur, tum etiam Italiæ oppidis ac vicis locupletum etiam victorum arcibus ac villis donabantur. Quæ Feuda quia partem aliquam Regiæ dignitatis obtinebant (qui enim Duces & Marchiones nunc appellantur Reguli olim fuerunt) iccirco Regalia dicuntur. Itaque potestas eis data est cudendæ pecuniæ, creandorum magistratuum, salinarum & fodinarum exercendarum, caducorum, confiscationum earumque functionum quæ angariæ & parangariæ appellantur: quæ iura vulgò iura Regaliæ (corruptè, vt opinor, pro Regalia) nominantur. Medius ordo eorum fuit feudorum, quæ principis illius ordinis proceres, Regis concessu, ea lege alijs inferioris dignitatis hominibus dabant, vt Vassali ipsos secundum regem eius beneficij auctores ac patronos agnoscerent, & pro capite ac fortunis ipsorum, si vsus ferret, pugnarent. Quo in numero ij qui vulgò illorum lingua Barones, ac maiores Valuasores, siue Vassali appellantur, fuerunt: qui patronos quidem illos agnoscebant, sed tamen, vt iam dixi, secundum Regem. Infimus ordo eorum fuit, quæ à secundi ordinis Vassalis in priuatos conferebantur: siue illi nobiles essent, quam nobilitatem armis pepererant: siue ignobiles: nam vtrique eadem qua superiores iurisiurandi formula obligabantur: quæ ab Oberto nescio quo, in eo libro, qui vulgò vsus Feudorum inscribitur, barbarè & fœdè perscripta, solam hanc habet, quam antea dixi, sententiam: vt cliens patroni sui caput, existimationem, ac fortunas, quoquo modo poterit, contra quemcunque aduersarium, solius Regis maiestate excepta, tueatur. Hæc ex 2. nostrarum obseruatio. libr. Hot. Plura de origine & conditionibus feudorum vide apud Cuiac. lib.8. obseruat. cap.14. & Connap. lib.2. cap. 9. num.6.

FEVDVM quotuplex sit, Iurisperiti feudistæ incõstanter tractant. Nã ex singulis qualitatibus sicubi paulò maiores aut minores videantur, proprias statim diuisiones constituunt: quasi verò circunstantiæ faciant nouam speciem, contra l. fi. ff. de fund. instruc. & sic pergunt adeò vt arborem faciant, non minus ridiculè, quã si ex singulis pactionibus nouas cõtractuum species reducas in arborem. Nos aliquot ad vsum fori delineabimus feudorum diuisiones. Old.

FEVDVM, aut propriè, aut impropriè censetur.

FEVDVM propriè est, quod simpliciter, purè, directo conceditur, nulla temporis aut seruitiorum determinatione. §.penul. & vlt. quid sit inuestitura. Et de concess. recti feud. Item c.1. quibus mod. feud. constitu. potest.

FEVDVM impropriè censetur, quòd conditionibus, vel obsequijs nominatim definitis est alligatum, cap.1. de not. feud. & §.fin. de capita, qui curi. vendi. Oldendorp.

FEVDVM aliud est regale, aliud non regale.

FEVDVM regale est, quod ab Imperatore, vel à Rege conceditur, habens præter simplicem iurisdictionem dignitatis titulum, vt Ducatus, Marchionatus, Comitatus, & cætera id genus honoris beneficia. cap.1. quis dicat. dux.

FEVDVM non Regale. quod nihil dignitatis vel eminentiæ adfert, siue à Principe ipso, siue ab inferioribus (vt communiter) concedatur. c. vnic. qui feud. dar. possunt. Old.

FEVDVM, aut nobile est, aut ignobile.

FEVDVM nobile censetur, quod accipientis personam nobilitat, vel si prius fuit, nobilem ostendit. vt, cũ ab Imperatore, vel Rege conceditur. capit.1. quis dicat. dux.

FEVDVM ignobile est, quod à plebe vel priuatis personis dari solet: nonnulli Burgense vocant. Item, concessum a minoribus, & minimis valuasoribus, hoc est, plebeis, quasi ad valuas stantibus: vt interim cognoscas vmbram istius vocis. c.1. de his qui feud. dar. poss. Olden.

FEVDVM, aut Ecclesiasticum est, aut seculare.

FEVDVM Ecclesiasticum dicitur, quòd vel Ecclesia dat alij: vel ipsa accipit ab alio: vel quod clerico cõceditur. c.1. de cle. qui inuest. accep. c.1. de his qui feu. dar. poss. & §.fin. de capi. Conradi.

FEVDVM seculare, quod à principe, vel ab alio quouis ciuili homine accipitur. c.1. §. Marchio. de his qui feud. dar. poss. Old.

FEVDVM, vel reale est, vel personale.

FEVDVM Reale ad hæredes regulariter est transitorium, tam respectu domini, quàm beneficiarij. vt in c.1. §.cùm verò Conradus. de ijs, qui feud. dat. poss. c.1. de duobus fratri. a capita. inuest. & c.1. §.fi. quib. mod. feu. amitt. Nam quilibet censetur suis hæredibus prospicere, l.pactum. ff. de probat.

FEVDVM personale æstimatur bifariam. vno modo, quia non porrigitur ad hæredes accipientis, quanquã dantis successores teneantur: vt est feudum Guardiæ, quod arcis tuendæ, aut territorij custodiendi gratia cõcessum fuerit, sicut initiò haud dubiè feuda concedi solebant. Est enim Italica vox, *Guarda la gamba*. Item tale est feudum habitationis. ca. vnic. de feud. guar. Altero modo censetur feudum personale, quod neque ad dantis, neq; ad accipientis hæredes porrigitur, vt soldata. ca.1. quis dicat. dux. Old.

FEVDVM plerunq; est masculinum, quod ad masculos tantùm pertinet. Quandoq; tamen fœmininum est ex pacto. §.filia. de successio. feud. & §.hoc quoque. de ijs, qui feud. dar. poss. c.1. de feud. fœm. §.quia etiam. episc. vel Abbat. Old.

FEVDVM, aut est antiquum, aut paternum, aut nouum.

FEVDVM Antiquum est, quod maiores adgnationis alicuius supra quartum gradum habuerunt. Paternum, quod parentes vsque ad quartum gradum tenuerunt: veluti, auus, proauus, abauus, atauus. Nouũ verò, quod

cœpit in persona beneficiarij, nec peruenit ad eum ex successione.c.1.de successio. feud.c.1. de success.frat.& grad. succed. in feud.c.1. de natu.success.feud.c.1.§.nouam.quot testes sint necessa & c.1.de frat.de nou.benefic.inuest. Est præterea feudum maternum. quod à fœmina cognationis capite descendit, vt in tit. de benefi. fœm. Old.

FEVDI noui & fraterni natura est, vt viro decedente sine filijs masculis, feudum reuertatur ad concedentem.text.est in c.1.in princ. de fratribus.de no.ben. inuestit.cum similib. Fallit, si sit feudum concessum ab imperatore, & non ab inferiore: quia in tali feudo habet locum ius accrescendi ita sing.not. Bal. in l.1.§.1.in colum.pen.vers.vnum scias.C.de cad.toll. cuius verba pro solennib.citat Dom.Alexã.consil.30.quoniam omne datum.in 3.colum.vers.2.dato.lib.1.& in consi.2.lib. 5.vbi idem consilium repetitum inuenies. & latiss.de veritate disputat Ias.in l.re coniuncti.colum. 48.versi. 3.limit.& col.sequ.de leg.3.& sequitur Dom. Alexand. in l.si mihi & Titio.in 3.colum.de verbo.oblig.An autẽ filij fratrum in feudis succedant in stirpes vel capita, Bald.ponit in Authẽ.cessante.colum.1.C.de leg.hæred. & consuluit Alexan.consil.55.prospectis his.in 4.lib.& Barbat.in consil.immediatè sequenti. & eleganter per Zasium in tract.feud.tit.de feudi successione. versic. 6. conclu.10. vbi etiam refert decisionem diui Caroli V. Moderni Imperatoris. circa hoc quòd in capita succedat secundum opin.Azo.contra gloss. vide Recessus Imperij Ann.29.Spiræ Nemetum.Cotta.

FEVDVM aliàs diuidi potest, vt regulariter: aliàs diuidi non potest.Feudi, quod diuisionem non admittit(nam sic simul etiam intelligemus exempla reliquorum beneficiorum, quæ diuidi possunt) exempla sunt: Regnum, Marchia, Ducatus, Comitatus &c. quæ dignitatem habent.c.1.§.omnes.si de feud.defunct.controu. fuer.int.dom.& adgnat. vasall. Constitut.Imperia.§. præterea ducatus.De prohib. feud. alienan. per Frider. Bartol.in l.inter tutores.ff.de admini.tuto. l.& ideo.ff. de condict.furt.Panormi.in c.prudentiam.de offic.deleg.Old.

FEVDA domino aperta, item bona mobilia in feudis apertis, quæ non debebantur hæredibus, quoniã dominus olim semper recipiebat. Cuius iuris sunt iam nunc vestigia in plerisque locis.Old.

FEVDVM quod domino aperietur, & sic in diẽ mortis eius, qui nunc habet, fuerit alij concessum, vt post mortem possessoris habeat.

FEVDVM Episcopale, quod Cęsar concedit ecclesiasticis principibus.

FEVDVM emptum. In feudo empto filia non succedit, præsertim extantibus adgnatis, secundum communem doctorum sententiam.vt probat Andreas de Isernia.c.vnic.§.hoc autem. qui feud.dar.pos.nisi sit nominatim actum.c.vnic.§.filia.de successio.feu.& c.1.de gradibus succes.in feud.Francis.Curtius consi.49.incipien. Recolendæ memoriæ. Quod sequitur Albertus Brunus.consil.16.incipi. Omnipotentis Dei.&c.Et quã quam in hoc sunt opiniones variæ:tamen nemo dissentit, quin feudum emptum vt omnia præstẽtur quę præstari solebant.pro eodem feudo nondum empto, sicut in præsenti casu:non transeat in fœmineam successionem. Quia ibi inuestitura præponderat emptioni, & semper est attendenda, vt tractat.Bald.in præfatio.feudor. Vbicunque enim fit mẽtio feudorum simpliciter, vel hæredis: ibi intelligitur feudum rectum & verum, hoc est, masculinum. cuius fœminæ non sint capaces. Quinimò, in feudis hereditarijs, hoc est, concessis alicui, & heredibus suis, non succedunt fœminæ, vt Bald. & alij notant in c.vnic.in princip.an adgnat.vel fili.defunct.Barto.in l.vt iurisiurandi.§.si liberi.ff.de oper.liberto. Sicut enim nulla ordinatio testamenti valet in beneficijs militaribus, seu feudis, vt est textus in c.vni. in princi.de successio. feud.& in c.1.in princ.de prohibit.feud.alien. per Frideric.c.1.§. donare.qualit.olim. feud.poter.alienar. Et vtrobique Bald. etiam consensu domini.Alex.consi. 15.lib.5.incip.Visis narratis in thema. Ita dominus feudi non potest confirmare feudũ in filiam in præiudicium adgnatorum non consentientium, iuxta textum in c.1.de alien. feu.patern.c.1.§.hoc quoque de successio.feud.& Bald.secund. Alcarottũ vtrobiq; notat, quòd dominus nullam gratiam possit facere fœminis de successione. per quam adgnati excludantur.adeò, quòd Imperator non vult habere potestatem infringendi iuris beneficiarij. Adducunt interpretes secund. Bald.duas potissimum rationes. Altera, quoniam bonæ & naturales consuetudines, quales sunt beneficiariæ, ligant Principem.c.vnic.in fin.qui feud.dar. poss.& ibi gl.l.fin. C.si contr.ius vel vtili.publ. Altera, quia feudum est contractus nominatus, auctore Bart.in l.iurisgentium.§.quinimò.ff.de pact.Angel. Nouel.vt sponsali.largi.in princi. Sed contractus non vult Princeps in sua potestate esse.l.fi.ff.de constit.Prin.l.fin.C.si contra ius vel vtil.publi.c.quæ in Ecclesiarum. de constitutio. Ergo Princeps nec feudi consuetudines vult posse infringere.

FEVDVM Castaldiæ, vt interpretantur nostri, concedebatur ratione administratiõis bonorum & possessionum dominicarum. Annotauit Baro Schenck titu.2. lib.2.feud.

FEVDVM conditionatum, id est, ad certum seruitium adstrictũ, vulgò Sesszlehen nominatur auctor Zas. de feudis degenerantibus. Sp.

FEVDVM degenerans, quod & non rectum dicitur, intelligitur quod à natura proprij rectique feudi recessit. Recti autem feudi compendiosa natura hæc est, quòd ad hæredes transitorium sit in infinitum. Porrò, quòd ex gratia & gratuito domini beneficio originem sumpserit. Item quòd Vasallus fidelitatis sacramento ad incerta seruitia obstringatur.

FEVDVM francum. id est, liberum. ita vt nihil pro eo seruitij præstetur. & quod Francum liberum dicatur, allegatur tex.in c.ex literis.j.de sponsalib. Quippe, quod ad communem verbi intelligentiam recurratur. Spieg.

FEVDVM ligiũ dicitur, si conceditur ab Imperatore vel Rege, præstita fidelitate absolutè & nullius alterius domini fide conseruata. ita declarat gloss. singularis in Clement.pastoralis.§. rursus. in verbo. homoque ligius. de sententia & re iudi. quòd alibi in iure scriptum se non reperisse dicit Bald.in l.1.§.1.colum.penult. versicul.si quis inuestitus.C.de cadu.tollen. & pro singul.citat Domi.Alexand.consil.30. quoniam omne datum.in 1.colum. versicul. quarto, libr.1. Quod etiam repetitum est in consilio 2.in vltim.libro.tamen habet concordantem in aliquibus extrauagantibus.cuius verba reassumit Bald. in consilio 291. ad euidentiam præmittendum est.in primis verbis.in 2. libr. Et rationes huius dicti, videlicet quare feudum ligium non possit nisi vni parere domino, ponit Bald.in Authen.hoc amplius.colum.1.ad fin.C.de fideicommiss.Et tale feudum ab alijs differt in multis. inter alia vnã singularem fallentiam tradit Bald.in c.cæterum.in 3 columna.versic. quæro an supra scripta de iudicijs.quòd licet in feudis multi iudices esse possint & ordinarij sint pares curiæ, tamen in feudo ligio solus princeps potest cognoscere, quia solus potest instituere, & institutum destruere. & est singula.dictum secundùm Dom. Ias.in præludijs feudorum, in 32. colum. versicul. quartus effectus. vbi multa de ista materia ponit in 7. diuisiõe feudorũ. & ibi refert aliud singul.dictum Bald. in d.c. cæterum. in penulti.column.versicu.sed statim.vbi tenuit, quòd in tali feudo, sicut etiam in feudo franco, non est licita pœnitentia, prout in alijs. & hoc dictum Bald.pro singul.citat etiam D.Ias.in 8.diuisione, ad fin.& Mart.Lau. in c.1.in 8. colum. qui feud.dar. possunt.licèt in lectura Bald. Sigillum pro si ligium mendosè legatur. & idem considerat Bald.consilio 324. quæritur vtrum Papa. in primo lib.

Et propterea alibi Bald.sing. dicebat in c.inter dilectos.in 3.col.versic.item scias quòd non est feudum.extrà de fide instr.quòd non dicitur feudum ligium, seu francum, nisi hoc nominatim & expressè in eius cõcessione

ſtione dicatur: quia excedit naturam recti feudi, etiam nobilis. & idem concludit D. Alexand. in d. conſilio 30. col. vltim. circa fin. vbi de hoc Bald. dicto non fuit memor. quod pro ſing. commendat D. Iaſ. in prælud. feud. in 34. col. verſic. illud diligenter nota. & has differentias. & plures alias latè & ſing. ex facto cum incidiſſet, reaſſumit Bald. conſilio 291. ad euidentiam præmittendũ eſt. per totum. in 2. lib. vbi eleganter declarat totam materiam feudi ligij: & tria requiſita ad hoc vt feudum dici poſſit ligium, refert Curt. in tract. feudo. in 1. parte. in 8. quæſtione. in quibus tamen prædicta comprehenduntur. Cotta.

FEVDVM Soldatæ, vt per ſe ignobile eſt, ita nec propriam habet feudi naturam: quum vel dantis, vel accipientis morte finiatur. Et eſt quædam annua gratuita præſtatio. vt definitur tit. 10. lib. 2. Feudorum. Videtur autem Baroni Schenck à Tautenb. Soldatæ vocabulum, etſi iam in aliam ſignificationem degenerauit. ex antiquitatis vſu profluxiſſe. Nam, vt idem adnotauit, ſecũdum Caſſiodorum, Vegetium. & Frontinum, Solidatũ in militia appellabant eum, cui ſtipendia ab imperatore promiſſa erant. Quum enim pop. Roma. ſuprà ducentos annos (vt Liuius teſtatur) proprijs impendijs militaſſet. Anxuro capto, decreuerunt patres, vt ſtipẽdium miles acciperet: cui & veſtem, & frumentum, vltra pecunias, equiti etiam equum dare ſolebant. Qui delecti auctorati dicebantur: temporis verò ſucceſſu, Matricu- [illegible]

[illegible]

Vide Gloſſ. & Bart. in [illegible]

Itaque fictio ad ſolam legem pertinet. nec enim [illegible] hentes fingere poſſunt, niſi lege permittente. vt in Aquiliana ſtipulatione, & quibuſdam alijs item caſibus, in quibus lex ſtipulationem fingit, vel hypothecã. eſtque Iure ciuili inuenta. Sic Iuriſconſultus in l. 2. pro ſocio. dominium ſocietate omnium bonorum acquiri, ſine traditione per quandam fictionem affirmat, cũ textus dicat creditur. Non autem ob aliud inducitur, niſi vt ſuppleat id, in quo deſideratur facti veritas. ad hoc, vt ex ea veri producantur iuris effectus. vt declarat Bartol. in d. l. ſi is pro emptore. Imitatur autem fictio legis, naturam ipſam l. adoptio. ff. de adopt. Vnde ſicut naturaliter quis filium ad tempus habere nõ poteſt, nec ſub conditione. ita nec emancipare eum, nec adoptare in diem ſub conditione licet. l. ſi tibi. eod. tit. Sp.

FICTIO priuata in perniciem alterius, teſte Oldend. nihil diſtat à fraudulenta ſimulatione. Vlpia. in l. cum hi. §. ſi cum his. ff. de tranſact. fingi enim, inquit, lites poterunt, vt tranſactio etiam citra prætoris fiat auctoritatem. Spieg.

FICTIO. Licèt lex nonnulla interdum fingat, veluti eum, qui in vtero eſt, perinde acſi in rebus humanis, rerumque natura eſſet, cuſtodiri, intelligique, quoties de commodis partus quæritur. l. qui in vtero ſunt. de ſtat. hom. ff. Nihilominus in ea ſum opinione atque hæreſi, licèt doctorum communis reclamet calculus, vt exiſtimem, duas duntaxat in iure fictiones eſſe: legis Corneliæ ſcilicet, & iuris poſtliminij. Vt autem intelligamus, quæ legis Corneliæ fictio inducat. ſciendum eſt, iuri naturali omnes homines liberos naſci, ſeruitutesque iuri naturali eſſe contrarias, atque de iure gentium introductas, §. ius autem gentium. de iu. na. gent. & ci. Inſtitu. ex captiuitate ſcilicet. §. fin. de iu. perſon. Inſtitu. Serui enim ex eo appellati ſunt. quòd Imperatores captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolent. qui etiam mancipia dicti ſunt, eo quòd ab hoſtibus manu capiantur. §. ſerui autem. de iur. perſon. Inſtitu. Ex quibus conſtat eum, qui ab hoſtibus captus ſit, ſeruum hoſtiũ fieri. §. ſi ab hoſtib. qui. mo. ius pa. po. ſol. Inſtit. Sciendum eſt ſecundò ſeruos teſtamentum facere non poſſe, cum alieno iuri ſubiecti ſint, §. 1. qui. non eſt perm. fac. teſtam. Inſtitut. cumque (quod ad ius ciuile attinet) ſerui pro nullis habeantur. l. quod attinet. de re. iu. ff. Ex quibus apparet eum, qui ab hoſtibus captus ſit cum ſeruus hoſtium fiat, teſtamentum facere non poſſe. Sciendum eſt tertiò poſteriore teſtamento, quod iure perfectum ſit, ſuperius rumpi. §. poſteriore. quib. mod. teſtam. infir. Inſtit. nouiſſima enim teſtatoris voluntas ſeruatur, l. tranſlatio. de adi. lega. ff. expectandaque eſt mors teſtatoris, vt effectum habeat teſtamentum. §. in extraneis. de hæred. qual. & differ. Inſtitut. ambulatoria eſt enim voluntas defuncti, vſque ad vitę ſupremum exitum. l. quod ſi iterum. de adimen. legat. ff. Denique teſtatoris morte confirmatur teſtamentum. c. cum morte. de celebra. miſſa in antiqu. His ita præmiſſis, ſi quis, poſt factum legitimè in ciuitate teſtamentum, captus ab hoſtibus fuerit. atque apud eos deceſſerit, procul dubio eius in ciuitate factum infirmatur (ſummo iure) teſtamentum. cum ab hoſtibus captus, ſeruus eorum factus fuerit, & ſerui teſtamentum facere non poſſint, cumque, vt effectum habeat teſtamentum, mors teſtatoris expectetur. Cæterùm, ex æquitate, lex Cornelia fingit eum, qui poſt factum legitimè in ciuitate teſtamentum, ab hoſtibus captus eſt, atque apud eos deceſſit, eo ipſo momento deceſſiſſe, quo captus ab hoſtibus fuit, atque ita morte eius confirmatum teſtamentum, perinde acſi nunquam ab hoſtibus captus fuiſſet, nunquam in hoſtium poteſtatem ſeruitutemque redactus fuiſſet, nunquam ius teſtamẽti faciendi amiſiſſet. l. lege Cornelia. de teſtam. ff. l. lege Cornelia. de vulga. & pupilla. ff. Rurſus, vt intelligamus, quæ fictio iuris poſtliminij inducat, ſciendum eſt. dictum eſſe poſtliminium à limine & poſt. vnde eum, qui ab hoſtibus captus eſt. & in fines noſtros poſtea peruenit, poſtliminio reuerſum rectè dicimus. nam limina ſicut in domo finem quendam faciunt, ſic imperij finem eſſe limen, veteres voluerunt. Hinc & limen dictum eſt, quaſi finis quidam & terminus: ab eo poſtliminium dictum eſt, quia ad idẽ limen reuertebatur, quod amiſerat. §. ſi ab hoſtibus quib. mo. ius pa. pot. ſolui. Inſtitut. Eſt autem poſtliminium ius amiſſæ rei recipiendæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reſtituendæ, inter nos ac liberos populos, regeſque, moribus, legibus conſtitutum. nam quod bello amiſimus. aut etiam citra bellum, hoc ſi rurſus recipiamus. dicimur poſtliminio recipere: idque naturali æquitate introductum eſt, vt qui per iniuriam ab extraneis detinebatur, is, vbi in fines ſuos redijſſet. priſtinum ius ſuum reciperet. l. poſtliminium eſt. de cap. & poſtlimin. reuer. ff. His ita expoſitis, ſi quis ab hoſtib. captus fuerit, cum ſeruus hoſtium fiat, cumque, quod ad ius ciuile attinet, ſerui pro nullis habeantur, is procul dubio (ſummo iure) omnia iura, quæ in ciuitate habebat, amittit. Cæterum, ſi is ab hoſtibus redierit, ius poſtliminij, ex æquitate fingit eum, qui ab hoſtibus captus fuerat, redijtque, ſemper in ciuitate manſiſſe, eique omnia priſtina iura, quæ ante captiuitatem habebat, reſtituit, perinde ac nunquã captus fuiſſet, ſemperque in ciuitate manſiſſet d. §. ſi ab hoſt. Itaque teſtamentum. quod ante captiuitatem fecerat, eo reuerſo perinde valet, ac ſi nunquam captus fuiſſet. Adde Forcatulum Necyomantiæ dial. 76. num. 7.

FICTVM, abſolutè, præſupponitur falſum: aliàs

non fingeretur. Præsumptum, habetur loco veritatis. Spieg.

FICTVS barbaro vocabulo pro emphyteutica pēsione, mercedeq́ue meliorationis accipitur, videturque Alciato latinè dici posse, Colonarium. Sp.

FICVS ruminalis, ideo sic dicta, vel quòd æstate sub ea pecora frigora captantia, herbasque vellentia ruminabant, vel à rumine, id est, mamma, quam antiqui rumen dixere quod sub ea pueri Romulus & Remus lupæ rumina suxerint: vnde Ouidius secundo Fastorum.

Arbor erat, remanent vestigia, quæque vocatur
Romula nunc ficus, ruminal ficus erat.

De hac Plinius libr. 15. cap. 18. Plutarchus in Romulo. Tacitus annalium, Publius victor de regionibus vrbis reg. 8. Marlianus libro 2. cap. 13. Annotatum autem est hanc arborem ruminalem quæ in Comitio annis octingentis ac quadraginta & amplius virens perseuerarat, Nerone imperante, ramalibus emortuis visam exaruisse. Quod & in prodigium abijt, donec in nouos reuiresceret fœtus. Cælius libr. 11. cap. 11. lectionum antiquarum.

FIDELITAS est iusiurandum, quod à vasallo domino præstatur, cap. vnico quid præced. deb. in vsibus feud.

FIDES olim à Romanis pro Dea culta est, habuitq́; propria templa inde à Numa consecrata, teste August. vnde id ortum sit dubitari queat: siue quia maximus vsus ac necessitas fidei in contractibus communique vita est: Siue etiam, quia inde à primis parentibus valde prædicari fidem theologicam intellexerint, vt quæ nihil non à Deo impetret, nosque in summam dignitatem ac felicitatem euehat. Omnino Numæ patrum doctrinam non ignotam fuisse etiam ex eo apparet, quia templa sine idolis habuit: & libri eius postea reperti vt ab ethnica idololatria plane alieni, teste Liuio exusti sunt. Fides ergo vox latinis vsitata, aliquando aliter in sacris literis, quam plerunque in prophanis accipitur. Nam fides latinis in dicente & agente plærunq́; est fidelitas, aut veracitas in præstandis promissis. cuius Etymologiam Cicero libr. 1. offic. inde deducit, quòd id fiat quod promissum est dictumúe ab alio, quasi si ista duo verba, fiat dictum, inter sese commixta sint. At in sacris literis plærunque est in audiente aut patiente illi correspondens affectus, quo credimus dicentis veracitati aut fidelitati, quod ea quæ promisit præstiturus sit. Rectè ergo dicere possemus, quòd fides latinis actiuè accipiatur: quia est veritas in agente, dicente, ac præstante nobis aliqua promissa bona. Contra autem hebræis passiuè, quia alterius veracitatem, promissionem ac præstationem bonorum suo assensu, & re etiam ipsa accipit. Nec tamen potest negari vocem Fides πίστις apud latinos & græcos veteres eodem plane modo aliquando vsurpatam, vt in sacris literis & Ecclesia: Nempe (vt iam diximus) passiue vt, Aliquid esse maius fide, id est quàm vt credi possit. Ouid. 4. Metamor. & Virg. 4.

Credo equidem, nec vana fides, genus esse Deorum:

id est mea hæc fides aut persuasio seu assensus non est vana aut temeraria. Et Liuius. Hæc Romulo regnante sunt domi militiæque gesta, quorum nihil absonum fidei diuinæ originis diuinitatisque post mortem creditæ fuit. id est qua creditus est natus fuisse ex Marte. Et hinc doctissimi viri Laurentius Valla & Budæus, eam quæ in sacris literis more Græcorum fides dicitur, persuasionem potius appellandam esse censuerunt. Laurentius (inquit Budæus) persuasionem propriè vocari posse contendit, quam latini Christiani fidem, Græci πίστιν appellant: hoc est certam quandam opinionem & sententiam, quam nobis persuasimus: id quod mihi Laurentius rectè censuisse videtur, cum à verbo græco πέπεισμαι id est persuasi mihi, πίστις apud nos dicatur, quā nos fidem dicimus. Hoc autem ex Quintiliano liquet, qui libro quinto sic inquit. Pro certis autem habemus, quæ legibus cauta sunt quæ persuasione, si nō omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt Latinè autem fides in hoc significatu certam deriuationem non habet, sed græcorum imitatione vsurpatū est ab antesignanis fidei Christianę qui aliud verbum significantius esse nullum existimabant. Hæc illi.

FIDES catholica. Hæc est pietas siue religio nostra, quæ ideo catholica nominatur, quòd non certo alicui populo tradita est, vt Iudaico, sed toti generi humano: nec vllum excludit. omnibus per hanc salutis esse licet, & sine hac nulli: nec religiones in hac sunt suæ cuique genti, sicut apud gentiles. Alij enim dij & alio modo apud Romanos colebantur, quàm Græcos: alij apud hos, quàm apud Gallos, Hispanos, Scythas, Indos, Persas. Omnes gentes quæ Christum professæ sunt, eūdem colunt Deum, & eodem sacrificij genere. Vide l. 1. C. de summ. Trin. & fid. cath. Spiegelius. Quid vero catholicum sit habendum, & quis catholicus censendus vide suprà in dictione catholica Ecclesia: & apud Vincentium Lirinensem contra hæreses cap. 3. Quibus adde & sententiam Lactantij lib. 4. de vera sapientia ca. 30. circa finem, vbi inquit, Sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est fons veritas, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei: Quod si quis non intrauerit, vel à quo si quis exiuerit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Agitur enim de vita & salute, cui nisi caute ac diligenter consulatur amissa & extincta erit. [illegible]

FIDES, pro cautione, in l. sacris. C. de prox. sacr. scri. lib. 12. Sic dicimus, fide alicuius sumere, id est, non sa, sed aliena cautione. Sp.

FIDES iudici facta dicitur, quando probatum ei est, vera esse quæ affirmata sunt. Hinc Rubrica, de Fide instrumentorum. Sp.

FIDES labefactata, dicitur creditum perditū. Fueri fidem suam, est seruare illæsam famam locupletis debitoris. Et fidem suam liberare, pro eo antiqui dicebāt, quod nunc negociatores & coactores, tenere promissa dicunt, & non deesse promisso.

FIDES publica est, quod imperiti Saluum conductū vocant: quem Accursius, malus latinitatis auctor, securitatis nomine intellexit. Sp.

FIDES publica in l. 24. §. in bonis. ff. de reb. auct. iud. possid. *credit* à Gallis appellatur. Cic. pro leg. Mani. Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ, &c. & alibi. Scimus Romæ, solutione impedita, fidem concidisse.

FIDES tacita, clàm & tacitè in fraudem legis, fiscique accommodata. l. 13. §. cum ante. ff. de iur. fisci. l. 15. §. penu. ff. ad municip. Vlp. Epito. tit. 25. Et dicitur

FIDES accommodari, & interponi l. 43. §. vlti. ff. de vulg. l. 10. ff. de ijs, quæ vt indig. & commodari. l. pen. ff. si quid in fraud. patr.

FIDES emptori haberi dicitur etiā sine satisfactione.

na.§.vendita.Instit.de rerum diuisione.l.19.ff.de contrah.empt.

FIDES,tuitionem,auxilium,tutelam significabat, vnde in fide alicuius esse dicebant olim, quod nunc vocant,feudum ab aliquo tenere,& haud dubiè à fide nũcupant atq; salutãt fidelem vel vasallum,quem clientẽ olim dicebant.Vnde sic scribunt,Dilecto nostro fideli: Vnserem lieben getrewen.

FIDE dominica agros colunt,qui nõ pensiones certa quantitate,neq; mercede,sed arbitrio domini rationes reddituri colunt.l.18.§.cùm de villico.l.20.§.1.ff.de instr.instrum.leg.

FIDE alterius pecuniam mutuam sumere, est. dato fideiussore sumere.Cicer.pro Flacco, Hic herculè cornici oculum,vt dicitur:nam hunc Hermippum,hominem eruditum,percussit: eius enim fide sumpsit à Fufiis. Securus Hermippus Tennum proficiscitur, cùm iste sese pecuniam, quàm huius fide sumpserat, à discipulis suis diceret Fufiis persoluturum. Item in eadem orat. Pecuniam sumpsit mutuam a Sext. Schola.qui tamen reddidit P. Veratij lectissimi hominis fide. Vulgò tamen mendosè scriptum est FIDEI. Hotomannus.

FIDE sua iubere,id est, sponsorem se constituere, & periculum in se recipere. Paul. Si filiusfamilias ita stipulatus fuerit: Quantam pecuniam Titio credidero,fide tua esse iubes? Vlpianus in l.vbi autem, de verbor.oblig.

FIDE autem sua promittere, ambigua locutio est, sicut & in verbo veritatis spondere. de quorum captu disserit pulchrè Alc.in l.si quis maior. C.de transactio. Spiegel.

FIDEM alicuius secuti tum verè dicimur, cum ab eo persuasi tantam fidem eius promissis habuimus, vt perniciosum id nobis futurum sit,nisi ea faciat.Connanus lib.5.cap.11.num.6.adde infrà,Fidem sequi.

FIDEM suam astringere,locutio elegans,vinculum obligationis suscipere.Papin.in l.procurator, qui pro euictione.ff.de procur.Sp.

FIDEM fallere.Lege, fallere fidem.

FIDEM frangere.Vlp.in l.sed si hac lege.ff.de in ius voc.Sed si suis,ait, numis,emi,& fidem fregi,pro patrono non habebor.Sp.

FIDEM mutare.pactum rescindere, & violare promissum.

FIDEM bonam præstare,nil aliud quàm sine dolo & fraude versari.Bona fides enim, vt suo relatum est loco,contraria dolo & fraudi est.l.3.in fin.pro socio.Inde dicitur homo bonę fidei,qui nihil dolo facit.l.3.iuncta glo.C.de peric.& commod.rei vend. Sp.

FIDEM licitæ transactionis rumpere apud Hermogenianum in l.pen.de transact.

FIDEM sequi alicuius. eligere aliquem cum quo rẽ habere,aut negotium nobis esse velimus, vsus est Vlp. in l.1.de reb.cred. Est etiam exemplum in l.2. C. de bon. aut.iud.possid.Ex Bud.Spieg.

FIDEICOMMISSVM appellatum est.quod nullo vinculo iuris,sed tantùm pudore eorum, qui rogabantur continetur.Inst.de fideic.hær.§.1.

FIDEICOMMISSA dicuntur, quæ fidei hæredis alteri restituenda demandantur: quæ à fide hæredum licet pendeant,vnde & nomen accepere, Di tamen Augustus,ne perfidiæ humanæ locus esset,ad necessitatem iuris ea retraxit.Vide §.in primis.Institut.de fideicommiss.hæred.l.1.C.commun.de legat. Nec ignorandum fideicommissa non esse, vt vulgò putant, legatis exæquata.Nam licet Vlpianus l.1.de legatis scribat, quòd per omnia exæquata sint legata fideicommissis, non tamen è conuerso dicit. fideicommissa legatis exæquari.Vnde Zasius colligebat, quod & ab Alciato pòst legimus probatum minimè sequi necessariò, vt vtraque eodem iure petantur. Fiunt autem fideicommissa verbis precariis erga grauatum:qualia sunt, rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, iniungo,desidero, impero. Vnde & nomen illud sumpserunt, quòd in sola fide pudoreque hæredis consisterent.§.final.Institut.de singulis rebus per fideicommiss. relict. Accedit Vlpian.inquiens: Etiam hoc modo, cupio vt des: credo te daturum: fideicommissum est.de legatis.Lectiam Spieg.

FIDEICOMMISSARIAE & directæ libertates differunt. Directas enim libertates per legem Aeliam Sentiam in fraudem creditorum datas reuocari, rescripsit Imperator Alexander, si consilium fraudis euentus damni sequatur. Sed ad impediendam fideicommissariam libertatem, solum fraudis euentum inspici obtinuit: Quod hæc, quæ ab hærede præstatur, veluti inter viuos detur, hæres autem nihil facere tenetur suprà vires hæreditarias, quantumuis sincerum & simplex fuerit testatoris consilium,quia nec is temerè intelligitur mandasse, quicquam fieri in fraudem suorum creditorum.Balduin.tit. quibus ex caus.manumit.&c.

FIDEICOMMISSARIA libertas est illa, quam testator non directè impertit, sed per manumissionem alterius,vel hæredis,vel legatarij,vel donatarij mortis ergò,cuius fidei hoc commisit & credidit.

FIDEICOMMISSARIVS non est hæres defuncti, sed is, de cuius manu hæreditatem accipit: nec defuncto continuatione successionis iungitur. Est enim interpositus hæres: nec ab eo, sed ab hærede directo aut legitimo, relictum sibi fideicommissum capit. Conna.lib.9.cap.6.num.8.

FIDEICOMMISSARIVS Prætor,qui de fideicõmissis ius Romæ dicebat.§.1. Institut. de fideicommiss. hæredi.

FIDEICOMMISSARIA substitutio. Vide inferius,Substitutio.

FIDEICOMMISSORVM alia sunt vniuersalia, hoc est,ad hereditatem spectantia quibus totum patrimonium,vel eius partem hæres alij restituere rogatur. Alia rerum singularium, quæ vocantur.nam discrimen olim fuit inter ea: sed sublato eo, per omnia sunt exæquata fideicommissis legata.§.sed non vsque. Instit. de leg. Vlpianus l.1. eodem.Item l.1. C. commun.de legat. Spieg.

FIDEICOMMISSORVM in codicillis relictorũ fauor magnus est, vt omnimodò præstentur ab hærede, qui fateatur se rogatum, etiamsi nullus fuerit adhibitus testis, vt inficiator iurare compellatur, vt recusans iurare pro confesso habeatur.Cuiac.Not.ad tit. Inst.de fideicommiss.hæred.in fin.

FIDEICOMMISSARIVS vniuersalis, non est propriè hæres,vt probant leges de ea re loquentes, videlicet l.si filiusfamilias.§.1.ff.quod cum eo, cum dicitur,effectu enim quodammodo hæres est,& li postulante.§.sed & in huiusmodi. ff. ad S. C. Trebellian.cum dicitur, nam & quodammodo in partem hæreditatis Senatus recipi voluit fideicommissarium, & haberi hæredis loco pro qua parte ei restituta esset hæreditas, & iterum,l.si hæres ab eo,in fin.princ.eod. titul. ibi, hæredis vice fungi eum, cui fideicommissum relictum est. Nam hæ dictiones quodammodo, & haberi loco & vice,sunt improprietatis & fictionis significatiuæ.l.si me in vacuam,& ibi gloss.in verbo,nec amittat. ff.de acqu. possess.& l.in suis.ff.de liber.& posthumis. & §. sed sui quidem hæredes.& ibi gl.in verbo, existimãtur. Instit. de hæred.qual.& differen.Bart.in l.si is qui pro emptore,colum.4.versi.ad hoc respondeo,& ibi recentiores. ff.de vsuca.& in l.2.ff.ad S.C.Macedon.& in l.si maritus. §.legis Iuliæ,qui est primus,post princ.ff.de adult.Baldus,Angel.Imol.& recentiores in l.patris & filij. ff. de vulgar. & pupil.cum similib. Et ita scilicet quod fideicommissarius non dicitur propriè hæres, tenuit expressè Bald.in l.1.column. 3.in 8. opposi. C. qui admit. dum dicit,quòd fideicommissarius vniuersalis est similis hæredi,per d.l.si filius familias.§.1.sed id quidem secundum quid,& non simpliciter, vt ibi plenè declarat, & planius consi.70.concessio fuit facta,colum.5.versic. propterea istud non hæredis.libro secundo. vbi ex hoc consuluit in pulchro casu.& Angel.consi.135.& Antonius consi.76.viso puncto,& quæstione, in fin. Imol.in

l.qui liberis.§.hæc verba,ff.de vulg.& pupil.Raph.Fulgos.in l.qui cum tutoribus.colum.1.ff.de transact.Paul. Castr.consi.12.præsens consultatio col.2.versic.præterea item,lib.2.Alexan.qui alios multos citat,in l.1.§.de illo,& ibi quoque Socin.post princ.ff.ad S.C.Trebel.ipse item Alex.in l.in ratione.§.id vulgo.col.pen.versic.& appel.hæredis,eod.tit.idem.Alex.& Iacob.à S.Geor.in rubr.C.de impub.& aliis substitut.10.Barb.in repe.l.cum acutissimi.col.56.versic.sed an appellatione hæredis.C.de fideicommiss.Soci.in rub.ff.de vulg.& pupil.substit colum,2.versicu.prima conclusio sit,& consi.17.post consilium suprà scriptum.col.2.versic.restat nunc respondere,lib.3.Iason in rubr.ff.de lega.1.colum.vlti.versic.extr.gl.posset,& ibi Aymo Crauetta nu.37.Philip.Dec.consi.55.cuius superscriptio incipit,legitimatio infantis,col.vlt.& Chass.consi.67.nobilis & potens,colum.18.nume.60.& 63.& sequ.vt annotauit Tyraq.in tract.*Le mort saisit le vif.*declar.vndecima,nume.10.& 11.parte secunda.

FIDEICOMMISSARIVS hæres appellatur fiduciarius à Iaboleno.sicut Fiduciaria hæreditas ab Vlpi. Balduin.tit.de fiduciaria tutela,&c.

FIDEICOMMISSARIA hæreditas,quam alij restituere hæres rogatus est.& fideicommissarius is,cui ea hæreditas restituitur,qui Trebellianus fideicõmissarius appellatur.l.15.§.1.ff.vt leg.seu fideicom.nomin.ca.Quo nomine interdum heres quoque fideicommisso oneratus adpellatur.l.51.ff.de iudic.Et qui de fideicommissis Romæ ius diceret constitutus prætor,fideicommissarius dicebatur.l.4.ad fin.ff.qui & à quib.l.78.§.pen.ff.de leg.3.Prat.

FIDEICOMMISSARIA verba.l.20.ff ad S.C.Trebel.quæ & fideicommissi verba dicuntur.l.69.§.final.ff.de leg.2.l.12.§.fin.ff.de iniust.rupt.& precaria.vide infr. Precaria.Prat.

FIDEIVBERE est suo periculo fore id,de quo agitur,recipere,quod per stipulationem fit:Cuiac.Not.ad Instit.tit.de fideiuss.

FIDEIVSSIO sola verborum stipulatione nititur,re aut facto non perficitur.Connanus libro 2.cap.3.num.5.

FIDEIVSSIO non fit nisi per stipulationem,his verbis:Fideiubes?Fideiubeo.Qui dicit fideiubeo,fideiussor est. Qui dicit fidepromitto,fidepromissor.Qui spondeo,sponsor.Inde titul.1.sent.Paul.de fid.&spons.& in tit.8.Minor in his quæ fideiussit,vel fidepromisit,vel spopondit.Sed & fideiussor dicitur quocunq; verbo intercesserit,sicut & sponsor,licet non dixerit spõdeo vel fideiubeo,vel fidepromitto,l.7.de verbor.sign.cum igitur scriptum est fideiussisse aliquem,solennis stipulatio interuenisse intelligitur,& quod scriptum est quasi actum,videtur etiam actum.§.vlti.de fideiuss.sicut si scriptum sit promisisse aliquem,videtur solennis stipulatio interuenisse,vt Paulus scribit 5.sentent.titul.7 & §.si scriptum de inutil.stipul.l.Titia.§.penultim.ff.de verborum obligat.l.1.C.de contrah.stipula.& tanti momenti est ea scriptura,vt aduersus eam testes nõ admittantur,si de fide eius nihil dicatur.secundùm Pauli sententiam,libro 5.tit.de test ib.& Græcorum 21.βασιλικῶν,titul.1.ἄγραφον μαρτυρίαν κατὰ ἐγγράφου μαρτυρίας ἰσχύειν λέγεται.

FIDEIVSSOR indemnitatis non potest conueniri ante principalem:dato quòd expressè renunciauerit beneficio excussionis.ita singu.Bart.in l.1.per illum textum.C.de conuen.fisci debit.lib.10.& in hoc differt à fideiussore simplici:qui potest renunciando sibi præiudicare.vt concludunt omnes vbique.& maximè Baldus in auth.præsente.in vltim.verbis.C.de fideiuss.vbi citat hoc dictum Bartol.quod pro singul.commendant Aret.& Dn.Ias.in l.si ita stipulatus fuero te sisti.§.possum.ad fin.ff.de verb.oblig.post Lud.consi.241.spectabiles domini,colum.2.& Bald.in l.ex rescripto.col.1.extr.de iureiuran.& latè insistit Dn.Alex.consi.29.clarissimè.colum.8.libr.7.Sed si talis fideiussor iurauit super renũciatione,videretur quòd idem esse deberet:cum iuramentum debeat regulari secundùm naturam contractus,super quo interponitur,l.vlti.C.de non nume.pecu.quæ ad hoc communiter allegatur.Sed ad hoc habes meliorem text.de iure.in l.sed et si possessori.§.item si iurauero.& ibi Dn.Ias.in 9.notab.ff de iureiura.& benefacit l.cum qui.§.vlti.eod.tit.& c.quemadmodum.extrà de iureiuran.per quem text.not.ibi Dn.Abbas in 1.column.in 7.not.quòd iuramentum appositum in aliquo contractu,recipit omnes conditiones & subauditiones,seu limitationes,quas habet ille contractus.imò fortius voluit singul.Innoc.in c.per tuas,colum.2.de arbitris.quòd iuramentum simpliciter præstitum in materia sui natura alternatiua,debet intelligi alternatiuè:quòd dictum pro singul.& pulchro commendat Dn.Abb.in c.ex parte.13.in 1.colum.de cle.non resid.sequitur etiam D.Card.Alexan.in c.sicut ex literis.in 2.colum.versic.nota ibi nisi fortè.extrà de sponsalibus.Tamen illis non obstantibus,contrarium decidit singul.Bald.in c.ex rescripto.in 1.colum.ad finem.versic.item quare iurauerunt.extr.de iureiurand.hocque operatur iuramenti religio:quod quidem iuramẽtum seruari debet:modò non vergat in interitum salutis æternæ.vt dicit textus in c.si verò.& in c.etsi Christus.& in c.cum contingat.cum aliis similibus,de iureiurand.& in pulchra quæstio.consuluit Dn.Alexand.in consi.59.viso instrumento & titulo quæstionis,& consil.115.visis & consideratis,columna 4.versicul.sed præmissis,libr.1.& alibi sæpè.& Andræ.Sicul.in consi.53.præclarè scripsit Psalmista in 8.colum.in 2.libr.& hoc dictum Bald.pro singul.refert & sequitur Dn.Alexan.consi.32.in causa executionis,in penult.col.ad fin.lib.4 & in l.Marcellus.ff.de fideiuss.& pro singu.etiam citat Dn.Ias.in l.vltim.in princ.in 2.colum.circa medium.ff.si cert.pet.vbi tamen videtur vnà cum Do.Alex.tenere contrarium.Cotta.

FIDEIVSSOR propriè dicitur debitor.l.4.ff.de solut.Bart.& alij in l.1.ff.si certum pet.Et hoc procedit etiam in materia correctoria & pœnali:puta,quòd debitor pupilli nõ possit esse eius tutor,secundùm quòd disponitur in authent.minoris debitor.C.qui dari tutores possunt.nam qui fideiussit pro aliquo aduersus pupillum,non poterit eius tutelam suscipere.ita signãter determinat Angelus in authentic.vt hi qui obliga.perh.se hab.res min.ad finem princip.& ibi refert ita ex facto cum incidisset,iudicatum.quæ decisio est magna.& benè notab.si vera,secundùm Do.Ias.in l.si fideiussor.in princ.in 2.notab.de leg.1.vbi Aretin.in 1.simpliciter approbat.sequitur etiam Dom.Ias.in l.1.in vlt.verbis.si certum petatur.Et propterea solemus dicere quòd fideiubens pro alio,dicitur malè vti substantia sua:& præsumitur pauper.ita singu.Angel.in l.in personam.§.1.ff.de pactis.vbi per hoc dicit,cauendum à fideiussoribus. Multos enim fideiubendo ad inopiam peruenisse,non est in obscuro.& est sing.modus & memoria dignus,ad probandum paupertatem alicuius,teste D.Alex.in l.si constante.in prin.col.11.in fin.ff.solut.matri.Sed hoc vltimũ limitarem,procedere in eo qui solitus est intercedere pro magna summa:secùs,si pro parua:quia paruum æs alienum debitori suspicionem non generat.ita sing.Bald.in auth.sed iam necesse.in 1.quæst.C.de don.ante nupt.quod pro sing.not.Lud.sing.96.dic mihi.Cotta.

FIDEIVSSOR minimè idoneus dicitur is,qui alienum sortitur forum,Bald.in l.si fideiussor.§.si necessaria.tit.qui satisd.cogan.Alex.post Bart.in l.1.ff.si quis in ius voc.non ier.& in d.l.si fideiussor.sed & tradidit Paulus Castrensis in l.sciendum.ff.qui satisd.cogan.& in l.si filius.eod.titul.Eum qui res soli non possidet,satisdando nequaquam esse idoneum.Brechæus l.habere duobus modis dicitur.§.cautum.titu.de verb.& rer.signific.

FIDEIVSSOR & MANDATOR quid sit.& quid inter se differant.vide l.1.titul.de obligat.& actionib.vbi fideiussor dicitur is,qui alieno nomine obligatur,hoc est,qui sua fide esse iubet,quod alter debet. Is dicitur etiam adpromissor in l.1.§.satis acceptio.titul.de verb.obligat.quasi accedens promissioni.Est enim accessoria

cessoria hæc obligatio non principalis, vt principali obligatione non consistente, nec hæc consistat. l. cum principali. de regu. iur. Hinc consequens est neminem per se fideiubere posse. l. hæres à debitore. §. seruo. 8. ff. de fideiussor. ■ MANDATOR parum distat à fideiussore, quantum ad effectum & vim obligandi attinet, sed aliter contrahitur fideiussio aliter mandatum. Mandatum semper præcedit obligationem, nunquam sequitur. l. si verò, §. si post. tit. mandati. FIDEIVSSOR & præcedere & sequi obligationem potest. §. fideiussor. Institut. de fideiussorib. l. 6. 7. & 8. de fideiuss. Mandatum autem non item, Affinis est vtrique Fideiussori scilicet, & Mandatori, is qui se soluturum constituit. saltem quod ad effectum attinet si quis constituit pro alio se soluturum, sed constitutum semper sequitur obligationem, quod ex edicto prætoris satis constat tit. de cōstit. pec. sicut mandatum semper præcedit. Seilerus ex Lecturis Duareni super tit. de fideiuss. & mandato. nondum impressis.

FIDEIVSSOR dicitur qui fide ac periculo suo suadet, vt id de quo agitur, fiat: quoniam eius euentum præstat. vt l. Lucius. 24. ff. de fideiuss. Peto des ei numos fide ac periculo meo. Itaque cum has passim formulas legimus, Stichum aut decem fide tua iubes? Quantam pecuniam credidero fide tua esse iubes? Mille modios tritici fide tua esse iubes? Si reus quadraginta non soluerit, fide tua esse iubes? cum inquam has formulas legimus, subauditur perpetuò, Isti credita. nam iubere, pro velle, suadere, cupere, hic vsurpatur: vt veteres in his locutionibus annotarunt. Iubeo te saluere, Iubeo te bono animo esse. Aliud autem est fide sua iubere, aliud Fide sua promittere. Fide sua reus principalis promittit, cùm ipse sua sponte spondet: vt medicus apud Plautum in Menechmis, Sanum futurū mea ego id promitto fide. Fide aliena promittit, cùm fideiussorē, aut vadem, aut prædem præbet. At fide sua iubet, qui auctor ac suasor est, vt alteri quid credatur. Vnde fideiussorē Donatus definit, auctorem credendi. Ergo fideiussor & fide sua iubet, & fide sua, non autem aliena promittit: at reus & sua & aliena promittit. Cuiac. ad l. in persona ff. de pact. dicit fideiussorē in ista lege sumi pro expromissore, quod fortasse alibi nusquam.

FIDEIVSSORES à correis ita differunt, quòd hi suo & proprio morbo laborant, illi verò alieno tenentur. Quare fideiussori magis succurrendum censent. venia namque digni sunt, qui aliena tenentur culpa, cuiusmodi sunt fideiussores pro alieno debito obligati, argumento l. legem. C. de naturalibus liberis. gloss. in c. in nostra, super verbo inutilem, ad finem extrà de procuratoribus, &c. Brechæus l. soceri, de verborum & rerum signific.

FIDEIVSSOREM autem veteres Sponsorem appellabant, vti nominatur etiam in l. fideiussores, 68. ff. eodem. Varro, Spondet qui dicit sua sponte Spondeo. spondet etiam sponsor, qui idem vt faciat obligatur. Itaque à Cicerone perpetuò appellatur. Scæuola l. creditor. 60. §. 1. mandati, Quamuis idoneè repromissuram tibi Titiam matrem puellæ dotem sciam, tamen & ipse quo magis concilem animum tuum domui meæ, fidem meam interponere non dubito. Quare scias quodcunque ab ea ex hac causa stipulatus fueris, id me mea fide esse iussisse saluum te habiturum. Hotomannus.

FIDEIVSSOR in rem dicitur, qui in eo negotio quod ipsi proprium est, interposuit suam fidem. Conn. lib. 6. cap. 5. num. 14.

FIDEIVSSOR conditionalis, qui sub conditione promittit, nomine debitoris cōtinetur. vt docet Bartol. in l. 1. num. pen. ff. si certum pet. Et fideiussorem propriè esse debitorem, ferè omnes tradūt: quia iura eum plerunque appellant debitorem. Ex Alciat. in d. l. 1. ff. si cert. pet. Spieg.

FIDEIVSSOR ob euictionem datus, vulgo auctor secundus nominatur. vt Vlp. in l. 4. de euict. Maff.

FIDEIVSSOR item dicitur, qui pro alio fidem suam obligat, & fide sua, id est, periculo suo esse iubet, quod alius debet. Mandator verò propriè dicitur cuius mandato contrahitur obligatio: Connanus libro 6. cap. 6. nume. 1. Hoc quoque notandum est, inquit idem Connanus lib. & cap. citato. num. 4. Fideiussoris & fideiubendi vocabula Ciceroni ignota esse, pro quib. Sponsoris Consponsoris, Spondendi & adpromittendi verbis vtitur, &c.

FIDELITAS, in feudalibus placitis nihil aliud est, quàm sacramentum illud quo domino fidem suam obstringit vasalllus: quod plura complectitur, vt traditur tit. 5. & seq. lib. 2. Feud. Vide Bart. in laudatis Commentariis ad Constit. ad reprimendum, & in l. omnes. C. de annon. & trib. lib. 10. Sp.

FIDEM suam liberare debitor dicitur, cum creditoribus satisfacit: vel cautionē scilicet, vel fideiussoribus datis. Cic. pro Flacco. Hermippus tamen Fusiis absentibus satisfacit, & fidem suam liberat. Hot.

FIDICVLAE in l. 1. & 2. C. l h. de quæstio. tormenti genus ab eo dictum Isidorus lib. 5. Etymolog. cap. 27. tradit, quòd eo rei in eculeo ad fidem inueniendam, & eruendam torquentur. Prat.

FIDVCIA, est contractus quo fidem alterius secuti, rem ei aliquam simulandi tantum causâ mancipamus: inde ducta appellatione, quòd nulla alia re, quam fide ac probitate emptoris freti eam venditionem interponimus. vnde fiduciarius emptor ille rectè appellabitur: quemadmodum hæres fiduciarius dicitur, cuius fidei suam hæreditatem testator ad tempus tantùm credit. Hoc cùm ita sit, illud iam scire oportet, olim formulam emancipationis hanc fuisse, vt pater filium suum alicui dicis causa venderet, ab eoque numos aliquot acciperet: ac tū emptor hominē illū sibi vēditum manumitteret. quòd cum iterum ac tertiò factum esset, eueniebat vt ex lege Romuli filius è potestate patris exiret. is autem qui eum manumiserat, patronus eius efficeretur, ac proinde patronatus iure, ipsius intestatò mortui, quasi liberti hæres esset. Cautio igitur à Iurisconsultis inuenta est hæc, vt post duas venditiones, totidemque manumissiones, pater ita iam tertiò filium venderet, vt sibi vicissim ab emptore reuenderetur: ac tum eum ipse manumitteret, vt eius intestatò morientis hæres esset. quo demum casu contracta fiducia dicebatur, quia vicissim à patre accepta fuerat, quasi vltrò citroque facta. Contrahendi enim verbum reciprocationem in se quandam habere testis est Labeo. l. 19. ff. de verbor. signifi. Differunt igitur fiduciam cōtrahere, & fiduciam interponere. nam fiducia interponitur, cùm semel tantùm atque ab vno accipitur. veluti (inquit Boetius) si quis tempus dubium timens, amico potentiori fundum mancipet, vt ei cùm tempus suspectum præterierit, reddat. vel cùm pater ille filium suū emptori adūbrato vendit, confisus ab eo continuò filiū suum manumissum iri: vel cùm testator suam hæreditatem alicui ad tempus credit, confisus illam ab eo alteri nominato restitutum iri. At contrahi fiducia dicitur, cùm vicissim ac mutuò interponitur. veluti cùm post tertiam venditionem adumbratus emptor ita patri suum filium reuendit, vt eum pater continuò manumittat. vt l. 1. §. obiicitur. ff. ad Tertul. nam si contrahere fiduciam nihil aliud esset, quàm interponere: semper cōtrahenda fiducia emancipatio celebrata fuisset. nunc Iustinia. apertè testatur in Institutionibus, emancipationes non contracta fiducia fieri posse. & si factæ olim fuissent, patrem filio suo intestato successurum non fuisse. §. vlt. de legit. agnat. success. Nonnulli autem fiduciam interpretantur legem reuendendi venditioni adhibitam, a quibus idcirco dissentio, primùm quia fiducia non pactum, sed verus principalisque contractus est: deinde quia ista ratione numquam emancipatio non contracta fiducia facta fuisset. Hotoman. Cuiacius est in ea opinione, quòd fiducia sit redhibendi aut reuendendi lex, venditioni apposita, vt ibi per eum not. ad 3. librum Institut. sub titul. de legit. agnatorum success. circa fin.

FIDVCIAM Cicero libro 3. Offic. in oratione pro Sexto Roscio. & pro Aulo Cæcinna pro deposito: vt in oratio-

oratione pro L. Flacco pro pignore.

Inter FIDVCIAM & pignus hoc interfuisse Isidorus lib. 5. Etymolog. cap. 25. significat, quòd pignus, manente apud debitorem dominio nudam possessionem transferret: per fiduciam verò res aliqua mutuæ pecuniæ gratia vel mancipabatur, vel in iure cedebatur. Quum tamen, vt verbum conueniat, sub ea lege factam fuisse mãcipationem necesse sit, vt soluta pecunia redderetur, & restitueretur: eaque ratiõe pignus à fiducia separatur apud Cicer. lib. 3 Offic. & aliàs Tertull. in lib. de idololatr. pignoribus fiduciari dixit. Pra. Adde Cuiac. lib. 2. recept. sent. Iul. Paul. tit. 13.

FIDVCIARIA hæreditas, id est fidei eius cui relicta est commissa, vt eam alteri restituat. Vlpia. l. 9. de rebus cred. Sed etsi ex senatusconsulto agetur, competit hæc actio: veluti si is cui fiduciaria hæreditas restituta est, agere volet. Hot.

FIDVCIARIA tutela. Fiduciarij tutores, appellantur fratres, quibus post mortem parentis singulari fide defertur autoritate iuris, fratrum & sororũ in pupillari ætate administratio atq; tuitio. Inst. de fiduciaria tutel. in prin. Olim fiduciarius pater appellabatur, cui naturalis parens imaginaria venditione filium mãcipabat, vt ipse deinde eum manumitteret. Fiebatq; is tutor fiduciarius manumissi. Atque hinc videtur profecta appellatio fiduciariæ tutelę, quę tribuitur fratri vel patruo impuberis, post mortem parentis, qui eum emãcipauit. Sanè olim fiduciam accepisse is dicebatur, cuius fidei res aliqua credebatur, ea lege, vt aliquando redderet mancipanti. Balduin.

FIDVCIARIVS contractus. Require, Contractus fiduciarius.

FIDVCIARIVS dicitur is, in quem simulatè aliquid ad tempus ea lege alienatur, vt vel nobis ipsis, vel ei quem nominauimus, restituat. Hinc fiduciarius hæres apud Iauol. l. Seius. 46. & l. 67. ff. ad S.C. Trebel. is qui hæres simulatè & ad tempus scriptus est, dum eam hæreditatem alteri vero ac perpetuo hæredi restituat. l. dedit dotem, ff. de collat. dot. Tyraq. de retract. conuẽt. §. 1. glo. 2. Hinc fiduciaria hæreditas eodem loco, quæ fidei illius credita & commissa est. Hinc fiduciariam operam legatus Imperatori suo præstare dicitur à C. Cęsare, cui imperium ad tempus cõmissum est, vt eo exacto Imperatori suo illud restituat. Hinc fiduciarius pater dicitur is à Caio in Inst. cui pater filium suum simulatò mancipat, de quo latè Connanus lib. 2. cap. 14. nu. 4 Quæ cum ita se habeant, dubium nemini est, quin fiduciaria tutela dici deberet ea, quę alicui ad tempus commissa esset, atque concredita: & fiduciarius tutor is, cuius fidem in ea tutela ipsi ad tempus credenda secuti essemus. Verùm cõsuetudine sermonis à recta via nominis paulisper deflexum est: vt in com. Inst. exposuimus.

FIDVCIARIVS seruus, pro oppigneratus. Paul. libr. Sent. 2. cap. 12. Quicquid creditor per fiduciarium seruum quæsiuit, sortem debiti minuit. Hot.

FIDVCIARIVS pater, antiquo iure nominabatur, qui præter naturalem patrem alius adhibebatur, qui scilicet emptum filium, patri naturali reuendebat emancipandum. Quibus id fiebat solennitatibus, antiquitatis studiosus (nam illæ sublatæ nunc sunt) petere potest ex primo Gaij Inst. tit. libr. Sp. Corasius libr. 6. Miscel. cap. 9. Adde Tyraquel. de retract. conuen. §. 1. gl. 2. & vide suprà in verbo Fiducia.

FIGERE propriè est legum. Nam figi leges dicuntur, cum in æs inciduntur: & tunc fixæ tolli non poterant, cum promulgatæ essent. Refigere autem, est leges iam ęri incisas abolere & remouere. Quidam Triboniano iniquiores aiunt illum solitum figere leges precio atque refigere. Vide Bernardum Rutilium in vita Tribon. Spieg.

FIGERE tabulam, & refigere. Quære, Tabulam figere.

FIGLINA, officina figuli. Iauolen. l. 25. §. 1. de instr. & inst. Quidam quum in fundo figlinas haberet figulorum opera maiore parte anni ad opus rusticum vtebatur.

FIGLINVM opus, arte figuli perfectum. Paulus l. 19. §. 1. ff. de seruit. vrban. præd. Iuxta communem parietem cameram ex figlino opere factam iure haberi licet. Hotom.

FIGMENTVM falsi tituli. l. si ancillam. C. de contrahen. empt.

FIGVRA iudicij, hoc est processus iudiciarius.

FIGVRATE loqui. Vide infrà, iurisconsulti non nunquam.

FIGVRATVM contrà quàm vulgò putant, dicitur, quod non simpliciter indicatur, sed subobscurè intelligitur. Spieg.

FIERI, id est, esse & manere. l. si rem. ff. de acquir. possess. & alibi sępissimè. quandoque significat eligi. de adopt. in princ. Interdum morari. §. sancimus. in auth. de lenonib. aliquando colligi. l. partis. ff. de præscript. verb. significat. Prat.

FIERI dicitur extra iudicium, agere in iudicio l. 1. §. quibus. ff. quod cuiusq; vniuers. Prat.

FIERI quid per aliquem, qui dicatur. l. quod te. ff. si cert. pet. l. si cum dies. ff. de arbit. Prat.

FIERI in continenti dicitur, quando quid fit vno contextu non diuertendo ad extraneos actus, contrariumve actum interponendo. Vide c. quia propter. extrà de elect. & hoc iudicis arbitrio committi potest. glo. in c. an sit. de appel. & l. continuus. ff. de verb. obl. Sp.

FIERI non videtur, quod iure non fit. l. 3. §. si liber homo. ff. de cond. caus. dat. Sp.

FIERI iniuriam contra bonos mores, quid sit, Paulus exponit l. 1. ff. de extraord. crim.

FIERI bona fide. Lege, Bona fide. hoc est, citra figmentum facere. Spieg.

FIERI patremfamilias, Der eygen feur vnd rauch vberkommet. Spieg.

FILIABVS in testamentis ob discrimen sexus, ait Plinius dici consueuisse: cùm his tantũ nominibus adiici soleat, quæ numero plurali ES literis terminãtur vt cupiditates, dignitates, vel quæ VS, vt anus, manus, senatus, fluctus. Hæc Charisius lib. 1. Hot.

FILIASTER, quo quidam vtuntur pro priuigno, nõ paruus filius est, sed imitans filium. Autor Valla lib. 1.

FILIATIO, vt per Doctores in l. 1. de condi. & dem. per communem nominationem parentum, & quòd natus est in domo mariti commorantis vxori. l. filium. ff. de iis qui sunt sui. c. Michael. de fil. presb. Pr.

FILII appellatione, ex proprietate sermonis, nepos non continetur, sed ex interpretatione, qua de re Bart. & Baldus in l. Gallus. §. vt instituens, præconio Salomonij vtiliter disserunt. Attingit item aliquot locis Alciatus in elegantiss. Comment. suis, de verbo. signif. & Zasius noster in tractatu Substitutionum, indicat, consuesse ætatem nostram, cum nominat filios, vel liberos addere nepotes, Kind/vnd Kinds kinder/ad tollendas cauillationes. Filiorum autem nomine, etiam filiæ continentur: sed non e contrario, veniuntque propriè primi gradus. text. est in l. quod si nepotes. in fin. ff. de testamen. tut. Discrimen inter filios & liberos secundùm communem vsum & intellectum in idiotam & laicum, illiteratum & indoctum venire & cadere non potest. Quod gloss. dictum in d. l. quòd si nepotes. Bartol. ibidem agnoscit, & in l. liberorum. circa finem, ff. de verb. sign. Tametsi in ordinationibus, in quibus mens & voluntas ordinatoris euidenter & manifestè deprehendi, aut declarari non potest, filiorum appellatione veniant etiam nepotes. vt sentit Bart. in d. l. liberorum. & expressius Alexand. in addit. ad Bart. in l. Lucius Titius, qui fratrem habebat testamento. de hæred. instit. Sp. ex Old. Etsi autem interpretatione quadam filiorum nomine nepotes & filiæ veniant per iura hic allegata: tamen iure veteri inter filium & filiam, differentiam fuisse constat. Filius enim trina emancipatione de potestate exibat, vt scribit Caius lib. 1. Insti. Filia autem & nepos, & qui deinceps sequuntur, vnica mancipatione. l. certum. §. vlt. de inoff. testa. Sic enim locus is restituẽdus est. In illo itẽ filius à filia & nepote differebat, quod præteritio filij iniustum faciebat testamentum

mentum: filiæ verò & nepotes non item: vti scribit Vlpianus in Institutionib. sub titu. qui hæred. instit. poss. scribit & Imp. lib. 2. Instit. de exhæred. lib. Hodie quoque à nepote in illo differt filius, quòd filius sub omni conditione non rectè instituitur, nepos autem rectè. l. suus. de hæred. insti. in illo item, quòd filio in quartam fructus nō imputat. l. iubemus. C. ad Trebel. de quo Goueanus ad l. cohæredi. §. ff. de vulg. & pup.

FILII dicti sunt ab amore quasi φίλοι, liberi quod à seruis distinguerentur, quos in familia similiter vt filios habemus. Connan. lib. 10. cap. 1. num. 2.

FILII ideò liberi dicti sunt, vt parentes meminerint, se illis non perpetuò imperaturos. Itaq; cum pater filiam natam 25. an. negligit dare nuptui, absque graui causa potest ipsa liberè, hoc est, sine consensu paterno, matrimonium contrahere: & oportet nihilominus patrem suppeditare pro facultatibus dotem. Auth. sed si post. C. de inoffic. testam. Sp. ex Olden.

FILIVM plærique ἀπὸ τοῦ φίλος, dictum existimant, quod nullus æquè censeatur amor, ac inter patrem, & filium, nullus item esse debeat: vnde Cicero ad Atticū [illegible] dixit: id est erga filios genuinam & naturalem beneuolentiam esse: quod Alciato non placet, putatque potius sermone υἱὸς addito ex more Aeolico digamma, vt sit Fυἱὸς, vnde forsan Picardi suum verbum *Fieux*, desumpserunt. Ego verò filium à filo deductum magis arbitror, quod sæpius filij faciem formamque patris aut matris referre soleant, vt Virgil. de Ascanio puero, Astyanactis imaginem referente.

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Nam & filum id aliquando significat, & lineamenta faciei Aulus Gellius libro decimoquarto, noctium Atticar. Condignè (inquit) mehercule, & condecorè Chrysippus in librorum qui inscribuntur [illegible] 1. Os & oculos iustitiæ vultumque eius seueris atque venerandis verborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem iustitiæ, fierique solitam esse dicit à pictoribus Rhetoribusque antiquioribus ad hunc fermè modum, forma atque filo virginali, aspectu vehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis, neque atrocis: sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate, &c. Vel dicitur à filo filius, quod ipse ex patre progenitore, veluti filum quoddam ducitur Theodoretus lib. 1. [illegible], id est: Et secundùm hoc ipsum, atque etiam semper filium ex patre esse credimus. Quando quidem forma est & splendor paternæ substantiæ. Sed de filio Dei intelligit, &c. Brechæus l. filij appellatione. tit. de verb. & rer. sign. &c.

FILII naturales secundùm Azonem in Summa C. eodem titul. sunt multiplices. Aliqui sunt naturales & legitimi, vt qui nascuntur per legitimum torum. Alij sunt legitimi tantùm, vt adoptiui. Alij naturales tantùm, vt nati ex concubina vnica, & in domo indubitato affectu coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito & damnato coitu nati sunt. de his omnibus est gloss. Institut. de adoptio. in princi. & glo. in c. per venerabilem. qui filij sint legitim. Et quot modis naturales de soluto cum soluta efficiantur legitimi, patet in c. tanta. qui filij sint legit. Vbi etiam dicitur, quòd filij vulgò nati vel concepti sunt, qui non habent patrem determinatum. Sed (vt Azo dicit) hæc distinctio secundùm iura ciuilia Imperatorum datur: & non secundùm iura naturalia: quia fortè secundum theologos non est vsquequaque verum, secundùm quos matrimonia, seu indiuidua maris & fœminæ coniunctio est de lege naturæ, quia secundùm Aristotel. & Philosophos 1. Politicorum. Naturalis videtur coniunctio vnius ad vnam, & vagus concubitus contra naturā. Oldendorp.

FILIORVM appellatione in feudis, veniunt omnes descendentes vsque in infinitum, ita singul. Bald. in c. quæ in Ecclesiarum. in penult. colum. versic. sed pone concessum. extrà de constitut. quod pro singulari multum commendat Du. Ias. in l. 2. col. 65. in 6. quæst. C. de iure emph. & tradit Alex. cons. 17. ponderatis. in 1. dub. in 5. lib. vbi ponit quid in emph. Cot.

FILIORVM præterea nomen in postumos postumasque cadit. l. 16. ff. de testam. tut. §. vlt. Instit. qui testa. tut. l. 15. in fin. l. 17. ff. de leg. lib. 1. l. 164. ff. de verbor. signific. quæ ad d. l. 17. vel ipsa inscriptione teste referendā est. Briss. Qui insuper filiorum appellatione contineantur, vide Cuiac. comment. ad tit. pandectarum de excusat. fol. 12.

FILIIFAMILIARVM dicuntur, qui in patris potestate sunt. l. 4. de his, qui sunt sui vel alie. qui quasi domini viuis etiamnum patribus existimantur. Vnde vt illi patresfam. ita & ipsi filiif. appellantur, sola ea nota adiecta, qua genitor ab eo, qui genitus est, distinguatur l. 11. ff. de lib. & posth. Briss.

FILIVS est, qui ex viro & vxore nascitur. l. filium, de his qui sunt sui vel alien. iuris. Quam definitionem Alc. li. 6. paradox. non admodùm probat, noster Anellus putat Vlp. filium naturalem, non etiā ciuilem, definire voluisse. Cum regulariter, lex sit naturaliter potius intelligenda, quàm ciuiliter. l. fin. C. de his qui ven. ætatis impetr. Porrò filius esse negatur vulgatissimo tropo, qui degenerat à paternis moribus, qui meruit abdicari, & tamen manet naturæ vinculum. Sic episcopum esse negamus, qui indignus est hoc nomine, & tamen manet consecratio. Sic Christianum esse negamus, qui moribus est impiis, & tamen non tollitur baptismus. Sic dicimus vxorem esse desisse, quæ se miscuit alteri viro, matrimonij ius adimens sibi. de quo suo loco. Spieg.

FILIVS regis potest dici rex, viuente patre. arg. §. cum quidam Cælius. l. cum verò is. ff. de fideicom. liber. adiuncto textu in l. in suis. & ibi Bald. ff. de libe. & posthum. Spieg.

FILIVM spurium, rescripto Principis legitimum effectum, verè legitimum censuerunt Socinus, Decius, Curtiusque, vt attestatur Alciatus. Nam & aliquem mihi (ait) iustum filium censeri, agnatis verò meis non censeri, haudquaquam naturæ repugnat: cum satis sit mihi, integrè censeri filium: nihilque obstat respectu aliorum qui non cōsenserunt, fictionem legis nihil operari: huiusmodi enim varietas magis aliorum personas, quàm ipsius filij respicit. l. in stipulationibus. §. 1. de verbor. oblig. Spieg.

FILIVM senatoris accipere debemus, non tantùm eum qui naturalis est, verùm adoptiuum quoque neq; intererit à quo vel qualiter adoptatus fuerit: nec interest an in senatoria dignitate constitutus eum susceperit, an ante dignitatem senatoriam. Senatoris filius est & is, quem in adoptionem accepit: quandiu tamen in familia eius manet. l. 5. & 6. ff. de senator. Hot.

FILIPPI nummi genus l. 17. §. cui legatum. ff. de auro & argento legat. ab Horatio libr. Epistol. regale numisma adpellantur. Fit & apud Trebellium Pollion. in Claudio, & Vopiscum in Bonoso, & in Aureliano, & in Probo. Philipporum aureorum mentio, qui licet imagine vultus recentiorum principum signati, priscum tamen nomen retinuēre, vt & apud Gallos nummi aurei genus est, quod vulgò vocant Philippus, quod æstimatur assibus Gallicis 32. Bris. & Prat.

FINALIS quæstio, quæstio de finibus, finium regundorum iudicium. Papin. l. 11. ff. fin. regun. In finalib. quæstionibus, vetera monumenta, census auctoritas sequenda est. Hot.

FINGI lites posse, extat nobile exemplum apud Vlp. in l. cum hi. §. transactiones. ff. de transact.

FINGITVR receptum, quod verè receptum non est. glo. in l. voluntati. §. creditor. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. Albert. Sp.

FINEM sæpè Iureconsulti pro modo accipiunt, vt est à Fr. Duaren. lib. 1. anniuers. disput. notatum. Itaque Fini, &. ad finem, ad modum & quantitatem significat, in l. 10. ff. de compensatio. l. 1. §. pacto. ff. de vsur. l. 5. ff. de collat. dot. l. 15. ff. ad legem Falcid. l. 25. ff. de adimen. leg. l. 4. §. vlti. ff. de nautic. fœnor. l. 42. §. 1. ff. solut. matri. l. 17. in fin. ff. de castr. pecul. l. 26. ff. quando dies legat. cedit.

Sic &

Sic & in l.66.in fin.ff.de euictioni.& l.33.§.si inter.ff.de donat.inter vir.Briss.

FINES denique agrorum termini & limites appellantur.l.16.§.1.ff.de vsu & habit. l. 18. §. penultim. & vltim.de adquiren.posses.l.2.§.cùm Stichum.ff.pro emptor.l.21.ff.quæ in fraud.credit.Sic apud Terent.Heautont. Vicini nostri hic ambigunt de finibus. & Cicer. 1. Officio. Arbitrum Neapolitanis & Nolanis de finibus datum.

FINES autem, vt Agennius Vrbicus notauit, multis documentis seruabantur, terminis, & arboribus notatis, & fossis, & viis, & riuis, & vepribus, & sæpè normalibus: &, vt comperi aliquibus locis, inter arua marginibus quibusdam tanquam puluinis, sæpè etiam limitibus. item petras notatas, quæ in finibus sunt, pro terminis habebitis. Si arboribus notatis fines obseruabuntur, videndum quæ partes arborum notatæ sint. notæ enim in propriis arboribus à foras ponuntur, vt arbores liberas in parte à nota derelinquant. Si communes sunt arbores, mediæ notantur, & ad vtrumque pertinent.

FINIS pro definitione quandoque accipitur, eoque redditur verbum Græcum ὅρ☉. Sic in l. 223. ff. de verborum significat. Præterea fines appellant Iureconsulti, quos Dialectici terminos. l.124.ff.de verbor.significat.Briss.

FINIS vitæ lõgæui hominis. Quære, Centum anni.

FINITOR, agrorum mensor dicitur.

FINITVM intelligitur, quod finiri potuit, l. 1. C. de pœnis. Sunt quippè pleraque verba, quæ quum effectum significant, ad potentiam tamen solum referantur, vt cum lex dicit, Si aqua pluuia noceat, id est, nocere possit. Spieg.

FINIVM regundorum. Fines regere, est distinguere, & (vt Cicero in Topicis inquit) fines, agrorum magis sunt, quàm vrbis. Inde est actio finium regundorum, quæ producitur gratia separandi fines in rusticis prædiis. Et hæc non inconcinnè dicitur finalis quæstio. l. in finalibus quæstionibus. ff. finium regundorum, quod & Oldendorpius asserit. in l. si constiterit. C. finium regundorum. Cuiusmodi quæstioni, siue actioni finium regundorum, constitutio vult, neque triennij, neque decennij præscriptionem opponĩ, sed triginta annorum duntaxat, l. vltim. C. finium regundorum, quia mista est, in rem & in personam. §. præterea. Instit. de actionib. Cæterùm, Numa Pompilius, Rex Romanorum secũdus, fundorum finibus, vt suo quisque contentus esset, sacros Ioui lapides apponi iussit, eosque occultantes, aut transferentes occidi impunè, sacrilegorum instar, voluit. Anch.

FIRMAMENTVM & continens causæ, Latinè pũctum litis decisorium. Græcè συνέχον, atque id est, post quod nihil quæritur, & quod ad iudicationem firmissimum adfertur. Bud. in annot. Prat.

FIRME respondere, hoc est, absq; vllo timore aut pauore.

FIRMVM est facti. Ratum iuris. Vide Barto. in l. id quod pauperi. C. de episc. & cleric. Spieg.

FISCI dicuntur vasa, quæ continent maiorem pecuniæ summam quàm marsupia: vnde quia maior summa est pecuniæ publicæ quàm priuatæ, fiscum nummos publicos appellamus. quamuis magis latinè fiscus Imperatoris & ducis sit: Aerarium verò publicum. Plinius ad Traianum scribens: Et fortasse non eadem seueritate fiscum quam ærarium cohibes? Imò tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo quàm de publico credis. Inde confiscari solet dici, in publicum ius ærarij rédigere. Suetonius in vita Augusti. Deuictisque his & confiscatis, promissa veteranis præmia soluerentur. & secundùm hanc significationem accipitur in titulo de iure fisci, apud Iureconsultum & Imperatores. Alibi etiam fiscus dicitur, quod fixus sit, id est, soluendo: si Baldi auctoritas in hoc tuta est: in consilio 363. infrà proximè citato. Cotta. Cuiacius affirmat fiscum interpretari cophinum siue sportam, & inde suffiscum Festo, eoque distare principem à fisco, quo sui cuiusque loculi distant à seipso. rectè. Et consequẽter Græci interpretes ita: [illegible]. Quapropter existimat fisci appellatione non tantùm sacrum ærarium contineri, id est, sacras largitiones, siue thesauros, de quibus tamen propriè fiscus dicitur. l. 3. C. de quadrien. præscriptio. l. 6. C. Th. quor. ap. non recip. sed & priuatum id est, res siue largitiones priuatas Augusti vel Augustæ. l. 1. de locat. præd. ciuil. C. lib. 11. l. 1. de collat. fun. fisc. eo. li. Continetur etiam fisci appellatione arca præfectoria. l. 6. de exactor. tribut. C. libr. 10. Eodem modo & pleraq; alia significantur, veluti princeps, procurator fiscalis, officium fiscale, statio fiscalis. Habet & plura synonyma, ærarium, ταμεῖον, δημόσιον, publicæ rationes, publicũ, quanquam initio publicum siue ærarium ad aliquid separatum fuerit à fisco, vt ex supradictis patet. Cuiac. in procem. tit. de iure fisc. C. lib. 10.

FISCVS ab AErario quid differat. Populus Romanus suum habuit ærarium. habuit & princeps ærarium suum. Aerarium populi, ærarium Saturni dicitur: principis ærarium fiscus vocatur. Patrimonium populi Romani in ærarium Saturni, Principis in fiscum deferebatur. Et hac ratione, res quæ in vsu publico sunt, ab iis quæ sunt in patrimonio fisci, visus est Papinianus distinxisse l. 72. in fin. de contrah. empt. Rursus damnatorum bona aut publicari, aut confiscari solent. Publicabantur, quæ venalia publicè proscripta in populi Romani ærarium sectione redigebantur: confiscabantur, quæ ad priuatam principis vtilitatem referebantur. Hanc ærarij & fisci differẽtiam obseruasse visus est Plini' suprà citato loco. Eoq; spectat Suetonij illud in Augusto: Quantum militum sub signis vbique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. Et Tacitus Annal. lib. 5. Bona, inquit, Seiani ablata ærario, vt in fiscum cogerentur. Scribit sic etiam in Hadriano Aelius Spartianus: Damnatorum bona in fiscũ priuatum redigi vetuit, omni summa in ærario publico recepta. Auctor est etiam Vlpianus res fiscales, quasi proprias & priuatas principis fuisse. l. 2. §. 2. ne quid in loco publ. Idipsum confirmat Seneca de benef. lib. 7. Cæsar, inquit, omnia habet, fiscus eius priuata tantum, ac sua. & vniuersa in Imperio eius sunt, in patrimonio propria. Et hinc quidem obscurum esse non videtur, qua ratione locum fiscalem à publico loco separet Vlpian. l. 3. §. 8. de iure fisci. Dubium enim non est, quin per fiscalem proprium ratione imperij, & priuatum principis: per publicum autem populi Romani aut alicuius ciuitatis locum intellexerit. Hinc etiam intelligimus, rectam esse legis primæ de bon. dam. hanc in Florentinis pandectis epigraphen. Callistratus lib. 1. de iure fisci & populi: & ius quidem fisci, ad imperium principis: ius verò populi Romani ad ærarium Saturni referendum esse Ræuard. Vario. lib. 4. cap. 4.

FISCI, fiscellæ iunceæ in quibus inclusæ oleæ torcularis prælo ad qualis formam subiiciuntur. Vlpian. l. 19. §. 1. ff. locati. Fiscos autem, quibus ad premendam oleam vtimur, colonum sibi parare debere Neratius scribit. Item Columella lib. 12. cap. 48. & 49. Deinde intrita oliua nouo fisco includitur, & prælo subiicitur. Hoto. Adde Brechæum in l. inter publica. in tit. de verb. & rerum sign.

FISCI etiam nomine Ecclesiam intelligi, notat Innoc. in c. cùm pro causa. de sentent. excom. vnde & ipsa fiscum habet. c. quia diuersitatem. de concess. præben. & ibi glo. Prat.

FISCALES res, quæ fisci patrimonio sunt quasi propriæ & priuatæ principis esse dicuntur. l. 2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco public. His autem tuendis constituebantur procuratores, qui & fisci procuratores & aduocati fisci dicebantur, in variis iuris Ciuilis articulis. Quę nomina passim Gallia nostra retinuit, *Aduocat. & Procureur fiscal.* de procuratore fisci accipienda est Antonini Imperatoris Constitutio, l. 1. C. de fiscal. vsur. Prat.

FISCA-

FISCARII à Firmico dicuntur, qui Fiscum redimunt, & Fisci redemptores, sicut & Vectigaliarij, qui vectigalia apud eundem Firmicum. Erunt (inquit) aut Publicani, aut Vectigaliarij curiosi &c. Et cursus Fiscalis dicebatur publicus. Similiter & vsuræ Fiscales, quæ Fisco, id est, Imperatori debentur: vt est in l.1. de vsur. fisc. libr. 10. C. Sic hodie procuratorem Fiscalem dicimus eum, cui cura eorum, quæ ad Regis & Principis iura pertinent, demandata est &c. Brechæus l. inter publica, tit. de verbor. & rer. significa. Adde Forcat. in in suo Penu Iuris Ciuilis, cap. 25.

FISCVS his verbis definitur apud Græcos interpretes, ἱερὸν [illegible] χρήματα. apud quos & [illegible] χρήματα. pro pecunijs, siue fiscalibus rebus. Prat.

FISCVS est saccus regius, in quem reducuntur, vel cui applicantur bona bannitorum, vel proscriptorum. taliter accipitur ff. locati. l. sed addes. § fiscus. Vel est regij vel imperialis thesauri congregatio: vel imperialiū bonorum collectio: vel priuilegium: quia fiscus multa habet priuilegia, vt not. Azo in Summa. C. de priuileg. fisc. ad quod vide not. C. de iur. fisc. in Rubric.. Et nota, quòd differentia est inter fiscum & Rempubl. sicut inter speciem & genus. Fiscus enim est bursa solùm de commodo pecuniario: sed Respublica pecunias, honores, præmia, & alia considerat. not. in l. mancipia. C. de seru. fug. Oldend.

FISVCA, instrumenti nomen est, quo figuntur, panguntur que in terram sublicæ, palique. ex Herm. Barb. Spiegel.

FISTVLAE tubæ sunt vel canales, per quos aqua ducitur. l. 47. & l. 49. ff. de contrahend. emptio. l. 38. §. vlt. ff. de actio. emp. l. 17. ff de seruit. vrb. l. 41. §. item hoc prohibetur. ff. de legat. 1. l. 13 ff. si seruit. vindic. Dictas autem inde scribit Isidorus libro 19. cap. 10. quòd aquas emitterent, ἀπὸ τοῦ [illegible] quod mittere est. Oldend. a fundendo dictas existimat, quod aqua protinùs effusa per eam ecucitur. Addit ille formas earum pro magnitudine aquæ & capacitate fieri, per quas aquæ modulis certis diuiduntur. Plinius verò lib. 11. cap. 6. Fistulas denûm pedum longitudinis esse legitimum esse ait. Et si quinariæ sint, sexagena pondo pendere: si octonariæ, centena: si denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denariæ autem dicuntur, quarum lamina antequam curuetur, digitorum est decem. Sed de tota fistularum differentia, videndus est Frontin. libr. 1. de aquæductib. Bris.

FISTVLAE porrò interdum fictiles, vt plurimùm verò plumbeæ fiebant. l. 15. ff. de seruit. rust. l. 6. de aquæductib. lib. 11. C. Vitru. lib. 8. cap. 7. & Pallad. lib 9. cap. 11. Collocabantur autem in riuis. l. 2. §. vlti ff. de aqua quotid. l. 3. §. si quis nouum. ff de riuis. & salientibus iungebantur, l. 15. ff. de actio. empt. vel castellis. l. 78. ff. de contrahend. emptio. l. 17. §. epitonia, de actio. empt. Bris.

FISTVLA etiam genus morbi in l. 1. §. medicos. ff. de var. & extraord. Bris.

F L

FLAGELLARE annonam, hoc est, duriorem facere: quod est Dardaniorum, quorum mentionem Iurisc. faciunt, hoc est, præmercatorum, qui Hermolao teste Græcè Timiopolæ appellantur.

FLAGITARE, propriè est, vehementer, & veluti quadam inflammatione animi petere. Significat etiam, de stupro vehementiùs instantiusque appellare. Vlpianus. in l. nunquàm, de priu. del. Si quis, inquit, alienam ancillam surripuerit, & flagitauerit, vtraque actione tenebitur. Sic apud Ciceronem reperitur, annotante hic Bud. Spieg.

FLAGITANS ancillam, ipsa flagitatione eam corrupit. Nam, vt Festus definit, flagitare nihil aliud est, quàm stuprare. Inter cæterum flagitos inquit Festus, dicebant antiqui mares, qui stuprum passi aliquando essent. Ræuardus ad l. nunquàm actiones. ff. de reg. iur.

FLAGITIVM, more militari, dicitur res flagitatione, hoc est, increpatione digna. Nam flagitatio ad strepitum refertur. Ex Donato. Sp.

FLAGITIVM facere, pro peccare, & crimen ac facinus committere. Discriminat tamen à facinore Archid. 32. q. 7. c. flagitia. Certum est, non tantùm pro turpibus peccatis flagitium accipi, verùm his etiam, quæ per negligentiam, imprudentiam, obliuionemque committuntur. Sp.

FLAGRANS crimen dicitur veterum Iurisconsul. verbo, in quo quis deprehenditur, an frischer that ergriffen. adnotauit Hegend. in l. ictus fustium. ff. de his qui not. infam. Sp.

FLAGRVM, idem quod flagellum, eius diminutiuum: virga qua cædi consueuerunt serui: sicut liberi fustibus. l. Pedius. ff. de incend. ruin. nauf. Sp.

FLAMINES ex eo dicti sunt, quòd filo caput cinctū haberent, quasi Filamines. Et cognominabantur à dijs quibus sacra faciebant, vt Flamen Martialis: Flamen Dialis, hoc est, Iouialis, qualis Iulius Cæsar adolescens adhuc fuit. Plura flaminum genera vide apud Turnebum aduersariorum, libr 6. cap. 5. Erant Flamines in magna veneratione, primumque locum post Regem sacrificuium, in conuiuijs tenebant. Flaminis item matrimonium, sola morte soluebatur, non alio diuortij genere. Oldend.

FLAMINES olim non nisi ex consarreato matrimonio nati eligebantur, & per consarreationem ducebant vxores. vide suprà Consarreatio. Item Connanum lib. 8. cap. 3. num. 4.

FLAMMEVM, vestis vel tegmen, quo matronæ caput tegunt: vt scribit Nonius Marcellus. Hoc autem amiciebantur nubentes ominis boni causa, propterea quòd eo assiduè vtebatur Flaminica, id est, Flaminis vxor, cui non licebat facere diuortium. De hoc Lucanus libr. 2. de Martia nubente Catoni, & Iuuenalis Saty. 2. & Plini. libr. 21. cap. 8. Et Martialis libr. 11. Epigrammat. 79. ad Victorem:

Flammea texuntur sponsæ: iam virga parata est.

Et iterum lib. 12. Epigram. 42.

Præluxere faces, velarunt flammea vultus.

Et in c. fœminæ. 30. q. 5. vbi scribitur, fœminas, cùm maritantur, ideò flammeo velati, vt se nouerint semper maritis suis subditas esse. Sed in nostris codicibus detracta est dictio, flammeo. Vulgus autem Italicum etiamnum Fazollum vocat. vide Erasmum tom. 1. pag. 944. in impressione Frobeniana. Hinc autem Flammearij dicti opifices huiusmodi vestium apud Plautum in Aulularia.

FLAMMEOLVM diminutiuum apud Iuuenalem Satyr. 10.

-- Sedet ille parato
Flammeolo. ---

Hæc annotauit Tyraquell. in 3. l. connub. gloss. 1. part. 3.

FLATORES auri apud Pomponium in l. 2. §. deinde cùm esset. ff. de orig. iur. vocantur signatores auri. Flare enim inter alia signare dicitur, quoniam æs, argentum, aurum flando, id est, calefaciēdo signari solet. Hinc flatum æs, & flata pecunia, pro signata. Oldend.

FLAVIANA actio ad ea reuocanda pertinet, quæ libertus de bonis diminuit. Vlpian. l. 1. si quid in fraud. patroni factum sit.

FLAVIANVM ius ciuile, hinc liber, qui actiones continet. Nam nec Cneus Flauius de suo quidquam adiecit libro: sed cùm Appius Claudius proposuisset, & ad formam redegisset has actiones, Cneus Flauius eius scriba, Libertini filius, subreptum librum populo tradidit. Pompon. l. 2. ff. de orig. iur.

FLAVII. vide, Imperatores. quo à Cæsaribus & Augustis distent. Apud Sigebertum legimus, Auctarium Regem, à Longobardis Flauium appellatū. & ab eo quoque omnes Longobardorum Reges, Flauios appellatos. Spieg.

FLAVIVS cognominatus est Iustinianus Imperator, non quòd Flauios deuicit, vt Accursius interpretatur, neque quòd capillos habuerit flauos, quod nusquā legitur, sed quòd fuerit ex gente Flauia, quæ familia a-

liquando apud Romanos clara fuit ex qua fuerunt Vespasianus, Titus & Domitianus, de quo Iuuenalis:

Dum iam semianimem laceraret Flauius orbem vltimus. Nebr. & fuerat lõge antea quidẽ Cn. Flauius Appij Cæci scriba, qui Fastos euulgauit. Fuit & Flauius Priscus Iuriscõsultus, discipulus & auditor Seruij. Sed nihil video, quòd Iustiniano conueniat. Memini certè me legisse in veteri quodam legum Gothicarum exemplari, Flauij prænomen fuisse commune regibus Gothorum, sicut Romanis erat Cæsaris, Flauiumque lingua Gothica significare splendidum & excellentem. Quidam hic putãt non Flauius legendum esse, sed Slauius. vt sit cognomẽ à deuictis Slauis. Balduinus in procemio super Institutiones. & cæt. & Aldobrandinus non admodum ab eo dissentiens, verius existimat, postremos Imperatores, nomina antiquorum sibi vsurpasse, vt vnà cum nomine & fœlicitatem & bonitatem eorũ viderentur con secuti.

FLAVISSAE ab antiquis Latinis dicebantur, quos thesauros Græco nomine appellamus, quod in eos non rude æs, argentumque, sed flata, signataque pecunia conderetur Gellio lib. 2. c. 11. Hot.

FLOCI nomine intelligitur habitus habens manicas longas, & amplas: Cucullæ verò nomine habitus lõgus & amplus fine manicis, vt in Clem. ne in agros. § verum de statu mona.

FLORERE respublica, per metaphoram, pro augetur, siue crescit. in Nouel. de natur. liber. & in Nouel. de donat. à Curial. fact. Sp.

FLVCTVS, est maris in vnam partem agitatio. Seneca lib. 4. Natur. quæst. Sp.

FLVCTVARE, id est, dubitare. 12. dist. 100. illa autem nauicula. 2. q. 4. §. his ita.

FLVMEN Varroni libr. 4. ling. Latin. quòd fluat, à quo lege prædiorum, ita scribitur, STILLICIDIA, FLVMINAQVE VT ITA FLVANT, CADANTQVE. Inter hæc autem hoc interest, quòd stillicidium dicitur eò, quòd stillatim cadat, flumen, quòd fluat continuè.

FLVMINA à riuis magnitudine discernenda sunt, aut æstimatione circumcolentium. Hot. & Prat.

FLVMINVM quædam sunt publica, quædam priuata. Publica perennem aquam habent: Priuata non, sed æstate arescunt. l. 1. §. fluminum. ff. de fluminib. Priuatum flumen in d. l. 1. torrens appellatur, Græcè χείμαῤῥος, quòd hyeme tantùm fluat, quæ Græcis χεῖμα dicitur, nec si quando æstate, repentina pluuia increuerit torrens, priuatus esse dicitur: sicut econtrariò nihilominùs flumen est publicum, si aliqua æstate exarescat. l. 1. §. torrens. & §. ripa. ff. eod. Amnes, torrentes, priuata flumina eorum sunt, in quorum prædijs fluunt, neque quisquam in illis aliquid facit inuito domino. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fluminib. idcircò rectè dictum est, in priuato flumine non esse alluuioni locum, quia per alluuionem, id est, per incrementum latens & sensim factũ, ager alterius alteri accrescit. §. præterea, Inst. de rer. diuis. Forcat. Necyomantiæ dial. 84 nu. 1.

FLVMEN priuatum, cui opponitur stillicidium, accipiendum est pro cursu vel fluxu aquæ, quicquid Accursius comminiscatur. Nam vtrumque, tam stillicidiũ, quàm flumen, pro re priuata accipitur, vt in l. vlti. ff. de seruitutib. Sp. & Prat.

Φλυαρίας nomine, quidam tumultuosam petulantiam, alij seditionem, & turbulentas ineptias significari aiũt I. Cuiacius libr. 6. cap. 6. Obseruatio. carmen famosum interpretatur Prat.

FLVXA fides, instabilis, & citò peritura.

FLVXA vestimenta, amplissima, & minimè astricta, quasique liberè fluentia. Sp.

FO

FOCARIAS vocat Anton. amicas militum, quòd earum præcipua cura sit foci, & nullius præterea rei solicitudinem habeant: tota enim militum domus & rei familiaris administratio in ipso foco est, ex quo cibaria concoquuntur & parantur. Connanus libro 5. cap. 11. num. 2. De hoc vide etiam Tyraquel. in 10. l. connub. gl. 1. part. 10.

FOCARII, qui & mediastini dicti sunt à Iureconsultis, inter species seruorum numerantur. Vide Alex. Neapolit. lib. 3. Sp.

FODINAE dicuntur loca, quibus quid effoditur. c. cleros. 21. distin. argentifodinæ, aurifodinæ, cretifodinæ passim in libris Iuris Ciuilis. Prat.

FODRVM in tit. 81. de Pace Constan. est annonæ militaris, quod plerisque probatur. Prat.

FOEDERATI, liberi erant, suis tantùm legibus relicti, qui tamen populi Romani maiestatem comiter obseruare tenebantur: ex fœderatisque ciuitatibus, in delinquentes Romæ animaduerti fas erat. l. non dubito, de cap. & post lim. Annotauit Alciat. in Parerg. Sp.

FOEDERATI militum genus, ex fœderatis populis conscriptorum in l. fin. C. de loc. Iustinia. Nouel. 117. Τῶν δὲ στρατιωτῶν ... ἔιτε ... ἔιτε φοιδεράτοι, ἔιτε ... [illegible] Suidas φοιδεράτοι ... Ῥωμαίοι ... Briss.

FOEDVS (vt Grammatici putant) ex eo dictum est, quòd in paciscendo victimæ fœdè & crudeliter necabantur: eiusque mors optabatur ei, qui à pace resilisset. vnde Virg. Aeneid. 9.

Et cæsa iungebant fœdera porca. Est autem

FOEDVS pactio quædam societatis populi Romani iussu ritè per Fecialem certis legibus facta & iureiurando firmata. Hotom.

FOEDERIS autem duo tantùm facio genera, Proculum secutus in l. 7. ff de capt. & postlim. qui alterum appellat æquum amicitiæ causa factum: alterum iniquũ, siue impar, cùm pactio fit, vt is populus alterius populi maiestatem comiter tueatur: quod adijcitur (inquit) intelligatur, non pari iure vtrumque populum esse, sed hunc altero superiorem. quod etiam Cicer. pluribus verbis in Orat. pro Balbo confirmat. Liu. autem libr. 34. eadem ponit genera: & illud prius scribit esse, cùm pares bello æquo fœdere, in pacem atque amicitiam veniren: tunc enim repeti reddiq; per conuentionem res: alterum verò genus esse ait, cùm qui hostes nunquàm fuerint, ad amicitiam sociali fœdere iungendam coëunt: eos neque dicere, neque accipere leges: id enim victoris & victi esse. Hæc Liuius: qui tamẽ præter illa duo genera tertium etiam addit, quo bello victis leges dicuntur. vbi enim omnia ei qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex ijs habere victos, quibus mulctari eos velit, ipsius ius atque arbitrium esse. Sed videamus, ne pinguior Liuij partitio sit, illa Proculi limatior atque subtilior: quippe cùm Dedititij non propriè in fœdere, sed in ditione esse dicantur. vnde illud Latinorum de Campanis apud Liuium: Campanorum aliam conditionem esse, qui non fœdere, sed per deditionem in fidem venissent. Item de Apulis: Ita in societatem eos esse acceptos, vt non æquo fœdere, sed vt in ditione populi Romani essent. Hot.

FOEDVS pro Fœditas. Paulus l. 3. ff. de rit. nupt. Nec enim honos ei seruatur, quæ se in tantum fœdus deduxit. Vulgati codices Scelus. sed hoc modo scripsisse Paulum, facilè crederem. Hot.

FOEDVS, à fide deriuant nonnulli: quòd in fœderibus fides interponeretur. Hinc fœderati, quam vocem apud probatos authores, atque ipsum Ciceronem non rarò inuenias: non autem Confœderati, vt quæ Latina non sit: quod alij admonuere. Sunt autem Fœderati, nõ vt Accursius censuit, quibuscum induciæ factæ sunt, ein Anstandt: sed ij, cum quibus amicitiam, vulgus nũc intelligentiam appellat, societatemq; coimus, Bundtgenossen. Sp.

FOEMINA. Fœminas plerique dictas à fœmore aut femine existimant, quoniam in venerem sint magis pronæ, cuius sedes in fœmoribus ponitur. Hinc illud Iuuenalis Satyr. 6.

Callidus & cristæ digitis impressit aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coegit.

Est

Est enim vuluæ cum femoribus, coxis, & inguinibus quædam cognatio scribente Celso libr. Medicinæ 5. cap. 26. Cùm vulua percussa est, dolor inguinibus, coxis & femoribus est. At huic etymologiæ fœminarum à femine siue femore (ne id subticeamus) reclamat, quòd Fœmina, cum diphthongo scribitur, ideoque prima eius producitur: at Femora & Femina sine diphthongo debent scribi, cùm vtriusque prima corripiatur: vt de Femore probat ille versus Iuuenal. loco suprà citato. Et ille quoque Vergil. lib. 10. Aeneid.

Magnique femur perstrinxit Achatæ.

Et rursus eodem libro:

--Attollit in ægrum

Se femur & quanquàm, &c.---

De femine autem est illud Virg. lib. 10. Aeneid.

Eripit à femine & trepidanti feruidus instat.

Ita enim legunt ibi Seruius, Sosipater, & Pierius, qui ita dicit legi in Codice Mediceo & antiquis alijs exemplaribus. Quanquàm sunt qui ibi legant, Femore. Item illud Lucretij lib. 4.

--- Ideò fastigia posse.

Surarum ac feminum pedibus fundata plicari.

Illud autem inter femora & femina interesse constat, vt id in trãscursu dicam, quod femora exteriorem siue posteriorem coxarum partem significant, femina interiorem siue anteriorem, si Vallæ credimus, lib. Elegant. 4. cap. 57. Hæc annotauit Tyraq. in 9. l. connubial. gloss. 1. parte 9.

FOEMININO vocabulo masculos contineri, exemplo turpissimum est, inquit Iurisconf. in l. si ita scriptũ, de legat. 2. Veteres enim cùm aliquem tanquàm mollem & affœminatum carpere vellent, fœminino eum vocabulo, irrisionis causa appellabant. Quod iam nunc quoque fieri videmus. Old.

FOEMINAE ab omnibus officijs ciuilibus vel publicis remotæ sunt. Et ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec curatores existere. l. fœminæ. ff. de regul. iur. Adeò autem fœminæ non admittuntur in Republica ad functionem virilium officiorum, vt Deus in pœnam reputet, si quando det effœminatos dominatores. Esa. 3. Et Vlpia. l. obseruare. ff. de offic. proconf. Proficisci autem, inquit, proconsulem melius quidem est sine vxore. Plerunq; etiam ipsius fœminæ aduersus commoda propria inueniatur laborare consilium. l. si pater. C. de sponsalib. Old.

FOENVS Latinis idem est quod vsura, & à fœtu dicitur, imitatione Græci sermonis τόκος, à partu pecuniæ: cùm pecunia pecuniam, veluti fœtum quendam pariat: τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ. Qui argentum suum non dedit ad vsuram, apud Psalmographum regium, id est, qui fœneratus non est: quod etiam Græci τοκοφορεῖν καὶ δανείζειν dicunt. Brechæus in l. vsura, in tit. de verbo. & rer. signific. Adde Curtium ἐικασῶν lib. 3. cap. 29. tomo 1. Reliqua repete ex verbo, Fœnus, suprà.

FOETAE, absoluto vocabulo dicũtur puerperæ, quę iam partu absolutæ sunt. Sp.

FOLLIS in l. 82. ff. de condit. & demonstrat. & l. 1. si quis pecun. conflauer. in C. Theodos. Crumenam & sacculum pecuniæ significat, vt & Vegetius libro 2. cap. 20. probat. Denique, ait, decem folles, hoc est, decem sacci per cohortes singulas ponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam saccus vndecimus, in quem tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturæ. s. causa. φόλλις planè ὀβολὸς interpretatur Suidas. Quomodo accipiendos folles censeo in l. 3. de sinarijs, in C. Theod. & l. 2. & l. 3. quorum appel non recip. in eod. C. Indeque emendandum Constantinum puto, apud quem in legibus Agrarijs, tit. 2. φόλλεις nõ semel pro φόλλις scriptum est. Eusebius libro 10. histor. Ecclesiast. [illegible] Briss.

FOLLIS nummi genus est, l. 2. & 3. C. Theodos. quorum appell. non recip. sic accipitur apud C. Harmenopulum, vel potiùs Iustinianum in libr. περὶ νόμων γεωργικῶν. titul. 2. ἀφ' οὗ τὸ κλίμμα ἐγένετο κατ' ἐκάστην ἡμέραν ιβ. φόλλεις. vbi legendum, φόλλεις. Prat. Adde Cuiac. in l. 2. de prætor. & hono. prætor. Moschopolus obolum interpretatur.

FOLLERALES dicti sunt, auctore Marcellino in Chronico, quibus suo nomine figuratis placabilem plebi commutationem Anastasius distraxit Iaco. Cuiac. ad d. l. 2. C. de præto. & hon. præt Prat.

FOLIVM pentaspherum, & Folium barbaricum, l. final § species. ff. de public. Isidor. libro 17. Etymolog. cap. 9. folium dictũ ait, quòd sine vlla radice innatans, in Indiæ littoribus colligatur: quod ligno perforatum siccant Indi, atque reponunt, gustu nardum referens. Pentaspherum autem ab amplitudine adpellari, quidam putant ea forma, qua & Nardi folium: quoddam Hadrospherum, quoddam à breuitate Microspherum, quoddam à mediocritate Mesospherum denominatum Plinius scribit libro 12. cap. 13. natur. histor. Briss.

FOMENTA, sunt medicamenta, dicta à fouẽdo, hoc est, calefaciendo & recreando. Ouid.

Fomentis que iuuas vulnera nostra tuis.

Inde est fomentare, & fomentatio, vt apud consultos iuris, de legat. 3. l. si cui, &c. Neb.

FOMITEM frumentarij tituli dicunt Impp. l. fin. C. de frumen. vrb. Constantinop. tametsi in corruptis exemplaribus passim legatur, firmiter, pro fomitem, ex C. Theod. Briss.

FOMES carnis est languor naturæ, qui appellatur concupiscentia carnis. 15. quæst. 1. §. itaque. & non est peccatum, sed peccati pœna, & dicitur animi infirmitas, quia accidit animæ ex coniunctione carnis, d. §. itaque. Prat.

FONS à fundendo dicitur, quòd inde aqua fundatur, quam Vlp. l. 1. ff. de fonte, viuam vocat, ex perpetua quadam causa. Quare primùm à cisterna in hoc differt, quæ aquam imbribus collectam continet: deinde à puteo distat, quòd cùm aqua de terra manat, & vsui sese haurientibus præbet, fons dicitur: vbi verò in alto & profundo est, ibi puteus appellatur: vt tamen fontis nomen non amittat: nam omnis puteus fons est, non autẽ omnis fons puteus. Vnde Columella, fontem putealem dixit lib. de re rust. 11. cap. 2. Sp.

FONTEM memoriæ Vlpianus l. familiæ, de verbor. signif. vocat propagationem nominis. Connanus libro 8. cap. 5. num. 1.

FORANEOS, forenses substantiuè, pro extraneis & peregrinis. Commentatores, vt pleraque alia, more suo, hoc est, sine exemplo probati authoris, vsurpant.

FORANEVS. Vide Officialis foraneus.

FORENSIS homo, causidicus, vel qui se in foro exercet.

FORENSES actiones, quæ alibi ciuiles, siue rei familiaris, priuatæ, aut pecuniariæ dicuntur. Vlp. in l. 1. ff. de incend. naufr. Et quanquam sint de his facinoribus etiam criminum executiones, attamen rectè prætor fecit, qui forenses quoque actiones criminibus istis præposuit. Hot.

FORENSIA instrumenta quæ dicantur, & quanta eis fides adhibenda, not. l. pen. C. de fide instrum. & per Azon. in Summa. C. eod. ἀγοραῖα, Iustinia. in Nouell. de tabell.

FORENSIS iudex, secularis, c. si clericus laicum, de foro compet. lib. 6. inde forum fori, pro foro seculari passim apud interpretes Iuris ciuilis, & Pontificij reperias. Prat.

FORESTA est locus vbi feræ inhabitant vel includuntur. gl. c. cùm dilecti, de donat. aliàs dicitur latum nemus: de his ponit Felin. in c. Rudolphus, in 16. col. aliàs 13. versic. quid autem sit foresta, de rescript. Et vbi quis habet vsum venandi secundùm Ber. c. cùm dilecti, in gloss. 1. Sp.

FORERII. Lege, Metatores.

FORINSECVS, idem est quòd foris, in Auth. de ecclesi. rer. im. alien. §. fin. & hoc vocabulo Plinius maior. Spieg.

FORMA significat modò faciem cuiusque rei, modò calidam, vt cum extra quæ dantur, de forma appellãtur. Forma autem, vt Seruius tradit in 8. Aeneidos, in eo loco, *versantque tenaci forcipe massam.* dicitur a foruo, quod calidum significat, vt etiam Nonius Marcellus autumat. Quanquam Christophorus Landinus libro primo eiusdem operis aliundè deducit. Idcircò Princeps Lyricorum (de Latinis loquor) Horatius libro tertio carminum Ode. 13. non ineleganter formam seu pulchritudinem facem appellat, sitque amoris atque libidinis voluptificum, suauissimumque incitamentum, illectamentum, irritamentum, vt vocat Valerius Maximus, libro 3. rerum memorabilium, titulo de Verecundia, vt annotauit Tyraquellus in 2. l. connubial. gloss. 1. parte 1.

FORMA est, quæ essentiam rei præstat. l. Iulianus. §. si quis rem, ad exhiben. & quòd de substantia dicimus: vt si in testamento desit voluntas, vt quia furiosus, aut impubes testatus est. l. generali. C. de sacrosanc. Eccles. aut in contractibus deficiat consensus, l. cum Aquiliana, de transact. Quòd & ad materiam protrahendum est. Nam & ea contractui perficiendo necessaria est, vt res ex venditoris, precium ex emptoris parte, l. in venditionibus, de contrahen. empt. §. precium, Instit. de emp. Alioqui actus ipsi, si horum aliquid deficiat, omnino pereunt. Sp.

FORMA, facies cuiusque rei. Ferè enim idem sunt. Vlpian de Seruitut. vrba. præd. l. qui luminibus. Sciat se formam ac statum antiquorum ædificiorum custodire debere. Est & in Iure, vbi & regulam & modum significat.

FORMA in plerisque rebus materiæ præstat. Hinc Labeo & Sabinus dicunt, abesse rem, cùm abest forma. Ouid. lib. Transform. 2.

Materiam superabat opus.

Adstipulatur Caius in l. mulieris, de verborum significat. Plerunque plus est, in manus precio, quàm in re. Spieg.

FORMA quoque, lignum illud est, quo calcei informantur. Vlpia. ad leg. Aquil. l. sed & si. Si forma, inquit, calcei ceruicem percussit. Item tit. locari. l. item quæritur. Si forma calcei tam vehementer ceruicem percusserit. Nebriss.

FORMA causæ, ordinata series est, rem ad substantiam deducens. Substantia verò, quæ primam rei essentiam præstat. Solennitas, modus est, seu qualitas quædã rei accidens, qua actus fit solennis. Alciat. cap. 15. libr. 5. Paradox.

FORMA mutui Vide, Mutui forma.

FORMA pristina. l. si quid. C. de seruit.

FORMAE, pro ordinibus & decurijs quibusdam intelliguntur. l. scrinijs. C. de palat. libro 12. ex Pyrrho. Spieg.

FORMA iuris fiscalis pactis priuatorum conuellenda non est, iuxta Papinianum, in l. inter debitorem. ff. de pact. Spieg.

FORMAM Senatusconsulti, quo tempore Principes rerum potiebantur, vide in l. item veniunt. §. præter hæc multa. ff. de pet. hæred. Sp.

FORMA iurisdictionis, pro modo, siue potestate, qua ius alicui dicere permittitur. Callistratus l. 31. ff. de fals. Aut si plus meruisse videatur, quàm ex forma iurisdictionis pati possint, vt Imperatori describatur, æstimaturo quatenus coerceri debeat. Hot.

FORMAE nomen latissimè patet. Dicimus formam iuris, legis, edicti, Senatusconsulti, l. 7. §. si paciscar. l. 42. ff. de pact. l. 22. ff. de minorib. l. 1. C. de vendit. rer. fisc. l. 1. in fin. l. 15. C. si cert. peta. l. 14. ff. qui satisda. cog. libr. 1. C. de vsufruc. l. 1. C. de rei vendicat. Et forma absolutè in l. 31. ff. de administrat. tuto. l. 15. C. de sacrosanc. Eccles. Dicimus & formam contractus, l. 7. § ex contrario. ff. solu. matrim. l. 12. ff. de verb. obliga. Forma prouinciæ, l. 7. §. 1. ff. de interdic. & releg. Briss.

FORMA censualis, l. 4. ff. de censibus.

FORMA agrorũ, l. 8. ff. ad leg. Iul. pecul. & Sicul. Flacc. & Hygen. sæpè. Quod exposui lib. 4. antiquit. Briss.

FORMA etiam aquæductus, l. 27. § si quid cloacarij. ff. de vsufr. & aquæ forma in l. 39. §. hæres. ff. de lega. 1. & in l. 3. & l. 6. de aquæduct. lib. 11. C. & apud Frontinum in l b. de aquæduc. non semel. Sed & in Itinerario Anton. Nunc nomina aquarum, quæ vsibus æternæ vrbis formarum constructionibus adductæ sunt, indicemus. Sic aquam formarum apud Cassiodor. lib. 3. varia. Episto. ad Senat. vrb. Rom. & formarum curam apud eundem auctorem, lib. 5. variar. Epistol. ad vniuersos possessor. Harum formam Comes Romæ posterioribus temporibus constitutus fuit, vt ex Notitia, quo loco de Præfecto vrbis Romæ agit, & ex eodem Cassiodor. libr. 7. variar. intelligimus, vbi formula Comitiuæ huius traditur. Ex his efficitur in l. 1. ff. de aquæduc. lib. 11. C. formarũ meatus legendum esse: non, vt alij emendant, forinarum. Nam formas etiam per agros transeuntes, eodem modo Vlpian. dixit in d. §. si quid cloacarij. Et tam sulcum publicarum aquarum per agros meantium macerijs quibusdam inclusum, quam ipsam fabricam aquæductus, formam veteres appellant. Et formas, in quibus æra fundantur, dixit Plinius lib. 36. cap. 22. Briss.

FORMALE pretium in l. 63 in fin. ff. ad leg. Falc. alij formatum & præscriptum à contrahentibus interpretantur: alij forma censuali definitum, in qua exactissima rerum inibatur æstimatio. Briss.

FORMALIA iustificari dicuntur, quando examinatur, an sit ritè appellatum, de quo ff de appell. recip. & C. eodem tit. Hodie, Zasius ait, in bonis consistorijs primò iustificantur formalia, antequam audiatur causa appellationis, in l. præses prouinciæ. ff. de re iudica. Spieg.

FORMARE actionem. l. 7. §. quinimò. ff. de pact. l. 5. ff. de nego. gest. Formari etiam contractus dicitur pacto quod inest, formamque ac legem & modum dat, l. 10. C. de iure dot. Formare instrumentum, concipere est, l. 9. §. solent. ff. de pœn. Briss.

FORMARE punctum vocat Bartolus, cùm in conclusione scopum iuris in vnam aut paucas theses reducerent, vel consensu partium, vel authoritate iudicis, vt ad Principem referretur, si magna & dubia admodum esset causa Si leuior, ad aliquem Iurisperitum. Inde est titulus C. de relationibus. Ex quo multa præclara vetustatis vestigia relucent, ad colligẽdam æquitatem. Prat.

FORMIDOLOSVS, qui formidat, & qui formidatur. §. si quis, Institut. de pupil. substitut. l. fin. C. de iure deliber.

FORMITER iuratur, quando cum causa adiecta, vel cum expressione contractus iuratur: informiter verò, cùm causa iuramenti non exprimitur Zasio de act. §. item si quis postulante, Instit. de actio. Quod vt rectè intelligatur, quia Doctores vulgò tum in explicat. §. item si quis postulante. tum in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. de iureiuran. errant hac in re, aduertendum est, iusiurandum quod Iudiciale dicitur, duplici differentia præstari: Formiter, & informiter. Formiter iuratur, quando ex causa, quæ nominatam formam contractus aut delicti habet, iuratur: & hoc casu pro iurisiurandi conseruatione, competunt duo remedia. Primum est, quòd actio, quæ aliàs directa nascitur ex tali contractu, post iuramentum redditur vtilis: quod quidem iuramentum plenam facit fidem, vtcunque contractus aut delictum non appareat. Exemplum: peto fundum à Titio, quem ab eo emi, sicut delata mihi ab ipso iureiurandi conditione de hoc iuraui &c. Illa dicitur vtilis ex contractu: ante iuramentum potuissem agere aduersus Titium directo, sed quia ego, ipso deferente, iuraui, ideò conceditur iam mihi vtiliter propter sacramentum. Et hoc casu dicor iurasse Formiter: quia expressi causam, quæ habet nominatam formam contractus, nempe emptionis. Et sic de reliquis. Alterum remediũ est, Actio in factum ex iureiurando, & licitum est intendere quam malueris, idque vulgò receptum est, d §. si quis iurauerit. Informiter verò iuratur, quando ex aliquo facto sine negotio informi seu innominato, iuratur, quod etsi non habeat propriam actionem, aptũ tamen

est

est secundùm æquitatem parere obligationẽ: tunc cùm nulla sit nominata actio, quæ vtilis dari possit, locum habet duntaxat hæc actio in factum iuratoria. Item ex omnibus actionibus realibus, si iuratum fuerit, nulla præter hanc exerceri potest actio. quemadmodum Oldẽdorpius tradidit nouiter in suis Classibus, class. 1. act. 9. & habentur in l. sed et si possessori. & in d. l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. de iureiuran. Malè ergò Interpretes Iuris vulgò autumant, Informe iuramentum esse, cùm causa iuramenti nulla exprimitur, vt si iurem simpliciter, Titium debere mihi decem: nam tale iuramentum à probo iudice non debet admitti: nisi iurans referat se ad acta iudiciaria. Fefellit autem eos, vt ibidẽ Oldendorpius ait, phrasis horum verborum: Si iurauero te Stichum mihi dare oportere. non benè ab ipsis intellecta. Nam Iurisconsulti non hoc volunt, quasi tam nuda iurandi formula sufficiat, sed quod totam actionem in personam cũ sua causa tali compendio loquendi significare solent. Informe ergò iuramentum intellige non quòd nullam, sed quod innominatam causam complectatur, facit l. iurisgentium. ff. de pactis. quia in iudicijs nihil debet admitti sine causa generali vel speciali. Ita Oldendorpius Class. 1. act. 9. Mynsingerus in d. §. item si quis postulante, à numer. 16. vsque ad numerum 30.

FORMVLAS Latini auctores pro actionibus accipiunt, quas ne populus prout vellet, institueret, certas solennesq́ue esse Romani prudentes voluerũt. l. 2. §. his legibus. ff. de orig. iur. Cicer. pro Rosc. Com. Sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus constitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut in genere actionis erraret. Expressæ sunt enim de vnius cuiusq́ue damno, dolore, incommodo, calamitate, publicè à Prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. Quintilian. Declamatio. 260. Si tolerabile formula errare & in petitione pecuniæ Sic formulæ familiæ erciscundæ, communi diuidundo, finium regundorum ab Vlpian. dicuntur in Institut. tit. 19. & vulgaris formula pro actione de peculio, in l. 42. ff. de furt. Et damni dati formula apud Plinium libr. 9. cap. 59. pro actione damni iniuriæ. De qua & Quintil. Declamat. 13. sentiens, Et tamen, ait, quis indignetur apes formula vindicari? Et formula Fabiana apud Paul. libr. 3. Sentent. tit. 3. Et formula iniuriarum apud Sueton. in in Vitell. cap. 7. & Senecam libr. 6. controuersiar. Formula item ad exhibendum, apud Plinium libr. 5. Epistol. ad Tranquil. Et formula Hypothecaria, ad quam Martia. librum singularem scripsit, vt inscriptiones multarum legum testantur. Et formula de dolo malo, apud Cicer. lib. 3. Offic. Sic formulas accipio apud Quintil. libro 7. cap. 4. Sed etiam in formulis, ait, cùm pœnariæ sunt actiones, nos ita causam partimur, an commissa sit pœna, an exigi debeat. Sic & à Tacito in lib. de Orator. vsurpatur. Eodemq́ue sensu accipio quod ab Vlpia. in Institut. tit. 25. scribitur, fideicommissa non per formulam peto, id est, ordinario iure per actionem à Prætore datam extra ordinem cognitione prætoria. In ordinarijs enim tantùm iudicijs formularum conceptio spectabatur: in extraordinarijs non itẽ, l. 47. ff. de negoc. gest. Hinc & sub formula iudicare dicebantur iudices à Prætore dati, qui formulæ, cancellis adstringebantur. Sic enim ille in lib. 1. de Clement. Clementia, ait, liberum arbitrium habet, non sub formula iudicat. Quintil. lib. 3. cap. 11. Priuata quoque iudicia sæpè vnum iudicem habere multis & diuersis formulis solent. Ita atrocitatem formularum apud eundem auctorem accipe libro 7. cap. 1. Et formulam fiduciæ apud Cicero. libro 7. Epistolar. ad Trebat. Formularum autem nomen etiam ad alia pertinebat. Nam & stipulationum & testamentorum formulæ vocabantur. Cæterùm, qui formulas concipiebant, formularij appellabantur à Quintilian. lib. 12 cap. 3. ad fin. Cicero formularum cautorem vocat lib. 1. de Oratore. Formula cadere exposui lib. 3. Brissonius.

FORMVLAM intendere, pro dictare actionem, seu dictare iudicium: & formula excidere, pro cadere causa apud Suetonium. Prat.

FORMVLAE iuris, id est, solennitates antiquæ circa actiones, sublatæ sunt tantum ab Imppp. Constantio, Theodosio, & Valentiniano, non ipsa actionis formula: vt quidã existimarũt, & magno quidẽ suo errore, & litigantium incommodo. Nam si ex facti serie, quantumuis bene narrata, aut nullam, aut ineptam colligas conclusionem, quæ haud rectè, quam à speciali actionis inuestigatione proficiscitur, totus libellus corruit, ut probat Iason multorum testimonijs, in l. 1. ff. de edendo. Prat.

FORNACARIVS seruus, & Fornacator: qui ignis in forno siue fornace accendendi curam habet. Nonius, Fornum & Fornaces dicuntur à forno, quod est calido. vnde Forcipes, quòd candens teneant ferrum. Varro de vita populi Roman. Cocula, quæ coquebat panem, primùm sub cinere, postea in forno: cuius vtriusque vocabulum à Forno ductum, id est, à calore. Vlp. l. 27. §. 5. ff. ad leg. Aquil. Si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuerit exusta. Paul. l. 13. & 14. ff. de inst. vel inst. Instrumento balneario legato continetur & Fornacator. vtrobique tamen Fornicarius & Fornicator legitur, non rectè: quum à Fornice Fornicator, à Fornace Fornacator declinetur. Hot. Adde Turneb aduers. lib. 8. c. 9.

FORNACARIVS, seruus erat idem qui pistrinarius, vel pistor. Vide Budæum in l. si fornacarius. ad leg. Aquil. Sp.

FORNICARI, nõ est propriè stuprum inferre, sed opus aliquod ad speciem fornicis fabrefacere: quod vocabulum à fornice deriuat Calepinus: sed reclamante Iusulano, quòd à verbis nomina deriuari soleant. Vnde à fornicari venit fornix. Sp.

FORNICARII, opifices sunt, & propolæ, & institores, qui tabernas à fisco conducunt sub fornicibus id est, arcub. vt ibi merces suas venales habeant. Iurisc. de vsur. l. cum quidam. inquit, Fiscus, ex suis contractibus vsuras non dat, sed ipse accipit, vt solet, à fornicarijs, qui tardius pecuniam inferunt. Sp.

FORNICATVM opus dicimus, quod sic concameratum, seu ad formam testudinis factum. Id si angulosos recessus habeat, Anaglyphum appellari solet: quã Græci, Budæo teste, in l. si inquilinus. Locati. Cameram vocant. Fornix, arcus, testudo, cognata sunt vocabula, sed tamen nonnihil inter se differentia, vt ibi indicat. Spiegelius.

FORNICATIO est cuiuslibet illiciti coitus genus, qui fit extra vxorem legitimã, specialiter in vsu viduarum, meretricum, vel concubinarum.

FORNICATIO cum meretrice vel concubina, est mortale peccatum, & à iure diuino prohibita, licet quidam vulgares & ignorantes credant oppositum, quòd est falsum. vt not. Panor. in c. Inter opera. ad fin. de spõs. Olden.

FORNICARIVS in l. 17. §. fiscus. ff. de vsuris. vbi anteà legebatur, fornicarij, Florentini libri habent, Foricarij: quod si rectum est, B. Brissonius putat eos significari, qui foricarum vectigal à fisco conducebant, de quibus Iuuen. Satyra 3. commeminit:

— Et verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter. Inde reuersi
Conducunt foricas. —

Constat autem vrinæ vectigal à Vespasiano Romæ impositum fuisse. vide supra Fornicarij. Prat.

FORPICEM, cuius meminit c. vnic. §. si quis quinque. de pac. ten. & eius violat. in vsibus feud. qui accipias docet Archidiaconus cap. in scriptis. 8. quæst. primo. Prat.

FORTIVS pro, multò magis. in l. 2. in fin. ff. ne quis eum, qui in ius. l. pen. ff. si quis cautio. l. 1. §. item si filijsfa. ff. fam. ercisc. l. 3. §. vlt. de vsu & habit. l. 5. §. si pupillus. ff. de reb. cor. l. 15. §. si negauerint. ff. de adult. l. 3. §. vlti. ff. vsufruct. quemadm. cau. Briss.

FORTVITO, item fortuitu, hoc est, casu, & vulgò dicunt, ex casu fortunæ.

FORTVITVS casus, intelligitur id quod ita accidit, vt hominis consilio, cura, ac diligentia præuideri, aut

præcaueri non potuerit, vt satis Vlpia. indicat in l.1.§ si eo tēpore.ff.de adm.rer.ad ciui.pert. Obseruandum autem, quòd casus fortuitu, vel natura accidunt, vt maris tempestas, congelatio, grandinatio, fluminis impetus, aduersa valetudo, ad hæc mors: quę ob id fatum dicitur, vt ait Pyrrhus. vide gl. singularem Aret. in §.1. de capit. dim. Inflit. vel hominis facto contingunt, vt latronum insidiæ, hostium incursus, vis etiam priuata improuisa, iudicis iniuria, vel iniqua sententia, falsa testium depositio atque testamenti falsificatio, & his similia, quæ Interpretes sparsim indicant. Sp.

FORTVNA, vocabulum medium est: sed cùm fortunam solam dicimus, intelligendus est inopinatus prosperæ cuiuspiam rei euentus. Sic thesaurum, fortunę donum appellamus. l. si is, qui in aliena. §. communis. ff. de acq.rer.dom. & §. quòd si seruus. ibid. Fortuna aliud dedit, quàm cui operam dabat. Sp.

FORVM. Seneca author est triplex forum olim Romæ fuisse. Sic enim lib.2. de ira, adijce (inquit) publica periuria gentium, circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus tria non sufficiunt fora. Sex verò modis intelligitur forum, vt tradit Festus, quem videre licet. Forum autem ponitur pro territorio cuiusq; iudicis, intra quod potest in facinorosos animaduertere. l. si pupill°. §. territorum. ff. de verb. signific. Item, forum est locus, vbi ius redditur: seu forum, est exercendarum litium locus. c. forus. extr. de verb. signific. Forum etiam est, vbi domicilium reus habet, vel vbi habebat tempore contractus initi: vnde illud est, actorem forum rei sequi. l. 2. C. de iurisdict. omn. iudi. l. actor. C. vbi in rem act. facit pro hoc l.1.1. & 3. ff. de bon. auth. iud. possid. Fori appellatione etiam interdum subsellia intelliguntur, hoc est, iudicia publica, quæ exercebantur sub dio, aut certè ex eo loco, vnde cælum facilè perspici possit: quod vel Cicero satis indicat pro Rege Deiotaro. Dictum autem est forum (vt M. Varro grauissimus author scribit) lib. 1. de Ling. Lati. à ferendo, quòd in eum locum litigantes controuersias deferant, sicuti negotiatores res, quas vendere cupiunt. Non autem dictum est a fando, neque à Phoroneo rege, vt hanc Isidori sententiam doctè refellit Alciatus. cap. 24. secundi dispunct. Anchor.

FORVM appellat Quintilianus, in quo iudicia publica exercebantur idq; Isidorus probat in libr. Etymol. quem Rom. Pontifex sequitur in c. forus de verb. signifi. Vnde,

FORI ius l.8 qui satisd. cogan. Et

FORI præscriptiones, quibus iudicis tribunal declinatur. hæc principio litis opponi debent. l. fi. C. de exceptionibus. Prat.

FORVM boarium, piscarium, in quo boues vel pisces væneunt. Quæ omnia, inquit Varro, in vnum locum cōtracta, postquam ædificatus est locus, appellantur macellum. Prat.

FORVM, Conciliabulum. Liuius per fora & conciliabula, omnia quæ extra vrbem erant, maiora & minora oppida, castella & loca intellexisse videtur, in quibus essent conuentus aliqui iuridici, prout annotat Turneb. lib. 1. aduers. cap. 11. Aliàs verò forum locus erat nūdinationis & negotiationis, vbi etiam ius dicebatur, vt forum Flaminij, forum Iulij, forum Licinij, de eorum nominibus, qui ea constituenda curarunt. Conciliabula verò cum loca essent, in quibus ius diceretur, & in cōcilium veniretur, tamen foris inferiora erāt, interdum tamen in municipij ius ascendebant.

FORVM suarium in l.1. de offic. præf. vrb. §. cura carnis omnis. Vide hic Budæum. Sp.

FORVM competens, handtmal / ein bequemliche ordenlich gerichts stat. Quasi eo loco se iuri obtemperaturum manu propria iurauerit. Vnde hicitur, handtmal beweisen / pro eo quod est, Sein herkomen beweisen. Verba sunt significantissima venerandæ antiquitatis: nec splendorem verborum, sed rem curamus.

FORVM neutri generis est: & dictum ab eo, quòd cōtrouersiæ & res venales illuc ferantur. Isidorus in genere masculino forus dixit d. c. forus sed eruditiores forum: vt forum Iulium, forum Cornelium. de quo Prudentius poeta illo versu:

Sylla forum statuit Cornelius.

Hoc Itali vrbem vocant. hodie tamē Immola vocatur, vrbis notissima: licet quidam refragentur, inter quos Blondus, & cum alijs Felin. in c. significante. in vlti. verbis. de rescript. & in hanc sententiam nostram contra Isidorum venit Alci. in lib.2. Dispunct. c.24. Cott. & Old.

FORVM agere seu conuentum, quæ locutio in Cice. lib.3. epi. famil. & 7. Act. in Verr. frequens est, dicebatur, qui prouinciæ præerat, cùm ciuitates vocabat, & de cōtrouersijs eorum cognoscebat, auctore Festo lib.6. Seruius ad illa Verg. 5. Aeneid. verba:

Indicitque forum:

id est. ait, tempus & locum agendorum negotiorum designat, qui conuentus vocatur. Quod verbum apud Cæsarem & Plin. sæpenumero reperies. Briss.

FORI disputationem Pomponius in nobili illa l. 2. de orig. iu. Old. exponente, accipit, pro applicatione legum ad cōmoditatem reipub. cuius negotia in foro tractari solent. Dicimus enim, in foro disputare, sicut vti foro, deseruire foro. Sp.

FORO cedere argentarij, nummularij, mensularijq; dicebantur, qui actum suum deferebant, &, vt vulgò loquimur, Bancham ruptam faciebant. Ab eo, quod circa forum eorum tabernæ depositæ essent. sic in l.7. §. quotiens. ff. depos. & l. vlti. ff. de curator. bon. dan. Et apud Senec. lib.4. de benefic. ca. 15. Pecuniæ etiam malè creditæ exactio est. Et appellare debitorem ad diem possum, & si foro cesserit, portionem feram. Briss.

FORO interdicere, plus est quàm aduocationibus vt ait Iurisc. in l. moris est. §.1. ff. de pœn.

FORO te para, hoc est, ad forenses actiones ne imparatus accedas. Nam qui in hac vitæ consuetudine & cōmuni hominum societate aliquantum versatus est, non ignorat, vix vni ex milibus dari, etiam per sese quietissimo, non quandoque in foro & ante tribunal, vel pro ipso comparendum sit, vel pro altero intercedendum. Quod si igitur forensium actionum rudis atq; ignarus accedat, non mirum est, si cum molestia damnum etiam atque dispendium reportet, tum & fama nonnunquā periclitetur, vt scitè monuit Iustinus Goblerus. Sp.

FORTE, non est nota dubitationis, sed assertionis. c. 2. & ibi gl. ext. de testam. Io. Bello. Etym.

FOSSA est receptaculum aquæ manu factum. l. vn. §. vt in flum. pub. l. vn. in fi. ff. de ripa mun. l. 1. §. caput. ff. de aqua cottid. l. 26 ff. de dam. infect. Fossæ agrorum siccandorum causa factæ. l. 1. §. sed & fossas. & §. vlt. & l. 2. §. 1. & l. 24. ff. de aq. & aq. plu. Briss.

FOSSATVM pro fossa & vallo in l. 3. § is qui in exploratione ff. de re milit. Veget. lib. 4. ca. 16. Musculos dicūt maiores machinas quibus protecti bellatores, si lutum obsuerit, aut ciuitatis fossatum, apportatis lapidibus, lignis, ac terra non solùm complent, sed etiam solidant. Suidas [Greek] Constantin. libr. 6. Epito. titu. 5. [Greek]. In libello etiam Varior. auctorum de limitib. ita scriptum est: Fossatum decisum, paruum in fine pro termino posuimus. Briss.

FOSSATVM recentiores scriptores vocauerunt castra, quia fossa cingi solebant, Capitolinus in Gordianis, Castra omnia fossato circuibat. Quin & apud Suidā hoc vocabulum reperitur, & apud Leonem Imperatorem. vt annotauit Turnebus aduersarior. lib. 2. cap. 13.

FOTINIANI l. 5. C. de hæred. à Fotino Gallogræca Smirnæ episcopo, de quibus in catalogo hæres. & Isido. lib. 8. Etym. cap. 5. Briss.

FOVEA, pro scrobe ferarum venandarum causa facta. Paul. ad leg. Aquil. Qui foueas vrsorum, ceruorumq; capiendorum causa faciant, si in itineribus fecerint, coque aliquid deciderit, factumq; sit deterius, lege Aquilia obligati sunt. Sp.

FR

FRACES. Lege, Amurca.

FRACTVM, interdum dissolutum significat, continetúrque sub verbo rupisse. l. Marcell. de verbor. signif. l. 6

l.si seruus seruum.§ inquit lex.ad leg.Aquil.Spigel.

FRAVILE consilium.l.1.ff.de minoribus.

FRAGMENTVM, pars fractæ rei. Vlpia. Alphenum denique scribere ait, posse ita agi, ius illi non esse, in suo lapidem cædere, vt in meum fundum fragmenta cadãt. l.autem.§. Arist.ff.si seruit.vendicet.Spigel.

FRAGOR, sonum rei duntaxat fractæ propriè significat: estque fictitium verbum a sono.Sp.

FRAMEA penult.correpta accipitur pro lancea seu hasta, dequa meminit Iuuenal.dum dicit:

Et Martis frameam, & Tyrtæi spicula vatis.

Atque in lectione Zachariæ Prophetæ cap.13.Framea, inquit, suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi. Et ita debet intelligi locus Vlpiani in l. 3.§.armis.ff.de vi & vi armata.licet aliqui aliter intelligant.Oldendor.

FRANCI, Alberic.in hac dictione auspicatur regnum Francicum a Carolo magno, quòd de Romano imperio intelligi non potest. Nam prisci Francorum reges, puri puri Germani, post præstantissimos quosq; imperatores, armis eorum exerciti, etiã toties ab eis repressi, nec virtuti illorum cedentes, tandem potiti Gallijs Belgica & Celtica, regnare ibi cœperunt. Spieg.

FRATER & soror, in transuersali linea sunt in secũdo gradu, iuxta leges Cæsareas: secundũ pontificias Cõstitutiones in primo. Quæ sit huius differentiæ causa, exponunt interpretes. Iuris Cæsarei supputatio valet adhuc in hæreditatibus ac tutelis: Pontificij iuris, in matrimonio. Spieg.

FRATER per vtrunq; parentem accipitur, id est aut per matrem tantum aut per patrem, aut per vtrunq;, id est, ex vtroq; eodem parente. Sed hic numerum non auget. Paul.in l.Iurisconsultus.ff.de gradibus & adfinibus. Olden.

FRATRES germani dicuntur, ex vtroque parente.

FRATREM dici, quasi ferè alterum, scilicet patrem, notum est: aut eum qui familiam sustinet: quare & Græcis φράτωρ, hoc est, contribulis esse videtur. etenim qui nascitur, vt patrisfamiliam obtingat. l. fœminæ.ff.de verb.sig. Cicero fratrem pro sororis marito vsurpauit, Pro domo sua, & de respons. Aruspicum. Et hodie fratres dici videmus eos, quorum alter alterius sororem habuit in matrimonio. Sp.

FRATERNE, id est, ex officio fratrum, vt fratres facere decet. Fraternè amare, pro eo quod est, tanquam fratrem amare. extat apud Ciceronem in libr.1.Epist.ad Attic.

FRATRES vocamus, qui eodem patre, vel matre eadem nati sunt: Et tamen, Fratrum filij, qui propriè patrueles vocantur, etiam fratres dicuntur. Velleius Paterculus lib. 2. Circa eadem tempora, inquit duo (sic enim legendum est) Metelli fratres vno die triumphauerunt. Non minus clarum exemplum, & adhuc vnicum Fului, Flacci eius qui Capuam ceperat, filiorum sed alterius, in adoptionem dati. Nam census Metellorum, patruelium, non germanorum fratrum fuit. Hinc factũ, vt apud Accium Plautum in Pœnulo: alterius patruelium filius, alterum patruelem, quem Iurisconsulti propiorem sobrino dicunt: velut patris fratrem, patruum vocet. Curt.lib.2 ὑπατῶν. tom.2.cap.14.

FRATRES etiam eodem patre geniti dicuntur consanguinei, tum nostris legibus, vt probatur ex l. .§.consangu neos.ff.de suis & legit. cum simul. tum alijs scriptoribus, vt probauimus in nostro tractatu retractuum, tit.1.§. 7.gl.9. in verbo en lignage. nu. 4. incip.his igitur. Ex quo etiam Sophocles huiusmodi fratres sæpè vocat ὁμαίμους, veluti eiusdem sanguinis, αἷμα enim sanguis est. vt annotauit Tiraq.in 15.l.connub gl.1.part.15.

FRATRES, Hebræi suo quodam more quoslibet consanguineos & cognationis propinquos appellant, & extra vsum nostrum. Nam quis dicat fratres, auunculum, & filium sororis? Scriptura tamen etiam huiusmodi cognationes fratres appellat: Nam Abraham & Loth fratres sunt dicti, cum esset Abraham patruus Loth: Laban & Iacob fratres sunt dicti, cum esset Laban auunculus Iacob. Ex D. Augustino, in cap.7. Euangelij Ioannis. Sed de ea re doctissimè simul & copiosissimè disseruit Diui Hieronymus aduersus Heluidium. Sp.

FRATRES pont. Max. vocantur Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Cardinales: cæteri omnes filij Quę forma nisi seruata sit, præsumitur rescriptum falsum. c. quam graui.de crim.falsi.

FRATRES consanguinei Vide Germani fratres.

FRATRES gemini, non gemini fratres dicendum: tametsi non minus latinè dicitur Frater germanus, & germanus frater. Sp.

FRATER patruelis, filius patrui. Fratres patrueles, sororesque patrueles, dicuntur, qui, quæue duobus ex fratribus progenerantur, vt apud Paulum traditum est in l.Iurisconsultus. §. eodem gradu.ff.de grad.Spiegellus.

FRATRIAE, duorum fratrum vxores dicuntur. Grecè ἐνατέρες. l.non facilè.ff.de grad. Alciat.in l.si super. C. de transact.

FRATRIS appellatione, Iuriscon. complectitur sororem. l. Lucius & Titia.famil.ercisc.l. Lucius Titius. §. quæsitum.de legat.3. Sed obseruatu dignum, quod Iaco. Butrigarius monuit, communem loquendi vsum aduersari. Quanquam fratrum nomen, interpretatione exten sua nepotes complectitur. vt annotatum est ab Io. And. ad Specular. de success.ab intest. refragatur tamen communis vsus laicorum, secundum quem disponentes regulantur. l. omnib.de verb.signific & l.fundi.cod.titu.l. Labeo.de supel.leg.cum concord.legibus. Quinimò & soror fratris nomine quandoque accipitur, vt apud Modestinum, de pact. Tres, inquit, fratres, Titius, Mæuius, & Seia communem hæreditatem inter se diuiserũt. & paulo pòst: Sed pòstea duo de fratribus, id est, Mæuius & Seia Spieg.

FRATRVM alij consanguinei sunt, qui scilicet, eodem patre nati sunt, licet diuersas matres habeant: Alij vterini, qui ex eadem matre tantùm nati sunt. l. 27. C.de inoffic.l penul.ad fin & l.vltim.C.de legit.hæred. l.11.C.de excus.tut. Briss. Vberiorem de varijs fratrum generibus explicationem, vide apud Cuiac.lib.6.obser. cap.17.

FRATRVELIS, materteræ filius Isidoro.

FRATRVELES etiam consobrini. Cuiac.d.lib.6.obseru.cap.17 Sp.

FRAVDARE hæreditate, pro priuare, excludere ab hæreditate semel scriptum.l.2.ff.de his quæ in testamẽ. delen.

FRAVDATIO & Fides, contraria. Cicer.in Catil. Ex hac enim parte pudor pugnat, illic petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio.

FRAVDATIONIS causa latitare.ff.ex quib.cau. in poss.eat.l.Fulcinius.§.hoc edictum.&, quæ in fraud.cre. l.1 & 2.§.1 Alberi.

FRAVDATOR, tam qui fraude alienat, quã qui fraude accipit. l.ait Prætor.§ pen.l.vlt.§.fin.ff. quæ in fraud. cre. Variè hanc vocem accipi, Glossematarius declarat in l Imperatores.de cur.bon. dan. Sp.

FRAVDATORIVM interdictum. Lege, Interdictum fraudatorium.

FRAVDEM admittere. Veteres autem fraudem dixerunt delictum, & quia iure & legibus omni delicto pœna adiuncta est, fraudem etiam nominarunt. l. aliud est fraus.ff.de verb.signif.

FRAVDEM facit, si quis quod facere debet non facit. l.in fraudem facere.& l.seq.ff. quæ in frau.cred. Sp.

FRAVS multa significat. Est enim aliquando deceptio, cum quis videlicet persuasione falsa in errorem adducitur, à recta veluti via deductus. τοῦτ᾽ ἐστὶν ἀπάτη, παρὰ τὸ ἀπατάω, ἀπ᾽: τίνω, ἀπάτη. ὁ ἀπάτης, ἀλλὰ πλανημα τὸ ἀπάτη. Inde dictus ab ipsis Græcis ἀπατηλός deceptor, blandus, pellax, ἀπατηλός, τυφλός, ... qui multum ad persuadendum est potens. Significat item Fraus, τὸ κατασκεύασμα καὶ δόλωμα Vt cum aliud agimus, aliud simulamus & comminiscimur, quod etiam dolum appellant. Vt apud ipsum Ciceronem de Pythio, qui cum hortos suos Caio Cannio, equiti Romano vellet vendere, atque vt eundem Cannium emendi cupiditate magis incenderet

piscatores ad se conuocauit, & ab his petiuit, vt ante suos hortulos postera die piscarentur, vnde hortos ipsos longè pluris faceret: cum tamen nulla his piscatio, nulla aquatio esset. Celare itaque emptori, quod venditorem scire oportuit, fraus & dolus est, & contra bonam fidem vt traditum est ab Vlpia. l. 1. §. vendi. ff. de actioni. empti. Quare rectè mihi videntur Grammatici fraudē, sicut furtum, ἀπὸ τοῦ φέρειν dixisse, quod qui dolo, fraudeq; agunt, alienum auferunt. Detrahunt enim ius alteri, & suum commodum augent alterius incommodo & damno, &c. Brechæus. l. aliud est fraus. ff. de verborum & rerum signif.

FRAVS, à ferendo, deceptio quæ alicui infertur. differt à pœna, auctore Vlpia. quòd fraus sine pœna esse potest: Pœna non sine fraude. Pœna est noxæ vindicta: Fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi pœnæ quædam præparatio. quando, & per quæ fieri dicatur, differit fusius Zasius in §. item si quis. Institution. de Actionibus Spec.

FRAVS damnum est, quod vel mala fides aduersarij, vel ipse euentus rerum adfert. Cuiac. ad l. iurisgētium. §. sed si fraudandi. ff. de pact.

FRAVDIS interpretatio, vt Papinianus ait, in l. fraudis de reg. iur. semper in iure Ciuili, non ex euentu dūtaxat, sed ex consilio quoque consideratur. Obserua autem quod Oldē. monuit, Papinianum eodem respexisse, quò respexit naturalis lex, dum dicit, Non concupisces, Non desiderabis aliena. Sp.

FRAVDIS solius si mentio fiat, intelligendum de ea est, cui dolus inest. Connanus libro 5. capite quinto, num. 1.

Item, sine fraude est, sine pœna, sine periculo, & impunè. l. 1. §. 1. ff. ad leg. Falci. l. 20. §. hæc clausula. ff. ex quibus caus. maio. l. 31. ff. de iniur. l. 25. ff. de adulter. l. 8. ff. de accusatio. Quod tamen Connanus repræhendit inquiēs Fraudem Seruius. lib. 10. Aeneid. periculum interpretatur, nec desunt ex nostris qui interpretationem eius sequuntur. At in iure nusquam fraus pro periculo ponitur, sed vbique pro damno. d. c. 5. nu. 1.

FRAVS fit legi, senatusconsulto, edicto, constitutioni. Fraudem legi facit, qui saluis legis verbis sententiā eius circumuenit. Fraus enim legi fit, vbi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit. l. 29. & l. 30. ff. de legib. Exempla sunt in l. 7. in fin. ff. qui & à quibus. l. 63. ff. de cōdicion. & demon. l. 16. ff. de iur. patr. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. l. 7. §. prætor ait. ff. de pact. l. 3. §. pen. & l. 7. in princ. & § mutui dationem. ff. de S. C. Maced. l. 8. §. planè. & l. 29. ff. ad Vell. l. vlt. ff. si famil. furt. fec. l. 27. in fin. ff. de prob. Briss.

FRAVDEM capitalem admittere est tale aliquid delinquere, propter quod capite puniendus sit. Veteres enim fraudem pro pœna ponere solebant. l. cum autem. ff. de ædil. edict.

In fraudem legis iurisq; fidem accommodasse dicitur, qui vel id quod relinquitur, vel aliud tacitè promittit se restiturum ei personæ, quæ legibus ex testamento capere non potest, siue chirographum eo nomine dederit, siue nuda pollicitatione repromiserit. l. 10. ff. de his quæ vt indig. Et aliàs in tacitis fideicommissis fraudem legi fieri videri traditur, quotiens quis neque testamento, neque codicillis rogaretur, sed domestica cautione vel chirographo se obligaret ad præstandum fideicommissum ei, qui capere non potest. l. 103. ff. de leg. 1. l. 3. ff. de iu. fis. Briss.

FRAVDIS causa adscripta conditio in l. 27. ff. ad le. Falcid. dicitur, quæ fraudandæ l. Falcidiæ gratia adscripta est. Similiter & in fraudem legis Iuliæ miscellæ fit in l. 64. ff. de cond. & dem. Briss.

In fraudem fisci alienat, qui iam eo crimine damnatus, ex quo publicatio bonorum sequitur, vel futurum prospiciens, vt damnetur, alienat. l. 45. ff. de iur. fisc. Ceterùm si capitis reus filium emancipet vt is hæreditatē adeat, non videbitur in fraudem fisci factum quod adquisitum non est. l. 26. ff. de iur. fisc. In fraudem fisci adoptio facta videtur, etiam si non in reatu, sed desperatione rerum per conscientiam metu imminentis accusationis quis adoptet in hoc, vt ex bonis, quæ se amissurum cogitat, portio detrahatur. l. vltim. ff. de bon. dam. Prat.

Fit & fraus conuentioni. l. vlt. C. si manc. ita vænier.

FRAVS etiam creditoribus & patronis fit. In fraudē autem creditorum manumittit, qui vel eo tempore, quo manumittit, soluendo non est, vel datis libertatibus desiturus est soluendo esse. l. 10. ff. qui & à quib. §. in fraudem. Instit. quibus manumitt. liceat. Briss.

FRAVDEM porrò in alienationibus manumissionibusue, quæ in creditorum patronúue fraudem fiunt, in damno pecuniario accipimus. l. 1. §. & alias. ff. si quid in fraudem pat. Eamque quod ad libertatum præstitarū causam attinet, & ex consilio & euentu simul æstimamus. l. 80. ff. de diuers. regul. iur. l. 4. §. si quis autem. ff. de fideicommiss. libr. Institut. quibus manumitt. non lic. l. 15. ff. quæ in fraud. cred. Vtrobique verò in fraudem est, vt Theoph. Institu. quib. manumit. lic. & in §. item si quis in fraud. Institut. de action. interpretatur, περιβλάψαι καὶ ἀπάτην καὶ περιγραφὴν τῶν χρεωστῶν. Non fraudantur creditores, cùm quid non adquiritur à debitoribus sed cùm deminuitur de bonis. l. 177. ff. de diuers. reg. iur. l. 6. ff. quę in fraud. cred. Briss.

Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt & consentiunt. l. 188. ff. de diuers. reg.

FRAVDATIONIS causa latitat, qui hoc animo latitat, vt fraudet creditores. l. 7. §. 1. & §. sed is qui. ff. quib. ex cau. in poss. l. 50. ff. de pecul.

Inde Fraudator vocatur, qui creditorum fraudandorum consilium init. l. 9. §. sed & si quis. ff. de iureiur. l. 8. §. si fraudator. & l. vlt. in prin. & § 1. ff. quæ in fraud. credi. Briss.

FRAVDAT vectigal qui merces non profitetur. Vnde fraudati vectigalis crimen. l. 8. ff. de publican. Et fraudare annonam in l. 1 ff de leg. Iul de annon. Et fraudati census crimen. l. 1. C. de quæstionibus. Fraudatorium interdictum, quo in fraudem creditorum gesta reuocantur. l. 67. in princi. ff. ad Trebell. l. 96. ff. de solutio. Cuius verba quædam puto referri in l. 68. ff. pro soc. Briss.

FRAVS euidens. l. 1. ff. de offic. præf. vrb.

FRAVDVLENTVS vsurpator, idem qui malę fidei possessor nihil repetit impensarum, nihil retinet, imputaturus sibi, quare non abstinuerit ab alieno. l. adeò quidem. §. ex diuerso. l. qua ratione. §. sed non vt literæ. ff. de acquir. rer. dom. Sp.

FRENARE, translatè pro cohibere & continere, apud Ligurinum nostrum alicubi non infeliciter Poetā imitatus, mox ab initio lib. 1. in quem nostra extāt Scholia. Si quid & in illis, & alijs meis quisquilijs dictū est, quod scitis S.R.E. (cuius summa apud orthodoxos habita semper est auctoritas) aduersatur, indictum esto: cuius me, vt & omnium etiam rectè sentientium iudicio subijcio. Sp.

FREQVENS est. Paul. Parere, inquit, exceptioni rei iudicatæ, frequens est: hoc est, non insuetum. l. singulis. de except. rei iud.

FREQVENTEM populum & Senatum dicimus, non cum duo aut tres congregati sunt, sed cum benè multi. Connan. lib. 1. c. 10. num. 6.

FREQVENTER fieri dicitur, quod assiduè fit. ff. de inoffi. testam. l. nam & his. de minor. l. & si sine. quandoque dicitur fieri frequenter, quod bis fit. in Authent. de defen. ciuit. ad fin. & ibi nota. quandoque multoties, exponitur, in prooe. decretalium. §. sanè. quandoque volūtariè. C. de vsur. pupil. l. 1. quandoque sæpius. 18. q. 2. non semel habetur hæc dictio extr. vt lit. non contest. quoniam frequenter. Prat.

FREQVENTES ire in alia omnia, pro frequentes dissentire, vngleich einziehen. Neque solum ire in alia omnia, sed & discedere & transire, eodem sensu veteres dicebant. Sp.

FREQVENTIA, assidua frequentia, quasi nonnullam præbet infamiam. l. item apud. §. aliud. ff. de iniur. Spieg.

FREQVENTER fieri dicitur, quod ter factū est. Alb.

FREQVENTISSIMA est hæc causa possessionis, in l. Falcinius. §. cùm hoc edictum. ff. ex quib. caus. in poss. eat.

FRIBVSCVLVM, in l. 31. §. diuortium. ff. de donat. inter vir. à diuortio separatur, & leuè iurgium significat, vt ostendit l. 31. ff. de iure dot. l. 27. ff. de pact. dotalib. Isidorus friuolum videtur legisse. Sic enim ille lib. 9. Etymol. cap. vlt. Friuolum est, ait, cùm eo animo separantur coniuges, vt ad se inuicem reuertantur. Nam friuolum est velut quassæ mentis & fluxæ, nec stabilis. Propriè autem friuola vocantur fictilia vasa minimi pretij. Vnde pro leuis pretij supellectile hoc verbum vsurpatur, l. 11. § pen. ff. de pigno. actio. Seneca lib. 3. Controuers. Ego illos in friuola inuitaui nostra: quæ illis meam promissionum, luam eripiam? Briss. Adde Forcatulum in suo Cupidine Iurisperito, cap. 15. nu. 2.

FRIGIDVS. Frigidi dicuntur, qui ex naturalis caloris defectu coire non possunt: quomodo accipitur in titulo, de frigidis & malefic. lib. 4. Decretalium. Aliæ sunt etiam significationes frigidi, quas relinquimus, quòd ad præsens institutum minus pertinere videantur. Anchora.

FRITILLVS. Interesse nonnulli putant nihil inter turriculam & fritillum, quibus veteres vtebantur in tesseris lusorijsque tabulis: nec nostri Grammatici inter illa distinguunt, neque internoscendi vllam afferũt notã. Turnebo autem videtur fritillus vasculum buxeũ longum & teres fuisse, è quo mitterentur tesseræ, vel tali in tabulam. Idque ex eo apparere dicit, quòd apud Senecam condemnatur Claudius alea ludere pertuso fritillo, sic enim frustrà talos collegisse, cùm semper caderent nullo retẽti fundo, verba esse Senecæ, Tum Aeacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo: & iam cœperat fugientes tesseras quærere, & nihil proficere.

Nam quoties missurus erat resonante fritillo,
Vtraque subducto fugiebat tessera fundo.

Idem & Pyrgum siue turriculam esse, è Martiale constare:

Quærit compositos manus improba mittere talos
Si per me misit, nil nisi vota facit.

Hæc annotauit Turneb. aduers. lib. 6. cap. 3.

FRIVICVLVM videtur dictum à frio, vt friuolum, quod facilè conteritur & comminuitur. Alij frigusculum legunt, quasi amoris remissionem quandam. Quo ferè in significatu frigus quandoque dicitur à Cicerone & Fabio lib. 6. Imperitia, rusticitas, & rigor, & deformitas afferunt interim frigus, qua significatione ψυχρότης dicitur quandoque à Græcis. Connanus libro 8. cap. 11. num. 9.

FRIVOLA vasa sunt propriè fictilia quassa. Vnde verba friuola dicta, quæ minùs sunt fide subnixa. Iurisconsul. in l. solutum. §. de pigno. ad hanc vocem pro supellectili tenui & vili accipit: qualis eorum esse solet, qui in cœnaculis habitant, & in celebribus vrbibus, in foro friuolario eam venditant: quod nostrates vulgus, Gympelmarckt appellat. Spieg. Sic vsus est Satyricus, Satyra 5.

Et ne te teneant Romanarum nomine rerum
Friuola.

Hinc friuolarij vocantur, qui huiusmodi supellectilem vendunt.

FRONDATOR, & qui arbores amputat, & qui è frondibus manipulos facit, hyemis tempore, ad pastum animalibus offerendos, & qui manibus vitium folia euellit, quo ardor solis vuam maturiorem reddat. Ex Seruio. Spieg.

FRONS agri in l. 30. & l. 56. ff. de adquir. rer. domin. μετώπιον dicitur. Quòd verò antiquitùs monumentis inscribi solebat, In frontem pedes tot, in longitudinem tot pedes, sepulchrum patere significabat interprete Acro. ad Horat. lib. Not.

FRONS integra metaphoricè per translationem sumitur pro integra persona, id est, non infami, l. 4. ff. de pop. act. Cuiac. ad l. si cui lex. ff. qui testa. fac. poss.

FRVCTVARIVS ager idem qui vectigalis intelligi potest, Insulano teste. Barbaro vnà cum Italis vulgò vocant censalem agrum, veluti si diceres, censualem. Nisi fortè quis velit fructuarium haberi pro agro culto & fertili. Videtur tamen priori interpretationi citiùs accedendum. Spieg.

FRVCTVARIA villa dicta, quòd in eam fructus deuehantur. Spieg.

FRVCTVARIVS, cuius est fructus. Vide Florentinum in l. si alij vsus. ff. de vsufr. Spieg.

FRVCTVARII iuris esse apud Scæuolam, l. vsufructuarium. §. si viuarijs. ff. de vsufr. Spieg.

FRVCTVARIVS seruus Iulianus intelligit eum, in quo quis vsumfructum habet, sed alterius est proprietas. Spieg.

FRVCTVARIVM, & Vsufructuarium aiunt quidam eosdem esse: nam vtroque significatur is, qui ius vtendi fruendi habet, vide l. vti frui. & in l. fructuario. ff. si vsufruc. pet. Differunt tamen, quòd fructuarius, fructus collectos nondum absumptos aut dissipatos transmittit ad hæredes, vsufructuarius verò non. Conna. lib. 4. cap. 4.

FRVCTVARIVS fundus, seruusve in quo vsumfructum habemus. Prat.

FRVCTVS à ferendo dicũtur, quos fundus vel quælibet res fert, vel qui ex qualibet re feruntur. Bart. fructus in l. & ex diuerso, de rei vendicat. diuidit in ciuiles, & naturales: rursum naturales in nostro ingenio, exercitatione, laboreque ac scientia partos, quos nullo exemplo, vt pleraque alia Doctores vocant, industriales, & naturales. Porrò fructus nomine non tantùm quos terra profert, l. fructus. ff. de rei vendicat. sed etiam & mercedes, & pensiones continentur, l. prædiorum, de vsur. l. vsuræ, de petit. hæred. cum concord. apud Albert. Fœtus etiam pecorũ, & partus & ancillæ veniunt, vt ibi per eundem indicatur. Vide l. videamus 1. ff. de vsuris. Spieg. Adde Peckium l. 5. §. exercitorem. ff. de exercitoria actio.

FRVCTVS à fruendo, quòd res hæ, quas fundus serit, & quæ in fundo seruntur, fruantur. Connan. libr. 4. cap. 1. num. 2.

FRVCTVS, vt Varro & Donatus scribunt, à fruendo dictus: & quantum ex Celso & alijs colligi potest, est emolumentum ex fundo, l. item. §. 1. de vsufr. & ipso corpore natum, l. vsura, de verb. sign. quod inde percipi, & ibi renasci possit, l. diuortio. §. si vir, sol. matrim. Differt ab vsura & pœna. Vsura ab vsu dicitur, vt Varroni visum est. Ea est, lucrum ex conuentione vsus nomine, vel propter admissam in soluendo moram, cum tempore ad sortem accedens. Hosti. in Summa. Pœna à Græcis descendit. Nam illic ποινὴ λέγεται δ' ἀπὸ τοῦ πόνου [illegible]. Est autem sicut ex ijs, quæ Cato & veteres scribunt, docemur: Certa vel quantitas, vel species, si contra quam cautum est, factum sit, promissa, l. 4. § Cato. de verb. obl. Quid intersit ab eo, quod in rem nostram sit, dictum est: sicut Donatus tradit. Id ego ex Iulio Paulo, & ijs quæ Celsus & Tubero in eam rem scripsere, nihil aliud esse opinor, quàm iustam æstimationem eius (l. stipulationes non dividuntur, de verb. obl.) quod mihi aduersarij facto aut culpa, vel damnum in rebus illatum, vel lucrum quod facturus eram, ademptũ est, l. si commissa, rem rat. habe. Quid intersit inter vsuram & fructus, paucis ex Domitio Vlpiano docemur. Nam, rei, fructus: precij esse vsuram, l. item. §. pen. de pet. hær. Curt. lib. 1. [illegible] cap. 22.

FRVCTVS appellatione interesse quoq; continetur. ff. si seru. vend. l. loci corpus. §. in confessoria. & l. si fortè. §. fin. Alber. Obseruandum etiam, cùm agitur in rem, fructuum nomine contineri vtilitatem, tam ex fructu, quam vsu prouenientem, l. cùm in rem. ff. de rei vend. Sp. Sæpè fructus pro vsufructu ponitur. Cuia. ad leg. 38. §. si quis ita. ff. de verb. oblig.

FRVCTVS dupli, de quibus Paulus scribit lib. 5. Sentent. tit. 9. ij sunt, qui ab Vlpiano maiores fructus dicuntur in l. 6. §. vltim. ff. mand. idque ex XII. Tabul. originem duxisse putat Cuiacius libr. 5. obseruat. & emend. cap. 21.

FRVCTVS intelliguntur, ait Paulus, deductis impensis, quæ quærendorum, cogendorum, conseruandorum,

rum eorum gratia fiunt.§.fin.l.si à patre. ff.de petit.hæred. Spieg.

FRVCTVS omnis in omni actione definiendus est, deducta impensa: quoniam nulli fructus contingût sine aliqua hominis cura,& sine aliquibus impêsis.l.fructus.ff.sol.matrimon. Sp.

FRVCTVS annui fundi Corneliani, quid hæc verba velint, not.in l.quis ita. ff.de vsufruct. & per Azonem in Summa, eodem titulo, §. constituitur. Alberic. Spieg.

FRVCTVS ciuiles sunt, qui iure percipiuntur. Vt sunt salaria,pensiones,eiusmodique obuentiones,quarum solet esse eadem causa,quæ & naturalium est. Discrimen tamen est in perceptione & acquisitione. Nam in naturalibus inspicimus tempus collectionis: in ciuilibus tempus cessionis,quo deberi incipiunt: nisi fortè debeantur ratione fructuum naturalium, &c. Balduin. tit.de vsufr.

FRVCTVVM quidam naturales,& quidam industriales ab Accurs. passim appellantur: naturales ij sunt, qui sponte natura producuntur, nec eis hominis industria dat initium,vt poma,& ligna de sylua cędua.l.fructus.ff.de vsuris. Industriales verò dicantur, quos citra hominis operam industriamve natura non proferret, vt segetes & fruges omnes.d.l.fructus.ff.de vsur.Forcat. in penu iuris ciuilis.cap.18.

FRVCTVS fructuum qui sint, vide l. cùm autem redhibitio. §.cùm redhibetur mancipium, de ædil. edict.

FRVCTVS hominis in operis est,& operę in fructu sunt.l.in hominis.& i.seq.ff.de oper. ser. Sp.

FRVCTVS pendentes, pars fundi sunt. l.fructus.ff. de rei vindi.cum concord. Censentur tamen res mobiles, propter futuram mox perceptionem,de quo Barto. in l.vlt de requir.reis. Sp.

FRVCTVVM vicem vsuras obtinere scribit Vlpianus in l vsuræ. ff.de vsur. id est, loco fructuum vsuras succedere, quoniam vnius rei duas accessiones petere iniuria est: similiter etiam de fructibus alibi respondit, l.is cui § quæri poterit. ff.. : in possess. leg.eatur. quòd scilicet in vicem vsurarum fructus cedant: quin etiam in l.minor 25.annis cui,&c.§.1. ff.de minor. speciem refert,in qua & vsuras vicem fructuum,& contrà fructus vicem vsurarum obtinere respondit. Hotoman.de vsuris,cap.2.lib 1.

FRVCTVS verbum, interdum ius, interdum corpus significat. l.43.ff. de euict. Ad ius cùm refertur, ius vtendi fruendi significat. Vsusfructus itaque, an fructus legetur, nihil interest. Nam & fructui vsus inest, l.14. §.1. ff.de vsu & habit.l.41.ff.de vsufruct.legat. Fructus quandoque sine vsu constituitur, l.5. §. sed & si vsus ff. vsufruct.quemadmod.cau. Cùm autem ad corpus refertur, eos propriè, qui ex re ipsa naturaliter enascuntur, fructus complectitur: & ab vsuris, pensionibus, cæterisque obuentionibus separantur, l. 9. ff.de hæredi. petit.l 34.ff.de vsur.l.39.§.fructus.ff.de legat.3.l.11.ff de donatio. Hæc enim omnia non fructus esse, sed fructuum vicem obtinere dicuntur. dicta l 34. & l.8. ff.de legat. 3.cùm non natura proueniant, neque ex ipso corpore, sed iure percipiantur, & ex obligatione, l. 6. ff.de rei vindicat. In fructu planè fundi arundo cædua, & sylua est, l. 40. §.penultim. ff.de contrahend.emption. Brisson.

FRVCTVS aridi,& liquidi qui, vide in Authent.nullum cred.agri col circa prin. Prat.

FRVCTVS percipere, id est, à solo separare: percepique dicuntur, qui terra teneri desierunt, l vsusfructus ius messem, quib.mod.vsufruc.amitta. Donell.de vsufruct.

FRVCTVM percipi, spica aut fœno cæso, aut vua adempta, aut excussa olea, quamuis nondum tritum frumentum aut oleum factum, vel vindemia coacta sit. Labeo ait. teste Paul.in l.si vsusfructuarius.ff quib mod.vsusfruc amit. Sp.

FRVCTVS percipiendi sunt, quos tam petitor percipere potuisset, quam possessor. l.si nauis.§.fi.de rei vend.

Fructus verò percepti, separati dicuntur à solo, l.penul. eod.tit. Duobus autem modis dicuntur fructus tam percepti, quàm percipiendi: de quibus latè Spec.tit.de fruc. & interesse.§.1.per tot. adde Bart.in l.ex diuerso. §.si petitor.ff.de rei vendic. Sp.

Horum fructuum alij pendentes, alij percepti dicuntur. Pendentes sunt, qui terra adhuc continentur, qui terræ & fundo cohærent, l.44.ff.de rei vindi.l.12.§.Iulianus.l.27 ff.de vsufruc.l.25.§.non solùm. ff. quæ in fraudem credit.

Appellantur & stantes fructus in l.7.§.interdum.ff.solut matrim.& l.26 ff.de furt.

His opponuntur percepti, qui scilicet iam à solo separati sunt, §.is verò, Instit.de rer.diuis.

FRVCTVS portionis instar obtinet, l. cùm filius. §. dominus, de legat.2.

FRVCTVS quæruntur, colliguntur, conseruantur, l. si à patre.§.fructus.ff.de petit.hæred.

FRVCTVVM eousque habenda ratio, quousque haberetur, si res petita non perisset, id est, ad rei iudicandę tempus. Vide l.fructus.ff.de rei vend. Sp.

FRVCTVVM autem fundo cohærentium alij maturi, alii immaturi dicuntur: tametsi vni sint, non diuersi, hoc est, eadem res. l.fin.§.pen.ff.quæ in fraud.cred. Adde glo. in l.fructus.ff.de rei vend. Sp.

FRVCTVS & vsus hoc differunt, quòd fructui & vsus inest, vsui fructus deest: & fructus quidem sine vsu esse non potest: vsus sine fructu potest: vt si tibi fructus deducto vsu legatus sit, inutile sit legatum: & si vsufructu legato fructus adimatur, totum ademptum sit: sed si fructus sine vsu, videatur constitutus qui & ab initio constitui potest: sed si fructu legato vsus adimatur, nulla sit ademptio, l.14.§.1.ff.de vsu & habit. vide Vsus, à fructu. adde Frui plus.

FRVGALIS, Maxilla, Vexillû, hæc tria scribit Quintil. euulsa à Latino sermone. Insulanus credit illum ad prisca & abolita tempora respexisse: cùm alioquin in receptis habeantur. Quamuis autem frugalem Grammatici dici negent, frugalitas tamen, frugaliter, & frugalissimus dicitur. Cicer.libr.Tuscul.quæst.3. Frugalitas, vt opinor, inquit, à fruge, qua nihil meliùs è terra oritur, libr.de Finib.2. Quod benè, id est, rectè, frugaliter, honestè. in Verr.3. Homo autem ordinis sui frugalissimus. Spieg.

FRVGALITATIS nomen tanquam ad caput referre volumus: quòd nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud tam peruulgatum esset, vt iam prouerbij locum obtineret, Homines frugi omnia benè facere Cic.autor libr.Tusc.quæst.4. Itaque complexa est fortitudinem, iustitiam, prudentiam, temperantiã. Subindicat idem ex Hugone, nescio quo, Alb.Sp. Adde Brechæum l.frugem, in tit.de verb.& rer.sign.

FRVGES, Varrone, Donato, & Seruio authoribus, inde dictæ, quòd his fruamur. Earum autem duo genera prima Plin.facit, lib.18 cap.7. Frumenta, vt triticum, hordeum: & legumina, vt faba, & cicer. Itaque Paulus lib.Sentent.3. Frugibus legatis, inquit, tam legumina, quam triticum & hordeum continentur. Atq; hæc quidem antiquissima & maximè propria est huius vocis significatio: quæ finibus illis ita restrictè circumscripta est, vt ab alijs rebus omnibus, quæ terra gignuntur, distingueretur: nam hæ non fruges, sed fructus appellati sunt, veluti vinum, oleum, & baccæ glandesque arborû. Hinc illud Ciceronis Verrina 5. Senatus Consulibus permisit, vt vini & olei decumas, & frugum minutarû Romę venderent: legemque his rebus, quę ipsis viderentur, edicerent. Item lib.Offic. 2. Neque enim frugû fructuumque reliquorum perceptio sine opera hominum vlla esse potuisset. Hinc Paulus scribit in l.frugem.77. ff.de verb.sign. à Iuliano eos reprehendi, qui dicerent, Fruges omnes esse, quibus homo vescatur: neque enim poma fruges dici, vt nec carnem, aut aues, ferasve. Posteà verò consuetudo loquendi eò progressa est, vt etiã ad omnes fructus terræ, quos in alimoniam vertimus, hoc nomen pertineret: vnde frugiferæ arbores dictæ, vt Priscian.scribit: vnde frugû copia & inopia, pro ijs omnibus

nibus quæ terra gignuntur. Atque hæc quidem ita se habent. Quòd autem Paulus in d.l.77. scribit, Frugem pro reditu appellari, non solùm quod frumentis aut leguminibus, verum & quod ex vino, syluis cæduis, cretifodinis, lapidicinis capitur: hoc ego, vt verè dicam, nusquam me alibi legisse memini: ac planè cuiusmodi sit, satis existimare non possum. Hotomannus. ex Connani lib.4.cap.1.num.2.& 3.& adde Forcat. in penu. Iur. ciuil.cap.1.

FRVGES, à fruendo dictæ sunt: vel à frumine, quod summa pars gulæ est, per quam cibus in ventrem demittitur. Donat. ad Terentium Connan.lib.3.cap.1.nume.2. hinc frui idem quod vesci. Sunt autem fruges, quibus homo vescitur: præter carnes, & poma. Atque frugum duplex genus. Vnum, quod aristam habet, vt frumenta: aliud, quod siliquam, vt legumina. Alciat. de verbor. significa. Generaliter fruges dicuntur, quicquid ex fructu terræ in alimoniam vertimus. Spieg. Hinc ad bonam frugem se recipere, & euadere, & ad bonam frugem redire: quòd Budæus diligenter adnotauit. Ideo autem homo frugi dicitur, id est, frugalis, quòd ex ea virtute modestiæ & temperantiæ, quæ frugalitas dicta est, maximos omnium bonorum nostrorum fructus percipimus: Brechæus l. frugem pro reditu. ff. de verb. & rerum signific.&c.

FRVGI bonæ seruus, id est, fructuosus, vtilis, necessarius, per quem fit aliquid quo fruamur. Contrarium est nequam. Quintilian.lib.1. Quum M. Cælius se esse hominem frugi vult probare, non quia abstinens sit, nam id ne mentiri quidem poterat: sed quia vtilis multis, id est, fructuosus sit, dicit. vnde dicta est frugalitas. Frugi plerisque videtur esse dictio indeclinabilis: quidam figuratè datiuum esse putant. vt sit homo frugi, id est, frugem, vt ait Priscianus libro 4. Qui idem in libr. 5. inclinari dicit, huic frugi, hanc frugem, ab hac fruge. Nam vetustissimi, inquit, Frux, & fruges nominatiuum protulerant. Igitur frugi homines ignauis opponuntur, hoc est, quibus sua res curæ non est: quemadmodum frugi seruus dicitur, qui domini commodum cordi habet. Alphen. l. si vendita insula. de pe. ic. rei vendit. Quamobrem si diligentiam venditor eam adhibuisset in insula custodienda, quam debent homines frugi & diligentes præstare, si quid accidisset, nihil ad eum pertinebit. Spieg.

FRVIMVR nostris rebus, vtimur alienis. Itaque inquit Cicer. libr.1. Epist. famil. Sic omnibus tuis rebus fruor, vt meis. Et eodem lib.1. Aulo Trebonio qui in tua prouincia magna negotia & ampla & expedita habet, multos annos vtor valde familiariter &c. Brechæus l. recte dicimus. nu.31. tit. de verb. & rer. sign.

FRVI plus est, quàm Vti. Nam Vti est ad vsum & necessitatem vti, Frui est omnem rei fructum commoditatemque & vtilitatem percipere. Itaque qui fruitur, non ad vsum modò cottidianum, sed & ad abusum & ad compendium & quæstum vti potest. Dicimus autem locum fruendum locari & conduci. l.1. ff. de loco publ. fruend. l.1. in fin. ff. si ag. vectig. l.7. §. Papinian. ff. sol. matrim. Vitru. libr.7. cap.8. Non minus etiam Lemno cuius insulæ vectigalia Atheniensib. Senatus P.Q.R. concessit fruenda. Festus lib.10. Lacus Lucrinus in vectigalib. primus locatur fruendus ominis gratia. Sic enim illic legendum est. Briss.

FRVMENTA aut cibarijs villicorum aut seminando fundo legato destinata, instrumenti vicem habent. Connan. lib.4 ca.1. nu.9.

FRVMENTA in herbis esse censentur, cùm spicis adhuc carent, quæ niues possint corrumpere. Labeo in l. fistulas. §. fin. ff. de contrah. emptio Vlp. in l. frugem. ff. de verb. sig. Frumentum id esse, quod arista in se teneat recte Gallum definisse, ait Prat.

FRVMENTARIA machina. Lege, Machina frumentaria.

FRVMENTARIA tessera. Non est quædam mensura frumenti, quæ non alibi, quàm Romæ extet, vt falso traditum est in l. mortuo. ff. de leg.2. sed signum erat frumentarium, quo exhibito, frumentum à Principe dabatur Popul. Roma. vt hodie quibusdam in locis nummi plûbei, vel æreì, vel quid simile, quod pro symbolo sit, **worzeychen**. Ex quo factum est, vt Tessera pro iure percipiendi frumentum accipiatur. auctor Budæus in annot. ad l. sed & si susceperit. de iud. Quia autem Romæ tantum tesseræ frumentariæ dari solebant, ideo earum legatum Vlp. hoc censet Romæ tantû, non etiam in prouincia deberi. Spieg.

FRVMENTATIO, labor militum in frumento intra castra præsidiáue congerendo. Macer l.12. §.2. ff. de re milit. Officium tribunorum est, vel eorû qui exercitui præsunt, frumentationibus commilitonum interesse. Hot.

FRVMENTATORES Latinè dicuntur quos Græci σιτώνας, hoc est, coemendo frumento curatores præpositos. Hæc enim munera erant apud Athenienses, aliasq; ciuitates, quæ frumento importato vtebantur. l. munerum ciuilium. §.1. ff. de muneribus & honoribus. Hinc Sitonia, munus dicitur publicæ frumentationis. l.2. in princi ff. de vacatio. & excusat. mune. Et Sitonæ administra. rer. ad ciuit. pertinen. Debitorum ex huiusmodi publicis contractibus, fit mentio in l.3. C. de compensat. Oldendorp.

FRVMENTVM, Sanè quamuis frumenti appellatio amplior sit, tamen κατ᾽ ἐξοχὴν de tritico intelligimus: atque hoc communem loquendi vsum in Italia obseruare tradit Alciat. Sp.

FRVMENTI appellatione continetur hordeum, auena, triticum, siligo siue Zea, quæ Longobardico vocabulo spelta ab Accursio vocatur sæpè, secale siue tipha, milium, panicum, milium Indicum, quod melecam Accursius sua lingua vernacula, alij surgum vocant, quod proceritate suas cognatas fruges superet milium & panicum. Cuiac. ad l 94. de verb. obl.

FRVMENTO arenam vel aliud miscere, vt difficilis separatio sit. Vide Vlp. ad leg. Aquil.

FRVSTRA esse, quod est exitum speratum non habet, quodque non ex sententia euenit, dicitur. Igitur pro nequaquam, incassum, inutiliter, ac sine vllo rei effectu, sæpè accipitur. Exempla indicat Albericus Spiegelius.

FRVSTRANDAE actionis causa, latitare non dicitur, qui præsens iudicium subire non compellitur. l.3. ff. de iudic. Albericus.

FRVSTRARI est trahere morá & tergiuersari. Cuiacius l.2. de conueniendis fisc. debit. C. libr.10. Et mora ipsa, ipsa illa debitoris dilatio frustratio dicitur. l. hominem. ff. mandati. l. penult. vnde vi. Id enim est frustrari aliquem, cum in eo, quod à te expectat, quodque illi cum opus est, præstare debeas, illum fallas ac destituas, faciasq; vt frustra sit quod expectat Donell. de Mora.

FRVSTRARI tempus, **verspätigen**/post tempus, hoc est, frustra petere: apud Vlp in l. sed & si per prætorem. § actio exempta. quib. caus. maior.

FRVSTRATIM, pro frustra, & minutatim. 13. q.1. §. his ita. not. extr. de præsumpt. c. audiris.

FRVSTRATIONEM, pro fallacia, quæ vulgo **fallyeren**/mercatorum dicitur, vsurpat Papinian. in fin. l.7. de vsur. sed & apud alios auctores deceptionem significat. Spieg.

FRVSTRATOR quis dicatur, indicat gloss. vt volunt, singularis, in l. meritò. ff. de vi & vi arm. Papinianus de negoc. gest. l. liberto. §. litem. Frustratoris amicus vltro egit, causas absentiæ eius allegans, iudici & paulo pòst: hoc verum est, quia frustrator condemnatus est. Spieg.

F V

FVCARE est tingere & colorare. l.1. C. quæ res vendi non poss. l. vltim. C. Theo. de murileg. Cuiac. in l. vellera, de vestibus holobe. & aur. & de in tinct. sacr. muri. C. lib.11.

FVCATVM, pro falso, dissimulato, tecto.

FVCVS herbæ genus, quam Græci φῦκος vocant, tingendis lanis vtile. Vnde simpliciter fucum pro colore reperire licet: & fucare pro colorare, maximè si colorê non natiuum, aut genuinum, sed artificiosum, ac velut

lut adulterinam significemus. l. 1. C. quæ res vend. non poss. Spieg.

Fvci appellatione in l. vlt. §. species. ff. de publica. haud satis scio, an frutex in Creta nascens significetur, quem Græci φῦκος θαλάσσιον, Latini fucum marinum vocant: cuius meminere Dioscorid. lib. 4. & Plin. lib. 13. cap. 23. & lib. 26. cap. 10. Potest enim & fucus muliebris accipi. Briss.

Fvcvm facere, pro eo quod est, imposturam facere, & artificiosa dissimulatione deludere: & sine fuco, pro simpliciter & aperte, frequens est apud bonos autores. qui etiam medicamentum illud, quo cuti superinducto mulierculæ vitia formæ dissimulant, quasiq; personam assumunt, fucum vocant. Vt autem fucus est color arte additus, ita persona, facies est non vera, sed apposititia. Vnde eleganter dictum à Seneca: Vt personam malit, quàm faciē, id est, Roter. interprete, videri malit, quam esse. Spieg.

Fvcvs, color est arte additus: Quamuis Erasmo referente, simpliciter fucum pro colore repertū licet: & fucare, pro colorare, vt in l. .C. quæ res vend. poss. Vide de consecr. dist. 5. fucare. Quin & colorem pro fuco vsurpauit Iulianus, citante Vlpian. ad S.C. Macedo. l. item si filiusfamiliâs, in princ. Spieg.

Fverit. Hoc verbum scriptū in testamentis (quum & præteritum & futurum tempus respiciat) quomodo accipiendum sit, declarat Bartol. in l. hoc articulo. ff. de hæred inst. Spieg.

Fvfidivs fuit Iurisconsultus, cuius authoritate Paulus vtitur in l. Fufidius. ff. de bon. auctor. iudic. poss. & Africanus ex eius quæstionum, lib. 2. ad legatum ornamentorum pertinentem quandam sententiam refert in l. 5. ff. de aur. & arg. lega. vbi tamen scriptum est Phuphidius pro Fufidius. Forsitan hic ille est Fufidius, quē M. Tullius in Bruto, in aliquo patronorum numero fuisse scribit: ad quem etiam M. Scaurus tres libros de vita sua scripsit, vt & Plinius testatur lib. 33. cap. 1. Cuiac. lib. 1. Obseru. cap. 9.

Fvga, est abscessus cum celeritate. Eam Baldus vt nostri dicunt interpretes, magistraliter diuidit in voluntariam causariam & ignominiosam. Prior grauat fugientem suspicione magna, non tamen quæ iustam fidem mereatur, nondum cognita re ipsa. Authē. si verò C. vt omn. iud. tam ciuil. quàm milit. Altera excusationem habet. Non enim omnis qui de loco recedit, pro fugiente habetur: siquidem causa faciendi, non factum inspicitur. l. verùm. in princi. ff. de furt. Huic contraria, quod causam non habeat quæ excuset, ignominiosa dicitur. Spieg.

Fvga lata. Quære, Lata fuga.

Fvgam facere videtur liber homo, pro seruo se gerens. l. quod autem diximus. §. varijs. ff. de liber. caus. Spieg.

Fvga quandoque pro exilio l. 4. § ad tempus. ff. de re milit. l. 5. ff. de interd. & releg. Quam significationem & in aliis auctoribus cum Græcis tum Latinis frequentissimum esse, ait Cuiacius in l. vlti. de ijs qui in exil. dat. vel ord. mot. sunt. C. lib. 10. Scribit autem Seruius veteres properàtium iter, fugam appellasse. Inde fugitiuus. Briss.

Fvga quomodo puniatur, vide eundem Cuiac. obseru. lib. 7. cap. 12.

Fvgam vendere dicebantur, qui seruos in fuga constitutos vendebant. Quod Senatusconsulto, prohibitum erat. Qui verò absentes seruos vendebant, aut etiam fugitiuos quærere & distrahi mandabant, in Senatusconsultum quasi fugæ venditores non committebāt. l. 2. ff. ad l. Fab. l. 6. C. eod. l. 35. §. si quis amico. ff. de contr. empt. Briss.

Fvgax, qui propter timiditatem facilè fugit.

Fvgere, pro non intelligere. Quicquid enim non intellexeris, fugit me, dicis, ait Augusti. tract. 25. in Ioā. Spieg.

Fvgiens quomodo non morare dicitur, pulchrè ostendit Iurisconsul. in l. Fitius. de ser. export. Interdum, sed adiectiuè, pro dubio & in vitium inclinante ponitur. Cicero: Qui vinum fugiens, vendat sciens, debeatne dicere non necesse putat Diogenes: Antipater, boni viri existimat. Itaq; fugere in vino, Latine dicitur, quod vulgò, non seruari dicimus. Sp.

Fvgitare quæstionem, pro formidare, & fugere tormentum, apud Cic. pro Roscio Amer.

Fvgitivi appellatione Labeoni ex fugitiua natus non continetur, teste Vlpianus in l. 1. in fine. de fug. Spieg.

Fvgitivarii apud antiquos fugitiuorum reprehensores erant: qui eam operam profitebantur, vt fugitiuos inuestigatos reducerent. Iurisconsul. in l. si apud te locati. Non enim ambo, inquit, pecuniam ego & fugitiuarius deposuimus. Adde Cuiacium obseruat. & emendat. lib. 5 capit. 8 qui post l. si apud te ff. de præscrip. verb. & l. 1. C. Theodos. si vag. per. manc. adducit locum ex Floro, libr. 3. dum bello seruili vti capta fuerint prætorum castra, fugatique ciues narrat, ita inquit: Qui per fugitiuarios detrahi debuissent, prætorios duces profugos prælio ipsi sequebantur. Sic in antiquis exemplaribus legitur, & sic ex suis legit Elias Vinetus vir de bonis literis optimè meritus. Cuiac. suprà alleg. loco. Locus quoque Varroni fugitiuarius dicitur, id est, qui fugæ pateat. Dicitur autem Fugitiuarius ea forma, qua thūnarius, de quo Budæus in l. venditor. ff. commu. prædior. & Anataria quædam aquila apud Plinium, id est, anatū insectator. Sp.

Fvgitivvm iumentum, aut erronem etiamsi fugiat, aut erret, non dicitur, auctor Pomponius in fi. l. Labeo. ff. de ædil. edict. Sp.

Fvgitivvs non est, qui ad amicum domini confugit. l. bouem. §. qui ad amicum. §. qui persuadet. §. si seruus. ff. de ædil. edict. Obseruandum, quòd fugitiuus seruus etiam dicitur, qui à domino ea mente recedit, ne ad eum redeat, etiamsi mutato consilio ad eum reuertatur. Vide Vlpi. in elegantissima. l. quis sit fugitiuus. de ædil. edict. Diuiditur autem fugitiuus, vt ex ead. l. patet, in erronem & fugitiuum: rursus erro in fugitiuum & erronem. Sanè Triphoninus ostendit, solam mentem propositumque fugiendi non sufficere, vt fugitiuus quis dicatur, nisi & aliquis actus fugæ accesserit. l. fugitiuus de verbor. sign. Sp.

Fvgitivvs quid sit, definit Ofilius: Fugitiuus est, qui extra domini domum fugæ causa, quò se à domino celaret, mansit. Cassius scribit, fugitiuum esse, qui certo proposito dominum relinquat. item apud Viuianum relatum est, fugitiuum ferè ab affectu animi intelligendum esse, non vtique a fuga. Vlpian. in d. l. quis sit. de ædil. edict. Prat. Nam eum qui hostem, aut latronem, incendium ruinámue fugeret, quamuis fugisse verum sit, non tamen fugitiuum esse. Item nec eum quidem qui à præceptore, cui in disciplinam traditi erat, aufugisset, fugitiuum fuisse, si fortè ideo fugerit, quia immoderatè eo vtebatur. Apud Labeonem & Cælium quæritur: Si quis in asylum confugerit, aut eò se conferat, quo solēt venire, qui se venales postulant, an fugitiuus sit. Ego puto non esse fugitiuum eum, qui fecit id, quod publicè facere licere arbitrabatur: Nec eum, qui ad statuam Cæsaris confugit, fugitiuum arbitror: non enim fugiendi animo hoc facit: Idem puto & in eum, qui in asylum vel quo aliò confugit; quia non fugiendi animo hoc facit: Si tamen ante fugit, & postea se contulit, non ideo magis fugitiuus esse desinit. Item Cælius scribit, placere eū quoque fugitiuum esse, qui eò se conferat, vnde eū dominus recuperare non possit: multo magis illum fugitiuum esse, qui eò se conferat, vnde abduci non possit: Masseus.

Fvgitivorvm notæ & supplicia. Fugitiui compungi solent notis vel literis, quibus persæpè dignoscū tur & deprehenduntur. l. 2. ff. de fugit. Petronius Arbiter. Notum fugitiuorum epigrammata. Quintilian. si quis fugitiuo stigmata scripserit. Clemens Alexand. 2. παῖδας γὰρ ἀργυρωνήτους στίγματα [illegible]. Solebant & ita plerique reorū frontibus notari, veluti lege Remmia calumniatores, quod tollitur l. si quis. C. de pœn. Boetius de consolatione. Et dixit, vt notas insigniti frontibus pellerentur.

Seneca

Seneca de ira. varia vinculorum genera, varia pœnarum, lacerationes membrorum, inscriptiones frontis, & bestiarum immanium cauernæ. Solebant & fugitiui pedum amputatione coerceri, atque adeò qua parte peccassent, eadem multari. l.3.C.de ser.fug. Cuiac. obs. lib.7.cap.13.

FVLCIRE, est veteri operi instituendo remediū adhibere. Vlpian. in l.1.§.si quis ædificium. de oper.nou. nunc. Spieg.

FVLCIMENTVM, fultura, & sustētaculum: à fulciendo dicta, Vlp. de fund.instr. l. quęsitum. Proinde, inquit fulcimenta si qua habeat. item in tit. si seru. vend. Sicuti autem refectio, ait, parietis ad vicinū pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.

FVLCRA sunt, vt docet Seruius, lectorum spondæ, quæ legato lecto contineri ait Vlp. in fin. l. librorum de leg.3.

FVLLO, qui vestes polit, emaculatque, non pannarius. Vlpianus de furt. Fullo, inquit, vel sarcinator, qui polienda, vel sarcienda vestimenta accipit. Vide §.fin. Inst.mand.

FVLLONICA, dicitur ars & exercitium fullonū, substantiuè nomen ipsum accipiendo. si artem adiicias, adiectiuum erit. Vlpia. pro officina fullonum posuit in l.3.de aqua plu. arcen. Nam sententiæ concinnitas ita intelligi cogit, à qua satis absurdè recessit interpres. Spieg.

FVLMINIS ictu deusta armamenta, in l. nauis aduersa. ff. ad leg. Rhod. de iactu. Hinc fulminare sententias, id est ferre. c.1. de sent. excommun. lib.6. Io. Bellon. Etymolog. Alberic.

FVLTVRA quoque, idem est, quod fulcimentum. &c. Horat.2. serm. Vlpianus in titulo, si seruitus vendicetur. l. sicuti autem. vide suprà, Fulcimentum. Nebriss.

FVMVS, à furuo notæ significationis. Vide l. si quis fumo. ff. ad leg. Aquil. Item dicuntur promissa magnifica quidē, sed inania. Vnde fumos vendere, pro eo quod est, principum beneuolentiam, simulato commendationis officio, per occasionem familiaritatis precio vendere. Adi. Chil. Eras. Spieg.

FVMI, sicut aquæ immissio est. Vide Vlp. in l. sicuti §. Aristo. ff. si seru. vind. Sp.

FVNAMBVLI, seu Funerepi dicuntur ij homines qui per funes ambulare soliti sunt, græcè σχοινοβάται: qua voce apud Latinos Terentius Pœta & Messala vsi traduntur: vt Apuleium mittamus, qui funerepos homines appellat in oratione ad Seuerianum proconsulem Carthaginis, vt annotauit Crinitus libro 5. cap.13. de honest. discip.

FVNCTIO nostris est vsus, vtilitatisve ipsius effectus, & æstimatio, quæ pro alia re fit, vt creditori satisfiat. Paulus in l.2.§. mutui datio. Quia, inquit, in genere suo functionem recipiunt. Idem in l. precia. ad legem Falcidiam. Precia rerum non ex effectu, nec vtilitate singulorum, sed communiter fungūtur, id est, mutua vtilitate pensantur. Sic idem in l. si seruum meum. ad legem Aquil. & in l. certum. si certum pet. Quatenus mutua vice res fungantur, quæ tantundem præstent. Spieg.

FVNCTIONEM res in suo genere recipere Paulus l.2.§. mutui. ff. si cert. petat. quæ vt aliàs idem ipse auctor loquitur, mutua vice funguntur, & tantundem præstant. l.6. ff. si certum pet. Prat. ex Connani lib.7. cap. 1. num. 4.

FVNCTIO publica quod ratione soli præstetur. l. 1.§. hic titulus. ff. de public. & vectig. Personalis, quæ ob munus soluitur. l.1.C. de excus. mun. Sp.

FVNCTVS vita. l.1.C. si reus vel acc. mort. fuer. & l.1. ff. de posthum. hæred. inst. Alberic.

FVNCTIO duobus modis sumitur in iure: Primo functio accipitur pro vsu, vt in hoc exemplo, hæres, quæ in pondere, numero, & mensura consistunt, vt vinum, pecunia & frumentum, in genere suo functionem recipiunt per solutionem magis, quam per speciem. l.2.§. mutui datio. ff. si cert. pet. Item functio publica pro tributo, quod debetur à quolibet de populo, vt in l. omnes. C. de anno. & tribut. libr.10. C. Io. an. Bellon. Etymolog. vide infr. fungi res dicuntur, & Fungibiles res, &c. Vide infr. Fungi.

FVNDA. Fundam pro retis genere dici non est ita infrequens: sed eo nomine crumenam vocari, id verò non passim occurrit. Macrobius cumque accessisset ad sellam, demissa in fundam pauperem manu paucos denarios protulit, quos principi daret, adiecitque [Greek illegible], sed vt rete à similitudine fundæ qua lapides iactantur, nomen habet: ita quoque loculi pecuniarum, quod specie formaque fundam referrent. Turnebus aduersarior. lib.18. cap.2.

FVNDAMENTVM propriè in ædificiis dicitur.

FVNDVS est integrum aliquid, locus, est portio fundi: fundus finibus regitur, non locus. fundus ad prędia rustica, locus etiam ad vrbana pertinet: inde in §. constituitur Instit. de vsufruct. in fundo & ædibus. Ad hæc locus est sine villa, fundus cum villa: inde inter cēsorias notas illa recensetur à Plinio, minus arare quam vertere: id est, minus habere fundi quam villæ. Cuiac. not. ad lib.2. Inst. tit. de vsuc. & long. temp. præsc.

FVNDVS, est definita pars agri, siue culta sit, siue inculta. Pręsidium latius patet, & tam de vrbano, quam rustico: nec de solo tantùm, sed etiam de ædificio dicitur. Accipitur tamen fundus pro omni eo, quod solo continetur: à fundando dictus, vt in quem aliquid fundari possit. Ager autem est qui colitur, & qui fructuum causa habetur ad vsum hominis, ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ, id est, à rure. Possessio, vsus & pręscriptio est agri, cuius proprietas ad nos nō pertinet. Prædium tam ad possessionem, quā ad agrum refertur. Dicitur igitur fundus, & omnis ager, & omne ædificium villæ domusve, in quas fructus deuehuntur. Aedes, vrbana sunt prædia, quæ solo superficieq; constant. Superficies, omne quod suprà faciem terræ est. Area, locus sine ædificio: ab ariditate dictus, vt in ea dictione latius dictum est. Obseruandum autem, fundum non magnitudine, sed destinatione patrisfamil. secerni. Vnde etiam pars fundi, rectè fundus appellatur. l. planè. §. final. de legat.1. cum concord. Fundi item esse censentur ea, quę intra se tenet, l. Iulianus. §. vlt. & l. fundi. ff. de actio. empt. Paulus hanc vocem in l. sed si. ff. de acquiren. rerum domi. vsurpauit pro vasis potorij fundamento. Et quamuis fundus est quiddam minus quàm ager, Iurisconsul. tamen promiscuè vsurpāt. exemplum habes in l. quædam mulier. de rei vendicat. Spieg.

FVNDVS generis nomen est, & species sub se habet Arbustum, vineam, hortum, pratum, aruum, villā. Sic omnis vinea fundus est, non contra. & fundo sublato, nec vinea potest subesse. Connanus libr.4. capite 3. num.7.

FVNDVS inquit Iabolenus est omne, quicquid solo cōtinetur, id est fundamentum eius rei quæ solo fundatur. At M. Varro in libro de ling. Latina scripsit, Fundum dictum, quòd ager videatur pecudum ac pecuniæ esse fundamentum, vel quòd fundat quotannis multa. Florentinus autem tradit fundi appellatione omne ædificium, omnemque agrum contineri. l. fundi. infra. &c. Brechæus l. Quæstio est. titul. de verbor. & rerum significat. &c.

FVNDVS alius seruus dicitur, alius liber. Fundus seruus est qui aliqua seruitute premitur: liber qui nulli est obnoxius, qui etiam optimus maximus dicitur, Paul. de verb. & rer. sign. Connanus lib.4. cap.1. num.1.

FVNDVS à possessione, vel agro, vel prædio distat inquit Iauolenus. Fundus est omne, quicquid solo tenetur: Ager est, si species fundi ad vsum hominis comparatur: Possessio ab agro iuris proprietate distat. quicquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos nō pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionē appellamus. possessio ergo vsus, ager proprietas loci est. Prædium vtriusque suprascriptæ generale nomen est. nam & Ager, & Possessio huius appellationis species sunt. l.115. ff. de verb. sign. Hot.

FVNDI appellatione plena proprietas, id est cū vsufructu, significatur. l. eum qui. 56. §. si à te. ff. de verbo. sign. est enim fundus nomen iuris. l. cogi. 16. §. inde quæritur. ff. ad Treb. Hot. Adde Cuia. l. 58. de verb. oblig.

FVNDVS dicitur populus esse rei quam alienat: hoc est auctor, inquit Festus. quibus ex verbis intelligitur, Fundum fieri populum aliquem tum dici, cùm in re quapiam sua abalienanda est auctor, id est approbator. quod genus dicendi crebrò Cicero vsurpat in oratio. pro Balbo. Neque verò ad populos duntaxat, verumetiam ad quemuis auctorem referri solitum, argumento est illud Lysitelis adolescentis apud Plautum, qui cum Charmidis absentis filiam a Lesbonico virginis fratre in vxorem sibi dari pactus esset, vbi reuersum patrem audiuit, ita loquitur: Nunc mihi is properè conueniendus est, vt quæ cum eius filio egi, ei rei fūdus pater sit, potior eo. Vide nostrarum Obseruat. lib. 2. cap. 5. Hot.

FVNDVS instructus. Instructus dicitur fundus, qui ea habet instrumenta, sine quibus fundi exercitium inutile esset. Et sunt instrumenta fundi ea, quæ fructus quærendi, colligendique, conseruandi ve gratia parata sunt. l. instrumenta. de fund. instr. ff. Theophilus in §. si quis ancillis. Institut. de legat. Et sine iis ipsis exerceri nequiret possessio. Quam ob rem qui fundum instructum legat, videtur fundum cum suis instrumentis legasse, adeo. vt si tibi fundum cum instrumento legaro, & pòst fundum vendidero, instrumentum vendicare non possis. l. si cui. de fund. instruct. leg. ff. Insurgit autem non indigna quæstio, quam in cæterarum exemplum adferam. Habebat quis duos fundos, & boues duos in altero fundo manentes, in altero opus facientes, tandem dominus hos fundos cum instrumento legauit duabus diuersis personis, boues autem neutri reliquit: boues ei cedent qui fundum, in quo opus faciebant, consequitur, quando huic soli commodare possunt, & non alteri. non enim secundùm legem accessio sunt fundi, in quo degebant, sed alterius in quo opus faciebant, l. cum quidem. ff. de fund. instr. & instru. leg. Hinc itaque est in Pandectis titulus, de fundo instructo & instrumento legato. Anch. Adde Forcat. Necyomantiæ dial. 40. num. 3.

FVNDVS limitrophus. Alciatus illud cum aliis sentit, limitrophos fundos dictos non à limenarchis, sed à limitandis limitibus, quòd tenerētur eorum possessores annonam inde prouenientem ad castra militum ducere, qui in imperij limitibus excubabant aduersus barbaros. Hinc limes Orientalis Vopisco in Saturnino: limes Rhetius (eodem autho.) in Bonoso. Ancho. Cuiac. fundos limitrophos in Rubr. de fund. limitroph. & ter. &c. C. libr. 11. & in l. nulli. de fundo patri. C. eodē. libr. dici putat, quod inde milites limitanei alantur, l. 8. d. titul. de fund. limitroph. non quòd ad milites limitaneos pertineant. At fundi limitanei qui dicuntur, ad milites limitaneos pertinent, itemque paludes & pascua. l. 3. sæpè iam alleg. titul. de fund. limitrophi. Fundi autem castellorum ad milites castellanos pertinent. l. 2. C. eod. tit. Cuiac. in supr. allegat. Rubr. de fundis limitroph. &c.

FVNDI confines. Terentius Clemens in l. si cui cētum. de leg. 2. Sæpe enim, inquit, confines fundos etiam supra iustam æstimationem (höher dann es wert ist) interest nostra acquirere. Sp.

FVNDVM cum instrumento, an fundum & instrumentum, an fundum instructum. Vide l. 5. de instru. & instrum.

FVNDVS Puteolanus. Quære, Puteolanos.

FVNDI patrimoniales sunt, qui ad patrimonium principis pertinent. Cuiac. in Rubr. de fund. patrimon. C. lib. 11.

FVNDVS seruiens, & dominans. Lege, Prædium seruiens.

FVNDI saltuenses sunt pastioni deputata nemora, qui & patrimoniales sunt. l. vlt. de fund. patr. C. libr. 11. Cuia. in Rubr. d. iam tit. C. de fund. patr.

FVNDITVS. de hoc aduerbio vide Bart. in auth. decernimus. C. de sacrosanct.

FVNDI vectigales sunt, qui ciuitatum sunt. & mācipibus ita locantur, vt certum vectigal Reipubl. pendant. Alciat. de verbor. sign. & in dispunct. libr. 3. cap. 3. Spiegel.

FVNDVM in Appia cum villico suo, &c. l. vxorē. §. concubinæ. de leg. 3.

FVNDVM Cornelianum de nomine meo exire veto. l. pater filium. §. duobus. de leg. 3. Spieg.

FVNDVS sacer, quem domino sacramenti religione deuinctum vasalli habent. Conna. li. 2. c. 9. num. 6.

FVNDVM Trebatianum, &c. fundum Satrianum, &c. dari volo, Scæuola in l. patronus. §. libertis. de leg. 3. Spieg.

FVNDI Aebuliani reditus vxori, &c. dari volo. Vide Scæuolam in l. fundi. ff. de vsu & vsufruct.

FVNDVS, Grund vnd Boden.

FVNDI agonothetici, vocantur in l. penult. de diuersis præd. C. lib. 11. qui deputati erant sumptibus certaminum sacrorum, l. iubemus. C. de fund. patrimon. Prat. Adde Cuiac. l. vlti. de fundo patrimon. & saltuens. C. libr. 11. qui dicit eos etiam agonophoros nominari l. filia. 1. §. 1. ff. de legat. 2.

FVNDORVM genera vide in rubr. C. de fund. patr. lib. 11. Adde Cuiac. ibidem.

FVNERARE, pro sepelire, frequens apud Vlp.

FVNEBRIS vestis. Vide Vlpian. l. sed et si quid. §. & generaliter. ff. de vsufr.

FVNERARI satius est de suo testatorem funerari, quàm alios legata consequi teste Vlpian. l. at si quis. ff. de religios.

FVNERARIA siue Funeratitia actio dicitur. quæ ob impensas funeris causa factas conceditur. l. 20. & 21. & pass. ff. de relig. & sumpt. fun. Hot.

FVNERO, pro funeror, funeri operā do, iusta persoluo. Vlp. l. 14. §. 12. ff. de relig. Si prohibente hærede funeraueris testatorem. item. Ergo pietatis gratia funerasti. Item. Ego tamē nihilominus funeraui. Et §. 14. qui mandatu alterius funerauit. Hot.

FVNESTA familia in l. vlti. ff. de stipul. seru. cuius dominus mortuus est. Scribit autem Varro lib. 4. de lingua Latina, quamdiu in sepulchrum defuncti gleba abiecta non esset, aut os mortui ad familiam expurgandam exceptum esset, tamdiu funestam eam mansisse. Hinc Cicero lib. 2. de legibus, Neque necesse est edisseri à nobis quis finis sit funestæ familiæ. Septem autem diebus deplorari domi cadauer solebat, octauo die efferebatur, nono tumulabatur. exq; erant denicales feriæ, quarum Cicero in libris de legib. & Festus li. 4. meminere. seq. Bris.

FVNESTA itaque familia dicebatur, quæ non erat pura: hoc est, quæ funere veluti polluta, nondum erat expiata, atque pūrgata. Purgabatur autem, siue pura fiabat iustis factis, & condito humatoque cadauere. Varro: Si cum Romanus combustus est, os exceptum ad mortui familiam purgandam humo non est opertum, vt Pontifices dicunt, quoad inhumatus sit, familia funesta manet. Iam verò, quod humatus non sit, hæredi porcam præcidaneam suscipiendam Telluri & Cereri esse: aliter familiam puram non esse Varro scribit. Et Festus ait, præcidaneam porcam vocari, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo iusta non fecisset: hoc est, glebam, siue humum iniecisset. Et funesta familia non ante desinebat esse, quàm iusta defuncto fecisset hæres. Ræuardus l. omnis hæreditas. ff. de regul. iur.

FVNGI Vallæ dicitur officium & munus aliquod obire, vnde fungi honoribus & fungi vita. id est gerere honores, viuere, non vt quidam volunt, mori. nam eum qui mortuus est. functum vita cum dicimus, hoc significamus. vixisse illum, & iam non amplius viuere. Connanus lib. 7. cap. 1. num. 3.

FVNGI res dicuntur, quę officium suum pręstant. Sic Vlpian. in Institution. titul. 6. Dotem fungi dicit, quæ in matrimonium datur. Et fungi monumentum in l. 43. ff. de rei vindicat. in quod corpus infertur. Et functio-

functionem res in suo genere recipere Paulus in l.2.§. mutui.ff.si cert.petatur.scribit, quæ, vt aliàs ipse idem auctor loquitur, mutua vice funguntur, & tantundem præstant.l.2.ff.si certum petatur. Nam his rebus, quæ vsu consumuntur, ac pereunt, quò inter homines communicari possent, ea est tributa natura, vt communi quasi specie contineantur, permutationemque in suo genere recipiant, & alterius vicem ac potestatem altera omnimodo expleat. Briss. Franciscus autem Duaren. lib. disputationum anniuersar.1.cap.14. res consistentes in pondere, numero, aut mensura fungi, vel functioné recipere interpretatur, cum dantur ad vsum, cum soluuntur, &c. sicuti fungi pœna dicatur is, qui pœnam patitur, l.in metallum.ff.de pœnis, fungi pignorib. qui dat pignora.l.prætoriæ.ff.de prætor.stipul. fungi depositione auri, qui aurum deponit.d.l.prætoriæ. fungi collatione dotis, qui dotem confert.l.3. de collatio.dotis, fungi tributione, qui tributum soluit pensitatque reipublic. At Franciscus Hotomannus lib.1.de vsuris, cap. 2. res eiusmodi functionem in genere suo potius quam specie recipere. d. l. 2. interpretatur, quasi pensionem siue satisfactionem, quæ fit harum rerum debitarum, non ipsius speciei fieri, sed generis, propterea quod nó eadem corpora redduntur, quippè quæ consumpta sunt, sed tantùm eiusdem generis. Quod verò dictum hoc arbitrantur alij ea re, quia in harum rerum solutione altera res alterius vice fungeretur, id eidem Hotomanno non est probabile. Constat enim eo loco Paulum alias res id est, quę in specie sua functionem ac solutionem accipiunt, his rebus tanquam contrarias opponere. Nam & commodatum functionem recipit eadem ipsa specie, quæ commodata est reddita, ipsumq; etiam depositum & pignus, & quædam præterea eiusmodi. Atqui si quis ita Pauli verba interpretetur, vt illæ res in suo genere alterius vice fungerentur: non poterit ea fieri aliarum rerum comparatio quam hic Paulum explicare perspicuum est. Alioqui dicendum esset alias res, veluti commodatas & depositas, in specie sua fungi vice alterius. Quo nihil dici potest obtusius. Nam quæ res commodata aut deposita redditur, nullo modo fungitur vice, aut sua aut alterius, neque in specie, neque in genere. Cicero libr. Accusationis 3. Quis non maximo se affectum beneficio putauit, cum tribus decumis pro vna defungeretur? Omninò autem certum est comparationem verarumque rerum hic fieri, quemadmodum his verbis Paulus indicat, quum ait, In aliis rebus aliud pro alio solui non potest. Quoniam in cæteris solui poterat, modo eiusdē generis, vt claré significat cum ait, eas in genere suo functionem recipere per solutionem, id est, aliud pro alio solui posse: non autem in specie, quā ne habere quidem dici possunt, sicuti Vlpian. apertè docet, in l. quum Stichus. ff. de solut. quum ait, res eiusmodi in communi specie cōtineri: quasi dicat, eas non habere speciem quandam sibi propriam ac peculiarem & ab alijs eiusdem generis distinctam, sed cum aliis communem. Atqui si fit comparatio, & aliæ res in suo genere functionem, id est pręstationem recipiunt, alias res oppositas, in sua specie recipere consentaneum est. Atque hoc scilicet ipsum est quod vulgo dici solet, in hisce rebus magis quantitatem, id est, vim ac momentum cogitari, quam corpora.l.Titia.ff.de legat.2.l.si is cui.ff.de solutio. Sunt ergo quædam res, quæ functionem recipiunt per solutionem, id est vsum solutionis suæ præstant, in genere magis, quam in specie. Quippè quòd hæ res propter naturæ similitudinem, vna quadam & communi specie cótineri videantur, vt Vlpianus ait d. l. cum Stichus. nec alia quam ponderis, numeri, mensuræve nota in promiscui vsus vtilitate ab inuicem discernantur, vnde etiam pondere, numero & mensura constare dicuntur. Sunt verò & aliæ quædam res quæ functionem per solutionem recipiūt in specie, hoc est, quæ cum soluuntur, hunc solutionis suæ vsum præstant, & hanc recipiunt functionem, vt eandem, quæ accepta est, speciem reddi necesse sit, ne aliàs solutione in eodem genere admissa cum iniuria creditoris aliud pro alio soluatur. Siquidem harum rerum non vna & communis sit species, nec eadem in eodem pondere, numero & mensura vtilitas. Atque ex hoc rerum discrimine, quo in diuersa solutionis functione, seu vsu inter se opponuntur, intellectu non difficile est, quæ sit sententia verborum Pauli, & quibus in rebus propter quam causam mutuum consistat. Nam rerum quæ pondere, numero, & mésura constant, datione rectè in creditum ire possumus, quoniam solutionis vsus, quam in genere suo pręstant, cum mutui fine conuenit, vt videlicet non ea quæ data est species, nec omnino alia, sed eiusdem generis & qualitatis reddatur.l.1.§.mutui.ff.de obliga.& act. Quacunque enim specie eiusdem generis soluta creditori satisfit. Et hoc ipsum est, quod in genere suo functionem per solutionem recipere dicuntur, id est, in genere suo solutionis vsum præstare. Reliquæ vero res ideo in creditum dari non possunt, quòd earum solutionis vsus in specie vertetur, nec aliter creditori in sua iniuria satisfieri possit, quam eiusdem speciei quę data est, solutione. Siue igitur eadem, siue omnino alia reddatur, vtrinque mutui naturæ contrarium est, in quo translato & concesso rei ad vsum dominio, idem in genere, & tantundem reddi debet. Hic quibusdam rem diligentius considerantibus, lenius & hęc ratio verborum Pauli esse videtur, in hac de rebus, quæ mutuo dari possunt quæstione. Difficultas autem quæ hactenus omnes ferè exercuit, inde procul dubio nata est, quòd de functione rerum, quam in genere recipiūt, Paulum differere existimarunt. Cum tamen Paulus de functione rerum agat, quam per solutionem recipiunt. vt enim ostenderet, quibus in rebus mutui datio consistat, de natura & conditione rerum, earumque in solutione vsu differendum sibi putauit, quomodo videlicet res functionem per solutionem recipiant, & quem in soluendo vsum præstent, in genere ne, vel in specie, an generis solutione creditori satisfieri possit, vel candé reddi speciem oporteat. Minus fortè obscuritatis, sed eandem sententiam habitura esset oratio hæc. Quia functionem recipiunt in genere suo magis quam specie. verba nanque (Quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem) simpliciter hoc sensu intelligenda puto, quem vsitata earum proprietas & significatio gignit, vt functionem recipere per solutionem idem sit quod in solutione fungi, & vsum præstare. Funguntur autem, vt dixi, in solutione res, vel in genere, quoties eodem genere soluto, non omnino aliud pro alio solutum videtur, vel in specie, cum eadem species nó reddita, omnino aliud pro alio solui certum est. Atque in hanc sententiam genus speciei, quo ad absolutionis vsum opponitur, vt ex eo constare possit, rerú quæ pondere, numero & mensura constant, datione tántum in creditum iri, quia functionem recipiant in genere per solutionem, adeò, vt quacunque specie eiusdem generis soluta propter promiscuam, quæ in iis versatur vtilitatem creditori sine sua iniuria satis factum videatur. In cæteris verò rebus ideò mutuum nó esse, quod eadem omnino species, quæ accepta est, reddi debeat. Quippè quod functio earum in solutione nó eiusdem generis sit speciei, ne cum iniuria creditoris aliud pro alia soluatur.

DEFVNGI pretio æstimationeque pro æstimationem præstare, & exoluere Iureconsulti dicunt. l.11.§. idem libro secundo.ff.de actio.empt.l.1.ff.si famil.furt. fec.l.37.in fin.ff.ad leg.Aquil.& dotis collatione, noxæ deditione, litis æstimatione, tributione fungi, pro eo quod est noxæ dedere, litis æstimationem soluere, & dotem tributave conferre, l.3. ff. de collation. dotis. l.12.§.vltim.ff.ad municipal.l.37.ff.ad leg.Aquiliam. Institutio.de noxalibus in princip. Ex quo fit vt in tributiones collationesque & pensitationes publicæ functiones vocentur.l.4.C.de donatio.l.3.de apoch.publ. lib.10.C.l.vltim.de exactorib.tribut.eod.l.9.& l.13.C.de act.empt.l.2.C.de iure emphyt.l.vnic.C.in quibus caus. milit.Briss.

FVNGI pignoribus in vicem satisdationis, id est,

loco fideiussorum pignora præstare.l.7.ff.de præt.stip. Brif. Adde Franc.Balduin.de pign.& hypoth.cap.2.muneribus legatorum fungi, id est, legata præstare. l.33.in fin.ff.de legat.2.l.2.ff.ad Trebellia.fideicommissum munere falcidiæ fungi dicitur, quod falcidiam patitur. l. 77.§.1.ff.de leg.2.pœna quoque functi in l.22.ff.de pœn. dicuntur, qui pœnam sustinuerunt. pretia rerum communiter funguntur.l.63.ff.ad leg. Falcid. l. 33.ff.ad leg. Aquil.id est, tanti res æstimantur, quanti sunt apud omnes defunctoriè.l.2.§.non solùm.ff.ad S.C.Tertyl.l. 11.§. vlt.ff.de S.C.Sylania.Briss.

FVNGIBILES res dicimus, quæ consistunt in numero, pondere, & mensura: vt pecunia, frumentum, vinum, oleum. Cæterùm corpora in vniuersum omnia omnes aliæ species, dicuntur res non fungibiles. Zasi.in §.in personam.Instit.de actio.

FVNVS generalius est, quam Exequiæ: est enim tota pompa tam domestica, quàm extrinseca. exequiæ verò tantùm in via, dum funus procedit. Hinc rectè dicitur Actio funeraria: quoniam totam sepulturæ rationē complectitur, non exequiarum duntaxat. Annotatum legimus funus quoque propriè dici cadauer iam ardēs vel incensum: Exequiæ, dum portatur: Reliquiæ iam crematum & bustum: Conditum verò, iam sepultum. Sp.ex Ald.

FVNVS ducere. Vide Vlpianum in l.at si quis.ff.de religios.

FVNVS facere. iusta facere, & exequi funus, differunt. Nam qui funus indictum pompa funebri præcedente ducit, facit funus: qui sacrificio, quod humanum Festus appellat, ritè peracto glebam obiicit, iusta facit: & qui denique cadauer prosequuntur, eos exequi funus exequiasque frequentare dixerunt veteres. Ræuardus, quem vide de hoc latius ad l. omnis hæreditas. ff. de regul.iur.

FVNVS familiare. Vlpianus in l.2. de in ius voc. in fine. Neque funus inquit familiare ducentem, iustave mortuo facientem, subaudi, in ius vocare oportet. Dixit autem funus ducentem pro eo, quod est funus facientem.. vt Virgilius libro Aeneid. quarto dixit. ducere somnos, pro eo quòd est dormire, & tāquam somnum facere teste Fr.Syluio in Commen.in orat. pro P.Quintio. Idem. Funeris causa, ait, sumptus factus videtur is demum, qui ideo fuerit, vt funus ducatur, & sine quo funus duci non possit. Sp.

FVNVS imaginarium, Græci Cenotaphion vocāt, cum mortuo iusta absente cadauere persoluuntur. Legitimum verò dicitur, cum defuncti corpus adest. Sp.

FVNVS publicum erat, cū quis propter sua in rem publ.beneficia, publicis sumptibus sepeliebatur. Ceremonias illius Plutar. ostendit in Publicola. Sp.

FVNERIS sumptus pro facultatibus vel dignitate defuncti arbitrantur. Vlpianus ait in l. si quis sepulchrum.de relig.& sumptib.fun. Funeris impensam accipimus quicquid corporis causa erogatum est: veluti vnguentorum, & precium loci in quo defunctus humatus est, & si qua vestiaria sunt, vel sarcophagi, & vectura, & quicquid corporis causa antequam sepeliatur, consumptum est. l. funeris. ff. de sumptibus funer. Spieg.

FVRCA. Callistratus de pœnis, in l. capitalium, recitat inter gradus pœnarum capitalium furcam, famososque latrones figendos furca in iis locis, vbi grassati sunt: pluribus complacuisse scribit, nec absque summa ratione, quam ibidem refert Spieg. vide Turneb. aduers. lib.4.cap. 3.

FVRCIFER, qui seruus in furto, aut eiusmodi aliquo flagitio deprehensus fuerit, aut improbitatis scelere conuictus duplex lignum, quod currui subiicitur, & cui temo affigitur, attollere videbatur. & intuente vicinia circumferre, vt fidem ei in posterum non haberent, & ab eo tanquam infido cauerent. Ideò furcifer appellabatur à Latinis: quod etiam Græci ξυλοφόρον, hoc Romani furcam nominant. Vide Plutarchum in Quæstio. & Coriolani vita. Sp.

FVRENTI gladium porrigere, apud Vlpian. in l. qua actione.§.penult.ad leg. Aquil.

FVRIOSVM Iurisconsulti appellant, qui mentis ad omnia lumine. id est, sensu communicaret: quales non modò Athamantem, Alcmeonem, Aiacem, Orestē fabulæ memorant: veruntetiam Margitem, Melitidem, Corœbum, Beccesclenum, Morychum. Dementem verò, qui non vsquequaque, sed ex parte tantum mentis errore ducitur, velut is de quo Diuus Pius loquitur in l.his qui.12.ff.de tutor.& curat.dat. itaque furiosus demente passim distinguitur, vt l.2.ff.de inoffic.testamento.l.6.de curat.furio.l.8.§.1.ff.de tutor. dat.ab his. l. vltim.C.de admin.tut.l.27.§.coram.ff.de arbitr. Sed Cicer. Tusculan. Disput. III. dementes, amentes, & furiosos eosdem nominat: stultos verò, quos Iurisconsulti dementes aut mente captos appellant: Insanos verò tā quam vtrorumque genus constituit. Sanitatem, inquit animorum positam in tranquillitate quadam, constantiaque censebant: his rebus mentem vacuam appellarunt insaniam. nec minus illud acutè quòd animi affectionem lumine mentis carētem nominarunt amentiā, eandemque dementiam. Et aliquanto pòst, furorem esse rati sunt mentis ad omnia cæcitatem. Ex quibus apparet eandem esse furoris quæ dementiæ definitionem ac propterea eandem vtramque rem esse. At de stultitia sic loquitur. Stultitiam enim censuerunt, id est inconstantiam sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem officiorum, & vitæ communem cultū atque vsitatum. Hot. Adde Forcat. Necyomantiæ dialog. 33.num.5.

FVRIOSVS dicitur, qui est cum rabie & furore euidenti: Mente captus verò dicitur, cui mens deficit, & qui consilium animi non habet, tamen nullum furorem extrinsecus ostendit. ita eleganter declarat Baldus in l.furiosi.circa medium. C.de nuptiis. & in l. humanitatis.in 3.colum.versic.venio ad quartum notabile.C.de impub.& al.subst.& ponit D. Ias. in l.furiosum. in 1.& 2.colum.C.qui testam.fac.poss.& vlterius dicit signanter Gemin.in c.filij.in pen.not.per illum text.de hæreticis, libr. 6. quòd ille dicitur non esse sanæ mentis. qui non habet memoriam ordinatam. & hoc putat notab. pro testibus. qui volunt probare quem esse vel non esse sanæ mentis. quod vltimum non est ausus firmare Dom. Alexand. quia fortè videbatur sibi tunc necessarium, in consil. 54. ad primum breuiter concludo, &c. in vltim. verbis. in 1. libr. vbi posuit plures alios modos, per quos furor probari potest, quos latius reassumpsit idem Alexand. in l.si cum dotem. §.maritus.in vlt.colum.ff.sol.matr. vbi firmauit illud notabile dictū Gem.in.Cotta.

FVRIOSORVM duo genera in libris nostris legūtur: vnum eorum qui in perpetuo furore sunt, qui (vt ait Macer in l.14.ff.de offic.præsid.) continua mentis alienatione omni intellectu carent. l. 22. §. si maritus. ff. sol.matr.l.12.§.natura. ff.de iudic. alterum eorum quorum furor intermissus est, & (vt nostri loquuntur) dilucida habet interualla siue inducias.d.§.si maritus. & l. 20.§.nec furiosus.ff.de testam.l.6.C.de curat.furios.l.4. C.qui test.fac.poss.

FVRNARIVS, qui furna exercendo, & coquendo quæstum facit. Vlpia.l.24.§.6.ff.de dam.infect. Si furni nomine damni infecti fuerit cautum, deinde furnarij culpa damnum datum fuerit. Hot.

FVROR, impetus animi sine ratione, Vlpianus: si quis cautio. in l. 2. §. si non propter valetudinem: nam qui furore, inquit, impeditur, valetudine impeditur. Spieg.

FVROR dupliciter contingit: quandoque ex cerebri intéperie læsa rationis parte præcipua, citra febrim & mania est vel dementia. Quod si mancipium dementia laborans pro sano vænisset, actione ex empto agetur. l.1.§.interdum.ff.de ædil.edict. Aliquando fit furor ex morbo corporis penetrante ad animam, vt contingit φρενίτιδι in febri.d.§.interdum. Nam si febris furorē concitauerit, phrenitis nominatur. Forcat. Necymantiæ dialog.34.num.7.

FVR quandoque dicitur, qui hoc crimen affectat, quam-

quamuis non perfecerit. Sp.

FVR improbus, raptor dicitur, quia est fure improbior. Instit. vi bon. rapt. in princ. Fur manifestus est, qui cum re furtiua deprehenditur, priusquam eo loci rem pertulerit quò destinauerat: sed qui pertulerit quò destinauit, tametsi deprehendatur cum re furtiua, nō est manifestus fur. l. 3. & l. 5. ff. de furt. Sp.

FVR nocturnus, hoc est, noctu deprehensus, seuerius quàm interdiu deprehensus punitur. l. 3. ad legem Aquiliam. Spiegel. Cuiacius in comment. ad l. 7. & 8. ff. quod met. causa.

FVREM non esse, qui dicit, quod in venditionibus seruorum sępè dicitur de animo hominis, propositoque loquitur, at qui furto noxaq; solutum dicit, nemini furti obligatum promittit. l. 174. ff. de verb. signific. Furem ait Tryphonius, quis possit dicere etiam eū, qui nunquam rem alienam, inuito domino subtraxerit, si modo eius mentis sit, vt occasione data, id cōmissurus sit. l. 225. ff. de verb. sign. Prat.

FVRTA domestica vocantur, quæ serui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij iis apud quos degunt, surripiūt. autor Marcellus in l. respiciendum. de pœnis. Spieg.

FVRTA apud veteres Aegyptios omnia fuisse licita & impunita: Apud Lacedæmonios laudata, refert Gellius lib. 11. cap. 18.

FVRTA per lancem & licium perquirere, si Masurij Sabini liber, quem de furtis scripsit, extaret, nulla opus esset dubio procul coniectura. Nunc igitur quid super hac re sentiat doctiss. Alciat. cuius sententia mihi magis, quàm Rhodigini placet. Arbitratur is, consuesse lictores in alienas domos perquisitum ingredi, in primis licio cinctos, vt se iure publico, & tanquam magistratibus obsequentes, non autem propria autoritate alienas domos ingredi ostenderent: licium accingere, & lancem secum ferre, quam oculis obijcerent, ne qua ex parte matremfamilias, mulieresve conspicari possent. hincq; tracta videtur appellatio, per lancem & licium rem perquirendi. ex cap. 8. li. 5. Parerg. Ex Festo lib. 10. referente Gellio lib. 11. ca. 8. sed hæc in desuetudinem abiere. Sp.

FVRTIM arbores cædit, qui clàm cædit. l. furtim. ff. arb. furt. cæs.

FVRTIVAE operæ, quæ & succisiuæ. Quære, Succisiuis operis.

FVRTIVA rēs, quæ furto surrepta est. Sed & furtum tropo metonymiæ, pro re furtiua dicitur. vt in l. seruus. ff. de cond. indeb. Sp.

FVRTIVVM est nō solum quod noctu, aut interdiu clam aufertur, sed quidquid alienum mobile, malo animo, inuito domino cōtrectatur. §. furtum autem fit. Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.

FVRTO abesse rem dicunt Iuricons. quæ surrepta est & furto perisse. l. 35. ff. de contrah. empt. l. 14. ff. de peric. & commod. rei vend. Prat.

FVRTORVM genera quatuor recenset Paulus lib. 2. Sent. titu. 31. quæ ad duo Iustinianus Imp. reduxit. §. 1. Instit. de oblig. quæ ex malef. nasc. Prat.

FVRTVM est contrectatio rei alienæ fraudulosa lucrifaciendi gratia, vel ipsius rei vel vsus eius, possessionisve, quod lege naturali prohibitum est, admittere. l. 1. ff. de furtis. Inprimis in definitione dicitur contrectatio, quia nec cogitatione, nec verbo, nec scriptura, sed rem contrectando furtum fit. l. 1. ff. eo. & l. si quis vxori. §. neque. l. inficiando. Id suadet ἔτυμον verbi cum tam apud Græcos, quàm Latinos à ferendo dicatur, vt Paulus ait. Hinc fit, vt si is qui simulabat se procuratorem esse, effecerit, vt vel sibi, vel cui me delegauit pro mitterem furti agere cum eo non possum: quoniam nullum corpus interuenerit quod furandi animo contrectaretur. l. si is cui. 77. ff. eodem. Nihil autem refert, an vnus tantum, aut plures aliquid abstulerint, quod ab vno solo fortassis auferri non poterat. l. vulgaris. §. vltim. Notandum tamen est amotionem rei non semper hic requiri. quoniam ex contrectatione rei quæ non aufertur, plerunque furtum nascitur. l. vulgari. §. vltim. & l. qui ea mente. ff. eodem. Præterea in furti definitione dicitur Rei, quod verbum de re mobili tantum accipiendum est. l. verum. 25. ff. eodem. & l. quare: ff. de vsucapio. Tametsi autem rei propriæ aliquando furtum fiat. l. is qui rem. 61. & l. is qui rem. 68. ff. eod. tamen vt plurimum rei alienę furtum est. l. falsus. §. qui alienum. & l. ea mente. ff. eod. Nam qui contrectat rem cuius dominus est, & in qua nihil iuris alius quisquam habet, fur dici potest. l. falsus. §. 1. ff. eod. Sed & rei communis furtum quoque fieri potest, quia pro parte aliena est. l. si socius. Item filiorum nostrorum quos in potestate nostra habemus, furtum nobis fit. l. si filius. & l. matre. ff. eod. De re hæreditaria an furtum fiat, olim variatum fuit. Sed tandem obtinuit eius rei furtum non fieri, quia in nullius dominio est cui furtum fieri possit. Quod tamen accipiendum est, nisi ea res ad me, alicuius quoquo modo pertineat. l. hæreditariæ. & l. sequent. Deinde dicitur in definitione Fraudulosa, quia is qui volente domino rem contrectat, vel cum dominum velle existimat, furtum facere non dicitur. l. qui re. 78. l. inter omnes. §. rectè. ff. eod. Consentire autem is dicitur, qui sciens non contradicit, nisi pudore, vel alia huiusmodi re prohibeatur. l. penult. Sanè hypothesim refert constitutio Iustiniani, in qua furtum fit volente domino. l. si quis seruo. C. de furtis, sed si iam hypothesim rectè expendamus, consentit quidem vt res amoueatur, sed non eo consilio vt ea careat, sed potius vt à fure iam repetat. Deinde dicitur lucri faciendi gratia: quoniam animus interuenire debet lucrifaciendi, nec alio animo res contrectans furtum facit. l. verum. 40. ff. eod. & l. qui iniuria. Lucrari autem is dicitur qui rem amouet, vt alteri donet vel commodet, quia species lucri est ex alieno largiri, & beneficij debitorem sibi constituere. l. si pignore. §. 1. Sed notandū est furem pecuniæ etiam sacci nomine teneri, quamuis animum sacci surripiendi non habuerit, l. qui saccum. ff. eod. Saccum enim pecuniæ causa habere vult, tametsi aliàs eum habere non curaret. Præterea dicitur in definitione vsus eius, possessionisve, quia furtum facit non tantum is, qui lucrari vult proprietatem alicuius rei, sed etiam vsum eius aut possessionem. l. qui iumenta. l. si pignora. & l. fullo. Deinde additur ad finem. Quod lege naturali prohibitum est admittere, quæ verba quamuis in hac definitione parum videantur esse necessaria, tamen huius iuris fontem ostendunt. Nam iuris naturalis ac diuini præceptum est: Nō furtum facies. vnde distinctio dominiorum dicitur Iuris gentium esse. l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure: & inter iuris præcepta refertur: SVVM CVIQVE TRIBVERE, NEMINEM LAEDERE. hinc etiam alibi dicitur: FVRTVM NATVRA TVRPE, AC INHONESTVM ESSE. l. probrum. ff. de verborum significat. Varia olim fuerunt furtorum genera, Concepti furti & oblati mentio est in Institution. titul. de obligat. quæ ex delicto nascuntur, & apud Caium libr. 2. Institut. vide infrà, Furtum conceptum. Ac hodie supersunt duo tantum genera furtorum, manifestum, & non manifestum, de quibus satis prolixa disputatio est in l. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 34. & 35. ff. eodem. Seilerus ex Lecturis Duareni nondum impressis. titul. 2. libr. 47. Pandect. de furt.

FVRTVM à furuo, id est, nigro dictum, Labeo ait, quòd clàm & obscurè fiat, & plerunque nocte: vel à fraude, vt Sabinus ait, & à ferendo, id est auferendo. Cuiac. obseruat. libr. 6. capite 2. vel à Græco sermone, quòd φῶρας appellant fures. Imò & Græci à ferēdo φῶρας dixerunt. Quæ interpretationes vocabuli quum suam habent vim & vtilitatem, ad percipiendam rem ipsam: Paulus eas non frustra recenset, possuntque omnes videri probabiles: nempe quòd nomina sæpè non vnam duntaxat rationem significandi habeant. l. 1. ff. de furt.

FVRTVM facit, qui iumenta sibi commodata longius duxerit, aliove modo inuito domino vsus sit, ita legebam superioribus diebus apud Iureconsul. in l. qui iumenta. ff. de furtis. quum statim in mentem venit

quod circa hoc memoriæ mandauit Aul. Gellius Noctium Atticarum lib.7. Labeo (inquit) in libr. de 12. Tab. 2. acria & seuera iudicia de furtis habita esse apud veteres scripsit. Idque Brutum solitum dicere, furti damnatum esse qui iumētum aliorsum duxerit, quàm quo vtendum acceperat. Item qui longius produxerat: quã quem in locum petierat. Itaque Q. Scæuola in librorum quos de iure composuit X V I. hæc verba posuit: Quod cui seruandum datum est, si id vsus est, siue quod vtendum acceperit ad aliam rem quam acceperat vsus est furti se obligauit. quod etiam nouissimè constituit Iustinianus in §. furtum autem. Institut. de obligat. quæ ex delict. nascuntur. & cautum etiam in l. si vt certo. §. idem denique. ff. commod. & consuluit Bald. consi. 355. quidam A deposuit. in 3. libro. & habetur mentio per Angel. Areti. in tractatu maleficiorum. §. & vestem cœlestem abstulit. in antepenultim. colum. in versicul. quid si commodo tibi librum. licet debeat mitius puniri. ex quo videtur furtum minus inhonestum. vt concludit Corne. consi. 274. insurgit. in vltim. colum. in 3. libro. Præterea de furto hoc etiam adscribendum duxi, de quo alia contentio fuit inter Ciceronem oratorem maximum, & Trebatium Testam. Iureconsultorum principem: qui (vt refert ipse Tullius in epistolarum libro septimo ad Trebatium scribens) dubitarunt possetne hæres quod furtum antea factum esset rectè furti agere: scribitque se id caput adnotasse, vbi hæc controuersia erat: vt Trebatius sciret, id quod neminē sentire dicebat, Sextum Aelium, M. Manilium, M. Brutum sensisse: ipse tamen Cicero sententiæ Scæuolæ & Testæ assentitur. Sed quia hæc Iureconsult. monumenta non extant, lege Paulum in l. si dominium. ff. de furt. qui refert, actionem furti non solum ad hæredem trāsire, sed etiam ad bonor. possessorem, & patrem adoptiuum. & legatarium. & ibi Bartol. & scrib. tractat etiam gloss. Bart. & Dd. in l. sed nec legatarius. ff. de cond. fur. & pulchrè Bald. in l. si abducta. in 3. oppositione. C. de furt. Cotta.

F V R T V M conceptum dicitur ex autoritate Caij Iurisconsulti. li. Institut. 2. cum apud aliquem alterum res furata testibus præsentibus inuenitur. Oblatum verò. cū res furtiua alicui à fure ita datur, vt apud ipsum furem inueniri non possit. Paulus: Concepti, inquit, actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum & inuētum est. Oblati, qui rem furtiuam alij obtulit, ne apud se inueniretur. Qua de re vide Iustinianum Insti. de oblig. quæ ex del. nasc. Sp.

F V R T V M nec manifestum est, quod postea quandocunque deprehenditur. Nam quod manifestum non est, hoc scilicet nec manifestum est, auctore Gaio in l. nec manifestum. ff. eod. tit. Dicitur autem nec manifestum, ad imitatiōem legis duodecim tabularum. Olim enim nec pro non dicebant. Sic aliàs sæpè veterem loquendi modum retinet posteritas: vt regundorum, diuidundo, ercifcundæ. Prat.

F V S I O N E S ab Vlpiano. l. 27. §. 3. de vsufructu. eodē sensu accipit Ræuard. lib. 3. cap. 13. Variorum. quo apud Ambrosium in Apologia Dauidis ca. 8. Easq; arbitratur alio nomine intributiones nominari. l. 21. §. 2. ad municipal. Et pro indictionibus interdum fusiones posuisse veteres. primus omnium animaduertit Iac. Cuia. ex l. 6. C. Theod. de indulgent. deb.

F V S I O N E S in d. l. 27. §. si quid cloacarij. ff. de vsufruct. pro functionibus & illationibus publicis. Hæc huius verbi significatio mihi ex Lexico Latinograeco ædis Beati Germani Paris. innotuit, in quo ita est, Fusio [Greek illegible]. Fusiones [Greek illegible]. Accessit & ex Codice Theodos. auctoritas. Nam in l. 5. de indulgent. debit. hæc verba ponuntur. Vsque in initium fusionis quintæ vniuersa reliqua, quæ tam ad arcam sublimium potestatum, quam ad largitiones pertinent, relaxari præcipimus. Briss.

F V S T E percuti. occidi. animaduerti. l. 7. §. 1. ff. ad legem Aquil. l. 1. §. occisorum. ff. de S. C. Silania. l. 8. §. 1. ff. de pœn. Brisson.

F V S T I B V S item castigari, cædi, admoneri Iureconsulti dicunt. l. 1. §. cum patronus. ff. de off. præfe. vrb. l. 3. §. 1. & l. vltim. ff. de offic. præfect. vigil. l. 5. C. ex quibus causis infam. l. vltim. ff. de iniur. l. 7. l. 10. ff. de pœn. Brisson.

F V S T I V M autem ictus à flagellorum, quæ atrociora sunt verbera, castigatione separatur. d. l. 7. pleniorque multo est fustium, quàm flagellorum pœna. l. vlti. ff. de iniur. l. 10. ff. de pœnis. Ac fustibus quidem liberi duntaxat & hi quidem tenuiores subiiciebantur. honestiores non: serui verò flagellis coercebantur. l. 28. §. nō omnes. ff. de pœn. vt plenius lib. 3. select. antiquit. dixi. Fustes verò Isidor. lib. 5. Etymolog. cap. 27. sic interpretatur, quibus iuuenes pro criminibus feriuntur, dictos ab eo quòd præfixi in fossis stent, quos palos rustici vocant. Et constat planè fustes ligneos baculos fuisse, cum inter arma & tela enumerentur. l. 54. §. furem. ff. de fur. Vlpi. in l. 3. §. armis. ff. de vi & vi arm. Arma. inquit. sunt omnia tela. hoc est, & fustes, & lapides. Et mox: Planè si & vnus vel alter fustem, vel gladium tenuit. Sic fustib⁹ repellere, & fustibus de fundo præcipitem agere. Cic. pro Cæcin. & 6. in Verr. dixit. Denique quod Eutropius lib. 1. de gest. Rom. c. p. 11. Tarquinium Superbum fustes excogitasse scribit, hoc ita Suidas in verbo [Greek illegible] affert [Greek illegible]. Fustibus autem & lignis equos publico cursui deputatos, agitari petāt Impp. in l. 1. de cursu pub. lib. 11. C. Briss.

F V S T V A R I V M mereri sic dicebant, vt nunc vulgus, Meritus est bastonatas. Et est teste Marcello, in l. seruorum. §. fin. de pœnis, quæ fuste infligitur maior pœna pecuniaria. Meminit eius vocabuli Seruius Aeneidos sexto. Titus item Liuius ab vrbe condita, libr. 5. Fustuarium, inquit, meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Modestinus quoque Iureconsultus inter pœnas militares fustium castigationem recenset. Id supplicium eiusmodi est. accepto fuste, Tribunus vir tantum attingit damnatum: quod vbi est factū, omnes qui in castris sunt, cædentes fustibus lapidibusque plerosque in ipsis castris conficiunt. Vide Rhodig. cap. 5. lib. 10.

F V T I L I S causa, pro vana & leui, etiam à Plinio dicitur.

F V T V R V M indicatiui, quo distet à futuro subiunctiui, docet gl. in l. 1. §. si in emancipato. & §. seq. ff. de collat. bon. Alber. Sp.

F V T V R V M opus, & quod nondum factum est, & quod fortè non fiet. circa princip. ff. de oper. nou. nunc. Spieg.

F V T V R V M tempus id regulariter accipimus, quod nec ad præsens, neque ad præteritum refertur. quanquam materia ita suadente, præsens pro futuro, & futurum pro præsenti sumitur. 32. quæst. 5. si Paulus. Ex Alci. Spieg.

F V T V R V M pro præterito & præsenti simul ponitur. vt l. si vxori. §. cum ita legatum. ff. de auro & argento legato. Sic etiam futurum indefinitè positum, pro præsenti accipitur apud Latinos authores. Idem A. Gellius Noctium Atticarum lib. 1. cap. 7. ex tertio Annalium, &c. Quadrigarij. Dum hi (inquit) conciderentur hostium copias ibi occupatas futurum. id est esse. Ibi verbum est, indefinitum, quod græci [Greek illegible] vocant. &c. Vide hæc latè apud Brechæum l. verbum erit. ff. de verbor. & rer. signific.

G A

GABELLA, Dacia, Talia, Passagium, Pontiuegium, Guidagium, & similes voces, quæ apud Italos sunt, species certi tributi & exactionis, nemo ignorat esse ab interpretibus è triuio sermonis Italici collectas. Sp.

G A D I B V S habere. Apud Pomponium in l. si mihi & tibi. de legat. 1. ad occasum extra Herculis columnas, in ipso Bæticæ prouinciæ capite, vt ait Plinius, Gades insula septuaginta quinque milium passuum longa, & angusto mari à continente diuisa. cum vetere oppido, eodem quo insula nomine, vbi templum ditissimum

dum olim sacratum Herculi: eoque sanctius habitum, quod ossa eius ibi sita magno accursu pagani colebant. Spieg.

GALATIA. hác regionem, Vadiano nostro teste [illegible] post ingentes illas Alexandri victorias & auctas per Asiam Macedonum vires, Graeci insederunt. quibus postea Galli se & ipsi magno hominum numero Asiam ingressi coniunxerunt, Gallograeci dicti, gens mixta: & regio quae mox crescentibus Gallorum rebus Galatia vocata fuit, antea Gallograecia dicebatur. Sed vtriusque vocis vsus apud scriptores manet: quin & apud Iurisconsult. l. patronus. §. Sempronio. de legat. 3. Haec est Galatia quam Petrus praecipuus apostolorum epistola plena (vt Erasmus inquit) apostolicae maiestatis erudijt: quam Paulus peragrauit, & Euangelio suo Christum purè docuit. D. Hieronymus prologo secundi Commentariorum ad Galatas ex Lactantij auctoritate tradit Gallos antiquitus à candore corporis Galatas vocatos: & inde Galatiam prouinciã dictam. in quam Galli venientes Graecis se miscuerint: & prius quidem Gallograeciam, pòst autem Galatiam dictam. Nec mirandum arbitratur, inter Graecam Asiae gentem Gallos consedisse, cum contra Asiani Graeci in Gallia consederint.

GALEATI, galeis tecti milites sunt. Est autem galea, teste Diodoro, crista capitis de corio: quum sit cassis de lamina. Dictaque galea Varroni, à galero, quo multi antiquorum vsi sunt. Conum, curuaturam galeę, quae in ea praeeminet dicimus, super quam cristae sunt. Lego apud Alexand. Neapolitanum libro primo, quo loco refert insignia gatearum apud diuersas gentes, Cymbris nostris, atque Teutonibus in vsu fuisse, vt galeas contegerent horrẽtium hiatibus animalium: quo in aciem delati, visu essent truculentiores. Spiegelius.

GALEATVM principium, quomodo accipiẽdum exposuit Adrianus Turnebus aduersar. libr. 3. cap. 18. vbi inquit: D. Hieronymum libris sacris prologum antepòsuisse cognomento galeatum: Cum autem Turnebus ex viro clarissimo Aemaro Ranconnero quaereret, id quid esset? respondisse, explicari à Sulpitio Victore, cuius haec verba subscribit. vulgare (de exordijs loquitur) si tale sit, quale esse possit in omnibus causis, nihil proprium personarum aut rerum de quibus agitur. Quod idem & galeatum à quibusdam vocatur quoniam ita commune esse possit, vt in omnibus causis, quemadmodum galea seu galeatum omnibus indigis possit esse commune. Sed & ipsum Hieronymum id satis explicare cum ita scribit, hic prologus scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris, quos de Hebraeo vertimus in Latinum conuenire potest. Intelligere enim hoc principium tanquam omnium librorum communem esse galeam, communeque prooemium, vt galeatum praesidium omnium commune sit, & galeati omnes tueantur. Haec Turnebus loco supra allegato.

GALEOTAE, in Sicilia dicebãtur portentorum interpretes, teste Cicerone, li. 1. de diuinat. Rub. C. de medicant. valid. libr. 11. indicat, tales Spanaldos Galiotas vulgò ab Italis appellari. Sp.

GALLICANA lingua. Vlp. de lega. 3. Fideicommissa quocúnque sermone relinqui possunt, non solũ Latina, vel Graeca, sed etiam Punica, vel Gallicana, vel alterius cuiuscunque gentis lingua. Loquitur autem de vera & antiqua Gallorum lingua: quam doctiss. Glareanus multis de causis existimat eam esse, qua hodie Rhenanus vtitur: qua hodie Francigenae vtuntur, Romanã esse, quamquam corruptam, nemini est dubium. Punicae linguae verba aliquot extant in Poen. Plauti, quae ipse mox interpretatur verbis latinis: si Ioã. Petro Vallae interpreti credimus. Sunt qui putant, Gallicanos eos appellari qui sint extra Galliam. Vide Suetonium in vita Neronis. Sp.

GALLVS gallinaceus, semimas, quia est castratus: iciturque fortius pugnaré cum serpente. Vide scholium in l. 1. C. de ijs qui parent. vel li. occider. Sp.

GALLICINIVM secundum diei ciuilis diuisionẽ, post mediam noctem à galli cantu dictum est: quem tamen Interpres in l. non minorem. C. de transaction. secundam noctis horam intelligit. Sp.

GALLINARIVM, locus in quo gallinae nutriuntur. Qui curat gallinas, Gallinarius. Quod ex gallis est, Gallinaceum dicitur. Substantiuè item pro gallo vsurpari constat.

GALLINA domestica, exiguum rei censetur. Auth. Vt om. obed. prou. §. hoc considerantes. Alber. Sp.

GALLINARVM Iustinianus duo facit genera: vt aliae mansuetae sint, aliae autem natura ferae, §. gallinarum, 12. de rer. diuis. & l. 5. in fin. ff. de acquir. rer. dom. Varro lib. 3. de re rustica cap. 9. & Columella lib. 8. cap. 2. tradunt tria esse genera gallinarum. Sunt cohortales, siue villaticae. Sunt rusticae, quae non ita mansuetae sunt, nec sine cauea Romae videntur, nec capiuntur nisi deceptae ab aucupe & in seruiture non foetant. Cuiusmodi feris Gallinis dicitur abundasse illa maris Ligustici [illegible], quae dicta inde Gallinaria. Tertium est genus [illegible] appellant. Baldu. tit. de rer. diuis. & acquir.

GALOS. Lege. Inateres.

GAMOS, Latinè nuptiae. Inde, Monogamus, vnius vxoris vir.

GANEA, amica non est, vt indicat vulgatum recẽs auctum Lexicon, & sentit Gloss. in l. non aliter. ff. de vsu & habit. Donatus enim appellat Ganeam, meretricum tabernam: quia sit in terra, & non, vt coenacula, superius. Festus similiter locum abditum, velut sub terra, dicit antiquos appellasse Ganeam. Nimirum, quòd apud Graecos γῆ & γαῖα, terram significat, a quibus Ganeam deduci, ijdem auctores intellexerunt. Vnde loca significat vinolentiae, gulae, libidinique apta: quae & Ganeonibus nomen indiderunt. Sed & pro gula, & re lauta à bonis auctoribus vsurpatur, vt & Genialis dies, pro laeto & voluptuario: & Genialiter viuere, pro molliter & lautè. Sp.

GARENTIGIA dicitur praeceptum factum à notario partibus consitentibus, & consentientibus, vt obseruent contenta in Instrumento. vt dicit Bald. in l. vltim. colum. 2. versi. & ideo consuetudo. C. de sponsa. cũ multis alijs concord. à Tiraquello plenissimè collectis in commentarijs consuetudinum. dicta tit. *de notaires*. §. 1. gl. 2. in verbo *car ils sont iuges quant à ce*. Haec annotauit idem Tiraquell. in tract. de Iure constituti possessorij. 3. part. 30. limit. nu. 48.

GARIOPHYLLVM. Haud scio, an Iurisconsultus in l. fin. de publican. numeret inter species ad vectigal pertinentes: vt quidam putant. Nam Volaterranus scribit, quem nunc Gariophyllon vocant, post Plinij tempora à Damasco in Italiam venisse: quum nec ipse, nec alij mentionem eius faciant. Vnde apparet Haloandri lectio esse verior, qui pro Gariophyllo. folium barbari cum habet. Sp.

GARRITVM auium percipere. Vide Gloss. in l. 3. C. de malefic. mathem. & 26. q. 3. c. 1. Alber.

GARVM salsugo erat ex certis quibusdam piscibus puta scombro, halece, lacerto & huiusmodi: vtebantur autem eo pro salsamento, siue conditura aliorum ciborum. Gari meminerunt poetae multis in locis, Plinius, Apicius, Galenus, & coeteri. Vlpianus de penu legato. l. qui penum &c. Accursius salsamenti genus esse dicit, ipsa veritate coactus, sed quod sit, non dicit. Nebriss. Vide autem Plinium libr. 31. natural. histor. ca. 7. & post eum Maioragium libr. Miscellan. 2. cap. 9. vbi copiose.

GAVLVS, inter onerarias magis, quàm paruas naues referendus, vt Bayfius ex Herodoto demonstrat. Accipitur item, eodem tradente pro vase quo pastores vtitur ad lac excipiendum. Sp.

GAVSAPINAM penulam, nõ inter theristra, id est, aestiua, sed hyberna vestimenta annumerandam, tradit doctissimus Bayfius ad finem c. 16. de re vest. Sp.

GASTALDIA, in tit. de feudo gardiæ & gastald. in vsib. feud. est custodia, vt colligitur ex l. 1. de furt. in legi. Longobar. & non multum distat Gastaldus ab actore. Prat.

GAZAM, in numero tantum singulari Persicam vocem esse, eaq; significari diuitias, id est, omne id quod possidemus, Seruius dicit. Hinc

GAZOPHYLACIVM, gazæ repositorium, cuius vocabuli frequens est mentio apud Ecclesiasticos scriptores. Budæus alicubi pro officinis chalcotyporum vsurpauit. Spiegelius. Apud Athenienses autem gazophylacium erat locus, vbi seruabatur annona & frumentum vt annotauit Postellus cap. 17. de magist. Atheniensium.

GE

Gelt vor recht nach. Nostrates vulgò solent dicere, significantes accipiendam esse oblatam pecuniam, vel quam reus confitetur: & deinde cognoscendum de iure creditoris, vtrum plus ei debeatur, auctore Oldendorpio Iureconsulto [illegible], [illegible], [illegible]. Spieg.

GELV, glaciei nomine continetur. Et enim aqua conferta, à serenitate cœli concreta. auctor Aristotel. Spieg.

GEMINA, id est, duo quæ similia sunt quòd magna similitudo sit geminorum, id est, eodem partu editorum. Maro:

Geminique minantur In cœlum scopuli.

GEMINA soror, pro vterina.

GEMINATA, hoc est, repetita verba, voluntatem constantem indicant. l. balista. ff. ad Trebell. Bald. in l. precib. C. de Impub. & alijs substit. & in protemio Pandect. Spieg.

GEMINI. Variè hæc vox ponitur. Nam modò pro duobus. vt apud Poetam,

Sunt geminæ somni portæ.

Modò pro similibus vt apud Plaut. in Menæchm. Et Gemini significant natos vno partu, & eodem die: quos alio nomine Gemellos vocant. Virg.

Modò namque gemellos, Spem gregis.

Nec de duobus tãtum dicimus Geminos, sed etiam de pluribus. vt Paulus Iurisconf. in l. antiqui. Si pars hære. pet. dixit. Sed & tergeminos senatores cinctos vidimus Horatios. Vide infrà, Ter enixa mulier. & Budæi Annot. ad d. l. antiqui. Sp.

GEMMA, vocabulum generale, comprehendit propriè quæcunque nec oblonga, nec perforata sunt. Spieg.

GEMMAS Pomponius in l. & si non. de aur. & argẽ. leg. à margaritis distinguit: pariter Curtius: sic vterq; Plinius. Apud Seniorem multa de gemmis differũtur. Spieg.

GEMMAS inclusas argento auroq; ait Sab. aur. argẽ- tone cedere ei concedit, cuius maior species: quod rectè expressit. Semper enim cum quærimus quid cui cedat, illud spectamus, quod cui ornãdi causa adhibetur, vt accessio cedat principali, cedent igitur gemmæ phialis, vel lancibus inclusæ auro argentóue. Sed in coronis mensarũ gemmæ coronis cedent. quod idem in margaritis. Nam si margaritæ auri ornandi gratia adhibitę sunt, auro cedunt: si contra, aurum margaritis cedit. Põ qon. de auro & arg. leg. Mass.

GEMMAE, secundum Pomp. in l. & si non sunt. §. vlt. de auro & arg. leg. sunt perlucidæ materiæ, quas (vt refert Sabinus in libr. ad Vitellium) Seruius lapillis eo distinguebat, quod gẽmæ essent perlucidæ materiæ, velut smaragdi, chrisoliti, amethisti: Lapilli autem cõtrarię superioribus naturæ, vt Obsidiani, Vientani, Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri, satis constitisse, idem Sabinus ait. quia concha apud rubrum mare & crescit, & coalescit. Marrhina autem vasa in gemmis non esse, Cassius scribit. Laurentius Valla in suis in Latinam linguam Elegantijs, dicit (pace horum quatuor Iureconsultorum) hoc falsum esse: & in primis ex Plinij monumentis, qui titulum de gemmis nõ translucentibus fecit, & marrhina in gemmis enumerat, & omnes lapides preciosos nomine vno (quod tãtum Latina lingua habet) gemmas appellat, preter margaritam. Præterea quis non [illegible] generale nomen omnium paruorum lapidum sed intellectu preciosorum, idem esse quod gemmulam? Nam gẽmas etiam accepimus multorum cubitorum inueniri, quas vt lapides, non lapillos appellare possumus: ita cũ minutæ fuerint, lapillos appellare debemus. Quod si hi lapides tam grandes, translucidi siue perlucidi non fuerint, quales sunt imperfecti, nunquid vocabimus eos lapillos? Quid hoc ridiculum magis? quod si etiam omnis lapis lucidus gẽma & parium marmor quod translucidum est, gemma erit. Postremò reperimus (inquit Valla) eiusdem coloris lapides quosdam permixtim constare ex perlucidis, & nõ perlucidis: & ita permixtos natura, vt non possis partim appellare gemmã, partim lapillum. Curtius libr. 8. cum dixisset, gemmas margaritasque mare littoribus infundi: paulo pòst de eiusdem Indis ait, Lapilli ex auribus pẽdent: profectò perlucidi intelligẽdi sunt. & iterum lib. 10. de rege Indo: Pendebant (inquit) ex auribus insignes candore & magnitudine lapilli. & Propertius:

Littora natiuis pellucent picta lapillis.

Margaritam vero, siue margaritum, quis negare lapillum possit? quæ semper est pusillus lapis. Equidem candidos illos lapillos ex Indi regis auribus pendentes, margaritas interpretor. Idem Horat. dum inquit,

Nec magis huic intra niueos viridesque lapillos,

de margaritis & smaragdis intellexit. Et ex his reprobantur opiniones Iureconsultorum superius relatæ: hocq; Laurentij inuentum sibi ascribit Pontifex Sipõtinus, in suis in Latinam linguam commentarijs, tacito auctore, prout sui moris est: qui integra Plinij capita transcribit, gratitudinis nomine suppresso: cum tamen benignum sit (vt etiam in sua præfatione inquit Plinius) & plenũ ingenui pudoris, fateri per quos profeceris. Cotta. Adde Forcat. in suo Cupidine Iurisperito c. 11. nu. 7. & seq.

GEMMIS porrò legatis, vasa gemmea debentur, l. & si non sunt. §. fin. ff. de aur. & arg. sicut & auro legato, aurea: sed in aureis illa ratio est, quòd rursus igni domita ad pristinam & rudem auri massam, facilè redeũt, secus in marmore. §. illud. ff. de legat. 3. quæ ratio suadet, ne vasa gemma cedere relictis gemmis oporteat. Cæterùm varietatis rationem illam ponẽdam arbitror inter gemmas, lapidesúe pretiosos, & alios qualis marmor est: quoniam appellationes rerum ex communi vsu exaudiri conuenit, maximè in nomine supellectilis. l. Labeo. ff. de supell. leg. sed consensus veterum, & quidem probatissimorum, gemmam pro vase gemmeo vsurpauit, sicut & aurum pro vase aureo, igitur verborum proprietati seruiendum, cui comes est testantis sententia. l. non aliter. ff. de leg. 3. Martialis lib. 14. de ampulla potoria loquens:

Hac licet in gemma, quæ seruat nomina Cosmi,
Luxoriose bibas si foliata sitis.

Nec est alius auctor, qui in hoc locutiõis genere sit frequentior, nec tantum in generali gemmæ nomine hoc locum habet, sed & in speciali cuiusque. Forcat. in Cupid. Iurisperito, c. 8.

GEMMATOS lectos, id est, gemmis distinctos & ornatos, dixit Paulus, in l. 3. de supel. leg. Sp.

GEMONIAE scalæ, quæ erant in Auentino. in decimatertia regione vrbis, dicebantur, ad quas corpora dãnatorum tracta præcipitabãtur. Quod supplicij genus, sublatis Christianorum persecutionibus, in desuetudinem abijsse videtur. Sp.

GENEALOGIA, sermo de origine generationis.

GENEARCHICVM nouel. Iustiniani 21. & edicto 3. proprium cuiusque patrimonium. in vsib. feudorum, vocantur eiusmodi bona allodialia. c. vnic. de allodijs. Prat.

GENER maritus est filiæ meæ. l. nō facile. ff. de grad. & affini, continetur q; eius appellatiōe sponsus. l. in leg. ff. de testibus. & l. seruus. de gradibus. Porrigitur que Generi appellatio, ad progenerum, l. Gallus. §. forsitan. de lib. & post. Præterea habetur filij loco. l. 3. in fin. C. de natur. liber. Apud Alciat. legi obseruatum à Iustino lib. 18. generum pro sororis marito poni. Sicut & Vitichindus noster in historia temporum suorum vsurpauit. Spieg.

GENER, inquit Seruius, dicitur & qui est, & qui esse vult: sicut etiam maritus. Vnde est,

Quos ego sim toties iam dedignata maritos.

Item,

Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat.

Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis

... Audierat.

Et hoc est, quod dicitur in l. 8. ff. de gradib. Generi appellationem etiam ex sponsalibus contrahi. tametsi cum ad ius disputatio reuocatur, aliud obseruatur. l. 1. & l. 8. ff. de his qui notant. inf. Hotomann.

GENERI quoque nomine & neptis, & proneptis tam ex filio, quam filia editarum, cæterarumq; mariti continentur. l. 136. ff. de verb. sig. & hanc in edicto de postulando interpretationem faciendam admonuit Vlpian. l. 3. ff. de postu. In edicto verò de infamia notatis de solo filiæ viro accipi debet l. 1. & 8. ff. de ijs qui not. infa. Prat.

GENERI & nurus appellatione sponsus & sponsa quoque continentur. Item soceri & socrus appellatione sponsorum parentes contineri videntur vt Vlpian. de grad. Maff.

GENERA, pro frugibus, Vlpia. l. 8. §. 16. ff. de transact. Si cui non nummus ad alimēta, sed frumentum atque oleum & cetera, quæ ad victum necessaria sunt, fuerint relicta. & paulo pòst, Et neq; diem neque modum permutauit, sed tantum genus: vel ex contrario, si pactus fuerit vt in generibus alimēta reciperet, quæ in nummis ei relicta fuissent. Hot.

GENERA corporum tria sunt. Vnum, quod continetur vno spiritu, & Græcè ἡνωμένον vocatur: vt homo, tignum, lapis, & similia. Alterum, quod ex contingentibus se, hoc est ex pluribus inter se cohærentibus constat: quòd συνημμένον vocatur: vt ædificium, nauis, armarium. Tertium, quod ex distantibus constat: vt corpora plura non soluta, sed vni nomini subiecta: veluti populus, legio, grex. auctor Pomponius in l. rerum mixtura. de vsucap. Sp.

GENERALE omne obscurū est: vt omne multiplex dubium. Bald. in l. 1. C. de seru. fugit. Sp.

GENERALE delictum. quod Dd. nominatum appellant, intelligit Iurisconsultus illud, in l. aliud est fraus. §. inter mulctam. de verb. sig. quod certa appellatiōe plurima eiusdem naturæ crimina complecti potest: vt furtum, homicidium. falsum. Sp.

GENERALIA verba. Si hæc adeò generalia sint, vt citra manifestam calumniam restringi non possint, verbis ipsis standum est. l. plurib. de acceptil. Sp.

GENERALIS conuentio est, cum sine vlla rerum notatione, generaliter res omnes obligātur, quas quis habet aut habiturus est l. 1. & l. & quæ §. 1. de pign. l. 1. C. eo. tit. Donellus de pign.

GENERALIS confirmatio, non confirmat nisi iusta Bald. in l. 3. C. de precib. Imp. offer. Idem cap. 1. Per quos fiat inuest. in vsibus Feudal. Sp.

GENERALIS lex dicitur, quę omnes casus, exceptis illicitis & iniustis, comprehendit. Etenim nihil absurdius esse potest, quàm legem iustam ad interpretationem iniustam trahere arg. l. penult. ff. ad exhibend. l. si possessor ex hæreditate. ff. de petit. hæred. vel talem casum, per quem fieret fraus legi. l. cum hi. & ibi Barto. ff. de transact. Sp.

GENERALES actiones dicuntur, quæ competunt ad hoc quod generale est, diuersas rerum species, adeoque totas negociationes complectens: vt tutela. societas, & alia negotia. Quamuis Vlpian. generalem vocet actionem, quæ de pluribus competit: specialem verò, quæ ad vnam duntaxat causam pertinet. l. 1. §. itē sciendum. de aqu. pluu. arcen. Sp.

GENERALITER dicta, generaliter intelligi debent. l. 1. §. generaliter. de bon. possesso. cont. tabulas. l. 3. iuncta glossa. de offic. Præsid. cum vulgat. comprehenduntq; singulas species, hoc est, in singulis speciebus verificantur, & per singulas species distribuuntur. l. si chorus, in principio de legat. 3. vbi dicit textus? Si chorus vel familia legatur, perinde esse, ac si singuli homines essent legati. Sic in l. Mæuius. §. duorum, de legat. 2. qui legat homines, sub compendio verborum, censetur singulos legasse. Sp.

GENERALIA iudicia veluti tutelæ, negotiorum gestorum, pro socio. l. 38. ff. pro socio. Prat.

GENERALI locatione loquentis personam exceptam intelligi regulare est. c. petitio. extr. de iureiur. Hæc tamen regula restringitur variè. vide in ca. de forma 22. q. 5. Quandoque, loquentis familia continetur. Prat.

GENERALEM locutionem generaliter accipi, regulariter definitur l. præses. ff. de offi. præsid. Diuersum tamen est in varijs speciebus de quibus per Alciatum in tract. de verb. sign. & vide c. ad nostram. & ibi glos. de iureiur. Prat.

GENERE quodam, obseruatum est vsitatam esse nostris locutionem, pro quodāmodo: vt in l. quod seruus, 36. ff. de stip. seru. Nam & hæc genere quodam donatio est. Item in l. Pomponius. 44. ff. de acq. rer. dom. Nam genere quodam venandi id erant nacti. Item in l. quorundam. 51. ff. de acqu. pos. Vtrobiq; animi quodam genere possessio erit æstimanda. Sic in l. 19. ff. pro empt. l. 29. § qui quæstum, ff. de adulter. Hot.

GENERIS voce abutitur Tribonian. in § plebs. Instit. de Iur. natur. gent. appellans illud totum, & speciē partem: id quod teste Apello, primus deprehendit Alciat. Idem accidit passim Ciceroni, præsertim verò lib. 1. de Oratore. Sp.

GENEROSI dicuntur, teste Raph. Regio, qui à nobilibus genus ducunt. Senecæ est generosus, ad virtutē bene à natura compositus. Hoc vnum, inquit, est intuendum, alioqui si ad vetera te reuocas, nemo non inde est, ante quod nihil est. A primo mundi ortu vsque in hoc tempus perduxit nos ex splendidis, sordidisq; alternata series. Non facit nobilem, atrium plenum famosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit, nec quod ante nos fuit, nostrum est. Animus facit nobilē, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere. Spieg.

GENESIS est, quam alij genituram, Cicero sidus natalicium appellat.

GENETHLIACI, dicti Mathematici qui à natiuitatis die & hora quos illi Horoscopos vocant, futura prædicunt. Augustini autem temporibus Chaldæi sic nuncupabantur, sicuti scribit ipse libro de doctrina Christiana primo, & Confessionum quarto, & in libello de natura Dæmonum. Traditum autem est Genethliacos ex libris, si cœlestium rerum scientia præcinere debeant futura, tria impensissimè obseruari oportere: Primum, horam illam initialem, qua se in lucem vitalem è bulga matris prompsit infans, vel quiduis aliud, super quo vaticinium concinnandum, fieri sit cœptum: mox cœli statum, syderumque positum, ad illam ipsam horam subtiliter applicitum. Postremò quid eiusmodi ratio cœlestis sydereaque meditetur, agatue, argumentis inetrantibus: vt tradidit Cœlius Rhod. lect. antiq. libr. 12. cap. 10. At eodem auctore lib. 14. cap. nunc passim Astrologi, vel planetarij vel Mathematici nominantur. Est enim Matheseos duplex species. Alia quidem quatuor sub se liberales artes complectens, alia verò sacris constitutionibus. tanquam quæ cantamina doceat, prohibita. l. si excepta. C. de malefic. Hanc Alciat. pulchre declarat in Annot. in tres posteriores lib. C. Spieg.

GENII dicti, quia nobiscum gignantur. vel quòd genitos tueantur. Hos Marcianus Felix præstites vocat, q actionibus humanis præsint, omnis vero antiquitas cum

cum Hesiodo hominum custodes credidit ita dictos, quoniam à genitura cuique associentur, quos a Virgilio etiam manes appellari autumat Seruius. De iis sic Ammianus hist. lib. 21. Ferunt enim inquit Theologi in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam velut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtutes: idque & oracula & auctores docuerunt præclari, inter quos est etiam Menander Comicus: Cuius iambos, qui desyderantur apud Ammianum ex Eusebio de præparatione Euangelica restituit Adrianus Iunius lib. animaduersionum 6. cap. 14.

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
Εὐθὺς γενομένῳ μυσταγωγὸς τοῦ βίου. hoc est,
Mortalium cuilibet nato simul
Vitæ custos rectorque genius iungitur.

Constat autem apud omnes fermè duos vnumquemque genios, vt vulgò aiunt, angelos habere, vitæ suæ custodes, alterum bonum, alterum malum. Vide capitulo secundo, quod est de templ. & Lucis. in Tab. 12. Vlpian. de Iureiur. in l. si duo patroni, §. vbi si quis, ait in re pecuniaria per genium principis peierauerit. Tertullianus item, qui paucis antè annis vita defungitur, quam rerum potiretur Alexander Imperator, sub quo Vlpiani nomen inclaruit. Citius denique inquit, apud vos per omnes deos, quam per vnum genium peierant in Apologetico, cap. 28. & in eodem: Atque adeò omnes illi sub ipsa vsque impietatis eruptione, & sacra faciebant pro salute Imperatoris, & genium eius deierabant, alij foris, alij intus. Ita denique in ad Scapulam. Sed ijdem ipsi, qui per genios eorum in pridie vsque iurauerant. Testis est Alexand. Neapolitan. cap. 10. libr. 5. Per salutem & genium principis deierare, longè præstantissimum iusiurandum haberi cœptum, cui nulla vi, nulloque imperio contraire fas erat. Quod Tiberius Cæsar de se præstari vetuit. Quod etiam de Nerone proditur. D. Rhenanus ab hac per genios Cæsarum deierandi consuetudine existimat natum, postea apud Christianos Principes, vt per salutem Regis, aut liberorum eius iuraretur, quod tamen in legibus Francorum seuerè prohibitum constat. Cæterùm Budæus libr. 1. de contemptu rerum fortuitarum scribit genium pro vi naturæ atque ingenio vsurpari ab Antistitibus eruditionis nostræ ætatis. Ioannes Riuius in suo de præsidio angelico libro superstitiosum hoc antiquitatis de binis genijs commentum esse affirmat, licet non dissimulet è vetustis quoque Theologis extitisse, qui binos singulis quibusque, iam inde à natali die, adesse angelos affirmarent, bonum alterum, alerum malum: illum tuendæ vitæ propugnandæque salutis, hunc diuexandi causa additum. Qua de re Origenes aliquoties & in Lucã, & in tertio περὶ ἀρχῶν nescio quem de pastoribus librũ, aut quem Barnabam citat. Sed hæc forsitan ille veteres philosophos secutus, qui similia quædam de genijs, quos Dæmonas vocitabant, memoriæ ac literis prodidere. vnde de genio malo Bruti in eiusdem vita Plutarchus: de bono Socratis Plato. Vt autem bonus genius rectè ἀγαθοδαίμων Græcis dicitur, sic ijdem malum Ἀλάστορα vocant. quo nomine vocamus eos, Erasmo teste, quibus incommodorũ nostrorum maximam partem acceptã ferimus. Sp.

Genitivos pro ablatiuis non raro Iurifcon. ponunt. l. 4. §. 1. ff. de adop. Plenæ pubertatis pro plena. l. 11. §. fin. ff. de euic. Noxæ solutũ, pro noxa. Pœnæ adficere, pro pœna l. 13. ff. de sicarijs. Contectus partis pro parte l. 37. §. nuptura. de legat. 3. Tutelæ liberari. l. 50. ff. eod. Plus quartæ l. 11. §. quod vulgò. in fin. ff. ad leg. Fal. Mortis causæ tacitam. l. 15. ff. de manumiss. Bonæ fidei pro bona l. 65. §. quod vulgo. ff. de solut. Super pecuniæ 53. ff. verb. signif. Prat.

Geno pro Gigno. Vlpianus l. [illegible] §. 1. ff. de legat. & fid. primo: Si qua filia mihi genitur, ei hæres meus centum dato. Idem l. 13. §. vltim. ff. de reb. dub. Si quis mihi filius aut filia genitur, hæres mihi i esto. Priscianus libro 10. Gignò, genui, Pro quo Geno vetustissimi protulerunt Varro in Andabata, Sed quod hæc loca aliquid genunt. Hot.

Gentes sunt, quæ à satrapis reguntur, nec prouinciæ formam habent de quibus in l. vltim. C. de tempo. appellat. siquidem vt est in libris scriptis ita in ea legatur: Armenijs vel gentibus: & l. vltim. C. de offic. mag. mil. quæ ex eis restituenda est etiam in hunc modum: & gentes Anzitenam videlicet, Ingilenam, Astianenã, Sophenam, Sophanenam, in qua est Martyropolis, & quæ sequuntur. Cuiac. ad constit. ff. Iustiniani de confirmat. Instit.

Gens & Genus, si vim ac naturam verborum spectemus, idem valent, neque quicquam differunt. vtrunque enim ab antiquo verbo Geno ductũ videtur. Quòd autem in l. 1. ff. de probat. ita legitur: Cùm quæritur, gentem vel genus quis haberet, necne: in eo particulam Vel pro Sive positam arbitror. nam Vlpiani tempore differentiam obseruatam aliquam fuisse, mihi non fit verisimile. Itaque qua sententia scripsit Liuius lib. 38. P. Scipio Nasica orationem habuit plenam veris decoribus, non communiter Corneliæ gentis, sed propriè familiæ suæ: eadem sententia Cicero in Bruto ita locutus est, Funebres orationes ipsæ familiæ quasi ornamenta seruabant ad vsum. si quis eiusdem generis occidisset. Et Sueton. in Galba: Imagines vniuersi generis exequi longum est: familiæ breuiter attingam. Quibus ex locis intelligi potest Gentis & Generis nomina promiscuè vsurpari. Quòd si non verborum naturam, sed antiquissimum priscorum Romanorum vsum cuius his in rebus summa potestas est, consideremus: differẽtiam fortasse aliquam reperiemus: vt Gens ad patritios propriè, Genus autem generaliter quidem & ad illos & ad plebeios, speciatim verò ad hos duntaxat pertineat. vnde illud P. Decij apud Liuium: Semper ista audita sunt, eadem, vos solos gentem habere. Et illud Ciceronis in 1. de Orat. Cum Marcelli à liberti filio, stirpe: Claudij patritij eiusdem hominis hæreditatem gente ad se redijsse dicerent. Indidem quoque Patres maiorum, & cæt. minorum gentium appellati sunt, qui à Romulo, & Tarquinio Prisco è patritiorum numero lecti in senatum fuerant: quemadmodum Liuius lib. 1. testatur.

Gens dicitur quasi genus, à quo & nomen sibi fecit abstractione v literæ. Differunt tamen inter se, quod stirpem & originem genus significat, Gens quasi generum & originum quandam multitudinem.

Gentiles dicti, primùm vt opinor, propriè patritij inter se, qui eodem ex genere prognati essent: vnde etiam Gentilitia sacra, & Gentilitia sepulcra. Hotoman.

Gentiles Accursius pro cognatis accipi existimauit, nullo auctore Sunt autem ex definitione, Q. Mutij, in Ciceron. Topicis, Gentiles, qui eodem inter se nomine sunt, & qui ab ingenuis oriundi sunt. & quorũ maiorum nemo seruitutem seruiuit, & qui capite minuti non sunt. Sed huic sententiæ repugnat, quòd etiã in seruis iura gentilitatis fuisse, sentit Plin. cap. 1. libr. 33. Nisi olim hæc fuisse arbitremur, & ante XII. Tabul. Leg. Itaque Gentiles propriè dictos Rom. patricios inter se, ex gentilitio iure, quod eis tantum competebat: nempe, vt excluso fisco, cuiuslibet cognominis sui hæreditatem gentilitio iure ad se traherent, annotauit Alciat. vt & illud loco iam citato. Gentem scilicet nihil ad sanguinis vinculum pertinuisse: genus verò vel stirpem pertinuisse. Papinian. l. prima. de probat. Quoties quæreretur, genus, vel gentem quis haberet, necne, eum probare oportere. Sed & Gentilium aliam in iure interpretationem fuisse indicat: nempe vt quemlibet significet Romano Imperio non subiectum: quia non lege ciuili, sed iure Gentium viuit: quo fit, vt perinde sit cum Gentilem dicamus, ac si Barbarum. Spieg.

Gentilis à græcis ἐθνικὸς dicitur, καὶ ἐθνικός, qui eiusdem gentis esse asseritur. Sed & τὸ ἔθνος Aristoteles in primo τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ posuit, pro ordine & societate, & genere hominum, seu natione, sicut etiã annotauit

Budæus

Budæus in Commentarijs linguæ græcæ. Vnde fit vt Græcorum imitatione, gentem pro eodem significato vsurpemus. Sed propriè gentiles (vt diximus) sunt, quorum nunquam maiores seruitutem seruierunt. Qua ratiōe, nostrates lingua Vernacula non temere (inquit Budæus in annota.) gentiles homines vocant eos, qui ab ortu nobiles sunt & ex natiuitate, quasi ingenuos (ait) ab origine gentis &c. Brechæus l. sæpe ita compertum est. ff. de verb. & rer. signific.

GENTILICIVM dicitur, quod ex genere, siue familia est. vt Gentilicia nomina, quæ originem gentis vel familiæ declarant. vt Spiegel. Maius: & Gentilitia insignia, quæ Arma vulgò vocantur. quasi armis, militiaq; quæsita, succesere in locum, vt Budæus rectè existimare videtur, maiorum imaginum, vnde præcipuè generis nobilitas accipiebatur.

GENTILITAS est iuris ciuilis, refertúrque ad agnationis vetustatem ab ipsa agnatione differēs sola generis antiquitate: nam agnationem longius quàm à patre sumere non necesse est, Cum gentilitas ab auo vsq; petenda sit. Connan. lib. 2. ca. 11. num. 1. adde Balduī. comment. in leg. 12. tab. cap. 30.

GENTILITAS nobilium fuit, scilicet eorum qui sui generis imagines proferre poterant. Imaginibus enim, ob insignem virtutem, ac rerum præclarè gestarū, decora donari solebant. Nemo est qui ignorat. & nostri temporis gentiles, seu nobiles (vt vulgò dicimus) cum agnationis iure de Feudis controuertunt inter se, vel cum domino (dem lehen herren) non habent ferè digniora probandi argumenta, ad ostendendam gentem suā, quàm ea quæ ex imaginibus ac cognomine mutuantur. vt quum dicunt wir haben einen Schilt vnd Helm. Nūc enim pro imaginibus insignia gētilicia habemus. teste Budæo. Spieg.

GENTILITAS, dictum ius, quod inter se patritij habebant: quod ab agnationum iure diuersum fuisse, & à Centumuiris disceptari solitum, Cicero in 1. de Orat. & Topicis testatur. Hoc enim agnati à Gentilibus differebant. primùm quod agnati & de patritijs & de plebeijs, & vero etiam de libertorum posteris dicebantur: gentiles verò de patritijs tātum, aut certè nunquā de libertorum posteris. Quod tamen impugnans Fr. Connanus: Falsum est, inquit, quod quidam tradiderunt gentilitatem patriciorum tantum fuisse propriam: imo etiam plebeis fuit sicut & ipsa ingenuitas cōmunis, quod ex hoc vno Suetonij loco facile apparet: Patricia gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est in Regillis. Decepti videntur ex eo fuisse, quod scribit Liuius Romulum centum Senatores creasse, quos maiorum: Brutum alios item centum conscripsisse, quos minorum gentium appellarunt. Sed hoc nihil vrget vt concedendum sit solos patricios gentem habuisse. Nec enim ista eos appellatio secernebat à plebeis, sed ipsos inter se. q̃d cum omnes ex ingenuis, & qui gentem haberent, ciuibus electi essent: tamen quos Romulus crearat, patricium honorem prius in suam gentem transtulerāt, quàm ij, quos Brutus postea cooptarat. Patriciorum ergo nomen distinxit eos à plebe. Maiorum vel minorum gentium adiectio, ipsos à seipsis: hoc est priores patricios à posterioribus. Gens igitur non patriciorum tantum, sed omnium fuit, modo ingenuorum. & gentiles dicti inter se esse, qui eiusdem gentis erant, qui quoniam eodem nomine appellabantur, vt memoria generis maneret, idcirco gentiles dicuntur, qui similitudine nominis conueniunt. Vt Cicero, Seruium Tullium Regem gentilem suum vocat, à quo tamen non erat oriundus, &c. Hæc & latiùs Connanus libro 2. cap. 11. numer. 1. & 2. Deinde Agnati dicuntur, qui eiusdem sunt stirpis: Gētiles verò generaliter, qui eodem ex fonte & capite primum manarunt: quamuis stirpem, & (vt vulgò loquimur) ramum diuersum habeant. vnde illa inter Claudios patritios, & Claudios Marcellos plebeios controuersia, cum Marcelli (inquit Cicero) à liberti filio stirpe, Claudij patritij eiusdem hominis hæreditatem gente ad se redijsse dicerent. nonne in ea caus̄ fuit oratoribus de toto stirpis & gentilitatis iure dicendum? Quibus ex verbis patet, idem omnino Stirpē & Agnationem esse: quippe cum paulo antè, quam nūc stirpem appellant, eam agnationem nominarit. item vt libro primo, de legibus. Quòd in ciuitatibus, agnationibus familiarum distinguuntur status: id in rerum natura tanto est magnificentius, vt homines Deorum agnatione & gente teneantur. Illam autem Claudiorum controuersiam sic interpretor: quia cùm eius, qui Marcelli alicuius libertus erat, filius intestatò decessisset, neque aut filios aut agnatos vllos haberet, agnati patroni demortui vniuersorum bonorum possessionem ad se pertinere dicebant: Claudij vero patritij in capita eam hæreditatem inter omnes qui eiusdem gentis essent, diuidendam esse contendebant, vt ipsi quoque in partem venirent: propterea quòd Marcelli nihilomagis quàm ipsi, eius qui mortuus erat, agnati essent. Scriptum autem in XII. Tabul. fuisse, Si paterfamil. moritur, familia pecuniaque eius agnatorum gentiliumque esto. Gentiles enim eos ex illa Scæuolæ definitione interpretabantur, qui eodem nomine essent. Hotom.

GENEARCHICVM idem quod allodium. Cuiac. obseru. lib. 8. ca. 14. prope finem.

GENVS appellatum esse vniuscuiusque generationis principium, constat: vt si dicamus Titium à Sempronio genus habere. Ad huius itaque similitudinem dictum est genus, quòd de pluribus specie differētibus in eo, quod quid est, prædicatur: vt animal, corpus, actio, possessio. Sicut enim vnus est principium multis procreatis, qui continentur vno nomine: ita genus est principium suis speciebus, quas vno verbo comprehendit, & addita differentia, sic constituit, quomodo æs accepta forma transit in statuam, vel in aliam rem. Vt ecce: si dicas, animal est, non intelligitur, an hominem vel equum asserere volueris. genus enim est. & vtrunque cum pluribus alijs speciebus complectitur. Verùm si differentiam addas, puta rationem, facies speciem: veluti animal rationale. Ad dignoscendum autem, vtrum id, quod proponitur, genus, an verò species sit: semper respice an de pluribus dici possit. Deinde an horum plurium singula rursus de multis alijs rectè prædicentur, vel non. Tunc enim, si plures sunt gradus, genus est: Si duntaxat vnus, species, quæ de multis indiuiduis & numero discretis prædicatur. Porrò indiuidua vnam tantùm, neq; vlteriorem sui partitionem admittunt. Sic actio personalis, habet sub se actionem ex contractu. Et quoniam hæc actio ex contractu rursus de multis alijs dici potest: agnoscis actionem personalem esse genus. Verùm actio ex contractu. indiuidua sub se continet, quæ amplius de nullo prædicari possunt: vt est actio ex contractu Caij, actio ex contractu Titij, & cætera. Quam naturam generis & speciei ostendit Iurisconsult. in l. 2. in princ. ff. si cert. petat. Hoto. De hoc vide etiam Taboetium in topico militiæ for. & legal. discip.

GENERA dicimus, quæ communi quadam ratione comprehenduntur, veluti, homo est genus singulorum hominum: singuli autem homines sunt species, quæ sub eo genere continentur veluti Stichus & Pamphilus. Has ipse etiam Aristoteles vocat ἔσχατα εἴδη: illa autem πρῶτα γένη καὶ γενικώτατα. Genus nō diuiditur, nisi numero, veluti cū generaliter dicimus decē homines certū homines. species veluti Stich⁹, diuiditur in partes pro indiuiso, non pro diuiso. nam Stichum si diuidas in partes, pro diuiso, perdas. Partes illæ pro indiuiso intellectu iurisconstituuntur, partes pro diuiso corpore & facto ipso. l. 5. ff. de stip. ser. Species etiam diuidi potest numero, veluti Stichos, vel Pamphilus in duos Pamphilos, cum sunt plures Stichi vel Pamphili: sed & tum Stichus pro genere habetur. Cuia. ad l. 54. ff. de verb. oblig.

GENERIS propinquitas duplex est, quædam naturalis,

De vtroque vocabulo eleganter differit Rhenanus noster. A quo tamen in disputatione de nomine Germaniæ dissentit AEgidius Tschudius Glaronensis, cui verior Strabonis sententia visa est: Germanos sic dictos existimantis, quòd fratres fuerint Gallorum, ob morū conformitatem. At Hubertus Thomas Leodius, vir impense eruditus, amicus noster, in eleganti Commentario suo nuper edito, mauult cum Cornelio Tacito ex veteribus & recentioribus cum Dn. Beato Rhenano, & alijs eruditis nostratis linguæ peritis sentire, quàm cū Strabone, alioqui grauissimo auctore: vt videlicet Germaniæ vocabulum sit merè Teutonicum, ab insigni fortitudine deductum. Nam Ger Man/ prorsus virilem, strenuumque significat. Nec quenquam, inquit Hubertus, moueat hic Dn. AEgidius Tschudius, aliam ex Strabone afferens Germaniæ nominis originem, nisi idem præstet in Alemannis, Nortmannis, Marcomannis, & huiusmodi alijs in Man exeuntibus: quæ quàm plurima sunt, ita vt non possit singularitas in Germaniæ vocabulo allegari, aut suspicari, etsi sit non parua, aut indiligens Strabonis auctoritas. Quis enim audiuit Romanos gentibus nomina imposuisse, & non proprio & communi appellasse? Hactenus Huberti verba retulimus. Rhenani opinio placet Dom. Alciato, apud quem extat de Germania perquam elegans cap. libro Parergon. 10. Albericus suos ille secutus auctores, à germine deducit Germaniam, candidè ei generis nobilitatem adferens præ cæteris nationibus. Porrò si quis hodie voluerit totius Germaniæ statum diuidere, commodè id fecerit, auctore Oldendorp. Romanorum exemplo, qui tres gradus faciebāt in Vrbe, scilicet, Senatorium, Equestrem & Plebeium. Sic nos dicemus esse tres ordines per totam Germaniam, videlicet, Senatorium, hoc est Principum, Magistratuum: Equestrem id est, Vasallorum, nobilium siue ruri, siue in ciuitatibus: Plebeiū, hoc est, reliquorum ciuium, negociatorum, opificum, & rusticorum. Sp.

GERMANICVS Drusi Neronis filius ex iuniore Antonia, Marc. Antonij Triumuiri filia à Tiberio Cæsare patruo adoptatus fuit, quod Augusto nō alia ratione fuerit adoptatus, quā si ab eo Germanicus adoptaretur. ex Tranquillo. Et Iustinianus Imperator lib. Institut. primo, sic inquit D. Augustin. non antea Tiberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptauerit, vt protinus adoptione facta incipiat Germanicus Augusti nepos esse. Accursius tanquam de personis ignotis & obscuris loquens, quendam nomine Tiberium, & quendam nomine Germanicum appellat, qui quasi non sit Tiberius qui successit Augusto in principatu, & Germanicus ille, qui præterquam ingenij monumenta, quæ adhuc extant & præterquam quod Gaium Caligulam genuit, & quod quæsturam per quinquennium administrauit, & quod bis consul fuit, quique mortuo Augusto ab omni exercitu Cæsar salutaretur, imperium recusauit, atque de Germania triumphauit, vnde illi cognomentū, quique ad orientem profectus, Armeniæ regem superauit, Cappadociam in prouinciæ formam redegit, atq; Antiochiæ obijt, agens ætatis annum quartum & trigesimum. Nebr.

GERMANI, fratres dicuntur ex vtroque parente: Consanguinei, ex eodem tantum patre, non etiam matre: Vterini contrà, ex eadem matre, & duobus parentibus. Spieg.

GERMINA dicuntur virgulta, quæ de radicibus nascuntur: hinc & germinales arbores apud Paulum. in l. diuortio. §. puto. ff. sol. matrim. Modò proba sit lectio, quam Alciat. sequi videtur. Norembergensis editio Cremiales habet: quæ mihi magis arridet. & vt apparet, nec ipsum Accursium latuit, si orthographiæ peccatum condones. Sp.

GERONTES à Græcis dicuntur Senes, quòd honore, & præmijs adfici debeant παρὰ τὸ γέρας. Horum tripartitam facit ætatem Galenus libro 5. de tuenda sanitate. Primam autem dicit esse eorum qui ὠμογέροντες dicuntur, viridi senectute prædití: ob idque ciuilia negotia obire potentes, quique consilio valent. Hæc senectutis prima pars ab anno quinquagesimo ad sexagesimum perducitur. Secunda exordium facit à sexagesimo & in septuagesimum extenditur. Tertia, quod reliquum ætatis conficit atque eorum est qui πέμπελοι dicūtur παρὰ τὸ ἐκπέμπεσθαι [illegible], quasi eorum funebris pompa iam orco dimittenda sit. Brechæus l. pueri appellatio. titu. de verborum & rerum signi. &c.

GERONTOCOMIVM γηροντοκομεῖον, locus curandis senibus paratus, γέρων enim senex Latinè dicitur, & κομέω curo. Locum oportet fuisse, quò tenues homines qui affecta ętate victum sibi suis operis parare amplius non poterant, recipiebantur, & ad reliquum ætatis tēpus alebantur. vtitur Iustin. l. illud. 16. & l. sancimus, 18. C. de sacr. eccl. Hot.

GERVNDIA, à gerenda duplici significatione actiua & passiua, quidam dicta esse existimant: quarum vt participiorum significatio tota ferè ex adiunctorū vi pendet. nam si dixero, liberos hęredes instituendos, vel exhæredandos esse, moriendum esse omnibus: hic quædam colligitur necessitas. at cum dicimus, Inter nauigandum multa animo obseruari pericula, animo occidendi Titium inuasit, in allegandis legibus iudicium & modum adhibendum, in diuidenda hæreditate iudicis maximè valere officium: hic nemo dixerit aliquam esse necessitatem. Proinde rectè sentiunt, qui nihil differre arbitrantur, siue titulus inscribatur, de Hæredibus instituendis, siue de Hæredum institutione. Vide Alciatus in rubr. C. de eden. Ias. & Dd. Institu. de action. item Viglium in rubr. Instit. de hæred. instit. Spieg.

GERVSIA. Quod Senatus Romæ, hoc fermè fuit γερουσία Spartæ. id est. Lacedæmone. Ipsa quoque a senib. dicta, qui græcè γέροντες dicuntur, quæ vox in nonnullis exemplaribus corruptè legitur, in glo. l. archigerontes. C. de episc. aud. Sp. Nomine γερουσίας prætereà decē κόσμοι apud Cretenses etiam notauit Aristot. Illam vocem ex græco in Cicerone Senatum vertit Gaza: Postell. ca. 30. de magist. Athen.

GESA Gallorum propriè tela, sicut Sarissæ Macedonum: Germanorum frameæ: sed & fortes viros dici à Gallis Gesos, à Seruio annotatum est. Gesatas etiam ab ijsdem appellari mercenarios milites Plutarchus auctor est, vt annotat Cælius libro 21. cap. 18. Lectio. antiq.

GESTA. gloss. in l. 2. ff. de cur. bon. dando. sentit. Acta esse iudicij, hoc est, quæ quoquomodo in iudicio fiunt: Facta, verbales respicere contractus factos extra iudicium: Gesta verò, quæ sine verbis fiunt esse censenda. Sed hæc meritò, Alciatus inquit, non recipiuntur: cum ex subiecto argumento, gestum etiam accipiatur, siue ex contractu, siue aliter quid factum sit. ff. de min. Nec dubium est, ex communi loquendi vsu, nihil hæc differre: quod Bart. annotauit, l. 1. de offic. proconf. Cęs. Spieg.

GESTA fraudationis causa quæ dicantur, indicat Vlpi. l. 1. & seqq. quæ in fraud. cred.

GESTAM rem, pro actam, Pomponius contra Vallā dixit in l. fin. de his quæ in testam. del. Sp.

GESTANDI ius habet, vide Vlp. in l. plenū. in princ. ff. de vsu & habit. Sp.

GESTARI dicebantur veteres cùm succolantibus seruis valetudinis, voluptatisúe causa ferebantur l. 12. ff. de vsu & habit. l. 7. ff. de manu. vindict. Inde gestatio. l. 16. §. 1. ff. quod vi, aut clàm. Plin. libr. 26. cap. 3. Quinque res maximè communium auxiliorum, professus: abstinentiam cibi, fricationem corporis, ambulationem, gestationem. Prat.

GESTATIONES, loci arboribus densis opaci per quos veteres valetudinis causa gestabantur. Vlpianus l. 13. §. 4. ff. de vsufruct. Et si fortè voluptate fuit prædiū, viridaria vel gestationes, vel deambulationes arborib. infructuosis opacas atque amœnas habens. Vbi tamen Voluptati aut, vt alijs in libris, Voluptarium legendū puto. Vlpi. l. 12. §. 1. ff. de vsu & hab. Præter habitationem

quam habet cui vsus datus est, deambulandi quoque & gestandi ius habebit. Et de hac gestatione locus hic intelligendus est apud Imp. §. 5. de obliga. quæ ex del. Aut si quis equum gestandi causa commodatum sibi longius aliquò duxerit. quod veteres scripserunt de eo, qui in aciem equum produxisset. Horom. Vide Plin. libr. 1. epistol. ad Caninium Ruf. & libro secundo ad Gallum Prat.

GESTATORIVM, appellamus lecticam sellamúe, siue carrucam: denique quodcunque in quo gestamur. vide Beroald. in comment. ad C. L. Cæsar. vitam apud Tranquil. Spiegelius. Adde supra in verbo Gerere Inde.

GESTIRE. pro cupere. in l. 1. C. de inoffic. dona. Est tamen propriè, lætitiam animi promere, cum quodam corporis motu. Sp.

GESTOR negociorum, similis est procuratori: nisi quod mandatam à domino procurationem non habet, sed amicitia fretus rem administrat, bonamq; fidem agnoscere debet. Vlpian. de negoc. gest. l. 3. ait prætor, si quis absentis negocia gesserit, iudicium eo nomine dabo. Sp.

GESTORES negociorum triplicis sunt differentiæ, videlicet, voluntarij qui vltro absentis res gerunt. Necessarij, qui obligatione officij administrant, sicut Curatores. Et quasi necessarij (vt sic dicam) qui suspicione obligationis inani ad gerendum accedunt. Quales sunt liberi homines bona fide seruientes, quibus aliquid agendum mandatur. l. atqui natura. §. si libero, C. de nego. gest. Item tutores à patre in testamento dati posthumo, qui interim administrant, nec tandem nascitur posthumus. l. cum pater. ff. eodem titul. Item hi, qui se procuratores opinantur falso, aut curatores, quum non sint, eorumque successores. l. 3. §. etsi furiosi. ff. neg. gest. l. curatoris. C. eod. tit. l. quicquid. C. arbit. tut. Sp.

GESTVS. huius gestus, pro negocio gesto, acto, administrato, apud Vlpianum, in l. Item si cui putaui. ff. nego. gest. cum ait. Nec possit, quod alij adquisitum est ipso gestu, hoc tuum negocium videri. Sp.

G I

GIBBOSI, qui gibbos habent. Paulus horum meminit in l. 3. de Aedil. edict. In vulgatis codicibus Gibberosi scriptum est. Quanquam grammaticos scio annotasse, & gibber, gibbera, gibberum, & gibber, gibberis, & hoc gibbere dici: nos tamen Haloandri editionem referimus. Sp.

GIBELINI. Vide Guelphorum.

GIEZI lepra, cuius est mentio ceu speciei diræ imprecationis in Nouel. iusiuran. quod præstar. sol. Denotat auaritiam parentum inficere prolem: & malè acquisita à maioribus non sine culpa possideri à successoribus. vide D. Ambrosium in cap. 4. Euang. secundum Lucam. Fuit autem seruus Elisæi prophetæ, de quo lege cap. 5. Reg. 4.

GIGNENDI casus, propriè denotat proprietatem. l. locum. in princ. ff. de relig. & sump. fun. & not. in l. Q. Mutius. de aur. & arg. leg. Tametsi communi loquendi vsu porrigatur etiam ad facultatem, seu ius administrandi, seu possidendi. ex Alber.

GIGNERE & Parere, factum & operationem quandam important. Hinc dispositio loquens de filijs ex viro & vxore natis, nisi in veris filijs locú habere potest, maximè illis superstitibus. Qua de re pulchrè Bart. disserit in l. liberorum, de verb. sig.

GILDONIS meminit l. 19. C. Theod. de pœnis. & Claudianus in lib. de bello Gildonico. Orosius libr. vltim. l. 16. & 19. C. de bonis proscrip. C. Th. & vide in Notit. sub dispositione Comit. rer. priu. per Occidentem. Prat.

G L

GLADIATOR. Originem & causam gladiatorum Capitolinus, genera verò Budæus refert. in annot. ad l. athletas. de ijs qui nota. infam. Gladiatores autem dicuntur generaliter omnes, qui gladijs pugnant, etiam discendi gratia, antequam in lucem producuntur. Etiã sunt, qui hoc literis tradũt, ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas videre. & vulnera, & ferrum, & nudos inter se coeuntes, ne in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinem perhorrescerent. Hinc mos tractus videtur, vt Imperatores ad bellum proficiscentes, munus darent gladiatorium. Ast omnino prohibētur in Constitu. principum. lib. 11. C. de gladiat. tollend. Idque merito. Cyprianus enim ad Donatum. Paratur enim, ait, gladiatorius ludus, vt libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Anch.

GLADII pœna. l. 1. §. quanquam. ff. de abig. cùm gladio & ense in aliquem animaduertitur. Aliud enim est gladio, aliud securi animaduerti, vel telo, vel fuste. l. 7. §. 1. ff. de pœn. Vnde apud Spartia. Antoninus ei, qui securi percusserat Papinianum, Gladio ait, te meum iussum exequi oportuit. Briss.

Itaque gladij potestas ab alijs coercitionibus separatur. l. 6. ff. de offi. procons. ex qua tracta est l. 70. ff. de diuers. reg. Est enim gladij potestas ius animaduertendi gladio in facinorosos homines. l. 3. ff. de iurisdict. Et ita gladij ius accipio in l. 6. §. qui vniuersas. ff. de offic. præsid. in qua gladij ius omnes prouinciarum rectores habere scribitur, quos deportandi ius non habuisse constat. l. 6. ff. de interdict. & releg. Sic & in l. 4. ne sine iussu princip. in C. Theod. l. 74. de decurionib. in cod. C. Iul. Firmic. lib. 3. Mathes. ca. 5. Faciet præpotentes, horribiles, duces, & quib. maximi committãtur exercitus, qui habeant etiam vitæ necisque auctoritatẽ, & in magnis administrationib. iuris gladij decernit potestatem. August. Epist. 61. ad Dulcitium Tribunum. Nec enim gladij ius in eos accepisti. Briss.

Ad gladium damnari dicuntur, qui ad ludum gladiatorium damnantur. l. 25. §. si quis planè. ff. de adq. hæred. l. 6. §. irritum fit. ff. de iniusto. rup. Et apud Paul. libro 5. Sentent. tit. 17. Capitol. in Macrino. Seruos, qui à dominis fugissent, repertos ad gladium ludi deputabat. Briss.

GLADIVS, non simpliciter pro telo vsurpatur ab Vlpiano, finiente in l. 3. de iurisd. omn. iudi. merum imperium esse habere gladij potestatem. sed per Rhetoricam denominationem, pro quauis pœna, quę de reo ex delicto aliquo expetitur. Sp.

GLANDARIA sylua, quæ seruatur glandis ferendæ causa. Cato auctor. Sp.

GLANDEM caducam quę ex arbore cecidit, in l. syluæ. de verb. sign. Caius finit: sed non, vt adnotauit Alci. ex sermonis proprietate. quoniam caducus, non qui cecidit, sed qui facilè casurus est, ruinamque minatur, significat. Vnde in paries caducus. Sp.

GLANDIS autem nomen non tantum ex quercu, ilice. phagove intelligimus, sed ex omnibus arboribus fructum. l. 1. ff. de gland. leg. l. qui venenum. §. fi. ff. de verbo. sign. exemplo Gręci sermonis, inquit ibi Iabolenus, apud quos omnes arborum fructus ἀκρόδρυα appellãtur, nempe à nomine δρῦς quod quercum significat. Planè id eò glans inter omnes fructus, tam diffusè vsurpata à maioribus est, quòd ante Cereris immortale beneficium cibus communis fuit. Ausonius:

Olim communis pecori cibus atque homini glans,
Antè quidem campis quàm spicea suppeteret frux.

Tibullus:

O valeant fruges ne sint modò rure puellæ.
Glans alat & prisco more bibantur aquæ.
Glans aluit veteres. — -

Ouidius in Fastis:

Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutauit glandes vtiliore cibo.

Lucretius lib. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Hesiod. ἐν ἔργοις καὶ ἡμέραις de hominib. iustis loquens:
Τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς
Ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας.

Hic in victum hominum glandes annumerare videtur, Claudianus in raptu Proserpinæ:

Vnde

Vnde data populis fruges & glande relicta
Cesserit inuentis Dodonia quercus aristis.
Virgil. 1. Georg.
Liber & alma Ceres, vestro si numine tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista.

Prisci igitur legumlatores glandem hoc potissimum honore donarunt, vt in memoriam illius prisci & parci victus, omnium arborum fructus eo nomine censerentur, quos prętor l.1.ff.de gland.leg.insecutus est For cat.in penu iuris ciuil.c.15. Adde Fr. Balduin.in l.XII. Tab.cap.16. Hanc autem legem XII.Tabu.Glandem in alienum fundum procidentem colligere fas esto. Plinius nobis tradidit, lib.16.cap.13. cum ea cautum fuisse dicit, vt colligere glandem in alienum fundum procidentem liceret. Prætor deinde suo edicto præcepit, vt tertio quoque die aliquis glandem, quæ ex fundo suo in agrũ alterius cadere, legere & auferret posset. titul. est lib.Pand.43.de gland.legen. Riuallius lib.2.hæc ferè omnia. Anch.

GLANDATIO est glandium collectio, & pastio suũ ex glandib. Galli *panage.on glandée.*

GLAREA, terra est lapillis permixta. Paulus, de aqu.plu.arcen.l.supra iter glarea iniecta. Item de via publi.l.1.in viam terrenam glaream immittere. Prat.

GLAVCINAM Pomponius in l.21.§.1.ff. de aur.arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis causa parata sunt. Confectum oportet ex Glaucio, herba quam Plin.lib.20.cap.19.syluestrem & erraticam appellat: & in afflatu maris nasci solitam tradit. Nisi fortè Gleucina potius legendum sit.nam Gleucini olei factitij Plinius meminit, eiusque cóficiendi rationem Columella libr.12.cap.51.demonstrat. Est autem oleum mustum, vt Græci vocabuli origo declarat, quod prius quàm oliuæ premantur exprimitur, & simul odoramenta, miscentur. Hot.

GLEBA. Alciatus ad titulum, de Prætorib.lib.12.C. Non facilè reperies, ait, quid hic significet gleba, clauis, follis, & septem solidorum functio. Verùm, glebam accipimus cespitẽ terræ, dictam quòd sit quasi globus l. certo generi.§.si toties.ff.de seruit.rustic.præd. Quoties autem aliquis præturam inibat (intelligo autem militarem) prouinciales ferebant glebam, vel propter auertendam caritatem penuriamque, vt memor esset Prætor ita rescurare, vt annonæ ratio salua esset, vel etiam, vt ipse in administratióe ita se gereret, vt omnes accepisse viderẽtur aruum pro gleba. Hæc ferè omnia ab Alciato sumpsimus. Anchora.

GLEBAE professio in l.12.de annonis & tributis, in C.Theodosiano. Glebalis pensio in l.4.de indulgentijs debitorum. in eodem C. Glebæ canon apud Sidonium Apollinarem lib.6. Episto. ad Censorium papam. Briss. Adde Cuiacium ibidem, qui affirmat, glebam, & descriptionem, & collationem, & præstationem, & munus, & canonem, & pensionem vocari, & aurum glebale & aurum oblatitium. Glebale quod pro possessionibus pendatur. Oblatitium quod non canonis vel indictionis, sed oblationis genere quodam a senatoribus exigatur, sicut aurum coronarium à decurionibus, aurargentum à negotiatoribus, Cuiac.d.l.2.de prætor.& de hon. præt.C.lib.12.

GLEBA Senatoria. Inter glebam Senatoriam & follem senatorium nihil interesse videtur. Martianus in Nouell. de indul.reliq. Quicquid ex titulo Senatorij follis in prouincijs debetur. Sic legendum ex vetustis libris: Sed tamẽ etiam illi senatores, quibus nulla erat possessió duos folles in ærarium inferebant, vt constat ex constitutione quadam Gratiani ad Hypatium in C. Th.lib.6.Cuiac.l.2. de prætor.& hon.præt.C.lib.12.

GLEBALE onus senatorium est. Cuiac.in l.ius senatorium, de dignitatib.C.lib.12.

GLORIA, appellatur consentiens laus bonorum: Quintil. Gloriæ cupiditas haud improbata ab Imp. Alexandro, in l.2.C.de his qui spont.mun.li.10. Melius sentit Erasmus noster alicubi: Quanquam ò superi, inquiens, quod est hoc totum quod vulgò gloriam vocant, nisi nomẽ inanissimum ex paganismo relictum? Quod genus non pauca resederũt apud Christianos, dum immortalitatem appellant, famam posteris relictam. Sp.

GLORIA viuere dicitur, qui pro Repu. cecidit. Instit.de excus.tut.§.si in bello.ff.eod.l.bello amissi. & ad l.Aquil.l.qua actione.§.si quis. Sp.

GLORIOSVS & celebris dicitur, quem Greci vocãt ἔνδοξον: & iactabundus, quem illi vocant ἀλαζόνα. Id ante me Listrius monuit. Sp.

GLOS viri soror dicitur à Græco γάλως. l.4.§.gradus. ff.de gradib.& adfin. Festus Pompeius libr.6. Non. Marcel.lib.de proprietat.sermo.cap.vlti. Sed & in Lexico illo, cuius iam compluries mẽtionem feci, ita est, Glos ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφὴ γάλως παρ᾽ ἡμῖν. Vnde ab Ausonio in Monosyl. Polyxena, quæ ad Achillis tumulum mactata est, Andromachæ glos [illegible] appellatur: quod soror esset Hectoris, cui Andromacha nupserat. Briss.

GLOSSA Latinè lingua dicitur. Glossema, expositio, siue interpretatio. Quintil. Circa glossemata etiã, id est, voces minus vsitatas, non vltima eius professionis diligentia est. His verbis Fabius innuit, Glossemata voces esse, quæ expositione indigent: non, vt vulgò accipitur, ipsas expositiones. Iacob. Butri. in l.1.C.qui pro sua iurisdic. tanti fecit Glossæ auctoritatem, quòd eam communi opinioni anteponendam statuerit: quod & Baldo visum est, in l.hæreditas. C. de cum plerisque alijs clari nominis interpretibus. In contrarium tamen est, quòd quotidie & in scholis & iudicijs Glossas impugnari refellique videmus. Nisi enim vel iure, vel rationibus funditus nitatur, & à textu non dissideat, minimè sequenda. Quod dicere solebat præceptor noster primus Capnion, vir ille incomparabilis. Nam vbi textus expressi sunt, ibi nulla est dubitatio, nec ad glossam respiciendum: quod & Baldus rectè docuit, in l.ancillę. C.de furt. Nam doctrina glossæ nullam nobis necessitatem imponit: quum sit tantummodo probabilis, vt dicit Bart.l.1.ff.si cert.pet. Quod autem vulgo iactitatur, quòd in iudicando à glossa recedi non debeat: id nõ esse verum, post Abbatem, Zas. itidem præceptor noster subinde, nec inutiliter, pro re nata inculcat. Cæterùm, vbi textib. destituimur, tum glossæ auctoritas minimè contemnenda est. Qua de re late differit Neuizanus in sylua nuptiali. Spieg.

G N

GNAVVS, melius Nauus scribitur. Nauo enim opponitur ignauum: strennum id significat. Rhenan. in annot.ad Liuium, Velleium suum citat. Sp.

GNOSTICI qui & ἔνοχοι vocantur, quo pacto, quibusq; sacris dæmonem se olim concipere dicerent: docet Petrus Crinitus de honesta discip.lib.7.ca.4.

G O

GOSSIPPIVM, frutex, de quo Plin.lib.19.ca.1. Superior pars AEgypti in Arabiam vergens, gignit fruticem, quem aliqui gossipion vocãt.plures Xylon, & ideo ligna inde facta xylina. Paruulus est, similemq; barbatæ nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis in candore mollitiaue præferenda.

G R

GRADVS inquit Paul.in l.Iuriscõ.de gradibus dicti sunt ad similitudinem scalarum locorumue procliuiũ: per quos ita ingredimur vt à proximo in proximũ transeamus. idq; nostris generationem significat. Ferre.tit. de gradib.

GRADVS, est vnius personæ distantis ad aliam, in linea consanguinitatis, vel affinitatis, facta collatio ad commuuem parentem.l.1.cum seq.§. vsque ad.§. affinitatis.ff.de grad. Concisius iuxta Philippum optimum docendi magistrum. Gradus est interuallum quo cognoscitur, quæ persona stipiti propior. Vide perquam elegantem, quem ea de re scripsit libellum, vt discas nunc gradus numerare aliter, quàm vetera iura ciuilia tradidere. Sed &

GRADVM pro existimatione, & honoris loco vsurpari, notum est. Hinc in gradum reponere, est deiectum restituere. Sp.

GRADVS arctissimi dicuntur esse primus, & secũdus, & tertius. Namq; in primo sunt suprà pater & mater: infra, filius & filia. Secundo sunt gradu suprà, auus, auia: infrà, nepos, & neptis: ex transuerso frater & soror. Tertio gradu sunt suprà, proauus, proauia: infrà, pronepos, proneptis: ex transuerso fratris, sororisque filius & filia, & conuenienter patruus & amita, auunculus & matertera. Sp.

GRADVS etiam ordinem successionis significat. l. 5. ff. vnde cogn. l. 1. ff. si tabul. test. l. 15. ff. de S.C. Silania. Briss.

Est & Gradus mensuræ genus pedes duos & semis cõtinens, vt & Isidorus scribit, & in fragmentis, quæ libris variorum auctorum de limitibus subiecta sunt, traditur. At apud Constant. lib. 2 Epit. βῆμα traditur habere πήχεις ἀπὸ ποδῶν, καλλαϊσσ. Hinc Cuiac. ad l. 4. §. libertatem. ff. de vsurp. & vsucap. duplicem facit gradũ, simplicem videlicet, & geometricũ. Simplex, inquit, gradus pedes habet duos semis, vel vt ex Iuliano Ascalonita architecto Constantin. scribit libro 2. Epitom. τὸ βῆμα ἔχει πόδας... Geometricus verò gradus, id est, passus siue ὀργυιὰ pedes habet quinq; vel, vt alijs placet, pedes sex.

Extra suum gradum moti fines dicuntur, qui loco suo moti sunt. l. vlt. ff. de termino moto.

GRADVS etiam in hæredum institutionibus & substitutionibus vocatur locus ex ordine, quo hæreditas defertur. veluti cum primo, secundo, tertióue gradu scripti hæredes dicũtur: l. 3. §. filius, ff. de lib. & post. l. 3. §. vltim. & l. 5. ff. de iniust. rup. l. 2. §. de ferrur. ff. de bono. possess. secund. tabul. l. 37. ff. de hæred. instit. Modestin. in l. 1. ff. de vulg. & pupill. Hæredes aut instituti dicuntur aut substituti. Instituti primo gradu: substituti, secundo, vel tertio. Gradus autem aliud est, aliud locus. nam instituti omnes primo gradu sunt. locum autem singuli obtinent pro ordine scripturæ primum, secundum, tertium. Gradus igitur ex ordine successionis: locus ex ordine scripturæ numeratur. l. si is qui 55. ff. de hæred. institu. Hotom. Adde Cuiac ad l. 55. ff. de hær. instituen. Forcatulus verò in Necyom. dialog. 23. affirmat nullam differentiam inter locum & gradum seruari, allegando, quod Modestinus in l. 1. ff. de vulg. Gradum dixerit Scæuola Locum, l. Lucius. §. Sempronia. ff. de leg. 2. l. 1. C. de edict. D. Hadria.

De Gradu in gradum est successio, cum proximo agnato non adeunte hæreditatem, sequẽs admittitur, qui est secundo gradu. Interdum vtrunque coniungimus, vt si quia agnatus primi gradus hæres non est, admittimus cognatum secundi gradus. Balduin. tit. de legit. agnat. success. &c.

GRADVS ætatum iuxta sententiam Iurisconf. latè explicat Alciat. interpretans l. pueri appellatio. de verbo. signific.

GRADVS in agone literario tres sunt. Vide suprà, Doctores legum.

GRADVVM consanguinitatis computatio dissimiliter numeratur iure ciuili & Canonico. Instit. de gradib. cogn. Et 35. q. 5. ca. ad apostoli. c. quod dilectio. Et c. vlt. de consang. & adfin.

GRAECA mercari fide, id est, numerata pecunia, vbi non verbis, neq; stipulationibus sed præsente pecunia res agitur. Sp.

GRAECA religio, pro Paganismo: & Græci pro paganis quando dici cœperint, ostendit Alciat. in Parerg. declarans quædam loca in Nouellis Constitu. 131. de Eccles. titul.

GRAECIAM exoticam Plautus in Menæchmis Græciam peregrinam dixit. intelligens extra Italiam sitã, ad discrimen oræ illius Italiæ, quæ magna Græcia vocabatur. Sic autem scribitur. Mare superum omne, Græciamque exoticam, orasque Italicas omnes. Turneb. aduers. lib. 19. cap. 12.

GRAECITAS in l. vnic. C. de stud. lib. vrb. Ro. & Cõstant. libr. 11. pro Græcarum literarum & facundiæ studio, vbi falsò anteà legebatur grauitas. Briss.

GRAECVM vinum inter dulcia numerat Iurisconf. l. vlt. ff. de trit. & vin. leg. de ijs post Plinium, lib. 13. Stepha. Nigrum multa & varia vini genera referentem in opere quod de Nimio vitæ luxu inscripsit. Alexã. Neapol. ca. 21. lib. 5. annotauit quòd veteres vinum Græcum semel tantum etiam in lautissimis conuiuijs apponere solebant: primusq; diuus Cæsar triumphalibus cœnis, quatuor vini genera propter instituta maiorum dicitur apposuisse, Falernum, Chium, Lesbium, & Mamertinum. Philelp. lib. Conuiu. 1. ostendit, vinum omni ætate perniciosum, eiusq; incommoda refert, Quomodo facias vinum Græcum, docet M. Cato. Sp.

GRAMMATA. Lege Budæum in Commentar. Linguæ Græcæ.

GRAMMATICI, hoc est, qui Grammaticam docent, an à muneribus excusentur, vide l. si duas. §. Grammatici. ff. de excus. tut. & l. sextumdecimũ. §. fin. de vac. mun. Spiegel. Suidas ait, τὸ γραμματικὸν καὶ γραφεῖν eadem significatione esse, fortasse iam degenerem linguam suo seculo secutus. vocant enim vulgari voce τὸν γραμματικὸν scribam & antigraphea Græci omnes. Vide Postellum in libro de Magistr. Athen. capit. decimoquinto.

GRAMMATOPHYLACIVM, vbi tabulæ & instrumenta publica, monumentaque rerum gestarum, actarumq; asseruantur: quod Tablinum Latinè appellatur. Vlp. in l. moris. de pœnis. Archio fortè vel Grammatophylacio. Sp.

GRANARIA l. 63. §. pen. ff. de leg. 3. quæ ex tabulis fieri ostendit. l. 18. ff. de actio. empt. stipitibus vel in terra defixis, vel supra terram positis & collocatis. Hoc est, quod horreum frumentariũ mobile ex tabulis ligneis factum dicit l. 60. ff. de acq. rer. dom. Prat. Sunt etiam interdum granaria loca in horreis tabulis septa ad fruges seruandas suo cuique generi disclusa: atque ita ab Iaboleno in titulo actionum empti & venditi vsurpatur sic scribente. granaria quæ ex tabulis fieri solent, ita ædium sunt, si & stipites eorum in terra defossi sunt. Eodem etiam modo ab Horatio positum in illo versu Turneb. recordatur:

Cur tua plus laudas cumeris granaria nostris?

Turneb. aduers. lib. 5. cap. 13.

GRANDAEVVM accipit Albericus, qui annum 29. vel 30. attigit nõt. c. quicunque. 77. dist. per cap. Episcopus. ead. distinct. Sp.

GRANDE beneficium pro incomparabili apud Vlpianum in l. 1. de bo. libert. Scilicet ad remunerandum tam grande beneficium, quod in libertos confertur, cũ ex seruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Indicat vulgatus versic.

Non bene pro magno libertas venditur auro.

Libertatem pretio numario non æstimandam. Sp.

GRANDIS commodi l. 4. ff. ex quib. cau. maio.

GRANDIS natu quinquagenario paulò minor est, Pomponio in l. 2. de orig. iur. ergo Sabino cõcessum est à Tiberio Cæsare, vt populo responderet, qui in equestri ordine iam grandis natu, & ferè quinquaginta annorum receptus est. Sp.

GRANDICVLI pueri, Canonistis sunt doli capaces. c. 1. extr. de delict. puero. Plau. Grandiculi voce in Pœnulo vsus est: In fundas infundebam grandiculos globos. Spieg.

GRAPHARII sunt tabelliones de quibus prolixe Connan. lib. 2. cap. 2. nu. 2.

GRASSARI dicuntur, qui ex insidijs viatores impetu gradiendi adoriuntur. Item qui gerendo negotia sensim sub aliquo prætextu contrectant res alienas, vt in l. 3. de suspect. tut. & Institu. eod. tit §. nouissimè autem. Sed diutius grassandi in re familiari facultatem præstat. Sp.

GRASSATORES, vt ait Callistratus, de pœnis, in l. capitalium. §. omnia admissa. ff. de pœn. sunt. qui prædæ causa id faciunt, proximi latronibus habẽtur, & si cum ferro aggredi & spoliare instituerũt, capite puniũtur,

vtique

vtique si sæpius, atque in itineribus hoc admiserunt: cæteri in metallum damnantur, vel in insulas relegantur. Porrò grassaturam. Iuuen. Satyr. 3. describit dilucidè. Claudianus in l. aut facta. de pœnis. in §. qualitate. inquit, rixæ à grassaturis discerni solent, Vide adnotata in hunc §. per Bud. Sp. Refert Aulus Gellius lib. 11. ca. 2. M. Catonem dixisse, Romanos olim eos grassatores solitos fuisse appellare, qui conuiuijs poeticæ se darent: Aldobr. ad tit. Instit. de suspect. tut. §. vltim.

GRATA breuitas, prouerbiale verbum perquam elegans, pro eo quod Barbari dicunt, Gaudent breuitate moderni. glo. l. 1. ff. quod met. caus. Ac eadem monuit in l. 1. ff. si cert. pet. Quod nimis obscurus fio, dum breuis esse laboro. Sp.

GRATIA beneficium quod gratis datur nobis: Gratiam autem facere, est ex iure diligentiore aliquid imminuere. Pompon. l. pen. de iureiu. Labeo etiam absenti & ignoranti iurisiurandi gratiam fieri posse, respondit: Esse verò in gratia, pro, esse in aliquo munere & reputatione quam vocant. Sp.

GRATIA bona & mala dicitur. Vide Gell. cap. 9. lib. 12.

GRATIAM canonis, legisque facere, pro dispensare dici posse, Budæus antè monuit in Anno prior. quod & soluere legibus dicitur. Vlpian. tamen, solutum esse legibus, accepit pro eo quod est, non teneri. l. princeps. de legibus. & Iulianus l. sequenti. Quomodo & antiqui sæpe vsi sunt, vt idem Budæus ibidem citatis ostendit exemplis. Sp.

GRATIAM iurisiurandi facere. l. 6. & 32. & 41. ff. de iureiur. est soluere iurisiurandi necessitate: &, vt Paul. lib. 2. Sent. tit. 1. loquitur, remittere necessitatem iurisiurandi. At in l. fin. ff. ad munic. significat soluere religione iurisiurandi, &, vt vulgò loquimur, dispensare. Briss. Vide infra Iurisiurandi gratiam facere.

GRATIAM facere edicti apud Suetonium in Domitian. cap. 14. & Gratiam coniurandi in August. ca. 16. Briss.

GRATIA decipiendi alium falso laudare, apud Caium. l. quod si cum. ff. quod met. cau. Sp.

GRATIFICATVS tutor soluerit. l. si non expedierit. §. si pupillus. ff. de bon. aut. iud. poss. Alber.

GRATIOR prospectus & liber. Vide l. inter seruitutes. ff. de seruit. vrb. præd.

GRATIOSA sententia. Vlp. in l. in hæredem. de calumn. Nam constitutum est, ait, turpia lucra ab hæredibus quoque extorqueri, licèt crimina extinguãtur: vtputa ob falsum testimonium, vel iudici ob gratiosam sententiam datum. Sp.

GRATIOSI dicũtur Latinis, quibus fauetur propenso quodam animi studio. Vlpian. in l. 1. de censibus. Sed & Berytiensis, inquit, colonia est in eadem prouincia, Augusti beneficijs gratiosa. Hebræis Iochanan, vel vt nos loquimur Ioannes, gratiosum significat, quem Germanicè Huldrich vocamus, vt antè monuit Aretius. Gratiosus item, qui apud multos valet gratia. Cui tenues opes sunt, gratiosus non est. Nam amor & gratia, mouetur opinione & fama liberalitatis. auctor Cicero. libr. de offic. 2. Vide supra Fauorabilis. Spiegel.

GRATIOSISSIMVS aduersarius apud Cicer. pro P. Quintio, in prin.

GRATITVDO naturalis, eadem quæ & obligatio, Græcè ἀντίδωρον. Quo verbo Vlpian. vtitur in l. sed etsi. §. consuluit. de pet. hæred. Vide Alexan. Neapol. à principio lib. 5. pulchrè disserentem, de naturaliter insita homini gratitudine: pro quo faciunt hæc verba Iuriscõs. in d. §. quamuis ad remunerandum sibi aliquem naturaliter obligarunt. Sp.

GRATIS, & precio, contraria Cicero indicat pro Roscio Comœdo.

GRATVITA libertas, quæ datur gratis, & sine præmio. in l. 1. ff. de libert. & eor. lib. Sp.

GRATVITVM officium, non germanum legendum in Auth. iusiur. quod præst. ab his. Sp.

GRATVM eum esse Cice. de orator. docet, si omnia quæ faciat, grata sint, ipse tamen nihil gratiæ causa faciat. quod de Cn. Flauio scriba (cuius Pompon. in l. 2. §. postea cum Appius. de orig. iur. meminit) recipiẽdum esse non videtur. Sp.

GRATVS, qui gratiam pro beneficio refert, vel saltem memor est accepti beneficij. Quamuis, vt Donatus attestatur, non continuò, qui memor est, etiam gratus est. Memor enim est qui apud se meminit: Gratus, qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nãm multi sunt memores, ingrati tamen. Nostro iure gratus cẽsetur, nisi probetur ingratus. l. seruus. l. centurio. ff. de manum. test. cum sim. Sp.

GRAVES controuersiæ censentur præiudiciales respectu minorum. Paul. in l. per minorem. ff. de iudi. Per minorem causam (ait) maiori cognitioni præiudicium fieri nõ oportet, &c. Sic vniuersalis actio præcedit particularem, criminalis ciuilem. l. vlt. C. de peti. hæred. & l. vlt. C. de ord. cogni. Sp.

GRAVES personæ sunt nostris, quibus adest firmitas ac constantia animi, & in vultu, moribus, verbis, rebus agendis quædam seueritas. Hostiensis generaliter finit. quæ non sunt infames. l. cum pater. §. rogo. & l. cum quidam. ff. de legat. 2. c. vnico. extra de scrutin. Vide Panorm. in c. licèt. de test. Sp.

GRAVISCANORVM meminit Celsus in l. quædam in testamento. de leg. 2. Seruius enarrãs illud Poetæ lib. 10.

Et Pyrgi veteres, intempestæque Grauiscæ.

Grauiscanum oppidum, inquit, alij tempestum dicũt, ventis & tempestatibus carens: quod nulla potest ratione contingere. Intempestas ergò Grauiscas accipiamus pestilentes. Et secundum Plinium in Naturali historia, & Catonem in Originibus, vt Intempestas intelligas sine temperie, id est, tranquillitatem. Nam, vt ait Cato, ideò Grauiscæ dictæ sunt, quòd grauem aerem sustinent. Sp.

GRAVIA delicta quæ sint, Alber. attigit in l. si quis non dicam. C. de episc. & cler. l. Leuia. ff. de accusa. Vt distent ab enormibus & grauissimis, vide C. de custod. reor. Auth. sed nouo Iure. Sp.

GRAVIDA est, quæ iam grauatur conceptu. Sp.

GRATIOSE expunctæ rationes dicuntur in l. 9. ff. de admin. rer. ad ciuit. quæ bona vtriusque partis gratia, & sine vlla contentione expunctæ sunt. Hot.

GREGARII milites dicuntur ij, qui humiles sunt, & non delecti, quales esse solent qui tumultuariè colliguntur. Dicuntur & gregales, & minores & extraordinarij. Vide Valtur. lib. de re milit. 2. & l. vlti. in fin. C. de milit. veste, lib. 12. Sp.

GRAEMIA, virgulæ tenues siccæ, aridæque & ad cõburendum aptæ. l. 55. §. lignis. ff. de leg. 3.

GREMIALES arbores, quæ surculos illos suppeditant, & vnde fasciculi componuntur. apud eundem l. 7. §. 9. solu. matrim. Puto autem si arbores cæduæ fuerunt, vel gremiales, dici oportet in fructu cedere. Columella libr. 12. cap. 19. Mustum in vasa defrutaria deferemus, leuique primum igne ex tenuibus admodum lignis, quæ Gremia rustici appellant, fornacem incendemus. Hermolaus legendum putat Cremia, quasi à cremando. Hotom. ex Connano lib. 4. cap. 1. num. 7. Vide supra Cremiales.

GRESSVS, duos pedes & semissem continet.

GREX, latius patet quàm armẽtum. Siquidem grex tam maiorum quàm minorum est animalium: Armentum autem maiorum tantum. Sed nota, si grege legato aliqua pecora viuo testatore mortua essent, in eorumque locum alia essent substituta, eundem gregem videri, vt tradit Pomponius in l. si grege de legat. 1. Accipitur item pro multitudine hominum, siue parum honesta, siue honesta, vt apud Cicer. Grex philosophorum, Grex latronum, Grex fœneratorum. Verùm quando Grex non intelligatur, vide l. vltim. iuncta gl. ff. quibus mod. vsusfruct. amit. Sp.

GREGEM minor quam decem ouium numerus non facit. Connan. lib. 4. cap. 6. nu. 10.

GROMA, est ratio metandi castra, & loca in bello

capiendi opportuna. Higinus, R. Volaterrano indicante de Castris metandis libellum edidit, quem Gromaticon appellauit. Sp.

GROMATICA disciplina, vt ad castrorum metatio nem pertinet. ita non dubito, quin ad agrorum mensuram pertineat. Sex. Pomp. Groma appellatur genus machinulæ cuiusdam quo regiones agri cuiusque cognosci possunt, quod genus Græci dicunt γνώμονα. Apud Nonium. Gruma scriptum est, quo loco, Gruma (inquit) mensura est quædam, qua flexæ viæ ad lineam diriguntur, vt est agrimensorum. Apud Cassiod. li. 3. Var. vbi de agrorum mensura loquitur, sic lego. Hoc enim per Geometricas figuras, & Gromaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur. Vulgo Grammaticam. Gromatis quoque & Gnomonis nomina in libris de limitibus leguntur. Pitheus lib. aduers. 2. cap. 14.

GRVARII apud Gallos dicuntur à iure gruariæ. Id autem est ius quoddam iurisdictionis, per quod delictorum & maleficiorum, quæ in syluis committuntur, ad eum iurisdictio spectat. Legum municipalium interpretes Gruarios dictos aiunt, à gruibus, quia id animal excubias agit nocturnis temporibus, lapillum pede sustinens, qui lassatis somno decidens indiligentiam coarguit, vt auctor est Plinius libro 10. cap. 23. Vide Mallerulæum in regias syluarum constitutio. articulo 22.

GRVNDAE & Subgrūdæ partes sunt tecti eminētes lōgius, vt à stillicidiorum iniurijs parietē domus prohibeant. Connan. lib. 4. cap. 9. nu. 4.

G V

GVARDIA. Guardia feudum est, quod constituitur alicui, propter custodiam rei domini constituentis. Vnde Guardianus seu guardio, dicitur ille, cui talis custodia est commissa: vt, quibus castra, & territoria custodienda traduntur. In vsibus feudorum extat titulus de Feudo guardię. Cæterùm, Guardia ponitur apud Cælium Rhodiginum lect. antiq. libr. 5. cap. 1. de histor. belli in Venetos gesti. pro quodam vico, qui flumini adiacens, distat Rhodigio septem millibus passuum. Anchora.

GVARDIA, dicitur custodia: & Guardiani, custodes: vt quibus castra, & territoria custodienda traduntur. & Guarentare, pro defendere, in vsibus Feudo. de lege Conrad. c. 1. §. sunt pares. vocabula Longobardica. Spieg.

GVIDAGIA. quasi pedagia c. super quibusdam. de verbor. signific. Ioā. Andr. c. quanquam de censib. libr. 6. Prat.

GVIDAGIVM est. quod datur alicui pro securo cōducto transeundi per terram alicuius c. de raptoribus. 36. quæst. 3. Prat.

GVNDVLAE, nauigij genus, vide C. Harmenop. lib. 2. Epitom. cap. 10. & libell. legum Naualium l. 14. in adnotat. Prat.

GVMMI, vocabuli exotici fit mentio in l. fin. de publicanis sed in codicibus post Haloandrum editis: quē locum totum & doctissimus vir Ruellius restituisse videtur pristinæ lectioni. Sp.

GVNETHETICI saltus ij sunt, quos homines quodammodo adscriptitij incolunt, nullam vlterius expectantes mercedem, quam quæ ex ipso saltu colligitur, γῦνα is locus dicitur, in quo feliciter pullulant proueniuntque arbores. Θέτης autem, mercenarium, seruitutique addictum hominem significat, Alci. in l. meminimus. C. de prædijs tamiacis. lib. 11.

GVRGES. omnis aquarum congeries dicitur. Poeta pro periculo maris vsurpauit. 1. AEn.

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Hoc carmen prouerbij vice protulit Iason in l. re coniuncti de legat. 3. de occupato in materia difficili & latissima, ad quam tamen extricandam pauci Interpretes accesserint, indicauit Alci. lib. 3. de verb. sig. Sp.

GVSTARE, est breuiter quippiam attingere. Ductū ab ijs qui cibum aut potum tenuiter degustāt, nihil inde in stomachum transmittentes. Canonistæ aiant, Gustare, est aliud quàm comedere, vel bibere. Sp.

GVTTVR, spiritus causa est, hoc siquidem halitum animantia trahunt redduntque. Proinde quę pulmone carent neque item collum habent. Hinc gutturosus dicitur Iurecon. & Celso, cuius guttur tanquam spongia quædam intumescit, ita vt hoc malum non morbus, sed vitium sit. Vlpia. de ædil. ædict. l. qui clauum. Si quis, inquit, natura gutturosus sit. Sp.

GVTTVRNIVM Festo lib. 7. vas ex quo aqua in manus datur: ab eo, quòd propter oris angustiam guttatim fluat.

GYMNASIA Antonio Augustinus ad l. [illegible] §. [illegible] ff. de excus. spatia quædam ampla quibus Græci aut palæstra aut cæteris corporis exercitationibus exercebant.

GYMNASIARCHIAS, in d. §. [illegible], Gymnasiorū præfecturas rectè ibidem vertit Ant. Aug. Prat.

GYMNASIARCHAE sunt, qui præsunt exercitio palæstrico cum sumptu aliquo. Hesychius: γυμνασίαρχος ἄρχων τῶν [illegible]. Idē ergò est gymnasiarches, & xystarches. Vlpia. in orationem contra Leptinem: [illegible]. Philo in Flaccum [illegible]. Cuia. ad l. 6. ff. de excusat. Prat.

GYMNICI agones dicuntur, quia nudi athletæ ijs ludis exercebantur. Inde Gymnasia, exercitij loca: quæ tria Athenis fuerunt, Lyceon, Academia, & Cynosarges. in Lyceo disputabant inambulantes Peripatetici, qui erant à partibus Aristotelis. In Academia, Platonici. ἀκαδημία, lauacrum dicitur, quod prope erat altero huic gymnasio. Apud Cynosarges pueri nothi exercebantur, qui nec à patre, nec à matre ciuitatis ius habebant. [illegible] gymnasium. Bud. in l. athletas. de his qui not. infam. Sp.

GYNAECONOMI aut Gynæcocosmi vocabantur, qui de matronarum primum, postea de omnium mulierum ornatu statuebant, ne vlla ipsarum se quicquam indignum ferret, vtque singulæ pro ratione census & facultatum indicerentur. indicta mulcta ei quæ secus fecisset. Postellus de magist. Athéniens. ca. 37.

GYNAECIARIVS. Gynæciarij (opinor) erant, qui muliebres vestes tingebant, curabantque. dicti ἀπὸ τῆς γυναικὸς, id est, à fœmina, quemadmodum exponit C. Hegendorphinus. in Exege. sua. Vel Gynæciarij erant, qui pannos curabant, & vel peniculo adhuc rudes tergebant, vel fortè lanæ nodos incidebant, extrahebātque: opus, quòd à mulieribus fieri solet. Quòd si qui viri fœminis mixti id agebant, à ioco dicebantur gynæciarij. Alciat. in l. balluca. C. de metal. libr. 11. Sic generaliùs interpretari magis arridet, & veritati proximiùs accedere videtur. Inde gynæcia dicta, vt in l. 2. & 5. C. de murileg. & gynæciaria, l. 1. C. de vest. holouetis. loca & stationes, vbi hæc fiunt. Extat autem titul. libr. 11. C. de murilegulis, & gynæciarijs, & procuratoribus gynæcij, & de monetarijs. & bastagiarijs. ad quem si glosæ velis inhærere, indoctior abibis. Quare, ne tibi pro huiusmodi vocibus consarcinandus sit dictionarius, si prę ter ista quid cupias. vide illic Alciatum, & Pyrrhum. Anch. Cuiacius in l. 2. de murileg. & gynæciar. C. libr. 11. dicitur, Gynæciarios esse, qui addicti sunt contexēdis conficiēdisq; vestibus imperialibus & ministeriorum imperialium.

GYNAECIVM siue Gynæceum dicitur locus ædium secretior in quo solæ mulieres habitabant: dictus & ab ipsis mulieribus quas Græci γυναῖκας appellant. Vnde Panthædas Spartanus, cum in Asia obiret legationē, ostentantibus quibusdam murum valde munitum, latum ac sublimem, fertur dixisse, νὴ τοὺς θεοὺς ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις. Id est, per Deos ò hospites, pulchra Gynæconitis, id est, domus mulierum. Auctor Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Qui & ipse idem propè dixisse Agidem Archidami filium refert, item Agesilaum illum magnum Lacedæmoniorum regem. De Gynęceo autem Plautus in Mostellaria:

Dare vult vxorem filio, quantùm potest:
Ad eam rem facere vult nouum Gynæceum

Sed

Sed & Terentius in Phormione

Vbi in Gynaeceum ire occipio, &c.

De huiusmodi autem Gynæceis atque Gynæciariis fit mentio in l.vnusquisque.in princip.C.ad leg.Iul.repetund.& in Rubric.& iterum in l.2.3.5.& l.si quis ex corpore.C.de mulie.& gynæ.lib.11.& libro 1.tit. sequen.de vesti.holo.& in l.vltim.C.de mili.vest.lib.12.In quibus locis Gynæcium etiam capitur pro loco secretiore, in quo opera textoria & ista muliebria conficiuntur: & Gyneciarij pro iis, qui ea muliebria opera conficiunt. Sed & Gynæconitidis mentionem fecit Procopius in Bello Vandalico lib.3. Vbi satis declarat locum esse secretiorem. Vitruuius autem libro Architecturæ 6. cap. 10. describit Gynæconitidem, atque etiam Andronitidem. quæ est ea domus pars, in qua viri sine interpellationibus mulierum versantur. Vnde & ea faceta respōsio Diogenis Cynici apud Laertium. qui cum ex Lacedæmone Athenas reuerteretur, interrogatus vnde & quo veniret, ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος (inquit) εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. Id est, ex domo, siue habitatione virorum in domum mulierum. Aut vt per μετωνυμίαν Ambrosius vertit, à viris ad fœminas. Tyraquellus in 10.l.connubial.glos.1. parte 1.

ΓΥΝΑΙΚΟΚΡΑΤΕΙΑ. dominium vxorium. vt sūt Gynecocratumeni, qui sub vxoris imperio viuunt. Sunt & populi Plinio, Amazonibus vicini, à quibus cū victi essent in id obsequij adstringebantur, vt procreandæ soboli inseruirent, refert Budæ. in l.ius ciuile.de iust.& iur.Sp.

GYPSVS in Nouel.142.§.κατὰ τῆς. AEgypti insula, de qua vide Stephanum. Prat. Et addit Cuiacius obseruat.libr.8.cap.27. quòd sit metallorum ferax, ideoque damnati in metallum mitti in eam solebant Iustiniani tempore, & in Proconnesum vnam Sporadum in Propontide, vel etiam deportari, vt constat ex Nouel.22.& 142.& l.vltim.C.de pœnis.

H.

HABE, & Haue sine h aspiratione pro Aue frequētissimum verbum in inscriptionibus constitutionum Codicis Theod.& Iustiniani, salutandi verbum. Habe Marcelline K. N B. Huiusmodi salutationis generis meminere Eusebius, & Nicephorus, χαῖρε, Ἀντίλινε τιμιώτατε ἡμῖν. Veteres Habe. aut Haue pro Aue dicebant. Senec.lib.6.de Benefic. cap.34. Adde Cuia. obser.lib.1.cap.15. Huic peruenire vsque ad distringendam libertatem licet, cuius vulgare, & publicum verbum promiscuum ignotis, Habe. non.nisi suo ordine, emittitur. Hanc scribendi rationem probat M.Fabius libro 1.cap.10. Multū est, ait, literatus, qui sine h aspiratione, & producta syllaba salutauit, Auete. Recta est hęc via: quis negat? sed alia est melior, & magis trita in ἐπιγραφῇ l.dominus.C.de appel. Habe Heraclida charissima nobis: & in inscriptione l.si quis.11.C.de accus. Habe, Crispine charissime nobis: vbi pro Habe falso legitur liberis.& l.fin.C.Th. ne quid pub. lætit. vbi pro Habe Tatiano legendum, Habe, Tatiane.

HABEAT, id est, habere possit. in l.si quis sub conditione.ff.de testam.tut.& l.1.§.ait prætor.de postulan. Quandoque id est, habere poterat. C. de inoff.testam.l. si quis filium. Notauit Alberic.

HABET. prouerbialiter dicitur, cum obtigit alicui quod expetiuit aut quo dignus est. Ex Eras.Sp.

HABERE verbum est generale & ad dominij ius & possessionis atque etiam ad eum qui detentor est. Habere (inquit Vlpia. in l. stipulatio ista, habere licere.§. habere.ff.de verb.oblig.) dupliciter accipitur. Nam & eum habere dicimus, qui rei dominus est: & eum, qui dominus quidem nō est, sed tenet. Denique habere rem apud nos depositam solemus dicere. Hoc autem verbū Habere, cum effectu accipiendum est. sicut peruenire. Vlp. in l.nomen filiarū.§.fin.de verb.sig. Quod quidē an significet dominium. vide Bart. in l.1.§.potestatis. ff. de pecun Brechæus in l.habere.in tit.de verbor. & rer.significat. Conna.lib...cap.3.

HABERE contractum, conuentionem, & obligationem frequentissimè pro contrahere. l. 1. C. ne vxor pro marit.l.10.C.si cert.pet.l.2.1.C.de donat. int. vir.& vxor.l.4.C.de rer.permut.l.2.C.sine censu, vel reliq.l.6.& 7.C.si quis alteri vel sibi.l.fin.C.de instit.l.8.C.de pactis int.empt. Eodem sensu. Prat.

HABERE concilium, quod vulgò dicitur, Facere congregationem. Sed & consultare signat.

HABERE delectum militum, est quod dicimus Teutoni. Mosteren/ quòd bonorum & malorum delectus sit, vt mali remittantur, bonorum nomina accipiantur. Spieg.

HABERE pro detinere, notum est. vt ff.de re. vend. l.officium.& de vi & vi arm.l.1.§.quod autem. Sp.

HABERE excusatum, pro accipere excusationem meam: vt Latina locutio defendi potest Mart. autoritate in secundo.

HABERE febrem tertianam, vel quartanam, Labeo.len.adeo insani esse hominis censet, vt ne iis quidem diebus quib᷑ morbo vacat rectè sanus dicatur. l.qui tertiana de ædil.edict.Sp.

HABERE, pro habere debet, interpretatur in l. si vxori.§.cum ita.ff.de aur.& arg. leg.

HABERE eum dicimus, qui vtitur, & iure possessionis fruitur, siue ipse opus fecit, siue ex causa conductionis, vel emptionis: vel legata, vel hæreditate, vel quo alio modo adquisiuit. Vlpian. in l. prætor ait.ff.ne quid in loco. Prat. Adde Brechæum l.nomen filiarum.§. habere.de verb.& rer.sign.

HABERE Licere: hoc est, facultatem semper fore possidendi rem quietè, neminemque superuenturum, qui impediat possidentem, vel molestia adficiat. Quorsum enim pertinerent inter mortales vniuersæ omnium contractuum translationes in rebus ipsis, nisi accipiens posset eas retinere, atque sine molestia in commodum suum conuertere? Cum igitur quis futuram sibi molestiam timet de re promissa: consultum atque frequens est in vsu forensi, vt caueat sibi per hanc stipulationem l.11.§.fin.ff.de actio.empt. Prat. Sciendum autem est, eum qui promittit generaliter habere licere non simplex abnutiuum spōdere, sed curaturum se, vt habere liceat: l.inter stipulantem.in prin.ff.de verb. oblig. Itaque curare & operam dare debet, ne quis etiam extraneus stipulatorem interpellet, ab eoque rem auferat. Qua in re si frustra diligentiam adhibuerit, euicta re ab extraneo, non tenebitur, quia curare tantum. non etiam facere. vt rem obtineat stipulator, obstringitur: de quo latissimè Dd. in l. stipulatio ista, habere licere. ff.de verb.oblig.

HABERE, pro continere, in l.ait lex.ff.ad l.Aqui. & l.ex duob.de neg.gest.

HABERE pro derelicto, est ea mēte abiicere, quòd in numero quis rerum suarum esse nolit. §. qua ratiōe. Instit.de rer.diuis.

HABERE intentionem dicitur in præiudiciis, qui ius habet praeferendū in iudicando, modò probauerit id, quod intendit & allegat, siue sit actor, siue reus conuentus. Vnde Vlpian l.sed & hæ.§. non solum autem. de procu. videtur distinguere prẽiudicium ab actione. Sp.

HABERE rem aliquis, eleganti figura loquendi dicitur, ad quam habet actionem, vt cum dicimus, iste habet cētum ex hæreditate. & adhuc ne obulum quidem accepit, vt tradit Zasius in l.ait prætor. §.si iudex. ff. de re iud. Sp.

HABERE in sinu meo, Iurisconf. in l.qui testamentum.de prob.dixit. pro, in occulto, & penitus apud me, & in potestate mea. Sp.

HABERE positum. Lege, positum habeat.

HABERE relatum in rationibus apud Paulum in l. Publia Mæuia.§.accepi.ff.depositi.Sp.

HABERE quæstionem, pro torquere. Vide tit. in ff. de quæstio.Sp.

HABERE in concubinatum mulierem, aliud est: aliud item habere in concubinatu. In concubinatum, Martiano ea dicitur haberi mulier, quæ ad concumbendum loco iustæ vxoris ducitur: In concubinatu

verò cum qua quotidiana consuetudo cuique est sine vxoris titulo, sine matrimonio. Rguard. ad l. nuptias nõ concubitus. ff. de reg. iur.

HABERE in matrimonio, est habere vxorem. Hoc dicẽdi genere vsus est Cicero, & iuris Pontificij interpretes: prolem in matrimonio habere, pro ea quę ex iusta vxore suscepta est, vsurpant. Sp.

HABERE in procinctu pro habere in promptu. Cõnan. lib. 9. cap. 5. num. 8.

HABERE, tenere possidere: distinguuntur in Aquiliana formula. l. 15. ff. de acceptil. Habere igitur propriè ad ius pertinet: Tenere ad factum, possidere ad vtrumque arguin. l. possessio. 49. §. 1. ff. de acquir. possess. Nam habere est, iure dominij possidere: l. stipulatio. 38. §. habere. ff. de verb. oblig. l. 188. de verb. signif. qua de causa seruus ibi tenere posse dicitur: habere & possidere nõ posse. Hinc SIBI HABETO, solenne verbum fuit in legatis per vindicationem. Itaque si seruus stipuletur, sibi habere licere, quia ius his verbis significatur, stipulatio in serui persona non consistet: sed domino stipulatus videbitur. l. quod dicitur. 130. ff. de verb. obliga. §. sed cum factum. Inst. de stipul. ser. Item,

HABERE & possidere differunt. habere enim potest fur nequam: Possidet nemo, nisi qui aut relictæ aut donatæ, aut emptæ rei dominus est. Connan. libr. 3. cap. 10. num. 6.

HABERE tot annos. l. 3. C. si mancip. ita fuer. alien. vt manumit.

HABERE tres liberos, propriè aliud est: aliud itẽ Ius trium liberorum. Hoc enim datur & impetrandum est priuilegio principis, iis, qui carent liberis. Verumtamen & ea quæ tres liberos habet, ius habet liberorũ. Iulius Paulus. Ius liberorum mater habet, quæ tres aut habet, aut habuit, aut neq; habet, neque habuit. Habet cui supersunt, habuit quæ amisit: Neque habet neq; habuit, quæ beneficio principis ius liberorum consecuta est. Ferret. ad S. C. Tertyl.

HABERE vadimonium cum aliquo dicitur tã qui vadatus est, quàm qui est obligatus. Sp.

HABERE venale, significat vendere.

HABERE in votis, est rem aliquam totis armis cõcupiscere optareq;. Habere autem votum, idem quod votum facere, votum nuncupare, votum fouere, ac votum suscipere.

HABET quis per alium, quod per se habere nõ potèst. gl. l. Imperator. ff. de stat. hom. & glo. fin. l. petendæ. C. de temp. in integ. restit. Sp.

HABETO res tuas. Verba hæc diuortium ac repudium notant. Vide tit. ff. de diuort. & repud.

HABETVR, & intelligitur, verba fictionem significant. l. vni. in prin. C. de rei vxor. act. l. prætor. §. siue autem. de oper. nou. nunc. Sp.

HABERE tractatum. l. 32. ff. pro soc. Et

HABITA sententia, pro lata, & dicta l. 21. ff. de iis, qui not. infam.

HABEO te pro legitima vxore, an his verbis fit contractum matrimonium. not. in c. ex literis. de matri. cõtra interd. eccles. c. neque illud. §. sed obiicitur. in glos. 30. quæst. 5.

HABILITER, id est, aptè, commodè, l. 20. ff. de au. & arg. leg. Prat.

HABITANDI causa in caupona esse. l. pen. §. in factum actione. ff. naut. caup. stab.

HABITARE, perpetuum commorari, ad tempus esse, quidam volunt. Habitare autem dicimus, vel in suo, vel in conducto, vel gratuito. Vnde habitasse non dicitur, qui obiter mãsit. hospes verò paulisper hospitari dicitur. Dubium tamen non est, eum quoque habitare, qui ad tempus habitat. ead. l. & l. lex Cornelia. §. domum. de iniur. Vide Bart. in d. l. 1. & in l. cum de lanionis. §. Sabinus. ff. de fund. instr. Sp.

HABITATIO, est ius habitandi in domo aliena: istam definitionem notat glo. in l. 1. ff. de vsu & habit. Ioan. Bellon. Etym. Adde Cuiac. Not. ad 2. lib. Institu. de vsu & habitatione.

HABITATIO. Licet effectu idem penè sit legatum vsus & habitationis. l. si habitatio. de vsu & habitat. ff. si cui tamen habitatio legata siue aliquo modo constituta sit, neq; vsus videtur, neque vsusfructus, sed quasi proprium aliquod ius. §. sed si cui. de vsu & habit. Inst. Differt ergo ab vsu habitatio. quà species à genere. siquidem in habitatione vsus est, at non econtra in vsu semper habitatio: vsus enim etiam in fundo esse potest. §. 1. de vsu & habit. Instit. eod. habitatio non nisi in ædibus. habitationem autem habentibus, propter rerum vtilitatem permissum est. non solùm in ea degere, sed etiam aliis locare: d. §. sed si cui. Illud sciendum habitationem. cum seruitus etiam personalis sit. gloss. & Dd. in l. 1. de seru. ff. iisdem modis constitui, iisdemque illis modis finiri, quibus vsusfructus. Anchor.

HABITATIONE simpliciter legata vxori in domo cum filiis, veniunt etiam alimenta, ex tacita mente testatoris, cùm in obsequio filiorum debeat esse. iuxta l. sed si hoc. in fine. ff. de condit. & demonstra. ita singulariter Bald. in l. vltim. in penult. colum. versicu. sed quid si testator. C. de indict. vidu. tol. vbi idem putat, si esset alia persona quam mater, puta amita: quia venit in compensatione laboris, iuxta l. Seio amico. in princ. ff. de annu. legat. cum similib. quod dictum pro sing. refert & sequitur Crem. not. 65. testator dicit. vbi ita dicit se in facto allegasse. Addo quod contrarium in hoc (& quidem inaduertenter, iudicio meo) concludit D. Alexan. cons. 72. viso processu. in vlti. col. versic. postremo. in 5. lib. vbi consuluit, quòd cùm testator disposuisset, quòd quædam sorores suæ in omnem casum viduitatis & necessitatis possent redire, stare, & habitare in domo testatoris, & sine contradictione hæredum, vel alterius personæ: & nihil dixisset de alimentis, quòd non debeatur nisi sola habitatio. quia ex prædictis videtur malè consultum, & maximè quia testator videtur considerasse necessitatem: item reditum ad domũ primæuam, & sic in pristinum statum eas reponere voluisse. Cotta.

HABITATIONIS & aliorum fructuum dissimilis est ratio: fructus enim colliguntur, & iis collectis postea vtimur: Ideo ius percipiendi vsus vendi nõ potest, aut donari, percepti autem fructus possunt. Habitatio verò in ipsa perceptione consumitur, & dum consumitur percipitur, id est, cum iure suo vtitur is cui legata est, eodem temporis momento conficitur: Vt non aliter alienari possit, quam si ius eius habendi alienare tur, &c. Connan. lib. 4. cap. 5. num. 5.

HABITATIONIS Feudum degener dicitur, quia personale est, & ad hæredes non transit regulariter. Nec mirum, quum & habitationis legatum ad hæredes non transeat. l. si habitatio. §. ad hæredem. de vsu & habit. Sp.

HABITATORVM nomine veniunt interdum inquilini. l. habitatores. ff. locati.

HABITATOR & Hospes tantum inter se differũt, quantum interest inter domicilium habentem & peregrinantem. l. 1. §. 7. ff. de his qui effud. vel deiec. Ergo habitator est qui residendi animo siue in suo, siue in cõducto, siue in gratuito consistit: hospes verò qui temporis causa tantisper dum in viam redeat, aut quiescẽdi, aut negotij expediendi gratia diuertit & commoratur. Cic. de Senect. Commorandi enim natura diuersorium nobis, non habitandi dedit. Hot.

HABITVS est corporis qualitas non natura, sed industria comparata, maximè pertinens ad gestum siue tristem, siue hilarem. Eius rationem præsertim in quæstionibus habendam, Interpretes iuris nostri subinde admonent. Habitudo, membrorum compactionem significat, quæ & in iure nostro consideratur. Spieg.

HABITVS non facit monachum. Huius prouerbij originem ex Græcis corriuatam fontibus, Rhodig. docet cap. 12. lib. 5. lect. antiq. edit. poster. Quadrat quod refertur in Canonicis decretis, dist. 41. Non cathedra sacerdotem facit, sed cathedram sacerdos: nec locus hominem sanctificat, sed locum homo. Sp.

HABVISSE. Plautus in Rudentibus: Miserum, inquit,

quit, isthuc verbum & pessimum est, habuisse. Pertinet autem & hoc ad figuram prouerbialem, vt Erasmus noster monuit. Sp.

HALVIT, quandoque pro habiturus erat. Instit. de actio. §. si quis agens. Quomodo hoc verbum ad futurū referatur, disserit Bartol. in l. exterarum, C. de testam. tut. Spieg.

HACTENVS, quatenus. Vlpian. in l. si quis. ff. de pactis. Nec enim improbum ait & si quis hactenus desideret conueniri, quatenus facultates patiuntur. & de in rem vers. l. si pro patre. Si domini debitor sit seruus, & ab alio mutuatus ei soluerit, hactenus nō verterit, quatenus domino debet. cum simil. Spi.

HAEMVS mons. l. cum appellatio. C. de appel. vbi additio Antonij Contij marginalis. Hæmimontus secundùm Marcellinum lib. 26. & secundùm Hilarium in libro de Synodo aduersus Arrianos, Eminontus, vel vt alij adscripserunt Eminuntus sed perperàm pro Aemimontus, prouincia est Europæ ac Thraciæ. Cuia. obser. lib. 1. cap. 26.

HAERETICOS libros scribentis pœna est amputatio manus, Iustin. Nou. 42. sicut & exactoris non ex legis præscripto apocham conficientis, vt idem Iustin. Nou. 17. Cuiac. obser. lib. 7. cap. 13.

HALTICI. Lege, Athletarum nomine.

HAMA, instrumentum, quod ignium extinguendorum causa habetur: de quo loquitur Paulus in l. nam salutem. §. sciendū est. ff. de off. præf. vigil. In vulgatis codicibus pro hamis, corruptè legitur armis. Sp.

HAMI apud Vlpianum de fund. instr. l. instrumenta: anuli quidam ferrei, ad multos vsus domesticos vtiles intelliguntur: putà è quibus equi, muli, & asini deligentur. Canales, inquit, & harpagones, & hamos instrumento contineri constat. Nebris. Qui non animaduertit & hoc loco, hamas legendum, vt apud Paulum l. iam citata, adstipulantur Alciat. lib. prætermiss. 1. & Haloandri editio, absque tamen spiritu, vt & ibidem ille formiones pro phormionibus. Satis constat ex Plinij epist. ad Traianum hamam numeratam inter instrumenta ad incendia extinguenda. Interpres vir doctiss. Catanæus annotat hamam inter instrumenta rustica connumeratam à Iul. Polluce: item Suidam fabrile credidisse instrumentum. Sp.

HAMVS autem, hami, cum aspiratione, instrumentum vncum est, notæ significationis, ad pisces capiendos: de quo meminit Iureconsul. superius eadem lege. in §. acetum. & Apuleius lib. 11. asini aurei: Aliter aucupem cum visco, aliter piscatorem cum hamo. Ad hoc allu sit etiam Carmelitanus poëta, secundę Parthenices lib. 1. illo carmine:

Versosque per amnem
Lustificum trahit hamato per saxa tridente,

Hinc antiqui, piscatores hamiotas dixere. Varro: Cohortes, inquit, coquorum atq; hamiotarum, aucupumque. vnde hamata munera captatoris decenter dicta, quæ insidiosa sunt, & hamos imitantur. Plautus tamen in Rud. Hamotas, non hamiotas dixit. Saluete (inquiens) fures maritimi, conchitæ, atque hamotæ, famelica hominum natio. Cotta.

HARENA pro amphitheatro siue pugna ad bestias, ad Triphoninum. l. fin. de fugit. quoniam interdum, inquit, aut pecunia interuersa, aut cōmisso aliquo maiore maleficio, ad fugiendā inquisitionem, vel iustitiā animaduersionis in harenam se dare mallent. Sp.

HARENA, pro loco accipitur, in quo pugnabant gladiatores, q. harena tenuissimo puluere sterneretur.

HARENOSVS locus. l. 24. §. adiicitur. ff. de damno infecto.

HARENIFODINAE. l. 13. §. inde est quæsitum. de vsufruct. ex quibus harena effoditur. l. 7. §. si vir. ff. solut. matr. Harenarias vocant Varro libro 1. de re Rusti. cap. 2. Gaius l. 13. ff. publicā. Marcus Cicero in Oratione pro Cluent. Harenæ fodiendæ ius. l. 6. §. 1. ff. de seruit. rustic. Prateius.

HARENA aliquando Metaphoricè forum dicitur: quoniam illic hodie nihilò modestius depugnant actores causarum, quàm in harena olim solebant sese dilaniare. Seneca: Hoc ita, inquit, habitum est, scholam quasi ludum esse; forum harenam. Et Plinius harenam suam adpellat, cētumuirale iudicium. &, profectò, rectissimè. Sp.

HARIOLVS quis. not. glos. in l. nemo. C. de malefic. & mathemat.

HARMOSTAE, magistratus apud Lacedæmonios qui efficiendis arcibus, & reficiendis ciuitatibus præerant. ἁρμοσταί, quasi prouinciarum constitutores. Bud. annotauit. Vide de his in voce Episcopi suprà.

HARPAGO telum est in summitate aduncum, quo naues capiuntur. Cæsar commentario belli ciuilis primo: Antesignanos (inquit) centuriones Cæsar ei classi attribuerat, qui sibi id muneris depoposcerant: hi manus ferreas atque harpagos parauerant. nomen sumpsit ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, quod est rapere. Hunc Anacharsis Scytha philosophus inuenit, vt refert Plinius. Alio nomine Harpax appellatur. Proinde triuiales ab eo quòd rapax sit, lupum nuncupant. huius instrumenti meminit etiam apud nos Vlpian. in l. quæsitum est. §. si dominus. ff. de fund. instruct. quo in loco verba Iureconsu. passim mendosa circumferuntur.

Alij instrumentum putant pluribus vncis munitū, quo vasa & alia complura, quæ in flumine vel in puteis ceciderint, extrahimus. Est & Harpago ferreum instrumentum, eo etiam hodie vtimur ad circos vasis vinariis aptandos, vulgus canem appellat.

Puto tamen in loco hoc Vlpian. harpagonas & harpagones legi posse, cum Græca dictio sit. Sed dum subdit, Hamos etiam instrumento cōtineri: castiga, Amas. Sunt autem Amæ, sine aspiratione, sarcula, seu falces messoriæ, quæ à Græco nomen sumpserunt. Id enim significat ἄμη. Harum in collectaneis rei rusticæ plurima est mentio, item & apud Hesiodi interpretes. quatum igitur conueniat Harpagoni ἄμη, nemo est qui nesciat. Ama etiam vas est, vnde diminutiuum fit Amula. ἀμίς, quoque vas est, in quo solemus meiere, nostris matula dici potest. ἄμης etiam placentæ est species: sed hæc nihil ad rem. Cotta.

HARVNDO cędua. l. 59. §. fin. ff. de vsufruc. l. 7. quòd vi aut clam. l. 3. ff. arb. furt. cæs. scribitur sine H l. 40. ff. de cont. empt. vt Arundinetum. l. 9. de vsufr. & alibi sæpè.

HARVNDINE autem AEgyptios pro ligno vti, & arundines comburi traditur in l. 55. §. lignorum. ff. de legat. 3.

HARVNDINETVM, vnde harundo vitib. fulciēdis sumitur. l. 9. §. 6. ff. de vsufruct. Prat.

HARVSPEX. Haruspices à victimis in ara aspiciendis dicti sunt. Is enim est haruspex qui postquam hostia immolata est, inspectis extis futura prædicit, qui & extispex dicitur. Cæterùm Hetruscorum peritiam in aruspicina præcipuè celebrem extitisse, indicio est, quod Cicero libro 1. de Diuinatione scribit: Hetruria autē de cœlo tacta, scientissime animaduertit, eademque interpretatur, quid quibusque ostendatur mōstris atque portentis, &c.

HARVSPEX. Pontanus in de aspirat. lib. 1. Aspiramus, inquit. A in nomine Hara: cum caulam significat, differtque ab ara, in qua rem diuinam faciebant, non solum tempore, sed etiam aspiratione. deducuntur autē ab eo, quod est Hara, id est auis. Hariolus, Hariolor, Haruspex, Haruspicium, Haruspicina, quæ voces omnes aspirationem habent. At qui non aspirant, ab ara victimarum dictum putant. Sp.

Ab HASTA tabulæ, Ciceroni Philippica 2. dicuncuntur, tabulæ addictionis, quæ hastam subsequuntur, communiter alij decreti interpositionem vocant. Rabir. dicto loco.

HASTAE subiicere, quòd vulgò, Vergandten/ vocant, est vendere in auctione, quæ fiebat apposita hasta. De qua lege Beroaldum quarto in Propertium Commentar. Id genus venditionis eleganti vocabulo Tertullianus Hastarium nominauit. Cæterùm ius Hastæ pulchrè tractat Zasius in scholiis in l. 1. de origine iur. Spieg.

HASTAM

HASTAM abiicere, translatè est causæ diffidere, & contentionem relinquere. des handels abstehen. Sp.

HASTA ab Asto dicitur, quòd astans ferri solet auto. Var. aspirationem ad differentiam secundæ personæ Imperatiui asta, recipit. Vtuntur iam nunc pleræque ciuitates hasta, ad significandum tempus liberæ emptionis & venditionis. Et quòd alicubi iudices baculos deferunt, reliquiæ sunt hastarij iuris. Old. Eadem autem hasta posita præcone quidem publico teste, qui reipublicæ præerant, vt refert Cicero de lege Agrar. & de Oratore. Vectigalia populi Romani, imperiique, opes ita aliquando proscripserunt auctionatique sunt, vt non obscurè viderentur propè hasta præconis insectari Cnei Pompeij exercitum, quod vænire iuberet eos ipsos agros, in quibus ille bellum gereret atque versaretur: Ipsam verò hastam non modo in auctionibus venditionibusque, sed & in locationibus poni solitam admonet Ouidij locus.

Aut populi reditus positam componere ad hastam,
Et minui magnæ non finet vrbis opes:

Rabirius d. loco. vnde assueti hastæ appellati eleganter qui eam conducere consueuerunt. Cælius lib. 12. cap. 17. Sub hasta autem res vendendi origo inde cepisse videtur. Quia hasta simbolum fortitudinis erat, eaque principes rerum suarum autoritatem tuebantur, ac conseruabant: vt Homerus testatur in Iliade cum canit.

Κάμμην ἄρα μοι γέρας ἔξελον υἷες Ἀχαιῶν
Δουρὶ δ' ἐμῷ κτεάτισσα, πόλιν εὐτείχεα πέρσας.

Quia hasta, armis, bello denique quæsita tanti fecerūt veteres, vt quæ ex hostibus caperemus, iure gentium statim nostra fierent. liberique homines bello capti, in seruitutem nostram deducerentur. Hoc igitur insigni hastarum titulo, tutissimisque iurisgentium insignib⁹, polliciendo emptores, quo pluris licitarentur, ab emptione nullo periculo deterritos, res bello quæsitas, hasta posita, omniumque consensu confirmata autoritate vendere ceperunt. Sic, vt scribit Valla lib. 5. cap. 1. Africani posterioris quæstor hastæ subiectos, captiuos vendidit: & Publius Claudius Camerinos ductu auspiciisque suis captos sub hasta vendidit, eodem Valerio attestante lib. 6. cap. 5. Cumque principes, ciuium opes commissas, proscriptorumque bona vendentes, prædā suam dicere auderent, inueterauit etiam consuetudo, proscriptorum bona hasta posita vendere, hastæque & voci subiicere præconis, vt testatur Cicero lib. 2. offic. Rabirius loco allegato.

HASTA fiscalis. l. 8. C. de remiss. pignor. & rubr. C. de fide & iur. hast. fiscal. libro 10. De hac Tertullian. in Apologetico.

HASTAM Imperij, & armorum insigne fuisse Festus author est, & idcirco obseruari in prouinciis solet, vt proconsules de ciuilibus prouincialium causis cognoscentes pro tribunali hastam, & in facinorosos homines animaduertentes, non hastam, sed gladium erigerent. Id quod ex Cypriano primum animaduerti licet, qui sic Epistolarum libro secundo scribit: Sęuit inuicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit insanum, hasta illic & gladiū, & carnifex præstò est. Ræuardus ad l. nemo potest. ff. de regul. iur.

HASTAM mittere. Multis gentibus id solenne fuisse legitur, vt bellum indicturæ hastam mitterent. Sic de Rhodiis id narrat Polybius libr. 4. Scimus præterea Carthaginenses cum bellum vellent, Romam hastā misisse Cælius lib. 21. cap. 16. lect. antiq.

HASTAM pro auctione posuisse videntur Impp. l. si tempora, C. de fide & iu. hast.

HASTARVM solennitate à fisco res detrahebātur. l. 1. & 2. C. The. de admin. rer. pupil. & subhastatæ res dicūtur quæ sub hasta venales propositæ sunt. l. 3. C. de execut. rei iudic. & subhastat. l. 16. C. de rescin. vend. Quæ autem sub hasta vænibant res præconibus proclamantibus vænibant. quos ad hastam venisse, & oblata pretia nuntiasse Acron in Satyr. 6. li. 1. Serm. Hor. scribit. & Hasta etiamnūm in quibusdam Galliæ partibus vti solent præcones, & oblata prætia nuntiare. Prat.

HASTAE præesse, hoc est. forensibus ac priuatis expeditionibus. l. 2. §. deinde cum placuisset, ff. de orig. iuris. Romani enim in honorē Romuli, qui ab hasta Quirinus dicebatur: omnia ferè solennia per hastam significabant. Vnde etiam rebus, quæ per auctionem publicè vendebantur, hasta adhiberi consueuerat. Idq; sub hasta vænire, & Subhastatio dictum est.

HASTAE præesse, id est, cētumuirali iudicio. apud Pomponium in l. 2. de orig. iuris. §. post aliquot deinde annos. Vide Bud. in annot. priori. Pr.

HASTA centumuiralis idcirco dicta, quòd cētumuiri hasta in foro posita, iudicabant.

HASTAM ponere dixit Cicero libr. 2. offic. pro eo quod est, publica ciuiū bona, auctione vendere, cuius vēditionis hasta insigne erat, quam hastā sceleratam & cruentam à Cicerone dictam obseruamus: quod sceleratorum opes cōmissas & publicatas, vel bello, vel sanguine deniq; quæsitas, sub hasta venire moris fuerit, Rabirius de hastarum origine.

HASTAM refrixisse Cicero in epistola ad Cassium dixit, cum ciuium bona non publicarentur, nec hasta posita voci subiicerentur præconis. Rabirius dicto loco.

HASTAE velitares erant iaculatoriæ, id est, quibus eminus iaculabantur, proinde aliis leuiores: de his Ouid. ita scribit:

Vtque petit primo plenum flauentis arenæ,
Nondum calcatti velitis hasta solum.

HASTAM velitarē Polybius videtur γρόσφον appellare, de quo plura Turneb. lib. 14. aduers. cap. 11.

HAVSTVM, esse ius hauriendi aquam è puteo vicini, Iurisconsult. indicat in l. 1. de seruit. rust. præd. Porrò hauriendi ius, non hominis, sed prædij est. autore Pomponio in l. si mihi in fin. de seruit. rust. præd. Adstipulatur Paulus in l. cum fundus. ff. commun. prædior. Spieg.

H AE

HAEREDES sunt, qui ius & locum defuncti succedunt. l. 9. §. 1. ff. de eden. l. 34. ff. de iudi. l. 43. ff. de diuersis regul. l. 37. ff. de acquir. hæred. Ab eo quod quasi heri sint, id est domini. §. vlt. Instit. de hæred. qualit. l. 1. ff. de succ. ed. licet ab ære id nomen Isidor. lib. 9. Etymol. cap. 5. alij etiam ab hærendo contra veterem scripturę rationem deducant.

HAEREDEM suum nasci dicimus, qui post mortē nascitur, quoniam sicut viuentis nemo est hæres, ita nemo testatori viuo suus hæres nascitur. Futurum autem hæredem nasci, qui viuo testatori suus nascitur: quòd futurus pro parentum voto speratur. argu. l. scripto. ff. vnde liberi. Igitur dicitur nasci non suus futurus, quē alius præcedit. Ex Salom. subtili proprietatis scrutatore, in vulgati ff. l. Gallus. Sp.

HAEREDVM tria sunt genera: necessarij, sui qui & necessarij sunt, extranei siue voluntarij. Cuiac. ad l. 1. ff. de excusat.

HAEREDES sui & necessarij dicuntur liberi, qui in familia proximum à patrefam. gradum obtinēt: sui, quia hæreditatem tanquam suam: necessarij, quia iure antiquo retinere cogebantur. l. 11. ff. de lib. & posth. l. 57. ff. de acq. hæred. vide sui & necessarij. & adde Connan. lib. 10. cap. 5. num. 2. 7. & 9. Hot.

HAEREDES extranei dicuntur, quicunque testatoris iure subiecti non sunt. Itaque liberi quoq; nostri, qui in potestate nostra non sunt, hæredes à nobis instituti extranei hæredes nobis videntur. ait Imp. §. 3. de hæred. qual. Hot. Vel sic,

HAEREDES extranei dicuntur, qui in potestate testatoris non sunt: quo in numero patribus quidem, emancipati liberi: matribus verò, quilibet: patronis autem, serui post institutionem manumissi. l. cæteri, de hæred. qualitat. & diff. Dicuntur autem hi etiam hæredes voluntarij: nam cùm testatoris iuri subiecti nō sint arbitrio eorum adeundi, repudiandi ve potestas permittitur. Hot.

HAEREDVM necessariorum & extraneorum differentia hæc est: Necessarij hæredes non adeunt, nec adire dicuntur vsquam, sed existunt statim. l. 1. §. qui sunt. ff. si quis omissa caus. testam. & habent ius [illegible]. Extranei hęredes fiunt, aditione scilicet, l. filiusfam. ff. ad leg. Falci. Necessarij existunt etiam ignorantes & inuiti. Verum vt extraneo hærede scripto, tutelæ & cætera, quæ in testamento scripta sunt statim, atque hęres adierit, valent, ita necessario hęrede scripto fateor tutelas statim atque is hæres extiterit, quod contingit cõtinuò à morte defuncti, valere: nam & libertates statim valent, l. sciendum. ff. de man. testam. & substitutio pupillaris. l. si filius, qui patri, de vulg. substi. l. filius. de acquir. Ergò & omnia, quæ testamẽto scripta sunt, mortuo testatore, statim valere incipiũt, l. si post mortem, de leg. 1. Cæterùm aditionis verbũm etiam ad necessarium hæredem pertinere, & aditionis verbo mistim, nego & pernego. Cuiac. excusat.

HAEREDES legitimi. Lege, Legitimi hæredes.

HAEREDES feudales, Lehen erben/ vt filij: Landterben/ vt filiæ. Profectò eleganter hæc verba differentiam indicant inter masculos & fœminas.

HAEREDES lineæ descendentis dicuntur ganerben/ Die da in rechten blutstam niderwerts gehẽ. Hi enim præ cæteris omnibus ascendentis lineæ, vel ex trãsuerso hæreditatem accipiunt. Ganerben igitur, das an sie das erb niderwerts gehet/ antiquo Saxonum verbo. Spieg.

HAEREDES nuncupati à scripto distinguũtur & dicuntur aliquando, qui quidem in testamento scripti sunt, sed ab alio quodam scripti, dictante testatore. Idque etiam significat Suetonius loquens de liberis Cleopatræ, qui Antonio nuncupante siue dictante scripti hæredes in eius testamento erant ab amanuensi vel scriba. Balduin. titu. de militari testam. Porrò his verbis stipulationis, TE HAEREDEMQVE TVVM DARE SPONDES? & si plures sint hęredes, continentur. l. 158 ff. de verb. signif. Planè si quis ita dixerit. HAERES MEVS DAMNAS ESTO DARE AVREOS QVINQVE, non quilibet hæres sed omnes videntur damnati, vt vnà quinque dent. Ad omnes vtique hæredes etiamsi plures gradus testamento facti sint, ea verba pertinebunt. l. 44. ff. de leg. 2. l. 98. ff. de leg. 3. Itaque & qui ita dixit, QVANTVM HAERES MEVS HABEBIT, TANTVM DATO, pro eo est, ac si ita dixisset, Quantum omnes mei hæredes habebunt. l. 43. ff. de legat. 2. Quanquam autem hæredis verbo iuris tantùm successor demonstratur, quod tamen alicui ita datum fuerit, vt & ad hæredes pertineat, etiam ad legatarium voluntatis potius, quàm verborum ratione transferri poterit. l. 219. ff. de verb. sign. Briss.

Pro HAEREDE gerere, quemadmodum Paul. lib. 4. Sentent. tit. 8. scribit, est destinatione futuri domini aliquid ex hæreditariis rebus vsurpare. Et ideo pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas rationesque disponit, & qui seruis hæreditariis, iumentis, aliisve rebus pro domino vtitur. Vlpia. quoq; Insti. tit. 22. Pro hærede, ait, gerit qui rebus hæreditariis tanquã dominus vtitur, veluti qui auctionẽ rerum hęreditariarum facit, aut seruis hęreditariis cibaria mandat. Idem lib. 61. ad edictum. Pro hærede gerere eum videri scribit, qui aliquid facit, quasi hæres: nec hoc tam facti esse quam animi. Nec enim aliquid hereditarium attingere satis est, sed hoc amplius eo animo esse debet, qui attingit, vt hæres esse velit. l. 20. ff. de hæred. instit. Itaque gerit pro hærede, qui animo successionem adgnoscit, licet nihil hęreditarium attingat: veluti qui re non hæreditaria tanquam hæreditaria vtitur. l. 21. §. 1. l. 86. in fine. l. 88. ff. de adqui. hæred. Denique qui pro domino aliquid facit quod citra ius & nomen hæredis facere non possit. Quòd si sepulchri violati egerit, vel operas à liberto paterno petierit filius, nihilo magis pro hærede gerere intelligitur: quoniam illa etiam in non hæredem cadunt. l. 20. §. penult. & vlti. de adquirend. hæred. l. penult. ff. de sepulchr. viola. Ita pro hærede gerere accipimus in l. 59. §. Titius. ff. de hære. instit. l. 5. ff. de castr. pec. l. 4. & l. 5. C. de iure delib. l. 4. C. ad Trebel. Et pro hærede geritionem. in l. 14. §. plerique. ff. de religios. Et pro hærede gestio. l. 19. C. de iure delibe. Iustinia. Nouel. 1. [illegible] Briss. Cuiac. in [illegible] sua, de diuers. tempor. præscript. & term. cap. 15. dicit, multo melius ex constitutione Iustiniani hodie esse, ex inuentario se pro hærede gerere, quàm ex deliberatione. Nam ex deliberatione hęres tenetur in solidum creditoribus hæreditariis, nec Falcidiæ beneficium habet. Ex inuẽtario hæres tenetur pro viribus hæreditatis & Falcidię beneficium habet. Verum contractiora sunt inuentarij, quam deliberationis tempora. Inuentarij sunt trium mensium, Deliberationis anni vel nouem mensium, l. vlt. §. sed quia. C. de iure deliber. vbi à principe annus datur, à cæteris verò nouem menses.

pro HAEREDE vsucapere & pro hærede, possidere quis dicatur, annotauit Seilerus ex Lecturis Duareni nondum impressis. ff. pro hærede vel possessore: Cuius formalia verba ad explicandam hanc [illegible] ordinẽ hic recensenda esse putaui. Is (inquit) vsucapit pro hęrede, qui cum hęres sit reuera rem alienam vt hęreditariam possidet. Hic nota necessarium esse, vt hęres sit quis reuera, & non putet se hæredem esse. Hinc dicitur in l. vlt. hoc tit. eum qui testamenti factionem non habeat passiuè scilicet, eum non posse vsucapere pro hærede. Aliud infertur ex l. 1. quod ex viui bonis pro hærede nihil vsucapi possit, &c. Viui enim hæreditas nulla est, vt dicitur in l. 1. tit. de hęr. vel acquir. vend. Aliter tamen accipitur hoc verbum in petitione hæreditatis. Pro hærede possidere is dicitur, qui putat se hæredem esse, quamuis non sit, l. pro hærede. l. licet, l. regulariter. de petit. hęre. Notandum tamen est iustam causam erroris prodesse ad vsucapionem, l. non solum. §. quod vulgo. titul. de vsucapi. In suis autem hæredibus hæc vsucapio locum non habet. l. 2. C. de vsucap. pro hęred. Ratio satis obscura est. Ego puto ideo hoc constitutum esse, quia non est verisimile suum hęredem qui dominus est rerum hęreditariarum etiam viuo testatore, vt dicitur in l. in suis. de lib. & posth. eum ignorare, an res hæreditaria sit necne. In extraneo secus accidit qui multò iustiorem causam habet ignorantiæ quàm suus, & propterea aditio non est necessaria in suis hęredib⁹, quia iam domini sunt.

HAEREDIS porrò appellatio per multas successiones accipitur, nec tantùm ad proximum hæredem, sed & ad vlteriores refertur, ita vt hęredis hæres, & deinceps ea appellatione contineatur. l. 65. l. 170. ff. de verbor. signific. l. 2. ff. de liber. lega. exceptis paucis speciebus, in quibus hæredis appellatio proximum tantùm continet: vt in substitutione impuberi his verbis facta, QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, & in l. Aelia Sentia, & in Edicto Prætorio his verbis, TVM QVEM EI HEREDEM ESSE OPORTET. l. 70. & l. 227. ff. de verb. sign. l. 1. ff. vnde legit. Quinimò & ita in secundis tabulis facta substitutione, QVISQVIS MIHI HERES ERIT, IDEM FILIO MEO HERES ESTO: scriptos tantùm hæredes, & qui ex testamento hęredes existerẽt, contineri placuit. Et ideò non tantùm hęredem, sed & patrem, qui per filium: dominum, qui per seruum hæres extiterit, ab hac substitutione repelli, quia hi omnes non ex iudicio veniunt, l. 3. & l. 8. ff. de vulg. & pup. l. 27. §. qui suspectã. & l. 55. §. qui fideicom. in fin. ad Trebellian. Cæterùm, qui semel hæres extiterit, etiam si viuo pupillo hæres esse desierit, hæreditate fortè vel ex causa inofficiosi testamenti, vel vt indigno ablata, ad hæreditatem nihilominus admittetur. l. 31. l. 43. §. vltim. ff. de vulg.

HAEREDIS appellatione, omnes significari successores, credendum est. l. hæredis. de verb. sign. Quinetiam hæres singulariter nominatus, ad post natos porrigitur hæredes. l. tale. §. vlt. ff. de pact. Sp.

HAEREDIS nomẽ, latiore significatione possessorem & fideicomissarium, & legatariũ cõprehendit. Sp.

HAERE-

Haeredis appellatio, etiam vltra proximum hęredem extenditur. l. fin. C. de hæred. inst. Vnde solemus dicere, & quidem Alc. teste, ex sermonis proprietate, hæredis hæredem, testatoris hæredem esse. Sp.

Haeredi adiectus non potest efficere, vt qui semel hæres extitit, desinat esse hæres. l. & qui soluendo. ff. de hæred. instit. Olden.

Haeredes aut instituti dicuntur, aut substituti. Instituti primo gradu: substituti secundo vel tertio. l. 1. ff. de vulg. & pup. substit. Olden.

Haeredis institutio aut duplex est, aut simplex. Simplex, veluti: Lucius Titius hęres esto. Si mihi Lucius Titius hæres non erit, tunc Caius Seius hæres esto. Duplex, veluti: Filius mihi hæres esto. Si hæres non erit, siue erit, & intra pubertatem decesserit, tunc Caius Seius hæres esto. ibid. Olden.

Haereditare, vulgare sordidumq; verbum esse monuit Alciat. legique haud dubiè corruptè in antiquis codicibus. Cicer. libr. 2. ad Atticum, epistol. prim. 2: Cum in Sicilia hæreditatem sæpè hęreditasset. Vnde aliqui emendarunt, legentes ædilitatem sæpè dictitasset: verum cum quid sit dictitare ædilitatem, non satis constat, meritò ille putat, quod minus receditur ab exemplari, si legatur: Cum in Sicilia hæreditatem sese ditasset. Sp.

Haereditaria bona à patre, auo, & proauo, Stand gut. Ea verò bona immobilia, quæ emimus, dicuntur, Eygen ligende gründe. Olden.

Haereditaria onera sunt funeris, æris alieni & legatorum sumptus. l. 20. §. 1. ff. de acq. hæredi. l. 2. §. illud tenendum. & §. si quid publici. ff. de hære. ven. Br.

Haereditaria sepulchra dicuntur, quæ quis sibi hæredibusque suis constituit: vel quod paterfam. iure hæreditario acquisiuit. l. 5. & 6. ff. de relig. & sumpti. Hotom.

Haereditariae actiones, in tit. de hæredit. actio. C. accipiendæ sunt, quæ ex negotiis cum defuncto gestis, vel ex delictis in hæredes dantur. Quo in numero & legatorum actiones haberi placet, quamuis ab hærede cœperint. l. 39. ff. de obligat. & actio. Eodemque modo & hæreditarium æs alienum id etiam intelligitur, de quo cum defuncto agi non potuit: veluti si debiti condicio post mortem extitit, vel is se daturum cùm moreretur promiserit, vel si fideiussor pro eo mortem soluit. l. 7. ff. de reb. auct. iud. possid. Ita hęreditarios creditores accipimus.

Haereditariae & illæ actiones appellantur, quæ in hæreditate & defuncti bonis sunt. l. 1. §. hęc actio. ff. si quid in fraud. patr. l. 59. ff. ad Trebellian. l. 20. §. cùm prædixerimus. ff. de petit. hæred. Quæ verò ex defuncti persona hæredi dantur, etiam si defuncto nunquam competierunt, hæreditariæ tamen dicentur. vt in specie l. 84. ff. ad legem Falcid. Planè quæ patrono ad reuocanda ea, quæ in fraudem eius alienata sunt, datur actio, hæreditaria non est, id est, ex bonis liberti. sed propria patroni. l. 1. §. hæc actio. ff. si quid in frau. pat. Bris.

Haereditarias res pro ipsa hæreditate posuit Tullius. quod Galli similiter faciunt, qui res suas immobiles, id est, fundos & prædia hæreditagium vocãt. At Iurisconsulti, qui subtilius ista quæsiuerunt, hęreditatem separant à rebus hæreditariis, eamq; volunt iuris nomen esse, vt eius qui nihil habeat in bonis, hæres esse possit. Conna. lib. 10. cap. 5. num. 1.

Haereditarium æs alienum intelligitur (inquit Caius) etiam id de quo cum defuncto agi non potuit: veluti quod is cum moreretur, daturum se promisisset: itẽ quod is qui pro defuncto fideiussit, post mortem eius soluit. l. 7. ff. de reb. auct. Hotom.

Haereditarius census, Erbzinß/ est emphyteusis, quæ propter canonem datur ad colendum iure hæreditario, donec nõ detrectet colonus solutionem. Oldend.

Haereditarius debitor intelligitur is, qui seruo hæreditario promisit, vel qui ante aditam hæreditatem damnum dedit. Paulus, l. sed verum. de petit. hæred. Olden.

Haereditarius seruus verè dicitur, qui cũ hæreditas adhuc iacet, à nemine possidetur. Vide Zasium in l. possessio. §. veteres. ff. de acquirend. vel amit. poss. Olden.

Haereditarium feudum, quod à patre & auo procedit, Erblehen.

Haereditarium officium in aulis principũ, vt, Erbtruchseß/ Erbmarschalck/ Erbschenck/ Old.

Haereditas. Nihil aliud est hęreditas, quã successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit tempore mortis. l. nihil aliud. ff. de verb. sign. l. hæreditas. ff. de reg. iur. Similis definitio apud Ciceronem in Topic. in loco à definitione. Quo loco ne fallaris, Iurisconsultus ad vulgarem loquendi vsum respiciens, vt foro deseruiret, aditionem magis hæreditatis, quam ipsam hæreditatem, definit. Nam, cum hæreditas (vt Oldendorpius, vir impensè doctus, & eloquens in 12. Tabu.) sit relatio iuxta æqualitatem & inæqualitatem, ipse definire maluit, iuxta actionem & passionem, vt est aditio. Quã obrem Vlpianus, in l. pecuniæ. §. hæreditas. ff. de verborum sign. & in l. hæreditas. ff. de petit. hæredi. Hæreditas, inquit, nomen iuris est, quod & accessionem & decessionem in se recipit. Et sine vllo tempore, iuris intellectum habet. Ex qua definitione hæreditatis eliciuntur sequentes conclusiones, scilicet, hæreditatem non nisi successione deferri: rei particularis non esse hæreditatem: ius illud in definitione positum, antè, quàm hæredi quæratur, & quàm diu iacet hæreditas, dici: viuentis non esse hæreditatem: ibi in definitione. l. hæreditas. & l. 1. ff. de hæred. vend. hæreditatem nõ tantùm proximum, sed & remotum respicere hæredem: hæreditatem iacentem repræsentare defunctum. Anchor.

Haereditas, vt rectè Cassiodorus scribit in Psal. 2. & 15. & 77. ab hero dicta est, id est, domino, quod eã iure legitimo dominus possideat. Quod & nos probauimus iam lib. 2. Inst. tit. de hæred. qual. & diff. si quis vero miretur quod quæ in hærede syllaba producitur, ea in hero corripiatur, legat Gelliũ lib. 12. c. 3. Cuia. obser. & emendat. lib. 5. cap. 10. in fin.

Haereditas quamuis pro domino habeatur, personam tamen domini veram non repræsentat. Ræuard. ad l. omnia ferè iura. ff. de reg. iur.

Haereditas est pecunia quę morte alicuius ad quempiam peruenit. nam (vt ait Iustin. sub titu. de reb. corporal.) aliud est hæreditas, aliud res quæ per eam acquirũtur. Hæ corpora sunt, illa verò ius: hæ certa sunt, illa incerta est: hæ per se semper vtiles sunt, illa nõnunquam damnosa. Quod Seneca non animaduertens libr. de benef. 6. Iurisconsultorum, inquit, istæ argutæ ineptiæ sunt, qui hæreditatem negãt vsucapi non posse: sed ea quæ in hæreditate sunt, tanquam quicquam aliud sit hæreditas, quàm ea quæ in hæreditate sunt. Hot.

Haereditatis acquirendę causa duplex est, Testamentum & lex: legis causa rursus duplex, Agnatio & patronatus. Scire igitur quis debet, testamento an lege sibi deferatur hæredicas: & si lege, agnationis an patronatus iure, l. si is ad quem. ff. de acq. hæred. l. pupillus. ff. eod. & si testamento, iure institutionis, an iure substitutionis. Cuiac. tract. ad Afr. num. 5.

Haereditas alia Testamentaria est, alia Legitima: id est, quæ sine testamento lege 12. Tabul. alicui defertur. l. quod autem. 6. ff. quæ in fraud. cred. Interdum tamen etiam testamentaria hæreditas lege deferri dicitur. vt l. 1. ff. de hæred. petit. l. lege. 130. ff. de verbor. signific. Hotom.

Haereditas iacens dicitur, quæ nondum adita est. l. 1. ff. de success. edict. l. denique. 13. §. quæsitum. ff. quod vi aut clam. l. 5. ff. vt in poss. leg. Hot.

Haereditas defertur, quæ testamento alicui relicta est. l. lege. 130. ff. de verb. sign. Hot.

Haereditas auocatur, si testator vt intestatus moreretur incidit tabulas, & hoc approbauerint ij qui ab intestato venire desiderant. Conna. li. 9. ca. 7. nu. 3.

Haereditas aditur, cum hæres eam se accipere vel dicto, vel facto testatur. §. 6. Inst. de hær. qual. Hot.

Est au-

Est autem adeunda hæreditas intra dies centum. Cuiac. obseruat. lib. 3. cap. 6.

HAEREDITAS omittitur, cum hæres excludi se ab ea tempore passus est. Hot.

HAEREDITAS repudiatur, cum is ad quem delata est, adire recusat. repudiantur enim ea tantum quæ iam delata sunt. l. 1. § decretalis. ff. de success. edict. Hot.

HAEREDITAS vsucapi non potest. Est enim ius incorporale: atq; hanc etiam fuisse Iurisconsultorum sententiam scribit Seneca lib. 6. de beneficijs. Cuia. in comment. suis ad l. pen. ff. pro emptore.

HAEREDITAS plerunque diuiditur in duodecim vncias, quæ assis appellatione continētur. l. seruum meum. § fin ff. de hæred. instit. Olden.

HAEREDITAS defuncti locum obtinet. l. non minus. in fin. ff. de hæred. institu. Quia creditum est, inquit, hæreditatem dominam esse, & defuncti locum obtinere. Old.

HAEREDITAS ex die, vel ad diem non rectè datur: sed vitio temporis sublato manet institutio. ff. de hæredib. instituen. Olden. Sic etiam Cuiac. dicit: Ex die expressim non rectè dari hæreditatem veluti post quinquennium quam moriar. Tacitè verò rectè eam dari l. quotiens §. penultim. ff. de hæred. instit. l. si mater, ff. de pactis. Cuiac. ad l. 35. ff. de hæred. instit.

HAEREDITAS fideicommissaria, à fide hæredis, cui committitur, nomen accepit: quæ & fiduciaria appellatur. Spieg.

HAEREDITAS iusta dicitur, quæ iure legitimo obuenit, id est, cognationis nomine. Hic enim titulus hæredis plenissimus est & omnibus partib. iuris nixus. Ex Budæi Annot. pr. Spiegel.

HAEREDITAS iusta (vt ait Budæus in annotation.) dicitur verè & planè hæreditas quæ iure legitimo obuenit, id est, cognationis nomine, κατ' ἀγχιστείαν κληρονομία. Græci enim ius legitimæ successionis ἀγχιστείας vocant, quod significat etiam ius proximè ad aliquem accedendi vt ex Plutarcho docet ipse Budæus in Commentarijs linguæ græcæ. Et ἀγχιστεία, iure propinquitatis hæreditatem cernere petereque. Sic igitur iusta hæreditas & legitima idem sunt τὴν κατ' ἀγχιστείαν κληρονομίαν, Brechæus l. lege obuenire. titul. de verborum & rerum significat, &c.

HAEREDITAS lucrosa, Caius ff. si quis omiss. caus. testam. Nam liberum, inquit, cuique esse debet, etiam lucrosam hæreditatem omittere: quod pulchrè declarat Vlpian. in l. quia autem is. §. non simpliciter. cod. tit. Spiegelius.

HAEREDITAS delata. Vide, Delata hæreditas. & l. is potest. ff. de acq. hær. Item ordo deferendæ hæreditatis ab intestato sine vllo dolo repudiatæ, cuius cognitio ad alia quoq; proderit, tractatur Nouell. de hæredib. & Falc. §. etsi nemo alius. & seq. Constit. Spieg.

HAEREDITAS communis, quæ ad vtrunq; æqualiter lege veniebat. Cic. pro Flacco. Spieg.

HAEREDITAS sine sacris. Quære, Sine sacris hæreditas.

HAEREDITATE indignus habetur, qui non habet in ea consentientem defuncti voluntatem. Connanus lib. 9. cap 7. num. 2.

HAEREDITATE venire bona dicuntur, quæ iure hęreditario alicui obueniunt. Cic. de Inuent.

HAEREDITATEM adire dicitur is, qui hęres factus, vel autoritate pretoris, vel qua voluntate in hæreditatem se intromittit. Sp

HAEREDITATEM in capita diuidi, nihil aliud est, quàm eam in tot partes, easque æquales dispesci, quot sunt capita quibus solet deferri. In stirpes verò successio diuiditur, quando liberi parentis sui locum adsumentes, in eam hæreditatis partem duntaxat succedunt, quam parens vbi superstes esset, adsecutus fuisset. Sic dicta, quòd secundum stirpes atque radices eius domus confertur, & postea in successores ex singulis stirpibus, pro cuiusque portione disijcitur. Vide infrà, In capita succedere. Sp.

HAEREDITATEM creui, pro acquisiui: quę locutio & apud Ciceronem non est infrequens: qua quidem vulgus iam vti cœpit. Neque tamen, Vigl. inquit, scio, an quisquam rectè intelligat. Arbitratur is, non à decernendi significatione dictum Cretionem, sed a cernendo id est, videndo: quod Varronem quoque velle putat, lib. 5. de verb. orig. Sp.

HAEREDITATEM sibi, seque ei obligare. l. nam & Seruius §. qui negocia. ff. neg. gest.

HAEREDITATIS procurationem suscipere in prin. l. debitor meus. ff. negoc. gest. Sp.

HAEREDITATIS aditio, est modus adquirendi dominium iure ciuili introductus, atque adeò quædam actio: hæreditas verò bonorum vniuersitas, quam reliquit post se defunctus. Caius Iurisconf. in l. nihil aliud, de verb. sig. aditionem hæreditatis potius, quam ipsam hæreditatē definire voluit. Nam cum hæreditas sit relatio iuxta ęqualitatem & inæqualitatem, ipse definiuit iuxta actionem & passionem. Quod si considerasset Bartol. in rubr. ff. de acq. hæred. in ea definitione explicanda tantopere non fuisset anxius. Hoc videre potuit homo excellenti ingenio atque doctrina Apellus, apprimè bonis literis instructus. Sp.

HAEREDIVM, vt Budæus docet, quasi debitum sit id bonum, non aduenticium: dictum, quòd hæredem sequeretur. Hoc hodie proprium, quod olim hæredium auitum vocabatur, Spieg.

HAEREDVM etiam loco habentur adrogator, ad quem per vniuersitatem bona transeunt & pater filij intestati castrensia bona veluti peculij iure occupans: Itē fiscus ex delicto. vel bona vacantia capiens: Item pater dominusúe, quibus hereditatis emolumentum & commodum adquiritur. l. 2. §. si defunctus. ff. pro empt. l. 6. ff. de in integ. rest. l. 1. §. sed & si morte. ff. quando act. de pecul. l. 40. ff. ad Trebel. l. 14. ff. de diuers. & temp. Erat olim etiam honorarius successor, Bonorum emptor, qui creditoribus debitoris bona distrahentib. emerat, vt Theophil. in tit. de successio. bonor. exponit. Atque hi omnes non directas, sed vtiles actiones exercebant. Eademque ratione & qui post abstentionem repudiationemúe à Prætore in integrum restituebantur, vt adirent, hæredes non fiebant, sed vtiles tantùm actiones habebant. l. 7. §. sed quod Papiniano. ff. de minorib. l. 21. §. vltim. ff. quod met. cau. Briss.

HAEREM Marteam Festus author est antiquos accepta hæreditate coluisse, quæ putabatur fuisse vna ex Martis comitibus. Quod vt existimo, de hæreditatum bonorumq; possessione multa bella innascuntur, & multæ bello simillimæ lites & controuersiæ. Connanus libr. 10. capit. 5. num. 1. Adde Brechæum l. Hæreditatis in tit. de verb. & rer. signific.

HAERES, inquit Festus, apud antiquos pro domino ponebatur. Sic Iustin. §. vlt. de hære. qualit. & diff. Pro hærede, inquit, gerere, est, pro domino gerere. veteres enim hæredes pro dominis appellabant. Vtriusque Plautus auctoritatē comprobat in Menęchmis, cum Menęchmum peregrinum de palla loquentem facit: Prandi, potaui: atque abstuli hanc, cuius hæres nunquam erit post hunc diem. Vnde autem hoc verbum manarit, non facilè dixerim. nam eos qui ab Herus ductum putant, syllabę prioris ratio refellit. Et potius ab Era quod terram significat, dictum putarem: vnde Heredium apud Varronem, agellus qui hæredem sequebatur. vel cum diphthongo ab Hæreo: quia propriū hoc nomen est, non extraneorū, sed suorum. quod vel hinc licet intelligatur, quia hi soli exhęredantur, optima ratione: cùm filiusfa. eadem in familia & domo hæreat. itaque non hæredare dicimus, quia suo iuri filius adhæresit: sed exhęredare, quasi conuellere, & dimouere. hæres autem ipso iure filius est, & plurimum relinqui solet. vnde suus hæres in iure appellatur, quia non alienam, sed iam quodammodo suam hæreditatem accipit. l. in suis, 2. ff. de libr. & post. vbi Paulus multa in hanc sententiam praeclare: itē vt in l. vlt. ff. de bon. damnat. quibus ex locis perspicuum est, legem 12: tabularum filijsfam. etiam viuis patribus paternam hæreditatem addixisse, sic vt hæredes designati merito nominari possint, ac proinde mortuis pa-

 renti-

rentibus non alienam, sed propriam suamq; hæreditatem adipiscantur. nam Vlpianus quoq; sic loquitur in l. 1.§. largius, ff. de success. ed. vbi ait, & liberos parentibus, & parentes liberis succedentes penè ad propria bona venire. Itaq; Iustinianus domesticos eo quem antè diximus titulo appellat, quasi vernas hæredes, qui non aliunde acciti, sed domi sint nati. Et Plinius in Panegyr. domesticos hæredes extraneis opponit: illosq; ait bona, non vt aliena & speranda, sed vt sua semperque possessa capere. quapropter nō adire, sed retinere hæreditatem dicuntur. vt l. si patronus, 12. in fi. ff. de bon. libert. quippe qui sine aditione vlla, ipso iure hæredes sint, verumetiam eos quorum in potestate sunt, sine aditione hæredes faciant: vt l. qui in aliena, 6. §. 3. ff. de acq. hæred. Hot. Cuiacius ad lib. 1. Instit. tit. de hæredum qual. & differ. putat, hæres dici quasi herus, ideoque in P. Flo. rectè hęres & hæreditas sine diphthongo scribi affirmat: quod & in Marc. Tullij libris P. Victorius adnotauit. Inde in l. si is ad quem ff. de acq. hær. pro domino facere, pro domino administrare. Sunt & qui ab ære hæredem dictum putent, hoc est pecunia nostra. Goueanus l. 1. ff. de vulg. & pupill.

HAERES propriè est successor in vniuersum ius, quod defunctus habuit l. hæreditas ff. de reg. iur. Idque siue ex testamento, siue ab intestato veniat successor, est procul dubio accipiendum, vt annotauit Brechæus in l. nihil. in tit. de verb. & rerum signific.

HAERES singulariter nominatiuus, extenditur etiã ad postea natos. l. tale. §. vlt. de pact.

HAERES anomalus, siue successor, is dicitur, qui inuenitur sine certa qualitate. Zas. in Intellectibus citat Gloss. in verbo, successor. §. pen. Instit. de eo, cui libert. caus. Spieg.

HAERES ab intestato est, qui succedit in ius defuncti sine omni testamento. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer.

HAERES ex asse. vide, As.

HAERES certus. Lege, Certus hæres.

HAERES damnas esto. Lege. Damnas.

HAERES Legatarius. Lege. Legatarius.

HAERES præcipiens, dem etwas vor andern verschafft ist/ dicitur apud Papinianum in l. pecuniæ sortem. & l. cum vnus seq. ff. de aliment. leg. Spieg.

HAERES substitutus vocatur secundus vel tertius, & ita deinceps totus vocatur quoto est adiectus gradu. &c. Connan. lib. 10. cap. 7. num. 1.

HAERES testamentarius, ex se notus, Spieg.

HAERESIS, nomen Græcum, venit ab eligendo. Vocarunt autem sic illi philosophorum sectas, quòd vnusquisque sibi aliquod genus disciplinæ ac sectæ proprium elegit, cui sese addixit, tanquam suo iudicio maximè probabili commodoq;. Vsitatissimè sanè tunc variæ factiones philosophorum, hæreses à Græcis, & à Latinis sectæ, citraq; omnem contumeliam nominabantur. Vtitur hac voce Græca etiam Cicero in Paradoxis. Non enim fuit veteribus hoc nomen odiosum, sicut nec secta Latinum. Quin etiam in sacris literis pro indifferenti accipitur. Actor. 15. Surrexerunt quidam ex hæresi pharisæorum. Et Actor. 26. Colui Deum secundum exactissimam hæresin, aut sectam nostræ religionis. Actor. 24. Confiteor autem hoc tibi, quod iuxta viam quam vocãt hæresin, colo patrium Deum. Actor. 28. Isti sectæ scimus omnes resistere. Reperitur tamen vbi etiam in pessimam partem accipiatur. Tit. 3. Hæreticum hominem, post vnã & alteram admonitionem deuita. 1. Corinth. 11. Oportet etiam hæreses inter vos esse. Galat. 5. Opera carnis sunt, hæreses, inuidiæ, cædes. 2. Pet. 2. Inducent exitiales hæreses. Transijt autem ideo vox ista in odiosam significationem, quia hæreses sunt reuera humano arbitrio electæ opiniones, ac viæ salutis: non dei voluntate, auctoritate, ac verbo constitutæ, & humano generi propositæ, quales sunt etiamnum omnes ἐθελοθρησκείαι, aut electitij cultus Turcarum & olim Ethnicorum.

HAERESIS autem ducta ἀπὸ τοῦ αἱρέομαι, id est eligo. Inde Hæretici censentur ij, qui à fide Christi Catholica discrepant & aliam sectam eligunt. Ac horum hæreticorum quidam maiores dicuntur, qui nominatam hęresim prædicant, vt Manichæi, Arriani, Eutichiani, Samaritani, Ophitæ, Donatistæ, Priscillianistæ: quorum omnium in decretis sectæ atque origenes referuntur. Alij verò minores appellantur, qui hæresim innominatam defendunt. Drosæus in methodo Iuris.

H E

HEBDOMAS, græcis spatium dierum septem vocitatur, septenarium Latini septimanam, quemadmodum vulgus appellant. Hebdomas quemadmodum enneas dicitur, quæ spatium nouem dierum continet. Censorius apposite consignateq; in libro de die natali clarè demonstrat, quę sit Hebdomas & Enneas pariter. eius verba sunt hæc: Medium verò ex vtroque permixtum anno tertio & sexagesimo, quem hebdomades octo vel septē enneades conficiunt. Decem hebdomades sunt, quibus vitam humanam constare dicant. In prima hebdomade dentes homini cadere, in secunda pubem apparêre, in tertia barbam nasci, in quarta vires, in quinta maturitatem ad stirpem relinquendam, in sexta cupiditatib. tentari, in septima prudentiam linguamq; consummari, in octaua eadem manere, in decima hominem fieri morti maturum. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollina. ad Vincentium lib. 2.

HEBDOMADAE, quas Latini septimanas adpellant, septem dierum intelliguntur secundum communem vsum. Aliàs tamen de septenario num. quarumcunque rerum dicuntur. Vnde Leuit. 25. Numerabis quoque tibi, inquit dominus ad Mosen, septem hebdomadas annorum, id est, septies septem annos. Quòd autem Iustinianus in l. 2. §. quod cœlesti. C. de vet. iur. enuclean. de numero septenario scribit, quasi naturam, & artem numerorum in se contineat, nihil moror, multò minus quod Accursius ibi adijcit de S. Trinitate, & numero quaternario. Vnde credo sumptã distinctionem inter naturalem, & artificialem diem, quam cũ anxiè tractent plerique, nihil planè ad vsum forensem respiciunt, quorsum pertineat, nec admodum probari potest. Prateius.

HELCIARII sunt, qui onera funibus moliuntur, vel qui naues ducunt, subducuntve, ad officia in vicem adhortantes, ab ἑλκύω. quod est, traho. Bud. in l. 1. de recept. arb.

HELIOCAMINVS, solis euaporatio, seu æstuarium dicitur ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id est sole, & camino, quasi dicat solaris caminus. Locus ad quem sol hybernus accedens, ipsum euaporat & calefacit. Extat dictio apud Vlpianum, in l. arborem. de seruitut. vrbanor. præd. & vide Alexan. Neap. lib. 5. Geni. cap. 5. Spieg. Corras. libr. 3. Miscell. cap. 14.

HELOTES Lacedæmonijs belli instrumenta reperisse dicuntur. galeam. gladium, hastam, &c. De his vide latius Connanum, lib. 2. cap. 1. num. 5.

HELVO, inquit Verrius is est, qui intemperanter bona sua consumit, & ab eluendo dicitur, quæ vox aspiratur, vt auiditas magna exprobretur. In Epistolis Ciceronis vbi vulgò excuditur, Heluo nequissimus sextertià M. dabat. Victorius se helucο dicit reperisse in veteribus libris, quod erit ab eluco ductum, id est bardo, stupido, allucinatore, languido, addita aspiratione vt in heluone. Helucum Tertullianus etiam aspirauit, & grauitatem capitis vino creatam intellexit, cum ita scribit: Librum eundem apud AEgyptios Osirin, Harpocration industria hederatum argumentatur, quod hederæ natura sit caput ab heluco defensare. Turnebus aduersar. libr. 21. cap. 12.

HEMIOLIA, id est, sescupla. c. quoniam. l. 7. distinct. Io. Bello. Etymol.

HEPATICVS, qui hepatis morbo laborat. is inter morbosos recensetur. l. qui clauum. ff. de ædil. ędict. Spieg.

HERBARIVS, peritus herbarum, radiseca.

HEBRVLAE quæ ligni appellatione continentur, apud

apud Vlpian. in l. ligni. §. lignorum. de leg. 3. Extat & apud Ciceronem lib. de Natur. Deo. 1. Spieg.

HERCISCO, is. est diuidere: nam hercium est diuisio. Cic. 1. de orat. Qui quibus verbis hercium fieri oporteat, nescit. Idem Herciscundæ familiæ causam agere non possit. Apul. lib. 9. de asino: Neque herciscundæ familiæ, &c. tit. fa. hercis. Nebriss.

HERCVLIS nomen cur nobis conueniat, ostendit Alciat. cap. 3. lib. 4. Parerg.

HERE, Accursius in l. 1. si cert. pet. pro herile aduerbialiter exponi posse tradit nimis barbarè, ineptèque. Nam, quod Alciato quoq; in eadem l. annotatum, herè, est, instar nominis habet. vt apud Terentium ponitur. Eamq; receptiorem probat lectionem. tametsi ff. Florentinis, E re, id est ex vtilitate, vel ex præsenti materia legitur. Spieg.

HEREMITAE ἀπὸ τῆς ἐρήμου, qui desertis locis seruiendi DEO caussa inhabitant, diciturque religiosa persona gloss. & Doct. in l. 2. ff. de in ius voc. gloss. & Doct. in c. qui verè. 16. q. 1. Prat.

HEREMODICIVM est, siue quis apud priorem iudicem, siue apud iudicem appellationis inchoatam causam deserat. Cuia. in exposit. Iustin. Nou. 49. de appell. &c. post princip.

HERI seruus, hodie liber, speciem habet prouerbij: in eo liberto qui aduersus patronum arrogantius & insolentius sese gerit. Vlp. l. 7. §. 1. ff. de iniur. Nec enim ferre prætor debet heri seruum, hodie liberum conquerentem quòd dominus ei conuicium dixerit, vel quòd leuiter pulsauerit. Hotom.

HERIBANNVM est citatio ad delectum. eo nomine significatur pœna non obtemperantis edicto. Prat.

HERILIS, domini filius à seruis in Comœdijs frequenter appellatur. Spieg.

HERMAEA siue adespota græcis sunt res quas vulgariter espauas nominamus, quæ dominũ & assertorem nullum habent. Conn. lib. 3. c. 4. num. 6.

HERMA, sumitur pro lapide, marmore, statua insensili. Et Hermes nuncupatæ sunt statuæ quæ dimidiatim ad vsq; osphyn effigiabantur, cæterum fusior & inuulgatior vox effecta est, vt pro integris etiam ab fidei receptæ scriptoribus ponatur. Luciano Hermoglyphos pro marmario dicitur & statuario. Suidas autumat, quod plurimum Mercurij statuæ delinearentur inde nomen adeptas. Hermei quadri marmorei & statuis accommodi Ciceroni vocati in Epistolis ad Atticum. Appianus in Libyco similiter Hermes intellexit. Satyrus Poeta:

Truncoque simillimus hermæ.

Inde trahitur hermopolium officina vbi officinatores statuarum habitant. Galeotus Ciceronem adfert in medium hęc prodentem de sepulchris. Nec hermasos quos vocant licebat imponi. Insolens vox, & adulterina tollenda, scribendumq; hermas eos pro virilibus statuis, quæ ad propagandam defuncti memoriam sepulchris erigebantur. De quibus hæc quoque Marcus Tullius, lib. ad Atticum sexto: Hermæ tui pentelici cum capitibus æneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc admodum delectant. Solitas Mineruæ Mercurijque coniunctas statuas gymnasijs dicari, quas hermathenas Tullius indicat his: Quod ad me de hermathena scribis per mihi gratum est, ornamentum academiæ proprium meæ, quod & hermes commune omnium & Minerua singulare insigne eius gymnasij. Alibi: Et posita ita belle est, vt totum gymnasium ἑρμαθήνη esse videatur. Ioan Bap. in comment. Epist. Sido. Apollina. ad Apollina. fil. suum lib. 4.

HERMAPHRODITI, qui Mercurij & Veneris filius fuit, nota est fabula. Hic fuit Androgynus, id est, vtrumque sexum habens, fœminæ scilicet, & masculi. Hinc omnes Androgyni vocantur Hermaphroditi. Paulus de testibus l. repetundarum. Hermaphroditus an ad testamentum adhiberi possit, qualitas inualescentis sexus ostendit. Idem censuit Vlpia. in l. quæritur. de statu hom. Antiqui, Nebrissensis ait. Hermaphroditos ἡμιγύνους, hoc est, semiuiros, & semifœminas vocabant. Vlp. de liber, & posthum. l. sed est. Hermaphroditus, inquit, & maximè si in eo virilia præualebunt. Spieg.

HERMOGENIANVS. Qui à nobis Hermogenianus, à Lampridio in Alexandro appellatur Hermogenes, & in Papiniani discipulorum numerum refertur: is epitomarum iuris sex libros scripsit, quos sine vllo auctore quidam Saluij Iuliani librorum epitomas esse comminiscuntur. verum enim licet Hermogenianus se professus fuerit secutum ordinem edicti perpetui, ordinati scilicet à Saluio Iuliano l. 2. ff. de statu hom. quod Iustinianus etiam noster profitetur, non tamen rectè inde colligas, eum Iuliani Digestorum epitomas confecisse. scripsit etiam Hermogenianus fideicõmissorum libros, nisi mendosa est inscriptio l. quam quod ff. ad Trebellia. quod facile adducor vt credam: Nam possint quidem hæc legis verba Hermogeniani esse aliquo ex ἐπιτομῶν libro. At quæ sequuntur Vlpiani sunt ex lib. 4. fideicommissorum ex quo & præcedentes & sequentes leges complures desumptæ sunt, atque ita eam legem in duas esse diuidendam & scimus & affirmamus. Cuiac. obseru. lib. 2. capit. 27.

HERVS familiare Comicis vocabulum, ab Vlpiano expositum, cum inquit: Legis autem Aquiliæ actio hero competit, hoc est domino. l. item Mela scribit. §. penult. Spieg.

HETEROPLON, Lege, Amphoteroplon.

HETRVRIA Italiæ prouincia est, ad alteram ripam Tiberis, cum Roma in altera sit, Plinio teste. Huius populi ceteris omnibus obseruantiores erant syderum, & quid quæque prodigia vel portenta significarent, interpretari diligenter solebant. Proinde Aruspices ex illis peritissimi reputabantur, hoc est, qui aues seu victimas in ara diligenter inspicientes, vaticinari solebant, & futura prædicere, à quibus Romani fatidici discere solebant.

HETRVSA, prodigia, portenta ad Hetruscos & aruspices, si Senatus iusserit, deferunto, ait Lex 12. Tab. vide in hunc locum, quæ doctè adnotauit Oldendorpius. cap. 6. tit. 1.

HEXERIS. Hexerim Liuius lib. 29. intelligit sex ordinum nauem: estq; eius crebra mentio apud eundem, vt & lib. 37. Vide Bayfium de re nauali.

H I

HIACINTHVS, & flos est, & gemma. Huius fit mentio in l. vnica. C. Non lic. in fren. equ. lib. 9. in ea fulgor violaceus dilutus est. autor Plinius. Spieg.

HIC, hæc, hoc, & quando demonstrent, & quem alium sensum pariant, Bart. explicat in l. 1. de oper. nou. nunc. & in l. Constit. C. & in l. Mæuius. §. duobus. de leg. 2. & in l. huiusmodi. de verb. oblig. & copiosius in l. 1. §. huius studij. ff. de Iust. & Iur. Spieg.

HINC, haud rectè ad tempus refertur ab Interpretibus, quum aduerbium de loco sit. Eleganter tamen ponitur pro Ex hac causa, iuxta vulgatum illud, Hinc illæ lachrymę. & pro, ex hac parte. vt in l. Fulcinius. ff. ex quibus caus. in possess. eat. Spieg.

HINC inde, pro vndecunq; circumquaque, vox Canonistis familiarior.

HIRENARCHAE, non habet græcè adspirationem. Vide Irenarcha.

HIERAPOLIS nomen est complurium ciuitatum: alia namq; est in Asia propiè dicta, alia in Creta, alia in Theutrania, alia in Syria. vnde Hierapolitani sunt appellati, de quib. Iurisconf. in tit. de aqua cotid. l. 1. vbi legitur, apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem. Item de pœnis. l. crimen, &c. Nebriss.

HIERARCHIAM orthodoxi doctores interpretantur, sacrum illum Principatum, quẽ Christus instituit. Hunc schismatici & hæretici ab initio semper sibi vendicarunt: vnde toties legimus, Christi Ecclesiam per schismata & hæreses esse exagitatam. Vtinam non & æuo hoc nostro. Spieg.

HIERONICAE dicebantur qui in sacris certaminib. vicissent. Donellus de pign.

HIEROGLIPHICAE literæ sacræ. Quo nomine dictæ sunt AEgyptiæ, quæ notis volucrum, ferarum, aliarumque rerum prænotatæ erant: de quibus extat ele-

gans opusculum Ori Apollinis Niliaci, à conuictore nostro Trebatio, apud Conradum Peutingerum V. C. latinitate donatum. Modestino in l. inter eos. Ex quib. caus. maior. Notis scribere, est compendioso scribendi genere excipiendo vti. Eos qui notis scribunt acta Præsidum reipublic. causa non abesse, certum est. Spiegelius. Vide Petrum Crinitum de honesta disciplin. libro 7. capite secundo.

HIEROPHYLAX, sacrorum custos ἱερὸς sacer, φυλάττω, custodio: Latinè Aedituus, vel Aeditimus. Scæuola de ann. leg. l. annua. Sacerdoti, inquit & hierophylaci, & libertis. Quære, Quisquis mihi hæres erit, fidei eius committo, vt det ex reditu cœnaculi mei. Spieg. Ab his non admodum dissimiles fuêre. Hierophantæ, qui secretiora cuiuscunq; religionis mysteria tractant, colenda exhibent, cæterosq; mysterijs initiant de quib. vberius Postellus de Magist. Ath. cap. 20. Pet. Crinit. lib. 9. de honesta discipl. cap. 10.

HIEROSIARCHVS is dicitur, qui præpositus reb. sacris fuisset: quasi Princeps sacrorum. ἀπὸ τῶν ἱερῶν, quod est, sacrum: ἡ ἀρχὴ princeps: quasi rerum & sacerdotij caput. Pontificis Max. proprium esse conuenit. Alexander pro Hierophylace, in iam citata l. Hierosiarcham legit, Gen. Dier. lib. 5. c. 17. Spieg.

HILARIA. Turneb. Hilaria putat fuisse Matris deûm ferias, quæ principio veris celebrabantur maxima populi lætitia, & nobilissima pompa, quouis è populo insignia cuiusque dignitatis mentiente atque simulante liberè & impunè, vt internosci magistratus à simulatore plerunque non posset, vt ab Herodiano in Commodo describitur, sed quia in eo tamen Hilariorum nomen desideratur, quod ille non appellauit, suo ex alio scriptore titulo reddendum est. Maximus igitur D. Dionysij interpres de Hilaribus ita scribit, [illegible] Turneb. aduers. lib. 24. cap.

HIPPAGIVS, Alciato idem e[illegible] armiger.

HIPPAGOGAE naues. hæ aliter [illegible]ppagines vocantur, Polybius ἱππηγοὺς vocat. De quo gênere nauigij vide apud Baysium in libro de re nauali. Tractat etiam de eo Franciscus Robertellus lib. 1. Emendatio. cap. 2.

HIPPOCOMI. stabularij sunt, qui equos curant. ἵππος enim equum significat, κομίζω nutrio, curo. Alc. in l. quoniam. C. de curs. pub. lib. 12.

HIPPODROMVS, vbi equi ad cursum incitantur. Vide Postellum de Magist. Athen. lib. 22.

HIPPOCENTAVRVS, est equi stimulator, de quo in Institut. de inutil. stipul. in princip. Ioann. Bello. Etymolog.

HIPPONIS Iulianus meminit in l. nauis aduersa tempestate. ad leg. Rhod. de iact. nimirum eius quod Hipponium Straboni est, Locorum colonia: quam, vt & Plinius dicit, a Romanis Vibonem, deinde Valentiam appellatam. Vrbs adhuc extat, sinumq; efficit Hipponiatem. Sunt item duo Hippones in Aphrica, Straboni. Melæ. Plinio, Ptolemæo, ab equitibus Græcis dicti: vt Solinus inquit. ἵππος enim equus est Græcè. Alter est enim in sinu Hipponensi citra Carthaginē. Diarrhyton dicitur: quod palustri agro situs, ô fluore: Plinius. Huius Episcopus fuit diuus Augustinus. Est alter Hippo regius, vlterius, à Regib. inhabitans. Albericus, Hippones, ait, nomen est loci. Spieg.

HIRCIS, & Coloritis, vocabulis nihili sublatis è Præfatione Iustiniani, ad Pādectas, tametsi ea Interpres pro maximè idoneis enarrauit: germana nobis restituit Politanus. Spieg.

HIRCVS, fœtor est alarum, quem Plinius alarū graueolentiam appellat. & aliquando virus est alarum.

HIRCOSI dicuntur, qui oculos transuersos habent, hoc est, visu in nasum propenso. Vnde est illud Virgilij Ecloga. III.

Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hircis.

Alij, inquit Seruius, legunt hirquishi sunt oculorum anguli, vt ait Suet. in vicijs corporalibus, sed Porcatulus vulgari literæ applaudendum censet. nam & tragicè aspicere vitium est, τραγωδῶς βλέπειν. meminit ille vir optimi iudicij D. Erasmus Chiliade II. refertque ad factum Tragœdiæ: alij non malè ad hircinum aspectum etiam, quia τράγος, hircus est. Vult itaque Vlpianus eum cui os graue oleat non esse morbosum. Porcat. Necyomantiæ dial. 88. num. 5.

HIRRIRE idem est quod ringere teste Pompeio, quod genus vocis est canis rabiosæ. Ab hirrire hirritus, hoc est stomacho canino rabieq; vehementi succensus. Sic enim scribere malim eo Plautino versu:

Ego istbæc feci verba vi tua hirrita.

Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sido. Apollin. ad Papam Migecium lib. 7.

HIRQVITALLIRE & Hirquitallos veteres dixisse Pompeius testatur. & appellantur hirquitalli ab hircino odore feculento & alis quippe qui sub axillarum lacunoso specu & flexili cauitate feculentia illiberali prouueniat, vnde Catullus,

Valle sub alarum trux habitare caper. Ouidius.

Nec tentet nares virus pater que gregis.

Vt Theodorus commodius verterit in latinum τραγίζειν Aristotelicam vocem hirquitallire quàm caprire. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollina. ad Vincentium lib. 1.

HISTEROLOGIA, hoc est, conuerso ordine, quandoque Iurisconsultus vtitur. vt cum prius determinat secundam quæstionem, quàm primam. l. 3. §. Labeo. de incend. Dicitur etiam, Hysteron proteron, Ex Alciato. Spieg.

HISTORIA, propriè est earum rerum, quibus gerendis interfuerit is qui eas narrat. Vnde nomen habet ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est videre. Tradunt nostri libros & scripturas in publicam custodiam, rerum gestarum gratia, repositos, integram fidem habere. l. census. ff. de probat. in hoc autem non editos, redigi ad semiplenam probationem. Videndi doctores, quin in l. 1. de rebus cred. scribunt, quid sentiendum sit de vetustis Chronicis, & libris. Spieg.

HISTRIONES sunt, qui personam agunt in fabulis. Dicti, vt quidam volunt, ab Histro flumine: quemadmodum & Daui, quasi Dacij, à Daco fluuio: quia ferè serui erant, qui histrionicam faciebant. Quidem autem ab Hetruria Histriones dictos volunt: vbi cum Ludiones primum vocarentur, quia Thusco vocabulo Hister Ludio vocatur, ideò histriones appellari cœpti sunt. Necesse autem erat, histriones perditissimis fuisse morib., & deploratæ nequitiæ: cum in ea ciuitate, puta Romana, pro ciuibus non haberentur: cuius erant tam multa millia hominum flagitiosorum & facinorosorum ciues. Itaque non mirum est illos fuisse notatos infamia. Spiegel.

HISTRIONEM balneatorem facere, abusionis exemplum, relatum ab Vlpiano in l. sed etsi quid. §. 1. ff. de vsufruct. Spieg.

H O

HOC amplius, Quem sensum hæc verba inducant, Bart. explicat in l. si tibi pure. de leg. 3. & in l. libertis. de condit. & demonstr.

HOC anno. Quid hæc sibi velint, vide l. qui hoc anno; ff. de verb. obligat. & l. 1 §. quod autem. & §. item quæsitum. ff. de aqu. cotid. Alberic.

HOC est, pro, id est, in l. cum hi. §. si prætor. ff. de trāsf.

HOC mihi probatur, Ciceronianum esse Budæus obseruauit.

HOC prætextu. in l. apud eum. ff. si tut. vel cur. pro obtentu siue colore. Sp[illegible]

HODIE, pro quouis tempore huius diei: nec differt, nec conditionem inducit. sed præsens tempus respicit. l. liber homo. §. 1. ff. de verb. obligat. l. Prætor. §. præterea. de iniur. Nec enim differendæ actionis causa dies incertus adiectus esse videtur. sed idem significat quod hoc tempo-

tempore, hac tempestate, & nunc, & ita præsens tempus nullam capiens dilationem l. hodie ff. de pœnis. Sed quoduis potius huius diei tempus notans. l. prætor §. præterea ff. de iureiurando. Cicero pro hodie sic diem hodiernum dixit, vt Græci dicunt, τὴν τήμερον ἡμέραν. Canonica decreta, hodiernum diem, donec seculum durat, intelligunt, 11. quæst. 3 nolite. Spieg.

HODIE, non retro. Vlpia. in l. furti ff. de his qui not. infam. Quamuis si iniusta appellatio eius visa sit: hodie notari puto, non retro. Spieg.

[illegible] st, post eam legem S. ve Conf. l. si hæres. ff. ad S C. Trebell. l. 1. §. hod [illegible] Falc. Iuris igitur noui significatiua est. & vide B. Brissonium lib. 1. Select. antiquit. Prat. Adde Cuiac. obseruat. lib. 8. cap. 5.

HODIERNVS. Vide, Modernus.

HOLOBARAE vestes, quæ ob aurum intextum graues sunt: βαρὺ enim Græcè, grauem significat. Inde apud Homerum βαρείας χεῖρας. Alciatus C. de vest. holob. lib. 11.

HOLOBRIZAE vestes, quæ totæ sunt ex obrizo: quod aurum purissimum est, & quantumuis coctum, non diminuitur. Vide Turnebum aduersariorum lib. 4. cap. 18. & Tiraquell. in 3. l. connub. gl. 1. part. 1.

HOLOGRAPHA scriptura, testamenta manu ipsius testatoris integrè descripta: vnde & nomen sumpsit. ὅλον enim totum significat. Hinc & Holopygium Catullo. Ex Alc. Parerg. lib. 2. cap. 26. Spieg. Corrasius libro 1. Miscell. cap. 18. num. 5.

HOLOVERAE vestes in l. 4. C. de vestib. holoue. sic enim ibi legendum è Zonara didicimus in 12. Cano. Concil. Gangr. id est holosericæ. Serica enim βῆρες, veteres dixère nunc Galli *Velours* dicunt. Prat.

HOMAGIVM ab ὀμνύω Græco verbo descendit, id est, Iuro, quia clientes, siue vt sic dicam, vasalli iurant præstare domino siue patrono sex, tutum, honestum, vtile, incolume, facile, possibile, c. vnic. de form. fidelit. Forcat. Necyomantiæ dial. 8. num. 5.

HOMAGII, siue Hominij nexus (vocabula sunt feudistarum) quo distet a iuramento, vt ijdem vocant, fidelitatis, not. in c. ex diligenti. de simonia. & c. nimis. de iureiur. Spe. de feud. §. nunc. de Homag. Spiegelius & Oldendorp.

HOMAGIVM est idem quod fidelitas. tamen Spec. eo. titul. in lib. de feud. ponit illam differentiam, quòd Homagium est de his, quæ ad temporalia pertinent: & ideò pro spiritualibus indignum est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, vt quis Homagium facere compellatur. Lucius Pontifex. De reg. iur. Fidelitas tamen pro spiritualibus præstatur, quia prælati bene præstant fidelitatem, vt in c. antiqua. de priuilegijs. vel sic potest describi: Homagium est quædam astrictio seruitutis liberi hominis facta domino per pactionem, vel petitionem, siue stipulationem, promittente libero homine, domino suo fidelitatem, & constituente se hominem vel vasallum suum. Et sic in aliquibus partibus hoc modo ille, qui facit Homagium coram domino suo flectit genua sua tenendo manus suas coniunctas simpliciter inter manus domini, iusiurandum de fidelitate præstans, & mutuò se in signum fidelitatis osculantur. Cuius forma ponitur in lib. feud. de no. fin. for. cap. est & alia. s. post rubr. illam, de for. fidelitatis. Ad idem facit de iureiur. c. ego enim. & 63. distinct. Cum duo. Et Hostien. ponit eam in sum. de feud. §. Quid sit fidelitas, & qualiter sit facienda. Ex dictis Homagium describi potest secundum formam. Est quando aliquis flexis genibus, iunctis manibus in manus domini positis aliquid promittit, quod pro spiritualibus fieri non debet, de quo vide de simonia c. veniens. c. ex diligenti. de excess. præla. c. graue. de re iud. c. fin. Spiegelius. & Oldendorp.

HOMAGIVM est multiplex secundum Spec. vbi sup. quoddam est ligium, quoddam est nō ligium, quoddam edictale, quoddam decretale, &c. de quib. infrà. Spieg. & Oldend.

HOMAGIVM Decretale est, cùm hæres hominis mei, qui illo feudo ex consuetudine posset infeudari, & per consequens in Homagium succedere: debet infra certum tempus me in dominum agnoscere, & fidelitatem mihi præstare, & ego teneor eum ratione talis feudi in hominem recipere: & in recipiendo videor sibi ius feudi decernere, propter quod dici potest Homagium decretale: sicut etiam bonorum possessio decretalis: & quòd ius mihi tribuit, sicut & talis bonorum possessio. l. si nullus sit proximior. Et ideò in curia Franciæ semper recipiuntur fidelitates & homagia alterius saluo iure. Quod autem in Italia & alibi vocatur Vasallitium, in Francia vocatur Homagium, &c. etiam dicitur Homagium, c. veritatis. de iureiur. Differunt tamen, quia homagium est, quando iuratur alicui fidelitas, nemine excepto: sed Vasallitium superiore excepto, scilicet imperatore. De hoc opt. gloss. in verbo, homoque ligius. cle. Pastoralis. de re iud. vbi etiam dicitur, quòd quis non potest esse ligius duorum, sed bene ligius vnius, & Vasallus alterius, vel vasallus plurium. & sic homagium dici potest hominis ligium Spiegelius & Oldendorpius.

HOMAGIVM edictale est, sicut possessio bonorum edictalis. Vnde secundum Spec. ibid. homagium edictale siue hæreditarium est, quod quis habet eo ipso, quòd adit hæreditatem hominis mei, personam eius repræsentat, & videtur hominis homagium subijsse, & tale homagium potest finiri tempore si domino placebit: quia si domino non placeret, non finiretur, etiamsi vasallus vellet bonis feudalibus cedere, imò ageret cōtra ipsum, vt eum in dominum agnosceret: & hoc ex contumelia sua, vnde puniri debet, ne inuitus consequatur immunitatem, quod esse non debet. pro quo ff. de negot. gest. l. fine hæreditaria. Et ideò possum eum cogere, vt subeat Homagium decretale, & etiam quòd plus tribuat ei in effectu, quàm edictale. Spieg. & Old.

HOMAGIVM Ligium est secundum Spec. ibid. quòd fit Imperatori vel regi, nullius alterius fidelitate salua. Illud autem quod fit alijs, non dicitur ligium, quia fit vel iteratur salua imperatoria vel regia fidelitate. Multi enim putant homagium ligium esse, quando vasallus mittit manus suas inter manus domini, & sibi homagium facit, & fidelitatem promittit, & ab eo ad osculum recipitur. quod non est verum: vt etiam ibidem dicit Specul. Sed vt ipse dicit: tunc alij ponunt, quod duplex est homagium. Homagium ligium, in quo nullus recipitur, quantum ad verba, sed quantum ad mentem. Et aliqui, qui supremam & generalem habent autoritatem & iurisdictionem, puta Imperator vel rex intelliguntur excepti, &c. Item vbi ponitur ligium suprà & infrà, habent aliqui lagium. Sp. & Old.

HOMAGIVM non ligium est, quando aliquid excipitur, puta, Facio tibi homagium excepta fidelitate, ad quam domino meo tali ligio teneor, vel saluo quòd possum cùm voluero dominum ligium mihi constituere: vel saluo quòd nolo tibi talem iurare. Sed dictum primū est verius secundum Spec. licet hoc vltimo designatum communis vsus approbet. Et secundum vltimū modum sequitur per totum, & illo vtitur Spec. de homagio ligio. Spieg. & Old.

HOMICIDIVM propriè est, cum homo cæditur, hoc est, occiditur. à cæde enim deriuatur, vt Alberic. voluit, citans l. ita vulneratus. in princ. ibi, adhibità manu. ff. ad legem Aquil. At Dominus in Euāgelio, omnem iniquum modum ad nocendum fratri, homicidium appellat: eodem teste. Cæterùm, homicidij reus olim adeò abominandus, vt arceretur sacris & foro, quoad iudicium peractum esset. Hodie patent ijs, quos constat esse in reatu cædis, vel templa vel loca, quæ ius, vt aiunt asyli à Principibus, sed nescio quàm iustè ad hanc criminis speciem impetrarunt. Equidem puto, nec sanctiores aras tueri debere, qui prudentes necem humanam admisere: cum hominem homini insidiari, nefas esse censuerit Florentinus, in l. vt vim. ff. de iust. & iur. Sp. Est autem homicidium duplex: voluntarium & casuale, vt

patet ex Rubrica de homicid. casua. & volunt. extra Io. Bello. Etymol.

HOMINEM pignerari quid sit, doctè explicat Budæus in poster. Annot. improbatque, quod iuris Interpretes maluerint Repressalias dicere, quum latinè Pignorationes vocentur. c. vnic. de Iniur. lib. 6. Spieg.

HOMINES sacros vocarunt antiqui morti destinatos, vt refert Connanus lib. 3. cap. 1. num. 5.

HOMINES sub fideiussore facti dicuntur Græco modo qui satisdedere iudicio sisti. Cuia. obs. lib. 8. c. 30.

HOMINES manus mortuæ plurimi in nonnullis Galliæ prouincijs, vti in Auernia, Burgundia, Campania & in agro Rebæsio Meldensis Diœcesis habentur, tanta similitudine iuris, adscriptitijs colonis coniuncti, vt propè ijdem esse videantur. Non enim serui sunt omnino, sed in territorio domini sunt tanquam alligati, non habentes demigrandi potestatem. Itaque serui corporis & prosecutionis vulgò dicuntur: quod si fugerint, potest eos persequi dominus & capere. Tributum autem isti & nonnullas alias commoditates domino præstant, in quibus hæc maxima, quod ipsis vita functis sine sobole succedit dominus, vel ex toto, vel ex parte. vide de his latè Connanum lib. 2. cap. 10. num. 3.

HOMINIS nomen vnum nobis natura dedit. Omnes enim homines appellamur. Iure gentium tria esse hominum genera cœperunt. Sunt enim liberi: & qui ijs opponuntur serui. Est & tertium genus libertinorum, id est eorum qui serui esse desierunt. autor Theophilus. Hominis appellatione, Caius ait, tam fœminam, quàm masculum contineri, non dubitatur. Quod dictum ad naturam humani generis referendum est. Nam illud constat, vt attestatur Alciatus, cum hominem dicimus, quemcunque contineri, non solum siue masculus, siue fœmina sit, sed siue liber, siue seruus, siue pubes, siue impubes. l. 3. §. 1. de lib. hom. exhibend. Tametsi regulæ triuiales affirment esse communis generis, nusquam tamen legitur iunctum cum adiectiuo: neque de muliere separatim quisquam dixerit, Homo pulchra, teste Glareano, viro vndequaque doctissimo. Quod Sulpitius ad Ciceronem scribens, ait, Quoniam homo nata erat: eadem ratione dici poterat, Ea nata erat animal, hoc est conditione mortali. Sed Alciat. allata Caij verba, in suis Comment. ad titul. de verbor. signif. explicans: Non ait, generis communis, sed commune nomen est, & tam masculum, quàm fœminam continet. idque exemplo Græci sermonis, ἄνθρωπος. Nam & Hæbræi Adam, quo nomine terra natum hominem significant, ad verunque sexum referunt vt habetur apud Mosen: Creauit eos, & benedixit illis & vocauit nomen eorum Adam. Dicitur autem Homo, siue ab humo, siue à concordia, ἀπὸ τοῦ ὁμονοεῖν, quòd nullum animal sit socialius. Itaque vbi nō est mutua charitas, ac societas amica, ibi non sunt homines. Et hinc apparet, legem quæ de hominibus loquitur, etiam de fœminis accipiendam esse, & quidem propriè. l. 1. de verbor. signific. Quod arbitratur Bartol. etiamsi articulus Quis, præponatur. Verùm Alciatus dubitat, motus exemplo Græcorum, qui per articulos, ὁ καὶ ἡ sexū distinguunt. Attamen hominem dici eum qui in vtero est, lex vetat. l. cum inter. de fid. lib. iubens expectari, postquam natus est, & in terram ceciderit. Quę verba venustè interpretatur Alciatus, in l. hominis. de verbor. sign. Sp.

HOMINIS Legatum, orationis compendio singulos homines complectitur. l. Mæuius. §. duorum. de leg. 2. Spiegelius.

HOMINVM appellatione continentur in libris nostris procuratores, custodes, conductores. Emphyteuticarij, chartulari. l. 4. C. de dignit. l. 1. C. de cond. & proc. præd. Fisc. l. 2. C. de. epis. & cler. l. 1. C. de commer. Continentur & vasalli. Cuia. obseruat. lib. 8. c. 14.

HOMINIVM dixit Helmōdius, quod certè venustius est quam Homagium. Cuiac. obseruat. lib. 8. c. 14. & in l. senatorum de dignit. C. lib. 12.

HOMO à Philosophis dialecticè diffinitur, quòd sit substantia viuens, sentiens, animata, rationalis, corporea, mortalis, capax risus, & artium. vt annotauit Taboetius in topico militiæ for. & legal. disciplin.

HOMO homini Deus. Homo enim conditus est, vt cæteros homines pro virili tueatur, ac iuuet. hinc & illa lex naturæ extitit: Quæ vultis vt vobis faciant homines, vos quoque facite illis. Antiquitas nihil aliud existimabat esse Deum quàm prodesse mortalibus. Vnde frugum, vini, legum autores, & quicunque ad vitæ commoditatem aliquid attulissent, eos pro dijs habebat. Itaque naturali obligatione, tametsi ciuili non debent, potentium est tueri tenuiores aduersus iniurias diuitū, largiri egentibus. Vide Eras. in Chiliad. [illegible] Spieg.

HOMO in sacra scriptura apud Hebræos aliter ENOS, aliter Adam appellatur. Sed propriè ENOS eum esse volūt, qui recta ratione præditus, veri DEI cognitionem habeat, quem Latini verum hominem interpretantur, & pium ac religionis amantem. At verò nomine Adàm, vniuersam hominum generationem comprehendunt & tam viro quàm fœminæ conuenit ac commune est: quod terra natum significat. Quemadmodum igitur homo apud Latinos propria verbi significatione masculum simul & fœminam complectitur, sic etiam Adam apud Hebræos ad verunque sexum communę est nomen, vt videre est ex capit. 5. Geneseos. Masculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis: & vocauit nomen eorum, Adam. Cùm Plinius libro 6. natural. Histo. & Cicero in Tuscula. quęstio ac reliqui philosophi scripserunt omnia hominis causa naturam genuisse, intellexerunt tam marem quàm fœminam: quod dubitari non solet. Cic. lib. 1. de legibus animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilij, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum esse assumo, &c. Hanc vocem homo sub vtroq; sexu enunciauit Cicero. Tam est enim capax rationis & consilij mulier quàm vir. Brechæus in l. hominis in tit. de verb. & rer. signif.

HOMO debilitatus, vel vulneratus. l. non solum. ff. de rei vindicat. Homo verberatus, ead. l. item si homines tenuis vitæ. Iurisconſ. in l. illicitas. de offic. Præsid. eleganter vocat, quib. tenuis est res familiaris, angusta. Spieg.

HOMO honestioris loci, apud Vlp. in l. cum hi. §. sanè si is. de transact.

HOMO in fructu hominis esse non potest. Adi Vlpian. l. vetus. ff. de vsufruct. Spieg.

HOMO prouincialis. vide. § apud Labeonem. l. hęres. ff. de Iudicijs. Spieg.

HOMO legius vel ligius secundum Spec. ibi. dicitur quasi domino suo ligatus, vel quasi legalitatem continens. Vnde rex Siciliæ est homo ligius Romani iudicis, vt in Cle. Pastoralis. de re iud. præal. post medium. in §. rursus. vbi gloss. no. & omnis homo ligius est Vasallus, & non contrà.

HOMOLOGARE, hoc est, confiteri, adsentire. Homologia, confessio, adsensus. l. ne in arbitris. ff. de arbit. corruptè enim emologare legitur pro eo, quod est subscribere arbitri sententiæ, scilicet eam placere subscribenti. Prat.

HOMOLOGARE dictio græca est: apud nos confirmare vel laudare, interpretari potest. Quo verbo vtebantur antiqui cum populo aliquid interrogante Senatus auctoritas requirebatur. Senatores enim homologare, id est confirmare dicebantur. Hodie verò cum arbitri sententia à partibus acceptatur, homologatum dicimus. De hoc verbo mentio habetur post auth. decernimus. C. de arbitris. vbi emologare scriptum inuenies nullo sensu. Et ita etiam mendosè protulit Alber. in dictionario suo in verbo Emologo & Bald. in tit. de pace Constant. § sententiæ quoq;. Et in consil. 343. Fuit factū. ad fin. in 1. lib. & vbique hodie passim omnes pronunciant. Habetque homologatio effectum, vt laudum vim transactionis per omnia obtineat: vt per Dec. consil. 188. & pro tenui in 3. colum. vbi citat Ancha. & Io. Bapt. Cacialup. idem tenentes. Cotta.

HOMOVSION, vocabulum, apud Iustinian. in l. 4. C. de sum. trinit. consubstantiale latinis est: quod in filio

Arrius in spiritu sancto Macedonius negabat. At Nestorius CHRISTVM filium Mariæ hominem tantùm credidit, superuenisseq; deinde in eum diuinitatem: quibus non minùs deteriora prodidit Eutyches, qui Christo diuinam solùm naturam asseruit. Quapropter Arrius Nicena, Macedonius Constantinopolitana, Nestorius Ephesia, Eutyches Chalcedonia Synodo condemnati sunt, c. sunt igitur. 25. dist. [illegible] & 34. quæst. 3. c. quidem. Sp. Ad nomen autem ὁμοούσιον quod attinet, Athanasio teste; non quidem id in noui ac veteris testamenti voluminibus inuenitur. Sed res antiqua nouum nomen accepit: non autem vocabulo nouo, nouæ rei virtus accessit. Disciplinæ enim Ecclesiasticæ moris est, propter hæreticos significantiùs rerum naturas hoc pacto exprimere, quæ tamen existentium causarum veritatib. congruant: & quæ magis eadem antiquitùs fuisse demonstrent, non ortus insinuent nouitatem: Quod probat ab exemplo nominis (Christianus) cum anteà discipuli vocarentur credentes, posteà ad plenitudinem nominis exprimendam, & propter differentiam alterius cuiusquam sectæ eijdiscipulos Christianos dictos esse: de qua re latiùs Vigilius Martyr in disputatione sua inter Sabellium: Photinum, Arrium, & Athanasium de Christo &c. Adde Robert. Bellarminum lib. 3. controu. disput. cap. 3. tomo 1. contro. 2.

HONESTA, ea Bart. interpretatur, in l. 1. C. de dignit. quæ ab honestis communi sententia personis geruntur. Spieg.

HONESTAE personæ, item quæ viles sint habendæ, prolixiùs tradit Alciatus, interpretans, l. mercis appellatione. de verb. sig. Sp.

HONESTIOS pro diuitibus veteres dixisse, testatur Asconius, referente Connano lib. 1. cap. 11. nu. 3.

HONOR pro dignitate apud Caiũ, in l. nuper. de donat. int. vir. & vxor. Propriè reuerentia est, quam alicui exhibemus in virtutis testimonium.

HONOR est prærogatiua quędam ex vitæ morumque probitate, & quandoq; ex fortuna causata, qua quis à vilibus personis, simplicibusq; plebeis distinguitur. Sebast. Med. in tract. de definit. parte 2.

HONOR pro magistratu ponitur nonnunquàm, vt apud Iuuenal.

Nunc cùm summus honos finito computet anno
Sportula quid referat. &c.

Connan. libr. 1. cap. 15. nume. 1.

HONOR pro dono, in l. si mãdauero. in prin. ff. mand. Item pro præmio, & vt vulgò appellant, arra, in l. 1. §. pr inde. ff. de var. cognit.

HONOR ciuitatis, quo in ornatu situs sit, Iurisconsf. ostendit in l. ciuitatibus. in fi. de leg. 1. Sp.

HONOR municipalis, est administratio reipub. cum dignitatis gradu, siue cum sumptu, siue sine sumptu contingens, l. honor. ff. de mun. & hon. Sp.

HONOR Prætoris, pro magistratu apud Pomponium, de orig iur. l. 2. §. eodem tempore. §. Prætorum quoque, Inst. de iur. nat. gent. Quia magistratui inest dignitas: rursus dignitatem sequitur honor, teste Callistrato. ff. de muner. & honor. Sp.

HONOR pro honorarium apud Vlp. in l. 6. ff. mandati. Si remunerandi gratia honor interuenerit, erit mandati actio: id est, etsi honorarium aliquod datũ fuerit, aut promissum, tamen non locatio erit, sed mandatum: & ex eo mandati actio nascetur. Cic. pro Roscio Amerino: Si nihil, inquit, aliud fecerunt, nisi rem detulerunt, nonne satis fecit, iis gratias agi? denique vt perliberaliter ageretur, honoris aliquid haberi? Cur tria prędia tanta pecuniæ statim Capitoni dantur? Hinc

HONORARIA pœna, id est, quam prætor introduxit atq; constituit. Instit. §. 6. de iniur. Sed pœna quidem iniuriæ, quæ à lege 12. tab. introducta est, in desuetudinem abijt: quam autem Prætores introduxerunt, quæ etiam Honoraria appellatur, in iudicijs frequẽtatur. Hotom. ex Connan. lib. 7. cap. 14. nu. 5.

HONORARIA actio à Prætore introducta est, & ab honore prætori delato nomen accepit. Nã cùm (vt Pomponius author est, l. 2. de orig. iur.) Consules bellis finitimis à iure dicendo, cui præerant, auocarentur, ita vt in ciuitate iudice aliquo opus esset, qui populi controuersias dirimeret: factum est vt prætores duo crearentur. Vrbanus primum, qui in vrbe tantùm & inter ciues Romanos, ius dicebat: peregrinus deinde alius, qui inter extraneos iura reddebat. Et his sanè data est potestas adiuuandi, supplendi atq; corrigendi Ius Ciuile, prout publicè interesse videbatur. l. ius autem ciuile. ff. de iust. & iure. Et hic honos prætori semper habitus est, vt eius edictis pro publico iure vteretur. Quapropter etiam veluti per ἀντονομασίαν ab honore quo regijs penè insignibus & apparatu fermè consulari, lictoribus sex, sella curruli & trabea, prætores supra cæteros magistratus fungebantur, ea authoritas eorum edictis attributa est, vt ius honorarium dici cœperit. Zasius in d. l. 2. atque dehinc hæc nostra in factum actio honoraria dicta est, quam a prætore introductam esse constat. Peckius comment. l. 2. §. honoraria, nume. 1. ff. nautæ; caupo. stabular.

HONORARIAE actiones dicuntur, quę prætoris edicto constitutæ sunt, l. 9. ff. de nox. act. l. 11. ff. de fideiuss. Hotoman.

HONORARIAE obligationes, quas Prætor edicto suo instituit, l. obligamur. 52. ff. de obligat. & action. vbi Modestinus ait, iure honorario nos obligari, ex his quæ edicto perpetuo vel magistratu fieri præcipiuntur, vel vetantur. Hot.

HONORARII successores dicuntur, qui & bonorũ possessores. Iustin. §. 1. de bono. poss. Quos autem solus vocat prætor ad hæreditatem, hæredes quidem iure nõ fiunt: nam prætor hæredem facere nõ potest. per legem enim tãtùm, vel similem iuris constitutionem hæredes fiunt, veluti per Senatusc. & cõstitutiones Principales. sed quum eis prætor dat bonorũ possessionem, loco hæredum constituuntur, & vocantur bonorũ possessores. Vlp. l. 9. §. 5. ff. de interro act. Quæ obtinere debent non solùm in hęredibus, sed etiam in honorarijs successoribus. Sic in l. 1. §. non solùm. ff. vt legat. nom. l. 10. ff. ad Velleian. l. 7. ff. de public. Hot.

HONORARII. Nouella Valentiniani, quæ fuit inscripta. De honoratis, & quis preferatur in gradu, quinque facit virorum illustrium gradus. Primus est eorum qui verè illustrem dignitatẽ gesserunt. Secundus est vacantium præsentium in comitatu principis. Tertius vacantium absentium. Quartus honorariorum præsentium. Quintus honorariorum absentium. Differentiam facit inter vacantes & honorarios, sicut & l. 9. de metat. C. lib. 12. inter eos quibus illustratus sub cingulo, & quibus citra cingulum delatus est, & in integra Nou. Theo. de metatis, quam habemus: Licet inquit vacantis militiæ cingulo vtantur, vel honorariæ prærogatiuæ potiantur insignibus. & paulò pòst: Illustrem dignitatem inter vacantes vel honorarios consecutos. Vacantes [illegible] sunt. Honorarij [illegible] cum cingulo defertur plerunque ijs quibus merito antè gestę administrationis defertur: vt primicerius notariorum peracta administratione fit magister officiorum vacans, primicerius domesticorum tribunus vacans, & ita apud Vegetium vicarios, comites tribunos vacantes accipere oportet, & in Codice Theodosiano titul. de comit. vacant. & apud Ammianum sæpè libr. 16. 28. 31. Iidem adscriptitij dicuntur. Trebellius in Balista: Gaudens quod eius consilio nullum adscriptitium, id est, vacantem haberet. Lampridius in Alexandro: Ne quem adscriptum, id est, vacantium haberet, vbi vulgò malè vagantium. Dicuntur & allecti. Et inter agentes in prima & secunda constitutione de faciendo & confirmando Codice, & in l. vltim. Cod. Theodos. de hon. in qua ita est: Ne quis sibi expetat siue imaginarios, siue inter agentes codicillos acceperit, vt ei, qui egerit ratione temporis præferetur. Et in l. 5. C. de metat. vbi pro iter agens legendum inter agens, vel inter agentes. & in l. 1. C. de silent. Ab his honorarij siue imaginarij, vt dixi, longè sunt diuersi. Hi nullum cingulum gestant, nullo merito ante gestæ administrationis hunc honorem consequuntur, sed solo codicillorum principaliũ beneficio, l. 3. C. vbi Senat.

vel cla.l.1.Cod.Theodos. qui à præb. tyr. vbi quod ait, Vel qui honorariorum est definitio. Nouel.70. cuius generis etiam pontifices & augures,& quindecim viros sacris faciendis Seuerum fecisse memoriæ proditum est. Præterea vacantibus datas annonas Lampridius significat,quas nullum honorarium constat habuisse. Itaque vacantes honorario optimo iure præferuntur. Non tamen omnibus. His namque qui simili dignitate ornati sunt,proculdubiò præferuntur,veluti præfectorius vacans præfectorio honorario, quæstorius vacans quæstorio honorario. His autem qui ampliori dignitate præditi sunt,non præferuntur, veluti quæstorius vacans nō præfertur præfectorio honorario, comes vacans non præfertur quæstorio vel exmagistro honorario, denique vacantes omnibus honorarijs non præferuntur, At administratores omnibus vacantibus, omnibus honorarijs præferuntur. Et illustribus administratoribus adnumerantur vacantes, qui non sunt ociosi,sed ordinariam dignitatem aliquam gerunt, veluti Germanus magister militum vacans contra Vandalos dux magna classe missus à Theodosio, iam non pro vacante illustri, sed pro administratore habetur. Ducatus ipse est ordinarius,id est, clarissimus vel perfectissimus. Cuiac. l.1. de primicerio & secundicerio,& notarijs.C.lib.12.

HONORARII tutores. Qui sine honorarij tutores ex Vlpiano in l.3.§.1.de administr.tuto.ff. ijs verbis intelligere licet. Si parens vel pater, qui in potestate habet,destinauit testamento, quis e eorum tutelam gerat,illum debere gerere Prætor putauit. meritoque patris statur voluntati: qui vtique filio rectè prospexit. tantundem Prætor facit & de ijs, quos parens destinauit testamento, aut confirmauit,vt si parens, quem velit tutelam administrare, declarauerit, ille solus administret. cæteri igitur tutores non administrabunt, sed erunt ij, quos vulgo honorarios appellamus. nec quisquam putet,ad hos periculum nullum redundare. constat enim hos quoque, excussis priùs facultatibus eius, qui gessit, conueniri oportere. dati sunt enim quasi obseruatores actus eius & custodes: imputabiturque eis quandoque cur,si malè eum conuersari videbant,suspectum non fecerint. Assiduè igitur, & rationem ab eo exigere eos oportet.& solicitè curare,qualiter conuersetur:& si pecunia sit, quæ deponi possit, curare vt deponat ad prædiorum comparationem. blandiuntur enim sibi, qui putant honorarios tutores omninò non teneri: tenentur enim secundùm ea, quæ suprà ostendimus.

HONORARIUM est quod magistratibus, aut eorum ministris soluitur honoris potiùs quàm necessitatis causa.vnde etiam nomen habet, nec exigi debet aut peti,sed accipi, si offeratur. Connan. libr.4 cap.15.num. 7.dicitur enim propriè honorarium quod ad honorem pertinet.

HONORARIOS ludos appellamus liberalia. Aldobrandin.

HONORARIUM, Budæo, Alciatoque testibus, est præmium quod Iurisconsultis datur, l.qui operas suas. ff.locati. Quod tamē hodiè priscum nomen prorsus retinere non potest. Non enim iam Honorarium,sed Arbitrarium iure vocari debet: id quod arbitratu eorum statuitur qui accipiunt,non eorum qui præbent.Cicero honorarium arbitrum vocat eum, quē pars vtraq; summum suæ controuersiæ honoris causa facit iudicem.Cice.5 Quæst.Tuscul. Sp.

HONORARIUM decurionatus,quod datur honoris causa,dum fiunt decuriones. Papinia.de munerib.& honor.l.æstimationem. Qui pro honore,inquit, pecuniam promisit,si soluere eam cœpit, totam præstare operis inchoati exemplo cogendus est. Decurionatus autem secundùm Callistratum municipalis honor appellatur.l.honor.eo.tit. Sp.

HONORARIUM donum. Budæo teste, quale hodiè principibus suas primùm vrbes ingressis porrigi solet. Insignes aliquot Germaniæ nostræ ciuitates,quæ Imperiales vulgò vocantur,non Cæsares modò suos,sed & alios Principes,Duces,Comites,nec non prærogatę cùm nobilitatis,cum authoritatis viros, etiam nationis externæ,frequenter eiusmodi honorarijs excipiunt. Hinc vocabula vsurpata. Ein Fürsten schenck/Grafen/Herren/oder gemein schenck. Sp.

HONORARIUM ius appellamus, quod à Prætoribus constitutum est:quod(inquit Iustinia.) qui honores gerunt,id est,magistratus, auctoritatem huic iuri dederunt.§.prætorum.Inst.de iur.nat. l.7.ff.de iust.& iur.l.2. §.5.ff.de orig iur.

HONORARIUM tumulū Latini idem quod κενοτάφιον Græci appellant,id est, inane sepulchrum memoriæ causa factum.Conna lib.3.ca.1.nu.4. Hot.

HONORARIUS arbiter dicitur, qui à prætore datur:quòd ab eo qui honorem, id est magistratum gerit, detur.nam vt Procul.scribit l.76.ff.pro socio, Arbitrorū genera duo sunt, vnum eiusmodi vt siue æquum sit, siue iniquum, parere debeamus. quod obseruatur, quum ex compromisso ad arbitrum itum est,&c. Hotoman. Vide Honorarium Budæo suprà.

HONORATI in l.1.C.de off.ciuil.iudi.l.18.C.de episco.& cleri.l.3.C.de off.diuers.iudi. l.6.C. de postul. rub.de honorator.vehicul.lib.11.C.l.1.quib.equor.vsus. in C.Theod.l.penul.ad leg.Iul.repet. in eod.C. Puto autem eos significari,qui sine administratione honorarijs decorabantur codicillis,vt in l.vltim.C.vbi senator.Iustin. Nouel.70. [Greek text illegible]. Sic in l.41.de decurionib.in C. Theo. Cæterique aiunt Impp. qui sine administratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint:& in l.74.cod.tit. Inanes verò vmbras & capsas imagines dignitatum codicillis honorarijs sectantes nihil adiuuari præcipimus. & in l.vnic. qui à præbitio.tiron.eod.C. Honorarios vocatos ab antiquitate scribūt, qui sine administratione titulos dignitatum sunt consequuti. Briss.

HONORE pleniore, pro ampliore apud Vlpianum legimus,in l.5.§.si legata.de legat.præst. Sic idem honestiorem titulum in eod.§.dixit,pro eo qui magis decet, Spieg.

HONOREM perdere dicuntur filij, cùm eorum parentes iterum nubunt.in Auth.de nupt.Alb.

HONORIS causa donatio quæ dicatur,indicat Iurisconsf.in l.nuper.ff.de donat. int.vir.& vx.

HONORIS causa nomino. Id persæpè dicit Cicero, quum viuum aliquem nominat, in quo aliqua suspicio contumeliæ latere possit. Id etiam de honestissimis hominibus,aut amicissimis dici consueuit: atq; hoc etiam ipsius Ciceronis exemplo.Sp.

HONORIS causa tutor datus non videtur, quem pater à cæteris tutoribus quibus negotia gerenda mandauit,rationes accipere voluit. Vlpian.l.14.§.1.ff.de solut. Sunt quidam tutores qui honorarij appellantur: sunt qui rei notitiæ gratia dantur: sunt qui ad hoc dantur,vt gerant. & hoc vel pater adijcit, vt vnus, puta,gerat:vel voluntate tutorum vni committitur gestus: vel prætor ita decernit.Hot.

HONORIFICUM, quod honore dignum est, argu.l. Iulianus.si quis,omis.caus.test. Sic apud Ciceronē,Plinium Iuniorem,& Martialem.

Si quid honorificum pagina nostra sonat. Sp.

HOPIA in l.fi.§.species.ff.de publ. quid hoc verbo significetur planè ignoro. veneni genus hoc nomine vocari legi, quod ex incisis papauerum capitibus, succo expresso conficitur,de quo Diosco.lib.4.Plin.lib.20.ca. 18.& lib.25.cap.10. Briss.

HORA, tempus, hoc est, quamcunque æternitatis partem, siue annuum, siue diurnum, siue nocturnum spacium complectens, significat. Obseruandum autem, quod Paulus Iurisconsultus ponderat horas diei, non numerat: atque vult priores quinque posterioribus septem præualere: propterea quòd ad quoduis negotium conficiendum, à prandio sumus ineptiores. Vide Alciat.in l.2.de verbor.signifi.& Apellum cap.1.in Method. Sp.

HORA-

HORARIVM aquæductum habere, in l.2.ff.de aqua quotid.& æsti.

HORAS, pro diebus dilatorijs, seu vt hodiè vocant, pro dilationibus ordinarijs, à Cicerone accipi. Asconius admonuit: quod & à Budæo in l. si necessarius, de pign. act. annotatum est. C. Scipio Nasica, cuius meminit Pomp. l.2. de orig. iur. diem certas discreuit in horas, Siquidem ante illum vix vesper erat disiunctus ab ortu: vt Sabell. cecinit. Sp.

HORAE ab antiquis fuêre pro deabus cultæ, templaque teste Pausania, in earum honorem à Gentilibus constructa. Qua ratione Hesiodi Scholiastes dixit horas ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν dictas, quod & Iouis custodes sint, & hominum obseruare acta soleant. Nam ὦρος custodem significat. Et (ait Etymologicus author) λέγονται παρὰ τὸ ὠρεῖν τὸ φυλάττειν, κατὰ γὰρ ... τὸ ὀρθὸν ... ἐν τῷ ... τὰ διαστήματα τῶν ἡμερῶν. Plato in Cratylo testatur horas Attica priscaque voce appellandas διὰ τὸ ὁρίζειν, quia finiunt hyemis & æstatis tempora, & flatus, & eos fructus, qui ex terra obueniunt. Nam etiam hora hoc temporis punctum significat, quo omnia consistunt, & sunt ἐν τῇ ἀκμῇ, id est, in summo & vigore proprio, Suida authore. vnde Galen. libr. 2. de alimentorum facultatibus scribit ὥραν Græcos appellare eam anni partem, & tempus, in cuius medio caniculam exoriri contingit. Hinc ὡραίους fructus dicunt tempestiuè collectos. Galenus igitur fructum ὡραῖον dixit, quod nos fructum maturum, & sua tempestate collectum, τὸ τ' ἐστὶ ἀκμαῖον. Ad hæc videtur ὥρα dicta à pulchritudine & elegantia. Nam ὡραῖος formosum pulchrumque significat, & ὥρα ὅτι formæ elegantiam. ὥρα (inquit Etymolog.) σημαίνει ... μορφὴν καὶ τὸ κάλλος. Qua ratione coniecio horam apud Latinos Iuuentutis Deam dictam, & Quirini vxorem. Quod reliquum est, rectè quidem arbitramur horas a Sole dici, hac mehercule de causa, quòd Sol ab Aegyptijs dictus sit ἀπὸ τοῦ ... , cuius motu horarum temporumque distinguantur interualla. Vt qui non temporum modo, sed & terrarum etiam, ac syderum cœlique totius rector sit & moderator: quem ideo adorabant Aegyptij, & cætera. Brechæus l. vrbis appellatio. §. cuiusque diei. ff. de verbor. & rerum significationib. De horæo autem vide quid annotarit Turneb. aduersar. libro secundo. cap. vigesimo tertio, vbi horæum genus salsamenti appellari teste Athenæo affirmat: & addit horæa vocari non à tempestiuitate (quemadmodum quibusdam primariæ eruditionis hominib. placere videat) sed a veris tempore, quòd tum salsamentum istud fieret, cuius & mentio est apud Plautum in captiuis, horæum, scumbrum, trigona. Turneb. loco præalleg.

HORNVM annuum prouentum anniique fruges significat. Columella, Euentus inquit, rebus omnibus, velut horno messis magna fuit. Turneb. aduersar. lib. 19. cap. 13.

HOROLOGIVM, Vlp. in l. quæsitû. §. Papin. Excepto, inquit, horologio æreo, quod non est affixum. Nam & hoc instrumento domus putat contineri. Vide Beroal. comment. 3. & 5. in asinum Apul. Sp.

HOROSCOPVS, est inspectio horæ: estque ea pars signiferi, quæ supra nostrum hemisphærium ascendit, cum quid contingit. Sp.

HORREVM, repositorium non solùm frugum, frumenti, & vini, sed aliarum quoque rerum, quæ adseruari consueuerunt. Iuriscon. de fund. instr. l. tabernam. Legauerat, inquit, horreum vinarium cum vino & vasis & instrumento. Et de empt. & vend. Clauibus, ait, traditis, ita mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur, si claues apud horrea traditæ sunt. Itē locati: Dominus horreorum effractis & compilatis horreis, non tenetur. Hinc horrearius, qui præpositus est horrei custodiæ, vt cod. tit. l. cùm in plures. Rerum, inquit, custodiam, quam horrearius habet. Item l. Cælius: Cum horreario agendum. Et merces horreaticæ, quæ in horreis adseruantur, &c. Nebrissensis. Item horreum, quicunque locus est, ad reponendas merces idoneus. Alciat. in l. pacta nouissima. C. de pact. Hinc & horrearij dicti, qui ad custodiam in horreis eiusmodi merces recipiunt. Horæum autem qui per simplex r, mel æstiuū ab hora. Nam Græci omnes fructus æstiuos nominant ὡραῖα quoniam id tempus per excellentiam horam significat. Sp. Adde Forcat. in penu. iur. ciuil. cap. 15.

HORREVM, Varro non improbabiliter existimat ab hordeo tractum, quòd hordeū & frumenta in eo seruari soleant.

HORTARI magis est quàm monere. Id enim quoddam quasi imperium habet, l. iubemus. C. ad leg. Iuliam repetund.

HORTI amœni, vrbani prædij appellatione continentur, auctore Vlpia. l. vrbana prædia. de verbo. signifi. nisi plurimū in reditu sint, id est, principaliter propter rusticos reditus constituti. Sp. Adde Brechæum in d. l. vrbana.

HORTI olitorij, ab olere. non ab oliuis dicti, vt Accursius existimauit l. 13. ff. de vsufruct. & vide l. 198. ff. de verbo. sign. Scholium est Alciati in l. vrbana prædia. de verb. sig. Vlp. in l. si cuius. §. fructuarius. ff. de vsufruc. Vt fortè, ait, hortos olitorios faciat, vel aliud quid, quod ad reditum spectat. Sp.

HORTI Sallustiani Romæ Augusti erant, l. 39 § fina. ff. de legat. 1. Nam Sallustianos hortos ire, peregrinatio & expeditio putabatur. Vopiscus in Aureliano: Displicebat ei cùm esset Romæ, habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Sallustij, vel Domitiæ viuere. Brisson.

HORTVS riguus, vel irriguus, qui iuxta aquam est, vel per quem medium diffluunt riui. Sp.

HORTVS in 12. Tab. idem valebat, quod villa, vt Plin. lib. 19 cap. 4. est auctor. vide Festum lib. 8. Prat.

HOSPES, tam qui recipit, quam qui recipitur, glossa in verb. vel vectorib. l. 1. §. magistri. ff. de exerc. act. Vsurpatur item pro homine ignaro eorum quæ aguntur. Sp.

HOSPITALE, quod est hospitis, siue quod ad hospitem pertinet, Latinis significat. Ecclesiastici suo more vtuntur hoc verbo.

HOSPITATVRA & clemporia apud Alexandrinos, patrimonij munus existimantur. quum quandoque legissem apud Arcadium in l. vlt. de muner. & honor. ecce occurrit nobis quidam homo ineptè gloriosus, nebulonis Gelliani frater, qui laudabat, venditabatque, tanquam vnus esset sub omni cœlo Pandectarum optimus enarrator. Tum fortè ego librum Digestorum sumpsi in manibus, titulo de muneribus & honoribus, in l. vltim. §. patrimonium. Propiùs igitur accedo: & nosti (inquam) frater optime, quid sibi velit Iurecon. his verbis: clemporia & hospitatura apud Alexandrinos. &c. item hæc: Mixta munera decaproticos decaprotiæ, vt Herennius Modestinus & notando & disputando, benè & optima ratione decreuit. nam decaproticos à prothi tributa exigentes, & corporale ministerium gerunt: & reliqua. Oro ergo te, legas paucula hæc, Iureconsultique sententiam & mentem dicas mihi. Tum alijs etiam compluribus qui ibi aderant, idem desiderantibus, accepit a me librum, inconstantissimo vultu. sed quid dicam? dij boni: non audeo petere vt id credatur mihi. pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non hi magis in legendo deridiculi fuissent. Reddidit igitur mihi Pandectos, multis iam videntibus: &. Adest, (inquit) quem dudum expecto. nunc enim mihi ocium non est. statim vobiscum ero. Expedias te (inquam) citò iuuenis, vt possis & nos docere, & propediem forensibus causis præesse. Aliqui codices fide digni, emporia. & ita videtur sentire glossator noster, dum exponit patrimoniorum susceptores, qui præbent vasa vel domum vbi vinum publicum ponatur. Ἐμπόριον enim Græci oppidum appellant, vel alium quemuis locum, in quo fiat mercatus publicus, seu nundinæ, & in quem vendendi & emendi causa conueniunt mercatores. Quidam tamen descripserunt, emporium ab emo dictum, quasi emptorium: quod falsum est, quia Græca vox est, qui ἔμπορον mercatorem dicunt, ἐμπορεύω mercatum, ἐμπόριον oppidum siue alium quemuis locum (vt dixi) in quo fiat mercatus. Hinc emporetica charta dicta est, qua merces inuoluuntur à merca-

mercatoribus, cùm scribendi nullum vsum præbeat. Equidem puto Eleamphoria legendum, vt Iureconf. sic appellauerit ea hospitia, ad quæ Alexandrini tendebāt, cùm peregrè ire eos erat opus; quæ idcirco patrimonij loco habebant, quoniam ita inter suos maiores veteri quodam more erat inductum, vt quoties à patria recedebant, ad amicos hospitaturi tenderent, redditori vicem si fortè illi quoque amici ad se Alexandriam venirent. Nam hunc morem fuisse apud antiquos, ostendit Homerus Iliad. libr. 6. apud quem Diomedes Glauco refert, suis maioribus cum illius progenitoribus vetus hospitium atq; necessitudinem intercessisse, muneraq; hospitalia inter ipsos vltrò citroque data. Dicta sunt autem eleamphoria, quasi oliuam ferentia. Solebant enim hospitaturi, oliuam in pacis signum ferre: vt est apud Vergil. quando Aeneas hospitaturus Euandrum adiuit. Oliua enim arbor est antiquis multum celebrata. Inde Aristoteles inter naturæ miracula, & Pausanias in Atticis, referunt, eam Athenis eodem die quo Medis combusta est, pullulasse. In Genesi quoque cap. 8. traditur, oliuam à columba ad Noe in arca morantē, latam fuisse in signū lætitiæ. in Pythijs etiam olea præmium dabatur, vt Plinius & ante eum Archias scribunt. Et dum Iureconf. subdit, hospitatura: aliqui codices, Hospita. nā hospita dicuntur, quæ facilè suscipiunt: vnde hospitam terram dicimus. Vergil.

Et pater Anchises, Bellum ô terra hospita portas. Idem:
Puppibus illa prius, patulis nunc hospita plaustris.

Statius Achil. 1.

Atque hospita Delos
Gentibus.

Idem Syluarum 4. ad Marcel.

Vbi Ausonio se condidit hospita portu
Parthenope.

Eodē modo hospita flumina dicuntur, quæ facilè transmeari possunt: vt apud Verg. Aeneid. 3. & Papinium Thebaid. 3. Sicut etiam apud Terentium & Apuleium, Hospita dicitur mulier, quę amicos suscipiat. Posset etiam legi Hospitia. nam domus eorum quæ gratis liberaliterque venienti hospiti patent, hospitia dicuntur: vt apud Pompo. in l. postliminij ius. ff. de capt. & postlim. reuer. Hinc hospitalem humanitatē dixit Valer. Max. in 1. lib. de Ceretinis loquens. & Paulus Apost. ad Heb. 13. hospitalitatem nolite obliuisci, 1. Petr. 4. cap. Liuius per initia primi libri de Aenea & Antenore: Et vetusti, inquit, iure hospitij. & hoc est, quod innuit Iurecon. idem in loco præallegato, dum refert, quòd cui concessa est immunitas personalium siue ciuilium munerum, non tamen poterit se excusare ab hospite recipiendo. Proinde ædes quæ publicè parantur ad recipiendos milites, hospitia possunt dici: sicut etiam quæ ad egenos, & pauperes, hospitia & hospitalia nuncupantur. quo verbo vsus est Vlpian. in l. si verò plures. ff. de his qui deiec. vel effud. Nihilominùs etiam antiqua & communis lectio teneri potest. Quod autem subdit Iureconf. Mixta munera decaproticos decaprotię, & reliqua: in his etiam menda est. Sed aliter non insisto, quia diligenter restituta est vera lectio per Alciatum nostrū, in suis annota. in tres postrem. codicis libros. Cotta.

Hospitia olim publicè dari solebant: erantq; quibus hospites recipiendi munus à repub. imponebatur, l. 3. §. eos milites, l. vlt. §. pen. & vlt. ff. de mun. & hon. l. 10. §. angariarum. ff. de vacat. mun. Hot.

Hospitiola, l. 5. § 1. ff. de ijs qui deiec. Habebant autem veteres (vt Vitru. lib. 6. ca. 10. indicat) propria quædam triclinia, & cubicula, quibus aduenientes hospites recipiebant, quæ hospitalia dicebantur. Erant & olim in benè moratis ciuitatibus publica hospitibus destinata loca, quæ Xenodochia, & Xenones appellabātur. quorum meminit l. 16. & 18. C. de sacrosf. eccl. l. 31. §. pen. l. 37. C. de episc. & cler. Briss.

Hospitio repentino recipi, l. pe. ff. naut. caup.

Hospitis recipiendi munus patrimonij fuit, l. 3. §. eos milites. l. vltim. § penult. & vltim. ff. de munerib. & honor. l. 10. §. angariarum. ff. de vacat. mun. l. 1. C. de episc. & cler. ἐπισταθμίαν appellari à Modest. in l. 6. ff. de excus. tut. Bud. & August. credunt. Cogebantur autem prouinciales hospitio milites officialesque præsidum per municipia iter facientes excipere, vt ostendit l. 5. ne tenues. ff. de officio præsidis, l. 3. §. eos milites. ff. de munerib. & honorib. Briss.

Hospitium, antiquis domus, quæ gratis liberaliterq; venienti hospiti patebat: vnde & pro amicitia frequenter ponitur. Vide Budæum in l. Solent. ff. de offic. procons. Sp.

Hostia, ab hostis fit: significatq; sacrificium, quod ab ijs fit, qui in hostem pergunt ob victoriam, id est, pro victis hostibus.

Hostiam nauigauit. in l. nauis. 2. ad leg. Rhodi. de iact. Vrbs est Latij, ab Anco Martio extructa, teste Liuio. Militiæ, omniumque munerum vacationem habuit, præter dies 20. in aduentu Hannibalis, quo Reipub. subueniretur. Sp.

Hostiarii serui in l. 12. §. idem respondit. ff. de instrum. leg. quos more veteri in catena fuisse Sueto. in lib. de claris Grammatic. scribit. Prat.

Hostiarii ecclesiasticum officium, l. 6. C. de episcop. & cleric. quod & B. Ignatius in Epistola ad Antiochenses ostendit, ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, &c. Dicti ab eo vt Isidor. libr. 8. cap. 12 scribit, quòd hostijs templi præessent. Tenent claues templi, omnia intus extraq; custodiunt, fideles recipiunt, infideles respuunt. Prat.

Hostianas actiones dixit M. Cic. lib. 1. orat.

In Hostico absolutè pro hostico loco dixit Vlpianus l. final. ff. de milit. testam. sic in l. vn. ff. de bonor. possess. ex test. mil. quæ phrasis iuuatur Liuij testimonio lib. 6. Romano contrà etiam in hostico morandi. &c. id est, in barbarico, & paganico. Sic Latini auctores loquūtur Græcorū exemplo, qui πολεμίαν simpliciter, γῆν supplentes dicunt. Herodotus ἀπολλαγῆναι μιν τῆς ἐν τῇ πολεμίῃ διατριβῆς. Prat.

Hostes sunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellū decreuimus, cæteri latrunculi vel prædones sunt, l. 118. ff. de verbo. sign. l. 24. ff. de captiu. Itaque non vt ab hostibus capti, ita qui à latronibus detinentur, statum mutant, l. 13. ff. qui testam. fac. l. 19. §. à piratis. ff. de capt. & postlim. Quos autem nunc hostes, eos antiqui perduelles vocabant, hostium appellatione peregrinos significantes, vt Gaius in l. 234. ff. de verbor. signifi. Et Varro & Cicero & Festus & alij scribunt ab hostiendo, id est, æquando, quòd pari cum ciuibus iure censerentur. A quo verbo Hostilinæ deæ nomen impositum, quòd ei sacra fierent, cùm segetes nouis aristis æquabantur. Augustin. libr. 3. de ciuit. Dei, cap. 8. tradit. Brisson. Adde Brechæum l. quos nos. in tit. de verbor. & rer. signific. & Franc. Balduin. comment. in leg. 12. Tab. cap. 3. Connan. lib. 2. cap. 4. nu. 1.

Hosticolo in libris Florentinis reperio pro Hostico, id est (vt Varro ait) hostili agro. Vlpia. in l. vn. ff. de bon. poss. ex test. milit. non dubium est, quin debeant ratæ voluntates esse eorum, qui in hosticolo suprema iudicia sua quoquo modo ordinassent. Hot.

Hosticum, pro hostili terra, des feinds land. Hosticus enim ca, cum, dicimus, sicut hostilis. Lege Vlp. in l. 1. in prin. ff. de bon. poss. ex testam. milit. Omnes igitur omninò, inquit, qui eius sunt conditionis, vt iure militari testari non possint, si in hostico deprehendantur, & illic decedant: quomodo velint, & quomodo possint, testabuntur. Old.

Hostilia lex, qua permissum fuit furti agere eorū nomine, qui apud hostes essent, aut reip. causa abessent. Inst. de his per quos ag. poss.

Hostilianas etiam actiones Cic. lib. 1. de Orato. dixit. Briss.

Hostilis locus dicitur vbicunque, etiam si in agro Rom. hostis adest præsentia, vt necesse sit semper esse in procinctu, neque tuto iam isti queant è castris egredi, sed irruptione repentina hostium, aut inopinato eorum aduentu deprehensi coguntur vnà cum militibus remanere, & idem adire vitæ periculum. Connan. lib. 9. cap. 5. nu. 10.

Hosti-

HOSTIRE, est, vt ait Nonius, comprimere & recedere. Hinc Hostis. Est & Ferire, autore Festo. Est quoque æquare, æquum reddere, Vergleichen: tum compensare, & æquum beneficium rependere. Vnde Redhostire, & Hostimentum, æquamentum, Ein vergleichung.

HOSTIMENIVM, autem auctore Festo Pompeio, beneficij pělatio est, à prisco verbo Hostire, & redhostire, quod est, paria referre. Hinc prouerbialis sententia, Hostimentum est, opera pro pecunia. Quæ admonet nihil gratuitum esse debere, sed officium beneficio pensandum. Et hostorium pro rutro illo ac bacillo rotundo accipiendum putat P. Crinitus libr. 23. de honesta discipl. quo in mensuris frumenti cumuli exæquâtur &c. Brechæus l. hostes hi sunt. ff. de verb. & rer. sign. Deinde tamen hæc vox Hostis, vt testatur Alc. cœpta est in aliũ sensum accipi, vt videlicet perduellem significaret. Nã & perduelles, iure gentiũ, æquali causa ad bellum procedere existimabantur. Sic a veteribus dicti, quia cum illis duellum, id est, bellum esset. l. quos nos. de verbor. sign. Meritò igitur Hostes, publicos inimicos significãt. Hostis item, apud antiquos pro peregrino accipiebatur: quòd suis legibus ita viueret, sicut nos nostris, & ideo par nobis videretur. Old.

HOSTIS, ab hostiendo, id est, æquando: quoniam æquali causa ad bellum procedit, & par nobis videtur. Oldend.

HOSTIS pro aduersario in duodecim Tabulis accipitur. Si status dies sit cũm hoste, venito. Cic. lib. offic. 1. Æquidem illud etiam, inquit, animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur, lenitate verbi tristitiam rei mitigante. Et quia in cõflictu, ex æqua causa pugnam adire solent: Ideo concinna est translatio ad litigatores, qui pari iure de eadem contendunt causa, vt victoriam consequantur: ideoq; victos & victores nuncupamus. Old.

HOSTIS non hostis dicitur, teste Roterod. qui nulla lacessitus iniuria, tamen quæ sunt hostium facit: aut qui pacis obtentu facit hostilia. Sp.

HOSTIVM potitus, in hostium potestatem redactus. Vlp. l. 15. ff. ex quib. cau. maio. Ego autem etiam nomine eius qui hostium potitus est, si curator bonis fuerit constitutus, &c. Idem l. 10. de testa. mil. Triphonius l. 12. de capt. & Iulianus l. 22. eo. Hotom.

HV

HVCVSQVE, apud Venuleium, pro, vsq; huc. l. si fructuarius. ff. de vsufruct. quemad. caueat.

HVIVSMODI, vocabulo, quasi simile, & eo modo fieri, vel esse aliquid, significamus. Vlpianus. Et si qua alia sunt huiusmodi ministeria, l. denique. de pign. Huiuscemodi idem, sed de quo nullum idoneum exemplũ reperitur. Quod ab Alberico indicatur in Vtrubi, vanũ est, vt pleraq; alia Sp.

HVIVS non facio. Vox est prorsus contemnentis vnam aliquam rem. Vide Erasmum in Chiliad.

HVIVS esse instituti, & vitæ. apud Vlp. in l. plenum. §. equitij. ff. de vsu & hab. Sp.

HVMANAE leges. [illegible] Sp.

HVMANA fragilitas, vita hominum fragilis. Vlp. in l. illicitas. de offic. præsid. Sicùti medico, inquit, imputari euentus mortalitatis non debet: ita quod per imperitiam commisit, imputari ei debet. prætextu enim humanæ fragilitatis delictum decipientis in periculo hominis innoxium esse non debet. Sp.

HVMANITAS est epitheton æquitatis egregium. Aequitas enim nũcupatur humanum ius: quia nihil est quod in humanam societatem plus vtilitatis conferat, quàm vsus boni & æqui. Et contrà: iniquitas dicitur ius inhumanum, autore Vlpian. in l. furti. §. pactusque. ff. de his, qui notan. infam. Nouel. Nullum credent. agrico. in princip. Inde sunt istæ appellationes passim in iure: Humaniùs est: Benigniùs est, & cęterę id genus. Iustinianus Nouel. De releuatio. tributo. Constit. 163. Præstantissima, inquit, inter homines bona sunt iustitia & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit. Vlpian. in l. 1. § qui operas. ff. ad S.C. Tertullia. Sed humana, ait, interpretatione placuit eum admitti. Aliàs humanum ius appellant, ad differentiam naturalis iuris. Illi valdè aberrant, qui humanas leges opponunt Canonibus Pontificijs, quasi hi nihil habeant humanitatis. Hotom.

HVMANITAS, propriè humanam naturam significat. Sic accepisse videtur Vlp. in l. non tantùm. ff. de appel. vbi dicit: Credo enim humanitatis ratione, omnem prouocantem audiri debere. Quod & Paratitlon Bartoli indicat. Ponitur & pro eruditione, vt pluribus Gellius tradit, & pro mansuetudine, summaq; virtus habetur, qua quò doctior quis est, eò & pollere magis debet. Vnde & prouerbialis extat senarius, ἅπαντας ἡ παιδεία ἡμέρους ποιεῖ, hoc est, Humaniores reddit eruditio. Citatur ab Alciat. in l. vt responsum. C. de transact. Vbi admonet exemplo Principum Dioclet. & Maximiani, qui perquã humaniter Pontio, tametsi is eis nimis cõcisè & imperfectè supplicasset, responderint, Semper modesteà quolibet respondendum. Sp.

HVMANITATIS studia, artes ipsæ liberales dicuntur. De quibus Cice. in Orat. pro Murena. Sp.

HVMANITATIS ratio habenda in infirmitate. Vide Vlp. §. si l. si cui. ff. ex quib. cau. maior. Sp.

HVMANITATIS tantùm gratia sepeliri, in l. vel quæ. ff. de relig. & sumpt. fun.

HVMANITVS, id est, vt solent homines.

HVMANVS, na, num, quod est hominis vel quod ad hominem spectat, vt lex humana, cap. 2. dist. 1. Io. Bello. Etymolog.

HVMANVS sensus legis is dictus est qui æquo bono nititur. Connan. lib. 1. cap. 11. nu. 11.

HVMILIS & deploratus. Vlp. in l. si quis ex argentarijs. ff. de edend. Quid enim, ait, si humilis & deploratus vnus edidit, vt dubitare meritò quis de fide editionis possit? Sp.

HVMILIS sortis homines, veluti pauperes, ignobiles, indocti, plebeij. vt Erasmus testatur. Sp.

HVMARE. Plin. ait: Sepelire, est quoquo modo condere: Humare verò, humo contegere, lib. 7. cap. 53. Labole. ff. comm. præd. l. caueri. Sicut ne illa quidem seruitus ait consistere potest, vt certus numerus hominum in vno loco humetur. Sp.

HVMERALE ornamenti genus, quod circa humeros ponitur. Scio & eo nomine significari arma, quibus humeri teguntur, Iuriscõsulto nostro in l. qui commeatus. §. 1. ff. de re militari. vt testatur Tiraq. in 3. l. connub. glo. 1. parte 3.

HVMILIS persona, pro abiecta, pro paupere, pro ignobili ac summissa intelligitur, vt exemplis probat Alber. Tu Barto. adi in l. 2. §. tutor qui repertorium. ff. de suspect. tut. Sp.

HVMOREM assiduum habere, apud Paulum in l. fistulam. de seru. vrb. præd. Sp.

HY

HYBERNACVLVM, locus hyberno tempore idoneus. sicut hybernacula militẽ, Statiua per hyemem solemus appellare. Sp.

HYBRIDAE. Quos adulteria gignunt, & incestus hos quidam hybridas vocant: haud dubium, quin ἀπὸ τῆς ὕβρεως: tanquàm ex contumelia iuris aut naturę natos. Propriè

Propriè enim hybridas dicunt animalia ex cicuri & feri mistura, vt ait Plin. lib. 8. aut ex diuerso, vel impari genere nata: ad homines quoq; translata appellatione. Velut, si quis ex ciue & peregrina, ex patritio & plebeia, ex libero & serua, aut, quæ res propriæ inspectionis nostræ est, ex cœlibe & virũ habente, vel vxorem: ex profana & initiato sacris nascatur. Sed & ex sorore, vel fratria, nuru, amita, vel priuigna natis, non quãlibet ea cõceptionis labes, ignominiæ notam inussit: Quare & ipsi non iniuria ad hybridarum classem referri possunt: Nisi quod verius est, nullum hoc nomen Iure ciuili esse, vt proprius sit. Quicunq; eo sunt ordine, & ea coniunctione nati, vt honestè patrem ciere nõ possint, & ipsos spurios esse vocandos, non minùs, quàm qui vulgò cõcepti, patrem monstrare non possunt, vt ait Herénius Modest. l. vulgò. de stat. hom. Curt. lib. 3. ἐικασμῶν. cap. 8.

HYDROMANTICI dicuntur qui aquarum inspectione diuinant, & Hydromantia est diuinatio per aquam, vmbris euocatis & dæmonum præstigijs, c. nec mirum, 26. quæst. 5. Forcat. in penu. iur. ciu. cap. 14.

HYDRAVLOS, organum dicitur extrahendæ à profundo aquæ idoneum. Hinc Hydraulæ, quorum mentio est in l. 5. C. de excus. mun. libr. 10. dicti. quib. cura aquæ principalis domus demandabatur. Sp. Adde Turneb. lib. 2. cap. 23.

HYDRAVLE nõ habent immunitatem l. hydrulæ. de excusa. mune. x. C. id est, qui aquam deferunt in palatium principis, vel custodiunt aquæductum aulæ Imperialis. si Accur. credimus. Verius est hydraulam (qui & hydraules etiam dicitur) fuisse præfectum machinæ hydraulicæ, vbi organa aquæ adiumento, sonitum dulcem reddebant. Hydraulicas describit Vitruuius lib. x. quarum ratiocinatio perdifficilis est, nisi experto, & qui in rem præsentem venerit, vt ipse ait. Hydraulaces sunt aquarij sulci & scaturigines. l. 1. §. item Sabinus. ff. de aqu. pluu. arcenda. Forcat. in penu iur. ciuil.

HYDROMOLI, aqua mulsa, ὕδωρ aqua, nam ex aqua & melle constat. Vlpianus de trit. & vin. leg. l. si quis. Neque ceruisia, inquit, continebitur, neque hydromeli. Nebriss.

HYDROPHYLACAE, curatores aquarũ sunt, nam ὕδωρ aquam, φύλαξ custodem significat. Quamobrẽ Plaut. Phylacam pro carcere, custodiave posuit. Et Vlp. Gramatophylacium, in l. moris. de pœn. Alcia. in l. decernimus. C. de aquæduct. lib. 10. Sp.

HYPASPISTAE. Cornicularij sunt officiales qui præsunt cornibus secretarij, vt Cassiod. scribit lib. 11. Variar. à Græcis appellantur Hypaspistæ. Cuiac. ad l. 2. de prox. sacr. scrin. C. lib. 12.

HYPAETHRA, sunt media spacia quæ inter porticus adornabantur, ambulationes pulcherrimis pauimentis stratæ: quasi sub aperto sint æthere. Latinis Subdiuales dictæ ambulationes, Plinio Subdialia. Vide Alc. in l. malum nauis. de verbor. sig. & Bud. in l. ex sylua. ff. de vsufr. Vlp. De velis, inquit, quæ in hypæthris extenduntur: itẽ de his quæ sunt circa columnas. Celsus scribit, magis supellectili adnumeranda. l. quæsitum. §. de velis. ff. de fund. instr. Sp.

HYPERBERICI mensis in Decretis Pontificijs mentio fit 18. dist. c. propter. Quo loco Scholiastes nodum in scirpo quærit, existimans, eandem esse rationem nostri mensis Octobris, quæ & Græcis. Opinatur tamen Alciatus, Hyperberetæi legendum: quòd sic is mensis, autore Suida, apud Macedones vocetur, sitq; vltimus anni apud eos mensis. Vnde

HYPERBERETAEA ab eis dicuntur serotina, tarda, & post collectos demùm fructus accidentia. Vide Bapt. Pium, cap. 65. in annot. poster. & Alc. c. antep. libri primi Parerg. Sp.

HYPERBOLE, vt in diuinis scripturis, ita occurrit etiam in iure nostro. vt cùm lex probationes luce clariores requirit: vel momento fieri iubet, quod satis est, si nullo extraneo actu interueniente fiat. Iste autem tropus, id est, vt ait D. August. cap. 21. libro 16. de Ciuit. Dei, modus locutionis, fit, quando id quod dicitur, longè est ampliùs quàm quod ex dicto significatur. Sicut Hierem. 20. locus multorum versuum, quem sacer Hieronymus dictum accipit per hyperbolen. & Daniel. 4. & Ecclesiastes 10. Volucres cœli auferent vocem tuam. Origenes in 1. cap. Epist. ad Roman. hyperbolen esse ostendit illo verbo, Quod fides vestra enunciatur in vniuerso mundo. Tum in Euangelio, & alijs sacræ scripturæ libris, est hunc tropum inuenire: quem fieri Augustin. in libro contra Iulianum quinto docet, ad animos audientium permouendos. Cætera quæ ad nostrum pertinent magis institutum, vide apud Alciatum lib. de verb. signifi. quarto. Sp. Adde Corasium lib. 4. Miscell. cap. 11. num. 5. & sequen.

HYPEROCHA, ὑπεροχὴ, exuperantia. Scæuola l. penultim. ff. qui pot. in pign. Si post primum contractum tuum, antequàm aliam pecuniam tu crederes, eidem debitori Seius credidisset quinquaginta, & hyperocham huius rei quæ tibi pignori data esset, debitor obligasset. Et infrà. Verùm tibi cederet pignoris hyperocha. id est, Quanti pluris est pignus, quàm debiti summa: quatenùs precium pignoris debiti summam exuperat. Hotom. Cuiacius obseruat. lib. 4. cap. 25. hyperocham id esse dicit, quod plus est in precio fundi, quàm in prioris credito.

HYPOBOLON Constantin. lib. 4. tit. 10. scribit esse τὸ ἐπὶ τῇ ποσότητι τῆς προικὸς, ὃ παρὰ ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς ἡ προὶξ ἀποτῖται παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, ὑποβαλλόμενον ἤγουν ὑποτιθέμενον, ἀπὸ τοῦ ὑποβάλλειν, quod quandoque est, ὑπό τινι ἰσχυροτέρῳ καὶ πλείονι ἄλλο τι καὶ ἀσθενέστερον ἢ βραχύτερον τίθεναι. Eustathius ὑπόβολον, ait, οὐ μόνον τὸ παρὰ νομικοῖς ἀλλὰ καὶ τὸ ὑποβεβλημένον ἤγουν ἐπιτεθειμένον ἐπὶ ἐβολιμαίῳ τόκῳ. Briss.

HYPOBOLICA instrumenta apud Sid. Apol. libr. 7. epist. quanquàm sunt qui legãt Hyperbolica: alij quidam paraphernica omninò malè. Cuiac. ad tit. Vlpia. 6. de dotibus.

HYPOCAVSIVM. Nebrissensi fornax est in balneo, subdita caldarijs calfaciendis. ab ὑπὸ sub, & καῦμα calor. Vlpian. de legat. 3. l. ligni appellatione. Siue diætarum, siue hypocaustorum, siue ad calcem. Idem mandati. l. si quis mihi. Sphæristeriũ, ait, hypocausta, & quædam valetudini apta. Aliàs cubiculum dicitur vndique occlusum, in quod aër non admittitur, sed igne accenso, feruore atq; æstu vaporat intùs, nec foras diffunditur calor. ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν, quod est, succendere. Alex. Genial. dier. lib. 3. cap. 14. Sp.

HYPOCAVSTVM locus est ad sudandum, habens sub pauimento locum vacuum, in quo succensus ignis calidos vapores emittit: vnde ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν, id est, subtercalefacere ac succendere, est nominatus. excitat mirum in modum sudorem: habetque etiam ab vno latere præfurnium, hoc est paruam fornacem, in qua inclusus ignis partim hypocaustum calefacit, partim aquas temperat ad lauandum. auctor Plin. Eius meminit Iureconsul. in l. ligni appell. §. 1. de lega. 3. vbi mendosa dictio hypochaustarum reposita est: à Latinis verò vaporarium appellatur, quia vaporandis cubiculis balneisq; præparatur. Cice. ad Q. Fratrem: Propterea quòd ita erat posita, vt eorum vaporibus, ex quo ignis erumpit, esset subtectum [illegible] hypocausta in alterum [illegible] ... 50. Corta.

[illegible]

Fil. Multum mihi opera [illegible] nematis. l. si quis spontaneos. de decurio. C. lib. 10. Alciat. Sp.

HYPOCRISIS, propriè simulatio, aut simulata pronuncia-

nunciatio, & actio alienæ personæ dici solet. Nam hypocritæ erát olim histriones, qui recitantes comœdias, aut tragœdias, alienas personas, plurimumq; à sua conditione diuersas, regum, bellatorum, aut amatorum, vel quorumcunq; aliorum exprimebant. Per metaphoram porrò hæc vox transfertur ad insinceros Christianos, siue sint doctores, siue auditores. Dupliciter igitur diuidi hypocrisis & hypocritæ possunt: quòd alij sint crassi quidam simulatores, qui lucri tantùm, aut honoris gratia pietatem ac studium veræ religionis, externo sermone, actionibus, vestitu, & varijs gestibus simulant: cùm intùs in corde reuera sint Epicuræi, sciantq; se nulla cura pietatis affici. Tales erant Pharisæi illi, qui in triuijs & compitis orabant, buccina sonabant distributuri eleëmosynam, deformabant faciem, vt viderentur ieiunare, dilatabant phylacteria, & alijs vestimentis pietatem simulabant, prolixas preces demurmurabant, vt sic domus viduarum exederent, & in honore apud vulgus essent. Alij verò erant, & semper sunt occultiores, & subtiliores hypocritæ, quos tantùm Deus, & etiam aliquãdo spirituales homines dijudicare possunt: qui nec ipsimet suam hypocrisin animaduertere possunt. Nec enim lucrum inde, aut gloriam quærunt, sed ipsam æternam fœlicitatem. Talis fuit ille Pharisæus qui cum Publicano in templo orabat, gratias agens Deo pro suis donis: & ille diues, qui se putabat legem inde à iuuentute seruasse. Item Paulus ipse ante conuersionem. Huiusmodi sunt multi etiam in vera Ecclesia, qui non verè semetipsos cognoscentes, aut sui veteris Adami malitiam cernentes, nec etiam verum sensum, aut intellectum pietatis habentes, putant se verè ac ex animo agnoscere, & sincerè colere Deum. Altera diuisio hypocrisis & hypocritarum est, quod alij etiam docent, amplectuntur ac promouent hypocrisin: id est, simulatam pietatem quales sunt semper seductores, & eorum auditores. De tali doctrinæ, religionisq; hypocrisi, dicit Christus Lucæ 12. Attendite vobis à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Tali sensu omnis falsa doctrina est hypocrisis, speciem, non autem veritatem pietatis obtinens: sicut & Paulus 1. Tim. 4. ostendit. Hac ratione Paulus etiam claudicationem illam Petri Galat. 2. vocat hypocrysin, addicit etiam Barnabam in eam esse inductum. Alia porrò hypocrisis est tantùm in vita, non etiam in doctrina, seu eorum, qui externa professione veram doctrinã religionemq; sequuntur.

HYPOSTASIS nomen Græcum crebrò in Ecclesia pro persona accipitur, vt videlicet significet indiuiduũ, intelligens, & incommunicabile, ac per sese subsistens, seu ab alio non sustẽtatum, aut quasi gestatum. In sacris literis aliquoties legitur, sed plerunque in alijs, ijsque diuersis significationibus. Vertunt autem fermè semper Substantiam. Tantùm Hebr. 1. semel videtur in illa sua vel natiua, vel etiam principali significatione vsurpari. Dicit enim ibi scriptura, quòd Christus sit splendor gloriæ, & character, seu expressa imago hypostaseos, id est, substantiæ, aut potiùs subsistentiæ eius. Vbi necessariò prorsus debet intelligi, referre aut repræsentare ipsam personam patris, non autem eius essentiam, quæ res & vox est communis omnibus tribus personis, vtpotè coëssentialibus, aut consubstantialibus, seu eiusdem prorsus substantiæ, aut essentiæ, vel homousijs. Ineptè enim diceretur repræsentare filius essentiam patris, cùm ea sit illi perinde propria aut communis, vt & patri ipsi eumque perinde Spiritus sanctus posset dici imago essentiæ patris aut filij, & vicissim cùm sit ei homousios aut consubstantialis. Alioqui rectissimè ac verissimè dicitur, quod solus filius repræsentet, aut referat patrem, ac præcipuè tanquam viua aptissimaque imago personam patris: Deinde quia illum videat, cognoscatque. Sic & inter homines, filij videntur esse imagines patris, & repræsentare patrem, quod sæpè accidit, expressis non tantùm corporis lineamentis ac conditionibus, sed etiam animæ proprietatibus: vt in voce Filij etiam imago aliquo modo contineatur. Est ergo dignissimum obseruatu, quod celebris ista significatio, aut vsurpatio hypostaseos personam denotans, in eodem prorsus vsu ac materia etiam in sacris literis à Spiritu sancto vsurpata reperiatur, vt tantò minùs metuamus esse humanũ quodpiam figmentum. Huc facit aliquo modo, quod etiam Hilarius voce Substantiæ, non rarò pro persona vtatur exposita. Cæterùm in definitione fidei quæ extat Hebræorum 11. non tam substantiam, quàm fiduciam ex natura sermonis significat. Sic enim Polybius vocem hanc pro confidentia accipit, cùm scribit Hetruscos confidentia & audacia Coclitis perculsos. Et verbum ὑφίσταμαι propriè & primariè significat audere sub aliquo graui pondere stare, aut irruentem in se molem audere humeris excipere, & expectare. Vt Plutarchus in Demetrio inquit, nemine hostium ὑφισταμένου expectante sed fugientibus & deserentibus ciuitates. & alioqui Græci ὑποστατικὸν eum militem nominant, qui audet aduenientẽ hostem expectare. Sic & Psalmo 39. ὑπόστασις & ὑπομονὴ simul tanquàm eadem coniunguntur. Κἀγὼ, τίς ἡ ὑπομονή μου, οὐχὶ ὁ κύριος, καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοῦ ἐστιν.

HYPOMNEMATA Anton. Augustin. libr. singulari ad Modestinum l. 13. §. atque hoc inquit, acta interpretatur quę barbarus interpres subcommemorationes aut depositiones reddidit, sed illud Theophilus sub titulo tutorum. Hinc

HYPOMNEMATOGRAPHI actorum scribæ in Theodosij constitutione, l. si quos. C. de decur. lib. 10. vbi Alc. & apud Strabonem. libr. 17. & Budæum. l. moris. §. solet. ff. de pœnis.

HYPOTHECAM satis constat vocem esse Græcam. ὑποθήκας vocát etiam Græci præceptiões quasdam. Nam & noster Iustinianus Nouel. constit. 16. ὑποθήκας appellat mandata præsidum. Et Cicero ad Atticum lib. 2. ὑποθήκας (inquit) adfer, quemadmodum me geram. Sed sæpiùs ad ius pignoris vox ista refertur. Nam & Cicero libro 13. Epist. Philores (inquit) ὑποθήκας Cluuio dedit, velim cures, vt de Hypothecis decedat, &c. Origo verbi est ὑποτιθέναι quod simpliciter est supponere. Apud Demosthenem simpliciùs etiam dicitur τίθεσθαι. Nostri id videntur imitari. Latini sæpè rem pignori oppositam dicunt. Scæuola pignori ponere, l. 38. de legat. 3. Cæsares in Codice constitutionum supponere pignori. Iustinia. etiam supponere simpliciter dixit. l. vltim. C. quæ res pigno. obli. poss. Sed & apud Demosthenem bona pignori obligata dicũtur ὑποκείμενα interdum etiam ἀποτιμήματα, quòd res æstimatæ darentur pignori. ἐνέχυρα quoque dicit non solùm Demosthenes, sed & Iustinia. No. constit. 72. Et res creditori obnoxias esse, quæ obligatæ pignori sunt, sæpè legimus. Apud Demosthenem ἔγγειος οὐσία dicitur: vt & Martialis ait, agrum pignoratum spondere pro debitore. Obscurius est, cur appelletur οὐσία ἀφωρισμένη. Sed aiunt, apud Græcos olim moris fuisse: vt in prædijs oppignoratis erigerentur ὅροι, indices ipsius obligationis. Certè & in libris Iuris Ciuilis, res subsignatæ dicuntur, quæ obligatæ sunt: l. 1. § conductores. de iure immun. l. vltim. C. de administr. tut. Porrò singularis vnus in Pandectis locus est, vbi legitur pignoris hyperocha, l. 20. qui pot. in pign. Alij hypothecam legunt. Sed Pandectæ etiam Florentinæ habent hyperocham, videturque ita appellari secundùm quosdam pignus, in quantum res pluris est, quàm priori creditori debeatur. Nam & vox ipsa Græca potest ad talem aliquam significationem accommodari. Denique & ἐνεχυριασμῶν frequens est mentio apud Iustinianum in Nouel. constit. 52. vbi agitur de quadam veluti prætoria oppignoratione personarum vel rerum, quibus manus inijcitur, alieni debiti causa. Græci appellabant ἀνδροληψίαν, vt ostendit lex Draconis apud Demost. in orat. contra Aristocrat. Diony. Halicar. li. 7. dicit, ῥύσια κατασχεῖν. Est igitur pignus siue Hypotheca, res omnis creditori pro debito obligata. Quem nexum, & obligationem si spectemus in pignore (quod cùm de re obliganda quæritur, facere debemus) inter se ista nihil differunt. Quod Iustinianus intelligi voluit in §. item Seruiana. Instit. de actio. Sed vt idem eodem loco significat, in ratione & vi nominis, est aliquid, quod intersit. Nam pignus propriè dicimus, cum ita res pignori obligatur, vt simul etiam possessio tradatur creditori:

ditori: Hypothecam, cùm non transit possessio ad creditorem. §. item Seruiana. Instit. de actio. l. si rem. §. propriè. de pigno. act. Idq; nomen ipsum satis indicat. Nam pignus sic a pugno dictum est, vt reuera nõ possit esse pignus, nisi etiam manu capiatur. Vnde pignus rei tantùm mobilis propriè dicetur, si ad proprietatẽ nominis rem expendere volemus, l. plebs. §. pignus de verb. sig. Hypotheca autem vt ipsa suppositionem significat: vt sit res obligationi supposita, nihilq; in eo verbo, nisi suppositio, & nexus intelligatur. Sed hæc, inquam, ita dicũtur, cùm ad subtilitatem verbi, & originem res exigit. Ad iuris rationem, & obligationem, nihil interest: qui nihilo minùs iuris habet is, cui non est tradita possessio, quam cui est tradita, sed tãtundem vterq; ex æquo. Nam & quã rem non accepit, vindicare potest, vt habeat, eandemq; nec dum acceptam distrahere, si modò conuenerit, vt pignori esset: & quam accepit, amittere potest: vt illi eadem vindicatio ad eam persequendam necessaria sit. Eo factum est vsu loquendi iure recepto, vt vtrunq; pro eodem accipiatur, dicaturq; hypotheca etiam, quæ ab initio tradita est, quia non traditio, sed cõuentio obligationem fecit: & contrà, quæ non est tradita, rectè dicatur pignus, quia iure nihilominùs sit obligata, teneaturq; creditori, quàm si tradita non esset. Qua ex ratione iuris, ac ẽ vsu, illud à Martiano dictum est, inter pignus & hypothecam tantùm nominis sonũ differre. l. res hypothecæ. de pignor. Est autem obseruandum, pignoris verbum, itemq; hypothecæ interdum pro ipso rei nexu & obligatione sumi: vt cùm quærimus, quib. mod. pignus, vel hypotheca contrahatur: item quib. mod. soluatur. Neq; enim aut illic rem cõtractam, aut hic rem dissolutam intelligimus: sed vtrobiq; obligationem pignoris aut contractam, aut dissolutam. Frequentiùs tamen rẽ ipsam significat, quæ nexa est. Cuius generis illa sunt, cùm pignus traditum creditori, pignus idoneũ. pignus venditum aut distractum esse dicimus. Qua etiam significatione à nobis definitur: & rectè, cùm obligationem rei sine re, quæ obligetur, frustrà requiramus.

HYPOTHESIS est quod prisci Iurecoss. Speciem appellant: recentiores, Legis Casum. Vlp. in l. sed interim. de donat. inter vir. & vxo. Quando igitur retrò non agitur, emergunt vitia, vt Marcell. animaduertit, in specie huiusmodi. Paulus in l. Latinus Largus. de leg. 1. Proximè ex facto incidit species talis. Alciat. in l. edita. C. de edendo. Hypothesis, ait. determinata facti assertio est, quæstionis, seu causæ modum complectens. Vide eundem cap. 2. lib. 1. Parerg. & inferiùs, Thesis. Budæus obseruauit in Comment. Græc. ling. Paulum Casus vocabulo commodius vsum, quàm vtantur hodiè nostri: vbi, in hunc casum inquit, ille ancillas substitutas videri, in quem casum fideicom. meruerunt, ita quum contingit fideicommereri. Sp.

HYPOTHESIM ad Thesim trãsferre, id est causam ad communem locum, siue speciem ad genus transferre. Huius extat insigne exemplum apud Vlpian. in l. pen. de iurisdict. om. iud. Sp.

HYPOTHETICA propositio. Vide, [illegible]

HYSGINVS color, ab Hysge herba: à quo vestes Hysginobaphes, hoc est, ad eius colorem tinctæ. Vide post Bayf. Ruellium, Masurium, & Thylesium. Hysgini vox extat apud Iurisconſ. in l. quæsitum. §. illud fortassis. de legat. 3. Spieg.

I A

IACERE aleam, est rem periclitari, fortunæque arbitrio committere. Vide Chil. Eras. Sp.

IACERE precia prædiorum, pro vili vendere, vt apud Ciceronem. Sp.

IACERE testes dicimus, qui vim testimonij habere non possunt. Leguleijs vt barbari omnia solent, est, non stare dicto. Sp.

IACERE dicitur hæreditas, quandiu sine domino est. l. 5. § satisfactionis. ff. vt in poss. leg. l. 11. §. quæsitum. ff. quod vi aut clam. Eodem sensu bona hæreditaria iacere & vacua sine domino iacere Papinia. & Vlpian. dicunt, l. 1. ff. de bon. poss. furio. l. 1. ff. de success. ed. Briss.

IACHINVM, verbum adulterinum in antiquis exemplaribus apud Vlp in l. si cui lana. de leg. 3. expungendũ admonuit nobilis Grammaticus Bap. Plautius, genuinumq; substituit Ianthinum. Quod tamen non admodũ placet. Haloander, vt Nebr. ex Bayfio Ianthinum legit. Vide, Vestimenta ianthina. Sp.

IACTANTER, iactuosè, iactuosus, quod Barbari vsurpant, nusquàm leguntur. Quod verò quidam probant ea ex Cicerone, non iactuosè, neque iactuosus in ijs locis, quos adducũt, legi debet, sed actuosè, & actuosus. Sp.

IACTARE, pro eo quod est, arroganter, vel gloriando commemorare, notum est. Triphon. videtur vsurpare pro, inaniter loqui, in l. fugitiuus. de verbor. signifi. Licet id facturum iactauerit. Hinc nostris in ore est, iactatoria verba non obligare. l. fina. de hæredibus instit. Sp.

IACTARE, pro concutere, fatigare, vexare. Vlp. l. 1. de ædil. edict. §. apud Iulianum. Si seruus inter fanaticos non semper caput iactaret. Sp.

IACTARE iugum, est incommodè ferre seruitutis necessitatem.

IACTARE pecuniam. in l. cùm de indebito. ff. de probat.

IACTARE rectè, in l. si actum. ff. de actio. empt.

IACTAS res accipimus nonnunquam, quæ tempestate maris nauis leuandę causa eijciuntur, l. 21. §. ff. de acquir. poss. l. pen. ff. pro derelict. l. 9. §. fin. ff. de acquir. rer. domin. & ita iactus in tit. ad l. Rhod. de iactu. l. 4. §. si iactu. ff. de furt. Seneca lib. 4. declamat. Necessitas est quæ nauigia iactu exonerat: dicitur & iactura eodem sensu. l. 2. & 4. ff. ad leg. Rhod. de iact. & apud Cicero. lib. 3. Offic. vnde [illegible] pro damno. e. locupletari [illegible] lib. 6. Hinc & pro amissione accipitur, vt ex parte. de alienat. mutand. iud. caus. fact. ibi, pro amissione causa. Prat. [illegible]

IACTATIO, idem quod iactantia, vt in l. metum. C. quod metus caus. Iactationibus tantùm non fit metus. Spieg.

IACTATIONEM, notat Huttenus in Qu. Curtio, vt nouum & insolens verbum pro iactantia. Ego animaduerti & Vlpianum eo ex epistola Cæsaris Hadriani ad Pomponium Falconem vti. l. si quis filio. §. eius. de iniust. rupt. testam. Idque non sine exemplo. Nam & Seneca, aut potius apud Senecam Gallio, Non rogaui, inquit, te: dedisti illud iactationi tuæ. Et L. Florus libr. 4. Voces quoque obequitantis excepit, altera cruenta, sed docta & ad victoriam efficax: Miles, faciem feri: altera ad iactationem composita: Parce ciuibus quum ipse sequeretur. Videor mihi & apud alios legisse. Quanquàm quis dubitet Hadriani rescriptum sequi, quem constat Suetonio Tranquillo vsum esse epistolarum Magistro. Curt. lib. 1. [illegible] cap. 49.

IACTVM etiam retis dicimus, l. 12. ff. de act. empt. Et iactum simpliciter. Valer. lib. 4. cap. 1. A piscatorib. in Milesia verriculum trahentibus quidam iactum emerat. Apud Apolog. 1. Eum memoria prodiderunt, cùm animaduertisset a quibusdam piscatorib. euerriculum trahi, fortunam eius iactus emisse. Suet. in lib. de Clar. Rhetor. [illegible] appellauit. Litus ait. ingressi piscatores trahentes rete adiere & pepiere bolon, quanti emerent. Sic enim legendum censeo non vt vulgò scribitur bolum. Ex hoc rete quoddã piscatorium iaculum est appellatum Isidoro teste, lib. 19. etymol. cap. 4.

IACTVRA, damnum est, sed voluntarium: vt quæ fit in tempestatibus maris, vbi bona proijciuntur, vt in tit. ad l. Rhod. Sp.

IACTVRA infamiæ, l. fi. C. de sec. nupt.

IACTVRA substantiæ. C. de episcop. aud. l. tam clementis. Sp.

IACTVRAM debiti pro amissione dixere Impp. l. 2. C. ne licet potentio. Prat.

IACTVS aleæ, fortunæ ludus est magis, quàm artis. Ex Eras. Chiliad. Sp.

IACTVRAM facere, loquendi est modus maximè iacturæ proprius. Sp.

IACVLA

IACVLA Maura dicuntur ea, quibus Mauri qui optimi iaculatores erant, vtebantur: Herodian. [Greek] Mauris autem etiam domo proficiscentibus iaculis opus erat, ob leones & feras quas Mauritania fert. Hinc etiam Flaccus dixit, tantam esse innocentiæ vim, vt ad tutelam sui non egeat, nec mauri iaculis, nec arcu, quacunque iter fecerit. Turneb. aduersar. lib. 26. cap. 5.

IACVLA porrò radiantia dicuntur radij solis, vt à Lucretio, lucida tela diei, peplum noctis vmbra terræ. Turneb. ibid.

IACVLANS. Vlp. ad leg. Aquil. Sed etsi, ait, à iaculantibus per lutum seruus fuerit occisus, Aquiliæ locus est, l. item si obstetrix. §. fi. Sp.

IACVLATORIVS campus. Ibid. Sed si cùm alij in campo iacularentur, seruus per eum locum transierit, Aquilia cessat: quia nō debuit per campum iaculatoriū iter intempestiue facere, qui tamen data opera in eum iaculatus est, vtiq; Aquilia tenebitur.

IAM, pro prætereà, & pro posthac etiam persæpè reperimus positum. Sp.

IAM nunc, quod & nunc iam dicitur, certi temporis, quod præsens est indicationem facit, l. si mortis. ff. de don. caus. mortis. Sp.

IAMIVM, vna dictio, qua vsus est Papinia. in l. pater instituto. de capt. & post li. reuers. temperamentum tractus facit. Sic & apud Cic. pro A. Licinio, item pro Cluentio. Glossam vide Zasij in eandem l. Sp.

[illegible] quæ res vendi nō pos. Sic enim [illegible] [illegible] & ianthinum cōtinebitur. Plin. [illegible] purpureas à Græcis [Greek] appellari tradit, & ab his ianthinam vestem. Idemque eiusdem libri cap. 8. in vestibus florem commēdari tradit purpureum qui in amethysto & viola est. Anton. Thilesi. in lib. de colorib. Violaceus qui & Ianthinus. Ex quo Trianthinus è purpura, vt nomen indicat, factus, & è viola. Briss.

IANITRICES Latinis duorum fratrum vxores appellantur quas Græci [Greek] vocant, l. 4. §. adfines. in fi. ff. de gradib. & adfin. In Lexico Germani sæpiùs à me iā citato scriptum hoc verbum ita reperi, Ianitrices [Greek]. Quæ etiam est [Greek] interpretatio apud Hesychium. Briss.

IANVA in publicū reiecta quæ fuerit explicat Duaren. lib. disput. anniuers. cap. 32. Cùm autem olim benè de Repub. meritis publicè decernerentur areæ ad exædificādas domos, summus illorum honor fuit adyti decreto vt fores extra aperirentur: & ianua in publicum reijceretur. Meminit I.C. l. vlt. ff. de ser. vrb. præd. Ascon. in orat. in Pis. Plin. lib. 36. cap. 15.

IANVARIVS, primus mensium, quem Numa Pompilius à principe deo, hoc est, Iano appellauit: quem primum esse voluit, tanquàm bicipitis Dei mentem, respicientem & prospicientem transacti anni finem, futurique principia. Iudæis erat decimus 7. distinct. ieiunium. Libellus circumfertur nomine Berosi Babylonici, qui Ianum dicit fuisse Noam: eum libellum eruditi mera somnia narrare putant, digna profectò como.cn. [illegible] Sp.

IATRIA, dicuntur præmia, quæ medico præstantur. Alcia. teste. Sp.

I B

IBI, aduerbium in loco. Interdum ad personam refertur. vt in l. vbi cœptum. ff. de iudic. Pro tunc, vel tum positum, Accursius existimat, in l. si quis in legatione: eo. tit. Sp.

IBI, vbi Vlp. in l. item mela. ff. ad leg. Aquil. Et sanè, ait, si ibi tondebat, vbi ex consuetudine ludebatur. Sp.

IBI, in interdicto de vi, quemadmodum accipiendū sit, exponitur in l. 1. §. ibi autem. ff. de vi & vi arma. Appellatione eorum, quæ ibi sunt, neque ea, quæ ad tempus vel casu in eo loco sunt, neque nummi & nomina continentur, sed ea demùm quæ, vt perpetuò ibi sint, posita sunt: quæ quanquàm ad tempus vel casu absint, non eò minùs tamen continentur, l. 44. l. 67. l. 78. § 1. l. 87. §. 1. de legat. 3. Briss.

IBI, id est, in ea re, l. 18. ff. rem rat. haber. l. 45. ff. de dam. infect.

IBI, pro in leges, l. 9. §. pen. ff. de rer. diuis.

IBI, pro in ea causa & specie, l. 1. ff. in ius voc. vt eāt. l. 35. in fi. ff. de neg. gest. Briss.

IBI, pro illic: & opponitur particulæ Hic, l. 4. §. si quis aduentu. ff. vi bon. rapt. Briss.

I C

ICON. Sic scribendum. Latinè effigies, imago, & statua membrorum hominis, à pictoribus seu statuarijs ad viuum expressa. Iconismos, Seneca libr. 15. Epist. ad fi. appellat descriptiones, aitque verbum esse publicanorum. Sp.

ICOSAPROTI, vigintiprimi, & Icosaprotia vigintiprimatus, not. l. fin. vers. mista. ff. de mune. & honor. Io. Bello. Etymol.

ICTERICVS, qui regio morbo laborat, à colore galguli, quam Græci auem icteron dicunt. Idem & Aurigo dicitur, à colore, quem bilis per omne corpus diffusa gignit. Sp.

ICTVS, percussio ipsa. Vlpian. in d. l. item Mela. ad leg. Aquil. Et si quidē apparet, cuius ictu perierit. Item, ictu vno occidit vtrunque, l. quod ait. §. final. de adult. Adde l. 1. de his qui deiec. Obserua autē quod solus ictus fustium, est grauior quauis pœna pecuniaria, l. seruorū. in fin. ff. de pœn. l. 3. C. de sport. Vide & Marcellum. ff. de his qui not. infam. Sp.

I D

IDEAS Platonicæ, à spectando sunt dictæ, quoniam qui aliquid est acturus, ideam inspicit, ad quam suam actionem aptet. vt pictori, qui de exemplari aliquid pingit, hoc exēplar est Idea. Vide post Senec. Epist. 59. Host. ext. de sum. trin. c. damnamus. sub finem. Sp.

IDEM, non est, quod ab alio separari potest, l. si dominus. ff. de ser. vrban. præd. Adde gloss. in l. hæredibus. ff. de dolo. Pro simili ponitur, l. si non sortem. §. libertus. ff. de cond. indeb. Et Celsus putat eam esse causam operarum, vt non sint eædem, neq; eiusdem hominis. Sp.

IDEM, etiam dicitur, pristina qualitate, vel quantitate non seruata, l. & an eadem. §. 1. ff. de execut. rei iudi. l. si seruitutes. de se seru. vrba. præd. l. proponebatur. de iudic. Sp.

IDEM dicere, pro in eadem esse sententia, frequens est locutio. Sp.

IDEM esse, quid fieri tempore licito, vel tempore illicito, si conferatur ad tempus licitum. Bald. tradit, in l. in tempus. ff. de hæred. instit. Sp.

IDEM & vnum sunt penè genuina. Sic Tullius: Est mos hominum. vt nolint eundem plurib. rebus excellere, id est vnum. Connan. lib. 3. cap. 5. nu. 2.

IDEM & vnum. contra l. eum qui. ff. de vsucap. potest censeri diuersi iuris, ob diuersam scilicet rationē: quod legis dispositione vnum fit in obligatione, alterum non sit, per tex. in l. miles. §. decem. ibi. quæ a lege tribuitur. ff. de re iud. Vide Zas. in eandem. Sp.

Verbum, ID EST, plerunque non definiendi gratia, sed exempli loco & [Greek] ponitur, vt est a Duareno notatum. Patet ex l. 7. §. pactorum. ff. de pact. l. 8. ff. de vulg. & pup. l. pen. ff. de annu. leg. l. 3. ff. de supell. leg. l. 3. in fin. ff. de exceptio. l. 3. C. ad leg. Iul. de adulter. Sic apud Gaium lib. 1. Instit. tit. 8. Adgnati sunt per virilem sexum propinquitate coniuncti, id est, consanguinei fratres. Aliàs hoc verbum [Greek] est & explicatiuum, vt in l. 9. ff. de minoribus, l. 3. §. saltus. ff. de adquir. possess. l. 9. ff. si seruit. vindic. l. 13. §. etiam. ff. de pignorib. l. 43. ff. de iniur. Interdum etiam idem valet, quod scilicet. Cuiac. in l. 4. §. si viam. ff. de vsucapio. l. 16. ff. de re iudicat. l. 1. ff. de legit. tutorib. l. 64. in fine. ff. de vsufruct. Brisson.

Hæc verba, Id est, non semper descriptionem aut [Greek] demonstrant, sed sæpè exemplum & speciem. pro

eo, quod dicimus: Quale est, veluti, tanquàm vt Seneca eo vtitur: & si quid simile. Vlp. Et interdum hoc permitti potest, Id est, si grande sit damnum minoris. l. si ex causa. de minor. & rursus Pactum in personam est, quoties ne à persona petam, paciscor. Id est, ne à L. Titio petam. l. iurisgentium §. pactorum. de pact. & idem alibi. l. qui liberis. de vulg. Idem est in illis. Hoc est l. si constante. §. 4. solu. matr. Curt. lib. 1. ... cap. 23.

IDEO, sicut Idcirco, est particula collectiua siue rationalis. Vide Bart. in l. demonstratio. §. quod autem. ff. de condit. & demonst. Sp.

Id genus, hoc genus, pro eius generis, & huius generis locutio elegans est, à Beroaldo obseruata: quod ea Plaut. Terent. Ciceroq; sint vsi. Sp.

IDIOCHIRA Græcè appellantur scripturæ priuatæ, propria manu cõfectæ, l. scripturas. C. qui potior. in pig. habean. Io. Bell. Etym.

IDIOGRAPHVM, idem quod Autographum. Sp.

IDIOMA, id est proprietas. Nam vnaquæque lingua sua quædam habet peculiaria.

IDIOKTITARIOI, vt aiunt Græci interpretes in l. 4. de agric. & censit. libr. 11. id est, propriorum bonorum possessores vide in Basilicis eo. tit. Prat.

IDIOTA, non tantùm indoctus & illiteratus, sed etiam priuatus, & plebeius dicitur. Auth. quomo. oport. Episc. §. quandoque. Sp.

IDIPSVM pro hoc. Pomponius in l. 2. de naut. fœn. Spieg.

IDONEE, aptè, commodè. Pomponius de damno infect. Qui magis idoneè reficere parietem velit. Sic & alibi persæpè reperies: vt & apud Ciceronem. In iure autem idoneè cauere dicitur, si quis pignoratitia, vel fideiussoria cautione, aut (si illas præstare nequeat) saltem iuratoria cauet, c. 1. de dolo & contum. libr. 6. iuncta gloss. super verbo Sufficienter. Idoneus largè, dicitur aptus ad omnia & bona, & mala, Donato authore. Cui astipulatur Vlpian. in l. 2. § idoneos autem. Ad S.C. Tertull. Quilibet autem præsumitur idoneus, sicut & quælibet res bona, nisi diuersum doceatur. Idem in l. cùm quidam ita fideicommissum. Papinia in l. cùm pater. §. rogo. de leg. 2. l. vlt. de libert. agnosc. l. si creditores. in fi. de priuil. cred. Sp.

IDONEIOR. Paul. l. 2 ff. de popul. actio. si plures, ait, simul agant populari actione, prætor eliget idoneiorem. Sp.

IDONEI promissores plerunque non tam ex patrimonio & facultatibus, quàm ex fide accipiuntur, l. 112. in fin. ff. de verbor. obligatio. Idoneos sanè tutores mater petijsse intelligitur, si locupletes & facultatibus licet non moribus idoneos petierit, l. 2. §. idoneos. ff. ad S.C. Tertyl.

IDONEVS homo aliàs integræ existimationis hominem & minimè probrosum significat, l. 41. ff. de verb. sig. l. vlt. ff de tab. exhib. Briss.

IDONEVS paries, oneri ferundo aptus. l. 7. ff. si ser. vind. l. 37. ff. de damn. infect. Item integer & minimè vitiatus paries, l. 45. in fin. ff. ad leg Aquil. Ita autem idoneus iudicatur paries communis, si vtrarumque ædium onera iure imposita sustinere possit, l. 36. ff. de damn. infect. Idoneè. pro rectè, in l. 3. ff. de action. empt. l. 41. ff. de dam. infect. Briss.

IDONEVS accipitur locuples, & qui soluendo est. Ita idoneum debitorem, tutorem, hæredem, fideiussorem interpretamur. l. 14. l. 27. §. penult. ff. de minorib. l. 42. ff. manda. l. 2. ff. de fundo dotal. l. 9. ff. de tutel. l. 9. §. quod si dies, l. 13. l. 39. § tutor. l. 45. ff. de admin. tut. l. 46. in fin. l. 47 ff. de iure fisc. l. 5. ff. de separatio. l. antepen. ff. de condict. & demonstr. l. 14 ff. de in diem add. l. 19. ff. qui potio in pign. l. ... ff. de fideiussorib. l. 6. §. planè. ff. de muncrib. & hon. l. 7. ff. qui satisd. cog. l. 9. ff. de public. Briss. Adde Cuiac. obser. libr. 2. cap. 10. & Turneb. lib. aduers. 3. cap. 16.

IDONEVS alienæ litis defensor alienæve rei expromissor non aliter nisi satisdatione habetur. l. 1. §. 1. ff. de diuer. reg. l. 46. §. qui alium. ff. de procurator. Porrò neque fœmina, neque miles, neque qui Reip. causa abfuturus est, aut morbo perpetuo tenetur, aut magistratum initurus est, aut inuitus iudicium pati non potest, idoneus defensor intelligitur, l. 54. ff. de procur. Et sic idoneè defendere in l. 1. ff. de diuersi temp. Et idoneum defensorem in l. 5. ff. de reb. auct. iud. Et idoneum patremfa. accipiemus in l. 10. ff. de adm. tut. Briss.

IDVARE, antiquum verbum, separare significat. vnde & Diuidere verbum, & Idus dicti Macrobio. Vide Alc. in l. malum mauis. §. viduam. de verb. sig. Sp.

IDVS, dicuntur diuisiones: vnde propriè existimantur dies, qui diuidunt mensem. Diuidunt enim menses, præcipuè Nonas a Calendis. Vide gloss. super verb. Post Idus Martias. in l. Cæsar. ff. de publ. & vectig. Pridie Idus Mart. in l. item ueniunt. ff. de petit. hæred. l. Titius Seio. & ibi in glo. de constitut. pec. Sp.

I E

IECVR, dicitur Græcè ἧπαρ: vnde Hepatici homines, qui iecinoris morbo laborant, appellantur. Vlpi. de ædilit. edict. l. qui clauam. §. Trebatius ait. Si tamen ex corporis vitio id accidit, veluti quòd Iecur dolet, morbosus est. Sp.

IEIVNIVM, tempus quo à cibis abstinemus, quod & Ethnici interdum instituerunt, Quadragesimam impropriè significat. Hinc diuinitùs consecratam, & Apostolorum ordinatione traditã, Pighius contendit: nec eius autorem Telesphorum, sed exactorem fuisse. D. Cæs. Maximil. partitam Quadragesimam, sanctiùs obseruandam existimabat: eius que causa scripsit iterum atque iterum ad Lateranum concilium: sed reclamantibus Theologis Cardinalibus non successit re[illegible]

[illegible] Sp.

IEIVNIVM est subtractio prandij, & post cœnam cuiuslibet cibi priuatio vsque ad diem sequentem, & abstinentia à carnibus & trahentibus sementinam originem a carnibus, vt ab ouis lacte, caseo, c. denique. 4. distin. Goffred. in summa de obseruat. ieiun. & Innoc. in Rubr. eod.

IESVS, est nomen Redemptoris ac Saluatoris nostri Christi, qui Hebraicè IEHOVA dicitur, Latinè Saluator: vel vt alij volunt, Seruator. Cuius significationis ratio est apud Matthæum: Hic enim, inquit, saluum faciet populum suum à peccatis suis. Vide in Nouell. Constit. 9. in cuius prin. & fine sanctissimi huius nominis fit mẽtio. Porrò ex initialibus Rubricis Cod. Pandect. Instit. Auth. tametsi Haloandri editio non agnoscat eas, colligunt Doctores, Imperatorem nostrum Iustinianum fuisse Christianum. Sciendum autem, quòd quamuis à principio fuerit Christianus, tamen in hæresim, vt historia prodit, lapsus est, in eaque mortuus. Proinde parũ conuenit Christianum appellari, qui in fide Christiana nõ permanserit, gloss. fin. c. firmiter. de sum. trin. & fide Cathol. Præterea dicunt, quòd non possit esse Imperator, vel Rex, nisi sit Christianus. Hoc verum esse, non credit Zasius: nec vsus, vt ipse ait, recipit. quòd de Regibus clareat in his nationibus, vbi Christiani non fuiit. Imperator sit nomen officij: Rex, nomen generis. Reges enim nascuntur, Imperatores creantur. Iulianus, quamuis apostata, præfuit Imperio. Potest tamen Doctorum dictum intelligi, de Imperatore Romano, qui defensor & propugnator est, & esse debet Rom. Ecclesiæ, & fidei orthodoxæ. Sp.

I G

IGITVR, particula colligit interdum supradicta illatione, hoc est, ratione confirmat. Vlpia. in l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mandati. l. diuus. ff. de custod. reor. & sim. Interdum pro deinde ponitur. Inst. de tutel. in prin. Sp.

IGNARVS, vocatur rudis & imperitus, vel indoctus, vel inscius. Ignarum conditionis suæ Imper. Constantinus in l. 2. C. si ser. aut libert. libr. 10. non inelegantem vsurpauit, pro nesciente statum natalium. Sp.

IGNA-

IGNAVIAM Iurisconss. quæ non est stultitia, vt interpretes putarunt, diligentiæ opponunt. Siquidē naui homines, impigri, & diligentes appellantur. Scio tamen ignauiam vulgò pro pusillanimitate accipi. Porrò, Ignauiæ culpam contrahunt, qui ex qualibet leui, vana, iniustave causa ad res improuidas, temerariasve aut noxias mouentur, dum dolus absit. exempla sunt in l.2.§.si publicanus.ff.vi bon.rapt.l.1.in fi.iunct.gloss.ff.de abig. & fortè.in l.qui rei.§.2.§.si quis.ff.de bon.eor.qui mort. sibi consciu.cum simil.ex Zasio. Sp.

IGNAVITER, Glo.in l.fi.C.de epis.& cler. stultè exponit, nimirùm satis stultè. Nam lentè & leniter significat, vt apud Cic.2.Tusc. Sp.

IGNEM ne habeto, & ignem innocentem, hoc est, innoxium habeto, differunt, l.videamus.§.si hoc in locatione.ff.locat.& conduct. Ignem inferre, Ignem inijcere, ibidem in fin.& l.seq. Sp.

IGNEM inferre, fewr hinein tragen. Ignem inijcere, fewr ein werffen. d.l.videamus.in fi.& l.seq.

IGNIARIVM est, inquit Bud. quo ignis elicitur: constat silice, è quo ignis atterendo elicitur: & ferro, quo silex atteritur percussu: vnde scintillæ decussæ, & in fomite, linteoq; concepto exceptæ, flammam excitant. Igniarium dare quid sit apud Senecam, libro de benefic.4. cap.36.declarat in Chiliad.Erasm. Sp.

IGNIS & aqua. Veteres cùm veram Dei creationem non satis perciperent, arbitrabātur his duobus elementis igni & aqua produci omnium animantiū vitam. Ideo nuptiarum fœdera interuētu ignis & aquæ celebrabantur, vt testatur Scæuola in l.pen. de donat. int. vir.& vx. quem locum Accurs. malè de tæda nuptiali intellexit, quæ alia quadam honoris solennitate solebat nouæ nuptiæ præferri. & seruus qui præferebat, dicebatur Prelucens. Vide Bud.in fi.prior. Annotat. eandem pulchrè explicantem. Sp.

IGNIS & aqua, vide Aqua & ignis: item Interdicere aqua & igni. Et hæc ipsa de re Lactantius lib.de orig.errorum, 2.cap.10. Substantia ignis, calor est, inquit: aquę, humor. Rectè igitur Ouid.

Quippe, vbi temperiem sumpsere humorque calorque,
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit igni aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: & discors concordia fœtibus apta est.

Alterum enim quasi masculinum elemētum est, alterum quasi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideoq; à veteribus institutum est, vt sacramento ignis & aquæ nuptiarū fœdera sanciantur: quòd fœtus animantium calore, & humore corporentur, atq; animentur ad vitam. Cùm enim constet omne animal ex anima & corpore, materia corporis in humore est, animæ in calore, quod ex ouium fœtibus datur scire: quos crassi humoris plenos, nisi opifex calor fouerit, nec humor potest corporare, nec corpus animare. Ex ulib. quoq; ignis & aqua interdici solebat. adhuc enim videbatur nefas, quāuis malos, tamen homines, supplicio capitis afficere. Interdicto igitur vsu earum rerum, quibus vita constat hominum, perinde habebatur, ac si esset, qui eam sententiam exceperat, morte multatus: adeò ista duo elementa prima sunt habita, vt nec ortus hominis, nec sine his vitam crediderint posse constare. Hęc Lactan. Hot.

IGNOBILITAS, hoc est, obscuritas, humilitas generis, viris fortibus non est obijcienda.

IGNOMINIA, quasi nominis nota infamia. de qua Seneca ad Albinam. Hinc Ignominiosus, notatus infamia. Item Ignominiæ causa missus. l.ait Prætor. ff.de his qui notan.infami. Spieg. Hinc Ignominia dicta, quòd animaduersio illa, seu notæ ascriptio in nomine tantùm versatur.

IGNOMINIA soluti milites dicti, qui felici prelio, priori culpa correcta, & obliterata memoria dedecoris in eum, quo priùs erant, gradum restituti, pristinam dignitatem recipiebant. Sp.

IGNOMINIATVS, apud Gellium, pro ignominia affectus. Antiquum & obsoletum.

IGNOMINIOSA missio est, quoties is qui militem è castris mittit, addit nominatim ignominiæ causa se mittere, l.2.ff.qui not.infam. Hotom. & Anton.Aug.lib. singulari ad Modestinum, l.8.§. planè ignominia.ff.de excusat.

IGNORANS Ius naturæ, ignorabitur à Deo, lege, & ministro eius magistratu. 37.dist. cap.pen.in fi.1.Cor.14. Ignorans ignorabitur. Prat.

IGNORANTIA est, cùm de facto, vel de iure nihil scio. nec inde aliquid suspicor. Lege Azonem in Summa. Sp.

IGNORANTIA duplex, alia iuris, alia facti, vt patet ex Rubric.ff.de iur.& fact.ignor. Ignorantia iuris alia naturalis, alia ciuilis. Facti, alia est eius facti, quod oportuit aliquem scire: alia eius quod non oportuit eum scire: sicut Apostolus ait.1.Corinth.10. Si quis infidelium vocauerit vos ad cœnam, quidquid vobis appositum fuerit, comedite, nihil interrogantes. si quis vobis dixerit, hoc idolis immolatum est, nolite comedere. Ecce, quòd vocatum ad cœnam, non oportuit scire, carnes sibi appositas, idolis fuisse immolatas, quod oportuit eum scire: sicut ignorantia Iudæorum & reliquorum infidelium, qui ea quæ de Christo fuerant prænunciata, adhuc ignorant esse completa. Vnde à Iudæis adhuc exspectatur venturus. hæc subdistinctio probatur in c. turbatur.§. notandum. 1. quæstion. 4. Ioan. Bello. Erym.

IGNORANTIA, Paulus inquit, vel Iuris vel facti est. l.1. Item, in l.regula est.de iur.& facti ignor. Idem tradidit, Iuris quidem ignorātiam cuique nocere, facti verò ignorantiam non nocere. Exemplum pete ex iam citata l.1. [illegible] Sp.

Ignorantia iuris naturalis, quod ad prima religionis erga Deum, & charitatis erga proximum, principia pertinet: neminē prorsus excusat, ætatis & mentis compotem. qualia sunt in l.1.l.2.& l.Iustitia est.§.1.ff.de iust. & iur. leg.1.in princ.ff. quod quisq; iur. l. iure naturæ.ff de reg.iur.

IGNORANTIA sui perniciosa est, vt ostendit Plato in Legibus suis: Vereor, ne & nunc sint quàm pauci, qui seipsos cognoscāt. Plautus tempora sua taxans: Vix, inquit, in foro decimus quisque est, qui ipsus se nouerit. Ad humani, inquit Cicero, ingenij vitium pertinere potest, quando quis per ignorantiam non satis intelligit quid faciat, vel dicat: aut contrà, vt si quis nesciat ea, quæ ad se attinent. Vulgò nominatur affectata ignorantia, quæ in facto proprio non excusat. Iuxta Aristotelem differunt, Quod peccat ignarus, & quod peccatur propter ignorantiam. Excusabile est, vbi sola ignorātia errati causa est: at vbi non ignorantia, sed nostra ignauia, aut cupiditas, errati causa est, ibi ignorātia non excusat. Sp.

IGNORANTIA supina, quam Vlpianus censuit minimè ferendam, est factum ignorantis, quod Accursius ad alienum duntaxat refert: non satis assecutus vim eleganter vsurpati à Iureconс. vocabuli, Supini. Plaustra extant eiusmodi vocum, quas ad eum modum se nudis bonarum literarum Interpres ille rectè aperuisse putauit. Tolerabilis est autem ignorantia facti alieni. l.fin.ff. pro socio. Sp.

IGNORANTIS & inuiti cōditionem meliorem nos facere posse, non deteriorem. l. soluendo.ff.de negot. gest. Sp.

IGNORANTIS domini conditio deterior per procuratorem fieri non debet. author Paulus tit.de procur. Spieg.

IGNORARE dicimur, quod scire debemus, l.1.C. per quas pers.nob.acq. item l.2.§.1.C.de rei vxo. action. Translatum ad personas, est non cognoscere, ac parùm exploratum habere. Sp.

IGNORATA, & quæ non sunt, eodem modo iudicantur. Tam enim abiunt à cogitatione nostra, quæ non apparent, & nesciuntur, quàm quæ omninò in rerum natura non subsistunt. Conna.lib.7.cap.7.nu.8.

IGNORATIO, ab ignorantia significatione nō differt. Sp.

IGNOSCERE, est, quæ iudicas punienda, non punire:

nire: author Seneca libr. de Clementia, pro noxam remittere. Vlp. vsurpat in l. 2. §. vtriusque legis reddit rationem. ff. de noxal. Ignoscere tamen eleganter à Varrone, pro valdè noscere accipitur. Ignoscere omnibus & nulli, æque crudele censet Seneca cap. 2. lib. 1. de Clementia. Sp.

IGNOTI iuris non esse. C. de reuoc. ijs quæ in fraud. cred. l. ignoti.

IGNOTVS, hoc est, incognitus, non visus. Iustinia. Non esse autem admittendam excusationē eius, qui hoc solo vtitur, quòd ignotus patri pupillorum sit, diui fratres rescripserunt. §. item propter inimicitias. Inst. it. de excusat. tutorum. Sic ignoti domini, in l. 1. C. de Thesaur. lib. 10. Sp. Sic Plaut. in Trinumo:

Is homo exornetur graphicè peregrinum in modum.

IGNOTA facies, id est, quæ non sit visa: non autem ignotus patri, id est, qui patrem non cognoscit, vt Ang. Ioan. de Platea: Christophorus & Nausea illic interpretati sunt. Aldobrand.

I L

ILICET, per συγκοπὴν dicitur. Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta quum præco pronunciasset, Ilicet: quod significat Ire licet. Hæc Donatus in Adelphis Terentij. Dicebatur etiam in funeribus consumpto cadauere, & collectis cineribus. vnde Vergilius libro 6.

--Dixitque nouissima verba.

id est, Ilicet: inquit Seruius. nam Vale dicebatur post [illegible] dem. Varro dicit pyras ideo [illegible] næ odorem, ne offendatur populi circunstantis corona, quæ tamdiù stabat, respōdens fletib' præficæ, id est, principi planctuum, quamdiù consumpto cadauere, & collectis cineribus diceretur nouissimum verbum Ilicet, quod ire licet significat. Hot.

ILIKIA, id est, corporis magnitudo in Euangelio Matthæi. Euseb. libr. 4. de vita Constantini, & Dion. lib. 54. τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, vocat puberes minores tamē viginti quinque annis. Prateius. Adde Cuiacium Obseruationum lib. 6. cap. 3.

ILICO, breuitatem temporis notat, l. 1. Cùm adjicitur. ff. de verb. obligat. cum similibus. Sunt qui scribant duplici l. Interdum tamen non tempus, sed locum significat. Sp.

ILIENSES, dicti sunt populi ab vrbe Ilio, clarissima omnium quæ fuerunt in Asia: vel ex eo, quod inde profecta est tota Romanorum nobilitas. De quibus Callistrat. de excusationib. l. non tantùm. & c. Nebr.

ILLABORATVM, quod sine labore & diligentia factum est.

ILLACHRIMARI. Callistratus l. obseruandum. de offic. præsid. Neque precibus calamitosorum illachrymari oportet: id enim non est constātis & recti iudicis. Spieg.

ILLATA, ab inuectis quo distent, vide l. & si non inducta. C. in quib. causis pignus tacit. contrah. Albericus. Varij sunt illationum tituli, veluti annonarum, tributorum, vestiū, quibus omnibus exigendis præsides prouinciarum vim & auctoritatem suam interponere debent, l. iudices. C. de annonis & tributis lib. 10. l. missi opinatores. C. de exact. tribut. lib. eodem.

ILLAVDATVS, inculpato opponitur. Gell. li. 2. de illo loco Virgiliano loquens,

Aut illaudati nescit Busyridis aras.

Sed enim, inquit, qui in omni re, atq; omni tempore laude omni vacat, is illaudatus est, isq; omnium pessimus, deterrimusq; est. Sicuti omnis priuatio inculpatum facit. Hinc Callistrato in l. testium. de testib. Inculpatus testis dictus, qui est exploratæ fidei, ac nulla vnquàm inconstantia testimonij labefactatæ, & moribus probatissimis, & integræ famæ. Ex Budæo. Sp.

ILLECEBRA, omne blanditiarum genus, quibus allicimur, l. quidam ignauiæ. C. de Decur. lib. decimo. Spieg.

ILLAEDERE legem, pro infringere, & violare.

ILLEGITIMORVM, vt vtamur verbo apud nostros Doctores recepto, alij Incestuosi vocantur: puta ex cognatis procreati. alij Nefarij: ex descendentibus suscepti. alij Spurij, qui & Adulterini: ex adulterio nati. Hi nisi à principe, aut huius authoritate, legitimationem, vt vulgò dicitur, beneficium impetrauerint, à successione parentum non tantum excluduntur, l. si adulterium. in princip. ff. ad legem Iuliam. de adulterijs. l. quinetiam. ff. de ritu nupt. & §. ergo omnes. Institut. eodem titul. sed alimentis etiam non censentur digni iure ciuili. Authentic. Quibus modis natur. effic. sui. §. vltim. Ac hæc, Roman. pontif. iniquum censentes, infantem à Deo creatum fame necari, præstanda constituerunt, c. cùm haberet. de eo qui duxit in vxorem quam ante per adulter. poll. Sp.

ILLEXERAT, pro persuaserat, in sententiam vt attraxerat. Vlpia. in l. 1. §. si omnes. de ventre inspiciendo. Vel ipsa eum dilexerat, vt crederet. Sic illices. veluti suasores, in Plauti Pœnulo, Valla interprete, sunt accipiēdi. Propriè tamen inescare est: quod & pellicere etiam dicitur. Sp.

ILLIBATVS quadrans, apud Vlpianum in l. si filia nupta. §. Papinianus ait. ff. famil. erciscun. interpres, illibata ab intactis. in l. si qua per calumniam. C. de episco. & cleri. hoc putat distare: vt illibata partem, intacta totam respiciant. Apparet tamen pro eodem poni, l. fin. C. in quib. caus. restit. in integ. non est necess. quod & Alberic. noster, teste Old. non indoctus interpres iuris, admonuit. Sp.

ILLIBERALES & sordidos quæstus, lib. 1. Offi. censuit Tullius, eorum esse qui in hominum odia incurrūt: vt portitorum, & fœneratorum: itemq; eorum, quorū opera, non quorum artes emuntur. Alcia. in l. mercis. de verb. sig. Sp.

ILLICENTIATVS, improbum vocabulum, extat in c. constitutus. ext. de procurat.

ILLICITE ædificare, id est, hoc quod dirui constitutiones iubent, autore Vlp.

ILLICITVM, quod non licet, & indecens est. Hinc Illicitè aduerbiū, familiare Iurisconss. ac Impp. in const. Vide §. sancimus. in Auth. de incest. nupt. Sp.

ILLOTIS manib. negotiū aggredi, est imparatum ac non satis instructū accedere. deducta locutione ex Deorum sacris, ad quæ sine præparatione (cuius pars erat manuum ablutio) nefas fuisset accedere. Hesiod. in lib. cui tit. est ἔργα καὶ ἡμέραι. μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον χερσὶν ἀνίπτοισιν, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν. Caius l. 1. ff. de orig. iur. Deinde si in foro caussas dicentib. nefas, vt ita dixerim, videtur esse, nulla præfatione facta iudici rē exponere: quanto magis interpretationem promittentib. inconueniēs erit omissis initijs atque origine non repetita, atq; illotis, vt ita dixerim, manibus protinùs materiam interpretationis tractare, id est, sine præparatione, & præmunitione, atque anticipata quadam earum rerum cognitione, quæ aditum ad iuris cognitionē patefaciunt, viamq; muniunt. Hot.

ILLVM illius liberum esse volo. His verbis seruo libertas adseritur, l. si quis ita scripserit. ff. de manumiss. testam. Sp.

ILLVMINARE, pro illustrem & insignem facere, positum in l. 3. C. de nat. lib.

ILLVSIO, id est, derisio. Clem. vnica. de renunciatio. Io. Bello. Etymol.

ILLVSTRARE, quod est, lucem & splendorem afferre, magis probatur eruditis, quàm Clarificare: quod hoc non inuentu facile sit apud vetustos authores, præterquàm apud Virgil. de Fortuna, Nec quos clarificat, perpetuò fouet. Sp.

ILLVSTRE & obscurum, contraria. Nec ad personam tantùm, sed & ad rem refertur, vt apud Ciceronē, Illustre domicilium.

ILLVSTRIS vir, pro magni nominis, vt Erasm. Budæus, Alciat. nec enim imagines tantùm respicit. Nostris placuit illustrē dici, vt quis mox ad Principis latus admotus est. Quales sub diuo Maximiliano fuere, Matthæus Langus Augustanus, Petrus à Mota Hispanus, Io. Collau-

Collaureus Kirchensis. Io. Bannisius Dalmata, Andreas [illegible] Cyprianus à Sernten Tirolensis, [illegible] Nicol. Zyeglerus Nordlingiacus, Gabriel V[illegible] dunus: tum alij multi quos ob merita, Principis clementia euexit. Inter hos enituit Langus, de quo pluribus aliquanto egimus, & in comment. in Austriad. Bartolini, & in Scholijs nostris, cap. 41. lib. 1. Syluarum contentionum, siue commentarij, quo Aeneas Syluius cum Antonij Panormitæ Alphonsinis dictis & factis, externorum & nostrorum præcipuè Principum confert. Quatenus verò ad dictionem illustris pertinet, vide Angel. in l. 1. C. de præposit. labor. lib. 12. Spieg.

ILLVSTRIVM sunt gradus quidam, alij maiores, alij minores. præfectus prætorio maior est magistro officiorum, vterque tamen illustris. Cuiac. l. vlt. de dignitatibus. C. libr. 12. Sunt autem quinq; gradus illustrium, de quibus vide supra in dictione, Honorarij.

ILLVSTRIS, titulus est dignitatis. l. 60. l. 61. de decurionibus lib. 10. C. l. vlt. C. de iniur. Tribuitur hic titulus Præfectis prætorio, Præfectis vrbi, Quæstoribus, Magistris militum, Magistris officiorum, Comitibus rerum priuatarum, Comitibus domesticorum, Principibus agentium in rebus. l. 32. C. de appell. l. 2. § sin autem. C. de temporib. appell. l. 6. C. vbi causæ fiscal. l. vnica. C. ne rei milit. Comitib. l. 11. C. de adsessorib. l. 8. C. de defensor. ciuit. l. 3. C. de aduo. diuers. iud. l. vlt. de decurionib. lib. 10. C. l. vlt. de susceptoribus eod. Ita illustrem dignitatem & illustrem administrationem in Constitutionib. interpretabimur. l. 32. & l. 36. C. de app. l. 63. & 65. de decur. lib. 10. C. & illustratus gradum in l. 11. §. fin autem vtraque. C. de iudic. Et illustres personas in l. 26. §. 1. C. de vsur. Et illustrem mulierem. l. 5. C. ad Orphitia. Erat autem illustrium dignitas omnibus alijs superior, & omnes alias antecedebat, vt apparet ex Nouell. de appellatio. & intra quæ temp. ad fi. & ex l. vn. C. de ratiocin. oper. pub. & ex l. vlt. C. de sportul. l. 1. C. Vbi senator. Briss.

ILLVVIES, spurciciam, immundiciam, fœtoremq; oris notat, apud Trebatium in l. qui clauum. de ædil. edict. Sic enim legendum, vt admonuit Budæus: non Ingluuie. vt antiqui codices habent. Spieg.

ILLYRICVM, pro Illiria regione, Epiri contermina: cuius descriptioné pete ex Vadiano, cosmographorum nostræ ætatis principe. Apud alios reperies frequenter positum adiectiué: pro quo nostri Impp. Illyricianum vsurparunt. Spieg.

ILLYRICANVS, id est, de Illyrico, regione Epiri contermina, Italiæ propinqua. not. in rub. C. de colon. Illyrica. lib. 11. C. Io. Bell. Etymol.

ILLYRICVM fuit duplex, orientale & occidentale, quod Beatus Rhenanus obseruauit, ad librum de Noticia Romani Imperij. Illyrici orientalis duæ sunt diœceses, Dacia & Macedonia. Cuiac. ad l. id ab vnaquaque C. de anno. & tribu. lib. 10.

IMAM ceram appellat Suetonius vltimam partem testamenti, quoniam tabulis ceratis scribebāt. Primum autem scribebatur nomen testatoris, deinde hæredum. vnde Horatius.

> *Sic tamen vt limis rapias quid prima secundo*
> *Cera velit versu, solus, multisue cohæres.*

Primus enim versus nomen habebat eius qui testabatur, secundus eorum qui instituebantur: Quia initium erat faciendum ab hæredis institutione. alioqui etiam legata ante hanc institutionem relicta & data, non valebant. quod postea à Iustiniano correctum est: vt not. in tit. de legatis. Connan. lib. 10. cap. 7. num. 1.

I M

IMAGO, est collatio formæ cum forma, cum quadam similitudine. Refertur non tantum ad picturam, & ceram, statuas, & ad ea quę fiunt ex marmore, ęre, argento, & similibus: sed etiam ad notas, quibus ea quæ ediscenda sunt, notamus. Asinius Pollio traditur fuisse autor imaginum scriptorum in bibliothecis locandorum. Sæpius etiam imago pro nobilitate generis accipi solet. Hinc fumosæ imagines, quæ à maioribus degenerant, & fermè nihil imaginis eorum habent. Atque imagines hæ stemmata vocabantur. Iuxta illud Sat. *Stemmata quid faciunt?* Vide Budæum in Annot. 2. de Orig. Iur. Socrates cap. 41. Hist. Tripart. scribit, imaginem CHRISTI fuisse, à Iuliano Augusto deiectam. Albericus refert, se anno M. CCC. L. Romæ vidisse Saluatoris imaginem diuinitus pictam. Spieg.

IMAGO iuris Liuio lib. 50. Emancipatio, quæ venditionis instar obtinet. Prat.

IMAGINARIA coemptio Nonio fiebat, cum mulier ad maritum veniens, asses tres & vnum, quem manu tenebat, ei dabat velut emendi caussa. Prat.

IMAGINARIA dicuntur in iure, quæ non verè, sed simulatò & dicis caussa fiunt. Hinc Vlpianus in l. 16. de reg. iur. Imaginaria, inquit, venditio non est precio accedente. Idem l. 4. §. 1. ff. de manum. Si seruus ab ignoto emptus sit, postea autem pretium suum obtulerit, dicendum erit non esse audiendum. ab initio enim hoc agi debet, vt imaginaria fieret venditio, & per fidem contractus inter emptorem & seruum agatur. Hinc Modestinus l. contractus, 54. ff. de oblig. & act. Contractus imaginarij etiam in emptionibus iuris vinculum non obtinēt, cùm fides facti simulatur, non intercedente veritate. Sic l. 55. ff. de cont. empt. l. 1. ff. de quæstion. l. 46. ff. locat. l. 10. in fin. ff. de acquiren. possess. l. 4. ff. de manu. l. 49. ff. de act. empt. Hotoman.

IMAGINARIA venditio, quæ paruo tempore apud emptorem duratura est. l. 4. §. si ab ignoto. ff. de manum. vnde autem illa irrepserit, Ferrarius pulchrè ostendit in Comment. ad regul. Iur. Ex quibus satis constat, ipsum esse in eis, qui hodie profitentur apud nos iurisprudentiam, rectè intelligendorum legalium textuum optimum magistrum. Equidem minore iam desiderio ipse teneor sanctissimi senis Zasij: quod videtur pares ei hęc ætas, si modò non superiores, reliquisse, qui iuris ciuilis rectè tradendi functionem amplecti velint, & possint: quo tandem longa die, ille malè receptus docendi modus, vna cum spurca barbarie, vt in cæteris disciplinis iam felici successu contigit, penitus profligetur. Spegel.

IMAGINARIA igitur venditio est, in qua nummorum aliquid, specie pretij numeratur, cùm reuera aliud agatur, quam vt emptio cōtrahatur. l. 55. ff. de contr. emp. l. 1. § diui fratres. ff. de quæstio. l. 20. C. de donat. int. vir. At apud Paul. lib. 2. Sentent. tit. 13. Constantinus libr. 3. Epit. [illegible] &, vt mox subdit, [illegible]. Quarum definitionum exempla profert, quæ illic vide. Eadem ratione & imaginarias eas locationes vocabimus, de quibus in l. 46. ff. loca. l. 10. in fin. ff. de adq. possess. Imaginarius & ille emptor dicitur, qui nomen dumtaxat alienæ emptioni accommodat, nihil de suo impendens. l. 4. §. si ab ignoto. & §. siue autem. ff. de manumissionibus l. 10. C. de distract. pign. Imaginarium quoque colonum, subiectum quendam coloni loco, qui re vera non conduxerat, Hermogenia. dixit in l. 49. ff. de actio. empt. Imaginarios nuntios dicunt & Impp. repudia non verè & ex animo, sed specie tantùm & simulatione missa. l. 3. C. de repud. Et Imaginarias apochas in l. 2. de annon. & tribut. in C. Th. Briss.

IMAGINARIA venditio Qualis nam esset hæc imaginaria venditio, quæ in emancipatione requirebatur, nullus hîc tradit. Docet autem Caius libr. priore Institutionum his verbis: Item per emancipationem filij sui iuris efficiuntur: sed filius masculus tribus emancipationibus de potestate patris exit, & sui iuris efficitur. Emancipatio autem, hoc est, manus traditio, quædam similitudo venditionis est, quia & in emancipationibus præter illum, hoc est, certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. ergo iste naturalis pater filium suum fiduciario patri mancipat, hoc est, manu tradit, à quo fiduciario patre naturalis pater vnum aut duos nummos, quasi in similitudinem precij accipit: & iterum cum acceptis nummis, fiduciario patri tradit: hoc secundo & tertiò fit, quum fiduciario patri

mancipat, ac tradit: & sic de patris potestate exit. Quæ tamen emancipatio solebat ante Præsidem fieri: modo ante curiam facienda est, vbi quinque testes ciues Romani in præsenti erunt, & pro illo qui libripens appellatur, id est, stateram tenens, & qui antestatus appellatur, alij duo, vt septem testium numerus impleatur. Tamen cum tertiò mancipatus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, vt ei à fiduciario patre mancipetur, & à naturali patre manumittatur: vt si filius ille mortuus fuerit, ei in hæreditate naturalis pater, non fiduciarius succedat. Fœminæ, vel nepotes masculi ex filio vna emancipatione de patris vel aui exeunt potestate, & sui iuris efficiuntur. Libuit autem hæc omnia referre, vt facilius intelligeretur modus emancipationis. nam alij, qui paucioribus verbis Caij sententiam tradere conantur, nō satis illam docere videntur, neque differentiam scribunt inter emancipationem masculorum, & fœminarum, nepotum ue. Theophilus & ipse sub hoc titulo pluribus verbis hæc eadem repetit, illud etiam addens, hanc manumissionem fieri solitam vindicta. Quod pariter tradere videtur Iustinianus in l. vlt. C. de emancip. lib. & in constitutione, quæ digni. & Episco. fil. lib. à pat. pot. quum ait illam imaginariam venditionem cum iniuriosis, rhapismatis fieri consueuisse. nam is, qui vindicta manumittebatur, virga quadam vindicta appellata, percutiebatur, vt docet Acron in Horat. Serm. li. 2. Saty. 7. quam percussionem Iustinianus rhapisma dixit, à verbo ῥαπίζω, quod est virga cædere, vt scribit Hesychius, & ῥαπὶς dicitur virga. Quamobrem iure videri potest deceptus vetus illius Constit. interpres, qui colaphis hanc manumissionē fieri putauit, in quam etiam opinionem induxit Accurs. Bal. Alciat. Haloandrum, & alios omnes, cum tamen nusquam eiusmodi emancipationis mētio fiat, quam etiam Accur. se non legisse testatur. Ferran. lib. 1. Explicat. in §. præterea, quibus modis ius pat. sol. c. 20.

IMAGINARIVM contractum dicimus, non in hoc conflatum, vt legitimus sit, sed quod sub eo quasi prætextu aliud habeatur actum: vulgò contractus simulatus vocatur, nullumque obtinet iuris vinculum. autor Modest. l. contractus imaginarij. de action. & oblig. Spiegel.

IMAGINARIA donatio intelligitur, quæ fit accedente precio: quòd hæc ex mera liberalitate proficisci debeat. l. 1. cum simil. ff. de donat. Sp.

IMAGINARIA ordinatio, in Aut. Quom. oport. episc. §. 1. Spieg.

IMAGINATIONEM, phantasiā, & viceuersa hanc imaginationem nominari, & eandem esse functionem, quidam arbitrantur: tametsi phantasia expeditior & liberior imaginatione sit. quòd pulchrè declarat Hispanorum doctiss. Viues lib. 1. de Anima. Spieg.

IMAGINEM remanere, origine rei sublata absurdum est, l. 1. in princ. C. de Latin. libert. toll. Monuit & Albericus. Spieg.

IMAGINES Fumosæ. Fuit etiam Ius imaginum apud antiquos, de quo multa Budæus in Pandect. quod aliquo præclarè gesto magistratu & honorib. egregiè functis donabatur à Senatu. Cic. in Pisonem. obrepsisti ad honores errore hominum, cōmendatione fumosarum imaginum. Fumosas appellat bene antiquas: Quibus opponuntur subitæ imagines apud Plinium in Epist. pro rerecenti & nuper exorta nobilitate. Neque ardentius inquit tu pronepotes, quam ego liberos cupio, quibus video à meo tuoq; latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus Ni magis placet, subitas interpretari non diu duraturus. Connan. lib. 2. cap. 12. num. 8. De iure imaginum vide infra suo loco. Ius imaginum, &c.

IMAGINES Deo noluit fieri Numa. Primum enim principium, mentem inuisibilem, & increatam esse censuit. Proinde in centum & sexaginta annis, in templis Romæ simulachrum corporeum nullum extitisse traditur. Quod & Eusebius in libris de Euangelica præparatione, ex sententia Clementis testatur, opinatus, eam legem ex Mosi præceptis emanasse. Ex commentarijs Zasianis ad l. posteriorem, de orig. iur. [illegible], [illegible], [illegible] Sp.

IMAGINIS, hoc est, simulacri picti legatum, de tabula accipiendum non est. autor Papinian. in l. si imaginem. de aur. & arg. leg. Sp.

IMAM aurem vellere, veteres dicebant, admonere: à prisco ritu sumpta figura, quo in ius ducturi quempiam aurem vellicabant: attestantes eum, quem quasi testem meminisse volebant. Vide Erasmum in Chiliad. & Alc. in l. subsignatum. de verbor. significat. Spieg.

IMBECILLITAS infantiæ, apud Impp. in l. vnica. C. si sec. nup. mul. vt apud Cic. ætatis imbecillitas. Refertur & ad spiritum & ad corpus, sicut Imbecillius. Spiegel.

IMBVTI serui artificijs, apud Vlpianum in l. si seruos pignoratos, de pignor. action. Notum est, Imbuere, etiam instituere, docere, & formare significare. Inde Imbutum literis & moribus dicimus, pro instituto. In mala quoque re id verbum vsurpamus. Nam Imbuere scelere, odio, veneno, sanguine, crudelitate, dicimus. Spieg.

IMBRICES sunt quadræ fornaceæ coctiles, exacerato, cretaceoque confecti ad tectum scandulare seriatim tegendum, munimentoq; quàm accommodo imbribus arcendis, à quibus amoliendis, dicti, vt reor, imbrices. Plinius vndecimo lib. nat. Hist. Follis vtriq; linguam esse scribit imbricatæ asperitudinis. Imbricatum Vitruuius intelligere videtur morsiunculis denticulatis pectinatim de vinctu, sic scribens libro secundo Incerta verò cementa alia super alia sedentia inter se imbricata non speciosam, sed firmiorem, quam reticulata præstant structuram. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollina. ad Domitium. lib. 2.

IMITARI, est simile quid facere: AEmulari exemplum, est paria facere, & æquare. Spieg.

IMITARI chirographum, hoc est, adulterare, capitale crimen est. Titus Cæsar profitebatur se maximum falsarium esse potuisse: quòd imitatio huiusmodi erat ei facillima. Cæs. Maximilianus symboli sui imitatorē, Erardum à sylua, post amputatam dextram, vltore gladio puniuit, frequenti Curia apud Laureacum. Spieg.

IMMANIA lucra, vt Cicero, immanes pecunias, Martian. dixit, in l. per Illyricum. sic autem legendum apud Alberic. C. de cohort. lib. 12. Spieg.

IMMANITAS est, quum iudicio atque ingenio humano abiecto, ferinum sumitur. Extat elegans Ioniani Pontani libellus de Immanitate: in quem scholia scripsimus. Spieg.

IMMATVRVM, olim propriè de fructibus aut frugibus dicebatur, cum ante tempus decerpuntur colliguntur ve. Vlpian. Si oliuam, inquit, immaturam decerpserit, vel segetem desecuerit immaturam, vel vuas crudas, Aquilia tenebitur. in l. si seruus seruum. ad leg. Aqu. Spieg.

IMMATVRA mors est, quæ ante extremam senectutem accidit. autore Cicerone in libr. de Senectute. Spiegelius.

IMMATVRA virgo in l. 25. ff. de iniur. l. 32. §. si quis sponsam. ff. de donat. int. vir. Et apud Paul. lib. 2. senten. tit. 13. id est, nondum viripotens. l. 1. §. impubes. ff. de s. C. Silania. l. 38. §. qui nondum. ff. de pœn. l. 61. ff. de donat. int. vir. Sueto. in Tiber. cap. 61. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatæ priùs à carnifice. dein strangulatæ. Quod & Tacit. lib. 5. narrat. Tertullian. etiam in libr. de virginib. velandis immaturè compressam dixit, quæ antequam viripotens esset, corrupta est. Dicitur autem immatura virgo ante duodecimum annum, metaphora ducta à fructibus, à quibus & acerbam virginem eodem sensu dixit Varro Agathone, vt est apud Nonium. Maiores, ait ille, nostras aures virginis acerbæ venereis vocabulis imbui noluerunt. Huic contraria est matura virgo & viripotens ac nubilis.

Et, vt Virgilius ait,

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Horatius in 3. Odor.

Motus doceri gaudet Ionios.

... Matura virgo.

Hanc ὡραίαν Græci vocant, Gellius vertit tempestiuam. Immaturam quoque siluam, & oleam dicimus, quæ intempestiuè cæditur. l.18.ff.quod vi, aut clam. l.17. §.si oliuam.ff.ad leg. Aquil.l.48.in fi.ff.de vsufr.Briss.

IMMENSVM, quod præ magnitudine mensurari non potest, immenso mercari, immensum precium, immenso plus. obseruatæ ab eruditis locutiones.

IMMERITA gratia, quæ nō debetur illi cui refertur.

IMMINVERE maiestatem. Cicero: Si maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus Pop. Rom.tradidit. Inde læsæ maiestatis, & imminutæ autoritatis crimina. de quibus Bud. in prioribus Annot. Spieg.

IMMINVERE virginitatem, pro eo quod est, vitiare virginem. Spieg.

IMMISCERE, verbum est proprium eorum hæredum, qui sui sunt: cum hæreditatem suam amplectuntur. Cum enim non aliunde accedant, sed in familia sint. Adire non dicuntur, sed Immiscere. l.impuberibus, 11.& l.cum bonis, 87.ff. de acquir. hæred. l.3.§.suo, l. . §. non solum.ff.de minoribus l.8.& l.10. Cod.de iur.delib.

IMMISCERE igitur suorum hæredum est, Adire extraneorum: eaque sententia distinguuntur in l.6.§. si filius, ff.de bon.lib. l.7.§. restitutus.ff.de minorib. Hotomannus.

IMMISSVM dicitur, quod ita immittitur, vt in alieno requiesceret. vnde & seruitus tigni immittendi nomen sumpsit. Proiectum autem est, quod proiectum extra parietem, vel ædificium, nusquam conquiescit: qualia sunt mœniana & suggrunda. Alciatus de verbor. significat. Connanus lib.4.cap.9.num.4. Corrasius ad l. si intercedat. num.1.ff.de seruitut. Dupliciter autem immitti in meum potest. Aut enim directò, aut ex obliquo immittitur. Prior immissio fit vel connexim: vt cum trabes, tignaque in parietem, in murum meum immittuntur aut appensim, seu proiectitiè, dum protecta, suggrunda in ædes vicini immittimus. arg.l.malum.§ inter. de verb. signif. Ex obliquo immittitur, vtpote si ex ædificio meo fornax iuxta parietem tuum posita, fumum emittat, vel fistulæ aquam, aut balnea humorem. de qua immissione Iuriscos. disserit in l. sicuti. §. Aristo. de oper.nou.nunc.& in l. quidam Hyberus. l. fistulam. ff. de seruit. vrban. præd. Cætera pete ex Zasianis Intellectibus. Spieg.

IMMITTERE, pro eo quod vulgo subornare aliquē dicimus. Spieg.

IMMITTERE fenestras vid. Fenest. immittere.

IMMITTVNTVR etiam quæ non imponuntur: vt cloaca, stillicidium, aqua, flumen, l.1.ff. de cloac.l.1.§. item sciendum, ff. de aq. & aq. pl.l.8.ff. quemad.seruit. amittit Hotom.

IMMO, coniunctio, quæ apud veteres significabat prorsus, quasi ex infimo. Nunc verò significat, quin potius. l. Lucium, immo Pamphilus. Vim eius in 1. Constit. C. Bartolus indicat. modò corrigit, modò addit, modò copulat, modò continuat. l.immo.de leg.1. l. Stichus. ff. de manum. testam. l.immo ff.de liber.caus. Vide Albericum. Spieg.

IMMO etiam pro adeptione ponitur in testamentis. Idem dici potest in tutelis, in legatis & in fideicommissis. Cuiac.ad Africanum tractat.4. num.53.

IMMOBILIA dicuntur inuadi, mobilia verò rapi §. penult. Institut, vi bono rapto.& gloss. in l.1.de condict.triticaria.

IMMODICA, seu (vt vocant) immensa donatio visa est olim vltra ducentos aureos, deinde vsque ad trecen[illegible] quantitatem [illegible] & l.si quis in fin.C.de donation.Sp.

IMMODICO precio vendere, & non vendere, eadem sunt l.non dubium, in fin.de leg.3. Sp.

IMMOLITVS, inædificatus. Verbum hoc vsurpatur in lege Peducea de Limitibus, Ne quis eos limites decumanos obsepito, neve quid in eis immolitum, neve quid ibi positum habeto. Item apud Liuium libr. 39. Aquam publicam omnem in priuatum ædificium aut agrum fluentem ademerunt, & quæ in loca publica inædificata, immolitáve priuati habebant, intra dies 30. demoliti sunt. Hot. vide Inædificata.

IMMORARI, est multum temporis insumere.

IMMORTALITER, pro perpetuò.

IMMVNES & liberæ ciuitates, quæ nullum vectigal pendunt. Vide l.vlt.ff.de censib.

IMMVNIS, qui nullo fungitur officio, liber ab onere publico, qui vel ætate, vel alio priuilegio pstare munia non tenetur. Autor Festus. Immunem item vocant Latini, quem ἀσύμβολον Græci, nempe eum qui nihil cōfert ad conuiuium. Spieg.

IMMVNIS res. Dubium non est, quin res immunes, liberas, & ab omni onere obligationeque vacuas appellauerint veteres. Idque ex Saluiano satis potest intelligi, qui sic de prouidentia Dei li. 4. scribit. Hæc enim remedia pridem nonnullis vrbibus data, quid aliud egerunt, quam vt cunctos diuites immunes redderent, miserorum tributa cumularent: vt illis demerentur vectigalia, istis vt adderentur noua? Immunibus rebus, res munes contrariæ sunt. Nam cum sic in Mercatore Plautus scriberet: Dico eius pro meritis gratum me ac munem fore: nonne idem est, ac si dixisset, pro eius meritis illi me obligatum agnosco? Quamobrem, quod de re caussa vectigalis muni scribit Papinianus, hoc rectissimè interpretabimur: Si vnus ex pluribus hæredib. rem caussa vectigalis munem, hoc est, rem vectigalis causa, fisco obligatam surripiat, ideo portiones cæteris non auferri: quod dolum, fraudem & furtum vnius ex cohæredibus redundare in aliorum cohęredum perniciem ac detrimentum, non sit æquum. verum surripientis portio non dubium est, quin fisco applicetur. Atq; ita quidem mihi videtur. Rævard. varior. lib.3 cap.1.

IMMVNITAS, exemptio & vacatio munerum & onerum. Nam munus etiam onus significat. quod cum remittitur, vacationem militiæq; munerisq; præstat. Connanus libr.5. cap.9. num.2. Lege elegantes tit.& tract. de Vac.& excus.mun. & de Iure immunit. Cum quis olim apud Hebræos duxisset vxorem, donabatur ei immunitas vnius anni ab omnib. muneribus. Sicut hodie quoq; pleræque ciuitates hunc honorem rectè præstant matrimonio, vt primo anno exemptionem habeat onerum publicorum. Spieg.

IMPAR matrimonium Vlpiano Epito. titu.16. quum maior quinquagenario minori quinquagenario nubit. Eo alludens Apuleius libr. 6. Asini. aur. Iam faxo, ait, nuptias non impares, sed legi simul, & iuri ciuili congruas. At Boethius in Topicis impar matrimonium vocat, cum ciuis Romana peregrino, vel seruo nubit. Prat.

IMPAR matrimonium etiam illud dicitur, cum is qui adhuc est ad generandum habilis, nubit ei, quæ pariendi tempus excessit aut contrà. Namq; eiusmodi nuptiæ non valebant. sanè quidem impares dicebantur, & si qui inde nascebantur liberi, matris non patris conditionem sequebantur. Idcirco non excusabant à pœna legis Papię, neque tribuebant ea priuilegia quæ maritis concedebantur. At Iustinianus instituit vt etiam istæ nuptiæ legitimæ essent, & ius mariti præstarent, ex quo iustum fuit, vt si qui prouenirent liberi, quamuis ista hac ætate rarò accidant, legitimi essent, &c. Connanus lib.8. cap.1.num.6.

IMPATIBILE, quod ferri non potest, siue tolerari. Incompatibile, vox a barbaris ficta.

IMPEDIMENTA, dicuntur sarcinæ, quæ necessariæ ad vsum vitæ feruntur. veluti quæ arcis (in Reißtruhe) muli, aut hippoperis, equi vehunt. Hippoperas Seneca appellat culeum scorteum, quo vestes, aliaque eiusdem generis in equo vehuntur. Itali vulgò, quos nos sequimur, Vallisiam appellant. Spieg.

IMPEDITVS is dicitur, qui pedes habet intricatos

& ita

& ita alligatos, vt progredi non possit. vide supra expedire. Connanus lib.9.cap.5.num.8.

IMPENDIA litis, sunt in litem facti sumptus. l.46.§. litis.ff.de procuratorib.l.8.§.vlt.ff. rem rat.hab. Impendia valetudinis, impendia cibariorum, in curationem ægri exhibitionemve serui factæ expensæ. l.45.ff.de vsufruct.l.18.§.possunt.ff.commodat.Briss.

IMPENDIOSVS, qui plus æquo impendit & consumit quàm par est.

IMPENDIVM, Varro de ling.lat.lib.4. sic exponit: Compendium, quod cum compenditur, vnà fit, à quo vsura quòd in sortem accedebat, impendiũ appellatum: quæ cum accederet ad sortem, ex vsu vsura dicta, vt sors quod suum fit sorte. Et lib.5. Ad hoc pecunia, quæ in fœnore, sors est, impendium quod inter se iungat. Apparet ex his, impendium esse pecuniam quæ impenditur alicui vt fructum afferat. Cicero ad Attic.6. Itaque vt tutela cogito me abdicare, aut, vt pro Glabrione Scæuola, fœnus & impendium recusare. Sic Impendium dicitur quod in agro seritur. Idem in Bruto, Seremus igitur aliquid, tanquam in inculto & derelicto solo: quod ita diligẽter colemus, vt impendijs etiam augere possimus largitatem tui muneris? modò idem noster animus efficere possit quod ager, qui cum multos annos quieuit, vberiores afferre fruges solet. Quæ cùm ita sint, videndum in illo loco libri de senectute, ecquid aptius legeretur IMPENDIVM, quàm IMPERIVM. Habent enim rationem cum terra, quæ nunquam recusat imperium: nec vnquam sine vsura reddit quod accepit. Impendium autem Zeno Imp. Græcus ἐμφύτευμα in iure ciuili appelauit. Hot. Impendium præter vulgarem significationem vsuram (vt iam dictum) significat Varroni & Ciceroni, vt non male ad l. Titium §.alrero ff.de adminiſt. tut. cum vsura non compendium dicitur pupillo præstandum, dixerit quis, Impendiũ præstandum non compendium. Significatur etiã eo nomine munus, licet personale sit, non patrimoniale, id est, sine vlla gerentis impensa l.6.ff.de legation. In impendijs legationum, quæ solo ministerio obeuntur. Martialis.

Impendijs vitam principis adnumeres.

Cuiac.obseruat.lib.11.c.36. prope fin.

IMPENSAE funebres, omne æs alienum excedunt. l. penult.ff.de relig. cum simil. quæ ab Alberico citantur. Spieg.

IMPENSARVM quædam sunt necessariæ, quædam vtiles, quædam verò voluptuariæ: Necessariæ hæ dicuntur, quæ habent in se necessitatem impendendi. l. 1. ff.de impens.in res dot. Et, vt Paul.ait, quæ si factę non sint, res aut peritura, aut deterior futura sit. l.79.ff.de verbor. signific. Quibus ferè verbis & Vlpian. easdem impensas definiuit Institut. titul.6. Idem etiam lib.5.Regular. Impensas necessarias esse ait, quibus non factis dos imminuitur: veluti aggeres facere, flumina auertere, ædificia vetera fulcire, itemq; reficere, arbores in locum mortuarum reponere. l.14. ff. de impens.in res dot. Cibaria ergo mancipijs dotalibus data, item modica ædificiorum refectio & agrorum cultura, in specie necessariarum impensarum sunt, quamquam his dos vt alijs impensis, quæ extra tutelam necessariam fiunt non minuatur, cùm res dotales vir suo sumptu tueri debeat. l.penult.& vlt.ff. de impen. Alia exempla colligi possunt ex l.1.l.2.l.3.& l.4.ff.de impens.in res dot. l.7. §.vlt. ff. sol.mat.l.39.ff.de hæred.petit.l.8.ff.de pigner.act. Vtiles impensæ sunt, quæ cum meliorem dotem faciant, deteriorem esse non sinant, ex quibus reditus mulieri adquiratur. l.79.ff.de verbor. signific. vel, vt Vlpian.in Institutio. ait, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit, factis autem fructuosior effecta est: veluti si olineta, vineta, arbusta, pastina, stercorationes fiant. l.14.ff. de impens.in res dot. l.39 ff.de petit. hæred. l.vltim.ff. de pact.dot. Voluptariæ siue voluptuosæ sunt, quæ speciem duntaxat ornant, non fructum augent. Quibus omissis neque deterior res fieret, neque factis fructuosior fit: vt sunt viridia, picturæ, tectoria, balnea. d.l.79. & l. 14. in fin.ff. de impens. in res dot. Et Vlpian. in Institutio. Et Gaius in l.39.ff.de petit. hæred. Impensum pretium pro magno Liuius dixit. vnde & impensè aduerbium. Briss.

IMPERANTES quod Alphenus ægrotos vocat: non immerito videatur nouum: sed eam rationem habuit, quod ægri medicis quodammodo imperant, quos accersiri iubent: quibus omnia verbis quidem & specie condonant medici, iratos placant, vitæ desperantes consolantur, recusantibus non instant, sed cedunt ad tempus. pòst blanditijs eos alliciunt & nihil non ad eorum gratiam loquuntur aut faciunt. Quod si etiam ista dirigemus ad veritatem, certè non alij sunt medici, quam ministri quidam atque adiutores naturæ, cui omnibus in rebus parere & obedire debent. Deinde consideratione hoc quoque dignum est, quod apud Romanos, medicinę qui dabant operam, aut serui erant aut liberti, libertinæque conditionis homines. ea ars neque liberalis neq; ingenuo homine digna habebatur. At Mercenariorum omnium hodie apud nos is est loquendi modus, dum significare volunt, à nemine se vocatos fuisse ad operas: vt dicant nemo mihi quicquam hodie imperauit. Non nulli tradunt imperantes dictos esse Alpheno ægros, quasi parentes, quod medicis parere debeant, & eo sensu dictum illud Ciceronis ad Pœtum interpretantur: Nempe ades ad imperandum vel ad parendum potius, Sic enim antiqui loquebantur. At mihi videtur notare Tullius morem veterum, qui quem sibi regem creassent, his illum verbis admonebant officij & diligentiæ suæ vt meminisset, Se non tam ad imperandum vocari quam ad parendum. Paret enim & seruit suis, quisquis est vere rex & regio dignus nomine. Affertur in eandem sententiam Sallustij locus Iugurtha inquit vbi armis virisq; & pecunia spoliatus est dum ipse ad imperandum Tisdium vocaretur, rursus cœpit flectere animum suum. Sed ego mendum esse suspicor, legendumq; ita: ad imperatorẽ Tisdium vocaretur. Aut si nihil de antiqua lectione mutare permittitur, ita locum hunc explanandum esse arbitror. vt vocatus sit Tisdium ad imperandum, id est, vt imperaret, & Tisdium regeret vt eo nomine persuaderetur ad veniendum. quasi non seruiturus sed ibi regnaturus: aut verò ad audiendum & intelligendum, quod sibi erat imperandum, &c. Connanus libro 2.capit.8.numero 1.

IMPERANTES in l. 26. ff. de oper. liber. Passiuè accipiendum autumat A. Alciat. lib.7. parerg.c.13. pro ijs qui parent. quod improbat. F. Duarenus lib. 1. Disput. c.14. aitque actionis sensu accipi, qui hac de re disputat fusissimè.

IMPERATOR olim dicebatur etiam post bellum, dux exercitus, re feliciter gesta: scilicet referent hoc honoris nomen, quoniam optimũ militiæ suæ exemplum dedisset. Idem obseruabatur ijs, qui fœderis feriendi prouinciam vtiliter expediuissent. De hoc enim Plinius accipi vult lib.7.c.26. dum laudes Pompeij recensens: Toties, ait, Imperator, ante quam miles. Cicę.Philipp.4. Faciam igitur, inquit, vt Imperatores, instructa acie, solent, quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, vt eos tamen adhortentur. Nunc verò nomen imperatoris translatum est ad significandam sacrosanctã Romani Principis dignitatem, vt in titulis Iustiniani Cęsaris & nostrorum Principum maximorum. Prat.

IMPERATOR, Pater patriæ, Augustus, Pontifex. Max. à Senatu Populoque Roman. appellabatur. Hic delectum faciebat, milites conscribebat, pecunias colligebat, hostibus bellum indicebat, &c. Alciatus de Magist. Rom. Veteres scriptores honorificentissimè locutos esse de Imperatoribus satis indicat Tertullianus in de Corona Militis, & ad Scapulam. Quin & ætate diui Hieronymi obseruatum est, tantam etiamnum Imperatorum autoritatem fuisse Romæ, vt illorum literis, Orientis atque Occidentis Episcopi Romam contraherentur. At post, iam prouectioribus rebus Christianis, parcius loquuntur posteriores Scriptores. Pighius, mirus adsertor potestatis Papalis, contendit Imperium nostrum, quod autoritate Ecclesiastica cœpit in Carolo magno, magis legitimum

magis legitimum esse, quam illud vetus, quod cœpit in Iulio: atque perinde pendere ex Rom. Pontificis iudicio: non contrà. At moribus nostris receptum est, iam olim Imperatorem verum fieri, qui Septemvirorum Germaniæ, quos Electores vocamus suffragijs, Cæsar, hoc est, Romanorum Rex designatus est ut latius apud Ligurinum indicauimus, libro 2. Huic communi calculo doctores vniuersum orbem de iure subijciunt. l. deprecatio. ad legem Rhod. de iactu. Ab eis tamen Alciatus discedit in l. cunctos populos. C. de sum. trinit. indicans, si quandoque Imperatores orbis dominos se appellent, id vel per hyperbolen accipiendum esse, vel eorum dictis minimè credendum: quia in causa propria olim nomen Imperatoris, qui causa gerendi belli eligebantur, re bene gesta, consequebantur. adnotauit C. L. Cantiunc. in Procemium Instit. Ciceronis Philipp. vlt. & Valtur. aliquanto copiosius. Eratq; etiam olim Cæsaris nomen atque dignitas sublimior, quàm imperatoris, vt Leon. Aretinus ostendit. Porrò, de Electorum institutione, lege. si vacat, quæ annotauimus ad diction. Librum. Appellantur autem Imperatores Augusti, quasi religiosa veneratione ac obseruatione digni, & bonis augurijs ad modum profuturi Romanæ ditioni gubernandæ: sicut vbique in titulis Iustiniani, & apud Iurisconsultos intelligendum est: non ab augendo, vt Accursius, totius antiquitatis ignarus, comminiscitur, teste Oldendorp. Quo verò Imperatores a Cæsaribus & Augustis distent, annotauit in factum Alciatus. & noster Rhenanus. Sed obseruandum: eum, quem vetustiores Cæsarem dixere, nos Regem: & rursus, quem illi Imperatorem, nos Cæsarem appellare. Videtur autem mihi Iustinianus id prænominis retinuisse: quòd hoc quinque Principes Constantinopolitani, continua serie cum præcedentes, vsurpassent: quod vel priuatis licet vt docet Gloss. in l. facta. § si in danda. ff. ad Trebell & constat per eos, quos citat non paucos autores Nenzanus Fl. Val. Marcianus. Fl. Val. Leon. Fl. Val. Zenon. Fl. Val. Anastasius. Fl. Val. Iustinus, cui nepos ex sorore Iustinianus successit. Opinatur & doctissimus vndequaq; Alciat. Imperatores Orientis Flauij prænomen solitos sibi addere ob Constantini magni memoriam, qui huiusmodi fuit prænomine: verùm id, vt moris est, ante nomen adscribebant: vt cum dicitur, Flauius Iustinianus Cæsar. Vnde quod sequitur in Iustiniani titulo (quem nobis restituit primus idē Alciat.) non Flauius, sed Slauius est, à Slauis barbaris deuictis: quos verisimile est veteribus fuisse Basternas De his populis vide Ioachim. Vadianum [illegible] [illegible] cui titulus est, Epitome trium terræ partium. Satis autem constat, parentes Iustiniani obscuro loco ortos. Nec ignorandum, quòd Impp. Ludouicus eius nominis I cognomento Pius, Henricus primus, Ottho item primus, si Alberico credimus, sedulo venerandæ antiquitatis scrutatori, cesserunt priuilegio Romani Pontificis eligendi: quod illi propter Schismaticos. Imperio consulerant: [illegible] [illegible]. Nec hic tantum vir ille, de Imperatoris autoritate sentit egregiè. Obiter admonendum hic putaui. Ludouicum Regem Germaniæ, Imperatoris Arnulfi filium, cui in Imperio successit, nonnullis alioqui eruditissimis viris, contra fidem historiæ accipi, qui Veronæ captus à Berengario, cæcatusque fuerit. Siquidem hic Ludouicus Italis solo nomine Augustus, obijt anno salutis noningentesimo duodecimo. hoc autem Ludouico cognomini, vnde error irrepsit (iusta summi Dei vindicta) accidit, filio Bosonis: qui Caroli Calui necessarius fuit. Nam is post defunctum Cæs. Ludouicum, quòd ille materteræ eius auus fuisset, adductus spe Italici regni, Augustique nominis, sub annis Imperij Cæs. Conradi primi Ostrofranci, ex genere masculino Caroli magni apud Germanos postremi, in Italiam contra Berengarium transcendit: a quo prælio victus, vita tamen donatur, ea lege, iureiurando firmata, vt Italicis rebus deinceps temperaret. Sed quum vix ille annum conquiescens, contra iuriiurandi religionem hostis repetere: Italiam, à Berengario iterum captus, luminibus priuatur, anno quarto ab excessu dicti regis Ludouici Augusti: cui Italici Annales Imperatoris nomen detrahunt, quòd Roman. Pont. non est diademate cinctus. Spieg.

IMPERATOR, apud Iustinianum in Nouellis græcis est αὐτοκράτωρ. Ita autem posterioribus tēporibus Imperator dictus est Princeps Romanus. Olim verbum erat castrense & militare, quo dux exercitus post aliquā insignem victoriam donabatur à militibus, vt cum Pompeius in Africa superasset Domitium. Scipio in Hispania reijciens oblatum regis nomen, testatus est, id quod alibi magnum erat, Romæ exosum & intolerabile esse sibique maximum videri nomen Imperatoris. Dion. lib. 53. pluribus verbis explicat, quomodo Iulio tributa sit appellatio αὐτοκράτορος quæ & ad successores pertineret, sicut & Cæsaris nomen. Bald. in procemio. Institut. Ad de Brechæum l Princeps. in titul. de verb. & ret. signif. num. 3.

IMPERATOR patrum loco est his, qui sibijpsis opē ferre nequeunt. Nou. Vt qui se res minor. obligat. §. fin. Constit. l. 72. Oldend.

IMPERATOREM Deus propterea instituit: vt difficilibus se rebus interponeret, & leges ad naturæ varietatem attemperaret. Nouell. Quomodo instrum. §. Quoniam verò. Constit. 73. Old.

IMPERATOREM litis causa hæredem institui, inuidiosum est. Nec enim calumniæ facultatem ex principali maiestate capi oportet. ff. de hære. inst. l. penult.

IMPERATOREM nostrum cùm dicit Vlpianus, Antoninum Caracallam intellige, vt ex collatione l. 2. & l. vlt. ff. de censib. & l. 1 §. 1. ff. de suis & legit. l. 1. §. vltim. ff. ad Tertyl. & l. 3. ff. de don. int. vir. liquet. Sic & in l. 13. ff. de iur. fisc. l. 1. & l. 2 ff. de pollic. l. 5. § 1. ff. de publ. iud. l. 1. §. pen. ff. de calumniatorib. l. § in honrarijs. ff. de var. & extr. l. 1. §. hi quibus. ff. de leg. 3. & aliàs semper, vbi Vlpianus, Imperator noster cum patre suo, ait, Seuerum & Caracallam accipe Eosdem Impp. Papinia. optimos maximosque principes suos vocat in l. 1. § 1. ff. de his quæ vt indig. l. 30 ff. de excus. tut. l. vlt. ff. de excusatio. coniuncta cum l 3. ff. de re milit. Idemque Seuerum solum, optimum maximumq; principem appellat. l. 7. & l. 8. ff. de vacat. mun. l. 17. ff. de quæstionib. Bross.

IMPERATOREM, nemo tātæ est auctoritatis, vt nolentem possit ad conuocandos Patres, cæterosque proceres coarctare. Nou. de app. §. ad hæc sancimus. Constit. 23. inoueri tamen potest. ibid. Old.

IMPERATOREM non pudet suam ipsius legem corrigere, nec expectare, dum ab alijs corrigatur. Nouell. de ijs qui nup. iter. §. vetustas planè. Constit. 22. & Nou. vt frat. fil. succedant. in princ Constit. 127. Old.

IMPERATORIS non est, liberorum conditionem in seruilem commutare statum. ibid. § illud etiam quod Prat.

IMPERATORIS nomen stante Repub. ijs solis tribuebatur, qui, cùm suis auspicijs exercitum ducerent, aliquot hostium millia in acie cæciderant. tum enim repentè acclamatione militum eo nomine decorabantur, laureamq; tum in fascibus, tum in literis quas Romam mittebant, vsurpabant. Vt autem perpetuum Imperatoris nomē alicui tribueretur, primùm Iulij Cæsaris exemplo factum est, quem Suetonius scribit Imperatoris prænomen perpetuum, & cognomen Patris patriæ à Senatu accepisse. Ex quo intelligi potest, veterum consuetudinem eo immutatam fuisse, quòd cùm illi cognominis loco Imperatoris titulum adscriberent, veluti Cn. Pompeius Imperator, C. Cæsar primo loco, tanquam prænomen illud sic vsurpauit: IMP. C. IVLIVS CAESAR. Qua de re scripsi copiosè in titul. Institut. Hotom.

IMPERATORIS nomen præponitur instrumento iure Ciuili: Nouel. vt præpon. nom. Imp. [illegible] [illegible]. Constit.

diui

diui Cæs. Maximil. quæ anno à nato Seruatore, M.D.XX. promulgata est apud Agrippin. Coloniam, & meo iudicio politiore stylo digna fuisset, proximum locum in Nouell. à Constit. de Tabellionib. meretur, disertè præcipit, ne vt hactenus neglectum est, in locis sacri Imperij nomen & annum Augusti, aut Cæsaris in conscribendis instrumentis omittat. Spieg.

IMPERAT princeps ciuibus suis, pater liberis, præceptor discentib. tribunus, vel centurio militibus. Seneca lib. 1. de Clementia. Sp.

IMPERANDI verbis quomodo præterea vtamur, vide infra iubere. &c.

IMPERFECTVM, nôdum absolutum & perfectum. Hinc imperfectum testamentum, pro non iure factum Paul. de leg. 3. Ex imperfecto testamento, ait, legata vel fideicommissa imperatorem vindicare, inuerecundum est: decet enim tantæ maiestati eas seruare leges, quibus ipse solutus esse videtur. Sp.

IMPERIA iusta. vetus lex statuit, hoc est secundum naturalem rationem vera, & in omnibus Reip. partibus absoluta, receptaque à sapientissimis hominibus communi consensu, quibus proinde velut bonorum morum ac instituendæ vitæ parentibus, ciues libenter pareant, non tam metu pœnarum, quam honestatis amore. Hæc omnia enim sub appellatione huius verbi, Iusta, comprehendit lex. Interim reijciens plenè Tyrannidem, quæ neque diuturna est, neque felicem habet exitum. Veteris illius legis verba hæc sunt apud Ciceronem: IMPERIA IVSTA SVNTO. Hæc lex ad varios articulos porrigi potest. Old. & Prat.

IMPERIALEM fortunam rebus humanis Deus ideò præposuit, vt possit omnia, quæ nouiter contingunt, & emendare, & componere, & modis ac regulis competentibus tradere. Constitut. ff. 3. §. sed quæ diuinæ. Prateius.

IMPERII fines nullo modo commodius possunt propagari, quam si defendantur subditi in libertate iuris sui, si non grauentur contra moderatam politiæ ordinationem. Contrà quoq; nulla est amittendi imperij perniciosior occasio, quam premere subditos, eripere fortunas eorum commentitio prætextu, miscere fas & nefas. Exemplum nobis ob oculos posuit Deus Romanam rempub. Illa enim principatum orbis, liberalitate magis, quàm armorum vel partum tantisper obtinuit, donec à subditis amari, quam metui maluit. cum autem libertatem eorum nouis expilationibus grauare cœpisset, consilijs Senatus extra iuris formam ad priuatas ambitiones distractis, sublata est maiestas, decusque eius imperij. Prat.

IMPERITI. Cicero appellare solet eos hac voce, quos vulgus Simplices vocat: nostri tales doli expertes censent. l. si quis id quod. §. & alij. ff. de iuridict. om. iud. Spiegel.

IMPERITIA, Caius ait culpæ annumeratur. Vnde colligunt Interpretes, quòd perinde est, quispiam per imperitiam peccet, aut dedita opera. vtrolibet enim pacto culpam contrahit, pœna fit dignus: vt sic discat quisque prius officium, aut artem quã exerceat: ne hoc suo intelligere atque exercere faciat, vt nihil tandem intelligat, & temeritatis suæ pœnam rependere lege cogatur. Exemplum habes ad hanc rem aptissimũ in l. qua actione. ad fin. l. idem iuris. ff. ad leg. Aquil. & §. imperitia. Instit. de leg. Aquil. l. illicitas. §. sicuti medico. ff. de offic. præsid. vbi rhetorico epiphonemate Iurisconsultus. Quid enim, inquit, tam contrarium est consensui, quàm error, qui imperitiam detegit: hoc est, inscitiam, ignorantiam. Spieg.

IMPERITIA priuatorum, iurisdictionis formam immutare non potest. Vlpian. in l. si. filia nupta in princ. ff. famil. ercisc. Spieg.

IMPERIVM generaliter pro magistratu accipitur, v[illegible]perium dixit Papinianus, & deponere i[illegible]

[illegible]

IMPER[illegible]

batur apud antiquos, cui nominatim à Pop. Rom. dabatur imperium. Cum potestate esse, dicebatur de eo, qui à populo alicui negocio præficiebatur: teste Festo. Quod autem Iurisconsul. de iurisd. om. iud. Imperium, ait, est gladij potestas: hoc non est de fabrili gladio, seu, vt Logici loquuntur, materialiter accipiendum: sed ἀλληγορικῶς, de iure puniendi facinorosos homines. Spieg.

IMPERIVM aliud merum dicitur, aliud mixtum. Merum Vlp. appellat, quod ad publica iudicia pertinet ac proinde proprium eorum est, qui ea iudicia exercere possunt, siue in vrbe, siue in prouincia: vt Quæsitorum in vrbe, & Præfecti vrbi, ac Præfecti prætorio: in prouincijs Præsidum, Proconsulum, Proprætorum. Merum autem iccirco nominatur, quòd à iurisdictione secretũ, purum, & vacuum sit: non quòd nemo qui merum imperium habeat, iuris etiam dicendi potestatem habere possit. nam in prouincijs quicunque merum habet imperium, is etiam iurisdictionem habet: in vrbe verò Quæsitores rerum capitalium merum habent duntaxat, omnisque iurisdictionis expers. Sed cùm de imperio disputatur, siue de vno aliquo magistratu agatur, siue de diuersis, id quod ad capitalium rerum administrationẽ pertinet, ab eo quod rerum priuatarum proprium est, secernendum est. Mixtum autem dicitur, quod ad vtrasq; res, & capitales scilicet, & priuatas pertinet. hinc Vlp. Mixtum est, inquit, cui etiam iurisdictio inest: quæ vt in l. 1. dixerat, ad bonorum possessiones dandas, tutores pupillis, iudices litigatoribus constituendos pertinet. Quapropter intelligitur vsque adeò aliud esse imperium, aliud iurisdictionem, vt neque quicunque imperium habet, iurisdictionem habeat, neque rursus quicunque iurisdictionem habet, imperium habeat. nam Quæsitores qui merum in vrbe imperium habent, id est, rerũ capitalium quæstiones, exercent, ius de priuatis rebus non dicunt. Quæstores autem Magistratuum in prouincijs comites (de quorum officio Vlp. in l. imperium. disputat, vt ex inscriptione licet intelligere) item legati Proconsulum, iurisdictionem rerum priuatarum habent, imperium autem propriè non habent. cùm enim quid imperant, veluti cum possideri iubent, aut pignora capi, alieni potius, quàm sui imperij vi ac potestate hoc faciunt nimirum eius cui summũ imperium in prouincia tributum est. Atque hæc quidem ita se habent Verùm illud simul intelligendum est, iurisdictionis verbũ ab Vlpian. in d. l. imperium, strictè & angustè vsurpari, pro ea quæ ad priuatas res duntaxat pertinet: cùm satis [illegible] ad rerum capitalium iudicia, & omnia de[illegible]

ex vno Asconij loco licebit intelligi. nam vbi d[illegible] iudicio repetundarum loquitur, ita scribit: Cato Prætor iudicium, quia æstate agebatur sine tunica exercuit, campestri sub toga cinctus in forum quoq; sic descenderat, iusq; dicebat. Item Colum. libr. 12. Quod nunc scilicet faciunt magistratus, assidua iurisdictione vim legum custodientes. Hotom.

[illegible] Imperij verba apud L[illegible]

tum habendi, & belli gerendi. quod [illegible] vbi de hac re loquitur, dixit: στρατιώτας γράφειν, κ.τ.λ. [illegible]

IMPERIVM minus Prætor, Consul maius habebat, vt Gellius ex Tuditani sententia scribit. Et verum est, Prætores iurisdictionem, id est, imperium non merum iure magistratus exercuisse, licet S. C. Turpill. animaduertendi potestatem de nece domini, specialiter tributam, egissent. Ex Salomon. Spieg.

IMPERIVM populare est, cùm summa potestas penes populum seu plebem censetur, nihilque nisi eorum scitu & nomine fieri potest: qualis sæpe fuit Romæ, abdicata prorsus omni patrum autoritate. Et eo tempore facta fuerunt plebiscita. Hæc species politiæ ferè semper degenerare solet, vt vulgus autoritatem suam conferat ad augendam potentiam tenuiorum ciuium cõtra optimates, sub prætextu defendendi: vnde tandem seditiones nascuntur, & multa mala. Nostro tẽpore in rusticis horribile vidimus exẽplum. Aristot. appellat talem ambi-

ambitionem imperandi, & corruptum statum, Δημαγωγίαν.

IMPERIVM Ammiano Marcell. est cura salutis alienæ. Huius finis est salus, & vtilitas, obedientia. Vide Platonem in Politicis. Prat.

IMPERIA in Basilicis προστάγματα sunt. Cuia. obseruat. lib. 10. cap. 13. post princip.

IMPERTINENTES positiones, aliàs Articuli, aliàs Assertiones, aliàs Capitula, aliàs deniq; Positionales articuli. sic enim id genus scriptum dicitur. c. vlt. in prin. c. præsentiû. §. testes. de confess. lib. sexto. c. causam quę. 2. & c. ex parte. de testibus dicuntur, quorû probatio nihil adiutura sit intentionem actoris. Dominicus in d. c. vlt. Impertinentes articulos diffinit eos esse, qui ad causam prorsus nihil faciunt: aut si prima fronte vtcunq; aliquid facere videantur, ad ius tamen relati, nullum habent probationis effectum. l. ampliorem. C. de appell. Spieg.

IMPETRABILIS dies, in quo quis quid facilè impetrat & obtinet.

IMPETRATA venia fieri. Lege, Venia ætatis.

IMPETRARE actionem, quoniam partes eam certis verbis à Prætore petebant, dicebantur. Interrogabat enim, An sibi ea de re iudicandi potestatem facerent? Ipsique se facere respondebant: sicque iudicium accipiebatur, id est, lis contestabatur: deponebantque in æde sacra sportulam, in qua pecunia erat, quam qui vicisset, lucrabatur: ea pecunia Sacramêtum dicebatur. Inde est apud M. Varronem & Ciceronem: Sacramento vincere. Ex Alc. Spieg.

IMPETIGINES, pustulæ pruritu corpus infestantes: quarum genera quatuor Cornel. Cels. libr. 5. describit. Hinc Impetiginosus, impetigine affectus. Vlpianus l. 6. §. 1. ff. de ædil. edict. Trebat. ait, impetiginosum morbum morbum non esse. si eo membro, vbi impetigo esset, æquè rectè vtatur. Hot.

IMPETVS, inuasio cum tumultu. Hinc Impetum facere in aliquem, & in bona & fortunas alicuius, pro inuadere, & adoriri.

IMPETVM sustinere. Caius in l. 8. ad l. Aquil. idem dicetur, ait, et si propter infirmitatem sustinere mularum impetum non potuerit. Sp.

IMPILIA leguntur apud Vlpianum in l. 25 §. 1. ff. de aur. arg. opinor, pro fasciolis quibus mulierum crines alligantur: quasi ad pilos pertinentes. Fasciæ, inquit, crurales, pedalesque & impilia vestis loco sunt: quia partê corporis vestiunt. Varro Testam hanc fasciolam appellat. Hoto. Vlpianus in l. argumento. ff de aur. & arg. leg. ait impilia vestis loco esse. Plinius libr. 19. cap. 2. esse lanea naturam. ex qua impilia vestesque quædam conficiuntur. sic habent manuscripti: malè impressi, mapalia. Impilia vocat, quęs πιλωτά Theophrastus. ex quo illa sumpsit. πό. 18. An igitur fasciæ pedules & impilia idem? pedules sic dicuntur, vt pedula auctore Festo, quæ Græci πίλια vel πέδια: Cuiac. obseruat. & emendat. libro 5. cap. 11.

IMPIVS est qui nullos omnino deos esse credit, aut de eorum ipsorum quos credit deorum legitimo cultu sciens prudensque detrahit quæstus sui causa. vt quod superstitiosus timore, impius plærunque pro lucro suo faciat, &c. Connan. lib. 3. cap. 1. nu. 3.

IMPLERE intentionem, petitionem, exceptionem Iurisconsul. est probare quod intendimus, petimus, excipimus, l. 21. C. de rei vind. l. penultim. §. 1. ff. de except. rei iud. l. 19. in princip. ff. de exceptio. &, Implere probationes, d. l. 19. Quinetiam, præcise plerunque, & imminutè Implere intentionem, vel probationem, l. 1. & 23. C. de probat. l. C. de non nu. pecu. Implere cautionem l. 24. ff. de vsufruct. leg. Impleri quoque vsucapio dicitur, quæ perficitur. l. 12. §. factæ. ff de captiuis. l. 7. ff. de vsucap.

IMPLICITVM libertatis casum, l. fi. ff. si ex nox. cau. aga. adnexum interpretatur illic Accurs. Vide ibi reliquos interpretes. Briss.

IMPLORARI iudicium, & cognitio dicitur, id est desiderari l. 7. vers. planè. ff. de hære. petit.

IMPLORARI edictum, id est, beneficium edicti. l. 1. §. fi. ff. vt in poss. leg. Briss.

IMPLERE promissum, quod Barbari dicunt, tenere suam promissionem. Plinius Iunior: Impleui promissû, priorisque epistolæ fidem exolui.

IMPLICITVS casus libertatis, apud Paulum l. fin. si ex noxal. caus. Sp.

IMPLVVIVM, cohortem, plateam, hypæthriumque, quæ veteres distinctè dixerunt, vnico nomine per translationem aream appellari posse, doctissimo Alciato videtur in explicatione l. fundi. de verbor. significat. Spie.

IMPLVVIATVS color, pullo similimus: dictus velut fumato stillicidio implutus: eundem & esse qui suasus, Insuasusúe vocatus est, Thyles. tradit. Spieg.

IMPONERE iniurias, pro facere, dixit Cicero Actione in Verrem sexta. Sp.

IMPONERE leges, id est, conditiones. vt apud Ciceronem. Sp.

IMPONERE plagam, pro eo quod est, facere, idem pro P. Sestio dixit.

IMPONERE tributum dicitur Princeps, quando subditos imperio cogit ad dandas pecunias, tributum, milites, & id genus.

IMPONERE vectigal. Syluius in orationem Cic. pro M. Fonteio, scribit ita vsitatum vulgò esse, vt vectigalia noua appellent Impositiones. Sp.

IMPONERE est decipere: vnde & deceptores, impostores, & impostura, deceptio Vlpianus ff. de crimine stellionatus: Si quis imposturam fecerit aut collusionê in necem alterius, stellionatus potest appellari. Mendû est apud Vlpianum Iureconsultum in l. 1. ff. de varijs & extraordinarijs cognitionibus: Non tamen si incantauit vel imprecatus est, vt vulgari verbo inpostorum vtar, exorcizauit. Tu scribas velim impostorum. Martialis.

Hoc fortuna placet, Posthumus imposuit.

Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollina. ad Papam Græcum lib. 7.

IMPORTAT, pro irrogat, infligit, apud Martianum, in l. ictus fustium. ff. de his qui not. infam. Sp.

IMPORTATA, propriè pro inuecta, illata, vsurpat Iuriscos. in l. 1. de migr. Sp.

IMPOSSIBILE accipiendum est, quod vel iure vel facto fieri non potest, Baldo. Quære, Difficile est illud. Cuius contrarium est Necessarium. in l. Non quidquid. de Iudic. Hinc argumentatio per locum ab impossibili. De quo vide elegantissima Topica Cl. Cantiunc. Obseruatum scio, Possibile, & impossibile, Ciceroni in vsu non fuisse: quæ tamen verba postmodum finxit, aut certè admisit necessitas. Rhodiginus ait, Impossibile non latinum verbum malè feriatis videtur: quo tamen vtitur Boetius: non reformidat cum Iureconsultis Quintilianus lib. 5. Sp.

IMPOSSIBILE est, cui natura vel lex impedimêto est, quominus existat. Atque ita impossibilem condicionem definimus, quæ per rerum naturam existere nô possit. Pau. lib. 3. Sentent. titu. 4. §. si impossibilis. Institut. de inutil. stip. l. 15. ff. de condic. institu. quæ interdum Græco verbo ἀδύνατος appellatur. l. 20. ff. de condic. institu. l. 104. §. 1. ff. de leg. lib. 1. Cui contraria est Possibilis condicio l. 3. ff. de statulib. l. 16. ff. de iniusto, rupt. Sed & quæ facto difficilia sunt, pro impossibilibus plerumque haberi Cic. in Partitio. scribit, & probatur ex l. 4. § puto. ff. de hæred. instit.

IMPOSSIBILE præceptum iudicis habetur, cui pareri per rerum naturam non possit. l. vlt. ff. quæ sent. sine appell. Briss.

IMPOSSIBILITAS duplex est, altera naturæ, altera verò legis. l. si stipuler, vt id fiat. ff. de verb. obli. Old. Adde Cuiac. in d. l. si stipuler & l. vlt. ff. eod.

IMPOSSIBILIS conditio tribus modis potest dici: primo natura, vt si cœlum digito terigeris. §. si impossibilis. Institu. de inutil. stipul. item de iure, vt si patrem ab hostibus non redemeris, vel parentem non alueris: quia ea quæ sunt contra bonos mores, nec facere nos

& malum non adhuc possunt discernere, adeoque intellectu carent, §. pupillus, Instit. de inutil. stipul. Ab anno sesquiundecimo vsque ad annum decimumquartum, impuberes censentur proximi pubertati, & doli capaces: ideoque & furtum & iniuriam admittere possunt, l. pupillum in princ. ff. de regul. iur. l. impuberem. ff. de furt. cum simil. Et hæc ita se habent in masculis. Nam fœminæ intra duodecimum ætatis annum cēsentur impuberes, nec matrimonium rectè contracturæ, Instit. de nupt. in princ. nec testamentum rectè facturæ, Institut. quibus non est permiss. fac. testamen. Attamen impuberis est ministerium, si fortè vel librarius, vel nomenclator, vel calculator sit, vel histrio, vel alterius voluptatis artifex. l. vt iuri iurandi. §. dabitur. ff. de oper. libert. Spiegelius.

IMPVDICAE mulieres sunt siue in lupanari siue in taberna, caupona, aut scena pudori suo non parcant. Cuiac. in expositio. Nou. Iustin. 51. de mulieribus scenicis, in princ.

IMPVLSOR, qui incitat & impellit ad aliquid faciendum.

IMPVNE, sine pœna, sine damno vel periculo, l. qui seruum mihi ex stipulatu. ff. de verb. oblig. Bald. tex. huius l. singularissimum esse dicit. Spieg.

IMPVNITA iniuria, ob quam nullum sumptum est supplicium.

IMPVNITAS, licentia, venia, libertas. Plinius cap. 1. lib. 29. Medicoque tantùm hominem occidisse, impunitas summa est. Spieg.

IMPVTANDI verbum, duobus modis accipitur in tit. ad leg. Falcid. Imputari enim primum est in quadrantis computationem venire. Et ita in Falcidiam imputari id dicimus, quod hæredi ad quartam explendam computatur, l. 10. l. 91. cum alijs multis. ff. ad leg. Falcid. l. 26. ff. de bon. libert. l. 44 ff de solut. Interdum in Falcidiam imputari dicitur, quòd Falcidiam patitur, l. 1. §. itē si ita legarum. ff. ad leg. Falcid. Briss.

IMPVTARE, pro subducere rationem. Vlpi in l. 1. §. de seruis quoq; de tut. & rat. distrahen. & vtil. cur. caus. act. Præterea, si matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo, imputare non posse: sed est veriùs, non nisi perquā egenti dedit, imputare eum oportere, de largis facultatibus pupilli. Hoc est, quod vulgò dicitur, deducere in suis rationibus. Sp.

IMVS pes, extrema pars pedis.

I N

IN, præpositio, locum, situm, & sedem significat: sicut Ex, ortum & initium, causamque rei significat, vt Romanus cum est apud Persas, non in ciuibus, sed ex ciuibus est Romanis: Et res nostra quam non possidemus non in bonis, sed ex bonis esse dicitur. Sic, cognoui ex literis, aut in literis tuis, dici potest vtrunque recte, sed non eodem sensu. In literis cognoscitur, quod in eis est scriptum: ex ipsis cognoscitur, quod ex scripto intelligitur, vel conjectura quadam ex scripto ducitur, vt id neque in literis habeatur, neque sit extra literas. Et Cicero ad Atticum, veterem ex literis tuis complexus sum, id est, propter literas tuas, & ea, quæ de illo ad me scripsisti. Si dixisset in literis hoc voluisset significare, cùm legerem, literas tuas complexus sum animo veterem. Idem apud eundem: Ex eo die Septentriones fuere venti, id est, ex eo die non destiterunt perflare. Et rursus: Futurus sum extra vrbem, ex Idibus Ianuarijs, significat discessum aliquot dierum suum ab vrbe, cuius initium erit ab Idibus Ianuarijs. Si dixisset, eo die venti fuerunt, aut Idibus Ianuarijs futurus sum extra vrbem, significasset illo die ventum fuisse, aut se abfuturū, &c. Connanus lib. 3. cap. 2 nu. 10.

IN, præpositionis, elegans vsus apud Latinitatis authores, de quo Gellius. Non semper obseruatur in dispositionibus legalibus. De ea pluribus nec omnino ociose Alberic. Vide infrà, Licentia. Sp.

IN dictione vti solent Iurisconsulti, cùm nihil in speciem determinant, vt: Iurare in litem: agere in factum: vertere in rem. Sicut ex diuerso, cum determinatam significare volunt formam, vti solent dictione, Ex, vt: Ex eo facto actionem nasci, l. 1. ff. de action. & obligatio. Ex lite aliquid probare vel iuramento adserere. Hæc omnia euidenter adparent, si benè perpēdas, ex l. videamus, in fin. & l. sed. item ex l. tutor rem. ff. de in lit. iurand.

IN acceptum ferre opus publicum faciendum, apud Macrum in l. 7. ff. de leg. Iul. repet. est perscribere in codice operum locatorum, opus illud esse ex lege, id est, ex pactione redemptionis locationisque perfectum. Id quod lex Iulia fieri prius vetabat, quàm opus perfectū ac probatum esset. Hot.

INANIS & nulla constituitur actio propter inopiā aduersarij, l. 1 ff. de dolo malo. Hinc Poëta:

> *Sexte nihil debes, nil debes Sexte, fatemur,*
> *Debet enim si quis soluere, Sexte, potest.*

Item propter exceptionem, l. lecta. §. pen. ff. si cert. pet. l. Stichum. §. aditio. ff. de solut. l. si dari stipuler. ff de verb. oblig. l. quamuis. §. Marcellus. ff. ad Velle. Cuia. ad l. eleganter. § quasi nulla actio. ff. de dolo malo.

IN annos singulos, hoc est, pro singulis quibusq; annis stare vsumfructum. quo modo sit accipiendum, Iustinianus explicat in l. ambiguitatem. C. de vsufruct. Spiegel.

IN annos singulos, quibus in Italia erit, exponit Iurisconsult. in l. Iulianus. §. cum quoque. ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

IN annum, in spacium vnius anni.

IN assem vendere, idem quod in solidum vendere. Modest. l. 9. ff. quib. mod. pign. Titius Sempronio fundum pignori dedit, & eundem fundum posteà C. Seio pignori dedit: atque ita idem Titius Sempronio & Seio fundum eundem in assem vendidit, quibus pignori antè dederat in solidum singulis. Sic rem soli ex asse possidere, cui opponitur pro parte, apud Macrum in l. penultim. ff. qui satisda. cog. Et in assem creditoribus satisfacere, cui opponitur In aliquid, l. 1. ff. de separat. Hotom.

INAVRIS, quod à Græcis dicitur enotion, ornamentum est ex auribus fœminarum dependens. Plaut. in Menæch. Inaures da mihi faciendas, &c. Vlpian. de aur. & argent. legat. l. argumento. Item l. pediculis. Nebriss.

IN authoritate esse alicuius, est ei obtemperare. Dicitur & in potestate. Consules fuerunt in patrum potestate. Spieg.

IN bonis est, quod superest, deducto ære alieno, l. 1. ff. de cess. bon. Item in bonis, pro in dominio esse, Iurisconsul. vsurpat in l. si idem. ff. pro derel. Sp.

IN bonis meis esse dicuntur, etiam iam raptæ res, text. in l. 2. §. 1. l. in hac actione, vers. si fugitiuus. ff. vi bono. rapt. Et ex hac l. colligitur discrimen inter Ex bonis, & In bonis, iuncta l. rem in bonis, de acquiren. rer. domin. Spieg.

IN bonis tantùm alicuius seruus est, velut hoc modo, Si ciuis Romanus a ciue R. seruum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus ei, neque in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit: nam quamdiu horum quid fiat, is seruus in bonis quidem emptoris est, ex iure Quiritum autem venditoris est. Hotom.

IN caducum parietem inclinare, quid sit, exponit pulchrè Roterodam. in Chiliadibus.

IN capita, in singulos, singulatim. Liuius libro 2. ab vrbe: Exulit eum plebs, sextantibus collocatis in capita. Id est, quisque collocauit sextantem, & contulit. Sic apud Iustinianum tit. 1. libr. 3. Institut. Conueniens esse visum est non in capita, sed in stirpes hæreditatem diuidi. Itaque succedere in capita, est pluribus qui sunt eiusdem gradus, hæreditatem in æquales partes dispescendam, id est, diuidendam competere, Zu gleichem theil erben. l. post consanguineos. §. hæreditas. ff. de suis & legit. hæred. Imp. in Authent. de hæred. ab intest. ven. §. si vero neque fratres. versic. si autem plurimi. Sic fratrum filij inter se non aliter, quàm in capita succedere debent. Et hoc suadet æquitas naturalis,

In facili, & in difficili esse, pro facile vel difficile cognitu atque explicatu. Tryphon. l. in confirmando. 8. ff. de confir. tut. Quod in facili est, si pater proximo mortis tempore non iure tutores scripserit. Scæuola l. Gallus. 29. §. vlt. ff. de lib. & posth. Ille casus in difficili est, si filium habeas & nepotem, &c. Hot.

In facto positam esse quæstionem iuris, id est, ius definiendum esse secundùm circumstantias facti. Lex plagis. §. in cliuo. ff. ad legem Aquil. Old.

In factum agere ferè dicimus eum, qui in totam facti seriem experitur, nulla specialiter introducta ex facto persequendi formula. Oldend.

In factum actiones dicuntur generales persequendi formulæ, quasi conceptæ in totam seriē facti, quod specialem non habet nuncupationem. Old.

In familia retētus, qui in potestate mansit. l. ventre. ff. de adqui. vel amit. hæred. Olden.

In fide alicuius esse, idem est quod, feudum tenere ab aliquo. Fides enim auxilium, & tuitionem significat. Budæus in l. Herennius, de euict. Sp.

In folle offerre, apud Callistrat. in l. cùm seruus, de cond. & demonst. accipit Erasmus pro eo, quod erat, inexploratè, inexplicatè, & confusè: sicut qui syngraphas & pecuniam sacculo inclusas offert. Sp.

In formula cretionis hæc verba erant, In centum diebus. quæ sic accipienda sunt, vt centesimus dies contineatur, l. 1. §. intra. ff. de success. edict. Prat.

In fraudem fieri dicitur, quod verè inter partes agitur, sed alterius fraudandi causa, vt cùm pater alienat bona causa, filios in legitima portione defraudandi: vel Reus, vt lucrum Fisco diminuat. Huiusmodique contractus ipso iure valent, licèt ab eo, in cuius fraudem facti sunt, possint rescindi.

In fraudem autem legis, quid fieri dicatur, docent Paul. & Vlpia. ff. de legib. Sp.

In fraudem legis facere, adfine est eius, quod est contra legem facere, l. contra legem, de legib. Sp.

In fraudem legis Aeliæ Sentiæ, in fraudem creditorum, l. sciendum. ff. de manumiss testam. Old.

In fructibus quod dicitur, hoc & in pensionibus vrbanorum ædificiorum intelligēdum erit, l. cùm seruus, de legat. 3. Olden.

In fructu id esse intelligitur, quod ad vsum hominis inductum est: neque enim maturitas naturalis hic spectanda est: sed id tempus, quo magis colono dominoue eum fructum tollere expedit: author Iabol. l. pen. ff. de vsu & vsufr. Sp.

In fructu esse hominem, Caius inquit, absurdum videbatur: cùm omnes fructus rerum, natura hominū gratia comparauerit, l. pecudum, de vsur. Sp.

In gleba vindicare quid sit, Gell. lib. 9. docet, & Bud. in prior. Annot. Sp.

In gradu esse, vox est ad dignitatem pertinens, l. sacrosancta. C. de Episc. & cler. Sp.

In hæreditatem legitimam non concurrere, l. filio. ff. de inoffi. testam.

In hypothecis vindicare, est per hypothecariam actionem petere, l. fideiussor. §. Lucius Titius. ff. de rebus dub. ex copia Dn. Old. Sp.

In imaginariam seruilem causam deduci. Vide l. 3. ff. de capit. minut.

In integrum restituo. Boni Prætoris est, potiùs restituere litem, vt ratio & æquitas postulabit, quàm actionem famosam constituere: ad quam tunc descendendū est, cùm remedio locus esse nō potest. Marcellus in l. diuus Antoninus. ff. de in integ. restit. Sp.

In Iulij, pro, In ædibus Iulij: figura è Græci sermonis consuetudine deriuata. Vlpian. l. 8. in fin. ff. si seruit, vind. Quum Quintilla cuniculum pergentem in Vrsi Iulij instruxisset, id est, in hortos Iulij: vt in alijs libris legitur. Hot.

In iudicum quinque genibus situm, id est, in alieno arbitrio res est posita. Alludit, ferè nostratis sermonis parœmia, qua significamus, vt quid decidamus, non esse nostræ facultatis, Es stehet bey den Häuptern. Spiegel.

In iure cedi dicuntur, cùm trinę venditionis solenne apud Magistratum peragitur, cui venditioni quia nummus interueniebat, isque appensus veterum more, idcircò genus hoc adoptionis dicitur fieri per assem & libr. Connan. lib. 2. cap. 15. num. 3.

In iure, cùm dicunt Oratores, quòd Budæus haud scit, an perpaucis animaduersum sit, apud Prætorem intelligere debemus. Lege eum in poster. Annot. Spiegelius.

In iure nostro sunt nonnullæ declarationes, hoc est, vocū interpretationes potiùs, quàm definitiones: quas diligenter indicauit doctiss. vir Apellus, in Methodo, ex qua laborem hunc nostrum, vbi visum fuit operæpretium, & auximus, & ornauimus. Hisce autem declarationibus non longè abludunt, Etymologia, Notatio, & Allusio. Sunt tamen qui inter hæc omnia magnum faciant discrimen: qua de re pleni sunt interpretū libri. Quanquam paruo fructu tam anxios esse libuit: quādo tantoperè cæcutimus, vt præter vnicam hominis definitionē vix aliam vllam reperiamus. Vide Cantiunc. in Topic. vbi tractat locum ab Etymologia. Sp.

In ius vocare, est, iuris experiundi causa vocare, l. 1. ff. de ius voc. §. vlt. Instit. de pœna temer. litig. Vtique enim, inquit, Imp. in primis aduersarius in ius vocandus est, id est, ad eum vocandus, qui ius dicturus sit, Gaius in l. in trib. ff. de iudic. nuncupat. prouocare in iudicium, Olden. teste Sp. Sed notandū est, ius ad prætorem & magistratum duntaxat, illic, non ad datum iudicem, qui Pedaneus dicitur, referri. de qua re latiùs Duarenus libr. 1. disputat. anniuers. cap. 1. Hinc Cuiacius Obseruat. lib. 10. cap. 10. dicit: In ius vocare propriè est ad prætorem vel alium vocare, qui iurisdictioni præsit, l. 2. ff. si quis in ius vocat. non ier. Eodem sensu dicimus, in iudicium vocare. l. 1. l. tutor pro pupillo. ff. de administrat. tuto. l. 3. ff. de eo per quem fac. erit, &c. l. 2. §. prætor. ff. qui satisda. cog. & cautio iudicio sisti, est ad prætoris sellam sisti, l. prima. ff. si quis in ius vocat. non ierit. Nam & prætor ipse iudex est veteri appellatione, vt Liuius scribit 3. & apud Prætorem priusquàm iudex detur specialis, quodammodo agendi potestas datur, vt Marc. Tullius de Inuentione: vt planè duplici iudicio res eadem disceptari videatur, vno apud Prætorem, altero apud iudicem datum. Cuiacius in dicto suprà loco.

In ius vocati, vt eant, vel satisdent, tit. 5. est 2. Pandect. qui hactenùs sic legebatur: In ius vocati vt eant, aut satis, vel cautum dent. sed malè. Nam solum de satisdatione tractat. Differentiam verò eorum, qui simpliciter, aut datis fideiussoribus, aut iurato cauere possunt, declarat Tit. 8. eiusdem lib. Sp.

In l. 1. ff. de eden. Politian. vers. eum quoque edere Labeo ait, ex Pandect. Florentinis reposuit, vt habent recentiores Codices. Alcia. tamen multò aliter legit, & interpretatur etiam, quem Vlpiani mentem expressisse puto. Vide eum in fin. lib. 2. dispunct. Sp.

In libertate fuisse, sic est accipiendum, vt non se liberum doceat is, qui liberale iudicium patitur, sed in possessione libertatis sine dolo malo fuisse, l. quod autem. ff. de liberali causa. Porrò in libertate esse, & liberum esse diuersa sunt. In libertate enim sunt, qui se liberos esse putant, seque pro liberis gerunt: cùm tamen serui sint, l. 7. 10. 11. 12. ff. de lib. caus. quod explicat Quintil. declam. 340. & 342. Sicut diuersa sunt, in possessione esse, & possidere. In possessione enim sunt vsufructuarius, colonus: & tamen non possident. Briss.

In litem iurare, ad litigatores refertur, & respondet æstimationi litis. Nam iurat Actor in litem, quando per iuramentum declarat & adserit, quanta pecunia nō tantùm sumptus litis, sed etiam totam causam æstimet, cum omnibus damnis, l. videamus. §. iurare autem. & l. seq. ff. de in lit. iuran. Sp.

In locum successisse accipimus, siue per vniuersitatem, siue in rem sit successum, l. 1. ff. quor. bonorum. Oldendorp.

In longinquo habere, veluti trans mare, in fi. l. si quis ex argentarijs. ff. de eden. Spiegel.

IN metallum, & in ministerium metallorũ damnati, serui efficiuntur, scilicet pœnæ, l.in metallum.ff.de pœnis.

IN morbo consumere, verbum est creditorum, sentientium debitorem creditam pecuniolam non redditurum, nec existimantium operæprecium ob tantillum legibus agere. Senec.lib.de benefi.4. Quingenti, inquit, denarij sunt, illud, quod dici solet, in morbo consumat. Spieg.

IN neruum dare, id est, in nexum, de quo Liuius libr. 2.& lib.7. Vnde Plautus in Pœnulo: Vtinam mihi argentum reddas, priusquàm in neruum abducare. In neruũ itaque dari, est obligationis iure ac conditione capi, atque in ergastulum abduci.

IN neutris esse apud Paul.de legat.3.l. seruis vrbanis.

IN obligatione esse aliquid dicitur, cum vinculo obligationis innectitur. In solutione esse dicitur, quod potest pro re obligata solui, licèt iudicialiter, non possit peti. Ex Zas. Sp.

IN omnibus talibus. ff.de rei vendic. l. in rem. §.sed & id. Alberic,

IN ordinem redigere, propriè significat inter viles numerare, vt docet Priscianus, quasique inter classem suam continere, non eximium ducere, honore non eximio dignari. id quod & Liuius tractare videtur lib.27.& lib.43. Tribuni plebis, inquiens, in ordinem redacti pro contemptissimis sunt habiti. Hos Græci Encyclios appellare videntur, vt annotat Cælius libr.25.cap.18. Huic affine, in ordinem legere, apud Paul.in l.vlt.de vete. Sed veterani, qui passi sunt se in ordinem legi, muneribus fungi coguntur. Sp.

IN pecuniam ludere. Paul.in l.2. ff de aleatorib. Senatusconsultum vetuit in pecuniam ludere: præterquàm si quis certet disco vel pilo iaciendo, currendo, saliendo, luctando, pugnando: quod virtutis causa fiat. Spieg.

IN perpetuum, contrarium habet, in tempus.

IN potestate consistere existimatur, quod in actu non est, sed esse potest, l.aduersus sententiam. ff.de arbitr.quam Alciat.nobis restituit. Vide eum in dispunct. Spieg.

IN potestate alicuius quis esse Latinè dicitur, qui paret, & obsequitur voluntati eius, in cuius potestate est. Connan.lib.2.cap.7.num.4.

IN potestate habere, id est, in cura, & administratione. Sic dicitur Episcopus ecclesiæ fundos habere in potestate, c.1.de rebus eccles. non alienan. Tutor quoque in pupilli caput potestatem habet, id est, authoritatem, Institut.de tut.in princip. Vnde & alibi sua potestate quis fecisse dicitur, quod propria authoritate fecit. Ex Alciat.

IN potestate, manu, mancipiove. Vlpian. titul.24. Ei qui in potestate, manu, mancipiove est scripti hæredis, sub conditione legari potest. Item, Ei, cuius in potestate, manu, mancipiove est hæres scriptus, legari non potest. Potestatem de filiofam. Manum de matrefam. quæ in manum conuenit, Mancipium de seruo intelligit. Hotom.

IN præsens exponit Valla, id est, in præsentiarum: quod aduerbium, teste Glareano, nusquam apud veteres reperias: quamuis etiam, eodem indicante, Perottus, atque adeò nostra ætas sæpè eo vtatur. Vlpian. Cur noceat ei, inquit, qui respondit quod in præsentiarum videbatur, l. de ætate. §.ex causa. ff.de interrog. actio. Spiegel.

IN præsentiam, id est, donec sit præsens. Hæc enim est natura præpositionis iũctæ accusatiuo casui: vt cum Virgil.dixit,

---in lucemque tulisset.

Id est, vsque ad lucem. Hoc à Seruio animaduersum, Alciat etiam indicauit. Sp.

IN primis, modò, ante omnia, modò, pro præcipuè, excellenter: vtriusque significati exemplum apud Pomponextat in l.2.de orig.iur. alterum mox à princ.alterũ in §.fuit autem. Sp.

IN procincto esse, significat id, quod Barbaris, in fieri, hoc est, in potentia propinqua.

In re disceptare, pro iustè iudicare, c.fraus.§.iudex, extrà, de verb.signif.

IN re permittere, pro, in possessionem ingredi, l.cùm vnus.ff.de bon.aut.iud.poss. Alb. Sp.

IN re præsenti, in ipso opere. hoc est, in re ipsa nunciatio facienda sit, l.de pupillo.ff.de noui oper.nunciatio. Prat.

IN rem præsentẽ venire, vff den augenschein geben.

IN rem suam fideiussor, pro Reo principali habendus est, l.sed & si fideiussor.ff.de pact. Alb. Sp.

IN rem & in personam, locutiones sunt Iurisconsultis familiares, quarum illa tum vtuntur, quum indefinitè ac sine personæ vllius notatione aliquid factum esse significant: hac verò, quum certa persona definita, veluti in l.5.§.2.ff.de const.pec. Quod exigimus, vt sit debitũ quod constituitur, in rem exactum est: non vtique vt is cui constituitur, creditor sit. Item quum Vlpianus ait, actionem metus causa in rem esse scriptam, nec personã vim facientis coercere, sed aduersus omnes restitui, l.9. in fi.ff.quod met.cau.& alibi, hoc est, in l.7.§.3.ff.de pact. Pactorum quædam in rem esse, quædam in personam: illa, quoties quis generaliter paciscitur, ne petat: hæc, quoties ne à persona petat. Item in l.10. ff.de oper. noui nun. Operis noui nunciationem in rem fieri, nõ in personam. Cic.lib.de Inuent.2. Sin autem non in hominem certum, sed in rem aliquã causa dimouebitur, vt in hac eadem re, &c. Item apud Vlp.in l.4.§.29.ff.de dol.excep. l.1.§.vlt.ff.de interdict. Hot.

IN rem versum videtur, siue idipsum, quod seruus accepit, in rem domini conuerterit: veluti si triticũ accepit, & idipsum in familiam domini cibariorum nomine consumpsit: aut si pecuniam à creditore acceptam dominico creditori soluerit, l.quod seruus.ff.de in rem verso. Olden.

IN rem versum intelligitur, quicquid necessariò vel vtiliter in negotia patris aut domini versum est à filiofamiliàs, vel seruo, aut etiam quolibet alio, l.si pro patre.§.versum autẽ.l.seruus si in rem, in prin.ff.de in rem vers. Old.& vide infr.versum in rem.

IN rerum natura dicitur infans esse, conceptus. In rebus vero humanis, si non editus, saltem viuens in vtero matris, l.1.§.6.in fin.& l.8.de suis & legit. Quod in rebus humanis est, in rerum quoque natura est: Non autẽ quod in rerum natura est, id omne in rebus humanis est. l.1.de hæred. vel actio.vend. Mortui in rebus humanis non sunt. Ita enim scripsit Epist.lib.10.Seneca. Quamuis fructus operis peracti nullus ad defunctum, exemptumque rebus humanis pertineat: ipsa tamen contemplatio futuri operis iuuat. Desinunt etiam mortui esse in rerum natura, l.59.§.6.de hæred.institut. Quid igitur mirum, eos qui mortui nascuntur, appellari nunquã liberos potuisse? l.129.de verbor.significat. Quid igitur Celsus ait, eum qui prægnantem reliquit vxorem, non videri sine liberis decessisse, id ad eos liberos referendum est, qui si non in rebus humanis, saltem in rerum natura sunt, l.18.quand.dies leg.d.l.7. Ræuar. l.si quis prægnantem.ff.de regul.iur. In rerum natura quædam sunt, quædam non sunt. Hæc autem quæ non sunt, rerum natura complectitur, quæ animo succurrunt tanquam Centauri, Gigantes, & quicquid aliud falsa cogitatione formatum habere aliquam imaginationem cœpit, quamuis non habeat substantiam. Ræuar.l.bona fides.ff.de regul.iur.

IN sacris manere, l.filiæ.C.de collat. In sacris retineri, l.3.C.de bon. mat. In sacris esse, l.2. C.de bon.quæ liber. in parentum sacris constituti, l.vlt.C.de inoffic.testamen.l.vltim.C.ad Tertyllian. Iuris authores de filijs qui in familia & potestate patris adhuc sunt, vsurpant. Sicuti eos qui per emancipationem aut aliàs exiuerunt è familia & potestate patris, dicunt sacris vinculis exsolui, l.1.C.de offic.prætor. E sacris paternis dimitti, l. quidam. C.de fideicommiss. A sacris paternis absolui, l. de emancipatis. C.de legit.hæred. Duaren.ad titu.solut.matr.sub c.quæ sint nuptiæ.

IN

IN seruitutem petere, l. in seruitutē. ff. de bon. libert. Alberic.

IN sinu meo habui, pro, in potestate & fide mea, apud Scæuolam in l. qui testamentum faciebat, de prob. Quod enim alterius fidei committimus, in sinum deponere dicimur. Vide Erasm. explicantem prouerbium, In sinu gaudere. Sp.

IN solutum dare, pro soluere, apud Paulum in l. 60. ff. de solut. Hotom.

IN sortito esse, id est, in incerto & ambiguo, vt inueniri non possit. Iure nostro rarum est, vt iudicium per sortes admittatur, nisi cùm res adeò perplexa incertaque est, vt alium exitum non habeat, l. si duobus. C. com munia, de legat. Vide Alciat. libro 5. Parerg. cap. 22. Spiegelius.

IN stirpes succeditur, quum hæreditas non in succedentium singula capita & personas, sed in cognationis latera & partes diuiditur. In capita verò, quum in tot partes secatur, quot succedentium capita & personæ repertuntur: qua de re vide Impe. §. 6. de hæred. quæ ab intest. Vide In capita, suprà. Hot.

IN tabulas referre, id est, scribere in tabulis, & vt dicunt, in registro. Sylu. Sp.

IN tutelam suam venire mas dicitur, qui ephebus, id est, pubes esse incipit, anno scilicet ætatis decimo quarto: fœmina verò viripotens appellatur: hoc enim in fœmina, illud in mare ponitur ab Vlpiano in l. 5. §. 2. ff. quibus ex causis in possess. Ait Prætor, si is pupillus in suam tutelam venerit, cave pupilla viripotens fuerit, & rectè defendetur, & cæt. Idem l. 50. ff. de legat. 3. Quum filiofamil. ita legatur, Quum is in tutelam suam peruenerit, pubertatis tempus significatur. Cicero libro de Orat. 1. Negaretque nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam venisset, mortuus esset, hæredem eum esse posse. Idem in Bruto, Quum is hoc probare vellet, M. Curium, quum ita hæres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quàm in suam tutelam venisset, pupillo non nato hæredem esse non posse. Hotom.

IN vtero qui est, non est pupillus, l. non est. ff. de verborum significat. tametsi animal esse videatur, l. 1. §. proximus. ff. vnde cognati. l. negat, de mort. inf. Nam qui in vtero est, pro iam nato habetur, quoad de eius commodo tractetur, l. qui in vtero. ff. de statu homin. Alber. Spieg.

INAEDIFICATA Liuius dixit auctore Turnebo libr. 1. aduers. cap. 29. quæ aliquo in loco ædificata sunt. sed cùm In loco dixit, significauit ædificia e priuato in publicum procurrentia, & aliquid loci publici occupātia, Plutarcho teste, cuius verba sunt, ἀνατρέπων δὲ, κατασβάλλων τὰ προβαίνοντα ... [illegible]. Immolita autem sunt, quæ quis vlpiam molitus est. Si quis igitur priuatus ante ædes suas in publico podium posuisset, aut mœnianum proiecisset, cùm id demoliri & diruere, tollereque Cato iubebat. Vide Immolitus.

INAEDIFICARE, elegans verbum apud Vlpia. de vsufruct. cùm ait, Sed etsi quid inædificauerit postea neque eum tollere, neque refigere posse, l. sed & si. Hoc & Renanus apud Liuium restituit, Inædificati lapides. Spieg.

INANE propriè vacuum significat, μεταφορικῶς verò quod est sine vi, sine effectu, l. 9. ff. de cōt. tab. Sic inanis actio appellatur, quā inopia aduersarij, vel aliqua exceptio rationve eludit & excludit, l. 6. ff. de dolo. l. 24. ff. de liber. caus. l. 24. ff. manda. Paul. libr. 2. Sent. tit. 15. Stipulatio quoque inanis, id est, inutilis & inefficax propter exceptionem, l. pen. ff. de condict. ob turp. cau. Inanis enim stipulatio nullius momenti, ex qua actio non datur, l. 39. ff. de donat. int. vir. l. 42. §. pen. ff. solu. matrim. & apud Valer. Max. lib. 6. cap. 2. Eodem modo inanis obligatio in l. 8. §. Marcellus. ff. ad Velleia. l. 95. §. aliquando ff. de solutio. Briss.

INANES tabulæ, & Inane chirographum post solutam pecuniam, l. 27. ff. de furt. l. vlti. ff. ad exhib. l. vlti. Si debito persoluto in C. Th. Sic & inanis scriptura, & Inanis epistola in l. 39. ff. de dolo. l. 22. ff. de probat. Et Inanis cautio nulla secuta numeratione, l. vlt. C. si pignor. conuentio. Briss.

INANE nomen hæredis, nudum & sine re, l. 3. C. de inoffic. don. Briss.

INARGENTVM, sicut inauratum, hoc est, argento & auro illitum, tectum.

INARGVTA sententia. Vlpian. ff. de vsufr. ear. in l. hoc Senatusconsultum. §. si pecunia. quam sententiam & Celsus scripsit, quæ mihi non inarguta videtur, hoc est, vt vulgò dicunt, ratione fundata. Sp.

INATERES, duorum fratrum vxores Græcis inter se vocantur. Sicuti Aelij, vel etiam Auelij dicuntur, quibus duæ nupserint sorores. Sororis autem meæ maritus non habet speciale nomen, quo illum appellem, nec vxoris frater. Daer, mariti dicitur frater. At Soror vocatur γάλως, à nobis dici potest. Glos. frater meus, Leuir est vxori meæ. Vide Rhodigi. cap. 28. libr. 28. & Dn. Oldendor. in Copia, quo loco nomina Adfinium indicans, pro Inateres, voce Græca vitiosè legitur, Inatrices. Spieg.

INAVDITVM damnari, idem quod, Indicta causa damnari.

INAVDITVS. Vlpia. ad leg. Corn. de sicar. l. 2. Inauditum filium pater occidere non potest. Accursius imperitè exponit, inauditum, id est, suppositum. Bud. inauditum filium, hic intelligit ἄκριτον, hoc est, reum, iudicio non conuictum, & indicta causa patrem interficere posse. Satis idem admirari nequit Budæus, quod Accursius futilitate, vt ait, mira præditus, Bartolum virum ingenij felicis & solidi enarrationum tam absurdarum asseclā post se traxerit. Sp.

INAVGERI causam in l. diui, ad finem. ff. de libera. caus. qui accipiendum, ne quisquam interpretum (quod sciam) explicauit. Accurs. id intactum reliquit. qui hoc non intellexerunt, lectionem immutarunt, &, agi causam, reposuerunt. Iac. Cuiac. lib. Obser. 6. cap. 27. inaudire, diuinat legendum. Equidem Florentinam lectionem quæ temerè immutanda non est, retinendam censeo: vt sit sensus, differendam causam & sententiam ob absentiam eius, qui de libertate sua litigabat: & vox, Enim, aduersatiuæ nota erit, vt & alibi passim. Dicam lib. 1. Enucleat cap. 21. Prat.

INAVRES in l. 27. ff. de aur. arg. leg. Ab aurium foraminibus ita nuncupatæ, ex quibus pretiosi lapilli pendebant, auctore Isidor. libr. 19. Etymol. cap. 30. Solebant enim veteres foratis auribus gemmas, & lapillos inserere. Tertul. in lib. de habitu mulier. Graciles, ait, aurium cutes Kalendarium expendunt. Idemque auctor eodem libro anxiè forari margaritas consueuisse, vt penderēt, scribit. Sed & in libr. de Pallio aurem forato effeminari quæritur. Plin. quoque lib. 9. cap. 35. de elenchis loquēs. Hos, ait, digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, feminarum gloria est. Briss. Idem docet apertè D. Hierony. sic enim in Epist. quadam Demetriadi scribit: Vt taceam de inaurium precijs, candore margaritarum, rubri maris profunda testantium, smaragdorum virore, ceraunеorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent & insaniunt studia matronarum. Idem Hieronymus eleganter Romanis matronis, in vita B. Marcellæ viduæ Romanæ disserens, sic ad virginem principum scribit: Illæ solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, vt tandem dominatu eorum se caruisse lætentur. Eoque etiam spectat, quod sic in libro de habitu virginum Cyprianus scribit. Ræuar. vario. libr. 1. cap. 4.

INCANTARE, vel verbis vel rebus adiunctis, aliquid suprà naturam moliri. Priscis persuasum erat, prodigiosam inesse vim vocibus incātatorum: adeò, vt mysticus quoque Psalmus mentionem faciat venifici incantantis sapienter. A nostris Incantatio, hoc est, actus ipse incantandi, inter infames numeratur. Adi Bart. in l. 1. C. de malefic. & mathem. Sp.

INCASSVM, id est, sine causa, quasi sine cassibus, sine

fine quibus venatio est inanis, Spieg.

INCAVSTO, hoc est, atramento, falsum deprehenditur, Auth.de fid.instr.§.1, Alber.

INCAVTE factum, pro infecto habetur. l.1.§.1. ff.de his quæ in test.del.

INCAEDVVM, quod non cæditur.

INCENSVS, qui dolo non est professus bona sua. Is olim ex lege Seruij regis publicè venibat, & virgis cæsus seruus fiebat, vt testis est Dionys.lib.4. & Cicer.pro Cecin. Sed & si quis apud Censorem non fuisset professus omnia bona sua, contrahere dicebatur grauissimum crimen census fraudati, l.53.de iudi.l.1.C.de quæst.quanquam errori ignosceretur, & venia daretur ad censum emendandum, vt indicat Vlpianus l.4. §. 8. ff.de censibus.

INCENDIARIVS. Incendiarij dicuntur, qui ob inimicitias, vel prædæ causa, incenderint. Gallis dicuntur vulgò *boutefeux*. De his, eorumque pœnis, in 17.titul. lib.5.Decret. & in l.capitalium.§.incendiarij. ff.de pœnis. tractatur. Anch.

INCENTIVVM significat appetitum, c.vt clericorum, de vita & honest.cler. Io.Bell.Etymol.

INCERTA in iure appellãtur, in quibus non apparet quid, quale, quantum. l.vbi autem.75.ff.de verb.oligat. Item:

INCERTA dicuntur, quæ non in specie, sed in genere proferuntur: veluti, fundus, homo, triticum, l.hæredes.25 §.si incerto. ff.famil.ercifcun. l.cùm incertus, 13. ff.de legat.1.l.in ratione.30.§.incertæ.ff.ad leg.Falc. Hotom. Hinc

INCERTA nomina dicuntur esse obligationes, scriptæ, quarum solutio certum tempus non cõtinebat. Hoc enim agebat fœnerator, ne tempus solutionis insereretur instrumento, vt tandem posset, quoties vellet, petere, & semper immineret debitori, qui, vt se posset à tali onere leuare (nam æris alieni comes est miseria, vt dixit Chilon) cogebatur optare mortem patris. Verùm post Senatusconf.Macedon. sciant tales creditores, nullum bonum nomen expectata patris morte fieri, quia filiusfamil.non obligatur efficaciter, sed habet exceptionem Macedoniani. Forcat. in Necyomantia dialog. 98. num.2.

INCERTA stipulatio est, vbi nõ apparet quid, quale, quantumque est in stipulatione. Quod fusissimè exponitur in l.75.ff.de verbor.obligat. Adde & l.68. ff.eod. tit. Atque hinc Incerti actio ex stipulatu datur, l.4. ff. de vsur. Instit.de verbor.obligat.in prin. Incerti actiones etiam condictionesque illæ omnes appellantur, ex quibus aliquid incertum, & quod neque demonstrari, neque tangi possit.petitur, l.1.ff.de vsufruct.leg. l.46. §. 1.& l.19.§.ex asse. ff.de iur.doti. l.5.in fin. & l.8. ff.de act. empt.l.penult.ff.depos.l.2.§ aliud.ff.de donatio.l.3.ff.de condict.sine caus.l.12.ff.de nouatio.l.22.in fin. l.40. §.penult.ff.de condict.indeb.l.16.§.Pomponius. ff.de minor. l.1.§.1.& l.9 ff.de vsufruct.ear.rer. l.35. ff.de seruit.vrb.l. 32.in fin.ff.de condict.furt.l.75.§.vltim.ff.de legat.libr.1. l.27.in fin. ff.de recept.qui arbitr.l.vltim.ff.si quis in ius voc.non ier.l.9.§.penult.ff.de lib.leg.Nonnunquàm Incerti actio, pro præscriptis verbis actione sumitur, vt in l.6.& l.16 ff.de præscript.verb. l.19. in fin. ff.de precar.l. 23.in fin.ff.commu.diuid.l.7.ff.de pact.l.6. C.de rer.permut. Hotom.

INCERTA pars, quæ quota sit, non apparet: veluti, quidquid mei iuris in eo fundo est, quidquid Titius possidet, l.3.§.incertam.l.26.ff.de adq.poss.l.32.§.vlt.ff.de vsucap. Sic & in l.76.§.1 ff.de rei vindic.l.11.§.si cùm esset. ff.de interrog.in iur.fac.l.1.§.vlt.ff.si pars hæredit.petatur.l 8.§.1.ff.commun.diuid. Hot.

INCERTA persona videtur, quam incerta opinione animo suo testator subijcit: veluti si quis ita dicit, Quicunque filio meo filiam suam in matrimonium dederit, ei hæres meus illum fundum dato. ait Imp. §. 27. de legat. Hotom.

INCERTI quando agi dicatur: vide suprà in voce, Certi contractus.

INCERTI condictio, ibidem.

INCERTI contractus qui dicantur. ibid.

INCERTITVDO, est substantia transactionis: vtpe post rem judicatam ea nullius momenti est, l.res iudicata, de reg.iur. Sp.

INCERTITVDO reprobatur, primùm in contractibus, l.inter stipulantem.§.inter Stichum.ff.de verb.obl. l.cum duob.ff.de in diem addict. Deinde in vltimis voluntatibus.l.duo sunt Titij.ff.de testa.tuto.cum sim. Denique in iudicijs nullo modo admittenda est, l.3. C.de sentent.quæ sine cert.quant.profer.l.quid tamen.§.Pompon.ait.ff.de recept.arb.l.idem Pomponius scribit.ff.de rei vendic. Sp.

INCERTVM confitetur, qui se illud aut illud debere confitetur, l.6.§.1.ff.de confess.

INCERTVM absolutè plerunque à Iureconsultis vsurpatur pro ipsa incertitudine. Sic conditionis incertum, l.11.ff.de secund.tab.l.1.C.de pact. Incertum cautionis, l.16.§.idem quærit. ff.ad Trebellian. pro incerto euentu, vt in l.6.ff.quod fals.tut.auct. Incertum rei, l.11.ff. de hæred.vend.l.12.ff.de act.empt. Incertum successionis, l.14.ff.de transact. Incertum litis, l.20.C.manda. Incertum ætatis, l.49.ff.de fideiussorib. Antiquitatis incertum, l.1.de respons.pruden.in C.Th. Incertum contentionis, l.1.de equis curulib.in C.Th. Et incertum maris apud Tacit libro 3. Belli incertum apud eundem libro 4. Quo ex genere loquendi sunt & illa, Lubricum tutelæ, l.4. §.cùm Pollidius. ff.de vsur. Lubricum ætatis, l. 11. §.si locupleti. ff. de minorib. Lubricum linguæ in l.7. in fin.ff.ad legem Iul.maiesta. Lubricum consilij, l.3.§. lege Iulia.ff.de testib. Briss. Adde Forcat. Necyom.dialog.51.num.2.

INCERTVS homo legari promittíve dicitur. qui generaliter & indistinctè legatur, promittitúrve, l.13.ff.de legat.1.l.25.§.si incerto.ff.fam.ercis. l.3. ff.qui sine manumis. Incertas res eodem modo dixit Metianus in genere relictas, l.30.§.incertæ.ff.ad leg.Falcid.Et Incertum corpus Pompon.in l.85.ff.de lega.3. Brisson.

INCERTVS possessor est, quem ignoramus, l.39.§. vlt.ff.de verb.sign. Incerta sententia, l.21.§.Pompo.ff.de recept.qui arbit.l.59.ff.de re iud.

INCERTVS contractus in l.1.§.debitum. ff.de constit.pecun.l.9.ff.de reb.credit. l.18.ff.de acceptilatio.qui proprium & speciale nomen non habet. ideoque vocatur ἀνώνυμος, quia nomina vacat. Cuiac.ad l.74.ff.de verbor.obligat.

INCESTA, est etiam sine stupro, quæ cupit stuprũ, aut. Seneca lib.Declam.6 Sp.

INCESTAS nuptias Iustinianus vocat, quas sanguinis coniũctio prohibet. Inutiles verò, quæ cum ijs sunt contractæ, cum quibus iure ciuili non licet. Connan.lib. 8.cap.6.num.1.

INCESTI filij dicuntur nati ex eo concubitu, quem vel consanguinitatis, vel religionis lex prohibet, vt ex sorore, consobrina, nouerca, sacra virgine, &c. Connanus lib.2.cap.26.num.2.

INCESTVS, vel incestum, dicitur id crimen, quod committitur cum ea, cum qua illicitum alioqui matrimonium fuisset. Notum est, Ciceronem adulterium & incestum, stuprum sæpè appellare. Crimen incesti grauius est adulterio, l.si adulterium.§.1.vers.duplex, de adult. Vnde qui incestuosus à nostris dicitur, nec hæres institui potest, nec ei legari potest: quinetiam ab accusatione, & ferendo testimonio repellitur. Vide Abb.in c. transmissæ, de eo qui cog.consang.vx.suæ. Sp. Olim incesti pœna erat deportatio, l.si quis viduam.ff.de quæst. Cuia.in expos.Nou.Iustin.12.de incest.nupt.

INCESTVS idem est quod pollutus, & non castus. Vnde Plinius incestas noctes appellat. Dicitur & incestus substantiuè, vel incestum, pro ipso fœdo impudicitiæ crimine, vbi cum ijs rem habemus, quas aut legibus, aut moribus prohibemur habere vxores. Extat in Codice tit.de incest.nupt. Et Nou.Iustin. Constitut. 12. περὶ ἀθεμιτογαμιῶν. Sunt qui incestam coniunctionem dici putant, quæ contracta est ritibus & cæremonijs nuptialibus non adhibitis: quòd Κεστὸς significet Zonam sponsæ nuptialem, Balduin.tit.de nupt.

IN-

INCESTVM, vt Paul. in l. 39. ff. de ritu nupt. tradit, committere intelligitur, qui ex his, quas legibus, aut moribus prohibetur vxores ducere, aliquam duxerit. Connan. lib. 8. cap. 6 num. 1. Vlpian. quoque in Instit. tit. 5. Si quis eam, ait, quam non licet, vxorem duxerit, incestum matrimonium contrahit. Idem & Gaius Instit. lib. 1. tit. 1. Sed & Papinia. in l. 38. §. 1. ff. de adul. per illicitam matrimonij coniunctionem incestum admitti docet. Quod & verbi notatio ostendit. Nam, vt Isidor. lib. 5. cap. 26. & lib. 10. tradit, incestum propter illicitã coniunctionem vocatur quasi incastum. Incestum autem committit, qui cognatam violat contra fas, l. 5. ff. de quæstionib. Cæterùm incestum vel iure gentium, vel ciuili committitur. Iure gentium quidem, quotiens ex gradu ascendentium, vel descendentium vxor ducitur. Iure verò ciuili, quotiens sola iuris ciuilis obseruatio intercedit, veluti cùm ex latere eam ducimus, quam vetamur, vel ad finem, quam propter publicam honestatem impedimur, l. vltim. ff. de ritu nupt. l. 38. §. 1. ff. de adulter. Incestum ergo & cum priuigna, nuru, nouerca, socru, committitur. Et quidem iure gentium, vt Papin. in l. vltim. ad fin. ff. de condict. sine cau. scribit, ea quemadmodum existimo ratione, quòd hæ personæ inter se parentum liberorumque loco sint, l. 16. ff. solut. matrim. §. socrum, Instit. de nupt. Sed etsi concubinam quis habuerit sororis filiam, licet libertinam, incestum committit, l. 56. ff. de ritu nupt. Briss.

INCIDENTIS, hoc est, intercidentis quæstionis, & emergentis materia, tractatur vtiliter a Bart. in l. 1. C. de ordi. iud. & in l. viro atque vxore. ff. sol. matr. & Felin c. suborta, de re iud. Sp.

INCIDERE, insculpere etiam significat, in l. 2. §. sed ne diutius. ff. de orig. iur. l. 1. Alb.

INCIDERE in eam valetudinem, propter quam operæ inutiles fiunt. vide Labeonem l. penult. de rei vendit. Spieg.

INCIDERE in captionem, l. 1. ff. de in integr. restitutio.

INCIDIT sæpè, pro euenit, vel ferè fit. Nam quod prout res incidit: Hæc Vlpiani verba in l. si quis id, de iurisdict. omn. iud. Accursius non percepit. Sensus est, exponente Hegendorph. Non si res quæpiam non ita magni momenti est.

INCILE, inquit Vlpianus l. 1. de riuis. locus est depressus ad latus fluminis. Ex eo dictus, quòd incidatur. Inciditur enim lapis, vel terra, vnde primum aqua ex flumine agi possit. Fossæ sunt, per quas aquæ pluuiales deducuntur ex satis. Dioryges a Græcis dictæ: Ein kleines Wassergräblein / dardurch man das wasser auß einem kleinen fluß leytet auff ein Wisen oder Acker. Nebriss.

INCISA spes lucri, quæ decidit, & qua frustramur. Spiegel.

INCISVM dicitur, quod scalpro scriptum aut scalptum est. Spieg.

INCITARE, est adhortari, instigare, extimulare. Hinc incitationes, & incitamentum, quod commouet, incitat, & accendit ad aliquid faciendum. Notum est incitare currentem, pro, vltrò promptum adhortari. Spiegel.

INCIVILE dicitur, quod iniquum, inusitatum, inconueniens est, & contra ius, mores, institutaque ciuitatis, l. vlt. §. pen. ff. quod met. caus. l. 27. ff. de procur. l. 3. ff. de extr. cognit. l. 24. ff. de legib. Inciuiles pœnæ in l. 9. §. sunt autem. ff. de pœn. Briss.

INCLINATIONES rerum & temporum dicũtur, quando Reipub. constitutio tenorem suum iam non amplius seruat, sed ad mutationẽ spectare videtur, vt nunc apud Germanos. Prætereo prudens, quæ astrorum peritissimus Stablus, aliquando communicabat amicis, de inclinamento Germanici imperij, transferendis, quæ mon tibus, vt aiebat, in cor maris. Disputantem audiui Cæl. Maximil cum Collimitio, de effectu nigrarum stellarũ: quibus, quòd abditissimæ sint, nec vulgò satis cognitæ, id nominis inditum. Spieg.

INCLVSA auro gemma. l. gemma. ff. ad exhib.

INCOLA, est, quem alioqui peregrinum dicimus, qui in alienam ciuitatem venit diu habitaturus: nec tamen ius ciuitatis habet, nec ciuiles capit honores, tributis pendendis obnoxius, quod tributum μετοίκιον dicitur: nam illi incolæ dicuntur à Græcis μέτοικοι frequentiùs, quàm πάροικοι. Rectè tamen incolam πάροικον vocari Pompon. tradidit: vnde in sacro Euangelio Lucæ, σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ? Tu solus peregrinus es, aut peregrinaris? id est, aduena es, vt Erasmus Roterod. in in eundem locum interpretatur. Nam & Incola & Aduena eiusdem sunt significationis. D. Lucas in Actis Apost. τοὺς προσηλύτους καὶ ἐπιδημοῦντας, aduenas dixisse videtur cap. 2. qui etiam πρόσοικοι Budæo teste. Aduena etiam ἐπήλυς, apud Isocratem dicitur, vt ipse Budæus adnotauit, quem tamen ἄποικον Pomponius dici censet. Budæus legit ἔποικον, de qua re permulta in hunc locum eleganter scripsit. In Græca versione Psalm. 119. παροικίας pro incolatu ponitur: Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη· κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων κηδάρ, πολλὰ παρῴκησεν ἡ ψυχή μου. hic παρῴκησεν vertunt Latini interpretes, peregrinata est. vel incola fuit & cæt. Brechæus l. pupillus. §. incola. ff. de verbor. & rerum significat. Nec tantùm qui in oppido morantur, incolæ sunt, sed etiam, qui in alicuius oppidi finibus ita agrũ habent, vt intra eum se, quasi in aliquam sedem recipiant, l. pupillus. ff. de verb. signific. Nulli autem, vel scholares sint, & studiorum gratia aliquo in loco morentur, constituere domicilium dicuntur, vt incolæ sint, nisi decem annis transactis steterint, l. 2. C. de incol. Quam ob causam D. Alciat. de verb. signif. Incola, ait, propriè est, qui cùm aduena esset, in aliquam ciuitatem ea mente habitatum venit, vt ibi perpetuò sit, summamque rerum suarum ibi habeat. Idem Parerg. Sciendum, inquit, in iure nostro incolas esse, non simpliciter alienigenas habitatores, sed eos, qui domicilium, sedemque rerum suarum, animo permanẽdi finxerunt.

INCOLA autem à ciue & municipe separatur, l. 29. ff. ad municip. l. 6. in fin. & l. vlt. § patrimonium. ff. de munerib. & honorib. Incola porrò habetur ὁ ἐν ἀγρῷ κατοικῶν. ὁ γὰρ ἐκείνοις τῆς πόλεως χρώμενος μὴ χρόνιος, οὗτος ἂν νομίζοιτο incola. l. 35. ff. ad municipal. Mulier quamdiu nupta est, incola eiusdem ciuitatis videtur, cuius maritus eius est, l. vlt. § item rescripserunt. ff. ad municip. Et ita incolam accipe in l. 1. ff. de veteran. & l. 34. ff. ad municip. Briss.

INCOLATVS, vrbs cuius quis non ciuis, sed incola est, Modest. l. 34. ff. de mun. hon. Incola iam muneribus publicis destinatus, nisi perfecto munere, incolatui renunciare non potest. Hot.

INCOLATVS ius est arbitrij cuiusque, eò quis se nuda volũtate obligat vel liberat, domicilio mutato. Cuia. l. si in patria, tit. de incolis, & vbi quis domicilium hab. vide C. lib. 10.

INCOLORATE restitui desiderans. l. minor. 1. ff. de minor. id est, nulla allegata causa.

INCOLVMES. Vide, Mutatio ciuitatis.

IN commissum cadere, est alicubi aliquid vehendo, vectigal non soluere. de quo tractat tit. C. de vectigal. & commiss.

INCLYTVS, à vocabulo κλυτὸς deducitur. κλυτὸς autem famam laudemque significat, & eam dictionem auget, addita præpositio, ita vt ad magnos vsque perueniat, qui in terra sunt: ac etiam interdum maius quid laude hac & fama consequatur. Drosæus in Methodo iuris.

INCOMPERTVM, de quo nullam certitudinem habemus.

INCONCVSSA, inuiolata. Inconcussè, quietè, & sine interpellatione. c. illud. & c. auditis, de præscript. & pacificè, c. cùm venissent, extr. de in integr. restitut. Prateius.

INCONDITVM, absurdum, absonum. Papin. l. 95. §. 1. ff. de solut. Etenim inconditum est, subueniri sexui mulieris, quæ suo nomine periclitetur. Hot.

INCONSEQVENS, cùm sequens non respondet supe-

superiori. Græci ἀντιμάλλον vocant. Spiegel.

INCONSTANTIAM recusare, l.pen. ff.de procurat. Spieg.

INCONSVLTA facilitas damni restitutionem indulget, non euentus damni, authore Vlpian. l.verum.§. Sciendum.de minor. Spieg.

INCONSVLTÒ hæredis nomẽ deletum, l.1.ff.si tab. test.ext.l.1.de his quæ in test.del.l.si vnus.§.1.C.de testa. Alb.exponit Inconsultò.id est, non studio. Sp.

INCONSVLTVS, & eum à quo consilium non est petitum, & eum, qui cùm quæreret consilium, non accepit tamen, sed quasi pro indigno habitus est, significat.

INCONSVLTVS calor, veniam continet, & nó calumniam.ff.ad Turpil.l.1.in fin. Alber.

INCONSVLTVS dolor, l.Gracchus.C.de adul.

INCONSVLTVS fecit.oppo. Optimo consilio vsus est, l.pen.§.fin.ff.de rit.nupt.

INCONTINENTI, id est, statim. Iusti. Excontinenti dicere solet. Non autem intelligendum ad punctum, ad momentum, sed ciuiliter, moraliter. Ea enim incontinenti fieri dicuntur, quæ, vt suprà attigimus, explicantur antequàm partes ad extraneos actus veniant, ita est text.in l.reos.§.cùm duo rei.ff.de duobus reis stipul. Spieg.

INCONTINENTI, variam secundùm rem propositam interpretationem recipit. Incontinenti, cùm aliquo moderato spatio interpretamur, in l.1.§.item si ita legatum.ff.ad leg.Falcid. At in l.Iulia, de adult.qualiter hoc verbum accipiendum sit, exponitur in l.23.§.vlti.ff. de adult. Incontinenti quod ad pacta quæ insunt, interpretantur Iureconsulti & Impp.in ingressu contractus, vel ante contractum, aut statim post.l.7.§.quinimò.ff.de pact.l.3.C.de ædil.act.l.21.C.de vsur.l.17.C.de pact. Cui opponitur Posteà, &, Ex interuallo.d.§.quinimò.& l.17. ff.de contrah.empt. Briss.

INCONTINENTER resistere dicitur, qui etiam interuallo trium dierum resistit: & homo vulneratus si intra tres dies moriatur, dicitur incontinenti mortuus, vt colligitur ex l.sciendum.ff.de ædil.edict.& est gl.singularis in l.1.C.de emend.seru. Spieg.

INCORRIGIBILES dicuntur, qui non possunt corrigi, c.vt famæ, de sentent.excom.extr.Ioan.Bello. Etymolog.

INCRVSTARE, est crustam parieti, vel alicui alteri rei inducere, siue id fiat ex calce, gypso, argilla, lapide, vel alia materia. Proculus de seruit.vrb.præd.l.quidam. Parietem, inquit, communem incrustare licet. Et paulò pòst: Quòd obseruari incrustatione oportet. Item de verbor.signif.l.impensæ. Paulus, ait, Incrustationes, loricationes, & picturæ. Nebr. Corras.Miscellan.lib.4. cap.16.

INCRVSTATIONES, tectoria sunt parietum, ex crustis marmoreis facta. Proculus in fin.l.quidam Iberus.ff.de seru.vrb.præd.quod obseruari, ait, & in incrustatione oportet. Vide Alciat. in l.impensæ, ad fin. ff.de verb.signif. Spieg.

INCVBARE. Seruius lib.aduers.11.cap.7. Incubare propriè eos putat, qui dormiunt ad accipienda responsa: vnde est, Ille incubat Ioui, id est, dormit in Capitolio, vt responsa possit accipere. Turneb.aduers.libro 11. cap.8.

INCVBVS, ægritudo quæ fit, docet medicorũ princeps Auicenna tertio primæ, & Rhodig.lib.14. Item Dæmones ab incubando, qui mulieribus commiscentur, à superuentu Incubi dicuntur: qui viris, & patiuntur muliebria, Succubi. Quanquàm Aegyptij dæmonicum spiritum misceri viro posse, negant. Annalibus proditum est, Hunnicam gentem, suam referre originem à Dæmonibus Quod certè turpius videtur, quàm referre nobilitatis suæ initia, in piratas, aut latrones, aut sicarios insignes: quod, Viue teste, multi faciunt. Sp.

INCVLPATVS. lege, Illaudatus.

INCVMBERE. pro incubare, id est, obtinere, possidere, conseruare, solidè (vt ij qui rei alicui incubant) tenere. Hinc creditor dicitur

INCVMBERE suo pignori, qui acriter illud conseruat: vt apud Vlpian.l.55.ff.de furt. Hinc

INCVMBERE possessioni apud Impp.l.8.C.quom. & quand.iud. Hot.

INCVNABVLA, initia, primordia disciplina tradendæ, quo verbo vsus est Tertull. libr.de patientia, his verbis: Per hæc impatientiæ tunc infantis quodam modo incunabula. Sic legendum putem in procemio Insti. §.cumque hoc. Nam & illa Theoph. τὰ πρῶτα τῶν νόμων προοίμια, vertit. Prat.

INCVRIA, idem est quod negligentia, c.quæsitum, de pœnit.& remiss. Io.Bell. Etym.

INDAGINEM, pro effectu, & proposito indaginis, id est, pro captura accipit Iuriscon.in l.emptorem.§.vlti.de act.empt. Spieg.

INDEBITVM, trifariam accipimus: Primò, quòd neque naturali, neque ciuili iure debetur, hoc est, quod planè non est debitum: aut fuit quandoque vtroque iure debitum, sed nunc solutione, vel acceptilatione sublata est omnis obligatio, vt tractatur in tit. Institut.quibus modis toll.obligat. Ad hoc genus indebiti pertinet id, quod pendet sub conditione, quæ an impleatur, incertũm est: vt. si nauis ex Asia venerit. Secùs est, si talis fuerit conditio, quæ omni modo exstatura sit, vt l.sub conditione.& l.sequenti. ff.de condict. indebit. Ratio est, quia priore casu, propter incertitudinem, ante conditionis euentum nullo modo debetur. l. Gratè.§.vltim. ff.de pignoribus. l.si quis reum.§. huic.ff.de libera.legat. Accedit l.sufficit. ff.de condict. indebit. In posteriore verò specie, certitudo euentus efficit obligationem puram censeri, l.si pupillus §. qui sub conditione. ff.de nouatio. Sic & in diem debitor, si ante diem soluat, non potest repetere, quia certum est diem futurum, quo debebitur, l.in diem. ff.de condict.indebit. Huc item pertinet indebitum, quod pupillus, furiosus, vel is, cui bonis interdictum est, sine tutoris vel curatoris authoritate soluerit, cùm non sit factus locupletior euidenter. Nam his personis iudicio planè carentibus, regulariter locus est repetitioni, cùm nec natura debeant, l.interdum. l.quod pupillus.ff.eodem titul. l.pupillus. ff.de obligatio.& actio.l. more nostro.ff.de acquiren.hæredita.§.nunc admonendi, Institut.quibus alien. lice.vel non. Verùm si locupletiores facti sint, & in pubertate soluant, non repetunt. quoniam tunc naturaliter obligantur. l.naturaliter. §.vltim. & l.sequent.ff.de condict.indebit. Secundùm istam distinctionem, vt non obstet, quod Vlpianus dicit, Pupillum sine tutoris authoritate promittentem, naturaliter obligari, in l.prima, in fine. ff.de nouationibus. Secundò, Indebitum est, quod ciuiliter quidem debetur, sed non naturaliter, veluti, cùm quis scribit se debere, scilicet spe futuræ numerationis, quæ secuta non est, aut si quis pacto vel iureiurando se liberet, iuxta titul.de litera.obligat. & l.vltim. in princip. ff.de iureiurand. l.Stichum.§.naturalis ff.de solutionib. Et huc referendę sunt omnes species exceptionum, quæ ad elidendas summi iuris actiones perpetuò obstant ex naturali æquitate. Vlpianus in l.si non sortem. ff.de condictio.indebit. Indebitum autem, inquit, solutum accipitur, non solùm si omninò non debetur, sed & si per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat. Tertiò, Indebitum accipitur, quod naturaliter quidem, sed iure ciuili non debetur: vt inter patrem & filium, ac inter fratres sub eadem paterna potestate, in l.frater à fratre. ff.de condictio.indeb. Item inter dominum & seruum. l.naturaliter. & l.si id, quod.ff.eod. tit. Eodem modo verus debitor in iudicio absolutus, obligatur adhuc.l.Iulianus. ff.eodem titul. Licèt enim absolutus sit, inquit Paulus, natura tamen debitor permanet. Item legatum minus solenne, aut solenne quidem, sed quod per legem Falcidiam minuendum est, naturaliter debetur, Mœcianus in l. fideicommissum. ff.de condict.indebi. Fideicommissum, inquit, in stipulatione deductum, tametsi non debitum fuisset, quia tamen à sciente fidei explendæ causa promissum esset, debetur. Old.

INDEBITI solutio pro mutuum est, si ea soluantur, quorum

quorum datione in creditum itur. Cuiac. obseruat. libr. 8. cap. 34.

INDEFINITA capitur pro oratione, cui non præponitur signum vniuersale, vel particulare, & æquipollet vniuersali, not. Barr. in l. si pluribus. ff. de legat. 3. Io. Bell. Etymolog.

INDEMNATI dicuntur ij, qui causam non dixerunt, id est qui in iudicium vocati non sunt, etiamsi partes iniustè dederunt, vt apud Ciceronem in Oratione pro domo sua. Spieg.

INDEMNITATEM repromittere, & de Indemnitate cauere nostri dicunt, hoc est, satisdato, vel simplici & nuda promissione cauere alicui indemnem eum seruatum iri ex eo negotio. quo de agatur, l. 6. §. idem quærit. ff. ad Trebellian. l. 8. §. 1. ff. ad Velleian. Et sic Indemnitatis cautio in l. 14. in fin. ff. ad Trebellian. Inde mnitatem præstare, l. penult. ff. de magistr. conuen. Brissonius.

INDEMNITATI consuli posse, apud Papinianum in l. fideiussor, de negoc. gest.

INDEVOTIO, apud Iustinianum in l. si quis argentum. §. vlt C. de donat. Spieg.

INDEX, pro tabula quæ præponitur libris, vt & numerum, & ordinem, tam librorum, quàm rerum, per capita indicet. Martialis pro inscriptione, qua vnusquisque summatim liber demonstratur, vsus est. Et cocco rubeat superb. index. Spieg.

INDEX est latioris scriptura breuis subnotatio quædam, nec ideò quod exemplum, l. 1. de fid. instrumen. Exemplum enim ex integro describitur totum. Puto etiã Indicem siue libellum, periculum appellari. Nam quod in Apophtheg. Plutarchus σχέδην, Aemilius Probus in Epaminonda periculum vocat, vt in tit. C. de sententijs ex periculo recitandis. Cicero 1. de legibus: Qui in isto periculo non vt à Poeta veritatem exigunt, & in frumentaria, pericula magistratuum. & in antiquiss. libro notarum. quem habemus, ex ita iunguntur D. P. de periculo, D. L. de libello. Cuiacius obseruatio. & emendat. lib. 5. cap. 25.

INDEX, exemplũ, authentica scripturę, descriptumque significat, vulgò copie. l. fin. ff. quemadmod. testam. aper, l. 2. ff. de fide instr. Paul. lib. 5. Sent. tit. 14.

INDEX, ab indicio olim dicebatur, qui crimen aliquod indicasset, detulisset, vt Pedianus ait. & ita sæpissimè à Tito Liuio, Sallustio, Cicerone, Tranquillo & alijs classicis accipitur. Indicasse enim, interprete Vlpiano, est detulisse, arguisse, accusasse, & conuicisse, l. 197. ff. de verborum significat. quæ referenda est ad l. 3. §. si ex stipulatu. & §. vtrùm. ff. ad Senatusconsul. Syllan. Græci in eundem sensum ἀπηνέγκεσθαι, vt patet ex l. 3. ff. de via public. Est & digitus post pollicem primus. Vide l. 1. ff. de fide instrumen. & §. fina. Institut. de public. Spieg.

INDICARE, idem est quod deferre, id est, accusare. Cicer. in Orat. pro Q. Ligario: Nouum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Aphrica fuisse, &c. Quintilianus in tormentis, pauper, diuitem, detuli reũ. Id Græci dicunt, ἐκφέρειν, δίκην, γράφειν, κρίνειν, quibus nostrũ deferre (ait Budæus in Commentar. linguæ Græcæ) videtur respondere. Est igitur indicare, accusare, ἐκφέρειν, κατηγορεῖν. Vlpianus in l. lex Cornelia, sub fin. ff. de iniur. & famosis libellis. Et ei (inquit qui indicasset, siue liber, siue seruus sit, pro modo substantiæ accusatæ personæ, æstimatione iudicis præmium constituitur, & cæt. Indicasset, id est, detulisset, seu accusasset. Quanquam & inter plerasque alias significationes, indicare, sit æstimare, & precium rei venalis statuere: quod Græci ἀξιοῦν. quod institoris est, & venditantis merces, vt Budæus eleganter adnotauit in Commentar. linguæ Græcæ, & in adnotationibus in Pandect. Quo loco scribit, indicare esse verbum vendentis, sicut mercari & liceri emptoris. Indicat igitur venditor, id est, τιμᾶται, quod vulgò dicunt. Qui bouem venalem habet, & precium imponit. Cicer. libr. 3. offic. Scæuola Publij filius, cùm postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, indicaretur, idque ita venditor fecisset, dixit se pluris æstimare. Vlpianus in l. Iulianus. §. quod autem diximus. ff. de act. empt. Inter hunc igitur, & eum qui scit, interest: quoniam qui scit, præmonere debuit furem esse: hic non debuit facilis esse ad temerariam indicationem. Quem locum non assecutus, huius vocis significationis omnino nescius. Indicationem autem dixit Vlpian. pro æstimatione & probatione, vt nos admonuit ipse Budæus ex Plinij authoritate, lib. 22. cap. 14. in quam etiam significationem, idem ipse Plinius indicaturam dixit. Hæc est, inquit, fiducia operis, hæc indicatura, id est, precium & æstimatio operis, & quo maximè opus probatur & censetur. Idem Budæus alio loco in l. testium. ff. de testib. censuit indicare, esse rem simpliciter enunciare: non figuratè aut ornatè dicere: & ita interpretatur locum quendam Quintiliani lib. 2. in hæc verba scribentis. Nam mihi aliam quandam videtur habere naturam sermo vulgaris, aliam viri eloquentis oratio. Cui si res indicare modò satis esset, nihil vltrà verborũ proprietatem laboraret. Brechæus l. indicasse, in tit. de verbor. & rer. signific. hinc Indicatio, & Indicatura, id est, precium, & æstimatio operis. Budæ. in l. Iulianus quod autem diximus, de act. emp.

INDICARE, est precium rei vendendæ statuere. Mercari verò & liceri est aliquid minus offerre, quàm indicatum sit, donec in pretium consentiant emptor & venditor. Itaque indicare, venditoris est: Liceri & mercari, emptoris. Aliter item indicare sumitur. De quo vide, Confiteri. Sp.

INDICATIO, promissio, addictio. Vlpian. l. 13. §. 3. de actio. empt. Hic non debuit facilis esse ad temerariã indicationem. Loquitur de eo qui seruum vendebat, quem furem esse ignorabat. Nonius, Indicare, promittere. M. Tullius Offic. 3. Scæuola cùm postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur. Hæc Nonius.

INDICERE forum dicitur Magistratus in prouincijs, cùm & locum & tempus designat, quo causæ in conuentu agantur. Virg. Aeneid. 5.

Indicitque forum, & patribus dat iura vocatis.

Vbi Seruius, id est, tempus & locum designat agendorũ negotiorum, qui Conuentus vocatur. Indicit autem verbum iuris est, & per hoc potentem vult significare ciuitatem. Hot.

Indicium est signum, siue demonstratiuum domiciliũ delicti, vel alterius rei, de quo vel de qua quæritur, & adminiculum probationis. Gandin. in tit. de præsumpt. & indic. colum. 4. Brunus in tracta. malefic. colum. 1. in sua materia. Felin. c. quanto, colum. 1. de præsumpt. quos refert Aegid. Boss. in tractatu crimin. in tit. de indic. nume. 2.

INDICIVM tam mercedem præmiumque quod ad indicandum furem fugitiuumve datur, quam ipsum indicationis & delationis factum significat. Prioris significati exemplum est in l. 4. §. vlti. ff. de condict. ob turp. caus. & in l. 5. ff. de præscrip. verb. vbi, Si merces, ait Iurisconf. intercessit ob indicium, hoc est, vt si indicasset adprehensusq; esset fugitiuus, certum aliquid daretur. Apul. lib. 6. de Asino aur. Mercurium præmium inuestigationis Psyches publicè præconio suo edicentem facit in hæc verba: Si quis à fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitiuã regis filiam, conueniat Mercurium prędicatorem accepturus indicij nomine ab ipsa Venere septem suauia. Sic Paul. lib. 2. Sentent. tit. pen. Ob indicium comprehendendi furis præmium promissum dixit. Idem Apul. lib. 7. de Asino aur. Indicinæ præmium vocat. Posteriore sensu Vindicem Vitelliorũ seruum coniurationem indicio suo detexisse, ait Pompon. in l. 2. §. initium. ff. de orig. iur. Sic indicium profiteri in l. 2. §. initium. ff. de orig. iur. Sic indicium profiteri in l. 24. ff. de fals. l. 1. ff. ad leg. Corn. de sica. & alijs locis, quos lib. 15. proferemus. Et indicia seruorum in l. 1. §. item Seuerus. & l. 9 §. pen. ff. de quæstio. Indicia pro argumentis in l. 6. C. de dolo. l. 1 C. de testib. l. 19. C. de rei vindica. Brissonius.

INDICERE operas, l. 13. §. indicium. & l. 23. §. 1. l. 24. ff. de

ff.de oper.liber. Indic re munus.l.5.ff.de iure immunit. Vnde Indictæ collationes, l. 8. cui muneris. ff.de vacat. muner.

INDICTA causa damnari dicuntur, qui ad iudiciū vocati non affuerunt, absentesq; sententiam passi sunt, Bud.in posterior.annot.

INDICTIO. est denunciatio. Vlpia.de oper.liber. l.libertus. Cui post indictionem, inquit, operarum. Atque alicubi: Si indictiones tēporariæ indictæ sunt. Nebr.apud.Paul.in l.quæro.ff.de vsufr. Sp.

INDICTIONES, tributa, siue functiones, quæ non personis, sed prædijs indicuntur: id est, imponuntur, l. Iulianus.13.§.5. ff.de act.empt.l.quæro, 28.ff.de vsufruct. legat. Plin.ad Traianū: Nec nouis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Prædijs autem, vt dixi, non personis imponebantur: qua de causa eorum nomine, quæ non possidentur, non agnoscuntur, Nou.128. vide l. 3.& pass.C.de anno.& tribut.lib.10. Adde Cuiac.in Rub. tit.de indict.C.lib.10. Hinc

INDICTIONES (vt videtur) appellatæ sunt, ex quibus annorum ratio constitui cœpta est, Constantino imperante: anno Christi 313.ante diem 8.Calen.Octob. quo die victus Maxentius, religioque Christiana in libertatem vindicata est. Ergò quasi à primordijs Christianæ libertatis Niceni conuentus auctoritate institutum est, vt sublatis Olympiadibus annorum ratio ab eo tempore iniretur: sic, vt decimoquinto quoq; anno noua esset Indictio: anni autem singuli cuiusque Indictionis computarentur: quemadmodum ex Codice Theodosiano multis locis intelligitur. Hot. Et hic obseruēt studiosi, paria esse hæc tria: Anno quinto, indictione quinta, & fusione quinta, l.6.C.Theod.de indul.debi.ex quo apparet ratio nominis. Cuiac.in suprà dicta Rubri. tit.de indi.C.lib.10. Et qualiter possit inueniri indictio habetur in gloss.Indictionis, inter dilectos, de fide instr. Sic enim faciendum est, Annis Domini addas tres.& diuide totum per quindecim, & id quod remanet completa diuisione in numero diuidendo, hoc ostendit indictionem in isto anno, gloss. in Auth vt præpo.non Impe.col. 4.&c. de iust.C.confir.in fin. Vide latiùs de hac materia. Spieg.

INDICTIONES extraordinariæ sunt, quæ ad tempus ex improuiso præter morem indicuntur, veluti angariæ belli tempore, aut equi, muli, veredi. His parere omnes possessores debent, etiam Ecclesiæ, l. neminem. C.de sacros. eccl.& cæteri municipes vel incolæ, l.vlt. §.patrimoniorum.ff.de mun.& hon. Cuiac.l.vlt.de muner.patrimon. C.lib.10.

INDICTVM. & quod non dictum est, & quod solenniter promulgatum est, significat.

INDIFFERENS. Quære, Medium.

INDIFFERENTER, pro indiscriminatim apud Vlpian.de offic.Quæstor. vsurpauit Suetonius pro fusq; deque, annotante Erasmo. Spieg.

INDIGITARE deos pro eo accipere debemus, quod est Indigetem & diuinum comprecando reddere. Nam eos ferè dicimus indigetes, vt à multis traditur, qui nullius rei egeant. de qua re latiùs Pet. Crinitus de honesta discipl.lib.1.cap.vlt.

INDIGNATIO, est oratio, per quam conficitur, vt in aliquem hominem magnum odium, aut in rem grauis offensio concitetur, author Cic.lib.1.de Inuent. Bart. in comment.ad Constit.qui sint rebelles, circa fin.super his verbis: Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem nostram. Huius, inquit, verbi nullū effectum inuenio, nisi quatenus verbum sonat. Quia Imperator indignatus ex hoc facto, non exhibebit se gratiosum. Spieg.

INDIGNVS non semper est reprobus, sed propriè immeritus. Hinc venit nomen Indignitatis, affine admodum contumeliæ. Notus est tit.in Pandect. de his quib. vt indig.leg.auferuntur. Vide Bart.in l.hæreditas. C.de his quib.vt indig. Spieg.

INDIGNI hæredes ex his causis habentur, si defuncti mortem vlti non sunt, vel iudicium eius oppugnauerunt, vel id egerunt, vt per negligentiam & culpam suam defunctus moreretur, vel in fraudem fisci fidem accommodauerunt, vel bona viuentis adhuc alienarunt, vel contra mandata Senatusconsultave nuptias contraxerunt, l. 8. §. meminisse. ff. de inoffic. l. 33. ff. de relig.l.17.§.in tacito.ff.de vsur.l.13.§.eos quasi & l.10. ff.de iure fisc.l.29.§.vlt.cum l.seq.ff.de donatio.l penult. ff. de iure patron.l penul. ff.de S.C.Syllanian tot.tit.de his quæ vt indign.aufer. Et apud Paul.libr.Senten. titul.13. l.12. C de appellatio. l.32.§.vltim. ff.de donat.inter vir. Brisson.

INDISCRETA cautio, quę absque causa est, l.cùm indebito.§ fin.ff.de probat. Alb.

INDISCRETE, inordinatè, confusè, l.si quis ad declinandum.§.vbi autem C.de Episc.& cler.

INDISCRETVM, hoc est, maximè coniunctum: contrarium discreto.

INDISCRETVM, pro nondum decreto, deciso, in Auth.de nupt.§.quia verò hactenus.

INDISTINCTE scribit Paul.non distinguemus.§. Iulianus.ff.de recept.

INDIVIDVVM, quod diuidi non potest: Indiuisum, quod non est diuisum. Sed hæc indiscriminatim poni, Alberic.indicat, & simul omnes seruitutes esse indiuiduas, excepto vsufruct.l.1.ff.ad leg.Falcid cum simil. Sp. Item Ræuard.l.ea quæ in partes.ff.de reg.iur.

INDIVIDVVM quinque vocibus à Dialecticis addi solet: non quia sit communis vox (prædicatur etenim de vna re tantùm) sed quia in definitione speciei eius fit mentio: vt, Tutela testamentaria Seij, Dominium directum Caij, obligatio naturalis Pamphyli. Vide Genus pro specie. Spieg.

INDIVIDVVM quod Dialectici appellant, id est, quod nec de subiecto vllo dicitur, nec in subiecto vllo inest, veluti Stichus, aut Pamphylus: id Iurisconsulti vitandæ ambiguitatis causa speciem appellant, quo nomine ferè speciem infimam intelligunt. nam indiuiduū nomen in ijs rebus ponunt, quæ neque naturales, neque intellectas partes recipiunt, veluti seruitutes: vti constat ex l.5.& 72.ff.de verb.oblig. Stichum igitur indiuidui nomine non intelligemus: quia diuidi in partes intellectas potest: at viam, iter, aquæductum, nauem, equum, indiuiduæ dicimus ex quo illud Cascelianum, Nauem si diuidis, nec tu nec socius habebitis: apud Macrob lib.Satur.2. Hot.

INDOCTI, hoc est, imperiti, qui, quicquid semel insedit animo, nunquam patiuntur reuelli: stupidiores, quàm vt ipsi rectè iudicare queāt: & ijdē præfractiores, quàm vt alienæ sententiæ velint accedere: quod quidē hominum genus omnium extremum, ac prorsus inutile, meritò iudicauit Hsiodus. Spieg.

INDOLES, & specimen virtutis, hoc est, initia, & plenam interdum virtutem significat.

INDOTATVS, contrariū dotato. Non cogitur quis indotatam vxorem, hoc est, quæ non adfert dotem, ducere, l.si donaturus.ff.de condit.caus.dot. Sp.

INDVCERE, præter alia significata, est etiam expungere, & cancellare calamo transuerso. Vlpia.de his quæ delentur.l.cancellauerat autem quis testamentum, vel induxerat. Item, Si nomina omnia induxerat, vt proponitur. Item, Quæ in testamento legi possunt, ea inconsultò deleta, vel inducta, nihilominùs valent, consultò non valent. Hinc Inductio, pro abolitione & litura ponitur. Nebriss.

INDVCERE sententiam, aut decretum, vulgò est, ad nihilum ponere. Est enim inducere propriè, ducto per ceras stylo tegere, interlinere, & memoriam scriptorū obliterare, Außtilgen. Bud.in l.vlti. de Senatorib. Vide gl.singularem in l.si quis libertatem. ff. de petit.hæré.& gl.in l.inductum.C.de solut. Spieg.

INDVCI in mores, aut in ciuitatem & Rempubl. dicitur Ciceroni, quod semel atque iterum factum relinquit omnibus imitandi exemplum: At legem inducere nemo dixit, qui Latinè locutus est. Connan.libr.10. cap. 4.num.1.

IDVCI cognitio dicitur, quæ ex actis tollitur, & abolетur, l.9. C.de iure fisc. Dicitur & circumduci eodem sensu,

sensu.l.27.§.1.ff.de liber.cau.l.73.§.1.ff.de iudic.l.45.ff. de re iud.Briss.

Vtuntur & Iureconsulti perducendi verbo in hoc ferè significato.l.1.ff.de his quæ in test.delent.l.8.§.sed & cum voluntate.ff.de secun.tabul.l.20.§.vlt.ff. de test. milit.Briss.

INDVCIAE sunt,inquit Varro,pax castrensis paucorum dierum. Item Induciæ sunt belli feriæ.Hæc Gellius libr.1.cap.25. Vbi hoc quoque adscribit. Inducias sic dictas arbitramur,quasi tu dicas, inde vti iam. Pactũ induciarum eiusmodi est,vt in diem certum non pugnetur,nihilque incommodi detur:sed ex eo die postea vti iam omnia iure belli agantur. Quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, vt ante eum diem ne pugnetur,atq; is dies vbi venit,inde vti iam pugnetur: idcirco ex iis quibus dixi vocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen Induciarum cõnexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit,Induciæ,inquit, dicuntur, quum hostes inter sese vtrinque alteri ad alteros impunè,& sine pugna ineunt.Inde ab eo,inquit,nomen esse factum videtur,quasi initus atq; introitus.Hot.

INDVCIAE sunt quintuplices:Restitutoriæ,præparatoriæ,citatoriæ,deliberatoriæ,& iudicatoriæ,siue executoriæ. Restitutoriæ sunt arbitratoriæ: citatoriæ sunt vnius,vel duorum,vel trium mensium:præparatoriæ erunt anni,& dimidij,vel vnius anni & sex mensiũ: deliberatoriæ sunt 20.dierum:citatoriæ 30.dierum:iudicatoriæ quatuor mensium.not.gloss.in summa. 3.q.2. Ioan.Bellon.Etym.

INDVCIAE,inquit Paul.de capt.l.postliminium, sunt cum in breue & in præsenti tempore conuenitur, ne inuicem se lacesserent hostes.Nebr.

INDVCIAE nomen ab eo sumpserunt, quòd in diem ducantur, id est, differantur: quo tempore à bello & vindicta supersedere æquum est. Aliàs barbarè Treuga.Alciat.in l.cum proponas.1.C.de pactis.Has quidam Treugas vocant,quid,& cur ita vocent,ignorantes. Est autem Germanorum militum, qui vel ante Christi natalem in omnibus præliis primi nominis fuere, vocabulum: quo fidem illi, seu fiduciam significant, cuius obseruandæ tenacissimi fuerunt. Hodieque vocantur, Trew/vel Traw.Fides induciarum autem nomen Germanis nunc frequens est. Einanstandt/Author Paulus Volzius.Sp.

INDVCIAE quinquennales, quæ debitoribus à Principibus largiri solent, vulgò, Quinquernel/appellantur.Sunt qui putant, quod & verius est, Principem non posse eas solutè concedere,id est,sine consensu maioris partis creditorum. Quod & consultus in Augustanis Comitiis,respondi atque obtinui.Sp. De istis induciis,debitoribus datis,vide etiam Cuiac. obseruat. lib. 2.cap. 0.qui existimat illam consuetudinem originem traxisse ex l.vniuersa.C.de precib.Imp.offer.& l.vlt.C. de cess.bon.allegans autoritatem Cassiod. lib.2. Variar. qui affirmat,Theodoricum Italiæ, Gotthiæ regem idẽ obseruasse.

INDVLGENTIA.Paul.Is cui alimenta relicta fuerant,in metallum damnatus,indulgentia principis restitutus est.Sp.

INDVLGENTIA,Latinis est permissio,obsequium,& lenitas quædam propensior, siue patrum in filios,siue quorumuis in alios. Sic reperitur in Constitut. & multis legibus. Canonistæ pro venia vsurpant, tum aliis modis:sed barbarè, vt Dd. Vide Archidiac.extr.de pœn.c.vlt.lib.6. Sp.

INDVLGENTIA dicitur etiam relaxatio pœnæ, quam quis iustè pro culpis propriis facere debuisset, de thesauro Ecclesiæ ad diuinam iustitiam persoluendam sumpta.gl.in extr.de pœnit.& remiss.

INDVLGERE, est clementer & facilè concedere. l.2.§.ignominiæ causa.ff.de his qui not.infam.Sp.

INDVSIVM quasi intusium super quo mox subucula sumitur. Nam Varro lib.1.de ling.lat. Intusium vocat,ita scribens,vnum quòd foris à palàm palla: alterũ quod intus,à quo intusium.Plautus in Epidico, Indusiarum vocat substantiuè. vbi tamen Varro intusiatum legit:Nonius Marcellus scribit Indusium esse vestimẽtum,quod corpori intra plurimas vestes adhæret,quasi intusium. Inde autem indusiarius dictus Plauto, qui huiusmodi indusia cõficit,& pueri indusiati, Apuleio lib.2.Metamor.vbi plerique legunt inclusiati: vt testatur Tyraq.in 3.l.connub.glo.1.part.3.

INDVSTRIA singularis,l.nulli.§.fin.C.de episco. & cleric. Donatus scientiam & prouidentiam interpretatur.Etiam pro ingenij, siue artis exercitatione accipitur.Sp.

INDVSTRIALES fructus. Vide, Fructus industriales.

INDVSTRIOSVS.vide,Victoriosus.

INEPTAS voluntates defunctorum circa sepulturam:veluti vt vestes, aut quæ alia superuacua ei in funus impendantur,non valere,Papinianus autor est, teste Martiano in fin.l.seruo alieno.de leg.1.Sp.

INEPTIAE sunt fatuitates,c.qua traditione.22.distin.Io.Bello.Etym.

INESSE dicuntur pacta, quæ continentur contractu,quæ legem dant, veluti quæ in ingressu contractus fiunt.l.7.§.quinimò.ff.de pact.l.72.ff.de contrah.empt. Sic pacti & doli exceptiones bonæ fidei iudiciis inesse dicuntur.l.3.ff.de rescind.vend.l.21.ff.soluto matr. quod contineri dicit l.84.§.qui seruũ.ff.de leg.1.Sic doli præstatio & bona fides inesse contractibus. l.152. in fine.ff.de diuers.regul.iur.Sic arbitrium boni viri inesse stipulationi.l.3.§.si legatarius.ff. si cui plus, quàm per leg.Falcid.

INFAMES qui dicantur,cognosce ex l.1.ff.qui not. infam.

INFAMIA nõ nisi ex delicto irrogatur.l.1. vbi Bartol.de his qui not.infam.Sp.

INFAMIA notari, Nota laborare, Notari, Existimationem lædere, Famosum esse, Vlpia.in l.2.ff.de his qui not.infam.

INFAMIA à nota distinguitur in l.3.§.lege.ff.de testibus. Infames hi sunt, quibus lex infamiam irrogauit. Notati verò non sunt ipso iure infames,hæret tamen in iis macula quædam, vt qui iudicio publico rei in vinculis sunt, vel qui ob testimonium dicendum pecuniam acceperint, nec damnati sunt, vel qui inter requirendos adnotati sunt. Cuiac.lib. [illegible] tatib.lib.12.C.in prin.

Variis modis INFAMIA quis notari potest: in primis hominum opinione. Nam is qui apud bonos,& graues viros malè audit:Infamis dicitur, licet ei iure & legibus nulla irrogetur infamia.l.ob hæc verba.ff. de his qui not.infa.l.ea.l.verbum.l.interloquutio. C. ex quib. caus.irrog.infam.l.honori.ff.de obse.à lib. Itaque eum, qui restitutus est famæ,hac nota adhuc laborare existimo: verumque esse,quod ait Plautus in Persa,

Hominum immortalis est infamia,
Etiam tum viuit, cum esse credas mortuam.

Hinc Claudius Cæsar, cum cuidam notam appositam deprecantibus familiaribus ademisset: Litura tamen (inquit) extat: sentiens, remissa culpa, infamiæ prioris vestigium manere. Hæc infamia, tametsi neminem à postulando repellat, nec tam efficax sit, quam ea quæ iure irrogatur: effectu tamen non caret. Alterum est genus infamiæ, quæ irrogatur alicui iure ciuili, & si fortè apud bonos viros non sit grauata eius existimatio, eaque iuris infamia vulgò appellatur, superior verò facti. Dupliciter autem id contingit: vno modo cum lex factum ipsum notat, non sententia, l.palàm. §.quæ in adulterio.ff.de ritu nupt. l.Imperator. ff. de his qui notant. infam. vt si quis ab exercitu ignominiæ causa dimissus fit: Si artis ludicræ causa in scenam prodierit. Si lenocinium fecerit. Idque prætoris edicto expressum est. l. 1.ff.de his qui not.infam. Aliquando factum, & personam notat, non lex, sed sententia, d.§.quæ in adulterio. Vt is demum hanc notam subeat, qui fecisse iudicatus est, cum in exemplis supra scriptis factum ipsum sufficiat, nec sit necessaria sententia. Cuius rei exempla in Prætoris edicto extant. d.l.1.ff.de his qui notant.infam.

fam. Quibus addendum est, eum qui iudicio publico damnatur, infamia quoque notari. l. infamem. ff. de public. iudi. Nam damnatus ex crimine, quod publici iudicij non est, ita demum notatur: si ex eodem maleficio ciuiliter, & priuato iudicio damnatus, infamis esset. dicta l. infamem. Itaque Stellionatus crimine regulariter dicitur famosum esse, quia publicis iudiciis nō annumeratur. Duarenus libro primo, disputat. anniuers. capite 42.

INFAMIA, bonæ famę contraria est: poniturq; pro omni turpitudinis, dedecorisq; genere.

INFAMATVS à litigatoribus l. licet. ff. de recept.

INFANS, præter communem significationem, etiam eum significat, qui cum sit filius, frater, hæres, tamen administrationem haud consequitur, dum aut pater, aut frater natu maior viuit: quasi pupillus adhuc sub cura tutoris. Dicitur autem infans, quod fandi non habet copiam in cura administranda, hoc est, sua non refert. Ideò nominatur à nobis propriè Vnmündig/ sicut is qui curat res, vocatur Fürmünder, vel potius Mundbar/ Huius habemus præsens exemplum in Cæsare Ferdinando, qui licet sit Philippi Aug. record. Hispaniarũ Regis filius, & Imp. nostri Caroli frater & hęres, si ille, quod Deus auertat, sine liberis decederet: viuente tamen Carolo fratre natu maiore, perpetuò erit & vocabitur Infans Hispaniarum. Similis mos fuit apud Germanos vsque ad nostram ætatem, vt regente ac viuente patre vel fratre natu maiore, reliqui fratres omnes, seu filij, Infantes essent. Vnde solus pater, vel frater regens Dominus vel Herus, cæteri Heruli, vel Domicelli vocabantur. Vulgò qui regebat, ein Herr/ cęteri Jung Herren/ vocitabantur. Idque non solùm in pręclaris familiis, sed vel in vrbibus accidit, vbi Prætor aut Consul, Dominus ein Herr/ filij eorum, Jung Herren/ vocati fuere. Constat item, quòd de plerisque dominis familiarum, Comitum & Baronum, scriptum legitur hoc vocabulum Jungherr. Inde est etiam, quòd tot hodie Iungheri vocantur, & vocari contendunt, qui tamen nobilitatis à genere nihil habent. Sed & in hoc abusus est, quòd omnes à genere nobiles Iungheri vocantur, & vocari contendunt, cum tamen res administrent ipsi & sint præ senio cani. Hoc autem Iungherorum nomen celebrius effectum est, [illegible]. Ex reliquiis Volcianarum Obseruationum. Apud Iurisconss. infans & qui infantiæ proximus est, non multum à furioso distat: quia huiusmodi ætatis pupilli, nullum habent intellectum, vt ait Iustinianus in §. pupillus. Institut. de inut. stipul. Spieg.

INFANS seruus, nondum anniculus. Vide Paul. ad fin. l. si ego emi. ff. de publ. actio. Sp.

INFANS quasi fandi impos intelligitur, qui septem annis minor est. l. 18. C. de iure delib. l. 1. §. sufficit. ff. de administra. tutor. Infantes Theophil. in §. pupillus. Institut. de inutil. stipul. ait, dici τοὺς μὴ λαλοῦντας κἂν μικρῷ μείζονας. Infantem ἐπίσκεπτον interpretatur Constantin. libro 6. Epitom. titul. 6. Eoque modo infantis ætas exaudienda est in l. 55. ff. de vsufru. Proximos verò infantiæ Theophil. in supra dicto loco accipit [illegible]. Infantilis vestis in l. 25. §. muliebri. ff. de aur. argen. Adde Cuiacium in πραγματείᾳ sua de diuers. temp. præscrip. & termi. qui ad hoc allegat l. 14. ff. de spon. & addit Anagnosten non fieri ante annos octo. Nouel. 123.

INFANS expositus à Græcis appellatur ἀπροσόντ⊛, ad l. 1. ff. qui sine mand. ad lib. per. ideoque apud Harmenopulum lib. 1. titul. vlt. perperam ἀπροσόντ⊛ definitur esse furiosus & demens: nam certè furor non liberat seruitute. Nō possunt etiam expositorum educatores, eorum dominium sibi vindicare. l. vlt. C. de infant. exposit. & de iis qui sang. nut. accept. vbi infantes recens nati, sanguinolenti vocantur, vt l. 2. C. de patr. qui fil. dist. Donatus in Andriam, à matre sanguinolentum nō pulchrum, sed scitum pronunciat. Iuuenal.

A matre rubentem.

Prudentius contra Symmachum, Quos sanguinolentos edendi mos iuuat. Cuiac. in exposi. Nouel. Iustinia. 153. de infant. exposi. in fin.

INFANTIA, primus ætatis gradus, est intra annum septimum. Rectè autem infans dicitur, quasi nullis idoneus officiis: quia consilio prorsus caret, ac primæuæ innocentiæ, qua Deus ab initio creauit hominem, exemplum nobis refert. Quamobrem etiam nullius delicti culpam admittit. l. infans. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Sp.

INFAVTAS voces iactare. l. prima. ff. de his quibus vt indign.

INFECTA emptio. l. 2. ff. de rescind. vend.

INFECTOR, qui lanas inficit, & imbuit aliquo colore.

INFECTVM argentum, pro nō cælato aut signato.

INFERIOR, pro vltimo. l. si neutri. ff. de priuil. credit. Alber.

INFERIORA prædia, quæ sui natura profluentem aquam excipiunt. l. 1. §. sed si vicinus. ff. de aqua pluuia. arcend. Sp.

INFERRE mortuum, pro sepelire, vulgò notum est. Quod fit, cum terra conditur corpus. l. diui fratres. ff. de relig. & sumpt. fun. Sp.

INFERRE pœnam. l. 12. ff. de manumiss.

INFERRE reliqua l. 40. §. seruus testamento. ff. de statulib. l. 4. C. de testam. manum.

INFERRE pensiones. l. 58. ff. de vsufr. Briss.

INFERRE pecuniam rationibus. l. 38. ff. de neg. gest. l. 32. §. idem quæsiit. ff. de vsufruct. leg.

INFERRE portionem virilem. l. 101. ff. de solut.

INFERRE vsuras. l. 11. ff. de vsur.

INFERRE vectigal. l. 7. in fin. ff. de public.

INFERRE in sepulchrum. l. 3. §. si quis in hæreditarium. ff. de sepul. viol. l. 6. §. si quis in communem. ff. cōmun. diuid. l. 4. l. 6. & aliàs passim. ff. de relig. Briss.

INFICERE propriè est tingere & colorare, per metaphoram verò polluere, maculare, & corrumpere. Vnde oleum infici dicitur, quando per alterius rei admixtionem natura eius corrumpitur, & admixtæ rei naturam accipit. Sp.

INFICIARI. l. 1. in fin. ff. de exceptio. l. 14. ff. depo sit. l. 67. ff. de furt. Creditum depositumve abnegare significat. Hinc Inficiatio. l. 16. ff. iud. sol. & d. l. 67. & §. quędam. Institut. de actio. verba autem hæc in malam partem capiuntur. Itaque Festus lib. 9. Inficiari, ait esse, creditum fraudare: Et Isidor. lib. 5. Etym. cap. 26. Inficiationem esse rei debitę negationem, cùm ea a creditore reposcitur. Martial.

In ius ò fallax atq; inficiator eamus.

Quintil. lib. 7. cap. 2. A personis, an illum deposuisse apud hunc, vel hunc credidisse credibile sit, an petitorem calumniari, an reum inficiatorem esse, vel furem. Cic. 1. de orat. Vt si ille inficiator probasset iudici ante petitam pecuniam, quam esset cœpta deberi: Vbi inficiatorem pro eo vnde petebatur accipit. Inficiatione crescentem causam. l. 7. ff. de solut. accipe ex ea actione, quę aduersus fatentem in simplum, aduersus negātem in duplum competit, qualis est Aquiliæ actio. l. 23. §. vlt. ff. ad leg. Aquil. Bris.

INFICIATIO, est negatio. Neratius l. iudicatum ff. iud. solui. Ad inficiationem, inquit, compelli eum, qui sine iudicio partem dare paratus est. Nebr.

INFICIATOR est, qui negat se vel debere quod actor petit vel commisisse quod accusator obiicit. Non. Marcellus locum Cic. ex secunda in Catil. inuect. citat, vt doceat inficiatores esse falsi criminis obiectores: sed apparet erudito viro F. Syluio, Marcellum non esse Ciceronis mentem assecutum. Sp.

INFINITVM, pro indefinitum, nullo certo termino circumscriptum. Cicero in Partit. Quid, quæstio quasnam habet partes? Infinitam, quam Consultationem appello: & definitam, quam Controuersiam nomino. Item alibi locis innumeris. Celsus l. 9. ff. de seruitut. Si cui simplicius via per fundum cuiuspiam cedatur,

tur,vel relinquatur,in infinito,videlicet, per quamlibet eius partem ire agere licebit.Vlpian.l.13.in fin.ff.de damn.infect. Neque enim in infinitum obligatus esse debet stipulatione.Marcianus l.91.ff.de cond.& demonstrat.Sic & accipitur in l.hæc adiectio.ff.de verb. significat.l.qui restituere.ff.de rei vind.poterit aduersarius in litem sine vlla taxatione infinitū iurare, id est quod Græci dicunt ἀπερίγραπτον,minimè circumscriptum,minimè tamen intemperatum.Tempus autem vel certū, vel infinitum comprehendatur.Hot.

INFINITVM pro immenso & immodico.l.61.ff. ad leg.Falcid.l.40.ff.de dam.infect.l.192.ff.de verbo. signifi.Vnde in Infinitum iurare pro in immensum.l.68. ff.de rei vind.l.4.§.iurare.ff.de in lit.iuran. Infinita vel immoderata æstimatio.in l.40.ff.de damn.infect.In infinito.in l.9.ff.de seruitut.l.1.§.apud Viuianum.ff.de ædil.edi.l.24.ff.de seruit.vrb.l.1.§.si cui ita sit legat.ff.vt leg.seu fideic.in Infinitum.l.11.§.si quis decem.ff.de legat.3.l.4.§.parentem.ff.de in ius voc.& apud Vlp.in Instit.tit.6.Quod & infinitè ab eodem Vlpian.Instit.titu.5.Brisson.

INFIRMAE ætatis,autore Paulo,in l.ciuitatibus.de legat.1.seniores, pueri, & puellæ sunt accipiendi. Spieg.

INFIRMITAS, mala valetudo, propter quam vt ait Paulus,curator dari solet.l.item.ff.de postul. Item imbecillitas,debilitas,de qua Caius in l.idem iuris.ff. ad leg.Aquil.ita scribit:Nec videtur iniquum, si infirmitas culpæ adnumeretur: cum affectare quis non debeat,in quo vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem suam alij periculosam futuram.Sp.

INFIXA non malè etiam inficta dixeris. quum & 3.de re rustic.Varro dixerit ficta, afficta deficta:& Diomedes,Scaurusque probarunt:& in l.ne quid.ff.de incend.ruin.naufrag.Flor.sit eodem sensu scriptum, Nauis inficta.Caper Grammaticus, Fictum, inquit, rationis,fixum voluntatis.Cuiac.Obseruat.libr.9.cap.9. circa finem.

INFORMARE, est Latinis in animo instituere, aut concipere contractum,est facere eum pinguiorem, auctiorem,& magis extentum: atque informatus contractus,id est,valde formatus, scilicet auctiore forma efficax factus.Hoc fieri dupliciter, pulchrè Zasius docet in longè difficillima l.lecta.ff.si cert. pet. Reformare autem contractum, est eum circa qualitates modificare,perputare,moderari,formam contractus aliquantisper alterare,retento tamen contractu. Item informare actiones, est in formam eas extensim deducere. Siquidem,vt Alciatus refert, enarrans l.in bonæ fidei, actiones ex contractibus certis formulis continebantur,quas à M.Manilio compositas,Varro autor est.Item in Rubrica de pactis: Informatur, ait,id est, ampliore forma instruitur.Spiege. Adde Forcat. dial.99.Necyoman.num.1.

INFORTIATVM. Haloander indicauit, vna eademque opera Bulgari & Azonis seculo natas Voluminum appellationes,Digest. Vetus, Infortiatum & Nouum, præter barbariem nihil olentes: & quidem rectè censet,in partiendo Digestorum opere, plus apud nos valere debere Imperatoris autoritatem,quàm imperitiam vulgi. adeoque sine ratione receptam consuetudinem. Sp.

INFORTVNII nomen plerisque displicet:cum tamen illo vsi sint Terentius, Liuius, Imperator: qui in Auth.de nupt.censuit ingratos filios, patri esse infortunium.Sp.

INFREQVENS,exponit Accurs.in l.1.ff.de migrādo.pro valde frequens, contra vim vocabuli, ac apertam alioqui Vlpiani mentem,cur sit parum frequentatum id interdictum,indicantis.Sp.

INFVLAE sunt fasciæ in modum diadematum.l. fin. C.de quad.præscrip.Io.Bello.Etym.

INFVNDIBVLVM, instrumētum ad liquores infundendos.Catoni,ab infundendo,vt Egnatius arbitratur,dictum.Sp.

INGENIVM,propriè naturā dicitur cuique ingenita.Teren.rursus ad ingenium redit, id est, ad naturā. Conna.lib.2.cap.11.num. . Vel,est vis quædam naturalis nobis insita,suis viribus præualens, ad inueniendum, quod ratione iudicari possit. Cato contulit ingenium hominis cum ferro:quod si exerceas, vsu quidem nonnihil atteritur:si non exerceas, magis consumitur rubigine.Ingenium vbi intenderis,valet. not.in Auth.de exhib.reis.§.illud.Sp.

INGENIO magno.l.à testatore.ff.de condit.& demonst.Sp.

INGENIO subtili extorquendum est aurum à barbaris.l.1.C.de commerc.& mercat.Vide Zasium in Apologia ad Eckium.& infrà,Subtile ingenium.

INGENS, plus est magno, & quasi diceres, supra, vel vltra gentes.Hinc,ingens contentio, in §. retinēdæ. Instit.de interdict.Sp.

INGENVI ab ingenio dicuntur,quod Latinis naturam significat.Ita ingenuus est, qui suo arbitratu, & ingenio potest viuere:aut qui naturę bono fruitur,nulla vi afflictæ & mutatæ.vt Lucretius

Vnde mare,ingenui fontes,extremaq; longè
Flumina suppeditant.

INGENVOS fontes vocat nullo opere atque artificio coarctos & angustatos, & tanquam in seruitutem redactos,sed sua sponte naturaliq; alueo fluentes,quomodo Iuuenalis ait:

Nec ingenuum violarent marmore tophum.

Qua significatione ingenui dicebantur olim, qui ipsi maioresve ipsorum seruitutem nunquam seruierant, maiores autem vsq;ab auo repetebant.Liui.li.11.An vnquam fando audistis,patricios primum esse factos,non de cœlo demissos,sed qui patrem ciere auumque possent:hoc est nihil vltra quàm ingenuos,&c.Conna.lib. 2.cap.11.num.1.

INGENVI & gentiles iidem non sunt, quia capite diminutus manet ingenuus, quanquam gentem suam amittat,& nouam assumat.Sed ingenuitas ornamēta sua habet à natura, solamque libertatem respicit, quam ab auis ducit.Idem eodem loco,& nu.6. vsus, inquit,tandem obtinuit, vt is ingenuus dicatur, qui statim vt natus est,liber est, siue ex duobus ingenuis editus est,siue ex libertinis duobus. siue ex altero libertino,& altero ingenuo.Et Martia.de statu ho.l.5.Ingenui sunt,qui ex matre libera nati sunt. Sufficit enim liberā fuisse matrem,eo tempore quo nascitur,licet ancilla conceperit.& econtrario si libera conceperit. & ancilla facta pariat,placuit eum qui nascitur liberum nasci:nec interest,ex iustis nuptiis conceperit, an vulgò: quia nō debet calamitas matris nocere ei qui in vtero est,Conna.lib.2.cap.11.num.5.

INGENVVM etiam eum accipi ait Vlpianus ad l. Iuliam & Papiam.lib.1.de quo sententia lata est,quammis fuerit libertinus. quia res iudicata pro veritate accipitur.l.25.de statu hom. Idque eo pertinet, quod Senatores lege Iulia prohiberentur libertinas vxores ducere.l.44.de ritu nupt. Eaque de re disserens ad leg. Iuliam & Papiam lib.1. Vlpianus scripsisse videtur, mulierem, de qua sententia lata est, pro ingenua haberi. si modo in ea re per collusionem nihil factum fuerit, l.4. de collus.deteg. Nam vt ait eleganter Donatus, quod in iure semel iudicatum est,rescindi & iterum agi non potest.Indeque Prouerbium, Actum agere,apud Terentium natum putat, pro eo quod est nihil agere. Eaque etiam ratio est, cur de re iudicata pacisci nemo possit. Ita enim Alexandrum Imperatorem rescripsisse, ex iis incertis titulis constat, qui Gregoriano Codici à Cuiacio tribuuntur,&c.Ræuard.l.non potest videri.ff.de regu.iuris.

INGENVVS.Ingenuus est,qui ex matre libera natus est. Aliter ingenuus est, cui ex natiuitate competit libertas,qui non est factus liber, sed natus. l.& seruorū. ff.de stat.hom.Institut.de ingenuis.in prin. Erat igitur ingenuus,quem nos hodie gentilem vocamus. Ab ingenuorum enim antiquitate (vt Boetius scribit in Topic.) gentilitas dicitur. Videamus autem, quid apud antiquos iurisconsultos gentilitas ipsa fuerit. Cice.in

Top.& post eum Budæus in annot.ad Pand.ex l.1.de iustit.& iur.Gentiles sunt (inquiunt) qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, qui capite non sunt diminuti. Nihil enim video ad hanc definitionem Scæuolam pontificem addidisse.Gentiles sunt (inquit etiam Boetius) qui eodem nomine inter se sunt, vt Bruti,vt Scipiones.Quòd si serui sint, nulla gentilitas esse potest. Quòd si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur,gentilitas nulla est, quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur. Quòd si rursus in familia gentis suæ non manserint, gentiles id esse non possunt.Non temerè igitur (ait idem Budæ.in d.annot.paulo pòst d.l.1.de iust.& iur.)lingua vernacula Gentiles homines pro nobilib. appellat, quasi ingenuos ab origine gentis,& quorum maiores seruitutem nullam prorsus seruierunt, videlicet ab ascriptitiis, & conditione quadam obnoxiis eos distinguere volẽs, cui ob id eadẽ lingua villani dicuntur,quòd villæ (vnde villici dicti) ascripti,& colonariæ conditioni addicti aut ipsi sint,aut eorum maiores fuerint. Quod tamẽ loquentium inscitia in contumeliam iam vertit. Villanum enim & vilem vernacula simplicitas confundit. Fuit autem ius gẽtilitatis,vt ius stirpis apud antiquos. Vnde Cicero libro 1.de Orat. Nonne in ea causa fuit oratoribus de toto stirpis, ac gentilitatis iure dicendũ? Verùm,tria hæc erant iura apud antiquos; agnationis, stirpis,ac gentilitatis. Hinc Papinianus l.1.de probat. Quoties (ait) quæritur, genus, vel gentem, quis haberet necne eum probare oportet.Sed nobiliorum videtur fuisse gentilitas (vt ex illa definitione Ciceronis apparet) eorum scilicet,qui imagines generis sui proferre poterant. Inde Tranquillus in Vespasian. Flauia gens (inquit) obscura illa quidem, ac sine vllis maiorũ imaginibus,sed tamen reipubl.nequaquam pœnitẽda. Itaque,imagines pro nobilitate accipi solent:& fumosas imagines appellat Cicero ipse antiquissimi generis stemmata, vt legi omnino debeat apud Iuuenal.

Famosos equitum cum dictatore magistros.

Plinius 9.libr.epistol.subitaneas imagines appellat,nobilitatem parùm antiquam, sed repentè fortunæque beneficio quæsitam. Ex vltima autem in Verrem actione apparet ex honoribus gestis imagines familiarum comparari,aut etiam retineri solitas esse.Quod & scribit idemmet Budæus, in loco supra dicto. Hinc erat, quòd qui ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas habebant,terræ filij,& à sese orti, & homines noui vocitarentur. Quibus locutionibus Cicero non semel vsus est libro septimo Epistol. Cornelius quidem tuus familiaris,summo genere natus, terræ filius. Ab eo autem dictum est per ironiam, summo genere natus. Hæ autem imagines stemmata vocabantur, vt in illo Satyrici loco,

Stemmata quid faciunt? ---

Tranquillus quoque in Galba. Neroni (inquit) Galba successit, nullo gradu contingens Cæsarum domum, sed haud dubiè nobilissimus, magnaque & veteri prosapia, vt qui Imperator in atrio stemma proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem,referret. Mos autem fuit olim Romæ, vt imagines maiorum in funeribus ducerentur ad gentilitatem ostendendam.Id quod Cicero indicat in 2.de Oratore.& in oratione pro Milone: item Plinius lib.35.Pro his imaginibus (vt opinor) posteriora tempora insignia gentilitia habuerunt,quæ arma vulgo vocantur, quæ ipsa quoque primùm (vt verisimile est) virtutis præmia fuerant, ac rerum præclarè gestarum decora. Hæc verò (vt Cicero docet in principio legis Agrariæ) gestantium nonnulli,atque etiam plerique moribus,ac vitæ instituto hoc certe proficiunt, vt tantùm maioribus eorum honoris debitum esse videatur, vnde etiam,quod posteris solueretur,redundaret. Huiusmodi imaginum iura,ac nobilitatis insignia, damnatione eorum amittebantur. Idque Cicero multis in locis docet, & maximè in oratione pro Sylla, iis verbis, Omnia (iudices) hæc amissa sunt,omnia generis,honoris,nominis insignia, atque ornamenta,vnius iudicij calamitate occiderunt. Etiam nobilitas transit in filios, nisi propter eorum delictum eam amittant. Nam ob delictum quis infamis efficitur,& propter infamiam perditur nobilitas & dignitas, l.2.& l.quoties,& ibi Bart.C.de dignitatibus. Itaque, nobilitas non generis est tantùm,sed etiam alterius rei excellentia, dignitas, item fama,nominisque celebritas. Et est nobilitas ipsa triplex: vna generis, virtutis altera, tertia ex vtraque hac mista constans.Primam sine altera parui facio, vel eam nullam esse prorsus verius dixero. Qui enim duntaxat genus iactat suum,aliena laudat.Hinc est, quod in hanc ipsam scribit Liuius lib.10.in persona P.Decij his verbis: An vnquam fando audistis Patricios primò esse factos,non de cælo demissos? Sed qui patrem ciere, auumque possent, id est, nihil aliud, quàm ingenuos. Consulem iam patrem ciere possum,auumque iam poterit filius meus. Hæc ille. Instar ergò est huius hodie (vt scribit Budæus in annot.ad Pand.ex l.vlt.de senatorib.) quòd locorum quorũdam moribus receptum est, vt ne iusta nobilitas esse censeatur, nisi in pronepote, & deinceps eo, qui natalibus restitutus est. Quòd si vera est huiusmodi sententia, & admittendum hoc iudicium,certè nondum sunt ij veri nobiles qui nostris existentes temporibus,& ignotis natalibus orti, ne auum quidem,aut etiam patrem ciere, aut possunt, aut audent.sed qui (vt cum ipso Budæo in dictis suis annotationib.loquar,principum beneficiis,& aulicorum suffragationibus suprà ciuile fastigium euecti, ingentium,splendidarumque gentilitatum fundamenta iecerunt: partim eorum tantis ornamentis digni, partim indignissimi, quæ magna est multitudo. E contrario, si, qui patrem, auum, proauum, abauum, aut etiam attauum, ciere possunt, nobiles sunt,& in nobilium numero computandi, certè non pauci hodierno die villici dicentur iure optimo nobiles, egoque ex ipsorum nobilium calculo minimè expungendus: tametsi, à nescio quo malo diuite, paupertas generis ingenui in nobis accusari potest: & hæc asperior multoque durior fuerit, quàm quòd nunc fit, superis gratia. Est tamen aliquid laude & virtute dignum, fuisse nullum facinus, probri loco, maioribus meis obiectum. Nec profectò Aristoteleus sum, vt difficile putem esse res præclaras agere,cui magnæ opes sunt: sed Christianus, vt qui nunquam paupertatem malum putauerim. Anchoran.

INGERENS operam suam inuito, suspectus est Vlpia.in l.quæ omnia.§.nec ferendus. de procu. Ingerere plerunque in iure nostro vitium sonat.Sp.

INGRATA planè non est liberta, eò quod arte sua contrà patronæ voluntatem vtatur. l.vlti.ff.de obseq.à lib.Hinc Ingrati actio vel accusatio contra libertos patronis competens.l.1.& 3.C.de libert.& eo. lib. & Nou. Valentinia.tit.6.Bris.

INGRATA testamenta quæ appellarentur exposuit Cuia.lib.3.obser. Briss.

INGRATITVDO propriè est, acceptis beneficiis non respondere: Estque lata huius verbi significatio, vt non solum liberalis,sed quicunque nobis molestus est, ingratus dicatur.Teren.in Eunucho,

Opus faciam, vt defatiger, vsque ingratiis vt dormiam,

id est inuitus & velim nolim. Quare cum his moribus filij non placeant patri, quo nolente tam ignominiosum vitæ genus agunt: meritò censentur ingrati, præsertim cum ex eorum turpitudine, nõnulla pater infamia aspergatur, cuius negligentiæ peccatũ filij imputatur, &c. Connan.lib.10.cap.10.num.6.

INGRATITVDINEM vitium censeri longè pessimum, vulgo quidem, sed verissimè dici solet. Nam cætera delicta aduersus proximum quidem malè committuntur, sed fortassis nec benè nec malè meritum. Ingratus autem contemnit eum, à quo beneficiis adfectus est. Quid hoc facto committi potest fœdius? Si quæ igitur actio iure proposita est vnquam: certè actionem ingrati iustissima ratione introductã esse, fateri oportet. Prat.

INGRA-

INGRATITVDINIS insigne exemplum est apud Valerium Maximum libr. 5. cap. 3. Cn. Popilij Lenatis: quem M. Cicero rogatu M. Cœlij non minore cura, quã eloquentia defendit, ac causa admodum dubia fluctuantem, saluum ad penates suos remisit. At hic Popilius postea nec re, nec verbo à Cicerone læsus: vltrò illum persequi & iugulare studuit. Prat.

INGRATITVDO tam perniciosum est crimen, vt nulli sit secundum. Quare nõ exceptionem solùm, sed etiam actionem producit, de qua tractatur in l. 1. C. de liberr. & eor. lib. Sp.

INGRATI liberi qui sint, Iustinianus docet singulari tit. C. de ingrat. lib.

INGRATIS aduerbialiter, præter gratiam & meritum. 1. q. 1. gratia. D. Hieron. alicubi pro eo quod est, nolenti, vsurpauit.

INGRATVS est, & qui non meminit accepti beneficij, & gratiam vllam non habet, ein vndanckbarer/ein vnhuldseliger/ Seneca: Ingratus, inquit, est, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: Ingratus est, qui dissimulat: Ingratus, qui non reddit: Ingratissimus omnium, qui oblitus est. Beneficium enim cui collatum est, ad promerendum, naturæ lex obligat & deuincit. De quo pluribus Alexan. Neapol. cap. 1. lib. 5. Certè vulgatam mortalium ingratitudinem, perstringit exemplum Euangelicum, quo è decem lepra, Christi beneficio liberatis, vnus duntaxat reuersus est, qui egerit gratias. Porrò sunt qui negant in eum actionem proditam qui non meminit accepti beneficij: at in eum qui illum lædit à quo beneficiis affectus est, competere actionem ingrati, & condictionem. Ad priorem puto Alexandrũ respexisse: cuius verba, in dictione, Actio pro socio, adduximus. Sp.

INGRATVS libertus est, qui patrono obsequium non præstat, vel res eius, filiorumve tutelam administrare detrectat. l. 19. ff. de iur. patr. l. 6. §. vltim. ff. de libe. agnosc. Moris autem erat, vt domini seruos manumittẽtes iis gratiæ alicuius referendæ causa imponerent donum, munus, operas. l. pen. ff. de obseq. par. præst. & alibi persæpè. Hot.

INGRATI in iure duæ sunt tantum actiones aduersus donatarium, & aduersus manumissum. nam aduersus alios actionibus ingrati, vt quodam loco Seneca ait fora non sufficerent. Cuiac. in exposit. Nou. Iusti. 78. de dotal. instru. & manumiss.

INGREDI consulatum, pro inire, Marcellus in l. 36 ff. de cond. & demon. Hot.

INGRESSVS contractus, apud Vlpia. in l. Iurisgentium, de pact. non ex vulgari sententia, pro principio intelligendus est, sed vt Alciat. interpres melior, admonuit in Parerg. proposita ipsius contractus materia. Vide eum lib. 1. cap. 24. Spieg. Adde Forcat. Necyomantiæ dial. 99. num. 5.

INGRESSVS non solum introitum, & gradiendi initium significat, sed ipsum quãdoque ingressum. Cicero Officiorum 3. Quod omnibus est sciendum, qui vitam honestam ingredi cogitant, id est, vita honesta viuere. Et de Oratore: Tantus enim cursus verborum fuit, & sic euolauit oratio, vt eius vim & incitationem aspexerim, vestigia ingressumque non viderim. Ingressum orationis dixit, vt Vlpian. ingressum contractus. Malè ergo qui ingressum initium contractus interpretantur. Nam & si in fine, tantundem valet. Malè & qui ingressum accipiunt pro eo quod secundùm naturam contractus est: &, vt dicitur, ad propositum eius rei, qua de contrahebatur, vt digressioni opponatur. At ista significatione nemo Latinorum ingressum dixit: neque tamen consentanea aut vera esset huiusmodi expositio, &c. Connan. lib. 5. cap. 2. num. 8.

INHIATIO est vehemens cupiditas, vt in l. 1. C. de petit. bon. sublat. lib. 10. Bellon. Etym. &c.

INHONESTVM, hoc est, quod honestè fieri non potest: & iure nostro, quia penitus fieri non potest, inhonestum impossibile dicitur. l. filius qui. ff. de condit. instit.

INHONORATAE personæ quæ sint, Alci. indicat in comm. in tit. de verb. sig. Sp.

IN horas, pro sæpissimè. Est aduerbium temporis, sicut in dies: quasi tu dicas, In horis singul[is]. Sp.

INIECTIONEM manus excipere, apud Vlpianum in l. sed si hac lege. ff. de in ius vocand. Quære, Pudor.

INIICERE manum, propriè fit verbo antiqui iuris, quoties nulla iudicis expectata auctoritate, rem nobis debitam, aut etiam nostram vendicamus. l. sed si hac. ff. de in ius vocand. l. penultim. de seru. exportand. Iniicitur enim manus in aliquem, vel in eius bona, vel merces aliquas, quando ille inde abire, vel res inde moueri, authoritate aliqua vetantur: quod nos Arrestare dicimus. Budæus in l. vltim. ff. de Senat. Vide, Pudor. Spieg.

INIMICITIAE capitales. Solent veteres, si quæ graues inter eos inciderint simultates, amicitiam solenni quadam ratione renunciare, & inimicitias præsentibus superstitibus profiteri. Quem morem euidenter visus est Suetonius expressisse, in vita Claudij cum scriberet Germanicum Pisoni amicitiam renunciasse. Verba Suetonij hæc sunt: Ac ne tunc quidem vltrà progressus, quam vt amicitiam ei renunciaret, mandaretque domesticis vltionem, si quid sibi accideret. Ad hunc morem videtur etiam Valerius Maximus respexisse libro quarto. Ait enim Tiberium Gracchum Tribunum plebis inimicitias ex professo, cum Africano & Asiatico Scipionibus gessisse. Idem Valerius in eodem lib. sic de Metello Macedonico scribit: Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graues testatasque inimicitias progressa fuerat. Nec id quoque visus est Sidonius Apollinaris ignorasse, qui sic Epistolarum libr. 7. scribit: Inimicitias indictas honestè exercet, tardè credit, celeriter deponit. Cicero etiam auctor est, inimicitias olim denunciari solitas: Sic enim pro Lucio Flacco scribit: Etenim cum à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpè cum benemeritis ciuibus depositas esse vidissem, non sum arbitratus quenquam amicum reipublicæ, posteaquam L. Flacci amor in patriam perspectus est, nouas hinc inimicitias nulla accepta iniuria denunciaturum. His addatur sic etiam lib. 10. Epist. Senecam scripsisse: Inimicitias mihi denuncias, si quicquam ex his quę quotidiè facio, ignoraueris. Et de ira lib. 3. Hortensius, inquit, simultates tibi indiceret, & Cic. si desideres carmina eius, inimicus esses. Et hæc quidem cum ita sint, nũc mihi videor intelligere, quales inimicitias appellauerint Iurisconsulti capitales. l. 18. in fin. de procur. l. 15. de recept. arbit. l. 6. de excusat. l. 3. §. 9. de adim. vel transf. leg. l. 9. de his quæ vt indig. §. item si propter. Institut. de excusat. eas nimirum, quas alter alteri testato denunciauerat. Certè quia sanguinem & vindictam spirabant ex professo, indeque capitales appellatæ omnino videri possunt. Nec aliud mihi voluisse visus est Seneca, cum sic de ira lib. 3. scriberet. Quid iuuat tanquam in æternum genitos iras indicere, & breuissimam ætatem dissipare? Ræuard. var. lib. 5. cap. 15.

INIQVITAS pro prauitate illa naturæ, qua sibi tantum homines student, ab omni beneficentia erga alios alieni: qua abundante, necesse est vtique charitatem refrigescere, apud Matthæum 24. Latinis propriè significat læsionem, iniuriam, minus aut plus, sicut in negotiis fieri solet. Aristoteles autor est: Iniquitatis esse mores ritusque patrios præuaricari, legibus & autoritati publicæ subesse non velle, mentiri etiam ac peierare, pactaque transgredi, & fidem fallere. Hanc calumnia iactantiaque, ac humanitatis simulatio, & peruersitas, dolusq; malus sequuntur. Sp.

INIQVITAS loci, & asperitas, idẽ sunt. ff. si quadrup. paup. fec. dic. l. 1. §. 1. Alberic.

INIQVVM petendum, vt æquum feras, Prouerbium, quod Erasm. explanante ductum videri potest à negociatoribus, qui callidè merces longè minoris licentur, & multò pluris indicant, quàm pro dignitate, quo

precium saltem æquum accipiunt.Sp.

INIQVVS est,qui lucrum captat de suo scelere,& si bi plus quam par est assumit.Conna.libr.1.cap.2.num.9.

INIRE verbum non iungitur ferè nisi rebus aliquid momenti habentibus, grauibus & non minutis: vt.Ineo rationem,fœdus,pacem, societatem, bellum, consilium,vt apud Iurisconss. Inire consilium diuortij. l.si concubina.§.1.ff.rerum amot. Inire furti consilium. l.merito.ff.pro socio.Inire cubile alicuius, pro cum eius vxore dormire, apud Ciceronem legitur. Erasmus monet.Inire prandium,cœnam,dormitationem nō ita ritè dici.Sp.

INITIARI,hoc est,sacris imbui.Lex 12. Tab. Neve initiantur,ait.Sic & nunc dicimus initiare,vel initiari sacris ordinibus eū, qui sacris imbutus ad ordines deputatur.Vide Old.c.7.tit.1.Sp.

INIVDICATVS, adiectiuè,pro non iudicato, indemnato,apud Gellium.Sp.

INIVRIA ex eo dicta est, quòd non iure fiat. Nam generaliter iniuria dicitur omne,quod non iure fit.l.1. ff. de iniur. Specialiter autem iniuria, aliàs contumelia à contemnendo dicta est,Græcis ὕβρις, aliàs damnum culpa datum, vt in lege Aquilia dicimus damnum iniuria datum:Græco verbo ἀδίκημα,l.1.& l.5. ff.ad leg. Aquiliam.vt si quis iniuria,id est,culpa occiderit. aliàs iniquitatem iniuriam vocamus,& iniustitiam. Nam cùm iudex iniquè vel iniustè dixerit sententiam: ex eo dicimus iniuriam, quòd iure & iustitia caret, quasi non iuria,l.1.in princ.ff.de iniur.& fam.libel.l.45.§.procurator.ff.de procur.& alibi sæpè. Briss.

INIVRIA & ius,aduersa sunt. Vnde & iniuriam facere bruta negātur,quia nec iure quicquam facere possunt.l.1.§.1.ff.si quadr.paup.fec.dic.Prat.

INIVRIA diuiditur in furtum,rapinam,damnum, adulterium,homicidium,& quidquid tandem non iure fit:atq; in iniuriam:hoc est,cōtumeliam,l.1. in prin. de iniur.Sic enim,vt idem admonuit,præualuit hodie, vt hæc species priuati delicti,iniuria potius, quàm cōtumelia appelletur. Sp.

INIVRIA, ablatiuus, qui aduerbialiter ponitur, pro eo quod est,sine causa, & immerito. Sed & autore Donato.

INIVRIA ex affectu fit,damnum ex culpa.l.qui seruum.ff.de act.& oblig.

INIVRIA autem secundùm Labeonem, aut re fit, aut verbis.Re,quoties manus inferuntur, Verbis verò, quoties non inferuntur manus, vt cum conuitium fit. d.l.1.§.1.Ad infamiam fit iniuria, cum pudicitia attentatur.

INIVRIA grauis videtur Impp.quæ inani honestatis colore velatur.l.pen. C. de contrah. empt. Putat tamen Old. hanc l. si ad naturam exigatur, aliàs defendi iure non posse.Sp.

INIVRIA minus est quàm contumelia,inquit Nonius.Pacuinus Peribœa.Patior facilè iniuriam,si est vacua à contumelia.Hot.

INIVRIAE scriptæ vel pictæ, dicuntur perpetuæ: quia in eis annus non transit. Zasius in l. cum lex. ff. de legib.Sp.

INIVRIAE sunt,quæ aut pulsatione corpus,aut cōuitio aures, aut aliqua turpitudine vitam cuiuspiam violant.ait auctor Rhe.ad Her.lib.4.Hot.

INIVRIAM in lege Aquilia damnū accipimus culpa datum,etiam ab eo qui nocere noluit.l.5.§.1.ff.ad legem Aquil.Hot.

INIVRIAM atrocem, quasi contumeliosiorem, & maiorem accipiemus,aut persona,aut tempore, aut re ipsa fieri Labeo ait: persona atrocior fit iniuria, cum Magistratui, cum parenti, patronove fiat. tempore cum in ludis etiam in conspectu fiat. Nam prætoris in conspectu, an in solitudine iniuria facta sit, multum interesse ait: atrociorem,quæ in conspectu fiat. Rem atrocem iniuriam haberi, Labeo ait: veputa si vulnus in latum os alicui percussum sit: vulneris magnitudo atrocitatem facit: & nonnunquam locus vulneris, vel[ut] oculo percusso: sed est quæstionis, quod dicimus re,atrocem iniuriam fieri, vtrùm si corpori inferatur, atrox fit,an & si non corpori, veputà vestimentis scissis,comite abducto, vel conuitio dicto. & ait Pomponius,etiam sine pulsatione posse dici atrocem iniuriā, persona atrocitatem faciente. sed etsi in theatro, vel in foro cædit,& vulnerat: quanquam non atrociter atrocem iniuriam, vt Vlpianus de iniuriis ait. Maffæus. Hanc eandem Imp.§.vlti. Institu.de iis qui sunt sui vel alien.iur.infamem quoque vocat,id est intolerabilem. Aldobrandin.ibid.

INIVRIAS actione exequi, hoc est; vt notauit Olden.actionem iniuriarum dictare, vt sequatur executio.l.non solum.§.ego autem.ff.de iniur.Sp.

INIVRIVM,id est,iniquum, vim aduerbij habet. Spieg.

INIVRIOSVS, qui infert iniuriam apud Iurisc. in l.vlt.ff.de offic.procur. Cæs.si tamen inquit, quasi tumultuosum,vel iniuriosum,aduersus colonos Cæsaris prohibuerunt. Sp.

INIVRIOSA vita,pro plena sceleribus & iniquitatibus,nempe aliis noxia. Vide Cicer. libro primo de Finib.Sp.

INIVSTITIA, iustitiæ contraria, de qua Doct. vt ferè omnia confusè. In summa tria iniustitiæ genera reperiuntur secundùm Aristotelem,impietas, arrogantia, contumelia. Impietas quidem erga deos diuósque, aut etiam erga mortuos, aut erga parentes & patriam, rectum non seruans. Arrogantia verò circa contractus commerciumque vitæ, suprà quàm merita est præpollere volens. Contumelia verò voluptatem sibi struens, in probrum ac dedecus alios vt ducat. recteque de ea sic Euenes: Tametsi nil sibi commodet, inquit iniuria gaudet tamen. Itaque iniustitia vitium animi est.quo amplius,quam par sit,qualibet in re habere pollereque volunt, eodem teste Aristotele in de virtutibus. Sp.

INIVSTVM testamentum. Tria sunt vitia, quibus testamenta omninò infirmantur: vitium scilicet iniūsti,rupti,& irriti.quamuis autem possimus,& quod irritum est,ruptum vocare: & quod ruptū est, irritum: & quod iniustum est,aut ruptum,aut irritum:atque iis nominibus plerunque sine differentia vtamur: commodius tamen visum est, singulas causas singulis appellationibus distingui: ideo quædam non iure facta dicuntur.quædam iure facta rumpi,vel irrita fieri. §.alio autem modo.quibus mod.testamen.infirmen.Institut.Quid ruptum, quid ve irritum sit testamentum, suis locis diximus.Cæterùm si quid eorum, quę ad solennitatem obseruationemque iuris spectant, omissum fuerit, dicitur testamentum non iure factum,aut, verbi compendio,iniustum.ita Theophilus in §.1.Instit.eod. Verbi gratia.si testator filium,quem in potestate habebat,hæredem non instituerit, aut nominatim non exhæredarit l.inter cætera.de liber.& posthum.ff. Qua in lege aduerte, rumpi verbum pro iniustum esse accipi,confundique, quod & suprà annotauimus. vel si legitimus testium numerus testamento defuerit. §.sed cum paulatim.de testam.Instit. In summa,testamentū non iure factum,siue iniustum dicitur, vbi solennia iuris defuerunt.l.1.de iniusto,rupt.& irr.testa.ff. Vide Antonium August.ad l.Gallus.§.Idem credendum est.ff.de lib.& posthum.

INIVSTVS filius est, qui ex aliis quam viro & vxore nascitur. Si tamen patrem ciere potest, naturalis: si non potest, vulgò conceptus & spurius nominatur.Cōnanus lib.2.cap.16.num.1.

INIVSTA VXOR. Budæus iniustam vxorem interpretatur pro pallaca,seu concubina,vxoris loco habita.idque effecit sermo ille, quem Achilles in pręsentia Legatorum Græcorum ad se missorum habuit, inquiens,se dolere, Briseida captiuam sibi ab Agamemnone ademptam esse. Sed hanc Budæi interpretationem,neque Iurisconsultus l.si vxor.ff.de adult. voluit, neque ante ipsum Achilles: sed dicit solùm captiuam Briseida,non minus amari à se, quàm vxorem a Menelao. Addit idem Budæus,hodie iustæ vxoris aut nullam appel-

appellationem esse, aut eam esse, quæ iustis sponsalibus,& palam in viri manum coijt, non occulto consensu. Accursius iniustam accipit eam, quæ facto fit vxor, iure prohibita: quod ineptum esse videtur. nam si quis incestas nuptias contraxerit, iure prohibitam vxorem retinet, nec vt maritus accusationem de adulterio instituere potest. d.l. si vxor. §. sed si ea. quod vtique faceret si duntaxat iniusta fuisset, nimirum vbi incestū interuenit, ibi plus quàm iniustæ nuptiæ sunt. Itaque iniusta vxor censetur quæ secundum præcepta legis data non est, quamuis iustam & legitimam fieri posse certū sit. vt eam q̄ sine patris cōsensu nupsit, vel ætatis illegitimæ, quamtumuis hæc palàm ducta sit. l. quod Seruius. ff. de condi. caus. dat. §. 1. de nupt. l. minorem. de rit. nup. Hoc satis indicat Iurisconsultus in d. l. si vxor. §. diuus. Cum ait, nec matrimonium violari oportere, nec spē matrimonij: nam qui impuberem duxit ætate iusta ipsius puellæ tādem perficiet matrimonium: & forsitan Achilles futurum sperabat, vt captiuam suam nobilē fœminam aliquando pro iusta vxore duceret. argu. l. si quis in. & l. si Senatori. ff. de ritu nupt. Forcat. in suo Cupidine Iurisperito cap. 5. nu. 9.

INNOTESCERE, notum fieri. An tag kommen l. 1. in prin. § 1. ff. de req. reis. Et intelligitur quoquo modo, vt ait Alber. citans l. quidam decedens. sub fin. ff. de administ. tut. Sp.

INNVBERE, est in mariti domum transire: Enubere, è patris domo exire. Liuius lib. 1. Ea cùm innupsit. Et libr. 10. Virginiam quòd è patribus enupsisset, sacris arcuerant. Hot.

INNVPTAE nuptiæ, id est, falsæ Cice. lib. 3. de Orat. Spieg.

INOFFICIOSA donatio. Diximus suprà quid sit donatio, vbi & aliquot donationum species proposuimus. Nunc locus est, vt quid sit inofficiosa donatio, describatur. Inofficiosa igitur donatio est, quę non ex pietatis officio est facta, per quam vel liberi, vel parentes, bonis sibi debitis, aut ex proposito donantis, aut re ipsa fraudantur. toto tractatu de inofficiosis donationibus. lib. 3. C. Anchor.

INOFFICIOSA dos. Vbi mater omnia bona in fraudem filiorum, vel pro se, vel pro filia, in dotem exhauserit, filij iusta querela contra matrem iudicio experiri possunt. l. vnic. de inoffi. dotib. Anch.

INOFFICIOSVM testamentum. Possunt parentes in condendis testamentis, liberos suos hæredes nō scribere, sed vel exhæredare, vel præteritionis ignominia afficere, in quibus scilicet, præteritio pro exhæredatione accipitur, vt puta in matre, auoque materno. §. fin. de exh. liber. Instit. Sed quoniam parentes, hinc arrepta potestate, filios suos grauiter lædebant, relinquētes eos in inopia. Nam si quis ex ascendentibus per masculos, aliquem ex liberis exhæredasset, neque ipso iure inualidum erat testamentum, neque ab intestato filius venire poterat. nam quomodo cum testamentum extaret? neque Prætor bonorum possessionem contra tabulas dabat. præteritis enim, non exhæredatis, ea dabatur. Quòd si mater erat testatrix, ne cogitare quidem poterant ij, qui per matrem descendebant, de bonorū possessione contra tabulas. aduersus enim testamentū fœminæ, liberis bonorum possessio contra tabulas non datur. In extremum igitur subsidium inductum est, vt liberi de inofficioso testamento agere possint. qui queruntur, aut iniquè se exhæredatos, aut iniquè præteritos: hoc colore, quasi non sanæ mentis fuerint, cùm testamentum ordinarent. vt qui naturam sine causa odissent. §. 1. & ibi maximè Theophilus de inoff. test. Cæterùm, vt liberis inofficiosi testamenti querela competat, duo maximè requiruntur. Primùm enim, ita demū de inofficioso testamento agere possunt liberi, si nullo alio iure ad defuncti bona venire possint. nā qui ad hæreditatem totam vel partem eius alio iure veniunt, de inofficioso agere non possunt. §. tam autem. eodem tit. Institut. Secundò, si nihil eis penitus à testatoribus testamento relictum est. si enim quantacunque pars hæreditatis, vel res fuerit eis relicta, de inofficioso querela quiescente, id. quod eis deest, vsque ad quartam legitimæ partis repletur, licèt non fuerit adiectum boni viri arbitratu debere eam compleri. §. sed hæc. eod. tit. Institut. Igitur quartam quis debet habere, vt de inofficioso agere non possit, siue iure hęreditario, siue iure legati, vel fideicommissi, vel si mortis causa quarta ei donata fuerit, vel inter viuos. §. igitur. eod. tit. Institu. quod tamen verum intellige, secundum dispositionē Authen. nouissima. eod. tit. C. Illud sciendum tam adoptiuos, quàm naturales liberos querela inofficiosi testamenti agere posse. dict. §. tam autem. Posthumi quoque, qui nullo alio iure venire possunt, de inofficioso agere possunt. §. posthumi quoque. eod. titul. Instit. Sed & non liberis tantùm permissum est, testamentum parētum inofficiosum accusare, verùm etiam liberorum parentibus, d. §. 1. Nam licet non sic parentibus liberorum, vt liberis parentum, debeatur hæreditas, parentes tamen ad bona liberorum ratio miserationis admittit, sicut liberos naturæ simul & parentum commune votum, l. scripto hærede si tab. testam. nullæ. exta. ff. sed & soror & frater, turpibus personis scriptis hæredib: ex sacris constitutionibus prælati sunt, d. §. 1. quæstionemque de inofficioso mouere possunt. l. fratres. eod. titul. C. Non ergo liberi inofficiosi querela contra omnes hæredes agere possunt. Vltra fratres igitur & sorores cognati nullo modo, aut agere possunt, aut agentes vincere. d. §. 1. in fine. Ex ijs itaque apparet dici inofficiosum testamentum, quòd non ex officio pietatis parentum factum sit, filijs sine legitima causa exhæredatis, esseque querelam inofficiosi testamēti, quam liberi contra parentes agunt, vt qui eos vel sine iusta causa, vel iusta, sed non probata, exhæredauerint, vel indignè præterierint. §. 1. Institu. l. nam & ijs. ff. §. huius verbi. l. si mater. cum alijs iuribus. C. de inoffic. testam. Anchor.

INOFFICIOSVM testamentum dicere, hoc est, allegare quare exhæredari vel præteriri non debuerit. l. 3. ff. de inoffic. testam. item docere immerentem se, & ideo indignè præteritum vel etiam exhęredatiōe summotum. l. 5. eod. tit. Hot.

INOMENON vocat Pomponius omne corpus quod perpetuo opere vnum & continuatum est, ab ἑνόω quod ad verbum dicitur vnio: vt malè huius loco quidam φυσικὰ reponant, quia non tantum naturalia, sed manu etiam facta opera ἡνωμένα tamen sunt, vt columna tota ex gypso, aut cera, aut ære & simili re continuo operè ducta, aut conflata. Quare Plutarchus hæc corpora duplici nomine appellat τὰ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ: id est vnita & congenita, vt ostendat, non modo ista naturæ esse posse, sed etiam artis: Connan. lib. 3. cap. 14. nu. 6.

INOPIA laborare. Modestinus l. vlti. de in ius voc. vel à præfecto vrbi quasi inofficiosus castigatur, si inopia dignoscitur laborare. Sp.

INOPINABILE, quod quis nunquam existimasset futurum. Imp. indicat in Authent. vt hi qui obl. se hab. perhib. §. & pro hoc dicimus. Adstipulatur. l. 2. §. sed quia diuinę. C. de vet. iur. enucl. naturam producere inopinabilia. Alberic.

INOPINATA & incerta turbant Prouinciales. l. vltim. ff. de offic. præf. vig. & l. obseruare. §. rectè. de offic. proconſ. Alber.

INOPINATVM, idem est quod præter spem accidit, & non de nouo, vt Interpres putat in l. oratione. ff. de ferijs. Siquidem haud rarò noua cum spe etiam contingere solent. Sp.

INOPINATA verba, quæ impræmeditatè & improuisè effluunt.

INOPS dicitur is, qui solus est, qui nec amicos, nec propinquos habet, quorū ope, id est, auxilio tutari se possit. Cicero inopiam & solitudinem ferè in eadem re dicit. Reus inopia, hoc est, egestate, in corpore puniendus est. l. si quis id quod. §. in seruos. ff. de Iurisd. Porrò quo distet à penuria, docet Gloss. in Authen. vt iudi. sine quoquo suffrag. Sp.

IMPORTARE actionem, item Importare crimē, pro inferre. l. fin. §. fin. ff. de diuortijs. l. 14. §. primo. ff. de

de bon.lib.l.9.§.1.ff.de statu lib. Crimina ignominiam importare dicuntur, quæ infamant. l.5. ff. de Decurio. Prat.

INORDINATVM, est omne confusum: sed non conuertitur. §.inordinatum. Authent.de hæred.& Falcid.

INQVANTVM, id est, tantum quantum. Sp.

INQVIETO, pro, molestus sum, plerique subdubitarunt: sed Erasmus noster sic accipi apud Suetonium annotauit: & Insulanus indicat sic apud Liuium & Plinium passim inueniri. Imperator dicit, Inquietati sumus assiduis adulatiõibus mulierum, in l.assiduis. C.qui potior.in pig.hab.Sp.

INQVIETVDO apud eundem in l.1. C.de Carbon. edicto.

INQVILINVS, ab in & colo, hoc est habito, is dicitur, qui in alieno habitat, siue ruri, siue in ciuitate, quã quam frequentius ad ciuitatem referatur. Ein haußman/der vmb zins in eines andern hauß sitzt. Olim ex inquilinatu etiam addicebantur agricolationi, nec discernebant ab adscriptitijs, vel Originarijs. l. diffinimus.C.de agricol.& censit. Nec nunc est quod prohibeat aliquem in ciuitate habitantẽ, astrictum esse persona sua ad colendum agrum, vt attestatur Old. Sp. designetur institutio: vtrum dicatur. Hæredem facio, vel volo, vel mãdo, vel cupio: an, hæres esto, vel erit. l.quoniam indignum. C.de testam. Quinimo etsi parentes dicant. Relinquo liberis meis omnia bona mea: satis esse videtur ad institutionem, qui nisi hoc titulo relinquãt liberis legitimam, adeò corruit testamentum, vt non sit opus expugnare per querelam inofficiosi. §. ad hæc aliud capitulum. Nouell. vt cum de appellat. cog. Nam hoc titulo & honestius & commodius tribui solẽt hæreditates: quippe quòd magis honorari censentur instituti quàm legatarij. l.filium quis. §.sed etsi portio.ff.de legat.præstand. Sp.

INQVILINVS dicitur, qui in vrbe domum alienã mercede incolit. l.vltim.ff.de migran. l.4.§. prætor ait, ff.de damn. infe. l.37. ff.de acquir.possess. Appianus lib. ἐμφυλ. β. ἰγκολίνας, ὦ ὄνομά τι καλοῦσι τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Colonus autẽ is est qui ruri prædium alienum incolit. Hotom.

INQVILINVS est, qui gratis vel precio habitat in alieno priuato, propriè tamen qui solus habitat, & totam domum occupat. Nam si cum domino aut eo, qui domus vsum habet non tam inquilinus, quam hospes dicendus est, etiamsi mercede habitet. &c. Connanus libr.4.cap.5.num.4. Itaq; cùm Labeo dixisset, vsuarium ædium, qui modò ipse habitaret, posse inquilinũ quoque recipere, Proculus eum notauit, quòd non bellè Inquilinus dicatur, qui cum eo habitat: at Vlpian.l.2.& 4.ff.de vsu & habit. Hot.

INQVINO. Iouian. Pontanus. lib. de aspiratione 2. Inquino, inquit, aut simplex verbum est: aut si est compositum, minus apparet eius compositio. Verbum enim illud, ex quo Grammatici quidam trahi voluerũt hoc verbum Inquino, ne temporibus quidem Ciceronis erat in vsu. Id autem fuit canio. Dicebant canire, stercus facere. Caius in l.1.C.de collus.detegenda, inquinare amplissimum ordinem dixit. Quære Coinquinare. Spieg.

INQVISITIO, est criminis alicuius per torturã inuestigatio. sed aliter. Canonist. Sp.

INQVISITIO est merum officium iudicis, quod exercere debet ad inuestiganda delicta, vt boni mores conseruentur. Putant autem nonnulli, regulariter inquisitionem prohiberi, per l.vltim. C.de accusat. Ego nihil dubito, eam regulariter permitti, iuxta l.cõgruit. ff.de offic.præsid. Nam quòd ipsi distinguunt inter generalem inquisitionem, somnium est. Quo modo enim in genere aliquid peruestigabit magistratus, quod fructum adferat Reipublicæ, nisi perueniat tandem ad specialem inquisitionem aduersus hunc vel illum? Quòd item dicunt, sine legitimis iudicijs specialem inquisitionem non procedere: id obseruandum est etiam in illa, quam ipsi vocant generalem. Nam nullus omnino potest in suspicionem adduci, nisi ex causa secundum iuris definitionem verisimili: quæ cum adest, quilibet iudex potest, siue dicas generaliter, siue specialiter, inquirere veritatem. Solùm id obserua, quid requiratur ad legitimam inquirendi causam, ne credas aniles rumores sufficere ad lædendam hominis famam, conditionem, vel vitam. Multò minus satis est illa, quam nunc videmus frequentari, malorum hominum diffamatio, qui vel inuidia, vel quauis fraude proximum necare conantur falsis delationibus. Old.

INSANIAM antiqui, mentis quamcunque ægrotationem & morbum, quasi dicas insanitatem: quoniam omnes animi perturbationes, vt sunt formidines & libidines, Græcis πάθη appellantur, id est verbum e verbo morbi. Sed in consuetudinem latini sermonis non cadit, quo omnes huiusmodi præter rationem concitati motus. perturbationes nominantur, quibus nullus studiis caret. Ex quo græcæ linguæ similitudine ducti. Latini omnes insipientes stultos, & insanos vocauerunt, propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore malè constituto, sanitas non sit. Et ferè semper sanitas dicitur animorum apud Cicer. nec vnquam nisi semel aut iterum pro corporis valetudine vsurpauit. Itaque furoris nomine comprehenditur quæcunque amẽtia, cum scilicet mens fertur extra se: vnde mentis emotæ esse dicuntur, qui furore agitantur. In stultis autem & insanis eos posuerunt, quorum mens aliquo cupiditatis motu conturbata, in tranquillitate animi constantiaque non permanet, qui tametsi nec sani sunt, nec sapientes, tamen ad res suas administrandas satis habent prudentiæ. Isto modo insanus appellatus est olim Domitius insignis Grammaticus, quoniam natura erat intractabilior, & morosior vt scribit Gellius lib.18. Quare mihi non probatur quod quidam in hoc Ciceronis loco, stultum dici tradunt qui vulgò simplex græcè ἠλίθιος Latinè Fatuus, stupidus, imperitus, & deceptu facilis nominatur. Imò vero ex philosophorum doctrina stultum appellat Tullius, cuius quidem animus est aliqua libidine male concitatus, communis tamen vitæ hominum particeps & idoneus, &c. Connanus lib.9.ca.4.num.10.

INSANVS, qui non est sani consilij, & qui non habet mentem integram. Vide.l. ob quæ vitia. ff.de ædil. edict.

INSCIENTE domino. in l.1.§.1.ff.de his qui deiec. & effud.

INSCIENTIA in l.28.in fin. ff. de iudic. Hoc verbum in Cicer. Rhetoricis frequens librariorum ignorantia deprauauit, vt & Georg. Fabri. admonuit. Briss.

INSCITIA, id est, ignorantia. c.si in laicis.38.dist. Io.Bello. Etymol.

INSCRIBERE, est obligare se, si non probauerit, ad eam pœnam quam reus debet pati, vel quam accusando inferre intendit, si probauerit accusator, vt in c. super his, de accusa.in gl. & 2.q.8. quisquis. Nam calumniantes ad vindictam poscit similitudo supplicij. vt ibi dicitur.

INSIDIARI, pro ex animo nocere. ein auff syn lebẽ stellen. ex interpretatione Salomonij super illud vulgatum in l.3.ff.de iustic.& iur. Hominem homini insidiari nefas esse. Spieg.

INSIDIATOR propriè dicitur qui vias insidet vt ex improuiso securum opprimat viatorem. Generaliter tamen accipimus eum, qui vitæ nostræ periculũ intentat. Balduin. ad l. Aquil.

INSIGNIA gentilitatis, arma sunt militiæ: quæ ipsa primùm vt simile est veri, virtutis præmia fuerũt, ac rerum præclarè gestarum decora, vt sentit Budæ. in l.posteriore de or.iur. Astipulatur Alciatus, apud quẽ extat libr.5. Parerg. elegans cap. de Insignibus & armis. Spieg.

INSIGNIA militaria derrahere. apud Vlp. in l.2.§. sed & si ita. de his qui not.infam. Sp.

INSIMVLARE, est crimen ingerere. Donatus.

INSINVARE, lege Profiteri. Sp.

INSINVARE propriè significat publicare, & apud acta

acta coram iudice testari. Aristoteles [Greek] Iustinianus in Nouellis [Greek] dixit, fuitque Insinuationis vsus introductus ne quis facile circumueniretur, in prodiga maioris alicuius rei donatione, cuius temere profusæ statim comites esse solent [Greek]. Balduin. tit. de donat.

INSINVATIVA. Quæ dicantur insinuatiua ex coniectura ta mente imperatoris Iustiniani ex titu. 9. Authenticorum colum. 5. constare potest. Ex quo loco, nec non ex titulo, De sanctiss. episcopis. Authét. col. 9. item ex c. sicut episcopatum 1. quæst. 1. 2. & similib. alijs colligere possumus, insinuatiua dici dona & munera, ad aliquem dignitatis gradum (maximè in spiritualibus) cõsequendum, largita, & quidem non rectè, sed per quosdam sinus, & quasi diuerticula. Et hæc non possunt exigi à clericis ordinatis, exceptis ijs, qui ordinati sunt in maiori ecclesia, à quibus secundum consuetudinem accipere licet, l. vnica. Authent. vt ea, quæ vocan. insinuatiua. colum. 5. quod scilicet, & voluntariè est oblatum, c. sicut episcopatum 1. quæstio. 2. & à iure statutum est. prout textus est apertus in d. Authent. De sanctissimis episcopis. colum. 6. Vbi scribitur Episcopum ipsum non per pecuniam, sed meritis eligi debere, & notatur qualis ille debeat esse, & quantæ sanctitatis. Quòd vtinam hodierno die seruaretur, & quæ illic præcipiuntur, sedulò executioni mandanda apud sese (vt par est) constituerent Episcopi nostri. Anchora.

INSISTERE rei secundum naturam, quæ semper est simplicissima. Non est inquit Oldend. nisi vnus possidendi modus, puta, insistere rei: sicut sedibus ad hoc vtimur, vt nos in aliquo loco ponamus. Idem refert, quòd solent multis in locis hæredes, quo magis ius suum succedendi declarent, sedem ponere in domum hęreditariam. Sp.

INSOLARE verbum, à sole dictum, pro eo quod est, ad solem explicare, & solem recipere. Vnde Insolatio, qua voce Plin. maior vsus est. Sp.

INSOLITA dicuntur, quæ fieri non consueuerũt, quæ & Insueta. Hæc non esse verisimilia, sed potius habere imaginem falsitatis, Baldus docuit in l. 1. C. de fur. Vnde prudentium est Magistrorum Sacr. Scrinior. fugere insuetas clausulas, nisi oraculo principis promanent: quòd per eiusmodi insolitas clausulas præsumatur fraus per glo. ab omnibus commendatam, in l. quæ sub conditione. in fin. ff. de condit. insert. Censuit Bald. sperni posse literas etiam Rom. Pont. si habeant pœnã insuetam. Sp.

INSOLVTVM inconsultè dare, apud Vlpi. in l. minor. 5. de minorib. Sp.

INSOLIDVM. Quod vulgo dicimus: ex plerisque causis, hæredes insolidum teneri, non simplicem significationem habet. Aliàs enim, hæc verba, insolidum, hanc contradictionem habét, In partem: veluti in executione harum obligationum, A Edes fulciri, aut Per te non fieri, quo minus eam, agam. Ex quibus hæc, omnes vel vnius facto obligat: illa, & singulos ad totam rem præstandam tenet. l. in executione de verb. oblig. Aliàs, illam, quatenus ad eos peruenit. Est enim sciendum, cũ quæritur de dolo defuncti, ea distinctione nos vti solere: vt si quidem ex mero delicto, id est, cui nulla species contractus inest, res descendit: Hæredes non amplius teneantur, quam pro eo, quod ad eos peruenit. Sin verò ex contractu, reiq; persecutione, in solidum: pro ea parte, qua quisque hæres est. l. si hominem. depos. l. ad ea. de reg. iur. etiam si tãtum ad eos ex dolo defuncti non peruenit. Curt. lib. [Greek] cap. 5.

INSPECTIO, cognitionem & iudicium significat, vt ait Bud. Est enim diligens rei alicuius consideratio. Inspector autem nomen est artificij, atque etiam muneris & officij. Vide Alber.

INSPECTOR, cui res inspicienda datur. l. 17. §. Papinianus. ff. de præsc. verb. Inspectores alio sensu in Rubri. de censibus & peræqu. & inspect. lib. 11. C. qui ad inspicienda prouincialium prædia releuandaque mittebantur. Sic inspectio. l. 6. C. de aduo. diuer. iudicio. Inspectio. in l. 8. ff. si dubitetur. ff. quemadm. test. ap. etiam lectionem indicat. Prat.

INSPICERE, est rem diligenter considerare & æstimare, vt faciũt emptores. Caius de peric. & com. rei vendi. l. Si post inspectum prædium, ante quam emptio contraheretur, arbores ventorum vi deiectæ sunt. Spieg.

INSPICITVR, pro inspici debet. l. cõqueri. de inoffic. testam.

INSPOLIATVS, Spoliato contrarium.

INSTANS annus, apud Vlpian. in l. fructus esse. §. Papinian. solut. matri.

INSTANTANEVM. & moraliter, & naturaliter accipiendum est. Moraliter quidem non ad punctum, non ad vnguem, vt ea quæ sunt modicæ, & modicissimæ durationis. In naturalibus non ita: quia in eis [illegible] ceditur ad punctum, ad momẽtum. Ita eleganter dicit Bald. in cap. 1. de nou. form. fidel. in vsibus feud. Ex Zasi Spieg.

INSTANTER & sæpius petere, apud Macrum in l. vnica, de libell. dimiss. Idem paulo pòst Instãtiam vsurpat, pro continua intentione & assiduitate.

INSTANTIA, dicitur tempus exercendi iudicij, videlicet à litis contestatione ad sententiam vsque. In causis criminum intra biennium diffinienda est. l. vlti. C. vt int. cert. temp. crim. quæst. termin. In ciuilib. causis vetat Imp. vltra triennium causam, prorogari. l. properandum. in fin. C. de iudic. Quamuis neutram præscriptionem in exercendis iudicijs corruptum hoc seculum seruat, vt verè dixit Olden. quem vide in de Formula Action. Leges quæ instantiam iudicialem triennio finiri sanxerunt, melius quam Canones disposuerunt, qui perpetuam eam esse voluerunt. Sp.

INSTANTIAM tantũm edicti perire. l. & post. 6. circumducto. ff. de Iudic. Sp.

INSTANTIA etiam lis pendens dicitur. l. 73. ff. de iudi. Briss.

INSTAR, similitudinẽ, seu magnitudinem, vel mensuram respicit. Vlpian. l. stipulatio. de oper. nou. nunc. Si proponatur instar quoddam operis, quasi facies quędam facti operis. Idem in l. aut facta. de pœnis. in princ. Quosq; alios suadendo iuuisse, sceleris est instar. Admittit interdum pręppositionem Ad apud doctissimos: quorum aliquot exẽpla proferre licet è Thesauro Stephani Roberti. Spieg.

INSTARE, significat etiam molestius & vrgentius, & quod dicitur, instanter aliquem solicitare. Sp.

INSTAVRARE, propriè id est, quod rem, quæ prius erat, in pristinum statum reducere. Alciat. cap. 6. ad fin. lib. 5. Paradox. Sp.

INSTIGATOR, suasor, impulsor, incitator. Papinia. in tit. de his qui not. infam. Ob hæc, ait verba sententiæ præsidis prouinciæ callido commento videris accusationis instigator fuisse: pudor potius oneratur, quam videtur irrogari ignominia. Sp.

INSTIGATVS, Vlpianus in l. 1. si quadrup. paup. fec. dicat. Sed &, ait, si instigata alterius fera damnum dedit.

INSTIPVLARI, per interrogationem stipulari: Fiebat enim stipulatio per interrogationem. Vide infra, Stipulatio.

INSTIPVLARI Iulianus dixit in l. aditio. §. vlti. ff. de acquir. hær. sicut, inquit, instipulando & per traditionem accipiendo. stipulari autem, instipulari, & restipulari idem est, quod promittere & repromittere. Cuiac. ad l. si vnus, §. pactus ne peteret. ff. de pact.

INSTITOR & Procurator hoc differunt, quòd is qui quæstuariæ negociationi præfectus est, Institor dicitur: qui verò negocio cuipiam non quæstuario præficitur, Procurator potius appellatur. l. 5. §. 3. ff. de instit. act. Hotom.

INSTITOR rectè appellatur, quicunque negocio præpositus sit. Nam & Seruius l. 1. ad Brutũ, ait: Si quid cum insulario gestum sit, vel cum eo, quem quis ædificio præposuit, vel frumento coemendo. Insolidũ eum teneri Labeo quoq; scribit: si quis pecunijs fœnerãdis, agris

agris colendis, mercaturus redempturusq; faciendis præposuerit insolidum eum teneri. Sed & si in mensa quis habeat seruum præpositum, nomine eius tenebitur. Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus vestiarij, vel lintearij dant vestem circumferendam, & distrahendam, quos vulgo circitores appellamus: sed & muliones quis propriè institores appellat. Item & fullonum & sarcinatorum præpositus. Stabularij quoque loco institorum habendi sunt: sed & si tabernarius seruum suũ peregre mitteret ad merces comparãdas, & sibi mittendas, loco institoris habendum Labeo scribit. Idem ait, si libitinarius reum pollicitatorẽ habuerit, isque mortuum spoliauerit, dandam in eum institoriam actionem: quamuis & furti, & iniuriarum actio competeret. ita dicit Vlpi. de institoria &c. Maff.

INSTITORIA actio tunc locum habet, vt Iustin. in §.1. Instit. quod cum eo. scribit, cùm quis tabernæ fortè, vel cuilibet alij negotiationi seruum suum præposuerit, & quid cum eo eius rei causa, cui præpositus erit, contractum fuerit. titu. de institor. l.3. §. contractum. ff. quib. ex caus. in poss. l.4. ff. de minorib. Briss.

INSTITRIX, ancilla, quæ pro domina negociatur. Spieg.

INSTITOR est ille, qui tabernis, vinis vendendis, vel alicui alteri negotio est præpositus, l. Institor. 1. ff. de instit. acti. vbi dicitur, Institor appellatus est ex eo, quòd negotio gerendo instat, siue tabernæ, siue alij negotiationi sit præpositus. Item in eodẽ. tit. in l. Institor. 3. dicitur is, qui tabernæ, locoue ad emendum, vendendúmue præponitur, quique sine loco ad eundem actum præponitur, & vide tot. tit. ff. & C. eod.

INSTITVERE propriè non est ponere & collocare, vt quidam tradunt: sed parare. vnde Instituere adolescentem. est fingere & parare ad eruditionem & virtutem. Hinc Instituere filium. pro adoptare in Orat. pro domo sua, & Instituere tutorem liberis, in lib. de Orat. 1. Cicero dixit, & in Verrinis instituere amicos. pro cõciliare & comparare, vt facilè appareat, Instituere hoc differre à ponere & collocare, quòd in illo iter est, in his meta. nam cùm testamento nobis hæredem instituimus, non tamen eum continuò in sede nostra collocamus. non enim semper, olim certè perrarò testamenta à moribundis fiebant. paramus ergo & reseruamus, vt cùm vsus venerit, nobis successor ne desit. quocirca qui substituti à nobis dicũtur, verius Instituti, hoc est ad omnes casus parati & designati dicerẽtur. his enim substitutionibus nobis in longinquum prospicimus. accedit eò quòd substituere propriè est, in eius qui iã certum locum obtinet, alterum supponere. vt cùm Verrem Cicero scribit in Marcellorum locum patronum Siculis substitutum esse: & in piratarum locum ciues R. ad supplicium substituisse: & ciuitati Verrem alterum substituisse, cùm de filio loqueretur: de ijs loquitur, qui eorum in locum sufficiuntur qui prius erant. Veluti si in filij mei. si hæres erit, & hæres existens impubes moriatur, alterum instituam: substituere propriè dici possum: quia non in meum, sed filij locum succedit. At cùm, si Titius hæres non erit. hæredem instituo, mihi eum non Titio instituo: &, si substitus dicendus est, meum in locum substitutus dicendus est, non autem in illum Titij. Vnde intelligi potest, hoc inter institutum & substitutum interesse, non quòd ille primo. hic secundo gradu scriptus sit: sed quòd institutus paratus & designatus est ad locum obtinendum: substitutus autem iam eum occupauit. vt omnis institutus cũ hæreditatem adit, substitutus propriè dicendus sit: & Institutus, qui testamento nuncupatus aut scriptus est: substitutus, qui successit. ita institutus, in spe: substitutus in re ac possessione est. Hæc cùm ita se habeant, substituti tamen vocabulo sic abutimur, vt eum qui secundo tertioúe gradu in aliorum defectum designatus & institutus est, substitutus dicatur. Hoto. Adde Forc. Necyomant. dial.25. nu.2.

INSTITVERE est quasi hæredes domini intus statuere, ac defuncti locum subintrare, succedereque. Vigl. in tit. Instit. de hæred. institut. Est etiam Budęo instituere aliquid, auctorem, quasiq; conditorem alicuius rei fieri, exemplumque posteritati relinquere. Porrò instituere, & inuestire iuxta traditionem Feudistarũ, idem sonant, nisi quòd quis institui dicitur præsentialiter, inuestiri autem etiam absens: hoc est, in possessionem statui, vel poni. Vnde institus dicuntur hæredes, ab aliquo in hæreditatem ducti, & hoc in primo gradu ff. de vulg. subst. l.1. in princi. Substitus verò. qui in locum institutorum deficientium, id est morientium ad hæreditatem instituuntur, vt in substitutione pupillari. Institu. de pupil. subst. in prin. Obseruandum, quòd non tantùm instituere hæredem, sed etiam creare & facere dicimus. Nihil enim refert, quibus verbis designetur institutio, verum dicatur, Hæredem facio, vel volo, vel mando, vel cupio: an, Hæres esto, vel erit. l. quoniam indignum. C. de testam. Quinimo & parentes si dicant, Relinquo liberis meis omnia bona mea: satis esse videtur ad institutionem, qui nisi hoc titulo relinquãt liberis legitimam, adeò corruit testamentum, vt non sit opus expugnare per querelam inofficiosi. §. ad hæc aliud capitulum. Nouell. Vt cum de appellat. cog. nam hoc titulo & honestius & commodius tribui solẽt hæreditates: quippe quòd magis honorari censentur instituti, quam legatarij. l. filium. §. sed & si portio. ff. de legat. præstand. Spieg.

INSTITVERE etiam accipitur pro insistere siue instare. sicut constituere pro consistere siue constare. Cuiac. ad l.13. ff. de excusat.

INSTITVERE accusationem, est iudicium dictare, actionem vel crimen intendere. Vlpian. Si maritus præuenerit, accusareque instituerit, tempora non cedunt patri: quia accusationem instituere non potest. Budæ. Qui & annotauit, instituere accusationem vsurpari, pro incœptare, occupare, priorem incipere. Vlpia. Si extraneus instituerit accusationem, an superuenienti marito, accusatio permittatur. Et sic sæpè ipso teste. Sp.

INSTITVERE litem. Papinian. Non enim sufficit, inquit, litem instituere, si non in ea perseueres. l. nam & si. ff. de inoffic. test. Sp.

INSTITVERE alias est incipere. Cicero pro Cluẽtio: Quæso inquit, vt me, iudices, sicut facere instituistis benignè attenteq; audiatis. Aliàs, & propriè, Instituere, est aliquid grauiter decernere: vt Instituta maiorum. Aliàs deniq; accipitur pro docere: vnde Institutiones iuris appellantur. Old.

INSTITVERE vineas, in fundo ponere, & plantare significat. l. penultim. ff. loca. l.1. de rei vindic. in C. Gregor. Sic Instituere salictum. l.3. ff. arb furt. cæs. Instituere æris, auri, argenti fodinas. l.13. §. inde quæsitum. cum seq. ff. de vsufr. Instituere fullonicas. l.3. ff. de aq. & aq. pl. Et ita Instituere absolutè positum accipe in l. 97. §.1. ff loca. Bris.

INSTITVI filius potest etiam cum conuitio. l. his verbis. §.1. ff. de hære. instit. patri enim impunè licet in filium maledicta obijcere. Non sic extraneus l. quotiens. §. si quis. ff. de lib. & posth. quod odio testatoris introductum est. l. turpia. ff. de leg.1. valdè enim odiosum hoc est, vt per causam institutione delati honoris testator hæredem scriptum contumelia afficiat. Itaque ea institutio pro non scripta habetur. Cuiac. ad l.3. ff. de lib. & posthum.

INSTITVTIO. Duobus accipitur modis institutio: Primus est, vt institutio sit principalis hæredis positio, hoc est, natura primus gradus hæredis. L.1. ff. de vulg. & pupil. Et vt huiusmodi institutio valida sit, necessum est, vt inter cætera quæ agat testator, ab eo nomen hæredis exprimatur in testamento condendo, vel saltem indubitabili signo hęredem ipsum, si quidem eius nomen non dixerit, demonstret. Quo casu valebit institutio, secus autem minus. l. quoties. §. si quis. de hęred. institu. ff. Hinc igitur ea sunt verba, quibus vtũtur notarij in ipsis testamentis testantiũ. *Au residu de tous ses biens, noms, droitz, & actions ledict testateur, à faict. nõmé. & institue de sa propre bouche, son vray et loyal heritier, seul & pour le tout. Assauoir, &c.* Secũdus modus est, vt institutio sit alicuius bene-

beneficij verbalis collatio, quomodo accipitur in titulo, de institutionibus. lib. 4. Decretal. & Sexti. Et sumitur institutio, pro inuestitura. c. ad hęc. de offic. archid. d. c. cum venisset d. tit. de institutionibus. siquidem verbali collatione inuestitur clericus de beneficio per annuli, p[i]lei, calami, aut alterius cuiusuis rei traditionē. c. cùm olim. de re iudic. c. ex ore. de ijs quæ fi. à prælat. ab archidiacono, qui iure communi hanc facultatem habet. d. c. ad hæc. & c. vt nostrum. de offic. Archid. Anchora.

INSTITVTIO est datio hæreditatis nulli alij antè delatæ: substitutio datio hæreditatis delatæ vel adquisitæ alteri. vulgaris delatæ non adquisitæ: pupillaris delatæ & adquisitæ. Cuiac. ad Africanum tractat. 2. num. 16.

INSTITVTIO captatoria quę sit, vide supr. in verbo Captatoria: & post alios Corrasium libr. 5. Miscell. cap. 13. num. 3.

INSTITVTIONES Imperiales sunt diuersæ sanctiones, decreta, præceptiones, disciplinæ, traditiones & axiomata publicis inserta monumentis. Quæ græcis δόγματα, προστάγματα, γνῶμαι, sunt ordinationes, placita, constitutiones, quas ad cupidam legum iuuentutem, velut quoddam enchiridion legale, & epitomen Iustinianus misit, & xeniorum vice, & amplissimi loco muneris. Taboet. in topico militiæ & legal. discip.

INSTITVTIONES in omnibus studijs primum sibi vendicare locum dubio procul necesse est, vtpote prima vestigia cuiusque scientiæ mediocriter tradentes. Constitut. ff. 2. §. Itaque cùm dubio. Loquitur autem de institutionibus nō tantùm iuris, verum etiam aliarum disciplinarum. Olden. Eas autem ab instituendo dictas apparet ex l. medicos C. de profess. & medic. libr. 10. & clarius in § Itaque in proœm. ff. Differunt autem Institutiones ab Institutis: quòd instituta, mores sunt consilio & ratione instituti: institutiones verò pręceptiones, quibus instituuntur & docentur homines, quomodo hic accipies: quamuis Cœlius Rhodiginus libr. 19. cap. 19. ea etiam voluit instituta dici, quæ sunt principum institutiones, quæ ad optimum illum legis scopum certa ratione nos non dirigant, quæ quasi legis nomine indigna sint, sacro illo legis nomine priuata, potius quam decreta & edicta nuncupentur, quod nō probat Aldobrand.

INSTITVTVM, est ius non scriptum, quod tamē certum auctorem habet, id est, magnum aliquem auctorē, quem reliqui imitari non erubescant. Budæus in l. ius ciuile. in fi. de iustitia & iure. Sp.

INSTITVTVS dicitur, qui in ipso succedendi gradu & capite constitutus est. Substitutus verò, qui subiungitur, & subtus, hoc est, in ima cera scribitur. Vigl. in Instit. de vulg. substit. Hinc ab institutis exhæredatus, à substitutis præteritus. Item per contrarium, Ab institutis præteritus, à substitutis exhæredatus, legimus. Vt si testator scripsit, Titius & Seius hæredes sunto, Sempronius autem filius meus exhæres esto. hoc est, exhæredatus ab institutis, id est, à patre, quatenus ad institutos attinet. Si verò dixerit: Titius & Seius si hæredes non fuerint, Caius hæres esto, vel Caium substituo: hic nulla fit mentio Sempronij filij, Ergò à substitutis, hoc est, quantum pertinet ad secundum gradum substitutionis, præteritus est à patre. l. 1. §. si venter. ff. de ventr. in poss. mitten. Old.

INSTITVTI item dicuntur primo gradu. Substituti secundo. Et Instituti vocantur primi hæredes. Substituti secundi aut tertij, & ita deinceps toti dicuntur, quoto sunt adiecti gradu. Connanus lib. 10. ca. 7. num. 1.

INSTRATVM, omne vestimentum est, quod inijcitur. vt Vlpia. definit. Alexā. de Alexan. genial. dier. libr. 3. cap. 19.

INSTRVCTAM tabernam Vlpi. de verb. sign. appellat, quæ & rebus & hominibus ad negociationem parata constat. Quod vt accipi debeat. ibi declarat Alcia. Spieg.

INSTRVCTA domo ita, vt est cum omni iure suo legata, Papinianus respondit vrbanam familiam, item artifices quorum operæ cæteris quoque prædijs exhibebuntur. legato non contineri. Ostiarij autem, inquit, vel topiarij, dietarij, aquarij domui tantum deseruientes continebuntur. Sed quod de artificibus ait, falsum est: si eius domus causa parati sunt, licet alijs quoq; prædijs commodabantur. Idem respondit domo instructa legata, mensas eboreas. & libros non contineri: sed & hoc falsum est. Nam omne quidquid in domo fuit, quo instructior ibi esset paterfamil. continebitur. Supellectilem autem patrisfamiliæ instrumentum esse, nemo dubitat. Denique libr. 4. epistolarum Neratius Marcello fratri suo respondit, & vestem domus instructæ legato contineri. Vlpian. hoc eodē titu. l. quæsitum. Item Pomponius eodem tit. l. 15. Instructa, inquit, domo legata responsum est, supellectilem legatam, non etiam vina, quia domus vinis instructa, intelligi non potest. Masseus.

INSTRVCTVM ab Instrumento sic differre arbitror, vt totum à parte. nam Instructi nomine, non modò quæ fundo necessaria sunt, continentur: verumetiam quæ præterea testator habuit, quibus suum fundum instruxit. Instrumenti verò. ea dūtaxat sine quibus fundus dici instructus non potest. Vlpian. l. 12. §. 15. ff. de instr. vel inst. Sed si fundus non sit cum instrumento legatus, sed ita vt instructus sit: quæsitum est an plus contineatur quàm si cum instrumento legatus esset. & Sabinus scribit, fatendum esse plus esse quum instructus fundus legetur, quàm si cum instrumento. Hoc ergo legato non agri instrumentum, sed proprium suum instrumentum reliquisse videtur. Vide cætera, & simul coniunge l. 1. & 2. C. de verb. signi. Hoto. Adde Cuiac. in l. 2. de bon. vac. C. lib. 10. qui dicit Instructum latius patere quàm instrumētum. Idem affirmat in expositio. No. 128. de exactione publicorum tributorum, circa medium, vbi ponit hoc exemplum: pecora inquit, pascendi causa parata vt ex eis fructus capiantur, instructo continentur non instrumento: sic supellex instructo nō instrumento.

INSTRVCTVS fundus dicitur, cum supellex ibi cōtinetur, quæ illic fuit vsus gratia ipsius patrisfamilias, & vestes, mensæ quoque, item vitrea & aurum & argētum, vina quoque si qua fuerint vsus ipsius patrisfamiliās gratia, & si quid aliud vtensilium. Omnia igitur quæ in eo sunt collecta. vt instructior esset paterfamilias. instructo continebuntur, id est, quæ ibi habuit, vt instructior esset. Hoc ergo nomine fundi instructi, non tantum agri instrumentum, sed & proprium ipsius patrisfamilias continebitur. d. l. quęsitum. §. sed si fund. ff. de fund. instr. Io. Bello. Etymol. Item

INSTRVCTO fundo contubernales quoque seruorum, id est vxoris & natos contineri, verum, est. Instructo autem fundo & bibliothecam, & libros, qui illic extant, vt quotiens venisset vteretur, contineri constat: sed si quasi apotheca librorum vtebatur, contra erit dicendum. Neratius quoque libr. 4. epistolarum Rufinæ respondit: Instructo fundo & supellectilem, & vina, & mancipia non solum ad cultum custodiamúe villæ, sed etiam quæ vt ipsi patrifam. in ministerio ibi essent, legato cedere. Imagines quoque hæ solæ legatæ videntur, quæ in aliquo ornatu villæ fuerunt. Sed si qua eo congesserat non vsus sui causa, sed custodiæ gratia, non continebuntur. vina etiam quæ in Apothecis sunt non cedent. & hoc iure vtimur, vt quæ ibi paterfamilias quasi in horreo habuit, non continebuntur. Celsus quoque lib. 19. scribit fructus ibi repositos, vt venirent, vel in alium vsum quàm fundi conuerterentur, instructo fundo non contineri. Vlpian. eod. titul. d. l. 2. Maff.

INSTRVERE accusationem, vel actionem, vel litem, est literis, ac testibus: cæterisq; ad probandum necessarijs eam adornare. Vnde instrumentum litis vocat Quintilianus, quicquid ad instruendam litem, id est, causam pertinet: quod nos Productionem dicimus. Oldendorp.

INSTRVMENTA, generaliter intelligi possunt ea omnia,

omnia, quibus causa instruitur. vt tam testimonia, quã scripturę instrumentorum loco habeantur. vt innuunt Paul. in l. 1. de fid. instrum. & Vlpian. in l. notionem. §. in strumentorum. de verb. sig. Specialiter tamen pro scripturis accipienda sunt instrumenta, quibus legitima ratione fides est adhibenda. Veluti quę per tabelliones publicos, seu notarios, vt nunc vocamus. scribi solent. de quibus in Authen. de instrum. caut. Vel quæ sigillo, seu annulo signatorio confirmantur ab Episcopo, Magistratu, aut etiam ab ijs qui publici alicuius officij auctoritatem habent indubitatam. Old.

INSTRVMENTA domus quæ sint, quæ relicta domo instructa ad nouum dominum transeant, adnotauit Iurisconsi. in l. quæsitum est §. si domus instrumentum sit legatum. ff. de fund. instrum. Breuiter & præter imagines, & affixa spolia, ista etiam Paul. de instr. fund. adnotauit specularia, pegmata, canales, harpagones, hamas, centones, siphones, scalas, perticas, spongiasque, quib. instrumentis domus contra vim ignis ad incertos casus defenditur, squalor abluitur, & immundiciæ purgantur. Sp.

INSTRVMENTA Iustinianus à literis separat in l. 1. C. de iura. propt. cal. In omnibus caussis, siue propter literas fuerit certatum, siue propter instrumenta, siue propter quicquam aliud, &c. Instrumenta ergo sunt, quas Cicero literas publicas appellat: hoc est, quæ vel à persona publica, veluti scriba magistratus, vel tabellione scripta sunt. Literę verò hic appellantur priuatę: veluti rationes, breuiaria, codex accepti & expẽsi, syngraphæ & cautiones à patrefa. conscriptæ.

INSTRVMENTA noua, intelliguntur nuper reperta, tametsi antiqua sint. gloss. in l. Imperatores. ff. de re iudic. & gloss. in l. admonendi. in fine. ff. de iureiuran. Spieg.

INSTRVMENTI cauponij nomine serui & ancillę continentur. Vlpia. l. 43. §. 3. ff. de ritu nupt. Multæ adsolent sub prætextu instrumẽti cauponij, prostitutas mulieres habere. Hor.

INSTRVMENTI nomine aliquando intelligitur monumentum scripturarum ad res gestas pertinentium. Vnde instrumentum vetus & nouum. Suetonius in Vespasiano: Vndique inuestigatis exemplaribus instrumentorum imperij, pulcherrimum ac vetustissimum confecit. Sp.

INSTRVMENTO lanionis, teste Paulo in l. cum de lanionis, relinquimus mensas, pondera, ferramenta, & alia, quæ laniandæ carnis causa parata sunt: Item trutinas, cultros, dolabras. ff. de fun. instrum. in prin. citatæ l. Spieg.

INSTRVMENTO piscatorio legato contineri Aristo. ait nauicellas, quæ piscium capiendorum causa paratę sunt: sed & piscatores cõtineri, verius est teste Martiano. l. item pictoris. ff. de fun. instr. Sp.

INSTRVMENTO legato aliquando & personas legantium necesse est inspici. vt docet Paul. in l. cum de lanionibus. ff. de instr. Sp.

INSTRVMENTO verò fundi quid comprehẽdatur, exponitur plenissimè in l. 8. l. 9. l. 10. l. 11. l. 12. l. 25. ff. de instruct. vel instrum. l. 33. circa fi. ff. de ædil. edict. l. 17. ff. de act. empt. Briss.

INSTRVMENTA fundi conseruandi fructus causa, veluti granaria, quia in his fructus custodiuntur. Vrceos, capsellas, in quibus fructus componuntur, sed & ea, quæ exportandorum fructuum causa parantur, Instrumenti esse constat, veluti iumenta, & vehicula, & naues & cuppæ, & culei. Alphenus autem si quosdam ex hominibus alijs legauerit, cæteros qui in fundo fuerunt non contineri instrumento ait, quia nihil animalis instrumenti esse opinabatur: quod non est verum. Constat enim eos, qui agri gratia ibi sunt, instrumento contineri. Saltuarium autem, Labeo putat eum demũ contineri, qui fructuum conseruandorum gratia paratus sit, non eum, qui finium custodiendorum causa: sed Neratius etiam hunc: & hoc iure vtimur, vt omnes saltuarij contineãtur. Trebatius amplius etiam pistorem & tonsorem, qui familiæ rusticæ causa parati sunt, putat contineri. Item fabrum, qui villæ reficiendæ causa paratus sit, & mulieres, quæ panem coquant, quæq; villam seruent. Item molitores, si ad vsum rusticum parati sunt. Item focariam & villicam, si modo aliquo officio virum adiuuent. Item lanificas, quæ familiam rusticam vestiunt, & quæ pulmentaria rusticis coquant. Cellarum quoque, id est, qui ideo præpositus est, vt rationes saluæ sint. Itẽ ostiariũ mulionemq; instrumenti esse constat: & molas, & machinas, fœnũ, stipulas, asinũ machinariũ, machinã frumẽtariam: vas æneum, in quo sapa coqueretur, & defrutum fiat, & aqua, quæ ad bibẽdum, lauandamque familiam paratur, instrumẽti esse: & cribra, & plaustra, quibus stercus euehatur. Ea vero quæ solo continentur, instrumenta fundi non esse Cassius scribit: Veluti harundineta & salicta, antequam cęsa sint, quia fundus fundi instrumentum esse non potest, sed si cæsa sunt, puto contineri, quia quærendo fructui deseruiunt. Idem & in pallis erit dicendum, si in agro venationes sunt, necessaria instrumento contineri, maximè si ager ex hoc reditum habet. sed si ab aucupio reditus fuit auceps, & plagæ, & huius rei instrumentum agri instrumento continebitur. nec mirum, cum & aues instrumento exemplo apum contineri, Sabinus & Cassius putauerunt. vt Vlpian. de fund. instru. Maff.

INSTRVMENTO tabernæ vel instructæ tabernæ appellatione quid contineatur, vide l. 13. ff. de instr. vel in strum. l. 185. ff. de verb. sign. Briss.

INSTRVMENTORVM nomine ea omnia accipienda sunt, quibus causa instrui potest: & ideo tam testimonia, quam personæ instrumentorum loco habentur. l. 1. ff. de fid. instr. Hoto. vide & Ferrettum §. Item inutilis. Insti. de stipul.

INSTRVMENTVM. Instrumentum est commentarius, siue descriptio eorum, quæ inter paciscentes, vel contrahentes placita sunt, ac conuenta. Græci συμβόλαιον appellant. Nam illa deliberationum, & personarum cõtractus ineuntium, commistio, συμβολὴ dicitur: & qui super ea commẽtarius componitur, συμβόλαιον appellatur. Id verò oportet ternario testium numero niti, vt fidẽ faciat, & sit omni exceptione, ac calumnia maius. Etenim in contractibus, & instrumentis, rerum veritas cõsideratur potiùs, quàm scriptura. l. in contractibus. C. plus valere quod agitur. &c. facit l. fi. C. si certum petat l. scripturas. §. vlti. C. qui potio in pignor. habeantur. Præterea, nemo ex instrumentis domesticis, vel sua annotatione idoneam debiti facit probationem. l. instrumenta. §. exemplo. C. de probat. Hinc est, quod in omni instrumento, priùs ab eo, qui id produxit, probationes exigimus, deinde ab eo, qui falsum illud arguit. l. vlti. C. de crimi. falsi. Anchora.

INSTRVMENTVM culturæ, est finiente Vlpiano apparatus rerum diutius mansurarum, sine quib. exerceri possessio nequiret. l. quæsitum est. de fund. instru. Idem ostendit in §. si domus. d. l. inter fundi instrumentum & ornamentum multum interesse. Sp.

INSTRVMENTVM Cassius dicebat instrumenti ea esse, quæ ad tutelam domus pertinerent. l. quæsitum. ff. de instruct. vel instr. leg. Sp.

INSTRVMENTVM & Instructum separantur in tit. de instruct. vel instrum. leg. Plenius enim est, & vberius instructi quàm instrumenti legatum, cùm illo nõ loci tantùm, sed & patrisfa. ipsius instrumẽtum, quod vt instructior esset habuit, contineatur. l. 12. §. sed si fundus. ff. de instr. vel instrum. Vide etiam l. 1. & l. 2. C. de verbo. sign. & l. 1. l. 15. §. 1. l. 20. l. pen. ff. de instr. vel instrum. Briss. vide supra instru. ab instrum.

INSTRVMENTA status vocat in l. isti quidem ff. quod met. ca. quibus continetur aliquem liberum esse. Aldobran. tit. de excus. tut. §. Item si propter.

INSTRVMENTA cognoscere, est relegere & recognoscere se. quod vulgo dicitur collationare. l. cognoscere. ff. de verb. sign.

INSVBTILITER apud Vlpia. quum ait in l. Iuris gentium. §. adeò autem. ff. de pact. quod non in subtiliter dici potest. Spieg.

INSVETA. vide. Insolita.

INSVLA, olim non erat nisi maris, quòd sit in salo posita, mutata a litera in u. Hodie appellatur insula cuiusuis etiam fluminis. Domus item principum, potentiorum, diuitumque, insulæ vocantur, quòd sint à priuatorum domibus disiunctæ. Hinc insularius seruus, qui insulæ custos est. quo verbo vsus est Pomp. in l. si ita. de vsu & habit. Dominus, inquit, proprietatis, etiam inuito vsufructuario, per saltuarium, vel insulariũ custodire potest. Ex Budæo. Alciat. in Commen. de verbor. sig. Sunt autem, inquit, insulæ, domus, quæ vicinorum communibus parietibus non coniunguntur, sed quoque versum vel priuata, vel publica area ambiuntur, non modò ab incendijs ob id tutiores, sed etiam à furibus, qui per tegulas commeate in eas non poterãt, præter quorum ædificia aqua flueret. vnde insulæ nomen inditum. Sp.

INSVLA propriè domus est, quæ vicinorum parietibus communibus non coniungitur vt ait Festus, quarum magna fuit Romæ multitudo, vt tutiores essent ab incendijs: atque ita à similitudine Insularum, quæ circumquaq; aliquo amne ambiuntur, insulæ appellatæ tũ ipsæ tum verò etiam reliquæ omnes domus, quamuis inter se coniunctæ essent. Connan. lib. 2. cap. 2. num. 5. & lib. 4. cap. 10. nu. 10.

INSVLARIIS ij similes sunt qui nostra lingua Conciergerij nominantur, nec ij sunt, qui vt Cœlius putat, deportati aut relegati in insulam essent, quod ij iam Insulares facti essent, & serui pœnæ. Sed Insularios Accursius intelligit eos, qui domini sunt insulæ, id est domus. Connanus lib. 2. cap. 2. nu. 5. Adde Fr. Baldui. comment. in leg. 12. tab. cap. 7.

INSVLAE Italiæ, pars Italiæ sunt, & cuiusque prouinciæ, inquit, Vlpi. ff. de iudici. l. insulæ. Sp.

INSVLA iuncta domui, quando appellatione domus legata esse videatur, Paul. tradit in fin. l. prædijs. de Legat. 3. Sp.

INSVLA est duplex: Perpetua, & Natiua. Insula perpetua, pars est cuiuslibet prouinciæ. l. insulæ. ff. de iudi. Natiua verò, quam nasci rarò contingit. Institu. de rer. diuis. §. insula. l. adeò. §. insula & l. insula. ff. de adquir. rer. dom.

INSVLA in flumine, vt Pomponius Lergo de acquirendo rerum dominio ait, fit tribus modis: vno modo, quando agrum qui aluei non fuit, amnis circumfluit: altero modo quando locum qui aluei esset, siccum reliquit, & circumfluere cœpit. Tertio cum paulatim colluendo locum eminentem supra alueum fecit, & eum alluendo auxit. Duobus posterioribus modis priuata insula fit eius, cuius ager propior fuerit, cum primum exstitit. Nã & natura fluminis hæc est, vt cursu suo mutato, aluei causam mutet, nec quidquam interfit verũ de aluei duntaxat solo mutato, an de eo, quod superfusum solo & terræ fit, quæratur. vtrumq; enim eiusdem generis est. Primo autem illo modo causa proprietatis non mutatur. Maffeus. & ijsdem verbis Connan. libr. 3. cap. 5. nu. 6.

INSVLAM solent commentatores diuidere in Naturalem, Casualem, Accidentalem. Per naturalem intelligi volunt perpetuam. Casualem verò appellant, quam nos diximus natiuam. Et certè vtraque est naturalis. Spieg.

INSVPER habere pro negligere & post habere: notauit Cuiac. lib. 3. Obser. cap. 22. ex l. 43. ff. de religios. & l. 17. ff. de his quæ vt indig. Cui ego locum vnum ex Symmachi ad patrem epistola sumptum addam: in quo ita est: Hæc meatque alia huiusmodi perpulerunt scribẽdi munus insuper non habere. Briss.

INTEGER homo pro firmo, non saucio. in §. his autem verbis. Institu. de leg. Aquil. pro non infamiæ nota maculato. Spi.

INTEGRA causa, pro bona, & quæ nõdum decidit. & Integra fama, pro existimatione. l. 1. de excusat. vete. C. lib. 10. Sp.

INTEGRI restitutio, vt Paul. lib. 1. Sentent. tit. 7. tradit, est redintegrandæ rei, vel causæ actio, quam Prætor ex his causis tribuit, quæ per metum, dolum, status permutationem, & iustum errorem, & absentiam necessariam & infirmitatem ætatis gesta esse dicuntur. l. 1. & 2. ff. de in integr. rest. Est autem in integrum restituere nihil aliud, quàm in pristinam causam pristinumque ius restituere. In integrum pro in solidum in l. 25. ff. de re iud. l. 122. ff. de verb. oblig. Briss.

INTEGRVM varijs modis accipitur, vt not. Instit. de rer. diuis. §. apium. C. de rei vend. l. indicia. Alber.

INTEGVMENTVM. Integumenta vocabantur etiam tegmenta, operimenta, scutorum & sagmata. Cæsar lib. 2. Temporis tanta fuit exiguitas, hostiumq; tam paratus ad dimicandum animus, vt non modo ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutisque tegmenta detrahenda tempus defuerit. Turneb. lib. 24. ca. 11.

INTELLIGENTIA communis, vulgi & populi intellectus habetur, quæ præfertur proprio significato vocabuli, secundum Panorm. in c. quamuis, de verbor. signif. Quòd tamen intelligendum est, quãdo receptus vsus loquendi & intelligendi, contrarium & repugnans propriæ significationi vocabuli, tam viget in sensu peritorum, quàm imperitorum, secundum Bald. in c. 1. de success. feud. in vsibus feud. Vide, Vsus vulgatus loquendi. Sp.

INTEMPERANS. Si quis inquit Connanus libr. 1. cap. 2. num. 9. lucri sui causa stuprum inferat: Alter cupiditate incensus: hic intemperans, ille auarus potius nominabitur.

INTENDERE, pro agere, litem facere, ius suũ persequi, defendere. Exẽpla habes apud Paulum in l. si eo loco. ff. si ser. vendic. Sp.

INTENDERE hi dicuntur, qui rei diligenter incũbunt. Vnde cum actor multa opera, intendere & incũbere suæ petitioni debeat, Intentio pro actione vsurpata est. l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. item l. 2. in princip. vbi est text. elegans. l. generaliter. ff. de except. cum similib. per Zas. citatis in l. qui se debere. de cond. caus. data, caus. non secuta. Sic Cicero docet, statum causæ, & controuersiam consistere in intentione & responsione, id est, in actione, & defensione. Spieg.

INTENTARE actionem, pro instituere. vt vulgò dicitur, respuunt eruditi. Suetonius, Intendere formulã, dixit. Spieg.

INTENTIO, est prima pars, cum scilicet actor proponit, & facit litem: formaturque hæc actio ex [illegible], id est, ex causa. Depulsio responsio rei, quæ ex continenti ad refutandam causam accipitur, iuxta rhetorum doctrinam, à quibus, Alciato indicante, accepta videri potest continentia causæ. Nulli, inquit lex, audientia præbeatur, qui causæ continentiam diuidit. C. de iudi. Doctores Intentionem quandoque pro exceptione aduersus sermonis proprietatem accipiunt, quamuis etiam alia significet. Sciendum etiam, quòd intentio vel actio edita potius est Iurisconsultis veteribus (qui nõ secundum Pontificum, aut Iustiniani in Authenticis idioma, sed ex ea lingua intelligendi sunt, quæ apud doctos tempore suo in vsu erat) qui libellus conuentionalis vulgò dicitur. Rubr. ext. de libel. oblat. Auth. offeratur. C. de lit. contest. Alburius pro Alciat. Sp.

INTENTIO, pro actione, quæ in iudicio instituitur, aut certè pro libello actionis. l. 66. ff. de iudic. l. 9. §. proinde. ff. ad exhib. l. 18. ff. commun. præd. l. 6. §. hæc actio. ff. si seruit. vindic. l. 17. ff. de euictio. §. si quis agens. Instit. de act.

INTENTIO pro voluntate & mente. l. 18. ff. de aliment. leg. l. 14. §. sed interdum. ff. de religios. & sumptibus.

INTENTIO voluntatis. l. 77. §. donationis. ff. de lega. 3. Briss.

INTER particula, non significat æqualitatem: & per hoc natus inter seruos, non intelligitur seruus.

INTER bonos bene agier. Hoc exemplo Manutius demonstrat à Cicerone priscorum Iurisconsultorum formulas sine verbo citari. Proindeque voces illas, vt

& opotet, ab imperitis, qui locutionem parum integram crederent, additas. Est autem egregium præceptum, ad omnem vitam pertinens, & vox plena humanitatis: vt inter bonos bene agatur, hoc est, vt Philippus ait, bonos ex fide debere præstare etiam, quæ non apertè lingua nuncupata sint. Das keiner den anderen gefahren sol. Sp.

INTER sicarios, pro, de sicarijs Latini auctores dicunt. Cicer. lib. 2. de Inuentione. Non enim oportet in recuperatorio iudicio eius maleficij, de quo inter sicarios quæritur, præiudicium fieri. Idem in orat. pro Cluentio. In Q. Sergij Senatoris eius qui inter sicarios dãnatus est, manus incidit. Et lib. 1. de finibus inter sicarios quæstionem exercere. Briss.

INTERCALARE, interserere est. Et mensis Februarius Intercalaris ob hoc dicitur, quòd ei dies vnus interseritur. Diesque ipse insititius Intercalaris Latinè dicitur, & Græcè ἐμβόλιμος & intercalatio ipsa ἐμβολισμός. Quę in re militari fit, cum inserimus per directum interuallis præpositorum militum aliquos ex ijs, quos postponi placuerat. Sed & ἐξαιρέσιμοι, dies exemptiles propterea dicti sunt, quòd ex mense eximi solebant, vt annus cum solis lunæque ratione congrueret. Budæ. in l. tertiam. §. minorem. de minor. Cæterum mensis intercalaris sublatus est à Iulio Cæsare, vt Sueton. Tranquillus scribit, qui non ex 29. vel vt alij scribant ex 22. aut 23. sed 28. diebus constabat: ideoque cum ante Iulium Cæsarem non constaret annus nisi 355. diebus, incidente intercalari mense, annus dies habebat 383. Eius verò mensis initium erat pride Calend. Mart. vt ex Qu. Mutio Cellus refert. Nũc ex instituto Iulij Cæsaris annus dies habet 365. l. cum hæres. §. Stichus. ff. de statu liber. l. ita vulneratus. §. æstimatio. ff. ad leg. Aquil. l. anniculus. ff. de verb. signif. & quarto quoque anno ad 6. Calend. Mart. dies vnus intercalatur. Cuiac. ad l. ideoque. ff. de vsurpat. & vsucap.

INTERCALATIONIS origo hæc fuit. Omnium primum (inquit Liuius) Numa in 12. menses describit annum. Romulus annum instituerat decem mẽsium, hoc est, trecentorum & quatuor dierum. Numam his adiecisse dies quinquaginta, quibus duodecim cursus Lunæ confici credidit ait Macrobius. Quid igitur? Si anno tribuantur dies 354. qui sint in duodecim menses dispertiendi, oporteret singulis mensibus tribuere viginti nouem dies & semissem: vel senis mensibus dies triginta, & senis viginti nouem. Macrobius adijcit: Numam postea adiecisse vnum diem Ianuario, in honorẽ imparis numeri, ita vt trecenti quinquaginta quinque dies in anno computarentur. Hæc adiectio planè fuit inepta, & rem totam conturbat. Neque sanè eius meminit Plutarchus. Itaque & ego eam nunc omitto, & annum à Numa constitutum simpliciter esse dierũ trecentarum quinquaginta quatuor, quibus Luna duodecies conficit suum cursum, existimo. Sed cum vellet Numa annum etiam congruere cum solis cursu, necesse fuit subinde aliquot dies adijcere. Solis periodus continet trecentos sexaginta quinque dies & quadrantem. Quid igitur? Liuius ait, Numam intercalares menses interponendo annum ita dispensasse, vt vigesimo quoque anno (sic enim legitur in melioribus libris) ad metam eandem solis, vnde orsi essent, plenis annorum omnium spacijs dies congruerent. Quæ tãdem hæc intercalatio est? Plutarchus ait, Numam, cum existimaret anno suo deesse dies vndecim, confecisse mensem intercalarem viginti duorum dierum, quem ἐμβόλιμον appellat. Obscurè id quoque dicitur, & mutilatè. Deerãt dies vndecim, & vnius diei quadrans. Macrobius ait placuisse Romanis, alternis annis binos & vicenos, alternis ternos vicenosque dies intercalares adijci: sicuti & Censorinus scribit, placuisse, intercalario mensi viginti duos dies, vel viginti tres alternis annis addi, vt ciuilis annus ad naturalem exæquaretur. Hoc est, placuit, secundo quoque anno adijci mẽsem vnum intercalarem, qui modò esset dierum viginti duorum, modo viginti trium. Sic enim singulis quadriennijs superarant dies quadraginta quinque, cum singulis annis superessent vndecim & vnius diei quadrans. Fiebatque etiam hac ratione quod Liuius scribit, vt vigesimo quoque anno lunaris annus cum solari congrueret: hoc est, dies illi ducenti viginti quinque, qui viginti annis deerant, quinque mensium illorum intercularium adiectione supplerentur. Alij legunt apud Liuium, Vicesimo quarto quoque anno. Quòd si recipiamus, audiendus esset Macrobius, qui ait, annum à Numa institutum esse dierum trecentorum quinquaginta quinque: & ea intercalatio fingenda qua annis sedecim, sicuti dixi, adijcerentur dies centum septuaginta: hoc est, singulis biennijs modò dies viginti duos, modò viginti tres. Sed octo deinde annis non nisi dies sexaginta, hoc est, singulis biennijs dies quindecim. Sic enim, si annus alioqui erat dierum trecentorum quinquaginta quinque, dies ducenti quadraginta quatuor, qui desunt annis viginti quatuor, anno vigesimo quarto reperientur non deesse. Sed tam inæqualis intercalatio posset absurda videri. Prior certè est simplicior, videturque magis recepta fuisse vsque ad Iulium Cæsarem, qui tandem rem hanc totam facilius etiam composuit: & vt dies tantum, non etiam vt menses intercalares essent, effecit. Iussit annum esse dierum trecentorum sexaginta quinque, vt ad solis periodum referretur, & quia deerat adhuc quadrans, voluit singulis quadriennijs adijci diem vnum. Sic intercalarium mẽsem sustulit, vt Suetonius ait. Sed quo tempore anni erat intercalatio? Censorinus ait, etiam olim mense Februario inter terminalia & regifugium intercalatum fuisse. Macrob. scribit, Romanos non confecto Februario, sed post vigesimum tertium diem intercalasse, terminalibus iam peractis: deinde reliquos Februarij mẽsis dies qui erant quinque, post intercalationem subiunxisse, vetere religionis suæ more, vt Februarium omnino Martius sequeretur. Ergo cum inserebantur intercalares dies viginti duo, Februarius erat dierum quinquaginta: cùm adijciebãtur dies viginti tres, erat dierum quinquaginta, & vnius, qui tantum alioqui esse solebat dierum viginti octo. Apud Ciceronem pro Quintio legimus, ante 5. Calend. intercalares, & pridie Calen. intercalares. Videtur Calendas intercalares appellare primum diem intercalarem, qui erat vigesimus quartus Februarij. Cùm posteà, Iulius Cæsar ita annum produxisset, vt non nisi diem vnum singulis quadriennijs addi esset necesse: retinuit eundem intercalationis diem, vt Macrobius ait, eumque Brissextum censuit nominandum: quia tunc bis dicebatur, 6. Calend. Mart. Nunc videamus ecquid hęc conueniant cum nostris Pãdectis, hoc est, libris Iuris Ciuil. Non possum hæc conferre cum XII. Tabulis quæ quid de ijs statuerint, nescio. Sed quia intercalationis tamen eas aliquam mentionem fecisse audio, rem hanc, quæ tam necessaria est, nec est tamen vulgo satis nota, prætermittere non possum. Cesus noster l. 98. de verborum signific. ita scribit. Cato putat mensem intercalarem additium esse: omnesque eius dies pro momento temporis obseruat, extremoque diei mensis Februarij attribuit Q. Mutius. Mensis autem intercalaris constat ex diebus viginti octo. Hæc ille. Primum hic obseruemus Catonem & Mutium diu ante Cæsarem vixisse. Si loquuntur de mense intercalari, qui eorum tempore adijciebatur, non video quomodo possimus dicere, eum fuisse dierum viginti octo. Repugnant enim & reclamant, quæ dicta superius sunt. Sed si Februarium ipsum, in quo intercalatur, & cui quid adijcitur, appellemus mensem intercalarem, rectè diceremus alioqui esse dierum viginti octo. Certè & Macrobius videtur mensem intercalarem appellare Februarium, cui intercalatio aliquid addere solet. Frequentius tamen ipse mensis, qui inserebatur, appellatus olim fuit intercalaris. Quod Mutius mensem intercalarem additicium extremo diei Februarij attribuit, parum etiam conuenit cum ijs quæ supra dicta sunt. Non enim pridie Calendas Martias, sed sexto Calendas Mart. intercalabatur & interserebatur aliqd. Sed videtur Mutius maluisse in fine anni intercalari. Quòd omnes addititij mensis intercalaris dies pro momento

mento temporis obseruat: conuenit cum eo, quòd etiã diem intercalarem non solent Iurisconsulti numerare. Nam id biduum quod est in Brissexto, pro vno die haberi Celsus ait, l.98. de verb.obli.& l.3.§.4.de minor. Cumq; id dicit, adijcit, propterea nihil interesse, vtrũ priore an posteriore die bissexti quis natus sit: posteriorem tamẽ diem intercalari, ideoq; (inquit) natus sexto Calen.Mart.quo anno non fuit intercalatum: cum erit Bissextus, priorem diem natalem habet. Sed cũ hoc biduum pro vno die habeatur, nihil interesse dicimus: neque qui priore die natus est, citius complebit annos viginti quinque, quàm qui posteriore: & qui natus est posteriore, tam citò complebit, quàm qui priore. Sed quæritur an dies intercalaris nunquam numeretur, & pro nullo semper habeatur. Certè si postremus dies tẽporibus, de quo quæritur, sit bissextus: semper hoc biduum pro vno die habetur, & inter priorem ac posteriorem bissexti diem nihil interest. sed si dies intercalaris incidat in medium tempus aliquod, de quo agitur: alia est adhibenda distinctio. Marcellus l.2. de diuers. temp.præs. quinque huius generis quæstiones & exempla proponit. In primo & postremo exemplo videtur diem intercalarem numerare: hoc est, significat in tempore constituto iudicatis, quod erat triginta dierum, & in lege commissoria, veluti si quis fundum ea lege vendat, vt nisi in diebus triginta precium soluatur, fundus sit inemptus: diem intercalarem non proficere iudicato vel emptori, hoc est, in diebus illis triginta numerari. Sed si agatur de tempore statuto, quo lis perit: vel de vsucapione quæ tempore constituto expletur: vel de actionibus, quæ certo tempore finiuntur, vt ædilitiæ: diem intercalarem non numerari aut imputari, sed eo tale tempus augeri, & cũ prodesse actori vel domino, significat: nempe si incidat in medium illud tempus. Nam alioquin vbi satis est attingere diem postremus dies est bissextus, nõ refert prior an posterior bissextus sit. Et vbi postremum diem omnino impleuisse oportet, vt cũ quæritur, an quis sit minor vigintiquinque annis, oportet totum bissextum implere, sic vt tũc dies intercalaris nõ solum in medio, sed in fine augeat tempus. Quod dicẽdum esse videtur & in omnibus tẽporalibus actionibus. Nam in ijs nisi nouissimus totus dies compleatur, non finiri obligationem, ait Paul. l.6. de oblig.& act. Porrò quod dicitur de vno die intercalari, olim dici quoque poterat & de pluribus, cum erãt plures, vt diximus fuisse modo viginti duos, modò viginti tres. Quod attinet ad Cæsaris cõstitutionem, dies trecentos sexaginta quinque anno ordinario tribuentis: constat à Iurisconsultis posterioribus eam esse receptam, & tribus locis in Pandectis comprobari posse. l.51.ad l. Aquil.l.4.§.5. de statulib. l.54. de verb.sign. Sacerdotes Romæ quibus Cæsar procurationem intercalationis reliquerat, initio quid agerent, nihil intellexerunt. Nam cum deberent ad finem anni quarti intercalare, ad principium intercalabant. Sed Augustus tandem eos castigauit: & apertè edixit, vt incipiente anno quinto primùm intercalarent: & hanc legem in æs incidit, ad memoriam sempiternam, vt Macrobius scribit. Mitto, quod subtiliores mathematici deinde obseruarunt illum quadrantem diei cum diebus trecentis sexaginta quinque in solidum vno anno non occupari aut consumi à sole, sed superesse quasdã (vt appellant) minutas, quæ iã pepererint & confecerint dies tredecim: qui, quia redundant, detrahendi nunc essent. Intercalationis verbum ex eo descendere, quod calatis comitijs, vel populo conuocato, adijceretur, quod anno adijciendum erat, dubium non est. Frã. Baldui. in suo cõm. leg.12.Tab.cap.48.

INTERCEDERE est alienam obligationem recipere, id est, se vel res suas obligare pro alio. Hinc intercessor est inter duos veluti medius quidã & sequester. Cuiacius ad Africanum tractat. quarto, numero quadragesimo.

INTERCEDERE est quasi medium se interijcere, siue vt noceas, siue vt prosis: vnde contrariæ significationis esse reperitur. Intercedere legi, aut sententiæ alicuius, idem est, ac quod vulgo dicitur se opponere. Et apud Terẽtium: Si nulla ægritudo huic malo intercesserit, id est, nocuerit & interuenerit. Ast & fauoris est & beneuolentiæ. Intercedere enim pro reo fideiussor apud creditorem dicitur, quia pro eo rogat, vt detur ei mutuo pecunia, vel illud quicquid est, quo opus habet, quàre quod iussu & rogatu ipsius factum datúmue est, fide sua præstare cogitur. Sic Tullius ad Atticũ: Adscribit etiam, & quasi calcar admouet, intercessisse se pro eis. &c. Conan.lib.6.cap.8.nu.2.

INTERCEDERE propriè fuerat Tribunorum plebis, quibus ius intercedẽdi concedebatur. Nam in hoc creatos dicit Gellius, non vt ius dicerent, sed vt intercederent opponerentque sese iniurijs ac violentijs. Intercedere enim post alia significata, accipitur pro inhibere, coercere, vetare. Vnde intercessionem vulgò oppositionem dicimus. Cæsar Bell. ciu. primo. Refertur statim (ait) intercessione Tribunorum. Oldendorpius.

INTERCEDERE pro alio, hoc est, fidem suam interponere, spondere, obligari, vt apud Iurisconsulti per totum tractatur ad S. C. Velleia. & Bart. in l.2.§.omnis. ibid. Spieg.

INTERCIDERE legatum, pro deficere. Vlpia. de cond.& dem. Intercidit legatum, si ea persona decesserit, cui legatum est sub conditione. Sp.

INTERCIDERE ædes, aquæductum. l.7.§.est & alia. ff. quod vi aut clàm. l.29.§.1.l.49.§.vltim. ff. ad leg. Aquil. Briss.

INTERCIDERE rationes, codicillos. l.1.§.vltim. ff. de seruo corrupt. l.4.l.23. ff. ad legem Corneliam de fals.

INTERCIPERE dicitur qui lucrifaciendi gratia, id est, ea mente vt lucretur, interuertit & contrectat. l.1.§.1.l.44.§.1. ff. de furt. l.penulti. ff. de liber. cau. l.38.§.si debitorem. ff. de solutionib. l.44.§.vlti. ff. de adqui. rer. dom. Hinc interceptarum pecuniarum reus apud Sueton. in Domitia. Vtuntur & in eadem significatione Iureconsulti verbo interuertendi. l.20.l.69. ff. de furt. l.18. ff. de solut. Briss.

INTERDIARIVS est ἡμεροκλέπτης, cui contrarius est ἡμερόκοιτος, dormitator, fur nocturnus. Cuiac. obs. lib.11. cap.27. circa med.

INTERDICERE, natiua significatione est prohibere, & ne aliquid fiat, vetare. Vnde interdicta proficiscuntur, quorum natura est prohibitoria. Quapropter sunt, vt refert Iustinianus, qui putant interdicta tantũ ea vocari, quæ prohibent. reliqua, vt sunt restitutoria, & exhibitoria, propriè decreta esse. Sed vsu frequentatum est, omnia vno vocabulo interdicta appellari. Abusio huius verbi, scilicet pro edicere, notatur Instit. de interd. Oldẽ. gradus generaque pœnarum tractans: Interdicere, inquit, est maximè prohibere: & cõstruitur cum ablatiuo. vt interdicere loco, personis, vel rebus. Vnde interdicti passiuè dicuntur illi, quibus fit prohibitio. l.relegatorum.§.interdicere. ff. de interdi. & relegat. Sp.

INTERDICERE interdum idem est, quod ex interdicto petere & ad ipsos litigatores pertinet: vt apud Quintil. lib.3. cap.8. Non debuisti interdicere sed petere.

INTERDICERE Prætorem de vi, id est, interdicto de vi concesso, iubere eum, qui vim fecerat, restituere, teste Budæo. Sp.

INTERDICERE, pro interdicto vti. & est Prętoris. Vlpi. in l.locum.§.si quis dolo. de tab. exhib. Si neque amouerit, inquit, tabulas, neque celauerit. sed idcirco alij tradiderit, ne eas interdicenti exhiberet. Pomp. in l.1. de loc. & itin. publ. interdicitur pro eo quod est, interdictum redditur, dixit, vt Accurs. sentit. Indicat & alia exempla Budæus, quibus accipitur pro eo quod est, interdicto agi. Sp.

INTERDICERE alicui arte sua, Paulus dixit in l.fin. de pœn. Sp.

INTERDICERE foro, Lege, Aduocatione.

INTERDICERE patria quid sit, not. in l. nulli. C. de sent. & interloc. omn. iud. Sp.

INTERDICI quoque bonis dicebantur, qui administratione bonorum suorum, ob id interdicebantur, quòd neq; modum, neque finem expensarum facerent: Cuius interdictionis solennia verba à Paulo referūtur lib. 3. Sentē. Exempla huius locutionis sunt in l. 26. ff. de contr. empt. l. 18. ff. de testam. l. 6. ff. de verb. obli. l. 9. §. sed & si ei. ff. de reb. cred. Briss. Adde Cuiac. ad l. 6. ff. de verbo. obli. qui recitat ibi effectum interdictionis.

INTERDICI igni & aqua. Oldend. de priscis temporibus alicubi loquēs: Nefas videbatur, ait, quamuis malos, tamen homines supplicio capitis afficere. Itaque maximam pœnam existimabant interdictionem ignis & aquæ. Quum enim earum rerum vsu in hac vita nemo carere possit, perinde habebant, ac si esset is, qui eam sententiam excepisset, morte multatus. Proinde Vlpian. in l. 1. de legat. 3. Hi, inquit, quibus aqua & igni interdictum est, fideicommissum relinquere non possunt, quia neque testamenti faciendi ius habent, cum sint ἄπολιδες. Quòd igitur suprà in dict. Aqua & igni interdici legis, ac demum vltimo supplicio secundū Iurisconss. adsici, de posterioribus temporibus quib. pœnæ capitales introductæ sunt, accipiendum est. Vide Lactā tium cap. 10. lib. 2. Diuinar. Institu. Budæum item ad fin. annot. prior. Sp.

INTERDICTA sub edictis contineri. Bartol. docuit: cuius tamen de interdictis diffinitio Alciato displicet. Sp. Differunt tamen Edicta ab Interdictis. Nam edicta generalia erant, non sicut Interdicta, personalia l. 1. ff. de interdictis. Quæ proponebant Prætores & magistratus vt intelligerent ciues, quod ius de quaque re quisque dicturus esset. id est, de quibus rebus actiones & interdicta daturi essent aut denegatur. l. 2. §. eod. tempore. ff. de orig. iur. Interdicta vero proprie erant formulæ à prætore iudici Pedaneo inter duos de possessione contendentes datæ, quibus cognoscendi pronunciandiq; rationem ei præscribebat: vt ex Theophilo docet Duaren. libr. disput. anniuers. 1. cap. 19. Vide & suprà in voce Edictum. ab interdicto.

INTERDICTUM est censura ecclesiastica in pœnā contumaciæ vel offensæ lata, arcēs præcip. è populum non communicari sacramentis. Io. Andr. in tract. de interd. in princ.

INTERDICTA reddi olim ideo dicebātur, vt momentanea quadam cognitione dirimerentur cōtrouersiæ: præsertim possessionum. Item dicebantur pronunciari, in l. 1. §. nunciatio. ff. de oper. nou. nunt. Item dicebantur edi. l. 2. in fin. ff. quod legat. Sp.

INTERDICTI appellatio obscura est ijs, qui rem ex antiquitate non satis fideliter perpendunt. Ecce autem: sicut duplex censetur bonorum possessio: videlicet, Edictalis & Decretalis: ita docēdi gratia statuamus duplex hac consideratiōe interdictum, scilicet Edictale, quòd prætorijs edictis proponitur, vt sciant omnes ea forma posse implorari: & Decretale, quòd Prætor pro re nata implorantibus decreuit, sicut nostrorum magistratuum interdicta sunt decretalia, exemplo edictorū prætoriorum, quoties hodie ad vsum rei incidēris accommodantur. Et ista obseruatio magnam tibi lucem adfert, quoties legis istas voces, Prætor interdictū proponit. Item, Cùm quo interdicit: scilicet, aduersario. Item, Sed simul veniant ad interdictum mouendum. Item, Vim fieri interdicam: Cùm tamen iam sit propositum interdictum. Item, Quolibet postulante, interdicitur. l. 1. ff. de locis & itineribus publicis. l. 2. §. restituas. ff. ne quid in locis vel itineribus publicis fiat. l. 1. ff. vt in flum. publ. & alibi sæpe. Old.

INTERDICTORUM persecutiones non solum secundum formam actionis, verumetiam ad imitationē antiquitatis inhibendo cum clausula citatoria expediri & possunt, & solent. Ergo, sicut olim erat ingens vtilitas vti interdictis: quoniam tangebatur læsa aduersarij conscientia per mandatum Prætoris, & sæpissimè è molestationibus desistebat, vt nullo alio sumptu, & iudicio esset opus: ita & hoc sæculo eadem vis est mandatorum iudicialium, quibus frequēter solent iniqui homines terreri: Quia ordinatio Dei est, & tacitam in se vim habet. Old.

INTERDICTUM est decretum Prætoris, ad tempus, hoc est, interea dum principalis causa disceptetur, interpositum, ex quo intelligi debet inter Decretum & Interdictum tantundem interesse, quantum inter genus & speciem. nam decreta alia perpetuæ, alia temporalis iurisdictionis causa interponuntur, illa suum nomen retinent, hæc interdicta nominantur: quia inter illa duo tempora interijciuntur. neque displicet, vt quo modo allusionis causa veteres in testamento mentis testationem, in Sacello sacram cellam notabant: sic in Interdicto, interim & dictum (verbi vim potius, quàm etymologiam attendentes) notemus. Simul & illud constat, quemadmodum Interdicere est plerunq; prohibere. vt interdicere bonis, interdicere aqua & igni: sic illa decreta eo magis interdicta nominata esse, quia magna ex parte prohibitoria sunt: si minus, verbis & formula: vi quidem ipsa & effectu ac facultate. Tribus autem de causis instituta reperio. Prima est, ad vim vlciscendam & coercendam. nam qui vi quid fecit, vsque eò coercetur, vt quamuis id iure fecerit, tamen interdictum aduersus eum detur: vt l. 1. §. 2. ff. de itin. actuque pri. l. 1. ff. de fonte, l. 1. de cloac. & alibi persæpe. item qui vi de suo deiectus est, vel prohibitus ad suum accedere, si in rem actionem instituerit, tametsi ea ratione aduersarium possessorem constituat, tamen interdicto vti, & per illud possessionem persequi non prohibetur. quòd sanè ius quoddam singulare esse cōstat, in odium vis illatæ cōparatum, l. cùm fundum 18. §. vltim. ff. de vi, & de vi ar. & l. naturaliter. §. primo. ff. de acquir. possess. vbi is qui egit in rem, potest tamen interdicto Vti possidetis vti. quia non videtur vti possidetis. renunciasse, qui in rem egit, quomodo existimaui aliquando illo in loco legendum esse. Altera causa est, propter commodum possessionis. veluti vt is cui colonus res suas obligauit, possessionem adipiscatur: quamuis Seruiana veluti condictione agere posset. sic superficiarius ciuiles habet actiones. sed quia melius est possidere potius, quam in personam experiri, propterea interdictum proponitur. l. 1. §. 1. ff. de superfic. Tertia causa est, propter proprietatem. vti docet Paulus in l. 2 §. quædam. ff. de interdict. vbi ait ea interdicta quæ rei persecutionem continent, proprietatis causam continere. & ea quæ ad rem familiarem pertinent, proprietatis, non possessionis causam habere. Hotom.

INTERDICTA vnde vocata sint vel nomen acceperint auctores variant. Institutionum architectus arbitratur sic appellari, quòd inter duos dicantur. Sed hoc vt Ferrarius Institut. de interdictis admonet, esset nimis remotè atque impropriè verbum aliorsum detorquere. Quare ipse, vt & alij quamplurimi, putat dicta ab interdicendo hoc est prohibendo & vetando, sicuti vulgo dicere solemus interdicere aqua & igni, & interdicere bonis, loco, ciuitate, ac patria: Idque ea de causa, quòd interdictorum prima prohibitoria fuere, ac omnibus tacita quædam prohibitio insit. Nam prætor si quando ei, qui vi de possessione fundi deiectus sit, restitui possessionem iubet, tamen prohibet ne possessionem vi occupatam diutius detineat, vimque faciat. l. penultim. §. prætor. ff. ne vis &c. Item ei qui liberos exhibere iubetur, ne exhibendos detineat, & sic vim faciat, prohibetur. Et hoc esse videtur, quod Vlpianus nonnulla interdicta mista esse scribit, prohibitoria scilicet & exhibitoria. l. 1. & 3. ff. de lib. exhib. Eaq; sententia eò verisimilior videtur: quod ipsemet Imp. in §. summa. Instit. de interdictis refert, fuisse qui putarent propriè interdicta ea vocari, quæ prohibitoria sint, quia interdicere sit denūciare & prohibere, restitutoria autē & exhibitoria, propriè decreta vocari Andre. Alc. in l. 178. pecuniæ verbū. §. acti. ff. de verb. obl. Interdicta dici tradit quasi interim dicta, cū enim possessionē respiciant, totā litē non perimunt, quin de dominio quæri possit. Quapropter & præiudicia quandoq; appel-

appellantur. Interdicere autem apud veteres id significasse, quod interim dicere Ciceronis ad Herenniũ li. 2. cap. 11. auctoritate comprobat. Franciscus autem Hotom. d. tit. de interd. §. sequitur. existimat, decreta prætoris certa, & vt ita dicam, imperiosa, ab antiquis interdicta nominata esse. Siquidem particula inter nonnunquam ab antiquis augendi & amplificandi causa vsurpata fuit, veluti cum dicimus: Interficere, interimere, internecio. Sic Donatus in illud Terent. C. Quis homo isthuc? P. Dauus: C. Dauus? P. Interturbat: Inter, inquit, modò significat non mediocriter, est enim adauctiua particula. Sic ergo & interdicta à Iureconsultis vocata, ea esse, quæ ijs de rebus interponi solerent, quæ cum priuatæ non essent. iudicis priuati hominis arbitrio disceptandæ non essent, sed magistratus imperio & cognitioni relinquendæ. Nam rebus paulo attentius consyderatis. earum tria videntur genera. Sũt enim aliæ sacræ & religiosæ. aliæ publicæ: aliæ de vi, quæ quidem in possessionum controuersijs vel facta esset, vel ne fieret cauendum videretur. Nam priuatas ad res. & rei familiaris controuersias, actiones accommodatæ sunt. At si quis in loco vel sacro, vel religioso, vel publico, veluti flumine, aut ripa, quid fecisset, quod eius loci ius imminueret: item si qua vis in pacata & libera ciuitate committeretur, æquum fuit, Pretorem ipsum, imperium suum interponere. Qua de causa cum alia decreta prætoris iudicio & prudentiæ pro re nata concipienda relicta essent: tamen hæc digna visa sunt. quæ non modo certis verborum formulis conciperentur, & vti concepta erant à Prætore pro tribunali pronunciarentur, verumetiam totidem verbis in edictum referrentur edictiq; Prætorij pars quædam essent, vti pater ex l. 1. C. de interd. & omnib. inscriptionib. libri Pãdectarum 43. vt iam quæ inter actiones & interdicta, tũ similitudo, tum differẽtia sit, existimare aliqua ex parte possimus. Nam ex vtrisq; formulæ certæ conceptæq; in edictum Prætoris relatæ fuerunt: ex vtrisq; iudicia recuperatoria nascebantur: interdum etiam constituebãtur. Vnde illa in edicto, Vnde vi, & de vi arm. VNDE TV ILLVM DEIECISTI, DE EO QVOD IBI TVM HABVIT &c. IVDICIVM DABO. & l. 1. ff. ne vis fiat ei: Si quis dolo malo fecerit, &c. in eum in factum iudicium dabo. Quinetiam videmus frequenter id quod paulo antè Interdictum appellatum est continuo pòst modò Actionem, modò Iudicium appellari: vt in l. is qui. 3. §. si fundus. ff. quòd vi aut clam. Ipse vtile interdictum habebit sed eam actionem præstare cogetur. Verum hoc ita sæpe occurrit, vt plura hoc loco exempla commemorare nihil necesse sit: præsertim cùm Vlpia. in l. actionis. 37. ff. de oblig. & act. scribat, Interdicta etiam actionis verbo contineri. Hot. Differebat autem Interdictum ab Actione, quia solẽnitas actionum erat inducta de iure ciuili, Interdictum autẽ à iure prætorio. Vel secundum Azonẽ, quia in actione verborum solennitas non formabatur in singulorũ personis. sed erant generaliter in omnium personis formata solẽniter verba. In interdictis autẽ, quot erant homines, qui volebãt eam proponere, tot ijs desiderantib. & petentib. formabant solẽnitates, vel conceptiones, quibus contra suos aduersarios in causis suis vtebantur, quas interdicta vocabant. de hoc not. Inst. eo. tit. in prin. & ff. eod. super rubric. Hodie autẽ inter Actiones & Interdicta, nulla est differentia. vt Insti. eo. tit. §. fi. Interdictum igitur est actio in factum prætoria id est, a prætore inuenta.

1. INTERDICTORVM autem variæ sunt species. Quædã enim sunt in quib[us] de dominio, & proprietate, seu iure quæritur: vt de itinere actuq; priuato, de arboribus cædendis. l. 2. §. quædã. ff. de interd. l. 3. §. hoc autẽ. ff. de itinere actuq; priu. l. 1. ff. de arbor. cæd. Quædam in quibus de proprietate & possessione, vt ff. de aqu. quot. & æst. l. 1. § fi. Quædã in quibus de possessione saltẽ. Inst. de interd. §. sequens diuisio. Et huius interdicti possessorij tria sunt mẽbra: quia aliud est Adipiscendæ, aliud Recuperãdæ tertium Retinẽdæ. Primum competit ei q non fuit antè nactus possessionem, & illud est triplex. Quorum bonorũ, Quorum legatorum, & Saluiana: de quibus inf. suo loco. Secundum, Recuperandæ scilicet possessiõis, & hoc triplex: nimirum Vnde vi de possessione immobili, vi bonorum raptorum: spoliato re mobili. & Quod vi aut clam: contra eum qui in solo alicuius ædificauit. Tertium scilicet pro retinenda possessione: duplex est: scilicet vti possidetis: & vtrubi. de his vide glossam quartã & septimam in c. pastoralis. de causa posses. & propr. vbi plenè, & nota glossam optimã & magistralem in l. si quis in tantam. C. vnde vi.

2. INTERDICTORVM quædam respiciunt religionem, quædam verò ius humanum. Religionem respicientia sunt, de mortuo inferendo de sepulchro ædificãdo, ne quid in loco sacro fiat vel immittatur, l. 2. §. 1. ff. de interdic. Quæ humanum ius respiciunt: rursus aliã diuisionem faciunt.

3. INTERDICTA enim humanum ius respicientia. aut sunt publicæ. aut priuatæ vtilitatis. Publica interdicta nouem sunt in vniuersum secundùm Specu. in tract. libel. titu. de causa poss. & proprietatis. §. quia vero. Alia omnia sunt interdicta priuata. quia propter priuatam vtilitatem inducta. & sunt in toto 28. secundum Spec. ibid. §. priuata.

4. INTERDICTA omnia aut simplicia sunt, aut duplicia: Simplicia ea sunt, in quibus actor à reo facile distinguitur, vt in restitutorijs & exhibitorijs interdictis & etiam in aliquot prohibitorijs. §. summa. Instit. de interdictis. Duplicia verò sunt ea, in quibus vterq; actoris & rei partibus fungitur: quo in numero sunt. vti possidetis, & vtrubi interdicta. §. retinendæ. Institutio. de interdictis. In illis etenim vterq; actor est & reus. Quòd sic est accipiendum, vt si is qui ad iudicium prouocauit, de sua possessione non docuerit. à reo tamen possessionis probationem exigimus, alioqui res apud iudicem tanquam vacans remanebit. Faber hic. notatur in l. in trib. ff. de iudicijs.

5. INTERDICTA aut sunt prohibitoria, aut restitutoria: aut exhibitoria. Prohibitoria sunt ea. quibus prætor aliquid fieri prohibet, cuiusmodi est retinendæ possessionis interdictũ. Ei etenim qui possidet, prætor vim fieri prohibet. §. retinendæ. Institution. de interdictis. vbi notatur. Theophilus hic circa medium. Eiusmodi est interdictum de mortuo inferendo deque sepulchro ædificando, toto titu. de mortuo inferendo. ff. Etenim si is, cui ius erat mortuum inferendi, suo iure vti prohibeatur; hic interdicto huiuscemodi adiuuari poterit. l. 1. §. prætor ait. ff. de mortuo inferendo. Eiusmodi est & interdictum, quo aliquid in loco sacro, toto titul. ne quid in loco sacro fiat. aut itinere publico, toto titul. ne quid in loco publico, aut flumine publico; toto titul. ne quid in flumine publico. fieri prohibetur. Eiusdem notæ est interdictum illud, quo creditores missi in possessionẽ debitoris, à prætore in sua possessione seruantur. toto titu. ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est. Sunt & restitutoria quædam interdicta, quibus nobis possessio restitui iubetur. hoc textu, in verbo, Restitutoria. cuiusmodi est, vnde vi interdictum. l. 1. C. vnde vi. l. 1. ff. de vi & armata: & interdictum quorum bonorum: quod qua ratione restitutorium sit, Accursius satis rectè hoc loco prosecutus. gloss. in verbo bonorum, circa fin. quam sequitur Faber & Aretin. Sunt & alia interdicta exhibitoria, quibus liber homo, qui ab alio inuitus detinetur, exhiberi cogitur. l. 1. ff. de libero homine exhibendo. Eiusdem notæ est interdictum de liberis exhibendis. quo pater filium, qui ab alio detinetur, exhiberi postulat, petitque, vt filij deducendi libera facultas concedatur. Parum etenim fuerit filium exhibitum esse, nisi & eum nobis deducere concedatur. toto titul. de liberis deducendis & exhibendis. Bartol. & ibi gloss. in l. 1. §. per hanc. ff. de rei ven dic. communiter interpretes in §. præiudiciales. Institut. de actio. & l. 3. de liber. exhibendis.

6. INTERDICTORVM quædam annalia sunt quædam perpetua. l. 1. ff. de interdictis. seu extraordinarijs action.

INTERDICTVM, de aqua quotidiana & æstiua

datur habenti ius aquæ quotidianæ vel etiam æstiuæ ducẽdæ ad prædia sua: cùm aliquis ducere prohibetur, siue à domino fundi qui dicat sibi deberi seruitutem, siue ab alio quocunque. ff. eodem titul. l. 1. in princip. & quòd interdictum aliquando sit prohibitorium, aliquando restitutorium, vt sequitur. de hoc est casus in d. l. 1. §. 1. & est prohibitorium & retinendæ possessionis. Quandoque autem est restitutorium, secundum Specul. ibidem. versi. alio modo. & §. prælleg. vbi subdit prętor: Quotidiana autem aqua non tantùm illa est, quæ quotidie ducitur: sed illa est, qua quis quotidie potest vti si velit. Duo autẽ sunt genera aquarum, quæ differunt. Quotidiana, quæ duci solet assiduè, etiam si aliquando ducta non est. Eà quoque dicitur quotidiana, cuius seruitus intermissione temporis diuisa est. Sed aqua æstiua ea est, quæ æstate vti expedit, sicut dicũtur vestimẽta æstiua, saltus æstiui, castra æstiua, quibus interdum hyeme: plerunque tamen æstate vtimur, vt habetur in l. prællega. in princ. Olden. Discernitur ergo aqua quotidiana ab æstiua. Primùm ex proposito vtentis quia vel æstate tantum, vel semper ea vti potest. Deinde ex natura aquæ, secundum quam non nisi æstate duci possit. Postremo ex natura & vtilitate loci qui non admittat aquam nisi æstate. l. 1. §. ego puto probandum. l. de interdicto. ff. hoc tit.

INTERDICTVM de aqua de castello ducenda, datur habenti ius auctoritate publica ducendi aquam de canali vel castello, quod est diminutiuum à canna, ad irrigandum. Vide Specu. vbi suprà. qui dicit hoc interdictum haberi, & bene, ff. de aqu. quotid. & æstiu. l. 1. §. ait prætor. 2. de quo dic. vt ibi. & in 3. §. & sequ. vsque ad fin. l. vbi dicitur. Hoc interdictum necessariò propositum est. Nam quia superiora interdicta ad eos pertinent, qui à capite ducunt &c. æquissimum visum est ei quoque qui ex castello ducit (id est, ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit) interdictũ dari. idque à principe conceditur. alij nulli competit ius aquæ dandæ. Vide ibi pulchrum textum. Caput autem aquæ illud est, vnde aqua nascitur. Si enim ex fonte nascatur vt duci possit, ipse fons dicitur caput: Si ex flumine vel lacu: prima incilia vel principia fossarum, quibus aqua ex flumine, vel ex lacu in primum riuum compelli solet, captis appellatione continentur. Castellum verò receptaculum est quod aquam publicam suscipit arte quadam in hoc constructum. Interdicta priora de aqua cotidiana & æstiua, loquuntur de aqua ducta à capite seruitute priuatim constituta: hoc verò ad illos pertinet, qui ex castello ducunt auctoritate publica. Oldendorp.

INTERDICTVM de aqua pluuiali arcenda, vel de aqua pluuia. imò non est interdictum, sed actio ciuilis descendens ex l. XII. Tabul. vt ff. de aqua pluuia arcen. l. si vsusfructus. & ibi nota. super verbo Legitima. vbi allegatur l. Labeo. ff. de stat. liber. Et dicit ibi text. Sed etsi fructuarius opus fecerit, per quod aqua pluuia alicui noceat, erit quidem actio legitima cum domino proprietatis, an verò etiam vtilis in fructuarium actio aquæ pluuiæ arcendæ sit danda, quæsitum est: & magis est, vt detur. supple, dicendum. Si ergò facis aliquod opus in fundo tuo, propter quod aqua pluuialis nocere potest fundo vicini tui, datur contra te actio aquę pluuiæ arcendæ, per quam tuis expensis opus teneris destruere, & damnum contingens emendare. Si verò possideas opus ab alio factum, teneris patientiam præstare, vt destruatur. argum. l. 1. & 2. §. 3. in fin. & l. si tertius colonus. aliàs, vicinus. §. Celsus scribit. vers. si quis alius. ff. eod. titul. & Specul. ibidem. Et dicit Vlpian. in l. 1. in princ. ff. eod. Aquam pluuiam dicimus, quæ de cœlo cadit, & quæ imbre excrescit, siue per se hæc aqua cœlestis noceat, siue cum alia mixta sit. Et sequitur ibi statim: Hæc autem actio locum habet in damno nondum facto, opere tamen iam facto, ex quo damnum timetur. l. 1. §. 1. ff. de aqu. pluu. arc. l. Ateius. §. in hoc iudicium. ff. eodem tit. totiesque locum habet, quoties manufacto opere. agro aqua nocitura est. id est, cùm quis manufecerit, quò aliter flueret, quàm natura soleret, si fortè mutando (aliàs immittendo) eam aut maiorem fecerit, aut citatiorem vel rapidiorẽm, aut vehementiorẽ; aut si comprimendo redundare fecerit eam. Nam si natura aqua noceat, ea actione non continetur. & in ea l. dicitur: De eo opere, quod agri colendi causa aratro fit, Quintus Mutius ait non competere hanc actionem. Sciendum autem actionem aquæ pluuiæ arcendæ nõ in rem, sed personalem esse. l. si tertius. ff. de aq. & aq. plu. arcend. Oldend. Rectè quidem: Veruntamen cum ante susceptum iudicium possessorem sequatur, oportet eã in rem scriptam censeri. l. emptor. l. post venditionem. ff. eod. tit.

INTERDICTVM de arboribus cædendis duo capita habet: primum vt arbores ædibus alienis impendentes adimantur: secundum vt agro vel ruri alterius impendentes succidantur: quorum duorum capitum, vt Vlpia. inquit, differentia hæc est. Siquidem arbor ædibus impendeat: succidi eam præcipitur: Si verò agro impendeat: tantum vsq; ad quindecim pedes à terra coerceri. Et hoc interdictum prohibitorium est. Si autem arbores ædibus alienis impẽdeant, verum totas iubeat Prætor adimi, an verò id solùm, quòd suprà extiterit? Rutilius ait à stipite excidendas: idque plerisque videtur verius. Et nisi adimeret dominus arborem: Labeo ait, permitti ei, cui arbor officit, si velit, succidere eam, lignaque curtare, vt est textus in l. 1. §. hoc interdictum. ff. eod. titul. vbi subditur in §. seq. Arboris appellatione etiam vites continentur. Non solùm autem domino ædium: sed etiam ei, qui vsumfructum habet, competit hoc interdictum, vt ibid. Oldend. Illud tamen obseruandum est, non antea rectè conueniri dominium hoc iudicio, quàm vbi admonitus vt adimat, recusauerit adimere. Quamobrem Bartol. huius admonitionis probandæ gratia consulit instrumentum esse scribendum. l. 1. §. ait Prætor. ff. de arb. cæd. Huic autem conforme est.

INTERDICTVM de arboribus colluca‍ndis & sublucandis. Sublucare autem esse compescere luxuriem ramorum, quòd vsq; ad XV. pedes vt fiat definitum est, à terra videlicet. Sublucare enim est veluti subtus lucem mittere. Collucare verò est vel superiores ramos lumini officientes succidere, vel ipsam arborem ex stirpe penitùs excindere. Cuiac. recept. sent. lib. 5. ca. 6. §. arbor.

INTERDICTVM de Cloacis priuatis reficiendis. Si volens quis suam cloacam priuatam, vel etiam publicam, vel fistulas meatus reficere, vel purgare, vel de nouo facere, ab alio prohibetur, tunc prouisum est ei de interdicto de cloacis, quod est interdictum publicè deputatum & priuatum, de priuatis cloacis. & est prohibitorium. Etiam est aliud restitutorium, scilicet quod datur cõtra immittentem in cloacam meam vel publicam: vel quod immissum in cloacam impedit: vel quo iubetur auferri. quòd immissum est, vt ff. de cloacis. l. 1. §. 1. & §. deinde. & §. cloacæ l. fin. eod. tit. & Specu. ibid. ver. porrò. Cloacæ est locus per quem colluuies fluit: propriè autem hoc interdictum pertinet ad cloacas priuatas. Publicæ enim cloacæ, publicam curam exigunt. l. 1. §. hoc autem interdictum.

INTERDICTVM de fluminibus aduersus eum cõpetit qui quid in flumine publico, ripave eius facit, aut immittit, quo statio iterve nauigio deterior fit. l. 1. ff. de fluminibus. Hoto. Statio autem à statuendo dicitur is locus in quo naues tutò stare possunt. Ein stelle Germ. Old.

INTERDICTVM de fonte est, quod datur ei, qui duxit aquam de fonte hoc anno nec vi, nec clàm, nec precio de alterius fonte. vt ff. eod. tit. l. 1. in princ. vel lacu, puteo, piscina, fossa, stagno. Hoc interdictum proponitur ei, qui fontana aqua vti prohibetur, siue haurire, siue pecus ad eam appellere. l. vnica. prælleg. in prin. Et de istis omnibus seruitutibus datur hoc interdictum, si tamen perpetua sit causa, vt colligitur ex §. 1. d. l. vnicæ. & §. hoc interdictum de cisterna. in ver. denique. à contrario sensu. Non autem datur rescissoria actio. vt d. §. hoc interdictum. vbi dicitur, quòd de cisterna

sterna non competit. Nam cisterna non habet perpetuam causam, nec viuam habet aquam, sed locus est ad colligendam aquam pluuiam aptus. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. inde sic dictus quod sit cis, hoc est, infra terram. Ex quo apparet in his exigendum vt viua aqua sit. Cisternæ autem imbribus concipiuntur. Cætera vide in d. l. vnica. ff. de fonte. vbi dicitur in fin. l. de lacu, puteo, & piscina reficiendis, purgandis interdictum competit. & omnibus personis datur, quibus illud de aqua æstiua. Olden.

INTERDICTVM fraudatorium dicitur, quo prætor ea quæ in fraudem cuiuspiam gesta erant, rescindit, veluti pupilli, aut creditorum. Papinia. l. 96. ff. de solut. Sed & interdicto fraudatorio tutoris creditor pupillo tenebitur. Valens l. 67. ff. ad S. C. Trebel. Etiam eo tempore, quo creditorum fraudandorum cõsilium inibis, citra periculum interdicti fraudatorij hæreditatem suspectam adibis. Item, vix fraudatorio interdicto locus erit. Hot. Hinc

INTERDICTO etiam locus est, vbi debitor rem alienam alienauerit. l. pupilli debitor. ff. de solut. Et in debitore fisci & ciuitatis. l. satis notum. C. in quib. causis pig. text. l. moschis. in prin. ff. de iure fisc. l. 2. vbi Barto. not. C. de debit. ciuit. li. 11. Idem & in eo qui cũ hæreditatem restituere si sine liberis decesserit, rogatus erat, bona aliquot alienauit. in Auth. contra rogatus. in verbo, aut deficiente. C. ad Treb.

INTERDICTVM de glande legenda, vel alio fructu, datur ei, cuius glans vel alius fructus in fundum alienum ceciderit. vt l. vnica. ff. eod. titul. vt singulo tertio die legere & exportare liceat. Et glandis nomine omnes fructus continentur, vt dicitur in fin. eiusdem l. vnicæ. Olden.

INTERDICTVM de itinere actuque priuato restituendo prohibitorium, ad tuendas tantummodò rusticas seruitutes, datur contra prohibentes aliquam vti seruitute sua. vt ff. eod. tit. l. 1. §. 1. & datur confessoria contra negantem seruitutem, vt l. si fortè. §. sciendum. ff. si seru. vend. Et etiam aduersus eum, qui alium iniustè prohibet sua vti seruitute. Immò etiam tunc datur confessoria, vt d. §. sciendum. l. præallegat. Vnde datur mihi, quia itinere, actu vel via priuata vsus sum hoc anno triginta diebus non vi, non clàm, non precario. Idq; in quacunque anni parte præsente aut præterita, vt ff. eod. tit. l. 1. §. Hoc interdicto. & hoc si fuerit iure seruitutis, aliàs secùs. vt ff. de aqua plu. arcen. l. 1. in fin. & ideò à te non debeo prohiberi, quò minus vtar interim, vel tanto tempore, quoadusque de seruitute constet. Ait enim Prætor: Quo itinere actuque priuato, de quo agitur, hoc anno nec vi, nec clam, nec precario ab aduersario vsus es, quò minus ita vtaris, vim fieri veto, vt ff. eod. tit. l. 1. in prin. Olden. Datur autem non solum ei, qui suo nomine & per seipsum vsus est itinere, vel actu: verumetiam qui per colonum aut hospitem, aut alium amicum id non ignorantem vtitur. d. §. is cui colonus. & l. 3. §. vti videmur. ff. eod. tit.

INTERDICTVM de libero homine exhibendo competit vnicuique de populo ad petendum in publicum hominem liberum, cõtra & aduersus eum, qui liberum hominem inuitum captum dolo malo detinet in seruitute. Et proponitur hoc interdictum tuendę libertatis causa, videlicet ne homines liberi retineantur à quoquam, pro exhibitione faciẽda, vt homo producatur in publicum, & tangendi vendendiq; hominis facultas præbeatur. Et exhibere est extra secretum habere. ff. eod. tit. l. 3. §. ait prætor. Hoc etiam interdictum cõpetit aduersus absentem, vt in l. præalleg. §. 1. & à quocunque hoc interdictum proponi potest, quia cuilibet de populo competit, & cuiuslibet interest ne hoc fiat. Nemo enim prohibendus est libertati fauere. vt ea l. §. hoc interdictum. 1. & nihilominus lex facit accusari, vt eo. tit. l. 1. in prin. vbi text. inquit. Quem liberum dolo malo retines, exhibeas. & ff. ad leg. Fauiam de plag. l. nõ statim. §. fin. C. eod. tit. l. si fratrem. Old.

INTERDICTVM de liberis exhibendis, seu deducendis datur patribus vel parentibus contra eos, qui liberos vel nepotes in potestate eorum existentes, sine eorum voluntate detinent. Vnde l. 1. ff. eod. titul. sic ait: Ait prætor, qui quæve in potestate Lucij Titij est, si is eave apud te est, dolove malo tuo factum est, quò minus apud te esset, ita eum eamve exhibeas. Hoc interdictum, & illud de vxore deducenda, non sunt exhibitoria solùm, sed etiam deductoria seu deductiua, quia per ea vxor & liberi non tantùm exhibentur, sed etiam deducuntur. vt ff. eodem titul. l. 3. §. 1. Et de interdicto de vxore postea dicetur. Oldendorp. De hoc etiam interdicto, quibus personis illud competat, quibus non, vide Cuiac. Iul. Paul. recept. sentent. lib. 5. tit. 6. §. benè concordans.

INTERDICTVM de loco publico fruendo est publicæ vtilitatis causa propositum, quia tuetur vectigalia publica, quo prohibetur quis vim facere ei, sociove eius, qui conduxit locum publicum fruendum, ab eo, qui locandi ius habuit, quò minus loco publico sibi frui liceat ex lege locationis vel conductionis, vt hæc habentur in l. 1. §. 1. & in princ. ff. de loc. pub. fru. aduersus eum qui vim facit seu prohibet conductorem frui loco publico, siue ipse procurator rerum publicarum id faciat, siue alius.

INTERDICTVM de migrando datur aduersus locatorem eiusve hæredes inquilino, vt ipse liberè cũ rebus suis possit de habitatione migrare, si tamen locatori satisfaciat, & de pensione totius temporis. vt ff. eod. titul. l. 1. §. si pensio. & de damno si quod in domo conducta dederit. Sed etiam gratuitò inquilino datur, colono autem non datur. vt ff. eod. titul. l. 1. §. 1. Sed aliàs ei iuxtà ordinem iudicis subuenitur, si velit non dico migrare, sed colonariam post tempus exactum derelinquere. Dicitur enim in textu: Hoc interdictum proponitur inquilino, qui soluta pẽsione vult migrare. Nam colono non competit, cui etiam extra ordinem subueniri potest officio iudicis. vt tanto celerius expediatur causa migraturi. l. 1. §. 1. ff. de migr. Ergo infrequens est hoc interdictum. Si tamen gratuitam quis habitationẽ habet: hoc interdictum vtile ei competit. Old.

INTERDICTVM de mortuo inferendo, habet locum, vt quis non prohibeatur mortuum inferre, & sepelire, quò licet ei inferre & sepelire, vt ff. eodem titul. l. 1. in prin. vt si in via prohibeatur vel sepulchrum ædificare, vel lapides ad ædificandum per fundum ducere. vt ff. eodem titul. l. 1. §. Prætor ait, & §. si iter mihi. §. vim habere, & §. final. &c. Olim enim quo quisque vellet, poterat inferre mortuum & ædificare sepulchrum, modo id in suo faceret, sine alterius detrimento, & extra ciuitatem. l. 2. in princ. & §. 1. ff. de relig. &c. Oldendorp.

INTERDICTVM momentaneæ possessionis est, quo agitur de possessione retinenda, sicut Vti possidetis. vt ff. vti possid. l. 1. §. 1. & Vtrubi. de quibus infrà dicetur, vel quo agitur de possessione adipiscenda, vt ff. quorum bonorum. l. 1. §. 1. vt est quorum legatorum. vel quo agitur de possessione recuperanda, vt Vnde vi. ff. eodem titul. l. 1. §. 1. Et dicuntur momentaneæ possessiones, quia licet obtineat aliquis in possessione, tamen continuò elapso momento, succumbere poterit in iudicio proprietatis, vt C. si de moment. possessione fuerit appellat. l. 1. Et quòd hæc sint interdicta momentaneæ possessionis, dic vt not. in C. qui legiti. person. habent in iudicio standi. l. momentaneæ. Et naturam illorum prædictorum prosequere. vt not. in c. pastoralis, de causa possess. & propriet. & Institut. de interdictis, per totum, prout etiam suprà dictum est, in princip. de interdictis. Hoc autem interdicto potest quilibet minor et si impubes sit, etiam sine tutore vti. ff. vnde vi. l. 1. §. si filius. Olden.

INTERDICTVM autem momentaneæ possessionis: aut celeris reformatio, vt annotat Cuiacius in l. si coloni. C. de agricol. & censit. libro 11. omnem rationem significat repetendæ possessionis vi vel alio modo perturbatæ, & ideo non tantum interdictum vnde vi, sed & interdictum de tabulis exhibendis: itidem interdicta Vti possidetis, Vtrubi, Saluianum, Quorum

bonorum: ex sententia Pauli comprehendit.

INTERDICTA noxalia sunt ea, quæ ob delictum eorum, quos in potestate habemus, dantur, veluti cum deiecerunt, aut vi aut clam opus fecerunt. l. interdicta. ff. eod. tit.

INTERDICTVM ne quid in loco sacro fiat, & sequentia. omnia huiusmodi dantur cuilibet ex populo ad prohibendum ne fiat. Contra quam prohibitionem si quid factum fuerit: interdicto Quod vi aut clàm, suis sumptibus vel destruere cogetur omne quod factum fuer.., aut in pristinum statum reducere, vel reddere tenetur, vt ff. ne quid in loco public. l. 2. §. ait prætor quod in via. Hoc autem verum est de hoc quod ipse fecit vel mandauit, aliàs secus esset: vt ff. quod vi aut clàm. l. alios. vbi hæc interdicta locum habeant, significatio ipsorum nominum denotat; vt pupillaris actio est, quæ ius pupilli tuetur, vt ff. de pupil. act. l. 1. Et dic. ibi in rubric. ff. de iurisdict. om. iudic. l. si quis illud. Et dantur etiam ad interesse, vt ff. ne quid in loco public. l. 1. §. 1. Old.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco sacro, de loco solum sacro non sacrario competit. l. 1. Et quod ait Prætor, ne quid in loco sacro fiat: non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa fit, sed deformitatis causa, vel incommodi est, vt l. prima. §. quod ait. ff. eodem titul. vbi etiam l. secunda dicit: In muris itemque portis, & aliis sacris locis aliquid facere, ex quo damnum aut incommodum irrogetur, non permittitur. l. 2. ne quid in loco sac. fi. Olden.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco religioso, patet similiter.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco publico vel itinere, interdictum prohibitorium est, & tam publicis vtilitatibus quam priuatorum per hoc prospicitur: loca enim publica vtique priuatorum vsibus deseruiunt iure scripto ciuitatis, vt l. 1. §. 1. ff. eodem titul. vbi sequitur: Publicum locum Labeo diffinit, vt ad areas, ad insulas, ad agros, & ad vias publicas, itineraque publica pertineat. Hoc autem interdictum ad ea loca, quæ sunt in fisci patrimonio, non pertinet. In his enim neque facere quicquam, nec prohibere priuatus potest. Res enim fiscales quasi propriæ & priuatæ principis sunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locum habet, sed in hac controuersia præfecti eorum iudices sunt, quia hoc interdictum ad ea loca pertinet, quæ publico vsui destinata sunt, vt l. 1. præallegat. §. 2. & 3. De hoc vide plura ea l. eodem titul. Oldendorp.

INTERDICTVM ne quid fiat in mari vel flumine publico, ripave eius, quò peius nauigetur, aut in via publica quò peius eatur. Hoc interdictum datur perpetuò omnibus & in omnes habet condemnationem in id, quod actoris intererat: vt l. 1. in fin. ff. de via publica & itinere publico reficiendo, & si quid in ea factum esse dicatur, vbi l. secunda ponit, quòd viam publicam populus non vtendo amittere non potest. & l. final. dicitur, Qui viam publicam exarauerit, ad munitionem eius solus compellitur. Item flumen à riuo in magnitudine est discernendum, aut æstimatione circumcolentium. Item fluminum quædam sunt perennia, quædam torrentia. Perennia sunt, quæ semper fluunt. Torrens est, quod ex hyeme fluit, & si aliquando in æstate. Etiam est flumen publicum, & flumen priuatum, & ripa. quæ omnia describuntur in textu & glos. in l. 1. ff. de flumi. & ne aliquid in flumine ripave eius fiat, quò peius nauigetur. Old.

INTERDICTVM ne quid fiat in flumine publico, vt aliter fluat, quàm priori æstate fluxit, id est, vt aqua fiat altior, depressior, aut rapidior cum incommodo accolentium. vt ff. ne quid in flumine publico. l. prima. in princip. §. quod autem ait. Flumen autem à riuo magnitudine discernendum est: aut existimatione circumcolentium. Publicum autem flumen hic intelligendum est perenne. Et quanquam prætor de flumine nauigabili stricta interpretatione loqui videatur, vtiliter tamen hoc interdictum porrigitur ad flumen quod nauigabile non sit. Oldend.

INTERDICTVM ne quis via. Ei qui via publica vti prohibetur, interdictu & ex causa interdicti actio datur. l. prima. §. primo. ff. vt in flumin. publico nauiga. liceat. l. secunda. §. vltim. ff. ne quid in loco public. sed & huius rei cura mandata est viocuris, siue curatoribus viarum, à quarum munitione nemo excusatur, nisi qui muneris publici vacationem impetrauit. l. cui muneris. ff. de muner. & honor. Qui autem in via publica opus fecit, quo via deterior fiat, id per interdictum restituere & demoliri cogitur. l. secunda. §. prætor. ff. ne quid in loc. publ. Cuiac. lib. 5. recept. sent. Iul. Paul. tit. 6. §. vt interdictum.

INTERDICTVM de noui operis nunciatione, datur ei, qui prohibetur ædificare postquam satisdederit. vt ff. eodem titul. l. prætor ait. §. hoc autem interdictum. Nam hoc interdictum competit, si in solo suo ædificat, vt locum habet remissio, vt ff. eod. titu. l. non solum. §. sciendum. Et tunc non potest vltrà ædificare, nisi constet eum habere ius ædificandi. vt in §. præallega. Hoc interdictum etiam datur in eum, qui non satisdedit vt ædificet, vt ff. eodem titul. l. de pupillo. §. si plurium. & §. meminisse. & tenetur denunciare, etiam si ius ædificandi habet. vt ea l. §. primo. & §. si is, cui. Et si pòst ædificauit, totum suis sumptibus tenetur demoliri, vt ff. eodem tit. l. stipulatio. §. siue autem. Et interdictum de nou. oper. nunti. Imperator nominat edictum. l. 1. ff. eod. tit. vbi dicit. Hoc edictum remediumque operis noui nuntiationis aduersus futura opera inductum est, non aduersus præterita, hoc est, aduersus ea, quæ nondum sunt facta. Nam si quid operis factum fuerit, quod fieri non debuit, cessat edictum de noui op. nunt. & erit transeundum ad interdictum Quòd vi aut clàm factum erit, vt restituatur. Et hæc nuntiatio non habet necessariam aditionem prætoris. potest enim quis nuntiare nouum opus, etsi prætorem non adierit. Item potest fieri proprio & alieno nomine, & omnibus diebus etiam aduersus absentes, inuitos & ignorantes, vt hæc clarè ponit textus l. 1. post princ. ff. eodem titu. vbi subditur: Opus nouum facere videtur, propter quod locum habet nunciatio, qui aut ædificando de nouo, aut detrahendo aliquid, pristinam faciem operis mutat: siue intra oppida, siue extra oppida in villis vel in agris. l. 1. §. opus nouum. & §. siue autem. ff. de nou. oper. nunt. Et hoc interdictum non omnia opera complectitur, sed ea sola, quæ solo coniuncta sunt, quorum ædificatio vel demolitio videtur opus nouum continere. Ergò non pertinet ad hoc edictum, si quis in fundo alterius meteret, vel arborem succideret, vel vineam putaret, licet opus faceret, quia solùm ad ea opera, quæ in solo fiunt, pertinet. nec locum habet, si quis vetus ædificium fulciat, quia non opus nouum facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet. vt l. 1. præallega. §. opus nouum. cum sequentib. Subdit. Nunc videamus quibus ex causis fiat hæc nunciatio, & quæ personæ nuncient, & quibus nuncietur, & sic quibus locis nunciatio fiat, & quis sit effectus nunciationis. quæ per ordinem vide ibidem in dicta l. Oldendor. Vide infrà Nunciatio noui operis.

INTERDICTVM de precario (quod restitutorium est, vt ff. eodem titul. l. secunda. §. primo.) datur ei qui precariò dedit roganti vsum vel possessionem rei etiam alienæ. l. quæsitum est. in princ. ff. de prec. vel creditori, qui rem quam pignori accepit, precariò concessit. l. certè si interim. §. quæsitum est. ff. eodem. Precarium autem videtur rogare & habere, si rogauit pro se, & habet pro suo, vel rogauerit procurator suus, negotiorum gestor, & ipse ratum habet, vt ff. eodem tit. l. rectè. §. 1. dum tamen accipiat in personam suam contractum: aliter non. vt ff. de acquir. poss. l. possessio. §. fin. Datur etiam contra eum qui dolo fecit, vt ff. de acquir. poss. l. si in infinitum. §. 1. Et illud est regulare, quòd dolo desinens possidere, pro possessore habeatur, vt ff. de petit. hæred. l. etiam. §. item si quis dolo. ff. de rei vend. l. qui restituere. & sic pro possessore habetur. de regul. iur. in rubri. libro sexto. Si non sit proximus pubertati, quia

quia tunc sicut quilibet maior tenetur de dolo & lata culpa, vt ff.commoda.l.3.in princip.aliàs secus, vt ff.de rei vendicat. l. quod infans: & in pupillum, qui rogauit precarium sine tutoris autoritate. Et quid sit precarium, require loco suo.imò dic vt legitur. ff.de preca.l. 1.vbi strictè accipitur secundùm Accur. & C. de præscr. 30.an.l.2.vbi largè accipitur. Old.

INTERDICTVM quod vi aut clàm, datur domino prædij, vel ei qui desiit dominus esse, fortè si propter opus nouum minoris vendidit prædium. l.is qui in puteum. §.si posteaquam. ff. hoc titulo. aduersus eum, qui in loco alterius aliquod opus construxit, vel destruxit, dum tamen sit factum in solo.ff.eo.tit.l.1.§. hoc interdictum. Et etiamsi vi, id est, per violentiam, aut clàm, id est, occultè sine notificatione alteri facta fecit, cùm timeret, ne si sciret, sibi prohiberetur, vt ff.eodem tit.l.1. Compellitur autem per hoc interdictum, quod destruxit, suis sumptibus reponere in pristinum statum, vel quod construxit, deponere. Idem si alteri mandassem opus fieri: quia ego teneor ad opus destruendum, & ad impensas.ff.eod.titul.l.aut qui aliter.Hęc verba.Si tamen alius fecit, & ego possideo, tunc teneor ad patientiam præstandam, vt opus tollat.ff.eodem tit. l.final.§.alius. in princip. Et est hoc interdictum restitutorium, per quod occursum est calliditati eorum, qui vi aut clàm quędam moliuntur & destruunt, iubentur enim restituere ea, & parum refert verùm ius faciendi habuerit quis, an non. Siue enim ius habuerit, siue non, tamen tenetur interdicto hoc, qui vi aut clàm fecit. Tueri enim ius suum debuit, non iniuriam committere. vt l. 1.§.1.ff.quod vi aut clam.& sequen.§.Quare vi faciens, vel clam, opus perfectum in pristinam formam restituere cogitur. Cæterùm si quis nec fecit, nec consensit facienti opus quod tamen possidet, petendum est vt patientiam præstet restituendi alienis impensis. Quod si non restituat, aut patientiam præstet, tum agi potest vt soluat id quod actoris interest, opus factum non esse.l.semper aduersus.§.hoc interdicto. ff.hoc tit. Hoc interdictum ad ea sola opera pertinet, quæcunque in solo vi aut clàm fiunt. Et infrà: Vi factum Quintus Mutius scripsit, si cõtrà quàm quis prohibetur, fecerit. Et placet hæc diffinitio Vlpiano, Pedio, & Pomponio, vt ibidem dicitur. Sed Aristo ait, eum vim facere, qui sciens se prohibitum, per vim molitus est, ne prohiberi possit. Et idem sentit Labeo ibidem. Sed l.3.§.final. eodem titul. etiam facere videtur, si quis cõtra denuntiationem testationemq́ue fecerit, siue iactu lapilli, siue alio quolibet actu declaretur voluntas prohibendi. Clàm facere Cassius scripsit eum, qui celauit aduersarium, nec ei denuntiauit, si modò timuit eius controuersiam, aut debuit timere. Aristo putat eum quoque clàm facere, qui celandi animum habet eum, quem prohibiturum se intellexit, & existimat, aut existimare debet, se prohibitum iri. Oldendorpius.

INTERDICTVM quorum bonorum à Prætore inuentum est, & datur ei, qui bonorum possessionem agnouit apud iudicem, hoc est, qui declarauit apud magistratum se talem esse, qui posset ac vellet iure prætorio amplecti hæreditatem defuncti, nondum tamen cõsecutus est corporalem rerum hæreditariarum possessionem aduersus hæredem vel possessorem, vel contra illum, qui pro hærede vel possessore possidet. ad vniuersa bona adipiscenda, non ad singulas res. nisi fortè eueniat vnius tantum rei controuersia, cuius possessionem nondum adeptus sit, l.hoc amplius.cum l. seq. ff. de furt. Bartol.in l.1.§.hoc interdicto. ff.quorum bonorum. Et cùm sit quoddam directum, & quoddam vtile, directum datur ei, qui est bonorum possessor. Vtile datur ei, qui succedit iure ciuili ex testamento, vel ab intestato, & hoc est interdictum restitutorium, & adipiscendæ possessionis.ff.quor.bon.l.1. §.hoc interdictum. Sunt ergo interdictorum quędam recuperandę possessionis, quædam retinendæ. & quædam adipiscendæ, vt suprà in principio præmissum est, & hic describitur. Olden. Differt autem hoc interdictum à petitione hæreditatis in pluribus, vt not. Bart. gloss. & Doct. in l.1.C. eod. & in l.1.& ibi Bart.ff.eodem. idem Barto. in l.fin.C. de edict.diui Hadrian.tollend.& potissimùm in modo proponendi libellum. & per consequens in modo sententiæ ferendæ. Nam in petitione hæreditatis peto me declarari hæredem, & per officium iudicis fit restitutio rerum, vt l.licet.C.de petit.hæred.sed in hoc interdicto, peto me restitui in possessionem, vel possessionẽ mihi tradi. vt l.1. C. eodem. Et sic etiam declaratur diuersitas in modo sententiæ. Quia in petitione hæreditatis declaratur quis sit hæres: sed in interdicto condẽnatur ad restitutionem rerum: Ang.§.quadrupli.nu. 57. Instit.de act.

INTERDICTVM quorum legatorum competit hæredi ad repetendum legata, quæ sine voluntate eius legatarius propria authoritate occupauit. Repeteret itaque hæres, vt deducat falcidiam. Alioquin si repeteret statim redditurus, exceptione doli poterit remoueri. Et hoc interdictum vulgò sic appellatur à primis verbis edicti prætorij, & est etiam adipiscendæ possessionis, id est, mandabatur olim legatario vt restitueret possessionem hæredi, vel bonorum possessori, qui cum nunquam habuisset, adipiscebatur eam. l.1.in princ.ff.quorum leg.& qui non restituit, in id quod interest, debet condemnari. vt l.fina. §.ex hoc interdicto. ff. eod.tit.

INTERDICTVM de remissionibus tunc valet, cum operis noui nuntiandi ius nullum fuit. nam operis nuntiatio eatenus duntaxat valet, quatenus nuntiandi ius fuit. Prætor enim vbi ius non fuit, nuntiationem ipso iure missam facit.l.1. ff.de remiss. Remissio itaque est nuntiationis relaxatio, quæ scilicet in hoc fit magistratus autoritate, vt vicinus cui nuntiatum est opus nouum, nuntiationem negligat, & opus institutũ exequatur. Est & de opere restituẽdo satisdatio remissionis loco. Igitur qui ædificare vult cõtrà quam ei denuntiatum sit, vel remissionem impetrare debet, vel satisdare de opere demoliendo si iudicatum fuerit iustam esse nuntiationem. l.1.§.1.ff.de remiss. De quo latius Cuiac.lib.1.obseruat.cap.16.

INTERDICTVM de ripa munienda meritò propositum fuit. nam ripas fluminum publicorum reficere & munire, vtilissimum est, ne ob id omissum nauigatio deterior fiat, vt l.vnica.§.1. de ripa munien. & sequitur in §.2. De interdicto expressum est, vt damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel caueatur, vel satisdetur. Dabitur autem satis vicinis. Et in fine dicit text. Illud notandum est, quòd ripæ, lacus, fossæ, stagni muniendi causa nihil prætor cauit, sed idem erit obseruãdum, quòd in ripa fluminis munienda. Olden. Ripa autem definitur, id quod flumen cõtinet, naturalem rigorem cursus sui tenens. l.1.§.ripa autem. ff.de flumi. Et hoc est quod Paulus dicit: ripas eas esse, quæ plenissimum flumen continent.

INTERDICTVM de riuis est vtilissimum, quia riuos, specus, & septa reficere & purgare prætor aquæ ducendæ causa permittit, dum tamen nõ aliter aquam ducat, quam priore æstate fluxit, vt l.1.in princ. ff.de riuis. Et sequitur in §.2. Conceditur autem aduersus quẽcunque. l. 1. §. hoc interdictum.& l.3.§. iisdem. ff.de riuis. Riuus est locus per longitudinem depressus quò aqua decurrat, cui nomen est ryax. Dicitur autem riuus à ῥέω, fluo. Aliquando autem solet esse structilis & cęmẽtitius, per quem alicubi ducitur immediatè aqua, alibi verò per canalem vel fistulas. l.Seruius. ff.de riuis. Specus autem est locus in quo despicitur, inde spectacula sunt dicta. & dicit ibi gloss. Specus est locus altus à terra ædificatus ex quo ducitur aqua. ff.eodem titul. l.Seruius autem. Sed quandoque ponitur pro fossa, qua recipitur & colligitur aqua. Et in autoribus ponitur pro loco vmbroso & tenebroso. secundùm Azon. sed secundùm Hugonem dicitur specus esse fouea, habens vndique locum eminentiorem. vnde possit prospici aqua in fundo collecta, vt ff. de aqua pluuia. arcend. l.supra iter alienum. & capitur pro subterraneo meatu. dicta l.Seruius. in princip. & §.primo. eodem titul. Septa verò sunt

rò sunt, quæ ad incile opponuntur, aquæ deriuandæ cõpellendæve ex flumine causa, siue ea lignea sint, siue lapidea, siue de alia qualibet materia, ad continendam, transmittendamque aquam excogitata, Germanicè Ein schranck/ ff. de riu. l. 1. §. ait prætor. Et subdit text. Incile est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dict⁹, quod incidatur. Inciditur enim vel lapis, vel terra, vnde primum aqua ex flumine agi possit.

INTERDICTVM de superficiebus, quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex, exemplo interdicti Vti possidetis. Tuetur itaque prætor eum, qui superficiem petit & defendit, veluti Vti possidetis interdicto, & omnia, quæ in Vti possidetis interdicto seruantur, hic quoque seruabuntur. vt in l. 1. §. proponitur. ff. de superficie. vbi etiam in l. 2. dicitur: Superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas & ciuili, & naturali iure eius est, cuius & solum. Et competit ei qui superficiem alieni soli conductam vel emptam, aut a se extructam habet, & turbatur à domino soli, vel ab alio possidente, aduersus eum qui turbat eum in possessione, ne amplius in ea turbetur, quam retinere commodissimum est. Oldendorp.

INTERDICTVM Saluianum competit domino fundi aduersus colonum in sua domo habitantem, & eius hæredes, de reb⁹ coloni tacitè pignoratis pro mercibus, quas colonus in fundum intulit, vt ff. eodem titul. vbi textus inquit: Si colonus ancillam in fundum pignoris nomine induxerit, & eam vendiderit, quod apud emptorem ex ea natum est, eius apprehendendi gratia vtile interdictum reddi oportet. Nam vtile datur ei contra extraneum possessorem pro adipiscenda possessione eorum, quæ tacitè locatori sunt obligata. Differunt autem Interdictum Saluianum, & actio Seruiana, quia intentans actionem Seruianam, ad rem sibi obligatam restituendam, debet probare huiusmodi rē in bonis coloni fuisse eo tempore quo res fuit illata. Sed hoc non est necessarium in Interdicto Saluiano, imò sufficit probare talem rem fuisse illatam. ita dicit gloss. in §. item Seruiana. Institu. de act. quòd in Seruiana oportet quòd creditor probet de rebus domini fuisse tempore obligatiõis: sed in Saluiano sufficit, quòd probet eum possedisse. Nam omnia posita ab ipso colono, tacitè sunt domino fundi obligata. Huius interdicti iudicium possessorium est, Seruianæ verò petitorium, quod notandum propter appellationes. Quia in iudicio Seruiano posset appellari, secus in interdicto. Bartol. in l. 1. ff. de Saluia. interdicto. Actio Seruiana est in rem, hoc verò remedium in personam vt omnia interdicta. Olden.

INTERDICTVM de sepulchro ædificando locum habet, vt quis non prohibeatur ædificare sepulchrum, quò licet mortuum inferre. vt ff. de sepul. ædif. & mort. infer. per totum. Est enim mortuum inferre, idem quod sepelire. Quod fit cum in terra conditur corpus. l. diui fratres. ff. de relig. & sumpt. fune. Differt autem hoc interdictum à superiore de mortuo inferẽdo, quia hoc saltem exigit vt cui mortuum inferre, illud de sepulchro ædificando, vt eò loci monumentum ædificare liceat. quia religionis interest (vt I C. inquit) monumenta & extrui, & exornari. l. 1. atque aliis. ff. de mort. infer. Ferrarius §. prohibitoria. Institut. de interdictis. Olden.

INTERDICTVM de tabulis exhibendis datur omnibus, quibus aliquid est scriptum in tabulis vel purè, vel in diem, vel sub conditione, siue sint hæredes, siue legatarij, siue fideicommissarij. Et pertinet hoc interdictum non tantum ad testamenti tabulas, verum etiam ad omnia, quæ ad causam testamenti pertinent, scilicet codicillos. vt l. 2. §. hoc interdictum. ff. de tabul. exhib. Olden. Adde Cuiac. libr. 4. recept. sent. Iul. Paul. tit. 7. qui dicit Interdicto de tabulis proferendis teneri eum, qui tabulas supprimit. Exhibere autem est materiæ ipsius apprehendendæ copiam facere apud prætorem, vt ex eius autoritate signatores admoniti, veniant ad recognoscenda signa. l. 3. ff. de tab. exhib.

INTERDICTVM vt in flumine publico nauigare liceat, est quo prospicitur, ne quis in flumine publico nauigare, nauim, ratemve agere, vel in ripa onerare prohibeatur, sed vt per lacum, fossam, stagnum publicum, nauigare liceat, vt l. vnic. §. 1. in princ. ff. eod. titul. vbi subdit Vlp. Lacus est, qui perpetuam habet aquam. Stagnum est, quod temporalem continet aquam ibidẽ stagnantem, quæ quidem aqua plerunque hyeme colligitur. Fossa est receptaculum aquæ manu factum. Possunt autem hæc esse publica, & non publica. Planè qui lacum vel stagnum conduxit si piscari prohibeatur, vtile interdictum ei competere Sabinus consentit & Labeo. Ergò si à municipibus conductum habet, æquissimum erit ob vectigalis fauorem eum tueri, vt l. vnica præallegat. ff. vt in flumin. public. nauiga. liceat. Oldendorp.

INTERDICTVM Vnde vi, locum habet, cũ quis possessionem soli per vim amisit: & datur directè contra deiectorem, vel eum qui mandauit, ratum habuit, aut persuasit fraudulenter deiectionem illi, qui vi de possessione ciuili vel naturali. l. 1. §. hoc interdictum. ff. hoc tit. alicuius rei immobilis deiectus est sine omni causa, vt restituatur ei possessio de qua deiectus est, & omnia ablata. imò dato quòd ibidem essent aliqua, quæ penes violentum fuerint mortua, vel aliquæ res, quæ casu fortuito perierunt, non propter hoc liberabitur, sed in totum condemnabitur ad earum æstimationem, quia nec mortalis, nec fortuitus casus liberat deiectorem. Dicit enim l. 1. C. vnde vi. Rectè possidenti, ad defendendam possessionem, quam sine vitio (scilicet maximo) tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione illatam vim propulsare licet, & ibi not. & ff. de vi & vi armat. l. 1. §. vim vi. Quid sit vim vi repellere. eodem titul. l. 3. §. armis deiectum. dicit, quòd arma sint omnia tela, fustes, lapides, gladij, hastæ, frameæ, & rompheæ. Et est hoc interdictum annale, quia post annum non tenetur, nisi quantum peruenit ad eum. l. 3. §. 1. ff. de vi & vi arma. Ex constitutione autem grauius tenetur, qui mihi fecisse detegitur, vbi dolus prohibetur perenniter, & ignorantia excusatur. Oldendorp. Vis autem hoc loco atrox intelligenda est authore Vlpiano, quæ inde æstimatur, quod armis interuenientibus possessor expellitur, siue ad vsum armorum processum fuerit, siue terrore eorum fugatus. Nam etsi inermes venerunt animo deiiciendi, & in ipsa concertatione tandem eò peruentum est, vt fustes aut lapides in manus sumerent, vis erit armata.

INTERDICTVM de vi & vi armata, cum interdicto Vnde vi, datur & proponitur ei, qui vi deiectus est. Fuit enim æquissimum, vi deiecto subueniri. Ergò ad recuperandam possessionem hoc interdictum inuentum est. Ne quid enim per vim admittatur, in legibus prospicitur publicorum & priuatorum, nec non constitutionibus principum. vt l. 1. ff. eodem titul. §. hoc interdictum. & §. sequent. vbi dicitur: Hoc interdictum nõ ad omnem vim pertinet, verùm ad eos tantùm, qui vi de possessionibus deiiciuntur, & ad solam atrocem vim, & ad eos qui de solo deiiciuntur, vel de re solo cohærenti, vel de ædificio, etiam si à superficiaria insula quis deiectus fuerit, apparet hoc interdictum locũ habere. Sed ad res mobiles non pertinet, vbi furti vel vi bon. rapt. actio competit. Cætera vide in l. præal. Olden. Adde Cuiac. Iul. Paul. recept. sent. d. lib. 5. tit. 6. §. de naui vi deiectus.

INTERDICTVM vti possidetis, locum habet in rebus immobilibus, scilicet si de fundi vel ædium possessione contenditur. Institut. eod. titul. §. sed interdicto. Nam ibidem in §. retinendæ dicitur. Et quia longè commodius est, potius possidere quàm petere, ideo plerunque & ferè semper ingens existit contentio de ipsa possessione. Habet etiam locum in incorporalib⁹: vt in quasi possessione, & datur possidenti ciuiliter & naturaliter, vel etiam quasi possidenti gratia retinẽdæ possessionis. Et proponitur, quoties inter litigatores contentio est vtrum possideant, quia alteruter magis se possidere affirmat. Est aũ hoc nomen Vti possidetis, propriè

propriè ad immobilia accommodatum, quia solùm illa dicuntur propriè possideri, eò quòd eis quis pedib' insistat. Inde enim appellata est possessio, vt in l.1. ff. de acquiren.possess. Oldendorp. Est ergo hoc interdictum prohibitorium retinendæ possessionis. Tametsi per consequentiam quandam censeri posset etiam habere vim recuperandæ possessionis, teste Vlpiano l.1.§.est igitur hoc interdictum. ff. vti possidetis. Declaratur in l.3. in princ. ff. eod. tit. Datur autem hoc interdictum & aliis casibus quamplurimis, quos accuratè enumerat Olden. Classe 2. actio.4.

INTERDICTVM vtrubi, idem est cum interdicto vti possidetis, nisi quòd in hoc differunt, quia illud locum habet, cùm quæstio est de retinenda possessione rerum immobilium, vt suprà dictum est. Et componitur secundùm Azonem & Accursium in gloss. 1. l. præalleg. ex vtrum, & vbi, & ponitur vbi pro apud, & vtrum pro quem, quasi dicat Prætor: apud quem est res mobilis, nec vi nec clam, nec precario: ab aduersario tempore litis moræ ei vim fieri veto quò minus eum inducatis. Ritè enim hoc nomen Vtrobi est ad mobilia introductum vel attributum. Nam mobilia propriè dicuntur apud vel penes nos esse. Vnde Accursi. in gloss. vbi suprà, quærit, quare diuersa nomina dantur his interdictis? Et respondet: quia immobilia impropriè dicuntur possideri. Nam possessio dicitur quasi pedum positio. Ergo meritò datur eis vti possidetis, quod ad mobilia aptari non potest, nisi hodie, quando abusiuè mobilia dicũtur possideri. Vel secundùm alios dicitur interdictum Vtrobi, propter verba solennia olim in hoc iudicio vel edicto reddita, scilicet Vtrobi, id est, vtrũ ibi vel ibi fuerit possessio, vel alibi: & plures solennitates circa hoc, quæ hodie non sunt in vsu, fuere. Et hoc interdicto Prætor iubet induci eum in possessionem, qui ex duobus potior fuerit, & per maiorem partem anni possederit, secundùm Accursium in glos. prima. l. præalleg. ff. eodem titul. Oldendorp. Hoc interdictum Vtrubi Imp. in l. si coloni. de agricolis. censitis, & colo. C. libr.11. celerem reformationem vocat, id est, momenti actionem, quam ne appellatio remorari potest. l. prima. C. de momen. pos. nec compensatio. l. vlt. C. de compensa. Cuiac. ad suprà alleg. l. si coloni. de agricol. cens. & colo. C. lib.11.

INTERDICTVM de vxore ducenda à marito, datur marito aduersus eum, qui dolo eam obtinet, sine voluntate mariti, licet ipsa volente. Datur autem præcipuè marito aduersus socerum, ne contra quàm D. Pius constituit, benè concordantia matrimonia iure patriæ potestatis dissoluantur. l.1.§. vltim. ff. de libe. exhiben. l. si inuita. C. de nupt. l.2. ff. de liber. exhib. & l. vlt. C. eod. Cuiacius in Paul. recept. senten. titu.6. §. benè concordans.

INTERDICTVM & Cessatio, quomodo differant, patet: quia per interdicta prohibetur administratio sacramentorum, paucis exceptis: quod tamen non fit per cessationem, in qua solùm cessatur à diuinorum solennitate. Olden. Item interdictum generale dicitur, quãdo regnum, terra, aut villa interdicitur, Particulare verò, quando vna Ecclesia interdicitur & hoc modo sumendo Interdictum pro censura Ecclesiastica.

INTERESSE tam publicè quàm priuatim dicitur. Publicè interest, quod in commune expedit, & ad totius reipubl. vtilitatem pertinet: veluti rerum iudicatarum auctoritatem seruari, partus non subiici, dotes mulieribus saluas esse, & alia id genus, quæ publicè vtilia sunt. l.61.§.cum prætor. ff. ad Trebel. l.1.§. sed etsi seruus. ff. de ventr. inspic. l.1. ff. solut. matrimon. l.18. ff. de rebus auct. iud. l.16. ff. de appel. l.44. ff. de vsucap. l.1. ff. de incẽdi. ruin. Priuatim verò interest, quod ad singulorum vtilitatem spectat. l.71. ff. de euictionibus. l.8. §. mandati. l. penultim. ff. ad exhiben. l. penult. §. vltim. ff. ne quis eum, qui in ius voc. l.2. in fin. ff. si quis in ius voc. In his autem omnibus locis pecuniariter interesse accipim'. Et ita in eo iure quo dicitur in rem pacta omnibus prodesse, quorum obligationem dissolutam esse eius qui paciscebatur, interfuit. l.21.§. vltim. ff. de pact. non quo modo cuiusque interest, sed ita si alioquin pecuniarium damnum immineat. l.23. ff. de pactis. Sed nec quod dicitur furti actionem dari ei, cuius interest, ita accipiendum est, vt cuiuscunque intersit rem non perire ei ea actio detur, sed qui ob eam rem teneatur quod eius culpa ea perierit. l.14.§. an pater. ff. de furt. nisi si mala fide eam rem possideat. l.12. ff. de furtis. Briss. Eius autem quod interest, triplicem facimus speciem. Primam eius quod neque à lege, neque ex partiũ conuentione definitum est, ideoq; probandum. & quãtumcunque erit (ex regula tamen l. vnic. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.) adiudicãdum. Quæ quidem prima species in generis sui nomine stat, & appellatur id quod interest. Alia autem species eius est, de cuius summa integra, & quantacunque futura est, inter partes conuenit: quę in iure appellatur pœna. l. vlt. de preto. stipu. l. procurator ad exhib.§.2. ff. rem rat. habe. quæ quanquam id quod interest terminet, tamen quia in fauorem stipulantis adiicitur, nunquam aduersus eum retorquetur. adeò vt si paratus sit probare quanti sua intersit, admitti debeat. l. prædia. ff. de actio. empt. l. si quis à socio. & seq. ff. pro socio. contra, in hoc stipulanti prodest, quod quamuis minus intersit debitor tamẽ tergiuersari non possit, & ad solutionem pœnæ condemnetur. Atque hoc ipsum est, quod Vlpianus ait, In pœna non amplius quid intersit quæritur (hoc enim in conuentione definitum est) sed quantum conuentum sit. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verborum obligatio. Tertia species eius est, de cuius summa nõ integra, nec quantacunque ad extremum esse potest: sed quanta fit per singulos menses, ipso iure definitum est, ita vt quãuis vel plus, vel minus intersit, sola tamen summa præstetur. sicuti apparet ex l. vltim. de commod. & peri. rei vend. & hæc à nobis, quoniam ex vsus diuturnitate pẽdet, vsura siue interusurium appellatur. Hoc ita verũ esse apparet ex eo, quod quibusdam casibus id quod interest peti permittitur vel tanquam vsura, vel tãquam id quod interest. Quod si tanquam vsura, quamuis plus intersit quam vsurarum modo exigi possit: tamen vsq; ad modum illum legitimum duntaxat exigitur. Si verò quasi quod interest, quantumcunq; interesse probabitur: exempli causa. Papinianus ait in l. prima. §.1. ff. de vsur. socium qui pecuniam communem in vsus suos cõuerterit, vsuras debere. Pomponius verò in l. socium. ff. pro socio. quum idem dixisset, adiecit, sed non tanquam vsuras, sed quod socij intersit, moram eum non adhibuisse. Quid est hoc? Nimirum idipsum, quod diximus: si tanquam vsuras petat, quamuis plus intersit, nihil tamen amplius exacturum. Si verò tanquam, id quod interest, quantumcunque. Id quod perspicuè Papinianus docet in l. si fratres. §. idem respondit. huius nominis secundus. ff. pro soc. Hotoman. lib.1. de vsuris, cap.5.

ID quod interest, à re reique æstimatione separatur. l. prima. §. considerandum. ff. de tut. & rat. distrah. l. prima. ff. de actio. empt. Et proinde Id quod interest, & Quanti ea res est, diuersa nostri auctores faciunt. l. vni. in fin. ff. si quis ius dic. l.4.§. in eum. ff. de damn. infect. l. 56. ff. ad leg. Aquil. His enim verbis verum rei pretium, illis omnis vtilitas, quæ modo circa rem consistat, continetur, l.193. ff. de verb. signifi. l.21. §. cum per emptorẽ. ff. de actio. empt. Vnde Paulus in l.13. ff. rem rat. habe. In quantum interfuit, sic interpretatur, id est, quantũ mihi abest, quantumq; lucrari potui. Exempla eius quod interest, peti possunt ex l.21.§. vltim. cum l. seq. ff. ad leg. Aquil. l.3. ff. de condict. furt. l.8. ff. de euictionib. l.10.§. cùm autem. ff. de eden. l. vlt. ff. de eo per quem factum erit. l.33. ff. loca. Briss.

Quorum interest, pro, ad quorum officium spectat, & pertinet, dixit Paul. in l.56. ff. loca. & Impp. in l.3. C. de confirm. tut. l.6. & l.7. C. de aduocat. diuers. iudic. l.2. ad leg. Iuliam de ambitu. in C. Theo. & l.4. de fabricensib. li.11. C. Hoc modo & Iustinianus Græcè loqui solet in Nouel. [illegible] pro eo quod est, spectabit ad celsitudinis tuæ officium.

INTERESSE definiri potest id, quod alicui debetur

tur, vel quia damno adfectus est, vel quia lucrum aliquod impeditum est.l.si commissa.ff.ratam rem haber. In tantum (inquit Paulus) competit, in quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui. Obseruabis igitur diligenter, quod cùm quæritur, quid intersit actoris, duplex est consideratio: Altera de damnis & dispendiis rerum, quas amisit: Altera, de lucris & vtilitatibus non adquisitis. Qua ratione interdum vtilitas amissa, maioris erit, quam res ipsa. l.Iulianus scribit.§.vlti.ff.ad exhib. Sabinus autem l. si is.ff.de furtis. Interesse, inquit, eius videtur, qui dãnum passurus est: non eius, qui lucrum facturus est. Olden. Adde Forcat. Necyom.dial.41.num.1.& seq. Huius vt insolentis voculæ, Alciatus veniam petiit, quia non putauit Latinè dici posse. Sed eruditissimus Iurisconsult. Antonius Fumeus, eam à Iurisconsultis vsurpatam ostendit, in l. quod sæpè.in fine. ff. de contrahend. empt.in l.debitor decem.ff.de lega.2. Is, eius quod interest, quam nemo ex interpretibus adhuc attigit, talẽ affert definitionem. Id quod interest, est damni dati, vel lucri cessantis æstimatio. Sed illam nobis tradidit Paulus in d.l.si commissa. Sp. Ostendit etiam idem Corasi.lib.1.Miscel.cap.20. Interesse in substantiuo, Latinè dici posse.

INTEREVNT homines vel morte, vel maxima & media capitis minutione: Res verò, cùm aut nullæ relinquuntur, aut conditionem mutant, l. 63. §. vltim. ff. pro soc. Itaq; fundum inundatione aquarum, vel chasmate alioue quo casu interire dixit Vlpianus in l.10. in fin.ff.de peric.& commod.& l.1. C.de iure emph. vt perire, in l.47.§.vltim.ff.de leg.1. Interiisse & tabulæ dicũtur, quæ interciderunt & perierunt.l.1. ff. si tab. testam. nul.ext. Brisson.

INTERGERINVS paries, idem qui Papiniano in §. item si communem, in l.si fratres.pro socio, Concraticius est. de quo latius in posteriorib.annota. Bapt. Pius. cap.83. Alcia. item qui sit ostendit, interpretans l.maiore parte.de verb.sign. vbi varia exponit parietum genera. Vulgus medianum appellat: cum medianus Latinè aliter accipiatur, quod & Bud. monuit. Quære, Parietum varia sunt genera. Sp.

INTERIM in l.37.ff.de noxal.act. significat quandiu res apud eos manet. Similiter in l.12.in fin. ff. de distrac. pignor. Interim est donec res euincatur. Aliàs Interim est pendente die vel conditione.l.46.ff.famil.erciscundæ.l.21.ff.manda.l.13.§.si sub conditione.ff.de pignorib. l.10.ff.de adsignan.libert. l.36.§.vltim.ff.ad leg.Falcid.l. 96.§.penult.de leg.1. Interim, est pendente iudicio. l.91. §.vltim.ff.de legat.1. Interim, dum apud hostes est. l. 6. in fin.ff.quibus ex causis in poss. Interim in l.8.ff.ad leg. Pompon.de parricid. est in reatu, & pendente criminis quæstione. Interim, id est, quamdiu nolit, in l. 41.§.penult.ff.de leg.3. Briss.

INTERINIMENTVM à verbo Interinire deriuatur, quod partium coram iudice mutuum certamen significare videtur. l.4.tit.de rescript. Drosæus in Methodo iuris.

INTERLEVERIT, Deleuerit. l.11. §. 1. ff. de seruo corrupt. l.2.ff.ad leg.Corn.de fals. Rationes interleuisse. l.67.C.de leg.1. Briss.

INTERLINERE, est atramento, aut aliqua re alia superinducta, picturam vel scripturam destruere. Iulianus in l.qui tabulas.ad legem Aquil. Corrupisse enim tabulas, inquit, rectè dicetur, & qui eas interleuerit. Spieg.

INTERLOQVI Latini dixerunt pro eo quod est loquentem interpellare, & alterius sermonem interrumpere. Terent.

Siccine me interloquere?

Connanus lib.1.cap.16.num.5.

INTERLOQVI Prætor, iudexque dicitur, cùm quid inter cognoscendum pronuntiat. l.1.§.quæro.ff.ad Turpil. l.32.ff.de pœn. l.15.§.in venditione.ff.de re iudi. l.9.§.sed ex facto.ff.quod met.caus. l. 6. §. eius qui. ff. de iniusto rup. l.1.§.hunc consequenter.ff.de appel.

De plano interloqui. l.1.ff.de constit.prin. Hinc

INTERLOCVTORIA sententia, quæ non totum negotium definit, & perimit, sed aliquid obiter ad causam pertinens decernit, & ita definitur interlocutoria, per gloss.in clemen.vnic. de sequestrat.possess. & fruct. est, quæ inter principium & finem causæ fertur, super iis quæ incidunt, vel emergunt. Ioan. Bellon. Etymolog.

INTERMISSIO, vacatio ab aliquo munere ad tẽpus, Ein stillstandt.

INTERMITTERE, pro non continuare. in l.nam & seruus.§.suo.ff.de neg. gest.

INTERNECINVM testamentum quod diceretur, exposuit Cuiac.lib.1.obseruat. Isidor.lib.5. Etymolog.cap.26. Internecini, ait, iudicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat. Accusatorem eius bonorum possessio sequebatur. Idem lib.10. Internecida est, qui falsum testamentũ fecit, & ob id hominem occidit.

INTERNECIDII autem significatio est quasi hominis quædam enecatio. Nam præpositionem inter veteres præponebant. In decimaquarta autem in Antonium bellum internecinum dicitur non testamentum: sic enim scribitur, quæ sunt vrbanarum maledicta litium: non iustæ.

INTERNVNCIVS, qui inter alios medius est, ad aliquid tractandum, & modò huic, modò illi per vices nunciat. Quàm hoc vocabulo vtitur P. Bembus latinè, tam barbarè nunc receptum est in aulis principum nomen oratoris.

INTERNVNDINVM spatium, quod inter nundinas est, veteres Latini vocauerunt: vt intermenstruum quod inter menses. Varro quoties priscus homo ac rusticus Romanus internundinum barbam radebat. Lucilius, paucorum atq; hoc pacto, si nihil gustat internũdinum, quod Nonius duobus verbis diuisum inter nundinum legit. Turn.aduer.lib.15.cap.5.

INTERPELLARE, ad tribunal ire. Oppo. Interpellare ad tribunal per iniuriam mei vexandi causa. l. non solùm.§.si quis per iniuriam.ff.de iniur.

INTERPELLARE, ponitur pro postulare iustitiam, & inuocare officium iudicis, in l. diffamari, C.de ingen.manum. Vide Olden.in eandem. Sp.

INTERPELLARE est extra iudiciũ petere. Nonnunquam etiam interpellatio pro iudiciali conuentione sumitur. l.23.ff.de iudic.

INTERPELLARE, aliàs interrumpere significat. Ita interpellari possessio vsucapioue dicitur. l.14.ff.de seruitutib. l.31.§.vlti.ff.de seruit.vrb. l.33. §. qui pignori.ff.de vsucap. l.2.§.vlt. l.7.§.procurator. l.penul.ff.pro empt. l.2.ff.pro hæred. Brif.

INTERPELLARE debitorem, Budæus inquit, est in iudicium vocare. Id autem proprium est creditoris qui sua nomina exigit, præsertim cum in mora sunt debitores. Sunt enim quædam nomina, quæ non antè dissolui debent, quàm debitor interpellarit. Rursus quædam sunt, in quibus dies ipsa, hoc est, temporis lapsus, pro homine interpellat: adeò vt in mora esse videatur, si vltrò debitum non obtulerit. Sp.

INTERPOLARE, est in aliam formam mutare. Vlpian.de ædil.edic. l.præcipiunt: Interpolant, inquit, veteratores, & pro nouitiis vendunt, id est, in habitum nouitiorum mutant.

INTERPOLATORES etiam Latinè vocari possunt, quos vulgus nostrum regraterios nominat. Brechæus l.mercis appellatione. ff.de verborum & rerum significat.

INTERPOLVM, poliendo propemodum renouatum, in alteram formam è vetere mutatum. Marcianus l.45.ff.de contrahend. emptio. Si vestimenta interpola quis pro nouis emerit, Trebatio placere, ita emptori præstandum quod interest, si ignorans interpola emerit. Hotom.

INTERPONERE, hoc est, accommodare debet prætor partes suas. §.sin autem. Institut. de satisdat.tut. Spieg.

INTERPRETANDO neque lex torquenda est, vt

facto

facto deseruiat, neque factum variare oportet, vt legi respondeat. Nam in torquendo iure, committes fraudem: in variando facto, mendacium. Vtrobique ergò seruanda est simplex veritas. Responsa enim & traditiones Iurisconsultorū sic oportet interpretari: vt potiùs conueniant, quàm discrepent, l. si quis cum testaméto. ff. qui testam. fac. poss. Oldend.

INTERPRETATIO benigna, l. 2. ff. de liber. & posthum. Humanitas Opp. Subtilis iuris regula, l. si ita scriptum. ff. de lib. & posth. Old.

INTERPRETATIO benigna nominatur, quòd non interclusa sit verborum angustijs & angulis literarum, nec restrictè ducta, sed, vt nostri dicunt, largo modo. Cicero laxamentum legis vocat pro Cluentio. Non modò causæ, sed ne legi quidem quicquam per tribunos plebis laxamenti datum est, id est, summo iure egerunt. Sic æquitas dicitur benigna & liberalis, quod plus præstet ipsa, quàm verba legis concedant. Veteres enim, vt testatur Asconius, bonos pro magnis, & honestos pro diuitibus dixerunt: Vnde benignitas pro liberalitate, beneficentia. Itaque bonus & benignus vocatur, qui facilis est, & de suo multa remittit, contrà malignus, qui sui iuris paulò retinentior est. Atque hæc benignitas propriè est legum, & earum si non verbis continetur, attamen sententia & mente intelligitur. Quod ipsum illud est, vt arbitror, quod respondet Modestinus. Nulla iuris ratio aut æquitatis benignitas patitur: vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione producamus ad seueritatem, & cæt. Connanus libro 1. cap. 11. num 3.

INTERPRETATIO est, quæ exponit id, quod dictum vel scriptum est alijs verbis, quæ idem valeant. Salomonius inquit: Vbi verba sunt aperta, interpretatio contra manifestam vim vocabulorum nihil valet. Neque communis opinio efficere potest, quòd verba dicant, id quod non significant. Haloander in celebranda illa nuncupatoria præmissa Nouell. Constitut. commemorat, quatuor genera interpretandi apud veteres fuisse. Officium veri interpretis explicat Diuus Hieronym. in epistola inscripta, De optimo genere interpretandi. Sp.

INTERPRETATIONEM extensiuam recentiores appellant, quam Cicero Ratiocinationē nominat, quod ratione disseritur. Fortunatianus collectiuam, quòd ex eo quod scriptum est, colligimus id quod non scriptum est, vt perinde esse dicamus, ac si scriptum esset. Ab interpretibus modi petendi sunt, quibus collectio fieri potest. Contraxit illos Salomonius lib. 5. Comment. in l. omnes populi. Sp.

INTERPRETATIONEM iustam Iulianus intelligit pro vera & idonea, ac etiam plena & propria. Iustum enim id significat, id, quod est numeris omnibus plenum, absolutumque, & perfectum, quod Græci Ἀκριβὲς dicunt, Budæo teste in Annotationibus ad l. 3. ff. pro socio. quo loco plurima de vocis huius interpretatione commemorat, & cæt. Brechæus l. iusta interpretatione. ff. de verborum & rerum significatton. & cæt.

INTERPRETATIO singulorum verborum glossa est, seu glossema, nomen à lingua tractum, quasi lingua obscurior dilucidiore declaretur, vt homo ferreus & præfractus, hoc est, durus & inflexibilis. Aliquātò fusiùs est scholium, ab exercitatione scholarum deductū, quod constat oratione facili, ac demissa omni prorsum cultu atque apparatu nuda. Commentarij à commentando nuncupantur, quod est disserere. Hi sunt duorum generum, vel simplices, vel in aliud simplices, in quibus breuiter annotantur admonendæ memoriæ nonnulla: quomodo id fiat, Viues docet lib. 3. de Ratione dicendi. In aliud verò sunt, quam sensus authoris cuiuspiam inquiritur, atque explicatur, qui sunt breues & contracti. Diffunduntur verò, si de proposita materia disputatur, & quid adferre queat commentator, experitur: quales ferè sunt in Aristotelem, in Hippocratem, in Galenum, in Magistrum Sententiarum. In iure etiam Ciuili ad 12. Tab. & ad edicta Magistratuum omnium. Huius notæ scriptores, idem Viues ait, non alieni operis expositio dici debeant, quàm authores proprij. Ideoque ad 12. Tabul. & ad edictum Prætoris ædilitium commentarios suos inscribunt. Sp.

INTERPRETATIO legum ab initijs repetenda est. Quia cuiusque rei potissima pars principium est. Caius in l. 1. ff. de orig. iur. Repetit autem ille ius ab incunabulis Romanæ vrbis. Sed nos, qui verum iuris fontem Deum ipsum cognoscimus, Exordium iuris longè altiùs oportet repetere, hoc est, à prima institutione. Oldendorp.

INTERPRETATIO desiderat prudentiam & authoritatem: Prudentiam, hoc est, multarum rerum memoriam, & vsum plurium negotiorum, teste Cicerone. Authoritatem, id est, venerationem, per quam à maioribus declaretur in aliquo prudentia, ne ambitione quadam & philautia vindicetur priuatim. Oldendorp.

INTERPRETATIO omnis in iure, nisi deseruiat foro, hoc est, vsui rerum quotidianarum, inutilis est & perniciosa. Vnde Pomponius interpretationem decemuirorum eleganter vocat disputationem fori, in l. 2. § his legibus latis. ff. de orig. iur. Oldend.

INTERPRETATIO nimium subtilis, & à facti consideratione recedens fugienda est. Sic Nerua Iurisconsultus olim derisus est, qui per fenestram monstrauerat seruos detentos ob pensionem liberari posse, quasi tunc scilicet non viderentur alienati ex ædibus, quia non essent egressi ianuam. Vlpia. in l. est differentia. ff in quibus caus. pign. vel hypothec. tacit. contrah. Oldendorp.

INTERPRETATIONEM benigniorem in re dubia sequi, non minus iustum est, quàm tutum, l. proximè. ff. de his, quæ in testam. delen. Old.

INTERPRETATIO semper ex lege & æquitate producenda est. Quocircà quod dicunt, communem opinionem in iudicio semper esse præferendam: id ego simpliciter intellectum (sicut ipsi certè non distinguūt) nō modò falsum, verumetiam perniciosum in Republica iudico. Nam si consentanea fuerit legibus, aut ratione naturali, iam non quia communis est, sed magis quia iuris est, obtinebit: quanquàm certè aliquid sit, cum multis sentire. Sin autem repugnet iuri & æquitati, omnibus modis repudianda est: vt rectissime sentit Zasius in l. 2 ff. de orig. iur. Probatur pulchrè in l. 1. § quumque hæc materia. C. de vet. iur. enucl. Sed neque (inquit Imp.) ex multitudine authorum, quod meliùs & æquiùs est, iudicatote: quum possit vnus forsan & deterioris sententia, & multos & maiores in aliqua parte superare. Accedit l. ob carmen, in fi. ff. de testib. Vnde scriptum est, turbam ne sequaris. Falsum igitur & hoc est, quòd iudex recedens à communi opinione, faciat litem suā: nisi prædicto condimento accipias, vt in l. vlt. C. de pœ. iud. qui malè iudic. Old.

INTERPRES appellatur is, cuius ministerio ad alienam & extraneam linguam intelligendam vtimur, qui vulgò *Truchement* dicitur, l. 1. §. vlt. ff. de verb. oblig. l. 5. in fi. ff. de captiu. & postl. Liu. libr. 7. Gallus processit magnitudine atque armis insignis quatiensque scutum hasta, cùm silentium fecisset, prouocat per interpretem vnum ex Romanis. Firmicus lib. 3. Mathes. cap. 8. Reddit etiam sic per noctem collocatus Imperatorem aut potentissimorum iudicum interpretes. Plin. libr. 25. cap. 2. de Mithridate. Illum solum mortalium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de subiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellasse. Interpretum autem salarium ἑρμηνευτικὸν appellatur in l. vlt. ff. de proxenet. Briss.

INTERREGES initiò dicebantur centum Patres, qui mortuo Romulo, donec alius Rex crearetur, Rempublicam gubernabant, quisque duntaxat quinque diebus per ordinem. Verùm posteà interregis creandi hæc fuit ratio: Cùm Reipublicæ causa abessent Cōsules, nec habēdis comitijs interesse possent: siue si quādo COS. vitio creati essent, nec placuisset, aut non expediuisset

Tt comi-

comitiorum duntaxat gratia Dictatorem dici: Item, si graues discordiæ incidissent, tùc res ad Interregem deducebatur, qui consularia comitia haberet, teste Fenestella. Oldendorp. vide & Perionium lib.3.de magistr. Roman.

INTERREGNVM, appellatur id tempus, quo regnum vacat, hoc est, antequam in demortui locum nouus rex præficiatur. Hinc inire interregnum, regis demortui vice fungi: & Interrex, qui regis demortui locũ tenet, donec alius substituatur. Cuiusmodi vacante imperio apud nos, sunt è Septemuiris, Magnus Comes Palatinus ad Rhenum, ac Saxoniæ Dux, Constitutione Diui Caroli IIII. Sp.

INTERROGARE legibus, est legis alicuius auctoritate aliquem interrogare, núquid facinus aliquod admiserit. Asconius: Quid est, inquit, reum fieri, nisi apud Prætorem legibus interrogari? Quum enim in ius ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem Reo, Aio te Siculos spoliasse. si tacuisset, lis ei æstimabatur vt victo: si negasset, petebatur à magistratu dies inquirendorum eius criminum, & instituebatur accusatio. Cicero pro Domo sua, Esto: non fuit in me pœna vlla peccati, at fuit iudicij. cuius? quis me vnquàm vlla lege interrogauit? quis postulauit? quis diem dixit? Liuius lib.8. belli Macedon. Neminem vnum tantùm eminere ciuem debere, vt legibus interrogari non possit. Hotom.

INTERROGATIONES in iure (de quibus tractatus est lib.Pandect.11.) ad rei pecuniariæ causas pertinebant: erantque olim institutæ, vt ne malè agendo causa perderetur, liceret apud eum qui ius dicebat, aduersarium certis de rebus, antequàm actio institueretur, interrogare. Sed hoc tempore, inquit lex, interrogatorijs actionibus non vtimur: quia nemo cogitur ante iudicium de suo iure aliquid respondere, l.1.ff.de interrogat.&c.& interrog.act.

INTERROGATIO est remedium quoddam tollendæ dubitationis gratia in iudicijs necessariò introductũ ne litigantes ob defectum probationis iniquũ patiantur damnum. Oldend.

INTERROGATIONES, cùm explorandæ veritatis gratia fiant, duplicem habent effectum: Alterũ, quia succedunt loco probationum ipsis litigatoribus deseruientes: Alterum, nam instruunt animũ iudicis de qualitate rerum, personarum, vel temporis, sæpè dubitantem, vt non possit dicere sententiam antea quàm certior reddatur. Old.

INTERROGATIO iudicis vna plus confert ad cognoscendam in iudicio causam, quàm viginti positiones (vt vocant) & articuli litigatorum. Nam iudex interrogando, scopum intentionis, vel defensionis statim potest attingere. At partes euitant rerum causæ scopũ, & solùm id nituntur, quomodo digressionibus, mendacijs, & multitudine articulorum imponant iudici. Quocirca errant tota via nostri iudices, qui putant loco interrogationum successisse positiones & articulos partium: ipsi interim sedentariam exercentes functionem, prorsus obmutescunt, tantùm recipientes scripta, & decernentes (sicut formularij dicunt) copias productorũ. Oldendorp.

INTERROGATORIAS olim fuisse actiones, apparet in tit.ff.de interrogat. in iur. faciend. & de interrogat.actio.subla. hoc est, ius persequendi, vt aduersarius interrogaretur de eo, quod Actor fortè proponeret, ad aliquam futuram actionem pertinens. Sed has actiones tanquam superuacaneas in desuetudinem abijsse probat Callistratus in l.1.ff.eod. tit. Cùm enim ad effectum & tollendæ dubitationis, & probationis sufficiat declaratio simplex ipsius partis in iudicio: quid opus est solenni actionis formula exigere responsionem admodum breuem, quæ vel officio iudicis potest obiter expediri, magno temporis & sumptuum compendio? Oldendorp.

INTERROGATORIA sunt, quæ facit pars testibus productis contra se: & dantur super articulis, & formantur per circumstantias causæ & personarum, gl. in c. præsentium, de testibus, lib.6. Spieg.

INTERROGATVR, intelligendum, à iudice, vel à parte, gloss.in pr in.l.siue.ff.de interrog.act. Sp.

INTERRVMPITVR aduersus omnes, hoc est, exponente Oldend. Omnes vti possunt beneficio interruptionis. Hæc Iurisconsulti verba, in l.naturaliter.ff.de vsucap. Accursius voluit emendare, hanc phrasim non percipiens. Sp.

INTERRVPTIO vsucapionis, est vsurpatio, l.2. ff.de vsucap. Vide Bartol.in l.vt perfectius. C.de anna. except. Est autem duplex interruptio, naturalis & ciuilis. Naturalis contingit, extinctis his, quæ ad substantiam vsucapionis naturalem requiruntur, vt sunt, possessio, titulus, bona fides, & res ipsa non vitiosa. Hæc tam latè patet, vt exinde nulla præscriptio, siue aduersus interrumpentem, siue aduersus quemcunque alium procedat, nisi denuò cœpta & non continuata, l.naturaliter ff.de vsucapio. Naturaliter interrumpitur possessio, inquit Caius, cùm quis de possessione vi deijcitur, vel alicui res mobilis eripitur, vel naturalis interruptio dicitur, cùm de facto, vt loquimur, possessio alicuius interpellatur & interuertitur. Paulus vsurpationem nominat, id est, adeptionem & occupationem possessionis, quæ plus facti habet, quàm iuris, cùm à non domino capiatur. Connanus lib.3.cap.14. num.1. Ciuilis interruptio est, quæ per authoritatem iuris impedit vsucapionem, etiamsi prædicta ad naturam eius requisita non deficiant: veluti per vocationem in ius, per litis contestationem: vel si facto aliquo interpelletur præscriptio, vt si debitor præscripturus tamiam actioni tradat pignus, vel aliam cautionem, vel soluat vsuras creditori. Ipse enim aduersus se vsurpat præscriptionem ciuiliter, l.cùm notissimi.§.imò & illud.C.de præscript.30.annor. Hæc autem soli interpellanti prodest, aduersus alios interim nihilominùs procedente præscriptione, l.intra quatuor. ff.de diuers.& tempor. præscript. Spieg.

INTERSCALINIVM, inter remiges spacia, quæ figura dicuntur intercilia, ac intersinia. Quære, Remiges.

INTERCISI dies erant quasi dijs & hominibus cõmunes. Nam quibusdã horis fas erat ius dicere, quibusdam verò nefas erat. Sp.

INTERTRITVRA, siue Intertrimentum, detrimentum est propriè in nummis aureis, & vestibus, quasi vsu & attrectatione detritum & consumptum. Scæuola de pign.act.l.pignori. Quæro intertrituram quæ operis facta est. Nebriss.

INTERVALLA honorum in l.6. ff.de legatio. & l.4.ff.de muner.& hon.non cont.int.pat.& fil.& de interuallis libr.10.C. sunt vacationum concessa tempora his ad eosdem vel alios honores eademque vel alia munera denuò vocantur, vt traditur l.1. C.de munerib.lib.10. Et significatur in l.12.ff.de vaca mun. Eaq; est temporum prælcriptio, quam in honoribus repetẽdis, vel alijs suscipiendis dari, Papinia.scribit in l.17.§.præscriptio.ff.ad municip. Briss.

INTERVALLVM, spaciũ quod est inter palos, vallum castrense constituentes: à quo omne spacium, interuallum est appellatum. Vide l.per interualla. ff.de iud. l.1.C.de muner.& hon.non cont.int.patr.& fil.l.1. si tut. Reipubl.caus absuer. Alberi. Sp.

INTERVALLVM modicum dicitur, quod nõ tantum est, vt stipulanti cogitationem adimere potuerit. vide suprà, Modicum tempus. Conna.lib 6.cap.1.nu.4.

INTERVALLA velorum sepimenta, eaque siparia & suppara tenuiora, quæ in medio velorum collocatur. Ioan.Baptist.in Comment.Epist.Sidon Apollina.ad Domicium lib.11.

INTERVENIRE authoritatem perperam, vel nõ interuenire, paria sunt, l.2.ff.de auth.tut.

INTERVENIRE pro intercedere, & accessionis nomine promittere, vel etiam nouandi animo alienam obligationem suscipere, in l.vlt.ff.de minorib.l.3. §.si filiusfamil.ff.de pecul.l.6.§.si passus.ff.mand.l.1.C.de reputa.10. Vnde

IN-

INTERVENTORES, qui alieno nomine obligantur, l.3.§.sed si filiusfam.ff.de pecul.l.7.in fi.ff.de obseq. a libe.part.l.vlt.§.vlt.C.de vsur.rei iudic. Et Interuentiones in l.7.§.non solùm.ff.de minorib. Interuenire etiam dicuntur, qui pro alio in iudicio consistunt, l.11. §.agere.ff.de iniur.l.5.§ nunc videamus.ff.iudicat.sol.l.10.in fin.ff.de ius voc. Brisso. Non solùm qui fideiubet, intercedere siue interuenire dicitur, sed & qui pro alio res suas obligat, etiam interuenit, l.7.§.2.de minorib. multoque magis qui pro alio soluit. Quod ab ijs plerunque fieri solet, qui donationis causa interueniebant, l.6.§.2.mandati. Si debitor pro suo creditore interueniens soluerit, vti aduersus creditorem compensatione poterit, si modò creditum tale sit, quod admittit compensationem: sin aliter, sui crediti habebit creditor petitionem, & creditum consecutus debitori negotiorum gestorum ex causa interuentionis agenti timebitur satisfacere, l.4.de nego.gest. Nec ad rem pertinebit, si dixerit creditor pro se sine mandato suo interuentum esse, l.5.d.tit. Semper enim qui non prohibet pro se interuenire mandare creditur. Atque ita quidem scripsit Vlpia.disp.libr.10. Rævar.l.semper qui non prohibet.ff. de reg.iur.

INTERVENTOR propriè, qui interuenit & impedit agentem aliquid. Vlpianus pro fideiussore, in l. licet, de obseq à liber.& libert.præstan.vtitur, vt & Lampridius in Commodo, Budæo annotante. Spiegelius.

INTERVERSA pecunia domini, l.final.ff.de fugitiuis.

INTERVERSORES sunt administratores, qui dolo malo dilapidant rem pecuniamve fiscalem. Euersores in l.2.C.de palat.sac.larg.lib.12. C.Theod.de suscep. eadem ratione, qua & in schola Rhetorū quidam olim euersoria dicebantur, auctore Augustino 4.Confessionum, cap.3. & in libr.5. cap.12. Decoctores in l. quilibet, de decurio. libro 10. l. si aliquid, de suscept. C. eodem libr. Hi in quadruplum tenentur, l.1.de hisqui ex publi.rat.C.libr.10. l.1.de.fisc.cred.præf.C.eodem.l.1.in fraudem.§.penultim.ff.de iure fisci. Imò in duplum l.defensionis facultas.C.de iure fisc.libro 10.l.aufertur.§. .ff.eodem. in ijs scilicet, quæ fisco nondum acquisita sunt. In adquisitis locus est actioni in quadruplum. Cuiac.in l.qui in contractibus.C.de iure fisc. libr.10.

INTERVERTERE, modò callidè est surripere: quod plerumque fit, cùm rem commodatam aut creditam, dolo, ne restituatur domino, efficimus. Vide Vallam, libr.5. Triphon.l.fin.de seru.fugit. Quoniam interdum aut pecunia interuersa est. Modò subuertere, & euertere. Paul.de cap.diminut. Quæ salua ciuitate accidit, publica iura non interuerti constat. Idem: Legitimæ tutelæ interuertuntur eadem ratione, qua & hæreditates. Scæuola: Cui per fundum aquæductus debetur, quacunque vult, in eo riuum facere licet, dum ne aquæductum interuerterit, l. fin.ff.de aqua quotid. Vtitur & Imper.C.de Iustinian.C.confirm.& l. 2. de iudic. Spieg.

INTERVSVRIVM, vsus medij temporis. Paulus l. debitor, 82.ff. de legat. 2. Alioquin secundùm illam sententiam si interusurium tantùm est in legato, quid dicemus si fundus legatus sit ex die debitus? Vlpianus l.circa, 66.ff.ad leg.Falcid. Interuallum temporis & interusurium huius spacij minorem facit quantitatem decem, id est, vsus & emolumentum eius pecuniæ, quod intereà percipit hæres, legatarius autem amittit. Vlpianus l.9 §.7.ff.de pecul. Vt medij temporis interusurium magis creditor consequatur. Hotomannus. Frequens est apud plerosque Interusurij mentio: qui tamen quid Interusurium sit, Curtij sententia nesciunt. Et est huic simile vocabulum, Interlunium: quo coitus Lunæ, vt ait C.Plinius, & tempus quod inter vtranque lunam est, veterem ac nouam significatur. Interscapilium apud Hyginum pro Valle quæ inter scapulas iacet. Interordinium Iunio Columellæ, vacuus locus, qui inter ordines. Intercolumnium, Valerio Maximo, spacium quod inter columnas: & interuenium, Rutilio Tauro, venarum inter se interualla; Prouidendum (inquit) ne inuentæ aquæ, per rimas refugiant, & per interuenia dilabantur. Est ergò

INTERVSVRIVM, tempus & interuallum, quo vsuræ non currunt: veluti, si dicas, Dominum quidem & agrorum, ac quidquid est aliud id genus possessionum reditus, naturalem ac perpetuam causam habet. Nummorum verò fœnori, vel (sicut iam vtimur ferè) ad vectigal collocatorum fructus sæpiùs vt fieri potest remunerata sorte, per intersuria dilabi solet. Domitius Vlpian.l.circa, ad leg.Falcid. si decem sub conditione fuerint relicta, eaque conditio post decennium fortè exstiterit: Non videntur decem huic legata, sed minus decē. Nam interuallum temporis, & Interusurium huius spacij minorem facit quantitatem. Paulus dissentit ab eis, qui putant, cùm quod post annum debetur, præsenti die legatur, Interusurium tantùm in legato esse, l.debitor. 10.de leg.2. Quo loco, Interusurium videtur pro eo commodo repræsentatæ summæ, in diem debitæ, vsurpauisse, quod medium tempus & anni spacium, intercepturū erat. Ea figura, ni fallor, qui passim, nunc diligentiam, nunc negligentiam præstare, pro eodem Iurisconsulti dicunt. Curtius lib. 2. [illegible], cap.10. Vide & Corrasium Miscell.lib.1.cap.20.

INTESTABILES, apud Latinos priscos, Budæ. teste, fuerunt ijs similes, quos Græci ἀτίμους vocarunt, hoc est, præsidij legum exortes. Horat.in 2.serm.

Intestabilis & sacer esto.

Vlpia.de testam. si quis ob famosum carmen damnetur, Senatusconsulto expressum est, vt intestabilis sit.

INTESTABILIS est, qui testimonij dicendi ius non habet, & vt lexicon Latinogræcum Germaniense μὴ παραδεκτικὸς εἰς μαρτυρίαν. Planè cùm lege quis intestabilis esse iubetur, (veluti ex lege 12.Tabul. cuius verba à Gellio libr.15.cap.13.referuntur) eò pertinet, vt ne testimonium eius recipiatur, néve ipsi, vt quidā existimant, dicatur testimonium, l.26. ff.de testam. §.testes autem, Instit.eod. proinde cùm Senatusconsulto expressum sit, vt ob carmen famosum damnatus intestabilis sit, ex eo infert Vlpianus, Nec testamētum eum facere posse, nec ad testamentum adhiberi, l.18.in fin. ff.de testam. Sic & in l.5.§.penul.ff.de iniur.l.21.ff.de testib. Eoque alludens Plaut.Curgulio:

Semper curato. ait, ne sis intestabilis.
Quod amas, ama testibus præsentibus.

INTESTABILEM Theophilus eum vocat, qui cum suo testimonio, signo, & subscriptione testamentū comprobarit, postea mortuo testatore idipsum abnegat, quod testamenti solenne infirmet. Hunc, inquit, lex improbum intestabilemque esse iubet, nec testari, aut testamento quicquam capere, aut testis adhiberi potest, &c. Quoniam autem inuisi erant, qui intestabiles esse iubebantur. ideò factum est, vt pro execrando & abominando ac detestabili verbum hoc accipiatur, vt apud Horat.in Sermonib.

Sacer, intestabilis esto.

Tacit. lib. 15. Incusat vltrò intestabilem & consceleratum. Plin.lib.30.cap.11.de Magia. Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam vtilitatis vmbras. Gell.lib.7.cap.18. Eos tamen qui ad Hannibalem non redissent, vsque adeo intestabiles inuisosque fuisse, vt tædium vitæ cœperint. Connanus lib.9.cap.3.num.2. Briss.

INTESTATO, aduerbium, sine testamento, Scæuola Luc.Titius intestato moriturus. Sic Paulus: Vt legata, quæ ei dederat, intestato moriturus restitueret. Spiegelius.

INTESTATVS propriè est, qui cùm posset testamentum facere, non fecit: Sed & is qui testamentum non iure fecit, vel cuius testamentum posteà ruptum irritumve factum est, vel ex causa inofficiosi rescissum, vel ex eo hæreditas adita non est, intestatus dicitur, l.1.ff.de suis & legit. Institut.de hæred. quæ ab intesta. def. in princip.l.64.ff.de verbo.significat.l.6.§.1.ff.de inofic. Quintil. Declamat.38. Neque enim negauerim

INVALETVDINIS nomē nec Cicero abhorruit. Insulanus citat verba ex Epist. ad Attic. lib. 7.

INVALIDITAS inter remedia Iuris numeratur, quæ aduersus iniquitatem iudicum introducta sunt, de quo latè Bartol. in l. si expressim. ff. de appellatio. & in l. cùm quærebatur. ff. de re iudic. l. 1. C. quand. prouoc. non est necess. Sp.

INVECTA, illata à Iurisconsultis appellantur, quæ ab inquilinis in ædes conductas inducuntur importanturque, l. 4. ff. de pact. l. 11. §. solutam. ff. de pign. act. l. 2. & l. 3. & l. 4. & l. 7. in fin. ff. in quib. caus. pign. l. 32. ff. de pig. nor. l. pen. quib. mod. pign. l. 1. ff. de migran. l. 14. §. 1. de religios. Briss.

INVENIRE Sypontinus opinatur, esse artis & industriæ, reperire autem casus & fortunæ. Sicque interpretatur illud Ouidij metamorphos. 1.

Tu non inuenta, reperta es.

Quem tamen opinione falli, vel ex illo ipso Ouidij loco planum est: vbi Inachus filiam à Ioue raptā, diu multumque à se quæsitam, inuenisset quidem, sed mutatam in vaccam, & ea specie atque forma, vt filia inuenta carendum illi esset, sic erumpit,

---Tune es quæsita per omnes
Nata mihi terras? Tu non inuenta, reperta es:
Luctus eras lenior---

Vt sit reperire amissam rem quoquo modo recuperare. Dicitur enim Festo repertum quasi repartum & reparatum: Inuenire autem est, in rem venire, eiusque quasi possessionem adipisci. Itaque Inachus repererat filiam, sed non inuenerat, quia non poterat frui reperta. Cicero 2. Academic. Nemo inuenit falsa nec ea, quæ incerta permanent, inuenta esse possunt: sed ea, quæ quasi inuoluta fuerunt, cùm aperta sunt, tum inuenta dicuntur. Hinc Latinis inuenire plerunque significat idem quod nancisci. Cicer. de finib. Propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia inuenit. Et in Epist. Scis meam fortunam nescio quomodo facilè obtrectatores inuenire. Eadem significatione dicitur Græcis εὑρίσκειν, vt multis exemplis docet Budæus in suis commentarijs. D. Lucas, Εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Inuenisti gratiam apud Deum, id est, adepta es. Et Demosthen. τρεῖς λῃστὰς, εὑρομένους ἀτέλειαν vocat, περιιδόντας αὐτούς, καὶ λαβόντας ἃς ἂν εἴποιεν, quibus pro beneficijs in Rempubl. collatis, munerum vacatio data est. Et contra Timocratem, eos appellat simpliciter, εὑρομένους ἐν ἐκτίσαντι ἐστὶ τοῖς εὑρομένοις ἡ ἀτέλεια. Vbi Vlpianus interpres εὑρεῖν ἐστὶ τὸ λαβεῖν ἀντ' ὧν τις ἔδωκεν. Inuenire est præmium ab aliquo accipere, pro beneficijs in eum collatis, quasi quod des perdas, nisi tibi eius aliqua referatur gratia, quæ cùm rependitur, tum inuenire dicaris quod donaueras, & cæt. Connanus libr. 3. cap. 3. num. 4.

INVENTARII beneficium hæredibus à Iustiniano datum est in locum spacij ad deliberandum petendi, l. vlt. C. de iur. delib. Est autem huiusmodi: vt hæres institutus intra nonaginta dies, quibus se institutum scierit, si res propinquæ sint, vel intra annum, si longè absint, inuentarium omnium hęreditariarum rerum, tabellarijs testibusque præsentibus conficiat, ipse manu sua id subscribat, vel à certo Tabellario, adhibitis testibus, subscribendum curet, atq; hoc modo pro earum rerum ratione tantùm creditoribus teneatur: quartamque Falcidiam retinere possit. Hot. Adde Cuia. in πραγματικῇ, de diuers. temp. præscript. & term. cap. 15. qui dicit, inuentarij tempus esse trium mensium. Deliberationis verò anni vel nouem mensium, vt ibi per eum in suprà alleg. loco.

INVENTARIVM pro repertorio & descriptione bonorum, l. 7. ff. de administrat. tut. l. 1. §. offic. ff. de tuto. & rat. dist.

INVENTARIVM, vt definitur per gloss. in §. si verò absunt, in Auchent. de hæred. & Falcid. collatio. 1. est sola scriptura, in qua res inuentæ in hæreditate conscribuntur: hoc idem appellatur repertorium, l. tutor qui repertorium. ff. de administrat. tutor. Io. Bellon. Etymolog.

INVENTIO thesauri ea est accipienda, quæ fortuitu contingat, non data opera, de quo tractatur in l. 3. §. vlt. ff. de iur. fisc. l. 1. C. de thesaur. lib. 10. Sp.

INVENTOR, idem quod auctor, hoc est, qui primus aliquid, & præcipuus instituit, &c.

INVERECVNDE postulare, l. 1. ff. de postulan.

INVERECVNDVM desiderium. vide Paul. in l. si & rem. ff. de petit. hæred. Sp.

INVESTIGARE rationem non solùm dicimus: verùm etiam inuestigare eum, qui sese celare tentauerit, l. non distinguemus. §. si arbiter. ff. de recept. Spieg.

INVESTIMENTVM principalis domini in feudo requiritur. Plerunque pro inuestimento traditur scipio aut fustis, quo genere & traditio olim ex causa emptionis fiebat, vt est in antiquo contractu emptionis: Tu Pascuti, fuste illum inuestito. Tu Segniti illum manu capito. Helmodius in Historia Sclauorum: Vt dominus meus accipiat virgulam, & det in manum vestram pro signo inuestituræ. Cuiacius Obseruatio. libr. 8. capite 14.

INVESTITVRA cæremonialis (quam vulgò abusiuam vocant) qua dominus vti solet in concessione feudi, significat totam hominis conditionem transformari in fidem, & obsequium erga dominum. Siquidem Inuestire, à vestio est. eleganti tropo seu figura denotans maximi fœderis vltro citroque contrahi negocium, in quo non sufficiat vulgare hominis officium exhibere, sed exigatur optima & animi & corporis virtus. Quemadmodum ferè vestis habitu discernere solemus, qualis quisque sit, eximiæne dignitatis, an plebeius. Quamobrem & Christus Seruator noster, Amice, inquit, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? hoc est, animum vera fide adornatum. Oldend.

INVESTITVRA enim, seu forma concedendi feudi est duplex: Impropria vel cæremonialis: & propria seu naturalis. Oldend.

INVESTITVRA impropria, ad præparationem solet his verbis fieri, interueniente aliquo externæ cæremoniæ argumento: Inuestio te hoc annulo, ense, vel hasta, aut alia re prò consuetudine loci porrecta. Idq; præsentibus saltem duobus curialibus, quos Pares curię vocant. Aut si pares non habeat, corā duobus bonis viris, vt breue testatum scribatur, c. 1. in princ. Quid si inuestit. Principibus conceduntur regalia beneficia, vel renouatur inuestitura per Imperatorem, porrecto vexillo. Vnde dicuntur, Fanenlehen/ antiquo Saxonum vocabulo. Neque verò in re tanti momenti ociosæ sunt huiusmodi externæ cæremoniæ, quarùm fit mentio in c. ex ore, de his qui fiunt à maio. part. Capit. Et in c. ex literis, de consuetud. Hæc autem cæremoniali inuestitura nō traditur vera beneficij possessio, sicut nec per præparatoria cuiuslibet rei fit res ipsa, sed præparatur. Veruntamen hunc habet effectum, ne dominus pœnitentia fortè ductus, possit mutare voluntatem: sed omnibus modis teneatur possessionem rei corporalem & vacuam tradere: non audiendus etiamsi velit soluere beneficiario id, quod eius interest, c. 1. §. si facta, si de feud. defunct. controuers. fit inter domin. & agnat. vasal. Siquidem impropria inuestitura, aliquo modo, instar bonorum possessionis per iudicem decretæ (si perpendas) obtinet, quæ & ipsa non dat possessionem corporalem. Oldend.

INVESTITVRA vera est, cùm traditur rei beneficiariæ, idque multis modis: Primò, Si præcedens cæremonialis inuestitura fiat in ipso feudo, vel oculis subiecto, argum. l. clauibus. ff. de contrahend. empt. & l. quod meo. §. si per venditorem. ff. de acquiren. possess. Secundò, Si dominus impropriè inuestiendo, vtatur verbo tradendi, potest vasallus propria authoritate ingredi possessionem vacuam, vt tradit Aluarot. in c. 1. quid si inuestit. argumen. l. prædia. ff. de acquirend. possess. Tertiò, Si dominus coram Paribus Curiæ, aut alijs honestis viris iuberet beneficiarium ingredi possessionem feudi: alioquin non solennis iussus nihil efficeret. Sic colligitur ab is c. 1. in princip. de consuetud. rect. feud. & c. 1. quib. modis

IPSO iure aliquid fieri, vel ope exceptionis, nihil interest, l. nihil interest, de reg. iu. nempe quoad effectũ, consequendamque ipsam rem. Sed quoad alia, multùm per omnem modum interest inter hæc duo. Vide post Bartol. in l. si mater. C. de suis & legitim. hæred. Zas. in §. bonæ fidei, de actio. & Ferr. d. l. nihil interest, interpretantem. Bellonium cap. 10. libr. 1. supputat. Verba ipso iure intelliguntur, ait, sæpè, id est, sine facto hominis. Spieg. In primis animaduertendum est, Ius Ciuile vetustius veteres Iurisconsultos ad differẽtiam iuris Prætorij ἐμφατικῶς ipsum Ius vocare solitos fuisse, quod à paucissimis animaduersum esse scio. Prætor enim qui Iuris Ciuilis custos dicebatur, tollendi quidem, aut abrogandi Ius Ciuile, & P. R. Leges ius non habebat, l. 1. de feri. l. 1. ex quibus caus. maior. l. cùm sponsus, de public. sed interpretatio emendatioq; illa, quæ ex Bono & Aequo sit, quam Aristoteles ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου δικαίου vocat, ipsi permittebatur, l. ius autem, de iustit. & iure. Quod igitur emendando illo veteri Iure hoc modo statuerat, licèt Ius diceretur, tamen quia legibus & Iure Ciuili erat inferiùs, & quasi vox quædam viua, interpretatioque Iuris Ciuilis, Ius illud primarium, ex quo Prætorium originem ducit, exprimere volentes Iurecõsulti, ipsum Ius appellarunt. Quod & Græcus auctor Harmenopulus apertè ostendit lib. 1. tit. 9. Sed & merum Ius, l. in causa, de minor. aut strictum. l. penult. de consti. pecun. vel solenne, l. nec ex prætorio, de regul. iur. nonnunquàm etiam Ius simpliciter, & sine adiunctione ab eisdem dici solet, l. vbicunque, de fideiuss. vnde Vlpian. interpretans Edictum de superficiebus, Seruitutes, inquit l. 1. §. fina. de superfic. prætorio quoque Iure constituuntur, & ipsæ ad exemplum earum, quæ ipso iure constitutæ sunt, vtilibus actionibus petuntur. Idem l. 1. ff. quod falsut. Si Prætor decreuerit ratum se habiturum, id quod his auctoribus gestum est, tunc valebit per Prętoris tuitionem, non ipso Iure. Idem l. 1. quibus mod. vsusfr. amit. Varii refert, verùm Iure sit constitutus vsufructus, an tuitione Prætoris, l. si vsusfructus. ff. vsufruc. quemad. ca. Idem, Illud, sciendum, siue ipso Iure quis vsusfructum habeat, siue per tuitionem Prętoris, nihilominus cogẽdum esse fructuarium cauere, aut actiones suscipere. Eodem pertinet quod Paul. lib. 5. ad Edictum scribit, l. si vnus. §. pactus, de pact. prius pactum per posterius ipso Iure non elidi, sicut stipulatio tollitur per stipulationem. Non enim vt de stipulationibus, ita etiã de pactis conuentis quicquam legibus Romanis vnquã cautum fuisse legitur. Nam quæ lex (inquit Anneus Seneca) ad id præstandum nos, quod promisimus, alligat? Sed Prætor æquitate motus, & Iuris Ciuilis asperitatem in ea parte corrigens, pacta tuetur. Valent ergò non ipso Iure, sed per Prætoris tuitionem. Quare Langebecus non malè interpretari videtur ipso Iure fieri, quod iuris ac legis potestate & vi ita esse intelligitur, cap. 17. Variarum annotat.

IPSO iure consistere dicitur id, quod iure duodecim Tabularum, aliarumque populi R. legum consistit. Vlpian. l. 9. §. 1. ff. vsufruc. quemad. cau. Illud sciendum est, siue iure ipso quis vsumfructum habet, siue etiam per tuitionem Prætoris, &c. Paulus l. 9. §. 1. ff. de distract. pig. Quod in pignoribus dandis adijci solet, vt quo minus pignus venisset, reliquum debitor redderet, superuacuum est: quia ipso iure ita se res habet, etiam non adiecto eo Caius l. 29. ff. de vsu & vsufruct. Licèt iure Ciuili morte, & capitis diminutione ex persona legatarij pereat vsusfructus, quòd huic ipso iure acquisitus est: tamen Prætor iurisdictione sua id agere debet, &c. Vlpi. l. 1. in fin. ff. quod fals. tuto. auct. Tunc enim valebit per Prætoris tuitionem, non ipso iure. Item apud eundem in l. 1. in fin. ff. de exercit. act. & l. 17. in fin. ff. pro soc. l. 1. §. vlt. ff. de superfic. Hotoman.

IPSO iure dotem minui Imperator scribit in §. prætereà, Instit. de act. quasi dicat per se, & sine repetitionis auxilio: id quod intelligitur ex l. voluptariæ. ff. de impens. in reb. dot. fact. Hot.

IPSO iure, non simpliciter significat Iure Ciuili: sed definitè Iure duodecim Tabularum: nam Ius Ciuile non modò pro eo iure ponitur, sed & pro Iurisprudentium inuentis. Papinianus l. 49. §. 1. ff. de fideiusso. Habeat quidem decem, quæ ipso iure non debuit, condictionem. Hotoman.

IPSO iure actionem non habemus, quam Ius nominatim negat. Habet enim emphasin IPSO, hoc est, expressionem alicuius latentis rei: scilicet, quando summa iuris authoritas, sola sic obstat postulanti, vt nullo sit opus adminiculo defendendi reo conuento. Actionẽ itaque (vt crassius dicam) ipso iure non habet, qui negocium in iudicio proponit, cuius nomine ius nunquã introduxit actionem, neque æquitas. Idq; vel ratione personarum, l. lis nulla. ff. de iudic. Vel rerum, l. 1. §. idẽ Pomponius ait. ff. de dol. mal. l. non idcircò. C. de rescin. vẽd. Oldend.

IPSO iure nullum dicitur id, quòd nulla iuris ratione subsistit. Vt sentẽtia contra ius expressim dicta, quę sine appellatione rescinditur. Huc pertinet phrasis, Nihil agitur, Nullius momenti est, & similes, l. penult. & l. vlt. ff. quæ sent. sin. appel. rescind. l. si expressum. ff. de appel. Oldend.

IPSVM, pro res ipsa de qua agimus, apud Ciceronem. Interdum emphasim habet demonstratiuum, vt apud Pomponium in §. deinde. quia necessitas ipsa, inquit, curam Reipubl. ad Senatum deduxit, l. poster. de origine iur. Quippe nullus hominum, sed duntaxat necessitas, quæ contradictionem non admittit, ansam dedit S. C. paulatim instituendis. Solet enim, vt egregiè dicit Oldendorp. multa nos vel inuitos docere necessitas, sicut & exitus stultorum magister, Spiegelius.

I R

IRA, de causa est: Iracundia de vitio multum irascẽtis, siue de moribus, autor Donatus. Iram flecti clementia, dicit Alexand. in l. in ipsius. C. famil. ercisund. De iracundis not. ff. de ædil. edict. l. 1. §. fin. Et iratum, hoc est, ira commotum iudicem, non esse timẽdum pro debitis publicis, Constantius sanciuit, l. 2. C. de exact. trib. lib. 10.

IRE agere, coniunctim in libris nostris crebrò legimus, pro disiunctim. aliud enim est Ire, aliud Agere: Ire hominis est: Agere iumenti. Qui actum habet, iter habet: at non contra. Ergò Ire, Agere, passim coniunguntur, vt tres seruitutes compendio sermonis comprehendantur, Iter, via, & actus: nam sub verbo, AGERE, tacitè quoque VEHERE comprehenditur: cuius rei ratio est: quia qui vehiculum ducit, iumentum, id est, vel equum vel bouem: qui vehem trahit, agit: vnde lex in XII. Si via sit immunita, qua volet, iumentum agito: quare cui agendi ius absolutè concessum est, ei non modò armentum aut gregem, verùm etiã vehiculum agendi facultas permissa intelligitur. vide Iter. Hotom.

IRE etiam & ambulare seiunguntur in l. 1. ff. de seru. rustic. Hac nimirùm differentia, quòd qui it, porrò pergit, & vlteriùs progreditur: Qui verò ambulat, spatijs factis in sua vestigia sæpiùs recurrit & regreditur. Cæterùm qui sella vel lectica vehitur, ire non agere dicitur, l. 7. ff. de seruit. rustic. Inde iter seruitus rusticorum prædiorum: quam nostri definiunt ius eundi, ambulandi hominis, l. 1. ff. de seruit. rustic. Itèr enim est, quo quis pedes vel eques commeare potest, l. 12. ff. eod. Cuius latitudo certa & determinata non est, sed prout demonstrata est, vel ab arbitro definita, ita seruatur, l. 13. §. latitudo. eod. Briss.

IRE in duplum, sponsionem dupli facere. Cice. pro Flacco, Frater meus pro sua æquitate prudentiaque decreuit, vt si iudicatum negaret, in duplum iret. Hotoman.

IRE ad iudicem, ob reuerentiam dicitur is, qui administrationem iustitiæ desiderat humiliter à iudice, tanquàm à vera lege & sacrosancta iustitia. Sic accipe tit. de quib. reb. ad eund. iud. eatur.

IRE in creditum. Vide, Credere.

IRE in ius: quære, Venire ad iudicium. Sp.

IRE in bona alicuius dicuntur, qui in eorum posses-

sionem à magistratu mittuntur, l.3.§.vlt.& l.vlt. in fin.ff. de liber.homin.exhib. Et ire in possessionem, l.30.l.item cùm Prætor.ff.de acquir.possess. l.3.§.pen.ff.de iureiur. Briss. Differunt verò manifestè ire in possessionem, vel esse in possessione, & possidere: vt apertè Prætor notat hoc discrimen in edicto, quib.ex causis in possess. eat. & repetit Vlpianus l.15.§.10.ff.de damn.infect. Non statim (inquiens) vbi misit Prætor in possessionem, etiam possidere iubet: sed tunc demùm, cùm iusta causa videbitur. Ergò interuallũ aliquod debebit intercedere, quod aut pro derelicto ædes longo silẽtio dominus videatur habuisse, aut misso in possessionem, & aliquãdiu immorato, nemo caueat, &c.

IRENARCHA. Duplex in Iuris libris inuenitur significatio irenarchæ. Vna est, vt irenarcha dicatur, qui disciplinæ publicæ, & corrigendis moribus præficitur, & præsertim, vt itinerantibus pax, & securitas conseruetur, inuigilat, l. munerum ciuilium. §.irenarchæ.ff.de munerib.& honor.l.diuus Adrianus. ff.de custod.& exhib.reor. Et hic mihi esse videtur, quem vulgò dicimus præpositum Marescalorum. Hæc enim sunt verba Martiani Iureconsulti, in d.l.diuus Adrianus. Irenarchæ, cùm appræhenderint latrones, interrogent eos de socijs, & receptatoribus, & interrogationes literis inclusas atque obsignatas, ad Magistratum mittant Igitur qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt, & si per litteras missi fuerint, vel etiam per irenarchas perducti. Hæc ille. Hæc est significatio irenarchæ, vt dicatur is, qui ad tollendas discordias, & pacandos ciuium animos, in ciuitate præficitur. Græci enim εἰρήνην, pacem vocant, ἀρχὴν, Præfectum aut Principem vocant. Et hoc modo accipitur C. de irenarchis. Et hic olim præfectus vrbis dicebatur, quantum assequor ex l.1. ff.de offic. præfect.vrb. Non malè omnino huiusmodi irenarcha diceretur pro eo, quem Capitaneum vrbis etiam hodie vocamus. Nam & huius officium est, ciues alioquin digladiaturos ad concordiam reducere, de eorum querelis cognoscere, vrbem aduersus hostiles incursus tueri, excubias, ciuibus imperare, & alia huiusmodi similia, aut non longè distantia ab irenarchæ cura, officio, & dignitate. Anchoran.

IRENARCHAE olim creabantur periculo decurionum, & ex dispositione præsidum, l. 1. de Irenarchis.C.libr.10.& in l.diuus Adrianus. ff.de custod.reor. ita definiuntur: εἰρηνάρχαι οἱ τῆς τοῦ δήμου εὐνομίας ἐπιστατοῦντες. Cuiac.l.super creandis.C.de iure fis.lib.10. Sunt autem, vt opinor, irenarchæ dicti, ἀπὸ τοῦ ἄρχειν τῆς εἰρήνης. Idẽ Cuiacius Obseruat. libr. 1. cap. 33. Irenarcham ἱερὸν 4. vocat φύλακα τῆς εἰρήνης, leges Gotthorum pacis adsertorem, de quo est titul. libr. 10. C. l.vltim. §.irenarchæ. ff. de munerib.& honorib. Idem Cuiacius Obseruatio.lib.9.cap. 35.in fine.

IRINVM, à Pompon.tit.de aur.& argen lega.l.in argento. inter vnguentorum species refertur. §.vnguentis legatis. de cuius cõfectione vide apud Dioscoridem. Hunc § quia mendis scatet, Baysius in de Vasculis, emendauit. Spieg.

IRONIAM, quam Latini dissimulatiõnẽ nominant, est & quandoque reperire, cùm verba oppositum eius indicant, quod nos reuerà sentimus: Vt cùm lex: Pater, inquit, filium exhæredauit, l.cùm quidam. C. de legat. maximam scilicet ad illum affectionem ostẽtans. Ex Alciato lib.4.de verb.signif. Indicat & Albericus exempla similia. Extat & nobile quidam teste Haloandro in l.Ofidius, de leg.3. vbi Imperator obliquè perstringit Actoris illius impudicam auaritiam. Spieg.

IRONICA locutio non habet consensum: vt si offerenti ridiculum emptori precium, aut si id voluerit expectari, dicat vẽditor: Age, cras redi, morgen gibt man zu borgen. quasi dicatur, nunquam. Sic & quæ ioci causa, vel docendi gratia proferuntur, extra obligatorium sunt consensum, l.obligationum substantia. §.vlti. ff.de actio.& oblig. Sp.

IRREVERENS miles punitur, l.milites agrum. §. irreuerens.ff.de re milit. Sp.

IRRIGARE, id est, adaquare, & quasi riuos in agrũ aut hortum, per rigationem, vel rigando deducere.l.1.§. idem Labeo.ff.de aqu.quot.& æstiu. Sp.

IRRIGVAE fontium aquæ, l.1.C.de municip.& colon.patrim.lib.11. Alberic.

IRRIGVA loca, per quæ aqua riuos producit ad irrigandum, Papinian.in l.diuortio, solut.matrimon. Si bis in anno fructus capiantur, vt est in locis irriguis. Spieg.

IRRITARE, non ratum esse velle, vel ostẽdere, vel facere, l.1.ff.de fer. Ab irruo frequentatiuum, incitare, prouocareque significat: vt irritare canem, in l.item Mela.§.item cum eo.ff.ad leg.Aquil.

IRRITAE pœnæ, in cassum rogatæ, ad nihilum redactæ.

IRRITAE preces, vanæ, & quæ Principis aures surdas offendunt.

IRRITVM dicitur, quod effectu firmum non est, 11.q. 4.c.irritum.

IRRITVM testamentum. Tria sunt vitia, quibus testamenta omninò infirmantur, vitium scilicet iniusti, rupti, & irriti. Quamuis autem possimus & quod irritum est, ruptum vocare: quod ruptum est, irritum: & quod iniustum est, aut ruptum, aut irritum: atque ijs nominibus plerunque sine differentia vtamur, commodiùs tamen visum est, singulas causas singulis appellationibus distingui: ideò quædam non iure facta dicuntur, quædam iure facta rumpi, vel irrita fieri.§.alio autẽ modo, quib.mod.test.infir. Instit. Quid iniustum, quidve ruptum sit testamentũ, suis locis diximus. Cæterùm, irritum illud est testamentum, quod, cùm iure factum esset, duobus maximè modis redditur inutile: Priori, si ex eo testamento non adeatur hæreditatis, l.1.de iniust. rupto, & irrito testamen.ff. Tristissimum enim illud in iure est, non adita ex testamento hæreditate, omnia, quæ in eo scripta sunt, corruere. Altero, si is, qui fecit testamentum, capite diminutus sit, d.§.alio autem modo. siue maximam, siue mediam, siue minimam capitis passus sit deminutionem: quarum exempla videre licebit ex titulo, de capit.diminur.Instit. Anchor.Connan.lib. 10.cap.4 nu.4.& vide, Iniustum testamentum.

IRROGARE, pro infligere. Vlpian.in fin.l.pen.de calumniat. Pro modo, ait, delicti pœnam irroget. Sic dicitur irrogata deportatio, in l.si debitori.ff.de fideiussor. Spieg.

IRROGARE leges, pro constituere.

IRROGARE mulctam, idem quod dicere mulctam, autore Budæo.C.de vsur.fiscal.lib.10. Inst.de publ.iudi. §.pen. Quære, Mulctam irrogare. Sp.

IRROGARE priuilegia, est quod vulgus priuilegiare vocat.

IRROGARE, id est, inferre, vt in tit.C.ex quib.cau. infam.irroget.Io.Bell.Etymol.

IRROGASSIT, antiquum verbum, pro quo apud Ciceronem in Legib. corruptè legitur, Interrogassit.

IRRVPTIO, impetus, incursio. Vnde irruptionem facere, ein angriff thun.

IS

IS qui per partem itineris it, totum ius vsurpare videtur. Paul ait l.si stillicidij, quemadmod. seruit.amit. Spieg.

ISAVRORVM fit mentio in l.pen.C.de fer.l.vlt. C. ad leg.Iul.de vi public. Hi infami latrocinio iam inde à priscis temporibus nobilitati sunt, vt Dio lib.55.ostẽdit, Ἰσαυροί τε γὰρ, inquit, ἐκ λῃστειῶν ἀρξάμενοι, καὶ ἐς πολέμου δεινότητα προήχθησαν μέχρι ὅτε κατεδαμάσθησαν. Confirmat & Ammian.Marcellin. libr. 14. Namque & Isauri, ait, quibus vsitatum est sæpè pacari, sæpeque inopinis excursibus cuncta miscere, ex latrocinijs occultis alente impunitate adolescentem in peius audaciam ad bella grauia proruperunt. Eorum furta & latrocinia, quibus finitimos adfflictabant, idem auctor libro 19. memorat. Quamobrem à Zonara, λῃστικὸν ἔθνος meritò appellantur. Briss.

ISAVROS ad l. prouinciarum. C. de ferijs. Græci interpretantur [illegible]. Apud Nicetam [illegible] sunt piratæ, & ita vulgò hodie appellantur. Cuiac. in [illegible] de diuers. tempor. præscript. & term. cap. 11. de dieb. 40. Probus Imperator, vt de illo Flauius Vopiscus refert, dixit, faciliùs esse ex Isauria latrones arceri, quàm tolli, voluitque, vt Isaurorum filij ab anno decimooctauo in militiam mitterentur, ne antè latrocinari discerent, quàm militare. Eius etiam prouinciæ fit mentio in l. 2. de mulie. vest. libr. 12. C. Isaurorum & Buccellatorum in l. fin. C. de vi publ. & Alcia. lib. 3. dispunctio. cap. 20. Forcat. Necyomantiæ dialo. 97. num. 12.

ἰσάζον, paritas, par vtriusque ratio. Vlpianus l. 13. ff. de stipul. seru. Ac hic τὸ ἰσάζον corrumpit stipulationē. Loquitur de duobus dominis, quorum seruus sub disiunctione ijs stipulatus erat: quos pares esse ait inter se, quia vterque capax erat obligationis: quum vnus dominus & extraneus adiectus pares non sint. Hotomannus.

Τὸ ἰσάζον in plerisque causis rem totam vitiat & corrumpit. l. 13. de stipul. seru. ijs præsertim, quæ nisi vel vni acquiri, vel geri per vnum non possunt. Est autē τὸ ἰσάζον, par causa & æquale ius eorum, quos casus aut ratio iuris ad eandem rem concursum iungit. Nimirum ἀπὸ τοῦ ἰσάζειν, id valet æquare, sicut & ἰσοῦν. nam ἀπὸ τοῦ ἴσου vtrunque venit. Hinc tractari potest, si socios aut hæredes, quibus operam meam & studium, certa annui honorarij lege addixi, ijs aliqua vt solet, vel simultas inter se committat: quid mihi in tali re agendum sit. Pleriq; nostrûm, gratificationi, vt apud Scæuolam est, locum faciunt, l. fin. de religio. Nam illud durius ac parum humanum esse, vt qui, cùm duobus non posset adesse, vnum elegit, cui adesset: crimen ab eo electione contractum esse credamus. Et meritò, si circa communem rem ea quæstio non vertatur: nec enim vt socio, vel hæredis, sed tanquàm τῷ τυχόντι & quasi cuilibet, intelligendus sum adesse, quod sine dubio ad honorarij legē non pertinet. Sed & lite, quæ communem rem tangit, ideō in honorarij legem videri possum non peccare: quod inter alia, quæ tacita quadam exceptione (vt Celsus tradidit, l. si cui, de seruitu.) in omni sermone intelliguntur esse exempta, & persona eius, cum quo res geritur, pro excepta esse soleat; gloss. l. planè, quod cuiusque vniuers. nom. Eo accedit, quòd ratio iuris. (vt Prisco videtur, l. eum qui, de vsucapio.) non admittit, vt singuli, quos omnes vniuersitatis nomen continet, nisi per artes solutæ vniuersitatis, ac sublata pro tempore τῇ οὐσίᾳ eius, intelliguntur. Quid ergò, si singulis quoq; non tantùm vtrique ea conuentione operā meam promisi? Sed & hîc (dicet aliquis) τὸ ἰσάζον, omnem obligationem discutit, vt quia vtrique non possum adesse, cùm tamē vterque & obligationis sit capax, & agere ex conuentione velit, ne alteri quidem obligatione vlla tenear, l. 1. in fi. & l. 2. de stipul. seru. Nisi si tutius est, vt in ea vel simili re, neutrum vel vrgeam, vel leuem: sed velut medium me feram, & vtrique æquus ex pari, quiescam. Nam propius est, vt in specie eius exempli, quod retuli, duo sint præcepta: vnum, vt operam illis: alterum, ne aduersus eos dem. Quapropter, vt me τὸ ἰσάζον illud ab eo liberet, vt ipsis dem operam: non tamen ab eo me liberat, ne aduersus eos dem. Præsertim cùm admodum dispar sit, omisso & facto peccantis causa. Curtius libro 1. [illegible] cap. 20.

ἰσονομία, id est, æquabilis bonorum honorumq; distributio, in qua omnia omnibus paria ac demensa respondent. Budæ. in l. ius ciuile, de iust. & iur. Sp.

ἰσοτελὴς dicitur, qui ijsdem legibus cum ciuib. viuit, ἰσοτελεῖς erant Athenis, nec ciues, nec μέτοικοι, sed ciuili iure inhabitantes. Sp.

ἰσοστάτης, æqualitatis recognitor: nam ἴσος, æqualis. C. de pond. & aur. illat. l. quoties. Quoties, inquit, de qualitate solidorum orta fuerit disputatio, placet, quem sermo Græcus appellat Isostaten, pro sua fide & industria, vt neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere. Nebriss.

ISTHMVS propriè, vt Bud. scribit, collum significat: à cuius similitudine terra oblonga & angusta inter duo maria; Isthmos etiam dicitur. Cui Porthumos, id est, fretum opponitur, maris scilicet inter duos continentes angustiæ. Sic autem Isthmus à latiore terra protinus gracilescit, vt ceruix à corporis cōpage deductior eminet. Paul in l. pen. de seruit. rusti. præd. iuxta Haloandri (quæ vbique lucidior est) versionem, l. Titius ait, C. Seio fratri S. P. De aqua fluente in fontem, quem pater meus in Isthmo instruxit, do, concedoque tibi gratuitò digitum, siue ad domum, quam in Isthmo tenes, siue quocunque tandem volueris. Sp.

ISTIVSMODI, id est, istius formæ & speciei, vel talis. Sp.

I T

ITA regulariter ponitur pro sic, modumque denotat. Exempla indicat Alberic. Est tamen reperire, vbi conditionem facit, vt docet gl. in l. Iulianus. ff. de condi. & demonst. Sp.

ITER fieri, non est reficere, vel constituere viam, sed exhibere seruitutem itineris, quo nomine ista sunt paria: Iter fieri, vel non fieri: Quo minus ire, agere liceat: nisi quòd primum est concisius, alterum vero explicatius. *Zasius* in §. Cato. quod Dd. non intellexerint hunc ornatum loquendi modum, ostendit eos in magnū errorem incidisse. Sp.

ITA nati, pro ad hoc: quid barbari ad eum finem dicunt.

ITA vt est, in l. quæsitum. §. peto. & l. qui habebat. ff. de legat. 3. Barbarè vulgò dicitur, Vt de facto est. Spieg.

ITA vti, ita demùm, ita tamē, regulariter verba precedentia coarctant. l. Lucius § qui habebat. ff. ad Trebel. l. libertas §. 1 ff. de manum. test. cum simil.

ITEM, hæc dictio inducit repetitionem præcedentis qualitatis, not. Bart. in l repetendis. ff. de legat. 3. Io. Bell. Etymol.

ITER, ab eundo dictum est, & est ius eundi hominis. Actus, ab agendo: vnde ius iumentum agendi, actus est. Via, à vehendo: & ideò ius in se continet etiam vehiculum ducendi. Semita, semis via, per quam scilicet incedunt homines strictiori itinere. Alciat. de verbor. signific.

ITER, est ius eundi ambulandi hominis, non etiam iumentum agendi vel vehiculum, Gerechtigkeit zu gehen durch ein Feldt oder Acker. Modest. in l. inter actum. ff. de seruitutib. præd. rust. Iter est enim, inquit, quo quis pedes vel eques commeare potest.

ITER intempestiuè facere. Vide Iaculantes.

ITER agentes, pro viatoribus. l. vn. in fin. ff. furti aduers. naut.

ITER aquæ, in l. pen. ff. si seruit. vindic, l. 16. in fin. ff. quemadm. seruit. amit. l. vlt. ff. de aq. quotid. l. 19. §. vlt. ff. com. diuid. l. 40. §. 1. ff. de contrah. empt. Briss.

ITER dari, & iter fieri. De istis duabus stipulationibus vide Cuiac. ad l. 2. ff. de verbor. obligat. §. item si in facto.

ITERATIONE fiebat ciuis Rom. qui post Latinitatem, quam acceperat maior 30. annorum iterum iustè manumittebatur ab eo, cuius ex iure Quiritium seruus fuerat. Vlpian. in Institut. titul. 3. Ex quo interpretationem recipiunt hæc Iustiniani Nou. 88. verba, [illegible] Briss.

ITINERI vnius diei viginti millia passuum computantur, ita tamen, vt si post hanc dinumerationem minus, quam viginti millia supersint, integrum nihilominus diem occupent, l. 1. ff. si quis caution. l. 2. §. præsens. ff. quis ordo in bonor possess. l. 13. ff. de verborum significatio. §. qui accusare, Institutio. de excusatio. tutor. Briss.

ITERVM, duas habet significationes: vno etenim modo significat δεύτερον, hoc est, secundum: altero, πάλιν, hoc est, sæpius. Author Paulus in l. veluti. ff. de edendo. Spieg.

I V

IVBAR proprie stella, quæ ante Solis ortum Lucifer, post Solis occasum Vesper appellatur, vel quòd iubata appareat, vel, vt Festus ait, splẽdor eius diffundat, in modum iubæ leonis, radios.

IVBA verò crines, sunt animalium à collo pendentes. At per metonymiam pro splendore lucis accipitur. Drosæus in methodo Iuris.

IVBERE Latinis non tam mandantis est & imperantis plerunque, quàm promittentis & reddentis securũ, vt apud Ciceronem: Iubeo te sine cura esse, valdè iubeo gaudere te vel benè sperare, id est, in me recipio causam non esse cur sis sollicitus, cur non gaudere & sperare debeas. Quòd verò idem sæpè dicit, illum salutaui, & iussi valere hunc iube valere, aliũde natũ est, & aliã habet significationẽ, quandoquidẽ nec imperãtis est, nec promittentis: cùm nemo salutem alicui aut valetudinem possit promittere, sed potiùs optantis. Quia verò solemus imperandi verbis ea in re vti (sic enim loquimur, vale, salue) ideò vsurpatũ est hoc loquendi genus. Connanus lib. 6. cap. 6. nu. 1.

IVDAEI à Iuda filio Iacob dicti sunt, qui fuit vnus ex duodecim patriarchis: quia de stirpe eius regnũ eius veniebat Iudæis, de quibus in Rubri. C. de Iudæ. & extrà eod tit. Io. Bellon Etymolog.

IVDEX dicitur, quasi ius dicens populo, siue quòd disceptet. Iure autem disceptare, est iudicare. Et iudex est, qui iurisdictione propria, aut sibi delegata & commissa, ius habet super causas litigiorum cognoscendi. Et qui ex propria iurisdictione illud habet, dicitur iudex ordinarius: qui verò ex delegata, dicitur delegatus, extraordinarius. Interdum impropriè ponitur, l. pen. ff. de arbitr. Dicitur & iudex animatum ius, mesodicus autẽ Græcè, quasi medius ius Latinè, à medio & iure composito vocabulo Quoniam qui medium consequitur, is ius suum obtinere videtur. Vide Budæum in l. ius ciuile, de iust. & iur. Sp.

IVDEX. Iudicis nomen in titulo, Vt omnes iudices, &c. C. omnes comprehendit dignitates. Itaque iudices illic, hoc est, præsides, proconsules, rectores prouinciarum, & cæteri id genus. Et hi, maximè iudex & arbiter, licèt capite punirentur, quando ob sententiam dicendam pecuniam acceperant, vt voluit hæc lex XII. Tabul. IVDICEM, arbitrumve iure datum, qui ob rem dicendam accepisse pecuniam conuictus est, capite punito: tamen alias pœnas posteri legumlatores iudicibus iniquis imposuerunt. Nam iudex, qui in causa pecuniaria numos, vel promissionem suscipit, ex Iustiniaui constitutione dari triplo, & promissi simplo, amissa dignitate, mulctatur. In causa verò criminali, perditis omnib. bonis, in exilium mittitur. Ast iudex precio, aut sorde aliqua perperam iudicans, Constantini sanctione verã litis æstimationem præstat, & secundùm Martianũ, Marcellumque, & alios lege Iulia repetundarum extra ordinem, & ex lege Cornel. de fals. deportatione, & omniũ bonorum publicatione, alijsq; modis, punitur. Quòd si iudex per imprudentiam peccaret, in quantum de ea re æquum religioni iudicantis visum fuerit, Caij respõso & authoritate Iustin. pœnam per actionem in factum sustinet. Ancho. Hinc iudex litem suam facere intelligitur, cùm dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere videtur, si euidens arguatur, vel gratia, vel inimicitia, vel etiam sordes, vt veram æstimationem litis præstare cogatur, l. filius. ff. de iudic.

IVDEX ordinarius si inutiliter iudicauit, potest iterum iudicare vtiliter, non etiam iudex delegatus, vt no. in l. iudex posteaquam. & ibi gl. & Dd. ff. de re iudi. & in l. si vt proponis, la. 1. & ibi Bal. col. 3. vers. 2. opin. & ve.. item iurisdictio C. quom. & quan. iud. & in l. qualem, in fi. ff de arbit. & in l. absentem. ff. de pœn. & in c. cùm terra, de elect. & in c. significasti, de offic. iudi. deleg. & per Innoc. in e. in literis, col. 1. & ibi quoq; Io. Andr. in verb. fructus, eo. tit Io. Mona. in c. cùm expediat, col. 1. vers. itẽ qui facit, de elect. lib. 6. & in c. si tibi, ad fin. de præben. li. 6. & Dd. vbiq; vt annotauit Tyraq. in l. boues. §. hoc sermone. ff. de verb. sign. lim. 1. nu. 40.

IVDEX in priuatis causis dicitur, ciuis aliquis priuatus, cui Prętor ex reorum consensu de lite cognoscendi, sententiamq; ex formulæ præscripto pronunciandi potestatem dedit. Cic. in Cluentiana, Neminem voluerunt maiores nostri non modò de existimatione cuiusquam, sed ne pecuniaria quidem de re minima esse iudicẽ, nisi qui inter aduersarios conuenisset. vbi fortasse QVEM, pro QVI scribendum fuit. Priuatus autẽ dixi, quia dari qui cum imperio vel potestate erant, iudices non poterant, vt ex Verrina 2. constat. Quod autem de consensu diximus, non est contrarium ei quod scribit Pompon. in l. si in iudicis. 80. ff. de iudic. ibi enim conuentio intellitur, quum ipsi Rei antequàm in ius ventum esset, certum iudicẽ elegissent. Vtriusq; autẽ consensum requiri dixi propter l. obseruandum. 47. ff. de iudic. Vbi Gallistratus scribit, obseruandum esse, ne is iudex detur, quẽ altera pars nominatim petat. Dixi De lite cognoscendi: quoniam iudex alia de re, quàm quæ nominatim in iudiciũ à Prætore deducta est, cognoscere non potest, l. vt fũdus. 18. ff. commun. diuid. vbi Iauolen. ait, vltra id quod in iudicium deductum est, excedere potestatem iudicis non posse. Itaq; neq; ea quæ antè, neq; ea quæ post acceptum iudicium euenerunt, ad eius officium pertinẽt, l. ædiles. §. sciẽdum. 4. ff. de ædil. edic. l. non potest. 23. de iud. Postquam autẽ semel sentẽtiam dixit, iudex esse desinit. nam seu benè, seu malè dixerit, officio suo functus est, l. iudex. 55. de re iud. Quid enim pertinet ad officium iudicis futuri temporis tractatus? ait Paulus, in l. 1. ff. de vsuris. Eius porrò sententiam exequebatur is magistratus, qui eum dederat, l. à Diuo Pio. 15. ff. de re iudic. Hotoman.

IVDEX à Græco verbo δικάζω, & postea hinc etiam illa antiqua, dicitur in imo, & dicis causa, & addictus. δίκη etiam hinc dicitur, id est, iustitia aut iudicium, vel iudicialis actio. & δίκαιον ius vel iustum: quod nomen Latinis pro eo quandoque ponitur, & quod perfectum est, & omnibus suis numeris absolutum: velut cum Vlpianus scribit, Testamentum esse iustam defuncti sententiam, id est, legum regulis congruentem, sic vt nullum solenne iuris omissum sit aut neglectum. Connanus libro 7. cap. 3. num. 2.

IVDEX & arbiter inter se multis in rebus & similes, & dissimiles sunt: nam vt ex vtriusque consensu iudex dandus est, sic etiam arbiter, l. litigatores, 11. §. 3. ff. de arbitr. Vterque minor annis viginti esse non potest, l. cum leg. 41. de arbitr. Vterque prætereà de re sola, de qua lis contestata erat, cognoscebat, l. vt fundus. 18. commun. diuidun. l. non distinguemus, 32. in fin l. de his rebus. 46. de arbitr. Vterque sententia dicta vel iudex, vel arbiter esse definebat, l. qualem. 19. ff. de arbitr. vtriusque sententiam Prætores exequebantur, l. à diuo Pio. ff. de re iudica. si tres dati sint, duorum consensus absente tertio non valet, Litem si, 17. in fine. & l. sequen. de arbitr. Vterque incertam sententiam inutiliter pronunciat, l. quid tamen, 21. eodem. Vtriusque sententiæ quamuis iniustè parendum est, l. diem. 27. eodem. Cuiac. Not. ad 4. librum Institut. titul. de actio. in princip. duplicem facit inter Iudices & Arbitros differentiam. Iudices, inquit, adduntur actionibus strictis, Arbitri actionibus bonæ fidei & arbitrarijs: Illi ex formula, hi ex bono & æquo iudicant, sic in l. à Diuo Pio. ff. de re iudica. l. 7. ff. ad leg. Iul. repetund. Differunt autem in eo, quòd is qui propriè iudex appellatur, ad certam Prætoris formulam astrictus est: in eaque ipsa verba, quibus Prætor vsus est, proferre sententiam debet. Arbiter autem est, qui totius rei habet arbitrium & facultatem. vt Festus & Donatus scribit. Itaque qualem sententiam ferat, Prætoris nihil interest, dicta l. qualem, de arbitr. Iudex, si conuenerit inter litigatores, quid pronuncietur, eiusmodi sententiam proferre potest, l. si conuenerit. 16. de re iudica. at si sic fuit in arbitrium compromissum, vt certam sententiam dicat, nullum est arbitrium, d. l. qualem, de arbitr. Iudex, vt anteà dicebamus, priuatus esse debet Arbiter autem etiam, qui cùm imperio est, dari potest, l. 2. & 3. de arbit. Ignominiosus iudex esse non potest, l. cum Prætor,

Prætor.12.de iud. Arbiter potest.l.Pedius.7.ff.de arbitr. Iudicis sententiæ propter Prætoris imperium parendũ est: Arbitri verò propter compromissum,l.1.& pass.eod. Atque hæc quidem hactenùs de ijs Arbitris, qui Compromissarij appellantur, de quibus pleni sunt Pandectarum & Codicis libri. Intelligendum est autem aliud prætereà Arbitrorum genus esse, qui vsque eò Iudicum similes sunt, vt internosci vix,ac ne vix quidem possint. Hinc in formulis illud vsitatum,Iudicem siue arbitrum dicere oportet. Cicer. in Muræn. Tot homines per tot ætates constituere nondum potuisse,vtrùm Iudicem,an Arbitrum dici oporteret. Ij verò erant, qui bonæ fidei & arbitrarijs iudicijs adhibebantur: nam qui stricti iuris iudicium exercebant, quoniam ad certam formulam adstringebantur, arbitri dici non poterant. Quibus vero liberam atque infinitam potestatem Prætor permittebat de re controuersa ex æquo & bono arbitratu suo disceptandi,ij Arbitrorum erant simillimi, eoque nomine appellabantur: quemadmodum in Quintianæ Comment.exposuimus. Hot.

IVDEX appellationis. Papinianus: Qui prouocauit, ait,pactus est, intra diem certum pecunia,qua transegerat,non soluta,iudicatis se satis facturum. Iudex appellationis nullo alio de principali causa discusso, iustam conuentionem,veluti confessi, sequetur, l.tale pactum. §.1.ff.de pact. Sp.

IVDEX boni & innocentis viri officio fungi debet, cuius primæ partes sunt curare, vt lites sine calumnia procedant. Vlpia.in l.cæteræ.ff.famil.ercisc.& in l.si extraneus.ff.de iur.dot. Old.

IVDEX conscientiam suam ex manifesta rei veritate natam, sequi debet: imò, non habet, quod tutius sequatur in omni re. Et medius fidius qui tradunt duplicem in Iudice conscientiam, nihil aliud docent, quàm ipsam fallendi artem, & æquitatis euersionem. Oldend.

IVDEX non competens, idem qui non suus. Notus est apud Iustinianum titulus: Si non à compe.iud.iudic. esse dicatur. Sp.

IVDEX, iustitiæ antistes.Hunc verò seu iustitiæ antistitem,oportet esse grauem, sanctũ,seuerum,incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentesque immisericordem,atque inexorabilem,erectumque & arduum,& potentem, vi & maiestate æquitatis veritatisque terrificum, vt ait idem Budæus in l.iustitia, de iust.& iur.

IVDEX limitaneus, qui habet limitatam iurisdictionem,vt Argentorati Senatus minor, qui iudicat vsque ad summam sexcentorum florenorũ, & intra eam summam,non vltrà. Vide Zasium in l.quidam existimarunt. ff.si cert.peta. Sp.

IVDEX ordinarius,qui à Romano Pontifice,vel Imperatore legitimam potestatem accepit. Quære, Ordinarij iudices. Sp.

IVDEX etiam Ordinarius, aliquando incompetens censetur,cùm alibi sit competens rei conuenti, vt in titul. C.si à non compet. iudic. iudica. esse dicat. Oldendorpius.

IVDEX pedaneus. Cur ita fuerit appellatus, sua cuique est sententia. Cantiunculæ viro doctissimo non admodum arridet, ad exempedariorum senatorum dictos fuisse,quum pedarij senatores non minores reliquis senatoribus exciterint,sed ex facto, imitatione successiua nullo non die mutabili nominarentur: nempe quòd qui hodie Catonis sentẽtiam sequuti, ad eum pedibus transierant.die insequente in Cæsaris: & econtrà,qui hodie Cæsaris orationem amplexi, cras in Ciceronis sententiam pedibus ire poterant. Spieg. Cuiacius verò ostendit, Anianum in lib.5.Iul.Paul recep.sent.tit.8.rectè pedaneos interpretari Iudices delegatos, qui ideò pedanei dicuntur,quòd non sint à tribunalibus,vel sellis curulibus,sed ab inferioribus subsellijs.Cuiac.d.lib.5.recep.sent. Iul.Paul.tit.28.

IVDICIALES stipulationes eas accipimus, quæ ex mero iudicis, qui actioni addictus officio, proficiscantur, quanquam & prætoriarum stipulationum quædam iudiciales esse dicantur.

IVDICARE, pro condemnare, vt apud Ciceronem reperitur. Ita iudicatus, pro condemnatus, apud Iurisconsl.in l.si pro aliquo.ff.ad S.C.Vellei.& l.grege, de pignor.

IVDICARE, pro æstimare, in l.hac edictali. §.his illud.C.de secund.nup. Sic apud Horat.Saty.7.lib.2. Iudex rerum, pro æstimatore.

IVDICARE capitis,vel pecuniæ,est diem rei capitalis,& mulctam dicere,vel capitis, vel pecuniæ inquirere. Liuius lib.26. Quoad vel capitis vel pecuniæ iudicasset priuato. Hot.

IVDICARE quo distet à ius dicere, eleganter ostendit Franciscus Duarenus disputat.libr.1.cap.53. Ius magistratus, dicere dicitur, putà Prætor, vel alius similis, cùm in causis priuatis & pecuniarijs, Iudici à se dato ius quoddam quasi cõstituit,& formulam iuris & æquitatis ei præscribit, quam sequatur, & à iudicando cognoscendoque recedere non possit: Nam Prætor causas priuatas iudicare non solebat, sed Iudicem dare, qui accepta formula & præscripto quodam iuris, de facto tantùm cognosceret. Hinc dicitur, In Iure fieri, quod apud Prætorem fit. Nec verum est, quod plerique opinantur, rebus iudicandis eum præpositum fuisse legibus Romanis. Iudex enim datus, qui & Pedaneus dicitur, nec Ius dicit, nec Iurisdictionem habet, sed notionem tantùm, & cognoscendi iudicandique facultatem, l.ait Prætor.ff.de re iudica. quàm à iurisdictione differre, arguit etiam titulus: Ne quis in sua causa iudicet, vel ius sibi dicat. libr.C.Iustinian.3. Huius rei quoque argumentum est, quod licèt suis nemo possit ius dicere, in eorum tamen causa Iudex esse potest, l.qui iurisd.ff.de iurisdict l.in priuatis. ff.de iudic. Proinde sententiam suam non exequitur, sed magistratus qui eum dedit.l.à diuo Pio.ff.de re iudica. Nam quod Vlpianus ait, Qui restituere iussus, Iudici non paret: manu militari officio Iudicis ab eo possessionem transferri, & cæt. l.qui restituere. ff.de rei vindic. id de pronunciatione & sententia Iudicis,non de ipsius executione accipiendum est. Hoc amplius, Magistratus si quando cognoscat, & iudicet (quod olim certarum personarum fauore, aut causarum faciebat, l.1.ff. de extraord.cog.) ne tum quidem Ius dicere propriè intelligendus est, tametsi latiùs eo verbo vsus sit Vlpian. Spieg.

IVDICARE, munus publicum est, ait Paul. l.quippe.ff.de iudic. Sp.

IVDICARE de re aliqua grauius, sic dictum, vt grauius statuere. Budæus.

IVDICARE de turri, siue de muro dicuntur, qui spectant in tuto pericula aliorum. Adi Chiliad.Erasm. Spieg.

IVDICASSIT, pro iudicauerit, antiquum verbum in l.12.Tab. Quũ magistratus iudicassit,irrogassitve per populum,mulctæ pœnæ certatio esto.

IVDICATI actio, & actio facti, diuersa sunt nomina, sed eadem res: nisi in iuramenti delatione, ibi propriè venit actio in factum. Zasius in l.intra. ff.de re iudic. Oldend.rectè notat, iudicati, seu rei iudicatæ actionem non in factum nuncupandam, vt Accurs.putat. Non enim, ait, quia factum est, agitur, sed quia iudicatum est. Spieg.

IVDICATIO, cognitio, l. Episcop. C.de Episc.audien.

IVDICATIO, pro propria iurisdictione. Vlpian. l.aliud fraus est, 131.ff de verbor.signific. Mulctam is dicere potest, cui iudicatio data est. Magistratus solus & præsides prouinciarum posse mulctam dicere, mandatis permissum est. Similiter in l.2.in fin.ff.de iudic. His datur mulctæ dicendæ ius, quibus publicè iudicium est, id est, qui iure magistratus sui, quem à Principe vel populo acceperunt, iudicium exercent: non autem qui ab ipso magistratu iudicandi potestatem acceperunt. Hotoman.

IVDICATVM, inquit Cicer.lib.1.de Inuent.est res, assensione, autoritate, aut iudicio alicuius aut aliquorũ con-

comprobata. Id trib. in generib. spectatur, religioso, cõmuni, approbato. Religiosum est, quod iurati legib. iudicauerunt. Cõmune est, quod omnes vulgò probarunt, & sequuti sunt, huiusmodi vt maiorib. natu assurgatur, vt supplicum misereatur. Approbatum est, quod homines cùm dubium esset quale haberi oporteret, sua constituerunt authoritate. Veluti Gracchi primum factum: quem populus ob id factum, quod insciente collega in censura nihil egisset, post censuram consulem fecit. Res iudicatas nomine religiosi comprehendit, quod ab ijs manarunt, qui religione iudicandi tenentur. Commune quod vocat, consuetudinis proprium est. Approbatum autem consuetudini simile: sed in eo dispar, quòd certum habet authorem, cuius exemplo statim constituitur. Responsa ergò prudentum, quæ omnium assensu fuerunt pro certo iure approbata, & religiosi & approbati nomine continebuntur: & hæc omnia sub iudicato tanquàm sub suo genere subijciuntur, quòd non certa lege, sed communi omniũ iudicio constituta sunt. Nam iudicatum vocat Tullius, quicquid alicuius, vel aliquorum authoritate facto, & exemplo inductum, à populo Romano receptum est & approbatum: quod idem ipsum ius constitutum appellatur: quia non certa lege, non plebiscito aliquo vel Senatuscons. aut edicto iussum aut vetitum, sed vltro & magna voluntate ab omnibus receptum, & pene appetitum &c. Connan. libr. 1. cap. 15. num. 6.

IVDICATVM item est, iuxta Ciceronem de Inuentio. de quo iam antè sententia alicuius, aut aliquorũ constituta est. Ibidem. Iudicatum est res assensione, aut authoritate, aut iudicio alicuius, aut aliquorum comprobata. Vide gloss. in l. si à iure. ff. qui pot. in pign. habe. & Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obligat. Spieg.

IVDICATVM, seu res iudicata dicitur, quæ finem controuersiarũ pronunciatione iudicis accepit. Quod vel condemnatione, vel absolutione contingit, videlicet iusta ac valida. Alioqui si nullius momenti sit, non potest temerè condemnatio, vel absolutio dici, l. 1. & l. 3. § condemnatum. ff. de re iud. Sp.

IVDICATVM facere, pro parere iudicato, siue persoluere, quod iudex dependendum esse pronunciauit. Inter alia enim facere, vt suprà iudicauimus, significat soluere. Sp.

IVDICATVM solui, dicebant veteres eam satisdationem, quæ de soluendo per Reum fiebat. l. iudicatum. ff. iudicatum solui. Quære, Stipulatio iudicatum solui. Spieg.

IVDICATVM solui. Quod in hac satisdatione Latini dixerunt iudicatum, Græci proprie appellarunt, τὸ γιγνόμενον. Et significatur non id modo, quòd verborum proprietas complecti potest: sed & hæc cautio quippiam aliud continebat, quòd scilicet impedit, ne iu dicetur: nempe clausulam de Reo defendendo, & de dolo malo. Adeò vt existimatum sit, hic contineri satisdationem iudicio sisti, quia non videatur quis rectè defendi, qui absens est, saltem vbi eius præsentia opus est. Alioqui fatendum est aliquem defendi, & ab alio quocunque: Porrò hic notandum, hanc stipulationem si ex vna causa sit commissa, ampliùs ex alia non committi: vt semel tantùm ex ea aduersus eundem agi possit. Balduin. tit. de satisda.

IVDICANDI munus graue olim detractandumque fuisse probat Cicer. in prætura vrbana. Hoc si vobis (inquit ad iudices) leuiùs videtur, quòd putans onus esse graue & incommodatum iudicare, intelligere debetis, primum interesse vtrùm id onus vosmetipsi reieceritis, An quod probare populo Romano fidem vestram, & religionem non potueritis, ideo vobis iudicandi potestas erepta sit. Augustus decurias iudicum nonnihil immutatas, reducta Tribunitia potestate, distinxit, vt singuli Senatores, Tribuni, & Equites, ex singulis Decurijs iudicarent, rursusque immunitate potirentur, succedentibus ordinibus seu Decurijs in orbem. Neque enim vniuersæ Decuriæ sigillatim ad iudicandum sedebant, sed ex ea Decuria, cuius vices tum erant, iudicandi certus ac constitutus numerus assumebatur, sortibus ex vrna ductis, scilicet cùm res aliqua nata iudicium poscebat. Idque officio Prætoris expediebatur. Prætor enim summam potestatem habebat iudiciorum, præteratque sortitioni, & reiectioni, seu, vt nunc dicimus, recusationi suspectorum iudicum, rursusque subsortitioni in locum reiectorum per Actorem scilicet, vel Reũ. Proinde ipse Prætor pro tribunali sedebat, cùm interim iudices in subsellijs essent. Ab hac consuetudine retinemus vocabulum iudiciale, sortiri forum, sortiri iurisdictionem, adeoque rem quamlibet sortiri effectum. Cùm verò ante Augusti tempora Equestres propriè dicerentur, qui equo publico merebant, posteà dici cœperunt omnes quibus vti annulo aureo liceret: vt Senatores dicebantur, qui lato clauo vterentur. Hinc apparet quid sit quod Arcad. in l. vlt. §. iudicandi. ff. de mun. & honorib. dicit, iudicandi necessitatem publicum munus esse, non quasi cogi possit iudicare. Vnde ducunt Iurisperiti multa argumenta, sed quòd Senatores, Equites, ac alij in quatuor decurias distributi, quorum nomina in albo Decuriarum scripta, & ad ærarium delata erant, parere prætori consilium agenti ad iudicium publicũ exercendum, astringerentur, sicut & alia munera publica. Prat.

IVDICEM quæstionis alium fuisse à Quæsitore, qui capitali iudicio præerat, locus in extrema Verr. 3. perspicuè declarat. Eum autem Asconius eodem loco principem iudicum appellat: nunc quærendum est, quæ inter vtrunque differentia fuerit? Quæsitor igitur Magistratus erat, &, vt ait Cornificius, accusatorem, defensorem, testem in officio continebat, vim ac potestatem iudicum coercendorum, hoc est, sub pignoribus cogendorum, habebat: in sella curuli eburnea, pro tribunali sedebat. ipse nec iuratus erat, nec sententiam ferebat, sed vrnæ in quam & causarum sortes conijciebantur, & iudices sententiam ferebant, præerat. iudices in consilium vocabat, videri fecisse reum, vel non fecisse pronunciabat. Hinc Vergil.

Quæsitor Minos vrnam mouet: ille silentum
Consiliumque vocat.

Quod Seruius eodem modo explanat. Atq; hæc quidẽ Prætor. Iudex autem quæstionis priuatus erat, vt patet ex l. ... ff. de sicarijs. vt ex Bruto coniecturam capio, post Aedilitatem intereà dum Praeturam petiturus erat, sese in iudicijs tractandis exercebat. ea nanque quæ Prætoris præsentiam atque imperium non requirebant, ipse quasi eius vicarius, in tribunali, non tamẽ in sella curuli sedens, administrabat. quod ex Vaticana interrogatione cognoscitur. Præcone nanque iudices testesve citante, ipse respondentes obseruabat, eorumque quasi custos erat. iuratus sententiam vnà cum alijs ferebat. &, vt ex eo conijcere libet, quòd iudicum princeps vocabatur, primus omniũ ferebat. Quæri autem potest, cùm Prætor vrbanus iudices rerum capitalium sortiretur ac subsortiretur, quemadmodum Cicero in Cluent. & Pedian. Verr. 3. testantur, quid sit, quod idem Ascon. scribit, iudicem quæstionis Iunium subsortitum fuisse in locum non reiectorum. sic enim apud Asconium legendum, Cluentiana Oratio demonstrat. sed, vt opinor, ita non incommodè respondebitur, Asconium subsortiri dixisse pro subsortitorum citationi & responsioni præesse. nam paulò superiùs sic loquitur: Princeps illorum iudicum damnatus est Iunius, quòd diceretur alios supposuisse, qui Reum damnarent, non eos quos Prætor fuerat subsortitus. Hæc cùm ita se habeant, video tamen & Quæsitorem ipsum Iudicem quæstionis dici, & vicissim Iudicem quæstionis, Quæsitorem. nam Cic. in Cluent. de Prætore Q. Voconio Nasone loquens, Iubet, inquit, ea lex, qua lege hæc quæstio constituta est, iudicem quæstionis, hoc est, Q. Voconium, cum ijs iudicibus, qui ei obuenerant, quærere de veneno. Pedianus autem Verr. 1. Iunius, inquit, Quæsitor fuit in Cluentij causa Verre Prætore. Quod autem Asconius his verbis scribit, Q. Curtius Iudex quæstionis subsortiebatur, impropriè locutus est. pro sedere, quasi subsortito ductum, patiebatur. Atq; hæc quidem mea de Iudice

quæstionis

quæstionis sententia est: quam sine aliorum reprehensione, quemadmodum & natura, & consuetudo mea fert, breuiter exposui. Marcian. l.1. §.1. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Quive magistratus, iudexve quæstionis ob capitalem causam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. Nam paulo antè dixerat, Quive quum magistratus esset, publicove iudicio præesset. Hot.

IVDICEM religiosum sortiri, apud Vlpi. in l. die. l. denunciasse. de adult.

IVDICEM autem accipere & sumere dicuntur, qui litigant. l.1. C. de in lit. iuran. l.1. ff. de quibus reb. ad eund. iud. l. penult. ff. de iud. l.2. C. eod. l.6. ff. de fideiusso rib. tutor. l.1. §.1. ff. de vsur. l.11. §. officium. ff. de aqua & aqua plu. l.38. ff. manda. l.9. §. si testamento. ff. de tutel. & rat. distr. Bris.

IVDICES dati, pedanei sunt, quibus litis tamé cognitio, vel pronunciatio, vel etiá vtrunque in vna causa concessum est. Sunt & iudices quidam, qui ante litis contest. ex sacra iussione, vel forma dati sunt: nimirum qui accedente iussu Principis, ab ordinariis dati sunt, vt summatim cognoscerent, iudicarentque. Iudices item sunt ab Imperiali fortuna dati, nô vt Delegati. sed quorum iurisdictio etiam post mortem Imperatoris necdum expirat. Leguntur & executores iudices. Traduntur & arbitri iuris, qui electi à partibus, de aliquo articulo iussu ordinarij cognoscunt. Vulgò etiam arbitri iuris appellantur, qui legis municipalis iussu eligũtur. Alcia. Paradox. lib.2. cap.5. Sp.

IVDICIA aut ordinaria sunt, aut extraordinaria. Ordinaria aut publica, aut priuata, aut centumuiralia. Publicorum cognitio, est Principis, vel Senatus, vel Prætoris, aut Præsidis, qui legibus quærit: Priuatorum cognitio, est iudicum datorum: Centumuiralium, Centumuirorum & prætoris, qui his iudiciis ex more præsidet. Separat priuatum iudicium à Centumuirali Plinius his verbis: In priuati iudicij formam Centumuirale vertitur. 6. Epist. atque etiam in primo, quum in aliis iudiciis die actioni dicto petentibus, demonstrat indulgeri adhuc dilationem posse, Centumuiralia nullo modo posse differri: quemadmodum illud etiam præcipuè inest, vt alio iudicio non possit ei præiudicium adferri, sed integra debeant omnia seruari, quoad Centumuiri de hæreditate iudicauerint. l.5. ff. de peti. hæred. l. vlt. C. eodem. Porrò cognoscebant Centumuiri de hæreditatibus, quacunque ex causa peterentur, siue inofficiosi, siue iusti aut iniusti, aut falsi testamenti, siue ab intestato. Paulus in sententiis, Centumuiri, inquit, si de hæreditatis rebus vel fide generis instrui non possunt. Et in Quæstionibus, si (inquit) obtinuerit in querela inofficiosi testamenti, vtetur rei iudicatæ autoritate, quasi Centumuiri hunc solùm filium in rebus humanis esse, tunc quum facerent intestatum, crediderint. Et hac ratione querela inofficiosi testamenti, siue (quod idem est) petitio hæreditatis de inofficioso, Centumuirale iudicium dicitur in libris nostris, & hastæ iudicium Valerio Maximo duobus locis, & quadruplex iudicium Plinio & Quintiliano. Nam (vt iidẽ declarant) diuidebantur Centumuiri in consilia & tribunalia modò duo, modò quatuor. Et hoc est quod proditur in l. quum filius. ff. de legat.2. diuisis tribunalibus actum querela inofficiosi testamenti. Quo genere interdum eueniebat, vt duobus consiliis (cõstabat vnumquodque pari iudicum numero) vinceret actor, & totidem vinceretur. & verò ita sententiis paribus. eius partis si duplex iudicium Centumuirale fuerit, vel earum partium si quadruplex. sententia præualet, quæ tuetur defuncti voluntatem. Hoc enim humanius esse ait, l. si pars. ff. de inoffic. testa. quæ partem iudicantium dicit, vt partes Centumuiralium, Quint. lib.5. Cuiac. obseru. lib.10. cap.20. in prin.

IVDICIA fiduciæ esse dicuntur ea, quæ de mandato fiunt, & deposito: & damnato, infamiæ notam irrogant: vt & ea quæ sunt societatis & tutelæ. Cicero pro Roscio Comœdo: Si qua enim sunt priuata iudicia maximæ existimationis, & penè dicam capitis: Tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, & societatis. Aequè enim perfidiosum & nefarium est fidem frangere, quæ continet vitam humanam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit, & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. Vide copiosius suprà in verbo deponere. Conna. li. 7. cap.4. num.1.

IVDICIA omnia sunt absolutoria: id est, Iudici à Prætore dato tacitè permittitur reum qui antè sententiam actori satisfacere paratus est, liberatum ab actione dimittere: ne in infamiam quæ ex quibusdam iudicijs contrahitur, incurrat. vti docet Imp. §. vlt. de perpet. & temp. & patet ex l.73. ff. de procur. Hot. & Duare. de in litem iurando. num.42.

IVDICIA principum nominantur cognitiones, quod iure ordinario iurisdictionem nullam habebant, vt nec populus, in cuius locum venerant: sed de quibusdam extra ordinem cognoscebant, quæ scilicet suæ cognitioni reseruauerant, aut quę noua erant, nullis dum iudiciis definita, &c. Brechæus l. notioné accipere possumus. ff. de verb. & rer. sign.

IVDICIA priuata & publica differunt. Priuata sunt, in quibus iniuria quæ homini priuato illata est, vindicatur: Publica, in quibus quæ reipublic. Plato lib. de legib. 6. Cæterarum rerum duo iudicia sunto. alterum quum quis priuatus à priuato quopiam iniuria se affectum quæritur, eum in ius educens, de ea disceptari postulat. alterum quum rempubl. à quopiam ciuium læsam esse aliquis existimat, & vult reipubl. persequi iniuriam. Itaque illa rei priuatæ à Cicerone nominantur: hæc autem reipubl. Quæ verò sint iniuriæ, quibus respublica, siue populus vniuersus lædatur, in ipsius arbitrio ac voluntate positum est. Itaque non modò peculatus, aut repetundarum, aut similia crimina, si populus volet, publica nominabuntur, eorumque quæstiones causæ publicæ: verùm etiam furti, rapinæ, damni iniuria dati, iniuriæ: & omnia denique, quæ non sua sponte, sed prudentium interpretatione maleficia nominantur. quod ex lege Lectoria planissimè intelligitur, quæ aduersus eos lata est, qui minorem circumuenissent. siquidem lege lata, ea causa quę priuata semper antea fuerat, publica facta est. Cicer. de Nat. deor.3. Inde, inquit, iudicium publicum rei priuatæ, lege Lectoria, rei priuatæ, id est, quæ semper antea priuata fuerat. Quæ quum ita sint, falsam certè esse apparet Iustin. sententiam, qui iudicia publica ex eo dicta putauit, quòd cuiuis de populo agere liceat. non enim publica sunt, aut dicuntur, quòd cuiuis de populo liceat agere: sed cõtrà, quia causæ publicæ sunt, id est quia quiuis de populo lęsus est. quia cuilibet de populo iniuria facta est, quia denique respubl. læsa est: propterea licet cuiuis de populo, quasi pro sua virili parte, suam reique publicæ persequi iniuriam. etenim ob eam causam vnicuique accusandi potestas permissa est, quòd ad vniuscuiusque singulatim, & publicè ad vniuersum populum ea pertinet iniuria. Hot.

IVDICIA populi, & iudicia publica differunt. nam illa dicuntur, quæ populus in foro per tribus, in campo per centurias distributus exercebat: hæc verò, quibus Prætores qui & Quæsitores dicuntur, sella in foro posita cum consilio iudicum præerant. de quibus suo loco explicauimus. Illiusmodi fuerunt illa, quibus ius ciuitatis ac libertatis imminuisse dicebatur, vt ex Verrina 3. cognoscitur. Erant autem hæc vehementissima grauissimaque iudicia. Solus enim populus in ciuem Rom. verberibus & securi animaduertendi potestatem habebat. repetundarum verò. & aliorum criminum quæstionem ad populum nó pertinuisse, idem Verrina 5. his demonstrat verbis: Quò confugient socij? quem implorabunt? ad Senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non est vsitatum, non Senatorium. ad populum Roma. confugient? facilis est causa populi. Legem enim sociorum causa iussisse, & ei legi custodes ac vindices præposuisse dicet. hæc ille. Pręter hæc autem populi iudicia lege lata constituta, illud scire oportet, licuisse Tribunis plebis, AEdilibus, Quæstoribus iudicium populi omnibus de rebus constituere, & cuiuis ciui diem ad populum dicere, vt de eo quæ-

Vu stio

ductis aut perducendis, impertit officium suum vltrò quidem, sed non nisi ad normam actionis: eaque cessante, cessat. l. ædiles §. item sciendum. ff. de ædil. edict. In quibus autem versetur officium iudicis vtrumque, doctissimè & latissimè tractat Dom. Oldendorpius pręceptor noster in præfationibus classium suarum, de officio iudicis.

IVDICIS officium apud Romanos tribus verbis, in tria iuris capita digestum fuit eleganter: scilicet, Do, Dico, Addico. Aliàs enim iudex dat actionem, dat alium iudicem. l. tertia. §. mixtum. ff. de iurisdict. Aliàs cognoscit de controuersiis, & dicit ius. Aliàs denique addicit & transfert possessiones rerum ab vno ad aliú. Old. infrà, Iudicium dici, &c.

IVDICIS præsentis iusta cognitio, cum primis est de substantia iudicij: quam tamen formularij non dignantur inter partes iudicij adnumerare. Siquidem meminisse oportet, omnem iudiciorum vim & potestatem, statim atque lis est contestata, iudicum humeris incumbere coram DEO & hominibus. Iustæ autem cognitionis duæ sunt partes. Altera, vt perspectam habeat iudex causam circumstantiis. Altera, vt celeriter iudex eam diffiniat: quia ad officium eius pertinet lites dirimere, vt dicit Iulianus in l. quidam existimauerunt. ff. si cert. petat. Priorem autem cognitionis partem feliciter absoluet, si vtatur sæpe interrogationibus de his, quæ nescit. Cognoscere enim id dicimur, quod antea non sciuimus. Proinde alieni facti circumstantias neque citius, neque commodius inuestigare licet, quàm interrogando. Quamobrem sapientissimi legislatores interrogationes adeò frequentes esse voluerunt, vt apud omnes æquè magistratus fierent. l. veluti Prætor. l. vbicunque. ff. de interrogat. Posteriorem verò partem officij sui iudex rectè expediet tribus modis: videlicet, iureiurandoo, transactione, sententia. Oldendorp.

IVDICIS religio & diligentia, cuius fit mentio in dicta l. eum quem temerè. & in l. 3. §. idem diuus. ff. de testibus, est sollicita & anxia conscientiæ cura, quæ propter iustam muneris functionem suscipitur, quam grauiter depingit Papinianus in l. quæsitum est. ff. de testibus. Vt vel hinc appareat sole clarius quàm longè commentatores absint à veritate, & quantam attulerint humanæ societati pestem: tradentes Iudicem debere semper secundùm acta & probata, non autem secundùm conscientiam pronunciare. Nam si actionum series aduersus cognitam veritatem est obseruanda: quid aliunde potest iudex rimare, aut quid interrogare? Olden.

IVDICVM nomen generale est, quo continentur tam magistratus, quàm iudices pedanei: hi sunt Iudices dati, qui quasi plano pede iudicant, non pro tribunali, & à Gręcis χαμαιδικασταὶ dicuntur, & διαιτηταὶ ἐκλογεῖς. Continentur etiam eo nomine Iudices compromissarij, qui διαιτηταὶ αἱρετοὶ, dicuntur. Pedaneis dantur δικασικὰ siue sportulæ: magistratibus non dantur, quia ampla salaria habent, pedanei permodica, & similiter sportulas permodicas: pedanei non habent adsessores, magistratus habent adsessores: magistratus plerumq; erant viri militares, legū ignari: pedanei periti νόμων καὶ πείρας vt ait Iustinianus in Nouel. 82. de iudicibus, sicut adsessores, qui nihil à pedaneis distant Nouel. 60. Nam ex eodem corpore studiosorum iuris adsumuntur & pedanei iudices & adsessores. Et hi debent præstare scientiam legum & morum, non magistratus. l. 2. ff. quod quisque iur. Magistratus habent tribunal, pedanei non habent tribunal, sedere tamen eos Iustinianus vult à matutino ad occasum solis: & locum notat, In porticu regia, qua etiam Agathias scribit se libellis litigatorum dedisse operam ab ortu solis ad occasum, Historiæ 3. Significat igitur se ex pedaneis, vel ex pedaneorum notariis fuisse. Iulianus ait, In basilica, quod ferè idem est, nam basilicæ adiacebat porticus. Sedere autem vel litigatoribus conducentibus subsellia, vt olim fieri solebat, auctore Suetonio in Nerone, vel ærario præbente gratuita. Cuiacius in expositione suprà d. Iustinia. Nouel. 82. de iudicibus, in princ.

IVDICIVM dici putat M. Varro, quasi ius dicendi, hoc est, potestatem audiendæ causæ, & sententiam iustam proferēdi, quam deniq; & exequi potest, & quod suum est cuique addicere. Quò pertinent tria verba Prætoris, Do, Dico, Addico. Do iudicium postulantibus. Dico sententiam post litem contestatam & cognitam. Addico rem victori, & exequor sententiam, transferendo rerum dominia. Quod postremum, dicitur legis actio: quasi iussu planè legis id fieri necessarium sit, incumbatque iudici, veluti ministro & antistiti iustitiæ, sed non nisi ordinario iure. Old.

IVDICIVM frigidè diffiniunt Doctores, dum dicunt, esse actum trium personarum: Videlicet, Iudicis, Actoris, & Rei. Quare sic rectius dixerimus: Iudicium est actus legitimus, quo mediante iudex de causa proposita cognoscit, & secundùm æquitatem pronuntiat. In iis enim versatur omnium iudiciorum, inquisitionum, adeoque consiliorum vis atque potestas. Et cessabūt omnes disputationes, si rectè intelligas. Siquidem in nullo controuersiarum genere prodest causam deferri ad iudicem, nisi cognoscatur de ea. Sic nihil profuerit esse cognitum, nisi pronuncietur. Denique pronuntiatum quoque inutile erit, nisi ex bono & æquo procedat. Ecce quomodo cohæreant ista. Old.

IVDICIVM est legitimus actus, in quo tres personæ primariæ intercedunt, iudex, actor, reus. Et non nisi post litis cōtestationem propriè dici, omnes fatentur. Hinc dictum M. Varroni, quòd ius, id est, potestatem dicendi, hoc est, pronunciandi, Prætori partes darent. Alciatus in comment. ad tit. C. de in ius vocan. & ca. 1. lib. 3. Parerg. Spieg.

IVDICIVM vocatur iurisdictio. Iudicium autem prius inquisitio appellabatur, vnde & auctores iudiciorum quasi præpositos questores vel quæsitores vocamus. Definitur autem per glo. in c. forus. in verbo, iudicium. de verb. sign. esse actus legitimus duarum personarum actoris & rei super eadem quæstione contracta sub eodem iudice. Sed gl. in extra. de iud. definit sic: Iudicium est actus legitimus trium personarum, iudicis, actoris & rei. quæ definitio vulgo recipitur. Iudicium autem habet xv. significationes. Primo modo est actio, vt iudicium familiæ erciscundæ, id est, actio. l. in tribus. ff. fam. ercisc. Secundo modo, est lis siue controuersia, vt iudicium pendet de hæreditate. l. 1. in fine. ad S.C. Trebel. Tertio modo est auctoritas; vt negotia Ecclesiastica non sunt iudicio laicorum disponenda. c. decernimus. extr. de iud. Quarto modo est forus: vt causa iuris patronatus debet definiri iudicio Ecclesiastico, scilicet in foro Ecclesiæ. c. quanto. extr. de iudic. Quinto modo est arbitrium. Si enim arbiter est iudex, ergo arbitrium est iudicium. Sexto modo est vltima voluntas: vt iudicium testatoris non debet esse quassum. l. 1. C. de sacrosanct. eccl. Septimo est quæstio vt iudicium ambiguum est ad Papam referendum. Octauo modo iudicium dicitur esse discretio; vt furiosus & impubes, non possunt esse iudices, quia carent iudicio, id est, discretione. l. cum prætor. ff. de iudiciis. Nono est sententia: vt iudex punire potest eos, qui suo parere neglexerint iudicio, id est, sententiæ. Decimò est instantia: vt iudicium perit triennio, id est, instātia. Vndecimo est discussio d. c. forus. & ita accipitur in rubr. de iud. extr. Duodecimò est potestas iudicandi: vt iudicium soluitur vetante eo, qui iudicare iusserat. l. iudicium soluitur. ff. de iud. Decimotertiò est pernicies: vt qui manducat & bibit corpus & sanguinem domini, iudicium est. id est, perniciem sibi manducat & bibit. primæ Corinth. cap. 11. Decimoquartò est pęna: vt qui occiderit, reus erit iudicio, id est, pœnæ. Matth. 5. cap. Vltimò, Iudicium dicitur esse processus iudicialis. Has significationes not. glo. in extrauagan. ff. de iudic. in rubr. & ibi vide locos allegatos. & vide etiam gl. & not. per Dd. in §. præterea. Instit. quibus non est permissum facere testam. Maranta in suo Speculo aureo absolutissimè.

IVDICIA publica dicta sunt, quia cuiuis ex populo executio eorum plerumq; datur. Publicorum iu-

diciorum, quędam sunt capitalia, & quędam non capitalia. Capitalia dicimus. quæ vltimo supplicio afficiũt homines, vel aquæ & ignis interdictione, deportatione ve vel metallo. cætera, si quam infamiam irrogent, cum damno pecuniario, hæc publica quidem sunt, non tamen capitalia, hoc est, capitalia sunt, in quibus mors, aut exilium est, hoc est, aquæ & ignis interdictio: per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. Non capitalia sunt, in quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio pœna est. De quibus agitur in l. publicorum. ff. de public. iudic. & §. 1. Insti. eod. Publica autem iudicia hæc sunt, Lex Iulia Maiestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel rempublicam aliquid moliti sunt, suum vigorem extendit. Item Iulia de adulte. quæ temeratores alienarum nuptiarũ punit. Item lex Cornelia de sicar. quæ homicidas persequitur. Item lex Pōpeia de parricidiis. Item lex Cornelia de falsis. Item lex Iulia, de vi publica, seu priuata, aduersus eos exoritur, qui vim vel armatam, vel sine armis commiserint. Item lex peculatus, quæ eos punit, qui publicam pecuniam, vel rem sacram, vel religiosam furati fuerint. Est & inter publica iudicia lex Flauia de plagiariis. Sunt præterea publica iudicia, lex Iulia de ambitu, lex Iulia repetundarum, & lex Iulia de annona, & lex Iulia de residuis, quæ de certis capitibus loquuntur, & animæ quidem amissionem non irrogant, aliis autem pœnis afficiunt eos, qui præcepta earum neglexerint, de quibus vide per tot. tit. de publ. iudi. in Instit. Ioan. Bellon. Etymolog.

IVDICIVM & consilium haud ita multum differunt. Siquidem priscis consulere & iudicare. Inde Senatusconsulta, & fortè etiam consultum nomen. Nunc si quid interest, hoc est, quòd iudicium adhibemus obuiis & expositis, consilio vtimur in retrusioribus ac dubiis. Ex Eras. Sp.

IVDICIVM agnoscere dicebantur iudices à prætore dati si cognoscendi prouinciam suscipiebant. l. penult. ff. de vacat. & excusat. Hotom. in princ. titu. de act. institut.

IVDICIVM Centumuirale, quod Romanæ ciuitatis absolutissimum erat. Der Stadt Gericht zu Rom. Olden. vide suprà Centumuiralis hasta. Item suprà Iudicia aut ordinaria.

IVDICIVM commissum. Cicero in oratione pro Sexto Roscio dixit: quod litem contestatam iam dicimus: sumpta à re militari translatione, in qua bellum commissum pro eo quod vulgo apertum, atque inceptum vocant, eleganter ponimus. Hor.

IVDICIVM contradictum, in quo aduersarius est ad differentiam voluntarij. l. cùm de consuetudine. ff. de legibus. Olden.

IVDICIVM æquum, conuenientissimè interpretatur à nonnullis Germanis, Ein byder / oder erber vrtheil / vtæquus vir ein Bydermann. E in I longa die cōmutata. Nam Bederman dicendum erat, quod inter duos suum cuilibet conseruat. Hoc lector candide refer acceptum reliquiis non vulgarium obseruationũ Volzianarum. Sp.

IVDICIVM humanum, quo quis ab hominibus bene vel malè audit: cui contrarium est iudicium Domini. qui intima cordis scrutatur & iudicat. Vide quæ not. in §. similes rusticum. in vsib. feudor. tit. de pace & violat. Sp.

IVDICIVM, legitimam contentionem significat & disceptationem, quæstionem, siue litem. Cognitionem item, notionem & existimationem, siue opinionem. Itaq; primo sumptum, iudicia publica dicta, quia publicam quærunt vindictam. Sp.

IVDICIVM Ordinarium hodie nuncupamus ab ordine procedendi. Extraordinarium verò, quod non ita instam, omnibusque numeris absolutam ordinis rationem exigit. Alioqui antiquitate respecta possemus omnia nunc iudicia vocare extraordinaria propter remissam solennitatem nimis curiosam. §. fin. Institut. de interdict. Old.

IVDICIVM prolusorium dictum est προγυμνασμα, est enim præiudicialis causa, quæ hoc verbo significatur. Bud. in poster. annot. Sp.

IVDICIVM rescindens, est in indice, in prætore viuo: qui imploratus per eum qui læsus est, propter absentiam alterius restituit in integrum eum, qui læsus fuit: & rescindit, annullat, cassat, sustollit quicquid illud est, in quo alius se conqueritur læsum, tollitque ei omne obstaculum. Zasius in tit. Instit. de actio. §. rursus. Spieg.

IVDICIVM de moribus. Olim, vt Gell. lib. 4. cap. 20. testatur: Censor solenne iuramentum agebat à maritatis ciuibus Romanis singulis de vxoribus, earumque maribus. Cum autem solenne iuramentum illud exigebatur, tunc si ex animi sententia, vxorem se non habere aut vxori iussisse propter eius mores prauos res suas sibi habere, censoribus responderet maritus, videtur ad iudicium censorium etiam pertinuisse de moribus vxoris, inquirere, cognoscere, &, si res ita postulare videretur, pronunciare, imò etiam vxores coercere. Eoque visus est respexisse Paulus, qui de pacto dotali differens, ait conueniri non posse, ne de moribus agatur, ne publica coercitio priuata pactione tollatur, l. 5. de pact. dot. Haud dubiè per publicam coercitionem, censorium iudicium intelligens. De quo iudicio accipiendum etiam videtur, quod sic Papinianus scribit: viro & vxore mores inuicem accusantibus, causam repudij dedisse vtrumque pronunciatum est. l. 39. soluto matrimonio. Et sic quidem satis esse perspicuum puto de vxorum maritorumque moribus olim apud Censores litigari consueuisse. An autem statuto, an verò solenni tempore iudicium istud consueuerit exerceri, antiquiores literæ non declarant, etiamsi de iuramento solenni scripserit expressè Gellius. Cæterùm quis fuerit iudicij de moribus effectus, optimè explicat Vlpianus in fragmentis, tit. 6. Morum, inquit, nomine grauiorum quidem sextæ retinentur; leuiorum autem octauæ: grauiores mores sunt adulteria: leuiores omnes reliqui. Eoque referri potest lex 47. solut. matrimon. & & l. 11. §. final. ad legem Iuliam de adulter. Igitur si moribus vxoris diuortium factum esse à censoribus pronunciaretur, tunc maritus sextam aut octauam dotis partem, tanquam dissidij pœnam retinebat. l. 8. de capti. & postlimin. reuers. Sin contra mariti moribus accidisse, vt à marito, diuerteret ad amicos vxor, quo minus pari ratione, rerum propter nuptias datarum, certam aliquam partem vxor consequeretur, nihil mihi videtur obstitisse. Si autem viro & vxore mores inuicem accusantibus, vtrumque causam dedisse repudij, pronunciarent censores, nec ex mariti bonis vxor, nec ex bonis vxoris maritus quidquam consequebatur. dicta l. 39. Esse autem iudicium de moribus personale, nec hæredi nec in hæredem tribui, auctor est Constantinus. qui sic scripsit: De moribus actio vltra personam extendi non potest, nec in hæredem habetur, nec tribuitur hæredi. l. 4. Cod. Theodos. de incest. nupt. Et ex his quidem omnibus, satis esse perspicuum puto, quo sensu accipiendus sit hic titulus: De repudiis & iudicio de moribus sublato, qui extat in Codicis Iustiniani Cæsaris libro quinto. Ræuardus Variorum libro 4. capite 13.

Erat ergo hæc quæstio, siue iudicium de malis moribus coniugum: sicuti & in scholis erant quæstiones malæ tractationis, vt Quintilianus scribit. Tam autem fuit hoc iudicium olim in vsu, vt in Pandectis etiam Paulus scribat, conuenire non posse, ne de moribus agatur, vel plus vel minus exigatur, ne publica coercitio priuata pactione tollatur, d. l. 5. Mirum verò Tribonianum id Pandectis asfuisse, cum Iustinianus non modò testatus esset, hoc iudicium planè abolitum esse: sed & iam esset professus, illud positum esse quidem in antiquis legibus, sed (vt loquitur) non frequentari tam pridem. Sed & ex eiusdem Pauli eodem libro relatum est in l. 15. §. primo. solut. matrimon. hæredem mariti non habere coercitionem morum. Atqui nec maritus ipse hanc habebat tempore Iustiniani. Extat & Constantij Imper.

Imper. Constitutio, quæ ait. de moribus actionem vltra personam extendi non posse, nec in hæredem haberi, nec tribui hæredi. Balduin.

IVDICIVM rescissorium, id est, cum via agendi aperta est, sublatum est obstaculum: quòd is qui læsus est, potest rem suam petere, ac si nunquam fuisset vsucapta: & damnum reponere: ac si nunquam fuisset læsus. Hinc ita dictum, quòd rescindit obstaculum, & cassat quod obstabat læso. Zasius in tit. Instit. de act. d. §. atque id duplex, scilicet Institutorium & Restitutoriū. Vide ibid. Sp.

IVDICIVM suum, hoc est, vltimam voluntatem, non intelligitur quis velle impugnare. l. tertia. de testament. milit.

IVDICIVM turpe, quo damnatus infamia & turpitudine afficitur. Cicero pro Flacco, Iratus Flacco dixit Marc. Lurco, quòd (vt ipse aiebat) libertus erat eius turpi iudicio condemnatus, &c. Pro Sexto Roscio, Itaque mandati constitutum est iudicium non minus turpe, quàm furti. Item. In minimis rebus qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condemnetur necesse est. Pro Cæcinna. Est enim turpe iudicium, & facto quidem turpe.

FORMVLAE IVDICII.

IVDICIO sisti. In iudicium exhibere, idem significant. l. si cùm iudicio. ff. si quis cautioni. Aliud autem est stare in iudicio, aliud sistere. Vlp. in l. si quis. in fine. ff. si quis cautioni. Olden.

IVDICIVM facere, est iudicare. vt facere pugnã, prælium, coniecturam, finem, conuitium, furtum, pactionem, aliaque eiusdem generis. Sp.

IVDICIVM dare dicitur Prætor, cùm agendi potestatem facit, in eamque rem iudices dat. l. 26. ff. de dolo. l. i. ff. nautæ, caupo. & aliàs passim. Dicitur & iudicium reddere Prætor. l. 2. ff. de negot. gest. l. 2. ff. de bonis eor. qui sibi ante sentent. Vt autem Prætor dat & reddit ita litigatores accipiunt & suscipiunt iudicium. l. 9. §. Labeo. ff. de dolo. l. 36. ff. famil. ercisc. l. 7. ff. de aqu. & aqua pluu. l. 2. §. idem Pomponius. ff. de ædilit. edict. l. 24. ff. de liber. caus. l. septima. §. ita demum. ff. de petit. hæredita. l. 3. ff. de iudiciis. l. 4. §. non solùm. ff. fin. regund. Brisson.

IVDICIVM profiteri, est vltro sese, consortesq; criminis deferre. Bud. ad l. Corn. de sicar. l. 1. Old.

In IVDICIVM actionem producere: & rem in iudicium deducere idem valent. l. 31. ff. de iud. l. 66. & l. vltim. ff. de procuratorib. l. 13. ff. de pact. l. 17. §. penult. ff. de iureiurand. Res autem in iudicium deducta non videtur, si tantùm postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante iudicium reo cognita. l. 1. C. de lit. contest. Briss.

IVDICIVM manet & pendet: quandiu sententia dicta non est. l. 60. ff. de condict. indeb. l. 45. ff. mand. l. 14. ff. de interrog. in iur. fac. l. 18. in fin. ff. de vi & vi arm. finitur verò sententia lata. Briss.

IVDICIVM quatuor substantialia habet. I. Vt in ius vocetur ille, qui iudicari debet. In ius enim vocare est, iuris experiundi causa vocare. l. 1. ff. de in ius voc. II. Editio actionis, hoc est, talis intentio actoris ad iudicium exigitur, quæ si vera sit, consequatur iure, condẽnandum esse reum, siue ex scripto, siue ex non scripto tractetur causa. III. Litis contestatio necessaria est in iudicio. Nam ratio naturalis dictat, vt nemo violenter aut tumultuariè obruatur iurisdictione, quæ ordinatio DEI est. Romanorum 13. IIII. Iusta præsentis iudicis cognitio, cum primis est de substantia iudicij: Siquidem meminisse oportet, omnem iudiciorum vim & potestatem, statim atque lis est contestata, iudicum humeris incumbere coram DEO & hominibus. V. Cõclusio in causa pertinet semper ad formam iudicij, nec potest omitti: non ea ratione, quam formularij comminiscuntur: sed ideò, quia humanus adfectus ex natura corrupta, proclivius est ad controuertendum. l. item si vnus. §. vlt. ff. de recept. arbitr. VI. Sententia ad iudicij constitutionẽ haud dubiè pertinet necessariò, vbi causa non potest aliter transigi: Quandoquidem tota iudicis cognitio manca est, nisi sequatur res iudicata, quæ finem controuersiis imponat. Pulchrè itaque cohærent istæ partes. Citatio enim vocat iudicandum. Editio actionis instruit. Litis contestatio confirmat iudicium. Cognitio aperit negotium. Conclusio interrumpit disceptationem. Sententia diffinit totam litem. Hæc omnia latius tractantur in libello, de iure & æquitate. Oldendorp.

IVGARIVS, id est, bubulcus, & auriga boum, qui iuga ducit & regit.

IVGATIO, vectigal quod iugeratim, hoc est, de singulis iugeris præstabatur. Eiusque immunitas, nisi à principe specialiter concessa sit, nullius momenti habebatur. l. immunitates. C. de agricol. & censit. libro 11. Spieg.

IVGATIO agrorum possessionumque mensuram significat, pro cuius modo certa Cæsaribus pensitatio præstabatur, l. 1. de quibus muneribus vel præstatio. lib. 10. C. l. 10. de susceptoribus. eod. libr. l. 4. de indulgent. debit. in C. Theodos. de iugis animalium, quibus possessiones exercebantur, quæ & capita vocabatur. pro quorum numero ea præstatio inferebatur. l. 6. de extraordina. muneribus. in C. Th. l. 1. de imponen. lucrat. descrip. in eod. C. Ita iuga, & iugationem & iugorum capitationem accipe in l. 3. C. de episcop. & cler. in l. 1. & 2. de immunit. concessa. C. Th. l. 1. l. 2. l. 3. ne conlatiõ. translat. postul. l. 1. de protest. l. 1. de priuileg. dom. August. C. Th. l. vnic. ne conlat. per logograph. celeb. in cod. C. l. 6. de conlatio. donatar. l. 11. de exactionib. & l. vnic. si per obreptio. in eod. C. Theodo. & l. 1. de imponenda lucr. descrip. lib. 10. C. l. 9. de agric. & cens. lib. 11. Iustin. Nou. 17. Ἀναγκάσθω δὲ τοὺς δημοσίους πράκτορας τοῦτο· τοὺς ἀπαιτητὰς ἐν τάξει ... ἀπὸ χώρας φανερὰ ποιεῖν ἅπαντα ἐφ' οἷς αὐτοὺς δίδωσι, πῶς δεῖ τότε πόσον τῶν ζυγοκεφάλων ἢ ἰουγῶν ἢ ἰούγων ... ὅπως μήποτε ἂν αὐτὰ κατὰ χώραν ... τινων αὐτὰ καὶ ποίων χωρίων ἀπαιτεῖσθαι.
Iugatio autem eadem ratione dicitur qua veteres id agri spatium quod iuncti boues vno die exarare poterant, iugum appellasse accepimus. Quemadmodũ Varro lib. 1. de re rust. cap. 10. In Hispania vlteriore seruatũ tradit. Cic. 5. in Verr. Quid qui singulis iugis arant, qui ab opere ipsi non recedunt. Cassiodor. lib. 4. varia. epistol. ad Geberichum. Constantij supplicatione comperimus sacrosanctæ Ecclesiæ ipsius vnum iugum veterũ principum pietate collatum nunc quorundam violenta vsurpatione detineri. Bris.

IVGATORIVS bos, qui iugo subditur.

IVGERVM dictum, quod vno boum iugo per diem exarari potest. Vide Alciat. interpretantem l. mille passus. de verb. sign. Alex. Neapolitanum cap. 20. lib. 2. Spieg.

IVGERVM, mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum 240. in latitudinem 120. glos. vocant Aruipendium, & πλέθρον interpretantur. Prat.

IVGIS aqua, profunda.

IVGIS puteus, altus.

IVGVLVM petere, in agendis causis tunc dicitur causidicus, quum id quod est potissimum, validissimè inuadit. Non abludit, quod vulgò dicitur, Ich will jme das leben treffen. Ita suis verbis hominem iugulare, pro conuincere, notum est.

IVGVM, pro pari duorum animalium plerumque accipitur, vt sæpè apud Vlpian. Est tamen iugum non modò seruitutis, verùm etiam beneuolentiæ. Sic enim Horat.

Diffugiunt, cadis
Cum fece siccatis, amici
Ferre iugum pariter dolosi.

Ac rursus:

Diductosq; iugo cogit aheneo.

IVGVM idem trahere, pro eo quod est, negocij vices pariter sustinere. Zu gleichem gewinn / vnnd verlust.

IVMENTORVM appellatione equus, equa, mulus, mula, &c. νωτοφόρα, & dorsuaria animalia continentur.

quàm iudiciale, per quod lis deciditur. Zaf. Inst. de act. §. item si quis postulante.

IVRAMENTVM veritatis appellatur, quòd iudex cognita causa defert actori, ad supplendam probationem eius. aliàs suppletiuum.

IVRAMENTVM referre. Vide, Referre iusiurandum.

IVRAMENTA remittere. Lege, Iusiurādum remittere.

IVRAMENTVM habet vim iudicati. l. 1. ff. de iureiurand.

IVRARE corporaliter Impp. in Codicis plerisque constitutionibus dicunt, opinor, Ethnici quidem de ijs qui aras in iurando tenebant: Christiani verò de ijs qui Euangelij codicem attingebant. Veluti Diocletianus l. 1. C. si minor se maior. dix. Huiusmodi autem sacramento corporaliter præstito, nullum tibi superesse auxilium perspicui iuris est. Iustin. l. 1. C. de iureiuran. propt. cal. Non aliter concedimus, qui quæstiones seruorum exposcunt, ad hoc venire, nisi prius tactis sacro sanctis scripturis deponant, &c. Item in l. 1. C. si aduers. vend. & l. properandum, 2. C. de iudic. Cicer. pro Flacco, Ergo is qui aram tenens iuraret, crederet nemo, per epistolam, quod volet iniuratus probabit? Liuius lib. 21. Fama etiam est, Annibalem annorum fermè nouem pueriliter blandientem patri Amilcari, vt duceretur in Hispaniam, cùm sacrificaret, altaribus admotū tactis sacris, iureiurādo adactum se, cum primum posset, hostem fore populo Rom. Hor.

IVRAT corporaliter, qui iurat tactis sacrosanctis Euangelijs, vel manu sublata, quos Balsamo vocat σωματικῶς. Cuiac. ad Nou. Iustinian. 51. de mulieribus scenicis.

IVRARE in litem, est per religionem iurisiurandi declarare, quanti æstimetur tota res controuersa ab actore. Cùm enim iudex in hoc iuramento affectum actoris & fidem sequatur in litis æstimatione propter contumaciam non obtemperantis, meritò dicitur iusiurādum in litem, quasi in vniuersam æstimationem litis, nulla certa consideratione in vnam aut alteram rem facta. Quemadmodum ferè in factū agere dicimus eum, qui in totam facti seriem experitur, nulla specialiter introducta ex facto persequendi formula. Quare aliàs in litem, aliàs adfectionis iuramentum dicitur Vlpiano in l. si per alium. §. 1. ff. ne quis eum qui in ius voc. l. 1. & l. 2. ff. de in litem iuran. Old.

IVRARE per Genium principis in l. 13. in fi. ff. de iureiuran. Accursius interpretatur Deum principis, Bartolus Geniū, principem ipsum exponit. Accursius fortè ineptè interpretatus non est. Nam & ridicula antiquitas deos sibi quos volebat, fingebat eosque geniales, idq; ex Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. liquet. huius modi iusiurandum commemorat Tertull. lib. ad Scapulā. Sed, eti, ijdem ipsi, qui per Genios eorum in pridie vsq; iurauerant. Prat.

IVRARE conceptis verbis. Vide, Conceptis verbis iurare.

IVRARE conceptis verbis. Iura per salutem. Conceptis verbis ita iurari solet, vt is qui iusiurandum deferebat, verbis quibus iurari vellet, præiret. Eiusque iurisiurandi extat apud Plautum in Rudente elegans formula. Cæterùm si nec verbis conceptis, nec aliud aliquod specialiter aduersario delatum esset iusiurandū, sed dictum simpliciter, Iura per Iouem, tunc vsitata & solenni quadam Iouem lapidem iurandi formula vtebantur Romani. Auctor est enim libro 10. Festus, iuraturos per Iouem, lapidem silicem tenuisse, hæc solennia verba dicentes: Si sciens fallo, tum me Diespiter, salua vrbe arceque, bonis eijciat, vt ego hunc lapidem. De quo iureiurando visus est sentire Plinius, sic in Panegyrico scribens: Quin etiam sedēs præiuit iusiurandum, & ille iurauit & expressit, explanauitque verba. quibus caput suum, domum suam, si sciente fefellisset, Deorum iræ consecraret. Qui autem sic iurabant, eos dici Iouem lapidem iurare testatur Cicero: sic enim Trebatio scribit Epistolar. libr. 7. Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, cùm scias Iouem iratū esse nemini posse? Probari id etiam ex Gellio potest, qui de Phauorino Noct. Atticarum libr. 1. cap. 11. scribit. Et ita per Iouem iurare, nihil aliud fuisse videtur veteribus, quam Iouem lapidem iurare. Intelligi id etiam ex Plauto potest in Aulularia. Cùm enim Strophilus Lyconidi adolescenti iusiurandum ad hūc modum detulisset, Iura per Iouem, & inter cætera respondisset Lyconides, Sed me citò expedi sis, subiecit Strophilus. Hem silicem tibi. Tūc accepto silice iurans per Iouem, hac formula vsus est Lycon. Si te ego sciens fallo, ita me eijciat Diespiter bonis, salua vrbe & arce, vt ego hunc lapidem. Hæc cum ita sint, nunc videor mihi intelligere, quidnam Vlpianus sibi voluerit, cum ita scriberet. Qui per salutem suam iurat, licet per Deum iurare videatur (respectu enim diuini numinis ita iurat) attamen, si non ita specialiter iusiurandum ei delatum est, iurasse non videtur, & ideo ex integro solenniter iurandum erit, l. 33. de iureiurando. Sensus enim est, Si sic delatum tibi fuerit iusiurandum, Iura per Iouem, & tu per salutem tuam ita iuraueris, Ita mihi Iouem velim propitium: Iupiter mihi iratus fiet: quamuis per Iouem iurare videaris: attamen eius, qui iusiurandum tibi detulit, intentioni nō satisfacis. His enim verbis, Iura per Iouem, ea est (quemadmodum ex superioribus constat) deferentis intentio, vt Iouem velit lapidem iurari. Nec aliter per salutem suam reo iurare permittitur, quàm si ab actore specialiter, id est, nominatim his verbis: Iura per salutem tuam, ei delatum esset iusiurandum. l. 5. d. titu. in princ. Qua de causa, si iussus per Iouem iurare per salutem suam iurauerit, iurasse non videtur, & ideo ex integro iurandum erit, inquit Vlpianus: hoc est, ad solennem vsitatamque Iouem lapidem iurandi formulam confugiēdum. De qua formula etiam Paulum sentire à Cuiacio & Russardo Iurisconsultis doctissimis est obseruatum in l. 26. de iureiurando. Ausim dicere in fine. l. 3. de iureiurando, sic apud Vlpianum etiam scriptum fuisse: Cæterùm si ego detuli, vt per Iouem iurares, eaque verba ad hanc formulam omnino referenda videri. Et certè Iouis nomen, vt Ethnicum, Christianæque religioni aduersarium, ex prudentum responsis sustulisse Tribonianum, & eius loco Dei verbum posuisse, ex eo potest euidenter intelligi, quod in ijsdem responsis, crucis nomen in furcam idem Tribonianus omnino mutauerit. Quæ res efficit, vt quoties in prudentum responsis Dei occurrit mentio, verbum illud ex prudentum intentione ad Iouem semper referendum videatur. Igitur per Deum iurare nihil esse aliud in illis responsis ex intentione prudentum potest, quàm iurare per Iouem, hoc est, Iouem lapidem Iurare. Et ita mihi videtur. Ræuardus Varior. libro 5. cap. 5. Quære, Iusiurandum.

IVRATI testes. Vide infr. Testes iurati.

IVRATISSIMI vocem qui vsurpant ex veteribus, idoneos proferant auctores. Certè apud Plinium in Præfatione locus corruptus est, quem Rhenanus noster restituit. Spieg.

IVRATORVM nomine censeri posse, qui iudices, vulgò Scabini, Scheffen appellātur, video placere nōnullis eruditis. Spi.

IVRATO promittere. Paul. l. vlti. qui satisdare cog. Qui iurato promisit, iudicio sisti, non videtur peierasse, si ex concessa causa hoc deseruerit. Sp.

IVRE belli transfugam recipi, quid sit, vide l. trāsfugam. ff. de acq. rer. dom.

IVRE communi qui tutus est, priuilegijs non indiget. Id autem intelligitur, quum aliud ius non exprimitur. Instit. de iur. nat. §. quoties. l. fin. C. de his qui veni. ætat. imp. Sp.

IVRE legitimo. l. si naturalis. ff. de adoptio.

IVRE publico, id est, ciuili. l. placet. C. de Episco. & cleric. Alberic.

IVRE reuocandi domum, est, posse p[illegible] causa, ob quam alibi conueniuntur, remittatur domum, & ad locum

locum, in quo domicilium habent. l. 2. §. legat. ff. de iud. Spieg.

IVREIVRANDO firmare. Cicero de Legibus: Plurima firmantur iureiurando inter ipsos homines, dijs immortalibus interpositis, tum in iudicibus, tū testib. Idem in Officijs, Dare iusiurandum, dixit. Liuius, reddere & exigere. Sp.

IVRGARE, quasi de iure agere, & contendere. Hinc iurgium quasi iurisagium. c. forus. §. iurgium. de verb. sign. quò pertinet, quòd ait Festus libr. 9. Iurgium, iuris actio. Sp.

IVRGIVM à diuortio separat Iurisconsf. l. quod si non diuortium. ff. de iur. dot. pro iracundia non durante. Prat.

IVRIDICI, à dicūdo iure præfecti Italiæ, ab Adriano principe instituti, apud Capitolinum, annotante Egnatio, intelligendi. Notus Iuridicus dies, quo ritè ius dici potest. & iuridica actio, quæ secundum ius est. & iuridicus conuentus, in quo iura redduntur. veluti nostrate lingua Raht / Gericht / Hoffgericht haben. vbi plures de causa deliberantes, tandem eam per sententiam decidentes conueniunt. ff. de offic. iuridici. quem vide & l. Thais. de fideicom. libert. Sp.

IVRIDICVS Alexandriæ. est, qui demandatam iurisdictionem à principe in ciuitate Alexandrina AEgypti habet. Et hic ex equstris ordinis viris creabatur, quod Tacitus significat, lib. 12. & alibi annotauimus. Est autem Alexandria vrbs AEgypti, non longè à Nili ostio, ab Alexandro Macedone (vnde illi nomen) condita, ante Seruatoris aduentum anno vigesimo supra trecentesimum. Habuit olim scholas omnium disciplinarum liberalium: fuitq; ob commoditatem maximum totius orbis emporium, quemadmodum & præclara alia, scribunt historici, & cosmographi, maximè verò ij, quos suprà nominauimus in dictione, Alexand. quibus addo hic Solinum. Anchor.

IVRIS alia quæstio est, alia facti. vide Quæstio. Hotomann.

IVRIS autem quæstio est, cum constat factum esse id, de quo lis est, nec vlla est inter litigantes controuersia an factum sit, sed causæ status finitimus est, aut Iuridicialis vt est Rhetorum loquendi consuetudo. Facti quæstio dicitur cum non constat, an id factum sit, super quo lis orta est, quodque inficiatur reus. Et hanc causæ constitutionem Rhetores vocāt Coniecturalem, quod coniectura tunc verum quæratur. Qua in re nullus sane est Iuris sciētiæ locus vt permultis in locis testatur Cicero. vt in Topicis. Nihil hoc ad ius Ad Ciceronem (inquiebat Gallus noster) si quis ad eum tale quid retulerat vt de facto quæreretur. Qua de re latius Fran. Duar. lib. 1. anniuers. disputat. cap. 41.

IVRIS ciuilis intellectus, ex Rhetoricis præceptis magna ex parte petendus. Vide infr. Negatio pura.

IVRIS nomine continētur seruitus, hæreditas, dos, peculium, possessio, obligatio. Hæc enim omnia Iuris nomina sunt. Cuiac. Not. ad lib. 2. Instit. tit. de rebus corporalibus & incorporalibus.

IVRIS professores. Quære, Professores iuris.

IVRIS quæstiones sunt duæ, vt eleganter Fabius tradit lib. 12. ca. 2. quarum vna verborum proprietate continetur, finitione explicatur: altera æqui disputatione continetur, qualitate explicatur. Addi poterit & tertia quæ facti siue voluntatis, atque adeò in æstimatione Iudicis quæstio est l. voluntatis. C. de fideicom. & coniecturis explicabitur. Omnis itaque quæstio Iuris in hæc tria genera deduci potest. Cuia. Iul. Pau. recep. sen. lib. 3. tit. 6. §. dulcibus legatis.

IVRIS stricti vocabulum peculiare est Iurisconsultis. Reliqui scriptores: Budæus ait, summum ius appellant. Inde summo iure agere, pro eo quod est, nō ex æquo & bono, sed iniquiore quodam iure, & præfracto. Spieg.

IVRIS stricti rationem Impp. in l. placuit. C. de iu. non ius scriptum appellant, vt quidam putāt: sed vt obseruauit [illegible] ille noster Romanarum legum interpres Old. præduram, & ab humanitatis regula alienam interpretationem, aut etiam cauillationem sophisticam, eorum quæ lege comprehensa non sunt. Sp.

IVRIS studiosi appellatione, Iuris interpretes consultiq; significantur. Cuiac. in exposit. No. Iusti. de instrumentis, & vt protocolla instrum. relinq. &c.

IVRISCONSVLTVS est (inquit Antonius apud Cicero. lib. de Orat. 1.) qui legum & consuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vtuntur, & ad respondendum, & ad agendum, & ad cauendum peritus est. Sed videamus ne quid huic absit definitioni: quum Pragmaticis, vt alibi diximus, hæc eadem quadret definitio. Iurisconsulti enim ius in ciuitate constituunt, de ijs negocijs de quibus ius certum est nullum, consulti. Itaque eorum responsa, iuris ciuilis in parte numerantur. Consulebantur autē (vt Fab. ait) aut de verborum proprietate, veluti si de testamenti stipulationisve verbis esset controuersia, vel de æqui disputatione, vt in Sergij & Oratæ causa illa nobili: aut de voluntatis coniectura, vt quum testatorem aliquid amplius voluisse, quàm dixisse contenditur. Cicer. pro Plancio, Quæris num Iurisconsultus? quasi quisquam sit, qui sibi hoc falsum de iure respondisse dicat. Omnes enim iustiusmodi artes in ijs reprehenduntur, qui cum professi fuerint, satisfacere non possunt: non in ijs, qui abfuisse ab istis studijs confitentur. Quare videamus ne verior hæc sit definitio: Iurisconsultus est, qui tum iuris ciuilis, tum æqui bonique peritus, populo se ad agendum, cauendum, interpretandum, respondendumque dedit. nam his omnibus in rebus Iurisconsulti officium versari, nos in Iurisconsulto nostro copiosè ostendimus. Hotom.

IVRISCONSVLTI nonnunquam figuratè loquuntur. Alciatus exempla proponit lib. 4. de verbor. signifi. latè ostendens quibus figuris vsi sint. Sed & ipse legislator ironicè loquitur, quod & ab Apello animaduersum est, in l. antepen. C. de leg. Idem agit in l. 1. §. bestias. vers. denique. ibi nisi in arena passi sint se honorari. de postul. in l. sicut autem. in prin. si seruit. vend. in l. Offilius. vers. pone, inquit, de leg. 3. Cæterum qua lingua intelligendi sint veteres Iurisconsulti, superius in voce Intentio indicauimus. Sp.

IVRISCONSVLTORVM vel prudentium triplex est differentia, quam obscurè confundit Tribonianus. Instit. de iur. natur. gent. & ciuil. I. Fuerunt prudentes qui leges XII. Tabul. interpretabantur, quorum disputationes fori, dicuntur Ius ciuile. l. 2. §. his legibus latis. ff. de orig. iur. II. Fuerunt prudentes, qui priuati respondebant consulentibus auctoritate probabili, nō autem necessaria. III. Cœperunt publicè Imperatoris auctoritate signatis scriptis respondere sub Augusto, à quorum responsis non licebat recedere, d. l. 2. §. 1. D. Augustus. Sp.

IVRISCONSVLTI sæpè à Iustiniano legulatores appellantur. Cuiac. ad l. 2. ff. de excusa. prope fin.

IVRISCONSVLTORVM successio, quare demōstranda sit, optimæ sunt rationes. Primùm, quia dignatio personarum, fides item & eruditio auctorum, non mediocriter commēdat leges ab eis latas. Deinde, qua forma, quo studio & deliberatione traditæ sint ab eis, nemo satis admirari potest, qui non totam professorū iuris seriem perspexerit, quomodo alius alia in re plus præstiterit. Old.

IVRISCONSVLTORVM & imperatorum Romanorum lectioni assuesci quantum profuerit, incredibile dictu est, imò nec dici quidem satis potest. Primùm, quòd auctoritas eorum certa est & necessaria, cū interim Doctorum præceptiones non nisi probabiles ac incertæ. Deinde, quòd ingenia studiosorum transformari solent in mores & phrasim loquendi præceptorum. Atque illa est causa, quòd Romani iuris proceres tanta Latini sermonis puritate, ac phrasis similitudine, eademq; grauitate scripserunt, & velut vno ore interpretati sunt leges. Nam magna pars eorum ab vnō Papin. præceptore imbuti, nō nisi doctissima iuris monuméta in manib. versabāt: Contra verò, quòd recētiores iurisperiti, neglecto paulatim Romanorū exéplo, lon-

longeque ab eorum imitatione discedentes, degenerarint, non dico quò tandem, sed res ipsa non satis admonet, nisi planè ad vtramque aurem dormiamus. Old.

IVRISCONSVLTORVM proprium munus est respōdere, cauere, & ex iure formulas componere, quod est scribere. Cicero pro Muræna: vrbanam militiam respondendi, cauendi, scribendi. Idem in Topicis: cum tu mihi meisque multa sæpe scripsisses. sic legendum ex vet. libris. Quòd & iura condere Iustinianus dixit in §. responsa. Institu. de iur. nat. & inde ab Eutropio li. 8. Vlpianus iuris conditor appellatur. Cuiac. ad l. Gallus. ff. de lib. & post.

IVRISCONSVETOS, maximi nominis reddidit scientia iuris, quæ semper summo honore est habita. Et profectò, sicut corpus nostrum sine mente cadauer est: ita ciuitas sine legibus certis, perniciosa censetur hominum colluuies, hoc est, multitudo ex diuersis locis velut sordes coacta. Cic. pro Cæcinna: Nihil enim, inquit, tam diligenter retinendum, quàm ius ciuile: quo sublato, nihil cuiquè exploratum esse potest, quid suum, quid alienum sit. Old.

IVRISDICTIO. Iurisdictio potestas est de publico introducta, cum iuris dicendi (vnde vocata est, non autem à ditione, vt annotat Alciat. ad fin. c. 24. lib. dispūct. 2.) & æquitatis statuendæ necessitate. gloss. & ibi Barr. in l. 1. ff. de iurisd. omn. iud. glo. in Authen. de defensor. ciuit. §. iurisiur. in gl. mag. cir. med. col. 3. Quare hallucinatur Accursius dum iurisdictionem à iuris ditione dictam putat, ex quo infert absurdum hoc est, merum imperium sub iurisdictione contineri, cum potius ipsa iurisdictio sub imperio comprehendatur, vt patet in l. 3. ibi mixtum imperium, cui etiam iurisdictio inest. Accurs. sententiam etiam ipse Bart. multique alij sequuntur, cum tamen si quis diligenter aduertat, non dicatur iurisdictio à ditione, sed à dictione, nam per c. scribi solet. nec considerant ditionem siue potestatem iuris non esse apud iudicem, qui tamen dicitur habere iurisdictionem, sed apud solùm principem. Iudex vero habet iurisdictionem, quia ius dicit. Quare etiam ius dicens appellatur, in l. 1. huius tit. & in l. si conuenerit. infra eodem tit. & in tit. infra. si quis ius dicent. non obtemp. Ad hoc facit Columella, libro 12. cap. 2. Quod non scilicet faciunt magistratus assidua iurisdictione vim legum custodientes: Quamobrem cum Suetonius in Caligula ait. Magistratibus liberam iurisdictionem concessit sine sui appellatione. non intelligit potestatem iuris condendi, sed iuris dicendi. Nam quum iudex iurisdictionem exercet, dicitur ius dicere. Plaut. in Bacchide. Itur illinc iure dicto. Cicero ad Quint. Fratrem: Sit summa in iure dicendo seueritas. Liuius libro secundo, ius decretis pecunijs dicere. Quod Herodotus dixit, δικαιοδικάζειν. Sic enim in Thalia loquēs de supremis iudicibus apud Persas ait οὗτοι δὲ τοῖσι Πέρσῃσι δικάζουσι, καὶ ἐξηγηταὶ τῶν πατρίων θεσμῶν γίνονται, καὶ πάντα ἐς τούτους ἀνακέεται. Sed multa huiusmodi errata apud glossarum scriptores, aliosque iuris ciuilis interpretes videre licet, quæ refellere non enitar, ne tantum in his leuioribus elaborare videar. Ferran. lib. Explicationum 1. in l. 3. de iurisd. omn. iud.

IVRISDICTIO Anomala, quæ & extraordinaria dici potest, quæ consuetudine, non iure subsistit: cuiusmodi est iudicum curiarum dominicalium, qui circa feuda tantùm, emphyteuses, & pacta curialia cognoscunt. Sp.

IVRISDICTIO libera dicitur, cum is qui eam habet, nō impeditur maiore aliqua potestate, quo minus agat pro imperio, & lege agi iubeat. Ex Budæo in poster. Annot. Sp.

IVRISDICTIO restitui, vel abrogari, vt dicatur, vnde loquendi modus ille inoleuerit, ostendit Alciat. cap. 2. lib. 3. Parerg. Sp.

IVRISDICTIO, facultas atq; potestas est iuris dicendi. Nam ius dicere, est præesse iuri dicendo, & legibus gubernare, ac iustitiam ministrare. Sp.

IVRISDICTIONEM solorum magistratuum, nō iudicum datorum constat. l. 5. l. 57. ff. de re iudic. & alibi Iurisdictionem definit Vlpian. l. 3. in fin. ff. de iurisdict. omn. iud quam sequitur C. Harmenopulus libr. 1. tit. 4. τὸ γὰρ, ait, δίδοσθαι δικαστὰς ἔχειν ἐστὶ δικαιοδοσίαν. Significat autem omnem magistratuum potestatem. l. 1. ff. de iurisd. Sumitur etiā sed impropriè pro simplici notione l. 5. ff. de re iud. l. 8. §. sed nec. ff. de transact.

IVRISDICTIONI pro vniuerso Prætorio officio, & munere Gellio lib. 10. cap. 15.

IVRISDICTIONIS forma pro eius ordine. l. 11 C. vbi in rem actio.

IVRISIVRANDI illiciti absolutionem petere vanum est. Vlpianus: De hoc iureiurando, ait, remittendo, nec est necesse adire Prætorem. Semel enim in perpetuum à Prætore remissum est, nec per singulos remittendum. Oldend. Iusiurandum autem illicitum Iurisconsult. interpretatur improbatæ publicè religionis: l. si duo patroni. §. vlt. ff. de iureiurando:

IVRISIVRANDI religione, non vt cibo, verùm sicut condimentis vti oportet ad necessitatem: iuxta præceptum Dei. Et rectè Iurisconf. tradunt grauissima præcepta de euitando, vt (quoad fieri possit) parcissimè eo vtamur, velut condimento. Et Pompon. refert, Labeonem respondisse: Etiam absenti & ignoranti iurisiurandi gratiam fieri posse. Ipse addit. Per epistolam quoque remitti, in l. pen. ff. de iureiuran. At Doctores tradunt.

IVRISIVRANDI religio expediendarum litium maximum remedium in vsum venit, qua vel ex pactione ipsorum litigatorum, vel ex auctoritate iudicis, deciduntur controuersiæ, vt dicit Gaius in l. 1. ff. de iureiuran. Et profectò his verbis magnam vtilitatem iuramentorum explicat. Nam ad dirimendas lites, quarum alioquin nullus inueniri posset finis, deseruiunt. Et sanè prodest Reipub. si controuersiæ hominum celeriter expediantur, ad retinendam salutarem concordiam. Quamobrem, non solum vtilis, verumetiam necessarius est iurisiurandi vsus, velut vltimum inter mortales præsidium tuendæ veritatis, quoties omnia probationum genera deficiunt. Credendum enim est, homines, qui aliquid frontis habent, diuini nominis testimoniū non falsò inuocaturos. Old.

IVRISIVRANDI vsus triplex est, ex quo tria iuramentorum genera quæ obscurè magis, quam vtiliter tractant interpretes, introducuntur. Aliàs enim iuratur extra iudicium vide supra Iuramentum affirmatio est. Aliàs exiguntur iuramenta ad præparationem, vel etiam cognitionem iudiciorum rectè exercendam, ne quid per fraudem eorum qui in iudicio versantur, incidat, quod euertat veritatem. Vt sunt ea, quæ dantur, vel calumniæ, vel testimonij dicendi, vel cautionis, vel æstimandæ rei gratia, iuxta l. si tutor. ff. de in lit. iuran. item iusiurandum iudicis vel aduocati. l. rem non nouam. C. de iud. Et si quæ sunt his similia. Hoc autem iuramentorum genus Iudiciale & necessarium rectè potest appellari: quoniam non vt præcedens relinquitur prorsus priuatorum arbitrio quatenus dandum sit, vel non sit, cùm ex iure certam formam habeat, ac plerunque necessariò suscipiatur in iudicijs. Aliàs deniq; iuramentis vtimur deferente iudice: vel etiam litigatoribus ipsis consentientibus, in iurandi conditionem (semper tamen approbante iudice) ad explicandam semel totam litem. Vnde nuncupantur decisoria. quòd sinē imponunt controuersiæ, vt actori decernatur, quod intendit, aut reo, quod excipit. Paul. eleganter dicit eo modo propter rem iurari in l. quoties. ff. de iureiuran. Propter rem autem (inquiens) iusiurandum exigitur (veluti de pecunia credita) cùm iurat actor sibi dari oportere, vel reus se dare non oportere. Idem est cùm de pecunia constituta iusiurandum exigitur. Old. vide & Forcatulum in Necyomantia Dialogo 54.

IVRISIVRANDI gratiam facere. Gratia iurisiurandi solet aut ad delatum & susceptum, aut ad præstitum iusiurandum referri. Qui iusiurandum remittit, gratiā iurisiurandi facere dicitur. Qui præstiti iurisiurandi religione aliquem liberat, is etiā iurisiurādi gratiam facit. l. 38. in prin. ad municipal. Remittēs iusiurādum,

dum, non aliter gratiam facere intelligitur, quam si deferente se aduersarius iurare paratus, suscipiat iusiurandum l.6. de iureiur. Eaque res efficit, vt huiusmodi gratia iurisiurandi, nec absenti, multoque minus ignoranti fieri possit. Nam quomodo ab ignorante suscipi iusiurandum, aut quomodo ignorans esse paratus actore deferente ad iurandum potest? Et idcirco nequaquã ambiguum videri debet, quin pessimè de Iurisiurandi delati remissiõe Pomponium acceperint interpretes, Labeonis sententiam ad hunc modum referentem: Labeo etiam absenti & ignoranti iurisiurandi gratiam fieri posse respondit: sed & per epistolam iurisiurandi gratia fieri potest. l. 41. de iureiur. Proinde non delati susceptique, sed præstiti iurisiurandi absenti & ignoranti gratiam fieri potuisse, est verisimilius, idq; Pomponium & Labeonem voluisse. Dici non potest quam idipsum Plauti auctoritate confirmetur. Postquam enim apud Plautum in Rudente, iureiurando per Veneris aram conceptis verbis præstito talentum argẽti magnum Gripo promisisset Labrax Leno, hanc summam Dæmones lenoni à seruo suo piscatore Gripo remittit volens, his verbis vsus est.

Res soluta est Gripe, ego habeo, Gr. At ego me nauolo
Dæ. Nihil hercle hic tibi est, ne tu speres, iurisiurandi volo
Gratiam facias ...

Ex quo loco euidenter apparet, cum id quod iuramento promissum est vltrò, siue (vt hic apud Plaut.) pactione aliqua remittitur, tunc etiam iurisiurandi gratiam fieri. Sic iurisiurandi gratiam visus est etiam accepisse Suetonius ad hunc modum de Tiberio scribens. Equiti Romano iurisiurandi gratiam fecit, vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum antè iurauerat. Quod igitur Pomponius & Labeo de iurisiurandi gratia scribunt in d. l. 41. hoc sic videtur accipiendum quasi dixerint, id quod iureiurando promissum est absenti, ignorantique, & per epistolam remitti posse. Ræuard. Varior lib.5. cap.2.

IVRISPERITI, apud Alfenum, ff. si seruit. vendic. Annio, inquit, consilium omnes iurisperiti dederunt, vt cum eo ageret, ius ei non esse, in eo loco ea posita habere, inuito se. Sp.

IVRIS præcepta tria sunt: honestè viuere, alterũ non lædere, ius suum cuique tribuere. Iuris autem intellige naturalis. Et quàm huc omnes referantur humanæ leges, Oldend. demonstrat breuiter: Honestè viuendo castratur libido: si neminem lædimus, coercetur ira: si cuique suum finitur reperimitur cupiditas. Quæ fiunt iniustè, ferè ab his vitijs oriuntur, quæ his præceptis Vlpianus prorsus explodit. Sp.

IVRISPRVDENTES. lege ibidem.

IVRISPRVDENTIA, est diuinarum & humanarũ rerum notitia, iusti atque iniusti scientia, hoc est, ipsa ἐγκυκλοπαιδία disciplina rotunda, integra, & sine offensione. Budæus in l.1. de iust. & iur. Vel est ars boni & æqui. Neque enim voluit Iurisconsultus hac posteriore definitione ius definire, sed ipsam iurisprudentiam, quæ est habitus animi, ipsius videlicet intellectus. Ius verò nihil aliud est, quàm relatio. Nam & obligatio est ius, & actio est ius, & dominium, & Vsufructus, & pleraque in legib. infinita, nimirum species ipsius iuris. Ex Apello. Spieg.

IVRISPRVDENTIA cur præcæteris artibus tam sit obscura, causa est: Primum, quia iurisperiti non rectè docuerunt ab aliquot annis, partim vana ambitione gloriæ, partim ignorantia seducti: Tum, id quod in vna ac simplici cognitione erat, in infinita torserunt, vt nulla hominis ætas sufficiat nunc lectioni vel solius Baldi aut Iasonis. Deinde, quoniam non obseruarunt forum, hoc est, traditiones suas non exegerũt ad vsum forensem, nec perpenderunt, quid huic seculo conueniret: quid obseruatum esset: quid mutatum aut abolitum videretur, idque breuiter. Denique, quòd non adhibuerunt methodum, sed omnia confusa tractarunt. Imò in quibus maxima vis erat gubernandæ Reipublicæ & legum interpretandarum, de his aut nihil, aut erronea tradiderunt. Contrà quæ obliteranda potius erant, scripserunt sæpius, ordinem planè inuertentes. Vt igitur emẽdemus hunc errorẽ, ante omnia fugere oportet vanã rixandi libidinem, scilicet res ciuiles, tũ publicæ, tum priuatæ magna grauitate atq; ad captũ iuuentutis simpliciter & crassè tractentur. Deinde methodus seruanda fuerit, vt prius fontes, quàm riuuli perspiciãtur: & prius diuini, quã humani iuris formulæ concinna quadam breuitate studiosis proponantur. Old.

IVRIS ignorantia. Ignorantia iuris est, veluti si cõpertum habeam Titium intestatum vita functum esse, sed iure cognationis succedendi mihi copiam esse ignoro: aut si aliũ, qui nõ præponi queat, iri præpositũ mihi existimo. l.1. ff. de iur. & facti ignorãt. ff. Dixim⁹ & de hoc suprà abũde satis pro nostro hic instituto. Ancohr.

IVRIS autem scientiam appellat Paulus de verb. oblig. exactam illam verborum omnium atq; adeò literarum obseruationem &c. Connan. lib.1. cap.11. nu.4.

IVRIS scrupulositatem vulgò appellãt, id. quod iuris regulæ non admittunt, vt ad æquitatem Prætoriam sit recurrendum. Connan. lib.10. ca.4. nu.3. &c.

IVRVLENTA, Iusculenta, iure & brodio præparato carnulentoque conditiora. Sic positum reperio apud Apuleium lib.2. de Asino aureo: Pulpam frustatim consectam, abacum pascuæ iurulentam. Iurulenta pro iusculentis Varro in primo de Lingua Latina. Vasa in mensa escaria, vbi pultem, aut iurulenti quid ponebant. Diminutio iuris est iuscum Apuleio, etiam si non desine qui ibidem viscus interpretentur. Etiam gustum legere nil obstat pro condimento, de quo Apicius lib.3. Io. Bap. in comment. Epist. Sidon. Apollina. ad Domicium lib.11.

IVS nomen habet à Iubeo, quasi iussus & iussio superioris. Nihil enim aliud censetur esse Ius, quam quod DEVS, natura, populus, gens, ciuitas, consuetudo, princeps, iubet, iussit, atque iubebit in vsum vniuersi. vt annotauit Taboetius in topico militiæ for. & leg. discip.

IVS generaliter appellatur quicquid lege præcipitur, habita ratione eius quod fieri debuit nõ eius quod factum est: quo pacto iudex ius reddidisse dicitur, etiã cum iniquè decreuit, vt scribit Paulus. Neque tamen quod iniquè iudicatum est & constitutum ius est, sed ita appellatur, quia putatur ius esse, & tãquam sit eiusmodi, parendum ei est & obtemperandum. Connanus lib.1. cap.1. nu.5.

IVS Vlpianus à iustitia appellatum ait, id vero non nullis dignum consyderatione visum est. Cùm enim ius iustitia prius sit, &, antiquius, quomodo illud à iustitia descendere potuit? Ræuardus variorum lib. cap. 2. existimat per hoc quod à iustitia ius descendere contenderit Vlpianus, eum non negasse, ius esse prius iustitia. sed nomen illius iuris, quòd iustitia prius est, & antiquius à iustitia existimasse descendere. Ius enim in imaginatione positum est, nec certo nomine alio, quã iuris aut æquitatis designari potest. Iustitia est quædam virtus qua in reddendo iure, constituendoque fungimur. Hæc iustitia dat nomen iuri, non vt ius duntaxat appelletur, quod per eam exercetur: verum ita, vt ius per iustitiam speciei insuper adsciscat expressam designationem. Nam cum ius ad actionem & exercitium trahimus, tunc iustitia, siue virtus illa, qua id fit, imponit nomen iuri, & siquidem inter ciues illud fiat, non ius solum, sed ius ciuile, sin inter gentes, ius gentium vocabitur. Quum enim ius nihil aliud sit, quàm iussus, iustitia verò virtus, qua qui sic iubet, præditus est: sequitur, vt qui iustitia fungitur, nomẽ imponat iuri. Et Vlpiani quidem deriuatio auctoritate Ciceronis defendi poterit. Nam apud eum lib.3. de Repub. Scipio dicit ius ex iustitiæ fontibus emanare. quem locum citat Augustinus libr.15. de ciuitate Dei. Et faciunt huc quæ Isidorus libr.10. etymolog. sic ex boni alicuius & latini auctoris libro disseruit: annotata ab Anto. Contio lib.2. lectionum subsec. cap.6. Licèt origo nominum (inquit) vnde veniat à Phiosophis eam teneat rationem, vt per denominationum deminutionem, homo ab humanitate, sapiens à sapientia nominetur, quia prius sapientia, deinde sapiẽs, tamẽ claret alia specialis in origine quo-

quorundam nominum causa, sicut homo ab humo, vnde propriè est appellatus. Ex quibus verbis intelligimus, duplicem Etymologiam reperiri. Philosophorũ vnam, eamq; maximè Stoicorum, vt Cicero primo de Offic. ait, secundum quam Ius à iustitia, pactum à pactione Vlpiano, Venus à venustate Ciceroni, item homo ab humanitate, sapiens à sapientia, sedere à sessione Aristoteli nominatur. Alteram Grammaticorum, quæ non tam originem sectatur rerum, quàm vocabulorũ, secundùm quam Iustitia à Iure, vel quasi iuris statio, vt Isidorus, vel quod vim sistat. vt Alciatus noster, melius putat dicit: item humanitas ab homine, venustas à Venere, sessio à sedere, ius à iussu dici videtur. Nam iura, vt ait Festus dicta sunt quasi iussa. Quare Vlpianus qui rei naturalem ordinem demonstrare volebat, nomen iuris à iustitia quasi diminutum rectè descendisse scripsit. Prior siquidem ipsa iustitia in illis, vt cum poetis loquar, aurei & argentei seculi heroibus fuit. Priores ipsæ iustæ actiones in administranda Repub. & priuato negotio componendo editæ fuerunt. Ex deinde tum, cùm illa scribi poterant.

---Extrema per agros
Iustitia excedens terris vestigia fecit. &
---Nec ferrea iura
Insanumq; forum, aut populi tabularia vidit.

Virg. lib 2. Georg. à callidis viris notatæ artem non minus re, quam syllabis ab archetypa iustitia diminutam comprehenderunt, quæ est ius. Hoc ipsum de Medicina Plinius lib. 39. cap. 1. refert. Idem de omnibus artibus ac scientijs Aristoteles lib. 1. in principio τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Licèt autem Ius à iustitia Vlpianus deriuarit, complures tamen id potius à iubendo dictum volunt. Ius enim siue pro iure naturæ, à quo tanquam fonte, iura alia promanarunt accipiamus, siue pro Iurisprudentia & arte, iubet ac præcipit. l. legis. ff. de leg. vel quia secũdum ea quæ iuris sunt, ciues inter se iubentur viuere. l. 2. ff. de leg. Et hanc sententiam sequitur Iacobus Curtius lib. 1. εἰκότων cap. 1. Hieronymus Maioragius lib. 4. Miscellan. ca. 1. Galeotus Martius in libro de doctrina promiscua. cap. 26. à iuuando dictum contendit Quod sicut corpus nostrum iure iuuetur & nutriatur, ita & ciuitates, quæ vt corpus coaluerunt, legibus tanquam iure quodam alantur & iuuentur: ita vt ius corporis, cum de pulmentarijs & ciuitatum legibus dicitur, nutrimẽtum iuuamentumque esse noscatur. Vide de Etymologia iuris plura apud Alciatum lib. 1. parerg. cap. 19. Antonium Vacc. in comment. ad l. 1. ff. de iust. & iure. Connanum lib. 1. ca. 1. Agricola quoque lib. 1. de Inuent. dialect. Ius vim quandam cogendi in se habere dicit, vnde & nomen traxerit, vt à iussu ablatione posterioris syllabæ ius factum sit. cui respondet, quod idem Festus ait, antiquos iura nuncupasse iussa. Hæc tamen origo vocabuli non conuenit iuri, sed legi potius, quæ Lex diffinitur esse generale iussum superioris. In quo & ipse Agricola videtur falsus fuisse, qui cum ius diffiniendum suscepisset, non iuris sed legis definitionẽ tradidit. Dicit enim ius esse decretum maioris potestatis, nisi fortè populariter eum locutũ existimemus: quod non est alienum ab Oratore. Vulgus enim hominum id solum ius vocat, quod positum est in constitutione. Ius naturæ, quod pene cum lacte nutricis suxerunt sine doctrina, naturam vel rationem naturalem appellant. Et de eo si quando incidit quæstio, se quanquam Iuris ignaros, tamen solo naturali iudicio facile dicunt perspicere, quid in ea re iuris sit. &c. Connano autem & alia videtur tradi posse ratio huius vocabuli, vt ius nominetur quod iuxta sit. Latinis enim iuxta idem est qđ æque & pariter: Vnde illud Sallustij. Ciues hostes iuxta metuere, & Omnes mecum iuxta intelligitis. id est æque & pariter. Quod autem par est & æquabile, ius est. Id enim iuxta esse dicitur, quòd bene prope est: Quoniam quæ prope sunt, quod ad loci distantiam attinet æqualia sunt. Sic ius neque superat neq; deficit, sed est prope & iuxta rem, cui accommodetur, vsque eo vt æquale sit omnino: quod tum fit, cum in eo nihil minus est aut maius. Quæ enim excedit res alia aliam magnitudine, ab ea videtur recedere tanto interuallo, quanto eam superat. Ideo & Columellæ iustæ dicuntur operæ, quæ diei sunt æquales. Qua similitudine putat Aristot. appellatum δίκαιον id est diuisum: quia nihil aliud sit quàm medium quoddam damni & lucri: quod vt obtineant ij, qui controuersia implicantur, ad iudicem inquit, tanquam ad legem loquentem confugiunt qui medius sit & ad æqualitatem reuocet, perinde ac si lineæ inæqualiter sectæ eam detrahat particulam, qua præstat maior dimidiatam, & ad eam quæ minor est addat, tum enim quod medium est æquabile consecutis ius suum se obtinuisse dicunt. Hinc δικαστὴς index, quasi διχαστὴς quod duobus inter se dissidentibus & diuisis medius est quasi honorarius quidam arbiter constitutus, vt ei qui plus iusto consecutus est, auferat quod addendum sit ei qui minus. At Plato vt diuinus semper, à cœlo iuris originem repetit, vt sit διαϊὸν id est discurrens: & inde venustioris scilicet appellationis causa, addito, δίκαιον factum. Ius enim esse mentem diuinam, mundi animam, naturam artificiosè ambulantem, & omnia cientem agitantemq́ue motibus suis, nihil habentem admixtum, aut concretum, sed incorruptam & simplicem &c. Connanus lib. 1. cap. 2. num. 4. & 5. &c. Sunt etiam qui Ius transpositionem literarum interpretentur pro vis: vt econtra VIS pro IVS. de tutelis Instit. in princ. Tutela est vis. vbi vertit ideo Theop: δικαίωμα. Initio namque homines manu suum vt Cicero de finibus loquitur, vel vt apud Simonidem est τὸ ὁμόνοιον, aut vt apud Platonem τὸ κρεῖττον consequebantur postea autem id quod Vis dicebatur voluntati contrarium, ius appellatum est. Terentius in Adelphis.

Hem illæc fidem nunc vestram implorat Demea,
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.

Hotoman. in princ. tit. de action.

IVS nonnunquam ipsam Iurisprudentiam significat. l. 1. ff. de iustit. & iur. vnde iuris studiosi pro Iurisperitis in l. 1. ff. de off. adsess. l. 9. ff. de pœn. l. 4. ff. de var. & ext. cog. Et apud Suet. in Nero. & Gellium lib. 1. cap. 13. Sic alia significatione ius dicitur locus, in quo ius redditur appellatione collata ab eo quod fit in eo vbi fit, quem locum ita determinare possumus, vbicunque Prætor salua maiestate imperij sui saluoque more maiorum ius dicere constituit, is locus rectè ius appellatur. l. penult. ff. de iustit. & iur. Itaque quod ait Prætor, qui in iure interrogatus responderit, sic accipiendum esse Vlpian. ait, apud Magistratus Po. Rom. vel præsides prouinciarum vel alios iudices. Ius enim eum solum locum esse vbi iuris dicundi vel iudicandi gratia consistat. l. 4. §. vltim. ff. de interrog. in iur. fac. Sed & Victorin. in libr. 2. Rhetoricor. Cicero. in iure interpretatur apud Prætorem. Quæ etiam interpretatio facienda est in l. vltim. ff. de cessio. bon. l. 56. §. 1. ff. manda. l. 2. ff. ad Velleia. l. 1. §. sanè. ff. de succ. ed. l. 6. ff. de ferijs. l. 1. §. quod si in litc. ff. si quid in fraud. patr. l. 29. §. 1. ff. de donatio. l. 56. ff. de re iud. l. 12. §. potest. ff. de liber. cau. Et in illa vetere formula, Quando ego te in iure conspicio, Cuius Cicero in Mure. meminit, Et apud Plaut. Rudente:

Qui falsas lites falsis testimonijs petunt, quique in iure abiurant pecuniam.

Notandum autem est, In iure. &. In iudicio separari, in l. 12. ff. de interrog. in iur. fac. Et apud Cicero. lib. 1. de Orato. Quandoquidem in iure, fit apud Magistratum, in iudicio, etiam apud iudicem datum vt ex l. 1. §. 1. ff. de postul. & ex l. 1. ff. ne quis eum, qui in ius voc. colligi potest. Magistratum autem accipe vrbis prætorem quì ius dicebat, actionemq́ue dabat. sic enim Fabius Victorinus in Ciceronis de inuẽtione librum secundum prætores ait qui ius dicebant, iudices etiam causæ dabant & controuersiæ vel agendi genus instituta actione formabant. Itaque I. C. cum in l. 1. §. 1. ff. de vent. inspic. ad prætorem mulierẽ euocari posse dixisset: paulo post ait eandẽ cogendam esse in ius venire. Ius igitur, vt apparet, dicebat vrbis prætor, actionemq́ue dabat & vẽ

vt ait Pomponius in l.veluti.ff.de verbor.oblig.officio prætoris continetur actionem dare vel denegare. Hoc amplius, Ius potestatem significat. Ex eo personæ quædam sui iuris esse, quædam alieni dicuntur.titul.de his, qui sunt sui iur.id est, suæ potestatis esse.vel alienæ potestati subesse.l.4.ff.eod.tit.l.21.ff.ad l.Iul. de adulter.l.5.ff.de adoptio.Briss.

Ivs est, quod vel natura, vel ciuitas, aut populus, vel gens, vel consuetudo iubet.Sic autem exactè definieris secundùm Appellum: Ius est facultas & auctoritas agendi secundùm legem. Vlpian.autem: Ius ait, est ars boni & æqui, hoc est, collectio omnium præceptorum boni & æqui.In hac autem Celsi definitiōe multi se miserè torquent, dum quomodo illa intelligenda sit laborant. Quippe nec Brutus cum prætor ius diceret artem tradebat: & Scæuola de iure consultus, forsan ex arte, sed nihil de arte respondit Quid ergo? Et Curtius lib.1. ἐικασῶν cap.1.Celsum ius diffinijsse existimat ea acceptione, qua dicimur iuri operam dare &c. Hinc colligit Alcia.quo loco in Parerg.hanc defendit. Vlpianus diffinitionem iuris, id fecisse Iurecoss. quòd tantopere exoptauit videre Cicero, lib.de Oratore 1.Salomonius existimat, Vlpianum siue Celsum loqui de officio boni & æqui viri, quod in actione versatur: & ideo ius est ars, intelligit exercitium boni & æqui viri. veluti virtus dicitur ars boni hominis: philosophia, ars sapientiæ studiosi: & iniqui ars, nequitia. Nec enim hic agitur de Iurisconsultorum scientia, quæ est, non ignorare quicquid legibus scriptum, moribus receptum, prudentum ve auctoritate digestum est: in qua cognitione nullum artificium requiritur, præter assiduam lectionem. Aristoteles quinto Ethicorum, dignoscere iusta & iniusta, nullam sapientiam putat. quoniam de quibus rebus leges loquuntur, non difficile est intelligere: sed iusta facere, maius negocium est.Sp.

Ivs per se dictum, genus est: Ius ciuile, species: ius ciuile Romanum, indiuiduum, quod non nisi vt totum in partes secatur, in leges, senatusconsulta, edicta magistratuum, & cæteras partes diuisum est. Spieg.

Ivs accescendi est, cùm inter eos qui à testatore coniuncti sunt.vnius pars alteri accedit.Coniuncti autem alij sunt re. inter quos ius accrescendi est: alij verbis tantū, inter quos non est: alij re & verbis, inter quos accretio locum obtinet.l.re coniuncti 89.ff.de legat.3.l. triplici, 142.ff.de verbor. significatio. vide Accrescere. Hotom.

Ivs accrescendi cohæredis hæredem sequitur, ad quem portio hæreditatis peruenit: ius substitutionis cohæredis hæredem non sequitur, licèt portio hæreditatis, ex qua substitutus cohæres adiectus est, ad eum peruenerit.Ius accrescendi reale est, ius substitutionis personale.Cuiac.ad lib.4.Iul.Paul.recept.sentent.tit.8. §.final.

Ivs augurale, ab auguribus, qui futura quomodocunque, maximè tamen ex garritu auium prædicebant, nominatum diuersum à pontificio fuit: de hoc varij complura scripserunt.Ciceronis libros Augurales laudant Seruius & Charisius. Ad Ciceronem collegā Appius pulcher Augur etiam scripsit librum Auguralem vt Cicero in epistolis fatetur. Scripsit & eodem tempore Marcellus.

Ivs agnationis pacto repudiari non potest, ait Modestinus.

Ivs Albanati à Romanis (credo) acceptum obseruamus, vocamusque ius Albanati, quasi ius alibi nati, & extranei, quod in eius successione locus est Fisco, nisi beneficio principali fuerit regniiure donatus. vnde rescripta Principis quæ in eam rem conceduntur, literæ naturalitatis appellantur, quod in eadem cum ijs qui nati sunt in regno, iura & priuilegia cooptantur, &c. Connan.lib.9.cap.4.num.7.

Ivs Analogum, distributiuum est, proportione constitutum. Quod si præter Analogiam distributum fuerit, non ius, sed iniuria est: vt cum posteriores bonorū partes ferunt, quibus priores iure debentur: contraq; malorum priores, quibus conueniunt posteriores. Vide Bud.in vulg.l.ius ciuile.Sp.

Ivs Apertum.Lege, Apertum ius.

Ivs applicationis. Meminit huius iuris Connanus lib.2.cap.7.num.2.in hunc modum. Familiarum adiectionibus simile quidem.sed tamen aliud est, Ius applicationis de quo Cicero lib.1.de Orat. Quid quod item in centumuirali iudicio certatum esse accepimus? qui Romam in exilium venisset, cui Romæ exulare ius esset.si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatoq; esset mortuus, nónne in ea causa ius applicationis, obscurum sanè & ignotum, patefactum in iudicio, atq; illustratum est à patrono? Quòd ius sit temporibus Ciceronis obscurum vel ipsi Ciceroni tanto viro fuit, par est vt nobis ignoscatur, si id sine vlla explanatione relinquamus, &c. Connanus loco citato, &c. Vide sup.in voce applicationis.

Ivs Aquæ, pro violentia, siue controuersia aquæ poni, in l.2.§.item. Varus ait.ff.de aqua pluu.arcend. sub hac litera monui: Alberic. quum verior lectio habeat, Vis aquæ deiecit.Ius autem aquæ habere, pro seruitutem, in l.in concedēdo.eodem tit.rectè iudicauit. Spieg.

Ivs aureorum annulorum erat quod liberis hominibus concedebatur à Principe, vt scilicet eodem iure essent quo equites ij, quibus aureum annulum gestare licebat.Nam etsi aureus annulus insigne ordinis equestris erat.vt Plinius testatur: non omnibus tamen equitibus, sed ijs tantum qui quingenta sestertium in censu habebant, cum licuisse gestare, vel ex eo intelligi potest, quod Suetonius & Macrobus de Laberio scripserunt: qui quum Cæsaris postulatu nimium egisset, ab eo aureo annulo, & H-S quingentis donatus sessum in quatuordecim ex scena in orchestram transijt. Sed (quod huiusce disputationis caput est.quodque traditum ab alijs non arbitror) aliud est ius annulorum, aliud annulos habere: item vt ius liberorum & liberos. Non enim quibus ius annulorum dabatur, ij continuò equites erant. Nam, vt ait Vlpian.in l.4.ff.de iur.annul. etiam fœminę ius illud impetrare poterant. At quibus annulus dabatur, ij continuò equites fiebant, & in quatuordecim considebant.vt de Q. Roscio Comœdo memoriæ proditum est, qui annulo aureo & quingentis H-S à victore Sylla donatus eques factus est. In eo igitur positum hoc ius est: vt idem liceat ei qui hoc impetrauit, quod ei licet qui reuera aureo annulo donatus est, id est, vt pro ingenuo habeatur. neque patrono vllum officium (excepta reuerentia) obsequium, operáve debeat: duntaxat, quandiu in vita manebit.Nam (vt ait Vlpianus) quasi ingenuus viuit, tanquam libertus moritur. l.3.ff.de bon.lib.l.4.de iure aur.annul.id est aduersus eius tabulas patronus præteritus bonorum possessionem obtinet.Item Vlpian.l.10.§.2.ff. de in ius voc.Sed si ius annulorum accepit, puto eum reuerentiam patrono exhibere debere, quamuis omnia ingenuitatis munia habeat. Similiter Tranquillus Menam Sex. Pompeij libertum quem post classem patroni sui proditam aureorum annulorum iure ab Augusto donatū, Dio scribit: in ingenuitatem ab eodem assertum testatur.Sed de Mena Dio apertius elocutus esset.si aureo eum annulo, non iure aureorum, ab Augusto donatum dixisset: quum Horatius id perspicuè ostendat. Zonaras autem lib.11.sic scribit. Ἀντώνιος δέ τις Μούσας τοῦτον ἐκ νόσου αὐτὸν δεινῆς ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέσωσε. διὸ καὶ χρήματα παρά τ' αὐτοῦ τε καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς ἀπελεύθερος ὢν, ἐνετράπη μὴ χρῆσθαι ἀτέλειαν τε αὐτὸς καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις τοῖς οὖσι, τοῖς ἐσομένοις μετέσχοντο. id est. Sed quidā Ant. Musa Augustum ita malè affectum frigidis lotionibus & potionibus curauit, qua de causa pecuniam tum ab ipso tum à Senatu accepit: iusque illi quamuis libertino homini aureorum annulorum datum est: vacationem præterea tum ipsi, tum alijs medicis non modò qui tum erāt, sed & qui pòst futuri essent, concesserunt. Hotom. vide sup.Aurei annuli.

Ivs aureorum annulorum honorem & iura ingenuitatis tribuit: manumissio libertinos facit: restitutio

tio natalium ingenuos facit. Hodie ex No.78. etiam manumissio sola ingenuos facit. & superuacuum est petere ius aureorum annulorum restitutionemve nataliū. Manumissio item matris sola, & contractus dotis cum eo habitus filios naturales ingenuos & suos facit Cuia. in exposit. No.12. de incest. nupt. prope finem.

Ivs Canonicum diuiditur in decretum, & decretales: quarum volumen dicitur extrauagans, in quinque libris maximè respectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas siue titulos. Sub qualibet autem rubrica sunt vnum aut plura capitula, quæ dicūtur decretales, vel constitutiones: & aliquando in capitulis sunt duo §. Quando igitur ex decretalibus aliquid allegabis, non librum, sed titulum & capitulum allegabis, & si caput sit longum, dices ca. tali. circa principium, medium, vel finem. vel si sint paragraphi, §.1. vel 2. Hi quinque libri compositi sunt à Raymundo Capellaneo Gregorij IX. Papæ, circa annum domini M. CCXXXI. His postea ann. M. CCXCVIII. Pontificatus Bonifacij VIII. anno quarto accessit liber sextus continens etiam quinq; partes, supplens defectus casuum emergentium in libris decretalium non comprehensorum. Clementis constitutiones à Clemente V. Papa anno M. CCCXI. in concilio Viennensi conceptæ sunt, & à Ioanne Papa XXII. promulgatæ anno M. CCCXXIX. Vide gloss. in proœmio Clementi. super verbo Nouembris & verbo Pontificatus. Hic liber non dicitur septimus, sed Clementinæ constitutiones vocantur. Decretum autem à Gratiano circa annum M. CLX. compilatum diuiditur in tres partes: Prima dicitur Distinctiones. distincta enim est per 101. partes, quæ in canones, qui in paragraphos & versiculos subdiuiduntur. Secunda pars vocatur Causæ, quia continet 36. causas. eæ in quæstiones, hæ in canones, qui in paragraphos & versiculos subdiuiduntur. Tractatus autem de pœnitentia insertitur causæ 33. quæst. 3. Et habet septem distinctiones, quæ item in canones cum paragraphis & versiculis diuiduntur. Tertia pars decreti, de consecratione, habet sub se quinque distinctiones cum canonibus vel capitulis, cum paragraphis vel versiculis. Olden.

Ivs Ciuile Romanorum est, quo Romana ciuitas separatim vtitur, quod partitione sic definitur à Pap. Ius autem ciuile est, quod ex legibus, plebiscitis, Senatus consultis, decretis Principum, authoritate prudentū venit. Quæ tamen definitio imperfecta in eo est quod comprehendit solum ius scriptum. Melius Cicero in Topicis, hoc ipsum ius definit esse, quod ex legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, Iuris peritorum authoritate, edictis magistratuum, more, æquitate consistat. Legum appellatione plebiscita etiam complectitur, quæ reuera leges sunt. De principum decretis silet, quod nondum Romani subiecti erant Principibus. Sit igitur ea definitio, partitionis, qua res, quæ proponitur, quasi in membra discerpitur. Propria & definitionis definitio ea est, quæ formas rei omnes amplectitur: vt si dicamus Ius ciuile Romanorum esse quod ipsa sibi ciuitas constituit ad publicum Reipub. statum pertinens: Constituisse autem dicetur quod vel ipsa communi cōsensu, vel ij, quibus eam potestatem dedit, constituerunt. &c. Connanus lib.1. cap.13. num.1. &c. Idem Connanus lib.1. cap.15. num.3. de eodem iure ciuili ita scribit. Est & non minima pars iuris prudentum authoritas: & ob id maximè necessaria, quod non potuerunt tam planè legibus aut edictis & explicatè tradi omnia, quin multa fuerint quæ prudentum Consultorumq; hominum interpretationem desiderarent. Quod Pomp. dixit XII. tabularum legibus latis, tum qui eas interpretarentur, necessariam fuisse prudentum authoritatem & disputationem fori. Hæc autem inquit disputatio, & hoc ius, quod sine scripto venit, compositum à prudentibus, propria parte aliqua non appellatur, vt cæteræ iuris ciuilis suis nominibus designantur, sed cōmuni nomine appellatur ius ciuile. Quod ius ciuile quale fuerit, ex Pandectis cognosci potest, in quibus multa eorū consulta ponuntur, multa responsa & ad veterum edicta explanationes &c.

Ivs ciuile dicitur Iustiniano quicquid legibus aut moribus Romanis inductum est non à prætore. Connanus lib.9. cap.1. nu.6. &c.

Ivs ciuile tres habet communissimos locos. Omne enim ius scriptum & non scriptum, quo vtimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. §. vlti. Instit. de iur. natur. gent. & ciuil. l.1. ff. de statu homin. In personis considerantur, status, ordines, officia. Institu. de iure persona. & ff. de stat. ho. & toto lib.1. Hic locus oritur ex quarto præcepto diuinarum tabularum. In rebus versantur, acquisitio, conseruatio, alienatio. l. vltim. ff. de legib. Colligitur hic locus secundus ex septimo præcepto, & sequentibus. In actionibus perpenduntur, auctoritas, materia, forma, exitus. Harum fons est octauum præceptum. Vt interim intelligas ius naturale eodem pertinere, quò pertinet ius ciuile: scilicet, aut ad personas, aut ad res, aut ad actiones. Pauci autē id animaduerterūt: quia relegatæ prorsus erant à scholis Iurisperitorum tabulæ diuinæ decem præceptorū, admissis potius immensis Baldi & aliorum commentarijs. Videbatur enim ad Theologos pertinere, nec quicquam conferre ad Iurisprudentiam Decalogus. Oldendorp.

Ivs Ciuile diuiditur in quatuor libros principales, scilicet Digestum, Codicem, Institutiones, Authenticas. Quibus additur Collatio decima, seu liber Feudorum. Digestum continet leges & statuta Romanorum, & diuiditur in tres libros principales, scilicet Digestum vetus, quod habet libros partiales 24. Infortiatum, quod habet libros partiales quatuordecim. Et Digestum nouum, quod habet libros duodecim. ita vt in vniuersum Digestorum seu Pandectarū sint libri quinquaginta. Codex continet statuta, sanctiones & præcepta Imperatoris. Fuerunt autem tempore Iustiniani tres codices: Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus: ex quibus diuus Iustinianus vnum fecit, vt in rubric. proœmij Codicis. Hic in duodecim libros diuiditur. Tertius liber principalis dicitur Authenticorū, qui diuiditur in nouem Collationes, quarum quælibet subdiuiditur in titulos, & tituli non in leges, sed in paragraphos. Et differunt Authenticum & authentica, quia Authenticum volumen est per se, sed Authentica est lex vna vel paragraphus incorporatus libro Codicis, & antiquo iuri superadditus, & allegatur sic: C. de Episcop. & cler. Authen. generaliter. C. de sacrosan. eccles. Auth. multò magis. Sed in authentico simpliciter allegatur titulus & paragraphus, vt in Authē. Vt iudices sine quoquo suffragio. §. tali vel tali. & sufficit. Item decima Collatio intitulatur liber feudorum, & habet duos libros partiales, quorum quilibet subdiuiditur in titulos, & isti in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legum, dicitur Institutiones, vel Instituta. Et iste diuiditur in quatuor libros partiales, & est introductorius in ius ciuile & canonicum: maximè quò ad declarationem terminorum in vtroq; iure vsitatorum, qui tanquam ostium in domū præbet introitum in sapientiam iuris. Old.

Ivs Ciuile, cum aliquid communi iuri vel additur, vel detrahitur: hoc est, cū populus sibi constituit, quasi proprium ius ciuitatis. Hoc autem Ius ciuile anonymum dicitur, quod in genere sine aliquo speciali nomine comperitur: scilicet, quod nec sit lex, nec edictū Prætorium, nec plebiscitum, nec constitutio, nec consuetudo. Vide Zasiū in l.2. §. hæc disputatio. ff. de origi. Iur. Sp.

Ivs Ciuile Papyrianum (inquit Pomponius) dicitur, nō quia Papyrius de suo quicquam ibi adiecit, sed quòd leges sine ordine latas, in vnū composuit. Spiegelius.

Ivs ciuitatis tradere, idem quod ciuitate donare, id est, planè ciuem facere. Vide Rhenanum in Ludū Senecæ. Erat autē id propriè in peregrinis, sicut Ius Quiritum in libertis. Sp.

Ivs Commentitium. Lege, Commentitium.

Ivs commune, est genus, siue materia, ex qua ius Ciuile conficitur: & per hoc potissimè Iuris Ciuilis pars est ius commune, à quo seiungi non potest, veluti reliquæ species à sua materia sunt inseparabiles. Ex Salo. Vide infrà Ius Quiritum. Sp.

Ivs compascendi habere Scæuola in l. pen. ff. si seru. vendic. Plures, ait, ex municipibus, qui diuersa prædia possidebant, saltum communem, vt ius compascendi haberent, mercati sunt. Sp.

Ivs compascuum apud eundem Scæuolam in d. l. penultim. vbi inquit, aliquid secum compascui iuris traxit. Spie.

Ivs constitutum id dicitur, quod singulare, vel extraordinarium est. Alciat. Lege, Constituto iure.

Ivs consuetudinis vocatur, quod in more vetustas, vulgi approbatione, produxit.

Ivs cōsideratum vt animal, Naturale vocatur: item vt homo, Humanum, siue Ius Gentium: tertiò vt ciues, Ius Ciuile appellatur. Salomonius in Pandect. de iur. ciuil.

Ivs crediti amittere. in fin. l. sed & partus. ff. quod met. caus. Spieg.

Ivs controuersum. Iura controuersa & dubia dicūtur Iurisconsultis, de quibus inter eos est dissensio: vt cum aliud videtur Mutio, aliud Bruto, aliud Manilio. Cicero pro Muræna, si id quod oportet responderis, idem videare respondisse quod Seruius: sin aliter, etiam controuersum ius nosse tractare & tractare videare. Ius autem controuersum iuri certo opponitur. Turneb. 20. cap. 13.

Ivs dicere & reddere & tribuere magistratus dicūtur, & repræsentare in l. 1. C. vbi de causa stat. Atque ius dicebant hi solùm, qui tribunali & iurisdictioni præerant. l. 5. ff. de ferijs. l. penult. ff. de iustit. & iur. l. 2. §. post originem. ff. de orig. iur. l. 3. ff. de offic. eius cui mand. l. 10. l. 18. ff. de iurisdictio. l. 7. in fin. ff. de offic. proconsl. l. 1. in princ. & l. 2. ff. quod quisque iur. l. 1. §. an autem. ff. de postul. Itaque Ius dicere & Iudicare, sententiamq; proferre diuersa faciunt. l. 4. in fi. ff. de interrog. in iur. fac. l. 57. ff. de re iud. Rub. ne quis in sua causa iudici. vel ius sibi dic. Ius dicere enim est actiones & iudicia dare, eaque omnia facere, quæ ad officium ius dicentis pertinere scribit Vlpian. in l. 1. ff. de iurisdictio. Vbi Ius dicens pro Prætore accipi potest. vt & in l. 1. ff. de iur. delib. & l. 12. ff. de vulg. & pupil. Briss.

Ivs διορθωτικὸν vide Diorthoticum Ius. &c.

Ivs docendi leuis, & simplex via, cuius meminit Iustinianus, Insti. de iusti. & iur. hæc est: Primùm incipere à naturalibus & diuinis preceptis. Deinde progredi ad capita humanarum legum, & demum ad propagatas gentium, & magistratuum constitutiones. Oldendorp.

Ivs ædilitium honorarium quidem dicitur. §. prætorum. de iur. nat. gent. & ciuil. prætorium nunquam. Cuiac. l. 5. de verb. oblig.

Ivs æquabile. Vide AEquabile ius.

Ivs esto, id est vim atque auctoritatem legis habeat. Cicero de Legib. lib. 2. Quod is qui bellum gerit, imperassit, ius, ratumque esto. Verba sunt 12. tabul. Budæus. Spieg.

Ivs ἐμφυτευτικὸν ius prædij est non seruitus quod & ἐμφυτευτικὸν dicitur in l. sed si pecunia. §. si res. ff. de reb. eo. Est autem, vt vulgò dicitur, ius ἐμφυτευτικὸν vel ἐμφυτευτικὸν ius perpetuarium. quin immò temporarium esse potest l. vltim. ff. si ager. vect. id est, emphyt. pet. videlicet si non ad modicum tempus prædia fruenda tradantur. Sic enim hæc verba ad tempus, in ea lege interpretes accipiunt argumento superficiarij. l. 1. §. quod autē. de superfic. & rectè. nam idem ferè ius est superficiarij & emphyteuticarij. Vterq; in rem actionem habet & Publicianam & Vti possideris, vterq; seruitutem imponere potest, vterq; possidet, vterque nouum opus nunciare potest, vterq; ius alienandi, vterq; seruitutū vindicationem habet: Ille tamen in sola superficie, hic in vniuerso solo ius habet. Locationes ferè vt à censoribus, ita & à priuatis in lustrum fiebant, vt non frustrà Iustin. in No. 120. nominatim Ecclesiæ Constantinopolitanæ permiserit locationes vltra lustrum. Atq; eo fit, vt putem eas locationes quæ lustrum egrediuntur, ius superficiarum vel emphyteuticarium constituere. Cuiac. Not. ad lib. 3. Instit. tit. de locat. & cond. super verb. de prædijs quæ perpetuo.

Ivs & Fas quo ad originem significationis non paruo distant interuallo. Nam fas, sicut fatum, nomen mutuatur à fando. & vtcumq; in mente diuina censetur æternum. Fas appellatur sacrum æternæ iussionis oraculum quasi præfatione, notitia, & publica lectione dignissimum. Vnde manauit ad homines ratio, & æquitas mater iuris: cuius idea, typus, & exemplar nunquam incepit esse, nec patietur interitum. Ius autem quasi per apocopem, à iubeo suam capit originem, ex tempore & post peccatum emersit. quia omne delictum à iure patitur emendationem. Nullum quippe malum remanet impunitum iuris interuentu. Ius igitur dicitur sanctio iusta, quæ nemini parcit. Taboe. in topico militiæ for. & leg. discip.

Ivs facere dicitur, quod iuris atq; legis vim habet. Vlp. Non ambigitur, Ius senatum facere posse: hoc est, Senatuscōs. pro lege haberi, Verbum est, inquit Budæ. Iurisperitis notum. Sp.

Ivs feciale, quo tempore vel à quo inuentum fit. inter auctores nō constat. Fecialis enim sacerdotij vsum omnium vetustissimum apud Romanos fuisse, Fenestella docet, cum Tulli Hostilij tempore fuerit, cui tamē nequaquam ascribit Alexand. ab Alexandro. Sed à Tullo Hostisio seu Anco Martio, vt vero alij à Numa Pompilio, Feciales institutos putauit, qui ab Equicolis iura & verba solennia, quibus res repetuntur, & bella indicuntur accepere. Heso auctore. De hac re copiosè Plutarchus in vita Camilli. Dion. libr. 2. Gellius libr. 16. cap. 4. Seruius lib. 9. AEneid. Principium pugnæ. Blōdus lib. 4. Romæ triumph. Cælius Rhodig. lib. 21. cap. 5.

Ivs fiscale non commune est, sed proprium. vt autē alienum ius, ita fiscale pactionibus nostris lædi non potest. Cuiac. ad l. inter debitorem. ff. de pact.

Ivs Gentium (inquit Vlpianus in l. 1. §. vlti. ff. de iustit. & iur.) est, quo Gentes humanæ vtuntur: quod à naturali recedere, facilè intelligere licet: quia omnibus illud animalibus, hoc solis hominib⁹ inter se cōmune sit. Pomponius in l. 2. adijcit exempla: veluti: erga Deum religio: vt parentibus & patriæ pareamus. Iustinianus Instit. eod. tit. rectissimè sentit, Ius gentium eadem ratione generaliter dici, qua ius Ciuile in speciem nūcupatur. Nam sicut à populo alicuius ciuitatis tractum est nomen iuris Ciuilis: ita ius Gentium ab omnibus populis vocatur. Quod verò naturalis ratio, ait, inter omnes Gentes constituit, id apud omnes populos peræquè custoditur: vocaturque ius Gentium: quasi quo iure omnes Gentes vtuntur. Illud diligentissimè obseruandum est, quod multis errandi causam dedit, ius Gētium aliàs accipi apud Iurisconsultos pro vero naturæ iure: aliàs pro eo iure, quod plurima hominum pars vbique recepit. Quod nisi rectè discernas, nūquam peruenies ad veram iuris cognitionem. Veteres enim rati sunt, quicquid ab omnibus Gentibus pro iure seruaretur: id quoque ex naturali ratione productum fuisse. Cùm non crederent, omnes homines in deligendo iure, prorsus errasse. Hoc modo loquitur de iure Gentiū Vlpianus in loco citato, iuxta exempla Pomponij, & quidem rectè, in l. veluti. l. vt vim. & l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Iustinianus in §. venditæ. Instit. de rer. diuis. Religio enim rega Deum, pietas in parentes, cognatio inter omnes homines, verè sunt iuris naturalis: quod quia solis hominibus commune est, ius Gentium vocat. Cæterùm in l. manumissiones. ff. d. tit. quatenus loquitur de effectibus, & prædura seruitutis forma: si accipias ius Gentium naturali ratione constitutum esse: errabis tota via. Nam ea seruitus pugnat cum iure naturali, recteque fuit emendata. Quanquam tolerabilis seruitus, quali nunc vtimur, secundum naturam est, vt gra-

grauiter probat Aristoteles in Politicis: nec id negat Vlpianus in eadem l. manumissiones. si ex æquo & bono intelligatur, collatis aliunde sententijs suis. Neque enim ex vno statim dicto, totus Vlpianus iudicari potest, quid sentiat de iure naturali. Videndum enim etiam est, quid alio in loco dicat. Accipitur ergo ibi ius Gentium, pro iure, quod omnium gentium auctoritate passim receptum fuit vbique. Quare cùm audis hàc vocem, Ius Gentium, non semper exaudiendum est ius naturale, sed plerunque ius humanum, vt Liuius rectè appellat. Neque enim sequitur: Gentes id constituerunt, aut in vsum admiserunt: Ergò est ius naturale aut æquum, imò, sæpe iniquissimum est. Ego sanè multum tribuo humanæ auctoritati, sed non præfero eam naturæ. Oldendorp. Etsi vero magna sit cognatio iuris Gentium, & iuris Naturalis vt dictum est, tamen illud ab hoc diuersum est in eo, quòd naturale est hominis quà animal est prouidum quidem & sagax, cæterum inclusum domi, paulum admodum differés à brutis: Ius hoc Gentium hominis est quà homo, plenus rationis & côsilij & iam hominum societate implicatur, vt ex Vlpiano explicat Connanus lib. 1. cap. 5. nume. 2. Hinc non inscitè adnotauit Salomonius in l. Ius naturale ff. de iust. & iure. instar triplicis quæ in homine est consyderationis, triplex quoque ius constitutum esse. Aut enim hominem sicut animal dispicimus & fit ius Naturale; quod in appetitu & sensu tantum consistit. Si vero vt hominem conspiciamus, fit ius Gentium, quod naturalis ratio tantum inter homines côstituit. Quod si vt ciuis in consyderatione habeatur ius Ciuile conficiemus quod citra ciues esse non potest. Sunt ex iuris interpretibus qui hoc ius Gentium duplex fecerunt. primæuum quod ab initio creationis, hominum animis diuina quadam vi insitum insculptumque fuerit, quod Naturale etiá vocari ostensum est: Secundarium, quod malitia hominum ingruente, contra naturam plerunque inductum, & in iuris constitutiones redactum, ita enim humanis necessitatibus, vsu exigente, seruiendum fuit. §. Ius gentium de iure naturali: inde coorta bella, captiuitates sequutæ, seruitutes vitio inductæ, res maximè iuri naturali contrariæ l. manumissiones. ff. de iust. & iure. Cæterùm hanc distinctionem præter alios reijcit Corrasius Miscellaneorum libr. 6. cap. 15. Ac Connanus lib. 1. cap. 3. num. 2. Interpretes videntur non tam ipsum ius Gentium diuisisse, quam ætatem rerum ab eo inuentarum progressumque notare voluisse. Cùm enim omne procedat à fonte naturæ, itque nihil aliud, quam quod sua cuique ratio præscribit faciendum aut non faciédum, nihil in eo prius esse potest, nihil posterius. Sed hoc voluerunt scilicet, quæ ab isto iure manarunt in communem vtilitatem, nô simul ea atq; eadem inuenta esse tempore, &c.

IVS GLADII est potestas meri imperij animaduertendi in facinorosos, vt Iurisconsulti scribunt, quod quidem ex ea tractum est consuetudine, quòd principes Romani præsidibus & præfectis prætorio, ijsque, quibus hoc Imperium esse volebant, gladium dabant. Id facile est conijcere è verbis Papinij sic scribentis,

Felix qui magno iam nunc sub præside iuras,
Cuique sacer primum tradet Germani ensem.

Sed & Imperatoris gladius vnius erat curæ commissus, præfecti scilicet prætorio, cum Imperator etiam multo magis merum Imperium teneret, quam quibus eam potestatem in prouinciam euntibus mandabat. Philostratus [Greek text illegible]. Vt autem maioribus illis potestatibus gladius eiusque potestas dabatur: sic tribunis pugio, quod [Greek text illegible] dicitur Martial.

Militiæ decus hoc & grati nomen honoris
Arma tribunitium cingere digna latus.

Dio Traianum scribit dixisse, cùm parazonium Suræ cingeret, hoc pro me, si rectè imperaro vtaris: sin secus in me. Ita in his meritum honorum distinguebat magnitudo ferri, ac gladio accingebantur imperatores, duces, præsides: pugione tribuni. Vt autem in honoribus mandandis his armis accingebantur: ita cum ignominia dimittebantur, & honoribus priuabantur, discingebantur, cuius rei multa passim in iure alijsq; scriptoribus extant exempla: vt annotauit Turnebus aduersariorum lib. 12. cap. 6.

IVS hastæ fiscalis. De iure hastæ fiscalis, id est, de iure venditionis rerum fiscalium, quæ, hasta in foro posita, fiebat, meminit etiam Cicero libro Officior. 2. Vbi est ausus (inquit) dicere hasta posita, cum bona in foro venderet, & bonorum virorum, & locupletum, & certè ciuium, prædam suam se vendere? Anchor.

IVS Honorarium viua vox est iuris Ciuilis. l. nam & ipsum. ff. eodem titulo. Oldendorpius vide honorarium.

IVSIVRANDVM est quoties quid, quasi Deo teste, affertur. Vnde & Sacramentum dici solet, quasi sacræ rei arctissimum vinculum, quod nullo modo sit ludendum, teste Cicer. lib. Offi. 3. quo loco cuiusmodi iusiurandum & quibus seruandum sit, demonstrat. Iusiurandum ait est affirmatio religiosa, Religione igitur aliqua præstanda est. Itaque addit quasi DEO teste promiseris id tenendum est. & lib. de legibus, plurima firmantur iureiurando inter ipsos homines Dijs immortalibus interpositis tum iudicibus tum testibus. Enimuero non temerè scribit Oldend. sicut hoc seculo iuramenta temerè deferri solent in causis obularibus, ac nullius momenti: ita penè non haberi vllam solennitatis rationem, quæ vtique malorum hominum læsam cô scientiam terrere posset à periurijs subeundis. Nostri referunt inter iustæ probationis species. l. 1. ff. de iureiurando, maioremque habet auctoritatem, quàm res iudicata. vt ait Paulus l. 2. tit. eod. adstipulante Vlpiano in l. non erit. d. tit. Oldendorp. indicat duplicem errorem esse in deferendo iureiurando: causamque eius demôstrat in de probat. dict. & fact. tit. Quotuplex sit probatio. Spieg.

IVSIVRANDVM offerre & deferre. Quintil. in leg. V. iusiurandum litigatori aut offerunt suum: aut non respuunt oblatum. aut ab aduersario exigunt: aut recusant, cum ab ipsis exigatur. Seniores præcipere solebant, ne vnquam iusiurandum deferremus. Spiegel.

IVSIVRANDVM diuidit Abb. Panor. in c. fin. de iureiur. in iudiciale, & extraiudiciale. Iudiciale rursus in necessarium, & iudiciale: quod dicit vendicare nomen sui generis, de singulis supra.

IVSIVRANDVM adactum. Quære, Adactum iusiurandum.

IVSIVRANDVM simplex Doctores informe vocant, non est, vt ipsi tradidere, quod prorsus adiecta causa detur: sed quod innominatam causam complectatur. Quia in iudicijs nihil debet admitti sine generali vel speciali, vt ait Oldendorp. indicans erroris occasionem, quòd Doctores phrasim horum verborum, Si iurauero te Stichum mihi dare oportere: non perceperunt. Sp.

IVSIVRANDVM & Sacramentum differunt. Differentiam inter Sacramentum militare & Iusiurandú esse, non obscurè Liuius libro 12. innuit. Quæ verò ea fuerit, inter doctos disceptatur. Quidam enim existimant, cum antè certa formula Iurisiurandi comprehensa fuisset, de qua Gellius libr. 16. ex libr. 5. Cincij de re militari, hoc tempore quod nunquam antea factum fuerat, eam adauctam accessione harum clausularum fuisse. de quo Sigonius non solum in annotationibus Liuianis, sed & de antiquo iure Ciuium Romanorum libro primo capitulo 15. Verùm non obscurè Liuius dicto libro ostendit sacramentum voluntarium, Iusiurandum necessarium fuisse. Dionysius ait Sacramentum Romanis gentilitium fuisse, iurare per bonam suam fidem.

IVS iniquum ideo dicitur iussum est, & non quia iustum: vt, Zasio teste, homines latini probant. Spiegelius.

IVS Italicum vulgò existimant immunitatem esse tri-

Quibus enim (inquit) ratio à natura data est, iisdem etiam recta ratio data est. Ergo & lex quæ est recta ratio in iubendo & vetando. Si lex, ius quoque. At omnibus ratio: ius igitur datum est omnibus. Quare secundum eundem ius vel lex naturæ propriè sic diffinitur. Est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Huc accedit id quod Iustinianus dicit in §. penultim. Institut. de iure natur. gentium & ciuili. Sed naturalia quidem (inquiens) quæ apud omnes peræquè obseruantur, diuina quadam prouidentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent. Ea vero nullibi, quam in corde & mente hominis, veluti in quibusdam viuis tabulis ad imaginem dei creatis impressa extant. Prouidebat enim clementissimus pater, nihil in hoc mundo æquè homini opus esse, quàm regulis atque principijs quibusdam rectè viuendi. quæ præter eum nemo dare posset. Atque hæ sunt leges, de quibus sensit Apostolus ad Roman. secúdo, cùm de gentibus loquens dixit: Quòd cum legem non haberent, ipsæ sibi lex fuerant, attestante ipsorum conscientia, & cogitationibus inter se accusantibus & excusantibus, vt tradidere. Oldendorpius & post eum Aldobrandinus. Quare ius naturale nihil aliud est quàm ratio & æquitas quam nobis innata quædam vis affert, & qua bestijs maximè præstamus. Idem & Ius gentium dicitur in l. iurisgentium. ff. de pactis. quo in loco non tantum contractus, sed & pacta iuri gentium adscribuntur. Vt autem Ius naturale æquitas naturalis appellatur, ita non inficio quin etiam possit Ius ciuile, æquitas ciuilis appellari. Nam & M. Tullius ius ciuile ita definit: æquitatem constitutam his, qui eiusdem ciuitatis sunt ad res suas obtinendas. Plerumque tamen æquitatem cum dicimus, naturalem intelligimus, & id quod Aristoteles vocat ἐπιεικὲς. Cicero ad vnguem conueniens in Topicis, dum iuris tres esse partes ait: legitimam, conuenientem moris vetustate confirmatam. Nec enim pars conueniens pertinet ad pacta conuenta, sed ad æquitatem, vt repetita ab eodem in eodem libro diuisio in legem, morem æquitatem, manifestò declarat. Cuiac. ad l. 1. post prin. ff. de pact.

Ius Autem Naturale Heliodorus (vt de eo testatur Forcatulus dial. 37. Necyomantiæ) triplex esse disseruit: primum commune homini cum Deo: alterum, commune homini cum brutis: tertium commune homini cum homine. quod ideò ius gentium appellatur. Et ducamus primùm ius naturale, quod quidem à Doctoribus prætermissum est, à parte nobiliore ipsius hominis, quæ cum Deo communis est, & appellemus id ipsum æquum & bonum cum Paulo, in l. penultim. ff. de iust. & iur. id est meram æquitatem. l. 1. ff. eod. quę etiam ratio vocabitur. l. cum ratio. ff. de bon. damnat. quæ non differt à lege Euangelica, si excipias Sacramenta. cap. non est. §. 1. 6. distinct. gloss. ibi. & 7. distinct. can. qui iure. Hinc est illud: Non Facias Aliis, Quod Tibi Fieri Non Vis, cano. 1. 1. distinct. quam sententiam adeò dilexit Alexander Seuerus imperator, vt de illo scribit Lampridius, vt & in palatio & in publicis operibus præscribi iuberet. Hoc ius quam rationem seu æquitatem vocamus, leges omnes temperat & modificatur. l. 2. §. item Varus. ff. de aqu. pluu. arc. Ex eo sunt: nihil magis esse conueniens naturæ, quàm pacta seruare. l. 1. ff. de pact. & minorum defensio. l. 1. ff. de minor. & benè mereri de parentibus. l. venia. C. de in ius vocan. & non locupletari cum aliena iactura. l. iure naturæ. ff. de regul. iur. Secundum Ius Naturale, quod Heliodorus dixit, homini commune cum brutis esse, eiusmodi est, vt neque per se æquum, neque iniquum sit, sed instinctus quidam naturæ, qui nos ad aliquid præcipuè procliues facit. ex eo descendit maris & fœminæ coniugatio, quàm nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. l. 1. §. ius naturale. ff. de iusti. & iur. Cicero primo Officiorum, Commune omnium animantium est coniunctionis appetitus procreandi causa, & cura quædam eorum quæ procreata sunt. Grammaticus ille Valla libro 4. cap. 48. negat appetitum coeundi esse ius naturale: sicuti nocendi imbecilliori animali, & ridiculum arbitratur, dicere Ius Naturale esse, quod omnia animalia docuit, vt §. 1. Institut. de iur. nat. & d. l. 1. §. ius naturale. Cæterùm Iurisconsulti ius accipiunt, pro quodam impulsu, & immutabili prouocatione naturæ, quo significatu vsus est C. Cotta, in quadam oratione, quæ nunc inter opera Sallustiana legitur: nam vita & mors iure naturæ sunt, inquit. vt sine dedecore cum ciuibus, fama & fortunis integer viuas, id dono datur, & accipitur. Video quomodo Cottæ vita & mors à iure naturali sunt: non quia æqua aut iniqua, sed quia omnibus præfinita naturaliter, & qui mortem vult consciscere, ius naturæ violat. Augustinus lib. de Ciuitate Dei 1. cap. 18. licet Iurisprudentes admiserint, vt quis sibi manus inferret, si non criminis conscientia, sed tædio vitæ, aut vt fortis videatur & mortem contemnens, vt Empedocles, Proteus & plerique alij Philosophi æquè iactabundi l. si quis filio §. eius qui, ff. de iniust. testam. qui omnes Ius Naturale violant. tum Ius Naturale quod nuncupatur æquū & bonum, quia non patitur ratio, iniussu principis vel ducis à statione discedere, & manes anticipare, & qui sibi iniquus est, quanto nequior alijs esset futurus? l. final. §. penultim. ff. de bon. eo. qui mort. sibi consci. Tum Ius Naturale commune cum feris violat, quæ omnes mortem exhorrent, vitam & dulce solis lucem cōplectuntur. l. hac consultissima. C. qui test. fac. poss. Virgilius lib. 6.

Proxima deinde tenent mæsti loca, qui sibi letum
Insontes peperere manu, lucemque perosi,
Proiecere animas, quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores.
Fata obstant.

id est, inquit Seruius, iura naturæ. quia mors talis prematura præter naturam est. Cùm aliàs fit secundum naturam, vt ostendit Galenus exemplo pomi maturi, cum legitur suo tempore: si ante pomum carpseris acerbum inuenies. vnde idem Poeta libro quarto AEneidos de Didone se ipsam occidente, amoris impatientia,

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Emersit Tertium Ius Naturale, quod cum ipso genere humano proditum est, §. singulorum. Institut. de rer. diuis. Naturale dictum est, quoniam ratione naturali ignota feris, seruatur inter homines. l. 1. ff. de acqu. rerum dom. non enim feræ norunt contractus, seruitutes & bella inuenta à iure gentium l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. §. ius autem gentium. Instit. de iure nat. neque talia iuri diuino, aut naturali, quod æquum & bonum vocauimus, sine delectu grata & accepta sunt: sed aut indifferentia aut ingrata prorsus. Horat.

Nam propriæ telluris eum natura, nec illum,
Nec me, nec quenquam statuit, nos expulit ille.
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris.

Seneca in Octauia:

Deterior ætas extulit ferrum graue
Aurumque, sæuas mox & armauit manus.
Partita fines regna constituit, nouas
Extruxit vrbes.

Atqui Iure Naturali, id est, æquitate fine naturæ ductu, omnia erant communia. can. ius naturale, 1. distinc. nec licebat se inuicem decipere contrahentibus. l. iure naturæ. ff. de regul. iur. iure gentium quod est ius naturale tertium, licet. l. in causæ. §. fin. ff. de minoribus. inde fit vt propter æquitatem seruandam, ad ius illud communionis sanctum & præcipuū regrediamur. can. dilectissimis. 12. quæsti. 1. denique, inquit ibi Clemens, quidam sapientissimus Græcorum ait, Amicorum Esse Communia Omnia. Platonem intelligit, qui libro quinto de Legibus, probat illud summopere in republ. τὰ κοινὰ τὰ φίλων. Idem Plato felicem putauit Reip. statum, in qua non audirentur hæc verba: Meum, Tuum, Suum, quæ dominium inferunt.

runt l.solū.ff.de rei vēd.& quæ iure gentium comparata sunt, de quo Cic.1.Tusc.quæst. ius gentiū siue hominū est in humani generis societate.& mox: omni in re consensio hominum lex naturæ putanda est. Sed & hoc ius gentium, & secundum ius naturale cuius feræ sunt participes, iuri potissimè naturali ancillantur, & ei obsequuntur per omnia. neque enim dare operam liberis debemus si æquitas resistat, putà cum Vestali, cum cognata, sed vaga libido rationis freno regitur. Forcatulus in loco suprà citato.

Ius Nigrum, quod Philostratus ait in Lacedæmoniorum phiditijs, cœnæ caput fuisse, à Græcis dicitur esse quod in consuetudine αἱματία vocabatur. Ex quo suspicamur sanguine vel mixto vel incocto atrum colorem iuris illius redditum fuisse: cuiusmodi ius boculorum videmus. Hoc autem ius in mensa Lacedæmoniorum erat præcipuum, vt senes eo cibo acquiescerent plerunque, vt ait Plutarchus, nec obsonium aliud desyderarent. Turnebus aduersariorum libro 7. cap.16.

Ius nouum autem, eod.teste, in l.1.ff.quod quisque iuris appellatur, quod nec in scripta redactum est, nec corroboratum consuetudine. Videtur tamen in iam citata l. ius nouum accipi pro iure iniquo, & ab vsu forēsi abhorrente. Old.

Ius omne (quantum ad mores hominum formandos attinet) diuiditur in ius naturale seu diuinum: & ius positiuum siue humanum. Ius naturæ, quod aliàs ius gentium vocant, consistit in notitijs illis à natura, hoc est, a Deo, mentibus hominum inditis. §. sed naturalia. Institut. de iur. natur. gent. & ciu. Est enimproditum cum ipso humano genere. l. 1. ff. de adquir. rer. do. & §. singulorum. Institut. eod. tit. hoc autem ius naturale. cum esset simplex, & paucis præceptionibus cōtentum (quas tamen vt rectè perciperemus, Deus ipse viua voce renouauit in Decalogo) certe nō videbatur omnibus humanis negotijs, propter corruptos adfect⁹, quos ex Adæ lapsu contraximus, sufficere, nisi latius determinaretur, & per singulorum circumstantias distribueretur. Old.

Ius positiuum, huiusmodi naturales notitias latius extēdit, format, distribuit, applicat ad humanas functiones: obseruans semper eas veluti Thesei filum in maximo Labyrintho. Positiuum quippe ius dicitur, quasi ab hominibus positum, ciuili quadam & politica argumentatione, ad extendendum ius naturæ, vt est pulcherrimum exemplum in l. bona fides. ff. depositi. & in omnibus humanorum negotiorum aut formis, aut pœnis obseruare licet. Quid igitur dicemus de iure Gentium? Est ne tertia species? Respondeo, Si proprie loquamur, aliàs referetur ad ius Naturale, aliàs ad ius Humanum. Per se autem speciem non facit. Verum crassius & magis populariter loquentes, nihil obstat quò minus docendi gratia quasi tertiam speciē eam proponamus studiosis, sicut Iurisconsulti faciunt. Quod cum nonnulli nimis dialecticè reprehendant, fiunt Sycophantæ, non dijudicantes varia hominum negotia, quæ ad normam semper mathematicam tractare non licet.

Ius patronatus. in l. adoptiuum. §. patronum. ff. de in ius vocando. Vlpianus, Patroni (inquit) hic accipiendi sunt, qui ex seruitute manumiserūt, vel qui collusiones detexerunt, vel si quis iudicio pronunciatur libertus esse, cum alioqui non fuerit, aut si iurauit libertum esse meum. Aliàs, patronus non tantùm dicitur, cui libertus subijcitur, sed etiam dicitur defensor eorum, quos in clientela habet, primumque locum post patrem in officio apud clientem, obtinere patronus debet. Hinc dicitur ius patronatus, quòd vel in libertos, vel in clientes habemus. Et de huiusmodi iure in libertos (de quo etiam ipsi Iureconsulti, lib. 37. Pand. & Imperatores lib. 6. C. titu. 4. videre est, quæ de antiquis, & varijs legibus refert Alexand. ab Alexand. lib. Genialiū dierum. 3. cap. 30. Ius verò patronatus (quantum ad ius pontificium spectat) ius est præsentandi clericum ad ecclesiam vocantem, ex gratia ei concessum, qui, consentiente episcopo, vel fundauit, vel construxit, vel dotauit ecclesiam. cap. piæ mentis & c. filijs. 16. q. 7. Acquirunt enim hoc ius, qui de episcopi cōsensu vel fundant ecclesiam (hoc est, locum, in quo templum extruatur, assignant. c. 3. c. nobis. de iure patronat.) vel ecclesiam ædificant, c. monasterium. 16. q. 7. d. c. nobis, vel etiam constructas ecclesias ante consecrationem dotant. c. cum abbatem. 18. quæsti. 2. d. c. piæ mentis. & c. filijs. 16. quæst. 7. Itaque, non mirum cum à laicis possideatur, c. querelam. de elect. atque in hæredes transeat, c. 1. de ius. patronat. d. c. filijs. 16. q. 7. si qui dicant ius ipsum patronatus non esse spirituale, sed temporale, vt etiam fatentur eximij Doctores Panormitanus, Philippus Decius, & communiter canonistæ, in c. quanto. de iudicijs. Rochus Curtius in tractatu de iure patronat. ver. ius. Porrò, cum spiritualia nec à laicis tractentur, nec in eos successionis, consanguinitatisve iure descendant. c. r. de præbendis. Nequaquam mirum est, si tamen secundum eos spirituali sit annexum, vtque propriùs loquūtur Thomas Aquinas in 4. Sentent. & reliqui theologi, ad spiritualia ordinatum: non ergò Spirituale est, vt dixi. Anchora.

Ius patriciorum vt Cicero commonstrat libr. 1. de oratore in gente positum fuit. Plebeiorū autem in stirpe, vt citat Brechæus l. sæpe ita compertū est. ff. de verbor. & rer. signific. &c.

Ius piscandi in portu fluminibusq; omnibus commune est. Ius piscandi in diuerticulo fluminis propriū vnius esse potest, & hoc quidem fit aut permissu principis, aut longa consuetudine. l. si quisquam. ff. de diu. temp. præscript. Cuiac. ad l. præscriptio. vers. vel si quis quod in flumine. ff. de vsurpat. & vsuc.

Ius postliminij vnde dicatur vide infra in voce postliminium. Id quidem vetustissimum esse videtur. sed quis eius fuerit auctor incertum est. Quod ad verbi vim & notationem attinet, Cicero in Topicis ait, Seruium in eo nihil putasse notandum nisi Post. Nam Liminium tantum esse productionem verbi: Scæuolam autem Publij filium putasse iunctum esse verbum, vt sit in eo & post. & limen, vt quæ à nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, dein cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur redijsse. Scæuolæ Etymologiam Iustinianus libr. 1. Institut. probasse videtur. Alij Seruium magis sequuntur. Sunt & qui postliminium dici existimēt ab eo, qui pos, hoc est, compos liminis est factus. Balduinus in Scæuola.

Ius postulare, est requestam rationabilem facere, Bud. in lib. post. de orig. iur.

Ius prædiorum, quod sub tit. de iure dotium memoratur, fuisse videtur de conditionibus & seruitutibus prædiorum, de aquæductibus, & limitibus & eius generis alijs quæstionibus, de quibus etiamnum extant libelli Siculi Flacci, Iulij Frontini, Aggeni Vrbici, Hygeni & similium. Balduin. in Scæuola.

Ius Prætorium, nominantur edicta magistratuum, prætorum, præsidum, ędilium. Zasius Institu. de action. §. sed istæ. Sp.

Ius Praetorium dicitur ius scriptum vetus, quòd prætores introduxerunt supplendi & adiuuandi Iuris Ciuilis gratia. Ius prætorium adiuuat ius Ciuile, dando remedium aliud: veluti à iure Ciuili datur petitio hæreditatis, & à Iure Prætorio vltra illam petitionem tribuitur possessio bonorum. Cuius beneficio tantum consequuntur hæredes, quantum hæreditariæ petitionis interuentu. Ius prætorium supplet omissiones iuris Ciuilis: veluti in furto, pro quo ius Ciuile ministrat actionem in duplum nec distinguit verum sit furtum manifestum an non manifestum. Atqui Ius Prætorium distinguit, vt pro furto non manifesto detur actio dupli: pro furto verò manifesto detur actio quadrupli, quòd suppletur à Iure Prætorio. Ius Prætorium corrigit ius Ciuile, tam in successionibus ex testamento, quàm ab intestato. quippe de Iure Ciuili liberi eman-

emancipati nihil capiunt in bonis paternis §. emancipati. de exhered. liber. quod ius, vt iniquum, patitur emendationem à Iure Prætorio. à quo duo remedia prodeunt, bonorum possessio cõtra tabulas patris, qui decessit facto testamento: & bonorum possessio, vnde liberi, §. emancipatos. de exhæredatione liber. & §. emancipati. de hæreditatibus quę ab intestato deferuntur apud Iustinianum.

Ivs primæ ætatis. id est, primogenituræ dicitur cō naturale, adeoque inseparabile, vt in nullo alio subiecto verificari possit. l. nam quod. de penu leg. l. 3. in princi. de tut. Vide Pennatem veterem, sed celeberrimi nominis interpretem trium poster. libror. C. in l. 2. de priuileg. eor. qui in sacr. pal. milit. lib. 12. Sp.

Ivs priuatum, diuiditur in scriptum, & non scriptum, vel sine scripto, vt Haloandri, seu Noric. habet textus. Ius autem priuatum est, quod peculiariter, & cum analogia quadam, ad singulorum priuatam vtilitatem pertinet: vel vt Vlpian. inquit, singulorum vtilitatem spectat. Vide Cl. Cantiunc. in §. huius studij. Instit. de iustit. & iur. Huius verò tres sunt species. Nam illud aut ex naturalibus, aut gentium, aut ciuilibus præceptis collectum est. Sp.

Ivs pro hærede possidere. l. regulariter. ff. de petit. hæredit.

Ivs proprium. Nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius ciuitatis proprium est: vocatúrque ius ciuile, quasi ius proprium ipsius ciuitatis. Caius l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. Hoc igitur ius nostrum cõstat, aut ex scripto, aut sine scripto, vt apud Græcos [illegible] l. ius ciuile. ff. eod. tit. Olden.

Ivs protomiseos siue congrul, vt vtrumque Doct. appellant, nos den vorkauff haben / proximos sanguine seu cognatos præfert extraneis: introductum quidem lege naturæ, perperam autem abrogatum ab Impp. l. dudum. C. de contrahend. empt. Fridericus Imper. eius nominis secundus, restituit, cuius constitutionem interpretatus est prolixè nobilis Iurisperitus Matthæus de Afflictis. ex eã noster Oldendorpius bonam partem recitat in de iur. & æquit. titulo octauo, rectè existimãs dignam esse, vt inter cæteras Imperiales (nimirum constitutiones) referatur, ceu summam habens æquitatem. nec enim nouum est, vt ibidem doctè persequitur, quod redeant antiquæ leges, explosis recentioribus. Spiegelius. Adde Cuiacium ad legem 131. §. cohæredes. ff. de verborum obligation. qui hoc ius vlterius extendit ad dominos, quos dicit similiter habere ius [illegible], id est, vt prędia quæ homines sui vęnalia habent, sibi vendant potius, quàm extraneo. l. vltim. C. de iur. emphyt.

Ivs publicum consistit in Sacerdotibus, Magistratibus, in Sacris, & toto Reipublicæ statu. l. 1. §. ius publicum. ff. de iusti. & iur. Publicum: quia ad salutem non vnius vel alterius, sed totius populi omniumque gentiũ pertinet. Quãto igitur maior est omniũ hominum æstimatio, aliis rebus, tanto diligentius publici iuris habenda est ratio, cùm in scholis, tum in foro. Hoc tempore rem planè inuertimus. De iure priuato, de stillicidiis (vt Cicero suos illos derisit) & cæteris obularibus commodis curiosè disputamus: de iure publico, hoc est, de magistratibus, nemo curat quales sint. Oldendorp.

Ivs Quintæ relationis. Romanis Imperatoribus initiò principatus quintæ relationis contribui Senatus decreto ius solitum: ceu honor foret is exquisitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, quartæ relationis ius illi fuisse omne scribit. quoniam, vti eruditis placet in numero deminuto fuerit imperij breuis, ac Thebani planè præsagium. Nam & Probo Imperatori, cui tertium ius relationis fuisse additum prodit Flauius Vopiscus, id ipsum ferè vsuuenit. Ius autem quintæ relationis, teste Rhodigino, intelligunt vti quinquies super re iudicata iam, referre ad Senatum possent, præiudiciis nihil officientibus. Quam tamen sententiam non satis probat Alciatus, qui maximum ius Cæsareum in eo esse sentit, quod rescindere rem iudicatam semel valeant, l. fin. C. vt lite penden. l. causas. C. de transactio. nec opus esse quinquies variare: probabiliusue interpretatur. Si id ius esse existimemus, vt ab eorum sententia nulla sit prouocatio. Cum enim nemini liceat tertiò prouocare, si aduersarius meus bis obtinuerit, & ego tantundem: consequens est, vt vltima sententia quæ in hac causa quinta erit, executionem habeat. Erit ergo ius quintæ relationis, perinde ac res iudicata, de quo adhuc semel cognosci potest, & alius superior magistratus adiri. Sp.

Ivs Quiritum. Obseruandum, ius commune ex quo quisque populus ius sibi constituit, duplex esse. Vnum latissimum, quod gentium dicitur. Alterum Romanum, quod commune est inter omnes Romani Imperij populos. Quo verò iure soli Quirites tenentur, id est, qui domicilium Romæ obtinent, Ius Quiritium vocatur. Cæterarum verò ciuitatum, appellantur iura municipalia. Nostra, ait Salomon. Quiritia, longè ab his absunt, & imperitè à quibusdam municipia nominantur, cum Roma non sit municipium. reliqua quippe oppida à muneribus in vrbe Roma capiundis dicta sunt municipia. Paulus in l. 1. ff. ad municip. & Gellius.

Ivs autem Quiritum olim pro beneficio dari solebat, vt testatur Cuiac. in exposit. Nou. Iusti. 78. de dotal. instr. & manumiss. in fin. Sp.

Ivs Reale, id est ius ratione rei competens. Conna. lib. 3. cap. 11, num. 4.

Ivs in re, diuiditur in dominium, quasi dominium, & in ius in re specificum: id videlicet, quod habet creditor pignoris vel hypothecæ, is cui, vel cuius prædio debetur seruitus, is qui tãtùm habet retentionem, non etiam actionem. Huc accedunt, quæ indicante Apello, Bart. Iasonq; in rub. ff. sol. matr. super glo. fin. scripta reliquere. Sp.

Ivs in re, fortius dicitur eo, quod ad rem competit. Vide c. pen. de præb. lib. 6.

Ivs reuocandi domum habere, Exceptionis est fori. Vide §. si cum. ad fin. l. sed & si. ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

Ivs singulare est, quod contra tenorem rationis, propter aliquam vtilitatem, autoritate constituentiũ introductum est. l. ius singulare. ff. de legib. Old.

Ivs singulare appositissimè dicitur, quod constitutum est seorsum & sigillatim. Et contradicit quidem in speciem rationi communis iuris: cæterùm generaliter consideratum, vniuerso iuri non contradicit, sed conuenientissimum est. Alio autem & antiquiore verbo priuilegium dicitur, quasi priuata lex, quæ cùm diuersos habeat effectus benefaciendi, eximendi, iuuandi, relaxandi: diuersis quidem appellationibus eã nuncupare potes, res tamen eadem est, nec aliter differt priuilegium à priuilegio, quàm lex generalior à lege specialiore. Olden.

Ivs singulare est, quod ad singulos in speciem refertur: putà ad vnum corpus, vel genus hominum, aut etiam ad vnum duntaxat hominem, vel ad vnã causam. Oldendorp.

Ivs specificum in re. Vide paulo antè, Ius in re.

Ivs scriptum, à partibus definiendo, est lex, plebiscita, senatusconsulta, Principum placita, magistratuũ edicta, & responsa prudentum. §. scriptum autem. Inst. de iur. nat. gent. & ciuil.

Ivs non scriptum, siuè sine scripto, quod exemplis & actuum vniformium frequentia cõprobatur. Quod & dicitur, Ius moribus constitutum. vt eleganter explicat Cl. Cantiuncula in §. ex non scripto. Instit. de iur. natu. gent. & ciuil. Sp.

Ivs solenne, ius 12. Tabul. & aliarum legum populi Rom. Pompo. l. 27. ff. de reg. iur. Nec ex prætorio, nec ex solenni iure priuatorum cõuentione quicquam immutandum est. Hot.

Ivs strictum, id est, ius summum. Paulus l. 30. ff. de constitut. pecun. Si quis duobus pecuniam constituerit, tibi aut Titio, & si stricto iure propria actione pecu-

ne pecuniæ constitutæ manet obligatus, etiam si Titio soluerit, tamen per exceptionem adiuuabitur. Hot.

Ivs summum, bifariam accipitur, aliàs propriè, aliàs impropriè. Old.

Ivs summum propriè dicitur, certa honestatis sententia, quæ suo generaliter officio in republica fungi potest, siue à naturali, siue à ciuili ratione petatur. Exempla esse possunt omnes regulæ & theses iuris. Nam hæ in suo genere rem, de qua tractant, suprema atque strictissima ratione diffiniunt quidem, sed simpliciter ac sine vlla circunstantiarum consideratione futuri facti. Vt ecce, Serua pactum: Neminem læde: theses sunt summi iuris, in genere suo iustissimæ, adeò, vt secundùm naturam æquiores dari non possint. l. 1. ff. de pactis. Cæterùm nulla hic perpenditur circumstantia pacti vel læsionis. Nam istud pertinet ad æquitatis officium, cùm casus incidit. In hac itaque propria iuris significatione falsissimum est, quod vulgò dici solet: Summum ius, summa iniuria, quoniam in genere loquendo, est iustissima ratio, vel naturalis, vel ciuilis: tantùm abest, quòd censeri possit iniuria, donec non torqueatur specialiter ad aliquam facti inconuenientem circumstantiam: Veluti, cùm turpis res, vel Reipublicæ perniciosa, continetur pacto: tunc, si ad hanc speciem torquere volueris prædictam regulam, Serua pactum: efficies ex summo iure summam iniuriam, non quòd in sese vitiũ habeat summum ius, sed quia tu errando vel calumniando adfers perniciem, & non bene diiudicas circumstãtias facti, in quibus ius est positum. l. 6. vnus. §. pacta. ff. de pact. Olden.

Ivs summum impropriè appellatur, quod prædura interpretatione trahitur ad species factorum inconuenientes, vel, quod simulatis quibusdam argumentis colligitur sophisticos in fraudem legis. l. inciuile. Et l. sequen. ff. de legibus. Exempla sunt passim in iure multa. Lex enim est C. Vt nemo inuitus agere vel accusare cogatur. Iam pone, Sempronium innocentem in ius vocatum à Titio, qui formulam actionis adfingit speciosam. Sempronius negat. Titius videns tandem mendacij sui nullam esse probationem, deserit litem. Reus inuocat officium iudicis, vt contumaciam actoris coerceat. Actor calumniam suam nititur defendere hoc iure, quòd nemo cogendus sit ad agendum. Audietur ne? Respondet Iustianus: insulsam esse, minimeque admittendam actoris interpretationem. Nouel. de litig. Constitut. 112. Secundùm hanc significationem rectè dici potest, Summum ius, summa iniuria. Quantò enim subtilius argumenteris, quantò plura congeras ad fulciendum tale ius, tantò maiorem effeceris iniuriam. Cicero libro Offic. primo. Existunt etiam sæpè, inquit, iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida iuris interpretatione. Ex quo illud, Summum ius, summa iniuria, factum est iam trito sermone prouerbium. Menander admodum scitè: Leges, ait, optimæ sunt, sed qui nimis acutè eas inspiciunt, fiunt sycophantæ, hoc est, calumniatores, qui lites leuissimas obseruant. σῦκος enim ficus est, res nihili, vt vulgò quoque dicimus, Es ist nicht einer Fengen werth. Huius farinæ sunt cautelæ, singularia, & reliquæ commentariorum præstigiæ, quibus nihil fit aliud, quàm quòd vsus æquitatis saluberrimus intercipitur. Tametsi enim numerosa Doctorum scripta habent multas theses, excurrantque in omnes angulos humanorum negotiorum: tamẽ quia non sunt certa, nec retinent modum, ideò tenebras offundunt, dant ansam calumniandi, & nocent Reipublicæ. Hæc hactenus Oldendorp. Ac Paulo serius Budæus in l. 1. ff. de iustit. & iur. strictum ius accipit, peculiare (inquiens) est vocabulum Iurisconsul. significans ius prædurum, exactum, rigoris plenum, & propemodum iniquum. Opposuerunt quippe iuris autores strictum ius æquitati. l. 2. §. item Varus. ff. de aqua pluu. arcend. l. placuit. C. de iudiciis. & bono & æquo. l. in iis. ff. de condit. & demonstrat. Illud quandoque Iurisconsulti dixerunt: Ius subtile. l. si ita scriptum. ff. de lib. & posthu. l. generaliter. §. si quis seruo. ff. eodem. Reliqui verò autores summũ ius appellant. Summum autem ius appellant, cum de verbis tantum contenditur, neque spectatur quid senserit, qui scripsit, aut qui locutus est. in quo genere plerunque sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erratur, vt Celsus adolescens dicebat, l. si seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig. Corasi. Miscellaneor. lib. 2. capite 8. num. 12.

Ivs summum Aristoteles vocat ἀκριβοδίκαιον, ius acerbum, nullius temperamenti participes, repugnans æquitati. l. 1. C. de legib.

Ivs summum & æquitas in hoc differre inter se videntur: Quod ius summum in vniuersum statuit, velut censor tetricus & inflexibilis, futuris semel negotiis consulit, honestatis elementa producit vniuersalia, & theses catholicas seueritatis & acrimoniæ plenas, à quibus ne latum vnguem deflectere aut declinare finit. AEquitas autem appositè comparatur eleganti sutoris officinæ, in qua multiplices calceorum, & pedum formulæ reperiuntur, quæ tametsi non congruunt omni pedi singulæ: viso tamen, & cominus inspecto pede gigantis, aut pueri, aut illius circumstantia diligenter spectata, conformis aliquis calceus inuenietur & giganti, vt Herculi, Goliæ, Theseo, & contrà nano, & cuilibet homuncioni consentaneus. Confertur etiam non ineptè Pharmacopolio, in quo multæ medicamentorum species adscriptæ visuntur ad futuras hominum necessitates paratæ: quæ tamen si generaliter misceantur ordine confusaneo, vice sanitatis immedicabilem morbum euestigiò producent. Nam in illis aptè miscendis atque congruè temperandis, opus est industria & diligenti medicantis arte, quæ dicitur æquitas discernens, atque temperans venenum bonum à malo. Sic in negotiis publicis & priuatis æquitas singulatim & accuratè perpendit causas, momenta, circumstantias, species, & differentias, personarum, & rerum, & ex iam natis aut præiudicatis controuersiis decisionem rei dubiæ & quæstionis controuersæ luculentam conciliat atque colligit. Taboetius in Topico militiæ forensis, & legalis disciplinæ, & cætera.

Ivs suum, id est, meritum. Quemadmodum dicebat Aristoteles, Iustitiam esse virtutem animi cuique secundùm merita distribuentem. Diuus Augustinus libro 19. de ciuitate Dei, hoc verbum exponens, Ius suũ vnicuique tribuere: Iustitiæ, inquit, munus est, ius suum vnicuique tribuere. Vnde fit in homine iustus quidam ordo naturæ, vt anima subdatur Deo, animæ caro, ac per hoc Deo anima ipsa & caro: proinde vna omnium virtutum iustitia, alienum bonum esse videtur, quoniam ad alium pertinet. Quippè multi in propriis virtute vti potuerunt, nihil quod vitio verti posset admittentes: at verò in iis quæ cum aliis transigenda sunt non item. Quapropter nemo iustus erit, nisi in alterũ tribuendo ei quod suum est: in quo omnis legum ratio consistit. Sp.

Ivs suum obtinere non posse dicebant, quem nunc iustitiam habere, vel consequi non posse dicimus. Bud. in annot. prior. Sp.

Ivs tibi non esse parietem illum habere apud Papin. l. si cum meus. ff. si seruit. vend. Sp.

Ivs togæ peregrini non habent. Plinius 4. Epistol. Carent, inquit, togæ iure, quibus aqua & igni interdictum est. Et generaliter quicunque ciues Romani non sunt, licet socij sint, & amici populi Romani togæ ius non habent. Cicero 4. Verrin. Cum vtrisque satisfacere non possent, & togatis, & Siculis. & in eod. Quem voles eorum testium quos produxero, qui ex Sicilia testes sunt, siue togatum, siue Siculum. sic legendum est ex veteribus libris. Togatos cum dicit, ciues Romanos dicit. Cuiacius ad l. obsides. ff. qui testament. facere possunt.

Ivs trium liberorum institutum est, vt qui, quæve tres liberos ex iusto matrimonio suscepissent, iis plurima præcipuo quodam & singulari iure præter cæteros concederentur, vt mulieres viuo patre testamentum condere, & rem suam sine tutorum au-

ctoritate administrare possent: quod Plutarchus in vita Numæ testatur. Vt viri excusarentur omnibus ciuilibus muneribus, quæ patrimonij non essent. l. 2. de vacat. mun. Vt qui Romę tres liberos superstites haberet, à tutelis & curationibus excusaretur. §. 1. de excus. tut. Id autem ius etiam iis qui tres liberos non habebant, cócedirur. aliud enim est tres liberos habere: aliud Ius trium liberorum. Extatque Plinij Iun. ad Traianum epistola, qua Suetonio suo ius illud petens: Hinc, inquit, Ius trium liberorum necessarium faciunt duę causæ: nã & iudicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque à bonitate tua per nos habet quod illi fortunæ malignitas denegauit. De hoc iure Imper. tit. de S.C. Tertyl. in princ. & l. 1. C. de legat. Hor.

Ius autem trium liberorum admodum vetus est, nempe à tempore illorum Tergeminorum, in quorum gratiam fuit statutum, vt quibus trini essent liberi, cũ ex publico illi alerentur, vsque ad pubertatis annos, tribueretur potestas patria sine onere & sumptu educationis. Dionysius Halicarn. libr. 3. ait, hanc legem suo quoque tempore obseruatam fuisse. Loquens enim de Horatijs Tergeminis. [illegible] Sed & Quint. Numidius Censor, & postea Iulius Cæsar, itemque Augustus, voluerunt ancillę quę tres peperisset, vacationem: quæ quatuor, libertatem dari. Et olim mulieribus, quæ trium liberorum matres essent, ex Senatusconsulto Tertulliano concedebatur Intestatorum filiorum successio. Si modo essent ingenuæ. Sanè & qui trium liberorum incolumium pater, legationibus publicis liberabatur. Atque hoc quidem ius trium liberorum latissimè patuisse indicat etiam Plinius Secundus, qui libro secundo Epistolarum de quodam Voconio loquens, ait, se ius trium liberorum ei impetrasse ab optimo principe, quanquam id alioqui parcè, & cum delectu daret. Idem ad Traianum libro 10. verbis exprimere se non posse ait, quantum sibi gaudium attulerit quòd dignus visus esset iure trium liberorum. Sed & olim apud Lacedæmonios trium liberorum parens immunis erat ab vrbis custodia & excubiis, & qui quatuor haberet liberos, ab omni prorsus onere. Sic Aristoteles li. 2. Politicorum scribit: ἔστι γὰρ αὐτοῖς νόμος τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱοὺς, ἄφρουρον εἶναι, τὸν δὲ τέτταρας ἀτελῆ πάντων. Balduinus de excusat. tutor. vel cur. Vide & Duarenum anniuersariarum disputat. libro 1. cap. 40.

Ivstum quid sit, vide C. ad exhiben. l. instrumenta. & Institut. vi bonor. rapt. §. final. Aliquando pro ipso iũdice, hoc est, ius dicturo, quod & Albericus indicat, accipitur, vt in §. final. Institutio. de pœnis teme. litig. Spieg.

Ivs vetus appellatur, quod ab vrbe Roma condita & à Romuli tempore, ad seculum vsque Iustiniani, fermè per mille quadringentos annos confusissimè sparsum erat. Vide Hegend. in titul. Cod. de veteri iure enucleand. Ius autem nouum, eodem teste, in l. 1. ff. quod quisque iuris, appellatur, quod nec in scripta redactum est, nec corroboratum consuetudine. Dominus Oldendorpius in iam citata lege Ius nouum indicauit accipi pro iure iniquo, & ab vsu forensi abhorrente. Spieg.

Ivs vlciscendi naturale non est. Ius tuendi se suaque & contra vim vi experiundi, & naturale est & gentium, & ciuile: ideoque ei qui vim fecit, & mox passus est ex edicto, restitutio non competit. nam vim illicitam exigimus. Cuiacius ad l. sed & partus. ff. quod metus causa.

Ivs vsusfructus. quo distet à perceptione fructuum, colligitur ex verbis Iurisconsult. in l. vsufructum. de iure dot.

Ivs vxoris est viuere sub eodem tecto, ibi esse Caiam, vbi maritus est Caius, pro sua proportione administrare rem domesticam, occupare partem lecti, poscere debitum, frui societate fortunarum omnium. Spieg.

Ivssv factum intelligitur, quod quis fieri quouis modo mandauit, siue testato, siue per epistolam, siue verbis, siue per nuncium, siue generaliter, siue specialiter. l. 1. ff. quod iussu. per tot. l. cum de indebito. §. in omnibus. ff. de probat. Instit. de Attil. tut. §. nos autem. & suprà in dictione Feci. Sp.

Ivssvm, pro nomine accipimus. l. sed & si quis. §. si duos fructuarios. ff. de vsufr. Sp.

Ivssvs actum præcedit: Ratihabitio sequitur, autoritas in ipso actu interuenire debet. Mandatum ad futura: Autoritas ad præsentia: Ratihabitio ad præterita refertur: Consensus autem ferè ad hæc omnia. Vigl. in tit. Inst. de hæred. instit.

Ivssvs, pro imperio, apud idoneos scriptores rarò reperitur: præterquàm in ablatino, iussu. Nostri iussus, cum obliquis, vt iussum, & iussionem vsurpant. Vt iussus Prætoris excusatio, vt l. si quis eum. ff. si cert. pet. Spieg.

Ivssvs vel iussum multum ab auctoritate distat, quæ etiam perfecto negotio interponi potest, cùm iussus præcedere debeat. l. 25. §. iussum. ff. de adquir. hæred. §. tutor. Institut. de auct. tutor. l. 15. ff. de legat. 1. Iussus autem neque verba, neque scripturam desiderat, quia & nutu fieri potest. l. 92. §. 1. ff. de adquir. hæredi. Sed & si serui chirographo subscripserit, vel mandauerit, vel ratum habuerit quod seruus eius gessit, vel aliàs voluntate eius contractum sit, Quod iussu actio datur. l. 1. in princ. cum §§. seq. ff. quod iussu. l. 5. §. quod seruus. ff. de in rem vers. Briss.

Ivssio. A verbo iubeo, fit iussio, id est, priuilegium, in quo princeps aliquid iubet, vel concedit in fauorem. Ita interpretatur Azo in authen. vt diuinæ iussiones subscriptionem habeant gloriosiss. quæsti. coll. 8. Quæ autem dicatur diuina iussio, authen. in tit. vt diuinæ iussiones, &c. coll. 8. item sacra forma, Authen. in tit. in med. litis. &c. collat. 8. mihi dici videtur rescriptum, & quas nunc dicimus literas regias. Itaque, id esse posse ego interpretor. quod Galli vulgò appellant, *vn relief*: quãdoquidem ipsum rescriptionem habeat quęstoris hoc est, consulis. Denotatur eo inter quos agatur, per quam personam, & ad quem iudicem dirigatur. Cæteras verbi Iubeo significationes hic adferre (quę Grammaticis relinquendæ videantur) non admodum licet ex vtilitate. Anch.

Ivsta, operæ debitæ. Cic. offic. 1. Est autem infima conditio & fortuna seruorum: quibus, non malè præcipiunt, qui ita iubent vti. vt mercenariis ad operam exigendam & iusta præbenda. Hor.

Ivsta, sacra & ceremoniæ quæ placandis manibus fiebant. Vlp. l. 2. ff. de in ius vocand. Iusta ve mortuo facientem, subaudi, In ius vocare non oportet. vbi Accursius intelligit obsequia, vt lauare corpus quod pollinctoris est officium, ignorans quid sint funebria, hoc est, exequiarum ritus: Old. Iusta mortuo facit, hoc est, exequias apparat, vt nunc dicimus. Sic idem Vlpi. in l. pro hærede. ff. de acq. vel amit. hæred. Iusta peragere dixit pro parentare, id est, funerandi officium implere: Sp. ex prior. annot. Bud. Iusta autem parentalia dicebantur, quia pietate vti erga defunctos etiã Ethnicis erat vnum iustitiæ genus, vt Aristoteles testatur sectione 30. probl. 9. & in lib. de virtutib. Similiter & Cic. in Topic. æquitatem, id est, pietatem tripartitam esse dicit. Vnam ad superos Deos, alteram ad manes, tertiam ad homines pertinentem: de qua re latiùs Maiorag. lib. Miscel. 2. cap. 19. Hot. existimat fictum inde vocabulũ, quasi manibus debeantur. itaq; τὰ νομιζόμενα Græci appellãt. Demosth. [illegible] τὰ νομιζόμενα [illegible] Pòst verò, quàm eorum aliquis est mortuus, iustaque ei fiunt, ipse medius ad sepulchrum sequens. &c. Cic. pro Sext. Rosc. Hunc miserum luctu perditum, qui nondum etiã paterno funeri iusta soluisset, nudũ eiicit domo. Festus lib. 11. Membrũ abscindi mortuo dicebatur, cùm digitus eius decidebatur, ad quod seruatum iusta fierent, reliquo corpore com-

re combusto. Idem lib. 14. Præcidaneæ agna vocabatur, quæ ante alia cædebatur. Item Porca quæ Cereri mactabatur, ab eo qui mortuo iusta non fecisset, id est glebam non obiecisset, quia mos erat eis id facere prius quam nouas fruges gustarent. Hot.

IVSTA causa dicitur, quæ legitima est, & iuris authoritate comprobatur, etiamsi minus vera sit. Vt cum putans me tibi debere, soluero tibi, datur mihi condictio indebiti, ex quo satis apparet, translatum fuisse in te rei dominium, quam tibi dedi, quia nemo condicit rem suam, preterquàm à fure: tamen fuit falsa causa, neque iusta, si veritatem spectes, nihil enim debui: Sin legis authoritatem attendas, iustissima, quia soluendi debiti causa dedi, qua nulla iustior esse potest, &c. Connan. lib. 3. cap. 7. num. 1.

IVSTA causa traditionis, nempe contractus, delictum, vel quasi, vt emptio, donatio, dotis constitutio, permutatio, transactio, negotiorum gestio, iusiurandū, sententia, contumelia damnum, imperitia iudicis, deiectio, cœnacularij. Ex Apel. Spi.

IVSTA diffidia, pro æquis, & iure factis, apud Cic. intelligenda, de Amicitia. Sp.

IVSTA exigere inquit Budę. est summo iure agere cum aliquo.

IVSTA ætas, cui pupillaris opponitur: pro pubertate apud Vlpia. l. 16. ff. de iure fisc. Nec non illud æquè non intererit, cuius ætatis sit is qui se defert, verùm iustæ an pupillaris. nam pupillis etiam permittitur deferre. Hotom.

IVSTA ætas plerumque 25. annorum accipitur lege Lætoria adolescentibus ad rerum suarum administrationem consequendam pręstituta. l. 16. ff. de iur. fisc. l. 2. §. 1. ff. de vacat. muner. Ex mente tamen testatoris ad pubertatem solam refertur. l. 50. in fine. ff. de legat. 3. Sed & in l. 5. ff. de condict. caus. dat. 12. annorum ætatem puellis ad matrimonia contrahenda ex Augusti constitutione præfinitam significat, vt Dio. & Zonar. in Augusto scribit. Briss.

IVSTA conuentio in l. tale pactū. §. qui prouocauit ff. de pact. dicitur conuentio vera, non iniqua, non iniusta: non improbata, & in summa iuridica. Coras. Miscel. lib. 5. cap. 1.

IVSTA defensio in l. miles. §. defuncto. ff. ad l. Iuliā de adult. id est, non improbata, sed concessa legibus. Corasi. ibid.

IVSTA hæreditas, quæ iure legitimo obuenit. l. 3. §. de illo. ff. pro soc. Atque ita iustum successorem pro legitimo, & qui ab intestato rem habiturus erat, dixit Anton in l. 1. C. de his qui sibi adscrib. Et iustum hæredē Iustin. lib. 15. Epit. Trog. Generalius à Varron. lib. 1. de re rust. cap. 10. Iusta hæreditas dicitur, quæ iure defertur, vel ex testamento, vel ab intestato. Briss.

IVSTA ignorantia. l. 76. in fin. ff. de rei vind. l. 43. ff. de diuers. reg. Iustum pretium, id est, equum & verum. l. 3. §. diui fratres. ff. de iure fisc. l. 56. ff. de lega. 2. Contrarium huic est iniustum pretium. Briss.

IVSTAM interpretationem Iul. de verbo. sign. appellat legitimam, quę in legum expositione locum habere debeat. Sunt enim leges breues per se, & quæ verborum compendio multa comprehendant, idcirco in eis vim naturamq; sermonis potius, quàm vsum & consuetudinem vulgi obseruamus. Con. lib. 10. c. 1. num. 3.

IVSTA libertas, plena, absoluta & perfecta libertas est, ex qua nimirum ciuitas Roma contingebat, vt euenìebat, cùm testamento, vindicta, censu, ab eo, qui & dominus iure Quiritium & maior 20. an. erat, libertas seruis 30. annorum maioribus, & quorum extrinsecus status nō erat suspensus, dabatur: Quemadmodum Cicer. in Topic. & Vlpian. in Instit. tit. 1. & Theoph. in §. vltim. Insti. de libertin. significant. Atque ita verbum iustæ libertatis accipimus in l. 29. ff. qui à & quibus. l. 1. ff. si quis testam. lib. l. 11. ff. vt in pos. leg. l. 16. in fin. ff. ad Treb. l. 2. C. de fideicom. lib. & Instit. de ingenu. & apud Senec. in lib. de beata vita, cùm ait. Hominibus prodesse natura iubet, serui liberive sint hi, ingenui an libertini, iustæ libertatis, an inter amicos datæ. Nam qui inter amicos manumittebantur, Latini tantum, non etiam ciues Rom. fiebant Vlpian. teste in Inst. Sic & apud Sueton. in Augusto verbum hoc interpretandum est. cum ait seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse, &c. Sic & iustè manumissum accipe apud Vlpia. in Instit. tit. 3. eum, qui vindicta, vel testamento, vel censu manumissus est. Briss.

IVSTA persona, id est, idonea & legitima ad agendum. l. vniuersis. C. qui dare tutores possunt. Aldobrandinus.

IVSTA possessio. possessio bonæ fidei. Iauolenus l. quod seruus. 24. ff. de acquir. possess. Is qui in tua potestate est, ignoranti tibi, non corporalem possessionem, sed iustam potest acquirere. Iustin. §. penult. per quas person. cuique acq. Item per alienos seruos in quibus neque vsumfructum habetis, neq; possessionem iustā. Hotoman.

IVSTAE sepulturæ traditum, id est, exponēte Martiano, terra conditum corpus, inquietandum non est. videtur autem, idem ait, terra conditum, etsi in arcula conditum hoc animo sit, vt non alibi transferatur, l. diui fratres. ff. de relig. Sp.

IVSTA sententia. l. 1. ff. de testam. appellatur testamentum. id est, plena & omnibus iuris regul. innixa & solennis. Aldob. Inst. de libert.

IVSTA seruitus, quæ gentium vel ciuili iure consistit. l. 6. ff. de stat. hom. l. 28. l. 34. ff. de noxalibus. l. 34. ff. de stipul seruor. Institut. de libertin. in princ. & apud Cic. pro Cæcin. Cùm hi, ait, qui in seruitute iustā fuerint, censu liberentur. Planè apud Terent. in Andr. Scena 1. Iusta seruitus pro facili, humana & clementi vsurpatur. Briss.

IVSTAM, iniustamque vxorem, in l. si vxor. ad leg. Iul. de adult. Accursius tripliciter enarrauit, & in omnibus astipulatorem habet Bartolum, Budæum verò in nulla assensorem. Nam iusta mulier sic, vt filius iustus, dicitur. de quo vocabulo satis multa in prioribus annotat. dixit. Hodie iustæ vxoris appellatio, aut nulla est: aut eius est vxoris, quæ iustis sponsalibus, & palam in viri manum coiit. non occulto consensu. Breuiter, iusta vxor appellatur ea, quæ omni legum perfecta solennitate ducta est: Aldob. d. loco. Iniustam vxorem in iam citata l. Vlp. pallacam vxoris numero locoq; habitam intellexit. Sp.

IVSTITIAM Isidorus dictā putat quòd in ea ius stet: quasi iuris statum. Quam notationem vt insulsam irridet Maiorag. Miscel. lib. 4. cap. 1. circa finem. Fuere item qui iustitiam dictam putarent, à vi per ἀντισυχον, id est, literarum transpositionem: vt sit iustitia quasi, Vistitia quod vim sistat, quas literarum inuersiones Latini habuere in multo vsu cum ex Græcis Latina facerent, vt author est Festus Pompeius: & annotauit Connanus libr. 1. cap. 2. num. 4. Etsi autem hæc Etymologia non displicet Alciato, quod iusti dies dicti sint illi 30. dies qui iudicatis dabantur, quia interim omnis executio suspenderetur, fieretque cessatio iuris: Aldobrandinus tamen ad Institut. titul. de iustitia & iure eius sententia reprobata non malè existimat iustitiam, sicuti lætitiam, tristitiam, amicitiam deductam esse à genitiuo sui adiectiui iustus iusti, additis his literis (Tia) quemadmodum etiam in auaritia & mœstitia factum videmus. Nec enim verbum sistendi in iustitia reperitur: Iustitiam itaque censet vel primitiuum nomen, vel à iusto dictam. Est enim iustitia legis & iuris finis quidam, Iustum autem à iure, quasi quod secundùm ius fit: id quod voluit Augustinus in Psalmo 145. dum interpretatur verba illa: Facit iudicium iniuriam patientibus. Cæterùm deriuationem suam pulchrè & ingeniōse (vt semper) defendit Alciatus libr. 1. Parerg. cap. 29. Alij iustitiam ex eo dictam existimant: quod cuique ius sistat: Vnde Cotta libro de natura deorum primo, negat ibi iustitiam esse. vbi ius est nullum. Est enim inquit, pietas, iustitia aduersus Deos, cum quibus quid potest nobis esse iuris, cum homini nulla cum DEO sit communitas.

IVSTITIA, vt Tullius ait, est habitus animi communi

muni vtilitate conseruata, suam cuique tribuens dignitatem. Et ad Herennium dicitur esse æquitas vnicuique tribuens pro dignitate vniuscuiusque. Quibus definitionibus congruit ea, quam Vlpianus tradidit. Iustitia, inquit, est constans & perpetua voluntas, ius suum vnicuique tribuens. Sed hoc non placet Agricolæ, tamen ignoscit Vlpiano, cęterisque Iurisconsultis qui in definitionibus errarunt, quod vt doctissimus eorum quisque est habitus, ita maximis semper Reipubl. occupationibus distentus fuit, nec otium habuit perpoliendis inuentis suis. Quod vt ei concedat Connanus, in reprehensione tamen huius definitionis non cōcedit, quæ & non differt ab ea, quam Tullius posuit, & ei quæ ab Aristotele tradita est omnino videtur congruere: præterquam quod Iustitia dicitur ab esse habitus animi, vt est profectò. At Vlpianus appellat eam, constantem voluntatem. Atqui vix discerni poterit, quid aliud sit habitus animi, quàm constans & perpetua voluntas. Is enim qui virtutis habitu est ornatus, non alia re distinguitur ab eo, qui continens ab eodem Aristotele dicitur, quàm perpetua quadam suæ egregiæ voluntatis constantia. Quod enim hic vult aliquando, & sæpè quidē, ille semper & cōtinenter vult in rebus iustis & honestis, tum operibus, tum animi cogitatione. Ibi cōstans, Connanus libro 1. cap. 3. numer. 7. &c. Ad extremū iustitiæ proprium officio circumscribitur. Cùm enim vel Cicerone interprete in libro quinto de finibus, nulla sit virtus, quæ non aliqua nota secernatur, nonnilque præ cæteris habeat, sicut prudentia in delectu bonorum & malorum, fortitudo in rebus aduersis, forti infractoque animo perferendis, temperantia in coercendis illis plus quàm beluinis voluptatibus: sic proprium iustitiæ munus est suum cuique tribuere. l. bona fides. vers. & hanc probo esse iustitiam. ff. mandati. Tribuitur autem vnicuique suum, cum dijs religionē & fiduciam, parentibus honorem, & reliqua vitæ adminicula. Magistratibus verò reuerentiam & obedientiam præbemus. Item & cum beneficium acceptum pēsamus, Cice. 1. offic. idque maiore mensura, quàm acceperimus. Postremò si omnes etiam eos, qui de nobis nihil benè meriti sunt, opera ac studio nostro adiutare cōtendamus, & quod homini Christiano conuenientissimum est. Matth. 5. cap. sub fin.

IVSTITIA sicuti & ius, duplex est: Vniuersalis quam τελείαν vocat Aristoteles, & particularis ἡ κατὰ μέρος δικαιοσύνη eidem appellata. Vniuersalis quidem illa virtus est absoluta & perfecta, domina & regina virtutum, qua neque Hesperus, neque Lucifer maiorem excitat admirationem, & quæ omnes virtutes, omniumque legum obedientiam complectitur, hæcque est ex qua viri boni appellamur, de qua dicitur teste Aristotele Ethicor. 5.

Iustitia in sese virtutes continet omnes.

Omnes, inquit rectissimè Connanus lib. 1. cap. 2. nume. 7. quę moris sunt. Nam quę sunt in ratione & intelligētia positæ, sicuti est prudentia & sapientia, nihil autore Aristotele habent cum iustitia commercij. Quia tamen ab istis quoque nonnulla bene agendi præcepta sumimus, valentque plurimum, tum in iubendo quod iustum est, tum in vetando contrarium, istis quoque nonnullam iustitiæ communionem fuere qui dederunt, nō tam verè quàm similitudine quadam. Idcircò autem hæc species iustitiæ perfecta est, quod in ea insit vsus virtutis vndique perfectæ, & qui ea præditus est, non in se solum virtutem exerceat, sed in alios etiam. Curat enim hæc aliorum res: aliorum commodis vel principis, vel Reipublicæ seruit. & ob id optimus existimatur iustus, quod virtutem non modo ad suam, sed suorum & aliorum etiam vtilitatem referat: Vnde rectissime Iustinianus scribit Constitut. 68. Quod vna omnium perfectissima censenda est. quæ ius suum cuique tribuens, & ex re ipsa nomen trahit, appellaturque iustitia. Nisi enim cæteræ virtutes hanc habeant comitem, amittunt vim suam. Inde fortitudo iustitiæ coniuncta virtus est militaris, cui si iustitiam detrahas, improbitatis ansa censetur.

IVSTITIA particularis, quam præcipuè Iureconsulti considerant: est constans & perpetua voluntas, ius suum cuique tribuens, (vt Vlpianus & Iustinian. Simonidem & Platonem imitati eam definierunt. l. iustitia. ff. de iust. & iur. Institu. de iust. & iur. Hæc ab vniuersali in hoc differt, quia finis huius est seruare æquitatē erga omnes priuatim. quod etiam non bonus vir facere posset, qui iuris peritus esset. Vniuersalis autem iustitia bonum virum exigit, quinimo & illum qui in se omnes virtutes complectatur. Et hæc quidem species iustitiæ ab Aristot. rursus diuiditur in distributiuam, quam appellat διανεμητικὴν, & commutatiuam, hoc est, ἀλλακτικήν: Prior pertinet ad præmia & pœnas distribuendas pro ratione & varietate meritorum: altera versatur circa contractus, & æquabilium rerum permutationes, paresque compensationes. Vtramque autem & magistratus, & priuatus colere debet: Nam & commutatiua vtitur magistratus, cum ius dicit de sarciendo damno dato. Et distributiua vtitur priuatus cum gradus officiorum obseruat erga parentes, liberos, amicos, hospites. Vtriusque medium est idem, nempe æqualitas. Sed iubet Aristoteles hanc æqualitatem in distributiua iustitia sumi proportione Geometrica: in commutatiua verò proportione Arithmetica. Nam si vel munera, decernantur, vel pœnæ infligantur: alia munera senibus: alia iunioribus competunt. l. semper. ff. de iure immunita. Et in pœnis non omnes iisdem coercentur. l. non omnes. ff. de re milit. At in contractibus & commerciis omnia ad proportionem Arithmeticā exiguntur: vt in homicidio nihil interest seruus an liber occisus. Nam quantum ad l. Cornel. de sicar. omnes æqualiter sunt homines. l. 1. ff. ad legem Cornel. de sica. Porrò quæ dicatur proportio Geometrica & Arithmetica, vide infrà in verbo Proportio.

IVSTITIAM edicere, & intermittere iurisdictionem apud Cic. de Arusp. resp. iustitiam remittere, apud Liu. sicut iustitiam indicere, teste Bud. Sp.

IVSTITIARII hodie sunt vmbra quædam illorum, qui olim νομοφύλακες, apud Græcos dicebantur, designati ad custodiam iuris & æquitatis. c. ex literis. de pignoribus.

IVSTISSIMA absentię causa studiorum. l. nec nō. ff. ex quib. caus. maior. Sp.

IVSTITIVM, diem adicen Lucianus appellat, de Iustitio, Liuius, Lucanus, & cęteri quoque meminerunt.

Clausaque iustitio tristi fora: Lucanus.

Sinceriora exemplaria seruant adhuc non iustitio, sed iustis, hoc est feralibus parentationibus, cadauerinis supplicamentis. Apollin. Iniustè tibi iusta persoluta. Ioan. Baptist. in comment. epist. Sido. Apoll. ad Desideratum lib. 2.

IVSTITIVM iuris statio est, quasi inhibitio. Quod verbum olim licet publicam iuris cessationem significaret, quo tempore lege agi non poterat, nec tria verba Prætori dicere licebat: Do, Dico, Addico. Potest tamen & priuatam iuris cessationem in moribus nostris significare, vt existimat Bud. in prioribus annot. &c.

IVSTITIVM, iurisdictiōis intermissio, quas vulgus Vacationes vocat. Vide, Status dies.

IVSTINIANA Carthaginen. fuit in Africa. Nou. 131. ex eo nomen adepta Iustiniani, quod is eam Romano Imperio vindicarit & restituerit. vt Photius scribit. Alia Iustiniana secunda in Cypro insula patria Theodoræ vxoris, vt Nicephorus Callistus scribit. Omnes donatæ Archiepiscopo primæ Iustinianæ, de quo in d. Nouel. 131. in qua pro τριβαλλίας legendum πρεβαλλίας, id est, præualitanæ. Alia Iustiniana noua in notitia Nou. 8. & alia Nou. 28. Cuiac. in exposit. Nou. Iustin. 11. de prima Iustiniana.

IVSTOS dies, in lege XII. Tabul. dictos ait Gellius lib. 20. cap. 1. qui iudicatis dantur. quia interim suspenditur omnis executio, fitq; quædā interstitio, seu cessatio

tio iuris, vnde & iustitium dictum. Quo fit, vt sicut à dictione mœstus, stultus lætus, deducitur mœstitia stultitia, lætitia: eodem modo à iusto deduci iustitium, dicendum sit, quod quidem iustum dicatur. à quo vis omnis submota est. Festus Pomp. lib. 9. Macrob. lib. 1. cap. 16. iusti, inquit, dies dicebantur triginta, cum exercitus esset imperatus, & vexillum in acie positum. Opinatur Alciat. quod interim vis omnis sisteretur. Vnde consequens est, à iustitia ius ipsum dictum: non econuerso, vt Grammatici existimant, à iure iustitiam. Lege ca. 25. lib. 1. Parerg. Sp.

IVSTVM, iniustumque, duo in iure significant. Interdum id quod rationi atq; æquitati innixum est: ita iustum & iniustum possessorem vocamus, & iustam ac iniustam petitionem & causam. Interdum verò quod secundùm legis solennem ritum ordinatum est. sic iustæ nuptiæ, & vxores, item iusti filij, iusta sententia, & iustum quoque, ac iniustum testamentum. Sp.

IVSTVM generaliter dicimus, quod est numeris omnibus absolutum, ait Balduin. tit. de nupt.

IVSTVM & honestum sicut non separantur: ita nec vtile & honestum, aut vtile & iustum. l. quamuis mulier. ff. solut. matri. l. semper in coniunctionibus. ff. de ritu nupt. Prat.

IVSTVM matrimonium est, si inter eos qui nuptias contrahunt, connubium sit, & tam masculus pubes, quàm fœmina potens sit: & vtrique consentiant, si sui iuris sunt: aut etiam parentes eorum, si in potestate sunt. Vlp. cap. Inst. 5. Hot.

IVSTVM pactum I.C. in l. Stichum. ff. de solut. vocat non solùm legitimum, sed & plenum: ac non nudũ, vt annotat Aldobrandi. Institut. de libert. §. libertinorum autem.

IVSTVM prælium, Iustum exercitum historici dicunt, id est, magnum. Asconius, iustas inimicitias, pro magnis apud Cic. exposuit Sp.

IVSTVM autem bellum, (quod & pium dicebatur) quod indicebatur rebus repetitis, non ex libidine sumptum. Cum autem iusta bella suscepta sunt, sunt etiam iustè gerenda, non perfidiosè, non fœdifragè, non acerbè, non ad internecionem.

IVSTVM sepulchrum quod religione tenetur. l. 43. ff. de relig. Lucan. lib. 9.

Iniusta date iura sepulchro.

Sic Iusta sepultura in l. 39. eodem tit. Iusta quoque funerum solennia Latini vocant, ab eo fortè quod l. 12. tabu. præscripta essent, vt apud Athenienses Solonis legib. Sic iusta facere. l. 2. in fin. ff. de in ius vocan. l. 20. ff. de acquir. hæred. quod & Cic. pro Sext. Rosc. Iusta soluere dixit. Briss.

IVSTVM testamentum, Vide iniustum testamentum.

IVSTVS, qui præcepta iuris seruat. Nam à iure dicitur. Ponitur & pro mediocri, hoc est, quod nec debito minus est, nec modica excedit. Sic iusta mensura dicitur, hoc est, æqua, & quæ neque maior, neque etiã minor est, quàm debeat. Sp.

IVSTVS. pro vero. Vnde apud Iurisconss. qui filium adoptat, interrogatur: an velit eum, quem adoptat iustum sibi filium, id est verum filium. Bud. contrà. Iustus apud Iurisconss. frequens, non satis (vt arbitror) intelligitur. Caius de arrogatione loquens: Is qui adoptat, inquit, rogatur, an velit eum, quem adoptaturus sit, iustum sibi filium esse. Iustum intelligo, non verum, vt aliqui censent, sed omnibus partibus (vt ita dicam) filiationis, veri filij vocem obtinentem, naturalis & legitimi filij loco sedentem. Sp.

IVSTVS hæres differt à legitimo, vt iustus filius differt à legitimo. Natus enim ex concubina secuto postea matrimonio, legitimus est filius. §. vlt. infra de nupti. non tamen dicitur iustus. Iusti enim filij dicuntur, qui postea nati sunt. Quam diuersitatem sentire visus est Iustinianus in l. eum quis. §. 1. C. de naturalib. lib. Sed clarius Apuleius 2. Apolog. dum loquitur de patruo qui fratris filio parabat insidias, vt ei hæres esset. Sciebat (inquit) intestati pueri legitimum magis quàm iustum hæredem se futurum. Aldobran.

IVSTVS pater, & iustus filius dicitur, qui ex legitimis nuptiis pater filiusve est. l. 25. ff. de capt. l. 4. ff. de rit. nupt. l. 10. & 12. ff. de statu hom. Hot.

IVSTVS possessor & petitor est etiam, qui ex liberalitate accepit, vt ait Vlpia. l. sed et si. §. 1. ff. de public. actio. Spieg.

IVVENILI leuitate ductus. §. Scæuola. l. quod si minor. ff. de minor. Sp.

IVVENIS talis si interueniat, cui præstanda sit restitutio: ipso postulante præstare debet. autor Caius. l. illud nullam. ff. de minor. Sp.

IVVENIS. Marcellus in fin. l. non aliter. de lega. 3. Cæterùm existimari posse, ait, eum iuuenem, qui adolescentis excessisset ætatem, quoad inciperet inter seniores numerari. Sp.

IVVENES, Iurisconss. dicuntur, qui adolescentium excesserunt ætatem, quoad incipiant inter se seniores numerari. ff. de legat. 3. l. non aliter. §. 1. l. cum hi. §. modus. ff. de transact. Quamuis Vlpianus pro adolescente vsurpat. in l. si pecuniam. ff. si cert. pet. Bald. in l. cum antiquioribus. C. de iur. deliber. dicit, vmbram senis Doctoris esse potiorem, quàm doctrinam alicuius iuuenis. tametsi glos. in authen. de monach. §. ordinationẽ. colum. 1. velit quod excellentis doctrinæ iuuenis, & nobilitate conspicuus, præferendus est seni. Fr. Syluius annotauit, Adolescentes & iuuenes eosdem esse, hos scilicet, qui annum 17. excesserunt, necdum 47. attigerunt. Sp.

IVVENES ait Callistratus de pœnis, qui se vulgò quidem appellant, solẽt in quibusdam ciuitatibus turbulentis se acclamationibus popularium accommodare: quòd si amplius nihil admiserũt, nec ante sint à præside admoniti, fustibus cæsi dimittuntur: aut etiam spectaculis eis interdicitur. quod si ita correcti in eisdem deprehendantur, exilio puniendi sunt: nonnunquam capite plectendi. scilicet, cum sæpius seditiosè & turbulentè se gesserunt: & aliquoties depræhensi tractati clementiùs in eadem temeritate propositi perseuerauerunt. Massæus. Adde Brechæum in l. bona ciuitatis. titu. de verb. & fer. sign.

IVXTA quot modis accipiatur, Bart. exponit in l. 1. ff. de testam. & in Extrauagant. ad reprimendum. Quo verò modo, Iuxta, Penes, & Apud, differant, declarat Iurisconss. in l. penes. de verborum signific. vide infrà, Penes te. Albericus indicat, quibus locis, iuxta, pro secundùm ponitur. Sp.

K.

K Litera, Latinis in vsu non est: nisi in dictionibus Græcis quibus tanquam Latinis vtimur. Græci Cappa vocant: apud quos iactatum olim ænigmatis vice, τρία κάππα κάκιστα, id est, tria pessima cappa. Eras. in chiliad. indicat & explicat. Sp.

K, quorundam nominum notam esse M. Fabius scribit lib. 1. cap. 4. inter redundantes collocans. Eodem libro cap. 7. idem in hæc verba. K, quidem, ait. in nullis verbis vtendum puto, nisi quæ significat, etiam vt sola ponatur. Hoc eò non omisi, quod quidam eam, quoties A sequatur necessariam credunt. cùm sit C. litera. quæ ad omnes vocales vim suam perferat. Verum orthographia quoque consuetudini seruit: ideoque sæpè mutata est. Hactenus ille. Prat.

K, sola litera, in subscriptionibus Constitutionum C. Theod. & Iustinia. significat kalendas, vt refert Magno in notis iuris. Significat etiam charissime: in eat undem inscriptionibus geminata K K. charissimi eodem interprete. Prat.

K A

Κακοτεχνία, ars ad perniciem hominum inuenta. κακοτεχνεῖται, & κακομήχανοι. sunt qui noxiis artibus vtuntur: qui coerceri iubentur. ff. de extraordinar. crimin. Spiegel.

Καταφύγιον apud Lucanos tenebatur, qui, occaso sole, diuertentes homines notos, ignotosque domo exciperet (sic enim apud Alexand. Neapolitanum lib. 4. cap. 11. legendum putem, non exigeret) mulctamque eo nomine pendere cogebatur. Hanc legem sæpissimè renouauit optimus princeps noster CAROLVS VALESIVS IX. E republica esset, si obseruaretur Prat.

Καδίσκος, vrna suffragiorum. Duo fuerunt cadisci apud veteres, in quos calculos mittebant iudices. Alterum κύριον vocabant, alterum ἄκυρον. Sunt & pocula ex hoc nomine. Bud. Spieg.

Καιρὸς, tempus, id est, occasio & opportunitas. Quamuis omnino plus quiddam est quàm tempus: nempe articulus, ipsumq; momentum, ac punctum (quod aiunt) in quo res sit agenda. Spieg.

KALENDAE, inquit Varro, primi dies mensium nominati, ab eo, quòd his diebus Kalentur dies mensis nonæ à Pontificibus, quintanæve, an septimanæ sint futuræ. Quinque Kalo Iuno Nouella. Septem Kalo Iuno Nouella. Hæc ille in V. de ling. Latin. Macro autem in 1. Saturn. sic. Priscis temporibus antequam fasti à Cn. Flauio scriba inuitis patribus in omnium notitiam proderentur, Pontifici minori hæc prouincia delegebatur, vt nouæ lunæ primum obseruaret aspectum: visumq; Regi sacrificulo nunciaret. Itaque sacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex, kalata, id est, vocata in Capitolium plebe, quot numero dies à Kalendis ad nonas superessent, pronunciabat: & quintanas quidem, quinquies dicto verbo Kalo: septimanas, repetito septies prædicebat. Et hunc diem qui ex his diebus qui Kalarentur primus esset, placuit Kalendas vocari. Hot. Calendis si quis stipuletur sibi dari, nec aliud adijciat, quid actum esse intelligit, vt quæritur? Et ait Vlpianus si nō possit apparêre quid actum sit, de primis Calendis verba accipienda esse. Nihil enim occurrit verisimilius: quia si ex mente promissoris interpretemur, facile fiet, vt inutilis elusoriaque reddatur stipulatio, contra præsumptam contrahentium voluntatem. l. quoties. ff. de verb. obligat. Si verò nulla verisimilitudo stipulatorē iuuaret: contra ipsum potius, quàm contra promissorem interpretaremur. l. stipulatio ista §. in stipulationibus ff. de verb. oblig.

KALENDAE primæ, secundæ, tertiæ, quintæ, dici putantur à Iurisconsultis pro vno, duobus, trib. & quinque mensibus. Celsus l. liber. 59. §. si ita, de hæred. instit. Titius si intra tertias Kalend. nauis ex Asia venerit hæres esto. Vlpian. l. 1. §. si quis. de ve verb. obl. Si ita interrogatus, intra Kalend. quintas, responderit Dabo idib. non obligatur. Martial. lib. 1.

> *Atque intra, puto, septimas Kalendas*
> *Mortes hæc tibi quatuor dederant.*

Franciscus Duaren. d. l. 1. §. si quis. Alij autem Calendas quintas interpretantur mensis Quintilis seu Iulij: sed Duareni interpretatio iuuatur consuetudine loquendi veterum apud quos primarum, secundarum, & tertiarum, Cal. frequens est mentio. Vidit tamen Catonem in re rustica primas Kalend. dicere, pro Primo die cuiusq; mensis. Hotom.

KALENDARII nomime, Accurs. intelligit generatim debitorum nomina: Cum Iureconsultis apud quos vocabulum hoc in vsu est, tantum, & propriè, funebre debitum notet. Spieg.

KALENDARIO præpositus seruus, in l. pen. ff. de rebus credit. pro fœnerandis exigenditq; pecunis. Et

KALENDARIVM exercere. l. vxorem, 41. §. legauerat. ff. de legat. 3. Hinc

KALENDARIO destinatæ pecuniæ, id est fœnerationi. l. 62. ff. de leg. 3. In Kalendarium conuersa pecunia, id est, fœnerationi. l. 39. §. negligentiæ. ff. de administr. tut. Sic accipitur Kalendarij nomen in l. vlt. ff. de pecul. l. 6. ff. de instr. vel inst. l. 1. C. de compensat. l. vlt. ff. de muneribus & honorib. & alibi persæpe. Hotom.

KALENDAS Ianuarij primum anni diem factū Plutarchus scribit in Problema. quòd eo die primi Consules Regibus exactis creati sunt. Vnde etiam institutum constat, vt Cōsules deinceps omnes eo die magistratum inirent. Eundem Kalend. diem festum ac religiosum fuisse, solennemque strenis dandis, Sueton. in Augusto his verbis significat: Item Kalend. Ianuar. strenam in Capitolio etiam absenti mittebant. Et in Tiberio: Item strenarum commercium prohibuit edicto, ne vltra Kalend. Ianuar. exerceretur. Consueuerat quadruplam strenam & de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mēse ab ijs qui potestatem sui die festo non habuissent, vltrà non reddidit. Item: Nullus à pœna hominum cessauit dies, ne religiosus quidē ac sacer: animaduersum in quosdam ineunte anno nouo. Zonaras libro 1. Καλ. ἀντῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ ... πρὸς αὐτὸν, οἱ μὲν πλείω, οἱ δ' ἥττω ... id est, Primo anni die accedentes ad Augustum munera illi afferebant, alij maiora, alij minora ipse autem vicissim illis aut tantundem, aut etiam amplius dabat, neque solum Senatoribus, sed etiam alijs. Scribit etiam Dion. lib. 57. moris fuisse inde ab Augusti temporibus, vt Kalend. Ian. in acta Imperatoris iuraretur. Post Kalend. autem Ian. die tertio, pro salute Principis vota suscipi solita, scribit Caius in l. si caluitur, 233. ff. de verb. sig. & Plutar. qui Ciceronē scribit natū esse, ... id est, Tertio die nouarum Kalendarum, qua die nunc magistratus vota faciunt, & sacrificant pro salute Principis.

KALEND. Martij primus olim dies fuit. Itaq; ignem nouum Vestæ aris incendebant, vt incipiente anno cura denuò seruandi nouati ignis occiperet. Eodem mense mercedes exoluebant magistris, quas completus annus deberi fecit. Comitia auspicabātur, vectigalia locabāt. Hæc Macrob. 1. Saturn. capit. 12. Constat etiam munera, quæ strenæ dicebantur, olim eo die mitti solita. Vnde illud apud Pompon, l. sed si, 31. §. si vir. ff. de donat. inter vir. & vx. Si vir vxori munus immodicum Kalend. Martis aut natali die dedisset, donatio est. Tibull. lib. 3.

> *Martis Romani festæ venere Kalendæ,*
> *Exoriens nostris hic fuit annus auis.*
> *Et vaga nunc certa discurrunt vndique pompa:*
> *Perq; vias vrbis munera, perq; domos.*

Plaut. in Milit. glorios. Da mihi vir Kalendis quæ mittam cum Martiæ venerint. Marcias Kalend. inquit Festus, celebrabant, quòd eo die Iunonis Lucinæ ædes coli cœpta est. Vnde Tibul. lib. 4.

> *Sulpitia est tibi culta tuis Mars magne Kalendis,*
> *Spectatum e cœlo, si sapis, ipse veni.*

Seruius autem in 8. Æneid. Martiæ, inquit, Kalendæ fœminis dicatæ sunt. Horat.

> *Martijs cælebs quid agam Kalendis?* Iuuenal.
> *Munera fœmineis tractas secreta Kalendis.*

Hæc Seruius. Iisdem etiam Kalendis pensiones agrorum præstari solitas, patet ex l. defuncta, 58. ff. de vsufruct. & l. tertiam, 19. C. Th. de exactionib. quippe cum anni initium apud antiquos fuisset Hotom.

KALEND. Quintiles, siue Iuliæ conductionib. prædiorum solennes fuerunt. l. qui balneum, 9 ff. qui pot. in pig. hab. qui balneum ex Kal. proximis conduxerat: pactus erat, vt homo Eros pignori locatori esset, donec mercedes soluerentur. Idem ante Kalend. Iulias eundem Erotem alij ob pecuniam creditam pignori dedit. & paulò pòst: Licet eo tempore homo pignori datus esset quo nondum quicquam pro cōductione deberetur. Item in l. cum in plures, 60. ff. locati. & l. cum ab eo, 4. ff. de cont. empt. l. cum precario, 12. ff. de precar. Martial. 12. Epigr.

> *Iuliarum dederat Kalendarum.*
> *Vidi Vacerra, sarcinas tuas vidi,*
> *Quas non retentas pensione pro bina*
> *Portabat vxor.*

Cic. 2. epist. ad Q. Frat. Domus tibi ad lucum Pisonis Luciniana conducta est. sed vt spero paucis menb. post Kal. Quintiles in tuam commigrabis. Hotom.

Καλλιγράφοι librarij I. Cuiacio l. 6. §. Grammatici. ff. de excusat. tut.

Καθιστικὸν Consobrini eidem libro 6. Obseruatio. ca. 7. Prateius.

Καταδίκοι Græcis sunt, qui nobis damnati dicuntur. Spieg.

Καταγλωττίσματα genus suauij, quo iusta zelotypis repudij causa datur. Vide cap.10. lib.4. Parerg. Alciat. Osculum inter adulterij procemia habetur, quæ gradatim commemorat Accursius gloss.l. quod ait lex.ff. de adult. Spieg.

Κατὰ πόδα fieri dixit Iustin. quod alienis vestigijs insistere veteres dicere consueuerunt: cū quis de suo nihil addit, sed aliena solum recitat. Ex Alc. Spieg.

Καταχρηστικῶς id est abusiuè. Caius Iurecon. hoc vocabulo vtitur in l.licet.2.de verb. sign. Summè autem annotandum, vt monuit Alciatus, sic, hoc est, abusiuè vocem plerunque propria & subtili interpretatione reiecta, accipi Nimia enim Iuris subtilitas, crux est, vt antiqui dicebant.

Κατάχρησιν figuram esse, Quintil. autor est, vbi proprio nomine omisso, aliud vicinum assumimus. Vide, Metaphora.Spieg.

Καταῤῥάκτης genus auis maritimæ. Item Cataracta. quo nomine & Liuius vtitur, locus est abruptus, & præceps, in flumine, vnde aqua ruit potius, quam fluit: vt cataractes Nili apud Strabonem libro vltim. Ex Budæo. Spiegelius.

Kathari qui. Vide Scismaticus.

Καθάρματα, homines dicebantur, qui graui quopiam morbo expiando, immolabantur dijs. Bud. in annotationibus.

Καθάρματα Græcis sacrorum hominum, id est, detestandorum, & execrabilium species: ab eis enim multis illi nominibus appellantur, quæ refert Bud. in annot. ad l.2.ff.de pœnis.

Κατηγορία, nomen à foro sumptum est, & significat accusationem & crimen. Vt enim in accusatione necesse est aliquid certi dici, vt, Verres est fur: ita in omni propositione aliquid de aliquo dicitur. Et quia constat, magnam requiri in foro & iudicijs diligentiam, vt propriè & apte aliquid de alio dicatur, fortasse planius Categorias Boetius accusationes, pro prædicationibus vertisset: vt quidam non vulgariter eruditus monuit. Categoricæ propositiones, quæ ex vno nomine, & vnico verbo constata est: non Hypotheticæ, quæ nihil aliud est, quàm duæ categoricæ copulatæ, meminit Scholiaster in l.quæsitum.ff.de acq.rer.dom. Vide [illegible] in l. 115, qui ducenta §. vtrum ff.de reb.dub.Spieg.

K I

Keßer. Lege, Schismaticus.

K Λ

Κλίμα... obreptionem etiam significat. Obrepere verbum, apud Iurisconss. frequens est, vt & Preces obreptitiæ, & surreptitiæ, vulgò [illegible] notæ.Spieg.

Κλεπτοφόρον. Vide, Plus minus.

K Y

Κύριος. Vide Dominus.

Κυφῶνα Græci vocant quæ Numella Latinis est. vinculum ad infamiam magis & pœnam, quàm custodiā pertinens. Similiter infame est vinculum, Collaria (vulgò Halßeisen) quibus in publico blasphemi, & lenæ, & minores fures alligantur, vt derisui viatoribus sint, vt Alciat. ait. Spiegel.

K Ω

Κωμικὸν μάρτυρ. Videtur de his proferri solitum, qui aliquod mendacium, ficto aliquo teste, confirmare volebant. annotat in Cicerone, P. Victorius. Spieg.

L A

LABARE sermone, dicitur per translationem, qui inconstanter & timidè loquitur. Vulgatius Vacillare appellatur. Spieg.

LABARVM, quid sit, non temerè fortasse reperies, præterquam apud vnum Sozomenum in Historia Ecclesiastica, quæ vulgò Tripartitæ nomen retinet. Alciatus Socratem citat, nimirum ex corrupto exemplari. Sozomen. cap.5.lib.1.de Labaro loquens: Hoc, ait, signum bellicum, inter alia preciosius erat, eo quòd Imperatorem præcederet, & adorari à militib. moris esset. Obseruandum autem, quòd Constantinus Imperator, cognomento magnus, Labarum in Christi crucem commutauit: de quo in Commentarijs nostris in Hymnum Prudentianū, cui titulus est: Ad omnes horas, aliquanto copiosius scripsi: & Cassiodorus, & Ruffinus meminere. atq; Aur. Prudentius contra Symmachum, tali carmine, [illegible]

Christus purpureum gemmanti textus in auro signabat Labarum.

Meminit & eius Accurs. in enarratione rubr. de præpos. lab C. lib.12 & Pyrrhus tit. mox seq. Spie. Adde Adrian. Turneb. aduers. lib.15.c.16.

LABEFACTARE fidem, opponitur tueri fidē suam, hoc est, perdere famam locupletis debitoris. Sp.

LABEO, nomen Iureconsulti, à labiorum magnitudine sic dicti. Hic latinorum verborum origines, rationesque percalluit. eaque præcipuè scientia, ad enodandos (vt Gellius scribit) iuris laqueos vtebatur. Vide cap.1. nost. Epitom Spieg.

LABES in agris hiatum & discessionē terræ ac χάσμα significat. l. 15. §. Seruius. & l. vlt. ff. locati. Notantur in Thesauro Ciceronis duo ex lib.1.de Diuin. loci. Tantos terræmotus in Liguribus, Gallia, compluribusque insulis, totaque in Italia factos esse, vt multa oppida corruerint, multis locis labes facta sit, terræque desederint. Et alio eiusdem libri loco. Delata etiam ad Senatum labes Priuernatis, cùm ad infinitam altitudinem terra desedisset. Sic etiam apud Liuium lib.42. Dextra pars labe terræ in aliquantum altitudinis diruta erat. Et in libro Varior. auct. de limitibus. Tum etiam terra à tempestatibus vel turbinibus plerunque labe mouebitur. Maximè autem ad d. §. Seruius. faciunt hæc Quintil. Declam. verba, Non enim vulgaris illa labes frumenti fuit, nec qualis aliàs accusari ab agricolis sōlet perfidia re[illegible]. Briss.

LABES item est, vt ait Festus, macula in vestimento, & deinde metaphoricè transfertur in homines vituperatione dignos. Vnde labes heretica [illegible] Canonistis. c. vt officium. §.1. ext. de hæret. lib. [illegible] Spieg.

LABI dicuntur facultatibus, qui ad inopiam rediguntur, siue casu, siue dilapidatis bonis, sic vt non soluendo fiant. l. [illegible] eo tempore. ff. de adm. rer. ad ciuit. l. 9. §. 1. ff. de adminiſtr. tutor. Etiam labi simpliciter in eundem sensum nostri dicunt. l. 14. ff. de adminiſtr. tuto. l. 1. §. si magistratus. ff. de magiſtr. conuen. Inest autē hoc in verbo repentini casus subitæq; mutationis significatio. Itaque labi facultatibus bellissimè cùm Papiniano interpretabimur [illegible] familiarē inopinato fortunæ impetu amittere. l. 4. ff. vt in possess. leg. Vlp. in l. 1. §. si magistratus. de magiſtr. conuen. Quod si, inquit; idoneum exegerit, quamuis postea facultatibus lapsi sunt tutores, nihil est quod ei qui dedit, imputetur. Non enim debet magistratus futuros casus & fortunam pupillo præstare. Briss. Spieg.

LABI mente, pro, delirare. Sp.

LABI in hęresin pro deficere ab Orthodoxia in decretis Pontificum.

LABI in imprudentiam apud Varronem legimus.

LABIA dolosa. Vide, Dolus. Diuus August.

LABOR, est functio quędam vel animi, vel corporis, grauioris operis & muneris, autor Cic. 2. Tus.

LABOR corporis quamuis exiguus, maior censetur quolibet precio. De qua re latius Bart. differit in l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod inter. profers. Obseruandum quòd tam labor quàm pecunia diuisionem recipiat. eius exemplum habes apud Papinianum, de ann. leg. l. Seio amico. Spieg.

LABORARE, pro angi, solicitum esse. Vlp. in l. 1. §. idem Pompon. ff. de dol. mal. Veluti (inquit) si stipulatio tam turpis de dolo malo facta sit, vt nemo daturus sit ex ea actionem. Old.

LABORANTE naue, pro, periclitante, Paulus dixit in l. 2. ad legem Rhodiam. Sp.

LABORATI libri, id est, elucubrati, multoq; labore atq; industria facti.

LABOREM serere dicūtur, qui frustra laborant: quasi nihil fruct⁹ è labore reportantes, præter laborē ipsum.

LABRA apud antiquos in balneis, fossæ lapideæ dicebantur

cebantur, vt scribit Vitru. Vide supra in Memorialibus, in dictione AEdibus: Cotta.

LABRVM, idem quod Labium. Vnde primoribus labris, siue labijs degustare, pro eo quòd est, breuiter quippiam attingere, dicimus. Reperitur tamen Labrum, pro marginibus & extremis oris fluminis, lacus, fontis, & huiusmodi, quæ leni aquæ motu perluuntur. Bud. admonuit, Labra significare apud Vlp. de actio. empt. crateres lapideos, quibus aqua saliens ex siphunculis concipitur. Caput legis est in emendatioribus codicibus, Runes in antiquis, Limes. Alphenus in l. si quando. §. 1. ff. si seru. vend. Labra, pro vasis vinitoribus accommodatis, vsurpasse videtur. Accurs. bifariam interpretatur, postremum quidem more suo scilicet genus herbæ, quod Labrum asininum vocetur. Plin. meminit Labri venerij herbæ in flumine nascentis. Nebr. ait, Labrum vas est patulum, grandioris aquæ capax. Vlp. de empt. & ven. l. limes. Labra, inquit, salientes fistulæ. Spieg.

LABYRINTHVM & hodie vocant causarum patroni rem quampiam vehementer impeditam, & inextricabilem. Canonistæ habent suum erroris Labyrinthum. Spieg.

LAC, succus maternus, quo animalia nutriuntur. Bartolo Lac inter fructus industriales numeratur, in repetit. l. ex diuerso. ff. de rei vend. Modicum lac intelligitur, quod non ad compendium, sed ad vsum præstatur. l. plenum. ff. de vsu & habit. Spieg.

LACCARII in l. prima. C. de excus. artif. qui fossas, vel puteos effodiunt, vt interpretantur Basilici interpretes.

LACERATVM pro discisso, vulneratóve, apud Vlp. de ædil. edict. in l. item Offilius ait. Spieg.

LACERTVS, piscis qui à Græcis colias dicitur. Dictus Lacertus, quod ad similitudinem lacertorum picturas habet. Commendabantur autem lacerti Sexitani ex Hispaniæ vrbe Sexi. Martial.

Et sexitani ponatur cauda lacerti.

Ex lacertis autem fieri solita esse salsamenta, ostendit Cornel. Celsus dicens: Piscium qui ex media materia sunt, ex quibus salsamenta quoque fieri possunt, qualis est lacertus. Sexitanorum salsamentorum meminit Strabo. Huius piscis meminit Iurisconsul. in l. qui penum. de penu. leg. Lacertos, inquit, cum iniuria sua contineri. Nebr. & Maiorag. Miscell. libr. 2. cap. 9. Adde Forcat. in suo penu iur. ciu. cap. 20.

LACESSERE famam patroni, Pap. ait, in l. si adulterium. de adult. non facilè liberto conceditur, quod nobis est, antasten/ anmassen/ anzichen/ verunglimpffen. Lacessimus autem, hoc est, prouocamus, siue impellimus, scripto, voce, verbo, facto, & tam in bonum, quàm in malum accipitur. Sp.

LACHANIZARE, vulgò dicebant Languere, teste Sueton. in vita Octauij Cæsaris: pro quo Augustus notauit Betizare: quod, vt opinor, honoris causa, tam diligenter noster annotauit Eras. in Natalem Beldam. Sp.

LACHRYMAE fœminarũ sunt arma. l. 1. §. serui quoties. ff. de S.C. Silania. His hodie negligentiam iudicum vehementer impugnant tenuiores. Old.

LACONISSARE, non est paucas syllabas scribere, sed de rebus plurimis paucas. autor Gregorius Theologus, indicante Eras. Sp.

LACTANS dicitur, quod lac reddit & præbet. Lactens verò cui præbetur, & quod lac sugit.

LACTANTIA Celsus vocat omnia, quæ lac emittũt, vel pro ijs quæ vulgò Lacticinia dicuntur, accipit, vel pro cibis lactarijs. Dicitur verò Lactarium, & quod ex lacte confectum est, & quod ex se lac producit. Hermol. Barbarus non probat eos, qui ex lacte quoquo modo cibum vocant Lacticinia. Sp.

LACVNAM expellere, pro sarcire damnum, etiamnum in aulis vsurpatur. Gell. lib. 1. c. 3. famæ lacunam dixit. pro macula. Quin & in libris, teste Erasm. mendum dicitur, quod deprauatũ est: lacuna, vbi deest aliquid: illud eluitur, hæc expletur. Sp.

LACVNAR, Laquear, siue Lacus, est tecti elegantior fabrica. Vlp. de fund. instruct. l. quæsitum. Scalæ, inquit, quæ lacunaribus admouentur. Nebr.

LACVS est, qui perpetuam habet aquam. Stagnum, quòd temporalem: vt scilicet hyeme tantum. Fossa, receptaculum aquæ manu factum. l. 1. vt in flumin. publ. l. foramen. ff. de seruit. vrb. præd. sunt exortes iuris alluuionis. l. lacus & stagna. ff. de acquiren. rerum domi. Sp.

LACVS. Lacus duplici in significatione apud iurisconsultos reperitur: interdum enim lacus vasis genus est. Vnde apud Vlp. in l. si seruus seruum. §. fin. ad leg. Aquil. ff. legitur: Si victori locaueris lacum vino plenum curandum, & ille eum pertuderit, vt vinum sit effusum, Labeo scribit in factum agendum. Erasmus indicat, vinarium lacum dici, in quem exprimitur vuarum liquor. Interdum verò lacus est, quod perpetuam habet aquam. l. 1. §. lacus vt in flumin. publi. ff. facit. l. lacus. de acq. rer. dom. ff. Lacum autem in suo facturus, cum interuallo à fundamento vicini cubitorum sex & bessis extruito. id enim spacium satis idoneũ est, ad impediendam aquam à vicini pariete. Constantin. Harmenop. in sua Epitom. iuris, tit. 4. lib. 2. de nouis operibus. Anchora.

LACVS perpetuus dicitur qui sua natura talis est, & qui rarò, nec nisi magnis caloribus exarescat. Connan. lib. 4. cap. 9. num. 1.

LACVS piscatorij. l. 4. §. lacus. ff. de censibus. Huiusmodi olim erat lacus Lucrinus, qui publicè fruendus dabatur, autore Festo lib. 10. ad fin.

LACVS publicus, à priuato differt: quòd publicus eatenus publicum littus habet, quatenus hybernus fluctus maximus exęstuat. At in priuato id tantum littoris constituitur, quatenus actum est, & in eius venditione tempus contractus obseruamus. l. Rutilia. ff. de contrah. empt. Spieg.

LACCVS Isidor. lib. 15. Etym. cap. 16. Laccum dictum scribit, quòd ibi decurrat frugum liquor.

LAEDERE, ad omne genus offensionis transfertur. Qui dolo lædit aduersarium, infamis est. Adi Spec.

LAEDERE famam, pro detrahere famam, quam quis iam omnium consensu obtinuerit. Quod & de possessione deijcere dicitur, ex sermone Iurisconsultorum, vt ostendit Erasm. Sp.

LAEDERE fidem, Trewloß werden.

LAERTES. Nannius lib. 5. Miscell. addit Lucumones dici solitos reges Hetruscorum, qui duodecim erãt, secundum duodecim populos, qui autem istis omnibus imperitabat, Laertem appellabant, vnde adhuc Angeli satrapas suos Lordas vocant.

LAESOS ex delicto, vel quasi ex delicto, venire etiam nomine creditorum, omnium Doctorum consensus est, Rofredi sententia explosa: qui solus diuertebat, quòd ista res haberet damnum pecuniarium. Vide Enarrat. Zasij in §. item si quis. Institutio. de action. Spieg.

LAGENA, genus vasis testacei, non tam ad aquam, quàm ad vinum, & alios humores continendos accommodatum. Mensuræ etiam nomen esse, Budæus in de Asse, ostendit ex Athenæo. Sic Scæuolam accepisse, rectè monuit Interpres, in l. cum quis decedens. §. Seiam. de leg. 3. Et Mæuio, inquit, liberto meo, nihil de me merito, dari volo lagenas vini vetusti, centum quinquaginta. Aliàs Lagena est vas vinarium. Vide Bayfium. Sp.

LAGIVM. Vide Cambio.

LAICI, opponuntur ijs qui sacris initiati sunt. His prohibuit Martian. Imp. publicè de fide Catholica disserere. Verùm hoc non contentus Romanus Pontif. Alexander, eo nomine IIII. prohibuit illis omnino, hoc est publicè, vel priuatim, ea de re disputando verba facere. c. 2. de hæret. in sexto. Certè quod eleganter ab Alciato dictum est, Christiana pietas fide, non syllogismis consistit. Budæus inquit, Laicum vulgò attrectabile significat, sicut Sacrum dicitur & Sanctum, cuius tactu populo interdictum est. Sp.

LAMINA, an lamma, legendum sit apud Vlp. in l. Quintus Mutius. ad fin. ff. de aur. & arg. leg. quæri solet, dum inquit: Argentum factum rectè quis ita definierit, quòd neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neq; in ornamentis sit. Ego antiquę lectioni inhæreo, & puto laminam posse appellari auream, argenteam, electream, aurichalceam, æ-

ream, ferream, plumbeam, stanneam, ligneam, & corneam, siue ex quauis alia materia Plinius lib. 16. de cornea: Vrorum cornibus barbari septentrionales potant. & mox: apud nos in laminas secta translucent. Idem de ferrea. Decussi, inquit, fragmenti paululum, quòd in lamina ferrea teratur, efficacissimum experimentum excusant mangones gemmarum. Ouid. Metamorph. lib. 9.

Ipse cruor gelido ceu quondam lamina candens.

Q. Curt. lib. 8. de gestis Alexandri: Itaq; necubi vinceretur, cum cæteris præstaret, scutis argenteas laminas addidit. Differt autem à bractea (vt etiam docet Laurẽt. Valla) quia lamina crassior est: bractea verò tenuis, & sua sponte plicabilis, propriéq; ex auro, argento, & electro conficitur: cum lamina ex quacunque materia constet, vt dixi. Ex lamina armatura conficitur. hac incensa olim homines torquebantur, vt testatur Leonida seruus apud Plautum in Asinaria. quod etiam tempestate nostra factitatum esse a barbaris, non est in obscuro lege proximè infra laminæ. Hæc non crepitat, vt in bractea, præ tenuitate, apud Verg. AEn. 6. legimus, dum inquit,

Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice, sic leni crepitabat bractea vento.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea est, vt crepitare non possit. vt illa ex qua fit aureatura, & argentatura, bracteis enim antiqui inaurare simulacra solebant, vt scribit Valer. Max. sed vnguibus plerunq; auferebantur. & ideo dixit Martial.

An magis astuti derasa est vngue magistri,
Brattea Et ob id (vt refert Suet. Tranq.) damnatus est quidam seruus, quia bracteam deraserat. Diuus tamen Hieron. ad Fabiolum, innuit bracteam & laminam idem esse, cum inquit: Auri laminæ, id est, bracteæ, mira tenuitate tunduntur. Cotta.

LAMINAE etiam quarum mẽtio fit apud M. Tullium, ferreæ velut crustæ erant, quæ candefactæ admouebantur noxiorum corpori. Prudentius,

Nec sit inusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle venas excedit.

De hoc Tornеb. aduers. lib. 4. cap. 3.

LAMPADARII in l. fin. C. de diuers. offic. lib. 12. qui curabãt lampadas accendi in scrinijs. Alij fuerunt Lampadarij in officio præfecti prætorio, vt refert Iulianus Patritius in Epitom. Nouell. 38. & vide Iustin. in edictis. Prat.

LANA caprina. De certantibus duobus contentiosè, verum lanas haberet caper, an setas: aut alioqui de villis caprinis dimicantibus, re videlicet inutili, minimique momenti: natum apparet Adagium de lana caprina. Sunt huic confinia, de asini vmbra, & de fumo disceptare. Spieg.

LANA lignea, cuius Vlp. meminit, Græca tamen voce ἐριοξύλον, accipienda est, Haloandro teste, quæ gossipinis aut eius generis arborib. depectitur. Quære, Gossipium. Spiegel.

LANA leporina, anserina & caprina. l. si cui legetur. de leg. 3. Spieg.

LANA tingendæ purpuræ destinata, purpuræ appellatione non continetur. autor Vlpian. in fin. l. si cui lana. de leg. 3. Spieg.

LANA. Vlpian. Si cui lana legetur: id legatum videtur ait, quod tinctum non est, siue autem facta sit, siue infecta, lanæ appellatione continetur. Etiam netam contineri, Sabinus rectè putat. Extenditur autem lanæ appellatio eatenus, quatenus ad telã peruenit. Succida quoque continetur, & lota, si modò tincta non sit. Spieg.

LANAE appellatione, an veniat lana, quæ neta est, vt puta stamen & substamen, quæsiuit Vlp. in l. si cui lana. de leg. 3. apud quem verba hæc variè reperiuntur in vetustis codicibus. Quidam habent substamen, vt dixi, quasi non omnino stamen. & ita facit natura huius dictionis sub, vt subdubito, subrideo. Verg. AEn. 1. ex louis persona ad Venerem,

Olli subridens hominum sator atque deorum. Cott.

LANARIVS, qui lanam curat. Lanatus, qui lanam gerit.

LANATAE pelles. Et hæ lanæ appellatione continentur. Qui lauatæ legunt apud Iurisconsul. contaminant veram lectionem insulsè. Spieg.

LANATVS, à causa lanugine crescente. Vnde etiam Capitolinus Lanatus est dictus. Sic quoque Columella de re rustica, vuas amineas lanatas, à nascente lanugine vocat, &c.

LANCE & licio dicebatur apud antiquos: quia qui furatum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrumfamiliæ aut virginum præsentiam. Festus. Suspicor etiam id fuisse, quod per simulationem religionis amicti licio, sacerdotes deprehendere solebant; quum panem aetite lapide conditum, & in lance ceremoniæ causa delatum, eum qui furti suspectus erat deuorare iubebant. Qua de re Dioscoridis verba subscribemus, [illegible] id est, Furem quoque Aetites deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare non poterit: quinetiam concoctus furem coarguit, quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Eius autem rei rationem opinor esse, quòd cùm metu affectis fauces angustarentur, tum etiam puluis ęgritis deuorãdi difficultatem affert. Iam verò quo maior adhiberetur terror, religionem quoq; interpositam est verisimile: vt sacerdos licio amictus, panem aetite lapide conditum in lance ceremoniæ causa deferens, ei qui furti suspectus erat, deuorandum offerret. Similiter autem licio transuerso cinctos fuisse qui magistratibus ministrabant, Gell. auctor est lib. 11. cap. 3. Atque hæc quidem mea fuit olim sententia: pòst verò ex Platonis lib. de leg. lib. 12. aliud didici, de quo ex nostris in Institut. commentarijs cognosces. Hotom.

LANEVM quod ex lana est. Vlpian. Vestimentorum sunt omnia lanea, l. vestis. de aur. & arg. leg. Genera lanarum doctè exponit Bayfius cap. 2. de re vesti. Spieg.

LANGVOR, defectus viriũ & succi naturalis: transfertur autem ad animum, vt in l. iusto. §. cum qui. ff. de vsucapion. Spieg.

LANICIVM, ipsa lana. Dicitur autem lanicium, sicut à fuga effugium, teste Seruio 3 Georg. comment.

LANIFICAE mulieres, quæ lanæ artem exercent. Alphenus de fund. instr. l. villæ instrumento Cõsultus, ait, de mulieribus lanificis, an instrumento continerentur. Spieg.

LANIONEM à laniandis pecoribus dictum tradunt Latini authores & Zasius in l. 2. idem asserit, eumq; esse Lanionem, quem vulgo Macellarium vocant. Brechæus. l. inde tabernacula. ff. de verb. & rerum signific. &c.

LANIPENDIA mulier, Paulo in l. sed si vir lana. de don. inter vir. & vx. pro lanifice, seu quæ lanificibus ipsa pensa diuidit. Sp.

LANISCI fasceolæ colorisicæ dependentes ex coronis propterea quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum. Sic ex Festo & Plin. lib. 21. cap. 3. Maiorag. Miscell. lib. 2. cap. 17.

LANISTAE, magistri atq; institores gladiatorum dicebantur, teste Bud. Horum genera, cum in iure ciuili fiat eorum mentio haud infrequens, idem diligentissimè explicauit in prior. annot. ad l. athletas. de his qui not. infam. Spieg.

LANIVS, vel Lanio, qui carnes in carnario vendit, à laniandis pecoribus, quòd eas concidat, lanietque. Paulus, de fund. instru. l. cum de lanionis instrumento quæritur. Lanionia verò mensa est carnificis, qui mutilandis damnatorum membris præficitur. Vide Zasium in l. 2. ff. orig. iur. & Beroal. in Sueton. Spieg.

LANX, quæ & Langula, à latitudine dicitur. Iuuenalis:

Aspice quàm magno distendat pectore lancem.

Est denique vas diuinis aptum lanx. Ausonius:

Thuribula & pateræ, quæ tertia vasa Deum lanx.

Erant autem Lances maximæ, mediæ, & minimæ, vt ait I C. in l. qui lancem. de aur. & arg. leg. Earum quadratæ aliæ;

aliæ: quarum Vlp. meminit in d. l. vestis. & aliæ rotundę: vt hęc IC. verba indicant, in l. si rem. de rei vendic. Quã uis & in vasis occurrat difficultas, vtrũ lancem duntaxat dici oporteat, an etiam quadratam, vel rotundam. Nos cum Gallis, teste Baysio rotundis vtimur, appellamusq; Platten: illi verò Platum, à latitudine, vt idem opinatur. Lances libræ partes, quibus pondus & res ponderandæ imponuntur, etiam dici, apud antiquos notum est: quòd ad lancium formam factæ essent. Sic ea voce Iustinianus vtitur in fin. l. cum quis. C. de nat. lib. Sp.

LAPIDARE. Multiplex ac diuersa significatio est in ijs verbis, quæ lapidare & lapidationes dicimus. Nam de cœlo lapidatum inter pdigia legimus, pro eo quod est lapides pluisse vt apud autores frequenter comperies. Hinc illud apud C. Suetonium de Germanici cæs. obitu. Quo defunctus est die lapidata sunt templa, subuersa DEORVM ara, lares à quibusdam familiares in publicum abiecti. Lapidationem verò factam in aliquem intelligere debemus, cum in eum lapides coniecti sunt: quod ipsis Principibus Romanis alicubi accidit vt cõspiratione facta impetum atque lapidationes contra eos populus faceret. Marcus Tullius hoc verbo vtitur multis locis, & in gestis Clodij. Marcellinus inquit, cum grauiter questus esset de Clodianis incendijs, trucidationibus, lapidationibus, sententiam dixit. Macrobius autem, vt interdum audacior, nimiusque nouitatis affectator, paulò durius, Lapidare pro incessere & notare vsus est. Nam cum de Liberij poetæ mordacitate dissereret, eiusq; versiculis in C. Cæsarem: vniuersos, inquit, Roman. populus ad vnum Cæsarem oculos & ora conuertit, notantes eius impotentiam hac dicacitate lapidatam. Crinitus lib. 15. cap. 6. de honest. disciplina. Lapidescere verò apud Sext. Pomp. nihil est aliud, quam obdurescere, & in lapidem conuerti: quod Græci λιθοῦν dicunt. In flumine, inquit, Silere vltra Surrentum, non virgulta modo immersa, verùm & folia lapidescunt. Crinitus ibid.

LAPIDARII in l. 5. §. sed interdum. ff. commod. l. fi. ff. de iur. immu. l. 2. Cod. de excusa. artif. Cod. Theod. Prat.

LAPIDE empti, pro vilissimis homunculis accipiuntur. Adi Chiliad. Erasm.

LAPIDES inædificati. Paul. de rei vindic. Quæ religiosis adhærẽt, inquit, religiosa sunt, & idcirco nec lapides inædificati, postquam remoti sunt, vindicari possunt. Spieg.

LAPIDICINAE, aut lapicædinæ, loca cæsis lapidibus exacta. Græci λιτομίαι, & λιθοτομίαι appellant: vnde vocabulum fictum apparet. vt corruptè legi vulgò videatur Lapidicinæ: cùm apud alios auctores, tum apud Iuriscõsultos in l. 9. §. 2. & l. 13. §. 5. ff. de vsufruct. l. 32. ff. de iur. dot. Hotom. Adde Brechæum l. inter publica. in tit. de verb. & rer. oblig.

LAPIDICINAE marmoreæ in l. vlt. ff. de pact. dotalib. l. 7. §. si vir in fundo. ff. sol matr. Nam & marmorum lapides dicuntur. l. vlt. §. vlt. ff. qui potior. in pign. Lapidarij in l. 5. §. sed interdum. ff. commod. l. vltim. ff. de iur. immun. l. 2. de excus. artif. in C. Th. Briss.

LAPILLI iactus prohibendi gratiã, operisq; inhibendi causa fiebat. l. 5. §. meminisse. ff. de ope. nou. nunt. l. 1. §. sed si quis. l. 20. ff. quod vi aut clàm. l. 6 §. 1. ff. si seruit. vind. Briss.

LAPILLI, quo distentã gemmis, & quo ab his margaritæ, Paul. ostendit in l. & si non sunt. §. peruenimus. vers. gemmæ autem. de aur. & arg. lega. Adi Vallam ad finem libr. Elegant. sexti. Bar. annotauit in l. fin. §. species. ff de public. lapillos non venire lapidum appellatione. Spieg.

LAPIS, pro milliario, hoc est, mille passibus aliquando accipitur, quoniam antiquiores soliti erant millia quæque passuum lapidibus signare: id quòd videmus in via quæ ducit Salmanticam ex Emerita Augusta, argenteam vulgus appellat. Martial.

Rura nemusq; sacrum, dilectaq; iugera musis
Signat vicina quartus ab vrbe lapis. Idem alibi:
Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum.

Martian. de excus. l. propter litem. Ne vltra centesimum lapidem tutelam gerat. Nebr.

LAPIS molaris qui Græcis μυλίτης dicitur, ob duritiẽ ad turres mœniaq; construenda vtilissimus cẽsetur. Brodæus lib. Miscell. 6. cap. 11.

LAPIS stratus, quadratus, structilis l. 6. §. modus. ff. si seruit. vind. & alibi sæpè. Prat.

LAPSA hæreditas quæ sit, interpretatur Vlp. in §. si locupleti. & in lege verum. de minorib. Sp.

LAPSVS sui facilitate. ff. de minorib. l. 1. Circumscriptus verò, dicitur dolo deceptus. l. 1. ff. de in integ. resti. Alberic.

LAQVEIS iuris liberari. l. prima. C. si rector prouinci.

LAQVEO vitam finire. Id genus mortis apud Romanos veteres turpe habitum est, quòd animam, id est, spiritum occlusa via in pectore interire putabant. Itaque in lib. Pontificalib. vt ait Seruius, cautum erat, vt qui laqueo vitam finiuisset, insepultus abijceretur. Vnde nec apud illos intelligendum ita suspendi, vt fune fauces constringantur, fiatque suffocatio. Sed intelligendum est eorum, qui cruci suspenderentur, brachia & crura funib. cruci alligari solita. Spieg.

LAQVEOS iudicij declinare, id est, periculum vel pœnam. Vide Syluium in orat. pro Milone.

LAQVEVM appellamus, quo damnatorum gula sustringitur. Est & decipulum auium, & ferarum. Vnde metaphoricè pro insidijs ponitur. De laqueo pulchrè Ausonius sic:

Qui laqueum collo nectebat, repperit aurum,
Thesauriq; loco deposuit laqueum.
At qui condiderat, postquam non repperit aurum,
Aptauit collo quem reperit laqueum.

LARDVM appellatione carnis an veniat, docet Bart. l. 1. C. de erogat milit. anno. lib. 12. per illum tex. leg. infr. LARIDVM. Prat.

LAREM fouere, in l. ciues C. de incolis. lib. 10. Impp. Diocle. & Maxima. non pro domicilio, cuius vocis iamiam meminerunt, sed magis, vt erant paganismi propugnatores pertinacissimi, vel pro domestico deo, cui focus sacer erat, vel pro igne posuisse videntur. Lares enim priuatorum domibus etiam præesse credebantur. Hinc à Lare ordiri, vt dicitur vulgò, pro, à domesticis ac familiaribus initium sumere, quod Cæsar Sigismundus frustra expectabat apud Synodum Constantiensem. Nimirum fouere larem, id est, quod etiamnum appellant Germani Rauch vnd liecht halten. A Lare nympha reputabantur apud cæcas gentes gemini dij familiares, alter bonus, alter malus, vnicuiq; homini designati, vt curam eius peculiarem haberent: ideo Genij, & Penates appellari. Hos enim domi colebant, quasi peculiares Deos in larario, hoc est, loco & sacrario domestico. Refert Lampridius, Alexandrum Seuerum Imperatorem, primùm in larario suo coluisse Habraamum, & Christũ: sed Philippus deinde Imperator, religionem Christianam secutus est. Ex his, Oldendorp. inquit, facilè accipitur id, quod Vlpian. in l. si duo patroni. § vltim. de iureiur. Si quis, ait, iurauerit in re pecuniaria per Genium Principis, se dare non oportere, & periurauerit, Spieg.

LARES marini, sunt, vt vetus lexicon interpretatur, θεοὶ θαλάττιοι. vt annotat Turneb. lib. 20. aduers. cap. 35. Gyraldus historiæ deorum syntagmate 15. putat, quod vt antiqui domibus publicis priuatisque, ac compitis lares, ita etiam nauibus attribuissent, vnde sint per marini lares.

LARGIRI pro sufficere nonnullis Iurecõsultorum locis vsurpatum obseruaui l. 11. §. si filio. ff. ad leg. Falcid. l. 14. §. post annum. ff. quod met. cau. l. 30. ff. de minorib. l. 35. ff. ad leg. Iul. de adult. l. 7. ff. de fideicom. liber. l. 1. §. 1. ff. si tabul. test. null. ext. l. 1. §. qui semel. ff. de success. ed. Si beneficium ætatis largitur. l. 2. C. de integ. restit. l. 1. C. si aduersus rem ind. Briss.

LARGIRI annuam præstationem dicitur reditus in l. 25. in fin. ff. ad leg. Falcid. & l. 21. §. 1. ff. de annu. leg. ex quo annua præstatio redigi potest. Briss.

LARGITAS dotalis, donatio in dotem est. Hoc ferè semper sub prohibita per legem alienatione non comprehenditur. l. fin. C. de litig. & Nou. de non alienan. §. alienationis. Spieg.

LARGITIO, quòd vix vnquam gratuita est, propior corruptelæ est. Quin & iure, Pontanus, inquit, corruptela dicta est à maioribus, quæ vt malos ad se trahit, sic bonos detorquere à recto quærit. Si quidem largitio si, liberalitatis prætextu, fauorem popularem aucupantur: vt appareat, nō dare eos, sed vendere: vnde factiosi plerunque euadunt ad occupandam publicam libertatem. Huiusmodi hominum ferax etiamnum est Italia. Vnde nulla pax illi diuturna speranda. Obseruandum, nullam vnquam in ciuitatibus, aduersus liberalitatem scriptam legem esse. At ambitus, ac repetundarum leges, largitiosos præcipuè coercent. Spieg.

LARGITIO propriè est expensa, quæ fit ad aucupandum fauorem, in petitione magistratuum. Cic. de legib. lib. 3. Itaque vt omittam largitione corrupta suffragia, non vides, si quando ambitus sileat, quæri in suffragijs, quid optimi viri sentiant? Notum Prouerbium, Largitionem fundum non habere. Impp. hanc vocem pro donatione vsurpant interdum. Vnde apud eosdem, Largitionales tituli. Spieg.

LARGITIONES principis. l. 21. C. de appellat. l. 11. §. sin autem vtraque. C. de iud.

LARGITIONES sacræ pro thesauris munerationum principis. &, vt vulgò loquimur, finantijs. l. vltim. de his qui ex pub. ratioc. lib. 11. C. l. 1. de cano. largit. tit. lib. 11. & alijs infinitis illorum librorum & C. Th. locis interpretatio autem nostra probatur ex l. 10. C. de palatin. sacrar. largit. lib. 12. Nam qui in ea rub. palatini sacrarum largitionum vocantur, hi in d. l. 10. palatini sacrarū munerationum rationem tractantes appellantur, quemadmodum eò loci scripti libri impressis emendatiores scriptum habent. Symmach. lib. 1. Epist. 19. Palatini munerationum sacrarum Amicus & Castor quæstus publicos ementes, &c. Sed & munerationum sacrarum Comites in l. 1. C. de commeatu. lib. 12. appellantur, qui aliàs Comites largitionum vocantur. Briss. Hinc

LARGITIONALES tituli. l. 2. C. de vectigal. Et largitionale aurum. l. 3. C. de susceptorib. lib. 10. Briss.

LARIBVS, auitisque sepulcris carere. Celsus in l. in fundo alieno. de rei vind. prouerbiali schemate, pro re chara protulit teste Eras. Spiegel.

LARIDVM, vt Macrob. ait, est caro salita: sic dictū, quasi largè aridum. Dicimus etiam Lardum absq; i. Martialis:

Et pallens faba cum rubente lardo.

Quo versu clarè patet, Lardum esse salitam carnem: non autem pingue illud suillum, quod vulgò Lardum dicūt. Hanc salitam carnem Succidiam quoq; nominant, item & neutro genere Succidium. Succidia autem continet pernam, petasonem & lardum. Spieg.

LASCIVIA, incontinentia, petulantia quædam hominis alacritate nimia intemperantis. Vlp. l. 4. §. 1. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Quum quidam per lasciuiam caussam mortis præbuisset, veluti si quis cantharidas alicui veneris excitandæ caussa dederit. Idem l. 15. §. 1. ff. locati. Idemque dicendum si exercitus præteriens per lasciuiam aliquid abstulit. Hot. post Anton. August. lib. 4. emendat. ca. 11. Sic plebem lasciuire apud Liuium lib. 4. id est, plebem nimio ocio se petulantem præbere magis, quàm veram seditionem meditari, nulla satis digna iniuria nobilitatis concitatam. De plebe enim tanquam de equis, qui ab aurigante reguntur, locus est Bud. ibid.

LASER in l. 5. ff. de penu. leg. l. vltim. §. species. ff. de public. succum herbæ, quam Latini Laserpitium, Græci σίλφιον vocant, significat, interprete Plin. lib 19. c. 3. adstipulante Colum. lib 6. cap. 17. Vide & Isidor. lib. 17. cap. 9. Hoc verbum è Latino in Græcum vertens Trallia. lib. 11. λάσαρον vocat. Meminit huius succi B. Augustin. in lib. de morib. Manichæor. Carnes quoque lasere infectas dixit Apul. lib. 10. de Asino aur.

LASSERPITIVM quod Græci σίλφιον vocant, in Cyrenaica prouincia repertum, cuius succus vocatur Laser. Magnificum in vsu, medicamentisque, & ad pondus argentei denarij pensum, multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. vnus omnino caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. in reliquis de natura & genere lasserpitij lege Plin. quæ omnia de verbo ad verbum sibi ascribit Sipotinus Pontifex in suis in Martial. Commentarijs ad fin. 26 Epigrammatis. Lasser itaque, vt dixi, à Græcis Silpion dicitur. hæc inter herbas primam obtinet gloriam. vnde Ampeliotæ, quæ Aphricæ gens est, Delphis silphij caulem sacratum suspenderunt. auctor Alexandrides. Huius herbæ meminit pluribus verbis Aristophanis interpres in Pluto, vbi Poeta sic: τὸν πλοῦτον τὸν αὐτὸν καὶ τὸ βάττου σίλφιον. ipsumq; Plutum, ipsumque Batti silphion. Negat sycophanta se quieturum, etiam si Plutus ipse qui diuitiarum deus est, vel lasserpitium, quod preciosissimum est sibi detur. Hinc nata parœmia apud Græcos βάττου σίλφιον vt per Roterodamum Chiliad 1. adagio 94. Huius etiam vocabuli Lasser meminit Martian. in leg. vltimo §. species. ff. de public. & Catul.

Lasserpiciferis iacet Syrenis.

LATA vel latior culpa in l. 32. ff. depos. l. 31. §. culpam. ff. de ædil. ed. l. 8. §. si seruitute. ff. de precar. l. pen. ff. de incend. rui. l. 1. §. hęc actio. ff. si mensor fals. mod. l. 7. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 2. C. de arbitr. tut. l. 2. C. de in lit. iur. l. 1. C. de hæred. tut. l. 1. C. de magistr. conuent. quæ & lata negligentia in l. 8. §. competit. ff. de adm. tut. l. 7. §. 1. ff. de suspect. tut. Et magna culpa in l. 226. ff. de ver. sig. Crassa est, & supina & dissoluta negligentia & proximè ad dolum accedens, veluti si quis quod omnes intelligunt, non intelligat. l. 223. ff. de verb. signif. minorem rebus depositis quam suis diligentiam præstet. d. l. 32. depos. gratia ductus alium emere patiatur id, de quo emendo mandatum susceperat. l. 8. §. vlt. ff. de manda. Vnde dolo proxima culpa appellatur. l. 22. §. sed enim. ff. ad Trebell. l. 4. ff. de magistr. conuen. Briss. vide supra Culpa.

LATA fuga, species est exilij, cuius meminit Martianus in l. exilium. ff. de interdict. & releg. Qui autem exilio damnabantur, aut certus ijs locus à iudicibus destinabatur, quo exularent. In eum locum quum veniebant, fiebant eius ciuitatis ciues, & tum demum Romanam ciuitatem amittebant, aut locorum omnium, præter certū quendam, aditus permittebatur. Ammian. Marcell. In corpore inquit, immaculato, lata fuga damnatus est. Quod relegationi diuersum videtur: quam intelligunt Iureconsulti, cum in insulam aliquis, vel locum alium mittitur ad tempus: sicut in quinquennium. Vide Vlp. in l. relegatorum. eod. tit. Sp.

LATAE culpæ finis est, non intelligere id quod omnes intelligunt: ait Paulus in l. 223. ff. de verb. sig.

LATERALIA viatoria, capsulæ videntur esse in quibus ad ephippium vtrinque loro suspensis ea quę nobis in itinere necessaria sunt, recondimus. Scæuola l. 102. ff. de legat. & fid. 3. Vxori meæ lateralia mea viatoria, & quicquid in his conditum erit, quæ membranulis mea manuscriptis continebantur. Item, Hic chirographa debitorum & pecuniam quum esset profecturus in vrbem, in lateralibus condidit. Item. Alia chirographa prædiorum & pecuniam in lateralia condidit.

LATERANI, dicuntur satellites, qui Principis alicuius latus tuentur, Trabanten/ qui etiam Laterones dicuntur.

LATERANVS, nomen proprium Consulis Romani. Vnde Lateranense Palatium. Item Lateranensis basilica S. Ioannis vocata est. Quia Lateranensium familia adeò insignis Romæ fuit, vt magnæ vrbis parti nomen dederit. Certè Roman. Pontifex Lateranensis quandoq; dictus Episcopus, Egnatius in M. Anton. Philosopho. Spieg.

LATERARIA Viatoria in quibus chirographa & pecuniæ condebantur. l. penultim. ff. de leg. 3. Briss.

LATERCVLVS est camera deputata ad thesaurum principis accipiendum, & not. glos. in l. 1. C. de off. Quætor.

Bor. Io. Bell. Ety. Old l.1.ff.de off. quæst. laterculum archiuum fuisse existimat, in quo secreta reponerentur.

LATERCVLVM, l.1. ad fin. ff. de off. præf. pr. Afr. l. 1. & 2. C. de offic. quæst. l. vlti C. de offic. mag. offic. Nou. 8. Duplex autem fuit, maius, & minus: Illud apud Principem subsidebat: hoc sub dispositione Quæstoris erat. Continebat autem laterculum totam officiorum ac dignitatum, administrationumq; & ciuilium & militarium rationem. Laterculensis nomen dignitatis fuit in scrinio memoriæ, vt colligitur ex l.13. & l. vlt. C. de prox. sac. scrin. lib. 12. & l.5. in fin. C. qui milit. poss. Briss. vel vt alijs videtur.

LATERCVSES, qui præerant codicibus edendis, l.13. C. de præpos. sacro scrinio. lib. 12.

LATERE hoc, & latere contrario, pro hac vel contraria parte Iurisconsulti vsurpant, quum duæ contrariæ sunt certi generis species, quarũ contraria ratio est. Velut in l.118. ff. de verb. oblig. vbi de contractu stipulationis agitur, cuius duæ esse possunt in eodem homine species: si promittat scilicet, & si stipuletur. Papinianus autem hoc significans, quod ad stipulationem hominis liberi pertinet, sic loquitur: Hoc itaque latere, fructuario seruo comparabitur. nam vterque à possessore stipulans, non obligat: ex contrario verò latere, id est, si promittat, non comparabitur. hic enim obligatur: ille non obligat. Similiter Vlpia. in l.11. ff. de damn. infect. vbi de pigneratitio creditore disputat, vtrùm ipse cauere, an ei caueri debeat. nam quum de illo dixisset, Quę species, inquit, est in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pigneratitio caueri debeat. Ergo duo contraria accidentia, actionis scilicet & perpessionis vt obligare aut obligari, cautionem dare aut accipere, duo latera contraria Iurisconsulti appellãt. Eandem vsurpat locutionem Papin. l.49 §.2. ff. de fideiuss. & mãd. Ex vtroque latere, ex vtraque parte & vtrimq; in l.39. §. si status. ff. de procuratorib. l.3. §. si quis ita simpliciter. ff. de neg. gest. Briss.

EX LATERE siue ex transuerso venire coniungive nobis dicuntur fratres, sorores, liberique eorum, & conuenienter patrui, amitæ, auunculi & materteræ, quique ex his procreantur, l.1. ff. de gradib. Instit. de gradib. cognatio. l.1. ff. de ritu nupt. §. inter eas. Instit. de nupt. quos ex laterib. cognatos vocat Paul. in l. vlti. §. sunt & ex laterib. ff. de gradib. & ex transuersa linea venientes. Imp. in l.21. C. de inoff. Vnde transuersos gradus idem Paul. in d. l. vlti. §. idem in transuersis. Constant. libr. 4. Epit. secutus Iustinian. in Nou. 89. & Nou. 108 [illegible] vocat, & ita definit, [illegible] Theophilus verò [illegible] Briss.

LATERES, simpliciter non significãt lapides, vt Interpres exponit in l. si venditor hominis. §. firmius. de action. empt. Nam hi ex terra albida, & cretosa fiebant, siue etiam rubrica, aut masculo sabulone. Vide post Vitruuium lib. 2. cap. 3. quod est de lateribus, Budæum in l. si fratres. pro socio. Sp.

LATI claui meminit l.42. ff. de donatio. int. vir. & l.9. C. de testa. milit. Fuit hoc senatorum ornamentum, de quo lib. 3. Select. Antiquit. diximus. Briss.

LATINA libertas. Latina libertas dicta est, qua quis viuens liber erat, sed moriens rursus in seruitutem reijciebatur. Et hanc meritò tollendam esse statuit Imperator. C. de Latina libertate tollenda. Memini supra in dict. Dedititia libertas.

LATINAE feriæ. Pompon. l.2. 6.17. ff. de origin. iur. Quoties autem (magistratus extra vrbem) proficiscuntur, vnus relinquitur, qui ius dicat. is vocatur Præfectus vrbi. qui præfectus olim constituebatur: posteà ferè Latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis obseruatur. Hæc ille. Celebrabantur hæ feriæ à Latinis ciuitatib. septem & quadraginta, quæ cum populo R. in Albanum montem quotannis conueniebant ad taurum Ioui Latiali sacrificandum: ex Tarquinij Superbi instituto, vt Dionys. Halyc. tradit lib. 4.

LATINAE ferię ea de caussa à Superbo rege institutæ fuerũt, vt quemadmodum Latini rerum publicarum caussa ad lucum Ferentinæ conueniebant, sic sacrorum gratia in montem Albanum cogerentur. Hoc solenne etiam Latiar appellatum, ad extrema vsq; Reipub. tempora est conseruatum. Neq; enim antè Consules exire paludati in prouincias consueuerunt, quam ferias Latinas indixissent, atque ijs in monte Albano cum Latinarum ciuitatum Magistratibus operam dedissent. Hinc est, quod Liuius libr. 22. scripsit Latinas ferias instauratas, quod legati ab Ardea questi in senatu essent, sibi in mõte Albano Latinis, carnem, vt assolet, datam non esse. Et libr. 37. Latinas instauratas, quod Laurentib. carnis, quæ dari debet, data non erat. His verò Ferijs vnum diem dicauit Superbus. exactis autẽ regib alter additus est. Post fœdus cum Latinis à Sp. Cassio cõsule ictum tertius, anno demùm vrbis 390. composita, quæ diù ciuitatem turbauerat, de plebeio cõsulatu seditione quartus. Id quod apud Dionys. & Plutar. inuenitur.

LATINE loqui, nihil aliud est, quàm vti lingua Latina & Romana. Nam Cicero inquit, non tam præclarum est scire latinè, quàm turpe nescire: neq; tã id mihi Oratoris boni quàm ciuis Romani propriũ videtur. Interdum tamen latinè loqui, sumitur pro eleganti sermone vti. Olim Latina suis finib. exiguis sanè continebantur, Græca aũt in omnib. ferè gentib. legebantur, vt testatur Cic. pro Archia. Vt autẽ linguæ latinæ honos per omnes gentes diffunderetur, Romani magistratus Græcis nunquàm nisi latinè responsa dabant, eosq; per Interpretem loqui cogebant, non Romę tantùm, sed etiam in Græcia, & in Asia. vt est apud Val. Max. lib. 2. de Inst. antiq. Vide post Alc. in dictione, Sermo Latinus, lib. 1. Pętermiss. Catanęum Comment. primo in Plin. Epist. vt cognoscas (si fortè requiris) an aliud sit latinè loqui, aliud Grammaticè. Sp. Sed tamen interdũ latinè loqui est verè & simpliciter loqui nihilq; mentiri nec supra verũ rem efferre. Cice. in Verrem: Non enim verbi neq; criminis caussa augendi cõplector omnia, cùm dico nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse: Latinè me scitote, non accusatoriè loqui. Benè scilicet Latini de Latinis existimabant, eos simplices & ingenuos, minimeq; simulatos & fallaces mendacesq; existimabant, vnde illa loquendi ratio manasse videtur. Sed & Martialis Latinè loqui dixit, pro simpliciter & apertè & ingenuè, & sine dissimulatione & integumento verborum loqui. Nam se Latinè dicit loqui, cum obscœna & lasciua obscœnis & lasciuis petulantibusq; verbis apertè proloquitur. Eius verba sunt in epistola. Si quis tamen tam ambitiosè tristis est, vt apud illum in nulla pagina Latinè loqui fas sit, potest epistola, vel potiùs titulo contentus esse. Nam epigrammata sine circuitu vllo apertè lasciuiunt & petulanter loquuntur,

Cæsaris Augusti lasciuos liuidè versus
Sex lege, qui tristis verba latina legis.

Vbi verba Latina appellat, quæ apertè & ingenuè lasciuiam & flagitia enunciãt, qualis est epigrammatum lingua. Turneb. lib. 24. cap. 5.

LATINI, dicti sunt quidam populi, qui à Romanis suis legibus relicti, liberique erant: sed iura ciuitatis Romanæ non habebant: adeò, vt si qui Romani in colonias Latinas mitterentur, ius ciuitatis Romanæ amitterent, & Latinam ciuitatem adipiscerentur. Quod Cicero in Orat. pro Domo sua ad Pontif. ostendit: quod latinitatis ius, inferius quidem ciuitate Romana, sed tamen ignominiosum non erat. Ex Parergis Alciati. Spieg.

LATINITATIS ius, erat ius petendi magistratus, & eadem quę Itali antè habuerant. author est Asconius Pedianus. Sp.

LATINI Iuniani liberti dicebantur olim, qui medium libertatis gradum erant adepti: vt ait Iustinia. sub tit. de libert. quod vt intelligamus, illud scire oportet, olim in Latium deduci solitas colonias, partim eorũ qui nomina dabant, partim eorum quib. aqua & igni interdicebatur: auctore Cicerone in ea pro Cęcinna, & pro domo sua: vbi hoc adscribit, eos qui deducebãtur, cùm

essent in eas ciuitates recepti, Romanam ciuitatem amisisse. Et hoc est quod ait Boetius in Topica Ciceronis, ista in Latinas colonias profectione mediam capitis diminutionem contingere. Quæ cùm ita sint, apparet eos, neque connubij, neque testamenti, aut mancipij, aut nexus aut patriæ potestatis ius, quod proprium erat ciuium R. habuisse. Cùm enim Romana ciuitas eis adimeretur, ea quæ ciuitatis illius erant propria (vt hæc quæ diximus) amittebant. Hi dicebantur Latini colonarij, itaque ab Vlpiano cap. 19. appellabantur. Augustus autem cùm ciuitatem Romanam seruis contaminari videret (quod etiam Dionys. Halicarnass. lib. 4. conqueritur) eos multis difficultatibus à libertate iusta remouit. nam & de numero, & de conditione, & differentia eorũ qui manumitterentur, curiosè cauit: vt Suetonius in eius vita testatur. Hinc nata lex Aelia Sentia, hinc Furia Caninia, de quibus suo loco diximus. hinc Iunia Norbana quatuor post eius mortem annis, imperante Tiberio à M. Iunio Silano. L. Norbano Balbo Coss. lata: quos æuo suo Consules fuisse Plinius lib. secundo, cap. 87. testatur. qua lege constitutum est, vt ij serui qui neque censu, neque vindicta, neque testamento, sed aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, sed eodem iure quo Latini coloni essent. Vlpianus autem in Institutionibus dispersè varijs in locis declarat eos neque testamenti faciendi, neque connubij, neque patriæ potestatis, neque tutelæ recipiendæ ius habuisse: eosque Latinos Iunianos ad colonorum similitudinem appellat. nam & Iustin. in l. 1. C. de lat. li. Latinos libertos ad similitudinem antiquæ Latinitatis, quæ in colonias missa est, inductos scribit. Hot.

LATINI, & Dedititij libertini, de quib. Politianus in Miscellaneis, a Iustiniano sublati sunt reducente omnia ad pristinam, eandemque simplicem vrbis Romæ libertatem, vt patet in §. libertinorum autem status. Insti. de libertin. Sp.

LATINITAS, pro latino sermone: cuius contemptores arguit Budæus in prior. Annotat. Sed & noster Zasius locis non paucis, euidenter planum fecit, quanto exponatur periculo, quisquis iura ciuilia, nudus rei latinè profiteri peragat. Sp.

LATINORVM libertorum origo quæ fuerit, Iustinianus significat sub tit. de lat. libert. toll. Cùm, inquit, Latini liberti ad similitudinem antiquæ Latinitatis, quæ in colonias missa est, videantur esse introducti, ex qua nihil aliud reipub. nisi bellum accessit ciuile: satis absurdũ est, ipsa origine rei sublata, eius imaginem derelinqui. Sciendum est igitur, cùm Romani vicinos sibi populos quicunque in Latio erant, bello perdomuissent, eos omnes ciuitate Romana donare noluisse, quòd periculosum videretur, tot extraneis populis, quanquam vicinis, ius honorum & suffragij communicare, præsertim de repub. nihil meritis, nec satis cognitis, quo animo futuri erga eam essent. vt tamen eos aliquo sibi amicitiæ vinculo adiungerent, societatem cum ijs fecerunt, permiseruntque, vt in legione Romana militare, in eaque honores agere possent. Quod ius vocabatur primum ius Latij, vel simpliciter ius Latinitatis: in quo præter militiæ dignitatem, nihil fuit eximium. Pòst multis bellis ciuilibus, aut potiùs socialibus (sic enim appellant) obtinuerunt Latini locum ciuium, vt suffragij honorumque vrbanorum omnium, iuxta ac ciues, essent participes: quod appellatur ius Latij secundum, vel ius ciuitatis: vt Vitellius annotauit in Merulam. Hinc Plinius commemorat quædam oppida antiqui, quædam veteris Latij. Itaque Latina libertas seruorum similis erat antiquæ Latinitatis. à qua etiam videtur principium habuisse, cum ciuitate donabantur Latini, populi Romani socij. & coloniæ quædam ex ijs populis deductæ, vt dicit Iustinian. Nam coloniarum eadem quæ & sociorum distinctio fuit: vt quædam iuris veteris Latij tantùm, quædam ciuitatis essent participes. Hotom. ex Connani Commentarijs, libr. 2. cap. 6. num 10.

LATIVS viuere dixit Vlpian. l. 28. ff. de petit. hæred. pro eo quod est lautiùs & laxiùs. prout ostendit Duarenus lib. 1. Anniuers. disputat. cap. 5.

LATITARE dicuntur, ait Bud. qui ad iudicium vocati frustrantur & ludificantur. Vide l. 3. de iudic. & l. Fulcimus. ff. ex quib. caus. maior. & infrà, Tyranni vocabulum. Sp.

LATITATIONEM Cicero definiebat turpem occultationem sui. Quæ definitio angustior est definito, cùm etiam possit quis non turpi de causa latitare. Itaq; plures sunt species latitationis. Vna, fraudationis causa, quæ edicto Quib. ex caus. in poss. eat. continetur, quę fit eò animo, vt fraudentur creditores, l. 7. §. quid sit autem latitare. cum §. sequen. ff. quib. ex caus. in possess. l. 50. ff. de pecul. Quisquis autem occursum creditorum euitans se occultat, hoc modo latitare dicitur, siue eodem loci, siue aliò, siue peregrè agens, l. 7. §. illud sciendum. & l. 36. ff. de reb. auct. iud. Fraudationis planè causa latitare nõ videtur minor, qui sui idoneus defensor non est, l. 5. ff. de reb. auct. iud. Briss.

Alia est frustrandæ actionis causa latitatio, l. 3. ff. de iudic. cùm quis ne secum aliqua actio moueatur, vel vt actio eximatur, latet. Sed & fideicommissi fraudãdi gratia latitat, qui, vt libertatum præstationem differat, sui potestatem non facit, l. 1. l. 26. §. penult. & vlti. l. 27. 28. & passim. ff. de fideicom. lib. l. 11. C. eo. tit. Latitare denique dicitur, qui non comparet, & sui copiam, vt secum agi vel lis ad exitum deduci possit, non facit, l. 42. §. vlti. ff. de procuratorib. l. 21. §. pen. & l. 23. ff. ex quib. caus. maior. l. 52. ff. de diuers. reg. Briss. Vide & Antonium August. lib. Emendat. 4. cap. 9.

LATOMIAE apud antiquos locus dicebatur, vbi lapides cędebantur. Liu. in 8. lib. belli Punici: Comprehensa postcà priuata ædificia, comprehẽsæ latomiæ, forumque piscarium. Meminit & apud nos Callistrat. in l. succurritur. ex quibus causis maior. licet in vulgaris codicibus Latumijs mendosè scriptum sit. Ad has latomias damnari solebant hi, qui in opus metalli condemnabantur. Plautus: Tindarus in latomias ab Egione damnatur. idem in Pœnulo: Ita me dij, inquit, ament, in latomijs vel in pristino mauelim agere ætatem. Erat etiam locus in vrbe prope Tullianum, quia latomia dicebatur. Tit. Liuius lib. 2. belli Macedonici: Triumuiri, inquit, carceris latomiarum intentiorem custodiam habere iussi. & in 7. libro Macedonici belli, de principib. Aetolorum loquens: Romam, inquit, deducti, & in latomias coniecti sunt. Latomiæ præter hæc etiam dicebatur carcer quidam Syracusis, lingua Siculorum, in quas (teste Tullio) si qui publicè custodiendi erant, ex omnibus oppidis Siciliæ detrudebantur. Hoc exemplum ætate nostra renouatum esse dicitur à Florentinis, qui captiuos Pisanos in latomias, ad opus vbi lapides cædebantur, condemnarunt. & de his clarè sensit Iureconsult. vt etiam apparet ex illis verbis: quia nihil intersit, parietibus an compedibus teneatur. Et eodem modo castiganda sunt verba Vlp. in l. 1. ad finem. ff. de aleæ vsu, & aleatorib. Cotta.

LATOR, pro tabellario reperitur apud Sueto. in Caligula. Budæo indicante. Dicuntur & Latores, quos vulgus minores procuratores appellat in iudicijs Prouincialib. & consistorijs Episcoporum. Horum officium Zasius indicat in §. quadrupli. Inst. vt de act. Sp.

LATOR legis, qui & legislator vno verbo dicitur: qui legem tulit. hoc est, promulgauit, vel instituit. Sp.

LATRO, obsessor viarum, hoc est, qui per vim furatur (Straſſenrauber) impunè occidi potest. Sic Isauros latrocinijs infames, Arca. & Hon. Impp. nulla feriarum ratione habita, permiserunt duci ad supplicium, etiam venerandis Paschatis festis, l. prouinciarum. C. de ferijs. Sp.

LATRONES quasi Laterones, vel quòd latentes itineribus publicis insidientur viatoribus. Dicuntur etiam Latrones stipatores ἀσωματοφύλακες qui tutelæ gratia dominorum suorum lateribus assident: seu mercede conducti milites, vt ait Seruius, παρὰ τὲ λατρεύω, quod seruire spe mercedis, & obsequi significat. Nam moris erat, vt hos Imperator, & circa se haberet, & primos mitteret

teret ad omne diſcrimen. Latrones, ait Varro in libró de lingua Latina, dicti ab latere, qui circum latera erant Regi, atque ad latera habebant ferrum: quos poſteà à ſtipatione ſtipatores appellarunt, & qui conducebantur. Ea enim merces dicitur Græcè λάτρον. Ab eo veteres poëtæ nonnunquàm milites appellant Latrones: quod item vt milites cum ferro, aut quòd latēt ad inſidias faciendas. Virg.11. Aeneid. Latronem pro venatore vſurpauit his verbis.

— Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantum vulnere pectus
Tum demùm mouet arma Leo: gaudetque comantes,
Excutiens ceruice toros: fixumque latronis
Impauidus frangit telum.

Brechæus l. hoſtes. ff. de verb. & rer. ſign.

LATRONES ſiue Latrunculi appellantur, quibus bellum publicè pop. Rom. non decreuit, vel ipſi populo Roma. quique non iuſto indicto bello prædantur, l.6. & l.24. ff. de captiu. l.118. ff. de verbo. ſign. l.1. ff. de leg.3. l.35. §. penul. in fin. ff. de donatio. l.1. §. Labeo. ff. de incend. rui. l.9. ff. ex quib. cauſ. maio. l.3. §. aduerſus. ff. de ſepul. viol. Itaque ab hoſtibus perpetuò ſeparantur, l.18. ff. commodati, l.9. §. ſed licet. ff. quod met. cau. l.13. ff. de [illegible] ſtam. l.5. ff. de iure dot. l.10. & l.21 ff. ſolut. matrimo. l.30. ff. ad leg. Falcid. l.12 in fi. ff. de reb. auct. iud. Et apud Pau. lib.1. Sentent. tit.7. & lib.5. tit.11. Quamobrem non vt ab hoſtib. capti, ita qui à latronibus detinentur libertatē amittunt, l.13. ff. qui teſtam. fac. l.19. §. à piratis. ff. de capt. & poſtl. Briſſ.

LATRONVM leges Cicero appellauit, quibus parēt, quaſꝗ; obſeruant. Aldobr. de iure nat. gent. & ciuili. §. lex eſt quæ. Vide

LATRVNCVLATOR in l.6. §. vlti. ff. de iudi. quem Iuſtinia. λῃστοδιώκτης vocat. Nou.8. Eſt autem

LATRVNCVLATOR in iure iudex, qui de criminibus tantùm, non verò de pecuniaria, iudicare pōteſt, l. ſolemus. §. fi. de iud. Igitur rerum capitaliū iudex, ſiue quæſtor accipitur. Interpretes iudicem maleficiorum vocant. Imaginem hodiè eius referre videtur, qui à militib. Germanis proſoß / părū voce Gallica deflexa *preuoſt*, appellatur. Quamuis magis placet Alç. dici præfectum apparitorum, & militum, qui latrones conquirūt. quod & annotat Spieg. in Lexico ci. Coraſ. Miſcell. libr.3. cap.17. nu.9.

LATVRVM nomen meum. Vlpia. in fi. l. hoc iure vtimur. de dona. Deniꝗ; Pegaſus putabat, inquit, ſi tibi centum ſpopondero hac conditione, ſi iuraſſes, te nomen meum laturum, non eſſe donationem. Sp.

LATVS CLAVVS Senatorij ordinis inſigne erat: & calceus lunatus, qui tum cōmunis etiam nobilitati fuiſſe putatur. Aliàs Laticlauiū dictum. Bud. in l. vlt. de ſen. Vocatur & alio nomine Clauus. Vide, Clauus.

LATVS clauus, quemadmodum diximus in verbo Clauus, nodus erat ex purpura, ſiue ex auro veſti intertextus, & qui poterant vti huiuſmodi veſtibus, tum Laticlauij, tum Auguſticlauij dicebantur. Erat autem veſtis ſenatoria, vt exponit Acron, in illud Horatij primo Serm.

Quo tibi Tulli, &c. Plin. lib.8.
Tunicam laticlaui in modum gauſapi texti.

Ouid.4. de Triſtib.

Induiturque humeros cum lato purpura clauo.

Iuriſconſultus in quadam lege, cuius initium eſt: Imperator. Vt ecce, inquit, ſi vxor viro laticlaui, petenti, pro laticlauio. Nebriſſ. Græci tunicam hanc palmatam, ſiue latum clauum Platyſemon appellabāt, quaſi latis ſignis aut clauis figuratam. Atq; hæc laticlaui perpetuò geſtandi auctoritas inter primas dignitates habebatur, vt Herodia. lib.3. auctor eſt. Quin etiam ſæpenumerò latus clauus pro ſenatoria dignitate ponitur, ſicut ius annuli aurei, pro equeſtri ordine. Plin. in Epiſt. Ego Sexto latum clauum à Cæſare noſtro impetraui. Hæc verò tunica in luctu publico deponebatur, vt Liuius lib.9. &c.

LATVS digitus, eſt minima mēſurarum: à qua natum prouerbium, Latum vnguem diſcedere. Vide Eraſ. hoc ipſum Adagium explicantem cent.5. decad.1. Sp.

LAVATIONEM Vlp. in l.25. §.4. ff. de aur. arg. recenſet inter ea quæ mundi ſunt muliebris, quibuſque mulieres mundiores fiunt: veluti, inquit, lauatio, riſcus. Arculam fuiſſe ſuſpicor lauandæ faciei, aut alteri corporis parti paratam: in qua ſpongia, aut tale quippiam immergeretur, quàm λουτρίδα non diſſimili ratione Græci nonnunquàm appellant. Alciat. autem, Bayſius & alij aut Alabaſter, aut Alabaſtriſcus, aut Alabaſtrites reponunt, à quib. diſſentio: tum quòd vaſa vnguentoria Vlp. proximè nominarat: tum quòd Alabaſtriſcus ἀλαβαστρίσκος nō diceretur, ſed Alabaſtellus potiùs. Hot.

LAVACRVM, ſtubam, ſiue ſtupham interpretantur, in l. iudices. C. de Epiſco. aud. Siquidem à nobis alienis ita locus appellatur, in quo quis lauari cōmodè poteſt. Spieg.

LAVERNA eadem quæ Diana, Deaꝗ; furum: Eo nomine erat portus, & circa eum arx fortiſſima Athenis, quę & ciuibus tumultuantibus, & externis hoſtibus timorē incutere poſſet.

LAVDARE, antiquo verbo iuris, citare ſignificat, & nominatim procedere. Pomponius in l. tenetur. de act. empti. Si tibi, inquit, iter vendidero, ita demùm authorem me laudare poteris, ſi tuus fuerit fundus, cui acquirere ſeruitutem volueris. Vide Budæum in Anno. prior. Alciat. quoque in Parergis ſcribit, quod nominatim appellare, in iure ſignificat: & ſimul adnotat, ab hoc verbo Commentatores dixiſſe Laudum, pro arbitri ſententia: cuius ſubſtātiuæ vocis exemplum apud latinos nullum eſt. Sp. Vide Gell. lib.2. noct. Attic. cap.6. Macro. lib.6. cap.7.

LAVDARE autoritatem, eſt in iudicio dicere titulū ſiue poſſeſſionis: & eſt antiquus ſermo Iuriſcoſſ. [illegible]

LAVDARE cum exceptione, id eſt, non integrè.

LAVDARE teſtem, in Nouellis Marciani, prouocare teſtem vt rei veritatem dicat. Prat.

LAVDATIONIS vocabulo, Cicero pro oratione funebri vſus eſt. Itali, qui & barbarè norunt loqui, vulgò dicunt, orare pro funere. Cætera apud Rhenanū in Annot. ad Liuium lib.2. decad.1. Sp.

LAVDATOR huius propoſiti. Non oportet laudando augere malitiam, apud Vlpia. in l.1. §. ſed verùm. ff. de ſer. corr. Sp.

LAVDE dignum dicere, eſt non verba illi benigna hominum, ſed iudicia hominum promittere. Vide Senecam Epiſt.103. Sp.

LAVDIMIVM, quidam accipiunt præmium illud, nempē quinquageſimam, quod præſtatur iuxta ſanctionem Iuſtinian. in l.3. C. de iur. emphyt. pro renouatione emphyteutica. A verbo Laudo, deducētes: cùm Latinius eſſet Laudatiuum, ſicut donatiuum. Sp. Vide latè Conna. lib.7. cap.5. nu.4.

LAVDOMINIVM. De hoc fieri mentionem in l. diuortio. §. quod in anno. ff. ſolut. matrimon. Zaſius monuit, qui neſcire ſe ingenuè fatetur, an habeatur alibi text. Nominatur autem Laudominium id quod datur ſupra penſionem certo annorum curriculo: prærogatiua, quæ fit à colono & certo tempore domino. vulgò Cerſchaß. Et tale Laudominium computatur etiam in fructu, vt pulchrè declarat ipſe Zaſius iam citato loco. Spieg.

LAVDEMIVM eſt ſententia arbitrorum ſuper eo, quod de conſenſu partium pronunciandum fuerunt electi. §. reſponſa, vbi glo. Inſtit. de iur. nat. gent. & ciuili. Hæc verò vox barbara eſt & inepta, vt paulò ſuprà admonuimus. qui cùm ius cognoſcendi habeant, propriè dici poteſt eos pronunciaſſe, vel ſtatuiſſe: quod & in arbitratoribus Alciatus admittendum putat. Tametſi negent Doctores, in l.1. de re iudic. ſententiam propriè dici, quod ab arbitro pronunciatum eſt: quod tamen ipſi Alciato non ſit veriſimile, cùm id quod vnuſquiſque etiam priuatus ſentit, latinè & eleganter, ſententia dicatur: nec aliter ſoleant Iuriſcoſſ. arbitrorum definitiones quàm ſententias appellare, l. litigatores. l. qualē. de arb.

de arb. Adde quę idem adnotauit cap. 45. lib. 1. Parerg. Sp. Vide & Corras. libr. 4. Miscel. cap. 18. vbi sententiam Alciati refutat.

LAVREATAE tabellæ, idem sunt, quod literæ Laureatæ. Vide Literæ laureatæ.

LAVTIA, lautiorum: lautia etiam fœmininè, munera dicebantur, quæ Romani per quæstores legatis exterarum nationum mittebant. Itaq; Lautiæ appellatione, teste Budæo, continetur ea pecunia, quæ in legationes suscipiendas quouis modo consumitur. Sp.

LAVTICA, dicuntur quæcunque ad lauticiam atq; elegantiam cultus & mensæ pertinent. Iureconsf. de auro & arg. leg. l. argumento. Mundo, inquit, muliebri continentur lautica, acus, reticula, & huiusmodi. Nebriss. Lautica vocem, ni fallor, nihili Nebriss. interpretatur: pro ea reponendum est vocabulum Calantica, vt habet editio Norimberg. cuius non tantùm hìc, sed & alibi meminit Vlp. Erat autem tegmen muliebre capitis, vt Bayfius ex Cicer. docet. Sp.

LAVTIORES, serui, id est, elegantiores. Lautus propriè dicitur diues & nitidus, non in veste modò, sed in victu quoq; delicato. Sp.

LAVTIVS. In eo quod ab Vlpiano dictum est, quem re sua lautiùs vsum, l. sed etsi lege. §. si quis re sua. ff. de petit. hæredit. rectè nobis interpretatus videtur illic Accursius, Lautius idem significare quod splendidius, nec aberrasse aut eum, aut Haloandrum, seu quemlibet alium vulgatam hanc eius vocis lectionem, tribus illis apud Vlp. locis secutum, d. l. sed etsi. §. si quis. & §. quod autem quis. cum ijs vocibus in eodem sensu passim reliqui auctores vtantur, Lautiùs re sua vti, lautiùs impendere [illegible] tè erogare. Sic Cicero libro 2. de legib. Hanc, inq[illegible] uitiùs sed [illegible] [illegible] Dor. [illegible] plicem efferationem ait [illegible] opera benignè [illegible] digentibus aut pecunia: faciliorem esse hanc posteriorem, locupleti præsertim: sed illam lautiorem ac splendidiorem, ac viro forti claroque digniorem. Idem in eam sententiam lauta patrimonia copiosa siue splendida se vocare interpretatus est in orat. pro C. Rabir. Posthu. in orat. pro L. Flacco. Et lautum quoq; negotium dixit, pro digno, in quo quis industriã suam collocet, lib. 6. Epist. ad Attic. Et Terentianus ille Syrus Chremetem alloquens Heaut. act. 4. scena 5.

Omnes, inquit, te in lauta, ac benè aucta parte putant.

Est autem huic & voce, & significatione affinis dictio Latè: similiter enim latè & latiùs nonnũquam re vti dicimur, pro eo quod est splendidè, & splendidiùs, siue copiosiùs, aut laxiùs. Cùm autem ea dictio frequentior sit, & vim omnẽ dictionis illius Lauti, minimè referat, nulla ratione à recepta, & vetustiorũ Codicum testimonio, iuxta Haloandri emendationem comprobata lectione discedunt, qui aliter legere malunt.

LAVTVMIAE (sic Pand. Flor. scriptum habent) Asconio in 3. contra Verrem Orat. interprete, lapidibus cæsis execta loca appellantur, in quæ noxij damnari solebant, l. 9. ff. ex quibus causis maio. l. 1. in fin. ff. de aleæ lusu.

LAXAMENTVM, siue Laxitas, quies dicitur siue cessatio à labore. Neratius, de vacat. & excusat. mun. l. tempus. Cum laxamento quodam, inquit, itineris. Nebriss. Laxamentum etiam vocat lex inducias duûm mensium, qui dantur tutoribus ad pecuniam collocandam. Auth. vt ij qui oblig. hab. perhib. res min. §. quoniam autem videmus. Sp.

LAXAMENTVM legis Cicero pro Cluentio vocat, quod nostri dicunt largo modo, quod non interclusum est, verborum angustijs & angulis literarum nec strictè ductum. Connan. lib. 1. cap. 11. nu. 3.

LAXARE, & Adstringere, contraria.

LAXITAS, est naturalis libertas animantum. Instit. de rer. diuis. §. planè. Alber.

LAXIVS tempus pro longius, apud Proculum in l. cùm stipulatus sim. de verb. obligat. Cùm ipse arbitrio meo alium diem operi faciundo laxiorem dederim: id est, cùm diem protulerim. Sp.

LAZICVS. Iustinianus in Nou. Constit. 43. suis titulis adijcit prænomen Lazici, quia domuerat Lazos, gentem Scythicam, vt testatur Agathias lib. 3. & Procopius lib. 1. & 2. de bello Persico. Apud quos etiam scriptores legere est bella & victorias, ex quibus tot sibi titulos congessit Iustin. & Balduin. in procemio sup. Inst.

L E

LECTICA, cathedra, & sedes, qua ferebantur diuites & potentes, in qua puluinar & lectulus stratus erat. Græcè, ἑξάφορον, quòd à sex seruis portaretur. Hodiè nobis dicitur, ein Senfft / qua valetudinarij non quidem ab hominibus, sed binis equis commodiùs vehuntur. Paul. de seruit. rust. præd. l. qui sella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur. Accur. sella, id est, equo: lectica, id est curru, interpretatur. Quod vtrumque, vt ostendit Nebriss. falsum est. Sp.

LECTICARIA. Vide, Muliercularius.

LECTICA consularis Cor. Tacito. Græcis διφρογυναικεῖον, sella opertum, vt eruditè obseruat P. Faber ad l. 2. ff. de orig. iur. Prat.

LECTICARII serui, qui lecticam gestabant & portabant, eam humeris subeuntes, l. 8. §. vltim. ff. de legat. 1. l. 65. ff. de legat. 2. l. 49. ff. de legat. 3. l. 14. ff. de auro, argen. Nam ita diuites Rom. vehi solebant. Seneca Epistol. 29. libro quarto. Non turba seruorum lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium. & libr. 19. Epist. Cohors culta seruorum, lectica formosis imposita calonibus. Quod ex Tertulliano quoque in lib. ad vxor. patet.

LECTICARII etiam qui lecticas faciunt, l. 1. ff. de leg. 3. Etiam lecticarij seu decani olim ecclesiasticũ munus fuit, qui efferendis cadaueribus deseruiebant. Nouel. Constit. 43. qui & κοπιᾶται vocantur τὰς τῶν νεκρῶν κλίνας ἄγοντες. Briss.

LECTISTERNIVM ritus supplicandi dijs Romæ frequentissimus, cùm videlicet stratis in templo lectis numina sibi propitia rebus gerendis exposcerent, vel auerruncandæ pestilentiæ opem quærerent. Lectisternia, inquit Seruius in 12. Aeneidos, dicuntur, vbi in templo homines sedere consueuerunt. Legimus lectisternium in Capitolio sic celebrari solitum. Stratis tribus lectis, conuiuium Deis apponebatur, Ioui, Iunoni & Mineruæ. Iouis simulacrum in lectulo reponebatur, Iuno verò & Minerua in sellis, sic appositis epulis, non Dei, sed 7. ipsi epulones celebrabant. Vide de hisce Gyraldũ historiæ Deorum Syntag. 17.

LECTISSIMI, pro egregijs & eximijs vsurpantur à Cicerone. Quod nomen dicitur sæpiùs, quàm Electissimum. Vide orationes pro Cœlio, & pro M. Fõteio. Spieg.

LECTVS Iudex à Cicerone dici solet, qui Græcis ἐμπειρίτης καὶ ἀπόλικτος dicitur.

LECTO teneri, pro morbo vexari.

LECTVLVS. Cicero inuectiua quarta distinguere videtur lectulũ & cubile: vt lectulus sit interior & charior quàm cubile. Virgil. Georgic. 1. Cubilia talpæ, & corui cubilia dicit. vt ne putes, monente Franc. Syluio hominum tantùm dici Cubilia. Sp.

LECTVM, neutro genere protulit Vlpian. in §. fina. l. librorum. de legat. 3. Vt lectum inquit, legatum continet & fulcra. Bartolo autem Lectus, super quo quiescimus (quem Cubicularem vocat Cicero, ad differentiam triclinaris lecti, super quo sedebant antiqui ad mensam) continetur appellatione alimentorum in l. legatis. ff. de alimen. & cib. legat. Nec venit in hypotheca bonorum generali, l. 1. C. quæ res pignor. oblig. possunt. Spieg.

LEGALIS scientia, est res sanctissima. Vide Vlp. l. 1. §. proinde. de extraord. cognit.

LEGANDI verbum, licet olim latæ significationis fuerit, tamen hodiè ad solas donationes post mortem ab hærede præstandas refertur. Vigl. in titu. Institut. de testamen. ord. Vide infrà, Verba quibus Substitutiones. Spieg.

LEGARE, idem est quod decernere, & mandare: vnde & delegare dicimus. In testamentis tamen, in quibus

verba

verba secundùm testatorum consuetudinem accipiuntur, verbum legandi obliquum est. Vide Alciat. in l. verbis legis. de verb. sig. Sp.

LEGARI à filio. Lege, A filio legare.

LEGASSET vti quis suæ rei, ita ius esto. His verbis legis 12. tabularum latissima potestas tributa videtur: & hæredes instituendi & legata, & libertates dandi tutelas quoq; constituendi: sed etiam interpretatione coangustata est, vel legum, vel auctoritate iura constituentium. Maffeus. Vnde Vlpiano in Inst. sub tit. de lega. Legare est imperatiuè, & legis modo aliquid alicui relinquere hoc modo, Tibi habe: vindica, præsume, præcipito, hæres dato, sinito capere. Quoad autem precatiuè relinquitur, fideicommissum appellatur.

LEGATA electione serui, semel duntaxat optare possumus. Paulus ait l. 5. ff. de lega. 1. Sp.

LEGATARII à parte. Quære, Suggestum est.

LEGATIO. Ea aut publica erat, aut votiua, aut libera. Publica mandabatur publico nomine: votiua & libera priuatim impetrabantur aut voti soluendi causa, aut alio priuato nomine. Legationem veteres vt rem sacram habuerunt, cui deum Mercurium præfecerunt: ideoque Legatos violare, impium habebatur. Verùm legationes liberæ olim dicebantur, quæ ornamenti tantùm causa à senatu impetrabantur: quemadmodum honorarij magistratus à principibus honestamenti causa conceduntur, tituloque tenus obeuntur & geruntur. Hæ autem ab ijs senatoribus impetrabantur, quibus negotia futura erãt in prouincijs, vt qui hæreditates persequi, aut legata, aut qui nomina exigere volebant in prouincijs, legatorum personis acceptis commendabiliores cõtrouersias haberent atque fauorabiliores. Vlpian. de leg. Qui libera, inquit, legatione abest, non videtur reipub. causa abesse. Sp.

LEGATI sacrosancti. Erat enim veteribus ius Legatorum sanctum & inuiolabile, cum hominum præsidio munitum tum diuino iure defensum, quod etiã in medio belli furore, & inter hostium tela incolume seruabatur. testis Alex. ab Alexan. libr. 5. cap. 3. Verùm vt Romani hic pro modestia sua statuerunt. Sic alia exempla in contrarium sunt. Nam & Athenienses interceperunt Legatos Lacedæmoniorum, euntes ad reges Persicum, vt eum sibi adiungerẽt contra ciuitatem Atticam, vt recitat Thucydides libr. 2. Et Romani cœperunt Legatos Hannibalis, euntes ad regẽ Macedonicum, vt narrat Liuius lib. 3. decad. 3. Quæ exempla ostendunt, fuisse vsitatum, Legatos hostium perferentes mandata nocitura patriæ intercipere.

LEGATIONES liberæ dicebantur, quas Senatores priuati negotij caussa à Senatu ad aliquod tempus impetrabãt. Cicero eas annuas lege sua fecerat: sed posteà (vt scribit libro ad Atticum 15.) lege Iulia quinquẽnium ijs præfinitum fuit. Vlpian. l. 14. ff. de legat. Qui libera legatione abest, non videtur reipublicæ caussa abesse. hic enim non publici caussa, sed sui abest. Tribus autem ferè de caussis postulari liberas legationes reperio. Voti soluendi, vnde etiam Votiuæ plerunque appellantur: periculi vitandi, & hæreditatis nominumve persequendorum. Voti soluendi exemplum Cicer. lib. ad Atticum 11. suppeditat, vbi cùm Clodiani periculi tempestatem vitare cuperet, votiuæ legationis specie ac nomine vti voluit. A Cæsare valdè liberaliter inuitor in legationem illam, sibi vt sim legatus: atque etiam libera legatio voti caussa datur. Item libro tertio: Ego me à Pompeio legari ita sum passus, vt nulla re impedirer, quin si vellem, voti caussa legationem suscipere possem. Periculi vitandi exemplum Plutarchus in Gracchis prodit, vbi ait Senatum Scipioni Nasicæ liberam legationem in Asia decreuisse, cùm ob mortem Tyberij Gracchi, cuius author Nasica fuerat, videret plebem malè in illum animatam, & publicum ei iudicium molientem. Cicero etiam in prima Philippica propter Antonium scribit se ius liberæ legationis habuisse. Et libro Episto. famil. 14. Meum fuit officium vel legatiõe vitare periculum, vel diligentia & copijs resistere, vel cadere fortiter. Hæreditatum & syngrapharũ idem meminit in Rullum, vbi sic loquitur. Hæreditatum obeundarum caussa quibus vos legatiões dedistis, qui & priuati & priuatum ad negotium exierunt non maximis opibus, neque summa auctoritate præditi: tamen auditis profectò quàm graues eorum aduentus socijs vestris esse soleant. Idem in tertio de Legib. Iam illud apertum profectò est, nihil esse turpius, quàm quenquam legari, nisi Reipub. caussa. omitto quemadmodum isti se gerant atque gesserint, qui legatione hæreditates aut syngraphas suas persequuntur. Memorabile est autem, quod ex ipsius ad Cornificium epistol. 21. lib. duodecimo obseruauimus: eos qui cum libera legatione mittebantur, lictores à prouincialibus magistratibus & insignia ceterorũ legatorum accepisse. Hotom.

LEGATIS seruis exceptis negotiatoribus. Labeo scripsit, eos legato exceptos videri, qui præpositi essent negotij exercendi causa: veluti qui ad emendum, locandum, conducendum præpositi essent: cubicularios autem, vel obsonatores, vel eos qui piscationibus præpositi essent, non videri negotiationis appellatione contineri. & puto, Martianus ait, veram esse Labeonis sententiam, l. legatis. 65. de leg. 3. Sp.

LEGATIVVM, personale munus est. Vlpian. in l. munerum. de mun. & hon. Legati quoque qui ad sacrarium Principis mittuntur, quia viaticum (quod Legatiuum dicitur) interdum solent accipere. Idem in l. 2. de legationibus. His qui non gratuitam legationem susceperunt, legatiuum ex forma restituitur. Sp.

LEGATOR est, qui aliquid legat. Legatarius, cui ex testamento aliquid legatur. Legatum ipsa donatio, testamento relicta, Institnia. lib. 2. Insti. Sed si rem, ait, legatarij quis ei legauerit, inutile est legatum. Sp.

LEGATVM. Legatum, vt vult Florentinus in l. legatũ est. de legat. 1. ff. est delibatio hæreditatis, qua testator ex eo, quod vniuersum heredis foret, alicui quid collatum velit. Vel, vt vult Modestinus, in l. legatum. de legat. 2. ff. legatum est donatio testamento relicta. Vel, vt latiùs explicat Imperator, in §. legatum itaque. de lega. Instit. legatum est donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præstanda. Et olim quidem erant legatorum genera quatuor, per vindicationem scilicet, per damnationem, per sinendi modum, & per præceptionem. §. sed olim. eo. titu. Instit. Et certa quædam verba cuique generi legatorum significabantur, quæ doctissimè explicat Theophilus in d. §. sed olim. Cæterùm, hodiè omnibus legatis vna atque eadem est natura, quibuscunque verbis relicta sit. ibidem.

LEGATVM annuum, quod in singulos annos, hoc est omni anno debetur, l. legatum. §. vini. ff. de ann. leg. Paulo teste, Sabinus eiusmodi legatum, plura legata esse ait: & primi anni purum, sequentium conditionale. Videri enim hanc inesse conditionem, si viuat. & ideo mortuo eo, ad hæredem legatum non transire, l. 4. de an. leg. Sp.

LEGATVM annuum relictum sine adiectione summa. Vide Vlpia. de ann. legat. l. si cui.

LEGATVM caducum variè dicitur. Primò si defuncto sit relictum, quem tamen testator in viuis esse credebat: aut ei, qui prius quàm testator decesserit. Secundò, quando res quæ relicta est atque legata, non inuenitur. Tertiò, si graues inimicitiæ inter vtrumq; oboriantur. Quartò, si legatarius legatum respuat. Quintò, si conditio sub qua sit relictũ desit. Cur Iuuenalis dixerit, Dulce legatum, suprà indicatum est in dictione, Caduca hæreditas. Sp.

LEGATVM & donatio causa mortis quomodo differant. vide suprà in verbo Donatio &c.

LEGATVM factum Titio de possessionib. in gaudimentum, an comprehendat proprietatem, & an transeat ad eius hæredes. Baldus singul. in l. si habitatio. §. 1. ff. de vsu & habit. tenet quòd sic. & pro singu. commendat Crem. not. 33. lego vxori. & Do. Ias. in l. cùm hi §. si vni. versicu. circa primum nunquid. ff. de transaction. & latiùs in l. vltim. in 2. nota. C. de leg. vbi ponit de veritate. Cotta.

LEGATVM in aliena voluntate poni potest, in hæredis

redis non poteſt. Paul. in l. ſenatus. de legat. 1. Sp.

LEGATVM inutile in ſex caſibus locum obtinet. Primò, cùm deficit legatum ex perſona legantis. puta, ſi eſt ſeruus. Secundò, propter rem quæ legatur, qualis eſt ſacra, vel ædibus iuncta. Tertiò, ob perſonam cui legatur, præſertim ſi proprius eſt ſeruus. Quartò, quando vterq; & qui legat, & cui legatur, inhabilis cognoſcitur. Quintò, inutile eſt legatū in re propria eius cui relinquitur, cùm æſtimatio rei potuiſſet legari. Sextò, ſi cui legatur, qui eius minus eſt capax. cuiuſmodi eſt deportatus. pœnæ ſeruus, & id genus homines, quibus neq; teſtamenti actio relicta eſt. Sp.

LEGATVM operarum & vſusfruct. differunt. Nam illud facti eſt, & ad rem potiùs refertur vt quamdiù ipſa durat, tamdiù debeatur. at vſusfructus ius eſt perſonæ fructuarij tam coniunctum, vt cum eo extinguatur, & multis item alijs caſibus intereat: vt capitis diminutione, & non vtendo. Conna. lib. 4. cap. 1. nu. 9. &c.

LEGATVM pium, quod religioni, bonis literis, & paupertati relinquitur.

LEGATVM per damnationem, huiuſmodi fiebat verbis: Hæres meus illi dato: aut, Illi ab hærede dari iubeo: aut, Hæres damnas eſto dare. Huiuſmodi autem legatum veteres Iuriſcoſſ. indebitè ſolutū, repeti nolebant, quod Iuſtin. ſuſtulit. Id duntaxat legatum, non debitum ſolutum repeti vetans, quod religionis & pietatis intuitu, ſacroſanctis Eccleſijs, venerabilibusve locis ſit expēſum: quod tamen ſummo iure magis, quàm iure conſtituiſſe videtur. Sp.

LEGATVM per ſinendi modum, ſic legabatur: Hæres meus, rem illam Titio permitte ſumere. In quo legato hæres rem tradere non tenetur, ſed vendicāti legatario non permittitur prohibere. Sp.

LEGATVM per vendicationem dicebatur, quod legatarius poſt mortem teſtatoris, non etiam ſpectato hærede, ſtatim ſibi aut præſumebat, aut defunctus ad hæredem eius transmittebat: & his fiebat verbis: Stichum ſeruum tibi do, lego, vel illam rem tibi præſume, habe, vendica. Nec in eo traditio hæredis expectanda eſt, ſed ipſe legatarius poſſeſſionem accipit: quam in rem miſſionem (vt ait Alciatus) videtur Iuſtinian. appellaſſe, l. 1. in prin. C. Com. de leg. Sp.

LEGATVM præceptionis, non niſi vni ex hæredibus dari poteſt, vt aliquid ex hæreditate præcipuū habeat: quod ſi coniunctim multis, aut diſiunctim ſingulis relinquatur, omnibus vna tantùm res quæ nominata eſt, ſicut & in legato vendicationis, debetur, l. ſi pluribus. de leg. 1. non vni res, & alij æſtimatio. Lege cap. 1. libr. 3. Parerg. Alc. Sp.

LEGATVM præſens, id eſt, purum, Conditionali opponitur, l. 1. ff. de condit. & demonſt. Sp.

LEGATVM relictum, in ſingulos annos ſimile eſt vſufructui, cùm morte finiatur. Caius author. ff. de annu. legat. Spieg.

EXEMPLA ALIQVOT LEGATORVM IVXTA ALPHABETI SERIEM collecta. Lector prudens rem ipſam expendat.

Ad quemcunque ex teſtamento meo, vel ab inteſtato. vel ita: Ad quemcunque quoquo iure bona mea perueniunt. Hæc verba quid velint, Martianus de legat. 3. l. ſi ita fuerit, oſtendit.

Aeliæ Dorcadi matri meæ dari volo, quoad viuet, vſumfructum bonorū meorum, ita vt poſt obitum eius ad liberos meos, aut ad eum, qui ex his viuet, pertineat. Vide l. generali. ff. de Vſu & vſufruct. Sp.

Agri plagam, quæ eſt in regione illa. Mæuijs, Publio & Caio tranſcribi volo, precio facto viri boni arbitratu & hęreditati illato, duplę euictione ex promiſſa à reliquis hæredibus ita vt ſub pœna centū promittant eam agri plagam, partemve eius ad Seiam poſterosve eius non peruenturam quaquam ratione. Vide Scęuolam in l. vxorem. de leg. 3. Sp.

Ampliùs, quàm Titio legaui, hæres meus Seio decem dato. Africanus in l. ſi ſeruus legatus. §. ſi ita ſcriptum. de legat. 1.

A quibus (ſcilicet libertis) præſtari volo hęredi ex reditu eius fundi decem per annos ſingulos vſq; ad annos triginta quinq; à die mortis meæ, Scęuola reſpondet in l. codicillis. de an. legat.

A te autem fili chariſſime, quæcunq; legaui, præſtari volo. Et ſi quid euenerit æris alieni, quod in tempus pro mutuo acceperam, & debuero, à te ſolui volo: vt quod ſorori tuæ reliqui, integrum ad eam pertineat. Ad hoc thematium reſpondet Scæuola in fin. §. l. nomen. de legat. 3. Sp.

A te peto Sei, vt ab annis duodecim ætatis ad ſtudia liberalia fratris tui inferas matri eius tot annuos, vſque ad annos quatuordecim, ea ampliùs tributa fratris tui pro cenſu eius dependas, donec bona reſtituas, & ad te reditus prædiorum illorum pertineant, quoad perueniat frater tuus ad annos quotuordecim. Scęuola explicat ad fin. l. liberto ſuo. ff. de annu. leg. Sp.

A te peto, tuæque fideicommmitto, vt quidquid ex hęreditate mea ad te peruenerit, reſtituas filio tuo, retentis tibi hortis meis. Declaratur per Scęuolam de legat. 3. l. poſt emancipationem. Sp.

A te Petroni peto, vti ea duo milia ſolidorum reddas collegio cuiuſdam templi. Vide Scæuolam in l. pater filium. § Tuſculanus. de leg. 3.

A te hæres peto, quicquid ad te peruenit, vt tantùm ei des. Idem exponit, eod. titul. ad fin. l. Mæuio fundi. Spieg.

A te peto marite, ſi quid liberorum habueris, illis prędia relinquas: vel ſi non habueris, tuis, ſiue meis propinquis, aut etiam noſtris libertis. Hiſce verbis non eſſe datam electionem, ſed ordine ſcripturę factam ſubſtitutionem, Papinianus reſpondit in fi. l. cùm pater filios. ff. de leg. 2. Sp.

A te Mæui ex reditu fundi Speratiani præſtari volo Arrio Pāphilo, & Arrio Sticho, die mortis meæ annuos ſexcentos quotannis, quoad viuent. Adi Scæuolam de ann. legat. l. Titia hærede. Sp.

A te autem Mæuia filia chariſſima peto, vt Stichum ſeruum tuum manumittas, cùm in miniſteriū tuum tot capita ſeruorum tibi his codicillis legauero. Vide Modeſtin. in l. Titia cum teſtamento. de leg. 2. Sp.

At à te Seia peto, vt quicquid ad te ex hæreditate mea peruenerit: exceptis his, quæ tibi ſuprà legaui, reliquū omne reddas & reſtituas Mæuiæ infanti dulciſſimæ. A qua Seia ſatis exigi veto, cùm ſciam, etiam potiùs rem aucturam, qùam detrimento futuram. Vide Scæuolam in l. vxorem. §. fi. de leg. 3. Sp.

A te autem Sei peto, vt cùm ad annū viceſimum quintum perueneris, militiam ei compares: ſi tamen te antè non reliquerit. l. libertis. ff. de alim. legat.

A te peto Cai Sei, quicquid ex hæreditate mea redegeris, illis meis alumnis des, & cætera, quæ ſequuntur verba, Papinianus exponit in l. alio hærede. ff. aliment. legat. Sp.

A te peto vxor, vti ex vſufructu, quē tibi præſtari volo in annum viceſimū quintum contenta ſis annuis quadringentis. Quòd ampliùs fuerit, rationibus hæredis, hęredumve meorum inferantur. Vide Scęuolam in l. generali. ff. de vſu & vſufr. Sp.

A te vxor chariſſima peto, ne quid poſt mortem tuā, fratribus tuis relinquas. Habes filios ſororum tuarum, quibus relinquas. Scis vnum fratrem tuum, filium veſtrum occidiſſe, dum ei rapinam fecit: ſed & alius deteriora mihi fecit. Exponitur a Scæuola de leg. 2. in fin. l. pen. §. matre. Sp.

A vobis quoque cæteri hæredes peto, vt vxori meæ præſtetis, quoad viuet, annuos decem aureos. vxor ſuperuixit marito quinquennio, & quatuor menſibus, &c. Modeſtinus reſpondit, integri ſexti anni legatum deberi, l. 5. de ann. lega. Sp.

A vobis peto, vt quicquid vobis legaui, eo contenti ſitis viuentes: vt poſt vos filijs meis reſtituatis. Scęuola mentē aperit huius fideicōmiſſi in fi. l. vlt. §. pe. de leg. 2.

Attiæ,

Attiæ, donec nubat, hæres meus quinquaginta dare damnas esto: neque adscriptum est, In annos singulos, nihilominùs id legatum in annos singulos deberi, Iabolenus author est. Sp.

Auibus legatis, anseres, phasiani, & gallinæ, & auiaria debentur: phasianarij autem, & pastores anserum nō continentur, nisi id testator expresserit. Vt Paul. de legat.3. tradit. Sp.

Balneas legatæ domus esse portionem, si per domum intrinsecùs adibantur. Vide Paulum in l. prædijs. de legat.3. Sp.

Caius Seius pronepos meus hæres mihi esto ex semisse bonorum meorum, excepta domo mea & paterna, in quibus habito, cum omnibus, quæ ibi sunt. Quæ omnia scias ad portionem hęreditatis, quam tibi dedi, non pertinere. Vide Paulum de legat.2. l. Caius Seius. Spieg.

Caio Seio illud & illud hæres meus dato: & te Sei rogo, fideique tuæ mando, vti ea omnia, quæ scripta sunt, reddas sine vlla mora, & reddas ipse. Habes sententiam Marcelli in l. Lucius Titius cùm duos. de legat.1. Spieg.

Centum, quæ in arca habeo, aut, Quæ ille apud me deposuit. Vlpian. ait si nulla sint, nihil deberi constat, l. 1. ff. de dot. releg. Sp.

Ciuib. meis do lego chirographum Cai Seij.

Constitui, darique volo Callimacho mercedis loco decem millia denariûm. Vide Scæuolam in §. pen. l. cùm quis decedens. de lega.3. Sp.

Corpus meum vxori meæ volo tradi sepeliendum in fundo illo, & monumentum extrui vsque ad quadringentos aureos. Scęuola ad propositionem respondet in l. Titius hęredes. de leg.3. Sp.

Cui bis legauero, semel deberi volo. Quomodo intelligendum sit, Hermogenian. docet, l. si quis. in princip. de leg.2.

Cum his quæ ibi erunt. Pompon. hæc verba in legatorum exemplis declarat, l. si fundus. de leg.2. Sp.

Cùm is in tutelam suam peruenerit. Item in suam tutelam, & in suam potestatem. Item, cùm sui iuris fuerit factus. Item, cùm ad pubertatem peruenerit. Item & si cùm suæ ætatis fuerit factus, vel legitimæ ætatis. Cùm iustæ ætatis factus, vel cùm maturæ ætatis sit, vel cùm adoleuerit. vide Vlpian. in l. cum filiofamilias. de legat.3. Spieg.

Cùm morietur ipse seruus. Vide Africanum de lega.1. l. si à pluribus hæredibus.

Cum omnibus quæ domi sunt. Quo sensu hæc verba veniant accipienda, declarat Iurisconsult. in l. Seius. in princ. cum ibi not. Codice de legat.2.

Cùm pater moreretur. vide Vlp. hæc exponentē verba in l. fideicommissa. §. si filio. de leg.3.

Cùm volet. l. vxorem. §. Scęuola. de leg.3.

Cùm voluerit, ad tempus vitæ extenditur. teste Vlpiano in l. fideicommissa. §. sic fideicommissum. de lega. 3. Spieg.

Dactyliothecam meam & si quos prætereà annulos habeo. Vide Vlpianum in l. librorum. §. final. de legat.3. Spieg.

Item dare damnas esto, Iulianus de legat.3. hæc verba quæ adijci solent in repetendis legatis exponit iuxta Sabini mentem. Sp.

Damnas esto hæres, Titium sinere in illa domo habitare, quoad viuet. Marcello vnum videtur esse legatum, l. damnas. ff. de vsufructu per leg. dat. Sp.

Decem quæ in arca habeo, ita legaui, vel stipulanti promisi, secundùm Africanum, & legatum & stipulatio valebit. Vide. §. qui quinque. l. si seruus legatus. de legat.1.

Decem aut quindecim hæres dato, secundùm Pomponium pro eo est, ac si decem sola legata sunt, in l. si ita relictum. §. si. ff. de leg.2. Sp.

Domina sanctissima, scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit, veruntamen & Marco dari octingenta. Scæuola respondet in l. Titia hærede. ff. de annu. legat. Sp.

Domo instructa, supellectilem legatam, non etiam vina accipimus: quia domus vinis instructa, intelligi nō potest. author Pomponius, l. si ita testamento. ff. de fund. instr. Sp.

Domum meā cum horto applicito libertis meis concedi volo. & alio cap. Fortunio liberto meo ex domo mea, quam libertis meis dedi, diætam, in qua habitabā, item cellarium iunctum eidem diætæ ab hærede meo concedi volo, l. vxorum. de leg.3.

Domum, quæque mea ibi erunt, cùm moriar. Proculus exponit in l. si ita. de lega.3. Sp.

Et domus eam partem, in qua morari consueuimus, Scæuola declarat de legat. 3. l. vxori suæ. in princip. Spieg.

Dulcissimis fratribus meis, auunculis autem tuis, quæcunque mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunque, de maternis bonis, concedi volo, ne quā cum his controuersiam habeas. Sensum indicat horum verborum Iurisconsul. in l. cùm pater filios. §. dulcissimis. de lega.2. Sp.

Eisq; mancipijs, quæ suprà legaui, cibarij nomine ab hæredib. meis præstari volo, quæ me viuo accipiebant. explicat hoc thema Scæuola in l. à filio. §. testator. ff. de alimen. legat. Sp.

Equis legatis, & equæ continentur. Martianus de legat.3.

Ex illo dolio amphoras decem, etsi non decē, sed pauciores inueniri possunt: non extinguitur legatum, sed hoc tantùm modo accipit, quod inuenitur, ait Paul. in l. si quis seruum. de leg.2. Sp.

Et peracto quinquēnio, cùm eius vsusfructus esse desierit, tunc eum fundum illi & illi libertis dari volo, l. vxori vsumfructum. ff. de vsu & vsufructu. Sp.

Felici, quem liberum esse iussi, vsumfructum fundi Vestigiani lego: cuius proprietatem puto te Felicē consecuturum, si non contenderis cum hærede meo sed potiùs concordaueris. Sed & tu hæres omnia facvt amici sitis. Hoc enim vobis expediet. Vide l. generali, ff. de vsu & vsufruct. Sp.

Fidei hæredum meorum committo, vti sinant eum habere domus meas, in quibus habito, nullo omninò excepto, cum omni instrumento, & repositis omnibus. Paulò his verbis non videtur testatorem de pecunia numerata, aut instrumentis debitorum sensisse, l. si mihi Mæuia. ff de leg.3. Sp.

Fidei hæredum meorum committo, ne fundum Tusculanum alienent, & ne de familia nominis mei exeat. Vide Papinianum in l. cùm pater filio. de legat.2. ibidem & quæ sequuntur verba per eundem exponuntur, nempè Fidei tuæ committo vxor, vt des, restituas filiæ meæ, cùm morieris, quidquid ad te quoquo nomine de bonis meis peruenerit. Sp.

Fidei tuæ committo filia, vt cui in familia nubas, & quotiescunque nubes, patieris te dote tua, quam dabis, partem dimidiam stipulari fratrem tuum: & Seiam matrem tuā, pro partibus dimidijs dari sibi, si in matrimonio eius, cui nubes, siue diuortio facto, priusq; dos tua reddatur, eoue nomine satisfactum erit. morieris nullo filio filiave ex eo relicto. Vide Scęuolam in l. vxorem. §. testamento. 2. de leg.2. Sp.

Fidei tuæ committo Sempronia soror, vti legata, quæ alumnis meis reliqui, ex medio recipias, & apud te habeas, quoad eos commendatos habes, l. codicillis, ff. de ann. legat. Sp.

Fidei autem vestræ Verè & Sapidè committo, ne eum fundum vendatis: eumq; qui ex vobis vltimus decesserit, cùm morietur, restituat Symphono liberto meo & successori & Beryllo & Sapido, quos infrà manumisi, quive ex his tunc superuiuent. Explicantur hæc à Paulo de lega.2. in l. Titia Seio. §. Seia. Sp.

Fili contentus eris pro tuo semisse ducentis aureis, & vos filiæ pro vestris quadrantibus centenis aureis. Quid hæc sibi velint, declarat Papinianus paulò supra finem benè longè, l. cùm pater filios. ff. de legat.2. Spieg.

Filij filiæque meæ ibi sunto, vbi eos mater sua esse

volet: eisq; hæres meus in annos singulos, inque pueros puellasq; singulas, damnas esto dare cibarij nomine aureos decem. Vide Pompo. in l. Quintus Mutius. ff. de annuis legat. Sp.

Filijs maribus domum meam instructam, do lego, dariq; iubeo. Vide. §. sed & ipse Papinianus l. quæsitum. ff. de fund. instr.

Filia mea Crispina, quam cupiebam collocare nuptum, cuicunque amici cognatique mei approbassent, vt rectè collocetur, prouidebit Pollianus, cùm is mentem meam cognitam habeat de æqualibus portionibus in dotem dandis, quibus & sororem eius collocaui. Speciem horum verborum, quæ Græcè referuntur in l. Theopompus. ff. de dot. releg. Scæuola explanat. ibidem latinè vertit, vt citata sunt per Dn. Haloãdrum. Spieg.

Filia mea præcipiat, sibique habeat volo rem matris suæ. Papinianus explicat in l. cùm pater filio. §. filia. de legat. 2.

Filiæ, Pomponius de legat. 2. l. si ita scriptum sit, filiabus meis centum aureos do. An, inquit, & masculini generis & fœminini liberis legatum videatur? nam si ita scriptum esset, Filijs meis hosce tutores do: responsum esset, etiam filiabus tutores datos esse: quod non est ex contrario accipiendum, vt filiarum nomine etiam masculi contineantur. exemplo enim pessimum est, fœminino vocabulo etiam masculos contineri.

Fornacator: Pau. de fun. instruc. Instrumento, inquit, balneario legato, etiam balneatorem contineri. Neratius respondit: continetur autem & fornacator. Est autẽ idem qui fornacarius. Sp.

Fundum in Appia cum villico suo & contubernali eius & filijs dari volo. l. vxorem. §. concubinæ. de leg. 3.

Fundum meum illi do. Iabolenus qui fundum, ait, mandato meo in societatem mihi & sibi emerat: deinde cum finibus diuiserat, & prius quàm mihi traderet, ita eum tibi legauerat. Fundum meum illi do, negaui amplius parte illi deberi. Rationem apud eum leges, l. qui concubinam. de leg. 3. Sp.

Fundum Cornelianum de nomine meo exire veto, l. pater filium. §. duobus. de leg. 3.

Fundum Trebatianum, qui est in regione Arelatia: fundum Satrianum, qui est in regione Nyphana, cum taberna dari volo. Scæuola in l. patronus. §. libertis. de legat. 3. Sp.

Fundi Trebatiani reditus vxori meæ quoad viuet, dari volo. Vide Scæuolam. ff. de vsu & vsufruct.

Is enim fundus propter illam ad me peruenit. Vide Vlp. in l. 1. §. si quis vxori. ff. de dot. releg. Sp.

Hæres cùm morietur, Lucio Titio dato decem. Paulus explicat l. si pecunia. de leg. 2. Sp.

Hæres meus aureos centum Licinio damnas esto, neque adscripsisset Dare: debere ei legatum constat. Alfenus.

Hæres dare damnas esto, si in Capitolium non ascenderit: vtile legatum est, quamuis in potestate eius sit, ascendere vel non ascendere, vt Paulus dicit in l. 3. de legat. 3. Sp.

Hæres meus damnas esto Lucio Titio, Stichum seruum meum reddere. vel ita, Illum seruum meũ illi reddito. Cascellius, Iaboleno teste, ait deberi. neq; id Labeo improbat: quia qui reddere iubetur, simul & dare iubetur. l. hęres. in prin. de leg. 3. Sp.

Hæres meus damnas esto dare aureos quinque: non quilibet hęres, sed omnes videbuntur damnari, vt vnà quinque dent. author est Pomponius in l. si pluribus hęredibus. ff. de leg. 2. Sp.

Hæres meus dato. Paul. de legat. 1. l. si plures, ait, gradus sint hæredum, ad omnes gradus hic sermo pertinet, sicuti hæc verba, Quisquis mihi hęres erit. Quære, Præstatio. Sp.

Hæres meus illi fundum dato, Seio hoc ampliùs decem: non erit dubitãdum, quin Seius & fundi partem, & decem ex testamento percipere debeat, teste Męciano, l. si sic locutus. de leg. 3. Sp.

Hæres meus Titio decem trima die dato. Vlpian. exponit l. 3. de ann. legat.

Hæres meus Titio dato, quod mihi ex testamento Sempronij debetur. Vide Papinianum in l. cùm filius. §. hæres meus. de leg. 2. Vbi notandum egregiè dictum Papiniani, nempè nec in totum falsum videri, quod veritatis primordio adiuuatur. Sp.

Hoc ampliùs filio meo. Vide Papinianum de lega. 1. l. quid ergo. & Africanum, l. si seruus legatus. §. sed si ei.

Hoc ampliùs Publia Clementiana percipiet sibi vsumfructum quartæ partis hæreditatis meæ, ex qua Iulium Iustum, filium meum hęredem institui: peroque à te Publia Clementiana, vti fratrem tuum Iulium Iustum alas, tuearis, dependas pro eo (pro quo tibi vsum fructũ eius portionis reliqui) donec mẽtis compos fiat, & conualescat.

Hoc ampliùs, si nauis ex Asia venerit, hæres meus ei fundum dato. Vide Pompon. de legat. 3. l. si tibi purè. Et ibidem Lucius Titius plebi quina dedit, hoc ampliùs Seius. & infrà, Titius accepit quinq;, Seius hoc ampliùs fundum. Sp.

Hortus quando domus legato continebitur, docet Paul. in l. prędijs. ad finem. ff. de leg. 3.

Ille, aut ille hæres, Seio centum dato. Potest Seius, Paulo tradente, ab vtro velit, petere. cùm in verbis nulla est ambiguitas, non debet admitti voluntatis quęstio, l. ille. ff. de leg. 3. Sp.

Illi, aut illi, vter eorum Capitolium prior ascẽderit, vtile legatum adserit Africanus in l. si seruus legatus viuo testatore. ff. de leg. 1. Sp.

Illi cum illo habitationem lego, perinde est, ac si ita, Illi & illi legasset: autor Iulianus.

Cùm ita legatur, Illi hoc ampliùs fundum illum cum omnibus rebus, quæ in eodem fundo erunt: mancipia quoque contineri. Modestin. respondit. l. omnia. de leg. 2. Spieg.

Illi, quantum plurimum per legem accipere potest, dari volo: vtique tunc cùm quandoque capere poterit, videtur ei relictum. sed & si dixerit, Quam maximam partem dare possum, damnas esto dare ei hæres meus, idem erit dicendum, teste Vlpian. de lega. 2. l. si ita quis. Spieg.

Illi si demeruerit, omninò Vlpian. ait, fideicõmissum debebitur: si modò meritum, quasi apud virum bonum, collocare fideicommissarius potuit. & si ita sit: Si te non offenderit, æquè debebitur. nec poterit hęres causari, non esse eum meritum, si alius vir bonus, & nõ infestus, meritum potuit admittere. Sp.

Illum tibi commendo. Teste Vlpiano in l. fideicommissa. de legat. 3. Diuus Pius rescripsit, fideicommissum non deberi. Aliud est enim personam commendare, aliud voluntatem suam fideicommittentis hęredibus insinuare. Sp.

Illud, aut illud verùm elegerit legatarius, nullo à legatario electo, legatum ad hęredem transmittitur: author Paul. in l. illud. ff. de opt. leg. Sp.

Infans dulcissima. Scæuola de legat. 3. reliquum omne, inquit, reddas & restituas Meuiæ infanti dulcissimę. Spieg.

In primis sciant hæredes mei nullam pecuniam esse penes vxorem meam, sed nec aliud quidquam, ideoq; eam hoc nomine inquietari nolo. Hæc verba quem sensum habeant, Modestinus indicat. de leg. 2. l. Titia. §. cùm Seius. Sp.

Lances numero duas leues, quas de sigillaribus emi, dari volo. Ad inde natum thema, Scæuola respondet in l. penult. de legat. 3. Accursius Iurisconf. responsum non intellexit, vt nec vir quidam doctus, multique nominis inter causidicos. de quo latiùs Alexand. lib. 3. cap. 4. Spieg.

Lecticarios octo, aut pro his in homines singulos certam pecuniam, verùm legatarius volet. Vide Pomponium in l. si ex toto. §. si ita legatum sit. de legat. 1. Spieg.

Libertis dari volo, quæ viua præstabam. Vide Papin. in fi. l. Seio amico. ff. de ann. legatis. Sp.

Libertus medicus, medicamẽtorum sumptũ quando non

nō rectè petit. Papinianus indicat in præallegata l. Seio. Spieg.

Libertis meis omnibus alimentorum nomine singulis annuos denarios duodecim ab hærede dari volo, si ab vxore mea nō recesserint. Hanc speciem Scæuola expedit in l. Mæuia de ann. legatis. Sp.

Libertis meis, quibus nominatim nihil reliqui, quæ viuus præstabam, dari volo, l. Sempronio. ff. de vsu & vsufruct.

Libertis libertabusque meis, & quos in codicillis manumisi, fundum vbi me humari volui, dari volo, vt qui ab his decesserit, portio eius reliquis adcrescat, ita vt ad nouissimum pertineat, post cuius nouissimum decessum ad rempublicam Arelatensium pertinere volo. Hoc ampliùs libertis libertabusque meis habitationes in domo, quandiù viuent. Sed Pactiæ & Trophimæ diætas omnes, quibus vti consueuit. Quam domum post mortem eorum ad eandem rempublicam pertinere volo. Scæuola explanat in l. codicillis. ff. de vsu & vsufruct. Sp.

Lucio Titio prædia mea illa cum pratorio, sicut à me in diem mortis possessa sunt, do. Paulus protulit, instrumentum rusticum, & omnia quæ ibi fuerūt, quo domus fuisset instructior, deberi conuenit: colonorum reliqua non debentur, l. prædijs. de leg. 3. Lege, Reliqua actorum & colonorum. Sp.

Lucio Sempronio lego omnem hæreditatem Publij Mæui. Papin. elucidat in l. cùm filius. de leg. 2.

Lucio Titio, si is hæredi meo tabellas quibus ei pecuniam expromiseram, dederit, centum dato. Hoc legatum explicat Iurisconf. in l. ab omnibus §. 1. de legat. 1. Spieg.

Lucio Titio fundum Seianum, vel vsumfructum fundi Seiani lego, Marcello respondente de legat. 2. potest legatarius vel fundum vendicare vel fructum: quod facere non potest is, cui tantùm fundus legatus est. Sp.

Lucio Titio marito meo, cui maximas gratias ago, dari volo supra dotem quā ei dedi, tot aureos. Vide Pau. in l. Seia cùm nuberet. ff. de dot. releg.

Lucio & Titio eorumve cui fundum do, lego, Iuliano teste, vtiliter legatur his verbis, Et si vterq; vixerit, vtrique: si alter, alteri totum debebitur, l. si quis testamēto, §. his verbis. de lega. 1. Sp.

Lucio Titio tot, & hoc ampliùs, vxori & liberis eius tot, Africanus dubitandum non esse ait, quin legatū maneat, quem vide de lega. 1. §. si ita scriptum.

Lucio Titio tritici modios cētum, qui singuli pondo centum pendeant, hæres dato. Vide Iabolen. in l. quidē. ff. de trit. legat. Sp.

Lucio Titio auri pondo tria, quæ viua præstabam. Scæuola enarrat thema. §. fi. l. Titia hærede. ff. de ann. legat. Sp.

Lucius Titius hæres meus quinque aureos Thitaso dare damnas esto: deinde alio loco ita legatum fuerit, Publius Mæuius hæres meus Thitaso quinque aureos dare damnas esto. Pompon. interpretatur. de legat. 2. Spieg.

Lucius Titius & Caius Seius Publio Mæuio decē dare damnas sunto. Paulus ostendit ex Sabini mente, l. ciuitatibus. de leg. 1.

Lucio Titio bono viro, cuius obsequio gratias ago, dari volo annuos (quādiù viuet) aureos decem, si rebus nepotis mei interuenerit, omnemq; administrationem rerum nepotis mei ad sollicitudinē suam reuocauerit. Scæuo. casum elegantem extricat eleganter in l. Mæuia. ff. de ann. legat. Sp.

Lucius Titius Seiæ hæredi suæ, quam pro parte dimidia institui, salutem. Mæuium libertum meum, quem in testamento pro parte dimidia hæredem institui, eam partem hæreditatis veto accipere: cuius in locum partemve eius Publium Sempronium dominum meum hæredem esse volo. Vide Scæuolam in l. cùm quis decedēs. §. Seiam & Mæuium. de leg. 3. Sp.

Lucius Titius hæres meus, aut Mæuius hæres meus, decem Seio dato. Legatum hoc interpretatur Pompo. in l. si ex toto. de leg. 1. Sp.

Lucius Titius hoc meum testamentum scripsi sine vllo Iurisperito, rationem animi mei potiùs secutus, quàm miseram & nimiam diligentiam. Et si minùs aliquid legitimè minusve peritè fecero, pro iure legitimo haberi debet hominis sani voluntas, l. penul. §. fin. de legat. 2.

Mando filiæ meæ, pro salute ipsius sollicitus, vt quò ad liberos tollat, testamentum non faciat. Ita enim poterit sine periculo viuere. Sensum pete à Papiniano, de lega. 2. l. cùm pater filios. §. mando. Sp.

Medico Sempronio quæ viua præstabam, dari volo, iuxta Papinianum in l. Seio amico. ff. de annu. legatis. ea videntur relicta quę certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatem habuerūt. Spieg.

Mæui fili, quod iam tibi maximam partem facultatū dederim, contētus esse debes fundo Semproniano cum suis inhabitantibus, id est, familia, & quæ ibi erunt. & infrà: Argentum omne & supellectilem (quodcunq; habeo) tibi do, & quidquid in prædio Sēproniano habeo. Vide Paul. in l. quæsitum est. de leg. 3. Sp.

Mæui & Semproni dulcissimi filij percipitote omne, quidquid ex hæreditate bonisve Titij domini mei patris vestri ad me peruenit mortis eius tempore: ita tamen vt omne onus eiusdem hæreditatis, tam in præteritum, quàm in futurum, nec non etiam si quid post mortem Titij domini mei solui, agnoscatis. Extant hæc verba apud Scæuol. quorum & sensum ille aperit in l. pen. de leg. 2. Sp.

Mæuio infanti alumno meo, quadringenta dari volo. quæ ad te Seia suscipias, & vsuras eius quincunces in annum vsque vicesimum ætatis præstes, eumque suscipias, & tuearis. Vide Scæuolam in l. à filio. ff. de alim. legat. Sp.

Mæuio liberto meo nihil de me merito dari volo lagenas vini vetusti centum quinquaginta, l. cùm quis decedens. §. Seiam & Mæuium. de leg. 3. Sp.

Mulos duos, qui mei erunt, cū moriar, Seio hæres dato, Iulianus interpretatur. de leg. 3. Sp.

Nigidium, Titium, Dionem, libertos meos senes, & infirmos, peto, in locis in quibus nunc agunt, senescere patiamini. Vide Scæuolam in l. Sempronio. ff. de vsu & vsufr. Sp.

Nisi hæres meus voluerit, illi decem dari volo. quasi conditionale fideicommissum est Vlpiano: quem vide in l. fideicommissum. de leg. 3. Sp.

Non volo autem, vt à meis hæredibus ædes meæ veneant, illarumve nomine pecunia mutua accipiatur: sed vt apud eos (siue filij, siue nepotes sint) in omne æuum inuiolabiliter permaneāt. Si quis verò eorum partem suam vel vendere, vel in causam mutui obligare voluerit, saltem cohæredi suo eius vendendi vel obligandi potestatem habeto. Quòd si aduersus ea quis fecerit, quidquid eius rei gestum esse dicetur, id infirmum atque irritum esto. Hæc Græcè extant in §. instituto filio, l. Lucius Titius, de legat. 2. Haloander noster ea vertit proximè Iurisconsultorum phrasim attingens, ab Alciato neglectam. Scæuola verò interpretatus est ibidem. Sp.

Nullo modo prædium suburbanum aut domū hæres alienet. Hæredis hæres alienauit. Quid iuris? Scæuola respondet in l. Lucius Titius. de leg. 2. ff. Sp.

Omnibus libertis libertabusq; meis cibaria & vestiaria, quæ viua præstabam, dari præstariq; volo. Adi Scæuolam in l. à filio. §. fi. de aliment. legat. Sp.

Omnibus libertis meis cibaria præstabitis pro arbitrio vestro: non ignorantes, quos ex his charos habuerim. cætera quæ huc faciunt, explicat Modstin. l. verba testamenti. ff. de alim. legat. Sp.

Omnibus autem libertis meis, & quos viuus, & quos his codicillis manumisi, vel posteà manumisero: contubernales suos. item filios, filias lego, nisi si quos quasve ad vxorem meam testamento pertinere volui, vel ei nominatim legaui legauero, l. vxorem. de leg. 3.

Omnibus, quos, quasve manumiserim, siue his tabulis, siue quibuscunq; alijs filios filias[illegible] suas omnes con-

cedi volo. Scæuola exponit in fin.l.cùm quis decedens. de leg.3.Sp.

Ouium grege legato, & arietes & agnos deberi nemo dubitat. Modestinus ait, in fin.l.Seruis legatis.de legat.3.Sp.

Pamphilo liberto hoc ampliùs, quàm codicillis reliqui, dari volo centum: & scio omnia, quæ tibi Pamphile relinquo ad filios meos peruentura, cùm affectionem tuam circa eos benè perspectam habeam. Quid his verbis veniat accipiendum, Scæuola aperit, de legat.3. in prin.l.Pamphilo. Sp.

Patrimonij mei reditum omnibus annis vxori meæ dari volo. Aristo.respondit, ad hęredem vxoris nõ transire: quia aut vsufructui simile esset, aut huic legato in annos singulos. Vide Vlp.de vsu & vsufr.Sp.

Pecunia, quam Titio liberto meo & alumno legaui, esse volo penes Publium Mæuium vsque ad vicesimum quintum annum ætatis eius, proq; ea computari cum eo vsuras quadrantes. Quantum autem ei statuendum sit in sumptum, tu Publi Mæui (cum patris affectum ei pręstare debeas) æstimabis. Lege Scæuol.de ann.leg.l.liberto suo.§.Largius Euripianus.Sp.

Pertinent hi codicilli ad vxorem & filium. Primùm rogo, sic inter vos agatis, vt me viuo egistis. itemque rogo, Quidquid aut ego reliquero, aut vos, ipsi habetis, commune vobis sit. Scæuola explicat l.fin.§.Lucius.de leg.2.Sp.

Peto à te domina vxor, ne ex fundo Titiano partem tibi vendices, cùm scias me vniuersam eius fundi emptionem fecisse, sed beneficio affectionis & pietatis, quam tibi debui, eandem emptionem (cum numis meis comparassem) tecum communicasse. Vide l.vxorem.de legat.3 in prin.Sp.

Peto à te filia, vt acceptis ex hæreditate mea in portionem tuam centum aureis & prædio Tusculano, partem hæreditatis restituas matri tuæ. Hæc verba Papinianus interpretatur mox à princ.l.cùm pater filios. de legat.2. Sp.

Peto à te filia mea, vt dotalem cautionem post mortem meam mutes, & ita renoues, vt fratres tui dotem stipulentur hoc casu, vt si sine liberis vno pluribusve in matrimonio morieris, dos ad eos perueniat. Ibidem.§. Fideicommisit.

Peto à te Titi, fideiq; tuæ committo, vti curã condendi corporis mei suscipias, & pro hoc detẽ aureos è medio præcipito. Scęuola exponit l.pe.de leg.2.

Peto, cùm morieris (licet alios quoque filios susceperis) Sempronio nepoti meo plus tribuas in honorem nominis mei. Papinia.enarrat in l.cùm filius.§.pater. de leg.2.Sp.

Peto vt fundum in meum Campanum Genesiæ alumnæ meæ adscribatis ducentis aureis, vti est, l.quæsitum. de leg.3.

Peto fundum meum ita, vti est, alumnæ meæ dari. Scęuola interpretatur l.qui habebat.de leg.3.Sp.

Peto Luci Titi, vt contentus sis centum aureis, item peto pro parte tua contentus sis Luci Titi centum aureis. Papinianus hæc verba explicat in princ.l.peto Luci Titi. de leg.3.& paulò pòst illud: Peto pro hæreditate, quã tibi reliqui, quæ ad fratrem meum iure legitimo rediret, contentus sis centum aureis. Sp.

Peto vti velis cohæredem tibi recipere in fundo Iuliano meo, quem ampliùs te recipere iussi. Clodium verum nepotem meum, cognatum tuum. Bart. Ex his apud Scæuolam verbis in fi.l.Lucius Titius colligit, verba institutionis ad aliũ, quàm institutum directa habere vim fideicommissi, & §.fi.l.pater filium.de leg.3.

Quanta pecunia dotis nomine, & reliqua: pro ea quinquaginta hęres dato, l.cùm scriptum esset.ff.de dot. releg.

Prædia quæ ad eos ex bonis meis peruentura sunt, nulla ex causa abalienent, sed conseruent successioni suæ, deq; ea re inuicem sibi caueant, l.pater filium.§.pe. de leg.3.Sp.

Prædiolum meum dari volo libertis libertabusque meis, & quos hoc [illegible]stamento manumisi, & Seiæ alumnæ meæ, ita ne de nomine familiæ meæ exeat, donec ad vnũ proprietas perueniat. Lege Scæuolam.de leg.2.l.pen.§. Lucius Titius.1.Sp.

Præsentibus & consentientibus fratre & matre puellam nubere, apud Scęuolam in thematijs.l.vxorem.§.testamento.2.de leg.3.Sp.

Præstari volo Philoni, vsq; dum viuit, quinquagesimam omnis reditus, quę ex prædijs à colonis vel emptoribus fructus ex cõsuetudine domus meæ præstatur. Scęuola declarat in l.liberto suo.de ann.leg.Sp.

Proprietatem autem eorum quæ suprà scripta sunt, reuerti volo ad filias meas, quęve ex his tunc viuent. Vide Scęuol.in l.filios hæredes.ff.de vsu & vsufr.

Propter res vniuersas, quæ mihi cum fratre meo, patruo vestro, communes sunt, quas æstimationis constiterit esse vniuersas, duo millium aureorum fidei vestræ committo, vti pro portione vestra mille aureos à Lucretio patruo vestro accipiatis. Scęuola sensum indicat l. fi.§.1.de leg.2.Sp.

Publio Mæuio dominulo meo ab hęredibus meis dari volo, pueros quinq; ex meis, duntaxat intra annos septem. Scęuola elucidat in l. vxorem.§.testamento.1.de legat.3.Sp.

Publio Mæuio omnes iuuenes, quos in ministerio habeo, dari volo. Vide l.non aliter.ff.de leg.3.

Quæ vxori meæ iure donauero, ea ei lego. vel ita, Quæ vxori manumissionis causa donauero, Africanus inutile legatum pronunciat.l.si quando quis. de legat.1. Spieg.

Quanta pecunia ex hæreditate Titij ad me peruenit tantum hæres meus Seio dato. Hæc verba interpretatur Iabolenus in l.qui concubinam.§.cùm ita.de lega. 3. Spieg.

Quantam pecuniam hæres meus à Titio exegerit, tantum Mæuio dato. Paul.exponit de lega.2. Quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum ęs dare domino, damnas esto, l.2.ff.ad leg.Aquil.Sp.

Quantum hæres meus habebit, tantum Tithaso dari volo: pro eo est, quasi ita sit scriptum, Quantum omnes hęredes habebunt. Quòd si ita fuerit, Quãtum vnus hęres habebit, tantũ Tithaso hæredes meos dare volo: minor pars accipienda erit, quæ venit in legato. Pompon. autor de leg.2. Sp.

Quæ à filio meo legaui, quæq; eum dare iussi, si mihi hæres esset: id hæres meus iisdem diebus dato. sed si ita repetita fuerint, Legata, quæ à filio meo legaui, hæres meus dato: purè repetita videbuntur legata, duntaxat monstratione eorum facta, l.si quis filio.de leg.1.Sp.

Quæ Lucius Titius mihi debet, ea hæres meus Cornelio dare damnas esto. Vlp.ait nihil ampliùs ex hoc legato, quam actiones suas hęres præstare debet.

Quæ legata peto decuriones, & rogo, ne in aliam speciem aut alios vsus conuertere velitis. Vide Scęuol.in l. quidam prædia.ff.de vsu & vsufr. Sp.

Quæ pecunia propter vxorem meam ad me peruenit, quinquaginta, tantundem pro ea dote hæres meus dato. Iulia.explanat in l. cùm scriptum esset, in princ.ff. dot.releg. Sp.

Quas pecunias legaui, quibus dies appositus non est, eas hęres meus, annua, bina, trina die dato. Talis scriptura, teste Vlpiano, ad corpora legata non pertinet: sed ad ea, quæ pondere, numero, mensura, continentur: ad ea tantùm legata pertinent, quibus dies non est appositus. de leg.1.Sp.

Quæq; eius causa parata sunt. Paulo teste, hæc adiectio legatũ aliàs pleniùs efficit, aliàs exiguiùs. Id enim significat, & si quid præter ea, quæ dicta sunt, eius causa paratum est minuitur, detracta coniunctione Que: quia ex omnibus suprà comprehensis ea sola definiuntur, quæ eius causa parata sunt, l.ea tamen.de leg.3. Sp.

Quæcunque in legatis reliqui, vel dari præcepi, ab Atticiano filio meo & hærede dari pręstariq; iubeo. deinde subiecit in præceptione relinquenda filiæ suæ hæc verba: Paulinæ dulcissimæ filiæ meæ si quæ me viuo comparaui, dedi, sibi habere iubeo: cuius rei quęstionem fieri veto, & peto à te filia charissima, ne velis irasci, quòd amplio-

ampliorem substátiam fratri tuo reliquerim, quem scis magna onera sustenturum, & legata, quæ suprà feci, præstaturum. Sp.

Quos libertos meos, vbi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari iubeo, vt per absentiam filiarú mearú ad Sarcophagum meum memoriam meam quotánis celebrent. l. libertis. §. pen. ff. de alim. legat.

Quæcunq; primis tabulis dedi, eadem omnia ab hæredibus quoq; hæredis mei in duplum dari volo. Vide Scæuolam. de leg. 2.

Qui meus erit, cùm moriar, hæres, dato: exponitur à Paulo in l. 5. de leg. 2. Iulian. l. seq. conditionem huiusmodi legato iniectam putat. Sp.

Quidquid in horreo meo erit, modò non fit legatarij dolo, hoc est, ampliandi legati gratia in horreum illatum. Sp.

Quidquid propter Titiam ad Seiú dotis nomine peruenit, tantam pecuniam Seius hæres meus det Titiæ. Vide Modest. in l. Mæuio fundi. de leg. 2.

Quidquid mihi Lucium Titium dare facere oportet, Sempronio lego, nec adiecisset, Præsens in diemve. Scæuol. in l. si scripsisset. de leg. 2. docet. Sp.

Quidquid in patria Gadibus possideo. Scæuola exponit. de leg. 3. l. vxorem. §. legauerat. Sp.

Quidquid ex hæreditate bonisve meis ad te peruenerit, cùm morieris restituas. Modest. elucidat in l. quod his verbis. de leg. 3.

Quidquid erit, cùm moriar, in illa regione: & quidquid in quacunq; specie erit in illa regione, & quod meum erit, l. nepoti, de instruct.

Quicquid ex bonis meis ad te peruenerit, restituas. Hæc verba & fructus à morte testatoris perceptos comprehendunt. Alb. pleraq; indicat loca. Sp.

Quidquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, exponitur in §. fi. l. post emancipationem de leg. 3. Sp.

Quicquid ex hæreditate superetit, quid significet, exponitur in l. deducta. §. fin. ff. ad Senatusconf. Trebell. Spieg.

Quicquid mei iuris est in illo fundo, trado. Hæc vt incerta traditio, vana est, l. locus. ff. de acquirend. poss. Spieg.

Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, aut si hæres erit Seius, vel si hæreditatem adierit: subiectum legatum, vel fideicommissum non faciunt conditionale, teste Vlp. in l. 3. de leg. 1. Sp.

Quisquis mihi alius ex suprascriptis cum patrono meo hæres erit, ab eo seruos illum & illum Titio lego, quos singulos æstimo vicenis aureis. Interpretatur Iulianus in l. si quis testamento. §. si libertus. de leg. 1. Sp.

Quisquis hæres mihi erit, proximus hæres tantùm significatur, vt dicit Paulus in l. ex illa parte. de verbor. sign. Sp.

Quisquis mihi erit hæres, ómnes gradus hæredú complectitur, excepto substitutionis casu, l. si plures. ff. de leg. 3. nam in eo non omnem patris hæredem significat, sed testamentarium tantùm, l. ex illa. ff. de verb. signi. & simil. locis per Alberic. indicatis. Sp.

Quisquis mihi hæres erit, damnas esto, Attio hæredi decem dare. Item, Quisquis mihi hęres erit, damnas esto hæredi meo decem dare. Item si hæres non fuerit. Quo sensu accipienda sint verba horum legatorum, aperit I. C. in l. ab omnibus. de leg. 1. Sp.

Quisquis mihi hęres erit, damnas esto dare: fideique eius committo, vti det, quantas summas dictauero, dedero, Martiano referente de legat. 3. His verbis Aristo res quoque corporales contineri ait, quia & hoc verbú Quantas, non ad numeratam duntaxat pecuniam referri, ex dotis relegatione & stipulationibus emptæ hæreditatis appareret. & Summæ appellatio similiter accipi deberet, vt in his argumentis, quæ relata essent, ostenderetur. Sp.

Quisquis mihi hæres erit, fidei eius committo, vt det ex reditu cœnaculi mei & horrei, post obitum, sacerdoti & hierophylaci, & libertis, qui in illo templo erunt, denaria decem die nundinarum, quas ibi posui. Ex his verbis, & Scæuolæ responso de annu. leg. l. annua. Bar. colligit, relictum sacerdoti, vel ministris Ecclesiæ, ipsi Ecclesiæ videri relictum. Sp.

Quisquis mihi Gallicanarum rerú hæres erit, damnas esto dare: ab omnibus hæredibus videri legatum, quádo ad omnes eos res Gallicanæ pertinent, teste Vlp. in l. 4. de leg. 1.

Quisquis mihi liberorum meorum hæres erit, eius fideicommitto, vt si quis ex his sine liberis decedat, hæreditatis meæ bessem, cùm morietur, fratrib. suis restituat. Marcellus declarat in l. Lucius Titius cùm duos, paulò ante fin. tit. de leg. 1. Sp.

Quisquis mihi hæres, hæredesve erunt hoc ampliùs Lucius Eutychus, quàm quod eum hæredem institui, è media hæreditate sumito, sibiq; habeto vnà cum Pamphilo: quem liberum esse iubeo, instrumentum tabernæ ferrariæ, vt ita negotium exerceant. Adi Scæuol. in l. pen. de leg. 2. Sp.

Quisquis mihi hæres erit, sciat me debere Demetrio patruo meo denarium tria millia, & deposita apud me à Seleuco patruo meo tria millia, quæ etiam reddi & solui ei iubeo. Sunt apud Scæuolam hæc ipsa verba interpretantem in l. pen. de leg. 2.

Quisquis mihi hæres erit, omnia libertis meis, quos hoc testamento manumisi, & quos antè habui, quosque vt manumittantur precij, alimentorum nomine, in menses singulos certam pecuniam dato. Vide l. Lucius Titius. de leg. Sp.

Quoad seruiet: vel si fortè seruus Titij erit. apud Martian. ratum est, l. seruo alieno. de leg. 1. Sp.

Quod in rerum natura adhuc non fit, legari posse, Pompon. author est. veluti quicquid illam ancillam peperisse constiterit. vel ita: Ex vino, quod in fundo meo natum erit, vel fœtu, tantum dato. de leg. 1.

Quod mihi Caius debet, id hæres meus Sempronio dare damnas esto. Quod mihi Lucius debet, id hæres meus Mæuio dare damnas esto, l. non quocunque. §. qui Caium. de leg. 1. Sp.

Quod si aduersus voluntatem meam facere voluerit, fundum Titianum ad fiscum pertinere. Ita enim fiet, vt fundus Titianus de nomine nostro nunquàm exeat. Vide Scæuolam de leg. 3. l. pater filium. §. fundum Titianum. Sp.

Quòd si conditione suprà scripta recipere legatum, legatam sibi pecuniam ciuitas Sebastenorum noluerit, nullo modo hæredes meos ei obligatos esse volo, sed habere sibi pecuniam. Scæuolam vide in l. liberto suo. de ann. legat. hanc speciem scitè explicantem. Sp.

Quod mihi Titius debet, Mæuio hæres meus dato: quod Mæuius, Seio dato. Declarat Pompo. in l. qui duos reos. de leg. 1. Sp.

Quòd Titio infrà legauero, id neque do, neque lego. Vide Pompo. ad fin. l. si mihi & tibi. de leg. 1. Sp.

Rogo, restituas libertis meis, quibus voles.

Marcellus putauit, hæredem posse etiam indignum præferre. At si ita fideicommissum reliquisset, His quos dignos putaueris: petere posse ait eos, qui non offenderint. Vide I. C. in l. cùm quidam ita, de leg. 2. Sp.

Rogo filia, vt bona tua quandoque distribuas liberis tuis, vt quisque de te meruerit. Quid hæc velint verba, Papin. indicat in l. cùm pater filios. de leg. 2. Sp.

Rogo fundum, cui voles, aut quibus voles ex familia, relinquas: Papin. ait, rem in expedito fore. Quòd si talia verba fuissent, Peto ne fundus de familia exeat: hæredis hæredem propter sequens fideicommissum, quod in exterum collatum est, oneratum, intelligi, l. si vnum ex familia. § sed etsi fundum. Sp.

Rogo fundum, cùm morieris, restituas ex libertis, cui voles. Idem Papin. eleganter interpretatur.

Rogo te Titi, vt acceptis centum, illum seruum manumittas. vel Sempronio quid præstes: parùm quidem aptè scribi, fatetur Iurisconf. verùm æquè intelligendú hæredis fideicommissum ad fin. l. si seruus legatus. ff. de leg. 1. Sp.

Rogauit Titius, spopondit Mæuius. Hæc verba, Vlpia. ait, non tantùm pactionis loco accipiútur, sed etiam stipulationis. l. iurisgentium. Quod ferè. ff. de pact. Sp.

Marcellus de leg.1. Si quid relictum sit ciuitatibus, omne valet, siue in distributionem relinquatur, siue in opus, siue in alimenta, siue in eruditionem puerorum, siue quid aliud. Sp.

Item rogo, vti reliquum æs alienum, quod ex bonis Aretonis debetur, omnib. creditoribus ex reditibus eorum bonorum soluas, reddas, satisq; facias, l.nomen.§. vui.de leg.3.Sp.

Seiæ vxori meæ, si omnes res, quæ tabulis dotalibus continentur, hæredi meo exhibuerit, & tradiderit, summam dotis quam mihi pro ea pater eius intulit, dari volo. Hoc ampliùs decem. Vide Scæuolam in l.qui dotem. ff.de dot.releg. Sp.

Seio amico fidelissimo, si voluerit, sic vt meis interueniebat, eodem modo filiorum meorum negotijs interuenire, annuos senos aureos, & habitationē, qua vtitur, præstari volo. Papinia. exponit ff. de ann.lega.Sp.

Seio seruos decem do, præter eos decē, quos Titio legaui. Item illi, si volet, Stichum do: Caius declarat in l. si ita legatum sit. de leg.1.Sp.

Seio, si mihi hæres non erit, & vxori eius Marcellæ argenti libras quindecim dari volo. Vide Scæuolam in l. vlt.§.Seio quem.de leg.2.Sp.

Sempronio, ea quæ viuus præstabam, dari volo. Vide Scæuolam. ff. de vsu & vsufruct.

Sempronio alumno meo illud & illud. Et cùm per ætatem licebit, militiam illam cum introitu comparari volo. Hæcque omnia integra. Item Seio liberto meo militiam do lego, quam & testator habui. Vide l. pen. de leg.3.Sp.

Sempronio decem, aut si noluerit, Stichum hominē lego: hoc casu duo sunt legata, sed vno contentus esse debet, teste Paul. l.si quis seruum. de leg. 2.Sp.

Semproniæ mulieri meæ reddi iubeo ab hæredibus meis centum aureos, quos mutuo acceperam. vide Scæuolam de leg.3.l.Lucius Titius.

Sempronius sumito prædia mea omnia, quæ sunt vsque ad prædium quod vocatur Gaas in finibus Galatiæ, sub cura villici primi: ita vt hæc omnia instituta sunt. Scæuola de leg.3.respondet l.patronus.§.Sempronio ita legauit. Sp.

Seruis Iurisconsultus exæquat quadrupedes, quæ pecudum numero sunt & gregatim habentur: veluti oues, capræ, boues, equi, muli, asini, l. 2. ff. ad leg. Aquil. Sp.

Si ad pubertatem peruenerit. Vide l.seruo alieno. de legat. 1.

Si aliter fecerit, exhæres esto, vel perdito legatum. apud Scæuol. in l vxorem.§.hæres.de leg.3.Sp.

Si cui bis legauero, semel ei hæres dato, vel semel debeatur: Vlp. tractat in l.si ita sit adscriptum. de leg.1.

Si cui legetur, cum quatuordecim annorum erit. Vtimur, ait Vlp. certo iure, vt tunc sit quatuordecim annorum, cùm impleuerit: & ita Imperatorem decreuisse, Martian. scripsit. cùm sic relictum est, Cùm ad quatuordecim annos peruenerit, annua, bima, trima die: legatū est conditionale, & in diem, vt Vlp. docet in l. si cui legetur. de leg.1.Sp.

Si existimauerit hæres, si comprobauerit, si iustum putauerit. Vide Vlp. in l. si sic legatum. de leg.1.& decem quæ mihi Titius debet lego, & Titio decem, quæ mihi Seius debet legauero. Item Stichum, aut decem vtrum ego velim: ibid. Sp.

Si Stichum [illegible] ita legatum sit, Cùm in tutelam suam peruenerit: tunc debebitur, cùm viripotēs facta fuerit: autor Paul. de leg.3.Sp.

Si ita Titio legetur, fundum Seianum, vel vsumfructū eius sibi habeto: duo esse legata, & in arbitrio eius esse, an velit vsumfructum vindicare. Sed & ita leget: Titio fundum do lego, vt cum pro parte habeat: mihi videtur, ait Vlpianus posse dici partē habiturum. Videri enim fundi appellatione non totum fundum, sed partem appellasse: nam & pars fundi, fundus rectè appellatur, in fi. l. planè. de leg.1. Sp.

Si nemo filiorum volet, idem est, ac diceret: Si quis filiorum non volet, vt Bellonus rectè tradit, cap.14. lib. 4. Suppnt. Sp.

Si mei erunt, cùm moriar, serui scilicet ita relicti, Vlp. deberi negat, si modò ter sit testatrix. vt ita deberentur, si in solidum eius fuissent. l. Iuliano, iuxta Nor. tex. de leg.3. Sp.

Si morientur cum matre mea, quam pro parte hæredē institui. exponit Scæuola, de ann. legat. l. annua. Sp.

Si morte patris, sui iuris effectus fuerit.

Si Nerua cōsul factus erit, Titius hæres Attio det fundum: si non erit Nerua consul factus, Seius hæres Mæuio centum dato: Celsus exponit, in l. si illud. ff. de leg. 2. Spieg.

Si nupserit. Vide Caium. l. non dubium. de leg.3.

Si primus mihi hæres non erit secūdus, Titio decem dato: si secundus mihi hæres non erit primus, Seio fundum Tusculanum dato. vtrisque omittentibus hæreditatem, primo & secundo, quærebatur, substitutis, quos eis dederat, an & cui legata præstare debeant. Paul. respondit, ab vtroque substituto legata deberi, l. debitor decem. §. si primo. de leg.2.Sp.

Si qua filia mihi gignitur, ei hæres meus centum dato. Declaratur per Vlp. l. qui filiab. de leg.1. Sp.

Si quid in testamento, quod ante hoc tempus feci, legaui, cui dare volui: peto ab his vti tertiam partē pecuniæ filiæ meæ reddant, l. libertis. §. posthumis. ff. de adim. leg. Sp.

Si quid cui liberorum meorum dedi, aut donaui, aut in vsum concessi, aut sibi adquisiuit, aut ei ab aliquo datum, aut relictū est, id sibi præcipiat, sumat, habeat. Sensum ostendit Scæuola in l. pen. de leg.2 Sp.

Si (quod abominor) neque filia mea, neq; nepos meus, hæredes mei erunt, tunc portionem meam partis dimidiæ fundi illius ad libertos meos pertinere volo. extat apud Scæuol. in l. pen. de leg.2.

Si sine filijs decedat. Hanc cōditionem in testamento patris filio appositam, aliqui de masculis tantùm accipiendam putarunt, vt refert Alciatus, quibusdam coniecturis, quòd videlicet propriam filiam testator excluserat, & quod ex lege municipali masculi fœminis præferentur, consuluit ipse (cum enim ius dicebat) quamplurimos notæ prudentię patresfamilias: an si ipsi illis verbis testarentur, decedente filio neptem suam excludi vellent. negauerunt omnes, & huiusmodi sermone de vtroq; sexu se communiter intelligere professi sunt, scrupulosam recentiorum interpretationem omnes vno ore damnantes. Sp.

Si Stichus Seij factus, iussu eius hæreditatem adierit, rogo det. Paul. ostendit cur non valeat eiusmodi fideicommissum, l. sed et si sic. de leg.3.

Si Titius hæredi meo cauerit centum Mæuio se daturum, & hæres meus Titio centum dato. Item si Titius hęredi meo cauerit, se in municipio ex centum aureis opus facturum: tunc ei centum aureos hæres meus dare damnas esto. Itē, si tabulas chirographi mei hæredi meo reddiderit, hæres meus ei decem dato, item Stichū aut Pamphilum, verùm hæres meus volet, Titio dato. Item fundum Cornelianum & mancipia, quæ in eo fundo dum moriar, mea erunt, hæres meus Titio dato. Item Titio & Mæuio singulos seruos do lego. Item Titio seruum do lego, Mæuio alterum seruum do lego. Hæc legata per Iulianum explicantur in l. huiusmodi legatum. ff. de legat. 1. Sp.

Si volueris, Vlpiano tradente, quanquàm fideicommissum non debeatur ita relictum, tamē si ita ascriptum fuerit: Si fueris arbitratus, si putaueris, si existimaueris, si vtile tibi fuerit visum, vel videbitur. Non enim plenū arbitrium voluntatis hæredi dedit, sed quasi viro bono fideicommissum relictum. l. fideicommissa. §. quāquàm. de leg.3. Sp.

Si mi Mæuia & Nigidia filiæ meæ hæredes erunt, tùc Mæuia è medio sumito, præcipito, sibique habeto fundos meos illum & illum, cum casulis & custodibus omnium horum fundorum, & cum omnibus his agris, qui ad coniunctionem cuiusque eorum fundorum emptione, vel quolibet alio casu obtigerint. Item cum omnibus mancipijs, pecoribus, iumentis, cæterisq; vniuersis speciebus, quæ in ijsdē fundis, quove eorū cum moriar erunt:

erunt: vti optimi maximiq; sunt, vti ve eos in diem mortis meæ possedi, & (vt plenius dicam) ita vti claudentur. Speciem horum verborum Paulus recitat, de leg.3. & enucleat ibidem.Sp.

Si te hæredem solum instituam, & scribam: vti monumentum mihi certa pecunia facias. Pompo. declarat in l. Q. Mutius.de ann.leg.Sp.

Sibiq; eos habere, possidere volo, ea lege & conditione, ne quis eorum partem suam vendere, donare, aliúdve quid facere alij velit. quod si aduersus ea quid factum erit, tunc eas portiones prædiúmve cum taberna ad rem pub. Tusculanorum pertinere volo. Ad speciem, quam subdit Scæuola in l. pater filium.§. quindecim, respiciendum tibi est.Spieg.

Si Stichus & Dama serui mei in potestate mea erunt, cum moriar, tunc Stichus & Dama liberi sunto, & fundum illum sibi habento. Iabolenus elucidat in l. qui cócubinam de leg.3.

Sticho seruo meo hæres quinq; dato: & si Stichus hæredi meo per biennium seruierit, liber esto. l.qui concubinam.§.cum testamen.de leg.3.Spieg.

Stichum Sempronio do lego. Si Sempronius Stichum intra annum non manumiserit, eundem Stichum Titio do lego. Vide Iulian. in l. si quis testamento. de leg. 1. Spiegel.

Stichum aut decem hæredes danto. Celsus ait, non potest alter hæredum quinque, alter partem Stichi dare sed necesse est vtrunque, aut Stichum totum aut decem soluere.

Stichus nutricis meæ nepos liber esto, cui decem aureos annuos dari volo. l. Stichus.ff.de alim.legat.

Taberna purpuraria. Paul. de leg. 3. Pater filiæ tabernam purpurariam, cum seruis institutoribus & purpuris quæ in diem mortis ibi fuerunt, legauit: neque precia purpuræ condita, neque debita, neque reliqua legata contineri placuit, autor est.Sp.

Tabernam meam, vti nunc est, do lego. Vide Pompon. in l.1.de seru.leg.

Titio fundum do lego, si hæredi meo decem dederit. Vide l.si quis testamento.de leg.1.

Titio cum Seio do lego. Martianus ait, vtrisque legatum est, sicut si fundus cum domo Formiana legatus esset. Spieg.

Titius & Seius hæredes sunto: si Titius & Seius hæredes non erunt, Caius hæres esto. quo sensu hæc verba accipienda sint, pulchrè disserit Alciat. Parer. lib.5.c.7. Spieg.

Titio filio nomina ex Calendario, quæ elegerit filius meus sibi, viginti dare damnas sunto sine dolo malo.

Titio fundum detracto vsufructu, lego, vel Seio eiusdem fundi vsumfructum hæres dato. l.si alij.ff.de vsu & vsufruct.

Titio Seiana prædia, sicuti comparata sunt do lego. Casum habes apud Paul.in l.prædijs.de leg 3.Sp.

Titio Stichum do lego, si Pamphilum non elegerit: simile est, atque ita legatum fuisset. Titio, Stichum aut Pamphilum, vtrum eorum volet, do lego. l.cum ita.ff.de opt.leg. Sp.

Titio vsumfructum fundi lego: quotiesq; capite minutus erit, eundem vsumfructum ei do. Caius explicat in l.in singulos.ff.de ann leg.Sp.

Titio hoc amplius dari volo decem aureos quos mihi hæredes Caij Seij debent, aduersus quos ei actioné mandari volo, eiq; eorundem pignora tradi. Vide Scæuolam de leg.3.l. nomen.

Titio centum aureos hæres præsenti dato. Vide Papin.de leg.3.

Titia vxor mea tantulam partem habebat, quantulam vnus hæres. Adi Iabolenum de leg.3.l.qui concubinam. §.primo.

Titiæ textores meos omnes, præterquam quos hoc testamento alijs legaui, lego. Plotiæ vernas meos omnes, præterquam quos alij legaui, lego. Vide Pomp.de leg. 1. Ibid. in fin.l.Titiæ. nihil differt, idem Pompon, ait, vtrum ita legetur Titio & Mæuio: an ita, Titio cum Mæuio: vtrobiq; enim coniunctim legatum videtur Barto. ex hoc tex. colligit, Inter & Cum nihil distare ad personas relata.Sp.

Titiæ amplius, quàm dotem, aureos tot hæres meus dare damnas esto: manifestum est, inquit, Iulian. doté quoque relegasse, l.qui ita leg.ff.de dot.rel.

Titiæ vxori meæ quanta pecunia ad me ex stipulatione dotis eius nomine peruenit, quæ dos est dotalibus duobus consignatis instrumentis centum aureorum. l. vlt.ff.de dot. releg.

Stichum aut Pamphilum, vtrum hęres meus volet, Titio dato: dum vtrum velit dare, eo die quo testamentum meum recitatum erit dicet: Pompon. interpretatur in l.statuliber. de leg.2.Sp.

Stichus, si decem Titio dederit, vel Capitolium ascenderit, liber esto. Legatum esse vtile, autor est Iulian.in l. quæsitum est.§.1.de leg.1.Sp.

Stichus liber esto: & vt eum hæres artificium doceat, vnde se tueri possit, peto. Verba huius fideicommissi interpretatur Caius de leg.3.l.Stichus.

Te Titi rogo, fideiq; tuæ committo, vt margarita quæ tibi pignori dedi, vendas: & deducto omni debito tuo, quod amplius erit, id omne filiæ meæ restituas. Africanus quomodo sit accipiendum: tradit in l.si seruus legatus.§.qui margarita.de leg.1. Sp.

Te rogo Luci Titi, vt ab hærede tuo petas dari Mæuio decem aureos. Paul. respondit, vtile futurum fideicommissum, scilicet vt mortuo Titio, ab hærede ei[9] peti possit. l. sed & sic.de leg.3.Sp.

Te fili rogo, vt prædia quæ ad te peruenerint, pro tua diligentia diligas, & curam eorum agas, vt possint ad filios tuos peruenire. Secundum Vlp. magis consilium exprimunt, quàm fideicommissum. Cætera vide in l. fideicommissa.§.hæc verba.de leg.3. Sp.

Tite fili hoc ampli[9] de medio sumito legata mea, quæ mihi tam pater tuus præsens, quàm Clælius iustus frater patris reliquerunt. Scæuola explicat de leg.3.in l.vxorem.§.fœlicissimo.

Vt habeant, vnde se pascant. Aburnio exponente.l. pen.de aliment. leg. hæc adiectio magis ad causam prælegandi, quàm ad vsumfructum constituendum pertinet. Spieg.

Ventrem cum liberis in possessionem esse iubeo. Vide Martian.in l.si quis legauerit.de leg.1.

Veto aút ędificium de nomine meo exire: sed ad vernas meos, quos hoc testaméto nominaui, pertinere volo.

Vina mea, & vestem meam. Vide Pomp.in l.nuper.ff. de.leg.3. Sp.

Volo prædia dari libertis meis. Quod si quis eorum sine liberis vita decesserit, partem eius ad reliquos pertinere volo. Vide Papin.in l. cum pater filios. §. volo. ff. de leg. 2. Sp.

Volo, vt omnia quæ subiecta sunt, firmitatem habeát. Maximo domino meo denariûm quindecim millia, quæ depositi nomine a Iulio Maximo patruo eius accepi, vt illi cum in virum prouectus esset, restituerem: vt maxi[illegible] vsuris in triginta millia excurrant, ei restitui vol[illegible] patruo eius [illegible]. Hunc locum Haloan[illegible] [illegible] codicillis [illegible]

Vxori p[illegible]

Vxori [illegible] que dum [illegible] annos impleat octodecim. Vide Scæuolam.ff.de vsu & vsufruct.Sp.

Vxor mea, quicquid ei comparaui, & quod mihi dedit, é medio sibi sumat.l.vlt.ff.de dote releg.

Vxori meæ, dum cum filio meo Capuæ erit, hęres meus ducenta dato. Iabole.exponit in l.qui concubinam.§. pen.de leg.3. Sp.

Vxori meæ, quicquid viuus dedi, donaui, vsibusque eius comparaui, concedi volo. Scæuol. declarat in l.vxori suæ.§.1.de leg.3.

Vxoris causa parata. Vlpian. de leg.3. hoc legatum ait, generale est, & continet tam vestem, quàm argentum, aurum, ornamentum, cæteraque quæ vxoris gratia parantur. Sed quæ videntur vxoris gratia parata? Sabinus ita scripsit: Quod in vsu frequentissimè versatur, vt in legatis vxoris adijciatur, quod eius causa paratum sit, hanc interpretationem obtinuit: quod magis vxoris, quàm communis promiscuiq; vsus causa foret paratum. Lege item, Quæque eius causa parata sunt. &, Emptum. Spieg.

Vxori meæ vestem, mundum muliebrem, ornamenta omnia, aurum, argentum, quod eius causa factum, paratumq; est, omne do lego. Trebatius hæc verba, Quod eius causa factum, paratumque est: ad aurum & argentum duntaxat referri putat, Proculus ad omnia. Quod & verum esse, Iabolenus testis est, de leg.3. Spieg.

Vxori meæ lateralia mea viatoria, & quicquid in his conditum erit, quæ membranulis mea manu scriptis continebantur, neque exacta erunt, cum moriar, licet in rationes meas translata sint, & cautiones ad actorem meum transtulerim. Ad casum horum verborum ergo Scæuola respondet in l. pen. de leg.3. Spieg.

Finis Legatorum.

LEGATVS dicitur ille, qui missus est, & cui mandat proconsul iurisdictionem, & dicitur legatus proconsulis. l. legatus. ff. de offic. procons. & legati & Legatus domini Papæ dicitur. de cuius officio tractat tit. de off. leg. lib.6. Ioan. Bello. Etym. Est igitur legatus inter cætera Vicarius quem cedere oportet redeunte Imperatore aut consule. Est enim locum tenens & fiduciariam superioris operam obtinens Bud. in l. posteriore. ff. de orig. iuris. Solent proconsules ob rerum gerendarum multitudinem in prouincia legatos statuere, qui non propria, sed mandata iurisdictione vtuntur, quos priùs quam in prouinciam peruenerint, sibi substituere possunt. Atq; hoc modo intelligitur legatus. ff. & C. in tit. de officio procons. & leg. Vbi ea, quæ de legati adfert officio Fenestella, lib. de magist. Rom. cap.27. colliges, & plura alia. Cæterùm, iure canonico, tit. de officio leg. aliter accipitur legatus, Pro cuius rei intelligentia, præmittendum est ex D. Io. Corrasio, quod ille scribit, c.3. eius paraphrasis sacerdot. nempe legatorum triplex fuisse ius. Aut enim dicuntur à latere, aut missi, aut legati. Quorum illi proximi pontificiæ potestati sunt. c. mandata. de præsump. Sic vocantur cardinales, qui à papæ latere in certam prouinciam destinantur. c. ad eminentiam. de senten. excomm. Reliqui verò, qui à sede apostolica mittuntur, non ex principis latere assumpti, missi appellantur ab interpretibus, incognito legislatori vocabulo, qui hos non missos, sed legatos simpliciter vocat. tot. tit. de offic. leg. Sunt & alij, qui suarum prætextu ecclesiarum legatione funguntur, c.1. de offic. leg. in 6. vt Eboracensis archiep. c.1. de appell. & Cantuariens. c.1. de offic. leg. quos ideo Hostien. & alij, nouo vocabulo, natos vocant, quia legati nascuntur, dum his ecclesijs præficiuntur. Io. Monachus c.1. de offic. leg. in 6. [illegible] Plura in proposito & longè diuersa vide apud Octa: vestrium in actionem Romanam lib.1. c.1. vbi Anton. Grauatius in addit. Est & legatus qui mandata sui principis refert, & nunc orator appellatur. l. Iulia. ff. ad l. Iul. de vi publ.

LEGATVS mandata sibi iurisdictione iudicis, dandi ius non habet secundum Paul. in l. legatus. ff. de off. procons. & leg. Inuenio tamen, quòd Politianus vir doctiss. in suis Miscellaneis, centuria 1. c.78. refert, in archetypis Pisanis negatiuam Non minimè legi, maleq; hic secundum eum additam esse. & hoc etiam sensit eodem loco glossator noster. quod ad multa conferre videtur & maximè, quia euadimus difficile contrarium. l. à iudice. C. de iud. & l. prætor. circa princ. eod. tit. in Pandectis. cum quibus iuribus hoc modo concordabitur. & istam lectionem etiam approbat Ludo. Bologninus. Cotta.

LEGATIVVM, vt Martian. de mune. & honor. ait, dicitur viaticum, quod interdum solent accipere legati, qui ad sacrarium principis mittuntur. Maff.

LEGE agere, est in iure id quod lege aliqua institutum est, agere. Itaque legis actiones sunt formulæ agendi in iure apud eum qui iuri dicundo præest. veluti: Emancipatio, abdicatio, adoptio, manumissio per vindictam, in iure cessio, tutoris in iure datio, postulatio iudicij recuperatorij, postulatio bonorum ex edicto, stipulationes & satisdationes quæ in iure fiunt. Hinc Magistratus apud quem legis actio est, dicitur is apud quẽ aliquid eorum agere ius est. Modestinus l.4. ff. de adopt. Magistratus apud quem legis actio est, & emancipare filios suos, & in adoptionem dare potest. Martianus. l.2. ff. de off. procons. Apud legatum verò proconsulis nemo manumittere potest, quia non habet iurisdictionem talem. Vlpian. Nec adoptare potest. omnino enim non est apud eum legis actio. Idem l.1. de off. iurid. Adoptare quis apud iuridicum potest: quia data est ei legis actio. Paul. Sentent. libr.2. Apud magistratus municipales, si habẽt legis actionem, emancipari & manumitti potest. Sed de legato quæsitum est, propter l. apud proconsulem, ff. de manu. vind. Ego rem sic distinguerem vt ciuis Rom. ciuem Romanum facere apud legatum non posset: peregrinus verò librum è seruo facere etiam apud Proconsulis legatum posset. Legati enim proconsulum ius dicebant, vt ex Pandectis patet, & ex Epist. Ciceronis lib.13 & oratio. pro Flacco. Legis autem actionem ciuium Romanorum propriam fuisse, locus ex eadem orat. quem subijciam demonstrat. Q. Naso iudex sumitur, qui cum sententiam secundum Plotium se dicturum ostenderet, & ab eo iudice abijt, &, quòd iudicium lege non erat, causam totam reliquit. Sic enim vetus codex legit, cum in vulgatis ABIRET nullo sensu scriptum sit. Loquitur autem de Heraclide peregrino, qui cum ciue, senatore, C. Plotio agebat. Patet etiam ex Fabij lib.3. c.6. infames lege agere non potuisse. Non habes ius abdicandi: quia ignominioso non est actio. habeo ius, quia abdicato actio non est. quæritur quid sit actio: id est, quid sit legis actio. Hotom.

LEGE hac, pro hoc iure, hac conditione, vel hoc pacto. Alber. indicat exempla. Spieg.

LEGE obuenire, hoc est, per legem contingere: vt obuenire hæreditatem dicitur, quod nobis per hæreditatem contingit. Vlpian. Excipiuntur autem arma, quæ quis commercij causa habuerit, hęreditateue ei obuenerint. Spieg.

LEGE rogatum est, hoc est, solenniter decretum. Forma enim legis rogandæ hæc erat. Primùm deliberabatur à senatu consultante, num vtilis esset lex tum ferenda: deinde si è republ. videbatur, proponi solebat populo tribus nundinis: tertio autem nundinarum foro rogabatur populus à consule, hoc est, interrogabatur, an id placeret, quod patres statuissent. Vide inf. Rogari lex tum dicitur. & Old. in restaurat. Polit. Spieg.

LEGES tenere non est verba earum scire, sed vim & earum potestatem cognoscere, quid velint imperare, vetare, permittere, punire. Hæc enim vis legis est l. legis virtus, de legibus, intelligere etiam quid ex eis per consequentiam trahi possit seu colligi. Drosæus in Methodo iuris.

LEGE vendere, vt Lege agere, id est, legitimè, Recht vnd redlich.

LEGEM dixit testator. l. Lucius. § Lucius. ff. de fideicommiss. libert.

LEGE antiqua, quæ Regia nuncupabatur, omne ius omnisq; potestas populi Romani in imperatoriam trãslata est potestatem. constitut. ff. 1. §. cùm enim lege. Certè dici id solet potius modestiæ causa, quàm quòd vlla

vlla vnquam lex liberè fuerit lata de constituendo im- ... processit sub natiuitatem Christi seruatoris nostri ...

LEGE agere. Lictorem lege agere iuberet (vt ait Liuius lib. 26.) id est, vt ex officio suo ageret & sententiam in damnatos exequeretur, τὸν νόμον χρῆσθαι. Valerius lib. 3. aliter accipit. Deligatis ad palum hostibus, literas à patribus conscriptis, nequicquam Capuanis salutares accepit. In sinistra enim manu, sicuti erant traditæ, reposuit, ac iusso lictore lege agere, tum demum aperuit. Lege agere pro vinctos virgis cædere, & deinde securi ferire posuit, exequendo scilicet sententiam, quam eis tulerat. Budæus in prioribus annotat.

LEGE iudiciaria quid disponeretur, quæsitum est superioribus diebus: de qua etiam in prioribus memorabilibus fecimus mentionem. & legitur apud Ciceronem, aliosque auctores, in varijs locis. propterea declaro: eoque libentius, quia à gentilibus meis originem duxit. Nam cum Sylla ad diminuendam plebis potentiam multos ei magistratus ademisset, Aurelius Cotta prætor legem tulit, vt plebi liceret interceptos magistratus reassumere. & ob hanc legem communicata sunt iudicia senatui, & equitibus Romanis, & tribunis ærarijs, vt ex his tribus ordinibus lecti iudices res iudicarent. Et hoc factum est eo tempore, quo Verres à Cicerone accusatus est. vnde & lex iudiciaria, Aurelia dicta est. Cott.

LEGEM dici, dari, conscribi, inseri, consignari iuris auctores dixerunt l. 15. §. fin. de stat. lib. l. 14. ff. com. præd. l. 13. §. idem Iulianus. ff. de actio. empt. l. 40. de pactis l. 16. ff. de manu. vindict. l. 15. §. si quid. de damn. infect. l. 42. ff. de mor. caus. dona. Briss.

LEGEM dare contractui. Legem dare est formam dare, per l. in conuentionalibus. ff. de verb. oblig. id est, me eam præfigere, quatenus eat vis contractus. l. legem. C. de pactis. Forcat. in Necyom. dial. 89. num. 4.

LEGEM dominari vult Aristoteles, non hominem. Qui legem, ait, volunt ciuitati dominari, hi videntur Deum ac leges dominari velle. Qui verò hominem dominari volunt: hi beluam præficiunt. Legē accipi vult, pro naturali ratione diuinitus indita, ex qua ducatur certa viuendi forma! Per hominem intelligi solam autoritatem humanam, quia sic placeat, sic receptum sit. Non verò quòd magistratum damnare velit, quem mirum in modum extollit vbique. Old.

LEGEM Græci olim, Demosthene teste, sic ferebant ad populum: In primis à legislatore palam recitabatur. Deinde in loco maximè conspicuo proscribebatur ad tertiam concionem vsque. Tum à scriba legebatur, vt quisq; si quid non e Republica existimaret, liberè proferret. Postremò nomothetis, qui ex iudicibus iurati deligebantur, dari consueuit, vt eam denuò perpendentes vel exequerentur, vel antiquarent. Old.

LEGEM, hoc est pactum, pactionem, apertius conscribere apud Papin. l. veterib. ff. de pact.

LEGEM Locris fuisse Demosthenes scribit, vt si quis nouam legem laturus esset, exponeret eam prius populo, inserto collo in laqueum, qui, si lex displicuisset, ita tim constrictus autorem nouæ legis strangularet. Oldendorpius.

LEGEM naturæ appellant Theologi rationem communem, cultum vnius Dei dictantem, hominumq; inuicem charitatem, quam in communem sensum, id est, notiones anticipatas cadere volunt. Cic. summam & æternam legem appellat prudentiam illam, rationemq; communem naturæ humanæ ingenitam, quasi particulam quandam diuinitatis, quæ sectandæ nobis autor est iustitiæ, auersandæque iniustitiæ. Vide Bud. in prior. annot. Spieg.

Ita LEGEM venditionis, locationis, donationis, traditionis intelligimus in tit. de contrah. empt. passim & in l. 16. §. vlt. ff. de seruit. vrb. l. 19. ff. de seruitut. rust. l. 6. ff. comm. præd. l. 27. ff de man. vind. l. 1. ff. de loco publ. l. 3. §. cæterum. ff. vt possid. l. 1. ff. de superficiebus. l. 77. ff. pro soc. Theoph. Instit. de success. bonor. legem venditionis bonorum ... vertit. Sic legem oleæ vendendæ apud Cato. de re rust. Et Manilianas venalium vendundorum leges accipe apud Cic. lib. 1. de orato.

LEGERE aliquid contingit tribus mod. aut oculo mentali tantum, absque aliquo extrinseco actu. aut oculo corporali tantum iuxta illud vulgatum: aliud est legere, aliud intelligere: Aut mixtim corporali & mentali. vt etiam videtur considerasse in pulchra quæstione Andr. Sicul. in reper. l. cum acutissimi. col. 76. C. de fideicom. Proinde in proposito decidit sing. Bald. in c. constitutis. el. 2. circa fin. de test. quod qui casu fortuito legit transcursoriè attestationes, non dicitur didicisse testificata. & pro sing. commendat D. Fel. super prima gl. Decretalium. in pr. col. vers. adde primò. & alibi etiam elegenter decidit Gem. in c. cum personæ. ad fin. principij. per gloss. ibi. de priuileg. in 6. quòd non dicitur informatus, nec dicta testium perscrutasse, vt excludi debeat à noua productione, qui simpliciter & transcursoriè processum legisset. quem refert, & alijs similibus comprobat Decius cons. 81. viso processu. in 2. col. vbi etiam citat Bal. in 1. §. inspectio. ff. quemad. test. aper. dicentem per illum textum. quòd non videtur inspexisse dicta testium, qui ea non legit ad intellectum. & Dec. vbi eadem reassumit, cons. 214. in 3. dub. Et ideo opportunè dicebat Salyc. in l. si ex cautione. in vlt. col. C. de non nu. pec. Sileant qui scripta tantum discurrunt, & propter frigiditatem stomachi in eis contenta non digerunt: quod dictum reassumit etiam D. Alexan. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. col. 18. circa medium. ff. de verb. oblig. & D. Ias. Instit. de actio. in rubr. in 2. col. & in l. non dubium. in primo not. Cod. de legib. & alibi sæpè. Sunt enim multi, vt etiam testatur Innoc. in præfatione Decretalium, qui multa legunt, sed vacui recedunt: qui mente quidem intellectum percipiunt, sed in cordis desiderio seruanda non ponunt: similes illis qui (vt dicit Hieremias) venerunt ad hauriendam aquam, sed vasa sua vacua reportauerunt. & ideo text. multum sing. in cap. omnes. 38. distinct. disponit, quòd Metropolitanus diligenter inquirat, an episcopus consecrandus habeat legem in promptu scrutabiliter, & nō transitoriè. & est sing. text. in hoc secundum Andr. Sicul. in tractat. de præstan. Card. in 10. quæst. primæ partis. in prima col. Et per supradicta ab aliquibus mod. reprobari solet notabile dictum D. Antonij, in c. fraternitatis. de testib. vbi dicebat, quòd etiam qui mente solum legit dicta testium, non potest alios testes producere. tamen iudicio meo, diuersum est transcursoriè legere, & legere mentaliter: quia primo casu non ita præsumitur bene intellexisse, sicut in ij. hoc dictum D. Antonij in specie commendat Andr. Sicul. in commento d. l. cum acutissimi. col. 7. circa med. & col. 75. C. de fideicom. & secundum hoc dictum Do. Antonij debet intelligi, quod alibi notat Baldus in l. non est ferendus. per illum text. in 1. not. ff. de transact. quòd ille qui vidit testamentum, præsumitur habere notitiam totius testamenti. quem sequitur Do. Alexand. cons. 102. visis & ponderatis his. col. 2. versic. & istud sufficit. lib. 1. Cotta.

LEGES agris dicuntur de eorum conditionibus l. 1. §. fin. ff. de aqua quotid. ab ijs, qui agros constituerunt, & finierunt, vt Hyginus libr. de limitibus agrorum significat.

LEGES aranearum telis non oportet esse similes, vt potentioribus facilè cedant, tenuiores autem retineant.

LEGES cancellos eleganter Isocrates appellat, flagitijs hominum circundatos, ne transiliant mali, quibus solis lex est posita. Rom. 13. Old.

LEGES condere, pro componere, vel scribere, apud Cic. de Legibus & Iurisconsul. in l. omnes populi. de iust. & iur. Solius autem Principis est, condere leges communes. An autem quælibet communitas possit condere ius proprium, id est, statuta, & super quibus rebus, & an possint mutari, & qualiter intelligantur, cum quibusdam alijs, Bart. in d. l. omnes populi, effusè tractat. Pro moribus autem nostræ Germaniæ, decuriones, seu primores ciuitatis, qui nomine populi in maioribus negocijs conuocari solent (quos dicimus maius consi-

concilium) hi cum totum repræsentant populum, sufficiunt ad condendam legem, seu statutum: immò duæ partes sufficerent, dum omnes essent vocati. l. nominationum. C. de decur. lib. 10. l. nulli. ff. quod cuiusq; vniu. nom. Super his tamen, quæ sunt iuris diuini, & respiciunt spiritualia, non possunt statuere. Quod latius tractant Doctores: Iuris quidem Pontificij, in c. Ecclesia sanctæ Mariæ. de constitut. Ciuilis autem, in l. iam allegata. Sanè sciendum, quod leges condere, vt tradiderũt quidam, in manu fuerit cuiusq; Iurisconsulti, non tantum earundem promulgandarum, mos non recipit, qui patet in l. 2. §. 1. ff. de orig. iuris. sed etiam Iustiniani verba reclamant. Nec enim ociose dicit in §. responsa prudentum. Insti. de iust. & iur. Quorum omnium sententiæ & opiniones eam autoritatem tenebant, vt iudici recedere ab eorum responso non liceret, vt est constitutum. Alioqui verbum, Omnium, quod hic colligit, non distribuit, frustra fuisset positum post dictionem, Quorum. Præterea, Ab eorum responso, scilicet omnium, & non Responsis, scriptum est. Vnde notabiliter doctiss. Salomonius colligit. Quòd sicut vna dicitur sententia in quam omnes consentiunt. §. Senatusconsultum. Institut. de iur. natur. gent. ita vnum responsum in quod plures respondẽdo consentiunt: quemadmodum cõmunis opinio, vna opinio. Vide Alexand. Neapolit. 23. lib. sexti. Sciendum tamen, quòd nulla legum erit vtilitas, si in literis tantum consistat, non etiam per ipsa facta atque opera subditis vtilitatem de se præbeant. Nouell. de prouin. præsid. const. c. 61. Spieg.

LEGES, Dei verbo confirmatæ, quas in animis hominum insculpserat, quoniam propter originis vitium, obscurata est, in hominibus naturalis noticia, viua voce renouatæ sunt, atque in tabulas lapideas decem præceptorum descriptæ: quæ monitore Old. diligenter perpendendæ, sunt ceu fontes 12. Tab. & totius iuris Gentium & Ciuilis. Spieg.

LEGES 12. Tab. a quibus petitæ translatæq;, & quo loco perscriptæ fuerint, docet Pomponius l. 2. ff. de orig. iur. Liuius. lib. 3. Harum commeminere M. Cicero varijs in locis, & libri nostri Digesta & Codex, Nouellę & Institutiones. Has collegi lib. 4. veteris Iurisprudentiæ. Has sacratas adpellat Cic. lib. 2. de Legib. vbi falsò his sacratis legib. pro 12. sacrat. legib. ex quibus iura nostra dimanasse constat.

LEGES explicantem semper rationem dubitandi (sic enim vocant) & decidendi ostendere oportet, nedum ponere simpliciter casum, vt vulgò faciunt. Hoc est, oportet primùm regulam summi iuris vnam aut plures indicare, quarum ductu diuersum videretur dicendum. Deinde demonstranda est æquitas ex qualitatibus facti, quæ talem diffinitionem postulauerint. Sic enim totum apparebit legis latoris consilium, quod Celsus vim & potestatem legis appellat, in l. scire leges. ff. de leg. Oldendorp.

LEGES humanæ. Vide suprà, Humanæ leges. & paulò pòst, Lex humana.

Cæterùm & municipijs suæ erant leges, quæ municipales leges vocantur. l. 25. ff. ad municipal. l. 1. ff. de albo scrib. l. 3. & l. vltim. ff. de decret. ab ord. fac. l. 11. §. 1. ff. de munerib. & hono. l. 3. §. diuus. ff. de sepul. viol. l. 10. ff. de decurion. l. 6. ff. quod cuiusq; vniuersitat. l. 3. §. planè. ff. quod vi aut clam. Et ea lex significatur in l. 3. ff. quod cujusque vniuersit. l. 12. ff. de appellation. Briss.

LEGES multatię. Tres leges de re mulctaria latę fuisse inueniuntur. Ex quibus primam tulit Spieg. Tarpeius Capitolinus, & A. Aterinus Fontinalis Coss. Vnde etiam ipsa lex, tam Tarpeia, quàm Aterina dicitur. Quare autem lata sit, ostendit Gellius lib. 11. cap. 1. Alteram autem legem Festus latam scribit, de modo mulctarum à T. Menenio Lanato, & P. Sextio Capitolino, &c.

LEGES necessariæ in Republica: quia impossibile est ciuitatem sine legibus diu constare: nec magis, quàm ędificium sine fundamento. Et populus Romanus viginti vix annis potuit sine certo iure viuere, quin leges à Gręcis peterentur. Videbant enim futuram, nisi certis vterentur legibus, extremam Reipublicæ calamitatem. l. 2, §. exactis deinde regibus. ff. de orig. iur. Oldendorp.

LEGES naturæ [illegible], quod sint noticiæ diuinitus impressæ mentibus hominum, nobiscum nascentis: hoc est, Iudicia quædam de moribus, quæ sunt quoddam mentis lumen, sicut oculis suum lumẽ inditum est. Idem apposite explicat inibi, quæ sint præcipuæ leges naturę: iudicatque, totam Philosophiam moralem, re ipsa, & vere esse explicationem legis naturæ. Vide infra, Lex naturæ, & Oldend. tit. 2. in Isagog. ibi: Ius autem, vel Lex naturæ. Spieg.

LEGES perpetuas, Doctores vocant, in corpore iuris inclutas.

LEGES Romanorum, & præscripta iuris, commentatores, relicto æquitatis studio, adeò multiplicarunt, & altercationibus obscurarunt, vt neque principium, neque exitum inuenias æquitatis. Nam humanus anim' a loquin fragilis confunditur tanta traditionum multitudine: &, cùm incidit casus, nescit, quò se vertat, [illegible] potest certam tenere rationem ad inuestigãdum bonum & æquum. Paucitas itaque legum & certituto, longè vtilissima est. Old.

LEGES scriptæ sunt propterea, ne quis ab eis discedens, arbitrio suo figat atque refigat æquitatem, vt Vergil. dixit. Quamobrem Athenienses, qui certas habebãt intra mediocritatem descriptas legũ formulas, ad quas exigerent æquitatem incidentium negotiorum: præferendi sunt Lacedæmonijs, qui committebãt omnia non scriptis moribus, quibus sæpenumero gliscentibus, perniciosè admodum errabant. Old.

LEGES scriptas habere necessarium, quia non posset politia fæliciter conseruari, nisi scriptæ essent. Idq; constat multis rationibus. I. Homo est fragilis, potest falli, & propter corruptam Adæ lapsu naturam, omnes (vt Dauid dixit) sumus mendaces. Igitur non esset tutum Magistratui cõmittere omnia pro arbitrio statuere sine scripto. Quò pertinet, quod Aristoteles lib. Ethico. 5. dixit: Non homo imperet, sed ratio. II. Exemplum nobis edidit Deus in veteri Testamento. Nam, cùm vellet Hebræos rectissimè inter se consentire: certas leges tulit, vt ex præscripto res iudicarent. Qua de re Moses gloriatur coram toto populo, Deutero. 4. III. Tam magistratuum, quàm subditorum interest, vt habebant scriptas leges: Magistratuum, quò sciant, quid imperandũ: Subditorum, vt intelligant, quatenus obtemperandum sit, quum sciant eum iuxta legẽ imperare. Nam & ipsum ius honorarium, viua vox est iur. ciuil. scripti, inquit Martian. ff. de iust. & iu. loquens de iure Prætoris Romani magistratus. Old.

LEGI derogare est, cum pars detrahitur: abrogare vero legi est, cum prorsus tollitur. l. derogatur. ff. de ver bor. significat.

LEGIBVS & præmia proposita sunt virtutibus, & supplicia vitijs, hoc est per leges. Fuit consuetudo Athenis, vt ciues benemeriti donarentur immunitate: quam Demosthenes defendit aduersus Leptinem, qui contra istam immunitatem legem ferre volebat. Meminit eius Cic. in Orat. Spieg.

LEGIBVS soluere. Budæo, quod dispensare est apud recentiores. Porrò, Legibus solutum esse Principem, Vlpian. autor est tit. de legibus. Vnde quidam, haud scio quàm rectè, plenitudinem potestatis deriuant: quæ si est in Imperatore, vt certè est, sed ad bonum duntaxat. Nã, vt Papin. tam eleganter, quàm verè dixit, Quæ facta lædunt pietatem, æstimationem, verecundiam nostram, nec facere nos posse credendum est. Quin & illud Alexand. Imp. notum est in l. filius. de condit. inst. Nihil tam proprium Imperij est, quàm legibus viuere. Custos itaque, non violator legum Princeps esse debet: qui diuersum loquuntur, ait Salomon. Principibus adulantur. Spieg.

EX LEGIBVS Mosis multas in suas leges transtulit Solon. quod & Diodorus Sicul. scribit, & ostendi in libro Veter. & mediæ Iurisprudentiæ: illic videas.

LEGIO diuidebatur in decem cohortes, cohors in quinquaginta maniplos: maniplus, viginti quinque milites continebat. Totum quoque exercitum in cohortes diuidere consueuerunt, vt singulis centurijs, singuli præficerentur centuriones. Primam autem centuriam, quę & numero militum, & dignitate præcedebat, Primipilum vocabant: vnde Centurio primipilus appellari cœpit. Gubernabat autem quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites in prima acie, habebatq; præcipuum Romani imperij signum Aquilam.

LEGIO, incerto numero militum & peditum constabat. Romulo primum regnante, Legio ex peditibus MMM. equitib. verò, CCC. fieri cœpta est: quam quòd ex lectis militib. confecerat, Legionem appellari maluit. Alex. Neapol. Genial. dier. lib. 1. cap. 5. Posteà auctę sunt Legiones. Vide ibid. apud eundem. Porrò legionem eandem haberi, ex qua multi decessissent, quorum in locum alij subiecti essent: & populum omnem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuisset, cum ex illis nemo nunc viueret, autor Alfenus l. proponebatur. ff. de iud. Spieg.

LEGIONEM tamen ad quatuor millia initio redactam, historiæ multis locis testantur, vnde & quadrata Festo dicta est, variatam tamen eam pro vsu reipublic. & senatus arbitrio, vt modò quatuor, modò quinq; modò sex millium scriberetur, Liuius plurimis locis testatur. Nam lib. 21. belli Punici legionem quinq; millium peditum, li. 42. belli Persici, itidem legiones quinorum millium conscriptas tradit. Libro vero 44. exercitum in Macedoniam missum, ita vt in singulas Romanas legiones non plus quam sena millia peditum, CCC. equites essent. Quin etiam Polybius memoria sua legiones ex quinis millibus conscribi retulit. Et Festus. C. Marium primum legionem sex millium conscripsisse testatur, quòd non senatus decreto, sed Imperatoris consilio factum ex Salustio docet Sigonius, libr. 1. de antiquo iure Quiritum, cap. 15.

LEGIO a legendo, hoc est, eligenda dicta est, vario semper numero. Nam talis exercitus delectissimis constabat militibus. ein außerlesen Kriegßheer. Vnde miles legionarius, qui ad legionem pertinebat: & miles auxiliarius dicebatur.

LEGIONVM cognomenta varia nemo Dione Niceo clarius diffusiusq; explicauit libr. 55. historiarum, teste Alciato lib. Parerg. 6.

LEGIS verbum generale est: eo enim omnes iuris partes continentur, idq; ex M. Cicero. 1. de legibus intelligi potest. Speciale quoq; est: quo sensu accipitur. §. lex est. Instit. de iur. nat. gentium & ciui. quo loco rogante, non interrogante, legendum admonent Gellius, & Festus. Hoc sensu variæ extant in libris Iuris Ciuilis: quas coegerunt Zasius & Franc. Hotomannus post quorum terga spicilegium faciam in fine Thesauri. Prat.

LEGIS appellatione simplici apud Iuris consultos nostros & Ciceronem, significari solet lex 12. Tabularũ. Bald. in tit. de iur. nat. gent. & ciuil.

LEGIS autem multiplex est acceptio. quandoque enim pactum significat, & conditionem obligationi dictam l. 22. ff. de sta. hom. l. 1. ff. de in rem verso. l. legem. C. de pact.

LEGIS actio, pro formula persequendi, quæ ex Lege ciuili componitur. l. 2. §. deinde ex legib. ff. de orig. iur. & appellabatur, inquit Pomp. hæc pars iuris, Legis actiones. Porrò supra indicauimus Legis actionem apud iudicem esse vel magistratũ, est eum habere legitimam & ordinariam iurisdictionem. Martianus in l. 3. ff. de off. Proconsl. distinguens inter Proconsulem & legatũ eius. Quia, inquit, non habet iurisdictionem talem: scilicet ordinariam. Quod declarans Vlpianus in l. seq. Omnino enim, ait, non est apud eum legis actio: q. d. non habet quicquam potestatis proprio iure, sed alieno. Spieg. ex Budæo.

LEGIS actio quid, & qua olim verborum solennitate fiebat. Alc. indicat in l. pecuniæ. de verb. sig.

LEGIS latoris boni officium in his duobus potissimum versatur: primùm vt statuta sua loco, tempore, personis & rebus adcommodet: deinde vt aperta sint, & & si dubitatio incidat, ab ipso autore interpretentur, non ab alijs pro suo adfectu. Ideo appellatur à Pomponio in l. 2. de orig. iur. disputatio fori. Vide Olden. in Restaur. Polit. Spieg.

LEGIS mens & verba, ad titulum sub quo. sita est, accommodanda, & ex subiecta materia vel ampliãda est, vel restringenda l. 3. de statu hom. l. insulam. ff. de Præscrip. verb. Spieg.

LEGIS officium & natura est, vt generaliter statuat de negotijs hominum & in commune. Quod eleganter probat Aristoteles, in Polit. Celsus ff. de legibus. Nam ad ea, inquit, potius debet aptari ius, quæ & frequenter & facilè, quàm ad ea quæ perrarò eueniunt. Vnde Papinianus in l 1 ibidem, Lex est, ait, commune præceptum, virorum prudentium consultum. Spiegel.

LEGIS rogandæ forma apud Romanos hæc erat: Primùm, deliberabatur à senatu consultante, num vtilis esset Lex tum ferenda: Deinde, si è Republica videbatur, proponi solebat populo tribus nundinis: tertio autem nundinarum foro rogabatur populus à consule, hoc est, interrogabatur, an id placeret, quod patres statuissent? Cicero pro Flacco: O morem, inquit, præclarum, disciplinamq;, quam à maioribus accepimus, siquidem teneremus: sed nescio quomodo iam de manibus elabitur. Nullam illi nostri sapientissimi, & sanctissimi viri vim concionis esse voluerunt. Quæ sciseeret plebs, aut quæ populus iuberet, summota concione, distributis partibus tributim & centuriatim descriptis ordinibus, classibus, ætatibus auditis autoribus, re multos dies promulgata & cognita, iuberi vetariq; voluerunt. Hinc apparet differẽtia inter promulgationem, & rogationem. Promulgatio fiebat binis nundinis: rogatio in tertijs nundinis. Promulgationi item intercedere licebat: rogationi nullo modo. Inde Rogatio pro lege accipitur. Cicero Philipp. 1. Hodie vocem hanc, Promulgare, tenemus quidem, quanquam non satis intellectam: rei verò ipsius, ne vmbram quidem sequimur. Vide M. Fabium lib. 2. cap. 4. in fin. Oldend.

LEGIS textus omnem dubitationem tollit. Vide Bal. in l. ancillæ. C. de furt. Siquidem glossa nullam nobis necessitatem imponit, cum sit tantum probabilis: vt dicit Bart. l. 1. ff. si cert. pet. veritatem, dicebat semper Zasius ex legum textibus, ex æquo & bono quærendam, non ex conspirato, plausibiliq; huius, vel alterius glossæ, aut Doctoris fauore, esse prostituendam. Sp.

LEGIS virtus est, ait Iureconſ. imperare, vetare, permittere, punire. Sp.

LEGITIMA, est portio hæreditatis, iure naturali liberis debita, minuscula dicta. Sic appellata, quod secundum naturales leges, alimentorum vice subrogatur. Ferr. Institut. quib. mo. test. infirm. §. igitur quartam. Politus dubitat, an hæc portio hodie quartæ nomine venire debeat.

LEGITIMA ascendentium seu parentum, hoc est, quam liberi debent parentibus, eodem modo aucta est hodie, sicut de legitima liberorum diximus, vt communiter probant Dd. per l. nam etsi. C. de inofficio. testam. Nam etsi, inquit Imperator, parentibus non debeatur filiorum hæreditas, propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatem: turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus, quàm liberi piè relinqui debet.

LEGITIMA ætas, quæ lege aliqua præscripta & præstituta est: veluti in maribus annorum 14. in fœminis 12. nuptiarum causa, item ad res administrandas 25. l. vlt. §. diuus, ff. de public. l. vlt. in fin. ff. de appellat. l. 1. C. de cur. fur. l. 4. C. de transact. Hot.

LEGITIMA conuentio est, quæ aliqua lege confirmatur. Paul. in l. legit. de pact. Sp.

LEGITIMA crimina, de quibus lege aliqua quæstio constituta est, vel quæ lege aliqua vindicantur, vt sunt publica. l. 3. §. pœna. ff. stellionat. coniuncta l. 13. §. stellionatus. ff. de his qui not. infam.

LEGITIMA generaliter dicuntur omnia quę ex lege aliqua

aliqua instituta sunt: plerunque tamen de lege 12. Tab. intelliguntur.

LEGITIMA hæreditas propiè dicitur, quæ ab intestato defertur. l. 1. de suis & legit. quoniam eam lex ipsa absque facto hominis, defert. Sed & quæ ex testamento defertur, legitima quoque, non impropriè, latiore tamen sensu dicetur: ea enim à lege 12. Tab. confirmatur, dum in illa constitutum est: vti quis rei suæ legassit, ita ius esto. l. verbis. de verb. sig.

LEGITIMA hominis ætas, post quintum & vigesimum annum reputatur. Interim namque minores appellantur: iuuandi propter ætatis imbecillitatem. l. vlt. C. de his qui ven. ætat. impet. l. 1. ff. de minoribus 25. ann. Spieg.

LEGITIMA interpellatio quæ nam dicatur, Bart. docet in l. vinum. ff. si cert. pet. Spieg.

LEGITIMA iudicia, Bud. interpretatur, iuri scripto, aut moribus recepto astricta. Spieg.

LEGITIMA liberorum dicebatur olim pars hæreditatis quarta: quam consuetudinem ex legis Falcidiæ ratione manasse, Paul. lib. Sent. 4. cap. 5. non obscurè demonstrat. Cùm enim instituti partem nunquam minorem quarta iussisset esse, si filius minus ex patris testamento cōsecutus erat, quod ei deerat supplebatur. Hinc pars illa, quia non ex testamento, sed ex lege manabat, Legitima dicta est: quo modo Legitima hæreditas dicitur, quam lex, non testamentum, defert. Atq; hæc quidem olim. pòst vero Iustinianus duas Constitutiones edidit, quarum priore statuit, vt idem in exhæredatis iuris esset, quod in institutis: nimirum vt si exhæredato filio vel minima res, veluti solidus vnus legatus esset, in officiosi agere non posset. sed quod legitimæ parti, hoc est, quartæ deesset, suppleretur. idque etiam si testamento cautum non esset. l. si omnimodo, 30. C. de inoff. testa. ex quo intelligi potest, quàm falsa sit eorum opinio, qui ius hoc suppletionis tam in institutis, quam in exhæredatis à Iustiniano inductum existimant. Posteriore autem Constitutione, quæ Nouellarum est 18. modum hûc legitimæ adauxit, vt si vnus, duo, tres, quatuo ue liberi essent, triens illis relinqueretur: sin plures quatuor, semis. §. frequenter igitur & non de his quæ nupt. iterant. §. porro hanc. Hot. De qua re etiam disputat Goueanus lib. 1. Variar. lect. cap. 1.

LEGITIMA nepotum variat. Aliàs soli sunt, non cū mortuorum fratrum filijs, succeduntq; in capita. Eodem modo ex numero eorum colligenda est triens, hoc est, tertia si quatuor vel pauciores fuerint: aut semis, id est, dimidia pars bonorum auitorum, si plures sint. Nouell. de trient & semiss. in principio: Aliàs cum permixti sunt mortuorum nepotum filij, & sic pronepotes, aut deinceps hi in stirpes succedunt, & tantam partem accipiūt pro legitima, quantam pater eorum fuisset accepturus. §. neq; illo. Nouell. eodem tit. Aliàs denique si cum nepotibus superest filius vnus vel plures defuncti, quo casu omnes nepotes in stirpes succedunt. Nouell. de hæred. ab intestat. §. sic tamen. Ascendentium seu parentū legitima, hoc est quam liberi debent parentibus, eodem modo aucta est hodie, sicut de legitima liberorum dictū est, vt Olden. teste communiter probant Dd. per l. nam & si. C de inoffic. testam. Spieg.

LEGITIMA transuersalium, hoc est, fratrum ab intestato succedentium; & olim & nunc est quarta bonorum pars. argu. l. Papinianus. §. 4. ff. de inofficio. testam. Et quanquam huius quartæ non fiat expressa mentio in iure ciuili: non tamen fuerit absonum, per naturalem æquitatem interpretando sic colligere: quoniam frater debet fratri alimenta, per l. non omni. & l. cùm plures. §. in soluendis. C. de admi. tut. arguendo ab alimentis ad quartam. Hotom.

LEGITIMA tutela dicitur, quæ lege defertur. legem autem excellentiæ causa, legem 12. Tabul. intelligimus. Vlpian. l. 1. ff. de legi. tut. Legitimæ tutelæ lege 12. Tabul. agnatis delatæ sunt, & consanguineis: item patronis, id est his, qui ad legitimam hæreditatem admitti possint. hoc summa prouidentia, vt qui sperarent hanc successionem, ijdem tuerentur bona ne dilapidarentur. hæc ille. Legitimam tamen Patronorum tutelam dici tradit in l. 1. non quòd nominatim id lex cauerit, sed quòd legis id ratio flagitare visa est: vt vbi hæreditas, ibi tutela esset. Item legitima tutela dicitur Parentum, qui filiorum quos impuberes emanciparunt, tutores fiunt: qui verè legitimi non sunt, sed legitimorum vicem obtinent: vt ait Vlpia. d. l. 3. §. vltim. ff. eodem. Legitimæ, inquam, illæ tutelæ præstantia quadam legis veteris dicuntur: quod hinc licet intelligatur, quia tutelæ quæ lege Attilia, Iulia & Titia mandantur, legitimarum nomine non intelliguntur. vt apparet ex l. 7. ff. de cap. minut. Hotomannus.

LEGITIMA vxor, quæ ritè ex præscripto legum in matrimonium conuenit. l. 4. ff. de rit. nupt.

LEGITIMAE actiones legibus proditæ & ex iure ciuili descendentes. §. sed ista. Instit. de actio. l. 1. l. 11. & l. 15. §. vlt. ff. de præscr. verb. l. 12. §. vltim. ff. de aq. & aqu. pluu. Briss.

LEGITIMAE vsuræ dictæ sunt centesimæ, quæ & maximæ & grauissimæ nominantur: Nempe legitimæ per excellentiam, supra quas aliæ legitimæ non essent: Sed vsurarum modum postea lege lata aliter Iustin. constituit. l. eos. C. de vsur. Donellus. Cæterum Hot. libr. 1. de vsuris cap. 7. non centesimas voce legitimarum intelligi existimat, sed minores centesimis. l. tutor. §. idem solent. ff. de admin. tut. vbi manifestissimè legitimæ distinguuntur à grauissimis.

LEGITIMAE cognationes, quæ adgnatorum ius habent, quod ipsum ciuile, & lege 12. Tab. introductum est. l. 11. §. vltim. ff. de ritu nupt. §. vlt. Inst. de cap. dim. Etiam Modestinus Legitimam cognationem siue ciuilem interpretatur, quæ per adoptionem contingit in l. quarta, §. cognationis. ff. de gradibus & adfinibus. Brissonius.

LEGITIMAE nuptiæ, quæ secundum iura ciuitatis Romanæ contractæ sunt. Inst. de nupt. in prin. Gaius li. 1. Instit. tit. 4. l. 15. ff. de statu hom. Briss.

LEGITIMAM debere, relinqui iure institutionis, hoc est, iure hæreditario. Hoc enim voluit. Imp. in Nouel. vt cum de appel. cog §. aliud quoque capitulum. Lege. Instituere.

LEGITIMARVM actionum verbo, intelliguntur leges duodecim Tabul. Zas. in §. sed istæ. Institut. de action. Spieg.

LEGITIMATIONIS quod nulla apud Iurisconsultos mentio fiat, sciendum est hoc iuris adoptionem tribuisse, quę de naturalibus filijs fieri poterat, vt vidimus in ea specie quam ponit Vlpian. vlt. cap. quo in capite filium in seruitute patris conceptum, ab eo libero facto adoptari posse dicit. Quod multo magis licuisse arbitror in naturalibus liberis ingenuorum hominum, dum ne procreati essent ex nefario co cubitu: in quo tamen fuit arbitriū Principis, vt in omni arrogatione erat, &c. Connan. lib. 2. cap. 16. num. 5.

LEGITIMATIONIS vel τῆς γνησιότητος duos Iustin. modos tradit, quibus filius naturalis tantum, fit quoque legitimus, & subijcitur patriæ potestati. Eosdem repetit & alio postea loco in hisce Institutionibus: vnde repeti poterunt, quæ hîc desiderabuntur. Eandem rem latè tractat. in Nouell. Constit. 89. explicans has, vt ita loquatur, legitimationes διὰ τῆς ἐμβολῆς ἐπιδόσεως, καὶ διὰ τῶν προγαμιαίων συμβολαίων ποιήσεως. addit & rationem διὰ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, cuius frequens est vsus. Refert enim Martianus, Marcum & Lucium Imperatores, rescripto suo cōfirmasse statum quorundam filiorum qui ex matrimonio parum legitimo erant suscepti. Est præterea & alia quædam quarta & omnium quidem expeditissima ratio, quàm Iustinian. in Nouell. Constitut. 117. introduxit nempe cum pater spurium dignatur filij nomine. Nam inde conijcere possumus non omnino semper habuisse eius matrem pro concubina, &c. Balduin. titul. de adopt.

LEGITIME cōsistere potest, rectè agere potest. l. grege pignori. §. & in superficiarijs. ff. de pign. opp. Non rectè agi, submoueri exceptione. l. si superatus. §. fin. ff. eo. tit. ex Copia. Old. Spieg.

LEGI-

LEGITIME, idem est quod iustè, vel ratione legum obseruata. Vide auth. de hæred. & Falcid. §. si quis autē. Item l. Gracchus. C. de adult. Sp.

LEGITIME natus. Gesatzlich/Ehelich geboren. Oppo. Illegitimè natus, Vnehlich geboren. Olden.

LEGITIME ordinati inscriptionum libelli dicuntur, qui secundùm formam legis Iuliæ publicorum iudiciorum præscriptam concepti sunt. l. 3. §. 1. ff. de accusatio. Briss.

LEGITIMI dies, qui in lege permittuntur partibus, ad consequendum ius suum, Ordenlich zeit zu Gerichtshändeln. Olden.

LEGITIMI hæredes passim appellantur, quos lex duodecim Tabu. intestatis attribuit, hoc est, proximos agnatos. quanquam eius legis exemplo etiam nouæ leges & Senatusconsulta significentur. l. 2. §. vltim. ff. vnde legit.

LEGITIMI liberi, naturalibus oppositi eos significant, qui iure, id est, ex iustis & legitimis nuptiis sunt quæsiti. l. 45. ff. de vulga. Interdum etiam legitimi adoptione quæsiti accipiuntur. Briss.

LEGITIMI, quibus legitima potuit deferri hæreditas. Vlpian. l. 2. ff. vnde legitimi, & vnde agnati. Oldendorpius.

LEGITIMI testes, qui ex legibus testamento adhibendi sunt. l. 16. §. 1. ff. de vulg. & pup. subst. Bris.

LEGITIMI tutores, qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt. Vlp. in l. 1. ff. de legit. tut. Old.

LEGITIMOS actus quosdam enumerat l. 78. ff. de diuers. reg. Legis actiones quæ sint, quid item sit lege agere, exposui lib. 4. Select. antiq. Briss. Hinc

LEGITIMVM quod lege aliqua, vel Senatusconsulto introductum, institutum, confirmatum, comprobatumque est. Ita legitimas conuentiones, pacta, Paul. definit in l. 6. ff. de pact. quales sunt, quæ de furto & iniuria fiunt. Hæc enim lex 12. Tab. comprobat: ita legitimum Ius, quod ex lege descendit, quale est ius adgnationis, quod ex 12. Tabul. descendit. l. 3. §. de illo. ff. pro soc. l. 69. in fin. princip. ff. de legat. 2. l. 1. §. vocantur. l. 11. §. vltim. ff. de contr. tab. l. 22. ff. si quid in fraudem patron. l. 6. ff. de bonorum possess. l. 1. §. non quærimus. ff. si quis omiss. caus. testam. Et apud Vlpian. in Institut. titul. 28. ad finem. & l. vltim. C. de legit. hæredib. Et quodcunque aliud ius quod ex legibus proficiscitur, legitimum vocatur. l. 4. §. vltim. ff. de fideiussorib. tut. l. vltim. C. de testibus.

LEGITIMVM ius dicitur, quod ab initio nihil interfuit hoc an illo modo fieret: postquam autem cōstitutum est, refert Conna. lib. 1. cap. 6. num. 3.

LEGITIMVM tempus in l. 8. C. de non num. pecu. biennij, intra quod ex principalibus constitutionibus non numeratæ pecuniæ exceptio opponi debuit. l. 9. & l. 14. C. eod. tit. Instit. de liter. oblig. l. 1. de cauta & non num. pecun. in fragmentis Cod. Theoph. in §. idem iuris. Instit. de except. Quomodo etiam statutum tempus interpretari oporteat in l. vltim. C. de condict. ex leg. & l. 5. C. si cert. pet. Sic legitimi dies dicebantur, quas nūc dilationes & terminos appellamus, quando vel accusatori ad accusandum, vel reo ad respondendum certi dies dabantur, & præfiniebantur. Et legitimum diem comitiis habendis dixit Cic. act. 4. in Verrem: in quo secundùm leges haberi poterunt. Ea enim propriè legitima dicimus, quæ ex legibus proueniunt.

LEGITIMVM testimonium Connanus dici ait, quod duorum fide comprobatur, etiamsi mulieres sint aut peregrini, & non rogati. Theodosius tamen Imperator, voluit adhiberi quinque testes rogatos aut fortuitos, cuius constitutio est hic vltima. Connanus lib. 9. ca. 6. num. 2.

LEGITIMVS, Gesatzlich / ordentlich nach dem Gesatz.

LEGITIMVS hæres pro parte factus. Papinianus, Quia credimus eum, inquit, legitimum hæredem pro parte esse, & ideò pars hereditatis in testamento remásit: nec absurdum videtur, pro parte intestatum videri, in fin. l. nam etsi. ff. de inoff. testam. Sp.

LEGITIMVS modus honorarij in singulis causis vsque ad centum aureos. l. 1. §. in honorariis. & §. licita. ff. de extr. cogn. l. 3. C. de postul. quem S. C. constitutum Tacit. lib. 10. auctor est.

LEGITIMVS numerus in l. 2. ff. de decr. ab ordin. fac. est municipij lege præfinitus. l. 3. eod. tit.

LEGITIMVS status, l. penult. C. quand. dies lega. ced. Alber.

LEGVLAE sunt viriolæ, hoc est, vittæ paruulæ, siue ligulæ fimbriatæ, reticulatis, scutulatis, cancellatisque plagulis orbicularibus vesicæ capillorum asseruatrices. A legendo legulæ vocitatæ, quemadmodum leguli à legendis vuis sunt appellati. Io. Bapt. in cōmen. Epist. Sidon. Apollin. ad agricol. lib. 1.

LEGVLEIVS, in legibus versatus. Ein Gesatzforscher. Cic. Ita & tibi Iureconsultus, per se nil nisi leguleius quidam cautus & acutus, præco actionum, cautus formularum, anceps syllabarum.

LEGVLVS Varroni, qui vuas aut oleas colligit. extat apud Vlpia. l. si cuius. §. proinde. versi. si tamen. ff. de vsufruct. Sp.

LEGVMEN dictum est, quod manu legatur, Inde Varro libr. 1. de re rustic. Hoc enim quoque legumen vt cætera quæ è terra euelluntur, non subsecantur. vt fruges, quæ quod ita leguntur, legumina dicta. vnde Virg. 1. Georgic.

Vnde prius lætum siliqua quassante legumen. ---

Adde Forcat. in penu iur. ciuil. ca. 5. & Peckium cōmen. l. 1. §. igitur. ff. de exerc. act.

LEGVM beneficio vti, in fi. l. non solum. ff. de in integrum rest. Sp.

LEGVM correctio magnoperè fugienda est: quia mutationem iuris sequitur mutatio morum: mutationem morum comitatur nouitas quædam subita: hæc autem solet mouere & conquassare Rempubl. Quare Aristot. lib. Politi. 2. dicit: Receptas leges non esse mutandas, etiamsi quid incommodi habeant. Et Vlpi. in l. 2. ff. de constit. princ. In rebus, inquit, nouis constituendis, euidens esse vtilitas debet. Euidentem autem vtilitatē sic intellige: vt si lex aut consuetudo, nisi corrigeretur paulatim esset corruptura ius naturæ, quod immutabiliter retinere oportet.

LEGVM obseruatio, & composita bene viuendi ratio in Repub. solet augere populum: & frequentia populi solet amplificare imperia. Incipiendum ergo est in omni Repub. consilium à recta traditione iuris.

LEGVM studiosi relicto latinæ linguæ nitore, inepti plerunque, teste Alex. Neap. lib. 3. cap. 4.

LEGVM tabulas Mosen à Deo accepisse, nemo est, qui nesciat, à quo tota iuris scripti seges proseritur. Quicquid enim posteri legum scriptores in monumentis reliquere: id totum tanquam simiæ à Mose, primùm Græci, deinde à Græcis Romani mutuati sunt, Ficino & Eusebio adstipulantibus.

LEGVM vsus ad formandos hominum mores pertinet: non ad ostentationem aut quæstum, vt quidam abutuntur, non aliter quàm Anacharsis dixit: Athenienses ad nihil vti numis nisi ad numerandum. Proinde cùm Hebræos Deus inter se quàm coniunctissimos, rectissimeq; cōsentire vellet, certas leges tulit, vt ex præscripto res iudicarent, ne quando ius controuersum dissidium pareret.

LEMNISCI dicebātur fasciolæ ex coronis longis pendentes. Hinc longas coronas quidam dici putāt lemniscatas. Quales autem fuerint lōgæ Coronæ annotauit Fr. Balduin. in l. 12. Tab. cap. 31. circa fin.

LEMVRIA, dicta sunt parentalia, quæ Romulus cū Remi occisi manes placatos vellet, instituit, sic dicta quasi Remuria, mense Maio per triduum celebrandā anniuersario ritu, ob quam rem nubere illo mense religiosum fuit. Vnde Ouid.

Mense malum Maio nubere vulgus ait.

Connan. lib. 8. cap. 3. num. 1.

LENO Lenocinari, per translationem, blandiri est.

Inde leno dicitur ab alliciendo, quòd adolescentulos alliciat, vel à leniendo dictus. Est autem propriè leno scortorum. Scribit enim Pædianus, lenones scortorum dici, productores verò, etiam inuitarum personarum, & in quibus stupra exercita legibus vindicantur. Nam & in Verrinis ab Cicerone disparantur verba hæc. Inde lenocinium, lenocinandi actus. Vlpian. in l. athletas. ff. de his, qui not. infam. Lenocinium facit, qui quæstuaria mancipia habet. Est autem lenocinium ipsum peius, quam adulterium. quia & se & alium leno corrumpit, vnde plus punitur. vt in Auth. vt iudi. sine quoquo suffrag. §. eos, col. 2. l. ne malo sint exemplo, de vrbibus pelluntur, in Auth. de lenonib. in fin. & meretrices de vicinia pudicarum. In multis tamen vrbibus publica prostibula tolerantur, non quòd scortationem approbent, sed quòd, cùm sit infrænata iuuenum libido, malunt vrbes hæc loca tolerare, quàm facere, vt ciuium & vxores, & filiæ passim ad stuprum abripiantur. Anchoran.

LENO est, qui prostituta habet mancipia, vt Seneca libr. 6. de benefic. definit. Lenocinium itaque facere cum Vlpi. ad edictum Prætoris interpretatur, qui quæstuaria mancipia habet, siue principaliter hoc negotium gerat, siue alterius negotiationis accessiõe vtatur. l. 4. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 1. in fin. ff. de extraord. crim. Idem Vlpia. lib. 1. ad leg. Iuliam & Pap. Lenas eas dici scribit, quæ mulieres quæstuarias prostituunt, etiã si alterius nomine hoc vitæ genus exerceant. l. 43. §. 1. ff. de ritu nupt. Briss.

LENOCINII crimen contrahit maritus, qui deprehensam in adulterio vxorem retinuerit, quæstumve ex adulterio vxoris suæ fecerit. l. 29. in priu. & §. qui quæstum. ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. C. eod. tit. Briss.

LENOCINIVM facere, Vlp. inquit, non minus est, quàm corpore quæstum exercere. Sp.

LENVNCVLI actuariæ naues, quas Græci πλοῖα vocant, vel ἐπακτρίδας, vt annotat Brodæus libr. Miscel. 6. cap. 27.

LEONINA societas est, qua alter lucrum tantum, alter damnum sentit: qualis iure coiri non potest: & vt Erasm. in Chiliad. dicit, solet esse cum regibus, aut præpotentis plebeiæ sortis hominib. Extat in l. si non fuerint. §. Aristo. pro socio. Notum ex Apologo, quòd leo communem ex venatu prædam sic diuidebat cum vulpe, vt sibi fermè totam retineret, vulpi vix minimam concedens partem. Sp. Adde Tyraq. comment. in 5 l. cõnub. gl. 1. part. 6. num. 34.

LEPADNA, Græci dicunt coria lata circa pectus equorum. Vide Alciat. in l. quoniam. C. de cursu public. libro 12.

LEPRA, eadem quæ mala scabies, hoc est, incurabilis, ab Horatio nominatur. Eius meminit Imp. in auth. iusiuran. quod præst. Sp.

LEPROSVS. Lepra duplex est: vna, quæ mala scabies, hoc est, incurabilis, ab Horat. nominatur:

Aut mala quæ scabies, aut morbus regius vrget.

Eius meminit Imperator, in Authent. Iusiurand. quod præst. Altera lepra est, quæ potest curari. Plin. lib. 34. Lachryma, vitium veluti gemma, lepras, & lichenas, & psoras, nitro antè præparatas, sanat. Est itaq; lepra morbus, qui alio nomine dicitur elephantia, à quo leprosi dicuntur, qui eo morbo afficiuntur. De quib. tit. est lib. Decret. de coniugio leprosorum.

LAESVM ius, in l. 1. ff. ex quibus causis maior. non amissum, vt interpres existimat, significat. Vt nõ respexit ad lædere verbi elegantiam, ita nec vim verbi amittere intellexit. Siquidem verè amissa, perditave, aut quæ irrecuperabilia sunt, corrigi non possunt: Intercepta verò, & occupata possunt. Sp.

LESSI voce, lex decemuiralis vsa est, teste Cicerone: Quid autem per Lessum decemuiri intellexerint, veteres interpretes Sextus AElius, Lucius AElius, non satis se intelligere dixerunt, inquit Cic. sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris fuisse. Lælius Lessum interpretatur, quasi lugubrem eiulationẽ, vt vox ipsa significat. Illudq; eò magis verum Ciceroni videtur, quod lex Solonis idipsum vetet: eoque sensu Plautus Lessum videtur accepisse, cum sic in Trucul. scriberet: Thetis quoque etiam

Lamentando lessum fecit filio.

quasi dicat Plautus lamentis gemituque, & fœmineo vlulatu, vt vtar poetæ verbis, filium defleuit Thetis, & tamen suis illa lachrymis, quod factum erat infectum reddere non potuit. Et sic quidem hunc Plauti locum accipiendum esse, euidenter in lib. de anima docet Tertul. autore Rænar. in ll. 12. Tab. c. 15. Adde Fr. Baldui. comment. in l. 12. tab. c. 31. circa princ.

LEVARI, vel onerari culpa, apud Macrum. de offi. præsid. l. diuus. §. fin. Sp.

LEVATO velo cognoscere, Honorius Imper. dixit prouerbiali figura, si Alciat. credimus, quod vulgò dicunt, de plano fieri, hoc est, quod facilè, & absque cognitione causæ conceditur: quòd iudices grauiores & arduas causas, pro tribunali sedentes, cognoscant: vbi verò descenderint, in plano cõstituti, leuiora negotia decidant. Spieg.

LEVEM culpam præstat. qui rebus suis consuetam diligentiam præstat. l. 20. C. de neg. gest. Sp.

LEVIDENSE munus, prouerbialiter, vile, & minimi precij vocat Cic. vt Eras. in Chilia. tradit. Cuiusmodi magistratibus accipere licet. Nam illis, vt admonet adagium vetus ab Vlpian. Græcè citatum, de off. procons. in l. solet etiam. §. non vero. nec omnia, nec passim, nec ab omnibus. nisi verecundè, atque quodam cum delectu, accipere non licet. Sp.

LEVI brachio quid facere, id est, non verè, neque ex animo. Conna. lib. 7. cap. 3. num. 3.

LEVIORES vsuras l. C. in l. tutor. §. ex cæteris causis. ff. de administ. tut. appellat. quincũces & trientes ex sententia Hotom. lib. 1. de vsur. cap. 7. earumdque appellatione putat Africanum triẽtes significasse. l. si seruus legatus. §. vltim. ff. de legat. 1. De quincuncibus fit mentio in l. cum quidam. ff. de vsur. l. à filio. & l. seq. §. basilicæ. ff. de alim. & cibar. legat. De trientibus quoque fit mentio in l. firmio. §. 1. ff. quan. dies leg. ced. Vlpi. autem clarè semisses à leuioribus distinguit in l. si legatum. ff. de oper. publ.

LEVIR in l. non facilè. ff. de gradib. est viri frater, apud Græcos δαὴρ appellatus, vt est apud Homerum relatum. Sic enim Helena ad Hectorem dicit:

Δᾶερ ἐμεῖο κυνὸς κακομηχάνου, ὀκρυοέσσης,

hoc est.

Leuir mei canis, omnis mali causatricis horridæ.

LEVIS castigatio, duntaxat concessa est docenti. l. & si quæcunq;. §. fin. ff. ad leg. Aquil. Sp.

LEVIS febricula, non consideratur. l. ob quæ vitia. ff. de ædil. edict. Sp.

LEVIS offensa non adimit legatum. l. 3. de alimen. leg. Spieg.

LEVITAE ex nomine autoris sunt vocati. De Leui enim Leuitæ sunt exorti, à quibus in tẽplo Dei mystici sacramenti ministeria explebantur. hi ministri dicuntur. c. cleros. 21. dist. Io. Bello. Etym.

LEVITER, pro parum, vel mediocriter. Vlpian. l. prætor. §. præterea. de iniur. vel quod leuiter pulsauerit, vel emendauerit.

LEVISSIMA libertatis conditio intelligenda est quæ ad libertatem perducit, quamuis natura grauior, & durior. l. 35. ff. de cond. & demonst. Bris.

Λείψανα, reliquiæ Harmenopulo, lib. 3. tit. 3. λείψανα ἁγίων μαρτύρων sic vertit. l. nemo martyres. C. de sacrosanct. eccles. In libris λείψανα intelligimus, carnem, corium, cornua l. mortuo. ff. de leg. 1.

LEX est mens sine cupiditate. Lege, Scriptum ius.

LEX, generale nomen est, dictum à deligendo, vt magis videtur Ciceroni, quam à distribuendo. νόμος Græcis appellatur. Nam vt illi æquitatis (inquit) sic nos delectus vim in Lege ponimus: & proprium tamen vtrunque Legis est. Omnis ergo Institutio, quam secuti, eligimus quod faciamus, & contrarium vitamus, communi appellatione Lex dici potest. Sic accepto vocabulo, Lex diuiditur in Diuinam, Humanam, & diabolicã.

Diuina

Diuina rursus diuiditur in legem Naturæ, & Latam. Lata iterum in Veterem, & Nouam. Vetus in Moralem, Iudicialem, & Ceremonialem: quæ suo loco breuiter, pro instituto nostro declarabuntur: ne mutetur ordo, qui scripti huius generi debetur. Legi autem omnes homines obtemperare conuenit, cùm ob alia multa, tum vel eo maximè, quod Lex omnis, inuentum quidē, ac munus deorum est. Priscis tēporibus Lex erat, quod populus Rom. senatorio magistratu interrogante, veluti Consule, constituebat. Constitutio verò propriè est, quodcunque Imper. vel per Epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto præcepit. Decretum verò, prudentum hominum. Papin. Lex, ait, est cōmune præceptum, virorum prudentum consultum, delictorum quæ spontè vel ignorantia contrahuntur coercio, communis Reip. sponsio: cuius virtus est, imperare, vetare, permittere, & punire. Breuiter, Lex est sententia, qua bona tum præcipiuntur, tum mala prohibētur. Ius est autoritas, seu facultas agendi secundùm legem. Iustitia, est virtus perducens ista ad exercitationem. Proinde quoties audis has voces, Lex, Ius, Iustitia, statim cogita, monente Old. te diuinum aliquid, atque excelsum audire, hoc est veram, & à Deo ipso dictatam honestatis formulam. Loquitur autem de propria significatione, & eminentissima istorum verborum potestate. Non prætereundum, quòd Lex, vocabulum in contractibus, in toto iure nostro accipitur pro conuentione, vt docet Zasi. in l. ciuitas. ff. si cert. petat. Bart. ignorantia huius vocabuli deceptus, in l. cotem ferro. ff. de publ. tradidit, Contractum per ciuitatem factum, habere vicem & pondus Legis: quod ipse Zas. audacter dicit non esse verum, nec hoc vsquam dici: & id ipsum sensisse Bald. contra Bartol. in l. j. C. ne fil. pro patre. quòd longa alia conditione contrahatur inter partes, & alia conditione statuatur lex. Sp. Adde Conna. li. 1. cap. 8. num. 1. & 2.

LEX, (vt definit Papinianus l. 1. ff. de legibus) est cōmune præceptum, virorum prudentum consultum, delictorū; quæ sponte, vel ignorantia contrahuntur coercitio, communis reipublic. sponsio. quod vt dilucidius intelligatur, colligamus ex hac definitione subiecta ἀξιώματα, quæ priuatim iura repetens collegi.

1 LEX communis esse debet.
2 Ergo de vno ferenda non est.
3 Lex præceptum est.
4 Virorum prudentum decretum.
5 Ergo à mulieribus ferenda non est.
6 Sed nec sine Iurisconsultis.
7 Delicta legibus coercenda sunt.
8 Ergo non aliter iudicanda, expiandave sunt, quam legibus.
9 Delicta consulto, sponteque admissa puniuntur.
10 Sed & si quid ignorantia admissum sit, plectitur. Igitur ignorantia punibilis.
11 Rogante magistratu, populus spondebat se ratam legem habere, tumq; constituebat.
12 Ergo a populo sciscebatur lex.

Primi axiomatis ea potestas est, vt lex ab omnibus obseruanda fit. l. 3. C. de legib. Nam (vt ait Chrysippus apud Marcianum l. 2. ff. eod.) πάντων ἐστὶ βασιλεύς. Igitur omnes tenet, vt Iustinianus passim in nouellis constituit. Hinc à contrario sensu axiomate secundo colligimus, Legem de vno homine ferendam non esse, quod & antè lege cauerat Solon apud Demosthenem. κατὰ τινὸς μηδὲ νόμον ἐπ' ἀνδρὶ ἐξεῖναι θεῖναι, hanc explicationem libr. 2. Veteris Iurisprud. l. 47. Nec mouet quod hic adferunt Bartolus, & Baldus, quorum sententias aliquando discutiemus. Bris.

LEX est decretum, hoc enim significat verbum Cōsultum, quo vsus est Papin. hoc loco, quo sensu & Horatius lib. 1. Epist. ad Quintium 1.

--- vir bonus quis est?
Qui consulta patrum, qui leges iuraque seruat.

Consultum igitur significat decretum & statutum. Ait VIRORVM. Hinc colligebamus mulieres in ferendis legibus adesse non debere, quod & rectè Bartolus adnotauit d. l. 1. ff. de legib. ad leges municipales producens, quod & P. Decius probat d. l. 2. ff. de diuers. reg. iur. Cur igitur Theodoram vxorem suam consilio ferendæ constitutionis Nouel. 8. adhibuit? Conciliare hæc pugnantia qui volet, cogitandum relinquo. Quod ait Papinianus, PRVDENTVM, hoc probari potest ex l. 8. C. de legibus.

Delicta legibus expianda esse ex legis definitione constat. Huc videtur respexisse Horatius lib. 2. Epistol. ad Octauium,

Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes.

meritò. Nam, vt lege iussit Solon apud AEschinem, κατὰ τοὺς νόμους ... κατὰ τοὺς νόμους.

LEX. Lex prima iuris ciuilis species, primùm à regibus originem habuit, mox à populo processit. Nam sunt leges principis, sicut liberi populi, vt Valla tradidit. Sed quæ ab rege conduntur, alterius consensum nō requirunt, quæ autem à populo sanciuntur, consulis interrogatione egent. Et propterea, priscis temporib. lex erat, quod populus Rom. senatorio magistratu interrogante, veluti consule, constituebat. Quę definitio leges ab regibus conditas non comprehendit, eò quòd cum suis latoribus exoleuerunt, vt scribit Riuallius ad finem libr. 1. histor. iur. ciuil. Inde dicta lex, quòd ex multorum consensu lecta sit (vt Cicero ait) sicut νόμος Græcis, à distribuendo. Papinianus ergò, in l. 1. ff. de legibus. Lex (ait) est commune præceptum, virorum prudentum consultum, delictorum, quæ sponte, vel ignorantia contrahuntur, coercitio, communis reipub. spōsio. Nec, breuiter, hanc malè sic ipse Cic. definit, quòd sit recta ratio è mente diuina manans, quæ recta suadeat, prohibeatque contraria. Quo fit, vt Demosthenes orator legem esse dixerit, cui omnes homines deceat obedire, cùm ob alia multa, tum vel eò maximè, quòd lex omnis inuentum quoddam ac munus deorum est. l. 2. eod. ff. Huius autem virtus est imperare, vetare, permittere, punire. l. legis. ff. eod. De cætero, legum appellatione, leges duodecim tabularum, senatusconsulta, plebiscita, legitimæ actiones, interpretationes prudentum, & alia id genus continentur. Prima autem fertur Ceres dedisse leges mortalibus, postea ipsi sapientes: Phoroneus Argiuis dedit, Moses cælo lapsas Hebræis, AEgyptiis Mercurius, Draco & Solon leges tulere Atheniensibus, Minos Cretensibus, Lycurgus Lacedæmonijs, Turiis Carmidas, Romanis Romulus. Anchor.

LEX (vt inquit Papin. in l. 1. ff. de legib.) est virorum prudentum consultum: delictorum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur coercio, communis reipublicæ sponsio. Aliam legis diffinitionem posuit Demosthenes, quam refert Martian. in l. 2. eodem tit. de Legibus. Aliam, & tertiam memoriæ tradidit Atteius Capito, publici priuatique iuris peritissimus, qui legem hisce verbis diffinit: Lex (inquit) est generale iussum populi, aut plebis, rogante magistratu. Sed hæ diffinitiones (secundùm Aulum Gellium Noctium Atticarum libro 9.) si probè factæ sunt, neque de imperio Pompeij, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodij quæstio, ne alia id genus populi plebisve iussa, leges vocari possunt. non sunt enim generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius vocari debent, quia veteres priua dixerunt, quæ nos singula dicimus. Cicero pro Domo sua: Quo iure? quo more? quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnitati tulisti? vetant leges sacratæ, vetant duodecim tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari: id est enim priuilegium. Idem de proscriptione sua loquens: Licuit tibi ferre non legem, sed nefarium priuilegium. Hoc verbo etiam vsus est Lucilius in 1. Satyr. lib. Abdomina thynnia venientibus priua dabo, cephaleamque carnem. Sed quanquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum istorum differentiam esse animaduertimus. Nā & plebiscita, & priuilegia translato nomine leges appellarunt: eademque confuso & indistincto vocabulo

rogationes dixerunt. Salluſt. quoque proprietatum in verbis retinentiſſimus, conſuetudini conceſſit: & priuilegium, quod de Cn. Pompei imperio ferebatur, legem appellauit. verba ex ſecunda eius hiſtoria hæc sũt: Nam Syllam conſulem de reditu eius legem ferentem, ex compoſito Tr. Pl. C. Herennius prohibuerat. idem fecit apud nos (ne longè exempla petamus) Pompon. in l. poſtliminij ius, ad fin. ff. de capt. & poſtli. reuerſ. & in l. vltim. ff. de legat. Numantini (inquit) deditum Hoſtilium Mancinum non receperunt, de quo tamen lex poſtea lata eſt, vt eſſet ciuis Romanus. & præturam quoq; geſſiſſe dicitur.

Inſtitutum verò, ſicut & mos, conſiſtunt ex opinione quadam, & obſeruantia: non autem ex iure ſcripto, differuntque inter ſe: quia inſtitutum eſt quod certum & magnum habet auctorem, quem cæteri non dedignẽtur imitari. Quale illud Publicolæ, qui primus populo faſces ſummiſit: vt refert Liuius. Inſtituti varia exempla ponit Valer. Mos autem (vt ſcribit Feſtus) eſt patriũ inſtitutum, pertinens ad religiones cerimoniaſq; maiorum. de cuius ſignificatione diſputat. Macrob. Satur. lib. 3. licet quandoque etiam capiatur pro obſeruatione antiqua, vt ſæpè apud Ciceronem & alios obſeruari facile erit. Et poſteaquam in titulum de legibus incidimus, obiter corrigamus locum apud Pomp. in l. 3. Iura, inquit, conſtitui oportet (vt dixit Theophraſtus) in his quæ Entonima frequenter accidunt: Caſtiga, quæ Tamina. id eſt frequenter. Sunt tamen qui ex Pandectis Piſanis reponant. quæ ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidunt, non in iis quæ ἐκ παραλόγου, id eſt quæ plerunque accidunt, nõ in iis quæ nec opinato. Proinde Solon apud M. Tullium in oratione pro Roſcio Amerino) cũ interrogaretur, quare nullum parricidæ ſupplicium conſtituiſſet? reſpondit, quia id neminem facturum putabam. Hinc nota parœmia Bonæ leges ex malis moribus procreantur. Adde Forcat. dial. Necyoman. 2. num. 1. & ſeq.

LEX aut rogatur, id eſt, fertur, aut abrogatur, id eſt tollitur: aut derogatur, id eſt pars primæ tollitur: aut ſubrogatur, id eſt adiicitur aliquid primæ legi: aut obrogatur, id eſt, mutatur aliquid ex prima lege. Vlp. cap. Inſtit. 1. Vel ſic,

LEX rogatur, cum populus rogatur vt nouam legem accipiat: derogatur legi, cum rogatur, vt capita quædam è lege vetere detrahat: abrogatur, cum rogatur vt legem veterem omninò tollat: prorogatur, cum differtur: irrogatur cùm in aliquem propriè fertur: vt cum multa alicui à magiſtratu dicebatur. Hotomannus.

LEX pro conditione & pacto frequenter vſurpatur: hoc eſt pro contractus forma. Itaque legem locationis Paulus dicit in l. fructus. 8. §. item ſi. ff. ſolu. matr. & Varro lib. de re ruſt. 2. cap. 3. Ob hoc in lege locationis fundi excipi ſolet, &cet. Et cap. 2. In emptionibus iure vtimur eo, quod lex præſcripſit. in ea enim alij plura, alij pauciora excipiunt.

LEXIARCHICI apud Athenienſes appellabantur, qui ius de hæreditatibus dicebant. λῆξιν enim hæreditatem dixerunt, ἀπὸ τοῦ λήγειν, id eſt, à deſinendo, quod ab vno in alterũ deſinat: id eſt, vt Galli dicunt, In mortuis viui ſeſſitent. qua ratione ipſe etiam verbum Lego, in lege 12. Tabul. generaliter acceptum arbitratur l. verbis. ff. de verb. ſign. pro qualibet deficientium volũtate, ἀπὸ τοῦ λήγειν, quod & ſyllaba indicat, quæ in legato prima producitur, cum alioqui eſſet corripienda. Hæc Alc. cap. 1. decimi lib. Parerg. Sp.

LEXIARCHICON autem eſt (ſicut annotauit eleganter & ſcitè Budæus, vt erat Latinæ iuxta ac Græcæ linguæ peritiſſimus Mercurius) [Greek illegible] Album ſeu liber, in quem puerorum nomina referebantur, qui iam tutelæ ſuæ facti erant. hoc eſt αὐτεξούσιοι, ſui iuris. & qui de ſuis facultatibus ſtatuere poterant [Greek illegible], hoc eſt, τῶν κλήρων τῶν ἰδίων, &c. Brechæus l. nihil aliud eſt. ff. de verbor. & rerum ſigni. Vide Poſtellum de Magiſtratib. Athen. cap. 11. & cap. 18.

L I

LIBARE, eſt ſacrificare. Lactant. lib. 1. Nihil enim ſancta & ſingularis illa maieſtas aliud ab homine deſiderat, quàm ſolam innocentiam. quam ſi quis obtulerit Deo, ſatis piè, ſatis religioſè libabit. Old.

LIBELLA. Vide ſuprà Chœnix. Accurſi. in l. iudices. C. de Epiſc. aud. vbi Impp. iudicibus mandant, ne alimenta his, qui cuſtodia carcerum attinentur, deeſſe ſinant victualem ſubſtantiam, libellis duobus, aut tribus diurnis, arbitratu Commentarienſis decernant, à libro, diminutiua forma dici credidit. Verùm Alciato magis accedendum, qui de libellæ pondere fœminino genere ductum putat, capite decimoſeptimo lib. 1. Parerg. quod & ab Oldendorpio obſeruatum eſt. Spieg.

LIBELLARIA conceſſio dicitur, cum emphyteuta transfert ius ſuum in alium: hoc eſt ſubſtitutio quædam emphyteuſis, teſte Olden. Sp.

LIBELLARIVS contractus eſt, quando emphyteuta, vel vaſallus dat rem emphyteuticam. vel feudalem alteri in emphyteuſim, vel feudum. c. 1. §. donare. c. 1. §. fin. de prohibita aliena. feud. Doct. commun. c. 1. §. aut ſi. quib. mod. feud. amitt. Iaſon auth. ingreſſi. C. de ſacroſanct. eccleſ.

LIBELLVS. Libellus eſt quædam ſcriptura, in qua continetur nomen actoris & rei, res quæ petitur, & cauſa petendi. Vnde Hoſtienſis,

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & à quo
Rectè compoſitus quiſque libellus habet.

Paulò autem aliter definitur ab aliis. ſed in idem cadere videtur definitio. Gallis viris pragmaticis, & in foro verſantibus dicitur *vne demande*. De huius verò materia extat titulus lib. 2. Decretalium 2. de libelli oblatione. & habetur 2. quæſt. 8. per totum. & 81. diſtinct. Maximianus. Libellus etiam eſt ſchedula ſupplex, qua poſtulata populares principibus exponere ſolent. Vulgò requeſtam appellamus. quomodo accipitur in l. nequicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconſul. & legat. Vlpianus, Vbi decretum (ait) neceſſarium eſt, per libellum id expedire proconſul non poteſt. Omnia enim, quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant, per libellum non poſſunt expediri. Itaque, Tranquillus multis in locis vſus eſt libello in hoc ſignificatu, vt oſtendit Budæus in Annot. ad Pandect. ex dicta l. nec quicquam. Locus verò hic vnus erit pro multis. Tranquillus ipſe ſic habet, in Nerone. In iuriſdictione poſtulationibus niſi ſequenti die, ac per libellos non temerè reſpondit. Porrò, libellus in l. ſi publicanus. ff. de public. pro epiſtola aſſertoria accipitur, quam vulgò certificationem vocamus. ibi enim Paulus, Si quis (ait) mittet quendam empturum, ſignificet libello manu ſua ſubſcripto, &c. Cæterùm, vt quod notatu dignum eſt, ſubiiciam, cum de iis locus ſeſe offerat, quos à libellis miniſtros appellamus, à Plinio in epiſtolis dici videntur conſules: Senecio (inquit) cum exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, conuenit me. Sunt autem à libellis miniſtri, qui principi in reſpondendis requeſtis ſubſeruiunt. Lampridius, in Alexandro. Poſtmeridianis horis ſubſcriptioni, & lectioni epiſtolarum ſemper dedit operam, ita vt ab epiſtolis, à libellis, & à memoria ſemper aſſiſterent. Triphonius in l. reſcriptum. ff. de diſtractio. pignor. Reſcriptum eſt (ait) ab Imperatore (Papiniano libellos agente) creditorem à debitore pignus emere poſſe, quia in dominio manet debitoris. Libellos agente, id eſt (interprete Budæo ex dicta l. nec quicqam.) libellis apud Imperatorem præfecto. Quam ob rem, quos hodie magiſtros requeſtarum vocamus, præfecti libellorum vocitari poſſunt. aut etiam poſtulationum magiſtri (vt idem ſcribit Budæus loco prædicto) qui tamen (niſi cum illo fallar) aliquando magiſtri ſcriniorum appellati ſunt. Anchoran.

LIBELLVS, eſt formula ſcripti. complectens actionem, & futuræ litis ſpeciem in iudicio. l. 1. C. de edend. Sic rectè diffiniri libellum Olden. dicit, nec tam curio-

curiosè laborandum hic esse, vt quidam faciunt. Nam libellus nihil aliud facit, quam quòd ius illud persequendi exhibet iudici cogniturо de causa. Sp.

LIBELLVS appellatur commentarius in sacras literas, c. 1. in princ. de sum. trin. & fid. cath. Damnamus ergo (inquit Innocentius) & reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit. Sp.

LIBELLVS appellatur, quem maritus vxori, aut contrà vxor marito repudij causa mittit, cuius fit mentio in l. si pœnituit. ff. de diuort. his verbis: Si pœnituit eum qui libellum tradendum diuortij dedit. & Christus Matthæi 5. Quicunque, inquit, repudiauerit vxorẽ suam, det illi libellum diuortij. Old.

LIBELLVS appellatur etiam schedia intimatoria, videlicet quæ in foro, aut valuis ecclesiarum proponitur: inuenisse putà Sempronium annulum aureũ, eique cuius est, redditurum, vt dicit l. falsus. ff. de furt. annota. Old. Sp.

LIBELLVS censetur ineptus, siue inutilis duobus modis: Altero propter defectum formæ, cuius maxima pars est petitio, seu conclusio: Altero, ob materiam vel causam petendi, quæ in narratione versatur, nec est talis vt producat ius agendi. Et hoc est, quòd excipientes aduersus tenorem libelli, dicunt eum peccare in materia & forma: his quippe verbis vtuntur ex vsu magis, quàm quòd res ita habeat plerunque. Oldendorpius.

LIBELLVS dicitur oratio consultoria, qua boni Imperatores olim complecti solebant ea, quæ de rebus arduis ad Senatum Romanum censenda referebant, vt in l. item veniunt. §. præter hæc. ff. de petit. hæredi. Pridie Idus Martias, inquit, Quintus Iulius Balbus, & Publius Lubentius Celsus, Titius Aufidius, Onerius Seuerianus Consules, verba fecere de his, quæ Imperator Cæsar Traiani Parthici filius, Diui Neruæ nepos, Adrianus Augustus Imperator maximusque princeps, proposuit quinto nonas Martij, quæ proximæ fuerunt, libello cõplexus est quid fieri placeat. de qua re ita censuerũt. Huius orationis in eo tit. fit mentio. l. illud quoque. in princ. Illud quoque, ait, quod in oratione Diui Adriani est. Old.

LIBELLVS est duplex, conuentionalis, & accusationis, seu inscriptionis. de conuentionali loquitur d. l. 1. & l. 1. C. eod. titu. de inscriptione l. libellorum. ff. de accusat. Sp.

LIBELLVS, indicante Albutio pro Alciato, quũ simpliciter lex de libello loquitur, apparere non de alia specie intelligendum, quàm de supplici, quem vulgus Supplicationem appellat. in titu. C. quand. libel. princ. dat. litis contest. fac. & in l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbitr. vide Budæum in annot. prior. Spieg.

LIBELLVS absolutus est, quando casum seu factũ summatim vno orationis contextu complectimur.

LIBELLI appellatorij vocantur porrecti à litigatoribus in l. 1. §. vlt. ff. de appel. & alibi sæpè in eo. tit. sic dicuntur libelli. Old.

LIBELLVS dubius interpretatur secundùm intẽtionem libellantis. l. si quis intentione ambigua. ff. de iudic. & in pulchra quæstione tradit Corne. consi. 18. in præsenti consultatione. in 2. & 3. colum. in 3. lib. & consi. 91. in causa vertente. in 2. col. in vlt. lib.

Sed an hoc procedat etiam in libello criminali, quia lex prælegata loquitur in ciuibus, & in criminal. verba libellorum strictè debent intelligi, secundùm Bald. in l. 1. ad finem. C. de verb. signif. in hac quæst. Lud. Rom. not. firmat quòd non. in l. diuortio. in princ. ff. solut. matrim. motus ex vna singu. decisione Bald. ibi. Addo quòd idem videtur sentire Bald. in l. quotiens. §. si quis ita. ff. de hæred. instit. vbi dicit, quòd si testes deposuerint quòd primò insultauit. S. postea vulnerauit: cum dictio, postea, sit dubia, & possit accipi quòd statim in ipso insultu vulnerauit, & sic erit vnum delictum tantùm iuxta gl. sing. in l. qui de crimine. C. de acsa. item possit intelligi cum interuallo. & sic erunt duo delicta. quod tamen interpretantur, quòd in continenti vulnerauerit, ad hoc vt testes concludant vnum delictum tantum. & sequatur condemnatio in mitiorem partem fauore rei. Sed in hoc contrarium expressè tenet sing. Bart. in l. libellorum. in princ. in vlt. col. versic. quæro cum annus. ff. de accusat. & pro sing. citat D. Ias. in rub. C. de eden. in fin. & hanc opinionem contra Ludo. expressè firmat Dom. Alexan. in l. diuortio. in 5. col. vers. ex huiusmodi. ff. sol. matr. vbi respon. adductis in contrarium. & ponit tres notabiles declarationes ad d. l. si quis intentione ambigua. Cotta.

LIBELLVS familiæ l. 99. ff. de legat. 3. l. 8. C. The. de custod. reorum.

LIBELLVS famosus quid sit, ostendit Imperator, l. vnica. C. de famos. lib. Azo, ibidem. Item I. C. l. lex Cornelia, de iureiur. §. fin. Sp.

LIBELLVS memorialis, scriptum memoriæ causa paratum.

LIBELLVS positionalis aut (vt dicunt) articulatus, vocatur, qui singulas partes, & circumstantias facti, seu casus, breuissimis pronunciatis complectitur, adiectis nihilominus, quæ ad libellum requiruntur. Vide Old. in de formula libelli. Sp.

LIBELLVS repudij, in l. si pœnituit. ff. de diuort.

LIBELLVS, syllogismus Iuristarum vocatur. Nã primò narrat planè, secundò addit causam petitionis, & tertiò subinfert ipsam petitionem. Zasius in tit. Institut. de actio. Vt ecce cum ita dicimus: Iure statutum est, possessorem iniustum rei alienæ, teneri ad restitutionem eius domino rectè vendicanti. Sed Titius possidet me inuito, & iniustè rem meam, nec vult restituere. Quare peto Titium condemnari & compelli, vt mihi eandem rem restituat. Hic vides Maiorem propositionem, Minorem, & Conclusionem. Ex Zasio, & Oldendorpio. Sp.

LIBELLENSES eodem sensu l. 32. C. de appel. qui & Libellenses sacri scrinij. l. fin. C. vbi senato.

LIBELLORVM magistri, *maistres de Requestes*. l. vnic. ff. de offic. præfect. prætor. vide infrà Magistri, lite. proxima.

LIBELLOS agere, in l. rescriptum. ff. de distr. pig. Rescriptum est ab Imperatore, libellos agẽte Papiniano, id est libellis apud Imper. præfecto. Bud.

LIBER. Omnes homines aut sunt liberi, aut serui. l. 2. ff. de statu homi. Liber dicitur, qui ex naturali facultate facere potest quicquid libet, nisi quod vi aut iure prohibetur. l. 4. ff. eod. Seruus autem dicitur, qui ex cõstitutione iuris gentium, alieno dominio contra naturam (id est, contra ius naturale) subiicitur. ibidem. Liberi homines in duplici specie reperiuntur. Aut enim sunt ingenui, qui ex matre libera nati sunt. Instit. de ingenu. in prin. l. seruorum, de statu hom. ff. Aut libertini qui ex seruitute manumissi sunt. Cæterùm, iusta seruitus intelligitur plena, & omnibus iuris partibus nixa, quemadmodum & iustam hæreditatem interpretatur Budæus in l. 3. ff. pro soc. Anch.

LIBERORVM hominum plures sunt differentiæ. Hic Iustinianus ait, Alios esse ingenuos, alios verò libertinos. Sed rectè adiiceremus & alias differentias: Hominesaut tantum conceptos esse aut iam natos. Item, aut mares esse, aut fœminas: alios esse spurios, alios ex iustis nuptiis conceptos: alios esse ciues, alios verò peregrinos, & in ciuibus alios esse patricios, alios plebeios, & cæt. Obseruandum autem obiter est, interdum ingenuum dici pro libero, & è diuerso liberum pro ingenuo Institut. de nupt. ad finem. & l. 4. de hæredib. instit. Sed & ingenuis proximos eos fuisse, qui iura ingenuitatis consequuntur: habuisse tamen interdũ aliquid dissimile. Si patronus libertum suum adoptet, non facit eum omnino ingenuum. l. vltim. de stat. hom. Sed ita filium suum facit, vt ei in sua familia tribuat iura ingenuitatis. l. 32. de ritu nupt. Et Libertinus, qui ius aureorum annulorum à principe impetrauit, ita ingenuitatis iura consequitur, vt tamen saluum maneat præcipuum ius patroni. l. 5. & 6. de iure aur. annul. Hoc est, licet nullas operas, obsequium nullum debeat pa-

trono, reuerentiam tamen debet. l. 10. §. 2. de in ius voc. & cum moritur, integra sunt iura patroni. Nam etsi quasi ingenuus viuat, tamen tanquam libertus moritur. l. 3. de bon. liber. l. 4. de iure aureo. annul. Sed & qui ex libertino patre nascitur, dicitur nasci ingenuus, habet tamen aliquid libertinæ conditionis, quia patronus in liberti quoque sui filium habeat aliquid iuris. Sanè ex Cicerone & Liuio satis intelligi potest, olim ingenuos non fuisse, qui patrem ciere non possent, vel quorum maiores seruitutem seruierant: sicuti & Suetonius scribit, olim Libertinos dictos fuisse, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Quod Claudium Cæsarem ignorasse etiam notat, sed satis significat, iam suo tempore ex libertinis natos fuisse ingenuos. Sed & ingenuus etiam esse dicitur, qui quoquo modo liber nascitur, adeò vt ita dicatur, etsi ex seruo natus sit si mater libera fuit vel conceptionis vel partus, vel etiam medio aliquo tempore. Nam ventrem partus sequitur (quia mater semper certa est) & ex quo est conceptus, vsque ad natiuitatem, inspicitur tempus optimæ maternæ conditionis. Si non de prima & naturali conditione filij agatur, verùm de ea quæ iure Ciuili magis tribuitur, velùti de dignitate, aut familia, aut origine: patris, cuius magis ea esse videntur, statum potius spectamus. l. 10. de Senat. l. 1. ad municipal. Saltem vbi pater legitimus est: qui magis est certus, l. 19. & 24. de statu homi. Atque hic quidem etiam spectabimus, vel conceptionis tempus, vel partus prout filio erit vtilius. Vt si cum primùm conciperer, pater meus Senator erat sed esse desierat, cum nascerer: dicar nihilominus esse filius Senatoris. non dicerer tamen, si, antequam conciperer, Senator esse desiisset. l. 7. de senat. Postremò illud est obseruandum, etsi filio non prosit libertas matri obueniens post partum, prodesse tamen patris dignitatem. Nam responsum est, nihil interesse, an me susceperit pater iam Senator, an ante dignitatē Senatoriam. l. 5. de senat. Nam etsi summo iure vix dici talis filius possit sanguinis Senatorij: tamē rescriptum est benignius esse, vt ei paternos honores non inuideamus. l. 11. C. de dignit. Fr. Balduin. in sua Catechesi Iuris Ciuilis, cap. 1.

LIBER singulari numero, pro nato. Cicero de Natur. Deorum II. Hinc Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc AEsculapius, hinc Liber etiam hunc dico Liberum Semele natum, non eum, quem nostri maiores augustè sanctèque Liberum cum Cerere & libera consecrauerant. sed quòd ex nobis annos liberos appellamus, iccirco Cerere nati nominati sunt Liber & Libebera: quod in Libero seruant, in Libera non item. Hotomannus.

LIBER dicitur is, cui ius est arbitrio suo viuere, quatenus lege aut instituto permissum est. nam, vt in Cluentiana Cic. testatur, iccirco omnes legum serui sumus, vt liberi esse possimus. Hot.

LIBER, pro certa parte operis, vt Pandectæ iuris in quinquaginta libros distinctæ sunt. Budæus obseruauit Ciceronem alicubi vsurasse Librum, pro inuentario vt vulgò dicitur, vel registro. Sp.

LIBER rationum, siue Ratio, vltrò citroque dandi, accipiendi, credendi, soluendi sui gratia negotiatio. l. si quis ex argentariis. §. rationem. ff. de edendo. Spieg.

LIBER à fide, qui fidem soluit, dicitur.

LIBER homo. Oppon. seruus, Vlpianus l. 1. de his qui deiec. §. hæc in factum. versicul. Sed cum quia in libero homine, inquit, nulla corporis æstimatio fieri potest, sed quinquaginta aureorum condemnatio fit. Spieg.

LIBER populus, is est, ait Proculus, qui nullius alterius potestati est subiectus, siue is fœderatus est: item siue æquo fœdere in amicitiam venit, siue fœdere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem comiter conseruaret, l. 7. ff. de cap. & postlim. Hotom.

LIBERA administratio, quæ plenam rei administrandæ potestatem habet, fraude remota. l. si pater. ff. quæ in fraud. credit.

LIBERA iurisdictio. Vide. Iurisdictio libera.

LIBERAE legationes dicebantur, quæ a senatoribus vel voti causa, vel hæreditatis syngraphæve persequendæ, vel aliarum rerum priuatarum gratia in prouincias profecturis impetrabantur, vt aliqua honesta profectionis ratio eis constaret, l. 14. ff. de legatio. Meminit Cicero libro tertio de Legibus. & libro secundo Epistol. ad Atticum. Et in Oratione pro Flacco. Sueton. in Tiber. Brut. ad Ciceronis librum 11. Epistol. Brissonius.

LIBERALE responsum, hoc est, ingenuum, & minus dissimulanter prolatum.

LIBERALI causa manu asserere dicebantur, qui liberum hominem iniusta seruitute oppressum in libertatem vindicabant. vnde & Assertores, & Liberalis causa dicebatur. Terent. Adel.

Neque vendendam censeo
Quæ libera est. nam ego illam liberali assero
Caussa manu. Plautus Pœnulo,
Manu eas asseras
Suas populares liberali caussa. Itemque paulo pòst,

Sed & præcisa locutione in Curcul.

Si quisquam hanc liberali asseruisset manu.

& paulo pòst.

Promisisti si quisquam hinc liberali assereret
Manu.

Nam Donatus auctor est ordinem esse, hunc, asserere manu aliquem in causa liberali. Hot.

LIBERALIS causa. Libertatis iudicium prætor non inuenit, sed lex, quæ partim communem, partim propriam status conditionisve distinctionem in Romanam Rempublicam inuexit. Nam qui hominem liberum liberali causa manu asserebat, quod ex lege Quiritium, vel iure Romano ageret, legitimam actionē impetrabat: siquidem vt liberos homines alienare prohibitū erat, sic alienatos ciuili iudicio asserere permissum. Plaut. in Curcul.

Qui scias mercari furtiuas atque ingenuas virgines,
Ambula in ius.

Terentius in Adelphis.

Quid si ego illam tibi nolo vendere,
Coges me? Aesch. Minimè. S. namque id metui. Aesch. neque vendundam censeo
Quæ libera est. nam ego illam liberali assero caussa manu.

Ex quibus versibus satis intelligi potest, actionem liberalem ciuilem esse. Quum enim dixisset Aeschinus, liberam mulierē vendi non posse, subiecit: nam ego illā liberali assero causa manu. Quasi diceret, quia liberam mulierem, quæ vendi non potest, alienare vis, ego illā liberali causa, hoc est, directa legis, qua liberos homines alienare prohibitū est actione assero manu. Cęterū si quærebatur, an quis libertus esset, an seruus, ideò ex prætoris iurisdictione substantiam capiebat hæc quæstio, quod ea ex nudo facto cōstaret. Quum enim quærimus, an quis libertus sit, an seruus, in effectu quærimus, an quis sit manumissus, & ita de facto. Simili modo, quoties de hoc cōtenditur, an quis sit filius, non de iure, verum de facto omnis est contentio. Et idcirco hæ quæstiones duæ prætoris iurisdictione substantiam capiebant, hoc est, viua iudicis quem prætor decernebat, voce, sine aliquo iuris auxilio expediebantur. Nā quæ ex nudo constabant facto, nuda solebāt prætoris iurisdictione definiri. Errant igitur, qui existimant, actionē de partu agnoscendo ex S.C. nasci. id enim nullis rationibus probari potest. tum quod huius actionis causa ex nudo meroq; facto, non ex certa aliqua iuris aut S.C. definitione constaret. tum etiam quod nec S.C. Plautianū, nec illud Senatusconsultum, quod temporibus D. Hadriani factum est, quicquā aut adderet actionis substantiæ aut detraheret. sed dies constituebat denunciationi certos. Ergo quū ante huiusmodi senatus cōstitutionem, nullo certo ordine aut tēpore denuntiationi constituto, passim etiam sine denunciatione maritos pro arbitratu agnoscendi, alendique partus gratia fœminæ suos prouocarent: voluit Senatus intra dies xxx. post

post diuortium connumerandos fœminas suis maritis denunciare, si se prægnantes existiment, vt possent mariti custodes mittere. Nam quod Plaucianum Senatusconsultum de liberis agnoscēdis nihil ad actionis substantiam pertineat, ex Vlpiano nemo est qui non iudicet. Ordinem enim senatusconsultis de liberis agnoscendis exponi, Vlpianus auctor est. l. 1. §. ex hoc rescripto. de vent. inspic. Vt sic ante Senatusconsulta, quibus sic ordo erat constitutus sine ordine de agnoscēdo partu veteres contendisse videri possint. Si leges ad leges trahi solebant. l. 26. de legibus. Si prætoris edicta ad iuris constitutiones trahenda nonnunquam sunt, l. 1. ex quibus caus. maior. si denique de his, quæ primo constituta sunt, certius quid statui poterat. l. 11. de legib. cur non circa prætoriam de partu agnoscendo actionem, certius quid senatus potuisset ordinare? Est igitur de partu agnoscendo iudicium honorarium non ciuile. Reuard. varior. lib. 1. cap. 18.

LIBERALIA iudicia, & liberales causæ propriè appellantur, in quibus de libertate quæstio vertitur. rub. de liber. cau. l. 42. §. 1. ff. solu. matrim. l. 32. §. de liberali. ff. de recep. qui arbit. recep. l. 6. §. 1. ff. de Carb. ed. l. 3. §. si seruus. ff. de adqu. pos. l. 36. & l. 38. ff. de re iud. l. 3. ff. de ferijs. l. 7. §. 1. ff. de petitio. hæred. Ita liberale iudicium apud Quintilian. lib. 6. cap. de risu. Briss.

LIBERALIA, Vlpia. ait, studia accipimus, quæ Græci ἐλευθέρια μαθήματα appellant. Ciceroni ingenuæ artes dictæ: Plinio, Liberales: quæ, auctore diuo Augustino lib. 6. de Ciuitate Dei, seculares à recentioribus vocatæ sunt. Cur dictæ sint Liberales, Budæus indicat in posterior. Annotation. Sed & Seneca cur sint Liberalia studia dicta eaque non ad virtutem ducere, sed præparare tantum, ostendit epist. 89. Sp.

LIBERALITAS fraudulenta, quæ nocet alijs, vt si quis debitum condonans debitoribus, nolit creditoribus suis solutum iri. Vide l. vlti. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit. Spieg.

LIBERALITATE frui dicitur is, in quem liberalitas confertur, non qui ea studiosè vtitur. P. Victorius.

LIBERARE, libertate donare: liberari, libertatem consequi. l. 12. §. manumittendo. ff. de captiuis. l. penult. ff. in quib. caus.

LIBERARE est luere, & nexum pignoris dissoluere l. 57. ff. de leg. 1.

LIBERARE prædia, seruitutem debitam remittere. l. 1. ff. si vsuf. pet.

LIBERATIONIS verbum (ait Paulus) eandem vim habet, quam solutionis. l. 47. ff. de solut. In rubrica tamen de solut. & liberat. distinguitur, ac tanquam generis loco ponitur: vt Solutio pecuniaria sit: Liberatio, quæuis altera dissoluendæ obligationis forma: vt confusio, & compensatio.

LIBERE, & sine exceptione fideiussor promisisse intelligitur. Liberè, quātum ad ius & naturam fideiussionis. Sine exceptione scilicet friuola. Non tamen per hoc legitimis exceptionibus renunciat. c. ex parte 2. de off. deleg. Vide Iason. in l. 1. C. de sacr. eccl. Sp.

LIBERI nedum filij, sed & nepotes, pronepotes, & deinceps nati dicuntur. Vlpianus. de pollicit. l. inter liberos, nepotem quoque contineri, Diuus Pius rescripsit. Paulus: Liberi vocantur vsque ad trinepotē. l. Iurisconsultus. §. parentes. ff. de gradib. affinit. Callistratus: Liberorum appellatione, nepotes, & pronepotes, cæteríque qui ex his descendunt, continentur. hos enim omnes Liberorum appellatione Lex XII. Tabul. comprehendit. Spieg.

LIBERI à Græcis, τέκνα, καὶ παῖδες, appellantur, filij verò υἱοί.

LIBERI, semper plurali numero profertur, sicut & pugillares, codicilli. Gaius in l. non est. ff. de verbor. sig. quo multitudinis numero etiam vnum filium filiáve significari veteribus dixit A. Gellius lib. 2. ca. 13. & vide l. 148. ff. de verb. sign. Old.

LIBERI non sunt qui contra formam humani generis procreati sunt l. 14. ff. de statu homin. Paul. lib. 4. Senten. tit. 9. Hos partus monstrosos appellat Romulus primus Romanorū rex lege lata, cuius hæc verba sunt: Monstrosos partus sine fraude necanto. Hanc explicui lib. 3. Veteris Iurisprud. Sp.

LIBERI sunt qui nascuntur ex libera: Imo qui conceperi sunt, aut aliquo momento matrem habuerunt liberam. Connan. lib. 2. ca. 11. nu. 7. Ingenui autem qui nullo tempore iugum seruitutis passi sunt: siue in ipso nascendi actu, siue statim ac nati sunt libertatem consequantur. vide Institu. de ingenuis & ibi Commentatores.

LIBERI populi & liberæ ciuitates, quæ nec tributa nec vectigalia soluunt Cicero de leg. agr. contra Rullum.

LIBERI & hæredes. Vetus est quæstio, multiq; incerti eam rem certant, vt Vulcatiano verbo vtamur: Cautio his verbis concepta, Ad liberos & heredes, quā significationem habeat. l. Gallus. §. etiam de lib. & posthu. Nam alij eius orationis hunc esse effectum putant, vt vtrunq; fiat: nec prosit ex liberis esse, nisi & heres fit: nec rursus hæredem esse, nisi ex liberis quoque sit. Alij contra, tam enim adiectione huius syllabæ Et, orationē augeri ac plenius intelligendam esse, quam detracta coniunctione minui, & velut in angustum cogi. l. ea tamen. de legat. 3. Nec certè dubium ea res habet, quin pleraq; vt ait Iulianus, tali coniunctione in ambiguitatem incidant. Quid agimus? Ego non dubito, si ea res quæque, de qua in agendo cautum est, ita per hæreditatē obtingit, vt id quod capitur, in rei persecutione consistat, & precium hæreditatis augeat: in liberis, id quoque spectandum esse, vt hæredes sint: qui verò ex liberis nō essent, & eos ex sequente orationis parte, μονομερῶς & tanquam sublata coniunctionis parte admitti. Nam, quamuis dictio Et, coniunctionem faciat: tamen plerique ea vtuntur, non tam vt coniungant, quàm quod in pauca rem conferre & compendiosè loqui studeant. l. si quis Sempronio. de hæred. insti. Sed & in dubia causa hę syllabæ, Et, Que, Cum singulas res per se demonstrant, l. si is qui ducenta. de reb. dub. Quid quod & illud fieri potest, vt prius loquēdo de liberis, de ijs qui primum successionis tenent ordinem, cautum: & deinde plenius sub verbo hæredum, cæteris qui illos sequuntur, prospectum sit? Sic enim id Pomponiano quodam responso, è libris ad Q. Mutium, in specie quidem non planè simili: sed tamen quis huc non ineptè trahere in exemplum possit, traditum est l. Hereditas. de verb. significa. Quid ergo si ijs de rebus concepta sit cautio, quæ rei persecutionem, & quasi pecuniæ præstationem non cōtinent? Et quoniam ea res iure hæreditario non contingit: In liberis, immistionem requiri num opinor. Planè in cæteris, summa est ratio, quæ aditionem, vt quamuis conditionem expectet. l. 3. §. 1. de hæred. instit. Sed liberis, ad illum quæcunque est, prærogatiuam ex lege admissis, in extraneorum persona, ea lex locum habere non potest. Nam propius est, sicut & Papinianus respōdit. l. cum pater. §. fin. de leg. 2. & nostri interpretantur, gl. ibi. vt Coniunctione ijs personis, inter quas gradus affectionum sunt, adiecta: ordine ipso scripturæ, velut substitutionem aliquam factam intelligamus. Nec mutat, quod Papinianus speciem suam, per disiunctionem vel & Aut exponat: nam sæpe id ita compertum esse, vt secundum rem, de qua agitur, coniuncta pro disiunctis accipiantur. l. sæpe de verb. sig. nemo est omnium qui ignoret. Curt. lib. 1. τῶν εἰκ. ca. 43.

LIBERI & posteri. Quid, quantumque liberi à posteris distent ac differant, haud Hercle tam facile est distinctu, quàm multis videri posset. Nam, qui hoc solū dixerit, Liberum nomen angustius esse, & posterorum latius patere, grammaticis fortè satisfecerit. Iurisconsultis non item. In liberis porro videntur ij esse, quos parentes in potestate habere possunt, Quod genus, Filius, Nepos, & Pronepos. Ratum est autem, vt eū quis videat, cuius sit abauus: sed quia fieri potest, sic sanè & Abnepos inter liberos: facta scilicet distinctione à seruis: in quos non maior Veterum, quam in liberos suos

 pote-

potestas erat, Ius scilicet & in hos vitæ ac necis. Quin etiam, cum supra tritauum ferè maiores sint apud veteres dicti: Iure ac Regula [Greek] eorũ erunt liberi, qui illis parentes: & quibus hi maiores, eorum posteri. Ita & trinepos in liberis erit. Sed C. Cassius & parentes supra tritauum, & liberos infra trinepotem accipiendos putabat. l. 4. §. 2. de in ius voc. Verùm, vt propius ad ea, quæ iurisconsulti sunt, veniam, & illa est inter Liberos & posteros differentia: Quòd maior in Posteris ratio fit generis, familiæque & gentis: in Liberis affectionis & naturæ; siue vt Græcis dicitur. [Greek] Itaq; Posterorum nomen, ad eos qui ex fœminis nati sunt, non pertinet. l. 1. de iure immuni. Inter Liberos & nepos ex filia est. l. fin. ac polli. Videtur autem, hæc generis & naturæ causa, totius differentiæ habere potestatem. Quo fiet, vt eam pro varietate rerum, nunc intendat, nunc remittat. Curt. lib. 1. [Greek] cap. 45.

LIBERORVM appellatione nepotes & pronepotes, cæterique ex his descendentes continentur: primùm quòd Lex XII. Tabularum hos omnes appellat liberos: Deinde, quòd natura nos hâc interpretationem docet: quum videamus pios parentes, liberorum procreandorum animo & voto vxores ducere, vt non filios solùm, sed etiam nepotes & deinceps alios concipientes atque edentes, ex prole vtriusque sexus, diuturnitatis memoriam in æuum relinquant. Et inde in communem vsum receptum esse, quòd filiorum appellatione omnes, qui ex nobis descendunt, comprehendantur. Neque enim dulciori nomine possumus nepotes nostros, quàm filij, appellare. Interim tamen non frustra sunt inuenta singularum cognationum nomina, vt aliter filij, aliter nepotes, pronepotes, & cæteri ex his descendentes, appellentur. Nam toties his vtendum est necessariò, quoties lex non omnibus descendentib. præstitum aliquid voluerit, sed solis his qui nominatim enumerantur. At vbi non personis certis, sed omnibus qui ex eodem genere orti sunt, præstatur: conuenit, liberorum appellationẽ generaliter intelligi. Callistratus in l. liberorum. Vlpianus in l. cognoscere. §. vltim. Paulus in l. filij. ff. de verborum significat. §. vltim. Institut. qui testament. tuto. da. poss. Eadem iuris naturalis ratione receptum est, vt patris nomine auus quoque demonstrari intelligatur. l. iusta. ff. de verb. signifi. Oldendorp. Adde Pet. Crinitum lib. 15. cap. 8. de honest. discip.

LIBEROS habere qui dicantur, ostendit Alex. Neapolit. ca. 15. lib. 1. Spieg.

LIBERTAS directa nuncupatur, quam dominus statim contribuit, sicut obliqua seu fideicommissaria, quę danda mandatur hæredi. Old. adde Ferretum tit. qui testam. tut. dari possint.

LIBERTAS etiam auibus & feris, quæ custodia humana nõ coercentur, tribuitur. Naturalem enim libertatem accipere aues feræque intelliguntur, cùm in suã naturalem laxitatem peruenerunt, vel oculos nostros effugerunt, vel ita sunt in conspectu nostro, vt difficilis sit earum persecutio. l. 44. & l. 55. ff. de adq. rer. do. l. 3. §. item feras. ff. de adq. poss. §. feræ. in fin. Instit. de rer. diuisio. Briss.

LIBERTAS opponitur Seruituti. Vnde conuenire non possunt, C. de Latin. lib. tollen. l. ergo. ff. de fideicõ. libert. Porrò sub appellatione libertatis, non solùm accipienda est, quæ seruili conditioni opponitur, sed omnis conditio alieno iuri subiecta. Contrà quoque sub seruitutis appellatione omnes omnino species subiectionis sunt intelligendæ, quæ iuris ac potestatis aliq̃d in persona producunt. Hot.

LIBERTAS non priuata, sed publica res est. Martianus in l. si quis. ff. de fideicommiss. libert.

LIBERTAS relicta videtur hisce verbis. Nolo aliquando tibi seruiat. l. quidam testamento. ff. de fideicõ. libert.

LIBERTATEM Cicero in offic. & Paradoxis definit potestatem viuendi vt velis. Noster Florentinus libertatem ait esse naturalem facultatem eius, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut iure prohibeatur. l. 4. ff. de statu homi. estque illa nihil gratius. l. Paulus. §. 1. de fideicommiss. lib. l. libertas de reg. iur. Quod Persius his versibus expressit.

Vindicta postquam meus à Prætore recessi,
Cur mihi non liceat iussit quodcunque voluntas
Excepto si quid Masuri rubrica vetauit?

Plenissima libertas & in tit. de libertin. Institut. & in l. 1. §. sin autem socius. C. de cõm. ser. man. accipienda est, ex qua ciuitas Rom. competit: quam & iustam appellari diximus, & ex iure Quiritium. Vnde Seneca lib. 3. Natur. quæst. Quid est præcipuum? Imprimis liberum animum habere: Hæc res efficit non è iure Quiritium, vt sit liber, sed ex iure naturæ. Briss.

LIBERTATEM imponere dicunt nostri auctores. l. 41. in fin. ff. de bon. libert. l. 4. ff. de mand. vind. l. 11. §. 1. ff. de minoribus. l. vltim. in princip. C. de testamẽt. manumiss. l. vltim. ff. qui sine manumiss. l. 10. C. qui testam. fac. l. vlt. C. de fideicom. libert. l. vn. C. de comm. ser. man. l. 1. & 2. C. com. de manumiss. ab eo quod capiti serui qui manumittebatur, vindicta lictoris virga imponi solebat. Briss.

LIBERTATIS appellatione contineri ciuitatem Romanam d. l. vnica, indicat.

LIBERTI sunt, qui desierũt esse serui. l. 4. ff. de iust. & iur. vel sic:

LIBERTI qui dicuntur Orcini ab ipso defuncto sunt libertatem consecuti, vt sunt omnes, quibus directo data est libertas: dicti quasi mortem domini vrgeant, & quam proximè sequantur. Veteres enim orcum dictum esse putauerunt, quod vrgeret ad mortem. Probabilius erit fortasse Orcinum hinc ducere, quòd à domino iam mortuo & in orci potestate constituto, tanquam ab ipso orco libertatem consecutus sit: vt videatur esse quodammodo orci libertus. Connan. lib. 2. cap. 4. nu. 5. Vide Orcini.

LIBERTVS ingratus dicitur is, qui patrono obsequium non prętat: vel res eius filiorumve tutelam administrare detrectat. l. nullum. ff. de diuort.

LIBERTINI sunt, qui ex iusta seruitute manumissi sunt. l. 6. ff. de statu hom. olim verò, id est Appij Cæci temporibus, & deinceps aliquandiu libertini dicebantur, non ipsi qui manumittebantur, sed ingenui ex his procreati: vt scribit Suetonius in Claudio. quam differentiam obseruare Modestinus videtur in l. 1. ff. de excusat. inter [Greek] & [Greek] hoc modo [Greek] Et paulo ante: [Greek] id est, Libertinis enim libertos solos dare tutores oportet, Item, Libertinis pupillis magistratus tutores ingenuos non dabunt. Hotom. Hodie tamen Libertinus & Libertus is dicitur q̃ ex iusta seruitute manumissus est. Hoc tamen interest, quia Libertus tunc dicitur, cum vel de patrono, vel iure patronatus agitur, vt in tractatu de iure patronatus, de operis libertorum, &c. Non enim dicitur cuius est Libertinus sed libertus, Id quod obseruauit Plautus in Asin. (cum inquit,)

Magis decorum est libertum potius,
Quàm patronum onus in via portare. &c.

Libertinus autem tunc dicitur, cum statum hominis significare volumus ad differentiam ingenui vel serui: Dicimus enim seruus an Libertinus, Libertinus an ingenuus? Ac præter hanc relationis, nulla est differentia vt Valla existimat lib. 4. Olim in proprias tribus distribuebantur, cùm manumissorum filij libertini vocabantur. Florus in Epitom. libr. 20. Libertini (inquit) in quatuor tribus redacti sunt, cũ antea dispersi fuissent: Esquilinam Palatinam, Suburranam, Collinam. At postea in dominorum tribus asciscebantur, id quod ex Tertulliano annotauit olim Politianus cap. 31. Miscel. Prohibebantur autem olim libertinæ, necnon libertinorum filiæ Vestales fieri vt est apud Gellium libr. 1. cap. 12.

LIBERTINORVM autẽ status tripertitus fuit: Erant enim libertini ciues Romani, Latini & Dedititij. Ciues Romani vt tradit Caius lib. 1. suarũ Institutionũ.

erant

erant qui testamento, aut in templo, aut ante cósulem manumitterētur. Latinos autem fuisse scribit, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut in conuiuio libertatem consequebantur: Dedititios verò, qui post aliquod facinus admissum supplicijs afficiebantur, publiceque pro criminibus cædebātur. aut in quorum facie, vel corpore aliqua nota vel igne, vel ferro ita impressa foret, vt deleri non posset, & postea manumittebātur. Additque ciues Romanos potuisse testamenta facere & alijs ex testamento succedere. quæ Latini siue Dedititij nequaquam poterāt. quamuis Latini si iterum aut testamento, aut in Ecclesia, aut ante consulem manumissi fuissent, ciuium Romanorum iura consequerentur. At cur Aelius Sentius tertiā speciem Dedititios nominarit, latè scribit Theophilus, dicens, ita fuisse nominatos exemplo quorundam peregrinorum, qui cum Romanis vectigal penderent, quiddam tyrannicum cogitantes in Romanos arma sumpserunt, cum quibus cógressi victi sunt. Cùm enim eorum fortitudinem ferre non possent, armis abiectis se dediderunt. Verum Romani humanitate vsi eos viuere permiserunt, hanc solam eis iniuriam inferentes, quòd quoniam sese dediderunt, eos Dedititios appellarunt, vt cum turpitudinis participes essent, eodem quoque nomine vocarentur. Quam Theophili doctrinam tanquam lectissimum florem Angelus Politianus vir eruditissimus inseruit libro suo, quem Miscellanea inscripsit. Ferrandus tamē lib. 2. Explicationum cap. 18. in §. libertinorum. de liber. potius dedititios dictos existimat quòd ad aliquod supplicium prius dediti fuissent. quandoquidem vt Caius & Theophilus scribunt, huiusmodi libertini antequam manumitterētur, publicè delictorum suorum pœnas luebāt. Cicero quoque in Topicis ait, fuisse tres modos manumittendi. Si neque cēsu, neq; vindicta neque testamento liber factus est, non est liber. nec vlla est earum rerum. non est igitur liber. Sed hic Caius, nullū verbum de manumissione, quæ censu fiebat. Qualis autem foret, docet in commentarijs suis Seuerinus Boetius his verbis, censebantur enim antiquitus soli ciues Romani, si quis ergo consentiente, vel iubente domino nomen detulisset in censum, ciuis Romanus fiebat, & seruitutis vinculo soluebatur, atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini nomen in censum deferre, & effici ciuem Romanum. Triplicis quoque libertatis mentionem facit Ausonius Gallus in Crippo,

Triplex libertas, capitisque minutio triplex.

De manumissis vindicta, alibi dicetur, in quorum etiā corpus festuca inijciebatur, vt est, apud Plutarchum in lib. περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν ... nam hæc sunt illius verba, ... hoc est, Romani quos ad libertatem perducunt, in illorum corpora tenuem festucā inijciunt. Quare Plautus in Milite Glorioso,

Quid ea ingenua, an festuca facta? serua, an libera est?

Et Persius Satyr. 5.

Non in festuca lictor, quam iactet ineptus.

Ex qua Satyra constat etiam eos qui manumittebantur circumagi solitos,

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama.

Quod pariter docet Seneca lib. 1. Epistolarum. philosophiæ seruias oportet. vt tibi contingat vera libertas: non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit, statim circumagitur, hoc enim ipsum philosophiæ seruire libertas est. Radebant quoque manumissi caput, & pileum gestabant: quocirca Plautus in Amph.

---quod ille faciat Iupiter,
Vt ego hodie raso capite caluus capiam pileum.

Et Liuius lib. 34. Postero die serui ad pileum vocati, & carcere vincti emissi. ac Suetonius in Tiberio, seruisq; ad pileum frustra vocatis in Siciliā profugit. Sic Quintilianus in Declamatione 9. si verisimile est Quintilianum tam inepte declamasse, Terentium, quem inter cæteros captiuos secundo Punico bello Scipio Africanus vinculis exoluerat, memoriæ tradidere maiores insigne receptæ libertatis pileó testante in triumpho ducis esse conspectum. hæc quippe faciebant manumissi quòd essent à seruitute tanquam ab aliqua tempestate liberati. nam idem agebant, qui tempestatem maritimam effugissent. Iuuenal. Saty. 12.

Tunc stagnante sinu gaudent ibi vertice raso,
Garrula securi narrare pericula nautæ.

Ait Dion Brutum gestasse pileum, & duos pugiunculos, significare volens à se & Cassio patriam in libertatem vindicatam, quod etiam hodie in illius nomismatis visitur. Contra verò apud Laconas coma signum erat libertatis, vt refert Aristoteles lib. 1. rhet. Assumebant etiam liberti patronorum nomina, vt author est Artemidorus Daldianus in ὀνειροκριτικοῖς. Quo autem differant libertus & libertinus, docuit Laurentius Valla Elegantiarum libr. 4. Per libertinum enim significatur hominis conditio, sicut per ingenuum: per libertum priuatus quidem respectus, quemadmodum per patronum: Tamen nonnunquam in eodem sensu capitur libertinus, vt licet videre apud Caium, qui in Institutionibus sub titu. 1. sæpè libertinū, pro liberto vsurpat. Sic Plautus in Persa,

Sed ita pars libertinorum est, nisi patrono, qui aduersus est,
Nec satis liber videtur, nec frugi nec honestus satis.
Nec illi officit, ni ei male dixit, ni ingratus repertus est.

Sciendum est Suetonium in Claudio tradere temporibus. Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos nō ipsos. qui manumitterentur, sed ingenuos ex eis procreatos. Illud quoque non omittendum videtur, quòd tradit Iulius Pollux lib. 3. apud Græcos fuisse quandam hominum speciem, qui tanquam libertini, nec liberi, nec ingenui erant, sed illorum conditio media erat; qui à Lacedæmonijs εἵλωτες, à Thessalis πενέσται, à Cretensibus κλαρῶται, καὶ μνωῗται, à Mariandynis δωροφόροι, ab Argiuis γυμνῆτες, à Sicyonijs κορυνηφόροι vocabantur. Sciendum quoque Iustinum libr. 41. perhibere apud Parthos non licuisse quenquam manumitti, & Val. Max. lib. 2. scribere apud Massilienses licuisse solum ter manumissionē rescindi. Ferrandus loco sup. citato.

De LIBERTIS Latinis trib. legib. cautum erat: lege Iunia Norbana, S. C. Largiano, & edicto D. Traiani: Lege Iunia Norbana cauebatur, vt manumissores bona libertorum Latinorum iure quodammodo peculij vēdicarent: S. C. Larg. id additum fuerat, vt liberi manumissoris in bonis Latinorum præferrentur: Edicto diui Traiani, quod Latinus qui ignorante vel inuito patrono ciuis Romanus fuerat effectus beneficio principis, viuus quidem duraret ciuis Romanus, moriens autem moreretur Latinus non obstante Imperatoris beneficio. Quæ omnia Iustiniani constitutione sublata fuerunt. §. vlt. Instit. de success. libert. In Fragmentis institutionum Vlp. legimus Latinos libertos ius Quiritum consecutos esse, beneficio Principali, iteratione, liberis, militia, naue, ædificio, pistrino. Et addit naue accepisse ciuitatem Romanam, si non minorem, quàm decē millibus modiorum nauem fabricauerit, & Romā sex annis frumentum portauerit, ex edicto D. Claudij. Balduin. tit. de Libertinis. Porrò quod circa dedititios statutum est, id omne à lege Aelia Sentia dispositum fuisse certum est: quæ rogata fuit à Sexto Aelio Catulo, & C. Sentio Saturnino Coss. anno ab orbe condita D. CCLVI. ita vt longe alia sit ab ea cuius meminit Cicero in Topicis & ibi Boetius & propterea fallitur Alciatus in l. sciendum. §. 1. ff. de verb. signif. eandem esse existimans de qua meminerit Cicero. cum hic quadraginta annis antea fuerit occisus Hircio & Pansa Coss. mense Septembri. Quòd autem id statuerit Augustus, docet Tranquillus in Augusto, his verbis: Seruos, non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse, cum & de numero & conditione, & differētia eorum, qui manumitterentur curiosè cauisset, hoc quoq; adiecit, ne vinctus vnquam tortusue quis vllo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. Ecce modo Dedititios, circa quos notandū est, quòd Pau. li. 4. sent. Dedititios etiā fieri dixit, qui iussu domini in vinculis aliquādiu fuisset, dū dominus furiosus aut pupillus nō fuerit.

fuerit, quo spectat locus Vlpi. in l. verum est. ff. de verbo. sign. Aldobr. ad Instit. de libertinis. §. libertinorum autem.

LIBERVM pro filio in numero singulari, protulit Modestinus Iureconsult. in l. ius autem. ff. de pactis. & tamen secundum communes Grammaticæ & Romanæ linguæ regulas, hoc nomen recipit solummodo pluralem numerum. Et ideo non esse sine liberis dicitur (secundum Caium Iureconsult. in l. non est sine liberis. ff. de verbo. signific.) cui vnus filius solus, vel vna sit filia. Hæc enim enunciatio, habet liberos, non habet liberos, semper multitudinis numero præfertur: sicut pugillares, codicilli, & nuptiæ. absurdum enim esset, vnum pugillarem, vnum codicillum, & vnam nuptiam dicere. & ideo quem sine liberis dicere non possumus, hunc necesse est vt dicamus liberos habere: vt etiam apud Sempronium Asellionem rerum gestarum libr. 5. obseruauit Gellius: qui de Tiberio Graccho Tri. pl. ita scripsit: Orare cœpit, vt se defenderent, liberosque suos: eum: quem virilis sexus tum in eodem tempore habebat, produci iussit, populoque commẽdauit propè flens. Hinc titulus de lib. & posth. hinc. l. liberorum appellatione. ff. de verb. sign. & id generis non parum multa.

Et ob id Bartolus, qui sine dubio Academiæ nostræ legalis princeps est, in l. ius autem agnationis, suprà allegata, putauit liberum pro filio in numero sing alibi obseruari non posse. Sed quòd eius pace dictum sit, inuenio hoc etiam apud Vlpian. in l nemo. prędo. §. locupletior. ff. de regul. iur. Proinde Sipontinus in suis in Martialem commentarijs, super ea epistola, Spero me securum: dicit, quod singulari numero aliquando reperiatur. Laurentius etiam Valla, vir de literis bene meritus in lib. elegantiarum Latinæ linguæ 3. cap. 106. refert se liberum pro filio & apud Quint. & Paulum, Caiumque Iurecons. adnotasse: hoc tamen (quod eorum pace dictum sit) falsum est. In Pandectis enim nostris liberum in singulari numero in hac significatiõe, præterquam apud Modestinum & Vlpian. non lego: nisi malimus dicere, ab impressoribus inscriptionem auctoris in his locis immutatam. quod credendum est, ex quo alibi in Pandectarum libris nõ licet inuenire. Nec inficior, in constitutionibus Imperatorum, de quibus in Iustiniani principis codice, apud quos non seruatur dignitas Romanæ linguæ, multis in locis posse hoc obseruari. vt in §. hoc quoque à nobis: Emancipando (inquit) liberum. institut. per quas personas no. ius acquir. & in l si quis prioris. §. vltim. Talem (inquiens) liberum. & ibi etiam Bal. adnotauit. C. de secundis nuptijs. & in l. si quis suo testamento. in prin. dum inquit, Portionem libero. quo in loco Accurs. in verb. Libero, hoc obseruauit. C. de inoffic. testam. & in multis locis, quos breuitati inseruiens omittam. Et ideo opportunè dixerit Bald. in c. 1. §. & quia vidimus. in 6. colum. ibi. & interdum. in titulo. qui feud. dare poss. quòd Imperator quandoque loquitur grosso modo: quæ verba reassumit etiam And. Sicul. in repet. rub. C. qui adm. in 9. colum. Proinde excusari possunt ætatis nostræ Iureconsi. si linguę Latinæ normam prætereunt: quia permissum est homini loqui eo modo, quo lex loquitur, vel Imperator: siue propriè, siue impropriè, vt eleganter dicit Bald. in l. 1. C. vnde libr. Cicero quoque (quem disertissimum inter Romuli nepotes appellat Catul.) excusat se lib. 1. de Legib. quòd quoniam in populari ratione omnis sua versatur oratio, populariter loqui sibi necesse erit. Cotta.

LIBERVM agere. Zasius ait, nihil aliud est, quã nullum habere dominum, cui subiectũ esse oporteat. Nec quilibet tantum à natura, verumetiam qui absque dolo malo in libertate diu moratus est, liber esse præsumitur: nisi probetur esse seruus. l. interest. §. fin. l. igitur. §. potest. ff. de liber. caus. Sp.

LIBET, idem quod placet: à labendo, vt Varro inquit, quòd quæ placent, in mentem prolabantur. Sic accipitur à Iuriscof. in definitione Libertatis, quod & ab Alber. obseruatum est. Spieg.

LIBIDO, pro voluntate interdum, vt apud Ciceronem inuenire licet, accipitur. Nam ab eo quod libet, dicitur. Donato est quælibet volũtas temere suscepta. Et quamuis in mala re ferè semper dicatur, tamen in re honesta à Sallustio dicitur: quòd F. Syluius antè monuit.

LIBIDINOSAE sentẽtiæ, quæ pro libidine cuiusque feruntur.

LIBITINARII Græci νεκροφόροι καὶ νεκροθάπται teste Vlpiano dicuntur, quasi defunctiferi, qui sandapilarij, & vespillones dicuntur, non multum dissimiles his vulturijs codonophoris, id est tintinabula gestãtibus, quos ante ambulones atratos Latinè appellare possumus, & ferales præcones, auctore magno Budæo. A græcis etiam ταφεῖς &c. Brechæus l. cum in testamento. ff. de verb. & rer. signifi. &c.

LIBITINARIVS is dicitur, qui quæstui inseruiẽs libitinariam exercet: quique necessaria funeribus vendit: vel qui curam mortuorum sepeliendorum habet, seu qui conducit funera, & qui rationibus præerat Labitinæ deæ. in cuius templo, quæ ad sepulturam pertinebant, vendebantur: vt scribit in Problematibus Plutarch. Græcè νεκροθάπτης vocatur. Refert etiam Seneca, Vota libitinariorum esse, vt mortes plurimorum optent, quòd illis quæstuosissimum sit. & de his intellexit Vlpi. in l. quicunque. §. idem ait. ff. de instit. act. & Iureconsulti in alijs locis non parum multis: quamuis quidam aliter & minus rectè. Cotta.

LIBITINARII autem dicti sunt à libitina, id est funere, dicta Libitina à venere Libitina, quæ Romæ habuit templum, iuxta quod vendebantur quibus erat opus ad funus, putà vngenta, lychni, papyri, cerei, funalia. Sed cur ea iuxta Veneris templum, quæ iocorum voluptatumq; dea est, vendebantur? Plutarchus in Problematis causam narrat, vt videlicet cum homines libidinibus dant operam, meminerint se aliquando morituros &c. Nebriss. vide autem & Antonium Augustinum lib. 4. Emendat. 10. ca. 16. & Tiraq. in 15. l. connub. gloss. 1. parte 15.

LIBRA instrumentum est, quo res cum lancibus ponderantur. & alio nomine bilancem vocant. Instrumentum verò quo res sine lancib. ponderantur, statera dicitur. at trutina propriè foramen est, in quo examen regitur. examen verò dicitur propriè lingua, qua trutina regitur. Sp.

LIBRA quæ & pondo dicitur, in duodecim vncias diuiditur. Eius partes sunt. Vncia 1. Sextans 2. Quadrans 3. Triens 4. Quincunx 5. Semis quæ & selibra 6. Septunx 7. Bes 8. Dodrans 9. Dextans 10. Deunx. 11. Vide As. Hotoman.

LIBRA & ære liberare. Quemadmodum in emancipatione non minus quam quinque testes ciues Romani puberes adhibebantur, & is qui libripens dicebatur, eo qui mancipium accipiebat, æs tenente, atque ita dicente: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra: sic & in mancipatione hæc eadem solennitas obseruabatur. Meminit æris & libræ & Iustinianus. Testamentum, inquiens, aut in pace fiebat, quòd calatis comitijs vocabatur: aut cum in prælium essent exituri, quod procinctum dicebatur: aut per æs & libram, id est, emancipationem nimirum imaginariam venditionem, quæ fiebat præsentibus quinque testibus, vt dictum est. Itidem adoptio per æs & libram interdum fiebat, Suetonius in Augusto: Caium & Lucium adoptauit domi per æs & libram emptos à patre Agrippa, id etiam in nexu & venditione fiebat. Omnia autem ista eadem iuris solennitate soluebantur. Nihil enim tam naturale est, quàm eodem genere quodque dissoluere, quo colligatum est, vt inquit Vlpia. l. nihil tam naturale. ff. de regu. iur.

LIBRAM argenti constituunt quinque solidi: dicente Imperatore, Iubemus vt pro argenti summa, quã quis thesauris fuerat illaturus, inferenti auri accipiat facultatẽ, vt pro singulis libris argenti, quinos solidos infe-

inferat.C.de argum.præc.quod thesaur.infert.libro 10. Spieg.

LIBRAM auri, septuaginta duo aurei constituunt.l. quotienscunque.C.de suscept.Præposit.& Arch.lib.10. Vide Iason.in l.6.ff.de In ius vo. & quære infr. Solidus. Spieg.

LIBRARII depositorum apud Tarruntinum in l. vlti.ff.de iur.immunit.ij erant, inquit Budæus, qui præscribebant quid quisque apud signa deposuisset. Antiquitus enim (inquit Vegetius) institutum est, vt ex donatiuo quod milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa, ibidemque militibus seruaretur, ne à contubernalibus per luxum absumi posset inaniumque rerum comparationem. Sepositio autem ipsa pecuniæ primum ipsis contubernalibus docebatur accommodata, nam cum publica sustententur annona, ex omnibus donatiuis augetur eorum pro media castrê se peculium. Miles deinde qui sumptus suos scit apud signa sua depositos, de deserendo nihil cogitat: magis diligit signa: pro illis acie fortius dimicat, more humani ingenij, vt pro illis habeat maximam curam in quibus suam videt esse positam substantiam. Denique decem folles per cohortes singulas exponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam saccus vndecimus, in quo tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturæ scilicet causa. Et ideo signiferi, non solum fideles, sed etiam literati homines eligebantur, qui & seruarent deposita, & scirent singulis reddere rationem. Hoto.

LIBRARII dicti sunt qui literis: notarij qui notis vterentur. Ræuard.l.si librarius.ff.de reg.iur. Vide Anton.August.libr.singulari ad Modestinum.l.14.§.neque librarios.ff.de excusat.tut.

LIBRARIUS substantiuum, à libris exscribendis vel concinnandis, Ein Buchschreiber oder trucker. Hieronymus ad Niciam: Nam & rudes illi Italiæ homines, quos Cascos Ennius appellat, qui sibi ritu ferino victû requirebant, ante chartæ & membranarum vsum, aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutuò epistolarum alloquia missitabant. Vnde & portitores earum tabellarios, & scriptores à libris arborum librarios vocauere. Vlpianus in l. vt iurisiurandi. § dabitur, Caius in l. duorum libertus.ff.de oper.libertor. Veluti, ait, si librarius sit, & alij patrono librorum scribendorum operas edat. Adde l.sed etsi.§ 1.ff. de vsufruct.

LIBRARIUS etiam nô tam scriptor dicitur, quàm librorum compositor. Martial.de libris suis:

Non meus est error: nocuit librarius illis.

Cicero.3.de orat. Neque librariorum notis. &c. Callistr.titu.de iur.immu.l. quibusdam, & sæpe alias. Nebriss. Vel.

LIBRARIUS apud Romanos erat, qui libros transcribebat eosq; vendebat. Librarij autem Romæ in Argileto tabernas habebant. Martialis.

Argiletanas mauis habitare tabernas,
Cùm tibi paruæ liber scrinia nostra vacent.

LIBRARIOS item, recepta nunc voce, appellant librorum excussores, hoc est, Typographos. Cuius artis inuentum, Elsacijs nostris, ante alias nationes donatum, apud Argentoratum IOANNI MENTELINO Prototypographo, SCHOTTORUM familiæ proauo, sub annum CHRISTI, M. CCCC. XXXXII. licèt eius publicatio, sed haud absq; ingenio, Moguntiacis tribuatur. Sp.

LIBRARE vulnera Statius in Achilleide poeticô more eleganter dixit, pro rotare eiacularique tela facturâ vulnera. Adrianus Iunius lib.animad.1.ca.1.

LIBRATORES id est, mensores, in l.1.C.de excusa. artif.lib.10. Nam Librare, est libra metiri. Libra autem, siue libella, mensorum instrumentum: & Libramentû, certa mensura.l.cum anterioribus.in princ.C.de temp. appell.Sp.

LIBRATORES aquæ in l.1.C.de excus. artif. qui aquarum inuentos ductus, & modos docili libratione ostendunt, vocantur à Græcis ὑδρονόμοι. Plinius libr. 10. ad Traianum. Frontinus lib.1.de aquæ ductib. Procuratorê, ait, oportet calicem eius moduli, qui fuerit impetratus adhibitis libratoribus signare. Briss.

LIBRI eadem origo est, quæ codicis, ab arborum corporibus & interioribus earum corticulis desumptum vtrunque. Has enim materias prima hominum ætas habuit ad scriptionem literarum. Connanus libr.9. cap.7.nu.1.

LIBRIPENS, qui in mancipationibus stateram tenebat Gaio lib.1.Instit.tit.6.apud quem deest vox æneâ ex Boetio in Topicis & Prisciano lib.6. Vtitur hoc verbo Iustinianus in §.accessit. vbi Vigl.Instit.de testa.& Tertullian.lib.2.aduersus Marcionem. Briss. Corrasius lib.5.Miscell.cap.12.

LIBRIPENS, à libra, & pendendo siue ponderando, dictus est, quasi ponderator. Veteres enim primùm ære graui non signato vsi sunt: neque in emptione & venditione precium numerabant, sed precium appendebant. Itaque emptor hæreditatis hæc verba solennia dicebat: Huius ego familiam, quæ mihi empta est hoc ære æneaque libra iure Quiritum meam esse aio. Deinde ære percutiens libram, id æs dabat ei, à quo hæreditatem expectabat quasi loco precij. Sic enim & seruorum & liberorum emancipationes fiebant. Imaginaria enim solennitas erat, quam Boetius in Topicis Ciceronianis, nexum appellatum fuisse dicit. Porrò venditor nihil emptori tradebat: sed hæredem eum tali modo constituebat: scilicet, vt post mortem venditoris, posset iure hæreditatem adire. Sed abijt & hæc cæremonialis nimiaque curiositas in desuetudinem. Solùm hoc animaduertere licet mansisse, & quidem pulchrum est scitu: quòd septem testibus testamenta scribi omnes legislatores postea voluerunt. Erant enim & in illa imaginaria venditione septem, videlicet quinque ciues Romani, libripens, & emptor. Oldendorpius.

LIBRI improbatæ lectionis protinus corrumpêdi. Quære, Medicamentum.

LIBRI publici, & scripturæ, accipiendi sunt, qui in publicam custodiam, rerum gestarum gratia, repositi sunt: quibus & integra fides habenda est.l.census.ff.de censib.Auth.ad hæc. C. de fid.instrum. Obseruandum autem, quòd iuxta Vlpian. responsum libri nec dum perscripti non continentur librorum appellatione nô magis, quàm vestis appellatione nondum detextâ. Sed perscripti libri nondum malleari, vel ornati continebunt, proinde & nondum conglutinati, vel emendati continebuntur. Sp.

LIBRIS Elephantinis diu scribi solita fuisse illa Senatusconsulta quæ ad principes pertinebant testatur Connan.lib.1.cap.14.nu.5.

LIBRI Sibyllini, quos Tarquinio regi oblatos Romani summa religione, ac obseruantia colebant, & ab alijs, quam duumuiris primum, deinde decem viris, postremo 15. viris aspici aut legi nefas erat, vt Lactantius tradit. Imo nihil Romani neque sanctum, neq; sacrum ita custodiebant, quemadmodum hæc Sibyllina diuinitus (vt existimabant) missa oracula, & cùm dij immortales de rebus aduersis consulendi essent, remediumque aliquod malis quærendum, quindecemuiri hos libros, quasi oraculum præsentaneumque remedium adire solebant. Cæterum is Tarquinius qui eos emit, vt eos in manibus habuit, statim duos viros ex illustrioribus patritijs creauit, quibus horum librorum custodiam tradidit, appellatique sunt duumuiri sacris faciundis. Quorum munus erat, hos sacros libros custodire, quoties opus esset, adire, legere, interpretari, & quæ iubebantur, vt perficerentur, curare. Apollinis sacrarumque ceremoniarum antistites esse, & quoties fames, pestilentia, bella ciuilia, & externa vrbem vexare contigisset, vel prodigia aliqua nunciata esset apparuisse, eorum omnium malorum, ex oraculis Sibyllinis remedia inuenire, lectisternijs ad deorum puluinaria factis, Deum iram placare, prospera omnia precari, aduersa vt tollerentur rogare: & postremo deos omnes iratos, sacrificijs factis mitigare.

Plura

Plura de hisce lib. vide in libro Onuphrij, de ludis secularibus, non contemnenda de Sibyllis & Sibyllinis carminibus ex Varrone, Dionysio, Solino, Plinio, Gellio Lactantio & Suida exponentis.

LIBRORVM appellatione contineri omnia volumina, etiãsi in philiaria aut vitilicia, vt nonnulli conficiunt: memoriæ scriptum reliquit Vlp. in tit. de lega. 3. l. librorum appellatione. Nullus est qui inficietur, mendam hoc loco inesse: tamen quomodo verba sint castiganda, adhuc non conuenit. Equidem veram lectionem puto, si ita corrigamus: etiam si in philura, aut tilia, vt nonnulli conficiunt. Philura enim siue mauis philyra (nam vtrunque idem) Græcum vocabulum est, significans folium chartæ non colligatum. Plin. lib. Naturalis histor. 13. cap. 15. Præparantur, inquit, ex eo chartæ diuisæ acu, in prætenues, sed quàm latissimas philuras. idem libr. 16. cap. 26. E quibus vincula tiliæ vocantur, tenuissimum corium philyræ coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore, & libr. 20. cap. 3. P. Claudius Pulcher, bracteasque etiam Philyræ dedit.

LIBRVM, Valla interpretatur partem operis, Volumen verò minus esse libro: confutans Vlpiani sententiam, qui, Si centum, inquit, libri legati sunt, cẽtum volumina ei dabimus, non centum quæ quis ingenio suo metitus est. At quid sibi vellet Iureconf. nesciuisse Vallam, Alciatus demonstrat, libr. de verb. sign. 4. Spieg.

LIBVRNI, olim Romanis, qui priuatim quoscunq; in iudicium vocabant iussu magistratuum (quod vilissimorum hominum officium erat) dicebantur: quòd ferè è Liburnia essent.

LICEAT ire, id est possit ire. Est enim elegans, Zasio teste loquendi figura cum licere, pro posse vsurpatur. Vnde qui promittit ire, agere licere, intelligitur stipulatori dedisse potestatem & facultatem eundi, agendi. Spieg.

LICENTIA, Vallæ est, impunita facultas loquendi, vel agendi quæcunq; placent. Vlp. tit. de minoribus hac voce in bonam partẽ vsus est. In verbis semper in malam partẽ accipi, scilicet pro temeritate loquendi quæ velis: In factis in malum accipi, nonnunquam in bonũ vt apud Vlpi. in l. 3. de iurisd. om. iud. vbi hæc vox ablatiuo casu posita est: quòd interpretes multos fefellit. sicut particula In, apud alios multos latinę linguæ scriptores, & maximè veteres, subauditur. Id quod primus omnium ostendit Alciat. in Paradox. Item & apud Triphoniũ in l. qui fine. de minor. pro licita facultate ponitur. Vide Bart. in l. alio. de alim. leg.

LICENTIATI vulgò in scholis dicuntur, qui annis quatuor in legum studio consumptis, ab illa præscripta & definita studiorum lege quam Iustinianus statuit, soluuntur: quasi qui licentiam ac missionem à magistrorum castris impetrarunt. Vide Prolitæ. Hot.

LICERE, vt Cicer. 13. in Anton. Oratio. exponit, dicimus, quod legibus, moribus, institutisque conceditur. Nec enim quod quisque potest, id & licet. nec si non obstatur, propterea permittitur. Idem & ex l. 28. §. quòd eis. ff. ex quibus caus. maio. colligitur. Et ita in l. 7. §. si paciscar. l. 7. in fin. ff. quòd met. cau. licere dicitur quòd lex XII. Tabul. & lex Iulia de adulterijs permittunt. Licitum itaque est, & per leges permittitur. Illicitum quod prohibetur. l. 1. ff. de iustit. & iur. Vbi licitũ ab honesto separatur, & in l. 42. ff. de ritu nupt. l. 158. ff. de diuers. reg. l. 1. C. de lib. causa. Nec enim quidquid licet, honestum est. l. 108. ff. de diuers. reg. Cice. pro Corn. Balbo. Est aliquid quod non oporteat, tametsi licet: Quidquid verò non licet, certè non oportet. Brisson. & Brechæus. l. verbum oportere. ff. de verborum & rerũ significat.

LICERE ire, agere, ex natura & origine non esse ita personale, quòd ad hæredes non transeat, sed iuris præsumptione non est transitorium, nisi hæres exprimatur. Quod obseruatu dignum est. Vt licere ire, agere per viam publicam vide l. 2. §. vlti. ff. ne quid fiat in loc. publ. Spieg.

LICERE vti frui, ex sui natura non transit ad hæredes. adeò, vt si etiam hæres exprimatur, adhuc manet personale. Vnde istæ duæ stipulationes, Licet ire, agere. Licere vti, frui non in omnibus assimilantur: quod à paucis quoque animaduersum est. Sp.

LICERI, idem est quod licitari. hoc est, deferre precium, precium augere in auctione facienda, hoc est, in venditione quæ publicè fit. Vlpianus: Si res eius venierit, & existat qui plus liceatur.

LICERI quandoque significat in licitationem ponere, & subijcere auctioni & venditioni. Connan. lib. 5. cap. 8. nu. 1.

LICERI animosè. Paulus in l. si pignori. ff. fami. ercis. Nisi obijciatur, ait, creditori, quod animosè licitus sit. Spieg.

LICET, pro quàmuis, aduersatiua particula est. de qua vide Archid. c. licèt. de iureiurand. libr. 6. Spiegelius.

LYCHNVS Græcum vocabulum est, cuius apud nos meminit Pomponius in l. penult. de verbor. signif. licèt in vulgatis codicibus, lignis mendosè eo loco repositũ sit. Nam apud Græcos, Lychnos omne quod lucet, interpretatur. & hinc lucerna apud nos nomẽ accepit: de qua meminit Iureconsul. in l. Mæuia decedens. ff. de manu. testa. Eo tamen vsus est Lucretius,

Lumina pendentes lychni.

& Vergilius AEneid. 1.

Dependent lychni laquearibus aureis Incensi.

Veteres enim lacunaribus eos appendebant, sicut & hodie nos candelabra orichalcea, & hæc etiam pensilia rectè appellari possunt. Eusebius in 10. libr. de præparat. Euang. auctor est, Aegyptios primùm lucernæ vsum inuenisse. Et his melius aptantur verba Iureconf. hic. Et quod subdit Pompon. de Prothyro, licèt glossator noster pedem afferre nequiuerit, vide quæ diximus infrà in dictione Prothyrum.

LICINIOS Romani vocabant, qui paruulis oculis nascerentur. Alex. ab Alexan. lib. 1. cap. 9.

LICITARI, est sæpe augere precium. Inde licitatio, precij auctio: sicut solent emptores oblato precio aliquid addere. Old.

LICITATIO de alijs quoque rebus intelligi potest, quàm pecuniarijs emptionum precijs: vt si alius cohæres alio maiorem offerat cautionem, ob custodiam instrumentorum. Vlpianus. ff. famil. erciscun. Nam ad licitationem, inquit, rem deducere, vt qui licitatione vicerit, hic habeat instrumenta hæreditaria: nõ placet neque mihi, neque Pompon. Old.

LICITATIONE vincere. Vlpianus. Nam ad licitationem rem deducere, vt qui licitatione vicerit, hic habeat instrumenta hæreditaria, non placet, neque mihi, neque Pomp. Sp.

LICITATOR, qui precium offert in auctione pro re venali. Hinc Licitatio, subhastatio, hoc est, venditio proposita, quę precio ementis augetur. l. licitatio. ff. de public. & vectig. Sp.

LICITVM dicitur quod iure licet, hoc est, quod honestum sit, vt Modestinus interpretatur. l. semper. de ritu nupt. Spieg.

Illicitè ergo fit quod contra leges, cõstitutiones, decreta, edicta principum fit, vt in l. vlti. in fi. ff. de his quæ vt indign. l. 11. §. si quis illicitè. ff. de leg. 3. coniuncta. l. 2. §. idem ait. ff. ne quid in loco publ. & l. 1. §. nuntiatio. ff. de oper. no. nun. Licitò iure in l. 3. ff. quòd met. cau. l. 8. §. 1. ff. de donat. int. vir. l. vlti. ff. de dam. inf. l. 1. ff. de proxenet. l. 20. ff. de liber. causa. l. 10. C. de his quæ vt indign. Briss.

LICTOR, minister erat magistratus, qui carnificis officio fungebatur. hos Romulus instituit. Consules duodenis, reliqui tantùm senis lictoribus vtebantur. Dicti sunt lictores à ligando: quoniam virgarum fasces ligatos deferebant. vel quòd iussu Consulum aut Prætorum vinciebant sontes. vide l. ergo. & l. manumissio. ff. de manu. vind. & M. Cice. pro Rabirio, Lictor, colliga manus. & vide A. Gellium lib. 12. ca. 3.

LICTORES dicuntur, qui ante Prætores, aut Consules

ſules ferebant inſignia magiſtratus, hoc eſt, virgarum faſces, & ſecures. Hermogenianus de manumiſ. vindic. in l. antepen. Manumiſſio, inquit, per lictores hodie domino tacente expediri ſolet. Græcè ῥαβδοῦχοι dicebantur, quaſi virgas tenentes: præcedebant enim magiſtratus, faſces virgarum præferentes. Vide Budæum in l. Proconſules. de offic. Proconſul. & infrà. Viatores. Spieg.

LICTORVM munus & officium erat, ex iuſſu magiſtratuum delinquentes vincire, nudatos virgis cędere, & ſi crimen expoſceret, ſecuri percutere. Vide Gelliū lib. 12. cap. 3. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 27.

LICTVS eſt quouſque maximus fluctus à mari peruenit. l. lictus. ff. de verb. ſignif.

LIGARE, hoc eſt, vincire hominem, eſt diligentis cuſtodis. l. 1. §. pen. ff. de fugit. l. ſi hominem. ff. depoſiti. Spieg.

LIGARE funes arboribus. Inſtitu. de rer. diuiſ. §. riparum.

LIGATI videntur, qui domi ſemper manere cogūtur. Auth. Quomo. oport. epiſcop. §. ſi verò nemo. Spiegel.

LIGATVRA, quo quid ligatur.

LIGIVS dicitur, quaſi ligatus, vel ligius, quaſi legalitatem ſeruans, & ligium hominis. gloſſ. Clemen. paſtoralis. de re iudicata: & vt ibi not. hominis ligium ſit Imperatori, vel Regi, nullius alius fidelitate ſalua. Io. Bello. Etymol.

LIGIVM, Feudum, interpretes placitorum feudalium eſſe tradunt, vbi abſolutè fidelitas contra omnem hominem iuratur. Hinc Ligius homo qui Zaſio vulgò vocatur, Gotts freund vnnd aller welt feind. De quo ſi plura quęris, videre licet Specu. & Ioannem Andream in c. paſtoralis. in Clemen. de ſentent. & re iudi. Spieg.

LIGNA cocta dicuntur, quibus ignis vi humiditas exempta eſt, vt fumare nequeant. Vlpian. l. 55. §. 4. ff. de legat. 3. Sed & titiones, inquit, & alia ligna cocta ne fumum faciant, vtrum ligno, an carboni, an ſuo generi adnumerabimus? item in l. 16. ff. de verbo. ſign. vbi hæc ipſa verba inculcantur. Martialis epigramma quod inſcribitur Ligna acapna, in xenijs ad hæc ipſa ligna pertinens hoc eſt:

Si vicina tibi Momento rura coluntur,
Ad villam moneo, ruſtice, ligna feras. Hot.

LIGNA mortua vulgus appellat arida, ſiue illa caduca ſint, ſiue ſubſiſtentia. Nam (vt inquit Ariſtotel. in lib. de ſpiratione) ariditas ſtirpibus, eſt quod in animalibus mors ſiue obitus.

LIGNARII fabri in l. 235. ff. de verbor. ſignific. Et apud Paul. lib. 3. Sentent. tit. 6. Et Pallad. lib. 1. cap. 6. Iſido. libr. 19. Lignarius generaliter ligni opifex appellatur. Sic & apud Veget. libro 2. capit. 11. hoc verbum accipe. Briſſ.

LIGNATIONEM dixit Vitruuius lignorum ſtruē & congeriem quam paterfamilias & œconomus optimus ad focum deſtinatam cumulauit: vel eum locum, in quo ligna ad comburendum ſuccēdas, & inde exportes. Columella libr. 1. rei ruſticæ. Sit autem, inquit, vel intra villam, vel extrinſecus inductus fons perennis, lignatio pabulumq; vicinum. Brechæus l. carbonum. ff. de verb. & rer. ſignific.

LIGNI appellatio generalis eſt, ſed ſic ſeparatur, vt aliud ſit materia, aliud lignum. Ligna quædam deſtinata ſunt igni. ξύλα καύσιμα. quædam fabricandis ædificijs apta: ξύλα ἔργιμα appellata. Vulgò in conſtitutionibus regijs dicimus lignum mortuum & mortuum lignum. Brechæus l. tigni. ff. de verb. & rerum ſignificat. Materia eſt, quæ ad ædificandum fulciendumque neceſſaria eſt: Lignum, quidquid comburendi cauſa paratum eſt. l. 53. ff. de legat. 3. Quod eodem lex fuſius exponit. Itaque ſatius eſſe videtur in l. 12. de excuſat. mun. lib. 10. C. ſic diſiunctim legi, Materiam, lignum, tabulata, vt etiamnū in l. 15. de extraord. munerib. in C. Theod. legitur. quàm vt in Codice Iuſtiniani vulgo ſcriptum eſt Materiam lignorum. Nam & illam lectionem l. 18. de extraordin. mun. in C. Th. comprobat Briſſ. Vide latius Connanum lib. 4. ca. 1. nu. 7.

LIGNORVM appellatione in quibuſdam regionibus (vt in Aegypto) vbi arundine pro ligno vtuntur: & arundines & papyrus comburitur, & herbulæ quędam, vel ſpinæ, vel vepres continebuntur. Sp.

LIGNVM tabulæ ligneæ. Tryphon. l. 19. ff. de bono. poſſeſ. cont. tab. Quod vulgò dicitur, libertis datam bonorum poſſeſſionem contra lignum eſſe, ſic intelligendum eſt, &c. Paulò pòſt dixit, Contra tabulas. Nam ligneas quoq; fieri tabulas Vlp. l. 1. ff. de bon. poſſ. ſec. tab. teſtatur, Hot.

LIGVSTICON, quòd Liguriæ montibus innaſcatur, vocabulum detorſit Galenus vnius inuerſione literæ, & Libyſticon appellauit. Pro pipere eo vſa eſt antiquitas, & nunc ruſtici Ligures pro pipere in condimētis vtuntur, vt teſtatur Muſa Ferrarien. Paulus in l. non omne quod bibitur. de pen. leg. Sed quòd quidam inquit, negauerint, piper, & liguſticum, & careum, & laſer, & cætera huiuſmodi in penu non eſſe, improbatū eſt. Spieg.

LIMA eſt inſtrumentum fabrile & ferreum, quo metalla roduntur, poliuntur, & minuuntur, & purgâtur. not. gl. in Cle. paſtoralis. de ſent. & re iudi. Io. Bello. Etymol.

LIMEN dictum eſt quaſi finis quidam, & terminus domus, vel Imperij. §. ſi ab hoſtibus. Inſtitut. quib. mod. ius pat. poteſt ſoluit. Io. Bello. Etymol.

LIMEN pro domo accipi poſſe, teſtis eſt Vergi. illo carmine

Perge modo atque hinc te reginæ ad limina perfer.

Et Propert. ad Gallum.

Ah mea contemptus quotiens ad limina curres.

Et propterea caſtigandus eſt locus Vlpian. in l. illicitas. §. ne potentiores. tit. de offic. præſid. dum inquit: Ne tenuis vitæ homines ſub prætextu aduentum officiorum (ſeu mauis officialium) vel militum, limine vnico. & ideo Iuuen.

--- Pendentia liquit
Vela domus, & adhuc virides in limine lauros.

Perſius Satyra 1.

--- Vide ſis ne maiorum tibi fortè
Limina frigeſcant. ---

Et ibi aliqui interpretes. Ex his apparet, an intelligentia Accurſij poſſit ſubſiſtere: cum quo tamen pertranſibat Bald. in Authent. ſed nouo iure. in vltim. colu. C. de ſer. fugit. & in Auth. niſi breuiores. C. de ſent. ex peric. recit. Gotta.

LIMENARCHA Græcum eſt vocabulum, qui limē portum dicunt: hinc limenarchæ, qui oræ præſunt maritimæ, maximè in hoſtium confinio: de his meminit Archad. in l. munerum ciuilium. §. qui annonam. ff. de mun. & honor. & Paul. in l. limenarchæ. ff. de ſer. fugi. & Imperator in l. non icciрco. C. de lib. cauſa. in quibus tamen locis limitarcha legitur, tanquam à limine deſcēdat, ſecundum gloſſatorem noſtrum. Poſſet etiam fortè dici liminarchas abſque aſpiratione: ideo ſic vocitatos, quia ad hoc conſtituebantur, vt hoſtes à limine arcerentur. & ſic erit vocabulum Latinum, & compoſitū: & communis lectio ſeruabitur. & ſecundum hæc caſtiga verba Imperatoris in l. 1. C. de offi. Comit. ori. vbi alicarchia mendosè legitur, pro liminarchia, id eſt, liminum præfectura.

LIMINA Imperij non eo modo dicuntur, quo limen domus: vnde ſeruus ad limina dictus, pro atrienſi. Ein Portner. Sunt. n. loca, quæ nos Anſtoß & Frontier etiam voce iam Germanitate (ſi dicere liceat) donata, nuncupamus. Sp.

LIMINE, hoc eſt, ingreſſu iudiciorum expelli, in l. fi. C. ſent. reſcind. non poſſe. Sp.

LIMINIVM. Cum poſtliminij vis, hoc eſt, origo nominis quæritur, Seruius, teſte Cic. in Topic. nihil putat (vt ipſe Cic. opinatur) notandum, niſi poſt, & liminium illud productionem eſſe verbi vult. &c. Scæuola autem P. Fil. iunctum putat eſſe verbum, vt ſit in eo & poſt, & limē: vt quæ à nobis alienata ſunt, cum ad hoſtē

peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint: hinc cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur redijsse. Sp.

LIMITANEI fundi, id est, limiti deputati. Vel quod limitaneis militibus distribuerentur. Ac quidem ita limitati dabantur, vt sciretur quid militibus datum, quidq; in publico relictum esset. Aldobr.

LIMITANEI milites dicũtur, qui sub limenarcha prouinciæ terminos tuentur. Iustinian. de offic. Præt. Aphr. l. quas Deo. Pro limitaneis, inquit, ordinandis, quia necessarium nobis esse videtur, vt extra Comitatenses limites, limitanei constituantur: qui possint & castra & ciuitates & limites defendere. Et paulo pòst: Si commotio aliqua fuerit, possint limitanei sine Comitatensibus militibus &c. Nebr.

LIMITARE, partiri, diuidere, siue distinguere Latinis est, quod interpretes, sed barbarè, pro moderari vsurpant. Petr. Victorius: Limitare esse existimo, inquit, limites & terminos collocare. Sp.

LIMITATVS ager dicitur, qui ab hostibus captus vel coloniæ alicui totus, vel ciuibus ipsis ac militibus per partes assignatus est. Iulius Frontinus, Agrorũ qualitates sunt tres. vna agri diuisi & assignati: altera mensura per extremitates comprehensi: tertia Arcifinij, qui nulla mensura continetur. Ager ego diuisus assignatus, est coloniarum. hic habet conditiones duas: vnam, qua plerunque limitibus continetur: alteram qua per proximos possessionum rigores assignatus est. Ager est mensura comprehensus, cuius modus vniuersus ciuitati est assignatus. Tributarius solus per vniuersitatem populis est definitus. eadem ratione & priuatorũ agrorum mensuræ aguntur. Hunc agrum multis modis mensores, quamuis extremum mensura comprehenderint, in formam, in modum limitũ condiderunt. Hæc ille. Vtrunq; igitur horum agrorum genus limitatum est. De quibus illud intelligendum est quod scribit Florentinus l. 16. ff. de acqu. rer. dom. In agris limitatis ius alluuionis locum non habere cõstat. Item in l. 1. §. si insula. ff. de fluminibus. Hot.

LIMITES. vt Sicul. Flacc. in lib. de conditio. agror. scribit, à liminib. vocabula acceperunt. Quemadmodum enim limina introitus exitusq; locis præstant, similiter introitus exitusque, qui in agris diuisis & adsignatis semper peruij esse debent tam itineribus quàm mensuris agendis, limites appellantur. Hygenus verò à limo verbo antiquo, quod transuersum & obliquum significat limites dictos tradit. Briss.

LIMITES certi, cum finibus adiectum est, qui duo vicini proximi sint. l. forma. ff. de censib. Vide Bart. in l. demonstr. ff. de condit. & demon. Sp.

LIMITES in agris, nunc termini, nunc viæ trãsuersæ sunt. Horum duo maximi dicuntur, Cardo, & Decumanus. de quib. vide Plinium 18. libro. Indicat tamen Budæ. hic Limitem non pro termino intelligere oportere, sed pro forma agri. Vide l. in agris. ff. de acqui. rer. dom. Limites autem, seu termini territorium, qui vocantur à Iurecoss. in l. 5. de iust. & iur. Agri, teste Zasio, originem acceperunt à iure gentium, quo tempore distincta sunt dominia, cœpit esse Meum, & Tuum. Obseruandum verò, quòd limites faciunt res certas in genere, tribus modis: aut natura, aut hominis facto, aut adiectione qualitatum fungibilium. A natura res propè omnes natæ accipiunt limitationem. Homo limitatur per suam naturã, equus pariter, & sic de alijs. Quicquid manu hominis fabricatur, erigitur, perficitur, hoc dicitur limites accipere facto hominis. Sic domus limites accipit, secundum quod ædificiata est. Sic fundus, sic nauis limites accipiunt ex opere. Quòd fundus est latus, vel arctus, modicus, vel ingẽs, hoc est facto hominis. l. quòd in rerum. de leg. 1. Tertiò aliquæ res accipiunt limites per numerum, pondus, & per mensuram. vt sunt omnes res fungibiles. Hæc tertia, seu singularis doctrina Zasio debetur, quem vide in l. mutuum. §. mutui. ff. cert. pet. Sp.

Duos autem præcipuos fuisse & maximos agrorum limites Plin. lib. 18. cap. 33. & Festus lib. 4. & Isido. lib. 15. Etym. cap. 14. post Sicul. Flacc, Hyged. & alios tradunt: Cardinem videlicet, & Decumanum.

Cardo est, qui à septẽtrione in meridiem dirigitur, ab eo quòd à cardine cœli fit. Nam in septentrionali axe nobis cœlum vertitur. Decumanus verò est, qui ab oriente in occidentem per transuersum dirigitur: qui ex eo quòd formam denarij numeri faciat, Decumanus est appellatus. Briss.

LIMITES etiam Romani Impe. fines dicuntur. l. 5. de annon. lib. 10. C. vnde Illyricanum, AEgyptiacum, Rheticum limitem legimus. l. 1. C. quib. muneribus aut præstatio. l. 13. C. de aduoc. diuers. iudic. l. 13. C. de excus. mun. lib. 10. Briss.

LIMITROPHI fundi dicuntur, non à limenarchis, sed à limitaneis militibus, quòd temerentur eorũ possessores annonam inde prouenientem, ad castra militum ducere, qui in Imperij limitibus excubabant aduersus barbaros. Limitanei verò agri, à limitrophis differunt: vt ex his AElij Lampr. in Alexan. verbis colligitur: Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt eorum essent, si hæredes eorum militarent. nec vnquam ad priuatos pertinerent: dicens, attentius eos militaturos, si etiã sua rura defenderent. Alciat. in rubr. C. de fundis limitroph. lib. 10.

LIMITROPHI autem dicuntur ij, qui in imperij limitibus sunt, teste Drosæo in method. iur.

LINEA apud antiquos funiculum significat, quo & ad perpendiculum vtebantur. Vitruu. libr. 2. c. vltim. Ab oculo lineæ duæ si fuerint extensæ & vna tetigerit imam operis partem, altera summam: quæ summam tetigerit, longior fiet. Hoc sensu alijs quoque locis hoc verbo ille idem auctor vsus est: vt & noster Paul. in l. 19. ff. de adquiren. rer. dom. Et ita lineam margaritorum accipi oportet in l. 26. ff. ad l. Falcid. in l. 27. §. si cùm maritus. ff. ad l. Aquil. l. vltim. §. vltim. ff. de aur. arg. l. 12. §. si linea. ff. de furt. Margarita enim lino inserebantur, vt Tertul. lib. de cultu feminar. significat his verbis: Vno lino decies sestertium inseritur. & B. Hieronymus in vita Pauli eremitæ. Vno filo villarum insunt pretia. Adde quòd Isidor. lib. 19. Etymo. cap. 18. Lineam à genere appellatam scribit, quòd ex lino fieret. Briss. Linea autem agri diuidebantur, eaque erat longitudinis decem pedum, seu duorum passuum, vnde & decempeda dicta est, & qui eo genere mensuræ vtitur decempedator. Corras.

LINELLVS differt à feudo, primò, quia in eo iuratur secus quàm in linello. Item feudum datur amore, linellus verò pro mercede. Item in feudo non succedunt fœminæ, in linello secus. Et de multis alijs differentijs vide Felin. in c. cæterùm. col. 5. & seq. in versic. 9. fallit. de iud. fortè legendum Liuellus vel potiùs libellus. Spieg.

LINES, vasa fuisse videntur ad fontes pertinentia. Vlpi. l. 15. ff. de act. empt. Lines, & labra, salientes, fistulæ quæ salientibus iunguntur, &c. Quo tamen loco Lenes corrigendum putarem. nam apud Nonium Lenis vasis est genus. vbi tamen Lenas corruptè legi ex duobus auctorum quos citat locis intelligitur. Eodem modo legendum apud Alfenum putarem in l. 17. §. 1. ff. si seruit. vind. Et Seius in eos siluam seuisset, in qua labra, & Tenes, cucumellas positas haberet. Corrigẽdum enim putarem Lenes. Quin & Tinas vasis genus fuisse, idem Nonius testatur. sed superius verbum propius ad vestigia veteris lectionis accedit. Hotom.

LINEVM, quod ad linum attinet. Hinc lineæ vestes, quarum vsus etsi nunc vilis sit & plebeius, tamen isolim nobilium erat, & honoris causa primùm datus est sacerdotibus: ac proinde nulli monachorum cõcessus, nisi inter obeunda sacra, teste Erasmo in vita D. Hiero. Inter lineas autem vestes Bayfius ca. 4. de re vest. Bissum numerat. Quære Byssus. Sp.

LINO legato tam factum, quàm infectum continetur, quodque netum, quodque in tela est, quodque nõdum est detextum. tinctũ planè non continetur. l. 70. §. lino. ff. de lega. 3. Lini aũt, quo traijci testamẽtorum tabulas

bulas solitas & Paul.lib.Sent.& Suet.in Nero.ostendũt. meminit. l.3.§.si quis tabulas.ff.de SC.Silanian.l.1.§.si linum.& §.vlt.ff.de sec.tab.l.20.C.de testam.l.28.§.testamen.ff.de liber.leg.Quintil.lib.12. cap.8.Deniq; linum ruptum aut turbata cera, aut sine adgnitione signa frequenter inuenies.Briss.

LINGVA Romana,id est,Latina.Authen.de manda. Princi.in princ.Alber.Pro differentia sermonum apud Vlp.accipitur in prin. l.fideicommiss. ff.de leg.3.Fideicommissa,ait, quocunq; sermone relinqui possunt :nõ solum Latina,vel Græca, sed etiam Punica,vel Gallicana,vel alterius cuiuscunque gentis lingua. Linguis abscissis pœnas loqui. Iusti. in l.1.§.1.C.de offic.præfect. præt.Aphricæ.Sp.

LINGVAM etiam Liuius libr. 44. vocat terram in mare protensam specie linguæ. Nam lingua siue lingula, inter promontorium, vel alia quæuis terra longa, & angusta dicitur. quæ in modum linguæ exectæ in mare excurrit.Cæsar lib.3.de bello Gallico.Erant eiusmodi ferè situs oppidorum , vt posita in extremis lingulis promontorijsque,neque pedibus aditum haberent &c.

LINIFICIA , textrina linteæ vestis,vt in l.16.de murileg.in C.Th.Qualia multa in partib. Orientis & Occidentis Impp.habebant.vt ex Notitia Imp.Rom.liquet,quæ & procuratores Linificiorum multos recenset.Briss.

LINTEI libri erant.in quib.Imp. Rom.facta continebantur, vt tradit Gyrald.hist.Deor.Syntag.3.

LINTEONES in l.8.de murileg.in C.Theod.l.13.de naucul.in eod. C. Sunt qui opifices linteæ, id est, lino contextæ, vestis appellantur in l.6.de murileg.in C.Th. quomodo & linteæ (sic enim legendum est) vestis magistros interpretor in l.penult.C. de murileg.libr.11.Et linteatum apud Sido.Apoll.lib.8.Epist.ad Leonem , linea veste indutum. Inuenitur autem Linteonum nomẽ apud Lamprid.in Alexan.& apud Firmicum lib. 2. Mathes.Seruius quoque in 7.AEnei.Aut quia, ait, maiores stantes texebant,vt hodie linteones videmus.Appellãtur & Lintearij in l. 5. ff. de institor. & l. 16. C. de murileg.& Linifiarij, vt in ea.l.traditur. Vnde emendanda est l.13.C.de murileg.libr.11.in qua Lymphariorum pro Linifiariorum legi,lex illa C.Theo.ex qua hæc sumpta est,dilucidè ostendit. Briss.

LINTRARII,quorum meminit Vlpia. in l.1.naut. cap.stab.lintrium sunt exercitores.Lintres autem sunt inter fluuiatiles naues,quæ remis agebantur. vt palàm fit ex Cæsare in 1.commentar.Sp.

LIPPI qui à Græcis γλαμῶντες ἢ λημῶντες dicuntur, sunt quibus ex oculis defluit humor putris, veluti lacrimæ quædam.Brechæus l.inter stuprum. §.verum est. ff.de verb.& rer.sig.

LIQVAMEN. dicitur pinguitudo ab igne liquata, & coquinario vsui pro condiendis edulijs reseruata. Accipitur tamen aliquando etiam pro alijs quæ in ciborum vsum non veniunt. Hoc vocabulo ambiguè vsi videntur Imperatores in l.1.quæ res export. non deb. Spieg.

LIQVERE dicitur quod constat.l.5.§.1.ff. quibus ex cau.in poss.eat.l.7.ff.de supel. leg.l. 2.§.si dubitetur.ff. quemadm.test.aper.l.1.§.item illud sciendum.ff de SC. Silan.l.47.§.Sticho.ff.de fideic. lib.l.27.in fi.ff. de liber. cau.l.85.§.1.ff.de adq.hæred.Briss.

Solebant autem iudices in re ambigua & dubia ita se iudicandi necessitate expedire, vt pronunciarent, sibi non liquere.l 13.§.vlt.ff.de arbitr.l.36.ff.de re iud.Ascõ. in Diuinatio.Gell.lib.14.cap.2.Seneca Epist. 66. Aut fer sententiam,aut quod facilius est,nega tibi liquere. Ex quo emendandus est Quintiliani locus Declamat. 365. vbi ita vulgò scribitur.Quid enim aliud diceres, si nõdum pronuntiassent, si negassent licere sibi de supplicio tuo?Legendum enim est,liquere. Briss.

LIQVIDO iurare in l. 18. ff.de iureiur.est verè & aperta ac manifesta veritate iurare. Eodem modo apud Terent.Chærea in Eunucho:

Liquet, ait, mihi deierare,

id est, verissimum iusiurandum dare possum.Quamobrem magis probo has notas Q.D.R.P.L.I. veteribus significasse : Qua de re peto liquidò iures, quàm vt in Valerio Probo scribitur, Laudabiliter iura.Briss.

LIQVIDVM facere, etiam de auro, vel plumbo,ac simili dissoluto dicitur.Sp.

AD LIQVIDVM diem & consulem exquirere.l. 2.§.idem Labeo.ff.de aq.& aq. plu. Quod explicat. l.28. ff.de prob. Velleius Patercul. priore lib.Nequeo mihi temperare, quin rem sæpe agitatam animo meo neque ad liquidum ratione perductam signem stylo. Briss.

LIS, est iurgium,de re quapiam inter aliquos apud iudicem institutum.nõ enim omne iurgium lis est: sed illud demum,quod apud iudicem exercetur : quo verbo & magistratus & arbitros pinguiore Minerua complectimur.vel sic ex Varrone: Quibus res erat in cõtrouersia,ea vocabatur Lis.Ideo in actionibus videmus dici,Quam rẽ siue litem dicere oportet.Hæc Varro.quib. ex verbis intelligimus quod ait Cic. in Muræniana.Tot homines,tam ingeniosos,statuere non potuisse verum diem tertium, an perendinum : iudicem, an arbitrum: rem,an litem dici oporteret. Hinc cõiunctim legimus in l.si defunctus,9.C.de suis & leg. Res vel Lis. Et quæ lis inofficiosi vocatur in l.pater,ff.de collat.dot.eadem dicitur Res officiosi in l.Papian.8.§.1.ff.de inoff.Si quis, inquit,post rem inofficiosi ordinatam , litem dereliquerit, postea non audietur.

LIS, est grauior quædam controuersia & dissensio, quàm iurgium,quòd inter beneuolos quoque contingit.Dicta autem est à limite, id est , termino : quoniam primæ inter homines controuersiæ de limitibus & amplificandis rerum dominijs cœperunt. Vnde illud: Limes erat positus,litem vt decerneret agri. Alciat.in l. causas.C.de transact.Lis,inquit,actio est, siue in rem,siue in personã, quæ in iudicium deducta est: & propriè post litem contestatam. Causa verò, receptius & generalius vocabulum est,tam ad ciuilia, quàm ad criminalia pertinens:tam ante cõtestationem litis , quàm post. Lis nascitur,controuersiam pertinacia efficit. & litigant homines, res in controuersiam deducitur. Ita controuersia partis est, Lis summæ.Propriè itaque lis dicitur, antequam contestatio fit: Controuersia verò potius post iudicium acceptum.Alciat.lib.2.Dispun.ca.24. Vide infrà.Litem post contestationem. Sp.

LITHOTOMOS qui lapidem secat, vulnerarius Medicus, & lithostrota lapillis pauimenta atque trullisata Ioan.Bap. in comment.Sid.Apoll.ad Vinc.lib.1.

LIS etiam actionem significat siue in rem. siue in personam.l.36.ff.de verbo. signific.Et huic verbo veteres S literam præposuisse Festus libr.17.notat. Inde in inscriptionibus antiquis,Decemuiri stlitibus iudicandis. Briss.

LIS æstimari dicitur, cùm quanti ea res est, quæ in iudicium venit, à iudice æstimetur.l.9.ff.quod certo loco. l.15. §. in hoc.ff.quod vi aut clàm.l.29.ff.de neg.gest. Senec.lib.2.de Clem.Et soluere ei licet, & quanti vult æstimare litem.Nec ciuilibus duntaxat in causis, sed & in capitis iudicijs lis victis æstimari dicebatur, vt Cic. pro Cluent. & Liuius multis locis & Asconius in Verrin.ostendit.Briss.

LIS æstimata, pro iudicis sententia nummaria de eo quod interest actoris.l.hæc si res.ff.de rei vend.Quã æstimationem cum bona fide fieri oporteat, Lex Iul.de repetun. punit iudicem qui ob litem æstimandam aliquid acceperit. Vide ibid.l.1.Sp.

Cæterum,æstimare litem, est (non vt Spieg. voluit) taxare ad expẽsas, sed rem ipsam, quæ principaliter in iudicium est deducta, certo pretio redimere. plus quã manifestissimum est ex l.3.ff.de empt.Anch.

LIS contestata dicitur, cùm accepto à Prætore iudicio vtraq; pars testibus præsentibus pronunciat, Testes estote. Gallus AElius Reos tum demum dici putauit, cum lis contestata est. Hæc Festus. Hoc. Sed postea.

LIS contestata formulis, ordinarijsque iudicijs sublatis dicta est, quæ apud iudicem agi cœpta erat. Impp. Seuerus & Anto.l.1. C.de litis contest. Res in iudicium

deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante iudicium reo cognita. Inter litem enim contestatam & editam actionem permultum interest. lis enim tunc contestata videtur, cum iudex per narrationem negotij causam audire cœperit. hoc est, nec flagitatio, nec actiõis editio, nisi causa in iure agi cœperit, litis contestationem efficit. Hotoman.

LIS in iudicium & in condemnationem deduci dicitur. l.32.§.litem.ff.de neg.gest. l. 3.§. si per venditoré. ff.de acti.empt. l.2.C.de petit.hæred. Et res in litem deduci. in l.31.§.si duo ff.de nouat. Briss.

LIS moritur, cùm legitimis transactis temporibus perit. l.3.§.1.ff.quę in fraud.cred.l.2.ff.iud.sol.l.19 §.si eius dolo.ff. de dolo. l. 11.§.sin autem reus.ff.de iudic. vt ex contrario lis viuere dicitur. l.vltim.in fin.C.de fide instrum.Briss.

LIS pendere non dicitur, nisi lite contestata. arg.l. amplius non pet i.ff.rem rat.hab. Putatur verò lis contestata, quando iudex petitione proposita, & responsione audita, causam cognoscere incipit. Contestata quoque lis dici potest, iudicio iam constituto, hoc est, diiudicatis, ac disceptatis exceptionibus litis auspicatũ morantibus. Sp.

Perire verò lis in l. 1.§.quia autem. ff.de calumniatoribus, id est, amitti. l.2.in fin.ff.de condi.ob turp.caus. Briss.

LIS vindiciarum est, inquit Asconius, cum litigatur ea de re apud Prætorem, cuius incertũ est quis debeat esse possessor. Cætera apud Budæ. in l.2. de origin. iur. Spieg.

LITARE sacrificiorum verbum est, desumptum à Græcis λιτανεύειν. Est verò litare ritè sacrificare & impetrare. Nihil enim sacris mancum, nihil monstrosum cõueniebat. nam si viscera pallere, tetrisque maculis suffusa apparuissent, si iecur tabidum, si pulmonum fibræ defuissent, non litandum veteres gentium sacerdotes existimarunt: Hinc Martial.

Non quæcunque cadit hostia cæsa, litat &c.

LITEM addicere, qua formula ex lege Decemuirali Gellius lib. 16.cap.2. vtitur, quidam interpretantur secundum præsentem, reo absente iudicare. At Ræuard.c. 7.ad ll. XII.Tabul.putat nihil aliud esse quàm litigandi potestatem facere.

LITE cecidisse dicitur Festo, qui eius rei de qua agebat causam amisit. Adde Ræuar.l non fraudantur creditores.§.nemo ex suo.ff.de reg.iur.

LITEM à causa separare videtur Imper. l.causas.C. de transact. Litem iurgium interpretatur Varro libr. 6. Linguæ.his verbis: Quòd ait iurgio, id est, litibus. itaq; quibus res erat in controuersia, ea vocabatur lis, & ideo in actionibus videmus dici, quam rem, siue litem dicere oportet Prar.

LITEM æstimari aduersus aliquem pluris vel non pluris, quàm debet. l.si inter.§.si res pignorata. ff.de pignorat.

LITEM capitis æstimandam petere dicebantur, qui non ciuiliter, sed (vt nunc loquuntur) criminaliter cõcludebant actionem. Old.

LITEM in rem suam vertere, id est rem inter duos cõtrouersam, quodammodo adiudicare sibi: Quòd fit, cùm iudex ita cum litigantibus agit, vt ei iure suo cedant. Old.

Perdere autem litem & amittere pro eodem Iurisconsul. dicunt. l.19.ff seruit.vind.l.8.§.1.ff. rem rat. hab. Briss.

LITEM, post contestationem solum dici causam verò etiam ante. Doctores ferè tradiderunt. Vlpiani tamen verba in l.litis nomen.de verbor. signifi. indicant, quando adhuc contestata non erat. nihilominus litem fuisse. Idemque de Controuersia Fortunatianus scribit: videturque etiam extra iudicium litem dici. Abbas ca. ex parte. extra eod. proinde Alciat. Has, inquit, dictiones eiusdem ferè significatiõis esse, credere pronius sit. Sp.

LITEM præparasse in quæstione de inofficioso testamento intelligitur, qui vsque ad denuntiationem vel dationem libelli processit. l.7.l.15.§.1.ff.de inoffi. testam. Sic litem præparari accipe in l.7.§.vlti.ff.de liber. caus. Briss.

LITEM sub iudice esse, vt Alb. indicat, & glossæ, & Aduocati vsurpant pro eo quod vulgò dicitur opinionem adhuc manere dubiam. Sp.

LITEM suam facere dicitur, in quem litis damnum transfertur, quod vel imperitè, vel dolo malo, vel sordibus, vel euidenti gratia malè iudicarit. l.4.§.si iudex. ff.de oblig.& act.l.15.ff.de iud.l.vlt.ff.de var. & ext. Instit.de oblig.quæ quasi ex delic. Gell. libr.10.ca.1. Et ego aduersus eum, qui doctus esse videbatur, Litem meam facere nolui. Theoph. vertit, καθ' ἑαυτοῦ τὴν δίκην ποιεῖν. Litem etiam facere lex dicitur, qua iudicium cõstitutum est. Quintil. lib.7.ca.1. Briss.

LITEM suam iudex facere tunc intelligitur, cũ dolo malo, in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere videtur, si euidentius arguatur eius gratia, vel inimicitia, vel etiã sordes auctor Vlp. in l.si filiusfamil.ff.de iud. Sp.

LITERAE elementa significant, & à notis separantur. l.1.§.ludi. ff. de var. & extr. l.6.§.vlti. ff.de bon. poss. Briss.

LITERA dicitur, quæ oculo corporeo legi potest. ita notab. Bald. in l.2.vltim.column.C.de patrib.qui fil. distr.& Ang.in l.si ita scriptum. in prin. de lib.& posthu.& Moder. sequuntur in locis quæ nota sunt. & propterea stante statuto Mediolanensi, quòd statutum seruetur vt iacet ad literam, dispositum in vno correlatiuorum non intelligitur in altero statutum. contra l.1. C.de cupresso ex luc.lib. 11. Et ex hoc me aliàs audiente inferebat Picus præceptor meus, in Authent. præterea. C. vnde vir.& in l.quamuis. C. de impub quod statutũ disponens, quòd maritus non possit relinquere vxori vltra quartam partem bonorum suorum, non proc. cõtra neque intelligitur prohibere, quin vxor possit maritum instituere etiam vltra quartam. & idem etiam tenuit consulendo Curt. iunior consil.6. vbi latiss. insistit.& ante eos inueni, quòd cum casus ex facto incidisset consuluerunt præstantissimi Iureconsult. domini, Lancelotus, Decius, Petrus Crassus, & Ioannes de Puteo, super duobus statutis Papiens. idem quod super disponentibus.& ita in fortioribus terminis, videlicet etiam circumscripto statuto, quod verba statutorum seruentur ad literam, consuluit Soc. consil.75. libr. 3. ea potissimum ratione motus, quòd dispositio statuti prohibentis maritum vxori relinquere vltra quartam, sit odiosa, & consequenter minimè extendenda, & ita ex facto cum incidisset, obseruatum fuit Mediolani, in causa ardua: licèt allegarentur in contrarium consilia Curt. antiquioris consil.11.& Ias.consil.112.lib. 1. & opinio eiusdem Ias. in l.vltim. C. de indi. viduit. toll. quæ tamen loquuntur in statuto Parmensi, vbi non præsupponitur vigere dictum statutum, quòd verba statutorum seruentur ad literam, & hæc memoria digna sunt, quia dubium est nouum, & per Doctores antiquos non tractatum. Cott.

LITERA salutaris apud veteres erat A absolutionem: tristis verò C. condẽnationem notabat: vt à principio retulimus. Cicero pro Milone: Nec vobis, inquit, tam salutarem hanc in iudicando literam, quam illam tristem dedisset. Intelligit autem tabulam salutarem. De quo vide in hunc locum Barr. Latomum scholiastẽ impensè doctum & diligentem: Græcis verò θ nigrum, mortem significabat, θάνατον. Pers. sat.4.

Et potis es nigrum vitio præfigere θ.

Bud. in prior. annot. Spieg.

LITERAE pro instrumentis, documentis, monumẽtisque accipiuntur, vt notatur. in l.si procurator absentem.ff.de procurat. Sp.

LITERAE, pro perscriptionibus & pactis, verschreibung. in l.qui mutuam.ff.mandati.

LITERAE laureatæ. Moris fuit apud Romanos vt quoties Imperator hostium exercitum deleuisset, aut vrbem expugnasset, Lauro victoriæ signo literas inuolutas

lutas ad senatum mitteret. Laurus enim, vt & palma victoriam significat. Hinc Ouid. amor. 1. Eleg. 2.

Non ego victrices lauro redimire tabellas.

Sic etiam fasces laureati dicuntur Plinio, Laureola corolla Cicero. 2. Episto. ad Cælium. Vide Brodæum lib. 1. Miscell. cap. 33.

LITERAE compulsoriales. vid. Compulsoriales literæ.

LITERAE Dimissoriæ, siue Apostoli, vocantur Libelli, in tit. ff. de libel. dimiss.

LITERAE naturalitatis quæ dicantur, vide Connanum lib. 9. cap. 4. num. 7.

LITERARVM studia quantis laudibus & præmijs apud Romanos honorata sint, inter innumerabilia ferè exempla, hoc mihi præclarum videtur, quòd in laudem Taciti Imperatoris olim acclamare solebãt: Quis melius, quàm literatus, imperat? quasi verò hanc omnium maximam eius virtutem, sicut certè erat, existimarent. Et præfectò habeat bonæ literæ naturalem quandã & præpotentem in rebus mortalibus vim atque energiam, vt Cicero eas rectissimè consueuerit appellare, Diuinæ virtutis sempiternas testes. Old.

LITERARVM studijs totus orbis iuuatur: Primùm ad cognitionem Dei, deinde ad vitam rectè instituendam: denique ad conseruandam omnium virtutum æternam memoriam. Ergo non ab re, optimus princeps Fridericus optimas literas suis priuilegijs seuerè tuetur, quibus sublatis, actum fuerit de vera hominum felicitate. Olden.

LITERARVM diuinitus inditam maiestatem, nulla vnquam vis aut incuria hominum poterit abolere. Nam vnicum immortalitatis præsidiũ Deus opt. maxi. in virtute ac bonis literis collocauit. Old.

LITERAS planè nescire in libris nostris dicuntur, qui neque legere sciunt, neque scribere. l. 3. ff. de accus. l. 10. & l. pen. C. de testam. §. similiter. Insti. de excus. tut. Et ita ignorantiam literarum accipimus in l. 1. §. 1. ff. de Institor. l. 9. §. 1. de adq. hæred. l. vlt. §. fin autem dubius. C. de iure delib. Briss.

Et LITERATOS pro peritis scribendi & legendi: l. vlti. C. de testam. Quanquam aliquando literatus literis inustum significat: quomodo literatum seruum pro stigmatico dixit Plautus, & literarum Cilicem Seneca in lib. de morte Claud. Briss. & vide de hac re latius. Cõnan. lib. 2. ca. 6. nu. 4.

LITERATVRA, literarum cognitio, & scientia: Cũ Alphonsus Aragonum Rex ille clarissimus audisset, vnum aliquem ex Hispaniæ regibus solitum dicere, non decere generosum, & nobilem virum esse literatum: exclamasse fertur vocem hanc non regis, sed bouis esse. Cæsar Sigismundus rectè literatos censuit præferendos ijs, qui imaginibus tantum nituntur, cum literatura æquipolleat nobilitati, & hominem nobilitet. Iuxta gl. in verbo, literas. in c. de multa. de præbend. in c. perlectis. 25. dist. in l. coiri. ff. pro socio. fac. l. prouidẽdum. ibid. nobilissimos. C. de postuland. Sp.

LITERIS conuenti accipiuntur, qui literis ad magistratum vbi consistunt factis, iudicio adesse monentur, vel adnotatos se esse requirendos certiorantur. l. 1. §. 1. & l. 4. ff. de requir. vel absent. l. 8. C. quomod. & quan. iud. Paul. lib. 5. Sent. tit. 5. Briss.

LITERIS, pro scriptis simpliciter Papian. accepit in l. qui mutuam. ff. mãdati. Vnde iterum diuinat interpres, literis, id est, pacto, intelligens. Sic Cice. ad Attic. Quod meis omnib. literis in Põpeiana laude esset perstrictus. Quanquam & pro epistola, & mandato non absurdè accipi potest. Sp.

LITIGATORIS temeritas vnde deprehendatur. Bartol. explicat in l. properandum. §. fin autem. C. de iudic.

LITIGASSE temerè videri non potest is qui celebris alicuius IC. consiliũ, licèt infelici euentu, sequut' est. Abb. c. calumniam. in fin. de pœn. Alciat. in l. 1. de rebus cred. Sp.

LITIGIOSA res intelligitur, siue mobilis, siue immobis, siue seipsam mouens, de cuius quidem dominio inter actorem, & reum mouetur quæstio, siue citatiõe ad magistratus facta, siue precibus imperatori oblatis, & iudici insinuatis, & per ipsum aduersario eius qui principem adijt, cognitis. Nouel. de litig. & de cau. §. 1. Const. 112.

LITIGIOSVS, hoc est, qui frequens in litibus versatur, vel qui quauis de causa litem facit. Iuxta prouerbium, Litem mouebit, si vel asinus mordeat canem. Talis sacris initiari prohibetur. 46. distin. Sed & Imp. lib. 4. Instit. singulari pœna arcuit temeritatem litigantiũ: quam nec Ethnici bene ferre poterant. Cicer. Litigiosi vocem in orat. pro Muræna, pro Iurisconſ. multum verboso vsurpat, annotante Syluio. Sp.

LITIGIVM pendens. Iulianus: Quòd si furiosus curatorem habeat, vel habuerit, adhuc litigio pendente, potest quidem præsente curatore sentẽtia dici. l. sed & interpellatur. ff. de recept. Sp.

LITIGO verbum, à lite & agendo videtur: sicut & nauigo, ab agenda naui. Sed tamen, vt nauem agere, rectum ac Latinum est, ita an litem agere quis dixerit, mihi non constat. Cæterùm quin causam agere, rectum & elegans sit, nemo dubitat. Nauigium quoque dicimus: Verum an litigium probè dicatur, in incerto est: nisi quod Erasmus noster, & quidam alij recentiores eo vtuntur. quamuis à Valla damnetur ceu barbarum. Certè nec Saluius Iulian. id refugit. l. sed interpellatur. de arbit. Plin. lib. vlti. nat. histor. sicut nec ante Iulianum C. Plin. Curt. lib. 2. [illegible] cap. 17.

LITIS appellatio tam ciuilem quàm criminalẽ potest complecti, vt bene sentit Accur. Et probatur, Insti. de oblig. quæ quasi ex delict. in princi. Quanquam alibi discernuntur significationes ciuilium, & criminalium causarum. l. 1. ff. de testib. Old.

LITIS nomen rem in iudicium deductum significat. Varro lib. 6. de Ling. Lat. Res, ait, quæ in controuersia est. lis dicitur. Ideo in actionib. olim dicebatur, Quã rem siue litem. Atque eo nomine IC. Cicero in Mur. ridet, quòd ambigeret, Rem an litem dici oporteret: quæ & ideo disiunguntur in l. 9. C. de suis & legit. vide supr. Lis est iurgium.

LITIS æstimatio, propriè rei æstimatio, siue quanti quæque res est, quæ in controuersiam deducta est. Itaq; litis æstimationem soluere, est tantùm soluere quanti controuersa res est. Caius l. vltim. ff. de cond. tritic. Si merx aliqua quæ certo die dari debebat, petita sit: velut vinum, oleum, frumentum, tanti litem æstimandam Cassius ait, quanti fuisset eo die quo dari debuit. Vlpi. l. 21. ff. de euict. Si emptor hominis mota sibi controuersia venditorem dederit procuratorem, isque victus litis æstimationem sustulerit, stipulationem duplæ non committi. Paul. l. 2. §. vlt. ff. pro empt. Si rem alienam emero, & quum vsucaperem, eadem rem dominus à me petierit: non interpellari vsucapione meam litis contestatione. sed si litis æstimationem sufferre maluerim, ait Iulian. causam possessionis mutari ei qui litis æstimationem sustulerit. Vlpia. l. 3. §. 2. ff. de reb. cor. Si fundus à tutore petitus sit pupillaris, nec restituatur, an litis æstimatio oblata, alienationem pariat, Seruius Sulpit. apud Gel. lib. 4. cap. 4. sed si post eas stipulationes vxor non dabatur, aut nõ ducebatur, Iudex quamobrem data acceptaue non esset vxor, quærebat. si nihil iustæ causæ videbatur. litem pecunia æstimabat, quantiq; interfuerat eam vxorem accipi aut dari, cum qui spoponderat aut qui stipulatus erat condemnabat. Hot.

LITIS æstimatio, pecuniæ cuius quis damnatus est, in summam certam redactio. Lis enim æstimari dicebatur, quum reo repetundarum damnato, inibatur furtorum eius omnium ratio atque æstimatio: ex qua summa quædam pecuniæ conficiebatur, vt socijs ereptæ pecuniæ restituerentur. nam continuò damnati bona sectoribus auctione venduntur, qui eam summam Quæstoribus ærarij repræsentent. Macer l. 7. ff. de l. Iul. repe. Neve ob litem æstimandam, iudiciúmue capitis, pecuniæúe faciendum, &c. Hotom.

LITIS æstimatio, est rei quæ in controuersiam adducta est vna cum eo quod propter eam actoris interfuit,

fuit, in certam pecuniæ summam redactio: Eius autem duæ sunt partes: æstimatur enim primùm quanti res est; deinde quanti actoris interest. l. vltim. ff. de cond. tritic. Quanti autem res est, sic æstimatur, vt verum rei precium exquiratur. l. inter, 179. ff. de verborum significat. l. 4. §. hæc autem. ff. vi bon. rapt. l. arbitro, ff. de dol. mal. Id autem quod interest, duabus constat rebus: nam & dāni propter rei culpam, dolúmue accepti, & lucri amissi ratio ducitur. l. 1. C. de sentent. quæ pro eo. l. si commissa, 13. ff. rem rat. hab. l. si fundus, 33. ff. locat. Hotomannus.

Litis contestatio originem traxit à libertate Romana: Videlicet, ne quid per iudicia violentum introduci videretur in ciuilibus negotijs (porrò crimina nullam habent libertatem) sed omnia volentibus partibus fierent, & solenniter secundum ius. Quare olim post adfirmationem actoris, & responsionem rei conuenti, eo animo factam, quòd vellent per iudicem cognosci ac definiri litem: cōsuetum erat testari, hoc est, in testimonium rogare aliquos: sicut iam nunc quoq; notarij in iudicijs rogare plerunq; solent testes ad maiorem fidem. Inde dicta est litis contestatio, quasi duorum aut plurium aduersariorum testata ordinatio iudiciaria. Sic enim dicere solebant: Testes estote Scilicet, contestando se iudicium accipere vtrinque. Hoto. ex Old. de lit. contest. in classe 1.

Litis contestatio necessaria est in iudicio. Nam ratio naturalis dictat, vt nemo violenter aut tumultuariè obruatur iurisdictione, quæ ordinatio dei est. Rom. 13. Quare, sicut olim certa scientia, & solenniter testibus adhibitis consueuerant accipere iudicium (vnde litis contestatio est:) ita & hodie diligenter obseruari, & apud acta nominatim describi debet. l. 1. C. de lit. contest. l. sed et si restituatur. §. ex quibus autem. ff. de iudi. Inde Iurisconsul. principium iudicij metiuntur ex litis contestatione, quæ est libertatis: finem verò ex sententia, quæ facit necessitatem. l. vbi cœptum. ff. eod. tit. l. 1. ff. de re iud. Hot.

Liturgus Græcè dicitur, qui publicè operatur, circa res sacras præsertim. Λειτουργὸς enim minister publicus est. Cuius etiam in epistolis Plin. Cæcil. meminit. Qui & Lituchus, non absimili significatione dici potest, habens curam rei sacræ: ἀπὸ τὸ λειτὸ καὶ ἔχω. Sic etiam Rabduchus dicitur præses, curatorque athletarum, ἀπὸ τῆς ῥάβδου καὶ ἔχω, Suidæ & cæteris. Alciat. in l. omnes iudices. C. de cupressis. lib. 11.

Littus solebat Aquilius Gallus per translationē definire quà fluctus eluderet, vt Cicer. in Topic. auctor est. Quintil. lib. 5. ca. vlti. Etiam ipsi Iureconsulti, quorum summus circa verborum proprietatem labor, Littus audent esse dicere, quà fluctus alludit. Celsus verò littus esse scribit, quousq; maximus fluctus à mari peruenit: idque eundem Cic. primum constituisse cùm arbiter sumptus esset. l. 96. ff. de verb. signif. Vlpian. littus publicum esse eatenus quatenus maximus fluctus exæstuat & effluit. l. 112. ff. eod. tit. Briss.

Lituus. De Lituo vide Macrob. libr. 6 Saturnal. ca. 8. Gell. lib. 5. cap. 8.

Liuores. Vide, Plaga.

Lixae dicti sunt serui qui vilioris quæstus gratia exercitum sequuntur vt aquam deportent. Lix enim aqua dicebatur. Sunt qui deflectant à Lica qui secutus est Herculem. Ioann. Bapt. in commen. Episto. Sidon. Apollin. ad Lupum, lib. 6.

Lixiuium, neutro, vel Lixiuia, fœminimo genere, cum x, & non s, scribendum, vt Alberic. & cæteri Interpretes, communem secuti errorem, protulerūt. Est aqua in qua lauandi gratia decoctus est cinis. Spiegelius.

L O

Locare est aliquid loco ponere, vnde Varro Locus est, inquit, vbi quid locatum esse potest. Hinc Locarium quod datur in stabulo, & taberna vbi consistant. Connan. lib. 7. cap. 11. num. 1. & vide suprà in verbo Conducere & Conductio.

Locare domum, Das hauß vermiethen. Locare opus, Das werck verdinghen. Locare operā. Behülfflich sein mit arbeyt. Audin' quomodo ex his appellationibus occurrunt tibi statim formulæ, communicandis operis deseruientes? Eodem modo in Germanica quoq; lingua cōfunduntur appellationes promiscuè locandi & conducendi, Verleihen/verdingen. Oldend.

Locare & conducere. De horum verborum significationibus Budæus in prioribus annot. ad Pandectas. Quanquam enim locator sit plerunque qui preciū accipit, & conductor, qui dat, vt sit locator dominus, conductor inquilinus, tamen nonnunquam vice versa euenit, vt locator precium det, conductor accipiat.

Locatio, est personæ, vel rei ad vsum facta concessio, vel mercede, vel pecunia numeranda conuenta. Hinc Locator, qui eiusmodi locationem facit. Alb. adnotauit, locationem propriè dictam, sine pecunia esse non posse. Habet autem locatio & conductio aliquam cum emptione & venditione similitudinem, sed non omnimodam. l. sciendum tamen est. §. deinde aiunt. & l. sciendum est. ff. de ædil. edict. Sp.

Locationis & Conductionis appellationibus promiscuè veteres vtebantur. l. 20. ff. de acti. empti. l. 1. ff. de superficiebus. Itaque ex locato conducto agere dicebant. l. 5. §. nunc videndum. ff. commodat. l. vltim. §. 1. ff. de lege Rho. Eaque confunduntur in l. 2 § 1. ff. eo. Euenit autem plerunque, vt idem alia atque alia ratione & locator & conductor dicatur. Vt ecce, qui insulam ædificandam vel aliquod aliud opus faciendum in se recipit, conduxisse opus, dominus verò locasse dicitur. l. 22. §. cùm insulam. l. 36. l. 51. §. locaui. l. 59. ff. loca. l. 2. §. conductore. ff. de adm rer. ad ciuit. l. 27. in fi. ff. ad leg. Aquil. Vice versa artifex operas locare, dominus qui mercedem pro his præstat, conducere dicitur. l. 22. §. 1. ff. loca. l. 2. C. eod. tit. l. 37. ff. de aur. arg. Non tantùm autem quotiens faciendum aliquid, sed & quotiens vehendū datur, locatio est. Dominus ergo mercium vehendas merces locare l. 1. ff. de præscr. verb. l. 2. ff. de l. Rhod. nauicularius verò aurigariusue conducere dicūtur, l. 13. §. qui vinum. l. 13. §. 1. l. 19. §. si quis mulierem. ff. loca. l. vltim. ff. de leg. Rhod. l. 5. ff. ad exhib. Velleius Patercul. Mummius tam rudis fuit, vt capta Corintho, cùm maximorum artificum perfectas manibus tabulas & statuas in Italiā portandas locaret, iuberet prædici conducētibus, si eas perdidissent, nouas eos reddituros. Briss.

Locatio & conductio est contractus bonæ fidei, de re aliqua certa mercede vel faciūda, vel ad tempus vtenda, inter quos iure ciuili licet, factus. Emptioni autem & venditioni ijs in rebus est similis. nam vt venditor & emptor rei commercium habere debet, sic locator & conductor: vt res certa certumque precium, sic res opusue certum, item certa merces hic exquiritur: quemadmodum consensum vtriusque in emendo, sic in conducendo certam vtriusq; voluntatem interuenire oportet: vt illic, similiter etiam hic ex bona fide omnia exiguntur. deniq; tanta inter vtrunque cōtractum similitudo est, vt interdum internosci alter ab altero non possit. l. 2. ff. locati. Hotom.

Locationis & conductionis verba bifariam vsurpantur: in rebus vtendis, & operibus faciundis. Locare nanque est vtendum vel faciundum aliquid dare: Conducere, rem vtendam, opúsue faciendum mercede accipere. Sic Inquilinus qui domum vtendam accepit, Conductor dicitur: dominus qui dedit, Locator. Sed in opere faciundo communis vtriusque huius verbi vis & significatio est. nam quatenus suam operam vendunt, Locatores dicuntur: vnde Locare operas vulgò dicimus: quatenus opus faciundum suscipiunt, Cōductores. l. 22. §. 1. & §. cum insulam. l. 36. l. 51. ff. locat. l. 37. ff. de aur. & arg. l. 2. C. locat. l. 27. in fi. ff. ad leg. Aqui. Hinc Vlpianus in l. 1. ff. de æstimat. scribit, dubitatum fuisse, cùm

cùm res æstimata vendenda datur, vtrùm ex locato esset actio, quasi rem vendendam locasse videar: an ex cõducto, quasi operas conduxissem. Hinc Paulus in l. 2. ff. ad leg. Rhod. ita Locati & Conducti actionum appellationes permiscet, vt nullam statuere inter eas differentiam videatur. Hot.

LOCATIO in longum aut longissimum tempus dicitur alienatio, quoniam dat ius in re: alioqui is qui locat, non censetur alienare. l. codicillis. §. instituto. ff. de leg. 2. Sp.

LOCATIO perpetua. Quære, Perpetua locatio.

LOCATIONIS contractum naturalem, & omnium gentium Paulus appellat in l. 1. ff. locat. idem epitheton adiicitur emptioni & venditioni in l. 1. in fin. ff. de contrah. empt. Sp.

LOCATOR regulariter dicitur, qui precium accipit: conductor, qui dat: vt fit locator dominus, conductor inquilinus. Sed nonnunquam etiam viceuersa euenit, vt locator precium det, & conductor accipiat. Budæ. in l. 2. in prin. ad leg. Rhod. de iact. Adi Olden. clas. 4. actio. 9. Idem non temere monuit, idque memori mente tenendum, videlicet verti nonnunquam apud Iurisconsult. verborum ordinem, vt locator sit, quem tu prima fronte conductorem iudicares: & contrà, conductor censeatur, qui tibi videatur locator. Nam tunc opus respicitur, non persona, vt in l. dominus horreorum. §. vltim. l. sed adde. §. illud. l. si quis domum. §. si colonis. ff. locat. Quæ formula non pertinet ad l. veteres. de actio. empt. & l. si dominus. ff. de vsufruct. Quod Bart. fefellit in l. 2. C. de locat. & conduct. Sp.

LOCI, sunt argumentorum sedes, vnde probabilia educuntur argumenta, ad id quod in controuersia positum est comprobandum. Coegere locorum quasdam facies, longe à veterum, putà Aristotelis, Ciceronis, Boetij traditionibus, diuersissimas, Legum professores, Albericus Rosatus, Speculator, Baldus, nonnullique alij, quos Cantiuncula noster vicit tractatione sua, siue dictionem, quæ pura est, & polita: siue ordinẽ, qui hic digestus apud superiores implicatior habetur exigas. Sp.

LOCI mulieris, dicuntur vterus, quem vulgò matricem vocant, & à Celso vulua etiam nominatur: licet Plin. hanc in reliquis animalibus esse dicat. Sp.

LOCI seruator. Loci seruatorem exponit Angel. in Authen. ad tit. vt nulli iudicum, &c. vicarium. Nullus enim (inquit) iudex potest in loco cuius sibi gubernatio commissa est, committere loci conseruatorem, id est, vicarium, nisi Imperator, tempore expeditionis aut necessitatis, ei concesserit. Sic Nouella Constitut. 134. cui titulus est, Vt nemini iudicum liceat habere loci seruatorem. Prouinciales magistratus in vniuersum prohibet in prouinciis sibi creditis vicarios instituere. An ergo legatos habere poterunt, quæri potest, & posse arbitror, qui scilicet proconsulibus adsint, vel ab ipsis ad res gerendas pro tempore destinentur. Sed non vicarios illos, quos tunc temporis vsurpata consuetudine in singulis ciuitatibus ob auaritiam instituere studebant, hoc significat illa constitutio. Nec enim legitimum & antiquum adiutorem adimere voluit præsidi prouinciæ Imperator, sed corruptum duntaxat morem tollere, & velut inueteratum morbum sanare. quod & scribit Antonius Vacca in suis expositio. locorum obscuriorum titul. 16. de offic. procons. & legat. Anchor.

LOCO motus dicitur thesaurus, id est, occupatus & appræhensus, nam quamdiu est in eo loco vbi reconditus fuit videtur adhuc esse thesaurus, & vt ita dicam in naturali sua manere libertate, sicque nullius esse. Cõnan. lib. 3. cap. 4. num. 1.

LOCVLI in l. 52. in fine. ff. de lega. 3. l. 23. §. 1. de peĉ l. legat. sacculum pecuniæ, & crumenam significant. Brisson.

LOCVLI, pro receptaculis pecuniarum, Geltkisten/ apud Vlpian. in l. librorum. in fine. de lega. 3. quum ait: Sunt tamen quædam quæ omnino legatum sequuntur, vt legatum lectum continet fulcra, & armariis ac loculis claustra & claues cedunt. Seruator noster Iudæ loculos pecuniarum, quas pauperibus erogaret, commisit: ne videretur, aut quasi inhonorus, aut quasi egenus dominum prodidisse. pro marsupio hic accipiendi, vt apud Marc. excussi loculosque, sacculumque. Spiegel.

LOCVPLES, firmus, certusque, ad rem quamlibet. Vnde locupletem autorem dicimus, locupletem testẽ, locupletem tabellarium, & locupletem fideiussorem.

LOCVPLES, siue pro locuplete fideiussor in personis necessariis accipitur. Paulus in l. 3. ff. in ius vocat. vt eant.

LOCVPLES hæreditas, quæ opes adfert, vel oneri, vel incommoditati, seu vt vulgò dicunt, vexationibus coniuncta. Opulenta verò dicitur, quæ his caret, l. si quis mihi bona. §. 1. ff. de acquir. hæred. Azo locupletem hæreditatem accipit, quæ maior est centum aureis, in rubr. de bon. libert. Sp.

LOCVPLES reus intelligitur, qui soluendo est, l. vlt. §. vlt. ff. si cert. pet. l. 3. ff. de manumiss. l. 57. ff. de manum. testam. Nec v[illegible]am rei alienę defensor locuples videtur, quia semper necesse habet satisdare. l. 127. ff. de diuers. reg. Briss.

LOCVPLES est qui satis & idoneè habet pro magnitudine rei quam actor restituendam esse petit. l. locuplex. ff. de verb. sign.

LOCVPLETES antiqui locorum, id est agrorum plenos appellabant. Vnde qui ex prædiorum possessionibus diues est, is propriè est locuples. Alciat. de verb. sign. Antiquissima iuris naturalis regula est, neminem cum alterius iactura fieri locupletiorem. l. nam hoc natura. ff. de condit. indeb. l. iure naturæ. de reg. iur. Quod si quis locuples fieri velit, naturæque legem contemnere, aduersus eum iure nostro variis modis prouidetur: quos attingunt interpretes in l. si me & Titium. ff. si certum pet. Sp.

LOCVPLETIOR generaliter dicitur is, qui non est pauperior factus. vt in l. in pupillo. ff. de solut. verũ non oportet sic intelligere, cum dicitur ditari aut locupletari, ex re aliena. quòd verbum variam habet interpretationem. In summa: Quicunque aliquid acquisiuerit, quod bona eius augeat, is haud dubiè reputabitur factus locupletior, & tenebitur ei, ex cuius re acquisiuit. l. cum fundus. §. seruum tuum. ff. si cert. pet. l. si seruus. §. seruum tuum. ff. de act. empt. Vide ibi Bart. & Olden. act. 2. Clas. 3. Sp.

LOCVPLETIOR videtur factus tam qui penes se rem habet, quàm qui in corpus patrimonij quoquo modo conuertit, aut cuius in rem versum est, licet malo euentu perierit, l. 18. ff. quod met. caus. l. 47. ff. de solutionib. Locupletior vtique factus intelligitur, qui debito liberatus est. l. 50. ff. de donatio. inter virum. l. 66. ff. de solutio. argum. l. 2. ff. de calumniatoribus. Qui verò liberum hominem adquisiit, vel rem aliquam donauit nec ἀντίδωρα accepit, locupletior non existimatur. l. 169. §. 1. ff. de diuers. regul. l. 25. §. consuluit. ff. de petit. hæredit. Atque hæc interpretatio locum habet in pupillis, bonæ fidei possessoribus, maritis, heredibus, qui in quãtum locupletiores facti sunt, tenentur. Id quod eo tempore dispiciendum est, quo iudicium accipitur. l. 47. ff. de solut. l. 34. ff. de minorib. l. 39. ff. de negot. gest. l. 7. ff. de don. inter vir. excepto eo, quod in bonæ fidei possessore rei iudicatæ tempus spectatur. l. 36. §. quo tempore. ff. de pet. hæred. Briss.

LOCVS, vbi quid collocari potest, dicitur. Eius autem metaphoricè varia est significatio. vt cum dicimus quem loco obscuro natum, vel loco fratris fuisse: illud enim ad genus, nobilitatemque refertur, hoc vicem denotat. Ex Alc. Sp.

LOCVS, portio est fundi, qui & latere potest, quia fines suos adhuc non habeat: idcirco determinandus diffiniendusque est. Fundus verò omne est, quod solo continetur. Ager, species est fundi: quæ ad vsum hominis comparatur. Alciat. in de quinque ped. præsc. Accipitur autem locus in iure, ex mente proferentis interpretationem. quandoq; enim generaliter ponitur

l.fundi.de verb.sign. Qua ratione in prædiis vrbanis locus fine ædificio dicitur Area: in rusticis, Ager. At cum specialiter respectu fundi locum dicimus, de portione aliqua recipimus. Ex eod. Sp.

LOCVS est, ait Varro, vbi quid collocatum esse potest, vbi quicquam consistit. ab eo preco dicitur locare, quoadusque id emitur. quoad in aliquo consistit precium. loquitur de redemptionibus. Hot.

LOCVS est duplex: Intraneus, seu artificialis, in ipsa hærens causa, & artificio quodam excutiendus: vt apud Papin. in l.1.ff.de offic.eius, cui mand. est iurisdict. Huius rei, inquit, fortissimum argumentum est, quòd lege Iulia de vi nominatim cauetur. Extraneus, qui ex aliis rerum adminiculis, fine vlla arte suggerit probationem: vt sunt, Rumor, seu fama. Tormentum, Tabulæ siue instrumenta scriptorum, Iusiurandum, Testes. vide Cic. in Topic.

LOCVS, in l.aut facta.ff.de pœn. pro sua cuiusque rei quam obtinet sede, accipitur. Et ista est vulgaris loci significatio.

LOCVS opacus, quondam cœpit esse solis plenus. Vide Vlp. in l.si arbo:em.ff.de seru.vrb. præd.Sp.

LOCVS sacer dicitur locus consecratus. Sacrarium verò, in quo sacra reponuntur. Connan.lib.3.cap.1. num.6.

Λογάριον. Vlp.l.3.de penn lega. Sed & chartas, inquit ad ratiunculam, vel ad λογάριον paratas, contineri appellatione penoris. Videtur ea voce, vt monuit Alciat. intelligi non codices, verasque rationes, sed potius quędam aduersaria, quæ fiunt causa describendi, quod quotidie in victualibus expendatur. quale est quod diurnũ veteres dixerunt. Spieg.

LOGICE, appellatur ab Arist. differendi ratio, hoc est disputandi, & rem dubiam argumentis probandi.

LOGISTA is dicitur, qui reddendis rationibus præest. Hinc logistice, ars ipsa computatoria, vulgò Algorismus dicta. Iustin. in tit. de mod. mulct. l. curator. Curator inquit, Reipubl. qui Græco vocabulo Logista nuncupatur mulctandi ius non habet. Nebr.

LOGISTAE sunt, qui rationales alibi dicuntur. In hoc distantes à logographis, quòd illi libros rationum scribebant, logistæ curabant. Alc. C. de tabu. scrib. & logog. lib.10.

LOGODAEDALVS, verborum nundinator inanis, qui venustatem verborum, non sensuum acumen consectatur: aut qui orationis concinnitatem potius, quàm pondera sententiarum præstare potest: loquendi quidem peritus, ciuilium verò rerum ignarus. Bud. in l.ius ciuile.de iust. & iur.

LOGOGRAPHVS. Alc. C. de tabul. scrib. & logog. lib.10. logographi (inquit) dicebantur, qui libros rationum scribebant, vel qui (vt in differentiis Ammonius author est) δικανικοὺς λόγους, id est, iudiciaria acta. Bud. etiam in reliquis annot. logographi (ait) à rationibus publicis conficiendis, perscribendisque dicti sunt: quanquam apud oratores hæc dictio aliter accipiatur. Idem fermè est, qui tabulam, qui in tabulas publicas referunt quæ ad rempublicam pertinent. Cæterùm ea vox significat & oratorem versutum, seu, vt Græci loquuntur λογοδαίδαλον, quo conuicio se mutuo impetunt AEschines & Demosth. vt ex Thoma Grammatico annotauit Postellus de magistratibus Ath. cap.17.

Λόγου ἀτέλειας Nou.17.128. Gallis *Franchise*, λογισταί, in l. 15.ff. de excus. sunt rationes.

LOGOS Alb. ait, multa significat, sed parum competêter declarat. Græcis autem Logos est verbum, oratio, sermo, ratio, modus, supputatio: nonnunquam & pro libro vsurpatur, à verbo λέγω, quod dico, siue colligo. Vide Eras. in annot. Noui testam. Sp.

LOMBARDIA. Lombardia regio Italiæ, quæ Cisalpina Gallia vocatur. Eius fines sunt Apenninus & Alpes, & quicquid inter Alpes, Benatumque Mincium cõtinetur. cuius Metropolis est Mediolanum. A populis, qui Lingones Germaniæ, & Bardi Galliarum sunt simul misti, vnde nomen: non autem à longis barbis, vt solẽt viri docti ridere. A. Calepin. Anch.

LONGA absentia obliuionem inducit, l.finitum.§ fundi.ff.de vsucap.

LONGA consuetudo, velut tacita ciuium conuentio habenda est, teste Hermogeniano in l. sed & ea. de legib. Spieg.

LONGA manu traditum, Iabolenus explicat in l. pecuniam.ff.de solut. vt breui manu datum. Vlp. in l.licet.ff.de iur.dot.Sp.

LONGA peregrinatio, apud Vlp. de procur. in causis refertur, quæ non sinunt procuratorem compelli ad suscipiendum iudicium. Vide l.post litem.ib.Sp.

LONGE lateq; rem meliorem facere, apud Scæuolam l.intra.ff.de minorib.Sp.

LONGE ab insidiis.l.ita vulneratus.§.omnes.ff.ad leg.Aquil.

LONGE lateque. Vlp. in l.si habitatio.de vsu & habit. Si vsus fundi, ait, fit relictus, minus vtique esse, quã vsumfructum: longè lateque distare, nemo dubitat. Sic ab Erasm. citatur in Chiliad. Haloander legit, Longeq; distare, exempta voce Latè. Sp.

LONGE magis, l.frater à fratre.ff.de cond. indeb.

LONGE minus, l.qui pignoris.ff.de acquiren. possessione.

LONGINQVO absfuturus, apud Vlpia. in l.vel si lõginquo.ff.de procur.

LONGINQVO absens seruus legatus requirendus, l.cum seruus.de leg.1.

LONGO silentio finitur causa. Papin. in l.2.ne de statu defunct. Spieg.

LONGVM tempus, decennij inter præsentes, vicẽcennij inter absentes spatium comprehendit, auctore Paul.lib.5.Sentent.tit.2.& tit.5. Et Iustinia. Instit. de vsucap.in princ. Et ita Longum tempus, & Longam possessionem in Pandectis accipere oportet. In quibus hęc verba vsucapioni tributa ex Triboniani adiectione legimus: qui post vsucapionem à Iustiniano transformatam quod Iureconsulti biennio capere dixerant, id ipse longo tempore, vel longa possessione capere dixit, vt Pandectis cum Codice conueniret. l. 2. §. cum Stichum.l.4.pro empto.l.76.in fine.ff.de contrah. empt. l. 3.l.11.in fin.ff.de diuers.& temp.l.15. in fine. ff. de cond. indeb.l.13.§.idem Iulianus.ff.de iureiuran.l.10.ff.si seruit.vind.l.5.ff.de dam.infect.l.3.§.vlt.ff.de adquir.poss.l.17.& l.33.§.si dominus.ff.de vsucapi. l. 7. & l.10.C. de petit.hæred.l.1.C.de seruit.Briss.

LONGVM esset dicere, inquit Cic. id est, superfluum. Connan.lib.8.cap.6.num.8.

LONGISSIMVM verò tempus 30. vel 40. ann. est, tit. de long.temp.præscr.Briss.

LOLIVM herbæ genus. alio nomine zizania dicitur, vt etiam declarauit glossator, in clem. dudum, in dictione zizaniæ de sepultu. & D. Ambros. in Hexamet. Lolium, inquit, & reliqua adulterina semina, quæ frugibus sæpè miscentur, zizania nuncupari, Euangelij lectione cognouimus. sed ea proprium quoddam genus habent, cum ex tritici semine in aliud genus seminis decolora mutatione translata degenerem traxere naturam. Horat.

Esset ador, loliumque meliora relinquens.

Proinde corrigenda sunt verba Celsi apud Vlpia. in l.si seruus seruum.§.inquit lex, ff.ad leg. Aqui. dum quęrit: Si solium, aut auenam in segetem alienam inieceris. Castiga: Si lolium aut auenam in segetem alienam inieceris. Quid autem sit auena in hoc loco L.C. scripsi superius oportunè: non repeto. Cotta.

Λωποδύται, Vlpiano sunt atrociores fures. in l.1. de effrac. quam dictionẽ Græcam Nor. text. habet: & eo modo reponendam, Alcia. firmat in Parerg. cum alij aliter, vt ait, coniectura inani cõminiscerentur. Sp. Erant autem indumentorum suppilatores.

LOQVELAE vocabulum, tametsi id inter obsoleta habendum existimetur, propriè non est accipiendũ, (teste Insulano) pro singulari aliquo, ac veluti patrio aut gentilitio more loquendi, sicuti barbari solent dicere loquelam Germanicam, aut Gallicam: quin potius est series aliqua verborum. Ita Maro,

Funditque

Panditque his ore loquelas. Spieg.

LOQVI quando quis dicitur, vide l. Labeo. sub fin. ff. de supel. leg. & suprà, Fari.

LOQVITVR res ipsa, hoc est, apertissima est, & sermone non eget.

LORICATIO tectorium est, parieti in modum loricæ inductum: idem ferè quod incrustatio. Paulo de verb. signific. l. impensæ. Incrustatio, inquit, loricationes, & picturæ. Nebr. Hanc explicans l. Alcia. Loricatione, ait, sunt superficies integendi causa: quæ ad pauimēta maximè pertinent, fiuntque ex calce & arena. Est & Lorica, quæ vallis castrorum, vel podiis opponebatur, alio significatu. Sp.

LORICAS, Vitruuius vocat libr. 7. cap. 1. tectoria, corium, incrustationes & coronarum proiecturam, quæ fieri solet in parietibus, vt ab aqua pluuia defendentur. Idem Vitruuius libr. 2. cap. 8. Cum enim in tecto tegulæ fuerint fractæ, aut à ventis deiectæ, qua possit ex imbribus aqua perpluere, non patietur Lorica testacea lædi laterem: Sed proiectura coronarum reiiciet extra perpendiculum stillas, & ea ratione seruauerit integras lateritiorum parietum structuras. vnde Loricare supertegere. Quo verbo vsus est Plin. de Ichneumone loquens lib. 8. cap. 24. Loricula autem apud Vegetium lib. 4. rei militaris, significat id munimentum, quod vrbium obsessores vltrà iactum teli ędificant fossa, vallo, sudibus & turriculis instructa, vt erumpentibus è ciuitate possint obsistere. D. Hieronymus aduersus Pelagianos lib. 1. Deut. cap. 22. Loriculam vertit murulum, qui in circuitu tectorum fit: ne quis in præceps labatur. Quod interpretes septuaginta στεφάνην dixerūt, Brechæus l. impensæ. §. voluptariæ. ff. de verborum & rerum signific. &c.

L V

LVBRICVM, secundùm Grammaticos dicitur, quod labitur, dum teneri creditur: vt piscis, serpens. canstatè: Lubricum linguæ quod incautè excidit verbum interpretantur: quod in periculum trahendum non esse, etiamsi ad maiestatem pertineat, Modest. ait l. famosi. ad leg. Iul. maiest. Sp.

LVBRICVM ætatis, id est leuitas, mobilitas, incōsiderata ratio, temeritas. Vlpian. l. 11. §. 4. ff. de minorib. Neq; enim ætatis lubrico captus est adeundo locupletem hæreditatem. Hot.

LVCERES vnde. Author de viris illustribus à Lucumone Thusco, qui Romulo aduersus Tatium Sabinorum regem pugnanti auxilium tulisse fertur, Luceres appellatos putat. Sed Festus ait, quosdam fuisse, qui nō tam à Lucumone, quàm à Luco, in quo vrbs Roma, aut prima eius pars asylum fuit conditum, dictos existiment. In qua sententia etiam est Pædianus, qui Luceres à Luco asyli dictos scribit. Coniecti enim erant in hác centuriam Thusci, Latini & reliqui omnes, qui ad asylum confugerant, vt etiam præter Pædianum, Plutarchus testatur. Sunt præterea qui à Lucæo Ardeæ rege Luceres dictos putent. Quod verò Liuius Lucerum nominis & originis incertam esse causam putet, id Sigonius ita accipiendum arbitratur, non quòd nullam ipse tenuerit, sed quòd incertam eam diuersos fecisse autores existimarit, &c.

LVCRATIVA causa appellatur, ex qua accipienti nihil abest, veluti donationis, vel legati. l. 82. §. fundus. ff. de legat. 1. l. 5. ff. de vsucapion. l. 12. §. si fundum. ff. de actione. empt. l. 4. §. si quis autem. ff. de doli exceptio. l. 83. §. si rem. ff. de verborum oblig. l. 8. §. 1. ff. de publicia. l. 4. in fine. ff. de manumissionib. l. 12. in fine. ff. de captiu. & §. si res aliena. Institutio. de legat. Paulus libro quarto Sententiar. titul. 1. Iustinianus plenò in l. vnic. de lucrat. descript. lib. 10. Cod. Ex promissione planè dotis lucratiua causa non est, sed quodammodò creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit, l. 19. ff. de obligatio. & actio.

LVCRATIVA possessio, quàm quis ex lucratiua causa nactus est. l. 2. ff. si quis omiss. causa test. Bris.

LVCRIFACERE iniuriam, est Bud. teste, iniuriam impunè committere, & pœnam non luere. Sp.

LVCROSVM, fructuosum, quæstuosum, vtile. Caius in l. obligari. 9. §. 3. ff. de auctor. tut. Hæreditatem adire pupillus sine tutoris auctoritate non potest, quamuis lucrosa sit. Idem l. si quis. 17. ff. si quis omissa. Liberum cuique esse debet etiam lucrosam hæreditatem omittere. Hotom.

LVCRVM à luendo, si amplius emptor quam quāti res esset, exoluerit. Varro. Hot.

LVCRVM, est nomen generale, l. coiri. & l. sequenti. ff. pro socio. Nam generaliter lucrum accipitur, prò omni accessione gratuita vel onerosa. l. actionum genera. §. actionum autem. ff. de obligationib. & actionib. l. si cum dotem. §. si pater. ff. solut. matr. Olden. Maximè autem id lucrum esse intelligitur, quod omni damno deducto superest. l. Mutius. ff. pro soc. Donellus de fructibus circa finem.

LVCRVM amplecti qui velit, onus autem ferre recusat, ferendus non est, l. 1. §. pro secundo. C. de caduc. tollend. Sp.

LVCRVM cessans, appellatione damni rectè venire, Alciatus putat quod tamen subsistere nō potest, nisi latissimè acceperis damni significationem. siquidem in damni definitione lucrum cessans non comprehenditur. Sic enim Vlpianus in l. Proculus, ff. de dam. infecto. Longè interest, inquit, an quis ex alieno facto damnum patiatur, an lucrum, quod adhuc faciebat, vti prohibeatur. Vnde Fumæus, Galliæ ornamentum, qui ad ingenij acumen, Romani sermonis munditiem adfert, non temerè mirari videtur, eruditissimum Alciatum, ita continentem, vt non moueatur tantis tumultibus, ac ferè perpetuis dissidiis doctorum nostrorum, misere se torquentium pro ea differentia, quæ fit inter damnum & lucrum cessans. Porrò lucrum cessans post moram, hoc est, cum debitor non soluit constituto die, cadit in rationem damni emergētis post moram. Nam & hoc est, non soluere constituto die. [illegible] Sp.

LVCRVM facere dicitur, qui honestis rationibus acquirit. l. cura. §. deficientem. ff. de muner. & hon. Quæ verò lucra honesta sint, refert Specul. tit. de cler. conu. Spieg.

LVCTATORES qui luctando certabant, alio nomine palæstritæ. Coras. lib. 4. Miscel. cap. 24.

LVCTVS Connano lib. 8. cap. 7. num. 1. dicitur squalor ille & mœror, qui ex communi calamitate, aut tristi aliquo amicorum casu non obscurè suscipitur. Valla definit luctum esse mœrorem, qui exterius proditur vultu ipso atque aspectu.

LVCTVS, ægritudo ex eius, qui charus fuerit, interitu acerbo. auctor Cicero Tusculan. 4. Vsurpatur tamen etiam extra lethalem casum. Lex ciuilis notat infamia nubentem intra tempus luctus, aufertque ei omnia lucra nuptialia, l. prima, & secunda. C. de secun. nupt. Viri verò non lugent vxores, l. vxores. ff. de nupt. Spiegel.

LVCVBRATIO, id est, studium. Iustin. Instit. de legatis: Nostra autem constitutio, quam cum magna fecimus lucubratione, &c. Propriè autem est lucubratio, studium nocturnum, non solùm circa literas, sed etiam alias res. Vide Catanæum comment. 3. Qui per g scribunt, quasi à lugubre deductum sit vocabulum, planè errant. Spieg.

LVCVS dicitur, quod non luceat, non quòd sint ibi lumina causa religionis, vt quidam volunt, quos Olden. sequitur. & Connan. lib. 7. cap. 7. num. 4. Semper tamen sequitur lucum consecratio, etiam in sacris literis. vt testatur Nebriss. Haud scio, an nemus tantum publicum significet. Paulus in l. id quod post. de pericu. & commod. rei vend. Veluti, ait, viæ publicæ, limites luci, qui fundum tangunt. Sp.

LVCI syluæ erant in conspectu villæ fundique incæduæ diis consecratæ, quas ferro temerare nefas erat. Plin. de arboribus. Hęc fuere numinum templa priscoque ritu simplicia rura etiamnum Deo præcellentem arbo-

arborem dicant, nec magis auro fulgentia atque ebore simulacra, quàm lucos, & in iis silentia ipsa adoramus. erant enim in vrbe luci, non tantum in agris, &c.

LVCVMONES principes olim vocabantur Hetruscorum populi, quorum duodecim sunt.

LVDIBRIO, non debent esse leges, hoc est, irrideri ab aliquo, vel vanæ haberi, C. de bon. quæ lib. l. fin. §. ibi autem. Sic nec decreta prætorum. l. si prætor. ff. de iudic. Alberic.

LVDICRA ars, quæ ludi gratia fit, vt scenica & histrionica. Possidonius, authore Seneca, quatuor esse ait genera artium. Nam sunt vulgares, quæ & sordidæ vocantur. Sunt ludicræ, sunt pueriles, sunt liberales. Ludicræ sunt, quæ ad voluptatem oculorum, auriumque tendunt. qualis scenica & histrionica. nostro iure infames. l. qui autem. l. athletas. de his qui not. infam. Spieg.

LVDIFICATIO, apud Impp. in l. cum de. C. de pactis inter empt. & vend. pro friuola dilatione, Gefärlichen vmbzug. Et ideò (inquientes) aditus competens iudex, fundum, cuius mentionem facis, restitui tibi cũ fructibus suis, sine vlla ludificatiõe, sua autoritate perficiet. Spieg.

LVDVS. Omnem scholam ludum dixere Romani: & magistri ludi dicuntur, qui primas literas docent. Autor est Asconius. Martial.

Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister?

& per translationem Terent. in Hecyra.

In eodem mihi omnes videntur ludo docti ad malitiam, & ei ludo, si vllus est ludus, magistram hanc esse satis certo scio.

Vlpian. lib. 4. tit. de var. & extraord. cogn. l. 1. Ludi literarij magister. &c.

LVDORVM species, quibus veteres Romani vsi sunt. vide apud Alex. Neapol. lib. Genial. dier. 3. cap. 21. ad longum. & lib. 5. cap. 8.

LVDVS aleæ. Vide suprà, Aleatores. Quàm inhonestum censeat leges, immodicum ludi abusum, ex eo patet: quod [illegible] omnibus actionibus personalibus præscribatur 30. annis, in [illegible] extenditur ad annum 50. l. sicut. C. de præscript. 30. ann. Repeti autem possunt, quæ in ludo vltra aureum ponũtur. l. vlt. C. de relig. & sumpt. fun. Sp.

LVDVS noxius, vel potius lusus, vt Nor. text. habet, quòd ob noxam, hoc est. culpam puniatur. Vnde & Iurisconsulti familiariter in culpa esse dicitur. l. nam ludus. ff. ad leg. Aquil. Et Iustin. in procem. ff. non procul à fine: Quis ludos, inquit, appellet eos, ex quibus crimina oriuntur? Scimus placitis feudalibus sancitum, si vasallus cum domini vxore turpiter luserit, eum feudo priuandum. Qua de re eleganter disserit Baro à Tautenberg. Spieg.

LVDVS, pœnæ genus mediocre numeratur à Paulo lib. Sent. 5. cap. 17. Duplex autem fuit: Venatorius, & Gladiatorius. Venatorius erat, cùm ludicra bestiarum venatio exhiberetur: qua pœna iuniores affici solere, scribit Vlp. in l. aut damnum, 8. §. 9. & 10. ff. de pœn. Gladiatorius autem fuit. cùm serui inter se populo inspectante pugnarent: quæ pœna à Constantino sublata est. l. 1. C. de gladiat. Tertul. lib. de spectac. Etiam qui damnantur in ludum, quale est, vt leuiore delicti in homicidas emendatione proficiant.

LVDVS iocumque. Ludus iocumque intelligit Liuius li. 28. rem abiectam ac parui precij, quæ meritò cõtemni ludibrioq; haberi possit. Phrasis Latinis autoribus vsitata, sicuti Græcis παιδιὰ καὶ φλυαρία. De quo loquendi modo Petrus Victorius lib. 6. var. lect. ca. 19.

LVDI Circenses (de quibus mentio fit in l. 12. §. equitij. ff. de vsu & habit. l. 1. ff. de mun. & hon. l. 122. ff. de leg. 1.) iidem erant, qui & Magni dicebantur: quod (vt scribit Pædianus) magnis impensis dati sunt.

LVDI Romani magni. Erat autem is ludus, vt equi & muli iuncti & soluti, in circo maximo, magno spectantium studio currerent. Indicta verò fuisse consualia finitimis populis à Romulo anno Imperij quarto, Dionysius Halicarnasseus tradit, eosq; etiam sua ætate ludos fieri solitos dicit: Lucius Tarquinius annuos eos fecit. qui eidem & Magni & Romani vocantur. De qua re Terentius Varro lib. 5. de lingua Latina. Alexan. ab Alex. lib. 5. cap. 26. Blondus lib. 2. Rom. triumph. Volaterranus lib. 29. cap. 11. Ouid. lib. 3. Fastorum. Notandum tamen plerosque esse, qui dum diis la[u]dibus Romani ludos celebrarint, Romulum Sabinas rapuisse dicant. Inter ludos verò, qui plurimi Romæ fuerunt, spectatissimi fuerunt Romani, à Regibus primùm instituti, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres. Nam singulis diis, singuli dicati ludi erant, quos ad placanda numina cum sacrificiis, cumque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente. Tarquinius igitur Priscus cum ludos magnos opulentius, instructiusque instituisset, quàm priores fuissent, Magni dicti sunt. in eos enim ducenta millia nummum impensa sunt. Vnde deinde quoque post pugnam ad Thrasymenum celebrati sunt ludi Magni, æris 333. millibus, bobus albis 400. multisque aliis hostiis, & diuitiis, in quorum celebritate, præcipua per singula puluinaria mittebantur munera. Verùm de Romanorum ludis & spectaculis Plinius lib. 7. cap. 66. libr. 36. cap. 15. &c. vide Liuium lib. 1. Cicer. Verrina 7.

LVDI Scenici, quibus Scenici agones exercebantur, qui & Musici agones dicebãtur, & Dionysiaci, quasi Libero patri dicati. Quare & homines scenici vno verbo à Græcis Dionysiaci artifices dicuntur, auctore Aristotele & Gellio lib. 10. prout annotat Budæus, in l. athletas. ff. de his qui notan. infam. Ludi verò publici apud Romanos, circo & cauea diuidebantur. Circo cunicula circensia, & pugillatio, luctatioque continebantur. Cauea theatralia & scenica ludicra: cauea enim dicebatur ea theatri pars, vnde populus spectat. De ludorum Scenicorum verò origine Cælius libro 8. cap. 7. lectio. antiq. & cap. 8. libr. eiusdem, vbi tradit scenicos dici à scena, id est, tentorio, à rusticis inumbrationis causa excitari solito.

LVDIONES. Ludij inquit, Dionysius Halycarnasseus, adolescentes erant tuniculas induti insignes, galeati & ensiferi, peltatique, qui omnibus Circensibus & Theatralibus pompis in versum incedebant, ipsius velut põpæ duces, saliis similes. Ludij ex eo vocari, quod à Ludis hoc genus Ludicri inuentum videretur. Turnebus lib. 6. aduers. lib. 19. cap. 10.

LVDI Apollinares. Ex vaticinio Martij vatis, carmineque Sibyllino, cum repentino hostis aduentu, plebs ad arma concitata, hosti occurreret, & nubes sagittarum in aduersos visa feriret, hostes fugarit. vnde Macrobius existimat victoriæ, non pestilentiæ causà ludos institutos. Hi verò prius incerto tempore celebrati fuerunt, post à Licinio Varro prætore lege lata IIII. Nonas Quintilis celebrati, boue aurato, capris duabus albis auratis. Seruius in 6. AEneidos. Festus hos ludos laureatum populum spectasse scribit, stipe data pro cuiusque copia.

LVERE. Apellus ait, nihil est aliud, quàm soluere, Græco verbo λύω. Virg. lib. 1. Aeneid.

Post mihi non simili pœna commissa luetis.

Luere tamen legislatori hoc tantum significat, cum hæres ius pignoris soluit eius rei, quæ alicui legata est. §. sed & si rem suam. Inst. de legib. Sp.

LVERE item, est captiuos redimere, aut res captas recipere precio dato. Vlpian. Sed nec hi, qui ab hostibus redempti sunt, militare debent, priusquam se luant. Idem: Si patre redempto, & ante luitionem defuncto, filius post redemptionis quantitatem offerat. Est ergo luere precium redemptionis restituere ei, qui captiuum redemit. Bud.

LVERE pœnas, quod & dare pœnas dicitur, pro, ferre cruciatum, supplicium. Vnde apud Iurisconsult. Luere grauiorem pœnam, in l. fin. de bon. dam. Notum vulgatum illud: Qui non habet in ære, luat in corpore. l. quicunq;. C. de seru. fug. arg. l. si quis iniuriam, ff. de iniur. Spieg. Vnde

AEre luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras.

Dicitur & Luere, quando salitur ouis. De primo significato vide Institution. de leg. §. sed etsi rem. l. 25. ff. de

de pignor. de secundo l. 16. §. locus. ff. de pœnis. l. 29. ff. de fals.

LVI etiam dicuntur, qui alterius pecunia ab hostibus redempti, ab eo se liberant: quia nexu quodam pignoris pro ea pecunia tenentur. l. 15. ff. de captiu. l. 8. ff. de re milit. Eiusque nexus solutio, Luitio appellatur. l. prima. §. si filius. ff. de suis & legit. Qui etiam capite vel alio supplicio crimina luere dicuntur, id est, puniri. l. 16. §. locus. ff. de pœn. Luere pœnam. l. 29. ff. ad leg. Cornel. de fals.

LVGDVNENSIS colonia quæ Lugdunum cognominatur, ciuitas est nobilissima Heduorum in Gallia Lugdunensi ab ipsa cogominata. Meminit I.C. li. 50. ff. forum. in tit. de censib. Nebr.

LVGERE, hoc est, in luctu esse. Marcellus ff. de relig. Minimè, inquit, maiores lugendum putauerunt eum, qui ad patriam delendam, & parentes & liberos interficiendos venit. &c. Mos erat Romanorum, vt mortuos maritos, vxores omni auro, purpuraque posita, annum lugerent, eumque annum viduę manerent. Quum annus decem mensium erat, decem menses lugebatur. Post annum licebat iis iterum nubere. Quæ vno autem contentæ erant matrimonio, corona pudicitiæ honorabantur. Vide Val. Max. lib. 2. tit. de instit. antiquis. Hinc facile intelligis, lugubria quæ sint. in l. genero. ff. de his qui not. infam. Sed hodie iure Codicis hoc correctum est in l. decreto. C. eod. tit. Ius verò pontificium absoluit mulierem à legali pœna, si intra annum nupserit. c. pen. & c. fin. de secun. nupt. Sp.

LVGVBRIA sumere. Oppo. Deponere lugubria, Das Leydkleyd anthun / Das Leydkleyd hinweg thun. Eodem modo, in luctu esse, Lugere. Oppo. Luctum ponere. Elugere. Romanæ matronæ Brutum tempus annuum luxere. Cicero: Patriam eluxi iam. Vlpianus in l. genero. ff. de his qui notant. infam. Sed cùm tempus luctus, inquit, continuum est. meritò & ignoranti cedit ex die mortis mariti. Et ideò si post legitimum tempus cognouit: Labeo ait, & sumere ipsam lugubria, & deponere.

LVMBI ea pars corporis esse dicuntur, quæ complectitur inferiores vertebras spinæ, qua libido in sacris literis designatur, quia sunt circa renes. Vnde illud Genes. 35. Reges de lumbis tuis egredientur. Et Psalm. 131. De fructu lumbi tui ponam super thronum tuum. Ita enim eum locum traducit Diuus Hieronymus in illud cap. 2. Naum, enarrans illud eiusdem c. in princip. Contemplare viam, tene lumbum. Et illud quoque D. Pauli ad Hebræos 7. Et ipsi exierunt de lumbis Abrahę. Et iterum 10. capit. In lumbis patris erat. Proinde cum volunt prohibere libidinem, iubent accingi, vel succingi, vel præcingi lumbos: vt Iob 38. & iterum 40. Ecclesiast. 31. eodemque vlt. Esaiæ 32. Hieremiæ capite primo. & Prouerb. cap. vltim. vbi de muliere forti, & pudica, Accingit fortitudine lumbos suos. Et Lucæ 12. & ad Ephesios 6. cap. & 1. Petri 1. & alibi sæpè. Diuus autē Gregorius, Lumbos, ait, præcingimus, cum carnis luxuriam, & continentiam coarctamus. Cæterùm sunt, qui lumbos à lubidine, hoc est, libidine dictos putent. Nam veteres lubet & libet, lubidinem & libidinem promiscuè dixerunt. vt annotauit Tyraquel. in 15. l. connub. gl. 2. parte 15.

LVMEN, pro oculo, quod oculorum beneficio lumen conspiciamus. in l. 1. §. casum. ff. de postul.

LVMEN pro luce, ac die. Hinc Luminibus obstruere, verbum antiquum iuris, quo post Ciceronem vsus est I.C. in hæquissimum. §. sed si ædium. de vsufruct. Vide Bud. in eand. & infrà, Obstruere.

LVMINVM autem seruitus ex communi ferè omnium sententia cæteris minus continet. Tenetur quippe dūtaxat qui mihi eā seruitutem debet, lumina mihi necessaria pręstare per fenestram puta factam in muro. Vnde altius ędificare potest, etiamsi officiat luminibus meis, dum quod ad vsum domus meæ mihi necessariū est, seruet lumen. Coras. de seruit. ad rub. nu. 22.

LVMEN vnicum μονόφωτος, pro exiguo cubiculo, quod vnica fenestra tenuiter illustratur, quale tenues & inopes homines habere consueuerunt. Vlpia. l. 6. §. 4. ff. de off. præsi. Ne tenuis vitæ homines sub prætextu aduentus officiorum vel militum, lumine vnico vel breui supellectili ad aliorum vsus translatis, iniuriis vexentur, præses prouinciæ prouidebit. Haud scio tamen, an HOMINE VNICO verius legeretur. Hot.

Vnde lumina immittere in l. 13. §. sed si ædium. ff. de vsufruct. l. penultim. ff. de seruitut. vrban. Ita luminibus officere, obstruere, obscurareque lumina dicimus l. 25. §. si vicino. ff. locat. l. 23. ff. de seruit. vrban. Cice. 1. de Orator. Lumina vti essent, ita recepit. Briss. Vide Fenestras immittere.

LVMINVM seruitute constitutá, id adquisitum videtur, vt vicinus lumina nostra excipiat, vtque ius sit immittere lumina nostra in alienum: At cùm re luminibus officiatur, seruitus ceditur, hoc agitur, vt ne quo quo modo vicino obscurare minuereve lumina nostra liceat. l. 4. ff. de seruit. vrban. l. 1. in fin. ff. si vsusfruct. pet. Brisson.

Inter lumen autem & prospectum hoc interest, qđ etiam ex inferioribus locis prospectus est, Lumen ex inferiore loco esse non potest. l. 16 ff. de seruit. vrb. Deinde in prospectu plus quis habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem aspectum. In luminibus autem, ne lumina cuiusquam obscuriora fiant. l. 15. ff. de seruit. vrba. Brisson. Conna. lib. 4. cap. 10. num. 14. Corasi. ad Rubr. de seruit. nu. 21.

LVMINIBVS non offici, & prospiciendi seruitus, differunt. Nam seruitus, prospectum habere, aliquanto latius est: scilicet vt cœlum non solùm videatur, sed & procul spectemus etiam alia ædificia. At seruitus, Ne luminibus officiatur, intelligitur lumini cœlesti, quod ex cælo habetur. Vnde tunc dicimur Lumini non officere, quando damus vicino tantum spacij, vt cœlum videat. autor Bar. post glo. in l. inter seruitutes. ff. de seruitut. vrban. prædior. Luminis autem habere seruitutem, aliud est. Nam quando vicinus cogitur habere fenestram apertam, foramen in muro apertum, etiamsi cœlum non videatur, tamen satis est habere lumen. vt aliquanto lucidior fit domus. Sunt quasi tres gradus comparatiui. Prospectus est latissimus. Officere luminibus, minus latum. Seruitus luminis, tota arcta & stricta. Ex Zas. Sp.

LVMINVM seruitute constituta, id acquisitum videtur. vt vicinus lumina nostra excipiat. Cum autē seruitus imponitur, ne luminibus officiatur hoc maximè adepti videmur, ne ius fit vicino inuitis nobis altius ædificare, atque ita minuere lumina nostrorū ædificiorum. l. 4. ff. de seru. vrb. Hot.

LVNA vicesima, pro vicesimo die post nouā lunam.

LVNATICI dicuntur, in quos luna agit & vt Apuleius ait qui cursum lunæ patiuntur: quales sunt potissimum qui comitiali morbo laborant, aut insania, aliove morbi genere quopiam certis lunæ temporibus grauantur, & agitantur. Vnde Paulus mancipium furiosum, aut lunaticum redhibendum censuit. l. bouem. §. aliquando. de ædil. edict. Sp.

LVPATA fræna sunt lupos habentia, & duriora asperioraq;. Est autem lupus ferreum instrumentum vncum: simile dentium lupinorū. Liu. in alios lupi supernè ferrei iniecti. vt in periculo essent ne suspēsi in murum extraherentur. λύκος eodem modo dicitur ferrum quoddam fræni, vnde lupatum: atque hinc λυκωτὸς, qui à nonnullis explicantur: Ouid. ex parte totum frænum significauit cum dixit,

Duros accipit ore lupos.

Est & lupus ferrula manubriata apud Palladium: fræni autem lupati, ad os equi quantumuis ferocis temperandum domandumque aptissimi sunt. Turneb. aduers. lib. 11. cap. 28.

LVPANARIVM, idem quod Lupanar, significatq; locum in quo diuersantur meretrices. Qui eundem & prostibulum dici putant, falluntur. quū hæc vox ipsum scortum notet Vlp. in l. ancillarum. de pet. hær. Licet à Lupanario perceptæ sint. Nam & in multorū honestorum virorum prædiis lupanaria exercentur. Sp.

LVPER-

LVPERCAL. Lupercal luducrum Liuius libr. 1. intelligit locum sub Palatino monte sacratum ab Euandro Pani deo, qui Lyceus vocatur. Luperci autem, qui & Fauiani & Quintiliani appellabantur, auctore Sexto Pompeio, a Fauio & Quintilio præpositis suis, sacerdotes omnium vetustissimi fuerunt, solenni ex Arcadia translato, in Palatino monte instituti. De quibus Dionys. lib. 1. Iustinus lib. 43. Varro lib. 4. de lingua Latina. Valerius Maximus lib. 2. capite primo. Lupercalia itaque erant festa, quibus ad expiandos manes Pani Lyceo iuuenes Romani nudi canem & capram immolabant. Deinde facie sanguine fœdata, se his pellibus cingebant, lorisque è pelle factis currebant nudi circa Palatium obuios quosque coriis illis verberantes, & præsertim mulieres grauidas, quæ vltrò obuiam occurrebant, facilem partum percussione sperantes. De qua re Ouid. libr. 2. Fastorum. Meminit Lupercalium etiam Plutarchus in Romulo. Complura de hisce habet Gyraldus histor. deor. Syntag. 17. sub ca. de celebritatibus & Festis.

LVPINVM, seu vt aliqui contendunt, Lupinus est genus leguminis, non minus terram appetens quàm lupus pecudes: & inde nomẽ assumpsit. Tellurem mirum in modum amat, vt quamuis solo fruticoso, cõiectum inter folia vepresq́; , ad terram tamen radice perueniat. & inter fruges enumeratur a Iuliano in l. frugem. ff. de verb. signi. Scribit Plin. ab omnibus animalibus eius amaritudine esse tutum. hinc apud Virg. Georg. 1.

---Tristisq́; lupini
Sustuleris fragiles calamos, syluamq́; sonantem.

LVPINVS, leguminis genus est quoddam, inquit Albericus. Tu vide Dioscoridem libro 2. & Plin. libr. 18. qui de illo admiranda scribit. Iulianus rectè in frugib⁹ lupinum, Seruius in frumento, sed malè, contineri putauit. Siquidem ex §. frumentum. in l. frugem. de verb. sign. colligit Alc. Legato frumento, vel frugibus, etiam contineri quod adhuc in agro, in arista, vel siliqua. Nos Feigbonen appellamus. Sp.

LVSCITIONEM quibusdam dici Vlpian. scribit, vbi homo lumine adhibito nihil videt. l. 10. §. penulti. ff. de ædil. edict. Cui & Nonius consentit: lusciosos dictos notans, qui ad lucernam non viderent, quos Græci μύωπας vocant. Citatque illud Varronis libr. 8. disciplinarum. vesperi non videre quos appellant lusciosos. At Festus li. 10. Luscitionem vitium esse oculorum definit, cùm quis clariùs vespertino tempore, quàm meridie cernit. Quo morbo laborasse Tiberium Dio libro quinquagesimoseptimo, ita scribit. καὶ διὰ τὴν ἀμβλυωπίαν (πλεῖστον γὰρ τῷ σκότει βλέπων ἐλάχιστα τῆς ἡμέρας ἑώρα) [illegible]. A quo Suetonius non abhorrens eundem Imperatorem etiam nocte in tenebris vidisse refert. Festo Fulgentius Placiades in libello vocum Antiquar. ad Calcidium concordat: Luscitios enim dictos tradit inter diu parum videntes, quos Græci μύωπας vocant. Vnde & Plautus in Mercatoris Comœdia. Mirum lolio victitare te tam vili tritico, quia lusciriosus es. Aiunt enim lolium comedentibus oculos obscurari. Hæc in huius verbi significatione inter auctores est constituta dissensio. Briss.

LVSCITIOSI (qui & Lusciosi, & Nusciosi) qui dicantur, Bud. §. Offilium. in l. Offilius. de ædil. edict. enarrans, doctè explicat: & Alciat. in comment. de verb. signo. Iam dictum §. hactenus corruptè lectũ, Haloander restituit integrè. Sp.

LVSCVM, Modest. in l. stuprum, cod. titu. inter vitiosos numerat: non qui strabis ac distortis oculis sit, sed qui altero captus est oculo dicitur: qui & Vnoculus, & Cocles: qualis fuit Hannibal, Sertorius, Philippus, Antigonus, omnes optimi Imperatores. Sp.

LVSITANI. Paulus in princi. l. nam & Seruius. ff. negot. gest. cum à Lusitanis, inquit, tres capti essent. Lusitania a Septentrione habet Tarraconensem Hispaniam, diuisam ab ea flumine Durio, ab Occasu Oceanum occiduum, à meridie Anum fluuium, ab Ortu lineam ab Ana ad Durium ductam. Hanc regionem aliquanto maiorem facit Strabo. Et nostra quoq; ætate Portugallia vocatur, regnum nobile, cuius solertia factum est, vt ab Hispania in Indiam hodie nauigetur. Cuius regia in ea est Vlysbona, quam Plin. Olysipponem vocat, ex cap. 24. Glareanicæ Geograph. Sp.

LVSORIVM est derisorium, inane, & sine effectu significat. l. 75. ff. de iudic. l. vltim. ff. ne quid in loc. publ. Lusoriè agere dicitur, qui cum aduersario colludit. l. 50. §. j. ff. de legat. 1. Lusoriæ naues quæ sint, vide in verbo, Nauis.

LVSTRARE, idẽ est, quod expiare, à luendo, id est soluendo & liberando, vt apud Virg.

--- Et cum lustrabimus agros.

LVSTRATIO classis. Vt certis sacrificiis exercitus lustrari solebat, de quibus apud Liuium sæpè dicitur, sic morem lustrãdi classem, fuisse legimus. Nam in littore maris altaria posita, marinis vndis alluebantur, omnisque circunstabat multitudo linguis fauens, tum sacerdotes in mari stantes sacrum faciebant. terq́; per classem scaphis circumuecti, sacra piamina ferebãt, ducibus & nauarchis vna nauigantibus, ipsaq́; piamina ac tollentibus, vt ab exercitu, totaq́; classe infelicia cũcta auerterentur ac depellerentur.

LVSTRALE aurum. Lustrale aurum dicebatur, quod (opinor) singulis lustris datum est. Et de hoc in legibus nihil reperio, quicquid titulus; de nauiculariis, &c. lib. Cod. præ se ferat, latior ob id fortasse quàm par sit.

LVSTRAMENTVM, intemperans, & effrenata rei Venereæ cupiditas. Lustrari enim scortari significat, & in lustris meretricum, ac lupanaribus versari. Marcian. l. 3. §. 1. ff. ad legem Cornel. de sicar. Si pigmentarij cui temerè cicutam, &c. & id quod lustramenti causa dederint cantharidas. nam Cantharidum hęc vis est, vt sumptæ ad rem Veneream incendant. vide Cantharides. Hot.

LVSTRVM, nominatum tempus quinquennale, à luendo, id est, soluendo: quod quinto quoque anno vectigalia per Censores locata persoluebantur. hæc Varro. Festus tradit in tot annos prædia olim locari solita. quod Vlpia. l. 4. ff. de rebus creditis significat. Nam etsi colonus inquit, post lustrum completum fructus perceperit, condici eos constat. Labeo l. qui quatuor. 30. ff. de legat. 3. Qui hortos publicos à Republ. conductos habebant, eorum hortorum fructus vsq; ad lustrum quo conducti essent, Aufidio legauerat. Celsus l. 67. §. vltim. ff. de furtis. Si colonus post lustrum conductionis anno amplius fructus inuito domino perceperit. Hoto. libr. 2. cap. 4. num. 2. Hinc Census lustralis, in quo lustrum cõditum est. ibid.

LVSVS inter ea numeratur, quæ censentur nomine tituli lucratiui, etiamsi multa perdiderit lusor. Nã ista illicita media non sunt in consideratione. Bald. in l. 1. ante finem. C. si quid in fraud. Spieg. reliqua repete suprà, Ludus.

LVTARIVM quod in luto degit. Hinc lutariæ testudines, marinis oppositæ: quòd in dulci aqua & luto viuant. Sp.

LVTEVS homo, pro contempto, nulliusque precij. Vt enim aurea, pro egregiis: ita lutea, pro vilibus accipimus apud probatos autores. Quin &, Erasmo teste. hodie quoque aurea verba, gemmeos mores dicimus. Spieg.

LVTVM à luo est, quod terram dilutam significat. Conna. lib. 5. cap. 8. num. 1.

LVX, pro publico.

LVX in dubia probationis apud Impp. in l. 3. C. de cond. ob turp. caus.

LVXVRIA, Latinis impensam profusam significat, superuacaneamque rerum abundantiam: cui contraria Frugalitas, vt in l. ex damni. ff. de damn. infect. Est etiam redundantia germinis, quæ Plinio inter vitia frugum ponitur. Pro crapula verò & vinositate, nemo Latinus autor vsurpauit, tametsi hoc sensu Vlpian. posuisse in l. 1. ad fin. de ædil. edict. Accursius putauit. Quãuis Budæus ibidem, non luxuriam, sed plurifariam legendum existimat.

LVXV-

Lvxvria, pro petulantia, incontinentia, effusa quadam & intemperanti insolentia. Vlpian.l.1. in fin.ff. de ædil.edict. Cæterùm, si nihilominùs permaneret in eo vitio, vt circa fana bacchari soleret, & quasi demens responsa daret, etiamsi per luxuriam id factum est, vitium tamen esse, sed vitium animi, non corporis, Marcian.l.penult.ff.de incend.naufrag. Si fortuitò incendiũ factum sit, venia indiget: nisi tam lata culpa fuit, vt luxuriæ aut dolo sit proxima. Vbi tamen VT, pro AVT legendum videtur. Hotom. Adde Forcat.in Necyomantiæ dialog.88.num.3.

Lvxvriosvs, opponitur homini, qui est vitæ emendatioris, l.non debet dari. ff.de dolo. Seuerus Imper.rescripsit. Si adolescens luxuriosus mandet tibi, vt pro meretrice fideiubeas, idque tu sciens mandatum susceperis, non habebis mandati actionem: quia simile est, quasi perdituro pecuniam sciens credideris. Spiegelius.

L Y

Lycia. Bius Papinianus meminit in §.dulcissimis, l.cùm pater filios. Quæcunque inquiens, mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunque, de legat.2. clarissima quondam Asiæ regionum, & sexaginta oppida complexa: quibus tamen Vadiano nostro teste, Pauli Apostoli ætate triginta sex tãtùm extiterint: reliquis partim bello, partim terræ motu disiectis. Sp.

Lychnobii à Pedone Albinouano Græca voce dicuntur, qui noctes euigilant, dies integros dormiunt. ab Anneo Seneca Lucifugæ appellati, de quibus latiùs P. Crinitus de honesta disciplina, lib.16.cap.6.

Lychnvchos, deprauata vox est in C.Suetonij codicibus. quam facilè agnoscent hi omnes, qui & Græcæ literaturæ haud imperiti omninò sunt, & vetustatis non incuriosi: nam verbum quod est Lychnuchos, tam exemptũ est è vita Iulij Cæsaris, quàm è Flauij Domitiani: proq; eo Lychnos inerudité ac perperàm subscripserunt: cùm codices ferè omnes vetustiores Lychnuchos retineant. Qua in re non minus antiquitati concedendum videtur, quam authoritati. Ad hunc igitur modum Tranquillus: C. inquit, Cæsarem dictatorem Capitolium ascendisse, ad lumina elephantis dextra ac sinistra lychnuchos gestantibus. Et in Domitiano item: Venationes, inquit, & gladiatores, noctibus ad lychnuchos exhibuit. Ita enim veteres & probati codices in Vaticana etiam Bibliotheca habent. Neque est aliud Lychnuchus, quàm laterna, quę Græcè, φανός, aut λύχνος. etsi facem vel lucem quidam interpretantur. De quibus permulta sunt in Suidæ collectaneis. Sed & Pollux ad Commodum, & Athenæus in dipnosophistis meminit: tum multos ad id autores aduocat, vt Alexin & Aristophanem, veteres poetas: apud quos pro laterna videatur lychnuchus accipiendus. Et Alexis quidem perlepidè sic iocatus est de lychnucho in fabulis:

Qui primus excogitauit, vt noctu cum lychnucho deambularet,
Is profectò amator aliquis digitorum fuit.

Dictum verò id verbum eadem figura, qua Ceruchon, Sceptruchon, Ophiuchon, & alia eiusdem generis. Sed & Poëta Lucretius nihil aliud nobis insinuat, quàm istos lychnuchos, qui in ædibus nobiliorum viserentur, vnde lumen ad nocturna conuiuia suppeditari posset,

Si non aurea sunt, inquit, *iuuenum simulacra per ædes*
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis quis suppeditentur.
Nec domus argento fulgens, auroque renidet,
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

Nam & C. Plinius Lychnuchos pensiles nominat: vbi lychnos falso legebatur: quod Hermolaus fatetur: ex quo etiamnum Romæ lapis hoc titulo insculptus: PANTHEI CVM SVIS PARERGIS, ET CVPIDINES DVO CVM SVIS LYCHNVCHIS. Petr. Crinitus in libr.18.cap.6. & Turnebus aduersariorum libr. 5. capite 25.

Lymphiones pro ventosis & furibundis quidam exponunt: de qua voce Crinitus de honesta disciplina lib.24.cap.15.

Lymphati. Græci nympholeptos vocant, quasi Nympharum spiritu correptos, vt Budęus tradit in priorib.annotationib. fuit verò Lympha etiam syluestris dea, ex quarta cœli regione, vt tradit Gyraldus historię deorum Syntagmat.1. Turneb.aduersar. libr.10. cap. 16. annotauit Lymphaticos esse plerunque homines mente commotos & laruatos. Eo nomine etiam comprehenduntur hydropici. Serenus de hydrope loquens, Helleboro quoque purgatur lymphaticus error. Sunt & lymphatici etiam apud Isidorum, qui à rabioso cane morsi aquam metuunt. vnde & Latini hunc morcum ob aquæ metum lymphaticum vocant.

Λύτρον, pecunia redemptionis, qua venia recedendi impetratur, l.1.& 2.de Iudæis, &c.

Lytae dicebantur, qui triennium in legum studio versati, quartum etiam adiungebant. Imper.ad Antecessores.§.5. Sed quia solitum est, anni quarti studiosos Græco & cõsueto vocabulo λύται, appellari: habeant quidem, si maluerint, hoc cognomen, &c. Λύται autem dicti videntur, vt λύται, id est, solubiles: quasi iamiam à certa illa & præscripta studiorum ratione soluendi, & legendi libertate ac licentia donandi: quasique missionem à magistrorum suorum castris, id est, scholis impetaturi: nam cùm ad finem libri Pandectarum 36 peruentum esset, qui postremus anni quarti liber erat, statuit Imperator, vt reliquos quatuordecim libros studiosi per se domi legerent, neque ex præceptoribus interpretantibus eos audirent. Ex libris autem quinquaginta, inquit, nostrorum Digestorum sex & triginta tantummodò sufficere tam ad vestram expositionem (Antecessores, id est, Doctores alloquitur) quam ad iuuentutis eruditionem iudicamus. & §.5. Vt ex triginta sex librorum recitatione fiant iuuenes perfecti, & ad omne opus legitimum instructi. Duabus alijs partibus, id est, sexta & septima nostrorum Digestorum, quæ in quatuordecim libros compositæ sunt, eisdem positis, vt possint postea eos & legere, & in iudicijs ostendere. Hotoman.

Lycvsticvm quid sit, haud facilè reperies. & ideò arbitror dictionem eradendam esse, & eius loco ligustum reponendum. Quid id sit, ostendit Plin. 12. libro, cap.35. huiusmodi verbis: Cyprus in Aegypto est arbor, ziziphi folijs, semine coriandri, flore candido, odorato: coquitur hoc in oleo, premiturq; posteà, quod Cyprus vocatur: precium ei in libras quinque: optimum habetur è Canopia, in ripis nili nata: secundùm Ascalonæ Iudææ, tertium Cypro Insula odoris suauitate: quidam hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia Ligustrum vocetur. Hæc Plinius. Cui non dissidet Dioscorides, qui vbi de odoribus mentionem facit. inter eos illud numerat. Sunt tamen qui è ligustron literam elidant.

M.

M LITERAM, ex duobus AA cõstare B.Irenæus iam olim Lugdunensis Episcopus scriptum reliquit, id quod verum animaduerti ex vetustissimo C.Theod. manuscripto ante annos 1130. quem aliquando penes me habui.

M. M. P. notae sunt apud Paulum Diaconum, pro manu, mancipio, potestate. Vlpia.cap.Instit.24. Ei cuius in potestate, manu, mancipióve est hæres scriptus, legari non potest. Idem autem cap.9.& 10.ostenderat in manu esse vxores, matresfam. in potestate liberos, filiosfamil. seruos. Ergò apud Paul.Diaconum Malo mancipio potestate, corruptè legitur.

Macedo primus omnium insigni quadam auaritia inductus, mutuam cœpit dare pecuniam filijs familiarum, vt post mortem patrũ soluerent sub magno fœnore: quod ne traheretur ad exemplum, & paulatim ad consuetudiuem, fuit autor Senatusconsulti sanè grauissimi, per quod pecuniam mutuo datam, amitteret scelestus creditor. Vide l.1.ad S.C. Macedonia. Cessat autem hoc S.C.in 11.casibus, quos refert gl.in §.illud propriè, Instit.quod cum eo, qui in alien.pot.& Sueton.cap.11.in diuo Vespasiano. Spieg.

MACEDONIAM, quam Romani viginti annorum bello, vario casu, nec parua suorum clade deuicerunt. Impp. Theodos. & Valent. recensent inter alias illas suas prouincias, easdemque inclytas, in l. vltim. C. de diuers. offic. libr. 12. quæ omnes, Pannonia excepta, nunc alienæ à CHRISTI nomine sunt: Pannoniam superiorem non nisi magno dedecore, si non potiùs scelere, amittere poterimus. Item, Macedonum, id est, eorum qui Macedoniam, quæ hodie vniuersæ Turcicæ ditionis est, inhabitant, Impp. meminere in l. vltim. de annon. & tribut. libr. 10. Plin. author est, quinquaginta populorum frequentia habitatam fuisse. Describitur pulchrè per Vadian. Spieg.

MACELLARIVS, qui in macello non solùm carnes, sed omnia obsoniorũ genera, quinetiam panem, & frumentum vendit. Vnde autem Macellum dictum, Festus, & Varro libro 4. de Lingua Latina docent. Spiegelius.

MACELLARII, à mactandis pecoribus dicti, qui vendunt carnes, Clement. 1. de vita & honest. cleric. Io. Bellon Etymolog. adde Turnebum aduersariorum lib. 8. cap. 71.

MACELLVM dictum (vt ait Donatus) ab Aomanio Macello, singularis latrocinij viro, cuius in exilium ob facinora acti, ædes publicatæ sunt, & dirutæ, vt ibi venirent, quæ vescendi causa essent. Dicitur etiam macellũ de piscibus. Plautus,

Eo in macellum, vt piscium quicquid est, pretio præstinem.

Forcat. in Penu Iuris Ciuilis, cap. 21.

MACERIAM M. Varro docet in fundo esse facilè, fabrile sepimentum, cuius species sunt quatuor: quod fit è lapide, quod è lateribus coctilibus, quod è lateribus crudis, quod ex terra & lapillis compositis informe: libr. de re rustic. cap. 14. Hinc Maceriam ducere apud Caium l. 17. ff. com. præd. Si precario vicinus in tuo maceriam duxerit, &c. id est, imposuerit, vt paulò pòst loquitur Virg. Aeneid. lib.

-- Pars ducere muros,
Molirique arcem --- Hotom.

Vide Connanum lib. 4. cap. 11. num. 6. Huic adde Forcat. in Auiario, cap. 13. num. 1.

MACERIAM ducere. Vide Vlpian. in l. penul. ff. com mun. prædior.

MACHINA Vlpiano dicitur, vbi non tam materiæ ratio, quàm manus, atque ingenij ducitur. Idem in l. si vt certo. §. sed interdum. in Machina operari, eleganter opponit, de plano opus facere: inibiq; pro instrumento, quo commodiùs moles impellitur, Machinam accipit. Spieg.

MACHINA frumentaria, apud Vlpian. in l quæsitum. §. 2. de fund. instruct. pro instrumento, quo frumenta facilè in granaria impelluntur. Spieg. Coras. libr. 5. Miscel. cap. 21.

MACHINARIVS Asinus est molendarius, qui molit, id est, qui molam machina quadam inclusam voluit & torquet, quam & machinam frumentariam vocat Iurisconf. Sic machinalia pondera vocat Auson. pistrinalia pondera. Qui, inquit, machinali saxa voluunt pondere: sic amica de machinis empta à Q. Cicerone fortassè dicitur, id est, de pistrino vel moletrina. Est & catasta machina, de qua emi potuit: sed in singulari numero loquendum videretur. Videntur & machinæ quædam fuisse, quibus serui in ergastulo aut alibi continerentur & coercerentur: etiam liberi interdum. Plinius paucis diei horis pingebat, id quoque cum grauitate, quòd semper togatus, quanquam in machinis carcer eius arcis domus aurea fuit. Turnebus aduersariorum lib. 8. cap. 9.

MACHINARIVS, faber qui tractoria machina onera in altitudinem sublata collocat. Paulus l. 31. ad leg. Aquil. Si putator ex arbore ramum cùm deijceret, vel machinarius hominem prætereuntem occidit. Alfenus autem Asinum machinarium in l. 60. §. 3. ff. de leg. & fid. 3. generaliter eum appellat, quo ad omnis generis machinas vti possumus, siue tractorias, siue vectorias: vt plaustrorum, & sarracorum. Item vt Vlpian. l. 12. §. 7. de instr. & instr. Et molas, & machinas, fœnum, stipulas, asinum machinarium, machinam frumentariam, vas æneum, &c. Hotom.

MACHINARIVS mensor, qui norma in metiendo vtitur, vt ij qui probant opera à fabris materiarijs facta. Vlpian. l. 7. ff. si mensor fal. mod. l. Et si mensor machinarius fefellerit, hæc actio dabitur: nam μηχανῇ verbo hanc normam nominauit, vt artificiosiam à decempedali distingueret. Illius formam cognosce ex Vitruuij lib. 9. cap. 2.

MACHINATIO, dolus, techna. Vlpianus l. 36. ff. de verbor. oblig. Si quis, quum aliter cum conuenisset obligari, aliter per machinationem obligatur, & cæt. Nam paulò pòst infert, Quia enim per dolum obligatus est, &c. Vel

MACHINATIO dicitur imaginatio, & cogitatio ad faciendum bonum vel malum, vt in l. 1. §. dolum. ff. de dol. mal. Io. Bello. Etymol.

MACHINATOR, pro inuentore, & auctore accipitur, qui & architectus dicitur. Raro in bonam partem vsurpatur. siquidem machinari, propriè est dolo, atque astutia inuenire.

MACROCHERA, tunica manicata. Sp.

MACROCOLLA. Lege, Prothocollum.

MACTE, cùm à mactus venit, vox est cohortantis, non tamen ferè nisi in vocatiuo à Latinis vsurpata, cum genitiuo, sed raro: interdum cum ablatiuo, vt frequenter iuncta. Ponitur & aduerbialiter Mactè, pro eximiè, vel egregiè: quod pauci obseruarunt. Sp.

MACVLA, propriè est sordes, & turpitudo, qua pannus infici possit: vt apud Plin. Fullones, inquit, eas maculas è vestibus tollunt. Translata autem significatione ponitur pro turpitudine, infamia, ignominia, & dedecore. Hinc apud Cicer. aspergere maculis, & afficere macula, & similia legimus. Et macula infamiæ, pro nota, in l. 1. C. de nat. liber. Modestinus per translationem dixit, Maculam seruitutis sustinere, in l. fin. de nat. resti. Libertinus, qui natalibus restitutus est, perinde habetur, atq; si ingenuus natus, medio tempore maculam seruitutis non sustinuisset.

MACVLATVM adulterio seruum apud Iustinian. Instit. de hæred. insti. §. est tamen casus: cùm traductum, hoc est, promulgatum, cum pro in iudicium tractum intelligimus, & accusatum. Et frequens apud Cice. vt hominem infamem ac scelerosum, maculam, labem, sordes, lutum appellat. Spieg.

MAENIANA sunt tabulata proiecta, l. 20. ff. de seruit. vrb. l. 2 §. cùm quidam. ff. ne quid in loco publi. l. 242. §. 1. ff. de verbor. signific. & apud Plinium lib. 35. cap. 10. & Valer. Max. lib. 9. cap. 12. Sic autem appellata fuisse ædificia à Mæuio Censore Festus lib. 11. scribit, quòd is primus in foro vltra columnas tigna proiecit, quo ampliarentur superiora spectacula. Quod & Isidor. libr. 15. Etymolog. cap. 3. probat Mænium eum collegam Crassi fuisse, addens quod aliquatenus ex Plin. libr. 34. cap. 6. confirmari potest. Quanquam Asconius aliam nominis huius rationem affert. Græci ἐξώστας appellant, auctoribus Honor. & Theod. in l. penultim. C. de ædific. priu. Etiam Solaria, quod soli pateant ea appellari Isidor. in sudradicto loco scribit. Atque ita à Zenone in Constitution. περὶ καινοτομιῶν non semel nominatur: μηδ' ἐπιχειρεῖν, ait, μηδ' ἐξεῖναι μηδενὶ σολάρια ἤτοι ἐξώστας κατασκευάζειν. Et alio loco, διορίζομεν τὰ καλούμενα σολάρια μὴ ἐκ μόνων ξύλων τὴν κατασκευὴν γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ τῶν λεγομένων ῥωμαϊκῶν ἀκολουθεῖν σχήματι. Briss.

MAGI, qui vulgò malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur: hi sunt permissu Dei elementa concitant, turbant, mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine vllo veneni haustu violentia tantùm carminis interimunt. Dæmonibus enim accitis, audent ventilare, vt quoscunque suos perimant malis artibus inimicos. Ij & sanguine vtuntur, & victimis sæpè contingunt mortuorum corpora, c. nec mirum. 26. quæst. 5. Hæc sunt verba Augustini in libro de Ciuita. Dei. Ioan. Bell. Etymolog.

MAGIA improbatur, Zauberung. Nam est magia

gia

quædam philosophica seu naturalis. Vnde apud Persas Magus dicitur, quē Græci Philosophū appellant: sicut in Euangelio quoque accipiuntur. Sed de illa Magia, quæ dæmonum potentia fit, loquitur Vlpianus in l.cæteræ. §.1.ff.famil.ercisc. Tantundem, inquiens, debebit facere in libris improbatis, magicis fortè, vel similibus. Hæc enim omnia protinus corrumpenda sunt. Old.

MAGICAM superstitionem, hoc est, eas præstigias, quæ extra publicum ritum certis quibusdam incantationibus, & nescio quibus ineptijs fiebant, damnandas esse, Gentes tametsi veram religionem ignorarent, ac in idololatria prorsus essent demersi, attamē lumine quodam naturali intelligebant. Diuus Augustinus in libris de Ciuitate Dei, laudans veteres Romanos, quòd licèt multa impia sacra amplexi sint, semper tamen reiecerint Magiam, omnesque Chaldæorum præstigias, ait: Legem fuisse in XII. Tab. aduersus artes magicas: Plinius quoque libr.30. cap.1. loquens de magia, scribit in hæc verba: Extant & apud Italas gentes vestigia, eius in XII. Tab. nostris. Idem lib.18.cap.2. cùm probare vellet magicarum incantationum aliquam esse vim, ait, legum ipsarum in XII. Tabul. verba fuisse: QVI FRVGES EXCANTASSET. &, QVI MALVM CARMEN INCANTASSET. Quales primum in Perside Magi fuerint, ignotum non est. Ex Perside magia in Græciam allata primùm dicitur, per quendam Osthanem, qui Xerxem in eo quod Græciæ intulit bello comitabatur: paulò pòst Romani suos legatos ad leges petendas in Græciam miserunt, quo tempore magia, quæ iam degenerarat, maximè colebatur à Democrito. Romani rectè intelligentes eam esse, quæ & esset, & dici verè deberet μαγγεία, siue γοητεία, totum hoc malum tollere: & ex sua vrbe profligare voluerunt. Virgilius de magicis incantationibus loquens, ait:

Atque satas alio vidi traducere messes.

An multas eius generis incantationes Romani viderint, nescio: sed de ijs coercendis vehementer sollicitos fuisse, vel vnius C. Furij Crasini exemplum testimonio esse potest. Postea Cæsares, qui alioquin seuerissimi erát aduersus omnes magos & incantatores, videntur tamen aliquando fertilitatem aliqua huius generis arte procuratā, vel sterilitatem depulsam, non improbasse. Nam Constantinus l.4. C.de malefic. posteaquàm eos grauiter puniri iussit, qui magicis artibus contra salutem hominum aliquid moliti sunt, aut pudicos animos ad libidinem deflexerunt, adijcit: Nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibitā suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur. Sanè noster Vlpianus l.1. §.medicos, de extraordi.cog. exorcistas videtur, impostores appellare: quamuis fateantur se audiuisse quosdam ab ijs sanatos esse: neque medicorum nomine ornari patitur, sed nulla tamen alioqui pœna afficit. Idem, constitutionibus Principum eos teneri ait, qui aliquam illicitam diuinationem pollicentur. l.item apud Labeonem.§ si quis, de iniur. Sed quænam fuerit illicita diuinatio, non satis intellerunt Romani, cùm suos tantoperè colerent augures atque aruspices. Et quàm Cicero in hoc genere titubet, testes sunt eius libri de Diuinatione. Cæsares, qui posteà secuti sunt, dum totum vsum diuinationis tollere volunt, ipsa etiam prope mathemata sustulerūt. Sed rerum bonarum vsum ab abusu discernere oportet. Sanè Vlpianus l.4.§.1.famil.ercíscun. in vniuersum pronunciat, libros magicos esse improbatæ lectionis protinusque esse corrumpendos. Et Liuius cùm de Bacchinalibus loquitur, testis est, olim ex Senatusconsulto cōquisitos Romæ fuisse omnes veneficiorum & vaticiniorum libros, vt comburerētur. Ergo Balduinus curiosus aut longior esse non vult, in ijs magicis artibus explicandis, quas ignorari volunt leges Rom. Solùm addit prohibuisse quoque Leonem Imper. ne quis in suo fundo arte aliqua magica reconditos thesauros conquirat, l.1.C.de thesaur. In Alexandro Lucianus describit quendam Tyaneum, quem cum infami nota insignire vult, vocat ἱερατὴν γόητα, μαγείας καὶ ἐπῳδὰς θεσπεσίους ὑπισχνούμενον, καὶ θησαυρῶν ἀνακομιδάς. Fr. Balduin. in lege XII. Tabul. cap.10.

MAGIDE, vel magis, de quo meminit Paul. Iureconsult. in l.seruus cuiusdam.ff.de condict.indebit. pro instrumento coquinatorio, seu lance quadam accipi posse, docet Plini. Naturalis historiæ, libro 33. dum refert, Cornelium Nepotem tradere, tympana se iuuene appellata stateras, & lances, quas antiqui magidas appellauerant: licèt Accurs. noster ad schacherium vel tabularium (vt eius verbis vtar) maluerit referre. Sed quo auctore? Nam apud Iulium Pollucem in 7. pro instrumento maiori accipitur, quo farinæ subiguntur, mactræ simili: meminit idem Iuli. in 2. & in 10. dum inquit: Quæ aut tripodibus imponuntur, mensæ & magides appellantur: quas à magnitudine dictas, attestatur Varro de Latin.ling.lib.1. dum inquit: Magida autem, & Langulā, alterum à magnitudine, alterum à latitudine finxerunt: quæ & patina, quod pateat, poterit appellari: & ita intelligimus locum Pauli hactenus pro obscuro & tanquā deprauato neglectum. Adde Forca. in Penu suo iuris ciuilis, cap.25.

MAGIDIS fit mentio in l.36.ff.de condict. indebi. Eam inter escaria vasa Varro lib.4.de Ling.lat. ponit, & à magnitudine ita appellatam dixit. Græcum tamē hoc verbum esse, significareque ἀγγεῖον ἐν ᾧ τὰ ἄλφιτα μάττεται, quod & μάκτρα appellatur, Pollux libro 6. Onomast. cap. 10. & libr.7. cap.5. scribit. Idemque lib.6. cap.12. μαγίδας suo tempore appellatas scribit τὰς ἐπιτεθειμένας καὶ ἀρτομένας τραπέζας, reperirique apud Sophoclem hoc verbum notat: cuius verba emendatius apud eundem auctorem referuntur libro 10. cap.23. illo loco, καὶ μὴν τὰ ἐπιθήματα τοῖς τρίποσι, τράπεζαι καλοῦνται καὶ μαγίδες ὅτι χρῆσθαι λέγοιτο τῷ ὀνόματι κυριωθέντι ἐπὶ τὰς μάκτρας, ἢ ἐπὶ τὰ ἱερὰ δεῖπνα ἢ ἐπὶ τὰ πρὸς θυσίαν, φερόμενα, ὡς περὶ Σοφοκλέους εἴρηται ἐν ταῖος μαγὶς ὁ δόρπον. Plinius lances ab antiquis magidas appellatas tradit libr.33. Briss.

MAGIS, aduerbium interdum subauditur. Vlpian. l.7.ff.depos. Quum possnt non suscipere talem causam, quàm decipere. idem in l.2.§.6.ff.de iudi. Alioquin compelletur iudicium accipere, quàm inuenire eos, qui satis pro eo dent. Paul. in l.2.§.1.ff.de reb.cred. Quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quàm specie. Hotoman.

MAGIS, & electiuè (vt in l.iubere cauere.ff.de iurisdict.omn.iud. & alibi sæpissimè in iure nostro occurrit) & comparatiuè ponitur, vt in l.2.§.mutui datio.ff.si cert.pet. secundùm vulgatam lectionē Haloandri nanque variat. Zasius ostendit in comment.feud. Magis, & Minus, diuersas species non facere. Old.

MAGIS, magisque, hoc est, frequentius. Imp.Constantin. in l.1.C.de veter.lib.12. Sp.

MAGIS impendere, quàm adquirere apud Martiad. l.statuæ.ff.de vsufruct. Sp.

MAGIS verum, pro verius, vt & apud Andriam Terent. Spieg.

MAGISTER eum significat, cuius authoritatem & exemplum sequimur, vel cui rei alicuius præcipua cura incumbit, l.cui præcipua.ff.de verbor.signific. Festus Magistros inde voluit dictos, quòd cæteris magis possint, vel quòd magis quàm cæteri, diligentiam & solicitudinem rebus, quibus præsunt, debent. Quidam deriuant à voce Magorum. Nam Laertius scribit Magos apud Persas dictos fuisse viros doctos, qui populo præfuerunt doctrina, & simul Astrologi fuerint, de anni vicibus & tempestatibus homines commonefacientes. Hinc factum est, vt Magistri dicti sint ij, quorum exemplum & institutionem iuuenes sequi debent. Cicero libro 11. episto.famil. in hoc ferè significatu vtitur, cùm inquit: plura scribere non debeo, præsertim ad te, quō magistro breuitatis vti cogito: Alciatus d. l. cui præcipua. putare se dicit Magistri nomine ceu generico contineri Baccalaureos, Licentiatos, Doctores. sicut enim Athletæ tribus coronis more Græciæ antiquō insigniri debebant, l.1.C.de Athle. ita in agone literario tres sunt distincti gradus.

MAGISTER nauis à procuratore quid differat, per Bartol. inter primarios legum antistites Præsidem satis declaratur, notandò, quòd magistri certæ negociationi præponantur: vnde, cùm plena quodammodò in eos efficacissimè administratio transferatur, quicquid administrationis nomine gestum fuit, ad officij præceptum referri debet, vt directè dominus obligari possit. In procuratore verò ideò aliud constitutum arbitratur, quòd ius aliquod tam plenariè in eum transmissum non sit, sed cùm semper domini nomine contrahere debeat, l. cum qui. ff. de constit. pecun. ordinarius administrator non videtur, atque dominum directè obligare non potest. Qua ratione cum magistrorum potestas ordinariæ: procuratorem verò delegatæ pluribus iurisdictioni, perquàm sit similima, accidit, quòd hi in pares. illi verò in solidum, constituti censeantur. Quam Bartoli opinionem, quamuis pro communi quàm plurimi sequantur: Fulgosius tamen non probat. Etenim, inquit, quòd semper officij nomine contrahat magister perpetuo verum non est, vt nec illud quoque, quod directò exercitor obligetur. Vide Peck. commen. l. 1. §. præsentem, num. 3. in tit. de exercit. actio.

MAGISTER in auctionibus dicebatur vnus aliquis è creditoribus, qui debitoris bonis auctione diuidendis ita præesset, vt ei qui plurimo liceretur, rem addiceret. Cicero Epistol. ad Attic. 1. Vnà, inquit, agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabant magistrum fore, si bona venirent, L. Pontius. Hunc Magistrum video in libris nostris Curatorem bonorum appellari, vt in l. cuius. 9. ff. de curato. fur. vbi Neratius ita scribit: Cuius bonis distrahendis curatores facere Senatus permisit, eius bona creditoribus vendere non permisit: quamuis creditores post id beneficium bona vendere mallent. Et in l. vltim. ff. de curat. bonor. Si debitor foro cesserit, & creditores elegerint vnum per quem bona distrahantur, mox extiterit alius qui se creditorem dicat, bona debitoris vnà cum curatore vendere poterit. Cicer. in Quintiana: Cui magistri fiunt, & domini constituuntur, qui qua lege, & qua conditione pereat, pronuncient, &c. Magistrum enim actionis significat, qui cùm bona proscripta essent, rerum omnium vendendarum curationem susciperet. Hotoman.

MAGISTER nauis accipitur, cui totius nauis cura mandata est, l. 1. ff. de exercit. act. Item §. 3. magistrum accipimus, non solùm quem exercitor præposuit, sed & eum quem magister. Hot.

MAGISTER societatis, vnus aliquis è socijs dicebatur, qui Romæ societati alicui, id est, aut scripturæ, aut portorij, aut vectigalium, ita præerat, vt & Decumanos quasi senatum cogendi, & ad eos de societatis negocijs referendi potestatem haberet: curamque omnem gereret tabularum, & rationum, quæ vndiquè ab ijs qui operas dabant, Romam mitterentur. Hic Promagistrum in Prouincia habebat, sui quasi muneris vicarium, & societati præfectum, qui etiam Magister interdum appellatur. Vlpianus l. 14. ff. de pact. Item magistri societatum pactum & prodesse & obesse constat. Hotoman.

MAGISTER equitum erat olim velut magister consiliorum dictatoris, atque in ipsius præscriptum parere oportebat, ita si quando abesse contingeret, eius vices gerere, & munia obire posset. Quales igitur tribuni Celerum apud Reges, tales fere apud dictatores Magistri equitum erant: & quemadmodum dictator summum habuit ius in populum, ita in milites quoque magister equitum. Vide ea de re Fenestell. Pompon. Lætum. & Alex. ab Alexand.

MAGISTERIANI. Iustinianus in Authentic. de mandat. Princip. vel potiùs præcept. Præsidum. Deinde conueniens est, ait, ne eos, qui hinc commeant, siue magisteriani sint, siue ex quocunque alio iudicio, permittas subditos nostros superexigere. Sic Haloander noster vertit, cuius editione libenter vtimur. Interpres, & eum secutus Alberic. Magisterianos inter magistratus genera referri monuerunt. Spiegelius.

MAGISTER populi, Dictator dicebatur, vt ex Auguralium librorum, auctoritate Seneca libro 19. Epistol. comprobat: testimonium etiam illud adferens, quòd qui ab eo nominabatur, eique iungebatur: Magister Equitum vocabatur, de quo fit mentio l. 2. §. populo deinde aucto. ff. de orig. iur. l. vn. ff. de offic. præfect. prætor. Briss.

MAGISTER Vniuersitatis ab Vlpiano dicitur in l. 9. ff. rat. rem hab. pro eo quem magistrum societatis in l. 14. ff. de pact. idem appellat. Hot.

MAGISTERIVM, magistri dignitas, seu officium.

MAGISTRI admissionum, l. vnic. C. Theodos. qui à præbitio. Tiron.

MAGISTRI æris, l. vnic. C. de anno. & cap.

MAGISTRI censuum, vocabulum quod extat in l. fin C. de iure emphyt. etiamnum inter honorata officia Principis manet: vt apud Sacri Imperij Præsidem inferioris Elsatiæ, quem hodie laudatissimus Germaniæ Septemuir Ludouicus Comes Palatinus Rheni, Imperatoris nomine administrat. Etenim sciẽdum iure nostro instrumentum quamuis subscriptum à Tabellione fidẽ plenam non facere, nisi apud magistrum census in actis insinuatum sit, vel vbi magister census non adsit, sed solùm publici Tabularij, saltem per duos Tabularios sit subscriptum. vide Authen. de tabel. & Alci. lib. 6. Parerg. cap. 19. Spieg.

MAGISTRI cæremoniarum, hodie vocantur, qui in Regum aulis, quum pompa fit, vnicuique incedendi locum ordinemque præscribunt. Eos, & quidem rectè veteribus dictos esse designatores, Bud. adnotauit in l. athletas, de his qui not. infa. prolato, quod in prologo Pœnuli apud Plautum inuenit exemplo. Sp.

MAGISTRI Epistolarum apud Spartian. in Hadriano & Sidon. Apoll. libr. 9. Epistol. Hi legationes, Ciuitatum consultationes, & preces tractabant. Erant & magistri Epistolarum Græcarum, qui, vt notitia habet, eas Epistolas, quæ Græcè solebant emitti, aut ipsi dictabant, aut Latinè dictatas transferebant in Græcum.

MAGISTRI inter agentes, § ad istum, epist. ad Iustinia C. confir. Briss.

MAGISTRI legum appellantur in procemio Pandect. quos hodie Doctores dicimus. Brechæus l. cui præcipua. ff. de verb. & rer. signific. Hinc credendum est fluxisse appellationem hanc, vt Romanæ Rotæ auditores, adhuc Magistros appellent, quasi ad eam legum peritiã deducti, vt magisterio fungi possint, seu magis quia Doctoratus insignia assecuti sunt. Galli enim plerosq; Doctores Magistros appellant, & appellationem hanc curia seruauit, dum Gallia Romam reuersa esset. Aldob. in procem. Iustit. in verb. Magistro.

MAGISTRI libellorum, qui libellis præsunt, quas nos hodie Supplicantias nominamus: nempe scriptura, qua comprehenditur querela læsi petentis. Huic officio, quod mox sub initium operis indicauimus, apud Alexandrum Imp. præfuit Papinianus, qui vnus de verticibus iuris dicitur, l. rescriptum. ff de distract. pig. cùm dicitur, Papiniano libellos agente. Quod ibi non intellexit Accurs. Vnde Zas. rectè docuit, superuacaneam esse gloss. magnam in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul. cùm dicitur: Causa in qua decreto opus est, non potest per libellum expediri: id est, quod simpliciter scribatur ad Supplicantias, Fiat hoc, vel illud: Fiat vt petitur. Sp.

MAGISTRI memoriæ epistolis vel libellis præerant, l. 12. de excus. muner. libr. 10. C. Ammia. lib. 27. Trebellius Pollio in Claudio. Et apud Augustin. Episto. 59. Hi, vt est in Notitia, adnotationes omnes dictabant & emittebant, sed & precibus respondebãt. Eumenius Rhetor in Orat. pro Scholis instaurand. magistrum se sacræ memoriæ fuisse & trecẽta Sestertia annua accepisse scribit. Briss.

MAGISTRI militum, qui στρατηλάται in Nouell. sæpè

pè in Constitutionibus Impp. nominantur. Eminentissimique & magnifici, excelsi. & illustres appellantur, l. 8. C. de modo mult. l. 2. C. de offic. præfect. prætor. Eos in locum legatorum, qui ex consularibus ad exercitus mittebantur, substitutos, Veget. libro 2. cap. 9. scribit. Erant autem magistri tam equitum, quàm peditum: Quorum quatuor erant præsentales, siue in præsenti: Duo in Oriente, totidem in Occidente. His adiuncti erant alij: Equitum & peditum per Orientem: Equitum & peditum per Thracias: Equitum & peditum per Illyricum: Equitum & peditum per Gallias: quæ omnia ex notitia liquent. Habebant autem hi inter militares viros vel priuatum actorem & reum militarem, etiam ciuilium quæstionum audiendi facultatem, l. 6. C. de iurisdictio. Briss.

MAGISTER officiorum. Magistri officiorum erant, qui procurabant, vt milites in acie cęteros antecederent, quibus stipendia meliora darentur. vel labor prolixior faceret anteire, vt in l. 2. C de offic. magist. Tum ad magistros officiorũ pertinebat significare quotannis Cæsaribus, vt se numerus militum haberet, castrorumque ac clausularum iura procederent, vt ex l. 4. eodem titul. colligere. Porrò, ni fallor, tum magistri officiorum erant hi, qui à Pomponio Læto præfecti Castrorum vocantur, quibus (eodem authore) curæ erant Castrorum positiones, valli, fossæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica, & cæt. Hæc Hegendorphinus in Exegesi. ne quem gloria debita fraudem. Anchoran.

Erant & MAGISTRI officiorum, in Oriente vnus, in Occidente alter. l. 2. & 3. C. vbi senator. l. 36. C. de appellat. l. 2. §. fin autem C. de temp. appell. l. 1. C. de his qui per met. iudic. Et apud Ammian. lib. 20. & Ambros. epist. 33. libr. 7. & in Notitia. & Nicephor. lib. 8. Ecclesiast. histor. cap. 10. Sub horum dispositione erant fabricæ: Item scrinia memoriæ, scilicet, Libellorum, Epistolarum, & Dispositionum. Scholæ item scutatiorum, armaturarum, gentilium, agentium in rebus, & deputatorum eiusdem scholæ. Admissionales item, & Cancellarij. Itē cursus publici potestas, vt apparet ex l. 9. de cursu publ. lib. 12. C. Briss.

Erant & MAGISTRI scriniorum, l. 37. § 1. C. de appellationib. cui suberant magistri memoriæ, epistolarum, libellorum.

MAGISTRI scrinij libellorum, §. ad istum in Epistol. de Iustinian. Cod. confirm. Nouell. Valentinian. titul. 3. & apud Cassiodor. lib. 6. varia. histor. cognitiones & preces tractabant. Briss.

MAGISTRI etiam appellantur, qui bonis debitoris distrahendis communi creditorum consensu præficiebantur. Quod verbum apud Cice. Epist. ad Attic. frequens est: Theophil. in tit. de success. bonor. de creditoribus missis in bonorum possessionem debitoris latitantis agens. [illegible] Est in hoc verbo elegans Ciceronis à Quintiliano lib. 6. notatus iocus in Pretorium Fonteij accusatorem, cuius matrem dixit, dum vixisset, ludum, postquam mortua esset, magistros habuisse. Quòd infames fœminæ a se ani conuenire solitæ essent, post mortem bona eius venirent. Præterea magistros scripturæ appellabant, qui eius vectigalis societati præerant. Cicer. libro 13. Epist. quas familiares vocant, ad Silium: Terentius operas in scriptura pro magistro dat. Et libro 5. Epistol. ad Attic. Pro magistris scripturæ, & portus. & nostrarum Diœcesium. & 4. in Verr. In scriptura Siciliæ pro magistro est quidam L. Carpinatius. Vide suprà, Magister in auctionibus.

MAGISTRI vocem, proprio nomini antepositam, de literarum magistro, Pontificij iuris interpretes accipiunt: quum verò sequitur, vt de fabro, opifice, artifice ve intelligunt: sed quàm rectè, ipsi viderint. Magistri etiam dicuntur, qui bona sub hasta vendunt. Vide Cæ-lium libro 11. cap. 5. Spiegel. Suprà, Magister in auctionibus.

MAGISTRO debetur reuerentia, l. à quib. ff. de donat. Alberic. Spieg.

MAGISTRUM excusare debet discipulus, exemplo Cassij, l. dicere, de recep. arbit. Sp.

MAGISTROS Paulus dici scribit, quibus præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri diligentiam sollicitudinem rebus, quibus præsunt, debent. Ipsosque adeò magistratus per deriuationem à magistris cognominari, l. 57. ff. de verb. signific. Festus verò lib. 11. Magistrare ait, esse moderari: Indeque magistros non solùm doctores artium, sed etiam pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum dici, quia omnes hi magis cæteris possunt. Igitur non ludi literarij tantùm. l. 1. §. ludi ff. de extraord. cognit. sed & nauis magistros dicimus, qui naui præsunt, & quibus tota nauis cura mandata est, l. 1. §. 2. ff. nautæ, caupo. l. 1. §. 1. ff. de exercitor. l. 2. in prin. & §. vlt. ff. de lege Rhod. l. 1. ff. de præscri. verb. l. 13. §. si magister. ff. locat. Et magistros Vniuersitatis, l. 9. ff. rem rat. hab. Societatum, l. 15. ff. de pact. & apud Cicer. 4. in Verr. Et pagorum apud Sicul. Flac. in libr. de conditio. agror. & in fragmento, quod ei ex libris Magonis & Vegoiæ coniunctum est. Et vicorum, apud Sueton. in Augusto, cap. 30. & in cap. vlt. & in inscriptione, qua Romæ est ante portam palatij: quo vno vocabulo Vicomagistros Pub Victor appellat: magistrum quoq; conuiuij Cice. in Cato. maio. dicit, quem Symposiarchā Græci vocant. Briss. Vide suprà, Magister.

MAGISTROS porrò suo tempore Constantinopoli fuisse viginti quatuor Luitprandus libr. 6. cap. 5. scribit.

Hinc Magisteria potestas, l. 6. C. de iurisdict. l. vlti. C. vbi de curiali vel cohort. l. 5. C. vbi senator. l. 33. C. de appellat. l. vlt. C. de fide instrum. l. vlt. C. de offic. milit. iudic. quam Suidas μαγιστρίαν ἀρχὴν vocat. Et Magisterium militare, l. 15. C. de procuratorib. Latini auctores etiam Magisteria numero multitudinis dicunt, vt Cicero in Caton. Me verò & magisteria delectant. Et apud Suetonium in Octauio, cap. 2. magisteria municipalia. Item,

MAGISTRATUM esse, est vel ordinaria iurisdictione fungi, vel merum imperium obtinere: quod satis arguunt verba Iurisconsul. in l. eum qui, de iurisdictio. omn. iudic. quum ait, Magistratus qui in aliqua potestate sunt. &c. Nam potestas in persona magistratuum, imperium significat, l. potestatis, de verbor. significat. Itidem probant exempla, quæ inibi Iurisconsul. adducit, quum ea sint magistratuum, quibus merum imperium concessum est. Sp.

MAGISTRATUM imminuere dicebant veteres, quod nunc derogare iuribus, & prærogatiuis officij dicunt. Spieg.

MAGISTRATUM inquietare in l. 1. ff. de postulā. Ibidem insignia magistratus videre & reuereri nō posse. §. origo verò. Sp.

MAGISTRATUS, inquit Varro, à magistro dicitur: sicut Albatus, ab albo. Est enim Magister populi, Dictator: cui summum & vniuersum imperium commissum est: cuius cæteri omnes magistratus partem obtinēt. Dicebatur autem olim quidem Magistratus, is qui iudiciū auspiciumque haberet: quemadmodum Cicero in Legibus scribit, Magistratus omnes iudicium auspiciumque habento. Posteà verò dicti sunt Magistratus, quibus Respubl. vel omninò, vel ex parte à populo vel Principe commissa esset. Omninè, vt Dictatores: item primis temporibus Consules, qui regio imperio erant: aut cum Senatusconsul. extremæ necessitatis factum esset. Ex parte verò, vt Consules, posteaquàm alij magistratus creati sunt, qui partem ijs suæ potestatis ademerunt: item Prætores, alijque inferiores omnes. Hotoman.

MAGISTRATUS apud Pomponium l. 2. de origin. iur. significat omnes, quibus iudicādi functio commissa fuerat: non vt ius constituerent, sed vt id quod constitutum esset, dicerent, quasi viua vox iuris Ciuilis, l. nam

& ipsum.ff.de iust.& iur.§.Prętorum quoque, Instit.de iur.nat.gent. Sp.

MAGISTRATVS vocabulum, P.Bembus in Epistolis, quas Leonis Pontif.nomine planè Ciceronianè scripsit, numero multitudinis elèganter vsurpat pro Dynasta, vel magis Potestate: quæ vox hodie Italis vulgò denotat eum, apud quem est arbitrium moderandæ Reipublicæ vel Ciuitatis. Cæterùm magistratus fiducia iniuria non licet, l.nec magistratibus. ff.de iniurijs. Spieg.

MAGISTRATVS audientiā præbere debet,& rectè secundùm leges,& absque omni adfectu iudicare. Nouell.de prætore Thraciæ. §.oportet insuper. Constit.26. Oldendorp.

MAGISTRATVS honesta semper debent præcipere: omnes subditi obtemperare debent magistratibus. Sicut enim magistratuum est, rectè imperare: ita subditorum est, humiliter obsequi. Parentum & liberorum exempla vtrique versare debent ob oculos.

MAGISTRATVS, imperiaque approbat Deus, sine quibus nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuersum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest, vt Cicero dicit. Porrò, non magis sine magistratu ciuitas, quàm nauis sine gubernatore, salua esse potest. Magistratuum itaque hæc est vis, vt præsint, præscribant, quæ sunt recta & vtilia, & coniuncta cum legibus. Vt enim (ait Cicero) magistratibus leges, ita populo præsunt magistratus: vereque dici potest, Magistratum, legem esse loquentem: Legem autem, mutum magistratum. Et profectò, quid profuerit multas habere Leges, nisi sint qui moderentur, ac rectè distribuant? Quocirca Pomponius l.secunda.§.post originem. ff.de origin.iuris. loquens de magistratibus: Quia, inquit, vt exposuimus, per eos, qui iuri dicendo præsunt, effectus rei accipitur. Parum est enim, ius in Ciuitate esse, nisi sint, qui iura reddere possint. Vide quàm pulchrè accedant hæc, sententiæ Apostoli Roman.13. qui tradit: potestatem, ordinationem Dei esse. Quis igitur non obtemperet ius dicenti, autoritate Omnipotentis Dei? Nec verò solùm vt obtemperent, obediantque Magistratibus, sed etiam vt eos colant, diligantque, requiritur, teste Cicerone. Nam, ait,& qui imperat, paruerit aliquando necesse est: & qui modestè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. Bone DEVS, quàm sunt istæ voces dignæ vt semper meditemur: plus enim conferunt lucis ad ciuilem disciplinam, quàm omnes Doctorum Iuris verbosi commentarij. Vetus autem inter sapientes quæstio fuit, vtrùm magistratus prę esse legibus, an leges Magistratibus deberent? quam totam sedat Stoicæ summæ sapientiæ Chrysippus, cuius verba recitat Martianus in l.2. de legibus. Ex illis autem manifestum fit, magistratus Ciuitatis subesse legibus oportere. Nec mirum, quia legum ministri sunt, vt docet Cicero. Nec aliud sensit Pomponius in l.2.de origi.iur.dum dixit: Parum est in ciuitate ius esse, nisi sint, qui iura reddere possint. Vide Salomonium in d. l.2. de legib. Oldend.

MAGISTRATVS in adeundo se exhibere debet facilem, in respondendo grauem. Callistratus in l.obseruandum.ff.de offic.præsid. Oldend.

MAGISTRATVS non debet velle videri humanior, quàm lex, vbi aliquid constitutum est, Nouell.de iudicibus. §.vt autem omni modo, Constitut.82. Omnis enim iudex, siue magistratum gerat, siue aliter iudicet, leges obseruare, & secundùm illas proferre sententias debet. Et quamuis in medio litis Imperatoriam accipiat iussionem, aut sacram formam, licèt pragmaticam: lex tamen præferenda est, ibi.§.fin. Oldendorp.

MAGISTRATVS plurimùm debet prospicere fœminis, pupillis, vel aliàs debilibus personis, etiàm si nemo petat. Vlpian.in l.nec quicquam.§.obseruare.ff. de offi.procons. Oldend.

MAGISTRATVS, qui ciuilia administrant officia, puris vti manibus, & omni præda abstinere debent, contenti ordinario tributo, Nouell. vt præsid. absque vlla datio. §. subijt igitur, Constitutio. 8. Si enim Magistratus lucro intenti sint, multos reos sontes accepta pro delicta pecunia absoluunt, multos rursus insontes condemnant. Nam omnium flagitiorum principium & finis est, pecunias ex officijs conquirere: Auaritia quippe omnium maiorum mater existit: & maximè cùm in animis Magistratuum innascitur. Siquidem magistratus, omnia auro habens venalia, delinquendi ansam præbet. Ibidem. Oldendorp.

MAGISTRATVS Romæ hos habitos Pomponius in l.2.ff.de origi.iur. tradit: Dictatores, Consules, Censores, Prætores, Aediles, Tribunos plebis, Quæstores, Decemuiros, Præfectum vrbi, Tribunos militum. Alios autem fuisse, qui etsi magistratus non essent, extra ordinem tamen, vtilitatis causa constituti ius dicebant, vt Præfectum annonæ, & Præfectum vigilum: de quibus accipiendum est quod in l.7.in fine. ff.de offic.proconf.scriptum est. Briss. Adde Coras.libr.Miscellan.3. cap.3.

MAGISTRATVS porrò propriè populi Roman. dicebantur, qui scilicet in vrbe ius dicebant. Eaque de causa à Præsidibus prouinciarum separantur, l.3. §.1.ff.quod metus caus.l.131.in fin. ff.de verborum significatio. Et idcircò qui in Prouincias cum imperio mittebantur, non Consules, Prætores, Quæstoresve appellabantur, sed pro Consule, pro Prætore, pro Quæstore, cùm eorum vicem in Prouincijs repræsentarent. Ac posteà coalescentibus in vnum vocabulis, Proconsules, Proprætores, Proquæstores dicti sunt. Brisson.

Sic MAGISTRATVM, potestatemque, vt diuersa distingui videmus in l.1. ff.quod quisque iur.l.3.in fin. ff.de arbitr.l.8. ff.de accusatio. quòd non omnis publica potestate præditi, magistratuum nomen obtineant. Magistratum tamen generaliter Vlpianus à propria significatione paululum recedens, eum interpretatur, qui in potestate aliqua sit: veluti Proconsulem, Prætorem, & alios Prouinciarum rectores, l.11.ff.de iurisdictio. Et omnes, qui tribunali ac iurisdictioni præsunt, iudices. Magistratuum etiam nomine nonnunquam municipales intelligendi sunt, l.27.l.31.ff.de negoc.gest. l.11.l.13.ff.ad municipal.tit.de magistratibus conueniend. Brisson.

MAGISTRATVVM multiplex diuisio est. Alij erant maiores, alij minores. Maiores dicebantur, qui imperium potestatemque habebant: quod sic interpretor, qui nec obedientes & noxios ciues multa & vinculis coercendi potestatem habebant, vt Cic.libr.de Legibus 3. declarat. & intelligitur ex l.2.ff.de in ius vocand.l.32. ff.de iniur.l.131.ff. de verborum significat. quales sunt in vrbe Consul, Prætor, & Præfectus vrbi: in Prouincijs Proconsules, aut Proprætores, item Præsides. Minores dicebantur, quibus neque imperium, neque potestas data erat, sed minor aliqua Reipubl.procuratio: itaque apertè describuntur in d.l.32. ff.de iniur. qua de causa de se Cicero Aedile (qui minor magistratus est) Verrin.2. loquens: Erat, inquit, tum Consul Hortensius cum summo imperio ac potestate: ego autem Aedilis, hoc est, paulò ampliùs quàm priuatus. Itaque in ius Aediles vocari potuisse, constat ex Gell.libr.13.cap.13. & l.eumque,13.ff.de peric.& commod. In his numerantur à Cicerone Tribuni ærarij, Quæstores, Triumuiri capitales, item procurator Cæsaris, ex l.non licet,46.ff.de contrah.empt. Rursus. Hot.

MAGISTRATVS qui maiores, item qui minores dicerentur, Gellius ex his M.Messalæ verbis docuit, libr. 13.cap.14. Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum. Neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis: ideò quòd collegæ non sunt Censores Consulum, aut Prætorum: Prætores Consulum sunt. Ideò neque Consules aut Prætores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Prætoribus turbant, aut retinent auspi-

auspicis. At Censores inter se, rursus Prætores, Consulesque inter se & vitiant & obtinent. Prætor etsi collega Consulis est, neque Prætorem, neque Consulem iure rogare potest: vt quidē nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora seruatum est. Et vt in commentario 13. C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, maius habet Consul: & à minore imperio maius, at à maiore collega rogare iure non potest. Nos his temporib. Prætores Prętore creante veterumauctoritatem sumus secuti: neq; his comitijs in auspicio fuimus. Censores æquè non eodem rogantur auspicio atque Consules & Prætores. Reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Ideò illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus, Tributis comitijs magistratus, sed iustius curiata datur lege: Maiores Centuriatis comitijs fiunt. Hot.

MAGISTRATVS alij Vrbani sunt, alij Prouinciales, alij Municipales. Prouinciales propriè potestates dicuntur, l. eum qui. 13. ff. de iurisdict. vbi pro PRAETOR legendum putarem vel PRAESES, vel Proprætor. Itaque sæpè imperium à potestate distinguitur, vt l. 3. ff. de arbit. l. 1. ff. quod quisque iur. l. 8. ff. de accusat. Municipales autem sunt veluti Duumuiri, magistratuumq; nomine sæpè municipales intelliguntur, vt in Rub. de magistrat. conueniēn. & l. 27. l. 31. ff. de neg. gest. l. 11. & l. 13. ff. ad municip. Item:

MAGISTRATVVM alij ordinarij sunt, alij extraordinarij. Ordinarij dicuntur, qui ordine legibus instituto solenni more creantur, & perpetuò vsurpantur, vt Consul, Prætor, Aedilis, Quæstor: Extraordinarij verò, qui, cùm vsus Reip. postulat, præter vsitatum ordinem constituuntur: quales erant Dictatores, item Præfecti annonæ, & Præfecti vigilum, vt ait Pompon. l. 2. ff. de origin. iur. Item qui in prouincias Proconsulari aut Proprætorio imperio, aut antequam Consules Prætoresve fuissent, aut non statim postquam vrbanum illum magistratum in vrbe gessissent, mittebantur. Quòd enim nónnulli tradunt, Prouinciarum administrationes omnes extraordinarias fuisse, falsum est: eaque de re copiosè in Commentarijs Manilianæ Orationis disputauimus: quo ex fonte alij postea, sine vlla verecundia suos hortulos irrigarunt.

MAGISTRATVS plebeij, vt Manutius exponit, dicebantur, qui plebis causa, & ex ipsa plebe, Patritij verò, qui patritiorum causa, & ex patritijs familijs primū erant instituti.

MAGMENTARIA fana dicuntur vasa sacra, quibus magmenta & exta sacra imposita aræ inferebantur. Turnebus aduersar. lib. 12. cap. 7.

MAGNA & euidens calliditas apud Vlpia. de dolo, in fin. l. & eleganter. Sp.

MAGNA causa, quæ sit apud Iurisconsultos, nec glo. nec Interpretes certò tradidisse, Zas. ex eo docet, quod exempla ab eis posita, sint improba. Vnde ipse dici vult suo periculo, & quidem nouè, quòd magna causa potest verti in eo, qui est condemnatus, vt pecuniam soluat: cæterùm, quia confestim cogitur proficisci in necessitatem Reipubl. hic cessare ordinem executionis contra eum: modò paratus sit dare fideiussores, vel pignora, ne necessitas Reip. impediatur. Cæterùm, inter magni ponderis, siue grauiores causas, in iure Ciuili referuntur ab idoneis interpretibus causa matrimonij, item status, atque famæ, & quales sunt omnes causæ criminales. Sp.

MAGNA dos, secundùm qualitatem personæ intelligitur. C. de collat. Authent. quòd locum, & ibid. not. Spieg.

MAGNA machinatio, apud Iurisconsul. in l. quid enim, de dolo.

MAGNA mora, sex mensium dicitur, l. vlt. C. de censib. Spieg.

MAGNA negligentia, culpa est. Vide Alciat. de verbor. signific. Spieg.

MAGNAE facultates recipiunt æstimationem, partim ab arbitrio iudicis, partim à vulgi opinione, partim à qualitate personæ. Vide quæ not. in § sed hoc iure vtimur, Instit. de Attil. tut. Sp.

MAGNARII negociatores, qui etiam mare ad se deuehi species curant, verè, & vt ita dicam, Alciat. ait, ἰμματιοπῶλαι mercatores sunt. Sp.

MAGNANIMITAS, id est, sublimitas & præstantia animi, propriè Imperatoris est. Seneca autumat, Magnanimitatem & fortitudinem idem esse, nihilq; aliud in rebus humanis magnum, nisi animum magna despicientem. Sp.

MAGNAS fraudes in rationibus committere Vlpia. in l. vnde Neratius, in §. idem Iulianus. ff. ad Aquil. Spieg.

MAGNI, id est, Imperatores, apud Martianum in l. 1. ff. de requir. reis. Briss.

MAGNIFACERE, non est vt Interpres exponit apud Vlpian. in l. 1. §. fin. quod vi aut clam. valdè diligere, sed in precio habere: vulgò dicunt, reputare. Idem in l. obseruare. §. ingressus, de offic. Proconsul. Magni enim faciunt, ait, prouinciales, seruari sibi consuetudinem istam.

MAGNI arbitrari dicitur, vt magni duco, magni facio. Spieg.

MAGNIFICARE verbum, deuitatur à nonnullis: nec patiuntur dici, Magnificat anima mea dominū, cùm Terentio ea vox non puduerit. Ex Insulano. Sp.

MAGNIFICENTIA, est (inquit Cice. de Inuent. lib. 1.) rerum magnarum & excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione agitatio, atq; administratio.

MAGNIFICENTIA mea, in l. 1. C. de veteran. lib. 11. Magnificentia vestra, C. de offic. eius qui vic. alt. iud. obt. Spieg.

MAGNIFICENTIA publica. Huius meminit Cicer. pro Luc. Flac. Hæc, inquit, ratio ac magnitudo animorum, in maioribus nostris fuit, vt quum in priuatis rebus, suisque sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viuerent, in imperio, atque in publica dignitate, omnia ad gloriam, splendoremque reuocaret. Quæritur enim in re domestica continentiæ laus, in publica dignitatis. Spieg.

MAGNIFICENTISSIMVM Senatusconsultum pro amplissimo & nobilissimo, apud Cic. lib. 1. de Diuinatione.

MAGNIFICENTISSIMVS, ab Imperatore exquæstor appellatur, in Auth. vt diuinæ iussiones. quod & ab Alberico adnotatum est. Sp.

MAGNIFICORVM titulus tribuitur Præfectis prætorio, Magistris militum, Magistris officiorum, magistris inter agentes, Quæstoribus, Comitibus domesticorum, l. 16. C. de testamen. mili. l. vlt. C. vbi Senator. l. 33. C. de appellat. § ad istum. Epistol. de Iustinia. C. confir. Et in Epist. Institut. in §. cumque. l. 8. C de modo mult. l. 6 & l. vlt. C. de aduoc. diuers. iudicior. l 6. C. de aduoca. diuers. iudicum.

Ita MAGNIFICOS viros, Magnificosque iudices interpretabimur, in l. 32. in fin. & l. 34. C. de appellation. Brisson.

MAGNIFICVS dicitur, autore Aristotele, qui in magnis pro dignitate sumptum facit: vel qui res præclaras gerit. Interdum tamen Catanæo teste, pro glorioso & iactabundo ponitur. Vide Abb. in c. nouit, de offic. deleg. Cæterùm, in quibus magnificus cum liberali conueniat, in quibus etiam ab eo differat, pulchrè demonstrat Pontanus in de Magnificentia, quam ille definit, pecuniæ fructum esse. Sp.

MAGNI litem æstimare, apud Paul. in l. puta enim. ad leg. Aquil. Sp.

MAIESTATEM vt Deam honoris & reuerentiæ filiam prisci coluerunt. Dicitur autem maiestas maximè ipsorum Deorum, sicuti cùm Cicero dixit, Deos non censere esse maiestatis suæ præsignificare hominibus, quæ futura sunt. & I. C. in l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de recept. arbit. inquit: Id enim non tantùm honori personarū, sed & maiestati Dei indulgetur. Quamuis & pro humana veteribus vsurpata legatur, vt Cice. Magnum nomen est, magna species, magna maiestas Cōsulis. Hinc lex Iulia maiestatis, & lex Apuleia, qua qui

maiestatem minuisset, capitis pœna afficiebatur. Hunc verò titulum postea Romani Impp. sibi vendicarunt, vt frequentissimè legitur l. si quis ex grege. C. de cohort. & princ. cornic. l. . C. de silent. libro 12. l. vtim. C. vbi & apud quem, in l benè à Zenone. C. de quadrup. præscrip. Quantò autem modestius Tyberius Cæsar, si id non fecisset simulatione, qui cuidam, à quo fuerat dominus appellatus, denunciauit, ne se ampliùs contumeliæ causa nominaret? Docuit hoc Homerus, cùm Græcè tamen sic inquit, *nullum ego sum numen: quid me immortalibus æquas?* quo versu vtendum nobis esse instruit Plutarchus in eo libro, cui titulus est, Quo pacto quis intelligat se profecisse aduersus adulationis venenum, vbi quis non magnificentius quam pro meritò laudat. Optimè Horatius,

Cura esse quod audis.

Plurimi enim refert Herculea scabie minimè laborare. Aldob. ad Instit.

MAIESTAS ergò auctoritatem & amplitudinem significat vel Dei, l. 31. §. sacerdotio. ff. de arbit. vel Principis, vel populi Rom. vel magistratus. l. 7. §. 1. ff. de captiu. l. penult. ff. de iustit. & iur. l. 9. ff. de iurisdict. omn. iudic. l. 2. ff. de iniur. toto tit. ad leg. Iul. maiesta. Cice. pro Cornelio. Maiestatem in Imperio esse dixit atque omni populi Rom. dignitate, vt & Quintilian. refert libro 7. cap. 3. Itaque maiestatis crimen illud esse definitur, quod aduersus populum, vel aduersus securitatem eius committitur, l. 1. ff. ad leg. Iul. maiesta. In hoc quoq; crimen cadit, quod aduersus Principem, in quem populus omne suum imperium transtulit, committitur. Cic. lib. 2. de Inuent. Maiestatem minuere definit, de dignitate aut amplitudine, aut potestate populi, aut eorum, quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare. Olim autem, vt Tacit. lib. .. scribit, in iudicium maiestatis hæc tantùm crimina veniebant, si quis proditione exercitū, aut plebem seditionibus, denique malè gesta Repub. maiestatem populi Rom. minuisset: facta arguebantur, dicta impunè erant, quæ postea etiam in iudicium vocari cœpere. Sed hæc aliàs plenius. Briss. Quia verò Maiestatis crimina multa variaque sunt, illud primum & summum est, quod propriè & specialiter dicitur esse perduellionis, vt quidem nostri Iurisconsulti eo verbo specialiter & propriè vtuntur, l. vlti. Ad leg. maiesta. l. 32. §. vlt. de donat. l. 76. §. vlti. de legat. 2. l. 36. §. vlti. de acquirend hæred. l. 4. de iure patron. l. 1. §. suos, de suis & legit. l. 11. §. non solent, de his qui not. infam. Nam Cicero, Liuius, & similes scriptores nescio quomodo abuti ea voce videntur, cùm tam latè & promiscuè perduellionis, quàm maiestatis verbo passim vti soleant. Sanè cùm hic dicimus maiestatem, Reipub. aut Principis maiestatem intelligi certum est. Maiestatis autem nomine hic significari statum, salutem, dignitatem, amplitudinem Cicero significat. Vlpianus etiam dixit securitatem, vt Græci ἀσφάλειαν dicerent. Quid sit autem Maiestatem lædere, iam quæri potest, quàm Cicero ait olim variè quæsitum fuisse, quid sit Maiestatem minuere. Nam eadem est significatio. Sed quia lædendi, vel minuendi varia sunt genera, & Maiestatis multæ sunt diuersæque partes, periculosa est generalis definitio. Certè vt multæ esse dicuntur capitis diminutiones, aliæ minores, aliæ maiores: sic & imminutæ Maiestatis tôt sunt, quot sunt rationes eius imminuendę. Balduinus in suis comment. ad l. Maiestatis, statim in principio.

MAIESTAS Prætoris, id est, dignitas, authoritas. Paul forcassè quia hic & contempta maiestas prætoris vindicatur: quem certè non licet contemnere, vt rectè annotauit interpres, adstipulante Vlpia. in l. de ætate. §. qui tacuit, de interrog. act. Spieg. Adde l. si familia. ff. de Iurisd. omn.

MAIESTAS, est amplitudo ac dignitas ciuitatis, ait Cic. lib. de Orat. 2. Item in Partit.

MAIESTAS, est in imperij atque in omni populi Rom. dignitate, quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad seditionem vocauit.

MAIESTAS Imperij varijs modis minuitur, vt Zasius in Catalogo de lege Iulia maiestatis, eruditè explicat. Inter cæteros verò & hoc modo minuebatur, si quis imperio atque potestate præditus, exercitum extra suā prouinciam, iniussu populi abduxisset, autore Cicerone in Pisonem. Maiestatem autem Victorinus Ciceronis interpres, amplitudinem & magnificentiā esse ait, in qua vis totius ciuitatis consistit.

MAIOR. Hæc dictio simpliciter prolata, de maiore 25. ann. est accipienda, l. si maiore. C. de transact. & l. fin. de his qui ven æt. impet. Sp.

MAIOR amita, aui & auiæ amita.

MAIOR auunculus, aui & auiæ auunculus.

MAIOR socer, vxoris meæ proauus.

MAIOR socrus, vxoris meæ proauia.

MAIOR, ad annos relatum, pro longiori æuo intelligendum.

MAIOR causa impedit contumaciam, l. contumax. §. 1. ff. de re iudic.

MAIOR causa, criminalis: Minor, ciuilis dicitur. Imper. Authent. vt omnes obed. iudi. prouinc. §. igitur ambo.

MAIOR ecclesia. Maior ecclesia intelligitur Constantinopolitana ciuitas, cæteræque ecclesiæ sub dicto patriarchatu constitutæ. De hoc verò numero habes C. de sacrosanct. ecclesi. l. non plures. Concordat & cum hoc titulo Authentica. quoniam, vt ait, extr. de vita & honest. cler. & c. constituit. cum gloss. 1. extr. de rescrip. Anchoran.

MAIOR pars, quando potior habenda sit, Barto. declarat in l. quod maior. ff. ad municip. Item, quando minori obsit, in l. rescriptum. ff. de pactis. Quæ verò maior pars iudicum dicatur, not. in l. Pompon. de re iud. Sp.

MAIOR propositio, seu πρότασις, in syllogismo, assumptio dicitur. Conclusio autem, complexio: cui si quid demas, ἐπίφορα appellatur. Est enim id argumentum ex vno adsumpto concludens: quod Oratoris, Iurisconsultique proprium est. Sp.

MAIOR septuaginta annis non est, qui annum agit septuagesimum, l. 3. ff. de iure immunit. Quemadmodum contra minor 20. annis non est., qui diem primum anni vicesimi agit, l. 1. ff. de manumiss. Briss.

MAIOR summa, propriè minorem continet, l. 3. §. si plus. ff. de statulib. l. 1. §. si stipulandi, de verborum obligat.

MAIORE parte anni possedisse intelligitur etiam, qui duobus tantùm mensibus possedit, si modò aduersarius eius paucioribus aut etiam nullis possedit, l. 156. ff. de verb. signific. Quod pertinet ad interdicti Vtrubi explicationem, l. 1. ff. vtrubi. § quorum ius, Instit. de interdict. Briss.

In MAIOREM partem, in eius legis interpretatione, quæ quod maior pars iudicum statuerit, id reum pati iubet. Quintilian. Declamat. 365. interpretatur: in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronunciant, in eadem verba iurant. Ita in ea legis verba, quæ à Cælio lib. 8. Epist. referuntur, accipe. Briss.

MAIORES apud Rom. nominabantur parentes supra tritauum, qui speciale nomen non haberēt, l. 4. §. parentem. ff. de in ius voc. l. vlti. §. parentes, ff. de gradib. & adfin. Seruius in 8. Aeneid. ad versum, Lætique minores. Minores, ait, non dicimus, nisi quotiens deficit graduum nomen, vt filius, nepos, pronepos, abnepos, trinepos: vbi isti gradus defecerunt, meritò iam dicimus minores. Sic maiores dicimus post patris, proaui, abaui, atauique vocabulum: Quanquam Maioribus crebriùs Latini posteros opponunt. Plin. in Panegyr. Cùm diuus Nerua sanxisset, vt paternis bonis necessitate vicesimæ soluerentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis habere. Cur enim posteris amplior honor, quàm maioribus haberetur? Vincen. Lirinen. lib. aduers. profan. nouatio. Idque esse proprium Christianę modestiæ & grauitatis nō sua posteris tradere, sed à maioribus accepta seruare. Briss.

MAIORES aliàs generaliter appellantur omnes, qui ante nos fuerunt: & contrà Posteriores vel posteri, qui sequuntur, vt in tit. ff. de iure immunitatis. Semper in

in ciuitate nostra (ait Callistratus) senectus venerabilis fuit. Namque maiores nostri penè eundem honorem senibus, quem magistratibus tribuebant.

MAIORES aliàs censentur, qui annum septuagesimum egressi sunt, vt in l. maiores. ff. de iure immunitat.

MAIORES aliàs deniq; cùm nihil additur, solent significari extra minores, hoc est, legitimæ ætatis homines, qui annum vigesimumquintũ sunt egressi, vt in tit. ff. ex quib. caus. mai. in integ. restit. Old.

MAIORES, à tritauo in infinitum propriè intelligimus: tametsi quidam auos, abauos, proauos, atauos, eodem nomine significari velint: tamē hoc non est proprio, id est, ipsis tantùm conuenienti nomine, sed generali. Sp.

MAIORES, flamines appellabantur patricij generis: minores, plebeij.

A MAIORI parte curiæ factum dicitur, cùm duæ partes adfuerunt, aut ampliùs quàm duæ. l. 3. ff. quod cuiusque vniuers. l. 19. ff. ad municip. l. 121. §. 1. ff. de diuers. reg. l. 45. de decurio. libr. 10. C. l. pen. de præd. decurio. eo. Maior pars creditorum in specie, l. 7. in fi. ff. de pact. pro modo & cumulo debiti, nō pro numero personarum accipitur, l. 8. de pact. Quod si æquales sint in cumulo debiti, tunc plurium creditorũ numerus præferendus est, in quo ineundo plures eiusdem pecuniæ reos stipulanti pro vno computamus, l. 8. & l. 9. ff. de pact. Ita maiorē partem accipio & in l. 2. ff. de curat. bon. dan. & l. vlti. C. qui bon. ced. poss. Eodem autem modo & in depositi repetitione maiorem partem hæredũ non ex numero personarum, sed ex magnitudine portionum hęreditariarũ intelligimus, l. 14. ff. depos. Briss.

MAIORI, & in primis Cæsari, obediēdum est, c. qui resistit. 10. q. 3. l. contra pupillum. §. is qui ad maius. ff. de re iudic. Bart. l. 2. §. fin. ff. de custod. reor. Bald. l. Senatus, de accusat.

MAIORITAS, vox à Pontificibus & interpretibus vsu recepta à maiore more Græco ducta, extr. de maior. & obed. quam in pluribus consistere scribit Ioan. Andr. c. si pluribus, de præben. lib. 6. & vide not. in c. super eo. a. de præben. In quibus spectetur, indicat latiùs Alberic. in Alphabeto. Prat.

MAIVMA genus ludi & spectaculi fuit. l. 1. C. de maiuma. quod à Suida ita describitur, [illegible Greek] Briss.

MAIVMA, festiuitas est, quæ fit Romæ Maio mense. Nam Romani maritimam vrbem adeuntes Hostiam, inter aquas voluptatibus incumbebant, inuicem sese inuadentes. Quam quidem solennitatem sustulit Anastasius Imperator. Sed & in præsentem diem, quercum Kalend. Maij ludentes in vrbem iuuenes portant. Alciat. in tit. de Maiuma, lib. 11. Idem quale festum esset, ex Suida latiùs aliquantò demonstrat, cap. 5. libr. Parerg. 5. Spiegelius. Hæc eadem Floralia dici, quòd omnes maiuma floribus celebrent, testis est Gyrald. historiæ deorum syntagm. 1.

MAIVS auditorium impedit contumaciam, l. cōtrà. ff. de re iudic.

MAIVS consilium. Vide, Leges condere.

MAIVS ad se trahit minus, hoc est, quod prouerbialiter dicitur, Motus maiores expellunt minores. Vnde quando sunt duæ actiones, quarum altera est maior, altera minor, istæ non possunt cumulari, per l. per minorem. ff. de iudic. vbi dicitur: Si incidat maior & minor actio, tunc maior trahit ad se minorem. Sic si incidat actio criminalis, & actio ciuilis in iudicium, tunc criminalis præcedit, & ciuilis differtur. Vide Zas. enari antem §. si minus, Instit. de actio. Sp.

MALABATHRVM in l. vlt. §. species. ff. de publica. Dioscorides lib. 1. cap. 11. folium id esse sui generis scribit, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modò innatans aquis sine radice: quod collectum, statim lino transsuebatur, & siccatum recondebatur. Plin. libr. 12. cap. 26. Dat & malabathrum Syria arborē folio conuoluto arido colore, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta: fertilior est eiusdem Aegyptus. Laudatius tamē ex India venitā in paludibus ibi nasci tradũt, lentis modò, odoratius croco, nigricans scabrumque quondam salis gustu. Meminit etiam Malabathri idem auctor libro 14. cap. 16. & 23. cap. 4. Et Horatius quoque tinctos Assyrio malobathro capillos dixit in Odis. Inde Malobathrati, qui malobathrino oleo deliburi sunt apud Sidō. Apollina. lib. 8. Epist. ad Leonem. Briss. Vide infrà, Malobathrum.

MALABVSTVM, aliàs malauistum, sed perperam Alberic. ait, habetur in l. fin. §. species. ff. de publica. Sunt enim qui Malobathrum ibidem legunt. Tamen pro illis genuinum restituit Holoander, Malobathrum scilicet. Cuius meminit Plini. sed exactius doctiss. Ruellius, &, vt quidam de eo verè dixit, medicus hac ætate longè clarissimus. Spieg.

MALA fides. Vide, Bona fides.

MALA mansio genus videtur fuisse tormenti. Vlpi. l. 7. ff. depos. Si hominem apud se depositum, vt quæstio de eo haberetur, ac propterea vinctum, vel ad malam mansionem extensum sequester soluerit. Idem in l. 15. §. 3. ff. de iniur. Quæstionis verbo etiam ea, qua malā mansionem dicunt, continebitur. Hot.

MALA medicamenta. Lege, medicamentum.

MALAM, id est, eam faciei partem, quæ mali speciē præ se fert, hoc est, rotundam. Cicero à maxillis deducit, cùm inquit: Quin etiam verba sæpè contrahuntur, non vsus causa, sed aurium. Quomodo autem vester Axilla ala factus est, nisi fuga literæ vastioris, quam literam etiam à maxillis, & axilla, & vexillo, & pauxillo consuetudo elegans Latini sermonis euellit? Ea sunt vsi voce Iureconsu. in l. non solùm. ff. de iniur. & Imp. in §. fi. Inst. eod. Sp.

MALA vicinitas. Propter hanc, vt dicit Terentius Clemens sæpè confines etiam supra iustam æstimationē interest nostra acquirere: haud dubiè insinuans, malam vicinitatem esse perniciosum damnum. Accedit l. quod sæpè. §. fi. ff. de contrah. emp. Sp.

MALE accipere aliquem verbis, pro iniuria afficere: subauditur tamen aliquando, verbis. Sp.

MALE audire, infamari, inquit Valla, crimina nostra audientes: ei opponitur, malè dico. Sp.

MALE agere quem vel nihil agere sæpè iure nostro dicitur, quibus verbis nihil aliud intelligi volunt Alciat. Parerg. libr. 4. cap. 14. Duaren. in l. 4. ff. de pact. quam quòd eum, qui nullam actionem habet, nihil agere: illum autem qui actionem quidem habet, verùm exceptione repelli potest, malè agere existiment. Langebeccio autem cap. 17. in Annot. ad ll. difficiliores. hæc verba maiorem vim ac potestatem habere videntur atq; olim, cum adhuc iudicia ordinaria in vsu erant: illum male petere, vel malè agere fuisse dictum, qui per hoc incidebat in pœnam plus petitionis, remque consumebat: illum autem nihil facere vel agere, cui ex eo nullũ erat periculum: idque probat ex l. 4. ff. de compensat. l. vnica. ff. quando dies vsusfr. ced. l. pecuniam quam. ff. si cert. pet. cum simil.

MALE cedere, id est, malè succedere, siue accidere alicui, quod non sperabat.

MALE cogitare, de ijs qui odium aut simultatem aliquam animis suis conceperint, solemus dicere: sed præsertim cùm præmitur odium, vltionis autem tempus atque occasio obseruatur: exempla producit Insul. Spieg.

MALE conceptum instrumentum dicitur, in quo Barbarismus est admissus, seu, vt Interpretes dicunt, mala Grammatica, l. Imperator. & ibi vide. ff. de statu homin. & l. qui habebat. ff. de manum. testament.

MALE consumere. Paul. Solutæ sunt adolescenti pecuniæ debitæ, easque malè consumpsit. l. minor. 3. de minorib.

MALAE fidei emptor quis dicatur, pete à Iurisconsf. in l. si quis cùm sciret. ff. pro empt. Sp.

MALAE fidei possessor. Lege, Bonæ fidei possessor. Et quomodo probetur in possessore, Bart. in l. Celsus. ff. de vsucap. Spieg.

MALE mereri, pro nocere & incommodare. Triphoninus in l. bona fides. ff. depositi. Malè meritus publicè, etiam egestate laborare debet. Sp.

MALE promissum, accipitur aut super re mala, vel turpi: aut pro malè concepto. Archidiac. monuit. Spiegelius.

MALEDICERE, vt plurimum vnico verbo scribitur.

MALEDICTA. Verba Ciceronis pro M. Cælio satis arguunt, anteactæ vitæ crimina, quæ causæ propria non sunt, appellari maledicta. Eius autem verba sunt: Quod obiectum est de pudicitia, quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est, id nunquàm tam acerbè feret M. Cælius, vt eum pœniteat, non deformem esse natum. Sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. Sed aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem vt definiat, hominem notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuicium: si facetius, vrbanitas appellatur. Vide Syluium pro M. Fonteio. Spieg. Transtulit autem hunc locum Cicero ex Oratione Demosthen. περὶ στεφάν. vt annotauit Muretus lectionum variarum lib. 8. cap. 19. adde Franc. Balduinum in sua Catechesi Iuris Ciuilis, cap. 41.

MALEDICTVM. hoc à contumelia distat: quòd hęc hæredis institutionem vitiat, circumscribitque. Id Vlpian. indicat in § si quis nomen. l. quoties, de hæredi. instituen. Illud verò nihil impedit, quo minus eadem recipiatur, constetque, vt etiam disertè ponit Martian. in l. his verbis. § 1. eod. Sp.

MALEDICTVS est, qui maledicit quantum potest, & scit, vt in titul. extrà, de maledicis. Ioan. Bellon. Etymolog.

MALEFICIA dicuntur ea delicta, quibus quis dolo malo interueniente læditur: vt sunt, furtum, rapina, damnum iniuria datum, & iniuriæ. Porrò publicæ disciplinæ vigor postulat, vt malefici puniantur, l. locatio. § quod illicitè. ff. de publican. Sp.

MALEFICIVM dicitur, quicquid improbè admissum est, Vlpian. l. 1. in princ. si fam. furt. fec. dic. Vtilissimum id edictum Prætor proposuit, quo dominis prospiceret aduersus maleficia seruorum, hoc est, quasi malefacta. Quamuis & quæ dicta, scripta, consulta criminose sint, vt sentit Alciatus, maleficij nomine, præcipuè in legali pœna veniát. Quamuis haud rarò legitur per officium, l. non æstimo. ff. de administ. tut. & l. tres tutores, eod. Spieg Quicquid verò maleficiorum admittitur, id bifariam contingit, videlicet aut apertè aut occultè. Apertum maleficium est, quod nullo prætextu potest excusari, quo minus omnes, qui vident vel audiunt factū ipsum, statim intelligant & dijudicent contra legem perpetratum esse: vt sunt furta, cædes, conuicia, damna data, quæ suas habent nominatas actiones. Occultū verò maleficium est, quod cùm admittitur non statim redargui vel damnari potest: quasi sit contra ius vel bonos mores factum: sed sub aliquo honesti prætextu, per multos sępè dies serpit, ac tandem perniciem affert summā. Hæc labes quia varij generis est, dicta est Suspecti Crimen. Oldend.

MALEFICOS, speciali nomine incantatores antiqui intellexerunt, Rub. C. de malef. Sed verior est expositio Hegendorfini: quem vide in Exegesi, eod. tit. Generaliter autem maleficorum nomine accipiendi sunt, qui damnum inferunt, qui nocent alteri. Sp.

MALEFICOS à magis & mathematicis separant Impp. in tit. de maleficis & mathematic. B. Hieronymus in Daniele cap. 2. Maleficos ait esse, qui sanguine vtuntur & victimis, & sæpè corpora contingunt mortuorū, quos etiam ab incantatoribus, qui rem verbis peragūt, & à Chaldæis & Magis distinguunt Impp. Constantin, & Iulian. in l. 1. C. de malefic. Magi, aiunt, & cæteri, quos maleficos ob magnitudinem facinorum vulgus appellat. Idem in l. 7. eod. tit. Si quis magus aut magicis carminibus adsuetus, qui maleficus vulgi cōsuetudine nuncupatus. Eadem & B. Augustinus tradit in lib. de Ciuitate Dei, cuius verba referuntur in c. nec mirum. 26. quęst. 5. Briss.

MALEVOLENTIA. Vide, Beneuolus.

MALICIA, peruersitatem sonat, cùm quis datà opera malè agit. Hæc ætatem supplere dicitur: & alij damnosa, dolus. Bald. in l. quæ fortuitis. C. de pign. act. Idem in l. Macedoniani. C. ad Maced. & alibi. Sp.

MALICIA callidorum est, variorum & dolosorum, contra quos Prætor edictū proposuit, de dolo malo. Sp.

MALITIOSE genere rem mandatá, idem est quod decipere: & malitiosè edere dicitur, qui dolo malo non edidit, l. vbi exigitur. ff. de eden. Sp.

MALIGNE, pro peruersè. Mart. de custod. reor. l. diuus. Sed si quid malignè interrogasse, aut non dicta retulisse pro dictis eum compererit. Item Maximus l. 4. de inoffic. testa. Malignè, ait, circa sanguinem suum inferentes iudicium. Sp.

MALIGNVS etiam dicitur, qui sui iuris paulò retinentior est. Sicut benignus, qui de suo iure multa remittit. Connan lib. 1. cap. 11. nu. 3.

MALI homines. Paul. in l. 3. de offic. præsid Vt curet Is, inquit, qui prouincię præest, malis hominibus purgare prouinciam, hoc est, improbis, sceleratis, & ijs, quos perditos homines appellare solet Cicero: rarò autē malos, quo nomine vulgò appellatur. Sunt autem mali puniendi, quo & eorum exemplo cæteri à peccato deterreantur, & improbis hominibus ciuitas purgetur. Sed & ciuitates tum optimè gubernari Plato scribit in Amatoribus, quum nocentes pœnas expendunt. Sp.

Μάλιστα. Vtitur Scæuola Græca hac voce, quæ maximè significat, secundùm Noricum textum in l. Pamphilo, de leg. 3. Sp.

MALITATIS legitur apud Vlpia. in l. 5. ff. quod met. caus. eodem modo vt Bonitatis dicimus. In vulgatis tamen, Mali. Scriptum fortasse fuit Calamitatis. Legimus tamen Sceleritatis in l. 3. ff. de bon. eorum qui ant. sentē. Hotom.

MALO verbum de ijs, quorum electio libera est, vsurpari conuenit, l. stipulatio. §. fin. ff. de nou. ope. nunc. l. pen. ff. de pollicita. Forca. in Necyomant. dial. 13. nu. 3.

MALOS homines, quo nomine vulgò appellantur, & Paul. in l. 3. de offic. præsid. accepisse videtur, pro improbis, perditis, sceleratis, rarò dici, F. Syluius obseruauit. Spieg.

MALLEATVM, quod malleo factum est. Vlp. de leg. 3. l. librorū. §. sed nec cepti. Sed perscripti, ait, libri nondum malleati. vel ornati continebuntur libri. Sp.

MALOBATHRVM, arbor est odorata ex Syria, quę nomine speciali folium appellatur, vnde fiunt vnguenta. quæ dicuntur foliata. Horat. in 2. carm.

Nitentes malabathro Syrio capillos.

De folio malobathri meminerunt sæpè Galen. & Apitius. Martian. lib. 39. tit. de public. l. interdum. Malobathrum. aroma Indicum, non malabastrum. Nebr. Est autem Malobathrum folium innatans Indicis paludibus, sine radice, quod collectum & lino traiectum siccatur & seruatur: nardum sapore imitatur, vincit etiam & odoratissimum est, teste Dioscoride, vt de eo refert Forcatulus in suo Penu Iuris Ciuil. cap. 42. Vide suprà, Malabathrum.

MALVM committere, pro delinquere. Ibid. Sp.

MALVM, substantiuè positum, damnum est, incommodum, & detrimentum. Sp.

MALVM nascens & inueteratum. Cicer. in Philipp. Omne malum nascens, facilè opprimitur: inueteratum fit plerunque robustius.

MALVM, nauis esse partem, artemonem autem non esse, Labeo ait: & verius est, ait Iabolen. qua plerunque naues sine malo inutiles, ideoq; pars nauis habetur. vide Alcia. in l. malum nauis, de verb. sign. Sp.

MALVM venenum. Adiectio autem ista veneni mali osten-

li ostendit esse quædam & non mala venena. Ergò nomen medium est, & tam id quod ad sanandum, quàm id, quod ad occidendum paratum est, continet, sed & id, quod amatorium appellatur. Martianus in l.eiusdem, ff. ad leg. Corn. de sicar. & venef. Old.

MALVS seruus quis dicatur, eleganter scribit Vlpi. in l.cùm autem redhibitio, de ædil.edict. in §.recipstur & ille. Sp.

MAMMILLARE, fascia, qua mulieres mammas, id est, vbera tegebant. Id, si cui legatum esset, etiam detractis ornamentis, deberi videtur, quemadmodũ Paul. de inauribus respondit in §.fin.l.pediculis, de aur.& argen.leg. Sp.

MAMMA, Græca dictio, id est, auia patris, seu matris mater: sicut Tata pro patre accipitur apud Martial. Eras. in schol. Epist. Hiero. Mammam, inquit, antiqui matrem vocabant, vt auiam Tatam. Cęterùm Mammam dare, notæ significationis est Grammaticis: id verò haud æquè, scilicet cùm infantem quis vxori suæ lactandum tradit. Etenim illa mater esse incipit, & ipse loco patris est. Plaut. in prologo Menæch. Adeò forma simili pueri, vt mater sua non internosse posset, quæ mammam dabat: Neque adeò mater ipsa, quæ eos pepererat. Iis quidem iure nostro debetur reuerentia. l.1.ff.de obseq.à liber.& libert. vt in ius absque venia citari non debeant, l.fi.C. de in ius voc. Sp.

MAMMAM per patrem, Amitam vocat Connan. quę & πατραδέλφη: Μάμμην verò per matrem, Materteram vocat, quæ Græcè μητραδέλφη dicitur. Est autem μάμμη generale nomen, ad nutricem, auiam, proauiam, materteram, amitam, & quascunque mulieres, quæ maternæ dignitatis habent aliquid: tanquàm ὑποκόρισμα μητρὸς, id est, diminutiuum quoddam à matre. Connanus lib.8.ca. 5.num.8.

MANALIS fons, ex quo aqua perpetuò manat.

MANCIPARE, à manu, & capio, pro vendere, adpropiare, Verkauffen / uebergen / zu eigenthumb geben. Idem est emancipare. Nam omnis alienatio sic fit, vt aliquid per manum capiatur vel adquiratur. Item mancipio dare, Frey eygen geben / zustellen. Mancipium, cuiuslibet rei dominium, quod per nexum adquisitum esset, appellabatur, Ein eigenthumb. Item possessio libera. Vnde mancipio accipere, mancipio promittere: pro eo, quod nunc dicimus, sic alienari, vt præstetur euictio. Old. Adde Tyraq. in tract. le mort saisit le vif. 1. dec.num.1.

MANCIPATIO species fuit alienationis, & rerũ mancipi, quæ certis verbis fiebat libripende & quinq; testibus præsentibus. Quemadmodum Vlpia. Instit. tit. 19. Et Boet. in Top. Cice. exponunt. Meminit Paul. libr. 1. Sent. tit. 7. Iustin. in tit. de testam. in princ.

MANCIPES sunt publicanorum principes, Romani homines: qui quæstus sui causa si decumas redimũt, Decumani appellantur: si portum, aut pascua publica, Portitores, aut Pecuarij: quorum ratio scriptura dicitur. Asconius. Hot. Dicti autem sunt mancipes, vt inquit Festus, quòd manu sublata emptionis se esse autores significarent.

MANCIPES, publicani, qui à Censoribus quinto quoque anno publica, id est, populi vectigalia redimebant: ij si vectigales agros, vt Decumani, redimebant, eos posteà colonis & aratoribus elocabant. Papinia. l.53. ff. locati. Qui fideiussor extitit apud mancipem pro colono publicorum prædiorum, quæ manceps ei colono locauit, Reipubl. non tenetur. Cicer. Verri. 5. publicanorum Principes similiter Mancipes appellat. Hoto. Adde Forcat. in Necyom. dial. 21. nu.6.

MANCIPES etiam conductores salinarum interpretantur l.1. C. de vectigalib. Inde in l.3. C. de collat. donat. possess. in C. Th. Salinis, aiunt Impp. omnibus præter mancipium, quæ populi Romani lauacris deseruiunt. Ex quo mendum eluam, quod est apud Symmach. libr.1. epist.o.44. in qua non semel municipes salinarum pro Mancipes cum vitio scriptum est. Patet autem ex ea epistola Mancipes eos obnoxios fuisse functioni lignorum, quæ lauacris vtebantur, vt idem auctor epist. 3 ostendit. Erant tamen & mancipes thermarum, qui earum exhibitionem Romæ curabant, vt l.1. de mancipib. therm. in C. Theod. ostendit. Prætereà Romanis mancipes appellatos τοὺς προεστηκότας τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ὁ τῇ πόλει χορηγούμενος ἄρτος ἐγίνετο, Socrates libr.5. histor. Ecclesiast. scribit. Eoque sensu verbum hoc accipitur in l.1.& l.2. C. de frumento vrb. Constantin. libr.12. & l.2. & l.vltim. eod. tit. in C. Th. & in l.vn. C. de pistorib. libr. 11. In qua tamen Mancipijs vulgò vitiosè pro Mancipibus legitur. Briss.

MANCIPES mutationem apud Cassiodor. libro 4. Variar. Epistol. ad Godiscal. qui equorum ad celeritatem commutari solitorum curam gerebant: de quibus Zeno sentire videtur in l. 18. C. de cursu public. libro 12. Brisson.

MANCIPIO dare, & accipere, frequẽns & vsitata bonis auctoribus locutio. Cicer. Topic. Finge mancipio aliquem dedisse id, quod mancipio dari non potest. Tacit. lib.3. Seruos quoque Syllani actor publicus mancipio acceperat: & alijs multis locis, quæ Budæ. in annotat. in Pandect. congessit. Hinc & res mancipi appellabantur, quæ ex iure Quiritium abalienari, & in alterius dominium vel nexus, vel cessionis in iure solennitate transferri poterant, vt benè Boet. in Cicer. Topic. sensit. Nec mancipij verò res, quæ his modis alienari non poterant: cuiusmodi erant omnia prouincialia prædia ante Iustiniani Constitutionem: Nam cùm tributaria vel stipendiaria ea essent, non poterant mancipio à prouincialibus dari: vsus duntaxat & fructus καὶ χρῆσις eorum, prouincialium erat, mancipium & proprietas populi. Ex quibus Rubr. de vsucap. transf. & de reb. mancip. valdè illustratur, quæ magnas superioribus temporib. exhibuit non modò bonarum literarum rudib. & imperitis, sed & ipsis meliùs institutis hominibus difficultates. In Italico verò solò prædia omnia iure mancipij iureq; optimo haberi poterant. Feræ verò bestiæ nec mancipi erant, auctore Vlpi. in Instit. Briss.

MANCIPIO vendere, est eas res quæ mancipi sunt, ita vendere libra & ære adhibitis, vt euictionis periculum præstetur: verùm hoc ampliùs animaduerti moris fuisse, vt auctor, id est, venditor nexu se dicis causa obligaret, ad rem mancipi, hoc est, emptori perpetuò præstandam. Cice. pro Muræna, Quòd si in ijs rebus repetendis quæ mancipi sunt, is periculum iudicij præstare debet, qui se nexu obligauit: profectò etiam rectiùs, & cæ. Hinc Mancipio & nexu coniungi videmus. Varro lib. de ling. lat. 6. Manilius scribit omne quod per libram & æs geritur, in quo sunt mancipi, nexum esse. Mutius Scæuola, quæ per æs & libram fiant, vt obligentur, præterquam quæ mancipio dentur. Hoc verius esse ipsum verbum ostendit, de quo quæritur: nam idem quod obligatur per libram, neque suum sit, inde Nexum dictum. Hæc ille. quæ sic intelligo, vt ex Mutij sententia ea Nexa dicantur, non tantùm quæ abalienata sunt, sed etiam quæ oppignorata. Cicero 7. Famil. Attici proprium te esse scribis, mancipio & nexu: meum autem, vsu & fructu. Et de Rep. harus. Multæ sunt domus iure mancipij, & iure nexi. In Topic. Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio. quo ex loco coniuncto cum altero libri III. de legibus animaduerti eum qui mãcipabat, nexu obligatum rem mancipi tradidisse. Item in Paradox. Non enim ita dicunt eos esse seruos, vt mancipia, quæ sunt dominorum facta nexu, aut aliquo iure Ciuili, id est, in iure cessione & vsucapione. Verùm hæc hactenùs. Deinceps eum qui mancipio vendebat, euictionis periculum in se recepisse, ex Plauto demonstrabimus. Is igitur in Persa sic loquitur,

Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur,
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.

Et paulò post:

Nihil mihi opus est litibus.
Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus
Mercimonio? Tox. nihil pericli videtur, ne metuas
Ne quis verò ex Arabia penitissima persequatur eam.

Item.

Item. Dorpalus,

Age, indica propugnariter.

Segar. *Prius dico, hanc mancipio nemo tibi dabit. iam scis;*

Item:

Tuo periculo sexaginta hæc datur argenti minis.

Item:

Ille quidem iam scit quid negocij gesserit,
Qui mihi furtiuam meo periculo vendidit,
Argentum accepit: abijt: qui nunc ego scio,
An iam afferatur hæc manu? quò illum sequar?
In Persas? nugas. Hotom.

MANCIPI, res sunt prædia in Italico solo, tam rustica, qualis est fundus: quàm vrbana, qualis domus. item iura prædiorùm rusticorum: velut via, iter, actus, & aquæ ductus: item serui & quadrupedes, quæ dorso, collove domantur, velut boues, muli, equi, asini: cæteræ res nec mâcipi sunt. Elephanti & cameli, quamuis collo, dorsove domentur, nec mancipi sunt, quoniam bestiarum numero sunt. Vlpian. cap. Instit. 19. Hotoman.

MANCIPIA veteres appellabant, quæ posteriores mobilia: prædia verò, quæ ijdem immobilia. Modestinus l.3. ff. de diuersis tempor. præscript. Longæ possessionis præscriptionem tam in prædijs, quàm in mancipijs locum habere, manifestum est. Cicero libro de Offic. 3. Nec verò in prædijs solùm Ius Ciuile ductum à natura, malitiam fraudemque vindicat: sed & in mancipiorum venditione, venditorum fraus omnis excluditur. Idem in Oratione in Rullum ad populum: Qui agri, quę loca, ædificia. Quid est præterea? multa in mancipijs, in pecore, auro, ebore, veste, supellectili, cæteris rebus. Hotom.

MANCIPIA, Græcis ἀνδράποδα vocata, Iustinianus in §. serui autem, Institutio. de iure personarum dicta tradit, eò quòd ab hostibus manu capiuntur. Cui allusioni adstipulatur Marcus Varro: item Ausonius, cùm ait:

Capta manu, sed missa manu nescinit herile
Imperium domino vult domina esse manu.

Quamuis & mancipia dici possint, eò quòd capta seruituti manciparentur, velut Alciat. voluit, quòd eos in manum, id est, in potestatem emptoris agerent: in quo Aldobr. desiderat allusionem Inst. d. loco. Hinc

MANCIPIORVM alia dicuntur veterana, quæ anno continuo in vrbe seruiunt: alia verò nouitia, quæ anno nondum seruierunt, l. interdum. §. quoties. ff. de publi. l. fin. ff. de ædil. edict.

MANCVS, propriè significat eum, qui sine manu est. Iuriconsf. tamen est, in l. qui clauum. §. pen & l. item Offilius. & l. quæritur. §. si quis digitis, de ædil. edict. qui imbecillitate dextræ, sinistra vtitur.

MANDARE, verbum protritum quidem est, sed ineptissimè tractatum à formularijs. Et res certè quotidiè in foro versatur, vt meritò debeamus eam pleniùs explicare tyronibus iuris.

MANDARE, à manu danda compositum est: quòd in mandatis dandis accipiendisque manus sibi inuicem dari mos erat, quem iam nunc in mutuis promissionibus vulgò videmus obseruari. Sunt autem pleraq; verba simili modo ab vsu porrigendæ manus producta. Oldendorp.

MANDARE itaque generaliter significat, alicui personæ gerendum aliquid, exequendumque committere: sicut verbis Quintiliani refert Valla libro 5. Vertrawlich befehlen / Aufflegen. Hoc autem aliàs fit publicè, aliàs priuatim. Publica mandata vocantur propriè præcepta magistratuum, quæ sunt necessitatis. Inde dicimus, Mandare, Gebieten. Sic accipiendum est in titul. C. & Nouell. de mandat. Princip. Constitut. 17. Priuata verò mandata vulgò dicuntur commissiones, quæ cùm latè pateant, multa comprehendunt. Oldendorp.

MANDARE dicuntur & qui iubent abire in creditum. Vnde mandatores similes sunt fideiussoribus, nisi quòd mandatum præcedit obligationem debitoris, hoc est, mandator sua fide mouet, inducit aliquem ad contrahendum cum alio, aut ad solutionis terminum prorogandû, l. si verò non remunerandi. §. si post creditam. ff. mandati. Fideiussor verò sequitur obligationem, & accedit ei, quæ iam contracta est, l. si fideiussores. ff. de fideiuss. & mandat. Oldend.

MANDARE, hoc est, committere, omnem seu vniuersam iurisdictionem, aut speciem vnam Prætor potest, l. solet Prætor. & l. sequen. ff. de iurisdictio. omni. iudic. Nec tamen si totam delegat, committit, prorsus ab ea excidit, aut eam amittit. Etenim aliud est committere, & aliud amittere, l. iudicium soluitur. ff. de iudic. Siquidem quòd tota Iurisdictio delegari possit, firmat Iurisconf. memorabili ratione in citata l. solet Prætor. Spieg.

MANDARE insuper de rebus inanimatis eleganter dicimus. Mandare literis, pro scribere. Mandare terræ, pro seminare. Mandare fugæ, pro fugere. Oldendorp. In quo autem differant mandare, præcipere, iubere, imperare. Valla docet lib. 5. & gloss. in l. sæpè. ff. de offic. præsid. Insulanus obseruauit hoc verbum apud Cicer. sæpè accipi pro eo, quod sit, per alium nunciare, seu alieno ore notum facere. Mandare item creditur, qui non prohibet pro se intercedere. Vlp. ait, hoc est, qui patitur alterutrū pro se interuenire: aut quod gestū est, ratum habet, à mandati consensu non fieri alienum. Quasi perinde sit, non prohibere aliquem interuenire, vel negotia eius subire, aut quod gestum est, ratum habere, atque si id fieri mandauerit. In l. hæc verba. ff. de his qui notā. infam. traditur aliud esse mandare, quàm instigare, vel hortari, consulere, vel commendare, promittere, vel demonstrare. Spieg.

MANDARE etiam delegare significat, titul. de offic. eius, cui manda. est iurisdict. l. 8. §. sed nec mandare. ff. de transact. l. 8. ff. de tutorib. dat. Briff.

MANDARE solemus ei, cui negocium aliquod in iudicio, vel extra iudicium, nostro nomine conficiendum, amicè & bona fide commēdamus. Nam & commēdare à mando fit, befehlen vnnd vertrawen. Vnde Mandatarius dicitur Procurator, à pro & curo, Ein verwalter / versorger / befelchhaber mit fleiß. Non enim est otiosum istud. Pro, sed diligentiā quandam, & prudens amici officium significat. Old.

MANDARE cædem, vel aliud delictum. Paulus ff. de S.C. Sylla. Etsi, inquit, certus sit percussor: tamen habenda est quæstio, vt cædis mandator inueniatur. Oldendorp.

MANDARE delationem, pro impellere aliquem, vt deferat, l. ex quibusdam. ff. de iur. fisc. Et delator mandatorem edere debet. Olden.

MANDARE magistratum, pro decernere. Cicer. de legib. 2. Oldend.

MANDATA appellantur præcepta Principum, quæ præsidibus in prouincias proficiscētibus dabantur, quibus omnis eorum potestas, omneque munus continebatur, l. 3. & l. 19. ff. de offic. præsi. l. 27. in fin. & l. 33. ff. de pœ. l. 7. §. 1. ff. de iure patron. l. 131. in fin. ff. de verbor. signifi. l. 4. §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul. l. 1. ff. de colleg. & corp. l. 6. ff. de extr. crim. l. 1. ff. de milit. testamen. l. 5. ff. de seru. export. Plinius libr. 10. Epistol. epist. ad Traian. Nam sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam. Iustinian. Nouell. 17. ἃ ἐν τοῖς ἄρχουσι στελλομένοις ἔστα πρόχειρα παραγγέλματα, mandata Principis, ἅπερ κελεύομεν ἅπαντας ἔχοντας διοικεῖν τὰς ἀρχάς. Idem 21 καὶ τῶν ἡμετέρων παραγγελμάτων ἀπομιμνησκόμενος, ἅτινα δέδωκεν αὐτῷ σὺν τοῖς τῆς ἀρχῆς συμβόλοις. ἐκάλουν δὲ ταῦτα καὶ οἱ πάλαι. mandata Principis. Atque interdum hæc mandata à Præsidibus in prouincijs sub edicto proponebantur, vt apparet ex l. 6. §. 1. ff. de cust. reor. Briff.

MANDATA autem iurisdictione totum officium Iuris dicundi transit, l. prima. §. damus. ff. de suspect. tutor. Nec nudam notionem duntaxat, sed iurisdictionem, non quidem proprio, sed alieno beneficio is, cui iurisdictio mandatur, habet. l. 1. §. 1. ff. quis & à quo app. Briff.

MANDATAM rem, adiectiuè nonnunquam dicimus: sicut rem commissam, rem depositam, vt apud Ciceronem

ceronem. Qua locutione generaliter significatur, quicquid vllo modo mandatum fuerit. Quod non percipiēs accurs. malè torquet ad speciem empti. in l. vltim. ff. de condict. ob turp. caus. Id quod annotauit dn. Iacob. Sp. Oldend.

MANDATARIVS est, qui mandatum suscipit adimplendum. Et quando mandatarius accusatus de crimine conueniri possit ex sua persona, vide l. non ideò minus. C. de accu. & inscript. & no. in c. mulieres, & c. vt fame. de sentent. excom. Et inter istos oriuntur actiones hinc inde: quia ille qui sic mandat alteri, contra illum, qui mandatum suscipit adimplendum, cùm prius cogi non posset, quòd reciperet mandatum, competit actio mandati directa, in quantum eius interfuit factum fuisse quod mandabatur. Rursus ipsi mandatario, qui mandatum suscipit, competit actio mandati contraria, si quas expensas fecit, vel impensas ratione mandati suscepti, in quantum non excessit fines mandati. Si verò mandatum excessit in impensis factis, ipsas non repetet per actionem mandati contrariam: Sed in quantum vtiliter expendit, per actionem negotiorum gestorum repetet. Old.

MANDATI iudicium, non minus turpe quàm furti constitutum esse, Cicero pulchrè demonstat in orat. pro Roscio Amerino. Cuius verba refert Bud in annot. ad l. 1. de his qui not. infam. quòd ad eam intelligendam faciunt. Olden. autor est, quòd Cicerone nullus vnquam mandati contractum depinxerit elegantius loco iam citato. Spiegel.

MANDATI obligatio, Paulus inquit ki. mandati, cōsensu contrahentium consistit. Ideò per nuntium quoq;, vel epistolam, mandatum suscipi potest. Item siue rogo, siue volo, siue mando, siue alio quocunque verbo scripsero, mandati actio est. Mandatum nisi gratuitum, nullum est. Nam originem ex officio, atque amicitia trahit. contrarium porrò est officio, merces, interueniente enim pecunia, res ad locationem & conductionem potius respicit. Bud. in annotat. prior Spieg.

MANDATOR est, qui aliquid agendum committit. Paulus ad S.C. Sylla. Etsi certus sit percussor, tamen habenda est quæstio, vt cædis mandator inueniatur. Mandatarius est, qui mandatum suscipit ad implendum. Spieg.

MANDATORES, qui alicui sunt autores, mandantque, vt pecuniam det mutuo, aut tempus solutionis prorogет. l. si verò non remunerandi. §. si post creditam. ff. mandati. Itaque similes sunt fideiussoribus: nisi quòd præcedunt rei principalis obligationem. l. si fideiussores ff. de fideiuss. & mandat. Constitutores ex diuerso, qui pro alio se soluturos constituunt, sequuntur obligationem. Id quod nudo tantum pacto, vel etiam per epistolam fieri potest, vt in l. quidam. ff. de constit. pec. Distant autem multum à fideiussoribus, quia ex quocunq; debito potest quis constituere, non tantum id quod ipse constituens, sed & quod alius debet. Sunt etiam mandatores, vt Bud. monuit, impulsores delatorum, interque delatores referuntur. Vnde & apud I.C. Mandator delationis, in l. ex quibusdam. de iure fisci. Et delator mandatorem edere debet Spieg.

MANDATOR à fideiussore vt differat, Vide Fideiussor.

MANDATORES dicuntur, quorum mandato alij pecunia credita est. l. 41 in fin. l. 25. in fin. l. 71. & rubr. ff. de fideiussorib. & mandato. l. 82. l. 60. ff. mandat. l. 1. §. si fideiussor. ff. si quid in fraud. par. l. 91. §. si mandato. & §. pen. ff. de solutio. l. 8. C. de pignorib. l. 12. C. de non num. pec. l. 30. C. de loca. & cond. Qui à fideiussoribus eò distant, quòd auctores sint contrahendi negotij, cùm plerunque fideiussores contractæ iam obligationi accedant. Cæterùm Mandator non est, qui faciendi nominis causa, quasi proxeneta interuenit. Hic enim monstrat magis nomen quā mandat, tametsi laudet. l. 2. ff. de proxenetic. Mandator quoque causæ dicitur, qui mandat alicui, & instruit eum ad accusationem dando probationes, allegando accusationes. l. 2. § diuus cum §. sequ. l. 22. in fin. l. 23. & l. 24. ff. de iure fisc. l. 1. §. incidit. ff. ad Turpil. Sueton. in Tit. in cap. 8. Inter aduersa temporum delatores mandatoresque erant ex licentia veteri. Meminit huius & Constantin. lib. 1. tit. 5. Eumque ita definit, quàm rectè, ex superioribus apparet. μανδάτωρ λέγεται ὁ τῷ μηνυτῇ ὑπεγγυήσας εἰς τὴν τοῦ πράγματος κοινωνίαν. Cæterùm qui sine mandato duntaxat hortatus est ad accusationem suscipiendam, pro mandatore non habetur. l. 10. ff. de his qui not. infa. Briss.

MANDATVM quinque modis cōtrahitur: mea tantum gratia: vt si tibi mandem, vt fundum mihi emas: vel aliena tantum: vt si tibi mandem, vt fundum Titio emas: Vel mea & aliena, vt si tibi mandem, vt mihi & Titio fundum emas. Vel mea & tua: vt si tibi mandem, vt sub vsuris credas ei, qui in rem meam mutuaretur: vel tua & aliena, vt si tibi mandē, vt Titio sub vsuris credas. Quòd si tua tantum gratia sit mandatum, superuacuum est mandatum, & ob id nulla ex eo nascitur obligatio. istos modos expressos habes in l. 2. ff. mandati. Ioan. Bello. Etymol.

MANDATVM, commissio est, vel quod committitur. Sunt qui volunt mandatum esse dictum, quasi ex meà manu datum: sed an id verum sit, Tisli nus aliorum, inquit, esto iudicium. Spiegel. adde. supra in verbo mandare à manu.

MANDATVM est contractus bonæ fidei de eò quod fieri sine mercede vlla conuenit periculo mandatoris exequendo: inter quos iure ciuili licet, factus. Mandare namque est negotium dare. sed cùm sine mercede addidimus, à locatione illum distinximus. Conuenisse autem, hoc est, non modò datum, verumetiam ab eo cui datur, receptum esse oportet. prius enim non nascitur obligatio. l. 1. & pass. ff. mandati. Differt autem à Consilio, primùm quòd Mandatum pars quædam imperij est, aut potius voluntatis, vt quid fiat. Consilium ab imperio prorsus alienum est, nec vllam voluntatis ipsius significationem habet: itaq; rem cōsultoris arbitrio permittit: nec verum fiat, nec ne, laborat, eoq; non est obligatorium. l. 2. in fin. ff. eod. & l. consilij. de reg. iur. Imperium autem illud iccirco societas humani generis comprobauit, quoniam ad mandatorem periculum omne pertinet: nulla ex parte ad mandatarium. Hot.

MANDATVM iudicis quid sit, vide C. de mandat. Princ. in Auth. eod. tit. Mandatam rem participialiter, I.C. dixit in l. fin. §. fin. de cond. ob. turp. causam. vt Cic. loco suprà citato: In priuatis rebus, si quis rem mandatam non modò malitiosius gessisset, sui quæstus, aut commodi causa, verumetiam negligentius, eum maiores summum admisisse dedecus existimabant. Interpres sanum I.C. sensum corrupit, interpretando mandatam rē, pro mandato meo emptam. Nec conueniebat genericè quod protulit, ad speciem tantum deflectere: quod & alibi factum ab eo deprælendes. Spieg.

MANDATVM temporarium esse, hoc est, mandantis morte expirare, præceptum autem manere perpetuum, sentit gl. in l & quia. ff. de iurisdic. iud. Vide Alber. in l. mandatum. C. mandat. Spieg.

MANDATVM egressus dicitur qui aliud fecit, puta qui fundum alium emit, non qui pluris. Ille non potest agere, vt sibi fundum habeat mandator & restituat pretium, quia nullam partem mandati adimpleuit, & tamen ex ea causa conueniri mandati neglecti potest. At qui pluris emit, remittens quod excedit de precio, reliquum iustè petet. Conn. lib. 7. c. 14. nu. 9.

MANDATV meo, sicut iussu meo apud Iuriscon. Iabolen. Qui fundum mandatu meo in societatem mihi & sibi emerat. l. qui concubinam. de leg. 3. Quod ante me monuit. dn. Old. Veteres solebant dicere (mandatu) in ablatiuo, cum mandatum priuatum intelligi vellent: mandatum verò publicum, per ablatiuum (mandato) denotabant. Inde est illa locutio, quam D. Haloander, vt idem ait, de nobis optimè meritus diligenter obseruauit in Pandectis vbique: Mandatu meo, mandatu Titij, Spiegelius.

MANDRAGORA, herba soporifera & venenata, vt scribit Plin. lib. 25. cap. 13. Itaque inter venena connumeratur à Mart. in l. 3. §. 1. ff. ad l. Corn. de sic. Hot.

De MANDRAGORA, de quo I.C. meminit res satis clara est. Duo eorum genera traduntur à scriptoribus, Candidus, qui mas est: & niger, qui fœmina existimatur. Mandragoram fossuri cauere debent à vento aduersante, & occasum spectent: vis eius in poculo somnifera est, ac etiam olfactu. De quibus meminit Colum. dum inquit: Mandragoræ pariat flores. Et dum subdit Iureconsf. Cantharidas: de his Plinius quem superius retuli. Cotta.

MANEBVNT nummi tui, pulchra locutio in l.1. de stipul. seru. quam & Alber. obseruauit. Sp.

MANERE promissis, idem quod, stare promissis.

MANERE rem apud aliquem, id est, rem ei solui. l. tale. § fin. ff. de pact. Alb.

MANERE significat exspectare, vt laicos necessitas obsequendi manet, non authoritas imperandi. c. Ecclesia sanctæ Mariæ. ext. de constitutionibus. Ioan. Bello. Etymolog.

MANES olim, hoc est, animas è corpore volantes, quod vbique manerent, quasi deos colebant: ideò iura eorum voluerunt esse sancta, id est, ab iniuria hominum defensa atque munita. Hinc est in 12. Tab. Deorum manium iura sancta sunto. Spieg. ex Oldend.

MANGONES, appellatione venaliciariorum veniunt, quoniam venalicia, id est, seruos venales expositos, ipsi emere præoccupant, vt carius vendant. Cum enim mercis nomen in huiusmodi seruis locum non habeat l. seruos. in fin. de leg. 3. consequens est, vt saltem venalicij appellatione censeantur, teste Alciat. tametsi mango, vt Nebr. indicat, non modò seruorum creditor sit, sed aliarum quoque rerum. In quo autem differt à Venaliciario, vide Africanum der verbor. sign. l. mercis appellatione. Spieg.

MANGONIVM, artificium quod ad res facilius vendendas adhibetur. Vnde.

MANGONIZARE, componere rem aliquam ad alliciendos emptores, Auffmutzen. quemadmodum videm⁹ equos venire magonizatos. Spiegel.

MANIBVS communibus, pro non lotis, vt exponit Alberic. Spieg.

MANIBVS pedibusque extremum conatum significantes, dicimus. Spieg.

MANIBVS suis facere, quandoque idem esse quod, alij mandare, Alber. obseruauit in l. si quis id quod. ff. de iurisdict. omn. iud Sp.

MANIFESTARIVM pignus, pro manifestò & discretè obligatum. Paulus l. 9. in quibus causis pign. Est differentia obligatorum propter pensionem, & eorum quæ ex conuentione manifestarij pignoris nomine tenētur.

MANIFESTE constare dicitur, quod etiam ex coniecturis probabilibus constat. l. 1. C. de testam. vbi Iason. Spieg.

MANIFESTVM, vulgò notorium dicitur. Bart. in l. scriptus hæres. ff. de relig. & sump. fun. discernit pulchrè notorium à manifesto. Vide infra Notorium. Sp.

MANIFESTVM crimen est Bartolo, in quo quis depræhenditur. in l. si fur. ff. de furt. Vide eundem in l. hæredes palam. de testa. Sp.

MANIFESTVM furtum intelligi voluere priores, vt Massurius scribit, quod deprehenderetur, dum perpetraretur. extat elegans caput. de furum speciebus apud Rhodig. lib. 10. Sp.

MANIFESTVM quasi ad manus foris stans, dicitur quod clarum & apertum: vt manifesta causa. c. de manifesta. 2. quæst. 1. & manifesta turpitudo l. manifestæ. ff. de iureiur. & manifestum ius dicitur. l. manifestissimi. C. de furt. & offensa manifesta intelligitur, quæ vel per cōfessionem, aut euidentiam rei, vel probationem legitimam nota fuerit. c. cum olim. de verb. signific. ext. Ioan. Bello. Etymol.

MANIFESTVS fur est, qui cum furto depræhenditur, &, vt græci dicunt, ἐπαυτοφώρῳ. l. 3. l. 4. & l. 5. cum seq. ff. de furt. Gaius lib. 2. Instit. tit. vlt. Inuenias sæpe apud Plautum in eandem cum græco sententiam dici manifesto teneri. Manifestos quoque rerum capitalium dixit Sallust. in coniuratio. Catil. qui manifestò in ea noxa tenerentur.

MANIPVLVS leuis, ex 20. militibus, & tribus scutatorum fit. Huic Centurio præerat, qui manipularis vocabatur. Dictus autem leuis, quòd hastis miles, gæsisque non armis grauioribus muniretur. Alexan. Genial. dier. lib. 1. cap. 5. Adde Brechæum in l. princeps in tit. de verb. & rer. sign.

MANSER, est illegitimus, propriè de scorto natus, secundum Hostien. quasi vulgo quæsitus. Vnde secundum Abba.

Manse ibus scortum, sed mœchanothis dedit ortum.
Vt seges à spica, sic spurius est ab amica.
Dant naturales, quæ nobis sunt speciales.

c. nisi cùm pridem. de renun. in §. personæ. in fin. vbi glo. Oldendorp.

MANSERIS nomen barbarum est, nec alijs notum esse potest quàm quorum ex lingua desumptum est. Cōna. lib. 2. cap. 16. num. 2.

MANSIO, & decessio, contraria. Sic mansio in vita: cui contrarium est, excessus è vita. Est item mansio, iter vnius diei. Plinius: Mansionibus octo distat regio thurifera, à monte excelso. Sic & apud Arcadium, Mansiones in fin. de muner. demensa militum itinera, intelligendæ sunt. ein tagreiß. Budæus admonet, quos hodie Galli Mareschallos hospitiorum Germani Fohrierer vocant, Latinè appellari posse mãsionarios designatores: & cretarios designatores, à creta qua vtuntur. Spieg.

MANSIONES, ad iter metiendum dispositas & hominum & animalium cursui publico deputatorum stationes appellabant. l. vltim. ff. de munerib. & honor. l. 7. ff. de annon. lib. 10. C. l. 2. de condit. in public. horr. eo. l. 9. de anno. & tribut. In C. Th. l. 9 de susceptor ib. lib. 10. C. l. 2. de lucris aduoc. lib. 12. C. Lampr. in Alex. Illa die, illa hora sum exiturus, & si dij voluerint in prima mansione mãsurus. Deinde per ordinē mãsiones. deinde statiuę deinde vbi annona esset accipiēda. Ambros. in oratio. de morte Valentinia. Ecce postridie literæ de instruendis mãsionibus, inuectio ornamentorū regaliū aliaq; eiusmodi, quæ ingressurum iter Imperatorem significarent. Et in Panegyrico incerti auctoris, qui Constantij filio dictus est. itinere confecto consumptis copijs mansionum, ne quis consequi posset, exercitus repente intra parietes consederat. Symmach. in epist. Diligentiæ tuæ ratio derogetur, quæ possit ostendere, quot numero animalia collocaris, & quo paratu instruxeris mansiones. In has autem mansiones etiam milites diuertebant. l. 11. C. de re milit. lib. 12. l. 2. C. de lucr. aduoca. eo. Vnde annonis & pabulis instruebantur, vt ex Cassiod. libr. 5. Variar. Epist. ad Gepidas, & l. b. 10. Epist. ad Senat. & populum patet. Idem Lamprid. in Alexand. Milites expeditionis tempore sic disposuisti, vt in mansionibus annonas acciperent.

MANSIO. Vt intelligatur quid sit mansio, quoniam eius mentio fit ab Arcadio in l. vlt. de mune. Et plerique in huius vocabuli interpretatione decipiūtur, dicimus duas mansiones esse vnius diei viam, non autem vnam, vt Sypontinus, Spiegelius, & alij opinantur, quoniam vt plurimum quolibet die quiescere solemus. Hoc ex eo conijcere licet, quod mansio siue σταθμὸς, nam ita Græcis appellatur, continet stadia centeña & vndena, non duodena, vt Budæus & Alciatus existimarunt. Illi enim scribunt σταθμὸν comprehendere milliaria 28. semis. Cum tamen Herodotus in Terpsichore scribat, quindecim σταθμοὺς esse Parasangas sex, & quinquaginta cum dimidia, quæ parasangæ efficiunt summam 1695. stadiorum. quæ si in quindecim partes distributa fuerint, quælibet pars continebit summam à nobis suprà scriptam. quod iter commodè bis quotidie confici potest. Quare cum Plinius libr. 12. capit. 14. loquens de Gebanitis ait, caput eorum Thomna abest à Gaza nostri littoris Iudææ M. D. XXXVII. millia passuum: quod diuiditur in mensiones camelorum 62. ostendit camelum quotidie facere iter duorum & quinquaginta millariorū & vltra. quod si mansio esset vnius diei iter, sequeretur, vt camelus vna die peragraret tantum sex & viginti milliaria, quod est nimis absurdum cum Philostratus lib. 2. capit. 3. de vita Apollonij dicat Indos vti camelis ad cursum, hisq;

vno

vno die mille stadiorum iter conficere. Vtitur etiam Plinius hoc nomine in initio illius capitis. In monte excelso, à quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera. Significat igitur mansio hospitium, siue tantum itineris, quo peracto viatori hospitari necesse est: in qua etiam significatione vsurpat Suetonius in Tito Vespasiano, deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cœlum, multumque conquestus eripi sibi vitam immerenti. Ferran. lib. 2. Explicat. in §. si vero alter, vt om. obed. iud. pro. cap. 14.

MANSVETARII, qui feras mansuefaciunt. Firmicus: Septentrione oriente nati, erunt mansuetarij ferarum. Spiegel.

MANSVETAE feræ, quatenus intelligendæ, Iustin. declarat Institut. de rer. diuis. §. pauonum quoque. Vide Cantiunculam, qui hunc locum, vt pleraque alia, eleganter elucidauit. Spieg.

MANSVS vox est vernacula Italorum, agrum, seu fundum significans, qui duobus bobus ad laborandum sufficit. Vide Zasium in comm. feud. tit. Ad quid vasall. dom. ten. & Baron. Tautenberg. in §. si quis. de Manso. tit. 4. lib. 1. feud. & infra sub finem, in dictione Mensurarum nomina. Sp.

MANTELLVM, à tegendis manibus dictum volunt. Polluci χειρίδας id genus coopertorium, sed villosum cuius & Varro meminit: quale est nostrarum mulierum tegumentum, quod vulgus Kursen nominat. Vide inferius. Reuoluto mantello. Spieg.

MANTICE, ars ipsa diuinandi. Vide Cicer. 1. de nat. deorum. Spieg.

MANTICVLARIVS dicitur fur, qui inferens se cōfertæ multitudini, marsupia aut secat, aut artificio doloso aperit, & euacuat, ablata pecunia. Vide Festum. Spieg.

MANVBIAE, pro spolijs. Vnde manubias facere, pro spoliari. Imper. in l. eos. C. de modo mulctar. Auth. de trient. & semisse. §. hic à nobis. Spiegel.

MANVBIAS à præda hoc distare veteres existimārunt, vt sit præda corpora ipsarum rerum, quæ capiuntur: Manubiæ verò pecuniæ ex præda vendita redactæ, & sic apud plurimos. Nam. & M. Tullium de lege agraria ita sensisse voluerunt, prædam, manubias, sectionē, castra denique C. Pompeij sedente Imperatore vendēt. Vide Gellium lib. 13. capt. 23. Adde Turneb. aduers. lib. 11. cap. 21.

MANV BREVI, Vlpian. eleganter posuit, pro directò, & non per anfractum, ac circuitionem. Quoties, inquit, extraneus accepto fert debitori dotis constituendæ causa, siquidem nuptiæ insecutæ non fuerint, liberatio non sequetur: nisi fortè sic accepto tulit, vt velit mulieri in totum donatum. tunc enim credendum est, breui manu acceptum a muliere, & marito datum. l. 43. §. 1. de iur. dot. id est, Hoc ita accipiendum est, quasi mulier non per acceptilationem & circuitionem illam, sed directò per manum ipsius creditoris pecuniam accepisset & marito dedisset. Itaque quod Iurisconſ. Directò dare libertatem dicunt, ac non per fideicommissum: efferri hoc eodem modo sic posset, Manu breui libertatem dare: cui contrarium est Manu longa, vt mox dicemus. Hotomannus.

MANV LONGA Iauolenus figurata locutione posuit, pro flexuose & obliquè: non autem quàm minimo potuit negotio. Pecuniam, inquit, quam mihi debes, aut aliam rem si in conspectu meo ponere te iubeam: efficitur vt & tu statim libereris, & mea esse incipiat. nam tum, quod à nullo corporaliter eius rei possessio detineretur, acquisita mihi & quodammodo manu longa tradita existimanda est, id est, quasi mensa vbi ponere te iussi manus tuæ pars fuisset: & longa ista manu porrecta mihi tradidisses. Nam breui manu dedisses, si directò de manu in manum, nulla mensa aut alia re interposita tradidisses. Locus est in l. 79. ff. de solutionibus. Cicer. Verrina 5. Quum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum, cuius manu numerarentur, sed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, haruspices, præcones, manus erant tuæ: quo quisq; te maximè cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit: quicquid ab horum quopiam captum est, id non modò tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. Hotom.

MANVFACTVM opus, opponitur naturali. l. 1. §. 1. ff. de aqua pluu. arcend. Sp.

MANVMISSIO est datio libertatis, vt Inst. de libertinis. §. 1. l. manumissiones. ff. de iust. & iure. Dicitur autem propterea manumissio autore Festo quia dominus caput serui, quem in libertatem venire volebat, vel ei⁹ aliud membrum manu tenens dicebat: hunc ego hominem liberum esse volo & emittebat eum de manu. Tres autem legitimas manumissionis formas tempore Ciceronis fuisse constat ex Topicis ipsius, fiebat enim vel cēsu, vel vindicta, vel testamento de quibus vide suprà in voce Libertinus. Postea: Constantinus aliam adiecit in sacrosanct. ecclesijs ex sacris constit. sub aspectu plebis assistentibus Christianorum Antistitibus, & vice actorum interposita qualicunque scriptura. l. 1. C. de ijs qui in eccles. manum. Sed & alijs multis modis libertas seruo competere. potest. Instit. de libert. §. multis autem modis. Quos omnes colliges ex toto tractatu. C. qui bus ex causis ser. pro præm. libr. accip. ex l. vltim. C. de manum. Ex nouella de monachis. §. sancimus collat. 1. ex l. vltim. C. de lat. libert. toll. ex l. cum Stichum. C. de lib. causa.

MANVMISSIO tripliciter fiebat: censu, vindicta & testamento. Censu manumitti dicebantur qui lustrali censu Romæ iussu dominorum inter ciues Romanos censum profitebantur, vt autor est Vlpian. in Epitom. titul. 1. Alter modus vindicta dicebatur, primus inductus à Vindicio seruo, qui ob patefactam indicijs suis Reip. proditionem hoc genere libertatis donatus est. Alijs placet à virgula quæ in hac manumissione solennis fuit, nomen impositum fuisse. de qua vide infrà in verbo vindicta. Tertius modus est, qui testamento fit. Testamenti autem nomine, etiam codicilli compræhenduntur. Id autem dupliciter fit directè aut obliquè, Directè dari libertas dicitur, cum verba testatoris ad seruum diriguntur, sine vlla circuitione aut anfractu. vt Stichus liber esto. Obliquè autem cum non recta tendunt ad seruum sed ad hæredem aut alium feruntur vt tandem ad seruū perueniant. Vide Connan. lib. 2. cap. 4. num. 2. 3. 4. 5. Adde Fran. Balduin. Catechesin iur. ciuil. c. 1.

MANVM alicui afferre, nihil aliud est quàm vim inferre. Connan. lib. 2. cap. 1. num. 4.

MANVM MITTERE, Manum porrigere χειροφορεῖν in l. 15. §. sed si emptor. ff. de re iudic. l. 14. §. 1. ff. de relig. l. 2. C. quo quisque ordin. ten. lib. 11. l. vltim. de peric. nominator. lib. 11.

Ad MANVS venire. l. 11. §. pen. ff. de pœn. Briss.

MANVS, pro arte. Vnde & Caio manus precium, in l. mulieris. de verb. sig. Significat autem mercedem, quę artis nomine debetur architecto. Spieg. Vide infra Manuprecium.

MANVS apud Pompon. in l. 2. in princ. de origin. iur. non pro tyrannica violentia intelligenda, dum plerique reges inter optimos principes numerentur, sed pro suprema regis potestate, seu autoritate, qua iubebat, aut vetabat aliquid, secutus tamen naturalem rationem. Vnde Ouid. regum potestatem denotaturus inquit,

An nescis longas regibus esse manus?

nimirum quod per suos magistratus ac patronos fide sibi obstrictos, quibus rex manuum vice fungitur, possit etiam procul dissitos affligere, fortunas suorum tueri, procul denique authoritate sua, ac maiestate conseruare: Sic & Persis Satyr. 4.

Ergo vbi commota feruet plebecula bile,
Fert animus calidæ fecisse silentia turbæ.
Maiestate manus

Hinc cum manus potestatem significet, Manumissionem dictam nostri scribunt, quod per eam de manu ac potestate dominorum serui dimitterētur. l. 4. ff. de iust. & iur. Etsi Festus a missionis de manu solennitate verbum hoc deriuatum putet. Manumittere enim Comici frequenter Emittere è manu dicunt. Manumitti autem tam liberi quàm serui in libris nostris dicuntur. l. 28. ff. de adopt. l. 2. ff. de offic. proconf. l. 107. ff. de verb. oblig. rub. si à paren. quis manum. fuer. Nec mirum, cùm in imaginariam seruilem causam liberi in emancipationis solennitate peragenda deducerentur, distraherenturq́; ac manumitterentur non aliter atque serui. Vnde pater, qui emanciparat, manumissor appellabatur. l. 16. §. 1. ff. de inoff. test. Crebrius tamen manumissio de seruis, emancipatio de liberis vsurpatur. l. 1. §. alienatio. ff. quando act. de pecul. Briss.

In MANVM quoque venire olim vxor dicebatur, quę in potestatem viri per coemptionem vel confarreationem transibat. vt ad Cicer. in Topic. Boet. & Vlpian. in stit. tit 9. exponunt. Apuleius lib. 8. de Asino aur. At dum herilis puella in boni Tlepolemi manum conuenerat. Idem lib. 6. Sic ecce Psyche conuenit in manum Cupidinis. & nascitur illis maturo partu filia. Inde vxor in manu viri esse dicebatur, vt idem Vlp. in Instit. tit. 22. probat. Manus præterea pro turba & coactis hominibus accipitur. l. 9. §. idem ait. ff. quod met. cau. & fortè in l. 3. ff. de off. præsid. & l. 80. ff. de adq. rer. dom. Ita manu facta, id est, collecta in l. 6. ff. ad leg. Iul. peculat. & apud Paul. lib. 5. Sent. tit. 19. & tit. 20. Ita manum militarem accipere possumus in l. 68. ff. de rei vind. l. pen. ff. ne vis fiat ei qui in possess. Planè in l. 5. §. meminisse. ff. de nou. oper. nun. & in l. 6. §. 1. ff. si seruit. vindic. per manum, est per lapilli iactum. Briss.

MANV armata. l. 3 §. aduersus. ff. de sepul. viol.

MANVPRECIVM dicitur, inquit Asconius, vbi nō tam materiæ ratio, quàm manus atque artis ducitur. Alfenus l. 30. §. 3 ff. locat. Qui ædem faciendam locauerat, in lege dixerat, Quoad in opus lapidis opus erit, pro lapide & manupretio dominus redemptori in pedes singulos septem dabit. Vlp. l. 13 ff. de verb. sig. Quoniam plerumq; plus est in manus precio, quàm in re. Hot. Briss. select. antiq. lib. 4.

MANVS pro cautione & chirographo, item scriptura alicuius manu subsignata ponitur. l. 15. ff. de probatio. l. 1. C. de metat. & epid. lib. 12.

MANVS iniectio ius præhendendi abducendiq́; verbum est ex 12. Tab. AEris confessi rebusq; iure iudicatis 30. dies iusti sunto post deinde manus iniectio esto. l. 10. §. 1. ff. de in ius, voc.

MANVS iniectionem excepisse dicebatur, qui ius sibi præhendendæ atque abducendæ rei retinuerat. l. 9. ff. de seru. export. l. 10. §. 1. ff. de manumissionib. l. 7. ff. qui sine manumissio. l. 1. §. similiq; modo. C. de Lat. libert. toll. l. 2. C. si seru. exp. Seruius in illud Vergil. 10. AEneid.

Iniecere manum Parcæ. Vsus est, ait, sermone iuris. protraxerūt debitum sibi. Nam manus iniectio dicitur, quotiens nulla iudicis auctoritate expectata rem nobis debitam vindicamus. Quem Virgilij versum etiam enarrans Macrob. lib. 3. Saturn. c. 7. Et hic, ait, proprietatem humani & diuini iuris executus est. Nam ex manus iniectione pene mancipium designauit. Quintil. lib. 7. c. 7. Patri in filium, patrono in libertum manus iniectio sit. Vetitur & hoc verbo Ouid. eleg. 4. lib. 1. Amor. Et dicam, ait. mea sunt.

Iniciamque manum. Idem lib. 2.

Iniciam domin[illegible] in mea iura manum.

Liuius lib. 3. ab vrb. cond. Virginij minister libidinis Decemuiri manum iniecit, serua sua natam, seruam appellans. Quintil. Declam. 359. Publicanus noluit scrutari: translatis man⁹ inijcit, & suos dicit. Impp. in l. 15. de bon. proscript. in C. Th. vxor proprias res velut manu iniecta mox vindicet. Et in l. 3. de his qui ad eccl. conf. ad pristinam sortem velut manu mox iniecta reuocentur. Nam breui fieri quid dicitur quotiens celeritate actionis con iungendarum vniusactus occultatur & intercessisse iure ciuili fingitur. l. 44. §. 1. ff. de iure dot. l. 3. §. sed si debito rem. ff. de donat. inter vir. vt accidit & in specie l. 15. ff. si cert. pet. Brisson.

MANVS militaris. l. qui restituere. ff. de rei vind. id est, vsus ministeriorum militarium.

MAPPA, mensæ stragulum est, rasum, vel villosum, Aliàs Mantile. siue Toral. Florenti. de supellec. leg. l. supellectili. Toralia, inquit, & mappa villosa. Nebriss. Mappa item, Budæo annotante, Circensium committendorum signum erat. Vide & St. Robert. Extat vox pro ipso spectaculo apud Iustin. in Nou. de Consul. meliore interprete Haloand. Spieg.

MARCHIO aliàs ad vulgarem trahitur significationem iudicis, cuius iurisdictio sit certo loco restricta, Marckgraffe/ ein Richter so weit als seine Marck geht. apud Saxones, Old.

MARCHIO aliàs dignitatem militarem significat, appellatione ab equis tracta. Marcam enim equum dicebant. Inde equorum seu stabuli magistrum, Marstaller/ corruptè verò, Marschalck/ etiamnum appellamus. Et equorum præfectum, ein Marckgraffen. Itaque ineptissima est interpretatio feudistarum: Marchiam dici à mari, quoniam iuxta mare sit posita, quasi maritima. In tit. quis dicat. Dux, Marchio, Comes. De appellationibus his doctiss. interpres apud Cornel. Tacit. sic scribit: A marca, quod equum significat, equorum seu stabuli magistrum, Marckstalle/ etiamnum appellamus: & equitum præfectum, ein Marckgraffen. Militar[illegible] enim dignitatis, & officij nomen est vtrunq;. Porrò, [illegible]diernum Moraniæ vocabulum, Mehrenland/ equorum regionem significat, cùm equas vulgò Merhen vocamus. Extant adhuc in Saxonibus duarum Marcarum nomina, Veteris & Nouæ, quibus forsan equestris militia, huius appellationis causa fuit. Videntur enim equis olim Marcomani valuisse, quemadmodum hodie Frāci. Hęc ille. Ol.

MARCHIO. Quià principe de marchia aliqua inuestitus est, marchio vocatur. Dicitur autem marchia, eò quòd marchia (vt plurimùm) iuxta mare sit sita, à mari & archia, id est, principatus maris. Marchio autem & comes propriè regni, vel regis capitanei dicuntur.

MARCHIONES, seu Marggraphij, vt Iurisconsultiss. Bonif. Amerbachius monuit: originem ex Limitaneis præpositis traxerunt: quòd limitibus, quos vulgò Marcken appellamus, graphij, id est, præpositi fuerūt. Vide Zas. in titu. qui feud. dare poss. Quidam à Marca, quod equum significat, equorum stabuli magistrum, Marstaller/ & equorum præfectum, ein Marckgrauen/ existimant appellatum. Sed magis est, vt Amerbachij sententiam sequamur. Marchio autem, & Comes, propriè regni, vel regis Capitanei dicuntur. Qui ab his feudum accipiunt, propriè regis, vel regni Valuasores, quasi ad valuas stantes: qui & ipsi Capitanei nuncupari poterint. c. si capitanei. de feud. Marchiæ. Rursum feudum capientes ab eis, minores valuasorés appellantur. Vide Baron. à Tautenberg, de his qui feud. dare poss. Paul. Diacon lib. 6. Longobardicorum sic statores seu cōsiliarios regis videtur appellasse. Alciato videtur Celticum vocabulum esse Marchio, quo præfectus equitum significetur: quod antè Rhenanus noster admonuit, & Althamerus latius explicat, in Commen. Germaniæ. Heinricus Glareanus vir doctis. hodie magna ex parte Celticè loqui Heluetios, Rauracos, Sequanos Rheno proximos Brisgoenses, ac Elsaticos nostros. Annotauit in Parerg. Alciat. & apud Gallos hodie vsurpari Marcare, pro eo quod est, equitare: & Pausaniam scribere triplicem Equitum ordinem à Celtis, qui in exercitu Brenni erant, Trimarcisiam dictam, fuisseq́; hanc vocem, & rerum in Italia potientibus Longobardis, & deinde Francis regibus (origine Germanis) Magistri Stabuli, seu equitum nomen, deinde in propriæ Iurisdictionis appellationem transijsse, sicut & duces & comites. Sp. Brod. li. 2. Misc. c. 23. Dioctinitas à Marcellino appellatos existimat. Vide cū.

MARE, dicitur omnis aquarum congeries, Gen. 1. maris rubri (quod Hebræi fide transierant, AEgyptijs deuoratis, Hebr. 11.) fit mentio ad fin. l. & si non sunt. de aur. & arg. leg. Spieg.

MAR-

MARGARITA. Romani margaritas appellauerunt Vniones, ab eo, quòd nulli duo indiscreti reperiantur. Margaritam & lapillũ generali nomine vocamus. Nam lapillus gemmarum & margaritarum commune est nomen, subintelligiturq; pretiosus. Quod si maiusculi fuerint, pretiosi lapides dicuntur. Hęc Calepinus. Verùm, margaritæ Iurecons. nec lapillorum nomine, nec gemmarum veniunt. Valla dissentit ab eis, sed perperam. nã de proprietate illi loquuntur, ipse de abusu & trãslatione Vide Alciat. lib. 4. de verb. sig. Margaritæ extricatæ pro mundatis & purgatis. in l. si seruus seruum. ff. ad l. Aquil. Legitur margarita pluratiuè apud Vlpia. in l. si gratuitam ff. de præscrip. verb. Si margarita tibi (inquit) æstimata dedero aut venalem mihi adferas, &c. Margarita fortasse ἀντὶ τῶ margaritæ legitur vitio typographorum. Quanquam margarita, tæ, & margarites & margaritum in nominatiuo declinari potest. Seruius declinat margaris idis & idos, à cuius genitiuo græco Latinè formatur margarida.

MARGARITA & Margaritas promiscuè Latini auctores dicunt & à Gemmis & Lapillis separant. l. 19. §. pen. l. 25. §. pen. ff. de aur. & arg. Seruius verò in 1. Aeneid. Gemmas a margaritis eo separari ait, quod illæ diuersi coloris, hæ albæ: vel quòd illæ integræ, hæ pertusæ. Sed enim cùm Margaritorum & vnionũ crebra fiat in libris nostris mentio, non abs re fuerit eorum ortum subiectis Amiani Marcellini verbis quæ hoc ipsum planum facitur patefacere. Sic autem ille libr. 23. scribit. Apud Indos & Persas margaritæ reperiuntur in testis marinis robustis candidis, permixtione roris anni tempore præstituto conceptæ. Cupientes enim velut coitum quendam humores ex lunari aspergine capiunt densius oscitando. Exindeq; grauidæ edunt minutas binas aut ternas, vel vniones sic appellatas, quòd eius terræ conchulæ singulas aliquoties pariunt, sed maiores. Idq; indicium est æthereo potiùs deriuatione, quàm saginis pelagi hos oriri fœtus & vesci, quòd guttæ matutini roris ijsdem infusæ claros efficiunt lapillos & teretes: vespertini verò flexuosos contrà & rutilos, & maculosos interdum. Quod genus gemmæ etiam in Britannici secessibus maris gigni legiq;, licet dignitate dispari, non ignoramus. Idem etiam Plin. fusissime persequitur libr. 9. cap. 35. Cui & Solinum adde cap. 54. Polyhistor. & Athenæum lib. 4. Dipnosophist. Et Isidor. lib. 16. Etymol. cap. 10. Inde Tertul. in lib. de habitu mulieb. Sed si quid, ait, de mari Britannico aut Indico ambitio pascatur: Conchæ genus est non dico conchylio aut ostreo, sed nec peloride gratius de sapore. Ad hoc enim conchas nouerim maris poma. Quod si concha illa aliquid intrinsecus postulat, vitium eius magis debet esse quam gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum quam conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca Brisson. Adde Tiraquell. in 3. l. connub. gloss. 1. parte 1. num. 47.

MARGARITARIVS, negociator margaritarum: quarum originem, naturamq; pete ex nono Plinij, cap. 34. vt intelligas l. pediçæ his. sub fin. de aur. & arg. leg. vbi de elenchis, cylindris, & tympanis, vocabulis Accursio incognitis, agitur. Restituit in eodem nonnullos veræ lectioni, eruditis. Bayfius locos, quos apud eum videre licet in libro, qui in manu habetur de vasculis. Spieg.

MARINVM & maritimum, interpres, vt apparet ex scholio, confundit. Quod mare incolit, vel quod ex mari est, marinum: quod verò mare accolit, vel quod ad mare est: vel quod ad mare fit, maritimum accipiendũ. vt apud I.C. in l. 2. si quis cautionibus. Tempestatem, inquit, intelligere debemus, siue marina, siue terrestris sit. Spieg.

MARIS appellatione venit flumen, quia mare quamcunque aquarum congregationẽ significat. Bart. in tract. de insula. in prin. & in Euangelio Ioan. cap. 6. mare Tyberiadis, cum sit lacus, quem Iordanis fluuius facit, habens vrbem Tyberiadem ab occidente in Galilæa, longitudo lacus est 16000. passuum, latitudo, sex M. Genesara vocatur seu Taricheæ, ab vrbe quæ ei est à meridie. Tandem Asphaltitem lacum ingreditur. Neq; solis Hebręis licuit lacus & flumina maris nomine nobilitare, si Seruio fides datur in 1. AEneid. in illis versic.

Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare præruptum, & pelago premit arua sonanti.

Id est, inquit Seruius, flumen, quod vt Varro attestatur accolæ mare vocant. Sanè de Timauo loquitur Virgil.

Et fontem inquit superare Timaui

quod est nomen fontis & fluuij, qui nouem capitib. exurgens interfluit, secundum Melam in lib. 11. de situ orbis c. 4. Forcat. in Necyom. dial. 34. num. 6.

MARITARE, locare in matrimonium.

MARITIMI mores, pro varijs & inconstantibus. Quemadmodum enim mare, vt inquit Erasmus, nunquam conquiescit, & subinde mutat faciem: ita ferunt, homines maritimos nonnihil ex maris ingenio referre. Spieg.

MARITI affectio dicitur in vxorem, vxoris verò in maritum animus, teste Vlpian. in l. 5. ff. de bon. damnat. Spiegel.

MARITI lenocinium ipsum onerat, non vxorem excusat. l. 2. §. si publico. ff. de adult. Sp.

MARITIS, ad exemplum propinquorum, conceditur quidem ius emẽdandæ vxoris: sed certè non adeò est extendendum, vt domesticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur. l. 1. C. de emend. propinquo. Neq; verò bonus vir, aut vlli homini in foro profuturus existimari potest, qui domi tam morosus est, vt nec vitæ sociam ferre possit fortè per imprudentiam leuiter peccantem. Leuiorum autem vitiorum, propter quæ fuerit vxor emendanda, non potest certa tradi definitio. Charitas multa condonabit, quatenus fieri potest, sexus fragilitati: cætera iudicabit sobrium mariti ingenium. Old.

MARITO incumbit onus alendi vxorem cum liberis, & tota familia. l. dotis fructus. ff. de iur. dot. l. pro oneribus. C. eod. tit. l. si filia. ff. famil. erc. Old.

MARITVS, propriè à contractis nuptijs dicitur: licet pro sponso etiam ponatur. vt in l. non fine. C. de bon. quæ lib. Obseruandum, quòd ex vxoris nobilitate, maritus fiat augustior hominum opinione. Coruscat enim, vt inqui Bald. radijs vxoris. l. 1. C. de præpos. lab. libr. 12. Vide Alc. in l. 1. C. de in ius voc. Sp.

MARITVS & vxor vnum corpus censentur. l. 1. §. seruum mariti. ff. de quæst. Domestici vocantur, & socij vitæ, diuini atque humani iuris consortes. l. 1. ff. ad Senatusconsf. Syllania. l. 1. ff. de ritu nupt. l. aduersus. de crim. expilat. hæreditatis.

MARMORARII qui marmorum in crustas secandorum artem tenent. l. 1. de excus. artific. lib. 10. C. l. 2. eod. tit. in Cod. Theod. & apud Cassiod. lib. 1. Variar. epist. ad Agapit. Briss.

MARMORE legato rudis tantùm materia continetur. l. 78. §. illud. ff. de leg. 3.

MARMOREAE lapidicinæ in l. 7. §. si vir. ff. solu. matrimon.

MARMOREVM metallum l. 13. de metall. in C. Theodos. Briss.

MARMORIS appellatione quid contineatur, docet Iurisconsf. in l. quæsitum. §. illud. de leg. 3. Hinc marmoreum, quod ex marmore est: & marmoratum, quod superficiem tantum ex marmore habet: & marmorariæ laudes, apud Cicer. pro Archia, pro statuis marmoreis in alicuius honorem decretis, ponuntur. Marmorosum autem, quod marmoream formam, vel duritiem habet. Spiegel.

MARTE suo. Imp. in l. 1. C. ne lic. pot. inquit, causæ discurrant, id est, viribus suis. Nam vt in Chiliad. noster Erasmus monuit, quoties nullis auxilijs adiuti, nostropte ingenio, proprijsq; viribus rem peragimus, nostro marte peragere dicimur. Sp.

MARTIA, Catonis filia minor. Quæ quum quæreretur ab ea, cur post amissum maritum denuò non nuberet: respondit, non se inuenire virum, qui se magis vellet, quàm sua. Quo dicto ostendit, diuitias magis in vxoribus eligi solere, quàm pudicitiam. D. Hieron. recenset aliquot matronarum Apophthegmata, lib. 1. aduersus Iouinia-

nianum. Et Erasmus libro Apophtheg. 8. Spiegelius.

MARTIS mensis. Vide Albericum. Cui illud Ouidij ex 3. Fastor. addi potest:

A te principium Romano ducimus anno,
Primus de patrio nomine mensis erit. Spieg.

MARTYR, Latinè testis dicitur. Vnde nobis martyres, qui fuso sanguine, Christum illum Seruatorem esse testati sunt. horum fit mentio ab Impp. in l. 2. & 3. C. de sacrosanct. eccles. quarum verum intellectum, vndequaque doctissimo Alciato debemus. Impius Vigilantius, omni honore martyres priuauit. Stultus Eunomius, qui, ne cogeretur adorare mortuum, templa martyrum non ingrediebatur. Venerandi sunt martyres, non adorandi vt Deus, quemadmodum diuus Hieronymus in Vigilantium disserit. Vetusti ecclesiæ scriptores martyrem etiam appellant, qui nondum martyrium fecit, sed destinatus est ad supplicium, & illud æquo animo expectat. Vide Io. Fr. Picum in commen. ad 2. Hymnum, & Rhenan. in annot. ad Vertull. Hieron. in vita Hilarionis vsurpat pro monumento aut sacello martyri dicato. Spieg.

MARTYREION, templum martyri sacrum, dicatum l. generale. C. de sac. sanct. eccles.

MAS dicitur, quòd fortior ac generosior sit. A mare masculus diminutiuè, qui non potest significantius exprimi & demonstrari, quàm per sexum, dicendo virilis sexus: quæ, quod sit debilior vox ad excludendas fœminas, contra naturam & vim vocis est, vt docet Salomonius in Commentario ad l. Gallus. non temerè dissentiens ab omnium sententia, & in scholis, & iudicijs recepta: nempe ea, tradiderunt, esse eiusdem significationis hos sermones. Stipulari pro descendentib. virilis sexus, & descendentibus per virilem sexum, & descendentib. per lineam masculinam: quòd his casibus veniunt fœminæ ex maribus descendentes, & non masculi ex fœminis. Diuersum autem esse, si dixeris, pro descendentibus masculis, quòd non fœminæ, sed solum masculi continentur. Quod Castrensis quoque locum habere putat, si dixeris, Ex linea, seu de linea masculina. Nunquam igitur, Salomonius ait, fatebor, ex significato verborum, non idem esse dicere, vel stipulari, pro descendentibus, seu liberis virilis sexus, & liberis masculis: imò plenius dicimus, virilem sexum quam masculos. nam solo sexu mares à fœminis discernuntur, & nominantur. Mas enim dicitur, quòd fortior & generosior sit, vt iam dictum est. Tametsi masculus non semper sexus est, sed interdum quicquid vegetum ac robustum est, masculum dicitur. Vide Non. Marcellum. Obseruandum verò, sub masculi vocabulo fœminam nonnunquam contineri, vt not. in c. Rainaldus. & ibi Abbas, de test. Itaq; feudum masculinum, ein Mannlich Lehen/ ad fœminas extendi nequit. Spieg.

MASCVLINVM regulariter concipit fœmininum. l. 1. cum simil. ff. de verb. sig. Sed hæc regula recipit multas declarationes. inter alias limita, non procedere in officijs. ita singu. Bal. in c. ad audientiam. col. 1. in vlt. q. extrà de rescript. ex quo infert, quòd si testator dixit, relinquo fratres meos executores mei testamenti: non intelligitur de sororibus l. cuius bonis. ff. de curat. fur. quia fœmina habet inualidum consilium. Sicut etiam de pupillo dicendum est, qui habet consilium imperfectū. l. vltim. C. de leg. tut. & hoc dictum Bald. pro sing. approbat D. Ias. in l. si quis id quod. in 3. col. in 4. limi. ff. de iur. omn. iudic. vbi latè tractat. istam materiam. & Dec. in l. 2. col. pen. de reg. iur. Ias. vbi putat singul. in l. ex facto. in princ. in penult. colum. de vulga. & pupill. Et ideo dicit alibi elegan. Bald. in l. 1. in vltima colum. C. qui adm. quòd mulier licet affinis, non potest consentire alteri mulieri contrahenti, stante statuto quòd in contractu mulieris requiritur consensus affinis: quia consilium propriè est virorū. de qua vltima decisione scripsi infr. in verb. Statutum requires in contractu. Hinc est, quòd mulieres non possunt esse de consilio, neque interuenerunt in condendis legibus vel statutis: secundum Doct. in l. 1. per illum text. ff. de legibus. vbi etiam Bartol. qui magis in specie colligit argumentum, quod vsus mulierum non inducat consuetudinem: quia lex & consuetudo æquipp. Hem. l. de quib. vbi latè scrib. eod. titul. quod vlt. sequitur. & not. Ludo. Roma. singu. 44. ad hoc. & D. Maria. Soci. consi. 7. nunc quæsitorum, col. pen. vers. circa 1. libr. 1. post Abb consil. 54. attingendo. circa prin. lib. 2. Cott. Adde Tiraquell. commen. in l. connub. gloss. 1. partem primam.

MASCVLINVM comprehendere fœmininum, non est perpetuum, præsertim in pœnalibus & odiosis. Nam in illis regulariter fœmina sub mare non intelligitur, nisi delictum, vel actus sit indifferens, qui æqualiter possit committi per mulierem sicut per virum, quia tunc sub masculo fœmina intelligitur. Qua de re plurib. Bar. in l. 1. de verb. sign. & Iason multo latius in l. à iudice C. de iud. tractant. Spiegel.

MASSA, id est, pila argenti legata, scyphi ex ea facti debentur. Eius causam habes in l. lana. in fin. & l. quæsitum §. illud. de legat. 3. Propriè dicitur farina omnis ad pinsendum macerata, & aqua subacta. Spieg.

MASSA, rudem materiam auri, argenti, æris, significat. l. 10. §. si massa. ff. quibus modis vsusfruct. amit. l. 19. & l. 52. §. si quis massam. ff. de fur. l. 7. §. cùm quis. ff. de adqu. rerum dom. l. 27. in fin. ff. de aur. arg. l. pen. ff. pro soc. l. 3. §. vltim. ff. de rei vindi. l. 88. ff. de leg. 3. l. 44. §. si pocula. ff. de leg. 1. l. 9. §. si quis rem. ff. ad exhib. Briss.

MASSARICIAE, vocabulum è vulgi triuio sumptū, vt pleraq; eius notæ apud doctores reperiuntur. Bartol. dicuntur suppellectilia ad domum pertinentia: quod & alicubi Zas. indicauit.

MASSAS auri olim Romanis Imperatorib. quasdam prouincias pensitare solitas, vir doctiss. Beatus Rhenan. ad Tertull. adnotauit. Sp.

MASTI, fistulæ sunt. Vitruu. lib. 12. Vbi Athenis ex huiusmodi locis & fontibus masti, vsque ad portum Pyrenæum ducti sunt salientes. Varr. de re rustic. papillas vertit, Cassiod. vbera. Dum quanto, inquit pulchrius est, Claudiam aquam per tot sicca montium iuga, lauacris & domibus liquores purissimos, fistularum vberibus emisisse. Alciat. in l. eos qui aquæ. Cod. de aquæduct. libro 11.

MASTLES nuncupatur, ait Rhodigin. qui nil. firmū meditatur, nil stabile: vnum enim dicit, mox aliud facit. Spiegelius.

MASTIGOPHORI, lictores qui virgas in sacris certaminibus ferebant, quibus turbam summouêrent. Arcadius l. vltim. §. 1. ff. de muneribus. Mastigophori quoque qui Agonothetas in certaminibus comitantur, & scribæ magistratus personali muneri seruiunt. Iulius Pollux μαστιγονόμους ferè, à Xenophonte quodam loco μαστιγοφόρους appellari tradit. Hot.

MATARIS teli genus, paulo quam lancea minus: cuius Sisenna apud Nonium meminit, Cæsar lib. 1. de bello Gallico. Et è loco, inquit, superiore in nostros venientes tela conijciebant, & nonnulli inter carros rotasque, mazoras ac tragulas conijciebant. Mazacis apud Hesychium est hasta Persica, cuius tamen formam non exprimunt auctores. Turneb. lib. aduers. 9. cap. 7. Materas in Cæsare legendum censet, ita autem vocabatur iaculum lingua Gallorum, vt scribit Strabo: videri autem potest nomen Gallicum, quo sagittam capitatam hodie appellant.

MATER, quæ quoduis animal partu edit, autor. Nonius. Nostri interdum hoc nomine etiam auiam accipiunt, licet impropriè. Vide Bart. in l. librorum. ff. de verborum signific. Spiegel.

MATERFAMILIAS appellatur ea solùm, quæ in mariti manu, mancipioq;, aut in eius, cuius maritus, manu mancipioq; est. Quoniam non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum venisset. Lege, Vxor iusta. Spieg.

MATERFAMILIAS olim quid à matrona differret, infrà sub voce Vxor explicauimus, nunc autem admonere illud opus est, in Pandectis matremfamil. & matronam pro eadem vsurpari, hoc est pro muliere lecta, pudica & honesta, siue ea vidua esset, siue nupta. placet etiā vt illud

vt illud Festi ad idem tempus pertineat: matronas appellabant eas ferè, quibus habendi stolas ius erat. Sed quod de matrefamil. idem scribit, ad antiquorum consuetudinem referendum esse, posterius eodem loco docebimus. nunc promiscuè verbum vtrunque vsurpari, demonstrandum est. Cicero pro Cælio, Petulanter facimus, si matremfamil secùs, quàm matronarum dignitas postulet, nominemus. Quo in loco matronam omnem appellari Cicero significat, quæ bona & honesta existimatione est. Marcellus in l. probrum, 41. ff. de rit. nupt. Si qua se in concubinatu alterius, quam patroni tradidisset, matrisfamilias honestatem non habuisset. Vlpianus autem in l. sic vxor, 13. ff. de adult. Si modò ea sit, quæ in concubinatu se dando, matronæ nomen non amisit, vtputa quæ patroni concubina fuit. Plautus Cistellaria, Matronæ magis conducibile est illuc: mea Silenium, Vnum amare, & ætatē cum illo exigere, cui nupta est semel. Verùm enim meretrix fortunati est oppidi simillima, Non potest suam rem obtinere sola, sine multis viris. Idem in l. item apud, 15. §. si quis virgines. ff. de iniur. Multo minus, si meretricia veste fœminæ, non matrumfamiliarum vestitæ fuissent. si igitur non matronali habitu fœmina fuerit, & quis eam appellauit, vel ei comitem abduxit, iniuriarum tenetur. Vlp. l. pronunciatum, 47. ff. de verbo. sign. Matremfam. accipere debemus eam, quæ non inhonestè vixit. matrem enim familias a cæteris fœminis mores discernunt atq; separant. proinde nihil intererit, nupta sit, an vidua: ingenua sit, an libertina. nam neque nuptiæ, neque natales faciunt matremfam. sed boni mores. Idem l. 3. in fin. ff. de lib. exhib. Cùm audis, inquit, Matremfamilias, accipe notæ auctoritatis fœminam. Alcia de verb. sig.

MATREMFAMILIAS accipimus eam, quæ vt iam dictum non inhonestè viuit: nec interest nupta sit an vidua, ingenua an libertina, l. 46. §. 1. ff. de verbo. sign. l. 3. §. vlti. ff. de liber. exhib. l. 41. ff. de ritu nupt. l. 29. C. ad l. Iul. de adult. l. 10. ff. eo. titu. l. 15. § si quis virgines. ff. de iniur. Festus tamen lib. 11. hoc nomine eam, quæ vidua est, contineri negat. Cice planè in Topic. Matresfamil. ait esse, quæ in manum conuenerunt, quomodo in l. 1. ff. de concubin. accipi videntur. Eoque matronam matremfamil. differre Gellius lib. 18. cap. 6. tradit, Quòd matrona sit, quæ in matrimonium cum viro quoquomodo conuenerit, Materfam. verò ea sola, quæ in mariti manu mancipioque sit. Quæ eadem verba Seruius in 11. Aeneid. transcripsit. Nonius autem dum hanc ipsam differentiam exponere studet, errore se obruit: nisi ille in posterioribus verbis mendosus est, perinde vti est in eo quod pro matronæ nomine, Marcum Tullium impressi codices scriptum habent. Enimuerò matronam, vt & matremfam. notæ auctoritatis spectatæque honestatis nostri auctores accipiunt. l. 11. ff. de adulter. l. 1. §. omnem. ff. de iniur. l. 1. §. & notandum. ff. de vent. inspic. Id quod Festus quoque lib. 11. significat, cùm ait matronas appellatas eas ferè, quibus stolas habendi ius esset. Vnde Matronalis habitus in l. 15. §. si quis virgines. ff. de iniur. De quo libro 1. Select. antiquit. abundè diximus. Nunc ad matremfamil. redeamus. Matresfamilias certè dici constat, quæ suæ potestatis sunt, l. 41. ff. de his qui sunt sui, vel al. iur. l. 30. §. 1. l. 34. ff. solut. matrimo. Eaque ratione etiam virgo materfamil. appellabitur, si morte patris vel emancipatione sui iuris facta sit, quemadmodum etiam pupillus paterfam. probè dicitur. Quod & Tertullia. in lib. de virginib. veland. ita scribit, Materfamiliæ vocatur licet virgo, & Paterfam. licet inuestis. Briss. & Connan. lib. 8. cap. 3. num. 2. & 3.

MATERFAMILIAS quæ dicatur. Si Nonio credimus, eam duntaxat vxorem matremfamilias veteres dicebant, quæ sæpiùs deperisset. Quo sensu matremfamilias definiuit etiam Festus: Materfamiliæ, inquit, non antè dicebatur, quam vir eius paterfamiliæ dictus esset. Nec possunt hoc nomine plures in vna familia præter vnam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ sine filijs est, appellari potest. Ciceronis tempore hac voce materfamilias latius paululum vsus est populus Romanus: omnesque fœminas quæ in manum conuenerant, matresfamilias appellabant, etiam antequàm peperissent, etiamsi in parentum essent potestate. Hinc illa coemptionis antiqua formula: Vis mihi esse materfamilia? Idipsum testatur expressè Cicero in Topicis: Genus, inquit, est vxor, cuius duæ formæ: vna matrumfamilias, hæ sunt, quæ in manum conuenerunt, altera earum, quæ tantummodò vxores habentur. Eoque arbitror Gellium respexisse libr. 18. cap. 6. cùm ait, matremfamilias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioque esset: quoniam non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum venisset. Denique iurisconsulti non speciei amplius, sed generis loco matrisfamilias vocabulo vsi sunt. Illi enim genere quodam, non in manus solùm conuentiones, aut natales, sed honestatem etiam matremfamilias facere definiuerunt, l. 3 in fin. de lib. exhib. l. 15. §. vndecimo. de iniurijs, l. 46. § primo. & l. 195. §. primo. de verborum signific. Adeò quidem, vt viduas, libertasque patronorum concubinas, puellas, quæ sui iuris sunt, & omnes notæ auctoritatis fœminas etiam matresfamilias appellarent, l. 41. de ritu nupt. l. 4. de his qui sunt sui, l. 30. § primo. l. 34. solut. matrimon. Proinde quis est, qui non intelligat, quam hi inconsultè & iniquè fecerint, qui Nonium, Festum, Gellium, & ipsum etiam Ciceronem ignorantiæ lapsu notare non verentur? Ræuard. Varior. lib. 4. cap. 12. Adde Tiraq. comment. in 4. l. connub. glo. 1. partem 4.

MATER, & materfamilias separantur. Nam eam matremfamilias appellamus quæ sui iuris est, l. pronuntiatio. §. familia. ff. de verb. sig. cùm simpliciter matrem dicimus, eam ad filios referimus, quæ & in aliena potestate, putà patris esse potest, ex Antonij Augustin. lib. sing. ad Modestinum l. 2. ff. de excusat. cuius sententia vera est, quicquid superius ex Old. dixerimus. Prat.

MATER matrima illa dicitur, quæ cùm mater sit, adhuc habet matrem viuentem: sicut patrimi, & patrimes, quorum patres viuunt. Sp.

MATERIA, generaliter dicitur, ex qua aliquid fit, l. 7. §. cùm quis ex aliena. ff. de acqui. rer. dom. Materiam itaque propriè rudem & informem accipimus, & operi faciundo destinatam. Sed & Materiam à Ligno Iureconsulti separant: hoc vocabulo ea, quæ comburendi causa parata sunt, significantes: illo vero ea, quæ ad ædificandum fulciendumque accommodata sunt, l. 55. de legat. lib. 1. l. 12. ff. de vsufruct. l. 167. ff. de verb. sign. l. 18. §. si quis cauerit. ff. de pign. act. l. 45. §. penult. ff. de iur. fisc. l. 14. §. primo. de pericul. & commo. l. 47. ff. de actio. empt. Vnde legata materia nauis, arca, armariumve ex ea factum non vindicabitur, l. 57. l. 88. ff. de legat. 3. Tali certè & perticæ in numerum materiæ rediguntur, l. 56. ff. de legat. 3 l. 168 ff. de verborum signific. Brissonius. Sic Iurisconsf. in l. vrbana ff. de verborum significat. materiam vocat cæmenta, lapides, tigna & cæteras res, ex quibus ædificia fiunt, vt sit sensus, vrbana prædia à rusticis materia, qua res constat, discerni non loco. Donellus de pignor.

MATERIA in l. 198. ff. de verbo. sign. pro qualitate & genere vsus accipitur, vt patet ex l. 166. ff. eo. titu. & l. 16. C. de præd. minor. Brisson. & Conna. libr. 4. cap. 10. nu. 7. Item lib. 4. cap. 11. nu. 7.

MATERIA est, ex qua species fit, & sine qua species esse non potest, l. adeò. § cùm quis. ff. de acquir. rer. dom. Et vbi hæc non est, nec materiatum adesse potest; secundùm Bald. in Auth offeratur. post prin C. de lit. contest. qui allegat l. qui res. §. arenam. ff. de solut. l. quæ situm. §. illud. ff. de leg. 3. Et malè materiatum dicitur, quod compositum est ex mala materia, vt ædes ex lignis non cæsis tempestiuè. Sp.

MATERIA propriè dicitur, ait Nebriss. circa quam versatur faber tignarius, siue lignarius. Paul. de peric. & com. rei vend. l. quod si. Neque materia empta si furto periisset. Alciat. Materia est, inquit, vnde quid conficitur, vt in scypho metallum, in contractu consensus. Substantia, per quam materia in certam speciem deducitur: vt in vasis vel vestibus artificium, in emptionis contractu precium. Forma, quæ certæ illi speciei nomē dat,

Solennitas actui perfecto extrinsecùs accedit: vt authoritas tutoris in pupillorum, agnati consensus in mulierum contractibus. Item materiæ appellatione ligna omnia comprehendi, quod Græci ὕλην, & syluam, & materiam vocent, alij monuerunt. Materia autem omni legata nec arca, nec armarium continetur, l. seruus. 1. ver. de leg. 1. Spieg. Adde Brechæum in l. Carbonum. in tit. de verb. & rer. signifi. & Taboet. in Topico milit. for. & leg. discip.

MATERIA facta, infecta, signata. Vide l. si in rem. §. Octauenus. ff. de rei vend. Sp.

MATERIA, pro tractatu super re, vel facto quopiā. Alb. citat l. 1. ff. si pars hæred. pet. Sp.

MATERIA & causa omnium actionum colligitur partim ex dominio rerum, vel ex iure quod in rebus asseritur, vt in vendicationibus partim ex obligatione dictorum, factorumve. sicut in condictionibus iuxta mentem Imp. in §. omnium. in princip. Instit. de action. Spieg.

MATERIALITER, vt vocant, & demonstrationis solius causa, pleraq; à Iurecoss. poni, adnotarunt Apellus, & Alciat. Hic cap. vlt. 2. Parerg. simili modo declarat interdicta posita: vbi defendit, quod scitu pulchrū est, receptam Doctorum nostrorum, à primæ vocis initio, ad ducendi responsi consuetudinem. Sp.

MATERIAM succidere quantum ad villæ refectionem satis sit. Vide Vlp. l. arbor. ff. de vsufr. Sp.

MATERIARII, à Tertulliano eleganter dicti sunt, adnotante Rhenano, qui negabant Deum: quod tamen nos verè profitemur, omnia ex nihilo protulisse. Sp.

MATERIARIOS dicere possumus eos, quos vulgò hodiè & nostrate lingua Carpētarios nominamus: quos etiā Caius lib. 1. ad leg. 12. Tab. fabros tignarios dicit: sed non eos duntaxat qui tigna dolarent, sed omnes, qui ædificarent, l. ferri. §. fabros, &c. Brechæus. l. tigni. ff. de verb. & rer. sign.

MATERIARI, id est, lignari, & materiam ad muniriones faciendas cædere: Siquidem materia propriè ea vocatur, ligna quæ structuris seruiunt.

MATERTERA matris sororē significat, l. vlti. §. amita. ff. de gradib. & adfin. l. pen. ff. de leg. tut. quasi mater altera, vt Festus lib. 11. scribit. Briss.

MATERTERA magna, auiæ soror est, l. 1. §. 4. & l. vlti. §. matertera. ff. de gradib. Atq; hoc loco obiter Festi verba restituemus, qui vulgò ita habet, Matertera patris & matris mihi magna mater est. cū legendū sit, mihi magna matertera est. Matertera maior, proauię soror est, patris vel matris matertera magna. Maxima rursus abauiæ soror patris vel matris matertera maior, vt in superioribus locis traditur. Briss.

MATHEMATICVS. In tit. de maleficis, & mathematicis, lib. 9. C. Mathematici hi dicuntur, nō qui honestissima mathematum studia docent. sed qui diuinationibus, & aruspicinis homines ludificantur, vt genethliaci, astrologi, Chaldæi. Quorum ars iure nostro improbata est, vt naturas hominum ex vultus inspectione pronuncient. Magicos quoque & Mathematicos Plinius & Cicero impugnant, & de his Vlpia. sentire visus est, cū incantationē, aut imprecationē, aut exorcizationē, nō esse medicinę genera de varijs cognitionib' dicit, tametsi quidā ait, qui hac arte vtentes sibi profuisse cū prædicatione affirment. Nescio tamen qua arte id, quod de Vespasiano (vt legitur) actum fuerit, vt cuidam e plebe luminibus orbato oculos inspuendo pro concione restituerit & crus alterius debile calce contingendo confirmauerit, cùm hæc à Deo, aut Dei nomine duntaxat fieri possint, vt à quatuor historicis, qui facta gestaque Christi scripserunt, memoriæ traditum est. Anch.

MATHEMATICI. Artem mathematicā minus propriè Imp. nominauit artem prædicendi, & quam Persæ Magiam vocarunt. Sic etiam Constantin. infr. in l. etsi, qui eas partes profitentur, Mathematicos dixit, cùm propriè Mathematica vocentur illæ quatuor disciplinæ, Geometria, Arithmetica, Musica & Astrologia: quibus nihil esse illustrius in eodem loco affirmat Cicero. Hæ solæ disciplinæ perspicuè dicuntur, & per demonstrationem percipiuntur, & qui eas profitentur, Mathematici vocantur. Nam Gellius lib. 1. cap. 9. ita scribit, hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί, scilicet ab ijs artibus, quas iam discere atque meditari inceptauerant. Quoniam Geometriam & Gnomonicam, Musicas, cæterasque item disciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit. In ea pariter significatione videtur accipere Iuuenalis Satyra 14.

Nota Mathematicis genesis tua.

Quamuis Ioannes Britannus, quem sequitur Dominicus Nanus Mirabellius, aliter arbitretur. Verùm causæ, cur hæ artes prohibeātur, pulchrè exprimuntur inf. in l. eorum, quæ etiam habetur in Cod. Theod. sub eodem titu. Ferrand. lib. 2. Explicat. in l. 2. de malefic. & mathemat. cap. 14.

MATRICARII in Nouella 13. quæ est de Prætore plebis. Hoc verbum in notis quibusdam vetustis ad Iuliani Patricij Epitomam sic expositum inueni, Matricarij dicuntur illi quos videmus ad incendia currentes & portantes spongias cum ferramentis, & alia per quę possunt de pariete in parietem transire & ita incendium extinguere. Briss.

MATRICES aquarum, Alberic. indicat pro fistulis poni, in l. eos. C. de aquæduct. lib. 11. Erant etiam matrices libelli, in quibus Cæsareo fisco pensitantes descripti continebantur. Habebāt & nomina militum inscripta matrices, siue matriculæ, per diminutionem. cuius vocis frequens est mentio in posterioribus lib. C. Vide & matriculariorum vocabulum. Præterea matrices, vrbes Latinè dicuntur, quas Græci Metropoles appellant. Quinetiam matrix, vterum, & quod Græci μήτραν vocāt, significat. Item nutricem pullorum, apud Colum. Et generaliter quamcunque educatricem. Item coturnicum ducem, quem Græci ὀρτυγομήτραν appellāt, transtulit Gaza matricem. Vide Alciat. in l. eos qui aquæ. C. de spectaculis, lib. 11. Sp.

MATRICIDA, Orestes, qui flammeus & excandescens emancipatam & addictam Egisthi libidini matrē Clytemnæstram cum Aegistho, qui patrem Agamemnonem obtruncasset, furialiter interemit. Pius appellatus quod patris necem iustè sit vltus. Ioan. Bapt. in comment. Panegyric. Sidon. Apollon. &c.

MATRICVLA pro catalogo, descriptione, indiceq; ab Impp. vsurpatur, l. 3. de agentib. in reb. lib. 12. C. l. 13. C. de aduoc. diuers. iudicior. l. 1c. de cohortalib. libr. 10. C. l. pen. & vlt. C. de commeatu lib. 12. Matriculæ militares pro numeris, l. 16. C. de re sta. milit. vtitur hoc verbo Modest. in Epitom. de re milit. Matricularij, Oeconomi Ecclesiarum appellantur, quos nunc *Marguilliers* vocamus. Aimonus Monach. lib. 4. de gestis Francor. cap. 33. Prædia verò tam innumera fratribus in eodem loco Deo famulantibus, siue matricularijs ecclesiæ contulit, vt deuotio animi eius plurimis admirabilis esset. Et in libro veteri formularum: Nos in Dei nomine Matricularij Sancti Martini, dum mane ad hostia ipsius ecclesiæ obseruanda conuenissemus, ibi infantulum sanguinolentum inuenimus. Briss.

MATRIMONIA secundùm naturam esse, ostendit Lex, NON MOECHABERIS, vt vnusquisque habeat suam, retineaturque in voluptatibus modestia quædam & certitudo. Vagi enim concubitus, incertam facerent de sobole opinionem, eleuarentq; curam alendi partus. Oldend.

MATRIMONII contractus, inter omnes longè est saluberrimus, quo solo humanū genus (quoad Deo placuerit) pulchro conseruatur ordine ac propagatione. Proinde nulla res est, in quam legislatores, iuris singularis beneficia tam liberaliter contulerint, atq; hæc matrimonialis: omnem captantes occasionem, vt huic sacrosancto contractui nihil obstaret, ad replendas ciuitates liberis hominibus. Old.

MATRIMONIO quantum tribuerint olim, Lex 12. Tabularum ostendit, quæ cœlibem vitam prohibet, nuptiasq; præcipit, secuta Platonem qui à trigesimo anno

anno vsque ad annum trigesimumquintum ducendam esse vxorem putauit, alioquin puniendum esse matrimonij contemptorem. Et cùm hæc lex à quibusdam iniquitatis incusaretur, responsum est à Censoribus: Naturam sicut nascendi: ita gignendi procreandique legem præscribere. Rectè quidem illi. Nam naturæ autor Deus, creato homine dixit: Crescite & multiplicamini. Oldend.

MATRIMONIVM appellatur viri & vxoris coniunctio. l. 1. §. 1. ff. de iustit. & iur. Ex eo autem dictum quibusdam videtur matrimonium, quòd propterea nubat mulier, vt mater fiat, quemadmodum Augustinus lib. 19. contra Faustin. scribit, quod & Accursius docet matrimonium ideo dictum esse quasi propterea nubat mulier vt mater fiat: At Gregorius in c. vltimo, de conuersione infidel. datum hoc laboribus, quos in partu mulieres sufferunt, tradit, vt ab ipsis potiùs, quàm viris, eorum coniunctio nomen accipiat. Brisson. Infans enim materno magis indiget solatio quàm paterno, & matri in partu dolorosus, & post partum laboriosus existit, c. secundo, de conuers. infidel. Abbas Panormita. quasi matris munium, id est, officium ineptissimè dici putauit. Rectiùs Aulus Gellius libro 17. capit. 6. Enimuerò (inquiens) idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt matronam dictam esse propriè quæ in matrimonium cum viro conuenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiamsi sibi liberi nondum nati forent, dictamque ita esse à matris nomine non adepto iam sed cum spe, & omine mox adipiscendi: vnde ipsum quoque matrimonium dicitur: De quo latiùs Connanus libro 8. cap. 3. nume. 1. Quandoque Matrimonium significat rem relictam à matre, sicut patrimonium rem relictam à patre, Suetonius in Augusto, cùm plerique equitum attento bellis matrimonio spectare ludos è quatuordecim non auderent, &c. vbi Matrimonium interpretatur Connanus bona materna, libr. 3. cap. 2. nume. 8.

MATRIMONIVM [illegible]

MATRIMONIVM dicitur à Iasone contractus bonæ fidei in §. fuerat. Instit. de act. prætereà species seruitutis est, l. 1. ff. de lib. hom. exhib. Et propriè quòd dura sit seruitus dicit Bald. in l. bonæ fidei. ff. de reb. creditis. quia maritus non dicitur habere plenam sui corporis potestatem, c. diuersis. ext. de cler. coniugat. Sp.

MATRIMONIVM hominum longè aliud est quàm brutorum coniugium: vt Dionysius Halicarnass. inquit, [Greek text illegible], &c. Balduin. titu. de iure nat. gent. & ciuil.

MATRIMONIVM aliud iustum est, aliud iniustum. Iustum quidem, quod iure & licitè, iniustum verò quod iniustè in fraudem legum Romanarum contrahebatur, &c. Ræuard. l. nuptias non concubitus. ff. de reg. iur.

MATRIMONIVM putatiuum dicitur, quando seruus cum libera, vel libera cum seruo, vel consanguinei ignorantes in gradu prohibito cõtrahunt matrimonia. Nam comperto errore, comperto impedimento, iam matrimonium diremptum est: vnde dicitur matrimonium putatiuũ, sicut homo pictus, vt Zasius noster tradidit, in iam allegato §. Inst. de action.

MATRIMONIVM, coniugium, connubiũ & nuptiæ, pro eodem ferè vsurpantur. Matrimonium, vt diuo Augustino placet, dictum est, quòd fœmina ob id potissimùm nubere debeat, vt mater fiat. Matrimonij vocem latiùs patere, quam matrimonij sacramentum, Theologi demonstrant. Constat autem matrimonij institutionem omnium antiquissimam esse, & Deum autorem referri Gen. 2. Prætereà negotium matrimoniorum, atque fata pendere à Domino, & promoueri. Gen. 24. Sp.

MATRIMONIVM [illegible]

MATRIMONIVM, dos, & dotis actio potest esse sine copula carnali, vt vxor virgo sit, l. denique Cinna. & l. seq. ff. de rit. nupt. Accedit hoc ad religionem nostram. Oldendorp.

MATRIX Ecclesia, quæ dicitur matrix: quia sicut mater generat: sic & illa regenerat per baptismum. Dicitur maior, & baptismalis Ecclesia, glo. in Clem. 1. de senten. excommunicatio. Io. Bello. Etymol.

MATRONA, inquit Festus, cui ius erat stolæ ferẽdæ. Cic. Philipp. 2. Sed citò Curiæ interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, & tanquàm stolã dedisset, in matrimonio stabili & certo locauit. Hot.

MATRONA Rectè reprehensus est inquit Conna. lib. 8. cap. 3. nu. 2. Helius Melissus, qui Matronam definiebat esse, quæ semel peperisset, matremfamilias quæ sæpiùs, vt Sus quæ semel procreasset procetra, quæ iterũ & sæpiùs scropha nominaretur.

MATRVELIS, ex matris meæ fratre natus. Marcianus l. 1. ff. de leg. Pomp. de parricid. Si quis patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, sororem, patruelem, matruelem occiderit, &c. Hot.

MATVLA vasis genus est, ad vrinam & aquam tenendam. Proinde mundo muliebri continetur, vt scripsit Vlpianus in l. argumento. §. mundus. ff. de aur. & argen. l. alio nomine matella & matellio dicitur. Plautus in Amphyt.

Nec tu postulas matellam vnam tibi aqua infundi in caput

Martialis:

Dispeream si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es.

Inde à matula fit diminutiuum matellio. Varro de vita patrum: Postulasset Trulleum, matellionem, peluim. & de his etiam diximus suprà in dictione Argento facto. & in dictione Scaphia. & meminit etiam Pompo. secundùm eam lectionem quam nos restituimus, in l. etsi non sunt. §. 1. ff. de auro & arg. leg. Corra.

MATVRA mulier non dicitur, quæ minor est 12. annis, l. cùm hic status. §. si quis sponsam. ff. de donat. int. vir. & vxor. Sp.

MATVRARE, non est abbreuiare, sed accelerare, ita vt adhibeatur industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. Cętera apud Ferrarium in §. his igitur. Inst. de iust. & iur. Sp.

MATVRE fieri dicitur, iuxta sententiam Cæs. Augusti, quod nec citiùs fit, nec seriùs, ita vt per hæc (vt ipse dicere solebat) tarda acceleratio exprimatur. Id quod Seruius & Donatus super Aeneide Virgilij, & alij tradiderunt. Hoto. & Bald. sentit in l. 2. §. si quis tamen. ff. si quis cautionem. Sp.

MATVRI fructus propriè dicuntur, qui neque crudi, neque mites, neque caduci, neque nimiùm cocti, sed in tempore temperati proueniunt, vt in l. Iulianus. §. si fructibus. ff. de act. empt. §. is verò ad quem. Insti. de rer. diuis. Spieg. Quare hoc scias (maturè dictionem) semper properationem quandam habere in se, modò tamen remissiorem, modò cõcitatiorem. remissiorem: vt quando Virgil. inquit,

cœlo properanda sereno
Maturare datur.

vehementiorem, cùm inquit,

Maturate fugam.

quamuis aliter exponat Sipontinus. quem meritò irridet Doletus. Vide Gellium lib. 10. cap. 11. Macrob. libr. 7. cap. 8.

MATVRISSIME, quo superlatiuo vtitur Papinianus in l. aliquando. de offic. procons. tardissimè opponitur,

nitur. Dicitur etiam maturimè, per contractionem, celerrimè. Sp.

MATVRVM, item Maturitas, per translationem de alijs quoque dicuntur, vt maturus homo, maturum [illegible] viro virgo, apud Gellium: maturitas mentis [illegible] autem maturi viri iudicium colligit [illegible]

MAXIMA capitis diminutio. Vide, P[illegible]

MAXIMA munera quæ sint, vide C. de veteran. libro 12.

MAXIMAE & grauissimæ vsuræ appellatione centesimam nostri significât, l. qui sine. ff. de neg. gest. l. non existimo. ff. de admi. tut. Vlp. autem in l. tutor qui repertorium. §. idem solent. ff. eo. tit. grauissimam eam appellat Hotom. lib. 1. de vsur. cap. 7.

MAXIME, dictio implicatiua casus etiam non expressi, vt in l. sunt qui. & l. cùm ex causa. ff. de re iudi. de eius efficacia cũ Alb. tum interpretes, multa, quæ grammaticos latent: vt vocum magis, quàm rerum significationis peritos. Porrò glo. in l. mox citanda, indicat hoc verbum maximè, aliquãdo abundare in iure. allegat bonum tex. in l. fi. §. fi. C. de testam. manum. cùm dicit, maximè propter libertates. quoniam propter nullum alium casum quàm libertatis ea Imperatoris prouisio inuenta est. Vide Zasium in l. 1. §. quæsitũ est. ff. quod legatorum. Spieg.

MAXIME, vox hæc plerumque ita accipienda est, non quasi aliàs idem sit, sed quasi aliàs idem non sit. Et idem valet quod vtiq;, veluti in l. 9. ff. de vsucapio. Vsucapiuntur res maximè corporales. Quod non sic accipiendum est, quasi etiã incorporales vsucapi possint. Hoc enim a iuris ratione alienum est, sed quasi corporales solæ. Sic & in l. 3. ff. de concubin. Ingenuam in concubinatu esse posse traditur maximè eam, quæ obscuro loco nata est, vel corpore quæstum fecerit: vbi maximè eam, pro, eam demùm dictum sequentia verba declarant. Alioquin si honestæ vitæ & ingenuam mulierem in concubinatu habere maluerit, sine testatione hoc manifestum faciente non conceditur. Similiter in l. 1. C. an seruus ex suo fac. Ceditoribus, ait Imp. qui tibi in seruitute mutuam pecuniam crediderunt nulla aduersus te actio competit, maximè cùm tibi peculium non esse legatum proponas. Maximè: nam si peculium legatum proponeretur, contra esset dicendum, l. 2. §. per contrarium. ff de dote releg. Idem ipsum Petrus Faber singularis vir ingenij & doctrinæ, dum hæc commentarer, appositissimo exemplo mihi confirmauit, ducto ex l. 12. §. si in agro. ff de fund. inst. vbi vestigatores & canes, & cætera ad venationem necessaria instrumento agri contineri Vlpia. tradens Maximè. addit, si ager ex hoc reditum habuit: qua de re Paulus in l. 22. eodem titu. & lib. 3. Sentent. tit. 5. agens retia apraria & cætera venationis instrumenta ad instrumentum fundi pertinere ita definit, si quæstus fundi ex maxima parte in venationibus consistat. Sic etiam, vt hunc locum concludam, vox Maximè interpretanda est, in l. 37. §. pater. in fin. ff. de legat. 3. & l. 2. §. illud. ff. de hæred. vendit. & l. 4. C. de pact. conuent. & fortè in l. 41. ff. de re iudic. l. 5. §. penul. ff. de doli except. B iss.

MAXIMVM est, quo maius colligi non potest, glo. in l. qui sine. ff. de negot. gest. Sp.

MAXIMVM remedium dirimendarum litium, est iurisiurandi religio. l. 1. ff. de iureiur. Caius ait. Est autem hodiè multis in locis duplex error in deferendo iureiurando. Cuius causam ipsissimam Oldendorp. demonstrauit in de Probationibus dictorum, factorumq;. Spieg.

M E

MEA memoria, memoria tua, hoc est, quantum meminisse possumus. Bar. in l. fi. ff. de alimen. leg. dicit: Memor quis esse præsumitur eorum, quæ aliàs sciuit. Quam quàm aliud est meminisse, aliud scire. Meminisse enim, Seneca ait, est rem commissam memoriæ custodire. At contrà, Scire, est sua facere quæque, nec ab exẽplari pẽdere, & toties ad magistratum respicere. Sp.

MEA pecunia, pro mihi debita. Alberic. allegat l. si & me, & Titium. ff. si cert. peta. l. eius qui in pecunia. eo. tit. & l. 1. quod cum eo. Sp.

MEA res ampliùs quàm semel esse non potest, sæpiùs deberi potest, l. & an. ff. de exceptione rei iud. Sp.

ΜΗΧΑΝΙΚΗ τέχνη dicitur esse habitus ad faciendum aliquid vera cum ratione idoneus. Connan. lib. 2. cap. 8. nu. 10. Item: Authore Io. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Heroinum lib. 1. Ars Mechanica bifido secatur discrimine, in rationalem atq; chirurgicen. Chirurgice est mangonaria per quam vi tractili & attractoria grauia pondera tolluntur in sublime. est quoq; mechanopoëticè antlijs aquas hauriens, est & organopoëticè, quæ poliocretica, hoc est oppugnacula, propugnaculaque adfabre fabricat. est thaumaturgicè horologia, Cucurbitulas cute cæsim scarificata, sanguinem exugentes, hydraulica & id genus reliqua stuporem incutientia præparans. Reperitur & sphæra par ei qualis Archimedis orbis ille notissimus. Mechanemata igitur machinationem vertes: ita Græci scribunt μηχάνημα. machinarum faber μηχανοποιὸς appellatur.

MEDICARI autem Græci dicunt φαρμακεύειν: quod pro hac significatione familiare est Hippocrati. Is libro 1 Aphorismorum [illegible] &c. [illegible] sic enim φαρμακεύειν Galenus in Hippocratem interpretatur. Et idem Hippocra. lib. 4. aphoris. [illegible] &c. vtero gerentes medicari oportet: id est, medicamento purgante vti. Brechæus in l. qui venenum. in tit. de verb. & rer. signific.

MECHANICVS, opifex eorum operum, quæ ingenio simul ac manibus fiunt, ἀπὸ τῆς μηχανῆς, quod inuentionem significat. Mechanica ipsa ars est; cuius partes Politianus in Panepist. enumerat. De Mechanicis habes in Authen. de non alien. & C. de excusat. artific. lib. [illegible]

MECVM [illegible] quemadmodum frequens est reperire apud [illegible]

[illegible] remedio, pro opem ferre temperamento [illegible]

[illegible] vocabulum, quæ in [illegible] legimus: vt vis, fama, dolus [illegible] venenum [illegible]

MEDIA via consilium capiendum, non solùm politici, sed & iureconsulti tradiderunt [illegible] rerum domin. vbi Caius & ipse hanc distinctionem sequitur. Accurs. in §. cùm ex aliena. Institu. de rer. diuisione. At non tamen eam sententiam, quæ media est, sed quæ grauioribus & melioribus rationibus nitatur, Iuris Pontificij interpretes rectè scribunt in c. 1. de consti. Verùm si media sentẽtia iustior & æquior fuerit, in eam ibimus vt Iustinianus d. §. cùm ex aliena. Sic & apud Liuium libr. 26. P. Valerij Flacci sententia contra P. Cornelij Asinæ, & Q. Fabij Maximi, quòd media esset, præualuit. Sic & apud eundem libro 36. in Medioneorum consilio Clyti sententia, quæ media fuit, accepta est vt & senatus libr. 31. Consulibus dissentientibus, de tertia illius pecuniæ pensione, quam priuati M. Valerio, & M. Claudio conss. in bellum Punicum mutuam dederant, quod medium inter vtile & æquum erat decreuit. Qua de re non contemnenda notauit Ferrandus Abducensis in d. §. cùm ex aliena. Institut. de rerum diuisione.

MEDIAE iurisprudentiæ appellatione, Viglio videtur potiùs significari prudẽtum interpretationes, quas communi nomine ius Ciuile nominamus. Accursius autem mediam iurisprudentiam id ius intellexisse arbitratur, quodcunque fuit, quod post 12. Tab. & ante Principum constitutiones est editum. §. & hæc quidem. Inst. de legit. ag. suc. Sp.

MEDIANVM vocabulum, in l. si verò. ff. de his qui deiecerunt. Budæus accipit pro mediano cubiculo cœnaculi: id est, superioris membri domus, quod inquilini

Roma

Romæ habitare solebāt, quasiq; corpusculum suis quoque membris cōstans, cubiculo, ex hedra, cellula, & huiusmodi cubiculi appendicibus. Medianum item pro medio idem indicat architectonicum verbum esse. vt apud Vitruuium medianæ columnæ ab angularibus distinguuntur, & medianæ testudines. Sp.

MEDIASTINI opera fungi, apud Vlpia. l. 1. ff. naut. caup. stab. Sp.

MEDIARE, & Mediator, quibus interpretes, & vulgus causidicorum vtuntur, barbara sunt vocabula. Sp.

Media res vocatur, quæ quasi interponitur, & interijcitur media veluti, si petis a me fundum, & transigimus. vt illum tibi habeas, & des mihi summam decem aureorum, ea summa dicitur media, quòd ea mediante, vt vulgò loquuntur confecta est transactio. Conna. lib. 5. cap. 6. nu. 4.

Media verba. Suadere, inquit Vlpia. τῶν μέσων est, l. 1 §. 1. de ser. corrupt. μέσα seu media verba dicuntur, quæ communem, aut bonum aut malum, honestum aut turpe, prosperum aut calamitosum, habent significationē. Quod genus sunt: tempestas, dolus, l. 1. de dol. facinus, & apud Metellum. vt Aul. Gellius animaduertit. honor. Sic Donatus. an Aemilius Asper. ornatus. τῶν μέσων est. ad decus, & ad turpitudinem. Seruius Martus. Ars τῶν μέσων est. Rursus, piare τῶν μέσων est. Iterum, fatale τῶν μέσων est: & quarto, fluere τῶν μέσων est. & quinto denique. Monstrum τῶν μέσων est: dictum à monstrādo. Cuit. lib. 3. [illegible] cap. 11. tomo 1.

MEDIASTINVS seruus, & ordinarius opponuntur in l. 15. §. Prætor ait. ff. de iniur. Et Mediastinus & artifex in l. vltim. ff. de oper. seru. Mediastini autem dicebantur vilissimi balnearum atq; ædium ministri, qui in medijs ædibus ad omnia obsequia præsto erant, nullo ordinario ministerio fungētes, vt Porphyr. & Acron ad illum Horatij versum adnotant,

Cùm Mediastinus tacita prece rura petebat.

Et Nonius Marc. qui Lucilij & Catonis testimonia aduocat. Priscianus etiam in libro de 12. carmin. Mediastinus quoque, ait, inde videtur componi, qui medias partes balnei tenet. hoc est in medio [illegible] stat. Vsus est hoc verbo Cicer. in Catilin. & Plin. l. [illegible] cap. 1. Briss. Connan. lib. 2. cap. [illegible] nu. 4

MEDICAMENTVM, quo homines & cæteræ animalia curantur. Non tamen etiam venenum est. Vlpia. distinguit & protulit in l. 4. ff. fin. regun. Mala, inquiens, medicamenta & venena veniunt quidem in hoc iudicium, sed iudex omnino interponere se in ijs non debet: boni enim & innocentis viri officio eum fungi oportet. Tantundē debebit facere in libris improbatæ lectionis, magicis fortè, vel similibus: hæc enim omnia protinùs corrumpenda sunt. Sp.

MEDICAMENTARIVS, in Cod. Theodosiano, qui malo medicamēto aliquem potionauerit, adnotauit Alciat. lib. 2. Parer. Sp.

MEDICA potest esse mulier. Imp. in l. 1. C. de commu. seruo. manumi. §. ne autem. Sp.

MEDICI qui sint, Bart. non inscitè tradit in l. 1. ff. de var. & extraord. cog.

MEDICINAE tres sunt partes, inquit Corn. Celsus in præfat. primi libri. nam vna est quæ victu, altera quæ medicamentis, tertia quæ manu medetur primam διαιτητικὴν, secundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominarunt. Itaque medici nomine Iurisconsulti vulgò chirurgos etiam intelligunt, vt apud Vlpian. in l. 4. in fi. ff. ad leg. Corn. de sicar. Medico, inquit, qui virilia exciderit, capitale erit. idem in l. qua actione. § vlti. ad leg. Aquil. Si medicus seruum imperitè secuerit. φαρμάκῳ verò significat in l. sequēti, vbi Caius de medico loquēs. Idem iuris est, inquit, si medicamento perperam vsus fuerit. Vlpianus in l. 3. ff. de extraordin. cognit. Si medicus cui curandos suos oculos commiserat. Hotomannus.

MEDIETATIS vocabulo, quasi timidè vsus sit Cicero, Insulanus obseruauit. cuius ille verba refert ex lib. de vniuersitate. Dimidietatem nihil esse, & alij monuere. Sp.

MEDIIactus homo ab Imperatore appellatur, seruus neque magnæ alicui curationi præpositus, qualis est dispensator vel atriensis: neq; vilissimo muneri destinatus. qualis est mediastinus, aut scoparius: sed mediæ inter illas functiones curationi alicui præfectus. in §. 5. de iniur. Hot. vide [illegible] tit. de iniurijs.

MEDIMNVS, medios [illegible] continet. Modium conficiunt sextarij sedecim. Sextarius, quinæ denæ vnciæ: sic dictus, quòd sit sexta pars congij. Ex Alc. Sp.

MEDIOLANENSES. In vsibus feudorum libr. 1. extat titulus, De vsu Mediolanensium, &c. Stephanus Byzantius, excellens chorographus. Μεδιόλανον, ait, πόλις Ἀκυιτανίας, καὶ οἱ οἰκοῦντες Μεδιολάνιοι, καὶ πόλις Ἰταλίας ἐπιφανεστάτη. id est, Mediolanū ciuitas Aquitaniæ, & incolæ Mediolanenses, & ciuitas alia Italiæ clarissima. Hæc verò ciuitas cisalpinæ Galliæ metropolis, populi multitudine refertissima est, dicta à sue mediatim laniata, vt in quadam epistola nona, apud Ambrosium legitur. Et secundùm eam ipsam Mediolanenses in præsenti titulo dicuntur.

MEDIOXVMIDI vocātur potestates mediæ. de quibus hæc Lucius libro de dogmate Platonis. Deorum Plato trinas nuncupat species, quorum est vnius summus primus, & solus ille, vltramundanus, incorporeus. quē patrem & architectū huius Diui orbis esse dicunt. Aliud est genus, quale astra habent, cæteraq; numina, quos cœlicolas vocant. Tertium habent, quos Medioxumos Romani veteres appellant, quod ex sui ratione & loco & tempestate. dijs summis sunt minores. hominum naturâ profectò maiores. In hanc sententiam Seruius libro 8. Aeneid. Herculem communem Deum dixit vtriusque naturæ medium. Et inter mortalitatem & diuinitatem esse numina aliqua tantùm cœlestia, aliqua tantùm terrestria, aliqua media, quos Deos Apuleius Medioxumos vocat. Plautus nominat Deos summos medioxumos, patellarios. Sunt qui semones hos medios velint. Super his hæc Placiades: Semones dici voluerunt deos quos cœlo nec dignos ascriberent ob meriti paupertatem, sicuti Priapus Hippo, Vertumnos, nec terrenos eos deputare vellent pro gratiæ veneratione, sicut Varro in Mystagoræ libro ait: Semonéque inferiùs derelicto, deum de pinnato attollam, orationis eloquio, &c. Plura de his vide in Ioan. Bapt. cōment. Epist. Sidon. Apollin. ad Faustum Papam, lib. 9.

MEDITVLLIVM, non medium terræ dicitur, inquit Festus, sed procul à mari. quasi meditellium, ab eo quod est tellus. Cicero in Topicis scribit, tullium, in hoc verbo extensionem esse vocabuli, nihil significantem.

MEDIVM propriè dici, quod dimensum æqualiter ab extremis distet, vt Aristoteles in Ethicis distinit, idque contractiore vocabulo.

MEDIVM dicitur etiam, quicquid inter duo extrema est, etiamsi non æqualiter distet. §. adiectio. in l. 3. ff. ad l. Corn. de sicar. Seneca Episto. 118. Id medium atque indifferens, ait, vocamus, quod tam malo contingere, quàm bono potest: tanquam pecunia, forma, nobilitas. Medium quoque vsurpatur pro manifesto & certo. Vnde dicimus, rem in medio relictam, super qua nondum constitutum est. Sed & medium pro tertio, quòd quædam contraria habet, etiam in iure nostro intelligitur, vt inter esse meum, & esse tuum, esse Caij, vel Titij, l. sed & si possessori, in princ. de iureiur. l. si inter me & te. de except. rei iudic. Inter adsensum, & contradictionem, patientia, l. 1. §. scientiam, de tribut. act. inter delicatè progredi, & diplomate vti, est maturare. l. continuus. §. 1. de verbor. obligat. Inter donatum & commodatum, precarium. argu. l. 1. de prec. Inter sacrum & profanum, sanctum. l. sacra. de rerum diuis. Inter liberum, siue ingenuum, & seruum, libertinus. l. manumissiones. de iust. & iure. Inter venēnum bonum. & venenum malum, amatorium. l. eiusdem. § 1 vbi Bar. de sicar. Inter negligentiā crassam, siue nimiam securitatem, & delatoriam curiositatem, scientia. l. nec supina. de iur. & fact. ignor. Inter bonam fidem, & malam fidem, dubietas. glo. § genera. l. 3. de acq. poss. Ex Apello. Spieg Circa verò extrema sciendum est, quædam esse locorum, quædam temporum, de qui-

de quibus Corasius in §. publico, nume.7. in rubric. de seruitut.

MEDIVM ingenium, hoc est, mediocre, vel vtrique sententiæ fauens æquè.

MEDIVM responsum, pro dubio. Maximiliani aulici vocabant, Steffan Mosers bescheyd.

MEDOGRAMMATEI sunt, quos scribæ consulebant. Nám μεδ... significat Suidæ. Alc. C. de tabul. scrib. & logograph. lib. 10.

MEDOGRAPHIA, id est, litera. Inde Medographus, id est, medicinæ scriptor. sic accipitur. C. de tabul. scrib. &c. lib. 10.

MEI vsus causa paratum, vt intelligendum sit. Iurisconf. declarat in l. cùm in testamento. ff. de aur. & arg. leg. Sp.

MEIDIAO. Vide Catamidiari.

MEL, notæ significationis. Vlp. Si reditus ex melle constat, etiam aluei apesq; continentur. Vide Forcat. in suo penu Iuris Ciuilis, cap. 22.

MELANCHOLICI sunt, qui morbis Melancholiæ, id est, atræ bilis vexantur: Melancholici item dicuntur manici & maniaci: quem enim nos furorem dicimus, Græci Melancholiam vocant. Cicero Tuscul. 3. Græci autem maniam vnde appellent, non facilè dixerim: eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quàm illi. Hanc enim insaniam, quæ iuncta stultitiæ patet latius, à furore distinguimus.

MELEPHEBVM pubertati proximum Censorinus vocat.

MELINVM, coloris species, cuius meminit Paulus in l. quæsitum. de leg. 3. Vide Hermol. in glo. in Plin. Item vbi nascitur, Ruellium: qui simul, quid Melinum oleum sit, explicat. Sp.

MELIOR conditio adferri videtur, si priori precio aliquid additum sit: aut si persona emptoris melior, vel solutio precij commodior obuenerit. Et generaliter, si quid acciderit, quod ad vtilitatem vēditoris pertineat, l. eum qui. §. vlt. cum l. seq. ff. de in diem addict.

MELIOR conditio, quod ad pactum addictionis in diem attinet, adferri videtur, si pretio quid addatur. Sed etsi nihil pretio addatur, solutio tamen offeratur facilior pretij, vel maturior, vel locus oportunior soluendo pretio dicatur, vel si persona idoneior, vel quæ leuioribus conditionibus emat, & satisdationem nullam exigat, melior conditio adferri intelligitur. l. 4. §. vltim. ff. de in diem addi. & omninò quidquid ad vtilitatem venditoris pertinet, pro meliore conditione haberi debet. Briss.

MELIORAMENTA & meliorationes dicuntur ea, quæ emphyteuta in re ipsa habet, & percipit pro suo iure emphyteutico, vt in l. vltim. C. de iure emphyteut. Inde, quod agri vectigales solebant sumptu ac opera conductorum, ad meliorem frugem reduci ea spe, quòd ad vtilitatem suam & suorum semper essent illis vsuri. Oldend.

MELIORARE, pro meliorem & fructuosiorem efficere. Vlp. l. 13. §. 5. ff. de vsuf. Si quidē vsufructuario permittitur meliorare proprietatem Hot.

MELIORASCERE, crassescere, solidescere, lapidescere h..bescere, nullis autoribus olim plus, quàm Plinio auunculo, & Columellæ fuerunt familiaria verba, teste Insulano. Sp.

MELIVS æquius, formula erat iudicij rei vxoriæ, quæ soluto matrimonio repetebatur. Cicero lib. Offi. 3. Reliquorum autem iudiciorum hæc verba maximè excellunt: in arbitrio rei vxoriæ, melius æquius. In Top. In primisq; arbitrio rei vxoriæ, in quo est quod æquius melius. Iauolenus l. pen. §. vlt. solut. matr. Quia nec melius nec æquius esset, quod exigere vir ab vxore non potuisset, &c. Proculus l. 82. ff. de solut. Nec melius nec æquius esse existimarem eum fundum Seiæ reddi. Hotomannus.

MELIVS fieri non videtur, quod contra domini voluntatē fit: vt rectè ex Celsi responso colligitur, l. quamuis. ff. de vsufruct. Sp.

MELLOPROXIMVS, in poster. Iustiniani libris est, qui se cū proximo scrinij sacri exercebat, curamq; cum eo gerebat, velut subadiuua. Alciat. in l. peculiari. C. de de prox. sac. scri. lib. 12. deducit à verbo μέλλειν, quod exercere significat. vel à μέλω, quod curæ esse denotat. Sic dicitur primarius à secretis, hoc est, summo Cācellario proximus. Cuiacius verius putat Meloproximum dici, qui sequenti anno futurus est proximus. Prat.

MELLOPAIS Græcis dicitur Puer, qui ætatis progressu annum decimum attigit. Brechæus in l. pueri. in tit. de verb. & rer. signif.

MEMBRANA, tenuior animalium pellis: Corium verò, crassior. quæ vulgò pergamena virginea dicitur. Obseruandum tamen, quod hodiè in membrana, quæ pergamentum vulgò à nostris dicitur corruptè: vel in charta, quæ papyrus dicitur seu papyrum, omnia instrumenta scribuntur: quanquàm iniungi etiam notarijs tabellarijsque solet in ipso sacramento secundùm Specular. vt instrumenta in membranis conficiant, quod & ipsa formula, qua hodiè sacri palatij Comites à principe constituuntur disertè cauet: & ego subinde vti soleo, sed tamen ex eo, teste Viglio in commentarijs in §. nihil autem interest. Institut. de test. ord. non læduntur partium iura: etiamsi ad memoriæ custodiam hoc proficiat, cùm materia sit durabilior. Extat Iustiniani Nouella constitutio, tabellionibus præscribens, quibus vti chartis debeant, cuius tamen nulla est hodiè obseruatio. Sp.

MEMBRVM, pro cubiculo, siue parte ædificij apud Vlpian. de manumiss. testam. l. si ita fuerit. §. Idem quæri potest, inquit, & si fabris duobus, vel pictoribus si membrum depinxissent, vel fabricassent nauem. Vulgati codices corrupti, non membrū, sed templum habent. Quin & partem domus Columella, cum Plinio Iuniore, & Apuleio, membrum nominant. Vide Catanæum Comment. 2. qui aliud exemplar secutus, Iurisconf. verba sic citat. Et Vlp. de manum. testam. Quæri, inquit, potest, si fabris duobus, vel pictoribus templum, vel membrum depictum esset. Sp.

MEMORIA est, Cicero inquit, per quam animus repetit ea quæ fuerūt. Idem bona memoria, dixit ad Attic. lib. 8. Sola præterita esse subiecta memoriæ, Themistius ostendit libr. 1. cap. 3. de Memoria. Eleganter dixit Imp. C. de vet. iur. enucl. Memoriam omnium habere, potiùs est diuinitatis, quàm humanitatis. Sp.

MEMORIA mortuorum damnatur eorum, qui maiestatis & perduellionis criminibus post mortem arguuntur, l. 32. §. si maritus. ff. de dona. int. vir. l. 6. §. quod si quis. ff. de iniusto rup. l. 78. in fi. ff. de legat. 2. l. 2. C. de testam. man. Briss.

MEMORIALES, inter antiquarios censeri posse, eruditus Iuriscōs. Anglebermæus existimat. Quære, Antiquarij. Sp.

MEMORIAM hominum excedere. Quære Tempus quod excedit.

MEMORIAM retractare in l. 2. ff. ne de statu def. est de statu defuncti quęrere. Memoriales in scrinijs memoriæ militantes, l. 10. C. de proxi. sacr. scr. lib. 12. l. 2. de priuileg. eor. qui in sac. pal. l. 9. & l. vlti. C. de diuers. offic. libr. 12. l. vlti. C. de inoffic. testam. & Nouell. Valentinia. tit. 3. Hi verò rescripta excipiunt. l. vlti. de petit. bon. lib. 10. C. Ad memoriam parentes, Spartia. in Pescen. Nig. de Paulo & Vlpian. agens, appellare videtur. At posteà, ait, cùm vnus ad memoriam, alter ad libellos paruisset, statim præfecti facti sunt. Hinc & Memoriæ magistri, qui vt ait l. 12. C. de excusat. muner. libr. 10. C. nomine magistrorum memoriæ præfuerunt: Inde sacrum scrinium memoriæ. in l. vlt. de decurionib. eod. lib. & alijs propè innumerabilibus locis. Connan. lib. 9. cap. 6. num. 1. vide Cdex. Briss.

MENDA, & mendum, error, siue erratum.

MENDACII circumstantia variat ius commune, l. cùm de indebito. ff. de probat. Sp.

MENDACII pœnam ferre apud Vlp. in l. de ætate. in prin de interrog. action.

MENDACIVM, est aliud dicere quàm scias, præsertim cùm alicuius detrimentum sequitur. Id autē criminosissi-

minoßissimum erat apud Persas: & iure nostro, hoc est, Ciuili, quod potissimùm ex ethnicorum responsis natú est, qui inficiando rem aduersario duriorem facit, comperto mendacio punitur. Nam velut delictum habetur mendacium. l. si ex parte. §. 1. ff. quod cum eo qui in alien. potest. vbi Accurs. citat. ll. eodem pertinentes. Vnde nobis qui in verba magistri, ac omni exceptione maioris legislatoris, q ipsissima veritas est, iurauimus, mendaciú est longè fugiendum: cuius octo genera explicantur in Decretis Canonicis. 22. q. 2. Sp.

MENDACIVM tribus modis solet ab interrogato cómitti, dissimulata veritate: non aliter ferè atque temeritas accusatorum trifariam detegitur, l. 1. in princ. & §. 1. ff. ad S.C. Turpilia. Aliàs enim impudenter negatur veritas fallaci quadam fiducia non probandi contrarium ab aduersario. Aliàs tacetur, callido scilicet consilio, vt liberum sit posteà effugere ignominiam, detecta veritate. Aliàs, qui tam respondendo mendacium, quàm tacendo contumaciam puniri verentur: hi deligunt mediam obscuritatis viam: vt sub verborum inuolucro saluam habeant interpretandi libertatem, si opus fuerit, l. de ætate §. nihil interest. ff. de interrogatio. Qua igitur impostura celetur veritas ad detrimentum proximi, nihil prorsus interest, quod diligentissimè nota. Oldend.

MENDACIVM est falsa significatio vocis cum intentione fallendi, secundùm Augustinum, c. beatus Paulus. 22. q. 2. glo. in l. de ætate. §. si cùm esset. ff. de interrog. act. Est autem triplex: Malignitatis, quod fit causa decipiendi: iocositatis, vbi nemo læditur. Benignitatis siue pietatis, quod fit pro salute alicuius, gloss. c. ne quis arbitretur, 22. q. 2. Tu autem dic esse multa genera mendacij secundùm eundem Augustinum. Primum est capitale mendacium, quod sit in doctrina religionis. Secundum, vt si aliquem lædat iniustè, quod tale est, vt nulli prosit, & obsit alicui. Tertium, quòd prosit alteri, ita, vt obsit alteri: quamuis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, sola mentiendi, fallendique libidine, quod merum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate, de suaui eloquio. Sextum genus, quod nulli obest: veluti si quispiam pecuniam alicuius iniustè tollendam, vbi scit nescire se mentiatur. Septimum genus mendacij est, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere mentiatur. Octauum genus mendacij est, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immunditia corporali aliquem tueatur. Hæc sunt verba Augustini, c. primum ead. causa & quæst. Idem alio loco in d. c. ne quis arbitretur ait duo genera mendaciorum esse, in quibus non est magna culpa: sed tamē non sunt sine culpa: cùm aut iocamur, aut proximo consulendo mentimur. Ioan. Bello. Etymol.

MENDAX precator, id est, fraudulentus, careat, impetratis, l. & si legib. C. si cont. ius, vel vtil. public. Sp.

MENDICANTES validi non sunt admittendi. C. de mendic. valid. libr. 11. Vide Oldendorp. cap. 8. titu. 1. 22. tabul.

MENDOSI mores, pro vitiosis. Naso,

Non ego mendosos ausim defendere mores.

Sic apud Horatium in sermon.

si vitijs mediocribus, aut mea paucis
Mendosa est natura,

i. est, vitiosa. Budæus: Ad libros mendosos vel imperfectos restitutorium & quanto minoris porrigunt Doctores, saltem vtiliter, in l. 1. in princip. ff. de ædilit. edict. argum. l. ob quæ. §. idem Pomponius. ff. eod. titul. Spieg.

MEO iure, est aliquid agere, facereve, mea facultate, vel autoritate, vel concessa mihi omnium consensu libertate, & potestate. Sic tuo iure, suo item iure, verba apud iurisperitos frequentissima. Budæ. in Annot. ad l. vsufructuarius. de vsufruct. Sp.

MENIANA Accursius à mœnibus dicta putat, cui tamen Alciato teste in l. malum nauis. ff. de verb. signific. doctissimi Grāmaticorum, meritò aduersantur. Verùm vt scribit Festus, appellata sunt a Menio Censore, qui primus in foro vltra columnas tigna proiecit, quo ampliarentur superiora spectacula. Hinc

MENIANVM, opus pergulis extra ædificium proiectis factum. Asconius verbi originem sic explicat: Menius, quum domum suā venderet Catoni & Flacco Censoribus, vt ibi basilica ædificaretur, exceperat ius sibi vnius columnæ, super quam tectum proijceret ex prouo lantib. tabulatis, vnde ipse & posteri eius spectare munus gladiatorum possent. Ex illo Menia columna vocitata est. Idem tradunt Festus & Porphyrio. Paulus l. 20. ff. de seruit. vrb. Idem eueniet & si Menianum in tuum emissum habuero, aut stillicidium in tuum proiecero. Item Iauolen. l. 242. ff. de verbor. sign. Vlpia. l. 2. §. 3. ff. ne quid in loc. pub. Impp. l. pen. C. de ædif. priu. Meniana, quæ Græci ὑξῶας appellant. Nonnulli tamen κρέμαστα, alij ἐξώστας legunt. Hot. Hinc summœnium & summœnianæ vxores Martiali, quod sub his, vt sub fornicibus prostibula essent: Spieg. ex Nebr. Mœniana autem nisi decem pedes liberi aëris habeant, omninò præcipit detruncari Imp. l. meniana. C. de ædif. priu. Suggrundia verò proiectæ sunt & prominentes tecti partes, stillicidio arcendo destinatæ ne vitientur parietes. Coras. ex Bud. lib. Miscel. 3. cap. vlt.

MENS, voluntas, sententia & quam vulgus Intentionem vocat. Quando verò mens legis certa dicatur, exactè tradidit Alciatus in Comment. de verb. signific. Cæterùm, eadem videtur esse mens, seu sententia, & ratio legis: aliqua tamen est differentia. Sententia enim legis est. quam verba ostendunt. l. prospexit. ff. quì & à quibus. Ratio verò eius per coniecturas constat. Baldus in l. si quis seruo. C. de fur. mentem, rationemque legis haud absurdè animam legis appellat, atque ob id censuit eam magis attendendam, quàm ad verba, quæ illi corpus sint. maximæ loco in Iurisperitorum ore versatur, QVVM mens patet, de verbis curandum non est. Gloss. l. si in venditione. sub fin. ff. comm. præd. Bald. l. quamuis. C. de fideicomm. l. 1. C. plus val. fac. l. 3. §. conditio. ff. de adim. leg. c. intelligentia. de verb. signific. tex. in l. si vno. in princ. ff. locat. l. insulā. ff. de præscrip. verb. cum vulg. Sp.

MENS & sententia legis spectanda l. scire. ff. de legibus. l. nominis. §. 1. ff. de verb. sig. & testatoris, notatur in l. non aliter. ff. de leg. 3. quibus autem argumentis, & rationibus eam colligere possis, pete ab Accursio l. si seruus plurium. §. fin. ff. de leg. 1. Principio spectandam ait consuetudinem testatoris. II. regionis. III. ex præcedentibus actum & subsequentibus mentem inspiciendam ait. IIII. dignitatem. V. charitatem. VI. necessitudinem. VII. vicinitatē scripturæ spectari debere scribit, quod legibus probat. Hæc memori menti consecra. Nam quotidiana sunt. Neque huc aduertunt plerique iudices aut aduocati: tametsi nihil aliud frequentiùs habeant, quàm hoc, Ita disponens intellexit, nec tamen mentem expectorant. res sanè ita se habet. Noui ego multos eius farinæ inspectores: sed qui cæcutiant, vt in Corintho Gallica. Prat.

MENSA augustata, apud Macrobium est ea, quę Augusta facta est, id est, quæ consecrata est. In templo inquit Iunonis populoniæ augustata mēsa est. Turneb. aduers. lib. 18. cap. 4.

MENSAE eboreæ, l. 12. §. idem respondit domo. ff. de instruct. vel instrum. leg. Mensę citreæ in l. 21. §. quamuis. ff. de act. empt. Mensæ argentariæ numulariæq; fit mentio in l. 4. ff. de eden. l. 47. ff. de pact. l. 27. ff. de furt. l. 5. §. 1. l. 19. §. 1. & l. vlt. ff. de institor. l. 3. C. eod. tit. l. 77. §. mensæ. ff. de leg. 2. l. 29. §. 1. ff. de liberatio. leg. & apud Gell. lib. 14. cap. 2. & apud Iustin. Nou. 137. Briss. Adde Forcat. in Cupidine iurisperito. cap. 8. num. 5. Obserua in d. l. 27. locum videri deprauatum ibi, mensæque scripturam: quem Basilici ita verterunt, [Greek illegible] Prat.

MENSAE Siculæ & Italicæ prælautæ atque opiparæ dicebantur, vt copiosè docet Athenæus lib. 2. & annotat Brodæus lib. Miscell. 5. cap. 33.

MENSARII, qui numariam negotiationem exercent. Liuius libro septimo, Solutiones æris alieni in publicam

publicam curam verterunt, quinque viris creatis, quos Mensarios ab dispensatione pecuniæ appellarũt. Cicero pro Flacco, Cum ciuitate mihi res est acerrima & conficientissima literarum, in qua numus moueri nullus potest, sine quinque Prætoribus, tribus Quæstoribus, quatuor Mensarijs qui apud illos a populo creantur. Apud mensarios pecuniæ deponendæ duplex ratio. Qui autem custodiæ caussa pecunias apud mensam deponebant, hi fidem publicam sequebãtur, & ijs qui id ipsum fœnoris gratia faciebant, alijsque creditoribus cunctis præferebantur, l.24.§.2.de reb.auctorit.iud.possid. Quo sensu, in loco publico pecuniam deponere consignatum, visus est etiam Hermogenianus dixisse, l.64. de fideiussor. Tabernas etiam argentarias publicas fuisse, expressè testatus est Vlpianus, l. 32. de contrahen. emptio.d.§.2. Et certè duplex olim fuisse, custodiæ caussa, rerum fide publica deponendarum ratio videtur. Aut enim in loco publico apud mensam nummulariorum, aut in loco sacro apud sacerdotem ædis alicuius, vel fani pecuniæ deponebantur. De pecunijs quæ in æde custodiebantur, scribit elegãter hunc in modum Plaut. in Bacchidib.

Nos ibi apud Theotimum omne aurum deposuimus
Qui illic sacerdos est in Dianæ Ephesiæ.

Et paulò pòst:

Quin ipsa in æde Dianæ conditum est, ibi
Damum publicitus seruant.

Eoque sensu, rem pecuniamque in æde deponere, visus est etiam Vlpianus scripsisse, l.1.§. 24. cum §. seq. depos. Per ædem enim, ædem sacram apud Vlpianum intelligi, docet his verbis Iulius Paulus: Sed constat, vt ante litem contestatam præses iubeat in æde sacra pecuniam deponi, l.73.de procur.l.5.ad l.Iul.pecul. Porrò hæc omnia, in æde, in fano, apud æditum, & apud Pontificem deponere eadem sunt. De pecunijs quæ in fano ponebantur, sic scribit lib. 5. Epist. famil. Cicero: Nam de Luceio est ita actum, vt auctore Cn. Pompeio ista pecunia in fano poneretur. Et paulò pòst: Illud me non aduertisse moleste ferrem, vt adscriberem te in fano pecuniam iussu meo deposuisse. Idem Cicero lib. 15. ad Atticum sic scribit: Quum ex reliquis, quæ Nonis April. fecit, abundarem, cogor mutuari, quodque ex istis fructuosis rebus receptum est, id ego ad illud fanum sepositum putabam. Eos quoque qui apud Pontificem pecuniam deponebãt, eam in æde, siue in fano deposuisse nõ est obscurum, si consideremus sacerdotes etiam Pontifices veteribus appellatos fuisse, quo sensu collegium sacerdotum, collegium Pontificum appellatum est a Pomponio. Ræuard. Varior. lib. 1. cap. 15. Fuere qui existimarunt argentarios eosdem fuisse cum mensarijs, sed plurimum inter eos interfuisse, ostendit Sigonius lib. 2. cap. 11. De iure ciuium Romanorum. Mensarij siquidem publicam rationem conficiebant, argentarij priuatam, illi rei nummariæ publicæ curatores, hi negociationis priuatæ erant. Vide suprà distractores.

MENSIS absolutè cùm fit mentio, 30. dies computari traditum est, l. fina. §. 1. C. de iur. delib. tot enim diebus, cùm tardissimè à coitu solis luna remoratur, ad suas vices redit, cursumque conficit. Quòd si materia fauorabili agatur, vbi lex duorum mentium mentionem facit, & qui 61. die venerit, audietur: quod ẽt ꝓcedere existimat Alciat', si lex duorum mensium vtiliũ terminũ statuat. Quòd si certa die terminus mensis assignetur, vt si quinta die Augusti iudex dicat, se mihi mensis terminum constituere, vsq; ad 5. Septemb. durabit, complectetur q; hac ratione vnum & 30. diem. Verùm menses ante anni à Iul. Cæs. correctionem, fuere tantummodò 29. dierum. Vide Macrob. lib. 1. cap. 4. Sp.

MENSIVM DVO sunt genera. nam alij naturales sunt, alij ciuiles. naturalium species duæ, quòd partim solis, partim lunæ esse dicũtur. Secundùm solem fit mensis, dum sol vnumquodque in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem, est temporis quoddam spacium à noua luna. Ciuiles mẽses sunt numeri quidam dierum, quos vnaquæque ciuitas suo instituto obseruat: vt nunc Roma à Calendis in Calendas. Naturales & antiquiores, & omnium gentium communes sunt: Ciuiles & posterius instituti, & ad vnamquamque pertinent ciuitatem. Hæc Censorinus libro de die nat. cap. 18. Hot.

MENSOR agrimensorem significat in titu. si mensor fals. mod. & in l.4. §.1. & l.8. §. vlt. ff. fin. reg.

MENSORES operum sunt, quorum Plinius libr. 10. Epistol. ad Traian. meminit. Item Mensores frumenti, quorum meminit l.10. §.1. ff. de vacat. mun. l.29. ff. de excus. tut. l.1. de condit. in publ. horr. lib. 11. C. Quorum Romæ certum fuisse corpus apparet ex d.l.10. §.1. & ex inscriptionibus Antiq. Planè in l. vlti. ff. de iure immunit. in qua de militaribus muneribus agitur, Mensores, cum Vegetio lib. secundo, cap. 7. interpretari possumus, qui castris ad podismum dimetiuntur loca, in quibus milites tentoria figant: Leo Imperator in lib. de Bellico apparatu cap. 3. μένσωρες δὲ λέγονται οἱ τὰ φοσσᾶτα μετροῦντες καὶ καθιστῶντες [illegible]. Quanquam & mensores frumenti in d.l. vltim. intelligi nihil prohibet. de quibus l.12. in fine. ff. de re milit. & l. vltim. ff. de appellatio. recip. Briss. Adde Turnebum aduersariorum libr. 24. cap. 16.

MENSTRVVM. Menstruus, a, um, quod est vnius mensis. Lucan. lib. 1.

Menstruus in fastis distinguit secula consul.

Ponitur aliquando menstruum pro alimento in singulos menses legato, annuum quod in singulos annos. Vlpianus in l. qui bonis. ff. de cess. bonor. Si quid (ait) misericordiæ causa relictum fuerit, puta menstruum, vel annuum, alimentorum nomine, non oportet propter hoc bona eius iteratò venundare. Idem Vlpianus, in l. ex annuo. ff. de donat. inter virum & vxorem: Ex annuo vel menstruo, quod vxori maritus præstat, tunc quod superest, reuocabitur. Est & in neutro genere menstruum, purgatio mulierum menstrua dictum, quòd id mulieres semel singulis mensibus patiantur. quæ enim bis in mensa purgatur, sana non est. Item, quæ non purgatur, nisi per ętatem accidat, l. quæ bis. de ædil. edict. ff. Anchora.

MENSVLARII appellantur, qui mensam exercent, qui & mensarum præposita à Firmico lib. 3. Mathes. cap. 8. & aliàs Nummularij in d.l.47. §.1. & in l.23. §. in bonis. ff. de reb. auct. iud. Qui & ab alijs auctoribus Mensarij vocantur. Liuius libro 7. Solutionem æris alieni in publicam curam conuerterunt, Quinqueviris creatis, quos mensarios à dispositione publicę pecuniæ appellarunt. Idem libro 23. Et Romæ quoque propter penuriam argenti triumuiri Mensarij, rogatione Minutij Trib. pleb. facti. Sic & apud Suetonium in Augusto cap. 4. Nerulonensis Mensarius: & apud Capitolin. in M. Anto. Philos. Leges de mensarijs & auctionibus tulit. Verùm igitur Mensularij dicti sunt à mensulis, quas in minore negotiatione, quam illi qui Argentarij aut τραπεζῖται dicebantur, exercebant: an interdum pro Argẽtarijs sumantur, equidem neque negare neque affirmare ausim. Donatus, Tunc, inquit, in foro & de mensæ scriptura, magis quàm ex arca domoque vel cista pecunia numerabatur. Hotoman.

MENSVRAM agri agere, apud Paulũ in l.2. ff. si mens. fals. mod. dix.

MENSVRARVM nomina apud veteres hæc sunt ferè. Digitus minima mensurarum est, quorum 4. palmum efficiunt. 16. pedem. Pes autem tanquàm as in numeris: atque ideo dimidius pes, Semis vulgò appellatur, quantum scilicet pugno, extensoque pollice metimur. Sicut & Spithama, vox græca, quæ & ipsa vulgò seruat nomen, quantum extensis articulis, à minimo ad pollicem amplecti possumus: Latinè dodrans dicitur, & Palmus maior quibusdam. At cubitus sesquipedalis est. Gressus verò duos pedes & semissem continet. Passus quinque pedes sic dictus, quòd passis, id est, dilatis brachijs & manibus, hanc dimensionem conficiamus. Vlna sex pedibus constat. Pertica duos passus in se habet, hoc est, pedes decem: vnde & Decempeda dicitur. Plethrum pedes centum. Iugerum longitudine pedibus 240. in latitudinem dimidio minùs conficitur, duosque in se Actus continet. Stadium, passus 125. habet: qui sunt plus paulò pedes

pedes 600. Diaulus duo sunt stadia. Miliarium, sunt mille passus, hoc est, stadia octo. Dolichus, stadiorum est duodecim. Leuca, dictio est Gallica, mille & quingentos etiam ipsa passus habet: licet alicubi amplior sit. Parasanga, vocabulum Persicum, 30. censetur stadijs, quæ mensura paulò minor est miliario Germanico. Schœnus apud Aegyptios 60. est stadiorum. Stathmus, id est, mansio, miliaria habet viginti duo semis. Huius mentio habetur in Nouell. vt omn. obed. iudicibus. §. se igitur. Est vulgaris vox Mansum, qua tantum agri significatur, quantum singulis annis par boum arare, colereque potest. Hinc fortasse oritur, vt ait Zasius, quod nos Germani Prata dimensa, *Mansmate* nominamus. Vide Alciatum in l. mille passus, de verborum signification. Budæus in l. vlt. ff. mens. fals. mod. dix. & Oldendorp. Action. 2. Class. 1. Sp.

MENSVRAS finium, & multa ad id congrua, lege ad amussim resoluta apud Alex. de Alexan. Genial. dier. lib. 2. cap. 9.

MENTE capti significatione, omnes comprehenduntur, qui quomodocunque mente carent. Videtur tamen aliquando dubitasse Vlpianus, an quod de mente capto statutum esset, in furioso obtineret. Post Bartolum in l. si furiosi. C. de nupt. vide Viglium in §. item furiosi. Instit. quibus non est permiss. fac. test. Mente autem captus dicitur (authore Festo) cùm mens ex hominum potestate abijt. Hinc quibus non deest omninò mens, sed qui tamen sunt subsstupidi, non minùs facere testamenta creduntur; quàm fœminæ post duodecimũ annum, in qua ætate scimus nondum esse plenum animi robur. Alciatus arbitratur mente captum dici, qui morbo oppressus est, quem Græci μελαγχολικὸν dicunt: cui λογιστικὸν, id est, rationalis animæ pars labefacta est: prouenitque vt Gal. definit, ex solo humenti, maloque temperamento in capite hærente.

MENTEM dare, vel inijcere mentem, formula dicendi probatis authoribus vsitata sicut Græcis ἐμβάλλειν, siue ἐμποιεῖν. de qua formula vide Victorium lib. 7. variar. lect. cap. 5.

MENTIS compos, sanæ mentis, vel suæ mentis, hoc est, prudens & sagax.

MENTIS emotæ dicuntur qui furore agitãtur. Conna. lib. 9. cap. 4. nu. 10.

MENTIONEM facere nullam, hoc est, non commemorare, in l. 1. C. de posthum. hæred. instit.

MENTIRI, hoc est, mendacium dicere, & non dicere verum, differunt, c. cùm contingat. extra. de iureiur. Porrò mentitur nõ solùm qui falsum dicit, verumetiam qui simulat, vt. Faciem mentita Creusæ. &, Aes mentitur aurum. Sp.

MENTIRI est contra mentem suam ire. Conna. lib. 1. cap. 3. nu. 1. Ac Raphael Conna. in l. si quis extraneus. ff. de acq. hæred. mentiri. & non verum dicere differre tradit. potest enim sine dolo non verum dixisse, qui ita se rem habere credebat. de qua differentia vide Coras. in l. si tam angusti nu. 5. ff. de seruit.

MHNYTPON, præmium, quod datur indicanti & nuncianti. Significat tam indicium, quàm indicis præmium. Bud. mauult pluraliter dici. Est etiam impunitas conscio proposita, si indicauerit alios.

MEO iure agere, summo iure agere. hoc est, rigorem potestatis sequi ad vnguẽ, Statt dem rauhen nach. Oppo. Iure suo decedere, Non omnia pro iure suo exigere: quod bonorum est virorum, vbi causa desiderat. vt Oldend. in copia scribit. Vide & infrà, Summo iure. Sp.

MEORVM, vel suorum appellatione non solùm intelliguntur quæ nostra sunt, sed etiam ea in quib. ius aliquod habemus. Quod Zasius aduersus Stellam verè euicit, ex verbis Iurisconsl. post gloss. & Baldum in l. 2. de orig. iur. Sp. [illegible]

MEORVM & tuorum appellatione actiones quoque contineri dicendum, ait Paulus, de verbor. signific. Massilius. [illegible]

[illegible]RCALEM vxorem, id est, meretricem Albericus [illegible] C. de condict. ob turp. caus. Sp.

MERCATIONEM, hoc est, ipsum mercandi actum, Patres censuerunt periculosam, c. qualitas. de pœnit. distin. 5. Sp.

MERCATOR, ac fœnerator. Vide. §. sed & ipse Papianus. l. quæsitum. paulò ante finem. ff. de fund. instruct.

MERCATORES, non, vt quidam volunt, à merce, sed à verbo mercari, quod est, emere, deducitur. sunt enim hi, qui res emunt, quas in eadem specie carius vendant, vt ait Alcia. Cui inter sordidos, mercatores tenues habentur. Contrà, copiosi mercatores, non viles censentur. Fœnerator mercatoris nomine nõ venit, per l. quæsitum. §. sed & ipse Papinia. paulò ante finem, est enim l. prolixa. ff. de fund. instr. Sp.

MERCATORES diuersos à negotiatoribus esse docuimus in Comment. Verrinæ III. & Orat. pro Fonteio ante annos octo. idque in hunc Commentarium sub vocem Negotiatores summatim retulimus. Posteà extitere Itali quidam, homines ingeniosi, qui locum illum in suos commentarios transtulerunt, ac planè totidem verbis ac syllabis transcripserunt.

MERCATORES ergo dicebantur, qui cùm Romæ domicilium haberent, interdum tamen exportandarum vel importandarum mercium caussa in prouincias ad aliquod tempus excurrebant. Sabinus autem in l. 4. ff. de penu legat. tempus illud vt longissimum definit esse non plus annuum. Negotiatores verò ciues quidem erant Romani, sed in prouincijs sedem fortunarum suarum constituerant, sic, vt rarò in vrbem, nec ferè nisi censendi caussa redirent. quales erant aratores, pecuarij, argentarij, &c. Locum autem in Verrina III. hunc notaui: Ciues, inquit, habent propinquam fructuosamque prouinciam, quò facilè excurrant, vbi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis, cum quæstu compendioque dimittit: partim retinet, vt arare, vt pascere, vt negotiari libeat, vt denique sedes ac domicilium collocare. vide Negotiatores. Hot.

MERCATVS, pro loco in quo res venduntur, qui & emporium dicitur. C. de nundinis. leg. 1. Sp.

MERCENARII appellabantur, qui operas suas mercede locabant, l. 1. §. si filiusfam. ff. de vi & vi arma. l. 5. §. si quid seruus. ff. quod vi aut clàm, l. 6. ff. de donatio. l. 20. ff. quemad. seruit. amitt. l. 91. ff. de furt. l. 11. §. 1. ff. de pœn. Plerumq; autem ita seruos alienos, quorum conductis operis vtebantur, vocabant. Vnde Valer. lib. 5. cap. 4. Villicum, ait, in agello, quem septem iugerũ in Pupinia habebat, mortuum esse, occasionemq; nactum mercenariũ amoto inde rustico instrumento discessisse. Quod idem Seneca in libro de Consolatio. ad Albin. referens, mercenarium seruum dixit. Idem lib. 6. de Benefic. cap. 5. Nec conductum meum quamquàm sis dominus, intrabis. nec seruum tuum mercenarium meum abduces. Saluia. Massil. libro 6. de vero Dei iudic. ad fi. Illorum more dominorum nobiscum barbari agunt, qui mãcipia obsequijs suis non necessaria mercedibus promerendis locant. Sed & liberi homines si operas locarent suas, eodem nomine appellabantur, vt ex Varro. lib. 1. de re rusti. cap. 17. patet. Briss.

MERCENARIVS, opponitur gratuito. Estq; is, qui alicui operas suas locat, l. respiciendum. §. pen. ff. de pœn. Vbi Marcellus tradit, domestica furta vocari, quæ serui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij his apud quos degunt, surripiunt. Sp.

MERCES, propriè laboris est præmium: quæ ideo magis videbitur vltrò soluenda quàm petenda, quoniam persona quæ operam præstat, longè dignior est, quàm illa res quæ vicissim solui possit. Vnde sacra scriptura nõ vno in loco præcepit: Dignus est operarius mercede sua. Et vulgo non ab re dicimus, Merces operarij clamat in cœlum. Ex Old. Sp.

MERCEDIS autem verbo non tantùm pecunia numerata intelligitur, sed generaliter quodcunque præmiũ, quod pro labore seu stipendio datur, vt ex Varrone annotat Coras. Miscell. lib. 2. cap. 11.

MERCES, conductionis, locationisque pretium signifi-

significat. Cuius rei exempla non adfero. Mercedem autem ex operis libertorum, qui capere dicantur exponitur in l.25.§.1. & §.vltim.ff. de oper.libert. & l.vlti. §.1.& § vlti.ff.qui & à quib. Mercedes etiam appellantur τὰ δίδακτρα, quæ liberalium artium præceptoribus præstantur. l.11.§.vltim.ff.de administrat.tutor. l.4.ff. vbi pupill.educ. l.1.in princip.ff.de extr.cognit. Iuuenal.Sat.7.

Scire volunt omnes, mercedem soluere nemo:
Mercedem appellas, quid enim scio? culpa docentis
Arguitur.--

Latini Minerual quoque has mercedes appellāt. Tertullian. in lib. de Idololatr. Quis ludi magister, si non tabularia idolorum, quinquatria tamen frequentabit. Ipsam primū noui discipuli stipem Mineruæ, & honori & nomini consecrat. Et mox, Tam Mineruale Mineruæ quàm Saturnalia Saturni. Briss.

MERCIS appellatio ad res mobiles tantùm pertinet, veluti vinum, oleum, frumentum, l.66.ff.de verbor. significat. l.vltim.ff. de condictio.tritic. & passim in titul. de institor.ff. Ad seruos verò non pertinet, l.1.§.1.ff.de tributor. Ob eamque rem mangones, non mercatores, sed venalitiarij appellati sunt, l.207.ff. de verborum significat. quamuis & serui mercis loco haberi dicantur, l.73.§.vltim.ff.de lega.3. Et edictum de peculiaris mercis tributione ad omnes negotiationes porrigitur, d.l. 1.& l.18 ff.de pecul. Generaliter autem, Merx quæcumque res in emptionem deducta appellatur, l. 1.ff. de rerum permutat. Et mercis causa parata dicuntur, quæ idcirco parata sunt, vt veneant, l.32.§. vxori ij.ff.de vsufruct. legat. Briss.

MERCES esculentæ, quæ hominum vsui accommodatæ venduntur. Sp.

MERCES eximij laboris à Iurisconsulto eleganter interpretatur, quæ pro salute alicuius datur, l.si pater.§. si quis. de donat. Sp.

MERCES venalitiæ. Si nauem venalitiarum perforasset quis, Aquiliæ actionem esse, quasi rupit, Viuianus scribit: teste Vlpian. in l. si seruus seruum.ff.ad leg.Aquil.

MERCIMONIVM, est contrectatio quædam mercium.

MERCVRIALES, mercatores sunt: nam à Mercurio quem coluerint, Mercuriales appellatos à Cicerone in Epistolis ad fratrem suspicatur Sigonius lib.1. de iure antiquo ciuium Romanorum. M.Furium Flaccum, inquit Cicero, equitem Romanum, hominem nequam, Mercuriales & Capitolini de collegio eiecerunt. Nam Capitolinorum collegium à M. Camillo dictatore ludis Capitolinis, Liuio teste, constitutum satis constat, &c.

MERE aduerbium est, quo frequenter vtuntur ætatis nostræ Iureconsul. pro puro. & in hanc significationem etiam accipitur apud Papinianum in l. Aquilius Regulus. de donatio. & à M.Tullio in 2. de Oratore: Ecce (inquit) tibi exortus est Isocrates magister illorum omnium, cuius è ludo tanquam ex equo Troiano meri principes exierunt. & Vlpian. in l.1.ff si certum peta. apud quem (secundum Pandectas Pisanas) legendum est, non ex re, neq; here. vt putauit Accursius: sed merè est. & ita refert. Ioan.Firmian. consistorialis aduocatus, in dictione liber. se Florentiæ vidisse in Pandectis, cum legatis ducis nostri Mediolan. quæ in duobus voluminibus conscriptæ sunt maioribus characteribus, nullisq; interuallis dictionum: accurateque inter alia legisse hanc legem primam, vbi non ex re, neque here, vt dicit glossator: neque bene est, vt communiter in vulgarioribus libris reperitur: sed merè quo propriè solùm significat. Terent. in Phorm.

Nihil habet nisi formam meram. Cotta.

MERERE, verbum est militare, quod Græci στρατεύεσθαι dicunt. Lucan.

Aere merent paruo.

Iurisc̄ôl. in l.municeps. sub tit. ad municipalem. vt subintelligas legem. vt Politianus quidem animaduertit, & Bald. in postter. Anno. indicauit: Miles, inquit, ibi domicilium habere videtur, vbi meret. Pro quo hactenùs Accursiani ineptè legerunt, vel inhæret, vel haberet. Inde emereti verbum, [illegible] & [illegible] & stipendia emerita à Cicerone, quam vocem [illegible] de re milit. pro commodis veteranorum accepit. Certò merere etiam esse quæstum facere. Sp.

MERERE etiam, stipendia merere in l.11.§. vlti. ff.de castr.pec. l.26.§ vlt.ff. de excus.tutor. l.3.ff de [illegible] l.18.ff.de iure fisc. l.23.in fi.ff.ad municip. Briss. vide Conan. lib.8 cap.11.nu.2.

MERERE aliquid ex iudicio patris dicuntur, qui aliquid testamento eius acceperunt, l.12.ff. de dol. except. Sic Merere legatum dicitur, cui id testamento relinquitur, l.24.ff.ad leg.Falcid. Adde etiam l.10.de pistorijs.in Cod.Theod.

MERVISSE quoque sententiam deportationis dicitur, qui eam excepit, l.5.C. de institution.& substitut. Briss.

MERERI, inquit Valla, mercede operari, laborare, atque alteri inseruire. Propriè tamen ipse stipendij ac præmij quod dicitur, stipendia facere. Donato item est, dignum esse, vt apud Iuriscons. in l.cùm pater.§. rogo.ff. de legat.2. Hinc loca meritoria, quæ mercede locantur, forte viatoribus, vel peregrinantibus. Hinc & meritoria scorta, meritoriæ rhedæ, & muli meritorij. Alcia. de verbo. sign.

MERETRIX est quæ multorum libidini patet, c. vidua, 34. distinct. vbi gloss. addit: quæ admiserit plures quàm 23000. hominum: vel quę admisit 60. Ioan. Beilon. Etymo.

MERETRICEM (quæ à merendo dicta est, quòd mercede suam exerceat militiam, vt Valla ait) Imppp. legib. excludunt, argum. l.si ea quæ.C. de adult. Nec Iurisconsul. ignoscendum ei censuit, quæ paupertatis obtentu turpissimam vitam elegit, l. palam.ff. de ritu nupt. Quis verò meretrices publicitùs instituerit primus, Rhodigin. refert cap.4. lib.8. Alciat. item in Comment. ad verbor. signific. Porrò elegantem meretricum detestationem habes apud Salomonem cap. 5. Prouerb. Et de earum natura Camertem in Commēt in tab. Cebetis. Obseruandum tamen, quod meretrix non est, quæ cum vno aut altero, etiam pecunia accepta se committit, sed ea quæ palam, & pluribus se prostituit, c.viduam, 34. dist. c.meretrices.32 q.4. Solamq; huiusmodi de vicinia posse expelli, Alciat. existimat, ne probis mulieribus malo sit exemplo. Sp.

MERETRIX, vel aliter luxuriosè viuens; non debet gaudere beneficijs concessis matribus famil. & ideo potest extrahi de domo propria, & ejici personaliter detineri. ita sing. Bald. in l.consentaneum, col.vlti. circa med. per glo. ibi. C. quomodo & quando iud. & pro sing. commendat & sequitur D.Alex. in l.plerique. in vlt. colum.ff. de in ius vocan. vbi tamen limitat post Lu fo. Roma. in l. si verò.§. de viro. in 2.fallen.ff. soluto matr. non procedere in ea quæ maritum haberet: per sing. dictum Ioan. Andr. in paraphrasi sua ad Specul. in rub. de iniurijs & dam. dat. vbi decidit, quod statutum permittens meretrices percuti, non habet locum in coniugata. argum. tex. in l. si vxor. § 1.ff. de adulterijs. vbi matrimonium in meretrice consideratur, ita quod locus est accusationi adulterij & hanc limitationem reassumunt certatim Do. Alexand. & Andr. Sicul. in d.l. consentaneum, in paraphrasi ad Baldi monumenta. & idem Andr. Sicul. in c.pastoralis. de iudic. vbi Dom. Felin. in 3.colum. versicu. subdit hic. latè prosequitur. limitantes, singul. dictum Ioan. Andr. de quo supra, non procedere in his quæ sunt fauorabilia meretrici coniugatæ: quia idem de illis disponitur, prout de solutis. & propterea tenet, quòd mulieri nuptæ luxuriosè viuenti, dari debeat curator: quod nota pro ampliatione l. & mulieri. ff. de curatore furio.

Et ideo in proposito dicebat pulchrè Baldus in l.vltim. in vlt. verbis.ff. de rerum diuis. quòd licet apponens scalas ad muros, vel ad fenestras alicuius mulieris puniri debeat pœna capitali, l. si quis non dicam rapere. C. de episcopis & clericis. tamen secus est in meretrice, quo casu solum punitur extra ordinem, secundum eum, & in

& in pulchro simili notat Matth. not. 103. nota vnũ. Prædicta procedunt, tenendo opinionem Accurs. in d. l. si vxor. qui vulgarem vxorem, meretricem interpretatus est: cùm tamen etiã vulgaris vxor dici possit, quæ ex humili plebe nata sit, vt legitur apud Tranquil. in vita Aulij Vitellij. nam nimis durum videtur, punire aliquem pœna adulterij, quia meretricem vitiasset. Cotta.

MERETRIX etiam dicitur, quæ alterius quàm mariti consuetudine vtitur. Conna. lib. 8. cap. 13. nu. 1.

MERITA militiæ, commoda præmiorum, quæ emeritis, & impletis stipendijs, veteranis dantur, l. 11. §. veterani. ff. de iur. fisc. Briss.

MERITORIA, absolutè sunt diuersoria, vel fullonica, vel stabula, vel quæ alia loca, quæ mercede locantur, l. 91. §. balneas. ff. de lega. 3. l. 13. §. vlti. ff. de vsufruct. l. 52. §. si quis ex socijs. ff. pro soc. l. 198. ff. de verb. sign. l. 5. §. domum. ff. de iniur. Prudentius in Amartigenia. Balnea, propolas, meritoria, templa, theatra. Vopisc. in Tacito: Meritoria intra vrbem stare vetuit. Spartian. in Pescennino Nigro: Pro triclinijs popinas habent, pro cubiculis meritoria. Dixit & Meritoria cœnacula adiectiuè Sueton. in Vitell. cap. 7. Et Meritoria balnea Plin. libr. 2. Epistol. ad Gallum: & meritoriam rhedam. Idem Sueto. in Iul. cap. 67. Briss.

MERITORIAE tabernæ ipsa stabula dicuntur, hoc est cauponæ à verbo mereri, quod est quæstus causa aliquid operari.

MERITORIA vehicula Suetonius in Caligula dicit quæ mercede locantur. Et in Vitellio ad eundem sensum meritoria cœnacula dixit Coras. in Rub. ff. de seruit. l. 1. nu. 13.

MERITORII pueri à Cicerone 2. Philipp. dicuntur, qui prostant, corporeq; suo turpem quæstum faciunt, & merentur. de his vide sup. in voce Catamiti & Concubini: & latè Maioragium Miscel. lib. 2. cap. 3.

MERITVM dicitur id quod congruum & conueniens esse censetur cuilibet personæ. Ideoque medium est vocabulum, potest quis benè, potest quis malè mereri. Oldend.

MERITVM, pro culpa, notum est. Pro mercede à Terentio in Phor. accipi, Bud. annotauit.

MERO iure munito, non debet tribui extraordinariũ auxilium. in l. in causæ cognitione. 2. ff. de minor.

MERVM, vt Isidor. lib. 2. Etymolog. cap. 41. scribit, purum significat. Merum etiam Nonio interprete solùm significat. Vnde Merulam, quia sola volet, dictã, ex quorundam opinione Quintil. lib. 1. cap. 6. tradit, quasi meram volantem, de quo Plin. Atque ita Meram rationem interpretamur in l. 22. §. si hi. ff. manda. & l. 6. ff. de pœn. Et Meram subtilitatem in l. 3. §. 1. ff. de adim. lega. & l. 32. in fin. ff. de vsucapio. Et Meram actionem in l. 14. §. idem Labeo. ff. de religios. Sic & Merum officium prætoris in l. 5. ff. de verbo. obligat. & Instit. de diuisio. stip. quod, vt Theoph. interpretatur, ἐκ μόνης δικαιοδοσίας τοῦ πραίτορος proficiscitur. Merum officium iudicis, non, vt quidam interpretantur, nobile, sed potiùs vt idem Theophil. μόνον: Mera quoque voluntas nuda, soluta & libera in l. 75. ff. de legat. 1. & l. 18. ff. de adim. leg. Mera pœna in l. 1. in fin. ff. si quis ius dic. l. 1. ff. de eo per quem fact. er. quæ rei persecutionem non continet. Merum factum quod dationem mixtam non habet, l. 98. §. mihi Romæ. ff. de solutionib. Mera æstimatio in l. 61. in fi. ff. de iur. dot. Merum principium in l. 12. §. codicillis. ff. de capti. Mera donatio in l. 28. ff. de pact. dot. l. 27. ff. de donatio. Merum deniq; imperiũ in l. 3. ff. de iurisdiction. omn. iudi. & l. 1. §. vlti. ff. de offic. eius cui mand. quod in animaduersione non in dictione iuris cõsistit, vt à mixto separetur, cui etiam iurisdictio inest. Merum enim mixto opponitur, l. 82. ff. de condi. & demonst. Martial.

Cùm peterem mixtum, vendidit ille merum.

Meram etiam spem nudam, solam, & sine re dixit Terẽt. in Phormio. Act. 1. Scen. 3: Et Meras vires Ouid. lib. 10. de arte amandi. Briss.

MERVM imperium, est habere gladij potestatem ad puniendum facinorosos morte, exilio, & relegatione. ff. de public. iud. l. 2. Mixtum verò imperium potestatis mediæ est, ex iurisdictione & mero imperio omnia potens, præter pœnam capitalem. Alciat. Parerg. lib. 2. cap. 7. Dictum autem est merum imperium, vt tradit Coras. lib. 3. Miscell. cap. 17. tum quod summum sit & excellens. Nam & hoc sensu Plautus in Milite glorioso meros bellatores, & Cicer. in 2. de oratore meros principes dixerunt: tum quod solùm sit & purũ cum officio ius dicentis nihil commune habens, vt quod à iurisdictione seiunctum sit & separatum omninò.

MERVM ius gentium, quod à ciuilibus institutis seiunctum est, l. 31. ff. depos.

MERVM ius, stricta iuris ratio, l. 16. ff. de minorib. l. pen. §. vlt. ff. de contr. tab. l. 4. §. si viam. ff. de vsucap. l. 37. ff. de admi[n]ist. tut. Hot.

MERX, mercatura. Differunt tamen inter se: quòd merx est species ipsa, quæ emitur, venditurve: mercatura, actus mercandi. Et dicimus mercaturam facere. Est autem mercis appellatio angusta, l. 1. §. 1. de exercit. nec ea continentur homines. Aliquando tamen vt Alberic. indicat, omnem complectitur negotiationem. Pro pensione etiam, & annuo reditu accipi, Bud. authoritate Cice. probat: Adde Bartolum in l. iubemus. §. 1. C. de sacros. eccl. ad res mobiles tantùm pertinet, authore Vlpiano. Vnde si lex municipalis (vulgus statutum vocat) à socio initum mercatum ratum haberi mandat, de re tantùm mobili intelligendum esse, sunt qui tradidere: &, vt Alciato visum est, minimè absurdè: quãdoquidem mercatus à merce deducitur. Per locum ergo, qui à coniugatis dicitur, vbi merx non est, ibi nec mercatus. Vide Topic. Cant. Quanuis Alc. à verbo mercari potiùs trahi id nomẽ credit, quod mercari verbum simpliciter emere plerunque significat: atque ita vulgaris loquendi vsus seruat. Sp.

MERX peculiaris, dicitur res, in qua dominus permittit seruum suo proprio nomine negotiari, etiamsi nihil sit in peculio. Merx dominica autem, in qua nomine alieno, hoc est, domini vice gerit negotia. Sp. Adde Pet. Peck. l. 1. §. si is, nu. 8. ff. de exercit. act.

ΜΗΣΟΧΟΡΥΣ dicitur Fistulator, cytharista, modificator in medio saltationũ choricarum. Io. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Agricolam. lib. 1.

MESODICVS. Lege, Iudex.

MESONAVTA, in naui vilis mancipij nomen est, vt mediastinus domi. Est enim mediastinus, mancipium abiectius quod vilissima & sordidissimã ministeria obire domi cogitur, domum verrere, purgamentum efferre, ligna congerere, &c. Budæus in l. 1. de arbit. Item mesonautæ sunt, qui in nauibus custodiæ gratia præponuntur: vt sunt diætarij, μεσόναυται græcè. Alciat. lib. 3. Dispunct. cap. 21. Idem quoque, vt ipse fatetur in Parerg. dubitauit quandoque, quid mesonautæ appellatione sensisset: quoniam Herm. Barbar. mancipium ea voce intelligit, in medio nauis vnicuique deseruiens: quales sunt mediastini in Principum domibus. Sed ipse hanc sententiam non probat, cum Vlpian. l. fin. naut. caup. Et quid, inquit, si quis sit ex his, quos vulgò μεσονάυτας, Greci ναῦς ἐπιβάτας dicunt. Quibus verbis significatur, mesonautam vulgari voce eum dici, qui nauem inscendit: & ne quid nauli nomine domino nauis soluat, ducẽdis remis operatur. Epibates enim propriè nauis ascensorem significat. vnde & milites, qui in naui pugnant, eo nomine vocantur, & ἐπιβάτιδες naues. Vlpian. in l. 1. §. igitur. de exercit. act. id est, conscensoriæ, & transportãdorum hominum causa factæ. Sp.

MESONAVTA, qui medium inter nautas, id est, remiges locum obtinens, reliquis remigandi signum præbet: eodem, opinor, modo dictus, vt μεσόχορος. Vlpianus l. 1. §. 1. ff. naut. caup. stab. Sed de exercitore solummodo Prætor sentit. nec enim debet, inquit Pomponius, per remigem aut mesonautam obligari: sed per se, vel per nauis magistrum. Hot. Brodæus lib. Miscell. 4. cap. 11. Mesonautæ (inquit) dicuntur qui partim vt nautæ, regẽdæ naui operam suam impartiunt: partim etiam vt vectores, nonnihil nauiculatoribus aut nauarchis pendunt, μεσόναυ verò non dicuntur: hi namque in media naue remigant, [illegible] itidem nuncupati.

MESSIS à metendo: Aliàs pro tempore accipitur, quo frumenta scinduntur, Die erndzeit/so man schneidet: sicut vindemia pro tempore, quo colliguntur vuæ, Die herbstung/ die weinlesung: vt in l.1. in princip. & l. præsides. ff. de ferijs. Aliàs pro re, hoc est, pro segete ipsa iam matura, idque dupliciter: Aliquando solùm pro frugibus: nonnunquàm verò laxius tam pro fruge, quàm pro vua. l. fructus esse. §. item si messes. ff. solut. matrim. Oldend.

MESSORIAE falces, quòd ad messem, id est, tempus metendi pertinent. Sp.

META, Vide, Catillos.

META dicitur inferior pars molæ & catillus superior, l. cum de lanionis. ff. de fund. instr.

METALLARII, & metallici dicuntur, qui sunt damnati ad metalla, hoc est, ad effodiẽdam terram ex metallis. Quandoq; tamen simpliciter accipiuntur pro effossorib. metallorum, Bergknappen/ vt apud Iuriscõs. tit. de pœnis. & lib. 11. C. de metallar. Metallar, Briss.

METALLI pœna olim in vsu Romanis fuit, l. 8. §. est pœna. ff. de pœn. Paul. lib. 5. Sent. titu. 17. l. 24. §. quid ergo. ff. de fideicomm. liber. l. 46. ff. de man. test. quam à Tarquinio Superbo excogitatam Eutropius lib. 1. cap. 10. & Suidas in verbo ταρκύνιος scribunt. Quanquàm ille huius pœnæ auctor atque inuentor primus non fuit, cùm ante eum Semiramis metalla inuenisse, eaque per captiuos exercuisse feratur, vt à Diodoro Siculo & eodem Suida in verbo Semiramis notatur. Habebant autem Romani metalla multa, l. 6. §. vlti. ff. ad leg. Iul. pecul. vt in Macedonia, Ephesi, in Hispania, vt Liuius & Vitruuius lib. 7. cap. 9. testantur. Duo etiam alia Iustinia. Nouell. Constit. 22. refert, τό τε προκοννήσιον, καὶ τὸ τῆ καλουμένη γύψω. Proconnensi metallo Docimenum & Troadense adiungitur in l. 9. & l. 11. de indulgent. debit. in C. Theodos. In hæc metalla sontes vinculis additis ad inquirendas eruendasque venas damnabantur. Quò respiciens Tertullia. in lib. de Cultu feminar. sic ait. Terra scilicet planè generosior, quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis pœnali opere deplorata nomen terræ in igni relinquit, atque exinde de tormentis in ornamenta, de supplicijs in delitias, de ignominijs in honores metalli refuga damnatur. Per damnatos enim & noxios metalla in honorem, deinde ventura effodiebantur. Inde toties in libris nostris: In metallum dari, damnarique legimus: Qua pœna damnati Metalli appellabantur, quasi metallo addicti & mancipati, l. 8. §. in ministerium, l. 10. §. 1. l. 36. ff. de pœn. Adimebat verò hæc pœna libertatem, & seruitutem irrogabat, l. 8. §. est pœna. & l. 17. l. 36. ff. de pœn. l. 3. ff. de his quæ pro non script. hab. Cæterùm diuersa sunt, in metallum, & in opus metalli damnari, l. 8. §. est pœna. & l. 9. §. istæ feræ. l. 29. §. diuus. ff. de pœn. l. penult. in fi. ff. de var. & extr. l. 3. §. vlti. ff. de re milit. l. 3. §. penul. ff. de crim. stellio. l. 5. ff. de manumissio. differentia vtriusque pœnæ est in vinculis. Nam qui in metallum damnati sunt, grauioribus, qui in opus metalli, leuioribus vinculis premuntur. Itẽ refugæ ex opere metalli in metallum datur. refugę verò metalli grauiùs ac duriùs coercentur, l. 8. §. inter eos. ff. de pœn. d. l. pen. in fin. ff. de var. & extr. Briss.

METALLICA Georg. Agric. quæ vel metalla ipsa sunt, vel iuxta metalla reperiuntur, vel dum in fornacibus illa excoquuntur, fiunt, vel aliqua alia præparatione ex eisdem consistunt: operæprecium est, vt rerum metallicarum appellationes iuxta nostratem linguam, authore Plateano, recenseamus.

AEs purum, *Gedigen Kupffer.*
Alueus, *ein trog.*
Argentum quòd statim suum est, *Gedigen Silber.*
Argentum rude, *Silber Ertz.*
Argentum rude puniceum, *Rodt guldin Ertz.*
Argentum rude plumbei coloris, *Glas Ertz.*
Argentum rude nigrum, *Schwartz Ertz.*
Argentum rude purpureum, *Braun Ertz.*
Argentum rude cinericeum, *Graw Ertz.*
Argentum rude ruffum, *Rodtbrendig Ertz.*
Argentum viuum purum, *gedigen Queckfylber.*
Anthrax, siue vena minij, *Queckfylber Ertz.*
Caput dimensionum, *Fundt grub.*
Carbones fossiles, *Steinkolen.*
Casa, *Kaun.*
Cæruleum, *Läsur.*
Chrysocolla, *Berggrun, oder Schyfergrun.*
Cobaltum, *Cobalt.*
Cuniculus, *Stollen.*
Carrus, *Karren.*
Dæmon metallicus, *das Bergmenlin.*
Decliue montis, *das gebeng des Geburgs.*
Dimensio, *Masz.*
Excoquere, *Schmeltzen.*
Exitus venæ, *das Vßgeben des gangs.*
Extensio venæ, *Das streychen deß gangs.*
Ferrum purum, *gedigen ysen.*
Fibræ, *klufft vnd geschicke.*
Fluores, *flusz.*
Fodina, *Grub, oder Zech.*
Funis ductarius, *Seil.*
Fossam agere, *Schorffen.*
Galena, siue Molybdæna: *Glantz vnnd blyertz. Auch Blyschweyß.*
Gypsum fossile, *Gyps.*
Iacens, *das Ligendee.*
Iurati, *die Geschwornen.*
Iurati duumuiri, *Zween Geschwornen, die ein geburg besehen.*
Lapis specularis, *Vnser lieber frowen eysz.*
Lapilli nigri, *Zwitter.*
Ligo, *Reithawe.*
Lythargyrum, *Glett.*
Machina tractatoria, *Haspel.*
Magister metallicorum, *Der Bergmeyster.*
Malleus, *Berghammer, oder Feustel.*
Metallici, *Berglent.*
Minium, *Bergzynober.*
Ochra natiua, siue Sil, *Berggeel, Ochrageel.*
Ochra facticia, *Bleygeel.*
Pendens, *das hangend.*
Plumbum candidum, *zyn.*
Plumbum nigrum, *Bley.*
Præses fodinæ, *Styger, oder Hutmann.*
Præfectus rationibus, *Schichtmeyster.*
Puteus, *Schacht.*
Pyrites, *Kys.*
Pyrites colore argenteo, *wasser kys, oder wysser kys.*
Pyrites colore aureo, *Ein Geeler kys oder Kupfferkys.*
Pyrites prorsus aurei coloris, *Kys der gantz goltfarbig ist.*
Pyrites colore galenæ similis, *Ein glantziger kys.*
Pyrites cyneracius, *Ein grawner kys.*
Recrementum, *Schlacken.*
Rubrica fabrilis naturalis, *Bergrotel.*
Rubrica fabrilis factitia, *Rotel.*
Sandaraca fossilis, *Bergrodt.*
Sandaraca adulterina apud Plinium & Vitruuium.
Sandix apud Dioscoridem, *Parys rodt.*
Saxum scissile, *Schifer.*
Saxum corneum, *Hornsteyn.*
Saxum harenosum, *Sandsteyn.*
Situlus, *Kobel.*
Spatum, *Spet.*
Splendor, *Glimmer oder Katzensylber.*
Specus, *Schacht.*
Terminus, *Lochstein.*
Tumulus è fodina egestus, *Halde.*
Vena, *Gang.*
Virgula diuina, *Die Rut.*

META, vt Paulus de fundo instructo, ait, est inferior pars molæ, catillus superior. Maff.

METALLICVS substantiuum, qui in metallis operatur. Imp. Constant. de pœn. Apparebit eam non oportuisse in ministerium metallicorũ damnari. Sic & apud Plin. inuenitur. Sp.

METAL-

METALLVM, pro vena perscrutata, complectum est, id est, quod non deficit inclinatione: sed quæ metonymicè metalla dicuntur, carent plurali. vt aurum, argentum, & similia. Lancil. libr. 7. Huius vocabuli appellatione, vt Albericus indicat, continentur lapidicinæ. l. 3. §. 6. ff. de reb. eor. qui sub. tut. Tu verò Bartolum adi, qui docet in l. lege. ff. de contrahen. empt. quid propriè lapidicinæ sit. Sp.

METALLVM diuiditur in aurum, argentū, ferrum, plumbum, &c. l. in venditionib. de contrahen. empt. & vnde dicatur, in dict. Sypteria explicatur. Sp.

METALLVM miniarium, vocatur argentum, cū quo effoditur minium. Vide Plin. lib. 33. c. 7. Sp.

METAPHORA, translatio à Cicerone dicitur, sine qua nec quotidianus sermo consistit. cum propter vocabulorum angustiam similib plerunque vti cogamur, vel quia proprium deficiat, vel quia translatum proprio elegantius sit. vt cum Iurecoss. adulterinam monetam, adulterinam scientiam vocant: & adulterari rationes dicunt, id est, conturbari, vel falso describi. l. 1. in fin. de fer. corr. Sic ambulatoriam voluntatem, actionem, legis potestatem, stipulationem dicimus, sic viam aperire: sic calcem, pro fine, cunabula pro initijs plerunque repertire est. Hinc anfractus litium antiquare, id est, extinguere. hinc deflorata species, enucleatum ius, freni temperies, nuda conuentio. Sic in promptu dicimus, ad manum, in pendenti prima facie, laquei legum. Sic inhiare commodis, quod à lupis translatum est. Sic rempub. florere, dotem, & donationem propter nuptias. æquis passibus ambulare, tempora largiri: causam capitalem, quæ ad statum pertinet dicimus: & si qua similia, quæ nusquam in quocunq; autorum genere non occurrunt. Ab hac non multum distat, quæ κατάχρησις id est, abusio dicitur, cum omisso proprio & peculiari nomine, aliud apponimus, vt cum lex Iulia stuprum appellauit, generalissimo nomine vsa, cum speciale crimen insequeretur. Meritò Papin. Lex, inquit, Iulia stuprum & adulteriū promiscuè, & κατ. χρηστικώτερον appellat, quod Græci φθορὸν. Qua figura etiam parricidam dicimus, qui matrem interfecit. Sic & Caius: Inter gestum & factum, inquit, κατα χρηστικῶς, nihil interest. Ex Alc. lib. 4. de verb. sign. in princ. Sp.

METARI, propriè est locum destinare, demetirive figendis militum tentorijs. vnde dictum, Castra metari. annotatore Rhenano in lib. Tertul. aduersus Valentinianos. Spieg.

METATORES in l. 3. & l. 5. C. de aduoc. diuers. iudicium. l. 9. C. de proxim. sac. scrin. lib. 12. Vegetius lib. 2. c. 7. Metatores ait dici eos, qui præcedentes locum eligunt castris, item qui diuersoriorum & hospitiorum designant loca, quales sunt, quos vulgò mareschalcos hospitiorum & fourrerios dicimus. Nam & deputatas singulis domus manu sua denotasse & postibus hospitaturi nomen adscripsisse eos, disertè tradit. l. 1. C. de metat. & epid. lib. 12. Isido. lib. 10. Etymolog. Metatores, ait, appellantur, qui castra designant: à metiendo scilicet, vt Lucanus.

Hesperios audax veniam metator in agros.

Cypria. Epist. 1. lib. 4. Primum hospitium vobis in carcere præparauit & metator quodāmodo vester, nunc quoque vos antecedit. Briss.

METATVS dicitur miles, in terminis castrorum, qui castra vallo, vndique circundabat. Vnde illud, Castra metati sunt filij Israel. tit. extat de metatis & epidemeticis. lib. 12. C. A nch.

METAXA in l. 10. de murileg. lib. 10. C. Suidas & Zonar. σήρικον νῆμα interpretantur. Sic enim Suidas [illegible] ait, [illegible] Iustiniani enim temporib. primùm ex India inuecta est metaxa, vt Niceph. scribit. & Zonaras in Iustiniano his verbis, [illegible] Fit & metaxæ mentio in l. vlt. §. species, ff. de public. in qua tamen à Triboniano insertum hoc verbum, cùm Iureconsultorum tempore metaxæ ignorum nomen esset, mihi fit verisimile. Isidorus libr. 20. Etymol. cap. 19. metaxam a circuitu filorum, aut quòd transferatur ἀπὸ τῶν μεταγῶν, deducit. Briss.

METAXARII Iurisconsultis nuncupantur sericum negotiantes, quod metaxam vocant Græci. Spieg.

METOECIA, Athenis dies festus. Item sacrificia de receptis in ciuitatem colonis. Autor Plutarchus in Theseo.

METOECION, locus carceris Athenis. Est & tributum quod Metœci, hoc est, extra patriam habitantes, persoluunt. Autor Suidas. Soluebant autem inquilini quotannis summam 12. drachmarum.

METOECVS, qui sedes mutat, & de loco ad alium transit. Latinè transmigrator, seu incola. Hunc Pompo. de verb. sign. l. pupillus, πάροικον appellat. Alciat. C. de iure fisc. lib. 10.

METHODICI. Lege, Via, inquit Paulus.

METHODVS, id est, iustus ordo tractandi: vt nihil effecisse, qui sine ordinato progressu scribit, aut docet, rectissimè iudicetur. Spiegel.

METICVLOSVS est, qui frustra aliquid timet. l. nec timorem. §. 1. ff. de eo quod metus cau. Sp.

METIENDO metiri. Paul. l. siue ff. si mens. fals. mod. dix. Siue, inquit, de itineris latitud. ne, siue seruitutem immittendi, proijciendiq; quæratur: siue aream, vel tignum, vel lapidem metiendo metitus fuerit. Sp.

METRETES, ὁ μετρητὴς, vasis genus, quod Cadus Latinè dicitur: decem congiorum capax. Caius l. 35. §. 5. ff. de cont. empt. Quòd si vinum ita venierit, vt in singulas amphoras: item oleum, vt in singulos metretas. Item, Quia venditio quasi sub hac conditione videtur fieri, vt in singulos metretas, &c. Et Scæuol. l. pen. §. 1. ff. locati, de naue loquitur, in quam olei metretum tria millia, frumenti modium octo millia imponebantur. Hotoman. Nicandri interpres Metretem sextarios duos & septuaginta complere scribit. vt animaduertit Iunius li. animaduer. 4. cap. 3.

METROCOMIA. Accurs. metrocomias villas interpretatur, quæ ex iussu principis metœcis, id est, peregrinis transmigratoribus, distributæ sunt. ἀπὸ τῶ μέτρου κώμης, hoc est, à mensura & villa, quasi villam mensam diceres. Quam interpretationem, vt in re tam obscura (neque enim id nomen apud alios autores reperiri facile est) improbare firmis argumentis non ausim, ita & aliunde etymum deduci posse constanter affirmare non possum. Scire itaque debemus eos, qui in ciuitatib. habitabant, capitationibus non fuisse suppositos, qui verò ruri erant, contrà. Sed, quia erant pagi quidam, qui, licet ciuitatum nomine censerentur, villis tamen nobiliores erant, & propterea qui in his habitabant, capitatione etiam ipsi eximebantur. Negat Imperator se passurum vt in ijs pagis exteri admittantur, ne fraus fiat fisco. Itaque, intelligo per metrocomiam pagos hosce maiores, qui paulum infra vrbis dignitatem sunt: vt sicut μητρόπολις dicitur ciuitas matrix, hoc est, maior cæterjs, ita etiam μητροκωμία, pagus cæteris maior, & caput aliarum villarum. Nam & hodie quoq; sunt in Mediolanensi agro huiusmodi metrocomiæ, sicut matrices pagi, quos vernacula simplicitas capita plebis appellat. Hasce autem metrocomias D. Marcus in Euang. videtur appellasse comepoles. Hæc ex Alciat. l. vnic. C. non licere habitator. metrocom. &c. lib. 11. Anchora.

METROPOLIS, μητρόπολις, ex μήτηρ & πόλις, id est, matrix & vrbs iuncto nomine, dicitur ea ciuitas vnde colonia deducta est. Thucyd. lib. 4. ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται: id est, Colonia beneficio affecta, honorem vrbi matrici tribuit: iniuria verò affecta, abalienatur. Itaq; Vlp. l. 4. §. 4. ff. de offi. proconf. Ephesum metropolim appellat: Proconsuli, inquit, necessitatem impositam per mare Asiam applicare, καὶ τῶν μητροπόλεων Ἔφεσον primā attingere. i. Ephesum primùm, alias metropoles accedere. Mode l. 6. ff. de exc. tut. [illegible] μητροπόλεσι χρῆσθαι, ἃς τὰς μητροπόλεις τῶν ἐθνῶν, τῷ δικαιοτάτῳ

ἰχθύας ἐνσεβείας ἀλλὰ, τὰ δ' ἀλλ' ἔτεσιν, τὰς λοιπὰς id est, Decet maximo quidem numero vti nationum metropoles: secundo eas quæ forum iudiciorum habent: tertio verò, cæteras. Sed Isidorus solers etymologicus, cuius ex schola, tanquam ex equo Troiano Canonistæ se profectos gloriantur, ἐκ τῶ μέτρς, id est, ex mensura fictum vocabulum tradit, quod homines ingeniosi ὡσπερ ἐκ τῶ excepe- runt: item vt illud eiusdem Cephas, id est, caput. Hoto. Adde Forcat. in Necyom. dial. 62. num. 4.

METROPOLITANI à mensura ciuitatum nũcupantur. singulis enim prouincijs præeminent quorum authoritati & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt, sine quibus nihil reliquis Episcopis agere licet. Solicitudo enim totius prouinciæ archiepiscopis commissa est. ca. cleros. versic. Metropolitani. 21. dist. Ioan. Bello. Etymolog.

METROPOLIS, caput prouinciæ appellatur. l. 4. §. ingressus. & l. 7. ff. de offic. proconsl. l. 6. ff. de excus. tut. l. vn. C. vt omnes iud. l. 11. de medic. & profess. in C. Th. quasi mater prouinciæ, vt Theo. in l. vn. C. de metropoli Beryto verbi notationem perstringens, quam, tametsi vulgatam, Isidorus ignorauit. Propriè autem Metropoles, Suida interprete, erant ἐξ ὧν πόλεις ἀποικίαι ἐγένοντο. Hæ enim matrum loco Colonicis ciuitatibus habebantur, vt Halicarn. lib. 4. scribit. Ita Prouinciæ Ponti metropolis erat Neocæsarea, vt Iustin. in No. de moderato. Hellesponti scribit, & Syriæ Antiochia vt Xiphilin. & Spartia. in Hadria. Ephesus Ioniæ. d. §. ingressum. Sic in d. l. vn. Beryto (quæ ciuitas Phœniciæ fuit in qua ius ciuile Iustin. temporibus docebatur, vt ex l. 1. C. qui ætat. vel profess. se exc. lib. 10. & Epist. Pandectis præposita, & ex Niceph. lib. 14. hist. Eccles. cap. 51. liquet) Metropoleos nomen ac dignitas saluo Tyri iure tribuitur. Briss.

METVS. Cicer. in Tusc. metus est opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videtur. Vlp. autem I.C. metus est instantis periculi, vel futuri causa, mentis trepidatio. l. 1. ff. de eo quod met. caus. metus autem alius est probabilis, & cadit in hominem constantem & discretum. Alius non probabilis, qui cadit in hominem miserum, timidum, & inconstantem. l. 5. 6. & 7. ff. eod. Est autem quintuplex: Primus minarum, qui non parit actionem: quòd minæ non incutiunt terrorem. Secundus facti, quando præuersatur periculum salutis, vel cruciatus corporis, & is cadit in constantem virum. Tertius potentiæ, qui scilicet incutitur à principe, magistratu, superiore, &c. subditis. Quartus reuerentiæ, vt libertus habet erga patronum, filius erga patrem, vxor erga maritum, &c. Quintus est perfidiæ: vt, cum aliquis promittetur ab alio, quia timet eius perfidiam. Zas. in titu. Instit. de actionibus §. quadrupli. Sumitur autem tam actiuè, quam passiuè. Nam metus hostium rectè dicitur, & quum timent hostes, & qum timentur. Capitur & interdum metus pro religione. quoniam (vt docet Seruius) nata est ex timore. Virgil. lib. 7.

—Multosq; metu seruata per annos. Anch.

METVS captiosus. l. item si. §. vnde quidem. ff. quod met. caus. Spieg.

METVS causa abesse videtur, qui iusto timore mortis, vel cruciatu corporis conterritus abest. Autor. Vlp. l. 3. ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

METVM etiam præsentem accipimus, non suspicionem inferendi eius. l. 9. ff. quod met. caus. Similiter & in edicto ex quibus caus. maio. verba hæc.

MEVIO infanti alumno meo, quadraginta dari volo, quæ à te Seia suscipiat: & vsuras eius quincunce in annũ vsq; vigesimum ætatis præstes: eumq; suscipias & tuearis. Vide Scæuol. in l. à filio. ff. de alimen. leg. Sp.

MEVM rectè nomino, in quo ius habeo. Sic rustici agrum quem colunt, suum esse dicunt. Accur. autor, qui citat l. cum aliquis. C. de iure delibe. traditque in l. 2. de orig. iur. hæc verba Pomponij. Non quia Papyrius de suo quicquam ibi adiecerit, sed quòd leges fine ordine latas, in vnum composuit, facere pro compilatoribus rationum & glossarum, vt eius dicantur, qui compilet, quod Zas. non improbat, si verbum compilandi, eiusq; elegantiam intellexit. Spieg.

MEVM. Vide Bart. in l. nuper. de leg. 3.

MEVM esse, quod ex re mea superest, cuius vindicandi ius habeo, Celsus ait. l. solum. ff. de rei vend. Sp.

MEVM id dicere possum, in quo mea vtilitas consistit. Vide gl. in l. prætor. ff. de eden.

MEVM præualet nostro. gl. in l. quoties. ff. de administ. & pericul. tut. Spieg.

MEVM quandoq; demonstrat, quandoq; taxat, quandoque conditionem facit. l. nuper. de leg. 3. Sp.

MEVM & tuum, duo pronomina, si è medio tollerentur homines quietissimè viuerent, iuxta Senecam.

MEVM, tuum, suum, nostrum, verba hæc ad ius dominij pertinent, & ea quæ debentur nostra tamen nondum facta sunt, non continent. l. 27. §. argento. l. 34. ff. de aur. arg. Cicer. Topic. Non si vxori vir legauit omne argentum quod suum esset, idcirco quæ in nominibus fuerunt legata sunt. Multum enim differt in aquam sit positum argentum an in tabulis debeatur. Et id proculdubio nostrum est, cuius proprietas ad nos pertinet, & si vsusfructus alienus est. l. 25. ff. de verb. sig. l. 2. ff. de cond. instit. Nostrum est & id, quod nobis cum alio commune est, pro ea vtiq; parte, quæ ad nos pertinet. Vnde si ita testator legarit, Stichum qui meus erit cùm moriar, etiam si vsumfructum in eo alienauerit, peti Stichus poterit. Sed etsi is mortis tempore communis sit, pars debebitur, nisi testator voluerit pro hac conditione hæc verba inserere, Si totus seruus in domino meo remanserit. d. l. 2. & l. 5. §. 1. ff. de leg. 1. Hæc enim verba, Qui meus erit, sic exaudienda sunt, quatenus meus erit, si modò testatoris voluntas non refragetur. l. 6. ff. de leg. 1. Brisson. Adde Brechæum in l. meorum, in titu. de verb. & rerum obligat.

MEORVM planè & tutorum appellatione etiam actiones continentur, quia & hæ in bonis sunt. l. 30. §. 1. ff. ad Trebell. l. 49. in fin. l. 91. ff. de verb. sig. Si quis dixerit, Vestem meam, de ea sensisse eum apparet, quam ipse in vsus suos habuit. l. 27. §. si quis addiderit. ff. de aur. argen. Brissonius.

MEVM, tuum, suum, regulariter denotant non solum directum dominium, sed etiam quasi dominium. seruos autem suos. ff. de leg. 3. l. Qu. Mutius. §. argento. ff. de aur. & arg. leg. Spieg.

M I

MILES, ein Kriegßman/ barbarè pro equite aurato, id est, Ritter/ vulgus accipit, qui Dritter olim dictus videtur, vt alicubi Rhenanus demonstrat, & Althamerus sequitur. Spieg.

MILES appellatur vel à malitia, id est, duritia, quam pro nobis sustinent: aut à multitudine: aut à malo, quod arcere milites solent. l. 1. ff. de milit. testam. Old. Vel

MILES à numero dicitur quasi millesimus quisq;, id est, vt rectè Valla interpretatur vnus ex mille. Nam Varro milites appellatos esse ait, quod trium millium legio primo fieret, ex tribubus Tatiensium Rhamnensium & Lucerum: quarum singulæ millia singula militum mittebant. Connan. lib. 9. c. 5. nu. 1. Quam eandem Etymologiam etiam sequitur Maiorag. lib. Miscellan. 4. c. 1. & Forcat. in Necyom. dial. 23. num. 5.

MILES, si pagano, id est, non militi conferatur, dignior existimabitur: vt docuit Bart. in l. 1. §. nec castrense. de coll. bon. quod & in doctoribus dicendum, qui & ipsi dignitatem largo modo habere dicuntur. c. quanto. de magistr. Propriè enim dignitates in iure nostro sunt, quæ clarissimatus, equitatus, perfectissimatus gradibus continentur, de quib. copiose disserit Alciat. ostendens quantum hac in re aberratum à doctorib. hactenus sit. Milites autem olim qui dicerentur, declarat Spec. in tit. de procur. §. 1. Accurs. in l. pen. ff. ex quib. cau. maior. Hodie verò quanquam circa militarem obseruantiam, multa nobis e manibus fœdissimè elapsa sint, cõuenit tamen communiter inter doctores, etiam milites nostros priuilegia habere (quæ rectè placuit olim legislatorib. condonare illis) non pauca. l. scimus. in prin. C. de iur. delib. si modò militiam exerceant. Ex Old. Spieg.

MILES vt quis dicatur sex sunt necessaria, primo, vt miles non sit negotiator. Secundo quod examinetur. Tertio,

Tertio, quod præstet sacramentum, per genium principis, & Deum omnipotentem, quod mortem reipublic. causa non euitabit. Quarto, quòd ei ensis cingatur. Quinto stigma, id est, nota publica debet eius brachijs inscribi vel imponi. Sexto in numerum aliorum debet poni & scribi. not. l. pen. ff. ex quib. cau. ma. 25 annis in integ. restituant. Io. Bello. Etym.

MILES, tam caligatum, gregariumq; peditem significat, quam equo militantem, & honoratum. Distinguitur autem à togato, & vt recentiores loquuntur, à pagano. Bud. in l. vlt. de senat. Spiegelius.

MILES caligatus, cui caligis militarib. vti permissum erat. Tametsi pro caligatis omne militum genus, à militari caliga, multi accipi contendunt, vt doctiss. Alexan. Neapol. scribit libr. 6. Caliga verò fuit calceamentum militare, quod ferreis clauis multiplicibus muniebatur. Inde caliga pro militia dicta est. Vnde Auximi, quod est oppidum in Piceno, id est, Marchia, vt nunc loquuntur, in quodam veteri Epitaphio legitur sic: Omnibus officijs in caliga desuncto. Id quod Romæ in altero epitaphio sic legitur, Omnibus expeditionibus defuncto. Inde etiam à militibus ioco vocatus fuit C. Caligula, per diminutionem, cum esset corpore vasto, & ideo caligas haberet enormes. Vide Beroald. apud Suet. Cęterùm caligæ à multis vocantur tibialia, vulgò Hosen. Caligatorum meminit Imperator in Authen. quibus mod. nat. Spiegel.

MILES veteranus qui postquam plures annos militauit veluti rude donatus, suis sedib. degit. Corras. Miscel lan. lib. 6. cap. 11.

MILIARENSES, numismatis genus, quod permissum erat consulibus, vt in populum spargere possent. §. hoc que ipsos spargere, in Nouell. de Consul. Haloander vertit, in miliarensibus, id est, in didrachmis. Est autem didrachmum numus, vt ait. Bud. binas drachmas valens. Vide eum lib. 5. de asse. Spieg.

MILIARIVM ex l. 21. §. si cui fortè. ff. de aur. arg. leg. & Athenæo lib. 3. Vas esse ad coquendum apparet, quod non in coquinatorio tantum, sed & in balneatorio instrumento ponitur à Palladio, vt & à Senec. lib. 3. Nat. Quæstio. Cuius hæc sunt verba: Quemadmodum in balneis facere solemus Dracones, Miliaria & cõplures formas. Inuenitur & hoc verbum apud eundem auctorem lib. 4. earundem Quæstionum, & apud Cato. de re rustic. c. 20. 22. & 135. & apud Paul. lib. 3. Sentent. tit. 6 Briss.

MILIARIVM vrbis in l. 154. ff. de verb. sig. columnam in capite fori Romani statutam accipimus, à qua omnes Italiæ viæ initium & finem capiebãt, Et à qua itinerum mensura sumebatur: Quod cùm ab A. Aug. lib. 4. Emend. iam notatum fuerit, prætermissis ab illo adductis locis, duos auctarij loco adjiciam, vnum ex Dione, qui hanc columnam ab Augusto primùm erectam lib. 54. his verbis tradit: [Greek text illegible] Alterum vero ex Publio Victore, qui in libell. de regionib. vrb. Rom. miliarium aureum in 7. regione vrbis ponit in qua & forum fuit. Porrò cùm miliarium hoc aureum à Sueto. & Victore, & à Dione χρυσοῦν μίλιον & à Plutarcho in Galba [Greek illegible] vocetur, efficitur apertissimè columnã illam auream fuisse. Briss.

MILIARIVM argenteum, in l. cum aurum & argent. §. si cui escarium. ff. de aur. & arg. IC ait. Certè si cacabos argenteos habebat, vel miliarium argenteum, Bays. annotat. Quod hic Pompo. miliarium vocat. Pau. in l. cum de lanionis, aheum appellat, quod supra focum pendet, in quo aqua ad potandum calesit: quo in loco ipse putat legendum, aheum: idque autoritate Horatij comprobat, vt & quod miliarium sit vas ad parandum aquæ calidæ potum, ex Athenæo docet. Haloander noster in jam citata l. pro æneo ahenum legit.

MILLIARIVM, siue milliare, à mille passib. dictum est. Sunt autem mille passus, stadia 8. Stadium autem passus centum viginti quinque habet, qui sunt plus pla[?] lo pedes sexcenti. Passus sunt quinque pedum. Leuca dictio est Gallica: cuius tamen Ammianus Marcel. meminit. Mille & quingentos etiam ipsa passus habet, vt Antonin. in Itinerario ostendit: licet plerisq; in locis sit amplior. Quia verò miliarium lapidibus distingui solet, sæpe dicimus, Ad vigesimum lapidem, hoc est, ad vigesimum miliare. IC. inquit; Vltra centesimum milliarium ab Vrbe, tutelam suscipere non coguntur. Sp. l. propter litem. ff. de excus. tut. vel curat. l. 2. C. de erogat. mil. annonæ. lib. 12.

MILITANDI appellatione latissimè vtitur Iustin. Nunc etenim vocat militiam armatam, nunc metaphoricõs cœlestem, aliàs literariam. Sic militiam scriniorum vocat in l. in sacris. scrin. in fi. C. de prox. sacr. scrin. lib. 12. Eadem metaphora, militiam scholasticam appellat, in l. hac lege. C. de priuil. schol. eod. lib. Spiegel.

MILITARE delictum in l. 6. §. irritum. ff. de iniusto, rup. & l. 1. ff. de veter. & milit. succes. l. 1. C. de test. mil. quod quis vt miles admittit, & quid aliter, quàm disciplina cõis exigit, committit. Cuiusmodi est, desertio, emansio, proditio, & alia, quib. disciplina militaris violatur. l. 2. & l. 6. ff. de re milit. l. 22. §. 1. de leg. 3. Briss.

MILITARE aduocatos quoq; militare. Merito aiunt Imperatores aduocatos quoq; militare. Quid enim tantopere bello simile videri potest, quàm lis & iudicium? Bellum mouent partes, similiter & litem, ibi duces, quorum imperio res administretur, hic aduocati deliguntur, ibi milites operam suam præstant, hic procuratores, & alieni negocij curatores, ibi armis contenditur, hic scriptis & testibus. ibi de ciuitatibus & regnis disceptatur, hic patriæ possessiones & ceteræ opes in controuersia versantur, ibi speculatores magnopere prosunt, hic quoque, vt quid aduersarij cogitent, quid moliantur, intelligatur: Duces strategematis vtuntur, aduocati consilijs, in bello vigilantia plurimum iuuat, itidem in iudicio. In hoc igitur tantùm differunt, quòd in bello casus multum valent, hic nihil possunt: ibi solum viribus contenditur, hic ratiõe, ibi iudice fortuna, hic grauissimis viris. Quo fit, vt aduocati ducibus, & militibus longè præponendi videantur, cum illi etiam contra, hi vero tantummodo pro iustitia pugnent. Ferran. libr. 2. Explicat. in l. aduocat. diu. iud. cap. 6.

MILITARE ius, ait Isid. lib. 5. cap. 7. est belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexus, signo dato congressio in hostem, vel commissio, item signo dato receptio, flagitij militaris disciplina, cetera quoq; ad rem disciplinamq; militarem pertinentia eo iure continentur. Militare ius in tit. de milit. testa. Ius est proprium militum, quo eis testari prout libuerit, Imperatorum constitutionibus concessum est. Briss.

MILITARE stipendium quantum fuerit, haud procliue dictu est. Polybius enim diurnum peditis quęstum obolos duos statuit. Centurionis duplex. Equitis drachmam, quæ eadem fere est apud Græcos, ac denarius apud Romanos. Post remotorum aũt temporum consuetudine diurnum peditis Romani stipendium fuisse denarium, ex Taciti lib. 1. apparet, vbi Percennius miles conqueritur denis in diem assibus animam & corpus æstimari, hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionũ, & vacationes munerum redimi. Denarius autem decem assibus æstimatus est, atq; semper in militari stipendio pro decem assibus datus, quamuis bello Punico secundo placuisset, vt sexdecim assibus permutaretur, vt tradit Plin. lib. 33. cap. 3.

MILITARES viæ, id est, publicæ apud Paulum declarantur in l. vlt. de locis & itiner. public. Spieg.

MILITARIS ætas decem & septem annor. censebatur olim vt refert Connan. lib. 9. cap. 5. num. 4.

MILITARI manu, quando iudex vti debet, Vlp. demonstrat in l. qui restituere. de rei vend. Sp.

MILITARIS iudex. Iudex militaris est, qui de curialibus, vel priuatis personis, habet cognoscendi iudicandiq; potestatem. l. 1. & 2. C. de offic. milit. iud.

MILITARITER pro militari more. l. 4. §. qui post, de re milit. Sic militariter ornatus apud Tacit. libr. 16. Et militariter ambulare apud Vopis. in Aurel. Et militariter armatus apud Apuleium libro 9. de asino aur. Brissonius.

MILL-

MILITES, inquit Iustin. appellamus tam eos, qui sub excelsis magistris militum tollerare noscuntur militiam, quam qui in vndecim deuotissimis scholis taxati sunt, necnon eos, qui sub diuersis optionibus fœderatorum nomine sunt decorati. l. vlt. ff. de loc. & cond. Hot.

MILITES hi demum appellantur, qui sacramento rogati adactiq; & in numeros relati sunt, vt lib. 2. Antiq. exposui. Quod verò in l. vn. in fin. ff. de bon. poss. ex test. milit. scribitur, Militem esse quamuis in numeris non sit, ad eum pertinet, qui ex vno numero vt in alium reponeretur exemptus, eò nondum peruenerit. Interim enim miles est, quamuis adhuc non sit in aliquo numero. Porrò milites Iustin. definit, tam eos, qui sub magistris militum militiam tolerant, quam qui in vndecim scholis taxati sunt, necnon eos, qui sub diuersis optionibus fœderatorum nomine decorantur, l. vlt. C. de locat. & cond. In classibus nautæ & remiges & trierarchi milites sunt. d. l. vn. §. pen. Vigilum item militia quædã Romæ erat, vt aliàs diximus. Briss.

MILITES euocati dicti fuere, qui propter aliquem casum repentinum ex agris euocabantur, & ad bellum ire cogebantur. Quorum facit mentionem Cic. in epist. & Sueton. in Augusto, & in Galba. Ferran. lib. 2. Exposit. in l. aduocati. de aduoc. diu. iud. cap. 6.

MILITES ære diruti Ausonio dicuntur quibus propter ignominiam stipendium subtrahitur: de quibus P. Crinitus de honest. discip. lib. 18. cap. 6.

MILITES extraordinarij qui extra ordinem adijciebantur, vt Cornicines, Tibicines, & alij id genus, Coras. lib. 5. Miscell. cap. 22.

MILITES, in l. obseruare. ff. de offic. procon. imperitè pro viatoribus interpres accipit, qui æquè inscitè illi milites iustitiæ sunt. Nam Iureconf. de militibus sentit, qui prouinciam tuebantur. Vnde nomen traxerint, Vlp. docet, in l. 5. de test. milit. Vide Liuium lib. 9. & Bart. in l. 1. C. de dign. lib. 12 Sp.

MILITES cincti: vide Cinctus & Discinctus. & Connan. lib. 9. cap. 5. num. 8.

MILITES limitanei. Quære, Stationarij milites.

MILITES literati, dicuntur doctores & aduocati: tametsi ad eos militare priuilegium de foro non pertineat. quod eis turpe sit, ius in quo versantur, ignorare. l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de orig. iur. Eadem ratione neque militib. ecclesiasticis, hoc est, clericis, competit, vt est communis & vera sententia doctorum. Nam clerici non debent ignorare literas, & iura scripta, imò rudes & indocti ad ordines nullo modo sunt admittendi. vt Nouell. de sanctiss. episc. §. clericos autem non aliter. c. fin. de ætat. & qual. Sp.

MILITES omnes qui discere à signis sine periculo non possunt, reipubl. causa abesse intelliguntur, ait Scæuol. l. pen. ex quib. cau. maior. Sp.

MILITES, per quos aduersus hostium iniurias & insultus, publicus status cõseruatur, varijs in iure nostro epithetis designantur, Cincti scilicet, Sagati, Caligatiq; dicti. de quibus copiosissimè scribit Alex. cap. 22. libr. 6. Genial. dier. Meminit item Valturius. Milites autem olim qui dicerentur, declarat Spec. in tit. de procur. & Accur. in l. pen. ff. ex quib. caus. maior. Sp.

MILITES qui latrocinantur, cæs. Maxim. Heckenreuter appellabat, hodie Schnaphanen: sicut milites ignominiose missi, potius pœnis, quam beneficijs afficiendi sunt. vt probat. l. milites. C. de quæst. Sp.

MILITES subsidiarij apud Romanos olim dicebantur ij, qui, vt ait Liuius, integri seruabantur ad longioris pugnæ casus veluti Triarij: Bald. tit. de satisdat. tut. vel cur.

MILITIA non ad arma solum spectat, sed & vniuersitatem quoq; designat. Hinc militia aduocatorũ Impp. Leonis & Anthemij constitutione: militia Palatina, pro omnibus qui in palatio, in Breuiario Theodosij: militia literata, Cæsarum rescriptis, in titu. de prox. sacr. scrin. militia negotiatorum, Iustin. C. lib. 8. Vide Alc. lib. prætermiss. 2. Sp.

MILITIA duplex in libris nostris reperitur: vna armata, quæ belli caussa suscipitur: de qua mentio fit in l. 2. C. de iur. & fact. l. 18. ff. de re iud. l. 4. C. qui dar. tut. altera verò ciuilis, quam sic describere possumus: Ministerium publicorum Principis negotiorum, cuius causa salaria vt commoda à Principe tribuuntur. Hotom. Duarē lib. anniuer. disp. lib. ca. 3.

MILITIAM armatam dicimus ad differentiam palatinæ. l. 6. l. 18. ff. de re iud. l. 1. C. de iur. & fac. ign. l. 4. C. qui dare tut. Nam quicunque munus aliquod in repub. gerebant, aliquamve administrationem habebant, militare posteriorum Impp. temporib. dicebantur. Militiæ itē appellabantur commoda illa annonarum salariaq;, quæ armatam vel inermem militiam exercentibus publicè præstabantur. Et ita militiæ nomen accipiendum est in l. 22. & l. 49. §. 1. ff. de legat. 2. l. 11. §. si seruo. l. pen. §. pen. & vlt. ff. de leg. 3. l. 18. §. ab hæredibus. ff. de aliment. leg. l. 53. §. inter. ff. de actio. empt. l. 3 §. si quid minori. ff. de minoribus. l. 30. C. de inoffic. testam. l. 6. C. de aduoc. diuers. iudicum. Briss.

MILITIAM vrbanam Cicero, patronorum, qui pòst Aduocati dicti sunt, labores & assiduitatem appellat: non affirmans, vt quidam putant, sed eos eludens potius, quum ita res & tempus postularet. In Muræniana enim sic loquitur, Seruius hic, inquit, nobiscum hanc vrbanam militiam respondendi, scribendi, cauendi, plenam solicitudinis & stomachi secutus est, ius ciuile didicit, multum laborauit, præstò multis fuit. Sed Impp. quidam postea nihil simulantes, in l. 14. C. de aduo. diu. iud. sic locuti sunt: Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladijs, clypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam aduocatos. militant namq; causarũ patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam & posteros defendunt. Hot.

MILITIAE casus, cùm alicuius militia, hoc est, munus alicuius eorum qui publica Principis negocia gerunt, per eius mortem cecidit: quasi dicas Caducam militiam. Constitutum igitur fuit, milite aliquo mortuo liberi, vel vxor, vel hæredes eius, de commilitonum sententia: vel (vt vsitatis verbis vtamur, ex communi corũ qui in eadem schola, id est ordine statuti sunt, placito) beneficium aliquod à principe impetrarent. Hoc beneficium siue commodum Casus militiæ dicebatur præcisè, pro Commodum caducæ militiæ: quod non hæreditatis iure, sed priuilegio & beneficio Principis tribuebatur. Iustinian. autem in d. Nouell. 53. constituit, ne creditores defuncti militis cuius bona soluendo non sunt, casum illum militiæ pignori capiant, extrà quàm si eorum pecunia eam militiam defunctus emerit: vide l. si quis, 11. C. de prox. sacr. scrin. lib. 12. l. vlt. C. de pign. l. omnimodo, 30. §. vlt. C. de inoffic. test. Hot. Vide latius Connanum. lib. 4. cap. 15. num. 12. & 13.

MILITIAE genera tria, videlicet, sacramentum, coniurationem, & euocationem, Seruius in 8. Æneid. declarat. Et Bud. in annot. ad l. 1. depositi. Spieg.

MILITIAE cohortales, aut certæ pleræque earum, seruiendi necessitate astringebant, non ipsos cohortales mòdo, sed etiam eorum libros, Connan. lib. 4. cap. 15. numero 2.

MILITIAE imaginariæ genus. Cæs. Claud. instituit: quod vocauit super numerum quo absentes & titulotenus fungerentur. Sic nunc in plerisq; collegijs ecclesiasticis, Canonici supernumerarij nuncupantur, donec imagine posita, præbendam, vt vocant, sunt consecuti. Spiegel.

MILITIBVS, vt ait Vlpianus de testamen. militis, liberam testamenti factionem, primus quidem D. Iulius Cæsar concessit: sed ea concessio temporalis erat. Posteà vero primus D. Titus dedit. post hos Domitianus. Posteà Diuus Nerua plenissimam indulgentiam in milites contulit: eamque & Traianus secutus est: & exinde mandatis inseri cœpit capitulum tale. Cum in notitiam meam prolatum sit, subinde testamenta à commilitonibus relicta proferri: quæ possunt in controuersiam deduci: si ad diligentiam legum reuocentur, etiam obseruantiam secutus animi mei integritudinem erga optimos fidelissimosque commilitones simplicitati eorum consulendũ existimaui: vt quoquo modo testati fuissent

rata

rata esset eorum voluntas. faciant igitur testamenta quo modo volent. faciant quomodo poterunt, sufficiatque ad bonorum suorum diuisionem faciendam nuda voluntas testatoris. Maffeus.

MILITVM loco habentur aduocati & magistratus vrbani, quia vrbanæ militiæ nomen dederunt, &c. Connan. lib. 1. cap. 8. num. 6.

MILITIVM appellatio postremis temporibus quasi pro singulari Imperatorum beneficio ad eos translata est, qui in pace & ocio, procuratione aliqua Reip. fungerentur. quod tamen non omnibus, sed certis duntaxat honoribus tribuebatur. vnde Iustin. l. 3. de numerarijs, lib. C. 12. Numerarios, inquit, amplissimæ tuæ sedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere iubemus. Idem eod. tit. Nemini licere deinceps iubemus in quacunque militia connumerato, solicitudinem actuarij subire, vel postest depositam eandem curam ad militiam aspirare: quatenus inter priuatos agens, omnique militari priuilegio denudatus, nihil nundinationis vel fraudis circa commendatà ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat. Horum autem militiarum aliæ Palatinæ dicuntur, eorum scilicet qui in Principis palatio muneri alicui præfecti erant: de quibus vide Connan. lib. 4. ca. 1. num. 1. aliæ Comitatenses, eorum qui in eiusdem erant comitatu: aliæ Prouinciales, eorum qui prouinciarum magistratibus apparebant. quibus omnibus additus etiam mercatoribus atque negociatoribus patebat: duntaxat, qui sordidorum opificum numero non essent quales sunt fabri, & alij omnes qui in ergasterijs, id est, officinis operarijs exercentur, aut merces venales quotidiani quæstus causa prostituũt. vti patet ex l. antepen. C. de cohortal. Hot. ex lib. 4. Conn. c. 15. nu. 1. & 4.

MILIVM, genus frugis, nomen à maxima numerorum summa, quæ est mille. cepisse quidam putant, teste Festo. Vlpianus ad legem Aquil. Sed & si quis milium, vel frumentum meum effuderit in flumen sufficit Aquiliæ actio.

MILLE passus non à muro vrbis, sed à continentib' ædificijs numerandi sunt, vt ait Marcellus de verbo. um signific. Maffeus.

MIMI sunt ioculatores, vel dominorum seruitores seipsos inuitantes, iuxta illud:

> *Musica, Cantes, Mimi, sunt ad conuiuia primi,*
> *Non inuitati veniunt prandere parati.*

De quibus dicit Ludo. de Roma. Si tales ducunt animalia fera (prout communiter fit) videlicet, leones, vrsos, simias, &c. & ab his aliquis occiditur, puniri debent pœna ducentorũ solidorum. text. est singularis in l. qui vulgo ff. de ædil. edict. iunctis legibus præcedentibus, & nõ debetur ei pœna mortis. Quamuis enim qui occasionem mortis dat, occidisse videatur: tamen hoc est propter tacitum consensum ciuium, qui illos cum animalibus ciuitatem intrare, & in ea manere permiserunt. Oldendorp.

MIMVS etiam poematis nomen est, in quo habetur imitatio cuiuslibet sermonis, vel facti, sine reuerentia. nam etsi aliæ comœdiæ idem faciant, solus tamen mimus quasi priuilegio quodam, quod commune erat, possedit, & quasi suum vindicauit. Hanc fabularum speciem Latini vocant Planipediam. Huius poematis scriptores dicuntur mimographi, vt Philystio, vt Publius, vt Laberius: quorum apud Gellium plurima mentio. Sueton. in Cæsare: Decius Laberius eques Romanus mimum suum egit. Plinius natur. histor. lib. 7. Mythicum pantomimum, hoc est, fabularem quendam vocauit: ceu pantomimorum duo sint genera, scenici, & mythici. quod & Tranquillus ferè demonstrat, qui ait: Primis temporibus quæcunque in scena fierent, in comœdia quoq; agitari consueuisse. nam & pantomimos (inquit) & choraules in comœdia canebant: postea separata sunt comœdiorũ à pantomimis artificia. Causam Diomedes Grammaticus exequitur. Mimorum autem apud Græcos multæ sunt species: quas ex Athenæo, Polluce, & Strabone refert Hermolaus. & secundum prædicta, corrigenda sunt verba Iuliani, in l. si libertus artem. de oper. liber. & Vlpianus in l. ædiles aiunt. in fin. ff. de ædil. edict. apud quem numi mendosè legitur: Sed mimi castigandum est. Et Iureconsul. in l. 3. §. si liber homo. ff. de cond. ob caus.

MIMI, non ioculatores, sed effictores Latinè dicuntur, qui vel intra, vel extra scenam, gesticulationes exercent, imitanturq; dicta, factaq;, moresq́ue hominum, & naturas cum lascinia: à μιμέομαι, quod significat, imitor. Autor Diom. Vide suprà, Archimimi.

MIN facere, vt à Varrone relatum est, dicuntur, qui vix proloqui audent, sed summussando hæsitant: P. Crinitus de honest. discip. lib. 18. cap. 5.

MINA, aut Mna, annotant recentiores Vocabularij ex varijs auctoribus. diligenter verba eorum asscribam. Mina, Græcè μνᾶ. Atticum est vocabulum, quo tam in appellatione rei nummariæ, quàm ponderalis Athenienses vtebantur. Constabat autem ex drachmis Atticis centum: eratq; maior Romana libra drachmis Atticis quatuor. Nam hæc nonaginta sex tantum pendebat drachmas. Fannius apud Priscian.

> *Accipe præterea, paruo quam nomine Graij*
> *Mnan vocitant, nostriq; Minam dixere priores.*
> *Centum hæ sunt drachmæ: quod si modo dempseris illis*
> *Quatuor, efficies hanc nostram denique libram.*

Sed hoc de mina noua intelligi debet, quæ & Solonis mina à quibusdam appellatur. Constat enim, Minam Atticam antiquitus fuisse drachmarum tantum septuaginta quinque, quæ actis posteà à Solone ponderibus, Mina vetus appellata est, de qua intelligi debet, quod subdit Fannius apud Priscianum:

> *Attica quæ fiet, quartam si dempseris, hinc Mna.*

Quo tamen in loco Fannius sentire videtur, Minam Atticam eam esse, quæ constat 75. drachmis, quã nos Minam veterem vocauimus: alteram verò, quæ 100. constat drachmis, Minam Græcam vocari. Sed hoc non esse verum, facile Plinij autoritate conuinci potest: qui lib. 1. cap. vlt. vbi ex professo Atticorum ponderum interpretationem tractat, subdit in fine capitis: Mna, quam nostri Minam vocãt, pendet drachmas Atticas 100. Vide plura eius rei testimonia, tam Græca, quàm Latina, apud Georgium Agricolam. Quoties autem apud scriptores minæ mentio occurrit, de Mina noua intelligendum est, quæ epitriti portionem habet ad minorem seu veterem Minam: quemadmodum & Talentum maius, ad Talentum minus. Continet itaq; Mina, si de põdere intelligas, vncias duodecim, & semissem. Quod si de re numaria fit sermo, Mina ad monetæ Gallicæ æstimationem reducta, valebit circiter libras Turonenses 17. & semissem. Tantum enim conficiunt centum drachmæ, singulæ tribus solidis Turonensibus, & semisse æstimatæ. Budæus æstimat Minam aureis coronatis 10. quod in idem recedit, modo sanè intelligas singulos coronatos ab eo 35. duntaxat solidis Turonensibus æstimari. Mina etiam mensuræ genus est, qua agri metiuntur: qui & Modius dicitur, & Actus quadratus. Habet in latitudine pedes centum viginti, & in longitudine totidem. Vide Varronem de re rustic. lib. 1. cap. 10.

MINE, id est, comminationes, & metus incussiones per verba, aut signa, non rarò iustum metum faciunt. De quo vide Bart. in l. 1. §. quæ onerandæ. in fi. quar. rer. act. non dat. Spieg.

MINAE elusoriæ, pro vanis, apud Paul. in l. hæc autem, in princ. si cui plus quàm per Falc. De huiusmodi minis vide Iuritc. in l. 3. iuncta gloss. ff. ex quibus causis maior. Spieg.

MINERA. Hæc maiore consensu, siue communi, vt aiunt, opinione interpretum, in regalibus, terraq; fructibus numeratur cap. 1. in verbo argentariæ. in vsib. feud. l. diuortio. §. si via. solut. matrim. l. 3. §. fin. cum seq. de rebus eorum qui sub tut. non alien. Spiegelius.

MINICVLARIVS appellatur, qui minio quid inficit. l. 3. de indulgent. debitor. libr. 11. C. Th. Minium verò vnde ematur, & quomodo paretur Vitruu. lib. 7. capit. 8. docet. Briss.

MINICVLATOR, corporista vulgò est, qui capitales literas scriptis libris minio aut rubrica præponit. Vlpianus de operis libert. l. vt iurisiurãdi. Si fortè, inquit, libra-

librarius, vel miniculator, vel calculator, & cætera. Nebrissensis.

MINIMA causa, quæ duum aureorum tãtum est, quęve iudiciales sumptus ferre non potest. l.1. ff. de dolo 1. quæst.7.anteriorum.§.illud. Sed & quæ decem libras auri non excedit, hoc nomine venit. de qua in nouissimis iuribus tractatur. Sp.

MINIME omnium, pro nullo modo. Minimè gentium enim dicebant veteres, pro eo quod est, omnium gentium iudicio minimè faciendum esse. Festus autor. Interdum plus est quam non nempe in responsione negatiua: id quod vulgò dicitur absit. Pro non, apud Iurisconss. frequens est. Sp.

MINIMVM peculium habens, etiam peculiaris intelligitur. Caius ad fin.l. si quid venditor.de ædil. edict. AEquè si quis, inquit, simpliciter dixerit peculiatum esse seruum: sufficit, si is vel minimum habeat peculium. Aduerbialiter significat, quod barbari dicunt, Ad minus. Spieg. Qui magis quam cæteri diligentiam in aliqua re debet; is Magister dictus est, l. cui præcipua. de verb.sig. Ergò & minister, qui minus. Curt.lib.1.ἰασσῶν, capit. 12.

MINISTER nudus, merus executor est, vt Bart. docet in l.si quis Titio.de leg.2. Quamuis I. C. simpliciter ministrum legatario opposuisse videtur. Quod minimè interpres animaduertit, quive secuti sunt eum. Vnde eis cùm hic, tum alibi, tot sunt anxie quæsitæ distinctiones, atque subdistinctiones. Sp.

MINISTERIVM, pro omni ponitur operatione, vt in l.quod meo.ff.de acq. possess. Inde damnati in ministerium metalli, in l. aut damnum. ff de pœn. Interdum pro ipsis ministris accipitur. Paul. Vrbica ministeria dicimus etiam, quæ extra vrbem nobis ministrare consueuerunt. Sic in l.1.de ser.fug.l.in eadem.ex quib.cau.maior. & sim. Sp. Hinc.

MINISTERIA militaria, municipalia, publica, prętoria, pro ipsis ministris dicimus.l.7.ff.de offic.proconsl. l.6. §. illicita. ff. de offic. præsid. l.10. ff. ex quibus caus. maior.l.2. ff. de seru. fugit. l.5 §. qui pecuniam. ff. de suspect.tut. & apud Tertull.aliquotiens. Apul.lib.10.de asino aur. Ræuard. ad l fœminæ.ff. de reg. iuris. Donec iussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi serui manibus anulum ferreum deprehensum cùm signo Tacculi conferunt. Ministeria etiam pro seruis & mancipijs in l.6.& l.8.ff.de pignorib.l.21.ff. de donat. int. vir. l.27. § si fornicarius.ff ad leg. Aquil.l.12. §. sed si fundus.ff.de instruct. vel instrum.l.14.§.1.ff. de iudic.l.31.§. pro hærede.ff.de fideic. libert. Ministratores serui.l.203 ff.de verbor.sign Seneca lib.15.Epist. Transeo pistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signo dato ad inferendam cœnam discurritur.

MINISTERIANVS. Habetur tit. lib.12.C.sic conceptus, de castrens.& ministerianis. Quem titulum D. Alciat. rectiùs inscribi putat, de castrensib. ministris. quod annotauimus in iuris titulis, per nos in ordinem dispositis. Et horum officio Lampridius in Alexan. ita scribit, Aulicum (inquit) ministerium in id contraxit, vt essent tot homines in singulis officijs quot necessitas postularet: ita vt annonas, non dignitatem acciperent, fullones, & vestitores, & pistores, & pincernæ, omnes castrẽses ministri. Hæc ille Ministeriani igitur hoc in titulo erant homines, qui præerant castris principum. Hoc autem nomine à ministrando dicti. Anch.

MINISTRATORES, propriè dicantur, qui patrifamiliâs in mẽsa ministrant A manib ducto nomine. Alc. de verb. sig. Cœnantibus apud Angliam Prælatis ac Baronibus ministratores flexis genibus officium suum faciunt, teste AEn. Syluio. qui nec Imperatori, nec regi tantum adulationis à nostris impendi, prandereque prandente domino, famulos duobus, tribúsve, qui vel vina, vel cibos apponant, expectantibus per contentionem Anton. Panormit. ostendit cap.34.lib.2.comm.in dicta & facta Alphonsi regis. Spieg Connan. lib.2.c.7.n.4.

MINOR, dicitur, qui nondum annum 25. excessit, de quo tit. ff. de in integrum restitutione: de filio familiâs minore: de fideiussoribus minorum. & tit. si tutor vel curator interuenerit. tractant, ostendentes quæ priuilegia minoribus læsis impartiantur. iuxtà, quibus remedijs minorum consulatur. his enim vt cæteris huiusce ętatis adsolet esse consilium & fragile, & infirmum. l.1.§. nam cum.ff.de minoribus. ætasque illa tum imposturis, tum captionibus subiacet.d.§.nam cum. Dico autem læsis, eo, quòd non omnia, quæ à minoribus 25. annis geruntur, irrita sunt, sed ea tantùm, quæ, causa cognita, huiusmodi depræhensa sunt, vt ab alijs vel circumuenti, vel sua facilitate decepti sint.d.l.non omnia.ff.de minorib. Nempe videlicet, rem maioris valoris esse, quàm vendita sit, donatione contractui venditionis descripta clarè ostenditur. Indeque minorem aut circumuentum, aut sua facilitate deceptum esse. Minor autem quinque & viginti annis natus, vendere, permutare, vel donare non potest. alienare quidem sine decreto non potest iuribus. vulg. neq; quoque, & si curatore careret, potest, maximè, quæ immobilia sunt.ff.de reb.cre. per tot. & l. non solum. & l. si minor. l. Faber in §. nunc admonendi sumus. Instit. qui. alien. licet, vel non. etiam permutare non potest immobilia ipsa sine iudicis decreto, quemadmodum Baldus tenet.in l.1.nu.6.C. si aduers.trans. quum permutatio nihil aliud sit, quàm quòd alienationis species, c. nulli liceat. de rebus eccles. non alien. c.1.2. & 5. de rerum permut. ext. emptionique vicina, l.2.ff. de rer. permuta. imò & emptionis vicem obtinet, l.2.C.eo.tit.l. Titia.& ibi Bald.ff.de iur.dot.& l.apud Celsum.§.si quis autem. ver.authoris.ff.de dol.except. quiq; rem accipit permutatam, emptori similis est.l.vlt.ff.quib.ex cau. in possess.eat.& l.sciendum.§.deinde.de ædilit.edict.ff. Ex quo & meritò quidẽ, permutatio pro venditione à probatissimis scriptoribus vsurpatur. Tullius, ad Attic.lib. 2.epist. totius operis 230, incip. Quæ dudum. ibi scripseras, vt H S. 12. permutaret, tantum esse reliquum de argento. Plinius frequentius, quàm quòd hic locus desideret. Duo tamen, aut tria ad summum, addam, ne imponere videar. Primum erit, lib.7.c.38. Praxiteles (ait) marmore nobilitatus, Gnidiaque Venere præcipuè, vesano amore cuiusdam iuuenis insigni, & Nicomedis æstimatione regis grandi Gnidiorũ ære alieno permutare eam conati. Alterum, lib. 9.cap.55. Sex millia numero murenarum mutuo appendit. nam permutare quidem precio noluit. Postremum verò, lib.35. cap.9. Postea donare opera sua instituit, quòd ea nullo satis digno precio permutari posse diceret. quod nostros quoque Iureconsultos fecisse credibile est, Paulus ad Sab. lib.7. Quia & permutatio dotium conuentione fieri potest.l.si ei nuptura de iur.dot.ff. Modestinus lib. regularum 1. Ita constante matrimonio permutari posse dotem dicimus, si hoc mulieri sit vtile.l.ita constante.de iure. dot.ff.& l.Iulia.lib. Digest.17. Non enim constat, posse inter virum & vxorem conuenire, vt dos, qua in pecunia numerata est, permutetur, & transferatur in corpora, quum mulieri prodest.l.si mulier dotis.ff.de pact.dotalibus. Ad hæc, donare minor non potest. donare etenim perdere est. Pomponius in l. filiusfamiliâs. de donat. ff. Filiusfamiliâs (ait) donare nõ potest, neq; si liberam peculij administrationẽ habeat. Nõ.n.ad hoc ei cõceditur libera peculij administratio, vt pdat. Quod cũ ita sit, hos omnes cõtractus, venditionis, permutationis, & donationis, nullos & irritos esse relinquitur. Quantum autem ad venditionem, nemo sanè est omnium, qui nesciat illam nullam esse, neque quicquam quod haberet minor, sine decreto vendere potuisse: quippe quæ alienationis species sit. imò verò omnem amplexatur alienationem.l. statuliberi.ad fin.de stat. lib. Alexand. & recentiores in l. filiusfamiliâs.§.diui.ff. de leg. 1. Venditionis itaque appellatione omnem actum, per quem dominium transfertur, contineri, Martianus respondit.l.sicut re corporali. §. venditionis autem.& ibi Bart.quib.mod.pign.vel.hypoth.soluit. Nam qui alienare prohibetur, ei quoq; interdicitur, ex quo alienatio sequitur: tanquam nihil intersit alienes, an id facias, ex quo sequatur alienatio.l.codicill.§. matre.& ibi Bart.ff.de leg. 2.& l.vltim.C.de legit.tutor. & cap.1.§.vlt.de inuestitu.de re alien. fact. In vsib.feud. gloss. in l. si ita quis. §. ea lege. & ibi Bald.qui eam dicit

nota-

notabilem. Raphael Cuman.& Francisc. Ar. Præter hæc quoque, quòd solennitatibus caret, Matthæus de Affli. in constit.reg.Siciliæ, quæ incip. minorum iura. in glo. fin.tenet iura tantùm fauere minoribus 25.annis, vt aduersus rerum immobilium venditionem, etiamsi in venditione ipsa solennitates à iure requisitæ interuenerint.aut iudicis decretum (modò de læsione constiterit) restituantur. Neque proculdubio dubitationi locus est, minorem restitui posse, idque principis beneficio, quod fieri debere ante quàm quintus & trigesimus annus elabatur, legibus regiis statuitur.art.2.in rubr.de restit. & reuela. in ord. reg. De iureiurando autem remittendo (quod postremum est) princeps iurisiurandi gratiam facere potest, vt probat text.in l.Imperatores. ff.ad munic.& not.Guid.Papæ in q.178.& q. 184. Accursius autem, l.adigere. ff. de iur. patron. & Bald.l.patronus.ff.de oper.lib.legem tradunt vim habere apostoli[illegible]scripti, ad iurisiurandi remissionem: & si peruulgata cõsuetudine Episcopi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intum annum agit, [illegible] In lege verò Æliæ Sentia, [illegible] iterere vetatur, [illegible] noctis [illegible] die. Non [illegible] annis est, [illegible] Sic & in l.8: [illegible] tus pro pl[illegible]

MINORES annorum, vetus locutio, quæ sæpè à Iurisconsultis vsurpata. Varro lib.de rust.1.cap.17. Operarios parandos esse, qui laborem ferre possint, ne minores annorum 22. Hot.Conna.lib.8.cap.5.num.1.

MINORES summæ pecuniarum quæ sint, docet Iurisconsult.in l.1.C.de defensorib.ciuitat. Quo loco solidi pro aureis non aliter accipiuntur, quam in §. vlti. Institu.de pœn.tem.litig. Alio modo intelligendus est solidus in l.si libertus.ff.de in ius voc. Quare infrà, Solidus.Spieg.

MINORIS emptum me fuisse. Vide, Quanto minoris.

MINTVRNENSES. Aristo, apud Vlpian. l.sicut.ff. si seru.vind. dicit eum, qui tabernam casseariam à Minturnensibus conduxit, ad superiora prohiberi posse fumum immittere. Minturnæ oppidum in Campania, habens propinquas paludes, in quibus Marius delituit, fugiens persecutionem Syllæ.nunc Taietum castellum esse dicunt.Sp.

MINVERE, pro commutare dicitur: sunt enim gradus quidam commutandi statum, per quos aliquid de conditione hominis minuitur.Instit.de cap. deminut. Oldendorp.

MINVS quod est in dubio assumendum, l.qui concubinam, §.ita t.ff.de leg. 3.

MINVS, vim comparatiui non semper retinet: vnde quòd non recepi, rectè dixero minus recepisse: & minus tribuere videtur, qui nihil tribuit.l.illud.§. 1. ff. de tribut. Minus positiuo adiunctum contrariæ significationis, comparatiuum demonstrat. vt minus stultus, id est, prudentior.Sp.

MINVS scriptum, & plus dictum. C. de test. & quemadmod.ord.

MINVS malum, quod iniquitatis minimum habet ac in ratione boni computatur, intelligimus. Vide Salomon.in l.Gallus.Sp.

MINVS solutum tributumque videtur, etiam si nihil tributum, solutum ve fit.l.32.ff.de verb.sig.l.7.§.minus.ff.de tributor.Brisson. Adde Brechæum in l.non potest.in tit.de verb.& rer.sign.num.1.

MINVS tria significare, ait Theod. Hermopolites l.150.ff.de verb.sign. τὸ βραχὺ ἴσως, τὸ μὴ παντελῶς, εἰ μὴ ἄρ᾽ ἴσως, Prateius.

MINVS soluit, qui tardius soluit, nam & tempore minus soluitur, ait Gaius de verb.sign.Maff.

MINVS soluisse videri non potest is, aduersus quẽ amplioris summæ actio non competit, ita ait Modesti. tit.de verb.sign. Maff.

MINVSCVLA. Lege, Legitima.

MINVTA alimenta Vlp. interpretatur esse decem aureorum annulorum. in l.3. §. quamuis. si cui plus quã per leg.Falcid.Sp.

MINVTATIM, id est. per minutas partes non sunt alimenta legata præstanda.l.3.ff.de alim.& cib.leg.cum simil. quæ Alber.citat.Sp.

MINVTAE pecuniæ. l.si plures.§.1.ff.de pact.

MINVTVM. Lege, Momenta.

MIRABILEM partum Imp. appellat, qui à maiore quinquaginta annorum editur.l.si maior.C.de legit. hæred. Sp.

MIRIONES appellauit antiquitas, qui ob oris distorti deformitatem, admirationem forent. Sp.

MISCELLANEA doctrina Gellio lib.20.cap.12. dicitur varia & quasi confusanea, omnisque generis argumentis mixta, quod genus scripti plurimi nostra ætate tentarunt, in primis Crinitus, & Cœlius, & post hos P. Victorius, & Adrian.Turnebus, vterque suæ gentis doctissimus.

MISCERE, & confundere, quo differant, explicat glo.in l.idem Pomp.§.si plumbum.ff.de rei vend. Sp.

MISERABILIVM personarum nomine, etiam si opulenti sint, propter fortunæ iniuriam, veniunt perpetuo morbo detenti, senes. valetudinarij. furiosi mente capti, viduæ, pupilli, orphani, & quę personę his debent censeri similes: quòd relinquitur arbitrio iudicis ex sententia Bart.in l.1.C.quan.Imp.int.pupil. & vid.c. ex tenore.de foro compet. Ægroti autem, quorum hic fit mentio, accipiuntur, qui morbo graui sunt adfecti, propter quem cuilibet rei agendæ sunt impares, l.2.§.si quis in iudicio.ff.si quis caut.l.morbus.de verbor.sign. Spieg. Adde Abbatem in c.significantibus.extr.de offic. delegat.

MISERATIO, significatio misericordiæ, qua ex alicuius infœlicitate mouemur. Triphonius: Nisi quatenus interdum miseratio ætatis ad mediocrem pœnã iudicem produxerit.l.auxilium.§.in delictis. ff. de minoribus.Spieg.

MISERICORDIA, est ægritudo cordis. ex miseria alterius, iniuria laborantis: vulgò compassio dicitur. Lege Cic.4.Tusc.& Senec.2.de Clement.Sp.

MISERICORDIA, & Clementia longè diuersæ sunt, qui vtraque harum plus quam iustum æquumque est, remittit. Clementia enim est, per quàm animi in odium alicuius concitati comitate retinentur: Misericordia autem ęgritudo ex miseria alterius iniuria laborantis, &c. Conna.lib.1.ca.11.num.10.

MISERICORDIAE causa dare, apud Paul. in l. si quis.ff.de calum.Sp.

MISERICORDIA ductus feci.l.lege. §.idem Labeo quærit.l.& eleganter.ff.de dolo.Sp.

MISERVM esse Donatus dicit, qui prematur calamitate, qua indignus sit. Itaque nocens, sceleratusque verè miser non est, quomodo vulgo dicitur, cum calamitate premitur: tametsi natura nobis insitum est, vt eorundem atrocioribus suppliciis illachrymemus. Spieg.

MISOCALVS, Græcè μισόκαλος, osor honesti dicitur, atque is, qui omnem literarum elegantiam, nitorémque dicendi perosus, ab omnibus doctrinis humanioribus abhorrens, rusticus, inuenustus, illepidus, & hircosus est. Is inquam, qui & iuris decorum aspernatur, sua barbarie contentus. Bud.in l.1.de iust.& iur.

MISSA. Frequens in ore omnium est missæ vocabulum, etiam ab iis, qui eleganter & Latinè theologiæ studia attigerunt, vsurpatum. Nec tamen satis cõstat, quæ sit eius vocis origo. Potest quidem videri hanc vocem à Græcis emanasse, qui cum sacris operati essent, missum

ſum populum faciebāt,nec aliunde poteſtas prius cuiquam erat, quàm ſacrificulus pronuntiaſſet λαοῖς ἄφεσις, id eſt,populis miſſio, quod Latini vno verbo ilicet dicebant,quod eſt ire licet. vnde ſub eius ſacri finem etiamnū ſolet ſacerdos dicere: Ite, miſſa eſt,miſſam, vt videtur, pro miſſiōe accipiens. Neq; verò eſt præter conſuetudinem, ꝙ miſſa non miſſio pronuncietur, quandoquidem noſtræ religionis authores promiſcuè miſſionem & miſſam vſurparunt. Diuus enim Cyprianus ad Fortun.de exhortat.martyrij.In aquæ (inquit) baptiſmo percipitur peccatorum remiſſa. Hinc ergo totum ſacrificium miſſa eſt nominatum. Quod vocabulū Ioan.Reuchlinus,homo Germanus, literarum Hebraicum primis ſciens libro de erudit. Hebraicis 2. docet Hebraic.non eſſe, non Græcum, nec Latinum.Alciato probabilior eſt prior opinio,& Polydorus de inuentorib.rer.

MISSAE vocabulum, pro ſacro piaculari in Dictionario Alberici,ceu Græcum, falſo interpellatio, exponitur.Hoc autem vt barbarum, nonnulli etiam magnum nomen in bonis literis conſecuti, reiiciunt: licet aliis quibuſdam viris, impenſè etiam doctis, maximè autem Reuchlino noſtro, viſum eſt Hebræum; tamen certum eſt à mittendo miſſam dictam pro miſſione, ſicut remiſſam pro remiſſione apud Tertullianum & Cyprianum legimus.In ſacro hoc enim, quod Miſſa vocatur, duplex quōdam fuit miſſio,hoc eſt, dimiſſio.Nam mittere,& miſſum facere, pro dimittere legitur apud idoneos autores:ſicut miſſio pro dimiſſione, cuius apud veteres Iuriſcoſſ. mox vt dicemus, plura genera exiſtunt.Erant autem huius ſacri duæ partes:quod doctiſſimi viri Volzius & Rhenanus ante me, & primi, quod ego ſciam,monuerunt.Prior fuit ab Introitu vſque ad Offertorium incluſiuè, in qua fiebat,confeſſio, cantio,lectio interpretatio,increpatio,adhortatio,oratio,oblatio.Quibus conſummatis, Diaconus ex more,ac edito loco,ſublata voce clamabat:Si quis non cōmunicat,det locum,teſte Diuo Gregorio Dialog. libr. 2.ca.23.vel vt Iſidorus, Vvilhelmus Durandus in ratio. lib.6.ſcripſere. Si quis eſt Catechumenus, exeat foras. Tunc enim dimittebātur & Catechumeni, & qui alioqui vel ſuo vel eccleſiæ iudicio, communione corporis CHRISTI cenſebantur indigni. Indeque vocata eſt hæc prior huius ſacri pars,miſſa Catechumenorum. In altera parte huius ſacri, fiebat panis fractio, corporis & ſanguinis CHRISTI communio, Agape, Euchariſtia,ſiue gratiarum actio. Quibus exactis, iam altera fiebat miſſio,quando fideles Chriſtiani (qui ſoli norūt vt D.Auguſtinus ait,quid ſit edere corpus CHRISTI, & ſanguinem eius bibere)quoque dimittebantur, iterum clamante Diacono: Ite, Miſſa eſt, ſcilicet Eccleſia, quæ eſt fidelium congregatio,quam & Latinè collectā, & Græcè Synaxim vocarunt. Et ab hac miſſione dicta eſt hæc vltima ſacri pars miſſa fidelium: quòd fideles mitterentur ad ſua quiſque negotia priuata. In ſacris quoque gentium non admodum diſſimiliter agebatur. Nam ſacrificus rem diuinam facturus, dicebat τίς τῇδε; id eſt, Quis hic? Qui aderant,reſpōdebant,πολλοὶ κἀγαθοί, id eſt, multi & boni. Hæc verò dicebantur, vt ſi quis eſſet ſibi conſcius admiſſi piaculi,à myſteriis diſcederet. Peracta verò re diuina, conuerſus ad plebem ſacerdos aiebat,λαοῖς ἄφεσις id eſt,populis miſſio, vt eſt apud Apuleium libro 11. Hunc locum & reſtituit nobis Beroaldus,& doctè enarrauit:Vis, inquiens,exemplum ſimile?Proximum habes. Nam quotidie in myſterijs noſtris ſolet ſacerdos poſt peracta ſolennia dicere: Ite, miſſa eſt.Vt autem hoc ſacrum ſit Miſſa vocata, longa die factum eſt,denominatione deducta à fine, vbi dictum eſt: Ite,miſſa eſt. Siquidem à fine plerunque denominationem fieri,nemo doctus ignorat.Priſci enim, teſte Rhenano, Dominica ſolennia, ſacrificiumque vocitarunt, propter geminam illam miſſam,hoc eſt, miſſionem, ſiue dimiſſionem populi in eodem ſacro, factum eſt, vt ſolennia miſſarum dicant veteres pluratiuè de vno & eodem ſacrificio loquentes.B.Gregor.lib.Dialogorum 3.cap.3.Protinus,inquit, venerandus vir orationi incubuit, & miſſarum ſolennia exorſus eſt, ſacrificium in conſpectu Dei omnipotentis immolauit. Item aliis in locis,quæ recitare longum eſſet. Idem etiam & poſteriores factitarunt,& antiquiores. Seuerus Sulpitius in vita Diui Martini libro ſecundo. Deinde, inquit, paulò pòſt Archidiaconus ingreſſus admonet pro conſuetudine populum in eccleſia expectare, illum ad agenda miſſarum ſolennia debere procedere: vbi clarè vides eum de vna Liturgia loqui. Georgius Vicelius in typo prioris Eccleſiæ,quo exprimit quanti CHRISTVM faciat, Euchariſtiam ab Ignatio martyre vocatam innuit Miſſam, epiſtol. ad Smirnenſ. 6. Sic enim illic legitur. Propterea non licet ſine Epiſcopo, neque offerre, neque miſſas celebrare. At cum Ignatius (vt Rhenanus in alia quadam ad eundem Volzium epiſt. ſcribit) Græcè ſcripſerit, veriſimile eſt:Latinum interpretem exponere ea,quæ præcedunt.Offerre ſcilicet, & ſacrificium immolare.Nam Liturgias pauci intellexiſſent [illegible]. Vt verò digreſſi paululum redeamus, quod dimittitur,ceu finitum atq; completū eſt. idcircò maiores noſtri ſubinde miſſā eſſe, pro finire:& miſſam pro fine,ſeu cōpletione vſurparunt. Ita Ioan.Caſſ.lib.3.cap.7.de eo, qui ad orationem tardius occurrit: Si congregationis, inquit, miſſam ſtans præ foribus præſtolabatur. Et capite octauo: Vt contenti,ait, ſomno, qui nobis poſt vigiliarum miſſam, vſque ad lucis indulget aduentum. Et paulò inferiùs: Niſi, inquit,poſt vigiliarum miſſam,ſomni quātumcunque guſtarit, &c. Sanctus quoque Benedictus in regula ſua, quod de publicis precibus dicit cap.9. finiantur,& cap.12. 13. completum eſt, hoc capite 17. ſemel dicit, Miſſæ ſint:& bis, Fiant miſſæ. Ex quo luculenter oſtenditur, quòd miſſum eſſe, vel fieri, pro finitum atq; completum eſſe,vel fieri intellexerunt. Et ita fortè quidam acceperunt, quod dictum erat: Ite, miſſa eſt, id eſt, finita, completa. Inde & complenda dicta videri poteſt. Sp.

MISSI q ſunt ad gratulandum principi, Reip. cauſa abeſſe dicuntur, teſte Paulo in l. qui mittuntur. ff. ex quib. cauſ. maio. Sp.

MISSIBILIA apud Iuſtin. in Nou. de armis, quæ manu mittuntur & procul iaciuntur tela. Et ita apud Vegetium in veteribus codicibus ſcriptum obſeruaui. vbicunq; vulgò Miſſilia legitur. Briſ.

MISSILIA, à mittēdo, dicimus variarum rerum donaria, quæ Impp. atque olim Coſſ. liberalitatis gratia, idque in perpetuam rei memoriam, populo colligenda ſpargere ſolebant. Hæc habentur pro derelicto, fiuntque occupantis. §. hoc amplius. Inſtit. de rer. diuiſio. Calend. Decembr. Domitianum legimus, ſub noctē iuſſiſſe ſpargi omnis generis miſſilia in populum. Porrò, miſſilia pro telis quæ in hoſtem emittantur, ſciunt omnes. Vide Rhodig. cap.6. lib.14. Sp. Connan. lib. 7. capite 6. num. 7.

MISSIO. Olim legatario non fiebat copia agendi rei vēdicatione, pro re ſibi legata, niſi in poſſeſſionem mitteretur. gloſſ. in l. 1. in verb. miſſionis. C. commun. de leg. fideicommiſſ. &c. Hæc verò in rem poſſeſſio ab Imperatore tollitur. cod. titul. C. & de in rem miſſione tollenda. ſtatuens, vt qualitercunque aliquid legetur, dentur

dentur legatario actiones, scilicet actio in rē, & in personam, & hypothecaria in aliis rebus defuncti. Itaque, missio eo in loco, id est, constitutio. Cæterùm missionis pro dimissione in re militari, atque in iure nostro multa sunt genera, vt A. Calepinus, & post eum Spiegelius annotat, in Lexico ciuili quos, si voles, consulere poteris. Anch.

MISSIONVM militarium tria sunt genera. Est honesta missio, quæ emeritis stipendijs, legitimoque militiæ tempore expleto datur. l. 5. C. de testam. mili. l. 7. C. de fide instrument. Quam Quintilian. Declamatio. 13. & Liuius multis locis iustam appellant. Est causaria, quæ ante tempus iusta aliqua de causa & honesta datur: veluti ob valetudinem. Apul. lib. 4. de Asino aur. Rebar enim me iam debilem prorsus, & exanimatum mereri causariam missionem. Vnde causarios milites, quibus morbus causa erat ne militarent, Liuius vocat. Tertia est ignominiosa missio quæ ob delictum datur. Quæ omnia à Iureconsultis traduntur in l. 1. §. ignominiæ. ff. de his qui not. infam. l. 13. §. missionum. ff. de re milit. l. 4. ff. de milit. test. l. 4. & l. 27. ff. de inoffic. testam. l. 10. in princi. & §. qui autem. ff. de excusat. tutor. l. vlt. ff. de furib. balnear. Brisson.

MISSIO ignominiosa toties est, quoties qui mittit addidit nominatim ignominię causa se mittere. Est & quartum genus, id est, species missionis si quis euitādorum munerum causa militiā subiisset, l. 2. §. ignominiæ. ff. de his qui not. infam. Aliis verbis hæ species definiuntur in l. milites agrum. §. missionum. ff. de re militar. Vbi Martian. ait: Missionum generales causæ sunt tres: honesta, quæ tempore militiæ impleto datur. Causaria, cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus renunciatur: Ignominiosa causa est, cum quis propter delictum sacramento militiæ soluitur. Io. Bellon. Etymol. adde Ræuardum. l. in toto iure. ff. de reg. iur.

MISSOS pro vocatis in l. vltim. ff. de muner. Accursius intellexit, cum Budæo teste, significat transmissos & præteritos. Sp.

MISTIM. Vlpia. l. si mulieri. ff. de vsufruct. adcrescen. Quid si, ait, mistim fuerint liberi & extranei hæredes. Spieg.

MISTHOTIS, qui aliquid conductum habet. Modestin. l. 49. ff. locat. οἱ ἐπίτροποι γενόμενοι μισθοῦσθαί τι [illegible] κωλύονται: id est, Curatores creati prohibentur aliquid a Cæsare conductum habere. Et paulo pòst: [illegible] μισθοῦσθαι καὶ παρὰ τοῦ ταμιείου χωρία. Sunt prohibiti fisci possessiones conducere. Hot.

MITRAE inter ornamenta muliebria enumerantur ab Vlpian. in l. argentum. §. muliebri. ff. de aur. & argen. leg. sed magis capitis tegendi quàm ornandi causa comparantur, secundùm Vlpia. in l. vestis. §. muliebria. eod. tit. Hæ apud Mæonios primum in vsu fuerunt: deinde Aegyptiis, Syriis, Phrygiis, & Lydiis. erat autem pileus incuruus, quo etiam hodie Dux Venetorum vtitur. Quamuis & pro muliebri corona, ad ornatum capitis adolescentularum accipiatur. & ideo diuus Hieron. inquit: Auferet dominus ornamentum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras. Nostra quoque tempestate videmus pontifices cum rebus diuinis præsunt, mitris vti. Papinianus tamen Persarum more mitram pro sole posuit, Thebaid. 1. dum inquit:

Indignata sequi torquentem cornua mitram. Cotta.

Mitram intelligens solem quasi rerum omnium parentem. Hinc mitriaca sacra quorum prolixè meminit Origenes in Celsum Cynicum & Lampridius nec non Eunapius in vita Maximi philosophi: eorum verò non apud Persas modo, sed & apud multas gentes sacrosancta fuit religio. Schard. Huic adde Tyraquellum in 3. l. connub. gl. 1. part. 3. num. 27.

MITTENDARII vocabantur Palatini milites, qđ plærunque in prouincias mitterentur. Connan. libr. 4. cap. 15. num. 4. l. 3. l. 7. l. 8. C. de palat. sacr. largit. lib. 12. Cassiod. lib. 11. varior.

MITTERE ex primo decreto in possessionem prætor dicitur, quum quenpiam in possessionem ducit rei custodiendæ causa. Vbi autem iusserit ex secundo decreto possidere, iam sunt veri possessores appellandi. Zasius noster singulariter docuit, Non tantum cum ius nostrum missos in possessionem simpliciter nominat, eos intelligi, qui ex primo decreto missi sunt, vt fuit communis doctorum sententia: sed & hos, qui secundum decretum obtinuerunt, in possessionem simpliciter esse missos, dici debere. Atque ita hæc verba, Mitti in possessionem, pro subiecta materia ad vtrumque decretum referri posse. Sp.

MITTERE in consilium, est dimittere iudices ad sententiam dicendam, id est, cogere eos, inter se vota conferre, Salomonio exponente. Idem scribit, hoc in sacro Apostolico consistorio (vulgus iudicium Rotæ vocat) etiamnum obseruari. Decanus enim (vt ait) auditis omnibus causæ argumentis, collegas cogit ire in cōsilium ad sententias conferendas. Cætera apud eum vide in l. mandata iurisdictione. ff. de offic. eius cui mandat. Bud. in l. 2. de orig. iur. dicit: Mittere in consilium, esse perinde ac si Græcè dixeris [illegible] hoc est, censendi potestatem facere, & calculum proponere, calculum porrigere, & iudicādi facultatem permittere: vulgò Zu recht sprechen/vrtheil geben. Sp.

MITTERE in possessionem, est possessorem facere, aut in possessionem ducere, vt rem custodiat. Verbi gratia, contendisti mecum, fundum Castellanum esse tuum: & probasti. Iudex per executorem mittit te in possessionem, id est facit te possessorem. Item, volui agere cum Titio, qui citatus noluit venire ad iudicium: Iudex me mittere debet in possessionem fundi, quem petebam, non vt possideam, sed vt custodiam rem, & maneam in fundo, vt ipse Titius tandem tædio affectus veniat, & litem suscipiat, donec probauero illam rem esse meam. Vide glo. fin. in c. contingit. de dol. & contu. quod operatur missio in possessionem in actione reali & personali ex primo & secūdo decreto. Et nota quòd Prætor missionem in possessionem ex secundo decreto sibi specialiter reseruauit, & sic legatis aut subdelegatis non est concessum dare vel confirmare missionem in possessionem, vt not. gl. in c. quod translationem. de offic. deleg. De hac materia vide in c. quoniam frequēter. vt lit. non contest. circa med. vel post. & glo. in c. cōtingit. præalleg. Old.

MITTERE in possessionē nomine ventris est mittere in possessionem nomine eius qui est in ventre, vt cum mulier prægnans mittitur in possessionem nomine filij vel filiæ hæredis, quem vel quam habet in vtero ex marito præmortuo. Et nota: ad hoc, quòd iudex actorem mittat in possessionem, vel bona vendat, vel eum soluat, requiruntur quatuor necessaria. Primò, ꝙ citet reum absentem trina citatione, vel vna peremptoria ad domum. Si non reperitur, citentur amici vel affines generali interdicto. Et si non comparet aliquis procurator vel defensor ex primo decreto, seu mandato, mittitur actor in possessionem causa rei seruandæ, quæ missio non tribuit ius, sed solùm detentionem, vt reus tædio affectus veniat responsurus. Quare dicitur possessio tædialis ex primo decreto. Secundò requiritur congruum tempus inter primam & secundam missionem quod est arbitrarium, postquam in iure non inuenitur determinatum, vel annale, &c. Tertiò, quòd absens malitiosè noluit comparere, & animo fraudandi creditores. Secùs si malitiosè tantùm, videlicet propter maleficium aliquod, non tamen animo fraudandi. Quartò quòd constet de debito legitimè per veras & plures probationes. nec sufficit iuramentum calumnię cùm agitur de magno præiudicio rei absentis, quibus omnibus habitis, mittitur actor in possessionem verè ex secundo decreto. Et sic missus in possessionem habebit omne ius dominij, vel quasi, quod habuit reus: imò reus postea non est audiendus, nisi non fuisset per contumaciam absens, vt in c. consultationibus. de offic. deleg. cuius est hæc materia. & ibi gl. bona. Old.

MITTERE plenam opinionem, pro eo quòd vulgo dicitur, totalem facere informationem apud Vlp. in l. inter pœnas. de interdict. & releg. Sp.

MODERATIONEM, temperantiam, modestiam Græci, vt lego alicubi obseruatum, vnius verbi enunciatione comprehendunt, quæ est σωφροσύνη. Hac voce libentius vtuntur, vt video, recentiores nostri interpretes, pro ea quàm veteres vsurparunt, limitatione, à qua nec Zasius noster abstinuit: vt pleraque alia prorsus barbara, tantùm vsui tribuens, retinuit. Spiegel.

MODERATIONIS est, temperare modos in factis & dictis, & cæteris talibus, quæ agendi officio vtuntur. argum. l. fin. §. 1. ff. de bon. damnat. vt ab Alberico citatur. Spieg.

MODERATOR, modò rector, modò gubernator, modò arbiter apud Impp. in Constitutionib. accipitur. Spieg.

MODERATORES in Codice, prouinciarum rectores vocantur, quos Græci ἐφορευταί vocant. Tribuit autem specialiter hoc nomen Iustinianus præsidibus prouinciarum Helenoponti & Arabiæ Nou. Constitut. 28. & 102. Brisson.

MODERATVM spacium à iudice statuendũ. l. de die ponenda. ff. qui satisdar. cog. Sp.

MODERNVS, reproba vox est. At idoneè in eadem significatione Neotericus, Nouellus, hodiernus, nostri temporis, vel tempestatis pontifex, Cæsar, Præsul, &c. dicitur. Insulanus.

MODESTIAM omnium esse: clementiam ad eos potissimum, qui cæteris potestate præstant, pertinere, Alber. rectè monuit, citans l. in ipsius. C. famil. ercisc. Est autem modestia, virtus docens omnibus in rebus temperamentum modumque seruare. Vide Camertem in tab. Cebet. Sp.

MODIALE vas dicimus, quod modij habet mensuram. Est autem modius aridorum maxima mensura, duos semodios, id est, sedecim sextarios continens: quod ipsius semodij vox satis indicat. Dictus est enim semodius, à semis, & modius, quasi semimodius, elisa syllaba vna: quod etiam in semuncia fieri videmus, ex Georg. Agricola. Obseruatum & neutro genere dici Modium. Sp.

MODIATIO in l. super naufragiorum. 11. C. de naufrag. & apud Cassiodor. libr. 4. Variarum. Cuiacius modium frumenti interpretatur. Ant. August. libr. 2. emendat. cap. vlti. frumenti pensitationem interpretatur. quod l. Cuiac. in d. l. super. repræhendit. Cuiacij interpretationem probat Simon Schard. in adnotat. ad leges Nauales. Prat.

MODICA castigatio. Vide l. sed & sicuti. ff. de vsufructu. Spieg.

MODICA coercitio, leuem castigationem significat. l. vlt. ff. de off. eius cui mand. l. 11. ff. de iurisd. l. 8. §. si in locum. ff. de relig. Cuiusmodi esse censeo fustium admonitionem: flagellorum certè atrox animaduersio castigatioque habetur l. 14. §. vlt. ff. de vsufr. l. 15. §. si communem. ff. de iniur. l. 11. ff. de off. proconf.

MODICA refectio ad fructuarium pertinet. vide l. vsufructu ff. de vsufruct.

MODICA summa & causa id est in Iure, quandocunque duo aurei accipiuntur. ff. de dolo. Quandoque quarta pars eius de quo agitur. l. si quis in suo. 1. ff. de inoffic. testam. Quandoque quod intrà sextam est. l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. Quandoq; quod minus centum aureis est. Quandoq; quod decem libras nõ excedit. l. sed & si. §. 1. de iudic. Sp. adde Brechæum in l. hæc adiectio. in tit. de verb. & rer. sign.

MODICAM summam item accipimus, quam ex qualitate personarũ ius dicentis religio constituit. Nã & pauperi viro maximum erit, quod locupleti & assiduo modicum. l. legitimos. ff. de legit. tut. Vide Bart. in l. sed & si susceperit. §. 1. in fin. ff. de iud. Sp.

MODICE, non semper à pauco, sed à modo quandoque deducitur, vt modestiam designet quæ inter parum & nimium versatur, non paucitatem. Hinc modicè facere, id est, cum modo, æquo, & pari. Vide Gellium lib. 12. cap. 13.

MODICO honoris gratia possessori dato, vide Vlpia. l. item si. §. item si fortè. ff. de rei vend. Sp.

MODICVM interuallum dicitur. l. 65. ff. de verbo. obligatio. quod non tantum est vt stipulandi cogitationem adimere potuerit: adeò vt si non ita longum tempus fuerit, aliud tamen agere inceperit post interrogationem, inutiliter postea respondeatur, quia non continuò actu perfecta est stipulatio. Connan. lib. 6. capite 1. num. 4.

MODICVM propriè dicimus, non cui aliquid sit imminutum, sed quod non excedat modũ, modestumque est & temperatum. Sp.

MODICVM tempus ex anno vtili habere, l. interdũ. ff. de minor.

MODICVM tempus quandoq; 10. dierum l. promissor. ff. de consti. pecu. quandoq; 30. l. 1. §. hoc interdicto. ff. de trin. act. pr. quandoque 4. mensium. l. si debitori. ff. de iud. quandoque trium, aut quinq; dierum, l. & si plures. ff. si quis cauti. quandoque quinquennium l. 1. ff. de separ. quandoq; duorum mensium. l. sancimus. C. de fideiuss. quandoque trium. l. de operis. C. de oper. priuat. quandoque relinquitur arbitrio iudicis. l. ab hostib. §. sed quod simpliciter. ff. ex quib. caus. maior. Prat.

MODICVM tempus. Vide scholium super eisdẽ verbis in §. si vxor. in l. si constante. ff. solut. matr. & inf. Tempus modicum.

MODIOLOS inter præparatoria ad bibendum, enumerat I.C. in l. Seiæ dulcissimæ. de aur. & arg. legat. apud quem tamen modiali mẽdosè legitur. Sunt autem modioli, vascula quadrata, quibus cum tympanis ad hauriendas aquas ex puteo, siue fonte vtimur.

Horum alius est erogatorius, alius acceptatorius: vt scribit Frontinus de aquæductibus, & meminit Vitruuius in 10. libr. de organis haustoriis loquens: Cum autem altius, inquit, extollendum erit, eadem ratio cõmunicabitur sic, Rota fiet circum axem eadem magnitudine, vt ad latitudinem quam opus fuerit, conuenire possit. circum extremum latus rotæ figentur modioli quadrati, pice & cera solidati. ita cum rota a calcantib. versabitur, modioli pleni ad summum elati, rursus ad imum reuertentes, infundent in castellum ipsi per se quod extulerint. Forma huius rotæ etiam hodie videtur in monasterio diui Petri Glaciati, Mediolani. & diui Benedicti, notissimo in agro Mantuano, à regina Mathilda constructo: & alibi in pluribus hortis, & per eam aqua per omnia cœnacula subministratur. & de hoc monasterio intellexit glossator in l. sed et si susceperit. §. 1. in gloss. vltima. ff. de iudiciis. quam pro singul. citat Dom. Felin. in c. causam quæ. colum. 13. versicul. quibus adde. extrà de rescrip. Corta.

MODIOLVS, interdum est vasculum ad hauriendam aquam ex puteo, aut lacu aut flumine. vt in l. damni infecti. 2. ff. de dam. infect. Sunt enim. qui pro modulorum, inibi modiolorum legendum putat. Interdum vas potui paratum. non tamen poculum, vt inquit Scæuola in l. Seiæ. de aur. & arg. leg. Sp.

MODIVS denominari videtur à modo: quòd inter cætera non raro mensuram significat. Inde moduli vocantur, illæ particulæ, ad quas opus totum dimetiuntur architecti. Paulus in l. non solum. de oper. nou. nun. Sed vt probari possit, quid posteà ædificatum sit, modulos sumere debet is qui nunciat. Sp.

MODVLI aquarij vt Budæus indicat, à Principibus impetrabantur, quibus priuatis licebat aquam publicam in priuata loca ducere è castellis aquæductuum citatq; Vlpian. in l. damni infecti. 2. Vnde apparet, cum probare lectionem priorem, quam nec Haloander mutauit. Sp.

MODO meo, id est vt volo. Donat.

MODVM mutare. ff. de transact. l. cum hi. §. penultimo.

MODVS, propriè rationem significat, id est, mensurã, siue formam. Ratio verò iubet, ne quid nimis. sed omnia cum moderamine fiant. Proinde modus qui sinẽ excessit, vt consistat. ad modũ reducendus est. per l. placuit. ff. de vsur. & not. ibi.

MODVS mensuram & spatium agri significat tit. si mensor

mensor fals.mod.dixe.l.40.ff.de contrah.empr.l.4.§.vltim.de actio.emp.l.64.ff.de euict.& alias sæpè. Propriè autem agri modum renuntiare mensores dicuntur. l. 1. l.3.l.7.ff.si mensor fals.mod. Hygen.lib.2.de limitib.agr. Longitudinem autem quotiens egeram, ego ita renuntiabam Iugera tot. vel versus tot. Briss.

MODVS apud Latinos authores variè accipitur, sed (præter vulgares eius significationes) cum de eo agitur in tractatu conditionum significat moderationē quandam rei de qua agitur, adiectam : vt qui rem illam consecutus fuerit, aliquid vel faciat, vel det. Ac interdum quidem etiam conditio appellatur, à vera tamen conditione multum differt. Nam neque obligationem differt suspenditve, neque impedit diem cedere. Balduin.tit.de legat.

MODVS legatis constitutus dicitur lege Falcidia: quæ ita cuique liberè legare permisit, dum ne minus quarta parte hæreditatis apud hæredem remaneret, l.1. in princip.§.interdum.& l.91 in fin.ff.ad leg.Falcid.& l.56.§.1.ff.de statulib.l.24.ff.de dolo. Atque ita accipio quod est à Tacito libro primo scriptum, Legata non vltra ciuilem modum reliquit. Non absimiliter retentionis modum interpretandum existimo in l.16.C. famil. ercisc. Sic & modum vsurarum crebro in libris nostris legimus. Briss.

MODVS olei & aquæ dicitur.l.32.ff.de actio. empt. l.1.§. illud tamen.ff.de aqua cottid. Modus etiam legem præscriptam vsui & qualitatem significat in l. 4.§. 1. ff. de seruitutibus. vbi Modus adiici dicitur seruitutibus, cum definitur, quo genere vehiculi per quam partem fundi eatur, agatur, qua hora, quibus temporibus, qua parte aqua ducatur.l.13.§.1.de seruit.rusti.l.11. ff.quemadmod.serui.amit. Et ita apud Iustinia.in §. finitur. Institut. de vsufr. non vtendo per modum, intellige non vtendo secundùm modum legemque dictam in constitutione vsusfructus. Bris.

MODVM scenatilem, Varro in modio, pro versu scenico. vt Iambico, quo in Comœdiis & Scena poetæ vti solent. posuit, prout annotat Turneb.lib. 12. aduers. cap.16.

MODVS. per particulam, vt. Conditio, per si. Causa per quid. vel quoniam. Vide Alber.in rubr. C.de his quæ sub modo. & Bart.in l.quibus diebus. §. fin.ff.de condit. & demonstr. Sp.

MODVS præterea institutionibus, legatis, donationibus adiici dicitur. cùm sub ea causa quid datur relinquiturve, vt aliquid fiat, tit.de dona. quæ sub modo. C.l.19.ff.de legat.1. Vbi à conditione separatur, vt & in tit.de condit.& demonstr.& modo.ff. Modus obligationis alio sensu accipitur in l.43.ff.de oblig. & act.

MOLA asinaria, supplicij genus peculiare Palæstinis, vt indicat Hieronymus, quòd ob enormia crimina solet exigi, vt apud nos rotæ supplicium. Seruator noster apud Lucam cap.17.ex atrocitate pœnæ crasso populo demonstrat, culpę magnitudinem, quum ait : Expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collum eius. Spieg. Hilarius autem dicit Asinariam poni pro grandi, quam scilicet ab asinis aut aliis iumentis versari oporteat : & non sit parua quam trusatilem vocant quæ manibus hominum trudi possit. Aliqui exponunt de inferiore mola, quæ quia ignaua manet, superiore celerrimè volante, ὄνος asinus vocatur, & plerunque maior esse solet, siue quia plus atteritur, siue quia non est necesse eam esse tractabilem vt inferiorem, siue deniq; quia maiori sumptu commutatur: Pomponius Sabinus vsus molarum ad manum in Cappadocia inuentus, inde inuentus vsus earum ad ventum & ad equos paulo antè Augustum molæ aquariæ aquis actæ, Romæ in Tyberi primum factæ.

MOLAS multiplices sunt, puta manuariæ seu manuales quæ manu versantur, trusatiles, iumentariæ, asinariæ, & aquariæ, Iabolen.de fund.instru.l.dolia. Molas inquit, manuarias supellectilis, iumentarias autem instrumēti esse. Offilius ait, Molas aquarias, hoc est, aqua versatiles, ante Iustinianī tempora fuisse, nondum legi. Is enim in titul.de aquæduct. l.decernimus. molæ aquariæ meminit. Nebris. Quod moliscaret, non est molendinum. Bald.ait in c.1.§.si quid.de cont.inter dom.& vasal.de inuest. Sp.

MOLAS oluariæ.l.21.ff.de instruct. vel instrumen. & apud Paulum libro 3. Sentent.titul.6. quas & Trapeta à Latinis dici Seruius in libro secundo Georgic. scribit. Cuius verbi fit mentio in l.21.§.illud nobis. ff.loca. Brisson.

MOLENDINARIVS. non molitorem, sed quod ad molendinum pertinet, significat. Paulus, asinam molendinariam, & molam negat ea appellatione contineri. Spieg.

MOLES dicuntur etiam structuræ, quæ fiunt ad arcendum fluctus. Vlp.in l.1.de impens. in re dot. fact. Inter necessarias impensas esse Labeo ait, moles in mare, vel flumen proiectas.l.52.§.ante domum. ff.de act.emp. Spieg.

MOLES in mari proiiciuntur, secundùm Vlpia. in l.1.§.vlti. ff.de impen. apud quem tamen aliqui codices fide digni metas, non moles legunt. Sed prior lectio magis placet, quia Liuius ab vrbe cond.lib.2.refert, insulæ in Tyberim ex frumenti aceruis factæ additas moles, manuque adiutum. Cotta.

MOLEM singulari numero dixit Vlp.in l.1.§. aduersus.ff.ne quid in loc.publ. Sueton. in Caligula. Et iactæ itaque moles profundo atque infesto mari. Paterculus volum.poster.de Lucullo. Quem ob iniectas moles mari & receptum suffossis montibus in terras mare, haud infacetè Pompeius Xerxem togatum vocare consueuerat. Seneca lib.5. Declamatio. Maria proiectis molibus submouentur. Idem lib.14. Epistol. Quid lapideas moles in rotundum ac leue formatas, quibus porticus & capacia populorum tecta suscipimus? Iaci autem dicūtur moles in mare, Acrone interprete in 3. Odar. Horatij, quotiens excluditur aqua. Pilarum quoque in mare iactarum fit mentio in l.30.§.vltim. ff.de acquir. rerum domin.& l.2. ff. ne quid in loco public. Sunt verò pilæ grandiora saxa aceruatim cōgesta ad contignationem aliquam sustinendam. Plini. libro 6. Epist. Saxis deinde pilæ adiiciuntur, quæ præcedente tempore enatam insulam imitentur. Dionys.Halycar.lib.3. Horatiam pilā γυναίαρ πιλίδα interpretatur. Sic pilæ lapideæ apud Vitru.lib.2.cap.9. Briss.

MOLESTAM tunicam Seneca & Iuuenal. Satyra 8. dixere tunicam alimentis ignium & illitam & intextā Brodæus Miscel.lib.1.cap.9.

MOLESTARI. Modestinus : Ab Aurelio Sempronio fratre meo neminem molestari volo: hoc est, alicui grauem esse, seu exhibere alicui molestiam, vt Cic. ad Attic. dixit. Vide l.illud. ff.de tribut. Sp.

MOLESTVS, qui alicui grauis est, nec finit eū quiescere, in Auth.de fideiuss.in princi. Porrò quæ molesta sunt, rectè per pactum excipiuntur. l. si quis sub hoc. ff. de contrah.empt. Sp.

MOLETRINA, à molendo, pistrinum olim dicebatur, quo tempore tundebantur frumenta, non autem molebantur. Seruius enim nobilis grammaticus autor est, apud priscos molatū vsum nō fuisse. Aquarium aūt molarum loca, quibus Itali in Pado, vt Bartol. indicat, nos in Rheno, Danubioque, ac aliis nostris, vt & Galli in suis fluminib. vtimur, moletrinas appellari posse, Budæus ex Nonio colligit. Sp.

MOMENTVM vltimum temporis expectandum, quo aliquid necessariò vel fit, vel datur, & lex docet, & Doct. exactè tradidere. Spieg.

MOLIRI, propriè esse volunt, quid cum difficultate conari, operari, vel facere, siue ingenio, siue corpore. Macer tamen in l.diuus.ff.de offic. presid. pro perpetrare vsurpasse videtur. Item moliri, est moles ad ædificium aliquod coaptare. Vlpian. in l.1.de oper.nou. nunc. Qui fortè in publico, vel in priuato quid molitur. Inde molitio, ipse apparatus ædificandi, vt infr. eo. tit.l.stipulatio. Molitio, inquit, non impeditur. Demoliri verò, diruere: & Demolitio, dirutio, opposita sūt, Nebriss.

MOLITOR, q aliquid struit, conatur & machinatur.

MOLI-

Moltores, rerum nouarum.

Molli brachio, & leui brachio. Cùm tacitè innuimus leui attingere articulo, vt Quintilianus ait, nō diligentem operam præstare, molli vel leui brachio, id facere dicimus.

Mollem animum. in fin. C. de compens. Imp. elegāter opposuit seuero & forti. Quamuis apud Ciceronē mollis animus. pro facili & tractabili lib. 2. Epist. ad Atti. in bonam partem legatur. Sp.

Momenta pro horis & articulis temporum in l. 3. §. minorem. ff. de minoribus. l. 6. ff. de vsucapio. l. 23. ff. de adq. rer. do. l. 44. in prin. & §. 1. ff. de adq. poss. l. penult. ff. de diuers. & temp. l. 134. ff. de verbo. signif. l. 3. in fin. ff. vt in poss. leg. l. 3. §. 1. ff. quod vi aut clàm. l. 63. in fin. ff. ad leg. Falc. Briss.

Momenta decem punctum conficere, & quatuor puncta horam, Accursius putat. Latini tamen auctores momentum simpliciter accipiunt pro breui tempore, sicut & punctum. Alciat. citat Horatium & Terentium. Cæterum minutis sexaginta cōstare horam, receptum est. Boetius, vt ab Alciato citatur, lib. Geomet. vlt. puncto minus esse minutum, rursus minuto momentū, auctor est.

Momentaria possessio siue momenti beneficium est celeris reformatio & restitutio possessionis per vim vel alio modo ablatæ aut interpellatæ. Postulatur autem possessio momentaria per interdictum, vel actionem ex causa interdicti, ab eo qui possessione vi, dolo, aut metu aut iniquo iudicio spoliatus est. Et quia ea statim sine vlla cunctatione spoliato restituenda est, dilata dominij quæstione, ideo dicitur momētaria. Idque Isidorus lib. 5. Etymolog. his verbis notat. Rectissime Momentum, inquit, dictum est à temporis breuitate, vt tam citò, quàm saluo negotio reformetur, nec in vllam partem produci debeat quod repetitur. Potest autem momenti beneficium per quancunque personā postulari etiam per seruum. l. vlti. C. qui legit. pers. in iudi. hab. l. 1. C. si per vim vel alio modo. l. 4. C. Th. vnde vi: & postulatur ab eius loci iudice in quo status possessionis perturbatus est. l. 1. C. vbi de poss. agi oport. Est vero vsq; adeo celeris hæc reformatio (sic enim appellatur in l. si coloni. C. de agricol. & censit.) vt nec eam appellatio retardare possit. l. 1. C. si de momen. possess. appel. fuer. Symmachus lib. 1. Epistol. In causis (inquit) quibus momenti reformatio postulatur appellationes recipi non oportet. Meminit, & Cassiodorus lib. 4. epistol. ad Antonium. plura Cuiacius lib. 1. obseruat. ca. 20. quem vide.

Momentariam vitam, pro breui: & momentarium maritum, in eūdem sensum Apuleius dixit. Sic momentarium venenum intelligendum, quod statim interficeret: & momentariam salutem, quantulancunq;. Ex quarto commen. Catanæi. Sic

Momento fieri, in iure nostro intelligitur, quod nullo extraneo actu interueniente fit. Ex Alciato. Spieg.

Momentum accipiunt iuris nostri auctores pro ἀτόμῳ id est breuissimo & indiuisibili tempore propter temporis breuitatem: vt cum id quod filiusfamilias acquirit scribunt ne momento quidem in eius persona subsistere, & cōfestim patri acquiri. l. placet. ff. de acquiren. hæred. l. 3. C. de offic. con. rer. priuat. Accipitur tamen interdum & πλάτει pro latiore quodam temporis spatio. l. penult. de condict. tritic. & pro hora interdum. l. 3. §. minorem. ff. de minor. plura de hoc Cuiacius in πραγματικῷ de diuersis temporum præscrip. & terminis. Et sic accipiendum esse momentum in l. continuus. ff. de verb. obliga. admonuit Spiegel. non vt interpretati sunt Dd. contra vocis ipsius latinam significationem, pro occupatione naturaliter necessaria, veluti in ægrotis dum catapotia medicamentumúe huiusmodi assumunt.

Momentum etiam iuxta eum modum dicitur, quo multi dicunt, Res parui momenti, magni momenti, id est, quæ magnum pondus & vim habet. Vide quæ not. in l. 1. C. de nouat. & l. si post mortem. de leg. 1. cum seq. Spieg.

Momentum habetur in cōsideratione. propterea singul. decidit Bal. in c. 1. §. quin etiam. vers. quarto quid si masculus. in titu. episcopum vel abb. quod si testator substituit filio Titium, si moreretur sine filiis & tempore mortis habuit filium qui momento tantum vixit, tamen substitutio expirat. & hoc dictum pro singu. laud. refert D. Ias. in l. inter stipulantem. §. sacram... colum. 8. in princip. ff. de verbor. obligat. & in l. ante pe. colum. 2. in princip. C. de instit. & subst. & ante eum commen. dat etiam Aret. consil. 50. copiose & eleg. in vltim. col.

[illegible]

... ceptatum, tamen transmittitur, secund. Alexan. in l. cū antiquioribus. colu. 4. C. de iur. delib. Ias. in l. si arrogator. col. 7. ff. de adop. Cotta.

Monachio, sodalitas & conuentus monachorū, apud Impp. l. generali, 11. C. de sacros. eccl. Hot.

Monachus. Monachi propriè & strictè appellantur, qui virtute regulæ solitariæ (dicuntur enim monachi à solitudine & vnitate. vt est textus 16. quæst. 1. cap. placuit omnibus. c. placuit communi. c. de præsentium. cum multis. similib.) stant in monasterio, d. c. placuit communi. nec immiscent se prædicationibus, c. Monachus. c. iuxta Calcedonensis. & c. adijcimus. 16. q. 1. nisi administrationem habeant. Cuiusmodi sunt, quos, secundum communem loquendi vsum, appellamus monachos de ordine sancti Benedict. c. iuxta Calcedonensis. habentes bona in communi. c. statutum. 18. quæstion. 1. Nec ij appellantur fratres, sed religiosi. Clemen. vnic. de excess. præl. Alios autem, vtpote mēdicantes, appellamus fratres, multo honestiore vocabulo. in Clement. exiui de paradiso. de verbor. signifi. Verùm, quòd monachi quandoque appellentur fratres ([illegible]) est optimus textus in c. causam, quæ. extr. de iudici. & ibi Abbas, pulchrè explicans, qui dicantur monachi, & qui fratres, item & quo distent. Generaliter autem omnes monachi religiosiq; profitentes tria regulæ substātialia, siue sint mendicantes, siue habeant bona in communi, pos-

sunt dici fratres, c. nimis iniqua. & c. nimis praua. de excessibus prælat. Clement. audum. de sepult. dic. Clemé. exiui de paradiso. Veruntamen, puto quòd in statutis, dispositionibusque odiosis, & (vt vtar vocabulo ipsius Abbatis Panormitani in d. c. causam, quæ.) restringibilibus, appellatione fratrum non veniant monachi, eo quòd debet attendi communis vsus loquendi. l. Labeo. ff. de supell. leg. Facit l. cum de laniones. §. asinam. ff. de fund. instruct. & instrum. leg. l. liberorum. §. quod autem Cassius. de leg. 3. Notat Bartolus & idipsum præsertim in materia statutorum. in l. omnes populi. ff. de iusticia & iur. Monachi igitur, id est, solitarij, nominatur, [illegible]

[illegible]

MONACHI quando ceperint, inter auctores nó cóstat etiam Hieronymo in vita Pauli Eremitæ teste, cum sic scribit, Inter multos sæpe dubitatum est à quo potissimum monachorum eremus habitari cœpta sit, Quidam enim altius recepetentes, à Beato Helia & Ioanne sumpsere initium. Quorum & Helias plus videtur fuisse quam monachus. & Ioannes antè prophetare cepisse, quàm natus est. Alij autem (in quam vulgus omne consentit opinionem) Antonium asserunt huius propositi fuisse caput: quod verum ex parte Hieronymus esse fatetur: cui astipulatur Callistus Nicephorus libr. 11. cap. 25. suæ historiæ Antonium nominans vitæ monasticæ auctorem. Dicuntur autem monachi à solitudine & vnitate quia soli & tristes debent morari in claustro vt notatur. C. de episcopis & clericis l. decernimus. & 16. quæst. 1. ca. placuit. c. adijcimus. c. doctos. c. sunt nonnulli, & c. de præsentium: cum multis similib. eadem causa & quæst. Et monachus debet vitare hominum multitudinem, 17. q. 1. c. si cupis. Et præceptiuè dicitur, quod monachus claustro sit contentus: quia sicut [illegible] d. c. placuit [illegible] reg. in princi. glossæ. Et hoc potissime: Et omnis monachus ad hoc debet intendere, vt eius status concordet cum nomine 16. q. 1. ca. placuit omnibus. & d. l. decernimus.

MONARCHIA, id est, vnius principatus, primas tenet in tribus speciebus gubernationum, quas iustas censuerunt philosophi. Hæc verè legitima potestas: quæ si innocua fuerit, Dei typum in terris refert: nunc propriè est apud Romanorum, hoc est omnium Christianorum Imperatorem, regemúe qui absque Augusto rerum potitur. Facti. n. non iuris est, quòd cæteri reges Imperatoriæ maiestati detrahunt. Alcia. de Francis occidentalib. loquens, Qui licet, inquit, regibus Germanorum, quos Imperatoris titulo Romani Pontifices insigniuerunt, non subsint. Romani tamen imperij & ipsi pars, eoq; iure viuunt. Monarchiam orbis Imperatori eleganter astruit Baro Tautenbergius ex patrum sententijs interpretans tit. de feud. Marchiæ lib. 1. Feudorum. Nec refragatur, olim gentes nonnullas ditionem Imperatoris non agnouisse, sicut & hodie nonnulli agnoscere recusant, de iure tamen dubio procul agnoscére debere: secundum Iasonem. in l. cunctos populos. de sum. trinit. per gloss. minimè recognoscat in c. per venerabilem. qui filij sunt legit. Spieg.

MONAS, siue vnitas, apud Arithmeticum est principium numeri, & non est numerus: quemadmodum Geometræ punctus principium lineæ, non tamen linea est: à quibus per quam acuto ingenio vir Salomonius, censet fœminam differre non videri: cum ipsamet sola sit caput & finis suæ familiæ. l. pronunciatio. §. fi. & l. familiæ. de verb. sig. Proinde nihil sibi videri, cur fœmina ex marib. nata non verè & propriè ex linea, siue de linea masculina dici possit, licet in ea desinat linea masculina. Spieg.

MONERE scientem, vel memorem facere.

MONEAS, & inducas, an per hæc verba detur potestas cogendi, not. per Archid. extr. de præb. c. si pauper clericus. lib. 6. & Specul. de rescript. præsent. §. ratione formæ. iuxta fin. vers. Item si Papa roget. & de concess. præb. c. cum nostris, in fin. Sp.

MONEMVS, an hoc verbum firmet iurisdictionem, differunt non omnino inutiliter Canonistæ, in c. solitæ. de maior. & obed. Sp.

MONETA, vt Constantin. lib. 5. Epito. tit. 14. definit [illegible] Suidas Iunonem Monetam cultam à Roma. scribit, quasi σύμβουλον, quòd in bello aduersus Pyrrhum, & Tarentinos de pecunia laborantes benigno responso, ope, consilioq; iuuisset. In cuius templo nummum cudi institutum fuit. Briss. Veteres etiam monetam deam esse dicebant, quæ pecuniæ curam haberet, grauiter animaduertentes, in eos qui dolum malum in pecunia committerent. Qua etiam ratione doctissimi Grammaticorum censuerunt, Monetam dici quod moneat ne quid fraudis in ære, signo, pondereúe fiat. Corrasius libr. 3. Miscell. ca. 13. Alij Monetam volunt. Adde Turnebum aduersariorum lib. 4. cap. 3.

MONETA dicta quòd nos signi impressione, vel auctoris, vel precij moneat. Accipit autem legem valoris à suo superiori: vnde nec reprobari potest, nisi per ipsum superiorem, arg. l. eleganter. §. qui reprob. de pig. act. Spieg.

MONETA adulterina, pro falsa. C. de fal. mon. l. 2. sicut & scientiam non veram, adulterinam vocamus. §. hæc autem. in Prooœmio Pandectarum. Ex Alb. Spieg.

MONETALES triumuiri dicti sunt, æris, argenti, atque auri cóflatores, vt ait Pompon. in l. 2. de origi. iur. Obseruatu dignum est, quòd Zas. hæc Pomponij verba explanans, indicat, cur æs pro auro dari non erat insuetum. vt intelligas l. quid tamen. ff. de contrahen. empt. & l. si id quod aurum. de verb. oblig. cum similib. Spieg.

MONETAM falsam aut adulterinam dicere possumus, nisi tria illa adsint, quæ Constantinus quadam cóstitutione complexus est, nempe vt sit species proba, & debitum pondus & ea forma excusa, quæ iusta sit & legitima. Baldui. tit. de publicis iudicijs.

MONETARII, qui, vt Iurisconsultus loquitur, in moneta publica operantur. l. 6. §. 1. ff. ad leg. Iul. peculat. Sic in l. 2. C. quib. ex caus. ser. pro præm. & in l. 1. & l. 7. & l. 13. de murilegul. libr. 11. C. l. 6. C. de dignitatib. libr. 11. & apud

apud Firmicum libr.8.cap.17. Et Vopiscum in Aureliano. Cui adde hæc Suidæ verba. μονητάριοι· οἱ περὶ τὸ νόμισμα στρατευόμενοι, οἱ ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ διαφθορὰν τὸ νόμισμα καὶ τὸν ἴδιον ἄρχοντα φιλικίσσιμον ἀνελόντες ἐμφύλιον ἐγείρουσι πόλεμον. οὓς μόλις Αὐρηλιανὸς χειρωσάμενος ὑπερβαλλούσῃ κολάσει ὠμότητα κατειργάσατο. Briss.

MONETARIVS dicitur propriè, qui monetam (hęc autem dicitur signum principale, quo forma numi exprimitur) cudit. Quo modo accipitur C. in titulo, de falsa moneta, vbi Constantinus imperator fabricantes falsam monetam puniendos esse censet vltimo supplicio, omniaque eorum bona confiscanda esse. Aliter monetarij dicuntur, qui textrini quodam officio fungebātur. Itaque, sunt monetarij viles homines texendis scilicet vestibus idonei, quiq; lanam ducant, & textriciū faciant. Dicti fortasse monetarij ab officij ipsius vilitate, ἀπὸ τοῦ μονιτῶν. Nam & hodie huiusmodi homines lanifices in minimo sunt precio. De hoc postremo vide Alciatum in l. balluca. C. de metallarijs. li. 11. & Egnatiū in Annotationibus ad Vopiscum. Vide & Corrasium Miscell. lib. 3. c. 13.

MONHEMERIVM, spectaculi genus, quasi vnius diei dictum, apud Iustinianum in Nouell. de Consulibus. §. ac primus quidem iuxta interpretationem Haloandri, Spieg.

MONILE, ornamentum, quod solet de collo virginum pendere. dictum, quòd virtutis admoneat. nā primò ob aliquod egregium factum dari solebat etiam ingenuis iuuenibus. Sp.

MONIMENTA, teste Varrone, à monendo, quæ sunt in sepulchris: & ideo secundum viam, quo prætereuntes admoneant & se fuisse, & illos esse mortales. Alij scribendum volunt monumētum per u, quicquid nos monet, siue monere potest alicuius rei præteritæ: vt tituli, sepulchra, statuæ, fana, porticus, carmina, historia, documenta doctrina, libri, cæteraque huiusmodi. Porrò monumentum, Vlpia. inquit, sepulchrum est, vbi corpus mortui, ossaue hominis condita sunt. Monumentum autem dicitur, quod memoriæ seruandæ causa existat. Marcellus titul. de sumpt. fun. Monumentum sepulchri id esse diuus Hadrianus rescripsit, quod monumenti, id est, muniendi eius loci causa factum sit; in quod corpus impositum sit. Florentinus ibidem: Monumentum generaliter, res est, memoriæ causa in posterum prodita: in qua corpus, vel reliquiæ si inferantur, fiet sepulchrum: si verò nihil eorum, monumētum erit quod Græci cenotaphium appellarunt. Spieg. vide in Monumentum.

MONIMENTVM à Sepulchro differt: quod monimentum sit, quod Græci κενοτάφιον dicunt. id est inane sepulchrum & quod sine corpore sit. quod Suetonius Tranquil. in Claud. honorarium tumulum vocat. At sepulchrum locus est religiosus, propter mortuum, quem in eum ipsum locum intulimus. estq; sepulchrorum ius longè potius ac idem permanentius &c. Brechæus. l. cum in testamēto. ff. de verborum & rerum significat.

MONITIO fit ante commissum, & est necessaria, apud Iurisconsf. in l. 1. §. magistratibus. ff. de magist. conuē. Obiurgatio verò post turpe factum. Cicero de Amicitia: Primùm vt monitio acerbitate, deinde vt obiurgatio contumelia careat. Monitionis à iudice factæ efficaciam Bartol. ostendit in Authent. cessante. C. quom. & quand. iudi. Hanc vocem pro sententia poni volunt, ad fin. l. quoties. C. de dignit. lib. 12. Sp.

MONITORIAE literæ, quæ sint, item quę præceptoriæ, quarum mentio fit in c. capitulum sanctæ crucis. extra de rescript. petendum est à Canonistis. Sp.

MONITORES Quintilianus vocat, quos Græci pragmaticos appellant. Hi iura, ac fori consuetudines oratoribus submissa voce suppeditabant. Annotauit Budæ. appellare ciues per monitorem, id est, nomenclatorem. Apparet item, hanc vocem à iureconsulto vsurpatam, pro ijs, quos nunc barbarè superintendentes vocant, in l. instrumento. ff. de instruct. vel instrum. leg. Spieg.

MONITORES appellabantur, qui opera rustica vrgebant, & operi instabant, cessatoresque increpabāt: l. 8. ff. de instru. vel instr. Et apud Paulum lib. 3. Sententitu. 6. Et apud Columellam aliquotiens. Monitores etiam in scena, auctore Festo, dicebantur, qui actoribus suggerebant quæ dicturi essent. si eos memoria deficeret: Eodemque nomine appellabantur, qui dicentibus oratoribus eiusdem subsidij causa præsto aderant, vt ex Cicero. in Diuinatiō. patet. Plin. etiam in Panegyr. pro nomenclatore hoc nomen vsurpasse videtur. Briss.

MONITV agere, quo differt a mandato agere, docet Accurs. in l. si serui mei. ff. de tut. Sp.

MONOCVNTA. Expunge apud Alb. & repone, Monazonton. Extat vox apud Impp. in l. quidam ignauiæ. C. de decurion. lib. 10. Significat autem solitariè viuentes. Alciato monazontij vocabulum magis placet, quod & interpretatur, locum in eremo, in quo monachi congregantur. Sp.

MONOMACHIAM, Baro à Tautenberg ait, singulare certamen interpretamur, quòd duellum alij vocāt. Inde & monomachus dictus, hoc est, qui solus cum solo pugnat. Ea autem fieri consueuit, ad eruendam rei alicuius probationem, aut purgationem inducendam: ita videlicet, vt qui se sic probaturum purgaturumúe aliquid obtulerit, & vicerit, probasse credatur: si non vicerit, in probatione defecisse putetur. Verùm hæc monomachia probatio non diuina tantùm, sed & ciuili lege eliminata est. nam in ocio ciuili, & domestica quiete, cruenta spectacula sibi non placere Imp. Constantinus attestatur: eaque de causa omnino gladiatores esse prohibet, in l. vnica. C. de Gladiat. lib. 11. Per quam legem & publica illa, cruentaque pugilum in Pancratio certamina prohiberi non ambigitur, quæ Vlpiani tempore Romanorum leges nondum damnauerant. l. quā actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. Spieg.

MONOMACHIAE item hoc genus sanguinolentum omni modo canonica sanctio vetat. c. monomachiam. 2. quæstio. 4. vbi in fine dicitur, quòd hanc sectantes Deum solummodo tentare videantur. & in c. 1. extr. de purg. Aliquatenus duella tolerari non debere, diffinitur. Spieg.

MONOMERIS, vocem Græcam apud Vlpi. in §. item Iul. scribit. l. si duo patroni. de iureiuran. Alciat. in Dispūct. interpretatur ad verbum. vnius partis: Quod nec Accursium fefellit. Spieg. Scriptum est apud Iulium Paulum l. 5. de cond. furt. Condictione furtiua furem & hæredem furis teneri. Quid ergo, qui iurauit se furtum fecisse, hoc solo nomine exceptione contra condictionem vtetur: verum si contendat, qui condicit, quasi cum hærede se furis agere, repelli non debebit? Et verius est, quasi μονομερῆ condictionem dari debere, vt aduersus furis hæredem. Hæc Vlpianus, l. si duo. §. 2. de iureiuran. Quod responsum non malè ab Accursianis acceptum est. Quia, cum duæ sint Condictionis furtiuæ partes, sicut ex Paul. iam dictum est: Vna, quæ aduersus furem: altera quæ aduersus furis hæredem datur: condictione ex priore parte, qua fur condici solet, sublata, ea pars remanet salua & intacta, qua hæres tenetur. Pro eo alibi lectum est, sine alternatione agere. Cum enim ex edicto de seruis, actio sit duplex ac διμερής, nempe tam recepti furti, quam corrupti, existimabat Iulianus pro seruo communi, cum socio sine alternatione agendum esse, id est, si corrupit. nam eam edicti partem, qua recepti quis tenetur, in socium non cadere: non enim videri suum a quoquam recipi. l. si quis seruum. de ser. cor. Id Theophilus in tractatu Causa plus petendi μονομερῶς dixit. Institu. de acti. Quod versum est, sublata alternatione. Curt. libro 1. [illegible] cap. 42.

MONOMEROS, victus dicitur, qui cùm solus egisset, causa cecidit. Apud Rhetoras vt Chir. Fortunatia. libro 1. scribit. Monomeres dicitur, cum ex prima parte tantùm constat controuersia, nec quicquam ex secūda adferri potest. Et Hesychius ἐρήμη δίκη, μονομερῆ definit, quòd altera parte absente iudicium fiat. Constāti etiam lib. 1. Epito. titu. 6. μονομερῶς δίκη τῶν μαρτύρων, cùm

ex vna tantùm parte audiuntur. Brissonius.

MONOPODIA Turnebo auctore mensæ sunt, quæ vno pede sustinentur, quæ ea tempestate pulcherrimæ lautissimæq; censebantur. Idem ante eum annotauit Bayfius in lib. de vasculis.

MONOPOLIORVM negotiationem naturæ contrariam & damnandam esse, optimi legislatores probarunt, quòd secundum naturam semper conati sunt, vt esset facilis rerum communicatio.

MONOPOLIVM est, cum penes vnum aliquem tantum vendendi potestas existit, ἀπὸ τοῦ μόνος, vnus: καὶ πωλέω, vendo. id fit, cum vnus solus aliquod genus mercaturæ vniuersum emit, vt solus suo arbitrio vendat, & precium statuat. Is enim augens precia rerum, suæ deseruit auaritiæ ac alijs nocet omnibus: tollit verum permutationis succedentis contractus emptionis & venditionis vsum. Ideo rectè prohibentur monopolia in tit. C. de monopol. Vtinam haberemus nomophylaces, hoc est, legum custodes, qui exequerentur sancita illius tituli. Locus est in eo, vbi de monopolijs echinorum agitur: quem interpretes ridicule tractarunt. Vide Hegendorf. Adde Forcat. in penu Iuris Ciuilis. cap. vigesimo.

MONOXENION eremus, & locus in quo monachi congregantur. l. quidam ignauiæ. de decurion. Horum maximus persecutor, Valens Imp. Lege Eutrop. & Orosium.

MONS sacer, via Tiburtina vltra Anienem 3. mil. cõspicitur: dictus sacer, quòd Ioui consecratus esset. Huc plebs Romana olim secessit, teste Pomponio l. 2. de origi. iur. Tribunosque sibi in eo creauit. Sp.

MONSTRARE, pro probare, indicare, ostendere, Beweysen/Bezeugen. l. actor. C. de procu. in Aut de litigos. §. 1. coll. 9. Alberic.

MONSTROSI in parte virili, vt si membrum excedat iustam quantitatem: antiquo verbo dicebantur, Altvil/quasi dicerent, Sie haben zu vil. Olden.

MONSTROSI partus qui sint in Romuli lege, disces ex l. quæret. ff. de verb. sign. & l. 3. C. de postu. hær. & G. Bened. rep. c. Rainutius parte 3. verb. qui cum ad. nu. 20. 21. & c. de testam. Prat.

MONSTRVM propriè & sæpius dicitur de hominibus & pecudib. seu brutis. Vnde Virgilius.

Monstrum horrendum informe ingens, &c.

Brechæus l. ostentum. ff. de verb. & rerum signif. Est autem monstrum apud Latinos propriè quod præter naturam genitum est, vt inquit Donatus in Teren. & habetur in l. 3. in fin. C. de posth. hæred. instit. Siue ergo cõtra siue præter naturam sit, mõstrum dicitur, in quo videtur deceptus Accursius §. minorem Instit. de adopt. Dictum autem est monstrum à præmonstrando, vt Cicero de natura Deorum dixit.

MONTEM à mouendo Bart. ducit, per antiphrasim, sicut bellum, lucus, & similia. Sed magis ab eminendo dici videtur mons: cuius nomine etiam quicquid eminet dici potest. Spieg.

MONVMENTVM. Monumenta (inquit Valla lib. 4. elegan. cap. 75.) i mutata in u, sepulchra, statuæ, tituli, libri, cæteraque quæ nos alicuius præteritæ rei moneant. Vixque monumenta dixerim, nisi literæ, aut alij tituli appareãt: quæ si desint, magis sepulchrum, quàm monumentum erit. Hæc ille. Certè monimentum dicitur, quicquid mortui gratia factum erit, etiamsi conditus eo loco non sit. Cicero videtur velle idem esse, sepulchrum, bustum, & monimẽtum. Is lib. 2. de legibus, sic ait. De sepulchris autem nihil est apud Solonem amplius, quàm ne quis ea deleat, neue alienum inferat, pœnaque est, si quis bustum (nam id putatur appellari τύμβον) aut monimentum, inquit, aut columnam violarit, deiecerit, fregerit. Plinius lib. 8. epist. in epistola ad Montanum, Cognouisse (inquit) iam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monimentum Palantis sub hac inscriptione: huic Senatus ob fidem, pietatemque erga patronos ornamenta prætoria decreuit, & sestertium centies quinquagies, cuius honore cõtentus fuit. Siquidem monumenta propriè dicuntur statuæ, imagines, columnæ pyramides & bases extructæ in honorem memoriamque viri alicuius præclarissimi ob virtutis & rerum gestarum excellentiam, & benè de Republic. meriti. Ob id superponebatur titulus προσάγορευμα & inscriptio seu honorifica, quæ viatores cõmonefaceret: Græcis ἐπιτάφιος λόγος vnde à monendo monimenta dicta Varro lib. de lingua Latina tradidit. Monere, inquit ab eadem memoria: sic monimenta quæ in sepulchris. Et ideo secundum viam, quò prætereuntes admoneant & se fuisse & illos esse mortales. Ab eo quæ scripta ac facta memoriæ causa, monimenta dicta. Sic Græci μνημεῖον, quod nos monimentum, ac si dicas memoriale, ἀπὸ τῆς μνήμης. Nam & ipsi eleganter dicunt ἀπὸ μνήμης εἰπεῖν quod Cicero à memoria exponere, dixit: hac voce in Euangelio D. Marcus est vsus cap. 16. ἤ, λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτὰς τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον, ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; Et summo diluculo diei primi sabbatorum veniunt ad monumentum exorto sole, dicebantque inter sese: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et Ioann. vndecimo cap. Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. Iesus ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem spelunca & lapis ei impositus. Quo tamen loco docemur D. Ioannem τὸ μνημεῖον, id est, monumentum dixisse pro sepulchro & humatione ipsa, non autem pro cenotaphio & honorario tumulo, memoriæ causa condito: quod monimenti dictio significat. Nam τὸ μνημεῖον erat spelunca (ait) cui superpositus erat lapis, vbi situs & conditus ac humatus erat Lazarus. Sic igitur differt sepulchrum à monimento, quòd sepulchrum sit locus, quo mortui plures religionis gratia condi & humari solent. Quare monumentum non solum id quod memoriam alicuius repræsentat, significat, sed & sepulchrum, vt annotauit Franc. Connan. lib. 9. cap. 1. Brechæus in l. Cum in testamen. §. In monumento, tit. de verb. & rer. signific.

MONVMENTVM potest purum esse, quod etiã probatur. l. 5. §. concessum. ff. de donat. int. vir. & l. 6. in fin. ff. de religios. Vnde Cicero ad Atticum. Sed ego, ait, quæ monumenti ratio sit nomine ipso admoneor. Ad memoriã magis spectare debet posteritatis, quàm ad præsentis temporis gratiam. Bene itaque Festus lib. 11. Quãuis, ait, monumentum mortui causa factum sit, non tamen significat ibi sepultum. Alibi allusione quadam scriptum est, monumentum sepulchri id esse, quòd monumenti, id est causa muniendi eius loci factum sit, in quo corpus impositum sit. l. 37. ff. de religio. Brisson. & Connan. lib. 3. cap. 1. num. 4. Hinc forte Apuleio libr. 1. Floridorum Siticines dicuntur monumentarij de quibus Maioragius lib. 1. Miscell. cap. 13. quod ad monumenta id est sepulchra canerent. vide supra Monumentum.

MONVMENTA etiam dicuntur tabulæ publicæ ac priuatæ, quæ tamen ab instrumentis publicis differunt. Nam publica monumenta sunt, quæ actis publicis professa sunt, &, vt posteriores Imperatores locuti sunt, actis insinuata, id est, accepta, & comprehensa publicis actis. Insinuantur autem per eos, apud quos, & quibus auctoribus res in acta publica referuntur. Huius generis sunt, quæ iudicio acta sunt, & scripta ac deinde in eum locum relata sunt, vbi publicè earum rerum acta asseruantur: extra iudicium ea, quæ quis apud Magistratus professus est, aut eos, si qui sint, qui actis publicis, id est, archiuis præsunt, & curant, vt ijs auctoribus monumentis publicis res gesta traderetur. Extat sub titulo de donationibus, C. Constantini constitutio de ijs, apud quos donationes insinuarentur, id est, acciperentur actis, quas inde publicari ille ait. l. in hæc. Horum monumentorum fides publica est: & eiusmodi, quæ negatione nostra infirmari non queat, ac ne testibus quidem. Publica autem instrumenta ve dicantur, ex his rebus maximè efficitur. Primum persona tabellionis instrumentum excipientis, quæ publico officio, vel ministerio in ea re fungitur. l. 3. de tab. lib. 10. C. Nam si id de argẽtarijs dictum est, quod singulorum rationes conficerentur, l. 4. §. 1. Largentarius. de eden.

eden.non minus iustè de tabellionibus dicetur, qui rerum ad singulos pertinentium conficiunt instrumenta. Deinde tabularijs certa forma præscripta est, quam in instrumento conficiendo obseruare debeant, si modo tanquam à tabulario scriptum ex fide publici muneris haberi contrahentes velint. Forma expressa est Cõstitutione Iustiniani nouell.47. cui titulus est, vt nomẽ Imperatoris. Præterea hoc ad fidem rei gestæ, & auctoritatem instrumenti ab eodem Iustiniano inductum est. d.consti. nouel. 73.§. sed etsi instrumenta, vt testes non minus, quam duo adhiberentur, quorum nomina tabellio instrumento adscriberet. Si qui contrahunt imperiti sint literarum, testes quinque adhiberi voluit, si modò res vnam libram auri excederet, & res in vrbe gereretur. Alioqui si aut de vna libra auri ageretur, aut negotium gereretur in villis, numero vsitato testium contentus fuit. Quod & in priuatis multò magis intelligendum est. §. oportet autem. ead.constitu. Si hæc obseruata erunt, tum rectè instrumenta ex fide officij & muneris publici, publicè confecta, atque adeo etiam publica esse dicentur. Donellus de fide instrumen.

MORA, id est, dilatio, modici temporis non habet periculum. l. si debitori. ff. de iudic. Mora etiam dolus nominatur ab interpretibus. Vide Ias. in l. si verò. ff. qui satisdar. cog. Et vt mora rei nocet fideiussori. l. mora. ff. de verborum obligatio. & d. l. de vsur. §. fin. ita difficultati cedit, ac quidem magnæ & quæ ferè casui fortuito æquiparetur. l. non dubium. in fin. ff. de legat. 3. Spieg.

MORA cessatio est & frustratio, & improba dilatio, vt ex l.3. in fin. ff. de vsur. & l.17. l.21. ff. de vsur. liquet. Mora autem dupliciter fit, ex re, & ex persona. Ex re mora fit, cùm absque denuntiatione interpellationeúe vlla ex solo temporis cursu quis moram facere intelligitur: quæ & mora in rem appellatur. l.5. ff. de minoribus. l.26.§ apparet. ff. de fideicommiss. lib. l.3. §.1. ff. de adim. leg. l.23. l.38. ff. de vsur. Ex persona verò fit mora, quotiens opportuno loco & tempore debitor interpellatus non dat, non soluit. l.32. ff. de vsur. Vnde Paul. lib.3. Sentent. titul. vltim. Moram fieri videri definit cùm postulanti non datur. Itaque vbi nulla petitio est, ibi mora committi non intelligitur. l.89. ff. de diuers. regul. iur. Quod sic meo quidem iudicio accipiendum est, vt à quo exceptione aliqua pecunia peti non potest, is moram facere non videatur, vt Paul. tradit in l.40. in fin. ff. si cert. pet. quanquam aliter quidam illam regulam interpretantur. Moram planè fecisse videtur, qui litigare maluit, quàm restituere. l.82. in fi. ff. de verb. oblig. nisi si sine dolo malo frustrationeq; ad iudicium prouocauit. l.64. ff. de diuers. reg. Briss.

MORA, est culpa prætermittendi officij in soluendo recipiendoúe debito, quæ alteri damnosa est. Eius enim duæ sunt species: quarum vna in debito non præstando, altera in non recipiendo quod oblatum est versatur. Hotom.

MORA non præstandi debiti, est culpa debitoris prætermittentis soluere, quod soluere & debuit & potuit: cum aliquo creditoris incommodo coniuncta. Hotom.

MORA non recipiendi debiti, est culpa creditoris non recipientis solutionem quæ à debitore idoneè oblata est, vnde aliquid incommodi ad debitorem perueniat. Hoto. Inter moram, quæ ex re fit & ex persona, hoc maxime interest: quòd cum in re solum mora est, finita causa, propter quam mora recipitur, definit mora fieri: vt si minor decesserit: si vicesimum annum excesserit. Quia reuera mora non fuit, sed beneficium tantum personæ. Mora autem ex persona interueniente, semel cepta deinceps in re perseuerat, etiam in hæredes, nec tempore, aut personis postea mutatur nisi si purgent. l. Titia Seio. §. vsuras. de legat. 2. Donellus de mora.

MORA vt à grauamine distet, colligitur ex l. omni modo. C. de inoffic. testa. Sp.

MORA abusiua quæ sit, tradunt doctores in l. minorum. C. in quib. cau. Porrò quomodo mora debitoris & creditoris, emptoris item & venditoris consideretur, nouè tradit Zasius. in l. vinum. ff. si cert. pet. Sp.

MORA, temporis dilatio; tarditas item, atque procrastinatio. De ea, eiusque efficacia copiosè scribit Bartol. in l. mox citanda. Hæc nullis certis finibus concludi potest, vt est elegans textus in l. mora. ff. de vsur. Spieg.

MORAM fecisse apud Iurisconf. in l. eum qui. ff. de iurisd. om. iud. vt apud Cicer. moram faciendam, morã fieri. Spieg.

MORAM purgare, est re integra contractam ex mora culpam sic eluere, vt eius omnis pœna vitetur. nam oblatione solutionis omne periculum futurorum casuum à debitore in creditorem transfertur. l. interdũ, 73.§.1. ff. de verbor. obligat. l. cum decem, 72.§.1. ff. de solut. Quod idem etiam creditori cõcessum est, vt ei moræ purgandæ facultas, vt agere possit, permittatur. l. si ita quis, 135.§.1. ff. de verbor. obligat. Atque hæc summatim ex nostro tract. De mora. Hotom. Hoc idem dicitur & moram emendare, delere, atque delere, vt annotat Donel. de Mora.

MORALIS. Cicero in princi. de Fato, primam huius nominis inuentionem impositionemque à se factã fatetur: tanquam ab eo, qui omnibus modis conaretur augere linguam Latinam. Quia pertinet, inquit, ad mores, quod ἦθος illi vocant, nos eam partem philosophię de moribus appellare solemus: sed decet augentẽ linguam Latinam, nominare moralem. Vide, Philosophia moralis. Sp.

MORARI, pro habitare. Paul. in l. Titius. de ser. export. Hac lege proditum est, fugitiuos nusquam morari, hoc est, habitare. Sicut colligunt doctores, nec proscripti, quos ipsi Bannitos vocant nec hæretici in locis vbi sunt, ceu fugitiui, morari videntur. Quos nec recipiendos rectè censuerunt. Attamen moram ducere, trahereúe, malè intelligitur, pro perpetuá stabilique cõmoratione. Est illud potius, cum tempus in longum deducimus, Auff die lang banck legen. Sic Imp. Antoninus Pius, Morati estis, pro habitastis vsurpauit. vt Scæuola refert in l. Caio Seio. de alim. leg. quæ non grauabor adscribere. Imp. Anton. Pius, libertis Sextæ Basiliæ. Quamuis verba testamenti ita se habeant: vt quoad cũ Claudio Iusto morati estis, vobis alimenta & vestiaria legata sint, tamen hanc fuisse defuncti cogitationẽ interpretor: vt post mortem Iusti eadem vobis præstari voluerit. Sp.

MORARI, pro retardare, differre. in l. si ea. C. de accusa. Item pro habitare inuenitur, & pro expectare. tamen magis poeticè, quàm oratoriè.

MORATORIA cautio. Paulus: Quo minus prædiũ iure pignoris distrahatur, oblata moratoria cautio nõ admittitur, hoc est, cautio quæ datur, vt quis differat & expectet. Sp.

MORATORIA præscriptio interprete Aniano in lib.1. C. Th. tit.2. est quæ causam prolongat, hoc est, quãdo induciæ à litigatore petuntur à iudice. Sic in l.2. C. de precib. Imp. offer. Briss.

MORBI graues, siue asperrimi recitantur à Plinio, ca.3. lib.25. Spieg.

MORBI genus est, nec vespertino, nec matutino tẽpore videre. l. item Offilius. ff. de ædil. edict.

MORBO dare veniam. de offic. Præs. l. diuus. Sp.

MORBOSVS, pro morbo obnoxius. Iureconsult. de ædil. edict. ostendit, qui, quæúe hoc nomine veniũt. Spieg.

MORBVM Sabinus definit habitum cuiusque corporis contra naturam, qui vsum eius ad id facit deteriorem, cuius causa natura nobis eius corporis sanitatẽ dedit. hæc Vlpianus l.1.§.4. ff. de ædil. edict. vbi vitium à morbo multum differre ait: quod ex Ciceronis verbis constabit, quæ de lib. Tuscul. disput. 4. subscribemus Morbum appellãt totius corporis corruptionem: Aegrotationem, morbum cum imbecillitate: Vitium, cũ partes corporis inter se dissidẽt. ex quo prauitas mẽbrorũ, distortio, deformitas. Itaq; illa duo, morb⁹ & ęgrotatio,

tio, ex totius valetudinis corporis conquassatione & perturbatione gignuntur, vitium autem integra valetudine ipsum ex se cernitur. sed in animo tantummodo cogitatione possumus morbum ab ægrotatione seiungere. Hactenus Cicero. Gellius quoq; lib.4.cap.2.locum Sabini, sed non integrum, retulit. Hot.

MORBVM, inquit Modest. verum est esse temporalem corporis imbecillitatem: vitium verò perpetuum corporis impedimentum: veluti si talum excussit. nam & luscus vtique vitiosus est, l.102.§.2.ff.de verbor.sign. vbi tamen oculum excussit, legendum putarem. Hotomann.

MORBVS Quamquam Aediles morbum & vitium bis κατὰ τὸ αὐτὸ dixisse alij sentiant. Furor planè morbus dicitur. l.41.ff.de offi.præf.l.22.§.si maritus.ff.sol.matri. l.1.§.si non propter.ff.si quis cautio. Briss.

MORBVS maior idem qui comitialis, teste Budæo.

MORBVS perpetuus exponitur quando nulla spes sanitatis subest. l.si cum dotem.§.si maritus.ff.sol.matr. l.penult.ff.de excusat.mun. Non igitur idem est morbus perpetuus: & sonticus: sed in quo nulla subsit spes sanitatis. sitque talis, vt impediat, ne quis suis rebus superesse possit: potest enim sonticus esse morbus non tamen perpetuus Is enim sonticus dicitur morbus, qui is est, vt impediat rem de qua agitur expedire. l.morbus.ff.de verb.signif.

MORBVS Sonticus, qui in legibus Salicis Sunnis, vt in Tilij Codice rectiùs quàm in Germanico recens impresso legitur, appellatur, qui cuique rei gerendæ impedimento est. l.113.ff.de verbor.significat. l.46.ff.de iudic. l.4.§.penultim. l.vltim.ff.de ædilic. ed. l.60.ff.de re iudic. Et apud Plinium lib.36.cap.19.& Gell.lib.16.cap.4.& lib.20.cap.1.& Festum lib.16. Verbum autem est 12. tabu.ab eo dictum, quod noceat. Sontes enim veteres nocentes dicebant. Vnde Sonticus, qui perpetuò noceret, morbus appellatus est. Et idem Festus lib.9. scribit. Cui adde Petr.Crinit.de honesta discipl.lib.25.ca.21.& Brechæum in l.morbus. in tit.de verb.& rer.signi. Morbosi qui sint existimandi, tractatur in tit.de ædilic. edict. Briss.

MORBVS totius corporis corruptio est. Aegrotatio, si imbecillitas accedat. Vitium, cum partes corporis inter se dissident: vt distorsio membrorum, & deformitas. Vide Cicero.4.Tusc. Sp.

MORE maiorum, id est, more à maioribus recepto & introducto. l.liberorum autem. ff.de his qui not.infam. Quid autem sit, more maiorum facere, & de moribus, quàm plurima ostendit Alciat.ca.21.li.4. Parerg. Spieg.

MORE maiorum cognoscere, est iudicibus prius auditis, de re capitali cognoscere: nec enim prius nomen cuiusquam inter eos recipiebatur, quàm iudicium factum esset. l.is qui reus.ff.de pub.iud.Sp.

MORE maiorum puniri, quid sit, explicat Sueton. in Nerone his verbis. Legitque se hostem à Senatu iudicatum, & quæri vt puniatur more maiorum interrogauitque quale esset id genus pœnæ, & cùm comperisset, nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conteritus, duos pugiones quos secū extulerat, arripuit. Hot.

MORE maiorum quod fit, rectè ac decenter fit. nam populus R. maiorum instituta atque excepta pro legibus ducebat. Cicero de Legibus II. Ergò adeò expectatæ leges, quę genus illud optimum Reip. contineant: & si quæ fortè à me hodie rogabuntur, quæ non sint in nostra Rep. nec fuerint, tamen erant ferè in more maiorum, qui tum vt lex valebat. Paulus l.11.ff.de iust.& iur. Vbicunq; prætor salua maiestate imperij sui, soluoque more maiorum ius dicere constituit, is locus rectè ius appellatur. Iulia. l.5.ff.de iurisd. More maiorum ita cōparatum est, vt is demum iurisdictionem mādare possit, qui eam suo iure, non alieno beneficio haberet. Vlp. l.11.ff.de his qui not.infa. Si talis sit maritus, quem more maiorum lugeri non oportet, &c. Hoto.

MORE Romano, non sine prouerbij specie dictum à Tullio sæpe comperimus, pro eo quod est, Erasm. expo-nente simpliciter & absque fuco potius, quàm eruditè. Tales enim fuerunt illi Romani prisci, Græcorum dissimiles.

MOREM gerere, pro obsequi facile voluntati alicuius, auctore Paulo in l.quòd si possessor.ff.de rei vendi. Vbi Placentinus certè, vt ait Oldenb. honestius fatetur ingenuè, se nō intelligere, quid sit morem gerere, quā Accursius, qui de more iudiciorum exponit, sicut & fœdissimè lapsus est in l.circa.in fin.ff.de prob. Morem gerere, vno verbo morigerari dicitur, hoc est, obsequi, & quasi ad alterius voluntatem mores transformare, Cic. auctoritate probat Old.Spi.

MOREM, hoc est, characterem dicendi cuiusque auctoris esse attendendum, cùm prudenter, tum scitè admonet Salomonius, citans c.solitæ. de maior. & obed. Morem agentium sequi debemus, Papinian. inquit in l. Labeo. de statulib.Sp.

MORE Vlpian. in Institut. definit tacitum consensum populi longa consuetudine inueteratum. Seruius in 7.Aeneid. Varronem tradere scribit, morem esse cōmunem consensum omnium simul habitantium, qui inueteratus consuetudinem facit. Pleraque autem vt Quintilian.lib.5.cap.10. scribit, in iure non legibus, sed moribus constant. Exinde ius quoddam moribus constitutum dicitur. §. non scripto. Institut.de iur.natur. l.31.& leg.32. ff.de legib. verbi gratia patriæ potestatis, item postliminij iura moribus recepta dicuntur. l.8.ff. de his qui sunt sui vel al. l.19.ff.de captiu. Moribus etiā pupillaris substitutio introducta est. l.2. ff. de vulg.& pupil.Briss.

MORES Græcis dicuntur ἤθη quod ἔθει consuetudine, appetitus assuescat parationi. Connanus libro 1. cap.10.

Bonos mores cùm dicimus, non vnius hominis, sed totius ciuitatis intelligimus. l.15.§.item ait aduersus. ff.de iniur. Ita aduersus bonos mores factam iniuriam accipimus. d.§.item aduersus.& apud Paul. libr.5. Sentent.titu.4.l.1.§.1.ff.de extraord. crim. Et condicionem scripturamque contra bonos mores in l.9.& l.14.ff.de condicio. Institu.l.112.§.penult.ff.de leg.1.& stipulationem ex bonis moribus conceptam. l.121.§.1.ff.de verbo. obligat. Et stipulationem contra bonos mores interpositam. l.5.C.de condict.ob turp.causam. Et pacta contra bonos mores. l.6.C.de pact. qualia sunt, quæ de viuentis successione fiunt. l.vltim.C.de pact. l.30.§.vlti.ff. de donatio. Item ea, quibus euentus litis redimitur. l.7.ff.manda. l.15.C.de procuratoribus. Vnde malo morę dicitur versatus, qui de litis societate pactus est. l.1.§. litis.causa.ff.de var.& extraord. Sed nec ea secundùm bonos mores interposita stipulatio videtur, qua vinculo pœnæ matrimonij libertas obstringitur. l.134.ff.de verb.oblig.Briss.

MORES honesto vocabulo Iurisconsulti coniugū vitia, & minus honestas actiones appellant. Vlpia.cap. Instit.6. Mores grauiores sunt, adulteria tantùm: leuiores, omnes reliqui. Maritus propter maiores mores, præsentem dotem reddit: Hot.

MORES mutare. Vlpia. Sed et si bonæ frugis seruus intra annum mutatis moribus occisus sit, precium id æstimabitur, quanto valeret priusquam mores mutaret. l.vnde Neratius.ff.ad leg.Aqu.Sp.

MORIBVS. Hæc dictio & ad rationem naturalem, iusque gentium referri, & ad ius ciuile etiam plerunque referri potest. Quod post l. 12. Tabul. prudentum consuetudine introductum est. l.2.§. ijs legibus. ff.de orig.iur. Vnde pupillaris substitutio moribus inducta dicitur. ff.l.2.de vulg.& more nostræ ciuitatis pupillus absque tutoris auctoritate obligare se nō potest. l.more.ff.de acquiren. hæredita. Et more maiorum debet pro tribunali ius dicere prætor: more.ff.de iurisd.iudi. Spieg.

MORIBVS constitutum ius l.31.& l.32.ff.de legib.§. ex non scripto. Instit.de iur.nat.gent.& ciuil. Morib.cōstituto iure maxima Galliarū pars regitur, Marchia nostra, Boij, Bituriges, Pictones, Turones, Lutetia, Aurelia &c. quia quidē mores in scriptis redacti sunt. Prat.

MORI-

MORIBVS inductum, cum quid Iurisconss. dicũt, eos significare velle arbitratur Viglius, id ius ante XII. Tabul. fuisse, vnà cum vrbis primordijs obseruatum, vel postea vsu & consuetudine receptum: cuius interpretationis testem citat Theophilum, scitè refellens, quod moribus dicatur esse introductum, illico Lacedæmonijs acceptum ferendum, quòd solis moribus Lacones vt Athenienses solis legibus rem pub. gubernarint. §. & non ineleganter. Institu. de iur. nat. gent. & ciuil. [illegible] Alciat. indicans & Accursium quædam in iure nostro prodidisse, [illegible] Spartanorum consuetudines, quæ tamen minime ad ius nostrum pertinent. Nam si aliquid, vt idem ait, ab eis decemuiri acceperunt: id in XII. Tab. relatum iuris scripti pars apud nos esse cępit, lib. 4. ca. 21. Sp.

MORIBVS inter virum & vxorem donationes prohibitæ. l. 1. ff. de donat. int. vir. Moribus prodigo bonorũ administratione interdicitur. l. 1. ff. de cur. fur. Moribus quoque tutor datur mulieri pupilloue, qui aduersus tutores suos aliquam actionem habent. Vlpia. in Instit. tit. 11. Moribus ciuilia officia fœminis adempta. l. 1. ff. ad Velleia. l. 12. ad fi. ff. de iudic. Sunt & alia multa ex moribus. l. 8. ff. de adq. hæred. l. 12. §. item hi. ff. de iudic. l. 3. ff. de iurisdi. l. 34. §. omnium. ff. de contrah. empt. l. pen. ff. ad leg. Pomp. l. 1. §. qui mandatam. ff. de offic. eius cui mãda. l. 11. §. 1. ff. de his qui not. infa. l. 35. ff. de religios. l. 26. §. hæc clausula. ff. ex quib. caus. maio. l. penult. in fi. ff. de iustit. & iur. l. 25. ff. ad municipal. l. 8. l. 38. in fi. ff. de nupt. l. 42. ff. de verb. sig. Briss.

MORIBVS pro more & consuetudine, vt apud Ciceronem. Iurisconss. etiam familiare est, vt in l. moribus introductum est. de vulg. & pupill. & simil. Hinc in mores, pro, in consuetudinem inducere accipimus. Spieg.

Ex bonis moribus est maritorum & patronorum reuerentia. l. 14. §. 1. ff. sol. matrim. l. 1. C. de in ius voc. Vis & metus bonis moribus aduersantur. l. 117. ff. de diuis. reg. Briss.

MORIS est, elegans & nota locutio, frequens in iure nostro. l. moris. de pœnis. l. moris fuit veteribus, de his qui not. inf. & simil. Et, ex moribus, pro consuetudine, in l. cum Pretor. § penul. de iud. vbi dicitur concedi iurisdictio ex moribus. Sp.

MORI, est actus instantaneus: qui mox explicatur, vsque adeò vt nec moriendi tempus consideretur. Vnde cum testator dicit, esto liber, cum moriar: intelligitur, post mortem. l. qui duos. §. 1. ff. de manumiss. testa. Spieg.

MORIONES sunt fatui, quos in delicijs Principum esse videmus. l. 4. §. Idem Pomponius. ff. de ædilit. edict.

MORITVR viuens, & viuit moriens, l. qui duos. §. 2. de manumiss. test. l. peculium. §. fin. de leg. 2. Ratio, nõdum mortuus est qui moritur, ergo viuit. arg. l. hæc verba ille, aut ille. de verb. sign. ex Alberico & Salomonio. Spieg.

MOROSVS, hoc est, qui in mora est, & furi similis iuris interpretatione censetur. l. inter stipulantem. §. penul. & ibi gl. ff. de verb. oblig. Sp.

MORS propriè est σώματος καὶ ψυχῆς διάλυσις vt Gell. li. 2. cap. 8. tradit. id est, vt Cic. 1. Tuscul. exponit, discessus animæ à corpore. Eaq; vera & naturalis mors est, Cuius exemplo & alia à Consultis fingitur, quæ salua vita ciuitatem libertatemque adimit. Interire enim homines maxima & media capitis deminutione, vt & morte, dicuntur. l. 64. §. vltim. ff. pro soc. Itaque deportatos & aqua & igni interdictos, & omnes quorum bona publicantur, mortuorum loco habemus. l. 1. §. vlti. ff. de contr. tab. l. 4. ff. de bon. liber. l. 65. §. publicatione. ff. pro soc. l. 29. §. & quid si tantùm. ff. de liber. & post. Seruitus quoque mortalitati cõparatur. l. 209. ff. de diuers. reg. Briss. & Connan lib. 8. cap. 10. nu. 2.

MORS significatur etiam per illa verba, Si quid acciderit filio meo. l. in vulgari. ff. de verbor. sign. l. Publica. ff. depos. Spieg.

MORTALITATE, pro morte. Iustin. Instit. Quibus mod. test. infir. & aut mortalitate præuentus. Sic apud Suetonium in Claudio reperitur. & Triphonius in l. penul. ff. de vi & vi arm. subtractos mortalitate seruos, dixit. Spieg.

MORTARIVM, vas est lapideum, siue æreum, in quo tunduntur teruntúrue pistillo, quæ resoluenda sunt. auctor Nonius.

De MORTARIO vide quid annotarit Turnebus aduers. lib. 16. cap. 17.

MORTEM exequi, pro instituere actionem de parricidio perpetrato, apud Pomponium in l. 1. de accus. Spieg.

MORTICINVM, pro exangui, corrupto, & per se mortuo. Alber. sed nudam vocem, more suo indicat: vocabulum sacræ scripturæ familiare. Vnde morticinam carnem dicimus, animalium, quę non sunt mactata, sed per se mortua. Haloander noster in l. pen. à se translata. ff. de via pub. in fin. Sed neque rixari in itineribus, neq; stercora proijcere, neque morticina aut pelles iactare permittant. Sp.

MORTIFERE vulneratus. Vlpian. in l. ait lex. ff. ad leg. Aqui. Quòd si mortiferè, inquit, fuerit vulneratus, & postea post lõgum interuallum mortuus sit, inde annum numerabimus secundum Iulianum, ex quo vulneratus est. Sp.

MORTIFERVM vulnus. Celsus scribit: Si alius mortifero vulnere percusserit, alius postea exanimauerit, priorem quidem nõ teneri quasi occiderit, sed quasi vulnerauerit, quia ex alio vulnere perijt, &c. Sp.

MORTIS appellatione propriè tantum venit naturalis, per quam dissecatur anima à corpore. l. si ita quis. de leg. Et in hunc significatum Salom. ait, omnia iura loquuntur. Vide eum in Paradoxis vbi acutè disserit. An sint plures species mortis: item an mors sit genus, aut Ens per se: inibique disces multarum legum veros intellectus: vt tantam oscitantiam & interpretum & doctorum mirari possis: colligesque, mortis appellatione multos casus venire, non vi vocabuli, sed similitudinis. præcipuè autem sunt, naturalis, iuris gentium, ciuilis, & sapientium, hoc est, vt ipse interpretatur, Theologorum. Porrò mors eorum laudatur, qui pro republ. ceciderunt. Institut. §. hi enim. de excusat tut. vel cur. l. qui actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. Spieg.

MORTIS aut verberum terrore pecuniam alicui extorquere. in fin. l. 3. quod met. cau. Sp.

MORTIS causa capimus, non tunc solùm cùm quis suæ mortis causa nobis donat, sed etsi propter alterius mortem id faciat: veluti si quis filio vel fratre suo moriente, donet Mæuio ea conditione, vt si conualuerit alteruter eorum, reddatur sibi res: si decesserit, maneat apud Mæuium.

MORTIS causa capitur, cum propter mortem alicuius capiendi occasio obuenit, exceptis ijs capiendi figuris, quę proprio nomine appellantur. l. 31. ff. de mort. cau. don. l. 1. §. item si ita leg. l. 15. ff. ad l. Falc. veluti quod conditionis implendæ causa datur. l. 55. ff. de condit. & demonst. vide l. 12. l. 18. & l. 36. ff. de mort. caus. don. Bris.

MORTIS causa donatio est, cum quis ita mortis imminentisúe periculi cogitatione donat, vt habere se malit, quam eum, cui donat: magisque eum, cui donat, quàm hæredem suum. l. 1. cum seq. ll. ff. de mor. cau. don. Mortis causa stipulatio existimatur fieri, vt Festus lib. 11. & Antisti. Labeo tradit, quæ ita fit, vt morte promissoris confirmetur, vt in l. 34. ff. de don. cau. mort. aut, vt quidam dixerunt, cui stipulationi mors fuit causa. Bri.

MORTIS consciscendę causa, qui propter nequitiam malosq; mores flagitiumúe aliquod admissum mortem sibi conscire voluit, nisi dolorem corporis sustinẽdo id fecerit. Paulus in l. bouem de ædil. edi. Vide C. de his qui sibi mort. consciu. Sp.

MORTIS tempore fuisse intelligitur, qui in vtero erat. l. intelligendus est. Idq; per fictionem legis: quę licèt per naturam impossibile sit, ante septimũ mensem eum nasci & viuere, hoc fingit. Vt omnino verum non sit, Alciato teste, quod vulgò traditur, legem nunquam

fingere impossibilia. Fingit enim dum subsit æquitas. Sed an aliud sit dicere, Tẽpore mortis, aut, Cũ decedit, Bart. differit in l. quod de pariter. ff. de reb. dub. Sp.

MORTVA res dicitur, qua quis locupletior non est. l. quod autem spectatur tempus. l. si maritus. ff. de don. inter vir. & vxo. Albe.

MORTVAM rem Connanus interpretatur eam quę non extat, quæ perijt lib. 8. cap. 11. nu. 3.

MORTVARIVM, pro derelicto in morte, vocabulũ nouum & barbarum. Mortualia in Asinaria Plautus dixit, pro vanis & inanibus. qualia sunt quæ de mortuis referuntur, vel pro ijs quæ ad mortuos pertineant, aut mortuos dixisse putes, vt Pylades interpres indicat. Spieg.

MORTVI qui nascuntur, non videri vnquam natos, Pauli sententia receptum est: & ideo testamentum eorum præteritione non rumpi certum est. Sed magis dubium de ijs, qui tametsi viui nascuntur, secundum naturam tamen viuere non possunt: cuiusmodi habentur ante septimum mensem nati, per l. quod dicitur. ff. de lib. & posthu. Et crebrius receptum est, non rumpere: quia abortiuorum nomine continentur. l. vxoris. C. de posthum. hæred. Sp.

MORTVI loco exhæredatum filium esse habendũ, auctoritate tam Glossæ quam Bart. hactenus receptum est: attamen in contrarium mouetur Salom. per text. apertissimos, quos citat, enarrans §. in omnibus. in l. Gallus. Spieg.

MORTVIS viris interne gaudere interdũ vxores, interpres adnotauit. in l. fin. C. de iur. dot. item in l. pater Seuerinam. ff. de cond. & dem. Alberi. indicauit. Sp.

MORTVO æquiparat eum Iustinianus, qui neque scribere, neque articulatè loqui potest. in princ. l. iubemus. C. de test. Alphonsus clarissimus ille rex (cuius de dictis & factis Antonius Panormita commẽtarios scripsit: quos mirè deprauatos, pro virili mea restitui, scholijsq; locupletatos in eorum gratiam, qui historiæ sunt amantiores, typis edendos curaui) cum audisset vnum aliquem ex Hispaniæ regibus solitum dicere, nõ decere generosum & nobilẽ virum esse literatũ: exclamasse fertur vocem hanc non regis, sed bouis esse. Sp.

MORTVO proximior dicitur, qui agit animam, imò inter mortuos connumerandus: quia non habet velle, neque nolle: atque ideo non adit, non disponit. l. quoniam indignum. C. de test. Sp.

MORTVVS quo distet ab occiso, nota. in l. proinde. ff. ad leg. Aquil.

MORTVVS dupliciter intelligitur in iure, scilicet naturaliter, cum anima separatur à corpore: & ciuiliter, vt puta, deportatus, qui pro mortuo habetur fictiõe iuris ciuilis. l. 1. §. fi. de bonor. poss. 2. tab. & Monachus. c. placuit. 16. q. 1. Io. Bello. Etymol.

MORVM nomine, vel ob mores, retentio fieri olim dicebatur, cùm propter malos & improbatos vxoris suæ mores qui discidij causam præstitissent, maritus ex dote quid retinebat. l. vn. §. taceat. ff. de rei vx. actio. Vlpia. in Instit. tit. 6. Briss.

MOS, μῶμος vocabulum est. Hinc non pauci vel bonũ, vel malum adijciunt, vt eorum mens facilius innotescat. sicut faciunt iurisconsulti, tit. de iniur. tit. de extra ordin. crim. alijsq; multis in locis. Est autem mos, vt ex Varrone recitat Macrobius. in iudicio animi, quem sequi debet consuetudo: vnde cultus moris, dicitur consuetudo. mos est institutum patrium, pertinens ad religionem ceremoniasq; maiorum. Cætera vide apud Budæum in prior. Annot. Sp.

MOS à modo dictus videtur Connano li. 1. ca. 10. nu. 5.

MOS, crudelissimus tyrannus, obtrudens sæpè nobis iniquissimas leges.

MOTVS animi, id est, commotio, perturbatio, pro eo quod vulgo dicitur passio. Macer de offic. Præsid. l. obseruandum: Non est, inquit, constantis & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Motus animi Græci vocant πάθη quos Latini tum morbos, tum cupiditates vocant: sed aptissimè, teste Roterod. affectus, quod genus sunt ira, misericordia, amor, odium: sed præcipui motus, spes, dolor, gaudium. Qui his carent, ἀπαθεῖς dicuntur. Et ἀπάθεια quibusdam Stoicis probata est. Quum alieno dolore dolemus συμπάθεια dicitur. Spieg.

MOTVS, pro causa. Plinius in fine epist. 4. lib. 3. Audisti consilij mei motus. Sic quidam latentem in principe rationem, causamúe, haud scio tamen an satis latinè, motum proprium vocant. Quatenus illi tribuendũ sit, à Pontificij iuris, in quo natus est, interpretibus potissimum petendum est. [illegible] Sp.

MOTV proprio, ex certa scientia, de plenitudine potestatis. Lege, Prægnantes clausulæ. Porrò docent interpretes, tantam vim habere Motus proprij clausulã, vt in contrarium nemo audiatur. Bald. teste Olden. nihil vnquã rectius dixit, quàm hoc, quòd hæ voces (motu proprio, ex certa scientia) omnibus modis relegandæ essent ex curijs principum. Quanquam motus proprius principis aliquo modo colligi potest ex repetita eius concessione, argu. Nouel. vt nul. iud. Sic hab. loc. serua §. præterea hoc quoque. Sp.

MOVEMVS controuersiam agendo, & resistendo. l. non solùm. §. si status. C. de procur. iuncta Glos. Alber.

MOVENTIA. Vide l. mouentium. de verb. sign. & superius, Mobilis, necnon Alciat. in l. iam citata. Sp.

MOVENTIA dicuntur propriè animalia, quæ per se mouentur, vt serui, iumenta, pecora. Mobilia verò, quæ anima carent, vt vasa, vestes, & alia id genus. Sed hæc differentia plerumque confunditur. l. 2. ff. de supel. leg. Briss.

MOVERE quæstionem, apud Paul. in l. cũ post mortem pupilli. de administrat. tut.

MOVET me. Papinian. in l. parui refert. de condit. furt. Nec me mouet, præsens homo fuerit, nec ne. Caius in l. si ædib. de dam. infect. Sed mouet me, quòd ipse meas ædes reficere possim.

MOX dictio accipitur varijs modis, secundum subiectam personam, vt latè ponunt Moder. in l. 1. super gl. in verbo Mox. ff. si cert. peta. & Alberi. in diction. Inter eius diuersos effectus notat., quòd per hanc decisionẽ singu. decidit Bald. in l. quoniam. la 1. C. de appell. quòd appellatione deserta non datur iudicatis tempus quatuor mensium, ad soluendum secundum dispositionẽ l. 1. & 2. C. de vsur. rei iudi. Sed debet fieri executio statim per illum textum qui dicit, moxque debitum exigatur. & hoc dictum multum commendat Ludo. Roma. in l. 1. §. qui præsens. ff. de verb. obli. & D. Alex. qui dicit quod procedit in quocunq; debitore, consil. 61. & si pũcto. colum. fin. lib. 3. per gl. ordi. & communiter approbatam in l. 2. C. de temp. appell. Tamen non est verum, nisi in fisco. & reprobatur per D. Alexand. in l. 4. §. si quis cõdemnatus. in 1. colum. & in l. debitoribus. in 3. col. vers. item fallit. ff. de re iudi. & Aret. in l. 1. §. 1. in 2. colum. in princ. & in l. continuus. §. illud. in penult. col. versic. & adde. ff. de verb. oblig. D. Ias. vbi dicit sing. in l. si arrogator. in 4. colum. circa med. & in vltim. colum. versic. 3. lim. ff. de adopt. & in l. fructus. in 1. col. ff. solut. matri. D. Fel. in c. quærenti. col. 1. vers. 2. fallit. de offi. deleg. iunctis his quæ retuli infrà in dicti. Protinus. Et vlterius dicit etiam in proposito Corn. consi. 67. in hac consultatione. in 2. colum. in 3. lib. quòd ista dictio Mox, etiam iuncta verbo futuri temporis, facit pœnam censeri irrogatam ipso iure. & de hoc facit vnum singu. Franc. Crem. not. 7. tu scis quòd verbum, quod est notandum ad ea q̃ scribit D. Felin in c. Rodulphus. col. 5. de rescript. vbi idem dicit de dictione Omnino. Cotta.

MOX, particula in iure nostro, pro post aliquod temporis interuallum, accipienda est. sicut apud probatos scriptores sumitur, quod secundum cuiusque rei naturam vel plus, vel minus temporis recipit. Non est alius huius verbi modus significandi, quàm qui secundum præsentem materiam videtur idoneus teste Old. Rectè igitur admonuit Zas. noster, superuacaneẽ laborasse doctores in plerisque locis iuris, quid vocula hæc importet. Sp.

MVCOR.

M V

M V C O R, lanugo, quæ diutino situ contrahitur: quẽadmodum in pane, & carne alijsque huiusmodi fieri videmus.

M V C R O, pro ense impropriè sumitur à Canonistis, vt pleraque alia quibus scatet vulgatum Lexicon iuris. Nam propriè est cuspis, & acumen ensis & telorum. Vsurpatur etiam pro quarumuis rerum acumine, vt docet exemplis Rob. in Thesau. Sp.

M V G I N A R I quo Cicero in epistolis ad Atticum vtitur, est idem propè ac Mussare & Mintacere & submussando hæsitare. Petrus Crinitus lib. 18. cap. 5. de honesta disciplina.

M V L C T A, pecunia quæ à magistratu dicta, vt exigi possit ob peccatum. quòd singulæ dicuntur, appellatæ esse multæ: quod olim vnum dicebant, Multa Itaq; cùm in dolium aut culleum vnum addunt rustici, prima vrna addita, dicunt etiam nunc, Multa. Hæc Varro lib. De ling. v. Festus autem sic: Multam esse dici putant pœnã quandam: M. Varro ait, pœnam esse, sed pecuniariam. Et alibi, Ouibus duabus multabantur apud antiquos in minoribus criminibus: in maioribus autem, triginta bobus: nec vltra hunc numerum excedebat multatio. quæ, postea quam ære signato vti ciuitas cœpit, pecoraque multaticia incuria corrumpebantur (vnde etiam Peculatus crimen vsurpari cœptum est) facta est æstimatio pecoralis multæ, & boues centenis assibus, oues denis æstimatæ.

M V L C T A M autem, vt hoc obiter adijciamus, Sabinum esse verbum ex Varrone scribit Gellius. Grammaticis autem qui post Varronem scripserunt per antiphrasin dictum videri Id quod libros Varronis de lingua latina valde suspectos facit, quasi supposititij sint non Varronis in quibus mulctam per antiphrasin dictam legimus: quod Grammaticis, qui post Varronem scripserunt visum esse Gellius scribit. Goueanus lib. 2. de iurisd. ad l. 1.

M V L C T A modica, quæ est sex solidorum aureorũ, minorum est iudicum. l. 2. C. de sport. & l. eos. C. de modo mulct. Spieg.

M V L C T A M committere, est, vt nunc vulgò dicitur, incurrere pœnas. Sic mulcta commissa, quando quis aliquid commisit, propter quod mulcta esset afficiendus. Mulctam autem irrogare, non est iudicis mulctantis, sed actoris, aut postulantis, & accusantis. Vide Bud. in Annot. ad l. secundam de iud. Sp.

M V L C T A M Certare. His verbis apparet, moris fuisse, vt Tribuni plebis mulctam dicerent, vel vt alij loquuntur, infligerent, quæ posteà populi suffragijs in comitio, vel irrogaretur vel abrogaretur, vel etiam remitteretur quo tempore multa certari dicebatur. Non enim Tribuni damnare mulctæ poterant, sed tantum rogare populum, apud quem cum reus non iure mulctatum se contenderent, lis illa mulctaria disceptabatur. hæc Budæus.

M V L T A M dicere, pro multare Iurisconsulti nostri vbique vsurpant. Vlpian. l. 2. §. 8. ff. de iudic. His datur multæ dicendæ ius, quibus publicum iudicium est, & non alijs: nisi hoc specialiter eis permissum est. In P. Flor. legitur P V B L I C E, nulla, aut certè absurda sententia. Nam Q V I B V S P. I. E S T, Vlpianus dixit, pro qui publici iudicij habent exercitium, vt Papinianus l. 1. ff. de offic. eius cui mand. Venuleius l. 10. ff. de cust. reor. Si quos ex his qui in ciuitatibus sunt, celeriter & sine causa solutos à magistratibus cognoueris, vinciri iubebis, & his qui soluerint, multam dices, id est, multam statues, multabis. Sic enim Vlpian. l. 1. ff. de ser. fug. Senatus censuit ne fugitiui admittantur in saltus: neque protegantur à villicis, vel procuratoribus possessorum: & multam statuit. Venul. l. 2. ff. quis & a quo app. Appellari a legatis Proconsul potest: & si multam dixerit, potest Proconsul cognoscere. Hot. Eum tamen locum de mulctis quæ delictis irrogantur intelligendũ putat Goueanus ca. 46. Var. lect. Nam aliàs legati mulctas non obtemperantibus suę Iurisdictioni, aut ijs, qui citati neque respondent, neque excusantur, dicere potest. vt scribit Gellius lib. 10 ca. 6. Cum enim cui mandata iurisdictio est, modicam coercendi habet potestatem sine qua vana & illusoria est omnis iurisdi. l. vlt. ff. de offic. eius cui mandat. est iurisd.

M V L C T A M grauissimam, pro morte accipi, Albericus indicauit: sed id minimè ex l. quã citat, colligi potest. Præterea mulcta damnum famæ non irrogat, vt Impp. censuerunt. C. de modo mulct. l. 1. Hæc autem iã planè perijt vltimo supplicio plectendis. Sp.

M V L C T A M irrogare. Budæ. inquit, hodie forensi nostrorum vocabulo dicitur, concludere ad mulctam, & conclusiones mulctatitias assumere: quod & pœnaliter intendere dici potest Latinè loquentibus. Sp.

M V L T A M irrogare, est rogare populum vt multam alicui velit imponere. Irrogabant autem soli magistratus. Cicero lib. 3. de Legib. Cum magistratus iudicassit, irrogassitúe, per populum multæ pœnæ certatio esto. Idem in Orat. pro domo rationem harum irrogationũ fuisse tradit, vt ter antè magistratus accusaret intermissa die, quàm multam irroget aut iudicet, quarta sit accusatio trinundinum pro dicta die qua iudicium sit futurum. Hotom.

M V L C T A M quæ appellatur suprema, Gell scribit institutam in singulos dies duarum ouium, triginta boum, pro copia scilicet boum, proque ouium penuria. Sed cum eiusmodi Multa pecoris armentique à magistratibus dicta erat, adigebantur boues ouesque, aliàs precij parui aliàs maioris: eaque res faciebat inæqualem multæ punitionem. Idcirco postea lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni. Minima autem multa est ouis vnius. Suprema multa est eius numeri cuius diximus: vltra quã multam dicere in dies singulos, ius non est: & propterea suprema appellatur, id est, summa & maxima. Quando igitur nunc à magistratibus populi Rom. more maiorum multa dicitur vel minima vel suprema, obseruari solet, vt oues genere viri appellentur. Atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur concepit: M. Terentio quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei vnam ouem multã dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustam videri multam. Hotom.

M V L C T A R E verbum, condemnare est, & punire. Sic Plautus. Mulctare matrimonio, pro diuortium facere. Virg. Mulctari patria, pro priuari. Cicero: Mulctatũ exilio maleficium. Sp.

M V L C T A T I T I V M, quod nomine mulctæ exigitur. Spieg.

M V L I E B R I A passum Prætor remouet à postulãdo. l. 1. ff. de postul. Huic sceleri, quod non proficit scire. Impp. in l. cum vir. C. de adult. gladium vltorem constituunt. Huius infandæ rei inuentum quidam in Orpheum referunt. Sunt tamen qui existimant, ad liberalem magis honorem referendum, quo etiam Socrates adolescentes ingeniosos complexus est. Sp.

M V L I E B R I A vestimenta sunt, quæ matrisfamiliàs causa præparata sunt, quibus vir non facilè vti potest sine vituperatione: veluti stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ, plagulæ, ait Vlpi. in l. vestis. ff. de aur. argẽ. mund. ornament. Old.

M V L I E R E M Lactant. Firmianus in lib. de opificio Dei à mollitie dici existimat. veluti mollier, detracta mutataque litera. Quæ etiam opinio fuit M. Varronis in lib. de lingua Lat. Quemadmodum Cice. virtutem à viro dictam contendit. Mulier à Græcis γυνὴ, παρὰ τὸ γῶ, ἢ παρὰ τὸ γίνεσθαι γίνεται, γονή. vnde Plato existimat γυνὴν, quasi γονὴν dici, quod in eam generetur semen & fœtus hominis, mutato æolicè υ in ο vt est in Etymol. quemadmodũ annotauit Brechæus in l. mulieris. ff. de verb. & rer. sig. Nam & ab Homer. libr. 8. Iliad. mulieres peculiari epitheto θηλύτεραι vocantur tanquam molles,

> θηλύτεραι δὲ γυναῖκες ἐνὶ μεγάροισιν ἑκάστη
> πῦρ μέγα καιέτων.

Et idem in hymno Veneris, virgines ἁπαλόχροας, id est, molles corpore appellat:

> ἥ δέ τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
> ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν.

Hæc annotauit Tiraq.in l.1.connub. gl.1.parte 1.

MVLIER, Vlpian.dicitur, quæ virgo non est. Quòd si, inquit, ego me virginem emere putarem, cum esset mulier, emptio non valebit. Tamen & virginem viripotentem dicit mulieres appellatione contineri. Sed hoc Alciat.intelligit si verba propriè accipiantur: alioquin ex lata interpretatione etiam non viripotens mulier est, nimirùm quia muliebris est sexus: nec Etymologia repugnat, cum à mollitie dicatur. Auctores Varro & Lactantius. Mulier etiam dicitur ea, quæ virum nō cognouit. Vlpian.de ædil.edict. Mulierem ita arctam, vt mulier fieri non possit, sanam non videri constat. Itaq; diuiditur mulier in puellam viri potentem, virginē, & mulierem non virginem. Sp.

MVLIER, pro vxor: apud Scæuol.in l.93.§.1.de lega. & fid.. Semproniæ mulieri meæ reddi iubeo ab hæredibus &c. De Græcis fontibus deriuata locutio videtur. Hotom.

MVLIER subintroducta (cuius fit mentio distin. 32. cap.interdixit per omnia) quid sit, diligenter explicat Rhenan.insigni scholio, quod adiectum est ca. 26.lib.7. hist.Eccl.quod & Glossematarius sileat, & Lexicō Suidæ vocabulum tantùm annotet. Sp.

MVLIER vulgaris id est, vilioris vitæ & prostitutæ pudicitiæ mulier, sed nondum ita notata infamia, vt matrisfamilias nomen amiserit: Balduin. tit. de publi. iudicijs.

MVLIER villæ custos perpetua. l. si ita testamento. ff. de fund.instr.

MVLIERCVLA, & pro impudica & libidinosa, & pro muliere destituta auxilio, inope scilicet, & imbecilli accipitur. Exemplum prioris significatus habes in l.pen.ff.de seru. corr. posterioris apud Cicer. Sp.

MVLIERCVLARIVS, qui alienas mulieres affectatur: ea forma qua vxorius, qui propriam vxorem amat. Vox est a Constant.imp. vsurpata: sicut ancillarius, seu [Greek], ancillariolus. apud Martialem, qui ancillas sequitur & in eis insanit: & lecticaria, quæ lecticas nobilium non aspernatur. Ex Alciat. Sp.

MVLIERES dicuntur omnes quæcunque sexus fœminini sunt cuiuscunque sint ætatis. l. 25. §.2.ff.de aur. & argen. itaque mulieris appellatione virgo viripotēs continetur. l.mulieris 13.ff.de verbor.signif. & mulieribus legatis etiam virgines debentur. l. seruis, 81.ff.de leg.3. Consuetudo tamen tulit, vt nuptæ, mulieres: innuptæ, virgines appellentur. Itaque Cic. Verrina 3. Negotium, inquit, dat illis suis comitibus, vt videant & inuestigent, ecquę virgo sit, aut mulier digna, quamobrem iste Lampsaci diutius commoretur. Et paulo pòst: Eius esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quod virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine. Significat enim illam à viro suo diuertisse. Item aliquanto pòst: Qui lege sua hæreditatem ademit nulli neque virgini neque mulieri. Sanxit in posterum, ne quis hæredem virginem, néue mulierem facere. Hoto.

MVLIERES suæ pudicitiæ memores, & operū, quæ eis natura permisit, arbitrium suscipere, vel alio modo iudicium exercere non possunt. l.fin.C. de recep.arbit. Et hoc iustius est (vt integerrimus homo dn. Oldē. rectissimè monuit in Copia) quicquid distinguat c.dilecti filij.de arbitr.

MVLIERES lanificæ in villæ instrumento contineātur, vide Alphenum in l. villæ instrumento. ff. de fun. instru.

MVLIERIBVS legatis, etiam virgines debentur: sicuti viris legatis, etiam pueros deberi respondetur, teste Modestino, de leg. 3. Sp.

MVLIERVM genus auarissimum. gl. super verbo, donat. in l.sed si ego.ff.ad SC. Velleia. Sp.

MVLIO perpetuarius, aut qui in solidum, aut semper sit vector, aut quod Rhenano magis arridet, qui perpetua, nec interrupta vectatione suos vectores aliquò perducat. Ad vehicula mulis vsi sunt antiqui, nō equis. Vnde muliones vehicularij, quique mulis quæstum faciebant. Spieg.

MVLIONEM, qui & mulius dicitur, Bartol. in l.cum quæritur. §. seruus. de leg. 3. seruorum appellationē rectè compræhendit. Siquidem veteres solebant vel lecticis deuehi, vel curribus. inde serui vectores dicti: quo genere lecticarij, agasones, mulionesque sunt. Spiegelius.

MVLOMEDICVS apud Firmicum libr. 8. Mathes. cap.14. Quo modo etiam in l.1.C.de excusa. artific. libr. 10.C. legendum non librorum modò scriptorum, sed & Accursianæ interpretationis auctoritate constat. Brisson.

MVLORVM appellatione etiam mulæ, quemadmodum appellatiuè, seruorum & seruæ plerunque cōtinentur. Id autem eò venit, quòd semper sexus masculinus fœmininum continet, ait Iulia. in l. qui duos mulos de leg.3. Spieg.

MVLSVM, potio est ex vino & melle concinnata. Vlpianus de trit. & vin. leg. l. si quis. Si mulsum, inquit, sit factum, vini appellatione non continebitur. Idem de rei vendicat. l. idem. Si ex melle meo, & vino tuo mulsum factum sit, Græcis [Greek], & [Greek], vt Pollux libr.6.tradit. Legimus autem, multos senectam lōgam mulsi tantùm intinctu tolerasse, nec præterea cibo aliquo celebri. Pollionis Romuli exemplo, quem centesimum annum excedentem, quum interrogaret Augustus, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporisque custodisset, respondit: Intus mulso, foris oleo. Spieg. Vide Crinitum lib.4.cap.8. de honest. discipl.

MVLSVM. Veteres Romani mulsum in delicijs habebant, & in triumpho milites ab Imperatore eo donabantur. Plautus,

Sed spectatores vos nunc ne miremini
Quod non triumpho, peruulgatum est, nihil moror
Verumtamen accipientur mulso milites.

Mulsum vero ex pluuia aqua fieri solitum, ex Galeni lib.4.tuendæ sanitatis annotat Cælius lib.23.cap. vltim. Sed & ex vino vetere factum ad appetentiam & auiditatem cibi reuocandam auctor ex Plin.libr.22.de natura mellis. Vide etiam de hoc Petrum Crinitum de honesta discipl.libr.4.cap.8. vbi tradit veteres mulso etiā sacris vsos.

MVLTI qui dicantur, docet Bartol. in l. Prætor. ff. vi bon. rapt. An duo multi dici possint, disserit Abb. in c. ad nos. de reb. eccle. non alien. Vide §. fin. Institu. de iur. pers. iuncta glo. Spieg.

MVLTIFARIAM, id est, variè, multis modis l. ne quid. ff. de cen. ruin. naufr. Sic plurifariam, in l.1. ff. de in integr. restitut. & trifariam. in l. fin. pro pluribus & tribus: vt omnifariam, pro omnibus modis. in l. optimā. C. de contrah. & com. stipul. quæ & ab Alber. adnotata sunt. Spieg.

MVLTIPLEX, omne dubium est, quemadmodum omnia generalia sunt obscuriora. Bald. in l.1.C.de ser. fug. Boetius quoque ait: Est in eo, quod multiplex est, veritatem esse ambiguam, tametsi etiam obscuritate impediatur. Obseruandum tamen, inter ambiguum & obscurum hoc interesse, quòd in ambiguo plura se ostēdunt, quorum quid potiùs accipiendum sit, ignoratur: in obscuro autem nihil aut parum, quod attendatur, apparet. Ex Fortunatiano. Sp.

MVLTIS partibus plures, & multis partibus inferior, teste P. Manutio, elegantiss. Ciceronianæ ætatis viri, dixerunt pro eo quod est, multo plures, & multo inferior. Sp.

MVLTITVDO, pro turba hominum, nullum habet consilium, prona semper ad dissensionem. Nou. de refe ren. sacr. palat. const. 11. Vide item Oldē. in §. postea aucta. l.2. de orig. iur. Sp.

MVLTITVDINEM constituunt mille viri, per l. 2. §.1. ff. de excus. tut. l.1. §. fin. de testamen. milit. Interdū quod turbationi plerunque obnoxia sit, nec serena tranquillaque mente polleat (quasi ad contemplationem rerum subtilium in primis opus est) turba solet appellari: rem significatam nomine ipso, vt pulchrè dicit Insulanicus Huttenus, verissimè tuente, comprobāteque. Spieg.

Mvlto pòst, triennio alij, quinquennio alij claudunt. Vide quæ not. in §. si multò pòst. in l. si vnus. ff. de arbitr. Spieg.

Mvlvs clitellarius, qui fert onera. Clitellæ enim sunt, quibus onera imponuntur, sicut in equis sellæ. Cælius scribit, cur mulus non sit vitiosus, citante eum Vlpian. in l. ædiles aiunt. §. sed enim. de ædil. edict. Spieg.

Mvndi scripturæ meminit Iustinian. in l. contractus. C. de fide instr. Spieg.

Mvndvs dicitur cœlum, & terra, mare, & omnia quæ in eis sunt. Iterum alia significatione, dilectores mundi, mundus dicuntur. diuus Augustinus autor. An sit æternus mundus, Barto. attingit, in l. 1. C. de dign. Spieg.

Mvndvs est communis patria omnibus: vt inquit Bald. in cap. 1. §. dominus. de forma fidel. ex hoc inferens, quod domini terrarum nõ possunt expellere mercatores forenses ex suis terris, sine causa. & sequitur Ioann. Bapt. Seuer. in repe. l. omnes populi. colum. 32. versicul. item quæritur nunquid domini. de iust. & iur. Appellatione mundi muliebris, apud oratores historicos & poetas non solùm illa quibus mundior fit mulier, sed ea quoque quibus ornatior, significatur. quòd etiam nomen indicat. nam quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt eum nos à perfecta absolutaque elegantia mundum. Liuius: Non aurum modò his, sed & postremò vestem, mundumque omnem muliebrẽ ademit. Lucilius neutro genere appellauit, his versibus:

Legauit quidam vxori mundum omne, penumque,
Quod mundum atq; penum? nam quis diuidicet istuc?

Dabũt tamen veniam nobis Philippi manes, quia licet apud Liuium & Lucil. in locis suprà alleg. mundus possit capi pro quodam genere, non tamen per hoc statim damnandus fuit Vlpian. Iureconf. qui in hoc melius & exequisitius proprietatem verbi declarauit. Oratores enim & poetæ, laxiores sibi habenas reseruarunt. Eius partes fuissent, vt qui os in tantùm Iureconf. soluere cogitabat, eum proprio gladio iugulare. Præterea Liuij auctoritas etiam nihil obest in proposito, imò videtur probare opinionem Iurecon. dum vestem qua ornatur, à mundo distinguit: Sicut neque carmen Lucilij. Discant itaque alij, in legato mundi muliebris, secundùm Paul. in l. pediculis. §. Titia. de aur. & argẽ. leg. duntaxat argentum balneare contineri, non autem ornaméta & monilia, in quibus gemmæ & margaritæ insunt: neque anulos, seu vestem coloriam, vel versicoloriam. Præterea si Vlpian. auctoritas in hoc tuta est, nónne ipse in ea. l. argumento. §. mundus. dicit, mundum muliebrem esse, quo mulier mundior fit: vt vnguenta, & vasa vnguentaria. & sic clarè apparet, in mũdo de proprietate vocabuli non contineri, quæ ornatus causa parata sunt. & hoc etiam colligitur ex toto illo titulo, in quo differentia expressè fit inter mundum & ornatum, vt in l. vxori quis. & in l. si quis ita legauerit. de aur. & arg. leg. & alibi sæpè. Cotta.

Iurisconsulti faciunt. nam in mundo muliebri hæc numerant: speculum, vnguenta, vasa vnguentaria, argẽtum balneare: non etiam ornamenta, vestes, monilia, annulos. l. 27. §. mundus, & l. 34. §. Titia. ff. de aur. & argẽ. Sic Paul. lib. Senten. 3. cap. 6. Mundo, inquit, muliebri legato ea cedunt, per quæ mundior mulier, lautiorq; efficitur: velut speculum, conchæ, situli, item buxides, vnguenta, & vasa in quibus ea sunt. Ornamentis legatis ea cedunt, per quæ ornatior efficitur mulier: veluti annuli, catenæ, reticuli, & cætera quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur. Sic Tertull. in lib. de habitu muliebus: Habitus, inquit, fœminæ duplicem speciem circumfert, cultum & ornatum. Cultũ dicimus, quem mundum muliebrem vocãt. Ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Iste in auro, & argento, & gemmis, & vestibus deputatur: ille in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt. Hot.

Mvndvm in quod contractus ex scheda redigitur. l. 16. C. de fide instr. χάρτην καθαρὸν Iustinian. vocat Nouel. 44. Briss.

Mvnem significare certum est officiosum vnde è contrario Immunis dicitur, qui nullo fungitur officio. Festus.

Mvnera, sunt procurationes quædam Reipu. quæ sine imperio potestateúe alicui mandantur: quarum aliæ industria & opera, aliæ sumptibus faciendis administrantur. aliæ communiter. Patet ex l. 1. & vlt. ff. de munerib. & honorib. Hot.

Mvnera autem alia priuata sunt. alia publica. Priuata sunt, quæ cuiusq; officio priuatim incumbunt. Publicum verò munus esse definitur officium priuati hominis, ex quo commodum ad vniuersos singulosq; ciues remq; eorum imperio magistratus extraordinario peruenit. l. 239. §. munus. ff. de verb. sig. Publica verò munera eadem & ciuilia & municipalia appellantur. l. vlt. §. hæc autem. ff. de muneri. & hon. l. 2. ff. de diuer. reg. iu. l. 1. C. quod cũ eo. l. 2. §. si quis municipalis. ff. si quis cautio. l. 21. §. idem respondi constante. ff. ad municip. l. 3. §. his qui. ff. de munerib. & hon.

Dicuntur & onera ciuilia in l. 6. ff. de cur. fur. l. 9. C. quando prouoc. non est nec. Briss.

Illud etiam Munus publicum erat auctore Callistrato, quod in administranda re aliqua publica cum sumptu sine titulo dignitatis subibatur. Ræuardus d. l. fœminæ ab omnib. ff. de reg. iur.

Mvnervm autem publicorũ alia personalia sunt, alia patrimonialia. Personalia sunt, quæ cum corporis labore & animi solicitudine ac vigilantia principaliter sine detrimento gerentis pertractantur. l. vlti. ff. de muneribus & hon. veluti defensio ciuitatis, legatio ad census accipiendos, patrimonij descriptio, exactio pecuniæ pro capitibus, curatio operum, camelasia, sitonia, eleemporia, angariæ, productio tironum, rerum transuectio, cura custodiendi aquæductus, cura venalium inspiciendorum, & alia id genus. l. 1. l. 3. §. cura. l. 6. §. sciendum. l. vltim. ff. de munerib. In hoc numero & tutela & cura ponitur, quæ munera esse ciuilia & publica dicuntur in §. 1. Institu. de excus. tuto. & d. l. 1. C. quod cũ eo, quanquam qui immunitatem ciuilium publicorúmue munerum habent, à tutela non excusantur. l. 15. §. qui accepit. ff. de excus. tut. nisi nominatim hoc priuilegium eis indultum sit. l. 6. §. Grammatici. l. 189. §. nõ omnia. ff. de excus. tut. Hæc porrò personalia munera etiam corporalia vocantur. l. 3. §. corporalia. ff. de munerib. & hon. l. 8. de muner. patrimon. libr. 10. C. Quorum nonnulla sunt, quæ sordida vocantur. l. 8. §. Philosophos. ff. de vacat. muner. l. 2. C. de episco. & cler. l. 13. & l. 14. & l. 15. & l. vltim. de excusa. muner. libr. 10. C. l. 4. C. de dignitatib. libr. 11. l. 1. de suarijs. libr. 11. C. l. 1. C. de priuil. dom. Augu. lib. 11. l. 2. C. de præpos. sac. cubic. lib. 12. l. 3. C. de silentiar. lib. 12. l. 15. & l. 18. de sordid. munerib. libr. 11. C. Th. ex quib. didici inter sordida munera habita conficiendi pollinis curam. panis excoctionem, parauteredorum, parangariarum, carbonis, materiæ, item ligni, & tabulatorum præbitionem: pistrini quoque & excoquendæ calcis obsequia, temonariamque functionem in sordidis muneribus habita.

Exactio vtique tributorum, instructioq; pontium ac viarum inter sordida munera nõ habebatur. l. 17. §. exigendi. ff. ad municip. l. 7. C. de sacr. eccl. l. 4. C. de priuil. dom. August. lib. 11.

Patrimoniorum verò munera sunt, in quibus maximè sumptus postulatur: cuiusmodi sunt, quæ patrimonijs indicuntur intributiones, veluti rei vehicularis, vel nauicularis munus, exsolutio tributorum, hospitiũ receptio, viarum munitiones, & prædiorum collationes, decaprotiæ & protostasiæ munus, & alia omnia patrimoniorum possessionumque onera. l. 1. l. 3. §. exactionem. §. decaprotos. & §. munus. l. 14. §. viarum. l. vltim. C. de munerib. & hon. l. 3. ff. ad munic. l. pen. & vltim. ff. de priuil. veter. l. 2. & l. 8. C. de mune. patrim. lib. 10. Addit Arcadius Charisius tertium genus munerum, quæ mixta vocat, quæ partim labore corporis & sollicitudine animi, partim sumptu obeuntur, veluti exactio an-

nonarum. Nam pro desertis prædijs exactores fisco satisfacere coguntur, & sic sumptu præter ministerium corporis grauantur. l. vltim. §. vltim. de munerib. & honorib. Briss.

MVNERA militaria, sunt excubiæ, angariæ, gestationes in vsum belli, decursio campi, erectio valli, atque id genus similia. Qui ab his muneribus immunes erant, beneficiarij dicebantur: qui subibant, munifices. Alciá. de verb. sign.

MVNERVM etiam alia ordinaria sunt, quæ lege veluti Senatuscons. constitutionéue principis iniunguntur. Alia extraordinaria, quæ extra ordinem indicuntur. l. 1. de vacat. pub. mun. lib. 10. C. l. 2. & l. 31. §. pen. C. de episc. & cler. Briss. Adde Ræuardum l. fœminæ. ff. de regu. iur.

MVNERA etiam ludos gladiatorios, veteres vocabant. Cuius significationis exempla sunt in l. 122. ff. de leg. 1. l. 1. §. vlt. de leg. 2. l. 36. ff. de condi. & demon. l. 1. ad l. Fab. de plag. in C. Th. Ac propriè funebres ludi ab officio vt Tertul. in lib. de spectat: auctor est, ita appellabátur, quoniam officium mortuis se talibus spectaculis facere veteres arbitrabantur. Briss.

MVNERA etiam hæreditaria pro oneribus dicim⁹. l. 33. in fi. ff. de leg. 2. l. 2. ff. ad Senatusc. Trebell. vt munus collationis in l. 54. ff. ad Trebell. Munus Falcidiç. in l. 77. §. si pars. ff. de leg. 2. Briss.

MVNERALIS lex dicitur, quæ cauet, ne cui liceat munus accipere.

MVNERARE, id est, donare, *Verehren*. Solebant autē populi Romani Imperatores à socijs, vel regibus, vel populis liberis, quum per eorum regionem iter facerent, aliquo munere ornare, vt eorum cum popu. Rom. amicitia significaretur. Munerare actiuum, & munerari deponens, in eadem re dicimus, ex Syluio. Aliud est autē munerare, aliud remunerare. Illud significat, simpliciter donare aliquid *schencken*, nullius prioris officij aut beneficij accepti compensandi respectu, quod hi faciunt, qui priores aliquem dono aut beneficio sibi demerentur & obligant. Remunerat autem, qui acceptum beneficium, aut quod velut sibi impēsum tulit, tametsi alioqui eius vtilitas ad se non pertineat, cōpensat, atq; eius respectu benemerito aliquid retribuit. Spieg.

MVNERARI, pro munus gerere ac sustinere. Vlpi. l. 1. §. 2. ff de vacat. & excus. Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cùm inter eos, ad primos honores creari possint, qui in ciuitate munerabantur, euitando rum maiorum onerum gratia, &c. Hot.

MVNERARIVS, qui gladiatores exhibebat. Sic & munus non rarò apud auctores gladiatorem significat. Exēpla depromere licet ex iam omnibus aperto Thesauro Roberti. Sp.

MVNIA vocitantur munera, spectacula, in quibus ædendis assiduus erat in tantum Caius Cæsar, vt populus, auersatus & abhorrens alioquin eiusce diritatem, illum doluerit extinctum: veluti oblectaminis theatralis administrum: Ioan. Bapt. in comment. Panegyr. Sid. Apollin. ad socerum.

MVNICEPS, vt ait AElius Gallus, qui in municipio liber natus est. Item municipes erant, qui ex alijs ciuitatibus Romam venissent, quibus non licebat magistratum capere, sed tantùm muneris partem. At Seruij filius aiebat initiò fuisse qui ea conditione ciues Rom. fuissent, vt semper Rempub. separatim à populo Rom. haberent, Comanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æquè ciues Rom. erant, & in legione merebát, sed dignitates non capiebant. Hæc Festus. Hoto. Vt ergo municipales homines, pro veris ciuibus Romæ non habebantur etsi donata ciuitate omnia municipia erát: sic & equites municipales pro ignobilibus equitibus ponere sólebant, quòd eorum non esset tantus splēdor, nec tantæ diuitiæ quantæ vrbanorum equitum. Iuuenalis, municipalis eques, de Cicerone: & Tacitus libro 4. municipalē adulterum pro ignobili & obscuro dicit, seque ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat. Turneb. aduers. lib. 3. cap 9.

MVNICIPALE ius, dicitur priuatum ius vniuscuiusq; ciuitatis. Municipalia magisteria vocantur administrationes & officia sui municipij. Spieg.

MVNICIPALES leges, id est, statuta probantur in tit. ff. de decr. ab ordin. faciend. rectè enim appellauerimus & hodie magistratus ciuitatum, ordines decurionum. Vlpian. [illegible] l. 1. §. si quis apud. ff. quod quisqu. iur. At defensores ciuitatum, non ex decurionibus, sed ex alijs deligebantur tres numero: qui hoc agerent, ne tenuiores & infimi a nobilibus læderentur. Alciat. lib. 4. Dispunct. cap. 5. Spieg.

MVNICIPALIS magistratus ciuitatum Decuriones dicuntur, qui vnum ordinem referentes, sic administrant, vt vnius hominis vicem sustineat. l. magistratus. ff. ad municipia. & C. de magistrat. municipal. Sunt autem administrationes Reipublicæ cum dignitatis gradu, sine sumptu, hoc est, sine erogatione seu collatione in publicum contingentes. l. honor. ff. de muneribus & hon. Ideoque honores quoque dicuntur.

MVNICIPES erant ciues Romani, ex municipijs suo iure & legibus suis vtentes, muneris tantum cum populo Romano honorarij participes, a quo munere capessendo appellati videntur, nullis alijs necessitatibus, neque vlla populi Romani lege astricti, cum nunquam populi eorum fundus factus esset (hæc Aul. Gellius lib. noct. Attic. 16. cap. 13. deinde obseruatum est, vt vnusquisque suæ ciuitatis municeps dicatur. Vnde & municipium pro ipsa ciuitate ponitur, in l. de die. §. tutor. ff. qui satisdar. cog. Paulus Iurecōsultus, Hæres quoque (ait) vt legatorum nomine satisdet, audiendus est, vt in municipium remittatur. vnde & Plin. in Epist. Iá Comuni, quàm Mediolanum municipia nomina. Vide Crinitum lib. 7. ca. 6. de honesta disciplin. Connanū lib. 5. ca. 9. nu. 2. Corras. lib. 3. Miscell. cap. 6. num. 3. Adde Brechæum in l. munus. in tit. de verb. & rer. sign.

MVNICIPIA, coloniæ, oppida, præfecturæ, vici, castella, conciliabula, fora, basilicæ. Hæc in legib. coniungi & singulatim enumerari consueuisse, duobus ex locis intelligitur. primus est apud Paulum libro Sentē. 4. ca. 6. alter est in lege Fabia de terminis, quam suo loco in Indice legum Roma. descripsimus. Hot.

MVNICIPIVM id genus hominum dicitur, qui quum Romam venissent, neque ciues Rom. essent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungēdum vnà cum Romanis ciuibus, præterquam de suffragio ferendo, aut magistratu capiendo: sicut fuerunt quōdam Fondani, Formani Cumani, Acerrani, Lanuuini, Tusculani, qui post aliquot annos ciues Rom. effecti sunt. Alio modo quum id genus hominum definitur, quorum ciuitas vniuersa in ciuitatem Rom. venerunt: vt Aricini, Cerites, Anagnini. Tertiò definitur, quum id genus hominum, qui ad ciuitatem Rom. ita venerūt, sic vt municipia essent sua cuiusq; ciuitatis & coloniç: vt Tiburtes, Prænestini, Pisani, Arpinates, Nolani, Bononienses, Placentini, Nepesini, Sutrini, Lucrēses. Hæc Festus. Hotom.

MVNICVLATOR, vocabulum nihili Alberic. vt probum, indicat in l. fin. ff. de lib. caus. Sed vel minicula tor ex Nebr. vel potius nomenclator, vt apud Haloandrum est, legendum. Spieg.

MVNIFICES milites dicuntur qui propter munera militiam facere coguntur, vt testis est Vegetius lib. 1. de re milit. Sicut candidatos milites principales dici idem Vegetius auctor est, qui priuilegijs muniuntur. Qui igitur munera faciunt milites, munifices (vt reposuit Budæus) non munificos Paul. vult appellari. Sic & munificum prædium dicitur in l. secunda. de præd. & omn. rebus nauicula. lib. 11. C. τὸ λειτουργικὸν καὶ φορολογικὸν, ait Budæus, id est, Publicæ functioni & vectigalis collationi subditum. Sic & munificum intelligit Paulus Iurecōsultus in l. si publicāni. ad fin. ff. de public. & vectigal. Brechæus l. munus. ff. de verb. & rer. sign. Contrà beneficiarij nuncupabantur, qui vacabant muneris officio. Sicut ergo municeps in Republi. ita munifex in militia nominari solebat. Old.

MVNIMENTA dicuntur ea, quæ causam muniunt,

unt,vt probationes & instrumenta. gl. in verbo, munimentis.c.quamuis.de electio. libr. 6. Ioan. Bellon. Etymolog.

MVNIMENTVM differt à monumento,siue monimento,quod monumentum est sepulchrum, quod erigitur in defuncti memoriam, siue illud sit inane, siue cadauer complectatur. Munimentum verò est in ædificio illud,quod ab inferendo damno defendit,dictum à muniendo,Marcellus titul.de religiof. & sumptib. funer.l.funeris sumptus,&c. Nebr.

MVNIRE ripam,rubr.de ripa munien.& l. 1. C.de alluuio.l.1.§.ripa autem.ff.de fluminib.Aggen. Vrbicus in lib.de limitib.agror. Quæ res, ait,necessitatem ripæ muniendæ iniungit: ita tamen, vt sine alterius damno quicquam fiat.Sic & aggerem munire.l.1.§.vlt.ff.de aq. & aqu.plu.

MVNIRE viam.l.31.ff.de damn. infect. Et munitio viarum.l.12.ff.de mune.& honor. Briss.

MVNVS, officium est priuati hominis, quo commodum ad singulos vniuersosq; ciues, remque eorum, imperio magistratus extra ordinem peruenit. l.pupillus.de verb.sign. Vide, Donum.Sp.

MVNVS, inquit Vlpianus,propriè est, quod necessariè obimus,lege, more, imperioue eius qui iubendi habet potestatem. Dona autem propriè sunt, quæ nulla necessitate iuris,officij,sed sponte præstantur, quæ si non præstentur,nulla reprehensio est: & si præstentur, plerumque laus inest.sed in summa in hoc ventum est, vt non quodcunque munus,id & donum accipiatur:at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur.l.214.ff.de verbor.signific. Vide hac de re quæ dixi sub voce, Donum. Hotom.

MVNVS. Munus diuiditur in donum,onus, & officium,l.munus.de verb.significa. iisdemque tribus modis dicitur, siue etiam quatuor, vti mox explicabitur. Primò enim pro dono,vnde munera dari ac mitti dicũtur. Dictum munus (vt inquit Varro) ab eo, quod qui mutuo animo sunt,id dant officij gratia.Quomodo accipitur in l.plebiscito.ff.de officio præsidis.vbi Modestinus,Plebiscito, (inquit) continetur, ne quis præsidum munus donumve caperet,nisi esculentum, poculentumve,quod intra dies proximos prodigatur. Altero,pro onere, quod, cùm remittitur vacationem militiæ præstat,vinc.nam munera,id est,officia, sine labore atque onere exerceri non possunt, vnde immunitas appellatur,& immunis.Hoc pacto accipitur munus C.variis in tit.veluti in hoc.Sumptus iniuncti muner. ad omnes collegas pertinere. Hinc dicitur publicum munus,quod in administranda Republica consumpti,sine titulo dignitatis subimus, siue obimus, quum præstamus debita officia, Vt pendere vectigal,præstare custodiam,& huiusmodi. vnde titul.libr.10. C.de vacatione publici muneris.Tertiò.veluti in tit.de excusat.munerum.C.& in tit.lib.10.C.de municip.& origina. Vbi imperator Alex.in l.1. Cùm te Biblium (inquit) origine, incolam autem apud Berytios esse proponas,meritò apud vtrasque ciuitates muneribus fungi compelleris. Sic ab ipsis muneribus, hoc est, officiis,munera militaria vocamus, & milites quidam municipes dicuntur, qui in ciuitatem recepti,munera cum ciuibus faciunt, id est,officia.Itaq; his in duabus postremis significationibus munus officium est priuati hominis, quo commodum ad singulos vniuersosque ciues,remq; eorum, imperio magistratus extra ordinem peruenit, l.pupillus.de verb.sig. Ad hęc, munus quartò sumitur pro spectaculis seu ludis, qui à principe populis quasi muneris loco exhibentur. Namq; id genus oblectamenti antiqui munera nominarunt, quod populus tali spectaculo,perinde ac munere quodam capiebatur. Martial.

Prisca fides taceat,nam post tua munera,Cæsar,
Hec iam fæminea vidimus acta manu. Anch.

MVNVS interdum aliud nihil est quam officium. Idque ex eo constat, quod iudicare ab Vlpiano in hac lege, & à Paulo ad publicum munus refertur.l.78. de iudic. Eoque pertinet illud Festi; Munus significat officium,cum dicitur quis munere fungi. Interdum ab officio separatur munus, quod tunc accidere solet, cùm munus aliquod patrimonio indicitur, non sine sumptu & periculo.Huic consentaneum est illud Apuleij de asino libro 4.nec nos denique latuit Chryseros quidam nummularius copiosæ pecuniæ dominus, qui metu officiorum ac munerum publicorum magnis artibus,magnam dissimulabat opulentiam. Et hac ratione omnis publica functio, aut fuisse videtur munus publicum,aut officium publicum,aut denique publicum ministerium.

MVNVS publicum,auctore Callistrato,illud erat, quod in administranda re aliqua publica cum sumptu sine titulo dignitatis subibatur.l.14.de munerib.& honoribus. Quæ definitio eam videtur habere sententiam,vt hi qui rem aliquam publicam,hoc est, rem ad ciuitatem pertinentem sumptibus suis sartam tectamque sustinent,& conseruant,non priuatum, sed publicum munus subire videantur, quales sunt qui rei vehicularis,& nauicularis,extruendique, vel reficiendi in ciuitate operis curam gerunt.l.1.in princip. & l.quarta de munerib.& honorib.Et hoc inde potissimum, quod olim inter Iurisconsultos magna fuisse videatur controuersia, an à ciuilibus muneribus publica diuersa sint. Quod ipsum Iustinianus his verbis testatus est; Et tutelam,& curam,placuit publicum munus esse. §.1. Institutionum de excusatio.tutor. Hoc enim verbum, PLACVIT,denotat fori disputationem. In hac disputatione à reliquis dissensisse visus est Callistratus, & existimasse,licet tutela ciuile munus sit,non tamen publicum munus esse, sed priuatum. Ait enim Callistratus,cum qui ædilitate fungitur, tutorem dari idcirco rectè posse, quod ædilitas inter eos magistratus numeretur,qui priuatis muneribus excusati sunt,l.17.§.3. de excusat.Ex quo loco euidentissimum est, in ea persuasione Callistratum fuisse,vt existimauerit, tutelam nõ publicum,sed priuatum munus esse,& per consequens inter publicum & ciuile munus aliquam statuendam esse differentiam. Excusatio enim manifestum tutoris iure dati argumentum est.l.decimatertia.§. penultim. de excusatio.Eaque res efficit,vt mihi persuadam,hæc Callistrati verba vitiosa esse; Eos qui in corporibus sunt,veluti fabrorum,immunitatem habere dicimus; etiam circa tutelarum exterorum hominum administrationem habebunt excusationem, nisi si facultates eorum adductæ fuerint, vt ad cætera quoque munera publica compellantur.dicta l.decimaseptima.§.secundo. Non enim dubito quin sic Callistratus scripserit, vt ad munera quoque publica compellantur: & verbum,Cætera,Triboniani esse, satis haud dubiè persuasi placuisse,hoc est,receptum fuisse, tutelam munus publicum esse. Alioqui sibi ipsi Callistratus in vno eodemque responso contrarius est. Tutelam esse munus ciuile,neminem arbitror inficiari. Cum igitur receptum sit aduersus Callistratum,inter ciuile munus & publicum,nullam statuendam esse differentiam, vtique ex eo etiam necessario videtur consequi, tutelam,quæ ciuile munus est, publicum quoque munus sic esse, vt hi qui ad publica munera vocantur, vocentur etiam ad tutelam, & qui muneribus iis excusantur, hi quoque tutela debeant excusari. Et quamuis hæc ita scripserit Callistratus, nihilominus tamen satis constat plerosq; Iurisconsultos nullam inter ciuile & publicum munus differentiam fecisse. Nauicularios enim ciuili munere fungi, testis est Hermogen. l.1. in princip. de muner. & honor. Illud idem ciuile munus appellat publicum munus Serbidius Scæuol.l.5.d. tit. Et huiusmodi publicorum siue ciuilium munerum,alia erant ordinaria, alia extraordinaria.

Ordinarium ciuile munus est, quòd lege, vel more ciuitatis, secundùm ætates & dignitates inter se municipes ordine, hoc est, per vices gerunt, c.1.C.de muner.patrimonia. Cuius generis est munus hospitis in domum recipiendi.l.3.§.vndecimo de muneribus.Idq; testatur M.Cicero, sic in Verr.3.scribens:Quod vbi Philodamo nunciatum est,tametsi non erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis iam tum mali constitueretur,

tamen ad istum venit, ostendit munus suum, id non esse, se cum suæ partes essent hospitum recipiendorum, tum ipsos tantum Prętores & Consules non legatorum asseclas recipere. Hęc Cicero, id per partes intelligens, quòd vices appellant Iurisconsulti. Sic enim ad illum locum partes interpretatus est Asconius Pedianus.

MVNVS publicum extraordinarium, definit Pomponius officium priuati hominis, ex quo non ordine, hoc est, per vices, sed extra ordinem cōmodum ad singulos vniuersósque ciues, remque eorum magistratus imperio peruenit. l. 239. §. 3. de verb. signif. Huius generis esse arbitror, publicæ viæ munitiones. Vicinos enim suis sumptibus aut operis eam tunc reficere imperio magistratus extraordinariè consueuisse, cum illis exemptus esset commeatus: ex eo facilè patet, quòd veterani viæ sternendæ immunitatem non habuerint, l. 4. de veteran. nec est quòd quis obiiciat, publicæ viæ munitiones inter personalia munera ab Hermogeniano referri. l. 1. de muner. Illud enim non de eo, qui viam sternit, sed de eo accipiendum est, qui electus est, vt compellat eos qui propè viam publicam possident sternere viam. Huiusmodi enim munus personale esse, testis est Arcadius Charisius, l. fin. §. 2. de muner. & honor. eósque qui tali munere funguntur, magistros pagi appellat Siculus Flaccus libr. de conditionibus agrorum. Cæterùm officium publicum, quin differat ab officio ciuili non dubitatur, eo non obstante, quod inter munus ciuile & publicum vix vllam admittant Iurisconsulti differentiam. Quis enim credat interuenire officium publicum? Et ideo dicendum est, omne quidem officium publicum ciuile esse, sed non contra, omne ciuile publicum. Magistratum gerere, Iudicem esse, munera publica sunt, hoc est, officia publica & ciuilia simul, l. 78. de iud. l. fin. §. 1. de muner. l. 5. in fin. cum sequē. ti. de cap. diminut. Interuenire, postulare, publica officia non sunt, sed ciuilia. Et ita functio publica, aut ex munere publico, aut ex officio publico olim videri potest constitisse. Tertiam publicæ functionis speciem diximus esse ministerium publicum, eiúsque ministerij inuenio diuersa fuisse genera duo: vnum honorificum & cum potestate, alterum seruile ac mercenarium. De priore obseruatum est Martianum sensisse. l. 1. de lege Iulia repetund. Per ministerium enim in ea l. 1. intelligit magistratum illum Martianus, qui sub titulo ministerij in prouincias cum potestate & imperio mittebatur. Et hanc quidem interpretationem vehementer probat Valerius Maximus, sic de M. Catone scribens in Cyprum confiscandæ pecuniæ regiæ caussa misso? Vnde cū pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam auersum animum ab omni Venere, quam à lucro habuit. Alio sensu per ministerium publicum serui intelliguntur populi Romani, aut ciuitatum publici. Sic ministerium publicum accepit in ea declamatione Quintilianus, cui titulus est, Prægnans adultera, his verbis: fortiter tamen dicerem omnes leges quæcunque de suppliciis scriptæ sunt, ad eos pertinere, qui damnati sunt, qui in iudicio conuicti, qui per ministeria publica & carnificum manus occiduntur. Et sic quidem satis esse perspicuum puto, qua ratione omnis olim publica functio, ex munere publico, ex officio publico, & denique ex publico ministerio constiterit. Ab omnibus officiis publicis & ciuilibus fœminæ remotæ sunt, non vtique ab omnibus muneribus publicis. Quatenus enim sunt personalia munera publica, ab iis fœminæ remotæ sunt, quatenus patrimonialia, non omnino sunt remotæ. Idque illud est, quod sic Vlpianus scribit: Corporalia munera fœminis ipse sexus denegat. l. 3. §. 3. de munerib. Idem sexus fœminas ad publicum aliquod ministerium non patitur admitti, & sic à muneribus personalibus, omnibusque ciuilibus ac publicis officiis, & denique ab omni ministerio publico sexu remoueri fœminæ solent. Nam, vt ait Ambrosius de Paradyso, capite vndecimo: sicut vir publicis officiis, ita mulier domesticis ministeriis habilior æstimatur. Et hæc quidem adeo vera sunt, vt scripserit expressè Callistratus, ab omni opera virili fœminas remoueri consueuisse, & idcirco ad officium argentarij admittendas non esse, l. penult. de edend. Ræuard. ad leg. fœminæ. ff. de reg. iur.

MVNVS à dono separatur. l. 6. circa fin. ff. de offic. proconsl. l. 18. ff. de offic. præsid. l. 37. & l. 47. ff. de oper. libert. l. 44. §. licet. l. vlt. §. 1. de liber. caus. l. 6. in fin. ff. ad legem Iul. repetund. l. 53. ff. de verb. sign. Inter donum verò & munus hoc interest, quod inter genus & speciem. Nam donum genus est, munus verò donum est cum causa, vt puta natalicium, nuptiale. l. 194. ff. de verb. signifi. l. 31. §. si vir vxori munus. ff. de donatio. inter vir. Altero modo munus onus dicitur, quod cum remittitur vacationem militiæ munerisque præstat. Vnde immunitas appellatur. l. 18. ff. de verbo. sign. Tertio modo officium: munera militaria & quosdam milites munificos vocamus, qui munera Reipub. faciunt, vt & in d. l. 18. & a Festo lib. 11. traditur. Iul. Firm. lib. 2. Mathes. cap. 5. Conna. lib. 5. cap. 9. num. 1. & 2. Quidam verò volentes hunc locum subtilius explicare, terna munera singulis decanis applicarunt, quos munifices appellandos esse voluerunt. hoc est, synergos. Veget. lib. 2. cap. 19. Fascicularia tamen, id est, lignum, fœnum, aquam, stramen etiam legitimi milites in castra portabant. Munifices enim ab eo appellantur, quòd hæc munia faciant. Quibus contrarij erant Beneficiarij, qui muneris officio vacabant, vt idem Festus libro 3. scribit. Hinc & munificium. vel munificum quod muneribus obnoxium est. l. 4. §. 1. ff. de public. l. 31. de anno. & tribut. in Cod. Theodos. l. 9. & l. 11. de indulgent. debit. in eod. Cod. Munus itaque est, quod necessariò subimus lege, more, imperiove eius, qui iubendi habet potestatem. l. 214. ff. de verb. signific. Quod ab honore distat eo. qd' honor appelletur administratio Reipublic. cum dignitate: Munus verò quod cum sumptu sine titulo dignitatis in Republ. subimus. l. 14. ff. de munerib. & honor. Ita munera & honores diuersa semper nostri auctores faciunt. l. 2. §. vltim. l. septima, ff. de decurionib. l. 3. §. si in metallum. ff. de muneribus & honorib. l. 2. ff. de priuileg. veter. l. 1. C. qui bon. ced. poss. l. 2. ff. de his qui non implent. stip. Briss. Vide suprà Donum.

MVNVS generale nomen est, quod genera omnia ludorum complectitur. tametsi Lactantius lib. de vero cultu. 6. cap. 20. scribat, Muneris nomine propriè venationes intelligi. qua de causa homines carpendi cupidi scripserunt in Sextianæ commentariis. non satis intelligenter fecisse, qui illud in Verrem, Vllum munus AEdilitatis, de ludis dictum existimarunt, suaque in scripta retulerunt. Sed videamus ne Cicer. manifestissime Muneris nomine quosuis ludos significet: cùm in libro de offic. 2. ita scribit: Crassus functus est AEdilitio maximo munere. non enim solam, vt opinor, venationem Crassus præbuit. Quinetiam Paulus in d. l. 122. apertissimè munus à venatione distinguit. Seneca autē lib. de benefic. 1. & gladiatores & venationes eo verbo compræhendit: Nemo, inquit, tam stultus est, vt monēdus sit, ne cui gladiatores aut venationem iam munere edito mittat. Sueton. autem in Nerone, Vespasiano, Domitiano, & alibi persæpè, munus perspicuè dixit, cùm de gladiatoribus sentiret. Hinc illud Senecæ initio libri declamat. 4. Quod munerarij solent facere ad expectationem populi detinendam, noua paria per omnes dies dispensant, vt sit quod populum & delectet, & reuocet: hoc ego facio, &c. Hotom.

MVNVS honorarium, hoc est, gratuitum donum. Barbari vocant, *ein verehrung*, Vetustissimus autem mos est, præcipuè verò Orientalium, id quod passim teste Aretio scriptura indicat, munerum oblatione animi beneuolentiam erga principes, & quibus velit se quis videri vnicè addictum, profiteri & testari. Sp.

Inter publicum & ciuile munus quamuis differentiam statuisse videatur Callistratus. Nihilominus tamen satis constat plerosque Iurisconsultos nullam inter ciuile & publicum munus differentiam fecisse. Nauicularios enim ciuili munere fungi testis est Hermogenianus l. 1. in princip. de munerib. & honorib. Illud idem munus ciuile, appellat publicum munus Serbidius

bidius Scæuola.l.5.d.titul.Ræuard.l.fœminæ.ff.de regulis iuris.

MVNVS venalitium.Lege, Venalitij.

MVNVSCVLARII aquæductus, in l.decernimus. de aquæduct.C.lib.11.Alber.sunt, qui modicam aquam ducunt. Attamen veriorem lectionem Alciat.muscularios indicat.& Haloander sic habet: nimirùm sic dicti aquæductus hi, quòd ex musculis dilaberentur. Musculus autem instrumentum est ad similitudinem muris, quo in bellis vtebantur adæquandas fossas, vt Vegetius tradit. Erant autem tubi in ductibus, ad similitudinem musculorum.Sp.

MVNVS dari apud Paulum in l.mortuo.§.fina.ff.de legat.2.non simpliciter de qualibet largitione, sed de gladiatorio intelligi debere, pulchrè declarat Alci. in Parerg.Sp.

MVRA, pro Myrrha, apud Pomponium in l.21.§.1. ff.de aur.arg. item vt μύρα, Ionicè pro μύῤῥα. Pomponius recenset inter ea vnguenta quæ valetudinis causa parata sunt. Ergo significat vnguentum ex eo liquore confectum, qui ex myrrhæ arboris cortice inciso defluit, qui etiam myrrha vocatur: vt auctor est Plin.lib.12.cap.15. & 16.Hotom.

MVREX l.3.C.de vestib.holober.libr.11.& in l.1.C. de apparitorib.præfect.vrb.lib.12.& in l.9.de murileg. in C.Theod.Conchæ genus cuius cruore infici ac tingi vestes solebant, vt Plinius lib.9.cap.25.vberrimè docet. Poetæ Phocaicum, Getulum, Afrum. Sidonium & Tyrium muricem memorant.Inde murileguli, qui muricibus legendis occupabantur.rub.de murileg.lib.11.C. Briss.Connan.lib.7.cap.7.num.1.

MVRGISO dicitur ille, qui iners est & desidiosus. & de hoc intellexit Vlp.in l.4.§.idem Pomponius.tit. de ædil.edicto, secundùm veram lectionem: licet in deprauatis codicibus murionem legatur. Sunt tamen qui morionem reponant: vt intelligamus de fatuis, quos in deliciis principum etiam hodie esse videmus. de quibus Plinius in epistolis. Scurræ, cinædi, moriônes, mensis inhærebant. Idem: Si quid molle à cinædo, petulans à scurra, stultum à morione profertur. De his etiã Lampridius in Alexand. Nanos (inquiens) & nanas, & moriones. Et ista lectio deprauatæ magis accedit: tamẽ alia prior nostra plus placet, quia de homine fatuo proximè dixerat I.C. Moriones autem curiis principum legimus ideo admissos, quia veritatem liberius principi significent, & aperiant.Cotta.

MVRIA in l.3.ff.de penu leg. Ita propriè appellatam aquam sale commixtam. Isidor. libr.20.cap.3.scribit. Sed & solutorum à salsamento pisciculorum humor Muria eodem auctore dicitur. Ausonius epist.7.ad Paulinum. Veritus displicuisse oleum quod miseras, munus iterasti, addito etiam Barcinonensis muriæ condimento cumulatius præstitisti. Scis autem me id nomen muriæ quod in vsu vulgi est, nec solere nec posse dicere: cum scientissimi veterum & Græca vocabula fastidiẽtes Latinum in Gari appellatione non habeãt. Sed quocunque nomine loquar, liquor iste sociorum vocatur. Briss.

MVRIA antiquiores vtebantur ad ciborum condituras. Aliquando muria ex sale tantum & aqua macerata constabat. quæ muria dura cognominabatur. Quomodo autem fiat, Plinius & Columella ostendunt. Nebriss.& latius Maiorag.Miscellan.lib.1.cap.9.vbi ostendit, quod veteribus duplex muria fuit, altera qua in condimentis vini vtebantur, cuius confectionem vsumque edocet Columella lib.13.cap.16. Altera quæ dura dicebatur. cuius vsum idem autor docet libro eod. cap.6.& 7.

MVREX piscis genus est. Sunt autem murices & purpuræ baphiis & coloribus vtiles, tantoq; in precio habitæ, vt nefas visum sit Imperatori, alios quàm principes iisdem refulgere colorib. l. temperent. de vestibus olob.11.lib.C. muricum & purpurarum eadem est materia. quamuis temperamentum diuersum. vtcunque sit, totius conchilij cruore infici vestes prohibentur, d.l. temperent. cruor ille in mediis faucibus purpuræ est. atqui murices verno tempore congregantur, mutuoque attritu lentorem & liquorem tingendis vestibus expetitum saliuant. Murex autem scabrior est cortice & qui purpuræ facilè cedit, Forcatul.in suo penu iur.ciuil.cap.21.

MVRILEGVLVS. Si Accursium sequare hic, cæcus fies. Ille enim, Murileguli (inquit in tit. de murilegul.& gynæciariis.lib.11.C.glos.1.) sunt qui legunt. id est, qui colligunt murices, id est, pisces. Intellige igitur murilegulos dici, qui legunt murices pisces, qui in mediis faucibus habent purpuræ florem tingendi expetitum faucibus. Plin.libr.9.cap.36. Ex cuiusmodi piscibus incaustum Imperatoris conficiebatur, teste P.de Bellapertica, in sua lectura seu comment. ad libr.1. Institut.ciuil.rubr.de ingen.l.2.3.& 4.titul.de murilegul. &c.ad hoc propositum allegante, quæ tamen nihil ex re faciunt, & ne verbum quidem de murilegulis, demptis legibus eiusdem titul.9.11. 12. & 13. ex quibus satis apertè colligi non potest (vt & multa alia) qui erat, dicebaturque murilegulus, & quæ illius erant partes, quodve officium, nisi forsan ex huiusmodi piscium flore regalem purpuram tingere, hoc est, pannum purpurei coloris conficere. imperatoribus (vt excellentius) proprium, vnde & sacer dicebatur, vt est text.in l.3.C. de vestibus holoberis.ex qua idipsum. quod dicimus, esse coniectamus.Anch.

MVRRHA lapillus splendidus. & in precio habitus. inde Murrhina vasa, vasa è murrha apud Paulum in l.3.§.1.ff.de sup.legat. Vlp. autem in l.19.in fin.ff. de aur. arg. Murrhina autem vasa, inquit, in gemmis non esse, Cassius scribit.Hot. Vide supra Mura.

MVRINA siue Myrina vini potio à myro nõ à myrrha dicta, μύρῳ γὰρ ὄινον μιγνύντες ἔπινον, vt libr.12. inquit Aelianus. Meminere eius vini Plin.lib.14.cap.13. & in pseudolo Plautus, vinum dulce esse testantes. De quo latius Had.Iunius lib.animad.5.cap.19. Vide & Ræuard. ad ll.12.tab.cap.13.de sumpt.fun.

MVRRHINA in l.3.ff.de supel.leg.l.21.§.pen.ff.de aur.arg.& apud Senec.lib.7.de benefic.ca.9.& Capitolin.in M.Anton.Philos. Et in Aelio Vero, & Lamprid. in Heliogabalo. Murrhea vasa in l.11.ff.de supel.leg. quę magno in pretio habita, & ex gemma solis calore densata confici solita, variasq; species reddidisse Plin.lib. 37.cap.2.tradit.Briss.ex Nebris.

MVSCVLARII aquæ ductus dicuntur ij, qui ex musculis dilabuntur. Porrò Musculi tubi erant in ductibus ad similitudinem musculorum. Drosæus in methodo iuris. Vide suprà Munuscularij.

MVRVS propriè dicitur publicus. qui vrbẽ munit, & mœnia continet. Vide Bart.in l.sacram. ff. de rer. diuis.& in l.hoc iure.de iustit. & iur. & l. si quis violauerit.& l.fin.eod.Sp.

MVSIVARII in l.1.C.de excusat. artific. quemadmodum illic legendum esse docet. l. 1. eod. titul. in C. Theod. à musiuo opere, cuius meminit Spartian. in Pescennino Nigro. Hunc, ait, in Commodianis hortis in porticu curua pictum de musiuo inter Commodi amicissimos videmus. Gregor. Turonensis lib.5. histor.cap. 45. Ecclesiam fabricauit, quàm columnis fulciuit, variauit marmore, musiuo depinxit. Sic enim illic emẽdandum est, quemadmodum rectè apud Aimonum lib. 3.de gestis Francorum, cap.42. scribitur, Græcis μουσωτοί. Brisson.

MVTABILE quid sit, & quomodo accipiatur, Bar. differit in l.naturaliter.§.aptum.ff.de acquir.rerum domin.Spieg.

MVTARE aliquid cum aliquo, aliud pro alio accipere.

MVTARE causam possessiõis tunc dicitur aliquis, quando id quod possidet precario, vult iam possidere pro donato. Ista mutatio non est recepta, teste Zasio in l.quod meo.ff de acq. poss. Sp.

MVTARE ære, pro vendere.

MVTARE solum, idem quod vertere solum.

MVTARE statum, pro perdere, amittere, in §.Pompon.ait.l.si ex causa.ff.de minor. Alb.

MVTARI actio propriè dicitur, quum vetere omissa, alia proponitur. Regulariter autem permittitur ante litis contestationem exceptis casibus, qui ab interpretibus recensentur. Sp.

MVTARI ciuitate, Bud. pro alterius ciuitatis ciuem fieri. Cic. pro Balbo: Iura prꝗclara, atque diuinitus à maioribus nostris inuenta, ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne inuitus in ciuitate maneat. Sp.

MVTARI iudicium, quomodo mutationem aliquorum iudicum dicatur, vide Alphenum, cuius elegans est hæc quæstio in l. proponebatur. ff. de iud. Respõsum eius refert & declarat Alciat. cap. 17. lib. 6. Parerg. Spieg.

MVTATIO ciuitatis fit tribus modis, vt ex Cic. oratione pro Balbo colligitur. Dicatione, id est, destinatione, cum quis in aliam ciuitatem voluntate adscitus est. Calamitate, hoc est damnatione, qua in significatione sæpè idem vtitur: sicut & incolumes appellat eos, qui nondum damnati aut absoluti sunt. Præterea postliminio, vt scilicet ciuis permaneret, qui animum redeundi habuisset. Vide Syluium interpretem. Sp.

MVTATIO modici vel verbi, vel particulæ, statũ & veritatem orationis demutat. l. ea tamen. de legat. 3. l. si in emptionem. §. penult. sub fin. l. cum ab eo. de contrah. empt. l. 3. de in diem addict. l. si quis a filio. versic. sed si ita. de legat. 1. cum simil. Itaque quod non mutatur, stare permittendum est. l. sancimus. C. de testam. l. præcipimus. sub fin. & ibi gl. in verb. intelligant. C. de appel. & consult. Sp.

MVTIANA cautio. Mutianæ cautionis originem, & à quo sit introducta, omittentes, illud in præsentiarum scire sufficiat, Mutianam cautionem in omnibus conditionibus, quæ morte hæredis, vel legatarij finiuntur, interponi. Verbi gratia, Caio legatus est fundus, si nunquam in Capitolium ascenderit, quia ea conditio tractum habet ad mortem Caij vsque, neque prius finietur, quam Caio mortuo, tenebitur Caius cautionem, quæ Mutiana dicitur, hæredi præstare, se fundum legatum restituturum, si in Capitolium ascenderit. l. Titio fundus. de condit. & demonst. ff. Idem erit, si ex hæredibus alter sub eadem sit institutus conditione. l. 4. §. fina. de cond. Instit. ff. Anch.

MVTIANAE cautionis inquit Vlpia. l. 7. de cond. & demonst. vtilitas in conditionibus consistit, quæ in non faciendo conceptæ sunt: vtputà, si in Capitolium ascenderit, & ita Aristoni & Neratio & Iuliano visum est. Quæ sententia & constitutione D. Pij comprobata est. Nec solùm in legatis placuit: Verumetiam in hæreditatibus idem quoq; remedium admissum est. Porrò si conditio non faciendi sit turpis, nõ est necessaria cautio Mutiana. Nam vt conditio, sic & cautio remittitur. l. 20. de cond. & dem. Bald. in Scæuola.

MVTILATI id est diminuti corpore, non facilè citra superioris relaxationem sacris admouentur in nostra religione. Id ipsum & veteribus cautum, monet Declamationum quarto Seneca, vbi de Metello, inquit Sacerdos integer sit. Metellus Pontifex, cum arderet Vestæ templum dum rapit Palladium, oculos perdit, sacerdotium illi negatur. Et mox contra Metellum: Sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res, reuocanda est. Vide Rhodig. cap. 2. lib. 7. Sp.

MVTITARE in vetusto Senatus decreto, quod à Gellio libr. 2. cap. 24. refertur, mutua inter se conuiuia agitare significabat. Quo verbo idem auctor vsus est libro 8. cap. 2. Briss.

MVTVA petitio. Mutua petitio est conuentio ex parte actoris, & reconuentio ex parte rei. Nam reconuentio est secunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones. Hinc in decret. titu. est, de mutuis petitionib. & de hac materia tractatur in quæst. 8. cuius in agendo. Illud non omittendum, mutuas petitiones coram eodem iudice expediri debere. l. si idem. §. sed & si mutuæ. de iurisdict. om. iud. ff. Anchor.

MVTVAM pecuniam, per anticipationẽ seu prolepsim dicimus, quę adhuc mutuo data nõ est, sed ea destinatiõe habetur, vt mutuetur, l. malũ. §. 2. de verb. sig. Sp.

MVTVARE, dare mutuo, vel mutuò. Interdum pro mutuò sumere, vt mutari deponens sumitur. Est etiam, vt Bud. mutuari, quæ ab aliis inuenta sunt, in scripta sua vertere, ita vt sua videri velit, qui hoc facit: nec modò mutuum, sed etiam furtum facit. Sp.

MVTVATIO, sumptio mutuæ pecuniæ. Cice. pro Flacco, Quum multos minutis mutuationibus fraudauisset. Et sic in S. C. Velle. apud Vlp. l. 1. ff. ad S. C. Velleia. Quod ad fideiussiones & mutuationes pro alijs quibus intercesserint fœminæ, pertinet. Sic enim legendum esse in obseruationibus nostris iampridem docuimus: Non autem Mutui dationes. Prohibet enim S. C. ne mulieres pro aliis mutuam pecuniam accipiant: non autẽ vt ne dent. Hot.

MVTVVM (inquit Paulus) damus recepturi non eandem speciem quam dedimus (sic enim commodatum erit aut depositum) sed idem genus. Nam si aliud genus, veluti si pro tritico vinum recipiamus non erit mutuum: (sed contractus innominatus. l. naturalis. ff. de præscrip. verb. Hactenus Paulus vbi notandum quod genus hic μετωνυμικῶς pro rebus sub genere contentis accipitur. Old.

MVTVVM à credito, aliisque contractibus variis modis differt. I. enim mutuum à credito differt quo genus à specie. Nam creditum aliique contractus exercẽtur in omnibus planè rebus etiam extra eas res, quæ põdere, numero, mensura continentur, sicuti & si candẽ rem recepturi sumus, creditum est. Sed mutuum non contrahitur extra res ponderandas, numerandas, vel mensurandas. II. Mutuum non potest esse nisi proficiscatur pecunia, & naturalis ac vera rei interuentio accedat. Instit. quib. mod. re contrah. obligat. Creditum autem fit interdum, etiamsi nihil proficiscatur, veluti si dos promittatur postea quàm nuptiæ contractæ sunt. Nam maritus hic est creditor: quanquam nihil dederit vxori. l. stipulationem. l. promittendo. in princ. ff. de iure dot. III. In mutui datione oportet dominum esse dantem, hoc est, talem, qui per se vel per alium possit rem transferre in accipientem. Ex aliis verò contractibus plerisq; etiam ille, qui non dominus sit, potest fieri creditor. IIII. Et verbis possumus credere secundũ formulam iuris interrogando & respondendo, quæ dicitur stipulatio. Institut. de verb. oblig. in princip. Sed certè verbis, nisi res interueniat, non contrahitur mutuum. Olden. ex Paulo eius verba declarans: actione 17. classe 4.

MVTVVM. Mutuum inde appellatum est, quòd ita à me tibi detur, vt ex meo tuum fiat. Connan. lib. 4. capite 14. num. 5. & lib. 7. cap. 2. num. 1. §. 1. quibus modis re contrah. oblig. Institut. 3. l. 2. §. appellata est. si cert. pet. ff. Ex quo apparet, in mutui datione oportere dominũ esse dantem, dicta l. 2. §. fin. Mutui autem datio consistit in iis rebus, quæ pondere, numero, mensurave constant. dicto §. primo. & d. l. 2. §. 1. quia eæ res scilicet in suo genere functionem recipiant. dicto §. primo. l. secũda. puta, vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro: vt quæ scilicet numerare, metiri, & appendere possimus. d. §. 1.

In MVTVI datione nobis non eædem res, sed aliæ eiusdem naturæ & qualitatis redduntur. dicto §. 1. Institut. Cæterùm, cum quid mutuum dederimus, & si non cauimus, vt æquè bonum nobis reddatur, non licet debitori rem, quæ ex eodem genere sit, deteriorem reddere: veluti, vinum nouum pro vetere. Nam in contrahendo quod agitur, pro cauto habendum est. Id autem agi intelligitur, vt eiusdem generis, & eadem bonitate soluatur, qua datum est, l. cum quid. eod. titul. ff. Ex his apparet mutuum contractum esse, quo dominus is fit, qui accepit, & nobis obligatur non ad eadem illa, sed ad alia eiusdem substantiæ & quantitatis, ita Theophilus in dicto §. 1. Institutio. Ex quo contractu nascitur actio, quæ certi condictio appellatur, d. §. 1. Institut. quam specialem vocant Doctores. generalis enim certi condictio competit ex omni causa, & ex omni obligatione, ex qua certum petitur, siue ex certo contractu petatur, siue ex incerto. Licet enim nobis ex omni

omni contractu certum condicere, dummodò præsens sit obligatio.l.certi condictio.si cert.pet.ff. Ancho. Adde Franc.Balduin.Catechesin iur.ciuil.cap.4.

MVTVVM differt ab vsufructu. Primùm enim mutuum non requirit eam satisdationem, quam vsusfructus. Deinde mutuum desiderat, vt idem genus eiusdemque omnino bonitatis reddatur,&c. Balduin.titu. de vsufruct.Secus autem est in vsufructu:ibi enim cautio & eadem species restituitur.

MVTVVM improprium est, cum hoc titulo facio quidem pecuniam tuam, sed quæ mea non erat, veluti si tibi delegauero debitorem meum, vt ab eo exigas,& & quod exegeris habeas mutui loco. Sed & si pecuniã purè mihi debueris, conuenire possum vt crediti nomine eam retineas:& hoc quoque mutuum benignè iudicabitur: saltem si appareat. non tam agi de dilatione solutionis, quàm de nouatione eius quod debetur. Balduin.tit.quib.mod.re contrah.oblig.

MVTVVM, quod Siculi μοῖτον. Ita scribit Siphron, μοῖτον ἀντὶ τιμωρίας, verè aũt sic se res habet, vt Mutuum in eius persona propriè fit, qui reddit. Plaut.Trinum.

Lesbon quid agit filius?
P. Bene vult tibi. L. Aedepol mutuum mecum facit.

Idem in Curcul.

Eam volt meretricem facere, ea me deperit.
Ego autem cum illa facere volo mutuum.
P.A. Quid ita?
PH. Quia proprium facio, amo pariter simul.

Cicero Q.Metello: Quod autem ita scribis: Pro mutuo inter nos animo: quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio. equidem hoc arbitror, cùm par voluntas accipitur & redditur. Hot.

MVTVVM ergo, non eius est qui credit. sed eius qui reddit. vt mutuo dare non sit, ex meo tuum facere: sed credere rem vt mutuum ab eo cui creditur, fiat. Hotom.

MVTVVM certum dicitur quia idem debeatur in genere: quod cum perire non possit, certum hic est semper quod debetur. Sic & Seneca libr.3.de beneficiis vocat actionem certæ pecuniæ, quam dicimus certi condictionem, nempè qua petitur id quod creditum mutuove datum est,&c.Balduin.tit. quibus modis re contrah.oblig.

MVTVS propriè, qui eloqui nihil potest, non qui tardè loquitur: Institut. quibus non est permiss.facere testam.§.item surdus.l.discretis.C.qui testam.fac. pos. Interpretes obseruarunt, quòd mutus, infans, absens quandoque æquiparantur.l.seruo inuito. §. si pupillo. ff.ad Treb.Sp.

MVTVS magistratus. Cicero de legibus 3. Vt enim magistratibus leges, ita populo præsunt magistratus: vereque dici potest, magistratum legem esse loquentẽ, legem autem mutum magistratum.Sp.

M Y

MYA, genus conchæ circa Bosphorum Thracium, quem nunc, teste Massario, Strictum Constantinopolis vocant, vniones rufos ac paruos gignens. Vide Plin. libro 9. Huiusmodi Myas Latini mytulos interpretantur: de quibus idem Massarius diligenter scripsit in annot.ad eum librum.Sp.

MYOPARO, siue vt Græci, myoparon, genus nauigij est, ad cursum & celeritatem paratum. Eras.

MYOPARONES lembi sunt piratici nomen adepti à Paro insula, & Myunte vrbe. nam & paron nauigij genus est, & composito nomine Myoparon, vt annotauit Turneb.aduers.lib.3.cap.7.

MYOPES, quos Vlpianus inter morbosos numerat l.item Ofilius ait, ff.de ædil.edict. dicuntur (teste Budæo) qui iã inde ab initio ortus sui, nisi admota oculis contueri nequeunt. Senibus autem vitium huic contrarium accidit: siquidem senes admota non videntes, longè reducta vident. Causam eius rei indicat Aristot. in problem.sectione 31.q.36.Sp.

MYOPS in l.10.§.de myope.ff.de ædil.edict. De huius verbi significatione, quæ ex medicorum libris didici, ea hic proferam, prætermissis à Budæo adductis locis. Paul. Æginetta lib.3. μυωπάζειν δὲ λέγονται οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες, τὰ δὲ πόρρωθεν οὐχ ὁρῶντες. [illegible] βλέπει. Aetius lib.7. μύωπες λέγονται οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν σμικρὰ καὶ σύνεγγυς βλέποντες, τὰ δὲ μακρὰ καὶ πόρρω βλέπειν μὴ δυνάμενοι [illegible] ὀφθαλμῶν. Oribasius quoque lib.8. μύωπας vocari scribit eos, qui ita nati sũt, vt quę propè sunt, videant: quæ procul, non item, μύωπα verò à Locrensibus ἄγχοψ vocatum Hesychius auctor est. Brisson.

MYRIADES.l.2.C.de veteri iur.enucle. quod vulgò vn milion. Prat.

MYROBRECHARII, vnguentorum venditores: μύρον enim vnguentum: βρέχω aspergo, madefacio dicitur. Et propriè appellantur. qui capillos delibutos gerunt. Alc.C.de excus.artif.lib.10.Sp.

MYROPOLAE Græcis, qui nobis vnguentarij dicũtur, effœminandorum animorum artifices: quos vrbe expulsos à Lacedæmoniis, autor est Seneca, nat.quæst: lib.4.Sp.

MYSIAM prouinciam diuisam, & sub duobus præsidibus constitutam significat Macer. in l.3.ff.de offic.ad sess. Mysia itaque duplex fuit, Inferior, & Superior: Illius meminit l.9.ff.de captiu. Fit & mentio Mysiæ mediterraneæ seu Dardaniæ in l.4.de metalla.li.10. C.& Mysiæ primæ.in l.vlt.C.de diuers.off.lib.12. In Mysia porrò incensores maximè vitium grauissimè plecti traditur in l.16.in fin.ff.de pœn.Brisson.

Μυσταγωγοί, qui & ἱεροφάνται sunt, qui secretiora cuiuscunque religionis mysteria tractant, ostentant, relegunt, colenda exhibent, cæterosque mysteriis initiant, de quibus Postellus in libro de magistratibus Atheniensibus cap.20.

MYSTERIA, veteres sacra Cereris dicebant, quasi initia. Inde vox trahi cœpta ad quoscunque cultus. Mystæ dicuntur initiati, & symmystæ, consecranei Hieronym. Imperatores hac voce vtuntur. C. de sum. trin. Nullus hæreticis mysteriorum locus, nulla ad exercendam animi obstinatioris dementiam pateat occasio. Ita legendum, non ministeriorum, Alciatus monuit: existimans hinc colligi argumentum, quòd possit Romanus Pontifex dissoluere quascunque congregationes, si malè de eis suspicetur. Haloander veterem lectionem probat. quæ non aduersatur apostolicis literis, quarum periti fuere, quibus autoribus principes hanc legem sanciuere. Spieg.

N.

NL. his notulis significabatur probationes, & argumenta satis apta non esse ad condemnandum. quod pluribus in prioribus indicat G. Budæus ex Gellij libro 11.cap.2.ad finem. cuius modi interlocutionis adhuc vestigia supersunt in l. Pomponius. ff. de re iud.& l.12.§.fin.ff.de arbit.& apud Senecam lib.8. Epistol. Prat.

N literam inter E & S ponebant veteres, vt mollius proferrent, auctor est Ant. August.lib.2.cap.6. emendat. vt in dictione quotiens & vicensimus, trigensimus & quadragensimus perpetuò in Pand. Flor.

N A.

Ναῦλον Suidæ, ἱστρίχορ δίσμος, seu ἄορ προβάτα. Prat.

NAENIAE dicuntur à Græco νέατον authore Festo, id est extremum: vel quod νητη [illegible] fit chordarum vltima soni acutioris, &c. Brechæus l. cum in testamento. ff.de verb.& rer.sign.

Nam, particulam plerunque causalem esse, Bartol. indi-

indicat in l.demonstrat.in §.quod autem.ff.de cond. & demonst. Inicialis interdum est. Pro certè item quandoque ponitur. Ac etiam pro deinde, continuationem significans, vt ostendit per exempla Alber. Namque eiusdem efficaciæ est, sed quæ secundo loco ponenda est, quum Nam, antecedat semper. Sp.

NAM ecce. Vlpia. de dolo, in fin. l. si quis. Neque enim, ait, passim hæc actio indulgenda est, nam ecce in primis si modica summa sit.

Hæc vox, NAM, non nunquam ἐπιπλοκικὴ est, sed & plerumque inceptiua: & idem valet quod planè, vt Donatus in Hecyram Terentij, actu secundo, scena secunda notat, Plautique testimonio comprobat. Sic in l. prima §. vltim. ff. de rerum diuisio. l. 85. §. sacram. ff. de verborum obligat. l. 10. C. si certum pet. Sic & apud Valerium lib. 8. cap. 3. & alibi sæpè. Brisson. Conna. lib. 6. capite 4. num. 4.

NAM, pro sed, apud veteres vsurpari solitum, in Verrinarum commentariis exposuimus. itaque Paul. locutus est l. inter stipulantem. 83. §. sacram. de verbor. oblig. & Papinia. in l. Stichum. 95. §. vsumfructum. ff. de solut. Hotom.

NANCISCI, non est simpliciter acquirere, vt indicat vulgatum Lexicon, ferè non nisi ex latinitatis ignaris collectum autoribus. Quid autem significet, Donatus in Socrum Terétianam adnotauit. In iure nostro pro consequi ponitur. Vide Alexand. Neapolit. cap. 21. Genia. dier. lib. 1. Spieg.

NAPHTHA, inquit Plinius, appellatur circa Babyloniam, & in austagenis Parthiç profluens bituminis liquidi modo: quod idem ferè è Dione Xiphilinus, his verbis scribit. καὶ τὴν νέφθα κατὰ τῶν μηχανῶν χεομένην αὐτοῖς ἱκανῶς ἐσκεδάσθαι, τὸ φάρμακον τοῦτο καὶ διάπυρον ὄντος, ὥστε ἔσεσθαι ἂν προσμίξῃ πάντως αὐτὰ κατακαίειν. Huic, inquit Plinius, magna cognatio ignium transiliuntque protinus in eam vndecunque visam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta. Hæc Plinij verba plurimum afferent lucis, ac veluti prælucebunt Horatio sic scribenti,

Hoc delibutis vlta donis pellicem
Serpente fugit alite.

Etsi iocatur allio non naphtha imbutam fuisse coronã. Appellare videntur Latini hoc genus bituminis liquidi, oleum viuum. Gratius

Vulcano condicta domus, quam subter eunti
Stagna sedent venis oleoque madentia viuo.

De hoc Turneb. aduers. lib. 6. cap. 9.

NARBONENSIS prouinciæ, quæ etiamnum prouinciæ nomen retinet, & olim Germanici iuris fuit, meminit Iurisconſ. in l. secunda de origine iuris. Vadianus in Epitome orbis, illustres recenset eius vrbes. Quo titulo nunc à Gallis teneatur, ex scriptoribus patet. Spieg.

NARDI stachys, pro corrupto, Nardiscachis. apud Alberic. legendum, in l. vltim. ff. de publicanis, quo loco Iurisconsult. nomina specierum enumerat: quem corruptissimum nobiles triumuiri nobis restituerunt Alciatus Italus, Ruellius Gallus, & noster Haloander. Stachys nomine suo Græco spicam ingenuè fatetur, autor idem Ruellius. In elegantibus G. Humelbergij comment. lego, nardum fruticem esse odoratum, in India nascentem, cuius spicæ & folia in honore sunt, & celebrantur: esseque nardi huius spicam longè aliam ab iis quæ vulgò vocantur spica nardi & lauendula. Sp. Spica autem nardi nos carere latè prosequitur Brunsfelsius in herbarij sui tom. 2. Est autem radix licet spica dicatur, vide Matthiolum lib. 1. comment. Dioscor.

NARDVM. Pomponius in l. 21. §. primo. ff. de auro argen. numerat inter ea vnguenta, quæ valetudinis causa parata sunt. Ex nardo igitur confectum vnguentum significat: quod Plinius libro decimotertio, capite primo Nardinum appellat, sed PVRVM addidit, vt ab illo Pliniano distingueret, quod aliis permixtis constat, & voluptatis ac suauitatis caussa tãtummodo paratur. tametsi hoc quoque puro elegantiores vngi mulieres suauitatis tantũ causa subiungat. quod etiam Tibullus lib. 2. Eleg. 2. perspicuè significat,

Illius puro destillent tempora nardo. Hot.

NARDVS autem pistica, cuius sacræ literæ mentionem faciunt Ioan. 12. cap. proba, fidelis, & non adulterata interpretatur. Quidam ei loco nomen id fuisse putant. Sunt enim varia genera Nardi à loco cognominata: Nardus Indica, Syriaca, Celtica, quæ in Liguriæ alpibus nascitur laudata post Celticam, &c. Adde Forcatul. in suo Cupidine Iurisperito, capite vndecimo numer. 6.

NARRATIO omnis debet esse breuis, vt libentius audiatur: manifesta, vt intelligatur: verisimilis, vt probetur. Fortunatianus, cuius libelli mirè conferunt Iuris studioso, ad facilius cognoscendos legalium textuum sensus. Cæterùm, quando narrata videantur à principe concessa, item vt eorum probatio fieri debeat, interpretes latè scribunt. Donatus in Andriam Terentij ait: Narrare aliena, & quæ nobis non sunt necessaria, dicimus. In aula nunc nihil magis tritum est hoc verbo: Qui bene narrat, bene impetrat. Fit autem narratio verisimilis, si causam, quæ impulit, dicamus: si personæ, quæ fecit, mores ita describamus, vt ab re facta alieni non videantur, si loci & temporis opportunitatẽ ostendamus. Sp.

NASCI in ciuitate dicitur, qui in territorio eius nascitur. l. filios. C. ad municip. & orig. lib. 10.

NASCI suum, vel agnasci suum, paria sunt, quo ad vim succedendi, vel instituendi, vel exhęredandi. ex lege Velleia. Salomon in §. etiam. l. Gallus. Sp.

NASCI qui speratur, pro superstite esse dicitur: quod tunc verum est, cum de ipsius iure quæritur, aliis autem non prodest, nisi natus. Maff.

NASCI se veteres non solum eo die credebãt, quo in lucem exibant, vitamque accipiebant, sed etiam cũ in Republica honores amplissimos, vt consulatum cõsequebantur. qua quidem ex opinione à Cicerone in Oratione post reditum ad Quirites dictum existimo, à parentibus, id quod necesse erat, paruus sum procreatus, à vobis natus sum consularis. Sed & clarius multo apud Sallustium in Oratione Cottæ his verbis: nam si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque & summum imperium vilia habeo. Et qui ab exilio reuertebantur, tanquam renasci videbantur: certè diem, quo redibant, natalem reditus sui vocabant. Cicero ad Atticum: Ad quæ recuperanda per fortunas incumbe, vt facis, diemque natalem reditus mei cura, vt in tuis ædibus amœnissimis agam tecum & cum meis. Turneb. aduersariorum lib. 23. cap. 4.

NATALES, pluraliter tantùm, significant, inquit, Valla, conditionem sanguinis ac familiæ: vt generosi natales, natales obscuri. Interdum offendes pro diebus natalibus vsurpari. Pro nobilitate verò poni, receptum est. Hermogenianus: Consideranda est origo natalium. & C. de iur. annul. Natales antiquos, & ius ingenuitatis, non ordo præstat decurionum, sed à nobis petitur, Imperator ait. Tertullianus: Fuerunt leges, quæ honestorum natalium insignia non temerè vsurpare sinerent. Spi.

NATALEM diem in l. cum quidam. ff. de annu. leg. & fideicommiss. Accursius insulsè interpretatur diem mortis. Diem verò natalem celebrem apud antiquos fuisse, magnaque hilaritate agi consueuisse cognoscere licet apud Lucianum in Demosthenis Encomio. Ouid. libro quarto Tristium, Eleg. 13. & libro quinto, Elegia 5. Maioragius Miscellan. libr. 2. cap. 2. Adde Forcatul. in Necyomant. dialog. 1. numer. 31. In die natali etiam dona missitari solebant ab amicis & notis: inde Persius scribit: Et natalitia tandem cum Sardonyche albus. Et Censorinus suum de die natali librum, quem ad Cerelium de ipsius natali mittit, natalitium vocat: quodcunque inquit, hoc libri est meis opibus comparatum natalitij titulo tibi misi. quo quidem natale munus se misisse intelligit, vt annotauit Turneb. aduersar. libr. 7. cap. 14.

NATALIBVS restituere, hodie nobilitare vocamus,

mus, & nobilitatem natalium restitutionem, quod & scribit Budæus in Annotat. prior. ad Pandect. Restitui autem natalibus dicuntur ij propriè duntaxat, qui serui nati sunt, & tamen ingenuitatis iura acquirunt. Itaque solus Princeps, sicuti & hodie solus nobilitat, solus olim natalibus restituebat, l. sed si hac lege. §. aliud est, de in ius vocan. ff. hoc est, ingenuitati. Hinc autem orta est natalium appellatio, quòd olim, cùm quis natus erat, statim scribebatur, quòd talis natus erat tali anno, & tali tempore, &c. vt C. de probat. l. neque natales. Sic iure gentium natales erant tales. Quia autem iure naturali quilibet erat liber & ingenuus, ideò, quia restituitur ingenuitati, & restitui dicitur natalibus, hoc est, (vt loquitur Petrus de Bellapertica, in sua Lectura ad librum 1. Institut. titul. de ingenuis.) conditioni, quam habet a natiuitate. Anchoran. Hoc ius Iustinian. τῶν παλιγγενεσίας δίκαιον vocat Nouel. constitut. 78. Briss.

Natalia conditionem significat, qua quis nascitur. Tacitus Cornelius fuscus vigens ætate claris natalibus. Inde natalia conditionem demonstrant eius qui ingenuus natus est, &c. Ferret. tit. de ingen.

Natalicius dies, in quo quis natus est. Natalitia Sanctorum in decretis Ecclesiasticis dies accipimus, quibus pro nomine Christi Sancti mortui sunt. Spieg.

Nati accipiuntur etiam ij, qui execto ventre editi sunt: quin etsi non integrum animal editum sit, cum spiritu tamen, natum dicimus, l. quod dicitur. 12. ff. de liber. & posthum. præterea qui statim posteaquam editi fuerunt, mortui sunt, nati dicuntur, l. 3. C. de posthum. hæred. at qui mortui, aut monstruosi, aut prodigiosi editi sunt, pro natis non habentur, d. l. 3. & l. qui mortui, 129. ff. de verbor. signif. Natum tamen ab eo, qui exsecto matris ventre extractus est, distingui videmus in l. 6. §. 2. ff. de inoffic. testam. l. 13. §. ex omnibus. ff. de publica. Hotoman.

Natorum appellatio latissimè patet, comprehendens eos, quicunque nobis nati sunt, at qui ex filijs aut nepotibus nostris nascuntur, nobis etiam nasci dicûtur. Illo tamen nomine vtuntur rarius Latini, quòd brutorum nati quoque vocantur, vt Columel. scribit: Equas amne natorum, nisi fiat potestas, noxam trahere. Et Cic. vix vnquam istos nominat, quin adiiciat eos, à quib. sunt procreati, vt de Amicitia. Ea charitas esse debet inter natos & parentes. Et de finibus: A primo satu diliguntur nati à procreatoribus. Item Vergil.

Nate patris summi, ...

Illud autem malè, mea quidem sententia tradunt nonnulli, quod τέκνα καὶ παῖδες appellentur Græcis, qui filij & liberi Latinis. Imò verò quod illi τέκνα, nos propriè natos vocamus. Et habet vtrunque nomen eandem originem, quòd illud a τίκτω, id est, pario. hoc autem à nascor verbo, Latino ducitur, & cæt. Connan. libr. 10. cap. 2. num. 1.

Nati ex corpore. Lex ita in agenda re dicta est. Tibi Corneli Balbe, & qui ex corpore tuo nascētur, tractatum est, an nepos his verbis comprehendantur. Et negat Papius quæst. 363. Ac facit ratio, nam πρῶτον illa, Ex, plerunque προσεχὲς, causam, nō eam, quæ velut per longam seriem fit, demonstrat. Sed & hæc dictio, Tuum, potius ad ea quæ personæ sunt, pertinet. Sed ego in promptu contradictionem esse video. Quia ius aui circa nepotem, ex iure patris erga filium pendet, & sicut filius ex patre est, ita & nepos per patrem ex auo videtur esse. Denique, vt ait Celsus l. dedit, de colla. bon. quod pater filio, id auus propter filium est nepoti. Quid quod & Scæuola verba hæc. Ex te natos, generaliter de liberis, visus est intellexisse, l. Lucius. 2. ff. de hæred. inst. Curti. lib. 1. ἐνιαυσ. cap. 44.

Nati, liberi, vt apud Terent. persæpè. I. C tamen ad eos, qui ex ancillis nascuntur, vocem hanc contraxerût. Imp. §. 18. de legib. Si quis ancillas cum suis natis legauerit, etiam si ancillæ mortuæ fuerint, &c. Hot.

Natio, progente, quæ seorsum habitet in aliqua regione, Festus accipit. licèt apud Cice. frequenter pro ordine & societate ponatur. Nationem pro secta quidā hodie, nec ineleganter vsurpant. Neuizan. multos citat more suo authores, qui in literas retulerint, quæ cuique nationi vitia peculiaria sint. At cuncta illa nihil esse videri, respectu Italorum, vt ipse ait, maledictæ partialitatis. Vlpia. quoq; de ædil. edict. in §. qui mancipia vendunt. l. quòd si nolit. ostendit, nationes quasdam infamatas esse: atque proinde nostra interesse, nationē scire rei emundæ. Sp.

Natiuum, in quo aliquid nascitur, vt natiui coloris, in l. si cui. §. lana, de lega. 3. Haud scio an rectè natiui, pro naturalis, ibidem accipitur. Siquidem naturale propriè, quod secundùm naturam est, signat. Sic naturales filij dicti. Sp.

Natura est, quicquid est in hoc mundo: quia ens est. vnde fortuna est natura, multas euoluens mutationes. Et licèt perpetua intentio naturæ sit, semper generare, quamuis ex accidenti etiam corrumpat propter motus sui inquietudinem, & attribuatur benigno Ioui, tamen fortunæ intentio cōtraria est in hoc scilicet prius corrumpere, posteà generare. & ideò (vt etiam cecinit Lucanus) negatum est summis stare diu, neque est possibile in rectissimo ordine perseuerare currentibus cursu naturæ. ista sunt elegantissima verba Bald. in l. si viua matre, circa med. C. de bon. mater. quę sunt memoria digna, ad multa: & præsertim ad ea, quæ scripsi inf. in verbo, Sortis. Quibus etiam conueniunt, quæ in Thyeste scripsit Seneca:

Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis,
Miscet hæc illis, prohibetque Clotho
Stare Fortunam: & reliqua. Cotta.

Naturam. Accursius §. 1. Institut. de iure nat. gent. & ciuil. Deum interpretatur tam verè, vt nullibi rectiùs. Vt enim illa instinctus, affectio & inclinatio tota à Deo creaturarum omnium opifice est. Audi Senecam in lib. de benefic. Quid aliud est, inquit, natura, quam Deus, & diuina ratio toto mundò, partibusque eius inserta? Ergò nihil agis ingratissime mortalium, qui te negas Deo debere, sed naturæ, quia nihil natura sine Deo est, nec Deus sine natura, sed idem est vterque, nec distat officio. Attamen naturam solemus appellare naturalem Dei operationem, quæ mentibus nostris insedit, cuius ipse Deus auctor est, vt inquit August. lib. 3. Confusionum. Habetur in c. flagitia. 32. q. 7. & Cice. de Natura deor. inquit: Namque alij naturam censent esse vim quandam sine ratione cientem motus in corporib. necessarios, alij autem vim participem rationis atq; ordinis, tanquam via progredientem, declarantemque quid cuiusque causa efficiat, quid sequatur. Sed quantū ad hunc locum pertinet, primo modo natura intelligēda est. Natura igitur ipsa ingenitum in animis hominū, amorem indidit suijpsius, & ita ad se, suosq; amandum sua vi impulit, vt & alium appetat sui similem ad procreandum, quem tandem appetitum consequitur cura eorum, quæ generata sunt, vt & Cicero inquit. Naturæ vocabulo Iureconsulti secundùm subiectam materiam vsi sunt, modò pro naturali vi, modò pro naturali ratione, modò pro cōditione, modò pro moribus, modò pro industria, inclinatione, indole, consuetudine. Sed nec vnam tantùm rem nomen naturæ apud Philosophos ipsos significat, vt docet Themistius in 2. Physic. Sumitur item natura pro causa prima, à qua omnes causæ profluxerunt, id est, à Deo, hoc est, ab essentia Dei, quæ per naturam significatur. Recentiores Philosophi duplicem esse naturam tradunt. Naturantem, id est, primam causam, nimirùm Deum. Item naturatam, quæ aliunde causam trahit, id est, à prima. De his vide quæ not. in l. respiciendum. ff. si cer. peta. l. sed & si. §. pater. ff. de iudic. Exponitur hæc vox pro vi diuina apud Florentinū, in vulgatissima l. vt vim. Isidorus 5. Etymologiarum: Lex diuina, inquit, fas est: lex humana ius est. Et idcircò, quod in eadem l. dicitur, hominem homini insidiari, nefas esse, id est, contra legem diuinam fore, hominem homini insidiari, id est, ex animo nocere, Salomonius, doctus & disertus iuris interpres exponit. Præterea ob-

seruandum, naturam hominum, pro voluntate prona ad malum (quæ ei per primi parentis lapsum, & Sathanæ imposturam indita est) à Iurisconsultis etiam accipi, teste Oldendorpio. Vlpianus in l. item si vnus. §. principaliter, de recept. arbitr. Quia res, inquit, ferè sine exitu futura est, propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem. Item Iustinianus in l. 2. in princ. C. quand. & quib. quar. pars debi. libr. 10. Naturale quippe vitium est (ait) negligi, quòd communiter possidetur. Spiegel.

. NATVRA, vt bellissimè dicit Oldendor. ponit fundamentum in toto iure. Ciuilis verò authoritas latiùs porrigit naturæ axiomata, accommodat negocijs, & dispensat secundùm immensam varietatem vnicuique. Spiegel.

NATVRAM Augustin. in libr. 2. de moribus Manichæor. nihil aliud esse ait, quàm id, quo in vno quoque genere intelligitur aliquid esse. Vnde Natura vim, conditionem, qualitatem cuique rei inditam, innatam, attributamque significat. Sic Naturam agrorum in l. 1. §. fi. l. 2. § Labeo. ff. de aq. & aq. plu. Natura item sua rem intercidisse Gaius dicit, quæ fato suo functa sit. l. 13. §. vlti. ff. depos. vt & sua natura corrupta vina in l. 15. ff. de peric. & commod. Acceptilatio non sua natura agit, in l 5. ff. de rescind vend. id est, non propria vi & potestate. Rerum denique natura illa est, qua res quæque consistunt, l. 38. ff. si cert. peta. l. 15. ff. de statu homin. l. 28. § vltim. ff. de iudic. Hæc natura communis esse dicitur, l. 12. §. penult. ff. de accusat. quoniam in omnes ex æquo vim suam diffindit & liberum à seruo non distinguit. Itaque affectus illi & stimuli naturales hominibus cum brutis communes iuri naturæ tribuuntur, l. 1. ff. de iustit. & iur. Instit. de iure natur. gent. Ius tamen naturæ pro naturali ratione & iuregentium plerumque accipitur, l. 1. ff. de acquiren. rer. domin. l. 3. & 4. ff. de rerum diuis. §. singulorum, Institut. eodem. l. 50. ff. ad legem Aquilian. Eademque valent in libris nostris hæc, Natura, Naturaliter, Naturali iure, Naturali ratione, & Iuregentium. Nec immeritò. Nam, vt præclarè Cicero pronunciat, omni in re consensus gentium lex quædam naturæ putanda est. Et quòd ius gentium est, hoc idem & naturæ esse. Idem Tullius 3. Officior. scribit, propterea quòd quæ ex communi ratione rationeque animis hominum indita proficiscuntur, ea ad ius gentium pertineant. Quamobrem eum natura debere definimus, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus, l. 85. in fi. ff. de diuers. reg. iur. Briss.

NATVRA hominis ex Adæ lapsu adeò corrupta fuit, vt vix igniculi remanerét, ex quibus tam magnifica diuini & naturalis iuris bonitas agnosci posset. Obscurata enim fuit ratio naturalis, & extenuata per inobedientiam primi illius parentis, & imposturam Sathanæ. Et cùm ratio dominari debeat, ac secundùm formam honestatis voluntatem manuducere: contrarium euenit, vincitque frequenter carnalis voluntas prona ad malũ. Vnde fit, quòd Iurisconsulti sæpè Naturam hominum pro corruptela tali accipiunt: vt paulò antè diximus. Oldendorp.

NATVRA ponit fundamenta in toto iure. Ciuilis verò authoritas latiùs porrigit naturæ axiomata, accõmodat negotijs, & dispensat secundùm immensam varietatem vnicuique. Oldend.

NATVRA φύσις dicta est ab eo, quòd aliquid nasci faciat, cuius proprietatem causamque non inuenimus, præterquàm quòd ita natura comparatum sit. Old.

NATVRA prima est causa, à qua omnes omnium causæ producuntur. Vnde summa naturæ significatio accipitur pro Deo ipso creatore cœli & terræ. §. in pecudum, Instit. de rer. diuis. Et de iur. nat. gent. & ciuil. Inde Florentinus dixit grauiter: Naturam constituisse inter nos cognationem quandam, in l. 3. ff. de iustit. & iur. Paulus in l. sed etsi restituatur. §. fin. ff. de iud. Nec rerum naturam, ait, intuendam, in qua omnia certa essent, cùm futura vtique fierent: sed nostram conscientiam adspici debere. Oldend.

NATVRA sui apertæ dicuntur tabulæ, in l. 10. §. 1. ff. quemadmod. testam. aper. id est, *de soymesmes*. Sic Natura sua res intercidere, in l 14. §. 1. ff. depos. id est, naturali morte. Briss.

NATVRAE autem inferiores significationes, subiectæ materiæ accommodantur. Nam aliàs denotat rationem honesti, à Deo hominibus inditam ad imaginẽ sui. Vnde dicitur naturalis æquitas, quam secundùm constantem ac perpetuam volũtatem sequitur magistratus, l. 1. ff. de minoribus, Instit. de rerum diuis. §. singulorum. Aliàs inclinationem affectuum humanorum vitiosam, & Adæ lapsu corruptam, l. item si vnus §. principaliter. ff. de recept. arbitr. Ibi: Propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem. Et Iustinianus in l. 2. in princip. C. quand. & quib. quar. pars debe. verissimè dicit: Naturale quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur. Aliàs vim genuinam omnibus animantibus inditam, vt tractatur in §. apium quoq;, & sequen. Instit. de rer. diuis. Aliàs denique natura significat conditionem seu qualitatem omnium rerum corporalium & incorporalium, ex primordijs inhærentem. Vnde naturale loci vitium dicitur in l. fluminũ, in princip. ff. de damn. infect. Et natura rerum, in l. 4. ff. de præscrip verb.

NATVRAE quatuor sunt Senecæ: arboris, animalis, hominis, Dei: de quibus grauiter differit, episto. 125. Spiegel.

NATVRAE cõcedere, in l. 3. C. ad Tertul. pro naturæ satisfacere, id est, mori. Spieg.

NATVRA contrarium quæ sit. Lege, Nolle, & Velle.

NATVRA dispositionis dat verbis intellectum, l. si vno. ff. locati. l. insulam, de præscrip. verb.

NATVRALEM æquitatem sequitur Prætor, l. 1. ff. de minor. Spieg.

NATVRALI vitio parcendum, per l. fluminum. §. vitio. ff. de damn infect. Cæterùm naturæ vitia an sint accusanda, vel an sit accusandum, quod natura produxit, tractat eleganter, vt omnia, doctissimus Baro à Tautemberg. in luculentissima interpretatione Vsu. Feud. lib 1. Spieg.

NATVRALIA quemadmodum à ciuilibus passim in libris nostris distinguantur, operæprecium arbitror, accuratiùs exponere: præsertim cùm qui eam rem pro dignitate explicarit, viderim adhuc neminem. ea vero disputatio tripartita est. Tribus enim modis de naturali & ciuili iure differitur. Primus modus hic est: Res omnes, de quibus Iurisconsulti disputant, aut Naturales esse dicuntur, aut Ciuiles, aut Mixtæ. Naturales dicuntur, quæ cum veræ sint, & extent, tamen populi Romani legibus & forma Reipubl. qua populus Romanus vsus est, receptæ non sunt: veluti cognatio ex eo concubitu contracta, qui à legibus Romanis prohibitus est, l. 4. §. 2. de gradibus. Nam siue liber ex serua, siue tutor ex pupilla, siue seruus ex ancilla, siue senator ex liberta liberos suscipiat, ij naturæ iure atque ordine, & verè liberi sunt illorum, & vicissim illi eorum parentes: sed quia contra populi Roma. leges id factum est, propterea simpliciter naturales liberi & parentes appellantur, l. adoptiuus, de ritu nupt. & toto titul. C. de naturalibus liber. Naturaliter enim fieri dicitur à nostris, id quod reuera factum est: &, (vt vulgus loquitur) de facto. vnde naturaliter apertæ, & naturaliter clausæ tabellæ dicuntur ab Vlpiano in l. 1. §. 12. ff. de Sen. Silan. & naturaliter interrumpi possessio dicitur, quum non surculus dicis causa, vt moris erat, defringitur: sed si de possessione quis deijciatur, vel alicui res eripiatur, l. 5. ff. de vsurpat. Vnde passim ea quæ naturaliter fiunt, in iure dicuntur esse facti, veluti traditio, l. si rem. 28. & l. in conuentionalibus. 52. §. 1. ff. de verborum obligat. item possessio, l. 10. §. itemque. ff. ex quibus causis maior. l. 1. §. si vir. l. 1. l cùm hæredes, 23. & l. possessionem, 29. ff. de acquirend. possess. item solutio, venditio, traditio, l. 7. ff. de curat. fur. item legatum in annos vel menses singulos, l. 10. ff. de capit. minut. Ciuiles dicuntur eæ, quæ cùm reuerà non sint, in ijs tamen quæ sunt, iure Quiritum habentur atque numerantur, velu-

veluti cognatio ex adoptione contracta, d.l.4.de gradibus. Et hoc exemplum ita perspicuum est, vt explicatione non egeat. Constat enim Aeschinum Mitionis filium non esse verè, sed iure factum & fictione. Item vsusfructus pecuniæ.l.2.ff.de vsufruct.ear.rer. Mixtæ dicuntur, quæ cùm reuerà sint, tum etiam à iure Quiritium comprobatæ sunt: veluti cognatio ex legitimis nuptijs contracta, puta ex Cicerone & Terentio, d.l.4. eodem. sic Matrimonium naturale dici potest, quod cùm reuerà contractum sit, à iure tamen Quiritum approbatum non est, ac propterea iniustum vulgò appellatur, l.si vxor.13.§.1.ff.de adulter.l.si quis.27.l.si senator.31.de ritu nupt.veluti si senator libertinam duxerit: aut tutor pupillam, curatorve adolescentem. Item si liberta quæ patrono nupserit, diuortio facto alteri nubat.l.vltim.ff.de diuort. Ciuile est, quòd etsi reuerà, id est, eo modo, quem natura instituit, contractum non est, tamen pro contracto habetur: veluti cùm in absentis & volentis domum vxor deducta est, adeò vt si rediens moriatur, ob vxore lugendus sit, l.5.& 6.de ritu nupt. Item cùm apud hostes est maritus, l.6.de diuort. vbi Iauolen. ait, vxores eorum, qui in hostium potestatem peruenerunt, posse videri nuptarum locum retinere eo solo, quòd alij temerè nubere non possunt. Nunc exemplum de possessione proponamus. Possessio naturalis dicitur, cùm quis corporaliter quidem, hoc est, manibus ac pedibus, sed tamen aut iniustè, aut non accommodatè ad Iuris Ciuilis rationem rem aliquam obtinet. Iniustè, vt qui liberum hominem vinxit, l.cùm hæredes.23.§.1.ff.de acquiren.possess.qui vi possessionem inuasit, aut vxor, cui constante matrimonio maritus (quod prohibitum est) donauit, l.1.§.5.ff. de vi & viarma. l.si eum.16.ff.de donat.inter virum & vxor. l.1.l.vxor. ff.de acquiren.possess.l.nec vllam.ff.de petit.hæredita. Non accommodatè ad Iuris Ciuilis rationem, id est, vtiliter ad vsucapionem: vt coloni, inquilini, fructuarij, depositarij, commodarij, emphyteutæ, conductores, l.communi.7.§.6. ff.commun.diuidun.l.2.ff.pro hærede. Nam hi omnes vsqueadeò ciuiliter non possident, vt plerunque dicantur non possidere (quod tamen ita intelligendum non est, non possidere ciuiliter.) Vide l.sciendum est, §.creditor. ff.qui satisd.cogan. l.si seruus depositus. §.1.ff.de noxal.act. l.6.§.1. ff.de precariò. l.1. C.commu. de vsu. magis quippe tenere dicuntur, l.1.§.4.ff.quod legatorum. Hinc possessio naturalis dicitur esse facti, l.1. §.si vir.l.cùm hæredes.23.l.possessionem.29 ff.de acquiren.possess. Ciuilis possessio dicitur, cùm quis non corporaliter quidem, sed tamen & animo & accommodatè ad vsucapiendi finem possidet: veluti debitor qui pignus creditori dedit, l.serui.16. ff.de vsurpat. l.qui pignoris.l.1.ff.de acquiren.possess. Item qui ab hostibus captus est, l.in bello.12.§.facti. ff.de capt.& postlim. Item qui ad nundinas profectus est, l.clàm possidere. 6.§.1.ff. de acquiren.possess. Mixta autem possessio est, quam quis & corpore & animo, iustè & congruenter Iuri Ciuili possidet. Deinceps exemplum de naturali obligatione proferamus. Naturalis obligatio est, quæ cùm verè contracta sit, à iure tamen Quiritium non approbatur: veluti seruus aliquis ciui Romano mutuo centum aureos dedit: si naturam spectemus (quæ parem omniũ hominum conditionem statuit, l.32.ff.de reg.iur.) nemini dubium est, quin ciuis ille seruo illi sit obligatus. Id quod ex præsenti rerũ statu, qui nunc in Europa est, clarissimè quiuis potest intelligere. At ius populi Romani (quod seruos nullo numero habebat. l.quod attinet. ff. de reg.iur.l.seruitutem, eodem) nunquàm actionem & iudicium dedisset seruo aduersus illum debitorẽ. Prætor enim Vrbanus, non seruis, sed ciuibus Romanis ius reddebat. Hinc ergò dicuntur serui in contractibus naturaliter & obligari & obligare, l.serui.14. ff.de obliga. & actio.l.si quid dominus.64.de condict.indeb.l.nec seruus.41.de pecul. Hinc debitum quòd dominus seruo debere in tabulis scripserat, non ciuile, sed naturale esse dicitur, in l.quibus.40.§.dominus, de cond.& demonst. Hinc Vlpi.in l.fideiussor.16.§.2.ff.de fideiuss. scribit, abusionem esse vocabuli, cùm dicimus seruum debere, vel seruo deberi: nimirùm, quia deberi propriè id demùm intelligitur, quod apud Prætorem peti potest: seruus autem nec agere apud Prætorem, nec conueniri potest. eadem est ratio, si, qui eiusdem familiæ sunt, inter se contrahant: veluti, duo fratres qui in eiusdem patris potestate sunt: vel pater cum filio, vel filius cum patre, seruus cum herili filio, vel hic cum illo. l.frater à fratre. & alibi sæpè. ff.de condict.indeb. Meminisse autem oportet, in ista disputatione regulæ cuiusdam ab Vlpiano nobis traditæ in l.Stichum.95.§.naturalis. ff.de solutio. vbi ait, Firmamentum quo solo nititur naturalis obligatio, esse vnicam æquitatem, facit l.eas obligationes. 8. ff.de capit.minut. vbi Caius scribit, actionem de dote in bonum & æquum conceptam, eiusque obligationem habere naturalem præstationem, facit l.si noxali.11. ff.de pecul. l.nam hoc, de condict.indeb. quapropter vbicunque æquum est, ibi naturalis obligatio est: tanquam eius obligationis causa efficiens, aut certè causa sine qua nõ sola sit æquitas. Hinc illud apud Sallust.in Catil. Ius bonumque apud maiores nostros, non legibus magis quàm natura valebat. Quo ex præcepto triplex effectus naturalis obligationis nascitur: primum, vt solutum ab imprudente, non repetatur d l.fideiussor, d.l.si quod dominus, item l.naturales, de obligat. & actio. secundum, vt compensandi ius præbeat, l.etiam. ff.de compensat. tertium, vt ad constitutum valeat, l.1.ff.de consti.pecu. Ciuilis autem obligatio est, quæ vel nunquam reuerà contracta est, vel cùm reuerà contracta esset, facto tamen aliquo, sed ad Iuris Ciuilis rationem non accommodato, dissoluta est. Quæ nunquam contracta est, veluti ex inani chyrographo: nam si scripsi me cẽtum abs te mutuo accepisse, quæ tamen nunquam crediderís, tamen chyrographum atque cautionem meam habeas, re quidem vera tibi obligatus non sum: at ciuiliter obligatus sum. §.idem iuris est, de except. Item obligatio vi, metu, dolove malo contracta, propterea naturalis non est, quia æquitati contraria est. Dicebamus autem paulò antè obligationis naturalis robur & firmamentum esse solam æquitatem, l. Stichum, de solut. attamen obligatio hæc ciuilis contracta est, vt §.3.& 4.de except. l.1.& pass. ff.de doli excep. vnde constat propter istas obligationes actionem dari: pacto verò aliquo naturaliter quidem dissoluta obligatio, ciuiliter autem manere dicitur, veluti cùm pactum est ne peteretur. Nam pactum nudum, id est, sine stipulatione factum, ciues Rom. neque obligabat, neque ab obligatione dissoluebat, l.iurisgentium. ff.de pact.& tamen propter istud factum, naturaliter & ex æquo & bono dissoluta erat. Nihil enim magis æquũ & naturale est, quàm pacta seruari, l.1.de pact.l.1.ff.de consti.pecun. Item si iudicatum est, & verè quidem iudicatum, pecuniam non deberi: nam etsi æquum est omnem obligationem dissolui, manet tamen ciuilis, l.3.ff. de excep.l.1. & pass. ff.de excep.rei iudic. Mixta autem obligatio est, quæ cùm reuerà & æquissimè contracta sit, tum etiam à Iure Ciuili comprobatur, & confirmatur. Postremum exemplum sequitur de solutionibus. Naturalis solutio est, quæ cùm reuerà facta sit, rata tamẽ à Iure Ciuili non habetur: veluti cùm pactum de non petendo factum est, aut iustum iusiurandum datum, l.Stichum.95.§.naturalis, de solutio. Solutio ciuilis est, quæ cùm reuerà facta non sit, tamen pro facta numeratur: veluti cùm dies actionis præterijt, l.2.& passim. ff.de diuers.& tempor.act. item cùm falsò iudicatum est, non deberi. l.iudex. l.Iulianus. ff.de condict.indeb. item cùm falsò iuratum est rem petitoris non esse, vel nihil ei deberi, l.vlt.de iureiur. Item cùm debitori maxima & media capitis diminutio contingit, l.si debitori.47.ff.de fideiuss. l.seruus.30.ff.de oblig.& act. l.vlti. de duob.reis. Mixta solutio est, quæ cùm verè facta sit, tum à Iure Ciuili rata habetur: veluti solutio pecuniæ, vel acceptilatio, quæ ideò iurisgentium appellatur, l.an inutilis. 8.in fin. ff.de acceptil.cùm tamen per stipulationem (quæ ciuilis est) fiat: & à C.Aquilio Iurisconsf. primùm excogitata sit. Secundus modus quo Iurisconsulti de naturali & ciuili disputant, non ad res omnes, sed ad paucas, & certas duntaxat pertinet: eas nimirùm, quæ vtriusq;

iuris sunt participes. In ijs igitur duo considerantur ortus & materia, quæ naturæ attribuuntur: deinde incrementum & forma, quæ à Iure Ciuili profecta sunt. Cuius rei aliquot exempla subijciemus: Matrimonium dicitur esse iuris naturalis, in l.1.ff.de iustit.& iur. constat enim viri & vxoris societatem à natura institutam, & à gentibus omnibus comprobatam atque vsurpatam fuisse. itaque naturale ius & pudor in matrimonijs côtrahêdis dominari dicitur in l adoptiuus.14 §.1.de rit.nup. verùm vt matrimonia fierent per confarreationem, coemptionem, vsum, vt aliæ matresfa. essent, aliæ matronæ tantùm, vt per coemptionem contractum matrimonium ius sui & viro & vxori tribueret, per vsum contractum non tribueret, vt nuptiæ sint côsortium omnis vitæ, diuini & humani iuris communicatio, sicut ait Modest.l.1.ff.de rit.nupt.vt senatores, eorumq; liberi libertinam vxorem ne ducant, l 23.eod. hæc, inquam, omnia quæ formam quandam matrimonijs afferunt, nequaquã à natura sunt, aut gentium plurimarum communia, sed ab ijs qui Reip.Romanæ formam instituerunt, excogitata, & suorum ciuium causa propriè introducta sunt. Sequitur alterum exemplum: Patria potestas à natura sine dubio instituta est, & ab omnibus gentibus vsurpata: cuius rei præclara disputatio est apud Arist.l.b.Politic.1.cap.3. Iustinianus tamen sub tit.de patria potest. & Dionys.Halic.lib.2. & Caius sub tit.de his qui sunt sui vel alie.nominatim affirmant, eam esse Iuris Ciuilis. etenim vt pater in filium vitæ necisque potestatem haberet, l.vlt.C.de pat.pot l.2.ff.de libe.& posthum vt ter posset filium vendere, eundem posset noxæ dedere, abdicare, emancipare, nunquam à natura institutum, sed à Romulo (vt ait Dionys.) excogitatum, & in suæ ciuitatis vsum introductum est. Eodem pertinet patris consensus in filijsfam.nuptijs, quæ potestatis illius pars est. Iustinianus autem ait eum & naturalis & ciuilis iuris esse, §.1.de nupt Nam hoc fieri debere, inquit, & ciuilis & naturalis ratio suadet. Ac de naturali quidem & gentium iure inter omnes constat. Verùm vt in filijsfam.nuptijs consensus ille desideretur, in emancipati verò nequaquam l filius, de rit.nupt.vt patris captiui aut in peregrinitatem redacti consensus non sit necessarius, l. in bello.2.§.medio.ff.de capt.& postlim. hæc, inquam, omnia ex iure Quiritium manasse, nemo non videt. Sequitur exemplum de tutela: Tutelam naturæ maxime consentaneam esse, & ab omnibus gentibus vsurpatam, nemo ignorat: itaque iuris naturalis dicitur à Iust in § vlt. de legit.agnat.tut. Quid igitur est quòd in l.1.ff.de tuto. dicimus tutelam esse iure Ciuili datam ac permissam? Respondetur hoc ad formam a Romanis Iurisc.excogitatam referendum esse: veluti, ne quis peregrinus ciuis Romani tutor sit: vt certæ tutelæ sint legitimæ, fiduciariæ, quasi legitimæ, Atilianæ, tutor suam pupillam vxorem ducere, aut filio vxorem accipere nô possit, l.tutor. 15.de spons. tutoris vnius auctoritas vel satis sit, vel non satis sit, l.vlt.C.de auct.tut.vt capitis diminutione nonnullæ pereant, nonnullæ verò amittantur: hæc, inquam, omnia aliaq; ne innumera à Iurisc.Romanorum inuenta esse constat. Iam verò agnatio Iuris Ciuilis dicitur esse ab Imp.§ vlt.de leg.agna.tut. Atqui dubium nemini est, quin communio sanguinis, quæ verbo ipso significatur, à Iurisc.Rom.excogitata non sit: quinetiam certum est, antè fundamenta vrbis Romæ iacta, nomen illud agnationis in Latio vsurpatum fuisse pro sanguinis communione. verùm vt agnatis remotioribus potiùs quàm cognatis propinquioribus hæreditates & tutelæ deferantur, vt agnationes per omnem capitis diminutionem intercidant, non à gentiũ aut naturæ iure, sed à pop. Ro. institutis profectum est. Eiusdem generis est Suitas, hoc est, ius illud quod habent filijsfam in parentum suorum intestatorum hæreditatibus. hoc enim ita naturæ congruit, vt nihil magis: patet ex l.vlt. ff.de bon damnat.& Aristot.in Ethic. verùm vt ea per adoptionem & per coemptionem acquiratur, vt per emancipationem & peregrinitatem amittatur, ab ingenijs Iurisc.Roma. excogitatum est. COGNATIO quoque cùm sanguinis communionem significat, naturalis est, §. vlt.de leg.agn.tut. Itaque naturale est, vt filius intestatus matri succedat, quoniam tamẽ per leges XII. Tab. neque mater filio, neque filius matri succedebat, idque postremis temporibus per.S.C. Orficianum & Tertyllianum introductum est: propterea dicimus cognationum istam materiam & ortum à natura, incrementum autem à iure Ciuili accepisse. Nemo enim hæc quæ scribit Vlpian.initio l.2.ff.de S.C.Tertyl.dicet ex naturæ instituto fluxisse. Si filius, inquit, vel filia libertini sint effecti, mater legitimam hæreditatem vindicare non poterit: quoniam mater esse huiusmodi filiorum desijt. Item illud ex eadem l.§.si mater. Si mater non petierit tutores idoneos filijs suis prioribus excusatis reiectis ve non confestim altera nomina ediderit: ius non habet vindicandorum sibi bonorum intestatorum filiorum. TERTIUS modus quo Iurisconsulti de naturali & ciuili iure disputant, eò pertinet, vt Naturalia dicantur ea, quæ gentium omniũ communia sunt: Ciuilia verò, quæ ciuium Ro.propria. Communia gentiũ omniũ in libris nostris commemorantur hæc: Legatorum sanctitas, l.vlt.ff.de legation. Et apud Cic.multis locis. Emptio, venditio, l.ex hoc iure, de iustit.& iur. Locatio & conductio, ibid. precarium. l.1.ff. de precar. Societas, Mandatum, Mutuum, Commodatũ, Depositum, Pignus, Traditio nuda, Possessio naturalis, Donatio, Pactum, l.iurisgentiũ, l.si vnus, de pact. Transactio, Dominium in bonis, Cognatio. Ciuilium autem tria genera reperio: Legis actiones, priuatas siue extraiudiciales ciuium actiones, & iura ciuilia. Legis actiones sunt formulæ agendi in iure apud eum, qui iuri dicundo præest: veluti, Emancipatio, l.4.de adop. l.2.& 3. de offic.proconf. Adoptio, l.4. de adop.l.2.& 3. de offic. proconf. Manumissio, per vindictam, l.4. C.de vind.lib. In iure cessio, apud Vlpi.in Instit.cap.26. & Boetium in Topic.Cic.vbi nominatim ait hanc fuisse legis actionẽ, Tutoris in iure datio: nam primùm magistratuum maiorum fuit propria: pòst in pupillorum fauorem etiam omnibus magistratibus municipalibus permissa est. l.1.& 3.de tut.dand Postulatio iudicij recuperatorij: quæ propterea legis actio sæpè nominatur propriè, vt Verr.3.& apud Valerium, Plinium, & alios. Cicero pro Cæcinna, Iam verò vt omnes qui in eadẽ causa sunt, & lege agant, & suum ius persequantur, & omnes iure Ciuili sine cuiusquam aut magistratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione vtantur, quid ergò commemorem? Item, Postulatio bonorum ex edicto stipulationes & satisdationes tum prætoriæ, tum etiam iudiciales: quoniam quod apud iudicem fit, fieri apud Prætorẽ videtur: cuius imperio & auctoritate iudex sedet: nam de Prætorijs quidem Vlpia.sic loquitur in l.actionis, 37. ff.de oblig.& act. Actionis verbo, inquit, continentur etiam stipulationes quæ Prætoriæ sunt, quia actionũ instar obtinẽt. Priuatæ autem ciuium actiones à nobis dicuntur, quæ extra iudicium fiunt, veluti stipulatio vulgaris, id est, neque prætoria, neque iudicialis: nam in solos ciues Rom.conuenit ea obligatio, l.vlt.de duo.reis, l.si debitori 47.de fideiuss. Item mãcipatio & nexus, auctore Cic.in Topic.in Orat.pro Cęcin. Var.lib.de re rust.2. In manum conuentio, testamẽti factio, vsurpatio, id est, vsucapionis interruptio, cùm surculus defringeretur. Testamenti factio per æs & libram, Cretio, Acceptilatio Aquiliana. Manumiss.per censum, & Testamentum, l 1.de interdict & releg. Acquisitio per legem, auctore Vlpi.in Instit Operis noui nunciatio, & remissio, Bonorum omnium emptio, & sectio. Var.auctore libr. de re rust.2. Iura autem Ciuilia nunc dicimus, non actiones, sed vim quandam ciuium Rom. propriam, cuius peregrini omnes experti sunt. huius generis sunt Agnatio, & Gentilitas, Patria potestas, Suitas, siue ius sui, Vsucapio, id est, ius per vsum capiendi, Dominium iure Quiritium, Testamenti factio, id est, capiendi ex testam. ius. Acquisitio lege, de qua Vlpia.in Inst.loquitur, Postliminium. Atq; hæc quidem hactenùs. Nunc illud animaduertendum est, eorum quæ ciuilia sunt, quędam magis, quædam verò minus ciuilia dici posse. Minus ciuilia sunt, quæ per solam ciuitatis amissionem intereunt, quę media capitis diminutio appellatur: veluti quatenùs

tas ciuilis est, hoc est, ex nouis Legib. siue Senatusconsf. instituta: mater enim filij in peregrinitatem redacti, mater esse desinit, l.1.& l.1.§. capitis.ff.ad Tertyl.l.7.ff.de capit.minut. item, Testamenti factio, l.8.ff.de testam. Tutela prętoria & tęstamẽtaria, d.l.7. Vsucapio, auctore in Offic. Cicer. Obligationes ciuiles, l.vlt.de duob.reis. l. si debitor.47.de fideiuss. Item, Societas, l.verum est, 63.in fin.ff.pro soc. nam illa emancipatione non tollitur, l. actiones.65.§.societas.ff.eod. Item, Matrimonium, quatenùs est Iuris Ciuilis, l.in bello.12.§.3.l.8.& l.14.ff.de cap. & postlim. l.si quis.56.ff.sol.matr. nam quatenùs naturale est, per ciuitatis amissionem non tollitur, l.1.C.de repud.l.res vxoris.24.C.de don.inter vir.l.5.ff.de bon.damnat. Atque hoc est quod ait Paulus in l.sunt quidam.15.ff.de poe. Ciuitate spoliatos ea quæ iuris gentiũ sunt, retinere: quæ verè Ciuilis Iuris sunt, amittere. Magis verò ciuilia dicuntur, quę non tantùm ciuitatis, verùm etiam familię amissione, id est, emancipatione (quæ minima capitis diminutio vocatur) intereunt: cuiusmodi sunt Agnatio.§ vlt.de legit.agnat.tut. Patria potestas, l.11.ff.de capt.& postl.§.cùm autem.quib.mod.ius.Suitas, l.sed eum.6.§.1.ff.de bon.poss. Testãdi facultas, §.1.quib. non est permiss. Tutelæ legitimę & fiduciariæ, Vsusfructus olim auctore Paulo, lib.Sentent.3. cap.6. Postremò quasi corollarij nomine id adijciemus: In hoc disputationis genere contraria contrarijs tolli, quę modò eiusdem generis sunt. Nam, exempli causa, contractus iurisgentium per distractum, id est, per solam contrariã conuentionẽ extinguitur, l.ab emptione.58.ff.de pact. Item, pactum per pactum contrarium, l.si vnus.§.pactus.ff.de pact. l.Stichum.95.§.naturalis.ff.de solut. Item, obligatio naturalis per iustum iusiurandum, d.l.Stichum.& l.vlt ff.de iureiu. Itemque per acceptilationem quatenùs non formulam, sed materiam spectamus, id est, remissionem, l.8.in fin.de acceptila. Eodem modo etiam Nuptiæ per diuortium, quod verbis certis, & septẽ testibus adhibitis fiat, dirimuntur, l.1.& 7.ff.de diuort. & apud Cice. libr.de Orat.1. Item ciuilia per contraria ciuilia dissoluuntur: veluti, obligationes ciuiles per acceptilationẽ & nouationem, l.1.& pass.ff.de acceptil.& de nouat. At neque ciuilia naturalibus, neq; naturalia ciuilibus extinguuntur.§.vlt.de legit.agnat.tut.l.8.ff.de cap.minut. Hæc Hotomannus. Adde Connanum libr.2.cap.3.nume. 2.& 3.

NATVRALIA numero multitudinis tantùm dicuntur pudenda: vt & natura aliquando pro eisdem, id est, genitalibus locis accipitur. Sp.

NATVRALIA Natiua, potiora sunt aduentitijs, l. quæritur.ff.de stat.hom.tex.in Auth.si testis. C.de testi. Siquidem res in dubio potiùs pręsumitur retinere suũ esse, quàm de nouo in nouam qualitatem mutari, l.patre furioso.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur. Sp.

NATVRALES ex concubina nati dicuntur legitimorum nomine priuati.§.aliquando, de nupt. Insti. Coras.lib.1.Miscel.cap.3.

NATVRALIS ætas est, quæ minor est triginta annis: legitima verò, quę maior est anno trigesimo. Non quòd ætatem maiorem triginta annis natum, natura nõ agnoscat (quoniam omnis ætas naturalis est) sed quòd specialiter lex ętatis, quę annos triginta excedit, meminerit, ideo dicitur hæc esse legitima. Vide Theophilum, Institut.de libertin. & suprà, Legitima hominum ætas. Spiegel.

NATVRALIS condictio, vt est indebiti soluti: dicta, quòd ex equitate naturali proficiscatur. Sp.

NATVRALIS filius, à vulgo barbarorum dicitur, vt Insulanus attestatur, qui sit ex illegitimo thoro susceptus: sed parum aptè. Est enim propriè filius naturalis, qui sanguine & natura sit tuus, nõ adoptione factus. Hanc distinctionem idem firmat ex verbis Tranquilli in Tiberio. Iurisperitis tamen naturales filij dicuntur, qui ex concubina ea, quę matrimonio duci poterit, nascuntur, de quo vide Connanum libr.2.cap.16.num.1. Vulgò concepti, qui ex vago concubitu sunt, neque patrem ostendere possunt, vel quem nuptię solùm ostendunt: spurij Latinè, Græcè ἀπάτορες dicti, quasi sine patre. Nothi verò vulgata voce illegitimi vocantur. Manseres, qui ex scorto vulgo concipiuntur. Spurij, ex his qui sacris initiati, aut religionem confessi sunt. Nothi, ex adulterino concubitu, iure Pontificio. Lege & Spurium, item Nothia. Sp.

NATVRALIS fructus. Quære, Fructus naturales.

NATVRALIS hominum ad dissentiendum facilitas, l.item si vnus. §.principaliter. ff.de recept. Spiegelius.

NATVRALIS interruptio. Vide suprà, Interruptio Vsucapionis.

NATVRALIS iustitia, teste Oldend. pro æquitate, apud Modestinum, in l.scire oportet. §.sufficit. ff.de excusat.tutor. Spieg.

NATVRALES obligationes vocamus eas, ex quibus nulla fit actio, sed si quid propter eas solutum fuerit, repeti non possit, l.naturales. ff.de obligat.& actio. quæ ex eo nascuntur, si quis in aliqua re alterius fidem secutus sit, l.cùm ampliùs.§.is natura.ff.de reg.iur. Certum est itaque, quòd obligatio naturalis sola regulariter nõ producit actionem, nisi magna causa subsit. Quia si passim extra solennes, & certas commerciorum formas, ex omni conuentione & pacto nudo fuisset concessum ius persequendi in iudicio, res prodijsset in infinitum, & ad perniciosissimam confusionem, cùm singulis planè horis oportuisset variare, ac multiplicare actionum formulas, secundùm immẽsam pactorum circumstantiam, quòd absurdissimum, & impossibile fuisset, argum. in Authen. vt determ. sit numer. cleric. in princ. Et de referend. sacr. palat. §. vlt. Cæterùm obligationis naturalis officia sunt, primum parere exceptionem, l.iurisgentium. §.sed cùm nulla, de pact. Quod intelligendum est, vt Appellus declarat, πεφαλαιωδῶς, cap. 4. de effectu. Deinde, vt sit satis ad nouandum, l.1.in fin.de nouatio. Tum ad constituendum, l.1.§.debitum, de constit. pecun. Prætereà, vt accedat fideiussor, l.stipulatus sum, cum l.seq.de fideiuss.l.naturaliter.de condi.indeb. Rursum vt accipiatur pignus, ead. l. naturaliter. postremò ad compensandum, l.etiam, de compensat. Olden. Porrò verò, an ad ius naturale, vel ius gẽtium naturalis obligatio referenda sit, magna inter Iuris auctores cõtrouersia existit. Siquidem Proculeiani eam ad ius illud naturæ videntur retulisse, quod omni humano generi innatum est. Sabiniani ad nudum ius gentium. Eaq; ratio est, cur scripserint Neratius & Rufinus, pupillum nec natura debere, l. 41. in princ. ad leg.Falcid. l.25.quando dies legat. Erat enim Neratius Proculeianus, & ob id scholæ suæ traditiones secutus, negauit propter ætatis imbecillitatem natura æquum esse pupillum obligari, quam contra Vlpian. Scæuola, & Papinianus contendunt obligari naturaliter iure gentium posse, Sabinianos secuti. Iure gentium enim obligationes sunt introductæ, nulla personarum, nulla ætatis, sed rei solius quę obligatur habita ratione. Proinde si quid in bonis habuerit seruus aut pupillus, Sabinianis quidẽ obligari posse, dicentibus naturaliter, solùm obligationis, quæ iuris gentium est, originem intuentibus. Proculeianis verò non omninò videbuntur obligati naturaliter, non tam ius gentium nudum, quàm æquitatem naturalẽ expendentibus. Idque illud esse omninò videtur, quod Vlpia. sibi voluit, cũ scriberet, si filiusfamiliãs, vel seruus pro aliquo fideiusserint, tractatum fuisse, an sit de peculio actio, & Celsum definiuisse, causam fideiubendi spectãdam esse, l.3.§.3.de peculio. Quia enim Proculeianũ constat Celsum fuisse, certè verisimile videtur hanc quæstionem inter Sabinianos & Proculeios tractatam fuisse, & cùm Sabiniani contenderent, nudum ius gentiũ inspiciendum esse, obtinuisse Celsum, hoc est, Proculeianos non factum siue ius gentium nudum, (ita enim factum accipit Vlpia.l.41.de peculio.) sed causam siue naturam esse inspiciendam, & per causam, naturalem iusti debiti causam eundem Celsum intellexisse. Eamq; causam naturam appellari, ex eo patet, quòd natura operas deberi scripserit Vlp.l.26.§.12.de cond.inde. Per naturã enim causam obligationis operarũ naturalem eo modo

intellexit Vlpianus, quo ex Neratio pupillum ostendimus natura non obligari. quo item Vlpi. ait ad remunerandum naturaliter aliquem obligari, l.41.de condi.indeb.l.45.§.8.de petit.hæred. Huius loci & illud est, quod ait Vlpi. Neruæ filio & sibi videri ex compromisso serui non dandam esse de peculio actionem, l.3.§.6. de pecul. Inter Sabinianos igitur & Proculeianos hac de re fuit agitatum, & Sabinianis videtur placuisse de peculio actionem dari, Proculeianis, non dari: illis quidem nudum ius gentium, siue factum nudum, his verò æquitatis vinculum, siue obligationis causam vrgentibus. Si nudum respexeris gentium ius, certè cum Sabinianis rectè dices, dandam de peculio actionem. Peculium enim hac specie substantia est, quæ concurrit cum consensu, ijsque duobus simul concurrentibus, locus esse obligationi iuris gentium solet, & sic per consequens naturali obligationi, quia nihil aliud Sabinianis quibusdam est naturalis obligatio, quàm obligatio iuris gentium, l.1.locat.l vlt.de act.empt. Si causam respexeris obligationis huiusmodi naturalis, certè nihil minus quàm de peculio dandam esse actionem, cum Proculeianis hac specie concesseris. Obligationis enim causa cõpromissi causa est, quæ causa tam gentium, quàm Ciuili Iure in seruum cadit. Et quia sine causa nullam omninò obligationem voluerunt subsistere Proculeij, mirũ non est, eosdem contra Sabinianos definiuisse, ex compromisso serui non dandam esse de peculio actionem, idq; Neruæ, qui Proculeianus erat, placuisse.d.§.6. Quod ipsum in nouationibus interuentu serui factis etiam Iuliano visum fuit. Licèt enim ille Sabinianus esset, in hoc tamen Proculeianis omninò subscripsit, causam obligationis iustam, non factum nudum expendentibus, l. 30.§1.de pact. Eadem quoq; ratione videntur Proculeiani, quibusdam ex Sabinianis dissentientibus definiuisse, ex iureiurando, quòd seruus obtulit Actori in dominum de peculio actionem non dari, l.22.de iureiur. Ex huiusmodi enim iurisiurandi delatione, si nudum respexeris factum, nascitur actio de peculio, si causam obligationis iustam, euanescit eadem actio. Causam huiusmodi omnes ferè Proculeiani semper examinant, ad quã non respicit schola Sabiniana. Et quãuis hæc ita diuersa sint, in eo tamen videntur cum Sabinianis Proculeij conuenire, quòd seruus, qui nullum peculium habet, non possit fideiubendo naturaliter obligari, l 19.& l.20. de fideiussorib. Non enim rerum natura patitur, vt re & persona deficientibus aliqua subsistere possit obligatio. Persona seruilis omninò exempta est personali obligationi: ea enim sui iuris non est. Iam si nec peculium habuerit seruus, quinam, quæso, poterit fieri, vt huiusmodi seruus naturaliter obligetur? Hæc si vera sunt, mirum igitur non est, Iabolenum & Iulianum, qui Sabiniani erant, cum Celso diuersæ scholæ sectatore in hac specie omninò consentire, d.l.19.d.l.20.& l.3.§.3.de pecul. Cæterùm, composito Iuliani industria & auctoritate Hadriani Imperatoris proposito perpetuo edicto, diuersæ scholæ sectatores esse tandem desierunt, adeò quidem, vt Papinianus, Paulus, Vlpianus, Caius, & alij, qui deinceps subsequebantur prudentes Iuris, nullius omninò sectæ professo nomen darent, sed interdum Sabinianorum, interdum Proculeianorum traditionibus acquiescerẽt: nonnunquàm ab vtraque schola recederent, nonnunquàm vtriusque sententias, licèt diuersas, speciebus tamen diuersis accommodarent: eaque ratione sola factum est, vt Papinianus & Triphonius, ferè semper ad naturalem obligationis causam, Proculeianos secuti, obligationem retulerint naturalem, l.95.§.4.de solut. l. 64.de condict.indeb. Quo sensu scripsit etiam Pomponius nudam rationem non facere aliquem debitorem, l. 49.in fin.de pecul. Per nudam enim rationem, ius gentiũ nudum, sine vlla naturali causa, sine vinculo æquitatis intelligit Pomponius. Paulus contra & Martianus, magis Sabinianorum sententiæ videntur acquieuisse, l.13. de condict.indebi.l.11.de acquir.rer.domin.l 15.de præscript.verb.l.vlt. de actio empt. Vlpianus denique modò ad naturalem æquitatis causam, modò ad ius gentiũ nudum, prout aut Sabinum, aut ad Proculum scriberet, naturalem retulit obligationem. Et id quidem ex eo patet euidentissimè, quòd ille sic ad Sabinum lib.10. scripserit. Etiam quod natura debetur, venit in compensationem, l.6.de compensat. Dubium enim non est, quin per naturam hoc in loco ex Sabini sententia ius gentium intellexerit Vlpianus. Rursus, cùm scriberet idem Vlpianus, eos, quibus natura debetur, non esse loco creditorum, l. 10.de verbor.signif. Nonne ex Proculeianorum definitione, per naturam causam aliquam intellexit naturalem à gentium & Ciuili Iure seiunctam & separatam? Nam si naturam cum Sabinianis in hoc loco retulerit ad ius gentium, certè omninò erunt creditorũ loco, quibus natura debetur: siquidem id quod ita debetur, venit in compensationem, d.l.6. quod vtique non fieret existente credito nullo. Est enim compensatio debiti & crediti inter se contributio, l.1.de compens. Et sane interdum tam Sabinianos, quàm Proculeianos, in definienda naturali obligatione, secutum esse Vlpianum, adeò verum est, vt scripserit ille, naturales obligationes non eo solo æstimari, si actio aliqua earum nomine competit, videlicet, vt Sabiniani putant, iure gentium, verum etiam eo, si soluta pecunia repeti non possit, hoc est, si, vt contendunt Proculeiani, aliqua naturalis existat causa, quæ licèt à iure gentium remota sit, impediat tamen soluti repetitionem, l 10.de oblig. & actionib. Rævardus in l.cum ampliùs.§.is natura debet.ff.de regul.iuris. Quare, vt tradit Duarenus in l.si pupillus.ff.de verbor. oblig. cùm species aliqua proponitur, in qua quæritur, an quis naturaliter obligatus sit, necne, considerandum est, quid verisimiliter responsurus sit Aristoteles aut Cicero, aut alius vir prudens, & in Philosophia eruditus, magis quàm quid Legibus & Iure Ciuili constitutum sit. Disputant enim Philosophi de his, quæ ad viri boni officium pertinent, & quæ fides & honestas alteri præstanda esse suadet. Quare dubitandũ non est, si conuenerit inter aliquos pacto tantùm conuento non stipulatione, vt alter alteri quicquam det, vel faciat, quin ex ea conuentione naturalis nascatur obligatio: quoniam fidem seruandam esse non docet natura, & Philosophia, quæ naturam maximè sequitur, l.1.de pact. l.1.de constit.pecun. Hinc etiam consequitur statûs, & conditionis personarum nullam rationem habendã esse, nec seruum à libero, aut filiumfamiliàs à patrefamiliàs distinguendum esse: quia naturalis ratio, seu ius naturale harum personarũ distinctionem non nouit, l.si id quod dominus, de condict.indeb l frater, eod. tit. Quæri solet de eo, in quem beneficium collatum est, an natura ad remunerandum teneatur. Et certum est, gratitudinem, vt longè honestissimam, à Philosophis commendari. Vnde à nostris dictum est, naturaliter nos ad remunerandum obligari, l.sed & si lege.§.contulit, de petit.hæred. Verùm hic nulla propriè naturalis obligatio est. Nam hoc non agitur inter dantem beneficium & accipientem, vt aliquid eo nomine, is qui dedit, recipiat. Cùm enim de naturali obligatione loquimur, eam intelligimus, propter quam, si non experiri in iudicio, saltem petere & flagitare, quasi debitum ac si non præstetur, conqueri possumus: vt si quis aliquid se daturum promiserit, &c. Turpe est autem, ac viro prudenti non conuenit, ab eo, in quem beneficium collatum est, tanquam aliquod, seu debitum, petere. Alioquin beneficiũ non esset, sed creditum, vt disputat Senec. libr.3.de benefic. Omnes enim obligationes, quæ verè & propriè naturales dicũtur, ita contrahuntur, vt quod ad propositum, voluntatemque contrahentium attinet, necessariam præstationem habeant. At cùm liberalitatem exercemus in aliũ, damus vel perdituri, & totum permittimus accipiẽtium arbitrio, vt idem Senec. ait.

NATVRALIS possessio pro corporali, l.possideri, ff.de acq.poss. Sp.

NATVRALITER possidere dicitur, cùm quis corpore possidet, vsumque rei apprehensæ percipit. Quod si quis verè rei non insistit, neque vsum percipit, is per interpretationem legis ciuiliter possidere dicitur, l.Pomponius.ff.famil.ercisc.l.naturaliter.ff.de acquiren.possess. Spieg.

Porrò

Porrò verbum Naturaliter interdum naturali ratione significat, vt in l.15.§.constituit.ff.de petit.hæred.l.16.§.pen.ff.de minorib.l.2.§.vlt.ff.loca. Interdum verò per rerum naturam, vt in l.5.ff.de diuerf.reg.iur. Interdum ex naturali causa,& à natura ipsa, non manu facto opere, l.20.§.1.ff.de seruit.rustic.l.1.§.1 & §.idem aiunt.ff.de aq.& aq.plu. Postremò. Naturaliter significat corporaliter,& vt ita dicam, realiter, vt in l.53.ff.de adq.rer.domin. quod naturaliter acquiritur, id est, facto ipso,realique & corporali apprehensione. & in l.49. ff.de solut. Solutam pecuniam intelligimus vtique naturaliter, si numerata sit creditori. Ita dicimus naturaliter tenere, possidere, apprehendere, id est, corpore & actu, l.15.ff.fa mil.ercisc.l.3.§.vlti.ff.ad exhib.l.2.§.quod vulgò. ff. pro hærede.l.7.§ neque colonus. ff.commu.diuid. l.1. l.12. l. 23.ff.de acq.possess.l.vlt.§.vlt.ff.de precar. l.4.§.tunc in potestatem.ff.de vsucapio. Qui enim possessioni incumbit, atque insistit, eamque corpore contingit, is naturaliter tenere possidereque dicitur. Ita naturalem possessionem accipimus, l.38.§.si possessionem. ff.de vsur.l.1.§. dicitur.ff.de vi & vi arm. Corporalem & facti possessionem Iurisconsulti appellant, l.1.§.per seruum.l.25.§.1.l. 24.l.21.§.vlt.l.29.l.31.ff.de acq.poss.l.40.§.vlt.ff.de pign. actio. Nec verò aliter naturalis possessio dicitur, quam naturalis datio, l.8.ff.de pecul. Briss. Adde Connan.lib. 3.cap.9.nu.4.

NATVRALITER quoq; interrumpitur possessio, id est, facto naturali & corporali, cùm scilicet quis de possessione vi deijcitur vel res mobilis ei eripitur, l.5. ff.de vsucapio. Naturaliter obligatio solui dicitur numeratione, præstatione, vel solutione rei debitæ ante moram, l.penultim.ff.de solutio.l.vlt.C.ad exhiben.Sic etiam naturalem obligationem Paulus in l.126.§.superest.ff.de verborum oblig. dixit,quæ ex naturali facto,id est, numeratione oritur, ad differentiam eius quæ verbis fit.

NATVRALITER videtur ad mortuum pertinere locus,in quem infertur, l.4.ff de religios. Briss.

NATVM, dicitur de rebus repentinis, author Donatus. Id autem occupantis fit, vt de nata insula censuit Imp. Iust.de rer.diui.§.insula.Adstipulatur Cantiunculæ luculenta interpretatio. Sp.

NATV grandes. Natu in quarta declinatione, solũ in auferendi casu inuenitur. Grandis natu, maior natu, vel maximus natu. De primo sic Cicero in Catilinam: Quanquam eum colere cœpi non admodum grandem natu, sed tamen iam ætate prouectum. Callistratus de decurionib. Non tantùm, inquit, qui teneræ ætatis, sed etiam qui grandes sunt natu, decuriones fieri prohibentur. Reliqua duo, Tislino teste, passim obuia sunt legentibus. Spieg.

NATVS etiam dicitur, qui cæso vtero materno nascitur viuus, l.quod dicitur. ff.de liber.& posthum. Vide hic Barto. Notum est, Beroaldum conuellere eos, qui Iulium Cæsarem dictatorem sic natum prodiderunt. Sp.

NATVS, qui confestim moritur, pro non nato habetur, in l.Titias. §.Lucius, eodem tit. Proposito Pauli Iurisconsul.themate, quod non alibi reperire licet, vt Baldus adnotauit. Sic qui mortuus nascitur, natum minimè intelligimus, l.qui mortui.l auunculus.§.si.de verbor.signif. Vide quæ in vtramque commentatus est Alciat. Spieg.

NATALIA vasa, in quibus onera recondita in naues imponuntur. Vlpi.l.19.§.5.ff.de auro argent. Vasorum appellatio generalis est: dicimus vasa vinaria, & naualia. Nonnulli reponebant NEVALIA, pro colonario: quod & Vlpiani sententia repudiat,& loquendi consuetudo. NIVARIA enim per R. legendum esset.

NAVARE verbum, à nauis tractum, est alicui studiosè adiumento esse. Naues enim cùm ex naualibus in mare deducuntur, maximo hominum auxilio indigent. Spieg.

NAVARCHORVM, id est, principum nauis, quos vulgus pilotas & patronos vocat, meminit Vlpi. in l. vnica, de bon.possess.ex test.milit. Spieg. Hi ijdem dicuntur etiam trierarchi, l.Seius.ff.ad S.C.Treb. ab imperio triremium: de quibus & Demosthenes in Oratione contra Aschinem & in Androtionem. Postellus de magist. Ath.cap.9.

NAVEM in edicto de Exercitoria accipere debemus, siue marina, siue fluuialis sit, l.1.§.nauem.ff.de exercitoria. Marinarum autem nauium (quæ & maritimæ vocantur in l.3.§.dmos.ff.de iure immunit.l.3.ff.de vac. muner.) quædam sunt onerariæ, quædã [illegible], quædam actuariæ, l.1.§.sed & si vt certis. ff.de exercitoria: l.2.ff.de captiu. [illegible] autem in d.§.sed & si.accipio idoneas ad vectores traijciendos naues, ad onera inhabiles: [illegible] enim sunt, qui traijciendi causa nauem conscendunt, quemadmodum Isidorus lib.19.Etymolog.cap.1.indicat. Inter fluuiatiles naues sunt rates, quas nauigij appellatione etiam contineri Vlpi. scribit l.1.§. nauigij.ff.de fluminib. Quanquàm à nauibus separantur, in l.1.§.de exercitoribus. ff.nautæ, caupo. Vnde ratiarius, qui rates ducit, l.30.ff.de pignor.actio. vt lintrarius lintrium ductor in d.§.de exercitoribus. Eiusdem generis sunt Pontones, quorum Paul. in l.vlti.ff.de seruitutib.rustic. & Cæsar libr.3.de bello ciuili. & Gellius lib.10.cap.25. & Ausonius in Monosyl. & Isidor. libr.19. cap.1.meminere. His addendæ sunt Lusoriæ naues, quæ Synedriæ dicuntur, de quibus Vegetius libr.2.cap.1.tractat, qui huiusmodi nauibus in Danubio ad quotidianas excubias veteres vsos, libr.vlti.cap.31.& cap.vltim. prodidit. Et certè in veteribus Theodosianis Codicibus libr.7. titulus est quantum audio, nondum adhuc vulgatus, qui de Lusorijs Danubij inscribitur. Huiusmodi nauigiorum etiam meminit Ammian.Marcellin. lib.17. his verbis, Lusorijs nauibus discurrentes flumen vltrò citroque milites ordinauit. Et lib.17. Collecti nocte pronecta impositique omnes, quos lusoriæ naues quadraginta quæ tunc aderant, solæ cœperunt, decurrere iubentur per flumen. Senec.libr.7. de benefic. cap. 20. Triremes & ceratas non mitterem, lusorias & cubicularias, & alia ludibria regum in mari lasciuientium mittam. Ceratæ autẽ naues à quibusdam dicuntur quasi cera & ebore cistroque, id est, vermiculo pictæ. Brodæus Miscel.lib.4.cap.13. Sunt & naues vinariæ, in quas vinum effundebatur, l.21.§.sed & si de naui. ff.de furt.de quib.accipienda credo hæc Varronis libr.2.de re rust.c. 1.verba: Nauibus vindemiam condimus ex Insula Choa & Chio. Brisson.

NAVEM per auersionem conducere, exponitur supe riùs in dictione, Auersione. Dicimus & nauim, vt apud Iurisconsf.reperitur. Paul.ad fin. l.si vnus. ff.de pact. aut ne nauim ædificiumve peterem.

NAVEM suam aliena materia reficere. vide Iulianũ l.Minutius.ff.de rei vindic.Sp.

NAVES actuariæ, naues quæ præter vela remis etiã aguntur: sed propriè sic dicuntur, quæ voluptatis causa paratæ sunt. Marcel.l.2.ff.de capt.& postl. Nauibus longis atque onerarijs propter belli vsum postliminiũ est: non piscatorijs, aut si quas actuarias voluptatis causa parauerunt. Hot.

NAVES captiuæ, ipsæ quæ ab hostibus captæ dicebãtur, & meritò postliminium habebant, vt docet Marcel. l.2.de capt.& postlim.reu. Tull.in Topic. Postliminio redeunt hæc, homo, nauis, malus, clitellarius equus, equa, quæ frena accipere solet. Sp.

NAVES piscatoriæ, naues piscibus capiẽdis accõmodatæ. Marcel.l.2.ff.de cap.& postl.reuers. Nauibus lõgis atq; onerarijs, propter belli vsum postliminiũ est: non piscatorijs. Liuius lib.33. Ni mare propinquum, & haud procul litore naues piscatoriæ pleræq; conspectæ peritis nandi dedissent effugium. Hot.

NAVFRAGIVM, nauis fractio, vt not. gl.in Rubr. de naufrag.lib.11. Io. Bellon. Etymol.

NAVFRAGIVM, inter fortuitos casus quando sit numerandum, docet Barto. in l.1.& 2.C.de naufrag. Frider. Imper.in Auth.nauigia.C.de furt. damnat eos, qui bona naufragorum sibi appropriant, prætextu cõsuetudinis, quæ certè crudelis est, & impia. Sp.

NAVICELLA, diminutum à naui. Marcel.l.17.S.1.ff. de

de inst. vel inst. Instrumento piscatorio contineri Aristo ait nauicellas, quæ piscium capiendorum causa comparatæ sunt. Legitur tamen Naucella. Hot.

NAVICVLAM duorum scalmorum vocat Tullius 2. de Oratore: quod nauigiolum dixit Lentulus in epistolis familiarib. lib. 12. Sp.

NAVICVLARII, vt Budæus tradidit, l. 1. ff. naut. caup. stabul. nauium sunt domini, quæ Græcè Naucleri dicuntur, meritorias naues habentes, quos patronos appellamus. Tacitus. Atq; inde decursu in littora vim in mercatores aut nauicularios audebant. Vegetius tamen lib. 4. eos vocat, qui in classe singulis nauibus præsunt, quos Græci Nauarchos vocant, nostrum vulgus Capitaneum, aut caput armatæ marinæ nauis vocat. Peck. comment. lib. 1. nu. 1. C. de nauicul. lib. 11.

NAVICVLARIVS. Qui nauem regit, nauicularius dicitur, seu nauiculator. Græcè ναύκληρος. Hunc patronũ appellamus. Budæ. in l. 1. de arbitris. Nauiculatorum autem nomine qui veniant, Callistratus explicat in l. semper, de iure immunit. meminitq; nauiculariæ, hoc est, artis ipsius regendæ nauis, post Budæ. in Annotat. prior. vide Bartol. in l. 1. C. de nauic. qui est primus tit. libr. 11. Anchor.

NAVIGATIO prima olim dicebatur, cùm post sæuitiam hyemis, qua mare clausum erat, verè nauigantibus primùm aperiebatur. De ea quispiã existimare posset Ciceronem loqui lib. 2. Epistol. ad Q. Fratrem: Idem aiebant nunciare te prima nauigatione esse transmissurum. Nam paulò antè dixerat: Atque adhuc clausum mare fuisse scio. Iterum, Tu mi frater, simul ac illò veneris, primam nauigationem (dũmodò idonea tempestas sit) ne omiseris. Esse & prima nauigatio potest, cùm dicimus nos quamprimùm nauigaturos, & primam quanq; nauigandi occasionem arrepturos. Prima etiam nauigatio dicitur, cùm eam secundæ comparamus, quæ & temeraria magis plerunq; & improuida est: & secunda nò rarò eius peccatum corrigit & emendat. Vnde & prouerbio Græco celebratur δεύτερος πλοῦς. sunt tamen qui primam nauigationem velificationem interpretantur, secundam remigationem, vt Suidas est auctor. De eo autem tempore, quo appellabatur mare, primumque tentabatur & nauigabatur, ita scribitur in Epigrammatis Græcis.

[illegible]

De ea & Vegetius ita scribit. Post natalem verò, vt ita dicam, nauigationis, qui solemni certamine publicoque spectaculo multarum gentium celebratur. Iterum, Phenite decursu, id est, post ortum pleiadum a die 6. Calendarum Iuniarum vsq; in Arcturi ortum, id est, in diem octauum decimũ Cal. Octobrium secunda nauigatio creditur. Turneb. aduers. lib. 24. cap. 34.

NAVIGARE cum dicunt decreta nostra Canonica ex D. Augustino qui matrimonium contrahit, in c. non nouimus, & ibi glo. in verbo, nauigasti. 27. quæst. 2. tanquàm scilicet vtroque modo multa pericula & plerunque naufragia subeamus, vt annotauit Tyraquel. in tracta. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verbor. & rer. significat. num. 158.

NAVIGIVM, pro nauigatione, & eo, quem Græci πλοῦν dicunt, apud Iurisconsl. in l. qui Romæ. §. Callimachus, de verb. obliga. Sed Prætor in Interdicto, Ne quid in flumine publ. sic vsus est, vt sit sensus, Oldend. expositore, Ne iter fiat deterius nauigationi, vel naui. Nauigium enim genus est, continens naues, rates, & cæteras species, quibus ad nauigationem vtimur. Spieg. Vsus est itaque tam pro nauigatione ipsa, quàm naui quacunque. Oldend.

NAVIGIVM, quasi nauis ductio.

NAVIS. vide Bayfium de re nauali. Donatus puppim, clauim, nauim, non puppem, clauem, nauem, dici oportere præcipit. Findimus autem, & partimur nauẽ in proram, puppim, malum, & reliquas partes, l. malum nauis, de verbor. significat. Diuidimus in schediam, hoc est, inelaboratam, & elaboratam, l. 1. §. nauem, de exercit. Præterea in onerariam, & ἐπιβάτην, quam ascensoriam possis interpretari, d. l. 1. §. 12. Rursus in onerariam, & scapham. l. fin. de fund. instrumen. Insuper in onerariam, piscatoriam, & actuariam, l. 2. de capt. & postlim. reuers. Spieg.

NAVIS ad hoc paratur, vt nauigetur, dicit Vlpian. l. arboribus. §. nauis vsufruct. ff. de vsufructu. Spiegelius.

NAVIS bona dicitur, ad Lucilium 77. Epistola libr. 5. Annæus Seneca scribit, non quæ pretiosis coloribus picta est, nec cui argenteum rostrum est: sed stabilis & firma, & iuncturis aquam excludentibus spissa, ad ferẽdum incursũm maris solida, gubernaculo parens, velox & non sentiens ventum. Peck. comment. l. 4. §. cùm autẽ. ff. ad leg. Rhod.

NAVES orariæ apud Plinium quæ sint, cùm in Epistola ad Traianum scribit. Nunc destino partim nauib. orarijs, partim vehiculis prouinciam petere: Turnebus aduersar. libr. 1. cap. 20. actuarias & paruas esse existimat, quibus secundùm oram nauigatur: nam maioribus pelagus tentatur: neque enim paruo nauigio quisquam se magno committere mari audet, sed littus legit. proinde Cicero ad Attic. scribit; Cogitaremus corbitane Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum. nam si traijciendum fuisset mare, corbita ac oneraria, id est, magna naui fuisset opus: sin ad Leucopetram eundum, ac secundùm littus nauigandum fuisset, ei nauigationi commodiora fuissent nauigia parua & actuariola, sed & nauibus longis commodior erat littoralis nauigatio, quam pelagia. Turneb. ibid.

NAVIS oneraria, quæ oneri ferẽdo parata est, quæ non remis, sed velis vtebatur. Vlpi. l. 1. §. 5. ff. de exercit. actio. Quædam enim naues onerariæ, quædam, vt ipsi dicunt, ἐπιβατηγοί. Marcel. l. 2. ff. de capt. & postlim. Nauib. longis atque onerarijs propter belli vsum postliminiũ est. Hot. De hisce præter Bayfium, vide Maioragium libr. 1. cap. 6.

NAVIS quasi membra sunt, gubernacula, malus, vela, antennæ. l. 44. ff. de euict. Artemon vtcque nauis pars non est. l. 242. ff. de verb. sig. Scapha etiam nauis pars nõ est, sed accessio, l. vlt. ff. de instruct. vel instrument. Paul. lib. 1. Sentent. tit. 7. Nam scapha ipsa per se parua nauicula est, d. l. 44. ff. de euict. l. 3. §. armamenta. ff. de rei vindic. & l. 4. ff. de leg. Rhod. l. 29. §. si nauis tua. ff. ad leg. Aquil. Briss.

NAVIS si adeò sæpè refecta esset, vt nulla tabula eadem permaneret, quæ nõ noua fuisset, nihilominus eandem nauem esse existimari, autore Alpheno, l. proponebatur. ff. de iudic. Sp.

NAVIS totius proprietas, carinæ causam sequitur, teste Iuliano, l. suprà cit. Sp.

NAVIS triremis princeps, Trierarchus dicitur. Sunt autem naues triremes, quæ tres remorum ordines habent: sicut biremes, duorum: quadriremes, quatuor sunt ordinum, Schiff die vier Ruderbänck habeit. Oldendorp.

NAVIS vinaria, apud Vlpi. in l. vulgaris. ff. de furt. Venetijs cùm agerem, Anno M. D. VI. in comitatu Petri Bonomi Episcopi Tergestini legati ad Remp. Venet. naues aquarias vidimus, quibus aquam portant, vt vendant cisternas non habentibus. Sunt & alia multa Venetijs nauigiorum genera, quæ si quis velit Latinè enunciare, verborum vt opifex sit necesse est, vt verè dixit Bayfius. Sp.

NAVLVM, merces quam vector nautæ dissoluit. Vlpian. l. 6. ff. qui pot. in pig. Si quis in merces sibi obligatas crediderit, vel vt saluæ fiant, vel vt naulum exoluatur. Vlpi. l. 39. ff. de legat. & fid. lib. 1. Et id in operis seruorum, vel vecturis iumentorum, vel naulis nauiũ dicendum. Hot.

NAVMACHIA dicitur naualis, lusoria siue imaginaria pugna, quæ fit in Europis & canalibus animi gratia: aliàs etiam pro loco capitur, vbi pugna cõmittitur,

Do tibi Naumachiam, tu das Epigrammata nobis,

Martialis inquit. Anaumachia, naumachiarius inclinatur, res notissima. Ioan. Baptist. in Comment. Epistol. Sido.

Rideo. Apollinar. ad Heroinum, libr. 1.

NAVTEPIBATAS, genuinum vocabulum Alciat. lib. 4. Parerg. cap. 48. restituit, in l. debet. §. hæc actio. ff. naut. caup. stabul. Sunt autem, eodem teste, nautepibatæ, qui nauem ascendunt, & pro precio vecturæ, seu naulo, ipsi nautarum officio funguntur. Nautobatas, hoc est, eos qui funes nauium inscendunt, à Iuriscos. sensu alienos esse, idem tradit in fin. libr. 3. Dispunctio. Spiegelius.

NAVTA, Nautam accipere debemus eum, qui nauim exercet, quamuis nautæ appellantur omnes, qui nauigandi causa in naui sunt. Vlpian. in l. 1. §. qui sunt igitur. ff. nautæ, caupones, &c. Qui autem in naui dicantur esse Vlpianus paulò pòst explicat, in d. l. 1. ff. eod. Et sunt quidē, ait, in nauibus, qui custodiæ gratia, nauibus præponuntur, vt ναυφύλακες diætarij. Vide in eum locum Alciat. libr. Dispunct. 4. cap. 11. Nam quòd ille locum hunc ex Pisanis Pandectis restituit, nos scriptum exemplar nostrum sequimur. Anchor.

NAVTAS in edicto Nautæ, caupones, accipimus, qui nauem exercent, l. 1. § 1. ff nautæ, caupo. Qui & nauicularij dicuntur, l. 9. in fin. ff. de decurionib. l. 5. ff. de munerib. & honor. l. 17. §. 1. ff. loc. l. 5. §. negociatores. ff. de iure immun. l. 1. C. de hæred. decur. Rubri. de nauicular. & de præd. nauicular. libr. 11. Vopiscus in Aurelian. Quod vt esset perpetuum, nauicularios Niliacos apud Aegyptum nouos, & Romæ amicos posuit. Vnde nauicularia functio in l. 1. & l. vlt. C. de præd. nauic. lib. 11. l. 3. C. de cohortal. lib. libr. 12. quæ & Naualis functio vocatur in l. 15. C. de omni agro deser. lib. 11. Nauiculatores etiam Cicero pro lege Manilia dixit. Vocantur & naucleri in l. 1. C. de litor. & itin. custo. lib. 11. l. 1. l. 1. l. 3. C. de nauicular. libr. 11. lib. 12. Nauarchi in l. vn. ff. de bon. poss. ex test. mil. qui nauibus præsunt. Briss.

NAVTICA pecunia, quæ & Traiectitia dicitur, est, quam creditor vsque ad certum locum, vel in omne itionis & reditionis tempus suo periculo præstat. qua de causa permissum est, vt eius nomine & ex pacto vsuram petat, & vsuram grauissimam petat. l. 1. & pass. ff. de nau. fœn. Dicitur & Nauticum fœnus, & vsura maritima. l. 6. ff. illo tit. Hot.

NAVTICA vsura Apud Iurisconsultos vsuræ nauticæ, dicuntur centesimæ, magnæq́; Sed ad tituli, de nauticis vsur. faciliorem intelligentiam, vide Budæ. lib. 1. de asse. vbi de multiplici vsurarum specie tractat, de quibus mox nonnihil dicemus. Anchora.

NAVTICVM fœnus. Quoniam qui nauticam exercent negociationem, se, suaque ventis, & vndis committunt, fœneratores maiorem vsuram exigebant. Nauticū ergò fœnus est, quod propter nauticam pecuniam, vel quasi nauticam exigitur. Et hoc Pollux libr. 8. duorum generum ponit, heteroplum, & amphoteroplum. Heteroplum est, cùm commeatus tantū periculum fœnerator suscepit. Amphoteroplum, cùm remeatus quoq; veluti, si negociator Venetijs pecuniam acciperet reddendam Brugis, hoc genus negociationis, quod vtriusq; periculo fit, à Græcis dicitur ἀμφοτερόπλουν, idque mutuum vocabatur. Δάνειον ναυτικὸν vsus est Demosthenes in Orat. aduersus Dionysiodorum. Dicebatur & ἔκδοσις, quo verbo idem vsus est Demosthenes ipse contra Aphobum, quod feris daretur. Eam pecuniam Modestinus vocat traiectitiam, sed non solus. Paulus appellat vsuras maritimas. Anchoran.

NAVTICVS panis est, quem milites nostri peregrina voce, hoc est, Italica, biscotto appellant. Sp. Aliàs buccellatus panis dicitur, Ammianus Marcellinus ad vsus diuturnitatem excoctum vocat. Brodæus Miscellan. lib. 4. cap. 11.

N E

NE, particula prohibendi, quæ idem significat quod non: iuncta verbis, vereor, timeo, caueo, & si qua sunt eiusdem significationis: quin hæc idem, sine negatione, & cum negatione polleant, non impedit. Hoc exemplis Iurisconsultorum planum facit Budæus in Annot. prior. ad l. in eo iure, de ritu nupt. Sp.

NE, pro an, non rarò apud Iuriscoss. occurrit: quod & Albericus per exempla antè indicauit. Quando verò Ne, causam, modum, conditionem in Iure nostro inducat, ex Bart. petendum est. Sp.

NE, plerunque non vetandi, sed negandi vim habet, & pro, Non, ponitur. Quod Donat. in Terent. And. & in Eunuch. notat, & illo Næuio versu confirmat. Vtinam ne in nemore Pelio. Sic in l. 13. §. idem Iulianus. ff. de iureiur. Iurauerit se furtum ne fecisse. & in l. 61. §. vlt. de cond. & demonst. Si à liberis ne nupserit. Et in l. 21. §. 1. ff. rer. amot. Pedius putat ne furtum cum facere. Adde & l. pen. §. non danda. C. de eroga. milit. an. lib. 12. Itaque qui hoc non vident, sine causa emendant illud Cicer. in Verrem, Qui ita dicunt, Ne tollam potiùs quàm paciscar, & pro Ne, Non substituunt. Briss.

NE cui officium publicum vel damno vel compendio sit, Aphricanus l. videlicet, ex quibus caus. maior. Spiegel.

NE dum, pro tamen, exponi in §. Sed nedum, Inst. de vi bon. rap. ridiculum est: sunt enim (quod nec pueri ignorant) duæ eo loci particulæ. Porrò Nedum, coniuncta particula, duobus tantùm modis vsurpatur: altero, cum vtranque sententiam eodèm claudimus verbo: altero, cùm suum vtrique sententiæ verbum accommodamus. Vide Vallam lib. 2. Sp.

NAE diphthongatum, affirmantis aduerbiū est, certè & valdè significans. Sp.

NE facias furem, vel fugitiuum seruum meum, hoc est, exponente Vlpiano, ne sollicites, vt fur fiat, vel fugitiuus fiat: ne ita negligas seruum, vt fur efficiatur, l. non impossibile. ff. de pact. Sp.

NE indicatum sit. pro, ne valeat sententia, Vlpian. de ferijs. Si feriatis diebus fuerit indicatum, lege cautum est, ne his diebus cautum sit, id est, ne valeat. Bud.

NE luminibus officiatur, hoc maximè adeptum videbitur, ne ius sit vicino, inuitis nobis altiùs ædificare, atque ita minuere lumina nostrorum ædificiorum, teste Paulo l. 3. ff. de seruit. vrb. præd. Sp.

NE non. Sub hac particula assertionem esse doctiss. Zasius exemplis è Iuriscos. petitis planum facit, in scholijs ad §. Cato l. eadem dicemus. ff. de verbor. obligatio. Spieg.

NE, & Quidem. Est traditum, inter hæc verba, Ne & Quidem, semper interuenire aliquid necessariò debere: quum tamen reperiatur & apud Cicer. & Liuium, inter Ne & Quidem, nihil medium esse.

NEC, particula, ex vi sui verbi repetitionem inducit: vt, Nec me amas, nec Titiū. subauditur enim, amas. Vide Alciatum in l. duobus negatiuis verbis. de verbor. signific. quam enarrando pulchrè declarat, id perpetuū non esse. Duæ negationes affirmatiuam inducunt: quin & tres negationes non plus efficere, quàm duas. vt cùm lex dicit, in fugitiuo locum non habere, nec vsucapionem, nec præscriptionem, l. 1. C. de seru. fugit. Spiegelius.

NEC abscisse. Vide suprà, Abscisse.

NEC eius rei dominus effectus est, cùm lex dicit, aliquem non esse dominum, vel accepisse à non domino. Item non esse factum dominum, & cætera id genus verba accipienda sunt, quatenus ad ipsum legem loquentē attinet, de casibus, qui sic euenire solent frequenter: & cùm eueniunt, apud naturam sunt certi: non autem referenda sunt ad opinionem Actoris, qui ignorare potest, vtrùm tradēs fuerit dominus, an non fuerit. Vide Oldēdorp. Actio. 3. Class. 3. Sp.

NEC mirum, in l. Labeo. ff. de supel. legato, pro, non nouo. vt apud Cicer. vel citra rationem. quemadmodū Mirum in modum, quod infra rationem est. Sp.

NEC, Neque, disiunctiuas esse in Grammatica, quam scripsit, diuus Augustinus, putauit Quod nostri non admitterent, teste Alciato. Coniunctim enim negant, & ideò quamuis alterum non fiat, committitur stipulatio, l. si is qui ducenta. §. cùm ita. ff. de reb. dub. Sp.

NEC non, affirmat, vt etiam Grammatici fatentur. Quanquam non perpetuum est in iure nostro, duas negationes inducere affirmatiuam: vt in particula Nec, latiùs indicauimus. Sp.

NEC,

NEC, pro Non, in XII. Tabul. sæpè positum Festus scribit,& ex earum capitibus, quæ hodieque extant, liquidò apparet. Sic in l.3.§.si duo impuberes. ff.de Carb. edic.l.1.§.si ad fiscum.ff.vt legati nom.cau.& aliàs sæpè. Briss. Idem refert Connan.lib.4.cap.3.nu.3.

NEC rarò, pro Et rarò, positum videtur à Celso gemi nata negatione ex Græcorum consuetudine, pro simplici. Si tibi nupsero, inquit, decem dari spondes? causa cognita denegandam actionem puto: nec rarò probabilis causa huiusmodi stipulationis est, l.87.§.2. ff.de verbor. oblig. vbi optimus Accursius insolentia locutionis offensus, Nec rarò, inquit, id est, nunquam: sed & NEC RARA legi quibusdam in libris testatur: quod absurdiùs multò est. Hotom.

NECARE videtur non tantùm is, qui partum præfocat, sed & is qui abijcit,& qui alimoniam denegat,& is qui publicis locis misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet autor Paulus.ff.de lib.agnosc. Sp.

In NECEM Iurisconsultis significat, in perniciem, fraudem,& damnũ.l.1. §.si fideiusserit. ff.si quid in frau. patr.l.10.§.versum.ff.de in rem vers.l.13.ff.de minor.l.21. ff.de pec.l.4.ff.si quis om.caus.testa. l.5. §.dolum. ff.vt in poss.leg.l.1.ff.de litigios.l.14. ff.de appel.l.3.§.itē si quis. ff.de crimin.stellion. Briss.

NECESSARIA artificia in l.si seruos pignoratos, in princip.ff.de pign.act.

NECESSARIAE impensæ. Vide, Impensæ necessariæ.

NECESSARIAE personæ, vel sanguine, vel affinitate nobis coniunctæ. Earum fit mentio in l.quamuis, 2.C.de adult.& in gl. l.Imperator Antoninus.ff.de pact. Specialiter autem necessariæ personæ quæ sint, indicāt Paulus & Callistratus l.1. & l.sequ.ff. in ius voc. vt eant. Spieg.

NECESSARIAM peregrinationem allegare, l.aut si valetudinem.ff.de procur. Sp.

NECESSARII sunt, vt Gallus Aelius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur, præter cæteros. Hæc Festus. vt suspicari aliquis possit, Necessarios hęredes dici liberos, in quos necessariò ex officio hæreditas cōfertur. Vide, Hæres suus & necessarius. Hot. Item Reuard. l. hæredē eiusdem potestatis.ff.de reg.iur.

NECESSARIVS hæres. Quamuis lex Aelia Sētia (de qua suprà suo loco diximus) seruorum eorum libertatem impediat, qui à dominis in fraudem creditorum manumittuntur. Licet tamen domino, qui soluendo nō est (is autem soluendo non est, qui plus debet, quàm in bonis habet) ita Theophil.in §.[illegible]quib.ex cau. manumit. non licet. in testamento seruum suum cum libertate hęredem instituere, vt liber fiat, hæresque ei solus & necessarius. Idque ea lege Aelia Sentia prouisum est,& rectè. Valdè enim prospiciendum erat, vt egentes homines, quibus alius hæres exiturus non esset, vel seruum suum necessarium hæredem haberent, qui satisfacturus esset creditoribus, aut hoc eo non faciente, creditores res hæreditarias serui nomine vendant, ne iniuria defunctus afficiatur, d.§.1. Necessarius ergò hæres est, seruus à domino, qui soluendo non est, cum libertate insti tutus, qui solus & necessarius hæres dicitur. Solus, quoniam vnum & eum solum, ei qui soluendo non est, hæredem licet instituere: nam vsque ad vnum lex suā constitutionem vitiat, atque corrumpit. ita Theoph.in d.§. 1. quodque ita demùm seruus necessarius hæres existat, si modò ei nemo alius ex testamēto hæres exstiterit, aut quia nemo hæres scriptus sit, aut quia is, qui scriptus est, qualibet ex causa ei hæres non extiterit, d.§.1. Necessarius verò hæres ideò appellatur, quia, siue velit, siue nolit, omninò post mortem testatoris, protinus liber, & necessarius hæres fit. Vnde qui facultates suas suspectas habent, solent seruum suum primo, aut secundo, aut etiam vlteriore gradu hæredem instituere: vt si creditoribus satis nō fiat, potiùs eius hæredis bona, quàm ipsius testatoris à creditoribus possideantur, vel distrahātur, vel inter eos diuidantur. Pro hoc tamen incommodo illud ei commodum præstatur præter libertatem, quam necessariò cum institutione consequitur, vt ea, quæ post mortem patroni sui sibi acquisierit, ipsi reseruētur. Et quamuis bona defuncti non sufficiant creditoribus, iterum tamen ex ea causa res eius, quas sibi acquisierit, non veniunt. §.1.de hæred. qualita. & different. Anchoranus.

NECESSARIORVM autem hæredum alij necessarij tantùm sunt, alij sui & necessarij, vt & Iustinia.in tit.dē hæred.qualit.tradit. Necessarij tantùm hæredes, quemadmodum Gaius lib.1.Insti.tit.3.exponit, sunt serui, qui cum libertate hæredes instituuntur, quia velint nolint necesse est eis hæredes esse, l.12.ff.de testa.l.8.§.sed quod Papinian.ff.de minorib.& tit.de hæred.instit. satis multis legibus. Sui & necessarij sunt liberi, qui in potestate morientis fuerunt, l.10.§.1.ff.de vulg. Quorum vtrumque Vlpian.expressit in Instit.tit.22. Necessariæ personæ vti sunt accipiendæ in l.1. ff. in ius voc.vt eant. colligitur ex l.2.eod.tit.l.2.§.prætor ait.ff.qui satisd.cog.l.1.§.vlti. ff.quan.appellan.sit.l.21.ff.sol.matr. Briss.

NECESSE dicitur, quòd vi aliqua cogente fieri opus est. Necessitas, ipsa vis, quæ nos cogit vt aliquid faciamus. Poetæ Necessitatem deam faciunt, Philosophi Fatum appellant. Adi Chiliad.Eras. Porrò necessitas, hoc est, vis ipsa, quæ nos cogit vt aliquid faciamus, vt vulgò dicitur, non habet legem. iuxta gl.in l.1.de offi.consl.l.1. §.inde.iuncta gl.in verb.cōmunia, ad leg.Rhod.de iact. Nec. Rom.Pont. vult ligari necessitatem & pietatem, c, 2.& vlt.de fer. Qua in re Iudæi, cùm planè cæci essent, à Christo apud Lucam repræhenduntur. Vide Bart. in l.1. C.de oper.seru.& Bal.de ineuitabili necessitate, vide in c.suscitatus, de rescrip. Est autē duplex necessitas: quædam dicitur absoluta, quam primogeniam Zas.vocat. De hac intelligi debet.l.sicut.C.de actio. qua nemo adstringitur ad mutandum. Alia respectiua, vel consecutiua vocatur, qua pacta liberè inita cōplere adstringimur. Necessitas item coniunctionem sanguinis, vel amoris, hoc est, affinitatem, vel strictam amicitiam significat. Sic necessarij, pro consanguinei, Instit.tit.eód. Adde, si vis,& Festum,& Gellium, qui libr.12. deridet Grammaticos, qui necessitudinem & necessitatem inter se differre putant. Spieg.

NECESSE est ei rei cedere id, quod sine illa esse non potest, authore Paulo l.in rem actio. ff. de rei vindicat. Spieg.

NECESSITAS, Necessitudo ius quoddam & vinculum coniunctionis significat, vel sanguinis, vel adfinitatis, vel etiā amicitiæ. Vnde necessariæ personæ dicuntur, hoc est, consanguinei. Papirius Iustus in l.Imperator Antoninus.ff.de pact.Inst.de hæred.differ.§.sui.Old.

NECESSITAS contradictionem non habet, nec admittit. Solet enim multa nos vel inuitos docere necessitas, sicut & exitus stultorum magister.

NECESSITAS iudicandi apud Iurisconsul. in l.vlti. ff.de munerib.§.iudicandi quoque necessitas. ex quo sanè non rectè percepto commentatores parum firmum, vel potiùs falsum ducunt argumentum in Tabularios atque syngrapharios, vt id quod suæ functionis est, conficere ipsi cogantur, cum meliore interprete Budæo reuerà Arcadius Iurisconf.hoc significare voluerit, hominem politicum, ac ciuili more viuentem, vt cætera munera ciuilia, ita iudicandi quoque munus agnoscere, obireque debere, ad idque cogi posse. Sp.

NECESSITAS legem sæpè obtrudit inuitis: quemadmodum olim curam Reipublicæ magna hominū turba, vt euitaretur confusio, ad Senatum deduxit, l.2.§.deinde quia difficile.ff.de orig.iu.l.illicitas.§.vlt.ff.de offic.præsid. Oldend.

NECESSITAS non habet ferias: vt sunt exempla in l.solet etiam. ff.de fer. Eodem modo dicitur necessitas non habere legem.

NECESSITAS illicitorum excipiendorum. Vide Vlpian.in l.si arborem.§.hæc lex.ff.de seru.vrb.præd. Spiegel.

NECESSITVDINEM ab eruditis pro eo, quod necessum est, vsurpari, Cataneus exemplis mōstrat. Arrianus pariter pro necessitate vsurpat, in l.nō oēs, de re mil.

Vlpia-

Vlp.tamen pro affinitate ponit,in l.hæc autem.§.1.quibus ex caus.in posses.eat. quemadmodum ab alijs quoq; Iuriscons.& in constit. vsurpatur. Spieg.

NECESSITUDINEM personarum scire,l.2.ff.in ius vocat.vt eant. Cæterum in l.vltim.ff.de iustit.& iur per necessitudinem ius intelligitur cognationis & affinitatis. Est etiam,vt ait Fronto, necessitudo vel sanguinis,vel meritorum cum præceptoribus,cum amicis. vnde Paulus in l.non est singulis.§.infinita. ff.de regul.iur. non immeritò infinitam necessitudinis æstimationem dixit: cùm Festus scripserit, in necessarios,qui aut cognati aut affines sint, necessaria officia conferri præter cæteros. Ræuardus d.l. non est singulis. Eius porrò dictionis vim explicat Gellius libr.13. cap.3. Coras. libr.4. Miscell.cap.10.num.5.& 6.

NECROMANTICI sunt,quorũ præcantationibus videntur resuscitari mortui, diuinitate, & ad interrogata respondere. νεκρὸς enim Græcè, Latinè mortuus: μαντεία, diuinatio nuncupatur, c.nec mirum.26. quæst.5. Io.Bello.Etymol.

Νεκροθάπτης ὁ τοὺς νεκροὺς θάπτων, id est, qui mortuos sepelit. Vlpianus Libitinarium Latinè dici testatur: Si Libitinarius, inquit, quos Græcè νεκροθάπτας vocant, seruum pollinctorem habuerint, &c. l.5. §.1.ff. de instit. actio. Hotom.

NECTERE artibus moras, eleganter Imperatores dixerunt in l.vnica.C.de suffragio.pro solutionem differre dolis. Spieg.

NEFARIUM crimen,vt nefarium scelus apud Cicer.l.sancimus.C.de pœn.l.1. C.si nupt.ex rescript.pet. Maior autem est vis nefarij, quàm illiciti. Sic nefariam coniunctionem,l.1.§.1.ff.de concubi.Nuptias autem nefarias,plus quam illicitas intelligimus. Sp.

NEFARII,scelerati,sacrilegi.Vide Nonium & Varronem.

NEFAS impium quoddam & execrabile denotat, de quo ne fari quidem liceat, quod cùm maius sit (potiùs enim inciuile est) temperamentum theoricum ei subijcit, Diolæus in methodo iuris.

NEFASTI dies vocantur Varroni, per quos dies nefas fari Prætorem Do,dico,abdico, Ouid.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur. Vide, Fasti dies.

NEGANTIS nulla est probatio.l.adseueratio.Et l. actor. C.de probationib. per rerum enim naturam fieri non potest, vt non entium vllæ sint qualitates. Quoties verò vel tempore, vel loco coarctatur negatiua, probationem recipit, l.Pantomimus. §. perduellionis. ff.de acquirend.hæredit.l.2. C.de error.aduoca. Oldendorp.

NEGARE nihil aliud est,quàm dicere,non aliquid esse. Et propriè est credita,vel data negantium. Indicauimus,interpretantes hymnum Prudentii ad omnes horas. Sic iudicatum negare,pro eo, quod falsum iudicatũ dicere,accipiendum est. Vlpia.nihil interest, ait, neget quis,an taceat interrogatus, an obscurè respondeat, vt incertum dimittat interrogatorem, l.de ætate.§.quod autem.ff.de interrog.act. Sp.

NON nego,medium quiddam est inter negantem,& verè affirmantem.c.is qui tacet, de reg.iur. l.si putas. C. de petit.hæred.

NEGATIO pura,vel simplex appellatur, qua neque expressè, neque tacitè quicquam asseritur, sed intentio tantùm Actoris in iudicio fit dubia. l.vltim. C. quib.ad libert.procl.non lic.cum multis similib. ll.quas non frustrà congerit Oldendorp.in 10.regul.de probat. dict.& fact. Zas.cap.vltim.libr.1.Intellect.singul. quod hactenus traditum est, negationem non esse exceptionem,astruit contra Rhetorica præcepta, contra ius, & contra rationem dici,& simul depræhendi,quantas nugas Innocent.Speculat.Abb. & Canonistæ ea in re sparserint, & quàm omninò sibi non constiterint Bartol. & Legistæ: cùm tamen nos ex Rhetoricis doctrinis, ex quibus iura nostra ciuilia, magna ex parte, vt verissimè dixit, radicantur. Porrò Alciatus ostendit cap. 27. Parerg. libro quinto, non esse veram Dialecticorum differentiam, an negatio verbum præcedat, an subsequatur. Vide Laurent.Vall. libr.Dialect.1.cap.26. Spiegelius.

NEGATIO negationi postposita non semper affirmat, sed & negat magis, cùm altera pro vniuersali ponitur,& particulares sequantur. Vna sola negatio postposita negationi non affirmat, sed negat: ita tamen, vt sequens iungatur cum particula quidem. interdum tamen sine hac particula duæ negationes negant,cùm vna particularis omittitur. Si duobus verbis aut positis,aut intellectis,addantur duæ negatiuæ, nõ dubium est,quin negent. Hermogen. Rhetoric.vlti. Negatione, inquit, quandoque eodem sensu vtimur, quo si affirmatiuè locuti essemus, quandoque minus significamus, aliquando etiam amplius eodem sensu. Sp.

NEGATIVA est multiplex, facti, iuris, qualitatis. De quibus copiosiùs Speculator scribit tit.de probat.§. 1.verb.Negatiua. Sp.

NEGATIVA facti est, vt si dicat aliquis se non fuisse citatum, vt ei qui negat factum, non incumbit onus probandi, l.2.ff.de probat.l.Actor.C.eod.tit.si negatiua non habeat adiunctam determinationem loci & temporis. Ergò coarctata loco & tempore, potest probari. Negatiua iuris est, vt si quis aduersarium suum dicat ab aliquo iure prohibitum esse specialiter, lege, vel constitutione, vel si quis negat emancipationem rectè factam, & debet probari ab eo qui eam negat, l.ab ea parte.ff.de probat. Negatiua qualitatis dicitur illa, vbi qualitas negatur, vt cùm dicitur, iste non est idoneus,nõ est dignus,non est soluendo. Et hæc debet probari ab eo,qui eam proponit, gloss.in d.l.2. ff.eod.tit. Io.Bello. Etymolog.

NEGATIVA vniuersalis omnia post se destruit, hoc est, & actum & potentiam, vt dicunt Logici. Quod verum est in iure nostro, si omnia principalia secundũ materiam subiectam destrui intelligimus. Quippe quæ per accidens veniunt, & supposititiè ista non destruuntur, vt docet Zas.in Intell. quo loco tractat propositiones vniuersales,quomodo intelligantur. Sp.

NEGATORIA actio, quæ & negatiua in l.5. ff.si vsusfruct. pet.§.æquè,Instit.de action. & contraria actio appellatur in l.8.ff.si seruit. vindic. In rem actio est,qua libertatem prædiorum nostrorum defendimus, ac tuemur,negantes aliquam ab his seruitutem deberi, d.l.5. & l.6.§. vlti.ff.si vsufr.pet.l.2.& l.4.§ 1. ff.si seruitus vindicet.d.§ æquè,Instit.de actio. Negatiuis autem verbis ferè semper concipitur, vt apparet ex l.8.in prin.& §.Aristo.9.& l.11.& l.14.ff.si seruitus vindic. quamquam & affirmatiuè concipiatur nonnunquam, vt est in specie l.4.§.pen.ff.eod.tit. Briss.

NEGLIGERE videtur,qui sæpè conuentus sui præsentiam non facit,per l.de vnoquoque. §.qui apud. ff.de re iudic. Sp.

NEGLIGENS, qui in rebus suis diligentior non est.§.fin.Instit.pro soc. Negligentem, quasi non eligentem, Isidorus interpretatur, autor non omninò contemnendus,quòd eum à Budæo Rhenanoque,tantis viris citatum constat. Iurisperitis negligens etiam plerunque dicitur, eo ipso, quòd quis non facit, quando agendum quid est certo tempore & loco: nisi de impedimento doceat, vt per Felin.traditur, in verb.Negligentia, de rescript. Spiegel. Adde negligentiorem censeri, qui non totum exequitur officium, tametsi pro parte præstet, l. cùm hi quibus §.si prætor aditus. ff.de transact. Oldendorp.

NEGLIGENTIA magna culpa est: magna culpa, dolus est, ait Paulus l.226.ff.de verbor.signific. vide, Culpa. Hotom.

NEGLIGENTIA nostra ad alienam iniuriam referri non debet. Scæuola in l.3. ff.de transactio. Spiegelius.

NEGLIGENTIA quanto tempore inducatur, docet Bart.in l.1. ff.de his quib.vt indign.& in l.cognitiones.ff.ad Syll.

NEGLIGENTIA nimia,pro lata culpa. l.militis. ff.de custod.reor. Alb.Sp.

NEO-

NEGLIGENTIA simplex est, quam culpam leuissimam vulgo vocant. Vide Connan.libr.7.cap.3.num.7. Negligentia magna, culpa est, quæ modò leuis, modò magna pro subiecta materia accipienda est. Vide suprà, Culpa. Spieg.

NEGO narrata prout narrantur, animo litem contestandi, cautela est calumniosorum Aduocatorum prorsus impia, nata in iurisperditorum schola, non sacrosanct. iuris officina. Vide Oldendorp. in Actio.1.Class.3. Spiegel.

NEGOCIA sunt plura, quàm vocabula, l.nam natura.ff.de neg.gest. Sp.

NEGOCIA sic accipe, siue vnum, siue plura. Vlpian. de neg.gest.l.3. Sp.

NEGOCIARI animas, venustè Plinius de Medicis dixit, pro eo quod est, lucrum facere in occidendis animabus. Accedit, quod nostris frequens in ore est, impunè hominem occidere, licere Medicis. Et Bannisianum verbum, à Cæsare Maximiliano probatum: Super pansam nostram Medici ludũt, tritum apud Italos verbum. Spieg. ex Oldend.

NEGOCIATIO, mercaturam significat, de qua vide Bartol. in l.legatum, de legat.3. & in quibus consistat, eundem in l.quicunque.ff.de instit. Speculat. in tit. de cleric.coniug. Abb.cap.1.& c.sacerdotibus, ne cleric. vel monach.

NEGOCIATOR, qui in aliorum negocijs se exercet. Vnde Labeo: Negociatores serui videntur, qui præpositi sunt negocij exercendi causa: veluti qui ad emendum, aut locandum, aut conducendum præpositi sunt. Nostri mercatores, Factores vocant. Vide quæ notant in l.legatis. ff.de legat.3.& l.si hoc.l.49. pro socio. Spiegelius.

NEGOCIATOR vestiarius, Der mit Kleidern handlet. Vestiarius, Ein Kleidermacher / Gewandtschneider. Scæuola in l.libertus negociatoris.ff.de oper. libert.

NEGOCIATORES, in Iustiniani Constitut. libro 12.C.negociator.ne militent, intelligendi sunt, qui ergasterio præsunt, quod Latini officinam, aut tabernam nominant. Igitur non tantùm negociatorum nomine mercatores sunt accipiendi, sed omnes opifices: qui & si ante Iustinian. militare poterant, rarò tamen adsumpti sunt: nisi quòd in Gallico tumultu scribit Liuius, opifices & sellularios minimè militiæ idoneum genus, rei necessitate excitos. Sic & seruos aliquando legere, liberorum penuria necesse fuit. Hodie verò nec opifices arcentur a militia, nisi delectu, in der Musterung / quasi non idonei reiecti fuerint: quod militum vulgus Außmustern vocat. Sed id ad alia vsus quoque in nostram linguam transtulit. Viglius rectè censere videtur, opificibus militaria priuilegia tribuenda: quando ipsis nunc iterum militare consuetudine nostra concessum est. Spieg.

NEGOCIATORES non ijdem sunt, qui Mercatores: vt vulgò creditur: negociatores enim dicuntur ciues Roma. qui in prouincijs, sedem ac domicilium fortunarum suarum habent: neque Romam ferè nisi censustempore, hoc est, quinto quoque anno veniebant. At Mercatores sunt, qui cùm Romæ domicilium familiamque suam habeant, interdum ad aliquot menses in prouincias excurrunt mercium exportandarum aut importandarum causa. Ex negociatoribus autem in prouincijs conuentus constabant, hoc est, Proprætores ac Proconsules, cùm forum haberent, ac ius dicebant, in priuatis quidem causis, Recuperatores ex eo numero dare solebant: in capitalium verò rerum quæstionibus, eos in consilium adhibebant. si cui patronus dandus esset, ex eodem numero togatum aliquem dabant. Hæc ex longa obseruatione Verrinæ quartæ: in qua rerum istarum vsus perspicitur. Nunc quærendum est Negociatorum nomine, an etiam Publicani & Argentarij, qui in Prouincia domicilium habebant, contineantur. Sed de publicanis facilis & expedita ratio est: nam & in Epist. 1.ad Q.Fratrem apertissimè distinguitur, vbi sic scribit: Constat Asia ex eo genere ciuium, qui, aut quòd publicani sunt, nos summa necessitudine attingunt: aut quòd ita negociantur, vt locupletes sint, & cæt. Item in Maniliana: Nam & publicani suas rationes & copias in illam prouinciam contulerunt: deinde cæteris ex ordinibus homines naui & industrij partim in Asia negociantur, partim suos & suorum in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. Denique tum ex illa Orat. tum ex ea pro Fonteio planè constat, Negociatores dici Aratores, præsertim & pecuarios: Publicanos verò eos fuisse, qui ab Aratoribus decimas, à pecuarijs scripturam, à mercatoribus autem portorium exigebant. Nunc de Argentarijs & Fœneratoribus videamus: nam hic sanè locus, quem modò ex Maniliana protulimus, Argentarios à Negociatoribus distinguere videtur. Sed hoc restricta & angusta ratione intelligẽdum est: nam in ea pro Fonteio Fœneratores & Argẽtarij perspicuè Negociorum nomine significantur. A quibus versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? Referta Gallia Negociatorum est: plena ciuium Rom. nemo Gallorum sine ciue Ro. quicquam negocij gerit: numus in Gallia nullus sine ciuium Ro. tabulis commouetur: vnæ tabulæ proferantur, in quibus vestigium sit aliquot, quod significet Fõteio pecuniam datam: vnum ex toto negociatorũ, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant. Hot.

NEGOTIORVM gestorum actio. Cùm quis negotia absentis gesserit, vltro citroque inter eos nascuntur actiones, quæ appellantur negociorum gestorum, sed domino quidem rei gestæ aduersus eum, qui gessit, directa competit actio, negociorum autem gestori contraria, quas ex nullo contractu propriè nasci manifestum est: quippe ita nascuntur istæ actiones, si sine mandato quisque alienis negociis gerendis se obtulerit, ex qua causa ij, quorum negocia gesta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque vtilitatis causa receptum est, ne absentium, qui subita festinatione coacti, nulli demandata negociorum suorum administratione, peregrè profecti essent, desererentur negocia, quæ sanè nemo curaturus esset, si de eo, quod quis impendisset, nullam habiturus esset actionem. Sicut autem is, qui vtiliter gessit negocia, dominum habet obligatum negociorum gestorum, ita & contrà iste quoque tenetur, vt administrationis reddat rationem: nec sufficit talem diligentiam adhibere, qualem suis rebus adhibere solet, si modò alius diligentior eo commodiùs administraturus esset negocia. §.igitur, de oblig. quæ ex quas.contract. nascun. Anch.

NEGOTIVM ad omnem causam pertinet, hoc est, ciuilem, criminalem, priuatam, & publicam. Idem in l. 1.§.1.ff.de calum. Sp.

NEGOTIVM enim (vt inquit Quintil.) est congregatio personarum, locorum, temporum, causarum, modorum, casuum, factorum, instrumentorum, sermonũ, scriptorum, & non scriptorum. Quæ Quintil. definitio ferè conuenit cum Ciceronis verbis. Causa (inquit in libr. Topic.) certis personis, temporibus, actionibus, negotijs, cernitur, aut in omnibus, aut in plerisque eorum. Id autem discriminis inter causam & negociũ credit esse Quintil. libr.4. quòd causam ὑπόθεσιν, negocium περίστασιν intelligamus, id est, Thema, seu propositum & circumstantias. Brachæus l.litis, in tit.de verbor. & rerum signific.

NEGOCIVM dictum est, id est, sine ocio. & multa significat, modò actum alicuius rei, cuius contrarium est ocium: modò actionem, quod est iurgium litis. Negotium autem in causis, negociatio in commerciis dicitur: vbi aliquid datur, vt maiora lucrentur, c.forus, versic. negocium, extr. de verbor. significat. Ioan. Bello. Etymol.

NEGOCIVM dicitur quicquid nos habet occupatos, propria tamen significatione mercaturis tantum accommodatur, &c. vide latiùs Connanum lib.7.cap.1. num.1.

NEGOTIVM, aliàs accipitur pro cura seu occupatione. Aliàs pro lite, vt in l.error facti.C.de iu.& fact.ig. l.seu.

l. sententijs. C. de erro. aduoc. Aliàs pro contractu, Vide l. cum, qui. §. in popularibus. ff. de iureiur. l. si suspecta. in prin. ff. de inoff. testam. Old.

NEGOTIVM etiam contractum & obligationem significat, & quod Graeci συνάλλαγμα. l. 1. ff. de aestimato. l. 15. l. 19. l. 22. ff. de praescript. verb. l. 5. ff. de diuers. reg. l. 3. ff. de reb. auctor. iudic. Ita negotium gerere, contrahere, suscipere dicimus. l. penult. ff. quod iussu. l. 5. §. tutelae. ff. de obligat. & action. l. 1. §. qui mortis. & l. 35. §. primo. ff. de donat. l. 33. ff. de cond. indeb. Nec aliud valet, ex negotio gesto, quàm ex contractu, vel quasi. l. 5. §. cùm seruus. ff. de his, qui deiecer. l. vlt. ff. de aleae lusu. l. 4. ff. si mens. fals. mod. l. 19. ff. de adqui. re. dom. l. 50. ff. de iure dot. l. 70. ff. de leg. 1. Briss.

NEGOTIVM facere, apud Iurisconsult. in l. 1. de calumniat. pro molestiam facere alicui, accipiendum: non vt Roffredus cum alijs putat, iudicium. Nec probant hoc leges ab eo citatae. Neque enim dicimus, Iudicium facere, pro vexare: sed negocium facere in causis iudiciarijs, ciuilibus, vel criminalib. Bud. Facere negocium, pro accusare, apud Vlp. in l. qui iudicio. de accus. obseruauit. Spiegel. ex Old.

NEGOTIVM facit, qui per calumniam fingit litem, cum iure nullam habeat: vel eam quam exercere debeat, dissimulat in detrimentum alterius, vtroq; casu corruptus pecunia. Vlp. vocat sordidam concussionem, in l. 2. de calumn. Sp.

NEGOTIVM meum dicitur, quum lucrum & damnum ad me pertinet. Vlpian. in l. 1. §. in propria. ff. quan. appell. sit. Negotium autem alienum quatuor modis dicitur: cura, siue sollicitudine, re ipsa, rati habitione. & ipso gestu. Vide gloss. in l. si pupilli tui. in fin. §. pen. Sp.

NEGOTIVM pro negotiatione in l. 3. & 5. ff. de institor. l. 19. §. 1. ff. de iudic. l. 4. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 69. §. penultim. de leg. 1. l. 1. §. quisquis. ff. de leg. secundo. Brisson.

NEGOTIVM vtiliter coeptum sufficit, licet diuersus exitus sit secutus. in fin. l. successori. ff. negoc. gest. Spiegelius.

NEMASENTVM: ff. de publ. l. vltim §. species. non tamen ibi exponitur, quid sit. Albericus ait. Nec mirum, quum vocabulum sit nihili, pro quo nobis restituerunt triumuiri suprà nominati, genuinam lectionem, quae duum est dictionum, scilicet nema sericum. Significant autem filum, quod apud Seras conficitur, cuius mentio Suidae in verbo σηρικόν. vt indicat Alciat. in praeterm. Spiegel.

NEMO, idem est quod nec homo quidem. Videtur enim compositum ex ne & homo quidem. Videtur enim compositum ex ne & homo. Pluraliter formari non potest, quia intelligitur pro nullo. Albericus annotauit signum esse vniuersale negatiuum, citatq; c. nemo. extrà de elect. lib. 6. l. item si vnus. §. item si plures. ff. de arbitris. Notum est, nemo homo, pro nemine omnium: & nemo hominum, pro nemine omnium vsurpari. Spiegelius.

NEMO vox vniuersalis restringitur ad pauculas admodum personas, in l. stipulatio ista. §. sed si quis. ff. de verb. obl. Quippe propter rationem aequitatis ita exigentem. Quod diligentissimè obser. Old.

NEMO alienae litis idoneus defensor sine satisdatione intelligitur, ait Caius l. qui proprio. §. qui alium. ff. de procurat. Spieg.

NEMO delictis exuitur, quamuis capite minutus sit. l. 2. ff. de capit. minut. Spieg.

NEMO praedo est, qui precium numerauerit, teste Vlpian. l. nec vllum. §. sed si quis sciens. ff. de petit. hared. Spiegel.

NEMPE, eleganter expositiuè sumitur, ex obseruatione Erasmi, vt Zas. admonuit. Pompon. eod. teste, pro certo accepit, in l. post. de orig. iur. Sp.

NEMVS, pabulo idoneum, ἀπὸ τοῦ νέμω, pasco: quòd in eo greges atque armenta depasci soleant. Festus: Nemora significant syluas amoenas, lucus religioni sacer. Sp. Cornanus lib. 3. cap. 9. num. 5.

Νεώνητος, nuper emptus, nouitius, nouus minister, quasi nuper emptũ mancipium, à νέον, nuper, & ὠνοῦμαι, emo. Spiegel.

NENIAE dicuntur cantilenae flebiles, prouerbialiter à Graecis celebratur, ἀδμήτου μέλος, luctuosa cantilena, ob Alcesten quae recusante pro Admeto mori, patre vna cum matre, illa se exposuit vltroneam. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sid. Apollina. ad Heronium, lib. 1. &c.

Νεοδαμώδεις dicebantur quidam manumissorum apud Lacedaemonios, vt scribit Athenaeus lib. 6. de quibus vide suprà Libertorum genera quot sint: Balduin tit. de libertinis.

Νεωκόρον graeci dicunt aedituum, quem Gellius libr. 12. capit. 8. Varronem secutus admonet rectius dici aeditimum quasi aedis intimum, & aeditui vocabulum recenti nouitate fictum, quasi à tuendis aedibus. Veruntamen vsus (penes quem est ratio & norma loquendi) magis probauit vocem aeditui. Meminit Vlpianus aedituorum, & ait ijs demandatam curam locorum sacrorum. Meminit & Papinianus. Plinius lib. 14. cap. 7. appellat tutelarium eum, qui tuetur aedes sacras publicasq;. Erat autem alius aedium sacrarum custos, quem Aristoteles ναοφύλακα, noster Scaeuola appellat ἱεροφύλακα, &c. Bald. titu. qui testamento tut. dar. poss.

NEOPHYTVS, nouellus, quasi νέον φυτόν. id est, nouum germen. In sacris literis dicitur, qui nuper ad fidem accessit, quasi nuper insitus. Sic enim Diuus Paulus c. 4. ad Timotheum vocat recens baptizatum, quòd à baptismo censeantur Christiani. Erasmus noster pro neophyto vertit nouitium. Etymologiam, quam Albericus affert, eruditorum aures ferre non possunt. Vide cap. quoniam. 18. distinctio.

NEPOS, non propriè, sed interpretationem sub filio continetur. Propriè igitur est filius filij, vel filiae. Institut. de patr. potest. §. final. l. 1. §. 2. & l. 3. in fin. de grad. Aliquando dicitur filius fratris, vel sororis. l. cum quis decedens. de legat. 3. Vide Bart. in l. si instituta. ff. de inofficios. testam. Nepotes tamen & pronepotes, caeterique descendentes, liberorum appellatione continẽtur; exemplo duodecim Tabul. quę primam successionis causam liberorum esse volebant, & de omnibus descendentibus intelligebant. Nepos autem aequè ac filius, imò plus ab auo diligitur: quòd per eum diutius se victurũ, & in sempiternum aeuum memoriam sui extendi sperat. Acutissimo Baldo, nepotes ex corpore aui dicuntur nati, etiam si sint nepotes ex filia. l. 1. C. de cond. inser. Idem in cap. 1. ad fin. de feud. succ. Nepos autem quando ad pronepotem protenditur, Alciatus in comment. ostendit. Praeterea nepotem ex fratre, aut ex sorore, à iurisperitis imperitè dici admonent eruditi. nam fratris aut sororis filius dici solet à doctis. Nepos autem respectu aui, vt filius respectu patris dicitur. Sp.

NEPOS ex fratre, idem est qui nepos fratris: neque vnquam aliter obseruare potui. tametsi vulgata opinio sit. Nepotem ex fratre aut sorore esse, qui filius fratris aut sororis semper ab antiquis appellatur. Paulus in l. vltim. ff. de gradib. Illud notandum est, non quemadmodum patris matrisque fratres & sorores, patrui, amitae, auunculi, materterae dicuntur, ita fratris sororisque filios filias nomen speciale cognationis habere: sed ita demonstrari, fratris sororisque filios filias. Nepotem autem ex fratre post fratis filium constitui, docet apertè Caius in l. 7. ff. de legit. tut. Veluti, inquit, frater eodem patre natus, fratris filius, nepósve ex eod. item Imp. §. 1. de legit. agnat. tut. totidem verbis. Item in l nemini, 17. C. de nup. Nemini liceat contrahere matrimonium cum sorore, sororis filia, & ex ea nepte: praeterea fratris tui filia, & ex eo nepte. vt facilè appareat Nepotem ex fratre eundem omnino esse, qui nepos fratris dicitur. Neque satis intelligere possum, quid eruditis quibusdam hominibus in mentem venerit, cùm in testamento C. Caesaris, quod ita scriptum est, Sororum nepotes haeredes instituit C. Octauium, &c. ita interpretantur, Nepotes ex sororibus, id est, sororum filios: cùm satis constet Octauium ex Accia Iuliae C. Caesaris sororis filia natum esse. qua de causa paulo suprà Sueton. Octauiam sororis eius neptem appellarat. Hoc.

Nepotem, qui recte locuti sunt, propriè vocant, ex filio natum, quem Modestinus l. natorum. de verb. sign. Cor. conf. 143. l. Theophilus & Harmenopulus ἔγγονον: quidam υἱωνόν: Demosthenes de Hagniæ hæreditate υἱδοῦν. Sed vt ex filia natus etiam nepos dicitur: ita an υἱδοῦς quoque vocari possit, vel υἱωνὸς non constat. Nam Demosthenes eo non contentus. πάλιν ὁ υἱδοῦς, inquit, καὶ ὁ τῆς θυγατρὸς υἱός, οὗτοι ἀμφότεροι υἱωνοί. Et ideo, quod aliter græcis appelletur filius, id est, υἱός, & aliter filia, nempe θυγάτηρ. Porrò, an & fratris filius, nepos vocari possit, quæsitum est. Et scimus id Gallis familiare esse: sed illi, parentis quoque significationem ad quemuis cognatum transtulerunt. Eo errore, quo Trebellius Pollio, Ragonium Clarũ præfectum Illyrici: & Flauius Vopiscus, Valerium Flaccũ, nobilem adolescentem, parentes Valeriani Cæsaris in historijs vocarunt. Sed & Domitius Vlpianus, cum ait: De inofficioso testamēto nepos contra patruum suum, vel alium scriptum hæredem proportione egerat & cætera. l. si instituta. de inofficios. testament. nepotem ex fratre videtur intelligere. Quia per se nec patruus, nec nepos dicatur: sed alter ab altero, quod ita vocetur, habet; quod genus significationes, scholæ Dialecticorum τῶν πρός τι numero ponunt: nisi verius est, nepotis appellationem in ea specie, ad auum, de cuius testamento agitur, referri. Quid ergo est? Et animaduertisse possumus, non adeo strictè appellationes istas accipi, quib. cognationum gradus distingui solent, quin sæpe latiùs se porrigant. Curt. libro 2. συναγωγῶν. tomo secundo, capit. decimo quarto.

Nepotes, omnes posteros vocari notius est, quàm vt exemplis probari debeat. Appellantur etiam consumptores, à Nepa, quæ (vt ait Plinius) deuorat omnes filios suós, vno solùm saluo. Siue dicuntur luxuriosæ vitæ homines, quibus non aliter rei suæ familiaris cura sit, quàm ijs, quibus pater & auus viuunt. Spiegel. Adde Brechæum in l. filij. in titul. de verb. & rerum signif. num. 4.

Neptis appellatione venire etiam proneptem, Budæus tradidit in l. Gallus. §. instituens. & §. idem. de liber. & posthum. Neptis ex filio. in l. auus. ff. de pactis. Spieg.

Neqvam homo, id est, prodigus, asotus, libidinosus, improbus, nihili, & scelestus. Frugi opponitur: quo verbo, vt suprà etiam monui, Iurisconsulti sępius vtuntur. Vide Budæum in prior. annotat. Sp.

Neqvando, vllo tempore. Spiegel.

Neqvaqvam, pro non. l. 3. vers. partes autem. ff. de duobus reis. Alber.

Neqve, id est, quod non. l. stipulatio. §. habet. ff. de oper. nou. nunc. Alber.

Neqve enim modo, pro nullo modo. l. in naue. ff. locati. Alberic.

Neqve imperare sibi, neq; prohibere quisquam potest, ait Martianus. l. penult. ff. de arbit. Sp.

Neqve iure vllo, neq; æquitate tale desiderium admitti. in fin. l. epistola. ff. de pact. Item: Neq; æquam, neque vsitatam rem desiderare. l. 1. C. si cert. pet. Sp.

Neqve non, id est, & non. in Auth. de non alien. §. 1. Alberic.

Ne quis doli præmium ferat. Vlpian. in prin. l. ita demum. ff. de recept. Spieg.

Neqvitia. Vide Cic. 3. Tusc. Spieg. Opponitur autem frugalitati, vt refert Connan. lib. 4. cap. 7. num. 7.

Neqvicqvam, frustra. Celsus in l. si ego. si cert. pet. Alioquin nequicquam mihi caueatur. Spiegel.

Ne quid his desit. Quid hæc verba sibi velint, exponit Iurisconsult. in l. Titia. §. qui marco. ff. de annu. lega. Spieg.

Neqveo eiusdem significationis est, cuius Non possum. eam quoque vim habet, vt tollat omnem potentiam siue potestatem & iuris & facti, vt tradit Io. Andr. in c. cum plures, & ibi etiam Domi. colum. 2. ver. vltim. colum. 2. vers. in §. porrò de offic. deleg. libr. 6. & idem Domi. in c. qui generaliter, vers. vlt. col. 2. de procura. eod. lib. 6.

Neqvitia. Antiquiores nequitiam pro libidine propriè dicebant. Propertius lib. 2.

> *Quod si tam facilis spiraret Cynthia nobis,*
> *Non ego nequitiæ dicerer esse caput.*

Et Ouid. lib. 2. Amorum Elegia I.

> *Ille ego nequitiæ Naso poeta meæ.*

Tiraquell. in l. 15. connub. gloss. 1. part. 15.

Nescire & ignorare differunt. Cod. per quas per nob acq. l. 1. C. de rei vxo. act. l. 1. §. 1. Qui nescit, experiundi potestatem non habet, teste Caio, in l. annus. de calumn. Spieg. Ignorare enim est id nescire, quod sciri debet. Inde est quodq; ignorat ignorabitur. Nescire verò latius patet quàm ignorare. quippe omnis qui ignorat, nescit, sed non conuertitur. Ita enim hæc duo verba copulantur ignoro & nescio.

Nescire literas. Institut. de excusat. tutor. §. similiter.

Nescientia, ignorantia, error, titubatio, quæ sint, not. in rubr. C. de iur. & fact. ignor. Adde quod Nescientia definiatur intellectus ad verum vel falsum minimè determinatus secundum Bald. l. ea quidem colum. 2. C. de accu sat. Et dici potest quod differat ab ignorantia, licet quandoque promiscuè vnum pro alio accipiatur, quia ignorantia est eorum, quæ scire tenemur, nec scientia vero eorum est quæ scire non tenemur, vnde ignorantia in malam partem nesciētia verò in bonam partem gloss. l. de statu. de testa. gl. rub. de iur. & facti ign.

Nescivs, & qui nescit, & qui ignoratur, id est, qui incognitus est, dicitur l. fin. §. fin autem nescius. Cod. de furt. Posterioris significationis exemplum habes apud Plaut. & Gell. Spieg.

Neta lana dicitur, quæ stamen & substamen est. Detexta dicitur, cum perfecta est, & à textrinis instrumentis detrahi potest. l. si cui lana. C. de legatis tertio. Spiegelius.

Νεοδαμώδεις, apud Lacedæmones dicebatur ij, qui ex Helotis manumissi erant. Spieg.

Nevtrobi, idem quod neutro, id est, nec ad vnam partem, nec ad aliam. Sp.

Neve, ne etiam significat.

Nevtrvm, nec hoc, nec illud. Neutrales, qui neutri parti student. Vide gloss. in l. penult. ff. rem rat. hab. Spiegel.

Nex, mors, siue cædes, quæ ferro fit, aut alia vi. Quãuis neci datus, autore Festo, propriè dicitur, qui sine vulnere interfectus est, vt veneno, aut fame. Vlpian. in necem alterius dixit, Budæo annotante, pro in damnum, & fortunarum euersionem. in l. 3. §. sed & si quis. de cri. stellion. Spieg.

Nexi ob æs alienum. Erat hoc ius iam inde à condita ferè vrbe, vel lege, vel more constitutum, vt liberi, qui pecuniam deberent, cum soluendo non essent, trahi à creditoribus, atque ad operas in seruitute præstandas cogi possent, qua licentia abusi multi in terga miserorum crudelissimè sæuierunt. Idque ita obseruatum esse ante duodecim Tabulas, Liuij locus libro 2. historiarum indicio est. Post autem in eas hæc verba relata sunt, teste Gellio libro 20. cap. 1. Aeris confessi, ærisque debiti iudicatis 30. dies iusti sunto. Pòst deinde manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatũ faxit, aut quis pro eo in iure vindex sit secum ducito, vincito, aut neruo, aut compede 15. pondo ne minore, aut si volet, maiore vincito. Si volet, suo viuito, in suo viuit, qui eum vinctum habebit libram farris in dies dato. Si volet, plus dato. Et hæc quidem Gellius: Quia verò hanc legem mendosissimam & mutilatam verisimilibus coniecturis restituit Iacob. Ræuardus cap. 8. duodecim Tabularum. Itaque Gellij verbis ex ipso adijciendum. Tertijs nundinis partes secanto, si plus minúsve secuerunt, sine fraude esto. Vt autem posterior pars legis de secandis debitoribus, attestante Cæcilio Iureconsulto, nunquam vsurpata, sed more publico, vt Quintilianus libro tertio scribit repudiata fuit sic prior nimirum, vt debitores addicti in vincula abducerentur, necterenturque vsque ad annum CDXXVII. obseruata est, quo anno, vt inquit Liuius, initium libertatis Coss. L. Papirio Mugellano &

bo & C. Petilio Visolo factum est, quod necti desierunt. Atque hoc est illud, quod Varro intellexit, cum scripsit in libris de Lingua latina: Liber, qui suas operas in seruitute pro pecunia, quam debet, dum solueret, nexus vocatur. Plura de nexorum statu, nectendi ratione, alijsque ad hunc locum facientibus, vide apud Cælium lib. 12. lectionum antiquarum, cap. 20. Ræuardum loco prçallegato. Quid verò addicti à seruis differant, Quintilian. libr. 8. capit. 4. Faciet quoque non parum ad huius rei intelligentiam, historia Manlij Centurionem liberantis apud Liuium lib. 6. Vide de nexis, sue addictis etiam Maioragium lib. 1. Miscel. cap. 8. vbi ostendit legem 12. Tab. de addictis non fuisse ex Solonis aut vllius Græci nomothetæ legibus depromptam. constare enim ex Liuij lib. 2. multò antè quàm legati Romani in Græciam legum causa mitterentur consueuisse necti debitores. De nexis autem latius Ræuardus ad leges 12. Tabul. capite octauo.

NEXV solutus, est qui cum addictus esset creditoribus, postea ære alieno dissoluto, ipse necti desijt. Tusanus.

NEXVM est, inquit, vt AElius Gallus ait, quodcunque per æs & libram geritur: idque Necti dicitur. quo in genere sunt hæc, testamenti factio, nexi datio, nexi liberatio. Nexum æs apud antiquos dicebatur, pecunia quæ per nexum obligatur. Cicero autem in Topic. Abalienatio, inquit, est traditio alteri nexu, &c. Quibus ex locis veni in suspicionem, moris fuisse, vt manceps, id est, is cui res abalienabatur, dicis causa alterum alligaret ac necteret (vnde Obligationis verbum apud IC.) nam qui non satisfaciebant, nexi addicebantur, abducebanturque. Liuius libro secundo. Nexu vincti solutique se vndique in publicum prorumpunt. Quum autem rem Manceps accepisset, debitorem soluebat. Hoc patet ex libr. Cicer. de leg. 2. vbi legatarius qui non vult accipere quasi ex testamento, stipulatur ab hærede, & per æs & libram ab eo accipit. Ita legatarius, inquit, hæredem soluit. Qui verò abalienebat, æs à libripende, vt Caius ostendit, accipiebat. Hot.

NEXVM Manilius quemadmodum Varro libr. 6. de Lingua Latin. scribit, interpretabatur omne quod per æs & libram geritur, in quo essent mancipi. Quam interpretationem AElius Gallus secutus est, auctore Festo libro 12. At Mutius Scæuola, quæ per æs & libram fierent, & obligarentur, præter quam quæ mancipio darentur, hoc nomine significari existimabat. Quod verius esse ex ipso verbo traditio alteri nexu, aut in iure cessio, vbi Boet. Nexum quandam ait iuris fuisse solennitatem, quæ ære & libra, & certis verbis explicabatur, eo quo mancipationem fieri aliàs docuimus modo. Idem Cice. libro septimo Epistol. Cuius quando te proprium esse scribis mancipio & nexu, meum autem vsu & fructu. Sic reddidit quod Curius dixerat χρήσει κτήσει. Nexus huius in libris nostris nulla fit mentio, sed duntaxat Nexus pignoris. Nexa enim res alicui dicitur, quæ ei pignori obligata est. l. prima §. si quis ideo. ff. ne vis fiat ei, qui in poss. Et Nexa pignori in l. 2. & l. 7. C. de distract. pign. l. 22. §. 1. ff. de iur. fisc. & Nexum facere prædiorum, id est, pignori obligare in l. penultim. C. Aliena res pignori. & Nexus vendiri pro vinculo obligationis, quæ ex venditione proficiscitur, in l. 16. §. adeò. ff. de condict. indeb. Brissonius. Varro ostendit. Nam idem quod obligatur per libram neque suum fit, inde Nexum dictum. Liber qui suas operas in seruitute pro pecunia, quam debet, dat dum soluat, Nexus vocatur, vt ab ære obæratus. Cicer. pro Muræna. Quòd si in his rebus repetendis, quæ mancipi sunt, is periculum iudicij præstare debet, qui se nexu obligauit. Idem Topic. Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut Nexum inire, Budæus ait, est lege nexus addici. Hoc ius reuocatum est per Diocletianum, in l. ob æs alienum. C. de act. & oblig. Nexus etiam neruus vocabatur à Plauto in Pœnulo. Spiegel. Nexus autem ineundi duplex fuit ratio. Aut enim pacto fiebat, cum ita conuentum esset cum creditore, vt nón bona modò, sed corpus quoque debitoris ipsi obligaretur, aut certè iudicis authoritate condemnatus pecuniæ non faciebat iudicatum tempore legibus definito. Connan. lib. 4. cap. 14. num. 9.

NI particula in respon[illegible] iudicio recuperatorio. Bud. ex Cicer. profert exempla. Spieg.

NI fallor, affirmat eleganti specie dubitationis. importat enim apud prudentes philosophicum temperamentum, & deprecatur temeritatem. Proinde Zasius existimat non esse verum, quod Bald. & Angel. volunt, scilicet dictum testis valere, si affirmaret verbum, Ni fallor. Quia dictum testis debet esse certum, & necessariò concludere. Sed Iurisprudentes possunt sub specie dubitationis decidere. Nam sub dubio fortè dixerunt sępe periti. Spieg.

NICETERIA, præmia sunt victorum, sacrificia, vel epulum victoriæ gratia factum: Græcè νικητήρια. Bud. annot. prior.

NICENSES, quorum meminerunt Imperatores in posterior. libris, dicti sunt à Nicia, seu Nicea (vtroque enim modo dicitur) nomine duarum vrbium: quarum vna est Galliæ, quam vulgus eius vocat Nice, nos Nissam: alia Asiæ, & Bithyniæ metropolis, quæ & Antigonia nominatur. In hac vrbe synodus Nicena, imperante Constantino, anno à nato Christo 324. prima videlicet ab eo conuentu, quem apostoli Hierosolymis egerant, celebrata est. Quid in fide nostra sit obseruandum, ex Nicenæ synodi autoritate, statuit Imp. in l. nullus. C. de sum. trin. & fid. Cathol. Vide Vadianum in Bithynia. Spieg.

NICOLAVS, quasi victor populi, non laudis, vt Alber. dicit. Nicolaus [illegible] habitus est hæresiarches: quanquam annotante Eras. Clemens apud Eusebium ipsum diligenter excusat 24. q. 3. c. quidam. vers. Nicolaitæ. vt ab Alb. citatur. Sp.

NIDI dicuntur, in quibus merces in tabernis separatim tenentur. Sp.

NIMVS, à nidore, quòd mali odoris sint auium cubilia. §. apium. Inst. de rer. diuis.

NIHIL, quidam interpretantur peccatum, aut malitiam: quòd ea sola sint, quæ natura sunt, & ob id bona sunt. Peccatum esse quiddam priuatiuum, [illegible]. Vide Eras. in annot. ad cap. 1. in Ioann. Verùm Nihil, interdum sonat id, quod omnino non est in rerum natura, hoc est, quod neque substantia sit, neque accidens. Interdum quod pro nihilo ducitur. Nonnunquam quod ex comparatione nihil est: velut homo comparatus ad Deum, nihil est: & hominis sapientia ad diuinam collata sapientiam, stultitia est. Sp.

NIHIL ad rem, pro alieno à re proposita. Vide Eras. in Chiliad. Spieg.

NIHIL agere dicuntur, qui sumunt operam inanem. Sic seruus in casu. l. 1. de stipul. ser. inutiliter stipulando, nihil agere dicitur. Vide Chiliad. Eras. Sp. Vide suprà in Male agere.

NIHIL amplius quàm, pro tantum. apud Marcellum in l. 3. ad finem. de obseq. patr. præst. & Pompon. in l. ergo. de liberat. leg. Sp.

NIHIL est, pro non prodest, non opus est, sæpe occurrit. Spieg.

NIHIL facere, & mala facere, quo distent, colligitur sub fin. l. 1. ff. quan. dies vsufruct. leg. ced.

NIHIL habet, qui libertum habet. l. seruum. ff. quib. ad libert. proclam. non licet. Vide quæ glossa super hac voce disseruit. in l. sacrilegi. 1 §. fin. ad fin. ff. ad leg. Iul. peculat. Spieg.

NIHIL hoc ad ius, ad Ciceronem inquibat C. Aquilius Gallus: si quis ad eū quid tale attulerat, vt de facto quæreretur. Sensit Gallus, inquit Eras. noster, aliud esse officium Iurisconsulti, aliud oratoris. Nec esse necesse, de his, quæ ad alienam professionem pertinent, respondere. Recordor iam, hanc sententiā longo antè tempore sæpenumero repetitam familiari colloquio, per virum sui nostri doctissimum Georgium Symlerum? qui pòst

insulis doctoralibus ornatus, ius Ciuile cum summa auditorum suorum admiratione, multis annis interpretatus est. In eadem erat sententia illius amicus [illegible] Nicolaus Gerbelius, [illegible], mihi perueteri amicitia & familiaritate coniunctissimus. Refert Aquilij dictum M.Tull.in Top.ad Trebatiũ,& in vita ei⁹ Rutil. Sp.

NIHIL potest nec addi, nec adimi. Hoc de re quæ bene habet dicitur.

NIHIL quod est, nullum operatur effectum. arg.l.fi. §.fin.de aur.&arg. leg.Hinc quòd firmum est,non potest per id quod est nullum, vel tolli, vel limitari. Vide Bart. ibid.Item: Nihil quod est, dicitur esse minus etiam, l.illud.§ minus.de tribut.l.minus.de reg.iur.Spiegel.

NIHIL valere, Iurisconsultis est, quod interpretes dicunt, nullum operari effectum.Sic in l.fi.ad fin.de manum.test.apud Pomp.tum alibi reperies.Spieg.

NIHILI coactio est, vt citat è Plauto Alciat. libr. de verb.sign.4.vel potius,vt Erasm.in Chiliad.scribit nihili cocio est, veteri prouerbio dictum videtur in eos,qui pollicentur in futurum, nec exhibent rem præsentem. Spiegel.

NIHILO deterius apud Asconium pro nihilo secius legitur. petebat, inquit, nihilo deterius consulatum. Turneb.aduers.lib.14.cap.17.

NIHILO magis, quasi in nihilo possit esse magis, aut minus.autor Donatus. Albericus sequutus Accursium in §.1.Instit.quibus non est permis.fac. test. tum alibi, nihilo magis exponit, pro non ideo magis. Quod idem dicit, nihilomagis vim habere negantis, id sciunt non esse perpetuum, qui Latinos autores viderunt. Spiegelius.

NIHILOMI[illegible] quod vulgò dicitur, Hoc non obstante. Interpretes tamen, vt & vocem Nihilosecius, idem significantem, haud probè alicubi pro nimio magis, alicubi pro sine dubio exponunt. Sp.

NILVS. Nilus AEgypti fluuius, vnus ex maioribus totius orbis, habens septem ostia, vel à Nileo rege sic dictus, vel à nouo inferendo luto, quòd sua inundatione totam feracem reddat AEgyptum. Vnde Seruius Nilum dici existimat quasi νέαν ἰλύν, hoc est, nouum trahentem limum, quo oblinet, hoc est, limo obturet AEgyptum, [illegible]. Cum enim destituta à cælesti humore, ac pluuiis AEgyptus esset, natu[illegible] fluuium dedit, qui segetib. ac plantis alimenta traderet. Nam & innumerabiles fluminum cursus (vt scribit P. Senens.in lib.de repub.) ad subiecti soli vtilitatem diuina prouidentia tradidit, ne qua regio esset, quæ omni ex parte naturali ope fraudaretur. Quam ob causam Impp. Honorius & Theodorus in l.vnic.C. de Nili agger. non rump. flammis consumendos esse statuunt rumpentes aggeres Nili, vel eius aquam vltra solitum occupantes, atque præterea eius criminis participes deportatos esse sine spe veniæ. Præter Pomp. Melam, Nili meminit Plato in Timæo. Plurima autem cognitione dignissima de Nili alluuionibus & aggeribus, ac AEgyptiorum fletu Nili irrigationem precantium Maiorag. Miscellan.lib.1. cap.10. Tam seueris autem legibus aggerum Nili effractio prohibita est ob rem frumentariam: quam tanto studio Romani coluere, vt alueos à singulis regionibus AEgypti ære publico in Nilum ducendos curauerint, quib. frumenti ingens vis Alexandriam, ac demum Romam conueheretur. Accurs.autem in l.saccularij § in AEgypto. ff. de extraordin. notat. duplices esse Nili aggeres: & quidem de alijs agi in l. vnica. C. de Nili aggeribus. de alijs verò in d.l.saccularij § in Aegypto, quod quidẽ verum est. Proinde vt hæc planius explicentur, scire oportet Nilum esse vnum è quatuor fluminibus, quæ oriuntur è Paradiso voluptatis Genes.2.cap. De illo loquitur can. Ecclesia.de consec.distinct.4. & appellatur Geon. Inde factum est vt caput & origo Nili lateat Philosophos. Is rigat & alluit AEgyptum d. canon. Ecclesia. Lucretius:

Nilus in æstate accrescit, campisq; redundat,
Vnicus in terris, AEgypti totius amnis.

Hinc patet AEgypti colonum Nilum arescentibus alijs fluminibus exundare & totam AEgyptum complecti alteque increscere. Refert Diodorus Siculus libr.1. reges AEgyptiacos per epistolas mandasse, vt depræhenderetur, quot cubitorum incrementum Nili esset: & varium fuisse successu temporum, si ad quatuordecim cubitos creuerit, satis vbertatis futurum est, in sedecim cubitis hilaritatis multum, vt ait Plin.in 12. fames sentitur. huius incrementi causa, duplices sunt aggeres AEgyptijs, alij altissimi sunt, qui arcent aquæ impetum, ne vrbes & villas obruat, quæ, vt idem Diodorus ait, tanquam Cyclades insulæ apparent in medio fluctuum, & de his aggeribus loquitur l. vnica.C.de Nili agger, dum dicit eis dirutis imperij securitatem minui: & qui eos rumpunt igni cremantur. Alij aggeres sunt minores, qui passim per agros fiunt à priuatis, vt limus, quem flumen crescẽs aduehit, retineatur & restagnando glebam fertiliorem faciat. de his agitur dicta l. saccularij. §. in AEgypto. ff. de extraordin.crim.& pro his ruptis, ad summum. pœna metalli sequitur. quia minoris quoque emolumenti sunt, appellantur autem χώματα, id est, aggeres siue terræ cumuli. & vt ibi ait Vlpianus, Diacopi, id est, intercisi meatus, qui fiunt in aggeribus, vt Nili incrementa dispensentur & immittantur in agros. De Nili Aqua multa Cælius Rhodiginus libr. Antiquarum lectionum 14 cap.39. qui ex Galeni aliorumque medicorum autoritate, dicit eam fœcundam, suauem & potu innoxiam. hoc puto, dum efferbuit. nam mustum suum habet, vt mihi retulit Hileraus amicus meus mercator nuper Alexandria rediens. nam cum æstate Nilus crescit, AEgyptij aquam in vsum annuum hauriunt, & cisternis asseruant, quæ non habent aquam viuam, l.1.§. hoc interd. ff. de font.& ideò ibi aqua venalis est l. Mela.§. final. ff. de aliment.& legatis alimentis, aqua deberetur l.1 ff. eod. & aquæ furtum fieret. l. vulgaris. §. sed & si ff. de furtis. Aquæ naturaliter calidæ, qua irrigantur agri in Hierapoli vrbe Phrygiæ, fit mentio in l.1 § idem Labeo. ff. de aqua quotid. Vitruuius lib.de Architect.8.cap.3.In Hierapoli Phrygiæ efferuet aquæ calidæ multitudo, quæ circum hortos & vineas fossis ductis immittitur. Forcat. in suo penu Iuris ciuilis.

NILVM autem Græcam dictionem esse, Latineque Mellonem vocari à Seneca & Seruio in 4. Geor. relatum est. Brisson.

NIMBVM pro re friuola & nugatoria posuisse videntur veteres: vt proinde nimbatā dixerit Plautus vilem & contemnendam. Quam magis, inquit, aspecto, tam magis est nimbata & nugæ meræ. Non ta men me fallit hic ab Isidoro nimbum explicari fasciolam trãsuersam ex auro assutam linteo, quod est in fronte fœminarum, vt etiam annotauit Turneb.aduers.lib.19.cap.7.

NIMIA indulgentia, pro immodica.prima. in princip. ff. de collus. deteg. Nimietatem pro superfluitate non tantum iurisperiti accipiunt, sed etiam ab alijs idoneis autoribus sic vsurpatur. Si tamen retrò ad ætatem Ciceronis respicias, in vsu non fuisse videtur: quod & de verbo Contrarietas, Insulanus obseruauit. Spiegelius.

NIMIRVM, eleganter, in l.3.de aur.& arg.leg.ad responsionem adhibitum videri potest. Quanquam nihil moratur sensum, si vt alibi non rarò occurrit, pro, sine dubio, vel pro certo acceperis.Spieg.

NIMIS, hoc est, plus satis, aduerbium augescendi. Alberico aliquando nomen est indeclinabile, & substantiuum. Nimium, nomen, pro aduerbio nõnunquam apud probatissimos autores ponitur.Spieg.

NIMIS large videtur loqui I. C. cum nullam exceptionem facit à signo vniuersali. Vide Alber.

NIMIS propè.l.1.C.de execut.rei iud.

NIMIVM, & excessum & sapientiam significat, ab eo quod est nimis: quamuis nonnunquam amplitudinem rei quoque significet, & idem sit quòd valde: vt, O nimium dilecte Deo.

NISI, dictio exceptiua, regulariter cæteris paribus ponit contrarium sui, per l.1.ff.de custod. reor. §. fin. & similibus. Alber. exemplis demonstrat, quib. referatur modò ad omnia præcedentia, modò ad eorum partem tantum,

tantum, item quibus in locis in si, non resoluatur. Quando autem adfirmet, vel neget, aut excipiat, not. in l. si eum. ff. si quis caut. §. iniuriarum autem. & Connan. libro 4. capit. 3. numer. 3. Iason copiosius in l. actio. C. de transact. Spieg. Adde Forcat. in Necyomantiæ dial. 93. num. 4.

NISI fallor. Vlpian. in l. 1. de iustit. & iur. Veram (nisi fallor) philosophiam, non simulatam affectantes. Vide, Ni fallor.

NISI contrarium specialiter ab hærede probetur. in fin. l. defuncta. ff. de vsufr. Sp.

NISI ipse subripuit, & postea ab eo subripiatur. Vide l. 4. ff. naut. caup. stab. Sp.

NIVARIVM colum, cuius meminit Pomponius, vas quo aqua ex niuibus colari solebat. Vtebantur Romani & sacco niuario, quo liquidius merum potarent & erat lineus. Lege Nebriss. post Accursij somnium, item Baysium: & vide suprà, Colum niuarium. Niuatum autem, quod est niue refrigeratum, accipimus. Sp.

NIX quid, & cur hyeme ningat, pete ex naturalibus quæst. Senec. lib. 4. Quòd nix corrumpat segetes, nec IC. ignorat. l. fistulas. §. ho. de contrah. empt. Galenus, teste Erasmo, refert, quosdam Anaxagoram citasse, qui pronunciasset, niuem non esse albam. Nimirum similes ijs hominibus, qui dicunt lucem tenebras, & tenebras lucem. Id quod in eos dicendum, qui non verentur & confessa negare, & manifestò falsa pro certis affirmare. Spiegel.

N O

NOBILEM fieri quemuis posse, docet Seneca Epist. 44. Nobilem autem se dicens & fingens, cum non sit, crimen falsi subit. fac. l. eos. §. vlt. ad lege. Cornel. de fals. Vide Bal. in l. qui sub prætextu. C. de sacrosanct. eccles. Spieg.

NOBILE officium iudicis, quod I. C. appellant persecutionem, est extraordinarium remedium, quod aduersus eos datur, quibus cum nobis de stricto iure nulla actio est, sed qui interim ex sola æquitate, & quod dicitur, de bono & æquo nobis obnoxij sunt. Vide Alciat. enarrantem. l. actionis. de verb. sig. Aliter: Nobile officium est, quod à solo iudicis executiuo officio pendet. l. iubere. ff. de iurisdic. Hoc iudex nunquam defungi potest. Nam quod dici solet, Iudex semel pronunciando, functus est officio suo: ad mercenarium referendum est officium, quod actioni subseruit. Spieg.

NOBILES qui sint, fusius explicat And. Tiraquel. in tract. de nobilitate, quam quòd huc referamus.

NOBILEM antiqui dixerunt pro noto & quidam per G literam, vt ex Plauto docet Festus lib. 12.

NOBILES pro patritijs & senatoribus poni ait Connan. lib. 2. cap. 12. num. 1.

NOBILES, ingenui, & gentiles homines propterea nuncupantur, vt nunc quoque in Italia: quoniam maiores eorum illibatam seruarint natiuitatem, & nunquam seruitutem seruierint, Itemq; immaculato ac legitimo quoque nati sint thoro. Nec certe ista sunt somnia, vt quidam phanatici putant, confundentes iura per sonarum. Verùm si his dotibus omnibus addant bonarum literarum studia, & optimum vitæ specimen: bone Deus, quàm verè tum dici possunt bis nobiles: quales ego multos hoc seculo, adeoq; Principes, esse, Reipub. nostræ congratulor.

NOBILIS. Libellus extat Curtilij cuiusdam boni de Nobilitate. Sed & ab alijs in eam rem vulgo multa à multis traduntur, propè vt iustum tractatum res haberet. Neque est omnium quisquam quem non is nodus torqueat exerceatque. Quis nobilis sit intelligendus. Ego non dubito, quin Nobilis à noscendo dictus, sicut & nomen; vt stabilis & stamen à stando. Cui ergo homini, rei, vel loco: res gestæ virtusque aut fortuna, magnam & latam per gentes circunfudere famam, id est, quem norunt complures ac multi nominis, non Hercle video, cur Nobilis dici non possit. Idq; vel peiorem in partem, vt nobile scortum, nobilem scurram vel latronē, & clade Romana nobiles Cannas dicimus. Est enim vox ea Nobilis τῶν μέσων, vt alia quædam. Quid ergo? Ac Bonus & alij illi non fama, nomine, & æstimatione quenquam æstimant, sed nascendi locum, velut ordinem quendam, vt non de plebe sit, exquirunt. Atqui hos, veteres patricios dixere: quam appellationem diu hæsisse constat in posteritate eorum, quos primum Romulus, & huius deinde exemplo Tarquinius Priscus, mox Ser. Tullius Reges, ac tandem post liberatam Regio dominatu Remp. L. Brutus in Senatum lectos, à similitudine curæ, vt ait Velleius, patres vocarunt. Posteà vero Iulius Cęsar, mox Augustus Octauianus, & Tiber. Claudius, iam exhaustis, vel paucis reliquis familiarum, quas Reges & Brutus in patres legerant, & ipsi honestissimum quemque è Senatu, vel quibus clari parentes fuerant, in numerum patritiorum asciuerunt. Hinc patritiatus dignitas, status, & ordo patritiorum. Tranquillus lib. 2. Ea gens (Octauiorum dicit) à Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta in senatum, mox à Seruio Tullio in patritias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magna vi per diuum Iulium in patritiatum redijt. Porro non omnes qui nobiles ac claro genere forent, in patritiatum transisse, vel Claudia familia Marcelli testes sunt: qui quanquam multa ac veterē generis claritudine, ita vt pulchrorum ac Neronum gēti Claudiæ patritiæ, nec potentia, nec dignitate cederent, plebeij tamen fuerunt, vt tradit Tranquillus, & ante eum Cicero. Cassij quoque, quibus cognomen est, Longinis, plebeij generis erant, vt scribit Tacitus, sed antiqui (inquit) honoratique, sicut & Cæcilij Metelli, Calphurnij Pisones, Licinij Crassi, ac multi alij. Igitur quos vulgo Nobiles, & iure Nobilitatis donatos vocāt: hi patritij, aut traducti, vel allecti in patritiatum dicendi sunt, genus hominum iure Ciuili incognitum. Ius enim Ciuile claros & honestiores à sellularijs, tabernatijsque, & populi fæce, quos humiliores vocat, distinguit. Inter honestos autem vel claros, etiam de plebe homines, quos sua vel maiorum virtus ac merita, aut vetustæ opes, vel honores gesti commendant, numerandi sunt. Illud haud scio an operæprecium sit tentare, minuendam eorum esse opinionem, qui pollui nobilitatem putant, si difficultatem rei familiaris, mercaturis faciundis, aut publico redimendo leuet patritius. Neque id enim patitur M. AEmilius Scaurus, princeps temporib. belli Iugurthini, Ciuitatis Romanæ, cuius nobilitati nihil offecit, quod pater ipsius paupertate coactus, carbonariam exercuisset. Tametsi hoc verissimum est. Necessitate, decora à maioribus parta, oneri esse: impudētiam, in quæstu haberi. Curt. lib. 1. cap. 29.

NOBILISSIMOS expono, id est, primos & excellentes: quod aliqui assequuntur merito, cum præstantissimi sunt: alij in vetustate, quæ homines in quauis arte, nisi sint admodum inertes, reddit præclaros & excellentes: Sic Cic. de orat. lib. 1. multi in philosophia præclari & nobiles. Et lib. 2. Tres illius ætatis nobilissimos philosophos. Et de fini. bon. & malo. lib. 2. Philosophus nobilis, à quo non solum Græcia & Italia, sed etiam omnis Barbaria commota est. Idem pro A. Cluentio: In morbis corporis, vt quisque est difficillimus, ita medicus nobilissimus, ita atque optimus quæritur. Macrob. quoque lib. 7 Saturna. cap. 15. Erasistratum veterum medicorum nobilissimum appellauit. Sed ex medicina nullus dicitur nobilitari, quia nullum tribuit honorem, neque dignitatem, vt not. Io. And. in tit. de iudic. Vbi refert Iudicum effici posse medicum, cum ex hoc nullum consequatur honorem, non autem posse creari Iurecōsultum, nec Aduocatū, nec Scribam Pontificis Max. seu alicuius Principis, quia hæc attribuunt dignitatem. Tanto magis hoc fuit apud antiquos, cum medici, vt plurimum essent serui: vt habetur in l. si duob. C. commu. de legat. Fuerunt etiam serui plurimis seculis antè. Ferran. lib. 2. expos. in l. prouidendum. de postu. cap. 5.

NOBILITARE, nobilem facere, dignitatem augere, decorare. Apuleius. Quem non excellentia generis, sed mores virtutesque nobilitarunt. Quære, Natalibus restituere.

NOBILITAS non generis est tantùm, sed etiam alterius rei excellentia, dignitas, item fama, nominisque celebritas.

britas. Annotauimus obiter in Ligurinum, triplicem nobilitatem. Vnam generis esse, de qua dictum est. Qui genus iactat suum, aliena laudat. Virtutis alteram. Tertiam ex vtraque constantem. & quæ sequ. Bartol. in l. 1. C. de dign. lib. 12. plura congerit de nobilitate. Spieg. Quia nobilitatis sunt tria genera: Vnum, quod ex virtute & optimis actionibus nostris oritur. Proximum, quod ex cognitione honestissimarum disciplinarum proficiscitur. Tertium, quod ex opibus, aut natalium picturis, & maiorum stemmate æstimatur. quod vltimum nullum omnino erit, nisi à virtute fuerit profectum. vnde satis æstimauit Iurecons. in l. 3. de nata. rest. appellare Imperatorem nobilissimum. Prædictis etiam conuenit, quod notabiliter decidit Bald. in l. exemplo. in vltim. quæst. C. de probat. quòd si Cardinalis, tanquam legatus de latere, assereret se habere specialem commissionem, puta ad legitimandum, vel dispensandum, vel restituendum famæ: & processerit ad executionem illarum, licet literæ commissionis non appareant, valent tamen publicè & pluries gesta per eum: non ratione communis erroris, sed præsumptæ veritatis, propter assertionem talis & tanti viri. iuxta notata in c. cum ex literis. de in integrum restitut. in nouella. & putat Bald. esse memoria dignum, sequiturque D. Abb. in c. quod super his. in 2. colum. de fid. instrum. & latè de veritate disputat Andreas Sicul. in tractat. de præst. Card. in prima quæstione secundæ partis, in secundo membro. & consuluit Corn. cons. 243. videtur prima facie. ad fin. in 3. libr. & sequitur D. Fel. in c. cum in iure. col. 5. ad fin. de off. deleg. Et vltra eos confirmari potest ex sing. dicto. Spec. in tit. de iud. deleg. §. superest videre. in versi. quid si non est consanguineus. de quo vltimo scripsi suprà in verb. Legalitas. Et secundum hoc dictum notab. Bald. debet declarari, quod ipse generaliter decidit in l. si qua per calumniam. in vlt. colum. vers. deinde quæro. C. de episc. & cleric. & in l. iurisiurandi. colum. 1. vers. quæritur vtrum. C. de testib.

Nomina sunt omen, venturi præscius Idmon
Fertur, & Hippolytus dilaceratus equis.

Et ideo, si posthumus vocetur eo nomine quo pater vocabatur, præsumitur eius filius. text. est singu. & mirabilis, in l. vxorem prægnantem. in princ. ff. de man. testam. quem pro sing. citat Bald. in c. tuam. col. 1. vers. si autem. extrà de ord. cogn. & D. Ias. in rubr. solut. matr. in 4. col. & in l. neq; professio. colum. 1. C. de testa. & vtrobiq; dicit, quòd ille tex. sibi non probatur, propter alia quæ ibi concurrunt.

NOBIRIA à priscis dicebantur ea loca, quæ in metandis castris omnino vitari debent. scilicet, ne mons castris immineat, per quem superuenire hostes, aut perspicere possint, quid in castris agitur: ne sylua celatura hostes adiaceat. neue fossa seu valles, per quos obruti castris occumbere possint; ne vicini fluminis torrentisue subita tempestate castra inundatione intereant. autor Higinus in Grammat. Sp.

NOCENS, qui iniuriam aut maleficium commisit, qui alteri nocuit, damnumq; intulit. Nam nocere propriè dicitur, qui nocet personæ, non rebus. l. 1. §. huius autem verba. ff. de his qui deiec. vel effud. Sp.

NOCERE morbus intelligitur, qui perpetuus est, nô qui tempore finitur. l. final. §. primo. ff. de ædilit. edict. Spieg.

NOCERE noxam. Paul. l. 63. ff. ad leg. Falc. Eadem causa est eius serui, qui noxam nocuit. nec enim delinquendo quisq; preciosior fit. Hot.

NOCVIT, nocebit. Adi Chiliad. Erasm.

NOCTES & dies, id est, continuò, semper.

NOCTV, pro nocte, vel pueris notum est: & nox, pro noctu, in 12. Tab. vsurpatur. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit, iure cæsus esto. Vbi im, accusatiuum dixerunt ab is, & occisit pro occidit. Iurisconsf. in l. hoc edictum. §. Lab. eod. Et noctu, inquit, homines ire non debent. Spiegel.

NODVM quærere in scirpo, hoc est, ex re facili reddere difficilem. quod Accursio familiare est. Adi Chiliad. Erasm.

NOLLE & velle, duo illa verba, vt Ferrar. admonuit in comment. ad regul. iur. quodammodo relatiuorum more se habent, quorum alterum sine altero non statim existit. Ex eo siquidem non verè aliquid existimamur, quia hoc & velle poteramus: & sic ad arbitrium licet diuersi effectus, liberum tamen vltrò citroque referuntur. Vnde frustra dicitur noluisse id quod non potuit quis velle: cum relatiuorum natura sit, vt inuicem consistant, pariaque habeantur. Verum quòd interpretes nolle & velle inter contraria referunt, intelligendum est, quòd actu sint contraria, aut diuersa. Quemadmodũ & Boetius relatiua contraria appellat, in 2. Topic. Comment. Nam habitu magis relatiuorum naturam sapiũt: quando nemo dicitur nolle, qui non possit & velle. Siquidem vulgatum illud, Eius est nolle, qui potest & velle, parum consisteret, quod verumuis simul ponit. id quod contra naturam est contrariorum, quorũ vno consistente, reliquum cesset opus est. Spieg.

NOLENS volens, locutio prouerbialis, si Donato credimus. Videtur autem id genus sermonis, quia ex contrarijs constat, ænigmaticum quiddam habere, vt admonuit Eras. in Chiliad. Alber. annotat, nolens & volens idem esse in iure nostro, per gl. in dict. voluntati. in l. 1. ff. quod metus caus. Sp.

NOLO adire, & non volo adire. Super his verbis doctores plura effundunt in l. qui se patris. C. vnde liber. Decius, vt testatur acuto & excellenti ingenio vir Nicolaus Bellonus, putat fiendam differentiam, an quis dicat: Nolo adire, & inducatur repudiatio. aut dicat, non volo adire, & non inducatur. Ea ratione, quod verbum Nolo, indicat præcisam voluntatem, secus verbum non volo: cum sit medium inter velle & nolle. Hæc differentia Doct. licet communis habeatur, non satisfacit Bellono. Pendet enim ex eo, vt idem refert libr. 4. Supput. cap. 14. quod crediderint Dd. esse differentiam inter velle, & non velle, & non velle esse medium inter velle & nolle. quo sentit ipse nihil à veritate magis alienum. At in contrarium facit significatio ipsorum verborum: & Grammatici nullo modo admitterent hoc, qui dicũt, & verum est, Nolo esse compositum ex non & volo, & sic idem esse. Quod probatur in §. filius. l. si filij mater. ff. ad Tertull. Licet in contrarium adducatur. quod quam doctè, tam verè ipse Bellonus loco modò citato refellit. Porrò Nolo adire, hæc verba sunt suspensiua, & inferunt tantum ad primum motum voluntatis, secundum doctrinam Bart. in l. serui electione. ff. de leg. 1.

NOLLE facere videtur, qui potest facere. & non facit. l. si quis fugitiuus. §. idem ait. ff. de ædilit. edict. Sp.

Νομάρχαι, regionum præfecti. Bud. in prior. annot.

NOMEN accipere, pro eo quod est, recipere militem in censura publica, in der musterung annemmen/ ad nomen mittere, vel ire, zu der musterung gehen.

NOMEN dare, est in militiam scribi facere, aut in communem societatem conspirationis coire. Vide, Dare nomen.

NOMEN deferre, est quodammodo accusare. Lege Deferre nomen.

NOMEN quilibet sortitur ab eo, quod principaliter agit: vnde qui ampliorem substantiæ partem in mercimonijs non habet, non rectè mercator accipi posse videtur. Quanquam si quis citra fraudem in album mercatorum fuerit assumptus, eiusq; negotiationis se profiteatur, mercator propriè existimandus erit, tametsi nô magnam fortunarum suarum partem in quæstum deduxerit. l. si quid. in fin. de ædilit. edict. Sp.

NOMEN propriè quid significet, ab Alciat. petendum est, qui cap. 1. quarti Dispunct. liberaliter nobiscũ communicauit diuitias doctrinæ suæ minimè vulgaris. Spieg.

NOMEN appellat Connan. quicquid rem propriè notat & vt ait Plato in Cratylo, quod naturæ rerum discernendæ est indicandæq; instrumentum. Quòd opinionem Festo Pomponio attulit vt putaret dictum quasi nouimen, quia notitiam rei præbeat. Verisimilius est sumptum à Græcis à quibus ὄνομα appellatur, ἀπὸ τοῦ νέμειν, id est

Id est, lege, vel consuetudine: quoniam vsu constant nominum appellationes penes quem arbitrium, lex est & norma loquendi, aut vt Platoni videtur, quòd non natura sint ipsa hominum nomina, sed hominum instituto ab ipsis legislatoribus instituta: quorum munus est vel hoc præcipuum & maximum, rem suo quanq; proprio, certoq; nomine appellare, ne quam peccandi materiam det ambiguitas verborum. Nomē igitur est quod cuiusq; rei compræhendit notionem, seu vno seu duob. pluribusve id fiat vocabulis. Cic. lib. 1. de Inuent. definit esse quod vnicuiq; personæ datur, quo suo quæq; proprio & certo vocabulo appelletur. qua definitione, prænomen, nomen, cognomen & agnomen cōplectitur &c. Conna. lib. 2. cap. 11. nu. 4. vide & Ferretum tit. de leg. §. si quis in nomine.

NOMEN simpliciter posuit pro causa Arrianus in l. 4 de re milit. Exautoratus, inquit, eo nomine, non vtiq; infamis erit. Sp.

NOMEN familiæ est, & omnia quæ ad vnumquemq; nostrum differendum excogitata sunt, à nomine differunt: quia eo gens cognoscitur, ideoq; gentilitium dicitur. Cætera ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen: quod post fertur, cognomen: quod ad vltimum additur, agnomen est. vt C. Iulius Cæsar. Iulius nomen est familiæ Iuliorū, C. prænomen, Cæsar cognomen. Vide Alciat. libr. dispunct. 4. Camerarius noster: Omnia quidem, inquit, quæcunq; de causa homini imposita nomina, cùm certū quendam hominem designēt, propria sunt. Prima tamen Romanorum appellatio verè propria in viris quidem videtur esse. Quippe qua inter se, qui non solùm diuersarum familiarum, sed eiusdem etiam essent, discerni possent, vt M. Tull. Cicero, & Q. Tullius Cicero. Sp.

NOMEN generalis appellatio est, quæ & prænomē, & nomen familiæ, & cognomen complectitur. Seneca lib. de benefic. 4. Si quòd à Seneca accepisses, Annæo te diceres debere, vel Lucio, non creditorem mutares. sed nomen. Quoniam siue prænomen eius, siue nomen dixisses, siue cognomen, idem tamen ille esset. Propriè tamen Nomen à prænomine, cognomine, agnomine distinguitur: vti patet ex l. 4. C. de testa. & §. siquidem, Inst. de leg. itemque ex his Charisij verbis: Propria nomina, inquit, in quatuor species diuiduntur: prænomen, nomen, cognomen, agnomen: vt Publius, Cornelius, Scipio, Africanus. Prænomen est quod nomini præponitur, vt Publius: Nomen, quod familię originem declarat, vt Cornelius: Cognomen, quod nomini subiungitur, vt Scipio: Agnomen, quod extrinsecùs adijci solet, vt Africanus. Hotom. ex Connan. libro 2. cap. 11. nume. 3. & 4. Vide inf. Nomen, cognomen, vbi Ferran. videtur omnes in ordinem redigere.

NOMEN facere, dupliciter accipi solet, hoc est, vt Grammaticorum verba vsurpem, actiuè & passiuè: actiuè dicitur quis nomē facere, quum mutuat, passiuè cùm mutuatur. in prima significatione capit Cic. Epist. lib. 8. Accepi Auianij literas, in quibus hoc inerat liberalissimum, nomina se facturum, qua ego vellem die. Sic Seneca de benefic. libr. 1. Sed nomina facturi diligenter in patrimonium, & vasa debitoris inquirimus. Idem lib. 1. de vita beata, nunquàm magis nomina famo, quam cum dono. in secunda significatione vtitur. Cicer. lib. 3. offic. Emit homo cupidus & locuples tanti quanti Pythius voluit, & emit instructos, nomina facit, negotium conficit. Hunc ergo locum, si ad creditorem respicias, actiuè, si ad debitorem, passiuè accipiemus. Quare talis Vlpia. sensus erit, si proxeneta interuenerit, & hortatus fuerit creditorem, vt pecuniam debitori mutuaret, non poterit contra eum agi. Inde autem hæ locutiones natæ sunt, quoniam creditores nomina debitorum in codicem referebant, vt ostendit Cicero in orat. pro Roscio Comœd. Hinc creditor dicitur facere nomen, quia mutuatur. Nomina igitur creditorum sunt credita, debitorum verò debita. Creditorum veluti quum, ait Cicero in orat. pro Roscio Comœd. Non refert parua nomina in codices? & paulò pòst, quæro quampridem hoc nomen Fan. in aduersaria retulisti? & in Verr. act. 3. Quum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret, reperiretur pecunias sumpsisse mutuas, nomina sua exegisse. Sic Columella de re rustic. lib. primo. Vel optima nomina non appellando fieri mala fœnerator Alphius verissimè dixisse fertur. Debitorum autem, vt apud Ciceronem pro Quinctio, debere certis nominibus grandem pecuniam. At vbi Bud. in hac lege Philanthropiæ legi iubet, Pand. Flor. habent Philanthropi, quē locum ego ita exponi posse censeo, si proxeneta quicquam accepit, siue mercedis nomine, siue aliter, propterea quòd debitorem amauit & laudauit, id restituere nō cogitur. est enim Philanthropos homo benignus, & hominum amator. Ferran. Explicat. lib. 1. in l. 2. de proxene. cap. 54.

NOMEN, pro debitore, maximè in re fœneratoria, apud Iurisconf. sæpissimè inuenitur. Hinc pecuniæ in nominibus dicuntur, quæ datæ sunt fœnori. In hac quoque significatione accipitur nomen ab Vlpia. l. si quis vxori. de furt. Si quis, inquit, seruo meo persuaserit, vt nomen suum ex instrumento tolleret. Nebr. Sed & Budæ. Nomina, inquit, pro debitorib. ponuntur, vel pro syngraphis creditarum pecuniarum. Porrò debitoris nomen an numeretur inter mobilia vel immobilia. Bartol. tractat in l. potest. ff. de autor. tut. Quomodo verò nomina distrahantur in causam iudicati, id est, tanquàm pignora vendantur, explicant interpretes in §. si famosę. l à diuo. ff. de rei iud. Sp.

NOMEN, pro obligatione debitoris accipitur, sicut cùm dicimus, vendo nomen. Sic & causam, sic accepti expensique titulum, sic singula in conficiendis rationibus negotia appellamus, l. penult. & fin. C. de conuen. fisc. deb. Sic & in S. C. dicitur, in certis nominibus pecuniam à Macedone filijsfam. credi solitam, l. 1. ad Maced. Quandoque & agnationem significat, vt cùm prohibemus fundum de nomine nostro exire, l. is qui. de legat. Alciat. de verbo. sig. Adde Forcat. in Necyomantiæ dial. 98. nu. 1.

NOMEN porrò gentilitium erat & commune totius gentis, familiæ, adgnationis ve. vnde ab Halicarnasseo libr. 3. συγγενικὸν καὶ πατρωνυμικὸν appellatur. Hoc prænomini subiungebatur, cognomen verò ferè semper antecedebat. Tribus enim nominibus vsos Romanos notius est, quàm vt à me confirmari debeat, l. 1. ff. de lib. & post. l. 21. ff. qui testam fac. l. 8. §. sed & cùm in prænomine. ff. de secund. tab §. si quis in nomine. Instit. de legat. vbi Theophil. nomen interpretatur τὸ κύριον, ὅπερ καλεῖ ὀρθῶς [illegible] ... Briss.

NOMEN, cognomen, prænomen & agnomen differ. Quid differat sensu inter nomen, cognomen, prænomē & agnomen, summa controuersia est inter scriptores. id sanè ferè constat inter omnes, prænomen esse, quod alijs præponitur, agnomen verò quod ab euentu imponitur. At maior difficultas est in nomine & cognomine. Accurs. Prisciani sententiam amplexus putat nomen esse proprium. In cuius sententiam accesserunt pariter omnes huius loci interpretes. Theophilus quoque, dum hunc locum vertit, idem sentire videtur. Alciat. libr. 4. dispunct. cap. 1. secutus Diomedem Grammaticum & Nicolaum Perottum ecōtrariò nomen censet esse familiæ, cognomen verò proprium. Laurent. Val. nomen & cognomen tradit esse familiæ, prænomen proprium singulorum. Anton. August. latiùs præ cæteris omnibus & prosequitur libr. 3. cap. 8. qui fermè in omnib. Alciati opinionē videtur approbare. Ego, vt Vallæ potiùs sententiam probē, facit Appianus Alexādrinus, qui procemio histor. Rom. ita scribit: [illegible] ... Tempus autem in omnibus recensere superuacaneum existimarim: at in rebus clarissimis interualla mouebo & nomina. Romanis olim vnum erat, sicut omnibus hominibus, posteà assumpsere duo, nec multò pòst tertiū propter virtutem, vel aliquod

aliquod ὄνομα aliquibus vt dignoscerentur, imponi cœptum, iuxta Græcorum morem, quibus vltra nomina erant etiam cognomina. Ex quo patet decipi Accurs. vnà cum Prisciano, & iurisperitis, qui hunc locũ interpretantur, quia nomen non est proprium: est enim proprium, quod primo tantùm habebatur, & primo loco poni consueuit, quod nunc prænomen appellamus. Patet etiam falli Alciat. cum Diomede & alijs, qui cognomen propriũ esse tradunt cùm Appianus dicat id vltimò habitum, & in virtutis [illegible] ve cognomen imponi cœptũ. Quod etiam ex multis præstãtissimis scriptorib. probari potest. Cice. pro L. Muræna. Quam laudem ille Africa oppressa cognomine ipso præ se ferebat, eãdem hic sibi ex Asiæ nomine assumpsit. Idem lib. 1. de finib. Torquatũ, qui hoc primus cognomẽ inuenit. & lib. 3. de offic. Atq; hic T. Manlius is est, qui ad Anienẽ Galli, quem ab eo prouocatus occiderat, torque detracta cognomen inuenit. & de somnio Scipionis. Eritq; cognomẽ id tibi partum, quod habes ex nobis adhuc hæreditarium. Tit. Liu. lib. 1. Mansit Syluius posteà omnib. cognomen. idem lib. 7. æmulumq; decoris sui absentem M. Valerium Coruinum. id enim illi deinde cognominis fuit summo fauore populi tres & viginti natum annos consulem renunciauit. De quo etiam Propert. lib. 3.

Et cui cognomen coruus habere dedit.

Idem Liuius libr. 9. loquens de L. Papyrio Cursore, præcipua pedum pernicitas inerat, quæ cognomẽ etiam dedit. Et lib. 29. Id vectigal commentum alterum ex censorib. satis credebant, populo irato, quod iniquo iudicio quondam damnatus esset, & in precio salis maximè oneratas tribus, quarum opera damnatus erat, credebãt. Inde salinatori Liuio inditum cognomen. Sic libr. 30. Africani cognomen militaris priùs fauor, an popularis aura celebrauerit, an sicuti Felicis Syllæ, Magnique Pompei patrum memoria cœptum ab assentatione familiari sit, parùm compertum habeo. Primus certè hic Imperator nomine à se deuinctæ gentis est nobilitatus. exemplo deinde huius nequaquàm victoria pares insignes imaginum titulos, claraque cognomina familiæ facere. De quo etiam Salustius in bello Iugur. ita scribit: Masinissa rex Hunudarum in amicitiam receptus est à Publio Scipione cui cognomen posteà Africano à virtute fuit. post quem multi à domitis prouincijs cognomen assumpsere. Sic illius frater L. Scipio cognominatus fuit Asiaticus, Scipio Aemylianus Numantinus. P. Seruilius Isauricus. C. Metellus Macedonicus. & eius filij, alter Creticus, alter Balearis. Drusus Germanicus, Varus Quintilius Getulicus, Seuerus Ariabenicus, Parthicus, & Arabicus. Aliqui quoque à ceptis piscibus, ita Sergius Orata, & Licinius Muræna cognominati fuere. Prætereà si cognomẽ, quod est tertium, esset proprium, sequeretur, vt qui solùm duo nomina habebant, veluti C. Marius. & Q. Sertorius, proprio caruissent, quod est absurdum, quo argumento vsus fuit Posidonius teste Plutarcho in vita C. Marij, contra eos, qui tertium nomen proprium esse putabant. Facit etiam contra eos, quod cognomen vltimo loco ponebatur. Quod autem neque nomen sit cuiusquam proprium præter rationem suprà dictam satis videtur Alciatus ibi probare, quòd etiam ex multis alijs scriptorum locis conijcere licet. Sic actio. 1. in Verr. Scitis, quem adesse video Cn. Lentulus Marcellinus, quorum fide atque præsidio Siculi maximè vtuntur, quo omninò Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta est. idem in Bruto, Multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, & ad plebem transitiones, cùm homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunderentur genus. Liuius lib. 1. tamen in re tam clara nominum error manet, vtrius populi Horatij, vtrius Curiatij fuerint. Idem libr. 2. Furios Fusios scripsêre quidam, id admoneo, ne quis immutationem virorum ipsorum esse, quæ nominum est, putet. Et iterum in eod. lib. se quoque id generi, ac nomini dare. & L. Florus lib. 3. Loquens de Mario, subrogare conatus est in eius locum C. Gracchum hominem sine tribu, sine nomine, sed subito titulo in familiam ipse se adoptat.

Restat igitur, vt prænomẽ, quod primum est, proprium sit, vt Posidonius tradit. Nec moueor, quod in hoc Plutarchus eum repræhẽdat, propterea, quod eo modo mulieres nomine proprio caruissent, quibus proprium nomen non imponebatur, namq; falli videtur in hac re Plutarchus, vt Viglius ex Plinio & Festo docet, tit. de exhæred. lib. & Ant. August. quoq; affirmat. Nõ ignoro quandoque nomen vsurpari loco prænominis, vt in l. cum filius. §. cùm pater. de leg. 2. & in l. facta. §. sub conditione, ff. ad Senat. Treb. Capitur & aliquando pro cognomine, vt patet in loco Liuij de Africano adducto. Sic apud Horat. carm. lib. 4.

Non incendia Carthaginis impiæ
Eius, qui domita nomen ab Africa
Lucratus redijt.

Vt Maioragius olim præceptor meus, verè dixerit, nomen esse genus, quando quidem hæc omnia nomina dicuntur, tamen propriè pro familia capi solet. Cùm igitur ab initio omnes homines vnum tantùm nomen haberent, vt Appianus ait, & ex historijs constat, præter Trogloditas, & Atlantes, illos enim Herodotus, istos Plinius scribit sine nomine fuisse, quod etiam de Apharantibus Nicol. in lib. περὶ ἐθῶν. necesse erat, vt id esset proprium singulorum. Additum posteà fuit secundum, præcipuè Romanis, quod est familiæ nomen. Verùm vt primum à secundo dignosci posset, Prænomen vocatũ fuit. Et in hoc decipitur Theophilus, qui prænomen tertium esse putat, cùm primum sit. Cic. lib. 3. ad Attic. de Euthychide gratum, qui vetere prænomine, nouo nomine T. erit Cæcilius. Et Plutarchus ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς, ait prænomina Latinos integra non scribere, sed aut vna solùm litera, vt T. L. M. aut duabus, vt Cn. aut tribus, vt Sex. Ser. ex quib. apparet, vt dixi, contra Theophilum primum esse prænomen. Post autem tertium non omnibus sed aliquibus tantùm impositũ: ex rebus gestis, vt ait Plutarchus, vel ex natura, vel ex aliqua corporis figura, quod cognomen appellarunt. Et hoc quemadmodum etiam secundum erat hæreditarium. Ideo Valla optimè dixit nomen & cognomen esse familiæ, nam nomine familiã à familia differebat, cognomine verò pars familiæ ab altera, siue ab alijs distinguebatur. Et ideo errauit Accurs. & cæteri qui cognomen proprium familiæ nomen esse crediderunt, cùm sit quidem familiæ nomen, sed non proprium. verùm ab euẽtu, vt suprà docuimus. At quoniam aliquando contingebat, vt ei, qui tria nomina habebat, propter aliquem euentum quartum nomen, & sic alterum cognomen adderetur, ad primi cognominis differentiam, proprio vocabulo agnomen illud dixere. Nec me præterit à plerisque cognomen pro agnomine vsurpatum fuisse, sicut apparet ex locis suprà recitatis, in quibus Africani mentio facta est. eadem enim ratione, qua tertium, quartum quoq; cognomen dici potest. Sed vt vltimum, à tertio differret nomine, agnomẽ nuncupatum fuit. Quamobrem hic labitur Anton. August. qui scribit agnomen non reperiri, nec esse necessarium. Cicero lib. 2. de inuent. Nomen autem cùm dicimus cognomen quoq; & agnomen intelligatur oportet. Verum ait locum esse deprauatum, quod tamẽ nulla ratione probari pòtest, nec mihi verisimile videtur: cùm omnes Rhetores & Grammatici, præter Linacrum, ita locum illum legerint, vt patet ex illorum scriptis. Fit etiam illius mentio à Gordiano. in l. si in nomine. C. de testam. Quinimmò Ouid. lib. 3. de Ponto, in elegia ad Cottam ait,

Adiectique probent genitiua agnomina Cottæ.

Quod autẽ in Pandectis agnomen nõ legatur, id non me mouet: quandoquidẽ ibi agnomen sub cognomine comprehenditur. Idem etiam responderi potest ad Theophili Institut. quia in re dubia standum non est, sed potiùs Latinè scriptis, à quibus illæ sumptæ fuerunt. Sed hoc pluribus verbis disputare minimè necesse videtur. Cùm Pausanias scriptor probatissimus in Achaicis ita scribat: [illegible] Tunc aũt mittunt Athieniensib. exerci-

exercitum, & Ducem Attilium, hoc enim illi erat aliorum nominum clarissimum, quoniam non vocatur à patribus Romani, sicut Græci, sed aliquando tria, aliquando pauciora, aliquãdo plura nomina cuilibet imponuntur. Ergo præter tertium nomen est & quartum, quod quandoque necessarium est, vt suprà dictum fuit. Quare multos quatuor nomina habuisse legimus, vt P. Cornelium Scipionem, Africanum, cuius primum prænomen fuit, secundum nomen, tertium cognomen, quãtum agnomen. Nam P. erat proprium, Cornelius familiæ, Scipio quoque familiæ a casu, quod P. Cornelius patrem suum, qui lumina amiserat, loco baculi regeret, Africanus ab Africa deuicta. idem dici potest de Scipiõe Asiatico, & Scipione Nasica. Ex quibus etiam liquidò constat, non esse veram distinctionem Viglij inter cognomen, & agnomen. Dixit enim cognomen esse familiæ, agnomen verò ab euentu. quod Priscianus quoque retulit. Patet etiam deceptum fuisse Odofredum, qui tradidit cognomen esse à matre, agnomen autem à patre. Constat pariter labi Carolum Sigonium, qui in lib. de nominibus Romanorum, nihil putat differre cognomen ab agnomine. Sciendum est autem liberos vt plurimum habuisse tria nomina, libertos duo, seruos vnum, quamuis nonnulli scripserint libertos quoque tria nomina habuisse, vt notauit Politianus in Miscellaneis suis, cap. 31. Non ignoro à nonnullis quamplurima alia de nominib. recenseri. sed ea solùm, quæ magis necessaria mihi visa fuerunt, hic apponere satius esse duxi. Ferrar. lib. 2. explic. In § si quis in nomine. Insti. de leg. cap. 30. Vide etiam latissimè Curt. ἐικοστῷ lib. 1. cap. 26.

NOMENCVLATOR, qui ciuium nomina omnium tenebat, & quum opus esset pronunciabat. Iis veteres dum ambitioni seruiebant, vtebantur. Cice. in Murænianа Monitores eos appellat. Vlpia. l. 7. §. 2. ff. de op. lib. Nam huius quoque est ministerium, si fortè vel librarius, vel nomenculator, vel calculator sit. Venuleius l. vltim. in fin. de lib. cau. Potest tamen & impubes operas dare: veluti si nomenculator sit, vel histrio. Cicero in illa quam antè nominaui: Quid? quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, & decipis: nam si nomine appellari abs te ciues tuos honestũ est, turpe est eos notiores esse seruo tuo, quàm tibi: si etiam noris, tamẽ per monitorem appellandi sunt, cur non antè petis, quam insusurrauit. aut quid, cùm admonueris, tamen quasi tute noris, ita salutas?

NOMENCVLATOR, in l. 7. §. dabitur. ff. de oper. lib. l. vltim. in fine. ff. de liber. caus. Sic appellabatur, qui nomina transeuntium salutantium ve domino suggerebat. Seneca libr. 1. Epist. 19. Alioquin habebis conuiuas, quos ex turba salutantium nomenculator digesserit. Et Epistol. 27. lib. 3. Nemo vetulus nomenculator, qui nomina non reddidit, sed accepit. Quintilia. libr. 6. cap. 4. vt Afer ingrato litigatori conspectum eius vitanti in foro, per nomenculatorem missum ad eum, Amas me, inquit, quòd te non vidi. Plutarch. in Cato. ὀνομακλήτορα vocat. κελευόμενος, ait, τρέφειν ὀνομακλήτορα ... Briss.

NOMINA vel rerum sunt vel hominum, l. 4. ff. de legat. 1. Illa à Grammaticis appellatiua vel communia vocantur, quæ scilicet indicandæ designandæque rerum naturæ & substantiæ causa inuenta sunt, vt homo, vestis, domus. Hæc propria vulgò dicuntur, quæ ad singulas species eiusdem generis ambitu comprehensas discernendas pertinent, velut Lucius, Titius, Gaius, Seius, Gaia, quæ nomina Iureconsultis familiaria & vsitata fuisse Plutarch. ἐν ῥωμαϊκοῖς & Cicero pro Muræna ostendit: ex eoque dilucidè colligitur, quod his verbis Prætores in edictis vsi sunt. l. 10. ff. quæ in fraud. credit. l. 1. ff. de tabul. exhib. l. 2. §. cùm quidam. ff. ne quid in loco pub. l. 1. ff. de liber. exhib. Quæ nomina ingenuis tribuuntur, vt & seruis Stichi, Damæ, Pamphili, Erotis, Arescusæ. Briss.

NOMINA, id est, cautiones fœneratoriæ. in l. solutũ. §. 1. ff. de pig. actio. Nõ admodum absimiles ijs, sunt Aleiato, quos hodiè literas cambij dicimus. Vnde & fide nominum traijcere, apud Cic. aduersus Sallustium, pro eo quod est, pecunias per literas cambij transmittere. Sp.

NOMINA etiam fœneratitias cautiones significant, interprete Iustinia. in l. vltim. C. de pact. conuent. Cuius significationis rationem exponens Ascon. in 3. Verrin. titulos debitorum nomina appellata scribit ab eo, quod Kalendarijs solent eorum, quibus pecuniæ credebantur, nomina perscribi. Ex quo factum est, vt nominis appellatio ad omnem obligationem, omnemq; contractum pertineat. l. 4. ff. de verbor. signifi. Vnde iocus elegans R. baculi in Grammaticum, qui villa sua creditoribus cesserat,

Maratt jamm, ait,
Vnicum magistrum
Summum Grammaticum, optimum poetam,
Omnes soluere posse quæstiones,
Vnum difficile, expedire nomen.

Ita Nomina exaudienda sunt in l. 31. ff. de pet. hær. l. 6. & l. 17. & in l. 23. in §. ff. de hæred. vend. l. 2. ff. de donatio. l. 3. ff. de vsufr. ear. rer. l. 2. l. 6. l. 7. C. de oblig. & actio. l. 1. C. de nouatio. l. 4. C. quæ res pign. l. 18. ff. de pigner. act. l. 16. C. de legat. l. 77. §. hæreditatem. ff. de leg. 2. Briss.

Bona nomina & idonea appellantur, cùm soluendo est debitor, l. 19. ff. ad Vellei. l. 101. ff. de solutionib. l. 13. §. 1. l. 35. & l. 43. ff. de admin. tutor. l. 21. §. Lucius. ff. de annu. leg. l. 89. ff. ad leg. Falcid. Vbi quidam codices idoneis hominibus scriptum habent, eodem errore, quo in P. Flor. hominib. sub fideiussore factis pro nominib. in l. 2. in fin. ff. de custod. reor. Secundum hoc genus loquendi in S.C. Macedoniano scriptum est, bonum nomen filijsfa. fieri non posse, l. 1. ff. de S.C. Macedo. In quo verbo elegans est Ciceronis iocus lib. 4 Epist. ad Placum, qui post expositam æris alieni, quo premebatur magnitudinem, se tamen hoc consecutum ait, vt bonum nomen adeptus existimetur. Bonum nomen facit creditor, qui delegatũ sibi debitorem admisit, eoq; contẽtus fuit, l. 26. §. abesse. ff. mand. Briss.

Deteriora peiorave dicuntur nomina, quorum difficilior exactio est, propter inopiã debitorum, qui facultatib. bonisq; lapsi soluendo non sunt, l. 35. ff. si cert. peta. l. 30. ff. ad leg. Falcid. l. vlti. §. pen. ff. de admi. rer. ad ciuit. Sic apud Columel. Alphius fœnerator optima nomina non appellando fieri mala dicit. Briss.

NOMINA debitorum non veniunt in statuto, neque comprehenduntur à iudice publicante bona sua. Bald. sing. in l. 1. ff. de sta. hom. item non veniunt in donatione omnium bonorum, præsentium & futurorum. Ita consuluit sing. Bald. consi. 232. supra infrascriptis dubijs, in secundo dubio, in secundo lib. Scripsi de vtroque suprà in verbo, Bonis publicatis. vbi retuli, quòd D. Ias. in L. stipulatio hoc modo concepta. in vlti. verbis. ff. de verb. oblig. refert se consuluisse per hoc singu. 95. Bald. quòd donatio omnium bonorum mobilium & immobilium, vbicunque existentium, valeat, cùm non veniant nomina debitorum. Cotta.

NOMINA facere, est pecuniam mutuã dare, aut aliàs debitorem sibi aliquem facere. Petrus Marsus, & Fr. Maturantius, nomina facta sunt, apud Cic. lib. offic. 3. intelligunt pro eo quod est, sufficientem cautionem datam, Man hatt die verschreibung gegen einander gemacht. Sic nomina simpliciter pro debitoribus ponuntur. Columel. Mala nomina sæpè interpellãda sunt. Vide, Bona nomina. Sp. & Conna. lib. 7. cap. 6. nu. 4.

Incerta nomina dici possunt eorum debitorum, quorum dubia est fides propter impedientem inopiam, aut alium fortuitum casum. Certa verò dicuntur Horatio, quæ valdè bona sunt. Conna. lib 7. cap. 2. nu. 4.

NOMINA iuris, alia sunt particularia: vt obligatio, seruitus, dominium. Alia vniuersalia. Ea tripliciter assumũtur. Aut enim vniuersitas solius facti, seu corporum est: vt grex, chorus, familia. Aut iuris & facti mixtim: vt peculium, dos, matrimonium. Aut solius iuris, vt hæreditas: ea enim nomen seruat, etiamsi nulla corpora hæreditaria sint, l. hæreditas. de pet. hæred. Vide Alciat. in comment. de verb. sig. Sp.

NOMINA Vlpian. in l. 1. ad Maced. vsurpat pro causis ipsis, seu tit. particularib. cuiuslibet pecuniæ, quæ in rationib. accepta fertur. Nos eiusmodi nomina, id est, titulos, cùm erogationum, tum acceptorũ vocamus. Spieg. Adde Ferretum tit. de literarum oblig.

NOMINA facere & contrahere pro eodem dicuntur, l. 17. ff. de administr. tuto. l. 39. ff. de neg gest. l. 9. ff. de pact. l. 64. ff. de legat. lib. 3. l. 4. & l. 51. §. 1. ff. de pecul. l. 2. ff. de proxenetic. l. 1. ff. de ann. leg. l. 41. §. vlti. ff. de fideicom. libert. l. 1. §. multa. ff. de iur. fisc. Senec. lib. 1. de benef. Nomina facturi inquirimus in vasa debitoris, & aliàs sæpenumerò. Briss.

NOMINA numeralia colligunt, non autem distribuunt, aut diuidunt: vt docet Barto. in l. si ex toto. §. fi. de leg. 1. Sp.

NOMINA pulchra multo precio esse comparanda. Ita Ioan. Andr. de Milentia vxore sua recitat, in c. 1. de depos. vbi dicunt Card. & Imola: Si quis deponat rem suam apud hominem illoti, turpis nominis, & res perdatur, esse imputandum deponenti, qui nomen turpe non abhorruit.

NOMINA quædam in Pandectis leguntur non nisi in personis seruorũ & libertorum, vt Statius, Erotes, Pamphilus, Stichus, & alia multa: & ex contrario Caius, Seius, Meuius, Sempronius, Titius, nomina sunt libertorũ: quamuis Statius Cæcilius comicus, & Statius Papinius heroicus, poëtę celebres fuerint, nihilominùs alter seruilis, & alter libertinæ conditionis memoratur. Vide Alexandr. lib. Genr. dier. 3. cap. 20. Crinitum de poetis Latinis, & infrà, Seruorum nomina. Sp.

NOMINA respectiua quæ sint, vide C. de seruis fugit. l. pen. & ibi not. & l. vnica. de sent. quæ pro eo quod interest profer. Sp.

NOMINA tria Romani vsurpare honestum putarunt, quasi vnum ab auo: aliud à patre, à seipsis inuentum tertium haberent. Conna. lib. 2. cap. 11. nu. 83.

NOMINA xxxv. Romanarũ tribuum. Quære in verbo, Tribus.

NOMINARI dicimus magistratus, tutores, & alios, qui ad munera publica aliquo suggerente vocantur, l. 2. §. si eo tempore. ff. de administr. rer. l. 11. & l. 13. ff. ad municipal. l. 14. C. de excus. tut. Briss.

NOMINARE, est præsentem sistere, & vt iuris Pontificij scriptores dicunt, ius patronatus habere, hoc est, nominare designandum, Budęo teste. Cæterùm nominare, fideiubere, & in se se periculum recipere, non distare indicat Alberic. per § fi. in l. cùm ostendimus. ff. de fideiuss. tut. Sp.

NOMINATIM, hoc est, expressè exhæredatus quis sit, vide in l. 3. §. nominatim. ff. de iniust. testa. item. §. nominatim. Instit. de exhæred. liber. Nominatim etiam intelligitur expressus, qui non nomine proprio, sed demonstratione corporis, aut opificij, officijve, necessitudinis, atque affinitatis, aut alio modo designatur, l. 2. de legat. 1. & similibus quæ Albericus citat. Bartol. in l. siue à certis. ff. de duobus reis, nominatim quod dicatur explicat & in l. turpia. §. fi. de leg. 1. quòd sit nominatim fieri. docet. Sp.

NOMINATIM legatum accipiẽdum est, quod à quo legatum sit, intelligitur, licet nomen pronunciatum nõ sit. autor Paul. de leg. 3.

NOMINATIM exhæredatus filius videtur nomine, vel prænomine, vel cognomine simul adscripto, vel altero ex his, l. 1. ff. de libe. & posthu. sed & illa nominatim videtur facta exhæredatio quæ ita facta est, Filius meus exhæres esto, licet nomen eius expressum non sit, dummodò vnicus sit, l. 2. ff. eod. § nominatim. Insti. de exhær. lib. Quod & Seruius quoque ad illa Vergilij verba, quæ sunt 4. Aeneid.

Ac morientem nomine clamat,

tradit. Quinetiam si quis filium habens ita exhæredauerit, Cæteri omnes filij filiæque meæ exhæredes sunto, nominatim exhæredasse videbitur, l. 25. ff. eodem titul. Posthumus quoque nominatim exhæredatur, siue ita dixerit testator, Quicunq; mihi nascetur. siue ita: Quicunque ex Seia nascetur, vel ita: Venter exhæres esto, l. 3. §. nominatim. ff. de iniusto rupt. Et ita verbum Nominatim accipiendum est in l. 1. ff. de hæred. instit. & in l. 3. & l. 13. ff. de iniusto rupt. l. 21. ff. de lib. & post. l. 4. ff. vnde lib. l. penult. §. videamus. ff. de contra tabu. l. 10. §. existimo. ff. de bon. libert. l. 10. §. qui filium. ff. de testam. tut. l. 2. C. de lib. præterit. l. vltim. C. de bono. possess. contr. tab. Cui opponitur inter cæteros, ab Vlpian. in Institu. tit. 22. & à Iustin. in §. nominatim & §. posthumorum. Instit. de exhær. liber. Et ibi Theoph. & l. vltim. C. de lib. præterit. Briss. Connan. item libr. 10. cap. 2. num. 2. his adde Balduini comment. super institut. Iustin. lib. 2. tit. 13. de exhær. lib.

NOMINATIM legatur alicui, quod proprio eius nomine expresso, vel per demonstrationem corporis, artificij, officijve, vel adfinitatis, vel necessitudinis relinquitur, l. 34. ff. de cond. & demonstr. Demonstratio enim nominis vice fungitur, l. 6. ff. si cert. pet. l. 9. §. si quis nomẽ. ff. de hær. inst. Nominatim etiam ab aliquibus relictum intelligitur, quod non sub appellatione hæredũ, in hunc modum, Quisquis mihi hæres erit, sed proprijs nominibus expressis, vel indubitabili signo demonstratis relinquitur, l. 1. §. id quod ex substitutione. ff. ad l. Fal. l. 24. ff. de leg. 1. l. 18. §. vlt. ff. de leg. 2. l. 24. ad Treb. Denique quod a quo legatũ sit intelligitur, licet nomen pronuntiatum non sit, id nominatim legatum cẽsetur, l. 90. ff. de leg. lib. 3. Briss.

NOMINATIM manumitti seruús ex l. Fusia Caninia sic videtur: Stichus liber esto: vel sic, Obsonatorem, vel qui ex ancilla illa nascetur, liberum esse volo. Paul. lib. Sent. 4. cap. 14. & l. nominatim, 24. & 37. ff. de manu. test. Vlp. Inst. lib. 1.

NOMINATI in criminib. non dicuntur ij, quorũ nomen delatum est, quique rei facti sunt: sed ij quorum nomen ab altero reo appellatum est. Sic Papia, l. 17. §. 10. ff. ad municip. In quæstionib. nominatos capitalium criminum, &c. & l. 1. ff. de bon. eor. qui ant. sent. Cice. pro Postumio: Neminem vnquàm quo ea pecunia peruenisset, causam dixisse, qui in æstimandis litib. appellatus non esset. In litib. autem nemo appellabatur, nisi ex testium dictis aut tabulis priuatorũ, aut rationib. ciuitatũ. Itaq; in ferendis litib. adesse solebant, qui aliquid se verebantur: &, cùm erant appellati, si videbatur, statim contradicere solebant. Tranquil. in Calig. Quæstorem suum in coniuratione nominatim flagellauit, veste detracta: id est, ab vno ex coniuratis indicatum. Hot.

NOMINATIVVS pro genitiuo, elegantissima est figura loquendi, qua frequẽtissimè vtuntur I. C. in l. quæsitum §. idem Celsus. ff. de fide instr. vbi dicitur, Hoc genus seruos, id est, eius cõditionis seruos. sic & in l. & ita, §. 1. naut. caup. stab. vbi dicit I. C. Prætorem curam agere reprimendæ improbitatis hoc genus hominum, id est, eius generis, eius conditionis. Sp.

NOMINATOR. Nominatores I. C. Digest. 27. à nominatijs longè diuersi sunt. Sic enim appellant eos, qui tutorum nomina subijciũt, ceu idonei sint. Eodem modo & magistratuum nominatores vocantur in titu. de magistr. conuen. l. 1. Aliter accipitur nominator, & nominatio, in iure Pontificio, vt cùm dicimus regem Galliæ ad prælaturas nominare, nominandum à rege debere habere gradũ. & alia huiusmodi, potest autem sic nominatio ipsa non malè finiri, sentẽtia & docto iudicio D. Corasij, c. 4. eius Paraphrasis in vniuersam sacerdotiorum materiam, vt sit gratiosa quædam concessio facultatis petendi, & acceptandi beneficium, præfinito tempore vacans ab vniuersitate Galliæ celebri, Gallo, suæ disciplinæ alumno, legitimè facta. Atque hæc satis de Nominatore. Anchor.

NOMINATVM delictum interpretes appellant, quod Iurisconsulti generalis delicti nomine intelligunt: vt in dictione Delictum, indicaui. Speciale verò delictum videtur, quod innominatum dicunt: vt cùm quis in ius vocatus nõ paret, cùm temere appellat, cùm ius dicentem contemnit, cùm in munere sibi imposito per desidiam quis cessat: eiusmodi enim facta pluribus verbis specialiter designantur, nõ vno generali. Ex Alciato. Sp.

NOMINE

NOMINE legato, id quod debetur, & quod in actionibus est, legatum videtur, vt actiones aduersus debitorem hæres cedere & mandare necesse habeat. l. 46. §. cũ qui. ff. de lega. 1. l. 59 ff. de legat. 3. Nominibus olim fieri dicebatur obligatio, quæ hodiè literis dicitur. Instit. de liter. oblig. in prin. In nominib. esse dicuntur, quæ sunt in obligationibus, petitionibus, persecutionibusque, l. 37. ff. de acq. hær. l. 16 ff. ad Treb. Briss.

NOMINE, subauditur apud Iurisconsultos plerunque, vt in consuetudine sermonis Græci. velut quum dicimus, Noxæ dedere: Damnari repetundarum, &c. Pompon. l. 2. ff. de naut. fœn. Si nemo sit, qui à parte promissoris interpellari traiectitię pecuniæ possit. Alfenus l. 60. §. 3. ff. de leg. & fid. Topiarium enim ornandi, saltuarium autem tuendi & custodiendi fundi magis quã colendi paratum esse. Item l. 2. ff. de proxenet. & l. 30. §. 2. ff. de iureiuran. l. 26. ff. de pignorib. in fine, l. 73. ff. quibus mod pig. Hot.

NOMINIBVS proprijs verùm substituat testator, an verò appellatiuo & communi nomine heredis interest. Etenim si proprijs nominib. tantum vtatur, æquale erit ex substitutione omnium cõmodum. Videtur enim magis habita ratio personarum, quam datarũ portionum. Rursus cùm singulorum hæredum nomina propria expressa sunt, poterit is ex substitutione habere commodum, qui suam partem ex institutione repudiauit &c. Balduin. tit. de vulga. substit.

NOMINIBVS obligatio, scriptura fiebat: vt ait Iustinia. sub tit. de liter. obligat. Eam vt intelligamus, illud scire oportet, Romæ moris fuisse, vt vnusquisque paterfamil. tabulas domi haberet, in quibus quicquid per singulos dies aut acciperet, aut expenderet, perscribebat, vt Cicero in ea pro Cluentio demonstrat. De earum tabularum fide Censores quinto quoque anno ciues ad Iusiurandum adigebãt: vti Dionys. Halicarnas. lib. 4. testatur. Hinc fidem in iudicijs facere solebant: vt in Orat. pro Q. Roscio demonstrauimus. Vlpianus in l. 4. ff. de pecul. Si verò nomina ita fecerit dominus, vt quasi debitorem se seruo faceret, cùm reuera debitor non esset, non obligatur, re enim non verbis peculium augendum est. Pomponius l. 1. ff. de annuis legat. Cùm in annos singulos quid legatum sit, neque adscriptum quo loco detur, quocunque loco petetur, dari debet: sicuti si ex stipulatu aut nomine facto petatur. Extat etiam apud Scæuolam faciendi nominis mentio in l. Thais, 41. in fin. ff. de fideicomm. libert. & alibi nonnullis locis. In quibus Tribonianum hallucinatum, nec satis specularibus suis vsum fuisse, verisimile est: cum alijs in locis eam vocem expunxerit, vt in l. 1. ff. de nouat. l. græcè, ff. de fidejuss. l. 1. ff. de oblig. & act. Nomina autem in tabulis dicebantur tituli debitorum (vt ait Asconius) præsertim in ijs debitis, in quibus hominum nomina scripta sunt, quibus pecuniæ commodatæ sunt. Plautus in Curcul. Noui ædepol nomen. nam mihi isthoc nomine Dum scribo, expleui totas ceras quatuor. Ergo Nominibus obligatio contrahebatur, cùm expensum quid alicui in tabulas referebatur. Referri autem solebat, vel ab reis ipsis, vel ab argentarijs, vel ab amicis. De reis, exemplum oratio pro Comœdo suppeditat: & loci ex Pomponio & Vlpiano superiùs adscripti. De argentarijs, patet ex his Donati verbis in Terẽtium: Tunc inquit, in foro, & de mensæ scriptura magis, quam ex arca, domoque vel cista, pecunia numerabatur. Veteres enim ferè suam pecuniam apud argentarios habebant: eiusque rei vestigium superest in l. 7. §. quoties. ff. de pos. De amicis exemplum habemus initio eiusdem Orationis pro Comœdo, & in epistola vltima lib. ad Attic. 4. item apud Senecam libro de benefic. 3. Ille per plurium tabulas nomina interpositis pararijs facit. Ex hac nominum obligatione nata sunt hæc loquendi genera quæ deinceps subijciam. Nomina dissoluere. Cicero pro Plancio, Hoc nomen quod vrget, nunc cum petitur, dissoluere.

NOMINIS eius quod quis inficiatus est diem petere. in Orat. pro Quintio, Nominibus multis eos homines pecuniam à Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. Verrina 4. in Nominibus pecuniam nobis esse, numeratam in præsentia non habere. ibid. Hot.

NOMINIS finitio præcedit definitionẽ rei. Neq; enim probè definieris canem, nisi primùm constitueris, an de animali, siue terrestri, siue marino, an vero de cœlesti sidere loquaris. glo. l. quoties. de verbo. obl. Sp.

NOMISMA, idem quod numus, græcè νόμισμα. Pomponius de vsufructu: Nomismatum, inquit, aureorum, vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis vti solent, vsufructus legari potest. Sp.

NOMOS græcis dicitur lex à tribuendo vnicuique, vt Romanis à deligẽdo. nemo enim suum cuique tribuere potest, nisi quæ recta sunt deligat, reijciat contraria. Hac ratione νόμον antiqui Græcorum appellarunt eam vocum varietatem, quæ ad numerum aut laxatur, aut attenuatur. Aut vt quidam scripserunt νόμους appellarunt, quas ijsdem ᾠδὰς nominãt. quod leges vt memoriæ mandarent, vtebantur publicis & priuatis cantibus. Atqui hinc νόμοι Terpandri & Euripidis, νόμοι βακχεῖοι. Differt autem νόμος ἀπὸ τοῦ θεσμοῦ. Nam νόμος magis scriptam legem significat. Sed θεσμὸς legem non scriptam, & quandam potiùs consuetudinem refert. Alciat. libr. 2. dispunct. cap. 5. Budæus in commentarijs suis refert quosdam ex Andocide annotasse, θεσμοὺς dici leges Draconis, νόμους Solonis. idque vt credit Connan. libr. 1 cap. 8. quod illæ duriores essent, & omnibus criminibus pœnam capitis adiungerent: vt earum æquitatis nulla ratio reddi possit, præter quam quòd scriptæ essent, & numero legum positæ: At Solonis fuère mitiores & distinctiores leges, & quæ singulis delictis pœnas dignas imponerẽt. grauiores maioribus minores leuiorib. ἀπὸ τῶν νόμων dicunt.

NOMOTHETAE & νομοφύλακες. Nomothetæ erant non simpliciter legum authores, sed & ipsi qui principaliter leges suas promulgabant. Nam vt ex Demosthene Bud. commemorat, Solon inter alia suis legib. hoc quoque instituit, quum lex aliqua ad populum ferretur, vt à legislatore primum recitaretur, deinde in loco maximè celebri totius vrbis maximeque consp cuo proscriberetur ad tertiam concionem vsque, inde scribæ vt daretur palam pro concione legenda: vt si cuiquam quid nõ placuisset, in medium id proferret: & si ea cum populo placuisset, ita demùm nomothetæ daretur postremum probãda, qui vti eam probasset improbasseve, ita ferretur, antiquaretur ve. Ipsi autem nomothetæ ex iudicum numero deligebantur, vt eam operam populo iurati ipsi nauarent. De his Alciat. lib. 2. disp. cap. 8. Budæus in l. 1. ff. de iust. & iure. Postellus de Magistratib. Athen. libr. primo, cap. 5.

NOMOPHYLACES à nomothetis quibus à legibus seruandis vt nomen, ita & officium erat. Frustra enim fuissent à nomothetis leges exploratæ probatæque, nisi præscripti illarum fine vsus, secundumque eas iudicaretur: quod nomophylaces vt fieret curabant. Cicero libro de legib. 3 illorum officiũ diligenter explicat. Græce hoc diligentius ait, apud quos νομοφύλακες creãtur: nec ij solùm literas (nam id quidem etiam apud maiores nostros erat) sed etiam facta hominum obseruabant, ad legesque reuocabant. Hæc Cicero. Secundo dignitatis gradu erant Athenis νομοφύλακες, vt qui πρόεδροι (quorum nomen a primis sedibus, quas illi ante cæteros habebant, deductum est) assiderent strophio quodam lineo capite redimiti, tantus erat honos priscis incolumitatis reipublicæ conseruatoribus, tantum legum studium. Hinc

NOMOPHYLAKION legum morumque regimen & tutela.

NON particula negatiua turbat sensum adiecta, in tit. de offic. procons. Legatus, inquit, mandata sibi iurisdictione iudicis dandi ius non habet. Cæterũ in Pandectis Non particula non habetur. Notauit primus hũc errorem Ange. Politia. in quadã obseruatione eius centuriæ, quam nunquàm nobis videre contigit. Nebr.

NON particula, apud iuris interpretes sæpiùs pro non solùm accipitur, l. si pater ignorás. & ibi Duarenus ff. solut. matr.

Non

NON, particula regulariter negat, sed quæ præposita, alium habet sensum ab eo, quam postposita notat. l. quædam. ff. de rei vend. Cætera Alberic. Sp.

NON consentire, non est dissentire, l. alioquin. ff. de contrah. empt. Est enim medium inter consentire & dissentire, l. in bello. de capt. & postl. reu. Ex Alberic. Sp.

NON differendarum litium causa, sed tollendarum ad arbitros itur. Celsus l. quamuis. ff. de recept. Sp.

NON dubitare se, quodcunque vxor eius cepisset, liberis suis redditurum. Hæc verba teste Papiniano, Marcus Imperator interpretatus est, pro fideicommisso accipienda. Vide l. si vnum ex familia. in fin. ff. de lega. 2. Spieg.

NON esse, & non apparere, paria sunt, l. in lege. ff. de contrah. empt. Sp.

NON esse actorem vel syndicum tunc intelligimus, ait Caius, cùm is absit, aut valetudine impediatur, aut inhabilis sit ad agendum, l. 1. ff. quod cuiuscun. vniuer. nom. Sp.

NON esse ad fontem. Pomponius: Si is qui haustum habeat, per tempus, quo seruitus amittitur, non erit ad fontem, l. Labeo ait. ff. quemadm. seruit. amit.

NON honestus quæstus. Hermogenianus: Ne honesta, ait, interpretatio non honesti quæstus lucrum possessori faciat, l. si possessor. ff. de petit. hæredit. Sp.

NON ideo, pro non continuò. Iurisconsul. Cùm decem tu dari stipulatus sis, non ideo posse te decem dari oportere intendere: quia, &c. Sp.

NON iustum & iniustum, qui negant idem esse, falluntur. Qua de re Valla lib. Dialect. 2. cap. 32. rectè disserit, & verè, teste Alc. in si. cap. 17. lib. 5. Parerg. Sp.

NON negligentia, sed temporis angustia non potuisse litem contestari. Paulus. in l. non enim. ex quib. caus. maior. Sp.

NON nimis, pro non tam apud Vlpian. in l. iure gentium. §. verùm autem. ff. de pact. more Græcorum qui οὐ μαλὰ δὴ dicunt, vt Haloander monuit, & obseruauit. Hegendorph. Sp.

NON nolle. Cicero ad Attic. libr. 13. Proximis tuis literis primum te id non nolle cognoui, hoc est pati & nō contradicere. Iurisconsulti non nolle, & velle sic interpretati sunt, vt velle eos dicant, qui volūtatem suam declarant, siue quid vetent, siue quid fieri iubeant. Non nolle: qui quid scientes dissimulant, hoc est non declarant se vel nolle, vel quod fit, fieri velle, &c. Ræuard. l. eius est non nolle qui potest velle. ff. de reg. iur.

NON nominatim, id est, in genere, l. hæres seruum. ff. de euiction. Sp.

NON perinde, id est, nō æquè probè Pomponius. Nam senatus, ait, non perinde omnes prouincias probè regere poterat. Adi Old. in Restaur. politiæ. Sp.

Non omnes, id est, nulli. Virg.

Non omnia possumus omnes.

Id est, nulli. Conna. lib. 6. cap. 6. nu. 8.

NON omnimodò, id est, non semper, generaliter, & indistinctè. Insti. quib. mod. ius patr. potest. sol. §. 1. & ibi Aldobr. l. vbi autem §. si. ff. de verb. oblig. l. in naue. in si. ff. locati. Plin. lib. 16. cap. 14.

NON per omnia verum est, l. ait Prætor. §. sed quod Papinianus. ff. de minorib. Sp.

NON pluris quàm res est, id est, quanti aduersarij interfuit. Vide Vlpia. l. qui restituere. ff. de rei vendica. Spieg.

NON posse dimitti in solidum creditorē, est non posse creditorem totam solutionem consequi. Sp.

NON posse, præcisam necessitatem inducit, generaliterq; modum omnē remouet, vnde effici dispositio posset. glo. c. 1. de reg. iur. lib. 6. Sp.

NON pro modico beneficio datur, apud Vlp. in l. athletas. ff. de his qui not. infam. Sp.

NON reddita res propriè dicitur, quæ deterior facta redditur, l. 3 §. si reddita. ff. commodat. Sp.

NON soli Atridæ vxores amant: Achillis dictum, qui Vlyssis orationi respondens, à quo vt in castra reuerti vellet (vnde propter Bryseida sibi ab Agamemnone ademptam discesserat) rogabatur: sic inquit,

τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας
Ἀτρεΐδης; ἦ οὐχ Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο;
ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεΐδαι; ἐπεὶ ὅς τις ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
τὴν αὐτοῦ φιλέει, καὶ κήδεται, ὡς καὶ ἐγὼ τὴν
ἐκ θυμοῦ φίλεον, δουρικτητήν περ ἐοῦσαν, id est,

Cur autem populum adduxit huc congregans
Atrides? an non Helenæ gratia pulchricomæ?
An soli amant vxores diuersiuocorum hominum
Atridæ? quippe qui bonus & prudens est,
Suam amat, & curat: vt ego quoque hanc
Ex animo amabam, quamuis captiuam.

Sextus Cæcilius hoc dictum venustè trāstulit ad eos qui vxores quamuis iniustas habent: vt adulterij accusatio non minùs ipsis, quàm ijs qui iustas vxores habent, permittatur. Vlp. l. 13. ff. de adulte. Planè siue iusta vxor fuit, siue iniusta: accusationem instituere vir poterit. nam (vt Sex. Cæcilius ait) hæc lex ad omnia matrimonia pertinet. & illud Homericum adfert, Nec enim soli, inquit, Atridæ vxores suas amant. ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων Ἀτρεΐδαι. Non soli amant vxores Atridæ. Quod enim cum interrogatione pronunciauit Achilles, hic negatiuè retulit. Hot.

NON solùm. Hæ particulæ semper æqualia repetunt, in l. nō solùm. de vsu & habitat. dicitur, quòd si relictus sit vsus domus mulieri, nō solùm cum marito, sed etiam cum libertis habitabit, non tamen eodē iure cum libertis, neq; eadem consuetudine, & l. non solùm, de iniur. non solùm tenetur iniuriarum qui fecit iniuriam, sed etiam qui fieri curauit, diuersimodè tamen vt ibi per gl. Forcat. in Necyomantiæ dial. 50. nu. 4.

NON temerè in agendis negotijs computantur quæ rarò accidunt. Ræuard. l. ea quæ rarò. ff. de reg. iur.

NON verè dicitur reipub. causa abesse, qui sui priuati negotij causa in causa est. autor Alphenus. Sp.

NON velle. Hæc verba falsò traditum est, iuxta sententiam doctissimi Belloni, inter nolle & velle medium esse, cùm medium sit, non nolle. l. 1. §. scientiam. vbi casus & gloss. in verbo velle. ff. de tribut. act. Quin & ratio accedit. Nam inter affirmatiuam & negatiuam medium non sumitur ex affirmatiuo, sed ex negatiuo. Exemplum: Inter proprium & improprium datur medium, non improprium: non autem datur, non propriū, quoniam non proprium idem est, quod improprium, l. 1. in princ. ff. de suis & legit. Sic inter doctum & indoctū datur non indoctum. Idem in verbo placere & displicere: quorum medium est, non displicere, l. 1. §. is qui nauem. ff. de exercit. Sp.

NON vtiliter negotia gerit, qui nō necessariam rem, vel quæ oneratura est patremfamilias, aggreditur, teste Vlpiano, l. sed an vltrò. §. si. ff. negot. gest. Sp.

NON vtique, non restrictè, non præcisè. Vlpia. l. 21. ff. mand. Sed si non vtique vnius, sed vtriusque mandatum intuitus id fecerim. Sic Pompo. l. 43. ff. ad leg. Aquil. Dominum enim lex Aquilia appellat, non vtique eum qui tunc fuerit, cùm damnum daretur. Hot. Aldob. Instit. de legit. ag. tutel. non vtique, id est, non ita simpliciter passim & indistinctè interpretatur.

NON vtitur vsufructuarius si nec vtatur, nec nomine eius alius puta qui emit, vel qui conduxit, vel cui donatus est, vel qui negotium eius gerit. Conna. lib. 4. cap. 7. num. 11.

NONÆ dicuntur in Martio, Maio, Iunio & Octobri sex illi dies, qui primū sequuntur: in reliquis verò mensibus, quatuor tantùm illi dies primum sequentes. Vide l. item veniunt. §. pridie idus. ff. de petit. hæred. Sp.

NONARIAE meretrices, quòd hora nona cellas aperirent, & prostare inciperent, dictæ sunt. Budæ. Persium citat.

NORMA, pro formula præscripta, vt in § penul. Inst. de Atil. tut. Normalem tamen pro recto positum, qualem norma, hoc est, fabrorū regula efficit, alicubi Bud. obseruauit. Sp.

NOSOCOMION, locus est constitutus propter pauperes ægrotantes, & languentes, quo infirmis alimenta subministramus. de eo meminit Imperator in l. illud. §. 1. & in

& in l.pen.C.de sacros.eccl.& in auth.de alie.& emp.§. emphyteuses verò.per totum: quamuis exēplaribus impressis menda insit. Huius loci meminit diuus Hieron. dum inquit: Quæ habere poterat, distribuit, dilapidauit, ac vendidit, & in pecuniam congregatū vsibus pauperum præparauit: & primo omnium nosocomion, id est, languentium villam instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis. & consumpta languoribus atque inedia miserorum membra refoueret. Cotta.

NOSTRVM propriè dici non potest, quod ex casu nobis auferri potest. Spieg. Porrò aliud olim fuit dominium, quo res nostra esset Iure Quiritum: aliud, quo in bonis nostris tantùm esse dicebatur. Verùm Iustinianus hoc discrimen sustulit, l. vna.C. de nudo iure Quirit. Quod naturaliter nostrum factum erat tantum, tantum esse dicebatur in bonis nostris. Quod verò ciuiliter, hoc est, solenni suo ritu, & legitimo (vt loquebantur) aliquo acto (cuius generis transferendorum ritus Romani olim multi fuerunt) in nos translatum erat: erat nostrum, iure Quiritum. Quod vtroque modo, pleno iure id nostrum esse dicebatur, l. 29. qui & à quibus. Fr. Balduin. in sua Catachesi Iuris Ciuilis.

NOTA, pro infamia, ignominia, probro, l.1. & 2.§.1.ff. de his qui not.infam. Alias quodcunque signum significat. Ouid. ad laudem retulit. In Authen. vt præpon. no. Imp.& de Tabellion. pro scriptura notarij vsurpauit, l. 18. ff. de lib.& posth. Sp.

NOTAM ascribere, nihil aliud fuit, quàm causam infamem & ignominiosam edere. Vnde perspicuum est, differre, notare, & ordine mouere. Ob leuiores siquidem caussas mouebant tantùm Censores, sicuti Liuius lib.14. scribit. Fabritius P. Cornelium Ruffinum consularem mouit. Grauioribus autem pollutos sceleribus notabāt, & notatos quosdam tribu etiam motos, & ærarios factos libr.42. Liuius commemorat. Verùm tamen sciendum, quod Censoriæ animaduersiones & notæ non verè iudicia, sed præiudicia quædam fuerint, itaque qui notatus fuerat, postea in iudicium vocabatur, vt Cicero scribit libr.4. de Repub. Censoris iudicium nihil aliud ferè damnato affert, præter ruborem. Itaque quod omnis ea iudicatio versatur tantùm in nomine, animaduersio illa ignominia dicta est. Adeò vero seuerus in delinquentes Cato Censor fuit, vt inde Censorij nomen adeptus sit. Plinius lib.19.cap.1. & libr.14.cap. 4. Sabell. lib.2.cap.8 Fulgosius lib.2.cap.4.

NOTABILE, est conclusio, quæ à decisis, aut decidendi ratione ingeniosè colligitur. Salom. in l.Gallus.

NOTAE literæ dicuntur singulariæ, ex quibus verba conficiuntur. Sed & literarum notæ intelliguntur, quibus ad occultāda consilia, maximè in bello, propter hostium insidias, milites vtebantur. Vigl in tit. Inst. de milit.test. vulgò nunc ziphræ vocantur. Eas primùm commentum fuisse Tyronem M.Tullij Ciceronis libertum, autor est Eusebius. Sp.

NOTAE verbo etiam cicatrices continentur. Vlpia. in fi.l.1.ff. de fugitiuis.

NOTAE in l.2.ff. de seru. fugit. signa, stigmata puncta, seruis scripta atque inusta significant. Sic Cice.2. Offictor. Thracem compunctum notis Threicijs dixit. Et Plin. in panegyrico. Exanguem & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis & notas suas rideant. Valer. libr.6.cap.8. Seruius ab eo vinculorum pœna coercitus inexpiabiliq; litterarum nota per summam oris contumeliam inustus. Græco stigmatum verbo vtuntur Imp. in l.3. de fabricens. lib.11. Et stigmatum quoque notas dixit Sueton. in Calig.cap. 27. Quintilian. lib.7.cap 4. Si quis fugitiuo stigma scripserit. Vnde stigmatici serui teste Polluce libro 3. Onoma. notis compuncti appellantur, quos Plautus litteratos vocat. Notæ etiam σημεῖα γραμμάτων πρὸς τάχος [illegible] significant, quorum inuentionem alij Tullio Tyroni, alij, in quibus est & Dio, Mecœnati tribuunt. Sic accipiuntur Notæ in l.11.ff. ex quib.caus.maior. l.9.§.1.ff. de hæred.instit.l.41.ff. de milit.testam. & leg.6. in fin. ff. de bonor possess. vbi notas literas non esse traditur. Qua de causa à literis separantur in l. 1. §. ludi.ff. de var. & extr.cogni.& d.l 41. Seneca libr.14.Epistola. Quid verb. notas, quibus quamuis citata excipitur oratio & celeritatem linguæ manus sequitur. Huiusmodi verò notis olim pleni erant Iureconsultorum libri. Sed Iustinian. quicquam in libris suis notis scribi vetuit, l.2.§.pen. de vet. iu. enucl. Qua de re Isidor. lib.1. tractat. Briss.

NOTAS appellant Iurisconf. reprehensiones & explicationes. Hinc

NOTARE accipitur pro animaduertere, determinare, vt noscatur, sicut hic. Et l. liberto, vel amico.§. litem in iudicium.ff.neg.gest. Ibi Vlp. notat. l. si quis seruum.ff. de act.empt. dum dicit. Marcellus notat. l. non solum is.ff. de iniur. Aliàs ponitur pro reprehēdere, l. metum autem præsentem.§. fin. ff. quod met. caus. Ibi. Non immeritò Iulianus, à Marcello notatus est. Aliàs significat diligenter aliquid obseruando inscribere, l. item apud Labeonem.§. ait prætor ne quid infamandi. ff. de iniurijs. Aliàs notare, est ab alio dictata per notas & cōpendia conscribere. Vnde Notarij vocabantur. l. Lucius Titius.ff. de milit.testam. l. sed cum patrono.§. fina.ff. de bonor. possess. Aliàs denique Notare vsurpatur pro infamia adficere, infamem censere, lædere existimatiónem. vt in tit.ff. de his qui notant infamia. l.2.ff. de obsequi. à liber. & libert. l.1.§ secundo loco.ff. de postulan. Ibi. Item personas turpitudine notabiles, l.18. de lib.& posth Old.

NOTARII, à notis literarijs: quòd notis quibusdam verbum semper significantibus, Catonis luculentam in senatu orationem collegissent, originem traxisse dicuntur, huiusmodi notæ sunt, quæ sigla appellauit Iustinianus l.1.& 2. in fine. C. de veteri iure enucleando: de quibus Probus & Diaconus scribunt Dion tamen lib. Vehas notas Dionem inuenisse refert vt notauit Brodæus Miscell. lib.4.cap.9. Dicuntur autem plurifariam, vt refert gloss. in rubr. C. de tabular. libr.10. Notarium iura scire præsumi, magister practicæ autor est, in titulo de instrum.edic.§. octauo. in fin. in versicu. sed nunquid tabellio. Baldus notariorum imperitia mundum destrui, author est in Responsis. Porrò notarij, & librarij. quibusdam apparet, idem genus hominum fuisse olim notariorum, & librariorum. At Insulano secùs videtur, cui apparet, notariorum genus maiore in precio fuisse, ob velocitatem eorum in excipiendis transcribendisque dictatis: quod etiam artificiosis & breuibus quibusdam notis quondam fieri solitum, author est Plutarchus in vita Catonis iunioris. Librariorum autem illi quondam professio videtur fuisse, vt certi pretij causa libros, ac quæcunque scribenda scriberent: nec breuiusculis ipsos notis, aut decurtatis verbis vsos fuisse. Seneca & Tranquillus notarios appellant actuarios: quòd in acta referrent actiones, quæ dicebantur in senatu & ad populum. Longo tempore post dicti sunt notarij, quibus publica cura stipulandorum instrumentorum ab Imperatore commissa fuit. Dictos notarios à notis, Hammonius credidit. Et Paulus de testamen.milit. inquit. Lucius, inquit, Titius miles notario suo testamentum scribendum notis dictauit. Notarij autem propriè dicuntur, qui excipientes verba dictantis per notas & compendia scribunt. Soli autem notarij principum, hoc est, Imperatorum & Cæsarum, dicuntur habere dignitatem, l. vnica C. de mand. princip. Cæteri enim publici serui, quòd populariter rogentur, nuncupantur, l.2. rem pupil. salu. for. At vbi Doctores ritè appellati, decurionesve citati, aut sacris initiati fuerint, rogati non cōguntur ad præstandum officium, vt Bartolo visum est in l. vniuersitates. C. de decurionibus. Sed & notarij dicti sunt olim, qui notarent in senatu. Tabelliones autem hodiè latinè dixerimus id genus scribas à tabulis, hoc est, testamentis. & publicis scripturis, quas conficiunt. Vide infrà. Tabelliones. Spieg. Ræuard. l. si librarius. ff. de reg. iur. Anto. August. lib. singulari ad Modest. cap.14.

NOTIS scribere. Lege, Hieroglyphicæ.

NOTIFICARE. Hoc verbum à plerisque reprobatur: nec verò facilè admittatur, nisi fortè authore Ouidio se tueri quis velit, qui sic habet lib.1. de Ponto:

Atque modum pene notificare velis.

Pro eo autem verbo subijciunt alij, notum facere, quo nihil receptius in summorum aulis principum: seu uulgare, aut palàm facere, Verkunden menglichen / oder kundt thun allen menigklich. Sp.

NOTEYEIN decipere, corrumpere & adulterare significat. ex quo νόθος quisquis scelerate natus est. Connan. lib. 2. cap. 16. nu. 2.

NOTHIA, Græci appellant neutro genere, & numero plurali, eam partē, quæ ex bonis paternis, lege Atheniensium, nothis dari poterat. Hinc factum, vt Græci nothum appellent, quicquid non legitimum esse volunt, nec verum. Ita nothus dicitur filius ante legitimum natus. Bud. in Annot. prior. ad l. vulgò concepti, de statu hominum. Sp.

NOTHI. Titulus est ἐν ταῖς νεαραῖς, περὶ τῶν νόθων. Νόθον, qui non è iustis nuptijs natus sit, Græci dixere. Nos latinum rei, vt Cato testatus est, nomen non habemus: vt necesse sit peregrino nomine vti. Hæc M. Fabius Instit. lib. 3. Sunt autem nothorum, vt video, tres ferè species. Vna est eorum, quos Cælibes ex amicis & pallacis in concubinatum asciris tollunt: quos hodiè viles, & abominandi nominis, veteres penè vxorum loco, nec sine dignatione quadam domi habebant. hos Cæsar Naturales vocat. nov. 89. ab eo quod natura à iustis liberis non differant, Ius tantum hoc quotidianum & commentitium, quo matrimonia solenni ritu & ordine constant, repugnet. Quo nomine, si iusti filij non supersint, & sextantem hæreditatis paternæ cum matre capiunt. Sed quando hodiè, non domi habere semper, sed plerumque foris alere, amicas solent alij, ne fortè honestiorum oculos, vel infirmiorum mentes vulnerent: multi etiam, vt alacres semper, ac velut recentes, nec nimio vsu (qui ferè cupiditates exhaurit) fracti, ad eas se conferant: bellissimè agitatum est, an & ex ijs nati, ad sextantem hunc vocentur, quod magis negatum est. Cæterùm & illos, & qui alij ex ea nascuntur, quę vni cognita, alij sese non præbet. Naturalium nomen mereri, id verò conuenit quod apud me valdè dubium est, haud ignarum in toto hoc genere à Cæsare Iustiniano (cui eares præter cæteros πολιτικῶς videtur, & curæ fuisse vt tanquàm in iuris ciuilis partem reciperetur) disertè τὴν κατὰ τὸ ὁμοίωμα τῆς παλλακῆς σχέσιν exigi, non contento τῶν παίδων ἰκανῇ γονῇ καὶ τροφῇ. Nam & in concubinatu, specimen quoddam vel exemplum non iure contracti matrimonij, & quale contubernium seruis fuerat, imaginatur. Quod verò simile facit & Demosthenes Orator, qui ἐν τῷ κατὰ νεαίρας, ad quotidianam corporis curam, amicas in concubinatum asciscì ait: his verbis, τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας, ἡδονῆς ἕνεκ᾽ ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ᾽ ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Curt. lib. 3. in sua cap. Vel

NOTHVS dictus est παρὰ τὸ νῶ καὶ θεῖον, vt ait Suidas, quòd priuatus sit eo, quod diuinum censetur, id est, legitimis nuptijs: vel περὶ τὸ ὅτι, τὸ μέμφομαι, καὶ βλάπτω, vt Phauorinus scribit, & in Etymologico magno habetur. quo nomine significantur omnes, qui non sunt ex iustis nuptijs procreati. vt docet Iulius Pollux, Suidas & Hesychius. quamuis Hesychius νοθογενεῖς appellat. Vsus est Homerus Iliados Δ.

> ἀλλ᾽ ἦν Πριάμοιο νόθον βάλε Δημοκόωντα
> Ἀυτὸς ὃν ἠγήρευν καὶ ἀντίθεον μὲν πασι...
> υἱὸν Λύκον Πριάμοιο νόθον, καὶ γνήσιο... ὅμοιο
> ...ἐν... ἀλλ᾽ ... ὅταν εἰσειδ ... ἐπόχην
> ἀνειδ... αὐ--

Et Pindarus in Olympijs, &c. Vsus est & Plutarch. in Theseo. ἀλλ᾽ ἐπὶ νόθοις ... ... τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος, ... ἐπὶ ... ... Et Dionysius Areopagita in lib. περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας cap. 2. quamuis in alio sensu. Ac Philostratus ἐν τῷ ἀπολλωνίου τοῦ τυανέως βίου, libr. 2. νόθον appellat catulum, quem leæna ex pardo conceperit, quod Alemannus Rinuccinus perperàm interpretatus videtur, qui matrem notham vocari credidit. Inde νόθια siue νοθεῖα dictæ sunt pecuniæ, quæ talibus filijs relinquebātur, quæ lege Atheniensium mille drachmas excedere non poterant. quarum mentionem fecit Demosthenes in oratione contra Aristocratem, & Aristophanes, ac plerique alij, quos Suidas refert. Hinc etiam νόθος dicitur omnis res non legitima, sicut νόθος ἄνθρωπος, & similia, vt docet Budæus. qui scribit hanc dictionem apud Græcos eandem habere vim, quam spurius apud Latinos. Nam quamuis Plutarchus in ῥωμαϊκοῖς de spurio mentionem faciat, tamen id nomen non tanquàm græcum, sed tanquàm latinum vsurpauit. Ibi enim tradit, quomodo à Latinis prænomina scribantur. Vsus fuit hac dictione Ouid. in Epistolis, Phædra ad Hippolytum.

> *At nec nupta quidem tædaque accepta iugali,*
> *Cur nisi ne caperes regna paterna, nothus?*

Vsurpauit pariter Virg. Aeneid. lib. 7. loquens de equis,

> *--- patri quos Dædala Circe*
> *Supposita de matre nothos furata creauit.*

Et Columella lib. 8. cap. 2. vbi de gallinis loquitur: Omnium tamen horum generum nothi sunt optimi pulli, quos conceptos ex peregrinis maribus nostrates ediderunt. Plinius quoque lib. 8. cap. 1. scribit elephantes minores apud Indos arare, & ab illis nothos appellari. Verum in hoc loco Iustinianus non ita latè hanc dictionem accipit, quemadmodum Græci, quippe qui nomine nothorum intelligit solùm eos, quos naturales vocant, cùm dicat cæteros non esse dignos hoc nomine, & modo νόθους, modò φυσικοὺς vocat. Ex quo patet decipi Alciatum, qui lib. parerg. cap. 5. scribit eos differre. Patet etiam decipi Haloandrum, qui dum hæc conuerteret, modò naturales, modò spurios dixit. Cùm spurij non dicantur ex concubina nati. Quos errores Alciat. & Haloand. notauit. Gabriel Palæottus in lib. de Nothis & Spurijs cap. 17. Attamen & ipse in eo fallitur, quòd putat eos tantùm nothos à Iustiniano vocari, qui nascuntur ex concubina. Quandoquidem Iustin. etiam eos nothos vocat, qui gignuntur ex ancilla. quod patet in ea parte, in qua tractatur quomodo quis offerens se curiæ legitimus reddatur, cùm tamen ancilla non possit esse concubina. Ferrand. lib. 2. explicat. In constit. quib. mo. natu. effic. sui. cap. 43. Vel

NOTHVS dicitur, qui ex vxore non legitima natus est. Vide glo. in c. nisi cùm pridem. versic. personæ verò. ext. de renuncia. qui dicit nothum esse eum, qui de adulterio natus est, qui videtur verus filius, sed non est. Io. Bello. Etymol.

NOTIO, aliàs cognitio prætoria à Iurisconsultis vocatur, cùm sine scripto libello, sine solennitate iudiciaria tantùm simpliciter inuocatur officium iudicis vel magistratus. Sp.

NOTIO diuiditur in cognitionem & iurisdictionem, l. notionem. de verb. sig. Est autem notionis verbum generale: & non solùm ad eos pertinet, qui iurisdictionem habent, sed & qui simplicem cognoscendi facultatem. Quare assessores, siue amici qui in consilium proconsulum adhibentur, cùm etiam ipsi cognoscant, dicuntur habere notionem. Arbitri quoq; quos ex cōpromisso adimus, habent notionē. Cùm enim ex pacto priuatorum iurisdictio conferri nequeat, cōsequens est vt saltem notionem habere dicantur. Ex Alc. Comment. de verb. sig. Sp.

NOTIONIS verbum latissimum est: nam & in ciuilibus, & in criminalibus causis vsurpatur. itaq; Notio dicitur Prætoris, qui verùm actio danda, an deneganda sit, cognoscit. l. vlt. in fin. ff. de oblig. & act. Sic in l. 8. ff. de transact. Prætoris dicitur esse notio, cùm de habitatione aut vestiario, aut alimento relicto transigendum est. & in l. 6. C. quomo. & quand. iud. At in l. 1. §. 1. ff. de offic. præf. vrb. notio ad caussas & animaduersiones capitales refertur. vbi Vlpia. scribit, ea quæ vltra centesimum lapidem fiunt, egressa esse Præfecti vrbi notionem. itemque in l. penult. ff. de calumniat. Propriè tamen Notio videtur esse rerum quæ neque criminales sunt, & in facto, non in iure consistunt: veluti cùm Cicero in Orat. pro domo scribit, omnem esse notionem Pontificum, cùm quis adoptatur, quæ causa cuique sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ sacrorum. Item cùm disceptatur apud Prætorem, verùm qui filius esse dicitur,

dicitur, in potestate sit, an non sit: Praetoris notio esse debebit: inquit Vlpianus l.3.§.1.ff. de lib. exhib. aut cùm de illius aetate qui manumittit, vel de manumittẽdi caussa quaeritur. Atque haec quidem ita se habent, cùm propria verbi cuiusque significatio exquiritur. Vlpianus autem in l. notionem, 99.ff. de verbo. signifi. Notionem sic posse accipi scribit, vt & iurisdictio & cognitio intelligatur. Itaque idem in l. ait Praetor, 5.ff. de re iudic. cum Praetor dixisset, CVIVS de ea re iurisdictio est: Melius, inquit, dixisset: CVIVS de ea re notio est. etenim notionis nomen etiam ad eos pertinet, qui iurisdictionem non habent, sed habent de quauis alia caussa notionem. Hot. Conna. lib.1. cap.16. nu.4.

NOTITIA ab Impp. recentioribus appellatur breuis, seu libellus in quo descriptio status, administrationis, & dioeceseos alicuius continetur, l.1.C. de off. praef. praet. Afr. l. vn. de excus. artif. lib.10.C. l.3. & l.5.C. de aduoc. diuers. iudi. l. pen. & vlt. de diuers. off. lib.12.C. Hinc de statu Imperij sub Constantinopolitanis Impp. agens liber, Notitia Imperij Rom. inscribitur. Briss. Alias notitia est cognitio, intelligentia, notio, Cicero lib. offic.3. Explica atq; excute notitiam tuam, vt videas quae sit in ea species, forma, notio boni viri. Old.

NOTORIA, pro elogijs & indicijs quibus crimina ad magistratus deferuntur, l.6.§. nuntiatores. ff. ad Turpil. l.7.C. de accusat. l.31. de episc. & cler. in C. Theodos. Notoriam eodem sensu non modò B. Augustinus, sed & Apuleius lib.7. de Asino aureo vsurpat. Sed ille, ait, qui commodum falsam de me notoriam pertulerat. Et Trebellius Pollio in Claudio ad fin. Nihil me grauiùs accepit, quàm quòd notoria tua intimasti Clodium parentem amicumq; nostrum insinuatis sibi falsis plerisq; grauiter irasci. Briss.

NOTORIVM, vt Alciat. inquit lib.1. de verb. sig. voce insolenti & minus proba nostrates vocant id quod palàm constat, cùm veteres notorium pro denunciatione facinoris acceperint: Est autem hoc

NOTORIVM triplex, Praesumptionis, Iuris & Facti.

NOTORIVM praesumptionis, quod est de euidẽtia iuris vehementis praesumptum, vt paternitas, filiatio, vbi non requiritur alia probatio, c. quoniam. de fi. presbyt. Nam hoc quòd quis sit alicuius filius, non potest verè probari. l. Lucius. ff. de cond. dem. Vnde filius est, quem nuptiae demonstrant, ff. de in ius voc. l. quia semper. in fi. Nam si vir & vxor aliquem infantem nutriunt, & dicũt eum filium eorum esse, tunc praesumitur eorum filius. Est ergo notorium praesumptionis euidentia rei euidenter à iure praesumpta.

NOTORIVM iuris est clara iudicialis confessio, inconuincibilis probatio, & irretractabilis diffinitio, de quo scilicet notorio quis damnatus est, vel in iure confessus. Et sic illud est duplex, videlicet per cõfessionem factam in iure, & per sententiam iudicis, vt in c. vestra de cohabi. cleri. & mu.

NOTORIVM facti, scilicet quod commissum vel factum non dubitatur à populo, vel maiori populi parte, & per euidentiam rei nulla potest tergiuersatione celari, nec oportet omnes circumstantias facti esse notas, vt c. vlti. de cohab. cleric. & mu. c. cùm dilectus. de purga. cano. in fin. 2. qu.1. c. de manifesta. & cap. sequen. Et illud notorium est triplex, secundùm triplicem distinctionem facti: quoddam est facti permanentis & continui, vt quòd palatium est in vrbe. id non eget probatione. Aliud est facti transeuntis, vt quòd quidam in publico occiditur coram populo. Tertium est facti interpellati, vt quia vsurarius vna die tenet mensam paratam, alia non. Old.

NOVA tigna dicuntur, quae immittuntur contra priorem formam: sicuti ius nouum dicimus, & opus nouum. Pomponius in l. si cùm meus. ff. si seruit. vendic. Oldendorp.

NOVALIS est terra proscissa, quae anno cessat, quam Graeci νεὸν vocant. Integra autem est, in qua nondum dominus pascendi gratia pecus immisit. Paulus in l. sylua. ff. de verbo. signific. Plinius etiam nouale appellat, quod alternis annis seritur, in hoc proscindendum, vt interim requiescat. Nam proscindere, est primùm terram vertere, grandioribus glebis relictis. Contrà, restibilis ager dicitur, qui quotannis seritur. Vnde Varro: Multũ interest, inquit, in rudi terra, an in ea seras, quae quotannis obsita sit, quae vocatur restibilis: an in vernacto, quae interim requieuit. Vernactum accipit pro nouali. Cicero de Oratore, nouatum agrum appellat nõ semel aratum, sed iteratum, diuque ante sementem cultum & fermentatum, quò meliores foetus possit & grandiores edere.

NOVALIS ait Varro libr. 1. est vbi satum fuit antequã secunda aratione renouetur: Hoc Graeci νεάγην, vel vt scribit Budaeus νεατὸν appellant. νεᾶν enim nouare significat, & noualia facere. Τὴν μεταβάλλειν τὴν γῆν πρότερον ἐργαζομένων, νεᾶσαι autem & νεάσαι Budaeus in Commentar. ling. graecae dicit esse nouare terram, veruactum aut nouale facere. Et Xenophon νεοποιεῖν &c. Brechaeus l. sylua. §. noualis. ff. de verb. & rer. sign. &c.

NOVARE, & nouum, siue recens facere, & immutare significat, l. cùm Aquiliana. ff. de transact. l. ex chirographis. ff. de adm. tut. Hinc dicitur, legum nouationẽ, hoc est, mutationem periculosam esse: nec temerè quidem, quia mutationem iuris sequitur mutatio morum, quam comitatur nouitas quaedam subita. haec autem solet mouere & conquassare remp. Old.

NOVATIO. Nouationem ita definit Vlpianus l.1. de nouat. & delegat. Nouatio est prioris debiti in aliam obligationem vel ciuilem vel naturalem transfusio aliàs translatio. Fit autem cum stipulatione, vt cùm stipulor à Titio quod mihi Seius debet animo nouãdi, hoc modo tollitur obligatio qua tenebatur mihi Seius, & tunc mihi incipit teneri Titius aut naturaliter aut ciuiliter, d. l.1. Fit etiam nouatio per litis contestationem, cùm videlicet pro suo debitore conuento sese offert Titius & litem mecum contestatur, l. delegari. ff. de nouat. & delegat. & l. solutionem. ff. de solut. Aliter etiam nõnunquàm accipitur nouatio, & tunc dicitur fieri cùm nihil accedit obligationi contractae, licet ea non perimatur, veluti cùm litem cum debitore meo contestor, l. aliam. ff. eod. & l.1. C. de iudic. & haec nouatio vulgò dicitur necessaria quòd iudicium reddatur in inuitum, l. inter stipulantem. §.1. de verbo. oblig. Omnis obligatio nouari potest etiam si non verbis sed re aut cõsensu contracta sit, d. l.1. ff. eod. Nec refert an purè, an in diem, aut sub conditione sit cõtracta obligatio, nisi quod eius obligationis quae purè contracta est, aut in diem statim nouatio fiat, l. in diem. de condict. indeb. l. si Stichum. §.1. & l. quoties. ff. eod. Sub conditione autem contracta obligatio ita demùm nouatur si extiterit conditio. Obligatione verborum fit nouatio modò ea aut ciuiliter aut naturaliter teneat. Nam licet obligatio nouans naturalis tantùm sit propter personam cum qua contrahitur, atque ideo minimè efficax ad agendũ, nihilominùs prior obligatio tollitur, leg. 1. ff. eod. & §. praetereà. Institut. quibus modis toll. oblig. Nouat autem statim si pura est, si verò sub conditione cùm extiterit conditio, d. §. praetereà. l. si Stichum, & l. quoties. l. nouatio, l. si rem. ff. eod. Et animaduertendum est stipulationem nouantem praecedere posse stipulationem nouatam, veluti si quis ita stipulatus fuerit: Quòd à Titio stipulatus fuero mihi dari spondes? l. si Stichum. §. si quis hic. ff. Item notandũ est vltra stipulationem plures obligationes nouari posse, l. vlt. §. vlt. Quid si stipulatus sum à Titio sub alternatione quod mihi Seius aut quod Sempronius debet? Respondeo eius obligationem perimi & nouari quem Titius elegerit, & cui soluere maluerit, d. l. si Stichum. §. sub conditione, & l. si is cui. l. si à te. ff. eod. Tractatur & illa Iuris controuersi quaestio, an obligatio principalis per stipulationem poenalem nouetur? Sed Alciati & Zasij opinionem probo, existimantium non nouari, hoc tit. De hac re fusiùs disputatur in l.1. ff. de penu. leg. l. cum suis, l. si poenam quam. §. vlti. l. obligationum ferè. tit. de oblig. l.4. §. item si ita. 1. ad leg. Falcid. l. si quis eo socio. ff. pro socio. SEILLERVS ex lecturis Duareni nondum impressis. ff. de nouationibus & delegationibus. For-

ma autem nouationis est duplex: Altera, vt creditor stipuletur à delegato debitore id sibi solui, quod prior debitor soluere tenebatur, animo nouandi. Omnes enim obligationes, verbis, consensu, aut re contractæ, possunt in nouationem deduci, l. 2. ff. de nouat. Dummodò (ait Vlpianus) sciamus nouationem ita demùm fieri, si hoc agatur, vt nouetur obligatio. Et quidem consentiente etiam priore debitore qui delegatur, l. 1. C. eod. titul. Delegare autem est alium dare vice sua reum creditori, vel ei, cui creditor iusserit. Quod non solùm verbis, sed scriptura quoque & nutu, vbi debitor delegans fari nô potest, fieri permittitur auctore Vlpiano, l. delegare est, l. delegare scriptura. ff. de nouat. Et sic Delegatio est species nouationis. Altera forma nouationis est, si quis in iudicio litem prò debitore vltrò suscipiat suo nomine solenniter. Vnde dicit Vlpianus dicta l. delegare est. Fit autem delegatio, vel per stipulationem, vel per litis contestationem. Et Paulus. ff. eo. titu. Aliam (dicit) caussam esse nouationis voluntariæ, aliam iudicij accepti, multa exempla ostendant. Hanc certè formam nouandi non mutat, l. 1. C. de nouatio. Accedit l. si pro patre, in princip. ff. de in rem verso. Vlpianus. ff. de solutio. Solutionem (inquit) vel iudicium pro nobis accipiendo, & inuiti, & ignorantes liberari possumus. Quis hoc naturæ axioma rectè prohibeat? Cæterum Nouatio hodiè nullis indicijs præsumitur, nisi animus nouandi nominatim fuerit expressus, l. fina. C. de nouat. vnde, si hoc non agetur, duæ erunt obligationes, sicut & fideiussorum accessio, non facit nouationem, l. 2. in fi. ff. eod. titu.

Novatio duplex est, voluntaria & necessaria. Voluntaria est, quæ fit per stipulationem extra iudicium: Necessaria, quæ fit in iudicio per litis contestationem, l. aliam. & ibi not. ff. de nouat. & delegat.

Novellae dicuntur, non quòd noua quædam iura contineant vel constituât, & veteribus derogent, sed quòd nouissimè promulgatę sint post Cod. Iust. repetitę prælectionis. Ideoque vocantur à Græcis νεαραὶ διατάξεις νόμων. Sic olim nuncupabantur constitutiones quædam Theodosij, Valentiniani, Leonis, Marciani, Maiorani, Seueri, l. quoniam nouella. C. de inoffic. testam. Quia scilicet promulgatæ erant post Codicem Theodos. Sic etiam nuncupabantur Iustiniani Constitutiones quædam, quæ scilicet promulgatæ erant post primam editionem Codicis, l. 1. §. sed cùm nouellæ. de emend. Cod. Iust. Sed ex his quæ nunc sunt relatæ in Codicem repetitæ prælectionis, propriè Nouellę esse desierunt. Nouellę enim sunt, quæ in ipso volumine constitutionum Principalium non continentur, ex emergentibus posteà caussis factæ, quæ extra corpus constitutionum vagantur. Et ita quoque post libros βασιλικῶν, Constitutiones Leonis, Nicephori, Michaëlis, Alexi, & aliorum quorundā Imperatorum Nouellæ appellatæ sunt. Eodem igitur modo post Codicem Iustiniani editas constitutiones, Nouellas appellāmus, veluti Iustiniani, Iustini & Tiberij. Et hæ quidem Nouellæ, vulgò plerisque libris vno volumine continentur, additis etiam quibusdam formis præfectorum prætorio quæ dicuntur ἐπαρχικά. Nam constat formas præfectorum prætorio habere vim legis, l. 2. C. de offic. præfect. præt. l. apertissimi. C. de iud. l. pen. C. de fideiuss. Cuiacius. Quare

Novellarum nomen nouum non esse, nemo est qui nesciat, vel mediocriter in iure ciuili versatus: cùm ipse etiam Imp. in 3. Constit. quæ præfationis loco, repetitæ Codicis prælectioni præmittitur, hoc nomine in futurum id operis confirmet. Et Azo testetur, ex nouellis in collationes collectas constitutiones, quæ hodiè in scholis & iudicijs circumferuntur. Et ante trecentos adhuc annos nouellæ in vsu sint habitæ, si non omnes, attamen pleræque, quæ hodiè non extât. Et vt de Accursio taceam, qui sæpè collationarias illas, in multis perobscuras, ex nouellarū contextu illustrare solet, passim à Doctoribus adducuntur, in testimonium, de adiutoribus quæstoris, de appellationibus ex Sicilia, de priuilegijs Archiepiscoporum & infinitis alijs. Ex quib. tametsi pleraq; generales non sunt, tamen eas propter cognitionem rerum, & exemplum, emissas non oportuit. Sunt qui in l. nō plures. & l. qui sub prætextu. C. de sacrosanc. eccl. interpretâtur Decanos, pro clericis: quòd neutiquā fecissent, si copiam nouellarū habuissent constitutionum. Idē possumus dicere de sexcentis alijs, teste iurisperitissimo Haloandro, cuius hactenus verba adscribere libuit. Sp.

Novellare, propriè nouum agrum colere, seu nouas vites pangere.

Novellutum, sumitur pro vinea ex nouellis vitibus consita, vt apud Paulum, de Imp. in reb. dot. fact. & Alphenum de fund. dot. Sp.

Novae leges interdū intelligūtur, q̄ post leges 12. tab. latæ sunt. l. 7. ff. de cap. minut. l. 1. ff. de suis & legit. Quo sensu & Nouum ius accipiendum est, in l. 1. ff. de pet. hæred. Et Nouæ hæreditates, quę ex huiusmodi legib. senatusconsultisve post 12. tab. factis deferūtur, l. 1. §. capitis. ff. ad Tertyllia. Denique ad quascunque recèns latas leges ea appellatio pertinet, l. vn. ff. de condictio. ex lege. Et ita Nouæ leges Papias significant, l. vlti. ff. de reg. Cato. Briss. & Ferrarius sub tit. Insti. de Senatusc. Orphitiano: in verb. nouæ hæreditates.

Novae tabulæ appellabantur, quibus publicè præpositis æs alienum obæratis remittebatur, ac cōdonabatur. Meminit Cic. 2. Offic. & Inuect. 2. in Catilin. & Epist. vlt. lib. 5. ad Atticum, & Cæsar. in prin. lib. 3. de bello ciuili. Et Seneca lib. 2. de Benefic. cap. 4. Quintilia. Declamatio. 336. Et Sueto. in Iul. cap. 42. Briss.

Novendialium sacrorū consuetudinem inde natam tradit Cælius lib. 17. c. 21. quoniam moris ethnicorū fuerit, diebus nouē mortuos flere. Dupliciter verò Nouendiale sacrum actum est apud Romanos, vno modo cum defunctis parentabant, seq; lustrabant: Altero cum prodigium aliquod accidisset, quod nouendiali sacro expiare solebant. Ita verò perficiebatur, vt doctis placet: Nouem dies assiduè Dijs sacrum faciebant, quod sacrum indici solebat, vel à Pontifice Maximo, vel à Prætore vrbano ex Senatus decreto, prout tradit Gyraldus historiæ deorum Syntagmate 17.

Noverca patris vxor liberis ex alia vxore natis ita appellatur. l. 4. ff. de gradib. & adf. Sed & aui proauique vxor nouercæ appellatione cùm de prohibēdis nuptijs agitur, continentur, l. 14. §. hūc videamus. ff. de rit. nupt. Nouercæ quoq; loco habetur ea, quæ adoptiui patris vxor fuit, vt ibidem Bris. & Conna. lib. 8. cap. 5. nu. 2.

Noverca, noua vxor sublatis filijs. quasi νέα ἀρχή, noua princeps, accersendæ familiæ gratia ducta. Accursius nouercam dictam vult quasi sit nocens arcus, vel noua arca sine fructu, quod plerunquè priuignis noceat, l. 4. ff. de inoffic. testam. Quod ad affectum attinet, nouercale odium in prouerbium transiuit. Plerunque enim sanguini suo iniuriam faciunt, vt dicit text. d. l. 4. Quo factum est vt nouercam pro contraria atque inimica accipere soleamus: vti nouercā vmbram dixit Plinius lib. 17. c. 12. Vnde & Euripides in Alceстide. Hostis enim (inquit) consequens nouerca liberis prius genitis vipera nihilo maior.

Novercalibus delinimentis, instigationibusq́ corrumpi, apud Maximum in l. non est enim. ff. de inoff. testam. Sp.

Novi homines, Terræ filij, à sese orti nuncupabātur, qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, quemadmodum Cicero de lege Agraria loquens, seipsum appellat nouum hominem. Id quod magna laude contingebat, si quis virtute faceret se nobilē, ac imaginibus donandis dignum. Prat.

Novi operis nunciatio, est ædificanti in alterius præiudicium facta prohibitio. de qua fusiùs Iurisconss. tit. de nou. oper. nunt. Sp.

Novissima, pro postrema, & in Pandect. & Constit. Principum reperire est, sicut & apud Ciceronem. tametsi Gellius author est, ipsum hac voce vti noluisse. Exempla Syluius citat in enarrat. Orat. pro Q. Roscio Comœdo.

Novissima sententia, pro diffinitiua in Auth. Vt defuncti seu fun. cor. §. sancimus igitur. Alberic.

Novis-

Novissime, aduerbiū est, quod barbarè finaliter dicitur. Sp.

Novissimvm supplicium, pro morte. in Auth. de lenonibus. Sp.

Novitas (quæ nutrit discordiam, l. in rebus nouis. ff. de Constit. Princip.) tunc fieri dicitur, quum quæ sunt, statu suo mouentur, l. peritiam. C. de in integ. rest. Spieg.

Novitii serui propriè dicuntur, recentes: veteratores verò, siue veterani inueterati. Vlp. l. 37. ff. de ædil. edict. Præcipiūt Aediles, veterator pro nouitio veneat. Item, Quia venalitiarij sciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, iccircò interpolāt veteratores, & pro nouitijs vendunt. Item, Trita vera mancipia & veterana difficile est reformare. Sed Venuleius in l. vlti. subtiliùs rem explicat. nam veteratorem seruum esse ait turpi alicui ac sordido ministerio, quamuis recens; addictum: Nouitium verò, qui vel nulli adhuc, vel nobili alicui & liberali homine dignæ arti, quamuis multo antè, deditus fuit: veluti picturæ, medicinæ, musicæ. quod Valla, opinor, non viderat. Hot. Budæus autem tanquam contraria illa citat in annotat. ad Pandectas. At Donellus tit. de ædil. edict. nullam arbitratur esse dissensionē. Nouitium enim Vlpianus appellat rudem. Et is rudis est non qui diù seruiuit, sed qui ita semper est habitus à venalitiario vt nulli ministerio præponeretur. Ille veteratorem ait tritum. Rectè: sed teritur seruus non tempore, sed genere seruiendi. Et cum hoc probari facilè non possit, an exercitus sit seruus in re aliqua, an non sit, eius rei inde fides fit, si ministerio alicui præpositus sit. Et dicitur quidem Nouitium, non quòd magis nouum sit, sed quòd à nouo dictum inclinatumque sit. Vt annotauit Gellius.

Novvm non est, quod est vsitatum, l. non est nouū. ff. de legib. Sp.

Novvm non facit, qui detegit quod vetus est, l. adeò. §. cùm quis. ff. de acq. rer. dom. Sp.

Novvm interdum dicitur, tametsi quid de veteri extet, arg. l. Prætor. §. si. ff. de dam. infect. Inst. quib. mod. toll. oblig. §. sed si eadem.

Novvm æs alienum contrahere, in l. si quis quempiam. ff. si quis caut.

Novvm feudum. Vide, Feudum antiquum.

Novvm opus nunciat aut dicit, qui alteri ne nouum faciat opus, denunciat & prohibet. Nouum autem opus facere, quod Iustinia. lib. τῶν κτισμάτων constit. 63. καινοτομίαν appellat, est, ædificando, vel detrahendo aliquid, pristinam loci, vel operis faciem mutare, l. 1. §. opus. de oper. no. nunc. Proinde qui vallum, vel alterum cæmentum imponit, aut qui vetus ædificium ne corruat, suppositis tibicinibus fulcit & sustinet, nouum opus facere non dicitur, l. 1. §. si quis ædificium. l. stipulat. §. opus. eod. titul. Cæterùm nunciatio noui operis, speciem quandam appellationis habet. Nam vt interposita appellatione, siue iure, siue iniuria, nihil nouari oportet, l. 1. nihil nouari appel. pend. ita etiam à nunciatione. quamuis non iure facta, nihil noui operis facere permittitur. Et si factum quicquam fuerit: id posteà destruitur, eoque nomine aduersus eum qui fecit, interdictum datur à Prætore, cuius verba hæc sunt: In quem locum nunciatum est, ne quid noui operis fieret qua de re agitur, quod in eo loco, antequàm nunciatio remissa fuerit, aut in ea caussa esset, vt remitti deberet, factum est, restituas, l. Prætor. de oper. nou. nunc. Quòd si nunciatione sibi facta quieuerit, mox iudice cognoscente appareat, iustam nunciandi caussam non fuisse, meritò condemnabitur nunciator legitimis actionibus, si quæ fortassis ei competant, plerunque integris manentibus, l. sciendum. eo. titu. Nam si quis, exempli gratia, ob seruitutem viæ nouum opus nunciauerit, eoque succubuerit, quòd ea seruitus iusta nunciationis caussa non videretur, nō quòd omninò ei non competeret, actione confessoria vti non prohibetur, l. qui viam, eo. tit. Verùm hæc res multas habet cautiones, ac plerunque sprеta nunciatione ei qui confidit iuri suo, cœptum opus impunè perficere licet. Veluti cùm Reip. interest, vt primo quoque tempore opus fiat. Vt si quis riuos, aut fontes purgare, vel reficere velit, quibus nō refectis, vsus aquæ auferretur, & homines siti necarentur, l. 1. §. si quis riuos. eod. tit. l. vlt. de riuis; l. 1. de fonte. Aut cloacas, quarum immunditiæ (vt Vlpia. ait cap. 1. de cloacis) non modò cœlum pestilens, sed etiam ruinas minantur. Id autem ad veteris Romæ situm referri debet, quæ tot, tantisque cloacis, & aquæductibus abundabat, vt eam ob caussam pensilis à Plinio & subternauigata dicatur, lib. 36. cap. 15. Qua de re etiam librum Iulius Frontinus conscripsit. Sed & cum iussu Prætoris, cuius iurisdictioni post nunciationem sese subijciūt litigatores, d. l. 1. §. & post operis, remittitur nunciatio: tunc ea perfectionem operis non impedit: idq; verbis Prætoris significatur. Antequàm nunciatio remissa fuerit, d. l. prætor. Quæ remissio his demùm prodest, quibus iure non est facta nunciatio. Cùm enim ad obtinendam remissionem Prætorem adire sufficiat, ne contemni eius auctoritas videatur: neque tum de iure litigatorum disceptetur, eatenùs remissio facta intelligi debet, quatenùs nunciator ius nunciandi non habuerit, l. 1. in princip. l. 5. §. is cui. l. non solùm. §. sciendum, eod. tit. Quòd formula illa Prætoris, de remissionibus satis expressum est: Quod ius sit illi prohibere, ne se inuito fiat, in eo nunciatio teneat. Duarenus disputat. Anniuers. lib. 1. cap. 16.

Novvm riuum parietibus vsufructuarius non potest imponere, Neratio autore, l. vsufructuarius. ff. de vsufruct. Sp.

Novvm temporis est, inauditum & inuisum, id est, non antè visum, ignorationis, & rei quæ nō venit in sensum. Itaquedam prisca possunt esse noua. Tamē aliquandò confunduntur, vt in l. 1. in prin. ff. de vent. inspic. nouum pro audito. Sp.

Nox mori dicitur, vt voluit Bart. in l. qui duos. §. 1. de manum. test. & per hoc aurora est noctis, quia est noctis morientis. Salomonius, subtile hoc quidem, at non verum sibi persuadet: quòd aurora sit potiùs diei initiū, sic hesperus initiū noctis obscurantibus tenebris: eiusq; vtiq; sit, & non noctis, lucere & lucescere, per casum apertum, in §. Lucius. l. Titius. de lib. & posth. Sp.

Noxam Iustinia. scribit dici corpus quod nocuit: Noxiam, ipsum delictum. Instit. de noxal. in princ. l. 1. in princ. ff. si quadr. paup. Noxa planè etiam maleficium & peccatum significat. Eaque appellatione omne delictum in 12. tab. continebatur, l. 237. in fi. ff. de verbo. sign. Et ita Noxam noxiamque nocere, l. 45. §. 1. ff. de legat. 1. l. 4. ff. de noxali. Noxam committere, l. 32. ff. de noxalib. act. Et noxā caput sequi dicimus, l. 4. ff. si ex nox. cau. l. 1. §. si apud, ff. depositi. Briss.

Noxa caput sequitur, l. fi. ff. de noxal. l. 1. C. eo. Pindarus in Olympiac.

—ἀμπλακίᾳ [illegible]

Θεμιτὰ [illegible] & Theognis

—ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἕπονται.

Noxa significat in Iure pœnam, & facto fraudulētd imponendam, vtiq; nō capitali: vt cùm noxam dicimus, videamur simul & fraudulentū, & pœnam pro eo vindictæ nomine infligendam, innuere iuris intellectu. Quemadmodum pœna quoque non est sine fraude. Vnde noxæ dedere, pro eo est, quasi dicamus pœnæ tradere, propter vindictam admissi delicti. Et solutum esse noxa, cùm quis satisfecerit, vel liberatus sit à delicti vindicta. Item, Iudicium, in quo sic dedere liceat, noxale nuncupatur. Vlpia. in l. quis sit fugitiuus. §. quod aiunt. ff. de ædilit. edict. Adde Forcat. in Auiario Iuris Ciuilis, num. 6. Prat.

Noxa apud poëtas & oratores ponitur pro culpa: at noxa peccatum, aut pro peccato pœna, vt Accius Menalippe, Te esse huic noxæ obnoxium. Item quum lex iubet noxæ dedere, pro peccato dedi iubet. Festus. Hotoman.

Noxas verbum in hac stipulatione Noxis solutū præstari, non existimatur (inquit Iulianus) ad eas noxas pertinere, quæ publicam exercitionē & coercitionem capitalem habent. l. 200. ff. de verb. sign. Hot.

Noxae dedere, in noxam dare significat; l. 7. §. 1. ff.

quod vi aut clam. & Ad noxam dedere in l.10.§.19.ff.de noxalib. Noxæ autem dedere, est animal.mancipium ve viuum dominum tradere, l.1.§.noxæ.ff.si quadrup. Quintil. Declamatio.9. Alebat deuotum corpus grauior omni fame sagina, & inter noxæ dedita mancipia, cõtemptissimus tyro gladiator. Vtitur & hac locutione Columella in præfatio.lib.1. Sic & noxæ eximere est criminis admissi gratiã facere, hoc est, vt scribit Budæus remissionem dare. Breckæus l.aliud est fraus.§ inter mulctam.ff. de verb. & rerum sign.&c.

Noxa solutus. in stipulationib. ædilitijs intelligitur, non qui noxam numquàm commisit, sed qui ob eam rem noxali iudicio subiectus non est, l.17.§. quod aiunt. ff.de ædil.edict.l.174.ff.de verb.signifi.l.72.§ penul.ff.de solutionib. l.3.ff.si fam.furt.fec.dicet.l.vlt.ff.de rer.permut.& Noxijs solutus, l.45.§.1.ff.de legat.1. Planè Noxis solutum præstari seruum, qui promittit, de priuatis, nõ etiam his quæ publicam executionem & coercitionem capitalem habent, promisisse existimatur, d.l.17.§.quod aiunt, l.11.§.vlt.ff.de euictionib. l.200.ff.de verb. signifi. Briss. Ego apud veteres, Alciat. ait, noxam à nocendo dictam inuenio, vnde præter pœnam etiam nocumentum significat. Ouid.

Sine noxa luce bibuntur.

Meritò ergo seruus qui nocuit, noxa dici potest: sicut & illa Homerica noxa appellatur (hoc tamen, ceu erratum Triboniani, non recipit Oldendorpius) At noxia solummodò de maleficio ipso dicitur, nec tam generali significatione accipitur, sicut noxa. Idẽ enarrans l. plebs est.de verb.sig exemplis docet, quam iniquo iure Valla insectetur Iustin.& Seruium Beroal. dum adiectiuè tantùm dici noxiam opinatur, contra veterum auctoritatẽ. Noxas accipere debemus priuatas, hoc est, ea quæcunque committuntur ex delictis non publicis criminibus, ex quibus agitur iudicijs noxalibus. autor Vlpia.in d.l. quis sit fugitiuus. Caius ad fin.d.l.plebs ait, omne delictum noxæ appellatione contineri.Sp.

Noxam nocere, noxam committere. Paulus in l. in delictis. Callistratus in l. is qui in aliena.ff.de noxal. actio.

Noxales actiones, quæ aduersus dominos ex delictis seruorum dantur. Quarum ea vis est & potestas, vt vel noxæ dedere seruum vel litis æstimationem sufferre dominus cogatur. Per se autem nullæ sunt noxales actiones. Nec enim hoc proprium & speciale alicuius actionis nomen est, sed qualitas quædam duntaxat, quæ actionibus ex delicto venientibus adiungitur, vt furti noxalis, de dolo noxalis, damni iniuria noxalis, arborũ furtim cæsarum noxalis, l. 16.ff. ad exhib. l. 9. §. hæc de dolo.ff.de dolo.l 19. & l.28.ff.de noxalib. l. pen.ff. commoda.l.vlt.C.de furt.§. sunt & aliæ.Inst. de noxalib.act. l.7.§.pen.ff.arb.furt.cæs. Eodemq; modo noxalia interdicta ob delictum seruorum, quos in potestate habemus aduersus nos competunt, puta si quem vi deiecerũt. vel vi aut clàm opus fecerunt, l.vlt.ff.de interdict. Noxalis quoq; appellatur illa actio, quę ob pauperiem datur, l.1. §.& cùm etiam. & §. si commune.ff.si quadrup. paup. & Inst.eo.tit.in prin. Briss.

Noxales actiones appellantur, quæ non ex contractu, sed ex noxia atque maleficio, quod pœnam vltimi supplicij non habet, seruorum aduersus dominos instituuntur. Harum vim atq; potestatem Caius explicat in l.1.de noxal act. Sp.

Noxalis actio semper caput sequitur, hoc est, aduersus eum exercetur, in cuius potestate est seruus qui noxam admisit l.sed si vnus.§ si iussu domini.ff.de iniur. l.item mihi.§ in exercitu.ff.commod. Porrò Imperator Gordianus teste Alciato, Noxa caput sequitur, prouerbialiter extulit, in l.licet.C.an seru.ex delict. Quoniam, vt M.Cato ait, Nequiter factum, semper durat, & reum comitatur.Sp.

Noxiæ esse, vt fraudi esse, pro vitio & culpæ dari, Budæ.admonuit. Verùm pro noxa, id est, peccati pœna, aut damno, alibi rarò scriptum reperias.Sp.

Noxia, vt paulò suprà dictum, ipsum duntaxat delictum denotat, non etiam pœnam perinde sicut noxa vtrunque refert. Idem ius de fraude & pœna tradit Vlp. in l.aliud. de verb.sig.Sp.

Noxiam sarcire, aut noxam dedere oportere, apud Vlpianum l.1.§. cùm arietes.ff.si quadrup. paup.fec.dic. Spieg.

Noxios seruos habere, apud Vlp.in l.si seruus seruum.§.Proculus.ff.ad leg.Aquil.

Noxius, l.1.C. de custodia reorum significat nocentem, vitiosum ac criminis reum noxæque deditum. veluti furem percussorem, quique fortè virginem constuprarit. De lapide noxium apud Columellam libro & capite tertio mortis damnatum, ac de Capitolino lapide deiectum aut dignum qui iam præcipitetur, complures exponunt Grammatici. Brodæus Miscellaneorum libr 6.cap.5. de lapide intelligendum putat, in quo stante & precium faciente præcone, vænibãt serui probi malique, &c.

N V

Nubendi verbum, quod nunc latini sermonis vsus proprium fecit fœminis, vnde & nuptię dicuntur, olim erat viris fœminisq; commune. Obnubere autem veteres dicebant, obtegere, siue obuoluere: quòd olim nuptæ caput flammeo obtegeretur: siue, quemadmodũ Paulus Apostolus interpretatur, vt admoneretur, quòd iret in potestatem viri: siue pudoris gratia, quemadmodum sentit diuus Ambrosius, tractans de cõiugio Abrahæ, lib.1. Quanquàm operiendi signum propriè datum est fœmineo sexui, tamen res ipsa competit in vtrumque, teste Eras.in de Christiano matrim.Spieg.adde Cõna.lib.8.cap.3.nu.5.

Nubere, viro tradi: quòd sponsæ apud veteres, dũ viro tradebantur, nubere, hoc est, velare capita solebãt. Sunt qui dicant, virũ tum nubere, cùm seruit vxori, velut illa potiùs vir sit, quàm ille.Sp.

Nubere Virum, Imperatores dicunt, l.cùm vir nubit. C.ad l.Iul.de adulteris. Eam Constitutionem Accursius ad eos traxisse videtur, qui muliebria patiebantur. Quæ quidem interpretatio, licet reijcienda omnia non sit, verbis tamen & Imperatorum intentioni nõ satisfacit. Proinde quod ex ijs qui muliebria patiebãtur, nonnulli habitum, vultum, & incessum muliebrem sic olim fingerent, vt sub falsa quadam mulierbri specie, viris viri impudenter nuberent, dubium non est, quin de ijs solis Imperatores hic senserint, de quibus lib.7.de Prouidentia Saluianus Massiliẽsis Episcopus. Reuard.var.lib. 4.cap.20. De huius verbi significatione vide etiam Tiraq.in 5.l.connub.glo.1.parte 5.vbi annotauit quòd nubere interdum de viris dicatur, allegans authoritatem Festi ex Pomponio in Panuceatis. Et ita quoque vsum esse inquit Cornelium Tacitũ lib.15. cùm scribit de Nerone: Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quò corruptior ageret, nisi paucos post dies vni ex illo cõtaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum solemnium cõiugiorum denupsisset, Et Sueto.de eodem: Cui etiam, sicut ipsi Sporus ita denupsit. Et Iuuenalis,

Quid quæris? nubit amicus.

Et è nostris quoque voluit Bald. in l. cùm testator. C.de testa.manu. Sicut è diuerso nonnunquàm de fœminis Ducere dicitur, vt in l.si ignorans.C.solut.matr. vbi & id not. Bald.

Nubere in familia. Græca locutio.

Nubilem ætatem fœminis duodecimus annus, viris decimusquartus affert. Connanus libr. 8. cap. 4. num. 3.

Nuces, cæterosq; fructus non minùs propriè pomi nomine comprehendi, quam mala, indicat Alcia.interpretans.l.qui fundum, de verb.sig. licet hodiè in vulgari vsu loquentium aliud sit.Sp.

Nuces flagitabantur nuptis, & pueris spargebantur, vt ait Festus vt nouæ nuptæ domum mariti intranti secundum fieret auspicium. hoc enim tanquàm Iouis omine celebrabatur matrimonium, vt noua matrona esset sicut Iuno, vt notat Seruius ad Vergil. erant enim nuces Ioui sacræ. Et Plinius dicit honorem his naturæ peculia-

peculiarem esse quòd gemino tegantur operimento, puluinati primum calicis mox lignei putaminis. Quæ causa inquit eas nuptijs fecit religiosas tot modis fœtu munito, quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium sonumq; faciant. Hanc nucum sparsionem notauit. Virgil. illo carmine.

Mopse nouas incide faces tibi ducitur vxor.

Sparge marite nuces.

Fuit enim moris etiam Romanis accendi faces ex spina flexibili, vt idem ait Plinius. quoniam inde fecerint pastores qui Sabinas rapuerunt. Et vnam ex facibus præferebat quidā puer & item alij duo, qui nuptam terrebant, omnes patrimi & matrimi. Connan.lib.8.c.3.n.1.4.2.

NVCLEI, teste Vlpian. O filius scripsit: Cui ligna legata sunt, ad eum omnia ligna pertinere, quæ alio nomine appellantur: veluti virgæ, carbones, nuclei oliuarum, quibus ad nullam aliam rem, nisi ad comburendū possit vti: sed & balani, vel si qui alij nuclei. l. nuclei appel.de leg.3.

NVDA a magistratibus respub. per translationem, pro destituta.

NVDA cautio, quæ solam repromissionem habet. l. 2.§.sed vtrum.ff.de iudic.vt & nuda repromissio in l. 16. ff.de euictio.l.1.§.stipulaciones.ff.de prætor.stip.ad differentiam satisdationum.Briss.

NVDA possessio, quæ sine proprietate obtinetur. l. 66 ff.de euict.l.21.§.1.ff.quod met.caus.Hot.

NVDA proprietas dicitur, cui vsusfructus deest.l.29. ff.de vsuf.l.8.ff.de vsuf.leg.l.14.ff.de rei vindic.Hot.

NVDA ratio, dicitur a Pomponio nomen æris alieni in codicem accepti, sic relatum vt qua de causa debeatur adscriptum non sit. Si dominus, inquit, in rationes suas referat se debere seruo suo, quum omnino neq; mutuum acceperit, neque vlla causa præcesserat debendi, nuda ratio non facit eum debitorem.l.49.ff.de pecul. Idem in l.26.ff.de donat: Nuda ratio nō facit aliquem debitorem. vtpote quod donare libero homini volumus, licet referamus in rationes nostras, debere nos: tamen nulla donatio intelligitur. Hoto. Per nudam rationem ius gentium nudum sine vlla naturali causa siue vinculo æquitatis intelligit Pomponius. Paulus contra & Marcianus, magis Sabinianorum sententiæ videntur acquieuisse, l.13.de cōdict.indeb.l.11.de acq.rerū do.l.25.de pręscript.verb.l.vlt.de actionib. empti, &c. Ræuard.l.cum amplius.ff. de reg. Iuris.

NVDA vocatio muneris.l.13 §.duo.ff.de vacat. mun. Nuda & sola scientia.l.1.§. sed si sciente.ff. de ædilic.ed. Nuda debiti solutio.l.6.§.rationē.ff.de eden. Nuda verba, mera verba, sine aliqua certa & sollemni conceptione apud Paul.lib.1.Sent.tit.3 Briss.

NVDA venditio, pro ficticia & simulata.l.nuda.ff.de contrah empt.Sp.

NVDA voluntas tunc intelligitur, quum quid fit citra exteriorem interuenientem formulam, quæ interdum sufficit. vt apud Iustinianum in §. interdum.Instit. de rer. diuis. Vide Cantiunculam ibidem. Spiegel.

NVDATA, indicata, patefacta. Vlp.de recep.post nudata vtriusque intima, atque secreta aperta.

NVDVM, inquit Seruius, dicitur, quod nunquam tectum est, vt facies. Verùm nudum dicitur nostris, quod neque rei traditione, neque pignore, neque fideiussore est vestitum.C.de pact.l.traditionibus.l.sancimus. C.de verb.sig.Spieg.

NVDVM simplex solum, purumq; significat: veluti nudum pactum, cui nulla causa subest, præter conuentionem, & quod placiti fine steric. l.7.ff. de pact. l. 27. C. loca.l.5.C.de contrah.stip.l 10.§ interdum.ff. de recept. qui arbit. Constāt.li.1.tit.6 ἀλλ' ὁ γυμνὸς σύμφωνος [illegible] ... γίνεται, ἀλλὰ μόνον [illegible]. Nudum enim pactū non est, quotiens pecunia datur, & aliquid de reddenda ea conuenit, vel aliàs quotiens certa lege data res probatur. l. 10. C. de pact. l.8.in fin.ff.de præscript.verb. nuda deniq; conuentio non est, quæ habet in se negotium aliquod, vt Græci dicunt συνάλλαγμα.l.1.ff.de præscrip. verb. Planè in l.traditionibus.Cod.de pact.nuda pacta magis est, vt à traditione nuda interpretemur, quemadmodum & nudam voluntatem accipimus in l.9 §. interdum.ff.de adq.rer. do.& §. interdum. Instit.de rer.diuisio. Et nudam conuentionem pro solo consensu absque traditione in l.33. §.si rem.ff.de vsucap.l.1.ff.de pigner.act.l.4.ff. de pignorib.& in l.5.in fin ff.de rescind. vend. Nuda verò traditio in l.numquam.ff. de adquir. rer. do. dicitur, quæ iusta & ad dominium transferendum idonea causa non nititur.

NVDVM præceptum probabili nulla causa adiecta. l.114. §. diui. ff. de leg.1. l.38.§. Iulius.ff.de leg.3. Brisson. & ante eum Corrasius libro primo. capit. L vbi omnino ipsum vide: explicautem quæ sunt pacta nuda & vestita.

NVDVM ius Quiritum, Iustinianus ceu verbum vacuum & superfluum sustulit, lib.7. C. tit.25. quòd animi iuuenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis, inutiles legis antiquæ dispositiones accipiunt.Sp.

NVDVM ministerium, apud Paulum in l. 1. ad Velleianum.

NVDVM testimonium, quod caret religione iurisiurandi. Vide c.tua.ext.de cohabitat.cleric.Sp.

NVDVS consensus dicitur qui neq; solennitate verborum neque traditione rei munitus est. Connan. lib.5. cap. 2. num.13.

NVDVS consensus, hoc est, qui stipulatione destitutus est, sufficit in constituendis sponsalib.l.4.ff.de sponsal. Spieg.

NVDVS vsus, qui sine fructu est. l. 1. ff.de vsu & habit. Iisdem autem modis & constitui & finiri solet, quibus modis vsusfructus constituitur, teste Caio, l.3.in fin. ff.de vsufruct. Spieg.

NVGATORIVM, vel quod est nugarum plenum, vel quod est nugarum, hoc est, leuium rerum, ac nullius ponderis. vt apud Vlpian. in. §. erronem. l. si quis sit fugitiuus.ff.de ædil.edict.Sp.

NVGAS autem appellat Martialis ornamenta muliebria. Ita enim peculiariter ea antiqui vocabant, vana prorsus, inutiliaque atque futilia. Hincq; Plautus in Aulularia nugiuendos vocat, qui res huiusmodi vendūt mulieribus, vt testatur Nonius Marcellus. Verba Plauti sunt hæc, Nugiuendis res est soluta omnibus. Tiraquel. in l.connubij.gl.1. part.3.

NVLLAM dici sententiam decem ex causis tradit copiose Speculator in 2. parte tit. de sent. & quæ ipsam sequuntur.§.8.Sp.

NVLLATENVS negatiuum verbum importat, quod factum contra non valet.gloss.Cle.vnic.de sequest.poss.& fruct.Io.Bello.Etymol.

NVLLITAS sententiæ est, si sit lata contra leges canonesue.c.1.de iudic.& si lata sit ab alio, quam à iudice, c.si. de re iud.lib 6.Io.Bello. Etymol.

NVLLI alij, quam mihi. Hæc verba non innuunt actū perfectum.l sterilis.§. sed si.ff.de act.empt.

NVLLIVS, pro non vllius.Iurisconsl.l.1.ff.de interd. Nullius sunt liberæ personæ. Sic. Imp. Instit.de rer. diuis. quod diuini iuris est, id nullius in bonis esse censuit. Spieg.

NVLLIVS esse res dicuntur, quæ in nullius priuatim bonis sunt, sed iure gentium omnibus vacant, & occupanti conceduntur.l.51.ff.de contrah.empt. §. littorum, & §.feræ Instit.de rer.diuis. Aliàs nullius esse dicuntur, quæ in patrimonio commercioque hominum non sunt, veluti res sacræ, sanctæ, religiosæ. §. nullius. Instit. de rer.diuis. Briss. adde Connan.lib.3.cap.3.num.4.& Ferretum tit.de rerum diuisione.

NVLLO modo prędium suburbanum, aut domum hæres alienet. hæredis hæres alienauit. quid iuris, Scæuola respondet, in l. Lucius Titius. de legat. 3. Sp.

NVLLO exemplo aliquid facere, id est, nouum aliquid facere.& inauditum.

NVLLO numero homo, pro nullius precij, est apud Ciceronem 3. Philip.Sp.

NVLLO pacto, pro, nullam in partem, [illegible], l.pupillus, ff.quæ in fraud.credit.

NVLLVM, pro nullius momenti & vtilitatis, siue irrito,

rito, & inani. Vnde interpretibus nullum & inutile æquipollent. ff. quod cuiuſ. vniuerſ. l. 1. §. ei quidē, & qui ſatiſd. cog. l. quoties. Spieg. Adde Forcat. in Necyomantiæ dial. 99. num. 4.

NVLLVM item pro imperfecto dici, Alb. admonuit ex verbis Iuſtin. §. pen. Inſtit. quib. mod. teſt. infir. Num, inquit, imperfectum teſtamentum ſine dubio nullum eſt? Spieg.

NVLLVS metus eſt, ſi dolus intercedit, vt dicit Vlp. l. 5. ff ex quib. cauſ. maior.

NVM particulę, ſubintelligitur negatio. vt apud Vlpian. in l. in cauſæ cognitione. 2. in princ. de minoribus. Spieg.

NVMERALIA ſimplicia Iuriſperiti nominant, quæ Latinis nomina cardinalia ſunt, ſcilicet vnū, duo, tria, &c. Nam non poſſet addi pœna nec in factis, nec in ſpeciebus, per nomina numeralia multiplicatiua, ſcilicet duplum, triplum, quadruplum, &c. Vide Zaſium enarrantem. §. omnes. Inſtit. de action. Sp.

NVMERANDI verbum ad rem ipſam præſentem refertur. l. ſi ex cautione. C. de non num. pec. Elegans eſt Alexandri dictum, & à magni nominis interpretibus receptum, Numerare eſſe naturæ potius, quam iuris verbum. Conſil. 179. in 2. vol. Quod & Alciatus probat, niſi cum conſtaret nullam numerationem factam tunc fuiſſe, ſed delegationem.

NVMERARE pecuniam, pro præſentem pecuniam dare. Plurifariam verò numerata dici poteſt, vt oſtendit Azo in Summa. Sp.

NVMERARII. l. 3. C. de priuil. eor. qui in ſacr. ſcrin. lib. 12. l. vlt. C. de priuileg. ſcholar. l. vlt. C. de fabricenſibus lib. 11. hi tabulariorum munere funguntur: vt oſtendunt l. 2. & l. 4. C. de numerar. li. 12. & l. 1. C. de apoch. public. lib. 10. & l. vlt. de executorib. & exactorib. eod. Itaq; in l. 13. C. de ſuſceptorib. libr. 10. tabularios, aiunt Impp. ſeu numerarios. Quæ tamen poſtrema verba à Triboniano addita eſſe liquet ex l. 30. eod. tit. in C. Th. Iſid. autem lib. 9. Etymolog. cap. 3. numerarios vocatos ſcribit eos, qui publicum numerum ærarijs inferunt. Inuenimus apud Marcellinum numerarios apparitionis magiſtri equitum, lib. 19. Inuenitur & hoc verbum apud Sidon. Apoll. lib. 1. Epiſtol. ad Montium. Ita numerorum ſollicitudinem accipe in l. vltim. C. de primicer. & ſecundic. lib. 12. Briſſ. adde Gonna. lib. 4. cap. 15. num. 1. Corraſ. Miſcel. lib. 3. cap. 11.

NVMERATIONIS appellatione, ſpeciei datio continetur. l. 1. C. de dote caut. non. num. Spiegel.

NVMERATIO precij declarat, cuius ſit dominium. l. ſed & ſi quis. §. 1. ff. de vſufruct. Sp.

NVMERI militares, inde, vt Egnat. opinatur, dicti, quòd ad numerum omnia præſtarent, vel quòd eorum certus quidam numerus eſſet: quód hodie Turcæ, Gallique, & AEgyptij reges, Burgundionumque apud nos principes maximi potentiſſimique obſeruant, certum quendam militum numerum alentes pacis etiam temporibus. Spiegel.

NVMERI pro albo, in quo lecti milites conſcribuntur: quem Græci κατάλογον appellant. Vlpianus l. ex eo, 42. ff. de teſt. milit. Ex eo tempore quis iure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeros relatus eſt, antè non: proinde qui nondum in numeris ſunt, licet etiam lecti tyrones ſint, & in publicis expenſis iter faciant, nondum milites ſunt. debent enim in numeros referri. Sic in l. 4. l. 39. §. 1. ff. eo. l. 16. C. illo tit. Hotom. Adde infra in verbo Numerus catalogum.

NVMERO eximere, eſt eximium & egregium, ac ſingularem aliquem conſtituere.

NVMERO plurali, pro ſingulari. l. non eſt ſine liberis: & contrà ſingulari pro plurali. l. in vſu iuris. de verborum ſig. figuratè Iuriſcoſ. vtuntur, quod & Apellus annotauit. Spieg.

NVMERVS etiam ordinem & turmam ſignificat. Vnde numeri militum dicuntur. l. 1. in fin. de bon. poſſ. ex teſtam. mil. Hinc & numerus familiæ. Vide Alc. in comm. de verb. ſig.

NVMERVS catalogum militum ſeu breuiculum, quo militum nomina continentur, ſignificat, & quod recentiores Impp. matriculam vocant. l. 4. l. 39. §. 1. & l. 43. ff. de milit. teſt. l. 16. C. eod. tit. l. vn. in fin. ff. de bon. poſ. ex teſtam militis. Lamprid. in Alexand. Milites ſuos vbique ſciuit, vt haberet in cubiculo & breues & numerum & dignitates. Plin. lib. 3. Epiſt. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum eſt. Quo factum eſt, vt numeri pro ſocietatibus, ordinibus, turmiſque militum acciperentur. l. 2. §. exercitum. ff. de his qui not. infam. l. 8. §. veterani. ff. de procuratorib. l. 4. §. qui poſt deſertionem. ff. de re milit. l. 31. C. de locat. l. pen. de exactoribus libro 10. C. l. 1. C. vbi de ratiocinijs. Plinius libr. 10. Epiſt. Vt iam ſacramento dixerant, ita nondum diſtributi in numeros erant. Lamprid. in Macrino. Quòd ſi vnius numeri conſenſus acceſſiſſet. Militares etiam numeros apud Marcellinum legimus. Vnde Tribunatus numerorum in l. vltim. C. de teſtament. milit. l. 9. C. de inoff. teſtam. Briſſon.

NVMMARIVM tribunal, Seneca 1. de Beneficijs vocat, intelligi volens, vt Beroaldus ait, iudices, iudiciumque corruptum. Spieg.

NVMMATVM iudicium, quod fit acceptis nummis. apud Cic. in Verr. & nummarij iudices, præmio corrupti & ſordidi. Cic. pro A. Cluentio: Varia iudicum genera, nummarij pauci, ſed omnes irati. Sp.

NVMMI appellatio ſtrictior eſt, quàm pecuniæ. l. ligatores. §. quod ait Prætor. de arbitr. l. 1. de cōtrah. empt. ex Alciat. Spieg.

NVMMI valorem Alc. explicat in l. lecta eſt. ff. ſi certum pet. Idem in d. Comment. ait, eos vulgarem doctrinam planè oſtendere, qui vulgaris ſermonis argumenta idem arbitrantur denarium & nummum eſſe: quod plerique Doct. tradiderunt in l. quæ extrinſecus, de verb. obligat.

NVMMOS exiguiores Vlpian. teruncios ſemiſſes aut aſſes more Quiritum appellat. Et interdum regionis more nummos coriaceos. Ræuardus l. ſemper in obſcuris. ff. de reg. iur.

NVMMI adulterini bonis opponuntur.

NVMMI repoſiti. Lege, Mobilia.

NVMMI reprobi. apud Vlpianum in l. eleganter. §. 1. de pign. act.

NVMMIS colere dicuntur coloni, non quod numerata pecuniæ penſio, quam debent, ſemper ſolui debeat, ſed alia certa re quæ pondere & menſura conſtat. Connan. lib. 7. cap. 11. num. 13.

NVMMIS indiſtinctè legatis, hoc receptum eſt, vt exiguiores legati videantur. autor. Vlp. ead. l. de leg. 3.

NVMISMA, idem quod nummus. Vide Bart. in rub. C. de vet. numiſ. poteſt. & per tot. tit. Spiegel. & dic quod numiſma & ſolidus, & aureus idem eſt. not. gl. in d. rubr. C. de vet. numiſm. poteſt. lib. 11. Io. Bell. Etym.

NVMMO addicere, aut mancipio dare, eſt ita dare, aut attribuere, vt quamuis vendita res non ſit, vendita tamen eſſe videatur. nam dicis cauſa, & (vt vulgò loquimur) pro forma nummus vnus dabatur. Vitruuius lib. 1. cap. 4. in fin. Secundum mare mercatus eſt poſſeſſionem loco ſalubri, (de M. Hoſtilio loquitur) ab Senatu populoque R. petijt, vt liceret transferre oppidum, conſtituitque mœnia. & areas diuiſit, muroq; ſeſtertio ſingulis municip. mancipio dedit. Cic. pro Poſthum. Ecquis eſt ex tanto populo qui bona C. Rabirij Poſthumi nummo ſeſtertio ſibi addici velit Vlpianus l. 46. ff. locat. Si quis conduxerit numo vno, conductio nulla eſt: quia & hoc donationis inſtar inducit: id eſt, quia non eſt vera conductio, quippe quæ mercedem duntaxat dicis cauſa conſtitutam habet. Hotom.

NVMO vendere. Pomp. l. 66. ff. de iur. dot. Quidam ergo remedij loco rectè putauerunt introducēdum, vt vel locet hunc vſumfructum mulieri maritus, vel vendat numo vno. Hot.

NVMMOS aureos æs dici Vlpia. autor eſt, de verbor. ſig. d. dict. AEs. & ibid. Alc. in Commen. Nummus autem aureus, cuius hic eſt mentio, ſeſtertios æris centum valebat, hoc eſt, denarios argenteos 25. quod idem in Diſpunctionibus annotauit. Spieg.

NVM-

NVMMOS corrasos dare, apud Vlp. in l. 3. §. planè. de Ratu hib.

NVMMOS lege communi gentium inductos ait Connan. vt æstimandis rebus dominium earum quasi traderet & transferret. Connan. li. 5. c. 2. num. 3. Idem nummos & sestertios eosdem esse tradit. lib. 7. c. 1. num. 2.

NVMMVLARII, à numulis dicti, collybistæ, permutatores numorum: qui maioris precij numis acceptis, numulos, id est, minusculam monetam per partes reddebant: aut certæ regionis acceptam pecuniam, regionis alterius pecunia permutabant: item vt Collybistæ. Paulus l. 9. §. 2. ff. de edend. Numularios quoque non esse iniquum cogi rationes edere Pomponius scribit: quia & hi numularij sicut argentarij rationes conficiunt: quia & accipiunt pecuniam & erogant per partes, quarum probatio scriptura codicibusq; eorum maximè continetur: & frequentissimè ad fidem eorum decurritur. Vlp. autē in l. 7. §. 2. numularios pro argentarijs ponere videtur. Numularios præterea pecuniam spectasse ac probasse patet ex l. 39. ff de solut. Hot.

NVMMVLARIORVM fit mentio in l. 1. §. hoc quoque. ff. de offic. præf. vrb. l. 7. §. quotiens. ff. depos. l. 9. §. pen. ff. de eden. in qua traditur hos, sicut & argentarios, rationes confecisse, accepisseque pecuniam & erogasse per partes. Briss.

NVMMVLARIVS, mensarius, mensulariusq; aliàs dicitur, ein Wechßler, qui nummos ad mensam tenet, vel qui ex officio mensæ nummorum inseruit. Seu potius est, quod tradit Iuriscons. in §. nūmularios. l. quidam. ff. de edend. Horum conditio fuit aliquanto inferior argentarijs, sicut apparet ex l. quædam. ff. de edend. quoniam ad instar argentariorum pecuniam tractabant permutando & fœnerando, sed non publica authoritate. Ideoque rationes eorum minoris fidei & autoritatis erant: edendæ tamen, cum postularentur ab ijs, quorum causa scriptæ essent. Vide Paulum in l. quædam sunt. §. vltim. ff. de edend. Nec tamen argentariorum conditio olim fuit honoratissima. Legimus enim apud Suetonium, fuisse probri loco obiectum Octauio Augusto, quòd progenitores habuisset argentariam facientes. Sp.

NVMMVLOS inueterales (si modò dictio incorrupta est) exponit Callistratus in l. diuus. de bonis dam. quos victus sui causa in promptu habuerit: subaudi, damnatus ad supplicium. Haloander noster indicat scholio marginali, cui pro inueterales, legi possit, ventrales, nempe quòd solent plerique a lateribus in semicinctio, quod idem & ventrale dicimus, subtus oculos habere loculos, quibus non solùm sudariola, sed etiam leues nummulos in quotidianæ vitæ vsum gestant. Ventralis etiam meminit Plin. lib. 8. vbi ait: Patris mei memoria, cœpere amphimalla nostra, sicut villosa, & etiam ventralia. Spieg.

NVMMVM plerique ἀπὸ τοῦ νόμου deductum videri volunt. Cum enim initio rerum mortales in mutuis commercijs, permutatione mercium vterentur, magnæque ex ea re difficultates existerent, quia non semper eueniret, vt quo tu abundares, eo ego egerem, lege prouisum est, vt nummus, tanquam σύνθημα quoddam publica forma cuderetur, qui vsum dominiumque non tam ex substantia præberet: quam ex quantitate, vt ait Iulius Paulus l. prima. de contrah. empt. Quid tamen si vocem latinam à verbo & ipso latino deriues, nempe à numero? Nam nummi functio, non minus opinor numero constat, quam pondere. Quanquam non ignoro M. Varronem à Quintiliano risum, quod agrum a verbo latino, quod scilicet in eo agatur, dictum videri velit, ac non potius ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ: & rideri posse, quod noctem à nocendo, & ipso latino verbo deducat, & non potius ἀπὸ τοῦ νυκτός. Nec etiam mouet me syllaba, quam breuem numerus habet, nummus longam: ceu vero, cui quam ignota sint molestus à mole: sic enim Seruio Honorato placet: laterna à latendo, lucerna à lucendo, & multa talia. Curtius libro 3. [illegible] capite vigesimo tertio. Brechæus in l. pecuniæ. 178. ff. de verborum signific. nummum deriuat ἀπὸ τοῦ νομίσματος quæ vox monetam significat legitimè signatam. Cæterum priori deriuationi Aristoteles subscribit. νόμισμα (inquiens) [illegible] cui Vlpianus quoque accedere videtur. l. prima. ff. de contrah. empt. pecuniæ vim non tam ex corpore, quam ex imposita æstimatione & vt Aristoteles inquit, ex lege constare tradens. De quo nonnulla vide etiam apud Hotoman. ad tit. de act. §. curare. ibi, magna causa erroris. vide & Duarenum de in litem iurando num. 5.

NVMMVS reuera non est natura sed hominum inuento & in constitutione, sed quæ omnium est communis, propterea quod eius vtilitas cunctorum populorum moribus excepta est, &c. Connanus libro 1. capit. 5. nume. 8.

NVNC, particula est dilationis exclusiua. l. scimus. §. cum autem C. de inofficios. testament. Propriè namque præsens respicit tempus. l. vrbe. ff de statu hom. & similibus. Est tamen reperire, vbi in futurum protenditur, vt in Decretis Pontif. exempla citat Alberic. Aliquando nullum tempus denotat, & pro sed accipitur. Lege Vallam in Elegant. lib. 2. Sp.

NVNC prout, extunc. De hac clausula vide Bartol. in princip. l. si stipulatus, de ve verborum obligatione. Spieg.

NVNC, id est, vsq; in futurum. not. gloss. cap. si audieris. 23. q. 5. Ioan. Bello. Etymol.

NVNCIATO prohibitionem significat in edicto prætorio. de oper. nou. nunc. In lege Iulia, de annona, qua mulierum mutatio admittitur. accusationem. Erant & nunciationes, quas publicè constituti Irenarchi Præsidibus faciebant, de delictis, quæ vbique fierent. Hæc & notoria Latinè dicuntur. l. ab accusatione. ad Senatusconsult. Turpill. vt supra indicaui. Spiegel. Vide Noui operis.

NVNCIATIO, (in materia maleficiorum) quam cōmentatores denunciationem vocant, magnam habet differentiam in iure pontificio, & in iure ciuili. Nam Romani pontifices admittunt quemlibet ad nunciandum iudici crimen alterius: modò illum prius admonuerit emendationis. c. qualiter & quando. de accusat. Et c. licet Heli. de simoni. Et tunc potest iudex procedere per inquisitionem, si voluerit, nulla mentione facta nunciatoris. Potest item procedere super nunciatione inquirendo crimen, hoc est, vt nominatim exprimat nunciatorem, sicut consuetudo obseruat. Iure autem ciuili nemo idoneus censetur ad nunciandum, nisi specialiter designatus ad id munus. Olim enim institui solebat hominum genus, arcanis sceleribus inquirendis, & offerendis operam impendens: vt crimina publicè innotescerent. Per hoc enim antiqui bonos mores mirum in modum tuebantur: quales & nunc quibusdam in locis videmus designari. Cæterùm ne talis delatio in adulatorem degeneraret, sicut tyranni quoque huiusmodi indicibus abutebantur, quasi emissarijs duntaxat & auscultatoribus: ideò sancitum fuit, primùm, vt nunciatores quodam testificati genere vterentur ad inuestiganda commissi criminis indicia, priusquam aliquid efferrent, ne errantes ipsi, magistratum quoque seducerent. Deinde, vt notorijs suis (sic enim tota illa criminis per testificationem inquisitio vocabatur) nunciatores adessent. Nam falsis necne notorijs insimulatus quis esset, perpetuo iudicio dispiciebatur. l. ea quidem. C. de accus. Quamobrem Romanæ leges per nunciationem non admittunt alteri inquisitionem fieri aduersus criminosum, nisi facta mentione nunciantis: vt reo copia fiat defendēdi legitimis exceptionibus, quemadmodum etiam de Irenarchis, seu publicæ pacis custodibus traditur in l. diuus Hadrianus. ff de cust. & exhib. reor. l. ab accusatione. §. nunciatores. ff. ad S. C. Turpill. Oldendorp.

NVNCIATORES, dicuntur emissarij, internuncij, & delatores criminum: ex quo eorum indicia, notoria dicuntur. Paulus l. 6. ff. ad Senatusconsult. Turpill. Nunciatores qui per notoria indicia produnt, notorijs suis adsistere iubentur. Ijdem ab Imp. denunciare dicuntur in l. 7. C. de accusat. Hotomanus. Indicium autem

prodo-

procedere, autore Budæo, est rem arcanam aliundè, quam ex criminis conscientia compertam in medium afferre. Quare eius loci hic sensus est. Nunciatores, hoc est, emissarios, & internuntios, in id publicè constitutos, vt reos per notoria, hoc est, per id genus testificationis deferant. Quod munus, vt Alciat. docet, in pagorũ syndicos vt plurimum hodiè translatum est: licet citra calumniæ metum accusent, quoniam per officium præsidibus denunciantur. l. ea quidem. C. de accusat. Debere tamen assistere suis indicijs, id est, ea quæ attulerunt notoria tueri interim, dum quæstio de crimine habetur.

NVNCIVS, & res ipsa, & persona dicitur. vnde dicimus bonum nuncium afferre, id est, bona noua annunciare: Cicero: Domesticarum rerum tuarum scriptores & nuntios. Vide Festum.

NVNCIVS communis, id est, viator, seu præco, vt vulgari sermone accipitur, multa habet nomina, quæ not. Auth. de iudic. §. de vnoquoque. & C. de sportul. l. 2. Spiegel.

NVNCIVS ad emendum missus, differt à procuratore. Nam quando nuncius mittitur, ex eo contractu directo, acquiritur obligatio ei, qui misit nuncium. l. 1. §. vltim. de contrah. empt. l. qui autem. §. vltim. de constit. pecun. Non enim nuncius ipse emit, aut vendit, aut aliud negotium contrahit, vt possit dici contrahendo acquirere domino, sed nudum ministerium præstat, l. & licet. de constit. pecun. id est, nunciat, monet, significat absenti, ad quem mittitur, quid dominus petat, aut velit, & monentis tantum officio fungitur, sed herus potius hîc emere intelligitur. Atque ideo verba contractus in personam domini, non nuncij concipiuntur. d. l. & licet. Hic siquidem nuncius similis est quadantenus epistolæ, qua absens absenti voluntatem suam declarat, vt non inscitè, nec ineptè nuncius epistola loquens, epistola verò nuncius mutus dici possit. Nam etsi per epistolam contrahatur emptio, non idcirco tamen epistola acquirit ei, qui eam misit, sed ipse potius per epistolam, quasi instrumentum quoddam, sibi acquirit. Sic nuncius pro instrumento quodam habetur, adeò, vt nihil referat cuius conditionis sit, saltem vt contractus, ministerio eius initus, valeat. Multum ergo interest, an quis mihi actionem acquirere, an verò facto eius aliquo mihi actio acquiri dicatur. l. si quis solutioni. de vsu. Cum autem mando alicui, vt emat nomine meo, hic procurator est, non simplex nuncius, quoniam emptio ipsa non nuda & simplex nunciatio, ei committitur. Itaq; emit ipse, & verba concipit in personam suam, non domini. l. cum qui. §. Iulianus. de constit. pecun. Sed quia alieno mandatu, ac nomine alieno emit, cogitur mandati actione sibi quæsita cedere, l. possessio quoq;. §. vlt. de acquir. poss. Quod si verba contractus in personam domini concipiat, nihil agitur, cum quod hîc geritur, ex ipsius contractu originem trahat. Vnde Paul. cap. 10. de obligat. & act. Quæcunque, inquit, gerimus, cum ex nostro contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona initium obligationis sumant, inanem nostrum actum efficiunt: & ideo, neq; stipulari neq; emere, vendere, contrahere, vt alter suo nomine rectè agat possumus. l. quæcunque. De nuncio, quia non ipse contrahit, sed quasi organi cuiusdam vice fungitur, quod domini vox ad absentem perferatur. idem dici non potest. l. 1. §. si te. deposit. Duarenus.

NVNCVPARE, est voluntatem circa hæredis institutionem, legatorum dationem, cæterasq; testamenti partes, lingua & voce exprimere nominareq;. Hinc testamentum nuncupatorium, quod fit sine scriptis, coram septem testibus. viua voce: & est iuris ciuilis, teste Viglio. Nuncupatum hæredem à scripto distinguit: vt sit is modus, cuius meminit Iustin. Institt. de testa. §. fin. Bud. inquit: Nuncupare, est non scripto, sed verbo cauere, vel dicere. Vnde testamentum nuncupare, apud Plin. lib. 14. de Ebrietate. Spieg.

NVNCVPARE hæredem, pronuntiare est, & verbis exprimere, ac palam nominare. opponitur q; scriptura nuncupationi. l. 21. l. 25. ff. de testam. l. 40. ff. de vulg. & pup. l. 8. §. vlt. ff. de sec. tab. l. 1. §. vlt. ff. de iur. codicil. l. 40. ff. de hær. inst. l. 11. §. pen. ff. ad l. Falc. l. vlt. C. de codicill. Vnde per nuncupationem testamenta, id est, sine scriptura, interpretatur Theod. in l. 21. §. per nuncupationem. C. de testam. l. 8. C. qui testa. fac. Sic per nuncupationem. substituere. l. 8. §. vlt. ff. de sec. tab. vbi scripto nuncupatus opponitur. Quod & ab Isidor. lib. 5. Etym. c. 24. traditum extat. Suet. in Calig. 38. Quo metu iniecto, cùm iam & ab ignotis inter familiares & à parẽtib. inter liberos palam hæres nuncuparetur, derisores vocabat, quod post nuncupationem viuere perseuerassent. Vt autem secundum tabulas, ita & secundum nuncupationem bonorum possessio datur. Briss.

NVNCVPARE Budæo idem est quod ὀνομαγορεύειν, hoc est non scripto, sed voce & verbo cauere & dicere. Connan. lib. 11. cap. 1. num 3.

NVNCVPARE vota, est alicui diuorum vota polliceri & destinare. Caius de verb. sig. Post Cal. Ianu. die 3. pro salute principis vota suscipiuntur. Spieg. Hinc

NVNCVPATA vota dicuntur quæ Consules Prætoresve in prouinciam proficiscentes faciunt. quæ in tabulas, præsentib. multis referebantur, sic dicta non quod scriptis mandarentur, sed quod certis verbis & clara voce essent facta. Connan. lib. 9. cap. 1. num. 3.

NVNCVPATA pecunia dicitur, quæ (vt Cincius ait lib. 2. de offic. IC.) nominata & certa est, proprijsq; nominibus pronunciata. At Sanctra lib. 1. de verbor. antiq. vt refert Festus, satis multis colligit, nuncupata nõ de recto nominata significare, sed promissa, & quasi testificata, circumscripta, recepta, etiam in votis nuncupantis esse conuenientius. Spieg. Connanus lib. 9. cap. 1. num. 3.

NVNCVPATA voluntas, pro expressa. §. fin. Institu. de testam. Spieg.

NVCVPATIVVM testamentum illud est, ad cuius firmitudinem & substantiam necessaria non sit scriptura: tametsi nunc ad perpetuam rei memoriam, faciliorem que probationem soleat inscriptis redigi. Item est testamenti genus, quod appellatur in Scriptis: quia sine scriptura inualidum fit. Eius forma traditur C. de testa. Quære, Testamentum nuncupatiuum. Spiegel.

NVCVPATIVVM testamentum primum est & antiquissimum & iam tum quidem cum nondum repertę essent literę, vero similimum. Initio enim homines signis, & incerto vocis sono, postea sermone, & verbis distinctis, significantibusq; animi sui sensa explicare didicerunt, ita cogente humanæ societatis vsu: Deinde literas quoq; inuenerunt, neq; id statim sed longo post homines natos interuallo. Assyrij vt vult Plinius, aut si Gellio credimus Mercurius apud AEgyptios inuenit: à quibus ex Phœnicia Cadmus in Græciam eas aduexit, Pelasgi postea in Latium: vt dubium non sit primas testamentorum constitutiones nuncupatione, id est, verbis & voce fuisse factas. Connanus lib. 9. cap. 1. num. 3.

NVNCVPATVR testamentum in hunc modum: tabulas testamenti testator tenens ita dicit: Hæc vti in his tabulis cerisue scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor. itaque vos Quirites testimonium prabetote: quæ nuncupatio, & testatio vocatur. Vlp. c. Inst. 20. Iulian. l. 8. §. 3. ff. de bon. poss. sec. tab. Quidam testamentum in tabulis sibi fecit, filio autem impuberi per nuncupationem substituit. Item, Nam quemadmodum scripto filij hæredi, separatim ab hæredib. patris, ita nuncupato potest videri separatim. &c. Hot. Vide etiam Bald. in Iustinianum, de iure nouo, lib. 1. [illegible]

NVNDINAE. Appellantur nundinæ generale forum in possessione, vel villa, vel castro, vt ponit glo. in l. 1. ff. de nundi. & hæ a principe impetrantur, d. l. 1. ff. & l. 1. C. eod. titul. Dictæ nundinæ à nono die, vt nemo ignorat. Rustici enim octo diebus in agris erant, & nono die repetebant vrbem ad mercatum pro legibus accipiendis, & vt scita, atque consulta frequentiore populo referrentur, quę trinundino die prępolita, à singulis atq; vniuersis facilè noscebantur. Quod aũt nundinæ necessarię ac hominibus perquam vtiles sint, ostendit summæ prudentiæ & authoritatis apud Græcos Plato lib. 2. Ciuilis cõuersationis, dicens in ciuitate bene, beateq; instituta nego-

negociatores in primis necessarios esse. Cuius sanè verba nisi citarentur à Modestino I.C. in l. vnica. ff. hoc in loco asscriberemus. Anchora.

NVNDINARI, venditare, inquit Bud. precio addicere, institorio more aliquid ad quæstũ exercere: quod & nundino, nas, dicitur. Cicero tamen sæpius pro emptitare vtitur, vt idem exemplis probat. Sp.

NVNDINARIVM, quod ad nundinas pertinet, vel quod nundinis deputatum est.

NVNDINAS à nono die dictas nemo ignorat. Vlp. in fin. l. 3. de ferijs. Item in eum, ait, qui quid nundinarum nomine aduersus communem vtilitatem accepit, omni tempore ius datur. Porrò si quid suffragijs pop. Rom. ferendum erat, id per ternas nundinas recitabatur, ac promulgabatur. Id tempus trinundinum. & duobus vocabulis trinum nundinum dicitur. Vnde etiam mos tractus, vt leges trinundino die promulgarentur.

NVNDINIS imperatis à principe, Modest. ait, non vtendo, qui metuit, decennij tempore vsum amittit. Legimus, Claudium quamuis Imperatorem, tamen ius nũdinarum in priuata sua prædia à Coss. petijsse. Spiegel.

NVNQVAM, non vllo, vel nullo tempore. l. prouidendum. ff. de postul. l. locum. ff. de vsufr. Alb. Spieg.

NVNQVID, num aliquid? per interrogationem. l. 1. ad fin. ff. de pignor. act. Spiegel.

NVPER, non longo tempore. Neque verò ad horas refertur, sed vel ad paucos dies, vel ad paucos menses. l. nuper constitutum. ff. de legat. 3. Institut. de vsucap. §. fin. Spieg.

NVPTA Labeoni non videtur, quæ virum pati non potest. l. penult. ff. quan. dies leg. ced. Item nec sponsa intelligitur. l. in eo iure. §. hoc caput. ff. de ritu nuptiar. Spiegel.

NVPTALITIVS, nuptialis. Vlpian. l. 194. ff. de verb. sign. nam munus esse donum cum causa, vtputa natalitium nuptalitium. Hot.

NVPTAM à Græco duci ait Festus libr. 12. Illi enim nuptam adpellant νύμφην, quo verbo vsus est Solon in legibus. Sic enim apud Plutarchum in eo τὴν νύμφην τὸ νυμφίῳ [illegible] μηδὲ χιλίων κατατρώγειν. Hanc explicuit lib. 1. veteris iurisprud. Prat.

NVPTAM à nuptu, id est, opertione Varro deducit. Idque Cælius & Cincius probant apud Festum, quod caput nubentis flammeo obuolueretur. Santra autem ab eo quod Nymphæa dixerunt antiqui Græci, ἐνύμφην vnde nouam nuptam νεονύμφην. Cornificius, quod noua petantur coniugia. Cuiacius quod noua ratio fiat. Sed verior est Varronis opinio. Mulier enim nupta, id est, obuoluta & tecta velamine ducebatur in domum viri. Erat autem coloris velamen, vt ait Plinius lutei inquit, video honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Virgines verò nubentes collus compta, & fusus cum stamine, recta tunica & toga pura indutæ domumq; viri intrantes solenne habebant postes adipe suillo attingere, aut vt tradit Massurius, lupino, ne quid mali medicamenti inferretur, non manu tamen ipsæ, sed lana postes contrectantes, quod lanæ authoritatem veteres Romani religiosam habuere, à quo vxores quasi nuxores dictæ quæ omnia eiusdem Plinij testimonio comprobantur. Quamobrem quamuis dicat Fest. nubere tam mulieres quam viros dixisse antiquos, vt etiam nunc Itali inquit, quomodo & Græcis γαμεῖν, tamen propriè dicitur mulier nubere. Vnde illud Martialis:

Vxorem quare locupletem ducere nolim

Quæritis? vxori nubere nolo meæ.

Vt si propriè loqui velimus. nuptias appellare debeamus tantummodo primum illum matrimonij diem tantis cæremonijs celebrem. Hinc nuptiales faces Cicero dixit, & quotidianis nuptijs gaudere eam, quæ quotidie mutat adulterum, quoniam nuptijs primus fiebat viri & vxoris congressus, quod in mariti domum ducta esset. Conn. lib. 8. cap. 3. num. 5. Et ille quidem obnubendi atq; velandi mos à temporib. ante Mosen deductus est, vt docet exemplum Rebeccæ se obnubentis, statim ac vidit Isaac vt habetur Genes. c. 24. Vnde & iure canonum statutum erat, vt nouæ nuptæ vel obtegerentur, c. fœminæ, 3, q. 5. c. mulier. 33. q. 5. c. quæcunq; [illegible] sit.

NVPTIAS tantùm pluraliter, coniunctio maris & fœminæ. I.C. l. 1. de ritu nupt. Nuptiæ, siue matrimonium, inquit, diuini & humani iuris communicatio. communicat siquidem vxor cum marito, non solùm iure humano, sed diuino pariter: hoc est vtitur ijsdem sacris quib. maritus, atq; ipsius familia, non quibus pater & agnati. Obseruandum autem, loqui Iurisc6l. vt ethnicum, apud quos quæuis familia habebat specifica sua sacra. Qua de re latius Alciat. lib. 1. Prætermiss. in dictione Sacra. Iustæ nuptiæ, hoc est legitimæ dicuntur, si Romanus Romanã, hoc est, liberę conditionis masculus liberam ducat vxorem. Prætereà vt consentiant non solum qui iunguntur, sed etiam parentes, sub quorum sunt potestate. l. nuptię. ff. de ritu nupt. l. nec filium. C. de nup. Cum autem nuptiæ celebritas ipsa coniugij fit, cum mulier obnubitur, id est, velata facie ad maritum deducitur, propriè non dicimus solui nuptias, sed ipsum matrimonium. Rubr. ff. solut. matrim. Sp.

NVPTIAE per coemptionem quibus fiebant verbis, Boetius docet lib. comment. in Topic. Cic. 2.

NVPTIAE nefariæ propriè dicuntur, quę inter ascendentis & descendentis lineæ homines committuntur. L. quinetiam. ff. de rit. nupt. Ex verè nuptiæ incestæ habentur, quarum collaterales in vetitis gradib. autores sunt, atque item affines. Reliquæ verò modò illicitæ, modò inutiles vocantur. Quamuis promiscuus huiusmodi vsus est apud Iurisconsl. Sp. Dictæ autem sunt nefariæ auctore Varrone lib. 1. de vita pop. Rom. vt eum refert Nonius, eo quod farre, id est, vita indigni sint, qui tantum scelus admittunt: Hinc Virgil. lib. 6.

Qui thalamos natæ inuadit, vetitosq; hymenæos. & postea

Ausi omnes immane nefas, ausoque potiti.

Hoc olim prohibitum erat tantum vsq; ad neptes, vt Plutarch. docet in Problem. Rom. cap. 6. Incestæ verò quasi quæ à cesto cingulo illo Veneris, quo in nuptijs honestis vtebantur, abhorreant; & propriè verbum hoc ad prohibitas nuptias inter eos, qui ex transuerso gradu coniunguntur, refertur à Suet. in Calig. Super sororis incesta dixit. & in Nerone, Maiestatis quoq; & adulteriorũ incestiq; cum sorore Lepida sub excessu Tiberij mutatione temporum euasit. Incesta etiam in Domitian. appellauit Vestalium stupra, quamuis, vt dixi, proprius eius sensus is sit, vt prohibitam sororum, & aliorum collateralium commistionem significet.

NVPTIAE seruiles, iure ciuili constat matrimonium inter ciues Romanos & liberos duntaxat esse. Instit. de nupt. in princ. Seruos verò haud quaquam posse in matrimonium conuenire. l. cum ancillis. C. de incest. nupt. sanè iure Pontificum. c. 1. de coniug. seruor. approbatæ sunt seruiles nuptiæ, citra tamen domini fraudem.

NVPTIALIS currus, &c. In Græcia seruatum morem Pausanias scribit, vt in nuptiali curru tres modo sederent. Media, Sponsa. A lateribus sponsus, & quem vocãt Parochum, qui amicitiæ vel sanguinis nexu colligatus esset, cuiq; deferrent plurimum. Eius rei etiam testes sunt Cælius Rhodigin. lectionum antiquarum, lib. 21. & Alciat. Prætermissorum lib. 1. Brechæus l. pupillus. §. incola. ff. de verb. & rerum sign. &c.

NVPTIARVM mentio ad primas nuptias referendã est, quod & Albericus indicat. Pomponius in l. boues. de verborum significat. Hoc inquit, sermone dum nupta erit, primæ nuptiæ significantur. Cuius rei rationem pete ex Commentarijs Alciatus in eandem. Spiegelius.

NVPTIARVM tempus, est ipsa nuptiarum festiuitas. l. sancimus. C. de nupt. Itaq; pro spe nuptiarum impropriè accipiuntur. l. 2. in fine. ff. de priu. delic. Spiegelius.

NVPTIAS definit Modestinus in l. 1. ff. de ritu nupt. quas à nubendo, id est, velando dictas Festus, Isidor. & alij tradunt, quòd olim nouæ nuptæ velatæ ad viros deducerentur: vnde propriè nuptiarum nomen mulieribus conueñit. non temere enim viros nubere Latini auctores dicunt. Et ideo secundum personas vtriusque sexus

sexus nuptias & matrimonium in aliquot locis distingui ex Triboniani tamen, quantum existimo, subtilitate magis quàm iureconsultorum videmus. l. 10. & l. 11. ff. de ritu nuptiar. §. si aduersus ea. Institut. de nup. §. qu b. connumerari. Institut. de hæred. quæ ab int. Vide supra in verbis Nubendi & Nubere. Porrò hæc conditio, SI NVPSERIT, non impletur qualicunque coniunctione. Etenim si nondum nubilis ætatis ducta sit, vel ei coniuncta cuius nuptijs interdictum est, non paruit conditioni. l. 10. ff. de conditio. & demonstratio. Sed & si pupillæ legatum sit, QVANDOQVE NVPSERIT, si ea minor duodecim annis nupserit, legatum non consequetur, antequam viripotens facta sit: quia non potest videri nupta, quæ virum pati non potest. l. penult. ff. quando dies leg. ced. Nuptiæ iustæ quæ sint, vide in verb. Iustus. Brissonius.

NVRVS appellatur filij vxor. l. 4. §. adfines. ff. de gradib. & adf. Sed & sponsa licet minus propriè nurus appellatione continetur. l. 6. & l. 8. ff. de gradib. & adf. l. 12. §. 1. ff. de ritu nupt. Nurus autem appellatio & in edicto de postulando, & in quæstione prohibitarum nuptiarũ, & alias ferè porrigitur. licet has pronurus quidam rectè appellent. l. 50. ff. de verborum significat. l. 1. in fin. & l. 4. §. vlt. ff. de postul. l. 8. §. penult. ff. de leg. præst. l. 14. §. vlt. ff. de ritu nupt. Ideoq; nepotis ex filia nostra nati vxorem nobis nurum esse traditur in l 6. ff. de gradib. & adf. Briss. Adde Brechæum l. nurus. in tit. de verbor. & rerum signific.

NVSQVAM, nullo in loco, quòd nusquam relatum est, nec vsquam receptum. l. 1. ff. de senat. ex Alberico. Spieg.

NVTRIRE verbum, eandem quæ à Caio in l. quod nos hostes. de verborum significat. verbo viuere tribuitur, interpretationem accipere, Cornæus respondit, teste Alciato. Spieg.

NVTRIRI infantium, ali adultorum esse, interpres monuit in l. pen. de his qui sunt sui vel alien. iur. quod & in dictione Alimus indicatum. l. 2. C. de infant. expos. iubet nutrire sobolem suam vnumquemque. Spiegelius.

NVTRIRI debitum dicitur, quum vsuræ nõ soluuntur. C. de debit. ciuit. l. 2. lib. 10. Spieg.

NVTRITIA, Græcè τροφεῖα, dicuntur nutricis merces. Bud. in annotat. prior. & Alciat. in l. inter donum. de verb. sign. eo vocabulo vtitur Vlp. ad fin. l. 1. de var. & extraor. cognit. Ad nutritia quoque, inquiens, officium Præsidis vel Prætoris deuenit. Namque nutrices ob alimoniam infantium, apud præsides, quod sibi debetur, petunt. Sed nutritia eousq; producemus, quoad infantes vberibus aluntur. Sp.

NVTVS, voluntas, quæ signo declaratur: quòd fit vel oculis, vel capite, vel manibus. Nutu relinqui potest fideicommissum. l. nutu. ff de legat. 3. Verùm hæres nutu institui nequit. l. iubemus. C. de testam. Plin. docet libro 1. Epist. nutum dici, cum quis annuit: & renutum, cum recusat. Namque ego, inquit, simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Porrò cui summam potentiam adscribimus, eius nutu ac renutu cuncta geri dicimus. Multum est, verbo efficere quod velis: at plus est, idem efficere nutu ac renutu, inquit Erasm. Spiegel.

N Y

NYKTAΛΩΠA genus morbi Græcis appellari Vlp. in l. 10. §. pen. ff de ædilit. edict. scribit, vbi homo neque matutino tempore videt, neque vespertino. De quo verbo quædam præter Budæum medicorum loca adnotabo. AEgineta lib. 3. Νυκτάλωπα λέγουσιν οἱ μὲν τὸν ἡμέρας μὲν βλέποντα, δυομένου δὲ ἡλίου ἀμαυρότερον ὁρῶντα, νυκτὸς δὲ γινομένης οὐδ' ὅλως. Quibus verbis etiam Aetius lib. 7 νυκτάλωπα definit, morbumque hunc contingere ait. διὰ τὴν [illegible] λίαν καὶ μάλιστα διὰ τὴν τοῦ ὀπτικοῦ πνεύματος παχύτητα, καὶ τὴν λεπτότητα τῶν ὀφθαλμῶν ὑγρῶν καὶ χιτώνων. Alexand. Tertullian. lib. 2. [illegible] νυκτάλωπα [illegible] χρῶ. Plinius lib. 28. cap. 11. Sanguine humano sanare lusciosos putant, νυκτάλωπας appellant. Brisson.

NYMPHA, Latinè sponsa dicitur.

NYMPHAEVM, locus, in quo mulieres lauabantur. Iosephus lib. 1. de bello Iud. Apud Ascalonem nymphæa condidit, & lacus ornatissimos. Iul. Capitol. Opera Gordiani Romæ nulla erant, præter quædam nymphæa, & balneas. Alciat. in l. si quis diuinam. Cod. de aquæduct. lib. 11.

νυμφικὰ λουτρὰ, vt Suidas interpretatur τὰ ἐν γάμοις ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ κρήνης λαμβανόμενα. Prat.

NYMPHAEVM à Thermis, id est, balneis calidis discrepare ostendit, l. si quis per. C. de aquæduct. lib. 11. vbi præfectus curare iubetur, ac diligenter prouidere, quantum aquæ thermis, quantum Nymphæis pro abundantia ciuium deputari conueniat. existimat Alciatus fuisse locum in quo mulieres lauarentur: Forcatulus verò non assentitur non quod neget mulieribus in Nymphæo lauari vetitum, sed quod putet viris etiam permissum extitisse, separatim habere sua Nymphæa. Est itaq; Nymphæum, lauacrum siue balneum aquam tepidam habẽs, non valetudinis sed voluptatis causa paratam. ideò priùs confulitur thermis, mox Nymphæis, postremò alijs vsibus in d. l. si quis per. Strabo lib. 7. tradit in Apolloniatum finibus locum extare, quem Nymphæum vocant, vbi saxum est ignem vomens, cui fontes subsunt aquis tepidis, & bitumine scatentes. Pindarus Olympianus 12. θερμὰ νυμφᾶν λουτρὰ βαστάζεις, id est, calida Nympharum balnea frequentas. de viro loquitur. Nomen inde sumptum est, quod per æstatem pomeridiana hora Nymphæ sese fontibus abluerent, Dianæ, puta, comites, in secretis nemorum fontibus, vt se oblectarent tantum. Quod & Romani seruarunt, in octauam diei horam lotionem differentes quæ est secunda post meridiem, Martialis lib. 10.

Octauam poteris seruare, lauabimur vnà
Scis, quam sint Stephani balnea iuncta mihi.

Forcat. in suo Cupidine Iurisperit. cap. 10. num. 3.

O

O Vide gloss. in c. ex parte charissimæ. extr. de fid. instrum.

O. C. Ope consilio, quam locutionem exponit Paulus in l. sæpe. 53. ff. de verb. sign. apud Paulum Diaconum igitur mendum esse, O. C. ore concilio, vel ore concilij. Hotoman.

O. D. M. Operæ, donum, munus. nam apud Paulum Diaconum corruptè legitur domus. Hæc tria (vt ait Paul. noster in l. sæpe. 53. ff. de verb. sign.) sine disiunctione ita pronunciabantur. Erant autem ea quæ Patroni suis libertis quum eos libertate donabant, imponere consueuerant: vt ex tractatu de operis libertorum facile intellectu est, in quo mendum harum notarum ignoratione natum est apud Paulum in l. qui libertinus, 37. vbi legem Papiam edit, Ne quis eorum operas, doni, muneris, aliúdve: pro operas, donum, munus, aliúdue. Hotoman.

O. L. O. Con. Opere locato opere conducto. Adscribi autem solebat Effecto probatoque, quum perfectum esset. Et hoc est quod Paulus significat in l. 5. de verb. sig. Opere locato, conducto: his verbis ἀποτέλεσμα significatur. Nam concisè Paulus loquitur, pro Opere locato effecto, opere conducto effecto. Quare apud Val. Probum pro Operas conduxit, Operas locauit, reponerem, Opere conducto, Opere locato. In lapide autem vetusto legi operis faciundi adscriptum est, altera pecuniæ pars dimidia soluetur opere effecto probatoque. vt apud Macrum in l. 7. §. 1. ff. repetun. Illud quoq; cauetur, ne in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, approbandum, sarta tecta tuenda, antequem perfecta, probata, præstita, lege erũt. Hotoman.

O B, in 12. Tab. significat, Ad. Verba Legis hæc sunt: Cui testimonium defuerit, is tertijs diebus ob portum obuagulatum ito. Prat.

O B. propter significat. Alb. ex I. C. exempla ponit. Verùm ob absoluendum, ob tacendum, & similia, pro ad ab-

ad absoluendum, vel vt absoluat: & pro ad tacendum, vel vt taceat, accipienda sunt. An verò conditionem faciat, causamque proximam denotet, Barto. docet in l. 1. C. de legatio. lib. 10. in l. 1. C. de senten. quæ pro eo, quod interest. Sp.

Ob duo verba olim totus orbis sectus est. Vide annot. Eras. in c. 1. ad Hæbr. Sp.

Ob rem datur, vt aliquid in futurum sequatur: quo non sequente, repetitio dati competit. Ob causam verò damus, quæ præterita est: veluti cum ideo do, quod aliquid à te consecutus sum, vel quia aliquid à te factũ est. l. 1. ff. de condict. ob turp. caus. l. damus. ff. de cond. indeb. Spieg.

Obambvlare, est aduersus alios ambulare, & quasi ambulanti se opponere, siue circumire, aut obuiam ire. Festus.

Obcaecare fossas, hoc est, obtegere, & desuper claudere, ne pateant. Bud.

Obaeratvs, qui ære alieno iam obligatus est, quasi ære alieno obstrictus, & debitor ad aliquid operandum. Sp.

Obdormire, [illegible] dormire significat. Vlpia. ad legem Aquil. l. si seruus seruum. Si fornicarius, inquit, seruus coloni ad fornacem obdormiuisset, & villa fuisset exusta. Neratius scribit, ex locato conuentum præstare debere, si negligens in eligendis ministris fuit. Sp.

Obedientia est actus intellectus, & voluntas humiliter obtemperans superiori, ex debito, & consistit in mandatis, vt habetur 93. dist inct. in summa. & c. si inimicus. de quibus non est exquirenda ratio à superiore, nisi quando contra ius mandat. vt not. per Inno. in c. 2. de rest. in integr. ita eleganter Bald. in l. liberti liber tæque. in 1. col. circa med. C. de oper. libert. vbi plura in materia. Cotta.

Obedire malo principi, ferre est. Vide Erasm. super illud Apostoli ad Roman. Ideoq; necessitati subditi estote, cap. 13. Sp.

Obevnda, vt Alber. citat, pro exequẽda, siue peragenda, in l. est verum. C. de incol. lib. 10. Haloander sub eunda reposuit, sensu eodem. Sp.

Obex significat cuiuscunq; rei obiectionem, siue obstaculum. l. adulterij accusatione. C. de adult. Sp.

Obire propriè est circum aut obuiam ire, & omnino adire. At hic verè obit mortem qui sua sponte & vltro eam adit. quod proprium est eius qui seipsum interficit. Conna. lib. 5. cap. 7. num. 1.

Obire diem destinatum, id est, præstò esse diem destinatum.

Obire munus consulis, fungi officio Consulis. ein regierender Burgermeister.

Obire hæreditatem, pro acquirere possessionẽ hæreditatis est apud Cicer. pro lege Agraria, & pro frequentare, pro M. Cælio. eadem figura qua dicimus, obire prouinciam. Sp.

Obire vadimonium, est ad diem se sistere. Lege, Vadari. Sp.

Obiici bestiis dicebantur, qui feris deuorandi tradebantur, vt de Daniele legimus leonibus obiecto. & Cicero pro Sexto Roscio Amerino: dum de pœna parricidarum loquitur. Noluerunt maiores corpus feris obiicere, ne bestiis quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus vterentur. Et Spartianus loquens de Caracalla: Si quando (inquit) feris obiectos vidit, fleuit, &c. Subiiciebantur autem bestiis, qui in ludum venatorium damnabantur, vt scilicet in theatro feras conficerent, & cum eis pugnarent, qui ad bestias damnati dicuntur in l. ad bestias. ff. de pœnis. Aldobrandin.

Obiit diem, pro mortuus est. l. prima. C. de cond. inser. Alb. Spieg.

Obiter, pro incidenter. l. 1. in fine. ff. de rescind. vend. Interpres pro statim accipit.

Obivrgatio, post turpe factum castigatio. Festus.

Oblatio. In iure canonico oblationes dicũtur, quas laici hodie faciunt clericis, opfferhaudt. Cæterùm, aliter quoq; accipitur oblatio. Vide Canon.

Oblati actio. Oblati actio competit, oblatumq; furtum dicitur, cum res furtiua ab aliquo tibi oblata sit, eaque apud te concepta, vtique si ea mente tibi data fuerit, vt apud te potiùs, quàm apud eum, qui dedit, cõciperetur. Nam tibi, apud quem concepta sit, propria aduersus eum, qui obtulit, quamuis fur non sit, constituta est actio, quæ appellatur oblati. §. oblatum. de oblig. quæ ex delict. nascun. Institut. 4. Sed hæc actio in desuetudinem abiit. Cum enim requisitio rei furtiuæ hodie secundùm veterem obseruationem non fiat, meritò ex consequentia etiam præfata actio ab vsu communi recessit, cum manifestum sit, quòd omnes, qui scientes rem furtiuam susceperint, & celauerint, furti nec manifesti obnoxij sunt. §. sed hæ actiones. eod. titu. Instit. 4. Anch.

Oblati curiæ dicebantur, vt cum naturales essent nati, per oblationem curiæ legitimarentur. §. si igitur. in auth. quib. mod. natur. effic. sui. cum prius hoc idem Theodosius statuisset: Cum enim curialium ordo amplissimus, olim tam in municipijs quàm colonijs ad pessimam conditionem esset redactus temporibus Leonis & Maiorani, idque propterea, quòd cum inter alia onera hoc quoque sustinerent, vt tributa omnia exigerent, ita vt quæ à tenuioribus seruare non possent, ipsi de suo penderent: multi patrias desererent natalium splendore neglecto, ac occultas latebras & habitationẽ eligerẽt iuris alieni, ideo Impp. conati huiusmodi morbo prouidere statuerunt, vt naturales filij per oblationem curiæ legitimarentur. Aldobran. ad tit. Institut. de nupt. §. aliquando autem.

Oblatvm furtum. vide, Oblati actio.

Obligare se furti. Vide Gell. lib. 7. c. 15.

Obligari lege dicitur, qui in legem committit & incidit, l. 30. ff. de fals. Modest. in l. 51. ff. de verborum oblig. Lege obligamur, cùm obtemperantes legibus aliquid secundùm præceptum legis vel contra facimus. Sic Gellius furti se obligare, pro furtum facere in libr. 7. cap. 15. dixit.

Obligatio (vt diffinit Iustinia. Insti.) est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius soluendæ rei, secundùm nostræ ciuitatis iura. Oldend. ita definit Imperator in princ. de oblig. in Instit. Omnium obligationũ summa diuisio in duo genera deducitur. Namque aut ciuiles sunt, aut prætoriæ. Ciuiles sunt, quæ aut legibus constitutæ, aut certo iure ciuili comprobatæ sunt. Legibus, vt legis Aquiliæ obligatio. & de pauperie per leg. 12. Tabul. & furti nec manifesti. §. sunt autem. Instit. de noxal. act. Certo iure ciuili, vt sunt obligationes iure gentium inuentæ, quæ à iure ciuili cõprobatæ sunt. Prætoriæ sunt, quas prętor ex sua iurisdictione composuit, quæ etiam honorariæ vocantur, vt obligatio ex fũrto manifesto. & ex rapina, d. §. sunt autem. Hæc diuisio ponitur ab Imperatore in d. titul. de obliga. in §. 1. Sequens diuisio in quatuor species deducitur: Aut enim ex contractu sunt, aut ex quasi contractu: aut ex maleficio, aut ex quasi maleficio. eod. titu. §. sequens. Earum verò quæ ex contractu sunt, quatuor sunt species, aut enim re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut consensu. §. fin. eod. titul. Re contrahitur obligatio quinque modis, veluti mutui datione, & ex indebiti solutione, ex commodato, ex deposito, & ex pignore recepto, vt patet ex toto contextu titul. quibus modis re contrahitur obliga. Verbis obligatio contrahitur, vt ex interrogatione & responsione, cum quid dari fieri ve nobis stipulamur, vt in princ. de verborum oblig. in Instit. &c. Literarum obligatio fit, si quis debere se scripserit, quod sibi numeratum non est, & post biennium de pecunia numerata opponere potest: vt in Instit. de litera. oblig. post princ. Consensu fiunt obligationes, in emptionibus, venditionibus, locationib. societatibus, mandatis, quæ qualia sint, singula suis locis ordine literario explicita reperies. Ideo autẽ istis modis obligatio dicitur consensu contrahi, quia neqʒ scriptu-

scriptura, neque præsentia omnimodo opus est, ac nec dari quicquam necesse est, vt substantiam capiat obligatio: sed sufficit eos, qui negotia gerunt, consentire: vt in tit. de oblig. ex consen. Obligationes quæ ex quasi contractu nascuntur, sunt, vt obligatio ex negotiis gestis, ex tutela, ex re communi, ex hæreditatis aditione, ex indebiti receptione, vt patet per tot. titul. de oblig. ex quasi contractu in Instit. Obligationes ex delicto vnius generis sunt: nam omnes ex re nascuntur, id est, ex ipso maleficio, veluti ex furto, rapina, aut damno, aut iniuria, quæ exempla qualia sint, suis locis ordine literario explicantur. Obligationes ex quasi delicto, patet in his exemplis; vt si Iudex litem suam fecerit, & per imperitiam malè iudicauerit. Item quando ex alicuius domo aliquid proiicitur, quod noceat, vel si suprà viam est aliquid appensum, quod possit alteri nocere: Item pro furto commisso in naui, vel in stabulo, vel in caupona, qui casus numerantur in titul. de obligat. quæ ex quasi delicto nascuntur, in Institut. Cæterùm nostri tres obligationum species constituunt; quarum vnam naturalem, aliam ciuilem, aliam naturalem & ciuilem simul appellant. Naturalis obligatio de iure gentium, quæ nascitur ex cōcensu, quę solo æquitatis vinculo sustinetur, vt l. Stichum aut Pamphilum. §. naturalis. ff. de solutionib. vnde is natura debitor est, quem iure gentium dare oportet, & cuius fidem secuti sumus. l. cum amplius. §. is natura debet. ff. de regul. iur. vt puta, si pupillus pubertati proximus, sine tutoris autoritate promiserit, naturaliter obligatur, l. 1. ff. de nouatio. & effectus est duplex naturalis obligationis. Primus est quod soluta pecunia repeti non potest. Secundus, quod aliquando nomine eius aliqua actio competit: vt ex pacto nudo donationis, quæ duo signa ad cognoscendam naturalem obligationem tradit Iurisconsultus. l. naturales obligationes. ff. de actionib. & obligat. Regulariter tamen ex naturali obligatione, siue ex pacto nudo non oritur actio ciuilis, & efficax ad exigendum: vnde abusiuè debitores naturales debitores appellantur, l. fideiussor obligari. §. fideiussor. ff. de fideiussor. Obligatio ciuilis est, quæ potest parere actionem: vt obligatio literarum. Obligatio naturalis & ciuilis simul est, quæ à iure gentium est inuenta, & cui ius ciuile formam dedit, vt obligatio ex consensu. vide glo. in d. tit. de obliga. in Instit. &c. Ioan. Bellon. Etym. Adde Conna. libr. 2. cap. 3. num. 2. & 3. & Balduin. in comment. super Inst. Iustin. lib. 3. de oblig. tit. 13.

Obligatio. Nulla actio est, quæ non aliquam originem trahat ex obligatione. Et rursus: obligatio ex aliquo negotio, imò reales actiones, si actorem respicias, habent personalem obligationem: sin autem reum conuentum, aliter est. Nemo enim dominium rei, vel ius in re potest habere, nisi ex præcedente consecutus sit gesto negotio. Ita rectè sentit Roffredus: & qui eum reprobare tentant, hi nihil minus intelligunt, quàm actionis definitionem. autor dn. Olden. in Copia. Spiegel.

Obligatio oritur ex contractu. Cùm enim introductæ iam essent multæ commerciorum formæ, naturalis ratio, ac imminens rerum necessitas dictabat, æquum & bonum esse, vt constitueretur ne quis in huiusmodi mutuis negotiationibus, secundùm humani affectus inconstantiam, detrimento alterius temerè variaret: imò magis vt adstringeretur vnusquisque ad id quod semel placuisset seruandum. Vnde generaliter introductum est naturæ vinculum, id est, naturalis obligatio. Vt rectissimè videatur dixisse Vlpianus in l. 1. in princi. ff. de pactis. Quid enim tam congruum est fidei humanæ, quàm ea, quæ placuerunt inter eos, seruare? Verùm, naturalis ratio omnium rerum optima moderatrix, cùm tam immensa, & varij discriminis essent hominum negotia, & facta, facilè suasit, adeoque propter necessitatem exegit, ne eodem modo omnes ex omnibus negotiis passim obligarentur. Est enim inconuincibile axioma: dissimilia, non rectè simili iure censeri. Quare legislatores medium quoddam, ac temperamentum in rebus obseruantes, delectum adhibuerunt introducendæ obligationis, hoc ordine: Primùm, in conuentionibus secundùm prædictas formas consummatis, tam efficax vinculum admiserunt, vt executionem quoque decernerent in inuitos & recusantes. Et hæc obligatio, secundùm naturæ rationem & hominum authoritatem producta, meritò est dicta naturalis & ciuilis. Exequendi verò adminiculum, actio. Deinde, in illis articulis, in quibus naturæ ratio non palam accederet, apparente tamen aliqua causa ad vsum humanum necessaria, constituerunt authoritate sua, Legisque præscripto obligationem quandam, ac inde ciuilem seu legitimam nuncuparunt, vtique tam efficacem, vt exigi posset per actionem. Sic Paulus accipi vult in l. legitima conuentio. Vlpianus in l. iurisgentium. ff. de pactis. Denique in illis speciebus, quæ non tam prægnantem caussam in se continere videbantur, vt ad necessitatem exequendi trahendæ essent, ne nimis rigida omnium dictorum introduceretur actio, cùm nec illas nominatas seruemus vt oportet, optimo temperamento reliquæ omnes conuentione sub naturali obligatione propter consensum, sine executio- [illegible] solum vt exceptionem pararent. Vl[illegible] d. l. iurisgen[illegible] la, inquit, subest causa præter conuentionem, hic constat non posse constitui obligationem. Igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem, hoc est naturalem defensionem. Ex his apparet, quomodo ex facto colligatur ius obligationis, & etiam ius persequendi, quod debetur per obligationem. Sicut dici solet: Contractus est remotior actionis ac mediata causa: Obligatio autem proximior & immediata. Itē, contractus est caussa specifica, quia diuersi contractus producunt diuersas actiones: sed obligatio, generalis causa est, quoniam omnes actiones eodem modo nascuntur ex obligatione, iuxta l. licet, §. ea obligatio. ff. de procur.

Obligatio fideiussorum, accessio esse dicitur & sequela principalis obligationis. igitur plus in accessione esse non potest, quàm est in principali re. Vide Theoph. Inst. de fideiuss. Sp.

Obligatio naturalis dicitur, quod facto naturali insistat, nihil prætereà ex se iuris habens: Quæ autem à iure gentium obligatio venit, ius continet, & ciuilis nominatur, quia ius ciuile eam comprobauit, &c. Connan. lib. 2. cap. 3. num. 8.

Obligata durare. Vlpianus in l. item quæritur. ff. locat. Qui impleto, inquit, tempore conductionis, remansit in conductione, non solùm reconduxisse videbitur, sed etiam pignora videntur durare obligata. Spieg.

Obligatio obligatur, in l. creditor prædia. §. pignoris. ff. de pignor. obligatio ex materia pignoris dati, obligatur ad effectum actionis producendum. Spieg.

Obligatio, pro actione, apud Paulum, in l. naturali. §. & si quidem. de præscr. verb. Sp.

Obligatione dimitti, apud Papin. in l. libertus qui operarum. ff. de oper. libert.

Obligationem ex facto & in factum colligit Vlpianus in l. actionum genera. §. actionum autem. ff. de actio. & oblig. & clarius Modestin. eod. in l. obligamur. Spieg.

Obligatus fundus dicitur, qui pignori oppositus est. l. 45. §. vlt. l. 57. ff. de legat. 1. obligatis prædiis Cicero in Rullum soluta opponit, quæ scilicet nullo pignoris nexu tenentur. Briss.

Obliqua libertas, oppon. directæ. Quære, Libertas directa.

Oblique aduerbium, cui contrarium est rectè.

Obliterabitur, pro abolebitur, & quasi è literarum monumentis delebitur. l. hi qui sanctam. C. de apostat. ex Alberic.

Obliuio, memoriæ defectus. Præsumitur autem ex longa absentia nasci. vt not. in l. furtum. §. fundi. ff. vsucap. Lege Barto. in l. ex consensu. §. eum qui. ff. de appellat. Spieg.

OBLIQVI, est contra me loqui, & quodammodo expostulare mecum. Sp.

OBNIXE, cum conatu instanter, totis virib. Sp.

OBNOXIE dicere sententiam, apud Liuium Bud. interpretatur trepidè. Sp.

OBNOXIVS qui pœnæ obligatus est, propter delictum author Festus. Transfertur autem ad alia multa, vt ex Grammaticis patet. Sp.

OBNVBERE mulierem, est eam velatam ad maritum deducere. Ex Alc. Sp.

OBNVNCIAT, qui malam rem nunciat: qui bonā, annunciat. Donatus author. Hinc obnunciatio augurum, cum aliquid fieri prohibebant, quoniam auspicia non addixissent. Alciat. in comment. scribit, quòd denunciatio, quę prohibitoria erat, obnunciatio propriè dicebatur. Spieg.

OBOLVS ponderis genus est, quod sex siliquas cōtinet. de eo meminit text. in c. iudices. 1. quæst. 1. & Terētius in Andria: Obolo emptos. de quo latè scribit Volaterranus post Plinium in sua Philologia. lib. 30. cōmen. Vrb. vbi de siclo, & de aliis ponderibus. & Budæus de Asse, & eius partibus, in 1. & 5. libro, vbi dicit: quod est medietas scrupuli, & sic quadragesima octaua pars vnciæ. Cotta. Hinc ὀβολοστατικὴν Aristoteles vocat fœneratorium quæstum, seu negotiationem pecuniæ, quam quis exercet, vt ex ipsis solis nummis, qui steriles sunt contra eorum naturam lucrum captet quam ipse improbās ait. εὐλογώτατα μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν κτῆσιν, id est, meritissimo negotiatio fœneratorū odio habetur, propterea quod ex ipso nummo quæstū facit, &c.

OBREPERE, fallere, hoc est, incautum aggredi. Vlpian. l. 3. §. puberi quamuis. de Carbon. edict. Sed si cum esset pubes, quasi impubes obrepserit, dicendum erit, nihil eum egisse. Accursi. in l. si quis obrepserit præsidi prouinciæ. ad leg. Corn. de falsis, vim significationemq; huius verbi parum percepit, vt Bud. luculenter ostēdit in poster. annot. Sp.

OBREPERE ad magistratum dicitur, qui falsa specie vel probitatis, vel doctrinæ ad magistratus assumitur & vt vulgò loquimur per hypocrisin. Hinc obreptio, latens & fallax aditio. Vlpianus: Patronum autem appellamus, etiamsi capite minutus sit, vel si capite libertus minutus, dum arrogetur per obreptionem. l. sed si hac lege emi. §. patronum. ff. de in ius vocand. Ex hoc §. quòd vulgatum est verbum, Rescriptum impetratum per obreptionem, non valere, natum videri potest. Id quod adeò verum esse dicit Iason. teste Hegendorphino in eodem, vt etiam rescriptum à viro sanctimonia spectabili, per obreptionem impetratum, nullius momenti sit. Vide Baldum c. 1. in fine. vt lite pendent. & l. præscriptione. C. si contra ius vel vtil. public. Spieg. Vel

OBREPERE, est latenter & tacitè aduenire, vt in c. cum creatura. de celebrat. missa. & in Cle. ne in agro. de stat. monacho. Io. Bello. Etym.

OBREPTIO, id est mendacium. l. sin autem. §. 1. ff. de neg. gest. & est mēdacium fraudulosum. l. sed si. §. patronum. ff. de in ius voc. & propriè consistit in facti narratione, non iuris. l. cùm verò. §. subuentum. ff. de fideicommiss. liber. Old.

OBREPTIONIS autem pœnam Bartol. excutit in d. l. si quis obrepserit. Quòd autem à principe obreptio non sit insolita, fac. l. prædia. C. de loc. præd. libr. 11. l. fin. C. de diuers. præ. l. fin. C. de fun. & salt. rei dom. eod. lib. cum simil. Quin & Imp. ipse quæritur. in l. 1. C. de petit. bon. subl. lib. 10. sese inuerecunda petentium inhiatione adeò constringi, vt etiam non concedenda tribuat. Et alibi, precationes huiusmodi furtiuas nominat. l. 1. C. de fund. limit. lib. 11. Sp.

OBROGATVR legi cum mutatur aliquid ex prima lege: Subrogatur cum aliquid primæ legi adiicitur. Derogatur autore in fragmentis Vlpiano, cum primæ legis pars tollitur.

OBRYZA in l. 12. de susceptorib. in C. Theod. l. 2. & l. 3. de ponderatorib. eod. Plin. lib. 33. cap. 3. Aurique experimento ignis est, vt simili colore rubeat, quo ignis. Atque ipsum obryzum vocant, in cuius verbi notatione B. Hieronymus & Isidorus dissentiunt. Ille in Hieremiam obryzum, quasi ophirisum appellatum tradit, quoniam ex Ophir insula laudatissimum aurum adueheretur. Hic verò libr. 16. Etym. ca. 17. ab eo quod obradi & splendore & coloris sit optimi, nomen ductum putat. Est & tertia opinio existimantium à Græco originem hoc nomen trahere, & obryzum quasi ὄβρυζον dictum, quoniam purum sit & syncerum aurum. Qua in sententia Hermolaus Barbarus est. Bris. Adde Tyraquellum comment. in 3. l. connub. glo. 1. part. 3.

OBRYZIATI solidi dicuntur, quia constant ex auro multipliciter excocto: de quibus meminit Imperator in l. vniuerso. C. de veter. numis. potest. lib. 11. & l. 1. C. de oblig. votorum. lib. 12. licet in vtroque loco verba mendosè scripta legantur. Et ideò aurum obryzum refert Suetonius Neronem exegisse. dum inquit: Argētum postulatum, aurum obryzum, vt plerique omnem collationem palam recusarent. D. Hieron. in Daniele: Ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obryzo. Cotta.

OBROGARE, est legem legi contrariam rogare, Græcè ἀντιγράφειν, dicitur. Tusanus annot. lib. Bud. epist. 4. Spieg.

OBRVSSA cum sit exploratio & probatio perfectionis & nota auri atq; argenti, eleganter à Cicerone scriptum est, & adhibenda tanquam obrussa, ratio: vt testatur Turneb. aduers. lib. 14. c. 22.

OBSCENITATIS vocabulum, in l. 1. de offic. præfect. vrbi, specificè à I. C. accipitur, non genericè, vt putauit interpres, nimirùm pro non nominando scelere. Festus ab Oscis deriuat, quorum frequentissimus fuit vsus libidinum spurcarum. Sp.

OBSCVRAE personæ, claris opponuntur. apud Cicer. & Iustinian. in authen. de testam. §. sancimus. col. sexta. Spieg.

OBSCVRARE vulgò accusatiuo iungitur. l. 10. in fin. ff. de seruit. vrb. Sed tamen & Obscurare luminibus dixit Vlpia. in l. 30. ff. de vsufruct. secundùm Pisanam lectionem. Bris.

OBSCVRARE. Præstringere oculos, hoc est, obtenebrare, caliginem offundere. vt, Sol præstringit oculos obtuentium. Vnde Præstigiæ, & præstigiatores, qui celeritate lusitandi. & ludibria illa oculorum præstringunt visum intuentium, vt miracula facere credantur. Perstringere verò, est leuiter attingere, & metaphoricos, pro leui dolore adficere. Old.

OBSCVRARE, præter notum significatum, etiam pro non curare, supprimere, tegere, obumbrare. Budæ. obseruauit. Paul. Obscurare luminib. altius tollendo. Idem, Obscuratis ædibus habitare potest etiam. l. si is, qui binas. ff. de vsufruct. Sp.

OBSCVRI viri, hoc est, ignobiles, obscuro loco & genere orti. in auth. de defens. ciuit. §. 1. & quib. mod. nat. effic. legit. §. quisquis autem. Sp.

OBSCVRITAS, ambiguitas, vel generalitas in verbis accipit interpretationem, à quotidiano vsu. Nec mirum, quum & legislatores decisiones eorum ex quotidianis vsibus fundare soleant. text. in l. certi conditio. §. si nummos. & in l. certè. in fine. de precar. Et dicit Imper. in l. 1. §. nulla. de veteri iur. enucleand. eas leges esse firmissimas, quę quotidiano vsu roborentur. Spieg.

OBSCVRITATEM inter & ambiguitatem hoc interest, quod obscuritas vertitur circa dictionem aliquam, ex eo quod multipliciter intelligi potest: vt ex generalitate: sed ambiguitas est circa orationē: vt, Aio te Aeacida Romanos vincere posse. not. glos. l. veterib. ff. de pact. Io. Bello. Etym.

OBSCVRO loco nata, pro humili magis, quàm pro ex vili genere, vt interpres accipit, intelligenda est, in l. concubinam. ff. de concub. Sp.

OBSCVRVM. difficile, & quod statim intelligi non potest. Vnde obscuritas, hoc est, cuius sententia latet, iure nostro improbatur. l. si legatario. §. final. ff. de

 fideicom-

fideicommiss.liber.Bald censuit, omnem intellectum, qui non consonat auribus vulgi, esse impertinentem. de pace Constant.in vers.promittendo. Contra, laude vehitur sermonis claritas.in auth.de testamen.imperfectis. Solemus autem in obscuris, quod verisimilius est, aut quod plerunque fit, inspicere, l.in obscuris.ff.de regul.iur.Itaque obscurum, hoc est, quod vix, aut nullo modo intelligitur, aperto opponitur, id est, ei quod planum & liquidum est. Exemplum habes in ff. Legato fundo Seiano, cum Seiani duo in hæreditate essent, hæres offert viliorem, legatarius preciosiorem petit. Duo sunt Titij, pater & filius. Testator Titium tutorem scripsit, nec apparet qui datus esset. Lego Sempronio amico meo: duo Sẽpronij sunt æqua charitate cõiuncti. Huiusmodi obscurum prorsus dicitur à nostris, vitiatque omnino, teste Salomonio in l. omnes populi. ff. de iustit.& iure. Obscurum autem non prorsus, in quo parum lucis est. & ideo ambiguo simile a Fortuna. in Rhetoricis Scholasticis nominatur. Et de hoc loquitur regula: In obscuris. quod verisimilius est. inspicimus. & alia: quod minimum sequendum est. & ambiguum, in quo voluntas loquentis spectanda est. Vide suprà. Ambiguum. Spiegelius. Per obscurum intelligit Vlpianus, quod Papinianus ait non apparere, hoc est, quod propter legatarum rerum diuersitatem absconditum est & latens. Ræuardus l. semper in obscuris. ff. de reg.iur.

OBSECRARE, non est absolutè rogare, vt pontificij iuris interpretes exponunt, sed per sacra rogare, vel (vt ait Festus) opem à sacris petere.

OBSECRATIO appellatur precatio, quam pontifex ipse præibat populo subsequẽte verba præeuntis, vt docet Turneb.lib.22.c.31.

OBSEQVENTIA, pro obseruantia, malè citatur, nimirum ex corruptis exemplaribus. in l.1. ff. de milit. testam. Haloander sic habet: Quæ possint in controuersiam deduci, si ad diligentiam legum, & obseruantiam reuocentur.

OBSEQVIA non esse operas & tituli distincti, & separata ab operis obsequiorum conditio arguit. l. libertus qui operarum.ff.de oper.lib.l.libertos.C.de obseq. Quapropter Accurs. nulla ratione excusari potest, qui §.libertus.in prin.l. si non sortem. ff.de condict.indeb. de obsequialibus operis intellexit. Sed & Barr. cũ obsequia ab operis rectè distinxisset, obsequiales tamẽ operas. Zasi. teste, non rectè nominauit: vt quibus vtrisque inter sese nihil prorsus conueniat. Nam obsequia in honoris exhibitione, in reuerenti verecundia consistunt. Operæ verò de quibus infrà latius, ipsum operarij laboris tractum significans arg.l.operæ. in prin. ff. de oper.lib.& l.1.in fin.eod.tit. Sp.

OBSEQVIORVM species tractantur in l.1.in princip.l.2.l.parens.cum ll. seq.l.liberto.ff.de obseq.C.de in ius voc.l.1.C.de oper.libert.l.alimenta.§.1.ff. de lib. ag. cum simil. Sp.

OBSEQVIVM. Iurisconsult.in l.qui pro tribunali.vtitur pulchra figura loquendi, Zas. annotante cũ dicit: Pro personarum obsequio, id est, placabilitate, modestia, comitate, obedientia: & est verbum elegans, quamuis Cicero dicat esse Terentianum, Donatus tamen ibidem arguit Cicer. erroris, cum & Plautus vsus sit eo verbo. Verbum obsequij eleganter vsurpauit Suetonius in vita Galbæ Imperat. cum dicit, Germanos in primis obsequium rupisse, id est, cessasse ab obedientia Galbæ. Iureconsul.in l.cum hi. §. sed & personarum. ff.de transactio. vtitur eleganissimè, vel abutitur comparatiuo, obsequior, cùm dicit: Si fortè obsequiorem vitam habent. id est, indulgentiorem, delicatiorem, qui plus ex alimentis pendeant. nemo enim dicit obsequius, nisi fortasse à nomine obsequiosus formetur, vt Zasi. monuit. Duobus autem modis præstari obsequium, traditur in d.l.pro tribunali.ff.de re iudic. Porrò nemo Latine loquentium, obsequium pro numinis cultu vsurpauit. Obsequium enim dicitur morem gerentis alienæ voluntati, quod frequenter sonat in malam partem. Vnde monente Erasm. Pauli interpres cap.9.ad Roman. vulgari sermone locutus est. Spieg.

OBSEQVIVM liberorum libertorumque est erga parentes & patronos. Rub.de obseq.à parentib.patr. l.9.§.de plano.ff.de offic.proconf.l.5.§.vtrùm. ff.de libe. adgn.l.vlt.ff.de libert.ingen.l.84.ff.de cond. & demonstra. Iustin. Nouel.78. [illegible] Et paulò post reuerentiam appellat. Briss.

OBSERVANTIA, pro veneratione. & honoris exhibitione. Ab obseruo. pro veneror, & admiror. Obseruatio verò, quasi adnotatio quædam, & animaduersio. Idem aliquando tamen quod obseruantia, hoc est, honor & reuerentia. Adi Eleg. Vallæ.

OBSERVARE, pro aduertere diligenter. auffsehen/auffmercken/ l.obseruare. ff.de offic. præsid. Vallæ est idem quod custodire aliquid oculis animoque, in modum speculatoris, ne nos silentio tacitoque prætereat. Spieg.

OBSERVARE iudicium, est causæ adesse apud Iurisperitos, inquit Tusan. Sp.

OBSES, qui traditur imperio alicuius, ea conditione, vt si dator obsidis à fide recedat, recipienti sit potestas in corpus & vitam eius sæuiendi, qui datus est obses. Bartol.in l.diuus.ff.de iure fisc. tractat, an à priuatis ciuitatibus obsides dari possint. Ludouic. Roma. improbat doctrinam, qua traditur Episcopo, & Abbati, de sibi subiectis vnum aliquem dari licere obsidem. Spieg.

OBSIANI lapilli.l.19.§.penult.ff.de aur.arg. Obsidianum Plin. lib.36.cap.26.& lib. 37. capite decimo vocat, & in Aethiopia ab Obsidio (vnde nomen sumpsisse puto) inuentũ. nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu atque in speculis parietum pro imagine vmbras reddentem. Ex quo multos gemmas fecisse scribit. Vide & Isid. lib.16. Etymolog. cap.4. & c. 15. & Nebriss.

OBSIGNARE, est signi impressione occludere, & ad literas, cæteraque quæ signo quouis notãtur, aut imprimuntur, pertinet. Martianus in l. diuus. 2. ff.de cust. & exhibit. reor. Et interrogationes, inquit, literas inclusas obsignatas, ad cognitionem magistratus mittant. Est autem obsignandi verbum antiqui iuris, quod ad iniurias propulsandas, dum alicuius bona publicè possidentur, pertinet. Cicero ad Attic. C. Vennonius domum Venduli emit, cum omnia obsignaret. in Vedianas incidit. Vtitur eo etiam Modestin. in l. fin.ff.de requir.reis. vbi obseruandum, eum cuius bona obsignabantur illis interim liberius vti non posse. quę deponi, & interim in deposito esse, idem I.C. voluit. Quare cum Vlpianus in gratiam posthumi possessionem tueretur, nolletque bona in deposito esse, Seruius, inquit, aiebat, res hæreditarias hæredem institutum vel substitutum obsignare non debere. l.1.§. Seruius.ff.de ventre in possess.mitten. Quibus insignibus ne deterriti suis fortunis plerique minus fruerentur, prudenter ab Imper. cautum, ne quis signa vel potentiorũ titulos rebus affigeret alienis. C.de iis qui pot.tit. cum duobus tit.seqq.

OBSIGNARE pecuniam in l.tutor pro pupillo.ff. de administr. tut. Notandum obsignatione totius aut partis secundùm conuentionem debitæ pecuniæ solẽniter facta liberatio debitori contingit, l.9. C.de solut. l.tutor.§.Lucius.ff.de vsufr. Sp.

OBSIGNATA epistola, pro occlusa & sigillata, quod dicitur, in l.fin.de leg.2.

OBSIGNATORES, pro notariis apud Cicer. pro Cluentio, tum aliis locis accipitur.

OBSIGNATIO consignationem pecuniæ significat in l.9.C.de solutionib.l.7. C. de pact. inter emptorem. Cicer. pro Cluent. Pecuniaque obsignata quæ ad eam rem dabatur in manibus Scamandri deprehendit. Obsignatio autem sic fiebat, vt sacculus lino traiiceretur signisq; ceræ impressis obsignaretur. Obsignatio etiam tabularum dicitur apud Gellium lib. decimoquarto, cap.2. Cice.1. de orato. Tu mihi cum in circulo decipiare

piare aduersarij stipulatiuncula, & cum obsignes tabellas clientis tui, quibus id sit scriptum, quo is capiatur. Obsignari etiam testamenta apud Cæsarem lib. 1. de bello Gall. & Cic. pro Cluent. Obsignare etiam bona, & obsignare domum. in l. vlt. ff. de requir. vel absent. l. 1. §. penult. ff. de ventr. in poss. mit. Briss.

OBSOLERE, &, Obsolescere, significat in desuetudinem abire. Hinc obsoleta lex, quæ ab vsu recessit. Propriè autem Obsolescere res dicimus, quę propter antiquitatem malè oleant, vel sordes contrahant, vel inquinentur. Spieg.

OBSOLETA crimina, pro vetustis & antiquis, in Verrinis Cic. vsurpat.

OBSOLETA vox. pro minus tenera & exili.

OBSONATOR, qui obsoniis comparandis præerat, dicebatur. Martian. in l. legatis seruis. de legat. 3. Cubicularios autem inquit, vel obsonatores, vel eos qui piscatoribus præpositi essent, non videri negotiationis appellatione contineri. Græci illum Agostherem dicebant, Athenæo teste. Græcum vocabulum videri potest, vt ait Bayfius, quasi ἐξ ὀψωνῶν, qui & ὀψώνης dicitur Spieg.

OBSONIVM quid sit, vulgò notum est. de eo l. sed & si vir. §. fin. ff. de don. inter vir. & vxor. est enim quiduis, præter panem in cibum additum. Forcatu. in penu iur. ciuil. cap. 22.

OBSTARE pro impedire. Vlpian. in l. 3. de offic. prætor. Sed nihil ei seruitutem obstitisse, ait Pompon. Nam propriè, contra stare significat. Sic obstaculum, pro impedimento, apud Canonistas frequenter vsurpatur.

OBSTATVRVS. Vlpian. in princ. l. etsi fortè. Vt iã ego, inquit, non videar luminibus tuis obstaturus, si ædificauero. Sp.

OBSTETRIX dicitur, quæ opem tulerit parienti: vnde & parturientes, Fer opem clamant. autor Donatus Obstetrices. Vlp. vult esse probatissimæ & artis & fidei. l. 1. in prin. de vent. inspi. Sp.

OBSTINATE facere aliquid, est in alterius malũ cum conatu facere perseueranter, & in alterius perniciem nimis niti. Donat.

OBSTINACIOR animus, pro pertinaciore, apud Impp. in l. 2. C. de sum. Trin. vt apud Cicer. obstinatior voluntas.

OBSTINATO ad malum ingenio nihil est pestilentius: quippe quòd sola obstinatio producit hæresim, & quicquid est malorum. Et ferè omnium æmulatorum vna est sordes, vt cùm semel insanire cœperint, non resipiscant, nisi Deus aut Magistratus eos perdat. Oldendorp.

OBSTINATVS est, qui post inspirationem & reuelationem sibi factam, in eo quod errauerat, perseuerat, 8. dist. consuetudo. in fin. Olden.

OBSTRIGILATOR est reprehensor ductum à strigilibus, quibus cùm vehementius stringimur, etiã plerunque lædimur. Varro, æmulum illius artis, atque obstrigilatorem. Turneb. aduers. lib. 15. cap. 1.

OBSTRINGERE res suas, est pro pignore obligare, l. si pater. C. de crim. stell. Sic obstrictus tutor, in l. vnic. C. de tut. vel curat. vectig. & obstricta mater. in l. si mater. C. si mat. indem. prom. pro obligatis intelliguntur. Spieg.

OBSTRINGERE se amicitiæ, sic dicitur vt Plautus in Pœnulo, Iratus quidem homo furti se adstringet. In hac enim. & simili locutione, quæ apud autores idoneos occurrit, ablatiuus actione, vel iudicio, subauditur. vt damnatus, iudicatus, reus, postulatus, crimine scilicet. Neratius. Nam & ipsius rei quæ petebatur, si tutor iudicatus fuerit, & eorum quid acciderit, non esse dandam in eum actionem, monuit Tusanus.

OBSTRINGERE se parricidio, periurio, scelere, & huiusmodi, pro committere parricidium, scelus, peierare. Obstringere iureiurando, apud Cæsarem lib. 1. belli Gall. Sp.

OBSTRVERE, propriè est quasi strue quadam alicui loco imposita obsistere, ne quid effluat. Indicauimus, Luminibus obstruere, verbo antiquo, Iuris Cicer. quoque vsum pro Dom. sua. & in Bruto per metaphoram. Accurs. in l. æquissimum. §. si ædium. ff. de vsufru. obstruere, inquit, id est, claudere lumina, den tag oder das liecht verbawen. Proprietatis dominus, obstruere luminibus vsufructuarij non potest. Bud. in l. si is qui binas. eod. tit. non obscurare luminibus, vt vbique legitur sed obstruere legendum contendit. Haloander à veteri lectione non recedit. Sp.

OBTEMPERARE, est decretis parere. Rubric. Si quis ius dicenti non obtemperauerit. Hinc obtemperatio. Cic. lib. 1. de legib. Quòd si iustitia est obtemperatio scriptis legibus, institutisque populorum, &c. Porrò non obtemperare ius dicenti, est non facere, quod extremum in iurisdictione est, hoc est, sententiæ diffinitiuæ non parere. Vide Zasi. in l. 1. ff. si quis ius dicenti non obtemp. & lib. 1. sing. intellect. Sp.

OBTENDERE rationem turpitudini, hoc est, turpitudinem ratione operire & prætexere, verblümen/ verglimpffen/verstreichen.

OBTERERE ius, das rechte hinderstellen/vndertrucken. Apud Liu. Iura populi obterere. Die Scheffel abschaffen/nicht mehr beruffen. Pro lædere vsurparunt genericè Impp. in l. nullus. C. de Iud. & cœlic. Potest enim & non cæsus verberibus Iudæus subuerti. Sp.

OBTESTATIO, pro precatione cum adiuratione legimus, non tantùm in iure pontificio, sed etiam apud latinitatis principem Cicer. occurrit. Donat. Obtestari est, inquit, precari cum mentione earum rerum, per quas petimus: tametsi sine adiuratione quandoque orare significat: vt apud Cæsarem, Salustium, Cicer. & 24. quæst. 1. c. 1. Alberico citante. Sext. Pompeius autem ait: Obtestatio est, quum Deus testis in meliorem partem vocatur: detestatio, quum in deteriorem. Sp. Vide latè Connan. lib. 1. cap. 13. num. 3.

OBTINENDAE, pro retinendæ. in l. clam posside re. ff. de acquir. poss. Sic apud Cicer. ad Trebatium: Tu sic istic commendatione mea dignitatem tuam obtinebis, perferas nostri desiderium. Sp.

OBTINERE quis dicitur iuris pontificij peritis, quum quod Canonicè possidet, ius in re habet. Ex Alberic. Spieg.

OBTINERE & repelli, Erlangen/ vnd abschlagē. contraria esse. patet ex Cic. 1. epist. ad Lentul. Neque si quid non obtinuerimus, repulsi esse videamur. vide l. 5. §. 5. ff. iud. sol. Pandect. tamen Flor. lectio optinere non obtinere habet, atque ita scribendum adfirmare ausim ex eo, quod qui optinet, ex opinione, id est, sententia teneat. atque ita mecum sic sentiebat Maurus aduocatus, qui librum de iure liberorum scripsit. Prat.

OBTINERE causam, quod vincere vulgò dicim⁹

OBTINERE ius suum, vel retinere non posse. Lege, Ius suum obtinere non posse.

OBTINERE, aut amittere litem. Cic. pro Comœdo: Ad iudicem hoc modo venimus, vt totã litem aut obtineamus, aut amittamus.

OBTINERE, pro occupare. vt apud Plin. Arbora-gros longis obtinens vmbris.

OBTINERE prouinciam, pro habere prouinciæ gubernationem, vel regimen, quod vocant ad tempus, vt Proconsul, vt Prætor, vel vt Quæstor. Sp.

OBTINGERE mala tantùm dicimus, si Donatum sequimur, enarrantem illud Terentij ex Phormione: *Præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit, ita sum iratus, &c.* Idem in Andriam, Contingere dicit id, quod vix euenit. Spieg.

OBTRECTAT, Erasm. inquit, qui obloquitur, qui malè prædicat de alio: detrahit, qui minuit laudem alicuius. Vnde obtrectator, laudis detractor. vt apud Iustinianum in l. vnica. C. si quis Imper. maledix. Cic. Tusc. 4. obtrectare & æmulari distinguit: vt is dicatur æmulari, qui se non idem videat consequutum quod alium. obtrectare. qui alium idem videat consequutum, quod se, aut alium. Spieg.

OBTRVDERE vxorem, inuito & nolenti dare.

Hæc vox non admodum prolixa est, verùm ea multum secum trahit, vt alicubi indicat Erasm.

OBTVLISSE se liti videtur, qui in rem suam pro curator est factus, l. si se non obtulit. ff. de re iud. Dicitur autem is se liti offerre, qui sine mandato pro reo cõparet, & litigat. Vlp. Obtulisse autem videbitur se liti, qui iudicio pro domino se obtulit, id est, pro eo iudicium subibit, in seq; recipiet. Sp.

OBTVRARE, vel obthurare (nam qui per h scribi debere tradunt, Festum sequuntur) occludere est, *verstopffen*. Caius l. hæc autem iura, sub fin. de serui. vrba. præd. Ita demum amitto ius meum, si tu foramen, vnde exemptum est tignum, obturaueris. Sp.

OBTVRBARE, ab omni parte turbare: quod & disturbare dicitur. Sp.

OBTVTVS, pro aspectu. l. 1. in fin. C. de offic. mag. offic. Spieg.

OBVAGVLARE verbo vsi sunt Decemuiri in sua lege Decemuirali. Cui testimonium (inquientes) defuerit, is tertiis diebus ob portum obuagulatum ito: id est, cui testimonium deest, hoc est, qui suam intentionem nullo potest testimonio confirmare, is die tertio ad ædes aduersarij (has enim portum veteres dixisse autor Festus est) obuagulatum ito. hoc est, aduersario instum testibus adhibitis conuitium facito: Cuius obuagulationis is effectus olim fuisse videtur, vt tertio die, iusto præsentibus superstitibus conuitio solenniter ob portum facto, licuerit conuiciatori eius qui cõuitium passus erat ædes cum iisdem testibus ingredi, & liberam res suas quærendi in suis ædibus potestatem facere is cui conuitium factum erat suo conuitiatori cogebatur. Indeque Festum obuagulationem definiisse quæstionem, hoc est, inquisitionem cum conuitio existimat Rævard. ad ll. 12. Tabul. cap. 11. & Plauto idem esse pipulo ante ædes differre, in Aulularia, quod obuagulare. Pipulum enim idem esse quod conuitium, Varro scribit libro 6. de Lingua Latina, declinatum à pipatu pullorum.

OBVENIT hæreditas, vel ex hæreditate, vel hæreditate, hoc est, quod vulgò dicimus, per successionē. Vlpianus. Excipiuntur autem arma, quæ quis commercij causa habuerit, hæreditateve ei obuenerint. Spieg.

OBVENTIO, species reditus est. Vlp. An pecuniã pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominib. quæ conueniri possint, vel in fructibus conditis, vel etiam in redituum spe, atq; obuentionum. Accursi. in l. 1. §. exercitorem, exponit obuentiones, id est, parui & magni reditus. in quo planè labitur. Siquidem vt reditus magis certorum, ita plerunque contingentium sunt obuentiones. Sp.

OBVENTIONES, fructus reditusq; omnes significant qui vel ex ipso rei corpore, vel industria hominis accedunt, veluti mercedes, pensionesq; ex locationibus prædiorum vrbanorum debitas, vecturas iumentorum, naulum nauium. l. 1. §. exercitorem. ff. de instito. l. 7. ff. de vsufruct. l. 34. ff. de vsur. l. 5. §. non passim. ff. de reb. eor. Vbi tamen P. Fl. autographon habet obuenditionum. Quanuis fructus, & reditus, & obuentionis vt plurimum eadem significatione appellantur, tamen reditus vocabulum, vt tradit Connan. lib. 4. cap. 1. proprium est in eo agro qui nummo locatur: Idem in ædib⁹ dici potest: Fructus autem in eo qui naturalibus emolumentis insistit, vnde fruges non tantum quas terra fert significantur, sed etiam fœtus pecorum, lana ouium, & alia huiusmodi quæ fructus extraordinarij à Varrone vocantur lib. 2. de re rust. cap. 1. Briss.

OBVERSARI dicitur id, quod ita animo apparet, vt adesse coram videatur, & cerni.

OBVIARE, translatè pro resistere. in l. 1. C. quand. lic. se vindic. Est autem, obuiam itum est auaritiæ, & nõ obuiamentum, legendum, apud Vlpian. in l. annonam. de extraordin. crim. hoc est, vt vulgò dicitur, præuentum, *furkommen*. Sp.

O C

OCCASIO, tempus actionis opportunum, quod in aggrediendo conficiendoque negotio præcipuum habet momentum: vt non sine causa veteres videantur Occasionem diuinitate donasse, tametsi apud Græcos mas est hic Deus, appellaturque καιρός. Eius simulachrũ vt fingebat antiquitas, refertur in dictione, Opportunitas. Porrò occasionem damni præstans, damnum fecisse videtur, vt hoc Pauli verbum in l. qui occidit. §. in hac actione. ad legem Aquil. intelligendum sit, explicat Speculator titul. de iudic. Quo verò distet à causa occasio, indicat gloss. in l. riuis. ff. de riuis. & in l. si debitor. de leg. 2. Sp.

OCCASIONEM tenere, & remittere, contraria. Cicero de legib. Teneo, quam optabam occasionem, neque remittam.

OCCIDISSE incontinenti videbitur, qui interpositis horis, appræhensam filiam adulterij ream occidit pater. Hæc Vlpian. verba sub fin. l. quod ait lex. de adult. Bart. magnifacit. &c.

OCCIDISSE dicitur vulgò is qui mortis causam quolibet modo præbuit. sed lege Aquilia is demum teneri visus est, qui adhibita vi & quasi manu causã mortis præbuisset: tracta videlicet interpretatione vocis à cædendo, & à cæde. l. 51. ff. ad legem Aquil. Itaque Vlpianus in l. septima. §. 1. eod. tit. Occisum, inquit, accipere debemus, siue gladio, siue fuste, vel alio telo, vel manibus, si fortè strangulauit eum, vel calce petiit, vel capite, vel qualiter qualiter.

OCCIPERE magistratum, inire. Liuius libro. 23. Creatur Marcellus qui extemplò magistratum occiperet. Item lib. . 1. Collegam, qui extemplò magistratum occiperet, creauit.

OCCISIO, actus ipse occidendi. Occidio, cædes siue mors. Verùm occasus, vt magnæ rei, vel personæ superioris (nam solem lunamque occidere, & viros praeclaros occidisse dicimus) ita casus paruæ rei est, vel personæ inferioris, si credimus Donato in commen. in 1. Aeneid. Sp.

OCCISORVM appellatione eos contineri, Labeo scribit, qui per vim aut cædem sunt interfecti, vt puta iugulati, strangulati, præcipitati, vel saxo, vel fuste, vel lapide percussi, vel quo alio telo, autor Vlpian. in l. 1. ad Syllanian. Idem in l. 3. ad leg. Aquil. Non enim sufficit, ait, occisum, sed oportet iniuria id esse factũ. Idem ait hoc ipso titulo: Occisum autem accipere debemus siue gladio, siue etiã fuste, vel alio telo, vel manibus (si fortè strangulauit eum, vel calce petiit) vel capite, vel qualiter qualiter.

OCCVLTARI (frequentatiuum ab occulo, hoc est, abscondo) quis intelligatur, vide C. de his qui latr. vel alter. crimin. reos occultant. Occultare se ab aliquo est ex alicuius conspectu se auferre. Occultare autem rem aliquam alicui, idem est quod celare. Hinc occultator (quem exutum patrimonio Imp. Constant. in insulam deportat. l. vnic. C. de his qui se deferunt, lib. 10.) occultator ad hominem, receptator ad locum propriè refertur. quod & apud Cic. reperitur. Sustinuisset hoc, inquit, crimen primum ipse latronum occultator, & receptator locus. Quando verò testamentum occultare falsi speciem attingit, Bartol. tradit in l. 1. §. & post. de tab. exhib. & de instrum. occultantem. l. 3. §. si quis. eod. tit. Spieg.

OCCVLTARE circa columnas. Vlp. de priuil. credit. Eum, ait, qui circa columnas se occultat, vt creditorem euitet, latitare placet. Sensum horum verborum aperit Alc. ca. vlt. lib. 4. Parerg. Sp.

OCCVLTE, hoc est, clam aliquid fieri dicitur, qđ sine autoritate principis fit. C. de his qui ex pub. ratio. publ. pec. acceperunt. l. vlt. Sp.

OCCVLTVM, quod haudquaquã probari potest, quod prorsus ignoratur, vindictæq; expers est in hoc seculo: de quo tractatur in c. Christiana. 32. q. 2. Sp.

OCCVMBIT, qui in faciem cadit. Hinc milites morientes, qui mordicus humum captabant, occumbere dicebantur. Incubat verò, qui fouet. Hinc Gallina incubatrix. Alc. de verb. sign.

OCCVPANTIS fieri dicuntur ea, quæ in medio posita

posita in nullius priuatim bonis sunt.l.1.& l.7.§.insula. ff.de adqu.rer.do.Et ita occupatione sua quæque fecisse eos, qui primi in vacua venerunt Cic.1.offic.scribit. Briss.

OCCVPANTVR mobilia: Inuaduntur immobilia. §.penult.vers.quod non solum.Instit.Vi bon.rapt.licet quandoque & rei immobilis dicatur occupatio.vt l.do mum.C.de rei vend.in gl.Spieg.

OCCVPARE, significat propriè, vt ait Valla, quod in commune, siue in medium positum erat, ante alios capere. Est etiam locum tenere, aut capere. & vi arripere. Nec non lege præuenire, *vorkommen*, vt qui prior litem côtestatur.l.plurib. ff. de procur. l.si plurib.de leg. 1.l.si Titius.de verb.oblig.& simil.vt Iulianus ibid. in l. stipulationes commodissimum. Occupari eleganter pro præueniri vsurpauit: ita Interpres pro denominari, vel dici, non satis scitè exposuisse videtur. Notius est quod occupasse dicitur, qui prior ad sententiam venit inter eiusdem conditionis creditores, vt traditur in l. inter eos.ff.de re iud.& inibi, quod vulgò dici solet.Melior occupantis est conditio, explicatur. Sic occupare locum apud Cic.3.de Finibus accipimus, & apud Cælium. Occupare primos menses.Sp.

OCCVPARE aliàs, pro præoccupare, præuenire dicendo ea, quæ possent in futurum obijci. Vnde Occupatio schema Rhetoricum, cùm diluitur id, quod ex aduerso postea fortè torqueri contingeret. Vlpianus in l.stipulationes commodissimum. ff. de verborum obligat. Doli autem clausula, inquit, ad ea pertineat, quæ in præsentia occupari non possunt, & ad incertos casus. Prat.

OCCVPATIO, est cum alicui necessariæ rei, & cui ante omnia operam dare debemus, cum diligentia vacamus. Diuiditur autem in venationem, aucupium, & piscationem.Sp.

OCCVPATVS, & ociosus, contraria. Cic.1. Tuscul. vt, si occupati profuimus aliquid ciuib. nostris: profimus etiam, si possumus, ociosi. Vallæ est occupatus, qui antè aliquo negocio detentus, non potest negocio alterius operam dare. Sp.

OCCVRRERE, pro obsistere, vt occurratur fallacijs venditorum.l.1.§.2.de ædil.edic.l.si patronus.in fin. ff.de don. Propriè tamen est, aduersum tendere, vt Alciatus monuit.Sp.

OCEANVM, pro occidua terrarum parte, in Auth. Vt eccl Rom. cent.ann.gaud. præscr. Interpres accipit. D.August.Mari mágno, inquit, cingitur terra, qui vocatur oceanus. Hunc quidam ζωστῆρα κόσμου, id est, mundi baltheû appellarunt Probi testimonio vt annotauit Hald. Iunius animaduer.lib.3.cap.4. Eius æstus idem mirabiles verè dixit: quòd eorum nemo adhuc veram causam ad liquidum deprehendit, siue gemini diurni incrementi siue gemini menstrui: quas nautæ aquas viuas vocant plena luna & in coitu. Sunt oceano per partes sua indita nomina, quæ apud auctores leguntur. Vide ca.36.apud Solin.& Vadian.titu. Insulæ oceani præcipuæ.Sp.

OCELLATA. De ocellatis diuersa Grammatici sentiunt, & vt in re ignota emendationem comminiscuntur, ac modo castellatis, modo oscillis, modo ossilatis, vel osficulatis, vel ofsiculis, ingeniosè, quis negat? reponunt, & quid non ariolantur & diuinant? Sed ocellatis probat Turnebus, eoque verbo venire auellanas nucularumque genera, quæ ocellorum quandam præ se speciem & rotunditatem ferant. Hanc vocem mutuo sumpsisse videtur à Varrone Tranquillus. Nam Varro auctore Nonio scripserat in Marcipore:

Altera exorat patrem libram ocellatorum,
Altera virum semodium margaritarum.

D.Turnebus aduersar. lib.2.cap.19.

Ὀχλοκρατῶ dicuntur, qui impetu plebeio reguntur, non legitima democratia. Ex Bud. Sp.

OCIOSVM, id significat apud Vlpia. in l. quod ait lex. ff. de adult. quod non satis eleganter vulgò dicitur, non sine mysterio. Ex Alciato lib.4. de verb. sig. Sp.

OCIOSAM pecuniam, pro reposita, ex qua quis lucrum non facit, Scæuola sumit. l. qui semisses. de vsur. Aliquando etiam vacua dicitur. l. quintus. ff. depositi. Spieg.

OCIOSAE sententiæ, id est, vulgares & nihil pulchri continentes, apud Quint. lib.1.Sp.

OCIVM, vacatio à labore. Sunt enim contraria, ocium, & labor: sicut ocium, & negotium.Sp.

OCIOSITAS. Vide, Quoad viuam.

OCIOSITAS est vacatio à labore. vt in hoc exemplo: ociositas & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas captiuandas c.nisi cum pridem vers.verum propter.extr.de renun. Io.Bello.Etym.

OCIVM item, pro tranquillitate, paco, & quiete, inuenitur apud idoneos auctores: & pro literario statu etiam accipitur, quòd qui studijs literarum operam dant, necesse sit, vt cæteris negotijs vacui sint. Sp.

OCREA, crurum armatura. Gloss. in l.à caligato.C. de nupt. vide Caligatus miles.

OCTAVA quid sit, vide l. ex præstatione. C.de vectigal.

OCTAVO mense natus, non habito respectu anni, quem Cæsar ordinauit, sed ex cursu lunæ considerâdus est. Is secundum naturam viuere non potest, idq; medicinæ auctoribus receptum est. Ex Alciato. Sp.

OCTAVARI, vt Haloander veterem lectionem cum Zasio secutus legit, exactores dicti sub octaua parte quæ nomine vectigalium exigebatur tempore Gratiani. Valenti.& Theodosij Impp. l.a legatis.C.de vect. Spieg. Adde Brechæum l.inter publica in tit. de verbo. & rer.signif.

OCTONI scrupuli, pro octo scrupuli, in l.1.C.de metallar.& metall.lib.11.vt octoni menses, pro octo mêsibus, apud Plinium de ceruis loquentem, octonis mêsibus ferunt partus.Sp.

OCTOPHORVM cuius ad Q.Fratrem meminit Cicero vehiculum octo rotarum fuit, quo maxime Caligulam vsum Tranquillus refert. Vide Corrasium lib.3. Miscell.cap.20.

OCVLIS & affectu, vt acquiratur possessio, Paulus docet in §.pen.l.1.de acq.possession. Sp.

OCVLIS rem subijci, est, quod vulgò dicunt, auff den augenschein weisen/ de quo in l.si irruptione. ff.finium regund. Siquidem certior aure arbiter est oculus, & vt eleganter dicitur Imp. de grad.§.fin. magis veritas oculata fide, quam per aures, animis hominum infigitur. In summa, inquit Erasmus, ad cognitionem magis faciunt aures, ad fidem faciendam certiores sunt oculi. Vnde & vulgò, si quis fabulam narret parum verisimilem, rogare consueuimus, num ea côspexerit? Quod si neget, verùm audisse modò, ridetur. In oculis habere pro semper ad aliquid intentum esse, vt interpretatur Budæus. oculorum in actione consideratio petenda est ex lib.11.Quintil.Spieg.

OCVLATVS testis, qui se vidisse dicit id, quod narrat. Plaut. Pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem.

O D

ODIOSA sunt, quæ à iure communi, vel à iustitia exorbitant. vt dicit Philip. Cornæus.Sp.

ODIOSAE actiones. Vide Pœnales actiones.

ODIVM, à nostris fauori opponitur: receptumq; est, vt quemadmodum ea, quæ sunt in fauorem constituta, non licet interpretari in incommodum: ita nec in conuerso casu quæ in odium, duraque sunt constituta, ad fauorem applicentur. In sacris verò literis odiû multifariam accipitur. odit, qui auersatur: vt, Deus odit omnes operantes iniquitatem. Et Dauid perfecto odio oderat impios, quum tamen illis optaret bene nempe vt resipiscerent. odit, qui affligit & punit, vt iudex, licet odio vacet. odit patrem & matrem, qui illos amore pietatis deserit. odit animam suam, qui eam exponit periculo, studio pietatis. Quod & Alberi. admonuit, odio peccata habenda, non homines, citans

85.distinct.c.odio.& 24.quæstio.4.c.duo. Adstipulatur prouerbialis versus: Mores amici noueris, non oderis. Porrò neminem alterius odio prægrauandum, rectè pronunciauit Iustinian. in l.si quis in suo.C.de inoffic. testam.§.legis autem veteris. Sed nec ignorandum, non pugnare sibi legem, dicentem, odio habebis inimicum tuum: &, Si esurierit inimicus tuus, cibû dato illi. Hoc enim præcipitur perfectis, illud conceditur imperfectis. Spieg.

ODIVM testis, quomodo probandum sit, docet Specul.tit.de test.

ODOACVS, cuius glossa, in l. decernimus. C. de sacrosanct.eccle.meminit, idem est qui ab Italis Odoacer dicitur, à nobis Othacarus, ab Herulis verò, quorum princeps erat Gothicæ nationis populis, *Oedacker* vocabatur. Is Augustulum expulit, malè ominati nominis principem, inter eos postremum, qui post Valentinianum tertium Romæ rerum potiti sunt. Aduersus Othacarum missus est Diterichus de Berna in Italiam, Zenonis temporibus. At iam circiter Imper. Martiani annos Romani maiestas Imperij conuulsa erat per Othacarum, quæ serò admodum ad Francos nostræ gentis principes, quum simul Galliæ imperitarent, translata est. Quod Albericus, Antiquitatis non omnino indiligens indagator animaduertit. Sp.

ODONVM Vlpianus meminit in l.25.§.17.ff.de aur. argen. Alia, inquit, causa est odonum: quia vsum calceamentorum præstant. Significare videtur soleas laneas aut lineas, quarum alteras caloris, alteras mundiciei causa induimus. Vdones tamen apud Martialem legimus. nam de Vdone cilicio hoc ex Epigramm.

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti,
Cinyphio poterit planta latere sinu. Hutum.

De hac dictione vide quid annotarit Tiraquell.in l.3. connub.nu.27.parte 3.

ODOR, per translationem, indicium significat. vt probat Budæus. Iustinian. vulgari modo in Auth. de lenonibus. In odorem suauitatis oblata, dixit: quòd Haloander significantius, vt omnia, reddidit: quem vide sub fin. Aut. Sp.

ODORES, id est, aromata, apud Vlpi. in l. ideo.ff.de in rem vers. Si odores & vnguenta seruus emerit, & ad funus erogauerit. Sp.

ODYSSEA, opus est Homeri poetæ, in quo Vlyssis errores prosequitur, quoniam Vlysses à Græcis dicitur odysseus, citatur à Marcello in tit.de leg.3.l.legatis.&c. Nebriss.

O E

OECONOMI appellabantur, quibus res ecclesiasticæ gubernandæ mandabantur. l.14.C.de sacros. eccl. dispensatorem pauperum leo & Anthemius definiunt in l.31.§.hoc nihilominus.C.de episc.& cler. Alias œconomi definiuntur, qui ecclesiasticas tractant rationes. l.3. C.de his qui ad ecclesiam confugiunt. Briss.

OECONOMVS, qui Latinè dicitur administrator rei familiaris. quomodo mutuum det, vel accipiat, traditur à doct. in l. ciuitas.ff.si cert.pet. Sp.

Οἰκόσιτος, qui domi alitur, nec lucratur expensas, sed ex suo viuit. Est & qui citra vllam mercedem ciuitati operam præstat.

OEDASTICVS, vir, ponderum & staterarum rationem optimè callens. οἶδα enim idem est quod scio. σταθμὸς ponderatio. Alc. C. de ponderat. in l.2.lib.10.

OENOMELI Græcè, mulsum est Latinè, οἶνος, vinum, μέλι, mel. Vlpian. de trit.& vin.leg.l.si quis vinum. Oenomeli planè, id est, vinum dulcissimum continebitur. Nebriss. Vide, mulsum. Adde Forcat. in penu Iuris ciuilis cap.8.

OENOPHORVM, vas est vinarium. Iuuenal. Satyr. 6. vtitur hoc vocabulo. Itidem Apuleius lib.2.& 8. Asini, & Martialis. Obseruauit Viues apud Plinium, inter opera Praxitelis recenseri œnophoron, qui non tam vas, quàm puer esset vinum ferens. Spieg.

OENOPOLIVM, caupona, locus vbi vinum venale est.

Οἰνόπται, Græcis inspectores, qui in conuiuijs modum imperabãt, ne quis aut satis plus biberet, aut parum ab alijs. Spi. Hos Plato de Repub. μνάμονας vocauit quod legis admonerent. Obseruabant autem etiam quæ in conuiuijs fieri solerent. Et erat vulgaris magistratus & tenuis vt ait Philinus Rhetor in Crocauidarum discipli na triumque virorum numero, qui inde ὀφθαλμοὶ sunt vocati, oculi, quod non raro quos oculos mentis ipsi conuiuæ vino victi perderent, hi restituerent monitionibus. Symposiarchæ ab his Postello tantum nomine differre videntur de magistratibus Athen. cap. trigesimooctauo.

OESTRVM. Vide Chiliad. Erasmi.

O F

OFFENDERE, propriè est læsionem & offensionẽ accipere ex aliqua re in aliquam corporis partẽ. Quamuis pro inuenire interdum sumitur, sed præter opinionem. Qui item cômittit, vnde pœna irrogatur, offendere dicitur. l. testamento.ff.de test.milit. Sp.

OFFENDERE apud iudices, Budæo est, condemnari, hoc est, contrariam auferre sententiam, exemplo Cic. pro Cluentio. Sp.

OFFENDERE legem, Senatusconsultum, & offendere legem in libris nostris inuenitur. l.40.ff.de iudi. l. 3.§.is autem.ff.ad Macedonia. l.1.ff.de vsur. Sine offensa edict. l.6.ff.de postul. Briss.

OFFENDICVLVM, impedimentum, obstaculum. Vsus est hoc vocabulo Plinius in epist.& Rom.Pont. in c.prudentiam.ext.de offic.deleg.& c. accusatus. de hære.lib.6. Alberic.

OFFENDIMVS quandoq; verbis. vt patet in l.nullum.C.de testibus. Sed vt succurratur ei, qui veretur ne offendatur, Bartol. differit in l. sanct.ff.de rer. diuis. Idẽ ne cautione, tum quando petenda sit offendaris, latissimè demonstrat in l. illicitas.§.ne potẽtiores.ff.de offic.præsid. Spieg.

OFFENSA, ferè actiuè sumitur, estque eius qui offendit auctore Valla. Quæ verò vel dicenda, vel iure intelligenda sit offensa, Bart. tradit in l. quidam cum.ff. de hæred.instit. Offensio, vt plurimum passiuè accipitur: aliquando tamen actiuè, teste Bud. Vt verò & hæc accipienda sit, idem docet in l. licitatio.ff.de publ. præterea quo sensu in lege municipali, siue vt vulgò loquũtur, statuto veniat, Bartol. quoque ostendit, in l. cum te. C.de inoffic.testam. Sp.

OFFENSATOR, qui in re quacunque sæpè excidit ab eo quod suscepit, & quod efficere contendit. Quintiliano est. qui in legendo identidem resistit, aut potius qui perperam legit.

OFFENSVS, id est, læsus à iudice, ad offensorem accusandum cogi potest. Bartol. in l. in eum.ff.de accus. Spieg.

OFFERRE, exhibere significat, quod barbari præsentare dicunt. Pro opponere etiam sumitur. vt apud Cic. pro Sestio.& Caium in l. penul.de dolo Sp.

OFFERRE & deferre iusiurandum, legimus. Sp.

OFFERRE crimen. pro criminari.

OFFERRE se liti is dicitur, qui sine mandato pro reo comparet & litigat: id quod tunc dicitur fieri, quãdo procurator falsus asserit se habere mãdatum quod non habet. Vide suprà, falsus procurator. & Zas. in l. si se non obtulit.ff.de re iud. Spieg.

OFFERRE pecuniam, quod barbaris est præsentare, apud Marcellum in l. tutor pro pupillo. de adminis. tutor. vbi Vlpia. notat, non sufficit obtulisse, nisi & deposuit obsignatam tuto in loco. Sp.

OFFERRE statim, hoc est, sine aliquo interuallo, in casu l. cum quidam ita.ff.de leg.2. Sp.

OFFICERE luminibus, & altius tollere, quandoq; pro eodem sumitur, Alberic. ait citans. l.1.ff.de seruit. vrb.præd.lege, Luminibus.

OFFICIALIS foraneus appellatur, qui in certa parte diœcesis gerit vices episcopi: qui & à plerisque De-

Decanus ruralis vocatur, secund.glo.in verbo Foraneo c.& si principalis.de rescr.in Clem.Sp.

OFFICIALIS, substantiuè minister magistratus dicitur.adiectiuè,quod ad officium pertinet, vel quod de officio tractat. Officialis alius à Vicario est pontificij iuris peritis. Apud Bart.de Officialibus haud scitu indigna legere licet in l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.ff.de oper.nou.nunc.Bartolo quoque rex, princeps, episcopus, venit nomine officialis, sed perpetui, cui interim quo ad principis, maiorisúe nutum,magistratus constitutus est, adæquatur per text.vt ait, notabilé, in l.iurisperitos.in princip.de excus.tut. Zasius adnotat in l.principalib.ff. si cert.pet.varia esse officialium genera.Sunt enim,ait,rectores prouinciarum:sunt piæ fides gubernatores: Prodomini,siue, vt vulgò vocantur,Vicedomini:administratores sine iurisdictione,& cum iurisdictione. Sunt & Aulici , quos Palatinos nominant.Sunt & multa alia genera:sicut habemus de officijs in ff. & in C. Hi officiales sunt aliquando perpetui.aliquando administrant ad tempus. De quibus loquitur.l.periculum.ff.si cert.pet.Sp.

OFFICIALES, vicariosque episcopi ex laicis deligi posse, negant: quòd lege diuina cautum sit apud Mosen, Non arabis in boue simul & asino,hoc est, homines diuersæ professionis simul non sociabis. c. in noua 26. quæst. 7. Quod & Baro à Tautenberg,vt subiectum, indicauit.Spieg.

OFFICIENDI luminibus vicini seruitus, cùm ius est luminibus vicini officere. l. 2.ff.de seruit.vrb.præd. l.2.ff.de seruit. rust. Cùm autem seruitus imponitur ne luminibus officiatur, hoc maximè adepti videmur, ne ius sit vicino inuitis nobis altius ædificare, atque ita minuere lumina nostrorum ædificiorum. l.4.ff.eodem titul. hoc enim obseruatur ea seruitute constituta & ne lumina obscuriora fiant. Siue igitur arborem ponat, siue quodcunque aliud faciat ad luminis impedimentum, aduersus seruitutem fit. l. 15.& l.17.eod.titul. Briss.

OFFICINA, ab officio dicta est, in qua artifices operas exercent.iuxta Olden. Per translationem tamen Cic.dixit,officina nequitiæ.& Bud. officina æquitatis. Vlpi.in l. 4.§.ait prætor.de his qui not infam. Siue balneator, inquit, fuerit & (veluti in quibusdam prouincijs fit) in balneis ad custodienda vestimenta conducta habeat mancipia , hoc genus obseruantiæ in officina, lenonicij pœna tenebitur. Hic locus ex Haloandro omnino sic legendus est. & minimè cum negatione, quæ hactenus obscurauit sensum Iuriscon.Taceo quòd torquet interpretem vocabulum officina,alioqui clarum. Spieg.

OFFICINA à taberna differt . Taberna enim erat ædificium in loco publico , vbi merces & quæcunque alia opera omnis generis venum proponebantur. In officina verò ipsa opera fiebant.teste Valla li. 4.Brechæus l. inde tabernacula.ff.de verborum & rerum significat.&c.

OFFICIOSE, pro diligenter, & ex animo. Paul.in l.portiones.ff.de his quib.vt indig. officiosè agere circa defuncti vindictam conuenit.Sp.

OFFICIOSVS. Vide paulo post,officio suo fungi.

OFFICIVM est filij, vxoris, & earum personarum quas necessitudo suscitat,& ferre opem iubet : Beneficium est quod alienus dat qui potuit sine repræhensione cessare.Ministerium est serui.Ræuard. l.hæredem eiusdem potestatis.ff.de regu.iur.

OFFICIVM, vt Grammaticis notum est, dicitur, quòd quisque efficere debet . Sic officium pietatis in l. 1. ff. de inoffic. quòd à parentibus in liberos proficisci debet. Officium etiam magistratus, & ius dicentis, vt prætoris, quod latissimè patere traditur in l. 1.ff.de iurisdict.omn.iudi.l.27.ff.de verbor. obligat.l.22.ff.si cer. pet.l.1.§.an autem.ff.de postul. Separaturque ab officio iudicis in stipulationum diuisione , quòd in singulis causarum generibus propriam inspectionem habet, vt ex titul.de rei vindic.famil.ercisc.commun. diuid.& ex l.25.§.item sciendum.ff.de ædilic.edict.patet. Officium modò munus publicum honoremque significat. l. 2.ff. de his quæ vt indign.l.4.§.1.de offic. procons.l. 12.§.pen. ff.de iudic. l. 6.ff.de cap. dim.l. 2.ff.de diuers.reg.modò officiales ipsos & ministros magistratuum ac præsidū. l.6.§.ne tenuis.ff.de offi. præsid. l. 74.de euictionibus.l. 1.§.penult.ff.de seru.fugit.l.72.ff.de furt. l. 6.C.de sentent.& interlocut.l. 33.de decurionibus,libr 10.C.l.1.C. ad Turpillia.Sic Officium Præsidum,Comitum,Præfectorum, Procuratoris fisci accipimus.l.3.C.quando fisc. vel priuat.l.2.& l.3.ad fin.de cano.largitio.titul. lib.10. C.l.vn.in fin.de collatio.donat.l. 54.de decurionib.eo. l.1.C.ne fiscus rem quam vend.l.1.de bon.vacantib.C.Et apud Tertullian. in libro de fuga in persecutio. ad fin. Sic officium præsidale in l.1. C. de præscriptio. 30.ann. officium censuale. l. 18.ff. de testament. & apud Symmach.l.br.1. Epistol.46. Cohortale officium.l.33.C.de appellatio. officium comitianum. l. 2.C.de offi.milit. iudic. officia etiam prouinciæ.Donat.in Phormio. vocari scribit Prætores , qui mittuntur in prouinciam, quòd cum officio mittantur. Sed & locum ipsum , in quo officiales consistunt, officium appellant.l. 2.in fin. ff.qui satisd.cog.l.17.ff.de in ius voc.Plin. lib. 1.Epistol. Paucos post dies ipse me regulus conuenit in prætoris officio. Quo etiam modo Ascon.in 2. Verr. locutus est. Cæterùm officialium verbo Iureconsulti vtuntur in l. 34. ff. si cert. pet. l. 6. §. si quis comitum. ff.de pœn.l.5. §.missus. ff. vt in poss. leg.l.penu. in fin. ff.de bon.damnator Et Imp. in l. 4. C.de episco.& cler. l. 2. de delatorib.lib.10.C.& alias sæpe. Quo tamen verbo præter Apuleium vix quemquā receptæ auctoritatis vsum credo.Briss.

OFFICIVM seruile ministerium nonnumquam significat. l. 46. §.actores. ff.de iure fisc.& ab artificio separatur.l.65.§.1.ff.de leg.3.l.24. ff. de manumiss.test.Immò & à ministerio in l.65.ff.de leg.2.Briss.

OFFICIVM. Officium generatim loquēdo, quum ad omnes homines pertineat (siquidem Cicero de officijs scripsit, & D. Ambrosius) quantum intelligo, est congruus actus vniuscuiusque personæ. Vel, id est, in quod quisque incumbere debet , vt ipsum, sicut charitas postulauerit, quoad potuerit, effectū reddat. Hinc in iure ciuili extant tituli, De officio assessorum , ciuilium iudicum, comitis Orientis & huiusmodi alij. Paulò autem aliter in iure canonico, nimirum, vt officium sit ecclesiasticarum rerum administratio sine præeminentia & iurisdictione, c.1.vbi Docto. de consil. in 6.vt sacrista.c.1.de offic.sacrist.c.saluator.1.quæst.3.Quæ omnia recipi volo , nisi diuersum habeat consuetudo.c. cum olim.de consuetud.c.consuetudo.12.distin.Aretinus consil.13.

OFFICIVM vel ab efficiendo , vel ab officiendo dicitur id, quod vnusquisque efficere debet, vt nulli officiat: seruata scilicet honestate, quid loco, quid tempori, quid personis cōueniat. Sic quomodo omnes debeamus esse in officio , tractat elegāter Cicero in libris officiorum : Et quidem, ijs perlectis, cuilibet patet quod officij nomen prorsus consentit cum Græca voce καθῆκον: nisi quòd Latina quàm Græca plenior est. sicut Cicer.in episto.quadam ad Atticum.docet his verbis: Quod de inscriptione quæris,non dubito quin τὸ καθῆκον officium sit: nisi quid tu aliter. sed inscriptio plenior. de Officijs. Vtuntur præterea hoc nomine Latini pro beneficio, vel honesto quodam obsequio, pro magistratu, aut pro eo quod in publico fit. vt cum Vlp. dicit. Fœminæ ab omnib.officijs ciuilibus, vel publicis remotæ sunt. l.2.de reg.iur. Sunt tamen qui hæsitant, an veteres & probati scriptores sic vsurpauerint : aut saltem rarò fecisse hoc, si fecerunt. Nostris vt genericum nomen multa continet. vt nota. gloss. in l.legatis.§.si ex officio.ff.de leg.3.Sic sumptum & artificiales, & officiales simul operas complectitur. In specie verò, non alias quàm sui nominis, hoc est, officiales designat. quarū est mentio in l.si non sortem.ff.de cond. ind. Quod admonuit Zas.in §.libertus,iam dictæ l. Iuriscons.per tropum officium, pro officialibus vsurpauit, sicut in l.2.ff. si cert.pet.Sp.

Officivm aduocationis. Vlpianus: Inter officiũ aduocatiõis, & rei suæ defensionem, multum interest, inquit, nec propterea quis (si postea cognouerit rem ad se pertinere) quòd alij eam vindicanti, tunc ignorãs suam esse, dominium suum amisit. l. inter. ff. de rei vẽd. Olden.

Officivm eorum dicitur, qui ad corpus domini ci cultum destinati sunt: quales sunt tonsores, vnctores, cubicularij, ministratores: de quibus in l. 103. ff. de verb. sign. Artificium autem eorum, qui artem aliquam exercent: quales sunt textores, fullones, lecticarij, pictores, medici. d. l. 65. & l. pen. ff. de reb. dub. Hot.

Officivm iudicis est actio, laxiore videlicet significatione. Nam appellatur iudicium extraordinarium in l. 1. C. de libert. & eorum liberis. Et iudiciũ istud extraordinarium, dicitur actio in l. liberti. C. eod. titu. Quid igitur dubitandum est: Oldẽ. Cæterum Iuris nostri interpretes vehementer sese in explicãda hac quęstione torserunt vtrum officij iudicis imploratio actionis definitione contineretur, cum tamen neque quis iudex neque quid iudicis officio contineretur satis intelligerent. Quid enim magis ridiculum est, quã quod Papiniani responsum ad implorationem officij iudicis detorquent, cum in l. hæreditas in fin. ff. de petit. hę redi. stricto iure nullam competere actionem respondit, sed principali, aut Pontificali auctoritate debitorem compelli? de religione namque, vt monumentis, & eorum sumptibus, de quibus ibi agitur, Pontifex cognoscit ipso Vlpiano auctore, in l. vltim. ff. de mort. infer. nulla stricto iure actio competebat. itaque ad Prætorem, qui, vt Pomponius ait in l. 2. ff. de orig. iuris, non nisi ex edictis suis ius dicebat, minime pertinebat. De iudice autem Papiniani nullum verbum est, quod vlla ratione rectè accipi intelligiúe possit. Præterea nõ modo prætorem cæterosque Romæ magistratus dare posse iudices, ac proinde actiones nemo ambigit, ex l. cum prætor. ff. de iudici. non minus quam principem, l. minor. 11. ff. de minor. Comperio autem equidem his casibus aliquid de summo remitti iure Prætoris, cum stricto quidem iure actor petere aliquid non posset, iudici autem id vsu veniret quod ait Iabolenus in l. fundus. ff. commun. diuidund. vltra id quod in iudicium Prætoris deductum est, excedere potestas iudicis non potest. Veruntamen iniquum id esse videretur. quemadmodum ex ea specie intelligi potest, de qua tractat Hermogenianus in l. qui per collusionem. §. 1. ff. de acti. empti. Finge enim Titium rei venditæ pretium Sempronio soluisse, sed tamẽ post moram. hoc casu certum est vsuras à Titio deberi. atqui illæ (vt ibi inscribitur) non sunt in obligatione. quocirca neque peti posse manifestum est. Actionem igitur cum à Prætore Sempronius pretij nomine postulabit, vsurarum petere non poterit: itaque Prætor non dabit. denique iudex statuere nequibit. Quoniam tamen iniquum erat, Titium earum nomine non condemnari, respondet Hermogenianus pretij sorte licet post moram soluta, vsuræ peti nõ possunt, cum hæ non sunt in obligatione: sed officio iudicis præstantur. Similiter autem Papinianus in l. deducta. ff. ad Senat. Trebell. Et Paulus in l. quæro. ff. locat. vsuras quæ in obligatione, ab ijs quæ in officio iudicis fuerunt perspicuè distinguunt. Prætereà Papinianus in l. quintus. ff. de annuis legat. speciem quãdam refert, nempe de testamenti scriptura, quæ nullam obligationem recipiebat, & cuius causa Prætori non videtur dãdam esse certam actionem. vnde in fine legis inquit, sed interuentu iudicis hæc debent ad effectum perduci. ad hunc modum Scæuola in l. seruos. ff. de aliment. legat. & Paulus in l. planè. ff. de rei vind. clarè ostendunt officio iudicis ea præstari, quæ actione peti non possunt. veluti si quid, pro ea, quæ debetur patri reuerentia, ei præstandum sit: quamuis peti non possit. vt in illa nobili specie, de qua Papinianus agit in l. Imperator. ff. ad Senat. Trebel. Ideoque Aphricanus in l. si prius. ff. de no. oper. nunc. & Iabolenus in l. egi. ff. si seruit. vind. cautionem cuius ab actore nomine actio nulla postulari à prętore poterat, nempe de futuro opere abstinendo, iudicis officio præstari responderunt. Sunt autem & alia prætereà multa, quæ in officio iudicis veniunt. Ex quibus scilicet intelligere possumus, quam sit futilis, & planè ridicula quæstio, de nobili & mercenario iudicis officio: de quo nostri omnibus ferè locis grauissimè cõflictantur. deinde quam inepte Iurisconsultorum responsa, in quibus de Principis & Prætoris imperio agitur, ad iudicis officium detorqueri soleant.

Officivm legislatoris boni in his duobus potissimùm versatur: Primum vt statuta sua, loco, tempori, personis & rebus accommodet. Deinde, vt aperta sint, & si dubitatio incidat, ab ipso auctore interpretentur, non ab alijs pro suo adfectu. Old.

Officii causa in prouincia militantes nominat. IC. l. 62. de contrahend. empt. quorum nomine Martianus ipsos etiam Cæsaris procuratores cõtineri expressè tradidit. l. 46. de contrah. empti. Responso Martini Hermogenianum subijcio. qui officij causa in Prouincijs militantes, præsidem seu Procuratorem, vel alium quemlibet interpretatus est. l. 46. de iure fisci. Proinde quod Paulus de officij causa in Prouincijs militãte scribit. l. 38. de ritu nupt. id omnino tam ad Præsides, procõsules, similesque magistratus, quam ad reliquos officiales pertinere dubium non est. Ræuard. Variorum lib. 2. cap. 20.

Officivm procuratoris est voluntarium. l. si filiusfamilias. §. inuitus. ff. de procur. Sed tutoris & procuratoris officium est necessarium. l. 1. & ibi glos. ff. de tut. Olden.

Officivm, pro custodia liberiore. Paulus d. 4. de fugit. Magistratus municipales ad officium præsidis prouinciæ vel proconsulis comprehensos fugitiuos rectè transmittunt. Hot.

Officivm, pro eo qui gerit officiũ siue magistratum, siue quam aliam potestatem. vnde deponere apud officium, l. si fideiussor. 7. §. vlt. qui satisd. cog. Sic cauere officio & apud officium cauere, id est apud eum qui potestatem exercet. Differunt autem promittere apud acta & officio cauere. qui promittit apud acta, is obligatur quidem, sed non tam solenniter atque is qui apud officium cauet. Hæc differentia notatur in l. eum pro quo, 17. si quis in ius voc. non ierit. Hoto.

Officivm, pro Irenarchis. Imp. l. 7. C. de accusa. Ea quidem quæ per officium præsidibus denunciatur, & citra solennia accusationem posse perpendi, cognitum non est. Hoto.

Officivm Prætoris, cellula, opinor, erat, in qua scripta quædam ad ea quæ pro tribunali agenda erant pertinentia reponebantur. Ascon. in Verrin. 2. Moris erat, celebrata iudicum reiectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum selectorũ. Modestin. l. 72. ff. de furt. Sempronia libellos composuit, quasi datura centurioni vt ad officium transmitterentur: sed non dedit. Lucius pro tribunali eos recitauit, quasi officio traditos: quæro, non sunt inuenti in officio, neque centurioni traditi. Paulus l. 17. ff. de in ius voc. Eum pro quo quis apud officium cauit, exhibere cogitur. Item eum qui apud acta exhibiturum se esse quem promisit, & si officio non caueat, ad exhibẽdum tamen cogitur. Hot.

Officivm publicum non id solùm accipiendum est, quod in administratione reipub. solùm consistit, & iuxta §. munus publ. l. honor municipalis. ff. de muneribus. in priuatum vsum non cadit, vti est magistratus, & id genus aliç functiones: verum etiam quod propter publicam vtilitatem est introductum. Vnde Pomponius in l. pupillus. §. munus. de verb. signifi. scribit, Munus publicum, esse officium priuati hominis, ex quo commodũ ad singulos, vniuersosq; ciues pertineat. Itaque qui officium publicũ à ciuili distare putant non meminisse videntur verborũ Aur. Arcadij, qui in l. fi. d. tit. de mune. & honor. Hæc omnia, inquit, munera, quæ trifariã diuisimus, vna significatione comprehenduntur. Nã & personalia, & patrimoniorũ, & mista munera, ciuilia seu publica appellãtur. Vnde apparet Vlp. l. 2. de regu. iu. nõ discriminis, sed magis declarãdi causa dixisse,

Fœmi-

Fœminæ ab omnibus officijs ciuilibus vel publicis remotæ sunt.

OFFICIVM, inquit Martianus de legat. 3. artificio mutatur: & ideo si ex officio quis ad artificiũ transierit, quidam rectè putát legatum extingui. non idem è contrario, cum lecticarius cocus postea factus est. Masseus.

OFFICIVM tuum, tuæ partes, tuum munus, idem significant.

OFFICIVM autem præstare dicuntur, qui ad patrisfam. corpus tuendum atque ipsius cultum præpositi destinatique sunt. Quo in genere coci, ostiarij, cubicularij, tonsores, obsonatores, ministratores, atq; alij, qui ad huiusmodi vsum parati sunt, numerantur. l. 61. l. 65. ff. de leg. 3. l. 203. in fi. ff. de verbor. significationib. Artificium verò in his est qui artem aliquam exercét: Cuiusmodi sunt lecticarij, textores, fullones. d. l. 65. §. 1. & l. penult. ff. de reb. dub. Non dissimiliter officiales operæ ab his, quæ in artificio sunt, seiunguntur. l. 36. §. libertus. ff. de condict. indeb. Meminit verò officialium operarum etiam l. 6. & l. 9. ff. de oper. libert. quæ scilicet in officij & obsequij præstatione consistunt: quo modo in officio mariti esse vxorem Hermogenia. dixit in l. 48. ff. de oper. libert. Briss.

OFFICIA continuare primus Tiberius Cæsar cœpit, nonnullis ad finem vitæ relictis in administrationibus & præfecturis. Tacitus lib. 1. Deinde, secuti sunt alij Imperatores eius exemplum passim: donec peruenire tur ad beneficia seu feuda. Old. Hinc

OFFICII commoda dicuntur omnia ista, quæ præter publicum salarium lucro accedunt. Connan. libr. 4. cap. 15. nu. 7.

OFFICIO iudicis adsequi. l. 2. ff. de distract. pig. Cicero Stoicos secutus, Officiorum duo facit genera. Alterum absolutum, quod pertinet ad virtutes illas absolutas, id est, ad sapientiam, & proinde ad finem bonorum: idque Græci κατόρθωμα vocant: Latini, rectum, aut rectè factum, omnes numeros virtutis continens. Alterum officij genus positum est in præceptis vitæ communis, cuius consideratio ad iurisprudentiam propria est. Medium & commune hoc etiam nominant, quod in vtraque partem, & sapientiæ, & stultitiæ natura sua verti potest ab vtéte. qualia sunt quę in rep. & vita priuata circa opes, honores, gloriam, & similia facimus. Spieg.

OFFICIO iudicis cautione vel satisdatione victo mederi. Vide Neratium l. penultima, de pet. hæredit. Spieg.

OFFICIO iudicis contineri dicitur, quod ei tacitè pro suo iure permissum est, quamuis nullam Prætor in formula mentionem eius fecerit. Imp. §. vlti. de perpet. & temp. Si ante rem iudicatam is cum quo actum est, satisfaciat actori: officio iudicis cónuenit eum absoluere. Pompon. l. 9. ff. de furt. Sed si eam a fure vindicassem, cóndictio mihi manebit. sed potest dici officio iudicis qui de proprietate cognoscit, contineri, vt non aliter iubeat restitui, quàm si condictionem petitor remitteret. Hot. Similia exempla sunt in l. qui per collusionem. §. 1. ff. de act. empt. in l. deducta. ff. ad S.C. Trebell. in l. quæro. ff. locati. l. seruos. ff. de alim. leg. l. plane. ff. de rei vind. l. Imperator. ff. ad S.C. Treb.

OFFICIO suo fungi. l. 1. C. qui pet. tut. Terentius in se cruciante, officium fungi dixit. Itaque qui se immisceet officijs iuuandi gratia, officiosus dicitur: & non officiosus, id est, quietus & domi residens. Interdum pro eo, Caranzo teste, quod nocet, intelligimus officiosum: ab officiendo. Sp.

O I

OIKEION domesticum & proprium significat græcis. hinc domestici quasi proprij. Vide suprà Domestici.

OINIZOMAI verbum, quo Homerus vtitur, significat vinum emere, aut mercari aut omnino comparare. vt etiam ad permutationem referri queat. Connan. lib. 7. cap. 5. num. 5.

O L

OLEA, & arbor, & fructus dicitur. Olearij, qui oleũ faciunt, vel vendũt. Adde Forcat. in penu iuris Ciuilis, cap. 11.

OLEAM immaturam plus habere reditus, quàm si matura legatur, tradit Iauol. in l. penult. ff. de vsuf. leg. olearia autem vasa, instrumentaq; enumerantur in l. 19. §. illud. ff. loca. oliuariæ quoque molæ & præli fit mẽtio in l. 21. ff. de instruct. vel instru. Briss.

OLEAGINVM, seu oleagineũ poculum, non pro eo quod oleum continet, sed quod ex olea arbore est, accipi debet, apud Iabolenum, in l. concubinam. de leg. 3. Qui quatuor ait pocula oleaginea habebat, ita legauit. Pocula oleaginea duo paria. Quære, Pocula oleaginea.

OLEARIVM fundum, hoc est, oleas arbores producentem, Alberic. citat. in l. si cuius. §. fructuarius. ff. de vsuf. sed perperam. Nusquam enim olearij fundi, sed horti solum olitorij meminit. vt & interpres legit. In eo tamen labitur, quòd vel de oliuis accipi posse indicauit. Siquidem olitorium ad olera tantum pertinet. Spieg.

OLERA à quibus & olitores, & olitorij horti dicti: herbæ sunt fructusq; in agris sati & nati, qui vsui cibario hominibus esse solent. & Brassicæ, Bliti, Intubum, Aphaca, & quæ traduntur à Theophrasto lib. 7. de historia Plantarum ca. 7. olera ab olla dicta tradit Marc. Varro: quod cruda in olla coquantur: alioqui ab alendo nõnulli existimant. Brechæus. l. vrbana prædia. ff. de verb. & rer. signific.

OLEVM, pro sumptu. Vide Erasm. explicantem parœmiam. oleum & operam perdidi.

OLFECIT equus mulam, quod honestè dixit Alph. pro coitum appetiuit, in l. vlti. si quadrup. paup. fecis. dic. interpres nimis insulse exponit. Alb. sensum verecundius aliquanto reddidit.

OLIGARCHICI. Lege, Democratici.

OLIM quæ tempora signat. Barto. attigit in l. 1. ff. de op. nou. nunc. Sp.

OLITOR, ab oleribus, hortulanus est. Vlp. de verb. sign. l. si vrbana. Horti vinearij forte, vel olitorij. Nebr. Fit autem olitor ab olere, non ab oliuis, vt Accurs. existimauit, quod antè Alcia. tantus vir monuit. Vnde mihi minus vitio dandum, si in hoc opere, ceu suo loco, eiusmodi quædam perstrinxerim. Sp.

OLITOR, qui olerum hortum exercet, quiq; olera vendit. Prouerbialis versiculus admonet, & pro infimæ sortis & notæ viro poni. Sæpè etiam est olitor valde opportuna locutus. Spieg.

OLITORII horti. Vide suprà, olearius fundus.

OLITVRGESIA, ὀλιτουργησία Suidæ immunitas, seu excusatio à publicis oneribus. Cui significatui penè par est ἀτέλεια. Alciat. in Annotationibus ad post. lib. C.

OLIVA, an sit fructus naturalis, Bart. disputat in l. si eius fundi. ff. de rei ven. Porrò oliuam etiamsi immaturè lecta sit, constat in fructu esse, teste Paulo l. si absente ff. de vsufruct. Sp.

OLIVETVM, notæ significationis, apud Iustin. indicat Alber. Sed & apud Iurecoss. occurrit, vt apud Iulianum. in l. si cuius. §. fructuarius. ff. de vsufr. oliuina, reditus olei, vel olei maxima copia. Sp.

OLOBERAS vestes vel olobaras legendum censeo in rubr. de vestib. olob. libr. 11. C. vbi nonnulli malè holosericas supponunt. Est autem hoc verbum Græcum. olobera enim vestimenta sunt ὁλόβηρα, id est, omni parte texturæ conchylij rubore infecta & conchylio solidata. Quod & l. 4. eius tit. perspicuè comprobat. vide Holoberas.

OLVS, dicitur omnis herba satiua, quæ est in vsu cibario. Ab alendo, quòd oleribus alerentur homines, antequam fruges, vel carnes essent. Iustin. Inst. in princ. de vsu & habit. Nam is, inquit, qui fundi nudum habeẽ vsum, nihil vlterius habere intelligitur, quá vt olerib. pomis,

pomis,floribus,fœno,stramentis, & lignis,ad vsum cotidianum vtatur.Sp.

O M

OMEN prærogatiuum appellari Fr.Syluius arbitratur propterea,quòd id dicatur antequam Tribus prærogatiua ferat suffragium. Sunt enim Tribus prærogatiuæ, quæ primæ suffragium ferunt, teste Asconio. Spieg.

OMISSA actio, in l.si eum.ff.si quis caut. non remissa,vt barbarè gloss. indicauit. remissum enim Latinis languidum significat, sed relicta ac præterita accipienda est.Est enim omittere, rem quampiam penitus dimittere. Vnde omissio eorum, quæ geri debent,latæ culpæ datur.l.ei qui.§.fin.ff.de petit.hære.c.sæpè 12.q.2. Spieg.

OMISSORES,qui lucrum negligunt,minimè soliciti de diuitijs acquirendis.

OMITTERE hæreditatem legatumúe & prætermittere pro eodem nostri auctores dicunt.l.7.& l.59.in fi.ff.de adqu.hæred.l.33.ff.de milit.test.l.20.& l.82.§.1.ff. de legat.2.l.44.l.59.§.si Atticus.ff.de hæred. instit.l.1.C. de fideicommiss.libert.l.19.ff.de inoffi. Omittere bonorum possessionem.l.1.§.si duo.ff.de bono.possess. secũd. tabu.Et ita in titul.Si quis omissa causa testament.accipe:vbi traditur Prætermittere causam testamenti esse, si quis repudiauerit hæreditatem: prætermittereq; videri eum,qui cùm posset iubere,noluit id facere. l.1.§. 2.& §.prætermittere.ff.si quis om.cau.Omittere tamen & repudiare separantur. l.24.§.Scæuola.ff.de minorib. Nam & omittit hæreditatem, qui tempore excludi se patitur,quod omittere aditionem dicitur in l.14. ff.de lib.& post. Omittere etiam præterire testamento significat.l.19.ff.de inoffic.test.l.16.ff.de lib.& post.l.34.§.sed si filiusfam.ff.de milit.test.§. vlt.Institut.de exhære.lib. Briss.

OMITTI propriè non dicitur cuius mentio non fuit necessaria.Connan.lib.9.cap.9.nu.2.

OMNE, nihil excipit.l.à procuratore. C. mandati. Récipit tamen interpretationem.l. sed si compromissum.in fin. ff.de arbit. Dicitur de vniuersis numero distinctis.vt,omnis grex.eandemque vim habet in singulari, quam in plurali. Aliquando tamen idem significat quod totus. l.1.§. si pecuniam.ff.depositi.l.si quid relictum.de leg 1.& simil. Sp.

OMNE & totum differũt. Nam omnium appellatio est in discretis & numero separatis. Totum autem dicitur in eo quod vnum & continuum est. Connan.libr.8. cap.4.nu.2.

OMNE artificium incrementum recipit. l.legatis seruis.§.ornatricib.ff.de leg.3.Accedit quòd vulgò dici solet, Es ist noch nit alles erdacht.

OMNE genus pecudum. Rectè genus quoniam in species diuiditur postea.vt in greges & armẽta. Genus enim nũquam exclusit sui speciem.l.1.ff.de adopt.Diomedes Guidalottus.

OMNE ius habet annexam gratiam: quod Oldend. teste, nemo vnquam grauius tractauit, quàm Marcellus in l.respiciendum.ff. de pœn.Sp.

OMNE ad tempus, id est, in perpetuum.

OMNEM voluntatem meam fidei hæredum meorũ committo. Vide Scæuolam in l. codicillis.ff.de vsu & vsu fr.

OMNES dupliciter dicitur. I. pro singulis. Et hoc modo fieri potest quod vult Socrates. nimirum.vt omnes dicant hoc meum est: hoc non meum est.vnusquisque enim suum esse dicet filium eundem, & suam eandem vxorem. Secundò modo dicitur tanquam omnes & vniuersi. Sic nunc loquuntur qui communibus vtuntur vxoribus & liberis. Itemque res suas ipsorum esse dicunt, vt vniuersorum:non vt vniuscuiusque eorum. &c.Connan.lib.4.ca.9.num.15.

OMNI causa. Quære, Cum omni causa.

OMNI quinquennio, pro toto quinquennio.

OMNIA, pro vtriusque, apud Papinianum, in l.in ratione.§.quid tamen dicemus.ad leg.Falci. item apud Caium, exemplo Cicer. dictum legimus de duobus, in l.liberum arb.ff.de adopt.Coniunctim plerunque apud idoneos auctores occurrunt. vt omnes tres, omnes quatuor, omnes quinque,&c. Sp.

OMNIA commoda, quæ intra annum, quo interfectus est, preciosiorem seruum facerent, hęc accedere ad æstimationem eius, dicendum est teste Vlpia. ad legem Aquil.in l.vnde Neratius.Sp.

OMNIA mecum porto, celebre illud Biantis dictũ ostendit bona animi propria, & nostra esse, non corporis. de quo latius Alci.in Commen.ad l.meorum.de verbor.sign.Spieg.

OMNIBVS annis.id est, singulis.

OMNIBVS anteferri, frequens clausula in curijs Rom.Principum, suum hodie robur obtinet. Nam olim variabat. vt notat. Comp.c. causam. extrà de rescript.

OMNIBVS libertis meis cibaria præstabitis pro arbitrio vestro:non ignorãtes, quos ex his charos habuerim. Cætera quæ huc faciunt, explicat Modestin. l. verba testamen.ff.de alim.leg.Spieg.

OMNIBVS libertis libertabusque meis, cibaria & vestiaria, quæ viua præstabam, dari præstarique volo. Adi Scæuolam in l.à filio. §.fin.de alim.leg.

OMNIFARIAM, omnibus modis.C.de arbitr.l.ne in arbitris. §.1.C.de contrah.& commit.stip.l.optimã. Alber.

OMNINO & Omnimodo præcisam necessitatem plerumque significat. l.10. §. in adrogato. ff. de vulg. & pupil.Idemque valent quod indistinctè. l.penul. ff.pro suo.l.49.ff.de iure dot.l.11.in fi.l.26.ff.de leg. 1. l.14.§.sed & si. ff. quod met. cau.l.1.§. hoc edictum. ff. nautæ. caupo. l. 9. ff. rat. rem hab. l. 9. in fin. & l. 32. §. sacerdotio. ff.de recept. qui arbitr.l.18.ff.de adim.leg.§.sed furti.& §. item actio. Institut.de action.l.penultim.ff.qui sine manumiss.l.17.§. vltim. ff. ad Velleia. Omnimodo sine metu exceptionis in l.39.§.penultim.ff.de dam. infect. & in l.1.§.1. ff. de vsur.& l.87.§.1.ff.de leg.2. Omnimodo est etiam sine interpellatione & sine inquisitione. quo sensu credo accipiendum in l.38.§.penul. ff. de vsur. Significat & in omnem euentum, &. vt Iureconsulti loquuntur, quicumq; casus inciderit. in l.18.ff.quod met. caus.Briss.

OMNINO fieri, intelligitur eo modo, quo potest fieri:ne impossibile iuberi videatur.fac.l.si iure militari de mil.test.cum simil.per Salom citatis. Cæterum, omnino, nunc, semper, & similia, verba prægnantia, vel ideo vulgò feruntur, quòd iuxta interpretũm traditiones nullam modificationem, aut limitationem recipiunt vt ait Zas.Spieg.

OMNINO non edere, vel non in totum & non legitimè edere, paria sunt, cum in vtroque eadem sit ansa decipiendi, eademq; dãni ratio.l.vbi exigitur. in prin. ff.de eden.Spieg.

OMNINO non respondisse iuxta Vlpianum omnes posteriores sic acceperunt, vt omnino non respondisse videatur, & qui ad interrogatum non respondit, id est, πρὸς ἔπος. Spieg.

OMNIS, quando distribuat, quando colligat. Barto. indicat in l.hoc articulo.de hæred.instit. Quo verò differt à quilibet, not.in l.si pluribus.de leg.1.etiam pro cũcto, & pro toto, Græcorum more ponit, vt Bud. multis exemplis ostendit. Sp.

OMNIS debiti nomine, vsuræ veniunt accipiendæ, vt patet ex responso Scæuolæ.in l. nomen. de leg.3. Item qui omnia sua. vel omnes res suas donat, & nomina debitorum donasse intelligetur. Idem enim est. siue omnia mea dixerim, siue addito vniuersali substãtiuo, omnes res meas, seu bona mea dicam. Sed si generale substantiuum appositum proponatur: vt si quis dicat, argentum meum, vestes meas:hæc pronomina ad dominium, vel quasi dominium referentur. l. seruos autem. eod.tit.ex com.Alc.Spieg.

OMNIS homo, de duobus dictum, in l.1.C.de liber. præter. Alberic.quoque obstruauit.Sp.

OMNIS obligatio pro contracta habenda, Paulo auctore

auctore.l.omnem.ff.vbi quis ager. Sp.

OMNIS periculi appellatione, non videntur casus fortuiti contineri l. non similiter. de magistr.conuen. vbi dicitur, magistratus succedit in omne periculum, & tamen non tenetur de casu l.2.§.eo tempore.ff.de administr.rer.ad ciuit.pert.Sp.

Ομνύω iuro, κατὰ παίδων ὀμνύναι, in capita liberorum iurare: id quod fiebat, tacto eius capite in quem iurabāt, ita se sacrare caput eius dijs inferis, deuouereque significantes, si peierarent. Ex comment. Budæ. Sp. Et in eodē sensu etiam habetur in l.hoc articulo.ff.de hæred.insti. l.2.ff.de orig.iur.versic.post hunc maximè l. paterfa.ff. de hær.inst. Terentius in Phormione.

Vnum si cognoris, omnes noris,

de Antiphone & Phædria loquitur l. si pluribus.ff.de legat.1.

Ομοκάπνοι dicuntur qui in vno eodemque diuersorio habitant. Brechus l.serui in tit.de verb.& rer.signifi.

Ομοσίπυοι dicebantur qui eadem penu agebāt. Brechęus l.serui in tit.de verb.& rer.signif.nu.8.

Ομολογῶ in l.4.C.de recep.arb. spondeo & adsentio.

Ομοπάτριοι, ex eodem patre geniti Prat.

OMPHACINVM, quod ex omphace factum est. Dicuntur autem omphaces, immaturi fructus.

O N

ONERANDAE libertatis causa facta, ita definiuntur, quæ ita imponuntur, vt si patronum libertus offenderit, petantur ab eo, semperque sit metu exactionis ei subiectus, propter quem metum quiduis sustineat, patrono præcipiente. l.1.§.5.ff.quar.rer.act.nō det. Hotom.

ONERARE populum, pro exigere à populo pecunias.

ONERARE rationes, id est, dispendiosum esse. Budæus.

ONERARIAE naues, à gestandis oneribus dictæ sunt: & ob id tardæ inter eas Corbita. & Cybea erant: quarum vtrarumque mentio apud Tullium. vide Bayf. in annot.ad l.2.de capt.& postlim.reuers. Spieg. Adde notata à Maioragio Miscell. lib.15.cap.6.

ONERIS nomine. quæcunque in nauem vehendi causa imponuntur, intelliguntur. l. 6.ff.ad leg.Rhod.l. 31.& l.pen.§.pen.ff.locati. vnde

ONERIS auersi actio locatori dabatur olim aduersus conductorem, qui omne periculum per conuentionem in se recepisset: quum alioqui ex conducto, nō nisi de dolo & culpa teneretur. Dicta Oneris auersi, ex eo, quòd omnium damnorum quolibet modo incidentiū onus ad alterum pertinere, ac à se interim auertere, pactus sit conductor vel locator. l. in naue Saupheij.ff. locat.& conduct.& rursus ibidem, opus, inquit Florentinus, quod auersione locatum est, donec approbetur, conductoris periculo est. Sed quando superuacaneum videbatur, propter periculorum & casuum pactionem circa contractum locationis, propriam actionis speciem constitui: abolita est oneris auersi nomenclatura, re tamen ipsa manente, videlicet, vt quicquid de casibus fortuitis conuenisset, id per actionem ex locato & conducto exigeretur, vt Bartolus quoque probat in d. l.in naue. Et l.si quis fundum.in princip.ff.locat.& conduct.l.licèt.C.eod.titul. Errant ergò & malè docēt, qui simpliciter pronunciant. actionem oneris auersi, hodie esse sublatam, quia non actio ipsa, sed nomen actionis tollitur, transfusum in actionem locati, ad eum ferè modum, quo rei vxoriæ actio transfusa est in actionē de dote. Old.

ONERIS ferendi seruitus dicitur, quæ vt vicini onera sustinere quis cogatur, imponitur, l.1.& l.33.ff.de seruit.vrb.l.sicuti.§.distant.ff.si ser. vindic. Alia autem est seruitus oneris ferendi, alia tigni immittendi. nam cui prior debetur, agere cum vicino potest, vt ruinosum parietem reficiat, cumque oneri ferendo idoneū præstet. at qui tigni immittendi ius habet, cogere vicinum vt parietem reficiat, non potest.l.etsi fortè, 6.§.2.l. 8.§.competit, ff.si seruit.vind.l.eum debere.33.ff.de seruit.vrb.

Ονομα ἀπὸ τοῦ νόμου, id est à lege. Vide suprà nomen.

ONVS merces quascunque naui impositas significat in l.31.& l.penult. §.penult.ff.loca.l.6.ff.ad lege Rhod.l. 1.§.non autem.ff.de exercitor. Vnde oneris auersi actio in d.l.31.& onus auertere apud Tertull.lib.1.aduer.Marcio. Briss. vide oneris auersi.

ONVS exponere. Martianus: Si propter necessitatem aduersæ tempestatis expositum onus fuerit, non debere hoc commisso vim dicari, diui fratres rescripsere runt. Spieg.

ONVS propriè pondus significat, & per translationem, munera, partes, prouincias & officia, vt, non omne onus est odiosum. Vt enim à tutela, est infamia eijci: ita administrare, honorificum. vide Bart. & Bald. in l.penul.C.de verb.sign.Sp.

ONVS suscipere. Oppo. Onus recusare. Papin. in l. procurator qui pro euictione.ff.de proc.

ONYX Arabicus in l.vltim.§.species.ff.de publican. ad differentiam Indici, à quo colore distat. Nam Indicus igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabicus autem niger est cum candidis zonis. Inde autem nomē habet, quod habeat in se permixtum candorem in similitudinem vnguis humani, vt Isidor.lib.16. ca.8.tradit. Meminit & onychum in solis Arabiæ montibus nascentium Plinius lib.36.cap.7.Briss.

O P

OPACVM, vmbrosum, non afferens vmbram, significat. vt putat Accurs.l.ęquissimum.ff.de vsufruct.& l.si arborem.ff.de seruit.vrb.præd.Sp.

OPE, consilio, quemadmodum accipienda sint, an coniunctim, an separatim, antiquorum variauit sentētia. Paul. in l.sæpè ita comparatum de verb.sig. Labeoni subscribit, separatim accipienti illa verba, eum cuius ope, consilio, furtum factum fuerit furti teneri lex ait. Quamuis Alciat. coniunctim quoque accipi posse tradit: quoniam non sat sit opem præstare, nisi eo cōsilio, id est, animo præstetur, vt furtum fiat. Si ergo cōsilium pro suasione accipiamus, soluta illa oratio disiunctiuè: si pro dolosa adiuuantis intentione, coniunctim intelligetur: aitque, & hic verus est huius responsi sensus, quem nec Accursius, nec cęteri satis percepere. Certè ex sententia coniungentium potius, quàm separantium intelligenda sunt. Sp.

OPE consilio furtum factum: verba hæc sine articulo pronunciari solent. l. 27.§.si quis de manu.ff.ad l.Aquil.l.36.ff.de furt.l.1.ff.furti aduers. naut.l.6.ff.de condict.furt.l.11.§.quamuis. ff.de seruo corrup. Et apud Cicer.lib.3.de nat.Deor.l.10.ff.ad leg.Iul. maiest. Ope cōsilioque.l.vltim.C.fin.regund. Hæc autem verba separatim accipienda Paul. admonet in d.l.sæpe comparatum in fin.ff.de verbo.signific. vt aliud factum sit eius qui ope, aliud eius qui consilio furtum facit. Cōsilium enim dare videtur, qui persuadet & impellit atque instruit consilio ad furtum faciendum: opem fert, qui ministerium atq; adiutorium ad subripiendas res præbet. l. 56. §.ope consilio.ff.de furt. Sic & l.52.§.neque.& §.cum Titio.eod.tit. Briss. vide suprà o. c.

OPERA, ræ, labor est diurnus, secundum Paul.& Vlpian.tit.de oper.libert. Differt autem ab opere: quoniam in vno opere plures operæ consumi possunt, & vna opera, plura opera fieri possunt. Nebr. Porrò operam, diurnum esse officium, Paulus docuit.l.1.de oper. libert. vel quia per diem laborandum est, vt in l.2.ff.de an.leg. vel quia certo diei tempore absoluatur. Tametsi etiam sint officia nocturna. Sed iurisconsf.ad frequentiam respexit. Spieg.

OPERA publica festus auctor est ea quæ locantur vt integra præstentur, Sarta tecta vocari, esse enim Sarcire integrum facere. Ræuard.l.domum suam. ff.de regul.iur.

OPERA à culpa quid differat vide Dolus.

OPERAE libertorum, officia sunt quæ liberti patronis gratiæ & remunerationis loco præstant. nā (vt ait

ait Caius in l.cum patronus,·2.ff.de oper. libert.) operarum editio nihil aliud est, quam officij præstatio. Earum autem duo genera sunt summa, officialium & artificialium. officiales dicuntur, quæ non in arte vlla certa, sed in patrono quibuscunque officijs adiuuando versantur: & personam eius potissimum attingunt: veluti, cum nullo suo detrimento negocia eius gerendi peregrè cum eo proficiscendi. l. hæ demum. 28. de oper. libert. Tironem enim erga Ciceronem officiosum esse, semper ei præstò esse, ab eo dum ægro vel corpore, vel animo est, non discedere, doctissimis eum sermonibus & colloquijs oblectare: Dionysium porrò Attico idem præstare, Ciceronum liberos erudire, humanitatis est potius, quam vllius artificij munus. atque hoc est quod Vlpi. ait in l. operæ, 9. ff. eod. proprietatem officialium & in dantis & in accipientis persona consistere. Artificiales autem appello generaliter omnes, quæ artis alicuius propriæ sunt, neque sine illa præstari possunt: veluti si libertus pictor, medicus, faber, architectúsue sit, & patroni sui iussu pingat, medeatur, fabricet, architectetúrue, hoc officium non tanquam libertus patrono, sed vt quiuis alius cuiuis alij præstabit. Quid enim illum libertum aut hunc patronum esse necesse est, vt ille nauim domúmue huic ædificet? Hinc Vlpian. eas operas quæ hoc in genere sunt, scribit quasi in pecuniæ præstatione consistere. l. fabriles, 6. ff. eod. nam fabriles, pictorias, cæterasque generis eiusdem artificialium nomine complector: atque, vt omnes cóplectar, Latinæ linguæ ratio postulat. Hinc idem Vlpian. in d. l. operæ, 9. scribit fabriles, aliasve generis eiusdem, & à quocunq; & cuicunque solui posse: & iubente patrono etiam alijs edi posse. Hinc idem in d. l. 6. illam inter vtrasque differētiam exponit: quòd fabriles, cæteræq; ad hæredem transeunt: officiales verò, nequaquam. Cuius rei non obscura causa est. nam hæ, vt antè dixi, personales sunt, nec ab altero facilè præstari possunt: illæ verò, & à quouis, & cuiuis. Hot.

OPERA iusta & legitima est quæ totum diem exequitur. Conn. lib. 2. cap. 8. nu. 2. Columellæ iustæ operæ sunt, quæ diei sunt æquales, vt refert idem Connan. lib. 1. cap. 2. num. 5. Hot.

OPERAE fabriles, cæteræque quæ quasi in pecuniæ præstatione consistunt, ad hæredem extraneum transeunt, officiales verò non transeunt. Auctor Vlpia. de op. libert. Spieg.

OPERAE gratuitæ, quæ ex mera liberalitate exhibentur, id quod in nostra Germania, propter arctissima amicitiæ vincula vsuuenit, opponuntur conductitijs, hoc est, quæ mercedibus vel locantur, vel conducuntur: & ex sola lege contractus consistunt. Earum tractationem pulchrè distinguit Zas. in tria membra: quidquid ad operarum rationem pertinet, alter non est, qui eo vel copiosius, vel exactius hactenus sit prosecutus. Sunt autem in gratuitarum numero operarum, quæ præstantur à clientibus alumnis, hospitibus, amicis, item collactaneis, educatoribus & cæteris. fac. Institut. quibus ex caus. man. §. eadem lege. Porrò clientes libertis connumerari, vetusti mores ex historijs docét, & est text. in l. 2. & 3 de his qui deiec. vel effud. l. 2. in fin. cum seq. ff. de vsu & habit. Hoc item Syrus Terentianus Ctesiphonem docet, vt patri dicat, se clientibus, amicis, hospitibus operam præstitisse. Sp.

OPERAE pistoriæ, vel histrionicæ, apud Vlpi. in l. suos autem. de leg. 3.

OPERAEPRECIVM, mercedem labore dignam significat, quæ propria est eius dictionis significatio. Sumitur tamen quandoque pro eo, quod memorabili & non spernendo. vel precio vel præmio dignum sit. Vallæ significat fructuosum. & ad rem pertinens, vel quia decens, vel quia vtile, vel quia gloriosum, vel quia iucundum. Liuius in præfatione operis, pro re in primis censenda & magnifacienda accepit, Budæo annotante. l. cum duobus. § si in coeunda. ff pro socio. Sēsum huius loci, si eum, vt Haloander habet, legerimus, quē Budæus desiderat. satis congruum eloquentiæ Vlpian. assequemur. Precium operæ etiam dicitur vt verisimile, & simile veri. Plinius: id verò audire, precium operæ sit. Spieg.

OPERAM dare iudicem. pro, auditione accommodare, apud Ciceronem ad Atticum. Venit ad me, dixitque iudicem operam dare sibi constituisse. Sp.

OPERAM dare funeri, est interesse pópis exequiarum. Idem ad eundem: Venerat enim in funus, cui funeri egó quoque operam dedi. Sp.

OPERAM dare iuris ciuilis studio. Tullius de Claris oratoribus. Ego autem iuris ciuilis studio multum operæ dabam. Quint. Scæuolæ P. Frat. Spieg.

OPERAM dare præceptori, id est, audire eum. Budæus.

OPERAM ingerere inuito, suspectum. l. quæ omnia ff. de procur. Sp.

OPERAM perdere, quod & operam ludere dicitur, hoc est, in vanum laborare. Tull. pro L. Muræna: quòd quidem ius ciuile didicisti, nō dicam operā perdidisti.

OPERARI, simpliciter pro laborare, negant apud idoneos reperiri auctores: ferè autem refertur ad sacra. Quamuis operarij propriè qui non iudicium, sed tantum operam adhibent ad architecti ex arte rationē operis præscriptam. Vide Eras. in Chil. operariorū seruorum meminit Alphenus in §. quid autem esset. l. in lege censoria. de verb. signifi. Alciat. interpretatur qui ruri operabantur Vnde & antiquis auctoribus simpliciter operæ appellantur. Sp.

OPERARI in sacris quid? Peculiaria sacrorū verba, fuerunt, inter quæ & verbum operor recensetur Gyraldus historiæ deorum syntagmate 17. Ac idem ferè significat, quod ritè sacrificare, vnde Virus Sarra refert, Cereri lætis operatus in herbis, & alibi operata iuuentus. Sic & Plautus, vt isthæc operatio crimen expiet.

OPERARIVS vsus, qui ad aliquod opus faciēdum adhibetur: vel qui alicui operæ accommodatur. Sic etiam operarium pecus dicitur, cuius vsum ad operas nostras faciendas conuertimus. Substantiuè, qui alicui rei operam impendit, cui debetur sumptus & victus, non item instrumentorum pro opere fractorum æstimatio. per gloss. Baldo singularem. in l. quoniam lib. C. de testib. Accedit quod not. in glos. l. si non sortem. § libertus. de cond. indeb. Sp.

OPERARVM editio nihil aliud est quā officij præstatio. Connan. lib. 2. cap. 8. nu. 12.

OPERARVM duplex est species, quæ officiales dicuntur, & quæ artificiales l. etsi non. § libertus. de condi. indeb. Illæ rem domini, eiusque personam, victum, curationem. ocium. quietem, voluptatem directè respiciunt. Hæ verò ad artificium pertinent: inde operæ pictoriæ, fabriles, & si quæ similes. Zasius, qui noua quædam prodidit de oper. in intellect. suis dicit, non errare eum qui & medias, seu communes operas constituat, vt puta quæ & officium & artificium respiciant. Est & illi quarta species, operæ seruiles, de quibus ipse vt nouè, ita latè tractat. Spiegel. Item Ferretus tit. de acquisitione per arrogationem. vide supra operę libertorum.

OPERAS Accursius tripartitè diuidit, vt quædam sint officiales: quædam fabriles, obsequiales aliæ. atq; has omnes aut certas aut incertas esse ponit. Ego verò contentus ijs finibus quos antiqui Iurisconsulti constituerunt, omnes operas aut officiales esse dico aut fabriles. Illæ sunt quæ officij causa tribuuntur patrono, quia patronus est. hæ patrono dantur vt cuilibet. In illis persona domini spectatur. In his res ipsa & vtilitas, quæ ex opera proficiscitur: Connan. lib. 2. cap. 8. num. 6. & 9.

OPERAS locare, is qui laborat, qui operatur: cui autem præstatur opera, is eam conduxisse dicitur. E regione quo ad opus quod parandum est, figura loquendi conuertitur. Nam is qui operatur, dicitur conduxisse opus: at dominus cui opus pertinet, dicitur idipsum locasse, Bartol. cum eam loquendi figuram apud Latinos homines consuetam & facilem Zas. teste, non intelligeret, glossam rectè docentem improbauit, in l. 2. C. lo-

C. lo-

C. locati. & textum ibidem corrupit. Quamuis eius modi loquendi ductum Accurs. obscurè tamen assecuti videatur. Quod idem admonet Zasius diligenter, hæc operis, & operæ aduertenda est differentia: quod eius ignorantia imposuerit doctoribus imò & glossæ, quamuis in d. l. 2. eam satis bene attigerit, tamen in l. 2. §. si cõseruatis. ad leg. Rhod. de iact. cecidisse videtur, vbi locari opus corruptè intelligit, pro conductione operarum. Operas quoque personas dicimus, quæ aliquid faciunt, siue etiam nebulones conductos ad malum inferendum. Operæ etiam publicanorum, quos factores vulgò vocant. Sp.

OPERIS nomine, quod veri operis formam habet, intelligimus, quæ non nisi ex consummatione contingit. Vide Alci. in §. opere locato. l. rei appellatione, de verb. sig. Spieg.

OPERIS appellatione continetur quod Græci ἀποτέλεσμα dicunt, non ἔργον id est, ex opere facto corpus aliquod perfectum, l. 5. in fin. ff. de verb. significat. Edictum porrò de noui operis nũtiatione id demum opus quod in solo fit, & solo coniunctum est, complectitur. l. 1. §. hoc autem. ff. de oper. no. vnde qui messem facit, qui arborem succidit, vineam putat, licèt opus faciat, tamen ad illud edictum non pertinet. Enimuero interdicto quod vi aut clam teneri & eum placet, qui arbores succidit, quanquã ad ea quoq; sola opera quæ in solo fiunt, id interdictum pertineat. l. 1. §. hoc autem & l. 7. §. notauimus. ff. quod vi aut clam. Operæ sunt diurnum officium. l. 1. & 3. ff. de oper. libert. per singulos enim dies dantur. l. 20. §. quædam. ff. de statulib. Edere operas, id est, exhibere: frequens Iureconsultis locutio in titu. de oper. libert. & l. 54. §. vlt. im. ff. de verbor. obligat. Operarum verò editionem nihil aliud esse, quàm officij præstationem Gaius scribit in l. 20. ff. de oper. libert. Operæ seruorum legatæ differunt à fructu, vt apparet ex l. 2. ff. de vsufruct. leg. & l. 1. & 2. ff. de oper. ser. l. 5. in fin. ff. vsufructuarius quemadmod. cau. l. 1. §. si vsusfructus. ff. ad leg. Falcid. Restat, videamus, qualem intellectum habeat quod dicitur, seruos in quibus vsumfruc. habemus, item alienos bona fide possessos nobis ex operis suis adquirere. l. 10. §. de his. l. 19. ff. de adquirẽ. rer. do. l. 21. & l. 23. §. 1. ff. de vsufru. Cuius dicti interpretatio aliquatenus peti potest ex l. 19. & l. 47. ff. de adquir. rer. do. & l. 45. ff. de adquir. heredit. l. 20. §. 1. ff. de pecul. & Gaio in Instit. lib. 2. tit. 1. ad fin. Briss.

OPERIS faciundi vincere redempturam & conductionem is dicitur, infra quem nemo licetur: & vincit vectigalium redemptionem is, supra quem nullus licetur. Paulus: Licitatio ita demum admittenda est, si fideiussores idoneos, is quis licitationem vicerit, offerre paratus sit.

OPES. Insulanus inquit, ineruditum vulgus, pro diuitijs duntaxat accipere, opulentum pro diuite rerum, solet. Cæterum opes paulo quiddam amplius comprehendere videtur: omne nanque illud, quod opem ferre homini queat. Itaque earum nomine, intelligimus quoque propinquitates, affinitates, cliẽtelas, seruitia, seu mancipia, ius vectigale, & si quid aliud est eius generis, quod opitulari nobis queat. Sp.

OPES abditæ, pro reconditæ, apud Leon. Imp. l. vnicã. C. de thesaur. lib. 10. Porrò integræ opes, & accisæ opes, vt contraria ponuntur. Sp.

OPHIR Imp. Constantin. l. 1. C. de obl. vot. libr. 12. Quando votis, inquit, communibus fœlix annus aperitur, in vna libra auri & solidis obryzatis principibus offerendi deuotionem animo libenti suscepimus: appellat solidos obryzatos ex auro purissimo, & quod multa excoctione ad summam puritatem peruenit. id enim vt Plin. lib. 33. cap. 3, ait, obryzum vocant, nempe vt diuus Hieronymus tradidit, quasi ophirisum: ab Ophir insula Aethiopiæ, vnde purissimum aduehebatur, cuius regina Saba proditur in sacris voluminibus. Spieg.

OPHITAE hæreticorum genus de quibus in l. 5. l. 10. & l. penult. C. de hæretic. & Manich. Philastrius Brixiensis Episcopus, in hæreseon catalogo Ophitas seu serpentinos ab eo dictos tradit, quòd colubrum colãt, asserentes inirium scientiæ boni & mali nobis eum primitus attulisse. Idem & Isidorus de hoc hominum portento tradit lib. 8. Etym. cap. 5. Briss. de his hæreticis vide Aurel. Aug. lib. de hæresib. ca. 17. Adde Gabr. Prateol. in elencho hæreticorum in verbo Ophitæ.

OPICENSI. Lege, censere.

OPICVM auctore Pompeio, inuenimus quoq; pro osco. Oscis enim frequentissimus fuit vsus libidinum spurcarum, vnde & verba impudentia dicuntur oscena. Titi vnius osce & Volsce fabulantur, nam Latinè nesciũt. Plinius sub Catonis persona ait: Barbaros nos vocant, & opici appellatione dedecorant. Opicos mures fœdos, putidos & aspernabiles Iuuenalis dicit. Ioan. Bap. in comment. epist. Sidon. Appollina. ad Leonem lib. 8.

OPIFICES omnes, teste Cicerone, in turpi sunt exercitio, nec olim habebantur pro ciuibus nec ad reipu. administrationem admittebantur.

OPILIO, ouium custos. Virgil.

Venit & vpilio.

sed metri necessitas compulit o, in u, conuertere. Africanus: item opilionem, si eius generis oues curaret. in fin. l. cum quæreretur. de leg. 3. Spieg.

OPIMA spolia, vel ab opibus, vt ait Varro, vel ab Inuicto opere, cum victoribus tantum laudis accesserit, nomina sumpsere, seu quod fidei proprius est, opima ampla dici sicut opimam prædam, & opimum bouem dicimus. Quæ nisi duces regesque, quorũ auspicio res geruntur, suismet corporibus dimicantes, hostium ducibus detraxerint, necemq; & exitiũ intulerint, handquaquam opima dici voluere. Ter autem opima spolia delata sunt tantum. Primo à Romulo, deinde à Cornelio Cosso. Tertio à Claudio Marcello. Qua de re Plutarchus & Alexan. ab Alexan. lib. 1. cap. 14.

OPIMATORES. Vide paulo post, Opinatores.

OPIMIORA comparatiuus Gellianus. in l. qui fundos. C. de om. agro. desert. lib. 11. Sp.

OPINABILA quod opinione concipi potest.

OPINABILE, antiquis, & qui Latinè locuti sunt, quod nunc vulgò putatiuum dicitur. Ex Bud. Sp.

OPINARI. Quæ opinamur, Donat. ait, putamus: quæ putamus, incerta sunt Vnde non satis est opinari. Spieg.

OPINATI casus. in authen. de consang. & vter. fr. in prin.

OPINATORES sunt, vt in l. missi. de exac. tribut. lib. 10. C. describuntur, (si non menda caret textus) militaris annonæ exactores. vbi Pyrrhus non opinatores legendum credit, sed opimatores, qui præsunt annonæ opimandæ, ne desit aliquid exercitui. cuiusmodi viuẽdiarios (Profandmeister) fortè appellamus. Haloandri lectionem, quæ optiones habet, magis probandam puto. Est autem optio, vt Festus dicit, optatio: sed in re militari is appellatur, quem decurio, aut centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quo facilius obeat officia publica. Vide plura annotantem de optionibus, Bud. in l. vlti. ff. de iur. immun. adde infra in verbo optio id est optatio. Sunt autem opinatores propriè, qui semper opinantur, nihil asserentes. De se Cicero: Ego verò ipse, inquit, & magnus quidẽ sum opinator. Hoc nomine Cæsar Maximilianus notauit eos.

OPINIO est, quod incertum est. De eius natura lege Aristotelem circa finem primi poster. Item in primo magnorum moralium, dicit opinionem esse, qua ad veramque partem declinamus, puta ad hoc ita esse, & non esse. Sunt itaque quodammodo inter se opposita, veritas, & opinio. Nam circa ea versatur opinio vt docet Aristot. 6. Ethic. quæ aliter se possunt habere. & de quibus probabiliter dubitari contingit. Stulti enim esset, dubitare de his quæ lege, vel aperta ratione monstrantur. Quapropter opinio quælibet cõtra legem est vana, vt & cõtra veram rationem. Qua de re latius scribit Salomonius ad finem Paradox. in §. responsa. Instit. de iure nat. gent. Obseruandum, quòd verbum opinionis pro fama accipitur, in l. 1. ff. de off. quæst. & Opinari,

pro fama receptum accipi, vt in l.athletas de his qui not.infam. Cum autem de aliqua re dubia quæstio est, non dicimus, hæc est mea opinio, sed mea sententia. Vnde & sæpè legimus, mea quidem sententia, id est, meo iudicio. Spieg.

OPINIO communis iudicando & consulendo amplecti debet: vt est textus, qui ad hoc communiter allegatur, in l.1. ibi, sanè crebrior apud veteres opinio est. vt ibi Bald. ad hoc not. ff. de offic. quæst. & tradit D. Alexand. consilio 134. præuiso themate. in fin. in 1. libro. & consil. 22. viso processu. circa finem libro secundo. & D. Felin. in c.1. colum. penultim. versicu. nonò fallit. de cõstitut. Decius consilio 131. reuocatur. in vltim. verbis. Et ideo dicunt Baldus. & Paul. de Castro in l. vltima. C. de institut. & substit. quos refert D. Ias. in l. sciendum. §. vltim. in secunda colum. circa medium. ff. qui satisd. cogan. quòd iudicaturus non debet à communi opinione recedere, etiam propter nouas fantasias Bartoli. Hinc notat etiam Bald. in l.1. in vltim. nota. de senator. per illum text. argumentum, quod propter singulares & peregrinas opiniones doctorum non est à communi recedendum quod dictum in pulchra quæst. citat D. Alexand. consil. 95. visis processibus. colum. 3. lib. 2. vbi dicit, præsumi per imperitiam illum iudicare, qui relicta communi sententia, singulares opiniones doctorum amplectitur. Et hoc vltimum etiam reassumit D. Iason in l.2. in 3. colum. ff. de iureiurand. Et vlterius dicebat Ioann. Fabr. in procem. Institut. in 3. colu. in princip. quòd in dubio debes sequi opiniones communes, & illorum qui consueuerunt à pluribus approbari. vt facit Iureconsul. in l. scire oportet. §. aliud autem. ff. de excus. tuto. & summus Pontifex in clem. vnica. ad fi. de sum. trini. & fid. cath. Proinde Baldus in l. vltim. colum. vltim. C. de pœna iud. dicebat præsumi imperitiam in eo, qui tenet nouas & insolitas opiniones. per d. l.1. ff. de senatoribus. Ideo monet, vt iudicando nunquam recedas à carrocio prudentum, maximè glossæ. & hoc dictum Bald. pro eleganti not. Andr. Siculus in repetitione rubric. extrà de fid. instrumen. colum. 7. versicu. quot autem modis.

Ista omnia quæ dicuntur de communi opinione, in iudicando tenenda, secundum Docto. vbi suprà, & Canonistas in c. ne innitaris de constitut. limitantur, nisi communis opinio possit bonis rationibus conuinci. quòd bonus & acuti ingenij iudex arbitrabitur: vt per D. Iason. in Authentica, nouissima. in 5. colum. C. de inoffic. testament & in l. vt vim. in penul. colum. post medium. ff. de ius. & iur. Secundò singulariter limitatur fauore matrimonij, per singul. dictum Host ien. in c.2. de cognat. spirit. quod tamen non puto indistinctè verum. per ea quæ latè scripsi suprà in verbo, nuptiarum causa. vbi vide. & si cupis doceri, quæ dicatur communis opinio, declarat Felin. in loco præallegato, & dom. Iason in d. l. vt vim. in penultim. colum. vbi etiam dom. Claud. in repetit. in 47. colum. & sequ. vbi dicunt quòd non constat ex numero. sed ex qualitate doctorum. Tractat etiam D. Iason in l. re coniuncti. in 1. quæsti. principali, ad finem, in secunda parte. de leg. 3. & ideo secundum aliquos Papiens. mod. in l. 1. in princip. ff. de offic. eius opinio glossæ, cum qua transeat Bartolus, communis reputatur: & ita seruat venerandum collegium nostrorum dominorum iudicum Mediolani. Quod autem sit iudicis officium in valde dubijs opinionibus, in quibus non appareat quæ sit magis communis, & rationes ab vtraque parte efficaces adducantur, vide Decium consil. 176. viso themate. colum. penultim. versic. & si dicatur post Felinum. in d. c.1. colum. fin. versicul. 2. nota. & Mediolani solemus excelsum senatum consulere: vt etiam dicitur in l. ex facto. in princi. de vulg. & pupil. Cotta.

OPINIO communis, Salomonio vna opinio dicitur: quod & Zas. sentire videtur, dicens: Si textibus fulciuntur communes opiniones, iam non quia communes sunt, sed quia iuris sunt, etiamsi solus quispiam docuerit, obtinebit: sin textibus obuient, tanquam syrtes sint euitandæ. Igitur opinioni communi catenùs hærendum est, quatenus textibus iuris fulcitur, aut cui nulla sit lex contraria, vt Zas. ostendit aliquanto prolixius, sed citra fastidium, in elegantissimis suis in l.2. de orig. iur. scholijs. à Salomonio commendatis. Solet tamen dici, sancti alicuius scriptoris opinionem, quæ auctoritate veteris vel noui testamenti roborata sit cuicunque legi, etiam Pontificiæ præferendam. glo. c. de libellis 12. distinct. quòd rectè recentiores intelligunt, cum de materia peccati tractatur. aliàs enim leges ipsæ Principum præualerent. Quapropter in casibus, quibus Põtifex de iure diuino aliquid limitare potest, eius lex esset præferenda: nec quicquam sanctorum auctoritas faceret, qui ea mẽte non scripserunt, vt dictata sua vim legis habere vellent. Qua ratione traditum est, Innocẽtij. Papæ quarti commentarios pro lege habendos non esse: cum non eo animo ipse scripserit, sed vt interpretis solùm officio fungeretur. Cæterùm ex Zasianis intellectibus deprehendes, non tantum quàm ancipiti periculo communes opiniones cõsistant, sed etiam intelligas, nihil esse posse falsius ea traditione simpliciter accepta, qua receptum est, iudicem, qui à communibus opinionibus recedat, litem suam facere. Nam opinio noua vnius doctoris in iudicando, teneri potest cõtra communem opinionem, quando melioribus & validioribus rationibus fundata est. vt rectè tradidit Ioã. Andr. in c.1. de constit. & sequitur Claud. in l. vt vim. in fin. Quamuis, vel ex Neuizano quidem constat, iam olim assertioni communi tantum tributum, quòd nec Alberici Rosati sententia contraria, vel verior quæuis alia reciperetur: tametsi Iasonis testimonio & antiquitatis studiosior, & forensium rerum peritissimus, quẽ vulgus magnum practicum vocat, Alber. sit habitus, & simul iuris interpres eximius secundùm Fulgosium, & Caccialupum. Curtius auctor est. primas illi ab aduocatis Mediolanensibus partes esse concessas. Pyrrhus in l. non vult esse hæres. ff. de reg. iur. scribit Alberi. quòd ego maius esse multo arbitratus sum, claro & solido ingenio fuisse, qui tum & rectè & sanè leges intellexerit, Bartolum ætate aliquantò superat. Sp.

OPINIO communis, est aliud quàm fama. Nam opinio communis facit ius. C. de re iud. l.1. Fama verò nõ facit ius. Item opinio communis probat: fama verò non. Item opinio communis differt à notorio, quia opinio communis est de longè præteritis, quæ probari non possunt de facili, scilicet per testimonium visus, &c. Sed notorium est de præsentibus, vel proximè præteritis, quæ de facili probari possunt per testes diuisim. Et quòd opinio veritati præferatur, est gl. cum cõcor. pro & contra, abundans in iuribus, in c. nuper. de biga. super ver. videntur. Concludit tamen ibi, quòd casuale est, vt opinioni potius stetur, quàm veritati, in fauorem contrahentium, testamentorum, sententiarũ, vel prolis. Aliàs regulariter veritas præfertur opinioni, secundum Bern. in gl. 3. in c. ad audientiam. de spon. Etiam veritas præfertur auctoritati. l. nemo iudex. C. de senten. & interlo. om. iud. Item consuetudini. c. Si consuetudinem. cum sex capitulis seq. disti. 8. vbi dicitur: veritas valet & inualescit in æternum, & viuit, & obtinet in secula seculorum.

OPINIO communis, vtrum circa eas quæstiones versetur, quæ lege, vel ratione finiuntur, an quæ auctoritate, an quæ ratione simul & auctoritate: rursus vtrum ab numero auctorum, an ab dignitate pensanda, non satis liquet. Et magis est vtique his, quæ auctoritatis sunt, consistere. Lex & ratio concludenter apud nos demonstrant. Ratio enim & veritas conuertuntur. c. frustra. 8. distinct. Bald. in l. non omnium. ff. de leg. Oldendorp.

OPINIO seu putatio falsa non excusat iniuriam, quæ mihi fit. Nam certus sum ego: licèt ille me putet alium esse, quàm sim. Pau. in l. eum qui nocentem. §. si iniuria mihi. ff. de injur. Old.

OPINIO plena dicitur in l. inter 6. §.1. ff. de interdict. pro, existimatione præsidis siue sententia nondũ pronunciata, cui acta & defensio rei, supplementa partium adiuncta sunt l. sciendum, 6. ff. de appell. recip. l.1. C. de

C.de relat.l.eos,§.super his,l.à proconsule.C.de appellat.Hotom.

OPINIO est cum dubitatione respõsio gl. in verb. opiniones in §.responsa.Instit.de iur.nat.gent.& ciuili.Io.bello.Etymol.

OPINIONE omnium, vt omnes vel existimant, vel iudicant.Fallit autem opinio dupliciter: quum aut res aliusmodi est ac putatur, aut non is euentus est, quem arbitramur. Spieg.

OPINIONEM comprehendere & remittere, contraria.

OPINIONISSIMVS homo dicitur, qui semper opinatur, tanquam nihil comprehendi possit.

OPISTHOGRAPHVM, ὀπισθόγραφον, opinor esse chartam non vtraque ex parte scriptam, vti doctissimo cuique placere video, sed quæ vna ex parte deleta, ὄπισθεν, id est ponè scripta est. quam opinionem meam Vlpiani verba confirmant, quæ subijciam ex l.4.ff.de bon. poss.sec.tab. Chartæ appellatio, inquit, & ad nouã chartam refertur, & ad deletitiam: proinde & si in opisthographo quis testatus sit, hinc peti potest bonorum possessio. Veteres plerunque vna tantum in parte scribebant, quia scriptas chartas postea inuoluebãt: vnde volumina dicta sunt. vide Alciatum lib.dispunct.2.ca.vlt. Corasium lib.1.Miscell.cap.18.Hot.

OPISTHOGRAPHVS erat apud antiquos voluminis species, habilis torqueri, appellatus à Græco verbo ὄπισθεν, id est retro, & γράφω scribo: quasi retro scriptus, siue à tergo, iuxta illud Iuuenal.in 1.Satyr.

Scriptus & in tergo, nec dum finitus Orestes.

Et hoc, quia vtraque pagina scriptus erat, aduersa & auersa, minutis literis & lituris plenus: à quo fortasse liturarios Ausonius poeta eos dixit. Huius apud nos meminit Vlpianus in l.4.titul.de bonor.possess.secundum tabul. apud quem tamen epistographus, vel epigraphus mendosè scriptum reperies. & ideo Plinius Cæcilius in epistola ad Marcum: electorum (inquit) cõmentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem, & minutissimè scriptos. Et hanc significationem approbare postea inueni Dom. Alexand. de Alexan. virum literatissimum, Genial.lib.2.ca.30. Alij accipiunt opisthographum, pro eo quod ita scriptũ est, vt legi postea non possit, nisi librarijs describendũ mandetur. Alij pro charta deletili, siue palimpsesto posse capi existimant. & hanc opinionẽ approbat summus vir Hermolaus Barbarus, in glossematis suis in Plinium locum hunc Vlpian. citat. Cotta.

OPITVLATIO propriè in rebus dubijs & malis dicitur. Vnde prætor eam pollicetur minoribus annis 25. aduersus captiones, hoc est, dolum aduersarij: auxilium verò si facilitate decepti sunt l.1.in prin.ff.de minorib.Ex Alber.Sp.

OPIVM, ab Alberico prauè citatur, vt multa alia, quæ sciens prætereo.

OPOROTHECA, locus vbi autumnales fructus seruantur.

OPORTEBIT, tam præsens tempus, quam futurũ significat.l.verbum oportebit.ff.de verb. signifi. Exemplum legis est, cum quis promittit quicquid dare facere oportebit. Nam etiam ex vi sermonis præsens comprehenditur: cum qui dare facere debet tempore contractus, etiam post cõtractum dare facere teneatur. nec enim per eum contractum extinguitur præsens obligatio. Ex Alciato. Porrò huius verbi modò honestatis, modò officij, modò necessitatis exempla pete ex Alberico. Quamuis ex c.1.lib.11.Quintiliani satis apparet, oportet, & necesse est, non idem esse significant tamen præsens tempus l.si à colono l.si stipulatus fuerim.ff.de verbor.obligat. Cæterùm de hoc verbo, sicut & de reliquis omnibus subiecta materia diligenter respicienda est, vt opportune monuit Oldend. ne ex legum præceptis fiant consilia iuris. Quemadmodum Accurs. fecisse constat, exponendo in l.1.de iust. & iur. oportet, id est, decet. Certè si vllo in loco hoc verbum significat necessitatem quandam, ibi maximè denotat. Nam sicut (vt eleganter ratiocinatur.Olden.) impossibile est hominem ex manibus & pedibus agnoscere, nisi videas caput & faciem: ita nemo potest iuris ciuilis cognitionem assequi, sine principijs illis à natura petitis. Itaque Accursij commentum omnibus modis falsum reijciendum est. Sp.

OPORTERE verbum, Paul. ait in l. verbum oportere.ff.de verbor.signif.non ad facultatem iudicis pertinet, qui potest vel pluris, vel minoris condemnare, sed ad veritatẽ refertur, vt cum stipulamur, quicquid te dare facere oportet. & in l. cum stipulatur. ff.de verbor.obligat. Oporte[illegible] hoc est, reuera debetur præsenti die, non in futurum, aut quod iudex deberi pronunciaturus sit. In veritate igitur quatuor consideranda sunt. Primum enim si dies, aut incerta conditio adiecta sit, ea non existente, dare nõ oportet. præsentis enim temporis obligationem verbum oportere demõstrat: sicuti eleganter idem scribit, in l. si stipulatus fuerim.§.1.& l.cum stipulatur. ff.de verbo. obligat. Vnde si testator ita scripserit. Quidquid mihi Titium dare facere oportet, Sempronio lego: Scæuola respondit, eam pecuniam non esse comprehensam, cuius dies nõdum extitisset.l.si scripsisset, ff.de leg.2. Cui simile est, quod Paulus scribit, in l.si à colono.de verbor. obligat. Cæterum ante incertæ conditionis euentum, id quod ita debetur, peti nõ posse, Aio te dare oportere, suprà docuimus. Secundo verbum oportere veritatem non continet, quoties id quod Ephesi dari stipulatus es, Romę tibi dari postulas. Alio enim quam quo stipulatus es loco, dari non oportet: quemadmodum scribit Caius in l.1.ff.de eo quod certo. Deinde, vt veritatem cõtineat, modus etiam spectandus est. Nam si hominem Stichũ, aut decem dari tibi stipulatus es: deinde Stichum petas, quoniam eum dare non oportet, id est, non verum est eum deberi, causa cadis: ob eamque causam, talis (inquit Imperator) in eam rem prodita est actio, vt quis dicat. Aio te mihi hominem Stichum, aut decem dare oportere. §. igitur. Institut.de actio. Postremo ex re ipsa intelligimus, an verbum oportere in actionem cadere possit. si quis enim decem aureos mihi debeat, viginti petere non possum: quoniam verbum oportere ad rei veritatem refertur l.verbum oportere.ff.de verbo. signifi. vtrum autem ad facultatem iudicis referri possit, paulo latior quæstio est.

OPORTET, vel debet, vel his simile verbum, in ordinationibus publicis iuris, significat necessitatem, adeoque immutabilitatem: quia ferè solent accommodari præceptis naturæ ab omni humana potestate exẽptis. Vt in materia rectè iudicandi. Quippe, iudicare munus publicum est l.quippe.ff.de iudi. Quinimò & in contractibus vtrunque verbum importat necessitatẽ. l. is natura.ff.de regu.iur. Is natura debet, inquit Paulus, quẽ iure gentiũ dari oportet. Errat igitur admodũ perniciosè Bartol. in l.vbicunque.ff.de interrogat. Quòd oportere, hoc est, debere interpretatur, vt excludat necessitatem. Nam tali doctrina in forũ producta segniores fecit iudices ad interrogandum, contentos tantum apud se actis & actitatis. Rursus interrogãdi neglectus corruptiora paulatim fecit iudicia, & prorsus immortalia: nemine id animaduertente. Vt semper magis solet nocere malum, & diutius hærere, quod irrepserit, quàm quod inciderit. Similis error est in l.1.ff. de orig. iu. dum Accursius interpretatur, OPORTET, hoc est, decet, excludẽs necessitatem. Quasi verò iuri rectè det operam, qui iuris causas ignoret: non aliter de eo iudicaturus, quam magistratus de causa, cuius circumstantias nescit. Olden.

OPORTET, in stipulatione quod te mihi dare facere oportet, quod præsenti die duntaxat debetur, complectitur. & ideo adijcitur verbum oportebit, vel ita præsens in diemúe l.si stipulatus, 76. l.cum stipulamur, 125.ff.de verb.oblig.Hot.

OPPIDVM propriè est omnis vrbs, præter Romam, quæ peculiari nomine, vrbs vocari cœpta est, vt cæteræ vrbes vocarentur oppida: vt ait Valla. Seruius Sulpitius cum numerasset vrbes multas, postea dixit: quæ oppida quodam tempore florentissima fuere. Sed vide-

tur Alciato id esse, quod tanquam propugnaculum aduersus hostes cõstructum est, & mœnibus vallatum. id enim etymologia arguit: cum dicatur ab ope, id est, auxilio, quod eius causa factum sit. Vnde vt plurimum cõdebantur oppida, vt etiam natura loci tuta essent. Cuiusmodi videtur, vnde mihi origo est, veteri nomine Selatum, vulgò Schletstat. Meminit eius lib. 8. Austriados. Richardus Bartolinus, qui, magnus ille poeta meus à Cæs. Maximiliano nominabatur, & verè quidem. Ornatur patria multifariam per Rhenanum nostrum, meruitque Encomium à [illegible]lli Erasmo dictum, in quo cecinit:

Vt sileam reliquos, non te satis ille beatum
Rhenanum lingua doctus vtraque beat!

OPPIGNERARE, est pignus dare fœneratori: repignerare, pignus recipere est, resoluta cum fœnore pecunia. Hoc verbo vti Iurecoss. testatur Beroald. comment. in asinum, tertio. Sp.

OPPONERE, pro eo quod alias deponere dicitur, & contra alium pignus ponere.

OPPORTVNITAS, commoditas, pro ratione loci, temporis, & personarum. Hæc tantam vim habet, vt ex honesto inhonestum, ex damno lucrum, ex voluptate molestiam, ex beneficio maleficium faciat, & cõtrà, breuiterque rerum omnium naturam permutet. Hæc in aggrediundo, conficiendoque negotio præcipuum habet momentum: vt rectissimè veteres opportunitatis velut imaginem multis in locis depictam habebãt, quo magis admonerentur vel ipso aspectu. Pinnis enim insistentem expresserunt: quòd semper voluatur, & certo loco stare nesciat. Talaria pedibus gestantem: quia volucris sit. Facie crinibus tecta: quod cognosci nolit, nisi a diligentissimo obseruatore. Occipiti caluo: ne teneatur fugiens. Nouaculam dextra tenentem: vt elapsa præscindat omnem spem. Pedissequam habentem pœnitentiam: scilicet quæ neglectæ occasionis exigat pœnas. Vide Erasm. explicantem parœmiam, Nosce tempus. & oldend. in titu. de temporibus vsucap. in princ. ex interpretib. iur. Pon. Io. And. ext. de elect. c. cum ex eo. & Archid. c. si quem. de proc. li. 6. Sp.

OPPOSITA sunt, quæ repugnant vnum vni, sic, vt neque alterum de altero, neque ambo de tertio dici possint. Boethio, quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore, circa vnam eandemque rem, simul esse non possunt. arg. l. ancillam. versicu. si verò tonsores. ff. pro socio.

OPPOSITA dicuntur quadrifariam. I. Quæ repugnant inter se vel relatiuè: vt patronus libertus, pater filius creditor debitor, actor reus.

II. Priuatiuè, vt lex tenebræ, visus cæcitas, nobilis ignobilis, surdus mutus, gnauus ignauus.

III. Contrariè, vt calidum frigidum, nigrum albũ, bonum malum, siccum humidum.

IIII. Contradictoriè, quando nullo modo conueniunt: neque potest aliquod medium dari: vt ciuitas obligatur mutui datione, ciuitas non obligatur l. ciuitas. ff. si cer. petat. Omnis substitutio est secunda & conditionalis institutio. Spieg.

OPPOSITIO in adiecto quũ posito succedit mox oppositum. l. seruo manum. de cond. indeb. l. si seruus. ad Syl. Spieg.

OPPOSITVM in opposito, idem operatur, quod propositum in proposito. l. qui filium. de leg. 3. Sp.

OPPRESSIO mobilium est, vt inuasio immobilium. Albericus citat vers. homicidia. in §. deinde cõpetens est. Auth. de mand. prin. Spieg.

OPPRESSVM ante sententiam: Damnatum verò post latam eam dici, quidam obseruarunt.

OPPRIMERE, premendo grauare, & offendere, vnbillich beschweren. leg. 1. C. de priuat. carc. Sp.

OPPRIMERE aliquem consilio, idem est quod, cõsilijs eius anteuertere, Eins fürnemen fürkommen. Budæus.

OPPRIMERE aliquem iudicio capitis, est iudicibus corruptis, vel conductis testibus facere, vt innocés condemnetur.

OPPVTARE, idem quod putare, aut circumputare. & de arboribus intelligitur.

OPPVGNARE, significat contrà pugnare nocendi causa.

OPSONATORES putabat glossator in l. legatis seruis. in princip. de leg. 3. eos dici, qui resonant & cantãt domino in mensa. Philippus Beroaldus vir alioquin eruditus, seueriori calamo inuehitur contra Accursium, omnesque alios qui Accursio operam dant: & hoc vbiq; seriosè facit, tanquam quidam extra aleam cẽtor positus: eoque duce infiniti alij, qui potius plagiatores & grammatistæ possunt appellari. hi enim quotienscunque aliquam offendiculam in libris nostris inueniunt, adeò sibi placent, vt finem iniurijs imponere non queant: quia fortè contra eos definit, quia adnotationum volumina non scribant, quod quidem turpius est: cum de verborum significatione disputatio suarum potius partium sit, quàm doctorum nostri temporis. nobis enim satisfactum esse per Iureconsu. antiquorum monumenta, clarum est. Rogatos itaque omnes volo, eos qui de studijs eruditioribus bene meriti sunt, vt si quando aliquid nota dignum in libris nostris offendent, id modestè proferant. Eruditæ enim inuentiones buccinatore non indigent. Sed vt ad rem redeamus, Opsonatores sunt, qui opsonia, quibus vescimur, scienter emunt. quod verbum antiquorũ vsu frequentissimum est. Plautus: Cœnæ opsonaui, id est, opsonium emi. Seneca ad Lucilium libr. 6. Adijce opsonatores, quibus dominici palati noticia subtilis est.

OPTARE, eligere vnum è duobus, vt ait Donatus. Sed & simpliciter est eligere. sicut est illud: Virg.

Optauitque locum regno,

id est, elegit. Iurisconf. in l. 3. ad exhibendum. Item si optare velim seruum, vel quam aliam rem, cuius optio mihi relicta est. Sic sumitur per totum tit. ff. de option. leg. id est, electione. Id Alberico quoque indicante. Plaut. in Casina:

Optio hæc tua est, vtram harum vis conditionem accipe.

Budæus annotauit optionem facere, vt potestatem facere. Optio masculino genere, quis sit. Vide infrà, Optiones. Spieg.

OPTICES, milites ab optando, id est, eligendo appellati: eo quòd antecedentibus ægritudine præpeditis, tanquam adoptati eorum atque vicarij, solent vniuersa curare. Valtur.

OPTIMATES Alberico sunt meliores, vt ipse ait, de populo. Atqui Erasmus noster inquit, optimi vocabulum non refertur ad mores, sed ad fortunam. Vnde & optimates dicuntur, non qui moribus sunt laudatissimis, sed qui nobilitate generis, opibus, ac dignitate præeminent: quanquam nihil vetat, etiam inter illos esse bonos aliquos. Cicer. pro Sestio sic dicit: Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui versari in repub. atq; in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi & esse voluerunt. Qui ea quæ faciebant, quæque dicebant, multitudini iucunda esse volebant, populares: qui autem ita se gerebant, vt sua consilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. Viues quoque in commen. ad D. Augustini. lib. de ciuit. Dei. Optimates ait, nobiles appellant: sed reuera quicunque dignitate & opibus plurimũ in republica possunt, ij sunt optimates. Idcirco ὀλιγαρχία non multum videtur ab ἀριστοκρατία differre. Quod & Cicero significat, quum secundam partem dicit paucorum optimatum: tametsi paulo diuersius idem de optimatibus pro Sestio, causæ videlicet inseruiens, vt solet. Sp.

OPTIMA lex quum nominabatur in magistro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellatur, quam plenissimum posset ius esse significabatur. vt fuit M. Valerij Marci filij Volusi nepotis: qui primus magister populi creatus est. postquam vero prouocatio ab eo magistratu ad populum data. est, quæ antea non erat, desitũ est dici, vt optima lege vtpote imminuto iure posteriorum magistratuum. Hæc Festus. Verba etiam quibus Pontif. Max. virginem Vestalem capiebat, hæc Gellius lib. 1.

lib.1.cap.12. recenset, sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ ius siet sacerdotem Vestalem facere pro populo Quiritibus, vti quòd optima lege fiat, ita te Amata capio. Hot.

OPTIMI loco sumitur minimè malus. Seneca lib. 1. de Tranquill. Pompon. de origin. iur. Optimi cognomentum à Senatu Cn. Scipion. meruisse testatur. & Trãquil. Caium appellationem optimi & maximi sumpsisse. Traianum Imp. nihil magis quam optimi cognomẽ oblectauit, vt scribit Plinius in suo ad eum Panegyrico. huius tantum memoriæ delatum est, vt per multa secula in Senatu principibus acclamaretur: Ne sis felicior Augusto, melior Traiano: adeo in eo gloria bonitatis obtinuit.

OPTIMO iure libertatem consecuti dicuntur in l. 31. ff. de minorib. qui ex fideicommisso rectè manumissi sunt. Optimo iure debentur vsuræ, quæ interrogatione præcedente promissæ sunt. l. 1. C. de vsur. Optimo iure quarta bonorum curialium defunctorum, quibus alieni ab eorum consortio hæredes extiterunt, à curia petitur. l. 1. quando & quibus quarta pars. Optimo iure Censor creatus apud Liuium lib. 9. Optimo iure admissos codicillos dixit Iustinian. Institut. de codicil. in fine princip. id est, habuisse νόμιμον ἰσχύν, vt Theophilus vertit. Optimum vinum frumentumve cùm quis stipulatur, id stipulari intelligitur, cuius bonitas principalem gradum bonitatis habet. l. 75. ff. de verborum obliga. Brisson.

OPTIMO iure prædia antiquis dicebantur, quæ immunia prorsus erant, id est, vt nunc loquimur, alaudialia. Sic malim cum Budæo postremum hoc vocabulum scribi. Connan. lib. 4. c. 1. num. 1. Sp.

OPTIMO iure possessam domum. l. 26. §. 1. ff. de pignorib. accipe quæ nulli obligata est. nec vllo nexu pignoris tenetur. liberaque est ab omni onere hypothecę. Cicer. de lege Agraria: Optimo enim iure ea sunt profectò prædia, quæ optima conditione sunt libera. melio re iure sunt quàm serua. Idem in oratione de arusp. respons. Multæ sunt domus in hac vrbe, Patres conscripti, atq; haud scio, an pene cunctæ iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hæreditario.

OPTIMVM ius legati apud Vlpia. in Instit. tit. 24. quod commodius est, & facilius. Briss.

OPTIMVM, vt Vlpia. ait, in l. vbi autem, de verb. oblig. intelligitur, cuius bonitas principalem gradum bonitatis habet, quæ res efficit, vt ea appellatio certæ rei significatiua sit. Eodem ibidem docente, boni appellatio non est certa rei significatiua: cum id quod bono melius sit, ipsum quoq; bonum sit. Spieg.

OPTIMVM principalem bonitatis gradum respicit. l. vbi autem. versic. at cum optimum. de verbor. oblig. Spieg.

OPTIMVM, melius, bonum, ius dicitur in comparatione. glo. in l. si mulier. ff. de minor. super verbo. optimo. attigit item glo. in l. exigendi. C. de procur. super verb. non iniustè.

OPTIMVM maximumque tradere, Vlpiano significat, liberum esse, hoc est, nulli seruire. Frey eigen vnd ledig zustellen/Spieg.

OPTIMVS maximusque, vel in eum cadere possunt, qui solus est, Paul. docet. l. illa verba. de verbor. signific. Vnde si quem vnum habet, legauit testator fundum verba hæc locum sibi vendicarent in eo, quemadmodum supremæ tabulæ habentur etiam solę. Spieg. Cõnan. lib. 7. cap. . num. 5.

OPTIMVS maximus, non solùm de Deo dicitur, sed & de fundo, agro, domo & aliis. Celsus de contrah. empt. Cum venderes fundum, non dixisti, vt optimus maximusq; est. Paulus de lega. l. si mihi. Vti optimi maximique sunt. Idem de fund. instr. l. fundo legato. Vt optimus maximusq; est. Sp.

OPTIMVS maximusque fundus dicitur, qui seruitute omni, & obligatione pignoris ac tributo immunis est. Paulus l. 169. de verb. signific. Capite hoc omnia quæ seruiebant, non seruient: soluta meliore in caussa sunt, quàm obligata. Eodem capite legis tuæ subsignata omnia, si modò Syllana sunt, liberantur: immunia meliore conditione sunt, quàm illa quæ pensitant. Hot. Vide Conna. lib. 4. c. 1. nu. 1. & quære suprà Fundus.

Adiectio hæc, Vti optimus maximusque est, non in traditionibus modò, sed & in emptionibus, stipulationibus, testamentis, hoc significat, vt liberum ab omni seruitute prædium præstetur, non vt etiam seruitutes ei debeantur. l. 126. l. 169. ff. de verb. sign. l. 8. & penult. ff. de euictionib. l. 69. §. si fundus. ff. de legat. lib. 1. Itaque parum cohæret quod Sicul. Flac. lib. de conditio. agror. scribit. Quidam etiam conueniunt precariò, vt seruitutem præstent his agris ad quos necesse habent transmittere peruium. Nam & id his verbis comprehenditur. Vti optimus maximusque sit. Plerumque etiam ad instrumentum vel instructum prædij hæc verba referuntur. l. 92. & l. 93. §. penultim. ff. de legat. libro tertio. l. 18. §. item cum fundus. & l. 22. ff. de instruct. vel instrument. Quæ & in Sententiis Pauli habetur libro tertio. Brisson.

OPTINERE dicuntur, secundùm quos sententia datur. l. 36. ff. de liber. caus. l. 9. ff. de iure fisc. l. 22. ff. de his quæ vt indign. l. 2. C. eod. tit. l. 22. ff. de inofficioso testamento.

OPTIONATVS optionis quæstorij munus est: cuius meminit tit. de iure fisci lib. 10. C. Vide Pyrrhũ sub finem lib. primi Rom. Magistr. Spieg.

OPTIO, cuiusuis muneris administer dicitur (mea quidem sententia) Paterno in l. vltim. ff. de iur. immũ. Mensores, optio, valetudinarij, & infrà, Venatores, victimarij, & optio fabricæ. nam vt scribit Vegetius, Optiones ab optando appellati sunt: quòd antecedentibus ægritudine prępeditis, ij tanquam adoptati eorum atque vicarij solent vniuersa curare. vide infra Optiones in re. Varro in 1. de lingua Lat. Primi, inquit, singularum decuriarum decuriones dicti: quos ij primos ad ministros sibi adoptabãt, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitiones Tribuni faciunt. Festus: Optio, inquit, est optatio: sed in re militari is appellatur, quem decurio aut centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum. quo facilius obeat officia publica. Idem: Optio, inquit qui nunc appellatur, antea appellabatur accensus. Is adiutor dabatur Centurioni à Tribuno militum: qui quia cooptare quem velint Centurionibus permissum est, ex facto nomen sortitus est. Nonius: Optiones, inquit, in cohortibus dicũtur, qui sunt honesti gradus, vt optatos, hoc est, electos: & adoptatos, hoc est ascitos. Varro de Vita patrum libro vndecimo existimat appellatos qui referentibus Centurionibus adoptati in cohortes subibant, vt semper plenæ essent legiones. à quo optiones decurionum in turmis & in cohortibus centurionum appellati. Hotomannus.

OPTIO, id est, optatio. nimirum, vt quem vellet, tutorem sibi optare posset: Nam vt testamento patris filiofamilias tutor dari potest, ita testamento viri matrifamilias optio tutoris dari potest, vt ipsa sibi tutorem eligat, quem velit, & hic tutor is est, quem pro Murena Marcus Tullius ait, potestate mulieris contineri. De quo vide notata per Cuiacium libro septimo Obseruationum, capite 11. In re verò militari optio appellatur is, quem decurio aut centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quo facilius obeat officia publica. Eius quidem optionis potestas ab initio penes ipsos Decuriones erat, posteà verò propter ambitionem ad Tribunos transiit, vt docet Varro libro 4. de Lingua Latina. Vide Rebuff. in l. alienationis. de verbor. & rer. sign. fol. 131.

OPTIONES, poni videntur pro Lictoribus, & apparitoribus eius magistratus, qui damnatum ad supplicium deducit. Paulus l. penult. ff. de bon. damnat. Ita neque speculatores vltrò sibi vindicent (loquitur de damnati spoliis) neque Optiones ea desiderent, quibus spoliatus quo momento quis punitus est. hanc rationem non compendio suo debent Præsides verare: sed nec pati Optiones, siue Commentarienses ea pecunia abuti. Hotoman.

OPTIONES Bud.in l.fin.de iur. immunit. Optionem accipit pro eo,qui adiutor est centurionis, aut decurionis: vt Plautus vsus est,licet metaphoricè, in Asinaria.Spieg.

OPTIONES,gradus quidam appellati sunt in turmis decurionum,& cohortibus centurionum:de quib. meminit Vlp.in l.diuus Adria.de bon.dam.& Calist. in l.vlt.de iur.immun.& Imper.in l.penult. C.de apochis publ.lib.10.vbi Accursi.putauit ita dictos.quia quod optabant,præcipiebant.

OPTIONES in re militari appellabantur, qui antecedentibus ægritudine præpeditis tanquam adoptati & vicarij eorum vniuersa curabant, vt Veget. libr. 2. cap.7.& Non.Marcellus exponunt. Quo in significato accipi optio potest in l.vltim. ff.de iur.immun. At in l. penult.ff.de bon. damn. Optiones commentariensibus adiunguntur.vide suprà Optiones poni.Etiam Optiones fœderatorum dicuntur.l.vlt. C.de locat.& condic. Nouel.117.Briss.

OPTIONIS legatum est,cùm testator ex seruis suis,vel aliis rebus optare legatarium iussit.vnde rubric. de optione legata.Eius autem hæc vis est, vt cui optio legata est,etiam eius hæredibus,si viuus ipse non optarit,optio debeatur.l.vlt.C.commun.de leg.§.optionis. 23.Inst.de leg.Hot.

OPTIONEM, & electionem quidam ita distinguunt,quod optio de duobus dicatur,Electio de pluribus.l.3.§.item si optare. ff.ad exhiben. sed optio in pluribus quoque est,vt mancipiorum vel seruorum optione legata,non refert quot sint: etiamsi centum essent. ita probat l.2.l.mancipiorum.ff.de optio.leg.l.his consequenter.in princ.ff.fam.ercisc.l.de eo. §.item si ei. ff. ad exhib.Et sic capitur optio ibi pro electione, vt & toto tit.ff.de opt.leg.& in l.3. ff.qui & à quib. manumiss.l. cæterorum. ff. de verborum significat. l.2.§.proinde.ff. quod certo loco. Et fortè deducitur à verbo Græco ὄπτω,quod significat video, nempe quia is qui optat debet videre quod eligit,&an expediat illud vel alterum eligere.P.Rebuff.in l.alienationis.ff.de verborum & rerum signific.

OPVLENTA hæreditas, ait gl.in l. si quis mihi. ff. de acq.hæred.dicitur,quæ affert opes sine vexatione. Locuples verò est, quæ etiam vexationem habet. Bald. quod hæc verba non alibi reperiantur, memoria digna censuit. Spieg.

OPVLENTI. Autore Sexto Pompeio,Opis fuit Saturni coniunx,per quam voluerunt terram significare, quia omnes opes humano generi terra tribuit.Vnde opulenti,terrestribus rebus copiosi.

OPVS factum restitui, quo sensu accipiendum, Alcia.explicat.enarrans l.impensæ.de verb.sig.Sp.

OPVS perfectum esse tunc dicitur, quando ita cõsummatum est,vt iam in vsu esse possit.l.ædificia.§.per fecisse.ff.de verb.sign.l.is qui.§.quædam.ff.ad leg. Falc. Brechæus l.pecuniæ.§.opere legato.ff.de verbor.& rer. sign.&c.

OPVS idem & perfectum & imperfectũ dici, colligitur ff.locat.l.qui insulam.§.qui ædem.Alber.

OPVS probari vel approbari tum dicitur,cum magistri artificiorum euocati, inspectum opus referunt, esse idoneum,& rectè factum, vel etiam (si hoc conuenerit)ab ipso locatore.l.opus quod.cum l.seq.& l. si in lege,in prin.ff.locat.Sp.

OPVS restitui, pro destrui, auferrique in interdictis intelligitur.l.prætor.de no.oper.nunc.& simil.quę Alberic.indicat.Sp.

OPVS rurestre.Paul.de leg.3. Muliones,inquit, de vrbano ministerio sunt: nisi propter opus rurestre testator eos destinatos habebat.Sp.

OPVS structile dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis, calceq; constructum est, eaque propriè pars ædificij est,vnde & auferri non potest. Tectorium verò,incrustatio est, siue expolitio parietum: qua de re Vitru.legendus ex lib.7.vt ab Alci.citatur, & ipse in comm.ad l.in rutis & cæs.de verb.sig.Sp.

Ad opus publicum noxij olim nonnunquam dabantur.Idq; vel ad tempus, vel in perpetuum.Ad opus autem damnari dari ve, & in opus tradi idem valent. l.6. ff.de extraor.cum l.1.§.1.& l.vlt.ff.de effractoribus.l.8.§. quisquis.l.10.l.17.& l.28.ff.de pœn.l.19.ff.de iur. fisc.l.6. C.ex quib.cau.maior.& opere etiam multari. pro eodẽ dicunt.l.10.§.vlt.ff.de pœn.

In opus salinarum ob maleficium mulierem datam legimus in l.6.ff.de captiu. Briss.

OPVS nouum facere videtur, qui aut ædificando, aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis mutat.Si quis autem ædificium vetus fulciat,opus nouum non facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet.Vl pia.de no.oper.nou.nunc. Maffeus.

OPVS nouum nunciare est denunciare & prohibere ne opus nouum fiat. Et hæc nunciatio est denunciatio & prohibitio,ne quis nouum opus faciat. Quid sit nouum opus facere,docent I.C.in l.1.§.opus.hoc tit.& in aliis locis. Aduersus eum etiam qui nouum incipit opus,competit hęc operis noui denunciatio.Quęritur de eo qui fulcit ruens ædificium, an dicatur nouum opus facere? hæc quæstio tractatur in l.1. §.si quis ædificium.l.stipulatio.§.opus. hoc tit. Et frustra denunciatur ei nouum opus qui vetus fulcit.Quæstio alia oritur de reficiente,an ei quoque denunciari possit.Quidam existimant ei nouum opus denunciari non posse, quia aliud est facere,aliud restaurare opus.l.1.de mort. infer. l.4.C.de oper.publ.dicit neminem posse opus publicũ absq; iussu principis.nisi suo sumptu inchoare, cum tamen restaurare possit quis.Citantur tex.alij in l.1.de vi publ.Obijcitur l.3.de iti.act.pri.§.hoc autem.Existimo noui operis factionem ad hanc quoq; refectionem pertinere,& nouum opus facere.aliud restaurare. Mouet me quod dicitur in l.de pupillo.§.si quis.hoc titu. Nec obstat quod dicitur aliud esse nouum opus facere, aliud restaurare.Si enim tibi nuntio nouum opus, tu reficis aliquid, est nouum opus habita ratione temporis quo ego nunciaui. Eo enim tempore nõ fuit tale opus aut talis refectio: dicitur quoque semper aliquid innouare,qui reficit aliquid, habita scilicet temporis ratione,quo operis noui nunciatio facta est. Alia hic tractatur quæstio eodem pertinens,an opus hic perfectum & cõsummatum accipi debeat?quæstionem facit l.rei appellatio.de verb. sig. quæ l.nihil ad rem facit,loquitur de eo qui instituit insulam facere. quod ante finitum institutum perfectum dici non possit. Aliud de ea re exemplum est in l.si is qui.ad l.Falcid. Nos verò hic loquimur non de opere certo,sed de opere in genere.Seilerus ex lecturis Duareni nondum impressis.ff.libr. 39. tit.de oper.nou.nunc.

OPVS publicum est, quod ciuitati extruitur, vt Theatrum,Balneum, aquæductus ad vsum ciuitatis, quæ sumptu publico sine autoritate principis fieri non potest,sed liberalitate singulorum potest. Ei inscribi nomen non potest nisi principis & cuius pecunia factum est. Ego obseruaui præsidem prouinciæ insignia sua cũ nomine poni curasse in propugnaculis ciuitatis pecunia publica extructis,contra l.4.tit.de oper. pub. Seilerus ex Lecturis Duareni nondum impressis eod. tit. 10. lib.50.Pand.de oper.publ.

OR

ORA dicitur extremitas cuiusq; rei, vt vestimẽti. Clem.2.de vita & honest.cler.Io.Bello.Etym.

ORACVLA apud Ciceronem in Topicis,ex eo ipso appellata sunt,quod in iis Deorum oratio.quod verò principes Romani, aliquid maiestatis superhumanæ,vnde diui appellabantur,sibi attribuere, Deorumque numero sese esse.falso sibi persuasere (quemadmodum Domitianus ille, licet omnium truculentissimus inscriptionem facere solebat authore Leto Domitianus dominus & Deus vester) factum est vt principis responsum seu rescriptum sacrum oraculum plærisque iuris in locis dicatur, vt Instit.de adop.§. illud propriũ est.l.1.C.de emancipat.lib.cœleste oraculum in l. iubemus.la.1.C.de sacrosanct.ecclesijs.l.fin. C.de def.ciu.l.si quis ex grege.C.de cohortal. l. digna vox. C. de legib. vbi

vbi Accursi.minus rectè explicat, quid oraculi nomine significetur. capitur enim pro dicto egregio & quasi diuino, vt apud Plin.lib.18.cap.6. Inde illa reliqua oracula, Nequam agricolam esse quisquis emeret, quod præstare ei fundus posset. Malum patrêfamiliàs, quisquis interdiu faceret, quod noctu posset, nisi in tempestate cœli, peiorem, qui profestis duobus ageret, quod ferialis deberet: pessimum, qui sereno die sub tecto potius operaretur, quam in agro. Ferran.lib. Explicat.2.in l.digna vox.de legib.cap.3.

ORARE, cum solo accusatiuo, significat agere & dicere: vt apud Terent.

Seruum hominem causam orare, leges non sinunt.

ORATIO, est omnis locutio, autore Cicer. in Bruto. Nostris triplex est, Copulatiua, Disiunctiua, & Soluta. l.sæpè.& l.triplici.de verb.sign. In soluta, punctus instar copulæ est, iuxta Alexan.in l.precia. ff.ad leg. Falci. Spieg.

ORATIO, & intentio differunt. l.si quis intentione.ff.de iudic.

ORATIONES dicuntur in iure nostro, quæ ab ipsis principibus in senatu habentur, cum ipsi scilicet explicatis rei totius circumstantiis, quod iustum, vtile ac honestum reipubl. sit, ostendunt, senatumque rogat, an sic constituere placeat. Talis extat oratio, vel pars potius orationis Imp. Seueri. l.1. ff.de rebus eorum qui sub tutel. sunt non alienan. Citantur item D. Marci orationes de alimentis. l.cum hi.ff.de transact. de fugitiuis requisitis.l.diuus.ff.de seru.fugit. de bon.matern.l.penult.ff.ad Tertullian. Item Antonini de dona. inter vir. & vxor. l.cum hic status. Item Hadriani de petit. hæredit.l.si & rem.§.illud. Ac quoniam consulitur à principe Senatus, ipsæ etiam orationes Senatusconsulta interdum vocantur. Nam orationem de petit. hæred. Senatusconsultum etiam vocat Iureconsl. l.item veniunt. §.pridie.de pet.hæred. Sp.

ORATIONES principum vti sunt accipiendæ in libris nostris, exposui libro Select. Antiquit.1. Eiusmodi est oratio D.Marci de confessis, cuius meminit l.6.§. 1.ff.de confessis. & l. 56. ff. de re iudic. Oratio Marci & Commodi, qua prohibentur tutores & filij eorum pupillas suas ducere: ad quam Paulus librum singularem scripsit. l.60.& l. 67. §. sed & si filius familias. ff. de ritu nupt. Oratio eorundem Impp. de senatorum & libertinarum nuptiis, l.16. ff. de sponsalib. l.16.ff.de ritu nupt. Oratio Seueri de rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt sine decreto non alienandis, l.1. ff. de rebus eorum. l.9.C.de præd.minor. quam singulari libro Paulus exposuit, vt ex Indice Florentino & inscriptionibus aliquot constat. Oratio Antonini de confirmandis inter virum & vxorem donationibus.l.32.ff.de dona. int.vir. Similia alia exempla sunt in l.vltim.C.de test.man.l.17 C.de excusa.tutor. l.1. C.de curat.furiosl. l.penultim.C. de his quæ vt indign. Briss.

ORATORES, pro legatis vsurpat Iureconsult. in l.lege Iulia. ff.de vi public. Accursius doctores artium intelligit: qui à Græcis Rhetorici vocantur. Hanc Accursianam ignorantiam, iure censet Budæ. animaduersione seria potius atque adnotatione, quam risu dignam esse. Sp.

ORBIS Romanus. pro ditione Romanæ ciuitatis, accipitur in l.in orbe. ff. de stat. hom. & vide Baysium. Vide & Hegesippum lib.2.cap.9. Maiorag. Miscellan.libro 4. cap. 4. vbi ostendit orbem pro ditione & imperio vsurpatum antiquis temporibus: Sic Ouid. in Metamorphosi sub Minois persona:

Certe ego non patiar Iouis incunabula Creten
Qui meus est orbis tantum contingere monstrum.

Similiter quoque Plinius lib.12. Nat.histor.cap.12. vocem hanc pro regione accipit. propriè autem orbis circulus est rotundus, vnde mundus à rotunditate dicitur orbis. Olden.

ORBITAS, illa patrum qualitas post amissos liberos: & vxoris viduitas, post amissum maritum, l. vlt.C. de plag. Spieg.

ORBEM voluere, id est, in orbem consistere, vt Cæsar lib.5. de bello Gallico loquitur (inquiens) In orbem consistentes iusserunt prouinciari, vt impedimenta relinquerent, atque in orbem consisterent, id est, in orbem pugnarent. In orbem verò pugnari solet, cum vndique metus est, aut cum pauci à pluribus circumuentos vident, vt militum terga tuta sint. Alibi Liuius id vocat in orbem se tutari. Græci συσφαιροῦσθαι hoc dicunt.

ORBONA dea in cuius tutela essent orbati liberis parentes, vt testatur Arnobius libro aduersus gentes, quarto. Meminit eius & Plinius lib. 2. capite septimo, vbi tamen eius mentionem exterminandam putat Ferdinandus Pintianus veluti spuriam & adulterinam: sed malè vt ostendit Hadrianus Iunius animaduersionum lib.3.cap.1.

ORBVS, per translationem dicitur, quicunque aliqua re chara priuatus est. per titul. C. de infirm. pœn. cœlib.

Ὁρκίζω siue ὁρκίζω magis significat alium ad iusiurandum adigere, & iurisiurandi cautionem accipere: quã iurare, aut alteri sacramento cauere: vnde & olim ὁρκωταὶ appellabantur legati qui mittebantur, non quidem ad præstandum, sed exigendum iusiurandum. Balduinus tit.de legat.

ORCHESTRA, spectandi locus primus in theatro. Zasi. in l.2.ff.de orig.iur. in quo erant Senatorum & grauissimorum hominum sedes collocatæ. teste Brechæo l.inde tabernacula.ff.de verbor.& rer.sign.&c. Vide & Corasium Miscel.lib.4.cap.24. Est autem dicta Orchestra quòd in ea saltationes per scenicos fieri consueuissent. ὀρχεῖσθαι enim tripudio & salto.

ORCINI liberti appellantur, qui testamento manumissi sunt, quasi testatoris ad orcum demissi liberti. l.3.§.planè.ff.de legit.tutor. l.8.ff.de hæred.instit. l. 2. ff. de statuliber. l.22.ff.de pecul.leg. l.2. §. per contrarium. ff.de dote prælegl. l.10.ff.de testam.manum. l.vnic. §. sed & si sub conditione. C.de Latin.libert. l.8. C.de iuris & facti ignorant. §.quia autem. Institutio.de singulis reb. Vlpian.in Instit. titul. 2. Is qui directo liber esse iussus est, Orcinus fit libertus. Orcini etiam liberti efficiuntur, qui latitante hærede vel legatario manumittere rogato ad libertatem perducuntur, quique ob necem detectam domini, præmium libertatis consequuntur, l.30.§.idem dicendum.& l.49.ff.de fideicom. libert. l.5. ff. qui sine manumiss. Cæterùm Orcinorum libertorũ testator patronus habetur. l.23.ff.de pecul.leg. qui cùm iam esse desierit, idcirco Orcinos nullius esse libertos non malè dicitur. l.4.ff.de bon.libert. Bris.

ORCVM veteres dixerunt, quod vrgeret ad mortem. Conna.lib.2.cap.4.num. 5.

ORDINARE, Budæ. in annotat. ad l.honores. ff.de Decuri. est, inquit, aliquem ad honorem & magistratũ promouere: hoc est (vt Cicero loquitur) ornare, honoribusque augere. censetque pro ordinationibus vel ordinatis omnibus legendum esse. In Norico textu, est ordinatione. Sensus Iuriscon. satis apparet. nempe conferendos nec honores, nec munera esse priori in ordinẽ allecto, sed optimo cuiq;. Laurentius Vuolphius vir doctus atque integer, municeps noster, secundum hanc Iurisconsulti sententiam ab octumuiris Senatus Selatistensis, Tribunus primarij collegij creatus est, exemplo maximè probando. Sp.

ORDINARI lis, iudicium, causa, res dicitur. l.14. l.25.§.1.ff.de liber.caus. l.8.§.1.cum sequen. ff.de inoffic. testam. l.26.§.vlt.ff.de testam.tut. l.8.ff.de re milit. Vnde litis ordinator apud Senec.lib.19. Epist. Ordinati libelli, id est, concepti & compositi. l.3.in fin.princ. ff.de accusat. Ordinata causa criminis ait Alexan.in l.1.C.de calumniatorib. id est, inscriptione deposita, fideiussore de lite exercenda præstito, eoque qui accusatur sub custodia officij facto. Ordinari etiam testamenta dicimus. l.30.ff.de lib.& posthum. l.12.ff.de iure patron. l.9. §.1.ff.de pœn. l.25.C.de iure dot. l.2.& l.4. C.qui testam. fac. Seneca lib. 4. de benefic. Et suprema sua ordinare pro eodem. l.25.§.1.ff.de liber.& posth. l.39. ff.de pigne. act.

act.l.36.§.miles in supremis.ff.de milit.testam.l.1.ff.de bon.poss.ex test.milit.Et ordinare postrema, vel suprema iudicia.l.15.C.de testam.Et apud Quintil.lib.6.c.de risu.Ordinare codicillos.in l.3.C.de codicil.& Ordinatio nouissimi iudicij.in l.1.C.eod.tit.& Superordinare apud Tertul.libr.5.aduersus Marcio.pro testamento facto aliquid addere, aut immutare.Ordinatum etiã edictum legimus in l.13.ff.rer.amot.Briss.

ORDINARIA dicuntur, quæ lege, plebiscito, Senatusconsultis, prætorum edictis, principum generalibus constitutionibus, & omnino quicquid iure scripto eatenus iussum est, vt sit certa, generalis, vniformis lex actus humanos generaliter, sine speciali personarum respectu ordinans, & quodam ordinato procursu dirigens.fac.l.nullo modo.ff.ad leg.Cornel.de fals. Horum numero sunt, contractus, obligationes, actiones ordinariæ, appellationes, successiones, testamenta, seruitutes ordinariæ. Interdum (quæ etiam Zasius noster, contra Bart.ordinarijs connumerat, textum apertum allegans in l.1.§.necessariò. ff. si mul.ventr.nom.in poss.) vsucaptiones, præscriptiones, pignora, & si qua sunt similia, quæ non ineleganter per Cicer.in lib.1.de Oratore deducuntur. Extraordinaria ad certa personarum, rerum negociorumve genera, extra ordinem respiciunt: quibus pro conditione, euentu, necessitate, commoditateve aliqua, præsenti aliquo remedio subuenitur. Quorum tria genera facit Zasius. Quædam enim sunt facti. vt cum proprio sese facto, ab iniuria lex adserere permitteret.l.quemadmodum.ff.ad leg.Aquil.cum vulga. in quo genere non parum multa docuit in §. nunciatio.l.1.de oper.nou.nunc. Quædam ex priuilegio principis nascuntur: quæ plerunque sunt contra ius cõmune.de quibus Instit.de iure nat.gent.& ciuil.§.plane ex his.l.1.§.fin.ff.de constit.princ.cum simil. Tertium genus eorum est, quæ licet extra ordinem, tamen iure recepta sunt, vt non sine ratione iuris communis nominari possint, licèt non sint iuris ordinarij. veluti cum remedio aliquo his subuenitur, quibus iure ordinario vel non est consultum, vel non ita facilè, ita commodè consultum. Et isthæc extraordinaria tertij generis; quadruplicem habent effectum, quos idem Zas.distinctius explicauit singulari tractatiuncula, inserta intellect. suis singularib.Spieg.

ORDINARIA iudicia quæ sint, diximus sub voce Extraordinaria: cum scilicet vsitatus & legitimus ordo, formulæque agendi & litigandi obseruantur. veluti cum ordine prius ad Magistratum in ius adibatur, ac formula ab eo conceptioque actionis postulabatur: deinde ad iudicem disceptabatur. Extraordinaria verò, cum apud magistratum res disceptabatur, nec iudex recuperatoresve dabantur. Vlpian.l.1.§.8.ff.de exercit. actio. Solent, inquit, in prouinciis præsides prouinciarũ extra ordinem exercitores iuuare ex contractu magistrorum: id est, ipsimet Præsides rem cognoscunt, neq; ad iudices reiiciunt. Itaque Vlpian.l.pecuniæ.178.§.2. ff.de verb.signif. actionis nomine & formulas intelligi scribit, quæ in ordinariis iudiciis in vsu erant: Persecutionis autem verbo, extraordinarias persecutiones: vtputà fideicommissorum, & si quæ sunt aliæ quæ non habent iuris ordinarij executionem. Quem locum hæc eiusdem verba in Institutiunculis cap.25. explicabunt. Fideicommissa non per formulam petuntur: vt legata, sed cognitio Romæ quidem Consulum, aut Prætoris, qui Fideicommissarius vocatur: in prouincijs verò, Præsidum prouinciarum. Paulus in l.actio.47.ff.de neg. gest. Nec refert, ait, directa quis, an vtili actione agat, vel conueniatur: planè in extraordinariis iudicijs vbi conceptio formularum non obseruatur, hæc subtilitas superuacua est. Hinc, Ordinarium hominem Festus dicit tradi, solutum scurram & improbum, qui assiduè in litibus moraretur, ob eam causam quòd in ordine staret adeuntium Prætorum.Hot.

ORDINARIA iudicia dicuntur, in quibus eo ordine qui ab antiquis institutus est, lis exercetur. Front. de limitib.agror. De possessione controuersia est, de qua ad interdictum, hoc est, iure ordinario litigatur. Et Aggrenus aliquanto pòst: De possessione fit controuersia, quoties de totius fundi statu per interdictum, id est, iure ordinario litigatur.Hot.

ORDINARIA iudicia, quæ ex sorte in ordinẽ certum digesta erant. Virg. Aeneid.6.

Nec verò hæ sine sorte datæ, sine iudice sedes.

vbi Seruius, Sine sorte, inquit, sine iudicio: traxit autẽ hoc ex more Rom.non enim audiebãtur causæ, nisi per sortem ordinatæ. nam tempore quo causæ agebantur, conueniebant omnes (vnde & Concilium ait) & ex sorte dierum ordinem accipiebant, quo post diem trigesimum suas causas exequerentur. vnde est, Quæsitor Minos vrnam mouet.Iuuenal.

Gratia fallaci Prætoris vicerit vrnam. Hot.

ORDINARIA iudicia Instit.de success.bon.in princip.vbi Theophil. malè, quemadmodum existimo interpretatur Ordinaria iudicia, quæ ἐκεῖνα μόνον ἐν ἀρ-χῷ τῷ νοσβατω, Extraordinaria verò ἐν παντὶ καιρῷ γινόμενα. Magis est enim, vt Ordinaria iudicia ea accipiantur, quæ certis ac solennibus formulis exercebantur, Extra ordinaria verò, quæ non obseruato illo solenni ordine exercebantur.l.49.ff.de neg.gest. §.vlt. Instit.de interd. Ordinaria planè iudicia ad differentiam arbitralium dicuntur in l.5.C.de arbit.Briss.

ORDINARIA bonorum possessio.in l.5.§.si quis cõtra.ff.de leg.præst.l.3.§.vlt.ff.de Carbon.edict.Carbonianę opponitur, quę extraordinaria est. Interdum verbum hoc Ordinarium ad solum ordinem pertinet. l.1. ff.si tab.test.nul.ext.l.1.ff.de poss.hæred.pet.l.1.ff.de pecul.l.25.in fin.ff.de ædil.edict.Briss.

ORDINARII iudices vel à causis, vel ab officiis definiri possunt, his scilicet modis ordinarius est, qui iurisdictionem iure suo non alieno beneficio habet: ita enim ferè (teste Cantiuncula) Iulianus Iurisconsultus ait. vel aliter, is est ordinarius, qui naturam, non datiuam modò iurisdictionem habet: hoc est, qui eam iure magistratus, nõ mandato speciali obtinet. vel breuius, qui iurisdictionem ordinariam habet. Vel aliter: Ordinarius dicitur, apud quem legis actio est, quæ posterior definitio ex Modestini & Vlpiani verbis colligitur.Spieg.

ORDINARII iuris sunt eã quæ à magistratibus, vel à principe decernuntur secundùm tenorem & ordinem iuris.Ræuard.l.vbi lex duorum.ff.de reg.iur.

ORDINARII serui in l.15.§.Prætor.ff.de iniur. accipiendi sunt, qui certum aliquod ministerium officiumve in familia exercent. Mediastinisque aduersi fiunt, quæ nullo certo muneri deseruiunt. Eoque sensu ordinarium officium seruile Seneca dixit libr.3.de benef.c.18.Aliàs Ordinarij vicariis opponuntur.l.17.l.18. l.19.ff.de pec.l.5.§.1.ff.de tribut. Tunc verò, vt Theophi. in §.cùm autem.Inst.quod cum eo qui in alie.pot. scribit, Ordinarium appellamus τὸν πρῶτον οἰκέτην, τὸν δὲ τοῦ οἰκέτου οἰκέτην, vicarium. Iam ordinarij Consules ad suffectorum differentiam dicuntur. Cuius rei, cùm plurima testimonia in promptu sunt, vnicum Lampridij in Alexãdro protulisse contentus ero. Consules, ait ille, quoscunque vel ordinarios, vel suffectos creauit, ex Senatus sententia nominauit.Briss. Adde Ferretum tit.de lega. §.si quis ancillas.

ORDINARIOS gladiatores apud Senecam accipit Rhodiginus, gladiaturæ in primis peritos, suoque apparatu & ritu instructos, qui digladiaturi producerentur spectatorum voluptati: quique ex constitutione. vel consuetudine, exhiberi soliti erant. Sicuti ordinaria onera sunt Iureconsultis, cum fundus quotannis tantùm præstare domino, vel principi debet. Extraordinaria verò, quæ præter morem ex inopinato inducuntur.Spieg.

ORDINES Roman. tres: Senatorius primus, hi Patricij erant, & qui in Senatum legebantur. Secundus equester: hic medius erat equitum, qui equis publicis mererent: quorum insigne erant annuli aurei, quibus à plebe distinguebãtur. Tertius plebis erat, in quorũ numero Quirites, & qui ex aliqua tribu essent, atq; ciues Rom.dicebantur.Zas.in l.2.ff.de orig.iur.

ORDINARIVM admittere, eleganter dixit Vlpi. in l. seruum quoque. de procur. pro eo quod est locum dare in iudicio. Sp.

ORDINARIVS est, qui vel suo iure. vel principis beneficio, vniuersaliter iurisdictioné exercet, cui scilicet vniuersitas caussarum commissa est. Alijs atque alijs modis definitur, quos non recenseo. Quandoque in iure canonico ordinarius vocatur, qui suo iure conferre potest. Aliter ordinarij nomine continentur, quicunq; suo iure conferunt, siue id lege communi, siue ex priuilegio habeant, licet episcopo sint inferiores. d. c. ordinarij. cum gl. de offi. ordin. in 6. Tres autem in beneficij collatione concurrere possunt, Papa videlicet, legatus Cardinalis, & ordinarius. gl. c. 1. de offic. leg. in 6. & in §. neq; de collat. in prag. Adde Brechæum in l. prouinciales. in tit. de verb. & rer. sign. Anch.

ORDINARIVS homo, Festo est litigiosus, stans in ordine assiduè prætorem adeuntium. Vide Rhodigin. cap. 32. lib. 6.

ORDINARIVS à Diœcesano quomodo differat, vide suprà Diœcesanus, &c.

ORDINEM politicum, vt euitetur confusio magistratuum, seruandum esse vel apes naturali quadam inclinatione nobis ostendunt: cuius vnumquodque examen suum sequitur regem.

ORDINEM in deferendis magistratibus Romani certè viri prudentes optima ratione obseruabant, ab inferiore ad ampliorem. Omnibus enim in rebus, ordo secundùm naturam necessarius est: sed tamen in magistratu deferendo maximam ac peculiarem quandam vim habet. Primùm vt hominis ingenium rectè cognoscatur: cùm magistratus, qualis quisque sit, statim indicare soleat. Deinde, vt expolIantur ciues negotijs vulgaribus ad arduas res agendas, quoniam pulchrius parari, quam creari nobilem. O venerandam antiquitatem, vt Iustinianus rectè vocat, à qua & eruditum se fatetur in §. vlt. Institut. de adopt. Nam varijs & grauibus omnium rerum exemplis scatet. Quid rogo salubrius Reipubl. fuerit, quàm hunc ordinem in omnibus ciuitatibus imitari, vt non statim rudes ac nullo gesti officij argumento probati, rapiantur ad summum administrandæ Reipublicæ gradum & ordinem? Non possum me hoc loco continere, quin expostulem cum criticis quibusdam, qui tam sunt amentes, vt velim illum longeq; pulcherrimum in omnibus Academijs receptum ordinem titulosque, aut contemnere, aut etiam improbare non erubescant. Quasi verò vani sint omnium literatorum ordines. Quid, inquiunt, est Doctoris titulus: quid Licentiati: quid Baccalaurei, nisi pecuniarū nundinationes? & reliqua id genus ineptiarum multa effutiunt. Verùm legant insulsi homines, quid scribant eruditi omnium seculorum in bonis artibus antesignani. Quomodo præparandi sint per ordinem studiosi, ab incunabilis literarum, ad grauiores disciplinas: in quas ne tanquam sus in rosas irruerent, quàm diligenter sint à præceptoribus vires ingenij perpendendæ: Et quàm tale in bonis artibus iudicium nullo possit fieri modo, nisi in classes diuidantur studia, & singulis classibus tituli accommodentur, quibus alij ab alijs in scholastica ratione discernantur. Quales sunt a lauri bacca, Baccalaureatus, Magisterij, Licētiæ, & Doctoratus. Hęc inquam, perpendant, si voluerint, iniqui censores, & facile videbūt errorem suū, vel consciētia dictante. Old.

ORDINES amplissimi erāt senatorius, & equester: ex quibus apud Romanos sortito fiebant iudices. Ad fortunas quoque & vitæ genus quandoq; refertur. Vide Donat. exponentem illud Terent. in Eunuch. *Conueni hodie aduenient quendam mei loci hinc, atque ordinis.* Sp.

ORDINES per Germaniam tres esse, exemplo Romanorum commode dixerimus: videlicet Senatorium hoc est. Principum & magistratuum: Equestrem, hoc ēst, beneficiariorum nobilium, siue ruri, siue in ciuitatibus: Plebeium, id est, reliquorum ciuium, negotiatorum, opificum & rusticorum: at profectò, si hos status confundas, actum fuerit cum politia & tranquillitate. Vnusquisque enim debet suæ vocationis meminisse.

Quo pertinet tit. C. negotiator ne milit.

ORDO est, nō seruare ordinem, in manifestis & notorijs, c. ad nostram, 3. extr. de iureiur.

ORDO à seriè differt, quia ille digestio est, qua suó loco quidq; collocatur: hæc verò continua quædā progressio, atque contextus continuus. Item pro ipsis hominibus interdum ponitur, hoc est, ijs qui sunt eiusdē dignitatis. Apud I.C. Extra ordinem significat, sine verbis & formulis solennibus. Inst. de interdict. in fi. Nam quoties, ait, extra ordinem ius dicitur. Item Paulus: ordo exercendorum publ. iudiciorum in vsu esse desiit: durante tamen pœna legū, cum extra ordinē crimina probantur. Inter annos est verius series quàm ordo. Sp.

ORDO, pro statu, in l. diuus Marcus. ff. de off. præsid: Græci τάξιν appellant. Status bifariā accipitur: aliās pro iure personarum quod & caput dicitur. Vnde Capite minui, vt in tit. ff. de stat. hom. Inst. de iur. person. Aliās pro ordine personarū respectu politico dignitatis. vulgus statū vocat. vt ordo senatorius, ordo equestris. Ol.

ORDO, est cuiuslibet rei suo loco cōcinna digestio. Sic & in personis omnium maximè per iustitiā distributiuam apta quædam collocatio exigitur. Quare in Repub. ordines dicimus, sicut & in acie distributiones hominum, pro v[illegible] statu & qualitate: vt singulæ functiones e[illegible] ius intelligantur, expedi[illegible] fuerunt [illegible], scilicet, Senatoriu[illegible] um etiam nunc in orbe Romano vestigia quædam retinemus.

ORDO equester medius dicebatur, à quo ad senatoriam dignitatem ascensus fuit: interim tamen iudicijs præficiebantur. Equitū insigne fuerūt anuli aurei, quib. à plebe distinguebātur. Tales hodie sunt equites aurati, cū alijs imperij beneficiarijs, qui ad publicam comitijs autoritatem interponendam solent vocari. Old.

ORDO decurionum, ciuitatisve, collegium ipsum decurionū & curiam significat. l. 15. ff. ad municip. l. 16. §. 1. ff. de alim. leg. l. 1. de omni ag. deser. li. 11. C. Appellatur, & simpliciter ac absolutè ordo in l. 3. l. 6. §. 1. ff. quod cuiusq; vniuers. l. 5. §. vlt. ff. de don. int. vir. l. vlt. ff. ad municip. l. 1. §. sed & si præses. ff. quando appel. sit. l. vn. ff. nihil innou. appel. l. 1. ff. de magistr. conu. l. vlt. ff. de veter. Sic & in inscriptionib. antiquis hoc verbum accipiendum est. Itaq; in ordinem allegi, nihil aliud est quā decurionem fieri. l. 3. §. 1. & l. pen. ff. de decur. l. vlt. ff. de veteran. Briss. A magistratibus autem municipalib. tutor datus non videtur per ordinē electus. l. 1. ff. de magistr. conuē. Nec verò aliter habetur ordo, quā duabus partibus adhibitis. l. 3. ff. de decret. ab ord. fac. l. 3. ff. quod cuiusq; vniuersi. Planè si decuriones decreuerint actionem per eum mouendā quem duumuiri elegerint, is videtur ab ordine elect⁹. parui enim refert ipse ordo elegerit, an is, cui ordo negotiū dedit. l. 6. §. 1. ff. quod cuiusq; vniuersi. Porrò cùm Senatum significare volūt auctores, amplissimum ordinem dicere solent, vt lib. 1. cōprobaui. Bris.

ORDO iuris & legum in l. 1. C. de liber caus. l. 31. §. si ciuile. ff. depos. Vale. Max. lib. 3. c. 2. Quoniam consul dū iuris ordinē sequitur, id agit, vt Imperiū Rom. corruat. Vtuntur non semel hoc verbo Saluianus Massilien. in libris de vero Dei iudicio, & Cassiod. in libris Variar.

ORDO iudiciorū, l. 4. C. de sent. & interloc. Bris.

ORDO militaris olim fuit, vt in exercitu, quodam gradu, miles centurioni, Centurio tribuno, Tribunus legato, Legatus consuli obediret. Sed isti gradus & nomina rei militaris, cœperunt cum tempore (vt ferè omnia) variari. Olden.

ORDO plebeius, & infimus fuit, in quem referebāntur omnes Romani ciues tribuarij, hoc est, ad trib⁹ pertinentes. Nam serui & libertini (præterquam vindicta manumissi) non erant tribuum capaces: nisi specialiter eis concederetur. Ex quibus intelligi potest l. patronus in prin. ff. de leg. 3. Accursius ridicula commemorat de seruorum progenie. Ad hos ordines respexit Vlpia. in l. 1. §. sed & si seruus. ff. de inspic. vent. Publicè enim, inquiens, interest, partus non subijci, vt ordinum dignitas, familiarumq; salua sit. Old.

ORDO scripturæ non impedit causam iuris ac volunta-

luntatis, autor Papinia. l. cùm pater filios. §. fidei tuæ cõmitto vxor. de leg. 2. Sp.

ORDO Senatorius erat, qui patritios tantùm, ex quibus Senatus legebatur, continebat. Apud hos censebatur imperij maiestas. Nos in hunc ordinem referre possumus omnes imperij status, qui iustis principum comitiis intersunt, atq; ius dicendæ sententiæ habent. Oldend.

ORFICIANVM SC. Hoc Senatusconsultum intestatæ matris hæreditatem ad solum filium & filiam deferre testatur Imp. Alexander in l. 1. C. ad S.C. Orfic. cap. 10. lib. 5. & commeminit Placentinus.

Ὀργυιὰ in l. vlt. ff. fin. regun. Constanti. libr. 2. Epitom. tit. 4. ἡ ὀργυιὰ (sic enim emendandum est) ἔχει βήματα β. ἤτοι πήχεις δ. ἤτοι πόδας ς. ἤγουν σπιθαμὰς η. δακτύλους κδ. Hesychius verò ὀργυιὰν ait esse τὴν τῶν ἀμφοτέρων χειρῶν ἔκτασιν, καὶ τὸ μέτρον ἀπὸ τοῦ τὰ γυῖα μετρεῖν, καὶ πήχεις τρεῖς. Briss.

ORICHALCVM, æs montanum interpretatur. nã ὄρος mons χαλκός, æs est. Perperam ergo Aurichalcum legitur. Vlpia. de act. empt. & vend. Quemadmodum, inquit, si quis vas orichalcum. Nebr.

ORIENS, Occidens, Septentrio, & Meridies, in authentic. vt omnes obediant iudic. prouinc. §. considerantes. De his vide quæ [illegible] Vadianus adnotauit ad principium Pomponij Melæ. Obseruandum verò quod hactenus [illegible] docuit. [illegible] Guilielmus Postellus, [illegible] nempè in vocabulo Orientis hallucinatos præcipuè Theologos, qui trium Magorum viam, tredecim diebus dum ab Oriente in Iudæam venirent, fuisse miraculosam, putantes vnam simplicem eius vocabuli significationem, quæ multiplex est. Oriens enim, inquit, dicitur ad aliquid. nec est vlla orientis positio, quin eadem diuersis comparationibus fit & meridies, & occidens. Spieg.

ORIENS modò pro parte orbis cui proprius præfectus prætorio attributus erat, modò pro diœcesi quę prouincias quindecim continebat, Palæstinam, Phœnicem, Syriam, Cyprum, Ciliciam, Palæstinam secundam, Palæstinam salutarem, Phœnicem Libani, Euphratensem, Syriam salutarem, Osroenam, Mesopotamiam, Ciliciam secundam, Isauriam, Arabiam. Quãquam Gulielm. Tyrius Orientem ex veterum auctoritate Antiochiam diœcesim appellare se scribat libr. 3. de bello sac. capite decimo octauo. Supradictæ autem omnes prouinciæ sub dispositione viri spectabilis comitis Orientis erant, vt ex notitia patet. Cuius comitis curæ Seleucena classis committitur ad auxilium purgandi Orientis, quemadmodum vulgò legitur in l. vnic. de classicis libro 11. C. Quo in loco mendum esse me scripti Codicis Iustinianei libri, & impressus Theodosij codex docuere: in quibus longè rectius scriptum est ad auxilium purgãdi Orontis. Est autem Orontes Phœniciæ & Syriæ fluuius inter Libanum & Antilibanum exoriens, vt Plin. lib. 1. cap. 91. & Mela lib. 2. scribunt. Qui Eous appellatur à Statio Papinio libr. 4. Siluar. Guliel. Tyrius lib. 4. de bello sac. ca. 8. Fluuius, ait, qui Orontes appellatur, verbo vulgari Fer dictus, qui iuxta Artesiã secus Antiochiam defluẽs inde in mare descendit: Meminit & huius fluuij idem auctor lib. 4. c. 10. Briss.

ORIENS. Oriens dicitur illa pars mundi, vnde sol oritur, authore Pomp. Mela, lib. 1. cap. 1. De cuius rebus commendatione dignissimis si quis audire volet, legere poterit caput secundum secundæ partis. §. 9. eius libri, cui titul. Veredica Terræ sanctæ descriptio. Ibi enim videre est quemadmodum Oriens totus vltra mare nomen Christi prædicat, & veneratur, seque Christianos (demptis solis Saracenis) dicunt: ita, vt pro vno Saraceno sint triginta Christiãi. Certè extat in iure nostro lib. 1. C. tit. de officio comitis orientis. sed nihil horum meminit. Anch.

ORIGINALE, quod ex origine cõtrahitur. vt. originalis decor, originalis macula, originale delictum, originale instrumentum, vel exemplum, vbi causa talis est, quòd ipsum exhiberi oportet. si id sine incommodo fieri possit. Alioquin exemplum solenniter autoritate magistratus descriptum & sigillatum, quod appellatur hodie, Vidimus. de Originali vide in l. procurator. C. de eden. Nouel. vt sponsal. larg. §. & hoc indiget. De exemplis authenticis tractat Bart. post gloss. in l. eos. §. super his. C. de app. c. cum personæ. de priuil. libr. 6. Obiter item dicendum. decretis patrum sancitũ constare, in dubiis originalia Hebræorum consulenda, quo veritas sciẽtiæ è fonte magis, quàm de riuulis hauriatur. 76. dist. can. ieiunium. Sp.

ORIGINALES. Lege, coloni originarij.

ORIGINARII coloni. l. 7. & l. 11. de agric. & censit. lib. 11. Qui & Originales in l. 4. eod. tit. Sic & originaria in l. 7. de murileg. lib. 10. C. Quæ lex ex l. 10. C. Theod. eod. tit. sumpta est. truncatis tamen a Triboniano eius verbis quibus de Senatusconsulto Claudiano mentio fiebat, idcirco quod id Senatusconsultum à Iustiniano sublatum esset.

ORIGINARII serui, qui ex ascriptitiis nati sunt in ipso solo, siue fundo, vt C. de agrico. & censit. l. colonos, lib. 11. & eiusmodi siue gleba, quam coluerunt, vendi nequeunt. Ascriptitij verò sunt, qui per 30. annos fuerunt in solo. Qui duobus modis fiunt. Aut præscriptione, aut duplici confessione, per scripturam bis factam, in qua domino fundi promiserint se nunquam inde discessuros. Hos etiam partiarios quidam vocant. Adnotauit & Rhodig. ca. vlt. lib. 4. Obseruandum etiam, cum liberti deputarentur agris: aut etiam cum liberti homines sese addici paterentur: hi deinde procreabant originarios, præsertim quo tempore Iustinianus rerũ potiebatur. tales hodie sunt rustici nostri. Oldend. inquit, quos vulgo appellant proprios, de quibus latius ille act. 9. class. 3. Spieg. Connan. libro 2. capite decimo, num. 4.

ORIGINIS ciuitas prouinciave dicitur ea, ex qua quis oriundus est. l. 7. §. dubitatum est. ff. de interd. & releg. l. 6. ff. ad municip.

ORIGO, principium, initium, causam, ortum, stirpem, semen, fontemque significat. Pro ortu, hoc est, natiuitate, origo, mutari non potest. l. fin. §. penul. ad municipal. sequimurque patris, non matris originem. De quo Bart. latius in l. assumptio. §. filius. ff. ad municip. & in l. 2. C. de municip. & orig. lib. 10. Vide, coloni originarij. Spieg.

ORIGO & progressus iuris scripti sic habet. I. Lex XII. Tab. II. Disputationes decemuirorum & prudentium forenses. III. Legis actiones, quæ omnia communi appellatione ius ciuile dicuntur. IV. Plebiscita. V. Senatusconsulta. Ex Restaur. Polit. Old. Sp.

ORIRI ex bona fide. l. 1. ff. de pet. hær.

ORIRI ex delicto. sub fin. l. 1. de priuat. delict.

ORITVR actio, pro nascitur. l. 1. §. vlt. ff. de iniur.

ORIVNDVS vulgo est, qui ipse natus est, vel qui inde originem duxit: puta, quia pater, vel eius maiores ex eo loco antiquitus prognati sunt. c. 1. de vsur. in sexto. Sed peritiores, Alciat. inquit, oriundum non esse, qui ipse natus sit, existimant, sed qui genus duxit. Sic T. Liuius: Nati, inquit Carthagine, sed oriundi à Syracusis. Spieg.

ORIZA, quod nos risum (vt Platina ait) dicimus, ab antiquis inter frumenta habita est, hodie tamen venire frumento legato non putabatur, saltem in his regionibus vbi non seritur, quia non apud panem, sed ad pultem & delicias adseruatur, quare vim nominis cum vsu amittere videtur. l. si cui. §. lanæ. ff. de legat. 3. Optima nominum interpres videtur esse consuetudo. l. Labeo. de supellectili legat. & voluntatem. l. cum de lanionis. §. asinam. ff. de fund. instrum. Oriza radicem teretem habet, altitudine est cubitali, foliis porraceis, flore purpureo, palustrem & riguum locum amat, secundum Dioscoridem. Tesseram frumentariam, iam est vulgatum esse donatiuum frumenti, quod fiebat iis, qui tesseras accepissent, id est, signa plumbea, lignea, vel similis materiæ, quæ sparsa in vulgus, vel aliter distributa essent: vt qui accepisset frumentum quantum in tessera descriptum esset à distributoribus (vt Dion ait) reciperet, l. Titia. ff. de legat. 2. fiebat autem tantum

Romæ, vt colligitur ex l.sed si suscepit.§.1.ff.de iudic. vbi Budæus egregiè declarat. Adde Forcat.in Penu Iuris Ciuilis,cap.6.

ORTVS ab Oriundo in hoc differt, quòd ortus significat locum natiuitatis, vt ego sum ortus Romæ, Turoni. Oriundus autem, eum locum vbi maiores nostri, à quibus deducti natique sumus, & vnde fuerunt parentes, &c. Brechæus l.prouinciales. ff.de verbor. & rer.signific.&c.

ORNAMENTA muliebria à vestimentis differunt. Ornamenta enim sunt quibus mulieres ornantur, veluti inaures, armillæ, viriolæ, & omnia, quæ ad nullam aliam rem parantur, nisi corporis ornandi causa, l.26.§.ornamenta.l.38.ff.de auro & argen. Itaque & Tertull. Ornatum in cura comendi capitis poliendæq; & exornandæ cutis ponit. Sic enim in lib.de habitu muliebri scribit: Habitus, ait, feminæ, duplicem speciem circumfert: Cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: Ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici: Ille in auro, & argento, gemmis & vestibus deputatur: Iste in cura capillorum & cutis & earum partium corporis, quæ oculos trahunt. Huic obsequio deseruientes ancillas olim mulieres alebant, quas ornatrices vocabant. De quibus fit mentio in l. 65 § ornatricibus. ff. de legat.3. & in illo monumento Romæ,

CINERIBVS CAMILLAE ALPIONIAE
QVIRITAE ORNATRICI
FESTVS M. SEPTIMI GALLI
DISPENSAT.

ORNATA etiam iumenta, in l.38. ff.de ædil.edict. Instrata & frenis, ephippijs, phalerisque instructa. Vt Ornati asini apud Cato.de re rust. Briss.

ORNAMENTORVM appellatione, nec vestis, nec annulus signatorius continetur, l.ornamentorum. ff.de auro & argen.leg.& de verb.signific.l.signatorius. Spiegel.

ORNAMENTORVM hæc sunt: vittæ, mitræ, semimitræ, calantica, acus cum margarita, quam mulieres habere solent reticula, eredifuncia, sic & mulier potest esse munda, non ornata: vt solet contingere in his, quæ se mundauerint lotæ in balneo: quæ se ornauerint.& contra est aliqua è somno statim ornata, non tamen commundata. Margaritæ si non solutæ sunt, vel qui alij lapides, si quidem exemtiles sunt, dicendum est ornamentorum loco haberi: sed si in hoc sunt resoluti, vt componantur, ornamentorum loco sunt: quod si adhuc sint rudes lapilli, vel margaritæ, vel gemmæ, ornamentorũ loco non erunt, nisi alia mens fuit testantis, quod hæc quoque quæ ad ornamenta parauerat ornamentorũ loco, & appellatione compræhendi voluit. Pomp.de auro & arg.leg. Maffeus.

ORNATISSIMVS vir is dici solet, qui optimis artibus instructus, & honores assecutus a populo, & maximè aptus est. Sp.

ORNATVS Ciuitatis in quo consistat, à Iurisconsf. Paulo in l.ciuitatibus, de legat.1. traditum est: & simul quæ ad honorem ciuitatis pertineant, ibidem indicat. Spiegel.

ORPHANOTROPHIVM dictio Græca est, huius meminit Imperator in l. illud. §.si quis verò. & in l.penultim, in princip. C.de sacrosanct. Eccles. & in l.omnia priuilegia.C.de Episcop.& cleric. Et significat locum. in quo filij orbi & parentibus priuati nutriuntur. Orphanotrophi verò sunt hi, qui præponuntur orphanis nutriendis, tanquàm tutores seu curatores minorum: secundùm Imperat. in l.orphanotrophos, in princip. C.de Episcop.& cleric. & in l.omnia. proximè allegata. De his Speculat.in tit.de orphanotropho, & in titul.de his qui alien. nomi.in iudic.inter. in versic.orphanotrophus. & in tit.de instrumen.edit. §.nunc verò aliqua, versi.62.& §.vlt. versic. sunt etiam orphanotrophi. & tex.in Authen.de alien.& emphyt. §.emphyteuses verò. per totum. & in alijs locis non parum multis. Cotta.

ORPHANVS, qui caret patre, præsidioque paterno, & qui summoperè desiderat illius opem, quum sine eo malè habeat. Græca dictio est Vallæ, l. omnia priuilegia.C.de Episc.& cler. Sp.

ORTHODOXVS, homo rectæ opinionis erga Deum, siue sententiæ, aut fidei. δόξα enim gloriam, & existimationem, siue opinionẽ, & sententiam significat. hinc orthodoxia, recta; opinio & fides. huius vocabuli mentio habetur in Constitutionibus Imperatorũ, vt in l.priuilegia & in l.iubemus nulli, circa princip. in l.decernimus.C.de sacrosanct.Eccles.& alibi sæpè.

O S

OS, de auibus. Paul.in l.qui fundum.§.fundi, de contrahen.empt. Non magis, ait, quàm si quid ex eo, quod ex sacco saccarij cecidisset, aut auibus ex ore cecidisset, natum esset. Sic de brutis Virgil.

Ora citatorum dextra detorsit equorum.

OSSA non veniunt cadaueris appellatione, l. locũ. §.prætor.ff.de relig. & sumpt.funer. Vide Bart.ibidem. Spiegel.

OSSARIA, locus in quo reponuntur ossa defunctorum. Vlpianus in l.2.de sepulch.violat. Celsus scribit statuam sic esse monumenti, vt ossarium. & ideò quod vi aut clàm Interdicto locum fore. Legunt quidam ossuaria: sed malim cum Haloandro ossario. Alberic. Ossiliana, inquit, capsa in qua reponuntur ossa, nimirùm librarij culpa, viciatum probum vocabulum. Spiegel.

OSSVARIVM idem, d. l. 2. Græcè ὀστοθήκη. Sic Castellano in Prouincia veteri inscriptione Iulia Fuscinia ossuarium viua sibi fecit. Cuiac.Obseru.10.cap.37.

OSCEDO Gellio vitium est, quo sæpè oscitamus, osque diducimus. Verùm Sereno significat potiùs oris vlcuscula, cùm scribit,

Hinc oscedo fugit linguæ quoque vulnera cedunt.

OSCEDO, inquit Isidorus, est, qua infantium ora vlcerantur, quæ quidem vlcuscula aphthæ à Medicis vocantur: vt annotauit Turnebus aduersariorum libr.10. cap.27.

OSCILLA dicuntur parua sigilla in effigiem humanam arte simulata, vt scribit Macrobius: Et oscilla quoque sunt imagunculæ, quæ infantibus præbentur ad lusum: itidem oscilla etiam dicebantur αἰῶραι, id est, pensiles quædam gestationes de arboribus suspensæ, in quibus homines per lusum iactabantur, atque ea iactatio oscillatio dicebatur: nam homines eo genere lusus se iactantes impositi transuerso tigno de arbore suspenso, alterius se mutuoq; subiectabant deprimebantq;. Quod genus lusus per sex feriarum Latinarum dies celebrare solebant, in memoriam & imaginem vitæ humanæ, in qua altissima interdum in infimum dijciuntur, infima in altum efferuntur & euehuntur. ita memoriam redintegrantes initiò acceptæ vitæ illis diebus per oscillationem, motus cunarum per lactatam potionem, qua tum vtebantur, lactis alimentum significabant. Nam lac Latinis ferijs adhibebatur etiam in sacrificijs. Cice.

Et læto mactasti lacte Latinas.

Virgil. oscillationem etiam liberalibus, vt existimo, fieri dixit?

Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu.

In quo tamen φαλλὸν multi interpretantur: nam & obscœnæ etiam partis simulachrum oscillum vocari posse censent. inde igitur per translationem oscillum in ariete murali dixit, propterea quòd malo statuto tanquàm trutina, alter transuersus suspendebatur. eodem modo de mundo ex axe pendente, in libro de Anima dixit. Initium enim omnium commentatus animum, & vniuersitatis oscillum de illius axe suspendens. Schardius ex Turnebi Aduersar.lib.7.cap.20.

OSCILLIS seu ossiculis ludere quid sit, declarat in Epistola centoni suo præfixa Ausonius, meminit Suetonius in Augusto, cap.83. Brodæus Miscellan.libr.4.capite 2.

OSCVLO, hoc est, basio, affinitas non contrahitur, 27.q.2.lex diuina. nec est signum matrimonij contracti,

Vt est tex. in l. si à sponso. & ibi Bald. C. de don. ante nup. Olim osculo salutabant, Consul Imperatorem, discipulus preceptorem. Sp.

Ὁσίας χάριν. dicis causa. perfunctoriè, Modestin. l. ff. qui pet. tut. καὶ οὐ μόνον ἐὰν μὴ αἰτήσῃ, ἀλλὰ καὶ ὅταν αἰτήσῃ, ὁσίας χάριν αἰτήσῃ: id est, & non solùm si non petierit, sed & si quę petierit, dicis causa petierit. Et Dio libr. histor. 37. vbi morem illum habendi exercitus in Ianiculo dum Comitia in Campo Martio haberentur, exposuisset, de quo Gellius libr. 15. cap. 27. καὶ ἔτι γε καὶ νῦν ὁσίας ἕνεκα ποιεῖται, inquit: hoc est, idque etiam nunc dicis causa, & moris veteris vsurpandi fieri solet. Hot.

OSPRATVRA vocabulum fictum ex Græco ὄσπρ., quod varias fruges minutas, & legumina significat, vt auctor est Hesychius. Arcad. l. vlt. §. 2. ff. de mun. & hon. Elemporia & Ospratura apud Alexandrinos patrimonij munus existimatur: id est, minutarum frugum publicè coemendarum cura. Hot.

OSPRIONIA interpretatur leguminum comparandarum cura, l. fin. versic. patrimoniorum. ff. de munerib. & honorib. Io. Bello. Etymol.

OSROHENIAM, seu mauis. Osrohenam, quæ prouincia est Parthis contermina, pro Osdrochenam, in l. omnes fundi. C. de fund. patrim. lib. 11. reponendum puto ex Vadiano: quamuis Osdroenam Alciat. suspicatur legendum. Apud Alberic. extat Offrotona nihili vocabulum. Osrohenorum magnum numerum Imper. Alexander post deuictos in Assyriâ Parthos, Romæ militię adscripsit: & post eum Galerius Maximinus contra Germanos eduxit. Bellicosi homines, & sagittandi peritissimi fuere. Spieg.

OSTENDERE, id est, demonstrare, vel probare, l. si seruus, de tribut. l. fin. de accus. Alber.

OSTENDITIAE, vel, vt alij, Hostenditiæ, vocabulo, quod veterum barbaries ab hoste, & datione confinxit, vt ait Baro Tautenbergius, comprehenduntur ea impendia, quæ Vasalli obeunt comitantes Rom. principem in expeditionem aduersus hostes pergentem. Extat vox in § similiter, titul. de Capit. Conrad. in Placid. Feud. Spieg.

OSTENSIONALES milites apud Lamprid. videntur dici, qui ostentui modò habentur in vrbibus, nō bellicæ rei causa. Ex Rhodig. Spieg.

OSTENTARE, est affingere sibi maiora, quàm quæ reipsa sint, & quàm ingenium ferat, aut facultates: aut falsa omninò de se prædicare, aliaque quàm sint, eaque præclara admodum, magisque ac magis narratu, atque honoratu digna. Rh. Agricola, iactare, ait, magis verbis est: Ostentare rebus. Hinc ostentatio. Vnde hac voce propriè vsus est Vlpian. in l. 3. §. fin. commodati. Non potest, inquit, commodari id, quod vsu consumitur, nisi fortè ad pompam, vel ostentationem quis accipiat. Spieg.

OSTENTVM dicitur, quod contra naturam cuiusque rei genitum, factumque, & præter consuetudinem offertur. vt si videatur terra ardere, homo tribus pedibus aut manibus. Portentum, quod porrò, & diutius tendit, futurumque postmodum aliquid significat. Monstrum, quod contra naturam est, vt Minotaurus. Prodigium, quòd mores faciunt, per quod detrimentum expectatur: id enim est prodigere. Græcè τέρας dictum. Confunduntur tamen hæc apud veteres. Alciat. de verbor. signific.

OSTRACISMVS exilij species apud Athenienses, sic dicta, quòd testulis in vrnam coniectis, si sex millium numerum explerent, reus solùm vertere cogebatur, non tam facinoris conuictus, quam Reipub. grauis, ac virtutis nomine odiosus, ab Hippia tyranno inuecta, vt in libro de Politijs Heraclides scribit: Nam Suidas ex authoritate Theophrasti, tradit omnium primùm Athenis ostracismo eiectum fuisse Thesea multò antè Hippiæ tempora. vide Aristotel. lib. 3, Politic. Plutarchum in vita Aristidis & Themistoclis, Budæum in commentarijs Græcè linguæ, & in Annot. ad Pandectas. Hadrianum Iunium animaduersionum lib. 2. cap. 5. Vt apud Suidam legitur, duplex erat Ostracismus, scilicet phygi & apostatarum. Priore in exilium mittebantur, qui dignam delicto pœnam vitare voluissent, quibus publicè bona demebantur, atque his exilij tempus præfixum non erat. Posteriore, apostatis & locus & tempus exilij statuebatur. vide & Adrianum Iunium libr. 5. animaduers. cap. 18.

OTIOSA pecunia, quæ & aliàs vacua, ea dicitur, quæ non occupatur, id est, non exercetur, neque in nomina vel emptionem prædiorum collocatur, l. 13. §. vlt. ff. de vsur. l. 3. §. vsuras. ff. de contra tuto. Plinius libr. 10. Epistol. ad Traian. Pecuniæ publicæ & exactæ sunt, & exiguntur: quæ vereor, ne otiosæ iaceant. Nam & prædiorum comparandorum, aut nulla, aut rarissima occasio est, nec inueniūtur qui velint debere Reipubl. Eodemque sensu & Græci ἀργὰ χρήματα, vsurpant. Demosthenes contra Aphob. orat. 1. [Greek illegible] τά τι ἔργα αὐτῶν καὶ ἔσχ' ἂν ἀργά. Ex contrario verò occupari dicitur pecunia, quæ agitatur, exercetur, nominibus collocatur. Pomponius pictoribus, Vià Nonio accepi, quæ tuleram mecum decem milia victoriata. Græca mercede illicò curat, vt occuparem. M. Tullius in Verr. Actio. 2. Prætereà pecunias occupauerat, apud populum syngraphas fecerat. Ausonius in præfatione Grypyhi. Atque vt auidus fœnerator improbum nummum occupare malui, quàm condere. Sic columella libro 1. de re rustic. cap. 8. & libr. 11. cap. 1. Pecuniam in pecore & alijs rebus promercalibus occupare dixit. Donatus etiam hoc verbum ad debitorem, qui fœnori accipit, refert. Sic enim in Phormio. sentit. Dicitur etiam versuram facere, cum minore fœnore acceptam, maiore occupat. Brisson.

OV

OVA hodie præstant, quos lux dat crastina pullis. Hunc ideò adscripsi ex Alciato prouerbialem versiculum, quod ab Alberico citatur eodē sensu alius, sed corruptus, è glo. l. cùm hi quibus. ff. de transact. super verb. Contenti modico præsente. Sp.

OVASIS in Aegppto. l. 7. § est quoddam. ff. de interdict. & releg. In quam relegari sontes solitos & Duarenus notauit, & ex Nicephor. libr. 14. cap 35. & 46. & lib. 9. cap. 29. Inde Oasena deportatio in l. 1. de Nili aggerib. in C. Theod. Briss.

OVATIO & paruum triumphum significat, quem faciebant ouantes, qui non in curru, sed pedites ouali corona redeuntes ex pugna, cùm bellum non erat indictum, vel sine sanguine confectum: & tempus, quo gallinæ oua faciunt. Quibus autem ex causis ouare licebat, & in quibus ouatio differt à triumpho, docet Alexand. cap 17. lib. Genial. dier. 6.

OVATVM aurum, quod ouatione, victoriaque quæsitum est. Participium poeticum ab ouo: sicut à triumpho, triumphatus. Sp.

OVES dicuntur animalia minuta. Barto. in l. oues. ff. de abig. Vide Bartol. in l. fin. ff. de abigeis. In ea, Callistratus inquit, quidam decem oues gregem esse putarunt. Spieg.

OVES reijculæ, quæ ætate, vel morbo graues reijciuntur.

OVES decem gregem esse quidam putauerunt porcos quinque vel quatuor. Callist. de abig. Maff.

OVIBVS legatis agni arietesque non continentur. Ouium verò grege legato, vtrumque continetur, l. 63. in fine. l. 79. ff. de legat. 3. Paul. libr. 3. Sentent. titul. 6. Brisson.

OVILE in comitijs. Locus in quo centuria prærogatiua erat, nominatim appellatur ouile, in quem locū centuriæ seniorum ingredi non licuisset, nisi potestate facta à consule. Ouile verò dicebatur propter similitudinem, quod vndique cancellis clausum esset, in quo loco cùm essent, suffragium dicebant, ita vt interim non liceret alijs in eo loco esse. Huius etiam loci meminit Dionys. libr. 10. Vbi de comitijs L. Quintij loquitur, & Lucanus, cùm ita scribit:

Et miseræ maculauit ouilia Romæ.

Grucchius lib. 1. de comitijs Rom. & cæt.

OVI-

OVILIONES, iidem qui opiliones, vel, vt quidā scribunt, Vpiliones. Iabolenus: Cùm instrumentum omne legatum esset excepto pecore, pastores, ouiliones, ouilia quoque legato contineri, Ofilius non rectè putat, l. fundi, de fund. instr. Sp.

OVIARIA, ouium multitudo.

Οὐσίαν Latini substantiam verterunt. Connanus lib. 3. cap. 1. num. 9.

Οὐσίαν modò ὑπόστασιν vocant: & vtrunque aliquando pro eodem accipitur, vt substantia & essentia apud Latinos. Horum autem duorum verborum differentiam tradit Damascenus post Basilium, dicēs aliud esse οὐσίαν, aliud item ὑπόστασιν. Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος, ὡς πρὸς κοινὸν εἶδος τῶν ὁμοειδῶν ὑπάρχει ἡ οὐσία ... ὑπόστασις ... ὁ δὲ ὑπόστατόν, ... Οὐσία, inquit, speciem ac formam significat, quæ hypostaseis, seu personas forma similes vna comprehendit, vt Deus homo. ὑπόστασις autem indiuiduum, vt Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Nam Theologi in diuinitate vnā substantiam naturamque ponunt & tres ὑποστάσεις. Quo loco ὑποστάσεις personas indiuiduas intelligunt. Græci quoque οὐσίαν, quemadmodum & nos aliquando substantiā pro patrimonio vsurpant, vt apud D. Lucam in Euangelio cap. 15. πάτερ δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. Pater da mihi eam substantiæ seu patrimonij partem, quæ mihi obuenit, &c. Brechęus l. mulieris. §. res abesse. ff. de verbo. & rer. signific.

Οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων: Neque omnia, neque quouis tempore, neque ab omnibus. Vlpianus in l. 6. §. 3. ff. de offic. proconsf. ex Impp. epistola, Quantum ad xenia pertinet, inquit, audi quid sentimus: vetus prouerbium est, οὔτε πάντα, &c. nam valde humanum est, à nemine accipere, sed passim vtilissimum est, & omnium auarissimum. Hotoman.

OX

Ὀξύμωρον, vt docet Budæus ex Quintiliano, est sententia ex periculo petita: hoc est, ita acutè & affectatè enūciata, vt fatua videatur: vt apud Virgil.

Num capti potuere capi?

Cicero: Si tacent, satis dicunt. Videtur & quandoq; Iurisconf. per Oxymorum, siue Gryphum, qui ænigmatis est species, voluisse Lectorem moneri: vt cùm dixit in l. anniculus de verborum significat. Ante diem 10. Calendarum, & post diem 10 Calendarum, vtroque sermone 11. dies significari. Quod Alciatus latiùs explicat eadem l. Vide infrà, Si cœlum digito non tetigeris. Spiegelius.

OXOBAPTA. Lege, Baphia.

OXOBAPTA dicuntur rubro tincta: ὄξος enim, inquit Suidas, ἑψητὸν τὸ ἀπὸ τῶν φοινίκων. Nam φοῖνιξ modò palmæ arborem, quæ rubet, & ἑψητὸν, decoctum ex ea rubrū est, modo colorem rubrum significat. Connanus libr. 7. cap 7. num. 1. Budæus lib. 6. Miscellan. cap. 14. contra Alciatum & alios, asserit Suidam citra causam lædi ab Alciato: ὄξος ἑψητὸν, interpretantem acetum coctum: cumque defendi Xenophontis authoritate ἀναβάσεως β. cùm inquit ἦν δὲ οἶνος ... καὶ ὄξος ἑψητὸν ἀπὸ τῶν ... ἀπὸ τῶν φοινίκων.

OXVS. Lege item, Baphia.

P

PP. propositum significant in Codicis constitutionibus. Leges enim & edicta, & constitutiones palàm publico in loco promulgabantur, vt eas legere quisque posset.

PP. Aug. Perpetuò Augustus: in fin. procemij, Instit. vbi sic legendum esse docet vetus inscriptio, quam in Iustiniani vita posuimus. Hot.

PABVLARE, à pabulum, ex agris capere in pastionem iumentorum, & pascere significat. §. vlt. in vsib. feudor. de pace tenen. Sp.

PABVLA sunt animalium. Annonæ familiæ dominicæ sumptus. Et pabula quidem etiam capita vocantur, in titul. C. de annonis & capitat. & alibi sæpè. Marcellinus 21. pabula iumentorum, quæ vulgò dictitant capita. Cassiodorus 7. Ad equos capitum definitum. Cuiac. l. super creandis susceptoribus. C. de iure fisci, libr. 10.

Παχυμερῶς, ἀδρῶς, παχέως, inquit Hesychius, id est, crassè, pinguiter. Hinc,

Παχυμερέστερον in comparatiuo, pinguius, per maiores partes Vlpianus l. 7. ff. de pecul. Scire autem non vtiq; singulas res debet, sed παχυμερέστερον. Paulus in l. 14. ff. de except. rei iudic. pinguius Latinè dixit. Idem corpus in hac exceptione non vtique omni pristina qualitate vel quantitate seruata, nulla adiectione diminutiove facta: sed pinguius pro communi vtilitate accipitur. Item in l. 49. ff. de re iudic. Pinguius enim donatori succurrere debemus, quàm ei qui verum debitum persoluere compellitur. Gellius lib. 14. cap. 1. Sed coniectari pauca quædam, vt verbo ipsius vtar, παχυμερέστερον nullo scientiarū fundo concepta. In quibusdam libris, παχύτερον legitur. Hotoman. Item aliud est pacisci, aliud repudiare. Repudiantur delata, paciscimur & de non delatis, l. 1. C. de pact. l. pactum. ff. de pact. Repudiatio fit in iure. Pactum quoquo modo. Cuiac. ad l. & hæredi. ff. de pact.

PACISCI & transigere hoc differunt, quòd is qui transigit, quasi de re dubia & lite incerta neque finita transigit: qui verò paciscitur donationis causa, rem certam & indubitatam liberalitate remittit, l. 1. ff. de transact. Hotom.

PACISCI, pactum facere est, & conueniri, l. pacisci. ff. de pact. Paciscimur autem de eo, quod certum & indubitatum habemus, l. 1. ff. de transact. Sp.

PACISCI vitam ab hoste, id est, pactum facere de vita salua. Hinc pacta puella, id est, sponsa.

PACTA conuenta. Elegans combinatio est horum verborum, vt scilicet alterū alterius significatione suppleatur, & omnia tandem hominū placita comprehendantur. Sic dicimus, Dicta facta, significantes omnem prorsus rem gestam inter aliquos, l. iurisgentium. §. prętor ait. ff. de pact. Adde Forcat. in suo Cupidine iurisperito, cap. 19. nu. 3. Oldend.

PACTA quæ modò nuda, modò conuenta, modò pacta simpliciter in Iure Ciuili appellātur, ea sunt, quę neque nomen certum, neque præsentem & subiectam negotij gerendi causam habent: nam quæ nomen habent certum ac proprium, ea contractus nominati appellantur: veluti emptio, venditio, locatio, conductio, depositum, commodatum, pignus: nam etsi pignus pacto conuento contrahatur. l. 1. ff. de pignor. act. l. 4. & l. 13. § & in superficiarijs, & l. vlt. ff. de pignorib. tamen quoniam ex Iure Ciuili nomen habet, contractus appellatur. Causam autem cùm dicimus, eam intelligimus, quæ ex alterius datione, factove nascitur, hoc est, quoniam alter vel dedit, vel fecit: veluti si conuenerat inter me & Titium, vt suum annulum cum meo mutaret, contractus iste non est vsque eò à iure comprobatus, vt ex sola illa conuentione obligationem pariat: quemadmodum in emptione & locatione vsuuenit: sed tum demùm obligationé parit, cùm ab alterutro tradita res fuerit: nam si ego annulum meum Titio tradidi, & ab eo suum postulem, quæratq; ex me apud Prætorem, quo iure id postulem, respondebo hanc causam esse, quia dedi vt dates. quæ omnia Vlpia. in l. 1. ff. de rerum permut. demonstrat. Eiusdem generis illæ sunt conuentiones, Do vt facias, Facio vt des, Facio vt facias: quæ idcircò in Iure Ciuili contractus innominati appellantur: & hoc à nominatis differunt, quòd horū causa certæ formulæ prætoris edicto constitutæ sunt, quibus agi possit: illorum verò nomine præscribenda quędā & concipienda verba sunt, data opera, quibus ea conuentio qua de agitur, apud Prætorem exponatur. prætereà nominati contractus & causam & nomen habent: illi non nomen, sed causam habent. Huius rei exemplum nobis apud Vlpianum suppeditat in l. solent. 15. ff. de præscript. verb. vbi ait, eum qui pactus est ob certam pecuniam se seruum Titij fugitiuum ei indicaturum, cùm illum indicaris posse agere: Non enim, inquit, nuda conuentio ista est, vt quis dicat ex pacto actionem non nasci: sed habet in se negocium aliquod. Perspicuè pactum Vlpianus

definit conuentionem nudam, quam ipsam conuentionem ei opponit, quę negotium in se aliquod complectitur: negotium enim indicandi serui actor habuit. At si Titius antequam & seruus indicaretur, & pecuniam numerasset, agere cum eo voluisset, vt indicaret, nulla id actione potuisset: quoniam (vt Paulus scribit) ex pacto nudo ciues Romani non obligantur, nudum autem illud pactum fuit, id est, nihil aliud, quàm conuentio simplex: non enim fuit contractus nominatus, neque rursus causam habens, cur id ab illo postularet, cùm ei pecuniam nullam dedisset: cùm autem nulla subest causa præter conuentionem, hic constat non posse constitui obligationem, inquit Vlpianus in l. iurisgentium. ff. de pact. similiter olim, cùm per stipulationem sponsalia contrahebantur, nudum pactum non satis fuisset ad patrem obligandum, vt vel filiam suam vxorem daret, vel litis æstimationem persolueret. Itaque Agorastocles in Pœnulo stipulationem post pactum adhibere voluit:

Audin' tu patrue, dico, ne dictam neget:
Tuam mihi maiorem filiam despondeas.
P. Pactam rem habeto. A. spondesne igitur?
P. Spondeo.

Sic intelligendum est illud Imperat. in l. legem, 10. C. de pact. Nec obesse tibi poterit, quod dici solet, ex pacto actionem nó nasci: tunc enim hoc iure vtimur, cùm pactum nudum est: alioqui cùm pecunia datur, & aliquid de reddenda ea conuenit, vtilis est condictio. Sic etiam illud sub eodem titulo. Traditionibus & vsucapionibus non nudis pactis dominia rerum transferuntur: quem locum qui arbitratu meo interpretatus sit, reperi adhuc neminem: nam qui ad conuentionem in emendo factam id referunt, quasi dominium rei venditæ non ante traditionem mutetur, tametsi consensu perficiatur emptio, errant longè mea quidem sententia. non enim emptionis conuentio nudum pactum appellatur. sed rem omnem vno verbo demonstrare satis est: nam Traditionis verbum generaliter Imperator accipi voluit: vt siquidem res essent nec mancipi, traditione: si si mancipi, mancipatione aut in iure cessione aut adiudicatione dominium earum transferretur. Cùm enim quinque sint transferendi dominij rationes, mancipatio, in iure cessio, adiudicatio, traditio, & vsucapio: tres autem priores traditionis species quædam sint, duas postremas enumerare satis habuit. Nuda autem pacta non satis ad dominiorum translationem valuisse, nemini mirum videbitur, qui populi Rom. ritus & formulas in omnibus propè rebus vsitatas cognouerit. Hotomannus.

PACTA curialia, vulgò Dinckrottel. Zas. in intellect. iur. singul. in l. si non sortem. §. libertus. ff. de cōdic. indeb.

PACTA contra legem, vel in fraudem legis sic accipe, vt ea non valeant, quæ publicam lædunt vtilitatem, non quæ singulorum, dum legum regulis sint consentanea. Connan. lib. 5. cap. 5. num. 3.

PACTA executiua quæ communiter in instrumentis apponi solent, scilicet quòd creditor possit fundum propria authoritate apprehendere, non habent locum, nisi quando instrumentum est liquidum. ita eleganter Bald. in l. si causam, in vlt. col. vers. 05. non quæro. C. de execut. rei iudic. vbi ponit exemplum in instrumento dotali, quod debet liquidari: alioquin pacta executiua in eo contenta, effectum non sortiuntur, etiam stante statuto, quòd contra instrumentum non possint apponi, nisi quædam exceptiones. & ratio est, quia ante omnia conditio in contractu debet impleri, vt firmat D. Alexand. vbi citat hoc dictum Bald. consil. 119. viso processu, colum. 1. versic. sed ita est, libr. 1. & ideò in primis mulier, si petit se mitti in possessionem, ratione pactorum contentorum in instrumento dotali, adire debebit iudicem, & significare qualiter mortuus est maritus, vel venit dies restituendæ dotis: & quod matrimonium legitimum inter eos præcessit. & hoc idem in facti contingentia. & est multū vtilis in actu practico, secundū Iaf. in d. l. 2. col. 37. vers. circa autem aliud. C. de iur. emphi. Coc.

PACTA ex conuentu sunt, quæ sine legibus obseruantur, quæ iuri præstare dicuntur. Hoc dicitur de pactis, quæ solius conuentionis authoritate valent, & de quibus nisi vtrinque consensum esset, nō haberent vim obligationis, non teneor legibus ad suscipiendum causæ patrocinium, id tamen si promisi me facturum, constitueris que mihi pro ea re salarium, si alteruter nostrum fecit promissum, ex pacto ius nascitur, vt alter quoque stet conuentis. Quæ & similia pacta præstat iuri, vt de iure plerunque aliquid aut mutent, aut minuat. Connan. lib. 5. cap. 1. nu. 8.

PACTA fraudulenta sunt, quæcunque sunt alteri damnosa, vt pactum de non petendo, quo creditores debitoribus suis remittunt, quòd sibi debetur, quod tamen iniquum esset nó seruari, dum sine dolo factum sit. Connan. lib. 5. cap. 5. nu. 1.

PACTA secundùm naturā contractus esse dicuntur, quæ etiamsi non exprimantur, insunt tamen veluti in emptione, vt venditor caueat de dupla nomine euictionis. Connan. lib. 5. cap. 2. vers. 9.

PACTA turpia, hoc est, quæ turpem causam continent, non sunt obseruanda, sed post admissa hæc pacisci possumus, autore Paulo in l. si vnus ex argentarijs. § pacta. ff. de pact. Sp.

PACTI, pactionis & conuentionis eadem est & significatio & definitio. inde frequens est Ciceroni pacti & conuentum pro eodem ponere, etiamnum illa coniungere, nó alia significatione quàm vtriusque illorum simplex. Pactum enim conuentum nil aliud est, quam pactum vt conuentum. vide latè Connanum lib. 5. cap. 1 num. 9.

PACTI appellatio in dubio, vt de nudo potiùs intelligatur, receptiùs est: quòd in dubio specialior significatio semper recipienda est, vt Baldus docuit, itemque alij. Alciatus tamen in Rubr. de pact. ad rationem legis aduertendum arbitratur, nec tantum perpendi quo nomine contractum suum partes appellauerint, quantum quid vel ab eis actū sit, vel à legislatore, verisimili modo te constitutum, l. insulam. ff. de præscript. verbis. Spiegelius.

PACTI sunt variæ appellationes. His enim nominibus idem significatur, pactum, depectio, pactio, placitum, pactum, conuentum, pactum & conuentum, pactum nudum, pactum & consensum, pactum & conditum: tot nanque idem modis variari animaduerti, in l. iurisgentium. §. sed cùm nulla. ff de pact. Conuentum sic dicitur, quasi nihil præter conuentionem habens, vel quasi compactum. Dicitur etiam pactum & conuentum, vt apud Paulum libro 1. sentent. titul. de pactis & conuentis, & M. Tullius pro Cæcin. Quæ, inquit, iudicia aut stipulationis, aut pacti & conuenti formula. Cuiacius Obseruatio. libr. 2. cap. 15. & idem ad l. 1. ff. de pactis.

PACTIO nuda est, quæ præter verborum promissionem nihil habet: puta, si nulla causa adiecta est, aut adiecta, sed non impleta, aut impleta, sed non propter conuentionem, aut propter conuentionem impleta, sed turpis est, & iniusta. Connanus libro 5. cap. 2. numero quinto. Cuiacius ad l. 1. ff. de pactis. ait, nudam pactionem dici, quod alibi pactum nudum, & quemadmodum nusquam pacta ita nec pactiones contractus appellari.

PACTIO publica, quæ ad vniuersorum fit salutem, quæ locum habere non potest, nisi cum externis & alienis populis ineatur, de qua vide suprà conuentio publica. Pactio priuata duplex est, legitima & iurisgentium. Legitima est, quæ lege aliqua confirmatur, & ideò interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege, vel Senatusconsulto adiuuatur, vt inquit Paulus, eam, puto dici conuentionem legitimam, quæ nisi lex de ea lata esset, non valeret, aut certe non haberet vim obligationis, aut inducendæ, aut tollendæ, veluti ea, quæ literarum obligatio dicitur. Iurisgentium pactiones, quædam actiones pariunt, quædam exceptiones. Quæ pariunt actiones, in suo nomine non stant, sed transeunt in proprium nomen contractus, vt emptio,

ptio, venditio, locatio, conductio, societas, commodatum, depositum, & cæteri similes contractus. Conna. lib. 5. cap. 1. num. 12.

PACTIO nomen est verbale, quod propriè dicitur cùm fit, Pactum autem, posteaquàm est factum. Et quia res priores sunt suis appellationibus & nominibus, ideò Vlp. pactum à pactione deducit, rerũ ordinem secutus, non Grammaticorum rationem. Nam è pace pactum, & à pacto, pactio deriuatur. Omnium autem istorum origo est, à verbo paco, quod etiam nunc est in vsu, vt testatur Festus Pompeius, qui idem scribit: Pacionem antiquos dixisse, quam modò vocamus pactionem, vnde & pacisci & paco. Fuit tamen priscum verbum pago, ex quo pepigi, quod magis videtur fuisse istorum omnium proprium. Cui finitimum est verbum pango, ex quo pegi, quod figere significat, vnde plantæ pangi dicuntur. Et Cicero de Legibus: Requiri placet terminos quos Socrates pegit. Ideò versus pangi dicuntur, quòd stylo in cera scriberentur, vt vult Festus. Idem Cicer. in familiarib. Epistol. An pangis aliquod Sophocleum, id est, an scribis. A pangendo itaque, vt videtur, pacti nomen est, & significatio, vt idem docet 2. libro Rhetoric. ad Heren. Ex pacto ius est, inquit, si quid inter se pepegerunt, si quid inter quos conuenit. Connanus libro 5. num. 8.

PACTITIVM, vulgò conuentionale dicitur. Gellius: Cessatio pugnæ practica, induciæ dicitur. Spiegelius.

PACTIS legibus dare, spondere, promittere, facere, &c. barbarè sub conditione dicitur.

PACTO, ablatiuus, pro modo, non rarò ponitur, sed pactum sic accipi, ac pro stipulatione etiam Albericus indicat. Spieg.

PACTO stipulatio subdita. Vide Aphricanum in l. cùm essent, ff. de seruit. prædi. rustic.

PACTORES societatis, apud Ciceronem in Verrinis.

PACTORVM variæ sunt species, quæ iure reprobãtur, ab Alciato in l. pacto. C. de pactis, copiosè explicantur. Spieg.

PACTORVM aliud quod incontinenti ad contractum, aliud quod ex interuallo appositum, dicitur. Nec rectè nudum vocatur: paritque exceptionem: vt si dicam, non petam te ista decem. Illud operatur ipso iure, adeò etiam si ignorans iudex contrà pronunciaret, ipso iure sententiam eiusmodi pactum, siue allegetur, siue omittatur, inficeret, enecaret, & funditùs euerteret. Qui est magnus effectus, & multum refert, an pactũ operetur ipso iure, vel tantummodò prosit ad exceptionem. de quo latiùs differit Zaf. in l. lecta est. ff. si certum peta. Spieg.

PACTORVM quædam in rem sunt, quædam in personam. In rem sunt, quoties generaliter paciscor, ne petam. Alio modo dicitur, pactum in rem quod non personæ, sed rei causa factum est, vt emptori prosit & cæteris ad quos res transit. Connanus libr. 5. cap. 4. nume. 8. In personam, quoties ne à persona, id est, ne à Lucio Titio petam, l. iurisgentium. §. pactorum. ff. de pact. Verùm autem in rem, an in personam pactum factum sit, non nimis, hoc est, non tam ex verbis, quàm ex mente conuenientium æstimandum est. Plerunque enim persona pacto inferitur, non vt personale pactum fiat, sed vt demonstretur, cum quo pactum factum est, d. l. iurisgentium. §. verùm autem. Oldend. & Connan. lib. 5. cap. 4. num. 4.

PACTORVM quædam nuda, quædam vestita esse Iuris interpretes passim tradiderunt. ita Bartol. & alij in l. iurisgentium. §. igitur nuda. ff. de pact. vbi nuda finiunt ea esse, quæ in simplicibus & puris finibus conuentionis stant, nihil circum se habentia, vel nomen speciale, vel causam, vel contractum quo se tegant, l. si tibi, C. de locat. exemplo hominis, qui tunc nudus dicitur, cùm talis est, qualis ex matris vtero processit: Pactum verò vestitum à nemine finitum Corrasio sic definiente placuit, vt si conuentio iurisgentium aut ciuilis, in nomen proprium contractus transiens, aut alio iuris adminiculo roborata. Cæterùm hæc diuisio tanquàm insulsa à recentioribus iampridem explosa est: de qua præter cæteros Corrasius Miscell. libr. 1. cap. 1. Ex pacto nudo agi. Qui dicit ex pacto nudo agi, oppositum in obiecto facit, ex quo semper falsum sequi conuenit, hoc est, fieri non potest, vt pactum nudum dicamus illud, ex quo agitur, quia ista sunt opposita, nudum esse, & actionem ex eo dari: sicut seruum esse, & manumissum. nam si manumissus est, seruus non est, sed libertinus, l. seruo, cum gl. ff. de cond. indeb. sic cùm dicitur, homo mortuus, oppositum in obiecto est, & frustrà dicitur, l. si homo. ff. de verbor. obligat. l. Paulus. ff. de verbor. signific. vbi falsus modius non est modius: sic nudum pactum, ex quo agi queat, iam olim nudum esse desijt, l. solent. ff. de præscri. verb. l. legem. C. de pact. Forcat. in Necyomantiæ Dial. 79. num. 1.

PACTORVM quædam tacita sunt, quædam expressa. Expressa sunt, quæ verbis designantur. Tacita, quæ vel re, vel tacito & obscuro consensu perficiuntur. In bonæ fidei contractibus ea insunt tacitè, quæ solita sunt ex natura eorum opponi. Et illud quod refert Paulus: Item quia conuentiones etiam tacitæ valent, placet in vrbanis habitationibus locatis inuecta & illata pignori esse locatori, etiamsi nihil nominatim conuenerit, & cæt. Connan. lib. 5. cap. 4. nu. 1.

PACTVM autem & pactionem Iurisconsulti sine differentia crebrò vsi sunt, & maximè quidem in illo titulo de pactis, vt l. iurisgentium. §. sed cum nulla. & §. seq. & §. pen. & l. si vnus. §. illud. ff. eod. l. 1. C. de iure emphyt. l. si quis maior. C. de transact. l. 1. ff. de rescin. vend. l. 1. §. sed an viæ. ff. di pign. l. sed si vir. §. si vir. ff. don. int. vir. & vxor. & pactum à pactione dicitur, l. 1. ff. de pact. Forcat. in suo cupid. Iurisperito, nu. 3.

PACTVM tria significat, nudam conuentionem, nudæ conuentionis instrumentum, & vt Constantin. ait 3. Epit. ἀπὸ συμφωνίας παρά τινος ὀφειλόμενον, vt in Nouell. 110. Solet autem in vna instrumentorum parte ita scribi: Rogauit ille, Spopondit ille. Hæc verba pro stipulatione accipiuntur, quæ solet subijci pactis, nisi contrariũ probetur: nam & pro pacto accipi possunt. Verùm hic statim meritò quis dubitauerit, qua re discernatur pactum à stipulatione? eadem enim verba vtrique conuentioni congruenter aptantur, ac sicut in stipulatione, ita & in pacto interuenit interrogatio & responsio: quod ita definiendum est. In tractatu pactorum fieri quidem interrogationes & responsiones. Hic tamen tractatus non est spectandus, sed eius conclusio. Nam si id, de quo conuenimus inter nos, ego rogem, tu spondeas, stipulatio est, nisi si alia fuerit mens nostra: nam si discedimus vt pacti, pactum est, non stipulatio. Sic verò & in tractatu emptionis interueniunt interrogationes & responsiones, sed finis tractatus spectatur & conclusio: deniq; animo & conclusione tractatus pactum ab stipulatione discernendum est. Idem enim est tractatus, sed non eadẽ conclusio, idem animus. Cuia. ad l. iurisgentium, prope fin. ff. de pactis.

PACTVM à contractu sic separatur: Pactum neque nomen, neque causam habet. Contractus autem nomen habet, aut si nomine vacat, certè causam habet. Causam autem habet conuentio, quæ datione, vel facto sumpsit effectum: ideóque do vt des, contractus est: dabo vt des, pactum. Ex contractu datur actio. Ex pacto in ciues Romanos non datur actio. Constituitur enim ex eo naturalis non ciuilis obligatio. Sed tamen ex pacto datur exceptio, & hoc est quod ait prætor: Pacta iusta seruabo. Seruat prætor, id est, tuetur pacta datis exceptionib. At pacta, vel contractibus adijciuntur, vel non adijciũtur. Hæc proculdubiò nunquam actionem pariunt, semper exceptionem pariunt. Illa, quæ scilicet proprio nomine leges appellantur, aut ex continenti, id est, in initio cõtractus adijciuntur, aut ex interuallo. Quæ adijciuntur ex continenti, non pariunt actionem, sed formant contractum, l. cùm dotem. C. de iure dot. id est, formam & legem dant contractui: formant ipsam actionem, l. iurisgentium. §. quinimò. ff. de pact. id est, actionem ex ipso contractu. Cuiacius d. cap. 15. Obseruationum libr. 2.

Vide etiam hac de re eundem ad d.l.iurisgentiū.§.quinimmò.

PACTVM, consensus est duorum, vel plurium in re quæ vtrique parti placet: Pollicitatio verò, cùm cōsensus amborum non iungitur: vt sit polliceri, quasi posse liceri. Alciatus in Procemio.C.de pactis. Vnde pactum, conuentionem significat. Cicero de Inuentio. Pactum est, quod inter aliquos conuenit, quod iam ita iustum putatur, vt iure præstari dicatur. Vlpianus de pollicitatio. l. pactum. Pactum est duorum consensus atque conuentio: Pollicitatio verò offerentis solius promissum. Idem de pactis. l.1. Pactum autem à pactione dicitur, vnde etiam pacis nomen appellatum est. Pactio verò, vt ipse Vlpianus eadem l. in princip. docet, est duorum, pluriumve in idem, placitum & consensus. Pactionem nuptialem facere, apud Liuium. Spiegelius.

PACTVM & conuentum si qua re differunt, Connano hoc distare videntur, libr.5. cap.1. nume.9. quod pactum vnius tantùm obligationem habet: vt si promisi tibi centum: conuentum autem quòd vtriusque fidem astringit vt transactio: aut qui contractus innominati vocantur, cùm facio aut do aliquid, vt vicissim aliquid des aut facias. Ideoque apud Ciceronem vbique facta est mentio pacti conuenti, quod ex hoc solo aliqua nasceretur actio: at alterius pacti, nulla per se quidem & vi sua, ideoque ne vlla quidem aut rara de eo disceptatio in foro & in iudicijs. Adde Forcat.in Necyomantiæ Dial.70.num.6.

PACTVM addictionis in diem, tale est: vt, vendo tibi domum, & si potero habere maius precium vsque ad mensem, repeto ego ipsam domum. Oldendorpius.

PACTVM conuentum, quod & vulgò vestitùm vocant, opponitur pacto nudo, velut ab omni iuris solennitate destituto. Huius exēpla ponere difficile esse Ias. existimauit. Conuentum, aiunt, quod vestitur aut re, aut verbis, aut literis, aut contractus cohærentia, aut rei interuentu. Oldend.

PACTVM immissionis. Lege, Pudor.

PACTA iusta dicuntur, quæ neque dolo malo, neq; aduersus leges fiunt, l.iurisgentium.§.ait prætor. ff.de pactis. Et pacta contra leges, aut contra bonos mores populi Romani, non valent, l.pacta.C.de pact. sed neq; stipulationes valent. Cuiac.ad tit.1.Iul.Paul.recept.senté. lib.1.§.neque contra leges.

PACTVM aliud est legitimum, aliud Iurisgentium. Pactum legitimum etiam iurisgentium est. Non tamen omne pactum, quod iuri gentium conuenit, & legitimū est, quin imò remotis quibusdam pactis, quæ legitima sunt, cætera solo gentium iure sustinentur. Cuiac.ad l. 5.ff.de pact.

PACTVM nudum præcipuè Pontificio iure, hoc à Ciuili distat, quod actionem producit, contra l.iurisgētium.§.igitur.ff.de pact. Sed quibus casibus id non procedat, docet Alcia. Sp.

PACTVM nudum in ligis & treugis Principū producit actionem, quia pacta publica non egent fomento verborum, l.conuentionum. ff.de pactis. ita sing. Bald. in c.1.ad fin. extr.eod. quod alibi se non legisse dicit D. Ias.in l.lecta.in 7.not. in secundo casu.ff.si certum peta. & in l.iurisgentium.§.sed cùm nulla.in 1.not. in 13. fallent.ff.de pactis. Treuga tamen est illius naturæ, vt licèt vnus contraueniat, non tamē alij propterea à pactis recedere possunt: licèt secùs sit in pace, vt tradit Soci consil.262. in causa magnifici, ad fin.libr.2. quod est memoria dignum ad reg.l.cùm proponas. secunda. C.de pact. Cotta.

PACTVM retrouendendi, quod vocant, & inter cætera pacta vulgatissimum est, dicitur, cùm venditori ex conuentione conceditur ab emptore: quòd si ipse vel hæredes eius voluerint quandocunq; aut intra certum tempus restituere pretium, vt tum rem suam, quā vendidit, quasi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & venditione reddituum quotidie vtimur. l. 2. C.de pact. inter empt.& venditorem. Spiegel. Hoc pactum olim fiduciæ dicebatur, vt Liuius lib.2.de bello Macedonico, & Boetius lib.4.Topicor.nos docent, quorum hic fiduciam (ait) accepisse dicitur, cuicunque aliqua res ea lege mancipatur, vt mancipanti aliquando remācipet, veluti, si quis dubium tempus timens potentiori amico fundum māciper, vt cùm tempus illud suspectum præterierit, reddat. Hæc emācipatio fiduciaria nominatur idcircò, quòd restituendi fides interponitur. De quo latiùs ad tit. Instit.de legitima parentum tut.&c.

PAEDAGOGVS dicitur is, cui ducendorum puerorum cura, simul & eorum institutio committitur. Quod munus olim demandari solebat seruis domesticis. Vnde Plautus in Mercat. Seruum vnà mittit, qui olim à puero paruulo pædagogus mihi erat. Notus est Diogenes, qui cùm in Creta venderetur, dixit præconi, vt clamaret, se vendere seruum, qui sciret imperare liberis: eaque lege hunc emit Xeniades, eique liberos suos concredidit. Apud Terentium in Adelphis manumittitur Syrus, quòd Aeschynem & Ctesiphōtem, à pueris curasset, docuisset, monuisset. & sanè nihil non debet pædagogo aut præceptori suo gratus discipulus, qui eius diligentia & melior & doctior redditus est, l.Aquilius Regulus, tit.de donat. Itaq; etiam veteres præceptorem sancti voluere parentis esse loco, vt ait Iuuenalis. Sed illud notandum est, esse aliquando, vbi pædagogi meritum & eius necessarius vsus, fit magis causa seruitutis, quàm libertatis. Nam hæres qui rogatus est seruum suum manumittere, excusatur, si is sit vel proprius, vel liberorū suorum pædagogus, cuius ministerio carere non possit, l.Caij Cassij.de fideicommiss.liber. Vt refert Balduin.in comment.super Instit.Iustinia. lib.1.tit.6.quib.ex causis manumit.

PAEDAGIVM, locus in domicilio, in quo pueri, serui que commorantur, qui παῖδες vocantur.

Παῖδες autem nomini liberorum respondet: sed non tam aptè aut commodè, propterea quòd serui quoque ita nuncupentur tam Græcis, cum Latinis: qui ab isto verbo pueri vocabulum formauerunt, quo significant domesticos seruos, præsertim tabellarios, credi quòd non nisi pueris & in iuuenili ætate constitutis, qui pedibus valerent, vti poterant ad eam rem. Conna.lib.9.cap. 1.nu.1.& vide infrà, Pueri. Cuia.ad l.2.ff.de excusa.dicit, quòd παίδων nomine soli filij significentur, alleg. l.8. ff. d.tit.de excusat.

PAEDAGOGIVM, apud Iurisconsult. seruitium, atque mancipium dicitur. Vlpi.de fund.instr. l.quæsitum est. §.Si instructum, ait, fundo legasset: ea pædagogia quæ ibi habebat, vt cùm ibi venisset, præstò essent in triclinio, legato continentur. Sp.

PAEDAGOGIANI pueri, Castrensiani sunt: ministeriani, aulici, qui sacro ministerio deputati sunt, vt ait l.4.C.de Castrensianis & ministerianis, lib.12. veluti, prægustatores, pincernæ, vestitores, pistores, pædagogi siue pædagogiani pueri, vt Marcellinus libr.20. describit, tunica auro distincta induti à calce in pubem, purpureis operti tegminibus pedum, quos & libr.40. refert in venatione disponi ad canes retinendos, Gallicè paiges. Castrenses ministri appellantur à Lampridio in Alexandro. De ijs Tertullianus de corona militis: est etiam, inquit, alia militia regiarum familiarum, nam & castrenses appellantur. Hi erant sub dispositione viri spectabilis castrensis sacri palatij, vt diximus suprà tit. 5.eiusdem libri. Cuia.ad Rubr.C.de castrensianis & ministerianis, lib.12.

PAEGMA, ludus interpretatur, à παίζω, ludo. Erat autem machina in sublime tendens, in qua puerorum cantantium erant nidi. Vlpian. tit.de fundo instruct.l. quæsitum. In emptionem, inquit, domus, specularia, & pægmata cedere. Nebriss.

PAENE est, prope est, parum est: modestiæ notæ A. August.lib.3.cap.9 quem consulas velim.

πάγοι quid significent. vide Κώμη.

PAGANI in Iuris Ciuilis libris militibus opponūtur, l.1.§.1.ff.de seruis fugit.l 14.ff de pœn.l.vlt.ff.ad leg. Falcid.l.12.in fin.ff.de custod.reor.l.49. ff.loca l.39. in fi. ff.de milit.test.l.7. ff.de diuers.reg.iur. Proinde peculij diuer-

diuersa genera, Paganum & Castrense constituuntur, l. vlt. C. de inoffic. test. Villas autem pagos appellatas ἀπὸ τῶν πηγῶν, id est, à fontibus circa quos villæ condi consueuerunt, Seruius scribit: indeque paganos, quasi ex vno & eodem fonte potantes dictos esse. Et ita paganam legem apud Plin. pro pagorum lege accipio. In constitutionibus etiam Impp. Christianorum, quæ in lib. 1. Codic. sunt relatæ, alieni a fide nostra, pagani dicuntur: cuius verbi ridiculas Etymologias Philastrius Brixiensis, & Isidor. comminiscuntur. Pagorum præpositi, l. 1 C. de susceptorib. libr. 10. l. 8. eod. tit. in C. Theodos. l. 7. C. quæ res pigno. Iustinia. in edicto 13. & in Nouel. aliquotiens παγάρχει vocat. Briss.

PAGANICVM, Castrensi opponitur, in l. 1. C. de testam. milit. vsurpat Imp. Antoninus: Frater tuus miles, si te specialiter de bonis, quæ in paganico habebat, hæredem fecit, bona quæ in castris reliquit, petere non potest.

PAGANVS, à pago dicitur, qui non est militiæ sacramento addictus. Modestin. tit. locat. l. si ignorans, inquit, militi quasi pagano locauerit. Nebriss. Iuuenal. Satyr. 16.

Citius falsum producere testem
Contra paganum possis, quam vera loquentem
Contra fortunam armati contraque pudorem, &c.

Veriùs tamen esse puto, quòd priscis Romanis paganus ille erat, qui militiæ cupiens erat, & ille cingi seu asseri bi volebat. Eo enim interuallo, quo id quærebat, & ad militiam aspirare tentabat, paganus: mox militiam adeptus, miles dicebat. Vnde Scæuola ad legem Falcid. l. si dum paganus erat, fecerit testamentum, militiæ tempore codicillos, lex Falcidia in Codicillis locum non habet, in testaméto locum habebit. Nec ignoro, receptius esse, paganum dici omnem, qui non est miles, & qui est priuatus. A pago, vel villa vocatus, quasi homo rusticus villaticus. Zas. in tract. substit. cap. 5. Itaque pagani propriè militibus opponuntur, vt togati sagatis, cinctisq́;. Sunt autem propriè rustici à pagis appellati: quòd domi relinquebantur. Quod nolebant eos ab aratro reuocari, ne vel agrorum cultus desereretur, aut bello & armis allecti in ciuitatem insurgerét, ideircò vsurpatum est hoc paganorum nomen in omnibus qui alieni essent à militia. Suetonius in Augusto concionante se admissa turba paganorum apud milites, & Persius: Ipse semipaganus, ad sacra vatum carmen affero nostrum. Id est cú nondum sim verè miles musarum: tamen affero carmen nostrum ad sacra vatum, vt apud ipsos militiæ sacramétum dicam, & nomen meum accipiant. Et Liuius li. 1. narrat Tullium vrbem regionibus & collibus quadrifariá diuisisse, & quæ habitabantur partes tribus appellasse à tributo. Dionysius Græca lingua πάγους vocatos esse dicit, quia singulæ agri partes, singulis tribubus habitandæ datæ essent, quibus se montibus, rupibus, & speculis aduersus latronum incursum munierant: festaque habuisse anniuersaria, παγανάλια dicta, quòd ea pagi isti suo quisque more & tempore peragerent, tanquam sibi propria non totius vrbis communia. Postea verò, quàm Romana vrbs magna hominum multitudine haberi cœpta est, plurimi fuerunt inter eos, qui arma detrectarét, nullo alio egregio facto gloriosi, quàm antiquo Quiritû nomine, quod illis primum fuit à Romulo, qui Quirinus dictus ab hasta, quæ curis nominabatur à Sabinis. Cur autem omnes à religione nostra auersos antiqui Christiani paganos appellarint, id in titulo de paganis & templis eorum à nonnullis quæsitum est. Et sunt qui putant, id fuisse olim causæ, quod non essent illi Christi milites, qui solus dignus est, cui militemus, quod vix est vt credam, cum Iulianus Imperator Christianis militia interdixerit, & Lactantius ipsis neget esse licitum militare, quod eorum omnis militia in iustitia esse debeat. Vt non verisimile esse videatur, hoc militum nomen libenter suscepturos fuisse Christianos præsertim initio huius nostræ religionis. Existimaui aliquando, sic nominatos istos fuisse, quod qui in pagis ruri morarentur, tardius hac nostra persuasione imbuti sunt, & diutius paganalia sua sacrificia coluerunt, vt ferè rudes & imperiti homines sui moris sunt retinentissimi. Quémadmodum igitur agrestes homines vocamus, quicunq́; sunt ciuilioris vitæ ignari, nec melioribus inuentis volunt acquiescere. Sic paganos dixerunt, qui vanam quidem illam, sed tamen antiquam DEORVM superstitionem in idolorum cultu positam retinebant, & summi DEI beneficio data mortalibus Christi doctrina. Hæc Connan. lib. 9 cap. 5. nu. 1. & 2. 7.

PAGERE, pro pacisci. Nam, teste Quintiliano, pepigi, non à pango, sed antiquo verbo pago, pagis, finem, dicitur, vt in leg. 12. Tab. Ni ita pagunt. vide paulo superius in Etymologia verbi Pactum.

PAGI apud Cæsarem sunt regiones vniuersæ & populi alicuius partes, vt tota regio Heluetiorum, quæ ab eo appellatur ciuitas, in quatuor partes erat distributa, quas appellat idem scriptor pagos, non quod tantum pagatim incoleretur: nam & habitabatur oppidatim: cû scribat duodecim oppida in ea fuisse, & pagos ad quadringentos, sed quòd vniuersus eorum ager in quatuor partes & tanquam præfecturas esset diuisus. Eodem modo scribit Sueuorum centum pagos fuisse: cum enim longè lateque in Germania regionem amplissimam haberent, latissimosque fines, in centum partes regio distributa erat: sic ager Romanus à Numa Pompilio in pagos distributus fuerat, vt scribit Dionysius his verbis, διεῖλε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς καλουμένους πάγους. tractus enim quosdam & partes regionis ita vocauit, quod quidem & Plutarchus scribit ἡ μὲν τὴν χώραν διεῖλεν ἃ πάγους προσηγόρευσε. Pagis autem illis præerant pagorum magistri, vt annotauit Turnebus aduersariorum libro nono capite septimo.

PALAM factum dicitur, quod coram pluribus, puta duobus fit. At publicè factum, quod coram populo agitur, aut fit. Alciatus de verborum significatione. Vide Bartolum in l. non intelligitur. § 1. ff. de iure fisci. Spiegelius. Adde Corrasium Miscell. libr. 6. capite decimoquarto.

PALAM est coram pluribus. l. 33. ff. de verborum significatione. In quæstione taciti fideicommissi palam relictum intelligitur, quod testamento vel codicillis quis rogatus est restituere, non domestica cautione, vel chirographo. l. 1 ff. de iure fisc. Nec tamen ad excludendam taciti fideicommissi fraudem palam relictum videri Paulus scribit, quod ex testamento cum recitatur sciri non potest: quemadmodum nec ille palam dat, qui ita scribit, ROGO VOS HEREDES MEOS IN EO QVOD A VOBIS PETII, FIDEM PRAESTETIS leg. 40. ff. de iure fisc. Quanquam his postremis verbis non esse legi fraudem factam in l. 3. ff. eod. titul. tradatur. In eo quod dicitur palam hæredes esse nuncupandos, Palam non vtique in publicum significat. Sed vt exaudiri possit, nec ab omnibus exaudiri, sed & à testibus septem. l. 21. ff. de testamé. l. vltim. ff. de iure codicill. Briss.

PALAM fieri dicitur contractus: & etiam bona fide, quando fit in præsentia iudicis agnatorum, vel etiam amicorum. Bartol. sing. in l. frater à fratre. colum. 15. versicul. tertiò quæro. ff. de condictione indebiti & est singulare & memoria dignum secundum Dominum Iasonem in l. singularia. in septima colu. vers. pulchrum. ff. si cert. pet. & in rep. d. l. frater à fratre. in 14. column. in princip. & in l. pacta nouissima. in tertio notab. C. de pactis & in c. primo, in tertia colum. in princip. qui feudum dare possint, & not. Bartol. Veronens. caut. 158. semper allegatur. & caut. 306. tutores semper. in 2. colum. cum alijs adductis per Domi. Alexand. in l transactionem. in vltim. verbis. C. de transactio. quod est notandum, pro intellectu l. non existimo. cum simil. ff. de admi. tutor. Tamen potest contrarium probari, vt consuluit Cornel. consilio ducentesimoquarto. incipiente Viso puncto & copia instrum. colu. pen. vers. non obstat quod interuenit. in 2. li. Barb. con. 7. clementissimi. col. 5. lib. 1. Et ideo alibi notabiliter Baldus instruit tutores, vt in alienationib. & alijs cótractibus minorum adhibeát

Non con-

consilium coniunctorum, in l. polla, versic. 3. oppono. C. de his quibus vt indig. per glo. singularem ibi. & sequitur Salicet. & omnes moderni ibidem latè tractant. & commendat Cæpol. in d. caut. 306. in 3. colum. vbi idem dicit de præsentia amicorum, si affines desunt: per ea quæ dicunt Bartolus, Baldus, & omnes in l. transactionem. C. de transactio. & idem Bald. singul. in c. 1. in princip. in 2. colum. versic. quærit. Iacob. de Beluis. in titul. qui feud. dar. poss. generaliter dicebat, quòd vbi est seruata forma, putà consensus fratrum, & decretum superioris interpositum, præsumitur bona fides, & etiam contractus vtilis: etiam si esset Ecclesia. & reassumit Domin. Felin. in c. cùm contingat, in 4. colum. in vltima limitatione, primæ conclusionis, extrà, de rescript. declarando tamen, vt singul. per Baldum in l. tutores. ff. de confirmat. tutor. de quo scripsi suprà in dictione, Decretum maioris iudicij. Simile videmus e contrà in matre, quæ nupsit cum consilio filiorum: secundùm cautelam notab. Angel. in Auth de non eligen. secun. nupt. in prin. in pen. col. vers. & prædicta vera. quam in proposito commendat Barthol. Veronens. caut. 323. si mater. & plures alij, quos retuli suprà in verb. Nuptiarum causa. Cotta.

PALAM nuncupatus hæres dicitur, si testes exaudierint. Spieg.

PALAM quæstum facere dicimus non tantùm eam, quæ in lupanario se prostituit, verùm etiam si qua, vt assolet, in taberna, caupona, vel alia domo, quæ pudori suo non parcit: Palàm autem sic accipimus passim, hoc est, sine delectu, non si quæ adulteris vel stupratoribus se committit, sed quæ vicem prostitutæ sustinet. Item quæ cum vno & altero, pecunia accepta, commiscuit, non videtur palàm corpore quæstum facere. Octauenus tamen rectissimè ait, etiam eam quæ sine quæstu palàm se prostituerit, debuisse his connumerari, non solùm autem ea quæ facit, verùm ea quoque quæ fecit, & facere desijt, lege notatur, neque enim aboletur turpitudo, quæ posteà intermissa est, non est ignoscendum ei, quæ obtentu paupertatis turpissimam vitam degit. Vlpian. l. palam. 43 de ritu nup. Maffæus.

PALAM rem esse dicimus, de qua constat, aut euidentia, quod vulgò notorium dicimus: aut quæ simpliciter manifesta, aut liquida, aut tantummodò clara. Vide Alciatum in l. palam, de verborum significatio. Spiegelius.

PALATINI, communi nomine dicuntur omnes habitantes in palatio: alij quidem semper in domo Augusti perseuerantes, qui Comitatenses dicuntur. Comitatum autem locum appellant, in quo vitam ducebat Imperator. Qui verò in prouincias mittebantur, dicuntur mittendarij, a mittendo nuncio. Alci. in l scrinijs. C. de palatinis sacrarum largitionum, lib. 12.

PALATINORVM generale nomen est: eo enim omnia officia, id est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum Comitum, largitionum vel priuatarum continentur. De quibus in tit. de palatin. sacra. largitio. Sed & ministeriani, de quibus de Castrensia. & minist. Generalem hanc significationem comprobat l. 1. C. de priuileg. eorum qui in sacro palatio militant. Ambrosius epistol. 5 Palatini, inquit, sunt officia, id est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum Comitum. Palatium pro palatinis sæpè accipi. Am. Marcel. testis est libr. 4. Tuas, ait, & palatij tui iubeo auferre annonas. Prat.

PALATINOS quidam esse volunt eos qui habitabant in palatio, Comitatenses verò, qui in domo Augusti semper commorabantur. Mihi contrà videtur, vt Palatini propriè sint, quos domesticos principis appellamus. Palatium enim dicitur domus Principis, Comitatenses autem quicunque de comitatu sunt, quos tamen omnes Palatinos dictos esse arbitror, vt ostendi videtur ex constitutione Constantini Imperatoris de castrensi omnium palat. pec. Qua constitutione omnibus Palatinis in Castrense peculium cedere præcipit, quod propria diligentia vel liberalitate Principum quæsiuerũt. Quid enim tam ex castris est, inquit, quàm quod nobis conscijs, ac propè sub conspectibus nostris acquiritur. Sed nec alieni sunt à puluere & labore castrorum, qui signa nostra comitantur, qui præstò sunt semper actibus, quos intentos & eruditos studijs itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Quæ omnia & Comitatensibus conueniri certum est: ideò facta est constitutio de omnibus Palatinis, ne de illis tantùm intelligeretur qui domestici essent, & quasi familiares principis. Connan. libr. 4. cap. 15. num. 4. Cuiac. affirmat palatinos dici largitionales siue priuatianos, qui pertinent ad comitem sacrarum vel priuatarum largitionum. Eorum partes eæ sunt, vrgere, instare, monere, ne quid tale aduersus chartularios attentetur. Cuia. ad l. 2. & 3. C. de cano. largitional. titul. lib. 10.

PALATIO, id fundamenti genus est, quod in aquis, aut in vliginosis, aut congestitijs locis fieri videmus: à palis, qui in terram depanguntur, dictum vocabulum. Fistulatio etiam appellantur, à fistuca machina, qua etiam pauitores vtuntur, vtrinque ansata. Hac enim pali magna vi in terram adiguntur. Budæ. in l. si fratres. §. si communem. ff. pro soc. Sp.

PALATIA appellabantur omnes sacræ ædes dicatæ habitationi principis. Balduinus in proœmio sup. Institut. &c.

PALATIVM, Cyrillus author Græcus, à Palatino monte deriuat: sacrum, ceu haud violandum, ob Imperatoris venerationem, cuius est sedes, vocatur. C. de Comit. & Archiat. Sac. Palat. Item de priuil. eor. qui in sac. palatio militant, libr. 12. Primam indifferentem habet. Ouidius de arte:

Illic quas tulerant nemorosa palatia frondes. Martialis:

Inde sacro veneranda petes palatia cliuo.

Huius exemplo & ipse alicubi primam extendi. Cæterùm, vnde clarissima familia apud nos palatij comitum nomen traxerit, indicauimus in scholijs, quæ in Austriaden Bartolini Perusini scripsimus. Sed iam magis gusto accedendum ijs, quæ Rhenanus noster ea de re nuper tradidit libr. German. rerum 3. Cui ob hoc scripti genus intentatum hactenus, palmam ferendam esse existimo, Idem rectè monuit, eam regionem, quæ nobis nũc, die Pfaltz appellatur, indoctè Palatinatum vocari. Spiegel.

PALAESTRAE. Lege, Athletarum nomine.

PALAESTRA dictione vtimur non tantùm pro ludo ipso, sed etiam pro loco vbi exercetur, Vlpia. in l. sed & si quid. ff. de vsufruc. eleganter mancipiũ de palæstra, seruum accipit, qui palæstræ dat operam. Sp.

PALAESTINVS. Palæstina est prouincia Syriæ, Arabiæ contermina, dicta à Palæstina, olim illic metropoli, vnde Palæstini, qui ijdem cum his sunt, quos sacra historia Philistin & Philistinos nominat. de quibus in 1. Reg. scribitur. Est & alia Palæstina prope Phæaciam, de qua Lucanus lib. 5.

Inde rapi cæpere rates, atque æquora classem
Curua sequi, quæ iam ventos fluctusque secundo
Laxa Palæstinas vncis confixit arenas. Anchoran.

PALAESTINAE Cæsaream Iustinianus scribit nomen accepisse à Vespasiano contra omnium scriptorum sententiam, qui nomen Herodi Regi Iudææ acceptum ferunt. Cuiac. in exposit. Nouell. constitut. Iustinia. Nouell. 103.

PALEA, sine diphthongo in penultima, ceu titulus in decretis Pontificijs haud rarò adscriptus legitur quibusdam capitibus. Hæc inde velut paleas inanes, & irritas interpretantur. Cùm potiùs, Volzio adnotante, scribendum sit Palæa per diphthongum. Nam παλαιὸν Græcis est, quod Latinis vetus. Itaque sciendum, vbi Paleæ vocabulum, vel titulum offenderis, ibidem veterem esse Canonem. Sanè Paleæ vocabulo, non propriè culmi, sed follicula ipsa granorum comprehenduntur, l. vlti. §. fin. C. de seruit. & de aqua. Sp.

PALI, lignorum appellatione non continentur, l. pali, de verb. sig. l. pali, de leg. 3. & de fund. instr. l. instrumenta. Idem de pertica. vt ibi dicitur. Alber. Vide, Pedamentorum. Sp.

PALORVM, qui vineæ fulciendæ causa parantur, sit

fit mentio in l.17.§.vlt.ff.de act.empt, l.19.§.vlti.ff.de vsufruct.l.16.ff.de legat.3.l.11.§.si aliqua.ff.de instruc.vel instrum. Alias pedamenta & ridicæ appellantur, l.10.ff. de vsufruc.l.3.ff.de seruit.rust.l.1.ff.de tigno iuncto,l.11. §.si quis in vineas.ff.quod vi aut clam. Inde palaris fylua ex qua pali sumuntur, l.30.§.vlt.ff.de vsufruct. Adde Forcat.in suo Penu iuris Ciuilis,cap.7.

PALLA, vestimentum honestæ mulieris est Marcello. Alij perhibent, vt adnotauit Rhenanus in Tertullianum, ad vestigia vsque demissam fuisse. Dicta Palla, quod palam & foris esset, sicut & pallium. Hæc olim etiam vestis Christianorum simplex & facilis. Itaque cùm Tertullianus reiecta toga pallio vestiretur, vt simplicitati religionis respóderet simplicitas cultus, à quodam inconstantiæ notaretur, librum scripsit de pallio, quo eius vetustatem & commodum vsum edocet. Spiegelius.

Palla [illegible] quid. vide Pellex.

PALLIA propriè est Græcus habitus. A pallio fit Palliolũ, quod idem adnumerat vestimentis virilibus, Bays.cap.13.de re vest. Sp.

PALLIVM. Non dubium est pallium accipi multis modis. Pallium propriè extrema vestis est, vnde apud Plautũ in trinummo allegoria prouerbialis,tunica pallio proprior est. Et hoc inter vestiméta communia(quę Tacitus in textu promiscua appellare videtur) ponit & adnumerat Vlpian.in l.vestis.§.communia. ff.de aur.& arg.leg. Communia vestimenta sunt (ait) quibus promiscuè vtitur mulier cum viro: veluti si eiusmodi penula,pallium've est,& reliqua,quibus sine reprehensione vel vir,vel vxor vtatur. Et de pallijs huiusmodi,quã varia fuerint, & quibus propria, doctè tradit Baysius cap.11.de re vest. Aliter accipitur pallium, lib.1.Decretal.tit.de authoritate & vsu pallij. De quo Polydor. Virgil.lib.4.cap.11. Pallium,inquit, vestis summa lanea, & candida,cuius vtrinque pendent duæ fasciæ, & ad humeros circulus ductus, ac quatuor purpureis crucibus insignita est. Cuius sanè insignis rationem D.Gregorius ad maximum Episcopum Solimitanum scienter reddit, qui dicit illud humanitatem,& iustitiam significare: vt ij,qui illo vtuntur, foris summisse se gerant,id est,mites sint,& intus animum æquum habeant,hoc est,iustitiam colant. Et de huiusmodi pallio(quod Patriarcharũ,primatum,& metropolitanorum est proprium, vt per illud à cæteris Episcopis discernantur, & priuilegiatam obtineant dignitatem) Tertullian.librum scripsit, quo eis vetustatem,& commodum vsum edocet, Anchoran. Vide latiùs in dictione, Peristromatis.

PALMA, non finis est laboris, sed victoriæ signum, & victoria ipsa,vt in l.1.C.de princ.agent. in reb.lib.12. Vnde palmata toga, à palma in ea intexta, inquit Budæ. propriè triumphantium fuit, quam merebantur hi, qui de hostibus palmam reportassent. Pro dactylo,inter dulcia numeratur à Iurecoss.cùm ait: item vuas,ficus,palmas,caricas,l.vlt.de tritic.& vino leg.de carica fici specie,vide Pallad.lib.4. Sp.

PALMAM autem arborem esse,cuius secundum Plinium,vnde quinquaginta genera inueniantur,nemo ignorat,eiusque naturæ esse vt ponderi non cedat,sed renitatur,Vt etiam annotauit Forcat.in suo penu iuris ciuilis cap.17.

PALMARIVM victoria Vlpianus ex Imperatoris rescripto in l.1.§.5.ff.de extra.cognit. Si verò post causam actum est honoraria summa peti poterit vsque ad probabilem quantitatem: etsi nomine palmarij cautum sit.Hotomannus.

PALMARIVM,præmium quod victoriæ ergo debetur. Extat vox in l.1.ff.de extraord.cog.

PALMATAE,tunicæ seu vestes sunt quibus consules, aut alicuius magistratus viri vtebantur. Vopisc.in Aurel.Cape pro rebus gestis tunicam palmatam, sellam eburneam,nam te consulem hodie designo. Meminit & Trebel.in Galieno,Apul.in Apolog.& Seruius: qui triumphalibus viris dari solitam scribit. Cuius rei etiam Liuius est author. Ausonius in Panegyr.Palmata, inquit,tibi misi,in qua Diuus Constãtius parẽs noster intextus est. Hæc planè, hæc est picta non magis auro, quàm tuis verbis. Alciat in l.propositis.C.de grege dominico,lib.11. Palmati equi,ijdem ferè sunt,quos vulgò Baios vocamus: quoniam spadices, hoc est, cum fructu suo ramusculos, Græci [Greek] vocant.Sic igitur dicti sunt à colore. Possumus etiam intelligere equos palmatos, quibus vtebantur aurigæ in circo. à palma. Alciat. in d. l.propositis.Spieg.

PALMIPEDALE mensura vnius pedis & palmi.

PALMVS semensuræ genus. Est autem duplex, inquit Budæus. Maior 12.digitorum, Græcè Spithame vocatur, & Latinis etiam dodrans. Minor digitorum quatuor, Palæstes Græcè dicitur. Frontinus libro de limitibus agrorum, scribit, Palmum habere digitos quatuor, vncias tres: quod Theodosius & Neratius probant. Prat.

PALO, palare,hoc est, palis munio. Colum.Vt vitis paletur,& capitetenus alligetur. Old.

PALPATVS est. Vlpia. At si cùm equum permulsit quis, vel palpatus est,calce eum percusserit, erit actioni locus, l.1.ff.si quadr. paup.fec.dic. Solent autẽ equisones plausu manus blandiri equis. Sp.

PALVS, paludis, quam Græci [Greek] dicunt, est, vbi paululum aquæ in altitudine, & palàm latiùs diffusa, quæ etiam quandoque siccatur. Hoc modo accipitur C. in tit.de alluuionibus, & paludibus, & pascuis, ad aliũ statum trãslatis, id est,melioribus,fertilioribus factis, vide Instit.de rer.diuis.§.præterea. Huius autem dictionis prima breuis est, & secunda indifferens, quanquàm genitiuo crescat. Virg.lib.4.Georg.

Cocyti,tardaque palus inamabilis vnda.

Horat.

Regis opus sterilisque diu palus aptaque remis.

PALVDAMENTVM, vestem Imperatorum, scribit Tranquillus in Cæsare, Blondus lib.9. Romæ triumphantis. Alexander ab Alexandro libr.3.cap.3. & libr. 5.cap.18. Festus tamen omnia militaria ornamenta paludamenta dici, in libris auguralibus affirmare videtur. Plutarchus in Philopœmene tunicas equestres vocat, in Lucullo [Greek], vt opinor, pro paludamento posuit, In Crasso verò [Greek], pro paludamento purpureo dixit. Quo genere vestis etiam Græci equites vtebantur, quam [Greek] Athenæus in quinto vocat. Paludamenti autem picturam ad viuum ex Romanorum marmoribus expressam inuenies apud Lazarũ Baysiũ in fine capitis primi,in l.vestis.ff.de auro & argen.legato,&c.

PAMPHYLIAE, apud Iurecoss.vt & aliarum regionum.præcipuè in exẽplis fit mentio. Eam Mopsopiam aliquando dictam constat, quoniam Mopsi vetus regnũ fuisset. Sp.

PANARIVM, panis receptaculum: sicut Granariũ grani. Catan.

PANCARPVM, spectaculi genus, quasi omniũ arborum fructibus concinnata sylua, apud Imper.in Nouel.de consulibus.§.ac primis quidem, interprete Haloandro. Spieg.

PANCARPVM, vetus interpres exponit syluam, qua ratione & Chamæleo niger dictus forsitan sit pancarpum, vt ad Dioscoridem Græci quidam annotarunt, ex varietate colorum: & oraculo quodam cum Dianæ iuberetur Neleus statuam erigere [Greek], erexit ex quercu, in qua offenderat multos variosq; suspensos fructus.vt interpres Callimachi scribit. Appellatur & à Sophocle in Oedipo Tyr. laurus [Greek]. Cuiac. ad d. Nouel. Iustin. 105. de consulib.

PANCRATIASTEN cum dici volunt, qui luctator simul & pugil foret. quippe cùm alij pugiles, alij luctatores forent, is qui vtroque teneretur studio, pugna scilicet,& lucta, Pancratiastes nuncupatur: & vbi exercentur. Pancratium.

[Greek] Græcis, omnia vincens dicitur. Alexander Neapol.Genial.dier.lib.3.cap.9.

PANCRATIVM certaminis genus est, in quo conuocatis omnibus viribus, & toto corpore contendebat Pancratiastæ, de his apud Græcos Suidas, apud Latinos

Cic.

Cicer.ad Atticum, Plautus in Bacch. Propert. Gellius. & Quintil. & apud Iureconf. Vlpian. in l.qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. vbi glossator noster confinxit quandam differentiam inter colluctationem & pancratium, quæ falsa est: nusquam enim legitur pancratiastas fustibus pugnare, sed solùm pugnis, cubitis, cruribus, & calcibus vtebantur: & hi, vt etiam scribit Alex. Genialium libr.3.cap.9. luctatores simul & pugiles erant, & in hoc etiam minùs rectè loquutus est Bald. in præalleg. §. si quis. qui putauit, pancratium locum dici, quem vulgus steccatum appellat. Cotta in Memor. Corras. Miscel. lib.4.cap.24.

PANCHRESTVM, medicamentum nobile, quod Latinè dici potest, omnibus conducibile, vel omnibus affectibus vtile.

PANDECTAS, siue Digestorum libros, qua ratione Iustinianus Imperator tria legum volumina inscripserit, quæri solitum est: proinde quæ ex antiquis auctoribus aliàs excerpsi, subijciam. Pandecta nomen Græcū est, & compositum a πᾶν, quod est totum: & participio huius verbi δέχομαι, id est, capio: siue ἀπὸ τὰ δέχεσθαι, quod omnia habeat, quodque omne rerum & doctrinarū contineat genus. Inscripsit hoc nomine opus suum Tyro Tullius. vt refert A. Gellius Noctium Atticarum, lib.16. cap. 11. de hoc tit. Pandectarum meminit Plin. in sua ad Vespasianum (siue, vt alij contendunt, ad Domitianū) præfatione: iam iam (inquit) mox Pandectas, enchiridion, pinacidon, inscriptiones, propter quas vadimoniū deseri possit. & meminit etiam Aul. Gellius, in fine operis sui. & Taboetius in topico milit. for. & legal. discip. tom.1.

Digestorum autem nomē inde originem traxit, & duplici FF. significatur: quia antiqui pleraque vocabula primis quibusque literis adnotabant: vt hoc exemplo, Titum, Lucium, Caium, Aulum, per T.L.C.A. intelligebant. Senatus autem consultum, per S.C. scriptitarunt. Eodem exemplo in Constitutionibus Imperatorum, de quibus in Iustiniani Principis Codice, A. C. Augustum Cæsarem significant: & sic duo A.A. & duo C.C. Augusti, Cæsares. Sed & illud P.R. cond. vt inuenies in fine secundi libri Varronis, dum inquit, Tonsores in Italiam è Sicilia venisse primum dicunt P.R. cond. hoc est, post Romam conditam: licèt mendosi passim circumferantur codices Varroniani, vbi inuenies P.R. Coss. nullo idoneo sensu. & ita illum locum Varronis interpretatur Plin. histor. suæ 7. lib. prope fin. vbi Varronem citat. Sicut & illud, ab vrbe condita, A.V.C. sed & verbum condemno, per C. literā denotabatur, siue per K. potiùs: aut quia Græci καταγνῶναι, id dicebant. aut quia veteres loco C. scribebant K. id ex Ciceronis Orationib. contra Verrem sumitur: apud quem tamen in plerisque exemplaribus mendosè caprarius scriptum est. pro cappa & arrius: vt etiā animaduertit summus vir, Hermolaus Barbarus. Moris enim fuit apud Romanos, vt iudices cognita causa, in cistam, siue vrnā tabellas conijcerent, easque stylis inscriberent, literas habentes absolutionis, siue condemnationis. Nota condemnandi, vt dixi, erat C. sicut absoluendi, A. quando vero iudici perplexa & obscura causa videbatur, iuxta l. vni l. vni ex plurib. ff. de re iudic. scribebant duas literas, N L quod significabat, non liquet: vt docet Asconius Pædianus. Et propterea, cùm aliquid factum fuisse indicare volebāt, duplici FF. hoc per eos significabatur: vt etiam auctor est Probus, qui integrum libellum super hoc conscripsit: & in simili quæstione dicendum erit infrà, in dictione Spurius. Ex his itaque Iustinianus volens significare, quòd in his voluminibus continetur omne rerum atq; doctrinarum genus, Pandectas inscripsit: volens etiam ex tituli inspectione admonere Lectorem, quòd in his 50. libris continentur S.C. & Principum constitutiones. Item ea quæ à Cæsaribus facta fuerunt, FF duplici denotauit. quasi dicas, factæ fuerunt. Quæ quidem quia dispersæ, ab ipso collectæ, & in ordinem redactæ sunt. Digesta nuncupauit. Digerere enim, est disponere, & in ordinem redigere. Verg. Æneid.4.

Digerit in numerum, atque antro seclusa relinquit,

Pompon. in l.2. §. ita libri. ff. de orig. iur. Libri, inquit, digesti sunt ab Aufidio. Plin. libr.12. Poma ferantur, inserantur: vineæ pastinentur, semina digerantur. idem eo. lib. digerendi, inquit, suet in dies suos. Digerere tamen quandoque accipitur pro interpretari, & dilucidare. & ideò apud Verg. Æn.2. legitur illud, *ita digerit omina Chalcas.* Non omitto, quòd Iustinian. in l.2. §. sed cùm omnis. C. de vet. iur. enucl. Digestorum seu Pandectarū nomen dicit inditum, propterea quòd disputationes legitimas in se continent, & quasi digerunt: nam quod vndiq; fuerat collectum, in suos sinus receperunt. Et huic opinioni accedit Accurs. in præfat. Pandectarum, in verb. Digestorum. & Gellius in calce Noctium suarum, vbi Pandectas, id est, omnium receptacula interpretatur.

Volumen verò ipsum Iustiniani Digestorum, seu Pandectarum, dubio procul archetypū, hodie in curia Florentina à summo magistratu publicè obseruatur, magnaque veneratione (quanquàm raro id, etiamque ad funalia) ostenditur. Est autem liber, haud quota spoliorū prædæque Pisanæ portio: sæpè à me in hoc libello, & à Iureconsultis vbique citatus: maioribus characteribus nullisque interuallis dictionum, nullis item compendiarijs notis: in duobus voluminibus quibusdam etiā, saltem in præfatione, velut ab auctore planè, & a cogitante atque generante potiùs, quàm à librario & exceptore inductis, ac suprascriptis: cū Græca epistola, Græcoq; etiam epigrammate in prima fronte, quod per nos suprà relatum est in dictione, iuris vbi de Iurisperitis tractauimus. Alciatus ætatis nostræ qua parte voluit consummatissimus, aliam rationem refert, dispunctio.3. cap.15. quæ verisimilis sine dubio videri potest. Cotta.

PANDOCHIVM, Latinè, stabulum, siue diuersorium, & hospitium dicitur.

PANGERE inducias, idem quod facere.

PANES palatini, quod è palatio erogarentur, Cuia. verò ad l.1. C. de frumento vrbis Constantinopolitanæ, lib.11. rectè ne illud panos Palatinos dici, quòd è palatio erogarentur, ambigit, cùm ipse malit inde dici panes Palatinos, quod Palatinis præberentur. Prat.

PANES militares, & populares, l.4. Codic. Theodosiani de anno. ciuil. ex quibus locis discas, qui sint panes ciuiles.

PANICVM. Lege, miliarium.

PANIS ciuilis. Panis ciuilis nomine sunt, qui simpliciter annonam intelligant ciuilem, cui vendendæ qui præest dicatur sitoñasius, sicuti magistratus, qui curat perissochoregia. Cælius Rhod. lib.9. cap.16.

PANIS notissima est significatio. Panis tamen gradilis in Rubr. Cod. Theodos. de anno. ciuili & pane gradili dicitur. Prudentius aduersus Symmachum:

Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis. Prat.

PANES autem gradiles ideò dicuntur, quòd è gradibus, qui in vnaquaq; regione vrbis erant ad pistrina, vt constat ex descriptione antiquæ vrbis, præbeantur. Cassiodor.9. vt siue in gradu, siue in alijs locis frumentorum condicta potuerint inuenire. Dantur frumenta pistorib. ex publicis horreis. tum deinde populo panes. Cuia. ad l.1. C. de public. horreis, lib.10.

PANIS nomine, frumentum venit, l.1. & ibid. Bartol. C. de frumen. vrb. Constant. libr.11. In Dominica Oratione, panis nomine id declaratur, vt Viues attestatur, quo necessitates vitæ huius ineuitabiles tolerantur, siue in ijs quæ edimus, siue quibus tegimur, quibus fouentur membra nostra, & ab iniuria, vel rigore cœli defenduntur, vel ardentis, quibus à morbo conualescimus, aut certè ad morbum ferendum suppetunt vires: reliqua superuacanea sunt, quæ inuexit partim superbia, partim voluptas: & ex ea ortæ deliciæ. Lege, Cibarius panis. Spieg.

PANNARIOS dicunt Iureconsulti pannorū venditores. Vide Rhodig. cap.11. lib.6.

PANNEAE vestes dicuntur, sicut laneæ, & bombycinæ.

PANNICVLARIA causa quemadmodum intelligi debeat, ex ipso nomine apparet. Non enim bona damnatorum

natorum pannicularia significari quis probè dixerit: nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi vendicare debebit, sed vestem, quam is fuerit indutus, aut nummulos inueterales, quos victus sui causa in promptu habuerit, aut leues annulos, id est, qui rem excedũt aureorum quinque, alioquin si quis damnatus digito habuerit, aut Sardiniam, aut aliam gemmam magni precij: vel si quidam chirographum magnæ pecuniæ in sinu habuerit, nullo iure illud in panniculariа ratione tenebit. Pannicularia sunt ea, quę in custodia receptus secũ attulit. Spolia, quibus indutus est, cùm quis ad suppliciũ ducitur, vt & ipsa appellatio ostendit. ita neque speculatores vltrò sibi vendicent. neque optiones sibi ea desiderent, quibus spoliatur, quo momento quis punitus est. Hanc rationem non in compendio suo debent præsides vertere, sed nec pati optiones: siue commentariẽses ea pecunia abuti: sed debet ad ea seruari, quæ in re præsidum solent erogari, vtputa chartiaticum quibusdã officialibus inde subscribere, vel si qui fortiter fecerint milites, inde eis donare, barbaros etiam inde numerari venientes ad se: vel legationis, vel alterius rei causa, Vlpianus l. Diuus. vbi vide Bartol. de bon. damnat. Maffeus.

PANTHER genus quoddam retis est, cuius meminit l. 11. §. vlti. ff de act. emp. Varro lib. 4 de lingua Latin. Ferarum, ait, vocabulo partium peregrina, vt leo, panthera, vtraque Græca: Briss. Adde Forcat. in suo Auiario Iuris Ciuilis, cap. 4. nu. 1.

PANTHERA, animal prorsus ferũ & maculosum, cuius mas pardus dicitur, pecudum appellatione non continetur, sed bestiæ, l. 2. in fin. ff. ad leg. Aquil. Panthera voce Græca, pro vniuersa venatione Vlpia. in l. emptorem. de act. empt. vtitur, dum ait: veluti cùm futurum iactum retis à piscatore emimus, aut indaginem plagis positis à venatore, vel pantheram ab aucupe. Alcia. non probat: qui rete ea voce intelligunt, sed neutro genere, quo vniuersæ auiculæ capi possint. Vide eum in Parerg. Budæ quoq; Panthera hic pluraliter intelligit, per metonymiam, pro captura, eo modo quo indago. Haloander fœminino genere singulariterque legit. Sp.

PANTOMIMI sunt, hi qui intra vel extra scenam gesticulationes exercent, imitantur que dicta factaque, moresve hominum, & naturas. & est dictio Græca & composita. nam apud eos πάντων omnium, & μῖμος, imitator vocatur: vel, vt Diomedes autumat, à μιμοῦμαι, id est, imitor. Latinè autem ille, effictor potest appellari. De Pantomimis Sueton. in Nerone: seditionibus pantomimorum ex parte proscenij superiori, signifer simul iter ac spectator aderat. Et Plin. in sua præfatione, secũdùm Hermolai Barbari lectionem: Nostri, inquit, crassiores antiquitatem, exemplorum, artiumque facetissimi lucubrationum: vt qui ait, Bibaculus eram, & vocabar Pantomimus. Horum meminit & Lampridius, qui refert Alexandrinos & nanas, & moriones & pãtomimos populo donasse.

PANTOMIMI nomẽ inuenitur in l. 2. § Neratius. ff. de condict. caus. dat. l. 4. ff. de actio. emp l. 25. & l. 27. ff. de oper. libert. Est autem Græcum verbum, & ipso Luciano teste in libr. περὶ ὀρχήσεως, saltatorem gesticulatoremque significat, cui à multifaria gesticulatione nomẽ hoc esse inditum Cassiodor. libr. 4. variar. scribit. A Latinis Histrio appellatur. Sic enim Mnesterem promiscuè Pantomimum & Histrionem appellari videmus à Seneca in ἀποκολοκύντωσις Claudij. Et à Sueton. in Caligula, cap. 3? & à Tacito libro 11. Nobilitati sunt hac ludicra arte Mnester. Pylades, Batylus, Hylas & Paris. ille, de quo in d. l. 1 § Neratius. Quorum omnium in Suetonio, Iuuenali, Martiali, Seneca, & Macrobio non infrequens est mentio. Prodijt autem primùm Tiberij temporibus, vt Suidas in verbo ἀπαντόμιμος scribit, hæc mollis & impudica Pantomimorum saltatio, qua fracto corporis motu indecentique gesticulatione ita res gestæ repræsentabantur, vt loqui manibus magis, quàm agere viderentur. Cassiodor. libro 1. Variar. Constituatur à vobis prasini pantomimus quatenus sumptũ, quem pro spectaculo ciuitatis impendimus, electis contulisse videamur. Hanc partem Musicæ disciplinæ mutam nominauere maiores, scilicet, quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdã gesticulationibus facit intelligi, quòd vix narrante lingua aut scripturæ textura possit agnosci. Idem libr. 4. Variar. epistol vlti. Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen est, cùm primùm in scænam plausibus inuitatus aduenerit, assistunt consoni chori diuersis organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit, & per signa composita quasi quibusdam literis edocet intuentis aspectum, in illaque leguntur apices rerum, & non scribendo facit quod scriptum declarauit. Idem corpus Herculem designat & venerem, fœminam repræsentat & marem, regem facit & militem, senem reddit & iuuenem, vt in vno credas esse multos tam varia imitatione discretos. Hanc tamen totam artem ipsi Tiberio ita displicuisse, vt Roma pantomimos exegerit, Dio libr. 57. scribit. Quod & à Traiano factũ Plinius in Panegyrico laudat. Exagitata valdè à Cypriano, Arnobio & alijs pantomimica & à Christianis Principibus tandem penitùs explosa est. Briss.

PANVS, vt Nonius declarat, significat inuolucrum tramæ, idemque per diminutionem vocatur panucla. Sic enim & ijdem manu scripti libri habent, non panulam: & Hesychius etiam ipse panuclam. siue panuclã, non panuellium dicere voluit, quum ita scripsit: πανίον πανύκλιον, ὁ ἄτρακτος εἰς ὃν εἰλεῖται ἡ κρόκη. Cuiac. Obserua. lib. 11. cap 6.

PAPINIANISTAE, Iuris auditores quandoque dicti, à Serbidij Scæuolæ discipulo Papiniano, inter Iurecons. longè celeberrimo, qui Imper. Seuero non propter affinitatem tantùm, sed ob virtutem in primis charus, cui etiam filios vni commendauit moriens.

Παππᾶ, pater Græcis est, quod nos Latinis literis describentes, vno P. Papa dicimus Latinè, Germanicè verò Bapst/ vel Pfaff. Nam vt Volzius annotauit, Germani sæpè in vocabulis à p, incipientibus adijciunt f, aut omninò in f, mutant p, vt palus, udis, ein Pful: Palus, li ein Pfol. Pater, frater, piscis, Fisch/ & similia. Porrò Papæ vocabulum non nuper, sed olim, & dudum ab omnibus orthodoxis appellari cœptum. Nam Listrio teste, olim omnes Episcopi Papæ vocabantur, hoc est, patres Vnde Diuus Hieronymus dixit, Episcopos patres esse, non dominos. Quidam duabus è syllabis corruptis, pa, pa, conflatum esse tradunt: quarum prior est pater, posterior verò patrum, quasi pater patrum. Cuiusmodi solus sit Petri successor: ceu totius Ecclesiæ sub Christo caput. Alij à papilla mammarum apice vnde lac extrahitur, nomen deductum putant: vt scilicet intelligat Summus Pontifex, eius proprium munus esse, suum illud & mellifluum lac verbi diuini, fidelibus præsertim afflictis præbere, omnesque per prædicationem Euangelij ad Christi cognitionem perducere. Alij à pappo carduorum flore, qui marcescens in lanuginem abit. idque propter breuitatem vitæ quam Summos Pontifices viuere videmus. de quo latiùs Corasius Miscellaneorũ, lib. 5. cap. 15.

PAPYRVS, frutex est in palustribus Aegypti locis, brachiali crassitudine, decem cubitorum altitudine, Vlpian. de legat. 3. l. ligni appellatione. Harundines, inquit, & papyros comburunt. Nebriss.

PAR est, quod est inter aliquos commune & æquale est. Erasmus.

PAR, pro æquo. l. seruo. C. de rei vendi. Et quomodo accipiendum sit, latiùs declarat Barto. in l. qui concubinam §. quatuor ff. de leg. 3. Quid verò iunctum genitiuo signet, Bald explicat ibid. Quamuis par, & similis differre videntur. Quintil. cap. 10. l. 1. Mihi, inquit, egregiè dixisse videtur Seruius Nonianus, pares eis magis, quã similes. de Sallustio & Liuio. Sp.

PAR, pro simili & æquali, l. stipulatus. ff. de verbor. ob. l. g. l. cùm par. & l parem ff. de reg iur. Alb.

PAR imperium non habet collega cum collega, sed idem. not. ff. de manumiss. l. apud eum. Nec par in parem habet imperium, l. ille à quo §. tempestiuum. ff. ad Treb. l. nam magistratus, de arbitr. Sp.

PARABOLA est similitudo sumpta ex veritate. Sic, cùm dicitur hominem quendam habuisse duos filios, quibus diuisit suas portiones, oportet esse in rerum natura, & hominum & filios & hæreditatem, & diuisionẽ portionum. Denique hæc est perpetua lex parabolæ, vt primum concipiamus rem nudam, vt proponitur: deinde ex ea conceptione deducamur ad finem parabolæ, hoc est, ad rem ipsam, cui accommodatur similitudo. Dicitur autem ἀπὸ τοῦ παραβάλλειν, quod significat duas diuersas res simul collocare aut conferre. ideò Cicer. rectè vertit παραβολὴν, collationem. Non rarò tamen etiã hæc vox significat tum celebrem, tum & obscuram aliquam sententiam, tum denique aliquã grauem, aut magni momenti orationem. Sp.

PARABOLANI, plebeij quidam erant, qui famulitio vel Ecclesiarum, vel hospitalium, xenonumve deputati erant, & quasi adscriptitiæ glebæ. Dicti è Græca præpositione, παρὰ & βῶλος, gleba, quasi glebæ adscriptitij. Alciat. libr. 4. Dispunct. cap. 9. Audiamus & Rhodogin. Is cap. 11. lib. 29. Nosconios dici putant, qui Noscomij præfecturam gerunt. Nam parabolanos intelligunt mendicabula ægrotis assidentia seruitij causa, cùm sint propriæ ascriptitij glebę. mentio fit horum C. de Episc. & cler. l. parabolani. Interpres tamen 27. ff. Parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modestino circuitores vocentur: quoniam ciuitatem obeant, agris opem laturi. Sp. Hotom. autem tradit

PARABOLANOS dici eos, qui ad curanda debiliũ ægra corpora deputantur, testis est l. parabolanos. 18. C. de Episcop. & cleri. nomenque confictum putat ex eo, quòd se audacter periculis omnibus obijcerent, neque vllius quamuis pestiferi morbi contagionem timerẽt: nam παράβολα dicuntur à Græcis, quæ summis periculis obiecta sunt. vt quum Plutarchus ait de Cæsare, τῶν τολμημάτων τὰ παράβολα καὶ μεγάλα πράττειν ἴσχυε. Vide Connanum lib. 2. cap. 10. num. 5. Adde Turneb. aduersarior. libr. 23. cap. 23.

παρακαταβολὴ, deposituũ, fideiussio, actionis genus, qua qui experiri volebant, pecuniam deponebãt, decimam partem æstimationis litis apud acta, tam Actor, quàm Reus: mulctam scilicet futuram temerè litigantis: Latinè sponsio dicitur. Bud. in Commen.

παραχαράκται, falsi monetarij sunt, l. 8. C. Theod. de fals. mone. Suidas: καὶ τὴν ἰσότητα λέγειν παραχαράκτας τοὺς παραχαράττοντας. & alio loco: παραχαράξαι, διαστρέψαι. Hesych. Μοιχάγριον τὸ παραχάραγμα [illegible]. Hi imperante Aureliano vitiata moneta, & procuratore siue rationali monetarum Felicissimo interfecto, aduersus Imperatorem sese extulerũt, quod Vopiscus, Victor, Eutropius, & Suidas scribũt. Est verò eorum conditio certa, quam dignitate mutare non possunt, quia nec patet eis aditus ad honores, l. 6. C. de dignit. lib. 12. Cuiac. ad l. 1. C. de murilegulis & gynæciarijs, lib. 11.

PARACHLAMYS, vestimenti genus, non modò militare: vt apud Plaut. in Persa, sed etiam puerile. Vlpia. in l. vestis, de aur. & arg. leg. Alciat. de vest. hol. in l. 1. l. 11. C.

παραδιάζευξις, l. pen. de verb. sign. quid sit, disces ex ead. l. Adde Cuiacium, qui dicit, παραδιάζευξιν in d. l. pen. nominari, quotiens quid ita disiungitur, vt tamen coniunctum intelligatur, qua loquẽdi forma etiam παρασιώπησις dicitur, cùm quid ita reticemus, vt tamen tacitis nobis intelligatur. eo loco Alciat. suo marte reposuit συνάφεια tam licenter, quam & alijs locis alia multa Cuiac. ad l. si vnus. §. sed si stipulatus. ff. de pact.

PARADIGMA, est exempli hortantis, vel deterrentis enarratio. Donat.

παράδεισοι Galli appellant Pares. in quibus varia animalia ad vsum voluptatis, aut venationis includũtur & possidentur, adempta naturali libertate. Balduin. tit. de rerum diuis.

PARADOGVM, barbarum & Longobarticum vocabulum, feudi nobilitatem significat: quemadmodum ignobile feudum, pædagogum vocitabatur, iuxta Bald. & Aluar. teste Barone Tautenbergio, lib. 2. feud. Spiegelius.

PARADOXA, dicuntur ea, quæ sunt præter opinionem, & inaudita.

PARAGOGIA, ipsarum aquarum pori, & meatus: dicta ἀπὸ τοῦ παράγειν, quod deducere est. Hinc παραγωγὰ dicta Aelio Donato, & cæteris. Nam & ἀγωγὸς, aquæductus, est. Alciat. in l. decernimus, C. de aquæduct. libro 11.

παραγραφικὸς ἀγὼν, litis est contestatio super translatione, & super exceptione: quam Cicero translatiuã causæ constitutionem vocat.

PARAGRAPHE, Latinè exceptio dicitur, præscriptio, effugium litis, compositio, illecebra, ratio alliciẽdi: πρόσημος. & tropus apud Poetas, cum præcedenti complecto, ad alia fit transitus. Budæ. Est etiam annotatio in margine, & scholiũ. Paragraphus iuris, παραγραφὴν Græcè, id est, paragraphon, fit, cum præcedentia complectentes, ad alia trãsitum facimus. Inoleuit autem vsus, vt breuiori nota ista τ, in iure autem præcipuè hac §. signetur. Alcia. lib. 3. Dispunct. cap. 16. Sp.

PARAGAVDES, genus vestimenti virilis, vt plurimùm linei, quod sub alia veste gerebatur, vinctum nunc vnico nexu, nunc pluribus loris, auratis fortassè. Pollio in Claud. Albam subsericam paragandem triuncem vnam. Fl. Vopiscus in Aurel. Cùm darentur tunicæ subsericæ lineæ paragaudæ. Item in eodem: Paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, cùm antea non nisi rectas purpureas accepissent, &c. Idem in Probo: huic dari iubebis interulas paragaudas duas. Alci. in l. 1. de vest. holob. lib. 11. C.

PARANGARIAE, in l. 2. C. de Episc. & cleri. l. 2. C. de quib. munerib. vel præstatio. lib. 10. l. 13. C. de excusat. muner. eod. l. 2. C. de præfect. præto. lib. 12. l. 3. C. de silentiar. l. 2. & l. 21. C. de cursu pub. l. 2. C. de præpos. sac. cubi. lib. 12. & lib. 2. feudor. tit. quæ sint regaliæ. Guilielm. Tyrensis Pontifex libr. 5. belli sacri, cap. 19. Hos etiam, ait, tantis angarijs adfligebant & parangarijs, vt meliùs videretur esse his quos ab vrbe depulerant, quàm quibus pro summo beneficio vrbis indulserant habitationem. Nam & pecuniarias eis sæpiùs multas infligebant, id quod habere videbantur, violenter extorquentes, & ad quælibet sordida munera & onera ciuilia rapiebant inuitos. Nam si erigendæ essent machinæ, aut immensi ponderis transferendæ trabes, statim id eis muneris iniungebatur. Hi lapides & cementa & quamcunq; materiam ad opus ædificiorum necessariam circumferre compellebantur: hi iaculatorijs & machinis molares, qui extra mitterentur, tenebantur ministrare, & funibus quibus extra contorquebantur, inseruire. Eodem modo & parangariarum onus idem auctor exponit lib. 8. cap. 8. & lib. 9. cap. 17. Briss. Angaria est, qua cursus publicus dispositus est: parangario aliò versum, vtrunque onus à prouincialibus exigitur in transuectione armorum, l. vlt. C. de fabricens. lib. 11. Cuia. ad Rubr. C. de cursu public. angar. & perang. lib. 12.

PARANYMPHVS, de quo mentio habetur in c. spõsus, 23. dist. ab antiquis auspex dicebatur, præerat enim nuptijs celebrandis, in quibus auspicium capi consuetum erat: & ideò à Gręcis paranymphi appellantur, & sicut auspex pro viro, ita pro parte sponsæ pronuba adhibebatur, vt scrib[illegible] Hierony.

Et cùm hodie religio nostra non admittat auspiciorũ ritus, vt latè traditur 26. q. 3. 4. & 5. propterea eorum loco sacerdotes adhibentur, qui etiam pronubi vocitantur August. lib. 14. de ciuib. Dei non ne omnes, inquit, famulos, atque ipsos etiam paranymphos, & quoscunque ingredi quælibet necessitudo permiserat, ante mittit foras, quam vel blandiri coniunx coniugi incipiat. Cotta.

PARAPETEVMA, non peritteuma, tesseræ nomẽ est, quæ πιττὸς à Græcis appellatur, & πίττευμα, & παραπίττευμα, cui etiam Martianus suæ pietatis nomen inseri iubet, sumpto planè exemplo ex l. 2. C. de frum. Alex. libr. 11. Cuia. ad l. 2. C. de annonis ciuil ib. d. lib. 10.

PARAPHERNA, παράφερνα. iuncta ex παρὰ & φερνὴ nomine, dicuntur ea, quę pręter dotis causam ad viros deferuntur. Vlpi, l. 9. ff. de iur. dot. Dotis autem causa accipere

cipere debemus ea, quæ in dotem dantur. Cæterùm si res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quæq; Galli peculium appellant, videamus an statim efficiantur mariti. Exemplum apud Liuium extat in lib. 26. de Scipione Africano, qui capta Carthagine virginem nobilem Allucio adolescenti Celtiberorum principi desponsatam ita reddidit, vt pecuniam ad illam redimendam à parentibus allatam adijceret: super dotem, inquiens, quam accepturus à socero es hæc tibi à me dotalia dona accedant, aurumq; tollere, ac sibi habere iussit. Cic. Philipp. XII. His quasi præter dotem quam in ciuilibus malis acceperunt, agrum Campanum est largitus Antonius. Hot ex Connani lib. 8. cap. 8. nu. 9. adde Tiraqu. comment. l. connub gl. 9. in tex. Ne les fienes propres.

PARAPHERNALIA an fiant mariti, disputat Vlp. in l. si ego. §. dotis causa. ff. de iur. dot. & D. Alexand. in l. penult. ff. ad leg. Falci. licet in vulgatis codicibus apud Vlp. passim Paraphrenalia legatur: & ita etiam proferát omnes ætatis nostræ Iureconsulti cum tamen paraphernalia dicere debeamus: vt etiam apud Imperatorem obseruare licet, in rubri. & toto illo titu. C. de pact. conuét. dictio enim Græca est, & composita à παρὰ, quod est præter, & φερνὴ dos. & ideo Sidonius Apollinaris Paraphernica dixit, non Paraphrenicæ, à matre puellæ sponsæ tradita. Hæc volui dixisse, ne æstus nos consuetudinis absorbeat, & ad sermonis morem vsitati trahat. Et quæ dicantur paraphernalia, declarát in pulchra quæstione Alex. cons. 42. super præmisso themate. col. 6. vers. nec obstat. lib. 1. & in cons. 63. super 1. col. vlt. lib. 2. post Bald. in d. §. dotis causa. Cotta.

Παραπόμπια. De ijs, quæ vocantur παραπόμπια meminit Iusti. Nou. 128 Cuia. ad l. vlt. C de discussorib. l. 10.

PARAPSIDES in l. 21. ff. de auro, arg Sidon. Apollinar. lib. 2. Epist. ad Domitium. Quo insitum, institutumque multas epulas paucis parapsidibus apponi. Isidor. lib. 20. Etym ca. 4. Parapsida quadrangulum & quadrilaterum vas fuisse scribit. Sunt qui paropsidem scribant, & ἀπὸ τῶ ὄψε, id est, obsonio deducant. Briss. Cuiac. tamen putat, Isidorum forsitan malè parapsida quadrágulum & quadrilaterum vas, id est, paribus apsidibus vertisse. licet non neget, quod apsides & parapsides in l. 19. & 32. inter vasa numerentur, eisq; iungátur acetabula, id est, ὀξύβαφα. Latinum ergò Græco, vt in l. 25. reticula, crocufantia. Nam & Parapsis Hesychio ὀξυβάφιον est & τρύβλιον: & τρυβλίον Moschopulo ὀξύβαφον ἔγγαιον, imò & Hesychio: & glossæ Latinorum: Parapsis (inquiunt) acetabulum maius & suffusorium. Apsis igitur vas est, in quo ponitur esca. Parapsis vero est, quod illi accedit acetabulú. Cuiac. obseru. lib. 10. cap. 17. circa fin.

PARARIVS, proxeneta aliàs dicitur, qui nominibus faciendis interuenit. Senec. lib. 3. de benefi. Quidam volunt nomina secum fieri, nec interponi pararios. Vide Rhodig lib. 6. cap. 32. Sp.

PARASANGES autem, vt Herodoto & Zenophonti videtur, triginta stadia sunt, iuxta Iudæos verò & Persas vno & viginti stadijs terminatur, & ipsum id sentiunt Lazi, & iure, vt arbitror. Nam & apud hoc baiuli, vbi singulos parasanges pertransiere, & onera, quæ gestant, deponunt, & ipsi parumper quiescunt, alijs in ferendo vicissim onere succedentibus idque quoties facti tant, eodem spacio itinera metiuntur & interrumpunt. Quamobrem Plinius lib. 6. ca. 26. ita inquit, inconstantiá mensuræ diuersitas auctorum facit, cum Persæ quoque schœnos & parasangas alij alia mensura determinent. Quin etiam Strabo lib. 11. ita scribit, τὴν δὲ παρασάγγην τινὲς μὲν ἑξήκοντα στάδιον ... καττα. Sed vehementer admiror Leonardum Portium lib. 2. de pond. & mes. scripsisse schœnos triginta stadijs constare, & parasagas quinquaginta, quandoquidem neutrum horum alicubi legitur, & omnes scriptores apertè aiunt plura stadia continere schœnum, quam parasangam. At stadium efficit centum & viginti quinque passus. pedes verò sexcentos viginti quinque. Ita Plinius lib. 2 ca. 23. & dictum est ἀπὸ τῦ ἱσταμαι quod Hercules eo spacio vno spiritu cófecto constetisset. Quo fit, vt iure meritò nonnulli, reprehendi possint, qui de stadio longè aliter tradiderút. Quandoquidem Censorinus idem de stadio Italicè tradit, quod Plinius lib. de die natali. At stadium Olympia cum est pedum D. V. & Pythicum mille eodem Censorino authore. Ferand. l. 1. explicat. in §. si verò alter, vt om. obed. iud. pro cap. 41.

Παραστατικὴ δίκη, actio ad exhibendum, quàm intendit is, qui rem præsentem vendicaturus est. Sp.

PARASYNAXES, παρασυνάξεις conuentus, coitiones, conuenticula hæreticorum, in l. quicunque, 8. C. de hæret. & Manich. Hot.

PARATA pecunia solutioni, quomodo accipiatur, declarat Bart. in l. singularia. ff. si cert. pet. Sp.

PARATA vxoris causa. Quære, vxoris causa.

Παρατατικῶς significat extensiuè & cum quodam temporis spatio æque tractu. l. 1. ff. vnde legit. l. 6. ff. ad Tertyll. l. 2. in fin. ff. quib. ex caus. in poss. eat. Briss.

Παράτιτλα, argumentá & quasi summæ tractatuum, ad quenque titulum seu rubricam appositæ, vnde fieri de toto tractatu coniectura possit: quasi causæ quædam cóiectio. Imp. de concept. dig. §. 9. Sed sufficiat per iudices tantummodo & titulorum subtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur, quædam admonitoria eius facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo. Hot.

PARATITLA, quorum fit mentio in l. 2. §. hoc autem. C de vete. iur. enucl. vt testatur Haloander, nihil aliud, inquiens, complectuntur, quàm breues quasdá notas eorum locorum, quæ vel similitudinem aliquam, vel pugnantiam præ se ferre videntur: dicta quasi tituli cum titulo collatio, id quod veteres ante Bartoli ætatē secundum Iustiniani præceptum semper & solum fecisse testantur adhuc vetusti Codices solis eiusmodi paratitlis insigniti. Sp.

PARATITLA Græca dictio est, qua vtitur Iustinianus in l 1. § penul. C. de vet. iu. enucl. apud quem tamen Piraticia mendosè legitur. Paratitla autem in eo loco Iustiniani, apud nos summas rerum interpretari poterunt: quales scripserunt Azo. Et alij qui per titulos admonitoria quædam, siue præludia collegerunt: quod ab Imperatore ibi permissum est. Cotta.

PARATVS soluere dicitur, qui numeratam fert pecuniam. argum. §. si quis paratus. in l. prætor. ff. de oper. nou. nunc. Spieg.

PARAVEREDI in l. 2. & l. 21. C. de cursu pub. libr. 12. l. 13. C. de excus. muner. libr. 10. l. 2. C. de præposit. sac. cubic. lib. 12. l. 3. C. de silentiar. lib. 12. & apud Cassiodo. lib. 11. Variar. epist. ad Gaudiosum, & libr. 5. Epist. ad Ampelium. Brisso. Adde Cuiac. ad l. 4. C. d. tit. de cursu publi. anga. & perang. qui dicit, parauaredos à Græcis appellari parhippos. l. vlt. d. tit. de curs. publ.

PARCAS tres antiquis Romanis fuisse docet ex Varrone Gellius quæ à partu nuncupatæ, & quibus tria nomina imposita fuerunt. Mortæ, Nonæ & Decimæ. Mortá enim quasi mortem appellasse eam quę præesset octauo mense genitis. Vide latè Connan lib. 8. cap. 7. nu. 2.

PARCVS composito vocabulo dictus est, quasi par arcæ: quando sicut in arca omnia reconduntur, eiusque custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruoque contentus, omnia custodita & recondita habet sicuti arca: quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Gellius lib. 3. ca. 19.

PARECTATI, qui de pueritia veniunt ad pubertatem. Vide Nonium.

Πάρεδροι præsidum, hoc est, qui Magistratus in publicú prodeuntes apud Græcos quoque præcedebant, falso intelliguntur verbo antecessoris. Haloander in Epistola Pandectar. Hos oportebat esse vitæ inculpatissimę, de qua antequam possent iudicibus adsidere, apud quingétos viros prytanes primum, secundo inter Ariopagitas, quouis volēte per præconem (vt iam à me est notatum) ad accusandum admisso, rationem reddidisse oportebat. Causa tam seueræ perquisitionis erat, quod res periculi plenas, & in quibus maxima fide opus est, tractarent, nempe iudicum sententias, quas vnum verbum omissum, mutatum aliò translatum aut à scriba celerrimè excipiente additum, poterat euertere, inque contrarium trahere, aut saltem partim à iudicis mente multū

abducere. Erant itaque veluti scribæ obseruatores, dispunctoresque eorum, quæ transcripsisset dictante iudice. Postellus de magistratibus Atheniensium capite trigesimoprimo.

Parens, vulgò pater & mater significatur: sed iurisprudentes auos & proauos, auias & proauias parentum nomine appellari dicunt. Paul. de grad. affin. i. Iurisconsult. & Caius. l. parentis appellatione. de verbo. sign. Igitur & in pœnalibus parentis appellatio matrē complectitur, secundùm glo. in verbo, minus ausuras. & ibi Bald. notat in l. quisquis. C. ad leg. Iuliam Maiestatis. At latiùs hodiè quoque vulgò parentes intelliguntur eiusdem gentis, eins geschlechts/ & inuicem quoquomodo coniuncti. Hinc & parentela: quæ dictio apud Capitolinum in Gordiano legitur. Sp.

Parentalia instituit Romulus, cùm Remi occisi manes placatos vellet, quæ Lemuria quasi Remuria dicta sunt, mense Maio per triduum celebranda anniuersario ritu. Ob quam rem nubere illo Mense religiosum fuit: vnde Ouid.

Mense malum Maio nubere vulgus ait. Conna. li. 8. ca. 3. nu. 1.

Parentare est defunctis vita parentibus iusta persoluere: quanquàm etiam & auorum & maiorum, & aliorum amicorū manibus sacrificare significaret. Dicimus etiam parentare alicui cæso, pro morte alicuius vlcisci, & hominis cæsi pœnas persequi: quod Græci Τιμωρῶσι dicunt & Τιμωρῶμαι. Budæo teste. Hinc Parentalia dicebant eos dies, quibus parentare, & iusta mortuis facere liceret. Hæc ipsa quidem parentalia ab antiquis mense Februario celebrari solita erant qui tum erat vltimus anni mensis, postmodùm verò secundus factus. Sed Decius Brutus Decembrem sequebatur. Hostia autem maxima, parentare: pietatis adiunctum putabat. Brechęus l. appellatione parentis. ff. de verb. & rerum significat.

Parentes propriè accipiuntur vsq; ad tritauum: superiores maiores dicuntur, l. 4. §. parētem. ff. de in ius voc. l. vlt. §. parentes. ff. de gradibus & adfinibus. Parentis tamen appellatione plerunq; omnes in infinitum superiores continentur, vt in edictis de in ius vocando, & qui satisdare cogantur, & de postulando, de legat. præstandis, d. l. 4. §. parentem. l. 1. ff. ius vocati, vt eant, l. 2. §. prætor. ff. qui satisd. cogan. l. 1. vlt. ff de postulan. & l. 1. §. 1. ff. de legat. præstand. l. 51. ff. de verborum significat. Sed & mater & auia, & proauia eadē appellatione comprehenduntur, d. l. 51. nisi vbi virilis sexus parentes nominantur. l. 5 §. 1. ff. de liber. agnosc. vel subiecta quæstio eandem interpretationem non admittit, veluti in definitione profectitiæ dotis, & in definitione posthumorū, quarum vtraque ij demùm, qui in potestate habent, cōtinentur, l. 5. ff. de iure dot. l. 3. §. 1. ff. de iniust. rupt. vt & in Rubr. si quis à parent. manum. Imperatores porrò decessores suos quamuis ne adgnatione quidem aut stirpe coniunctos, parentes suos appellare solent, l. vnic. C. ne liceat potentioribus, l. vlt. C. si aduers. fisc. l. 8. C. de magistr. conuen. l. 1. C. diuort. fac. l. 1. & l. vlt. C. qui nō poss. ad libert. l. vn. de reis postul. lib. 10. C. l. vn. de peric. eor. qui pro magistr. lib. 11. C. l. 1. de omni ag. deser. eod. l. 2. C. de reb. cred. l. 7. C. ad leg. Iul. de adulte. l. 5. C. de repud. l. 11. C. de accusat. Briss. Adde Connan. lib. 8. cap. 5. num. 1.

Parentes plorare in lege Seruij Tullij dicebatur: parens, qui à filio vim passus parentes plorabat, hoc est, conclamabat ad opem ferendam authore Festo: vide Ræuard. ad l. 12. tab. cap. 3. de patr. potest.

Parentia, pro obsequio. Impp. l. 1. C. qui pro sua iurisd. Quòd si quis alienæ iurisdictionis causam crediderit delegandam: nec præcepto cognitorem datū, parentiam accommodare censemus. Hot.

Parephippius is est, qui præter rationem equestris disciplinæ equos alit. παρὰ præter, ἐφίππιος equestris. hinc ephippia, ornamenta sunt equorum. Alciat. in l. parephippium. C. de cursu publico, lib. 12.

Parerga, sunt quasi corollaria operis locati, quæ fiunt vltrà id quod in stipulatione comprehensum est. ergon, est opus ipsum, de quo actum est. Parergon, operis appendix, de quo nihil actum erat. Propriè dicitur Parergon, quod à proposito est paulò alienus. Spieg.

παρεργῶ. Vide quoad viuam.

Parere proprium est viuentis mulieris, quæ viuentem filium vtero emittit: quod Græci τίκτειν καὶ γεννᾶν (id etiam est generare & procreare) dicunt. Bræchæus l. anniculus. §. falsum est. ff. de verbor. & rer. signific.

Pares, interdum pro duobus accipiuntur.

Pares curiæ censentur teste Oldendorp. qui feudum habent in eodem territorio: in quo beneficiū controuersum est. & subdit: territorium crasse appello vniuersitatem ditionis, quæ specialem habet titulum, & ad vnius iustam administrationem respicit. Itaq; cùm Princeps multa habet territoria (quod videmus quotidie ex diuersis ditionum titulis) suntque in vnaquaque ditione beneficiarij, rectè quidem illi dicuntur omnes principis eiusdem vasalli: verùm non omnes sunt pares curiæ, præsertim hi, qui in territorio litigiosi feudi beneficium non habent. Sic accipe c. 1. in princ. si de inuest. inter dom. & vasal. oriatur. Sp.

Pares tēpore, sunt & iure pares, l. aliena §. 1. & ibi Bart. ff. de pig. act. Spieg.

παρεισφέρειν Græci dicunt, hoc est, inquit Budæus, παράλληλον νόμον φέρειν, quasi legem cum lege, & rogationem cum rogatione componere ἀντεισφέρειν legi latæ legem contrariam ferre: & Festus scribit legem legi obrogare, Cicc. lib. 3. Epist. ad Attic. Brechæ. l. derogatur legi. ff. de verb. & rer. sign.

Paret pro Apparet vsitatum fuisse in formulis Festus libr. 15. scribit. Reperitur & hoc verbum in l. 179. ff. de verb. sign. l. 5. ff. de rei vind. l. 51. §. proscribere. ff. de institor. l. 47. § sed si id petatur. ff. de leg. 1. l. 7. ff. de secun. tab. l. 7. § illud sciendum. ff. ex quib. caus. in posses. eat. l. 34. ff. de diuers. reg. iur. Briss.

Paret, pro agnoscitur apud Vlpia. quum in l. 5. ff. de rei vind. ait, competit singulis in rē actio in id, quantum paret in illo aceruo suum cuiusque esse. Vide Seruium super illud poetæ 10 Aeneid.

Cui pecudum fibræ, cæli cui sydera parent. Spieg.

Paria facere est, tantundem in expensi paginam referre, quantum in illam acceptum relati erat: quod quum fit, quadrare rationes Ciceroni dicuntur Verrina III. Quomodo d. C. eodem modo quadrarint, vt illa Cn. Carbonis sexcenta facta, &c. Quadrarint, inquit Asconius, solida facta sint. vt neque plus quicquam neque minus inueniatur in summa. Scæuola l. 40. § 5 ff. de statu liber. Si Dama seruus meus actus sui rationes reddiderit, pariaque fecerit, &c. Item apud Callist. l. 5. §. 10. ff. de iur. imminut. Nisi si paria fisco fecisse dicantur. Columella lib. 1. cap. 8. de villico loquens, Néve negocietur sibi, pecuniamque domini aut animalibus aut rebus alijs promercalibus occupet. hæc enim negociatio curā villici auocat, nec vnquàm patitur eum cum rationibus domini paria facere. Sed vbi numeratio exigetur, rem pro numis ostendit.

Paria facere, est rationibus redditis reliqua exsoluere, vel eo nomine satisfacere: vt patet ex l. 40. §. vlti. ff. de statu lib. l. pen. §. conductores. ff. de iure immun. Seneca li. 11. epist. Illud magis quærendum est, is qui profuit nobis, si posteà nocuit, paria fecerit, & nos debito soluerit. Plin. libr. 37. cap. 1. Satis piamenti in vno gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret, planeque ab inuidia eius redimi abundè se putaret, si hoc vnum debuisset. Columel. lib. 1. cap. 8. Hæc enim negociatio curam villici auocat, nec vnquam patitur eum cum rationibus domini paria facere. Budæ. l. semper. § conductores, de iure immun. Alciat. lib. 1. παρέργων, cap. 14. Valla lib. 5. eleg. cap. 83. Anto. August. lib. Emend. 4. cap. 11.

Dicimus & parem rationem facere, l. vlt. § marito. ff. de doli except. Et Seneca lib. 2. epist. Poteram hoc loco tecum & in hac Mœcenatis sententia parem facere rationem. Ita parem rationem interpretor in l. 22. ff. de manumiss. test. Et apud eundem Senecam libr. 6. de benefic. cap. 60. cùm ait, quare quasi cum acerbo fœneratore resignare rationem parem properas. Et apud Tacit. lib. 13.

Sanè

sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresque rationes cum Republ. haberet. Eodemque modo pares factas actiones dixit Quintilia. Declam. 355. Alia est significatio Parariorum. Sic autem olim vocabantur, qui nominum faciendorum causa adhibebantur. Senec. lib. 2. de benefic: Quidam nolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari. Idem libr. 3. Adhibentur ab vtraque parte testes: ille per tabulas plurium nomina interpositis parariis facit. Briss.

PARIARE, paria facere: quod tum fit, quum expensi rationes cum accepti rationibus quadrant, paresque sunt. Vlpian. l. 4. §. 1. ff. de manum. Proinde etsi ei numos prorogauit emptor, quam ei pariauerit, poterit ad libertatem peruenire. Hotoman. Connan. lib. 5. cap. 5. nume. 5.

PARIATIONEM, pro solutione accipiunt, qui pro pactionibus, pariationibus legunt in §. item quæsitum. in l. fin. ff. de condict. indeb. Spieg. At multò rectiùs Anton. August. lib. Emend. 4. cap. 12. qui pariationem interpretatur eam scripturam, qua rationibus redditis satisfactum esse creditori aut domino appareat. Hinc

PARIATOR, qui sic rationes retulit, vt expensa paria sint acceptis: nam ei Reliquator opponitur. Paul. l. 81. ff. de condi. & demonst. An Sticho mortuo antequàm rationes redderet, vel pariatore, vel reliqua habente libera cesset mulier. Hot.

PARIENTIAM accommodare, est obtemperare. Sic etiam Cassiodorus locutus est lib. 7. variarum formularum. Cui, inquit, saluberrimam parientiam commodate. Dixerunt etiam seculi eius auctores eodem sensu, Deuotionem commodare. Cuiacius Obseruatio. libr. 1. cap. 7.

PARIES, Aelio Gallo finitore, est siue murus, siue maceria est, l. 157. ff. de verbo. signif. Parietum autem genera præcipua hic percensere operæpretium fuerit: Paries craticius in l. 52. §. item Mela. ff. pro soci. qui in cratis modum lignis contextis compositus est. De quo Vitruuius lib. 2. cap. 8. & lib. 7. cap. 3. agit. Intergerinus paries, vt Festus lib. 9. explicat, is est, qui inter cõfines struitur, & quasi intergeritur, qui in Lexico Latinogræco ædis B. Germani sic definitur, τοῖχος ὁ ἀνὰ μέσον δύο οἴκων. De quo videndus est Plini. lib. 35. cap. 14. Paries solidus & fornicatus opponuntur apud Cic. Topic. Vbi solidum parietem accipio, qui à solo continuo ductu ad fastigium exurgit: sic, vt nusquam suspendatur: fornicatũ verò, qui arcum habet. Briss.

PARIETEM) inquit Leo Bapt. Albertus lib. 1. dicimus omnem structuram, quæ à solo in altum surrexit ad ferendum onus tectorum: quæve obducta stet ad interiora ædificij vacua obuallanda, & cæt. Brechæ. l. quantũ ad iuris. ff. de rer. & verb. sign. &c.

Rudes parietes in l. 10. ff. de vsufruct. appellantur non dum inducti tectorio opere. Parietem ventrem facere μετεωρίζειν dixit Alfenus in l. 17. ff. si seruit. vind. vt & inclinare Pompon. in l. 14. in fin. eod. tit.

PARIES cæcus est, qui fenestras non habet, vt apud Virgil. 5. Aeneid.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque

Mille viis habuisse dolum. Cuiac. Obseruat. lib. 1. cap. 31. in fin.

PARIES communis est, quem communiter ædificant vicini. ad eum enim ius habet vicinus adiungere ædificium. vide l. fluminum. & l. inter quos. ff. de dam. infect. Spieg.

PARIES dealbatus Quemadmodum Christus in Euangelicis literis, sanctimoniæ simulatores sepulchra dealbata vocat, quæ cùm foris niteant, intus sunt cadauerum ossibus referta: sic Paul. Apost. in Act. Apost. Ananiam sacerdotem fictum & fucatum, parietem dealbatũ appellat, quòd longè alius esset intus, quàm cultu habituque externo præ se ferret. Ex Erasmi Chiliad. Refertur 23. q. 1. c. paratus. Spieg.

PARIES directus dicitur, cuius extremitas parietẽ alterum attingit. Cic. in Topic. Omnibus est ius parietẽ directum ad parietem communem adiungere, vel solidum, vel fornicatum. Cuius loci sensus est apertissimus: si directum parietem eum esse intelligamus, qui exempli causa sic attingit communem, vt in litera T pendens in imum lineam transuersam superiorem attingat: quare si vicinus fornicatum parietem ad communẽ adiunxerit, alter qui in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix vitij fecerit. Quam meam interpretationẽ alij nunc cũ Boetij & aliorum commentationibus conferãt, licebit. Vide Obseruat. mearum lib. 1. cap. 24.

PARIES intergerinus Vitruuio in libro de Architectura dicitur, qui communiter vtriusque domus onera gerit, & sustinet, sic dictus, quòd à vicinis extructus veluti intergerat, hoc est communiter gerendo sit. Corras. Miscel. lib. 4. cap. 16. vide suprà, Paries Aelio.

PARIETVM varia sunt genera. Lateritij ex lateribus durissimæ soliditatis fuerant: vtpote qui crudi sub sole diutius permanserant, vt exsiccarentur. Testacei, ex latere cocto, qui etiam nunc sunt in vsu. Cementarij fiunt ex temerè coniectis lapidibus calceque commixtis, & imbricum modo hærentibus Craticij, qui & Concratitij à Papiniano appellantur, vt suprà dictum est, fiebant ligneis cratibus insertis, seu asseribus arrectis transuersisque in modum cratis.

PARITER, pro simul, frequens est. Vide Albericũ. Itẽ ponitur pro, ex æquo, siue æqualiter, vt pariter dispertiantur bona patris, hoc est, vt tantùm habeat vnus, quantum alter. Adde quæ Bart. refert de hac dictione, in l. si fundus. §. si duo. ff. de pign. Sp.

PARRHIPPVS is videtur esse, & habendus est, qui vsurpato vno, vel duobus veredis, quos solos euectio continebat, alterum tertiumve extra ordinem commoueat, l. parrhippum. C. de curs. publ. libi. 12. Ioan. Bellon. Etymol.

PAROCHIA. Goffred. in Sum. tit. de parochijs. Parochia (inquit) est locus, in quo degit populus alicuius ecclesiæ deputatus, certis limitibus constitutus. Hinc parochianus, & parochiana, qui, & quę est de parochia. Parochias autem non primum, sed parœcias appellatas esse existimo cum Budæo singulari Galliarum lumine: in posteri annotat. ad Pand. Hoc autem manifestissimũ esse potest ex D. Augustino, lib. 14. de ciuitate Dei. Presbyter (inquit) fuit quidam nomine Restitutus in parœcia Calamensis ecclesiæ. Ait ergo idem Budæus, Parœcia accolatum est conuentus & accolatus, sacraque vicinia. Quare, qui fanum aliquod accolunt, parœci dicti sunt, eiusdem scilicet fani consortes. Addit vero, Quòd si Latinè loqui magis placet, Latinè scientibus parœciæ curiæ dici possunt, vnde curiones olim dicti & parœci ipsi curiales. Inde curionatus, quæ vulgò cura dicitur, & ædes ipsæ sacræ, curiatæ, quæ sodalitia non habent, sed quæ curialibus destinatæ sunt, & accolas suos vendicant. Quæ omnia partim probat, & partim eruditè colligit ex authoritate Liuij, & Festi. Cæterùm, parochiarum (vt vocabulo canonistis magis trito vtar) diuisio ortum habuit a Dionysio, vt 13. quæst. 1. cap. ecclesias. Et in hoc consistit ius parochiale, vt omnes parochiani in diebus dominicis & festiuis missam audiant in ecclesijs, in quarum parochijs habitant, c. 1. d. titu. de parochijs. Præterea, consistit in decimis personalibus, quæ ecclesiæ parochiali debentur, 16. quæst. 1. si quis laicus. c. ad apostolicæ. de decim. primit. & oblat. Et postremò in oblationibus, quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet, 10. quæst. 1. quia sacerdos.

PAROCHVS, qui peregrinis salem & ligna præbebat, hoc est, omnia necessaria, teste Acrone ad illud Horatij proxima,

Campano ponti quæ villula tectum præbuit,

Et parochi quæ debent ligna salemque:

& ibi quoque Porphyrio: qui eos parochós dictos scribit ἀπὸ τοῦ παρέχειν, hodieq; dici Copiarios. Id quod & annotauit Duaren. disput. anniuers. lib. 1. cap. 26. Parochias inde quidam deriuarunt, quibus singulis sacerdotes sui destinati sunt, ab exhibitione scilicet Eucharistiæ. Sed Budę. non parochias primùm sed Parœchias appellatas

esse censet. Porrò decem homines constituere Parochiam, sententia, est Pontificij Iuris professorum. Sp.

PAROECOS, incola est, habitator in loco, Pompo. de verb. signif. l. pupillus. Incola, ait, est, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quam Graeci paroecon vocant. Vide Budae. in post. annot. ad l. vlt. de muner. Spieg.

παρονομασίαν veteres aduerbium appellarunt, vt possessio quasi positio. magistri quod monstrent: interdictũ inter duos dictum: testamentũ testatio mentis, &c. Connan lib. 9. c. 1. nu. 1.

PAROPSIS, genus lancis grandioris, catinũ. Pompon. de auro & argen. lega. l. etsi. Veluti paropsidas, tabulas, trullas. Nebr. Adde Forcat. in Penu Iuris Ciuilis, cap. 15.

PARRICIDA, non vtique is qui parentem occidisset, dicebatur, sed & qui qualemcunque hominem. Vnde extat lex Numae Pompilij, si quis liberum hominem morti sciens duit, parricida esto. Hinc & parricidij quaestores appellabantur, qui solebant creari, causa rerum capitalium quaerendarum. Budae. in l. post, de orig. iur.

PARRICIDIVM apud priscos dicebatur, quoties homo hominem occidisset, hoc est, par parem: videlicet eo seculo, quo crudelitas erat, occidisse bouem, auẽ, aut gallum gallinaceũ. Deinde quum cœpisset esse vulgare, vt homo occideret hominem, parricidij vox, ad summae impietatis significationem deflexa est, id est, ad eos qui parentes occidissent. Quorum pœnam vide apud Iustin. Instit. de publ. & suprà, Culleus erat. Spieg. Primus autem qui parricidiũ apud Romanos perpetrauit, culeoq; insutus in mare praecipitatus est, Publicius Malleolus fuit. de quo Liuius auctor ad Herennium, & Orosius Plut. de parricidijs eorumque pœnis Maiorag. Miscel. lib. 4. cap. 8.

PARRICIDAE cum lege cœperunt, & illis pœna facinus monstrauit. Connan. lib. 1. cap. 9. num. 2. De Parricidarum pœnis Turneb. aduersar. lib. 14. cap. 13. sic scribit. Vt illis qui perduellionis damnati à duumuiris fuerant caput obnubebatur, ita parricidae os lupino folliculo obuoluebatur, vt in quodam Cornificij libro ad Herennium de translatione scribitur, credo quòd indignos censerent, qui communi spiritu luceque fruerentur: lupinum esse folliculum voluerunt, feritatem significantes eius, qui necem atrocem & acerbam sua manu parenti obtulisset. Sed & soleae ligneae inducebantur parricidarum pedibus, ne communi hominum reliquorum è corio calceatu vterentur neu calceamenta, quibus homines vti solerent polluerent, si ea pedibus suis calcarent, neu terram tangerent pedibus nudis, omnium parentem communem. Sed & sensus expers & omnis humanitatis & durus & asper vereque ligneus eo ipso significabatur parricida: licèt & ad significationem quoque aliquam habere simiam, serpentem, & gallum gallinaceum. Neque enim sine causa cum parricida culeo insuebatur, & Cicero pro Roscio pœnam parricidarum interpretatur: locum petat, qui cognoscere cupit, quanquam vix quisquam est, cui non sit notus. Turneb. loco sup. alleg.

PARS multiplex reperitur. Praedicamentalis, seu subiectiua, quae sub toto vniuersali continetur, sic dicta, quòd de suo genere praedicetur, eidemque subijciatur, vt homo, bos, asinus, & similia considerantur, tanquàm partes subiectiuae, & praedicamentales animalis. Integralis, quae integrat suum totum, ad positionemque totius ponitur, vt Bart. explicat in l. si mater. §. si quis iter. ff. de except. rei iud. sicuti paries respectu domus. l. eum qui aedes. ff. de vsucap. & vsur. (vt Doctores existimant) respectu fundi, l. 2. ff. de vsufr. l. qui vsumfructum. ff. de verbor. oblig. Quotitatiua veluti tertia, quarta, aut alia pars rei pro indiuiso. Sic sexcuns, triens, quadrans, semis, quota pars est assis, l. seruum §. fin. ff. de haered. instit. §. haereditas, illo tit. in Instit. Numeralis, quae ad numerum pertinet, vt quatuor pars Arithmeticae est duodecim. Alciat. in l. appellatione. ff. de verbor. significat. Accidentalis postremò, quae, vt traduct scripto res, in l. 1. ff. de leg. 1. adesse & abesse potest, praeter totius corruptionem, vt pupillaris substitutio ad paternum testamentum, l. pen. ff. quemad. testam. aper. Consistit quippe paternum testamentum sine tabulis pupillaribus, vt nemo nescit: & dies pars stipulationis dicitur, l. 1. §. diem. ff. de eden. cùm tamen sine die stipulationem rectè fieri sit notissimum. §. omnis. de verb. oblig. in Instit. Caetera, quae ad partis tractatum spectãt, in l. ad certam. ff. de seruit. à Corras. tractantur.

PARS tripliciter accipitur, quaedam numeralis, alia integralis, alia quota, vt tres, Arithmetica pars est nouem. Bart. l. si mater. §. si inter, de execut. rei iudic. Vsusfructus pars integralis dominij est, sicut paries domus. At triens, quadrans, semis, quota pars est assis. Sp. Pars etiam in tempore dicitur, vt Connan. lib. 10. cap. 6. num. 1.

PARS, pro factione vsurpatur eleganter. Non autẽ partialis pro factioso: tamen vox familiaris est interpretibus. Sp.

PARS potior est illa, quae maior & sanior est, c. 1. de his quae fiunt à maiorib. part. Cap. Adstipulatur D. August. lib. 2. de doct. Christ. Sp.

PARS pro diuiso certa est, pars pro indiuiso incerta est. Illa cerni & demonstrari potest, haec non item. Sed quod ad quantitatem attinet, pars pro indiuiso aliàs est certa, aliàs incerta. Certa, si sciatur quota sit, putà tertia vel quarta: Incerta, si nesciatur. Illa possideri potest, haec non item, l. locus. l. 3. §. incertam. ff. de acqui. vel amitt. possess. ideoque illa vsucapi potest, haec non potest. Cuiac. ad l. si fur. §. incertam. ff. de vsurpat. & vsucap.

PARSIMONIA optimum vectigal est, tum parans, tum conseruans diuitias. Nouell. Vt determ. sit nu m. cleric. §. cum vero Deo. Praetereà (inquit Iustin.) si non oportet vndique ad sumptum possessiones conquirere (nam id insatiabili cuidam auaritiae, simul & impietati proximum est) sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare. Sp.

PARTEM facere dicitur, cuius persona numeratur in partiũ diuisione facienda. l. 8. §. quoniam. l. 17. ff. de inoffi. testamen. l. 34. §. si coniunctim. l. 85. §. si Titio. ff. de lega. 1. l. 68. §. sed si vno. l. 88. §. libertis, de leg. 2. l. 14. in fin. ff. de iur. codicil. l. 1. §. si ex tribus. l. 10. §. liberi. ff. de contra tab. l. 1. §. principem. ff. de suis & legit. l. 1. §. pen. §. vlt. ff. de colla. bon. l. 1. §. aduersus. ff. si quid in fraud. pat. l. 8. ff. de reb. dub. Briss.

PARTEM Iurisconsf. in l. rectè. de verb. sign. appellat speciem: negat enim vsumfructum dominij partem esse, cùm tamen sit ipsissima eius pars, l. 4. de vsufruct. l. qui vsumfructum, de verb. obliga. Voluit autem dicere, non esse dominij speciem: quae est interpretatio Placentini, in l. rectè. de verb. signif. cui nemo, Appellus ait, nõ subscribit. Sp.

PARTEM, quoties non constat de minore minimàve actum esse, dimidia accipimus, per §. portionis, in l. nomen filiarum, de verbo. sign. Veluti in eo, qui partem fundi promittit, vel alio simili, dubioq; casu. Vnde cùm quis ab altera se parte electum ait, non minùs quàm dimidia sit intelligemus, gl. c. si priusquam. 28. dist.

PARTES & Species diuersa sunt. Aliud sunt species, aliud partes & item partiũ multiplex ratio. Species est generis ipsumque diuidit, & ita vt eius nomen retineat, nec eo perempto manere potest: quia eo posterior est, ab eoque causam vitamque habet, vt animalis species sunt homo & brutum. homo est animal, & si animal nullum fit, ne homo quidem vllus esse possit, cùm prius sit animal esse, quàm hominem. Pars verò est totius, quod ipsum coniungit inter se, & complectitur, nec eius nomen suscipit: & illo extincto tamen subsistit, quia tempore prior est. cùm ab ea tamẽ fabricatum sit & compositum: vt domus partes sunt tectum, paries, fundamentum. harum partium coniunctione totum existit: Ideoque & has partes prius fuisse, quàm domum necesse est, & hac destructa adhuc tamen fieri potest, vt existat non contra: neque vlla istarum partium domus appellatur. Connan. lib. 4. cap. 3. nu. 7.

PARTES dicuntur, in quas diuiditur totum. Quidam partem à pari dictam existimāt: quòd partes simul iunctæ, pares, hoc est, æquales sint parti: Alij à pario, siue partu, quòd pars à toto deducta, quasi parta sit. Alij à parum: quòd pars, parum quiddam sit respectu totius. Quid autem veniat partis appellatione, Barto. explicat, in l. si plures, de dam. infect. & l. 1. C. quan. & quib. quar. pars deb. lib. 10.

PARTES suas interponere apud Iustinia. tit. de satisd. tuto. §. 2. nihil aliud significat, quàm authoritatem & officium. Sic Vlpian. in l. si in aliquam, de offic. procons. Omnium (inquit) partes qui Romæ ius dicunt ad ipsum pertinent. & Cice. in Verr. actio. 3. Non sunt meæ partes id facere. l. & suum. §. vlti. ff. de pact. ibi prætoris partes necessariæ sunt. Aldobrandinus dicto tit. Institutionum.

PARTHIARII, Parthicarum pellium negociatores. Alioqui & hoc nomine dici possunt, qui ex celeberrimo Carrarum emporio (is in Parthis vicus est) negociabantur. Alciat. in l negociantes Parthiarij. C. de excusat. mune. lib. 10. Adde Cuiac. ibid.

PARTIARIA pecora, id est, vt fœtus eorum certis portionibus inter dominum & pastorem diuidātur: inquit Imperat. l. si pascenda, 8. C. de pactis: Hotomannus.

PARTIARIVS colonus dicitur, qui lucri & damni cum domino particeps est, fructusque fundi cum eo, quasi societatis cuiusdam iure, partitur, l. 28. §. vis maior ff. loc. vbi ab eo, qui nummis colit, separatur. Quemadmodum etiam nummis & partibus locare, Plin. lib. 9. Epist. ad Pauli. diuersa facit. Brissonius. Etenim qui fructuum parte aliqua colit, partiarius verè dicitur, quia fructus cū domino partitur, vt si nullos collegerit, nullos debeat. Omnes alij dicuntur nummis colere, non quòd numerata pecunia pensio quam debent, solui semper debeat: sed alia certare, quæ pondere, numero, & mensura constat, quæ pensiones pecuniæ nomine designantur, quod recipiunt functionem in suo genere. Connanus lib. aduers. 7. cap. 11. nume. 13. Cato etiam in lib. de re rust. Partiarium calcis coctorem in eundem sensum dicit. Apul. lib. 4. de Asino aureo, quæ cùm mortali puella partiario maiestatis honore tractor. & lib. 8. Domi verò promiscui operis partiarios agebant concubitus. Partiarius legatarius vocabatur, cui pars hæreditatis legata erat: quod genus legati partitionem vocabant: quia cum hærede legatarius partiebatur hæreditatem. §. sed quia heredes, ad fin. Instit. de fideicommiss. hered. Vlpia. in Instit. tit. 24. l. 183. §. partitionis. ff. de verb. signif. l. 19. §. 1 ff. ad Treb. Briss.

PARTHENON est locus in interioribus tectis separatior vel superior, qui locus à virginum statione sic dictus est. Eas enim in ædium secessu olim versari solitas in Parthenone, scribit Antigonus author Græcus apud Euripedem: nec inde matris aut custodis iniussu pedem virgini efferre licebat. In quem sensum Ianus Parrhasius interpres doctissimus, refert illud Claudiani de Proserpina loquentis:

Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere, nec virides audebat visere saltus
Præceptis obstricta tuis: telæ labor illi.

Hæc annotauit Tyraquel. in 10. l. connubial. gloss. 1. parte 10.

PARTIBVS suis fungi, hoc est, fungi suo munere, & officio, l. tutor qui repertorium. ff. de admin. tuto. Sic partes iudicis accipimus, in l. 2. de his qui sunt sui vel alien. iur. & illud, Partes suas interponere debet Prætor, Inst. sub fin. tit. de suspect. tut. Spi.

PARTICEPS pro filio apud Terentium in *Heautontim.* *Nisi vbi ille huc saluus redierit meus particeps*, id est, filius. Connan. lib. 10. cap. 2. num. 13.

PARTICIPIA futuri temporis præteriti vim significationemque plerunque in libris nostris habent: quod summè notandum est: veluti rei iudicandæ tempore, est rei iudicatæ tempore: quemadmodum liquidò constat ex l. 2. §. idem Iulianus ff de liber. lega. l. 7. §. si quis actione. ff. quib. ex caus. in possess. eat. & l. 33. ff. sol. mat. adhibita l. 30. ff. de pecul. Eodemque modo in l. 27. §. si per filium. & l. 33. ff. de rei vind. l. 63. §. tempus. ff. pro soc. l. 15. ff. de noxal. actio. l. 5. §. in hac commod. coniuncta cum l. pen. ff. de tritic. Rei iudicandæ tempus, condemnationis tempus, vel quo lis in condemnationem deducitur, vel quo res iudicatur, accipiendum est.

Sic & iudicij accipiendi tempus, litis contestatæ seu iudicij accepti tempus demonstrat, l. 2. §. 1. ff. de priuat. delict. §. vlt. Instit. de perpet. & temporal. Et litis contestandæ pro contestatæ tempus, in l. 31. ff. si cert. peta. iuncta l. 20. ff. de rei vind. l. 38. §. si actionem. ff. de vsur. Et testamenti faciendi tempus pro facti testamenti tempore, in l. 104. §. 1. ff. de leg. 1. l. 23. ff. de leg. 3. l. 26. ff. de alimen. legat. l. 29 §. nunc de lege Velleia. ff. de libe. & posthum. Et apud Vlpi. in Instit. tit. 1. & in §. sed cùm aliquis, Insti. de testam. ordin. Quemadmodum & scribendi testamenti tempus interpretabimur in l. 59. §. si hæres. ff. de hæred. inst. & l. 1. ff. de regula Cato. Et furti faciendi tempus, in l. 37. ff. de noxalib. l. 6. ff. de furt. Et stipulationis interponendæ, id est, interpositæ, in l. 7. ff. iud. solui. & l. 124. ff. de verb. oblig. Et tempus dandi pro dati, l. 89. §. si ita scriptum. ff. de hæred. instit. & liberandum pro liberatum, l. 32. ff. de milit. testam. Briss.

PARTICVLONES etiam auctore Nonio à veteribus cohæredes inter se dicebantur, quòd partes inuicē sibi facerent. Briss.

PARTIM, ex parte, vel pro parte, & ferè semper geminatum in oratione. Caius de iustit. & iur. Omnes, inquit, populi, qui legibus aut moribus reguntur, partim suo proprio, partim communium hominum iure vtuntur. Spieg.

PARTIS appellatione rem pro indiuiso significari Q. Mutius dicebat, quia id quod pro indiuiso nostrum esset, non pars, sed totum esset: veluti si fundus regionibus diuisus sit, pars vnaquæque, non iam pars fundi est, sed fundus integer, l. 6. §. si quis partem. ff. com. præd. Seruius tamen Sulpitius partis appellatione, & quod pro indiuiso, & quod pro diuiso nostrum sit contineri non ineleganter dicebat, l. 25. ff. de verbor. signif. Itaque pars alia pro diuiso, alia pro indiuiso est, l. 43. ff. de acq. poss. l. 5. ff. de vsufr. l. 7. ff. de except. rei iud. l. 64. ff. de euictio. l. 7. in fin. ff. quib. mod. pign. l. 4. ff. pro empt. l. 17. ff. fami. ercisc. l. 5. §. vlt. ff. commod. l. 4. §. si alter. ff. fin. regun. l. 31. ff. de vsufr. lega. Partis autem nomen dimidiam significat, si non specialiter facta sit partis mentio, l. 49. ff. de vsufr. l. 164. ff. de verb. sig. Vlpi. in Inst. tit. 24. Proinde si interrogatus quis in iure hæredem se esse ex parte responderit, si ex dimidia hæres sit, nihil ei nocet responsum, alioquin nocet, l. 11. §. si interrogatus. ff. de interro. in iur. fac. Pars virilis ea habetur, quæ pro numero personarum constituitur, cùm tot partes fiunt, quot sunt personæ, vt lib. vlt. pleniùs dicam.

PARTITIO. Cic. vocat partitionem aliud quiddā, quàm diuisionem. Diuisio est specierum vnius generis enumeratio. vt, animalium aliud bos, aliud asinus, &c. Partitio est, quando aliqua res in membra discerpitur. vt corporis partes aliæ caput, pedes, manus, &c. Quære, Diuisio. Iureconsulti partitionis voce pro parte sæpiùs vtuntur, &, vt Vlpian. ait, partitionis verbum non semper dimidiam significat, sed prout est adiectum. Potest enim iuberi aliquis & maximam partiri, posset & vicesimam & tertiam, prout libuerit. Sed si non fuerit portio adiecta, dimidia pars debetur, l. 164. §. 1. de verb. sign. Idem Vlpi. in fragmentis tradit, sicuti res singulæ legari possunt, ita vniuersarum summā legari posse: & hanc speciem legati vocari partitionem, veluti Mæuius hæres meus cum Titio hæreditatem meam partito, diuidito: eoque casu dimidiam partem bonorum legatam videri. Exemplum autem partitionis antiquum extat in Cluentina: vbi vide.

PARTIVM Iurisconsulti duo genera constituunt: aliæ namque naturales sunt, aliæ intellectæ. Naturales appello, quæ pondere, numero, mensura constant, quæ oculis cerni tangique possunt: veluti si quis corpus aliquod secare velit, duas partes cōstituet, quas nemo sensus communis compos, nō facilè cognoscet. Intellectas

dico, quæ tangi demonstrarive non possunt, cerni tamē animo atque intelligi possunt: veluti si seruum aut nauem duo communem habeant. partem quisque suam in his rebus obtinet, quàm oculis cernere non potest, animo & intelligentia potest. Quod significans Cassellius noster apud Macrobium, mercatori, quemadmodum cùm socio nauem diuideret, interroganti respondet, Nauem si diuidis, nec tu nec socius habebitis. Vlpian. l.5.ff. de stipul. seru. Seruus communis sic omnium est, non quasi singulorum totus: sed pro partibus vtque indiuisis, vt intellectu magis partes habeant, quam corpore. Ergò partes intellectu Vlpian. eas appellat, quæ animo & intelligentia tantum cernuntur. Alias autem partes idem alibi numero fieri dicit: hoc est in l.29.ff. de solut. Quum Stichus, ait, & Pamphilus communi seruo promissi sunt, non alteri Stichus, alteri Pamphilus solui potest, sed dimidiæ singulorum partes debentur: atque vtriusque rei dominium duobus modis intelligi potest. Sed in numis, & oleo, & frumēto, & similibus, quæ communi specie continentur, apparet hoc actum, vt numero diuidatur obligatio. Eandem diuisionem duplicem Papin. notat in l.94. eiusd. tit. & l.66.§.1.ff. de leg. & fideicom. 1. vbi ait, plures in vno fundo dominium iuris intellectu, nō diuisione corporis obtinere. Notat & Paul. in l.25.§.1.ff. de verb. sig. vbi Seruio assentitur, qui partes alias esse dixit pro diuiso, alias pro indiuiso: quum Mutius putaret partis appellatione rem pro indiuiso significari. nam quod pro diuiso nostrum sit, id non partem, sed totum esse: cui consentit Vlpia. in l.6.§.1.ff. commu. præd. Aristoteles autem in lib. de sensu hanc quoque diuisionem attingit: sed in Categorijs planiùs rem omnē exponit. ait enim, Quantitatem aliam cōtinuam, aliam seiunctam esse: continuam, cuius partium terminus aliquis communis est: veluti corporis, cuius partes communem habent terminum lineam: aut lineæ, in qua partes finem quo inter se cohæreant, communem habent, punctum scilicet. Itaque poculum cum ansa quantitatis est continuæ: vti constat ex l.21.§.4.ff. de furt. & pars lancis priusquàm rasa sit, l.22. eod. tit. Ex quibus intelligitur fundum, qui inter duos diuisus est, quia terminū habet communem, quo inter se partes adaptantur, in quantitate continua numerandum esse: qua de causa nō tam in partes diuidi fundus à Iurisconsultis dicitur, quàm in regiones, vt in tract. ff. fin. regun. Seiunctam verò Aristot. eam appellat quātitatem, cuius partes communem terminum non habent: vt in numero. Nam si bis quinq; inquit, sunt partes decem, quinq; & quinq; nullo communi termino coniuncta sunt, sed secreta & separata: cui ea omnia adiungamus licèt, quæ communi specie continere dicuntur ab Vlpi. d. l.29. de solut. veluti vinū, oleum, frumentum. Nam si duobus amphora vini legata est, seiuncta vtrique quantitas legata est. Nam vrnæ duæ finem in amphora, quo inter se cohæreant, communem non habeant, neque duo semimodij in modio, neq; bis quinquaginta, in centum: quod eodem modo de ponderibus quoque iudicandum est. Nam in vncia duæ semunciæ communem terminum non habent. Quantum hoc deiunctum in tesseris & numis quoq; intelligitur, quæ si pluribus legata sint, tot habebūt deiunctas & secretas inter se partes, quot erunt legatarij. Qua ex disputatione intelligimus, quamobrem Vlpianus ab Ofilio & Trebatio dissentiens, neget eum qui ex frumenti aceruo modium, aut ex vini dolio sextariū abstulerit, totius nomine furti teneri, l.21.ff. de furt. nec magis interesse affirmet inter hanc speciē, quàm si quis ex armario rem vnam auerterit: vtranque enim quantitatem seiunctam esse. Quod verò Trebatius dicebat, si quis autem attingat, eum totum corpus attingere, Vlpianum nō mouit, perspicientem sine dubio, quantitatem illam esse continuam, hanc verò deiunctam. Qua quidem ex dispositione quàm necessaria iuris studioso Dialecticæ cognitio sit, cuius ignoratione tanti viri, & in iure Ciuili tantoperè exercitati parua in re peccarunt, facilè intellectu est. Partium autem aliam quoque tradere oportet diuisionē: nam aliæ principales dicuntur, quibus sublatis totum interit: aliæ minus principales, quibus ademptis totum manet: vt caput in corpore humano, & pectus, & brachia, partes sunt principales: crines autē, & vngues, & supercilia minus principales. Ita intelligendum est quod ait Vlpia. l.13.§.2.ff. de acceptil. vbi ait, nec cœmenta, nec fenestras, nec parietem, neque dicerē domus esse partes: quum tamen Aristoteles tam frequēter domum ex partibus sic definiat, operculum quod ex lapidibus, lateribus, cemento, trabibusque constat. Sed Vlpia. illam partium diuisionem spectans, ita disputat, quasi ex demùm veræ partes essent, quibus sublatis totum interit, vt in fundo vsusfructus perpetuus, & via perpetua, d. l. 13. & l.58. ff. de verb. oblig. vbi & in via iter aut actus: in fructu, fructus & vsus: in decem, bis quinque numerantur. Eas verò quibus ademptis totum nihilominus manet integrum, non esse partes; vt in scypho, emblemata: & in domo, columnæ marmoreæ: in fundo, vsusfructus non perpetuus, l.25. ff. de verbor. sign. in vsufructu, vsus: quum possit vsus sine vsufructu constitui, inquit Vlpia. d. l.13.§.3. de acceptilat. in grege, aliquot capita, quibus sublatis & grex manet, & potest vsucapi, quum illa nec possideantur, nec vsucapiantur, ait Pompo. l.30. ff. de vsurpat. & vsucap. Hot.

PARTIVM natura est, vt constituant totum; vt satisdatio, tutio, administratio, & rationis redditio, tutelam: radix, truncus, & rami arborem: Interrogatio, & promissio, stipulationē. Sp. Sic partes domus sunt, quæ coniunctę faciunt, vt id totum, quod inde existit, domus appelletur. Quare neque cementa, neque lapides, pars sunt domus: Donel. de euict.

PARTIVM suarum existimabit, quid sit. Callist. exponit in l. generaliter. ff. de offic. præsid. & Iul. In præcodenel. Spieg.

PARTVS, & ipse actus pariendi est, & ipsa proles; vt, partus dotalium ancillarum, est portio dotis, l. si post diuortium. §. fin. ff. de iur. dot. Itaque partus continetur reditus appellatione, non autem fructus. l. deducta. §. hæreditatem. ff. ad Trebellia. l. Paulus, ad leg. Falcidiam. Spieg.

PARTVS antequàm edatur, mulieris portio est, vel viscerum. Vlpia. de vent. inspic. Maff.

PARTVM non esse partem rei furtiuæ, Scæuola libr. 11. quæstionum scribit, Vlpianus de verborum significa. Maffe.

PARTVM portentuosum, vel monstrosum, vel debilem, si mulier ediderit, vel qualem visum, vel vagitum nouum non humanæ figuræ, sed alterius magis animalis, quàm hominis: quæret aliquis: an quia enixa est, prodesse ei debeat. & magis est, vt hæc quoque parentibus prosint. nec enim est, quod eis imputetur, quæ qualiter potuerunt, statutis obtemperauerunt; neq; id quod fataliter accessit, matri damnum iniungere debet, vt ait Vlpia. l. quęret, de verb. sig. Maff.

PARTVS sequitur ventrem, l. partum. C. de rei vend. l. placuit. C. de lib. caus. l. idem Pompon. §. si equam. ff. de rei vend. & in c. dilectus, extr. de seruis non ordin. cum glo. Quòd verò ad honores & dignitates attinet, patrē liberi sequuntur, l. filiam. & l. liberos. ff. de senat. l. exemplo. & l. eos. C. de decur. lib. 10.

PARTVS sexto mense natus, vulgò quæsitus creditur, & non legitimus: secùs in septimo mense. Quo & mihi primogenitō nasci contigit, vt Iaco. Vvimphelingius auunculus meus, pręsens & obseruauit, & annotauit. Extat apud Plin. cap. de pariendi tempore, libr. 7. de quo & I.C. meminit, l. septimo. ff. de statu homin. Labitur Accurs. dicens iustum partum, à septimo vsq; ad decimum mensem finitum, & non vltrà nasci. In quem errorem lapsi omnes videntur, teste Salomon: nō animaduertentes, in l. Gallus. esse textum apertum: Iust. si partum etiam vndecimo mense nasci. Fugit eos differentia inter 10. menses mortis, & 10. menses conceptus. De quo idem latiùs in d. l. Gallus. Sp.

PARTVS [illegible] maturus est, cùm tamē [illegible] sit immaturus. si quæratur differentiæ ratio, tribuendā id erit occultę rationi & virtuti septenarij numeri: ac videnda hic omninò erit Epistola Ambrosij 39. ad Horatianum. Cuiacius ad Iul. Paul. receptarum sententiarum

jum, libr. 4. titul. 9. §. septimo mense.

PARTVS monstrosos, vel portentosos Paulus videtur appellasse, qui contra humani generis formam editi sunt, cuiusmodi Vlpia. in l. ostentum definiuit. Brechęus l. quæret aliquis. ff. de verborum & rerum signific. &c.

PARTVVM partus. Vlpian. de petit. hæred. Ancillarum etiam partus & partuum partus, quanquàm fructus esse non existimantur, augent tamē hæreditatem. Spiegelius.

PARTVS imperfectus modò spiritū ducens, quantumlibet exiguus, natus tamen censetur, rumpitque testamentum. Vlpian. in l. quod dicitur. ff. de lib. & posth hæred instit.

PARVI refert, vt apud Cic. & alios idoneos authores, sic apud veteres Iurisconsul. qui teste Ludo. Viu. vndecunque doctiss. latinissimè scripserunt. Parui etenim, aic, refert ab initio quis dolosè in hęreditate sit versatus, an posteà hoc facere cœperit. Sp.

PARVM est vt non, locutio est idem significans quod parum abest. Iauolenus l. 202. de regul. iur. Omnis definitio in iure Ciuili periculosa est: parum est enim, vt non subuerti possit. Quod Harmenop. sic expressit, τῶν νομικῶν πᾶσα ὁρισμὸς ἐπισφαλὴς· ὀλίγου γὰρ ἀνατρέπεται. Similiter Demosthen. περὶ στεφάνου· τὸ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομιμνῄσκειν μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν. Sua verò commemorare beneficia, propè exprobrare est. quam sententiam vsurpat & Terentius. Hor.

PARVM exaudire, l. item quæritur. §. si tutor. ff. locati. & alibi.

PARVVLI dicuntur, qui sunt intra annum 25. l. 1. C. de fund. patrimon. libr. 11. Cuiac. ad l. 1. C. de fugitiuis colonis patrimonial. lib. d. lib. 11.

PASCEOLVS à verbo Græco φάσκωλος, & φασκώλιον quod verbum Festus retinuit, qui scripsit, phascola esse, quas alij vocant peras. De quo Turneb. aduersar. libr. 3. cap. 11.

PASCVARII, qui vectigal dant ex pratorum publicorum locatione. Dicti, quòd ea conducebantur causa pascendi pecoris. Sp.

PASCVVM. Pascuum, pascui (pluraliter pascua, pascuorum) locus est, in quo pecudes pascuntur, siue ager siue pratum, siue mons, aut collis fuerit. Est autem pascuorum aliud priuatum, & aliud publicum. de quibus abundè satis in tit. 60. lib. 11. C. & in tit. 41. lib. eiusdem C. tractatum est. Sic pascua loca, & pascua sylua dicitur, quę pascuis pecudum destinata est, hoc est, in quam ius est pascendi causa pecora mittere, l. diuortio. ff. sol. mat. l. sylua. ff. de verb. sign. Item pascuarij, qui vectigal dant ex pratorum publicorum locatione. Dicti, quòd ea conducebantur causa pascendi pecoris. Anch.

PASSIM admittere. Oppon. Districtè denegare. Medium à Prætore causa cognita temperari. Vlpian. in l. sed hæc ff. de procur. Sp.

PASSIM fieri intelligimus, quod vbique, quod vndique, quod sine vllo conditionis discrimine fit, l. palā. ff. de rit. nup. l. solent. §. fin. de offic. proconſ. l. si ea. C. de adult. cum simil. Sp.

PASSVM, vinum illud est, quod ex vuis passis conficitur. Nam ab igne de coquendo patitur. Vlpia. de trit. & vin. lega. l. si quis. Passum, inquit, nisi contraria mens sit intelligitur. Proculus eod. tit. l. qui vinum. Cui dulcia legata essent, omnia hæc essent legata, mulsum, passum, defrutum, & similes potiones. Nebriss. Est enim passum inde dictum, quòd fieret ex vuis passis, quæ in fiscellam includebantur, mox contusæ prælo subijciebantur, vnde passum effluebat, in Africa frequens. Cornel. Cels. lib. 2. de re medica: Mulsum, quod plus mellis habet: defrutum, quo magis incoctum: passum, quo ex sicciore vua est, eò valentius. Seruius in 2. Georg. Passum decoqui credidit, & idem esse quod defrutum, satis euidenti errore Forcat. in penu iur. ciuil. cap. 6.

PASSVS, sunt quinque pedes, quantum scilicet passis, id est, à pertis brachijs efficere quis potest: vnde & passus dictus, vt testatur Alciat. interpretans l. quinq; pedum. C. fin. regun. & cap. 18. lib. 1. Parerg. Isidor. autor Etymologici, præbuit ansam Azoni, Accursioq; haud rectè intelligendi iam d. l. quinque pedum. Nec etiam verbis legis, Crinitus expositio conuenit. Sp.

PASSVS est, quantum homo passis pedibus ambulando conficit. Annotauit Philander sex passuum discrimina, & differentias. Est enim passus qui continet vestigium & spatium, id est, pedes duos. Alius duo vestigia & medium interuallum, id est, pedes duos & dimidium. Tertium genus passuum, duo vestigia cum interuallo vno continet, aut contrà, id est, pedes tres. Quartum, duo spacia cum totidem interiectis vestigijs, id est, pedes quaternos. Quintum tria interualla cum vestigijs duobus aut contrà, id est, pedes quinos. Sextum, vestigia tria cum totidem interuallis, id est, pedes senos. Græci ὄργυιαν appellant. Brechæus l. mille passus. ff. de verb. & rer. signif.

PASTILLVM Latini vocant, quod Græci emplastrum dicunt, quanquàm inter hæc discrimen notatum sit à Cornelio Celso, lib. 4.

PASTINA instituere, in l. 7. §. vlt. ff. sol. matr. Quæ & pastinationes in l. 79. ff. de verb. sig. Pastina autem fieri tribus generib. Pallad. lib. 2. tit. 10. docet, aut terra in totum fossa, aut sulcis, aut scrobibus.

Inde pastinandus fundus, in l. 15. §. 1. ff. quod vi aut clā. Repastinari porrò ex Verrij opinione, quam Festus lib. 17. refert, is ager dicebatur, cuius natura imitabatur fodiendo, cùm aut siluester excolatur, aut lapis molitur frangendo, vt fiat pascuum vel aruum. Vide Columell. lib. 3. cap. 18. ex quo emendandus est Isidor. libr. vlt. Etymol. cap. 14. apud quem in pastini definitione sparguntur pro panguntur. corruptè in impressis, non item in scriptis codicibus legitur. Pangere autem desigere est, interprete Festo: & Semina surculi sunt vitium, qui ferramento illo bifurco, quod pastinum vocant, terræ infiguntur. Briss.

PASTINACA putatur esse piscis nomen, ex eo inuentum, quòd telum quasi pastinum habeat: Pastinaca herba quod pastinum referat, & tanquam habeat. Turneb. aduers. lib. 8. cap. 23.

PASTINATIO, est pastinandi actus, quem eleganter indicat Columella cap. 18. libr. 3. Pastinationis vocabulum Iurisconsultis frequens. Vide Alberic. in eadem dictione. Sp.

PASTOPHORIA & Pastophorum sacerdotum ædes, de quibus Apuleius libr. 11 de asino aureo. Dicti Pastophori à pastopallio ferendo. Pastophoros demùm Venus appellata, quòd thalamum nuptialem curet & administret, sunt qui deflectant à Pallio. Παστὰς thalamus nuptialis dicitur, qui alio nomine νυμφῶν. De Pastade venereo thalamo Leonides. Nymphia & hæc cubicula sponsarum dicuntur Lampridio, cæteris. Ioan. Bapt. in comment. epist. Sidon. Apol. ad Aumallium, lib. 5.

PATEFACTVM exemplar testamenti. & patefactæ tabulæ, quando dicantur, l. si in duobus. ic. ff. quemadm. testam. aper. Prat.

PATER est iuris ciuilis. Mater est naturæ. Mater est quæ peperit. Pater est quem iustæ nuptiæ faciunt patrē. Illa certissima, hic incertissimus. Conna. lib. 2. cap. 11. nu. 6. Adde Balduini comment. super Iustin. Instit. lib. 1. tit. 10 de nupt.

PATER quasi patriæ is est, discussor pecuniæ publicæ operumque publicorum, l. 1. C. de rat. oper. public. l. vlt. im. C. de infant. expo. l. 1. C. quibus muner. exc. libr. 10. l. 1. C. de debito. ciuit. libr. 11. Nouell. 17. 25. 128. 160. Cuiac. ad l. 3. C. de ijs, qui sponte munera susceperunt, libro 10.

PATER, est iuxta Iurisconsul. quem iustæ nuptię designant, l. quia certa. ff. de in ius voc. sed proles non semper facie maritum parientis exprimit, sed interdum auum paternum, aut maternum, interdum auiam, interdum patruum aut propatruum. Sp. Est autem hoc vocabulum non solùm naturæ, sed & religionis & reuerentiæ: vnde & dij omnes patres appellabantur, vt inquit Seruius & Virg.

Hac ades à Lenæe pater. Sal.

Delecti quibus corpus annis infirmū, ingenium validū

 sapien-

sapientis erat, Reipubl. consolebant, ij vel ætate, vel curæ similitudine patres appellabantur.

PATER patratus vnus ex Fecialium collegio dicebatur, cuius munus erat, cùm pax aut fœdus faciendâ essent, verba facere.

PATERFAMILIAS dicitur, quicunque familiæ princeps est, sub quo reliqui subsunt suo quisque ordine, nec alium locum, quàm sui ordinis tenet. Conna. lib. 2. cap. 14. nume. 1. Patresfamiliàs item dicuntur, qui suæ potestatis sunt, siue puberes sint, siue impuberes, habentque id iuris, vt si natura non possunt adoptione sibi liberos procreent. Connan. lib. 2. cap. 14. num. 1. & cap. 15. nume. 5.

PATERFAMILIAS appellatur, qui in domo dominium habet, rectéque hoc nomine appellatur: quamuis filium non habeat. Non enim solùm personam eius, sed & ius demonstramus. Denique & pupillum patremfam. appellamus. Et cùm paterfamil. moritur, quotquot capita libera ei subiecta fuere, singula familias incipiunt habere, eisque pro patre præsunt, l. 195. ff. de verbor. signif. Itaque alibi patresfamiliarum definiuntur, qui sunt suæ potestatis, siue puberes, siue impuberes, l. 4. ff. de his, qui sunt sui vel alien. Nam filij cuiuscunque ætatis sint, morte patrum sui iuris effecti patresfam. sunt, l. 5. ff. quando dies leg. Hinc Tertullia. in lib. de virgin. voland. Materfam. ait, vocatur, licèt virgo, paterfam. licet inuestis. Paterfam. etiam fit seruus manumissus, l. 14. ff. qui testam. fac. In hoc autem verbo considerandum est, veteres ad detrahendam inuidiam patris magis, quàm domini nomen principi familiæ indidisse. Quod & Tertull. in Apolog. notat. Gratius, ait, est nomen pietatis, quàm potestatis. Et iam familiæ magis patres, quàm domini vocantur. Et Seneca lib. 6. Epist. Ne illud quidem, ait, videtis, quam omnem inuidiam maiores nostri dominis, omnem contumeliam seruis detraxerunt, dominum patremfam. appellantes, seruos familiares. Quem totum Senecæ locum Macrobius, suppresso auctoris, vnde hauserat, nomine, in lib. 1. Satur. cap. 11. transtulit. Hinc Martialis iocus lib. 1. Epigr.

Vxorem habendam non putat Quirinalis
Cùm vult habere filios, & inuenit,
Quo possit istud more? futuit ancillas.
Domumque & agros implet equitibus vernis.
Paterfamilias verus est Quirinalis.

Festus quoque lib. 6. ducem & principem generis patremfamil. appellatum scribit. Patrem autem familias, & familiæ Latinis dictum Priscian. libr. 6. exemplis probat. Briss.

PATERNOS libertos, vt Paulus ait, de verbor. signific. rectè videmur dicere nostros libertos. Liberorum nostrorum libertos non rectè liberos nostros dicimus. Maffæus.

Παθη motiones dicuntur, quæ facilè dissipantur & euelluntur, non autem patibiles qualitates: quia ex ijs nulli quales nominantur. Neque enim quem pudor rubore afficit, ob idipsum ruber dicitur, nec qui metu pollet, pallidus. Eo modo non quæcunque pro tempore adsunt prædijs commoditates, iura prædiorum appellantur, sed quæ perpetua & connexa sunt, ita vt nunquam aut vix tolli possint, quia hæc demùm iura sunt, ex quibus ipsa prædia qualiter se habent. Conna. lib. 4. cap. 7. num. 8.

Πατρικὴ ἀρχ. vide supra, Μέρμμα.

PATRES. Romulus, qui primus rerum potitus est Romæ, centū sibi delegit senes omnes & maritos, à quibus petere posset consilium administrandæ Reipubl. ab ætate Senatores, ab honore patres dictos: his enim honorum præmijs sperabat se posse reliquos omnes ciues ad voluntatem matrimonij inducere. Nec inanis est quorundam coniectura eo numero contentum eum fuisse, non quòd satis esset, sed quod illi centū soli erant, qui certos haberent liberos, & patres verè possent appellari. Connan. lib. 1. cap. 12. nu. 1.

PATRES conscripti, L. Tarquinius Rex creatus, partim sibi timens ab Anci filijs: partim vt hoc genere beneficij remuneraretur eos, quos studiosos sui in adipiscendo regno cognouerat, centum alios senatores conscripsit, qui minorum gentiū, & conscripti, patres sunt vocati.

PATRES patrati, id est, perfecti.

PATRES patriæ ideò dicti, quòd eam quam patres in filios potestatē, ipsi in ciues haberent. An potiùs hoc institutum honoris, quàm imperij causa, vt ipsi tanquam patres subiectos admonerent, ac amarent vt filios: & ciues Principes tanquam parentes obseruarent. Senec. libr. 1. de Clementia latius explicat, cur Principem Patrē patriæ appellamus. Sp.

PATRIAE lata significatio est, l. non quod, in fin. de pœn. leg. nec solis mœnibus terminatur: quin & quandoque patriam de prouincia dicimus, l. vxorem. §. legauerat, de legat. 3. Complectitur autem in se patria, quicquid ad eam gubernandam est necessarium, id est, totam Politiæ ordinationem, scilicet magistratus, potestates, dominia, & cætera huiusmodi. Quod notandū est, Pompon. l. 2. de iustit. & iur. addens exempla Iuris gentium naturali ratione constituti, hoc est, iuris verè naturalis & diuini: vt parentibus, inquit, & patriæ pareamus. Vide Old. in Diuin. tab. præcept. 4. Sp.

PATRIA nihil est aliud, quàm eiusdem populi natio simul congregati, ijsdem legibus viuens & institutis. Connan. lib. 1. cap. 5. nu. 5. Patria duplex est, propria velut originalis, & communis veluti Roma. Cuia. ad l. 6. §. Grammatici. ff. de excusat.

PATRIA potestas, & Sui iuris esse, sunt contraria immediata, l. fin. C. de sentent. pass. Est autem patria potestas, ius illud quod pater, vel auus in personas liberorum, qui ex iustis nuptijs procreati sunt, habet: l. potestatis. ff. de verb. sign. Hoc autem ius, proprium ciuium Romanorum est: quoniam à lege XII. Tab. introductū. Sed cum constitutione Antonini, in l. qui in orbe, de statu hom. qui in orbe Romano sunt, ciues Romani effecti sunt, sequitur, ad omnes Christianos hodie illud pertinere. Rom. veteres, adeò semper magni in liberos paternum ius fecere, vt regum temporibus, patri filios bis vendere permissum sit: nisi pater ei vxorem dedisset, aut vltrò ducere volenti, assensum præstitisset. Ex Alciato, & Bapt. Fulgos. Sp. Plures effectus iuris olim patriæ potestatis vide apud Cuiac. ad librum 5. Iul. Paul. recep. sent. tit. 1. in princ.

PATRIA potestas in pietate consistit, non crudelitate, & ideò pietatis etiam verbo significatur, l. vlt. ff. si à paren. quis manum. fit. Potestas in seruos longè alia est. Cuiac. ad l. 132. ff. de verb. oblig. in prin.

PATRIAM autem potestatem sacram ac nexu diuino copulatam leges vocant, l. cùm in adoptiuis, versic. cùm enim. C. de adopt. Inde in sacris esse, dicimus, pro in patris potestate, quæ sacra & sancta est, l. fin. C. de bo. mater. Apud Senecam Tragicum sic Herculem alloquitur Amphitruo:

Per sancta generis sacra, per ius nominis
Vtrunque nostri, siue me altorem putas,
Seu tu parentem: perque veneranãdos pijs
Canos, senectæ parce desertæ precor.

Seneca Stoicus de filio abdicato loquens, lib. 7. Declam. naturæ iura sacra esse confirmat etiam apud piratas. Facit quòd vir & vxor participes sunt diuinæ & humanæ domus, l. aduersus. C. de crim. expil. hered. Forcat. in Necyomantiæ, dialog. 15. nu. 1.

PATRIA sua cuique iucundissima. Extat apud Scæuolam de legat. 3. in l. qui habebat. elegans thema Græcè scriptum, à nostro Haloandro eleganter quoque versum his verbis: Quo magis dulcissima patria mea fines ac territoria sua tueatur, decerno ad signoque illi vniuersa prædia, quæ in Syria possideo, cum omnibus quæ illic sunt, pecoribus, seruis, fructibus, reconditis, omni apparatu. Quæsitum est, an & prædia, quæ pignori habuit testator, patriæ suæ reliquisse videatur: respondit Scæuola, non videri relicta, si modò in proprium patrimonium, quod ferè cessante debitore fit, non sint redacta. Spieg.

PATRIAE, cùm nos, nostraque debeamus, obligatione quadā naturali, si quid illi vel acceptorū gratia vel acqui-

vel accipiendorum spe præmiorum & honorum pollicemur, præcedentis causæ vel sequentis perfectione naturalis ea obligatio ita roboratur, vt afferat præstandi promissi necessitatem. Connan. lib. 5. cap. 8. nu. 2.

PATRIARCHA. Patriarcha, patrum princeps, hoc est, Pontificum primus. πατὴρ enim, id est, pater, ἀρχὸς princeps. Quatuor autem fuere, Romanus, Antiochenus, Alexandrinus, & Hierosolymitanus: posteà translata Byzantium Imperij sede, additus est & Constantinopolitanus. Ancho.

πατρικὸν Ius, id est, paternum, siue, vt ait Paulus, patrium: Lucianus in Abdicato appellat πατρικὸν δίκαιον, siue, ἐξουσία. Liuius verò lib. 3 Decad. 3. Patriam maiestatem. Balduin. tit. de pat. potest. Vide infrà, in verbo, Potestas.

PATRIMI, siue Patrimes, matrimique, quorum patres ac matres adhuc viuunt, &c.

PATRIMONIALES fundi sunt, ad patrimoniũ Principis pertinentes fundi, qui vel conductionis titulo vel perpetuo iure tenebantur, vt ostendit l. 10. de extr. muner. in C. Theod. Sic in Rub. de fund. patrimonial. & Rub. de mancip. & colon. patrim. & Rub. de collat. fund. pat. lib. 11. C & l. 13. C. de præd. min. & l. 1. & l. 2. l. nona, l. 17. de extraord. mune. in C. Theod. patrimoniales accipit. Quos fundos qui colunt, patrimoniales coloni vocantur, l. 7. C. vbi causæ fiscal. Rub. de fugiti. colon. patrim. libr. 11. C.

Ita Patrimonialem possessorem accipe in l. 4. de anno. & tribut. in C. Theod.

PATRIMONIVM propriè est, quod nobis à parentibus relictum est, & à maioribus obuenit. Cicer. libr. 2. Epist. ad Cælium: Filio meo, si vlla erit Respub. satis amplum patrimonium relinquam memoriã nominis mei. Generaliter tamen pro quibuscunque bonis accipitur, vt nomine patrimonij intelligamus quidquid continetur appellatione pecuniæ. l. rei appellatio. de verb. sign. & in patrimonio nostro rem esse dicamus quoties possidentes exceptionem, aut amittentes actionem habeamus, l. rem in bonis. ff. de acquir. rerum domin. Simul & ipsa nomina contineantur, quemadmodum meorum & tuorum appellatione actiones quoque contineri respondit Paulus l. meorum. de verborum signifi. Nec obstat quòd Pomponius in l. cum pupillus. ff. rem pupill. saluam fore. id quod est in nominibus, à patrimonio distinguere videtur: quia strictè patrimonij nomen vsurpare, atque ad exactum iudicium reuocare, specie ipsa quam tractabat, coactus est. de pupillo nanque agit ibi, cuius patrimonio id quòd in bonis est, non etiam quod est ex bonis comprehendimus Hotoman. Cæterùm eorum duntaxat, qui sui iuris suæ potestatis sunt patrimonium est. Reliquorum peculium veluti patrimonium vocatur. l. 31. §. 1. & l. 48. in fine. ff. de pecul. Differt itaque patrimonium à peculio, quòd id de patrefamiliàs & eo qui sui iuris est dicatur: ac cum de patrimonio testamento statuerit, inofficiosi querela possit intendi: peculium vero sit filiorumfamilias, nec ad inofficiosi querelam pertineat. Brechæus ad l. paterfamilias. ff. de verbor. & rerum signific. Adde Balduinum in comment. super instit. Iustin. lib. 2. de rerum diuis. & adquirendo ipsarum dominio. tit. 1.

Deinde Patrimonium ab hæreditate differt, quòd illo verbo, res ipsæ: hoc ius à patre relictum intelligitur. Cice. lib. de offic. 1. Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis, omnique patrimonio præstantior, gloria virtutis, rerumque gestarum: cui dedecori esse, nefas & vitium iudicandum est. Sed consuetudine loquendi res, eò deducta est, vt iam plerunque cuiusuis generis bona, siue à patre relicta, & aduentitia, siue patrisfamiliàs opera ac diligentia parta eo nomine intelligantur. Sic Vlpianus l. bona. de bonorum possessione. Bonorum possessio, inquit, est ius persequendi retinendique patrimonij. Iuuenalis,

Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,
Sed vitio cæci propter patrimonia viuunt.

Pompon. l. 112. §. 1. ff. de verbor. obligat. Plerunque idonei non tam patrimonio, quàm fide æstimantur. Hotomannus.

In patrimonio esse & in bonis esse differunt. Cum enim dicitur res esse aut in patrimonio aut extra patrimonium, id ostenditur, res aut posse venire in hæreditatem aut non posse venire: vt sunt res sacræ & religiosæ. Sed cum dicitur res esse in bonis, tunc possessio quędam demonstratur. Ideoq; seruitutes, licet sint in patrimonio nostro, neque in bonis tamen neque extra bona sunt. l. 1. de vsu, & vsufr. leg. In bonis enim non sunt, quia nõ possidentur. Extra bona etiam omnino esse dicere non possumus: qui per res quas possidemus, quasi seruitutes tenemus. Ferret. tit. de rerum diuisione.

PATRIMONIVM omnem omnium bonorum possessionem appellamus, etiam quæ à matre prouenıunt, quod viri est ea parare & quærere & quæsita conseruare. Connanus libro octauo, capit. 3. num. 6. & lib. 3. ca. 2. nume. 3.

PATRIMONIVM aliud est priuatum. l. 8. C. Theod. de iur. fisc. l. vlt. C. de agr. & man. lib. 11. aliud sacrum l. 1. C. de indict. lib. 10. l. vlt. C. de vect. & com. quod à re priuata separari solet & domibus, vt in edicto 4. & 8. Cuia. ad Rub. C. de fund. patri. lib. 11.

PATRIS & matris nomen, iuris est & potestatis, vt quemadmodum vir dominus familiæ, ita vxor domina sit. Connan. lib. 8. ca. 2. nu. 3.

PATRIS appellatione, adoptiuum non contineri, docuit Bald. in l. si non speciali. C. de testam. Cui sententiæ Alexan. Imolensis in odiosis subscribit. Lexicon Alberici, quòd vt nobis protrusum est, nothum esse conjicio, sic habet: Pater Græcè, id est, genitor. Et dicitur pater, quia patratione rei Venereę, filiũ generat. Vel quod melius est, à pantater Græcè, id est, omnia conseruans. Eiusmodi flosculis abundant Interpretum ætatis illius monumenta: nimirum, quod eam expositionem vocabulorum reddere cogebantur, quam a maioribus suis acceperunt: apud quos Donato, Seruio, Acroni, Porphyrioni, Festo, Varroni, Marcello, & huius notæ, successerunt Huguitio, Papias, Catholicon, Brachylogus, Grecismus. Porrò quod ad naturã pertinet, semper incertus est pater: vt Odyss. lib. 1 tradit:

Illo me genitum dixit pia mater, at ipse
Nescio: nam proprium certus sit nemo parentem.

Manet etiam hodie vulgi iocus, quo dicitur, sapientem esse filium, qui patrem suum norit, vt Eras. noster refert in explicatione Adagij, Matris vt capra dicitur. Spiegelius.

PATRIS nomine auus quoque demonstrari iusta interpretatione intelligitur, l. 201. ff. de verb. sign. Quod in his maximè verum est, quę benignè accipienda & interpretatione adiuuãda sunt: vtique enim in lege Iulia, de maritand. ordin. & in lege Iulia, de adulte. patris appellatione auus non continetur, l. 44. §. 1. ff. de ritu nupt. l. 20. ff. ad leg. Iul. de adult. Briss.

PATRIS sacris liberari dicebatur filius, qui paterna ditione subtraheretur. vt apud Constant. Horum autem sacrorum vinculum non magnum fuit, nec in ijs fuit præcipuè patris authoritas, sed in eo quod vitæ necisque & bonorum filij potestatem habuit: vt verisimiliùs sit ab eius persona, quæ sancta & sacra est, hunc loquendi morem inductum. Connanus libro 2. cap. 13. nume. 6.

PATRITIATVS honos, fuit Iustiniani tempore, cuius vis non satis adhuc, quod sciam, intellecta est: nisi quod Suidas scribit, eos legationes ex Senatu mittere consuesse. Cassiodorus autem lib. Variarum 6. perpetuũ eum fuisse honorem significat, & cingulo ornatum, cùm iurisdictionem tamen exerceret nullam. Quod à Zenone significari arbitror in l. 3. C. de consul. vbi Patritiatum, honorarium Consulatum appellat. Quòd nisi me animus fallit, Cassiodorus hunc Episcopis honorẽ tribui solitum significat: ijs, opinor, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfecti Patriarchæ dicebantur. Videtur enim hæc illius fuisse sententia, vt quãdo in pop. Roma. religione Patritij soli sacrorum procurationem Romuli instituto gerebant, & Rex quidã sacrorũ esset:

non incommodum videretur, si in religione Christiana, qui sacris præest, idem etiam magistratus summi ornamentis atque insignibus decoretur. Obseruo etiam hoc ex eodem auctore, Patritratum non magistratus, sed ordinis nomen fuisse: neque enim vnus erat patritius, sed complures, quasi Senatus principes, qui certis antea magistratibus perfuncti erāt. denique quales Romæ florente Rep. Consulares, Prætorij & Ædilitij fuerunt: quibus in Senatu curuli sella vti, primisque sententias dicere ius erat. Quare quod in d.l.3. legimus. Patritiatus honorem cæteris omnibus anteponi, non ita accipiendum est, quasi summus esset aliquis magistratus: primū quia magistratus (vt docui) non erat: deinde quia Cassiodorus in formula patritiatus scribit, consulatum patritiatu superiorem fuisse. Præfectorios, inquit, & aliarum dignitatum viros præcedit, vni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam à nobis constat assumi: hoc est, vt ego interpretor, Consulatui: tametsi verba hæc apud Cassiodor. corruptè legantur. nam Vnitatum pro Vni tantum vulgò legitur. præterea præfectum vrbis summum omnium magistratum gessisse constat ex l.1. & 3. C. de offic. præf. vrb. Et quod Cassiodorus de præfectorijs scribit, constat de ijs qui iam præfectura functi sunt intelligendum esse. Nomen autem à Rom. patritiorum splendore ductum esse, res indicat. nam cum ij propter familiæ antiquitatem cæteris antecellerent, & plerunque ijs honores mandarentur: translato Constantinopolim imperio eos senatores qui curulibus magistratibus erant functi, patritios dici placuit. Quibus ius patrumfam. concessum fuisse, Cassiodorus quoque eodem loco testatur. Hotom. Huius dignitatis seu honoris nullam mentionem apud Latinos authores esse testatur Budæ. in l. vlt. ff. de senat. Cæterùm Suidas eos quasi communis Reip. patres appel. Non itaq; hi patritij ijdē sūt ijsdem, de quibus paulò pòst: sed penitùs ab ijs diuersi id quod aduertère Ferrarius & Aldobrandinus in §. filiusfamil. Instit. quib. mod. pat. potest. sol. & Zas. in tit. ff. de senat. Aldobrandinus dictos existimat non quasi communis Reipubl. patres, vt Suidas voluit, sed quasi Principis, d. §. filiusfamiliás. in Historia Pauli Forojuliani de rebus gestis Longobardorum extante in Bibliotheca Vaticana Romæ: hæc forma dignitatis patritiatus constituendæ traditur: patritij dignitas taliter disponēda est, quatenùs illa non vili personæ, nec alicui concedatur ignoto. Sit enim valdè notus Imperatori, sit fidelis & prudens, non elatus. Protospatarius veniens ante Imperatorem, osculetur suum humerum, & dicat: Maximè Imperatorum, adest quem vocasti. Tunc stet ad sinistram Imperatoris illius Hipparchus, quem nos dicimus præfectum, & dicat ei Imperator cum protospatario futurum patritium adducito. Dum autem venerit patritius in primis osculetur pedes Imperatoris, deinde genu, ad extremum osculetur ipsum: tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, & dicant omnes: Beneueniatis. Nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis à Deo ministerium solùm procurare. Quocircà te nobis adiutorem facimus, & hunc honorem tibi concedimus, vt ecclesijs Dei & pauperibus legem facias, & inde apud altissimum iudicem rationem reddas. Tunc induat eum Imperator mantum, & ponat ei in dextro indice annulum, & det ei bombacinū propria manu scriptum, vbi taliter contineatur scriptum: Esto patritius misericors & iustus, tunc ponat ei in caput aureum circulum, & dimittat.

PATRITII non idem sunt qui Nobiles: vt vulgò creditur. Nobiles enim omnes sunt ex plebeijs: vt modò demonstrabimus. Nam populus Romanus ita distinguitur, vt alij patritij essent, alij plebeij. Patritij, qui eorum Senatorum progenies erant, quos Romulus crearat. hac tamen ætate, inquit Liuius, antiquissimæ cuiusque senatoriæ familiæ liberis, patritij appellantur. tales erant Clodius, Piso, Catilina. Plebeij verò, qui ex populo à Romuleis Senatoribus reliquo, dimanarant, vt C. Cassius, M. Cicero, T. Pomp. Atticus. Horum plebeiorū alij Nobiles, alij verò Noui homines dicebantur. Nobiles, quorū parentes curuli aliquo magistratu erant functi. Noui, qui primi ex sua stirpe magistratum curulem erant adepti. Quod Asconij auctoritate verum esse docebimus. Is enim in argumento in Oratio. in toga cand. Sex, inquit, competitores in Consulatus petitione Cicero habuit: duos patritios, P. Sulpitium Galbam, L. Sergium Catilinam: quatuor plebeios, ex quibus duo nobiles, C. Antonium Marci Oratoris filium, L. Cassium Longinum: duos qui tantùm non primi ex familijs suis magistratum adepti erant, Q. Cornificium, & C. Licinīū Sacerdotem. Solus Cicero ex competitoribus equestri erat loco natus. atque in petitione patrem amisit. Apertè Asconius nobiles in plebeijs numerat: & nobiles à nouis hominibus distinguit, qualis erat Cicero, vt illi persæpè obiectum est. Itaque Verrem & Hortensium significans Verrina sexta, sic loquitur, Nec ista præclara nobilitas desinat queri, populum Roma. hominibus nouis atque industrijs honores mandare, semperque mandasse. Neque, vt opinor, reperietur, quenquam è patritia familia hominem Nouum appellari. Itaq; nec M. Scaurum, cuius parentes ignoti Romæ & contempti iacuerant, Asconius Nouum appellat, sed ei non minus quàm nouo homini laborandum fuisse. Scaurus, inquit, ita patritius, vt tribus supra eū ætatibus iacuerit domus eius fortuna: nam neque pater, neque auus, neq; etiam proauus, vt puto, propter tenues opes, & nullius vitę industriam honores adepti sunt: itaque Scauro æquè ac nouo homini laborandum fuit. Hot.

PATRICIORVM nomē vnde fluxerit, Velleius Patercul. priore volumine his verbis ostendit: Romulus centum homines electos adpellatosq; patres, instar habuit consilij publici. Hanc originē nomen patriciorū habet. Dicti aūt patricij, quòd patres ciere possent. Plut. in Ῥωμυλῳ. τοὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς κατανεμηθέντας ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου πατέρας ἐκάλει, καὶ πατρικίους διὰ εὐπατρίδας ὄντας πατέρας αὐτῶν ἔχοντας ἀποδεῖξαι, τοὺς δὲ ὕστερον ἐπιγραφέντας ἐκ τῶν δημοτικῶν συγγεγραμμένους πατέρας ὠνόμασεν. Hic autem non est prætereunda, q̃ inter Dionysiū & Liuiū est cōtrouersia. Dionysius.n. ait Romulū patritios primò, deinde centū ex patritiorum primoribus, q numero longè plures erant, Senatores fecisse, ita, vt verè dici posset, Senator est, ergo patritius: nō è contra patritius, ergo Senator, quū ex Dionysio nō omnes facti patritij Senatores lecti essent. Liuius verò centum tantùm patritios à Romulo factos fuisse prodit, quos etiam Senatores fuisse refert, Romuliq́; secundam ex Sabinis lectionem omittit. Hos autem à Romulo prima lectione patritios creatos, eos esse constat, qui maiorum gentium dicti sunt. Qui verò à reliquis regibus, Brutoque primo consule, minorum gentiū. De quo plura Onuphrius Panuinius in comment. lib. 1. Fastorum, de patritijs & Senatorib. Et hæc erat stante Romana Republi. verbi huius significatio. Verùm longè aliter Patricij in Constitutionibus recentiorū Impp. accipiendi sunt, vt supra monuimus. In quibus Patricij Imperatorum consiliarij, quasi eorum patres, vocantur. Sic enim à Iustinian. in l. vlt. Adde Cuia. ibid. C. de consulib. lib. 12. & & §. sed filiusfam. Insti. quib. mod. ius pat. pot. & à Nicephoro vocantur lib. 13. hist. Ecclesiast. cap. 1. & cap. 4. & à Claudiano, cuius sunt de Eutropio patriciatus honore decorato verba:

Præsidium legum genitorque vocatur
Principis, & famulum dignatur regia patrem.

Iustinia. Nouell. 80. ἐν γὰρ πρῶτον ἐπιμελέστατα ... τὸ πατέρων ἄγαλμα ἡμετέρων, τούτοις ἐφ' ἱερῷ τελῶν ὀφθεῖσαν. Itaqs patricius πατὴρ βασιλέων à Luitprando vocatur lib. 3. de reb. per Europ. gest. cap. 8. Sic in l. 64. in fin. & l. vltim. ff. de decurio. lib. 10. C. & in l. 3. C. vbi senator. & in Epistolis Iustinianeis patriciorum nomen, patriciatusque dignitatem accipe. Paul. Diaco. lib. 14. Appendicis ad Eutrop. de Aetio. Nec multò post etiam patriciatus dignitatem consecutus est. Briss.

PATROCINIA appellari cœpta sunt, cùm plebs distributa est inter Patres, vt eorum opibus tuta esset. Inde factum est, vt Patrocinium pro tutela & defensione dici cœperit. Festus.

PATRONA, propriè non est vxor patroni; licet bonis moribus conueniat: huic etiam reuerentiam à liber- ... to ex-

to exhiberi, & ideò sine venia in ius vocari non debeat. l.1.C.de in ius voc. Sp.

PATRONATVS ius hodie aliter in iure Ciuili, aliter Canonico accipitur: Nam iure Ciuili appellatur hoc ius, quod patroni in libertorum persona bonisque habent, operarum scilicet exactionem, intestati successionem, bonorum possessionem contra tabulas, tit. de iure patron. Iure verò Canonico ius patronatus (seu aduocationem, seu custodiam, seu alio nomine quis illud appellet) est ius idoneos rectores in Ecclesijs instituendos Episcopo offerendi, &c. quod alicui in Ecclesia acquiritur, eò quòd ipse, vel eius authores Ecclesiam posuerint, ædificarint, vel opibus non minimum auxerint, consensu Episcopi adhibito, ex quo iure, cum vtilitate honor & onus simul resultant. De quo Canonistæ, toto tit. de iure patron. & in c. quicunque, c. decernimus. 16. quæst. 7.

PATRONORVM tutela dicitur: Nam si cui nullus omninò tutor esset, ei dabatur in vrbe quidem à prætore vrbano, l. si quis sub conditione. ff. de testam. tut. & maiore parte Tribunorum plebis ex lege Attilia. Instit. de Attilia. tut. Et l. XII. Tabularum libertorum & libertarum tutela ad patronos liberosque eorum pertinebat. Eo enim ipso, quod hæreditates libertorū libertarumque, si intestati decessissent, iusserat lex ad patronos liberosve eorum pertinere, crediderunt veteres, voluisse legem, etiam tutelas ad eos pertinere. Quia plerunq; vbi successionis est emolumentum, ibi & tutelæ onus esse debet, Inst. de legit. patron. tut. Vide Ræuard. varior. lib. 1. cap. 10. Vide etiam infra, Tutela.

PATRONOS primùm vocarunt Romani, auctore Zonara in Romulo, & Hesychio, in verbo, πάτρωνες, τοὺς καλουμένους ... qui & προστάται à Græcis appellantur. Nam, vt scribit libr. 2. Dionysius, Romulum ferunt patricijs plebeios commendasse, optione cuique è vulgo data quem vellet patronum eligendi, more ab Atheniensibus repetito, & eam pauperum tutelam patronatum appellatam fuisse: iusque patronatus officijs tum inde apud Romanos durantibus huiusmodi constitisse: nimirùm vt patroni clientibus de iure responderent, cuius illi rudes erant, & ignari: absentium æquè atque præsentium curam gererent, adessent in iudicijs, omnemque accusatoris impetum sustinerent. Iuxta Plauti illud in Menech. Iuris vbi dicitur dies, simul patronis dicitur: quippe qui pro illis loquantur, malè quæ fecerint: aut ad Populum, aut in iure, aut apud Iudicem res est. Sic me hodie nimis sollicitum cliens quidam habuit: neque quod volui agere quicquam licitum est: ita me attinuit, ita me detinuit. Apud Aediles pro eius factis plurimis pessimisque dixi causam. Et fuit certè ius istud patronatus tantæ apud veteres auctoritatis, vt contenderit expressè M. Cato, patrem primum, deinde patronum proximum nomen habuisse, auctore Gellio, lib. 5. cap. 13. Proinde non est dubium, quin seuerè in patronos fraudulentos Romani animaduerterint. Sanè Dionysius auctor est, clientem aduersus patronum, aut patronum aduersus clientem dicere testimonium non potuisse: nec alterum ab altero accusari, aut inter inimicos numerari: qui quid horum fecisset, teneri eum Romuli lege de proditoribus, eumque vt Diti sacrum, interficere cuilibet liberum fuisse. Atque huius quidem prisci iuris Decemuiri etiam nostri aliquam in suis tabulis memoriam superesse voluerunt. Ideoq; ius istud patronatus à Romulo vti introductum fuit, ita in suas quoque tabulas transtulerunt, his verbis: Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto: quemadmodū Seruius Honoratus, & post eum Iulius Sabinus, exponentes annotarunt illud Virgilij,

Et fraus innexa clienti.

Refert idem Sabinus per fraudem in hac lege præuaricationes Vrbanum intellexisse, quod Ræuardo ad omnē fraudem, dolumque malum potiùs referēdum videtur. Et quia patroni ex lege Romuli clientum caussis adesse, easque defendere cogebantur, ideò factum est, vt Oratores & Aduocati causarum patroni quoq; dicerentur, non solùm Philologis, sed & Iureconsultis, vt apud Iustinianum in l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic. Patroni tamen & Aduocati apud Ciceronem plurimū differunt. Nam vt docet Asconius in diuinatione, patronos appellat Oratores, Aduocatos verò Iurisperitos, qui oratoribus Iuris ignarus in causis, quid iuris esset, suggerebant, quemadmodum nunc quandoq; caussidici ciuitatis Aduocatos monere solent. Eos autem in primo de oratore ait à Græcis πραγματικοὺς vocari. De quo latiùs Ferran. lib. 1. Explicationum, cap. 6. ad l. aduocati. C. de aduoc. diuers. iudic. Et patronum tum intelligimus deesse, quum benè ingeniosèque non defendit, non verò cùm simpliciter patronus nullus reperitur. Spieg. Posteà hoc nomen manumissoribus datum est. Patroni autem variè in Iure ciuili accipiuntur. In edicto, De in ius vocādo, & ad finibus titulis, Patronos accipimus eos, qui ex seruitute manumiserunt, siue ex necessitate, quoniam rogati fuerant manumittere, vel hac lege emerāt, vt manumitterent. Item qui collusiones detexerunt, vel qui præiudicio pronunciati sunt patroni, cùm alioquin non essent, vel qui aduersario deferente iurarunt se patronos esse. Non habentur contrà pro patronis hi contra quos iuratum vel pronunciatum est, & qui iureiurando adegerunt, ne vxorem ducerent, & qui seruo suis nummis redempto fidem fregerunt, aut contra legem venditionis prostituerunt, l. 8. §. 1. cum duabus ll. sequen. ff. de in ius voc. Quod verò ad successionem intestati attinet, Patronus non est, qui se patronum esse iurauerit: aliter atque si patronus pronunciatus sit, tunc enim sententię statur, l. 14. ff. de iure patron. Sed & hi, qui ex causa fideicommissi, vel ex lege in emendo dicta ad libertatem perduxerunt, vel qui dotalem seruum manumiserunt, ad legitimam libertorum hæreditatem vt patroni admittuntur, l. 3. ff. de suis & legit. At in eo legis Iuliæ de maritandis ordinibus capite, quo libertæ diuertendi à patrono, cui nupta est, potestas adimitur, qui ex causa fideicommissi manumisit, vel non suis nummis emit, vel se patronum esse iurauit, pro patrono non habetur, l. 45. ff. de ritu nupt. Quem etiam circa alimenta præstanda interpretationem seruari Vlpi. in l. 5. §. si quis à libertis. ff. de liber. adg. docet. Vbiq; verò Patroni appellatione etiā patrona cōtinetur, l. 52. ff. de ver. sig. Hot.

Hodie etiam patroni dicuntur Aduocati Ecclesiarū, Vice domini, Custodes, vel Guardias habentes, similibusq; nominibus appellati, de quibus tot. titul. extr. de iur. patron. Licèt vt gl. in c. præterea. d. tit. & ibi additio annotat, alij patroni, alij quoq; aduocati esse putentur. Et in hac quidem significatione quis patronus efficitur tribus de causis, delatione, donatione, & constructione, vnde versus:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

PATRONVS dictus quasi pater, eodem modo quo Matrona. Seruius in illud Virg.

Et fraus innexa clienti.

Ex lege, inquit XII. Tabularum venit, in quibus scriptū est. Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto. Si enim clientes, quasi colentes sunt, patroni quasi patres: tantundem est clientem, quasi filium fallere. Hot. & Cōna. lib. 2. cap. 7. num. 1.

PATRVELES, à patruo dicti: quòd duorum patruorum filij sint. Quoniam qui pater alteri est, alteri est patruus. Sicut sorores patrueles nuncupantur, ex duobus & ipsæ fratribus genitæ. Atque duarum sororum, aut plurium filij, inter se Sobrini dicuntur, tanquam Sororini. Lege, Consobrini.

PATRVELES à consobrinis hoc differunt, quòd Cōsobrini propriè dicuntur, ex auunculo aut matertera prognati: Patrueles verò ex patruo Titij prognati: Amitini ex amita. vnde Cic. in Ligariana filium Titi Bocchi auunculi Ligarij consobrinum appellat. indeq; intelligi facilè potest illustris differentia: patrueles quippe non minus quàm duo esse possunt, ex fratribus scilicet duobus nati: amitini autem inter se duo esse nequeunt. quem enim amitinum Titius appellat, ab eo consobrinus nominatur. §. 4. de grad. apud Iust. in. Ita ergo poterit Titius appellari consobrinus, patruelis debebit, amiti-

amitinus non poterit. quanquam confundi plerunque soleat discrimen: ac generaliter Consobrini pro quibuslibet fratrum ac sororum liberis, sicut apud Græcos [illegible] vsurpari. l.19. C. de nupt. Hotom. Connan. lib. 8. ca. 5. num. 1.

PATRVELES, fratres vel sorores sunt, ait Caius, qui quæve ex duobus fratribus progenerantur. l.1. §.1. ff. de grad. & adfi.

PATRVVM Plautus appellat patrui magni filium, id est, propiorem sobrino. nam in Pœnulo cum Pœnus Agorastocli dixisset patrem eius sibi patruelem fuisse, continuò respondens Agorastocles, Mi patrue, salue. & scena insequenti, Patruo aduenienti cœna curetur volo. itemque deinceps. Hot.

PATRVVS est frater patris. l.2. §.1. ff. de suis & legit. l. vlti. §. 3. ff. de gradib. & adfinib. l.5. ff. vnde legit. frater verò aui patruus magnus vocatur. l.1. §.4. l. vltim. §. patruus magnus. l. pen. ff. de legit. tutorib. Pau. lib. 4 Sentē. tit. 11. l.1. C. de success. ed. Proaui verò nostri frater idemque patris vel matris patruusmagnus, nobis Patruus maior est. d. l. vlti. § patruus maior. l. 38. §. Iulius. ff. de leg. 3. Qui & propatruus à Gaio in l.1. §. vlti. ff. de gradib. & à Paul. lib. 4. Sentē. tit. 11. At abaui frater patruus maximus in d. l. vlti. §. patruus maximus, qui & abpatruus dicitur in l. 3. ff. de gradib. & à Paulo in suprà citato loco Patrueles dicuntur fratrum filij. l.1. §.4. l. vlti. § eodem gradu. ff. de gradib. Isid lib. 10. Etym. cap. 1. Briss.

PATRVVS magnus est frater aui: inquit Paul. l. 10. §. 8. ff. de gradibus.

PATRVVS maior est proaui frater, patris vel matris patruus magnus. l. Iurisconsultus. § patruus. ff. de gradibus & affinibus.

PATRVVS maximus est (vt ait Paul.) abaui frater, ataui & atauiæ filius, patris vel matris patruus maior. l. x. §. x. ff. de gradib. Ant. Aug. lib. emendat. 2. cap. 4.

PAVCA, dicuntur duo l. 1 ff. de præscrip. verb. At tria veniunt multorum nomine. l. licet. §. Imperator. de lega. 1. cum simil. Spiegel.

PAVCA verba, ex facti qualitate cognoscuntur. vide Bart. in d. l. scire oportet. in prin. ff. de excu. tut. spig.

PAVCORVM significatio variat in iure. nā pendet ex personarum, causarum, rerumq; qualitate, tum temporis ratione. Vide Bart. in l. scire oportet. ff de excusa. tut. Apud veteres Pauci pro bonis ponebantur: vt Multi pro malis. auctore Nonio. Sp.

PAVLATIM, sensim. Iustitut. de rerum diuis. §. præterea. in prin.

PAVLIANA ea actio appellatur, per quam quæ in fraudem creditorum alienata sunt, reuocantur. l. 38. §. in Fabiana. ff. de vsur. Theophil. etiam in §. item si quis. Instit. de actio. ait creditoribus bona debitoris ex sententia præsidis possidentibus ad ea, quæ in fraudem & circunscriptionem eorum alienata sunt reuocanda, in rem actionem dari, quæ Pauliana appellatur. Briss.

PAVLISPER, pro paulum admodum. l. 2. C. de his qui spont. mun. publ. sub. lib. 10.

PAVLO, idem significat quod parum, vel paulum. l. tutor. § cum hæres. ad Vellei-an.

PAVLO mox, statim, cum paruo interuallo.

PAVLO antè, pro nuperrimè. Authen. quibus mod. nat. in princ.

PAVLVS, à parum, adiectiuū, pro rarissimè vsi sunt auctores, præter quàm in ablatiuo.

PAVPER est Bartolo, qui in bonis non habet quinquaginta aureos. l. qui accusare. ff de accusat. Est tamen Pauper accipiēdus, qui pro qualitate rei de qua agitur, satis non habet. in arbitrio itaque ius dicentis erit, vt ex personarum & rerum qualitate, diiudicet, quem locupletem, quemq; pauperem ducat. per ipsum Bartol. in l. qui accusare. ff. de accus. Sp.

PAVPERIES. Pauperies est ipsa paupertas. Horatius, in Epistolis.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

In iure autem nostro pauperies est damnum sine iniuria facientis datum. Nec enim dici potest animal, quod sensu caret, fecisse iniuriam. l. 1. si quadrupes. pauper. fecisse dica. ff. §. 1. Institut. eod. tit. Actio autem de huiusmodi pauperie ex lege XII. Tabul. descendens (quæ lex voluit aut dari quod nocuit, id est, id animal, quod noxiā commisit, aut æstimationem noxiæ offerri) ad omnes quadrupedes pertinet, & (vt refert Vlpianus in d. l. 1. ff. eod.) locum habet, cum commota feritate nocuit quadrupes. Anch.

PAVPERTATEM à pauperie eò separat, quòd paupertas ipsa conditio sit, Pauperies verò damnum. Sic in l. 14. in fin. ff. de præscript. verb. & apud Paul. 1. Sentent. tit. 15. hoc verbum exaudiendum est. Pauperes quod ad accusationem perferendam attinet, habentur, qui minùs, quàm quinquaginta aureos in bonis habent. l. 10. ff. de accusatio. Cui conueniens est, quod Constantinus libr. 1. Epitom. tit. 6. scribit, [illegible]. Planè in excusationibus tutorum ob paupertatem antiqui crediderunt huius rei definitionem arbitrio æstimationique iudicis committendam, l. 9. ff. de excusat. tuto. §. sed & ob paupertatem, Instit. eod. Briss.

PAVPERIEM item Iustinianus in legibus suis Georgicis videtur appellare [illegible] voce noua, & vt opinor parum veteribus nota, vt refert Balduin. tit. si quadrup. fecisse dicatur.

PAVPERIOR non est, qui non acquirit, sed qui patrimonium dilapidat, l. si sponsus. §. si maritus. ff. de don. inter vir. & vxor. Vide item l. si vir vxori. ff. pro donato. Siegel.

PAVPERRIMVS, ad opinionē refertur, l. hæreditatem. §. filius. ff. de Castr. pecul. Sp.

PAVPERTAS, est ipsa pauperis conditio: quotuplex illa sit, Bar. explicat in Minoricis, libr. 1. An verò, & quibus prosit, tractat in l. illicitas. §. fin. de offic. præsid. Spiegel.

PAVPERTINVS, Apuleiana vxor, & priscorum, pro tenui & paupere vti Marcellus annotauit, &c. Ioā. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Hesperium, libr. 2.

PAVPERVM appellatione, etiam continentur qui in reatu sunt, vulgò carcerati pro maleficio vocantur, l. iudices. C. de Episc. aud. Spieg.

PAVIMENTVM, ipsum domus solidiamentum: dictum à pauiendo, id est, tundendo, siue feriendo: quòd dum fiunt pauimenta, pluribus simul diebus feriuntur, & tunduntur, vt solidiora sint, & ne rimas faciant. Vide l. foramen. ff. de serui. vrb. præd. Plinius indicat, apud antiquos pauimētorum genera multa fuisse, cap. 25. lib. 36. Spieg.

PAVO, qui & Pauus, auus vulgò nota. §. pauonum, Instit. de rer. diuis. Alber.

PAVSA, quies, cessatio, Lucretio, Apuleio. Vnde Pausarius Senecæ, qui pausam facit: vel potiùs, vt ipse interpretatur, qui voce temperat impetum remigantiū. Epist. penult. lib 7. Sp.

PAX, id est, humanarum rerum tranquillitas, à pactione appellatur, l. 1. in princ. ff. de pact. discordatiuis, ca. 1. de treug. & pac. estque vinculum charitatis, no. c. nouit, de iud. extra. Briss.

[illegible] Latinam vocem esse Suidas scribit, qua etiam vtitur Leo de re militari, & significat idem, quod Græcis [illegible], id est, expeditionalis annona. Cuiac. ad l. 1. C. de erogat. mil. anno. lib. 12.

P E

PECCARE, dictum quasi pellicare, id est, cum pellice coire. Vnde propriè est, adulterium committere. Sed vsus effecit, vt pro quomodocunque labi & offendere, & delinquere sumatur. Hoc omnium esse Deo excepto, refertur in Canonicis decretis, de pœniten. dist. 2. cap. cui fine, in fin. Vide Bartol. sub fin. l. 1. ff. de iustit. & iur. Spieg.

PECCATORES, pro adulteris Iustinian. vsurpasse, In Instit. tit fin. eruditiores quidam contendunt: indicantes Baptist. Pium parū rectè, pro peccatoribus pedicatoribus legendum censere. Vt certè ibidem nō conuenit

uenit hæc vox. Attamen mihi magis probatur hoc loco vocabulum, stupratoribus, vt habet editio Norinbergensi. Spieg.

PECCATVM, quidquid fit contra officium: quæ etiã culpa appellatur.

PECTAE, à πέκω, quod est, figo: vel quod magis est, ἀπὸ τῶ πέκτειν, quod ornare significat Suidæ, & si tondere quoque pecora Aristophani. Alciat. C. de excusat. artif. lib. 10.

PECTEN & Echinus, pisces ex testaceorum genere sunt: echino pro pedib. spinæ, pectini vngues, testa nõ admodum firma. de his habetur l. 1. C. de monopol. Vbi cum omnium piscium, tum nominatim pectinis & echini monopolium prohibetur. Forcat. in penu iuris ciuilis cap. 20.

PECVA, vt ait Cic. in Pompeiana, ab eo quod est pecu. venit: vt à genu, genua: & significat pecorum multitudinem. Sp.

PECVARIA, numero multitudinis dicebantur omnia, ex quib. Pop. Rom. haberet reditus: quia diu hoc solum vectigal Romanis fuit. Nunc ea dictione fœminine, & locum in quo pecorum greges consistunt, & scientiam parandi, ac pascendi pecoris, accipimus.

PECVARIVS, substantiuè, qui pecorum curam habet: vt canis, qui pecora custodit à luporum iniuria.

PECORARIVS, si modò scribendum non est, Pecuarius, qui pecua, siue pecora publica redimit, vt ait Asconius. Romani enim vetustiores, nihil in bonis aliquid præter pecudes habebãt. Pecudis nomine omne animal est, quod ratione atque effigie humana caret. Nebriss.

PECVS vallæ est omne animal, quod sub imperio pabulo terræ pascitur. vt sunt boues, asini, equi, cameli, oues, capræ. Plinius elephantes vocat pecudes, cum ait: qui cum elephanto congressus, gemino ictu pecudẽ exanimauit. Modestinus de leg. 3. Pecudibus legatis, ait, & boues, & cætera iumenta continentur. Spieg.

PECVDVM seu pecorũ numero sunt omnes quadrupedes, quæ gregatim habentur, veluti oues, capræ, boues, equi, muli, asini, sues. Canis verò inter pecudes nõ est, longeq; magis bestiæ eo numero non sunt. Sic in lege Aquilia & aliàs semper pecudem accipimus l. 2. l. 29. §. hac actione. ff. ad leg. Aquil. l. 63 §. pecoribus. l. 79. ff. de leg. 3. l. 38. §. iumentorum. ff. de ædilic. ed. l. 12. §. sed & si pecoris. ff. de vsu & habit. Briss. Hinc pecoris pascendi seruitus quę definitur ius esse pecoris pascendi in alieno agro l. 1. §. in prædijs & l. pecoris. ff. de ser. rustic. præd. §. inter. de seruit. Instit.

PECVLIARES serui. Ordinarij serui ad subsidium ministerij seruos vicarios comparatos habebant: ideoque peculiares aliquando vocabantur, quia in peculio ipsorum ordinariorum erant, de qua re videto amplius apud Fran. Connanum lib. 2. commentar. cap. 2. quo loco citat l. si Sticho. ff. de pecul. legat. l. seruos. ff. de leg. 3. Horat. lib. 2. Saty. 7. Et Martialis ad Maximum.

Esse sat est seruum, iam nolo Vicarius esse.
Qui rex est, regem, Maxime, non habeat.

De seruorum generibus vide Alexandrum Neapolitanum lib. 3. genial dierum, cap. 25. & Cælium Rhodiginũ. Brechæus in l. vrbana familia. ff. de verb. & rer. significat.

PECVLIARE crimen, cõmissum dicitur, quod sanguine, hoc est, vita, & vltimo supplicio expiatur l. 2. C. ne sanct. bap. l. si quenquam de episc. & cler. Spieg.

PECVLATOR est, qui furtum facit pecuniæ publicæ, hoc est, qui de Principis aut populi ærario suffuratur. Adde Balduini comment. super instit. Iustin. libr. 4. tit. 18. de pub. iudicijs. Spieg.

PECVLATVS, inquit Festus, furtum publicum dici cœptum est à pecore, quia ab eo initium eius fraudis esse cœpit: siquidem ante æs aut argentum signatum ob delicta, pœna grauissima erat duarum ouium: & triginta boum. Hotom.

PECVLATVS definitur (in l. 9. §. 1. ff. ad leg Iul. de pecul.) pecuniæ publicæ aut sacræ furtum, non ab eo factum, cuius periculo fuit. & ideo æditũum peculatum non admittere. Qui ergo ex pecunia sacra, religiosa, publicaúe quid abstulerit, aut interceperit, aut in rem suam verterit, quive in aurum, argentum, æs publicum quid indiderit, aut immiscuerit, peculatus tenetur l. 1. ff. eod. Hot. adde. Connanum lib. 3. cap. 1. num. 4.

PECVLATVS. Criminis peculatus obnoxij sunt, qui publicam pecuniam, vel rem sacram, vel religiosam, furati fuerunt. Institutio. de public. iudic. §. item lex Iulia. Pœna peculatoris est capitalis, velut si iudex sit: si verò alius, vtpote plebeius, deportationis. d. §. item lex Iulia. Institut. eod. facit ad hoc l. peculatus pœna. & l. peculatus crimen. ff. ad l. Iul. pecul. Et hæc, quòd post quinquennium admissi criminis non exigatur, d. l. peculatus pœna & l. peculatus crimen. ff. eodem. de vetustiori iure crediderim. siquidem contra eos, qui depeculati sunt publicas pecunias, tempus non tollit actionem. nam si quid ex publicis pecunijs retinuerint. temporis auxilio accusatores non excludunt, imò & si eos mori contingat. liberi eorum licet ex lucro nihil participârint, vel hæreditario nihil sint consecuti, agentibus coguntur respondere l. vltim. eod. titul. quia accusatio repetundarum morte non soluitur l. in senatusconsultum §. idem. ff. ad Turpill. l. ex iudicio. ff. de accusat. Exempla autem pœnæ peculatus extant permulta in Chronico de regibus Francorum. Iacobus Belnensis Samblaciani dominus, primæ authoritatis vir, extremæ senectutis, peculatus suspenditur. Poncherius vir & generis nobilitate & opibus insignis, fide à rege accepta, cum gentilis Itali præsidis fraude, literis quibusdam remotis, suam innocentiam (quod promiserat) probare non posset, pari pœna punitur. Reliqui verò quæstores, & rei nummariæ præfecti, in exilium profugiunt. Anno CHRISTI 1527. regni verò Francisci Valesij regis, bonarum artium, & literarum omnium studiosissimi, 13. Anchoran.

PECVLIARE vinum, pro seruili, apud Vlp. l. 9. §. fin. ff. de tritico vino. Si peculiare vinum legatum sit, id contineri, quod serui habuerunt. Spieg.

PECVLIAREM mercem, non sicuti peculium accipimus, quippe peculium deducto quod domino debetur, accipitur. merx autem peculiaris etiamsi nihil sit in peculio dominum tributoria oblig. l. 1. §. peculiarem de tribut. Maffæus.

PECVLIARES serui vocantur quandoque quia peculio seruorum annumerabantur, similiter ac reliquæ res eorum peculiares. Connan. libro secundo, capit. 2. numero 3.

PECVLIARITER, pro specialiter. C. de Comit. rei militar. l. 2. ff. de tribut. act. Sp.

PECVLIATVS seruus, qui peculium habet. Caius l. 18. in fin. ff. de ædil. edict. æquè si quis simpliciter dixerit, peculiatum esse seruum, sufficit si is vel minimum habeat peculium. Plautus in rud. Peculiosum vocat. In Persa etiam verbo peculiãdi est vsus, atq; istanc ob rem, ego aliquid te peculiabo. Hot.

PECVLIATVS appellatur peculio instructus seruus l. 33. §. si venditor. ff. de act. empt. l. 18. in fin. ff. de ædilic. ed. Asinius Poll. lib. 10. epist. Cicero. Traiecit sese in regnum Bogudis planè bellè peculiatus. Apuleius libr. 10. de asino aur. liberto acceptissimo & satis peculiato. Ambros. lib. 3. epist. 11. Quis autem peculiatus ad vitam æternam transijt, nisi virtutum fultus peculio? Augustin. peculiosum dixit in psalmo 38. Peculiosus, ait, seruus es cuiusdam magni patrisfam. Huic contrarius est expeculiatus, quo verbo Plaut. vtitur. Peculiare dicitur, quod ex peculio est, vt peculiaris seruus l. 3. §. miles. ff. de suis & legit. l. 21. ff. de pecul. leg. Plautus in prologo Captiuor. Hic postquàm hunc emit, dedit eum huic gnato suo peculiarem. Peculiaria mancipia l. 4. §. 1. in fin. ff. de his, qui not. infam. Item peculiaris debitor l. 26. §. qui filiosam. ff. de condict. indeb. Et peculiare nomen, quod ex peculio factum est l. 28. in fin. ff. de pignor. act. l. 56. ff. de pecul. leg. Peculiariter est ex peculiari causa & peculiari nomine l. 1. §. si seru. ff. de except. rei vend. l. 4. §. si eam rẽ. ff. de vsucapio l. 1. §. item adquirimus l. 4. §. si eam rem l. 44. §. 1. ff. de adq. poss. l. 2. §. si seruus. ff. pro empt.

De peculio actio, in peculium appellatur l. 30. §. 1. ff. de pact.

pact.l.41.ff.de pecul.l.9.§. penult.ff.de dolo. l. penult. ff. de condict. furt. Per se autem nulla est de peculio actio, sed hæc qualitas condemnationis moderanda causa alijs actionibus adiungitur, veluti redhibitoria in peculium l.57.ff.de ædilic. ed. Actio de dolo de peculio l. 9.§. pen.ff.de dolo. Condictio furtiua de peculio, in l. pen. ff.de condict.furti.& l.42.ff.de furt.Briss.

PECVLIVM est quod filius seruusúe permissu patris vel domini separatum à rationibus paternis dominicisque habet: deducto inde si quid patri dominóue debetur, quasi pusillum patrimonium, vel pusilla pecunia l.5.in fin.ff.de pecul.l.37.§.1.ff.de adq.rer.do.Dixi permissu patris vel domini, quoniam peculium non est id cuius seruus seorsum à domino rationem habuit, sed quod dominus ipse separauit, seruoue perpetuo vtendum concessit, suam substantiam ab huius ratione discernens l.4.§.1.l.16.ff.de pecul. Peculium autem eorum duntaxat est qui in aliena potestate sunt: pater enim familiàs peculium habere non potest, quemadmodum nec seruus bona. l.182.ff.de verborum signific. Itaque benè in lexico Latino Græco ædis B. Germani peculium definitur πρᾶγμα τὸ ὑπ᾽ ἄλλον γινόμενον ἔχοντος πατέρα ἢ δεσπότην. Apud Isidor. quoque lib.5. cap.25. Peculium esse traditur quod pater vel dominus filium suum vel seruum pro suo iure tractare patitur. adde Ræuardum l.filiusfamilias.ff. de reg. iur.

PECVLIVM, vt refert Vlpian.in l. depositi. §. peculium. tit.de peculio.dictum est, quasi pusilla pecunia, siue patrimonium pusillum. Peculium autem Tubero quidem sic definiuit, vt Celsus in libr.6. ff. refert, quòd seruus domini permissu, separatum à rationibus dominicis habet: deducto inde, si quid domino debetur. Idē Celsus in l. diffinitio peculij. eo. tit. Peculij diffinitio, inquit, quam Tubero exposuit, vt Labeo ait, ad vicariorum peculia non pertinet. quod falsum est. nam eo ipso quòd dominus seruo peculium constituit, vt vicario constituisse existimandus est. idem Celsus in l. si chorus. §.1.de leg.3.refert peculium id appellari quod præsidij causa reponeretur: vt Proculus ait quibusdam bellis ciuilibus factitatum, & sæpè audisse rusticos senes ita dicentes, pecuniam sine peculio fragilem esse. Inter has diffinitiones multiplices dubitauit Laurentius Valla, quam sequi deberet, cùm Festus præsertim ita scribat: peculium seruorum est à pecore dictum, sicut & pecunia nobilium. Et Seruius grammaticus: peculium, patrimonium. ita enim maiores dicebant, à pecoribus in quibus eorum constabat vniuersa substantia. vnde etiam pecunia dicta est à peculio, quod propriè seruorum est: prout etiam voluit Vlpian. in l. paterfam. peculium.ff.de verb.sig.dum inquit: peculium habere non potest. persam. quemadmodum nec seruus bona. licet etiam peculium, abusiuè tamen, pro patrimonio dicamus. Propterea dicit Laurent. Hanc rem, tanquam arbiter onerarius dijudicabo, & quidem breuiter hoc modo: peculium est, quicquid labore nostro paratum est, in quacunque persona, licet in seruis iura velint dominorum accedere consensum, (vt etiam superius dixi.) vt ita sen sit Verg. in Bucolico carmine,

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.

Et ibi etiam Seruius & Horatius.

Rem poteris seruare tuam. redit vncia, quid fit
Semis, ad hoc animos ærugo & cura peculi.

Et Cicero in paradoxis: An eorum seruitus dura est, qui cupiditate peculij nullam conditionem recusant durissimæ seruitutis? Et illos quoq; rusticos senes, de quibus Celsus meminit (quem superius retuli) dictantes pecuniam sine peculio fragilem esse: intelligi debent, sine lucro industria parto. Nam cur habenti pecuniam maior pars præsidij collocetur in pusillo quod reposuit, quam in ipsa pecunia? cum presertim peculium sit pars pecuniæ. & in hoc putauit Valla defecisse nostros Iureconsult. sed in quo? Equidem non video quomodo à Iureconsult. dissentiat, licet sub verborū inuolucro seipsum decipiat, malignè cupiens calumniari. Et vt superius dixi, maiores nostros à pecorib. pecuniā denominasse, quia omnis pecuniæ pecus fuit fundamentum, hoc etiam voluit Colum. qui in 7. scripsit: in rusticatione vel antiquissima est ratio pascendi, eademque quæstuosissima: propter quod nomina quoque pecuniæ, & peculij, tracta videntur à pecore. quod non solum veteres possederūt, sed adhuc apud quasdam gentes vnum hoc vsurpatur diuitiarum genus. Plin. libr.36. scripsit, pecuniam sortitam esse nomen à nota pecudis, quoniam antiquitus nummi effigie pecudis signabantur. Hinc Plutarch. in Publicola asserit, in vetustissimis nummis signum fuisse ouis, & suis, bouisque conspectum. Legimus & apud Plinius, quòd bos olim erat numisma Atticum, bouis nota percussum, Didrachmum alio nomine dictum. Proinde reprehensione dignus non est Iulius Pollux, qui in expositione eiusdem carminis Homerici quod apud nos retulit Paul. Iureconsl. in l.1.ff.de contra.empt.putauit boues apud poetam intelligi posse pro nummis, in quibus bouis effigies impressa conspiciebatur: quod hodie etiam possumus dicere in illis nummis, quos vulgus Ambrosinos, seu Caualleros appellat. Et posteaquam de peculio tractauimus, obiter castiganda est offendicula in eod.tit.de peculio in l. quis ergo casus. ibid. sed in omnibus erit concessio. & scribendum: sed in nominibus erit concessio. item paulò pòst in l.summa.vers. sed dolū. Dolo (inquit) cum caret. castiga, dolo non caret. Cotta. Adde Forcat. in Necyomantia dial.56.nu.1. & seq.

PECVLIVM erat priscis temporibus particula quædam gregis (vnde etiam nomē inuenit) quod patres suis filijs, domini suis seruis industriæ suæ exercendæ causa concedebant: nunc verò summa quædam est pecuniæ eadem de caussa concessa, & à paternis dominicisq; rationibus seiuncta l.depositi, 1.& seqq.ff.de pecul. Dignum etiam obseruatu est, quod ex Plauto notauimus, filiosfam. quibus patres vendendas merces tradebant, peculium ex ijs pluris venditis quam quanti pater eas æstimasset, locupletasse. nam in Mercatore sic loquitur:

Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces, ita peculium
Conficio grande.

Sciendum est autem, iure quidem antiquo & florente Rep. nullum peculium non ipsius patris pleno iure fuisse. Nam (vt ait Dionys. lib.8.) Ῥωμαίοις οὐδὲν ἴδιον ἐστὶ κτήματος, ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων, ὅ, τι βούλονται τοῖς πατράσιν ἀποδίδοται. Romani proprium nihil possident, quamdiu patres eorum in vita manent: sed & pecuniæ & corpora filiorum, parentum potestati arbitrioq; permissa sunt. Verùm Imperatores vt premio aliquo adolescentes ad militiæ labores inuitarent, Castrense peculium ijs pleno iure concesserunt. quod Iuuenalis 16. Sat. vbi militiæ præmia enumerat, his versibus declarat:

Solis præterea testandi militibus ius
Viuo patre datur: nam quæ sunt parta labore
Militiæ, placuit non esse in corpore census,
Omne tenet, cuius regimen pater. ergo Coranum
Signorum comitem, castrorumq; ære merentem
Quamuis iam tremulus captat pater.

Itaq; Vlpia. in l.2.ff.ad S.C.Maced. scribit filiosfamil.in castrensi peculio ius ac vicem patrumfamil. obtinere. Hotomann.

PECVLIVM aduentitium est, quod filio extrinsecus aduenit, vtpote ex liberalitate fortunæ, vel laboribus suis. Ex liberalitate fortunæ est, veluti ex hæreditate materna, aui, proaui, & aliorum à matre cognatorum, fratris, amici, vicini. Item, ex legato, fideicommisso, pacto, contractu, ex causa nuptiali, & huiusmodi l.quæcunque.& l. cum oportet. in prin. C. de bon. quæ liber. Ex laboribus autem suis est, ex assessionis, vel postulationis munere, vel professione qualibet. Et in ijs omnibus bonis pater fructum. filius verò proprietatem habet. Verùm, de his nec patri præmorienti, nec filio quandiu in potestate est, testandi licentia est. d.l. quæcunque. & l.cum oportet. C.eod.§.igitur liberi. Inst. per quas personas nob. acquir.

PECVLIVM castrense est, quod à parentibus, vel cognatis in militia degenti datum est, vel quod ipse filiusfamiliàs in militia acquisiuit, quod nisi militasset, acquisiturus

siturus non fuisset. Nam quod erat & sine militia acquisiturus, id peculium eius castrense non est. l. castrense. ff. de castren. pecul. facit l. si forte. ff d. tit. Cuiusmodi definitio, vt verissima, cum textus distinctione eius definitionis, quam de ipso castrensi peculio habet Constantinus Hermenopulus, lib. 5. tit. 2. vbi de testamentis filiorum author Græcus, alioquin non pœnitendus, planè pugnat. Castrensia sunt (inquit ille) quæ quis priuatim ex sua industria, vel militia, vel quocunque modo, vel hæreditate quæsiuit. Quare rectiùs feceris, si quæ Imperator in l. vltima. C. de inoffic. testamen. de hac perspicuè statuit, obserues: ad quæ ea, quæ inferiùs sequentur, propiùs accedunt. Castrensia igitur sunt, quæ ferro & armis filius tulit, quæque illi ex peregrinatione longinqua, & profectione hyberna & æstiua, hoc est, ex expeditionibus, obuenerunt. Et de ijs etiam, in potestate patria etiamnum existens testari potest, scilicet, in ijs testamenti liberam habet factionē, vsque adeo, vt si parentes eius quid æris alieni pro ijs extricauerint, tum filij ad satisfaciendum illis teneantur, ac deinde de residuo testari possint. Sic, si ob grande æs alienum pater bona sua à creditoribus venundari passus est, castrense quidem peculium filij vnà non distrahitur, neque illud pater vel indignatus filio adimere potest, sed solius eius est, qui id sibi parauit. Insti. quibus non est permiss. fac. testam. His verò rationibus peculium ipsum castrense differt à pagano. Adde Balduini comment. super instit. Iustin. lib. 2. tit. 9. per quas perso. cuiq; adquir.

PECVLIVM quasi Castrense Iustinianus in constitutione sua quæ est vltima de inoff. testam. declarat dici quod filijfamilias industria sua quærunt in diuersis dignitatibus vel administrationibus positi. Vnde à manu principis vel ex publicis salarijs quasdam largitates cōsequuntur. Sed & patroni causarum, memoriales, agentes in rebus nec non magistri studiorum liberalium artium. Archiatri quoq; & alij omnes omnino, qui salaria, vel stipendia accipiunt publica. Connanus libr. 9. cap. 4. nume. 4.

PECVLIVM quasi castrense, quod ex publico munere, aut functione aliqua, operaue, etiam ex priuatis personis filius assequitur l. fin. C. de inoffic. testam. l. sacrosanctæ. & l. cum lege. C. de episcop. & cler. Etiam quasi castrensia sunt, quæ ex donatione principali, vel augustarum, consecutus est. l. cum multa. C. de bon. quæ lib. Item ea, quæ hæreditas fratris, vel sororis ei attulit, authen. item hæreditas. C. d. tit. & quæ ex magistratu percepit, vt annonæ, & ex assessione, quæq; iussu principis à fisco frumentationes dantur. Et in his bonis (scilicet quasi castrensibus) parentes nullum quoque ius habent, hoc est, neque horum fructus, neq; proprietas illis competit, d. l. cum multa. C. eod. l. miles. ff. de castr. pecul. l. erat. C. de castren. pecul. milit. sed in ijs omnibus æquè filio in potestate existenti testamentum facere licentia data est. Anch.

PECVLIVM nuptæ, Iurisconsulti appellant, quæ præter dotem ei dantur, & marito traduntur. Papinianus l. 13. §. 1. ff. de donation. Species extra dotem à matre, filiæ nomine, viro traditas, filiæ quæ præsens fuit, donatas, & ab ea viro traditas videri respondi. & paulò pòst: sed peculium à dote puellæ distingueretur. Item Vlp. l. 9. §. 2. ff. de iur. dot. Dotis autem caussa data accipere debemus, ea quæ in dotem dantur. Cæterùm si res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant, videamus an statim efficiantur mariti. Hotom.

PECVLIVM paganicum est, quod occasione vel patris, vel domini, vel bonorum eorundem filijs, vel seruis obtingit. Nec æquè vt aduentitium acquisitionem effugit, siquidem habet illud pater, & dominus pleno iure, hoc est, & proprietaris, & vsusfructus, ac de huiusmodi bonis non filius, sed solus pater antè, quàm filius, decedens testamento disponere potest. Sunt qui illud profectitium appellant, eo respectu, quòd proficiscatur à patre, vel à domino. Ancora.

PECVLIVM profectitium est, quod de bonis paternis proficiscitur, & concedi solebat à patre, vt in potestate adhuc filius exerceret industriam administrandorum bonorum, & negotiandi. Vide proximè supra. Oldend.

PECVLIVM etiam pro vniuersis bonis & toto patrimonio quandoque sumitur l. 10. ff. ad Trebellia. significabat & veteribus pecuniam præsidij caussa repositam l. 77. §. 1. ff. de leg 3. Vlp. etiam auctor est, Gallos peculium appellasse res mulieris extra dotem constitutas l. 10. §. dotis autem. ff. de iure dot.

PECVNIA est, quæ à Græcis τὸ χρῆμα dicitur, καὶ ἀργύριον omne æs publica forma signatum, quo vel commutandis, vel vendendis, emendisq; rebus & mercimonijs comparandis gentes inter sese vti solent, quod precium rei emptæ & venditæ appellatur. Quid autem appellatione pecuniæ contineatur, vide per glos. in c. putant. 13. q. 3. gl. in l. 2. ad fin. C. de constit. pecu. in Auth. vt omnes obed. iudic. prouinc. §. 1. in verbo pecuniarum. &c. Brechæus l. rei appellatio. ff. de verb. & rer. sig.

PECVNIA sine peculio fragilis. Veteres dicere solebant, peculium appellantes, quod præsidij caussa seponeretur. l. 79. de legat. 3. Varro scribit, de lingua Latina lib. 4. Præsidium esse dictum, quia extra castra præsidebant in aliquo loco, quo tutior regio esset. Siue, vt Festus definit, præsidium est, quod vtilitate & salute alicuius, auxili, gratia præponitur. Sunt ergo milites præsidiarij, qui vtilitate & salute totius exercitus, extra castra præsidebant, hoc est, qui castris auxilij gratia præponerentur. Hinc deinde factum videri potest, vt pro exercitu etiam præsidium veteres interdum posuerint per Synecdochē l. 5. in prin. de capt. & post l. Et sic quod reponitur præsidij caussa, rectè exercitus caussa dici repositum potest. Nam cum ad Attic. scriberet Cicero Italiam totam armis præsidijsq; teneri, an non per præsidia ὑπερδοχικῶς exercitus intellexit? Vlpianus auctor est, ob transitum exercitus conferri quid a rusticis ex fructibus olim solitum. l. 27. §. 3. de vsufru. Proinde quis hinc non intelligit, quid sibi Celsus & Proculus voluerint, cum pecuniam sine peculio scriberent esse fragilem? Peculium est, inquiunt illi, quod præsidij, hoc est, exercitus transeuntis causa seponitur: siquidem tunc ex fructibus sic conferre solent rustici, vt aut certam præstarent fructuum portionem, aut ea certa nummorū quantitate redimerent. Proinde qui boni esse patresfamilias volebant, hi seponebant certam pecuniæ summam, quā huiusmodi fieri, vt sæpe bellis ciuilibus contingebat, fructuum redemptio posset. Et id quod ita sepositum erat, appellabant rustici peculium suum. Fortassis ea ratione, qua seruile peculium nomen accepit. Quemadmodum etiam hac potissimum ratione peculium sedulò cō ua sant serui, vt tandem se peculio suo redimant ex seruitute: sic rustici, vt militibus debitam redimerent fructuum portionem, præsidij caussa seponebant nummos aliquot. Sine qua sepositione, omnis eorū pecunia tam fragilis erat, vt ea exercitu transeunte, plerunque tota prodigeretur. Posse etiam hunc locum sic intelligi, vt præsidij causa dicatur id seponi, quod militum metu absconditur, partim fortassis ex prauis militum moribus, partim etiam ex his Celsi verbis, vt quidam bellis ciuilibus factitassent, obscurum quibusdam non videtur. Sed magis arridet interpretatio prior. Ræuard. Varior. libro quinto, capite 17. Corrasius Miscell. libro primo capit. 13.

PECVNIAE appellatio ad ea omnia refertur, quæ in patrimonio nostro sunt. Connan. libr. 10. capit. 5. nume. 1. Non enim numerata tantùm pecunia, sed & corporales res siue mobiles siue soli & iura, ea appellatione continentur l. 4. l. 5. l. 178. l. 222. ff. de verb. signif. Augustin. in lib. de disciplina Christianor. Tertium, ait, quidquid homines possident in terra, omnia quorum domini sunt pecunia vocatur: seruus sit, vas, ager, arbor, pecus, quidquid horum est, pecunia dicitur. Et ideo pecunia, quia antiqui totum quod habebant, in pecoribus ponebant. Ita in 12. tab. non vno loco hoc nomine omnis substantia comprehendebatur. Quod & Iustin. in l. penult. C. de constit. pec. significat. In stipulatione quoque em-

ptæ hæreditatis hæc verba, QVANTA PECVNIA AD TE EX HAEREDITATE L. TITII PERVENERIT, omnia hæreditaria iura complectuntur l. 50. ff. de verb. obligatione l. 36. ff. de pecul. l. 10. §. 1. ff. de stip. seruor. l. 93 ff. de legat. 3. l. 96. ff. de verborum significat. Quemadmodum & illa leg. Iuliæ verba accipienda sunt, quæ ab Vlpiano referuntur l. 64. §. vltim. ff. solut. matrimon. Est cùm in angustum reuocatur pecuniæ nomen, vt ea tantùm contineat, quæ pondere, numero & mensura constant: veluti in hac scriptura, qua legatorum dies profertur, quas pecunias legaui, quibus dies adpositus non est l. 19. & l. 30. ff. de leg. 1. Briss.

Paulus etiam pecuniam oblatam dixit, cum ageretur de oblato seruo Sticho. Apud Græcos quoque χρημάτων appellatio latissimè patet. Sic enim Aristoteles libr. 4. Eth. ait χρήματα λέγομεν πάντα ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται. Et Socrates apud Xenophontem libr. 1. Oecon. coniungit. χρήματα καὶ κτήματα: significans ea omnia, quæ ad vitam tuendam conducunt, & quibus probè vti possumus. Nam & id χρῆσθαι significat. Balduin. titul. de actionibus, &c.

PECVNIAM antiqui à pecore deduxerunt: quòd vniuersa eorum facultas in pecorum fructu esset. Pecunia enim, & signatum æs, ad vsum comparanda necessaria, quæ moneta & nomisma, non reperitur introducta ab Homero: qui ne minimarum quidem rerum exquisitas mentiones, Camerario teste, omisit, & permutationem rerum diligenter perscripsit. Qua ratione & peculium dictum, quod quis sua industria acquirit. Alc. de verb. sig.

PECVNIAE exactæ vocabulum, non solùm ad solutionem referendum est, verum etiam ad delegationem l. verbum. ff. de verbor. signif.

PECVNIA mutua, quandoque per prolepsim dicitur, quæ adhuc mutuo data non est, sed ea destinatione habetur, vt mutuetur l. malum. §. 2. de verb. sig. Sp.

PECVNIA nautica quæ & traiectitia, & maritima dicitur est. quæ periculo creditoris in nauem recepta, traijcienda committitur. Sp.

PECVNIARVM nauticarum Græcis duo sunt genera, ἑτερόπλοια & ἀμφοτερόπλοια. Discusso periculo definit vsura & pecunia esse nautica. Interdum creditor nauticæ pecuniæ seruum mittit aut libertum nauigaturum cum debitore, quem Græci vocant ἐπιμελητὴν χρεῶν(?), quòd vsurarum sua die exigendarum causa mittatur, l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verb. oblig. & in l. traiectitiæ. ff. de actio. & oblig. l. nihil. §. operis. ff. de nau. fœ. Cuiac. ad l. 122. ff. de verb. oblig. d. §. Callimachus.

PECVNIAE numeratæ nomine, non alia venit intelligenda, etiamsi latissimè pateat eius appellatio, vt Alc. in Comment. demonstrat. Pecunia nuncupata vide nuncupata pecunia.

PECVNIAM accepisse etiam dicemus eum, qui aliquid pro pecunia accepit, vel si quid omnino compendij sensit. Vlp. in l. 1. & seq. ff. de calumniat. Old.

PECVNIARIVM fideicommissum fideicommissariç hæreditati opponitur, & singularum rerum fideicommissum significat. l. 14. §. vltim. ff. ad Trebell. l. 24. in princip. ff. de fideicommiss. libert. Opponitur & fideicommissariæ libertati in l. 41. §. si rem. ff. de fideicommiss. libert. Briss.

PECVNIOSVM Cicero act. 2. in Verrem, dixit, hominem diuitiarum copijs & facultatibus instructissimũ & qui præpinguis fortunæ copias conscenderit. Non enim diuitiæ & facultates ac familiæ, numerata tantum in pecunia, & nummis percussis haberi solent, sed possessionibus rerum immobilium. His, inquit, iudicijs, quæ nunc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocens, neminem posse damnari. Brechæus in l. pecuniæ verb. ff. de rer. & verb. signif.

PECVNIA redacta sic accipitur, nō solum si iam exacta est. verum & si exigi potuit, nec exacta est, l. si possessor. §. redactæ. ff. de petit. hæred.

PECVNIA traiectitia est, quæ trans mare vehitur. Cæterùm si eodem loco consumatur, nō erit traiectitia. Sed videndum, an merces ex ea pecunia comparatę in ea causa habeantur. Et interest vtrum etiam ipsæ periculo creditoris nauigent, tunc enim traiectitia pecunia fit l. 1. ff. de nau. fœn.

PEDAGIA dicuntur, quæ dantur à transeuntibus in locum constitutum a principe. Et capiens pedagium debet dare saluum conductum, & territorium eius tenere securum, adeò quòd si aliquis spolietur, tenetur ei dominus terræ rapinam resarcire, secundum Bald. in vsi. feud. de pa. iura. fir. in §. conuenticulas. facit l. ne quid. ff. de incend. rui. naufra. & no. Archi. 33. quæst. 5. si quis peregrinorum.

PAEDAGOGIA in legato fundi instructi, quid significet apud Vlpian. in l. quæsitum est. §. sed si fundus. ff. de fundo instructo. aliàs dubitatum est inter aliquos non paruæ auctoritatis viros: cum tamen clarum sit, in hac lege pro genere seruorum accipi debere. Sueton. tamen Tranquillus in vita Neronis, verbũ hoc vsurpauit pro puerorum concubitu, & stupro, cum inquit: super ingenuorum pædagogia, & nuptiarum concubinatus vestali virgini Rubriæ vim intulit. nisi tamen cum Hermolao malimus in Suetonio legere proagogia. id est productiones. Ego tamē veriorem lectionem existimo, si apud Iureconsf. pædagogica legamus: hoc enim nomine ministeria seruorum appellantur à Gręcis. inde παιδαγωγική, Latinè ministram significat. Cotta.

PAEDAGOGVS ab agendis, hoc est, ducendis pueris appellatur. not. §. eadem. l. Aelia Sentia. Instit. quib. ex caus. manumit. non licet. Io. Bello. Etym.

PEDAM, vestigium humani præcipuè pedis appellasse antiquos, in Commentarijs quibusdam inueniri solet.

PEDAMENTA, de quibus meminit Vlp. in l. 3. de ser. rust. prædiorum. sunt munimina & pali, quib. vitis caduca fulcitur. vt ex Catone docet Alexand. Gen. libr. 2. cap. 10. & pedamentorum tria sunt genera: vnum robustum, seu fixile, ex quercu, castanea, vel iunipero, quod ridica dicitur. aliud è pertica conficitur, hinc palus dicitur: & est teres. tertium ob necessitatem ex harundineto conficitur: vt Varro & Colum. in tractatu de re rustica tradiderunt. Et propterea Plin. Pedatas vineas dixit, vt etiā refert Sipontinus in expositione 28. epigrammatis. Et sunt memoria digna ad l. pali. de leg. 3. vbi lignorum appellatione non continentur pali, neq; perticæ quòd in numerum materiæ redigendi sunt. quod tamen restringendum est, nisi ex vetustate vlterius ad vsum vitium apti nō essent. Cotta & Corrasius Miscellaneorum lib. 1. cap. 19. Adde Brechæum in l. pali. in titu. de verb. & rer. signif. & Forcat. in penu iuris ciuilis. cap. 7. in prin.

PEDANEVS iudex. Qui sint pedanei iudices, explicat satis sanctio illa Iuliani imperatoris C. in tit. de pedan. iudic. Quædam sunt (ait) negotia, in quibus superfluum est moderatorem expectare prouinciæ. Ideoq; pedaneos iudices (hoc est, qui negocia humiliora disceptent) constituendi damus præsidibus potestatem. Ex hac igitur sanctione suam de pedaneis iudicibus definitionem traxêre Perottus & Calepinus, dicentes eos esse pedaneos iudices, qui à præside constituuntur, vt minora negocia discernant: sic dictos pedaneos, quòd non vehantur curru, sed pedibus proficiscantur in forum. His subscribit Crinitus, de honesta disciplina libr. 15. cap. 7. ita dicens, qui sint pedanei iudices in veterum scriptis, non facilè reperies qui tibi exponat, nisi ad ipsos accedamus iureconsultos, in quorum videlicet commentarijs scriptum est, eos appellari iudices pedaneos, qui minores causas, ac negocia humiliora obeant, quando alij occupati sunt, aut honorarij, aut etiam prouinciales, qui detineri consueuissent in maioribus officijs, & honestioribus causis. Paulò aliter de ijs Alciat. in parerg. Arbitratur enim ex curia, seu decurionum ordine fuisse aliquos magistratus, qui, cum preses pro tribunali cognosceret, ipsi ad pedes adstarent, & ex pręsidis delegatione deinde cognoscerent. Certæ iuxta antiquā traductionem Auth. in titulo, vt defuncti. & c. appellari videntur consiliarij. Secundum verò translationem Haloandri, assessores. Anc.

PEDARII senatores, auctore C. Basso dicebātur, qui quia

quia magistratum curulem nondum ceperant, pedibus in curiam itabant. nam Senatores qui curulem magistratum gesserant, veterum ætate curru solebant honoris gratia in curiam vehi: in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam caussam curulis appellaretur. Gell. lib.3. cap.18. Hot. quo quidem autore dicebantur, qui in postremis erant, & ius quidem veniendi in Senatum dicendæq; sententiæ habebant, sed quia nullis functi essent honoribus, Senatores nondum erant, non rogabantur sententias, sed quas principes dixissent in eas descendebant: vnde pedarij appellati arrogantis enim esse videbatur, illorum sententiæ addere quicquã velle aut detrahere, iuuenibus præsertim & rerum imperitis. Connan. lib.1. cap.14. num.4.

PEDE amputato debilitari. l.3. C. de seruis fugitiuis.

PEDEM in fouea habere, id est, in periculo mortis esse, in l. apud Iulianum, de fideicom. libert. Pomp. Græcè refert sententiam, sic redditam Latinè: Ego discendi cupiditate, quam solam viuendi rationem optimam, in octauum & septuagesimum annum ætatis duxi, memor illum eius sententiæ, quam dixisse fertur Iulian. Et si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere quædam vellem. Sp.

PEDEM ponere pro possidere & acquirere possessionem. Veteres enim vt naturalis possessio capta fuisse videretur, quæ in rebus mobilibus prompta, in immobilibus difficilis & pene impossibilis videbatur, cum apprehendi non possent: solebant quandoq; omnes fundi glebas circumambulare vt nulla pars eius non calcata pedibus diceretur, quòd prehensionis loco esset: id tamen quia ridiculum & plus quam superstitiosum videbatur satis postea ad adipiscendam possessionem habitum est, si pars aliqua fundi pertingeretur. Connan. lib. 3. cap.8. num.1.

PEDES sunt symbolum & indicium quoddam possessionis rerum immobilium, sicut manus rerum mouentium, vt singulariter colligit Alciat. cap.6. lib.5. Parerg. Spieg.

PEDES, miles qui pedibus militiam exercet. l.1. & 2. C. de appar. mag. milit. C. lib.12.

PEDESTER qui pedibus iter facit l.1. §. stationem. ff. de flum. Albericus. Sp.

PEDESTRE iter quod vulgò terrestre. Vlpian. l.1. §. 9. ff. de fluminibus. Si pedestre iter impediatur, non ideo minus iter nauigio deterius fit. Cice. ad Attico. lib. Hotoman.

PEDICONES gladio puniuntur, teste Iustiniano, in instit de publ. iudicijs. §. item lex Iulia. quamuis quidam apud Imperatorem in eodem loco, in alio capite legis Iuliæ, hanc pœnam constituant: & propterea textum nitidum deprauantes, non peccatoribus, sed prædicatoribus legendum contendunt. Tamen quia hæc eorum lectio minueret pœnam, non puto ab antiqua lectione recedendum: cum alioquin tales vita priuari debeant, vt sancitum est in authentico, vt non lux. contra naturam. circa fin. & in l. cum vir. C. ad l. Iul. de adult. secundum intellectum Bald. Inconueniens enim esset tam detestabile vitium puniri, solùm priuatione dimidiæ partis bonorum, si honesti sint: si humiles corporis cohercione, cum relegatione (vt ipsi vellent) cum alioquin & crimẽ adulterij, & incestus acrius puniatur. & Iureconf. in l.1. ad fin. ff. de extraord. cogn. dicat eum qui stuprum suadet, capite puniri debere. & distinctio l. Iuliæ ibi per Imperatorem relata, quam hi vellent extendere, solùm punit eos qui viduas vel virgines stuprauerint, secundum Mathes. not.101. not. text. licet glossator nescio quid ineptè subintelligendum putet. Præterea nónne legim' apud Augustinum, quòd peius est contra naturã, quàm cum matre coire: vt habetur in c. adulterij. &c. sequ.32. quæstio.7. ideo consequens est vt maiori pœna, & exquisita ad hoc coerceantur: vt etiam disponit Imperator in l. cum vir. præallegata. Accedit etiam, quia pædicator secundum aliquos, apud idoneos auctores non recipitur, sed pedico: licet hæc latinitas apud Imperatorem sæpiusculè desideretur: vt etiam eleganter scribit Bald in l.1. §. & quia vidimus. in 8. col. vers. & interdum. qui feud. dar. poss. & opportunè retuli suprà in verb. Liberum. Hac pœna etiam puniuntur non solùm masculorum concubitores, sed etiam qui cum fœminis tali vitio se coinquinant: vt per Dec. in l.1. in 7. not. C. de secund. nupt. Afflict. in constitut. regni. in 1. libr. in 42. rub. & adeò execrabile censetur, quòd vtens fœmina dormiente contra naturam, & post clamante, potest puniri etiam pœna capitis, tanquam eam rapuisset: secundum Firmianum in verb. Sodomita. vbi dicit, se ita consuluisse. An autem per vitium Sodomiæ liceat vxori à viro diuertere, latè Barb. consilio vltimo, libr.1. Cotta.

PEDICVLOS Paul. in l.32. ff. de aur. arg. vocat, quibus signa sustinentur, bases, sed tenues, Et sic plerũque pediculi à Columella dicuntur, quibus arborum rami baccis onusti sustinentur: quasi parui pedes Hot.

PEDIBVS ire in sententiam idem quod alterius sententiam approbare est. Nam apud Romanos senatoribus per consulem interrogatis, cum primus dixisset sententiam, mox discedebat in aliquam partem tum cæteri qui eiusdem sententiæ erant, eodem ibant. Quod per discessionem Senatusconsultum vocabatur. Hinc in sententiam ire, vel pedibus in sententiam ire. Old.

PEDISSEQVA, ancillula, quæ dominam sequitur. Vide l. Titia seruis. ff. de manum. testament. Papinianus in l. peculium. de leg. 1. Eadem sunt, ait, in lecticarijs, aut pedissequis legatis. Sp.

PEDVLES fasciæ apud Vlp. in l.25. §.1. ff. de aur. & arg. dici videntur eæ quibus pedes vinciuntur. M. Tull. in Clod. apud Non. Tunc quum vincirentur pedes fascijs, quum calanticam capiti accommodares. Haud scio tamen an verius legeretur PEDALES. Old.

PEDVLES, fasciæ, & impilia idem. Pedules sic dicuntur, vt pedula auctore Festo, quæ Græci πέδιλα & vel πόδια. Cuiac. obseruat. & emendat. lib.5. cap.11. Sunt autem pedules fasciæ pedum aut calciamentorum. Cuiac. obseru. lib.10. cap.17. circa fin.

PEGMATA, nam, inquit Iurisconf. in emptionem domus & specularia & pegmata cedere solent. l. quæsitum. §. specularia. ff. de fund. instrum. Pegmata verò accipe compactam machinam ex ære marmore, vel ligno; cum ornatus, tum commodi causa instar illorum, quæ in pompæ apparatu producuntur, quibus etiam intra ędes vti assueuerant, teste Alexand. Neapol. lib.5. cap.24. cui Festus, autor. Seneca, Pegmatis formam describit ad Lucilium.

PEGMATA verò, vt docet Festus Pompeius, ornamenta sunt ex ære aut marmore confecta: quæ vt plurimum in atrijs, quandoq; in porticibus aulisq; affigunt; maiorum aliorumq; fortium virorum gesta certi' quàm pictura ostendentia. & hoc innuunt verba illa, siue in ędificio sint posita, & reliqua. & de his loquitur Vlpian. hîc. Præterea πῆγμα Græcum vocabulum est, ἀπὸ τοῦ πηγνύμι; quod est pango, deductum: significatq; machinam, in qua statuæ collocantur, & quasi pangunt, ad illas sustinendas, siue aliud quicquam eiusmodi. Martial. Epigram. primo, de mole super qua impositus erat Domitiani colossus:

Et crescunt media pegmata celsa via.

De his meminit etiam Dion in vita Adriani, in hanc sententiam: nam si surgentia spectacula & pegmata efferre voluerint, illud nullo pacto effici poterit humilitate loci. Frequentatum etiam est à maioribus nostris, & maximè Romæ, pegmata in scenam cum pueris ludicris & considentibus ex lignis & tabulis producere, quæ constabant vario genere picturæ. Ad hoc alludens Iuuen. inquit:

Et pegma & pueros inde ad velaria raptos.

Plinius natur. histor. 33. libr. auctor est, Caium principem in circum pegma duxisse, in quo fuere argenti pod do 124. Pegmatis autem formam descripsit Seneca ad Lucilium. & Ruffinus in 7. lib. Iosephi de bello Iudaico. Cotta.

PEIERARE dicitur, qui præstitum iusiurandũ contemnit. l.2. C. de reb. cred. Qui falsum iurat, etiam peie-

tat l. vlt. de crimin. stellionat. l. 13. in fin de iureiur. Qui autem peierabat, is deum, principem, censores, pontifices, vltores habere, & extraordinem puniri interdum solet. Religio contempta iurisiurandi, si inconsulto & calore quodam peieratum esset, siue per Deum, siue per Principem, solum Deum vltorem habebat, non principem d. l. 2. Cæterum qui consulto per Deos arasue Deorum peierabant, pontificibus: qui per genium Principis, Principi: qui alia ratione censorib. pœnas dabant. Pontifices scribit lib. 2. Dionysius, de omnibus caussis ad sacra pertinentibus, tam inter priuatos homines, quàm inter magistratus sacrificos iudicasse. Et idcirco etiam de periurio, quatenus illud ad sacra pertinebat, quale est, quod per Iouem, per Dium fidium, aut per aras Deorum, solenni modo præstabatur, cognouisse olim & iudicasse, omnino videntur: quemadmodum expressè Plautus de quodam iuramento conceptis verbis per aram Veneris præstito: in hunc modum scribit in rudente:

Grippe, quod in istum talentum posris? Gri. Iuratu'st mihi Aere. La. Libet iurare: tun' meo Pontifex periurio es?

Qui autem consulto per genium principis peierabat, is ex constitutionibus Principum, fustibus interdum castigari solet. d. l. 13. grauiusq; multò ijs, qui per Iouem peierauerant, puniebatur, quemadmodum auctor est in Octauio M. Minutius Felix. In reliquos autem homines periuros censoria nota animaduertebatur. Siquidem, vt scribit in officijs Cicero, censores nulla de re diligentiùs, quàm de iureiurando iudicabant. Ræuard. Varior. libr. 2. cap. 3. Adde Forc. in suo cupidine iurisperito l. 18. num. 9. in fin.

PEIERARE, non est falsum iurare, sed quod ex animi tui sententia iuraueris, sicut verbis concipitur id non facere. Cic. lib. offic. 3. Iurare autem oportet, inquit Vlpian. vt delatum est iusiurandum l. 3. §. vltim. de iureiur. Spieg.

PEIORARE, pro deteriorem reddere. Paul. libro Sentent. 2. capit. 19. Homo liber, qui statum suum in potestate habet, & peiorare eum, & meliorem facere potest. Hotom.

PELARGICI nomi dicti, quasi Ciconiariæ leges, quibus liberi parentes alere iubentur. Id quod in iure quoque cautum est. Vide Budæum in annot. & suprà, Antipelargia.

PELECINVM, herba in segetibus crescens. de qua Plin. lib. 27. cap. 12. & 15.

PELLERE, pro inducere, persuadere, illicere apud Iurisconf. Sed verum ita demum inquientem, si bonæ frugi seruum pepulit ad delinquendum l. 1. §. sed vtrum. ff. de ser. corr. Spieg.

PELLES, pro mantica, seu pera viatoria, Italis vulgò Vallisia dicitur: quòd è pellibus conficiebatur: nec ignotum curijs nostris vocabulum est. Paul. in l. de tapetis. de sup. leg. Sicut pelles, quibus inuoluuntur vestimenta. Spiegelius. Adde Turnebum aduersar. libro. 13. capit. 4.

PELLES Babylonicæ l. vlt. C. de publican. Pelles lanatæ in l. 70. §. 1. ff. de leg. 3. Pelles indutoriæ apud Paul. lib. 3. Senten. tit. 6. de quib. in l. 25. §. vlt. cum l. sequ. ff. de auro, arg. leg. vt Pelles tentoriæ ad tabenacula & tentoria paratæ apud Vopisc. in Aureliano. De quib. l. 7. ff. de suppell. leg. accipienda est. Solebant enim antiquitus sub pellibus milites degerere. Vnicus Marcellini locus ex lib. 19 huic rei probandæ sufficiet. Sub pellibusq; exercitu diffuso, ait, per istri fluminis margines barbaros obseruabat. Inde Pelliones in l. vlt. ff. de iure immunit. l. 1. de excusatio. artific. lib. 10. B. & apud Lamprid in Alexandro. Briss.

Sub pellibus. Quæsitum est, quid Celsus his verbis voluerit. Labeo ait originem fuisse supellectilis, quòd olim his qui in legationem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus vsui forent l. 7. de supell. legat. parua quæstio, sed tamen quæstio. Ad quam responderi poterit, tentoria exercitus Romani ex pellibus fieri consueuisse. Idque lib. 2. testatur Valerius cap. 2. Igitur sub pellibus nihil aliud est quam sub tētorijs. Idq; probari etiā ex Tacito potest, qui sic Annalium li. 3. scribit: Retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamuis hyeme sæua adeò, vt obducta glacie nisi effossa humus tentorijs locum non præberet. Et libro 14. Contractus deinde, inquit, omnis exercitus, sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Ræuard. Vario. lib. 4. capit. 4.

PELLEX propriè, quæ cum eo consueta est, qui vxorem habet. Quæ cum cœlibe consuescunt, non pellices, sed pellacæ dicuntur verbo Græco Bud. in Annot. ad l. 2. ff. de orig. iur. Græci παλλακὴν vocant. Adde Alc. enarrantem pulchrè l. Masurius. de verb. sig. Sp.

PELLEX à pelliciendo dicitur: vel, vt diuus Augustinus in secundam epist. Petri, à pollutione, vel à pellis formositate. qua incautos pelliciunt & decipiūt. Brech. in l. Masurius scribit. ff. de verb. & rer. sig. quem vide plenius de different. pellicis & pellacæ.

PELLICATOR, qui ad fraudem pellicit. Sp.

PELLICATVS voce, in libro de Officijs 2. vsus est Cicero.

PELLICEM Ser. Sulpitius ait appellatam, probrosamq; habitam. quæ iuncta cōsuetaq; esset cum eo in cuius manu mancipioue alia matrimonij caussa foret: quod hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus: pellex ædem Iunonis ne tangito: si tangit, Iunoni crinibus dimissis agnam fœminam cædito. Pellex autem quasi πάλλαξ, id est, quasi παλλακίς, vt pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum est. Hæc Gellius lib. 4. cap. 3. Connanus verisimilius esse putat omnem mulierem pellicis nomine notari, quæ vni viro libidinis caussa se adiunxit Masurius enim scribit libro memorabilium, pellicem apud antiquos habitam, quæ cum vxor non esset, cum aliquo tamen viuebat, quam nunc vero nomine amicam, paulò honestiore concubinam appellari. C. Flaccus in libr. de iure Papyriano scribit: pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo cui vxor sit, corpus misceat: quosdam eam quæ vxoris loco sine nuptijs in domo sit quam græci παλλακὴν vocant. Sic priscis temporibus dicebatur pellex quæcunq; pudicitiam suam vni viro exhibebat, seu marito seu cœlibi, sed postea obtinuisse, vt tantummodo esset maritorum: vnde vxorum pellices dicuntur. Sallust. in Cicer. Filia matris pellex. Et Ouid. Metamorph. 10. de Myrrha.

Tune eris & matris pellex, & adultera patris?

Vtroque nomine, & pellicis & adulteræ vsus est. At πάλλαξ etiam in Latinis vocabulis obtinuit locū, sed pro ea quam concubinam dicimus. Vt Plinius lib. 35. ait Alexandrum vnam ex pallacis suis Campiacen voluisse pingi ab Appelle. at non erat vxor Alexandro. Et Sueto. in Vespasiano. Inde quieti vacabat accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Cœnidis plurimas constituerat. Quod si pellicis nomen in hac significatione reperiatur, aut cum Valla & Budæo librariorum errorem esse puto, aut nimis antiquè locutos illos credā, mihi certè ita loqui non permitterem, nec pellicis & concubinæ nomen confunderem. quanquam sunt, qui solo reprehendendi studio adducti, sane nulla ratione & authoritate fundati aliter doceant. Nam siue à pellendo pellex, quòd vxorem pellat, siue à pelliciendo, vt vult Festus magis conuenit ei quæ consuescit cum eo qui habet vxorem. nam & inde pellicatio, & pellicator, eodem authore, qui pellicit in fraudem. At concubinæ nulla fraus est, quæ iustæ pene voris loco est: sed pellicis, quæ fraudat vxorem mariti affectione & amplexu. Cæterum quod Masurius tradit. Concubinę honestius nomen esse quàm amicæ, Accursius non intelligit. hoc autem à Græcis sumptum est, quibus ἑταίρα & amicam & scortum quodlibet significat: vnde apud Lucianum ἑταιρικοὶ, dialogi in quib meretrices interloquuntur. Credo id inde profectum quod huius vitæ mulieres nemo non amicas appellet: nec iniuria quidem cum omnib. id præbeant, quod nisi amicissimis præstari non solet. Cic. 2. Philipp. Reiecta mater amicam impuri filij tanquā nurum sequebatur. Has omnes mulieres suo quamque proprio nomine designauit Demosthenes. κατὰ νεαίρας: τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν

[Greek text] Id est, Amicas voluptatis causa habemus. Pallacas autem ad quotidianum corporis obsequium, vxores verò ad iustæ sobolis procreationem & fidelem rerũ domesticarum custodiam, &c. Connan. lib. 8. cap. 13. nu. 2.

PELLIONES, à pellibus conficiendis dicti sub quibus milites hyemabant, apud Paternum in l. vltim. ff. de iur. immunit. vbi tamen POLLIONES legitur. Cicero in Acade. In quo magna rei militaris esse occupatio solet: vt nõ multum Imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur, id est, in statiuis. Hot.

PELOPONESIAM quinquies quaternos enixam, & multas Aegypti vno vtero septenos, item traditum esse quatuor pariter puellas à matrefam. natas esse. Paul. refert l. 3. ff. si pars hæredit. pet. Sp.

PENARIVS, Festo: Penaria Varroni: vt verò alijs, Penarium: locus, vbi necessaria ad victum quotidianum pertinentia, reponuntur. Penus quid sit, Vlpian. exponit. de penu leg. frequens fœminino genere apud Iurecons. tametsi & masculino & neutro profertur. Penum venire legato domus. Bartol. docet in l. vxori. de leg. 3. Penuriam rerum omnium inopiæ tribuimus: specialiter tamen earum est, quæ in penu recondi solent. Spieg.

PENDERE conditio, diesve dicitur, cuius adhuc euentus expectatur. Pendere etiam dicitur seu in pendenti esse quidquid in suspenso est: quarum significationum exempla propter eorum multitudinem cuiuis obuiam non adscribo. Pendere quoque fructus dicuntur, quamdiu solo cohærent & terra continentur. Atque ita pendentes fructus, id est, fundo cohærentes, in l. 44. ff. de rei vind. l. 15. ff. de pign. l. 13. ff. de vsufruct. l. vlt. §. fructus. ff. quæ in fraud. credit. qui stantes dicuntur in l. 33. ff. de vsufr. l. 26. ff. de de furt. l. 40. ff. de actio. empt. Quo sensu & pendens vindemia nondum lecta, in l. 26. ff. de act. empt. Et pendens oliua dicitur in l. 39 ff. de contrah. empt. Briss.

PENDERE etiam edicta olim dicebantur. Lamp. in Alexan. Tacebantur secreta bellorum: itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt edictum penderet ante menses duos. Auson. in Grat. actio. Has ego literas tuas in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi possint, instar edicti pendere mandauero. Briss.

PENDERE, pro soluere, l. 1. ff. si ager vect. Et pendere pœnas propriè dicitur, qui ob delictum pœnas soluit. Sed per translationem pro æstimare accipitur. Vnde magnipendo, floccipendo, paruipendo, multipendo, nihilpendo, id est, magna, parua, nulla æstimatione habeo. Loca in suis classibus apud Alb. requirito. Spieg.

PENDERE actus, pro prorogare, & differre, not. in l. fin. ff. com. præd. Sp.

PENDERE pœnas propriè dicitur, qui ob delictum pecuniam soluit, quia penso ære vtebantur. Festus.

PENDERE pœnas soluere significat: ab eo quòd ære graui quum vterentur Romani, penso eo non numerato debitum soluebant. vnde & pensiones dictæ. Fest. [Greek] est virorum luctu dignorum, [Greek] indignorum. Cuiac. in [Greek] sua de diuers. temp. præscript. & termi. cap. 20. circa medium.

PENE dixerim, moderationis clausula hæc est, Iurisconsultis admodùm familiaris. Pomponius in l. stipulationum aliæ. §. conuentionales sunt, inquit, quæ ex conuentione reorum fiunt: quarum totidem genera sunt, quot penè dixerim rerum contrahendarum. Cùm enim plura sint negotia, quàm vocabula, quomodo etiam non plura essent rerum quàm stipulationum genera? l. natura enim. ff. de præscript. verb. Oldendorp. Innuit autem hæc vocula (penè) sicut illa [Greek] discrimen adhuc aliquod subesse. Balduin. in l. de success. libert.

PENES, & apud, in hoc differunt: quoniam apud personam tantùm cùm loco significat: penes verò non tàtùm locum & personam designat, sed etiam dominiũ. Vlpia. de verbo. sig. l. penès te. Penès te, inquit, ampliùs est, quàm apud te est. Priùs etenim significat possessionẽ, posteriùs solam detentionem. Nebriss. ait, apud te est, quod qualitercunq; à te tenetur: penes te est, quod quadammodò à te possidetur. Sp.

[Greek] Athenis [Greek] à paupertate nominabãtur quod seruorum aut seruis conueniens nomen. Apud Thessalos [Greek] dicebantur, qui non genere, sed fortuna seruierant non [Greek], eorumque media erat inter seruos & libertos conditio. Connan. lib. 2. cap. 8. num. 1. lid. 2. cap. 1. num. 4.

PENICVLVS, & Penicillus, pictoris instrumentum, quo pingit: ab eo quod est penis, id est, cauda. Martianus de fund. instr. l. item pictoris. Peniculi, inquit, & cauteria, & conchæ. Nebr.

PENITVS, pro prorsus. Nam propriè intrinsecùs significat, ipso iure accipiendum est, per gloss. sing. in l. si qui aduocatorum. C. d. postul. Sp.

PENSATIO, pro compensatione, apud idoneos autores, nedum apud Iureconsf. reperire est. In l. Mæuius. §. arbiter. Quæsitum est, ait Iulianus, an possit pensatione vltrò citroq; facta, condemnatione cum solum, cuius summa excederet, &c. damnari? Sp.

PENSIO, id quod pro alicuius rei vsu datur, vt agri, vt domus. Vnde legitima pensio nostris dicitur, quę fructibus respondet. Et pro solutione facienda vsurpatur pensio à Paulo, in l. lecta est. §. igitur. si cert. peta. Item in pensionem reputare, apud Haloand. in l. penul. ff. de via publ. quam ipse ex Græco transtulit. Sp.

PENSIO propriè est, merces inhabitationis ædium alienarum, quæ Græcè [Greek] dicitur. Cuius significationis cùm frequentia sint in titulo locati exempla, colligendi labore supersedebo. Pensio etiam præstationem temporibus & terminis, vt vulgò loquimur, diuisam significat, l. 3. ff. de annu. lega. l. 8. §. si annua. ff. de pigner. act. l. 40. ff. si certum peta. l. 12. in fine. ff. de vsur. l. 47. ff. ad legem Falcid. l. 59. ff. de fideiussoribus. Pensiones trientes pro trientario fœnore dixit Lamprid. in Alexan. Pensiones vectigalium in l. 10. §. vlti. ff. de publican. Briss.

PENSIO refertur ad pecuniariam causam. Reditus ad alia, putà si certa frumenti mensura in annos singulos constituta sit. Ferret. tit. de locat. & conduct.

PENSIO, solutio. Varro, ab ære impendendo dispensator: & in tabulis scribimus expensum: & prima pensio, & sic aut secunda, aut quæ alia. Paul. l. 40 ff. de reb. cred. Igitur finito primo mense primæ pensionis vsuras currere. Item, & ideo non soluta pecunia statutis pensionibus, ex die stipulationis vsuras deberi. Cicero pro Q. Roscio, falsum subornauit testem Roscius Clunium: cur tam ferò? cur, quum altera pensio soluenda esset, nõ tum quum prima? Hot.

PENSIO, ferè dicitur pecunia quæ ex prædiorum vrbanorum locatione percipitur: quæ verò ex rusticorũ, merces. vide l. 27. & 29. ff. de hær. pet. Hot.

PENSITANDVM propriè non dicitur, quod semel soluendum est, sed quod in plures annos debetur, vnde vectigalium pensitationes, & pensiones locationum dictæ (vt quidem conijcio) quod nõ statim implentur, sed semper pendent: quia vnius anni soluto debito statim incipit cedere sequẽtis anni summa & tanquàm suspensa tenetur. Ideoq; & spem præmiorum dixit Alex. Imp. pro futurorum annorum præmijs, quorum dies nondũ venit, & quæ retera non debentur, sed sperãtur. Conna. lib. 4. cap. 15. nu. 8.

PENSITATIO. Vide rub. C. de cens. & cens. lib. 11.

PENSITATIONES publicæ dicuntur secundùm Azonem in summa. C. si propter public. pensitat. vend. fuer. celeb. exactiones tributorum, vel vestium, vel argenti, quæ; à certis personis debebantur fisco: sed & ea, quæ ad viarum, vel pontium refectionem præstanda sunt à possidentibus, pensitationes publicæ dicuntur. Tu dic breuiùs & clariùs, pẽsitationes publicas esse pensiones, quæ soluebantur Reipub. pro fisco. Ioan. Bellon. Etymol.

PENSVM, id est, modus operis præscriptus. Sum-

ptum à penso lanarũ, quod certi ponderis singulis puellis dabatur. Erasm.

PENTATEUCHUS interpretatur volumen quinque librorum Moysi. c.1.& ibi glo.not.ext.de decim. Io.Bello.Etymol.

PENTATHLI Græcis sunt, quos Latini à quinque artibus quinquatriones dixerunt. Coras. Miscell. libr.4. cap.24.

PENTAPROTIAS, Græca vox est, & significat quinque primorum munus: quos alibi sacræ constitutiones, quinque summates vocant. Ipse Quintumuiros appellari puto in l. de cubiculis nostris. C. de priuil.cor. qui in sac.palat.milit.lib.12.Sp.

πένθος apud C.Harmenop. lib.4.titu.6. est virorum luctu dignorum, πένθιμος indignorum.

πένθιμος vide soceri. Prat.

PENULAM constat vestem esse ad arcendam pluuiã, qua nonnunquàm Imperatores vterentur. Vide Egnat. in annot.ad Spartian.& in vita Alex. Sp.

PENUM, neutro genere protulit Pompo.l.2.de trit. vin. Cùm alij penum, inquit, alij vinum legatum est: excepto vino, omne penum ad legatarium pertinebit. Spieg.

PENURIA, omnis inopia rerum, & præsertim earũ quæ in penu recondi solent.

PENUS, oris: siue penus, us, omne id est, quo vescuntur homines, & quod intus reconditur, Vorrhat an korn/wein/&c. Hinc tit.iuris, de penu legata, hoc est, de ijs rebus quæ adseruantur in penarium ad longum tempus. Penarium enim locus est vbi penus recõditur. Vlp. de penu leg.l.qui penum. Quæ horrei penarij, vel cellæ penariæ instruendæ gratia habentur. Nebr.

PENUS nomen omnibus generibus dicitur, l.4.§.nomen.ff.de penu leg. l.2.ff.de trit.vino. Penus autem secundùm Q.Mucium, cuius auctoritate in hac re Vlpian. & Gellius libr.4.cap.1. vtuntur, ea omnia continet, quæ esui potuique sunt, l.3.ff.de penu leg. Cicero lib.1.de nat. deor. Penum esse omne, quo vescuntur homines, definit. Penori itaque cedunt cibaria omnia, quæ paterfam. vsus sui causa eiusque familiæ quam circa se & suos habet, parauit, & cibaria iumentorum, vsibus ipsius deseruientium, & legumina quæ in cella penuaria habentur. Ligna quoque & carbones penus parandi causa & tus & cerei in domesticum vsum parati, & vnguenta, & odores, & chartæ epistulares, & vasa sine quibus penus haberi non potest, & quæcunque alendi causa bibuntur, ea appellatione continẽtur, l.3.cum suis §§.& l.5.ff. de pen. leg. Vnde penus alia esculenta, alia poculenta statuitur. Esculenta penu legata non ea tantùm quæ esse, sed & per quæ esse solemus continentur, nisi voluntas testatoris repugnet. Poculenta vero ea quæ vini numero paterfam. habuit. Briss.& Balduin. in Scæuola sub tit.de penu legata.ex l.1.

PENORIS legato quid contineatur, satis abundeque scriptum est apud Vlp. in l.3.ff.de penu.legat. tamen lectitanti mihi noctes Atticas Gellij, occurrit quęstio circa ipsum scitu & memoria digna, quam subijcio. Is lib. 4.refert, Phauorinum percunctasse quendam Grammaticum, quid esset penus, & quo sensu id vocabulum dicatur. Cui Grammaticus: quæris (inquit) rem minimè obscuram. quis adeò ignorat, penum esse vinum, & triticum, & oleum, & lentem, & fabam, atque huiuscemodi cætera? Etiamne (inquit Phauorinus) milium, & panicum, & glans, & ordeum, penus est? Sunt enim propemodùm hęc quoque huiuscemodi. cumque ille reticens hæreret. Nolo (inquit) hoc iam labores, an ista quæ dixi penus appellentur. Perinde igitur nunc te rogo, vt quid sit penus dicas, non vt aliquid ex penu nomines. Tum ille: Philosophias, inquit, ego non didici, nec discere appetiui. etsi, ignoro, an ordeum ex penu sit, aut quibus verbis penus diffiniatur: non ea re literas quoque alias nescio. Scire (inquit, ridens iam Phauorinus) quid penus sit, non ex nostra magis est philosophia, quàm grammatica tua. Meministi enim credo, quæri solitum quid Veg. dixerit, penum struere, vel longam, vel longo ordine: vtrunque enim profectò scis legi con suetum. sed vt faciam, æquiore animo vt sis: nec illi quidem veteris iuris magistri, qui sapientes appellati sunt, diffinisse satis rectè existimantur, quid sit penus. Nam Qu. Scæuolam ad demonstrandum penum, his verbis vsum audio: Penus est, inquit, esculentum, aut poculentum, quod enim ipsius patris, aut liberorum patrisfam. eiusque familiæ quæ circum eos, aut liberos eius est, & opus non facit, causa paratum, (vt Mutius ait) penus videri debet. Nam quæ ad edendum bibendumque in dies singulos prandij aut cœna causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ huiusce generis longæ vsionis gratia contrahuntur, & reconduntur. ex eo quòd non in promptu sint, sed intùs & penitùs habeantur, penus dicta sunt. Præterea de penu adscribendum hoc etiam putaui, Seruium Sulpitium in reprehensis Scæuolæ capitibus scripsisse, Aelio placuisse: non quæ esui tantùm & potui forent, sed thus quoque & cæreos in penu esse, quòd esset eius fermè rei causa comparatum. Massurius autem Sabinus in iuris ciuilis secundo, quòd iumentorum causa adparatum esset, quibus dominus vteretur penori adtributum dicit. ligna quoque & virgas & carbones, quibus conficeretur penus, quibusdam ait videri esse in penu. ex his autem quæ promercalia & vsuraria in locis ijsdem essent, ea sola esse pœnoris putat, quę sint vsui annuo. Cott. Adde Forcat. in suo Pen.iur.ciu. cap.2.& seq.

PEPLUM, eximij candoris vestem sine manicis, aureis distinctam clauis fuisse autumant: quam quinto quoque anno apud Hylen mulieres sex & decem Iunoni contexebant. Alexan. de Alexan. Genial.dier.libr.1. cap.22.

PER, in compositione variè accipi. Alc.ostendit, in §. pernoctare.l.vrbana familia.de verb. signif. Quandoq; autem quandam integritatem & perfectionem signat. Spieg.& Coras.Miscel.lib.2.cap.15.

PER adoptionem pater, qui me adoptauit.

PER ætatem, id est, dum ætas adest.

PER aliquem stetisse, vel factum quominùs daret, videtur, si interpellatus nõ dederit, aut si rem debitam occiderit, l.23.ff.de verb.oblig.l.5.ff.si cert pet. Planè si promissor hominis ante diem in quem promiserat, interpellatus sit, & seruus decesserit, non videbitur per eum stetisse, l.49.ff.de verb.obl. Briss.

PER alluuionem, vt ait Iustinian. in §.præterea. Instit.de rerum diuis.id videtur adijci, quod ita paulatim adijcitur, vt intelligi non possit, quantum quoquo temporis momento adijciatur. Ab alijs Alluuio, pro immoderata aquarum violentia, vel fluuialium, similiumque ponitur: quæ non tantùm agros confundit, sed quandoque eripit, & nonnunquàm funditùs destruit. Oldend.

PERAEQUATOR est, qui homines & territoria peræquat, de quo mentio fit in l.vniuersi.C.de fund. patrimonial.lib.11.Io.Bello.Etymol.

PER ANNOS certos quomodo intelligẽdum sit, vide C.de viucap. l. aduersus, & de pactis.ff.l.si certis annis. Spieg.

PER assem Iustinia. vniuersum testatoris patrimoniũ complectitur. Ræuard. l. ius nostrum.ff.de reg.iur.

PER calumniam in possessionem mitti. Vide Vlpia. in l. vnica. si mul.vent.nom. Sp.

PER contrarium, pro, ex aduerso. apud Vlp. in l.Iulian.§.si venditor.de actio.empt.

PER consequentias. Non est absurdũ, inquit Paul. per consequentias, & in speciali in rem actione dolum præteritum deduci, l.sin autẽ.§.sed & is.ff.de rei vind. Sp.

PER Deum iurare. Vlp.in fin.l.3.de iureiur. Iurari, inquit, oportet, vt delatum est iusiurandum: cæterùm si ego detuli, vt per Deum iurares, tu per caput tuum iurasti. Sp.

PER dilationem bellum gerere, apud Liuium.

PER fas, nefas, significat factum aliquid fuisse licitè, aut illicitè: quod vulgus Barbaricum dicit: hoc est, factum taliter qualiter. Sp.

PER genium principis iurare: vide per principis. Hotom.

PER indicem. Prouerbium est apud Iustinianum, in extremo Inst. pro summatim, strictim, cursimq́;, obiter, & quasi per transennam. Vt vobis inquit possibile summo digito, & quasi per indicem ea tetigisse, quasi libros Institutionum pro παρατίτλων (quæ appellat) id est, argumentis Pandectarum esse velit. nam Indicē pro eo quod titulum vulgò appellamus Latin vsurpant: quinetiam idem Imp. l. 1. §. pen. C. de vete. iur. enucl. hoc in paratitlorum mentione significat. Sed sufficiat, inquit, per indices tantummodo & titulorum subtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur, quædam admonitoria eius facere. Asconius in Verrin. 3. Quò quum esset vērum, antequàm causa ageretur, quasi per indicem rem exponebāt: quod ipsum dicebatur causæ coīectio, quasi causæ suæ in breue coactio. Hot.

PER iudicem aliquid fieri, hoc est, officio iudicis, l. vlt. ff. de rei vendic.

PER iudicem peti, exigi, auferri dicitur, quod iudicio petitur, aufertur, iudicisve iussu soluitur, l. 22. ff. si cert. pet. l. 21. ff. rem rat. hab. l. 4. §. quòd si is, cui. ff. de doli except. Briss.

PER lancem & licium furtum quærere: vide furtum per lancem Hot.

PER lasciuiam. Lege, Lasciuia.

PER legem. Cicer. ad Sallust. Sed id mihi vix videris per legem Iul. facere posse.

PER magistratum factum videtur in edicto, ex quibus causis maiores in integrum restituātur, si magistratus ius non dixit, vel per sordes aut gratiam dixit, l. 26. §. per magistratum. ff. ex quib. caus. maior. Briss.

PER manus tradi dicitur, quod successione quadam ab alijs ad alios deuenit. Vsum parœmię Erasm. indicat. Extat & apud Papinianum. de iure codicill. Quod per manus traditum est, codicillis hæreditatem dari nō posse per manus, id est, vulgò, interpres exponit. Sp. infrà per manum traditum.

PER manum prohibitio ea ratione lapilli ictus appellabatur, qua per ictum intellexit præcipitationē Vlpianus de eo scribens qui de ponte præcipitatus ipso ictu perijt, l. 7. §. 5. ad leg. Aquil. Nec alio sensu in edicto de his qui deiecerunt vel effuderunt, scripsit ad hunc modum prætor. Si eo ictu homo liber perisse dicetur, l. 1. de his qui effud. vel deiec. Et ita per manum ictus lapilli intelligitur, hoc est lapilli præcipitatio, d. §. 10. Est & alia per manum prohibendi ratio quæ per manus oppositionem solebat fieri, d. c. 20. Deque ea suspicor sensisse Pomponium, l. 50. de acq. rer. dom. Nec alio spectat vitis præcisio, cuius apud Vlpian. mentio fit, l. 3. §. 3. vti possidet. Ræuard. l. vi factum. ff. de reg. iur.

PER momentum spatium temporis perexiguum intelligit Paulus ea certè ratione, qua sic Liuius lib. 21. scripsit. Non cunctandum in tali occasione Hannibal ratus, totis viribus aggressus vrbem, momento cepit. Diuersa quoq; diei cuiusq; tempora momenta dici testis est, lib. 3. aduersus Marcionem Tertullianus his verbis: constat Ethnicis quoq; testibus in Iudæa per dies quadraginta matutinis momentis ciuitatem de cœlo perpēdisse. Hæc ille, omninò demonstrans in momenta sic dies diuisos esse, vt certa vniuscuiusq; diei matutina, meridiana & vespertina momenta fuerint. Atq; ita momentum videri possunt Iurisconsulti accepisse, l. 6. de vsurpat. l. 3. §. 3. de minorib. l. 23. de acq. rer. dom. Ræuard. l. cùm prætor. ff. de reg. iur.

PER multos ambulare possessionem, apud Vlp. l. sed etsi. §. deinde. ff. de petit. hæred. Sp.

PER obreptionem petere, l. si autem is. §. 1. ff. negot. gesto.

PER OMNIA, dictiones simul iunctæ, multum operantur. & important omnem substātiam & qualitatem, vt per Barb. consil. 13. sapienter. colum. 4. libr. 2. & consil. 15. præclarè, col. vlti. cod. lib. Ias. consil. 141. col. fina. lib. 4. & propterea singu. decidit Bald. in l. omnia. C. de episcop. & cleri. quòd si studium Ticinense sit per omnia æquatum Parisiensi, & post talem adæquationem priuilegiorum, sint concessa noua priuilegia studio Parisiēsi, quòd talia noua priuilegia etiā pertinebunt ad studium Ticinense: quia istud per omnia non solùm respicit modum, sed etiam tempus. & hanc decis. Bald. pro singul. refert & sequitur D. Ias. in l. 1. in 2. not. per illum text de leg. 1. Cotta.

PER partes reficere. Vlp. de demolitis ædib. verba faciens. l. quid tamen. ff. quib. mod. vsusfruc. amittatur. Planè si per partes, ait reficiat, licèt omnis noua facta sit, aliud erit nobis dicendum. Sp.

PER principis iurare, Gręca defectione dicitur, pro, per principis genium iurare, l. 2. C. de reb. cred. l. 13. §. vlt. ff. de iureiur. Hot.

PER saltum promoueri dicitur qui minus gradatim ad ordines, sed præposterè, aliquibus intermedijs ordinibus omissis accedit. [illegible]. Anch.

PER Satyram, apud Iustin. in præfat. π. quid sit, vide infrà, Satyra lex.

PER se, pro, ex sese, sua natura, & quod dicitur, naturaliter.

PER SOLVTIONEM, quàm specie. Hanc phrasim ceu elegantem apud Paulum in l. 2. §. 2. ff. si certum peta. indicauit Dn. Haloander, & noster quoque Oldendorp. vt negationem potiùs quàm collationem insinuet, sicut & in l. si hominem. ff. depositi. & in l. 2. in fin. ff. de iudic. Spieg.

Hac stipulatione, PER TE NON FIERI, non hoc tantùm significatur nihil te facturum quominùs facere possim, sed & curaturum te, vt facere possim. l. 50. ff. de verbor. obligatio. Per hæredem autem, nisi si pupillus sit in eiusmodi stipulatione fieri videtur, quamuis absit & ignoret, & ideo non faciat quod fieri oportet, l. 49. §. pen. eo. tit. Briss.

PER te stetit barbari dicunt, tenuit per te.

PER tempus, in tempore, siue tēpestiuè, inquit Donatus, aut opportunè.

PERAGERE adulterium, in l. 5. ff. de adulter. & l. 16. in fi. C. eo. est accusationem aduersus adulterum institutam implere. Sic & peragere litem in l. 22. ff. de inoff. testam. ad exitum perducere est. Peracto testamento, id est perfecto, in l. 12. ff. de his quæ vt indign. Briss.

PERAGERE iudicium est ita perficere iudicium, vt sententia feratur. Paul. in l. non distinguimus. ff. de arbitris. Aldobr. §. si inter tutorem. Instit. quib. modis tut. fin.

PERAGERE litem. Vlp. Qui procuratorem dat, inquit, vt confestim agat: is intelligendus est permittere procuratori, & posteà litem peragere. Sp.

PERAGERE reum, condemnare est, l. 2 ff ad leg. Iul. de adulte. l. 6. §. destitisse. & l. 15. ff. ad Turpil. Valer. Max. lib. 6. cap. 2. Duos sustinuit reos, eorumq́; alterum legē peregit. Peragi itaq; reus dicitur, qui criminis quo postulatus est, condemnatur, l. pen. ff. de publ. iudic. Tacit. lib. 4. Cæterorum, quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque tamen peractus ob mortem oportunam. Liuius libr. 4. Vos autem si reū perago, quid acturi estis? id est, si ita iudicium & accusationē persequar, vt damnetur. Briss.

PERAGIT, qui obtinet: vnde peregisse reum dicitur, qui dānauit, l. 2. ff. de adult. Agit, qui in iudicio prosequitur id quod sibi debetur. Exigit, qui quod iudicio prosecutus est, recipit. Transigit, qui actionem sibi competentem: siue institutam, siue instituenda sit, aliquo recepto, causa concordiæ omittit, l. 1. ff. de transf. Sp.

PERAGI reus in criminibus, non res peragi dicitur, inquit Bud.

PERANGARIAE Lege, Angariæ.

PERAEDIFICARE, ædificationem absoluere.

PERAEDIFICATORES dicuntur exactores censuum capitationis: quòd æqualiter ab omnibus exigant, Alcia. in l. cùm anteà. C. de agric. & cens. lib. 11. Cuiacius dicit, peræquatores & inspectores esse, qui census emendant, præsidijs inspectis & adæquatis inuicem, vt releuētur, quibus grauius est onus ad scriptum, grauentur, quæ sunt cēsita leuius, l. 10. C. de fun. pat. lib. 11. l. pen. & vlt.

& vlti.C.de an.&trib.lib.10.l.11.& 14.C.Theo.de censit. l.vlt.C.Th.de locat.fun.iu.emphy.Græci ἐξισωτὰς vocat. Eusebius 4.de vita Constantini. ἀνδρας ἐξισωτὰς καταπέμψας. Græci interpretes iuris, ἐπόπτην λέγουσι ἐξισωτήν. Itaq; idem penè munus est inspectoris & peræquatoris. Cassiodor. 10. vt ad prædium, de quo querela est, diligens inspector accedat, & rebus moderata inquisitiōe trutinatis, quicquid grauaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur. Cuiac. ad rubr.C. de censibus & censitorib. lib.11.

PERCEPTI fructus, vt à solo separati, & horreo repositi intelligantur, Azo demonstrat in sum.de rei vend. Sp.

[illegible] qui terra teneri desie- [illegible]

PERCEPTIONEM fructus, vt Labeo tradit, accipere debemus non tantum si perfectè sint collecti, sed etiam cœpti ita, vt terra continere se fructus desierint: veluti si oliuæ, vel vuæ collectæ sunt, nondum autem vinum vel oleum ab aliquo factum est, statim enim ipse accepisse fructum existimandus est, l. si eius fundi.ff.de rei vind. Sp.

PERCEPTIO pro solutione & præstatione, l.4.ff.de his qui deiecer. l.35.§.1.ff.de pecul.l.15.§. si in sepulchro. ff.quod vi aut clàm. l.37.ff.de fideiussorib.l. 7.§. vltim.ff. quod falsò tut. Briss.

PERCIPERE, pro valdè capere, in l.si plagis.§.fi.Cum pila, inquit Alfenus, plures luderent, quidam ex his seruulum, cùm pilam percipere conaretur, &c.

PERCIPERE debitum destination.l.Herennius.43. ff.de vsur.Sp.

PERCVNCTARI, diligenter inquirere. Vide Auth. de testib.§.quia verò in fin.Sp.

PERCVSSOR, qui percutit & occidit, & ad faciendum conducitur. C. de sicar. l. si quis percussor. & ff. de S.C.Sillan.l.& si percussor. Sp.

PERDERE feudum, pro amittere.§.item qui.tit quæ fuit prima caus.Cæterùm haud perdidisse rem censetur, qui eius restitutionem petere potest, l. nemo.& ibidem Bar.ff.de in integ.restit. Sp.

PERDIDISSE creditor videtur, qui exceptione repelli potest, l.si filius. in prin.ad Maced.Alb.

PERDITVM, à diminuto distat, l.perditum.ff.de petit.hæred. & à derelicto, l. interdum §.ex naufragio.ff. de acq.poss.Sp.

PERDVCERE est, litura per medium traducta delere, l.1.in princ.ff.de his quæ in test.delent.20.§. vlti.ff.de milit.test.Briss.

PERDVCTA, pro perinducta, siue omninò inducta, ac deleta. Vlpian. l.1.ff.de his quæ in testa. del. Sed nolentibus inducta accipiendum est, & si perducta sint. Hotom.

PERDVCTORES, vt Asconius ait, in hoc differunt à lenonibus, quòd lenones sunt scortorum perductores, etiam inuitarum personarum. Sp.

PERDVELLES ab antiquis dicebantur quos nos hostes appellamus, inquit Caius in l.quos nos. de verb.signifi. Varro lib. de lingua 6. Apud Ennium est, quin inde inuicteis sumpserunt perduellibus. Perduelles sunt hostes. vt perficit, sic perduellum Duellum: id posteà bellum, ab eadem caussa facta Duellona, Bellona. hactenùs Varro. & perduellis, vt Festo placet, inde dictus quod pertinaciter retineat bellum. Hinc factum vt qui hostili animo in rempublicam aut Imperatorem esset, Perduellionis iudicio teneretur, vt ait Vlpian.in l.vlti. ff. ad leg.Iul.maiest. Aliud est enim maiestatis, aliud perduellionis crimen: hoc enim sub illo, tanquàm species sub genere ita comprehenditur, vt crimen sit imminutæ maiestatis & grauissimum & atrocissimū, quippe quod ad vniuersæ reipublicæ statum labefactandum pertineat: veluti si quis aut regnū affectasset. vt Spurius Cassius Viscellinus: aut magistratum populi Romani sacrosanctum violasset, vt C.Rabirius, pro quo extat Ciceronis oratio: ac proinde qui postremis temporibus hostile aliquid in personam Imperatoris molitus esset, vti iurisconsulti significant. Tribunitiam enim potestatem Imperatores totam in se transtulisse, nemo nescit. Item qui ciuis Romani libertatem violasset, veluti qui eum securi percussisset, aut in crucem sustulisset: qua de re Cicero Verrina 3. sic scribit: hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse concedam. Ex hoc quoque euaserit: proficiscar eò quò me iampridem vocat populus Romanus. de iure enim libertatis et ciuitatis suum putat esse iudicium: & rectè putat. Confringat iste sanè vi sua consilia senatoria, quæstiones omnium perrumpat, euoluat ex vestra seueritate. mihi credite, arctiorib. apud pop R. laqueis tenebitur. Credet ijs equitibus Ro. populus Ro. qui ad vos anteà producti testes ipsis inspectantibus, ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatum esse in crucem dixerunt. Credent omnes quinque & triginta tribus ho mini grauissimo atq; ornatissimo, M.Antonio, qui se præsente ciuem R. securi percussum esse dixit. Audietur à pop. Ro. vir primarius eques R.L.Flauius, qui suum familiarem Herēnium negotiatorem ex Africa, cùm eum Syracusis ampliùs centum ciues R. cognoscerent, lacrymantesque defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. Probabit fidem, & auctoritatem, & religionem suam L.Suetius, homo omnibus ornamentis præditus: qui iuratus apud vos dixit multos ciues Roma. in latumijs istius imperio crudelissimo per vim morte esse mulctatos. Hanc ego causam, cùm agā beneficio populi Ro. de loco superiore, non vereor, ne aut istū vis vlla ex populi Roma. suffragijs eripere, aut à me vllum munus ædilitatis ampliùs aut gratiùs populo Romano esse possit. Quadruplicem igitur inter maiestatis & perduellionis crimen differentiā reperio. prima est, quò maiestatis crimine tenentur ij, qui vel partem aliquam reipublicæ læserunt: veluti si quis duces hostium accepta pecunia liberauit, aut priuatus domi suæ hostiū duces tenui : quod Verres fecisse dicitur in illa eadem oratione: aut si magistratui quippiam pro sua potestate agēti aliquis officiat, veluti C.Cornelius, quem Cicero defendit. Perduellionis autem crimen in eos cadit, qui summam Reipub. labefactare conati sunt. vti superiùs docuimus. Altera differentia est, quod maiestatis crimen in foro apud suum prætorem, pro tribunali, iudicio certa lege constituto, agebatur: vt ex Verrina 3.& 7. cognoscitur. Perduellio verò primis quidem temporibus à duumuiris data opera creatis, pòst autem à populo R. comitijs centuriatis in campo Martio cognoscebatur: quemadmodum ex oratione Ciceronis pro C.Rabirio perduellionis reo, in campo Martio habita, itemque ex Valerij libr. 6. cap.5. satis planè constat. Tertia differentia est, quòd maiestatis crimen nō morte, sed exilio mulctabatur: perduellionis verò damnatū carnifex in vrbem vocatus in crucē Martio in campo fixū tollebat. quod ex eadē oratione cognoscitur, in qua crucis mentio fit, & ex Dionis lib.37. vbi de hoc iudicio cōmemorat. Quartam differentiam Vlp. ostendit in d.l.vlt.de crim.maiest. vbi ait, maiestatis imminutę crimē rei morte obliterari: perduellionis autem memoriam etiā post mortem damnari. quomodo intelligēdus est Imperator in §. 2. de public. iudi. Is qui in reatu decedit (inquit Vlpian.) integri status decedit. extinguitur enim crimen mortalitate. nisi fortè quis maiestatis reus fuit. nam hoc crimine nisi à successorib. purgetur, hæreditas fisco vindicatur. Planè non quisquis legis Iuliæ maiestatis reus est, in eadem conditione est: sed qui perduellionis reus est, hostili animo aduersus rempublicam vel principem animatus. Cæterùm si quis ex alia causa legis Iuliæ maiestatis reus sit, morte crimine liberatur. Hot. Vnde autem nomen hoc acceperit, dubium est. nam gloss. in d. § interdum. in verbo Perduellionis, refert Placentinum dixisse. perduellionis nomē inde originem traxisse, quia per duellum fiebat certamen, si aliquis criminis huius diceretur reus, quod aliquid in principem vel remp. attentasset. nam secundùm Romanorum iura, pugna talis licita erat: licet hodiè reprobetur, vt concludit Ioan.de Imol.in l.is qui reus.in 18.col. vers. est etiam tertia purgatio, & cæt.ff.de pub.iudic.& D.Alexan.in l. ex di-

ex diuerso.§.vltimo.in pen.col ff.solu.matri.post.Bald. consi 161.casus talis est.col.2.& consi.343.illustris.in primo dubio. in secundo libro. & Placentino astipulatur etiam glossator ibi. quorum sententiam approbat Ioan. de Lignano in tract.de bello:& refert Zabarel.in Clem. pastoralis. in quinta quæstione,de sent. & re iudi. hanc tamen opinionem reprobat glossator in l. cùm filius.§. vltimo.ff.de lega.2.& in d.l.vlti.ad leg.Iul.maiest.& in d.l.quos nos. Et vbique exponit perduellionis, id est, hostis:per ea quæ dixit Caius in prællegata l.quos nos. & hanc sequitur Cardi.in d.Clem. pastoralis.in quinto not.& omnes tenent. Mihi tamen neque ista satisfacit. quia si Ciceroni credimus, in secundo Officiorum:pirata non est ex perduellionum numero diffinitus: & tamen est communis hostis. Et ideo si in dubijs sententia libera cuique est,vt nota.in l.continuus.§. cùm ita:per illum text.de verbo.obligã.Perduellionis reos puto dictos, quia à duorum iudicio iudicabantur hi qui maiora crimina perpetrabãt.hocque colligo ex Liuio:qui in primo ab vrbe condita de Horatio loquens, refert eum propter mortem sororis accusatum, ad duumuiros à principe remissum,in hæc verba: Rex concilio populi aduocato, Duūuiros(inquit) qui Horatio perduellionē iudicent,secūdùm legem facio. Lex horrendi criminis erat,Duumuiri perduellionem iudicent:si à Duumuiris prouocarit prouocatione certato:si vincent, caput obnubito,infœlici arbori reste suspendito. verberato vel intra pomerium,vel extra pomerium. Hac lege creati Duūuiri,qui se absoluere non ferebantur ea lege, ne innoxium quidem posse, cùm condemnassent. Hactenùs Liuius.Huius criminis meminit etiam Iureconsult in l. cùm filius.§ vlt.ff.de legat.2. Cotta in memoral. Cæterùm cur Horatij factū, quod parricidium fuit, lege perduellionis iudicatum sit, non eadem est Doctorum sententia. Paulus Manutius in lib.de legib.Romanis,id factum existimat, vel quod Numa vir sanctissimus parricidium omne voluerit esse perduellionē, vel quia si nō omne parricidium,saltem illud, quod in cognatos affines ve committeretur.Sigonius lib.2.cap.18. de antiquo iure ciuium Romanorum,minimè Liuij sentētiam probat,qui iudicium hoc perduellionis vocarit, nisi fortè perduellionem appellemus, non quòd ille sororem, id enim parricidium erat, sed quod hominē in conspectu, vel Regis,vel populi Romani interfecerat,in quo maiestatem ciuitatis diminuerat De perduellione autem inquisitum esse credit in Iunios, Vitellios & Aquilios,qui de prodenda regibus patria,nefaria & scelerata consilia habuerant, quos Brutus primus Consul supremo supplicio affecit. Adrianus Turnebus lib. aduers.17.cap.7.tradit, Perduellionem olim nihil aliud fuisse, quam cædē, posteà immutata significatiōe. Nam cùm Horatius perduellionis accusatus fuisse dicatur, & condemnatus à scriptorib. Latinis,cædis & homicidij, id est,φόνῳ à Dionysio dicitur postulatus & iudicatus:Et Festus eum parricidij accusatum dicit apud Duumuiros fuisse. Brechæus d.l.quos nos.num.2. Olim perduellionis crimen inter scelera atrocissima reponi solitum tradit, ac inde Horatium ob sororem interfectam huius nefarij criminis iudicium subire iussum, hostilitatisque reum peractum esse. Iacobus Ræuardus ad leges 12.Tabul.cap.27. sic Liuium defendendum putat, vt dixerit expressè, Duumuiros non perduellionis Horatium reum fecisse,aut condemnasse,sed Publio Horatio perduellionem iudicasse, quia aliud sit perduellionem alicui iudicare, aliud perduellionis accusare, de qua re vide eum latiùs dicto loco. Item priuatus inimicus vel latro perduellio non est.Alciat.de verbo.signific. Est & perduellio coniurator.& perduellionis iudicium vocatur, quo in perduellios tanquàm crimine læsæ maiestatis animaduertebatur.

PERDVELLIONIS iudicare, antiquo more dictū est ex imitatione Græcorum, qui κρίνειν dicunt, pro diem dicere,& vadimonio capitali obstringere. Budæ. in annotat.ad Pand.

PERÆQVE pariter & æquè apud omnes. Vlp.l.1.§. si sub conditione.ff.de bonor. possess.sec.tab. Iustinianus.§.ius autem.Instit.de iure nat.gent.& ciuili.& ibi Aldobrand.

PEREGRI dicimus,cùm quis in loco est. Peregrè cū it in locum,At Fl.Sosipater scribit. Cuiac.Not.ad lib.2. Inst.tit.de hæredib.instituen.in fin.

PEREGRINATIO longa, l. aut longa. ff.de procura.

PEREGRINVS is dicitur,qui ciuis nō est,siue nunquàm fuerit ciuis, siue amiserit ciuitatem. Quod ab interpretib.animaduersum non fuit. Qui deportátur(inquit Imp.) si hæredes scribantur tanquàm peregrini capere non possunt,l.1.C.de hæred.instit. Vlp.l.10.ff.de in ius voc. Dicuntur & ἀπόλιδες à Iureconsultis quod ciuitate careant,l. quidam.ff.de pœnis.& l.1.ff.de leg.3.Cæterùm in peruulgata constitutione Friderici, cuius initium est omnes peregrini aliter accipitur sed per abusionem, vt & in alijs quibusdã locis, pro eo scilicet qui peregrinatur,& peregrè abest a domo sua, & ita in Doctorum hominum scriptis interpretari debemus, ne eorum voluntas,quæ verborum proprietati, proculdubiò anteponenda est.peruertatur Duaren.lib.disp.anniuers. 1.cap.9.& Balduin. in comment. suo super instit. Iustin. lib.1.quib.mod.ius pat.pot.solui. Peregrinus olim teste Cice.lib.2.offic.dicebatur, quem nunc hostem dicimus: vt id annotauit etiam Brechæus l.quos nos.ff. de verbo. signifi.

PEREGRINITAS,peregrinorum conditio.Vlp.l.10. §.4.ff.de in ius voc. Sed si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus, putat Pomp. eum amisisse honorem. Sueton.in Claudio, Splendidum virum Græciæq; prouinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum,non modò albo iudicium erasit,sed etiam in peregrinitatem redegit.

PEREGRINITATIS reus dicebatur,si falsò quis pro ciue Romano se gessisset. Sp.

PEREGRINVS Prætor. Lege, Prætor peregrinus.

PEREMPTORIAE exceptiones vocãtur, à perimenda causa in iudicium deducta:adferunt enim totius litis finem,si probatæ fuerint. Aliàs perpetuæ, quia semper locum habent,nec euitari possunt, l.3.ff.de except.§.appellantur.Inst.eod.tit.Old. Adde Brechæum in l.creditor.tit.de verb.& rer.sign.

PEREMPTORII vim obtinet monitio facta parti præsenti à iudice, quamuis vnica tantùm interuenerit. ita singu. Bald.in l.2.colum.1.& vlti.ante fin.C.quomodo & quãdo iud.vbi reputat nota dignum. & pro singu. approbat Do.Iason in rub.C.de in ius voc.in vers. adde quod ista,&c. Sequitur etiam Do.Felin.in c.pastoralis in primis verbis.de iud. vbi citat Bald. idem dicentem, in c.consuluit.colum.1.de offic.delega.& ita saluatur & intelligitur singul. Innoc. in c. ad petitionem. colum.1. ad fin.extrà de accusat.secundùm Matthes. not. 132. nota vnum singulare, & adeò verum est, quòd constituit reum in vera contumacia: ita quòd non poterit appellare, si non comparuerit, vt singu not. Ange.in d.l.2.per glo. ibi quam ad hoc dicit singu.& hoc dictum Ang.pro singu.commendat Bertol. Veronens. cautel.89.septima cautela.

Quando autem opus sit peremptorio & quando nō: habemus sing.doctrinam Salic.in l. si ea quæ.in pen.col. C.qui accus.non poss.quam pro sing.commendat D.Fel. in c.causam quæ. in secunda colum. versi. quando.extrà de rescript.iunctis his quæ scribit Matthes.not. 133. nota quòd citatio.& D Felin.in c.consuluit. col. 4. & seq. de offic.deleg.& Iaco de sancto Georg. in l. ad peremptorium,col.1.& 2.ff.de iudi. vbi etiam in 3.col.ponit,quòd præsumatur facta citatio peremptoria ad instantiā partis,quando in actis apparet de commissione citationis: & de citatione & relatione, secundùm Abb. in c.1. in 3. not.de iudic.& 27.fallentias refert. Socin.reg.352.& ponit etiam Marian.in tracta.de citationib. in 27.articulo, in septima quæstione,& seq. Deci.post Barb.in c.consuluit.in 9.& 10.col.de offic.delega.vbi idem tenet etiam in monitione facta per nuncium apud acta de mandato iudicis.per dictum Bald.in d.l.2.colum.1. versi. & idem dicitur.Cotta.

PEREM-

PEREMPTORIVM edictum dicitur, quod post vnũ vel alterũ, vel vnum pro tribus datur, quo Prætor comminatur se diuersa parte absente cogniturum & pronunciaturum, quod inde hoc nomen sumpsit quòd perimat disceptationẽ, nec vltrà patiatur aduersariũ tergiuersari, l.68.l.70.l.71.l.73.ff.de iud.l.53.& l.54.& l.59.§.vlti.ff.de re iud.l.3.in fi.ff.de appel.l.1.§.itẽ cũ ex edicto.ff.quæ sent. sine appellatio. rescin.l.2.& l.9.C.quom. & quan.iud.& apud Paul.libr.5.Sentent.tit.5.Et Tertullianum in lib.de Pudicitia, statim in initio, & Raudenicũ lib.3.de Gestis Frider.cap.27.Briss.& Duar.lib.1.dispu. anniu.cap.7.

PEREMPTORIVM edictũ inde hoc nomen sumpsit, quòd perimeret disceptationem, hoc est vltrà non pateretur aduersarium tergiuersari. Ad illud autem hoc ordine venitur, vt primò quis petat per absentiã aduersarij edictum primum, mox alterum, per interuallum non minùs decem dierum, & tertium. quib. propositis, tum peremptorium impetratur, l.68.69.70.ff.de iud. vide Contumax. Hot.

PERENNE, aut ni fallor peramne auspicium quod fit docet Festus. Petronia inquit amnis est in Tiberim profluens, quam magistratus auspicato transeunt, cùm in campo quid agere volunt: quod genus auspicij peramne vocát. Amnem autem fœmininè antiqui dicebát. Conna.lib.9.cap.1.nu.4.

PERENNE flumen describit Iurisconſ. in l.1.§.2. de fluminibus.

PERENNISERVVS, qui perpetuò seruit vni domino. Spieg.

PERENDINVS dies hodiè dici potest, cùm iudex statuit, aut inter partes conuenit, vt omne instrumentum litis apud acta vtrinque proferatur intra triduum. Atque tunc lis & res comperendinata dicitur. Bud.in l.2.de orig.iur. Sp.

PERFECTA ætas tametsi multiplicem habet intellectum, vt colligitur in l.fina.C.de his qui veniam ætat. impetr.l.cum filio.§.vlti.ff.de condit.& dem.l.ex his.C. quando dies leg.ced. propriè tamen accipienda est, quæ 25.annorum curriculis completur, l.ad rempub.ff.de honor.& mun.Sp.

PERFECTISSIMATVS, erat dignitas quædam non mediocris, quia non omnes Præsides, vt Alciat. docet, clarissimi fuere, sed & perfectissimi quidam, prout prouinciæ dignitas exigebat. Addit ex vetustissimis monumentis, Tarraconensis Hispaniæ, ac Norici fuisse perfectissimos tantùm, quod duabus literis designabant, V.P. sicut clarissimos viros.V.C. Item C.lib.12.tit.33. Spieg.

PERFECTISSIMI dicebantur, qui iudicio principis, vel ad præsidatum prouinciæ, vel ad aliam administrationem promoti fuissent, l.1. de perfectissimatus dignit.libr.12.Adde Cuiac.ibid. Qua de re Alciat. diffusè tractat in c.4.lib.disp.3. Sp.

PERFECIOR, qui quod volebat, diligentia sua perfecit. Sp.

PERFECTVM, quod omnibus suis partibus constat, quodque ita consummatum est, vt iam in vsu esse possit, l.1.ff.de orig.iur. Et propriè cui nihil addi, vel minui salua integritate potest, l.iurisperitos.ff.de excus. tutor. Quamuis Vlpian. Perfectum ædificium interpretatur, quod tali vsu esse potest, qualem paterfamilias destinauit. In pactis, conuentionibusque perfectam intelligemus, cùm factum est illud, quod fieri inter partes conuenit. antè enim quàm res consummationem acceperit, factum non dicitur: quæ si accesserit, non solm factum, sed etiam perfectum dicetur. Ex Alciat. Spieg. Adde Brechæũ l.pecuniæ.§.opere legato, in tit.de verb. & rer.sig.

PERFECTVM, & completum, idem. l.2.§. omnes autẽ isti.ff.de iud. Perficere tamen differt ab Implere, vt Alber.in dictione Implere indicat.Sp.

PERFECTVS annus, qui est dierum 365. Nec ideo minus perfectus est, quòd vltimus nondum sit exactus, cùm satis sit esse cœptum, idque in his, quæ fauorem respiciunt, vt in vsucapionibus, in testam. in libertatib. Quòd si de re odiosa agatur, de momento ad momentum fit computatio. Sp.

PERFECTISSIMVS, titulus est dignitatis in Constitutionibus posteriorum Impp. l.1.C. de naturalibus, lib. l.11.C. de quæstionib. & in Cod. 4. Theodos. sæpè. Qui tribuitur Proconsuli Africæ in Epistola August.68. Briss.

PERFERRE inofficiosi querelam, litem, causam exequi & ad exitum perducere, l.16.ff.de inoff.test. l.6.ff.de de vsufr. Prat.

PERFICA Dea à perficiendo erat appellata quæ obscœnæ libidini patrandæ præerat. Perfica etiam natura à Lucretio lib.2.vocatur, quæ procreationi & perfectioni rerum præest, vt annotauit Turneb.aduersariorũ lib. 11.cap.20.

PERFICERE donationem. Vide §.perficitur. Instit. de donat.

PERFIDE agere circa rem pupilli tutor dicitur potiùs, quàm contrectare, l. tres tutores.ff.de administrat. tuto.

PERFIDIA, pro defectione à religione, in l. nemo.C.de sum.trinit. Spiegel. Plerunque tamen perfidia mala fides est, vt fidei verbum bonam fidem semper significat, l.1.ff.de constit.pec.l.1.§. cum tamen deponere.ff.depositi.

PERFIDVS, qui fidem violauit, & à fide venit: Infidus verè, cui non est fidendum dicitur. & à verbo Fido descendit, quod primam habet longam. Sp.

PERFRVI, in totum frui, seu omnem fructum percipere, l.cùm quis.C.de nat.lib.11.C.de communi seruo manum.Sp.

PERFVGA, Gallo Aelio est, qui liber, aut seruus, aut hostis, sui voluntate ad hostes transierit: qui idem dicitur transfuga. Quanquàm sint qui credant perfugam esse non tam qui alios fugiat, quàm qui ob spem commodorum ad quempiam perfugiat. Sp.

PERFVGIVM. Hoc vocabulum tuta quædam loca fugæ significat. Profugium, magis fugæ spacium notat, & profugi (de quo infrà latius) qui in fuga essent, vt,

Italiam fato profugus. Lauinaque venit
Littora.

l. eum qui.ff.de priuil.cred.l.metum autẽ præsentem.ff. quod met.caus.Sp.

PERFVGIVM, non vt vulgò dicunt, refugium dicitur: quamuis confugere, nõ perfugere dicamus, pro eo quod est, perfugium quærere.Sp.

PERFVNCTORIE. Vlpia.in l.aut qui aliter.Quod vi aut clàm. Neque quidem perfunctoriè, aut obscurè dicere, aut denunciare, id est, vt Bud.interpretatur, nõ bona fide, nec ex animo, nec iusta denunciatione. Papinianus: Qui non perfunctoriè debitum officium impleuerant. Alciatus hanc in classe earum ponit dictionum, quæ alijs in autoribus nusquàm eo sensu reperiuntur: atq; Perfunctoriè, est leui cura, & aliud agendo: vnde perfungi, & defungi, quod est, vtcunque explicare. At Budæo perfungi, est ad extremum obire munus, & strenuè operam nauare. Sp. Vide suprà Dicis causa.

PERFVNDERE aliquem iudicio, pro cogere iudicium subire, & causam dicere apud Ciceronẽ pro Rosc. Amer.

PERFVSORIE, subobscurè, dissimulanter, non disertè, planeque aliquid dicere. Vlpian.l.5.§.1.ff.quod vi aut clàm. Debebit enim & diem & horam denunciatione complecti, & vbi, & quod opus futurum sit: neque perfusoriè, aut obscurè dicere, aut denunciare, id est, non ab alijs sermonibus discretè, vt notari & exaudiri possit: sed fusè per alios sermones, & permistè. Scæuola l.69.§.2.ff.de euictio. Sed etsi quis in venditione statuliberum perfusoriè dixerit, conditionem autem libertatis celauerit. Item, Sicuti qui fundum tradit, & quum sciat certam ciuitatem deberi, perfusoriè dixerit, itinera, actus, &c.

PERFVSORIE dicere, apud Scæuolam in l.qui libertatis.§. sed & si quis. de euict. pro non disertè, non expressè, Mit eygentlich außtrucken/anzeigen. Nam ambiguè dicere, aliud sonat. Sp.

PERGV-

PERGVLA, mensa est, in qua opifices opera sua vendenda exponunt. Vlp. de his qui deiecer. l. si verò. Cùm pictor inquit, in pergula clypeum, vel tabulam expositam habuisset, eaq; excidisset. Nebr.

PERGVLA, apud Vlpianum in l. hæres. §. 1. de iudic. omninò accipienda est, pro loco accommodato exponendis venalibus rebus, & non pro tentorio, quod nusquàm lectum est, vt Accursius ibidem interpretatur Budæus, Pergula, inquit, pars est domus exporrecta, & propendens, eius generis, quas Salientes artifices nostri appellant. Sp.

PERHIBERE testimonium. quod & ferre dicitur. Perhibere autẽ verba, est, vt te audio loqui, siue quantum ex te audio. Sp.

PERICLITARI fama, hoc est, periculum esse ne perdatur fama. Sp.

PERICVLVM in tit. C. de sent. & ex pericul. recitan. (sic enim non breuiculo vt putauit G. Budæus legendum admonent vetera exemplaria, & peritorum consensus) ad experientiam memoriæ referri putat And. Alcia. lib. 1. dispunct. cap. 21. ἀπὸ τῆς πείρας, id est, tentamento. Tu illũ videas, velim. Nam hanc lectionem ex C. Th. confirmat. Prat. Adde Cuiacium, qui affirmat, periculum ibi in d. tit. C. de sent. ex per. recitan. poni pro tabella, & idẽ esse, quod index siue libellus. Nam quod in apophth. Plutarchus σκῆψιν, Aemilius Probus in Epaminonda periculum vocat. Cice. 1. de legib. Qui in isto periculo non vt à poëta veritatẽ exigunt. Et in frumentaria: pericula magistratuum. Cuiac. Obseruat. & emendat. libr. 5. cap. 25. in fin.

PERICVLVM, interdum experimentum significat: quòd rarò aliquid sine periculo tenetur. Connan. lib. 7. ca. 11. nu. 7. Hinc facere periculum, pro experiri. Propriè autem salutis discrimen denotat. An periculi appellatione veniat fortuitus casus. Bart. explicat in l. qui mercedem. ff. locati. Dicitur autem periculo alicuius esse res plurifariã. l. damni infecti stipulatio. in prin. ff. de dam. infect. Sed periculũ propriè de homine accipitur, l. interpositas. C. de transaction. Vnde se periculo subijciẽs renunciare vitæ existimatur, per text. iunct. glo. l. princeps. C. de prin. agent. in reb. lib. 12. Notum, & rerum esse periculum, per tot. tit. ff. de peric. & com. rei vend. Cæterùm, periculum mortis quomodo intelligendum sit, eleganter exponunt Iurisconſ. per aliquot ll. de mort. caus. donat. Vide, Damnum. Sp.

PERIMACHIA, significat depugnationem, certamen, velitationem & pugnatoriolam, & est Græca locutiõ, eiusdem ferè significationis cuius est. Sciomachia, nisi quod iam dicta vox Sciomachia mitius vsurpetur nempè pro pugna vmbratili, quam semidoctum vulgus Scrimiam facili procliuitate mendi vocat. Item, pro contentione debili & inuehementi capitur. Nec Sciomachia latè differt à Chironomia, quam tactici, hoc est, Lanistæ armorum magistri docent quo vocabulo Basilius vtitur in Oratione πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων. Cuius hæc verba sunt, τοὺς ἐν τοῖς τακτικοῖς τὰς μελέτας ποιουμένους μιμούμενοι, οἳ χειρονομίας καὶ ὀρχήσεις τὴν ἐμπειρίαν κτησάμενοι.

PERIMACHITOS appellatur à Græcis, de quo fit pugna, vt Perimachia dici posset cõtentio de causa nondum constante liquidò & apertè & super qua contentio fiat. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollina. ad Vincen. lib. 1.

PERIMERE disceptationem, hoc est, interpretante Vlpiano, vltra non pati aduersarium tergiuersari, l. & tertium. ff. de iud. Sp.

PERIMERE legatum, non est prorsus tollere, sed extenuare, l. qui hominem. ff. de adimen. leg. Propriè tamẽ perimere est tollere, & interficere. Hinc apud Vlp. l. & tertium. de iudi. Peremptorium edictũ dicitur, eo quòd perimat disceptationem inter litigatores, hoc est, vltrà non patiatur aduersarium tergiuersari. Idem in fin. l. cũ hi. ff. de transact. Iniquum est enim ait, perimi pacto id de quo cogitatum non docetur. Sp.

PERINDE, pro ita, l. si deferente. ff. quibus modis pign. solut. & simil. Pro æquè autem accipitur, vbi non sequitur, ac si, vel atque si, vel negatio, vt Valla demonstrat. Cuiusmodi autem similitudinem inducat. Bartol. ostendit in l. 1. ff. de recept. & in l. sacrilegij. ff. ad legem Iul. pec. Sp.

PERINIQVVM, l. fin. C. de iurisd. omn. iudi. vt apud Cice. pro lege Manil. Quare videant, ne sit periniquum, & non ferendum. Sp.

PERIODICAE febres, sunt tertianæ & quartanæ: quod certis temporibus abeunt, & rursus redeunt.

περιοδευταὶ, in l. 6. ff. de excus. tutor. (adde Cuia. ibidẽ) vetus interpres vertit circuitores. Zonaras sic exponit, cap. 57. Concilij Laodiceni: περιοδευταὶ λέγονται διὰ τὸ περιέρχεσθαι, καὶ καταρτίζειν τοὺς πιστούς. Prat.

PERIPETASMATA, Tapetia Babylonici floris varietate conspicua. Proinde Lucretio Babylonica vocitata:

Non ego prætulerim Babylonica picta superbè
Texta Semiramia quæ variantur acu.

Super hac re ipsa Martialis inquit: Dicuntur & aulæa & Attalica ex testamento Attali Pergameni Regis in vrbẽ his vsu venientibus, dicuntur & stromata à Capitolino & peristromata Varrone in tertio de re Rustica: Hæc belluata, hoc est, belluis variegata, Plautus appellat in Pseudulo. vt ne Peristromata æquè picta sint, Campanica neque Alexandrina belluata consuta tapetia. Non desunt qui flectant à verbo Græco πετάζω, pando, extendo, siue ex textu polymitario ex tẽ fili filamine colorarentur, seu quod solenni festo & peræq; geniali pandebantur & explicabantur. Plautus in Stycho: Tum Babylonica & peristromata, sellas & tapetia aduexit, nimium bonæ rei. Hæc peristromata vocitantur, quo titulo non absfuerunt, qui scientiæ miscellæ libros ædiderint. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sid. Apollin. ad Agricolam, lib. 2.

PERIRE etiam dicitur id, quod non est, l. id quod conditione. ff. de constit. pecunia.

PERISSE verbo & scissum & fractum & vi raptum continetur: ait Vlp. l. 9. ff. de verb. sig.

PERISSOCHOREGIA, magistratus nomen, curator fortasse annonæ, ἀπὸ τῆς περισσείας, καὶ χορηγίας, quod est, abundantiam, fertilitatemque suppeditare. Alciat. in l. perissochoregiæ. C. de frument. Alexan. lib. 11 Budæ. perissochoregia, quasi redundantem frumenti delargitionem, in annotat. prior. interpretatur. Est in poster. l. de frument. Alexan. libr. 11. C. perissochoregiæ nomen, penitùs amputetur, & tesseræ designentur. Pyrrhus ait, perissochoregia est magistratus annonæ auctæ, seu augmẽti distributor.

PERISSEVMA dici potest, quod abundantiam rerum suppetit. Hinc περισσεύω, copia rerum superare significat. Et est congiarium propriè, quod plebi datur: sicut quod militibus donatiuum. Ael. Spart. in Aelio Vero, & Iul. Capitol. in Pio. Solebat autem vltra stipendium dari liberalitatis causa, vt milites magis addicti Imperatoribus essent. Alcia. C. de annon. ciuil. lib. 1. centum perisseumatis, lib. 11. Sp.

PERISSOLOGIA, id est, verborum adiectio superflua; quam & conculcationem nostrates vocant, gl. l. lecta. ff. si cert. peta. cuius quoque exempla plurima in Iustiniani Authen. habemus. Vlp. l. 1. de ædil. edict. Vitium, morbumque Aediles dixerunt, tollendæ dubitationis gratia. ἐκ περισσοῦ, id etiam à Grammaticis ταὐτὸ dicitur. Alciat. de verb. sig. lib. 4. Sp.

PERISTEROTROPHIVM, quod & peristereon dicitur, locus in quo columbæ habitant, Latinè columbarium: quamuis columbarium propriè sit loculamentum singulis columbarum paribus præparatum.

PERISTROMA à Iurisconſ. non omne pallium dicitur, sed esse quoddam genus pallij, vult, quod Græci Peristroma appellent, & meritò etiam stragulum dici posse, vt testatur Forcat. in suo penu Iuris ciuilis, cap. 4. & addit: pallium, & id genus vestimenta stragula in toris fuisse apud antiquos. Martial. in Epigr. de Catella Publij.

Collo nixa cubat, capitque somnos
Vt suspiria nulla sentiantur,

Et desiderio coacta ventris
Gutta pallia non fefellit vlla
Sed blando pede suscitat, toroque
Deponi monet & rogat lauari.

Sed apertiùs Ouid. in Elegijs (si quid tamen apertiùs potest) de pallio stragulo cecinit,

Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
Strata, neque in lecto pallia nostra sedent.

Forcat. in suo penu iuris ciuil. cap. 4.

PERITIA propriè iuris est, Inst. de iur. nat. in prin. Huius autem mater Experientia est. Nec Philosophus præcipit ociosè, vt fides ei maxima adhibeatur in ea arte, in qua diutissimè ac diligentissimè versatus fuerit, plurimaq; expertus. Sed & apud nostros regulare est vt peritis credatur de qualibet re, l. 1. in prin. ff. de inspicien. vent. l. septimo mense. ff. de statu homi.

PERITIA, epitheton docentis, est facundia dicentis, differentis copia, interpretantis subtilitas, l. 1. C. de profess. qui in vrbe Constantinop. lib. 12.

PERITI habentur, qui multa experti sunt, vocati ab antiquis Iurisprudentes, quibus scilicet ab experto noti essent atque ab obseruatione ritus patrij, leges, mores, consuetudines: quique memoria tenerent, quæ in causa, quoque in negotio, vel ancipiti, ac maxime dubio, vel oppido quàm difficili, quid à maioribus vel iudicatum esset, vel constitutum, vel publicè etiam sancitum: vnde qui huiusmodi facultati dant operam, Legum periti, ac iuris dicuntur: eaque cognitio appellatur à doctis pariter, atque indoctis Peritia, teste Pontano, de Prudentia, libr. 4. Ad eiusmodi peritos legum, & minimè ad leguleios, aut rabulas forenses arbitror pertinere, l. iurisperitos. ff. de excus. Doctum, & Peritum, cùm simile videantur, à Cice. discretum est, vt sit Peritum plus quàm quod Doctum. Sp.

PERIVRARE, quoties in libris Digestorum legitur, est vitium scriptoris, quoniam teste Nebriss. in Pādectis Florentinis semper pro eo legitur peierare. Huc accedit emendatior Haloandri editio.

PERIVRII, hoc est, falsi iuramenti pœna extra ordinem est, l. fin. iunct. gl. ff. de crim. stellion. Spieg. Adde Cuiac. Obseruat. libr. 2. cap. 19. qui in specie ibi aliquot periurij pœnas enumerat. Præcipuè autem duas notatu dignas pœnas recitat idem Cuia. in exposit. ad Nou. Iustin. 53. de exhibitione reorum. Pœna, inquit, periurij hæc est, vt absens reus qui peierauit iudicio sisti, non citetur edictis solennibus, quemadmodum cæteri solent, sed requiratur & ducatur. quod valdè pertinet ad explicationem, l. sancimus. C. de iud. dum ait: licet non citati sed requisiti &c. quæ verba nō intellexit Accursius. Pœna etiam periurij hæc est, vt reus, quamuis sit ex his personis, quæ satisdare non coguntur, nunc satisdare cogatur, nec ampliùs iuratoriæ cautioni cōmittatur. Hæc est sincera huius partis interpretatio. In ea vulgò interpretes multa peccant. Hæc Cuiac. in suprà d. explicat ad Nou. Iustinian. 53.

PERIVRVS, qui iusiurandum violat: vel qui iurando ius peruertit. Porrò semel periurus, ad præstandum iuramentum admittendus non est. Vide Bart. in l. si quis maior. C. de transact.

PERLVSORIVM iudicium, id est, collusorium, collusionis causa institutum, cùm aliud agitur, aliud simulatur. Vlp. l. 14 ff. de appell. Si perlusorio iudicio actum sit aduersus testamentum, an ius faciat iudex videndum. Exhæredatus filius querelam inofficiosi aduersus institutum per collusionem mouerat, vt quum inofficiosum esse testamentum per instituti conniuentiam ac dissimulationem probasset, et legata & libertates intercideret. Budæus tamen Prolusorium corrigendum putat, & de prolusione multa tractat. sed nihil ad mentem Vlpiani, vt mea fert opinio. Hot.

PER manus traditum esse ait Africanus, quod ea de re nihil constitutum sit nominatim, sed communi quadam omnium tum principum tum iurisprudentum sententia & opinione receptum, Conna. lib. 9. cap. 6. num. 5. suprà per manus tradi.

PERMISSV meo, pro permissione, exemplo. Cice. in l. 1. ff. ne vis fiat ei. Spieg.

PERMISSVM ad certum tempus, censetur exacto illo prohibitum. l. Imperatores. ff. de postul. ex Alberic. Spieg.

PERMITTI variè dicitur, primùm quod nullo iure prohibetur, vt secundas nuptias contrahere, c. contrahere. 31. quæst. 1. Permitti quoque id dicitur, quod cōtra constitutiones humanas indulgetur, vt contrahere matrimoniū in quinto gradu, c. quidam, 35. quæst. 3. Permitti dicitur & illud, quod & illicitum est, vt magis illicitum vitetur.

PERMITTO. Cum Imp. vel lex hoc verbo, similiue vtitur, quia præsentis est temporis, ipsam legum indulgentiam significat, quæ perpetua est: non item iudicis opem plerunq; temporariā, vt docet Bar. in l. iubemus. 2. §. sanè si hæc nostræ. C. de sacros. eccl. Sp.

PERMVTARE pecuniam, est, inquit Bud. per mensam mittendam curare. Permutare verò ære alieno, significat commutare in alienum debitum, & alieni debiti vice accipere. Idem obseruauit, permutare, pro emere positum apud Plinium.

PERMVTATIO nihil aliud est quàm contractus, do vt des, l. naturalis. §. 1. de præscript. verb. Diuiditur in Do vt des, Do vt facias. Facio vt des, Facio vt facias: & in permutationem, iuxta Paul. Castrens. in l. 2. de iureiuran. Obtinet autem permutatio instar emptionis, l. sciendum. §. emptores. ff. de ædil. edict. Sp.

PERMVTATIO, est conuentio iuris gentium à populo Rom. ita recepta & comprobata, vt ei tamen neq; suū nomen dederit (sunt enim emptio & locatio quædam permutationis formæ) neq; certam actionis formulam constituerit: adeò vt sese inter se contrahentes cogere rem mutuò præstare non possint. sed quum alter rei acceptione obligatus est, vel quanti alterius interest. Præscriptis verbis actione præstare cogitur: vel rem acceptam, quasi causa non secuta, reddere: aut si eam dederit quæ euincatur, in factum actione quanti interfuerit, exoluere. vti constat ex l. 1. ff. de rer. permut.

PERMVTATIONIS nomen generale est & commune omnibus cōuentionibus, in quibus vtrinque aliquid interuenit. Nam ære mutari dicitur, quod pretio emitur. Columella lib. 8 cap. 5. Cætera vel reponantur, vel ære mutentur. Plin. lib. 19. cap. 1. Quaternis denarijs scripula eius permutata reperio. Valer. Max. libr. 7. cap. 6. vt sex millibus denarijs singula vasa permutarentur. Apul. Apolog. 1. Nam sæpenumerò & vinum & holus & pomum pretio mutaui. Tracta est autem hæc locutio de Græcis, qui eodem in significato verbo ἀλλάττω vtuntur. Vnicus Timonis versus à Gellio lib. 3. ca. 17. relatus huic rei probandæ sufficiet. Sic autem habet, πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξατο βίβλον. Seruius verò in illum Verg. locum Georg.

Quamuis Milesia magno vellere mutentur.

hanc significationem ab antiquo more repetit, quo mercimonium omne in permutatione consistebat. Hac planè ratione mirum nemini videbitur, si permutatio in proprium transijsse contractus nomen negetur. Tertullianus etiam nō semel libertate mutare seruum, pro ad libertatē perducere dicit, vt in lib. de resurrectio. carn. Si famulum, ait, tuum libertate mutaueris, &c. & lib. de pœnit. Quis enim seruus posteaquàm libertate mutatus est, furta sua & fugas sibi imputat. Briss.

PERMVTATIONIS primus est, & antiquissimus contractus, ab indigentia & ipse ortus vt reliqui omnes. Nam cùm nemo sibi omnia præstare posset, quæ essent ad vitam commodè, atque honestè degendam necessaria, propter imbecillitatem ac inopiam desideratæ sunt commerciorum atque officiorum mutuationes, vt his dandis accipiendisque, quod minus ipsi per se possent, reciperent ab alijs, vicissimque redderent, quòd in sua positum esset potestate & facultate. Licet autem permutatio & emptio simillimæ sint: & eodem penè iure censeantur: Hoc tamen differunt. quod in emptione pro re precium datur. In permutatione res pro re precium pro precio. Paul. sicut aliud est vendere aliud emere, alius emptor, alius venditor: ita aliud precium, aliud merx,

merx. At in permutatione discerni non potest, vter emptor, vter venditor sit multumque differunt eorum præstationes. Emptor enim nisi fecerit nummos accipiétis, tenetur ex vendito. Venditori vero sufficit ob euictionem se obligare, possessionemque tradere, & purgare se dolo malo. Itaque si euicta res non sit, nihil debet. In permutatione verò si vtrunque precium est: vtriusque rem fieri oportet: si merx neutrius. Sed cùm debeat & res & precium esse non potest inueniri, quid eorum merx & quid precium sit: nec ratio patitur vt vna eademque res & væneat & precium sit emptionis. Connan. lib. 7. cap. 5. num. 2. & 6.

PERMVTATIONIS specialis appellatio refertur ad res, quæ pro rebus dantur diuersi generis. Nam olim in prisca simplicitate, homines sibi species rerum comparabant alijs speciebus, perinde vt nunc pecunia numerata facimus: quippe quòd tunc pecuniæ vsus nondum esset. Vtramq; hanc significationem tractat Paul. in l. naturalis. ff. de præscr. verb In hac quæstione, ait, totius ob rem dati tractatus inspici potest. Quasi dicat: Repetamus originem omnium contractuum, quæ consistit in causis, ob quas alter dat alteri. Nam communicatio rerum exigit dationem: datio, causam: causa mutuam permutationem &c.

PERMVTATIO Glauci & Diomedis: prouerbialiter dicitur quoties inæqualem commutationem significamus, hoc est, deteriora pro melioribus reddita scilicet ærea pro aureis. Historia refertur ab Homero Iliad. lib. 6. vbi Glaucus cũ Diomede aurea sua arma pro æreis permutat. meminit eius & Imp. in proœmio ff. Coras. Miscel. lib. 2. cap. 15.

PERMVTATIO Glauci & Diomedis stulta quidem censetur: sed perniciosior multò est ista, secundùm quam hoc tempore barbaros & inutiles commentarios, pro grauissimis Iurisconsultorum monumentis amplectimur.

PERNICIES, non destructionem, sed propriè exitium, Endlich verderbung/ vel gäntzlich abbruch significat, apud Iustinianum: Instit. quib. alien. licet. §. 1. in fin. Expone ibidem, Substantiæ earum, Ihre leibs nahrung. Oldend.

Φέρνη dotem significat. hinc παράφερνα. de quo vide suo loco.

PERNICIOSVM vrbibus mercimonium, hoc est, damnum afferens. das gemeyner Burgerschafft zu schaden reycht. Nobiliores natalibus, & honorum luce conspicuos, & patrimonio ditiores exercere prohibet Imp. l. 3. C. de commerc. & mercat. Sp.

PERNOCTARE. Pomponius, Pernoctare extra vrbẽ intelligendus est, qui nulla parte noctis in vrbe est. Per enim totam noctem significat, in fi. l. vrbana familia. de verb. sig. Lege, Abnoctare. Sp.

PERO, propriè rusticum calceamentum: vt Seruius Gramm. testatur. hinc capsæ ex vlna palustri, aut alia simili materia confectæ, quòd peronis ad formam accedant, Perones dictæ. Alfenus l. 31. ff. locat. Quòd si separatim tabulis, aut peronibus, aut in alia cupa clusum vniuscuiusque triticum fuisset, &c. Locum Budæus restituit, quum anteà heronibus legeretur. Peronis verbo vsus est Plinius hac in re lib. 36. cap. 14. vt Vitruuius lib. 5. cap. 12. Hot.

PERORARE causam, idem quod nostris concludere. Pedianus in Verrinis autor est, quòd Prætor accersitis omnibus eiusdem causæ iudicibus, ad suum tribunal considentibus perorari causam iubebat, & vbi ab vtraq; parte satis dictum fuerat, imposita cuique, qui finierant, necessitas dicendi. Dixit tum Prætor pronunciabat, Dixerunt, & in consilium iudices mittebat. De perorata causa est text. in l. patre. ff. de quæst. Quod teste Salomonio Accurs. non intellexit. Sp.

PERPENSVM idem est quod examinatum: vt perpensum consilium dicitur in proœmio Clem. in princ. Io. Bello. Etym. Est enim perpendere nihil aliud quàm diligenter considerare.

PERPERAM vulgò quidem significat, non iure siue iniuria, l. 22. §. cùm autem. ff. rem rat. hab. l. 11. §. ex facto. ff. de minoribus. l. 42. ff. de liber. caus. l. 8. § sed si quæratur. ff. si seruit. vindi. l. 62. ff. de re iud. verùm nonnunquàm etiam perperàm nihil aliud est, quàm imprudenter, & per errorem. l. 26. §. 1. ff. de pact. dotal. ib. l. 40. ff. de condict. indeb. l. 9 ff. de constit. pec. l. penul. §. vlti. ff. pro suo. l. 82. §. si Titius. ff. de furt. l. 1. C. si maior fact. alienat. Paul. lib. 3. Sentent. tit. 6. ad fin. Vlpian. in Instit. titu. 24. Briss.

PERPERAM. Scæuola l. 3. §. si quis ita. de eo quod cet. loc. Si quis, inquit, stipuletur Ephesi 10. dari, si deueniri Ephesum possit, agat: perperàm, ante diem agit. Dubitatum fuit, an perperàm, id est, nihil agat ? quia nec actio, nec obligatio orta sit, vt quidã existimauêre: an perperàm, id est, malè. quia licet orta sit obligatio, in l. ita stipulatus, de verb obliga. actio tamen impediatur. Quæ est, vt Alciatus testatur, crebrior sentẽtia, in quam & ipse docendo solitus sit transire. Quoniam vox Perperam, videtur à Græcis accepta, conformataq; ex duabus dictionibus, περὶ, id est, vltrà, excessiuè, & πέραν, eiusdem significationis: vt perperàm fieri dicatur, in quo modus tantùm exceditur. Vide cap. penul. libr. 1. Parerg. Cæterùm, perperàm factum, quandoq; accipitur, quod dolo factum est, a Perperis fratribus, qui & Cercopes dicti sunt, & impostores erant: vnde Græcis περπερεύομαι verbum, petulanter, aut dolosè agere. Ex Alciato ibid. Spieg.

PERPETRARE, perfectionem actus, & plerunque in mala re denotat, l. fina. §. si quis autem. ff. de bon. eor. qui mort. sibi consciuerunt. Iust. Instit. de public. iudic. Sin autem per vim raptus virginis fuerit perpetratus. Vide Alciat. in comment. Sp.

PERPETVI non vna est pro adiuncto verbo significatio. Perpetuum edictũ est quod in omnes causas propositum & iuris perpetui statuendi causa scriptum est. & vt Vlpia. in l. 7. ff. de iurisdict. omn. iud. quod perpetuæ iurisdictionis causa, non quidem prout incidit, propositum est. Perpetua autem primùm facta sunt edicta Prætorum, lege Cornelia, anteà annua cùm essent: Quæ demùm in ordinem à Saluio Iuliano ex Hadriani Imperatoris & Senatus autoritate digesta atque composita, titulisque distincta posteà Iureconsultorum commentarijs explicata sunt, l. penul. C. de condict. indeb. l. 2. §. si quid etiam. C. de vete. iur. enucl. & apud Eutrop. in Hadria. Eoque perpetui edicti appellatio in omnibus librorum nostrorum locis referenda est, l. 2. ff. de statu hom. l. 78. §. cum existimaret. ff. de lega. 2. l 6. C. de bono. possess. l. 3. C. de iniur. l. 3. C. de his quæ vi met. l. 5. ff. de extraord. crim. Vt autem perpetuam iurisdictionem Vlpianus, ita perpetuum ius certum, & in omnia tempora scriptum Quintilia. in Declamat. & Dioclet. in l. 8. C. de pigner. act. dixerunt. Briss. & Duaren. lib. 1. disput. anniuers. cap. 48.

PERPETVI appellatio nonnunquàm vitæ tempus amplectitur, vt in l. 8 §. siue igitur. ff. de transa. alimenta perpetuò relicta intelligimus quoad quis viuat. & in l. 1. ff. pro soc. societas in perpetuum coitur, id est, dum socij viuant, & in l. 4. ff. de procur. in perpetuum procuratorem dari traditur, qui tamen post mortem dantis duraturus non sit. Briss.

PERPETVVM dictio regulatur secundùm subiectã materiam, vt concludit gloss. singularis. in c. ca enim. in verb. perpetua. 10. quæst. 2. & Coro. consil. 59. diu. col. 1. vers. & verbum. lib. 2.

Proinde singul. decidit Bart. in l. annua. §. Titia. ff. de annu. leg. quod legatum annuum factum in perpetuum, debet restringi solùm ad centum annos. & hæc decisio ampliatur, vt procedat etiam in legato facto ecclesiæ, secundùm Barto. in l. si vsusfructus municipib. ad fin. ff. de vsufruct. legato. & ita dicit se consuluisse & obtinuisse. D. Alexan. licèt alij contrarium consuluerint, in l. 2. in princ. in 1. colum. ad fin. ff. solut. mat. & eius consilium est in 1. lib. num. 60. omisso multiloquio. vbi dicit, quòd ita se habet magis communis opinio: à qua in iudicando non est recedendũ secundùm eum. Adde quòd in primo dicto Bar. contrarium tenet. Soc. in repet. §. vlt. in

l.3.in 8.colum. verſ.& ex his ego infero.ff.ad leg.Falcid. quamuis opinionem Barto.ſequantur Anch.& P.de Peruſ.vt ibi per eum. Item in ſecundo dicto Barto.& ſic in eccleſia,contrarium cõcludit D. Iaſon in l. in annalib. circa med.C.de legat. & in l. videamus.§.deferte. in 2. col.ff.de in lit.iur.& in l.2.in princ. in primo not.ff.ſol. matr.in quib.locis dicit,dictum Barto.eſſe ſing. Tamen in practica durum eſſet recedere ab opinione Bar.confirmata per D.Alex.quem ſequitur D.Lancel.Deci.in d. l.2.in princ.in primo not. poſt Anan.conſ.39.præſuppoſito quòd legatum.& ſecundùm hæc debet declarari no tab.dictum Bal. in l.hæreditas.in vlti.quæſt.ff.de hæred. inſtit.dum concludit,quòd legatum factum monaſterio durat,licèt monaſterium deſtruatur.& pro ea capiet eccleſia Romana quæ Deum repræſentat: de quo vltimo fecit mentionem ſuprà in verbo, Abſens. Sed quid in emphyteuſi eccleſiaſtica, conceſſa in perpetuũ? eſt ſing. conſilium Bald.num.372.tempore diui Federici.in 4 lib. & conſuluit etiam eleganter Soci.conſ.114. in cauſa quæ vertitur, col.17. verſic.2. præmiſſa confirmantur, libr.2. ſed eius dicta reprobantur per Deci. conſil.171. in cauſa venerabilium monialium,in vlti.col.& tractat Felin.in c.in præſentia.colum.12. de probat. vbi hanc dictionem Perpetuum exponit, id eſt,trãſitorium ad quoſcunque, poſt Ancha.conſ. 327. diſcurrit materiã:vbi loquitur in contractu facto cum vniuerſitate, quæ regulariter nunquàm moritur. Quid autem operetur iſta dictio appoſita inſtrumento,vt quis perpetuò teneatur:dic quòd tollit curſum præſcriptionis, vt per Cęp. caut. 119. poteſt dari.& Barto.ſing. de quo ipſe non fuit memor in l.3 in princ.ff.quib.mod.vſusfr.amitt. & Bald. eleganter in l. quòd ſi nolit.§.ſi quid ita.ff. de ædil.edict. cum ſimil.adductis per And.Sicul. conſ.53. præclarè ſcripſit,col.antepen.& pen.lib.2. In materia autem ſeruitutis,quando quis promiſit aliquid in perpetuum pati, vel facere, vide Veronenſ.in tract.ſeruit.vrb. tit.de ſeruit. oneris ferendi,col. 2. Cotta.

PERPETVVM dicitur,quod non eſt ſine præfinitione temporis, vt Inſti.de perpet.& temporal.actionib.in prin.&c.Io.Bello.Etymol.

PERPETVVM,pro centum annis, teſte Bart.in l.ſi vſusfructus. ff.de vſufr.leg. Sp.

PERPETVVM, teſte Budæo, pro generali accipitur, & quod ſemper obtinet. Paulus: Cùm hæreditas ex fideicomm.cauſa reſtituta eſt, & antè compromiſſum eſt, puto fideicommiſſarium cauere debere hæredi. Nam quod dicitur, retinere eum oportere, non eſt perpetuum,id eſt, non ſemper accidit. Vide ſuprà, Aeternus paries.Sp.

PERPETVVM,pro continuato,non interrupto, aut temporis ſpacio intermiſſo, l. ſeruitutes.1.reſponſo.ff. de ſeru.l.purè.§.fi.ff.de doli except.

PERPETVVM eſſe non poteſt, quòd perſonis, non rebus conceditur, l.ſordidorum.C.de excuſat.mun.lib. 10.Spieg.

PERPETVA actio obligationi temporali opponitur,l.37.ff.de negot. geſt. Perpetuæ actiones vocantur, quæ olim in perpetuum viuebant, hodiè fine conſtitutionibus præſcripto, id eſt,30. vel 40. annorum curriculo,finiuntur, ad differentiam temporalium, quæ ſex menſibus anno.biennio. vel triennio finiuntur. Inſtitu. de perpet.& temporalib. l. 6. §.vltim. ff. de re iudic.l.3. C.de præſcript. 30.annor.l.5.C. ad Macedonia. Atque ita interpretandum eſt, quod legitur perpetuò quem teneri,& in perpetuum actionem dari,l.29.§ vltim.cum l.ſequen.ff.de dolo,l.17.§ 1.ff.de damn.infect.l.20.§.hoc interdictum.ff.de nou.ope.nunc.l.17.ff.de caſtr. pec.l. 3. §.1.ff.de vi & vi arma.l.vlti.§.hęc iudicia.ff.nautæ,caup. l.5.§. hæc autem actio.ff. de his qui deiecerunt. & alijs multis locis. Briſſ.

PERPETVA conſuetudo, quæ ſemper ſeruata eſt, l. 6.ff.quod cuiuſq; vniuerſit.Hot.

PERPETVA locatio.Tametſi olim Iuriſconſ. veteres tractarint de ea, alij tamen ad venditionem, alij ad locationem referendam exiſtimarunt. Quare primus Zeno Imperator cõſtituit proprium cenſeri contractũ,qui Emphyteuticus dicatur,habeatque ſuas pactiones contrahentium, vel(ijs deficiẽtibus) interpretationes à iure,ſicut alij contractus teſte Iuſtiniano,Inſtit.de locat.l. 1.C.de iur.Emphyteut.Veteribus tamen ſimplici forma cognitus fuit ex Old.Sp.

PERPETVAE locationis initium cœpiſſe à publicis fundis veriſimile eſt, quòd res communes vt plurimùm geruntur negligentiùs. Idcirco fundos publicos certis penſionibus, ijſque perpetuis locare ſoliti ſunt, vt & agri cultione,& calamitatum periculo, quæ multæ ſolēt accidere liberarentur. Quod poſteà paſſim etiam priuati in ſuis fundis quiſque vſurparunt vt arandi, ſerendi,colligendi, ſeruandique ſolicitudinem deponerent. Sed in ijs qui ſatis boni eſſent natura, tempus locationis anguſtarunt: In ijs verò,qui niſi magna cultura & multo labore nihil ferrent, quaſi deſperatos aliquos dimiſerunt in perpetuum, contenti modica penſione, quæ veri domini memoriam conſeruaret. Atque horum conductores perpetuarij vocantur à Grat.Hono. & Theod. Imp.l.1. §. vltim.C. de locatione præd. ciuil. vel fiſcalium ſiue templorum, libr.11. quo pacto videtur Seneca perpetuum mulionem vocare:non qui cuiquam ad mulas agendas operas ſuas in perpetuum locauit, id eſt, dum viuet: ſed qui nullum vnquàm aliud genus vitæ ſecutus eſt, &c. Conna.lib.7.cap.12.nu.1.& 2.

PERPETVAE exceptiones ſunt, quæ ſemper locum habent, nec euitari poſſunt, veluti doli mali, rei iudicatæ,pacti perpetui, id eſt, cuius vis certo tempore adſtricta,concluſaque non eſt, l.3.ff.de exceptio.l.24.l.40. ff.de condict. indeb.l.34.§.vlti.ff.de ſolutio.l.14.ff.de liber.leg. l.10.ff.de verb.ſig. Briſſ.

PERPETVAE trabes,id eſt,ſolidæ, & coagmentatæ, inquit Budæus.

PERPETVALE. Quintil.lib.2.cap.14.[Greek], id eſt, (vt dicamus quomodo poſſumus) vniuerſalia, vel perpetualia.Sp.

PERPETVARE, ſine intermiſſione continuare: quod fit per ſucceſſionem,& ſurrogationem. Vide Bartolum in l.eum qui debere. ff.de ſeruitut. vrban. præd. Spieg.

PERPETVARI obligationes dicuntur, quæ tempore caſuve aliquo perituræ perpetuæ fiunt, l.91.§.nunc videamus.ff.de verbo.obliga.l.9. §. ſi is qui temporaria. ff.de iureiur.l.58 §.vltim.ff.de fideiuſſoribus,l.24.§.vlt. ff.de vſur.l.vlti. ff.de fideiuſſorib.tut. Perpetuari etiam pœna dicitur quæ ex temporali perpetua fit, l.8.§.quiſquis.ff.de pœ.Quod dicitur in l.27. ff.de ſerui.vrb. Perpetuam cauſam ſeruitutum eſſe debere,hunc ſenſum habet:ita ſeruitutes conſtituras comparataſq; eſſe debere, vt res ſemper ſit idonea ad ſeruitutis vſum ferendum: verbi gratia,Ex aqua quę areſcit,& ex ciſterna aquę ductus cedi nõ poteſt, quoniam cauſam ſeu materiam perpetuam, id eſt,viuam & perennem aquam non habent, l.1.§.hoc interdictum.ff.de fonte: At eius aquæ, quæ ex cœlo cadit in vicinum immittendæ vtiliter conſtituitur ſeruitus, quoniam & ſi ea aſſiduè non cadat, cùm tamen ex naturali cauſa cadat, perpetuò cadere intelligitur.Briſſ.

PERPETVARII dicuntur, qui fundum à Principe, vel à Repub. conductum,certo canone in vitam ſuã habent:vel etiam hac lege,vt ad alios trãsferre poſſint,l. fin.C.de locat.præd.ciuil.lib.11.Sp.

PERPETVARII fundi, ad diſtinctionẽ,vt videtur, Emphyteuticorum,dicti ſunt.

PERPETVARIVM ius pro iure emphyteuticario vſurpatur in l.1.C.de offic. comit.ſac.pal. ab eo opinor, quòd in perpetuum prædia locarentur. In perpetuum autem locatos agros vectigales Paul. interpretatur, id eſt,vt quamdiù pro his vectigal pendatur, tamdiù neq; ipſis qui conduxerint, neque his qui in locum eorum ſucceſſerint auferri eos liceat, l.1.ff.ſi ag. vectig. l.11.§.1. de publican.Briſſ.

PERPETVI vſus cauſa poſita, vel perpetuò eſſe dicuntur in ædibus, quæ non temporis cauſa accommodata,neque ad tempus poſita, ſed vt ibi permaneant collocata ſunt, l.17.§.Labeo. de actio.empt. l.32.ff.de pignorib.

gnorib.l.35.§.rerum autem.ff.de hæred.insti.l.242.§.vlt. ff.de verb.sig.l.1.C.eo.tit.Briss.

PERPETVO, pro generaliter, in l.Nesennius.§.tractatum.ff.de negot.gest. Aliquando pro incommutabiliter. in Authent. hoc ius porrectum.C. de sacrosan.eccles. Sp.

PERPETVO inductæ res in prælium dicuntur, quandiù inibi sunt necessariæ l.debitor.ff.de pigno.

PERPETVO, & certo tempore opponuntur, l. falsò.C.de diuers.rescript.§.final.l.purè.ff. de doli except. Spieg.

PERPETVO durare, id est, 30.annis, vt de actione ciuili dicitur.Inst.de perpet.& temp.act. Sp.

PERPETVO morbo aliquo negotijs suis superesse non posse, apud Vlpianum in l.& qui.ff.de postuland. Spieg.

PERPETVVM morbum interpretor, qui cuique rei agendæ impedimento est, & cuius sanandi spes non superest, l.22.§.si maritus ff.sol.matr.l.pen.ff.de vacat.muner.l.5.ff.de postul.l.54.ff.de procurato.l.vn C. qui morbo se excus. Huiusmodi morbus habetur furor, l.vlti.C. de cur.fur. Briss.

PERPETVVM vestimentum, quatenùs durat, accipitur,l.16 vestimentum.ff.de pecul. Quandoque pro decennio sumitur, vt in l. nam Imperator.ff.de legat. In summa,multiplicem hæc dictio habet intellectū, vnde ad materiæ qualitatem respiciendum est,arg.l.si vno. ff. locati.quod & Alb.admonuit.Sp.

PERPETVVS lacus is est qui perpetuam & perennem nec arescētem aquam habet, l.23.§.1.ff.de seruitutib.rustic.l.1.§.lacus.ff.vt in flumin.publ. Briss. Connan.lib.4. cap.9.nu.1.

PERPLEXVM casum,pro maximè dubio.Commentatores accipiunt.Habēt autem perplexa in iure nostro, instar Ceratinorum, Crocodilinarumq; quæstionum apud Sophistas. Accursius vocat Circulare dubium,in l. Claudius.qui pot.in pig.hab. Sp.

PERQVAM,pro nimis.Vlp.in l.prospexit.§.1.in fin. ff.qui & a quibus manum. Quod quidem perquàm durum est,sed ita lex scripta est. Sp.

PERRARO, l. final. de Senator. l.1. de iudic. Albericus.

PERSCRIBERE, est etiam in tabulas publicas, in acta referre, In der Statt oder Gerichtsbuch anzeichē/ quod in Registro scribere, vulgò dicunt, vocabulo a Regestis corrupto. Modestin.in tract.de decur. Sola,in quit,albi perscriptione minime Decurionem factum, qui secundùm legem Decurio creatus non sit. Cicero Perscr. ptiones pro co tractibus & instrumentis pactorum:Item perscriptorem, pro tabellione, siue cautore, qui formulas concipit, Budæo in annot.poster.indicante,posuit. Sp.

PERSCRIPTVM dicitur, quod literis consignatum est,& monumentis antiquis continetur, apud Cic. teste Budæo iuxta D.Old

PERSCRVTARI, hoc est, diligenter inquirere, perscrutanda alieni regni arcana non sunt, l.mercatores.C. de commerc.& mercat.

PERSCRVTARI naturam criminis, hoc est, rationem,non autem speciem oportet.

PERSECVTIONIS verbo extraordinariæ persecutiones significantur, quarum cognitionem ipse magistratus suscipit, qui iure ordinario non cognoscere ipse,sed iudices dare solet, l.178.§. actionis. ff. de verbor. sign. Ita persecutionis verbum accipio in l. 24.ff. rem rat.hab.l.18.ff.de acceptilatio. l.27.ff.de oblig.& actio.l. 34.& l.49.ff.de verb sig.Cuiusmodi olim erant fideicommissorum petitiones, de quibus extra ordinem prætores ius dicebant. Et hæc propria verbi significatio est, qua neglecta plerumque omnem iudicialem petitionē persecutionem appellamus, quæ res exemplorum confirmationem non postulat.Briss.

PERSECVTIONIS verbum longè ab actione separatur. est enim Persecutiō genus: cuius altera species. Actio, altera generis sui nomine Persecutio appellatur. Actio est, in qua legitima formularum conceptio obseruatur: qua de causa iuris ordinarij esse dicitur. Persecutio verò est, cum prætermisso legitimo agēdi ordine ac formularum ritu apud magistratum experimur: qua de causa Extraordinaria nominatur in l. pecuniæ, 178.ff.de verbo.signif. vbi Vlpian.exemplum fideicommissorum profert. Et si quæ, inquit, aliæ sunt, quæ non habent iuris ordinarij executionem. Quem locum idem Vlpia.cap. Instit.25.sic explicat: Fideicommissa non per formulam petuntur, vt legata: sed cognitio est Romæ quidem Consulum, aut Prætoris, qui fideicommissarius vocatur: in prouincijs verò Præsidū prouinciarum. Hot. Adde Brechæum in l.pecuniæ.§.actionis verbum.in tit.de verb.& rer.signific.

PERSECVTIO parit actionem, hoc est, persecutiō obligatæ rei aduersus possessorem eius, facit actionem hypothecariam censeri in rem: accipitur enim, parit, scilicet, quantum ad causam formalē pertinet.nam materia est possessio obligati pignoris, vt docuit in Copia Oldend. Pignoris persecutiō in rem parit actionem creditori.Vlp. ait. ff. de pignor.hypoth. Sp.

PERSECVTOR. Persecutores sunt, qui Græcè ἐκδικηταὶ dicuntur, & ἔκδικοι, quorum munus est iudicio experiri contra eos, qui aurum, vel pecuniam, vel argentum reipublicæ debent. Ita Budæus (ne quem sua gloria fraudem) exponit in prior.annot.ad Pandect. Atq; hoc modo accipitur.C.in tit.de aur.public. persecut. Miratur, quid pensi illic habuerit Accursius, cùm persecutores decoctores esse diceret. Anch.

PERSECVTORES sunt, qui Græcè ἐκδικηταὶ dicuntur: quorum munus est, iudicio experiri contra eos, qui aurum, vel pecuniam, vel argentum reipublicæ debēt. Spieg.

PERSEIS. Rara est admodum apud authores mentio Perseidis luci, quem obiter tangit sanctio Imperatorum Arcadij & Honorij, C. de cupressis. Perseis quidem pro loco legitur apud Suidam. Ait enim περσεὶς ὄνομα τόπου. Pro arbore autem legitur apud Sosomenū historiographum, lib.6. Fertur (ait) quòd in Hermopoli Thebaide arbor, quæ vocatur Perseidis, multorum languores subegerit, si fructus, aut folium, aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaretur. Si de huiusmodi arbore Imperatores ipsi sensēre, punctis distinguenda sunt verba, id quod & Alciat.scribit ad tit.de cupressis. Anch.

PERSEQVENDI verbum.definitione actionis, omnes in vniuersum apud iudicem postulationes complectitur, tam ordinarias, quam extraordinarias: etiam eas, quæ instar Actionum obtinent. Veluti Cautiones, Damni infecti Legatorum, Euictionis, &c. Item Interdicta, & vniuersæ officij iudicialis expeditiones, continentur sub appellatione persequendi. Id enim quod petimus, vel postulamus, vel imploramus, nostro, aut alieno nostro, aut alieno nomine, rectè dicimur persequi. Vlp.in l.pecunia.§.persecutionis.Paul.in l.quibus.§.vlt.de ver. sign.Old. Accurs. in fin.l.cui præcipua. de verb.sig. persequi pro cōsequi exponit.quod Alciat. nō probat. quia propriè illud persequimur, quod nondum sumus cōsequuti. Sp.ex Old.

PERSEQVI (vt Lauren.Vallen.libr.5.ait) vel in malam partem, id est, insequor & insector: vel in bonam, cùm persevero exequi quod agere cœperam &c. Brechæus in l.cui præcipua.§.persequi.ff.de verb. & rerum signific.

PERSEQVI videtur & qui satis accipit, l.57.in fin.ff. de verb.sig. Briss.

PERSEQVI iniurias & pœnas, pro vlcisci, apud probatos authores.

PERSEQVI rem, pro petere. Institu. de actionib. in princip.

PERSEQVI etiam potest pro accusare vsurpari, vocis Græcæ imitatione. Nam διώκω & persequi, & nonnunquàm accusare significat, vt διώκω σὲ τῆς γραφῆς ταύτης, reum te criminis huius facio: vt docet Budæus annotatiōe in Commentarijs. Cæterùm quòd ad rem attinet, persequi est rem suam mero iudicis officio postulare, Quare rē (inquit Paulus) amisisse videtur, qui aduersus nullum

nullum eius persequendi actionem habet &c. Brechæus l.cui præcipua.§.persequi.ff.de verbo.& rer.signifi. vide eundem in l.creditores. in verb. persecutione.ff.de verb.& rer. sig.

PERSEVERANTIA, diuortium ostendit, l. diuortium.2.ff.de diuor.& repud.

PERSEVERARE in obstinatione, l.diffamari.C.de ingen.& manum.

PERSISTERE in actione, pro continuare actionem propositam.C.quomod.& quand.iud. Authen.qui semel.

PERSOLVERE in totum, & perfectè soluere, l.omnem.C.ad Tertull.

PERSONA tam hominem, quàm qualitatem hominis & conditionem significat. Hinc Personalis actio, quæ in personam fit. Vlp.haud ineleganter accipit personas in l.fundi.de act. empt. pro figuris eminentibus in ædificijs, è quarum rostris aquæ salire solent. Extat epistola Auth. Codri Vrcei ad Ioan. Garzonem Iurisc.celebrem, qua super huius vocabuli propria significatione, quam elegãter disserit, lectu profectò digna. Seneca personam vocat, cùm præ se fert aliquis, quod non est. vt suprà in dictione Fucum facere, latiùs indicauimus. Cæterum persona in criminibus dupliciter consideratur: & eius qui fecit, & eius qui passus est: vt ex Iurecoss. Placentinus vt omnia, exactè declarat lib.9. Huius Epitomen in Codicem abs apprimè docto viro Rhodio Chambergo promissam auidè expectamus: cui interim haud vulgariter abs quouis optimo gratiæ agendæ, de ijs quæ Placentini nomine tanto, à se perpolita labore nobis communicauit. Profectò Placentinus ille, cunctis legum tyrunculis præ cæteris omninò placere debet. Multa enim complectitur breuitate, sed perspicua, eademque concinnè atque floridè. Nihil hic languet, nihil hic iacet, vt in plerisque verbosis Commentarijs, non multò post Barto. vsque ad nostram memoriam imperitè, obscurè, confuseque perscriptis. Personæ item appellatione, teste Alberico, ciuitas, municipium, castrum, collegium, vniuersitas, & quodlibet corpus continetur. Sp.

PERSONA eadem, censentur pater & filius. C.de impub.& alijs substit.l.fina. Sicut persona testatoris & hæredis. Auth.de iureiu.quod mor.de modo sui patrim. præst. Sp.

PERSONA incerta est, vt ait Iust.de lega. quam incerta opinione testator animo suo subijciebat &c. Conna.lib.10.cap.3.nu.5.

PERSONA pacto inseritur non vt personale pactum fiat, sed vt demonstretur cum quo pactũ sit factum. Conna.lib.5.cap.4.nu.4.

PERSONA publica, id est, tabellio.§.cùm autem impubes Inst.de adopt. Sp.

PERSONAE atrocior fit iniuria, cùm magistratui, cùm parenti, patrono ve fiat. Vlpia.l.Prætor edixit.ff.de iniur.& famos.libel.Prat.

PERSONAE coniunctæ, quorum pertingant gradũ. Bart.docet in l.sed & hæc.in prin.ff.de procur. Et ibid. tractat, An nothi, spurijq; nomine veniant coniunctæ personæ. Sp.

PERSONAE egregiæ quæ sint, vide glo.in l. ad personas egregias.ff.de iureiur. Sp.

PERSONAE miserabiles. Lege, Miserabilium personarum.

PERSONAE necessariæ quæ sint, gloss.in l. Imperator Antoninus.ff.de pact. indicat. Spieg. Habentur autem personarum necessariarum numero, quæ vel consanguinitate vt parentes, liberi, & fratres, vel affinitate vt nurus, vel coniunctissimo aliquo vinculo vt patronus liberi ve eius coniuncti sunt, à necessitudine enim quæ cognationem, affinitatem, & coniunctionem quandam significat, necessarij dicti sunt. Coras. Miscell.lib.4. cap.10.

PERSONAE speciali lege exceptæ, l.patri.in fi.ff.de minorib.

PERSONAE speciosæ. Vide, Spectabiles.

PERSONAE spectabiles. Lege, Spectabiles.

PERSONAE turpitudine notabiles, apud Iurisconsf. in l.1.de postul. Sp.

PERSONALE pactum est, cùm persona adijcitur à qua non petatur, veluti ne à Lucio Titio petatur, l.7.§.pactorum.ff.de pact. Appellant aliàs Iureconsulti pactum in personam conceptum, l.21.§.1.l.57.§.vlti.eo.tit. & pactum quod in personam dirigitur, l.40.eo. Briss. Vide suprà Pactorum alia in rem, alia in personam.

PERSONALES actiones, in personam sunt, quibus cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad dandum, vel ad faciendum aliquid, & semper aduersus eundem locum habent, l.24.§.1.ff.de oblig.& act.§.1. Instit.de actio. Eodem sensu personalia esse interdicta dicuntur, quòd personam sequantur magis, quàm rem, l.1.§.vlt.ff.de interdict. Briss.

PERSONALES constitutiones, quæ in certæ personæ gratiam, vel in certam causam factæ sunt, quæ nec ad exemplum trahuntur, l.1.ff.de constit.prin.§. quod principi. Inst.de iure natur. Briss.

PERSONALIA beneficia, quæ certis personis dantur, & cum his extinguuntur, nec ad hæredes eorũ transeunt, l.13.ff.solut.matrimo. Briss. Appellationem autem personæ exaudire oportet, non solùm pro ipso homine: sed etiam pro qualitate, ac conditione hominis: imò pro vniuersitate & quolibet corpore, cui princeps aliquid indulget. Siquidem ea dicũtur & sunt indulta personalia. Old.

PERSONALIA munera, quæ cum corporis labore & animi solicitudine ac vigilantia principaliter sine damno rei familiaris & sumptu pertractantur, l.vlt. ff.de munerib. & honor. de quibus lib.11. differimus. Briss.

PERSONARVM seruitutes veluti vsus & vsusfructus, l.1.ff.de seruitutib. l.14.§.1.ff de aliment.leg. quæ & hominum seruitutes appellantur, l.15.eod.ad discrimen earum, quæ prædijs debentur: Et personales seruitutes, l.8.§.1.ff.de liberatio. leg Briss.

PERSONARVM summa diuisio est, quod omnes homines aut liberi sunt, aut serui, vt in Inst.de iur.personar.in princ. In seruorum conditione nulla est differentia, in liberis multæ differentiæ sunt: aut enim ingenui, aut libertini. Alia diuisio personarum hæc est, nam quædam personæ sui iuris sunt, quædam alieno iuri subiectæ. Rursus earum quæ alieno iuri sunt subiectæ: aliæ sunt in potestate parentum, aliæ in potestate dominorum, vt in Instit.de his qui sunt sui vel alie.iur. in prin. Tertia diuisio personarum est: Nam ex his personis quæ in potestate non sunt, quædam vel in tutela sunt, vel in curatione, quædam neutro iure tenentur, vt in Instit.de tutel.in prin. Io. Bello. Erym.

PERSVADERE, τὸ πείθειν. Nam & bonum consilium quis dando potest persuadere, & malum, l.1.ff.de seru.corr.& ibid. Persuadere plus est, quàm cõpelli atque cogi parère. Verùm quis persuasor delicti habẽdus sit, de eiusq; persona. Bart. disserit in l.non solum.§.mandato.ff.de iureiur. Sp.

PERTICA, est linea qua diuiduntur agri authore Seruio Sulpit. vt indicat Fest. Ea verò est longitudinis decem pedum seu duorum passuum, vnde & decempeda dicta est: & qui eo mensuræ genere demetitur decempedator.

PERTICAE verò, quibus araneæ deterguntur, instrumenti sunt domus, l. quæsitum.§.canales.ff. de instruct. & instrum.legat.Sp.

PERTINACIA perseuerantiæ finitima est, inquit Cicero. & in bonum & malum accipitur. Hinc Pertinacia, hoc est, obstinatio, hæreticum hominem facit, l. nullus.C.de summa trinit. Quapropter omnium consensu, si quispiam in Trinitate non rectè sentit, nisi admonitus persistat, hæreticus dicitur. Vide Alc.in Rubr. iam alleg. Sp.

PERTINAX contentio dicitur, cùm neuter æqualiũ, altero vult inferior videri. Sp.

PERTINAX quis dicatur tradit Bar.in l.3.§.tutores qui inuentarium.ff.de susp.tut.

PERTINERE hæreditas dicitur, quæ delata est, nondum

dum acquisita vel repudiata: vt pertinere legatũ quod delatum est, licet dies eius nondum cesserit l.45.§.1.ff.de leg. 2. vbi malè Accursius pertinere pro cedere diem. Sic pertinere res empta, licet nondum tradita sit, l. si ager, de rei uind. Cuiac. ad Africa. tractat. 4. fol. 48.

PERTINENTIA, accessiones, vel accessoria, eandẽ habent teste Old. significationem. complectuntur autẽ omnia illa quæ vel scripta lege, vel consuetudine, vel speciali statuto designata receptave in hoc sunt, vt alicui rei extrinsecus accedant. c. 1. de censib. c. cum contingat. de decim. sicut enim fructus ex re ipsa proueniunt, sic pertinentia adijciuntur rei. Sp.

PERTINENTIA in materia testium, dicuntur. siue declarationem respiciant, siue connexa articulis sint. argum. l. 1. ff. de iurisd. om. iud. Idem, si eorum appendices sint. l. si quis hæres. de act. hæred. & qualitercunq; pertineant, etiamsi leuiter, satis est. c. quoniam. vbi Bald. de test. Vt quia modicè adminiculãtur. l. ad probationem. vbi Bald. C. de probat. Spieg.

PERTINERE verbum, latissimam habet significationem. siue enim res aliqua ad me iure dominij, siue etiam iure possessionis tantum spectet, pertinere dicitur: idẽ si iure pignoris: sed & si nullo iure pertineat, sed pertinere possit, idem dicendum est. Ex Alciat. Spieg. Adde Brecharum in l. verbum illud pertinere, in tit. de verb. & rer. sign.

PERTINERE ad testamẽtum codicilli dicuntur, qui ex eo pendent, & eius ius sequuntur, vireśq; ex eo capiunt. l. 16. l. 18. ff. de iure codicill. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de tabul. exhib. l. 1. C. de codicil. Briss.

PERTINERE, vel iure dominij, vel iure possessionis, vel quo alio iure res dicitur. Estque hoc verbum non ijs modò rebus petendis aptum quæ dominij nostri sunt, sed & his quas aliquo iure possidemus. l. 181. ff. de verb. sign. Hæc autem verba: Is ad quem ea res pertinet, variam habent in prætorijs edictis, & in stipulationib. interpretationem. Plerumq; certè sic intelliguntur, vt qui in vniuersum dominium vel iure ciuili, vel prætorio successerint, contineantur. l. 70. ff. de verb. sig. Atque ita in Aedilium edicto verba hæc, Emptori, alijsque ad quos ea res pertinet, accipimus. l. 1. §. 1. l. 19. §. deinde. l. 37. § qui mancipia. ff. de ædilit. edict. Vnde in l. 53. ff. de obligat. & act. cùm adijcitur, ait, Siue ad quem ea res pertinebit, & adrogati, & eorum, qui iure nobis succedunt, personas comprehendimus. Ijsdem verbis hæredes & bonorum possessores & cæteri successores demonstrantur in l. 1. §. prodest. & § si alter & l. 2. §. 1. ff. quor. legator. Eodemque modo & in l. 40. ff. si cert. pet. & l. 33. §. pater emancipato. ff. de leg. 3. hæc verba accipimus. Sed & in edicto de iureiurando, & in cautione de rato, non eos tantum, qui in ius vniuersum, sed & qui in rem successerint, ea verba complectuntur l. 7. & l. 8. ff. de iureiur. l. 3. l. 22. §. in stipulatione. l. 23. ff. rem rat. hab. in edicto verò de ventre inspiciendo, eos continent, quorum interest partum non edi, vel totam habituros hæreditatem, vel partem eius, siue ab intestato siue ex testamento. Deniq; quos proxima spes successionis contingit. l. 1. §. de inspiciendo. & §. quamuis. & §. denunciari. ff. de ventr. inspiciendo.

His edict. de procuratoribus verbis, Ratum habere eum, ad quem ea res pertinet, dominus tantùm continetur, non etiam creditores. l. 33. §. ait prætor. l. 39. § alieno. & §. quæritur. ff. de procuratorib. in edicto de Bonis auctoritate iudicum possidendis, ijsdem verbis etiam curator bonis distrahendis datus & ipsemet debitor si contigerit, vt eius bona veneant continebitur. l. 9. in princ. & §. his verbis. ff. de bon. auct. iud. Pleniùs verò in lege Iulia de adulterijs hæc verba accipiuntur, vt bonæ fidei emptores, & fructuarios, & qui pignori acceperũt, & omnes, quorum interest comprehendant. l. 27. ff. ad l. Iul. de adult. Hæc eadem verba in satisdatione, quæ ab adrogatore præstari debet, non hæredes duntaxat legitimos, sed & substitutos, & eos quibus libertates datæ vel legata relicta sunt, complectuntur. l. 18. l. 19. ff. de adopt. Briss.

PERTINERE videntur rationes, quod ad verba edicti de edendo attinet, si eas argentarius actore vel procuratore eius mandante tractauerit: Pertinere quoque videtur ad procuratorem ratio, quam cum domino habet. Ad nos quoque pertinet non tantùm cùm ipsi contraximus, vel successimus ei, qui contraxit, sed etiam si is, qui in nostra potestate est, contraxit. l. 4. in princ. l. 6. §. ex hoc edicto. l. 9 in fin ff. de edend. Briss.

PERTINET. Vlpia. de cloac. l. prætor ait, Quo minus illi cloacam, quæ ex ædibus eius in tuas pertinet ædes, qua de re agitur, purgare, reficere liceat, vim fieri veto. Quod ait Prætor, Pertinet: hoc significat, quòd ex ædibus eius in tuas ædes pertinet, hoc est, dirigitur, extenditur, peruenit. Sp.

PERTVRBATIONES, Græcis appellantur πάθη, id est, verbum è verbo morbi. Sed in consuetudinem Latini sermonis non cadit, quo omnes huiusmodi præter rationem concitati motus, perturbationes nominantur, quibus nullus stultus caret. Ex quo similitudine græcè linguæ ducti Latini omnes insipientes stultos & insanos vocauerunt, propterea quod in perturbato animo sicut in corpore malè constituto sanitas non sit, &c. Connan. lib. 9. cap. 4. num. 10.

PERVELLERE ius, pro de iure nostro obtrectare, vt inquit Bud. citans Tullij locum è primo libro de Orat. Spieg.

PERVENISSE propriè dicitur quod est remansurum. l. 71. ff. de verb. sig. & quod deductis oneribus ad aliquem peruenit. l. 16. §. 1. ff. ad Trebell. Verbum enim peruenire cum effectu accipiendum est. l. 164. §. vltim. ff. de verb. sign. proinde in Senatusconsulto circa petitionem hæreditatis facto, peruenisse ea intelliguntur quib. possessor locupletior factus est quæque in ea causa manent, nec sunt restituta. Quod si pretium rerum hæreditariarum acceptum vel perdiderit, vel consumpserit, vel donauerit, peruenisse non videbitur. l. 11 §. item placere. & §. bonæ fidei. ff. de petit. hæred. In stipulatione quoque emptæ hæreditatis (quæ ita concipitur Quanta pecunia ad te ex hæreditate peruenerit, l. 50. ff. de verb. oblig.) quod legatorum, vel æris alieni, vel cuius alterius oneris hæreditarij nomine erogatum est, peruenisse non videtur. Peruenisse vtique antequam corpora rerum hæreditariarum venditor nactus sit, catenus videtur, quatenus mandare potest earum rerum persecutionem, actionesque præstare. At vbi corpora nactus est, pleniùs peruenisse videtur. Nec tantùm si nactus sit, sed & si dolo malo id egerit, ne ad eum perueniret, peruenisse existimabitur: veluti si alienauit, aut accepto quẽ liberauerit, aut dolo malo id egerit, nequid hæreditati adquireretur. Quæ omnia fusissimè explicantur in l. 2. cum suis §§. ff. de hæred. vend. In eo legis Iuliæ capite, quo maritus quidquid ad eum ex bonis liberti perueneṙit, restituere iubetur, peruenisse accipimus, siue iam exegerit, siue exigere possit, quia actio ei delata est. l. 4. §. 1. ff. solut matrimon. Quæ interpretatio etiam in specie l. 23. ff. de act. empt facienda est. Briss.

Hoc legato, QVANTA PECVNIA AD ME EX HAEREDITATE TITII PERVENIT TANTVM DATO, id cõtinetur, quod ex ea hæreditate acceptum in tabulas suas testator retulerit, cautione à legatario præstanda, si quid fortè postea eius hæreditatis nomine hæres damnetur. Nec enim potest videri ad eum peruenisse, quod eius hæreditatis nomine præstaturus est. l. 21 §. cùm ita legatus. ff. de legatis 3. Planè cùm Prætor actionem in aliquem dat de eo quod ad eum peruenit, veluti in hæredes ex defuncti delicto dolóve, in municipes ex dolo eorum, qui res ciuitatis administrant, in dominum ex dolo procuratoris: sufficit, si vel momento ad eum peruenerit ex dolo defuncti. l. 170. ff. de diuer. regul. l. 5. ff. de calumniatoribus. l. 1. § vltimo. l. 3. & l. 9. ff. de vi & vi arm. l. 16. § 1. & § penultimo. l. 18. in fin. l. 27. ff. de dolo. l. 17 l. decima nona. ff. quod met. cau. In his enim causis satis est semel peruenisse, vt de eo perpetuò in hæredes actio competat: & si consumpto eo quod peruenerit, hæres decesserit, in hæredem eius omnimodo actio datur. Re etiam semel in pecuniam aliámue rem

aliamue rem conuersa, vltra non quærimus, quis exitus sit. l.17.l.18.ff. quod met. caus. Peruenisse autem intelligitur id quo locupletior facta est hæreditas, vel quod in corpus patrimonij sit versum, vt certum sit ad hæredem peruenturum. Idem est & si debitor liberatus, vel pecunia acceptolata sit, vel dolo malo hæredis factum, quominus eo hæreditas augeretur.l.7.& l.25.l. 29.ff.de dolo. & l.20.ff.quod met.caus. Quantum autem peruenerit litis contestatæ tempus spectabitur. Cæterùm qui rogatus est, quod ad se ex hæreditate bonisve peruenerit cùm morietur restituere, fructus, quos viuus perceperit, item quæ fructuũ vice sunt, nisi alia testatoris mens appareat, non restituet.l.81.ff. de legat. lib.3.l.3.§.cùm Pollidius.ff.de vsur. Briss.

PERVENISSE autem ad nos rectè dicitur, quod per nos ad alium peruenit, vt in exemplo l.171. ff. de verborum signific.

PERVENISSE, Vlpianus ait, propriè illud dicitur, quod est remansurum, deductis omnibus expensis. Aliquando tamen etiam dicitur. quod remansurum non est l. videamus. §.1.ff. quod met.caus. Peruenisse verò ad hæredem, vt accipiendum sit, declaratur in l. hæredem. ff. de dolo.& seq.adde l. verum autem.ff. de petit. hæredit. Ad me autem peruenisse quid dicatur, Alciat. in comment.de verborum significat.explicat. Spieg.

PERVERSVS, ait, Valla, dicitur qui versatur in malo,& à bono versus est. Spiegelius.

PERVERSI iudices, qui vel corruptela, vel ira, vel alio affectu ob officio deflectunt, apud Imp. Constantinum. C.de exact. tribut. l.2. Vel à peruersis, vel inuitis iudicibus.

PERVERTERIT, pro subuerterit. Martian. in l.1.de fals. Is qui peruerterit viui testamentum, legis Corneliæ pœna tenetur. Sic in Ver. Cicero, Peruertere vectigalia dixit.Sp.

PERVICACIA, est interdum bonarum rerum. Spiegel.

PES, non est vltima tantum pars corporis, vt dicit gl. in Rub.de pedan.iud.C.sed dicitur id totum, quod est à femore ad calcem. Sp. Est & mensura quindecim digitorum, glossa in capit. sicut 17. quæst. 4. & omnes iuris interpretes sequuntur. Corrasius in Rubric. ff. de seru. rustic.præd.num. 109.

PES, quatenus est as & pondo (nam aliàs propriè est membrum quo calcamus & incedimus παρὰ τὸ πατεῖν, id est, à calcando) in duodecim vncias partitur, &c. Brechæus in l. mille passus. ff. de verb. & rer. signific. quem vide ibi de sex passuum discriminib.

PES in naui, ima pars est veli, id est, imus angulus: alij funem accipiunt, quo velum tenditur. inde facere pedem, pro vela tendere dixit Maro qua forma vela facere dicimus.

Vna omnes fecere pedem.

Duo autem pedes sunt, dexter & sinister. Catullus, siue vtrunque Iupiter simul secundus incidisset in pedem. Sed & proferre pedem est funibus, & vt Seruius loquitur, podijs, imum veli minus adducere, sed laxius est sinere & longius producere. nam pede velum tenditur aut potius vtranq; partem veli æquatam, non pati esse, quod fit altero fune reducto altero producto atq; ita obliquantur veli sinus. Cæcilius venerio cursu veli prolato pede vsque ad saphonem. Plinius lib.2.ijsdem autem ventis in contrarium nauigatur prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrant. Nam prolato fune & sinu veli obliquato, sic colligitur ventus, vt aduersæ naues eodem vento inflatæ possint concurrere. Hæc Turneb.aduers.lib.20.cap.5.

PESSVM dat, pedibus percutit, nouè dixit Paulus, cum in edicto AEdilitio, Bouem, inquit, qui cornu petit vitiosum, item mulas quæ pessum dant. autor Alciat. Cessim eunt, habet text. Noric. Alij, Pessum dant. Spiegelius.

PESTIBILIS fundus, apud Impp. Diocletian. & Maxim. id est, vt ipsi exponunt, pestibiles herbas, vel lethiferas habens. l.pen.C.de ædil.action. Sanè vocabulum insolens. Certè desideramus in principum Constitutionibus eam Romani sermonis puritatem, quam veteres Iurisconf. feliciter conseruarunt.

PESTILENS cælum, salubri opponitur.l.1. §.1.ff. de cloac.Spieg.

PESTILENS fundus.l.48.ff.de ædilit.edict. l. pen. ff. de reb. cor. id est, vt Impp. Dioclet. & Maximia. interpretantur, pestiferas vel letiferas herbas habens. l. pen. C.de ædilit.act.cui adde l.20.§.1. ff. locat. in qua fit mentio saltus, in quo herba mala nascitur. Pòtest & esse odore solo locus pestilentiosus, vt traditur in l. 2. §. idem Nerua.ff.ne quid in loco pub.Briss.

PETO, pro repeto. gloss.& Bart.in Rubr.sol.mat.l.petendi.ff.de pig. act. Alioqui verbum est latissimum. l. actio in personam. ff. de act. & oblig. Restringitur tamen per sequentia. l. amplius. de petit. hæredit. cum simil. Spieg.

PETERE verbum, quoties agitur de obligatione inducenda, pro simplici interpellatione accipitur.l.si decem.de verb.oblig.l.item.§.petitam. de petit. hæred. ita quum ad iudicium particulare refertur, post litem contestatam intelligitur.l.amplius.ff.rem.rat.hab.Sp.

Non petere. aliqua videtur differentia. An quis promittit non petere, an desistere à lite, & ex parte sua adimplere.l.destitisse.ff.de iud. Sp.

PETERE, pro nancisci honorem, vel sacerdotium, nunquam lege Rom. prohibitum fuit, sed contra leges de ambitu latas petere, id demum erat vetitum. Vide Modest.cod tit,Sp.

PETERE autem, vt plurimùm, in libris nostris per iudicem petere significat, vt & lib.3.de solutionibus admonui. Et ideò amplius petitum non esse ita Labeo rectè accipiebat, si iudicio petitum non esset: nec ante cõmitti putabat cautionem Amplius non peti, quàm iudicium acceptum esset.l.11.ff. rem rat.hab. Quomodo exemplo petẽdi & petitionis verba interpretanda censeo in l.57.ff.de solutio.l 4.ff.de exceptio.adhibita l.47.ff.de solutionib. l.28. §. sed si stipulatur.ff.de pact. coniuncta l.112.ff.de verb.obl.Briss.

PETERE & in seruitutem & in libertatem dicimus. l.12.ff.de iniur.l.30.ff.de bon. libert. l.29.& l. 30. ff. de liber. cau. In eo autem quod seruitus à bonorum possessione contra tabulas libertorum repellit eos, qui in seruitutem eos petierint, In seruitutem petijsse videtur, nõ qui ei, qui in possessione erat seruitutis, petenti se in libertatem contradixerunt, sed qui ex libertate petierint in seruitutem, vel quid aliud petierint quod in eo habere, nisi seruus sit. non possint.l.14.& l 16.ff.de bon.liber. l.33.§.pen.ff.de fideicom.libert.Briss.

PETERE pœnas ab aliquo, quod & exigere dicitur.

PETERE secretum, id est, secedere in aliquem locũ secretum.

PETI dicuntur, quibus oculi leniter declinantur, & cum venustate. Vnde etiam Veneri petos attribuunt oculos: quod vitium quidem sit, sed non aspernabile, nõ inamabile. Rhodig.

PETI, agi, vendicari, ad officium iudicis referuntur: qua de re diffusius disputat Alc.Parad.lib.2.c.10.

PETITIA veteres dixêre pro petitionibus, sicut in dicta & æstimata & nota. Suidas, [illegible] Cuiac. ad Rubric. tit. C. de petitio. bonor.sublat.lib.10.

PETITIO, pro actione priuata, apud Quintilian, libro 4. capit.4. Et pro impetitione, & aggressu gladiatorum, à Cic. vsurpatur in Oratore perfecto, teste Budæo. Spiegel.

PETITIO, intentio actoris, in rem tantum actionem continens.l.pecuniæ.§. 1.ff.de verb. sig. l. actio.de act.& oblig. Adde Brechæum d.l.pecuniæ.§.actionis verbum. titul.eodem.

PETITIONIS verbo in rem actiones significantur. l. 178. §. actionis. ff. de verb. significat, l. 27. ff. de obligat. & actio. & dicitur petitio, quasi per certum persecutio: Nam ab aduersario, qui nullo iure mihi obligatus est, directè non peto, sed per tertium, videlicet per iudicem, ab eo peto ac contendo. Eaq; ratione interdum ab actione separatur, quæ plerumq; personalem actionem signi-

significat.l.1.ff.de Macedon. l.18. ff. de acceptilatio. l.24. ff.rem rat.hab.l.49.ff.de verb.signific. Briss.

PETITIO hæreditaris quo iure, quibusve competat, declarant Iurecoss.tit.de petit. hæredit. Compendiosè, sed exactè, quæ huc spectant, Placentinus pertractat.tit. 3.lib.de rei vendic. Obseruandum autem, quòd petitio hæreditatis tam in actione, de petitione hæred.quàm de bonor.possessoria hæred.pet.aliquanto laxius, non propriè pro hæreditate, sed pro declaratione hæreditarij iuris, quo actor intendit suas esse res à testatore relictas.l. licet minimam.ff.de petit. hæred.quòd & Bart.animaduertisse in l.3. de bonor. possess. Old. refert class.5. act.6. Spieg.

PETITIO hæreditaris venit aut ex vetere iure, aut nouo. Vetere ex l.12. Tab. vel ex testamento, quod iure factum est. Nouo iure, cum ad hæreditatem vocantur hæredes ex Senatusconsulto, aut ex constitutionibus. l.1. & 3.ff.de petit. hæred. Est autem petitio hæreditatis possessoria, quæ competit bonorum possessoribus de iure Prætorio, de qua in tit. de possess.hæredit. petit. Est & fideicommissaria, quæ datur his, quib. restituta est hæreditas, de qua tractatur in tit. de fideicom.hæred.petit. Io. Bello. Etym. Item,

PETITIO quædam est specialis, quædam generalis, & quædam indefinita.not.gl.in cap.1.ext.de transact.Io. Bello. Etymol. Hinc.

PETITORIVM dicitur, quando quis petit rem purè & simpliciter. no. per doct. Clement.1. de sentent. & re iudic. Io.Bollo.Etymol.

PETITOR, qui petit, & litem intendit. Cice.pro Cecin. Etenim si Prætor is qui iudicia dat, nunquam petitori præstituit, qua actione illum vti velit. Sed est reperire, vbi pro postulatore tantum accipitur. vt in l.si. autem §. si homo.ff.de rei vend. Propriè verò intelligitur à lite contestata l. amplius.ff.rem rat.hab.l.si bonæ fidei possessor.ff.de pet.hæred. Spieg.

PETITOR & actor differunt. Actor est, qui agit in personam, petitor, qui agit in rem. Cuiacius Obseru. lib.7. capit.16.

PETITORIS partes sustinere & petitoris partibus fungi dicitur, cui probatio incumbit. quiq; de suo iure probare necesse habet. l 7.§.vlt.ff.de lib.er. cau. l.15.ff.de oper.nou.nun.l.vlt.ff.si libert.ingen.l.35.ff. de adq. poss. l.8.§. sed si quæratur.ff.si seruit. vind. l.18. l.19. ff. de probat.& hæc sunt onera petitoris. l.62.ff.de iud. l. 25. ff. de rei vind.l.1.§.inter.ff.vti possid. Briss.

PETITORIO iudicio dominium rei perpetuum persequimur: Possessorio intendimus de possessione vel adipiscenda, vel retinenda, vel recuperanda. gloss. in l. fin.C.qui legit.person. Satius tamē est possessorio, quàm petitorio agere. Lis qui destituantur. & ibid. Bartol. ff. de rei vend. De petitorio & possessorio, plenè tractat Specul. Spieg.

PETITORIVM iudicium, est quo res vindicatur. Caius l.36.ff.de rei vind. Qui petitorio iudicio vtitur, ne frustra experiatur requirere debet, an is cum quo instituat actionem possessor sit. Hot.

PETRAM esse AElius Gallus definiebat, qui locus dextra ac sinistra fornicem expleturus aquæ ad libramentum suum fornicis. Quæ significatio rara est. Briss.

PETVLANTIAM, pro improbiore facto, ein muttwillige That/ Claudian. violentiæ opponere videtur. in l. aut facta.§.qualitate.ff.de furt. Accursius pro contumacia exponit, sed perperam. Spieg.

PEXAE vestes, quę in superficie quasdam veluti lanosas extuberantias præ se ferunt. Proinde Pexa vestis, siue noua sit, siue vetus, siue vilis, siue preciosa, certè lanea est. Vide Erasm.in vita diui Hieronymi paulo antè finem.Sp.

P H

PHALARICA, genus machinæ bellicę, nempe velut ingens hasta ferro præmunita, quæ neruis tortilib. magno impetu mittebatur. Erasm.

PHANATICVS. Lege, Fanaticus.

PHANTASIA, est imaginatio eius, quod est: Phantasmata verò, eius quod non est. Autor. Suida.

PHARMACVM, medium verbum, quod pro veneno, & pro medicamento accipi potest. Vnde Caius Iurisconsf. Qui pharmacum dicit, debet addere bonum, vel malum.Spieg. Adde Brechæum in l.qui venenum.in tit.de verb.& rer. sig.

PHASIANARIVS, qui phasianos pascit. Paul. Iurisconsul. phasianarij autem, & pastores anserum, non continentur. Spieg.

φάσμα, Latinè visum, spectrum, imaginationem atque illusionem appellamus, eo quòd nobis vel dormiētibus & noctu, vel vigilantibus, & interdiu, aliquid apparet, ac veluti oculis nostris sese obijcit, παρὰ τὸ φαίνεσθαι quod apparere significat. Etenim apud Græcos hæc verba φαίνομαι, φαντάζομαι καὶ ἰνδάλλομαι, imaginari, apparere, & perspicuum esse significant. Brechæus in l.ostentum, in tit. de verb.& rer.sign.

φέναξ apud Græcos semper significat vel negare vel prohibere. Polyb. lib.6. loquens de captiuis Cannensib. [illegible]

PHILANTHROPIVM, Vlp.vsurpat.in l.1.ff.de proxenet. pro φιλανθρωπία, vel φιλανθρώπευμα, id est, liberalitas. munificentia. Idem dico, inquit, & si aliquid philanthropij nomine acceperit. de proxeneta loquitur, qui si mercedis aliquid pro opera sua receperit, ex conducto non tenetur. Hot.

PHILARCHVM Iulianus No.102. peritè Ducem Sarracenorum interpretatur, quos ex fœderatis Romano nomini fuisse constat. Sext. Ruffus, Philarchi Sarracenorum in Osroene cessere superati. Iornandes, in Osroene Sarracenorum philarchi deuicti Romanis se dediderunt. Cuiac. in exposit. Nou.Iustin. 22. de secund.nupt.

PHILIPPI, orum, colonia est Thraciæ siue Macedoniæ, de qua Lucanus in primo Pharsaliæ:

Vidi iam Phœbe Philippos.

Extat Epist. Pauli ad Philip. Philippensis coloniæ. I C. in tit.de censib.Nebr.

φιλοσοφίας, amor sapientiæ, & φιλόσοφος, amicus sapientiæ.cuius contrarium est ἀμαθία, qua sapientiā quis & rationas auersatur. Viues Speusippum citat.Sp.

φιλία dicitur amor. vnde filij dicti Connan. lib.5. c.6. numero 2.

PHILODICI dicuntur, iuris strepitu gaudētes. Bud. in l.1.de iust.& iur.

PHILOSOPHARI, pro temperare affectibus, & aduersus res acerbas, infracto esse animo, non nostris tantum venerandis columnis ecclesiæ, Chrysostomo, Basilio, & Gregorio Nazianzeno, sed & Ciceroni est. Locum citat Eras. in Chil. Spieg.

PHILOSOPHIA Moralis, est noticia legis naturæ, & conclusionum, quæ ex illa in demonstrationibus sequuntur, de moribus & omnibus honestis actionibu. At teste Philippo, erudi issima diffinitio est hæc: Philosophia moralis, est pars illa legis diuinæ, quæ de externis actionibus præcipit. Eam diuus Paulus venustè ius Dei vocat Rom.1. Porrò nos cum Iuliano ad moralem Philosophiam referimus quoq; ius Ciuile, historiam præsertim veterum temporum, apophthegmata sapientum, & fabulas eruditas.

PHILOSOPHIA vera est, iusticiam colere, boni & æqui noticiam profiteri l.1.ff.de iust.& iur. Hot.

PHILYRA in l.50. ff. de legat. 3. frutex est papyro Nilotico non absimilis, vt Suidas docet his verbis. [illegible] Ducti illis autem erat philyræ liber, adeo vt ex ea coronæ obnecterentur, vt Horat.lib 1.Carm.& Ouidius libr.5. Fastor.& Plin.lib.10. significant.Briss.

PHILYRA, seu Philura. arbor tiliæ est. Et Philuræ, librariorum chartæ dicuntur ad scribendum aptæ, siue illæ sint ex tiliæ tuniculis interioris corticis, siue quacunq; alia materia. Vlp.de leg.3. l. librorum appellatione.Siue in philyra, inquit, aut in corio aliquo, vt nōnulli conficiunt. Nebriss. Philyram, corticem esse tiliæ, Græci adieuerant, in quas notas verborum & sensa mandari literis sæpè proditum est autor Alexand. de Alex. Gen. dier.lib.2.cap.30. Spieg.

φοινὴ vide supra [illegible] & exoblatta.

PHOLIS,

PHOLIS, sub Theodosio Iuniore tributum mulorum ab eo constitutum Constantinopoli: quòd his sibi in bello opus esse diceret. Phollis autem aliud tributi genus est, quod nobiliores quique ciuitatis pendebant, prout secundum habitationes fuerant comprehensi: vt nobilitas quę ad bonam fortunam illos perducere debuerat, hoc incommodi secum afferret: primo quidem tributo auri libræ octo, secundo quatuor, tertio duæ pendebantur. Et vt ait Esychous illustris philosophus in 6. Historiæ de tempor. diuis.

PHONASCI appellantur moderatores vocis, & magistri, qui eã intorquere, mittere, lenire, exasperare docent & supplantare, de quo Tranquillus & cæteri. Dictio græca à verbo φωνέω originaliter inclinata, quod signif. loquor. Suetonij verba sunt hæc in Nerone. Neq; quicquam seriò iocóve egit nisi astante Phonasco, qui moneret, parceret arterijs ac sudarium ad os applicaret. De Phonasco idem in Augusto & in Institutionum libro 2. Quintilianus. Io. Bapt. in comment. epist. Sidon. Appol. ad Agric. lib. 1.

φύσει. Aristoteles φύσιν propriè dicit naturę inclinationem sine iudicio, siue inconsultum quendam impetum, vt annotauit Balduinus comment. super Iustin. Instit. lib. 1. tit. 1. de iustit. & iure.

PHONASCI, erant formandæ vocis magistri: quorum ars dicebatur φωνασκία. vtiles ijs qui causas in foro agunt, aut quibus in magna hominum celebritate aliquando dicendum est. Bud in l. athletas. de his qui not. infam. Phollis pondus est, alio nomine dicta Balantium. trahit autem Donos 250. hoc est, libras 312. & vncias 6. Singuli verò Doni libram 1. & vncias 12. comprehendebant. Est & alius Phollis coactus ex argenteis leptis, qui militibus, quos miliarios vocabant, dabatur. Lepti autem Ceration vnum cum dimidio continent. Ita Phollis iste argenti, ceria 208. habet, & nummos 9. quæ summa nunc valet millia 109. Est & Phollis alius, à duabus auri libris incipiens, & vsque ad octo procedens, prout soluentium tributa substantiæ patiebantur. Verùm Suidæ Phollis masculini generis, est obolus. Idem in dictione, χίρμιτα, ducenti & decem oboli, quos Pholeis vocant. Et hoc sensu ab Augustino de Ciuitate Dei, vltim. libr. capitur. tametsi Beroald. in Apuleio Pholles legerit: cum ea vox nunquam pro pecunia accipiatur. teste Alc. in rub. C. de præt. & hon. prætor. li. 12. Sp.

PHORMIONES, φορμίωνες tegetes ex iuncis aut straminibus contextæ, apud Vlpian. l. 12. § 12. ff. de instit. vel inst. Legitur tamen Formiones, errore peruulgatò. Hot.

PHORMIONES contineri domus instrumento legato, scriptum reliquit Vlpia. in l. quæsitum est. §. acetum. tit. de fundo instructo. post Pegasum, & pierosq; alios. quo in loco quid phormiones essent, satis dubitaui. Neque aliqui eorum qui apud Latinos dictiones collegerunt, mentionem fecerunt. Erasmus in adagijs suis etiã meminit, chiliade 2. in hæc verba στρῶμα φορμίωνος. Thori Phormionis: de stratis, inquit, sordidis ac frugalibus; minimeq; delicatis, qualia sunt cubilia militaria, & qualia sibi apud Homerum parat Vlysses, ex arborum congestis frondibus, ac ramis humi substratis. Refertur à Suida: Phormio Dux quidam militum fuit, in perferendis militiæ incommodis notæ. sicut conijcio, patientiæ: adeò vt exuccus redditus sit, & marcidus. Donatus quoque, grammaticus magni nominis, in Terentium scribit, phormionem Græcis tegeticulum significare, à quo insternitur pauimentum. & inde parasitus vilissimæ conditionis Phormio dictus est. idem alibi refert, Phormionem Gręco vocabulo dici stramen nauticum, à cuius rei capacitate vel vtilitate, etiam ab Apollodoro parasitus phormionis nomine nuncupatur. Sed & in dictionario Græco latino, Phormos storea interpretatur. Erit igitur mens Iureconsf. nostri, vt in legato domestici instrumenti veniant lecti viles, & qui seruorum causa parari consueuerunt. & propterea opportunè Iurecons. ibidem dicit, Centones etiam tali legato cõtineri. stragula enim sunt quædam grossiora, villis passim pendentibus: quibus lecti vilissimarum personarum sternuntur, vt superius latè suo loco ostendimus. Cotta.

PHRENENSIS, propriè cerebri passio est, principales actiones eius lædens, mentemq; commouens, & insanire faciens: à pallida, seu flauabile proficiscens. Latinè insaniam dixeris. Hinc Phrenetici dicuntur, qui phrenesi laborant. Vlpian. l. 1. §. apud Viuianum quæritur, vers. interdum tamen. Veluti, inquit contingeret φρενιτικῷ. Producenda est autem, contra vsum, pen. syll. vocabuli Phrenesis. Spieg.

PHTISIS. Tabes, & Phthoes eiusdem significationis sunt, quia idem morbus ijs nomibus significatur. Nam, quam Tabem Latini dicunt, hanc propriè Græci & præsertim Athenienses φθόην nominant. Hippocrates autem φθίσιν vocat. vt scribit Galenus in commentarijs Aphorismorum ipsius libro septimo, capite 16. Sunt tamen qui φθόην & φθίσιν inter se differre censent, vt videbis apud Leonhardum Fuschsium cap. 33. sui Compendij. Hunc autem morbum, venus admodum offendit & irritat, vt tradit ipse Hippocrates libro περὶ νούσων. id est, de morbis 2. non semel Celsus libr. 3. capit. 22. in fin. Lucianus in Saturnalibus Tiraquellus in l. 15. connub. gloss. 1. part. 15.

PHYLACA. Lege, Hydrophylacæ.

PHYLACTERIA dicuntur chartæ, in quibus continentur incantationes, vt in cap. 1. 35. q. 5. & ibi gloss. not. Io. Bello. Etymol.

φρατρίας Aristoteles vocat conuentus hominum qui eiusdem putei vsum habent. Connan. lib. 1. cap. 5. num. 1.

φρύγιον: Latini Gremium. hinc Gremiales arbores vel vt alij Cremiales. Vide ligni appellatione quid contineatur. Item vide Cremia.

PHILARCHI dicuntur duces optionum, id est, eorũ qui fœderatis auxilia fuerunt. Rectissimè enim Iulianus in Nouella centesima secunda. φύλαρχον interpretatur Saracenorum ducem, quos ex fœderatis fuisse constat. Procopius primo de bello Persico: οὐ γὰρ ὅ,τε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων οὔτε ... φύλαρχοι ... ἐκαλοῦντο, vbi Volaterranus perperam legit Chiliarchi. Idem paulò pòst: καὶ ... φύλαρχον τῶν ... Theodorus Anagnostes 2. ... τὸ φυλάρχου ... Vide supra Philarchi.

PHYTONISSA, vox in Canonicis decretis barbarè scripta. Scribendum autem Pythoissa: qua voce diuus Augustin. vsus in ciuit. Dei est, pro vaticinatrice muliere, quam Græci Pytho vocant. Annotat Alc. in Parerg. Spiegelius.

P I

PIA causa est, dum xenotrophio, vel miserabilibus personis, puta viduis, pusillis, & id similib. quid relinquitur: alioqui si alicui diuiti quisquam ob Dei amorem se legare dixerit, pia causa non est. Sicut cum quisquam malè ablatum, certæ personæ restituit. Vide Bart. in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. Sp.

PIAE causæ quàm indulgeatur, indicat Alc. in comment. ad l. 1. C. de sacrosanct. eccl.

PICARIAE sunt picis fodinæ, quales populus Rom. in reditu habuit l. 17. in fin. ff. de verbor. significat. vt in pandect. Flor. bene legitur. Cicero in Bruto. Nam cùm in silua Scantia cædes facta esset, notiq; homines interfecti, insimularetur que familia, partim etiam liberi societatis eius, quæ picarias de P. Cornelio & L. Mummio censoribus redemisset. Briss.

PICENVM, cuius meminit Scæuola de leg. 3. regio Italiæ est quondam vberrimæ multitudinis. Namq; trecenta & sexaginta millia Picẽtium in fidem Romani populi venere. Ea nunc Marchia Anconitana dicitur. Spiegelius.

PICTACIVM in l. 5. & l. penult. §. super his verò. C. de erogatio. milit. an. libr. 12. l. 19. de petitionibus & vlt. dat. in C. Theod. Lamprid. in Alexand. De promouendis etiam militibus sibi adnotabat & perlegebat cuncta pictatia. Cassiodor. libr. 1. Variar. Si Romani prædium sine delegatoris cuiusquam pictacio præsumptor Barbarus occupauit. Moschopulus ... πιττάκιον, ait, ... τὸ ... γραμμάτων ... ἀφ᾽ οὗ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν. Briss.

PICTOR

PICTOR preciosus. Vlp. Et ideo, ait, si precioso pictori pollex fuerit præcisus, & intra annum, quo præcideretur, fuerit occisus, posse Aquilia agi, eoq; precio æstimandum, quanti fuit prius, quam artem cum pollice amisisset. Spiegel.

PICTVRA & scriptura hoc differunt, quod pictura magis ad rerum verarum naturaliumq; similitudinem accommodatur vt eas oculis tanquam præsentes offerat: scriptura verò satis habet si animi alterius cogitata nobis declaret & nobiscum tanquam viuo sermone colloquatur. Connan. lib. 3. cap. 6. num. 6.

PIETAS est, vt inquit Cicero primo de natura Deorum, iusticia aduersus Deos. Est & pietas cultus erga maiores, aut sanguine coniunctos l. in testamēto. ff. de fideicom. libert. qui quum est erga Deos, religio nominatur. Augustinus: pietas vera est verax Dei cultus, non cultus falsorum tot Deorum, quot dæmoniorum. Iure nostro improbatur, quod pietatis prætextu fit cum alterius iactura l. eleganter. §. si compeditum. ff. de dolo. & in l. si hominem. in princ. ff. depositi. Pietas item accipitur pro misericordia, quam alter exercet erga alterum, qui se iuuare non potest. Sp.

PIETAS patris, extra reprehensionē est l. 1. §. verum. ff. quæ in fraud. creditor. Spieg.

PIETATE Deo pares sumus l. si imperialis C. de nupt. Spiegel.

PIETATIS ratio habetur l. 1. ff. de obseq. patron. præst.

PIETATIS respectus, in §. fin. l. ex duobus. & pietatis fiducia, in §. quanquam l. liberto. ff. de negoc. gest. Spieg.

ΠΗΓΗ appellatur fons Doricè παγα. Vide superius Pagani.

PIGMENTARIVS, poni videtur po pharmacopola, id est medicamentorum venditore. Marcian. l. 3. §. 1. ff. ad leg. Cor. de sicar. Alio S. C. effectum est, vt pigmentarij si cui temere cicutam, salamandram, &c. Opinor quod pharmacopolarum muneris hæc pars quædam est, vt ea quæ ad pigmenta pertinent, diuendant. Hottomannus.

PIGMENTVM, vnguentum quo vtuntur puellæ ad venustandam faciem. Vnde per translationem mendacium, atq; fraudem significat, quia is qui pingitur, non est naturalis color, sed artificialis. Sp.

PIGNVS. Pignoris appellatione eam propriè rem continere dicimus, quæ simul etiam traditur creditori, maximè si mobilis sit. At eam, quæ sine traditione nuda conuentione tenetur, propriè hypothecæ appellatione contineri dicimus. §. item Seruiana. institut. de actionibus. Quod & suprà diximus in dictione hypothecæ. Datur autem pignus, quia creditor accepto eo sibi ipsi cautum vult, vt scilicet ex eo solutionem posset consequi. Quam ob causam is, qui pignus tenet, non tenetur alijs creditoribus id ipsum in medium proferre, nisi rei seruandæ causa possideat l. illud constat. ff. quæ in fraudem cred. Puta, cum quis diuersis creditoribus esset obstrictus, vnus eorū crebrò eum interpellauit, debitumque exegit, is autem non existens soluendo, creditori suo pignus dedit, deinde reliqui creditores petierunt mitti in possessionem bonorum debitoris, veluti latitantis & detractantis iudicium. An hoc casu creditores, missi in possessionem bonorum, possent etiam creditoris sui pignus apprehendere? nequaquam. quia creditor accepto eo pignore sibi cautum voluit, vt scilicet ex eo solutionem posset consequi, & non ex vniuersali creditorum possessione, puta rei seruandæ causa. nam qui ex ea possidet, velut omnium creditorum nomine possidens, bonaque debitoris creditoribus custodiens, meritò ab ijs conuenitur, vt res in medium proferat. Anchora.

PIGNVS à pugno dicitur, quia res quæ pignori dantur, manu traduntur. autor Caius de verb. sign. Valla, pignus, ait, significat aliquid quod datur gratia certitudinis. vt creditori datur pignus: & qui decertant, deponunt pignora. Nec impropriè est id, cuius possessio traditur creditori, & præsertim rei mobilis. In hoc differens ab hypotheca, quæ rerum est immobilium. Alciatus de verbor. significationibus. Quamuis Vlp. vtitur verbo pignoris impropriè l. 1. de pig. act. pro hypotheca. Siquidem pignus est propriè rei mobilis l. plebs. de verborum significat. Sed Iurisconsul. non vult dicere propriè, sed potius proprijssimè, ac nimis anxiè. vt Apellus declarat. Bud. in l. penult. de pignor. Pignus inquit est, quod Græce ὑποθήκη, quasi obligationi oppositum dicitur: vel quasi ob fidem debiti suppositum: quod latinè, pignori opponere dicunt. Quare Martianus & Valla censent pignus latinam vocem, & hypothecam vocabulum Græcum solo nominis sono differre l. res hypothecæ. §. fin. ff. de pig. idemq; significare, id videlicet, quod à debitore datur creditori, in securitatem & firmitudinem debiti, siue illud mobile sit, siue immobile. nam de re quoque immobili pignus non modo Terentius in Phormione dixit ager oppositus est pignori ob decem minas & Tacitus libr. 19. Credebatur affectam eius fidem peruenisse domo, agrisque pignori acceptis. sed & ipsi Iurisconsulti: ff. de vsucap. l. 2. § fin. ff. de relig. l. 1. §. Cum prædium & §. fin. ff. de pign. hypothecam idem de re mobili dici ex eo argumentum est quod Græca vox fit ἀπὸ τοῦ ὑποθεῖναι quod est obligationi supponere. Inde titulus ille pandectarū de rebus eorum qui sub tutela vel cura sunt non alienandis vel supponendis. Corrasius in rub. de seru. rustic. prædior.

PIGNVS aliud est priuatum, aliud publicum. Priuatum dicitur, cùm ius pignoris priuato, & rei priuatæ caussa quæsitum est. id autem est triplex, conuentionale, prætorium & legitimum.

PIGNVS conuentionale est, in quod ius ex contrahentium conuentione vel expressa, vel tacita quæsitum est l. 2. C. de præt. pign. l. 1. ff. de pign. act. nam hypotheca tacita propterea inducta est, quoniam id inter partes tacitè conuenisse videtur: veluti cum inducta illata in prædium vrbanum pignori sunt locatori l. 14. ff. in quibus caus. pig. Item vt secundi conductoris res tacitè domino obligatæ sint l. 11. §. solutam, ff. de pign. act. quo in genere etiam ea numero pignora, quæ testamento constitui posse, traditur in l. non est, 26. ff. de pign. act. quippe, cùm vbi de debitoris voluntate constet, de creditoris animo & consensu dubitari non possit. Hot.

PIGNVS prætorium est, in quod ius ex missione in possessionem, quæ ex prætoris edicto fit, ei qui missus est acquiritur d. l. 2. C. de præt. pig. l. missio, 12. ff. pro empt. l. 3. §. 1. ff. de reb. eorum, &c. d. l. 26. ff. de pig. act. Tum enim missus pignus occupat. l. 1. & l. cum rempub. C. qui pot. in pig. qua de caussa priuatum appellamus: quod scilicet & priuato traditur, & rei priuatæ caussa constituitur. Prætorium autem appellatur, propterea quòd non tantùm prætoris iussu, (vt quod rei iudicatæ exequendæ caussa fit) sed etiam ex ipsius edicto constituitur l. 3. C. vt in poss. legat. Hot.

PIGNVS legitimum, est quod neque ex pacto conuento, neque ex prætoris edicto, sed legibus & ipso iure constitutum est. veluti dotis caussa vel dandæ, si promissa est: vel restituendæ, si matrimonium solutum est l. vn. §. & vt plenius, C. de rei vx. act. item in tutorum bonis l. pro officio. C. de admin. tut. Hotom. Sic pignus legale est cum iure constitutum legimus, eo ipso, quo cum fisco contrahimus, bona nostra ei pignori esse l. 1. C. si propter publicam pensitationem. l. 1. & 2. C. in quibus causis pignus tac. cont.

PIGNVS publicum est, quod non priuatim, sed publicè constituitur: id est vt non à priuato, sed publicè occupetur: quamuis & priuatæ & publicæ rei caussa constituatur. Eius duæ sunt species: aut enim rei iudicatæ, aut coercendæ contumaciæ caussa constituitur. Hot.

PIGNVS contumaciæ coercendæ causa, per se intelligitur, & ab eo cuius de ea re potestas est cōstitui solet. veluti cum is qui in ius venire & respondere contemnit, pignoribus captis coercetur, l. 1. §. igitur princeps ff. de vent. insp. aut tutores, curatoresve qui iussi non cauent. §. penult. Institut. de satisdation. tutorum. aut ij qui missos in possessionem damni infecti nomine non admittunt l. 4. §. primo. ff. de damn. infec. De hoc eodem intelli-

intelligendum est, quod Philip. II. Cicero scribit: Senatores qui fine causa à Senatu aberant: pignoribus & multa coerceri. Et libro de Orator. tertio: non tulit ille & grauiter exarsit, pignoribusque ablatis Crassum incipit coercere. Item apud Suetonium in Iulio: Vectium pignoribus captis, & direpta suppellectile male multatũ coniecit in carcerem. Hot.

PIGNVS rei iudicatæ caussa est, quod rei iudicatæ exequendæ caussa in priuatorum quidem gratiam, sed tamen publicè & ex officio capitur, atque distrahitur, l.3.ff. de rebus eorum,& c.leg.1.& pass. C. si in causa iud. l.9.ff. de minoribus. leg. 40. ff. de iudic. Publicum enim iccirco pignus hoc appellamus, quia quamuis rei priuatæ caussa, id est vt priuatis satisfiat, constituitur, tamen neque priuato, id est ei qui iudicio vicit, quæritur: neq; ab illo occupatur: sed (vt dixi) prætoris officio capitur ac distrahitur, l.2. C. si in causs. iudic. Hotoman. hoc idem & iudiciale dicitur, inque eo à prætorio differre putatur: quod post sententiam definitiuam capitur: prętorium autem ante sententiam ex rei contumacia: licet alterum pro alterò promiscuè interdum vsurpetur. Vide Cuiacium lib. obseruat.5. cap.30.

PIGNVS capere, vetere Romanorum instituto senatoribus, quia cum in senatum venire deberent, non adessent, acta mulcta dicebatur, & antequam hæc solueretur, pignus capiebatur. Significat id præter Liuium & Cicero in Philipp. cum inquit: Quis vnquam tanto damno senatorem coegit? aut quid est vltra pignus? Vendi autã solita fuisse pignora, innuit idem Cicero in proœmio tertij de Orator. Me hisce pignoribus putas posse teneri, non tibi illa sunt cædenda. Vbi

PIGNVS cædere, antiquo verbo dixit, pro eo quod est auctione distrahere. Namq; cædere significabat cõsumere, vt est à Nonio commentarijs linguæ Latinæ traditum. Porrò verò de pignore capiendo, deque mulcta dicenda senatori, qui è Senatu abesset, Marcus Varro, vt apparet ex Gellij libro 14. disputauit.

PIGNERATITIA actio in personam actio est, quæ debitori ad pignus repetendum soluto debito, vel si eo nomine satis fecerit, datur. §. vlt. Inst. quib. mod. re contrahit. tit. de pigner. act. Appellatur à Papinia. iudicium quod de pignore dato proponitur, vel redditur in l.1. ff. de pignoribus l.34. ff. de neg. gest. l. 42. ff. de pigner. act. Atque hæc directa pigneraticia est. Contraria verò dicitur, quæ creditori aduersus debitorem, qui eum in pignore fefellerit, vel aliàs improbato more versatus sit, vel sumptuum in rem pigneratam factorum nomine competit l.1. l.3. l.16. §.1. l.25. ff. de pigner. act. Briss.

PIGNERATICIA, quo distet ab hypothecaria, docet Bart. post glos. in §. & tertij. in prima constit. ✠. Item. Speculat. titul. de pig. & hyp. §. 1. quibus verò modis oriatur directa, vel contraria, idem tradit in l. si tibi. §. de pignore. ff. de pact.

PIGNERATICIAM etiam interdum Iureconsulti vocant hypothecariam, quæ creditori pignoris persequendi causa tribuitur, actionem. l.3. §. est autem. ff. ad exhiben. l.9. ff. quibus mod. pign. l. 7. §. inter. ff. comm. diuid. l.11. in fin. l.19. & l. penult. §.1. ff. de excep. rei iudic. l.41. ff. de pign. act. l.5. C. si. res aliena pign. l.13. ff. de condict. indebit. Vt autem pigneraticia actio ita & pigneraticia exceptio appellatur l.6. §. idem Iulian. ff. comm. diuid. Briss.

PIGNERATICIVM, quod pignori datum est, vt res pigneraticia. Vir pigneraticius, cui pignus capere licet. Vlp. Quæritur in pigneraticio creditore, an pignoris persecutio denegetur. Spiegel.

PIGNERATITIVS creditor is dicitur cui pignus datum est. Vlpian. l.2. ff. de dam. infec. Quæ species est in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pigneratitio damni infecti caueri debeat. & l. decimaquinta, §. 12. Item quæritur in pigneratitio creditore, an pignoris persecutio denegetur aduersus eum, &c. Hotoman.

PIGNERATITIVS fundus, id est, pignori oppositus. Pomponius l.26. ff. de solut. Si creditor fundum pigneratitium vendiderit, & quantum ei debebatur, receperit. Hotom.

PIGNERATOR, qui pignus accipit.

PIGNERO, vel pignoro, aut pigneror: quod vulgò dicimus, per executionem capere, hoc est, pignora capere, inquit Bud. Pfenden. Spieg.

PIGNORA iniuriæ, vitam & fortunas Cicero in Philip. vocat, obnoxias iniuriæ. Valla cum filios significat, non pignera, seu pignora dici vult eo quòd sint pignora coniugij, aut charitatis inter maritum & vxorem: tametsi Pontanus lib.1. de aspirat. indicat testimonio antiquissimi epigrammatis, apud vetustissimos latinos pignus, emisisse genitiuum pigneris, per e, non pignoris per o. Et hoc verbum supleo, vnde dicta est, supellex, habere vnum p. Spiegel.

PIGNORI ponere prædia. Apud Scæuolam in prin. l. pater filium. ff. de legat.3.

PIGNORIS redditio & chirographi redditio inter sese differunt hoc modo: reddito pignore, obligatio personalis manet: reddito autem chirographo, pignoris obligatio efficax non manet, l.2. & 3. ff. de pact. Martialis:

Quod Caietano reddis Polycharme tabellas,
Millia te centum num tribuisse putas? Et alio loco,
Quadringentorum reddis mihi Phœbe tabellas.

Cuiac. ad Afri. tractat.4. fol.45.

PIGNORIBVS captis coerceri tutores curatoresq; qui non cauent, legimus. §. penult. Instit. de satisdar. tutor. Item eos, qui missos in possessionem damni infecti nomine non admittunt l.4. §.1. ff. de damno infect. Et eos quoque, qui in ius venire & respondere contemnunt l. 1 §. igitur princeps. ff. de vent. inspic. Pignorum item capione exigi pecuniam fisco debitam legimus in l. 10 ff. ad leg. Iul. pecul. quod nos vernacula nostra lingua dicimus, *par saisie de biens.* Sueton in Iulio capit.17. Vectium pignoribus captis & direpta supellectile malè mulctatum coniecit in carcerem. Cicer. lib.3 de Orato. Non tulit ille & grauiter exarsit pignoribusq; ablatis crassum incipit coercere. Et in ea lege quæ à Frontino lib.2. de aquæ ductib. refertur, TVM IS PRAETOR, QVI INTER CIVES ET PEREGRINOS IVS DICIT, MVLTA, PIGNORIBVS COGITO, COERCETO, EIQVE CVRATORI, AVT SI CVRATOR NON ERIT, TVM EI PRAETORI EO NOMINE COGERE ET COERCERE MVLTAEQVE DICENDAE SIVE PIGNORIS CAPIENDI IVS POTESTASQVE ESTO. Et paulò pòst. EOQVE NOMINE HIS PIGNORIS CAPIO MVLTAEQVE DICTIO VTIQVE ESTO. Sic enim eius loci lacuna replenda est. Sic pignorum capio in l.7. de exactionib. in C. Theo. l. vlt. de distrah. pignorib. in eod. C. Briss.

PIGRVM seruum, ad incipiendum, tardum ad perficiendum, accurs. annotauit in l. si quid venditor. ff. de ædilit. edict. Spieg.

PIISSIMVS, cum hoc Ciceroni displicuerit, bonum, probumque vocabulum esse non posse, Ciceronianis videtur.

PII Imperatores dicti ab Antonino Pio vt planum id facit Iustinianus in §. nobis autem. Nouell. vt lib. de cętero. Fuit enim Antoninus Boionius à Senatu sic appellatus, ob singularem animi pietatem ac pacis studium. Cuius vox illa celebris est Malle se vnũ seruare ciuem, quam mille hostes perdere. Hinc ergo ductum est, vt Iustinianus pius dictus sit, non à pietate animi vt accursius sentit. Aldobr. in proœm. Instit.

PILA ludere, apud Vlpian. l. item Mela. in princip. & Alfenum l. si ex plagis. §. cum pila complures luderent. ad leg. Aquil. Pilæ vocabuli, adductis parum probatis versiculis, significationes refert interpres. Spiegelius. Hoc verò ludi genere corpus plurimum exerceri caloremque naturalem commoueri testatur Galenus in comment. ad aphoris. 48. particulæ 2. aphorism.

PILAE l. 30. §. fin. ff. de acqui. rer. domi. grandiora saxa aceruatim congesta ad cõtignationem aliquam sustinen-

nendam.Plin.lib.6.Epist. Saxis, ait, deinde pilæ adiiciuntur.Dionys.Halycar.lib.3.Horatiam pilam γωνιαίαν στήλην interpretatur.Prat.

PILENTVM matronarum vehiculum fuit, quo matronæ castæ ferebantur. Liuius 5.ab vrbe cond. Corras.lib.Miscel.cap.20.

PILEVS dicitur à pilis, quia pilos capitis tegit & stringit.not.glo.clem.2.de vita & honest.cler.Io.Bello.Etym. Plurima verò de pileis vide apud Maioragium Miscel.lib.3.cap.7.

PILEATI serui: Iustinianus Pileum, quòd insigne libertatis esset, pro iusta & perfecta libertate haberi voluit. Et pilei nomine libertatem significari multis authoritatibus probari potest: sed satis erit, quod scribit Sueton.de patre Tib. Primo Preneste, inde Neapolim euasit: seruisque ad pileum frustra vocatis in Siciliam profugit.& in Nerone. Obiit 32.ætatis anno: tantumque gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurreret. & qui Iulium Cæsarem interfecere, prætulerunt hasta per mediam vrbem pileum, quasi morte tyranni restituta ciuibus libertate. vt refert Appia.lib.1.Bell.ciuil.Idem in bello Mithridat. scribit Perseo Macedonum rege capto Prusiam Bithyniæ regem, venisse Romam, toga & calceis indutum, cęterùm capite raso & pileato, professum se populi Romani libertum à quo Persei dominio esset liberatus: quod & Liu.ex Polybio refert, in extremi libri 5. deca. Is enim erat habitus libertorum recentium, quod quidem omnia liberi hominis ornamenta vsurparent, excepto quod pilus nondum renatus ostendebat adhuc indicia seruitutis. Erant quippè serui raso & aperto capite, ne quid pilus aut pileus ad domesticas functiones obesset. Et antiquis Græcis capillus erat insigne libertatis, vt scribit Plutarchus, quia non facile sit comatis ad opus seruile descendere, & negotiis domesticis inseruire, Connan.lib.2.cap.6.num.6. & vide infrà, Seruorum species.

PILVS nomen generale est, in animaliumque fructu existit.§.in pecorum.Inst.de rer.diuis.

PILI non facio. Est Latinis familiaris hæc hyperbole, non facio pili. Ne pilo quidem melior. cum minimi quiddam momenti significant.

PINACOTHECA, tablinum. In pinacothecis autem tabulæ pictæ, cælatum argentum, stragula vestis, signa. & ornamenta reponebantur.

PINGVIVS Iureconsultis significat, plenius, latius, & crassius.l.14.§.1.ff.de except.rei iudi. l.49. in fin. ff.de re iud.Sic autem reddunt & exprimunt vim verbi Græci παχυμερέστερον. Quo & quandoque vtuntur l.7.§.scire.ff.de pecul.l.12.§.Iulian.ff.rem rat.hab. Bris.

PIPER, arbor cuius fructus Piper quoque nominatur, condimentis aptus: cuius tria genera celebrantur, album, nigrum & longum, de quibus Plin. lib. 12. cap.7. de pipere Paulus in l.5. ff.de pen. leg. de longo & albo, Marcianus in l.vlt.§.6.ff.de public.Hot.

PIPERIS genera duo recensentur in l.vlt.§. species.ff.de publican. longum & album: inter quæ etiā differentiam statuit Theoph.lib.9.de plant.histor. cap.22. Dioscorides lib.2.& Gal.lib.7.simplicium medicamentor. Plin.lib.12.cap.7.Solin.in Polihysto.cap.53.Isid.lib. 17.cap.8.Nascitur autem piperis arbor in India, & in latere Caucasi montis quod soli obuersum est. Bris.

PIRATA græcè, Latinè prædo dicitur. Piratica ars ipsa. Hinc piraticam facere dicuntur prædones. Piratarum meminit I.C.in l.in reb.ff.comm.Sp.

PIRATAE dicuntur prædatores marini, sic appellati vel à Pirata, qui prius maria infestauit, vel à Gręco περάω, id est, transeo, quod conspecta insula, in illam trāsirent, iam prædaturi, vt notauit Drosæus in meth. iur.

PIRATERIVM, habitaculum piratarum.

PISCARIA, græcè ἰχθυοπωλεῖον locus in quo pisces venduntur. Vlpiān. teste Budæo, pro vulgari significatione vsus est in l.inter publica.de verb. sign. nempe pro vectigali piscium.Spieg.

PISCATIONIBVS præpositi, teste Martiano in l.legatis seruis. de legat. 3. non continentur negotiationis appellatione.

PISCINA in l.1. in princi. ff.de fonte.ab initio lacus & stagnum dicta est, a piscibus coercendis in ea, etiamsi nihil piscium ibi sit. Et quoniam Romani in piscinis natare solebant, factum est, quòd omnis ad natandi delicias collecta, siue frigida, siue calida piscina diceretur. Cicero. Latiorem inquit, piscinam voluissem, vbi iactata brachia non offenderentur. Tales piscinas Aquisgranum habet calidas.Old.

PISCIS patinarius qui sit, apud Plautum in quæstionem vocatur: Turnebus aduersariorum lib.2. ca. 15. cum esse putat, qui non assatur, nec elixatur, sed in patina è iure coquitur: idque ex Horatio intelligi posse, ita scribente:

Si quis eum seruum patinam qui tollere iussus
Semesos pisces tepidumque ligurrierit ius.

PISTOR. Atteius Capito (vt testatur A.Calepinus) pistores tantum eos, qui far pinsebant, nominatos esse tradit, eosq; coquere solitos panem tostum lautiorib. Etiam, qui panem facit, seu coquit, nunc appellatur pistor. Varro, in satyra de eduliis. si quantum operæ, ait, sumpsisti, vt tuus pistor bonum faceret panem. Atque hoc modo accipitur pistor C. in tit. de pistoribus. Vbi Imperatores, Gratianus. Valentinianus, & Theod. statuunt pistores, vepotè suos, & omnes breuiter, qui subsunt comiti horreorum, ad nullam dignitatem esse aspiraturos, &, si quam aliqui fuerint assecuti hac exuēdos esse, omne speciale impetratum penitus conquiescendum, eosq; ipsos ad antiquum statum & consortiū esse reuocandos, &. pro ipsa dignitate impetrata, mulctādos in viginti libris auri. Itaque, vt pistores possint indefessam faciendo pani operam nauare, à tutelis & curis etiam collegarum excusantur.l.vlt. ff.de excusat. tut. Cum igitur nullo munere feriantur, neque ipsi, neque ipsorum iumenta, inde est quòd veteres pistorem habebant in numero seruorum. Vnde ait I.C.si quis seruos habuerit proprios, sed quorum operas locabat, vel pistoricas, vel histrionicas, seruorū appellatione hos legasse videtur. Anch.

πίστιν Græci frequentius quam Latini in ea significatione vsurpant, vt significet certam tanquam rei exploratæ & certæ persuasionem. Conna.lib.4.cap.13.nu.1.

πιστικοὶ à Græcis gubernatores nauiū dicuntur. Cuiac. ad l.3.C.ne quid oneri publico imponatur.lib.11.

PISTRINVM, locus fatigationis erat plenus & negotij operosi, ac molesti, viresq; conficientis. Bud.in Pand.l.si fornicarius.ad leg. Aquil.

PISTVRA, pinsendi artificium & ratio.

PITTACIA sunt rationes & commentarij annonarum militarium. Eodem nomine significātur etiam epistolæ, album, notoria. Cuiac.ad l.5. C. de erogat. milit.annon.lib.12.

PYTHAVLES idem cum ascaule, est Brodæo Miscel.lib.2.cap.13.eumque latinè vtricularium appellari existimat.

PITTACIVM, pro modico panno accipi solet, qui aliquo medicamento illitus, modò præcordiis, modò capiti dolenti imponi solet, ad mitigandum cruciatum.Spieg.

PITYOCAMPAE sunt erucæ venenatæ, in pino nascentes, vnde etiam nomen inditum est. πίτυς enim apud Græcos pinus. hinc Pithyusæ insulæ, Græcis dictæ à ferendis pineis, monumentis scriptorum inclitæ.

P L

PLACERE posse intelligitur, quod viro bono placere debet.l.Thias.§.sorore. ff. de fideicommiss. libert. Hoc verbo pro decernere & statuere Senatusconsulti antiqui vtebantur. vt apud Ciceronem legimus in Philip. Iacobus Lersenerus Iuris Ciuilis designatus Doctor, in eoque longè omnium, quantum ad textum attinet, exercitatissimus, atque recti iudicij vir. obseruauit verbum placet, seu placere, in iure non esse liberi seu arbitrij. vt intelligatur iuxta versum, sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas: sed significat, ex diuer-

sis rationibus & sententiis elicere, quæ honestati, vtilitati publicæ, iuri & æquitati magis erunt consentanea. Sic accipitur in l.2.ff.de origin.iur. item in §.sed & quod.in princ.Instit.de iur.nat.gen.&ciuil. Eadem significatione vtimur in vernaculo, Wir lassens vns gefallen. Spieg.

PLACERE Latinis significat statuere probare, constituere: vnde placita medicorum appellat Plin. quæ communi medicorum decreto ratæ sunt & approbatæ opiniones, & regulæ: Græci ἀξιώματα vocant. Cice. epist. lib.9. Placet Stoicis suo quanque rem nomine appellare. Placere enim à Placo deducunt Grammatici, vt qd' post multas vtrinque disputationes, omnium concessu constituitur, placitum dicatur, quasi quod ipsis qui de eo dissidebant, placatis, tandem visum est dignum & idoneum cui deberent acquiescere: quomodo Vlpian. l.1. ff. de pactis. pactum definit esse duorum pluriumve in idem placitum & consensum. Nam sicuti, inquit, côueniri dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum colligûtur & veniunt: ita qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiunt, id est, in vnam sententiam decurrût. Et quod Latini litigare, & iudicio experiri dicunt, Galli placitare, & litigatores, placitatores vocant: & ipsam caussæ actionem, placitamentum. Connan. lib.1.c.16.num.9.

PLACERE, etiam ea dicuntur, quæ inter aliquos côuenere, l.33.C.de transact. Ipsaq; adeò conuentio placitum vocatur. l.1.ff.de pact. l.53.ff.de iudic. l.4.ff.de seruitutib. l.74.ff.de euict. l.20.§.si pater.ff. fam. ercisc. Sic placitum permutationis in l.3.& l.4. ff. de rer.permut. Placitum diuisionis in l.40.ff.de pact. l.15. C.fam. ercisc. l.7.l.14.l.17.C de transact. Bris.

PLACERE principi dicuntur, quæ princeps constituit. l.1.ff.de const.princ.§.quod principi.Instit.de iur. natur. Vnde placita principum pro constitutionibus. l.1.§.ait prætor.ff.de postul. Briss.

PLACITVM, Latinè decretum dicitur, Græcè δόγμα, καὶ ψήφισμα καὶ ἀρεστόν. Budæ. in l.vltim.de Senatorib. Spieg.

PLACITVM nihil aliud significat, quàm quod cuique libet facere. Placere enim & liberè voluptatis sunt & libidinis vocabula non rationis & consilij. Connan. lib.1.cap.16.num.9.

PLACVISSE senatui olim dicebantur, quæ senatus censuerat. l.21.§.item placere.ff.de pet. hæred. Placere & in libris nostris dicuntur, quæ prudentum auctoritate recepta, inducta, constituta ve sunt. l.4. ff.de pact. l.4.ff.de iur.codicil. Bris.

PLAERVNQVE, in loco Vlpiani l. falsus. de furtis, non sæpe: sed interdum significat. Sic Cicero de inuentione secundo. Fortuita sunt quæ plærunque, non semper eueniunt, id est, quæ interdum. Connan. libr.3. cap.3.num. 3.

PLAGA priore producta percussio. Plagarum aliæ sunt apertæ, vt vulnera recentia. Quædam veteres, vt vlcera putrida, saniéque purulenta fluentia. Aliæ verò sunt clausæ, quæ & cæcæ dicuntur. Quarum etiam quędam sunt notæ tantum, collectæ ex verbere sanguinis, & citra tumorem etiam: quæ liuores dicuntur. Quædã verò cum tumore, vt tumentia vlcera, & tumores, qui ex verbere collecto in vnum sanguine fiunt: quamuis & citra verbera in corpore tumores nascantur. Ex Humelberg. Spieg.

PLAGAE, priore correpta, sunt retia rariores maculas habentia. Vlp. de fund.instr. l.quæsitum, aucupes, inquit, & plagæ, huiusmodi instrumento continebuntur. Nebriss.

PLAGAE, grande linteum tegmen, quarum diminutiuum est plagulæ. Varro. Chlamydes, plagæ, vela aurea. Vlp. l.23.ff. de aur.arg. inter muliebres vestes plagulas recenset. Hot.

PLAGIARII nomine quid veniat, apud Iurecons ult. aliàs dubitabatur, vel apud Vlpianum in l.congruit.ff.de offic.præsid. & in aliis locis non parum multis, vt in titu.ff.& C. ad leg. Flauiam de plagiar. Accursius, cui alij astipulantur, plagiarios intelligit, eos qui subripiunt filios, vel seruos alienos. Ego puto etiam plagiarium posse dici, eum qui liberum hominem asserit in seruitutem, quique hominem emit quem scit liberũ esse, & qui huiuscemodi hominem sciens vendidit: vt docet Vlpia. in l.1.ff.ad leg. Fla.de plagiar. item qui pro seruo tenet, aut qui liberum emit, venditve, item qui seruo seruæve persuadet, vt à domino dominave fugiat: vel eum, eamve, inuito vel insciente domino, dominave, celat: vinctumque habet, quive in ea re socius erit, vt declarat Callistrat. in l.pen. ad fin. eod. tit. & ideo Martial. decenti metaphora plagiarium appellat furẽ librorum suorum, quia illos tãquam suos teneat in seruitutem, dum Quintiano scribens, inquit:

Impones plagiario pudorem.

Plagiosus etiam dici potest, qui suauitate verborum retrahit a proposita virtute. Dictus est autem plagiarius, quod lege Phannia plagis damnatus esset: ipsa verò lex, plagiaria: crimen, plagium vocatur. Alij sunt, qui potius plagiarium, à vocabulo Græco dici contendant scilicet πλαγίῳ, quod apud nos obliquum significat, & transuersum. nam qui plagiarius est, quasi ex obliquo & transuerso in seruitutem trahit illum, qui liber est. Propterea secundùm eos, in plagiario syllaba prima corripitur, in plaga verò producitur. tamen ista ratio nobis necessario non probat: vt apparet ex his quæ scribit Quintianus noster in 2.Epographia.

Aliam huius nominis interpretationem confinxit glossator, in rubr.C.ad leg.Fl.de plag. videlicet a plaga ora maritima, vbi serui vel liberi subtracti vendebantur piratis & barbaris. Plagiarius etiam dicitur is, qui plagas, id est, vulnera infert: & plagiator, siue plagiosus magister, qui plagas inferat: de quo diuus Hieronymus ad Florentinum: Magistrum autem pueri tui, de quo dignatus es scribere, quem plagiatorem eius esse dubium non est: Pœna autem pecuniaria (secundùm Hermog. in præallegato tit. ad finem.) statuta lege Phannia, in vsu esse desiit. nam in hoc crimine detecti, pro delicti modo coercentur, & plerunque in metallum damnantur. licet apud nos iure municipali cautum sit vt plagiarius indistinctè laqueo suspendatur. Non tamen præterea, quod in tit. præallegato passim, & in rubri.de legib. dicitur ad leg. Fla. de plag. cum tamen (iudicio meo) potius debeamus dicere leg. Fanniam: vt ob seruauimus apud Oratores. Cot.

PLAGII crimen committit, qui sciens liberum hominem vendit, l.2. vbi de crim.agi oport. l.5.§.qui desertionis.ff.de re milit. l.12.ff.de manumissio. l.1. ff. ad leg. Fab. de plag. Item qui seruos alienos supprimit. l.pen. §.1.ff.ad leg.Fab. Quod nomen à Græco verbo πλάγιον, quod obliquum significat, Isidor. lib.10. Etymol. deriuat. Inde Plagiarius mancipiorum suppressor, in l.4.§.1.ff.peculat. l.17.§.idem ait.ff.de ædilic.edict. l.8. C. de repud. quem Tertullia. plagiatorem vocat lib.1. aduersus Marcio. Auctor etymologetici. [illegible] Briss. Adde Balduini comment. super Instit. Iustin. lib.4.tit.18.de publicis iudiciis. Cuiac. lib.5. Iul. Paul. recept.sent.tit.6.§.aduersus eum.

PLAGVLAE, authore Turnebo lib.1.ca.19. aduersa. vela sunt & textilia, quibus lecticæ & lecti intendebantur, aut inuoluebantur, vt apud Tranquillum in titul. Lectica dimotis plagulis Nonius plagas interpretatur grandia lintea, & toral. & lecticariam sindonem: vnde per diminutionem plagulæ dicuntur, inquit. Meminit plagularum etiam Vlpianus, vt annotat Bayfius de re vestiaria. cap.20. Budæus in prioribus annotat. in Liuij librum 39. per plagas & stragulapetiam, seu aulæa, intelligi existimat.

PLANA, & cliuosa via, opponuntur. l.1. §. deteriorem.ff.ne quid in loc.public. vnde de plano opus facere, & in machina operari cõtrariè relata inueniuntur, l.5.§.planè.ff.commod. Itaque

PLANARIA cognitio, quæ de plano suscipitur citra tribunalis ascensum. l.4. C.de dilat. vbi vitiosè plenaria legitur. Et

PLANARII conflictus apud Marcellinum libr.19. qui

qui ex plano solo fiunt non in moribus. Hinc in l.11.§.1. ff.de instito.vnde de plano rectè legi possunt : quæ verba his notis significantur. V.D.P.L.R.L.P. Valerio Probo. Brisson.

PLANTA de arboribus dicitur ea, quæ transferendi gratia, vel de arboribus rapta, vt ait Seruius, vel ex seminibus est orta: & de herbis quoq; dicitur. Instit.de rer.diuis.§.si Titius.Sp.

PLANTARIUM, est & plantarum locus, & ipsa plãta, vt ait Seruius, in terra nata, quæ cum radicibus trãsfertur de vno loco ad alium.

PLANTARIUM Plinius appellat locum, vbi arborum semina panguntur, vt cum primum in plantas adoleuerint, anniculas aut bimas, transferantur in pomaria. Connan.lib.4.cap.1.num.9.

PLANTATUS ager ab agro proscisso differt, quod Ager proscissus ad ferendas segetes, aruum dicitur. plãtatus autem & consitus arboribus, aut vineis. plantarium arbustum vinetum nomine eum nominatur. Aedificatus verò villa est. Conn.lib.4.ca.6.num.9.

πλάνος dicitur erro & impostor : quod vtrunq; mendicorum proprium est , & in Andegauensi prouincia appellatur erro, qui Latinè mendicus, quo verbo etiã Latini pro suo vsi sunt. Vt Tull. pro Cluentio: hic ille planus improbissimus quæstu iudiciario pastus : nisi planè mauis legere:tamen quod eum iudiciario quęstu pastum esse dicit. plani significationi mirè conuenit. At Hor. scitè planum appellat, qui simulabat crus fregisse, vt alienis vehiculis portaretur.

Nec semel irrisus triuiis attollere curat
Fracto crure planum.

Vnde planitudo dicta Valentiniano fortasse. Conna.li. 2.ca.10.num. 5.

De plano, vide suprà in litera D. Vide prætereà Reguardum lib. Pro tribunal.sing.c.7.

PLANUS locus, opponitur edito. Vnde apud Iurecoss. de. vel è plano, pro eo quod est. non in tribunali (quod editioris esse loci solet) aliquid statuere, sed planicie pauimenti ius dicere Vlp.l. 1. de constit.Princip. Vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est. Paulus de quæst. in l. vnius. in fin. Custodiæ nõ solùm pro tribunali, sed & de plano audiri possunt atq; damnari. Sic apud Martianum & Papinianum. De plano igitur peti, opponitur causæ cognitionem pro tribunali desiderare, vel decretum exposcere. Vlp. in l.2. §. in bonorum possessione. ff. quis ordo in bon. possess. seru. Sp. Adde Forcat. in dial.80.num.1.Necyoman.

PLATEA, via latior, fereque militaris, prætoria, consularisque dicitur. Vide Barto. in l. qui sellam.ff.de seruit.rust.præd. Spieg. ἐν πλάτει pleraque in agendis rebus intelligenda esse, exempla multa nos docent. Vtitur ea loquendi forma Labeo in primis, l. in summa.§. idem Labeo. de aqua plu. Et post hunc Celsus l. in hac. de condit.tri. Iulia.l.ratum.de solu. Paul.l.si arbiter.de prob.& alij l.qui enim.rem rat.hab. Id quidã interpretantur latius, & quasi ex larga verborum significatione. Aliis & illud videtur ἐν πλάτει intelligendum, quod interpretatione iuuandum est. Verùm & hæc, & talia expectationi nostræ non respondent. Hoc constare puto ἐν πλάτει intelligenda esse in quibus ratio (vt Velleius ait) ad liquidum non facilè oratione perduci potest:& quæ non acerbè, vel amarè, siue vt vulgo loquimur strictè exigi solent, sed veluti cum quodam temperamento, ex bono & æquo, quod magis animo & cogitatione concipi, quam elocutione & verbis exprimi queat. d. ll. Qualia sunt illa. Nec passim admittit, nec strictè negat l.sed hæc.de procur. Nec morosè in totum abstinet, nec auarè modum excedit.l.solent.de off.proc. nec nimiam securitatem excusat. nec dilatoriam curiositatẽ exigit.l.6.de vit.& igno.& multa id genus alia.§.1.de ad min.tut.l.2.§.si quis tamen.de cau.l.si seruos.de pigno. act. Sicut & illud, quod Seruidius Scæuola scribit l. diuortio.nego. gest. Non è vestigio (inquit) deliquit, qui non protinus ad redigendam pecuniam res suas distraxit, preterire enim aliquid temporis debet, quo cessasse videatur. Huic simile est, si non idem, quòd Qu. Septimius Tertullianus dixit, in dispersõ. Sed quid tam multis agimus? Cùm præsertim ipse Labeo, qui primus hoc modo loquendi vsus est, explicet:& illi quòd dicitur ἐν πλάτει, opponat illud ad liquidum. Quid, quòd & Medici, τὴν ἐν τῷ πλάτει, valetudinem, vbi quam vultus alacer, & corporis nitor promittit, ipse etiam internus humor & intraneorum ac viscerum constitutio, in recessu præstat ac refert salubritatem: longè diuersam ab ea faciunt, quam κατὰ τὸ πλάτος Galenus vocat. Id ergo ἐν πλάτει intelligendum est, quòd ad liquidum, καὶ εἰς τὴν ἀκρίβειαν, non potest exquiri. Curt.lib.1.εἰκ.σύμ.cap.18.

PLATO summæ prudentiæ & autoritatis apud grecos, in l.poster. ff.de nund. Georg. Trapezuntius Platonis vitia expendit plura, conditis voluminibus. à Bessarione tamen insigniter est proscissus. Io. Lodouicus Viues tit.3.lib.4. Rectè inquit, qui dixit, Aristotelis doctrinam facere impios, Platonis verò superstitiosos & dæmoniacos.

PLAUSTRA. Valerius Probus sic ait. ab imperitis dici, Plostra esse dicendum, tametsi vsus plaustra obtinuit. Suet. narrat, admonitum Vespasianum à Floro, vt diceret Plaustra, non Plostra: Imperatoremque postridie Flaurum illum salutasse, non Florum. Vlp. Si ex plostro lapis ceciderit, & quid ruperit, vel fregerit. Aquilia plostrarium teneri placet, l.si seruus seruum. §. si ex plostro. ff. ad leg. Aquil. Cuiusmodi autẽ munera plaustrorum nomine veniant, not. in l. neminem. C. de sacro sanct. eccles. Traditum item est, licere magistratui retinere plaustra, & equos priuatorum, pro deuehendo commeatu ad exercitum: itemque licere iudici, capere à viatore asinum, super quem deridendum aliquem reum traducat. Sp. Vide infrà Plostrum.

PLEBANI in c.1.ne cleric.vel monach.lib.6. quale ius habeant, docet Innoc. in c. dilectus.de capel.monac. habent personatum in ecclesia. Prat.

PLEBEII magistratus, dicti Tribuni secundùm Pomponium in l.poster.de origi.iur. Plebeij quidem, quòd plebem in libertate sua defenderent aduersus potentiorum iniuriam: quorum ędes die noctuque patebant, dicti Tribuni. Non est enim nouum, vt Olden. ait, quòd vnius vocabuli multę sint rationes à diuersis causis ductæ. Spieg.

PLEBEIUS & decurio in libris nostris quandoque opponuntur. l.3.ff.de testib.l.9.§.penult.& l.10. §. vlt. ff. de pœn. Hor.

PLEBISCITA legum appellatione comprehenduntur, quia reuera leges sunt. Conn.li.1.c.13.nu.1.

PLEBISCITA primùm vocata sunt ea iura, quæ plebs sibi tum constituit, quum in discordiam cum patribus deducta secessit. l.2.§.4.ff.de orig.iur. Hot.

PLEBISCITA Pompo. appellata ait iura, quæ sibi populus sine auctoritate patrum constituebat. l.2.§.deinde cùm esset. ff. de orig. iur. Iustinia. verò plebiscitum definit, quod plebs plebeio magistratu rogante. veluti tribuno constituebat. §.plebiscitum. Instit. de iur. natural. Festus lib.11.& 17. Sciscere ait esse sententiam dicere, suffragium ferre. Eoque scita plebis dici, quæ plebs suo suffragio sine patribus iussit plebeio magistratu rogante. Plebem enim appellabant cæteros ciues sine senatoribus. l.237.ff.de verbor.sign. Briss.

PLEBISCITUM. generale iussum plebis, rogante magistratu. Nam nisi plebs rogetur, nullum plebis iussum fieri potest. Aymarus lib.2.hist.iur.ciuil. In hoc differens à lege, quę sine rogatione populi statuebatur: eiusdem tamen potestatis, Græcè ψήφισμα. Lex, quam plebs, non populus accipit. Scita plebis autem appellãtur ea, quæ plebs suo suffragio, sine populo iussit, plebeio magistratu rogante. Sp.

PLEBISCITUM id vocant, quod non vniuersus populus, sed plebs tantùm constituisset : & non legem. Quia lex nisi centuriatis comitiis ferri non poterat, & senatorio magistratu rogante. vt dicit Iustinianus: quibus in comitiis patricios & senatores adesse oportebat. quos cum non liceret tribunis pleb. aduocare. aut omnino vlla de re ad eos referre, non poterant isti edicere comitia, sed concilia tantum. itaque

quæ Tribunis pl. rogantibus iubebantur, non poterant dici leges, sed potius scita, id est iussa aut vetita. Sciscere enim statuere est, vt rectè Iustinianus definiat plebiscitum esse, quod plebs plebeio magistratu interrogante, veluti tribuno constituit. Et Capito apud Gellium lib. 10. ca. 20. plebiscitum dicit esse legem, quam plebs, non populus iussisset. Itaque eadem vtriusque fuit authoritas, legis inquam & plebisciti, præsertim post legem Hortensiam: vt scribit Pompon. Cum enim multæ discordiæ nascerentur de his plebiscitis, neque vellent patres illis teneri, indignum putantes legem sibi dici à plebe, pro legibus placuit ea seruari lege Hortensia lata. Et ita factum est vt inter plebiscita & legem species constituendi, inquit, interesset potestas autem esset eadem. Id etiam tradit Gellius, rogatione Tribunorum non fuisse patres obstrictos, donec Q. Hortensius dictator tulisset, vt eo iure quod plebs statuisset omnes Quirites tenerentur. Conna. lib. 1. ca. 13. num. 6. Balduinus tamen scribendum censet plebis scitum duplicis, quod factum sit ex verbo plebis & scitum: Cicero contra Rullum, & lib. 3. de legib. vocat legem Tribunitiam, propter rogationem Tribunorum. Athenienses vocabant ψήφισμα. & quia debebat præcedere decretum Senatus: lege data cauebant ἀπροβούλευτον ψήφισμα μὴ ἐξεῖναι ὑπὸ τοῦ δήμου. Apud Cicer. de opt. gen. orat. legimus & populiscitum. Baldui. tit. de iur. nat. gen. & ciuil.

PLEBISCITVM, est ius quod plebs R. Tribuno pl. rogante, tributis tantùm comitijs constituebat. Triplex autem inter legem & plebiscitum differentia est. Lex à maioribus magistratibus ferebatur: plebiscitum à minore, & solo Tribuno pl. Illa ab vniuerso populo: hoc à plebe tantùm iubebatur. illa comitiis omnibus siue centuriatis, siue coniuratis, siue tributis: hoc verò tributis tantùm. Hot.

PLEBISCITVM (vt scribit Atteius Capito) est lex quam plebs, non populus accipit. sed totius huius rei iurisque, siue cum populus, siue cum plebs rogatur, siue quod ad vniuersos pertinet, caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. ista enim omnia vocabula, cẽsentur continenturque rogationis principali genere, ac nomine. nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebis aut populi iussum fieri potest. Hæc Gellius li. 10. cap. 20. Hot.

PLEBS, ait Iustin. à populo eo differt, quo species à genere. nam appellatione populi, vniuersi ciues significantur, connumeratis etiam patriciis & senatorib. Plebis autem appellatione, sine patriciis & senatoribus cæteri ciues sic significantur. §. 4. de iur. nat. Hotom. Interim tamen nemo putet plebem esse populi speciẽ: nam potius pars est. Balduin. tit. de iure naturali, gent. & ciuili.

PLEBS à populo eo differt, quòd in populo omnis pars ciuitatis, omnesque eius ordines continentur: plebs verò ea dicitur, in qua gentes ciuium patriciæ non insunt. vt scribit Atteius Capito apud Gell. lib. 10. cap. 20. Hot. Item Ferret. de iure natural. gent. & ciuili. & in l. 2. de orig. iuris. & Brechæus in l. plebs. in titul. de verb. & rer. sign.

PLECTO, est planè græcum verbum à πλήττω, id est punio, supplicio afficio. Drosæus in meth. iur.

PLENA custodia, quæ & diligentiam exigit, l. 2. ff. de peric. & comm. rei vend.

PLENA defensio accipitur, si & iudicium non detrectetur, & iudicatum solui satisdetur. l. 31. §. vlt. ff. ex quibus caus. maior. l. 34. §. pupillo. ff. de iureiur. Plena negotiorum gestorum actio in l. 37. ff. de neg. gest. dicitur, quæ in solidum, non quatenus facere maritus possit, datur. Plena custodia quæ & diligentiam exigit. l. 2. ff. de peric. & commod.

PLENA Falcidia, id est, integra, l. 16. ff. ad leg. Falcid. vt plena summa, id est solida & integra. l. 110. §. qui quinque. ff. de leg. 1.

PLENA proprietas nudæ aduersatur: eoque nomine solida & non separata vsufructu proprietas demonstratur. l. 3. §. 1. l. 53. ff. de vsufruct. l. 2. quibus mod. vsusfruct. amit. l. 78. ff. de iur. dotium. l. 10. l. 36. ff. de vsufruct. legat. l. 15. in fin. ff. de castrens. pecul. Ita plenum dominium dicitur, cui vsusfructus cohæret, l. 4. ff. de alimen. leg. Plenoque iure nostrum id esse accipimus, cuius & vsusfructus & proprietas ad nos pertinet. l. 73. l. 29. ff. qui & à quib. l. 73. ff. de legat. 3. Et pleno iure vel in plenum nostrum fieri, cuius plena proprietas ad nos transit. l. 126. §. 1. ff. de verborum obligat. l. 63. ff. de condict. indeb. Sic & plenum ius interpretor in l. 17. §. vlt. ff. de rei vind. Et plenum fundum in l. 26. ff. de vsufruct. lega. Et pleno iure dominium l. 11. C. de actio. empt. Plenum autem compromissum accipitur cui pœna vel alia res vice pœnæ addita est, & quod de rebus omnibus controuersiisque constitutum est. item quod omnibus numeris perfectum est & absolutum. Bris.

PLENA pubertas dicta est ea significatione, qua plena proprietas, in l. qui vsumfructum. de vsuf. & plenus grex in l. quid ergo. eod. tract. & plenus vsus in l. plenũ de vsu & habitat. hoc est quæ ad integram absolutamque pubertatem perueniat: cui rei datus est consensu prudentum annus decimus octauus. l. Mela. de alim. lega. Incipiens autem pubertas est in masculis 14. annor. in fœminis 12. Ferret. tit. de adopt.

PLENA pubertas, id est, integra & absoluta. Inst. §. 5. de adopt. Debet itaque is qui sibi filium per adoptionem vel adrogationem facit, plena pubertate, id est decem & octo annis præcedere. l. 40. §. 1. ff. de adopt. Brisson.

PLENAM fidem testatori exhibere, est ei, cui voluit solidum & minimè delibatum fideicommissum præstare. l. 10. in fin. ff. de dona. l. 19. ff. quæ in fraud. credi. l. 5. §. si quis rogatus. ff. de dona. int. virum & vxor. Hoc Iustin. Nouel. constit. 1. dicit καταβαλεῖν ὁλόκληρα τὰ ληγάτα. καὶ πληρῶσαι τὴν γνώμην τοῦ διατιθεμένου. Prat.

PLENIVS significat latius, largius, pinguius. l. 1. §. hæc actio. ff. si quis testament. lib. l. 5. §. peruenisse. ff. de hæred. vend. l. 4. ff. de fund. dot. l. 43. ff. de contrah. emp. l. 1. §. domini. ff. de Silania. l. 42. § penult. de legat. l. 12. ff. de diuers. reg. iur. Plenius & exiguius opponuntur, in l. penult. ff. de vacat. mun.

PLENO iure dominus is dicitur, qui rem non tantùm in bonis, sed etiam ex iure Quiritium habet, vti docet Theoph. §. vltim. de libert. Gaius l. vigesimanona, ff. qui & à quibus. Generaliter pignori datus seruus sine dubio pleno iure debitoris est, & iustam libertatem ab eo consequi potest. Sub conditione seruus legatus pendente quidem conditione pleno iure hæredis est, &c. Hot.

PLENVM, in quo nihil desideratur, argum. l. ex facto. in princ. ff. de vulg. & pupil. Old.

PLENVM compromissum appellatur, quod de rebus controuersiisve omnibus compositum est, author Vlpia. l. quid tamen: de recept. Idem in fin. l. ita demum eod. tit. Hoc autem, inquit, compromissum plenum est quod etiam doli habet mentionem.

PLENVM legatum seruitutis, quod non personæ, sed rei datum, sic vt ad hæredes transmittatur. l. 6. de seruit. leg. Briss.

PLENVS vterus, qui & grauis, vacuo opponitur, l. 83. ff. de adquiren. hæredit. l. 11. ff. de iure codicil. Plenè in l. 7. ff. de alimen. legat. pro omnino & in totum: in quem sensum etiam, in plenum, dicunt Papinian. in l. penult. ff. de suis & legit. Et Neratius in l. 63. ff. de cond. indeb. Briss.

PLERIQVE, id est, plures, & maxima ex parte: interdum. id est nonnulli. Plerique omnes, idem significat quod, plerique, siue pleraque. Vide Donat. in Terent. Sp.

PLERVNQVE, quod ferè semper fit. Vide Bartol. in l. 1. ff. de tut. & rat. distr. Aliquando significat nonnunquam: sed rarissimè:

PLERVNQVE pro interdum accipitur in l. 21. in fin. cum l. seq. ff. de pact. & in l. 43. §. si actum. de furt. ne pugnet cum l. 12. §. 1. ff. de adquir. poss. & l. penult. ff. pro derelict. & l. 8. ff. de leg. Rhod. Briss. Adde Brechæum in l. verbum, tit. de verb. & rer. sign.

PLETHRVM pedibus centum constat.

PLOTI-

PLOTINAE Augustæ meminit I.C. in l.quòd principi relictum est.de leg.2.Sp.

PLOSTRVM, idem quod plaustrum, hoc est, currus. Paulus in l.qui sella.ff.de seruit.præd.rust. Qui actū habet, ait, & plostrum ducere, & iumenta agere potest. Porrò percellere plaustrum, rusticorum prouerbium esse, monuit Eras.Sp. Vide suprà Plaustrum.

PLVMBARII, apud Tarruntinum in l.vlt. ff.de iur. immunit. artifices qui opera ex plumbo factitant. Vitruuius lib. 8. cap.7. de opere plumbario loquens, non est dubium quin ipsum quoque non sit salubre. exemplar autem ab artificibus plumbariis possumus accipere, quòd palloribus occupatos habent corporis colores. Hotom.

PLVMARII sunt, qui vestimenta ex plumis auium conficiunt. quo genere prisca luxuria delectata est. Prudentius in Hamartigenia: auium quoque versicolorum indumenta nouis texentem pluma telis. Vel qui acu pingentes exprimunt animalium vel hominum figuras. Hieronymus in Chronicis: Macedonius artis plumariæ. & in versione Exodi sæpè. Firmicus lib. 3.cap.13. Facient linteones aut tunicarum textores, plumarios. & cap. 10. Qui erunt etiam linteones aut plumarij. Eodem vocabulo vsi Varro, Vitruuius, & Vopiscus. Cuiac. ad l.1. C.de excusat. artificum libr.10. propè finem.

PLVMBATA, pila plumbea, quam veteres, teste Sipontino, vocabant Manobarbalum. peregrino vocabulo, à quo & milites qui plumbatis vtebantur, Manobarbali appellati sunt. Imp. Constant. l.2. C.de exact.tribu.lib.10. Nemo, inquit, carcerem, plumbatorumq; verbera aut pondera, aliaq; ab insolentia iudicum reperta supplicia, expauescat. Sp.

PLVMBATA etiam iaculi genus in modum sagittæ pennis instructum fuit. Cuius duo genera facit auctor libelli de rebus bellicis, qui notitiæ Imperij Romani subiungitur: vnum cuius ligno ferrum ad formā venabuli aptatum infigebatur, fistula eiusdem ferri paruumper extensa, suprà quam modico interiecto spacio plumbo addærentes aculei velut tribuli emergebant, quæ plumbata tribulata appellabatur. Altera verò erat mamillata, quæ benè extensa & directa virga accipiebat in extremitate sui rotundum, & in acumen deductum ferrum similibus locis, quibus superior in tribulata plumbo, & pennis adhærentibus. Huiusmodi plumbatarum meminit Vegetius lib. 1. cap.17. & libr. 2. cap.15. Briss.

PLVMBATARVM verbera in l.2. de exactorib. tribut. lib.10. C. Sic enim illic legendum docet l.3. de exactionibus. in C.Theodos. & l.2. de quæstionib. & l.80. de decurionibus. in eod. C. Ambros. in lib. de passione Geruasij & Protasij. Tunc indignatus Comes Astacius iussit eum tamdiu de plumbatis contundi, quamdiu exhalaret spiritum. In libello quoque passionis Valeriani, Tiburtij, & Maximi martyrum ita scriptum repperi: Igitur cùm peruenisset ad Almachum quòd maximus cornicularius cum suis omnibus esset factus Christianus, iussit eum tamdiu plumbatis tundi, quamdiu spiritum redderet. Et in passione quatuor Coronatorum martyrum. Illis autem reluctantibus renunciatum est Diocletiano Augusto, qui eos iussit ante ipsum simulachrum ictu plumbatarum deficere. Appellantur & plūbi verbera in l.7. de exactionibus in C.Theodos. Ex quibus minus obscurum videbitur, quod in l.vni. C.de his qui potentiorum nomine. præcipiunt Impp. eos qui in potentiores litem transtulerint, plumbo adfectos relegari. vt & illud quod Ambros. libro quinto Epistol. ita scribit, si compertum fuerit data auctoritate aliquos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plumbis necatos. Briss.

PLVMBATVRA est conglutinatio quarumuis materiarum, quæ solo fit plumbo. Paulus l.23. §. 4. ff. de rei vind. Si statuæ suæ ferruminatione iunctum brachium sit, vnitate maioris partis consumi. Non idem in eo quod adplumbatum sit: quia ferruminatio per eandem materiam facit confusionem: plumbatura non idem efficit. Pomponius l.27. ff. de acquir. rerum domin. Quicquid in facto argento alieni argenti addideris, non esse tuum totum argentum fatendum est. at contrà si tuum scyphum alieno plumbo plumbaueris, alieno ve argento ferruminaueris: nō dubitatur scyphum tuum esse. Hot.

PLVMBVM, quod pro tegulis poneretur, ædificij esse Labeo censuit. Vnde domo vendita, & ipsum venditori accedebat. Sp.

PLVMBVM cum argento mistum, deduci potest, *Abscheyden.* Vide l. Idem Pomponius. ff. de rei vindicat. Spieg.

PLVMBVM in ripa positum, id est, quod tegendi causa tecto destinatum, necdum appositum, aliquo in loco relictum, donec tecto apponeretur, commendatum ve fuisset. In ripa autem commodè dicitur, quòd parieti inhærens erectum ita subsidet, ne humi iaceat penitus. Vnde vulgò arripere dicunt Alex. de Alexan. Genial. die. lib.1. ca.25.

PLVMBVM (teste Iaboleno in l. Malum. ff. de verbor. significatio.) quod pro tegulis poneretur, ædificij esse ait Labeo: sed id quod in ripa hypatheij tegendi causa poneretur, contra esse. Hunc locum glossator noster (vt multa alia) ingenuè fassus est se nō intelligere: & quidem modestius, quàm ex commodo interpretationem confingere, vt quandoque facit. Aliqui codices legunt in ripa Thei: Codices antiqui, hypa ethrij. & hæc vltima lectio dedit ansam quibusdam, vt coniunctis duabus dictionibus, Hypæthrij legendum putent, cum diphthongo æ. Sunt autem hypæthria. hypæthraque secundùm eos, loca manifesta, & sub diuo exposita, id est, cœlo patente. Vitruuius lib. 1. Ioui, fulguri, & cœlo, & soli, & lunæ, ædificia hypæthra constituentur. Horum enim Deorum & species & effectus, in aperto mundo atque lucenti perlucentes videmus. Idem lib. quinto: media verò spatia quæ erūt sub diuo inter porticus adornanda viridibus videntur, quòd hypæthræ ambulationes habent magnam salubritatem. Latino vocabulo subdialia, & subdiualia possunt appellari: vnde subdiuales deambulationes, & subdialia pauimenta à Plin. dicta sunt. Illud igitur quod paratum est ad huiuscemodi loca obtegēda, ædificij esse, Iaboleno visum non est. Cotta.

PLVRA legata sunt, quoties nominatim plures in legato exprimuntur, autor Paul. l.2. de leg.2.

PLVRALIS locutio, duorum numero cōtenta est. Vlpia. de test. l. vbi numerus. Sp.

PLVRES, instar vnius, quibus vna competit actio. l. si plures. ff. de pact. Interdum pro multis, vt & passim apud alios auctores.

PLVRES de tribus dici posse, gloss. docet, vt aiunt, singularis, in §. & quod sæpè. in auth. de trien. & semiss. de qua Bart. in l. seruo. ff. de opt. leg. Sp.

PLVRIBVS creditoribus teneri videtur, si vni aliorum nomine caueatur. l. ergo. §. creditoribus. ff. de fidei com. liber. Sp.

PLVRIOR, vt Alberic. indicat, comparatiuus, minimè vsu tamen probatus, in decretis legitur. c. non debet. 75. dist. Sp..

PLVRIS emisse. Lege, quanto minoris.

PLVRIS esse. l. penul. ff. de in lit. iur. Quod pluris est, vtiq; tanti est. Frequenter autem iungitur verbis æstimandi, & precij. Sp.

PLVRIS VE, hæc adiectio, quæ solet numero certo adiici, ad modicam summam refertur. autor Paulus de verbo. signif. Quod & dicendum est, cum quis plus minus dicit. l. Publia. in fin. depositi. Clausulam eam duabus notis, P.M. antiqui scribere solebant, vt admonuit Alciat. Caius ait: hæc enunciatio, quæ fuit pluris triginta aureorum. simul & quantitatis, & æstimationis significatiua. Quoties ita loquimur: quod in censum detulit Titius, pluris est aureorum triginta: id significare potest, non solum quantitatem triginta aureorum in censum relatum, sed etiam tantum rerum, seu corporum detulisse, quantum æstimatio triginta aureorum efficere potest. Alc. ibid.

PLVS, multifariam intelligi, Bart. demonstrat. in l. si creditori. ff. de lega. 2. Huic adde Brechæum in l. Hæc adiectio, in tit. de verb. & rer. sign.

PLVS æquo luminis facere. Vide l. si arborem. ff. de seruit. vrb. præd.

PLVS, aut minus, non solùm in quantitate, sed etiã in tempore intelligendum est. Plus enim est, statim aliquid dare: minus verò, post tempus dare, teste Theophilo. Spieg.

PLVS minus, sine coniunctione frequentius legitur, pro plus minusve, hoc est circiter. d. l. Publia. §. fin. Titius Sempronio salutem. Habere me à vobis auri pôdo plus minus decem. Sequitur mox in vulgaris Codicibus, vocabulum, Trophimati: quum hic legendum sit reponente Haloandro τροφίμων, hoc est, de alimentis pueros (vel pueris) præstitis.

PLVS, & minus, non mutant speciem l. fin. de fund. instr. leg. Neque enim minus est scapha nauis, quam oneraria, tametsi minor: neque oneraria magis, tametsi maior. Sic locuples non est magis ingenuus, quàm pauper. l. humilem. C. de incest. & inutil. nupt. Sp.

PLVS facere. Qui plus facit, is vtique tantundem quantum debet, facere censetur. l. cum furti. in fin. ff. de in lit. iuran. Sp.

PLVS peti quatuor modis potest: re, si decem pro quinque petantur: tempore, si ante diem petatur: loco, si alio, quàm quo promissum est, loco agatur: causa, si ex duabus rebus disiunctiuè promissis, altera præcisè petatur. §. plus autem. Institut. de actionib. Adiectio hæc, PLVRISVE, non infinitam pecuniam continet, sed modicam duntaxat. l. 192. ff. de verb. significat. Hæc autem enunciatio, QVAE FVIT PLVRIS AVREORVM TRIGINTA, simul & quantitatis, & æstimationis significatiua est. l. 231. ff. de verborum significat. Brisson. Adde Cuiac. lib. 1. receptar. senten. Iul. Paul. tit. 10.

PLVS precij consequi propter artificium. Pomp. l. nisi si. ff. de rei vind. Sp.

PLVS repetere dicitur, qui plus petit quàm debitum suum sit. Tempore autem plus petit, quando quis præmaturè, id est antè diem & conditionem petit. Plus causa petere dicitur, qui alteram ex alternatiua partê tantummodò petit, cum electio sit debitoris, hoc est, electionem aduersario tollere. Vide Zas. Instit. de actio. § si quis agens. & §. huic. Plus autem petentium pęnam declarat in §. sed hæc. Sp.

PLVSCVLVM, in l. nam satis. §. 1. quemad. seruit. amit. Spieg.

PLVTEI, quæ tabulæ affixæ & parietibus adiunctæ dicuntur in l. 41. §. 7. de legat. 1. Vlpia. l. 17. §. 2. de act. empti. Reticuli circa columnas: plutei circa parietes, itẽ cilicia vela, ædium non sunt. Hot.

PLVTEI Vegetio è vimine contexuntur, cratibusque & cilicijs proteguntur, formamq; apsidis habent. de quo latius Turneb. aduers. lib. 11. cap. 24.

PLVVIA aqua, & Pluuialis aqua, idem, hoc est, quę pluta est.

P O

POCVLA oleaginea. Legimus apud Iabolenum, de leg. 3. l. qui concubiná. §. qui quatuor pocula oleaginea habebat, ita legauit. Pocula oleaginea duo paria, respondi, ait Iabolen. vnum par legatum esse. quia non ita esset, bina paria: neque ita, poculorum paria duo. idẽ & Trebatius. Sp.

POCVLENTVM, quidquid potari potest. Quidam existimant potulentum scribi debere. Hoc iudicibus licet recipere, vt & esculentum. l. plebiscito. ff. de offi. præsid. Sp.

POCVLVM, & pro vase in quo bibitur, vt in l. Seiæ. ff. de aur. & arg. leg. & id quod potatur, accipitur, vt in l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœn. quemadmodum amatorium poculum dicimus, quod ad amoris insaniam impellit. Sp.

POCVLVM aureum, vt ait Scæuola de aur. & argẽ. legat. Seiæ dulcissimæ quod elegerit fidei hæredum cõmitto, vt dent: quæro, cùm in hæreditate non sint nisi trullæ scyphi, modioli, phialæ, an Seia de his speciebus eligere possit? respondi cum omnia potui parata pocula dicitur posse eam ex his eligere. Maff.

PODAGRA id est pedum morbus & dolor, qui ex influente ad pedes humore superfluo & eorundem imbecillitate accidit: nunc quidem cum inflammatione, nunc verò cum refrigeratione: nunc que cum tumore nunc sine eo. à Iurecons. quoq; in morbis [illegible]eratur. ff. de ædil. edict. l. quirtertiana. Sp.

PODIA, apud Iureconsult. in l. si quis [illegible]. §. canales. ff. de fund. instruct. Podium autem locus extra ædificium porrectus. vnde spectamus si quid foris fiat. seu præcipuus locus erat in theatro cui insidebat Imperator, vel senatores ludos spectantes. Lege Vitruuii in in 5. capite septimo. Carancum in v. Commod. in Plinian. epist. At Podia fœminini generis funis est, quo rẽditur velum: nisi Seruius fallitur comment. 5. paulo ante finem. Sp.

POENA, sicut ex iis, quæ Cato & veteres scribunt, docemur, videtur ἀπὸ τῶ πόνου deducta. Nam & à Græcis dicitur ποινή: vt errent, qui Latinam Etymologiam voci affingant. In qua re circa etymum agri, & Varro à Quintiliano risus est. Non ineleganter tamen, ab eo quod pone est, dicta videri posset. Id plerunque idem est quod pòst, nisi quod pone propriè loci significatiuum est, non vt pòst temporis quoque. Nam peccare quam puniri, prius est tempore: hinc verbum pœnitet seu verbi productionem esse id volumus, quod adiunctum est, nihil significantem: siue & tenendi quandam in eo est potestas, vt multis videtur. Quem enim pœnitet, hunc ferè est, vt & pœna, id est, si commodè magis quàm Latinè rem interpreteris, dolor teneat. Quid autem si timendi vim aliquam, in ea productione malis imaginari? Profectò enim, pœnæ alicuius, aut mali exspectatione torquentur, qui pœnitentia ducuntur. Quanquam vt pœnitentiæ verbum potius, ab eo quod pone est, originem trahat, quàm a pœna. argumento esse possit, quod Græci μεταμέλεσθαι, & μεταγινώσκειν dixerunt. Fit autem a pœna, punio: vt Punicus à Pœnis: Mœnia, ab eo quod est munire. Nam magnã affinitatem esse diphthongo OE, cum littera V, (quæ & ipsa vim diphthongi in quibusdam habet, veluti in musa, quæ μοῦσα est Græcis) vel illud ostendit, quo mœros dixerit maro, quos muros vocamus: sic lingua Belgica, Spœde dicitur, quæ Græcè est σπουδή. Nec sonus perinde, si animaduertas interest, vnde aliqui è Græcis, quod lingua communi est μῦα, ipsi μοῦαν sonant. Curt. libr. 1. [illegible] tom. 2. cap. 19.

POENA, supplicium: à pendendo, quo quis ob delictum afficitur. Vlp. l. si quis. de pœn. Pœnę sunt, quę vitam adimant, aut seruitutem adiungant, aut ciuitatem auferant, aut exiliũ, aut carcerem corporis cõtineant.

POENA autem appellatur quidquid extra rei persecutionem est. l. 2. in fin. ff. de tutor. & rat. distr. l. 14. §. 11. ff. si quis omis. caus. testam. l. 5. §. vlti. ff. de publicia. l. 25. §. 1. ff. quæ in fraud. credit. l. 11. §. sed si plures. ff. ad legem Aquil. §. ex maleficijs. Instit. de actionib. Brisson. Imò latissimè patet verbum pœnæ: nam & pro culpa quandoque accipitur, l. fin. ff. de fideiuss. & generatim acceptum, quamlibet coercionem, noxæque vindictam significat. l. aliud est fraus. ff. de verbor. signif. §. fin. de legat. in Instit. quamobrem & tunc vsuram comprahendit. l. qui fine. ff. de negot. gest. & vsura quandoque pœna dicitur. l. lecta. ff. de rebus credi. Sic & multa verbo pœnæ intelligitur. l. tutor qui repertorium. §. idem solent. ff. de administr. tutor. & id quod interest. pœna vocatur. l. fina. ff. de eo quod certo loco. l. nouissima. ff. iudic. solu. Quin & condemnationem expensarum Imperator pœnam appellauit. Propriæ autem & peculiari verborum proprietate spectata, aliud est vsura, aliud pœna, l. grege. §. final. ff. de pignor. l. non solum. §. 1. ff. de lib. leg. Itaq; traduntur a Barto. in l. cum stipulati simus. ff. de verbor. obliga. inter vsuram & pœnam tres notandæ differentiæ. Prior est, quia vsura quantitati duntaxat, vel ei quod quantitatis loco est, adeitur. l. in fidei-

in fideicommiss.§.fin.ff.de vsur. Poena verò etiam facti obligationibus annectitur.l.stipulationes non diuiduntur.§.7.ff.de verb.oblig. Altera pœna pro toto tempore apponi solet.d.traiectitiæ.§.de illo.ff.de actio. & oblig. Vsura autem distinctis temporibus, veluti in annos, aut menses singulos.d.l.cum stipulatus. Quæ tamen prima fronte contrarium probare videtur in illis verbis: pro vsuris legitimis pœnam in singulos menses, si sors soluta non sit, nisi defendendo communem sententiam, quæ vera est, dixeris verba illa, pro vsuris, collere difficultatem. Tertia differentia. Vsura potest sine mora deberi ex stipulatione d.l. lecta. in fin. Vsura enim sortis accessio dicitur, quæ non tam propter moram, quam vsum datæ mutuæ pecuniæ exigitur.l.vsura.ff.de verbor.signif. Ideoque Paul. Castrens. in l. Iulianus.§.ex vendito.col.2.ff.de acti.empt. Quod (inquit) dici solet, vsuras non venire, nisi à tempore moræ, obtinet, nisi cõtrarium à partibus agatur: sicuti si dem tibi mutuam pecuniam, post annum restituendam, ita vt in singulos menses nonnihil vsuræ nomine pendas.d.l.lecta. Atqui pœna semper ex mora debetur.l.ita stipulatis.ff.de verbor.oblig. Hæc tamen differentia non satis placet Ioan. Imol.in d.l.cum stipulati.nam pœna (vt ille ait) ex solo conditionis euentu deberi potest: vt quando stipulatio à præcedenti conditione incipit: veluti si dicam: si calendis Stichum non dederis, decem dare spondes? Nam ante Calendas Sticho mortuo, agi non potest, sed exspectãda est dies in quam tota obligatio collata est l. in illa.ff.de verb.oblig.

POENA vt inquit Vlpi. in l.aliud est fraus.ff.de verbo.signifi. est delictorum coercitio. Causa autem infligendæ pœnæ vna & præcipua est, emendatio hominum qui delinquunt.l.si pœna hic, cũ videlicet ea pœna irrogatur quæ vitam non adimit. Altera causa pœnæ infligendæ nocentibus est exemplum. nam pœna vnius metus est multorum.l.1.C.ad l.Iuliam repetundar.& cæteros à similibus facinoribus deterret l.bona fides depositi.l.capitalium.§.famosos.d.titul. Quod adeò verum est, vt in brutis quoque animantibus atq; adeò feris id deprehendatur. Scribit enim Plinius.lib.8.ca.16. Visos fuisse in Africa crucifixos Leones, à quibus fuerant vrbes obsessæ, quo cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Hinc illud Senecæ quod à Platone mutuatus est. nemo prudens punit quia peccatũ est, sed ne peccetur. Est igitur pœna ad continendam rempub. valde necessaria, vt non immeritò dixerit præmio & pœna rempub. contineri. Quo respexit Vlpian. cum diceret Iureconsultos tam metu pœnarum quàm præmiorum exhortatione bonos efficere.l.1 ff. de Iustit.& iure. Tametsi has duas tantum causas Plato commemoret in Gorgia, tamen nostri auctores videntur vindictã quoq; eius cui iniuria facta est spectasse, nempe vt supplicio aduersarij contentus quiescat, nec vindictę priuatæ causa aliquid moliatur, quod reip. perniciem adferat.l.capitalium.§.famosos.ff.eod. Ex iam dictis consequitur eum qui nihil admisit nullam pœnam mereri l.crimen.ff.eod.l.sancimus.C.eod.tit. Quod tamen perpetuum non est. Nam & DEVS ipse qui iustissimus est, ob vnius hominis admissum pœnas nonnunquam à tota aliqua ciuilitate expetit. Quæ autem admissa puniãtur, traditur velut quidam Epilogus à Claudio Saturnino in l.aut facta.C.eod. Aut enim (inquit) facta puniuntur vt furta cædesque, aut dicta vt conuitia & infidæ aduocationes, aut scripta vt falsa & famosi libelli, aut consilia vt coniurationes, &c. Cogitationis autem nemo pœnam patitur.l.cogitationis. vt exempli gratia, si quis declarauerit se velle hominem occidere. Conatus tamen aliquando punitur qui fines cogitationis excedit.l.si quis nõ dicã.C.de episc.& cle. Quinimò sola plectitur aliquãdo cõscientia facinoris ab alio perpetrati l.Metrodorũ.C.eod. Nec tantũ punitur quod dolo malo admissum est, sed etiã plerunq; id, quod absq; malo animo infelicem euentũ habuit l.si quis aliquid.§.qui abortionis.C.de dolo. vt si quis poculũ amatoriũ dederit ex quo aliquis interierit. SELLERVS ex lecturis Duareni nondum impressis tit.19.lib.48.Pand.de Pœnis.

POENA M diuidit Iurisconf. in mulctam, & pœnam l.aliud.§.1 de verb.sig.Sp.

POENA & multa multum differunt: ait Vlpi. quum pœna generale sit nomen, omnium delictorum coercitio: multa specialis peccati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est. pœna autem non tantùm pecuniaria, verùm capitis & existimationis irrogari solet. & multa quidem ex arbitrio eius venit, qui multam dicit: pœna non irrogatur, nisi quæ quaque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est. quinimò multa ibi dicitur, vbi specialis pœna non est imposita. Item multa is dicere potest cui iudicatio data est. magistratus solos & præsides prouinciarum posse multam dicere, mandatis permissum est. pœnam autem vnusquisq; irrogare potest, cui huius delicti executio competit, l. 131.§.1.ff.de verb.sign. Hot.

POENA, pro eo quod interest. Paulus l. vlt.ff.de eo quod cert. Centum solutis ex vniuersitate, tam ex sorte quam ex pœna solutum vider. item apud Venul. l. 29.ff.iudic.sol. vide damnum & suprà in diuisione eius quod interest. vbi annotatum est, quod quibusdam casibus id quod interest peti permittitur vel tanquam vsura, vel tanquam id quod interest, quod si tanquam vsura, quamuis plus intersit, quam vsurarum modo exigi possit: tamen vsque ad modum illum legitimum dũtaxat exigitur. Si verò quasi interest quantumcunq; interesse probabitur. vide ibid.

POENA capitalis diuiditur in summum suppliciũ, pœnę metalli coercionem, & in insulam deportationẽ l.capitalium.de pœnis. Cæterùm inter varias pœnarũ species, nulla ad naturam proprius accedit pœna talionis, vt Aristoteles quoque probat. Extat valde elegans locus.ff.quod quisque iur. in al. stat. Sp.

POENA capitis ea dicitur, qua vel vita vel libertas, vel ciuitas, vel honestas perditur. Connan.libr.2.cap.3. nu.6. quia vtroque modo id est, morte & deportatiõe, siue quod idem est, exilio accidit, vt caput id est homo è numero ciuium eximatur.l.2.§.1.ff.de pœn.§.Cum autem quib.mod.ius pat.pot.sol. Vt quod ad ciuitatẽ Romanam attinet, nihil intersit, quo modo de medio ciuium tollatur. Vnde & deportatos morti comparari dicimus.l.2.in fine de bon.poss.cont.tab.

POENA exacta, Ein einbebracht/oder empfangen Straffgelt/oder buß, inter fructus numeratur: quod de futuris pœnis nusquam relatum est. fac.l.conuenire. de pact.dot. & l.si vnus.§.illud.de pact.cum simil. Proinde rectè improbatur, quòd quidam pœnas futuras in venditionibus tanquam fructus vendunt. Sp.

POENAE causa legari dicitur. vt Vlpian. in Institu. tit.de legat & Iustinia.cod.titu.§.pœnæ quoque causa, definiunt, quod coercendi hæredis causa relinquitur, quo magis faciat aliquid aut non faciat: veluti cum ita legatur: HAERES MEVS SI FILIVM SVVM IN MATRIMONIVM TITIO COLLOCAVERIT, VEL EX DIVERSO SI NON COLLOCAVERIT, DECEM AVREOS DATO: Sic enim non tam beneficij in legatarium conferendi, quàm in odium & pœnam hæredis legatur. Pœnam autem à condicione voluntas testatoris separat.l.vlt.ff.de his quæ pœnæ nomine relinquuntur. Briss.

POENAE causa indiuisa est. Nam & ob minimã partem non solutam, solida pœna committitur. Cuiac. ad l.85.propè finem, ff.de verb.oblig.

POENAE depensæ non repetuntur. Cuiac. obser. lib. 8.cap.pen.

POENAE militares quondam erant, decimatio, fustigatio, exautoratio, vel vt milites stantes cibum caperent vel vt fustem circumferrent, vel vt militarent deteriore conditione quam cęteri. Vide Valt.ca.16.lib. 11.de re mil.Sp.

POENAE nomine legari videtur, quod coercendi hæredis causa relinquitur, quo magis aliquid faciat, aut non faciat. ait Imp.§.41.de leg.Hot.

POENAE ob corruptam ex Adæ lapsu hominis naturam introductæ sunt, quib. mali coerceantur, ne pec-

cent seu delinquant faciliter. Qui enim iustè agere propter naturalem legem summamque bonitatem non expetit, quiq; obtemperare non vult rationi, in qua sunt honestatis formulæ, quas intelligit quidem dictante conscientia, sed cõtemnit: is rogo quid spectabit, quid timebit, si pœnas adimamus? Certè nihil: sed irruet in omnia flagitia. Nam quid faciet, ait Cicero, is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testem vel iudicẽ? Quid in deserto loco nactus, quem multo auro spoliare possit imbecillem atque solum? Alioqui vir bonus qui iuri naturali obtemperat, & voluntatem suam illi conformem facit, eamque sequitur, vnde & iusticia virtus dicta, is omnibus pœnis exemptus est, nec timet, sed amat Magistratum velut honestatis conseruatorẽ, Rom. 13. Ideoque nullas bonorum vtilitates, æquitati naturæ præfert: neminem sciens lædit, & verè iustus est, quatenus ad politicam vitam attinet. Recteque Socrates execrari cum solebat, qui primus vtilitatem à natura seiũxisset. Id enim querebatur caput esse exitiorum omnium, vt Cicero refert. Hinc intelligis pœnas, defensiones legitimas, ex natura esse, sicut & Magistratus. Oldend.

POENAE seruitus & Romanæ ciuitatis & agnationis ius extinguit. l. qui vltim. 29. ff. de pœn. Pœnę autem seruus ideo dicitur is qui ad bestias vel metallum damnatus est, quia nullius planè nisi supplicij sui seruus est: quippe cui in perpetuum est addictus, adeò vt si quid ei legatum fuerit, pro non scripto habeatur: quasi ait Marcianus, non Cæsaris seruo datum, sed pœnæ. l. sunt quidam, 17. ff. de pœn. Et vt rem paucis absoluam, serui pœnæ olim dicebantur, qui summo supplicio sic addicebantur, vt si liberi essent, libertatem: si serui, domini familiam quasi abalienati amitterent: adeò vt ne à pœna quidem liberati, in veteris domini potestatem redirent. l. 8. §. 3. & 10. & l. 29. ff. de pœn. l. 8. C. de sentent. pass. l. 24. §. 5. ff. de fideicom. libert. Hot.

POENAE summæ, mediocres, minimæ, vide supplicia. Hotom.

POENALES actiones sunt, quibus duntaxat exigitur, vt aduersarius puniatur: quæ & odiosæ, quia reo cõuento damnum adferunt dicuntur: vnde & per interpretationem molliendæ sunt potius, quam exasperandæ. l. interpretatione. ff. de pœn. Sp.

POENARVM conuentionalium duplex genus. Vnũ quod damni, vel lucri cessantis æstimationem præstat, aliud, quòd pro contemptu, contumaciáue infligitur: atque propriè pœnæ vocantur, illæ non æquè. Alciat. in Par. ca. 2. lib. 1.

POENARVM genera multa sunt. Nam sunt pœnæ quæ aut vitam adimunt aut seruitutem iniungunt, aut ciuitatem auferunt, aut exilium, aut coercionem corporis continent, veluti fustium admotio, flagellorum castigatio, vinculorum verberatio. l. si quis fortè. §. fin. cum l. seq. ff. de pœnis. Vita adimitur, puta si damnatur aliquis, vt gladio in eum animaduertatur, &c. Sunt autem & aliæ pœn. aduocatiõibus vel foro interdicere: vel interdicere Notarijs ne scribant instrumenta, vel negotiatione interdicere. l. moris. eod. tit. &c. Io. Bell. Etymol. Adde Cuiac. receptar. sent. Iul. Paul. lib. 5. tit. 17. de abolitionibus.

POENICALES olim appellabantur funerales nouem dierum feriæ. Nam septem dies apud veteres cadauer domi deploratum octauo efferebatur, nono tumulabatur vt annotauit Balduin. in comm. super Insti. lib. 4. tit. 17. de offic. iud.

POENITERE dicimur, cum quæ ipsi fecimus, ea nobis pòst displicere incipiunt, & molesta esse. Inde rectè sumitur pœnitentia, pro resipiscentia, vt apud Iust. in l. Imperialis. C. de nupt. Sp.

POENITENTIA suprema quæ sit, vide ff. de donat. int. vir. & vx. l. cum hic status. §. pœnitentiam.

POENITENTIA, secundum Ambrosium, est & mala præterita plangere, & agenda iterum non committere, c. pœnitentia, de pœnitent. dist. 3. secundum Augustinum sic: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. & pœnitere est pœnam tenere. c. pœnitentia. 2. ead. distin. Ioann. Bello. Etymolog.

POETAE nulla immunitatis prærogatiua iuuantur. l. poetæ. C. de profess. lib. 10.

ποίησις & πρᾶξις, id est, effectio & actio sic inter se differunt apud Aristotelem, vt actio sit cui ipsius causa, & in se perficiatur ipsa, velut prudentem esse, lætari, canere, saltare, viuere: & huius generis actiones, quæ suo vsu sic consumuntur, vt nullum eorum opus extet. Effectio autem inchoata quodammodo [illegible] imperfecta est, quia refertur ad aliud & aliquod [illegible] natum opus relinquit, quod item alterius causa est, quale est ædificare, quod ædificij extruendi causa facimus, ipsum autem ædificium non propter se fit, sed vt habitemus. Sic instrumentorum agentia dicuntur ea quæ præter vsum nihil nobis afferunt: quod genus, vestis, lecti, res omnes quas possidemus. Alia sunt efficientia vt pecten, quo texitur pannus, propter pannum est factus, & pannum nobis præbet, tanquam opus suum, atque id vt tegamur. Ita qui pectinem emit vt vendat pluris, eum possidet quasi dominus rem suam, non quasi artifex instrumentum. textor verò qui eo vtitur eum habet instrumenti loco. Refertur enim instrumentum ad artificem vt res possessa ad dominum, & quæ ratio est illius ad alterum, ea est horum inter se. Et pecten artifici domino, quia domino, instrumentum est agens, vt quælibet alia res possessa: nec in eo opportunitatis & artificij ratio habetur. Domino autẽ quia artifex est instrumentum est efficiens ad pannos texendos idoneum & aptum. Sed pecten per se, & quia pecten, instrumentum est effectionis: Communi autem cõsideratione rerum omnium & quia possidetur, est actionis. Connan. lib. [illegible] cap. 8. num. 9.

POLIA, pro grege equorum. Vlp. in fin. l. ædiles aiũt. de ędil. edict. Nam & si polia venierit, dicemus vnum equum qui vitiosus est, non omnem poliam redhiberi oportere. Sp.

POLIA quid significet apud Vlpian. in l. ædiles aiũt. ad fin. ff. de ædil. edict. & vnde deducatur, sæpè quæsitũ est. Equidem puto poliam idem esse quod equitium, hoc est, equorum mandram, seu armentum equinum, descendereque non à pluralitate, vt Accursius voluit sed potius à Græco nomine πῶλος, quod pullum, & maximè equinum significat. vnde πωλοδαμάζειν est, equos domare. Cotta.

POLINCTOR, curator pistrini, qui farinam facit, & pollinem, quique pollinario cribro pollinem excutit.

POLIO dicitur, qui arma polit. Callistra. de iure immun. l. quibusdam. Nebr.

POLIRE vestimenta fullonici artificij est. l. 9. §. pen. l. 13. §. si fullo. ff. loca. l. 12. l. 48. §. si ego. l. 52. §. si seruus. l. 82. ff. de furt. l. 22. ff. de præscript. verb. §. item si fullo. Insti. de obligat. quæ ex delict. Theoph. πλύνειν vertit. Nonius Marcel. in verbo Interpolare tractum id ait ab arte fullonica, qui poliendo diligenter vetera quęque quasi in nouam speciem mutant. Plin. libr. 8. cap. 48. de lanis loquens, Quippe, ait, ahenis polientium extracta in tomenti vsum veniunt. Idem li. 19. ca. 1. Hispania citerior habet splendorem præcipuum torrentis in quo politur natura. Vnde Politura apud eundem lib. 11. cap. 24. Idem lib. 35. ca. 17. Vmbrica creta non nisi poliendis vestibus adsumitur. Briss.

POLIPTICI rationes, siue ἀπογραφαὶ publica l. 2. C. Th. de discusso. l. 13. C. Theo. de indu. debitorum. Cassiodorus lib. 5. Variar. Vt omnibus att. à te solicita atq; æquabili indagatione compertis, poliptici iubeantur adscribi. Prat.

POLITIA est legitima ordinatio Reipublicæ, secũdum quam alij præsunt, alij parent. Quæ ab Aristotele definitur principatus & rerum consuetudo, secũdum quã viuere vnum quenque & conuersari decet. Oldendorpius.

POLITIAE tres sunt species: Monarchia, regnũ, seu principatus vnius, ad communem vtilitatem respiciens. Cùm verò degenerat in priuatũ commodum, dicitur

dicitur Tyrannis. Siquidem tyrannus à rege factis distat non nomine. Aristocratia, paucorum optimatium seu Magistratuum administratio: quæ simulatque propriis insistit commodis, Oligarchia vocatur. Timocratia. cùm imperium est penes populum cuius corrupta auctoritas Democratia nuncupatur. Omnia hæc imperia Romani sunt experti: nos hodie Monarchia vtimur. Old.

POLITIAE emendandæ formam, cùm ex scriptis legibus, tum ex probatis maiorum exemplis oportet mutuari: qualia in l. 2. ff. de orig. iuris Pomponius exhibet eleganter, ac compendioso quodam artificio describens totum imperij statum, eiusq; mutationes: Primùm, quæ infantia Romanæ Reipub. fuerit: deinde qua auctus: quibus legum studijs constiterit: quo item iuris neglectu labefactata sit. His enim exemplis instructos esse oportet eos, qui Rerumpublicarum ad emendandam politiæ formam functionem suscipiût. Oldend.

POLITIAE melioris certissima spes erit, si primùm omnium iuris traditio vindicata fuerit a desultorijs commentatorum opinionib. Nam tunc constâtia mox iudiciorum & proinde beata (quoad per humanâ fragilitatem licet) rerum omnium tranquillitas, auctore Christo, sequetur. Old.

POLITIKON. Socrates interrogatus cuias esset, respondit se mundanum, hoc est, inquit Tull. non vnius circundatum aut septum mœnibus popularem alicuius certi loci definitique, sed ciuem totius orbis tanquam vnius ciuitatis. Est enim terra communis omniû parens & vt Affricanus in somnio Scipionis loquitur, sedes aut domus hominum. Quę domus aut ciuitas suas leges habet, in vniuscuiusque animo descriptas, & proprium ius suum quo vtatur ad conseruandam hanc ciuium suorum. hoc est, omnium mortalium societatem, quod πολιτικὸν appellatur quasi dicas ciuile, aut populare. vt ibidem Tullius ait paulò pòst. Quoniâ ea natura esset hominis, vt cum genere humano quasi ciuile ius intercederet: Qui id conseruaret, eum iustum: qui mutaret, eum iniustum fore &c. & reliqua: de quibus vide Connan. lib. 1. c. 6. num. 3.

POLITOR, artifex agri diligenter excolendi & quodammodo poliendi. Nonius Marcellus. Politores, agrorum cultus diligentes, vt polita omnia dicimus exculta, & ad nitorem deducta. Ennius Satyr. lib. 3.

Testes sunt lati campi quos gerit Africa terra politos.

Et Annali. 9. Rastros dentefabres capsit causa poliendi agri. Varro, Quid mirum ex agri ne politionibus eijciuntur, hic in cœnaculo polito recipiuntur. Vlpi. l. 52. §. 2. ff. pro soc. Si in coeunda societate artem operamve pollicitus est alter, veluti qnû pecus in communi pascendum, aut agrum politori damus in commune quęrendis fructibus, nimirum ibi etiam culpa præstanda est: Hor. ex Anto. Augu. emend. lib. 4. cap. 8.

POLLERE quæstu dicitur, quod est preciosum.

POLLICERI. Vide, Pollicitatio.

POLLICITATIO, est solius offerentis promissio. l. pactum. ff. de public. & l. sciendum. §. 1. ff. de ædil. edic. Aliquando est nuda sponsio. l. pollicitatione. C. de dona. ante nupt. Videtur autem ab hasta & auctione id verbi acceptum fuisse, priusquam enim ad licitationem veniamus, accipitur alicuius dignum precium offerentis taxatio: qui idcirco polliceri dicitur quia liceri potest: sicut & possidere dicimus, qui potest sedes ponere. Postquam autem quis pollicitus fuerit, id est, precium aliquod obtulerit, tunc fit auctio: & qui pluris licitatus fuerit, rem obtinet. Hinc metaphoricos nomen sumpsit pollicitatio, quæ reipubl. fit. Ex Parerg. Alciat. Vlpian. in l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro socio, pollicitatorem, priuatum licitatorem intelligi vult hoc est. eum qui offert se ad colendum iure societatis agrum. Sp. Adde Forc. in Necyom. dial. 52. nu. 2. & seq.

POLLICITATIO in instrumento, operatur effectum pacti simplicis, vt instrumentum aliquid operetur. ita singu. Bald. in l. 1. vers. item oppo. C. de dot. promiss. & pro singu. citat Bald. iunior. in tracta. dotis. in 2. privileg. 6. partis. in 1. colum. vbi dicit, quod licet alias ex mera pollicitatione non possit agi, etiam de iure canonico: tamen non procedit propter fométum instrumenti. Cotta.

POLLICITATIO autem plerumque dicitur, quâ quis reipub. vel ciuitati opus aliquod publicum ludosue promittit. l. 5. ff. ad l. Falc. l. 46. §. 1. de admin. tut. l. 6. §. debitores in fin. ff. de munerib. & honoribus. l. vn. C. de ratiocin. oper. publ. Plin. lib. 10. epist. Huic theatro ex priuatorum pollicitationib. multa debentur. Sed tamê etiâ quælibet alia promissio pollicitatio vocatur. l. 43. ff. de contr. empt. l. prima. §. penultim. ff. de pollic. dot. Brisson.

POLLICITATIO & pacta differunt. Pactum est duorum consensus atque conuentio. Pollicitatio est cum neque prouocat: neque interpellati, sponte nostra nos ex abundantia quadam liberalitatis offerimus. vel pollicitatio est solius offerentis promissum. Non dicit pollicitationem esse solius offerentis consensum, sed esse vnius promissum. Nam & in pollicitatione duorû inest consensus, sed non expressus, neque declaratus, nisi ab eo, qui promittit alteri tacenti, & non roganti: At in pacto non côsensus est duorum tantum, sed etiam conuentio de eo, quod vtriusque verbis conuentum est & conclusum vt ita fiat. Pactum est itaque cum plures hoc agunt, & in eam decurrunt sententiam, vt quid fiat aut non fiat: Pollicitatio, cum quid promittitur alicui non petenti, cum de eo antea ne cogitatum quidem esset: & tamen duorum inest consensus, quod is cui facta est promissio, non reclamat, sed promissis acquiescit. Hoc enim est vulgatum in iure: Qui tacet, videtur consentire. Nec vero id etiam est ignotum Grammaticis, qui promissionis & pollicitationis eam esse differentiam tradunt, quod promittimus rogati; pollicemur vltrò, vt notat Donat. ad Terent. Quanquam ipse eiusdem ea significationis esse dicit: nisi quod pollicitatio maioris est asseuerationis, quod enim pollicemur. magis asseueranter promittere solemus, vt fidem faciamus ijs, quos volumus spe & promissis tenere. Idê ait Pollicitationem esse multarum rerum promissionem, vt videatur hanc à verbo Græco πολὺ velle deducere, quo Latini tanquam suo vtuntur in compositionibus verborum, vt cum dicunt Pollere, polire & polluere, quasi valde luere, & multo luto aspergere, & contaminare. Sic polliceri idem erit quod multum, aut res multas liceri, tractum credo ab ijs qui res in forum deferunt, & proponunt venales omnibus, atque vltrò offerunt & licentur. Licere enim quandoque significat in licitationem ponere, & subijcere auctioni, & cætera. Conannus libro 5. cap. 8. numero primo. Hinc pollucere verbum antiquum. Cato. Ioui de pali culignam vini quantamuis polliceto. Et pollucere patrimonium Plinio: Connanus lib. 5. cap. 8. nu. 6.

POLLICITATIO nuda etiam nudum pactum significat l. nuda. C. de contrah. stipulat. Cuja. ad l. 5. in fin. ff. de pact.

POLLINCTORES dicebantur, non qui cadauera vngebant duntaxat, sed etiam Libitinariorum, quibus cadauera eluenda, exornandaque locabantur, secut. l. 5. §. 1. de institur. action. Eoque sensu pollinctores Plautus accepisse visus est in Penulo, cum inquit:

Propterea apud vos dico confidentius
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

Inuenitur & hoc verbum apud Tertullianum in lib. aduersus gnosticos, & Iulium Firmicum in lib. Matheseos persæpe. Auctorib. Briss. Cotta. & Ræuardo ad ll. 12. Tab. cap. 15. Pollincere, vt refert Brechæus in l. cum in testamento. num. 6. ff. de verbor. significat. Veteribus erat curare funus. Qui autem Libitinarij, Sandapilarij, & Vespilones dicti fuerint, suis locis videatur. idq; Brechæus allegato loco explicat.

POLLIS, linis: vel Pollen, linis, flos est farinæ, Et propriè in tritico appellant pollinem, quod forem

in filigine,auctore Plinio. A Polline deducuntur Pollinctores: quoniā in funeribus cœnas opiparas, panesq; ex polline compararent, precio non parcentes. Inde à Græcis τιμωπάλαι dicti. Nonius à pollicendo, hoc est, mortuos curando, deduci vult. At verior significatio, quòd pollinem faciat, teste Alciat. in l. maximarum cōficiendi pollinis. C. de excus. mun. lib. 10. Vlpi. de instit. act. l. quicunque. Si libitinarius, inquit, seruum pollinctorem habuerit. Sp.

POLLVTAM Moses appellat, quæ secundi viri thoro adhæsit. Connan. lib. 8. ca. 11. nu. 5.

πολυώνυμοι, quibus plura nomina sunt, vt Romani qui, vt teste Ioachimo Camerario, quidam Græcorum putarunt. si paucissima essent nomina, tria omnino habuere. Nam neque C. Marij, neque Q. Sertorij, neque L. Mummij, qui Achaicus, de gente victa cognominatus fuit, tertium nomen memoratur. Vide, Nomina propria. Spieg.

POLYPOSVS is dicitur, qui polypo morbo laborat. Est autem polypus tumor, præter naturam in naribus consistens, à similitudine marini polypi nominatus: quòd eius carni similis sit. Vlpi. de ædil. edict. l. qui clauum habet. morbosus est, vt polyposus. Neb. Vide Celsum lib. 6. cap. 8.

πολύπους, est caruncula, modo alba, modò subrubra, quæ narium ossi inhæret, & modò ad labra pendens, narem implet, modò retrò per id foramen quo spiritus à naribus ad fauces descendit. ait Cornel. Celsus libr. 6. cap. 8.

POLYPTYCHA in l. 13. de indulgen. debit. in C. Th. Vtitur & hoc verbo Cassiodor lib. 5. Varia. Epist. ad Seueria. & Epist. ad Aurelium. Briss.

POLYPTICI autem non sunt chirographa vel apochæ vt malè Alciat. tradit Parerg. lib. 3. sed rationes siue ἀπογραφαὶ δημόσιαι publica l. 2. Cod. Theod. de discuss. l. 13. C. Theod. de ind. deb. & ideò in l. 2. C. de discuss. ratiocinijs publicis, id est, polypticis. Sic plerunque solet scribi, quanquam, si origo spectetur, scribendum sit polyptychis. Id namq; ex eo tractum est nomen, quod ex chartæ publicæ πολλὰς ἀποκλισεις τόμων πτύχας habeant, qua forma & dyptycha dicuntur in l. 1. C. Theod. de exp. iud. & in actione 14. Chalced. concilij, & in quintæ Synodi Act. 4. Suidas δίπτυχα δύο πτύχοι τὸ ἔχοντα, ὡς τὸ μὴ ὑπογραφὴ, τὸ δὲ ἐπιγραφὴν ἐπιδεικνύει. Cuiac. obseruat. libr. quarto. cap. 27.

POMOERIVM locus erat, tam intra, quam extra murum vrbis, quem antiqui in condendis vrbibus augurato consecrabant, neque in eo vllum fieri ædificium patiebantur. dictum autem est pomœrium, vt auctor est Varr. lib. 4. de Ling. Latin. quasi post mœrium. Nam quē antiqui mœrum dicebant, nos murum dicimus, vnde ita nonnulli apud Virg. legunt lib. 10.

---Atque ipsis prælia miscent,
Aggeribus mœrorum.---

Iulius Pollux libr. 9. intra muros solum pomœrium locat, inquiens, ex interprete, ingressis verò omne illud pomœrium dicitur, intra muros. intra mœnia. Interius autem Plateæ. Plutarchus etiam in Romulo, quod intra lineam murum diffinientem relinquitur, Pomœrium esse dictum ait, detractis per Syncopam è medio literis, quasi ponè murum. Agennius Vrbicus in commentarijs in Iulium Frontinum, in vniuersum pomœrium. extra muros vrbes habuisse dicit, aliquas verò intra Pomœrium autem. inquit, vrbis est, quod ante muros spacium est, sub certa mensura dimissum. Sed & aliquibus vrbibus, & intra muros simili modo est statutū, propter custodiam fundamentorum, quod à priuatis operibus obtineri non oportebit. Hic locus est, qui à publico nullo iure poterit amoueri. Liuius & intra & extra vrbes pomœrium agnoscit. Gellius autem lib. 13. cap. 14. ex libris augurum, Populi Romani Pomœrium esse dicit, locum intra agrum effatum per totius vrbis circuitum ponè muros, regionibus certis determinatum, qui faciebat finem vrbani auspicij, antiquum autem Pomœrium, quod à Romulo institutum fuit, Palatini montis radices terminum habuisse, cui astipulatur Tacitus inquiens, certis spacijs à Romulo interiectos fuisse lapides per ima montis Palatini &c. scilicet ad significādos Pomœrij terminos, quos Varro cippos vocat, aras etiam quasdam his terminis addens. Terminorum intra muros nulla fit mentio, ea, vt opinor, de causa, quòd non sit relictum intra muros Pomœriū. Quanquam apud eundem Gellium lib. 15. ca. 27. ex verbis Lælij Fœlicis contrarium quis suspicari possit. Sed ea me minimè mouent cum Pomœrium vrbis appellatione, tametsi extra vrbem sit, comprehendatur. Equidem libris augurum, Varroni, & Tacito (vt de [illegible] Christiano homine, nec adeo antiquo auctore, ni[illegible]loquar) magis quam Liuio, Plutarcho, & Polluci crediderim. Ideoque arbitror, vnum duntaxat apud Priscos fuisse Pomœrium, idque post muros, id est, extra muros, eamque ob rem Plutarchum, qui de antiquo Pomœrio loquatur, errare, Item Pollucem, qui exterius Pomœriū non agnoscat. Posteà verò & intra muros relinqui consueuisse. Quod spectat ad Pomœrij Etymologiam, Varro quasi post murum dictum significare videtur, inquiens, Quod erat post murum Pomœrium dictum, eiusq; (terminis) auspicia vrbana finiuntur. Cuius loci lacunam Hieronymus Magius explet, voce Terminis. lib. 3. Miscel. ca. 13. Atque eodem auctore, Liuius Pomœrium quasi post mœnium quondam interpretari scribit (Varronem haud dubiè intelligens) quasi post mœnia, id est, post murum Pomœrium sit, sed malè, vt ipsi videtur. Siquidem cum primum hæc vox exorta inditaque loco est, vnum duntaxat, idque extra muros erat in vsu Pomœrium. Verum nec Varronem primi nominis in Etymologiarum indagine auctorem, Pomœrium quasi post mœnium dictum sensisse arbitratur, sed magis quasi post mœrium. Muri enim antiqua voce Latina, qua Lucretius vsus est, mœri dicebantur. ita nanq; hic inquit, lib. 2.

Frigus vt à fluuijs, calor à sole, æstus ab vndis
Æquoris exesor mœrorum littora propter.

Minimè verò probanda videtur Etymologia, quæ à Pōpeio affertur lib. 14. in his verbis, Prosmurium pontificale Pomœrium, vbi pontifices auspicabantur: dictum autem Pomœrium, quasi promurum, id est, proximum muro. Hæc ille. Primus autem qui Pomœria docuerit, Ianus fuit, si Fabio Pictori lib. 1 credimus. De Pomœrij productione, Tacitus libr. 12. Gell. libr. 13. cap. 14. Alia item ad hanc cognitionem spectantia. vide apud Martianum lib. 1. cap. 3 & lib. 1. cap. 7. Alexan. ab Alexā. lib. 6. cap. 14. Blondum lib. 1. Romæ instauratæ à principio. Latissimè autem Onuphrium Panuinium, in commentario de vrbe Romæ. Pomœrium vero proferre nihil aliud est, quam ampliare mœnia vrbis &c. Vide etiam Papinianum de seru. export. l. 5. &c.

POMI appellatione, omnis fructus edendi causa paratus, continetur: non ita si ad potum pertineat. Alciatus in l. qui fundum. de verborum significa. Quidam pomi vocabulo. pro malo vtūtur. Malum & Pyrum differunt specie, sed vtrunq; complectitur pomi vocabulum. Spieg.

POMORVM appellatione nuces & ficus & vuæ duracinæ & purpureæ & quæ eiusdem generis sunt, quas non vini causa habemus, quas Græci τρωξίμους appellant, continentur. l. 205. ff. de verbor. signific. Pallad. in Epig. de nuce.

Arbuteas frondes vastæ nucis occupat vmbra,
Pomaque sub duplici cortice tuta refert.

Idem de ficubus.

Se quoque miratur pingui grandescere succo,
Et folium gaudens vincere poma modum.

Idem de Moro.

Proceras fagos & poma hirsuta virentis,
Castaneæ.

Macrob. lib. 3. cap. 19. Nuces dici tradit à quibusdam omne pomum, quod foris duro tegatur & intus habeat quod esui est. Idemque libr. 2. cap. 6. Cascellij Iureconsulti dictum vrbanum hoc refert. Lapidatus à populo Vatinius cùm gladiatorium munus ederet. obtinuerat, vt Ædiles edicerent, ne quis in harenam nisi pomum misisse

misisse vellet. Forte ijs diebus Cascellius consultus à quodam an nux pinea pomum esset, Respondit si in Vatinium missurus es, pomum est. Ficum planè tanquam non pomum secerni à pomis apud idoneos auctores idem auctor libr.3.cap.20.notat.Brisson. Cùm pomorum appellatio complectatur omne genus fructus, qui esui sit potissimum destinatus, quæsitum fuit, an is, qui fundum vendiderat ea lege, vt poma fundo liceret excerpere, censeretur vuas vini causa paratas simul etiam excepisse: [illegible] responsum est, nuces, & ficus, & duracinas vuas duntaxat, quas non vini causa haberemus, exceptas videri. Quæ autem ad vinum paratæ essent vuæ, venditas esse. Et dicitur vua duracina à duricie acini quasi durus acinus, vt traditum est à Plinio libr. 14.natur. histo. cap.1. Brechæus in l.qui fundum vendidit.ff.de rer.& verb.signi. Adde Forcat.in suo penu iur. ciuil.cap.26.

POMPA, pro apparatu solenni: cuiusmodi est, nuptiarum, sacrorum, funerum. Vipian.in fin.l.3.commodati. Non potest commodari, id quod consumitur: nisi fortè ad pompam, vel ostentationem quis accipiat. Spieg.

PONDO dicitur vel as, vel libra quicquid solidum aut totum est, cum in partes est diuidendum. Connan. lib.10.cap.6.num.10.

PONDO, propriè significat pondus 12.librarum. Reperitur tamen pondus, siue pondo, pro libra. Phocas inquit: Pondo & octo monoptora sunt. & tantum pluraliter efferuntur: vt hæc pondo. nam vnum pondo nō dicimus, sed in libram efferri potest. Dicimus, duo millia pondo: ibi est genitiuus. Mille pondo, nominatiuus est. Bis mille pondo, nominatiuus non est. quia mille adiectiuum est. Tamen non dicimus bina, trina pondo, sed duo, tria. Cæterùm iuxta Alciat. sic habet pōderum ratio. Scrupuli octoni, sunt duæ sextulæ: quæ etiam Duella dicuntur. Lentis enim duo semina, granū frumenti faciunt: grana 4. siliquam: siliquæ (hoc est, ceratia) sex, scrupulum: tribus scrupulis cōstat drachma, quod est argenti pondus: duplex drachma, sicilicū creat. cuius mentio apud Scæuol. in l.I.berto.§.filium. de ann.leg. Drachmæ additus scrupulus, sextulam fecit: sextula vncias sex habet: drachmæ autem octo vnciam faciunt. At vncijs 12. constat Romana libra hoc est, drachmis 96. Attica verò libra 77. drachmas habet, sicuti Mina, seu Mna 100. Nam Romana libra maior est hac quatuor drachmis. Talentum minus Atticum, minas 60. hoc est, drachmas 600. continet: talentum maius 83. habet minas & vncias insuper 4. Hæc ponderum ratio ad multarum ll. cognitionem spectat. vt in l.1.C. de ratioc.oper.& in Auth.adhæc.C.de vsur.in Authēt. sed hodie.C.de episc.& cler. Spieg. Libras an pondo dicamus ex responsis Qu. Mutij constat non referre l.scribit.§.fin. de aur.& arg.leg. Habet hoc tamen proprium pondo, vt additum ijs, quæ non minus mensuræ, quam ponderis significationem habent, ad distinctionem rei valeat: Pondus scilicet esse, id, de quo agitur, non mensuram: velut, vnciam pondo. Trepondo quoque vt Fabius Quintilianus tradit, Messala existimauit non ineptè dici: Quam compositionem libra nō admitti. Curt. lib.1. [illegible] cap.24.

PONDVS, infectæ materiæ: Numerus, signatæ: Species, factæ dicitur. l.6.ff.de rei vind. Hot.

PONERE in legibus pro statuere, Cato: Et ita in legibus posuere: Furem dupli cōdemnari, fœneratorem quadrupli. Positum sit, pro esse statum. Bud.

PONERE idem est quod erigere & collocare aliquid vt ponere imagines, & ponere labra & crateras. quòd ab ædificio aliquantum recedit, & ijs quæ plantātur aut seruntur conuenire non potest. Connan. libr.4. cap.10.nu.15.

PONERE in lucro. Modus loquendi, cum aliquid boni præter spem euenit.

PONERE os in cœlum, est nostri iuris commentatoribus sentire contra cōmuniter receptas opiniones. Quære suprà, Opinio communis. Sp.

PONTIFEX max. quòd maximus rerum quæ ad sacra & religiones pertinent, iudex sit, vindexq; contumaciæ priuatorum, magistratuumque. Minorum Pontificum maximus dicitur, qui primus in collegium venit: item minimus, qui nouissimus. Festus. Hot. Horum autem munus singulatim nō ineleganter tractat Alex. ab Alex. in diebus genial.

PONTIFEX priuatus, cuius meminit Pompo. in l. 2.§.omnium tamē harum.ff. de orig.iur. ideò dictus est; quòd non poterant toties conuenire omnes pontifices sacris addicti, quoties impetranda erat actio, singulis haud dubiè momentis. Itaq; vni delegabant priuatum hoc negocium, dandæ aut denegandæ actiōis. Et is quia magistratum nullum gerebat, ideò ne quis falleretur in hoc, adiecit, Priuatus: teste Dn. Oldend. in Restaur. Spieg.

PONTIFEX Sacer, Magistratus, vt ait Scæuola, à posse, & facere dictus: quia, vt Alciat. arbitratur, ius illi erat sacrificandi. Facere enim, apud veteres sacrificare est. Ex Pomponio liquet quoque, gentilitatem cū dubitationis aliquid in iure eueniret, nullis rectius, quàm sacerdotibus humanarum rerum interpretationem credendam existimarunt: vtpote quibus diuina committerentur. Lege Cic. in oratio. ad pontifices pro domo sua. Pontificem Romanum, principatum Ecclesiarū, de iure diuino habere, affirmat, in l.4.C.de sum. trin. Porrò obseruandum, quod cum paulatim pontifices functione sua ad auaritiam & ambitionem abuterentur, tandem ab illis translata fuit dandæ actionis auctoritas ad prætores, sicut constat ex l.2. C. de iuris formul. & impetrat. Quia non loquuntur ibi Theodosius & Valentinianus de impetratione apud pontifices quę dudum abierat, sed de more, qui tum ex prætoris datione adhuc obseruabatur. l. si finita. §. eleganter. ff. de damn. infect. Spiegel. Adde Forcat. in Necyom. dialog. 73.num.7.

PONTIFICATVS Codicillares Lampridius vsurpat, Egnatio indicante, pro ascriptitijs, & extraordinarijs: quasi dignitatis vmbra gauderent collegijs asscripti, atque in codicillos relati. Sic & Secretarios, & Cōsiliarios, haud ineptè appellaueris Codicillares, qui extra ordinem sunt, nomenque tantum retinent, administratione officij exortes. Sp.

PONTIFICEM, & Augustum appellandos censet Alciatus, etiam si ad vitam æternam pontem non faciat, & imperij corpus non augeat: quoniam nomen ab eo dicitur quod fieri deberet, licet non fiat. Tametsi Augustus, non ab augendo, sed ab augurio, vt supra dictum est, receperit appellationem. Spieg. Vide Anchoran. in c.1. de constit. in 6. Corras Miscell. lib.3.cap.22. Et huc pertinet quod Baldus dixit in l.licet retro. C.de locat. quod hodie Imperator in Italia tenet gloriam hominis non nominis, & iacet infatuatum imperium in Italia.

PONTIFICEM vnum duntaxat à Numa institutum legimus apud T.Liuium: Marcum scilicet M.F. cui sacra omnia exscripta, exsignataque attribuit. quibus hostijs, quibus diebus, ad quæ templa sacra fierent: atque vnde in eos sumptus pecunia erogaretur. cætera quoque omnia publica priuataq; sacra pontificis scitis subiecit. nec cœlestes modò cerimonias, sed iusta quoque funebria, placandosque manes vt idem Pontifex edoceret. Hæc Liuius. Hunc autem solùm à Numa pontificē creatum Liuius testatur, quem Maximum etiam nō nominat, quòd alij scilicet Minores non essent. & initio libri 2. quum de Rege sacrificulo commemorat, non dicit eum Pontificibus, aut Pontifici Maximo subiectum esse, sed tantùm Pontifici, qui tamen Maximus (vt dixi) sacerdotum omnium habebatur. non multo pòst tamen quatuor sunt creati Pontifices, qui numerus ad M.Valerium, Q. Apuleium Coss. id est, annos amplius quadringentos permansit. quo tempore octo primum lege Ogulnia pontifices creati sunt: de quibus quū postea Liuius loquitur, alios minores Pōtifices appellat, vnum maximum. Cicer. etiam in orat. de Harusp. resp. tres minores nominauit. Pontificis verò Maximi tanta potestas in reliquos sacerdotes fuisse dicitur, vt L.Metellus

tellus eum honorem adeptus, Posthumium Consulem: eundemque Flaminem Martialem ad bellum gerendũ Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, vrbem ingredi vetuerit. quemadmodum Cicero & Valerius testantur. Idem pontifex de violatis sacris cum collegio cognoscebat. Liuius narrat L. Cantilium scribam Pontificum, qui cum Vestali virgine stuprum fecerat, à Pontifice Maxim. eousque virgis in comitio cæsum fuisse, vt inter verbera expiraret. Idem res omnes singulorum annorum mandabat literis, efferebatque in album & proponebat tabulam domi, potestas vt esset populo cognoscendi: vt Cicc. libr. de orat. 2. commemorat. Creati autem post eà plures sunt à victore Sylla, eorumque numerus ampliatus, vt essent quindecim. Hot.

PONTIFICES (vt Q. Scæuola Pontifex Maxim. dicebat) à posse & facere. At pontifices ego à ponte arbitror: nam ab ijs sublicius est factus primùm, & restitutus sæpe, quum ideo sacra & vls & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. Hæc Varro. De cuius sententia latius differit Corasius Miscell. lib. 3. cap. 22. num. 8. & lib. 1. ca. 20. num. 13. Pons autem ille sublicus ligneus erat, & nullo ęre aut ferro compactus, quem Romani adeò sacrum existimarunt, vt si collaberetur, pontifex non nisi cæsa victima & perfecto sacrificio eum reficere posset. Porro facere Scæuola dixit, pro sacrificare. Apud Varronem Ius turpiter pro Vls legitur. Pontificem in ius vocare dum sacra facit, non licet: ait Vlpian. l. 2. ff. de in ius voc. Sine decreto Pontificum ossa quæ ab alio illata sunt, vel corpus, domino loci effodere vel eruere non licet: ait idem Vlpian. l. 8. ff. de relig. & sumpt. Hotom.

PONTIFICIVM pro potestate vsurpatum in C. Theod. Alciat. adnotauit. In quibusdam etiam codicibus hoc verbum in eundem sensum, apud Gellium scriptum est lib. 1. cap. 13. Sed & in legib. Burgundionum ca. 40. ita scribitur. Huius autem actionis pontificium circa manumissores tãtum de libertis suis præcipimus custodiri. Briss. & Spieg. Corasius Miscellan. libro 1. ca. 10. num. 13.

PONTONES, naues quibus in traijciendis amnibus, loco pontium vtimur. Paul. in l. fin. de seruit. rust. præd. Diuersum, si pontonibus traijciatur. & infrà. Quia via consummari solet, vel vsque ad ciuitatem, vel vsque ad viam publicam, vel vsquam ad flumen, in quo pontonibus traijciatur. Spie. Cæsar scribit esse genus nauigij Gallici. vt annotat etiam Goueanus Variarũ lect. ca. 36.

POPINA, locus est vbi edulia esculentaque parantur hominibus non satis honestis, vnde Lucilius.

Infamemque inhonestam turpemque odisse popinam.

de legat. 3. l. cætera. Ad tabernas, inquit, vel popinas extenditur. Nebr.

POPVLARE imperium est, cũ summa potestas penes populum, seu plebem censetur, nihilq; nisi eorum scitu & nomine fieri potest. Qualis sæpè fuit Romæ, abdicata prorsus omni Patrum auctoritate. Et eo tempore facta fuerunt Plebiscita. Hæc politiæ species deterior, Democratia vocatur ab Aristotele. Sp.

POPVLARES, pro ciuib. & subditis, apud Vlpi. in l. 1. §. quies quoque. ff. de præfect. vrb. Sp.

POPVLAREM Actionem definit Vlpia. in l. 1. tit. de popularibus actionibus. Harum actionum popularium duo sunt genera. Quædam enim principaliter ad publicum commodum instituũtur. Exemplum est in l. si quis id, titu. de iurisd. de actione de albo corrupto, vbi verè & propriè popularis est actio. Si plures simul actionem popularem instituere velint prætor eligit idoneiorẽ. l. 2. hoc tit. quod Iudicium à veteribus dicebatur Diuinatio. huiusmodi est oratio Ciceronis in Verrem quæ inscribitur Diuinatio. Hinc consequens est, non ideo quoque locupletiorem quenquam dici posse, quod ipsi hæc actio competat. Licèt enim alię actiones in bonis nostris sint. hæc tamen nõ est. quia non cõpetit ita, quin alius possit anteuertere litem contestando. l. penu. hoc tit. Huc pertinet lex si quis pro eo. §. vlti. de fideiuss. Litis tamen contestatione alij excluduntur. l. si cui. 1. de verb. signif. Eius enim qui litem contestatus est melior erit conditio, & dicitur tum is creditor esse cui debeatur nisi aliud cautum sit lege, vt lege Agraria competit popularis actio nomine termini moti ad pœnam, quæ non cedit lucro agentis sed fisco infertur, vt dicitur in l. vlti. tit. de termi. mot. Hinc consequens est. si quis litem contestatus sit, & ad finem perduxerit litem, reo absoluto non posse aduersus eum agi denuò. Obstabit enim Exceptio rei iudicatæ. l. 3. hoc titu. l. cum qui. §. in popularib. tit. de iureiur. nisi doceatur collusum esse d. l. Secundum genus actionum popularium est, quæ principaliter ad priuatam pertinent vtilitatem, licèt aliquo modo etiam respiciant publicam, cuiusgeneris est actio sepulchri violati, vt vidimus in tit. de sepul. viol. vbi priuatum commodum vindicatur agẽte reo cuius interest. l. 3. l. 6. tit. sepul. viol. Huc pertinet etiam actio si quid effusum vel deiectum sit l. si verò, tit. de his qui deiec. vel eff. popularis est ea actio, licèt is præferatur cuius interest. In hoc genere popularium actionũ pro regula traditur: Eum cuius interest præferri cæteris in l. 3. h. t. Alia etiam est differentia quia in actionibus popularibus, quæ principaliter pertinent ad commodum publicum, procurator ad agendum constitui nõ potest. In alijs autem potest, l. licet, & l. non cogendum, titu. de proc. l. 5. h. t. quia procurator est, qui mandatu domini aliena negocia administrat, l. 1. de proc. At actiones populares non magis sunt eius qui procuratorem constituit, ac eius qui procurator constituitur, nisi pertineat actio etiam ad priuatum commodum, vt actio de sepulchro violato, quia ea propria respectu constituentis procuratorem dicitur, alieno verò respectu ipsius procuratoris. Alia differentia est, quia in ea actione populari exercenda, quæ principaliter pertinet ad Ius publicum, habetur delectus personarum, nec quiuis ad agendũ permittuntur. In cæteris sine delectu omnes admittuntur. l. 4. & l. 6. h. t. Hoc autem commune est vtrisque actionibus, vt neq; vltra annum extendantur, neque in hæredem dentur. l. vlt. hoc tit. Seilerus ex Lecturis Duareni nondum impressis sub d. tit. de popularibus actionibus.

POPVLARES actiones, popularia iudicia, popularia interdicta, dicebantur, quæ cuiuis ex populo patebant. tit. de popularib. act. l. 7. ff. de iurisd. om. iud. l. 7. ff. de dolo mal. l. 42. ff. de procurator. l. 5. §. hæc autem acti. ff. de his qui deiecer. l. [illegible]. §. in popularibus. ff. de iureiu. l. 25. in fin. ff. de S. C. Silania. l. 32. ff. ad l. Falcid. l. 2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loc. publ. cum l. 1. §. hoc interdictum. ff. ne quid in flum. publ. Zonar. tom. 2. τοῖς δ' ἄλλοις δήμου ἐπιχειρητοῖς, τοῖς δήμου ποτ' ἄλλοις ἀνόμεναι, ὅθεν καὶ καλεῖται δημοτικὴ ἀγωγή. Qui locus cum ab interprete perperam sit conuersus, ita Latinè reddetur. Vnde & in libris legum popularis vocatur, quæ cuilibet de populo datur actio. Briss.

POPVLARIA & publica iudicia eadem esse Imperator sensisse videtur in tit. de publ. iudicijs. Cæterum ea diuersa esse putat Goueanus libr. Lect. variar. cap. 27. publica accipiens, quæ populi sint, & earum rerum, de quibus publicæ erant institutæ quæstiones, cognitio ad populum pertinebat: quemadmodum scribit Cicero in prætura vrbana: Popularia autem ea ad quæ quiuis de populo accedere poterat. Publicæ namque vtilitatis causa quiuis de populo ad persecutionem popularium admittebatur. Cum tamen plures agere volebãt, magis idoneo actio dabatur, quòd iudicij genus Diuinatio appellabatur. Goueanus d. loco & lib. 2. de iurisd. ad l. si quis id. &c.

POPVLARIA sacra, vt Labeo ait, sunt, quæ omnes ciues faciunt, nec certis familijs attributa sunt: vt Fornicalia, Palilia. auctor Festus.

POPVLITARI, populari, diripi. Papirius. l. 21. in fin. ff. de appel. Tamen quum fructus populitarentur ab aduersario, æquum sibi videri fructus apud sequestres deponi. Hotom.

POPVLVM Cic. in libris de Repub. teste Augustino lib. 19. de ciuit. Dei ca. 21. definiebat cœtum multitudinis iuris cõsensu, & vtilitatis communione sociatũ.

Itaque

Itaque populi appellatione aliter atque plebis Romæ omnes ordines continebantur.§.plebiscitum.Instit.de iur.natu.Plerique populum, plebem ve decem viris confici,existimauerunt:quod nusquam probatur,& ratiōe caret, cum maiorem numerum populi appellatio requirat,vt ait Alciat.Vide Bart.in l.prætor.ff.vi bo.rapt. & in l.pen.quod cuiusque vniuers. nomine.

POPVLVS plebem & patricios.id est,cuiuscunque ordinis & conditionis ciues complectitur.Quanquam initio constitutæ Reipub. quo maiorem haberet Senatus venerationem & authoritatem, sese à populo, nominis appellatione segregabat.Vnde illud.Senatus populusque Romanus.Sed cum ea ratione nollet Senatus plebiscitis alligari, quasi à qua discretus esset, & ordine & dignitate: Id non tulit Plebs, voluitque vt quod plebs iussisset, populum teneret: quæ populi appellatio continebat patricios. Cæterum antiqua illa inscriptio permansit semper.vt exteris nationibus argumento esset,populi potestatem in authoritate Senatus consistere.Omnes igitur ciues Romani continentur populi nomine,cuius tanquam partes sunt plebs & patritij. aut vt vult Caius,Senatores.Sic enim potius exponendum arbitror, quàm quomodo Iustinianus: qui plebē à populo differre dicit,vt speciem a genere.Sed populariter locutus est Iustinianus. voluit quidē certe plebem à populo differre.vt id quod continetur,ab eo qd' ipsum continet:In quo nonnulla est generis & speciei similitudo. Quia verò populi nomen nihil habet per se dignitatis, sed generale est etiam vilissimosque quosque comprætendens fit quandoque vt populus pro plebe appelletur.Vt apud Martial.

Dat populus dat gratus eques,dat thura Senatus
Et libant Latiæ tertia dona tribus.

Populum pro plebe posuit, sed pro ea quæ vrbis esset, non etiam vt ciues Romani omnes, qui essent in rusticis & Latinis tribubus per Latium dispersi,comprætēdantur. Dicit enim non solum eos qui Romæ sunt cuiuscunque ordinis ciues, sed & eos omnes qui sunt in municipijs & colonijs Italiæ thura dare. Et Suetonius scribit Iulium Cæsarem testamento suo legasse populo Roma.quadringenties,tribubus tricies quingenties H-S.Tribus nomine designat omnes qui in tribubus rusticis & Latinis erant. Nec ijs assentior, qui populum pro equitibus,& senatu positum arbitrantur à Cicerone in oratio.pro Muræna, cum precatur à dijs immortalibus vt consulatus Murenæ populo,plebique Romanæ bene eueniret. hoc enim perinde accipiendum est, ac si dixisset, vt populo quidem omni sed potissimum plebi feliciter eueniret , cuius intererat maximè, quòd Murena plebeius esset. Sulpitius autem, contra quem habebatur Oratio, patritius, qui generis ignobilitatem Murenæ obijciebat.Connan.lib.cap.13.num. 5.& 6.

POPVLVS incensus,qui sine vlla descriptione ciuium liber est à contributione extraordinaria.

POPVLVS liber dicitur is, qui nullius alterius populi potestati subiectus est. siue is fœderatus est , siue non fœderatus est, item siue æquo fœdere in amicitiā obuenit, siue fœdere comprehensus est, vt is populus, alterius populi maiestatem communiter conseruet.l. non dubito.de captiu.& post.

POPVLVS princeps terrarum, Ro.dicebantur.

PORCAE in l.24.ff.de aq.& aq.plu. sulci sunt aquarij,quos aliàs traditur Græcè ἄλακας appellari. l.1.§.item Sabinus.ff.de aq & aqu.plu. Ideoque & porcas Festus lib. 14.definit raros sulcos esse, qui ducuntur deriuandæ aquæ gratia,ab eo quòd porceant , id est, prohibeant aquam frumentis nocere. Quo ferè modo idem auctor Elices definit lib.5. At Varro,vt idem Festus admonet, Porcam aliter accipit. Inter duos enim sulcos elatam terram,quòd ea seges frumētum porrigit, Porcam appellatam Varrò lib.1.de re rusti.cap.29. tradit.Idemque lib.4.de ling.Latin.confirmat his verbis. Ab eo quòd aratri vomer sustollit sulcus, quod ea terra iacta, id est, proiecta,porca.Quem & idem Festus lib.9.secutus,Imporcitor ait est, qui porcas in agro facit, in arando.Porca autem est inter duos sulcos terra eminens. Eodemque modo Isidor.lib.15.Etymol.cap.9.Porcam, quæ in arando extat.quod verò defossum est,liram dici tradit. In Lexico etiam cuius iam sæpius mentionem feci,Porca definitur τὸ μεταξὺ τῶν δύο αὐλάκων ὑψωμα. Nonius planè aliud de huius verbi significatione sentiens.Porcas interpretatur signa sulcorum,quæ vltra se iaci semina prohibēt à porcendo,id est, prohibendo dicta.Briss.

PORCA præcidanea: Ait Nonius Varronem de vita pop.Rom.lib.3.sic scripsisse: Quod humatus non sit hæredi Porca præcidanea suscipienda Telluri & Cereri,aliter familia pura non est. Hāc porcam Gellius.Festus & Varro præcidaneam vocant. dissentiente Victorino qui eam appellari præcidariam vult,non præcidaneam,de Etymologia differens.Fuisse quoque porcam aliam,quæ in re,& præsente mortuo immolabatur ,testis est idem Victorinus, eamque præsentaneam appellat: De qua porca dubium non est,quin senserit Festus cum sic scriberet:Præsentanea Porca dicitur, &c. Ita enim ex eodem Victorini de Orthographia libro restituendus est hic Festi locus: Præsentanea porca dicitur, vt ait Veranius,quæ Familiæ purgēdæ causa Cereri immolatur. Nec dubitò quin ea restitutio verissima sit, & ad huius regulæ veram sententiam accommodatissima & cætera.Ræuardus l.omnis hæreditas. ff.de regu. iuris.

PORCINARII vrbis Romæ pro suarijs in l.1.C.de suar.& susceptorib.lib.10. quos suillæ carnis tenet functio,vt Symmach.ait,lib.1.Epist.13. Solebat autem porcina caro pop.Rom.ex Aureliano instituto diuidi, quē admodum Vopiscus in Claudio indicat his verbis. Nā & porcinam carnem pop.Rom.distribuit quæ hodieque diuiditur.Erat & Romæ tribunus fori suarij, vt ex Notitia Imperij Rom.constat.Briss.

PORNAE à Iustiniano,tit.de Consulib.in Nou.§.ac primus quidem,iuxta interpretationem Haloandri cō memorantur inter spectacula,quasi Floralia. Quæ per meretrices & perditissimorum hominum genera celebrabantur. Certè vel hic locus indicat turpissima illa spectacula tardè sublata. Sp.

PORRECTVM,extēsum. Caius,de serui rust.pręd. Viæ latitudo ex lege XII.Tab.in porrectum octo pedes habeat:in anfractum , id est, vbi flexum est,sedecim.C. de sacrosanct.eccles. Authen.hoc ius porrectum. Spiegelius.

PORRIGERE manus,pro auxilio esse,vulgarissimum est,sed elegans,vt ait Eras.citans locum Vlpi.è l.à diuo Pio.§.sed si emptor.ff.de re iud.Sp.

PORRINA, genus oleris porracei, extat vox apud Scæuolam in l.defuncta. §.Sempronio. ff. de vsufruct. Spieg.

PORRO significat planè aut proindè. Cuiac. ad l.26. §.actionem denegari.ff.de verb.oblig.

PORTARI ea dici censuit Caius, quæ quis iumento secum ducit. Valla ait,id etiā significare, quod quis corpore suo baiulat. Alciat. Iurisconsultum arbitratur origine verbi adiuuari, siquidem πορθμεύειν Græcè traijcere est:vnde Portus , in quem naui res deportantur: sic & exercitum nauibus deportari,Liuius plerunque dixit.Quapropter etiam si quis iumento ducat, hac similitudine portare dicitur: quòd si ipse ferat , non propriè. sed μεταφορικῶς putauerit portare dici.Sp.

PORTARIA dicūtur vectigalia seu mercedes quæ dantur portitoribus.l.3. C. de vectig.& commi. Ioann. Bello.Etymol.

PORTENTA à Portendo, hoc est. præostendo dicūtur,cùm præter morem incidentia, ostendant aliquid futurum esse. Vlpianus eleganter duo genera ostentorum explicat in l.ostentum.ff. de verb.sig. vbi Aud. Alc. Old. Adde Brechæum in d.l.ostentum.

PORTICATIO, apud Macrū in l. funeris sumptus. ff.de sumptib.fun.in fin.Itaque,inquit, si amplum quid ædificari testator iusserit(veluti in circuitu porticationes)eos sumptus funeris causa non esse.Sp.

PORTICVS ambulatoria, apud Vlpi.in l.sicuti.§.1. ff.si seruit.vindicet.Sp.

PORTICVS non venit ædium nomine. l. cætera. §. hoc Senatus 2. de legat. 1. An porticus sit, vt domus, tutũ refugium, differit Barto. in l. meminisse. ff. de offi. proconf. Spieg.

PORTIO, cuiuslibet rei pars est: Alciat. in commẽta. ad tit. de verb. sig. spigel.

PORTIONIS nomen non semper dimidium significat, inquit Vlpian. de verb. signi. sed prout est adiectum. Potest enim iubere aliquis & maximam partem potest, & vigesimam & tertiam, & prout libuerit. sed si non fuerit adiecta portio, dimidia pars debetur. Maf. Adde Brechæum in l. nomen filiarum. §. portionis. in d. tit. de verb. & rer. sig.

PORTIVNCVLA, Vlpia. Quid enim, ait, si tam speciosæ domus vsus sit relictus homini mediocri, vt portiuncula contentus sit. l. cæterum. §. 1. ff. de vsu & habitat. Spieg.

PORTORIVM, vectigal quod pro exportandis mercibus soluitur. vnde qui hoc vectigal publicani redemerunt. Portitores dicuntur. Labeo l. 60. §. 8. ff. locat. Vehiculum conduxisti, vt onus tuum portaret, & secum iter faceret: id quum pontem trãsiret, redemptor eius pontis portorium ab eo exigebat. quærebatur an etiam pro ipsa sola rheda portorium daturus fuerit. Hotom.

PORTVS, inquit Vlpia. appellatus est conclusus locus, quò importantur merces, & inde exportantur. eaque nihilominus statu est conclusa atque munita. inde Angiportum dictum est. l. 50. ff. de verb. sig. Hot.

PORTVS non tantum a portando dictus, vt puto, sed ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ, id est, à freto. & sinu maris traiectu facilimo ad alteras nationes, quemadmodum Græci τὸν λιμένα ἀπὸ τῆς λίμνης, quòd mare significat. Hinc πορθμεῖα dicunt eas naues, quæ ad milites portandos & traijciendos constructæ erant. Igitur portus statio illa dicetur, in Insula, aut alio loco, in medio mari conclusa atque munita. Antiqui domos suas portus appellabant, quòd ibid. bona sua portarent. Brechæus in l. portus. ff. de verbo. & rer. sign.

PORTVVM autem quidam naturales sunt, cuiusmodi tres fuisse apud Athenas testatur Thucydides: alij manu & arte facti Cothones appellati: & Cothona in neutro genere à Seruio in Virgil. lib. 1. AEn. Quæ autem sit Portuum construendorum ratio, vide apud Vitruu. lib. 5. de Archit. Brechæus loco sup. citato.

POSCAM quamplurimi Grammatici loram esse suspicantur. Brodæus semper apud Plinium oxycratum. Qui Zythum apud eum esse existimant, nugantur: ipse enim poscæ & Zythi, vt diuersarum potionum, mentionem infert Brodæus lib. Miscel. 4. cap. 11.

POSITIO, fundum, fors. Vlpia. l. 3. ff. de annu. leg. Hoc sequemur, vt pro positione patrimonij sine vexatione & incommodo hæredis fiat. id est, pro viribus, pro facultatibus. Idem l. 2. §. 2. ff. de pecul. Si verò eandem positionem peculij reliquit, debere eum deducere. Hotom.

POSITIO est breuis verborum formula, mentem proponentis continens, ad veritatem eliciendam concepta. Vincentius dixit: Positio est assertio alicuius dicti, vel facti, vt ad ipsum respondeamus. istas descriptiones ponit gl. in c. 1. de confess. in 6. Fiunt autem positiones a parte, vt per confessionem aduersarij releuetur ponens ab onere probandi: & possunt fieri siue ante, siue post litem contestatam. gl. in d. c. 1. Et sunt in scriptis offerendæ iudici, vt videat, an sint impertinentes. Est autem positionis effectus, vt is qui ponit, quod ponit confiteri dicatur. Ioan. Bello. Etymolog.

POSITIONALIS libellus. Quære suprà, Libellus positionalis. Sp.

POSITIONES impertinentes. Lege, Impertinentes positiones. Sp.

POSITIONES situs. regiones. Vlpi. l. 1. §. 1. ff. de iust. & iur. Huius studij duæ sunt positiones: quasi diceret partes. siue regiones, hoc est. Hoc studium siue hæc disciplina est duabus in rebus: nempe in ediscendo iure publico & priuato. minus enim planè & explicatè hoc dictum est: neque verò de iure loquitur Vlpi. sed de studio ac disciplina. Hot.

POSITVM habeat, exponit Vlpian. dicens, Accipere debemus positum habeat: siue in habitationibus, vel cœnaculis, siue etiam in horreis, vel cuius alterius ædificij. Positum habere etiam is rectè videtur, qui ipse quidam non posuit. verùm ab alio positum patitur. l. si verò plures. §. prætor ait. ff. de his qui deiecer. Spieg.

POSSE verbum, significat simplicem potentiã, nulli necessitati subiectam, idq; ex sermonis proprietate, à qua tamen ex coniectura mentis quandoque receditur. exempla ponit Alciat. in l. nepos Proculo suo. de verb. sign. Spieg.

POSSESSIONIS verbum, dubium est. Est enim & κατοχὴ (quàm aliqui detentionem vocant) & νομὴ, quam proprie possessionem vocamus. Porrò κατοχὴ, ἀπὸ τοῦ κατέχειν, quòd meri est facti, dicitur, νομὴ, ἀπὸ τοῦ νέμεσθαι, quod nonnihil ex iure trahere videtur. Nam νέμεσθαι, pasci significat, quod velut domini, aut eo non inuito est: cum κατοχὴ propriè ad violentiam accedat. Ita, in detentione, crimen aut onus: in possessione, vsus, vt aiebat Fróto, & causa est. Curt. lib. 1. εἰκασιῶν. cap. 11. &c. Possessio & proprietas mutuo sese nexu complectuntur, alterumque alterius causam sequitur, ita vt destinatione animi eius qui alterum habet, non separentur. Nam qui rem possidet, eius est aut vult esse dominus: Nec aliud est possessio, quam vsus rei competens ratione veri aut sperati dominij. Vsuarius enim & fructuarius, re vtitur, non tanquam propria, sed tanquam aliena nec possidet fundum, sed is cuius est proprietas, & cuius nomine rem detinet. At possessor non alia de causa possidet, quàm quia dominus est. Vt dominus rem suam possidet iure dominij quod habet: Bonæ fidei possessor eius quod se habere credit: malæ fidei eius quod fingit, & præ se fert habere habiturumque longissima præscriptione sperat. Quanquam hæc malæ fidei possessoris præscriptio ig[illegible] erat iure ciuili antiquo Romanorum: vtcunque tamen certum est, neminem esse possessorem, qui non idem dominus sit aut verè aut sanè voluntate. Et quicunq; alia voluntate possidet. nõ sibi, sed illi quem scit esse dominum, possidet. Vt in colono, vsufructuario, aut creditore qui pignore vtitur, perspicuum fit. Connan. lib. 3. cap. 9. num. 1.

POSSESSIONIS propriè vindicatio non est, sed itur ad interdictum, quo perindè ac si vindicatione ageretur, suam esse possessionem actor intendit. l. 3. §. sed & vsum fructum. §. si mecum. §. Pomponius. ff. ad exhib. Festus: In legitimis actionibus nemo ex ijs, qui possident, possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit.

POSSESSIO. De possessione breuiter quidem, nec minùs dilucidè Constantinus Hermenopul. tit. 1. libr. 2. Epitom. iur. νομὴ, inquit, ἐστὶ ἡ σὺν τῷ διανοεῖσθαι δεσποτικῶς κατοχὴ, hoc est, possessio est detentio, quæ animo dominantis fit. est enim possessio ipsa dominij præambula, ex qua dominium originem sumpsit. Itaque possessio est proprietas & vsus, siue actus possidendi agri, aut ædificij, non ipse fundus, aut ager. Aliquando tamen possessio generali nomine sumitur pro ipsis bonis immobilibus, vt sunt tabernæ, hospitia, horrea, & huiusmodi. Atq; possessio non solùm pro proprietate ipsa, neque pro ipso prædio sumitur apud Iurisconf. & in constitutionibus, sed etiam apud alios authores. Cicer. in Paradox. Etenim (ait) isti callidi æstimatores prata & agros magni æstimant, quod ei generi possessionum nemo nocere potest. Connan. lib. 3. cap. 8. nu. 2. Vnde autem possessio dicta sit, eleganter Alc. lib. 1. Dispunct. ca. 1. Ancli.

POSSESSIO, non à pedibus, vt vulgò legitur. lit. de acq. poss. sed à dictione Pos: vnde fit impos & compos, & potis, itemque à sedibus dicta est. Hinc capere sedes, mutare sedes, occupare sedes, & similia apud veteres exempla. Ille ergo possidet, qui sedere, id est, sedem ponere potis est: a sessitando. Galli etiamnum vulgò continuare possessionem, sessire vocant. annotauit Alciat. ad l. cui caput, in lege Censoria, de verb. sig. Pau. in

l. 1. in

l.1.in prin.de acqu.poss. Possessio, inquit, appellata est à sedibus & vt Labeo ait, quasi pedum positio: quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit. quã Græci κατοχὴν dicunt, hoc est, detentionem. Et huc respexit idem Paulus in l. possideri autem. §. genera possessionum, eod. tit. cũ ait: Et in summa, magis vnum genus est possidendi, species autem infinitæ sunt, puta insistere rei, sicut pedibus ad hoc vtimur: vt nos in aliquo loco ponamus. Quare & nostrate lingua, teste D. Oldẽ, rectè dicimus possessionem, eyn Besitzung, à sedendo. Et cum significamus aliquem sufficientia rerum dominia habere, Er ist genugsam gesessen. Alciat. dispunct. lib. 1. cap. 1. Possessio, inquit Bart. est ius insistendi rei nõ prohibitæ possideri. Putat tamen idem in l. 1. de appell. ab effectu non probè definiri: dum Placentini definitionem inibi improbat. Id quàm consideratè fiat, Apellus aliorum relinquit iudicio. Alijs est possessio vsus rei à proprietate vel iure separatus. Hinc vsucapio, id est, acquisitio, quę per vsum, hoc est, possessionem fit. Ciuilis possessio semper iusta est: Naturalis quandoque iusta est. Vide Alci. interpretantem d. l. quæstio. & Old. cui non est in dilucidius quæq; inuoluta tradendo, secundus, in prin. Class. action. 2. Spieg. Adde Forcat. in Necyom. dialog. 73. nu. 2.

Possessio est, vt definit Gallus AElius vsus possidendi agri aut ædificij: non ipse fundus aut ager. non enim possessio è rebus quæ tangi possunt: sed qui dicit possidere res, is verè potest dicere. itaque in legitimis actionibus nemo ex ijs qui litigant possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit, vt Prætor his verbis vtatur, Vti nunc possidetis eum fundum q. d. a. (id est, quo de agitur) quod nec vi, nec clàm, nec precariò alter ab altero possidetis, ita possideatis: aduersus ea vim fieri veto. Hæc Festus. quem locum ita correctũ sic interpretor, vt actio nulla sit his concepta verbis, Hanc possessionem meam esse aio. Hot.

Possessio & quasi possessio differunt. nam illa tum dicitur, quum aliqua res corporalis naturaliter tenetur: hæc verò, quum incorporalibus rebus vtimur, quæ naturaliter teneri non possunt, vt seruitutibus. Hotom.

Possessio interdum non solum apud Iuriscons. & in Constitutionibus pro proprietate ipsa, seu prædio capitur, sed etiam apud alios auctores. Vnde possessiones vrbanæ & rusticæ Ciceroni in Philippicis. Sp.

Possessio bonæ fidei. Paulus, inquit, Infinitas esse possessionis causas & species. Sed vnum genus possidẽdi: vel etiam posse diuidi possessionis genus in duas species. In bonæ fidei aut non bonæ fidei possessionem. Itaque vnum sit genus possessionis, cum rem tenemus nomine, quam nemo alius possidet, ne animo quidem: Species autẽ si causam eius spectes plurimæ, vt pro donato, pro empto, pro hærede, pro legato, pro suo. Sin fidem eius qui possidet, & ipsius causæ iustitiam, duæ tãtum erunt species. Vna bonæ fidei, altera malæ fidei. Quæ tamen fides genus possessionis non mutat, sed genere eadem est vtriusque possessio: Quia possessio facti est, & in ea nihil aut quam minimum iuris requiritur. Nam quod Vlpian. dixit: Interdictum de vi competere tam ijs qui naturaliter, quam qui ciuiliter possident, nil aliud voluit dicere, quam iustum & iniustum possessorem illo interdicto vti posse. vt Iul. de precario. Duo insolidum precario habere non magis possunt, quam duo insolidum vi possidere, aut clam: Nam neque iustæ neque iniustæ possessiones duæ concurrere possunt. Iustas & iniustas vocat, quas Vlpianus ciuiles & naturales. Sic nullo modo fieri potest, vt duo insolidum eandem rem possideant. Siue naturaliter, siue ciuiliter, siue vnus vno, alter altero modo, quoniam possessio seu iusta, seu iniusta animo & corpore quæritur, & totam rem ita quasi complectitur vt ne sit alteri possessori locus & cæt. Connanus libro tertio, cap. decimo, num. 5.

Possessio bonorum, vel bonorum possessio, neque enim rixandum est de ordine verborum, quem Doctores inani curiositate hactenus obseruant, putantes aliud esse bonorum possessionem, & possessionem bonorum: definitur ab Vlp. in l. 3. §. bonorum igitur possessionem. ff. de bon. poss. Old.

Possessionem certam continuamque Iureconsultus in l. seruitutes. ff. de ser. appellat certum continuumque vsum: Neque enim aliud quidquam est possessio quam vsus. l. quæstio. ff. de verb. sig. in incorporalibus præsertim, vt in seruitutibus & in alijs iuribus quorum vsum pro possessione accipiunt Iurisc. l. quoties fin. ff. de ser. Sane possessio certa continuaque dicitur non interrupta, nõ aliquo tempore interpolata, id quod perspicuum facit Iurecons. dum confirmans seruitutes rusticorum prædiorum non habere certam cõtinuamq; possessionem ait. nemo enim tam perpetuo, tamq; continenter ire potest, vt nullo momento eius interpellari videatur. Coras. de ser. in Rubr.

Possessio continua dicitur, non solùm quæ penes vnum atque eundem semper est, verumetiam quæ ab vno ad alium legitimè translata fuerit. Etenim tempora possessionis, quibus auctores bona fide possederunt, meritò debent prodesse & reputari ad complendam vsucapionem ijs, qui in locum eorum succedunt, siue ex contractu, siue ex vltima voluntate. Puta hæredibus accedit possessio testatoris, & emptor vtitur tẽpore venditoris, nec solùm immediati, sed etiam vlterioris. Nisi fortè medius aliquis ex auctoribus nõ possedisset, quia tunc non posset per rerum naturam censeri coniuncta seu continua possessio. Scæuola in l. de accessionib. in prin. Venuleius in l. in vsuca. §. 1. ff. de diuers. temp. præscr. Old.

Possessio defuncti quasi iniuncta descendit ad hæredem, & plerunque nondum hæreditate adita completur. Paul. l. cum miles. ex quibus caus. maior. Spi. De quo latius Coras. Miscellan. libr. 6. cap. 12. per totum, & cap. seq.

Possessio fiduciaria dicitur, quæ sub manu regia possidetur: quasi fide data accepta sit. a fiducia dicta. Budæ. in l. 2. de orig. iur. Coras. Miscell. libr. 6. cap. 9. num. 5.

Possessio, in solo & nudo intellectu non consistit: cum possessio siue sit ciuilis, siue naturalis, sine facto non consistat. Ciuilis enim animo constat, qui facti est: Naturalis verò corpore. Porrò ciuilem & naturalem possessionem, non differre specie, sed vnam dũtaxat esse possessionem, licet sub varia qualitate, asseuerat Zas. in l. 1. ff. de acquir. poss. & in scholijs ad d. l. 2. de orig. iur. Hoc ipsum asseuerat Alci. in l. quęstio. ad fi. de verb. sign. Accedit Oldẽ. quem vide loco paulo antè citato. Spieg.

Possessio iusta illa censetur, quæ suam vim ac potestatem habet, possitq; suppeditare conditionem vsucapiẽdi, scilicet per legitimum titulum, bonamque fidem: deniq; & rem quæ vsucapionẽ admittat. Sp.

Possessio momentanea. Lege, Momentaria.

Possessio naturalis & ciuilis, non alio differunt, quam quod hæc iusta est, illa cõtra iuris regulas. Quod declaratur etiam ex hoc Vlpiani responso. l. 1. de vi armata. Deijcitur is qui possidet siue naturaliter siue ciuiliter possideat. Nam & naturalis possessio & pro suo ad hæredes pertinet. Denique & si maritus vxori donauit, eaque vi deiecta sit, poterit interdicto vti, non tamen si colonus sit. Hic apertè monstratur, colonum nullo modo possidere, ne naturaliter quidem. Naturaliter autem dici possidere eum, qui mala fide possidet, vt est is qui iustum possessorem eijcit. qui licet violentus sit possessor, si tamẽ turbetur possessione, habet etiam interdictum recuperatorium aduersus eum, qui vim ipsi attulit. Cui naturali possessori similis est quicunq; pro suo possidet. Dicitur autem pro suo possessio, quęcunq; ex ea causa tenetur qua acquiritur. Licet vera nõ sit: vt si liberum hominem bona fide possideam credẽs esse seruum. Dicitur autẽ hæc naturalis possessio, quoniã iure ciuili improbatur licet alioqui iusta sit, id est, bona fide & sine dolo vllo teneatur, vt hic Pau. l. 1. Si vir vxori cedat possessionem causa donationis: plæriq; pu-

tant possidere eã quoniam res facti iure ciuili infirmari non potest: & quid attinet dicere non possidere mulierem, cùm maritus vbi noluit possidere, protinus amiserit possessionem. Vbiq; dicitur possidere etiã qui naturaliter tantum: nec distinguitur an ciuiliter an naturaliter possideat. Certè enim naturalis ista possessio, vera possessio est, quæ animo & corpore [illegible] da est quæsita autem solo animo retinetur: Quando verò non legitimis modis est acquisita, dicitur naturalis, si ex iuris ciuilis præcepto, ciuilis appellatur. Hanc diuersitatem notauit Theophil. tit. per quas personas nobis acquiritur [illegible], id est, Detinere est naturaliter tenere, possidere verò animo domini detinere. Vide Connan. lib. 3. cap. 10. nu. 5. & Tiraquell. in tract. *le mort saisit le vif.* præfa. decla. 1. num. 1.

POSSESSIO quædam naturalis simpliciter, quædã naturalissima est, vt scribit Bald. consil. 338. incip. præmittendum est ad euidentiam: in princi. lib. 5. Naturalis, quæ fit cooperante legis dispositione, vt illa quam habet vsufructuarius, etiam extra fundum & fundi cõspectum, vt not. in l. 1. in princi. ff. de acqu. poss. Naturalissima autem, quæ mero corpori & naturæ innititur sine adiumento iuris. Nam & alibi quoque hæc possessio quæ mero iure & sine aliquo actu corporeo transfertur, vocatur plenissima, in l. raptores. & ibi Bart. no. C. de episc. & cler. vt annotauit Tiraq. in tract. *le mort saisit le vif* præfa. decla. 7. nu 13.

POSSESSIO simpliciter prolata, de naturali intelligitur. l. stipulatio ista. §. hi qui sunt. & §. hæc quoque. ff. de verb. oblig. Spieg.

POSSESSIO tradita dicitur etiam precario rogata. l. Iulian. §. veniunt. ff. de act. empt. Prat.

POSSESSIO vera & propria dicitur, etiam quæ legis commento transfertur. l. quod meo. vbi Alex. de acqui. poss. l. si is cui. §. Flauius. de solutio. Quemadmodũ vt creditor quis dicatur, satis est, quòd fidem alterius secutus sit, vel verè, vel legis interpretatione. l. 1. C. qui manum. non poss. l. qui in fraudem. §. ex omni. ff. qui & à quibus manum. Spieg.

Vera vtiq; possessio & iuris est, & facti, id est, corporis & animi. l. 19. ff. ex quib. cau. maior. l. 40. ff. de ad. poss. l. 1. §. Scæuola. ff. si quis test. lib. Adquiri enim sine corporali facto possessio non potest. Et hoc est quod Neratius cum Proculo sentit, cùm animo adquiri possessionẽ posse negant, si non intercedat possessio. l. 3. §. Neratius. ff. de adq. poss. Briss.

POSSESSIONE capere, pro vsucapere: Iulianus l. non solùm, 33 §. si docuimus. ff. de vsucap. Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit lõga possessione capi, &c. Iauolen. l. empt. 4. ff. pro empt. Nihil eum ex eo fundo lõga possessione capturum. Item Iulian. l. qui fundum, 7. §. seruus, eod. Hot.

POSSESSIONEM inter & dominiũ differentia hæc est, quod dominium nihilominus manet, qui dominus esse non vult: possessio autem recedit, vt quisq; constituit se nolle possidere. Si quis igitur ea mente possessionem tradiderit, vt postea restituatur ei, desinit possidere. ita ait Vlpi. in tit. de acq. poss. Maff.

POSSESSIONEM adipisci is non videtur, qui ita nactus est, vt eam retinere non possit. l. non videtur. ff. de acq. poss. l. sequitur. §. tũc in potestatem. & §. si dominus. ff. de vsucap. Sp.

POSSESSIONEM bonorum agnoscere apud iudicem, est declarare apud Magistratum se talem esse, qui posset ac vellet iure prætorio amplecti hæreditatẽ defuncti. Olden.

POSSESSIONES appellantur agri latè patentes publici priuatique: quia non mancipatione, sed vsu tenebantur, & vt quisque occupauerat, colebat. Alibi possessio est vsus agri, aut ædificij, nõ ipse fundus, aut ager. Festus. Hotom.

POSSESSIONVM autem variæ sunt causæ, varij tituli, varia genera: pro hærede, pro emptore, pro possessore, pro legato, adgnato, noxæ dedito, soluto, suo. l. 3. §. genera. ff. de adq. poss. l. 13. §. 1. de petit. hære. Briss.

Pro emptore possidet qui à non domino emit, cùm eum dominum esse existimaret. l. 33. §. 1. ff. de vsucap. l. 8. ff. de pericul. & commod. l. 6. §. Iulianus. ff. de precar. l. 11. in fi. ff. instit or. l. 13. §. 1. ff. de petit. hæred. tit. pro emptore.

Pro dote possidet qui rem alienam ignorans doti accepit. l. 13. l. 15. §. apud Marcellum. ff. de pet. hære. l. 8. ff. de peric. & commod. l. 1. & tot. tit. pro dote.

Similiter pro donato possidet cui res donationis causa tradita est. l. 1. ff. pro dona.

Pro hærede possidet, qui putat se hæredem esse, vel bonorum possessorem. l. 11. ff. de pet. hæred. §. adipiscendæ. Instit. de interdict. Item qui rem alienam tenens à domino hæres institutus est, vel bonorum possessionẽ accepit, aut iustam aliquam causam habet existimandi se hæredem, vel bonorum possessorem domino extitisse. l. 33. §. 1. ff. de vsucapio. Sed & quod hæredi instituto legatur, id ipse pro hærede possidet, cùm pro ipsius parte legatum non consistat. l. 18. in fin. ff. de his, quæ vt indign. eiodem loco habentur & quæ à statulibero conditionis implendæ gratia accipiuntur. l. 15. §. sed & si res tenta. ff. de petit. hære. Atque hæc exempla optimè accommodantur ad titul. pro hærede. ff. & l. 44. §. si tu me vi. l. 21. ff. de vsucap. l. 1. ff. quorum bonor. l. 1. §. quia autẽ. ff. quod legator. Briss.

Pro legato verò cui res aliena legata est, aut testatoris quidem, sed adempta codicillis ignoratur. l. 1. l. 4. ff. pro legato. Briss.

Pro possessore possidet prædo, qui interrogatus cur possideat, responsurus sit, quia possideo, nec vllam aliam causam possessionis dicere possit. l. 11. §. vltim. ff. si quis omn. caus. test. l. 1. §. idem Celsus. ff. quib. ex caus. in poss. l. 110. ff. de cond. & demonstr. l. 1. ff. quor. bonor. l. 1. §. quia autem. ff. quod legat. l. vlt. ff. de precar. Ita possident fures, raptores, violenti possessores, quiq; scientes, prudentes ab eo, quem dominum non esse, vel alienãdi ius non habere sciebant, acceperunt. Et qui nullo iure rem hæreditariam totamue hæreditatem, scientes ad se nõ pertinere, possident, & omnes, qui iniustè contra domini voluntatem tenent. §. pro possessore. Instit. de interdict. l. 34. §. 1. ff. pro empto. l. 14. §. post annum. ff. de vsuca. l. 13. §. 1. ff. de pet. hære. l. 109. ff. de cond. & demonstr. Hoc titulo possidetur quod vxor viro, vel vir vxori donauerit. l. 16. ff. de adqui. poss. Briss.

Pro soluto, qui rem debitam vel aliud quid in solutum eius loco accepit. l. 1. ff. pro empto.

Pro suo possessio ad omnes possessionũ species porrigi potest, quas quis ex iusta causa nactus est. Sed huic propriè locus est, in his quæ proprium & speciale adquisitionis nomen non habent, vt puta in his quæ cœlo, terra, mari vel ab hostibus capta possidemus: item quæ vt in rerum natura essent, fecimus, & quæ quasi donata, legata, vel empta, vel ex stipulatu, aut ex causa dotis debita cùm veritas non subesset, accipimus. l. 1. & l. 2. l. penu. in fi. ff. pro suo. l. 3. §. vlt. ff. de adq. poss. l. 68. ff. de iur. dot. l. 5. l. 27. & l. 32. ff. de vsucap. Briss.

Pro suo & alieno nomine opponuntur. Nam pro emptore possidere, id est, emptionis nomine, pro legato, id est, legatorum nomine l. 1. l. 5. & l. penu. ff. pro lega. Aliud autem est pro suo possidere, aliud pro suo vsucapere. Pro suo possident hi, qui facti sunt domini per emptionem, vel aliam iustam causam: sed hi non vsucapiunt. Hi dicuntur etiam pro emptore ac ex alijs causis possidere. Hoc autem solo titulo pro suo possident hi, qui facti sunt illis modis domini, qui modi referũtur in l. 2. ff. pro suo. Pro suo vsucapiunt hi, qui & alio titulo vsucapiunt. Hoc autem solo titulo pro suo vsucapiunt hi, qui ex falsa possident. l. 3. l. 4. §. vlt. & l. vlt. d. tit. ff. pro suo. Cuiac. ad l. 2. ff. pro suo.

POSSESSOR quis dicatur, secundum subiectam materiam æstimandum est, vt describit eum Macer, tractãs iudiciariam cautionem, in l. sciendum est. ff. qui satisd. cogant. & obserua ibi, quomodo materia variet significationem verborum. Old.

POSSESSOR accipiendus est, qui in agro, vel ciuitate rẽ possidet, aut ex asse, aut pro parte. Sed & qui vecti-

vectigalem, vel emphyteuticum agrum possidet, possessor intelligitur. Item qui solum proprietatem habet, possessor intelligendus est. Eum verò, qui tantum vsumfructum habet, possessorem non esse, Vlpi. scripsit. vt ait Macer in l. sciendum. ff. qui satisd. cogan. Spie. Possessores separantur ab emphyteuticarijs, quoniam possessores domini efficiuntur, emphyteuticarij domini non efficiuntur. l. 1. ff. si ager vect. id est, emphyt. pe. vt dixi in l. 9. supr. de omni agro des. Habentur tamē pro dominis, & in l. possessores. C. de fund. patrimō. li. 11. simpliciter domini appellantur. Cuiac. d. l. possessores. C. de fund. patrimon. lib. 11.

POSSESSOR bonorum, quo à bonorum possessore distet (nam verborum ordo alicubi obseruandus est) vide suprà, Bonorum possessor. Spieg. vide supra possessio bonorum.

POSSESSORIS commoda hæc sunt, quod probandi onus in aduersarium transfertur, & quòd in pari causa possessor absoluitur. l. 62. ff. de iud. l. 20. ff. de probat. l. 1. §. inter. ff. vti possider. l. 11. §. penu. ff. de lib. cau. §. commodum. Instit. de interdict. Briss.

POSSESSOR incertus est is quem ignoramus. l. subsignatum. §. fin. ff. de verb. sig.

POSSESSORIAS actiones Tryphoninus in l. 50. ff. de bon. liber. ipsam bonorum possessionem vocat. At in l. 4. §. vlt. ff. de Carbon. ed. hoc verbo eæ actiones significantur, quæ bonorum possessoribus rerum hæreditariarum persequendarum gratia dantur. titu. de bonor. poss. hæred. petit. ff. Briss.

In eo porrò quod dicitur possessorem immobiliū rerum satisdare non compelli, possessor accipiēdus est qui in agro, vel ciuitate rem soli possidet, aut ex asse, aut pro parte, & qui vectigalem emphyteuticúmue agrum possidet. Item maritus, qui doti accepit, vxor quæ dedit, dominus quoque proprietatis, licet vsusfr. alienus sit: creditor verò, qui pignori tenet, item fructuarius pro pessoribus non habentur. l. 15. ff. qui satisd. cog. In interdicto Quòd legatorum, verba hæc. Desijt possidere, sic accipimus, si desijt restituendi facultatē habere. l. 1. §. quòd ait Prætor. ff. quor. legator. In actionibus in rem pro possessore habetur, qui se liti offert, & quasi possidens condemnatur. l. 15. §. non solum. ff. de pet. hæred. Eadem causa est eius qui dolo desijt possidere, aut qui dolo fecit ne possideret: quia pro possessiōe dolus est. l. 174. l. 193. ff. de diuers. regu. iur. quæ ex l. 2. §. idem Labeo. ff. ne quid in loco public. sumpta est. Briss.

POSSIDENTVR propriè res corporales demum. l. 3. ff. de adq. poss. Vnde bene Theoph. in tit. de interdict. νομὴν definit σωματικοῦ πράγματος κατοχήν. Iura verò cæteraque incorporalia non possidentur, sed velut possidētur. l. 20. §. penul. ff. de pet. hær. & eorum nomine, velut possessoria interdicta comparata sunt. l. vlt. ff. de serui tutibus vnde vsusfructus aliarumque seruitutum quasi possessio esse dicitur. l. 3. §. vlti. ff. de vi & vi arm l. 23. §. 2. ff. ex quib. caus. maior. l. 10. ff. si seru. vind. Per abusionē tamen & hæc possideri dicuntur. l. 9. l. 18. §. Iulianus. ff. de pet. hær. l. 2. ff. comm. præd. l. vlti. in fin. ff. si pars hære. pet. l. 2. §. vlti. ff. de precar. l. vlt. ff. de itin. actuque. l. vlti. ff. vti possidet. Briss.

POSSIDERE verbum esse à sedibus deductum, coniugata verba declarant; vt Assidere, Obsidere, Desidere. Sedes autem dicuntur, in quibus quis habitat. vt apud Vergilium.

Sedes vbi fata quietas ostendunt.

Varro autem Pos vetus verbum esse ait, pro quo nunc dicimus Potēs: cui cōtrarium est Impos. vnde Possum: quasi coniunctis verbis Pos, Sum, vnde Possidere dicitur, qui potest sedere: id est, sedem atque habitationem suam aliquo in loco collocare. Atque hæc quidem etymologia est, ex qua verbum hoc in prædijs primùm positum fuisse constat. sed postea mobiles etiam ad res & mancipia translatum est. Quum igitur Possidere dicatur is, qui potest sedere: sequitur possessionem ita non incommodè definiri posse, vt dicatur Ius esse vtēdi re corporea pro domino: id eo, pro imperio ac potestate domini. sic enim veteres loquebantur. nam si soli ei sedes licet in prædio constituere qui dominus est, aut certe pro domino se gerit, possessionem in alium cadere dici non potest. Ius autem idcircò etiam dixi, quia (vt verbi notatio demonstrat) possidere, non est omnino ac simpliciter sedere, sed sedendi vim ac potestatem habere. Itaque per alios vt colonos, seruos, commodatarios, depositarios possidere rectè dicimur. l. 3. §. 7. & l. 6. §. vltim. ff. de acqu. vel amitt. poss. & alijs locis innumeris. Pro domino autem ob eam causam adieci, vt eas rerum detentiones exciperem, quæ pro domini potestate non habentur: veluti quum tutor pupilli res possidet. Liu. libr. 24. Cum clausis Andronodorus insulæ portis hæreditatem regni creuerit: quæque procurator tenuerat, pro domino possederit. Itē quum creditor rei seruandæ causa mittitur in possessionem. Is enim possidere non dicitur, sed custodire. l. 3. in fin. eo. tit. Item qui rogauit, vt precariò in fundo moretur, nō possidet, sed possessio apud eum qui cōcessit, remanet: ait Vlpi. l. 6. §. 1. ff. de precar. nam & fructuarius, inquit, & colonus, & inquilinus sunt in prædio, & tamen non possident. Et Alex. l. 1. C. commu. de vsucap. Qui ex conducto possidet, quamuis corporaliter teneat, non tñ sibi, sed domino rei creditur possidere. Itē l. 2. C. de præscript. 30. annor. Eos possessores non conuenit appellari, qui ita tenent, vt ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem.

Aliud ergo Tenere est, aliud Possidere. Tenere dicitur, qui corporaliter quidem obtinet, sed non animo ac potestate domini: veluti seruus, in quem domini vocabulum non cadit, ne peculium quidem suum possidere dicitur: sed tenere. Iauol. l. 24. de acq. poss. Et peculium quod seruus ciuiliter quidem possidere non posset, sed naturaliter tenet, dominus creditur possidere. At enim Pompon. in l. 15. §. 4. ff. de precar. affirmat eum quoq; qui precariò rogauit, possidere. Placet, inquit, penes vtrunq; esse eum hominem, qui precariò datus esset. penes eum qui rogasset, quia possideat corpore: penes dominum, quia non discesserit animo possessione. Respondeo, possidere hoc loco dictum esse pro Tenere: quēadmodum possessio pro vsu sæpe vsurpatur. & si maximè possideret, non sibi tamen sed domino cū possidere. quod vel hinc licet intelligatur quia re commodata, non pro sua, sed pro aliena vtitur: verùm quia commodum possessionis ei concessum est, ob eam causam possidere videtur: quēadmodum fructuarius, qui in d. l. 6. ab Vlp. possidere negatur, ab eodem tamen in l. 12. de acquir. poss. naturaliter videri possidere dicitur. quid ita? nimirum quia quicquid emolumenti verus dominus ex possessione sua posset percipere, id omne fructuarius percipit: vt non malè in aliena re ac possessiōe possidere dici possit. Similiter Iauol. l. 16. de vsurp. Qui pignori dedit, ad vsucapionem tantùm possidet. quod ad reliquas omnes causas pertinet, qui accepit, possidet. Quomodo? quia emolumēta omnia, quę percipi ex possessione possunt, aliena in possessione consequitur, sic vt possidere ipse videatur. verum hæc inter illum & hunc possessorem differētia est, quod ille pro suo iure, hic pro alieno: ille tanquam dominus, hic tanquam procurator ac vicarius: ille pro sua potestate & in omne tempus, hic fiduciaria opera & ad tēpus possidet. Quòd si cui dubium id etiam videatur, is Celsum audiat, qui in l. 18. ff. de acq. poss. sic loquitur. Quod meo nomine possideo, possū alieno nomine possidere. nec enim muto mihi causam possessionis, sed desino possidere & alium possessorem ministerio meo facio. nec idem est possidere & alieno nomine possidere. nā possidet, cuius nomine possidetur. procurator alienæ possessioni præstat ministerium. Hæc Celsus. Quæ quū ita sint. facilis, opinor, eius disputationis explicatio est, quàm Paul. in l. 3. §. 4. de acqu. poss. his verbis tractat: Ex contrario plures eandem rem in solidum possidere nō possunt. contra naturam quippe est, vt cùm ego aliquid teneam, tu quoq; id tenere videaris. Sabinus tamē scribit, eū qui precariò dederit, & ipsum possidere: & eum qui precariò acceperit. Idē Trebatius probabat, existimans posse alium iustè, alium iniustè possidere: duos

iniustè, vel duos iustè non posse: quem Labeo reprehédit, quoniam in summa possessionis nó multum interest, iustè quis an iniustè possideat. quod est verius. non magis enim eadem possessio apud duos esse potest, quàm vt tu stare videaris in eo loco in quo ego sto, vel in quo ego sedeo tu sedere videaris. Sabinum & Trebatium Labeo reprehendit. Rectè, inquit Paul. quid ita? quia vt non plures in ijsdem possunt vestigijs consistere sic non plures idem possidere possunt. optimè. Possessio nanq; ab eorum consuetudine manauit, qui primi sedes in locis vacuis collocabant. vt idem inquit in l.1.eod. Verùm quòd hominum auaritia sede vna contenta non fuit, pluribus in locis eas collocare cœperunt: & quia plurib. in locis vnum esse corpus non potuit, idcirco vicarios habuerunt, colonos scilicet & inquilinos, qui quòd corpore in ijs locis insistebant, corporaliter tenere, & interdum possidere dicti sunt: quũ ipsi domini animo ac mente possessionem retinerent. Papin. l.44.§.2.ff. de acqu. poss. Multum interest per nosmetipsos an per alios possideamus. nam eius quidem quod corpore nostro teneremus, possessioné amitti vel animo, vel corpore: si modò eo animo inde digressi fuissemus ne possideremus. eius verò quòd serui vel etiã coloni corpore possidetur, non aliter amitti possessionem, quã eam alius ingressus fuisset. Vlp. l.29.ff. eo. Possessioné pupillũ sine tutoris auctoritate amittere posse constat: non vt animo, sed corpore desinat possidere. quòd est enim facti, potest amittere: alia causa est si fortè animo possessionem velit amittere. hoc enim nó potest. Paul. in l.41. Qui iure familiaritatis amici fundũ ingreditur non videtur possidere: quia non eo animo ingressus est, vt possideat, licèt corpore in fundo sit. Hactenus cur Pro domino in definitione sit adiectum, exposuimus. Superest ea pars in qua diximus, Re corporea: quæ quidem adiecta propterea est, quia iura nó proprię possidentur sed quasi possidétur. d.l.3. & quamuis interdum possideri dicantur, abusione tamen id fit vocabuli. Ex his igitur illud constat, quicunq; potestatem habet vtendi re pro iure domini, eum possessoré dici: siue iure, siue iniuria eam potestatẽ habeat. Quũ enim ius in definitióe diximus, nó legis permissum, sed vim illam, qua natura potentiores (vt scribit Hesiod.) vtuntur, intelligimus. vt quum Alexander vi Thraciam aut Asiam occupauit, quãuis id iniuria fecisset: eius tamé possessor dicebatur. Neq; ratio vlla esset dicere, ius illud ipsi à belli victoria tributum esse: quũ satis cõstet, ius illud quod æquitas definitur, nó minus in Alexandrũ Magnũ suis copijs instructum, quã in quemuis tenuem ac solitariũ hominẽ valuisse. Possessio ergo ius est, siue ea legib. permissa sit, siue nó sit. quapropter & fur & ereptor res ablatas possidẽt. Si rem, inquit Paul. apud te depositam furti faciendi causa contrectaueris, desinis possidere. l.3.§.13.eo. & qui vi dñm deiecit, si in possessione turbetur, interdictũ recuperatorium habebit. l.1.ff. de vi arm. & vxor cui maritus donatióis causa possessionem iniustè cessit, possidet. l.1.§.2.ff. de acqu. poss. deinde vt ait Paul. l.3.§.4.eo. In summa possessionis nó multum interest, iustè quis an iniustè possideat.

Distingui ergo possessiones oportet, vt alię iustę sint ac legitimæ, aliæ iniustæ ac illegitimæ: vt cognatio alia iusta dicitur, quæ ex matrimonio legitimo contracta est, alia iniusta, quæ ex stupro, vel illegitimo matrimonio. & quemadmodũ cognatio, siue proles ex meretrice quæsita natura tamẽ valet: id est, reuera cognatio est, sed Romæ vim eam nó habet: eoq; naturalis cognatio à I.C. vocatur. l.4.§.2.ff. de grad: ea verò quæ ex iusto legitimoq; matrimonio suscepta est, ciuilis, aut potius mixta dicitur: similiter possessio quæ natura, id est, reuera possessio est, & occupatio pro potestate domini, si iusta est, ciuilis dicitur: sin minus, naturalis. non quò ciuilis, naturalis etiam non sit, sed quod nó omnis naturalis, continuò etiam ciuilis sit. vt si ciuilem eã cognationé appellaremus quàm Modest. mixtã appellat (pinguius enim hoc verbum Modest. vsurpauit: vt initio libelli de gradibus obiter admonuimus) eamq; intelligamus quæ ex iustò matrimonio contracta est, omnis ciuilis cognatio etiam naturalis erit: at non omnis naturalis continuò ciuilis. Vlpian. l.1.§.5.ff. de vi arm. Deijcitur is qui possidet, siue ciuiliter, siue naturaliter possideat (id est, siue iustè, siue iniustè possideat:) nam & naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet. deniq; etsi maritus vxori donauit, eaque deiecta sit, poterit interdicto vti. Apertè igitur iniusta vxoris possessio, naturalis possessio appellatur. apertè quoq; eadem à Paulo in l.26.ff. de do. int. vir. & vxo. appellatur nó ciuilis. at in l.23.§.2. de acq. poss. is qui liberum hominem vinxerit, sic vt eum in potestate habeat, eum possidere disertè dicitur: sed nó ciuiliter, verùm naturaliter. quæ quum ita se habeant, scire tamen illud oportet, Iurisconsultos nonnunquam abusione & translatióe quadam vocabuli, eos dicere naturaliter possidere, qui corporaliter duntaxat tenent. vt quũ Vlpia. ait in l.7.§.6.ff. comm. diu. Neq; colonis neq; ijs qui depositum susceperunt, hoc iudicium competit: quamuis naturaliter possideant. Nam in l.1.§.5. de vi arm. Vlp. apertissimè negat eum etiam naturaliter possidere. Hoc interdictum, inquit, ei competit qui deiectus est, siue naturaliter, siue ciuiliter possideat vt violento possessori, & vxori cui vir donauit: at non colono, quia nullo modo possidet. Similiter quum Theophilus ait, sub tit. quib. mod. tol. oblig. κρατεῖν, id est φυσικῶς κατέχειν, Tenere, est naturaliter detinere: φυσικῶς dixit, pro σωματικῶς: id est, corporaliter. item vt Iulian. l.24. de acq. poss. quum seruos naturaliter tenere dixit suum peculium. Et Papi. in l.49. de acq. poss. naturaliter à fructuario teneri. Similiter ergo abusus est Iuli. in l.2.ff. pro hær. quum ait Colonum, depositarium, commodatarium, naturalem habere possessionem. Naturalem enim dixit, pro Corporalem: quum ipsum dominum reuera possessorem esse constet. Reuera autem nihil aliud est, quàm naturaliter. quamobrem ὄντως, apud Platonem ita crebrò pro ἀληθῶς vsurpatur, vt nihil magis: & constat Ciceronem pro Essentia, & Substantia, Naturæ verbum vsurpare. præterea corporaliter plures simul eandem rem possidere non possunt, quemadmodum antè dictum est duos neq; iustè neque iniustè simul possidere posse. d.l.3.§.4. de acq. poss. Sed quemadmodum superius dicebamus, Colonus, depositarius, commodatarius in alterius naturali possessione naturaliter alieno nomine possident, item vt filiusfam. quem Papin. d.l.49. naturaliter possidere dicebat ea quæ viuus pater ei donarat: nimirum in patris possessione naturali: ob eamq; causam seruos qui dũm suã animo domini detinent, non malè diceremus naturaliter possidere: nisi possessio nó minus esset iuris quàm facti, inquit Paul. id est, si verbum illud in seruum posset cadere. Reuera enim seruus possidet, & animo domini possidet. sed naturaliter tãtùm tenere dicitur: id est, tanquam domini instrumentũ: vt verius dñs adminiculo serui, quasi instrumenti, possideat. Hot.

POSSIDERE, habere, & tenere. Hæc tria plerunque separantur, vt in formula stipulationis Aquilianæ: Qđ tu meum habes, tenes, possides. Tenere est propriũ naturalis possessionis. Habere & possidere ciuilis, & ideò habere & possidere ita plerumque iunguntur, sibi habere & possidere. l. pater. §. quindecim, de leg. 3. & in l. Gaius §. Titius, de leg. 2. Habuit & possedit pro eodẽ. Cornelius Fronto aliter hæc distinguit, & Habere ad naturalem refert, Possidere ad ciuilem. Sed non satis sunt emendata Frontonis verba. Legendum, aut testamento relictæ, vsus pro onus, ius pro vsus. Sed interdũ tenere accipitur pro possidere, vt in l. iusto. §. vltim. ff. de vsur. & vsuc. & habere vel possidere pro tenere. & generaliter in causa emptionis habere & possidere ita accipiemus, cum venditor non teneatur rem accipientis facere. l. habere. ff. de verb. sig. Cuiac. ad l.38.§. hi qui sunt, in fi. ff. de verb. oblig.

POSSIDERE animo aut corpore: id est voluntate, aut re ipsa. Similiter apud Ciceronem Philipp. 12. Scimus ne igitur Pansa, qbus in locis nũc sit Lentonis auctoritas? nobiscũ nec animo certè est nec corpore. Hot.

POSSIDERE animo est ea mente, eaq; opinione esse, vt quis se solum putet possidere, atq; ideò qui vi deie-

deiectus est, fieri non potest, vt animo non desierit possidere.l.clàm.in fin.ff.de acqu.vel amit.possef.l.1.§.fiue autem.ff.de vi & vi arm.Cuiac.ad l.4.§.vacuam possessionem.ff.de vsurp.& vsuca.

POSSIDERE definimus, cum id quod possidemus ita perdiderim*, vt ignoremus vbi sit, l.si id quod. ff.de acq.poss.Sp.

POSSIDERE, est longè aliud quàm in possessione esse.l.si quis autem.§.1.ff.de acq.poss.cum similibus per Alberic.indicatis.

POSSIDERE iuberi, & in possessionem mitti, sic differunt: nam prætor in possessionem mittit primo decreto.possidere autem iubet secundo.l.7. ff. de damno infect.ob eum qui in possessionem missus est, dominus decedere non cogitur, at cum possidere quis iussus est, decedere cogitur.Vlpi. l. si finita.15.§.si quis antem. eod. Si quis in possessionem missus nondum possidere iussus sit, an dominus decedere possessione iubeat, videamus.& ait Labeo, non decedere: sicuti nec cùm creditores, vel legatarij mittuntur. idq; est verius. Et paulo pòst. Vbi autem quis possidere iussus est, dominus deijciendus erit possessione. Hot.

POSSIDERE non dicuntur municipes forum, basilicas, & similia, sed eis vti.l.1. §. fin. de acquir. possess. Spieg.

POSSIDERE, pro detinere.l.2.§.1.ff.pro hęrede.vbi colonus dicitur habere naturalem possessionem, id est, detentionem.sic & glo. in l.stipulatio ista.§.his qui possessionem.de verb.obl.pro detentione exponit.Pro quo est text.not.in l.stipul.§.hæc quoque.eod.Sp.

POSSIT & debeat.Item, possim, & debeam, in l.in persona.§.qui pecuniam. & §. si sub conditione. ff. de pactis.

POST, particulam esse ambiguam, vtrum ad longum interuallum, vel ad breue tempus respiciat, Bart. autoritate receptum est. Vide ipsum in l.fructus.ff. sol. matr.Sp.

POST, ad finem refertur ex proprietate sermonis: vt ante, ad initium. Post diem decimum Calendarum, & ante diem decimum Calendarum, quomodo intelligendum sit, pulchrè declarat Alc.in l.anniculus.de verbor.sign.De post, vide quæ Bart. annotat eleganter in l. 2.in fin.ff.si cert.pet.Sp.

POST annum, aut post biennium, quàm ego decessero, hæres dato: postq; biennium videtur legatum, quia vt Pomponius ait, hæredis est potestas in eligendo. l. si in eligendo.l.si ita relictum.de leg.2.Sp.

POST deinde, sæpe vtimur huiusmodi duplicatis vocibus, iam inde, iam nunc. Pomponius, pòst deinde cum census iam maiore tempore agendus esset. Spieg.

POST hominum memoriam, & post homines natos, quod idem est, pro, ab hominum recordatione.

POST horam tertiam vsque in horam decimam eo iure vti.Caius in l.5.ff.de seruit.Sp.

POSTEA, interuallum significat. per gloss. in l. pacta.ff.de contrah.empt.in verbo, postea, & hoc esse pro regulari doctrina seruandum, Zasius monuit: quia per hoc, vt ipse dicit, aperiuntur multæ leges, quæ lumen accipiunt. Sp.

POSTERI sunt, quicunque ex nobis, & post nos nati sunt.vt filius, nepos, pronepos, atnepos. trinepos, & cæteri qui nomine carent.posteriores, seu minores vocantur, de quibus latius differit Bart. in l. his verbis. ff. de leg.3.& l.Titius.ff.de lib.& posth.Sp.

POSTERITAS, posterum seculum, siue homines, qui post nos nascuntur.vt apud I.C.in l.1.com.de legat. Perfertur item ad filios, sicut antiquitas ad parentes. l. cum scimus.C.de agric.& censi.lib.11.Sp.

POSTERORVM appellatione liberos tantùm, non etiam liberos eorum: quibus fideicommissum relictũ est, fideicommisso contineri, nequaquam incertum est ait Modestin.in fine l.quod his verbis.ff.de leg.3. Sp.

POSTERORVM appellatione liberi veniunt. l.81. §.vltim.ff.de legat. 3. Atque adeo qui vltra trinepotes sunt, & omnes in infinitum descendentes, posteriores appellantur.l.vltim.§. parentes. ff. de gradibus & adfinibus quos & minores Latinis dici Seruius in 8.Aenei: scribit.Maligna igitur fuit illa Caligulæ interpretatio: qua posterorum nomen ad filios coarctabat, negans vltra hunc gradum debere posteros intelligi, quemadmodum Suetonius in Caligula cap.38.scribit.Cæterùm vacatio, itemque immunitas liberis & posteris alicuius data ad eos duntaxat pertinet qui eiusdem familiæ & nominis sunt.l.13.ff.de muneribus & honoribus.Itaque ad eos, qui ex feminis nati sunt, non pertinet l.1: ff.de iure immunitat. Planè immunitates generaliter tributæ eo iure, vt ad posteros transmittantur in perpetuum succedentibus durant.l.4.ff.de iure immunit: Brisson.vide Connan.lib.8.c.5.num.1. Adde Balduinum comment.super Iustin.Instit.lib.1.tit.14. qui testamento tut.dar.poss.

POSTHABITA, id est, post posita.l.1. C.de sponsa: Alberic.

POSTHAC, futurum respicit, ceu post hoc tẽpus: Vt ait Valla l.si quis posthac.de ædif.priu. l.nemini.de aduo.diuers.iud.l.si quis posthac, de pœn.proscr.Sp.

POSTHVMOS a Roma.appellatos Plutar. in Sylla scribit, [Greek illegible]. Itaque Vlpian. in l.3.§.1.ff.de iniusto rup.Posthumos.ait, dicimus eos, duntaxat, qui post mortem parentis nascuntur. sed & hi qui post testamentum factum in vita nascuntur. posthumi licèt minus propriè vocantur, vt Gaius libro 2: Inst.tit.3.scribit, & vt Vlp.in d.l.3.§1.significat.Posthumorum quoq; loco habentur hi, qui in sui hæredis locum succedendo quasi adgnascendo fiunt parentibus sui hæredes.l.13.ff.de iniusto rup. Porrò si quis posthumis tutores dederit, tã filij posthumi quàm cæteri liberi continebuntur.l.6. ff.de test.tut.Bris.

POSTHVMVS Gallo dicitur quicunq; cuicunque testatori post mortem agnascitur.id est suus hæres illi natiuitate sua efficitur. Sic iste est posthumus proaui, cui mortuo fit suus hæres, rumperetque testamentum eius si non esset institutus.Conn.l.10.c.4.num.6.

POSTHVMVS propriè dicitur, qui post mortem parentis natus est, l.3.§.posthumos. ff.de iniust. rupt. & irrit.facto test. quasi post humatum & sepultum.Componitur itaq; ex post & humus.Quare sine h apud Haloandri editionem vbiq; legi miror.Meritò quoq; igitur reprehendit Gellius Cesellium, qui putaret posthumũ esse, qui postremo loco nasceretur: vtebaturq; authoritate & testimonio Virgilij, qui in 6. Aeneid. ait,

---Surget
Syluius. Albanum nomen, tua posthuma proles,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniunx
Educet syluis regem regumq; parentem.

Nam si longæuo Aeneæ natus est Syluius, ergo viuo natus est: quandoquidem non est longæuus, qui mortuus est, sed fuit longæuus si diu vixit. Quem nodum vt dissolueret Apollinaris, longæuum interpretatur pro immortali & perpetuo futuro. Mihi videtur posthumam prolem dici, non de natiuitate, sed de regni & nominis successione Albani. Non enim Aeneæ posteri dicti sunt Aeneadæ vel Troiani sed Albani, & ista fuit Albanorum proles Aeneæ posthuma, quia demum ipso mortuo nata est, & cœpit regnare. Itaque surrexit mortuo Aenea posthuma proles Albanorum nomine ex Syluio, quem illi iam seni & longæuo coniunx Lauinia eduxit syluis. Est autem hoc de posthumis vulgare, & in iure tritum. quòd respondit Paulus l.septima, de statu hominum: qui in vtero est, perinde est ac si in rebus humanis esset, custoditur. quoties de commodis ipsius partus quæritur: quanquam alij antequam nascatur, non prosit, nam ius liberorum non habet, qui vxorem habet prægnantem. At posthumi eadem ratio est in hæreditate parentum, quæ & iam natorum. reuera enim posthumus est filius: at contra filius iam natus non est posthumus. itaque nomen filiarum & in posthumam cadere quæstionis non est, quamuis posthumæ non cadere in eam quæ in rebus humanis sit, certum est, inquit Vlpianus l.164.de verbor.signific.Connanus libr.10. cap.1. nume. 8. Olim autem posthumos in quocunque

cunque loco vel gradu exhæredes facere oportebat, ne scilicet agnascendo testamentum rumperent, d.l.3. in princi. ff. d. titul. Verùm hodie cùm ob nullam causam ingratitudinis delinquere possint, exhæredari nequeunt. l. si quis in suo. §. testis. C. de inoffic. testam. Sed e contrario, si filiusfamilias posthumus in testamento præteritus in lucem prodierit, vel si non emiserit vocem, vel totus integer viuus natus fuerit, sed ilico, cù in terram cecidisset, in manibus obstetricis decesserit, rumpit testamentum, l. quod certarum. C. de liber. & posthum. non item codicillos, scilicet (ita enim intelligendi sunt hic codicilli) ab intestato factos, vt in l. ab intestato. l. si quis. ff. de iure codicil. nam si testamento confirmati sunt codicilli, rupto testamento agnatione posthumi, codicilli quoque, ad testamentum pertinètes, viribus destituuntur. l.1. in prin. C. de codicil. Anch.

POSTHVMVS alius dicitur suus, alius verò alienus. Posthumus suus dicitur, qui si viuo patrefam. natus fuisset, in ipsius potestate fuisset, proximumque ab eo locum in familia tenuisset. §.3. Instit. de hæred. quæ ab intest. veluti filius: aut, filio de familia sublato, nepos, & qui deinceps. Posthumus alienus dicitur, qui si testaméti tépore natus fuisset, su⁹ heres nô fuisset. hoc est, qui si testaméti faciédi tépore natus fuisset in familia quidé & potestate testatoris fuisset, ac primû in familia gradum non obtinuisset: vtpotè à superiore iam occupatum, veluti nepos viuo filiofam. natus in potestate aui sui est: at non suus tamen, quia principem in familia locum non obtinet. Verè igitur & propriè hic dicendus esset non suus. vide §. posthumo. 25. Institut. de legat. l. ex facto. 17. §. si quis ita. ff. ad Trebel. Hoto. & Connan. lib.10. cap.4. num.10. Cuiac. ad leg. Gallus. ff. de lib. & posth. Lælius Taurellus ad Gallum & legem Velleam suos posthumos dupliciter accipit, item & alienos. Suorum enim alij primi gradus quos nemo in iure sui præcedit, sic enim libentius cum Vlpiano dicere maluit quam nostri suitatem vocant, ac de his nemo dubitat, quin aut instituendi aut nominatim exhæredandi sint. Vlterioris gradus alij, qui ex filio vel aliis præmortuis in familia agnascuntur. Alienorum quidá planè extranei vtpotè nati extra Virilem potestatem testatoris: quidam ex ea posteritate, qui nati inter suos (vt Iustinianus ait) hæredes testatoris futuri non sunt. Hæc Taurellus. Porrò

POSTHVMVS à filio iam nato sic differt, quod per filij præteritionem nullum est testamentum eo gradu, quo est omissus: & tanquam non fuerit scriptus ille gradus, sic consideratur testamentum. Hinc si in institutione taceatur filius, & in substitutione nominatim exhæredatur, institutio nulla est, & pro non scripta habetur. Sic euenit vt valeat ipsum testamentum, & authoritatem suam statim sumat à substitutis, qui iam non secundi sed primi, atque adeo soli sunt hæredes, vt nullam habeant coniunctam rationem cum primis, qui sunt inutiliter instituti: Secus est in posthumis, qui sic præteritus non reddit institutionem nullam, sed quasi suspendit interim dum nascatur. Itaque mortuo testatore & valet instrumentum, & institutio rata est, à qua iam tota substitutio pendet non à testatore qui desiit esse: nec aliter ius suum obtinere possunt substituti, quam succedèdo in locum institutorum. Natus autem inde posthumus non rumpit primum illum institutorum gradum sola sua natiuitate, nisi adeat ipse hæreditatem. Nam si se bonis paternis abstineat, conualescit & manet firma institutio. Si verò adibit hæreditatem: & testamentum infirmatur, & excludit substitutos qui tantùm in locum institutorum possunt succedere, Conna lib.9. ca.7. num.11.

POSTHVMVS Cornelianus est, qui post captiuitatem patris sui nascitur filius, cum post mortem patris sui nasci videatur. l. qui vxorem. ff. de iniust. rupto testamen. Cuiac. ad l. lege Cornelia. ff. qui testamen ta fac. poss.

POSTICO recedit, qui furtim, nobisque insciis recedit.

POSTICVM. Varroni Postica, ostium in posteriori parte ædium. l. si cui. §. cum ædium. ff. de vsufruct. lega. Spieg.

POSTLIMINIO receptum Gallus Aelius lib.1. significationum quæ ad ius pertinerent, ait esse eum, qui liber ex qua ciuitate in aliam ciuitatem abierat, in eandem ciuitatem redit eo iure, quod constitutum est de postliminiis. Item qui seruus a nobis in hostium potestatem peruenit, postea ad nos redit, in eius potestatẽ cuius antea fuit, redit. In iure postliminiû equi, & muli, & nauis, eadem ratione. Hæc Festus. Hot.

POSTLIMINIVM est, ius amissæ rei recuperandæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ inter nos ac liberos omnes populos ac reges legibus ac moribus constitutum. l.19. ff. de captiu. Festus libro decimoquarto, ex Aelio Gallo, Postliminio, ait, redit, qui captus ab hostibus ad patriam remeauit. Duo autem sunt illa postliminij capita: primum, vt reuersus statim ac fines nostros ingreditur, omnia sua recipiat, vt Iustinianus scribit. secundùm verò caput est, quod reuersus fingatur semper fuisse in ciuitate, ac semper iura sua, ad quæ restituitur, habuisse, quamuis seruitutis tempore verè non habuerit. Primum ergo postliminij caput, de quo in l. cum duæ. ff. de captiu. nullam continet fictionem. Alias enim, si reuersus fingeretur fuisse liber, verè liber non esset. Quare videas leges de hoc primo capite, differentes dictionibus veritatem designantibus vti, l. postliminium. ibi, (recipit) & hic (recuperat.) Secundum verò caput fictionem continet. Nam fingit illum, qui verè fuit apud hostes, in ciuitate semper fuisse: ideo vtitur verbo (creditur) in l. retro. ff. de captiu.

POSTLIMINIVM, ait Imper. dictum est à limine & post. Vnde eum qui ab hostibus captus, & in fines nostros postea peruenit, postliminio reuersum rectè dici mus. nã limina sicuti in domo finem quendam faciunt, sic & Imperij finem esse limen veteres voluerunt. Hinc & limen dictû est, quasi finis quidam & terminus. ab eo postliminiû dictum est, quia ad idé limen reuertebatur quod amiserat. §.4. quibus mod. ius patr. Cicero autem in Topic. Seruius, inquit, nihil putat esse notandum, nisi POST: & liminium illud productionem esse verbi vult: vt in finitimo, legitimo, non plus inesse Timum, quàm in Meditullio Tullium. Scæuola autem iunctum esse putabat verbum vt sit in eo & post, & limen: vt quæ à nobis alienata sunt, cùm ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, dein cùm redierint post ad idem limen, postliminio videantur rediisse. Latius id ibi prosecutus est Boetius quem vide: Iacobus Curtius lib. [illegible] 2. cap. 23. in tanta nouitate, fortè non absurdè postliminium ab eo dici posse existimat, quod compos sit factus liminis, vnde egressus erat, qui postliminio reuersus est. Est inusitata quidem dictio, sed tamen in compositione recepta Pos, vnde & impos. Hinc potis in gignendi casu, iam olim nominatiui vim habet: porrò verò T. literæ interiectio sonoritatis gratia facta videtur, an qa fortassis & stlimen veteres vt Stlitem dixerût, dicto c. Curtius.

POSTLIMINIVM in rebus inanimatis & immobilibus. Pompon. in l.36. ff. de relig. Loca capta ab hostib. definunt esse religiosa, quòd si liberata sint, quasi quodam postliminio reuersa pristino statui restituuntur. Hot. Vide suprà Ius postliminij.

POSTMODVM. quasi post modum datum. Idem postmodò. l. si alicui. ff. de neg. gest. Sp.

POSTQVAM fari cœperit quomodo intelligendum apud I.C. Alciat. interpretatur, in l. inter illam có ditionem, de verb. sign. Sp.

POSTREMVS est, quem nemo sequitur, vel qui solus est l.2. C. de suis & legit. Sp.

POSTVLARE neque accusare est, neque nomen deferre, mirarique hominum eruditorum argutias in huius verbi interpretatione cogimur. nam postulare cùm ad publica iudicia refertur, propriè significat, petere à prætore vt sibi liceat lege aliqua publicorum iudiciorum quempiam interrogare, vtrum in eam legem commiserat, necne: vt si fateatur, ei lis æstimetur: si neget

si neget, eius nomen in reos referatur. Cicero ad Q. fratrem, li. 1. Quod cũ de ambitu Gabinium vellet postulare, neque prætores diebus aliquod adiri possent, vel potestatem sui facerent, in concionem ascendit. Cælius Ciceroni: insolentissimi homines Circensibus ludis postulandum me lege Scantinia curarunt. Idem. Illud mihi occurrit, quod inter postulationem & nominis delationem vxor à Dolabella discessit. Cicer. in diuinatio. Nuper cùm in P. Gabinium L. Piso delationem nominis postularet. Hot.

POSTVLARE capitis, pro reum facere criminis capitalis. Papinia. l. 53. ff. de fideiuss. Capitis postulati fideiussores ex contractu citra vllam præscriptionem à creditore, qui reum postulabit, rectè conueniuntur. Hotom.

POSTVLARE, est desiderium, vel suum ipsius, vel amici sui, in iure apud eum qui iurisdictioni præest, exponere, vel alicuius desiderio contradicere. l. 1. de postul. Sp.

POSTVLARE expilatæ hæreditatis, l. hæres iuri. ff. de neg. gest.

POSTVLARE iudicium, vmb recht ansuchen / postulare reum, einen anklagen / mit recht fürnemen. Sp.

POSTVLARE quæstionem, eius est, inquit Budæus, qui iniuriam sibi factam quæritur, aut alterj, quam vindicare ad eum pertineat. Sp.

POSTVLARI, passiuum. Vlpi. primum igitur tractemus, vnde descendat suspecti crimen, & apud quos postulari quis possit suspectus tutor. Sp.

POSTVLATIO. Postulatio est alicuius personæ ad dignitatem, vel societatem fraternam, canonica facta vocatio: vel est personæ, quæ eligi non potest, ad eligendum petitio toto tractatu de postulatio. prælat. c. innotuit. §. habito. cum aliis iuribus de electio. Sunt autem in ipsa postulatione tres personæ considerandæ, postulantis, postulati, & eius ad quem fit postulatio. Anch.

POSTVLATIO, inquit Donatus, propriè est querela de eo qui peccauit, apud alterum: expostulatio apud illum ipsum qui peccauit. Terent. Hecyra, Neque lites vllę inter eas, postulatio nunquam. Idem in Andr. Expostulatio est aduersus eum quem incusamus. nam expostulare est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriam. Postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum. Hot.

POSTVLATIONIBVS vacare, pro expedire supplicantium desideria, Supplication erledigen. Spieg. Galli requestas expedire.

POTENS regni, id est, regno maturus. Bud.

POTENTIA, est ad sua cõseruanda, & alterius obtinenda, idonearum rerum facultas. author Cicero de inuent.

POTENTIORES viros, id est, nobiles, potestate, opibusve præditos: humilioribus, id est plebeis, ignobilibus inopibusq; scitè Iurisconss. opposuit, cum ait: ne potentiores viri, humiliores iniuriis afficiant, ad religionem præsidis prouinciæ pertinet. l. Illicitas. de offic. præsid. Nec minus pulchrè dixit Caius: potentioribus pares esse non possumus. in l. 3. in prin. de alie. iudi. mutat. causa facta. Vide tit. C. ne liceat poten. patroc. litig. præstare. & Azo in summa. Sp.

POTEST verbi vis ac significatio interpretibus magnam disputandi occasionem præbuit: tu autem ea in re duas ex frequentata Doctorum traditione, habeto doctrinas. Prima verbum potest, affirmatiuè prolatum, non necessitatis est, sed voluntatis. l. sæpe. ff. de offic. præsi. Etiamsi ad iudicem referatur. l. non quidquid. ff. de iudic. l. 1. C. quomodo & quando iud. neque enim vt Papinian. ait continuò iuris necessitati subiicitur, quod iudicis potestati permissum est. d. l. non quicquid. Vnde licet iudex dic peremptorij sententiam ferre, possit, non tamen ad hoc cogitur, sed contumacem in diẽ sequentem potest expectare. c. consuluit. de offic. delegat. Cum igitur positum in iudicis potestate, iuris necessitati nullatenus subijciatur. d. l. non quicquid. ff. de iudic. & d. l. 1. C. quomodo & quand. iud. perspicuè constat Accurs. & Fulg. perperam intellexisse l. 1. ff. de iurisdict. omn. iudic. existimantes ad ea quæ per Vlpian. illic iudicis potestati committuntur iudicem adigi posse. Quod præter naturã & proprietatem verbi Potest. Interdum verbum Potest, ex subiecta materia necessitatis est. l. si mandauero tibi. §. fin. vbi Accursi. ff. manda. sed & periculum vbi idem Accursi. C. sine cens. vel reliq. Vnde si concedatur Episcopo, vt possit dispensare contra ius, cum hæc concessio de dispensatione necessaria accipi debeat, poterit ad dispensandum episcopus, per superiorem præcisè cogi. Archidiac. in c. cum ex eo, de electio. in 6. Item quod si verbo Potest adiuncta reperiatur dictio aliqua necessitatis, puta debet, aut oportet, illud quoque necessitatem importaret, l. placet. 2. C. de pedan. iudicibus. c. 1. versic. & ideò vt Ecclesia. benefic. c. oblatæ. ad finem. de appel. sic in verbo, Mando. dicimus, quod licet non cogat, sed duntaxat ad hortetur. & moneat, si tamen illi adijciatur verbum præcepti, arctabit c. eam te. vbi Doct. de rescript. Denique non ignorandum in vltimis voluntatibus ex coniecturata mente defuncti, verbum potest, resolui, vt sit necessitatis, l. fideicommissa. §. hæc verba. ff. de legat. 3. Circa verbum potest, negatiuè prolatum, seu habens præcedentem negatiuam. hæc doctrina est obseruanda ex crebra doctorum traditione. Dictio negatiua præposita verbo Potest, omnem negat potentiam, necessitatemque præcisam inducit. gloss. in c. 1. de regul. iuris, in 6. Vnde si lex municipalis dicat minorem, aut mulierem non posse vendere sine consensu propinquorum, negatur hinc omnis vendendi potestas, ea solennitate circumscripta. adeò, vt ea spreta, si ad contractum venditionis minor, aut mulier procedat, nec quidem naturalis obligatio enascatur. Bartol. in l. cum lex. colum. 2. ff. de fideiussorib. Verum enimuerò quod dicimus negatiuam præpositam verbo Potest, omnem priuare potentiam, necessitatemque inducere, Panormitanus in c. quanto, per illum textum, de præsumptionibus recipi vult, nisi facta hac interpretatione resultaret absurdus sensus. Temperatur secundò tractata à nobis doctrina. vbi lex simpliciter eloqueretur, non vltrà prouidendo. alioqui si vltra procederet, secùs dicendum. prouidens enim de remedio, indicat se non inferre omnem potentiam, l. stipulatio ista. §. alteri. vbi solus Iason ita declarat. ff. de verborum obligat. Denique, si verbo Potest, præposita esset negatiua, ab eo qui potestatem priuandi omnem potentiam non habebat, veluti à priuato l. nemo paciscendo. ff. de pactis. de qua re vide latius tractantem Corasi. in rub. de serui. ff.

POTESTAS est populi. Consilium Senatus: qui hic tamen & prudentiæ, & sapientiæ, & dignitatis nomine tantum valuit apud populum, vt tandem omnia ei consulta pro legibus fuerint obseruata. Connan. lib. 1. cap. 1. num. 6.

POTESTAS ambulatoria. Lege, ambulatoria voluntas.

POTESTAS duplex, Dominica & patria. Dominica dicitur, quam ius gentium introduxit, & Patria, quã ius ciuile duobus modis constituit, aut iustis nuptiis, aut adoptione. Drof. in Method. iur.

POTESTATE dimittere, & manumittere pro eodem nonnunquam sumitur: manus enim pro potestate plerunque vsurpatur. Iustit, de libert. Manumittere autem propriè ad seruos, emancipatio ad liberos refertur. l. 1. §. 1. ff. quando act. de pecul. esbannal. Drosæus in method. iuris.

POTESTATIS verbo plura significantur: in persona magistratus imperium. l. 213. ff. de verbor. signific. l. 13. ff. de iurisdictio. l. 3. ff. ne vis fiat ei, qui in poss. l. 1. ff. ad leg. Iul. maiest. & quidem absolutè potestatem appellari merum imperium quo in facinorosos animaduertimus, Vlpia. scribit in l. 3. ff. de iurisd. omn. iudic. in persona verò liberorum patria potestas, in persona serui dominium. d. l. 215. Potestatis enim verbum non ad liberos modo trahimus, verum etiam ad seruos, & ad eos, qui nobis bona fide seruiunt, siue liberi sint, siue alieni, siue proprij sint, siue fructuarij. Nec refert cuius

sexus

sexus sint.l.1.§.in potestate.ff.de exercitor.l.1.§.vlt.ff. de tributor.l.3.§.qui in eiusdem.ff.de donat.inter vir. Quinimmò & in eo quod dicitur eos qui in potestate testatoris sunt, ad testamentum adhiberi testes non posse, potestatis verbum ad eum quoque, qui ab hostibus redemptus est, referimus.l.20.ff.qui testam.fac. At cùm agimus de noxæ deditione cum eo qui seruum nó defendit, potestatis appellatione copiam facultatemque significamus.d.l.215. In potestate enim habere seruum, quod ad noxalem actionem attinet, accipimus eum, qui facultatem & potestatem exhibendi eius habet. Quòd si in fuga sit, vel peregrè, non videbitur esse in potestate.l.21.§.prætor ait,ff.de noxalib. In lege Attinia, in potestatem domini res furtiua venisse videtur secundùm Sabini & Cassij interpretationē, si eius vindicandæ potestatem habuerit: alij ita interpretantur, si eius rei velut suæ possessionem ita nactus sit, vt iustè auelli ei non possit.l.4.§.tunc in potestatem.ff.de vsucapio. Potestatem sui non facit, quod ad missionem in bonorum possessionem attinet, qui id agit, ne aduersarius eius sui copiam habeat.l.2.§.1.ff.quib.ex ex caus.in poss.l.7.§.præterea.ff.de suspect.tuto. Enimuerò magistratuum quoq; ipsum potestate prẹditum, potestatem appellamus.l.7.ff.de reb.cor.l.26.ff.de pignor.l.7.§.pen. ff.de ædili. edict. In eo significatu vsus est & Imperator in l.vlt.C.de offic.mil.iud.& in l.2.C.de executor.li.12. Et apud Iuuen.cum ait,

An Fidenarum Gabiorumq; esse potestas.

Sueton.in Claud.cap.23. Iurisdictionem de fideicommissis quotannis & tantùm in vrbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum atque etiam per prouincias potestatibus delegauit. Quem locum torquere possumus ad interpretationem illorum verborū, quæ sunt in l.1.ff.quod quisque iur. QVI MAGISTRATVUM POTESTATEMVE HABEBIT: vt eos, qui in vrbe magistratum gerunt, vel in prouinciis imperium aliquod potestatemque obtinent, significari dicamus. Sed & in l.3.in fin.ff.ad leg.Iul.maiest. potestas à magistratu separatur.l.5.ff.de arbitr. Atque hinc procul dubio emanarunt vulgares illæ appellationes municipalium quos in Italia potestates appellare soleat. ductum enim nomen est vel ab imperio, vel ab honore & magistratu. Aldeb.Briss.

POTIORES in muneribus iniungendis accipiuntur non solùm gradu generis, sed & substantia rei familiaris, interprete Paulo lib.2. Vide Cuiac.ibid.sentent. tit.28. Et ita in l.7.ff.de decurionib.l.vnic.C.de potiorib.ad mun.nominand.lib.10.potiorum nomen accipiendum est.Briss.

POTIRI iis etiam rebus dicimur, quæ nobis inuitis adueniunt. Ausonius:

Natum citò morte potiri.

Connan.lib.9.c.5.nu.3.

POTITVS hostium, pro eo, qui factus est hostium præda, & peruenit in hostium manus, reperire est apud Pap.in l.quòd si filius. & apud Triph.l.seq.§.codicilli. in fin.de capt.& postlim.reuers. Ante nouato à Plauto (quod Pylades interpres annotauit) loquendi modo in passiua significatione, in captiuis, & Epidico. Alciat.in Parerg.indicat Accursium dubitasse, quid significet apud I.C.hostium potiri. Ac magni etiam nominis viros corruptum codicem arbitrantes, non hostium potitus, sed hostiū potestati subditus, legisse: quemadmodum habet posterior in Gallia editio, reclamante Norinbergē, quam Alciatus probat, vt elegantem, & loquēdi modum Iurecoss.familiarem.Sp.

POTIVS nonnunquam apud Iurisconsultos subauditur, pro consuetudine Hebraici sermonis. Paul.l.2.ff.de rebus cred. Eorum datione possumus in creditū ire, quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quam specie. Vlpian.l.2.§.6.in fin.ff.de iud. Alioquin compelletur iudicium accipere, quam inuenire eos qui satis pro eo dent. Idem l.7.ff.deposit. Quum posset non suscipere talem caussam, quam decipere. Item in l.10.in fin.ff.de acquir.vel omitt.& l.49.§.3.ff.de legat.& fideic.1. Hot.

POTORIO argento quid contineatur, Pomp.indicat de aur.& arg.leg.l.in argento potorio. Potorium dicitur à Græcis quod nos poculum dicimus. Spieg. Potoria enim vasa sunt apud Iulium Pollucem phialæ, calices, cyathi, scyphi, Vlpian.in l.Setæ.ff.de auro & arg. Illud notandum est potorij vasis appellatione non solum venire quæ potionem ipsam continent; & quibus bibimus, sed etiam quæ infundunt in ipsa pocula, l.in argento.ff.de auro & argen. Forcat.in penu iuris ciuilis.cap.25.

POTVIT, pro possibile fuit.l.2.ff.de in [illegible]est.vt, non potest pro nó est possibile, apud Teren.in Phorm. Non sit futurum est, non potest. Ex Bud.

P R

πράκτορες in Nouellis Iustiniani, exactores tributorū accipiendi sunt. Indicat hoc Suid.cum ait φορολόγος ἐστὶ... πράκτορας ... τοῦ πόλεως. Bris.

PRAGMATICAE sanctiones, dicuntur Principū rescripta non de priuatorum negotiis, sed corporum, ordinum, & collegiorum causis de consilij sententia emissa: indé, opinor, deducto verbo, quòd pragmaticis & peritis viris in consilium adhibitis interponuntur. Zeno in l.vlt.C.de diuers.rescript.& pragm.sanct. Pragmaticas præterea sanctiones non ad singulorum preces super priuatis negotiis proferri, sed si quando corpus, aut schola, vel officium, vel curia, vel ciuitas, vel prouincia, vel quædam vniuersitas hominum ob caussam publicam fuderit preces, manare decernimus: vt in his etiam veritatis quæstio reseruetur. Hot.

PRAGMATICA ab Adnotatione differt hoc modo: pragmatica fit de consilij sententia solenniter suggestione aliena precibusve.l.vlt.C.de prox.sacr.scrin. Adnotatio ad libellū breuiter annotato nomine principis, vt Nou.Valent.de hom.ca.fa. in qua illud singulare est quo vtimur, sine adnotatione principis eadem casu vel sui tuendi causa factam non purgari, quod cōfirmatur hoc Philonis loco: id est, de vita Mosis: [illegible Greek]. Sic verò iudex aliàs per adnotationem, aliàs cognitionaliter lites disceptat. Nouel.86.adnotationem ita definit Theodorus: [illegible Greek]. Cuiac.ad l.2.in fin.C.de petitio.bon.sublata.lib.10.

PRAGMATICI, erant homines quidam forensis professionis, qui causarum actores interdū iuris ignaros monebant, iuris responsa, formulasq; actionū subministrantes: quasi admonitores postici, dicendorumque suggestores, cum ad iuris disceptationem ventum erat. Olim autem pragmaticis forum Romanum nó vetebatur. Itaq; pragmatici non sunt, qui pragmaticas sanctiones scribunt, vt Accurs.sentit. Vide Bud.in poster. annot.ad l.moris.ff.de pœn.Sp.

PRAGMATICI à Iureconsult. hoc differunt, quo species à genere. itaq; pragmaticos Græci iuris interpretes appellant: vt ait Fab.lib.3.cap.6.vt pragmaticus sit iuris eius quod in ordine iudiciorū cautionibus & formulis versatur, peritus, quum I.C. etiā de negotiis de quibus certum ius erat nullum consuleretur: veluti, vt scribit Quintil.de verborū proprietate, aut æqui disceptatione, aut voluntatis coniectura. Vlp.l.9.§.1.ff.de pœnis. Solet autem ita vel iuris studiosis interdici, vel aduocatis, vel tabellionibus, siue pragmaticis. Cic.lib.1.de Orat.1.itaq; non vt apud Græcos, infimi homines mercedula adducti ministros se præbent in iudiciis Oratoribus: ij qui ab illis pragmatici vocantur. Fabius lib.12.c.3. Neq; ego sum nostri moris ignarus, oblitusve eorum qui velut arculas sedent, & tela agentibus subministrant: neq; idem Græcos quoq; nescio factitasse: vnde nomen his pragmaticorum datum est. Hot.

PRAGMATICARII sunt, quorum ingeniis & méntibus committuntur pragmaticæ sanctiones. Cuiac.ad rub.tit.C.de prox.sacr.scrin.lib.12.

PRASINVS color dicitur viridis, seu porraceus color, Plinius libro historiæ naturalis vltimo, prasinũ colorem pro viridi posuit & porraceo: siquidem Græci πράσον porrum dicant. & ab iisdem πρασιὰς viriditas appellatur. Vnde & prasina factio. Quatuor autem apud priscos erant factiones: factio veneta, factio prasina, factio alba, factio rosea à coloribus nuncupatæ. Cassiodorus quatuor colores harum factionum cum partibus anni quaternis assimilat. Prasinus qui viridis erat virenti veri dicatus erat, Roseus flammeæ æstati, venetus nubilæ hiemi, albus pruinoso autumno. Tranquillus autor est, à Domitiano quatuor hisce priscis factionibus duas additas, alteram aurati, alteram purpurei panni. hæ pernicitate cursus inter se decertabant, fauoreque populari siue Imperatorio ex his vna præualebat. Plauti ætate vt reinur albata. In hæc aut detrectanter incidimus. vt Platinum carmen intelligas ex Asinaria: nunquam ædepol quadrigis albis indipiscet postea. Ioan. Bapt. in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Hesperium. lib. 2.

PRATVM dicitur, quasi paratum ad fructuum perceptiõem: modico enim opere pratum fit, vt quod nec aratro, nec annua semente indigeat. Et hinc probatur, legatis pratis, etiam inculta contineri. Alciat. de verb. sign. Spieg.

PRATVM à parando dictum volunt Latinæ linguę auctores. Propterea (ait Varro lib. 1. rei Rusticæ, cap. 7.) antiqui prata parata appellarunt. Colum. libr. 2. cap. 17. tradit, veteres Romanos prato nomen dedisse, ab eo quod protinus esset paratum, nec magnũ laborem desideraret. Prata, inquit Plin. lib. 18. relinqui debent in læto solo, vel irriguo, vel humido: eaque aqua pluuia rigari via publica. Propterea pratum Græci λειμῶνα vocãt. παρὰ τὸ λείβειν, τουτέστι, ... Quod stillare, rigare, libare etiam significat, & λειμὼν locum irriguum. Cęduntur autem prata (auctore eodem Plinio) circa Calẽ. Iunij. Pratum quoq; Vlp. vult dici atque æstimari, quod intra decem annos lectum sit. l. forma. ff. de censib. Quocirca si statuto aut lege prohibeatur, pecora duci in prata, intelligendum etiam erit de campo quantũlibet inculto. Brechæus in l. pratum. ff. de verb. & rer. sign.

PRAVITATIS gratia dimitti. in l. 2. ff. qui petan. tutor.

PRAVVM, & rectum, contraria sunt.

PRAE. pro ante, in l. si fideiuss. ff. qui satisd. cogant. l. quicunque. & l. mancipia. C. de seru. fugit. Aliquando comparationem inducit. Vide l. si quis libertatem, in fine. ff. de pet. hæred. & l. 1. C. de compensat. Sp.

PRAE manu, ad manum, in promptu. Vlp. l. 27. ff. de pign. act. Petenti mutuam pecuniam creditori, quũ præ manu debitor non haberet, species auri dedit. Hot.

PRAE se ferre, est dicto, factove, & ipsa statim frõte, qualem opinionem de aliqua re, aut homine habeas, confiteri. Vide Vallam lib. 5.

PRAEBENDA, veteri loquendi modo in l. inuiti, 19. Vlp. protulit neutro genere: vbi Accursius prębendã legit, & subaudit, annonam. ff. de testib.

PRAEBENDA. Pręebenda dupliciter accipitur. Primò pro quadam fructuum perceptione à canonicatu seiuncta, quæ tametsi de rebus ecclesiasticis detur, non tamen ratione diuini officij, sed pro labore aliquo tẽporali, de ecclesia benemeritis conceditur, c. fin. de magistr. c. possessiones. 16. quæst. 10. 1. Aduocato puta, procuratori, aut syndico, c. quicunque. 12. quæst. 2. & d. c. possessiones quam nihil spiritualitatis habentem laicus obtinet. d. c. fin. glo. c. cum M. de constitut. Accipitur & aliter præbenda, vt canonicatui coniungitur. c. dilecto. de præbend. propter diuinum officium competens c. cum in ecclesia. de præbend. in 6. quæ ideo beneficij verbo continetur. c. pro illorum. & c. fin. de præbend. Et hæc, & plura alia tradit in eius paraphrasi in vniuersam sacerdotiorum mater. singularis & eximius hac tẽpestate iuris vtriusque interpres D. Ioan. Corasi. Iam verò illud non omiserim, Dom. Alciatum ca. 43. secundi Parerg. obiter admonere, quas sacerdotum præbendas vulgò vocamus, μεταφορικῶς posse nos latinius in neutro genere præbenda dicere. Anch.

PRAEBENDA in tit. extrà, de præbendis & dignit. est ius percipiendi prouentus in ecclesia collegiata ex actione prouenient, competens alicui tanquam vni de collegio. quod ius ex canonica descendit. non enim esse debet canonicus sine præbenda. c. relatum. extrà, il lo titul.

PRAEBENDA est nomen iuris: quia non tantùm ex possessionibus & reditibus constituitur, sed & ordine canonicatus, cui adnectitur, & iungitur. Prat.

PRAEBERE & tradere differunt. Tradere præsentem actum dationis significat. Præbere autem causam, & materiam. Præbet sermonem qui facit aliquid, de quo homines loquantur: præbet opinionem timoris, qui author est vt timeatur. Et apud Ciceronem: pręebet sponsalia qui sumptus iis celebrandis suppeditat, & præbet ludos, qui suis expensis edit. Tradere ludos non diceretur rectè. Potius enim Scenici & histriones ludos trahunt. Sic qui dominium nullum habet, tradere alij dominium non potest, præbere potest, id est, tradere materiam & causam dominij habendi. Connan. libr. 3. num. 3.

PRAEBITIO, exhibitio. Vlpia. Sed & cæterorum (inquit) siue pecorum, siue armentorum, quod ad huiusmodi præbitionem spectat, ad ipsius curam pertinent l. 1. §. cura carnis. de offi. præfect. vrb. Sp.

PRAECARIA contractus est, quãdo fit concessio rei immobilis pro annua pensione de quinquennio in quinquennium, vel de nouennio in nouennium renouanda. c. 1. & 2. de precar. gl. c. præcariæ. 10. q. 2.

PRAECEDENS fundi dominus, apud Paulum in l. si quis alia. ff. quemad. seru. amitt.

PRAECENTORES dicuntur cantores, qui in choro incipiunt in ecclesia collegiata. c. cum olim. de consuet. Prat.

PRAECEPS festinatio, nimis festina, & quasi rem & tempus pręoccupans, l. tutor qui repertorium. § 1. de administr. tut. Sp. Hinc

PRAECIPITARE, est in præceps deiicere, vt in c. ex parte. de sepult. extr. hinc & præcipitatio dicitur inconsiderata actio, vt Clem. pastoralis, de re iud. Ioan. Bello. Etymol.

PRAECEPTA Decalogi vtriusque tabulæ breuiter complectuntur verba Pomponij in l. 2. ff. de iusti. & iur. Veluti, inquiens erga Deum religio, vt parentibus & patriæ pareamus. Quid enim hoc aliud est dictum, quàm, Dilige Deum ex toto corde. vt in priore tabula: &, proximum tuum sicut teipsum, vt in posteriore tabula decalogi, vel autore Christo? patria enim continet in se omnes proximos. Olden.

PRAECEPTIO, pro præsumptione, vel potius, vt sic dicam, antecaptione, apud Papinia. in l. 2 de fund. instru. Cùm pater, inquit, duobus præceptionem bonorum auiæ dedisset. Rhenan. noster in Thesauro locutio. Tacito solennium, ostendit, præcipere veteribus quoque autoribus interdum esse, præsumere, siue antecapere. Sic Vlp. in l. si filia. ff. famil. ercis. Si filiusfamiliàs ait iussu patris obligatus sit, debebit hoc debitum præcipere, & paulo infrà præcipiet, & præcipit. Item hoc titul. l. item Labeo. Legimus, aut si pluribus fuerit vnius rei præceptio relicta. Sp.

PRAECEPTIO. Præceptio in iure genus est legati, quod & prælegatum dicitur, quo testator vni ex hæredibus à cæteris cohæredibus aliquid legat. Verbi gratia, Titius, cum suprema ordinaret, Caium, Mæuium & Sempronium hæredes instituit, cæterùm Mæuio fundũ Tusculanum legauit, Mæuius huiusmodi fundum iure præceptionis, siue prælegati habebit. Itaquę non rectę ei, qui ex parte hæres non est, per præceptionem relinquimus. Nam qui dicit, præcipito, vel præcipuam accipito non dubiè declarat se præsupponere partem aliquam hæreditatis: hoc enim dicit, ad partem, quam ei reliqui, volo ipsum & illud habere præcipuum. Exigebatur autem, quod per præceptionem relictum erat, iudicio familiæ erciscundæ. Hæc Theophilus in §. sed olim. Anch.

PRAE-

PRAECEPTIONEM dare. Scæuola de leg. 3. l. nomen. §. 1. Filio ex parte, ait, hærede scripto præceptionem dedit. Sp.

per PRAECEPTIONEM dare, legare, relinquere, id est, præter hæreditatis partem dare, l. 48. ff. de iure fisc. Sic

PRAECEPTIONES relinquere, item præceptionum portiones transmitti, apud Papinianum in fin. l. miles sororem. de leg. 2.

PRAECEPTOREM omnibus beneficiis venerari, magna laus est auditorum. Socrati, cum discipuli multa pro suis quisque facultatibus offerrent, Aeschines pauper auditor seipsum donabat. Certè, Deo, parētibus, & præceptori bono, nunquam pares reddi possunt gratiæ.

PRAECEPTORIS optimi adfectus erga auditorem suum est honestissimus. Non est enim vulgaris amor, quem bonæ literæ inter præceptorem & discipulum conciliant.

PRAECIDERE, vulgus quotare appellat, id est, designare quotumquemq; articulum, quotumquodq; caput oppugnare velit litigator: ne in vniuersum admissus, licenter tergiuersari, & identidem euariare possit. Græci ἀφορίζειν dicunt. Vide Budæ. in annotat. ad l. poster. de orig. iur. Sp.

PRAECINGIMVS vestimenta: Accingimus arma, alioquin vestimentorum appellatione, gladius comprehenderetur: quod Bayfio I. C. eloquentiss. nequaquam videtur rationi cōsentaneum. Vestimenta enim inuenta sunt, vt nos à frigoribus, calore, & imbre tutarentur: arma verò, vt à telorum impetu. Sp.

PRAECIPE, ante alios cape, & id præcipuum sibi habet præter hæreditariam portionem: &, vt græcè dicitur προλαβὼν ἐχέτω l. si filia nupta. §. 1. ff. fam. ercisc. l. 35. §. 1. ff. de leg. 2. l. 90. ff. ad leg. Falc. Prat.

PRAECIPERE, præ aliis capere, ne conferatur in diuisionem. Vlpia. in l. si filia nupta. §. 1. ff. fam. ercis. si filiusfamilias, ait, iussu patris obligatus sit: debebit hoc debitum præcipere, Für abziehen. Old.

PRAECIPERE, aliàs est iubere, vt faciunt qui aliis præsunt. Vnde præcepta magistratuum dicuntur & præcepta iuris. Olden.

PRAECIPERE, pro instruere, docere. Qua ratione præceptores appellantur, quasi institutores. Cicer. de finibus: sapientia præceptrice, in tranquillitate viui potest. Old.

PRAECIPVA Donatus in 5. Aeneid. scribit, dici, quæ præter communionem singulis proprio nomine deputantur, vt fit sępè in testamentis, cùm aliqua per præceptionem singulorum esse hæredum conscribit testator. Sidon. Apollin. lib. 6. Epistol. ad Patientem: illud autem deberi tibi quodam, vt dicunt Iureconsulti præcipui titulo, nec tuus poterit ire pudor inficias. Adde l. vlt. in princ. ff. de legat. 2. l. 1. §. nec castrense. ff. de collat. bon. Nec verò in hæreditariis duntaxat quæstionibus huic verbo locus est. Nam & socius præcipere dotem à socio de comunibus bonis numeratam dicitur l. 50. ff. pro socio. Et quod ex re alterius dominorum communis seruus quæsiit, is cuius ea res fuit, præcipere dicitur, l. 45. ff. commun. diuid. In testamentis autem qui quid præcipere iubetur, id præcipuum & sui iuris sibi habere præter hæreditariam portionem iubetur, &, vt græcè effertur προλαβὼν ἐχέτω l. 35. §. 1. l. vlt. in princ. ff. de lega. 2. l. 90. ff. ad leg. Falcid. l. 10. ff. de alim. leg. l. 27. §. si præceptis. ff. ad Trebellia. Inde per præceptionem dare, legare, relinquere, id est, præter hæreditatis partem dare. l. 48. ff. de iur. fisc. l. 25. §. vltim. C. famil. ercisc. l. 20. ff. de instruct. vel instrumen. l. 25. ff. de adim. leg. & in tit. de lega. 2. & 3. tam frequenter, vt exemplorum multitudine obruar. Inde genus vnum legati. pręceptionis vocatur, quod videlicet sub his verbis vni ex hæredibus relinquitur; HAERES MI ILLAM REM PRAECIPITO, TIBIQVE HABETO. de quo Vlpian. in Institut. tit. 24. & Iustinia. in §. sed olim. eo. tit. & l. 90. de leg. 3. vbi huius legati formula expressa est. Huiusmodi autem legatum, vt Gaius lib. 2. Instit. scribit, non nisi vni ex hæredibus relinqui potest, cui aliquid suprà hæreditatis partes præcipui titulo relinquitur. Sic ex causa præceptionis possidere. l. 1. §. si quis ex. ff. quor. leg. Briss.

PRAECIPVVM dicitur, quod hęredibus per pręceptionem legatum est: id est, quod iisdem quibus hæreditas relicta est, ita est legatum, vt in iudicio familiæ erciscundæ id antè quàm partes distribuantur, capiant l. 90. ff. ad leg. Falcid. l. 35. §. 1. l. vltim. ff. de legat. 2. l. 27. §. si præcep. ff. ad Trebel. Eius autem legati hanc formulam Vlpia. cap. Institut. 24. prodit: L. TITIVS ILLAM REM PRAECIPITO. Item, TITI fili, hoc amplius de medio sumito, & cæt. l. vxorem. 41. §. 3. ff. de legat. 3. Denique per præceptionem legare, & prælegare idem sunt. l. Sextiam. 32. ff. de legat. tertiò. vide prælegatum. Hotom.

PRAECIPVVM, pro non communi cum alijs subinde legitur apud Iureconsult. vt apud Scæuolam in princ. l. vltim. de legat. 1. Et adiecit, inquit, se præcipua hæc eum suique iuris & post mortem suam habere velle. Spieg.

PRAECISE, non est, quod vulgò putant, disertè, Mit außgetruckten/ vnd klaren worten/ sed abruptè, & abscisse, verdunckelich/ vnnd vnverstendtlich. Sic enim Budæ. inquit. Præcisè dicere, id est, compendio sermonis, & per defectum, & aliquid subintelligendum. Spieg.

PRAECONES (vocis Etymum in Reuchlinianis Progymnasmatis indicauimus) Senatuscoss. postquam decreta erant, recensebant: iudices, & candidatos suis nominibus appellabant: litteras in Senatu publicè legebant: bona quæ proscribebantur, publicæ auctioni proponebant, ac proclamabant, & precia, vt inquit Cicer. conficiebant. Spieg.

PRAECONES in comitiis legum, subijciente scriba leges pronunciabant: in comitiis magistratuum, tribus citabant, qui designati essent, renunciabant: in iudiciis, iudices, reos, & testes citabant, audientiam faciebant, Oratores dixisse pronunciabant: in auctionibus rei pretium indicabant, addictam à magistro rem venditam pollicebantur. Hot.

PRAECONIS vox legis vox est, vt Nouel. 69. τῇ τοῦ κήρυκος φωνῇ, præconis voce Iulianus interpretatur. Ad eundem verò modum Vasconiæ quibusdam regionibus dum publicè traducuntur fures & cæduntur, præit præco clamitans. Talia patietur, eadem qui fecerit, imò grauiora. Cuia. Obseruat. lib. 8. cap. 7. in fin.

PRAECONIVM est præconis merces, vt ex Catone ostendit Turneb. lib. 10. aduers. cap. 18.

PRAECONIVM missum, id est, præcones missi, vt delectos citarent, &c.

PRAECORDIA, inquit Plinius, vocamus vno nomine exta in homine. Præcordiorū nomina plura Rhodig. indicat lib. 2. cap. 51. Sp.

PRAEDA, si quid bello captum in præda est, ait Labeo l. antepen. de capt. & postli. Gell. autem, præda, inquit, propriè dicitur, corpora ipsa rerum, quæ capta sunt. Bartol. pulchrè tractat de præda in l. hostes. & in l. si quid in bello. eod. tit. Sp.

PRAEDAE occasionem præbere, hoc est, inuasionis, occupationis iniquæ. Vlpian. in l. 1. in prin. si ventr. nom. in poss.

PRAEDES, vt Varro lib. 4. de lingua Latina. Et Festus lib. 14. tradunt, dicebantur qui populo & in publicum se magistratu interrogante obligabant. Quorum bona prædia dicebantur, auctore Asconio. Ex quo illa veterum locutio, prædibus & prædiis cauere: & compraedes vt idem Festus lib. 3. tradit, qui eiusdem rei populo sponsores fiebant. Ausonius certè in Monosyllabis. Vadem à præde co-separat, quòd ille in capitalibus iudiciis, hic in lite nummaria interueniat, quemadmodum in vindiciis olim prædem datum Cicero in Verrin. & Valer. Prob. in notis ostendunt. Prædia autem dicta ibidem vt prædes à præstando. Varro libro quarto de lingua Latina scribit, quòd eo pignore dato publicè mancupes fidem præstent. Quæ etymologia Asconij auctori-

auctoritate comprobata, reiectis duabus quas Isido. lib. 15. Etymolog. cap. 13. adfert, sequenda est. Prædij verò generalis est appellatio, diuiditurq; in rusticum & vrbanum. rubr. de seru. vrb. præd. & de seruit. rustic. Briss.

PRAEDES dicuntur satisdatores locupletes pro re, de qua apud iudicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens causæ, possessionem deteriorem faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Pedian. Idem ait: prædia sunt res ipsæ: prædes homines, id est, fideiussores, quorú res bona prædia nunc vno nomine dicuntur: quod & suprà indicauimus. Sp.

PRAEDESTINARE, præordinare, verbum est, quo solo Ecclesiastici Doct. vtuntur. Prædestinatio, autore diuo August. à præmittendo & præueniendo, & præordinando futurum, dicitur. Spieg.

PRAEDIA dicta, inquit Varro, item vt prædes à præstando, quòd ea pignori data publicentur, ni mancupes fidem præstent.

PRAEDIA Agonothetica. Lege, Agonothetæ dicebantur.

PRAEDIA libera & serua memorat Cicero in Agraria contra Rullum. Optimo (inquit) iure ea sunt profectò prædia, quæ optima conditione sunt. Libera, melio re iure sunt, quàm serua, &c. vbi Cicero hisce verbis Optimo iure, optima conditione, interpretatur ea significari prædia quæ libera, soluta, & immunia sunt. Balduinus in Scæuola.

PRAEDIA stipendiaria & Tributaria ea fuisse videntur quæ ab hostib. capta populus Romanus vel princeps suis emphyteutis, qui vectigal aut tributum eo nomine dependerent, dabat. Sæpe quidem suis ducib. aut militibus assignabat pro præmio virtutis, vt neq; vectigal, neq; censum, aut tributum eo nomine pensitarent, sed immunia prædia possiderent. Sæpius tamen vectigalibus aut tributarijs hominibus dabat: vt refert Balduinus in comment. super Instit. Iustin. lib. 2. tit. 1. de rer. diuis. & acquir.

PRAEDIA communia accipere debemus, si pro indiuiso communia sunt l. magis puto. ff. de reb. eor.

PRAEDIA vrbana, sunt omnia ædificia habitandi causa facta, vbicunque sint, siue in vrbe, siue extra vrbem, in vicis, villisve, & conciliabulis. Vrbanum enim prædium materia, non locus facit. Alc. de verb. sig. Sp.

PRAEDIA vrbana ruinosa l. verum. §. si locupleti. vers. sed hæc res. ff. de minorib. Spieg.

PRAEDIATORES, de quibus Caium scripsisse constat ex indice l. 54. ff. de iur. dot. dici putantur, qui iuris ad prædia & prædes pertinentis periti sunt. Cicero pro Balbo, Etenim Q. Scæuola ille Augur quum de iure prædiatorio consuleretur, homo iurisperitissimus consultores suos nonnunquam ad Furium & Cascelium prædiatores reijciebat. Quod idem scribit etiam Vale. Max. apud quem tamen PRAETORIO corruptè legitur, pro PRAEDIATORIO: quod me aliquando in errorem induxit. Hotom.

PRAEDIATORIS verbum apud Cicero. in Oratio. pro Corn. Balbo & lib. 12. Epist. ad Atticum reperitur. & in inscriptione l. 54. ff. de iure dot. quæ scripta est ad edictum prætoris vrbani; tit. de prædiatoribus. Sed id verbum, qui explicet adhuc neminem repperi. Ego autem prædiatores vt prædes dictos puto, qui publico fidem suam obligabant. In Lexico enim B. germani prædiator definitur ὁ ἐπὶ φέρς ἰδίας ὠνούμενος ἐγγυητάριος χώρας. Quam interpretationem comprobant hæc Suetonij in Claudio cap. 9. verba, ad eas rei familiaris angustias decidit, vt cum obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalis pependerit. Brisson.

PRAEDIATORVM meminit & Cuiac. obseru. & emend. lib. 5. cap. 29. in fin.

PRAEDICAMENTVM, & circumstantia, iudicio Apelli. in hoc differunt. Prædicamentum est accidens, in abstracto à substantia separatum. Id tum fit, cum naturam & essentiam ipsius, vel definiendo, vel diuidendo quærimus. veteria, quadrans, hemina, &c. prudentia, metus, alcedo, &c. mancipatio, libertas, & cætera. Atq; hæc est Idea illa Platonica, de qua tam varia à maiorib' scripta sunt: quam Plato dixit esse perpetuam. Circumstantia verò, est accidens in concreto, atque adeò substantiæ inhærens. vt tres tutelæ, quadrantalis hæreditas, heminalis cantharus, & cætera: prudens Brutus, meticulosus Paris, albus paries, mancipium Stichus, pubes Sempronius, &c. Spieg.

PRAEDICABILES voces quæ dicantur & quare? vide voces.

PRAEDICARE, pro apertè dicere, apud Vlp. in fin. l. si quis. ff. de petit. hæredit. Prædicare item præco dicitur, dum aliquid palàm promulgat & pronunciat ex Senatusconsulto. Sp.

PRAEDII appellatione etiam pars continetur l. dotale. §. prædij. illo titul. Spiegelius. Adde Balduini comment. super institut. Iustin. lib. 2. titul. 8. quibus. alie. lic. vel non.

PRAEDITVS, à Latinis accipitur pro affecto, ornato, decorato, instructo, aucto, amplificato, cumulato. In malam verò partem cum sumitur, poni solet pro perdito, vel contaminato. In bonam, vt præditus dignitate, apud Iurisconsl. l. sed qui magna. ad Trebel. & in Constit. Princ. tit. Si quacunque præd. pot. l. mancipia. de seruis fug. Spiegel.

PRAEDIVM, à præstando dici secundum Varronem rectius multò potest, quàm quasi hæredium, vt quidam putant. Nam prædia possunt quotannis aliquid præstare: sicut & prædes dicuntur satisdatores, qui præstare possunt damna data ab ijs, pro quibus fidem interponunt. Hotom.

PRAEDIVM vtrumque complectitur, & solum & superficiem, dictum à præstando inquit Varro: vnde & prædes, quod eis pignori datis, publicè mancipes fidem præstent. vnde Macer qui satisdare coguntur. Sciendum est possessorem immobilium rerum satisdare non compelli. Nihil est enim causæ, cur fideiussores det is, qui prædijs suis satis cauere potest. Inde bona prædia dicta Asconio bona satisdationibus obnoxia, siue sint in mancipijs, siue in pecunia numerata: puto quod quocunque pignore fidem præstare possumus. Idem, prædia sunt res ipsæ, prædes homines, id est, fideiussores quorum dicuntur bona satisdationibus obnoxia. Sed obtinuit vt prædium de re immobili tantum dicatur, quod ex eo certus & verus fructus à natura nobis præstatur. Is autē fructus dupliciter nobis venire potest, aut ex terræ cultu pascuisque, aut ex habitationibus locationibusque domorum. Illud rusticum quia ferè rure est semper: hoc vrbanum dicitur, quoniam huiusmodi habitationes sunt vrbium causa colendarum. Quia verò fit plærunque vt in vrbe rusticum nobis reditum constituamus, & in agris vrbanum. Sic etiam & in oppidis rusticum quandoque prædium est, & ruri vrbanum. ista enim non loco sed genere distinguuntur. Vlpianus de verb. signif. vrbana prædia omnia ædificia accipimus, non solum ea quæ sunt in oppidis, sed & si fortè stabula sunt, vel alia meritoria in villis & vicis, vel si prętoria voluptati tantum deseruientia: quia vrbanum prædium non locus facit, sed materia. Proinde hortos quoque si qui sunt in ędificijs constituti, dicendum est in vrbanorum appellatione contineri. Planè si plurium horti in reditu sunt, vinearij fortè vel etiam holitorij magis hęc non sunt vrbana. Omne ædificiū esse vrbanum prędium dicit quia ædificium appellatur, quicquid ędis causa factum est. quare quicquid ędificium propriè dicitur, vrbanum prędium est, quia habitationis causa paratum. At quę erant in agris ędificia, non hominis habitandi, sed fructuum causa construebantur. vt villa quę tota aut fructibus cōseruandis, aut pecori stabulando, aut colono recipiendo seruiebat, qui colonus fructuum & ipse causa est & domini quasi instrumentum: ideo tota villa prędij rustici nomine censebatur: nam & ipsa proprium suum nomen a vehendis fructibus sumpsit quasi vehilla autore Columella. Connan. libro quarto capit. 10. num. 1. Adde Brechęum in l. vrbana, in titul. de verb. & rerum signific.

PRAEDIVM dotale, Vlpianus accipiendum esse ait,

ait, tam vrbanum, quàm rusticum l.dotale.de fund.dot. Spiegelius.

PRAEDIVM pignori nexum apud Vlpian. in l.epistola.ff.de pact.

PRAEDIVM seruiens, seu fundus seruiens dicitur, quod, vel qui debet seruitutem. At fundus cui debetur seruitutus, prædium dicitur dominans. Vide Zasium §. æquè.Instit.de action.

PRAEDIVM tamiacum. Qui sint tamiaci fundi, venire potest quantumuis perito in dubium Accursius plures adfert opiniones, quas potiùs somnia dixerim. Alc. igitur fundos tamiacos esse putat, qui dispensatori publico præstabant annuos fructus vectigales, quibus ille postea in domo imperatoria dispensabat alimēta. Nam τάμιας dispensatorem significat, vt scribit Alciatus, in titul. de prædijs tamiac. & Pyrrhus ad titul. de fun. rei priu. Anch.

PRAEDONES propriè sunt, qui cùm bellum non indixerint, hostiliter tamen grassantur. qui & latrones, siue latrunculi appellantur l.hostes, 24.ff.de captiu. Eiusmodi sunt quos Cic. in II.de inuentione describit: Crassus consul, inquit, quosdam in citeriore Gallia nullo illustri, neq; certo duce, neq; eo nomine neque numero præditos, vt digni essent qui hostes populi R. dicerentur. quòd tamen excursionibus & latrocinijs infestam prouinciam redderent, consectatus est, &c.

PRAEDONES in petitione hæreditatis accipiuntur, qui cùm scirent ad se hæreditatem non pertinere, bona sine iusta aliqua possidendi causa inuaserunt l.25. l.27. §. quod autem ait.ff.de petit. hæred. l.34.§.si prædo.ff.de solutionibus. Et qui nullam caussam possessionis dicere possunt l.11. §. vltim. cum sequ. ff. de petit. hæred. Adde Balduini comment. super instit. Iustin. libr.4. titu.15. de interdictis. Sed & aliàs quilibet iniustus & malæ fidei possessor prædo vocatur l.55.ff.de condict. indeb. l.21. §. si prædo.ff.de pigner.act. l.13.ff.de noxalib. l.34.ff.de negot.gest. l.7.§. inter.ff.comm.diuid. l.1.& l. 13.§. ex facto. ff. de adquir. poss. l.1. §. non quærimus. ff. si quis omissa cau. test. Itaque & bonæ fidei possessor post petitam hæreditatem prædo dicitur l.31.§. sicut. ff. de petit. hæred. quia post controuersiam motam omnes incipiunt malæ fidei possessores esse l.27. §.etiam si ante. ff eod. tit. Prædonis item loco habetur is, qui tacitam fidem interposuit vt non capienti restitueret hæreditatem l. 48. ff. de petit. hæred. Nemo certè prædo est, qui pretium numerauit l. 13.§.sed si quis.ff. eod.tit. Quò pertinet l.169.ff.de diuers. reg. Non est etiam prædo, qui dolo caret, quamuis in iure errauerit l. 27. §. scire. ff. de petit. hæredit. Brisson.

PRAEDONIVS, a, um, qui prædonis est, Vlpian.l. 25. §. 3. ff. de hæred. petit. Si verò postea conscius hæreditatem nihil ad se pertinere, prædonio more versari cœpit.

PRAEESSE, verbum est proprium Iurisconsultorum, cùm litigatori auctores erant vt iure ageret. Hinc illud P.Mutij Scæuolæ in lib.de Orat.1.Id.nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem, multisque præessem qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu consertum vocarent. Hinc illud Ciceron. de Chelidone, amica verris: statuunt petere auxilium à Chelidone, quæ isto prætore non modò in iure ciuili, priuatorumq; omnium controuersijs populo R. præfuit, verum etiam in his sartis tectisque dominata est. Superius enim sic dixerat: redite in memoriam quàm inanes domus eorum qui consulebantur, quàm plena atque referta Chelidonis. Sic Pomponius in l.2.de orig. iur. Augescente ciuitate & qui præerant, agendi genera composuerunt. Hotom.

PRAEFATIO, id quod proloquimur antequam ad rem veniamus. Eius vtilitatem Caius in l.1.de orig. iur. bellè demonstrat, dum ait ad fin. Namq; (nisi fallor) istæ præfationes & libentius nos ad lectionem propositę materiæ perducunt: & cum eò venerimus, eius euidentiorem præstant intellectum. Quintilianus auctor est lib. 4. si multiplex causa est, sua quibusque partibus danda præfatio est. Spieg.

PRAEFECTI fisci. In pandectis fiscus & ærariū, quod antè monuit Pyrrhus, crebrò conuertuntur. At vetustiores ita ærarium à fisco distinguebant, vt reipublicæ ab Imperatoris pecunia distincta erat. Sic & ærarij quæstores tribunique. fisci à præfectis distabant. Spieg.

PRAEFECTORVM ærarij est, bona quæ fisco deferuntur spernere vel agnoscere l.ergò.§.plane de fid.lib. l edicto, de iur.fis. Cuiac. Not. ad tit.1. Vlp. de liberti.

PRAEFECTIANVS prefecti prætorio apparitor in l.8. C. de off. rect. prouinc. l.2.& l.1.C de apparitoribus præfector. prætor. lib.12. In quibus tamen legibus vulgò præfectiarios & præfectiarius vitiosè scriptum est. Bris. Adde Cuiac. Not. ad lib. 2. Instit. tit. de milit. testa. propè finem.

PRAEFECTORIVS vir. Vlp. l.1.de sent. Sed vir, ait, præfectorius, an fœminæ consulari præferatur, videndum est. Sp.

PRAEFECTOS fabrorum ita Pomp. Lætus describit, vt sint artifices, qui castra sequebantur, vt fabris lignarijs ferrarijsq; præsint. Vide Pyrrh. & Veget. qui explicat munus præfecti castrorum. Spieg.

PRAEFECTOS prætorio sub Principibus institutos ad similitudinem magistrorum equitum, qui dictatoribus iungebantur Pompon. & Arcadius tradunt in l.2. §. populo deinde. ff.de orig. iur. l.1. ff. de offic. præf. præt. Ac primum ex equestri ordine legebantur: primusq; ex ordine senatorio Titus eam præfecturam suscepit, nunquam ad id tempus nisi ab equite Roman. administratā, vt Suet. in eius vita cap.6. scribit.

Cæterùm præfecti prætorio quatuor sub Constantinopolitanis Imperatoribus fuere: duo in partibus Orientis, videlicet præfectus prætorio per orientem, præfectus prætorio per Illyricum, totidem in partibus occidentis, videlicet. Præfectus prætorio per Italiam, & præfectus prætorio per Gallias.

Sub dispositione præfecti prætorio Orientis erant, Diœceses quinque, Oriens, AEgyptus Asiana, Pontica, Thracia. Oriens autem prouincias continebat 5. AEgyptus 6. Asiana 10. Pontica 10. Thracia 6. Sub dispositione verò præfecti prætorio per Illyricum erant Diœceses duæ Macedonia & Dacia, quarum hæc prouincias 5. illa 6. complectebatur. Adde Cuiac. ad l.2.C.de milit. veste. libro 12.

Sub dispositione præfecti prætorio Italiæ erant Diœceses 3. Italia, Illyricum, Africa. Prior prouincijs 17. circumscribebatur: altera prouincijs 16. posterior 7.

Sub dispositione præfecti prætorio Galliarum erant Diœceses duæ, Hispania & Britannia. Illa 7. hæc 5. prouincijs concludebatur.

Iustinianus verò debellatis & exactis Vuandalis Africam à Prætoriana Italæ præfectura exemit, eiq; propriam præfecturam dedit l.1. & l. 1. C. de offic. præfect. prætor. Afric. Ita additus est quatuor superioribus quintus præfectus prætorio, Africæ eiq; subditæ sunt septem prouinciæ, Tingitana, Carthago, Tripolis, Numidia, Mauritania, Sardinia, Byzacium: sic enim postrema hæc prouincia scribenda est, cùm ex vetustis codicib. tùm ex notitia dignitatum. In qua tamē vno in loco Byzantium perperam legitur: quem errorem etiam euincit l.2.C.de offic. p̃fecti præt. Afric. vbi prouincia hæc Bizacena non Byzantina appellatur: & Plin. lib.4. Nat. hist. cap.4. qui Bizacium in Africæ regionib. numerat. Briss. Scriniarios habuere præf. prætorio & magistri militum & comites vtriusque ærarij proconsul Asiæ & castrensis sacri palatij. Item duces. si ita rectè auctor Etymologici, [illegible] τῶν ἀρχείων ὑπάρχων [illegible] χαρτοφύλαξ [illegible] λέγεται [illegible] καλεῖται. Cuiac. l. scriniarios. C. de numerarijs, actuarijs & chartular. lib.12.

PRAEFECTVM prætorio, tempore Romuli eum dicebant, qui prætorio præerat, id est, militib. cohortibusque prætorianis circa palatium principis: solitum fuisse etiam in bella prodire & dictum magistrum equitum. Sed vbi Romanorum opes creuerunt, distincta fuere officia: vt præf. vigil. excubias ageret ad tuendā principis salutē: ille verò contra hostes Imperium tueretur. Præfecti prætorio quandoq; etiā mittebantur ad regendas

das prouincias l.pen.& vlt.C.de offic. præfect.prçt.vbi legitur, præfectus prætorio Aphricæ, & præfectus prætorio Orientis. Alc.in l 1.C.de præfecto præt.lib.12. Itaque præfecti vigilum, nocturnæ custodiæ vrbis præerát: apud quos cognitio erat omnium scelerum, quæ noctu fieri solent, præsertim de incendio,& latrocinio.

PRAEFECTVS prætorio maior est magistro officiorum, vterque tamen illustris. Cuiac. ad l. vlt. C. de dignitatibus lib. 12. [illegible]em.

PRAEFECTVS prætorio cęteris omnibus est potior l.1.C.de offic. vicar. id est, vicarijs aut proconsulibus, non tamen consulibus aut patricijs. Cassiodorus in formula patriciatus: præfectorios & aliarum dignitatum viros præcedit, vni tantùm cedens fulgori, quem interdum à nobis constat assumi. Cuiac.ad l.3. C.de consulib. & non spargend.ab ijs pecun.lib.12.

PRAEFECTVS prætorio. Pomp. Lętus post veteres existimauit, in opere, cui de magistratibus titulum fecit magistrum equitum eundem esse, qui & præfectus prætorio fuit. Cui opinioni refragatur constitutio, de officio prçfecti prætorio.libr.1.C. Quare sciendum est, olim regnante Romulo, eum, qui præerat prętorio, id est, militibus cohortibusque prętorianis. circa palatium principis, solitum fuisse etiam in bella prodire,& dictum magistrum equitum. Sed vbi Romanorum sese extenderat gloria,& simul etiam opes creuerant, distincta fuêre dominia, vt hic excubias ageret ad tuendam principis salutem, ille verò contra hostes. Itaque Alciatus meritò annotauit ex vetustis annalib. præfectum prętorio à magistro militum discrepare. Etiam Pyrrhus admonuit, veterib regib. Francis Germanici sanguinis in Gallia olim fuisse prçfectos prętorio, qui & palatij prçfecti, dicebantur, vulgò item magistri domus. lege cohors prętorio. Spieg. Budęus etiam scribit in annotat.ad tit. de offic.præfect. prçt. præfectum prætorio hodie dici posse, qui magnus magister hospitij dicitur. Itaq; (vt ait Fenestella cap.37.) quales apud reges tribuni celerũ equitum, siue apud dictatores magistri equitum, tales demum fuêre prçfecti prętorij, apud Cæsares.nam cum secundas post Cæsarem partes gestarent, prçcellentéq; disciplinę publicę emendandę, adeo à paruis orta principijs (aliquo enim tempore a prçfectis prætorijs prouocare licebat, extantque exempla maiorum, quo pacto ab eis prouocassent) creuit authoritas, quòd electa postmodum à principibus sententia, à præfecto prætorio prouocatio sublata est. Credidit enim princeps eos, qui ob singularem industriam,& fidem, illorum integritate explorata, ad hanc potestatis amplitudinem adhiberentur, non aliter, quàm pro sapientia, ac splendore dignitatis suæ, fore iudicaturos. Alio etiam priuilegio huiusmodi potestas subnixa est, ne ab eorum sententia minores ętate, vt ab aliorum magistratuum. restitui possent. Prçfecti prętorio quandoque etiam mittebantur ad regendas prouincias l. penult. & vlt. C. de offic. præfect. prçt. quod & colligitur ex l penult.& vltim.C. de offic. præfect. prætor. Vbi legitur præfectus prætorio Africę, & præfectus prætorio Orientis. Ceterùm, præfectum prætorio non senatorij ordinis, sed equestris creari solitum fuisse ostendit Suetonius, in Tito cum præfecturam quoq; prætorij suscepisse eum, nunquam ad id tempus, nisi ab equite Romano administratam, scribit. Durauitque hic mos (quamuis à Tito, interruptus) vsque in Alexandri tempora. Hic demum hoc quoque munus senatorium esse voluit, quod Lampridius ostendit, in vita eius cum ait, præfectis suis addidit senatoriam dignitatem, vt viri clarissimi & essent, & dicerentur, quod antea vel raró fuerat, vel omnino non fuerat. vsque eo, vt si quis Imperatorum successorem præfecto prætorio dare vellet, laticlauiam & senatoriam eidem per libertum suum mitteret. Alexáder autem senatores idcirco voluit esse præfectos prętorio, ne quis non senator de Romano senatore iudicaret. Extant libri duo postremi epistolarum Cassiodori, quorum prioris initio præfatur, scripsisse se eos libros, cum esset præfectus prætorio Romæ, sub regibus Gottorum (nam hi exemplo imperatorum viuebant) in his semper appellat se senatorem populo. quo fit, vt Romani senatoris, qui hodie in capitolio ius dicit, appellationem ab hoc descendisse existimem. Post Alexandri tempora ad Iustinianum vsque, supremum dignitatum omnium gradum præfectos obtinuisse, tam Vlpianus hoc loco, quàm principales constitutiones l. præfectus. C.de offic. præf. vrb.l.nemo.de dignita.lib. 11. & nouella l 62.de constitutionibus declarant. Idem quoque Cassiodorus libr. 6. epist. Potestati (inquit) præfecti prætorio nulla dignitas est æqualis, vice sacra iudicat, nullus ei miles fori authoritate præscribit, excepto officiali magistri militum. Curiales etiam verberat, in officio suo ius retinet singulare,& talibus, tantisq; noscitur iubere, quos etiam prouinciarum non auderent iudices in qualibet parte contemnere. Hæc de præfecto prætorio. Illud addendum, quòd, defuncto eo, constitui solebat, qui vice præfecti ageret interim, dum princeps de nouo præfecto sufficiendo deliberaret l. 4. §.à præfectis.de leg.3.Anch.

PRAEFECTVS vigilum. Cum, inquit, Pomponius Lætus, vrbis ædificia sæpenumero incendio flagrarent, diuus Augustus septem cohortes, vt inuigilarent vrbi, disposuit, & singulæ duas regiones custodiebant (tunc enim erant regiones quatuordecim. His quinque cohortibus præerat præfectus vigilum, clarissimus vir, apud quem cognitio erat omnium scelerum, quæ nocturno tempore fieri solent, præsertim de incendio, & latrocinio. sic Paulus Iureconsult. ferè omnia ad verbum in l. 3. ff. de offic. præfec. vigilum. De hoc quoque præfecto vigilum pauca quædam scribit Alexander ab Alexandro lib.3. gen.dier. capit. 16. Non fuisse potestatem seuerius animaduertendi inter omnes constat l. vnica. C.de offic. præf. vigi. & l. fin.ff.eod. Quidam tamen existimant, potuisse eum in seruos vsque ad mortẽ animaduertere, ar. l. fin.ff. de cond. cau.da. quod verum puto. Sed, merum hoc imperium in omnes cur non & huic præfecto datum sit, magno negotio quærit Albericus in tit. de offic prçfect. vigil. ff. & in l. illicitas.§ qui vniuersas. de offi. præsid. Vera ratio est, extra ordinem constitutum eum, non tanquam magistratum cognoscere, sed per noctem & tenebras securitatem duntaxat præstare, donec illuxerit.§.& hæc omnia.& l.3.d tit.de offi. præf. vigil. Ideo satis superq; permitti ei visum est, si humiliores modo castigare posset, iudicij forma non seruata, vt interpretatur Antonius Vacca, in suis exposition. lo. obscu. eos scilicet, quos vel noctu deprehenderit, vel nocte non deprehensos, per lucem demum inuestigârit. Et hoc est cur de solis furibus effractoribus,& incendiarijs cognoscat. Nam non alij magis nocte delinquunt, & ciuitatis velut quietem conturbant. Hos hodie Itali barisellos, Galli subuigerios,& subuicarios vocant. Apud vetustiores verò tali muneri, scilicet incendijs arcendis, triumuiri præerant, qui ab eo, quòd excubias agebant, nocturni dicebantur l. 1. de offic. præfect. vigil. ff. Hique fuerunt triumuiri capitales, quorum mentionem Pomponius iurisconsultus facit: in l. 2. de origine iur.& quorum equidem munus ad ipsum præfectum vigilum translatum est. Cui rei, vt multis alijs antiquorum magistratuum mutationibus, ac dignitatis,& officiorum diminutionibus, Augustus (vt prætactum est) studuit reuera, quò magis reipublicæ statum mutaret,& veterum institutorum obliuionem induceret, sub prætextu illo, quòd quidam minùs diligenter officio suo vacare assueti essent. Cæterùm, mirè delirat Accursius, in l.3.in ver.& super omnes spectabili viro.ff.de offic.præf. vigil. dum duos esse facit præfec.vigilum, cum reuera non nisi vnus sit, de quo Paulus, in d.l.3. & Pomponius loquutus est in d.l.2.de orig. iur. Anchora. Confert. Cuiac. præfectum vigilum cum prætore plebis in expositio. No. Iusti. 13. de prætoribus, vt ibi apud eum videre licet.

PRAEFECTVS vrbis. De præfecto vrbi ita Pomponius Lætus scribit, in libello de magistrat. Ro. Romulus vnum delegit, quem vrbanis negocijs præfecit, vt Dionysius ait, hunc præfectum vrbi fuisse satis constat. Longo pòst tempore, tantum sibi vrbis præfecturã vendicauit Cæsarum temporibus, vt de crimine omnium in vrbe co-

be cognosceret, & demū cum Cæsares ab vrbe abessent, præfectus velut alter Cæsar imperabat, & rebus omnibus, quæ ad vrbem pertinebant, censebat. Sic quoq; Fenestella de prætoribus. cap. 3. Præfectorum (inquit) is vrbis dicitur, qui, quoties cæteri peregrè proficiscuntur, in vrbe relinquitur, vt ius diceret. Hunc autem præfectum vrbis Augustus primùm instituisse videtur ex Tranquillo, in Augusto. Quoque plures partem reipublicæ administrandæ caperent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, viarum, & aquarum alui Tyberis, frumenti populo diuidendi, præfecturam vrbis. Circa quæ hoc tamen notandum, præfectum vrbi ab initio præpositum non rebus criminalibus tantum sed ijs omnibus, quæ ad mores ciuium componendos, & quietem ciuitatis seruandam facere videbantur, nec non ad delicta cohercenda. Hinc si liberti aut serui patronis aut dominis sint intolerabiles, si domini sæuiant in seruos, ipse cognoscit: tutorum ac curatorum malitias ac fraudes coercet: argentariorum ac nummulariorum fraudes, ac negociatorum corruptelas, aduocatorum dolos, conuenticulorum monopolia, & conspirationes castigat: relegatione, damnatione in metallum, ac id generis pœnis. Creabatur autem olim regibus vel consulibus bellis auocatis, ne scilicet imperio destituta ciuitas fluctuaret, expositaque hostibus atque intestinis odijs æstuaret: postea ferè Latinarum feriarum causa introductus est. Auctores sunt Pomponius in l. 2. §. deinde Cornelius. ff. de origin. iur. & Tacit. libro decimo. Præfectos autem vrbis ex tumultu creari desitos & aliquamdiu intermissos Augustus reuocauit. Quemadmodum Diony. lib. quinquages. quarto. refert. Sic enim ait, ταραχῶν δὲ αὖθις [illegible] τῶν τῶ πολιάρχου τῶ διὰ τὰς ἀνοχὰς [illegible] χειροτον[illegible] συμβάσης [illegible] ἐπικράτησιν αὐτῆς, ἀλλὰ ἄνευ τῆς ἀρχῆς [illegible] τὸν [illegible] ἐνιαυτὸν διεγίνετο. Et postea, ἀπεγνωσθῆ τε δὲ τὸν πολίαρχον τὸν ἐς τὰς ἀνοχὰς καθιστάμενον, ἵνα αἰεὶ [illegible]. Ea causa est, cur præfecturam vrbis inter officia ab Augusto excogitata Tranquill. numerauit cap. 37. vitæ ipsius. Valde autem aucta est præfecti vrbis potestas epistola Seueri & Commodi ad Fabium Cilonem. cuius fit mentio in l. 1. ff. de offic. præf. vrb. l. 6. §. 1. ff. de interdict. & releg. & l. 1. §. in quibus. ff. de legat. 3. præf. vrbi vir illustris in senatu cōsidet supra omnes l. 3. de offic. præf. vrb. primusq; sententiam dicit Cassiodoro auctore. Eum sequuntur patritij, consules, consulares, præf. prætorio, magistri militum, & cæteri viri illustres, & hoc ordine his solis ius est sententiæ dicendæ in senatu, vt constat ex Nouell. 62. à Iuliano in latinum conuersa sermonem. Plurima de præfecto vrbis colligunt Alexander ab Alex. libr. 6. genial. dier. cap. 10. Dionysius Halycarnassæus libr. 6. Aulus Gellius lib. 14. ca. 8. Antonius Vacca vol. 1. suarum expositionum.

Sub dispositione præfecti vrbis Romæ Imperij declinantis temporibus erant præfecti annonæ & vigilum, comites riparum, & aluei Tiberis & cloacarum & portuum, magister census, rationalis vinorum, tribunus fori suarij, consularis aquarum, curatores operum maximorum, operum publicorum, statuarum, horreorum, centenarius portus. Briss. Eras. de conscribend. epist. monuit, quem olim vrbis præfectum vocabant, nunc alicubi vocant Marchionem, alicubi locum tenentem: quem tribunum plebis, nunc ciuium magistrum vocari credunt. Quem olim quæstorem ærarium, nunc redituarium vocat, siue receptorem: Quos olim rationales, nunc opinor, inquit, Phinantiarios dici. Quos olim quæstores parricidij, nunc scultetos. Quos olim caduciatos, nunc Hiraldos. Quos olim senatores, seu electos iudices, hodie vocant dominos Parlamentares. Spieg.

PRAEFECTVS AEgypti, de quo in l. 1. C. de postul. & l. 1. §. qui in rationibus. ff. ad leg. Corn. de fals. l. vn. ff. de offic. præfect. August. & apud Tacit. lib. 17. qui præfectus Augustalis dicebatur, qui omnia tributa per AEgyptiacam diœcesin in cura & prouidentia sua habebat. Et iste inter medios magistratus spectabilis est. Dictus autem est augustalis, quia Augustus eam dignitatem primus ei præfecto, qui Alexandriam inhabitauit, concessit. Vera enim origo & causa huius præfecti constituendi, dandique ei (lege sub Augusto lata) imperium, ad similitudinem proconsulum, ea videtur fuisse, quòd superstitione quadam, seu certe superstitionis velamento, insita prouidentia deterritus fuerit Augustus, & ante Augustum senatus, ne proconsules fasces in AEgyptum mitterent, vt Spartianus refert, in vltim. 30. tyrannorum. & Cornelius Tacitus in illis verbis demonstrat. lib. 2. Annal. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis nisi permissu ingredi senatoribus aut equitibus Roman. illustribus (id est, vt ego interpretor, qui honorib. vsi essent) seposuit AEgyptum, ne tame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, claustraque terræ ac maris, quamuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisse. Hactenus Tacitus. Ob hanc igitur causam in prouinciæ formam redacta AEgyptus non est. Nec senatores hunc magistratum accipere consueuerunt, sed equestris ordinis viri, quemadmodum & iuridicus Alexandriæ ex ijs creari solitus, & si qui alij per AEgyptum administrationes gererent, quod idē Tacitus significat lib. 12. Nam diuus Augustus, inquit, apud equestes, qui AEgypto præsiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent. Et paulò pòst, Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione, aut armis certatum. Cum Sempronijs rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Seruiliæ leges senatui iudicia redderent. Per id, quod dicit, qui AEgypto præsiderent, iuridicum Alexandriæ, & hunc præfectum accipere debemus. Nam & iuridico Alexandriæ legis actionem datam constat l. 1. de offic. iurid. Alexand. Ex ijs intelligere licet, quare non proconsul, sed præfectus in AEgyptum, & quo ex ordine mittatur. Extat aūt in iuris Pandectis titulus, de officio præfecti augustalis, quem & eundem habemus lib. 1. C. ac sub eo duas constitutiones, quarum posteriore non præfectus augustalis, sed præfectus prætorio augustali, legitur, quamuis in aliquibus libris verbum illud (prætorio) non reperiri Haloander annotet. Sed, vt res se habet, eundem vtique significari arbitror: quemadmodum & præfectus Orientis, Africæ, & Illyrici, nonnunquam legitur, qui tamen sæpius præfectus prætorio Orientis, Africæ, & Illyrici appellatur. Indicant duæ illæ constitutiones prouinciarum quarundam moderatores & iudices ordinarios huic præfecto subesse. Hoc etiam Imperatoris nostri nouella cōstitutio demonstrat auth. de appellationibus §. illud. Nam appellationum causas ab AEgypto tractu, & ei adiuncta vtraque Lybia, ad præfectum augustalem deferri iubet. Quomodo scilicet, & præfecto prætorio Africæ quosdam præsides subesse postea voluit d. l. 1. de offic. præfect. prætor. Africæ. Hæc ferè omnia Antonius Vacca in suis expositionibus locorum obscur. in Pandect. tit. 17. Adde Cuiac. ad l. 3. propè fin. C. de Canone largitional. titul. libr. 10. Qui, inquit, in AEgypti prouinciam mittitur pro consulari potestate, specialiter dictus est præfectus Augustalis. l. 1. ff. de offic. præfect. Aug. Eum habere Strabo τὴν τοῦ βασιλέως τάξιν scribit. Tacitus regis loco esse. Ammianus Marcellinus 22. AEgyptus quæ iam inde, vt Romano imperio iuncta est, regitur à præfectis. Sub eo sunt sex prouinciæ AEgypti, Lybia superior, Libia inferior, Thebaïs, AEgyptus, Arcadia, & Augustanica, in cuius postremæ prouinciæ nomine, vt hoc obiter dicam, error est in l. nona. Cod. de vectigal. & commod. sicut & in inscriptione l. trigesimo quarto, C. Theod. de dec. Hæc Cuiac. supra allegat. loco. Hinc

PRAEFECTVRAE nomine significatur præfectura vrbis Romæ, vel vrbis Constantinopolitanæ, & præfectura prætoriana Orientis vel occidentis, id est, Italiæ, vel Africæ, vel Illyrici, & magisterium militum. Sunt enim cæteres dignitates indiferete l. 1. C. de præfect. præt. siue vrb. Sed vel honorariæ tantum sunt, vel ordinariæ: hæ liberant curia, illæ non item. Cuia. in exposit. No. Iustin. 70. de liberation. decurio.

PRAEFECTVRAE ea appellantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinæ agebantur, & erat quædam

dam earum resp. (neque tamen magistratus suos habebant) in quas legibus præfecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent. quarum genera fuere duo: alterum, in quas solebant ire præfecti quatuor sex virûm, pro populi suffragio creati: in hæc oppida Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturnum, Literkum, Puteolos, Acerras, Suessulam, Atellam, Calatiam. Alterum quas prætor vrb. quotannis in quæq; loca miserat legib. vt Fundos, Formias, Cere, Venafrum, Alicas, Priuernum, Anagniam, Frusilonem, Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura. Hæc Festus. Hot.

PRAEFECTVRAE dicebantur oppida quædam Italiæ, quorum incolæ ciues Rom. erant: hoc tamen à municipijs differebant; quòd non suis legibus vtebantur, nec vllos è suo corpore magistratus, vt coloni creare poterant: sed à magistratibus qui Roma quotannis mittebantur, Romanis legibus regebantur, ij magistratus præfecti dicebantur. vnde nomen præfecturæ. Liu. lib. 26. De vrbe agroque (de Capua loquitur) reliqua consultatio fuit: quibusdam delendam censentibus vrbem prævalidam, propinquam, inimicam. Cæterum præsens vtilitas vicit. Nam propter agrum, quem omni fertilitate terræ satis constabat primum in Italia esse, vrbs seruata est, vt esset aliqua aratorum sedes. Vrbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumque, & institorum opificumque retenta. Ager omnis & tecta publica populi Roman. facta. Cæterùm habitari tantum tanquam vrbem Capuam, frequentarique placuit: nullum corpus ciuitatis, nec Senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Sine cōsilio publico, sine imperio, multitudinem nullius rei inter se sociâ ad consensum inhabilem fore. Præfectum ad iura reddenda Roma quotannis missuros. Præficæ mulieres olim erant, quæ conducebantur ad hoc, vt ante domum mortui laudes eius canerent. vt Varro testatur citans illud Næuij. Hæc quidem hercle opinor præfica est, nam mortuos conlaudat: vide & Rævardum ad ll. 12. Tab. cap. 15. de sumptib. funerum. Cætera verò omnia Italiæ oppida, quæ Coloniæ, municipia & præfecturæ non erant, fœderatæ ciuitates vocabantur. vt, Tibur, Præneste, Neapolis, & pleræq; aliæ, quæ suis legib. & magistratib. viuebant, diuersisque fœderibus aut sponsione, aut pactione, vario iure cum populo Romano amicitiam contraxerunt. Aliquæ enim erant omnino liberæ, aliquę stipendiariæ, aut plus vel minus grauatæ, vt populo Romano visum fuisset. Atq; Italia omnis in hæc genera, Municipiorum, Coloniarum, & præfecturarum, ante legem Iuliam, & bellum Marsicum diuisa fuit. Vide Onuphrium in libello de Imperio Romano, sub titulo, de præfecturis. Turnebum de populo fundo lib. 4. cap. 12. Vbi non inerudita de harum vocum significatione adfert.

PRAEFIXVM. præclusum. Caius l. 6. ff. de seru. vrb. præd. Si ego per statutum tempus fenestras meas præfixas habuero, vel obstruxero. In Flor. libris Perfixas legitur: corrupte, meo iudicio. Virg. Georg.

Multi iam excretos prohibent à matribus hædos,
Primaq; ferratis præfigunt ora capistris.

PRAEFOCARE, spiritum faucibus claudere. l. notare. ff. de liber. agnosc.

PRAEFVRNIVM, os patens fornacis, quo ligna in fornacem induntur, & inde obstruitur. vt ait Budæus.

PRAEGNANS, quæ & iam occupata est in generando, quod conceperat. l. 1. §. 1. de vent. in poss. mit. l. prægnantis. deponentis. Spieg. [illegible] neque torqueri, [illegible] partus vber. Idē Clemens Alexand. scribit lib. 2. strom. & [illegible] recept. [illegible] prægnantes. [illegible] consensu. [illegible] scientia. Eamque illis virtutem [illegible] per præsumatur [illegible]

sticia, excludatur omnis ignorantia & error, & item defectus solennitatum in Responsis, Rescriptis, Diplomatisque eorum. Obseruandum tamen, iam dictas clausulas sententijs Principum non esse inserendas: quòd hic iustitia nulli cedat, quæ in Principum sententijs prælucere debet. l. fi. C. de leg. l. omnium. de test. cum simil. Sp.

PRAEGNATIO, est tempus quo fœmina prægnans est. Spieg.

PRAEGRAVARI verbo Iustin. eleganter vsus est in §. quædam actiones. Instit. de actio. sumpta scilicet à libra metaphora, quæ ad æqualitatem respondere debet. Spiegel.

PRAEGVSTATOR. Quære, Credentiarium.

PRAEIVDICARE, pro obstare, viam præcludere, simpliciter sine vero iuris præiudicio: Marcellus, ff. de re iudicata. Sæpe, inquit, constitutum est, res inter alios iudicatas, alijs non præiudicare. Impp. l. 1. C. res inter alios acta vel iudicata alijs ne noceat. Ecce non nocere vocant quod Marcellus præiudicare dixit. Old.

PRAEIVDICIALES actiones, in rem esse videntur: quales sunt per quas quæritur, an aliquis liber, an libertus sit, vel seruus, vel de partu agnoscendo. Ex quibus ferè vna illa legitimam causam habet, per quam quæritur, an aliquis liber sit: cæteræ ex ipsius prætoris iurisdictione substantiam capiunt. vt tradit Iustinian. libr. Instit. 4. tit. 6. de actionib.

PRAEIVDICIALIS mulcta: dicta esse videtur à Pręiudicio, id est, re prius iudicata, quod propter pręiudicium, hoc est, rem prius iustè rectèque iudicatam, & temere audacia furoris appellatam indiceretur. Quo sensu iudicaria autoritate pręiudicialis mulctę excipere & sustinere iacturam dixerunt Impp. l. 50. & 65. C. Theod. de appellat. Et hanc pręiudicialis mulctę interpretationem confirmat Symmachus sic Theodosio Augusto scribens Epist. lib. 1. Nec officium paribus defuit, ad mulctā pręiudicij suggerendam. Bald.

PRAEIVDICIVM (vt docet Fabius li. 5. c. 2.) aliquando significat defensionem, non modò ex sententia prius data, sed & in futurum danda: vt cum petentem patris hęreditatem, nego esse filium. Sic ergo pręiudicia possumus accipere pro causis, de quibus prius iudicandum est, quòd earum definitio vel finem allatura sit negotio, vel certam datura formam. Balduinus in cōment. super instit. Iustin. lib. 4. tit. 6. de actionibus.

PRAEIVRATIO est: cum quis antè conceptis verbis iurat, post quem alter in eadem verba iurans, tātummodo dicebat Idem in me. Huic igitur pręiurationi, quę species est iurisiurandi conceptis verbis, addebatur exe cratio. Eam enim verbum Idem in me, continet. Turnebus. aduers. lib. 3. cap. 10.

PRAELATVS dies dicitur à Modestino in l. si à debitore, 28. ff. de falsis, pro anticipato, & cùm nondum venisset, tamen quasi iam venisset, scripto. quod vulgus dicit, Antidato. Contrarium est Repetitus in l. 3. ff. de fid. instr. Hotom.

PRAELEGARE, est vni alicui ex hæredibus pręter partem hęreditariam legare, vt id sibi pręcipuum haberet. vnde illa pręlegati verba solennia fuerunt: HAERES meus pręcipito: pręcipuum habeto. Differt autem Pręlegatum à Legato: primùm quòd illud solis hęredibus, hoc verò ijs tantùm qui hęredes non sunt, attribuitur. deinde quòd illius in hęreditatis restitutione nulla portio restituitur: huius restituitur. l. in fideicommissaria, 18. ff. ad Trebellianum. denique Prælegare ferè est, alicui rem quæ iam quodammodo ipsius erat, legare: vnde Prælegari filiæ dos dicitur, in l. Bæbius, 30. ff. de pactis dotal. & peculium filio seruóve, in l. 1. §. si seruus, ff de except. rei vend. l. 10. & l. vltim. ff. de pecul. leg. l. 3. §. cùm igitur, ff. de statu liber. Et obligatio debitori. l. non solum, §. penult. ff. de libr. legat. Est tamen intelligendum, non quicquid hæredi legatur, prælegatum appellari: quoniam heredi legari aliter quàm per preceptionem potest: veluti, Titio heredi fundū lego. l. 1. §. si quid ex. ff. quod legat. Hotom.

PRAELEGARE dotem maritus dicitur, cùm eam

purè legat, propterea quòd eam antè solui iubet, quàm ab hærede debeatur. dos enim olim annua, bima, trima die debebatur tantùm. l.1.ff. de dot. prælег. Hotomannus.

PRAELEGARI dicitur, quod vni ex hæredibus præter hæreditariam portionem legatur. l.69.§.si duos. l. septuagesimanona.§. euictis. de legatis secundo. l. vigesimaseptima. §.primo.l.33. §.vltim.ff.de legatis tertio. l. nonagesimatertia, ff. ad legem Falcid. Prælegata itaq; & per præceptionem data eadem sunt.l.31.ff. de legat.3. Brisson.

PRAELEGARI etiam dos dicitur, quòd antequam eius reddendæ dies venerit, ea numerari à mariti hæredibus iubetur.l.77.§.fidei tuæ. l.81. & 88. §. impuberi. de legatis 2.l.88. in fin.ff.de vsur.l.8.§.vlt.& l.10.ff.de legat. præst.

PRAELEGARI item peculium dicitur. l. 1.§. si seruus.ff.de except.rei vend Briss.

PRAELEGATIONES pro prælegatis in l.1.versicu. verum & §. adeò autem.& l.2.in. fin.l.3.in princip.ff.de dote releg.l. 31.§.matri.ff.de adim.leg.l.93.ff.de leg. 3. & C.de iure dot.Briss.

PRAELIVM. Vide, Bellum.

PRAEMATVRVM, quod needum maturum est, Papin. de verb.obligat.l.liber homo. Nec videri præmaturius agi non finito stipulationis die.Præmaturius,id est, festinantius. Nebriss.

PRAEPARASSE litem quis videatur, adi Paul.in l. quemadmodum.ff.de inoffic.testam. Spieg.

PRAEPOSITIO diei & consulis communis omnis rationis est,ait Vlp. in §.si initium tabularum.l.si quis ex argentarijs.ff.de eden. Rationes enim, vt idem scribit, l. 1.eod.tit.cum die & Consule edi debent: quoniam accepta & data non aliàs possunt apparere, nisi dies & Consul fuerit editus.Spieg.

PRAEPOSITVS, militaris officij vocabulum fuisse sub posteriorib. Impp. Rhenan.apud Tertull.indicauit. Extant Tituli quinque de Præpositis in lib.12. C.Hoc nomé,vt & multa alia, in re præsertim militari vsitata, prisci Christiani libenter vsurparunt. Posterius, vt mutatis moribus,præpositi nomen dignitatis esse cœpit vox, ita etiam latius patuit: quemadmodum Panorm.ostendit in c quamuis, de ver.sig. Cuiacius præpositos definit esse, qui præsunt horreis, in quibus species fiscales deponuntur l.2. C. de susceptorib.præpositis & arcarijs li. 10.vel qui præsunt pagis, de quibus in fine l.9 C.de iure fisci lib.eod.dictum est. Cuiac.ad Rubric.d.tit.de suscept. præpos.& arca.lib.10.

PRAEPOSITI & tribuni scholarum hæc habent beneficia, vt intersint Imperatoris epulis & vt adorent purpuram eius, quod pro summo beneficio habetur. Euse bius lib.4 de Constantini vita: ... Idem viris clarissimis comitibus sacri stabuli datur, id est, equorum præfectis & rectoribus, quibus sportulas præberi ab ijs qui equos cõferunt, vel pretia eorum ostendit l.3.C.Th.de eq. col. & l.29. C.Theod.de anno. & trib. In Codice Theodosiano hoc titulo tribuni appellantur, vt ab Ammiano Marcellino sæpissimè. Sed id comitiua tantum honoratis datur. Cuiac.ad l.1.C.de comitibus & tribunis scholarum libr.12.

PRAEPOSITVS laborum. Quis dicatur præpositus laborum, colligi non potest ex Imperatoris sanctione, de præpositis laborum. lib. 12. C. Quamobrem necessariò relinquitur lectori cõiectandi locus. Primùm enim vulgò legitur De præpositis laborum. vt intelligamus omnes ministros domus Imperatoriæ.Secundò, sunt qui e labarum legant, siquidem λάβαρον negotiorum susceptorem significat, Suida authore. Tertiò, annotauit Accursius scribi & labarum, necnõ etiam & labiorum. Sed labârum quidem per syncopen, quemadmodum dicimus virûm ἀντὶ τοῦ virorum. Labarum enim in neutro genere legitur, & est (vt Alciatus scribit in titul. de præposit, labor. C.) species vexilli alijs nobilioris, quod ante Imperatores feratur, id quod videtur indicasse idé Accursius, aut saltem nescio quid tale. Labiorum autem forsitan legi debere opinatur, à labijs, quòd huiusmodi præpositi corrigerent eos, qui de principe male loquerentur. Quam coniecturam mihi quoque exhibuit vetustissimus quidam codex instar dictionarij effigiatus. Postremò, sunt & alij, qui legant, De præpositis libellorum. nec malè, meo iudicio. Nam qui libellis supplicibus præsunt, certum est eos ex consularibus haberi & lateri principis adstare, supplices libellos principi suggerere, eique à manibus, & ad literas scribendas præsto esse. Vnde est quòd Imperator in d. tit. eos clarissimos esse, & immunitate dignos iudicat. Sed, cum suum cuique iudicium, & sua sententia sit, sequatur vnusquisque, quod maximè probabile existimabit. Anchor. Cuiacius verò dicit, quod præpositi laborum sint, qui magno illi vexillo erant præpositi, quod vulgò laborum, & laborum solutio, sine ... dicebatur, vt Nazianzenus scribit 1. Steliteutica. & Sozomenus lib. 1. cap. 4. λάβωρον vocat. vnde & in actis Nicenæ 31. quæ ex Bibliotheca vetustissima mihi communicauit Antonius Eoi sellus vir optimus & eruditissimus, signum quod Sozomenus historiographus Constantinum in crucis visum conuertisse memorat, dicens: Iussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare, quod laborum vocatur. Id præpositi vt quæque pars in acie laborabat, in eam quasi auxilij & liberationis vice inferebant: fuereque iam olim, Eusebio teste, huic rei à Constantino præpositi milites 50. qui, vt ex C. Thod. liquet, ex protectoribus & domesticis erant. & ob id post titulum de domesticis & protectoribus, datur titulus de præpositis laborum, idemque ijs honor clarissimatus defertur, qui suprà delatus est decem primis domesticorum. qua etiam ratione existimo in l. secunda. Cod. de excusat. munerum protectoribus iunguntur præpositi hos significari, quoniam præpositorum appellatio generalis est, vt idem Cuiacius in iam allegat. l. 2 testatur. Cuiac. ad l. 1. C. de præpos. laborum.

PRAEROGARE, sicut & Erogare, id significare, propriè loquendo, videtur, quod gratis, & quasi roganti, non autem ex debito distribuere. iuxta Alciati declarationem, in l. si tibi. C. de locat quæ extat in Parergis, licet ibidem vulgo, Prorogassi, legatur. Idem eodem loco ait: Fit igitur Prærogare, ante tempus soluere: & idcircò quod ad solutionis diem attinet, donare. §. plus autem. Instit. de act. Sp.

PRAEROGATIVAM iustorum comitiorum volebant esse Romani, auctore Cic.lib.1.de Diuin.Quare etiam nomen illud variè vsurpatur. Nam & præiudicium siue auctoritatem quandam significat, vt apud Liu. lib. 1.deca.3. in prin. Et Cic. actione in Verr. 1. pulchra dialogia ludit in Metellum, qui cum magna pecunia, à Verre, qui tum reus erat, accepta, atque in prærogatiuam Centuriam erogata, præturam nactus fuisse, vel in esse potius existimaretur, præiudicio suo reum Verrem iuuabat. Hic, inquit Cicer. Metellus, quam sit isti amicus attendite. dedit enim prærogatiuam suæ voluntatis eiusmodi, vt isti pro prærogatiua reddidisse videatur. Priore loco prærogatiua hic pro præiudicio accipitur, in posteriore verò pro Centuria. Sed & Iurecon. hac voce variè vtuntur: modo pro auctoritate & eminentia quadam, modo pro iure quodam specialiter indulto. Vlp. in l.rescripto.& l.munerum. ff. de muner. & honorib. l.obseruare,&c.

PRAESBYTER [illegible]

[illegible]

... Quod tamē certa distinctio sit episcopi & pres... tradit & in contrariū adductis refutatis defendit Robert.Bellar.tom.1.controuersiarū.cōtrou.5.c.14.& 15.

PRAES est, qui à magistratu interrogatur in publicum vt præstet: à quo, cùm responderit, dicitur Præs. Vas verò, qui pro altero vadimoniū promittebat. Prædes ergo hodiè sunt, qui sponsores reipub. vel Principi facti sunt. pro ijs qui pecuniam publicam dispensant: quos Receptores vocant. Eorumque res bona prædia, vno nomine vocantur. Prædes propterea dicti, quòd locupletes sint, & præstare possint. Supprædes autem dici debent, quos Contraplegios vocant. Bud.

PRAESCRIPTIO in iure nostro frequentissimè pro exceptione accipitur, l.qui agnitis.& l.pen.ff.de except. l.2. C.de precib.Imp.off.l.pen.& l.fi.C.de except. Adeò vt plerique & ij quidem docti viri idem prorsus præscriptionem, quod & exceptionem esse censuerint. cùm in Rub.ff.& C.dicatur de exceptionibus seu præscriptionib. Alciat.verò in lib.de quinque pedum præscriptione exceptionem generale nomen esse dicit, cuiuscunq; defensionis actioni quoquo modo obiectæ Præscriptionem autem quæ nō rectæ intentioni aduersatur, sed eam duntaxat restringit, vt in casu de quo agitur non obtineat, quinimò procedat, etiamsi intentio vera sit, vt moratoria præscriptio, l.2.C.de precib.Imp.offer. præscriptio militiæ, qua miles officio procuratoris fungi prohibetur, l.ita demum.C.de procur. & cætera id genus, quo casu ideo non aliter de intentionis veritate quærendum est, sed statim de exceptione cognoscendum. Proinde præscriptio dicta est, quòd antequam actor probasset ea obiecta deduceretur in controuersiam. Hinc que exceptio ex vsucapione proueniens præscriptio est appellata, l.emptor.C.de præscript.lōgi tempo.quoniam domino actione rei vendicationis vtenti, initio præscribitur a reo, qui si tempore lege diffinito se possedisse probat, mox absoluitur: Corasius in Rubric.ff. de seru. Ac quidem præscribere hodiè ferè idem est quod vsucapere. Itaque apud recentiores legum interpretes, & apud iuris pontificij conditores, ad præscriptionis, exceptionisque temporis significationem coarctatum est, & præfinitum. Vnde definitur præscriptio secundùm quosdam, vt sit exceptio ex tempore causam trahens. Vt autem vsucapio triennij est, ita præscriptio longi temporis, introducta quidem publicæ salutis & tranquillitatis causa (vt Oldendorp. manifestè demonstrat) non autem priuatæ. Ad quam duntaxat respicientes canonistæ (inter quos & Gratian.est, 16. quæst.3.§.præscriptionum.) distinxere in fauorabiles, odiosas, rigorosas, & mistas. vnde tota errarunt via. Locum autem habet præscriptio in rebus immobilibus, non verò mobilibus. Et in ea necesse est quatuor interueniant, scilicet bona fides, titulus, quòd res non vitiosa sit, & quòd possessio sit continuata vsque ad vltimam diem, quam tetigisse sufficit. Est autem præscriptionum alia longi temporis 10.vel 20.annorum. & alia 30. vel 40.annorum. Et de ijs tractatur lib.7.C.

PRAESCRIPTIS verbis actio. Actio præscriptis verbis. hoc est, actio descendens, seu competens, ex verbis præscriptis, seu propositis, secundùm Baldum in titu.ff. de præscript.verb. Hæc autem actio vnde dicatur, præ cæteris pulchrè differit Alciat. libr.4. Dispunct. ca. vlti. Existimauit enim olim in contractibus nominatis id ex vsu fuisse, vt qui ex eis actionem vellet intendere, prætorem adiret, & secundùm ea quæ proponerentur, actionem ab eo impetraret. Extant enim formulis certis distinctæ actiones, ad quodlibet negotium accōmodatæ, variæ tamen ex varijs causis, rebusque constitutæ. id quod ex principali decreto apertè ostenditur, l.nulli. de formul.& imper.sublat.C. In contractibus autem innominatis nullæ certæ erant actionum conceptiones, sed cùm pars negotium explicasset apud Prætorem, tum Prætor certam formam ex narratione facti præscriberet, ex qua actio quæ præscriptis verbis nominatur, competeret. Quod etiam Bald.in tit.de præscript.verb. & in fact. act.ff.& Petrus de castro videtur probare, vt actiones in contractibus nominatis nomen contractuum, ex quibus veniunt, accipere velit, vt actio ex empto, vendito, locato. At in contractibus innominatis, ex verbis inter contrahentes habitis, actio præscribi, & generaliter præscriptis verbis vocitari solet, per l.2.& 3.eod. Ex quo euenit, cùm scilicet deficiunt vulgaria atque vsitata actionum nomina præscriptis verbis agendum sit, d.l. 2.ff.eod. Id quoque Duarenus alibi testatus est, in l.iurisgent.§.ideo. de pact. toties præscriptis verbis actionem esse, quoties in aliqua conuentione propria appellatio iure ciuili non habetur, si tamē causa subsit, id est, datio, aut factum. Quanquàm Alciatus ipse hanc tantùm actionem dari affirmet, in Rubr. de pactis. & l. cum mota.de transact. C.cùm mutuum factum, quod συνάλλαγμα vocat, intercedit. Ex his autem probabile est, præscriptis verbis actionem non dari, nisi in contractibus innominatis. Neque enim fuit necesse nominatis conuentionibus hanc actionem adiungere, cùm & illæ ex se & nomine suo actionem pariant, l.iurisgent. in princ. de pact. quod & Baldo videtur in l. ex placito.3.coll. ibi, quæro igitur.de rerum permut.C. licet omnes Transalpini obstrepant. vide Cynum in d.l.ex placito. & Ias. in l.bonæ fidei.C.de pact. Cæterùm, lector, hæc ferè omnia ad verbum decerpsimus ex Petro Costalio, Iurecõsulto docto, & diligenti, parte 3. aduersariorum. ex lib. 19. Pandect. id quod (ne quem sua gloria fraudem) ingenuè fateor. Anch.

PRAESCRIBERE est aliquid ante scribere. Vt Cice. in epist. Si præscripsimus ijs, quibus ea negotia mandauimus. Ex quo præscribere idem quod iubere & mandare, & certæ rei modum præstituere, tractum vt volunt Grammatici, à magistris, qui pueris ante scribunt, quæ debeant facere aut imitari. Quintilianus posuit pro exceptione, quæ principi causæ moram adfert, vt si velis mecum aliqua de re iudicio contendere, & excipiam, te non esse iudicij idoneum, quia notatus es infamia. Sic enim libr.7. cap.6. Est enim duplex eius disce-

rationis conditio, quòd aut intentio aut præscriptio habet controuersiam, ac fuerũt qui præscriptionis statum facerent, tanquàm ea non iisdem omnib. quibus cæteræ leges quæstionibus continerentur. Cùm ex præscriptione lis pendeat, de ipsa re quæri non est necesse. Ignominioso patri filius patri præscribit. De eo solo iudicatio est. An liceat. At Cic. lib. 1. de offic. pro inscriptione, quæ vulgò dicitur intitulatio. Ex quo fit vt Ager, Arpinas arpinatum dicatur: Tusculanus Tusculanorum, similisque possessionum præscriptio. Iurisconsulti soli, aut certè primi Latinorum præscriptionem vocauerũt eam rerum acquisitionem, quæ fit per continuationem possessionis 10. vel 12. annorum, posteà & eam, quæ quocunque fieret tempore, sed quæ fuerit illius huius nominis in ista significatione ratio, cur item non hanc quoq; acquisitionem, vsucapionem vocauerint, à nemine, quod sciam traditum est. at ne quidem quæsitum, cùm tamen dignum sit quòd intelligatur, si modò intelligi potest vt melius vtriusque natura cognoscatur & vsucapionis & præscriptionis. Quo tempore 12. Tabul. sunt perlatæ, iisdem quibus Italia finibus terminabatur Imperium Romanum, & etiam aliquantò angustioribus, cùm nondum eam totam subegissent: quare lex 12. non distinxit inter res Italicas & prouinciales, sed generaliter sanxit, vt rerum mobilium annuus: Fundi, id est, immobilium biennis vsus authoritas esset: Quæ verba non de aliis fundis, quàm qui erant in Italia, poterant intelligi, cùm extra Italiam nihil tum haberent aut ditionis aut possessionis: Sed propagato posteà in exteras vsque nationes imperio, & cùm iam in illis multum esset nominis Romani, statuerunt, vt quemadmodum in Italia biennii sic extrà Italiam decennii possessio repetendis rebus finem præscriberet. Quod non tam certa lege latum fuisse arbitror, quam iure quodam constituto inductum à prudentibus: qui (vt voluêre semper in hac sua scientia videri subtiles & artificiosi) non vsucapionem eam verbo legitimo, sed præscriptionem nominauerunt. hoc est, vel inscriptionem, quòd res præscripta decennalis possessoris nomen, quasi domini præ se ferret, & tanquàm eo inscriberetur: aut quod magis probo exceptionem. Frequens enim est apud Iurisconsultos, aliquem esse tutum exceptione, qui non sit ipso iure: Sic putauerunt magis ex arte fore, si hanc lõgam possessionem præscriptionis nomine distinguerent ab vsucapione, quæ vsucapio & legis nomen habet & potestatem, ideoque ipso iure dominum eum facit qui vsucepit. At præscriptio quæ primùm fuerat iure proprio Romanorum incognita, non tam ipso iure, quam quasi ope exceptionis decennali possessori dominium asserere videbatur. Nam cùm duplex sit quærendi dominii modus. Aut iure gentium aut iure ciuili: vsucapio legitimum dominium præstat: At præscriptio non item, cùm iure ciuili inducta non fuerit, sed post ius ciuile inuenta. Sic nec iure gentium, quod certum est, nec ciuili dominium potest verè quidem & propriè tribuere, sed similitudinem quandam eius quæ præscriptione temporis, id est, exceptione defenditur potiùs, quàm legis authoritate munitur. quoniam Lex nihil de ea locuta est, at neque cogitauit, &c. Connanus lib. 3. cap. 12. num. 3.

PRAESCRIPTIO & consuetudo differunt. Nam illa possessione quæritur vt quærenti ius nouum adiungat, detrahat alteri. Consuetudo verò nihil habet eiusmodi. Cùm eo stãtùm suis legibus impleat à quibus ipsis instituitur, quorũ morib. & consensu perficitur. Connan. lib. 1. cap. 1. nu. 8. &c.

PRAESCRIPTIS verbis actiones quæ dicantur, sic intelligemus. Olim Iurisconsultorum opera certæ communium litium & causarum actiones ac formulæ constitutæ fuerant, quas proponere Prætores in edictis suis consueuerant: veluti empti, locati, pro socio. quòd si qua fortè nasceretur inusitata controuersia, tum litigatores vel suo marte, vel Iurisconsulti alicuius opera suæ actionis formulam certis verbis secundum pactum inter ipsos conuentum, concipiebant: in eaque verba & sponsionem faciebant, & iudicium à Prætore postulabant. Prætor in ea [illegible] enda sua vestimenta, ea mercede [illegible] accepit, satisfaciat, tum Mæuius [illegible] tur, quia Prætor [illegible] formulam non ex edicto suo [illegible] postulabant [illegible] igeria atque vsitata actionum nomina, præscriptis [illegible] transact. Aut enim, inquit, stipulatio conuentioni [illegible] gatio est, vel lis actio quæ præscriptis [illegible]

PRAESCRIPTIS verbis [illegible] tibus innominatis [illegible] contraximus, fidem suam [illegible] lant. Præscribere enim inter alia significat [illegible] formam & exitus, nisi vel seruentur secundum tenorem & præscriptum verborum. Old. [illegible] gere, significant ferè idem: nec sunt [illegible] propter multitudinem [illegible] tolerabiles, l. [illegible] ff. de præscr. verb. Old. [illegible] Auth. de fideiuss. §. 1. Item dicitur qui audire potest id de quo agitur [illegible] Vide Bar. in l. diem. §. coram [illegible] verbis Sp. [illegible] antur, vide Brecheum in legem [illegible] de verb. & rer. sig. [illegible]

PRAESENS dicitur, cùm de iudiciis [illegible] Itaque Vlpian. Præsens, inquit, habetur [illegible] urbe, & qui in continentibus ædificiis, l. 3. 6. 7. ff. de procur. [illegible] agitur, Præsentes habentur qui in eadem prouin[illegible] micilium habent, l. vlt. C. de præscript. long. temp. [illegible] Connan. lib. 3. ca. 14. nu. 9.

PRAESENS & In diem opponuntur, l. 47. de legat. 2. l. 4. ff. de vsufruct. l. 18. ff. de acceptila.

PRAESENTIS temporis verbum aliquando ad præteritum referri Pompon. docet, idque secundùm adiecti sermonis qualitatem, & rationem temporis, loci & rei qua de agitur. Si quis enim dicat, Petrus est orans in templo, hoc præsens tempus significat, neque potest aut ad præteritum, aut ad futurum protrahi: quoniam solũ quod instat, quodque præsens est demonstrat. At si dixeris, factum est, surreptum est, quãquàm verbum sit præsentis temporis, confunditur tamen cum præterito, & præsens esse desinit: Nam rei iam peractæ qualitatem exprimit, quod præteritum tempus significat. Quandocunque igitur τὰ ῥήματα per se ponuntur, tempus suum retinent: sic etiam de futuris & præteritis temporibus sentiendum. Quod & Aul. Gell. annotauit lib. 17. Noct. Attic. ca. 7. Quando verò transferantur tempora, videlicet præsens in præteritum, & futurum in præsens, tradit Quintil. lib. 9. ca. 3. Brech. in l. verbum erit. ff. de verb. & rer. sig. quem vide pleniùs.

PRAESENS obligatio est pura, quæ neque in diem, neque sub conditione est, l. 9. ff. si cert. pet. Sic præsentia legata, l. 15. in fi. l. 30. l. 50. ff. de leg. 1. l. 88. ff. de condit. & demonst. quib. dies conditio ve apposita non est, quæ & præsenti die data dicuntur, l. 45. ff. de condi. & demonst. l. 92. §. 1. ff. de lega. 1. l. 1. §. si legata. ff. si cui plus quàm per l. Falc. l. 40. §. 1. ff. de manumiss. test. Quo loquendi genere & in l. 24. §. si domus. ff. locat. & l. 78. §. hæres. ff. ad Trebel. Iureconsl. vtuntur.

Ita pecuniam præsentem soluere, in l. 17. §. vlt. ff. quæ in fraud. credit.

In re præsenti faciendam nuntiationem Vlpia. ait, id est, eo loci, vbi opus nouum fit, l. 5. §. nuntiationem. ff. de

ff. de ope. nou. nunt. Sic & in re præsenti consentire, in l. 1. §. si iusserim. ff. de adquiren. possess. In re præsenti cognoscitur, l. pen. ff. de l. Fab. de plagiar. Eodem genere sunt & hæc veteribus vsitatæ locutiones, In rem præsentem venire. Perducere in rem præsentem, quarum exempla Budæus in l. 2. ff. de orig. iur. adfert. Quibus & alia adijciam. Seneca lib. 2. de benef. In rem præsentem venturus fui, sed æger filius, sed vxor puerpera fuit. Idem Epist. 1. lib. 9. Non potest ferre sententiam, nisi in rem præsentem perductam. Idem Epist. 50. libenter hæc, mi Lucili audio, non tanquàm noua, sed tanquàm in rem præsentem perductus. Tertull. libr. 3. aduers. Marcio. De speciebus doctrinarum & signorum illuc disseramus, quasi in rem præsentem. Plin. libr. 10. Epistol. Ipse in re præsenti fui, & vidi tuam quoq; statuam in bibliotheca positam. Briss.

PRAESENTALES magistri militum, qui in præsentia erant, hoc est, comitatu principis iuncti, l. vltim. §. 1. C. de re milit. lib. 12. l. 4. C. de apparitorib. magist. milit. lib. 12. l. vlt. C. de offic. magist. mil. & in Notitia imperij Ro. Sic & præsentales domestici in l. 6. C. de aduoc. diuers. iud. l. vlt. C. de domestic. & prot. lib. 12. qui scilicet præsentes diurno obsequio principis deputati erant, vt l. 1. ... de re milit. lib. 12. significat. Sic & præsentales milites & præsentales numeri, in l. 18. & l. vlti. §. vlti. eod. tit. & præsentium ordines apud Nicephor. lib. 17. histor. ecclesi. cap. 1. Et præsentalis curiosus cursus publici in Notitia imperij Rom. & στρατηγὸς τῶν πραισεντάλων in Edicto Iustiniani 14. Briss.

PRAESENTEM ac momentariam curam iniungere, oppo. necessitati onerum præbendorum iuxta l. C.

PRAESENTIA propriè ad corpus refertur. Vnde nó simpliciter verum est, furiosi, infantis, muti præsentiã nullam esse, sed pro absentibus haberi. Lex enim plerunque propter sensus imbecillitatem, abesse eos interpretatur. Ex Ioia. Odd. est legitima definitio temporis, ... constituta, vt in omnibus negotijs opportunitas cum tranquillitate retineatur. Rectè igitur consuit Pomponius, vt cum inter plures familiæ erciscundæ agatur, & inter eosdem communi diuidundo, aut finium regundorum, eundem iudicem sumi, quo facilius coire cohæredes vel socij possint, in eundem locum omnium præsentiam fieri oportet, l. 1. ff. de quib. reb. ad eundem iud. eat. Spieg.

PRAESERTIM significat præcipuè, maximè vt in c. ex literis. 2. ext. de homic. Io. Bell. Etym.

PRAESES is apud Vlpianum est tit. de offic. præsidis, ad quem potissimùm pertinet curare, vt pacata & quieta sit prouincia, cui præest, & quam gerit. Nebriss. Nomen præsidis non solùm prouincias regentes, à quibus prouocatio est, sed & qui cuilibet rei ac ordini præsunt, complectitur. Spieg. Quem Iulianus in Nouel. 8. vocat præsidem Antiochiæ, is est Consularis siue præses Syriæ primæ, cuius metropolis Antiochia, quæ Theopolis à Iustiniano vocatur Nouel. 7. & 9. 123. Stephanus Θεούπολις ... τὴν ... Ἀντιοχείαν μετὰ τὸν σεισμὸν ... Et hic sanè Theopoleos præses, non præses Syriæ salutaris significatur, in l. 1. C. de offic. com. Or. dum comiti Alytarchiæ, moderatori prouinciæ Syriarchiæ Ludorum cura mandatur. Cuiac. Obseruat. libr. 8. cap. 21.

PRAESES. Nomen præsidis generale est. Satis enim constat diuidi in proconsulem, legatum cæsaris, & rectorem prouinciæ. l. 1. ff. de offic. præsid. At propriè is est præses, qui maius in prouincia imperium habet omnibus post principem, l. 4. ff. eod. Præsides enim necesse erat ex senatoribus deligi. Id in l. 1. de officio præsidis. ff. voluit Macer Iureconf. significare ijs sub verbis, Præsidis nomen generale est, eo, quod & proconsules, & legati Cæsaris, & omnes prouincias regentes (licet senatores sint) appellantur. Scribit idem & Dion lib. 4. vbi pleniùs rem totam ab Augusto primùm institutam explicat. Quibus autem temporibus Iurisconsulti, quorum ex libris Pandect. opus compositum est, scripserunt, longè maioris dignitatis erant præsides prouinciarũ, quàm temporibus Iustiniani habiti fuerũt. Nam tum quidem & ampliores prouinciæ fuisse videntur, & à præsidibus ad principem, vel præfectum prætorio rectà ibatur. Sed posterior ætas magistratus quosdam interiecit, quales præfecti prætorio Africæ, Orientis, aut Illyrici, qui vniuersas regiones, ac velut satrapias administrarent, atque eo ipsi plerunque accederent, remanente nihilominùs, vt ego arbitror, alio generali ac supremo præfecto prætorio apud Imperatorem, vel certè patritijs, aut magistris officiorum intercedentib. Prouincias præterea exiguiores, atque angustiores fecisse videntur. Propterea non mirum videri debet, si nouissimis quibusdã constitutionibus spectabiles præfecti præsidib. anteponuntur, aut nó tam honorificus de præsidib. sermo habetur, quàm de præfectis, l. 1. C. vt omnes iud. tam mil. quàm ciui. in prin. Hinc dicitur, quòd præsides subiecti sint præf. prætorio, l. quilibet. C. de decur. lib. 10. Cassiod. in Psal. 104. Quæ potestas hodiè retinetur à præfectis, qui & vice sacra iudicant, & cunctarum prouinciarum potestatem maximam habere noscuntur. Cuiac. ad l. ne quis officialium. C. de decur. lib. 10. De præsidis autem officio Modest. ait plebiscito quodam contineri, ne quis præsidum munus donumve caperet, nisi esculentum poculentumve, quod intra dies proximos prodigatur. Id quod etiam delegatis iudicibus (nimirum esculenta &c. capere) Bonifacius summus antistes sua constitutione permisit. Mandatis etiam Iustiniani & aliorum principum continebatur, ne donum vel munus ipse proconsul, vel qui in aliquo officio erat, administrationis tempore acciperet, vel quid, nisi victus quotidiani causa, aut permittente principe emeret, domum ve extrueret. Sed Vlpian. in l. solet. de off. proconſ. ff. hoc debere intelligi dicit, vt magistratum gerens modum adijciat, ita quòd neque se in totum xenijs abstineat, neque auarè xeniorum modum excedat. Et rectè quidem sensit. Nam vt exprimitur, in d. l. solet. valdè inhumanum est, à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia auarissimum. Itaque vetus prouerbium est, οὔτι πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Verùm, quia nimium excrescente auaritia, xenijs, & muneribus corrumpebantur magistratus gerentes, vti nostræ ætatis iudices aliquot, noua Iustiniani constitutione, & pontificum (maximè Innocentij) sanctionib. magistratus à fisco stipendia habens, nihil à quoquã accipere debet. licet interpretatione constitutio ipsius Iustiniani, & aliæ, vt assolet, variè intelligantur. Ancho.

PRAESES Prouinciæ in specie etiam capitur, & à Proconsule differt & Legato. quia Præses habet Imperium à principe propriæ personæ cohærens. Legati itẽ habent imperium à Principe, sed minùs eorum personæ cohærens, quia literas & diplomata, non vt præses, proprio nomine, sed nomine principis subsignabant, sed æquale habebant cum præside imperium, l. legatus. ff. de offic. præsid. & hoc discrimen inde manat, quòd Princeps quasdam prouincias præsidibus committebat, quasdam sibi reseruabat: in quas legatum mittebat, qualis fuit Pontius Pilatus, qui Hierosolymis præses prouinciæ erat, & à Lactãtio Firmiano Legatus Syriæ appellatur. Erant porrò quædam prouinciæ, non Præsidibus, nó Legatis commendatæ, sed Proconsulibus, qui nó à principe potestatem accipiebant, sed à senatu. quamuis putem etiam assensum Principis potuisse expectare: dico, postquàm Romani cœperunt Cæsaribus parere. nam antea dubium non est, quin Proconsules essent, qui vice consulũ in prouincias regendas mitterentur. Sed & post Imperatores multæ prouinciæ proconsulares fuerunt. nam Princeps vt Senatui gratificaretur ei quasdam prouincias assignabat, in quas quales vellet, rectores mandaret & Senatus plurimi faciebat, hoc honoris accipere. Hinc apud Flauium Vopiscum in Floriano, Senator sic Senatori scribit: Fac igitur, vt conualescas curiæ interfuturus antiquæ, nos recepimus Ius proconsulare. Nam eodẽ autore Probus Imperator proconsules creare patribus permisit. Lampridius in Alexandro: Prouincias quæstorias præsidales plurimas fecit, Proconsulares ex Senatus voluntate ordinauit. Ergo patet, quòd licet princeps proconsulibus faciendis & creãdis incumberet,

beret, quia eius interesset, tamen Proconsulum authoritas potiùs à senatu pendebat, & Senatus eis leges præscribebat, l. obseruare. §. 1. ff. de offic. procons. Præsidi & legato solus Princeps. Tamen vt dixi, eorum potestas per omnia erat similis, vt colligitur ex l. & ideo, de offic. procons. & ex l. 4. ff. de offic. præs. Forca. in Necyom. dial. 60. nu. 1.

PRAESIDVM appellatione in Nou. Iustin. 8. de præsidib. continentur sub eo titulo Proconsules, Comites, Vicarij, Consulares, Correctores, imò & Defensores ciuitatum. nam & ij in ciuitatib. præsidum vice funguntur, Nou. 15. veteris interpretis Codex hunc habuit titulum, vt Iudices sine quoquo suffragio. Cuiac. in exposit. sup. d. Iustin. No. 8. de præsidib. in princ. & sub finem eiusdem Nouellæ præsidum quoq; iurisdictionẽ recenset, ad quem locum breuitatis causa lectorem remitto. Adde Forcat. in Necyom. dial. 60. nu. 7.

PRAESTARE, est prohibere, ne alicui fiat aliquid incommodi, & si non prohibuerit, satisfacerere, vt venditor debet præstare vitium rei quam vẽdit, id est, prohibere, atq; efficere, ne emptor damni aliquid faciat: alioqui satisfacere. Sp.

PRAESTARE quoque mandare & cedere actiones significat, l. 6. §. vlt. ff. nautæ, caupo. l. 31. ff. de act. empt. l. 20. §. vlti. ff. de tutel. & rat. l. 39 §. negligentia. ff. de adm. tut. l. 1. ff. depos. l. 1. §. 1. ff. de superfic. Briss.

PRAESTARE aliquẽ, est prædem esse pro aliquo, id est, periculum quod ab eo timetur, in se recipere. Sic,

PRAESTARE culpam, hoc est, alienam culpam in se recipere. & rei euentum suo periculo esse velle, & fide sua esse iubere, rei futuræ euentum. Bud.

PRAESTARE dolum, culpam, casum, nihil aliud est quam euentum doli, culpæ casus in se recipere. Hotoman.

PRAESTARE nihil debeo, pro eo quod, Culpa non est mea.

PRAESTARI oportere. Cicer. lib. offic. 3. A Iurisconss. etiam reticentiæ pœna est constituta. Quicquid enim est in prædio vitij, id statuerunt, si venditor sciret, nisi nominatim dictũ esset, præstari oportere, id est, compensari damnum, Abtragen/oder Schadloß halten. Spieg.

PRAESTAT, pro melius est.

PRAESTATIO. Paul. de lega. 3. l. si plures gradus sint hæredum, & scriptũ sit, Hæres meus dato, ad omnes gradus hic sermo pertinet. sicuti hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Itaq; si quis velit, non omnes hæredes onerare legatorum præstatione, sed aliquos ex his, nominatim damnare debet. Sp.

PRAESTATVIRI, & Præstituiri, vetustè pro Præstitum iri. Pompon. l. 6. ff. de contrah. empt. Viam, iter, actum, aquæ ductum præstatuiri. Iauol. l. 10. ff. de hæred. vel. act. Quòd si in venditione hæreditatis id actum est, si quid iuris esset venditoris, venire, nec posteà quicquã præstituiri. Hot.

PRAESTIGIVM, quod præstringit aciem oculorũ. Præstigiæ verborum captiones Azo in Summam. C. de adul. c. nec mirum. 26. q. 5.

PRAESTITVERE, id est, præscribere, Ansetzen/ l. 1. ff. de iur. delib.

PRAESTO, id est, præsentes, indeclinabile est, ad omneq; genus refertur. Caius, de liber. caus. Idem dicemus, & si duo pluresve domini esse dicantur, & quidam præsto sint, quidam abierint. cum simil. Sp.

PRAESVLTATOR dicebatur, qui in ludis aut sacris præsultabat, ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενος, vt explicat antiquum Lexicon. Nam in omnibus pompis, ludisq; Circensibus iuuenes ibant in numerum saltantes, & subsilientes, qui ludij. & ludiones dicebãtur. Turneb. lib. 10. aduers. cap. 10.

PRAESVMERE, pro prius sumere, & antecapere, l. 1. C. de secun. nupt. Aliàs vsurpatur pro audere, vel tentare aliquid contra ius: vt ferè Pont. Roma. vtuntur. Sed nec ne clerici, vel monachi secul. neg. Aliàs pro pr[illegible]atur, vt apud Vlp. in l. vulgò. ff. de in lit. iur. Aliàs deni que præsumere, accipitur pro præsagire, conijcere, cogitare, seu diuinare aliquid in dubio. Modò accepta præsumptio, sic describitur ab Olden. Præsumptio est coniectura, seu diuinatio in rebus dubijs per rerum circumstantias frequenter euenientibus. Huius diffinitionis insigne exemplum extat in c. 2. de præsumpt. Spieg. Cæterùm, Præsumptionem alij à priore significatione dictam arbitrantur, vt sit præsumere cogitatione quasi præcipere, rem ita esse ante, quàm alia de ea re probatio certa allata fuerit: sitque propriè præsumptio, illa ipsa opinio cogitatione præcepta antè, quam argumentis alijs rem probaueris. vndè Quintilia. lib. 9. cap. 2. diuerso quidem sensu, ratione tamen & notatione eadem præsumptionem occupationem vocauit, quã Græci πρόληψιν dicunt, cum quod obijci potest, occupamus, id est, sumimus & aggredimur remouendum ante, quàm fuerit obiectum. Donellus ad tit. de probat. Præsumptio itaque quæ à Latinis auctoribus cõiectura dicitur, est rei latentis iudicium, atque id quod per rationes & signa colligit, conijcitque. Doctores verò iuris ciuilis ita finiunt, vt sit rei dubiæ aliquibus signis intrinsecùs quæsitis credulitas ac fides, iuxta Oldradum. Vide quod not. in Rub. ff. de proba. & præsumpt. Præsumptio est quadruplex: Alia est iuris, & canonis siue legis, alia hominis, alia naturæ, alia facti. Præsumptio iuris, & de iure est, quæ non recipit probationem in contrarium, vt lex præsumit mulierem stipulatam dotem sibi reddi, quæ non est stipulata, l. 1. C. de rei vxor. act. & si quis vellet probare contrarium, non auditur. Hanc diuidunt rursus in temerariam, probabilem, violentam, & necessariam, violentum pro certo accipientes, c. literis. de præsumpt. ac congerentes multa parùm ad rem pertinentia. Quare Bartol. l. non est verisimile. ff. quod metus causa, rectè dicit, Doctores iuris nihil boni adferre de præsumptionibus, nec esse materiam, quæ ex præscripto certarum regularum tractari possit. Certè, ex re nata, & circumstantijs negotiorum ac personarum æstimare oportet, atque incorrupto animi iudicio (quod arbitrium boni viri dicitur) censere, quas præsumptiones vel coniecturas ratio admittat. quas verò impugnet vt falsas, vel denique quas in medio relinquat. Temeraria est, quæ surgit à malis hominibus, & ex leuibus causis, puta, si videatur aliquis, vel semel cum aliqua conuersari, & statim sinistri quippiam suspicetur: cùm tamen dubia in meliorem partem sint interpretanda, extrà de regul. iuris, c. secundo. Vnde si presbyter amplexetur mulierem, præsumitur id facere caussa benedictionis, vel benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi, 11. quæst. 3. c. absit. 16. distinct. c. in scripturis. Sed hodiè non tantum fidei habent, idque forsan ex eorum mala seruata fide. Hæc autem præsumptio est inualida, & à iure repellitur. Nec mouere debet animum iudicantis, 2. quæst. 1. cap. 1. extrà, de Simo. c. licet Heli. Probabilis, siue vniuersalis, dicitur præsumptio iudicis. Et hæc surgit multis ex causis & suspicionibus, & illi statur, donec contrarium probetur. vt si res sit patris, præsumitur hæredis esse. Et hæc ante contrarij probationem, facit semiplenam probationem. Insuper hæc inducit purgationem, maximè fama crebrescente, vt extra de purgatione Canoni. c. si quis de gradu. Vide hic latiùs Speculatorem. Violenta, quæ surgit ex verisimili probatione, & dicitur præsumptio iuris, quando ius præsumit ita esse, putà si apparet chirographum cancellatum, præsumit debitorem liberatum. ff. de probationibus. l. si chirographũ. Item præsumit, quòd quis cognouerit vxorem, cum qua diù habitauit. Item si quis inuentus sit nudus cum nuda, & solus cum sola in lecto iacens, præsumitur, quòd sint fornicati. extra, de præsumption. c. literis. Item si quis denunciet ter cui, ne cum vxore sua loquatur, & postmodum inuenit eum cum illa loquentem, potest eum iudici tradere puniendum, quia violentissima præsumptio est, quòd impudicè loquatur. In Authentic. vt liceat matri vel auiæ. §. his quoque col. C. de adulter. Authent. si quis ei. Alia exempla vide apud Speculatorẽ. Et hæc benè inducit iudicem ad pronunciandum, ni probetur contrarium. Necessaria est præ-

sumptio

sumptio illa quam communiter vocant iuris,& de iure, hæc inducit probationem, & iudicem ad pronunciandum, nec recipit probationem in contrarium. Dicitur autem ideo iuris & de iure, quia ius vehementer præsumit, sic esse, vel non esse. Et propter talem præsumptionē ius statuit super ea. verbi gratia: si quis contraxit cum quadam de futuro, & postea eam cognouerit, ius certò statuit contra huiusmodi matrimonium præsumptum, probationem non admitti. Nam ex quo eam cognouit, intelligitur in eam consensisse. Quamuis cum ea nō per verba de præsenti contraxit. extra de sponsa.c. is qui. & ibi in exemplis notatis. Vide Speculatorem. Est & alia præsumptio iuris tātum, vt si diù cohabitauit cum vxore, præsumitur ab eo cognita, & contrà hanc præsumptionem iuris probatio admittitur. Præsumptio hominis est, cùm præsumitur contrà aliquem hominem, propter malam famam. contrà hanc præsumptionem benè admittitur probatio in contrarium. Præsumptio naturæ est, vt cùm exhæredo filium meum, præsumitur contrà me, quod iniustè exhæredem eum, & hoc propter naturam. & ideo hæredes mei probare tenentur, quòd iustè exhæredauerim eum. Præsumptio facti, alia præcedentis circa futura, vt si semel calumniatus es cōtrà me, & iterum velis me accusare, præsumitur modò te velle iterum calumniari: quia semel malus, semper præsumitur malus in eodem genere mali, vt in regulis iuris. Alia est præsumptio facti subsequentis circa præterita: vt si aliqui fuerint accusati de crimine adulterij, quod depellebant prætextu proximitatis, si postea in matrimonium se coniunxerint, manifestè præsumitur facinus, in quo accusati fuerunt, l. si adulterij C. ad leg. Iuliam. de adult. & vide bonam glo. in c. is qui fidem. extrà de sponsal. & matrimon.

PRAESVMIMVS super incerto: fingimus super certo. gloss. in verbo, Præsumatur. §. accedit. C. de rei vxo. act. Spiegelius. Idem dicit Cuiacius ad l. vltim. ff. quod metus causa. Fingimus, inquit, ea, quę non esse scimus. Præsumimus ea, quę vera esse arbitramur, ducti probabilibus argumentis.

PRAESVMPTA opinio, est, quæ vulgò dicitur præsumptio: & apud Tacitum, Præsumpta suspicio, pro eodem dicitur. teste Bud. Sp.

PRAESVMPTA voluntas domini, hoc est, si ex verisimilibus indicijs appareat dominum velle, aut nolle, vt suo nomine quicquā fiat, l. sed & hæ. & l. Pomponius, §. vlt. ff. de procur. Sp.

PRAESVMPTIO nonnunquàm habetur pro certa probatione: scilicet cum lege id nominatim declaratur, l. quicunque. C. de apoch. publ. Rectè tamen opponitur præsumptioni probatio veritatis, modò tamen id in eodem genere fiat. Sp.

PRAESVMPTIONVM cognitio censura magis, quàm curiosis præceptionibus & varijs diuisionibus cognoscitur. Sic ergo distinguere causas præsumptionum satis est: Aut enim tam propè accedunt ad necessariam veritatis rationem, vt plenam mereantur fidem, & probent id, quod secundùm eas asserimus. Et tunc, siue legitimas, siue iuris & de iure, siue necessarias præsumptiones appellaueris, parùm refert. Aut verò proficiscuntur ex causis quę veræ quidem esse possunt, sed interim in diuersum collectis rerum argumētis faciliter cedunt. Itaq; mouere nonnihil solent animum: tamen ad credendum planè non perducere. Has probabiles, vel non necessarias præsumptiones, aut suspiciones rectè dixeris, vel etiam argumenta, sicut Arrius Menander in l. non omnes. §. a Barbaris. ff. de re milita. Sed licet, inquit, hoc liquidò constare non possit: argumētis tamen agnoscendum est. Old.

PRAESVMPTIO & probatio, item fictio differunt. Præsumptio verisimilis est. Probatio necessaria est. Fictio aliud quiddam, quàm præsumptio, vt fictio postliminij, fictio legis Corneliæ. Cuiac. ad l. vltim. ff. quod metus causa. Vide de hoc per Bartolum in l. non est verisimile. ff. quod met. causa. Cynum in l. siue possideris. de probat.

PRAETER dictio quandoque excludit, l. equitij. §. præter. ff. de vsu & habit. l. Titio testamento. ff. de lega. 1. quandoque includit, & auget, l. Seio amico. §. vxor. ff. de annu. leg. quandoq; significat post l. cum procu. ff. de oper. nou. nunt. Prat.

PRAETEREA, præter hæc quæ dicta sunt.

PRAETERIRE, silentio prætermittere est. Præteritique dicuntur, qui neque instituti, nec vt oportet exhęredati sunt. §. eadem. Institut. de hęred. quæ ab intestat. Etenim qui cum vitio exhæredantur, præteritorum loco sunt, l. 8. §. non quæuis ff. de contratab. Et ita in tit de liberis præteritis. & toto tit. de bono. poss. contra tabulas. & aliàs semper præteritionis verbum intelligēdum est. Briss. Adde Cuiac. ad l. 1. & 2. ff. de liber. & post. qui dicit præteritos nominari quasi silentio vel taciturnitate omissos subijciens. quod licet eis legata quædam aut fideicommissa relicta sint, nihilominùs tamen præteriti dicantur.

PRAETERITI à matre pro exhęredatis habentur: & ideo datur eis querela inofficiosi testamenti. Præteriti autem dicuntur, non tantùm qui cùm nati essent, testamenti faciendi tempore omissi sunt, sed & qui post factū testamentum nascūtur, si post eorum editionem mutandi testamenti liberum spatium mater habuerit, nec mutauerit. Quod si in ipso puerperio diem suum obierit, aduersus fratres institutos omisso non dabitur querela, sed adcrescet eis in virilem: aduersus extraneos dabitur querela, l. 2. C. de inoff. testamen. Cuiac. Iul. Paul. recept. sentent. lib. quarto, titu. quinto, de inofficiosi querela. §. post factum.

PRAETERITI senatores quondam in opprobrio non erant. quòd vt Reges sibi legebant sublegebantque quos in consilio publico haberent: ita post exactos eos, Consules quoq; & Tribuni militum consulari potestate te coniunctissimos sibi quosq; patritiorū, & deinde plebeiorū legebant. donec potestas Tribunitia interuenit, qua sancitū est, vt Cēsores ex omni ordine optimū quenque curiatim in senatu legerent: quo factum est, vt qui pręteriti essent, & loco moti, haberentur ignominiosi. Hęc Festus. Hot.

PRAETERITO futurum contineri constat, vt inducta pro inducenda, l. potior. §. 1. ff. qui potio. in pign. & actum pro agendum, l. post venditionem. vel si species. ff. de aqua & aqua pluu.

PRAETERMITTERE causam testamēti quid sit, docet Iurisconsult. l. 1. §. pręmittere. ff. si quis omis. caus. testamenti.

PRAETEXTA est genus vestis, qua nobiliores ciues Romani vti solebant. §. iniuria. Instit. de iniur. & vide l. 3. §. fi. & ibi gl. ff. de lib. exhib. Old.

Per togam pretextam eam togam intelligebant veteres, cui purpura pretexebatur, ad togæ virilis differentiam. Virilis enim toga appellabatur toga pura. Sic enim scribit ad Atticum Cicero lib. 9. Volo Ciceroni meo puram togam dare. Dicebaturque toga pura quod ei nulla purpura esset prætexta. Nec aliud etiam per bullā scorteam, qua libertini pueri vtebantur, apud veteres intelligebatur, quàm lorum, quòd in collo pro bullæ decore gestabant pueri libertini, authore Macrobio, Saturnaliorum libro primo, cap. 6. Puellas quoque vsas esse toga prætexta testis est in eadem Verrina Cicero. Ait enim: Eripies igitur pupillæ togam prætextam, detrahes ornamenta non solùm fortunæ, sed etiam ingenuitatis. Cùm autem huiusmodi prætexta pueri puellæque induebantur, tunc etiam obseruari solebat, vt sacrificium aliquod perageretur, quo infirmitas pueritiæ sacra fieret ac venerabilis, illudque sacrificium appellabatur sacrum prętextatum. Quo sensu accipiēdum est quod in illa declamatione, cui titulus est: Nouitius prætextatus, sic scribit Quintilianus: Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextatum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus, quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus & venerabilem. Eratque tanta prætextatorum iuuenum apud Romanos cura, & tam diligens educatio, vt nullo quidem obscœno verbo possent vti: Indeq; prętextatus sermo dicebatur vt auctor est Festus, qui nihil obscœnitatis habebat. Quòd si ob scœno aliquo

aliquo verbo vsi essent prætextati, ab Aedilibus aut Censoribus more cæterorum ciuium multari non solebant, sed tergore Murenæ, quod tenuissimum erat, verberabantur: Et ob id mulctam prætextatis nō esse institutam contendit Verrius apud Plinium Natur. histo. lib. 9. cap. 31. Cæterùm postea quam pubertatis annos iam egressi essent pupilli, prætextam exuere, bullamque deponere, & induere virilem togam solebant, anno nimirùm ætatis decimoquarto, quinto vel sexto. Sic enim de Commodo Antonino scribit Aelius Lampridius. Decimoquarto ætatis anno in collegio Sacerdotum ascitus est, cooptatus inter tres solos principes iuuentutis, cùm togam sumpsit, adhuc in prætexta puerili congiarium dedit. Est etiam Suetonius author Augustum anno ætatis decimosexto virilem togam sumpsisse. Sic enim scribit: Duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit: quadriennio pòst virili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est. Hinc intelligimus quid sibi voluerit Vlpianus, cùm scriberet Prætextatum, cumque qui proximè prætextati ætatem accedit. apud matremfamiliás deponendum. Et proximè prætextati ætatem accedere eum, qui puberem ætatem nunc ingressus est, capite tertio, in fine, de liber. exhib. Sensus enim est eum qui adhuc prætexta indutus bullam ex collo dependentem gerit, apud aliquam matremfamilias, hoc est, notæ auctoritatis fœminam tunc interdum deponendum esse, cùm de eo exhibendo agitur, & prætextatorum ætati, pubertatem proximam esse. Sic nimirùm, vt post finitam pubertatem, anni, biennij, aut ad summum triennij spacio ætas etiam finiatur prætextatorum. Quod igitur impuberes omnibus officijs ciuilibus debuerint abstinere, hoc inde est, quod illi cùm essent prætextati, antè ad virile officium non forent idonei, quàm exuta prætexta, depositaq; bulla togam sumpsissent virilem. Ræuard. l. Item impubes. de regulis iuris, &c.

PRAETEXTATI pueri dicebantur, qui prætexta adhuc & bulla vtebantur: quod fiebat vsque ad annum vigesimumseptimum, quo tempore togam virilem sumebant, deposita prætexta puerili. Budæ. in l. vltim. de Senat. Hinc anni prætextati, puériles. Et prætextata ætas, Prætextata verba à Sexto libro 17. dicuntur, quæ nihil obscœnitatis habent. Quod ipsum & Vectius prætextatus apud Macrobium videtur probare. Sicut & prætextatæ fabulæ apud antiquos celebres, quibus præcepta & monitiones ad optimos mores traderentur. Petrus Crinitus de honesta disciplina, libr. 20. cap. 7. ostendit prætextata verba etiam pro impudicis & sub obscœnis accipi.

PRAETEXTATVM affectari, aut prætextatam. Lege, Affectari. Sp.

PRAETEXTVS quartæ inflexionis, & prætextum neutro genere est, quod vulgò dicitur Color quæsitus. Translatè enim positum prætexere accipitur pro obtendere, & quod vulgus itidem dicit, Colorem quærere, teste Budæo, Vlpian. in l. illicitas. de offic. præsid. sub prætextu, ait, adiuuantiū militares viros. & infrà prætextu enim humanæ fragilitatis, &c. vnter einem schein. Spieg.

PRAETOR. Quosnam Romani veteres vocabant prætores, imperator Iustinian⁹ satis declarat his verbis: πραίτορας (inquit) ἐκάλεσαν τοῦτο [illegible] ἄλλων ἁπάντων [illegible] καὶ παρατάττεσθαι [illegible] αὐτοῖς δόντες τὴν προσηγορίαν, [illegible] τε αὐτοῖς, καὶ τὰ πολέμια διοικεῖν, [illegible] καὶ τὰ δικαστικὰ, [illegible] πραιτώρια [illegible] καὶ πολλοὺς νόμους ἐκ τῆς τῶν πραιτώρων [illegible] φωνῆς, id est Veteres Romani maiores magistratus prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quòd cæteris omnibus præirent, & præponerentur, præmissa scilicet eis tam rei bellicæ administratione, quàm legum præscriptione. vnde & ea loca, in quibus publicè magistratus vel ius reddere, vel habitare solebant, prætoria appellare, &, vt pleræque in rem publicam leges ex vna prætorum voce inferrentur, constituerunt. Est autem prætorum huiusmodi origo. Cum bellis finitimis consules auocarentur, & in ciuitate desideraretur, qui ius diceret Romanis (vt Pomponius refert, cap. 24. de Roman. magistr.) præturam creare placuit, quam qui gessit, prætor, a præeundo, si Varroni credimus, & vt prætactum est, appellatus est. Liuius aliam creationis præturę originem commemorat, & eius opinioni Fenestella adhæret, cap. 3. de Roman. magistrat. Scribit enim patres post crebra ac diuturna certamina, siue post longas altercationes, permisisse, ex consulibus alterum ex plebe creari, & ideo id sibi voluntate plebis pro aperto consulatu aditum arrogauisse, vt vnicus magistratus crearetur ex patribus, hoc est, & ideo plebis voluntate sibi nouum concessum fuisse magistratum, qui è patribus crearetur, prætoremque, à præeundo populo (vt iam retuli) siue à præessendo, eum appellarunt, dixeruntve, qui hunc magistratum gerebat. Hic tandem, quòd inter vrbanos ius redderet, hoc est, quòd in vrbe ius diceret, vrbanus appellatus est. Primus autem fuit Sp. Furius M. filius, vt testatur Liuius in princip. lib. septimo, ab vrbe condita, anno CCCLXXXIX. post Romam conditam. Sed, cùm neque vnus prætor turbæ causarum sufficere posset, & vndique peregrinorum multitudo conflueret, deinde, post aliquot annos, alter prætor creatus est, qui, quoniam inter peregrinos cognoscebat, peregrinus appellatus est. Crescente verò imperio, tantùm in modum amplificatus est numerus, vt decem & octo prætores aliquando in vrbe ius dicerent: & quia magistratus vespertinis temporibus in publico esse, inconueniens erat, quinque viri constituti sunt citra Tyberim & vltrà. Subactis postea quatuor prouincijs, Sicilia, Hispania, Sardinia & Narbonensi, totidem prętores, quasi magni duces, quot prouinciæ in ditionem venerant, creati sunt, partim qui vrbanis rebus, & partim qui prouincialibus præessent. Deinde Cornel. Sylla quæstiones publicas constituit, veluti, de falso, de parricidis, & de sicarijs. & ideo quatuor prætores adiecit. Pòst Iulius Cæsar duos prætores constituit. Bonus deinde Augustus 16. prætores creauit. duos posteà, qui de fideicommissis ius dicerent D. Claudius adiecit prætores, è quibus vnum T. Tyberius detraxit. & vnum, qui inter fiscum & priuatos ius diceret, Nerua addidit. Ita octodecim prætores in ciuitate ius dicunt. Id autem, & quo tempore prætores primùm creari cœperint, & quod ius, quæve illorum potestas fuerit, tradit plenè Alexander ab Alexandro, in genialium dierum libris. Prætori regia insignia, consularesque fermè apparatus, lictores verò non ampliùs sex, sella curulis & trabea, cæteraque huiusmodi tradita sunt, ac quamuis sex numero lictoribus vti concessum prætoribus esset, Paulus tamen Aemilius prætor in Iberiam belli gratia se conferens, duodecim lictores, secundùm Plutarchum, habuit. Præterea, equis albis & trabea candida vtebatur prætor, necnon ad fręna Quirites subministrabantur, vt ait Iuuenalis. Penes hunc verò magistratum adeò omnis publici, priuatique iuris potestas fuit (vt Fenestella memoriæ tradidit) vt ei nouum ius condere, & vetera abrogare facultas esset, siue (vt vtar verbis Aymari Riualli) lib. tertio, histor. iuris ciuilis, c. de prætorum edict.) quòd iuri veteri abrogare, & nouum condere ei facultas erat. Quòd igitur merum imperium non competijsse prætoribus plerique existimant, tum quia legimus præfecturam vrbis omnia crimina sibi vendicasse, l. 1. de offic. præfect. vrbis. tum ex eo quoque, quòd solet prætor remittere tutores, qui dolo versati sunt circa substantiam pupillorum, ad præfectum vrbis puniendos, l. 1. §. final. de suspect. tutor. vera non est hæc opinio, vt abundè demonstrat Anton. Vacca in suis expositionib. ad l. secundam, de origine iuris. iunctis ab eo notatis in rubric. de offic. præfect. vrb. Quinimò, prætor ipse, vt ciues scirent quod ius de quaque re quisque dicturus esset, seque præmunirent, edicta proponebat, quæ ius honorarium constituerunt. Et quia ab honore prætoris id ius venerat, ideo honorarium dictum est. tantum enim aucta est prætoris auctoritas, vt quòd ipse edixisset, ob ipsius honorem honorarium vocaretur. Idem ius, prætorium etiam dictum est, eo, quòd prætoribus (vt Papi-

niano placuit) adiuuandi, supplendi, vel corrigendi, iuris ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam intro ductum est. Adiuuat enim, cum instituris dat bonorum possessionem secundùm tabulas, qui iure ciuili priùs hæreditatis petitionem habebant. Supplet, quando omnes domini dolo fecerint, quo minùs seruum, qui furtum fecerit, in potestate haberent: nam iuris ciuilis actionem prætor subsequitur, & iudicium honorarium ex hac causa in eum, quem actor elegerit, dare pollicetur, vt apud Iulianum, de noxalibus actionibus, reperitur. Sed & in successione prætor ab iure ciuili omissum suppleuit: nam cùm ius ciuile nullam cognatorum mentionem fecisset, eos prætor succedere post suos & legitimos voluit, sicut Diocletianus, Maximianus, Iustinianusque & plures alij iureconsulti retulerunt. Iustiniani postmodùm constitutio omnem inter agnatos & cognatos succedendi differentiam sustulit. Ius autem ciuile prætor corrigit in furto manifesto. Decem viri enim, qui, post exactos reges leges, quibus pop. Rom. vteretur, in 12. Tab. scripserunt, furé, qui in manifesto furto præhensus esset, tùm demùm occidi permiserant, vt Gellius testatur, lib. 11. si furtum aut noctu faceret, aut interdiù se, cùm prehenderetur, telo defenderet. Ex ceteris autem manifestis furibus, liberos verberari, addicique ei iusserunt, cui factum furtum esset, si modò id luci fecissent, neque se telo defendissent. Seruos item furti manifesti prehensos verberibus affici, & è saxo præcipitari, sed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari, noxamque ab his factam sarciri voluerunt. Posteà ab lege illa decemuirali discessum est. nam si quis super manifesto furto iure & ordine experiri velit, actio in quadruplum authoritate prætoris datur, vt Iustinianus de perpetuis & temporalibus actionibus scriptum reliquit. Complura prætorum edicta in Digest. libris legimus, de his, qui notantur infamia: de dolo: de metu: de in integrum restitutione: de damno infecto: de operis noui nunciatione: de incendio. & alia id genus, quibus iuris ciuilis libri replentur. Plura enim decreta è sola prætoris iurisdictione in libris Pandectarum habemus, quàm è reliquis omnibus simul ciuilis disciplinæ partibus. Et interdum iurisdictionis perpetuæ prætores edicta proponebant, vt: de pactis seruandis: de iureiurando: quorum bonorum: de tabulis exhibendis. & similia. Aliquando, prout res incidebant, vt: de aliquo in ius vocando. & in albo, vel in charta, aliave materia, edicta proponebantur. Et quod erat iurisdictionis perpetuæ corrumpēs, pœnam quinquaginta aureorum, secundùm Vlpiani sententiam, luebat, & falsi crimine (authore Modestino libro Digestorum quinquagesimo) tenebatur, qui dolo malo edicta corrupisset. Neque Prætores, neque iuris condendi authoritatem prætoribus aduentus Imperatorum abstulit, quum illorum numerus ab his aliquando auctus fuerit, & nouam (vt paulò antè diximus) prætoribus iurisdictionem principes interdum dederint. Prætereà, diui fratres, cum maritus quidam eorum temporibus prægnantem vxorem, ea inficiante, diceret: Vale, Prisciano prætori vrbano, quid in hac re faciendum esset, rescripserunt, vt de ventre inspiciendo Vlpianus refert. Prætorem quoque aduersus Campanos, qui metu cuidam illato cautionem pollicitationis extorserant, interlocutum, Vlpiano assidente, legimus. Paulus insuper se præturam gessisse de manumissis vindicta scriptum reliquit, qui tamen Alexandri temporibus fuit. Drusus etiam Augusti priuignus, & Galba, & complures alij, preturæ honorem Imperatorum temporibus nacti sunt. Constat ergo prætores Imperatorum temporibus fuisse. Sed non tantæ fortassis authoritatis, vt priùs, quod & in alijs magistratibus coniectare licet, quorum potestas aduentu principum diminuta est. Vnde Decius Seuerus prætor, quia in quadam restitutione dubitabat, Imperatorem Seuerum apud Vlpianum de minoribus consuluit, vbi aliàs propria authoritate statuisset. Primus, qui hunc magistratum gesserit, Rutilius dictus est, vt in lib. duodequadragesimo apud Vlpianum scriptum habeo. Sed Liuius (cui magis crediderim) Sp. Furium, M. filium Camillum primam habuisse preturam asseuerat, lib. 7. ab vrbe condita. Vtcunque fuerit, hoc magistratu functi sunt viri illustres, Aemylius, Scaurus, Cornelius Sylla, L. Lucullus, M. Cicero, C. Cæsar, Brutus, & alij complures. nec mirum sit, quum è patribus (vt dixi) pretores crearentur, licet posteà immutatum fuerit: nam ex plebe creari cœperunt, Quintusque Publius Philo primùm de plebe prætor, aduersante Sulpitio consule, factus est. Et pretura, sicut tribunatus, & ædilitas, media dignitas erat, iunioribusque (vt Plutarchus refert) dari solebat. His tamen dignitatibus omissis T. Flaminius in iuuentute summam consulatus dignitatē obtinuit. Cæterùm ea, quæ pretoris officio posteriorib. his temporibus relicta sunt, pleniùs in Codice constitutionum explicantur, sub eodem scilicet titulo, de officio prætoris. & ibi numerum pretorum (quos olim decem & octo creari solitos constat) ad tres redactum fuisse legimus, qui proprium larem ac domicilium in ipsa vrbe haberent. Loquebantur enim imperatores, illarum constitutionum autores, de vrbe Roma. Quanquàm Iustinianus videatur accipi voluisse de Constantinopoli.

PRAETOR fideicommissarius. Huius erat deficientiū voluntates tueri, & fideicōmissis ius dicere, à diuo Claudio constitutus. Vide apud Alex. perquàm elegans cap. 15. lib. gen. dier. 2. de pretorum creatione, iure, potestate & numero, c. item 3. lib. 2. Parerg. apud Alciat. & Old. in Restaur. Polit.

PRAETOR maior. Accuratus lector inueniet pretorem maiorem in Romana historia solitum dici. Is verò (Rhodig. teste) vrbanus intelligi debet. nam cæteri minores erant. Vide post Pomponium de orig. iur. Claudium Cantiunculam, apud quem lib. 1. de off. iudi. extat elaboratum caput, de Pretorib. Sp.

PRAETOREM tutelarem primò constituisse D. Marcum Capitolinus scribit. Cuia. ad l. 1. ff. de excus.

PRAETOR vrbanus, qui ius inter vrbanos dicebat. Quamuis ex verbis leg. 12. tabul. colligitur, cum potiùs iussisse iudicare. Præerat enim sortitioni iudicū, & subsortitioni, hoc est, per sortem, & fortuitum euentum, designabat ex decurijs & ordinib. eos, qui quoquo tempore iudicarent, illorumque nomina in albo suo describebat. Vnde sortiri forum, sortiri iurisdictionem, sortiri effectum dicimus. Planè si reijciebantur iudices, seu vt nunc loquimur, recusabantur, subsortitionem in locum reiectorum faciebat. Sic peregrinus pretor, inter peregrinos, & de rebus peregrè gestis cognoscebat. horum in vrbe 18. erant. Sp.

Alij etiam erant Pretores de liberalibus causis cognoscentes. l. 1. C. si mancip. ita venier. l. 3 §. 1. l. 5. ff. de liber cau. Iustinian. Nouel. 13. καὶ ὅσαπερ ἕτερα πραίτωρας εἶναι τοὺς τελευταίους βούλεται τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν τοιούτων προσκλήματα.

PRAETORES quoque militares suos Imperatores Rom. appellasse ab eo, quòd exercitui præirent, cū Varro lib. 3. de ling. Lat. Iustin. in Nou. Cōst. 24. & 25. scribit: ὅθεν, ait ille, καὶ τὰ δικαστικὰ, καὶ κατὰ γνώμην στρατηγικὰ καλῶν ἰταλοί. Briss.

PRAETORIA porrò in Cōstitutionibus, domus magnificæ intelliguntur Presidum iudicumve causa in vrbibus extructæ, l. 31. C. de episc. & cler. l. pen. C. de offic. rector. prouin. l. 3. C. de operib. pub. l. 3. C. de metat. & epid. lib. 12. l. vlti. de offic. omn. iud. in C. Th. Vopiscus in Aureliano, forum nominis sui in Hostiensi ad mare fundare cœpit, in quo posteà Pretorium publicūm constitutum est. Nam vt Alcia. in Comment. de verb. signifi. monuit: Pretorium ideo imperatoria domus dicta est, quod quemcunque militum imperatorem antiqui prætorem dixêre. Sicut & principium pro principis tabernaculo accipitur, l. offic. in fin. ff. de re militari. Sed & Prætorium veteres appellarunt partem villæ lautiùs ædificatam & patrisfamilias habitationi relictam, l. 2. ff. de ser. rustici. præd. l. 12. ff. de vsu & habitatione. l. 83. §. 1. l. 91. §. pater. de legat. 1. l. 35. §. Caius. ff. de legat. 2. l. 13. §. vltim. ff. de iniur. Pallad. lib. primo, cap. 8. Suetonius in Calig. cap. 37. Tertullia. in lib. de Idololat. Et diuus Hieronymus teste Rhenano lib. 2. aduersus Iouinianum do-

 lium

lium illud versatile Diogenis eleganter pretorium vocat. Nam vt in vrbe solius principis domus prætorium appellabatur, reliquorum ciuium non item, ne vel hac vna re principis dignitate participarent. Sic in villis rusticis, in quibus ferè quisq; dominium tantum habet in suos, quantum princeps in suos subditos habet, prætorium dixerunt, vbi scilicet quasi rex villę & princeps habitaret. Prætorium igitur hoc vrbanum prædium est, quia voluptati habitationiq; domini deseruit solùm nō etiam villaticæ familiæ aut cætero omni rustico instrumento. Quòd si his quoque sit opportunum, quod eius vsum dominus colono suo, & rusticis operis communicatum voluit, erit tum rusticum prædium, quia rustici reditus causa habetur. Connan. lib. 4. cap. 10. nu. 6. Adde Forcat. in Necyom. dial. 16. nu. 13.

PRAETORIA cohors dicta fuit, quæ à prætore, hoc est, à Consule nunquàm discederet in bello, ob custodiā corporis, teste Festo. Africanum autem inter omnes primùm delegisse sibi aliquot fortissimos, qui lateri eius adhærentes, omnibus alijs muneribus vacarent, stipendioque maiore honorarentur, literis proditū est, quanquàm apud alios, multi id anteà quoq; fecissent. Quem morem secuti sunt omnes, tum in bello, tum domi, præsertim ortis ciuilib. discordijs. Iulius Cæsar propter inimicos aliquādiù vsus est custodia corporis, & prætoria cohorte Hispanorum. Tandem nimia quadam confidentia, maluit semel insidias vndique imminentes subire, quàm cauere semper: Ideoque custodiam remouit, & haud dubiè inimicis maximam insidiandi ansam præstitit: vt euentus tanti viri nos admonere debeat, ne vitiosa securitate periculum subeamus, quod euitare licet. Old.

PRAETORIA porta in castris erat, qua exercitus ad prælium educebatur.

PRAETORIAE actiones sunt, quæ ab honore, & magistratu prętoris Honorariæ quoque dicuntur: quòd ab ipso prætore ex iurisdictione, vel adiuuādi, vel supplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia fuerint introductæ, propter publicam vtilitatem, quàm vsus rerum, & experiētia quotidiè docuit. Prætores, æquitatis semper studiosos, l. ius autem ciuile. §. ius prætorium. ff. de iust. & iur. Sp.

PRAETORIAE actiones non plus anno vixerunt nisi quæ posteà Principum constitutionib. sunt factæ diuturniores. Connan. lib. 1. cap. 15. nu. 2.

PRAETORIAE stipulationes sunt, quæ à mero Prætoris officio iurisdictioneque veniunt, l. quinta. § prætoriæ, l. 52. ff. de verbor. obligat. toto titul. de Prætor. stipul. l. 37. ff. de obligat. & actio. & l. 10. §. 1. ff. de compensatio. Briss.

PRAETORIARVM stipulationum tres videntur esse species: iudiciales, cautionales, & communes. Vlp. l. 1. ff. de prætor. stipul. Old.

PRAETORIS cognitio, sæpissimè dicitur pro cognitione cuiuslibet iudicis. & prætorium pignus appellatur, tametsi ab alijs iudicibus decretum sit, l. 1. & l. 2. C. de prætor. pign. Erat enim olim apud prætorem summa iudiciorum iudicumq; constituendorum potestas. Sic intelligendus tit. Inst. de diuis. stipul. Sp.

PRAETORIVM ius est quod Prætores introduxerunt adiuuandi, vel supplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam: quod & honorarium dicitur ab honore prætorum sic dictum. Nam & ipsum ius honorarium quasi viua vox est iuris, &c. Connan. libro 1. cap. 15. num. 1. huic adde Balduini comment. super instit. Iustinia. lib. 3. titu. 9. de bonorum possess. &c.

PRAETORIVS is dicebatur, qui prætura functus est: prætorium, quod ad Prætorem spectat, ceu prætoria cohors. Erant & prætores militares, quibus non secùs quàm vrbanis pop. Roma. initio magistratus munera quædam dabat. follem, glebam, clauim, quæ potestatis erant signa. Vide Valturium in dictione, Prætores, lib. 8. Sp.

PRAETORIVS tutor: qui olim quando lis inter tutorem & pupillum suboriebatur, à prætore dari solebat: sic dictus quod à prætore daretur Theophil. §. si inter tutorem. Inst. quib. mod. tut. fi. & ibidem Aldobrand.

PRAEVALENTIA, Paul. in l. in rem actio. §. 1. ex quib. mea res. ait. per pręualentiā alienā rem trahit. Sp.

PRAEVARICARI verbum dupliciter accipitur in iure ciuili. Præuaricari inprimis dicitur, qui veras probationes & accusationes omittit, falsas probationes & rei defensiones admittit & colludit cum reo, l. 1. §. prǣuaricatorem. 1. ad S. C. Turpil. Idem dicitur in l. athletas. titu de his, qui not. infam. Idem dicitur in l. prǣuaricatores. de verbor. signification. Idem dicitur in l. prima huius tituli. Plinius lib. 18. cap. 19. ait ab aratoribus hoc nomen deductum esse. Idq; verisimilius est quàm quod hic dicitur à Ioan. Cro. ab aratoribus dicitur præuaricari cùm à sulcis aberrant. Hinc nomen in ius ciuile inductum est. Altera significatio est, quę pertinet ad aduocatum, qui corruptus est, quique prodit causam. In partit. quærit Cicero an verbum hoc ad eum pertineat tantùm, qui accusatorem corrupit. Sed præuaricationis nomine vtriusque continetur apud Ioannem Cros. in l. 1. hoc titu. Accusator qui præuaricatur in iudicio publico imprimis notatur infamia, l. 1. d. titu. de his qui nota. infam. Idque edicti verbis expressum est. Damnatus publico iudicio infamis est, vt in l. infamem. 1. de public. iudic. dicetur. Præuaricationis autem iudicium cùm refertur ad accusatorem corruptum, publicum iudicium est, vt docet Macer. in l. 3. §. si prodiderit causam aduocatus non publicum est iudicium. Differt autem hic præuaricator ab eo, qui desistit ab accusatione, qui incidit in pœnam Senatusconsulti Turpilliani, l. 3. §. pœna. quinque librarum est auri Senatusconsult. Turpillian. Et propterea hic locus est notandus, quia in toto iure Ciuili, ne sub titul. primo. de Senatusconsulto Turpilliano eius Senatusconsulti pœna exprimitur. Augetur tamen nonnunquam ex causa hæc pœna, vt dicitur in l. absentem. 1. de pœnis. Accusator in præuaricatione conuictus, posteà ex lege non excusat, l. quinta huius tituli. Punitur etiam extra ordinem l. prima & secunda. In reum autem corrumpentem accusatorem hæc pœna constituta est, quòd pro condemnato habeatur præterquàm in sanguine. Nam ignoscendum censuerunt iuris authores ei qui sanguinem suum qualitercunque redemptum voluerit, vt dicitur in l. 1. ff. de de bon. eor. qu. ante sentent. Et hac ratione fit, vt liceat transigere in capitalibus criminibus l. transigere. C. de transactionib. Secundum genus præuaricationis pertinet ad aduocatum, prodentem causam aduersario in l. 1. hoc titulo, qui etiam punitur pœna extraordinaria, puto eum non notari infamia. Id enim nec edicto prætoris de his qui nota. infam. nec vlla alia lege expressum est, quia hoc in iudicium publicum non est: vt superiùs l. 3. hoc titulo. Si aduocatus conuictus sit præuaricationis sententia ipso iure rescinditur, quæ lata est propter huiusmodi præuaricationem. Et id vulgò creditur, nec ratione caret, l. 1. C. de aduocat. diuers. iudic. Est casus singularis vbi sententia ipso iure rescinditur sine appellatione. Hic quæri solet, an si minor sit, cuius causa prodita est, ita sententia ipso iure videatur rescindi, vt restitutione opus non sit, quòd restitutionis nulla mentio fiat, d. l. 1. C. de aduocat. diuers. iudic. An verò restitutio in integrum petenda sit? quod videtur probare, l. minor autem. §. primo, de minorib. Variant hoc titulo interpretes & mirum in modum se torquent. Id mihi videtur probabilius esse, restitutione in integrum opus non esse, nisi quis malit de præuaricatione, & contrà aduocatum eo nomine agere. Si ergo aduocatus præuaricationis accusationis conuictus sit, nulla opus est in integrum restitutione: Si verò absolutus, pœna est talionis statuta in eum, qui temerè præuaricationis aduocatum suum insimulauit, l. 1. C. de aduocat. Tutiùs ergo est & satiùs in integrum restitutionem petere vt cognita causa si præuaricationis conuictus sit aduocatus, restitutio fiat. si conuictus non fuerit, non propterea incidet in pœnā talionis actor. &c. SEILERVS ex Lecturis Duareni nondùm impressis sub d. tit. de prǣuaricationib.

PRAEVA-

PRAEVARICARI, ait Martianus, est vera crimina abscondere, l. 1. ff. ad Senatusconf. Turpil. & paulò pòst, Præuaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum reo, & translatitiè munere accusandi defungitur: eo quòd proprias quidem probationes dissimularet, falsas verò rei excusationes admitteret. Hot.

PRAEVARICATIO est ab officij sui præscriptione deflexio atque alteratio, siue malitia, siue imprudentia. Vide Cataneum Comment. Spieg. Idem in effectu sentit Cuiacius Obser. libr. 10. cap. vltim. dum præuaricationem definit his verbis: Præuaricatio, inquit, est transire dicenda, vel cursim & breuiter attingere quæ sunt inculcanda, infigenda, repetenda. Dicitur autem Præuaricatio Græcè παράβασις ...

PRAEVARICATOR, inquit Vlpia. est quasi varicator qui diuersam partē adiuuat prodita causa sua. quod nomen Labeo à varia certatione tractum ait. is autem præuaricator propriè dicitur, qui publico iudicio accusauerit. cæterùm aduocatus non propriè præuaricator dicitur, l. 1. ff. de præuaricat. Hot.

PRAEVARICATOR opponitur vero accusatori. Est enim præuaricator is, qui dum fingit se accusare, id agit potiùs, vt reus absoluatur. Præuaricator (inquit critici.) ..., id est, parco & alludo tibi. Præuaricor reo, ..., id est, submitto me reo. vel pleniùs, Præuaricator est accusator, qui in iudicio publico absolutioni incumbit non damnationi, quasi varicator, vt ait l. 1. de præuaricat. id est, ..., vt auctores Basil. interpretantur, cui interpretationi consentit notatio Labeonis à varia certatione, & Ciceronis, quod in contrarijs causis quasi variè positus esse videatur. Festus à prætergrediendo, cui conuenienter critici, præuaricat, diuaricat, varicat, ..., ... Cuiacius Obseruationum libro 9. cap. vlt. in prin.

PRAEVARICATORES eos appellamus, inquit Vlpianus qui caussam aduersarijs suis donans, & ex parte actoris in partem rei concedunt. à varicando enim præuaricatores dicti sunt, l. 212. ff. de verbor. signification. In quam eandem sententiam illud est Ciceronis in Partit. Vt si in reo pecunia absoluta, rursusque reuocato, præuaricationem accusator esse definiat omnem iudicij corruptelam ab reo: defensor autem non omnem, sed tantummodò accusatoris corruptelam ab reo. Item: Defensor autem verbi vim ex nomine ipso reperiet: quod significat, eum, qui in contrarijs causis quasi variè esse positus videatur. Vide Brech. in l. præuaricatores. ff. de rer. & verb. sig. Hot.

PRAEVARICATORES dicuntur, qui cum aduersa parte colludunt: quasi varientur, id est, in aduersam partem eant. Varicari enim verbum, à varicibus deriuatur: quod in transuersum ire significat. Qui enim varicibus laborat, rectà ire nequit: quòd crura illi turgescunt in venulis noxijs. Labeo à varia concertatione, id nomen tractum aiebat. §. præuaricator. in l. athletas. de his qui notan. infam. Vide Alciatum in l. præuaricatores. de verbor. signific. & lege Temeritas accusatorum. Spiegelius. Qui vera crimina conatur abscondere præuaricationis: qui proprias probationes dissimulat, tergiuersationis tenetur: Connanus libr. quinto, cap. 7. num. 3.

PRECARIA, vel ad precarium concessio, vtrunque enim dicitur, & cuius fit mentio 12. q. 2. c. precariæ. & in tit. extr. de precar. longè differt à precario, quod tractatur. ff. de precario. Est autem species colonarij contractus, veluti cùm fundus datur in aliquot annos, quibus elapsis, ad precariam postulationē coloni, dominus vel hæres teneatur talem contractum semper deinceps in totidem annos renouare. Budæus annotauit in l. Herennius. ff. de euictio. quòd Galli vulgò tolerantiam appellant. Precarium clientelare dici posse: vt cùm dicimus, patronum clienti indulsisse, vt precario possideret: vel clientem precarium obtinuisse, vel annuum, vel quinquennale, vel aliud quantulumcunque. Iurisconsl. Precarij verbo vtēres. precariò rogare, & precariò concedere dicunt. Vide sup. Commodatum. & l. patrum. de verb. sig. Sp.

PRECARIA, siue precatiua verba dicuntur in testamentis, cùm testator non pro suo iure ac legum auctoritate quid hæredibus suis mandat: sed aliquid ab ijs precariò postulat: veluti peto, rogo, volo, mando, §. vltim. Inst. de sing. reb. per fideic. relic. l. 2. C. commun. de leg. Deprecor, cupio, iniungo, cupio des, opto des, credo te daturum, exigo, desidero vti des, l. etiam. 115. l. & eo modo, 118. ff. de legat. 1. l. peto, 69. ff. de legat. 2. & apud Paul. lib. Sent. 4. cap. 1. l. 2. & 4. C. de codicil. l. 24. C. fam. ercisc. Hot. ...

PRECARIA verba appellantur, quæ non directa, nec imperatiua sunt, sed inflexa & rogatiuè concepta. l. 2. & l. 4. C. de fideicommiss. l. 41. cùm filio. ff. de vulga. & pupil. l. 24. C. famil. ercíscun. l. 10. C. de collatio. l. vltim. C. de falsa caus. ad l. 15. C. de testam. l. 11. & l. 13. C. de fideicom. libert. Qualia sunt, Rogo, peto, mando, deprecor, volo, cupio, desidero, iniungo, opto, fideicommitto, exigo, scio te restituturum, credo, vel spero te daturum. Paulus libro 5. sentent. titu. 1. l. 2. C. de legat. l. 118. ff. de legat. 1. l. 35. ff. de auro, arg. Nam qui ita loquitur, nihil imperiosè facit, vel ordinat, sed preces adhibet, & obtestatione magis, quàm iussione vtitur. Hæc verba fideicommissi dicuntur, l. 69. §. vltim. de legat. 1. l. 11. §. 1. de legat. 3. Fideicommissa enim precatiuo modo relinquuntur, vt Vlpian. in Instit. tit. 24. ait, id est, vt Isidor. lib. 5. cap. 24. tradit, non directis verbis, sed precatiuis. Briss.

Sic precariam substitutionē fideicommissariam accipimus in l. 16. C. de pact. & precariam voluntatem in l. 66. de leg. 2. Briss.

PRECARIO nomen, ipsa terminatione ablatiui pro aduerbio accipitur. Paulus ait: precariò habere videtur qui possessionem corporis vel iuris adeptus, ex hac solummodò causa quod adhibuit preces, & impetrauit, quod sibi possidere, aut vti liceat. Sp.

PRECARIVM est, ait Vlpia. quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiù, quamdiù is qui concessit patitur, l. 1. ff. de precario. Inter precarium autē & commodatum has reperio differentias. Precarium primùm rerum immobilium ac iurium causa institutum videtur, l. 2. & 3. ff. eod. Commodatum autem ad res mobiles propriè pertinet. Et commodatum ab initio voluntatis est, sed posteà fit necessitatis: at in precario semper manet libera voluntas reposcendæ rei. Qui precariò concedit, dare ad tempus videtur. itaque donationis & liberalitatis genus appellatur in l. 1. & l. quæsitum. 8. §. 3. & l. interdictum. 14. ff. eod. eoque cùm quis de re sibi restituenda cautum habet, precariū interdictum ei non competit, l. & habet, 15. §. eod. Qui verò commodat, longè ab omni donationis specie abest, sibique cauere de restituendo consueuit. Cui precariò concessum est, possessionem habet, l. 4. §. 1. d. l. & habet. § 4. eod. Commodatarius verò non possidet. Precariò vtens dolum tantùm & latam culpam præstat, l. quæsitum, 8. §. eod. Commodatarius verò, etiam leuissimam. Precarium magis ad donationis & beneficij, quàm ad negotij contracti causam spectat, eoque nulla eo nomine iuris ciuilis actio est, d. l. interdictum. Commodatum autem contractus est, suamque iure ciuili actionem habet. Ex precario, tum interdictum, tum incerti condictio præscriptis verbis, quæ bonæ fidei est, cōceditur, l. 2. & l. duo. 19. eod. ex commodato verò ciuilis actio tantùm. Commodatum vsus certi causa fit cum aliquo tempore expresso, vel tacito, nec nisi eo expleto reuocatur. Precarium nec vsus certi causa fit, & quouis tempore reuocatur. Hæc ex tit. de precario. summatim. Hot.

PRECATOR, qui pro altero intercedit, vel postulat. Itaq; impropriè, vt pleraq; alia in constit. Princ. occurrunt. Ab Impp. pro seipso petente ponitur. l. & si legib. C. si cont. ius vel vtil. publ. vbi dicunt. mendax precator careat impetratis. Sp.

PRECES armatæ, quales sunt Principum, iuxta Mimum celebrem: cogit rogando, qui rogat potentiæ.

PRECIA refundenda, l. in integrum. ff. de mino. Spieg.

PRECIO deprauatus, l. vltim. C. de pœnis iudic. qui

mal. iudicat. De eo inquit, qui precio deprauatus, aut gratia perperàm iudicauerit. Spie.

PRECIOSISSIMAS picturas licet habere in pariete communi. Vide l. quidam Iberus. ff. de seruit. vrb. præd. Spieg.

PRECIVM id appellari Varro author est, quod æstimationis emptionisq; causa constituitur a solis peritis dictum & definitum, si quidem hi duntaxat id facere rectè possunt. Ræuard. l. imaginaria venditio. ff. de reg. iuris. Alijs videtur ab antiquo verbo procire dictũ, quod petere significat: licet recentiores Grãmatici, quasi prætium dici sentiant: quibus ratio syllabæ, itemque scripturæ aduersatur: per c, enim scribendum, videtur Alciato Est autem ad translationem dominij necessarium, vt precium vel sit solutum, vel emptori creditũ ad tempus: aut quòd alio modo satisfactum fuerit venditori. §. venditæ. Inst. de rer. diuis. l. quotiens. C. de rei vend. Obseruandum, quod qui precio fruitur, non minus habere intelligitur, quàm qui principali re fruitur. teste Caio, l. quia q 11. ff. de vsufr. Sp.

PRECIVM inflictum, apud Iulianum in l. ex facto. ff. negot. gest. Sp.

PRECIVM propriè est, quod pro re empta datur. & in Lexico iam sæpiùs citato definitur τίμημα τι τὸ ἀντὶ τοῦ ὠνίου καταβαλλόμενον, l. 1. ff. de rer. permut. § precium autem. Instit. de emptio. & vendit. Sed tamen & precium conductionis in l. 28. §. 1. ff. locati. Et precium pro mercede in l. 10. in fin. ff. de adqui. possess. l. vlt. §. vlti. ff. de l. Rhod. l. 51. §. locaui. l. 58. ff. loca. positum inuenitur. Sic precium operæ in l. 52. §. si in coeunda. ff. pro soc. Et manuprecium quasi manus & artis merces, vt lib. 4. Selectar. Antiq. exposui. Precium tamen depositionis a mercede separat Vlpian. in l. 2. §. & generaliter. ff. vi bon. rapt. vbi precium pro præmio accipi potest, quemadmodum & in l. 5. §. vltim. ff. de iniur. accipitur. Et apud Liuium lib. 32. his verbis: haud satis dignum tanti laboris periculique precium erat. Et apud Vopiscum in Aurelian. Debet enim quid præter dignitatem precium esse meritorum. Briss.

PRECIVM à re discernitur quòd illud sit in numerata pecunia. Res autem in alia specie: eademque facilitate emptor à vẽditore distinguetur, quod hic rem præstet, ille precium. At ista distinctio in permutationibus adhiberi non potest, quòd in eis aut rem vterque tradat, aut vterque precium. Precium item cùm dico, intellige pecuniam, quæ quod æstimandarum rerum causa inuenta tantùm sit, & instituta, precij nomine quoque appellatur. Propriè tamen precium est cum æqua facta æstimatione, pecunia pro rebus soluitur, neq; vere precium esse potest, nisi quòd sit alicuius rei precium, &c. Conna. lib. 7. ca. 5. nu. 2.

PRECIVM minus videtur esse, si nec dimidia pars veri precij soluta sit. Iustum precium: quod saltem dimidium est, ad verã æstimationem rei. Distinguit enim Diocl. iustum precium à vero. Iustum appellatur, quod mediam veri precij partẽ æquat. Verùm autem est quanti res valet communi hominum æstimatione. Non enim vendentis cupiditas aut affectio attenditur &c. Conna. lib. 7. cap. 9. nu. 10.

PRIDEM, de longiori tempore dicitur. Vnde pro materiæ conditione accipiendum. aliquot indicat loca Alber.

PRIDIE, id est, priori, siue præcedẽti die, l. 1. §. priorem de aqua quot. l. pridie. de ferijs. Alb.

PRIMA fronte, prima facie, primo aditu, pro primò, l. 1. C. de postul. l. quinquaginta. ff. de probat. l. vnic. C. de cad. toll. l. aliena. §. fi. ff. de fideic. libert.

PRIMAS propriè Patriarcha ca. 1. & 2. 99. distinct. quando eo nomine significatur Archiepiscopus, c. sanè. de for. comp. Nam, quantum ad effectum, nulla est differentia inter primatem & Archiepiscopum, c. duo, de offic. ord. Qui sint primates, in l. 1. in rub de Alex. 1. lib. 11. cap. docet. Barto. & vide ibi Pirrhum Anglebermæum. Prat.

PRIMATES, dicti sunt, qui & Summates, siue optimates, id est, primi in ciuitate. Vide Bart. in d. l. 1.

PRIMATVS, ipsa autoritas primatum.

PRIMICERIVS πριμικήριος definit. Suid. τῶν πρώτως ἐντεταγμένων, de quo in Nou. 8. Idq; variorum ordinum, vt primicerius notariorum, vt in l. 1. C. de primicerio & secundicerio, quem Socrates lib. 7. cap. 13. πρωτεύοντα τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων appellat. Et hic quidem primicerius, vt Alciatus in rub. C. de primicerijs lib. 12. tradit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus, sicut secundus secundicerius. κηρὸς enim cerã significat. πρίγμα tabulam ceream in qua antiqui scribebãt. Ab huiusmodi igitur tabulis dicti sunt primicerij secũdum aliquos. Verùm alijs videtur à cereo fieri, vt quoque author est Hieronymus in Chronicis & Cassiodo. in epistolis, quoniam & græcè dicatur πριμικήριος. A quorum sententia non videtur dissentire Conna. lib. 4. cap. 14. num. 6. scribens primicerij munus hoc fuisse, vt literis principis, quibus aut donum aliquod, aut honorem, magistratumque concedebat, cereum illius sigillum apponeret, vt hodiè solet Cãcellarius in Francia. Verùm, vt diximus, primicerius non solùm notariorum dicitur, sed etiam aliarum dignitarum. quomodo accipitur in aure Canonico, c. per lectis. §. ad primicerium, 25. distinct. & primicerius fabricæ, l. 2. C. de fabric. & primicerius domesticorum, protectorum, equitum, l. 2. & fi. C. de domest. & protecto. Prat.

PRIMICERIVS mensorum, l. vnic. de mensorib. li. 12. & Primicerius in officio præfectorum prætorio apud Vegetium lib. 2. cap. 21. Et

PRIMICERIVS adiutor, l. fi. C. de offi. præfecti vrbi. Primicerius exceptorum, singulariorum, Augustalium, scriniorum, deputatorum, sacri cubiculi, l. vnic. C. qui à præbit. tit. C. Theo. apud Cassiod. lib. 11. var. & in notitia primicerius legionum apud Gul. Tirensem. Pontif. lib. 2. de bel. sac. cap. 10. Sic & primicerius defensorum, Primicerius Scholæ cantorũ, & Cardinalis primicerius apud Luitprandum lib. 6. de reb. per Europ. gestis. Eadem figura secundicerius. Prat.

PRIMICERIVS, in c. vnic. de offic. primicer. in antiq. subest Archidiacono, & dicitur cantor, vel succẽtor in quibusdam ecclesijs. Prat. Ammianus etiam refert inter tribunos fuisse, qui dicerẽtur primicerij vexati sunt (inquit) multi & nocentes, & innocentes, inter quos Valentius ex primicerio protectorum tribunus. Hieronymus in chron. Eusebij Iouinianus ex primicerio domesticorum Imperator est factus. Primochyrium hunc Scotus appellat, ad Theodos. quasi primum a manibus. Adde Cuiacium de primicerio, & secundicerio lib. 12. Codicis.

PRIMIPILVS quis sit, eiusque centurio magna controuersia est: maior verò ferè cur tot priuilegijs primipilaris causa donata sit. Antonius Augustinus lib. singulari ad Modestinum non dubitat quin primipilaris dicatur, qui centurio primipili fuisset. Hunc quidem principio primum centurionem appellatum, Liuius lib. 7. scribit: idem lib. 8. Primipilum appellat, & centurionẽ, & tertiam peditum partem. Namq; pedites in hastatos, principes (à quibus principia dicta sunt) l. 1. C. de vetera. lib. 12. l. vlt. §. si qua. & seq. C. de ero. mil. anno. eo. lib. & triarios diuidit. Hos postremos trib. vexillis cõstare ait. Nam sub signis, inquit, quindecim ordines locabantur, ex quib. ordo vnusquisq; tres partes habebat. earum vnamquamq; primum pilum vocabant, trib. ex vexillis constabat, vexillum 134. homines erant. Primum vexillũ triarios ducebat, veteranum militem spectatæ virtutis: secundũ rorarios, tertium accensos. Hæc Liuius. Vegetius verò li. 2. ca. 8. de re militari, ait: vetus cõsuetudo tenuit, vt ex primo principe legionis promoueretur cẽturio primipili, qui non solũ aquilę præerat, verùm etiam quatuor centurias, hoc est, 400. milites in prima acie gubernabat. hic tanquàm caput totius legionis merita consequebatur, & cõmoda. & alio loco cap. 21. Primipili cẽturio, postquã in orbem omnes cohortes per diuersas administrauerit scholas, in prima cohorte ad hanc peruenit palmã, in qua ex omni legione infinita commoda consequitur, sicut primicerius in officio præfectorum Prætorio ad honestũ quæstuosumq; militię peruenit gradum.

dum. Nec dissentit admodum ab his Halicarnass. lib. 9. his verbis explicans quis primipilus diceretur. [Greek text] in hoc à Vegetio discrepans quod hic primipilum quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites gubernasse tradit: ipse autem centum & sexaginta. Similiter & Suidas, primipilarius, inquit, maiorem dignitatē inter milites habens, à Romanis appellatur [illegible] quorum verbis maximè Vegetij, Antonius August. pręallegato loco colligit, primipilum in prima cohorte fuisse vnius legionis, in qua idem ait aquilā esse, & principum imagines. Nemo autem ignorat, in decem cohortes, legionem diuidi: licet in numero militum & legiōis & cohortium variatū sit: à veterib. illud quoq; constitutum legimus, vt ex donatiuo, quod milites consequebantur, dimidia pars apud signa sequestraretur, ipsisq; seruaretur militib. quo interim annona publica sustentati, eorum fieret locupletius castrense peculium, scientesq; fortunarum suarum partem, apud signa depositam, deserendo non facilè cogitarent. Huius æris militaris cura, ad primipilarē pertinebat: simulatq; pecunię publicæ, & stipendiorum militum: vt ea pro cuiusq; meritis, primipilaris, (quē cùm veteranus miles ad id munus semper eligeretur, verisimile fuit, singulorum militum virtutem perspicuè nouisse) distribueret. Horum omnium rationem reddere, eum Cæsari oportebat: ex qua si debitor reipublicæ supererat, voluit lex publicis fauens necessitatib. l. 1. C. de condict. ex l. ob recepta militum stipendia, & æs militare (quod omne, apud se primipilarē habuisse, ambigendum non est) obnoxia esse, tam dotalia vxoris bona, quā filiorum facultates, tametsi patris hæredes non extitissent. cū tamen alioqui, nec filius pro patre, nec vxor pro marito conueniatur. At hoc casu ideo quoniam fraudatio hæc primipilaris, ad totius reipublicæ euersionem quodāmodò spectare videbatur priuatis suis stipendijs, militib. quorū opera respublica defenditur, permanet, & conseruatur Huic quoq; primipilari, Alcia. Græcum iurecōsultum secutus, existimat, annonam commissam, vt eam inter milites per capita diuideret. Nam vt definit Theodorus Hermopolites [Greek text] primipilon est annona quæ datur primipili centurionib. vt inter milites distribuatur. cui opinioni accedit, l. 3. de primipilis. & l. specieb. C. de cohortal. lib. 12. teste Alciato in rubric. C. de primipil. libr. 12. vt refert Spieg. Eamq; sequitur Hugo Donellus dē pig. primipilum definiens, qui militari annonæ curandæ præpositus est, cuius cura & administratio omnib. reb. potior, & antiquior esse debet. Iacobus Cuiac. l. solita. C. de cohortalib. principib. lib. 12. C. quem ibi vide omninò. Verùm id Joannes Coras. lib. 5. Miscel. cap. 4. sibi persuadere non potest. Nā alioqui absurdè minus dicendum, eundem fuisse primipilarem, cum præfecto legionis, ad quem armorum, equorum, vestium, annonęq; militaris curam olim pertinuisse, Vegetius, & alij, qui de re militari scripserunt, testantur. De eius officio, & dignitate alia multa non inconcinnè disserentes. Hæc accuratè obseruanda sunt: cùm non vno in loco in iure nostro, primipili, primipilariumq; mētio fiat, l. fi. §. ab huiusmodi. ff. de mun. & honori. neutriusque veram interpretationem sint assecuti Accursiani, quin pleraque deliramenta comminiscuntur, digna certè quæ in familia Plutonis perpetuò sepulta iaceant. Coras. & alij dictis locis.

PRIMIPILATVS singularia ergo sunt: quod causæ primipili dos non prefertur in hypothecis: & si debitor ex causa primipili, vel fideiussor aut nominator eius soluendo non sit, dos vxoris vindicatur. l. satis. C. in quibus caus. pig. tac. contrah. Ad hæc fisco tenentur filij primipili, etiamsi hæredes non extiterint, l. si tutores. C. de compensat. Cuiacius l. vtilitas publica. C. de primipilo. lib. 12.

PRIMIPILATVS autem commoda sunt salaria, quę ei dantur, siue vt Greci vertunt [Greek text], l. pater. ff. de adimen. legatis. Sed non debentur antequàm impleta sit functio primipili debita in heredem transmittuntur, d. tit. de primipilo, l. 1. & ibi Cuiac.

Vnde Primipilaris qui primipili honorem gessit, l. 36. §. Iul. ff. de lega. 3. l. 33. §. quædam. ff. de auro, arg. l. 10. §. vlt. ff. de excu. tut. l. vlt. §. patrimoniorum. ff. de muneribus & honorib. l. 27. C. de epis. & cleri. Et Primipilarius in l. vlt. C. de filijs officiali. libr. 12. & l. 5. de cohortalib. libr. 12. C. Suidas [Greek text]

PRIMISCRINIVS, in l. vltim. C. de numer. libr. 12. l. vltim. C. de apparitorib. præf. prætor. eod. l. 3. C. de diuers. offic. libr. 12. & apud Symmach. libr. 1. Epistol. 33. & in notitia Imperij Roma. persæpè. Briss. Dicuntur autem primiscrinij etiam primicerij, & ij. dant apparitores, l. 1. C. de sportulis, & ob id puniuntur, l. 3. C. de diuers. off. lib. 12. Cuiac. ad l. vlt. de apparitor. præf. prętor. C. d. lib. 12.

PRIMITIAE. Primitiæ dicuntur propriè primifructus ex agro suscepti, qui Deo offeruntur. Hæ non erant speciali nomine diffinitæ, sed offerentium arbitrio derelictæ, prout traditionem quoque accepimus Hebræorum, non lege perceptam, sed arbitrio magistrorum insolitam, quòd plurimum, 40. partem dabant sacerdotib. qui minimum, 60. & sic inter 40. & 60. licebat quodcūq; vellent offerre, scilicet non licentia dispensationis, sed iuris communis. Quod autem in Pentateucho dubium derelictū est, hoc specialiter diffinitur, propter sacerdotum auaritiam, ne ampliùs à populo exigant in primitijs offerendis. Quæ quidem, verùm tales sint in precepto, sicut decimæ, tractatur per glo. fin. & Doct. c. 1. de decim. primit. & obl. lib. 3. Decret. vbi dicta glo. Primitiæ (inquit) tanquam debitæ exiguntur, sicut & decimæ. 16. q. 1. reuertimini. 32. dist. præter hoc. Sed nunquid primogenitum animalium sit pro primitijs, nunquidve in pecudib. datur primogenitum? Hugo dicit de ducentis vnum dandum esse loco primitiarum. At quod dicitur de 40. & 60. habet locum in aridis & liquidis, vt no. 13. q. 1. §. 2. in prin. Gof. & Ray. & Inn. dixerunt in hoc standū consuetudini, si non est consuetudo, in optione dantis, secundùm innocen. & Goff. dicit, quòd seruabitur consuetudo vicinorum. de consuetudine. cùm olim, & ex multis eligetur mediocritas, 10. q. 2 hoc ius. vel quod est minimum. de regu. iur. in obscuris. lib. 6. Hoc vltimum recidit in dictum Innoc. Ioan. And.

PRIMITIAE in concilijs appellantur [Greek text] à diuo Paulo [Greek text]. Interpretes Basilicōn, [Greek text] Prat. ex Cuiac. ad l. 42. ff. de verb. oblig.

PRIMOCHIRIVS. Lege, primicerius.

PRIMOGENITVRA est ius prioris ætatis honorificum & vtile competens filio qui primus est in ordine nascendi. c. qui prior. de reg. iur. 6.

PRIMOGENITVRA, ius, qualitas, seu prærogatiua primogeniti. de qua Alberi. singulariter tractat in l. penult. C. de donat. inter vir. & vxor. & in §. discipuli. in procem. Pand. Sp.

PRIMOGENITVS regis, post regnum susceptum natus, succedit patri in regno, non primogenitus ante illud, vt Baro à Tautenberg venustè declarat tit. 14. circa finem lib. 1. feud. Sp.

PRIMORES, pro optimatib. Modestinus igitur, ait, adhibitis hæredibus & primoribus ciuitatis dispiciendum esse, &c. ad fin. l. legatum. ff. de vsu & vsufructu. Spieg.

PRIMO gradu scriptos accipere debemus omnes, qui primo loco scripti sunt, l. 1. §. defertur. ff. de bon. poss. sec. tab. quos principali loco institutos vocant Impp. in l. 13. C. de fideicom. quibus qui substituuntur, hi secundi hæredes, id est, secundo gradu scripti vocantur, vt lib. 17. docebimus. Primæ tabulæ paternæ accipiendæ sunt in l. 41. §. cohæres. ff. de vulg. & pup. l. 2. §. si in primis. ff. de statulib. Idque ratione pupillarium tabularum, quæ idcirco secundæ appellantur. Qua de re pluribus lib. 3. Selectarum antiquit. disserui. Briss.

PRIMVS hæres dicitur, qui primo gradu sciptus est,

l.23.ff.quæ in fraud.cred.l.14.ff.de li.& post.l.104.§.pen. l.113.§.1.ff.de legat.1.l.vlt.in fin.ff.de fideicomm. libert. Quint.Declamatio.388. Nam neque diu de primo hærede cogitandum fuit habenti filium, neque de secundo habenti priorem.

PRINCEPS à Deo ipso constitutus est. Nam historię veritas sic habet: cùm C.1.Pompeius, & Iulius Cæsar bellis feliciter gestis, magnum haberent exercitum, ac de occupanda tunc republica meditarētur: ciuile inter eos bellum dominandi cupiditate cœpit. Tandem Pompeius repudians omnes à Cæsare oblatas pacis cōditiones: in Græcia victus, & fugiēs in Aegypto occisus. Cæsar autem Romam rediens, rerum omnium potitus, noluit Augustus aut princeps salutari: sed dictatorem se fecit, vt in initijs adhuc sanguinolentis, mitigaret regnandi suspicionem. Tandem à Cassio & Bruto, in Curia Pompeij 23. vulneribus est occisus, idibus Martijs, ab vrbe condita 710. ab eiectis regibus 466. Post mortem Iulij Cæsaris respublica Romana, per 12. annos sub triumuiris mirum in modum conquassata est: donec solus rerum potiretur C.Cæsar Octauianus, posteà Augustus & pater patriæ à Senatu salutatus. Is Romanam ditionem tranquillitati restituit, vt aurea tum secula dicerentur: & meritò. Nam post consulatum eius duodecimum, natus est Dei filius, Iesus Christus, salutis nostræ princeps & author, de virgine Maria, C.Lentulo Getulico, & M.Messalino Coss. Anno ab vrbe 751. à regibus 507. Deinde, cùm status Romanæ reipublicæ ad Monarchiam esset perductus euenit, vt electio Cæsaris aliàs ex authoritate Senatus, sicut iure debuit, procederet: aliàs ab exercitu, vel inuito Senatu Imperator salutabatur, & aliquando magna clade. Ideoq; ie tandem agente exercitu in Græcia, & Imperatore sine consensu senatus acclamato, cœpit Imperij sedes eò transferri multum infeliciter, tempore Constantini Magni. Romana interim vrbe, atque tota propemodum Italia, propter absentiam principis incursu Barbarorum deuastata. Nouissimè tempore Leonis IIII. Pontificis, imperium Constantinopolitanum ad Germanos translatum est, ac Carolus Magnus tum Augustus designabatur. Ne autem de electione in posterum nasceretur discordia, vice senatus Romani septemuiri, hoc est, septem electores perpetui sunt constituti: videlicet, rex Bohemorum. Archiepiscopi tres: Maguntinensis, Treuerensis, & Coloniensis: Principes item tres: Comes Palatinus Rheni, Dux Saxoniæ, Marchio Brādeburgensis. quo statu (Deo ita volente) nos hodiè vtimur. Old.

PRINCEPS, est lex animata in terris. Auth. de consul.sub fin. & Auth. quib.mod.nat.effic.legit. solutusq; legibus traditur. hoc est, nulla iuris positiui solennitate arctatur. Verùm illis quæ ex iure diuino & naturali placuerunt, ligatur. Bal l. fin.C. de leg. Magistratus verò municipales, suis legibus quæ vulgò Statuta vocantur, ligari, rectè censuit Bar. quòd & ipsi de populo sint, & tantùm electione temporaria eliguntur decuriones. Salomonius pulchrè tractat principis cùm prærogatiuam, tum potestatem, in commētar. quos scripsit in tractat.de leg.

PRINCEPS Græci principem ἄρχοντα, ἀπὸ τοῦ ἄρχειν, vel παρὰ τὸ ἄρχειν, id est, [illegible] Sic Latini principem a principio, quòd primus omnium dominetur, quodque præsit dixerunt. Cæterùm principes in castris dicebantur, qui in principijs collocati militabant. Erant enim principia loca in castris, in quibus qui collocati erant, principes dicebantur. Hi quidem ἀκμάζοντες viribusque & ætate fortiores erant, qui hastatos in acie sequebātur in 15. manipulos distincti: quiq; non continenter iuncti erant, sed modicis spacijs discreti, ac veluti in subsidijs positi, vt si prælio commisso, hastati pedem aliquando referrent, ad ipsos principes veluti grauiores militiæ viros tuto confugerent. Inde castrorum principalia, & principalis porta dicebatur, vbi principes ordines disponunt, auctore Festo. Liuius lib. 4.decad.prim. Martianus in l.officium.§ officium. ad fi. ff.de re milit. Bucchæus in l.princeps.ff.de verb. & rer. significat.

PRINCEPS, id est, Imperator.ff.de constit.princip. per tot.

PRINCEPS delicti, id est, inuentor, auctor, excogitator. Paul.l.20.ff.de ser.corr. Iustius est enim teneri qui princeps fuit delicti, quàm eum quæri ad quem res perlatæ sunt. loquitur de eo qui seruum corruperat, quum ad alium res essent perlatæ Hot.

PRINCEPS est solutus legibus, & interim digna est vox fateri se alligatum legibus, vt elegānter probāt, l.Princeps.ff.de legib. Et l.Digna vox. C.eo.tit. Nā oportet esse capita terrenæ potestatis, quæ sint reliquorum hominum censuris exempta. Old.

PRINCEPS iustus, ex diuina etiam lege qui ex populi consensu regnat: qui illis inuitis dominatur, Tyrānus. autor Alciatus, de verb.sign. Sp.

PRINCEPS nullo alio à populo distat, quàm quòd populus suis legibus tenetur, princeps legibus solutus est. Cæterùm vt suis ita & principis legibus populus tenetur. Principem igitur populus cum vice sua constituit, & se principis legibus obligauit. Cuia.not.ad lib.1. tit.2.de iure nat.gent.& ciuil.propè finem.

PRINCIPALES constitutiones appellantur, quęcunque princeps constituit, vt pro lege seruentur. l.2.§.ita in ciuitate.ff.de orig.iur.l.33.ff.si cert.pet. Briss.

PRINCIPALIS prouidentia in l.22.ff.de adoptio. Constitutionem diui pij significat, quæ quartam impuberi adrogato relinqui præcipit, l.8.§ si quis impubes.ff. de inoff.test.l.1.§.si impuberi.ff.de coll.bon.

Sic & principale decretum in l.2.ff.de offi.adsess. Et principalis sententia.l.1.ff.de offic.præf.prætor. Principale auxilium, l.13 § pen.ff.ad Trebellia. Principales libri, l.1.ff.de off.quæstor. Principalis actio directam significat in l.17.§.1.ff.commoda. Principalis obligatio ad differentiam fideiussoriæ, quæ accessoria est, l.3.ff.de separatio. Quemadmodum principalis reus is appellatur, pro quo fideiussor intercessit, l.66.ff.de fideiussorib. l.49.ff.de minorib.l.45 §. si principalis.ff.de iure fisc.& aliàs sæpè. Principale testamentum paternum dicitur, quod tabulas pupillares habet, quæ secundæ sunt & minus principales tabulæ, l.2.ff.de vulg. & pup. l.16.§. qui principale.ff.de his, quæ vt indig quomodo & principales tabulæ accipiendæ sunt in l.2.§.1. & l.pen.ff.de testa. quemadmo.aper. Briss.

PRINCIPALES sunt decurionum primi, à quibus distributionum omnium forma procedit, vt est in Cod. Theo.tit.de ijs quæ adim. vel off.pub.ger.non tamen extraordinarium ex l.1.C.Th.de extr. mun. Hos intellexit de corona militis, dum ait: coronatur & vulgus nunc ex principalium proprietatum exultatione. Hi vel 10. erāt, vel 5. vel 20 pro curiarum amplitudine & numero. Indè decemprimi curiales, l.2.C.Th.de quæst.l.44.coniuncta l.42.C.Th.de ijs qui super rel.cont.l.39.C.de epis.& cleric. Vt autem in schola domesticorum vel notariorum est primicerius caput scholæ, quem sequuntur decemprimi: ita in curia est summo loco primus curiæ, l.Alexandrinis.C.de decurionib. lib.10. l.127.C.Th.eod.titu. vt in senatu princeps senatus, qui primus sententiam rogatur, & inde ab eo sunt quinque aut decem aut viginti primi. Primo curiæ similis est, qui à Gregorio maior populi appellatur, Germanis Meier, Gallis Mere, qui & vimere dicunt pro vi maiore, & mermonstier, pro maiori monasterio. Principalibus, qui Scabini antiqua satis appellatione, vel consules, vel iurati, vel capitolini, vel pares, reliquis, qui præter eos consilij publici causa euocari solent in curiam. Cuiac.ad l.omnes iudices.C. de decurio. lib.10.

PRINCIPALES ciuitatum & curiarum, l.27.§.penult.& vlti.ff.de pœn.l.41.C.de liber.cau.l.2.§.ad filiorum.C.quando & quib l vn.in fin.C.de lucrat.descript. lib.10. l.5.de cohortalib.libr.12.l.35.& lo.40. & l.41.ff.de decurionib.lib.10.l.4.de extraord.muneribus.in.C.Theodos. Firmicus lib.5. Matthes.ca.2. Curatores vel principales ciuitatum publicis rationibus præpositos. Isidor. libr. 9. Etymolog. cap.4. Principales & Magistratus & duumuirales Curialium officiorum ordines sunt. Principales dicti quòd præsint magistratibus. Ita Antiochensium

chensium ciuitatis principales in l.2.de excus.mun.libr. 10. C. & Alexand. principales in l.56.de decurionib.lib. 10. C. Et vir principalis apud Apul. lib. 8. de Asino aur. Saluia. Massiliensis lib.5.de vero dei iudicio. Quis ergo, vt dixi, locus est, vbi principalibus ciuitatum viduarum & pupillorum viscera deuorentur? Principales etiam in exercitu & legionibus quidam vocabantur in l.13.§. irreuerens. ff. de re milit. l. penultim. §. super his. eod. titul. libro 12.C. & apud Veget. libr.2. capit.15.& cap.19. Bissonius.

PRINCIPALES viri, pro primis & præcipuis apud Pomp.l.2.de orig.iur. Dicitur & principale, quod principis est, vt eodem teste, ibid.§. Nouissimè.

PRINCIPALI vel pontificali autoritate compelli, apud Papin.in fin.l.hæreditas.de petit.hæred.Spieg.

PRINCIPALITER, modò pro eo vt principem decet, modò præcipuè significat, de quo Bart. in l.ambitiosæ.ff de decret.ab ordin.fac. Spieg.

PRINCIPALITER, valet directò in §. vlt.Institut. quod cum eo. Vnde principaliter & per successionem opponuntur in l.vltim.ff.de legat.3.& l.194.ff.de diuers. reg.Briss.

PRINCIPEM ciuitatis, interpretatur Modest.Magistratum, in l.spadonem.§. si ciuitatis princeps. de excus. tut. Spieg.

PRINCIPES & Magistratus diligenter inquirere decet, quid de bonis studijs statuatur vbiq; in orbe Romano: quam fidem quisq; in sua functione adhibeat: vt pro meritis accipiat præmium. Sic egregia, nec vnquam satis laudanda fuit illa inquirendi ratio Friderichi primi, qua habita duplex priuilegium bonarum literarum studiosis concessit, Const. habita.C.ne fil. pro patr. Nulla profectò maior gloria sequitur perpetuò principem, quam quòd ea studia curauerit, quibus humana societas iuuatur maximè. Olden.

PRINCIPES nostri inter subditos, & magistratus municipales inter ciues suos eadem funguntur potestate, qua Romanus Princeps circa priuata generaliter præpollet. Quoniam potestatem suam ab Imperatore habent, mediatè vel immediatè. Vnde vox ista, qua sæpe vti solent, ego tibi sum Imperator in medio territorio: non ita multum est absurda, si modò rectè intelligatur. Oldend.

PRINCIPES peccare inquit Cicero, non tantum mali est, quanquam est magnū hoc per seipsum malum: quantum illud, quòd permulti etiam imitatores Principum existunt. Nam licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunq; summi ciuitatis viri fuerint, talem ciuitatem fuisse. Quæcunq; mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo secuturam. Et rursus: Quomodo perniciosius, ait, de republica merentur vitiosi Principes: quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem: neque solùm obsunt quòd illi ipsi corrumpuntur, sed etiam q̄ corrumpunt, plus exemplo, quàm peccato nocent. Old.

PRINCIPES præcipuè apud Hispanos, appellantur regum primogeniti, regnum mortuo patre adepturi. Cōstat & nostrates Philippum Cęsaris Maximilian.Fil. vocasse Prinsen. Spieg.

PRINCIPI igitur (inquit Plutarchus) Princeps quis erit? nempe lex, quæ omnium regina est mortalium & immortalium, vt inquit Pindarus. Old.

PRINCIPIA in castris dicebantur, quibus Principes castra metabantur, hoc est, vbi in acie milites principes stabant. Mart.de re mil.l.officium. Officium, inquit, tribunorum est, principijs frequenter interesse. Nebr.

PRINCIPIVM, initium alicuius rei. Caius: & certè, inquit, cuiusque rei potissima pars principium est l. 1.de orig. iur. Refertur ad numerum, tempus, & fundamentum. Vide Bart.in l.1.ff.de furt. Spieg. Sunt autem principia communia diuersis scientijs accommodabilia principia. Propria verò quæ vni disciplinę aut eius partiū vni sunt accōmodabilia. Drosæus in methodo iuris.

PRIOR sententia, pro potiore l. Claudius.ff.qui por. in pig. hab.cum simil.

PRIORES creditores. Vide C.de his qui in prior.cre. loc.suc.per tot.& l.si. prior.ff.illo tit.cum simil.

PRIVATA crimina quæ sint, vide ff.de priuat.delict. per tot.

PRIVATA iudicia, modò ciuila, modò pecuniaria accipim⁹. C.de iud.l.& in priuatis.& l. de fide. C.de falsis.

PRIVATAE dicuntur res, quæ sunt singulorum l.1.ff. de rer.diuis.à verbo antiquo priuus, quod singulos significat, quo & Cato in lib.de re rust. vtitur. Eæ etiam res quæ non sunt populi vt populi, sed vt cuiusuis hominis priuatæ sunt. Conn.lib.7.cap.6.nu.12. Idem lib.3. cap.2. num.8. Res priuatæ sunt singulorum, & patrimonij partem faciunt. Nā superiores seu diuinæ seu humanæ quæ publicæ sunt aut communes, in nullius bonis esse dicūtur. Vnde priuatum ius id esse definitur quod ad singulorum vtilitatem pertinet l.1. §. vlt.ff.de iustit & iur. & priuata iudicia à Latinis dicuntur, quæ ad rem familiarem cuiusque pertinentia per arbitros, iudicesq; datos expediuntur. Cic.1.de orato. Nam volitare in foro, hærere in prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire. Idem Topic. Priuata iudicia maximarum quidem rerum in Iureconsultorum mihi videntur esse prudentia. Plin. libr.6.Epist.ad Roma. Interuenit acribus illis & erectis frequens necessitas iudicandi ac pœnè calculos tabulamq; poscendi, vt repentè in priuati iudicij formam centumvirale verteretur. Priuata delicta sunt, quæ ad rem familiarem & priuatam pertinet, nec cuiuis ex populo, sed ei duntaxat, cui damnum datum iniuriave facta est, competunt. Qualia sunt furtum rapina, iniuria, damnum iniuria datum.tit.de priuat.delict. l.1.§. vltim.ff.de pœn.l.7.ff.de public. iudic. Actio certè ex lege Cornelia de iniurijs etsi pro publica vtilitate exercetur, priuata est tamen l.42.§.1. ff. de procuratoribus l.vlt.C.de iniur. l.vlt. C. vbi senator. Priuatam etiam furti actionem vocat Quintilia. Declamatio. 341. ad fin. Briss.

PRIVATAE viæ dupliciter accipi possunt: vel eæ quę sunt in agris, quibus inposita est seruitus, ita vt ad agrū alterius ducant: vel eæ, quæ ad agros ducunt, per quas omnibus commeare liceat: in quas exitur de via consulari & sic post illam excipit via, vel iter, vel actus ad villam ducens. Has ergo quæ post consularem excipiūtur, in villas, vel colonias alias ducentes, putem & ipsas publicas esse l.2.§ priuatæ.ff.ne quid in loco publico.

PRIVATI futuri sunt, pro eo quod est, imperium, administrationem, officium deponent. in l. eum qui. ff. de iurisdict. om. iud. Hinc & priuati dicti, qui non funguntur aliquo publico munere, cui dignitas adsit.Sp.

PRIVATIM, interdum pro eo quod vulgò dicitur, particulariter, vel in particulari, vel specialiter.

PRIVATIANI siue largitionales dicuntur apparitores comitum, & hoc sensu plurimum in constitutionibus palatini accipiuntur, vt l.vlt. C.de locat.præd.ciuil.lib.11.l.1.C.quib.ad cod. præd. fis. lib.eod.l.2.de collat.fund. fis.C.eod.l.vlt.de fid. instr.& hast. fis. & l.2.de petit. bon.sub.C.lib 10.& multis alijs. Et sicut officium pro officialibus accipitur sæpè, ita palatium pro palatinis. Ammianus lib. 4. Tuas & palatij tui auferre iubeo propediem annonas, & eodem libro: relicto palatio omni. Cuiac.ad rubr. de palatinis sacrarum largitionum & rerum priuatarum.C.lib.12.

PRIVATVS, verbum est ἀντιφατικόν, semperq; rationem habet cum altero itaq; generaliter is priuatus à Latinis dicitur, qui munus illud non gerit, quo alter fungitur. Hinc vetus inlicij vocandi formula, ex lib. Varronis de ling.lat.5. Omnes Quirites, pedites, armatos, priuatosque, curatores omnium tribuum, &c. Vbi priuatos apparet dici, quos nunc Iurisconsulti paganos vocant. Priuati ergo militibus eo loco opponuntur. Opponuntur etiam ijs qui cum potestate sunt. Cicero de arte Rhet.1. In fortuna quæritur, seruus sit an liber: pecuniosus, an tenuis: priuatus, an cum potestate. Quin etiam Cæsar libro de bello ciuil.6. sic locutus est, si quis aut priuatus, inquit, aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificijs interdicunt. Loquitur de Druidum decretis. Quòd si cum potestate esse minus est multo quàm cum imperio esse, vt cuique vel ex Festo

licet intelligere: non malè, meo iudicio, in Verrinam 2. scripsi, Priuatum à Latinis ei qui cum imperio est, opponi, quasi publico, & iam in re publica, non priuata versanti. Quapropter Magistratus πολιτικοὶ & πολίτευται, quasi dicas publici, appellantur. Nonnulli autem extiterunt, qui nominatim meam illam annotationem iccirco reprehenderent, quòd Cn. Pompeius quo tempore contra Sertorium missus est, priuatus fuisse dicatur à Cicerone Philipp. 11. & tamen cum imperio consulari. Quid audio? Sertorianum bellum à Senatu priuato datum est, inquit Cicero: quia consules recusabant: cum L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro cõsule. Item, clarissimo viro atque innocentissimo decreuit imperium, priuato tamen. Quid est hoc? an cùm belli tanti administratio, cùm fasces, cùm secures, cùm imperium procõsulare Pompeio delatum est, mansisse priuatus Pompeius videtur? An igitur cùm proconsul Cicero extra ordinem & aliquot post consulatum annis in Ciliciam missus est, priuatus erat? at priuato tamen illud imperium, illud bellum mandatum est. Censores, inquit vir eruditus, priuati non erant, & tamen imperium non habebant. Primùm hoc nihil ad nos. non enim quærimus an qui imperium non haberent, omnes priuati essent. sed tamen caruissent imperio censores videntur, cùm senatu mouebant, cùm equo publico multabant, cùm ciuitatem denique adimebant? Tribuni autem plebis, quia magistratum habebant, priuati dici nõ poterant. Verum autem imperium habuerint, nihil ad nos: cùm eos priuatos non fuisse constet. qui tamen consules cum summo imperio triumphãtes de curru triumphali obtorto collo trahi in carcerem iubere poterant, dici sine omni imperio fuisse non possunt. Quid opus est verbis? Cicero nostram controuersiam verbo vno disceptat. nam Verrina 7. sic scribit, verum esto: sit tibi illud liberum omne tempus, quod cum imperio fuisti, etiamne priuatus? etiam ne reus? loquitur de C. Verre, qui & in prouincia prætor summo cum imperio, & in vrbe reuersus, nulla cum potestate, priuatus domi suæ piratas retinuerat. Eodem illud ex Orat. pro Ligario pertinet: atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur. Item illud in Epist. 1. ad Q. Fratr. Eaque si sic coluit ille, qui priuatus futurus nunquam fuit: quonam modo retinenda sunt ijs, quibus imperium ita datum est, vt redderent? Item in epist. prima ad Lentulum, Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompeium: censet enim etiam ex ijs, qui cum imperio sunt. Bibulus tres legatos ex ijs, qui priuati sunt. Hotom.

PRIVATVS contractus, qui non respicit vtilitatem publicam l. omnes profugi. C. de Agrico. & censit. lib. 11.

PRIVATVS locus quis sit, exponit Iurisconf. in l. 2. §. prætor ait. ff. de relig.

PRIVATVM Tribonianus in Cod. Theodosij, vbi ita scriptum erat (nec priuatum quisquam à domino ædiũ postulet) interpretatus est balneum, quæ vox non dubito quin alijs in auctoribus eodem sensu reperiri possit. Membrum pro cubiculo notum est in l. 13. ff. de man. test. vbi Græci κοιτῶνα interpretantur. Vtramque vocem retinuit lingua Gallica. Cuiac. ad l. hoc prospectum, C. de metatis & epidemeticis. lib. 12.

PRIVIGNA non solùm ea mihi intelligitur, quæ vxoris meę filia est, sed & neptis & proneptis l. adoptiu°, 14. §. vltim. ff. de rit. nupt. Hotoman. ex Conn. lib. 8. cap. 5. num. 7.

PRIVIGNVS dictus, quòd antè quam mater secundò nuberet, est progenitus. Pri enim antiqui dixerunt pro præ. Festus.

PRIVIGNVS, ex marito vxoris natus filius, antequã cum illa contraxit. Sic priuigna, vxoris filia ante contractum cum marito matrimonium.

PRIVIGNVS vxoris meæ filius ex alio viro natus. Liberi quoque, quos ex alia vxore habeo, vxori meæ priuigni sunt l. 4. §. ad fines. Planè quod ad causam prohibitarum nuptiarum attinet, non solùm vxoris nostræ ex alio marito filia, sed etiam neptis, proneptis, priuignæ appellatione intelliguntur l. 14. § vltim. ff. de ritu nupt. Briss.

PRIVILEGIARIVS is appellatur, cui priuilegium aliquod est concessum. Malè, priuilegiatus. Sicut beneficiarius, non beneficiatus. Vnde milites beneficiarij, qui vacabant officio. Vlpian. de priuil. credit. l. si ventri. Quorum pecunia, ait, ad creditores priuilegiarios peruenit. Idem de pact. l. rescriptum. An priuilegiarijs, inquit, absentibus hęc pactio noceat. Item tit. quod cum eo qui in alien. pot. l. sed an hic. rectè dicetur, occupantis meliorem esse conditionem, nisi quis priuilegiarius veniat. Nebriss.

PRIVILEGIA propter aliquam vtilitatem concedenda sunt. Quotiescunque igitur de priuilegio alicui priuato, vel corpori, collegio, seu vniuersitati concedendo tractatur: tunc ante omnia perpendendum est, an operæprecium fuerit indulgeri, hoc est, num vtilitas versetur, non dico eius tantùm, cui conceditur, sed quę in publicum inde reditura sit: quemadmodum verè accipienda est l. ius singulare. ff. de legibus. Dũ dicit Paulus: propter aliquam vtilitatem. Oldend.

PRIVILEGIVM, antiquo verbo, quasi priuata lex dicitur. Quia veteres priua dixerunt quæ nos singula dicimus. Iurisconsulti ius singulare appellant, ad differentiam iuris communis. Item, beneficium, quia bene facit ijs, quibus conceditur contra legem communem. Item, rescriptum, & diploma principale, dicitur aliàs: quanquam id aliquanto sit generalius, quia non tantùm ius singulare principes, verumetiam commune, & ab omnibus seruandum, rescribere solent. Item, constitutio personalis nuncupatur, in §. sed & quod principi. Instit. de iur. natu. gent. & ciui l. 1. ff. de constitu. princip. Itẽ, auxilium, fauor, gratia. Vnde vulgò dici solet: omne ius habet annexam gratiam. Quod nemo vnquam grauius tractauit, quàm Marcellus in l. respiciendum. ff. de pœn. In iure pontificio dispensationes quoq; vocantur: cuius tamen verbi vim plerique non percipiunt, qui relaxationem tantùm communis iuris significari putant. Porrò, qui dispensat ius, is cuique suum distribuit, & curat ne alicui fiat iniuria, ne quis lædatur: quod summũ iustitiæ munus est. Et sanè nescio, an omnes dispensationes id faciant. Item, indulta frequenter dicuntur, & immunitates. Item, Modestinus in l. si duas. ff. de excusat. tutor. Hæreses leges appellat, quasi priuatas singulares. Vnde vides, quàm facili negocio omnes istæ appellationes discerni possint, quãquam eodem tendant, modò rem ipsam rectè teneas, quam significant, hoc est, iuris singularis vim & potestatem, quæ consistit in recta distributione, in beneficentia, pietate, clementia, fauore, & vtilitate. Oldendorp. Adde Forcat. in Necyomantiæ dialogo 2. num. 4.

PRIVILEGIVM est ius, quod contra communem ciuilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa constituentium autoritate introductum est. Vnde apparet primùm, quòd priuilegia contra ius naturæ, vel vtilitatem publicam, non magis sunt priuilegia, quàm tyrannis lex est, vt Cicero probat de legibus disserens. Et hic est verus sensus l. vltim. Cod. si cont. ius vel vtil. publ. Nam quid iniquum priuilegium efficit aliud, quàm quòd legem & ordinationem Dei soluat sine causa? Deinde, ex prædictis constat, quòd vera & iusta priuilegia, non priuant legem, vt Accursius putat: Imò supplent magis in ea parte, ad quam communis regula porrigi non potest, salua iustitia & æquitate. Id quod idem Accursius per exempla, quæ allegat ipse, faciliter indicare potuisset, nisi vera principia iuris illi fuissent incognita. Est enim ius commune: vt vnusquisque seruet pacta, satisfaciat promissionibus, liberet fidem suam, pro se vel pro alijs datam. Suntne hæc in commune iusta? Quid ni? l. 1. ff. de pac. Inst. de fideiusso. in prin. Quid igitur si mulier fideiubeat aut minor: Est ne iustum vt cõprehendatur sub hac regula? Minimè gentium. Quare nõ? Quia mulieres sexu: minores ętate imbecilles sunt, & mul-

& multis captionibus subijciuntur. Iam cùm inter mulieres, & pueros, ac viros legitimæ ætatis, longa sit inæqualitas: quomodo cõmnis regula ad eas personas pertinere potest æqualiter? Ergo exemptæ sunt alia lege speciali: Ea autem vocatur priuilegium seu ius singulare, de quo in titul. ad S.C. Velleia. Old.

PRIVILEGIVM quoque prælationem & prærogatiuam quandam significat, quæ inter actiones personales vertitur, qua in debiti repetitione chirographarij creditores alijs conchirographarijs præferuntur. Sic hoc verbum accipitur in titu. de priuil. credit. qui in vulgatis codicibus distinctus est ab alijs, in Pandectis vero Pisanis continenter hæret cum tit. de bon. auct. iud. possid. Sic & l. 74. ff. de iud. dot. l. 13. §. 1. & §. vlt. ff. de pec. l. 51. §. idem respondit. ff. pro soc. l. 6. l. 15. l. 37. ff. de iu. fis. l. 10. ff. ad munici. l. 23. §. vlt. ff. sol. matr. l. 2. C. de seruo. pign. dat. l. 10 § quod si dies. ff. de admin. tut l. 1. ff. de ce. sio. bon. l. 25. ff si cert. pet. l. 58. § vlt. ff. manda. l. 15. §. 1. ff. de cur. fur. l. 1. § sed & si satis. ff. de administrat. rer. ad ciuit. Priuilegia etiam pro ipsis creditoribus, qui priuilegia habent, ponuntur in l. 7. § quotiens. ff. deposit. l. 24. §. in bonis. ff. de reb. auct. iud. l. 17. §. pen. ff. de excus. tut. qui & priuilegiarij vocantur. l. 1. ff. de pac. & l. 24. §. vlt. ff. de reb. auct. iud. & ab hypothecarijs separantur. Briss.

PRIVS, quot modis sumatur, Bartol. docet in prima Constit. C. paulo pòst à principio.

PRO, præpositio accedens nominibus consanguinitatis vel adfinitatis, promouet, profertque gradus. Vlp. in l. cui eorum. ff. de postul. Veluti, vxorem filij, nurum Iureconsulti appellant: pro nurum verò nepotis vxorem: sed in adfinitatis iure censendo, nurus appellatio, pronurum etiam significat, non propria quidem significatione: sed per extensionem. Quod docemur in verbo porrigere, q est veluti excurrere, & vltra extendere. & Brech. in l. nurus appellatio. ff. de verb. & rer. signif.

PRO adiudicato possidet is, cui per errorem, accepto communi diuidundo iudicio, res adiudicata est l. si per errorem, 17. ff. de vsurpat. quinetiam eodem titulo ad vsucapionis finem possidet is, cui rectè adiudicata res est, vt ius Quiritium adipiscatur. Hot.

PRO aliquo stare, defendere aliquem, & partes alicuius tueri. Spieg.

PRO cesso possidet is, cui dominus à quo suam rem non mala fide, sed iusto errore iudicio petebat, rem illã cessit l. non solùm, 33 §. si mihi, ff. de vsurpat. Hoto.

PRO debitoribus, & propter debitores soluere, differunt. Pro, namque ad finalem: propter verò, ad impulsiuam causam refertur l. dominus Sticho. ff. de pec. leg. tametsi pro re nata, quandoq; proximam, vel remotam causam denotent. Spieg.

PRO derelicto possidet, qui rem à domino ea mente abiectam vt eam in numero rerũ suarum esse nolit. possidet l. 2. ff. eod. & l. nemo, vbi Iulianus ait, neminem posse pro derelicto vsucapere, qui falsò existimauerit rem pro derelicto habitam esse. vnde aliorum titulorum cũ hoc apparet differentia: cum in alijs vsucapio interdũ ex opinione valeat, in hac non valeat. Hot.

PRO diuiso, diuisione facta: pro indiuiso, infecta. Paulus l. 25. §. 1. ff. de r verb. sign. Partis appellatione rem pro indiuiso significari. nam quod pro diuiso nostrum sit, id non partem, sed totum esse. Vlpian. l. 6. § 1. ff. commun. præd. Planè si diuisit fundum regionibus, & sic partem tradidit pro diuiso, potest alterutri seruitũtem imponere. Hotom.

PRO domino, iure domini, pro eo ac si dominus quis esset. Marcellus l. Titia, 48. ff. de solut. Titia cùm propter dotem bona mariti possideret, omnia pro domina egit: Liuius lib. 24. Palam primò, cum clausis Andronodorus insulæ portis, hæreditatem regni creuerit: quæq; procurator tenuerat, pro domino possẽderit. de tutore loquitur. Hotom.

PRO donato possidet is, cui reuera donationis caussa res tradita est. nec enim sufficit opinari: sed verè donatum esse oportet l. 1. ff. pro donat. l. 1. & 2. C. eod.

PRO dote possidet, cui res aliena inæstimata, dotis nomine post iustas nuptias tradita est l. 1. & pass. ff. eod. Inæstimatam autem dixi, quoniam æstimata res pro emptore vsucapitur l. plerumq. 15. §. si ante, & l. quoties, ff. de iure dot. & l. 1. C. pro dote. Hot.

PRO emptore possidere dicitur, qui iure ac nomine emptionis possidet. Paulus l. 2. ff. eod. Pro emptore possidet, qui reuera emit. nec sufficit, tantùm in ea opinione esse eum, vt putet se pro emptore possidere: sed debet etiam subesse causa emptionis. Hoto.

PRO emptore possidet, qui rem alienam à non domino ignorans emit: nam pro eo quasi empta esset, habetur. Intelligendum est autem has possessionũm caussas eò pertinere, quia nullo istorum omnium modorum ius Quiritium acquirebatur: sed viam duntaxat & aditum ad vsucapionem patefaciebant. non enim emptio, donatio, solutio, iudicatum, noxæ deditio, alluuio, occupatio, partus, ac ne hæreditas quidem, nisi testamento per æs & libram facto, ius Quiritum transferebant. Itaq; lib. C. 7. de iure Quiritium, antè quam de istis titulis possessionum tractetur, explicandum fuit. Hot.

PRO fideicommisso possidet, qui fidei commissi nomine possidet: hoc est, cui fideicommissum relictum est, sed vsucapiendo ius Quiritium adipisci conatur l. Pomponius, 13. §. sed et, de acq. poss. non enim per fideicõmissum dominium, sed sola possessio transfertur l. 3. ff. si vsufr. petat. Hotom.

PRO hærede gerere videtur is, qui aliquid facit quasi hæres: & generaliter Iulianus scribit eum demũ pro hærede gerere, qui aliquid quasi hæres gerit l. 20. ff. de acq. vel amit. Hot.

PRO hærede gerere, est destinatione futuri dominij aliquid ex hæreditarijs rebus vsurpare. Et ideo pro hærede gerere videtur, qui fundorũ hæreditariorũ culturas rationesq; disponit, & q seruis hæreditarijs, iumentis, rebusúe alijs vtitur. Paulus lib. sent. 4. cap. 8. Hot.

PRO hærede gerere quis videtur, si rebus hæreditarijs tanquam hæres vtatur, vel vendendo res hæreditarias, vel prædia colendo locandóve, & quoquo modo voluntatem suam declaret vel re, vel verbo de adeunda hæreditate: dummodo sciat eum in cuius bonis pro hærede gerit, testatum intestatumve obijsse, & se ei hæredem esse. Pro hærede enim gerere est, pro domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant. ait Imp. §. 2. de hæred. qual. & diff. Hot.

PRO hærede gerit, qui rebus hæreditarijs tanquam dominus vtitur. velut qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut seruis hæreditarijs cibaria mandat. Vlp. cap. Inst. 22. Hot. ex Conn. lib. 10. cap. 5. num. 1.

PRO hærede geritio. Cretio est eorum qui sub cretione hæredes instituuntur. Pro hærede geritio eorum, qui sine cretione, vel etiam cum cretione imperfecta, ex constitutione D. Marci. Immixtio est necessariorum & suorum. Agnitio nuda hodie est in vsu tam in ciuili, quàm in prætorio iure, §. vlt. de hæred. qualit. & diff. §. vlt. de bono. poss. Sublata est cretio à Constantino in maternis successionibus l. 1. C. Th. de mat. bon. & mat. gen. cret. sub. ab Theodosio penitus l. cretionum. C. de iur. delib. l. 1. C. Th. de cret. vel bon. poss.

PRO hærede possidere dicitur, qui vel hæres non est, sed pro eo ac si esset, habetur: vel reuera hæres est, sed rem non hæreditariam pro eo ac si hæreditaria esset, possidet l. pro hærede, 11. ff. de hær. petit. Hot.

PRO hærede possidet, qui cum verè hæres non sit, iustam tamen & probabilem caussam habuit existimandi se hæredem esse: si modò testamenti factionẽ habuerit l. pro hærede, 11. ff. de hæred. pet. l. non solùm, 33. § 1. ff. de vsurpat. l. 4. & pass. ff. pro hær. l. 1. & pass. C. eod. Hot.

PRO hærede possidere, vno modo significat titulum, quales sunt, pro emptore, pro legato, pro derelicto, subaudi, possidere, & similes. Alio verò modo non etiam, sed prætextum tituli tantum, atq; adeò titulum ementitum: qualem habet prædo, raptor, & is qui possidet pro possessore, hoc est, qui iustam possessionis suæ caussam non habet. iuxta distinctionem gloss. rub. de vsucap. pro hæredit. Item pro hærede possidere videtur, qui putat se hæredem esse. Institut. de interdic. §. quorum bonorum. Quemadmodum & is pro possessore possidet. qui nullo

nullo iure rem hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem sciens ad se non pertinere, possidet. Institutionum de interdict. Vide Oldend. class. 3. vt cognoscas omnes ferè doctores l psos esse circa titulum, pro hærede. Sp.

PRO indiuiso, promiscuè, sine vlla diuisione. Cicero in Rulliana, promiscuè. Hinc

PRO indiuiso & certa pars opponuntur, l. placet. 25. ff. quib. mod. vsus f. amitt. l. 1. ff. de euict. l. 1. §. hoc. interd. ff. vti possi l. seru°. §. 5. ff. de stip. seru. l. 5. § vl. ff. cômod. Hot.

PRO legato possidet, qui legati nomine possidet, id est, cui verè aliquid legatum est, siue testatoris res esset, siue non esset, aut testatoris quidem esset, sed adempta codicillis ignoraretur l. 1. & pass. ff. pro legato. Hot.

PRO parte virili, in l. si socer. sub fin. & ibi gloss. ff. solu. matr. Itê pro virili portione, familiare Iurecoss. Sp.

PRO possessore possidere Vlp. dicit prædonem: qui cum sciret ad se non pertinere hæreditatem, inuasit bona, nullam habens possidendi causam l. 11. l. 9. l. 25. §. 2. de petit hæred. l. 24. §. 9. de solut. Et cum de eo dubitaretur, qui sciens alienam emerat hæreditatem, ac plerisq; videretur quasi pro possessore possidere displicuit hæc sententia Vlpiano. Nemo enim prædo est inquit, qui preciũ numerauit l. 13 §. 6. de petit. hær. In qua tñ sententia Iulianus, Papinianus Gaius & Paulus videntur fuisse. volũt enim illi omnes omnino malæ fidei possessores prædones dici, & pro possessore possidere, etiamsi precium numerauerint l. 31. §. 1. de vsurpat. l. 55. de condict. indeb. l. 28. de hæred. petit. l. 5. de acq. poss. l. 13. de noxalib actionib. & c. Ræuardus. l. nemo prædo est. ff. de regul. iur.

PRO possessore bona fide. ac iusto titulo possidet, qui pro bonorum possessore possidet: id est, qui vel iustam caussam habuit existimandi se bonorum possessorem esse, vel cùm reuera bonorum possessor esset, existimauit res quasdam ex ijs bonis esse. quæ alienæ tamen erant l. non solum, 33. § 1. ff. de vsurpat. & sub tit. Pro hærede. & l. pro hærede, 11. ff. de hæred. petit. vbi tamen bonorum possessor etiam pro hærede possidere dicitur. Hot.

PRO possessore mala fide possidet prædo, qui interrogatus cur possideat, responsurus sit, quia possideo: nec vllam afferre causam possessionis potest l. pro hærede. 11. cum seq. ff. de petit. hæred. Hotom.

PRO soluto possidet, qui rem vel debitam vel indebitam quasi debitam, ab eo qui soluit bona fide accepit l. non solum, 33. §. si mihi, l. pro soluto, 46. & l. pen. ff. de vsurpat. Hotom.

PRO suo, est generalis titulus, cum dominium nobis acquiri putamus, & ex ea causa possidemus, ex qua acquiri solet, siue iure gentium, siue iure ciuili. qua ratione & ante vsucapionem censetur quis pro suo possidere. Comprehendit enim hic titulus generaliter omnes dominij acquirendi causas: vt quoties dico rem meam esse, nec adde causam specialem. videor omnes causas dicere. Aliam significationem habet hoc verbum specialiorem, vt is dicatur possidere pro suo, qui ex alio titulo non possidet, cum erret, vt si quis putet rem donatã, emptam, legatam esse, cum nec donata, empta, aut legata sit. Breuiter quoties iusta causa vsucapiendi est, & tamen deficit specialis aliquis titulus. Huius rei exemplum est ex d. l. 1. tit. pro donat. aliud in l. 2. h. t. de his quæ terra marique capiuntur. Atq; ita vt admonui hoc verbum pro suo, nunc latius & generalius, nunc strictius accipitur. SCILLERVS ex Lecturis Duareni nondum impressis, tit. pro suo.

PRO suo possidere propriè dicitur is, qui falsò, sed probabili tamen harum caussarum errore possidet: nimirum occupationis, alluuionis, partus emptæ vel hæreditariæ ancillæ, fructus rei emptæ aut donatæ. aut in hæreditate repertæ l. 1. 3. & 4 §. vlt. & l. vlt. ff. eod. At hic quidê propriè, vt dixi. pro suo titulus appellatur: quippe qui ad vsucapionem valet alioqui pro suo etiam possidet is qui per emptionem, aliamve iustam causam possidet: verùm is non vsucapit. Hot.

PRO transacto possidet is, cui iudicio per errorem accepto res aliqua per transactionem côcessa est, vt eam vsucapere, & iure Quiritum facere suam possit l. cùm solus, 19. ff. de vsurpat. l. ex caussa, 8. ff pro empt. Hot.

PRO tribunali, hoc est, iudice sedente cognoscit ordinarius, non autem delegatus iudex. not. in l. qui pro tribunali. ff de re iud. Item pro tribunali cognoscere, est seruato iuris ordine, & non de plano ius reddere. vt satis Marcelli verba innuunt in l. 1. §. abolitio. ad S. C. Turpill. Spieg.

προαίρεσις liberę voluntatis decretum. vertit Connanus lib. 7. cap. 15. num. 15.

PROASTIA. sic enim scribendum. & non proaulia, apud Iustin. in autent. de alienat. & emphyt. §. 1. & de restit. fideicom. coll. 9. Græcis dicuntur suburbana, quæ pulcherrimè consita à domino, non tam vtilitatis, quàm voluptatis causa habentur. Lege Alciat. cap. 4. libro 2. Parerg. Spieg.

PROBARE, pro laudare, in l. 3. ff. qui pot. in pignor. habeant.

PROBARE item pro, rem experiri & tentare vt, amicos probato. Spieg.

PROBARI fideiussores dicuntur, in quorum facultates inquiritur, vt idonei necne sint pateat l. 10. ff. qui satisd. cog. l. 7. §. non solùm. ff. de min. Inde ad fideiussores probandos dati arbitri accipiuntur, qui ad æstimandas fideiussorum vires dantur l. 9. ff. qui satisdat. l. 2. ff. à quib appell. non lic. Probari etiam opus dicitur, quod tanquam è lege dicta factum adprobatur l. 26. l. 38. l. vl. ff. loca l. 7. §. illud quoque. ff. de l. Iulia repetund. Frontin. lib. 11. de aquæductib. Eorumq; operum probandorum curam fuisse per censores aliquando & ædiles. Et in vetere monumento Neapolitano, quod legem parieti faciundo dictam habet. Quod eorum viginti iurati probauerint, probum esto, quod improbauerit improbatum esto. Briss.

PROBATA sarta tecta dicuntur, quum ex lege, id est pactione redemptionis facta esse iudicata sunt. Macer l. 7. § 1. ff. de leg. Iul. repet. Ne in acceptum ferantur sarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præstita, lege fuerint. Lege, id est ex lege, siue secundum legem ac pactionem. Cic. Verrina tertia. locatur opus id quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum esse dico. probatio futura est tua, qui locas. sic in l. opus, 36. l. vlt. ff. locat. Hotom.

PROBARE est rei controuersæ testibus, aut tabulis iudici fidem facere. Hac definitione admonetur litigator, vt eius rei, de qua lis est, & de qua iudicem pronunciare oportet, probationem adferat: atque ideo qui sit causæ status, consideret, quodque Græci κρινόμενον vocant, ne aut minus idonea sit, aut superuacanea probatio l. patronus l. ante a omnia. ff. de probat. Illud quoque ex eadem definitione annotandum est, neque confessionem, neque iusiurandum probationis vocabulo propriè contineri, licet vim & effectum probationis habeant, l. sed etsi possessori. §. vlt. l. eum qui. ff. de iureiur. Abusiue tamen vtrunq; probatio dici potest: quia tam is qui fatetur intentionem aduersarij, quàm qui ipso deferente iurat, testis quodammodo in propria caussa esse intelligitur l. vltim. C. de fideicommiss. Ne illud quidê ociosum est, quod dicitur in definitione Iudici. Hæc enim particula ostendit iudici ipsi non aduersario probandum esse: id est, à litigatore efficiendum, vt ipsius intentio, defensioue, si minus aduersario, at certè iudici proba, rectaque videatur. Vnde & quæ sit huius verbi Etymologia cognosci potest. Dicitur præterea in definitione testibus, aut tabulis: quoniam nullum genus probationis est, quod testium, aut instrumentorum fide non constet. c. forus. de verb. signif. Nam & probatio inartificialis (de qua mox dicturi sumus) nisi testibus aut tabulis aliquid probatum sit, ex quo ducantur argumenta, non consistit. Quid igitur, si euidenter & ex aspectu ipso iudici appareat ita se rem habere? Respondeo, non nisi impropriè hanc dici probationem. sicut & cùm fatetur aduersarius, vt iam admonuimus. vtcunque sit, disputatio hæc de verbis tantum est: quæ si res intelligantur, non adeò magni est momenti. Duarenus anniuers. disputat. lib. 1. cap. 27.

PROBATIONIS variæ sunt species. Vetus est illa. & nota probationum diuisio, quæ ab Aristotele tradita omnium

omnium ferè consensum meruit, vt Quintilianus refert lib. 5. cap. 1. vt aliæ sint, quas Græci ἐντέχνους vocant, id est, artificiales, aliæ quas ἀτέχνους nominant, id est inartificiales. Illæ sunt, quæ ex reipsa nascuntur, & inde ab Oratore, aut quisquis est, qui rem probare vult, arte eruuntur, ex quo artificiales dictæ: hæ verò, quæ extrinsecus assumptæ ad oratorem deferuntur, veluti tabulæ, testes, & si quæ generis eiusdem. Ideo inartificiales dictæ, non quod arte non tractentur, cum allatæ fuerint, sed quod ad eas inueniendas, licet maximè quæsieris, nihil ars prodest. An sint enim testes, an tabulæ eius rei, de qua quæritur, aliorum admonitu tantum, non arte aut ingenio consequimur. Non enim hæc cum re proposita coniunctionem aut affinitatem habent. Hæc illa est diuisio tot locis a Cicerone in libris Rhetoricis vsurpata, cum ita diuidit locos argumentorum, vt alios dicat insitos in re ipsa, alios assumptos. Quæ genera ita distinguere solet, vt quæ argumenta ex re ipsa ducuntur, proprio vocabulo argumenta nominet: illas autem probationes, quæ extrinsecus assumuntur, in testimonio positas esse dicat, & ideò generali verbo testimonia appellet. Sic enim in Topicis scribit: hæc ergo argumentatio, quæ dicitur artis expers, in testimonio posita est. Testimonium autem nunc dicimus omne, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidē. Rursum in patritio. Nā de toto genere testiū, quàm id sit infirmum, sæpè dicendum est, & argumenta rerum esse propria testimonia volunt tatum.

Earum autem probationum, quæ in testimonio positæ sunt, duo genera esse videntur tabulæ, siue instrumenta, & testes: vt omne testimonium aut in fide sit, atque auctoritate personæ, aut in tabularum, & alicuius scripturæ. Vnde duo hi tituli deinde sequuntur, tam in Codice constitutionum, quàm in Pandectis, alter de fide instrumentorum, alter de testibus. Nam quod præter ea hæc genera à Quintiliano numerantur lib. 5. rumor, seu fama, tormenta, præiudicia, iusiurandum: aut hæc in testimonijs, & solenni probatione habenda non sunt, aut si quæ sunt, ad superiora duo referuntur. Donellus ad tit. de probatio.

Pars altera quæ tota in arte est, constatque rebus ad faciendam fidem appositis, vt Quintilianus libr. 5. ca. 8. & 10. docet, triplicis est generis, vna est necessaria, cum ex eo quod tabulis continetur, testimonijve, efficitur necessariò, quod intendimus: veluti eam, quæ lac in mammis habet, virginem non esse: qui certo die Biturigibus fuit, eodem die Parisijs non fuisse, l. optimam. C. de contrah. & comitt. stip. Cum obscura & illunis esset nox, quod noctu factum esse dicitur, testes non vidisse. Qua ratione testes quosdam Athenis falsi cōuictos fuisse, scribit Plutarch. in Alcib. Hæc enim sunt certissima signa atque indubitata, quę τεκμήρια Aristoteles appellat. Itaque huiusmodi probatio sufficit ad condemnationē l. vltim. C. de probat. verisimilis probatio est, cum ex eo, quod in testimonijs extat, præsumptione quadam iuris non physica, & necessaria ratione infertur quod probare volumus: vt (exempli gratia) Filium alicuius esse, qui ex eius vxore constante matrimonio nascitur, l. filium. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Filium in patris sui potestate esse: voluntatem mutatam non esse: eum qui paciscitur, sibi & suis hæredibus consulere: quod nunc est, ante hoc tempus quoque fuisse: qui pecuniæ summam testamento legatam, repetijt in codicillis, legatum duplicare voluisse: chirographo cancellato, debitorem liberatum esse, & cætera id genus, quæ à quouis studioso lectore obseruari possunt l. si pactum l. eum qui se l. si filius. l. cum tacitum l. non est necesse, l. quinquaginta l. si chirographo, l. cum de indebito l. Procula. ff. de probat. Cum igitur hæc probatio ex certis signis non oriatur, sed probabilibus tantum, quæ εἰκότα dicuntur à Græcis, meritò probationi contrariæ cedit d. l. si Chirographum l. vltim. ff. de eo quod met. causa. Non repugnantem probationem, veteres sequuti Rhetores, hîc vocamus quæ non firmissima iuris pręsumptione, sed leui aliqua suspicione nititur: vt, furtum factum ab eo, qui domi fuit: seruum qui ab emptore aufugit, fugitiuum antequam emeretur fuisse: legitimum filium non esse, quem irata mater vt spurium in actis professa est: pecuniam ei deberi, cui testator vt debitam solui iussit, supra eam quantitatem, ad quam vsque capere poterat: ingenuam esse eam, cuius patrem ex natalibus ingenuum esse constat, vel de cuius fratribus nulla mouetur status quæstio: seruum esse, cuius mater fraterque seruilia fecisse ministeria dicuntur, l. emptorem l. cùm probatio l. neque natales l. matrem l. ad probationem seruitutis. C. eod. Et hæc quidem signa tametsi per se admodum infirma sint: nec onus probandi reijciant in aduersarium: plerunque tamen alijs adiuncta prosunt ad condemnationem, etiam criminali iudicio l. Procula. ff. de probat. l. instrumenta l. vltim. C. eod. Quod totum relinquendum est arbitrio iudicis, vt quidam ex interpretibus non leuis auctoritatis prudenter admonet, cum nulla iuris regula ac definitione certa, hi probationum gradus discerni possint, l. cum de ætate. ff. de probat. l. testium. ff. de test. l. Lucius. ff. de his qui notantur infamia. Panorm. in c. quanto, de præsumpt. Cicer. 2. de Orat. Duarenus lib. disputat. Anniuers. 1. capit. 27.

Recentiores hac diuisione relicta nouam constituere, probationis duo capita facientes, alterum plenæ ac iustæ, alterum semiplenæ. Plena, vt ipsi definiunt, est quæ tantam fidem facit, quanta ad definiendam controuersiam sufficit. Huius autem probationis plenæ quot sint species, non satis conuenit inter doctores iuris. Oldendorpius, vt crassissimè rem tradat, sex species constituit, ad quas cæteræ pertinent. Prima est, quæ fit per duos, aut plures testes, omni exceptione maiores, hoc est, quorum fides nulla ex causa legitima potest eleuari, & qui communi hominum opinione reputantur boni viri. Sunt enim nonnulli, quibus propter, vel malos mores vel sexum, aut inimicitiam, vel fauorem, suspicionis exceptio rectè opponitur: vnde nihil conferunt ad probationem, vt eleganter tractant Modestinus l. 2. & Callistratus l. 3. ff. de testibus. Præterea, tametsi regulariter duo testes plenam probationem efficiunt, iuxta l. vbi numerus. ff. eod. tit. Vbi numerus testium (inquit Vlpianus) non adijcitur, etiam duo sufficient. Pluralis enim locutio duorum numero cōtenta est. Et in ore duorum aut trium, stat omne verbum. Sunt tamen caussæ in quibus cum maxima sit committendę falsitatis suspicio, & latior occasio, plures testes requiruntur, quam duo. Vt in vltima voluntate, scilicet, quam iterum declarare defunctus non potest l. hac consultissima. §. 1. C. de testament. l. vlt. C. de codicill.

Secunda species iustæ probationis contingit per instrumenta, hoc est, per scripturas fide dignas. Et, quanquam laxiore significatione, instrumenta dici possint ea omnia, quib. caussa instruitur, vt tam testimonia, quam scripturæ, instrumentorum loco habeantur, vt dicit Paulus l. 1. ff. de fide instrumentor. Hic tamen, quo magis singulas res, singulis appellationibus commodè tractemus, pro scripturis accipienda sunt instrumenta, quibus legitima ratione fides est adhibenda. Veluti quæ per tabelliones publicos, seu notarios, vt nunc vocamus, scribi solent. de quibus Nouell. de instrument. caut. & fide. Vel quæ sigillo, seu annulo signatorio confirmantur ab episcopo, magistratu, aut etiam ab ijs, qui publici alicuius officij auctoritatem habent indubitatam, sicut Irenarchæ olim erant, hoc est, qui disciplinæ publicæ, & corrigendis moribus, præsertim verò vt itinerantibus pax & securitas conseruaretur, inuigilabant. Martianus l. diuus Hadrianus. ff. de custod. & exhib. reor. Vt Irenarchæ (inquit) cum apprehenderint latrones, interrogent eos de socijs & receptoribus, & interrogationes literis inclusas & obsignatas ad cognitionem magistratus mittant. Vtinam hodie principes nostri renocarent ad rempublicam huius officij sanctissimam functionem. Item libri & scripturæ in publicam custodiam, rerum gestarum gratia repositi, integram fidem habent. Marcellus l. census ff. de probat. Census (ait) & monumenta publica potiora testibus esse senatus censuit. Et in Authentica ad hæc

C. de

contineatur testatū cuius rei nomine controuersia est. Obliqua probatio est, cum testes non de eo testificantur quod intendimus, nec id continetur tabulis, sed tamen ex testimonio vel tabulis id colligitur. Et huius probationis obliquæ tria sunt genera, necessaria, verisimilis, & non repugnans. Quæ diuisio sumpta est ex Quintil.lib.5.cap.8.& 10.

Necessariæ probationis exemplum vulgò adferri solet, si testes adsint qui testificantur mulierem lac in mammis habere. Vnde colligitur, virginem non esse. hæc probatio obliqua dicitur, quia non directò in iudicio quæritur an lac in mammis habeat, sed an virgo sit, & tamen necessaria est consequentia. Exemplum simile est in l.optimam.C.de contrah. & com. stipul. vt qui certo die Biturigibus fuit, eodē die Parisiis non fuisse. Exemplum est huic simile apud Plutarchum in vita Alcibiadis. Exemplum est etiam luculentum apud Vitruuium lib.9. Hęc tamen probatio necessaria licet directa non sit, sed obliqua, dubium tamen non est quin valeat ad condemnationem.l.2.C.de probat.

Verisimilis probatio est, quam præsumptionē possemus appellare. Non enim sola valet ad condemnationem, nec ad fidem faciendam iudici, sed in suspicionē adducit iudicem, salua tamen probatione contraria. Exemplum huius probationis est in l.filium, tit.de his qui sunt sui vel alie.iur.& in l.si pactum. tit. de probat. Aliud exemplum est de voluntatis mutatione in l. 3. & in l.cum qui, hoc tit. Aliud in l.filius.eod.tit. Vbi cōtrouersia est de patria potestate Aliud in l.non est necesse, hoc tit. Simile est in l.ex persona. C.de proba. Aliud de duplicatione legati. in l.quinquaginta.hoc tit. Aliud in l.si chirographum.hoc titul. Vbi loquitur I.C.de cancellatione chirographi vel cautionis. Aliud in l.cum de indebito.tit.eod. Vbi agitur de condictione indebiti. Hic oritur difficultas. Est locus communis de exceptionibus in d.l.cum de indebito. Reus conuentus negabat sibi pecuniam solutam, conuictus est mendacij. Deinde opposuit, exceptionem, sibi debitam fuisse pecuniam, an hoc modo liceat opponere exceptionem? Iure ciuili dubium non est quin liceat, quia reus non tenetur probare exceptionem suam, nisi probauerit actor suam intentionem, l. exceptionem. C. de probat. Sed hoc in vsu hodie non est per totam Galliam, simul probant reus & actor, hic intentionem suam, alter exceptionem. Sed iure ciuili licet negare intentionem aduersarij veram esse, quæ si probata fuerit, tamen adhuc exceptio potest opponi.d. l. exceptionem. Et hoc idem colligi potest ex l.si quidem.C.de except. Nemo præsumitur suum iactare voluisse.nisi contraria probatio adferatur, vt exemplum est in l.Proculo.hoc tit. Plena autem probatio omninò subuertit præsumptionem l.si chirographum.hoc tit.l.vlt.tit.quod met.caus.

Tertium genus obliquæ probationis potest leuis suspicio appellari, quæ nihil probat iudici. Fabius nō repugnantem vocat. Exemplum est in l.4. hoc tit.de fuga serui. Aliud in l.Imperatores, & aliud in l.qui testamētum, hoc tit. Vbi est elegans exemplum de eo qui volebat legare incapaci, & confitebatur pecuniam se ei debere cui legauit, quoties donare non licet vel legare: certæ pecuniæ ei debitæ cōfessio, nullius momenti est, & ad hoc probandum adducitur text. ex d.l. qui testamentum. Aliud exemplum est in l.neque natales.& l. matrem.C.de probat.de probatione natalium. De probatione seruitutis est simile exemplum in l. ad probationem seruitutis.C.de proba. Et hæ probationes ad cōdemnationem non valent, nec transferunt onus probādi, sed tamen multæ simul iunctæ ad condemnationem valent.l.instrumenta. C. de probat. Etiam in criminali iudicio.l.vlt.C.eod. Hinc illud Ouidij locum habet.

Et quæ non prosunt singula multa iuuant.

Notandum hic est gradus harum probationum nulla regula vel aliqua certa iuris definitiōe discerni posse. Vnde cognoscamus quæ sit probatio necessaria, quæ verisimilis, quæ semiplena. Sed ex re nata, ex circumstātiis id iudex æstimabit. Dictum est vulgare & verum, omnem probationem arbitrariam esse. id colligitur ex l. 3.de test.l.de ætate.hoc tit. l.Lucius, de his qui not. inf.

Oritur quæstio de fama, sub qua specie probationis constitui debeat. Fama per se nullam fidem facit, quanuis testimonium publicum esse dicant. quod fama suā intentionem volunt probare. Fama inducit præsumptionem quandam, sed ad fidem faciendam non facit.l.3. § eiusdem.de testib. Consentiens fama aliàs confirmare rei de qua quæritur fidem per se non valet, nec ob famam publicam potest quis condemnari. Serlerus ex lectoris Duareni nondum impressis.

PROBATIO meritò non est requirenda in his, quę sunt manifesta satis, & iudici nota. l.si verò. §. qui pro rei.ff.qui satisd.cogan. Nam quorsum attinet, rei satis demonstratæ frustra aliquid adijcere, ac interim litigatores temporis ac sumptuum iactura grauare? arg.l.1.in fin.ff.de dot.præleg. Old.

PROBATIO nunquam satisfaceret aduersario, etiamsi omnia probationum adminicula in vnum conferres, adeoque si solem ipsum pro ostendenda veritate in manibus gereres.

PROBATIONES de domo, l.pen. de testib. vocantur non tam suspectæ, quòd domestici testes non recipiantur, quàm confessiones.& ipsius accusati rationes: cum quis proprio ore conuincitur, ac à suo, quod dicitur, gladio iugulatur. Ex Alc.Sp.

PROBATIONES luce clariores requiri, l.fin. C. de probat. hyperbolicè dictum, indicaui in dictione, Hyperbole.Sp.

PROBATIONIS vsum propter causas in iudicio controuersas institutum esse apparet, vt veritas certo constet rerum adminiculo, quod iudex aut condemnādo, aut absoluendo sequatur. Itaque non alia sunt litigatoribus probanda, quàm quæ necessariò ad causam pertinent, iuxtà l.ad probationem. C.de probatio. Qua in parte grauiter nonnunquam errant iudices incauti. Olden.

PROBATIONI admouere olim Romani dicebant argumentis cumulatim appositis aduersarium ita premere vt exuberanter conuictus videatur. Admotum enim dicitur id quod proximè adiunctum, contingit rē cui applicatur: Et ita legendam esse ac restituendam. l. 2.in princ.ff.de quæst. censet Olden. in Topic. legalibus in loco à connexis.

PROBATORIA in Impp. constitutionibus attestatiōem illam, vt cum vulgo loquar, significat, qua qui in ordinem aliquem adsciscitur, idoneus & probatus renunciatur.l.3.C.de agentib.in reb.lib.12.l.16.C.de re milit.l.2.C.de cohortalib.l.6.l.9.l.10.C.de diuers. offic. & apparitor. libro vndecimo. vsurpat. & hoc verbum Iustinia. edicto 13. Extat autem apud Cassiodor. libro 7. formula probatoriæ Chartariorum. Brisson. Ioan. Bellon. Etymolog.

PROBATORIAE in Nouellis appellantur δοκιμασία & σύμβολα. Cuiac.ad l.6.de diuers. offic. & appar. iud. & probat.eor.C.lib.12.

PROBI, velut prohibi, qui se à delinquendo prohibent. Improbi, qui se non prohibent. Festus est autor. Spieg.

PROBI nummi, & reprobi aduersantur. l. 24. ff. de constit.pec.l.40.ff.si cert.pet.l.24.§. qui reprobos. ff. de pigner.act. vt apud Cic.lib.3.Offic. Bonis nummis adulterini opponuntur. Bris.

PROBITAS multitudini inuisa. Itaque bonum virum Hermodorum, Ephesij, vitijs corruptissimi, ferre non poterant, & in exilium egisse traduntur. dicentes: Nemo nostrum frugi esto, teste Strabone. Heliogabalus pessimus Romanorum Imperator, ideò infensus fuisse Alexandro adoptato legitur, quòd impudicus non esset. Idem Tyrannus Vlpianum officio suo mouit, quia vir bonus erat, autore Lampridio. Cicero in oratione pro Cornelio Balbo: Seculi sui labem esse deflet, & maculam, virtuti inuidere, ipsumque florem dignitatis infringere. adeò omnis excellentia multitudini est infensa. Olden.

PROBRVM, pro crimine ipso quandoque ponitur. Sed quia ex huiusmodi delictis ignominia oritur,

solentq; ea à conuiciantibus obiici, frequentior vsus obtinuit, vt pro ignominia, conuiciisq; accipiatur: sicut & Opprobrium, quod nil aliud est, quam obiectum probrum. Alc. de verb. sign. Sp.

PROBRVM & opprobrium idem est. Probra autem quædam natura turpia sunt, quædam ciuiliter & quasi more institutoque ciuitatis, vt exponit Vlpian. in l. 42. ff. de verbor. sign. Probrum porrò intelligitur & in his mulieribus, quæ turpiter viuunt, vulgoque quæstum faciunt, etiam si non palàm. l. 41. ff. de ritu nupt. Briss. Ad. de Brechæum d. l. 42.

PROBRVM Festus propriè dici putat, de stupris & flagitiis, cum Attius in Helenibus sic scribat: Qui nisi probrum, omnia alia indelicta æstimant. Iurisconsulti pro omni infamia vsurpant. Vlpia. in d. l. probrum, 42. ff. de verbor. sign. Probra quædam natura turpia sunt, vt furtum, adulterium: quædam ciuiliter & more ciuitatis, vt tutelæ damnari. Marcellus l. probrum. 41. ff. de ritu nupt. Hot.

PROCEDERE in causa, de plano, summariè, sine strepitu & figura iudicii: quid hæc sibi verba velint, declarat Spec. tit. de Inquis. §. 3. vers. qui ergo. Sp.

PROCEDERE stipendia militibus, quod vulgò dicitur, currere.

PROCEDENTE tempore, pro eo quod dicimus, successu temporis.

PROCEDIT, verbum est Iurisconsultis vsitatum: pro valet, locum habet. Vlpian. l. 7. §. 3. ff. ad leg. Aquil. Hoc autem in seruo non procedit. in filiosam. vulnerato procedit. Interdum vero etiam idem significat quod prodesse, vt annotat Maioragius Miscellaneorum libr. 4. capite 3. Sic Cato in libro de re rustica, cap. 148. Quot (inquit) dies per dominum mora fuerit, quo minus vinum degustet, totidem dies emptori procedent, id est, in vtilitatem cedent: ita apud Gellium lib. 5. capite 19. in orat. P. Scipionis quam Censor de moribus ad populum habuit. Hot.

PROCERES Chartarum appellari putat Connanus, quos hodie Secretarios regis vocamus. lib. 4. cap. 14. num. 6.

PROCERES vacantes, id est, titulo tenus & honoris tantum participes sine salario sine vlla rerum tractatione & administratione. Conna. lib. 9. c. 6. num. 1.

PROCESSIO. Cõsularitas est honorariorum. Processio ordinariorum exhibentium munera. l. 3. C. vbi senat. vel clar. ordinaria processio. Cuiac. ad l. 4. in fine. C. de consulib. &c. lib. 12.

PROCESSVM pro auctibus Pomponius vsurpasse videtur in princ. l. 2. de origi. iur. sic numero plurali apud Cic. in Bruto legi obseruatum est. Sp.

PROCESSVS iudiciarius, cõplectitur omnia quæ acta sunt ad tribunal. Qua de re latius Bart. & Dd. in rubric. C. de in ius voc. Sp.

PROCESSVS iudicii, est ordo quidam legitimus, secundùm quem controuersiæ causarum cognitæ, ex bono & æquo celeriter diffiniantur. Proinde talis ordo deseruire debet iudici, vt is teneat cognitionis suæ rationem: non verò vt litigatorum adfectibus obsequatur, ad differendam causam prætextu iudiciariæ obseruationis. Quocirca Innocentius Pontifex rectissimè dicit: Vnde videbitur subtiliter intuenti, de ordine iudiciorum procedere, vt in præmissis non per omnia ordo iudiciarius obseruetur. Hoc est, Verissimus aliquando censetur ordo, non obseruare plenum ordinem in iudiciis. c. ad nostram. de iureiurando. Iudex enim innocentis viri officio fungi debet: Ideoque incorrupto animi iudicio discernere, quonam ordine, quo progressu credat se cogniturum celeriter de causa controuersa, secundùm ius & æquum. l. cæteræ. ff. fam. ercisc. Et Venuleius in l. continuus, §. cũ ita. ff. de verbor. obliga. Hinc est, quòd Hadrianus optimus maximusque princeps, in l. 5. ff. de test ib. semper vtitur his verbis: Tu magis scire potes. Item, Sed ex sententia animi tui æstimare oportere. Item, Tecum ergo delibera. Et pleni sunt omnes iuris Codices huiusmodi vocibus. Iustinian. Nouel. præcep. præsid. Constitut. decimaseptima. Tertium, inquit, studio tibi sit, vt causas cum summa æquitate cognoscas: ac breuiores quidem, & maxime quæ vilioris conditionis hominum sunt, sine scripto decidas & diiudices, & mutua inter se homines contentione liberes. Formula igitur iudiciorum qua nunc vtimur, neque ordo est, neq; processus: sed magis cõfusio. Et nullum est in toto iure exemplum, quo probari possit. Nam quid est aliud, quàm calumniosa cæremoniarum atque scriptorum altercatio extra omnem causæ cognitionem? adeò, vt iudex ipse non habeat sæpè in manu, officium suum exercere in litibus: imo cogitur ad sedentariam audiendi operam, donec omnes istæ cæremoniarum præstigiæ peragantur. Olden.

PROCESSVS, transuectiones equitum, de quibus in l. 2. ff. de in ius voc. Licinius l. 41. de donat. inter virum. Nam & Imperator Antoninus constituit, vt ad processus viri vxor ei donare possit. Vide Transuectio. Hotoman.

PROCESSVS viri, pro progressu, quem facit in honoribus adipiscendis apud Iurisconsf. in l. nam & Imperator. ff. de donat. inter vir. & vxor. Quemadmodum Sueton. dixit, Processum habere in literis, pro facere progressum. Sp.

PROCESSVS. Lege, Donare ad processus.

PROCHIROS vocant eos scribas, qui manu expediti sunt. Et Meloprochiri, exercitio & cura prompti. Annotat Alciat. ad l. peculiari. C. de prox. sacr. scrin. libro 12. Spieg.

PTOCHODOCHIVM domus in qua mendici suscipiuntur & inopes, ἀπὸ τοῦ πτωχός, inops, mendicus. Drossæus in methodo iuris.

PROCINCTVM testamentum, dictum est, quod fiebat in ipsa militum expeditione, dum præcincti iam erant, & expediti ad bellum, cuius dubiam sciebant aleam. Vigl. Instit. de testam. ordin.

PROCINCTVM testamentum appellatur à Iustiniano in §. 1. Institut. de testam. quod veteres In, vel Endo procinctu nominabant, vt apud Cicer. in 1. de natur. deor. & 1. de orat. item apud Vlpian. c. Instit. 20. & Gell. lib. 15. cap. 25. Id autem militiæ tantum fiebat, cùm viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur: auctore Gell. lib. 15. c. 27. Plutarchus autem in Coriolani vita rẽ sic explicat, [illegible] μέλλοντας ἐν τοῖς [illegible] ἀναλαμβάνειν [illegible] περιζώννυσθαι [illegible], ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Eo tempore, inquit, mos erat Romanis prælium ituris, scutaque sumpturis, togam præcingere, simulq; testamenta sine scripto facere, hæredemque tribus aut quatuor audientibus, nuncupare. Festus libro 5. Endo procinctu, in procinctu. significat autem cùm ex castris in prælium exitum est. Procinctus quasi præcinctos atque expeditos, nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur. Idem in eod. Procincta classis dicebatur cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu confestim pugnaturus. vetustius enim fuit multitudinem hominum quàm nauium, classem vocari. Hot. Hinc

In Procinctu versari dicuntur, qui pro patria in hostico sunt, quamuis milites non sint. l. vn. ff. de bon. pos. ex test. milit. Hot.

Item in procinctu habere, id est, in promptu & procinctus exercitus, id est ad pugnandum paratus. Connanus libro 9. c. 5. num. 5. Adde Forcat. in Necyom. dial. 14. nume. 2.

PROCITARE veteres dixisse pro vocitare & producere scribit Festus: itaque quomodo Gellii verba intelligenda sint hoc vocabulo vtentis docet Rauardus ad ll. 12. Tab. cap. 8.

PROCITVM dicebatur testamentum, quasi velut procatum, id est, prouocatum, id est, irritum ac ruptum. Festus.

PROCLAMARE in libertatem. Sicut domini & alii quempiam petunt in seruitutem, sic contrà cæterique petunt se ipsos, aut petuntur ab aliis in libertatem. Vlpian. in l. 1. & 3. Paulus in l. 3. ff. de liberal. causa. Inde proclamare in libertatem eleganter dicitur in l. igitur

igitur sciendum.in fine.ff.ibidem.& in tit.ff.quibus ad libert.proclam.non licet.

PROCONSVL. Valla libro 4. Elegant. Proconsul, (ait) non qui pro alio consule præest prouinciæ, sed qui cum potestate consulari extra ordinem, & ad aliquam prouinciam administrandam mittitur. præter quam, quòd non duodecim fasces eum præcedunt, quæ præcedunt consulem, sed tantùm sex. vt etiam prætorem & præsidem. Quanquam verò nomine præsidis, proconsules, legati Cæsaris, & omnes prouinciæ regentes intelligantur, l.1.ff.de offic.præsid.tamen proconsulis appellatio specialis est. ibidem. Proconsules semper vtique ex senatoribus, hoc est, ex consularibus, deligebantur, singulique singulos legatos habebant. qui administrationi præstarét auxilium. Verùm, quantum ex Cicerone, Liuio, & reliquis bonis authoribus colligimus, constitutum erat, vt, qui priore anno consul esset, in sequenti proconsul esset. Pari consulibus imperio in eã mittebatur, vbi duntaxat non alibi, proconsul ipse potestatem suam, quamuis voluntariam (aiunt) iurisdictionem, exercere poterat. l. præses in suæ prouinciæ. ff.de offic.præsid.l.1.ff.de offic.proconsulis & leg. Contentiosam verò iurisdictionem, præterquam in prouincia tractare non poterat, nec quicquam in prouincia negotiorum exoriretur, quin ad proconsulis administrationem pertinere soleat. Cæterum apud proconsulem ipsum fieri poterat seruorum manumissio, & adoptio.l.præses.ff.de offic.præsid.l.omnes proconsules.ff. de offic. proconsul. Apud legatum proconsulis nemo manumittere poterat.d.l.omnes.ff.eod. Præterea mandatis Iustiniani, & aliorum principum continetur, ne donum, vel munus ipse proconsul, vel qui in aliquo officio erat, administrationis tempore, acciperet, vel quid, nisi victus quotidiani causa, aut permittente principe, emeret, domum ve extrueret. Sed Vlpian.in l. solet etiam.ff.de offic.proconsul.(quod & alibi annotauimus) hæc debere intelligi dicit, vt modum gerens magistratum adiiciat, ita, quòd neque se in totum xeniis abstineat, neque auarè xeniorum modum excedat. Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim, vilissimum. & per omnia auarissimum. Itaque vetus prouerbium est. οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Extat lex huiusmodi in duodecim Tabul. Donum ne capiunto, neve danto, neve petenda, neve gerenda, neve gesta potestate, quisquis earum rerum migrassit, noxiæ pœna par esto. Quam legem vtinam seruarent aliquot nostræ ætatis iudices, qui omnia ab omnibus accipiunt. Quod quidem minimè fieret, si hoc crimen (vt hæc lex mandat) plecteretur, aut si illi, qui in hos iudices animaduertere possunt, Cambysis exemplo, vni ex malis iudicibus pellem detraherent, & eam tribunali imponerent, quò cæteri terrerentur. Scripserunt autem multi ex veteribus Iureconsult. libros, de officio proconsul. & rectorum prouinciarum. Ex his compositus est hic tractatus, qui de officio præsidis inscribitur. Sunt & alij duo in primo Codicis libro: alter de officio proconsulis & legati. alter de officio rectoris prouinciæ. &. vt nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissu principis permittatur. Hos qui benè & diligenter legerit, ac memoriæ mandauerit, vtilitatem vel maximam capiet. Nam pleraque in vniuersum ad regendas & administrandas prouincias pertinentia, sub his titulis comprehensa sunt. Alia insuper valde vtilia & scitu digna congessit Imperator in singularem constitutionem, quam inscripsit, Præcepta præsidum, quæ inter nouellas sanctiones habetur. Si quis tamen adhuc plura desiderauerit, is Fenestellam de magistratibus Romanorum legat, & epistolam Ciceronis eam, quàm scripsit ad Quint. fratrem, Asiam proconsulem tunc obtinentem. Multa enim copiosè, vt cætera disserit Cicero in ea epistola, quibus obseruatis, regendarum prouinciarum peritissimi effici poterimus. Deligi autem consueuisse ex consularibus proconsules, eosque in prouincias illas mitti, quarum cura senatui relicta esset.

Ab Imperatoribus autem in prouincias illas, quarum sibi curam suscepissent, præsides, vel legatos destinatos esse, interdum senatorij, nonnunquam inferioris ordinis viros Alcia. scribit in l. speciosas. de verb. sign. Id verum esse. & qua ratione, quoq; ordine ab Augusto primùm institutum fuerit, apud Dionem legas, lib.53.histor.

PROCREARE, liberis operam dare, l.1.ff.solu. matrimon. Procreatio liberorum.l.1.§. ius naturale. ff.de iustit.& iur.

PROCVBITORES, qui noctu custodiæ causa, antè castra excubabant, cum castra hostium in propinquo essent. ex Festo Valtur.

PROCVRATIO, administratio. Cicero Acad.1. Dum me ambitio, dum honores, dum causæ, dum Reipubl. non solum cura, sed etiam procuratio multis officiis implicatum & constrictum tenebat. Idem li.3.de legib. Sed quæro, quid reapse sit turpius, quàm sine procuratione Senator? Loquitur de legationibus liberis, quæ sine vlla publici negotij, aut Reip. administratione obibantur. Hot.

PROCVRATIO etiam est sacrificium, quod fit, ad depulsionem & expiationem monstrorum & portentorum, & ea gratia rem diuinam facere, est monstra procurare. Annotante Turnebo in Ciceronis libro 2.de Legibus.

PROCVRATOR est, qui aliena negotia domini mandato administrat.l.1.in fin.ff.de procur.

PROCVRATORVM autem varia sunt genera. Quidam enim sunt litis procuratores, qui ad mouendas instituendasque actiones vel lites exequendas dantur.l.56.ff.de solut. Huiusmodi procuratorem ad actionem factum procuratorem vocat Paulus in l.14.ff.de pactis. Alij sunt negotiorum procuratores, quibus vel certa vna res, vel generaliter vniuersa negotia administrãda mandantur, qui omnium rerum procuratores.l.13.ff. de pact.l.6.ff.de institor.l.7. ff. de calumniatorib. & totorum seu vniuersorum bonorum procuratores vocãtur.l.63.ff.de procuratorib.l.17.§.vltim.ff.de iniur. In illis edicti de iniuriis verbis, Neque procurator qui eo nomine agat, procuratorem non vtique accipimus eũ solum, cui specialiter procuratio data est actionis, sed sufficit esse eum, cui omnium rerum administratio mãdata est.l.17.§.ait prætor.& §.procuratorem.ff.de iniur. Similiter in eo quod dicitur procuratorem iudicatum solui stipulari posse, non eum tantùm, cui ea res specialiter mandata fuerit, intelligimus, sed & eum qui vniuersorum bonorum mandatum susceperit. Sed & si ratum fuerit habitum, procurator videbitur.l.3.§.1.ff.iudic. solu. Eodem modo in ædilitio edicto procurator accipitur.l.1.& l.25.§.procuratoris.ff.de ædilit.edict. In interdicto quoque Vnde vi ex sententia magis, quam ex verbis procuratorem non eum tantùm, qui legitimè procurator dicitur, omnium rerum eius qui absit, quasi penè quidam dominus, hoc est, alieni iuris vicarius, sed & quemlibet qui aliquid nostri negotij gerat, clientem videlicet, colonum, aut libertum, aut qui illam vim deiectionemq; rogatum aut nomine nostro fecerit, intelligi, eleganter Cicer.pro Cæcin.tradit. Atq; adeò in plerisque librorum nostrorum locis is, qui sine mandato negotiis se alienis offert, & qui aliquid nostro nomine negotij nostri gerit, procurator vocatur, qui verus negotiorum gestor est.l.34. §. si gener. l.11.§. vlt.l.58.ff.de solut.& l.15. §. si quis absentis. ff. de petit. hær.l.9.§.si hæres.ff.de lib.leg.l.22.§.quod si.l.vlt. ff.rem rat.hab. Quotiens autem additur nomen, Verus is duntaxat exaudiendus est, qui mandatum habet. & cui vel idipsum quo de agitur, specialiter mandatum, vel totorum negotiorum administratio commissa & credita est.l.40.§.1.ff.de procur.l. 16. ff. de iud. l. 1.in fin.ff.quod iussu.l.26.§.mandata.ff.manda.l.12.ff.de solutionib.l.22. §.si procurator.ff.rem rat.habe.l.9.§.qui procuratorio. ff.de no.ope.nunc. At in l.1.§.quotiens verus. ff.de vi & vi arma. Verus procurator is solùm accipitur, cui nominatim id mandatum est, vt & Accurs. illic notat. Vero procuratori falsus opponitur, d.l.1. §.quotiens. & §.cũ autem. Falsus autem appellatur, qui mandatum non ha

bet, aut qui sine mandato procuratorio nomine quid facit.l.1.in fin.ff.quod iussu.l.3.§.vltim.ff.rem rat.habe. Interdum planè falsus procurator est, qui mala mente & intercipiendi animo procuratorem se simulat, & procuratoris personam induit.l.44.§.1.ff.de furt.l.14. in fin.ff.de condict.causa dat.Brisso. Cuiac.in commen. suis ad lib.1.Iul.Paul.recept.sentent.tit.3.de procuratorib. præcipua genera procuratorum breuiter complexus est inquiens:Procurator vel ad agêdum, vel ad administrandum datur: rursus vel ad res litesúue omnes, vel ad speciem vnam.l.1.§.1.ff.de procurat. Quanquam non desint, qui procuratorem eum legitimè appellari dixerint, qui ad res omnes datur, non qui ad rem vnam. Cicero pro Cæcin. vtrum me tuus procurator deiecerit is, qui legitimè procurator dicitur omnium rerum eius qui in Italia non sit, absitve Reipubl.causa, quasi quidê penè dominus, hoc est, alieni iuris vicarius. Hæc Cuiac.suprà alleg.loco.

PROCVRATOR voluntarius est, qui se alienis negotiis offert sine mandato, qui voluntarius amicus in Oratio. pro Cæcin. voluntarius procurator in Bruto, procurator simpliciter in Pandectis sæpè, cum tamen propriè simplex appellatio ei tantum conueniat, qui mandatum habet. Is de rato cauere omnimodo debet. Cuiac.obseru.lib.7.cap.26.

PROCVRATOR ad omne negotium is est, quem Cice.in Orat.pro Cæcin. sic describit: omnium rerum eius qui in Italia non sit, absitve Reipublic.causa quasi quidam pene dominus, hoc est alieni iuris vicarius. Sic l.12.ff.de solut.l.13.ff.de pact.l.7.ff.de calumn.l.63.ff.de procur.vbi eiusmodi procurator rerum omnium, & totorum atq; vniuersorum bonorum procurator appellatur.Hotom.

PROCVRATOR negotiorum rectè paciscitur.pactumque domino prodest & nocet per exceptionem doli, non per exceptionem pacti. Item nouare, exigere permutare, soluere, alienare, iusiurandum deferre, pignori obligare, transigere potest, modò hæc fiant ex negotiorum vtilitate non donandi, vel deminuendi causa, vt alijs in locis fusius ostendimus.Cuiac.ad l. rescriptum.in fin.ff.de pact.

PROCVRATOR ad partem negotij, est cui propriè ac specialiter certa res mandata est, l.3.§.1.ff.iudic. solu.l.17.§.vlt.ff.de iniur.

PROCVRATOR ad res administrandas is dicitur, quem propriè negotiorum gestorum appellamus: hoc est, qui non quæstuario negocio præficitur. siue autem eius rei mandatum habeat, siue non habeat, procurator dicitur.l.si quis.58.ff.de solut. l. 9. §. si hæres.ff.de liber.legat.l.vltim.ff.rem rat.hab.l.15.§.si quis.ff.de petit.hæred.Et hoc ab Institore differt, quòd hic quæstuariæ negociationi præfectus est.l.5.§.3. ff. de instit. actio. Hotom.

PROCVRATOR Cæsaris dictus, quòd ab eo acta, gestaque sic comprobantur, ac si à Cæsare gesta essent. Nam Claudius a Senatu impetrauit, vt quæ sui procuratores statuissent, eandem vim haberent, ac si ipse statuisset: si tamen venditionis, vel transactionis, vel donationis causa, quasi rem propriam tradant, nihil agant. Non enim alienare rem Cæsaris, inuito Principe licet, sed diligenter gerere commissum. Est autem procuratoris officium, rationes omnium redituum, qui ad Cæsarem spectarent, procurare diligenter, cum facultate definiendi, & acquirendi, non alienandi, & distrahêdi. Adstipulatur Alciat.l.1.de offic.procur.Cæsar. Ioan. Pyrrhus Anglobermæus (de quo extat elogium perecelebre) Alciatum monuit, procuratorem Cæsaris, pro fisci procuratore, & hunc pro illo, frequenter vsurpari.Sp. Adde Brechæum in l.inter publica.ff.de verbo.& rer.signif.

PROCVRATOR Cæsaris. Qui diceretur procurator Cæsaris, colligere apertè possumus ex Pomponio Læto.de magist.Roman.cap.25. Procuratori Cæsaris (ait) omnis res familiaris commissa erat, &, quicquid is egisset, ratum erat apud Cæsarem. Et penes hûc magna erat authoritas. Hæc ille. Idem scribit Fenestella, de Romano magistratu, capite 41. Huic magistratui (inquit) principalis totius rei licentia commissa est, ita vt quicquid ab eo negotiorum imperialium gestum est, perinde habeatur ratum, ac si ab ipso Cæsare fuerit pertractatum. Itaque is inter Cæsarem & Rempublic. constitutus iudex erat. Cæterùm, quoniam se à quouis inter priuatum ac Rempublicam decernat, impossibile inuentum sit, ipsumque principem in propria causa iudicare, haud sanè æquum esse videatur, magistratum creari placuit, cui inter se priuatasque personas competês quidem esset iurisdictio, qui sanè appellatus est procurator Cæsaris. Et hunc (tametsi quicquid egisset, ratum erat apud ipsum Cæsarem, vt iam prætactum est) certè si rem eius quasi propriam tradat, non putat dominium transferre. Tunc verò transfert, cum negotium gerens Cæsaris, ipsius consensu tradit. Denique, si donationis, venditionis, transactionis causa quid agat, nihil agitur. Non enim alienare rem Cæsaris, sed diligenter negotia Cesaris obire, procuratori huic, de quo agimus, ascriptum est: quod seruum Cæsaris hæredem institutum adire hæreditatem iubet, & ea hæreditas Imperatori acquiritur. Quin si Cæsar ipse hæres instituatur, si se procurator opulentæ hæreditati miscet, hæredem Cæsarê facit. Quòd si ea bona ex quibus princeps institutus est, soluendo non sunt, consulendi Imperatori, ne quid perinde detrimêti patiatur, hæredis enim instituti in adeundis, repudiandisve hæreditatibus congruo tempore explorari voluntas debuit. Deportandi huic magistratui facultas permissa non est. Sed de procuratore Cæsaris, cæterisque omnibus Romanis, potestatibusq; quæ à principio vrbis conditæ vsq; ad Augusti Cæsaris tempora factæ, tractatæque sunt, satis plenè diximus.

PROCVRATORES fisci primò Augustus, vt Diô scribit, qui ἐπιτρόπους vocat lib. 53. Aduocatum verò fisci primus Adrianus, non M. Antonius instituit. Cuiac. ad l.5.in fin.C.de delat.lib.10.

Erant & Procuratores hæreditatium.l.32.ff.de iure fisc. & in inscriptionibus, Procuratores vicesimæ hæreditatium. Item procuratores rei dominicæ.l.penultim.de conuen.fisc.debit.lib.10.C. Et Procuratores domus dominicæ.l.8.C. vbi causæ fisc. Et, Procuratores summæ rei, l.vltim. C. si propt. public. pensit. qui & Rationales summæ rei, vt in inscriptione l.7.C.vbi causæ fisc. Metallorum item & baphiorum & textrinorum seu gynæceorum & linificiorum, & bastagarum, & saltuum erant Procuratores, quorum in l.4.C.de metall.lib. 11.l.penultim.de murilegu.eo. Et in Notitia Imp.Roma. fit mentio.Briss.

PROCVRATOR in rem suam datus dicitur, cui in rem vtilitatemque suam mandatæ sunt actiones.l.8. §.vltim.ff.mand.l.2.in fin.ff.fam. ercisc. l. 3. §. idem Labeo ait.ff.de in rem vers.l.24.ff.de minorib.l. 3. §. idem aduersus.ff.quod quisque iur.l.8. C.de hæred.ven. Nam hic cùm mandatas sibi & cessas ab alio actiones exerceat, procurator est: sed quia non in alienam, sed suam rem, id est, commodum suum propriumque lucrum actiones præstitæ sunt, lucrumque omne & compendium eum respicit, idcircò in rem suam factus datusve procurator dicitur.l.4.C.de procuratorib.l.22.§.vltim. eod.l.4.ff.de re iudic.l.1.§.in propria. ff. quando appel. sit.l.20.ff.de appellationib.l.14.ff.de pact.l.18.ff.de compensatio.l.6.C.de oblig.& actionib. Is qui nomen emit in rem suam fit procurator.l.1.C.de contrar.iud.tut. Vêditor quoque ab emptore datus ad litem procurator, in rem suam datus videtur, l.66.§.si secundùm. ff. de euict.Briss.

PROCVRATOR inuitus non solet dari, inuitum accipere debemus, Vlpian.ait, non eum tantum qui côtradicit, verùm eum quoque qui consensisse non probatur.Sp.

PROCVRATOR metallorum est, qui metalla exigit, & asseruat. Quo sensu accipitur C.in titul.de metallis.

PROCVRATOR Reipublic. l. 3. §. planè, & l.5.§.idem ait.ff.quod vi aut clam.l.2.§.ad frumentum.ff.de admin.

admin. rer. ad ciuit. pert. l. 7. C. ne de statu defunc. l. 30. de decur. lib. 10. C. Briss.

PROCVRATOR totorum bonorum, quæ aliena re potest, Modestinus docet, in l. procurator. ff. de procuratorib.

PROCVRATOR & Cognitor differunt. Procurator causam agit absente litigatore. Cognitor præsente litigatore, vt rectè Anianus tradit in l. si lite. C. Theod. de cognit. & procurat. Itemque Asconius & Festus. At dicitur maximè cognitor in causa status pro defensore eius, qui patitur controuersiam, an sit ex ciuibus. Donatus in Adelphis: In tria, inquit, diuisit officium defensionis suæ. In assertoris, principio eam esse dico liberam: in cognitoris, ciuem Atticam: in fratris meam sororem. Asconius in 3. Verrina. Hoc genus, inquit, defensoris in Iure cognitor dicitur, maximè cum de alicuius statu agitur. Iustiniani tempore sublati sunt cognitores: ideoque ab his locis, quos ex Iuris auctoribus desumpsit, positum cognitoris nomen semper exemit, vt conijcere licet ex l. si quis aliquid. §. si quis. ff. de pœn. collata cum sententia Pauli lib. 5. titu. 25. Cuiac. Iul. Paul. receptar. sentent. titul. 2. de cognitorib. in Rubric.

PROCVRATORIAE exceptiones vocantur, quę procuratorio nomine agentibus opponuntur. siue, quòd non esse hoc eis mandatum dicatur, quod persequuntur, siue quod omninò procuratores esse, vel fieri potuisse negentur, vel ab eo dati dicantur, qui procuratoris dandi ius non habuit. l. 57. l. 62. ff. de procuratoribus. l. 2. & 3. de exceptionib. l. 29. §. quædam. ff. mandat. l. 19. §. 1. ff. de probatio. l. 39. §. penultim. ff. de damn. infect. §. penultim. Institut. de satisdat. Qua de re incidere crebrò in iudiciis quæstionem Quintilianus lib. 7. capite 1. admonet. Procurator, ait, alicuius pecuniam petit ex fœnore hæreditario. Potest incidere quæstio, an huic procuratorem esse liceat. Finge nos postquam tractauimus eam remittere, vel etiam conuinci: quæretur, an ei cuius nomine litigatur, procuratorem habendi sit ius. Idem lib. 4. cap. pen. vt contra petitionem pecuniæ malè petis. Procuratori enim tibi esse non licuit. Sic nec illi cuius nomine litigas habere procuratorem. Brisson.

PRODERE causam, & accusare, inter se differunt. Prodit enim, qui non probāda defert. Accusat, qui reo præsente crimen iudicio offert, probaturus quod intēdit, c. plerunq; 2. q. 7.

PRODERE fidem, iureiurando non stare. Bud.

PRODERE legem, destituere. Vlpia. ad leg. Iul. de adult. Legem prodidisse dicitur ob hoc, quòd adulterij accusationem aggressus, accusare destitit. Sp.

PRODICTATOR propterea dicebatur, quòd legitimè creatus non esset. Nam eius dicendi potestas penes Consules, non autem penes populum erat, vt Liuius sæpè commemorat. Vnde quoque Prodictator dictus L. etiam Sylla, & C. Cæsar post hæc tempora præter patriæ morem, primi à populo Dictatores, alter interrege L. Valerio Flacco, alter verò M. Lepido prætore comitia habentibus creati. reliqui omnes dictatores à cōsulibus creati sunt.

PRODIGERE pro consumere. Modest. Quod, inquit, intra dies proximos prodigatur. de offic. præsid. l. plebiscito. Sp.

PRODIGI à furiosis hoc distant: quod furiosis simul atque inceperint furere, mox ipso iure agnati sint curatores: Prodigis autem non sunt prius curatores, quàm ipsis à iudice bonis sit interdictum. Vide Baronē à Taurenberg. tit. 7. Progymnasf. for. Sp.

PRODIGIA, auctore Festo, dicuntur, quasi prodictia, & porrò dicentia aliquid futurum esse. Nam litera quæ nunc C vocatur, apud veteres G dicta est. Quod & nunc multi pronuntiando sequuntur in Italia. vide l. non sunt liberi. ff. de stat. hom. l. 3. C. de posthu. hæred. l. ostentum. de verb. sign. Prat.

PRODIGVM neutri generis est, cibus qui infrà proximos dies prodigatur, id est, consumatur, & ipsis prodigis, cum interdicitur eis bonorum administratio, plerunque à fisco præstatur, vt ff. de offic. præsid. l. plebiscito. Et Accurs. in gl. 3. l. quęcunque pro reliquis prodigorum. C. de fid. instr. lib. 10. Prat. Cuiac. ad l. 5. de fid. & iur. hast. fisca. dicit. prodiga esse annonas, τροφίμα, quibus opponuntur corpora.

PRODIGVS est, qui neque modum, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando & dissipādo profundit. l. 1. ff. de cur. fur. Item Connanus lib. 9. ca. 4. num. 11. Duarenus l. 6. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. Euersorem appellat Caius lib. 1. Insti. tit. de tutel. Solet & in libris nostris hoc verborum circuitu designari is, cui bonis interdictum est. l. 18. ff. qui testam. fac. d. l. 6. ff. de verb. obligat. l. 3. ff. de nouationib. l. 18. §. 1. & seq. ff. de castr. pec. l. 10. ff. de cur. fur. l. 9. §. idem quæri. ff. si cert. petat. Nam prodigis per prætorem vrbanum bonis interdicebatur, vt Paul. lib. 3. Sent. tit. 1. Valer. lib. 3. c. 5. & lib. 8. cap. 6. ostendunt. Briss.

PRODITOR variis modis dicitur. Nam proditor est, qui secreta sibi commissa reuelat, vt not. Archidia. in c. clericus. 1. 46. distinct. Et qui sine vlla iusta diffidatione, eum qui id minimè confidebat, grauiter offendit, vel vulnerat, & maximè committendo ea contra maiorem suum. Item dicitur proditor, qui dat alicui potionem venenatam, similiter qui promittit transire ad gentem inimicam, de quo per Baldum in vsib. feud. tit. quib. mod. feud. amit. c. 1. §. 1. Qui quoque iustitiam peruertit, proditor dicitur. l. 1. & in auth. ibi posita. C. de pœn. iud. qui mal. iud. & Paris de puteo de syndicatu, in verbo Syndicatu, circa fin.

PRODVCERE aduersarium ad album, Vlpian. dixit pro deducere eum cum quo lis instituitur ad Prætoris album, & formulam actionis demonstrare, qua vti velit quis ex earum numero, quas Prætor se daturum in albo edictoque suo denunciauit. Eum quoque, inquit, edere Labeo ait, qui producat aduersarium suum ad album, & demonstret quod dictaturus est, vel id dicendo quo vti velit. id est, qua edicti parte. l. 1. ff. de edendo. Hotoman. ex Duareni anniuers. disputat. libr. 1. capite 13.

PRODVCERE obligationem, diuturniorem reddere. Paulus l. 91. §. 3. ff. de verb. oblig. Primò quæramus, quæ personæ efficiant perpetuam obligationem: deinde quibus eam producant. Item, an filiusfamil. qui iussu patris promisit, occidendo seruum producat patris obligationem. Hotoman. Est etiam producere, extendere ac protrahere. l. 1. §. meritò. ff. quando actio de pecul. annal. Iustinianus producere pro inducere vsurpauit. §. consequens est. Instit. de suspect. tut. vel curato. & ibi Aldobrandin.

PRODVCI in ius, est ad Prætorem duci. l. 3. §. docere. ff. ne quis eum, qui in ius vocat. l. 4. ff. de leg. Iul. de vi priua. Produci etiam testis dicitur. l. 23. & l. 24. ff. de testib. l. pen. & vlti. C. eod. Produci quoque olim dicebantur, qui in scena populo spectandi præbebantur, atque exhibebantur. Sueton. in Neron. cap. 4. Equites Romanos matronasque ad agendum mimum produxit in scenam. Quintil. lib. 3. cap. 6. Qui se prætori in hortis ostenderat nec erat productus, sedit 14. ordinib. Plin. libro 6. Epist. ad Geminium. Proximis sacerdotalibus ludis productus in commissione pantomimus, cùm simul theatro ego & Quadratus egrederemur. Macrob. lib. 2. cap. 7. de Publio Mimo cùm mimos componeret, ingentique assensu in Italiæ oppidis agere cœpisset, productus Romæ per Cæsaris ludos omnes, qui tunc scripta & operas suas in scenam locauerunt, prouocauit. Et in inscriptione Lanuuina qua ... [illegible] ...mus, & omni doctrinæ gene... [illegible] ...nus donauit. M. Aurelius ... [illegible] ... Septentrioni Pantomimo sui temporis primo Sacerdoti Synodi Apollinis parasito alumno Faustinæ Augustæ producto ab Imperatore M. Aurelio Commodo. Brissonius.

PRODVCTORES à Lenonibus differunt. Lenones enim sunt, ad quos scortorum captura redit, qui simul cum scortis ipso iure infames sunt, & stuprum in scorta commissum legibus non vindicatur. l. si ea quæ

stupro:l.quæ adulterium. C.ad leg.Iul.de adulter. Productores verò sunt earum etiam mulierum, in quibus stupra commissa legibus vindicantur, vt Asconius Pædianus scribit.Cuiac.in exposit.Iustin.Nouel.14.de lenonibus.

PROFANVM Varro libro quarto de lingua Latina id esse ait, quod extra fanaticam causam sit, quasi procul à fano & religione secretum. Trebatius verò, vt Macrobius lib.3.cap.3. refert, Profanum id propriè dici tradit, quod ex religioso vel sacro in hominum vsum proprietatemve conuersum & promiscuum humanis actibus adcommodatum est. Aggenus quoque Vrbicus in Commentarijs Frontini Profanum, ait esse quod cùm sanctum esset, posteà in vsum hominum & extra fanum venit. Profana ergo res sacræ vel religiosæ opponitur.l.83.§.sacram. ff. de verbor. obligat.Profanum verò id esse etiam, quod quis sibi priuatum sacrum constituerit, Martian.tradit in l.6.§.sacræ. ff.de rerum diuisio. Agrum quoque purum monumento cohærentem profani iuris esse Impp.rescripserunt.l.9.C.de religiosis.Brisson.

PROFARI, propriè dicuntur fatidici, qui futura prædiuinando solent fari: qui ijdem & vaticinari dicũtur, quod vesana mente faciunt, inquit Varro. Itaque cum Vlpian. l. 1.§.6. ff. de ædil.edicto. sic scripsisset, Si seruus inter fanaticos nõ semper caput iactaret, & aliqua profatus esset: sic infert, Quamuis aliquando quis circa fana bacchatus sit, & responsa reddiderit. Item, Cæterùm si nihilominus permaneret in eo vitio, vt circa fana bacchari soleret, & quasi demens responsa daret.Hotom.

PROFECTA res à me ad te etiam tunc videtur, si vel à debitore meo acceperis, vel pecuniam meam apud te habeas, & conuenerit vtroque casu vt mutuum esset.l.singularia.ff.si cert.pet. Sp.

PROFECTITIA dos, quæ à patre, vel à parente profecta est de bonis eius, vel facto eius. Vlpianus l. profectitia.ff.de iure dot. Oldendorp. Vide suprà Dos profectitia.

PROFERRE, Iurisconsultis est, quod vulgò producere dicitur, id est apud acta deponere. Producere autem de testibus, non de litis instrumentis dici debet. autor Bud.in annot.priorib. Old.

PROFERRE, & differre inter se differunt. Proferre est diem prodictam prorogare. Differre est rem in aliud tempus conferre, nulla cùm dies antè prodicta fuisset. & hoc sensu Paulus in l.vnius.§.penult. ff.de quæstio. Adeò vt propterea & differantur & proferantur custodiæ. Et in tit. de receptis, vel arbitrium differri, vel diem compromissi proferri. Sed qui profert, & differt, non contra. Itaque latius patet dilationis nomen. quo modo Cornel. Tacitus res prolatas, easdem & res dilatas vocat. Sunt autem res prolatę feriæ iudiciorum & litium. Seneca de breuitate vitæ: Diripitur ille toto foro patronus, & magno concursu omnia vlterà quàm audiri potest, complet. Quando, inquit, res proferentur? significat rebus prolatis cessare patronos. quod & de Iurisconsultis M.Tullius scribit in oratione pro Muræna. Hoc toto capite 23.lib.5. Parerg. Alciatus pessimè exposuit, deprauata etiam l. Aurelio. ff.de liber. legat. Cuiacius Obseruationum libro septimo, capite 16.per totum.

PROFESSORES & scholasticos omnes, qui amplectuntur & docendo tradunt veritatem liberè, sequũtur non vnius generis pericula, non aliter quam vmbra corpus: [illegible] Veritas certe parit odium: quoniam indoctos & malos homines habet aduersarios: sed quid, homines? Satanam ipsum habet hostem. Non est ergo mirum, si periculis exerceantur continuò. Old.

PROFESSORES iuris, communis interpretatio recipit, eos dici Doctores, qui publicè legunt, & quibus auditores dant operam. Alciato videtur etiam hoc nomine posse intelli Iurisconss. qui à principio adibantur, vt consilij sui oratoribus & aduocatis copiam facerent: & quid iuris esset in toto negotio, dissereretur.l 2.§.Seruius.ff.de orig.iur.Sp.

PROFESSORES optimi iustitiæ & reipub. ministri esse debent. Constit.ff.2.§.vlti. Nunc sunt perniciosissimi altercationum autores. Old.

PROFESSORIBVS atque veris bonarum literarum studiosis quicquid tribuitur, id centuplo redit in publicam vtilitatem, dum quisque suo fungitur munere, vel prædicando Dei verbum, vel formando viuendi politiam, vel curando corpora hominum. Institu.in proœmio. §. fin. Rectè ergò Fridericus Imperator, duplex bonarum artium studiosis priuilegium concessit. Auth.habita.C.ne filius pro pat. Quem imitari debent omnes magistratus, si Reipublicæ voluerint esse cõsultum.Olden.

PROFESSORIS boni officium est, curare vt ius ciuile in melius, hoc est, in maiorem semper vtilitatẽ hominum honestam producatur: vt eleganter dicit l.2 §.post originem.ff.de orig.iur. Old.

PROFESTI dies. Hi quintuplices erant. Alij fasti dicebantur, in quibus prætori licebat solennia hæc verba fari, Do, Dico, Addico. Alij comitiales, quibus cum populo rectè agebatur. Alij comperendini, quibus vadimonium dicere permittebatur, hoc est, sponsionem decernere iudicio sisti. Alij stati, quos iudicij causa cum hoste instituebant. Alij præliares, quibus repetere res, vel lacessere hostem licebat.Sp.

PROFICERE, prodesse. Vlp.l.3.de iureiur. Matris igitur iusiurandum partui non proficiet, nec nocebit, & si mater detulerit. Sp.

PROFICISCITVR pecunia. Paulus in l. 2. de rebus credit. Item mutuum, ait non potest esse, nisi proficiscatur pecunia, hoc est, trãsferatur ad accipiendum. Spieg.

PROFITEOR te non teneri, tale pactum non in personam dirigitur: sed cum generale sit, locum inter hæredes quoque litigantes habebit, vt ait Papinia.in l. tale pactum.ff.de pact.Sp.

PROFITERI, cum agitur in re militari, vocatur dare nomen, cum in æstimandis facultatibus & expendendo numero capitum, appellatur census. Sic enim Vlpianus vitia priorum censuum editis nouis professionibus euanescunt.l.2.de censib. Proinde magistratus censet, populus profitetur, vt ait Erasm. Est item profiteri publicè & apud acta aliquid vltrò denunciare. veluti cum profitetur quis merces, ne in vectigali, vt Rhenan.annot.in Tertul.pendundo reip. fraus fiat. In hunc sensum eleganter dixit Seneca, Profiteri æs alienum. Id quod candidati facere cogebantur & rei. de benefic. libro 6.Sp.

PROFITERI, est publicè & apud acta aliquid vltrò denũciare, quod vulgò insinuare dicimus. Antiqui etiam solebãt liberos sibi natos profiteri apud acta, addito die & Consule, quò facilius ætas probari posset, iuxta l.1.C.si minor.se maior.dixe. Si cùm minor annis 25. esses (inquit Alexander) tabulis quæ sunt tuarum professionum, oblatis tibi.

PROFITERI etiã artem vulgatum est. Inde professores, qui artes liberales profitentur. Quorum nomine neque medicos, neque philosophos, neque Iurisperitos contineri traditur in l.1.cum sequ. ff. de var. & extraord.Rubric.de professorib.& medic.lib.10.C.Sed argentariorum & aliorum omnium vitæ generum professio dicitur in l.6.§.prætor.ff.de eden.l.26.in fin.C.de episc.& cler.Briss.

PROFITERI, censum edere significat apud Vlpianum in Institut.tit.1. Inde professio censualis, de qua item & de natalium lib. 1. Select. Antiq. abundè diximus. Ammian. Marcellin.li.19. Censuali professioni speciosa fiducia releuatæ. Profiteri etiam merces est, apud publicanos eas insinuare tributi pro his debiti exsoluendi causa.l.vltim.§.diuus.& §.si quis professus. ff. de publica.l.3.C.de vectig.& commiss. Quintil. Declamat. 341. Quod quis professus non est apud publicanos, pro commisso tenetur. Idem etiam declamat.359. talem legẽ fingit, Publicano scrutari licet, quod quis professus non

non fuerit, perdat. Qua significatione Martianus in professas merces appellauit quarum nomine negociatores vectigal. non penderunt in l.interdum de publicanis.Briss.

PROFITERI etiam in l.3.§.pen.ff. vbi pupill.educ. est pupilli pecuniam pretori edere: & professionem edere pecul. in l.19.ff.de pecul.legat.Briss.

PROFITERI iudicium in l.1.ff.ad l.Corn.de sica.& l.24.ff.de fals.Sallust.in bello Iugurth. Sed ipse deprehensus multis hortantibus & in primis Albiano Consule iudicium profitetur.Suet.in Domitia.cap.17.Professusque conspirationis indicium & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellum & attonito suffodit inguina.Plin.libr.3.Epistol.ad Nepot.Eadem apud Claudium vxori Scriboniani cum illa profiteretur indiciũ: Ego, inquit, te audiam cuius in gremio Scribonianus occisus est? Vnde fit, vt pro, confiteri indicia, profiteri legendum putem in l.3.§.item is cuius. ff.ad l. Corn.de sicar.Briss.

PROFITERI natales dicebantur parentes,qui diem quo sibi nati essent liberi, apud Præfectos ærarij edebant.Terentius l.etiam,16.ff.de probat.Etiam matris professio liberorum recipitur.Scæuola l.Imperatores, 29.§.1.ff.eod.Mulier grauida repudiata, filium enixa absente marito, vt spurium in actis professa est. Iul.Capitolinus harum professionum primum auctorem fuisse M.Antonium Pium auctor est, intra diem trigesimum nomine imposito. per prouincias autẽ tabulariorum vsum instituisse, apud quos de originibus idem fieret quod Romæ apud Præfectos ærarij: vt si fortè aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret,testationes intus ferret.Celsus l.cùm de ætate,13.ff.eod. Iniquum est,quum de statu ætatis alicuius quæreretur, & diuersæ professiones proferentur, ea potissimum stare, quæ nocet.Eiusdem professionis mentio fit in l.nec omissa, 15.l.parentes,21.C.de lib.con.Hot.

PROFITERI etiam est in concione publicè dato nomine voluntatem suam de aliquo magistratu populi suffragio obtinendo declarare, vt Budæus interpretatur. At Grucchius lib.1.de comitijs Romanis, ostendit professionem nihil aliud fuisse quem publicam ac solennem voluntatis suæ declarationem, de magistratu, si populus ita vellet, obtinendo, etiam citra nominis dationem.

PROFVGIVM.Vide,Perfugium.

PROFVGVS, inquit Seruius, propriè dicitur qui procul à suis sedibus vagatur,quasi porrò fugatus.Multi tamen Zaroto exquisitè docto viro teste, ita definiunt, vt profugos esse dicant eos, qui exclusi necessitate,de suis sedibus adhuc vagantur, & simul ac inuenerint sedes,non dicantur profugi, sed exules.Sed vtrunque falsum est.Nam & profugus lectus est, qui iam sedes locauit, vt in Lucano,

Profugique à gente vetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Hiberis:

& Exules qui adhuc vagantur. vt in Salustio: Qui nullo certo exilio vagabantur:adeò exiliùm est ipsa vagatio. Spieg.

PROGNATVS prognataue: Quemadmodum pronepos dicitur qui loco nepotis est, haud absimiliter dicuntur omnes descendentes prognati quod in locum natorum succedant: Ideoque qui præcedduntur ab alio, ipsi vlteriores gradu minimè possunt esse prognatis: hoc ergo propriè nomen illorum est, qui primum obtinent locum liberorum, & tamen nati non sunt, sed illis cedit natorum locus: Ferret.tit.de hæreditatib. quæ ab intestato deferuntur.

PROGNATVS, pro natus, apud Iustinianum.§.2.Instit.de hæred.ab intest.Vnde ridiculum est ijs, qui Latinè sciunt, Prognatus,& Abnepos sunt idem. Sunt itaq; prognati, liberi Spieg.

PROGONI.Lege,Epigoni.

PROGRAMMA. Græca vox est, significatque in iure, quod Latinè appellat Vlp.proscriptionem. titul.de institu.act.Capitur & pro edicto, vt in vita Auidij Cassij Imperatoris legitur. Vel

PROGRAMMA est scriptura publicè proposita in albo.glo.in l.programmata.C.commutat.epistol.programata vim rei iud.non habent.1o.Bell. Etym.

PROHEDRI, dicebantur quasi Præsides, magistratus quidam primi subsellij, quibus cæteri omnes sedẽdi loco cedebant.Bud.in annotat.ad titul.de offic.præfect.pret.

PRO hærede. bifariam accipitur in Iure. Primum, quoties tractatur materia petendæ hæreditatis, quam falsa opinione aliquis putans se hæredem, possidet: toties oportet ea verba, Pro hærede, non accipi pro verò titulo, sed pro quadam erronea æstimatione. Nam si re uera esset hæres, nunquam haberet aduersus eum effectum petitio hæreditatis. Et si rectè perpendamus verba Pro hærede, sunt solennia in eo iudicio. Nam cum lex non ad reuocandam defuncti voluntatem introduxerit petitionem hæreditatis, non potest ad alium casum pertinere, quam ad eum, si quis falso commento occupat hæreditatem. Quare pro hærede possidere dicitur, sicut protutor, falsus tutor. l.pro hærede.ff.de petit.hæred. Deinde, vbi non tractatur controuersia vniuersi hæreditarij iuris inter duos, sed disceptatur de re aliqua cuius dominium prætendit possessor, quia dicat se per hæreditariam successionem adquisiuisse: ibi ista verba, Pro hærede, intelligenda sunt pro vero & iusto titulo, propter quem nõ minus competit vsucapio, quàm ob alios contractuum titulos. Et cùm, Pro legato, fit titulus, cur non multò magis Pro hærede? Probari hæc possunt ex l.cogi.C.de peti.hæred.& l.1.C.si quis igno.rem mino.esse, fin.decret. in princ. Vbi titulus vocatur hæreditarius. Et Institut.de hæred. qual.& differ. Pro hærede autem gerere, inquit Iustinian. quis videtur. si rebus hæreditarijs tanquam hæres vtatur, vel vẽdendo res hæreditarias, vel prædia colendo locandoue. Et paulò infrà, Pro hærede enim gerere, est pro domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant. Adde l.non solùm.§.quod vulgo. ff.de vsuca. Hæc si animaduertissent Doctores, non fuisset opus tantis difficultatibus rem planam inuoluere, & inutiliter rixari, num Publiciana competat aduersus possidentem pro hærede. Old.

PROHIBERE iniuria tenuiores, dixit Cice. libr.2. offic.construens verbum prohibere, cum ablatiuo significante passionem, contra quam solet plerũque fieri: cum dicimus, Prohibitus accessu, colloquio, amore: id est. ne accederem, ne colloquerer. ne amarem. Hic verò iniuria significat eam, quæ accipitur, non quæ infertur: & est sensus, vt caueret, ne afficerentur iniuria tenuiores. quod & nostræ leges subinde præcipiunt. vide §.fin.l.nec quicquam est.ff.de offic. procons. cum simil. Spieg.

PROHIBET vti frui, qui vi deiicit vtentem & fruentem, aut non admisit eum, cùm ex fundo exisset non vsusfr.deserendi causa.l.3.§. vti frui. ff.de vi & vi arm.Aedificare verò prohibet,& qui prohibet eam materiam conuehi, quæ ædificationi necessaria sit, aut qui operi necessarios venire prohibet.l.1.§.pen. ff. de mor. infer. Prohibetur verò possidere & qui in solo ædificare prohibetur.l.pen.§.1 ff.de adquir.poss.

PROHIBERI quis intelligitur, quominus faciat, si quolibet actu prohibentis, id est, vel dicentis se prohibere. vel manũ opponentis. lapillum ve iactantis prohibendi gratia.l.12.§.1.ff.quod vi aut clam.

PROHIBITORIA interdicta sunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri.l.1.§.interdictum.& l.2. ff.de interd. §.prohibitoria.Instit.eod.tit.Briss.

PROIECTVM & protectum, partes sunt domus propensiores, vnde nobis aspectus patet in vicos & plateas, à proijciendo & protegendo dictæ. Nam protegere, est tectum proijcere: quod fit. quando tigna extra columnas seu parietes extendũtur. vt mœniana vel podia pensilia faciamus: quo genere structuræ, ædificia in superioribus partibus ampliora reddi solent. Huius rei

inuentor Mœnianus traditur, à quo mœniana, omnes ædificiorum proiecturę generaliter dicuntur. l. seruitutes. §. 1. ff. de seruit. vrba. præd. Old.

PROIECTVM Nonius Marcellus interpretatur lôge iactum & extensum: vt apud Virgilium.

Proiectaque saxa.

Pachyni radimus.

Et Cic. lib. 2. de Republ. Iustitia foras spectat & proiecta tota est atque eminet. Ex quo architectis frequens est pro ea domus parte, quæ in vicum prominet, qualia sunt subgrundia, mœniana & podia pésilia. Proiectum etiam protectum vocatur a protegêdo. Est autem protegere, tectum proijcere. Vlpian. l. si vero. de ijs qui deiecerunt, vel effuderunt Prætor ait, ne quis in subgrunda, protectóue, supra eum locũ, qua vulgo iter fiet, vel inúe quo consistetur, id pôsitum habeat, cuius casus nocere cui possit. Vbi annotat Budæus protecta & proiecta eadem esse. Proiecturas autem dici Vitruuio, etiam prominentias, & quasi supercilia parietum, quæ arcendis stillicidijs inuenta sunt. Fabri nostrates Larmieros, & intabulamenta appellant. Quare & Caius inter vrbanas seruitutes recenset istas, immittendi tigna in parietem vicini, & denique proijciendi protegêdiue. Protegendi & proijciendi seruitutem pro eadem posuit, quia disiunctim ista posuit, qua si dixerit. Seruitus immittendi tigni vrbana est, & ea denique, quæ seu proijciendi seu protegendi appellatur &c. Connan. li. 4. ca. 9. nu. 4. Vide & Coras. in rub. de seruitut.

PROIICIENDI seruitus, ius est, extra tectum mœniana proijciendi, &, vt Theoph. in §. æquè. Instit. de actionibus interpretatur, δίκαιον τὸ ἐκτεῖναι τὸν ξυλὸν κατὰ τὸ μεσαῦλον l. 1. & l. 2. ff. de seruit. vrban. l. penult. ff. si mensor fal. mod. Itaque Lexicon Latio Græcum proiecta tecta interpretatur ὑπερτετραμένα, ἀπέτασιν ἔχοντα ἐπ' οἰκίας. Inter Proiectum verò & Immissum hoc interesse Labeo rectè dicebat, quòd Proiectum esset id, quod ita protenderetur, vt nusquã quiesceret, qualia mœniana & suggrundæ essent: Immissum autem quod ita fieret, vt aliquo loco requiesceret. l. 242. §. 1. ff. de verb. signi. & ideò Proijcere & Immittere separantur in l. 5. §. meminisse. ff. de nou. op. nun. Sic Proiectum tignorum intellige in l. vltim. ff. de seruit. vrb. & Proiectum tectum apud Cic. Topic. & Proiecta in l. 80. ff. de cont. empt. l. vlt. §. pen. ff. quod vi aut clam. l. 3. §. item videamus. & §. Labeo. ff. vti possid. Briss. & Connan. lib. 4. ca. 9. nu. 1. Corasius Miscel. lib. 3. cap. 25.

PROLETARIVS in duodecim tabulis pro inope & nullis facultatibus prædito. Assiduo, inquit lex, vindex assiduus esto. proletario ciui quiuis volet, vindex esto. nam qui in plebe Rom. tenuissimi pauperrimique erant, neque amplius quàm mille quingentum æris in censum deferebant, Proletarij appellati sunt. qui verò nullo aut perquàm paruo ære censebantur, Capite cẽsi vocabantur. Gell. lib. 16. cap. 10. Hotom. Dicebantur autem capite censi, qui nullo aut perquam paruo censebantur ære, proletarij à munere officioque prolis edendæ appellati sunt, quod cum re familiari parua minus possent Rempubl. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent: Eoque sensu proletariũ & capite censum accepisse visus est etiam Arnobius aduersus gentes lib. 2. prout annotauit Ræuard. ad ll. 12. Tabu. cap. 9. de vindicibus. Adde Er. Balduin. in l. 12. Tab. cap. 44.

PROLYTAE. προλύται dicebantur, qui quatuor annorum spacio in legum studijs decurso, quintum & postremum adijciebant. Imperator in præfat. ad Antecess. §. 6. Quibus, inquit, si bene sese imbuerint. & in quinti anni quo prolytæ nuncupantur, metas cõstitutionum, & cæt. Hesychius προλύθεις interpretatur, παρῃμένοι, παραλελυμένοι, vt ij sint qui ab illa præscripta & præfinita studiorum lege sunt soluti, & tanquam emeritis stipẽdijs honestam a magistrorum scholis missionem impetrarunt, vnde hodie quoque Licentiati appellantur. Vide Lytæ. Hoto.

PROMAGISTER. Solet etiam, inquit Ræuardus Libellorum magister Principibus adesse, isque ex Iurisperitorum numero sumebatur, & Promagister dicebatur, qui principis rescripto diem, & Consulem adijciebat: quemadmodum ex antiquissima libelli cuiusdam formula constat, qua corporum fictili sarcophago ad tempus commendandorum principalis auctoritas postulatur. Hæc enim formulæ illius solennia verba: Sepulchrum fieri placet. Verba rescripti sunt. Quibus statim adiungitur hæc clausula subscriptionis Iubentius Celsus Promagister subscripsi. 3. Non. Nou. Antio Pollione & Opiniano Conss. Erat & illud quoque solenne, ac Principibus familiare, vt libellum subscriptum signarent annulo, signatumque restitui iuberent ijs qui illos porrexerant. Quò pertinet quod ait Suetonius in diplomatibus libellisque & epistolis signandis Augustum initio Sphinge vsum esse. Et hæc quidem libellorum supplicum antiqua ratio apud Prætores etiam & prouinciarum Præsides olim in vsu fuit. l. 15. de in ius voc. & cæt. Ræuardus l. omnia quæcunque. ff. de regul. iur.

PROMATERTERA, proauiæ soror. l. 1. de grad. & adfin. Old.

PROMERCALES vestes, peculiariter illæ sunt quæ in vsu fuerunt. veneuntq; post primam gratiam coloris attritu deperditam. Spieg.

PROMERCALIA dicuntur, quæ vt diuendantur pluris, fuerunt empta. Paul. Quòd si res, ait, in quibus impensæ factæ sunt, fuerint promercales: tales impensæ non voluptariæ, sed vtiles sunt. l. quòd si. ff. de impẽ. in rebus dot. Nebriss. Sane hoc vocabulum dictio vniuersalis non est: sed illa tantum, Baptist. Pio teste, Promercalia nuncupantur, quæ reseruatis his quæ ad vsum annuum & proprium pertinent, tanquam superantia, ex mobilibus paterfamiliàs vendit. Lege cap. 94. Annotat. poster. Astipulatur Rhodig. in fin. cap. decimo, libro 28. vbi ait, Promercale in venalium ratione dici, quòd extra domesticum vsum redundans, venui proponitur. Spiegel. Adde Forc. in suo penu iur. ciuil. cap. 1.

PROMERCIVM, mercimonium, quodcunque vẽdendi causa seponitur. Paulus l. 4. §. 1. ff. de pen. leg. Si quis solitus fructus suos vendere, penum legauerit: nõ omnia quæ & promercij causa habuit legasse videtur. Vlpian. l. 41. §. 4. ff. de legat. & fid. eos qui Reipub. ad opus promiserint, posse detrahere, & ad id opus vti: quia hi quoque non promercij causa id haberent. Sueton in Iulio cap. 54. l. 3. §. item 15. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 2. de vi publica. l. 10. de impe. in res dot. Hotomannus. Briss.

PROMISSIO deserta, apud Vlpia. in l. sed & si quis. §. quæsitum. si quis caut. Videtur, ait Alciat. nouus loquendi modus, vt deserta promissio dicatur: quia non obseruatur. cum l. sequ. Contempta rectius appelletur: quare fortè legendum Diserta, & pro expressa & speciali intelligendum. Spiegelius. Cæterum in hac interpretatione Alciatum lapsum esse, rectè ostendit Corasius Miscell. libr. 1. cap. 19. Sic enim pœna desertionis legitur. in l. si duo. §. 1. ff. si quis caut. & nihil purius magisque proprium pro contempta, violata. & derelicta promissione dici potuit quam deserta promissio sicuti & desertum vadimonium Latini probatissimique auctores dixerunt.

PROMISSIO, stipulatio etiam est. l. 1. C. de vsur. annotat Alciat. de verb. sign. Sp.

PROMISSIONIS verbum & ad nudam promissionem siue pollicitationem & ad sponsionem refertur. l. 19. §. 1. ff. de ædil. edict. l. 1. ff. de iur. dot. l. 1. §. eum qui. ff. de const. pec. l. 132. ff. de verborum obligat. Planè si scriptum in instrumento fuerit promisisse aliquem, perinde habetur. atque si interrogatione præcedente responsum sit. §. si scriptum. Institu. de inutilibus stip. Briss.

PROMITTERE & polliceri quomodo differant, vide Pollicitatio & pacta vt differant &c.

PROMITTERE facere securum ad sensum prudentis, quid significet hæc formula not. in l. si mandato Titij. §. fin. ff. manda. Old.

PRO-

PROMITTERE, rem habere licere, & promittere non mouere, vel facere controuersiam, paria sunt. per l.stipulatio ista.in princ.& §.si quis forte.ff.de verb.oblig.Obseruandum, quòd verbum Promissi redactum in instrumentum, intelligitur per stipulationem, & non per nudam conuentionem.l.sciendum.ff.de verb. obli. Spieg.

PROMNESTRIA.Vide infr.Proxenetria.

PROMPTVARIVM, cella est in quam reponuntur edulia, quæ ad vsus cotidianos comparata sunt. In hoc à Penario distans, in quod quæ longioris vsus sunt conduntur.Paul.de penu leg.l.nam quod.Si cui quæ in promptuario sunt, legata sunt. Hinc Promus, dispẽsator. Omnia à promenda dicta.Nebr.

PROMVLGARE est quasi prouulgare, publicare. hinc Promulgatæ leges dicuntur, cum in vulgus editæ sunt, in proœmio Instit. versic. omnes vero populi. Ioann. Bello.Etymol.& Aldobrand. ibidem.Sic Liuius lib.1.belli Maced.Isque rogationem promulgauit, vellent iuberent &c.& Cicer.ad Q.Fratr.Cato legem promulgauit de imperio Lentuli abrogando. Modest. in l. scire.§.aliud.ff.de excus.tut.

PROMVLGATAE leges rectè olim in ærarium agebantur ac diligenter custodiebantur.Primùm, ne periret exemplar: deinde ne quis fortè fraudem corrumpendo admittere posset. Qua ratione moti Romani: Leges duodecim Tabularum in æs incisas, reposuerunt in AErarium, vt Tranquill. scribit in vita Iulij. Hinc sumitur mos in Ciuitatibus, nec certè repudiandus, quòd statuta sua in publicam custodiam reponãt. Veruntamen meminisse oportet: ne custodiantur solùm leges, sed vt obseruẽtur etiam. Ipsa literarum monumenta recludi debent in AErarium: At obseruatio palàm circũferri debet per totam Rempublicam. Oldendorp.

PROMVLSIDARIA vasa, dicuntur Vlpia.in quibus promulsis, id est condimentum ex mulso cõfectũm ponitur.l.19.§.3.ff.de aur.argẽt.Et ideo, inquit, scutellas & promulsidaria contineri.Hot.

PROMVLSIDE autem Grammatici notari potionem annotant, conuiuis loco mulsi ad excitandam cibi auiditatem exhiberi solitam: quo sensu apud Cice.lib. epist.nono accipi videtur, licet alia significatione acceperit Tertull.in lib.de pallio.vt obseruauit Adrian.Iunius lib.5.animad.ca.10.

PROMVTVVM πρόχρεων prærogata pecunia, siue pnumerata, Gallis avancee.l.15.§.item locati. l. 40.§.1.ff.de statu libe.male apud C. Harmenop. πρόχρεω.Theo.Hermopolites ad l.vnicam.C.de sentent. quæ pro eo, quod interest.χρὴ ὁ πρόχρεια τὸ μισθ ὡμα τῶν τούτων χρόνων ἀλλάξειν. Prat.Adde Cuiac.ad l.vlt.de frumento vrbis Constant. C.lib.11.Est autem promutuum quasi contractus, id est, quasi mutui datio, vt ait l.4.§.is quoque.ff.de obliga.& act.Idem Cuiac.obseru.lib.8.cap.34.

PRONEPOS, est filius nepotis. Proneptis, filia neptis.

PRONVBA, quæ nuptijs celebrandis præest ex parte vxoris.sicut Auspex, ex parte viri.

PRONVBVS annulus dicitur, quo sponsæ digitum vir oppignerare consueuit.Sp.

PRONVNTIARE palàm & apertè exprimere est l.11.§.qui autem.ff.de actio.empt.l.1.l.31.§.1.ff.de ædil.edict.l.69.§.1.ff.de euict.l.15.§.1.ff.de statu lib. quib.in locis venditores conditionem rei, quam vendunt, pronũtiare dicuntur. Eodem in significato Latini auctores pronuntiandi verbo vtuntur pro palàm aliquid pollicitum & promissum significantes. Sic pronuntiare nũmos apud Sueto.in Iulio ca.19. & pronuntiare epulum apud eundem in eiusdem vita, cap. 25. Et pronuntiare donatiuum militibus in Galba, cap.16. Et pronuntiare tesseras in Domitia.cap.4.ad fi. Et pronuntiare præmia militibus apud Liuium lib.2.

PRONVNTIARE præterea sententiam ferre significat, l.59.§.1.l.60.ff.de re iud.l.37.ff.de auro argen.Inde pronuntiatus hæres patronus, filius, libertus, seruus dicitur, qui talis iudicatus, & per sententiam declaratus est.l.9.§.1.ff.de in ius voc.l.8.ff.de his quæ vt indign. l.8.C.de sent.& interlocut.l.11.ff.de adm.tut.l.29. in fin. ff.de liber.cau.Briss.

PRONVNTIARE etiam in scena actores dicuntur: l.1.ff.de his, qui notan.infam.Plin.lib.7.cap.48. Luceia mima centum annis in scena pronuntiauit. Sueton.in Calig.ca.54.Vt ne publicis quidem spectaculis temperaret, quominus & tragœdo pronuntianti concineret.

PRONVNTIARE, quod est in 12. lingua nuncupare, id est, nominatim ac disertè proferre.Vlpia. ex edicto in l.1.ff.de ædil.edict.Eademq; omnia, quum ea mancipia venibunt, palàm rectè pronuntianto.Item, Ea omnia in venditione pronunciantо. Idem in l.31.eiusdem tit.Si venditor pronunciauerit, vel promiserit furẽm non esse, tenetur ex sua promissione, &c.Cic.lib.de offic.3.Itaque Cato ita pronuntiauit: Quum in vẽdendo eam rem scisset, & non pronuntiasset, emptori damnũ præstari oportere.

PRONVNTIATVM, inquit.Vlpian.& statutum idẽ potest.promiscuè enim & pronuntiasse & statuisse solemus dicere eos, qui ius habent cognoscendi. l.49.ff. de verb.sign.Hot.

PRONVNTIATVM, Dialecticis est plena atque perfecta verborum sententia, vt Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit. Oratio verum aut falsum plenè significans, est pronuntiatum, quod Græci ἀξίωμα dicunt &c.Brech.in l.pronuntiatum. ff.de verb.& rer. significat.

PRONVRVS.Nurus appellatione, inquit Connan. lib.8.cap.5.num.7.non tantum filij vxor: sed & nepotis, & proneptis continetur, licet quidam has Pronurus appellent.

PROPAGARI arbitria, hoc est, in alios transferri; prohibetur rectissimè.l.non distinguemus.ff.de recep. arbitr.Adi Ald.in Copia.Sp.

PROPATRVVS, frater est proaui: sicut Abpatruus, frater abaui.

PROPE, est genus loquendi pudorem affirmantis, & modestiam significans.Papian.l.95.§.9.ff.de solut. Si creditor à debitore petens culpa sua causa ceciderit, prope est vt actione mandati nihil à mandatore consequi possit.Idem l.41.ff.de mort. cau.don. Et quod ab alio nomine ipsius eo præsente datur, propè est vt ab ipso datum intelligatur. Arrius l. 5. §. 6. ff. de re milit.Si bonus miles antea æstimatus fuit, propè est vt affirmationi eius credatur. Idem, Propè affirmarem ei credi oportere.Hotom.Sæpè etiam ad modicum tempus refertur, vt circa.& circiter.l.2.§.exactis. 1. ff.de orig.iur. l.2.§.fin.ff.de lib.exhib.§.si vero intra. vbi Bartol.notat de mona.coll.1.Quin & a Iustiniano dictio propèad semestre tempus limitari videtur. l.properandum.§. & si quidem. C. de iudic. Corasius Miscell.libro 6.capit. vigesimotertio.

PROPE.pro quasi ferè, in ll. per Alber.indicatis.

PROPE furtum, est inficiatio. l. inficiando. ff. de furt.

PROPENSVM significat quod dicimus valde inclinatum.l.2.§.si simul.ff. ad l. Iul. de adult. §.consequens est.Instit.de suspect.tut.& ibi Aldob.

προπετῶς l.13.ff.de iureiur. hoc est, inconsulto calore. Sunt qui interpretentur, perperam.Briss.

PROPINQVI, id est, affinis nomine, qui veniant, docet Bart.in l.fin.C.de verb.sig.Sp.

PROPINQVI fines, & antiqui.C.fin.regun.l.1.Albe. Spieg.

PROPIOR sobrino, propior sobrina sunt, inquit Caius, patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ filius filia.l.1.ff.de grad.& adfin.hoc est, infert Vlpi.patris eius cuius de cognatione quæritur, consobrinus consobrina, siue frater patruelis. Hotom. Item Connan.lib.8.cap.5.nu.1.

PROPIVS sobrinis.Paul. l. 10. §.9.ff.de gradib. Personæ quas enumerauimus à patrui magni filio, ei de cuius cognatione quæritur, propius sobrinis vocantur. nam.vt Massurius ait, quem quis appellat propriorem sobrino, qui est patris matrisue consobrinus aut cõsobrina;

brina;

ab eo consobrini consobrinæúe filius filia nominatur. Et paulo pòst, His omnibus, quòd à patrui nepote propofuimus, is de cuius cognatione quæritur, proprius sobrino est: nam patris vel matris eorum cósobrinus est. Hotom.

PROBIVS sobrino mihi est consobrini mei filius, & consobrinæ meæ filia, & patris mei consobrinus, & matris meæ consobrinus. Festus. Hot.

προπηλακίζεσθαι apud Demosthenem in l. 16. §. 4. ff. de pœ. affici contumelia. ταῦτα κινῇ, τοῦτο ἐξίσησιν ἀνθρώπους αὐτῶν ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι. Hæc mouent, inquit, hæc de statu mentis homines deijciunt, contumeliæ nó assuetos. Hotom.

PROPOLA, negociator, qui merces minoris præemit, vt postea pluris vendat. Bud. Propolas scitè circunforaneos appellauit in Commodo Antonino Lamprid. Spieg. Adde Brechæum in l. inter publica. titu. de verb. & rerum signi.

PROPONERE actoris est, Opponere rei. text. sing. in l. 1. C. de iurisd. omn. iud. Sp.

PROPONERE edicto fraudé, id est, aperire, & manifestum facere.

PROPONI dicebantur, quæ vt oculis ciuium parerent in publico proponebantur. Ita edicta proponi dicebantur: cuius rei exemplis, quæ infinita suppetunt, in re minimè dubia non vtar. Inde & actiones proponi dicuntur. quoniam in albo scriptas & in edicto prætor in publicum edebat. vt ex l. 1. C. de interdict. & §. namque. in fin. Insti. de actio. patet. Proponere etiam stipulationes prætor dicitur eas, quæ ex ipsius iurisdictione veniunt. l. 52. ff. de verb. oblig. Briss.

PROPORTIO Geometrica dicitur, cum obseruamus & metimur gradus circunstantiarum, tum in personis, tum in rebus, tantumque retinetur similitudo & æqualitas proportionum, neglecta numerorum collatione, vel calculo. Sic dicimus in iustitia distributiua solùm obseruari proportionum ęqualitatem, neglectis numeris. Nam hic conferuntur res & personæ: & vt virtutum & delictorum, ita præmiorum & pœnarum varij gradus constituuntur, vt iusta proportione habeat quisque quod meruit. Vnde grauiter dictum est à Platone, Optimum Reipub. statum esse, qui constituitur proportione Geometrica.

PROPORTIO. Paul. ad l. Aquil. Danda est mihi, ait, ad exemplum legis Aquiliæ actio in eum pro proportione vsus fructus. Est autem proportio, duarum rerú quatenus ad quantitatem pertinet, inuicem facta comparatio. Spieg.

PROPOSITVM, quod mente statutum est, & quæ intentio hominis dicitur. vide gl. in l. respiciendum. §. pen. ff. de pœ. Vocabulum est minibarbarum: vt multis minus doctis, vt ineptè & ridiculè in loquendo superstitiosis penè videtur. Sp.

PROPRAETOR, qui cum auctoritate prætoria aliquò mittitur: non autem qui pro prætore prouinciam tenet. Spieg.

PROPRIA res quæ sit, glo. exponit in l. fœnerator. ff. de naut. fœn. Sp.

PROPRIA causa quæ sit, quæri solet in tempore appellationum, quod in propria causa angustiùs & breuius, in aliena laxiùs datur. Et placuit propriam esse causam, cuius emolumétum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. l. 1. §. in propria. ff. quando app. sit. Itaque si procurator quis in rem suam datus sit, eius propria causa dicetur. Sed & quicúque sua interesse dicit, propriam causam defendere intelligitur. l. 2. §. 1. & §. vlt. ff. quando appell. sit. Briss.

PROPRIE, pro specialiter in l. 2. in princ. ff. de vac. mun. l. 2. §. vlt. ff. de adm. rer. ad ciuit. Cic. lib. 5. epistol. ad Attic. Cui deposcenti mea mandata cætera vniuersa mandauit. Illud propriè ne pateretur, quantum in ipso esset, prorogari nobis prouincias. Propriam etiam pro speciali dixit Paul. in l. 21. in fi. ff. ad municip. Briss.

PROPRIETARIVS est dominus, qui alicuius rei dominium habet: vt in l. si proprietarius. ff. de damno infect. Io. Bello. Etymol.

PROPRIETARIVS. Vlpi. de dolo. in l. & eleganter. §. si seruum vsuarium, ait, proprietarius occiderit, legis Aquiliæ actioni, & ad exhibédum id accedit, si possidens proprietarius occidit.

PROPRIETAS vocabulum est à Iuriconsultis distinguendorum definiendorumque dominiorum causa confictum. nam dominij nomine solidum dominium ferè intelligitur: id est, in quo vsusfructus inest. vnde vsusfructus pars dominij appellatur. l. 3. ff. de vsufr. quum igitur dominium vsufructu deminutum significare vellent, Proprietatem dixerunt. vt patet ex titulo de vsufruct. locis innumeris, in quibus vsusfructus proprietati opponitur. Itaque Neratius in l. 13. ff. de acqui. rer. dom. quum dominium dixisset, & illud quod vsusfructus expers est significaret, continuò proprietatis nomine hoc interpretatus est. Si procurator rem mihi emerit ex mandato meo, eique sit tradita meo nomine, dominium mihi, id est, proprietas acquiritur, etiam ignoranti. postea tamen quum suo more subtiliter omnia persequerentur, vti proprietatis vocabulo non contenti, proprietatem nudam dixerunt, quæ vsufructu deminuta est: plenam verò, quæ vsumfructum in se haberet. Papin. l. 3. ff. quibus modus vsusfruct. amitt. Si duobus separatim alternis annis vsusfructus relinquatur, continuis annis proprietas nuda est: quum si legatarium vnum substituas, cui alternis annis legatus sit vsusfructus, plena sit apud hæredem proprietas eo tempore quo ius fruendi legatario non est. Plena autem proprietas dicitur, quæ cum vsufructu coniuncta est: Nuda quæ separata est ab vsufructu. l. 2. quib. mod. vsufruct. amitt. l. videamus. ff. de vsuris. Duarenus lib. disput. anniuer. 1. cap. 17. Adde Cuiaciú ad l. 58. de verborum obligatio. Quomodo autem proprietas & dominium discernantur, vide suprà, de verbo Dominium & proprietas.

PROPRIETATEM & possessionem sese mutuo nexu complecti: supra dictum est. Vbi quære possessioné & proprietatem &c.

PROPRIETATEM Caius appellat id, quod est dominium directum. in l. fin. de superfic. Habet nanque superficiarius & vsum fructum & proprietatem, subaudi, ipsius dominij vtilis: directum verò dominium nó habet. Spieg.

PROPRIETAS & vsusfructus, quia iura sunt incorporalia, partes fundi fictè dicuntur. Nam si proprietatem & vsumfructum, vt iura incorporalia consideremus, vt l. 1. ff. de rer. diuis. fundum verò rem intellectu comprehensam, cui tanquá suo subiecto, naturali quadam ratione proprietas & vsusfruc. accedunt, ipsumq́; sequuntur, velut vmbra corpus, & calidum ignem, nulla quidem ratione, partes appellaueris, nisi καταχρηστικῶς, ac potius (vt dicit Iason) fictè. Quare vsumfructum ipsius fundi proprium rectius, quam partem dixeris. tex. est in l. si à reo. §. si reo. ff. de fideiuss. Brechæus in l. rectè dicimus eum fundum. ff. de verb. & rer. sign.

PROPRIO iure plus sibi datum iri debere, vide Papyrium in l. Imperatores. ff. de ser. præd. rust. Sp.

PROPRIVM à Latinis vocatur peculiare, perpetuum & conuenienter attributum, vel ascriptum rei, per sonę, aut dictionis explicans officium, conditiones, accidentia, qualitates. Dialectici proprium multiplex statuunt: sed Iureconsulti sunt vnico contenti: quibus id dicitur proprium, quod speciei tantum vni conuenit & vniuersæ: vt homini proprium est loqui, ratiocinari: quod omni & soli homini congruit. Taboet. in Topico militiæ for. & leg. discip.

PROPRIVM est suum cuiusque, vt Non. Marcel. exemplis confirmat. Cice. lib. 7. epist. ad Curium: Cuius quando te esse proprium scribis mácipio & nexu, meum autem vsu & fructu, contentus isto sum. Id enim cuiusque est proprium, quo quisque fruitur atque vtitur. Horatius,

Si proprium est quod quis libra mercatur & ære.

Vnde proprietas ius dominij significat. l. 34. l. 11. §. 1. ff. de dolo. Briss.

PROPRIVS homo. Neque verò miraberis, inquit Old.

Oldend. [illegible] quomodo liber homo possit grauare personæ suæ libertatem, vt faciat se hominem alicuius quodammodo proprium. Nam quare id non liceat? cum olim possent liberi homines pati vt venderentur in præduram & intolerabilem seruitutem ad participandum precium. §. vlt. Instit. de iu. pers. Spieg.

PROPTER res vniuersas, quæ mihi cum fratre meo patruo vestro communes sunt, quas æstimationis constiterit esse vniuersas, duo milium aureorum fidei vestræ committo, vti pro portione vestra mille aureos à Lucretio pacato patruo vestro accipiatis. Scæuola sensum indicat l. fin. §. 1. de leg. 2. Sp.

PROPVDIOSISIMA, dicitur contaminatissima, impudicissima. Plauti vocabulum qui & meretriculam propudium vocitat. Propudiosa autem dicta, quod nundinata pudicitia sit procul à pudore. Ioann. Bapt. in commenta. Epistol. Sid. Apollo. ad Ambros. Pap. lib. nono.

PROPVDIVM, rem pudendam significat.

PROQVAESTOR, qui Quæstoria auctoritate accepta, mittitur in aliquam regionem.

PROQVIRITATA, verbum fuit XII. Tabul. quod significabat promulgata. Sidon. Apoll. lib. 8. epistol. ad Nammatium. Per ipsum fere tempus, vt decemuiraliter loquar, lex de præscriptione triceunij (sic enim legendum est) fuerat proquiritata. Quiritari vetiq; in veterum libris, fidem Quiritium inuocare est. Briss. Idq; Varrone auctore qui lib. 5. de ling. Latin. scribit: qui fidem Quiritium clamans implorat cum dici pro quiritare: Et vt proquiritare vrbanorum sic iubilare rustico rum esse. Simili modo qui parens parentum implorabat auxilium, parentes plorare dicebatur: Vnde illud Terentij in Adelph. Obsecro populares ferte misero atque innocenti auxilium: subuenite inopi, In quem locum Donatus, & hoc est, inquit, quod veteres quiritare dicebant. Quirites conclamare. De quo vide Ræuardum ad ll. XII. Tabul. cap. 3. de patria potestate.

PRORA, ea pars nauis est, quæ in appellendo percutit littus. Puppis honestior nauis pars est, in qua sedet qui clauum regit. habent nautæ singulis distributa munia: quorum præcipua sunt, Proretæ, & Gubernatores. Vlp. in l. 1. nautæ, caup. stab. nauis magistros vocat. Prora Græca vox est, cui parti qui præsidet, πρωρεὺς, & πρωράτης illis appellatur. Vide Annotat. Budæ. ad l. 1. de arbitr. Spieg.

PRORETA, πρωράτης, πρωρεὺς, qui proram regit: quum puppim Gubernator. Plaut. in Rud. Si tu proreta isti naui es, ego gubernator ero. Paul. l. 11. §. 2. ff. de public. Quòd si absente domino id à magistro, vel gubernatore, aut proreta, nautaue aliquo id factum sit, &cæt. Xenoph. ἀναβασ. 5. χαλεπαίνει μὲν ὁ πρωρεὺς τοῖς ἐν πρώρᾳ, χαλεπαίνει δὲ κυβερνήτης τοῖς ἐν πρύμνῃ. Succenset proreta ijs qui in prora sunt: succenset gubernator ijs qui in puppi. Hotoman.

PROROGARE, propriè est populi rogati lege ac iussu proferre atque producere. aut Prorogare magistratum, aut prouinciam. Hinc

PROROGARI vulgò dicitur quod producitur. Vlpi. 2. §. 3. ff. de iud. Si & iudex ad tempus datus & omnes litigatores consentiant, nisi specialiter principali iussione prorogatio fuerit inhibita, possunt tempora intra quæ iussus est litem dirimere, prorogari. Sic l. 24. ff. locat. l. 19. & l. 30. de leg. 1. Hot.

PROROGARE, ante diem erogare, repræsentare. Vlpian. pro subministrare accipit. l. 53. ff. de pactis. Sumptus quidem prorogare, litiganti honestum est: paciscì autem vt non quantitas eo nomine expensa cum vsuris licitis restituatur, sed pars dimidia eius quod ex ea lite datum erit, non licet. id est, Honestum est litigatori pecuniam ad futuros sumptus litis necessariam procuratori vel aduocato suo numerare. Hinc apud Vlp. in l. 4. ff. de manum. pro præsentem pecuniā soluere. Proinde, inquit, siue ex peculio quod ad venditorem pertinet, siue ex aduentitio lucro, siue etiam amici beneficio, vel liberalitate, vel prorogante eo, vel repromittente &c. Vlp. l. sed addes. 19. §. si quis, 6. ff. locat. nā inter eum qui per errorem soluit, & eum qui pensionem integram prorogauit multum interest. Hoto.

PROROGARE in edicto prætoris, modò est ad libramentum proprium redigere. l. 1. ff. de via publ. Modò immundum tollere, significat. l. 1. ff. de riuis. In iudicijs, pro diluere crimen & se excusare vsurpatur. l. is qui reus. ff. de publ. iud. cum simi. Old.

PROROGARE sumptus litiganti, est eorum solutionem in tempus aliquod differre, puta post litis iudicium: sic Constant. Imperator de decurionibus. Circēsium magistratus desertores ad eam grauitas tua faciat necessitatem conditionis vrgeri, vt quascunque pro ijs expensas ciuitas prorogauerit, refundere protinus ac repræsentare cogantur. Eligebantur enim quotannis magistratus qui Circenses ludos sumptu suo celebrarent, quod vt commodius possent facere, ciuitas prorogabat ipsis eas expensas, id est, soluebat pro ipsis, quas aliquo post tempore redderent. Vult Constantinus, vt si qui eorum eam ludorum procurationem deseruerint, refundant eos sumptus ciuitati, & quidem præsenti die, non expectato tempore quod illis solitū esset concedi. Nam vt Vlpianum prorogare interpretemur pro repræsentare & erogare, mihi non placet: nec verò conuenit. Non enim hi sumptus dantur litiganti, sed erogantur in litem, & prorogantur litiganti, id est, creduntur ei & prorogatur eorum solutio vsque ad finem iudicij quod licet. adiecto etiam pacto vt cum vsuris restituantur. Sed improbum esset pro ijs quo tam litis paciscì. Sic qui fidem habet de precio venditor dicitur precium prorogare emptori, & cætera. Connanus libro quinto. cap. quinto, numero quinto. Adde Iacob. Curtius εἰκαστ. libro secundo, capitul. 33. parte prima.

PROROGARE modò diem proferre. l. 19. l. 30. ff. de leg. 1. l. 2. ff. de re iudic. modò repræsentare. l. 3. §. consequitur. ff. de contra & vtil. act. l. 4. ff. de manumiss. Oldendorp.

PROROGATIO apud interpretes fori mutatio. hæc fit de tempore, loco, ad tempus. locum: alios modos recensuit Præceptor Corasius l. 1. ff. de iudi. ex Iaso. Olden.

PRO rostris, schema est, Oldendorp. teste, seu figura loquendi, à protrito sermone, ornatus gratia non nihil mutata: sicut dicimus pro curia proscenium. Nam pro significat ante vel in, vt pro rostris, hoc est, ante rostra, vel in rostris: scilicet appellatione ducta ab eo, quod est in loco ad ipsum locum. l. pen. ff. de iust. & iu. Quære & rostra. Spieg.

πρὸς ἔπος, ad propositum. Vlpianus l. 11. §. 4. ff. de interrog. Quod autem ait Prætor, omnino non respondisse: posteriores sic exceperunt, vt omnino non respōdisse videatur qui ad interrogatum non respondit, id est, πρὸς ἔπος. Hæc ille. Hinc οὐδὲν πρὸς ἔπος, nihil ad propositum. nam vt ait Hesychius, ἔπος ῥῆμα λόγος φωνή. Lucian. in Philopseude, οὐδὲν πρὸς ἔπος ταῦτά φασιν, οὐδὲ [illegible] τούτων ἐρόμενοι. Hæc nihil ad propositum, vt aiunt: neque de his percontabar. Sunt tamen qui Nihil, aduersum interpretentur, & originem locutionis longius exquirant. Cicero pro Flacco, Nunquam nobis ad rogatum respondent, semper accusatori plus quàm ad rogatum. Hotom.

PROSA numen & potestas ab ijs fœminis maxime colebatur, quæ rectum ac legitimum partum ederent. Postuerta autem ab ægris atque infirmis. Crinitus libr. 22. cap. 9. de honesta disciplina.

PROSCENIVM, locus ante scenam porrectus, in quo pulpitum erat, ludicris exercendis accommodatum. Virgil.

Veteres ineunt proscena ludi.

Tranquil. in Ner. Hos ludos spectauit ex proscenij fastigio. Meminit & Vitruuius lib. 5. & Vlpia. in l. de pollicitatio ib. ff. de pollicitation. Probè faciet Statius Rufinus, si opus proscenijs. Scena autē ipsa dicta est ἀπὸ τῆς σκιᾶς, ab vmbra. Alci. in l. quisquis equos. C. de spectaculis. li. 11. Sūt qui proscenium dictum esse putāt à Nānio

Pro-

Proscenio meretricula, ea siquidem cultius exquisitiusque aureis fulta ornamentis formosæ, gratæq; puellæ speciem præferebat, verum exuta turpissimæ nota non caruit. De quo vide notata per Cælium lib.16. ca.5. lect.antiq. Adde Brechæum in l.tabernæ tit.de verbo.& rer.sign.nu.4.

PROSCINDERE terram, est illam vertere, cum primùm aratur. Paul.de verb.sign.l.sylua. Noualis, inquit, est terra proscissa. Nebr.

PROSCRIBERE, aliquid per scripturã venale proponere, & publicare. vt C.de fide instr.& de iur.hast.fis. lib.10.l.vlti. Item damnare & relegare, Verbannen/ significat: tractum ab eo, quòd hi propriè proscribi dicũtur. vt Vlpi. testatur in l.sed & si pupillus. §. proscribere. de instit.action. quorum nomina claris literis, vt de plano rectè legi possint, ante tabernam, vel ante eum locum in quo negociatio exercetur, non in loco remoto, sed euidenti scribuntur. Sp.

PROSCRIPTIO, quæ successit deportationi, bãnum seu excõmunicatio imperialis dicitur: cuius meminit Fridericus I. in Const. de statu. & consue.§.item nulla potestas. Old.

PROSCRIPTIO Imperialis, Die Keyserliche Acht. Habet autem hanc appellationem intra annum, Acht. Quia Imperium censet, vtrum in eam sit declarandus, an non. Achten enim nostra lingua significat, iudicare, existimare, reputare. Differũt Proscriptio & bannum. Die Acht/vnd der Bann Nam Proscriptio adimit contumaci omnem libertatem & securitatem personæ & rerum. Bannum verò efficit, vt apprehendi quidē possit in quolibet iudicio, sed nõ occidi. Aberacht/est aggrauatio, iterata & grauior proscriptionis cõfirmatio. Old.

PROSCRIPTIO autem dicitur damnatio, à scribendi cæremonia, quam Vlpianus explicat, de priuata interdictione loquens in l.sed & si pupill.§.proscribere.ff. de instit. actio. Vnde dicimus Latinè, proscribere in exilium, pro relegare: proscribere ad censuram, pro publicare personam & bona: quoniam nomina condẽnatorum claris literis ante locum frequentiorem solent scribi & declarari in eam pœnam. Old.

PROSCRIPTIO fit de futura auctione propositis libellis in celeberrimis locis, vt Cice. ait pro Quintio. Theophilus ἐν τοῖς φανεροῖς τῆς πόλεως μέρεσι & Imp. in l.vltim.C.de delat.lib.10.& l.penul.C.de defens.ciuit. quod in alienationibus ecclesiarum fit per dies 20. scripto proposito. Nou.120. Multa ergò exiguntur in auctione fiscali, proscriptio, auctoritas procuratoris, hasta, præco, quæstor, addictio, quę fiat iusto precio. Cuiac.ad l.si qui proscribente, de fide, & iure hastæ fiscalis. C. lib.10.

PROSCRIPTIONES incurrere l. vltim. C.quæ res vend. non poss. Sunt autem proscriptiones, venditiones bonorum, quas inuiti faciunt, à creditoribus in iudicio victi. Sp.

PROSECTA. Exta cocta solebant prosecare, vnde & prosecta dicebantur, & partem adolebant, partem consecrabant, sacerdotibusque dabant, partem sibi apponebant. Tranquillus in Augusto, semi cruda exta rapta foco prosecuit. Est verò verbum sacrificantium. Particulæ enim minutæ membrorum omnium prosecta dicebantur in sacrificijs. Sic Lucanus

---Si pectora pleno
Sæpe dedi, laui calido prosecta cerebro.

Et Ouidius.

Inde vbi libauit, prosecta sub æthere ponit.

Hæ sacrificiorum particulæ videntur etiam dici Præficiæ, à præsecando, de quibus Arnobius lib.7. ridens antiquorum superstitiosa sacrificia. Vide Turneb. li.15. aduersar.cap.7.

PROSECVTORES, secundum scriptorum codicũ scripturam non persecutores legere oportet in l.9.C. de cursu publ.lib.12.& l.1.cum rubr. C.de auri publ. prosecutor. Quod & confirmat l.12. de susceptoribus in C. Theo. Appellantur autem hoc nomine qui ad trãsmissionem transue[illegible]ierum animalia principum vsui necessaria prosequuntur. Adde Cuiac.l.vnica.d.tit. C.de auri publici prosecutorib. lib.10.

PROSELYTVM quum audis in sacra pagina, intellige à gentilitijs ritibus ad diuinam legem tralatũ trãscriptumque. Meminit in Euãgelio Matthæus quoque. cap.23.

PROSOCER, pater soceri. Vide Iurisconf. de gradibus.

PROSPECTVS seruitute constituta id adquisitum videtur, vt ne vicinus quid ponere possit quod officiat ad gratiorem & liberiorem aspectum. Et inter prospẽctum & lumen hoc interest, quod prospectus etiam ex inferiorib. locis est, lumẽ ex inferiore loco esse non potest. l.12. l.15.ff. de seruit. vrban. l.5.ff. de noui oper. nuntia. l.2.§. merito.ff.ne quid in loco publ. Appellatur hęc seruitus prospiciendi in §.æquè Institu.de action.& ne prospectui officiatur in l.1.ff.de seruit.vrb. Vide Duarenum disp.anniu.lib.1.cap.33.& Balduũ comm. super Instit. Iustin.lib.2.tit.3. de seruitutib.

PROSTASIA, præfecturæ cuiusdam genus. Auxiliarem quoque turmam significat, & alia. Vide annot. Alc. in l.nec prostasiæ.C.de muner.patrim.lib.10.

PROSTATES, modò præsidem, adiutoremue in bello aut vicarium, aut defensorem significat. in libr.poster.C. Modò ex Suida, sacrificulum altaribus præsidentem. Nam & prostasia, non vt vulgò legitur protesia, & sacerdotia, in eadem l.de muner.patrim. à Cõstantino. Haloander veterem lectionem non commutat, sed emẽdatius sic legit. nec prototasiæ, vel sacerdotiæ, &c. Sp.

PROSTITVTAE vicem sustinere. Vlpia. eleganter dixit, pro eo quæ palàm sui corporis potestatem facit. in l.palam. de ritu nupt. Sp.

Πρῶτα, τὰ πρῶτα Iustinianus appellat primam pãdectarum partem, à principio adusq; tractatum de iudicijs. Ipse ad antecess. In reliquam verò, inquit, anni partem, primam legum partem eis tradi sancimus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nũcupatur, qua nihil est anterius: quia quod primum est, aliud ante se habere non potest. Idẽ de confir.ff.§.2. Igitur prima quidem pars totius cõtextus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nũcupatur, in quatuor libros seposita est. Hoto.

PROTECTA. Protecta, & proiecta partes sunt domus prominentes, qualia sunt Meniana, & podia pensilia, vnde aspectus est nobis in vicos, & plateas. Budæ. in Ann. Pandectarum. Dicuntur autem protecta è protegendo, id est. porrò tegendo, siue tectum proijciendo: id enim Ciceroni protegere est in Topicis. vide suprà Proiectum.

PROTECTORES sunt qui stant armati coram principe. not. gloss. in rub. de domest.& protector. lib. 12. Io. Bello Etymol.

PROTECTVM. Iurecoss. ad leg. Aquil. Si protectũ meum, inquit, quod supra domum tuam & nullo iure habebam, recidisses: posse me tecum damni iniuria agere, Proculus scribit. Est autem protectũ, locus in domibus surrectus, vnde spectare licet, ab protegendo, id est, porro tegendo, siue tectum proijciẽdo, id enim Ciceroni in Topicis protegere est. Sp. Inter proiectum & immissum multum interesse iureconsulti notant. sed inter protectum & protectum nihil discriminis statuunt. Quãquam propriè protectum videatur quod proijcitur ad tegendum, proiectum verò etiam ad alium vsum esse potest: sed & protectus tignorum & stillicidij rigor appellatur à Ceruidio Scæuola l. vlti. ff. de ser. vrb. præd. Vitruuius proiecturam dicit quod est protectum. Proiectura (inquit) reijcit extra perpendiculum stillas. Bald. in Scæuola. Differentiam esse inter domesticos & protectores ex Cod. Theod. constat eod. titu. l. 6.& 9. quibus constituta de domesticis contrahũtur ad procuratores. Hi, vt l.9. ait, armatam militiam subeuntes, non solum defendendi corporis sui, verumetiam protegendi lateris nostri solitudinem patiuntur. Vnde etiam protectorum nomen sortiti sunt. Hi igitur sunt in acie. Alij (quod ait l.8.) vt iudicio nominis, familiarius

rius militant, & sunt domestici protectores. Socrates 1.cap.13. [Greek text illegible] Suidas: [Greek text illegible] Idem & Zonaras in Diocletiano. Sed fuere tamen ex ijs alij pedites, alij equites. l.vltim. C. de domesticis & protectoribus, lib.12. l.restituendæ. C. de adu.diu.iud. Cassiod.1. Variar. Domestici partis equitum & peditum, qui nostræ aulæ videntur iugiter excubare. Alij etiam comites domesticorum equitum, alij comites domesticorũ peditum viri illustrès, à quibus domestici regebantur. Cuiac. ad l.1.d.tit. de domestic.& protector. C.lib.12.

PROTEGENDI ius est, quando deducto tecto, tigna tua, & id genus, aliam materiam, etiam supra vicini aream, fundumúe suppositis fulcris, protegere licet. Spi. vide superius proiecta.

PROTELARE litem, pro protrahere l.properandũ. C.de iudic. Iurisperitos, & Fulgentium vsurpare hanc dictionem, annotauit Bapt. Pius. sp.

[Greek text illegible] appellatur; id est, donatio propter nuptias. vt Budęus annotauit, referente Conn. lib.8.cap.1.nu.4.

PROTERVI, qui petulanter agunt, Freuenlich l.3. de ædil. edict. Sp.

PROTERVIA est impudens & arrogans audacia, vt in Clementi vnic. in princ. de foro competent. Ioan. Bello. Brymol.

PROTERVITAS, inquit Calphurnius, Terentij interpres in Heautont. leuior est quędã contumelia: procacitas maior, petulantia maxima. Sp.

PROTESTARI interdum idem saltem est, quod testari, vt apud Iustin. in procem. Insti. §. quorum vtramq; viam. & in c.eum qui: de dol. & contumacia. Aldob. d.§. quorum.

PROTESTATIO, est animi nostri declaratio, iuris acquirendi, vel conseruandi, vel damnum depellendi causa facta. Testatio nomen generale est, quoquo modo animi sui sentẽtiam quis declaret. Specialiter verò eo nomine dicitur, quæ coram testibus facta est. Detestatio est, quæ ad absentem mittitur: id quod præpositio De. ostendit, cuius natura est augere, efficacioremque actum demonstrare. Cõtestatio verò, propriè plurium est. vt in iudicijs, cum actor quid mentis suæ sit, petendo explicat: contrà reus diffitetur. vnde & litis contestatio dicitur. Denunciatio est, quæ ad alium mittitur. Renunciatio, cum quis ius suum repudiat. Alci. in l. detestatio. de verb. sign. Sp.

PROTESTATIO facto contraria dicitur vt Bartol. l.1. C. de litis contestat: explicat, cum repugnantia est circa idem, vt si reus actoris libello negatiuè respondẽdo, protestatur quod non respondet. l. vbi repugnantia. ff. de re iud. l. scripturæ. C. de fide instrum. Si verò cõtrarientur protestatio & factum circa diuersa, non dicitur propriè facto protestatio contrariari, quando quidem protestantis animus ab actu separari potest. l. at si quis. §. plerique. ff. de reli. l. qui in aliena. §. fin. ff. de acquir. hæredi. veluti si reus respondeat libello, & protestetur se respondere non animo contestandi litem, etenim potest intelligi facta responsio non litis contestandæ causa, sed animo instruendi Iudicem tantum Panor. in c. 1. de litis contest. Corras. in rubr. de seruitut.

[Greek text illegible], id est, ne fueris ad iurãdum præceps, apud Vlpi. §. fin. ad fin. l. si duo patroni. de iureiur. habere prouerbij speciem Erasmus indicat, si quis hominẽ post acceptum malum admonet. Verisimile etiam esse vulgò iactatum huiusmodi dictum, Alci. vt scribit c.1. lib.4. disp. Sp.

PROTESTARI propriè dicimur, cum animi nostri sententiam declaramus. Atque ea quidem protestatione, iuris nostri rationib. in futurum consulimus. Protestari vulgò etiam est testato reclamare, & intercedere quo minus aliquid fiat, aut testari rẽ se iudicio executurum: Græci [Greek text illegible] apud Demosth. Pontificij Iurisconsulti scribunt, protestari esse vehementer adfirmare. c.eum qui: de dol. & cõtuma. libr.6. Brechæus in l. detestatio. ff. de verb. & rer. sign. quem vide.

PROTHOMYSTAE sunt mystarum principes & antesignani. Mystæ enim sacerdotes appellantur, qui mysteria & ecclesiæ secreta regunt & administrãt. Ioan. Bapt. in commen. epist. Sidon. Apollina. ad Domicium. lib.2.

PROTHYRON, Pomp. in l. pen. de verbor. signi. Idem Labeo ait, Prothyron, quod in ędibus interdum fieri solet, ædium est. Alciat. ait, explicare quid sibi Prothyron velit, non modica est difficultas. Et Græcus sermo indicat, aliquid significare, quòd ante ianuam, vel. ostium sit, à Græca præpositione, πρὸ & dictione θύρα. Igitur Græci Prothyron vocant, quòd Latini vestibulũ dicunt. id antè Neb. quoq; indicauit. Porrò si Vitruuio adstipulamur, Prothyrõ vestibulum domus, ita de priuatis ædibus dictum, vt propyleum de vestibulo vrbis, vel templi, vel regiæ. Sp.

PROTHYRVM, πρόθυρον quod ante fores est: vt origo vocabuli declarat. Vlpian. in l.12. §.13. ff. de instruct. posuisse videtur, pro tegillo consimili eorum quibus mercatores vti in tabernis solent, quibus velamẽ quoddam appendunt. Sicut prothyrum domus, inquit, si velamen est, instrumento domus continetur. Pomponius l. pen. ff. de verb. signif. Idem Labeo ait, prothyrum quod in ædibus interdum fieri solet, ædium est. Vitruuius autem lib.6. cap. 10. Prothyra, inquit, Græcè dicũtur, quæ sunt ante in ianuis vestibula. nos autem appellemus πρόθυρα. quæ Græcè dicuntur διάθυρα Significare videtur ea repagula, quæ curribus ab ædium aditu arcendis ante fores transuersaria duobus arrectarijs im[illegible] [illegible] uitas appellari potest, nam [illegible] dicimus. & in hac significatione accipitur à Pomp. in l. pen. de verb. signifi. & ab Vlpia. in l. quæsitum. §. Papini. ff. de fund. instr. Vitruuius tamen scribit, prothyra pen. correpta, esse vestibula in domorum ianuis: quasi sit magnum secretum. nam Græcis θύρα ianua, & πρὸ ante interpretatur. Cott.

PROTINVS, id significat, quòd vulgò directè, stracks/& immediatè, dicũt. Vlpi. Etenim parui refert, protinus libertus patrono cogatur dare an per interpositam fideiussoris, vel rei personam. Apud eundem, pro statim à principio, in l. sed & si. ad S. C. Maced. §.1. Item in l. in illa stipulatione. de verb. oblig. Sp.

PROTINVS dictio importat idem quod statim, & incontinenti. text. est in l.1. in princ. vbi Areti. in 2. not. & alij Mod. & in l.3. §. in amittenda. vbi Dó. Alexan. in 1. not. & alij ad hoc not. ff. de acquir. poss. & adeò celeritatem desiderat, quòd dicit singul. Bald. in l.2. in tertia not. per illum textum. C. vt lit. penden. Quòd si constat iudici de crimine commisso in iudicio, potest punire, & imponere pœnam ordinariam, absque oblatione libelli, & ordine iudiciorum. & hanc decisionem Bald. approbat Dom. Alexand. in d.§. in amittenda. in 1. not. & ibidem Do. Ias. in 3. not. & Dom. Ias. in d.l.2. in 3. not. & pro singul. citat Aret. in l.1. §.1. in 2. colu. in princ. ff. de verbor. obligat. & dicit videri dubium, ex multis quæ ibi refert. & in eadem materia adducuntur contra aliam singul. decisionem Bald. huic similem, in l. quoniam la.1. C. de appell. de qua scripsi suprà in dictione, mox.

PROTOCOLLVM, quod breuiter & succinctè notatur à tabellione. vt extẽdi deinde atque absolui possit. Vide Barbar. in annotat. ad Plinium, & post gloss. in §. vltim. Auth. de tabell. Bart. in l. Gallus. §. idem credẽdum. ff. de liber. & posthum. Significabat etiam protocollum olim quandam in chartæ capite notam, signũque, quo videlicet artificio, quoue tempore ea confectum fuerit, cum Comitis sacrarum largitionum nomine. Nunc verò, vt iam dictum est, vsurpatur pro indice, memorialiq; tabellionis scriptura, qua in codice aliquo, gesti actus substantia breuiter adnotari cõsueuit. Lege Vigl. Inst. de test. Sp.

PROTOCOLLVM. Protocollum subitanea annotatio rei gestæ, quasi prima rerum collectio. Aliter, protocollum prima concinnatio, & raptim confecta scri-

scripturæ, quæ meliorem compositionem desiderat. Κόλλα gluten dicitur. Quia verò in cerâ, seu glutino, quæ per tabulas extensa erat, scribebatur, protocollum, i. est. prima conglutinatio, vocata est. Aliqui deducunt à κῶλον quod est membrum, quia primum sit scripturæ membrum. Aliàs macrocollum. Videre est Alciatum, & Viglium, Institutionibus de testament. ordin. De cætero. tabelliones protocolla quidem, siue archetypa, quas matrices vocant, tenentur iure communi facere, vt in Nouellis, de tabellio. §. illud. constitut. 44. Ancho.

PROTOCOLLVM alius maiorem & regiam chartam interpretatur, alius schedam negligentius scriptam, alius exemplar formularum, quo tabelliones vti solent. Omnes errant vehementer. vt hodiè chartæ habent notam aliquam, ex qua dignoscitur, quis eam chartam præparauerit, ita habebant olim chartæ breuem adnotationem, quæ declarabat, quo Comite largitionum (sub eius enim cura erant chartariæ) quo tempore, & à quo præparatæ fuissent chartæ: ex eo coarguebatur sæpè falsitas: sicut Lutetiæ audiui accidisse, vt senatus suspectum chirographum ex die in eo adscripto, quo nondum eius notæ charta vlla erat in rerum natura, certissimo argumento quasi falsum improbaret. Cuiac. in exposit. Iust. Nou. 14. de instrum. & vt protocoll. instrum. relinq.

PROTONOTARIVS, vocabulum vulgatum magis, quam probum esse videtur. de quo vide Bartol. in l. eos. C. de excusat. mun. lib. 10. Vsurpauit tamē illud Michael Torites, [illegible]; in eleganti Epithalamio scripto de nuptijs clariss. Iurisconsulti. Ludouici Grempij, & virginis Barbaræ Monachæ, omnium virtutum genere perornatę. Et hoc quidem non absq; exemplo doctissimorum virorum. Sp.

PROTOPRAXIA, i. est, prima actio, hoc est ante alios ius habere exigendi pecunias à debitoribus. Nam Paulus de priui. creditorum. Respub. inquit creditrix, omnibus chirographarijs creditoribus præfertur. Quā uis Martianus ad municip. scribat, simile priuilegium fisco, nulla ciuitas habet in bonis debitoris, nisi nominatim id à principe datum sit. Suidas, teste Catanæo, protopraxim interpretatur primam repetitionē, primam exactionem. Adi & Alciatum lib. 1. dispunct. ca. 11. Spieg.

Πρωτοπραξίαν qui habebat, prior erat in exigendis debitoribus suis. Connan. lib. 4. cap. 16. num. 1. & lib. 4. cap. 17. num. 11.

PROTOSPATARIVS officium fuit in Constantinopolitana aula: cui qui præerant, iudicandi munere fungebantur. Meminit eius Constan. lib. 1. Epit. non semel, & Luitprandus lib. 3. de reb. per Euro. gest. cap. 7. Et Paul. Vuarnefridus Appendicis ad Eutropium lib. vlti. & Notitia Græca, & Zonaras tom. 3. Annal. in Romani Argyropoli imperio.

PROTOSTASIAE munus l. 8. C. de muneribus patrim. l. 3. de filijsfam. & quemadm. pro his pāt. ten. lib. 2. C. l. 1. & tot. tit. de protostasia in C. Theod. Briss.

PROTVTELAE materialiter accipiēdo, est dictio composita. Vide suprà. actio pro tutela. Sp.

PROTVTOR & tutor differunt. Tutor enim non tātum bonorum: sed etiam personæ custodiam habet, cuius etiamnum officio incumbit conditionem pupillo suo quærere & omni in re parum abest patris potestate & reuerentia. At in protutore nihil huiusmodi est, qui bonorum gestioni præest, in eoq; operam suam vltro accommodat. Connan. lib. 8. ca. 6. nu. 7.

PRO tutore negocia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, siue se putat tutorem, siue scit non esse, fingit tamen. l. 1. §. 1. ff. de eo, qui pro tut. l. vlti. ff. de tutel. & rat. l. 3. §. penu. de contrar. & vt l. 4. §. si quis non tutor. ff. de doli excep. l. 19. §. 1. ff. de reb. auct. iudic. & apud Paul. lib. 1. sentent. titu. 4. Inde protutelæ actio, quæ aduersus eum competit, qui pro tutore negocia gessit, cum tutor non esset. d. l. 3. & l. 4. C. de test. tut. l. penult. ff. de tut. & rat. distr. Brissonius.

PROVECTAE ætatis, l. 1. C. de his qui non impleu. stipul. lib. 10.

PROVENTVS, id est reditus. Vide l. vsufruct. legat. §. 1. ff. de vsufr. Apud alios auctores non tantum bonorū, sed etiam malarum rerum est. Sp.

PROVERBIVM, vulgò interpretantur probatum verbum: quum dicatur quasi commune omnium verbum. Prouerbia verò citata, instar iurium habere traditum est in l. solent. ff. de offic. proc. l. si chorus. de leg. 3. Nam, vt testatur Eras. Ro. principes non existimauerūt inferius esse maiestati imperiali, vt magnis de reb. consulti, prouerbio responderent: quod etiam nunc extat in ff. οὔτε πάντα, οὔτε πάντη, οὔτε παρὰ πάντων, id est, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus. Sp.

PROVIDENTIA, id est, prudentia futura prouidendi, propriè ad iudicem pertinet, vt notat in l. cum satis. §. caueat. C. de agr. & cens. lib. 11. Sed & ad legislatorem. arg. l. 1. in princi. ff. de legit. tut. Quære, summa prouidentia.

PROVIDERE legibus. id est cauere.

PROVINCIA vrbana dicebatur, quæ cui sorte obuenerat, is prętor vrbanus erat: Cicero in frumentaria. Nam vt prætor factus est, qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est vrbanæ prouinciæ, magis ex sua & Chelidonis quam ex populi Romani voluntate: erant enim prouinciæ aliæ vrbanæ, aliæ consulares, aliæ prætoriæ. vnde Cice. Philip. 1. Quæ lex melior, vtilior. optima etiam in rep. sæpius flagitata, quam ne prętoriæ prouinciæ plus quam annum, ne plus quam biennium consulares obtinerentur. Sed vrbanæ reliquas dignitate antecellebant: quemadmodum scribit Plutarchus in vita C. Marij. Hoto.

PROVINCIAE dictæ sunt, quòd procul ab Italia armis victæ fuerunt: in has proconsules & legati mittebantur, qui ius redderent, & tributa exigerent. Alię autem erant continentes. vt Gallia, Illyricum, Rhetia, Vindelicia, Pannonia, Germania. Aliæ Transmarinę, Asia, Aphrica, Syria, Cyprus, Achaia. De Sicilia cur dubitatum sit, indicat Alc. in comment. ad l. notionem. de verbo. sign. Sp.

PROVINCIAE proconsulares, consulares, præsidiales & prætoriæ, dictæ, quibus proconsules, consules, præsides prætoresque præfecti erant. Germania primò sub vno, deinde diuisa sub duobus præsidibus constituta est, auctore Macro, l. 3. de offic. adsessor. Sp. Quæ verò subditæ, quæ liberæ, quæ fœderatæ, quæ hostiles, declarat Alciat. in l. hostes. ff. de verb. sign. diuersaq; prouinciarum genera ponit idem in l. notionem. §. continentes. ff. de verb. signi.

PROVINCIALES eos accipere debemus, Vlpia. inquit, qui in prouincia domicilium habent: non eos dūtaxat, qui ex prouincia oriūdi sunt. Similiter Italicos, qui in Italia domicilium habent, non solum inde trahentes originem l. prouinciales. ff. de verb. signi. Hodie prouinciæ æquiparatur quælibet ciuitas, quæ merū imperium habet, suosque sibi magistratus constituit. Adi Bart. in l. cum in longi. C. de long. temp. præscri. Verum in iure pōtificio prouincia pro diœcesi accipitur. 6. q. 2. c. scitote. in qua 10. vel 11. sint ciuitates quibus is qui dominatur. rex dici potest. Sp.

PROVINCIALEM aliquem, an verò de prouincia dicas, non multum refert apud pontificios auctores, quemadmodum Francigenam, & de Francia, Saxonem & de Saxonia, vtrunque idem significare volunt, in c. 1. de sponsal. & mat. Idemq; esse vulgò traditum, ipse Alciat. contendit: nisi quod illa verba. de prouincia, aliquantò magis ad originem, quam ad domicilij & habitationis locum referantur. Brechæus in l. prouinciales. ff. de verb. & rer. signif. Vide & Antonium Augustinum lib. singulari ad Modestinum l. scire oportet. §. qui in legatione sunt. ff. de tut. & curat.

PROVINCIALES res quæ sint, vide l. ex facto. ff. de hæred. instit.

PROVINCIALES militiæ dicebantur, eorum scilicet, qui extra principis comitatum in prouincijs militabant.

litabant, vt qui apparebant magistratibus illarum? Vt apparet ex constitutione Val. Imp. ante penultima de cohortalib. Conn. lib. 4. cap. 15. nu. 4.

PROVISIO latè patet: continere enim potest nominationem, postulationem & collationem, gloss. in Clemen. fin. de elect. quam diligenter perlustres velim ocellis: quia citat textus qui hoc probant. Prat.

PROVISIO pro electione in iure promiscuè ponitur vt patet ex c. quia propter. Et facit (inquit) quod no. glo. vltim. in c. causam quæ, extrà. eod. tit. & in c. constituens, in gloss. 1. extrà de concess. præb. nam ista duo promiscuè ponuntur in iure, scilicet prouisio ponitur pro electiõe in d. c. causam quæ, & in d. c. quia propter: & è diuerso electio pro prouisione, in c. dilectus, extrà de concess. præb. vti obseruauit Ioan. And. post Archid. in c. 1. post princi. in verbo prouisionem, extrà de elect. Verùm propriè loquendo aliud est prouisio, aliud electio vt patet ex c. 1. in prin. ibi electionem, postulationem vel prouisionem, de elect. lib. 6. & clem. dispendiosam, quæ est. 2. in illis verbis, in causis super electionibus, postulationibus. vel electionibus. & ibi Card. Flo. in 40. no. de iudic. & in clemé. 1. § ad hoc, ibi prouisionem, seu electionem, & iterum ibi, ne ad prouisionem procederent vel quempiam eligant, & ibi idem Card. in 3. quæst. de præbend. Vt annotauit Tiraquellus in l. boues. §. hoc sermone. ff. de verb. signifi. limit. 7. nu. 14. & 15.

PROVOCARE. in iure nostro (multa enim significata habere & id ipsum verbum, nemo in politioribus literis versatus ignorat) est appellare. Quo modo accipitur. C. in titulo, quando prouocare non est necesse. Vnde prouocatio appellatio. Cicero, de legibus. Ad quos prouocatio esto. Prouocare autem propriè magis est, quàm appellare, & propriè ad maiores, potentioresq; (quorum ope & gratia indigemus) pertinet. vide Bartol. in l. minores. ff. de admin. tut. Appellatio autem prouocatioque inuenta fuerunt pro remedio aduersus iniurias magistratuum. Et causa, in qua quis prouocat ad alium iudicem, ἔφεσις siue ἐκκλητος δίκη, dicitur. Anch

PROVT, pro sicut, vel vt, apud Iurisconsf. sumitur. Albericus exempla ponit. Sp.

PROVT iuris est, prout leges præcipiunt, & similes clausulæ quid sibi velint, indicant Interpretes. Præcipuè Bart. in commen. ad constit. Henrici 7. & in l. edita. C. de edendo. Sp.

PROVT religio successerit. sententiam proferre. Vide Vlpianum in l. eum quem. ff. de iudi. Sp.

PROXENETAS à Græco προξενεῖν ideo dictos tradũt, quod hospitum ac peregrinorum curam gererent, & vbi, qua lege, ac quanti res quæque per vrbem venalis sit, monerent. Idq; à magistro suo Oderohemo responsum Sassius probat consilio 2. libr. 2. vt refert Curtius εἰκασμῶν tom. 11. lib. 2. cap. 19.

PROXENETA. Budæus, in commentarijs ling. Græc. Proxeneta (ait) est conciliator, & interuentor, quasique conglutinator hominum inter se stipulantium & spondentium, aut quemuis contractum, conuentum que ineuntium. Aliter, proxeneta significat eum, qui inter ementes & vendentes est conciliator, & medius. Sic accipiendus est in l. vltim. ff. de proxenetis. Proxenetas etiam non semel legimus pro ijs, qui nominibus faciendis interuenire solent, pro quo optimus textus est in l. 2. ff. eod. Vlpian. enim. si proxeneta, ait, interuenerit faciendi nominis, vt multi solent, videamus an possit quasi mandator teneri. Qua in significatiõe vsus est Demosthenes. [Greek text illegible], id est (interprete dicto Budæo loco suprà citato) opponi igitur pignori cœnacularias ædes, sedecim minarum nomine, quas Pamborades mihi suppeditauit. isto interprete versuræ faciendæ, ita vt pecunia illa pareret mensibus singulis octonos obolos fœnoris, hoc est, drachmam & trientem drachmæ in minam. De his Seneca episto lib. 21. in hunc modum scribit. Aes alienum facias oportet.: sed malo nec intercessores mutueris nolo proxenetæ nomen tuum iactent. Vlpianus auctor est proxenetas mon strare nomen magis quam mandare. quamuis laudent, hoc est vt Seneca loquitur, quamuis eius qui æs alienũ facere vult, iactent nomen. & idcirco nec mandati, nec ex locato, conducto, eos etiamsi aliquid philantropij nomine acceperint, conueniri posse, nisi dolo circũuenerint creditorem. l. 2. de proxenet: nisi etiam ijs mãdatum esset, vt excuterẽt vires futuri debitoris l. 2. ff. mandati. Ræuardus ad l. consilij non fraudulenti. ff. de regu. iur.

PROXENETAS Cuiacius sic definit: proxenetæ, inquit, Græcè dicuntùr hi, quorum beneficio & interuẽtione inter duos negocia contrahuntur, vel nomina, vel nuptiæ vel amicitiæ, vel iudici consiliarius adiungitur, qua in opera dolum malum duntaxat debẽt præstare, aliòquin nulli rei obligantur, etiamsi proxeneticon, siue philanthropum acceperint, l. 2. ff. de proxen. Cuiac. obseru. lib. 11. cap. 18. post princ.

PROXENETICVM Accursius C. de sponsal. & arris sponsalitijs dici putat salarium quod proxenetis nuptiarum datur, sed hallucinatur: nam Imp. arras proxeneticas appellat, quæ proxenetis dantur sponsæ deferendas, & quas proxenetæ ipsi sponsarum nomine accipiunt. Sic arræ sponsalitiæ dicuntur Iustiniano, quæ sponsis ipsis dantur: proxeneticæ, quas pro eis proxenetæ id est pater, mater, tutor, aut alij amici, qui in ea re fidem suam interponunt. Connanus lib. 8. cap. 2. num. 1. Proxenetica præmia sunt, quæ debentur interpretibus & pararijs. Cuiac. obseruat. lib. 11. cap. 18. post princip.

PROXENETRIAE nuptiarum conciliatrices id est, mulierculæ quæ conflandis & iungendis matrimonijs quæstum facerent, vt tradit Alciatus libro 1. dispunct. cap. 22. Curtius libro 3. εἰκασμῶν cap. 12. tomo. 1. Hæ eædem dicuntur & προμνηστρίαι apud Aristophanem in nubibus.

PROXIMA est emptioni locatio. l. 2. ff. locati.

PROXIMA causa quæ dicatur, vide l. pen. ff. de condit. ob turp. caus. & l. 2. C. quod metus causa. Sp.

PROXIMIOR gradu. Institut. de capit. dimin. §. penult.

PROXIMVS infanti est, qui egressus est infantiam, & qui linguæ gnarus, rerum adhuc ignarus est. Proximus pubertati qui nondum ingressus est pubertatem, sed propè eam est tamen ita vt annale tantummodò, vel semestre tempus reliquum sit. Cuiac. not. ad lib. 3. Institut. tit. de inutilibus stipulationibus, vers. & qui infantiæ.

PROXIMI mẽses mortis, & qui pręcedunt, & qui sequuntur, accipiendi sunt, per glo. in l. vlt. C. de posthu. hæredib. instit. Spieg.

PROXIMI sacrorum scriniorum. Quotuplicia fuerint scrinia, & quæ essent, abundè satis tractauimus infrà suo loco, illicque diximus & indicauimus, qui dicerentur proximi sacrorum scriniorum in titul. C. de proximis sacrorum scriniorum. Vbi Budæum citauimus, qui de scrinijs & libellis ita doctè & copiosè scribit, vt Pyrrhus Anglebermæus in additionibus ad P. Rebuffum in tres lib. Cod. nihil addendum putet. Verùm interim nos certam loci & ordinis rationem habuim', vt mirum non sit, si per omnia Budæũ ipsum æquo passu non simus secuti. In summa autem, proximi sacrorũ scriniorum sunt ij videlicet, qui seruat principis libellos, cuiusmodi est hodie magister libellorum in regia domo. Dicti sunt autem proximi (mea sententia) quòd eos nemo antecedat, hoc est, maiores sint alijs in consimili officio constitutis. Varij enim, & diuersi in sacris ipsis principis scrinijs militabant. Ancho. Adde Cuiac. ad rubr. de proximis sacrorum scriniorum cæterisque. C. lib. 12.

PROXIMITAS, verbum est quo propriè cognatio, id est communio sanguinis per muliebrem sexum contracta, significatur. vti patet ex titul. de success. cognat. multis locis. sed præsertim in fine. vbi Iusti. ait. agnationis iure admitti aliquẽ etiam ex decimo gradu: pro-

ximitatis verò nomine, vsq; ad sextum gradum. Ratio autem est, quia in agnatorum successionibus non proximitas, sed agnatio spectatur. itaque qui agnatus erit gradu decimo, ei qui multo proximiore gradu cognatus erit anteponetur. §. repetitis, & §. vlt. de seruil. cognat. Vlp. l. 4. ff. vnde cog. Si spurius decesserit, iure cõsanguinitatis aut agnationis hæreditas eius ad nullum pertinet: proximitatis autem nomine mater eius, aut frater eadem matre natus bonorum possessionem petere potest. sic in l. 5. C. de legit. hæred. Hot.

PROXIMITATIS nomine bonorum possessionẽ prætor defert his, qui defuncto mortis tempore proximi cognati fuerunt. l. 3. ff. vnde cogn. l. 6. ff. de suis & legit. d. §. vlt Briss.

Ita proximitatis nomine bonorum possessionem cõpetentem accipimus in l. 1. C. de legit. hæred. l. 2. C. qui admitti. l. 1. C. de bonor. possess. sec. tabul. l. 4. ff. de iur. & fac. ignor. Et proximitatis iure bona peti in l. 46. ff. ad Trebell. Quint. libr. 3. ca. 8. Quòd accidit, etiamsi [illegible] vna te quæratur aliqua, sed eam plures petant, vel eodem iure, vt proximitatis, vel diuerso, vt cùm hic testamento, ille proximitate nitatur. Cassiodor. libr. 5. Variar. epist. o. ad Epiphanium. si reuera, vt ad nos perlatum est, nullus ei aut testamento hæres extitit, aut proximitatis iure successit. Briss.

PROXIMO anno dare spondes, exponitur in l. tali facta stipulatione. ff. de iure dot. Sp.

PROXIMVM etiam vicinum, adfinem, & simile significat. vt in l. 2. ff. loca. & Instit. eod. tit. in prin. Locatio & conductio, aiunt Caius & Iustinia. proxima est venditioni, id est, vt interpretatur Theophilus, [illegible]. Sic proximum sacrilegio esse maiestatis & sepulchrorum violatorum crimen Vlp. & Iulia. dicunt in l. 1. ff. ad l. Iuliam maiest. l. 5. C. de sepulch. viol. Sic furioso proximum esse, Caius ait eum, qui eius ætatis est, vt nondum intelligat quid agatur. Sic enim non multum à furioso abest. Sic in proximam empti in factum actionem dari ait Paul. in l. 6. ff. de rescind. vend. vend. id est, similem, vt in l. 5 §. pen. ff. de præscri. verb. Et proximã morti pœnam metalli l. 28. ff. de pœn. quæ ad eam proximè accedit, eiq; similis est, cùm seruitutem infligat. Briss.

PROXIMVS, vel proximior nomina sunt naturæ non iuris. & significant eos, qui nobis iuncti sunt sanguine l. dudum. & ibi gloss. in verbo proximus, quę exponit id verbum proximis, id est cõsanguineis, & hinc Bald. ibi in fin. scribit proximum intelligi per lineam sanguinis cum alijs multis concord. à Tiraquello adductis, in tracta. Retractuum, titul. 1. gloss. 1. in verbo *oulignagier*, quæ est gloss. 9. nume. 15. incip. proximi etiam hi. Et hinc proximitas pro consanguinitate l. capitis, & l. si spiritus. ff. vnde cogn. Hæc annotauit idem Tiraquel. in tractatu *le mort saisit le vif.* parte secunda, declar. 15. numer. 23.

PROXIMVS est, quem nemo antecedit: supremus, quem nemo sequitur, auctore Paulo de verbor. signifi. quod & de dictione primus obseruandum est. Proinde primogenitus dicetur, quem nemo sequitur, dum ante se neminem habeat. c. Ioseph. extr. de verbo. signifi. Lex tamen primogenito regnum deferens, in eo locum sibi vendicabit, cuius fratres maiores natu, ante delatam hæreditatem decessere. Vide Bald. in l. si quis. §. talem. C. de secund. nupt. & Baronem à Tautenberg. lib. 1. feud. Spieg.

PROXIMVS, superlatiuum nomen est, & ideo ex natura sua positiuum præsupponere deberet. l. vbi. ff. de verb. oblig. sicut optimus, præsupponit cæterorum meliorem. l. illa verba. ff. de verbo. signi. Sed tamen in iure hoc non seruamus. vt attestatur Alciat. enarrans l. proximus. eod. tit. Spieg.

PROXIMVS enim aliquando positiui vim habet, sicut intimus. Dicimus enim. hic est mihi magis proximus: ita hic est mihi magis intimus. secund. Lau. Vall. lib. 1. elegan. ca. 17. Qua ratione si quis proximo hæredi centum legauerit, censetur vni & soli legasse, cum nullos alios haberet hæredes. Brech. in l. proximi. ff. de verbo. & rer. significat. Vide eundem in l. proximus est, eo. tit. Vbi proximus locus pro adiacenti vsurpatur.

PROXIMVS agnatus dicitur, qui testatori sic coniunctus est, vt eum nemo antecedat. l. 92. ff. de verb. sign. l. 1. §. 3. ff. de suis & legit. l. 2. §. proximus, ff. vnde cognat. Et si nullum testamentum factum est, proximus intelligitur qui morienti est proximus: si factum est, tum demum cum destitutum esse testamentum constiterit. l. 2. §. 4. & 5. ff. de suis & legit. Quamuis autem proximus propriè de pluribus dicatur, tamẽ quo magis valeat id quod actum est, proximus accipitur non solum qui ante aliquem est, sed etiam is, ante quem nemo est, quamuis ipse solus sit l. ex duob. 34. ff. de vulg. & pup. l. 155. ff. de verb. signif. Hot.

PROXIMVS pubertati dicitur qui annum decimũ tertium ingressus est. Id quod Ecloga 8. videtur hoc versu Virgilius voluisse.

Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus.

Ad hunc enim locum sic scripsit Seruius. Id est tertius decimus. Alter enim de duobus dicitur. vt vnus sit ab vndecimo, duodecimus, alter tertius decimus. Nã pubertati vicinum se fuisse significare vult, quod de duodecimo anno procedere non potest. Hæc Seruius, eum haud dubiè appellans vicinum pubertati, quem pubertati proximum, aut prope pubertatem, esse Iurisconsulti dicunt. l. 13. §. 1. de dolo malo. l. 4. §. 23. de doli mali & met. excep. Huiusmodi impuberes fictione quadam pro puberibus, in furtis iniurijs, fraudibusque cunctis haberi solent. d. §. 23. l. 23. de furtis. l. 13. §. 1. de dolo malo. Vnde apparet admodum impuberem Vlpiano dici, qui needum egressus est duodecimum ætatis annum, l. 3. §. 1. de sepulchro violato. Sunt enim anni pubescentes, in fœminis quidam vndecimus & duodecimus: in masculis verò decimus tertius, & decimus quartus: quemadmodum probari ex Seruio potest. Ræuard. l. pupillum qui proximus. ff. de reg. iur.

PROXIMVS pubertati dicitur, qui rei intellectum capere potest. l. excipiuntur, 14. in fi. ff. de Sena. Silanis. §. in summa, Institu. de oblig. ex delict. itaq; capax dicitur & furandi, & iniuriæ faciendæ. l. pupillum, 111. ff. de reg. iur. l. 23. & 24. ff. de furt. Hot.

PROXIMVS autem pubertati videtur esse is, qui à pubertate sex mensium interuallo abest. Callistrat. l. nõ tantum 17. ff. de excusat. Nam si pupillorum ætas propè pubertatem sit, ita vt tantummodo semestre tempus reliquum fuerit, &c. Quòd cum ita sit, videndum est, an proximus infantiæ dici possit, qui sex mensibus infantiam superarit. sed cum proximus infantiæ, vbi de illius agitur commodo, proximo pubertati comparetur, nulla ratio est ita rem ad viuum resecare. Itaque commodius, opinor, esset, septem annos qui inter infantiam & pubertatem intersunt, sic diuidere, vt tres proximos & dimidiatum infantiæ proximitati, reliquos pubertatis attribueremus: & qui intra decimum annum ac sex menses viueret, is proximus infantiæ: qui superasset, pubertati vicinus iudicaretur. sic accipio. l. 1. ff. de oblig. & act. §. pupillus, 7. Inst. de inutil. stipul. Hoto.

PRVDENS, interdum sapiens, interdum sciens dicitur. Vnde Iurisprudentes vocantur, qui ius sciunt. Prudentiam in delectu bonorum & malorum cerni. Cicero auctor est in finib. Vide Pontanum lib. de prudentia 3. Spieg.

PRVDENS & sciens. donat. in Eunuchum Terent. Prudens est, qui intelligentia sua aliquid sentit: sciens, qui alicuius indicio rem cognoscit. ergo prudens per sese: sciens per alios. Cæterum prudentem decreta patrum non tantum qui literarum noticia cæteris præstat, sed & eum qui negociorum forensium tractationẽ obit, appellant. c. non debet. 36. distinct. quod & Alberi. indicat. Spieg.

PRVDENTIA communis est, quàm Cice. lib. 4. de finib. his verbis significat: Omnibus autem artibus volumus attributam esse eam, quæ communis appellatur prudentia. quàm omnes qui cuiq; artificio præsunt, debeat habere. Eidem alibi est prudentia mistura rerum memoria, & vsus plurium negociorum. Sp.

PRV-

PRUDENTIUM auctoritas. Pomponius his legibus latis, cœpit (ut naturaliter euenire solet) ut interpretatio desideraret prudentium auctoritatem, necessariamque disputationem fori. Sp.

PRUDENTUM auctoritas non minima pars iuris est, & ob maximè necessaria, quod non potuerunt tam planè legib⁹ aut edictis, & explicatè tradi omnia, quin multa fuerint, quæ prudentum consultorumque hominum interpretationem desiderarent. Conna. lib. 1. cap. 15. num. 3. Prudentum responsis, vim legis & nomen tribuendum non est, in ijs quæ naturali communique peritorum hominum ratione habentur æqua & iusta: sed in eo quod dubium controuersumque cum esset, ab illis est vna omnium sententia probatum & cōstitutum: velut in ea quæstione, an vxor teneatur furti, de eo quod marito surripuit, cum eam vitæ societas dominā faciat: putabant Nerua & Cassius non facere eam furtum: sed Sabinus & Proculus existimarunt, furtum eam commisisse, neque tamen furti actionem esse constituto iure. Vt refert Paulus l. 1. rerum amot. Nam reuera furtum commisit iure gentium, quod mutari non potest: sed cum eam lex ciuilis faciat participem omniū quæ sunt viri bonorum: constituerunt Iurisconsulti, vt eius furti nomine alia quam furti actione censeretur. Connan. lib. 1. cap. 15. nu. 5.

PRUDENTUM responsa, sunt Iurisconsultorum placita. Vide §. responsa. Institut. de iur. nat. & quæ in eum Salomonius doctè scripsit, à paucisq; hactenus animaduersa. Spieg.

PRUNA quamdiu ardet: carbo, cum extincta fuerit, dicitur. Horum appellatione materia non venit l. carbonum. de verb. sign. Sp.

πρυτάνεις appellati sunt quinquaginta viri qui quotannis primo quoque mense populum conuocabant πρὸς ἐπιχειροτονίαν, id est ad legum disquisitionem. Vbi libera cuique in leges, vel pro legibus dicendi potestas erat. Si quis tamen cuiusquam legis abrogandæ mentionem fecisset: nouam eius loco legem cogebatur, vel statim & illo ipso tempore ponere, vel aliquanto post: Quòd nisi dicta die præstitisset, fraudem capitalem incurrebat. Connan. libr. 1. cap. 13. nume. 5. Postellus: de magistr. Athen. cap. 30.

PRYTANEUM propriè dicebatur, quod in ea triticum seruaretur, quod Græci πυρὸν dicunt, quasi πυρὸς ταμεῖον, auctor est Plutarchus. Cimonem Atheniensem liberrratis animi præalti domum suam ciuibus fecisse πρυτανεῖον κοινόν. Vide Cælium l. b. 13. cap. 32.

P S

PSEUDOMENOS, ψευδόμενος. Latinè mentiens à Cicerone dicitur lib. de diui. 1. & est, quum quicquid constituitur verum esse, statim reperitur falsum. vti docet Africanus, in l. 88. ff. ad leg. Falcid. vbi huius rei exemplum affert. Pomponius quoque in l. 9. ff. de verbor. obliga. eiusdem modi sponsionis formulam hanc profert, tibi fundum dabo, nisi illi dedero: &, illi dabo, nisi tibi dedero. Alia suppeditat exempla Gell. lib. 5. cap. 18. & lib. 9. cap. 16. Hot.

PSEUDOMENOS & sorites, duæ præcipuæ captiones apud Stoicos fuisse ex auctoribus commemoratur, vt ex sequentibus exemplis apparet. Cicero in Hortēsio: tum pseudomenon & soriten, & totam Dialecticā aut illudis aut increpas. Et in Lucullo. De sorite aut pseudomeno, quas plagas ipsi contra se Stoici texuerunt. Augustinus contra Acad. Inde pseudomeni & soritæ in illius causæ patrocinio viguerunt. Hieronymus in Ruffinum. Soritarum gradus, pseudomeni argutias: & in Amos, Eutychius & Eunomius syllogismis & enthymematibus, imò sophismatibus & pseudomenis atque σωρίτου roborare conantur. Cuiac. ad Africa. tracta. 5. fol. 89.

PSEUDOTHYRUM, falsum ostium. Vnde pro postico sumitur. teste Alciat. in l. penult. de verborum signific.

PSEUDOURBANA ędificia. Vitruuio ædificia sunt rustica, vrbana elegantia extructa. Vlpianus prætoria nominat. Vide Connan. lib. 4. cap. 10. num. 6.

ψῆφος, suffragium significat iudicum. quo lapillum atrum, vel candidum, vel chartam cui nigrum θ vel κ, vel λ, inscriptum erat, iudices in vrnam conijciebant, & ita sententiam de reo colligebant. Vide Chiliad. Eras. Spi. A Græcis calculus ψῆφος appellatur, quo verbo pro sententia vsus est Modestinus in l. scire oportet. ff. de tut. & curat. ab hoc verbo psephismata appellata sunt de quibus Anto. August. dictis locis.

ψυχρότης. Vide superius Friuiculum.

P T

PTERNA, inferior pars mali. vide Bapt. Pium VI. comment. in Lucretium. & Baysium de rē nauali. Spiegelius.

PTEROPHORI, cursores tabellarij: quòd peregrè proficiscentes, surrectas in capite pennas gestare consuessent. Vide Rhod. ca. 22. lib. 11. Sp.

PTOCHODOCHIUM, locus vbi recipiuntur mēdici & inopes. πτωχὸς enim mendicus & inops dicitur. Vide exegesi. Hegendorf. in rubr. C. de cler. & episc. Spieg.

πτωχὸς & πένης, his verbis separat paupertas apud Aristophanem in Pluto,

πτωχοῦ μὲν γὰρ βίος ὃν σὺ λέγεις ζῆν ἐστιν μηδὲν ἔχοντα
Τοῦ δὲ πένητος ζῆν φειδόμενον καὶ τοῖς ἔργοις προσέχοντα.
περιγίνεσθαι δ' αὐτῷ μηδὲν, μὴ μέντοι μηδ' ἐπιλείπειν. Prat.

PTOCHOTROPHIUM Græcum vocabulum est, significatque locum in quo πτωχοὶ, id est mendici aluntur: vt scribit Suidas. Nos communi vocabulo hospitale vocitamus. Et in hunc significatum accipitur ab Imperatore in suis constitutionibus licet codices plerique omnes mendosi circumferantur. vt in l. omnes qui. §. priuilegijs. & in l. si quis ad declinandam. §. fin autem ampliores. & §. hæc tamen loca. & in l. omnia priuilegia. C. de episcopis & cler. & in l. illud. §. 1. vbi glossator. & in l. pen. in princ. C. de sacr. sanct. eccl. & in Authen. de alien. & emphyt. in princ. & in §. emphyteuses verò. Cotta.

P V

PUBEM esse lanuginem illam primò nascentem circa pudenda norunt omnes, ita vt & pars illa corporis Latinis pubes dicatur.

Et pulchro corpore virgo pubetenus,

inquit Virg. id quod clarius expressit Isidorus c. pubes de desp. impube. Inde pubescere lanuginem illam emittere. Aldob. §. 1. quib. mod. tut. fin.

PUBEREM Cassiani quidē eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id est, qui generare potest: Proculeij autem, eum qui quatuordecim annos expleuit. verùm Priscus eum puberem esse, in quem verū que concurrit, & habitus corporis, & numerus annorū. Vlp. ca. Insti. 2. Hoto. ex Conna. lib. 9. cap. 4. nu. 9.

PUBERTATEM veteres non solum ex annis sed etiam ex habitu corporis æstimari voluisse refert Iustinianus. §. 1. Instit. quib. mod. tut. finiat. habitumque corporis ad obscœnam quandam indagationem referens Accursius, auctores Iustinianum & Paulum laudat. Paulus certè huiusmodi interpretationem nequaquā admittit. agit enim de eo, qui ex habitu corporis maior est declaratus. Haud dubiè per habitum corporis, non indagationem aliquam inhonestam, sed vniuersi corporis dispositionem, figuram ac formam intelligens. Iustinianus verò, tam est huius Accursianæ opinionis manifestus auctor, vt tātus tanti Imperatoris error excusari, aut diutius dissimulari nequeat. Nostra (inquit) Maiestas dignum esse castitate nostrorum temporū existimās, benè putauit, quòd in fœminis etiam antiquis impudicum visum est, hoc est. inspectionem habitudinis corporis. hoc etiam ad masculos extendere. d. §. 1. & l. vlt. C. quando tut. vel curator. Profectò quotquot sunt qui puberes definiuerūt auctores veteres, nusquā huiusmodi improbitatis meminerūt, sed puberes, vel ex corporis habitu, vel ex certo annorum numero, vel ex vtroq; iudicandos responderunt. Nam per habitum corporis inhonestam aliquā inspectionē, vt sibi suoque

Iustiniano rudi & illiterato principi persuasit Tribonianus, sed cum Cicerone & Liuio, vniuersi corporis formam, figuram ac dispositionem, siue aliquã corporis totius ad liberorum procreationem natura prorsus idoneam, commoditatem intelligẽtes. Cicero pro Cælio. Quintus Metellus cum floreret, integerrima ætate, optimo habitu, maximis viribus ereptus est ciuitati. Liuius lib. 4. Obsita erat squalore vestis, fœdior corporis habitus, pallore ac macie perempti. Puberem, inquit, Vlpianus Cassiani eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, hoc est, qui generare potest. Quasi dicat Vlpianus, is ex Cassiorum sententia pubes appellandus est, cuius vniuersa corporis dispositio satis ad liberorum procreationem facilè videri cuiuis potest idonea. Proculeij autem eum dicebant esse puberem, qui quatuordecim annos expleuerat. Verum Priscus, in quem vtrunque concurrit, & habitus corporis & annorum numerus, puberem definiuit. Et hæc quidem sic in fragmentis referens Vlpianus, cuius olim obtinuerit sententia, non expressit. Sanè receptam fuisse Proculeiorum sententiam, non obscurè docuit Tertull. in lib. de virginibus veland. Macrob. in somniũ Scipion. li. 1. c. 6. Nec quidem Tertulliani duntaxat, & Macrobij auctoritatibus hæc confirmatur opinio, sed expressis etiam Vlpiani verbis Moribus enim introductũ esse ait Vlpianus, vt quis liberis impuberibus testamẽtum facere possit, donec masculi ad quatuordecim annos peruenerint, fœminæ ad duodecim, l. 2. de vulg. & pupil. Adde masculos anno decimo quarto, etiamsi generare non possent, ipso tamen facto puberes olim fuisse declaratos. Solent etiam masculis ad annum decimum quartum comæ nutriri, idque clarissimè testatur sic Martialis.

Et pædagogo non iubente,
Lasciui parere gaudent villico capilli.

Tempore verò pubertatis hoc est, statim elapso quatuordecim annorum spacio, comæ in signum pubertatis pueris præcidebantur. Auctorem meum Porphyrionẽ in Horatium laudo, qui nunquam defingere auctoritatem poterit. Rævard. Vario lib. 4. ca. 10. Vide etiam Maioragium lib. Miscell. 1. cap. 2. Plato tamen dialogo de legibus XI. Conuenientiam ætatis ad nuptias, & econtra, à iudice ex vtriusque corporis inspectione diiudicandam censet, à quo nec dissimile quid refert Blondus in calce libri primi Romæ triumphantis.

PVBERES feminæ quidem à duodecimo anno intelliguntur, Masculi verò à decimo quarto. l. vlti. C. quando tutor esse des. Instit. quib. mod. tut. finit. Constantin. lib. 1. epi. tit. 12. Secundumque hanc differentiam pubes ætas accipienda est, in l. 41. §. penu. ff. de vulg. & pup. l. 11. C. arbitr. tut. l. 2. §. penult. ff. de liber. exh. l. 14. ff. de S.C. Silania. Cæterùm in causa alimentorũ, quæ pueris puellisque vsque ad pubertatem præstari quis cauit, pietatis intuitu pubertatis tempora laxiora præscribimus: & puberes masculos decimo octauo demum anno, fœminas verò decimoquarto intelligimus. l. 14. ff. de aliment. leg. Sed & plena pubertas decem & octo annis circumscribitur. l. 49. §. 1. ff. de optio. §. minorem. Instit. eo. titu. Paul. lib. 5. sentent. tit. 4. §. vltim. Institu. quibus ex caus. manumitt.

PVBERTAS est emissio ipsa pubis: à qua anni pubertatis dicti sunt. Pubertati autem proximi qui dicantur, varijs opinionibus certatum est: tandem tamen obtinuit Accursij sententia in l. 1. ff. de nouat. §. in summa Institu. de obligat. quæ ex del. §. Pupillus Institut. de inutil. stip. vt marem pubertati tum proximum dicamus, cum dimidiatũ annum supra decimum excessit: fœminam verò, quæ nouem annos cum dimidio egressa est arg. §. fin. quib. ex caus. manum non lic. Nam post infantiam, vsque ad pubertatem aut in masculo septem anni, & in fœmina quinque. Quare ex quo excessit quis dimidiam huius temporis partẽ, magis pubertati quã infantiæ proximus dici debet Panorm. c. continebatur de desponsat. impub. quod in ea præsertim ætate soleat plerunque malicia tempus supplere. c. 1. de del. puer. Nam & prodit historia Solomonem nondum decem annos natum, suo complexu nutricem filio Roboam grauidam fecisse Greg. 4. dialog. cap. 19. Glossa in summa 20. quæst. 1. Non desunt tamẽ, qui eos pubertati proximos dicant, qui à pubertate distant, sex plus minus mensibus. Glossa & Innoc. in c. continebatur. Corasius Miscell. lib. 6. cap. 23. neutram sententiam sequitur, sed illis assentitur qui huius controuersiæ decisionem ad generalem consequentiam aut regulam trahi posse negant. Saly. in l. Impunita. C. de pœnis Antonius Butrio. in c. attestationes de desponsat. impub. Vide & Bartolũ in l. deinde. §. fin. ff. de lib. exhib. & l. properandum. C. de iudicijs.

PVBERTAS plena in masculis anno ætatis 18. in fœminis anno 14. l. arrogator. 49. §. 1. ff. de adopt. §. 4. Instit. eod. §. vlt. Instit. quib. manumitt. lic. l. Mela 14. ff. de alim. & cibar. l. quidam, ff. de re iudic. l. 1. §. pueritiam, ff. de postul. Hot.

PVBERTATEM, inquit Iustin. veteres quidem non solùm ex annis, sed etiam ex habitu corporis in masculis æstimari volebant, nostra autem constitutione promulgata, pubertatem in masculis decimumquartum annum completum illicò initiũ accipere disposuimus: antiquitatis normam in fœminis benè positam in suo ordine relinquentes, vt post duodecim annos completos viri potentes esse credantur. hæc ille tit. quib. mod. ius pat. in prin. Sic in l. vlti. C. quand. tut. esse desin. l. 5. ff. de testa. l. 2. ff. de vulg. & pupil. §. 1. Instit. de nup. Macr. li. in somnium 5. cap. 6. Post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit: tunc enim moueri incipit vis generationis in masculis, & purgatio fœminarum. Tertull. lib. de virginib. vel. Tempus, inquit, etiam Ethnici obseruant, vt ex lege naturæ iura sua ætatibus reddant. nã fœminas quidem à duodecim annis, masculum verò à duobus amplius ad negocia mittunt: pubertatem in annis, non sponsalibus aut nuptijs decernentes. Hoto.

PVBES, alio nomine Pecten appellata, propriè inguinum, hoc est, pudendorum partem denotat. Quamuis etiam sumitur pro eo, qui pubem degenerare, id est, lanuginem emittere potest, genitiuum habet puberis. Triphoninus in l. pen. de cur. fur. pro adulto vsurpauit. Si furioso, inquit, puberi, quanquam maiori 25. annis, curatorem pater testamento dederit. Sp.

PVBESCERE, adolescere, est sanguinem emittere, ac pubertatis vel adolescentis attingere ætatem: à pubeo, pubui. Vlpia. in l. 3. §. ibidem. Iul. ff. de Carb. ed. Ol.

PVBLICA ea sola propriè dicuntur, quæ sunt populi Rom. l. 15. ff. de verbor. significa. Hinc publicum ius id definitur esse, quòd ad statum rei Romanæ spectat. l. 1. §. 1. ff. de iustit. & iur. Nec verò Reip. causa abesse eos intelligimus, qui pro ciuitate legatione funguntur. l. 26. §. item inquit Prætor. ff. ex quib. caus. maior. Ciuitates enim loco priuatorum habentur. Publicique appellatio in compluribus causis ad populum Rom. respicit l. 16. ff. de verbor. significat. Inde adeò publicani nomen habent, quod vectigal popul. Rom. conductum habent, quod absolutè publicum appellatur. l. 1. §. 1. ff. de publi. Cic. de prouinc. consularibus. An qui frui publico non potuit, hic legitur ipsa lege censoria? Idem episto. ad Q. Fratr. Publicis malè redemptis. Quint. Declam. 340. Ego non ea voluntate feci, vt hic liber esset, sed vt publica non solueret. Idem declamat. 341. Ante omnia nulla lege comprehensum est, vt alienam rem non profiteri licet, alioquin publicum euersum est. Tacit. lib. 13. Edixit, vt leges cuiusque publicè occultæ ad id proscriberentur. Suet. in Calig. cap. 30. de vectigalibus à Caligula institutis agens, additumque, ait, ad caput legis, vt tenerentur publico & qui meretricium fecissẽt. Ita publicum quadragesimæ, apud eundem accipio in Vesp. ca. 1. & publicorũ conductiones in l. 33. ff. pro soc. Hor. 1. Ep.

Pars hominum gestit conducere publica. Briss.

PVBLICA accusatio, quæ omnib. patet. §. cõsequens. Inst. de suspect. tut. Sic publicæ turbæ pro rixis & contẽtionibus dictæ, quæ omnib. patent. nõ quòd publica auctoritate fiant. in Auth. §. fugiunt. vt iudic. sine quoquõ suffrag. Old.

Pvblica actio quia cuiuis experiri licet: ad quā exercendam cuiuis aditus patet. Vlpia l.1.§.4. ff. de suspect.tuto. Consequens est, vt videamus qui possint suspectos postulare. & sciendum est, quasi publicam esse hanc actionem, hoc est omnibus patere. Ergo vt publicus locus dicitur, ad quem cuiuis licet accedere: sic actio suspecti, est tanquam publicæ illæ actiones, siue iudicia, quorum aditus vnicuique patet. Hinc popularis actio, publica nominatur in l.30.§.3.ff.de iureiur. In popularibus actionibus, inquit Paulus, iusiurandum exactum ita demum aduersus alios proderit, si bona fide exactum fuerit. nam et si quis egerit, ita demum cōsumit publicam actionem, si non per collusionem actum sit. Hot.

Pvblica bona, quasi populica dicta esse docet Alciat. in l.bona ciuitatis.de verb.sign. Sp.

Pvblica conuentio est, quæ fit per principem, aut quotiens inter se duces belli paciscuntur. l. 5. ff. de pact. Publica abolitio est, quæ publicè fit. publiceq; indulgetur ex Senatusc ōsulto l.8.l.12.l.17. ff. ad Turpillia. Et apud Paul.lib.5.sent.tit.1. Bris.

Pvblica custodia coerceri, vide l.succurritur.ff. ex quib.caus.maior.in integ.rest.

Pvblica fide sequuntur, qui apud argētarios pecuniam deposuerunt. l. 7. §.quoties.ff.deposi. quorum officium publicum est. l.10.§.1.ff.de eden. Prat.

Pvblica fide venire, id est, saluo conductu, vt vulgaris habet locutio. Violare fidem publicam, est cōtra illam aliquid committere, das Geleydt nit halten. Spieg.

Pvblica iudicia quæ dicantur & cur, tradit Iustinianus Instit.de publ.iudic.& sup.de popularibus iudiciis relatum est: vbi vide.

Pvblicorvm verò iudiciorum hæ sunt leges, Iulia maiestatis, Iulia de adulterijs, Cornelia de sicariis & veneficis, Pompeia de parricidijs, Iulia peculatus, Cornelia de testamentis, Iulia de vi publica, Iulia de vi priuata, Iulia ambitus, Iulia repetundarum. l.1.ff.de public.iudic. Instit.eod.titu. Quæstiones autem publicas de falso, sicarijs & parricidijs Cornelius Sylla dictator constituit. l.1.§.deinde Cornelius.ff.de orig. iur. Antea L. Tribunus plebis de pecunijs repetundis quæstionem constituerat, vt Cic. in Bruto scribit. De iniurijs verò quemadmodum vitiosè in omnibus codicibus (Florentinos excipio) scriptum est, quæstio publica ab eodem non est constituta. Actio enim ex lege Cornelia de iniurijs priuata est, non publici iudicij. l.42.§.1.ff.de procuratorib. l.vltim.C.de iniur. Natum fuisse hunc errorem qui libros omnes ante hac occupauit ex eorum imperitia puto, qui apud Vlpianum eam actionem pro publica vtilitate exerceri legerant: quasi verò non & priuata iudicia pro publica vtilitate exerceantur, cùm & suum ius cuique tribui, & qualiacunque nocentiū peccata puniri reipublicæ intersit. Raptus porrò crimen publicum esse dicitur in l.penult.C.de noxalib. quoniam ad leg.Iul.de vi publica pertinet. l.5.§.vlti.ff.ad leg. Iul.de vi publica. Publici autem iudicij causam habere crimen dicitur in l.7.ff.de publ.iudic. quod publici iudicij est. Bris. Porrò quid publica & extraordinaria iudicia criminalia distent à popularibus & priuatis pœnalib⁹ iudiciis explicare nō est in facili. An verò, quòd hæc in rei persecutione, illa in sola vindicta constituta sunt? minimè. Nam & populares ad vindictam pertinent, & ex priuatis iniuriarum actio. An quia horum pœna est pecuniaria, illorum capitalis, vel corporalis? ne hoc quidem. Nam & publica quædam iudicia pecuniariam pœnam habent, veluti ambitus & de plagio. An quia hæc priuatam caussam, siue vindictam continent, illa publicam? & hoc quóque minus. Nam & populares publicam causam continent. & publicum iudicium iniuriarum ad priuatam causam pertinet. Quia re priuato iudicio ei facilè præiudicatur, & in eo iusiurā dum differtur, quod in aliis non permittitur. & extraordinaria publicam vindictam non persequuntur. quia nec quilibet ex populo, eis experitur. An igitur quia in publicis extraordinarijs iudicijs longè alius est reorū habitus, aliorum iudiciorum forma, alij iudices, & iudices non arbitri, & grauiores damnationes, & accusatoris in crimen subscriptio? Hoc placet satis. Porrò publica iudicia legitima & ordinaria sunt, legem, pœnā, formulam habent certam, veluti maiestatis, proditionis, repetundarum, peculatus, ambitus, adulterij, stupri, homicidij, veneficij, parricidij, fraudatæ annonæ, residuorum, vis calumniæ? vsurpatæ ingenuitatis, plagij, falsi, iniuriarum, præuaricationis. Extraordinaria legem quidem habent, sicut & omnia qualiacunque iudicia, specialem pœnam & formulam, ordinemve certum non habent, veluti concussionis, abigeatus, stellionatus, effracturæ, expilationis, termini moti, præuaricationis, & alia innumera. Hodie publicorum quoque iudiciorū nullæ sunt formulę. Sublatis formulis, mansit legum pœna aliquandiu, sed posteà constitutionibus pœna in incerto, & in arbitrio iudicantium esse cępit. Itaque à pœna hodie appellari posse verè dixeris. Idem omnibus iudicibus ordinariis. Aguntur namque omnia extra ordinem omni ex causa. Idcircò moribus nulla nunc actio furti in duplū, vel quadruplum. quia extrà ordinem agitur. Quo agendi genere electo, cōsumitur actio dupli, vel quadrupli, l.interdum. §. qui furē.ff.de furt. Idemq; de cæteris iudicijs, priuatis & popularibus dici potest. Cuia. obseruat. lib.8. cap. 33.

Pvblica iura officiaq; in l.5.§.vlt.& l.6. ff. de capi.minut.& in l.14.ff.ad Trebellia. l.2.ff.de diuers.regu. iur. Magistratuum, honorum, & ciuilium munerum in repub.gerendorum iura significant. Ideoq; in l. 9. ff. de his qui sunt sui vel alie. In publicis causis filiumfa. haberi loco filijfam. his exemplis demonstratur, veluti si magistratum gerat, si tutor detur. Inde publicum munus officiū priuati hominis vocatur. ex quo commodū ad singulos vniuersosve ciues remq; eorum peruenit, l.239.§.munus.ff.de verb.sign. Proinde publico munere legatus fungi dicitur. l.27.ff.de iud. Br.

Pvblica lex concisa locutione dicitur, lex publici iudicij, vt quum dicimus, iudicia bonę fidei, in quibus iudici potestas est ex bona fide iudicandi. Marcian. l.1.§.1.ff.ad leg. Cornel.de sicar. Qui ve magistratus, iudexve quæstionis ob capitalem caussam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. Imper. l.1.C. vbi senat.vel clar. Intra prouinciam in qua facinus perpetrauit, publicis legibus subiugetur. Hot.

Pvblica monumenta interpretantur doctores, quòd manu publica, hoc est, tabellionis descripta. l.gesta.ff.de re iud. Sp.

Pvblica persona, pro tabellario. l.orphanotrophos.C.de episc.& cler. l.tutor. ff. de administ.tut.§.cū autem.Instit.de adopt. Item magistratus. Instit. de Atil.tut.§.pen. Sp.

Pvblica autem vectigalia intelligere debemus ex quibus vectigal fiscus capit, quale est vectigal portus, venalium rerum, item salinarum, & metallorum, & picariarum l.17.ff.de verb.significat. Nam & qui harenarias & cretifodinas, & salinas, & metalla conducta habent, publicanorum loco sunt. l.13.ff.de publican. Etiam qui pascua conducebant, publicani dicebantur. Plin.lib.10.cap.3. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt maius ita lucrum sentientes depascuntur pecorum pabulo. Erat verò maxima Romæ & potentissima publicanorum societas. isque ordo in prouincijs plurimum auctoritate & potentia valebat, vt Cicer. in epistol. ad Lentul.& Appium & Q. Fratrem. & pro Plancio & Liuius lib.35. significant. Sed ad publica reuertamur. Etiā ciuitatum bona vectigaliaque abusiuè publica dicuntur. l.15.ff.de verbor.signific. l.40.ff.de negot.gest. l.36.§.1.ff.ad municip. l.5.§.idem ait.ff.quod vi aut clam. Publica autem appellantur, quorum vsus in commune expositus est, & omnibus patet: proprietas verò nō æquè. l.5.ff.de rer.diuisio.§.flumina.& §.riparum. Instit.eod. tit. l.30.§.1.ff.de adquir.rer. dom. Quæ hac ratione à cōmunib. discernuntur, quorū vt vsus communis est, ita & proprietas occupanti cedit. Ac publica quidē ea iuregentiū dicuntur. l.7.§.insula.& l.pen.§.1.ff.de adquir.

rer.do.l.vlt.ff.de vsucap.§.fluminum.& §.littorum. Instit.de rer.diuis.Alia enim sunt publica populi Roma. quæ in patrimonio & pecunia populi sunt, quæ tam ad eorum quæ iuregentium,quàm quæ ciuitatum publica sunt,ita appellari solent.l.9.ff.de vsucapionib. & apud Vlpian.in Instit.tit.20.ff.de adquir.rer.dom. Quod ne absurdum propter nouitatem videatur, etiam aliorum auctorum testimonijs confirmabo.Cice.5.in Verr. Perpaucæ ciuitates bello à maioribus nostris subactæ, quarę cùm esset ager publicus pop.Rom.factus. Liuius lib.3.ad fin.Agrum de quo ambigitur, finium Coriolanorum fuisse,captisq; Coriolis publicum populi Rom. esse factum. Hygen.li. 2.de limi. Vectigales autem quidam sunt obligati Reip.pop.Rom.quidam coloniarum aut municipiorum,aut ciuitatum aliquarum.Bris.

PVBLICA via,quę in solo populi est,cuius solum publicum est, siue qua iter populo est. Erasm. noster in Chiliad.indicat, Prouerbij speciem habere illud Plautinum, Nemo ire quenquam publica prohibet via. Vide tit.de via publ.& si quid in ea fact.esse dic.& l.2.§.ait prætor.§.viarum.ne quid in loc. publ.

PVBLICA via canalis dicitur in l.2.C.Th.de curios.& in l.15.C.Th.de cur.pub.& Concilij Sardicæ ca. 21. Cuiac.ad leg.2.C.de cursu pub.&c.lib.12.

PVBLICA vtilitas quatuor modis consideratur. Prima,cum in vniuersum & particulariter commodũ affertur.quod in sacerdotibus magistratibusque consistit,l.1.§.huius.ff.de iustit.& iur. Secunda, quæ in vniuersum conducit,non autem singulis.vt quoties de locupletando fisco agitur.l.pen.C.de primipil.lib.12.Tertia est vtilitas,quæ priuata propriè est, licet ex ea consequatur etiam publica. vt cùm dicimus publicè interesse dotes mulieribus conseruari, liberisque hominib. ciuitatem repleri : id enim quod consequitur, in vniuersum prodest.Quarta est,quoties id quod consequitur, singulis prodest, nec in vniuersum quemlibet particulariter iuuat.vt cum generaliter dicimus,Reipublicæ interesse,ne quis re sua abutatur.§.pen. Institu. de his qui sunt sui iur. Ex comment. Alciat. ad l. pupillus est.de verb.sign. Spieg.

PVBLICAE mulieres, hoc est, omnibus communes.c.inter opera charitatis.extr.de spons.Sp.

PVBLICAE personę modò magistratus & officiales modò tabellarios significant.l.30. C.de episc.& cle. §.cùm autem. Institu.de adopt. Quo olim munere functos seruos publicos constat,ex l.18.ff.de adoption. & l. vlt.de decurio.lib.10.C.Brisson.Hi verò publicæ personæ dicebãtur, quòd eorum fides publicè probata esset: Non enim in album tabellionũ redigebantur, nisi quorum fides publicè spectata esset. Vel:Ideò serui publici dicebantur,quod omnibus seruire tenerentur. Aldob. §.cum autem.Inst.de adop.

PVBLICAE quæstiones, publica item crimina sunt,de quibus publicum iudicium est constitutum, l. 32.§.Iulianus.ff.de arbitr.l.2.§.de [illegible] Cornel. ff.de origin.iuris.Nec enim publica iudicia idcircò dicta sunt, quod,vt Iustin.tradit,eorum executio cuiuis ex populo qui modò idoneus sit accusator,detur. Hac enim ratione popularia iudicia publica essent,quod est inconsequens : sed quod ex legibus publicorum iudiciorum veniant atque descendant.l.1.ff.de publ.iud. Verum est tamen,& id ex eodem Vlpiano Iustinianus hausit,publico iudicio cuilibet ex populo experiri licere, nisi si cui lege aliqua publico iudicio accusandi non est potestas.l.43.§.senatus.ff.de ritu nupt.Bris.

PVBLICAE res,proprio sermone sunt,quæ populi Romani sunt : sed & quæ ciuitatum, in vsu publico sunt,per similitudinem publicæ dicuntur. l.sed & Celsus,de contrah.empt.

PVBLICAM quoq; habere causam officium & ministerium argentariorum traditur ex l. 10.§.1.ff. de ed. Et publicam fidem secutos eos, qui apud eos pecunias deposuerunt.l.7.§.quotiens.ff.de posit.Briss.

PVBLICANVS dicitur,qui publica vectigalia cõducta habet.l.quantæ.in fin.ff.de public.Eum,qui vectigal populi Rom.conductum habet, publicanum appellamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop.Rom.respicit.l.eum.ff.de verb.sign. Conna.lib. 4.ca.16.num.1.Lege suprà, Publica.1. Publicanus autem est,qui publico fruitur(nam inde nomen habet)siue fisco vectigal pendat, siue etiam tributum consequatur, & omnis,qui quid à fisco conducit,rectè appellatur publicanus.l.1.ff.de publ. & vectig. & commiss. Publicum autem vectigal intelligere debemus ex quo vectigal fiscus capit,quale est vectigal portus,vel venalium rerũ, item salinarum,& metallorum,& piscariorum. l.inter publica.ff.de verb.sign.Cæterùm publicani, qui & vectigaliarij & telonæ dicuntur, propriè ij sunt, qui vectigalia populi R. aut principis veluti portoria conducta habent,non tributa.l.12.§.vlt.ff.de publ.& vectiga.l. cum qui.ff.de verb.sign.qua de causa Cęsar dum vult leuare Asiam publicanis apud Dionem 42. quòd redigebatur ex vectigalibus,in tributi collationem transformat. Verùm ij etiam,qui salinas,cotorias,picarias,cretæ fodinas,metalla conducta habent,& qui ciuitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sũt. l.13.ff.de publ.& vect. & si quis quandoq; tributa vel stipendia conducat.l.1.§.1.eod. Liu. 39. vectigalia summis preciis vltrò tributa infimis locauerunt. quas locationes senatus precibus & lacrymis publicanorum victus induci iussit.Est & similis locus li.43. Cuia.obser.lib.7. c.4.Adde Brech.l.eum qui.d.tit.de verb.& rer.sign.

PVBLICARE verbum,ad plura vsurpari, demonstrant.l.si fundus quem.ff.loc.l.nulli.C.de episc.& cler. l.publicani.l.omnium.ff.de test. Sp.

PVBLICARE est proscribere,est etiam proclamare. Quod enim à præcone publicatur id rectè publicari etiam dicitur.Res quæ ad ærarium deferebantur, simul atque edictis essent publicatæ, apud ærarium interdum auersione, plerunque sectione distrahebantur. Quod qua ratione accipiendum sit, alio loco demonstratum est. Tertullian. Publicaris, inquit,bonum tibi est,qui enim non publicatur in hominibus,publicatur in DEO: Et Sueton.in Claud.Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Eoque etiam pertinet illud Lampridij in Alexandro. Mulieres infames,quarum infinitum numerum depræhenderat, publicari iussit exoletis omnibus deportatis. Ræuard. Varior.lib.5.cap.18.

PVBLICARI dicitur quod publicum fit, quodq; in fiscum & ærarium cogitur.l.23.§.si fundus. ff.de seru. rust.l.27.ff.de adult.& aliis infinitis locis.Bris.

PVBLICE, interdum est in publico loco, veluti apud acta,vel in æde sacra publica.l.56.ff.manda.coniuncta l.7.in fin.ff.qui satisd.cog.l.7.ff.de minorib.l.4.ff.de statulib.Briss.

Interdum publicè, est publico nomine, & publica auctoritate.l.4.§.in eum.ff.de admin.tut.l.24. ff.de captiu.l.121.§.1.ff.de diuer.reg.l.12.ff.de fideicom.liber.l.15. §.si publicus.ff.de dam.infect.Planè in l.6.§.sacræ.ff.de rerum diuis. publicè est, principali vel pontificali auctoritate.l.vlt.ff.vt in poss.legat. Alias publicè in commune significat, veluti cum dicimus, publicè interesse. In publicum deduci intelliguntur fugitiui serui, qui magistratibus municipalibus vel publicis ministeriis traduntur.l.1.§.pen.l.2. ff.de seruis fugitiu. Et sic quoq; in publico seruari dicuntur, qui sub publica custodia asseruantur.l.48.ff.de verb.signif.l.9. ff.ex quibus causis maior. vel etiam qui in carcere sunt. Nam & Plaut.publicitus excipi, pro carcere excipi in Amphitryo. dixit imitatione Græci sermonis,quo [illegible] carcer appellatur. Briss.

PVBLICE fieri dicitur, quod coram populo fit:palàm verò,quod coram pluribus.Id Alc. ceu non prætereundum,admonuit.Item,& quod autoritate iudicis fit publicè fieri accipitur.l.1.vt in poss.leg. & quod memoriæ publicè commendatur. Menniglichen verkündet zu wissen.l.1.§.sed si scimus.C.de Lat.libert.toll.

PVBLICE interesse.l.1.C.de malefic.& Math.

PVBLICIANA actio earum rerum persequendarum causa datur,quas ex iusta causa nactus quis nondũ vsucaptas amisit l.1.cum seq.l.15 ff.de public. Nam qui

bona

bona fide possessa possessione ante completam vsucapionem excidit, is ad eam rem vindicandam in rem actionem habet, quæ à prætoris nomine à quo primum proposita fuit, Publiciana appellata est, quemadmodũ & Fabiana & Caluisiana & Pauliana & Seruiana. §. namque si cui. Instit. de actionib. Constant. lib. 2. epit. titu. 1. Publiciana ait, [illegible] Briss. De hac vide suprà in verb. Actio Publiciana. Differt autem à rei vendicatione. Primò enim rei vindicatio ordinaria, & ex iure ciuili, princeps & directa est actio: Publiciana verò extrà ordinẽ velut in subsidium introducta, vtilis respectu vendicationis dici potest. Deinde rei vendicatio datur tantùm pro rebus incorporalibus, Publiciana etiam pro incorporalibus, putà seruitutibus, quæ alicui à non domino constitutæ sunt. Vnde si à quasi possessione seruitutis cadas, priusquam præscriberetur, hac actione experiri posses. d. l. si ego. §. si de vsufructu. Porrò rei vendic. exercetur aduersus omnes possessores, quocunque titulo, aut sine titulo rem tenentes, dummodò possint restituere. l. officium. de rei vend. Publiciana autem cõtra possidentem titulo, & bona fide, hoc est, aduersus eum, qui à non domino ex iusta causa accepit, non datur: nam hoc casu melior est conditio possidentis. l. siue autem. §. si duobus. hoc tit. quàm petentis. Si tamen possessor, intelligens sese in ius vocandum procurauerit hunc titulum in fraudem actoris, nihil ei prodesse potest, quia petitor aduersus exceptionem, habet doli mali replicationem, idque Bart. in d. §. si duobus. rectè probat: alioqui possent semper commentitio, seu procurato in fraudem titulo iudicium hoc ludere. Mynsinger.

PVBLICVM Neratius vocat, quod est commune iure naturali, quoniam eius rei proprietas nullius esse putatur, quia omnium est: vsus autem publicus. Quod ad ea quæ iure ciuili publica sunt, pertinet, mancipio quidem vniuersitatis sunt, vsu verò singulorum. Quem enim quisque locum ceperit in theatro spectandi causa, suus est: nec in alieno, sed in suo esse dicitur. Quomodò ritè Tullius libro tertio de finib. omnia quæ habemus, communia omnium dicit esse. vsu tantùm esse nostra: quasi hic orbis nihil aliud sit, quam commune quoddam hominum theatrum, in quo natura commorandi diuersorium nobis, non habitandi dederit. Quoniam inquit, ea natura esset hominis, vt cum genere humano quasi ciuile ius intercederet. qui id conseruaret, eũ iustum: qui migraret, iniustũ fore. Sed quemadmodum theatrum. cùm commune sit, rectè tamen dici potest, eius esse eum locũ, quem quisq; occuparit: sic in vrbe, mundoue communi non aduersatur ius, quod minus suum quidq; cuiusq; sit. Conna. li. 3. c. 2. num. 7.

PVBLICVM etiam Adrianus appellat, quicquid est principis, non alicuius priuati domini vnius, pluriumve, vt publicationem bonorum appellamus, quæ fisco cedit, & publicare, & confiscare pro eodem vsurpamus. Conna. lib. 3. c. 4. num. 1.

PVBLICVM etiam dicitur quod est populi, putà fisci, vel ciuitatis, quasi populicum. Atque sic intelligit Papin. cum inquit publicum ius priuatorum pactis nõ mutari. & Vlpia. in l. 3. de testam. vbi ait, Testamentum esse iuris publici, id est populi vel fisci, vel ciuitatis, quod ius indubitatissimi iuris est non posse priuatorũ pactis mutari, Papin. Inter debitorem & creditorem cõuenerat vt creditor onus prædij pignorati nõ agnosceret, sed eius soluendi necessitas ad debitorem spectaret. Talem pactionem quantum ad fisci rationem, non esse seruandam respondi. Pactis enim priuatorum formam iuris fiscalis conuelli non placuit. quare non tenet fiscum huiusmodi conuentio: & poterit nihilominus à possessore creditore tributum exigi. Sed licebit creditori quod fisco dependerit, à debitore repetere. Conna. lib. 5. c. 5. num. 3.

PVBLICVM communium nomine amplectitur Martianus, quæ Iustinianus distinxit. Nam quicquid commune est, publicum item est: nec interest quod ad vsum attinet, inter commune & publicum iure gentiũ, quia vtriusque vsus communis est omnium gentium: sed communium proprietas nullius est sitque accipientis: publicorum autem proprietas, est aut vniuersitatis, aut singulorum. Sicque intelligendum, quod dicit Pomp. Aristo ait. Sicut id quod in mari ædificatum est, fieret priuatum: ita quod à mari occupatum sit, fieri publicum. id est, commune inquit Accursi. vt sit scilicet publicum vsu: proprietate autem nullius. Appellatur autem commune. quia nemo hominum est qui non sit quodammodo eius dominus, vt si primus accipiat, vendicatur proprium eius dominium, quasi non in alienã, sed in sua venerit. Communia igitur sunt omnium mortalium & tamen nullius propria sunt. Vsus verò nõ dicitur communis, sed publicus. quia neq; mari, neque litore eius aut aere, aut aqua profluente vteris tanquã re propria, sed vt publica: nec vt habens aliquã partem dominij in eis, sed vt quiuis ex hominum numero ita vt neminem queas arcere à cõmunione istius vsus, sed quod tu facis, potest & quilibet facere: & quidem iure suo, non alia ratione quam quia homo. Vide Connanũ latè de his differentem lib. 3. c. 2. num. 3.

PVBLICVM, quod non est priuatum alicuius, sed populo commune. Hoc autem plurifariam dici Bartol. indicat in l. 1. ff. de public. iud. Quo verò à communi distet, Ferrar. docet. §. 1. Instit. de rerum diuis. Publicum absolutè aliquando significat vectigal. Vnde & publicani dicti sunt. Sic non tantum alicubi Vlpia. vsurpauit, teste Budæo, sed & Cicero vsus est. Alciatus tradit, publicum propriè in iure nostro accipi, quod ad populũ Romanum pertinet. l. bona ciuitatis. de verb. sign. quæ enim aliis gentibus publica sunt, pro priuatis habentur. Spieg. Vide etiam Brechæum in l. cum qui. sub titu. de verb. & rer. sign. vbi non pauca de hac dictione notata inuenies.

PVBLICVM certamen, Vlp. in l. qua actione. §. si in colluctatione. ad leg. Aquil. interpretatur, quod fit gloriæ causa & virtutis. Sp.

PVBLICVM consilium pro Senatu apud Ciceronem ponitur.

PVBLICVM crimen Impp. in l. 4. C. de hæreticis. id interpretantur, quòd ad omnium pertinet iniuriã. Ac primum quidem, inquiunt, hæresim volumus esse publicum crimen: quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Vide iudicium publicum. Hot.

PVBLICVM instrumentum, variè dici constat ex Spec. tit. de instrum. edit. §. 7. per tot. Sp.

PVBLICVM ius, inquit Vlpian. in l. 1. de iust. & iu. est, quod in sacris, sacerdotibus & magistratibus consistit. [illegible] Sp. Cæterum publicũ ius interdum id intelligitur quod ad statũ rei Rom. pertinet, in sacris, sacerdotibus, ac magistratibus consistẽs l. 1. §. huius studij. ff. de iustit. & iur. Cuius partem esse ius senatorum Plin. lib. 8. epist. ad Aristo. scribit. Interdum verò generaliter publicum ius commune & quo omnes eiusdem ciuitatis ciues vtuntur, significat. l. 33. in fin. l. 39. §. vlt. ff. de excus. tut. l. 8. ff. de tutel. l. 29. ff. de testam. tut. l. 7. §. si vxor. ff. de don. int. vir. l. 6. ff. de admin. tut. l. 76. in fin. ff. de cond. & demonst. l. 46. & l. 117. §. 1. ff. de diuers. reg. iur. l. 42. ff. de oper. lib. l. 1. in princ. & l. 15. §. 1. ff. ad leg. Falc. coniuncta l. 56. ff. de leg. 1. l. 2. C. ne vxor pro marito. Vnde quod in l. 38. ff. de pact. scriptum est, ius publicum pactis priuatorum mutari non posse, id à Constantino sic redditur, [illegible] Sic & apud Teren. Phorm.

Num iniquum postulo?

Anne hoc quidem accipiam ego quod ius publicum est?

Publici iuris esse dicitur testamenti factio. l. 3. ff. de testamen. Vsucapio item publico iure contingere, & bono publico introducta dicitur. l. 18. §. 1. ff. de dam. infect. l. 1. ff. de vsucap. Briss.

PVBLI-

PVBLICVM ius. Vlpianus cum publicum ius definiret, ius illud esse publicum dixit. quod ad statum rei Romanæ spectat.l.1.§.2. de iustit. & iure. Quo in loco malè legitur:rei Romanæ.legendum enim esse,Reipubl.Romanæ, ipsa publici iuris definitio postulat. In his autem quę ad statum Reipubl.Romanæ spectabant, adhibitos olim ante legem Regiam,augures interdum & pontifices fuisse, populumque in comitium vocari consueuisse,si quid Deo ritè consecrandum esset,si qui sacerdotes, si qui magistratus creandi, neminem tam mediocriter in historiis versatum puto vt id ignoret. Proinde quonam iure tunc magistratus,sacerdotesque crearentur,& consecrationes fierent.si quis interrogaret,nonne diceres iure publico? At posteaquam populus omne ius, omnemque potestatem suam in Principē transtulit, quale ius in Principem fuisse translatum dices:nonne ius populi?nonne ius publicum? quid est enim aliud ius publicum,quam ius populi?quamobrem quis est,qui non intelligat, publicum ius lege Regia sublatum esse,& ob id nulla illius iuris,in iure ciuili nostro exstare vestigia? Sanè cum Aristonem peritissimum,& priuati iuris,& publici, partemq; iuris publici,ius senatorium esse scriberet Plinius Epistol.lib.8. indicans ius publicum eiusq; partem senatorium lege Regia prorsus abolitum esse,hæc verba subiecit. Priorum temporum seruitus, vt aliarum optimarum artiū sic etiam iuris senatorij obliuionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, vt velit discere.quod in vsu non sit habiturus? Nec alio mihi visus est Iuuenalis respexisse Saty.10.sic de populo Romano scribens:

--- Nam,qui dabat olim
Imperium,fasces,legiones,& omnia,nunc se
Continet,atque duas tantum res anxius optat.
Pana & Circenses.

Idque considerans Vlpianus, ius publicum in sacris,sacerdotibus & magistratibus constitisse ait, non autem, vt malè in omnibus exemplaribus solis Florentinis exceptis,legi videmus,consistere.d. §.1. per sacra, non sacrificia, sed dedicationes,& consecrationes,per sacerdotes solennes eorum sortitiones,apprehensiones,inaugurationes,electionesque,& per magistratus, comitia consularia,prætoria,tribunitia,ædilitia, & sic deinceps intelligens. In ijs enim omnibus publicū ius olim constitit.eoque iure sublato,Princeps iura publica dedicabat,non populus.l.9.de rer.diuis.Apud Principem lege curiata pręsente populo,arrogationes fiebant,quę antea calatis comitijs auctore populo peragi etiam sine auctoritate Principis iure publico solebāt,teste Gel lib.noct.Attic.lib.5.c.19.Caio [illegible] Cicerone [illegible] Principem arrogationes [illegible] [illegible] est, vt dispiciamus quo [illegible] [illegible] non [illegible] publici iuris esse,l.3. [illegible] testamenti factio iuris idcircò fuisse publici videtur, quod testamenta non minus, quam magistratus, sacerdotes,consecrationes,adoptionesque calatis comitijs, publica, hoc est.populi Romani, opus haberent auctoritate. At posteaquam sublato iure publico calatis comitijs testamenta condi desiissent, & priuato iure per æs & libram sic conderentur, vt ne principalis quidem in iis interponeretur auctoritas, dubium non videtur, quin testamenti factio omnino publici iuris esse desierit,præsertim si rectè Theophilus ait,cum primùm per æs & libram condi cœperant testamenta, tunc longo tempore antiqua illa calatis comitijs, & in procinctu testamentorum genera in desuetudinem abiisse. Erat igitur non publici, sed priuati iuris testamenti factio tempore Papiniani,hoc est,iuris ciuilis,habita videlicet consideratione antiqua cuiusdam publici priuatique iuris differentiæ, lege Regia prorsus abolitæ. Ad quam differentiam Papinianum suspicor respexisse.& sic notis scripsisse.Testamenti factio,non P.sed P.I. est, hoc est,testamenti factio, non publici, sed priuati iuris est. Et idcirco aut notis deceptum esse Tribonianū verisimile est,qui publici,non priuati iuris testamenti factionem esse contendit, aut certè eius librarios verborum transpositione,quod fieri frequenter solet turpissimè lapsos,aut denique calatis comitijs,quod mihi non videtur. Etiam Papiniani tempore fieri testamenta consueuisse.Nec ijs assentior. qui Accursium secuti, testamenti factionem sic apud Papinianum, interpretantur,quasi Papinianus contenderit, ius testamentorum faciendorum.tribui iuri publico & legibus. Nihil enim aliud apud Papinianum quæritur.quam testamēti factio,non quo iure cuiquam tribuatur,sed cuius iuris sit,hoc est, quo iure fiant testamenta, publicone an priuato,publicene an priuatim: sicut quærimus magistratuum creatio,consecratio aut adoptio, cuius iuris sit,hoc est.quo iure creentur magistratus, res consecrē tur,adoptiones fiant.Est igitur priuati iuris,non publici testamenti factio. Et licet legibus ea rectè tribui dicatur, malè tamen vitioseque habito alicuius priuati iuris respectu,tribui iure publico eadem existimatur. lege enim Regia ius publicum penitùs sublatum, in Principem constat translatum esse, & per consequens omnem abolitam publici priuatiq; iuris, antiquā differentiam. Igitur non publico, sed ciuili, hoc est,priuato iure tribui testamenti faciendi ius & potestas solet. Et hoc quidem toties dicendum est: quoties priuato iure publicum ius opponitur, quod ante legem Regiam perpetuò fieri solebat. At postquam lex esset lata Regia,quod antè eam legem priuatum dicebatur, hoc tunc & esse,& appellari ius publicum cœpit. Quo sensu ius publicum accepisse visus est Papinianus l.15. §.1. ad legem Falcid. Et cum ius publicum pactis priuatorum mutari non posse scriberet idem Papinianus l. 38. de pactis. non dubium est, quin priuatum, hoc est ciuile ius, per publicum intellexerit. Atque hæc quidem hactenus de iure publico, de quo pessimè dissentiunt,& sentiunt omnes alij. Ræuardus Varior.lib.quinto,cap.12.

PVBLICVM munus,nec ad magistratum (quia ille honor est.l.cum muneris.ff.de mun.& hono.) nec ad onera refertur, quæ possessionibus aut patrimonio indicuntur.l.his omnib.in prin.ff.de vacat. mun. Ergo ea tātummodo,quæ extra ordinem sunt,respicit.l.hi qui. eod.tit.Vide item Inst.de excus.tut.in prin.Sp.

PVBLICVM testimonium quod coram multis fit. C.de custod.reor.l.si quis.*

PVBLICVS lacus.Vide,Lacus.

PVBLICVM etiam pro carcere accipitur, vt apud Plaut.Vereor ne hac nocte adueniens. publico excipiar,id est in carcerem trudar. Brechæus in l. qui neq;.ff. de verb.& rer.sign.

PVDICITIA,à pudore dicta videtur: vt pudica non sit,quam non pudet. Hæc velut regina in virtutibus fœminæ est, quin & instar est omnium. Vlpian.de iniur.l.sed est quæstionis.ad fin.Si quis,inquit,tam fœminam,quam masculum,siue ingenuos, siue libertinos impudicos facere attentauerit, iniuriarum tenebitur: sed & si serui pudicitia attentata fuerit, iniuriarum actio locum habet.Sp.

PVDOR,ab Aristotele definitur,dolor,seu perturbatio animi de iis quæ dedecus videntur inferre.Eo nia respicit tempora,præsens.præteritum,& futurum, possibile. Nec solùm pudor est de ipso dedecore, sed de periculo etiam,ne admittas tale quid, vnde adiisse turpitudinis periculum videare. Sanè mos vetustatis antiquæ,longè pulcherrimus,ex l.sed si hac.ff.de in ius voc.colligitur: quo magna antiquorum integritas relucet:qui cum venderent ancillas virgines, cauere solebant, vt saluus sit eis pudor,ne prostituantur.Et hinc emersit pactum immissionis manus, quod potest venditor manus inijcere.& libertam prostitutam abducere, l.pen.C.si mancip.ita vend.ne prostit.Portò, Donat.ait Pudorem esse mali facti:verecundiam recti & honesti. Vlpia.in l.quę omnia.ff.de procu.eleganter respondit: Ferendus est, pudorem suum purgans. Homer. Iliad.ε. pudorem ingens addere calcar ad fortiter agendum indicat.Adi Chiliad.Erasm.Sp.

PVDOR

PVDOR pro existimatione, dignitate, &, vt vulgò loquimur, reputatione. in l. 20. ff. de his qui not. inf. l. 25 ff. de procu. l. 1. §. item aut per semetipsum. Coniunctis vicinis §§. & l. 15. §. generaliter. ff. de iniur. Verecundiã etiam dixit Papin. in l. 15. ff. de condi. & demon. Briss.

PVELLA pacta. Vide pacta puella.

PVERI vocabulum Latini a Græco παῖδας formauerunt, quo significant domesticos seruos, præsertim tabellarios. credo quod non nisi pueris & in iuuenili ætate constitutis, qui pedibus valerent. vti poterant ad eam rem. Ideò apud Cicer. sæpissimè legitur. Pueri tui mihi a te literas reddiderunt. Quandoquidem etiam pro liberis vsurpant poetæ. Horat.

Puerosque Ledæ.

Id est, Castorem & Pollucem. & pueros pro filiis dixit Græca consuetudine, vt notat Porphyrius. Et Teren. in Andria: Puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa cautio est. Aut diuinat (inquit ibi Donat.) aut puerum pro quolibet etiam sexu sobolem, hoc est Fœtum posuit. vt Græci puerum παῖδα, & Hom. [illegible] παῖδας. Vnde Paul. de verb. sign. Pueri appellatio tres significationes habet. Vnã cum omnes seruos pueros appellamus. Alteram cum puerum contrario nomine puellæ dicimus. Tertiam cum ætatem puerilem demonstramus. Connan. lib. 10. c. 1. num. 1. &c. Vide etiam Brech. in l. pueri appellatio. ff. de verb. & rer. sign.

PVERI vtique appellatione etiam puella significatur, non imitatione modo Græci sermonis, sed & qd' masculino sexu fœmininum aliàs quoq; semper comprehenditur. l. 161. in fin ff. de verb. oblig. Argumentum etiam huius significationis illud adfert Paulus, quòd & recentes ex partu fœminas puerperas Latini vocãt. Terent. in Andria. Non imperasti coram quid opus esset facto puerperæ. Vbi vide Donatum. Senec. libr. 3. de benefic. cap. 35. Sed æger filius, sed vxor puerpera tenet. Sueton. in Calig. cap. 8. Qualiscunque partus, ait, sine sexus discrimine puerperium vocatur, quod antiqui etiam puellas pueras sicut & pueros puellos dictitarent. Iuuenal. Satyr. 6.

Sed iacet aurata vix vlla puerpera lecto.

Auson. in Eidyllijs:

Hinc illud quod legitimos Lucina labores
Præuenit, & grauidos sentis subrepere nixus
Ante expectatum festina puerpera votum.

Gellius quoq; libr. 12. cap. 1. puerperam ait dici, quæ recens enixa est. Priscianus quoq; lib. 6. Puer pueri, cuius fœmininum dicebant antiquissimi: vnde & puerpera dicitur, quæ puerum vel pueram parit. id est, puellam; quod est diminutiuum puere. Ita puerperam accipe in l. 14. §. pueram. ff. de ædil. edict. Briss.

PVERI regij apud Macedonas vocabantur Principum liberi, ad ministerium electi Regis. Liuius.

PVERVM castrare. Vlpian. Et si puerum, ait, quis castrauerit, & preciosiorem fecerit: Viuianus scribit, cessare Aquiliam.

PVERIS legatis, puellæ etiam debentur. Id non æquè in puellis dicendum est, autor Modest. de leg. 3. Sp.

PVERITIAM autem vsq; ad 17. ætatis annum cõpletum durare, Vlpia. scribit in præallegata l. 1. ff. de postulan. Sp.

PVERITIAE, quæ & pupillaris ætas dicitur, pars est infantiæ. hæc certum finem habet in annum septimum quo plenè absoluitur integritas loquendi. Altera pueritiæ pars finem habet in annum 14. in mare, & 12 in fœmina. Cuiac. ad l. 1. in prin. ff. de excus.

PVERPERAE sunt, quę in annis puerilib. pariunt. c. puberes. dé desponsi. impub. Io. Bell. Etym.

PVGIL Latinè, Athleta Græcè, qui artem pugnandi nouit. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad legem Aquil. Sp.

PVGILLARES, & pugillaria, numero plurium, dicuntur tabulæ de ligno siue alia materia ceratæ. dicti à pugno videntur, quòd eo contineri possent, vel à pungendo si quibusdam Grammaticis credimus, inquit Cõnan. lib. 7. cap. 12. numer. 5. Plinius ex authoritate Homeri asserit, pugillarium vsum fuisse ante tempora Troiana. Paul. l. in commodato. ff. commod. Igitur inquit si pugillares mihi commodasti, vt debitor mihi caueret: non rectè facies, importunè repetendo. Sp.

PVGNANS cum bestijs. seu notatus infamia postulare non potest. l. 1. §. bestias. ff. de postul. Sp.

PVGNIS ac calcibus. pro omni contumeliæ genere. Vide Erasm. in Chiliad.

PVLLVS quorumcunque animalium fœtus. Quin etiam arborum atq; plantarum pullos dicimus. gl. in l. obligationum ferè, §. placet. ff. de act. & oblig. Sp.

PVLMENTARIVM, à pulmento dicitur. Est autem cibus solidior vtcunque. siue ex aquatilibus, siue terrestribus fiat. Paulus de fund. instrum. l. cum de lanionis. Sine his, scilicet patinis & cacabis, pulmentarium coqui non potest. Apud Vlp. in l. quæsitum. §. Trebatius. de fundo instruct. Accursius pulmentaria, farina ordei interpretatur. quum cibaria intelligat, Vlpia. ad modum pulcis facta. Pulte autem, non pane, longo tempore vixisse Romanos, manifestum: quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur. author Plinius ca. 8. lib. 18. Spieg. Adde Forcatul. in suo penu iuris ciuilis, cap. 23.

PVLSARE, est cædere sine dolore: verberare. cum dolore, vt Offilius tradidit. Vlpian. referente in l. lex Cornelia. §. 1. de iniur. Valla sentit, verberare potius esse, cum verbere, seu flagello cædere: Pulsare, cum graui & vehementi ictu. Sed Alciatus pulchrè defendit Iurisconsulti sententiam, qui maluerit verberare cum dolore, in ea lege accipere, verbo illo lata significatione accepto: Et pulsare, sine dolore. cùm frequentatiuum sit à verbo pello, vnde fit pulto, pulso. Impellitur autẽ quis etiam sine dolore. Pulsare item pro lædere, violare, contumeliis & damnis adficere, apud eundem, l. 2. §. planè. ff. de iudic. Bris.

PVLSARI pro iudicio conueniri. l. 11. §. qui interrogatus. ff. de interrog. in iur. fac. l. 2. §. & quoq; & §. si agant. ff. de iud. & in Impp. rescriptis persæpè. Bris.

PVLVERATIO est, quam rustici occationem vocant, vbi refringitur in vineis gleba omnis, & in puluerem resoluitur.

PVNCTORVM in distinguendis sensibus vtilitas & necessitas, quidve erroris ob malè punctatam scientiam, in l. ob æs. C. de præd. min. euenerat, ab Alciat. lib. dispunct. 4. cap. 5. indicatur.

PVNCTVM temporis, id est, spatium breuissimũ. Cic. Philippica I I. Attende paulisper, cogitationemq; sobrij hominis ad temporis punctũ suscipe. Apud Mathematicos enim punctum indiuisibilis quædam pars est lineæ, ob incomprehensibilem sui breuitatem, nec ipsum pars aliqua, sed tantummodò signum protractũ, vt Euclid. scribit, lineam cõficiens, &c. Grammaticum punctum, quandoq; esse loco copulę, ostendit Bart. in l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc. Alciat. lib. 4. de verb. sign. indicat prouerbialem apud Lucecos versum. Ob solum punctum caruit Robertus Asello. Ortum ex historia, quam [illegible] idem refert, Albericus in hac dictione recenset. Quamuis illa desideratur in editione Papiensi, quę fœdè scatet mendis: & interim etiam si illis careret, adulterina videri potest. Alciatus autẽ refert his verbis: Robertus, inquit, opulenti sacerdotij, cui Asinus nomen, vt vocant, Abbas erat, cæterùm auarus & inhospitalis: quapropter carmen, quod pro foribus Monasterij præscriptum erat, commutato puncto inuertit. Porta patens esto nulli, claudaris honesto: Id cũ Pontif. Roman. resciuisset. sacerdotio hominem priuauit: vnde in fabulam vulgi transiit, prouerbialeque carmen natum, de modico momento rem magnam amittentibus. Punctus autem, suffragium, siue fauor, quoniam veteres suffragia non ferebant, sed puncto notabãt. Vnde expuncti dicebantur viles, eiecti, siue fauore priuati. Sp.

PVPILLARIS substitutio, est quæ fit liberis impuberibus in pòtestate positis in eum casum, quo antè pubertatis annos decesserint. l. 2. ff. de vulgar. & pupil. Instit. de pupil. substitut. Eodemque modo pupillares tabulas accipe quas etiam pupillare testamentum & impu-

impuberis filij testamentum Iureconsulti vocant. l. 34. §. si coniunctim. ff. de leg. 1. l. 8. §. sed neque impuberis. ff. de inoffic. l. 2. §. interdum. l. 10. §. si ex. l. 20. l. 38. in fin. l. 43 ff. de vulg. & pupil. substit. Et secundas tabulas, vt alio loco ostendemus. Briss.

PVPILLVS, diminutiuum est à pupo, quæ dictio puerum significat. Vnde ex nominis etymo, qui in patris potestate est, pupillus dici poterit. Alciat. de verb. signifi. Dicitur autem propriè is, qui cum impubes est, desiit in patris potestate esse, vel morte, vel emancipatione. Vide Ant. Fumæum in tract. de subst. Masculus à septimo anno, vsq; in 14. Puella verò vsque in 12. sic vocatur. Spieg.

PVPILLVS non tantùm ætatem significat, sed & conditionem eius, qui ante pubertatem desiit esse in potestate patris, & cœpit esse in potestate tutoris. Cuiac. ad l. 2. circa medium. ff. de excus.

PVPILLVS dicitur proximus pubertati, quando excessit decimum annum cum sex mensibus. Pupilla verò quando nonum annum, & dimidium decimi. glo. est notab. licet vulgata in §. pupillus. in verb. proximus. Instit. de inutil. stipul. & similis glos. in l. 1. in glos. vltim. post princ. ff. de nouat. & ibi Bart. in 2. colum. versic. venio ad versiculum illud, &c. latè tractat. Sed hæc procedunt in ciuilibus. In criminalibus verò, ad hoc vt pupillus dicatur proximus pubertati, vt possit puniri, debet solùm distare à pubertate per sex menses. ita signan. Bald. in l. excipiuntur per illum text. vbi etiam Ludou. ff. ad Syllan. & videtur sensisse Bartol. in loco præallegato. dum respondet ad l. vltim. §. penultim. ff. de libe. hom. exhib. & istam limitationem pro singul. commendat D. Iason in authent. sacramenta puberum. in 4. colum. versic. sequitur in text. C. si aduers. vend. & in l. properandum. §. 1. in 2. notab. C. de iudic. vbi alio modo limitat, quando malitia suppleret ætatem. iunctis his quæ latè & subtiliter tradit Socin. in l. 1. §. 1. in 1. & 2. col. ff. de acquir. poss. & D. Alex. in addit. ad Bart. in d. l. 1. de nouat. Cotta.

PVPPAE simulachra quædam erant seu imagines, quæ puellarum forma & amictu insignitæ, quæ maximè sunt in deliciis puellis: Antiqui autem puppam appellabant, quam nos hodie puellam, & puppum puerum. Persius Satyr. 2.

Dicite Pontifices, in sacris quid facit aurum?
Nempè hoc, quod veneri donatæ à virgine puppæ.

Puellæ etenim cum nuptias capessere vellent, aut virginitatem eiurare, Veneri in templo puppas dicabant: quemadmodum pueris mos erat, cum ex pueritia excederent, laribus diisq; familiaribus & domesticis bullã suspendere: vnde ipse Persius Satyrã 1.

Bullaque succinctis laribus donata pependit.

De puppa sic Martial. Epigrammat. lib. 4. de Cærelia & Gellia.

Dicit se vetulam cum sit Cærellia puppa.
Puppam se dicit Gellia, cum sit anus.

Brech. in l. non est pupillus. ff. de verb. & rer. significat. Pomponius pupillum definit, qui cùm impubes est, desinit in patris potestate esse, aut morte, aut emancipatione. l. 239. ff. de verborum significat. Planè pupillus nõ appellatur, qui adhuc in vtero est l. 161. eod. titul. Hic enim ne vix quidem animal est, sed tantùm spes animalis. A pupillo pupillaris descendit, quod verbum ætati & tabulis adplicari solet. Pupillaris ætas 14. anno terminatur. l. 16. ff. de iure fisci. l. 7. C. de impuber. l. 3. C. de præscriptio. triginta annor. Eius tres gradus facit Theophil. in §. pupillus. Institut. de inutil. stipul. Infantiam, id est, necdum fandi potentem ætatem. proximã infantiæ, quæ iam fandi potestatem consecuta est: & proximam pubertati, quæ proximè pubertatem accedit. Briss.

PVRA à nuptiis, per ironiam dicitur impudica: quę citra nuptias copiam sui faceret.

PVRA charta scriptæ opponitur. l. 32. §. quod tamẽ. de leg. 3.

PVRA hasta siue puræ hastæ, quibus iuuenes præmij ergo donabantur. Seruius in 6. Aeneid. interpretatur sine ferro. à Zonara δόρατα ἀσίδηρα vocantur.

PVRA lanx cælatæ opponitur in l. 6. ff. de rei vindicat. vt & argentum purum cælato aduersum facit, Cic. 6. in Verr. Cœnabat, ait, apud eum: argentum illi cæterum purum adposuerat, & post ei negotium dedit, vt quicquid Halunti esset argenti cælati, aut si quid esset Corinthiorum, vt omne statim ad mare ex oppido deportaretur. Et alio loco: Ne quem putetis sine maximo dolore argentum cælatum domò quod alter eriperet, protulisse, omnia deferuntur. Cybiratæ fratres vocantur. Pauca improbant, quæ probarunt: his crustę aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini excussis deliciis cùm argento puro domum reuerterunt. Plin. lib. 21. ca. 3. de lemniscis, Puri diu fuere: cælare eos primus instituit P. Claudius. Atque ita magis est, vt purum argentũ apud Plinium lib. 3. Epist. 1. interpretemur. quàm quo Cataneus vir doctissimus exposuit modo. Sed pura vasa apud Columellam lib. 12. cap. 4. & cap. 28. ad finem ea accipienda sunt, in quæ nondum quicquam sit infusum. Brisson.

PVRA obligatio, præsens dicitur, quæ neque diem neque conditionem habet. §. omnis. Institut. de verborum obligat. cum aliis infinitis. Et Purè est sine die & conditione. l. 8. ff. de auct. tut. Hinc pura libertas, quę purè data est. l. 59. §. 1. ff. de man. testam. Planè in l. 5. ff. de solut. Pura obligatio est, quæ sine satisdatione est, cui fideiussor vel pignus non accessit. Et purè stipulatus in l. 138. §. vltim. ff. de verb. obliga. dicitur, qui illud aut illud simpliciter stipulatus est, non adiecto eo vtrùm voluerit. Brisson.

PVRA substantia dicitur, deducto ære alieno. hinc bemus. C. de repud. Sp.

PVRA toga, quæ à Cicerone dicitur ἀπόρφυρος, id est, sine purpura, & λιτὴ, id est, iustã dici à Plutarcho, Bayfius annotauit. Sp.

PVRA vasa sine emblemate, cælatura, aut incrustatione. Paulus in l. si rem. de rei vend. Quamuis & in vasis occurrat difficultas, vtrum pura, an cælata sint, dici oporteat. Sp.

PVRE, pro simpliciter & absolutè. Paulus in l. 5. de doli mali except. in princ. Purè mihi decem debes, ea tibi sub conditione legaui. Sic apud Cice. de Inuentione, Purũ iudicium, pro simplici, & absoluto omni exceptione. Spieg.

PVRGARE, est & se excusare, & innocentiam suam ostendere. l. is qui reus. ff. de publ. iud. l. vlt. de acqu. rer. dom cum simil. Purgare officium seruorum suorũ, apud Callistratum 2. ad Silan. Item Purgare prouinciã, malis hominib. l. præses. ff. de offic. præsid. Sp.

PVRGARE multa significat. Purgare moram, emẽdare. l. 8. l. 14. ff. de nouatio. Tunc autem debitor moram purgare dicitur, cum interpellatus aliquando dare noluit, posteà tamen debitum offert: Quo facto propriè atque vsitatè purgare moram, eluere, emendare, delere dicitur. Donell. de mora. Purgare existimationem. l. 1. §. quoties. ff. de iniur. Purgare innocentiam. l. 2. ff. de iur. fis. Purgare pudorem. l. 23. ff. de procur.

PVRGARE riuum, fontem. l. 1. §. deinde. ff. de fonte. Brisson.

PVRGARE viam, inquit Vlpi. propriè dicitur ad libramentum proprium redigere, sublato eo quod super eam esset. l. 1. ff. de via publ. Hot.

PVRGARE se solebant olim suspecti de crimine: aliàs duello. l. 2. de purgatio. vulg. aliàs aqua frigida vel feruente, in quam nudi mittebantur. c. ex tuarum. de purgatio. canonic. aliàs ferro candenti, vt vocat c. fina. de purgat. vulgã. vel ignito, vt rectius in c. Mennem. 2. quæst. 5. Et quanquam exemplum duelli legatur de Dauide & Goliath. 1. Reg. 17. non admittitur tamen hodie talis monomachia. l. 1. C. de gladiator. c. 2. de purga. vulga. Quum enim istis cruciatuum adflictionibus DEVS tentaretur, meritò fuerunt abrogatæ: & introducta est purgandi formula talis, vt delatus apud Magistratum adhibeat septem, vel pro qualitate rei pauciores, qui testimonium innocentiæ illius ideò præstare possint, quia & fide sint digni, & propter vicinitatem compertam

tam habere possint veritatem.c.ex tuarum. & c.cum dilectus.de purgatio. Canon. tum ipse suspectus iurabit se tale crimen non admisisse, quod obijcitur. Compurgatores autem iurabunt, se credere, quod principalis iurans dicat veritatem.c.de testib.& c.vlt.de purgatio. canon.Old.

PVRGATIO Canonica. Infamanti ex delicto, qui conuinci non possunt, debent compelli purgatione canonica, quæ est innocentiæ ostensio. Dicta canonica, quod canonibus instituta, inuentaq; sit. Sebast. Brantius in exposit.titulorum.

PVRGATIO vulgaris est ostensio innocentiæ, vulgò introducta, prohibitaque, quòd hac tentetur Deus, multotiensque per eam condemnetur, absoluendus. Anchoran.

PVRGATIONIS iurisdictio, est imperij meri. de quo latius Spec.tit.de iurisd. om.iud.

PVRIFICATIONIS ritus quis fuerit, explicat Cælius lib.11.cap.22.quem vide.&c.

PVRVM, cui nihil est admixtum.l.in his.ff.de solu. l.librorum.§.chartis.de leg.3.Sp.

PVRVM iudicium, cui adiecta non est exceptio. Cicero de inuent.lib.2. Agit is, cui manus præcisa est, iniuriarum. postulat is, qui cum agitur, à Prætore exceptionem, extra quam in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit, iudicium purum postulat: ille qui cum agitur, exceptionem addi ait oportere. Hot.

PVRVM putum, pro prorsus, ac verè, quasi dicas, ipsissimum est: ea dictum forma, qua I. C. dicunt, Sarta tecta. Vide Erasm.in Chiliad. Sp.

PVRVS honor, qui extra administrationem est. authen.vt ordin. Præfecturæ.in prin.collat.5.Sp.

PVRVS locus dicitur qui neque sacer, neq; sanct⁹, neque religiosus est. sed ab omnibus huiusmodi nominibus vacat.l.1.§.purus.de relig. & sumpt. fune. Ferret. tit.de rer. diuis.

PVRVS locus interdum inædificato opponitur.l. vlt.ff.de pigner.act. Quo sensu & pura loca Varro libro 4.de ling.Latin. areas in vrbe appellari scripsit. Interdum religioso, id est ei loco, in quem mortuus illatus est: Itaque Purus locus definitur qui neque sacer, neq; sanctus, neque religiosus est, sed ab omnibus huiusmodi nominibus vacat, & profani iuris est.l.2.§.prætor.ff. de religios.l.2.l.6.l.9.C.eod.titul.l.1.§.hoc autem. ff. de mort.inf.l.6.§.si quis in communem. ff.com.diuid.l.73. ff.de contrah.emp.§.religiosum. Instit.de rer.diuis. Ita Purum monumentum accipio in l.5.in fin.ff.de religio. l.5.§.concessa.ff.de donat.inter vir.Briss.

PVRVS putus sycophanta, hoc est, merus, in quo nihil probitatis est. ex omni vitio concretus: qualis delator & calumniator esse debet.

PVRPVRAE appellatione, omnis generis purpuram contineri puto, inquit Vlpian.de lega.3. Idem ait, Purpuræ appellatione coccum nō continebitur. [illegible] de quo latius disserit Baysius cap.3.in de re vestiar. Quære, Coccina vestimenta. Purpura siquidem, vt fatentur omnes, piscis est è concharum genere, qui florem illum tingendis vestibus expetitum in medijs faucibus habet. Coccos, vt Dioscorides libro quarto inquit, cuique nemo aduersatur surculosus paruus frutex est, cui grana seu lentes adiacent. His colorem coccineum fieri, coque infecta vestimenta coccinea appellari censet Brodæus Miscellaneorum lib.1.cap.8. Item purpura, pro magistratibus interdum ponitur: quorum olim insigne erat apud Romanos, vt & post amissam libertatem, cum Imperatorum, tum Regum permansit, l.1. C. null.lic.in fr.lib.11. in verb. Chlamydib. & l. 1. C. quæ res vendi non poss.l. penult. C.de Cons.lib.12. Purpurati autem hi, qui apud Principes dignitate antecellebant, dicebantur. Nam illis Purpuræ vsus concedebatur. Vide Barto.in l.si quis nauiculam.C.de murileg.lib.12. Baysius plura de purpuræ precio & vsu congerit. Sp.

PVRPVRAE venditio quibus prohibita fuerit, & qui vendere vel mercari veteentur, ex Constitutione Gratiani, Valer. & Theod. liquet, quæ est huiusmodi. Comparandi serici facultatem, omnibus sicut iam præceptum est, præter comitem Comitiorum, etiam nunc iubemus auferri. Erat enim harum rerum mercaturis quidam præpositus à principe qui comes Commerciorum appellatur. Hoc autem erat quod serici, vt nec purpuræ concessus erat priuatis vsus, ac ne quidem huius tingendæ aut vendendæ facultas data. Ita enim ijdem Imperatores alia sua constitutione. Fucandæ atque distrahendæ purpuræ vel in serico, vel in lana, quæ blatea. vel oxoblapta atque hyacinthina dicitur facultatem nullus possit habere priuatus. Sin autem aliquis supradicti muricis vellus vendiderit, fortunarum suarum & capitis sciat se subiturum esse discrimen. Vellus Muricis appellat lanam infectam murice. Blateum autem dicitur Purpureum. Nam quod Eutropius dicit in Neron. retibus aureis piscabatur, quæ blateis funib⁹ extrahebat: Suetonius ita: Piscatus est rete aurato, purpura coccoque funibus nexis, &c. Oxoblapra verò quæ dicantur, vide suprà Oxoblapta, &c. Connan.lib.7.cap. 7.num.1.&c.

PVRPVRA Tyria rubea est, quā Tyrus insula procreat. Vitru.lib.7.c.13. Plin.lib.5.c.19. de qua Iustinia. in §.si quis.Inst.de act.Hot.

PVRPVRARII in l.7.C.de excus.mun.negotiatores purpuræ πραγματευόμενοι τὴν πορφύραν.Sp.

PVSILLA pecunia. Vlp.de pecul.l.depositi, peculium, ait, dictum est, quasi pusilla pecunia, siue pusillū patrimonium.Sp.

PVSVLATVM argentum, excoctum, igne perpurgatum, obryzum: à pusula, si coniecturæ locus est, quo nomine ignis acerrimus significatur. Columella lib. 7. ca. 5. Est etiam insanabilis sacer ignis, quem Pusulam vocant pastores. Alfenus l.31.ff.locati. Veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, vt vasa fierent: aut aurū, vt annuli. Pustulatum Budæo magis placeret: cuius tamen origo verbi æquè obscura est. Sueton. in Nerone, Exegit ingenti fastidio & acerbitate numum asperum argentum pustulatum, aurum obryzum, vt plerique omnem collationem palàm recusarent. Verùm quid si & hic quoque Pusulatum legendum est? quare melius erit amplius pronunciare. Nam quod Alciatus Postulatum vtrobique reponit, id nos vt commentum homine docto indignum aspernari, quàm refellere malum⁹. Hotoman.

PVSTVLATVM argentum, Alphen. in l. in naue Saupheij. ff. locati. Veluti cum argentum pustulatum fabro daretur. Pro purgatissimo & excoctissimo posuit Tranquillus: cuiusmodi aurum obryzum à Græcis appellatur τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, hoc est, multipliciter excoctū. Budæus putat, hic & pastillatum legi posse, vt informe argentum, infectumque aurifici esse datum intelligamus. At nihilo secius tamen pustulatum legendum probat. Dici autem volunt pustulatum argentum, à pustulis, quę in argento cælato in asperdinē quandam excisę visuntur, similes illis pustulis, quæ ex verruca, vel sudore nascuntur. Pustula verò, ipsa argenti puri massa vocatur, vt in hac dictione testatur Nebriss.

PVTAMEN, dicitur rei alicuius purgamentum. Nam quidquid ex aliqua re proijcitur, id putamen appellatur.

PVTARE alium esse prætorem præ alio. Vide l. 2. ff.de iud.Sp.

PVTARE pro nihilo, Nihili æstimare, aut facere, apud Cic. haud infrequens.

PVTARE quod factum est, non esse, & ignorare, æquipollent. l. qui fundum. §. seruus. ff. pro empt. Alber.

PVTARE, transfertur etiam ad incorporalia: Vt, putare rem dicimus eleganter, pro cogitare de re, & disputando declarare, quid res ipsa velit. Terentius in Adelph. Mitto maledicta omnia: rem ipsam putemus. Die sach erwegen.

PVTARE, pro conferre, rationem subducere. Plautus in Aulul. Putatur ratio cum argentario. Papin. in l.

libertovel amico.ff.de neg.gest.Qui aliena negotia, inquit, gerit, vsuras præstare cogitur. eius scilicet pecuniæ, quæ putatis necessarijs sumptibus superest, Die rechnung machen. l.Thais.§.Titius.ff.de fideic.lib.

PVTARE, vulgò significat æstimare, opinari, Schetzen/ Paulus in l.Nesennius Apollinaris. ff.negot. gest.Igitur, inquit, in re facti faciliùs putabo, auiâ vel hæredes eius audiendos.

PVTARE autem arbores Græci κλαδεύειν vocant.Leontinus apud Cassia.lib.10.κλαδεύειν μετὰ τὴν καρποδοχίαν ... τὰ μεγάλα τὰ μικρὰ ... infra Putari.

Hinc putatoriæ falces, quæ putandis arborum ramis deseruiunt apud Paul.lib.4.Senten.tit.6.

PVTARE lex 12.Tabul.à Modestino in l.25.ff.de statulib.dicitur, quòd ita sensisse eam ex verbis eius colligitur.Briss.

PVTARI propriè arbores, vitesque dicuntur. l.1. § Labeo. ff.de aqua cotidia. l. prima.§. fine autem. ff. de noui operis nuntiat. Vnde putator, qui arborum ramos stringit, & an. putat.l.31.ff.ad legem Aquil.l.11.§. de putatoribus.ff.de fund.instruct.Et apud Paulum lib. 3.Sententiarum.titu.6.& libro quinto titul. 23.& apud Plinium lib.21.cap. 8. Festus Pompeius lib. 9. Imputatum ait, nondum purgatum. Putum enim est purum. Vnde putare vites, dicimus, hoc est, detrahere, quę impedimento sunt ad fructum. Gellius libro 6. cap. quinto. Putare veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia & aliena auferre, & excidere.& quod esse vtile ac sine vitio videretur, relinquere.Sic namq; arbores & vites, & sic etiam rationes dictæ putari. Briss.

PVTATI sumptus, pro deductis apud Papin. de negot.gest.suprà Putare pro conferre.

PVTATOR, arborum purgator, qui Plinio est Arborator nullo tamen, vt putant, exemplo. Putatio quæ vulgò in arboribus emundatio. in vitibus resectio dicitur. Paul.ad l. Aquil. Si putator cum ex arbore ramum deijceret, &c.Sp.

PVTEA, apud Vlpianum l. decimaseptima. §.5.de act.empt.legi videtur pro PVTEALIA, vt quod sequitur OPERCVLA PVTEORVM, glossa sic sub illo verbo subscripta. De quo tamen amplius deliberandum censeo.Hotom.

PVTEAL, vt Acron scribit, erat locus Romæ ad quem conueniebant fœneratores. Porphyrio verò dicit, sedem fuisse Prætoris prope circum Fabianum, ad quem Scribonius Libo sedem & Prætoris tribunal collocauit: cuius Ouid. Orat.cæteri meminerunt. Vide B. Plaut.in 4.Satyr. Persianam. Marlianus, qui nuper edidit elegantem de Antiq.Romæ librum, refert se cõspexisse numisma argenteum eius precij, quo denarius, in altera parte cuius visitur caput Libonis, cum hac inscriptione:

LIBO BONE VENI.

In altera verò, tribunal cum indice:

PVTEAL SCRIBONI. Spieg.

PVTEAL, id est, quo puteum operitur. ait Pomp. in l.14. cum l.sequen.ff.de act.empt.& vend. Hot. Adde Cuiac. Obseruat.lib.11.cap.2. in princi. qui similiter ex dictis Pomponij locis fatetur, puteal esse putei operculum. quod glossæ περιστόμιον interpretantur. Et subijcit, quod veteres etiam sigillis exornare soliti sint, vt ille Cic. locus indicat: Tibi mando putealia sigillata duo. Vide Cuiac.in suprà alleg.loco.

PVTEANVM, quod ex puteo est. vt aqua puteana. Putearius verò, qui puteos fodit.Sp.

PVTEOLANOS.Puteolana matre, in l.1. ad municip.Item fundum Puteolanum.in l.Æmilius.de minorib.Albericus indicat tantum. A Puteolis sic possessiuũ Puteolanus. Puteoli autem vrbs Campaniæ Italicæ, prius Dicæarchia dicta, ob iustum imperium. vt capit.14. Scholiorum meorum in primum lib.dict.& fact.Alphõsi regis annotaui: quibus addi possunt ea, quorum à Volaterrano fit mentio.in descriptione Campaniæ, libro Geograph. 6.Sp.

PVTEOS aperire, teste Rhodig. positum eleganter apud Iuriscons. pro excauare, in §.fin. l.fluminum.& inibi, Puteus apertus.ff.de dam.infect.Sp.

PVTEVS.Omnis puteus fons. non omnis fons puteus.Vbi enim aqua de terra manat, & vsui præbetur haurientibus, fons dicitur: sed si in promptu & superficie sit, fons tantùm dicitur: si autem in alto & profundo sit. ita puteus vocatur, vt fontis nomen nõ amittat. autor D. August.tract.15.in Euang.Ioan.Vide Vlpia. cuius est lex vnica de Fonte. Sp.

PVTVM, teste Festo, antiqui pro puro dicebãt. Vnde putum aurum, putatum dici solet, id est. expurgatũ. Meminit & Nonius. Annotauit & Budæ. Vide Putum Putum.

PY

PYCTACIA.in l.actuarij, C.de erog. mili.anno.libro 12.pro breuibus commentariolis accipiuntur, quæ eod.tit.in l.excellentia. Breues vocantur, teste Bud.in annot.prior.Apud Lampridium in Alexandri vita, Pyctacium dicitur album, id est, tabella dealbata, in qua nomina iudicum selectorum describebantur.Sp.

PYCTAE, sunt pugiles. Quod nomen & ad gallinaceos pugnaces translatum est.Idem in l.2.de his qui no. infam.Vide Athletarum nomine.

PYRA dicitur lignorum congeries, Virg.lib.quarto Aeneid.

Conscendit que pyram: dixit que nouissima verba.

Brechæus, in l.cum testamento. 19. titul.de verb. & rerum signific.

PYRGVS.vocitatur turricula, orca, fritillus, vasculum cauitate sessili, in quem tali conijciebantur, antequam admitterentur in alueolum.Horat.

Mitteres in Pyrgum talos.--- Martial.

Si per me misit, nil nisi vota facit.

Ioan.Bapt.in comment. Epist. Sid. Apollin. ad Hecdit. libro tertio.

PYRGOPOLYNICES miles apud Plautum sic appellatus, quod staturosus esset veluti turris. ædificiorumque vertice sydera lambat. victoriosus & iactanticulus dictus a πύργος turris Græcis, πολὺ multum, νίκη victoria.Mallem tamen appellari Pyrgopolynicen, quod vi poliorcetica.hoc est oppugnatoria, turres multas per victoriam caperet.Satius est & significantius, quod per victoriam multijugas turmas, & turmales milites prosterneret.agitaret, obtereret. Pyrgus enim est militaris ordo, quadringentos viros complectens. Io. Bapt. in comment. Epist. Sid. Apollin.ad Heronium lib.1.

PYRRICHA, quæ & Enoplia, id est, armata saltatio. A quo Pyrrhicharij, vel Purrhicharij dicti in l.aut damnum.ff.de pœnis.Sunt autem qui à Græcis πυῤῥιχισταὶ dicuntur, hoc est, saltatores armati.πυῤῥίχη saltatio est obscœna & comica.Bud.in d.l.2.& l.athletas.de his qui notan.infam.Vide & Rhodig.ca. 41.lib.5. Postellum de [illegible]ratib. Athenienſ.cap.22.

[illegible] Sp.

Q.

Q.D.E.R.F.P.D.E.R.I.C. Quid de ea re fieri placeret, de ea re ita censuerunt. Notæ quibus veteres in Senatusconsultis perscribendis vtebãtur. Vide D.E.R.I.C. Hotom.

QVA, nominandi casu non vtimur, nisi in compositione. vt aliqua, siqua. Quapiam, auferendi casus est. Martianus in l.diui.ff.de adimen.leg. Cum testator postrema scriptura. quapiam ratione motus, pessimum libertum esse adiecisset. Sp.

QVA, pro qua ratione, Celsus in l.cui seruus.25. ff.si quis omiss. causa testam. Cui seruus ipsius substitutus est, seruum suum adire iussit. si idcirco fecit, ne legata præstaret, vtraq; præstabit, & qua hæres est, & qua omissa causa testamenti possidet ex substitutione hæreditatem. Paulus l.precia rerum.63.ff. ad legem Falcid. Sed nec ille qui filium alienum possidet.tantum habet, quãti eum patri vendere potest: nec expectandum est dum

vendat

vendat, sed in præsentia nô qua filius alicuius, sed qua homo æstimatur. Cicero pro partim vsurpat, ad Atticum: Quam expedita consilia tua? quàm euigilata tuis cogitationibus, qua itineris qua nauigationis, qua congressus sermonisq; cum Cæsare. Nostri etiam pro Qua ex parte vsurpant. Vlpian. l. 1. §. si pater. ff. ad Senatuscõsult. Silania. Attamen vbi decessit, qua extinctum legatum & libertas est. Senatusconsulto fore locum dicit. Idem l. falsus creditor. 44. in fin. ff. de furt. Planè si vsusfructus meus in eo seruo esse cęperit, dicendum est furti actionẽ non extingui, quia fructuarius dominus non est. Video etiam pro quatenus positum à Iauoleno in l. litus. 112. ff. de verbo. sign. Litus publicũ est eatenus, qua maximè fluctus exæstuat. Hot.

QVA, antiquo & eleganti docendi genere poni ait Anton. August. lib. 2. Emend. ca. 2. locosq; indicat in quibus ea vox reperitur in Pand. Flor. pro quatenus, qua fine, quia, eò, quòd in l. cui seruus. ff. si quis omissa causa testam. l. pretia. ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. si pater. ff. de S.C. Sillan. l. falsus creditor. in fin. ff. de furt. l. 2. §. creditum. ff. si cert. pet. l. 1. ff. de senat. l. item miles. ff. de re iud. l. litus. 2. ff. de verb. sign. l. si reus. ff. de duobus reis. l. vt Alfenus. ff. de verb. sign. l. fructus. in fin. ff. sol. matr. l. si gemina. ff. arb. furt. cæl. Prat.

QVA, pro quatenus. Paulus. Sed nec ille qui filium alienum possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest. Sed in præsentia nô qua filius alicuius, sed qua homo æstimatur. Sp.

QVA, aliquando significat tum siue partim. Bud. ex Epist. Cic. ad Attic. exemplis demonstrat. Sp.

QVA de re, modò propter quam rem, vt in l. 2. ff. de migrando. Modò pro, de qua agitur. Vide Bud. in Anno. priorib. Sp.

QVA die, quomodo accipiendum sit, interpretes tradunt in l. si decem cum petiero. ff. de verb. oblig. Sp.

QVA fronte poterit hoc desiderari, id est, qua ratione, quo pacto? Mit was fugen/oder glimpff. ac si dicat, id quidem impudentius postulabitur. Verba sunt Papiniani in fi. l. si plures. 2. ff. de admi. tut. Notum quid velit sibi illud, Et qua fronte audebis hęc facere? sic extr. de appel. c. qua fronte. Vide Erasm. in Chil. explicãtem quid sit, Frontem perfricare. Sp.

QVADANTENVS, vsque ad quandam partem, aliquantulum.

QVADRANGVLVS, homo pro perfecto, qualem Plato inquit esse difficile reperire. Vide Bapt. Pium in 4. Lucretij, & Eras. in parœmia, Quadratus homo.

QVADRANS erat, autore Plinio, nummulus, qui & triuncis, vel triunx vocatus est, à tribus vncijs. Sic etiam sextans, nummus erat, cum pop. Roman. in funere Menenij sextantes contulerit, apud Valerium & Plin. Nec mirum est, inquit Budæ. tam latè verborum istorũ significationem patere: cum cognata sit, & connexa põderum ratio, cum mensurarum ac numerorum rationibus. lib. 1. de Asse. Quadrans summa etiam rationum dicitur, in qua nihil excurrit, & in qua nulla sũt reliqua: Id est. cum æqualis est summa accepti, & expensi. Vide eundem in annot. prior. Sp.

QVADRANS autem ratitus dicitur, quòd vt à Festo & Plinio scribitur, in eo esset sculptæ ratis figura. Igitur ratitus, est rate notatus & insignitus, & ratẽ habens, Turn. aduers. lib. 20. c. 31.

QVADRANTAL. Lege, Amphora. & Alc. in l. vinaria vasa. ff. de verb. sign. Dictũ autem est à quatuor quadra, de quo & Gellius lib. 1. ca. 20. Adrianus Iunius animad. lib. 2. cap. 4.

QVADRANTARIAM, Quintil. lib. 8. cap. 6. mulierem vocat, quoniam vili precio sui copiam faceret. Hoc nomen Clodiæ Metelli Celeris vxori impositum: vt ex Plutarcho notauit Brodæus Miscellan. lib. tertio, cap. 24.

QVADRATARII, in l. vnic. de excus. artific. libro 10. C. qui sint, ex libello passionis beatorum, Claudij, Castorij, Nicostrati, & Symphoriani, qui arte quadrataria excelluisse feruntur, didici. Hic autem vno loco scriptum est, Et cœperunt artifices quadratarij incidere lapidem ad collyrium columnæ. Et alio loco, Tunc cœperunt in nomine Christi cauere conchas & pegas, & lacus cum sigillis & cantharis, cum magna tenuitate artis. Et aliàs, Ab eadem hora cœpit Simplicius omnem artem quadratariam cum ferramento suo, sicut Symphorianus bene & rectè operari. Ex quibus & alijs eiusdem libelli, quos hic omitto locis eorum artificum industriam in columnis ex marmoreis lapidicinis incidendis, marmoribusque in tenues frustas secandis & sigillis, conchis, cantharisque cauandis, & omnibus argumentis ex marmore alijsque lapidibus exprimendis versatam liquet. Quod etiam Sidonij Apollinaris à me subiecta verba comprobant, quæ lib. 3. episto. ad Secundum leguntur. Sed vide, ait, vt vitium non faciat in marmore lapicida. Quod factum siue ab industria, seu per incuriam mihi magis quam quadratario liuidus lector adscribit.

QVADRATVM lapidem in l. 6. §. penul. ff. si seru. vindicet. interpretor quadrangularem, & in speciem quadratam cæsum: quomodo & zonam quadratam Festus lib. 15. interpretatur. Liuius lib. 6. Capitolium quoque saxo quadrato substructum est. Plin. lib. 10. epistol. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiori lapide detractus est. Brisson.

QVADRATVM corpus, id quod mediæ est staturæ, Celsus libr. 2. Corpus habilissimum quadratum est, neque gracile neque obæsum. Et Columella libro septimo de canibus loquens: Probatur (inquit) quadratus potius, quàm longus, aut breuis. Brodæus Miscellan. libro 4. cap. 19.

QVADRIGA, aliàs pro curru accipitur, quatuor equis trahi solito. Aliàs pro numero quatuor equorũ, qui nisi simul iungantur, vehiculum non commodè potest agi ad vsum destinatum. l. scire debemus. ff. de verbor. oblig. Olden.

QVADRIGAE legatum, de quo Papin. in l. peculium. de leg. 2.

QVADRIGARVM nomine, intelliguntur etiam equi, qui quadrigas agunt. l. peculium. §. quadrigæ. de legat. 2. Est Synecdoche locutionis. Vide Zasi. in l. scire debemus. ff. de verb. oblig. Sp.

QVADRIGARVM supplicium. Hoc supplicij genus ab Hercule inuentum esse constat, qui florenti adhuc ætate regem Eubœæ Pyrechmen bellum Bœotijs inferentem vicit, victumque pullis equinis ita alligauit, vt in duas dispertiretur partes, vt refert Plutarch. cap. 13. Parall. De hac re lege Alexarchum lib. 3. rerum Italicarum. Plutarch. ca. 14. Parall. Gellium lib. 20. cap. 1. Virg. lib. 8. Aen. Claudianum in Gild. &c.

QVADRIGATI numi, à notis quadrigarum sic dicti, qui ante victoriales in vsu fuere, de quibus Plin. lib. 33. cap. 3.

QVADRVPEDI seruus æquiparatur in princ. l. 2. ff. ad leg. Aquil. Sunt passim multa in libris Pandectarum, de inhumanissima seruitutis forma. Causam in Isagogico, tit. 3. Olden. indicat. Certè ratio naturalis, & ius diuinum præcipiunt, relinqui seruis victum, sicut ait Ecclesiasticus cap. 32. Asino onus, papulum, & virgam: ita seruo laborem, victum, & disciplinam. Cæterùm Quadrupedem pro pecude accipi, annotauit in Commentarijs Alciatus. Hic ego quadrupedis voce maiora, pecudis minora quadrupedia puto intelligenda, proprieque disiunctiuam particulam à Caio positam. Spieg.

QVADRVPES. Quadrupedem pro pecude generaliter accipi annotauit Alciatus in commenta. Verùm quadrupedis voce propriè maiora, pecudis minora quadrupedia putat (nec sine ratione) intelligenda. Spiegel. titul. est in Pandectis. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Sed & quadrupedis nomine adulteræ & meretrices vocabantur, vt ex Plauto annotauit Connanus libro 1. cap. 12. num. 2. Vide suprà in dictione Pauperies.

QVADRVPLATORES, dicti sunt criminum publicorum delatores, qui pro delationis præmio, quartam

quartam partem in bonis delatorum consequebantur. Hi enim delationibus faciendis confiscationes à Principibus impetrant, vt homines interdum insontes fortunis omnibus euertant, cuiusmodi patrum memoria multi extiterunt, &c. In quam rem videto latius Budæum in l.testium.ff.de testibus. Alij (inquit Asconius) dicunt quadruplatores esse eorum reorum accusatores, qui coniuncti quadrupli damnari solebant aut aleæ, aut pecuniæ grauioribus vsuris fœneratæ, quam consuetudine: aut eiusmodi aliorum criminum. Brechæus in l.indicasse reum. ff.de verborum & rerum significat. Adde Turneb.aduersar.libro 3.capite 9. Delatores verò, sycophantæ, hoc est criminatores sunt. Bud.in l.plurimum.de iur. & facti ignorant. Lege item, Simplariæ venditiones. Zasius Quadruplatores alicubi nominat: Scholderer/qui lucra ex ludis sumunt. Lege, Redemptor. Spieg.

QVAE fructus quærendi, cogendi, conseruandi gratia parata sunt, explicantur in l. instrumento. ff. de instruct. & instrum. leg. Sp.

QVAE, particula substantiæ est significatiua, non quantitatis, aut qualitatis, glo. in l.1. C. de sent. quæ pro eo quod inter. profer. Sp.

QVAE non posuisti, ne sustollas. Refertur inter Solonis leges, à Platoneque citatur de Legib.11. Nimirùm in eos dictum qui repetunt quod non crediderunt: itẽ qui sibi postulant acceptum ferri, quod non præstiterunt. Adi Chiliad. Erasm. Sp.

QVAE te dare spondere oportet. Vide l. quod te. ff. si cert. pet. Sp.

QVAE tabernarum exercendarum, instruendarũ pistrini, cauponæ causa facta parataq; sunt, do legó. Vide Pomp. l. si ita. ff. de fund. instr.

QVAE viuus præstabam, dari volo. Quid hæc verba sibi velint, Papini. exponit in l. Seio. §. medico Sempronio de ann. leg. Modestinus in l. Mela ait, de alim. & cibar. leg. Sp.

QVAECVNQVE dictio, propter generalitatem, ad improprios casus trahitur. Vnde quicunque hæres, etiam impropriè hæredem comprehendit: & cum de quibuscunque contractibus loquimur, etiam de abusiuis dicimus. vt tradunt Doct. in l. vnius. §. cogniturum. ff. de quæst. quod tamen procedit, cum nulla differentiæ ratio assignari potest.

QVAECVNQVE sunt in fundo, pro eo quæ esse solebant. l. quæsitum. §. fin. de leg. 3. Quæcunque, & Quãtacunque, maioris sunt significantiæ quo ad vniuersalia, quàm verbum Omnis. quia ista propositio vniuersalis, Omnes sciunt. patitur exceptionem secundùm materiam subiectam, l. omnes. iuncta gloss. C. sine cens. vel reliq. Sed Quiscunque, Quantuscunque, sine delectu singularia complectuntur. l. balista. ff. ad Trebel. vbi sub verbo Quantacunque pecunia, fructus fundorum intelliguntur. Possunt tamen exceptionem quandoque pati, sed rarò. Quia, vt Zasius ait, nihil in iure nostro ad punctum redigitur. Sp.

QVAEDAM dictio, non inducit regulam, sed exceptionem, vt docet Dynus in l. quidam. ff. de iure codic. Spieg.

QVAEDAM habere possumus, quamuis ea nobis vtilia non sunt, vt ait Labeo. l. ei fundo. ff. de seruitut. Spieg.

QVAEREMVS, in §. fin. l. & hæc distinctio. ff. locati. Accurs. id est, inueniemus, exponit. Sensum satis indicat Donatus. Non reperietur, nisi quod quæritur: nõ quæritur, nisi quod præsto non sit. Sp.

QVAERERE, à Quæ, & Res compositum est.

QVAERERE verbum est proprium rerum capitalium, pro cognoscere. quòd qui accusatur, nocens sit, an innocens, cum consilio disquiritur, veteres anquirere dicebant. Cic. ad Attic. in 1. Senatus censuit, vt de ijs qui ob iudicandam pecuniam accepissent, quæreretur. Item in Miloniana: Decernebat enim, vt veteribus legibus extra ordinem quæreretur. Hot.

QVAERERE, est informationem facere, & legibus vindicare. Bud. in l. posteriore, de origin. iur. Hinc Quæstio, pro iudicio publico accipitur. Vnde & iudex quæstionis, Prætor dicebatur. Et Quæstor, qui iudicijs publicis præerat. Atqui Quærere iudicum & magistratuum est: inquirere, aliorum.

QVAERERE legibus, apud veteres dicebantur, qui criminum quæstiones exequebantur, quique quæstiones publicas exercebant. Plin. Epist. vlti. lib. 5. Causa dilationis Nepos Prætor qui legibus quærit. Cicer. pro Milon. Decernebat enim, vt veteribus legibus tantummodò extrà ordinem quæreretur. Quærere extrà ordinem, est disceptatione compendiaria, & litis imagine potius, quam lite, rem transigere, seu procedere summariè, & sine strepitu & figura iudicij. Extraordinario enim iure rem persequimur, quandocunque merum iudicis officium imploramus. text. cum glo. in l. cũ filiusfamilias viaticum. si cert. petat. &c. Brechæus in l. creditores accipiendos. de verb. & rer. signif. Vnde qui rebus capitalibus præerant, olim quæstores vel quæsitores dicebantur quasi ἐρευνητάς, vt Iustin. Nouel. 80. interpretatur. l. 2. §. & quia, vt diximus. ff. de orig. iur. Cicer. pro Sext. Roscio. Hunc quæsitorem ac iudicem fugiebant, atque horrebant, in quibus periculum creabatur. Virg. 6. Aeneid.

Quæsitor Minos vrnam mouet,

QVAERI liberi vel vulgo vel iure dicuntur, qui vel ex legitimis nuptijs vel σποράδην suscepti sunt. l. 18. ff. de bon. liber. l. 4. C. de suis & leg. Briss.

QVAESITAM hæreditatem dicimus, quæ vel ex testamẽto, vel ab intestato, vel ciuili vel honorario iure est adquisita. l. 9. C. de pet. hære. l. 14. C. de test. milit. l. 14. C. de fideic. Briss.

In seruitute quæsiti dicuntur filij, qui ex seruis parentibus nati sunt. l. 1. §. 1. ff. ad Tertyl. l. vlti. ff. de adopt. l. 3. ff. de libera. caus. Per adoptionem etiam quæsitos filios dicimus. l. 2. §. parui. ff. de suis & leg. Bris.

QVAESITOR is est, qui præest quæstioni.

QVAESITOR is dicitur, qui quæstionem habet, hoc est, qui inquirendum curat de crimine, de eoq; iudicium exercendum. Hic Quæsitor sedebat pro tribunali, iudices autem in subsellijs, omniaq; fermè in potestate habebat. Vide Bud. in l. 1. ad leg. Cor. de sic. Sp.

QVAESTIO, est appetitio cognitionis, quæstionisque finis, inuentio. Est aliquando dubitatio & disceptatio. Sunt autem Quæstiones iuris multæ, quæ non regulis & definitionibus, sed factorũ circumstantijs ostendi possunt. Old.

QVAESTIO in Rubr. de Quæstionibus, est tormẽtum quod reo ad scelerum & sociorum suorum veritatem eruendam adhibetur. l. item apud. §. quæstionem. ff. de iniur. l. 1. ff. de quæstionib. l. inde Neratius. §. sed et si. ff. ad leg. Aquil. Hot.

QVAESTIO alia facti dicitur alia iuris.

QVAESTIO facti est, in qua factum necne sit quæritur: Iuris autem, in qua de iure ambigitur. veluti cũ dicimus, quatenus cuiusque intersit, in facto, non in iure consistere, l. quatenus. 21. ff. de reg. iuris. Similiter & distinctiones reperiuntur in l. 1. ff. quæ res pign. l. vltim. ff. de iureiur. l. 6. ff. de statu homi. l. 2. §. vltim. ff. de don. & passim in iure nostro: vt intelligatur solas iuris quæstiones ad Iurisconsultos pertinere: alteras verò quæ totæ in coniecturali statu positæ sunt, ab ijs remotas esse. vnde illud Cicer. in Topic. Nihil hoc ad ius. At Cicero: inquibat Gallus noster: si quis ad eum tale quid retulerat, vt de facto quæreretur. Neque verò prætermittendum est, ad facti quæstiones eas referri, quæ voluntatis sunt: id est, in quibus de voluntate, puta testatoris ambigitur. l. 3. ff. de aur. & arg. legat. l. 41. l. 94. ff. de verbor. oblig. l. 122. ff. de verb. sign. l. 8. §. si debitori. ff. quibus mod. pign. Hot. Vide Duare. ad §. Agerius. seu ad Scæuolam. & eundem lib. 1. anniuers. disput. cap. 41. Differunt autem quæstio facti & quæstio iuris autore Old. in l. 16. Idem erit. ff. de stat. hom.

I. In quæstione facti consideratur, quales sint circumstantiæ extrinsecus. In quæstione iuris perpenditur rectum animi iudicium intrinsecus. l. iustitia est. ff. de iust. & iur.

II. Factum

II. Factum est infinitum & incertum. l. natura enim. ff. de præscr. verb. Ius verò certũ & finitum esse potest, atq; debet. l. 2. ff. de iur. & fact. ignor.

III. Ius in facto positum est, non factum in iure. l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad leg. Aquil.

IV. Quæstionem facti priorem esse oportet quęstione iuris. d. l. idem erit.

V. Error facti excusat: quia etiam prudentissimos fallit. Error iuris non æquè, l. regula iuris. ff. de iur. & facti ignor. vbi Paulus exemplis declarat.

QVAESTIO numaria, pro iudicio priuato, in quo non de capite, sed de pecunia disceptatur. Callistratus l. vlt. ff. ne de stat. def. D. Claudius rescripsit, si per quæstionem numariam pręiudicium statui videbitur fieri, cessare quæstionem. Hot.

QVAESTIONEM cõstituere, est decernere vt scelus vindicetur. Bud. in l. 1. ad l. Corn. de sic. Old.

QVAESTIONEM decernere, id est, quod nunc dicimus, ordinare, vt fiat informatio, & vt contra delinquentes procedatur. Budæ. in prioribus annotation. ad Pandectas.

QVAESTIONEM ferre, est vindicandum facinus iudicibus præbere, & mandare, vel potius ad Senatum referre, vt de vindicando scelere extra ordinem Senatusconsl. & in iudicium res deducatur. Budæ. in l. 1. ad l. Corn. de sicar. Olden.

QVAESTIONEM intelligere debemus & tormẽta & corporis dolorem, ad eruendam veritatem. Nuda ergo interrogatio, vel leuis territio, huc non pertinet. Vlpianus in l. item apud Labeonem. ff. de iniurijs. Oldend.

QVAESTIONEM postulare, eius est qui iniuriam sibi factam queritur, aut alteri, quam vindicare ad eum non pertineat. Bud.

QVAESTIONES etiam publicas constitutas à Cornelio Sylla Dictatore legimus, de Falsis, de Sicarijs, de Veneficijs, de Parricidijs. fuere & alijs auctoribus repetundarum & ambitus publicæ constitutæ quæstiones. Brisson.

QVAESTIONES itaque publicę dicebantur iudicia criminalia, quæ per quæstiones expediuntur. Cicero Philipp. 2. Quid enim (ait) attinebit noua lege quæri de eo, quod hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? Olden. ad l. 2. §. capta deinde Sardinia. de orig. iur.

QVAESTIONI præesse dicebantur Prætores, qui quæstionem exercebant. Ita iudex quæstionis in l. 1. in prin. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Quæstio etiam de crimine constitui dicebatur, cùm alicuius criminis inquisitionem senatus mandabat. Suet. in Iul. cap. 6. Quem inter publicas cerimonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, vt Senatus quęstionem de pollutis sacris decreuerit. Briss.

QVAESTIONIS verbo etiam, quam malam mansionem Græci dicunt, continebitur, ait Vlpianus in l. item apud Labeonem. §. quæstionem. vinculi genus, vel tormenti significatur, vt apud eundem Vlpianum, in l. si hominem. sub titul. depositi. Hominem vinctum, vt de eo quæstio habeatur, vel ad malam mansionem extensum. Quo in loco, teste Budęo, Accursius malè interpretatus est carcerem : vt etiam hoc in loco. Spiegelius.

QVAESTIONVM genera, de omnibus planè rebus mundanis, cùm in iudicio, tum extra iudicium, tria sunt: Scilicet, An sit? Quale sit? Quid sit? Prima quæstio facti est, & probationibus vel coniecturis expeditur, vt veritas appareat. Inde sunt tituli: de Probationibus, de Instrumentis, de Testibus: & alij id genus. Reliquæ duæ quæstiones iuris sunt, quæ per artem boni & æqui explicantur: cuius fit mentio in l. prima. in princip. ff. de iustitia & iure. Quamobrem lex inter Quæstionem facti, & Quæstionem iuris, obseruari vult discrimen. l. idem erit. ff. de statu homin. l. mora fieri in princip. ff. de vsur. elegantissimè Vlpianus in l. cum quem temerè, ff. de iudic. Iudicibus, inquit, de iure dubitantibus, præsides respondere solent: sed de facto consulentibus non debent pręsides consilium impertire, &c. Oldend.

QVAESTOR apud Græcos dicebatur κυαίστωρ, vt testatur Procopius libro primo de bello Persi. eratque summus post Principem magistratus, qui Principis responsa & rescripta dictabat, omniaque ciuilia negotia administrabat, sicuti hodie apud Gallos Cancellarius, vt annotauit Balduin. in comment. super pręfat. Iustin. Institut.

QVAESTOR. Originem quæstorum antiquissimam esse, & pene antè omnes magistratus, Vlpian. scribit in l. 1. ff. de offic. quæstor. necnon præterea Tullum Hostilium primò (quanquam idem diuersas opiniones adferat, cuius Regis temporibus primi quæstores in Rempublicam venerint) induxisse Quæstores in republicam. At originem ipsam, progressumque quæsturæ qui pleniùs nosse cupiat, is Cornelium Tacitum legat, cuius hæc verba sunt: lib. Annal. 11. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit, spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus, ac ne ætas quidem distinguebatur, quando prima iuuenta consulatum, ac dictaturas inirent. Sed quæstores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt, quod lex Curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. mansitque consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. Creatique primum Valerius Posthumus, Aemilius Mamercus, 63. annos post Tarquinios exactos, vt rẽ militarem comitarentur. Deinde, gliscentibus negotijs, duo facti, qui Romæ curarent, mox duplicatus numerus, stipẽdiaria iã Italia, & accedẽtibus prouinciarum vectigalibus. Pòst lege Syllæ viginti creati, supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. Et quanquam equites iudicia recuperassent, quæstura tamen ex dignitate cãdidatorum, aut facilitate tribuentium, gratuitò concedebatur, donec sententia Dolabellæ velut venundaret. Hactenus Cornelius Tacitus. Asconius quoque Pædianus, Hæc, inquit, erat prima senatoris administratio, Quæstorem fieri, & in prouinciam curam gerere pecuniæ publicæ, in vsus diuersos erogandę. Quæstores etiã fuisse constitutos Pomponius Lætus tradit in suo, quẽ de magistratibus Romanis conscripsit, libello, vt pecuniæ publicæ & ærario præessent, id quod existimo factum propter inhærentem auaritiam. Cum enim (vt Põpon. ipse pulchrè declarat) Publicola indignum pecunias publicas inferri in priuatas ædes existimaret, quodq; ipse, aut alius non publica authoritate constitutus, munus quærendæ pecuniæ daret, ærarium constituit ædem Saturni, populoque concessit, vt duos Quæstores creare posset, quod factum est, primique P. Veturius & M. Minutius creati fuere Quæstores cuncti populi ærario, & ab eo, quòd acquirendæ conseruandæq; pecuniæ causa creati fuerant, Quæstores dicti sunt, quę & scribit idem Vlpian. in l. 1. ff. de offic. quæstor. Cur autem potiùs apud Saturnum, quàm apud alium locaretur populi pecunia communis, hanc adfert Macrobius rationem, nimirùm quòd sub Saturno fuissent cunctis vniuersa communia. Tempore enim, quo incoluit Saturnus Italiam, fertur in eius finibus nullum furtum esse commissum, aut quia sub illo nihil erat cuiusquã priuatum: nec signare solum, nec partiri limite campũ fas erat. In medium quærebant. Itaque horum Quæstorum origo XII. Tabul. præcessit. Alij enim Quæstores duo, qui consulibus ad belli ministeria præsto essent, post XII. Tabulas, L. Quintio, Sexto Furio, M. Manlio, & [illegible] consulari potestate tribunis militum crea[illegible] fuerunt, vt [illegible] Cicero in Catone. [illegible] quidem his esse [illegible] [illegible] Punico bello [illegible] sunt, consul in Hispania fuerim) Gracchi [illegible] nuerunt, vt testatur Fenestella de magistratibus Rom. quem citat & memoratus Asconius Pędianus passim in expositionibus orationum Cic. quemq; Vlpianus ipse

paulo pôst authorem laudat. Nam Tyberius Quæstor cum Mancino consule in Numantinos profectus est, & Caius cum Horeste consule quæsturam gerens in Siciliam nauigauit. Alij complures hunc etiam magistratũ gessere, veluti Sylla, qui cum Mario consule ad bellum Iugurthinum in Africam iuit. Cæsar autem posteà huiusmodi quæstorum numerum ampliauit, & hi rationem administratorum confectis tabulis reddebant, & è prouincia ante consulem more maiorum redire non poterant. Quod cum C. Gracchus transgressus esset (ante enim Horestem ipsum consulem è Sardinia Romam nauigarat) ea de re apud Censores accusatus est. Sed, oratione habita (cuius verba Gellius refert lib. 15.) sic omnium mentem commutauit, vt eum magis iniuriam passum, quàm fecisse contra morem maiorum iudicarent. Constituti sunt & alij Quæstores, qui iudicijs exercendis, & maleficijs puniendis præessent, quos maleficiorum iudices appellare solemus. Qui & quæsitores vocantur. Virg. 6. Aenei.

Quæsitor Minos vrnam monet.

Et hoc modo Quæstor accipitur in auth. in tit. de Quæstore, collat. 6. Qui verò capitalibus præessent rebus, ij appellabantur quæstores parricidij, quorum & meminit lex XII. Tabul. Et hi quæstores propterea constituebantur à populo, quòd de capite ciuis Romani iniussu populi R. 6 erat permissum cõsulibus dicere. Quæstorũ igitur alijs ærarij & vrbanæ pecuniæ curã agere, & prouincias exigendis vectigalibus sortiri (è quæstoribus enim aliqui prouincias sortiri solebant è Senatusconsulto, quod Decimo Druso & Porcina consulibus, factum est, vt scribit Vlpianus in l. 1. ff. de offic. quæstor. Vnde Marcus Cicero Quæstor Siciliam sortitus est, & cum integritate, & diligentia gessit magistratum. Iulio etiam quæstori vlterior Hispania obuenit. (Cuiusmodi quæstorum genera apud Gallos, & alias nationes adhuc extant) & alijs nonnunquam etiam maleficia cõquirere, negotium traditum est, ex quorum exercendis quæstionibus, quæstores dictos fuisse M. Varro opinari videtur. Sed & à Iustiniano nouus magistratus institutus fuit, sub nomine Quæstoris, ita appellatus à quærendis aduenis: de quo in Nouella de quæstore. Longe autem alia quæstura erat, de qua in titulo C. de quæstor. lib. duodecimo. Cuius munus non nisi doctissimis viris decernebatur. Cassiodorus libro quinto, epistol. 4. Huius magistratus dignitas hinc facilè conijcitur. quod in titul. C. de quæstor. libr. 11. & in l. 1. præponitur magistris officiorum, & iubeant Arcadius & Honorius excipi acclamatione vulgi, nec præteriri vt incognitos.

QVAESTORVM enim sacri palatij sub Impp. Constantinopolitanis magna fuit dignitas & amplitudo. l. 34. l. 36. C. de appellat. Hi enim veluti iustitiæ custodes, leges tractabant, & petitionibus precibusque subscribebant. & cũ Præfecto prætorio sacris iudicijs præsidebant. Sub eorum etiam dispositione laterculum minus erat, vt ex l. 32. C. de appel. l. 1. C. de offic. quæsto. Nouel. Valentinia. 3. & l. vltim. de petit. bonor. libr. 10. C. l. 64. & l. 65. ff. de decuriõi. lib. eo. ex Notitia Imperij Roni patet. Symmach. lib. 2. episto. ad Ausonium: Quæstores, memini, consilij regalis particeps, scio, precum conditor, recognosco: adde huc alia mille. Plura de horum munere & dignitate Cassiodor. lib. 6. & alijs locis quæ de verbo ad verbum ponit Aldobrand. in procemio Instit. in verbo, Exquæstori.

QVAESTORIA decreta, vt Tusanus annotauit lib. 4. epist. Budaicar. sunt à quærenda pecunia dicta: id est, à quæstu & capturis, hoc est, lucris faciendis. [illegible]

[illegible]. Quæstura, Quæstoris dignitas: sicut à prætore prætura. Spieg.

QVAESTORIVM dicebatur Quæstoris tabernaculum in castris: quemadmodum Prætorium, Prætoris. Habebatur enim magno in honore Quæstor. Vnde insignia quæstoria nomen traxerunt. Old.

QVAESTVARIAE mulieres, & quæstuaria corpora, quæ quæstum corpore faciunt, l. 4. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 43. §. lenonum. ff. de ritu nupt. Plaut. Pœnulo, Facerentq; indignum genere quæstum corpore. Br.

QVAESTVARIVS, qui quæstus gratia ludicram artem exercet, l. athletas. §. 1. & l. 2. in fine. ff. de his qui not. infam. Vallę questus est actio ipsa atque artificium lucrandæ pecuniæ. Verùm quæstus nomine nec hæreditas, nec legatum, nec donatio continetur. Old.

QVAESTVOSVS homo, qui quæstus & lucri auidior, vndiq; lucella quæritat. autor Valla.

QVAESTVM scribarum lex Clodia coercuit. Lege Plutarch. in Catone. Sp.

QVAESTVS intelligitur, qui ex opera cuiusque descendit. l. 7. & 8. ff. pro soc. hoc est, si quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, conductione descendit. denique quod non per se natum, vt hęreditas, legatum, donatio: sed labore & opera cuiusque quæsitum est. Minus tamen esse lucrum quàm quæstum patet ex his Ciceronis verbis in Orat. in Pison. Quo quidem in spectaculo mira Reipub. æquitas erat: vter eorum perisset, tãquam lanista in eiusmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem verò quæstum, si vterque cecidisset. Hotom. ex Connan. lib. 7. cap. 13. Non enim quæstus omne lucrum, sed id quod opera & artificio quæritur, quæstus appellatur, à quærendo, adeò vt pro ipsa arte ponatur ex qua nobis lucrum venit. Cicer. Iam de artificijs & quæstibus, q; liberales habendi, qui sordidi sint, hoc ferè accipimus. Et in Pison. Sestertium centies Romæ in quæstu reliquisti, id est, occupasti, vt vsuris quæstum tibi facerent.

QVAESTVS fundi in l. 22. ff. de instr. vel instrum. reditus est, vt apparet ex coniunctione l. 12. §. si in agro. eod. tit. Briss.

QVAESTVS illicitus comprehenditur nomine lucri. Vnde lusor etiam si multa perdiderit, non poterit prętendere titulum onerosum. Baldi celebratur verbũ illud: Quidquid ex maleficio quæritur, dicitur esse lucrum, sed illicitum. l. si possessor. ff. de petit. hæred. iubet restituendos quæstus inhonestos, ne vel colore aliquo possessor lucrum faciat. Sp.

QVAESTVS, pecuniæ, fructus agrorum.

QVALEM sententiam dicat arbiter, non refert, dummodò dicat, quòd ipsi videtur. certissima enim ductrix conscientia est. Paulus in l. qualem. ff. de recept. Oldend.

QVALI, sunt canistræ vindemiæ aptę, siue ad comportandas vuas, siue ad colandum mustum. Vlpian. de fund. instrum. l. instrumenta. Quali, inquit, vindemiatorij. exceptorijque, in quibus vuæ comportantur. Nebriss. At verò, Qualus apud Vlpian. in l. sed & si quid. de vsufruct. non cophinum signat, vt Accursius existimauit, sed vas vimineum, per quod vinum guttatim defluit, cum calcatur vua, reliqua verò materia exire prohibetur. Vide infrà Quallus. De Quasillo nonnihil ex idoneis autoribus collegimus interregni tempore, Prudentianum hymnum, cui initium est, Da puer plectrũ choreis: interpretantes in fratris Maij, cum adolescentis gratiam, ac ad leniendum, quem acerbissimum ex Principis optim. max. (Maximil. I. Imper. Roman.) decessu (cui Deo spiritum commendanti præstò eram) accepi dolorem. Sp. Adde Forca. in suo Auiario iur. ciui. num. 3. cap. 13.

QVALIS infinitè sumitur, quantùm ad quantitatẽ tantum refertur. l. certum. ff. si cert. pet. Sp.

QVALISQVALIS, idem quod qualiscunque, Iurisconf. in l. rescriptum. de distract. pig. quia ex contractu qualiquali obligatione à debitore interposita. Vlp. in l. 2. ff. de bon. pos. secundùm tab. Sic qualiterqualiter, pro qualitercunque, apud Celsum, in l. qui fundum. ff. quemad. ser. amit. Sp.

QVALISCVNQVE, cuiuscunque conditionis. Vlpia. in l. 2. §. ait prætor. ff. qui satisdare cogunt. Qualiscunq; fideiussor accipiatur, hoc quantum ad facultates id est,

id est, etiam non locuples. Interdum pro malo ponitur, interdum pro minimo. Obseruádum autem, quòd hæc verba, Qualiscunque, quantuscunque, quantumcúque, licèt sint verba maximè effusa, vniuersalia, tamen astringuntur ad habilitatem meri & nudi facti. Vnde & si dixero, Qualescunque nummos mihi dabis recipiam: si dares mihi cupreos, vel ferreos, non cogerer. debent enim aliquo modo esse vtiles. Vide docto. in l.2.§. quòd ait.2.ff.de verb.oblig.gl.in l.1.C. de fide instru.Sp.

QVALISCVNQVE fideiussor interdum accipitur, quantum ad facultates, id est, etiam non locuples, teste Vlp.in l.2.ff.qui satisd.cog.Sp.

QVALIS veruex, talis ossa. refertur à gl.in l.1.quod iussu. Videtur non absimilis significationis esse illi, Similes habent labra lactucas: cum par pari refertur. Ex Alciat.Spieg.

QVALITAS est, secundum quam quales dicimur. vt aduocatio. procuratio, legatio, paternitas, filiatio, qualitates sunt: quòd secundum eas aduocati, procuratores, legati, patres, filij esse dicimur. Diuiditur autem qualitas trifariam. In ἕξιν, hoc est, habitum, affectum, & qualitatem, quæ sensum mouet. Habitus, est qualitas vel animi, vel corporis, quæ agendi consuetudine paratur, quo facilius & certius aliquid agamus, arg.l.legatis seruis.§.ornatricibus de leg.3. Animi, vt Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Medicina, Iurisprudentia. Corporis, vt palæstrica, histrionica, ars pingendi, ars sagittandi. Rursus animi habitus, alius est ipsius intellectus, alius voluntatis. Intellectus, vt artes: Voluntatis, vt virtutes & vitia. Affectuum sunt quatuor, lętitia, dolor, spes, metus. Qualitates quæ sensum mouent, sunt, color, sonus, odor, sapor: & quæ ad tactum pertinent, duricies, mollicies, calliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. His de rebus scripsi iuuenis. & in Scenica Capnionis progymnasmata, & in perquam elegans Pici carmen Staurostichon, diuo Maximiliano dicatum. Spiegelius. Adde Franci. Balduin. catechesin iur.ciuil. cap.4.

QVALITAS argumenti, vel negotij, quod vulgus dialecticorum vocat, secundum materiam subiectam. & qualitas, pro conditione, in l. ob carmen. de testib. Spieg.

QVALITAS falsa vitiare non solet. l. pen.ff.de reb. dub.Spieg.

QVALITAS in libris nostris est, quæ speciem ex differentibus declarat. itaque quam Vlpian.in l.hæredes, 21.§.sed etsi, ff.de testam. numorum speciem appellat, eam Papinianus in l.qui non, 78.§.1.ff.de hæred.inst. speciem vocat. Similiter Caius in l.74.ff.de verb. obligat. qualitatem demonstrari ait, cum certam speciem nominamus: veluti fundus Tusculanus, homo Stichus, & l.seq. Cum vinum Campanum optimum dicimus, ea res inquit, efficit, vt ea appellatio certi significatiua sit. Hotom.

QVALITAS prædij dicitur, qua quale sit illud prędium asserimus, & id ex permanentiore & longinquiore habitu, non ex affectione, quæ aut euelli facile aut commutari potest: quemadmodum calor in frigidum, aut sanitas in ægritudinem aliquando permutari solet. Neque enim quidquid fundo attributum est, aut accedit quod sit ex eius vtilitate ius fundi dicitur, neque ex eo qualis nominabitur. vt si villam habeam, quæ longos prospicit agros, cum liceat vicino ædificatis aut altius sublatis ædibus suis, luminibus meis obstruere. ista amplitudo prospectus nō dicitur ius fundi mei esse, neque ob id fundus, meus qualiter se habet: id est, qualis non nominabitur: quoniam istud non est perpetuum neque certum, sed in casu & in vicini voluntate positum. Ratio autem est, quia qualitas appellatur Aristoteli in Categorijs, ex qua quales nominamur. Id autem non fit ex omnibus qualitatibus, sed quæ non facilè mutantur & euelluntur. quòd ipse in vno earum genere sic ostendit: Quæcunque accidentia ab ijs affectionibus veniunt, quæ permanent, ac difficillimè tolli possunt, patibiles qualitates nominantur. Siue enim vi naturę pallor, aut atror insint, qualitas vocatur (nam quales ex ijs nuncupamur) siue longo morbo, aut ardore, ita vt haud facilè aboleri possint, & in omnem ætatem permaneant, patibiles qualitates etiam dicuntur, siquidem ex his quales appellamur: quæ autem facilè dissipantur & euelluntur, πάθη, id est, motiones dicuntur, non autem patibiles qualitates: quia ex ijs nulli quales nominantur. Neq; enim quem pudor rubore afficit, ob idipsum ruber dicitur, nec qui metu pallet, pallidus. eo modo non quæcunq; pro tempore adsunt prędijs commoditates, iura prædiorum appellantur: sed quæ perpetua & connexa sunt ita vt nunquam, aut vix tolli possint: quia demum hæc iura sunt, ex quibus ipsa prædia qualiter se habent. Connanus lib.4. cap.7. num. 8. Brechæus l.quid aliud.& ibi Alciatus ff. de verb. sign.

QVALITAS vini, frumēti, olei & nummorum. pro genere & specie dicitur in l.21. §. sed & si notam. ff.qui testam.face.cum l.78.§.1.ff.de hæred.insti. l.4.ff.de tritico, vino.l.75.ff.de verb.oblig.Briss.

QVALITATIS nomine Tullium libr.1. Acad.quæst. cunctanter & cum excusatione vsum esse, Insulanus obseruauit.Spieg.

QVALITATVM aliæ necessariæ, aliæ non necessariæ. Priores in actione omnino exprimendæ sunt. vt, Peto decem à pupillo: quia ei mutuaui, intercedente tutoris auctoritate. Hęc qualitas est necessaria ad victoriamque causæ facit. Et hæc interdum à iure præsumitur. l. non putauit. §. non quæris. ff. de contr.tabul.l.si post diuisionem, sub finem C.de iuris & facti ign. De qualitatibus autem non necessarijs, perpetuum est, vt eas exprimi nihil necesse sit. Si tamen exprimantur, ne vitietur petitio, probandæ veniunt. l.habebat.ff.de instit.Spieg.

QVALITERCVNQVE, pro vtcunque, hoc est, siue bene siue malè. Alberic.

QVALLVS vasis genus est, ex viminibus compositum, per quod vinum guttatim defluit, cum vua imprimitur. à colando dictum, reliqua verò materia extra prohibetur. Vergil.

Tum spisso vimine quallos,

---Collaque.

Apul.in 4. lib. Asini aurei: Iam fermè, inquit, tertium quallum rumigabam. Ponitur etiam pro cistula, in qua mulieres ponebant pensalanæ. Hor.

Tibi quallum Cytherea.

& hoc est quod decepit Accursium, qui exponit in loco illo Iureconsul. Qualli, id est, canistri ad vindemiandum in eis. A quallo, per diminutionem fit quasillus, & quasillum, qui alio nomine (Græco tamen) Calathus appellatur, secundum Fest. & Seruium super illo Verg. in Bucol.

Tibi lilia plenis

Ecce ferunt nymphæ calathis. Cotta.

QVALLI, sunt canistra vindemiæ apta, siue ad comportandas vuas, siue ad colandum mustum, vt vult Seruius, inde dicta. Ait nanq; in illud Virg. 2.Geor.

Tu spissos vimine quallos

Colaq; prælorum fumosis diripe tectis.

Qualli sunt per quos vinum defluit, qui & ipsi à colando sunt dicti. Columella in horto.

Ipse ferens olitor deductos pondere quallos.

Et Cato de re Rustica. Ad vindemiam, inquit, parentur qualla & sarcinentur. Vlpi.de fund. instr.l.instrumēta. Qualli, inquit, vindemiatorij exceptorijque, in quibus vuæ comportantur. Nebr. suprà Quali.

QVAM, in collatione aliquando ponitur solùm, nec habet quod illi respondeat: vt in l.3. ff.solut. matrimo. Sed si pecunia, inquit Paulus, ad patrem peruenit, quàm filia accepit: hoc est, Ad patrem prius peruenit, quàm filia accepit. Falluntur, qui eo loco pro relatiuo accipiunt. Eodem modo in l.2. §. mutui datio. ff. si certum petatur. Quia in genere suo, ait idem Paulus, functionem recipiunt per solutionem, quàm specie: hoc est, Recipiunt magis per solutionem, quàm specie. Vlpi. in l.2. §. sed si dubitetur. ff. de iud. Alioquin, inquit, compelletur iudiciū accipere, quàm inuenire eos possit, qui satis pro eo dēt: hoc est, compelletur iudicium

magis accipere, quàm quòd frustrà nitatur inuenire fideiussores. Old.

QVAM, pro magis quàm, vel potius quàm, vt & Anton. Augustinus aliquibus in locis obseruauit, persępe ponitur. l.2.§.sed si.ff.de iudi.l.2.§.mutui.ff.de reb.credit.l.7.in princi.ff.depos.l.20.in fin.ff.de adquir.hęred. l.49.ff.de legat.1.l.5.ff.de suspect.tutoribus.l.5.in princ. ff.de doli exceptio.l.8.C.de iudic.l. 18.C.de liber.cau.l. vltim.C.de vsusfruct.l. 20.§. hoc interdictum. ff.de noui oper.nuntiatio.l.1.ff.de mort.caus.donat.l.6.§. Titius.ff.ad Trebell.l.21.versicul. sed vbi.ff.de hęredi.vend. Et apud Paul.lib.4.Sentent.titu.5.& tit.6.& lib.5. tit.18. Sic & alij auctores sæpe loquuntur. Exemplis, quæ infinita propè suppetunt ne abutar: illustriora duntaxat proferam.Tertull.libro 11.aduersus Marcio.Quia bonū scilicet fidere in Deum, quàm fidere in hominem. Et in Apologet.ca.8.Sed bestiarum inquit,opinor hoc munus quàm hominis.& cap. 28.In ciuitatibus denique apud vos per omnes deos, quam per vnum genium Cæsaris peieratur, id est,potius quàm per genium. Sic & in lib. aduersus Hermogenem & aduersus Valentin.& in lib. ad Martyres & alibi sæpe idem auctor loquitur. Liuius lib. 3. Oratio fuit precibus quàm iurgio similis. Taci.libr.1. Verùm quia Romanis Germanisque idem conducere,& pacem quàm bellum probabant.Idem libro 3. Ad Drusum pergit, quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Et paulò pòst. Cùm accusatores ac testes certatim perorarent, respondente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Et alibi sæpe. Censorin. in libro de natali, de Aristotele loquens, Vt mirum fit ad annos 58.vitam pertulisse, quàm vltra non pertulisse. Sic & Terentius, si vera est quorundam interpretatio, locutus est in primo versu Prologi Eunuchi.Sic & Claudia. de bello Gildon.

---Phalarim tormentaque flamma
Profuit,& Siculi mugitus ferre iuuenci.
Quàm tales audire choros.---

QVAM pro antequam in l.1.C.vbi causæ fisc. Briss.

QVAM, pro quātum, quibusdam interpositis verbis, cuiusmodi sunt, possum, valeo, & synonymis, ob via passim sunt exempla.Pro valde ponitur in l.2.C.de his qui ven.ætat.imper. Sic apud Cicer. & nullos non idoneos Latinitatis auctores reperitur.

QVAMCITO, cum aliquo temporis spacio, accipiēdum est.l.quo enim. ff. rem rat.haber.Vnde & quamcito commodè fieri potest,arbitrio iudicantis relinquitur.l.1.ff.de iure delib.

QVAMDE apud veteres perinde valuisse ac quàm comparationis dictionem ostendit Crinitus de honesta discipl.lib.4.cap.15.

QVAMDIV, pro quoad.Paulus in l.illis libertis.de cond.& demonst.Quamdiu adolescēs ad militiam promoueretur,an hæc dictio faciat conditionem, Bart.disserit,in l.1.C. de leg. & in l.1.ff.de condit.& demonstra. Spieg.

QVAMLIBET, haud scio an rectè, vt Alber.indicat, pro aliquam, accipiatur, in l.3.in princ.ff.de acqu. poss. sensus concinnior videtur, si pro quantumlibet sumatur.Spieg.

QVAMPLVRIMO vendere.apud Cicer.

QVAM maximam partem.l.si ita quis. ff.de leg.2.

QVAMOBREM, in Authen.de restit.fideicomm.§. quamobrem.Vnica dictio, quibusdam etiam tres, quàobrem, modò interrogat, modò idem significat, quòd Quapropter.Spieg.

QVAMPRIDEM, pro, quanto tempore ante.

QVAMPRIMVM, vna dictio, valde citò. Vide Spec. tit.de disput.& alleg.§.4.Spieg.

QVAMVIS, interdum causalis est. Alber. exemplis demonstrat,& simul vbi aduersetur indicat.vt in l.qui iurasse.in fin.vbi gloss.ff.de iureiuran. Interdum corrigit.vt in l.vbi autem non apparet.§.illud. vers.quòd verò. vbi gloss. & Doctor.ff.de verborum obligat.Bartol. in l.3.§.in hac.ff.commod.Nam particula Quamuis addit prioribus frequētissimè. Cicero: Quis est tàm stultus, quamuis sit adolescens, cui sit exploratum se ad vesperam esse victurum?l.qui saccum.ff.de furtis. Sp.

QVANDO, id est, quo tempore, quandocunque, quocunque tempore, quandoque, aliquo tempore. Albericus rectè monet in dict. Quando, & quandocunque, de his dictionibus certam regulam tradi nō posse: sed eas vel ad modum, vel ad conditionem, vel ad tempus, pro materia, vt aiunt, subiecta, tum pro proferentis sententia referendas esse. Sp.

QVANDO etiam, pro si quidem. quoniam sæpè occurrit apud Iurisconsult.Spieg.

QVANDO, vel cum morietur, vt intelligēdum sit, explicat Azo in Rubric.de collat.§.porrò.libr.C.sexto. Spieg.

QVANDOQVE, in futurum Zukünfftiger zeit. l.sed & si 15.§.cùm autem.ff.de Carbo.edict. Oldend.Et quidem hæc particula communiter longinquum tempus demonstrat. vt ex Tacito & Suetonio probat. Ferretus ad tit.Insti.quib.mod.re contrahitur obligat.Sic videtur vsurpasse Iurisconsul.in l.si culpa.ff.de rei vind.& l.si adrogator.de adopt.

QVANDOQVE, interpretātur quidam pro aliqua vice.Institu.quibus modis re contrah.oblig. in princi. Quamuis malit Alciatus, Nori.tex.suffragante,eo in loco,quoniam pro quandoque legi.Idem antiquis in codicibus scriptum testatur hoc modo: Et quoniam nobis non eædem res, sed aliæ eiusdem naturæ, & qualitatis reddantur, inde etiam mutuum appellatum est,&c. Quāquam indicat aliquos, qui pro aliquo tempore interpretantur.l.res in dotem.ff.de iure dot.Old.

QVANDOQVE, aliàs pro certo tempore, vt alia tēpora excludantur.

QVANDOQVE pro Quandocunque non rarò in libris nostris vsurpatur. Sic Quandoque venerit, id est, quandocūque, in l.2.ff.de condi.& demon. & quandoq; liberos habuerit.l.18.ff.quando dies leg.ced. & quandoque nupserit, in l.30.eod.tit. & quandoque conditio extiterit, in l.28.ff.ad Trebel. & Quandoque apparuerint.in l.13.ff. de leg.3. Quandoque inciderint.l.9.ff.de legib.Sic & in l.35.ff.de iureiur.l.54.ff.ad Trebell.& l.7. ff.de pact.dotalib.l.1.§.hæc pœna.ff.quòd quisque iur.l. 104.§.pen.ff.de leg.1.l.6.ff.de tributor.l.7.ff.de vulg.l.9. ff.de capit.dim. Sic Vbique, pro vbicunque aliàs dicitur. Alibi quandoque valet aliquando. vt l.22.ff.de adopt.l.8.§.manumissionis.ff.de donat.int.vir.At in titu. quib.mod.re contrah.obligat.quòd ait Iustin. vt quandoque non eadem, sed alia eiusdem generis restituantur, id Caius eandem rem tractans lib.2.Instit.dixit statuto tempore. & ita in l. 42. ff. de iure dot. accipi hæc vox potest. & in l.37.§.nuptura.ff.de leg.3.& l.5.§.vlti. ff.de Carb.ed.Hęc autem verba, Quandoq; restituas hoc significant. cùm primùm potueris. l. 29.ff.quando dies leg.ced.Briss.

QVANQVAM, coniunctio causalis, idem significās quod tametsi.Hanc particulam aliquando subsequitur alia particula, tamen, & eleganter. vt apud Vlpian.in l. quanquam.ff.de aqu.pluu.Sp.

QVANTA pecunia ex hæreditate Titij ad me peruenit, tantam hæres meus Seio dato: hæc verba interpretatur Iabolen.in l.qui concubinā.§.cum ita,de leg.3. Spieg.

QVANTA pecunia ad te peruenit, exponitur in l.cū stipulamur.ff.de verb.sig.

QVANTAE summæ, in l. quisquis. ff.de leg.3.testator dixit: Quisquis mihi hæres erit, damnas esto dare quantas summas legauero. Ibi teste præceptore meo Zasio, intelliguntur sub nomine summarum corpora: & licet verbum Quanti, referatur ad pecuniā propriè, tamen ibi refertur ad corpora.Sp.

Verbum Quantas non ad numeratam tantùm pecuniam, sed & ad corpora pertinet, vt apparet ex re legatione dotis, quæ ita concipi solet, Quanta pecunia ad me dotis nomine peruenerit,& stipulationibus emptę hæreditatis, quæ ita concipiuntur, Quāta pecunia ad te ex hæreditate illius peruenit. Vtroq; enim sermone tā quæ in quantitate, quàm quæ in corpore consistunt cōprehen-

prehenduntur.l.95.ff.de legat.3.l.42.§.1.de legat.2.l.2.ff. de hæred.vend.l.7.& l.vlt.ff.de dote releg.l.50. in fin.ff. de verb.oblig.Briss.

QVANTI conductum erit,aut locatum, apud Caton.cap.144.lib.2.

QVANTI ea res est,ad veram rei, de qua agitur, æstimationem refertur, non etiam quod interest: illud enim plerunque rei precium excedit. Non differt,quã ti est, vel quanti esse apparet: id enim esse dicimus, quòd probatum est, Alciat.ait, Atqui quanti ea res est, in edicto, Si quis ius dic.non obtemp. pro eo Quanti est offensio & contemptus iurisdictionis, accipi oportet. Sic in l.1.§. hæc actio.ff.ne vis fiat ei. Quanti ea res est, id est,quanti expulsio. Et in l.si procuratori falso.ff.de condict.caus.dat. Communiter interpretantur doctores, ob rem,id est, ob liberationem, teste Oldend.Item in l.4.§.in eum.ff.de damn.infect.Quanti ea res est, id est,quanti damnum est negatæ cautionis. Spi. Adde Brechæum in l.inter, sub tit.de verbor.& rerum signific.

His verbis, Quanti ea res est, vel Quanti eam rem pa ret esse, vera rei æstimatio significatur.l.179.ff.de verb. sign. Nec enim ad id quod interest, sed ad rei æstimationem verumque precium plurimum hæc clausula refertur.l.93.ff.de verb.sig.l.8.ff.de in lit.iur.veluti in edicto,quo res aduersus eos,qui in turba dãnum dederint, actio in duplum quanti ea res est,proponitur.l.4.§.hęc autem actio.ff.vi bonor.rapt. Et ideo nonnunquam id quod interest, & quanti ea est, opponuntur.l.1.§.vlti. ff.si quis ius dicẽ.l.4.§.in eum.ff.de damno infect. Nam id quod interest, verum rei pretium plerunque egreditur & excedit.l.1.ff.de act.emp. Veruntamen pro re subiecta varia fit horum verborum interpretatio. Interdũ enim veritatem, id est, veram quantitatem, vt in edicto, Qui satisd. cogantur, & in edicto De falso tutore: interdum pœnam,vt in edicto quod contra eos, qui in ius vocatos vi eximunt scriptum est, continent.l.pen. §.1.ff.ne quis eum,qui in ius vocat.l.2.§.vltim.ff.qui satisd. cogan.l.7.§.1.ff.quod fal.tutor.Nec semper corporis ipsius, sed eius iuris. quo de agitur æstimationem continent,vt in edicto, Quòd metus causa.item de dolo,Quanti ea res est sic accipimus, Quanti, id est,quod metu, doloúe extortum à nobis abest, & quod restitui oportet: vt si proprietas absit, proprietas: si possessio, sola possessio æstimetur. l.14.§. Labeo. l.21.§.1.ff.quod met.caus.l.18.ff.de dolo. Et in edicto De seruo corrupto, Quanti ea res est, sic accipitur quanto seruus ob id quod corruptus est,minoris existat. l. 9. in fin. ff.de seruo corrupt.

Interdum verò, Quanti ea res est, vtilitatem significat,& ad id quod interest agentis pertinet. vt in stipulatione, Ratam rem haberi non rei stipulandi vel promittendi compendium spectandum est, sed quod interest eius, qui stipulatus est, ratum haberi quod gestũ est. l.2.l.3.l.8.§.vlti. l.19. ff.ratam rem hab. Et in interdicto Vti possidetis,quanti interest vniuscuiusq; possessionem retinere.l.2.§.vlti. ff.vti possid.Similiter in interdicto De itinere actuque priuato.ex his verbis ęstimatur quanti actoris intersit via siue itinere non prohiberi.l.1.l.3.§.in hoc interdicto.ff.de itin.actuque priua. At in interdicto Ne vis fiat ei qui in poss.miss.cùm ad personam domini hæc verba referantur, veram vtilitatem continent, vt quanti verè intersit possessionẽ eius rei habere in cuius possessionem missus est, tanti is,qui prohibuit,condemnetur.& l.1.in prin.§.hæc verba.& l.2.ff.ne vis fiat ei qui in poss.Briss.Itaque cum lex Aquilia scripta sic esset, quanti ea res plurimi fuerit, Iurisconsulti in l.ait lex, 21. & l.seq.scribũt,non solum corpus æstimandum esse quanti fuerit, sed etiam quanti nostra interfuit.Similiter Vlpia.in l.4.§.in eum,ff.de damn.inf.In eum,inquit,quanti ea res est, iudicium datur:quod non ad quantitatem refertur,sed ad id quod interest.quòd eodem modo licet animaduertere in l.9. 10.& 11.ff.de seru.corrup.l.3.in fi.ff.vti possid.l.quoties, 81.ff.de verb.obl.Hinc illæ notæ apud Valerium,Q.E.R. E.T.P.I.R.D.T.Q.D.D.D.P.F. Quanti ea res erit,tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo. testibusque duntaxat decem denunciandi potestatem faciam.Briss.

QVANTICVNQVE vnaquæque res erit earum rerum id est,quantum valebit, quantumq; erit in re. §.1. Instit.quib.mod.tollitur obligatio: passim nostri libri hoc habent,quanti ea res erit in l.1. ff. si quis ius dicenti non obtemp.l.item.§.quadruplatur.l.si mulier.§.qui possessionem quod met.causa.Ferretus.d.§.1.quib.mo: toll.oblig.

QVANTI id opus erit.Hæc verba apud Iureconf.l.1. §.fin. si quis ius dic. non ad id quod interest referenda sunt sed ad veram rei æstimationem.vt singulariter docet Alc.lib.3.Parerg.

QVANTI ille æstimauerit. quid hæc sibi velit conditio, Iustinian. exponit in l.vltim.C.de contrah.emp. Spieg.

QVANTI in litem actor iurauerit.l.eius rei.ff.de re iud.Spieg.

QVANTI intersit, & quanti actor iurauerit: inter se differre, etiam Fulgosius censuit: & latè ostendit Duarenus.l.in actionib.num.22.de in litem iurando. nã Iurisconsulti hæc duo quanti interest, & quanti in litem iuratum fuerit,tanquam diuersissimas res coniungere solent.l.non à iudice.ff.de iudicijs: & quæ pro cõtraria sententia adferuntur, penitus ficulnea sunt.Vide Duarenum.d.loc.

QVANTI in triginta diebus proximis fuit. Hæc verba Vlpi. ad legem Aquil.l.quemadmodum in fine, & si non habent verbum Plurimi, sic tamen accipienda constat.

QVANTI maximi, quanti plurimi. Sic Plinius in epist.fin.lib.3.Sic Columella libr.12.cap.31. Sic Alciatus: sed propter moram, ait, debitoris, quanti plurimi res valuit,condemnatur.in l.2.ff.si cert.pet.Spieg. Etsi antẽ quanti plurimi ęstimatio quædam sortis accessio sit, & ob moram veniat, tamen vsuræ appellatione non comprehenditur.Nam vsuræ accessio est extra sortem, hæc verò ipsius rei pars: nec est extra rem sed circa rem ipsam l. si sterilis.§.Cùm per venditorem.ff.de acti.empt. Hot.lib.1.de vsuris cap.5.

QVANTI quanti benè emitur, quòd necesse est,dixit Cicer.in epist.ad Atticum lib.12.Sp.

QVANTITAS, id quo quantum quid esse dicitur, aut iudicatur.Apellus legibus inseruiens,diuidit quantitatem in numerum,pondus,& mensuram. Numerus, vt duo,tria,quinque,decem,centum, mille. Pondus. vt sextans, quadrans, dodrans,pondius, siue as,dupondius,tripondius. Mensura,vt digitus.palma,pes,passus, stadium, miliare, vlna,hemina,sextarius. congius, modius, vrna, amphora. Quanquam pleræque res eiusmodi sunt,vt & numerari,& ponderari,& mensurari queant: vt piper, & similes.Pleræque vt ponderari & mensurari: vt butyrum, oleum. Pleræque vt numerari & ponderari, vt pecunia: hæc etenim olim fuit appensa: vnde pensio.Sententiæ iudicum,ait Plin.lib.7.Epist.numerantur, non ponderantur, id quod videtur ei perquàm absurdum.Simili ratione motus Iurisconf. in l.2. de verb.signifi.horas diei ponderat.non numerat: atque vult priores quinque posterioribus septem pręualere, propterea quòd ad quoduis negocium conficiendum, a prandio simus ineptiores. Spieg. Adde Forc.Necyomantiæ dial.42.nu.3.

QVANTITAS etiam modum significat.l.94.ff.de verb.obligat.in qua quod initio Marcell. quantitatem dixerat, postea modum vocat. Sic quantitatem patrimonij,operis, transactionis,legatorum dicimus.l.21.in fin.ff.de noui oper. nunt.l.19. ff. de milit.test.l.72.l.73 ff. ad l.Falcid.

QVANTITAS in iure ciuili quum opponitur corpori, sic definienda videtur, res cuius vis ac momentũ vel solùm, vel præcipuè spectatur: corpus verò res cuius materia vel sola, vel præcipuè spectatur. Vlp.l.34.§. 2.ff.de leg.1.Eadem summa volente testatore multiplicari potest.sed hoc ita erit accipiendum, si nõ certum corpus numerorũ sæpius sit relictum: vtputa centũ quę in arca habet sæpius legauit. tũc enim fundo legato comparan-

dine describemus. Hot. Quarum prolixiorem tractationem qui desyderat, eam inueniet apud iuris interpretes §. sed quia hæres Instit. de fideicom. hæred. & ibi Faber & Aretinus.

QVARTA agnatorum erat quadrās hæreditatis intestato mortui, quam agnati si filij non extabant, nepotibus ex filia auferebant. l. si defunctus, 4. de leg. hæred. lib. Cod. Theo. V. at ex lege Iustiniani quandiu posteri vlli sunt, quamuis ex fœmina prognati sint agnati non admittuntur l. vlti. C. de suis & legit. qua lege quartam illam agnatorum abrogauit.

QVARTA arrogati dicitur cùm impubes causa cognita arrogatus sine causa tamen emancipatur. tum enim quartam bonorum arrogatoris cum suis bonis obtinet l. Papinianus, 8. §. si quis impubes, ff. de inoffi. test. & l. 1. §. si impubes, ff. de collat. l. si arrogator, 22. ff. de adopt. Hoc autem, periculi quo vitæ pupillorum ab arrogatoribus impendebat, euitādi causa, institutum est. Duo quippe cauenda fuerunt in istis adoptionibus: quia duplex ad deprædandum arrogati patrimonium aditus patebat: primùm si puer e medio tolleretur: deinde si emanciparetur. nam vtroque modo illius bona arrogatori quærebantur. constitutum ergo est, primùm vt ne arrogator impuberis, eius ante pubertatem mortui hæres esset: deinde, vt impubes minimùm quartam arrogatoris sui bonorum partem lucraretur.

QVARTA curiæ dicitur, quadrans eius hæreditatis, quam alienus aliquis (hoc est, non ex numero decurionum) qui curiali successit, siue asse, siue ex parte successit, obtinuit. tum enim constitutum est, vt quadrantem curia postulare possit, non tamē de singulis rebus: sed ita, vt hæres vniuersum patrimoniū in partes quatuor diuidat: & sors ducatur, vt vel curia quadrantem, vel hæres dodrantem obtineat. l. 1. & 2. C. quando & quibus quart. pars. lib. 10.

QVARTA ex tribus maribus est, quæ per S. C. Sabinianum inducta est: vt qui ex tribus maribus in adoptionem datus fuerit, ei quarta pars bonorum naturalis patris relinquatur. §. sed ea omnia. Instit. de hæred. quæ ab intest.

QVARTA Falcidiæ dicitur in iure, quam hæredes beneficio legis Falcidiæ retinent ex legatis, si fortè amplius dodrante in ijs consumptum est a testatore. Lex autem id statuit non de singulis legatarijs, sed de vniuersis: vt scilicet legare ita liceret, dūmodò pars quarta patrimonij penes hæredem remaneret. Itaq; tametsi plures legatarij sint, non tamen amplius eis quàm dodrantem licet attribuere. Vicissim autem non vniuersi hæredes, sed singuli quartam ex sua cuiusque parte retinere possunt. modusque patrimonij, non qui hæreditatis adeundæ, sed qui tempore mortis fuit, spectatur. & antequam ea quarta detrahatur, æs alienum, funeris sumptus & precia manumissorum seruorum detrahenda sunt. l. 1. & passim. ff. & C. de leg. Falci. Id tamen cum grano salis intelligitur videlicet si debitē fecerit inuentarium aliàs enim non detrahet. §. si verò non fecerit. & ibi omnis doctorum sylua in Authen. de hæredibus & Falcid. Sunt tamen casus in quibus testator, si voluerit ipsam Falcidiam prohibere potest textus & ibi latè Bartolus. §. si verò expressim in d. Auth. de hær. & Falcid.

QVARTA fideicōmissarij dicitur, cum hæres post mortem suam rogatus est hæreditatis suæ partem quartam restituere. Valet enim fideicommissum, perinde ac si de hæreditate sua restituenda rogatus esset: & eatenus restituenda est, quatenus hæreditas testatoris patitur, secundum vulgatam formam iuris l. filiusfam. 114. §. vt quis, ff. de fideicom. 1. Exemplum etiam extat in l. ita tamen, 27. §. Trebellianum, & l. epistolam, 75. §. 1. ff. ad Trebell.

QVARTA filiæ maiestatis damnati ab Impp. Arcadio & Honorio instituta est. nam cum olim ad liberos damnati maiestatis bona pertinerent. l. eorum, ff. ad le. Iul. maiest. is constituit, vt filijs nihil omnino relinqueretur: filiabus autem quotlibet numero essent, quarta tantum ex bonis matris siue testatò, siue intestatò decessissent, attribueretur. vt haberent mediocrem potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum ac nomen hæredis l. quisquis. 5. C. eod.

QVARTA fisci quæ sit, docet Paulus in l. penu. ff. de iur. fisc. Qui tantam fidem accommodauit, vt non capienti restituere hæreditatem: si deducta parte quarta restituit, nihil retinere debet. quadrans autem qui hæredi imponitur ipsius, eripiatur, & ad fiscum transferatur. vnde dodrantis semissem solum capit, qui se detulit.

QVARTA liberorum appellatur, quadrās eius partis hæreditariæ, quæ si paterfami. intestatò decessisset, ad eos peruentura erat. qui quadrans liberis, qui vel inofficiosè exhæredatis, vel minorem in partem institutis quàm quantus ille est, attribuitur. veluti si duo sint filij, quia legitima cuiusque pars ab intestato est semis, iccirco sescuncia illis attribuetur: quæ semissis pars quarta est l. 8. §. si quis. l. 25. C. de inoffi. test. l. omnimodo, 30. C. de inoffi. test. & Nouell. 5. & 22. Iustinianus hunc quadrantem in trientem aut semissem pro numero personarum mutauit. nam si duo sint, sextantem vterque auferet: quæ legitimæ portionis tertia pars est. si verò sex sint, vncia singulis attribuetur: qui est legitimæ partis semis. Nouel. 18. & in Authēt. nouissima. C. de inoffi. testam.

QVARTA matris auiæ curialis à Iustiniano instituta est, vt si mater mortui vel auia tempore quo filius, nepósue moritur, in collegio eiusdem ciuitatis curialis reperta fuerit, quartam partem ipsorum hæreditatis obtineant. l. 2. C. quando & quibus.

QVARTA superstitis filij dicitur, cum paterfami. vxorem grauidam reliquit: & dubitatur, quot liberos paritura sit. nam auctores iuris constituerunt, vt pars pro tribus in suspenso maneat, vsque dum mulier pepererit: quarta pars superstiti filio attribuatur. quod enim fieri nō rarò admodum potest, spectarunt: id est, quia fieri poterat, vt tergemini nascerentur. quartam partem superstiti filio assignauerunt l. 3. ff. si pars hære. petat.

QVARTA Trebellianica quæ nunc vocatur, Pegasiana olim fuit. nam Pegasiano S. C. institutum est, vt qui fideicōmissum, siue vniuersale, siue particulare restitueret. quadrantem sibi retinere posset. §. sed quia. de fideicomm. hære. vnde intelligi potest, quòd lex Falcidia est in legatis, id Pegasianum in fideicommissis esse. nam quemadmodum hæres à quo plus dodrante legatum est, vsque ad quadrantē integrum retinere potest: eodem modo is qui plus dodrante restituere est rogatus, siue vni, siue multis plus dodrante reddere sit rogatus, quartam sibi retinere poterit. veluti si domum quæ semissem valeat, Titio: seruos qui trientem valeant, Seio. tum enim duas vncias retinebit: non quo ab vtroque semunciam vnam detrahat, sed vt hæc vncia excedens in partes XII. diuidatur, quarum sex Titius, quatuor Seius auferet, duæ reliquæ apud hæredem remanebunt. Atque hæc quidem inter quartam Falcidiā, & Pegasianam similitudo est: differentia autem illa, quòd in Falcidiam legata non imputantur, in Pegasianam imputantur. itaque si testator quadraginta in bonis habens. hæredi centum, Mæuio ducenta, Valerio cētum leget? hæres vltra centum quæ prælegati nomine retinebit, Mæuio quinquaginta, Valerio vigintiquinque quartæ nomine detrahet, at si hæredem cui cētum legarit, roget hæreditatem restituere, centum quidem illa sibi legata retinebit hæres: quartam autem eo amplius non detrahet. cuius differentiæ rationem animaduerti hanc esse, quòd lex Falcidia voluntati præsumptæ testatoris subseruiat, eique consentanea sit. existimatur enim testator legatis hæreditatem exhauriens, errore id facere, & putare plus in hæreditate esse, quàm reuera sit: crediturque voluntas eius ea fuisse. vt hæres aliquid obtineret. At S. C. Pegasianum directò voluntati testatoris aduersatur. cōstat enim testatoris hāc fuisse voluntatem, vt nihil apud hæredē nisi nomē ac titulus, maneret: reuera alius hæres esset. Cū igitur aliquo premio Senatusconsultū hæredes allicere

voluerit

voluerit aduersus testatorum voluntatem ad hæreditates adeundas, credibile est satis habuisse, si quadrans iste quoquo titulo ad heredem perueniret. Itaq; Marcianus in l. in quartam, 91. ff. ad leg. Falcid. siue legatum, siue fideicommissum datum sit hæredi, siue præcipere, vel deducere, vel retinere iussus est, vel accepta pecunia hæreditatem restituere rogatus sit, vel conditióis implendæ causa fideicõmissum ei sit, ea omnia in quartam ei imputari scribit: in Falcidiam autem, nequaquã. Atque hæc quidem de quarta Pegasiana. Iustiniani verò constitutione Pegasiani vis in Trebellianum ita transfusa est, vt iam quarta Trebelliani ca vocitetur: quoniam hæres vel quartam, vel quod ei deest retinere, solutúmue repetere potest: actiones autem pro rata communicantur. at si totam spõte coactusúe restituit, omnium tum commodorum, tum incommodorum sit expers. §. sed quia, de fideicom. libert. Hot.

QVARTANA febris, quæ ex atrabili, seu tumore melancholico putri efficitur. Sic dicta, quòd quarto die reuertatur, & exacerbet, infestetque. Nam integro biduo intermittit, & tardè admodum finitur. neminémque (vt Celsus testatur) iugulat. Sed si ex ea facta quotidiana est, in malis æger est: quod tamé, nisi culpa vel ægri, vel curantis nunquam fit. Iabolen. de ædil. edict. Qui tertiana, ait, febre, aut quartana, aut podagra vexátur, quiúe comitialem morbum habent, ne ijs quidem diebus, quibus morbis vacant, rectè sani dicentur. Vide, febris tertiana, Spieg.

QVARTA pars. seu triés. quæ vocatur legitima, debita iure naturali, non potest eripi liberis: nisi propter certa scelera. Quarta autem debitæ portionis sufficit ad excludendam querelam inofficiosi testamen. l. Papi. §. quoniam autem. ff. de inoffi. test. Spieg.

QVARTARII, sunt Festo muliones mercenarij, qui quartam partem quæstus assequebantur.

QVARTO nonas Martij. l. item veniunt. §. pridiè. ff. de petit. hæred.

QVARTVMVIRI creati erant, quibus deducendarum coloniarum, aut si quid nouum nunciatum foret, vt curarent, ne damno Respub. afficeretur, obque varia negocia munus mãdatum erat. Præter quos fuere quinqueuiri, agris diuidundis, muris, turribusque reficiundis, sæpius vt plebem funebri pecunia eleuarent: vtque æs alienum pro his qui soluendo non essent, de publico soluerent: qui mensarij nuncupati. Alex. de Alex. Gen. dier. lib. 3. cap. 16.

QVARTVS pater, pro abauo. vt & apud Mar. x. Aen. Magnus apud Germanos nobilitatis gradus. Maximus, ad octauum vsque pertingit. Sp.

QVASI, aliàs veritatem denotat. l. si ante nuptias. ff. solu. matri. Est enim particula assertiua veritatis, vt in c. parrochianos, iuncta glossa. ext. de decimis.

QVASI, aliàs similitudinem indicat. Pomponius. si alienam rem, inquit, sciens mulier, in dotem dederit, reddenda ei est, quasi suam dedisset. ff. sol. matri. Quasi, dixit, pro ac si.

QVASI, aliàs improprietatem significat. l. 2. §. volũtatem. ff. d. tit. Impropriæ significationis exempla sunt, cùm iuris potestas aliquid censet esse, quod reuera non est. In conferenda enim vtilitate ex varijs negocijs humanæ societati, cur non tantum valeat iuris auctoritas, quantum ipsius facti veritas: Itaq; dicimus. I. Quasi castrense peculium. II. Quasi dominium eius, qui à non domino bona fide emit. III. Quasi possessionem rei incorporalis. Institu. de reb. corpor. & incorpor. §. 1. IIII. Quasi possessionem eius, qui dolo malo desijt possidere. V. Quasi sententiæ instar est iudicialis confessio. l. 1. ff. de confess. VI. Quasi Seruiana, Instit. de act. §. item Seruiana. VII. Quasi ex contractu agere. Institut. de actio. quæ quasi ex contract. nasc. in princ. VIII. Quasi ex delicto agere. Institu. de obligat. quæ quasi ex delict. nasc. in princi. IX. Quasi dotalis fundus. l. 3. ff. de fund. dotal. X. Quasi priuilegium l. si cùm dotem. §. fin. ff. sol. matri. Old.

QVASI accessio intelligitur pater, qui iubet cum filio contrahi. l. 91. §. an filiusfam. ff. de verb. oblig. Briss.

QVASI dictio ergo sæpius interpretatur pro tanquam l. adoptionis. ff. de adopt. l. vti ita in fine. ff. de donat. caus. mort. l. item eorum iñ princip. ff. quod cuiusque vniu. nom. l. nec vllam. §. fui. ff. de petit. hær. l. 2. in prin. ff. de condict. caus. data. Coras. §. sed istæ. Institu. de action.

QVASI alea emi, dicitur, cum captus piscium, vel auium, vel missilium emitur. Emptio enim contrahitur, etiam si nihil inciderit: quia spei emptio est. auctor Pompon. in l. nec emptio. de contrah. empt. Perpédendum autem diligenter, quòd cum emo capturã piscium, spes ipsa est loco rei. Id pulchrè declarat Barto. in l. si iactum retis. ff. de action. empti. l. cotem ferro. §. qui maximos. ff. de public. & vectig. Sp.

QVASI augmentum. Paul. de petit. hæred. Quod si oues, ait, natæ sunt. deinde ex his aliæ, eæ quoque quasi augmentum restitui debent. Sp.

QVASI bonus paterfam. l. si fundi. §. de vsufru.

QVASI castrense peculium eorum dicitur, qui priuilegia militum habent: quales sunt sacerdotes & aduocati. Spieg.

QVASI contractus in iure appellantur, qui non proprie contractus sunt, sed tantùm ad contractuum similitudinem accedunt. nam vt in contractibus sic etiam in hisce actionibus rei priuatæ negocium geritur. verùm hoc interest, quòd in contractibus conuentio interuenit, & voluntas vtriusque non modò concurrit, verùm etiam declaratur: in his, vnius solius actione tũ ipse, tum etiam alter tacitè obligatur: vt facilè appareat, eos si minus re ac veritate, at certè, tacitè ac præsumptè, id est ipso iure contraxisse. præsumitur enim ac iudicatur negociorum gestor eo animo negocium gerere, vt ex dolo & culpa obligetur: vicissimq; etiam dominus eo animo esse iudicatur, vt lubenter se nẽgociorum gestori obligatum velit si quid suo nomine impenderit. quare nasci dicitur hæc obligatio, quasi ex cõtractu: id est, non ex verò & actuoso (vt sic dicam) contracto, sed ex tacito & præsumpto l. 5. ff. de oblig. & act. l. 2. & 6. ff. de neg. gest. Hot.

QVASI decurio hoc dedit, nõ quasi domestica persona. Paul. in l. item eorum. Quod cuiusque vniuers. nom. Spieg.

QVASI delictum dicitur, cùm culpa punitur ita quasi reuera delictum esset. Culpa enim propriè à delicto sic distinguitur, quòd in hoc dolus est in illa nõ est. veluti cum iudex malè per imprudentiam iudicando litem suam fecit. Imprudentia enim pars culpæ est, culpa autem pars quædam delicti, pœna igitur damnato sic imponitur, vt si deliquisset: cùm tamen eius factum propriè delictum dici non possit. l. 5. §. si iudex, ff. de obligat. & actio. §. 1. Institut. de obliga. quæ quasi ex delict. Hotom.

QVASI delictum dicimus, quando non ex dolo malo. sed magis imperitia quadam & minus prouidè peccatur. Vide titu. Institu. de oblig. quæ ex quasi del. nasc. Spieg.

QVASI dominium propriè appellatur, cum res alicui tradita est à non domino, iusto tamen mediante titulo. Impropriè quasi dominium appellatur vtile. Spi. Adde & Corasium lib. 6. ca. 5. Miscell. nu. 2.

QVASI dominium duplex. Verum, & putatiuum. Verum, cum est verè solutum, transactum, &c. Putatiuum, cum non verè, accedente tamen iusta erroris causa. vt si errauí in facto proprio, putans me soluisse, vel transegisse, persuasus fortasse persuasionibus verisimilibus, vt ait Apellus. Spieg.

QVASI dominium non esse tertiam speciem dominij, à directo, & vtili distinctam, non vna tantum ratione, probat Apellus ca. 5. de adfin. Sp.

QVASI dominus dicitur, qui diu possidendo dominus effici potest. Zasius in l. stipulario. §. hæc quoque. ff. de verb. obliga. Spieg. Rectius autem Hotom. §. sed istæ quidem Institu. de acti. qui quasi dominum definit, qui perinde habetur, ac si dominus esset, eodemq; iure vtitur, quo si dominus esset vteretur.

QVASI dotalis, qui dotali seruo legatus est, vt ait Pau-

Paulus in l.fundus.de fundo dot. Spiegelius.

QVASI dos quæ à seruo ancillæ datur.l.39.ff.de iur. dot. cùm enim matrimonium inter eos non consistat, nec dos esse intelligitur.l.3.ff.eod.tit.

QVASI hæredes sunt, qui vtilibus actionibus à prætore datis in hæreditatem restituuntur. l.21.§.vltim.ff. quòd met.cau. Et omnes omnino prætorij successores quasi hæredes sunt.§.quos autem.Institut.de bonorum possess.

QVASI institor, & quasi institoria actio in l.quicúque.§.sed & cum fullo. & l.1.C. quòd cum eo qui in alien.pot.est.Sp.

QVASI maritus. Vlpia. in l.cum hic status esset.§.si quis sponsam habuit. Et Iulianus inquit, tractat hanc quæstióem in minore duodecim annis, si in domú quasi mariti immatura sit deducta.Sp.

QVASI ministerio vacuo serui vti l.si pendentes,§.si serui.ff.de vsufr.Sp.

QVASI nulla actio est, quæ exceptione repellitur. §.Pomp.scribit l.& eleganter.ff.quod met.caus. Spieg. Quasi possessio incorporalium veluti iurium appellatur. Propriè enim corporales demum res possidentur. l.3.§.qui vsusfruct.ff.de vi & vi arma. & Instit.de interdict.in princi. Vbi Theoph. quasi possessionem definit ἀσωμάτε πράγματ☉ χρῆσιν. Hæc autem quasi possessio in incorporalibus quæritur, per vsum & patientiam aduersarij, sciente eo contra quem præscribitur. l.2.C.de ser.& aqu.Vt enim sine possessione,in corporalibus nó procedit vsucapio, ita nec in incorporalibus, sine quasi possessione contingit.l.fine.ff.de vsucap.

Solent autem hac voce actiones vtiles designari. Ecce enim hypothecaria actio, quæ creditoribus ad hypothecarum persecutionem datur, cùm ad exemplum Seruianæ,quæ de rebus coloni pignori pro mercedibus obligatis competit, introducta sit, quasi Seruiana,& vtilis Seruiana dicitur. l.13.§.1.ff.ad Velleia. §.item Seruiana.Institu.de actionib.l.1.C.commun.de legat.l.1.§. cùm prædium.ff.de pignor. Eodem modo quasi publiciana pro vtili publiciana.in l.70.ff.de rei vindica. Sic quasi Fabiana vel Caluisiana l.vltim.ff. si quid in fraud. patro. Sic vtilem actionem quasi institoriam dandam dixit Papinianus l.10.§.idem Papinian. ff. manda.quod aliàs dicitur, vtili actione ad exemplum institoriæ actionis agi.l.13.§.si procurator.ff.de actio.emptio. Hic quasi damni iniuria actionem pro vtili Aquiliæ actione dixit.Idem Papinian.in l.27.ff.de procuratorib. Et aliàs, vtilem actionem damni iniuria quasi ex l.Aquil. l.51.ff.de furt. Sic & vtilem actionem quasi tutelæ in l. 52.§.1.ff.de pecul.dicimus.Et vtilem actionem quasi domino dari.l.22.ff.de aq.& aq.plu.

Continet etiam hæc vox Quasi rationem discriminis diuersitatis vel decidédi in l.63.§.si cùm tres.ff. pro soc.& l.33.ff.de obligatio.& actio.l.5.§.quippe.ff.de his qui deiecer. vel effude.l.47.ff.de fideiussoribus. l. 6.ff. de exceptionib.l.36.in fi.ff.de pignorat.actio.Sed & veritatem plerumque hęc vox significat.l.34.ff.de damno infecto.Et valet,quòd,in l.5.§.idem Iulianus.ff.de libe. leg.Briss.

QVASI possidens, hoc est, qui dolo malo, vel lata culpa desijt possidere, aduersus quem perinde agitur, ac si adhuc possideret. l. qui dolo. & l. parem.ff.de regul.iur.l.fin autem.§.sed & is qui.ff. de rei vendicat. Spieg.

QVASI prædo habendus est, qui per litis contestationem vel denunciationem aduersarij cœperit intelligere hæreditatem occupatá ad se non pertinere. quia fit malæ fidei possessor.l.sed & si lege.§.de eo autem.& §.etiam si ante litem.de petit.hær.Sp.

QVASI præuentus in l.si quis postea.ff.de iudicijs. Spieg.

QVASI sententiæ instar est, iudicialis confessio. Spieg.

QVASI Seruiana.Lege,actio Seruiana. supra in verbo. Quasi nulla.§.solent.

QVASI sub impossibili conditione legatum debeatur, de quo vide Scæuolæ responsum in l. qui dotem.ff. de dot.præleg.Spieg.

QVASI sui hæredes dici videntur ascendentes, patrui,& fratres.not.in Auth.de hęred.& Falcid.§.si verò expressim.Spieg.

QVASI vsucapere accipitur is, qui dicit se in statu vsucapiendi fuisse,& quasi habitu,id est, aptitudine ré vsucepisse, si à possessione non cecidisset,petens reduci se,& reponi ad rei possessionem: vt vsucapio perficiatur re ad vsucapionis commodum restituta.Ex enarrat.Zasianis in §.sed istæ.Instit.de act.Sp.

QVASI vsusfructus dicitur earum rerum quæ in abusu consistunt:id est,quę vtendo consumuntur.proprietario enim satisdatur.satisdatio verò in corporum locum apud illum succedit.l.2.& 7.ff.de vsufru.ear.rer.& §.2. Instit.de vsufruct.Hot.

QVATENVS pro quoniam, quia, in l.26.§.si is qui. ff.mandati.l.15.§.item senatus.ff.de falsis.& l.53.ff.de fideicommiss.libert. l. 2. ff. si quid in fraud. patron. l.4.ff. de gradib.& adfini.l.49.ff.de verbor.oblig.l.6.in fin.ff.si cert.peta. l.3. §.1.ff. de in rem verso. & l.60.§.1.ff.de ritu nupt.l.35.in fin. princip. ff.de auro argento lega. l. 14.ff. de aqu.& aqu.plu.Festus lib.11. In hac significatione veteres Quatenus dixisse scribit, vsitata illis quantú existimo litterarum E & I, commutatione. Inuenio etiam sic Quintilianum locutum libro quarto Institu. ca. 2. Sed quatenus, ait, fortè quadam peruenimus ad difficilius narrationum genus, iam de his loquamur. Et Plinium libr.3.epistol.ad Caninium:& quatenus nobis denegatur diu viuere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Et Sueton.in Claudio cap.26.Confirmauitque quatenus matrimonia sibi male cederent, mansurum se in cœlibatu.Brisson.Interdum Quatenus accipitur pro quousque:vt l.grege.§.2.ff.de pign.& hypoth.quatenus vtraq; pecunia debetur id est, quousq;. Connan.lib.4.cap.13.num.5. Interdum pro quamdiu,& vsque ad illud tempus quo vt Instit. §.item qui reipub. & ibi Aldobrandinus de excusat.tut.vel curat.Frequétius tamen tam apud Iureconsultos quam Latinos auctores pro.(quantum) vel in quantum, & ad quem finé accipitur.

QVATENVS ad eum peruenit, id est, quatenus ex ea re locupletior ad eum hæreditas peruenit, exponente Caio in l.in hæredem.ff.de dolo.Adde & gl.in Auth.de hæred. & Falcid. ad prin. indicat, hanc particulam denotare causam præsentem, præteritam,& futuram.Vide Bart.in l.1.ff.de cond.& demon.Spieg.

QVATENVS facere possit, hæc verba innuunt, debere ita fieri deductionem,ne quis egeat:relinquendúque ei esse, vnde secundum dignitatem suam honestè cum familia sua viuere possit. Sp.

QVATERNATVM feudum in Neapolit. cóstitutio. quaternionibus doanæ inscriptum est.

QVATERNIONES à quatuor militum quibus pręerant numero dicti. Act.apost.12. tradens eum quatuor quaternionibus militum custodiendum.

QVATVOR Euangelia. Quum vnum duntaxat sit Euangelium,quòd propriè definiunt esse publicam,pridem adeò ac multoties promissæ,electisque diu ac multum expectatæ, demum verò per Christum Iesum,partæ & exhibitæ salutis renunciationem atque prædicationem:quatuor tamen vulgò dici cœptum est, nimirum à nostris illis quatuor sacris historicis Matthæo, Marco,Luca & Ioanne,qui dicta & facta seruatoris, nó omnia quidem, sed quantum satis est ad cognoscendú ipsum Christum & redemptorem nostrum esse, in diuersis & multum à se dissitis regionibus conscripsere. Per quatuor hæc autem Euangelia Deum testem vocabant,qui administrandis officijs ab Impp. præficiebantur,vt clarè patet ex constitut.9.in Nouel.cuius partem ab initio suprà recitauimus in dictione Christi nomé. Ex præfatione D.Lucæ satis colligimus, quòd id temporis neque Matthæi tantum extabat Euangelium, aut Marci, sed multa ferebantur Euangelia, Nazareorum, Thomæ, Matthiæ, secundum Aegyptios, secúdum duodecim, Nicodemi, atque item aliorum, quæ deinde velut

lut apocrypha reiecit ecclesia. Vide Gelasium in cano. sancta Roman. dist. 15. Sp.

QVATVORVIRI, vt triumuiri: quatuoruiratus, ipsa quatuor virorum dignitas. Spie. vide suprà Quartumuiri.

QVE

QVEM, & quod, adiectum corpori, conditionem facit l. quintus. ff. de aur. & arg. leg. & l. si sic. §. 1. de leg. 1. Spieg.

QVEMADMODVM vox, quot modis accipiatur, latissimè adnotarunt Bartolus, Iason, Alciatus, & nouissimè iuris V. Consultissimus Præceptor. Coras. rub. ff. solut. matr. quorum verba huc non refero.

QVEMADMODVM, variè accipi in iure Bart. indicat in rubr. ff. sol. matr.

QVENQVAM vestrum, in l. si creditores. C. de pact. Hæc locutio duorum numero contenta est. l. vbi. de testibus. Spieg.

QVERELA inofficiosæ donationis est, qua postulatur vt quod contra officij rationem donatum est, reuocetur. l. 1. & pass. C. de inoffi. donat. Vtriusq; autem hoc commune est, vt tum demum concedantur, cum vel alia ratione nulla liberi ius suum recuperare possunt, vel quadrans hæreditatis eius relictus non est: quæ pars legitima dicitur. nam si minus eis relictum est, quod deerit supplebitur. l. si rotas, 5. & l. si mater, 7. C. eod. Hotom.

QVERELA inofficiosæ dotis est, per quam liberi quorum mater secúdo suo marito vel omnia bona sua, vel magnam eorum partem dedit, postulant vt debita sibi emolumenta præstentur. l. 1. C. de inoffi. dot. Hoc autem duæ priores inter se differunt, quòd prima non nisi & iure facto testamento, & adita ex eo hæreditate, & aduersus hæredem scriptum conceditur: l. Papinia. §. si conditione, ff. de inoffi. l. scimus, §. illud, C. eod. Secunda verò plerunque & ab intestato, & ei qui ab intestato hæres est competit. l. 3. C. de inoffi. donat. Illa rescindit testamentum, & planè ad intestati causam reuocat, vt nihil ex eo valeat. d. l. Papin. & l. cum mater ff. eod. hæc nunquam reuocat, nisi vsque ad legitimam tantùm. l. 1. & pass. C. illo tit. Hotom.

QVERELA inofficiosi scilicet testaméti, ius quoddam est rescindendi testamentum, vel donationem, vel dotem in totum captam. An verò querelæ nomine veniat actio, an accusatio, & eademne sit quæ petitio hæreditatis, vel officium iudicis dici debeat, differunt doctores in l. 1. C. contr. tab. in l. posthumus. §. penu. & l. qui de inofficioso. ff. eod. Sed vanè, & teste D. Oldend. pueriliter. Nam Iuriscoss. promiscuè appellant aliàs actionem, vt in l. 2. & l. quemadmodum. ff. de inoffic. Aliàs accusationem, vt in l. si instituta. & in l. si suspecta. ff. eod. tit. Aliàs vt communiter, querelam. quam vocem modestiæ causa vsurparunt, ad denotandam hanc actionem: quæ locum quando habeat, suprà in suo ordine indicauimus. Vigliusadmonuit ἐν τῷ βουλευτῷ Græcos probare conari, querelam esse causam ipsius actionis, vocareque petitionem hæreditatis de inofficioso. quéadmodum enim, quòd quis in testamento scriptus est hæres, causam illi petundæ hæreditatis præbet. l. 1. 2. 3. ff. de petit. hæred. ita & quòd inofficiose exhæredatus, vel præteritus est: & quemadmodum non ipsa hæredis scriptio, vel institutio, sic nec inofficiosi querela actio est, sed actionis causa. Sic Orphitianum, Tertyllianumque S. C. causam actioni præbent, actiones dici nequeunt: idque & Scæuolæ auctoritate probant d. l. qui de inofficioso. fac. l. si quis filium. C. eod. & Vlpi. qui plura esse iudicia petitionis hæreditatis significat. l. diuus. §. fin. d. tit. de petit. hæred. Plura autem sunt ex causarum diuersitate. Legitur tamen interdum & inofficiosi testamenti actio dicta l. quemadmodum. sed & creditæ pecuniæ actio inuenitur: quum tamen nulla sit propriè creditæ pecuniæ actio, sed condictio significatur, quæ ex creditæ pecuniæ, id est, mutuò numeratæ causa procedit. Spieg. Scitè autem, antiqui illi querelam appellarunt, quod de paternis iniurijs conquerentem filium audiri iustum est & vsitatum, cum ipsum accusantem vix quisquam ferat. Nec verò actionis nudum nomen satis efficax videbatur ad infirmandum testamentum, quod nisi probata patris iniquitate fieri non poterat. Sic igitur temperarunt istud, vt neque molliorem appellationem, quam pro iudicij grauitate, neque acerbiorem, quam pietas ipsa postulat, accommodarent. Conn. lib. 9. ca. 8. nu. 2.

QVERELA præparata (quæ non nisi extraneis datur. l. si quis filium l. scimus. in fin. C. de inoffic. testam.) dicitur, quæ in controuersiam aliquo modo perducta est. Præparasse autem querelam videtur is, qui ad denúciationem, vel actionis editionem processit: multò magis qui litem côtestatus est. l. quemadmodum, ff. de inoffi. test. Olden.

QVERELAE etiam ad magistratus deferuntur, cùm eorum officium in his imploratur, quorum actio proposita non est. Sic seruos de dominis, sic patronos de libertis querentes audiunt præsides & præfecti. l. 3. ff. de his qui sunt sui vel alien. l. 1. ff. de offic. præfect. vrb.

QVERELAE nomine tres in iure ciuili actiones appellantur: vna inofficiosi testamenti: altera quæ ad illius similitudinem introducta est, inofficiosæ donationis: tertia inofficiosæ dotis, de quibus singulis proxime suprà. Old.

QVERELAM habere res dicitur, & persona. Res, cû ex ea querela nasci potest: Persona, cum queritur de iniuria, vel molestia aliqua.

QVERELA præparata (quæ non nisi extraneis datur. l. si quis filium. l. scimus. in fin. C. de inoffi. testamé.) dicitur, quæ in controuersiam aliquo modo perducta est. Præparasse autem querelam videtur is, qui ad denúciationem, vel actionis editionem processit: multo magis qui litem contestatus est. l. quemadmodum. ff. de inoffi. testam. Spieg.

QVAERERE hæreditatem plus est, quã adire. Suus enim etsi non adit, acquirit tamen hæreditatem. Goueanus ca. 1. var. lect. lib. 1.

QVERIMONIA, subaudi, Iudicialis, per libelli oblationem intelligitur. C. de anna. except. l. vt perfectus. fin. regun. l. si quis super sui iuris, prior de finibus detulerit querimoniam. Bart. in l. amplius rem rat. hab. Spieg.

QVI

QVI de domo sunt, Dd. tradunt in prin. l. lecta. si cer. peta. inter eos & institores secundum Castrensem & Romanum continentur.

QVI, quæ, quod. Vide, quæ de his dictionibus notantur in l. nuper. §. fin. de lega. 3. l. Quintus. de aur. & argen. leg. l. Stichum. de leg. 1. Item in l. 1. in princip. C. de sum. trin. in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. Cæterùm quamuis vulgaris videtur doctrina interpretum, haud tamen contemnenda est. Tradunt autem, Relatiuas illas particulas, adiectas qualitati genericæ, esse declaratiuas. Si verò adijciantur qualitati, quæ non complectitur sub genere suo contenta, modò augere, nempe accedente copula: modò restringere, si illa desit. l. ea tamen adiectio. vbi Bartol. de leg. 3. Ias. in §. omnium. Institu. de action. Traditum item est, eiusmodi relatiua solere relationem speciei, non autem generis facere. l. siue. C. de neg. gest. l. eam quam. C. de fideicom. vbi gloss. Spieg.

QVI, pro qualis. Cice. in Antonium: qui vir, & quatenus fuisse? Bud.

QVI, aduerbium, pro quemadmodum, vel quomodo, venustè ponitur.

QVI, relatiuum, si qualitas relatoria omnibus cópetat, vt in l. omnes populi. ff. de Iustit. & iur. non restringit, sed declarat. Sic in l. 1. C. de sum. trin. cum Imper. dicit, cunctos populos, quos vera fides, &c. Si verò non omnes, tunc restringit. vt, omnes, qui arma portarint, puniantur. Et hæc vera sunt, nisi copula præcedat relatiuum, quia tunc augetur dispositio, vt cum dicimus: dabitur præsentibus, & etiam ei, qui aduenerint. Gloss.

Gloss. in l. ea tamen adiectio. de legat. 2. Zasius. Hæc particula adiecta verbo futuri temporis, quando facit conditionem. Bartolus docet in l. decem cum petiero. & l. si ita quis promiserit. in princ. ff. de verbor. obligation. Spieg.

QVI amplius oneris, quàm licuit, vexerit. Vide Marcell. in l. si cui via. ff. quemadmodum seru. amitt. Spieg.

QVIA, regulariter est causalis, indicat & Bart. in l. demonstratio. §. quod autem. ff. de condi. & demonstr. Spieg.

QVIBVS ipsis. Pomponius: regula iuris ciuilis est, ait, quæ efficit, vt quibus ipsis legare possumus, eorum quoque seruis legare possimus. Sp.

QVIBVSLIBET vox, de inhabilibus accipiendum non esse respondit An. Alciat. resp. 370. num. 9. ex Baldo cap. 1. §. donari. qualiter olim feud. poterat alie. in vsib. feud. Prat.

QVICVNQVE, dictio distributiua, idem significat quod, quisquis: quia vox hæc cunque, naturam geminationis habet: vnde & qualisqualis, à Iurisconf. scribitur, cùm alij, qualiscunque dicant: sic & taliscunque, & vtercunque, pro vteruter, & si qua similia. Huius autem distributiui duplicis, natura est, vt rem in solidum cuilibet attribuat, & vel in vno possit effectum consequi, nedum in omnibus. Quòd rectè Bartol. declarat, vt Alcia. attestatur cap. 11. lib. Parerg. 3. Continet autem tā masculos, quàm fœminas. l. Ait diuus. ff. de iur. fisci. cū simil. Item complectitur ciuitatem, municipium, corpus, collegium, & vniuersitatem. l. metum. §. animaduertendum. & seq. ff. quod met. caus. Vide Bartol. in d. l. ait diuus. & in l. necessarias. §. si annua. ff. de pign. actio. vbi excutit, idemne sit, quòd omnis. Et quamuis, quicunque, cuiuscunque, maximè extendantur in iure nostro, tamen nihilominus intelligitur, cuiuscunque sexus, de personis aptis, per nota. gloss. in l. promittendo. in princip. ff. de iur. dot. Adstipulatur gloss. in l. vt gradatim. §. 1. ff. de mun. & hono. Vbi etiam vniuersalitas ad aptas personas restringitur. Memorabilis est illa Zasij doctrina, quam tradit, enarrans. §. de constituta Inst. de actio. Quòd quamuis ius ciuile loquatur & decidat sub vniuersali, tamen ista effusa vniuersalitas restringitur ad aptas personas: & nunquam in iure nostro tanta vniuersalis est propositio, quæ vniuersaliter omnino intelligatur, quin accipiat restrictionem ad homines aptos. per gloss. in iam d. §. in verbo, cum omnibus. Olden.

QVI meus erit, an ita quis loquatur, si meus erit, nō interest, vtrobiq; enim conditionem inesse Pomponius tradit in l. nuper. de legat. 3. Sp.

QVI nasci speratur, pro superstite habetur: sed tantum, vt Paulus explicat, cum de ipsius iure quæritur. l. quòd dicimus. de verborum significatione. Quapropter in illa conditione fideicommissi, si rex Parthorum sine liberis ex se legitimè natis, discesserit, talis respub. sit hæres. Respondit Baldus per l. qui in vtero. ff. de statu hom. Qui in vtero tempore mortis fuerit, non esse impedimento, quo minus euenisse conditio videatur: hic enim non de ventris, sed de hæredis commodo agitur.

QVI nescit, is videtur experiundi potestatem non habere, vt ait Caius in l. annus. ff. de calumnijs. Sp.

QVI omnino non respondet, contumax est. Contumaciæ autem pœnam hanc ferre debet, vt in solidum conueniatur. Vlpia. ait, in l. de ætate. §. 1. ff. de interr. act. Spieg.

QVID, infinitè captum, vt Bar. docet. in l. si seruum. ff. de acqu. hæred. verificatur in qualibet particula. interdum pro aliquid ponitur. Vlpian. in l. 1. §. hic titulus ff. de pub. Et omnes, inquit, qui quid à fisco conducunt, rectè appellantur publicani. Sp.

QVID ad rhombū? Huius prouerbij meminit Gloss. in Auth. licèt. C. de natu. liber. quòd Alciat. teste, de his dicitur, quæ ad collationem admitti non debent, vel nihil ad rem propositam faciūt. Videtur à pisce rhombo optimi saporis deductum. Sp.

QVID intersit actoris, duplex est consideratio. altera, de damnis & dispendijs rerum, quas amisit. altera de lucris & vtilitatibus non acquisitis. Qua ratione interdum vtilitas amissa, maioris erit, quàm res ipsa. Quàm differentiam Vlp. eleganter explicat in l. Iulianus scribit. §. vlt. ff. ad exhibend. Sp.

QVID ita, vna pars orationis, inquit Donatus, pro quamobrem.

QVID ni? cur non? l. 1. §. si quis ita l. ita stipulatus. ff. de verb. oblig. annotauit & Albericus. Sp.

QVID, quale, quantumq; sit, si vi nominis, vel aliqua demonstratione, aut relatione apparet, certum dicitur. auctor lui iscons. in l. certum est. ff. si cert. pet. Spi.

QVIDAM, personam certam dicit, & singulare potius signum est, quàm particulare. Nec subsistit, quod aliqui volunt quidam, pro quis, esse dictionem vniuersalem. Indiuiduum nanq; vbiq;. sed non demonstratum indicat, si rectè textus excusseris. Sp.

QVIDEM filij, duos tantum etiam complectitur: quod ceu obseruatu dignum traditum est in gloss. l. 1. C. de inoffic. donat. Pontificij iuris interpretes verb. quidam alij, ad tres, vel quatuor referunt. c. 1. ext. de rescri. & eod. tit. c. 2. lib. 6. Spieg.

QVIDQVID, infinitè capitur, nunquam refert. l. quòd si sic. ff. de hær. vel act. vend. cum simi. de hac voce lege Bart. in l. balista. ff. ad S.C. Trebell. Sp.

QVICQVID dare facere oportet, & oportebit. l. si stipulatus. §. 1. l. cum stipulamur. ff. de verbor. obligat. Spieg.

QVIDEM, ponitur pro videlicet, vel verò. quā particulam volunt grammatici duobus modis in oratione accipi. vno, ad distinguendas res. altero, quasi per exceptionem eius quod affirmes. Exempla habes apud Lau. in Poggium Antid. lib. 1. Sp.

QVIES. pro laxamento & ocio, Vlpia. in l. 1. §. cura carnis. de offic. præf. vr. Quies quoque popularium, & disciplina spectaculorum, ad præfecti vrbi curam pertinere videtur. Siquidem indubitatum est, vel in primis ad præfecti vrbi officium spectare, vt curet perpetuum populi tranquillitatem, hoc est, vt quietè & securè viuat. Seneca auctor est, legum conditores festos instituisse dies, vt ad hilaritatem homines publicè cogerentur: tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. Sp.

QVIES, & Vigilia opponuntur.

QVIESCERE, pro abstinere & supersedere.

QVIETE, aduerbium. Cicer. de senect. Quietè & eleganter acta dies.

QVIETE obtinere, hoc est, securè. in placitis feud de pace tenend. §. si tres vel plures. Sp.

QVIETVM aliquem reddere, efficere vt quietè & securè viuat.

QVIETVS & securus. l. quisquis. C. de episcopis & cler.

QVILIBET verbum, rem de qua agitur. cuilibet in solidum appropriare solet. vt dicit iuxta Zas. nostrum elegans gloss. in l. si pluribus. de leg. 2. & ibid. Bartol.

QVILIBET & quælibet ponitur pro aliquis, vel aliqua: vt in c. de homine. de celebrat. missar. Ioā. Bell. Etymolog.

QVIMATVS, hoc est, spacium quinque dierum. Spieg.

QVIN, pro quod. in l. quisquis. de verb. signifi. in l. nauta. in fin. ff. naut. caup. stabul. & multis alijs locis. Sic Terent. in And. Non dubium est, quin vxorem nolit filius. Cæterùm annotant doctores. in l. non dubium. in princip. de leg. 3. & in l. vbi. §. fin. ff. de tutor. & curator. dat. ab his. hanc particulam poni negatiuè & affirmatiuè. Spieg.

QVIN particula, quot qualesque varietates & significationes habeat, & quam sæpè in veterum scriptis obscura sit, docet Gellius lib. noct. Att. 17. ca. 13.

QVINA dena, vulgò quindena. ff. ad leg. Falcid. l. quā quadringenta. §. qui ducenta. Sp.

QVINARIVS dimidium denarij, id est quinque

asses. Denarius enim primo asses decem valebat, vt ex Mæciano annotauit Ant. August. emend. lib. 2. cap. 7.

QVINCVNX, dicitur spacium quinque vnciarū, siue pedum, quod inter arbores, siue vites serendas relinquitur. Vide sextans. gloss. in §. hæreditas. Inst. de hæred. instit.

QVINCVNCES vsuræ, Scæuola, vt cum fuerit Basilica annorum viginti quinque cum vsuris quincuncibus restituerentur.

QVINDECIM viri. Lege, duumuiri.

QVINI, æ, a, quemadmodum de binis & denis est dictum, nomen est diuiduum, siue distributiuum ad singulos tantum. Aphricanus titu. de euictio. l. si duos. Si duos inquit, seruos quinis à te emam, & eorum alter euincatur, &c. Accursius quinis pro bis quinq; exponit, falso nimirum interpretamento. aliud nanq; est emere duos seruos quinis aureis, aliud bis quinque, id est, decem aureis: nam illud significat, quod quenq; illorum emi quinque aureis diuisim, hoc verò quòd ambos emi decem aureis coniunctim. Cui verò sensui magis accómodari debeant verba legis, iuriscósulti viderint, nos sermonis Latini puritatem inquirimus. Nebr.

QVINQVATRVS, & quinquatria. vtrumque enim dicitur, feriæ erant in honorem Mineruæ institutæ sic dictæ, quòd quinque diebus fierent, vt Ouidio etiā placet, dum scribit:

Vna dies media est, & fiunt sacra Mineruæ
Nomina, quæ à iunctis quinque diebus habent,
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro
Caussa quod est illa nata Minerua die.

QVINQVE pedum vsucapionem Cicer. nominat in lib. de legib. 1. eo loco quem subijciam, &, si possum, explanabo. Ex hac. inquit, non rerum sed verborū discordia controuersia nata est de finibus: in qua (quoniam vsucapionem XII. tabulæ intra quinq; pedes esse noluerunt) depasci veterem possessionem Academiæ ab hoc acuto homine non sinemus, nec Mamilia lege singuli, sed ex his tres arbitri fines regemus. Depasci Academiæ possessionem refert ad vsucapionem spacij quinquepedalis. Sensus est, vt in controuersia vicinorum de finibus, termini requiruntur, quibus repertis quinque quaqua versus pedes definiuntur, qui quamuis longo tempore ab alterutro possessi sint, finibus tamen dirimendis reseruantur: sic in controuersia de finibus bonorum & malorum quæ philosophos exercet termini Academicæ disciplinæ à Socrate positi peruestigandi sunt: & Antiochi arrogantia illius gloriam depascentis regenda & coercenda est. lex autem Mamilia vnicū adigi arbitrum volebat finibus agrorum regundis, sed cum tres tum essent, facetè intulit: nec Mamilia lege singuli, sed ex his tres arbitri fines regemus. De hac lege Aggenus Vrbicus his verbis: de fine enim lex Mamilia quinque aut sex pedum latitudinem præscribit, quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat vel circumactus aratri, quòd vsucapi non potest. Hotom. Et ab hoc spacio Imperatores præscriptionem submouisse patet apud Iulium Frótinum in libro de iure limitum. & in l. quinque pedum. C. finium regundorum. cui primi illuxerunt Petrus Crinitus libr. 15. de honesta disciplina cap. 4. & Marinus Becichemus Scodrensis Epistolicarum quæstionum cap. 78. Et post eos Alciatus: ad l. quidam. C. de decurionibus Maioragius Miscellaneorum lib. 4. cap. 7.

QVINQVENNALIS in l. 1. de medi. & professorib. in C. Theod. Hoc erat in municipijs quibusdam magistratus nomen. Spartia. in Hadria. Per Latina oppida dictator, & ædilis & duumuir fuit, apud Neapolin Demarchus, in patria sua quinquennalis. Apule. lib. 10. de Asino aur. Gradatim per lmensis honoribus quinquennali magistratui fuerat destinatus. Briss.

QVINQVENNALES induciæ in l. fin. C. qui bon. ced. possunt, vocantur pecuniæ soluendæ dilationes quæ à iuris auctoribus dicuntur etiam moratoriæ præscriptiones. l. quoties. C. de precibus Imp. offi. Gallico vulgi vocabulo respits appellantur, vt annotat Mallæ uilleus ad regias aquarum consuet. artic. 34. Communiter autem huiusmodi dilationes seu securitates ad annos quinq; concedi solent: vnde Oldend. dicuntur priuilegia quinquennalia. l. ius singulare est. ff. de legibus communi verbo quinquernel.

QVINQVENNIVM, dicitur multum temporis, in l. 1. §. quòd dictum est. ff. de separat. Sp.

QVINQVENNIVM continuum, quomodo intelligatur in collusione detegenda, declarat Vlp. in l. 2. eod. tit. Spieg.

QVINQVEVIRI. Lege, quartumuiri.

QVINQVIES quaterni, in l. antiqui. ff. si pars hæred. pet.

QVINTAE Calendæ. Lege, Calendæ quintæ. Conn. verò lib. 6. cap. 1. nu. 5. per quintas Cal. intelligit Quintiles, id est Iulias ob caussam vt ibi per eum.

QVINTIENS. Vide Centiens.

QVINTO nonis Martijs, quæ proximè fuerunt, apud Vlpi. l. item veniunt. §. præter hæc. de petit. hæred. Spieg.

QVINTVM, aduerbium, vt, quintum consul, tempus designat, & quater ante factum.

QVIPPE interdū est rationalis, hoc est, eius quod præcessit rationem reddit: interdum pro certè, & pro omnino ponitur. Alberic.

QVIPPE cum Vlpi. Quippe cum initio lis in eum contestata non sit. l. seruus. ff. de his qui not. infam. Sicut Cic. 11. Offic. Harum igitur duarum ad fidem faciendam iustitia plus pollet, quippe cum ea sine prudentia satis habeat auctoritatis. Sp.

QVIRINVS, Oldendorp. ait, velut conditor vrbis Romæ consecratus: cùm antea Romulus diceretur. deseruit nobis ad intelligendum id, quòd Iustinianus dicit. Instit. de iur. nat. gent. & ciu. §. sed ius quidem. Sic enim inquiens, & ius quo Rom. popu. vtitur, ius ciuile Romanorum appellamus, vel ius Quiritum, qui Quirites vtuntur. Roman. enim, à Romulo Quirites appellātur. Sunt autem multis mutata nomina post dedicationem: vt augustiores videantur, relicto humano nomine. Sic quæ mulier Leda, Nemesis dicta est Dea: quæ Circe, Marica: quę prius Ino, post factam deam, matuta: qui AEneas, postea Iupiter indiges: Romulus, Quirinus nominatus est, in gratiam Sabinorum: propter quos Rom. homines Quirites appellati, à Curibus Sabinis, siue vt Ouidius inquit,

Quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis,
Bellicus à telo venit in astra Deus:
Siue suo regi nomen posuere Quirites,
Seu qui Romanis iunxerat ille Cures. Sp.

QVIRITARE, Budæo teste aliquando est deos hominesque implorando, contestari. Dicimus quoq; quiritari pro eodem significato, [illegible]. Brechæus in l. detestatio. ff. de verb. & rer. sig.

QVIRITES, Romani, à Quirino, id est, à Romulo primo vrbis conditore. §. ius ciuile. vers. Romani enim. Instit. de iur. nat. Spieg. Hoc verò illustrissimum nomē aliquando Romanis opprobrio fuit, quasi qui præter nomen nihil haberent antiquæ virtutis & audaciæ. Cæsar apud Lucanum,

Discedite castris,
Tradite signa viris, ignaui signa Quirites,

& Lampridius in Alex. Vos omnes hodie vno ore, atq; vna voce Quirites dimittam, & incertum an Quirites. Non enim digni estis, qui Romanæ plebis sitis, & cum nihilominus post ista fremerent, exclamauit: Quirites discedite atq; arma deponite. Conn. lib. 9. c. 3. 5. nu. 1.

QVIRITIVM ius dicebatur, quod ciuium Rom. causa propriè institutum ita erat, vt peregrini omnes eius planè expertes essent. Id autem quantum ad dominium acquirendum attinet (de quo solo tit. Codicis intelligēdus est, de nudo iure Quiritium tollendo) ab Vlpiano quidem in Institutionibus tribus in rebus ponitur, mancipatione, vsucapione, & in iure cessione: à Varrone autem lib. de re rustic. 11. sex. nam præter superiores addit iustam hæreditatem, emptionem è præda sub corona, & emptionem in bonis sectioneúe alicuius. Verba eius hæc sunt. In emptionibus (emptio dem autem

autem omnem acquirendi modum intellige. vt suo loco docuimus: dominium legitimum sex ferè res perficiunt: si hæreditatem iustam adijcit (intelligit autem legitimam dũtaxat. arg. l. 3. ff. pro soc. legitima enim ad ciues solos, id est Quirites pertinent:) si, vt debuit, mãcipio ab eo accepit à quo iure ciuili potuit (mancipationem significat, de qua suo loco diximus, & quã Quiritium esse propriam Cicero & Boetius in Topic. demonstrant:) aut si in iure cessit qui potuit cedere (sic restituo vbi legebatur cui) & id vbi oportuit (id est. apud eum apud quem legis actio est. hoc significari cognosces ex formula cessionis in iure:) aut si vsucepit (vsucapionem enim Quiritium esse propriam indicat Cicero ex XII. tab. in libro offi. 1.) aut si è præda sub corona emit (quo de more Gellius lib. 7. ca. 4.) tumúe cùm in bonis sectionéue cuius publicè venit. qua de re suis locis explicauimus. Ius ergo Quiritium hoc erat. vt si aliquo illius generis modò acquisita res esset, nihil esset periculi à litibus: quemadmodum in Orat. pro Cæcina Cicero declarat. vt perueniat ad me fundus, inqt, testamento alicuius fieri potest: vt retineam quod meum factum sit, sine iure ciuili non potest. id est, sine iure Quiritium. quia hæredis institutio ius Quiritium non transfert, sed iusta, & legitima hæreditas: vt superius dictum est. Item, fundus à patre relinqui potest: at vsucapio fundi, hoc est finis solicitudinis ac periculi litium, non à patre relinquitur, sed à legibus, aquæ ductus, haustus, iter, actus, à patre: sed rata auctoritas harum rerum omnium, à iure ciuili sumitur. Hinc ius euictionis, de quo suo loco commemorauimus. Hot.

QVIRITVM iure rem esse meam aio, quando vindico, aut mancipatum, vel iure cessum accepi. l. 1. §. 1. ff. de re vind. Briss.

Ex iure Quiritium liber is fiebat, qui vindicta, censu, testamentoúe ab eo, qui ex iure Quiritium dominus erat, nullo iure prohibente manumissus, plenissimam ciuitatem Roma. consequebatur. Quemadmodũ Vlpian. institu. tit. 1. exponit. Quò alludens Seneca lib. 3. natur. quæstio. Hæc res efficit, ait. non vt ex iure Quiritium sit liber, sed ex iure naturæ. Hoc ius impetrare Latini liberti vel liberis, iteratione, militia naue, pistrino, ædificio, promereri solebant: vt idem Vlpia. Instit. tit. 3. exponit. Sic ius Quiritium medico datum accipe apud Plin. libr. 29. cap. 1. Sic & apud Paul. lib. 4. sentent. titu. 9. Latinam ingenuam ius Quiritium consecutam interpretare. Ius autem Quiritium hac nota significabatur I. Q. vt Mango in libello notarum iuris auctor est. Briss.

QVIS, aut interrogatiuè, aut infinitè ponitur, nunquam relatiuè. Verùm vniuersalisne an particularis vox sit, Bar. ostendit in l. si ita. ff. de leg. 2. Aliquando ponitur pro aliquis: ita & quocúnque die, pro aliquocũque. Vnde qui promittit sistere quocunque die, perinde est ac si aliquo die sistere promisisset, eritque in arbitrio promissoris, quo die velit: poteritq; vel vsq; ad mortem differre. Diei enim electio ad eum ex regula pertinet. l. qui ex plurib. de verbo. obliga. Quòd si antequam sistat moriatur, verum erit aliqua eum die nõ stetisse: commissaq; stipulatione pœnali aduersus hæredem agetur: quo fit, vt subauditione Accursiana, aliorumque tricis, vt ait Alciatus, nihil sit opus. Sp.

QVIS, vel qui. Natura huius relatiui est, secundum doctri. Bart. in l. cunctos populos. C. de summa trinitat. & fide Cath. quòd quando adiungitur qualitati, quæ qualitas inest naturaliter cuilibet de genere, & tunc declaratiuè ponitur: vt in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. ibi omnes qui legibus & qui, scilicet, omnes. Ioan. Beslo. Etymol.

QVIS, vel qui relatiuum, positum sine copula, restringit præcedentium significationem, textus est, qui ad hoc communiter allegatur, in l. ea tamen adiectio. vbi Bartolus ita summat. ff. de legatis tertio. Ista regula declaratur pluribus modis per Doctor. vbique. Inter alia notabis elegantem decisionem Bald. in rub. C. de contr. emp. in pen. colum. in 22. quæst. vbi quærit: pone, vendidi tibi fundum Cyprianum, quòd est perticarũ centum. istud relatiuum quod. cum sit absque copula, deberet restringere: ita quòd si esset centum & viginti perticarum non deberet venditio extendi, nisi ad perticas centum. Bald. ibi subtiliter disputat, & postea singulariter distinguit, quòd si in contractu principaliter tractauimus de numero perticarum, vt quia statuimus precium decem ducatorum pro pertica, tunc relatiuũ restringit: secùs, si statui precium toto corpori simul. quia hoc casu non restringit, imò perticæ viginti cedunt lucro emptori, nisi ex excessu precij aliud colligeretur. ita ibi singulariter determinat Bald. & latius reassumit Paul. de Cast. vbi dicit memoria dignum: quia vidit sæpius dubitari, in l. si seruum. §. 1. ff. de actio emp. & in l. 1. in fin. C. de pericul. & commod. rei vend. & ante eos consuluit Oldr. consi. 197. in concessione cuiusdã donationis. quem refert & approbat D. Alexan. consil. 127. viso processu. post princi. lib. 2. & Corn. consil. 59. licèt videatur. colum. 1. & 2. libri vltim. & Alexan. consil. 120. omissis. colum. 2. lib. 2. Deci. consi. 179. viso eleganti consil. colum. 1. ad fin. Alexand. consi. 104. viso processu. & consi. sequent. lib. 6. & consil. 73. videtur prima consideratione. colum. 1. ad finem. & sequen. lib. 3. & latè consil. 159. in causa & lite. colum. pen. lib. 5. Socin. consi. vlti. duo videbantur. per tot. lib. 3. & consi. 32. li. 4. col. 1. Dec. cons. 347. prima facie, per totum. vbi ambo latè declarant. post Abb. in c. per tuas. in vltim. col. de donat. & latè etiam Ias. consil 55. ad fin. & consi. 73. colum. 1. & cons. 79. per totum. lib. 1. & est sing. distinctio Sali. in hac materia in l. 2. C. de contrah. empt. tradit Felinus in c. significante. in 3. col. ad fin. & seq. de rescript. & pro sing. latè citat D. Ias. in repet. l. cunctos populos. in 1. colu. versic. 3. limito. C. de sum. trin. & fid. catho. in lect. eiusdem l. in 1. colum. in 5. fall. & in l. serui electione. §. vltim. col. vltim. versicul. quartò istam legem. de legat. 1. & ponit Bartol. in l. Iulianus. §. si Titius. ff. de acti. empt. & Bald. in l. sicuti. C. de actio. empt. & consuluit etiam Paul. de Castro consil. 377. in causa quæ vertitur. in antiquis. Cotta.

Verbum, QVIS, tam masculos, quàm feminas complectitur, l. 1. ff. de verbor. significat. Itaque his verbis, si quis id quod perpetuæ iurisdictionis causa propositum, &c. Prætorem vtrumque sexum complexum Vlp. ait l. 7. ff. de iurisdictio. Idemq; ad illa verba, si quis negocia alterius &c. Hæc verba, ait, si quis, accipienda sic sunt, siue quæ l. 3. ff. de neg. gest.

Idem de verbo, Qui, traditur in l. 1. ff. de consti. pecu. & de verbo, Quicunque, in l. 16. ff. de iure fisci. Briss.

Hoc articulo, Quisquis, omnes significantur. l. 29. ff. de hæredi. instit. Atque ita hæc clausula, quisquis mihi hæres erit, accipienda est l. 3. ff. de iure codicil. l. 3. l. 103. & l. 123. ff. de legatis. 1. l. 90. §. quisquis. de legatis 2. l. 93. de legat. 3. l. 29. §. 1. de annu. leg. & l. 4. §. vlti. Nam & si plures sint gradus hæredum, & scriptum sit, quisquis mihi hæres erit, dato: ad omnes gradus hic sermo pertinebit. l. 96 ff. de legat. 3. Briss.

QVISQVIS enim iunctum verbo futuri temporis, vt, quisquis mihi hæres erit, vim habet substitutionis sub conditione factæ. Vlpian. in l. qui liberis. & in eandem l. Bart. ff. de vulg. & pupil. substitut. Sed ea quidem substitutio, Quisquis mihi hæres erit, idem filio impuberi hæres esto, ad eum tantum qui ex testamento. non qui ab intestato hæres extiterit porrigitur d. l. qui liberis. §. hæc verba. Et ideo neque pater, qui per filium, neque dominus, qui per seruum hæres extiterit, ad substitutionem admittetur, neque hæredis hæres: quia non ex iudicio veniunt, hoc est, ex volũtate testatoris. Brechæus in l. quisquis mihi. ff. de verb. & rer. sig.

QVISQVILIAE, purgaméta terrarum, & quidquid ex arboribus minutis surculorum, foliorum & florum cadit: velut quidquid cadiæ, auctor Festus.

QVIVIS, vnus è multis est, sed indifferentur hic vel ille. Spieg.

QVO

QVO, absolutè, pro per quòd, vel pro, quæ res. Celsus vsurpare videtur haud ineleganter in fin. §. fin. l. vlt.

si cert. per. dum dicit, quo scilicet significat non esse cogendum eum accipere iudicium, si reum locupletem offerat. Adducit exempla Albericus, quibus particulam quo, variè in iure nostro accipi monstrat. Spiegelius.

QVO, quaúe, pro quemcunque in locum, & quamcunque in partem. Vlpi. l. 1. de mortuo infer. Prætor ait: quo, quaúe illi mortuum inferre, inuito te, ei ius est: quo minus illi eo, eaúe mortuum inferre, & sibi sepeli re liceat, vim fieri veto. Sp.

QVO bonum est? locutio Iurisconsultis vsurpata, pro quam ad rem vtile est? Caius l. aliquando, 13. in fin. ff. ad Velleia. Quo enim bonum est, expectare conditionem vel diē cùm in ea causa sit prior iste debitor, &c. Vlpia. l. 3. §. si quas ex liberis, ff. de bon. poss. contr. tabu. Cùm enim possit secundum tabulas habere possessionem quo bonum est ei contra tabulas dari? Idem l. si post mortem, 10. §. liberi, eodem. Quo enim bonum est ei fauere, vt partem faciant, nihil habituris? Scæuola l. si duo. 9. ff. de solut. Si duo rei sint stipulandi, & alter alterum hæredem scripsit, videndum an confundatur obligatio. placet non confundi: quo bonum est hoc dicere? Hot.

QVO casu. pro qua facti specie. Inst. de rer. diuis. §. at si ita. Spieg.

QVO destinauerit quis auferre, sic accipiendum est quo destinauerit eo die manere cum eo furto. Paulus l. 4. de furt. Spieg.

QVO iure quaque iniuria, prouerbiale esse volunt, quasi per fas nefas, velis nolis. Vsus est eo Teren. in Andr. sanè eleganter, teste Insulano. Interpres indicat, huiusmodi fermè figuras omnes, quæ constant ex contrariis, esse prouerbiales. quòd genus sane sunt, fanda, infanda: ioca, seriaque: facta, atque infecta: digna, atque indigna: fasque, nefasque: clamque, palamq;: terraque, mariq;: noctesq;. diesq;: iuuenesq;, senesq;: neque in minimo, neque in maximo: neq; deos, neq; homines vetetur: vocatus, atque inuocatus: re salua, & perdita: atq; alia huius generis innumerabilia, de quibus vide Eras. in initio operis Chil. Spieg.

QVO magis, pro quo minus. Imper. l. 3. C. de iudic. Nihil prohibet, quo magis apud eum quoque disceptatio terminetur. Item l. 1. C. qui dare tut. Non ideo oportuit impediri, quo magis liberali causa ordinata, curator tibi daretur. Hot.

QVOMINVS, vt & paulominus penultima cor. proferendum, vt non, significat l. si ego. ff. si cert. pet. l. cùm ipse. de excus. tut. cum simil. Accurs. in l. liber homo, in prin. de verb. obligat. quominus, pro, quàm vt, exponit. Sed Papinian. interrogando affirmat. Sp.

QVO nomine, pro propter eam causam, eleganter dixit Pomp. in § post hos quoque Tubero l. 2. de orig. iuris. Spieg.

QVO pluris adiectio ad modicam summam pertinet. l. hæc adiectio. ff. de verb. signif. Curtius [illegible] tom. 2. lib. 1. cap. 7.

QVO tenus, relatiuum diuisiuum, significat, vsq; ad quem numerum: refertur que ad bini, terni, quaterni.

QVOAD, id est quandiu, vt ait Donat. l. hæc autem. §. non delēdi in fin. ff. ex quibus causis in poss. eat. Item pro quousque. l. 1. ff. de peric. & com. rei vēd. l. eum. qui ita. de verb. oblig. Spieg.

QVOAD viuam, & quoad moriar, idem significant. tametsi contraria esse videantur, Rationem habes apud Sipontinum. Vlpian. in l. epistola. §. fin. de pact. docet his verbis: vt ei certa quantitas, quoad viueret, hæres, præstaretur. non produci ad perpetuum præstationem. Est tamen vbi aliquando rerum quantitatem denotat, & pro quantum. ferè cum verbo possum, accipitur. Cicero de senect. Quoad potuit, restitit. Quoad eius fieri potest. hic (eius) parelcon est, hoc est, superflua vocis additio. Sed apud Iurisconsultos frequentior est, quæ [illegible] dici potest. id est, vt Alci. interpretatur, ociositas: cum aliqua dictio, vel etiam clausula additur, quæ minimé ad rem, de qua agitur, necessaria sit: ita vt etiamsi ea desit, nihilominus idem iuris fuerit constitutē-dum. l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verb. oblig. Sp.

QVOCVNQVE dic. Vide, quis.

QVOCVNQVE tempore, verbum vniuersale est, & omne tempus sine restrictione complectitur. Vide glo. in l. cùm pœnam. ff. de arbitr. Bart. in l. balista. ff. ad Trebel. cum simil. Spieg.

QVOD, coniunctio, quia significat. Quòd quia, pro, sed quia: vt quòd cum, pro, sed cum. Bud.

QVOD dictio, suspendens dispositionem in aliquē futurum euentum facit conditionem, secundum Bart. in l. 1. colum. 6. versic. vlterius quæro. de condi. & demō. & propterea egregiè multum in proposito consuluit Alexand. consi. 3. colum. 1. & 2. lib. 1. quòd si paciscor facere conductori illud restaurum quod faciet talis meus vicinus suo conductori, seu quod faciet ducalis camera suis publicanis: quòd si vicinus vel camera nullum fecerit restaurum, neque ego ad aliquod tenebor. & est memoria dignum, quia mihi pluries ex facto incidit. Sed tamen contrarium in eadem mercausa consuluit latè Bartol. Socyn. consil. 44. in præsenti. libr. 1. Cotta.

QVOD interrogatiuum & relatiuum est, obtinetq; interdum vicem appellatiui, id est, rem multis communem significans. Vide Bart. in l. si à certis. ff. de duob. reis. & in l. si pater filio. vbi alij Doctores de vulg. & pupil. subst. Spieg.

QVOD, relatiuum, iunctum verbo futuri temporis, condicionem importare, docuit Barto. in l. inter stipulantem. §. sacrament. vers. si stipulatus fuero. ff. de verb. oblig. Quæ certè doctrina omnino tuta non est, vt Zas. ostendit in sing. suor. lib. 1. Sp.

QVOD absque molestia fiat, quòd commodè facere possis, pace quod fiat tua, & similes modi loquendi, honoris præfatiunculam quandam & humanitatis signū denotant.

QVOD ademptum est, nec datum videtur, secundū Celsi & Marcelli sententiam, quæ vera est, vt ait Vlp. in l. si ita ad scriptum. de leg. 1. Sp.

QVOD alium facientem prohibere ex officio necesse habuit, id ipse committere non debuit. Vlpi. ait, in l. altius. ff. si seruit. vend. Sp.

QVO, id est, prout, vt in l. si quis in metallum & ibi glo. C. de pœnis. Io. Bello. Etymol.

QVOD commodo reipub. facere possis. Paul. Manut. probat veteres his verbis vsos: vt id quod faciendum decernerent, ita demum fieri velle ostenderent, si modò reipub. commodo fieri possit. Lege, commodatum dicitur. Spieg.

QVOD fato contigit, cuiuis patrifamilias, quamuis diligentissimo posse contingere. l. verum. §. si locupleti. ff. de minoribus. Sp.

QVOD in alea lusum est, repetitio eius fit. auctor Paul. l. fin. ff. de alea.

QVOD iussu, perinde atque mandatum multis modis suscipi potest, quod Vlpian. in princ. l. 1. quòd iussu. indicat. Spieg.

QVOD legatorum interdictum adipiscendæ possessionis est, & hanc causam continet, vt quod quisque legatorum nomine non ex voluntate hæredis occupauerit, id restituat hæredi. Rediguntur itaque per hoc interdictum ad hæredem ea quæ legatorum nomine possidentur. l. 1. ff. quod legator. nomen à primis interdicti verbis traxit: quæ ita meo quidem iudicio concepta erant, quòd legatorum nomine possidet, aut dolo desijt possidere, &c. Briss.

QVOD mei causa paratum est. interpretatur Iurisconsul. in l. cùm testamento. de aur. & arg. leg. Sp.

QVOD nō est arbitrio in compromisso permissum, id iubere non potest, teste Alfeno l. arbiter ex. ff. de recept. Spieg.

QVOD putauerit, præstet: vt hęc verba accipi debeant. explicat. l. 3. ff. de ann. leg. Spieg.

QVOD quis sciat, vel quòd scire debeat, paria censentur. Bald. in Auth. ad hæc. C. de vsur. Sicut & idem iudicatur, quòd quis rem aliquam habeat, vel habere debeat. l. pen. §. cum ita. vbi Bart. de aur. & arg. leg. Spieg.

QVOD

QVOD si, denotat & iuris, & facti diuersitatem.l.1. C.comm. diuid. & continuat aliquando præcedentem sensum: aliquando verò aduersatur l.2.ff.de constit.pecun.l.præcipimus.versi.quod si.C.de appel.Sp.

QVOD sine fraude sua aliorumque fiat, Budæus intelligit, saluo suo alienoque iure. Huius perquam elegantis clausulæ sensum Cæsares nostri in diplomatib9 & quidem, vt omnia, crassiore stilo, sic exprimere solent. Nostris tamen, sacriq; imperij, ac alterius cuiuscunque iuribus semper saluis.Sp.

QVOD statuerit, cum effectu accipimus, non verbotenus, inquit Vlp.in l.1.quod quisq; iur.Sp.

QVOD suum est, item quod meum, exponitur in l. Quintus.ff.de aur.&arg.leg.Sp.

QVOD te mihi dare illis Calendis oportet, spondes, quomodo sit intelligẽdum, habes in l.qui sic stipulatur.ff.de verb.sign.Sp.

QVOD Titius voluerit. Ista, Caius inquit, institutio vitiosa est, quòd testamentorum iura, non ex alieno arbitrio pendeant.l.illa institutio.de hæred.inst. Spieg.

QVOD turpiter, vel scelere quæsitum est, ad compendium hæredis non debet pertinere.in fin. l.quod diximus.ff.quod met.caus.Sp.

QVOD vi aut clam interdictum restitutorium est, quo qui vi aut clam aliquid moliti sunt. id restituere, iubentur, toto titu.quod vi aut clàm. Bris.

QVODAMMODO, id significat quòd barbarè dicitur, aliqualiter, Latinè aliquo pacto. Notam autem esse impropriet atis qui volunt, adducunt text.in §.Cato.l. 4.de verb.oblig.Vide Bart.in l.quod fine.ff.solut.matr. l.1.ff.rer.amot.l.si vt certo.§.fin.ff.commod. Zasi. in Paratitlis ad tit.de rer.diuis.in Pand.Sp.

QVODCVNQVE nihil excipit.Cic.de Leg.Quodcunq; Senatus decreuerit agunto.Sp.

QVOMODO intelligendum vulgare illud, Quanto iuniores, tanto perspicaciores, eruditè vt omnia solet, declarat Alc.cap.21.lib.10.Parerg.

QVOMODO? interrogatiuè, in §.inueniemus enim.in auth.vt iud. sine quoquo suffrag. Aliquãdo pro quacunque ratione.l.fin.ff.de milit.testam. Aliquando pro vt, vt in §.liberto.l.si adulterium.ad leg.Iuliam. de adult.Spieg.

QVONDAM, particula, vt præsens tempus notat, in nostra lingua, weyland/ aliquando subauditur, ne dispositio vitietur. per textum in l. insula. de acquirẽ. rerum domin. vbi insula nominatur, quæ iam exiccauerat, & gloss.à Doct.teste Zasio, mirificè & commendatam, & dilatatam, in verbo, defuncti. l.eius qui.ff.si cert.pet.Sp.

QVONDAM, hæc dictio significat mortuum fuisse aliquem.c.cum contra.de pignor.Io.Bello.Etym.

QVONIAM, causalis est.vt in l.si ita. de condit. & demonstra.l.non dubium.de leg.tertio.l.si quis.de verbor.sign.Sp.

QVOQVE, dictio an ponatur pro etiam. Bart. differit in l.fin.ff.de eo quod certo loco. Quando verò implicet, idem tradit in l.Labeo.in princ. ff. de pact. quib9 locis notèt similitudinem. Alberic.indicat.Sp.

QVOQVE, ablatiuus prio: e longa. Vlp.l.1. de aqua cotid. Item si quis, ait, dum putat tertio quoq; die habere se ius aquæ ducendæ. Idem de gland. leg. Quo minus illi tertio quoq; die legere. Sic Cicero in verrem: quinto quoq; anno Sicilia tota censetur.

QVOQVO, casu auferendi, id est, quocunq; Scæuola in l.Thais.§.Stichus & Dama.ff.de fideicom.libert. Respondeo, inquit, rationum reddendarum conditione contineri omne, quod quoquè genere serui actum, si demq; respiceret.Sp.

QVORVM bonorum interdictum adipiscendæ possessionis est, quod bonorum possessori adcommodatur, eiusque vis & potestas est hæc, vt quod ex his bonis quisque quorum possessio alicui data est, pro hærede, aut pro possessore possideat, id ei cui bonorũ possessio data est, restituere debeat.§.adipiscendæ. Institut.de interdict.Rubric. quorum bonorum. Brisson. Adde Forcat.in Necyomantiæ dial.22.num.3.

QVORVM legatorum interdictum continet hanc causam, vt quod quisque legatorum nomine non ex voluntate hæredis occupasset. id hæredi restituat.l.1. ff.& C.quorum leg. Vide suprà, Quod legatorum.

QVORSVM, id est, ad quam rem, vel ad quid. vt in l.Labeo ait.de supel. legat.§.id Tubero. ibi. Nam quorsum sunt nomina, inquit, nisi vt demonstrent voluntatem dicentis? Sp.

QVOS libertos meos. vbi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari iubeo: vt per absentiam filiarum mearum, ad sarcophagum meum, memoriam meam quotannis celebrent.l.libertis.§.penult.ff.de alim.leg. Spieg.

QVINTA pars, pro minima parte apud idoneos autores, in iure nostro modò dimidiam. modò tertiam, modò quartam, vel similem denotat. Qua de re in progymnasmata scenica Reuchliniana copiosius scripsi. Spieg.

QVOTANNIS, singulis annis, l.cum quidam.ff.de vsur.ac simil.locis. Sunt tamen qui inter quotannis, & singulos annos differentiam constituunt: quod quotannis tempus & spacium continuatum significat: in singulos verò annos, non continuatum spacium, aut perpetuum, sed per interualla annorum secretum est. Cæterùm Alciat. obseruauit, quòd Valla alicubi notauerit, Pomp.atque Vlp.ceu corruptores linguæ Latinæ: quòd illi, quot mensibus, vel quot diebus scripserint, pro singulis mensibus, singulis diebus. Sed Valla indicat tale conuicium, Plauto quoque, M.Catoni, & denique doctissimo omnium Varroni, commune esse, de verb. signifi.Spieg.

QVOTIDIE. Doctissimi autores Orthographiæ tradunt, Olden. teste, Cotidiè, non quotidie scribendum esse. Quam enim à quoto & die componatur, vult tamen q in c verti. Sic & secutus dicitur à sequor, non sequutus: item locutus, à loquor, non loquutus. Idque Quintiliano placet: & Haloander noster sequitur: quorum sententiam idem Olden. amplectitur, rectè existimans, aut stulti, aut perditi hominis esse, nolle veritati cedere.Sp.

QVOTIDIANVM, id est, quod singulis diebus accidit grauamen, quotidie quoq; appellatione remoueri potest. Qua de re pulchrè Felinus in c.accedens.2. vt lite non contest. differit. Idem exactè atque copiosè in proœmio Decretalium explicat, quomodo intelligendæ sint dictiones, quotidiè, continuè, semper, sine intermissione. Haloandri editio cotidie, & cotidianum, vbique profert. Sic & in antiquis Codicis exemplarib. haberi, testatur Alberi.Sp.

QVOTIES, quot vices requirat (vices enim hæc vox signat) Bart. tradit in l.eum qui certarum.§.fin.ff.de verb.oblig. Apud veteres quotiens per n, scriptum fuisse, testantur antiqui codices. Caper item dicit sine n, scribenda sunt. millies centies, decies, totiens & quotiens, quum scribuntur, per n scribenda sunt. Capro astipulatur Victorinus. Sp.

QVOTIES Toties significat infinitatem, vt notat Dyn. Alber. Bart. Imol.& Alex.in l.qui bona.§.vlt.ff.de dam.infect.& idem voluit D. Alex. in l. si Stichum. §.1. colum.2.versi.nec obstat ratio.ff.de verb.oblig. & in l.2. §.vlt.col.2.versi.puto, quòd in termi. ff. qui satisd. cog. & consi.145. quoniam abunde, colum.1.versicu. sed hoc non obstante.lib.2.& alij multi, quos citauimus in tractatu retractuum.tit.2.§.primo, in gloss.2. in verb. A tel temps, nume.11 contrarium, cum multis sequen. Idem quoque tradit Socin.colum.pen. vers. sextò & vltimò. ff.qui satisd.cog.& Paul.Castr.in l.duobus.§.quod si reus, ante fin.& ibi quoque Iason col.pen.ff.de iniur. quo in loco ipse Paulus monet notarium, vt promittere faciat de sistendo quoties toties, & ipse item Alex. in d.l. qui bona.§.vlti.ff.de dam.infect.& d.consi.145. in princ. lib.2.& alij quos in id citat Hyppol.Marsi. in l.vnius.§. cognitorum.col.7.versi. item & vltra, cum multis seq. ff.de quæst.vt annotauit Tyraq.in l.boues.§.hoc sermone, ff.de verb.sign.16.limit.num.2.& 5.

QVOT mensibus, & Quot diebus eadem figura qua Quot annis dicuntur: valentque in singulos menses & dies. l. 8. §. si cui non nummus. ff. de transact. l. 12. §. nouissimè. ff. quando dies leg. ced. Cato de re rustic. cap. 14. Et circum capita oleaginta quot mensibus vsque donec pruinæ erunt, fodere oportet. Sic & Vitruu. lib. 9. cap. 4 & lib. 10. cap. 7. locutus est. Brisso. annotauit verò & id Brodæus Miscel. lib. 2. cap. 15.

QVOTVPLVM. & ad mensuram, & ad pondus refertur.

QVOTVS, quo numero, quo ordine sit, interrogat. vt, Quoto gradu es? Vide c. vltim. extr. de consang. & affinit.

QVOTVS autem quisque, cuiuscunque sit conditionis & ordinis. Quotus enim non tantum ordinem dignitatis sed & minimum significat. Sic Catanæus testatur, inueniri apud Plinios vtrosque, Tacitum, Senecam, Martial. in fœminino genere, hucusque tantum, pro re minima annotauit: præter apud Horatium in Serm. vbi hora quota, significat ordinem. & Cic. in Rhetor. Quota noctis hora. Sp.

QVOVSQVE, dictio, quæ alicubi in Constit. impropriè ponitur, an quandoque conditionem faciat, Bart. disserit in l. centesimis. §. fin. ff. de verb. oblig. & in l. fin. ad Tert. Sp.

QVVM commodum erit dotis filiæ meæ, tibi erũt aurei centum: putasne protinus nuptijs factis dotem peti posse ab eo, qui ita dotem promisit: Quid si ita promisisset, quum potuero. doti erunt. Quod si aliquam vim habet posterior obligatio, posset verbum quoquo modo interpretaris: verùm ære alieno deducto, an extante. Proculus putat, quum dotem quis ita promisit: cum potuero, tibi doti erunt centum, æstimo id quod actum est, ad interpretationem redigendum, esse. Nam qui ambiguè loquitur, id loquitur, quod ex his quæ significantur sensit propius. Est tamen vt hoc eum sensisse existimem, deducto ære alieno potero: potest etiam illa accipi significatio: cum salua dignitate mea potero: quę interpretatio magis accipienda: si ita promissum: quum commodum erit, hoc est, quum sine incommodo meo potero. Proculus de verb. signific. Masseus.

QVVM potuerit fari: & postquam fari potuerit: inter has conditiones multum interest, posteriorem scripturam vberiorem esse constat: quum fari potuerit, arctiorem, & ad id tantummodò tempus significari, quo primum fari possit. Vlpianus de verborum significatio. Masseus & Connanus libro tertio, cap. duodecimo, num. 8.

R.

R. LITERAM Appius Claudius inuenit, vt ait Pompon. l. 2. §. iuris ciuil. ff. de orig. iur. Sunt qui eundem R. literam inuenisse atque ideo, Inuertit, ibidem legendum putent: quorum sententiam iuuat quod ait M. Fabius lib. 1. c. 4. literarũ mutatione pro Valerijs Valesios dixisse, vide Festum lib. 16.

R A

RABIES, notus canum morbus, transfertur & ad homines, pro impotenti furore. Impp. in eleganti l. 7. C. qui testa. fac. poss. pro impotenti impetu vsurpant, dum dicunt: Sed aut impatiens doloris, aut aliqua furoris rabie constrictus, se præcipitem dedit.

RABVLA, & pro aduocato, & pro causarum patrono in foro accipi solet: quod ex Festo constat. Cicero in orat. Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum & perfectissimũ quærimus. Idem 1. de Oratore: Non enim causidicum nescio, quem neque proclamatorem, aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus. Nec alia ratione putandum, quàm quòd radant, id est, offendant aures, & vt sit Quintilian. nimia verbositate feriant. Vnde & Cic. ibid. Quasi rabulæ, inquit, qui sibi diserti non videtur, nisi omnia tumultu & vociferatione concusserint. Vide Barbar. castigat. in Plin. c. 18. lib. 14. Ferrar. Montanus desiderat quempiam Herculem, qui magnam orbis partem rabulis hominum eruscatoribus, atq; harpyijs eripiat. Inst. de iniur. Sp.

RABVLAE, à rabie dicti nugatores, loculei causidici, qui inter garriendum & velitandum finum conspuunt, linguam rotant, & dentes arietant. Ioan. Bap. in commen. epist. Apoll. ad Claudia. lib. 4.

RACHA, ijs qui Hebraicè callent, interiectio intelligitur fuisse animi indignantis. Quasi dicatur malum tibi scilicet eueniat, distortus, vel iniquus es. Vide August. tract. in Ioannem. Quod Albericus ex Hug. indicat planè vanum est. Sp. Consule Chrysostomum latius in Matth. 5. Homil. 11. cap. Diuus Basilius ait, verbum suæ regionis populo peculiare, leuioris còuicij gratia aduersus familiariores vsurpatum.

RADERE in XII. Tabulis est vnguibus dilaniare, dilacerare. verba legis hæc, Mulieres genas ne radunto. Prateius.

RADERE, pro tondere barbam, apud Vlpia. ad leg. Aquil. Item Mela scribit. ait, Si cum pila quidam luderent, vehementius quis pila percussa, in tonsoris manũ eandem deiecerit, & sic serui, quem tonsor radebat, gula sit præcisa. Sp.

RADICITVS, à radice, vel vsque ad radicem: translatè pro omninò ponitur. l. furti. §. 1. ff. arbor. furt. cæsar. Spieg.

RADIIS maritorum coruscare, in libris nostris dicuntur mulieres, in quibus honor mariti fulget, velut quodam radio solari, qui eas conspicuas facit. Prateius.

RAMENTVM, tenuis cuiusque rei particula. Sed & ramenta fluminum, dicuntur minutulę arenę partes. Spieg.

RANCOR, qua à Sorbonicis Canonistis, & vulgò significatione ponitur, non est Latinum, neq; Græcum, neque Hebræum: sed Raudense. vt festiuè dixit Erasm. Latinis putor est ex vetustate, putredine, corruptione-ve natus. Sp.

RAPACIDAE imitatione patronymicorum homines rapaces appellantur, ioco comico ficti, vt AEacidæ dicuntur ab AEaco. Plautus in Aulularia:

Rapacidarum (inquit) *vbi tantum fiet in ædibus.*

Turneb. aduers. lib. 6. cap. 26.

RAPERE verbum, & scissum, & fractum, adeo; vi raptum significat. Vlp. in l. Marcellus. ff. de verb. sign.

RAPERE in peiorem partem, Donatus apud Terentium interpretatur, pro vitio dare, & vituperare. Zum vbelsten / ärgesten / oder böszlichsten ausz legen. Spieg.

RAPERE in ius, idem quod, in ius vocare vel trahere. Vnde apud Plautum legimus, Rapere ad prætorẽ: & apud Cic. Rapere ad pœnam, pro punire, in Oratione pro Flacco.

RAPERE virginem, est ei vim inferre & violare: cui Pontificio iure licet suo raptori nubere. c. fin. extr. de iuram. calum.

RAPERE & furari, parum τῇ λέξει differunt: atque alterum pro altero promiscuè frequenter accipimus. Nisi quod rapere, est vi auferre: furari verò, est rem inuito domino, & ignorante subtrahere. Et Paulus libro 18. ad edictum in l. duobus. §. si quis, de iureiurand. contendit aliud esse rapuisse, aliud item furtum fecisse. sed in §. 1. Instit. vi bon. rapt. scribitur raptum & furtum idem significare. Hanc quidem Antinomiam (si qua sit) soluit Accursi. in d. §. si quis. vt intelligatur Iurisconsult. voluisse sentire his verbis, aliud esse rapuisse, aliud item posse. Quæ mihi ieiuna quidem & frigida videtur solutio. Ego sanè verius existimarem furti, & raptus differentiam, ex vi & proprietate verborum oriri. Multum siquidem interest, quis rem de manibus possidentis vi abstulerit, id est, rapuerit, an verò clam & ignoranti domino, quod furari propriè appellandũ est. Dicuntur autem immobilia inuadi: mobilia verò, rapi. §. penult. Inst. vi bon. rapt. & gl. in l. 1. de condi. tritica.

tica.Brech.in l.Marcellus.ff.de verb.& rer.sign.

RAPI aliud esse,& aliud amoueri palam est.siquidem amoueri aliquid etiam sine vi possit: Rapi autem sine vi non potest.Vlpia.de incen.ru.in.nau.fr.Maff.

RAPI propriè dicuntur iuuenes, quorum funera sunt immatura. Admonet me nunc, sic rapti fratris, quem vnicum vnicè diligebam, huius dictionis occasio:tum etiam me cogit affectus,vt huc adscribam,quę cùm memoriæ eius tum ad posterorum exemplum ponenda curaui Epitaphia.Quorum alterum sepulchrali marmori, apud clarissimã Oenanorum vrbem Halam, incisum est,sic legitur.

D. O. M.

Ioanni Maio Seletstadien.Præposito Clareuallensi, qui decennalem Secretarij operam inclyto Romanor. Hungariæ, ac Bohemiæ Regi Ferdinando sedulo nauans,laboribus officij sui immortuus est, postridiè Id. Iulias, Anno M. D. XXXVI. ob fidem atque diligentiam,ac raras animi dotes,Principi charissimus,Iacob.Spieg. Iureconsult. & Regius Cæsareusque ab epistolis,Fr.B.M.ponendum curauit.Vixit annis 34. mens. 3.dies.17.

Alterum quòd in Aede Seletstadien.positum est,ad hunc modum habet.

D. O. M.

O fluxam humanarum rerum fidem. Ioan.Maius; Io.ac Magdalenæ Vvimphelingiæ Fr.Seletstadij.quod priscis Selatum fuit ortus, & in aula D.Maximiliani Cæsar.à Iacob.Spieg.Fr.in Sacri Scrinij magisterio . ad vnguem formatus,quum is rudem accipere meruisset, impetrata vacatione apud Ferdinandum in eiusdem locum successit.In quo officio dum dextrè versatur,ab optimo Principe cum præpositura Clareuallen. quod phanum ad Bohemiæ saltus vergens,è regione Norici, vulgus *Zuttel* appellat, perquàm liberaliter ornat' est, tum stipendijs,sacerdotijsque haud contemnendis auctus.Sed vt nihil in humanis stabile, dum ob fidem & integritatem decennio cognitam,Regi gratus est,dum arridet Fortuna,morbo immedicabili correptus, vitã finiuit ætatis suæ,anno 34.Saluris 1536.

RAPI oculis in fraudem,hoc est, statim re aliqua visa,fraudem aliquam cogitare.Cic.de arusp.resp.

RAPINA est violenta rei ademptio.differt autem à Furto.Primò:Quòd furtum latenter & clanculum fit: Rapina impudẽter & vi.Secundò, furtum aliud est manifestum,aliud nec manifestum:Rapina non nisi manifesta.Tertiò,furti pœna non vna est,sed modò quadrupli,modò dupli: Rapinæ pœna vna est tripli. Quartò, furti actio solam pœnam sine re ipsa persequitur: Rapinæ verò simul & rem & pœnam. Quintò, furti actio manifesti,prætoria est:nec manifesti,ciuilis:Rapinę actio tota honoraria est.Sextò,furti actio perpetua est: Rapinæ verò, annua.§.1.Instit.vi bon.rapt.§.ex malefic. Instit.de actionib.Adde Peckium l.3.num.3.ff.de incen. ruin.naufrag.

RAPINA, ad rem: Raptio ad personam refertur. Bartol.in l.si quis ex domo. ff.de furt. disputat non inutiliter, an rapina sit priuatum delictum. Itemne sit species furti,inuestigat in l.duobus.§.si quis iurauerit. ff.de iureiur.Receptum est, Rapinam maius furto esse delictum:l.si eum exceptione. §. qui vim.ff. quod met. caus.Spieg.

RAPIT,qui scindit.frangitve vi adhibita: vel eo animo,vt si prohibeatur, vim adhibeat.l.4.§.solum.ff. de incen.Alioquin rapere, est etiam de manibus auferre.l.4.ne quis eum qui in ius vo.Et qui verbis puellam seducit,eam rapuisse dicitur.c.fin.36.q.1.per tot. Sed & furari,rapere est.l.si quis ex domo.de furt.ex comment. Alc.in l.Marcellus.ff.de verb.sign.Sp.

Ῥαπίσματα Iustinianus appellat Colaphos, quibus cædi liberi cum manumitterentur, solebant. l. vltim. C.de emancipat.& Nouella 81.opinor,quòd abdicationis genus quoddam esse videretur, qua Græcos solos vti consueuisse. suo loco monuimus. hunc tamen cædendi morem etiam in seruorum manumissionibus seruari solitum, Isidorus testatur, libro Etymolog.9. capite 4. Cornutus in Persium: Quoties, inquit, manumittebant,eos alapa percussos circumagebant,& liberos confirmabant. Vnde & manumissio dicta est, eò quòd manus eis immitteretur. Claudianus in lib. de 4. Consul.Honorij:

Famulusque iugo laxatus herili
Ditur,& grato remeat securior ictu
Tristis conditio pulsata fronte recedit
In cinem,rubuere genæ,tergoque remouit
Verbera.promisit fœlix iniuria volt. Hoc.

Balduinus autem in Iustiniano suspicatur,eo verbo potius significari ipsos ictus vindictæ.hoc est virgulę prętoriæ, quales constat olim in manumissionibus interuenisse. Nam & apud Græcos ῥαπίζειν plerunque significat ῥαβδίζειν.

RAPSERE,antiquum verbum,pro rapere. Cic.de legib.Sacrum sacrove commendatum qui clepserit,rapseritve parricida esto.Sp.

RAPTOR propriè,qui vires alienas rapit, aufert. Alcia.Estque improbior fure quamuis manifesto, licet leuius puniatur. Oldend. Raptor ait, omnimodò furtum facit:ideò manifestus fur existimandus est:& furti actione tenebitur.l.si vendidero.§. cùm raptor. ff.de furt.Spieg.

RAPTOR is dicitur in iure nostro, qui virginem, vel viduam,vel sanctimonialem rapit, eique vim infert.vnde ἅρπαγος Græcè dicitur.Titulus est libro 9. C.de raptu virginum,seu viduarum necnon sanctimonialium.ex quo apparet raptoris pœnam esse capitis. Quod intelligitur verum esse, nisi mulier ab initio cõsensum præbuerit,& de eius voluntate constiterit. De se enim alioquin non est ipse puniendus, saltem crimĩnaliter,nisi aliud obsistat . etiam quamuis per dolum, aut aliàs seducta fuerit:quia, vbi interuenerit consensus,non censetur esse violentia.Et hoc tangit Dynus in regul.iuris.scienti & consentienti. Etiam Hyppolitus de Marsil.singul. consi.84.& Paulus in consilio suo trigesimotertio.incipiente,Viso dicto statuto , Vbi consuluit,quòd, stante statuto . rapiens mulierem per vim puniatur pœna mortis,quòd si aliquis rapuerit mulierem solutam, quæ fuit aliàs tacta seu deflorata ab aliquo,non cadit in pœnam statuti: quia non præsumitur eam rapuisse vi & iniuria,cum aliàs consenserit alteri; quod est singulariter notandum. Faciunt dicta per Angelum in l.qui iudicio. ff.de accus.& gloss.in l.Cassius. ff.de senatorib.& in glo.l.inciuilem. C.de furt. Roma. consi.177.Ancho.

RAPTVM dicitur, quod per vim ablatum est. Eripereque est de manibus auferre per raptũ.l.4.ff.ne quis eum qui in ius voc.Et ita in titul.vi bon. rapt. hoc verbum accipitur.Verbo, planè Rapuisse & scissum & fractum & ruptum alicubi contineri Marcellus scripsit. l. 9.ff.de verb.sign.

RAPTVS,id est,violentum stuprum. non in virginem tantùm,sed & viduam, & sanctimonialem. Iouinianus Imp.C.de episc.& cler.Si quis, inquit, non dicã rapere,sed attentare tantùm iungendi causa matrimonij,sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.An autem super raptu eiusmodi transigere liceat, à Bart.& cæteris petendum.

RARO,aduerbium,pro non sępè,insolenter Iurisconsul.in tit.de leg.Perrarò eleganter opposuit frequẽter.Nam ad ea, inquit, potius debet aptari ius, quæ & frequenter & facilè quam ad ea quę perrarò eueniunt. Quorum quidem verborum sensum, quem recentiores Iurisconsulti induxerunt,non satis probat Alc.c.8. libro dispunct.2.euidenter demonstrans, ad quos casus pertineant.Sp.

RARVM,pro præclaro & præstanti: quod non vbique reperiatur.Itaq;rarum,est vulgari contrarium, teste Cic.in Topic. Sp.

RASTA, Germanica vox, indicante diuo Hieronymo.Sic enim in comment.in Ioel. Nec mirum, ait, si vnaquæque gens certa viarum spacia suis appellet nominibus, cum & Latini mille passus vocent, & Galli Leucas, & Persæ Parasangas, & Rastas vniuersa ... Germa-

Germania, atque in singulis nominibus diuersa mensura fit. Sp.

RASTRI, Alfenus. Cornelium (inquit) respondisse aiebat: palos, perticas, rastros, ligones, instrumenti vineæ esse. Vide Seruium super illud,

Multum adeò rastris glebas qui frangit inertes. Sp.

RASVRA quando vitietur instrumentum, docet Bart. in l. fin. §. sin autem. C. de edict. Diui Adr. tol. Quando verò ea propter testamentum suspectum reddatur, tradit in l. si vnus. C. de testam. Sp.

RASTRVM. Lege, Bidens.

RATA contingentem portionem significat. l. 4. & 6. ff. si pars hære. pet. l. 10. §. idem quærit. ff. de in rem verso. l. 3. ff. de alim. leg. l. 14. ff. qui pot. in pign. Bris.

RATA parte, quod vulgus ad æquipollentiam, & etiam pro rata dicit, Latinam vocem vsurpans Vlpian. in l. si seruus. in fin. ff. si quis caut. Verùm si pro rata, inquit, vnius offeratur pœna. Sic idem in l. in his verò. de solut. & simil. locis. Interpretantur autem pro portione, quæ quandoque est virilis, quandoque hæreditaria. de quo Bald. in l. fin. C. de impub. & alijs subst. Sp.

RATAE preces, id est, exauditæ. Bad.

RATAM rem habere, hoc est, comprobare, adgnoscereque quod à non vero procuratore nomine nostro actum est, l. 12. ff. rem rat. habe. Idque non verbis tantùm sed & facto explicari potest. l. 5. ff. rat. rem hab. Et ita in stipulatione qua procurator cauet rem ratam dominũ habiturum, hoc verbum accipimus. Quæ & de rato cautio & satisdatio de rato vocatur. l. 23. ff. de admin. tut. l. 22. §. si pater. ff. solut. matrim. & stipulatio de rato habẽdo in l. 2. ff. rem rat. hab. qua promittitur, vt Theophil. in tit. de satisdat. loquitur, [illegible] Bris.

RATAM rem habere. Hic loquendi modus stipulationem prætoriam in se potissimum habet. Hæc enim stipulatio interponitur authore prætore, vt iudicium ratum fiat, quæ exigitur ab eo qui alieno nomine agit. vnde tit. de satisdat. Instit. lib. 4. Verbum agere hic accipitur latè & complectitur quoque stipulationes prætorias. l. non solum. titul. de ratihabitione: Hoc accipiendum est si dubium sit an is qui agit, mandatum habeat. Nam ab eo quem constat procuratorem esse, vt dicitur in l. ne satisdatio. tit. eod. non exigetur hæc satisdatio de qua hic loquimur, quia verendum non est, vt ratum habeat dominus. Non enim potest retractare quod semel mandauit. Idem dicitur in l. 1. C. de procur. Hinc fit vt nec à tutore aut curatore exigatur in l. actor. d. titul. de ratihabit. Sunt tamen aliqui casus in quibus etiam cogitur procurator rei satisdare. l. sed & ex. §. vltim. & l. sequen. l. non solum. d. titul. de procur. vbi periculum est ne agat reus. Extant etiam duo loca sub hoc titul. in l. tutore. & l. procuratore. §. vltim. Hæc cautio exigenda est à procuratore ante litem contestatam, post contestationem litis exigi non potest. l. Pomponius. §. ratihabitionis. tit. de procu. Quæritur etiam quæ sit formula huius cautionis? Hęc cautio satisdationem requirit, fideiussoris scilicet dationem, formula describitur in l. procurator. Cautio ratum habere & amplius non agere pro eadem cautione habentur, quod ex d. l. colligitur, quam adduximus in lectiõe publica in l. 4. §. Cato. de verb. obligat. Seilerus ex Lecturis Duareni nondum impressis super tit. de ratihab.

RATIARIVS, à rate dicitur, vt nauicularius, non opifex, sed negotiator. Vide Paulum in l. qui ratiario. de pignor. act. & Bud. in l. prima. §. nauem. de exerci. act. Spieg.

RATIFICARE, quod actum est confirmare, Bestetigen/ Befesten. Veteres ratare dicebant: vnde est irritare, contrarium. Sp.

RATIHABITIO, seu vulgò dicitur, Ratificatio, instar mandati est. l. final. C. ad Macedonia. Bartol. in l. Pompon. ff. negot. gest. & Landrfr. Balb. decisi. 126. Centur. 2. Eius autem natura est, vt retrò trahatur. l. 4. & 9. C. de pignor. act. Hæc quæ operetur sub pœna promissa, pulchrè declarat Zasi. in d. §. Cato. de verbor. obliga. Generaliter effectus ratihabitionis est, vt voluntatem nostram declaremus, & negotium, quod alioqui ad nos nihil perrineret, nostrum faciamus: non autem, vt approbare videamur qualitatem gestus. Quòd qui ratum habet gestum, is non statim probet id, quod dolo malo, vel lata culpa gestum est. l. Pomponius. 1. ff. negot. gest. Spieg.

RATIO triplicem significationem habet principaliter. Primò namque accipitur pro vi illa animi, qua homo à cæteris animalibus distat. II. Ratio significat causam quæ demonstrat verum esse id quod intendimus breui subiectione. III. Ratio sumitur pro conspectu seu consideratione eius quod conuenit rei vt in l. 1. §. interdum autem. ff. si quadrup. paup. fec. dic. IV. Ratio etiam nonnunquam accipitur pro forma, modo, via: Salustius. At ego vobis (inquit) si modo vultis esse viri, rationem ostendam, qua tanta ista fugiatis pericula, Old. l. quod verò. ff. de legib.

RATIO dicitur certa & expressa in lege vel statuto, quando vnica tantum potest reddi. ita sing. Bald. in l. maximum vitium. in 4. colum. in princ. C. de lib. præter. argumento l. fundus qui locatus. & l. sequ. ff. de fundo instruct. hoc dictum commendat D. Alexan. in l. si cõstante. in princ. in 5. colum. versic. fortius. ff. solut. matr. & l. mutu. col. 3. versic. Paulus de Castro hic. ff. de acqu. hæred. & in consi. 48. visis & opportunè digestis. in secunda colum. lib. 1. & consi. 24. animaduersis, in vltimis verbis, in secundo lib. & consi. 50. visis actis. col. 4. lib. 1. & consi. 185. viso titulo colum. 2. circa medium. lib. 2. & consi. 190. maturè digestis. col. penul. eod. lib. & in l. serui electione. §. primo, colum. 1. de legat. 1. Decius consi. 15. colum. 3. versic. 2. principaliter. & consi. 64. colum. 1. D. Felin. ad c. 3. ad fin. de constitut. & in c. si quando. colum. 8. versi. considera nono. de rescript. & Corn. consi. 25. ex quo dictus Franciscus. colum. 3. versic. vbi enim vnica, &c. lib. 1. & in consi. 21. Quiriacus de Anchona. colum. vltim. lib. 3. & potest confirmari per ea quæ scripsi infrà in verbo, Verbum præsentis. Secundò confirmari potest per aliud solenne dictum Bald. in l. eam quam. in 9. colum. versic. demum quæro: Dominus Comes Sabaudiæ. C. de fideicom. vbi notab. decidit, quòd si Princeps concessit in feudum aliqua castra mihi, & filijs meis procreatis & procreandis, licet regulariter non transeat ad naturales. c. 1. §. naturales. si de feu. fuer. contr. inter dominum & agnat. tamen si princeps sciebat me solum habere filios naturales extenditur priuilegium tã quam si expressè de naturalibus dictum esset. & ita ex facto dicit se consuluisse, fretus eleganti doctrina Hal. Andr. Sicul. in commento l. cum acutissimi. colum. 09. versic. nunc verò est insistendum. C. de fideicom. & in tract. de præst. Cardin. in quinta quæstione primæ partis. in vltim. colum. Sed an in dubio ratio in lege vel statuto præsumitur vnica. Sal. singula. decidit quòd non. in l. serui vestri in 7. colum. versicu. quapropter ego. C. de noxal. quod pro notab. & memoria digno commendat Dom. Alexand. in l. si constante. in prin. in 1. colum. versic. sed quid. ff. solut. matr. & pro sing. citat D. Iason in l. quamuis. ad fin. C. de fideicom. & in auth. quas actiones. col. 6. vers. adde idem esse. C. de sacrosan. eccl. Curti. iun. consi. 6. col. 5.

Et vlterius dicebat eleganter Bald. post Andream de Barrulo, quòd ad iustificationem statuti sufficit rudis æquitas laicorum. ex quo in lege ratio non est de substantia. iuxta l. non omnium. ff. de legib. ita Baldus consi. 473. circa quæstionem præcedentem, in 2. colum. in vltim. lib. nam statuta pro maiori parte potius consistunt in Sic volo, sic iubeo, quàm in modulari ratione: vt inquit Bald. in c. 1. in fin. de feud. alien. Et nota diligẽter, quod quando ratio non est scripta in lege, non possumus super ea nos fundare: dicit Bal. in l. si defunctus. C. de suis & legit. quem ita refert D. Alexan. consi. 55. cõsideratis verbis dicti statuti. in vlt. colu. vers. & ad hoc primò adduco. libr. 1. maximè si vigeret statutum, quòd verba statutoris, intelligerentur ad litteram prout iacent, vt latè declarat Ancho. in c. canonum statuta. col. vlt. circa fin. de constit. Cor.

RATIO, est certa veritatis demonstratio. Vnde ratio-

rationem quærere in his, quæ ad sensum probantur. infirmitas rationis est, vt pulchrè dixit Bald. in l. 1. C. de seru. fugit. Lex verò, omne quod ratione consistit. Salomon. in §. responsa. Instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Vide Causa dicitur. Sp.

RATIO, alia est necessaria, alia probabilis. Necessaria, quæ vera, vel efficax est: vera, naturalis: efficax, legibus vel moribus probata. Probabilis autem, quæ verisimilitudinem ducem habet, secundùm Boethium, & diuum August. vt à Salom. citatur. Sp.

RATIO accepti atque expensi computata in fine. l. emptor. ff. de pact. Sp.

RATIO constare dicitur, quando æqua & legitima causa reddi potest. Ex Catanæo. Sp.

RATIO disputandi in iure, & rigor iuris, idem significare videtur. Vide Iul. in memorabili l. si ita vulneratus. ad leg. Aquil. in ea enim disertè ponit. Multa iure ciuili contra strictam rationem disputandi, pro vtilitate communi recepta esse. Sp.

RATIO implicita, cuius accepta atque expensa nondum sunt computata. Scæuola in l. emptor prædij. §. 1. ff. de pact. Old.

RATIO legis, est idem quod mens legis, l. cum mulier. & ibi Bart. ff. solut. matrimon. Quanquam Alciat. indicat differentiam in commentarijs ad l. nominis & rei. de verbo. signific. Non est autem ratio legis inuestiganda, vbi certa liquet legis dispositio: nisi agatur de proferenda lege ad casus non expressos, tollendaq; legum contrarietate, per optimum teste Salomonio. tex. in l. 2. C. de vet. iu. enucl. tum & absurdi aut iniquitatis vitandæ causa. l. scire oportet. §. aliud. ff. de excus. tuto. Spieg.

RATIO non minus mouere debet iudicem, quàm lex. Siquidem vbi lex non est, ratio naturalis tacita quædam lex est, inquit Paulus in l. cum ratio. ff. de bon. damnat. Sp.

RATIO poni dicitur, id est, iniri & computari. l. 1. §. si seruus. ff. si quis testam. lib. l. 2. §. quod de frumentaria. ff. de administr. rer. ad ciuit. l. 41. §. 1 ff. de euict. l. 12. l. 35. §. quod auus. ff. de administr. tut. l. 89. ff. de solutionibus. Briss.

RATIO etiam putari dicitur, in qua summa fit pura, vt Varro lib 5. de lingua Latin. scribit. vel vt Nonius Marcel. in qua fraudis, aut falsi, aut mēdacij, aut iniqui aliquid separatur & expungitur. Putare enim veteres auctore Gellio libro sexto, cap. 5. dixerunt vacantia ex quaque re ac non necessaria, aut etiam obstantia, & aliena auferre, & excidere, & quod esse vtile ac sine vitio videretur relinquere. sic in l. 7. ff. de contrahend. empt. accipiēda sunt hæc verba: Si rationes domini arbitrio putet. Cato de re Rustic. cap. 5. Rationem cum domino crebrò putet. Plaut. Aulular. Ratio putatur cum argentario.

RATIONES subscribere. l. 81. ff. de cond. & demon. Inde rationes subscriptæ & expunctæ. l. 13. in fin. ff. de diuers. & temp. l. 41. §. libertatem. ff. de fideicom. vulgò dicimus *Compte clos & affiné.*

RATIONES relatæ olim dicebantur, quemadmodū Cic. lib. 5. epist. ad Rufum ostendit, quæ ad ærarium referebantur. Fest. Pomp. lib. 16. R R. duobus in compluribus orationibus cùm de actis differitur, id est, rationum relatarum, quod ijs tabulis docentur Iudices, quæ publicè data atque accepta sunt. Briss.

RATIO, pro cautione, in auth. de nupt. §. sic itaq; ad finem, accipiturque etiam de datis, acceptis, hoc est Rationario, quod vulgò registrum vocamus. vt in l. si quis ex argentarijs. §. rationem. ff. de eden. l. emptor. §. Titius. de pact. Vide suprà, Liber rationum. Ratio item pro causa. l. cas obligationes. ff. de cap. dim. Item pro respectus proposito, seu consilio, vt apud Vlpia. in l. clam possidere. de acquir. possess. Breuiter, Rationis vocabulum multiplicem habet intellectū. Respicit enim modum, viam, formam, morem, consuetudinem, ius, iudicium, gesta, & non gesta, tempus, comparationem, & similia. Interdum propositum & consilium significat. Ratio autem & veritas coniunguntur. c. frustra. 8. distinct. & Bald. in l. non omnium. ff. de legib. Sp.

RATIO, pro respectu, vt, Habita est ratio doctrinę. Habenda est ratio rei familiaris, quam quidem dilabi sinere, flagitiosum est, ait Cic. in 2. offic.

RATIO, supputatio aliquando dicitur, vel calculus, seu expensa.

RATIOCINATIO, dicitur ea princeps animi vis quam λογισμὸν Græci nominant.

RATIOCINATOR idem qui calculator. Sunt tamen, vt Iulianus obseruauit, qui calculatoris nomen fastidiunt, etiam si illo vsus sit lib. 10. Martial.

Nec calculator, nec notarius velox
Maiore quisquam circulo coronetur.

Negant tamen, calculare verbum in vsu esse: cuius loco meliora sunt hæc, ducere ad calculum, vocare ad calculum, expendere ad calculum, supputare. Inde tit. C. de errore calculi. Sp.

RATIOCINIVM, in tit. de ratiocin. oper. publ. ipsum ratiocinandi, hoc est, computandi, quod dicitur, actum significat. Sp.

RATIONALE, quod ratione vtitur, vel vti potest. Rationabile, quod cum ratione factum, dictumve est. Proinde rationabili dicto ita iudex permoueri debet, sicut lege scripta. vt dicit Andreas Isernitanus in procem. feud. Cum naturalis ratio vim legis habeat. l. scire §. sufficit. de excus. tutorum vulg. Sp.

RATIONALIA substantiuè, apud Vlpian. si modò syncera manet lectio, in l. 1. §. de seruis quoque. de tut. & rat. distrah. interpretatur Alber. rationum instrumēta. Nor. tex. indicat, & aliàs legi posse Auctionalia, nimirum pro tabulis auctionarijs, in quibus annotabatur pretium rerum publicè distractarum: quod sub hasta ferè solebat fieri, vt indicaui in dictione, Auctionē facere. Auctionarium tabularum mentionem facit Cicero in Catilin. Sp.

RATIONALES posteriorum Impp. temporibus appellati sunt qui procuratores Cæsaris antea dicebātur. Rubr. de offic. procur. Cæsar. vel rationalis. Lamprīdius in Alexan. Vbi aliquos voluisset vel rectores prouincijs dare vel præpositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare. Ad fiscum quoque pertinentes causas per rationalem decidi, & fiscalia negotia per ipsum expediri legimus. l. 5. l. 8. l. 10. C. vbi caus. fiscal. l. vltim. C. ad leg. Iul. maiest. l. vlt. C. si aduers. fisc. l. vltim. C. de aduoc. fisc. l. 1. C. ne vxor pro mar. l. 2. C. de modo multan. l. 3. C. de conuenien. fisc. deb. lib. 10. C. l. 4. de fide instrum. eo. l. 3. de bon. vac. eod.

In Notitia autem Romani Imperij quidam rationales summarum ponuntur per prouincias constitutā quos puto rationales summæ rei vocari, veluti in inscription. l. 7. C. vbi causæ fiscal. Idem August. ad Buleforum Rationalem summæ rei. At in inscription. l. 7. de iur. fiscal. in C. Theodos. Verecundo Rationali summarum, scriptum est. Alij etiam statuuntur Rationales priuatarum, vt & procurator priuatæ rationis in l. 7. C. de edend. & Rationalis priuatæ rationis. l. vnic. C. de anno. & cap. Et Rationalis priuatæ rei. l. 7. C. de bon. proscr. Briss.

RATIONALIS, procurator fisci est, Capitolin. vt suprà: Erat fisci procurator in Libya, qui omnes Maximi studio spoliauerat: hic per rusticanam plebem interemptus est. Sed cùm per eos qui rationalem in honorem Maximini defendebant, viderent autores cædis, &c. Atque alius est à procuratore Cæsaris. l. 1. de offic. procur. Cæsar. Alciat. in l. vniuersi. C. de fundis rei priuatæ, lib. 11. Adde quæ pulchrè scripsit Pyrrhus de Quæstorijs magistratibus. Accursius rationales interpretatur Cæsaris procuratores. Interpretes in l. procurator. C. de edendo inter fisci ac Cæsaris procuratorem faciunt discrimen. & Pyrrhus exactè demonstrat, procuratorem fisci à Cæsaris procuratore longo distare interuallo. Eidem non absurdum videtur, si rationalis vocabulum à rationibus dictum, genericè tam huic, quàm illi conuenire dixerimus. Vnde rationales & procuratores Cæsaris, eosdem fuisse legimus apud Lamprid. in Alex. teste Bud. Spieg.

RATIONARIVS codex, in quo rationes rerũ gestarum cõtinentur, quod vulgus Registrum vocat. Substantiuè, qui rationarium conficit, vel qui rationibus præest. Vide Stephan. Rob. Sp.

RATIONE bona dicere, idem est quod bona fide.

RATIONEM argenti reddere iussus, explicatur in l. qui filium, ad fin. ff. de manum. testam.

RATIONEM constare alicui dicitur, quando acceptorum ratio non superat impensorum rationem, ac reliquorum. Eodem modo per translationem ratio cõstat in Republica, cum officio quisq; suo præclarè fungitur, beneq; collocantur operæ, & in summa cùm nihil temporis hominibus deperit. Old.

RATIONEM reddere is, qui iussus sit non videtur satisfacere: si reliquum reddet non redditis rationib⁹. Pomp. de lib. leg. Maff.

RATIONES agere, gerere, administrare, pro eodẽ nostri dicunt. l. 41. §. libertatem. ff. de fideicommiss. liber. l. 40. §. seruus testamento. ff. de statu liber. l. 34. ff. de liber. caus.

RATIONES calendatim recognoscere, est per singulos menses perscripta nomina recensere, vt sciatur quid nominum quoquo mense factum sit. Tusan.

RATIONES dare, reddere est. l. 33. §. Lucius. ff. de admin. tut. l. 13. §. testamento. ff. de pecul. leg. l. 41. §. Titius. ff. de fideic. liber.

RATIONES reddere, longè aliud est quàm edere. Nam edere iussus, inspiciendi facultatem præbere debet, reliquum reddere non debet. Reddere verò iussus, hoc amplius eam pecuniam, quæ ex reliquis colligitur reddere cogitur. l. 89. ff. de verbor. signific. l. 69. §. seruus. ff. de euictionib. l. 21. ff. de statulib. Etenim rationes reddere, effectu nihil aliud est, quàm reliqua soluere, l. 32. ff. de condit. & demonstrat. l. 4. C. de testam. man. Quamobrem reddendarum rationum conditioni seruus ita demum satisfacit atque paret, si libros rationum edat, si legendas, examinãdas, dispungendas, computandasque rationes offerat, si cautiones, & instrumẽta omnia actus sui exhibeat, & hæredes notitia rationum instruat, & fidem constare omnibus quæ ab eo gesta sunt, doceat, ac denique cum fide actus sui quod reliquum est soluat, & reddat. l. 80. l. 81. l. 110. ff. de condit. & demonst. l. 9. §. is qui reddere. ff. de liber. legat. l. 6. §. vlt. ff. de statu lib. Nec verò scriptam duntaxat rationem, sed & eam, quæ sine scriptura ab eo administrata sit, reddere debet. l. 26. ff. de statulib.

Sufficit planè si ex æquo & bono rationem reddat, nec ea vtique quæ sine culpa sua perierint reddere debet. l. 22. §. vltim. ff. de manumiss. testam. Sed nec ad reliquorum onus pertinent damna, quæ ita contigerint, vt nihil imputari possit. l. 41. §. Titius. ff. de fideicom. libe. Quæ tota ferè lex de conditione rationum reddendarum tractat. Briss.

RATIONES cum reddiderit cum cõtubernali sua, liber esto: quid hæc verba indicent, Paul. explicat in l. si seruo. de statu lib. Sp.

RATIONES referre, est computum reddere: Dispungere rationes, computum examinare. Budæ. in l. si prior. de pignor. Item

RATIONIBVS distrahendis actio appellatur, quæ aduersus tutores, qui pupillum in tutela fraudarunt, in duplum datur. l. 1. §. rationibus. l. 2. in prin. & §. vlt. ff. de tut. & ratio. distr. l. 2. ff. de contr. Bris.

RATIONIBVS inferre, est eam summam, quæ impenditur, in rationarium perscribere, teste Bud. Sp.

RATIONIBVS referre, est inter recepta computare. In den Empfang/oder Eynnam stellen. Vlpian. in l. 2. de administr. rer. ad ciuit. pertinen. §. grani æstimationem. Sp.

RATIONIS habendæ causa: hoc est, vt curam haberet, proposuit Prætor, Ein auffsehen/ oder sorg zu habẽ. Vlp. l. 1. in prin. ff. de postul. Old.

RATIONVM appellatione non instrumenta tantùm, aut codices rationarij. l. cum seruus. de condit. & demonstr. l. Prætor. §. 1. ff. de edend. sed & Calendaria, & diaria, seu ephemerides & aduersaria continentur: itemque si qua in palimpsesto, seu deleticia charta aut opisthographo scripta sunt. l. chartæ. de bon. poss. cont. tab. indicat Alc. in l. 1. C. de eden. Sp

RATIONVM reddendarum conditio quid contineat, not. in §. Stichus & Dama. l. Thais. de fideic. lib. Vide & Vlp. in l. si statulib. de statulib. Sp.

RATIONVM redditione remissa scrupulosa tantùm exactio rationum remitti videtur, non etiam reliquorum retentio, vel dolus in actu gerendo cõmissus. l. 71. §. Titius. ff. de cond. & demonst. l. 10. l. 29. §. filias. l. vltim. §. inter. & §. Titia. ff. de lib. leg. l. 122. ff. de leg. 1. Et ita de eo qui tutores ἀνυπευθύνους esse, id est, rationib. reddẽdis minimè obnoxios voluerat, Iulia. respondit, nisi bonam fidem in administratione præstiterint, damnari eos debere. l. 5. §. Iulianus. ff. de admi. tut. Briss.

RATIO vera, quam I. C. in l. 3. ff. ad leg. Falcid. nominat est quam æquitas suadet, cuius scientiam profitentur Iureconsulti, & cuius dicuntur sacerdotes & interpretes. Goueanus d. l. 3.

RATO tempore, id est, destinato. vt & apud Cicer. de Diuinat. lib. 2.

RATIS quid sit, docet Budæus: nauigium esse temerè factum & inconditum, vt sunt trabes connexæ, & sine fabrica compactæ quæ nauigij vicem præbent. Ponitur tamen & pro ponte vel etiam loco fluminis quoquo modo iuncto, Cice. ad Atticum: Circumuallatum esse Pompeium ratibus, etiam exitus portus teneri. Peckius l. 4. §. Diuus Anton. ff. de incen. ruin. naufrag. Et verisimile est, id genus nauium primum fuisse. Qua de re vide Baysium in tract. de re nauali. Sp.

RATVM & irritum, contraria. Ratum id significat, quod præcedenti meditatione formatum est, & ideò ad effectum ipsum referri: Irritum autem rectè dici, quod effectu firmum non est. 11. quæst. 4. c. irritum. Alciat. in l. quum posteaquam. C. de pactis. Lege, Firmum. Spieg.

RATVM & ruptum, contraria. Cicer. de Oratore: testamentum ruptum, aut ratum.

RATVM habere, pro approbare, confirmare. Iuxta illud: Ratum habemus frustra, quod nostro nomine gestum non est. Bart. in l. 1. §. sed & si quis. ff. de vi & vi arm. Sp.

RATVS est, imperitè pro cogitauit, Interpres accipit apud Vlpia. in l. 1. de postul. qui appositè, propriéque eius verbi significatione vsus est, scilicet, pro existimauit: hoc est, quasi ab æstimatione statuit, atque decreuit. Est autem æstimatio iudicij atq; rationis, nec vsquam pro nuda tantum voluntate vsurpatur, quæ non statim, quia minimè apparet, in voluntatem rapienda est. in iure nostro, non tutum est semper, quod vulgò dicunt, Sufficit pro ratione voluntas. Sp.

RAVCARVM Vlpia. in l. ex conducto. §. 1. ff. locati, sic meminit: Si raucis, aut herbis segetes corruptæ sint. Vermes sunt, quarum à Plinio, vt annotauit Budæus, nulla facta est mentio, in vitiis segetum: sed in 17. de cultura palearum loquens: Olea, inquit, vbi quercus effossa sit, malè ponitur: quoniam vermes qui Raucæ vocantur, nascuntur, & transeunt. De herbis autem noxiis idem ita inquit: Nam lolium & tribulum, & carduum, lappamque, non minus quàm rubum, inter frugum morbos, potius quàm inter ipsius terræ pestem numerauerim. Sp.

RAVDVM æs, imperfectum veteribus & rude. Vnde in venditionibus mancupi scriptum erat, Rauduscculo libram ferito. Vide Festum. Sp.

R E

RE, præpositio non nisi composita reperitur, denotatq; resolutionem actus interuenientis rei, cui adjicitur. l. 1. §. eleganter. ff. depos. cum simil. quæ Alberic. adducit. Lege, Reddere. Sp.

RE, auferendi casu: vt re, non verbis augetur peculium. l. peculium. ff. de pecul. Item re cõtrahitur obligatio. Inst. quib. mod. re contrah. oblig. & illic: Re nondũ secuta. tit. quib. mod. tol. oblig. Sp.

RE in-

Re integra Ioanni Andr. c. vbi maius. de elect. lib. 6. Alberico l. mandatum. C. mand. & alibi quando lis non est contestata, quandoque etiam ad sententiam definitiuam vsque l. errore. C. de iur. & fact. igno. aliquando, rebus in eodem statu manentibus l. quòd si minor. ff. de minor. quandoque re nondum tradita, vel pretio nondum soluto. §. final. Instit. quib. modis tollitur obligatio. quandoque electionem celebratam c. vbi periculũ. de elect. lib. 6. Res integra est, donec in negotio aliquid est cœptum l. 1 ff. de pollic. Prat.

Re ipsa, & facto ipso, eiusve exitu præstare aliquid. l. 2. C. de rer. permu. & l. in minorum. C. in quib. cau. rest. in integ. non est nec.

Re nondum secuta. Instit. quib. mod. toll. oblig.

Re sua se abuti putare, apud Vlp. l. sed & si. §. hæc verba. ff. de perit. hæred. Spiegel.

Re, & verbo fieri posse citationem, tradit glossa præconio Baldi insignis, in l. sed etsi is. ff. de in ius voca. Spiegel.

Readoptare, vel potius, vt in Haloandri editione est, redoptare, apud Modest. in. in l. si pater filium. de adopt. Spieg.

Reædificare, pro resarcire etiam vsurpatur.

Reale vitium obijcere. hoc est, rem esse talem, quę alienari, aut tradi non potuerit. Vide Oldend. Class. 3. action. 3 Spieg.

Realia, ea quæ ob rem conceduntur, & non personam respiciunt, dicuntur. vt colligitur ex l. cum vnus. ff. de bon. aut. iud. possid. Sp.

Realia iura, id est, ratione rei competentia. Connanus lib. 5. cap. 11. num. 4.

Reatvs, status & conditio reorum, hoc est, vt Budæus ait, habitus demissus, pannosus, squallidus, & misericordiæ aucupator. Vnde legimus sub titulo, de iniurijs, Vestem sordidam rei nomine in publico habere, capillum ve submittere, nulli licet. Modestin. de pœnis: Si diutino, inquit, tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus eius pœna sublevanda erit. Pars enim pœnæ esse visa est, longa temporis intercapedo in conspicua calamitate & miseranda. Errore autem miro hæc opinio inter iurisperitos, aliosque inualuit, vt reatus pro crimine exaudiatur, cum clara sit huius vocabuli significatio. l. vltim. in fin. de bon. damnat. vbi Paul. Fraudis autem causa, ait, adoptio facta videtur, etiamsi non in reatu: sed in desperatione rerum. per conscientiam, metu imminentis accusatoris quis adoptet. Et itidem in titul. de bon. eorum qui ante sen. mort. sibi consc. l. vlt. Ita demũ bona eius, qui in reatu mortem sibi consciuerit, Fisco vendicanda sunt, si eius criminis reus fuerit: vt si damnaretur, morte, aut deportatione adficiendus esset. Hodie in reatu sunt Budæo, qui vel carcere detenti, squallore, & illuuie conficiuntur: aut qui honoris causa, custodiæ suæ, aut apparitorum commissi: aut vadimonio, aut vadibus obstricti sunt, aut expromissoribus. Idem post Budæum sensit Corras. Miscell. lib. 2. c. 10. Reatus, pro pœna, in Authent. de incest. nupt. in princ. ac etiam adnotante Alciato, pro facto ipso rei dicitur. Vnde lex ait, omnem honorem reatus excludit: eo scilicet exemplo. quo & abigeatus, factum ipsum abigei, Marcello, Callistratoq;. Quod aduersum videtur Budaicæ sententiæ. Spieg.

Dictio Reatus Ciceroni & alijs antiquis inusitata, primumque à M. Messala conficta, vt Fabius author est, lib. 8. significat qualitatem ipsam, & statum rei, Martial. lib. 2. Epigram.

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum,
Squalidus haerebo, pallidiorque reo.
Si iubeat patria damnatum excedere terra,
Per freta, per scopulos, exulis ibo comes.

Adde Forcatul. in suo Cupidine Iurisperito capitul. 4. numero 8.

Rebellis, quam tamen vocem eruditiores pro eo, qui ex contemptu sit inobediens, perperàm poni, monent: quòd idem vocandus sit contumax. Exemplum ex quarto Rhetoric. ad Herennium, producunt. Porrò nostris Rebellis, & Fidelis, sunt contraria. Qua de re vide Bartol. in Constit. Imper. Henrici 7. Qui sine rebelles. Spiegel.

Rebellio, ipse actus rebellandi est: qui non solum facto, sed & machinatione committitur, vt ibidem pulchrè declarat Bart. Breuiter, qui arripiunt arma in eum, cuius iurisdictioni subditi sunt, vel qui fidem illi datã non seruant, Eydts vnd Lehens pflicht/ & iussis magistratuum, in ijs quæ ad commissum eius officium pertinent, repugnant. propriè rebelles appellantur. Vnde non nisi iniuria hoc nomine censeri possunt, qui profanis magistratibus non respondent ex æquo in his, quæ statuunt in rebus, vt nunc vulgò vocant religionis. Spieg.

Rebvs humanis eximi. l. siquidem. C. de act. & oblig.

Rebvs superesse. Vlp. l. 1. de procur. Visus autem, ait, procuratoris perquàm necessarius est: vt qui rebus suis ipsi superesse vel nolunt, vel non possunt, saltem per alios possint, vel agere, vel conueniri. Sp.

Rebvs legatis quæ in fundo sunt. Paul. ait, accedunt etiam ea, quæ tunc non sunt, si esse solebant: nec quæ casu ibi fuerunt, legata existimantur, in fin. l. quæsitum. de legat. 3. Sp.

Rebvs nouis noua ponenda nomina. Cicer. de nat. Deor. lib. 1.

Recanere esse videtur apud Plinium incantationem retorquere, & dissoluere, quod & recantare fortasse dici potest. vt enim cantu rumpi angues prisci censebant, sic angues ipsos existimabant, si id præsentirent, recanere & incantationem referre ac diluere. verba Plinij sunt, non pauci etiam serpentes ipsos recanere. & hunc vnum illis esse intellectum. Turneb. aduersar. lib. 23. cap. 10.

Recavta, apochę species in Nou. de transitu militum. in qua Iustinian. ostendit de recauta demore facta παρὰ τῶν ὀπλιτῶν τοῦ ὑποτελοῦς ῥυπὲρ τῶν ... [illegible]. Quo fit, vt in Suida mendum esse omni adseueratione adfirmare non dubitem, apud quem ita scriptum est [illegible], vtique enim [illegible] legi conuenit. Briss.

Recedere à conditione, à persona, à statu, est quod immutare conditionem, personam, statum, dicimus.

Recensitio, pro recognitione. Vlp. in l. 3. §. si quis noxali. ad exhiben. Non ne æquum est ei familiam exhiberi, vt noxium seruum agnoscat? quod ex causa debet fieri, ad designandum eum, cuius nomine noxali quis agit, recentione seruorum facta. Accurs. id est, nominatione interpretatur. Sp.

Recens. inueterato contrarium.

Recenti re, id est, eo tempore quo res contigit: quod etiam è re nata dicitur.

Recepisse arbitrium videtur, qui Iudicis partes suscepit, finemq; se sua sententia controuersijs impositurum pollicetur. autor Vlp. in l. idem Pompon. de arb. Vide §. recepisse. l. si de meis. eod. tit. Sp.

Recepisse seruum alienum ita accipimus, si susceperit ad se & est propriè recipere refugium abscondendi eam seruo præstare, vel in suo agro, vel in alieno loco ædificióve. Vlp. de seruo corrupt. l. 1. Mass.

Recepta reddenda, facta præstanda, extat apud Paul. exemplum, in l. in iudicio. ff. famil. ercisc. Sp.

Receptator, qui latrones, eorũq; surrepta recipit, occultatque. Marcianus de receptat. Pessimum, inquit, genus est receptatorum, sine quibus latere nemo diu potest. Quamuis receptator, qui cognatum vel affinem conseruauerit, non est seuerè puniendus. l. 1. eod. tit. Hinc receptaculum. dicitur locus in quem se improbi homines recipiunt. Sp.

Recepti generaliter dicuntur, qui consensu aliquo admissi sunt vel electi. Hinc in Pand. titul. de receptis: hoc est, admissis seu electis illis, qui arbitrium receperunt, vt sententiam dicant inter controuertentes.

Recepti in libris nostris appellantur, Arbitri: ex eo quòd à Prætore ad arbitrandum delecti, recepti atq; admissi sunt: siue quia ex recepto, id est, ex compromisso causas dirimendas recipiunt. l. 1. & pass. ff. de recept. & l. 13. C. de iud. Hotom.

RECEPTI in reos, vide Reum facere. Venul. l.11.§.1. ff. de accus. Hoc beneficio etiam in reos recepti vti possunt. item in fin. Cornelia iniuriarum seruum non debere recipi reum, Cornel. Sulla auctor fuit.

RECEPTITIA actio olim vocabatur, quæ aduersus argentarios, qui pecuniam alieno nomine constituerat, dabatur. l. 2. C. de const. pecunia. Theoph. in §. personam. Inst. de actionib. à verbo, opinor, Recipere, quod nonnunquam promittere est. quod omnem omnino obligationem, in se reus sic constituens reciperet. Vnde & ex recepto, id est, compromisso, Iustin. interpretatur. Indeq; arbitros, qui ex compromisso adeuntur, Receptos dici censet. l.12. C. de iud. Quod ego non nisi lentè ac fastidiosè probare possum. Crediderim enim, quod salua Iustiniani pace dictum sit, Receptos potius à recepto arbitrio dictos. in edicto Nautæ, caupones, verba hæc. Quod cuiusque saluum fore receperint, ad omnes res, quæ in nauem cauponámve immissæ, illatæq; sunt. & si specialiter adsignatæ non sint, pertinent. l.1. in fin. ff. nautæ caup. l.1. ff. fur. aduer. naut. caup. Et qui saluum fore recipit, non solùm à furto, sed & à damno recipere videtur. l. 5. in fin. ff. naut. caupo. Briss.

RECEPTITIA dos ea dicitur, quam is, qui dat, in mortem mulieris à marito stipulatur. l. 31. §. sed & dos. ff. de mort. cau. don. Et apud Vlp. in Instit. tit. 6. Brisson. Connan. lib. 8. cap. 10.

Vnde Receptitius seruus apud Cato. in suasione legis Voconiæ, non vt Festus interpretatur qui ob vitium redhibitus sit: sed vt Non. Marcell. longè rectius, quem mulier in danda dote aut donatione exceperat. Gell. li. 17. cap. 6. Quando mulier, inquit, dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum transmittebat, ea recipere dicebatur, sicut nunc quoq; in venditionibus quæ excipiuntur neque veneunt. Briss.

RECEPTVI canere historicis est in locum tutiorem redire. Milites siquidem cũ castra tenuerint, priusquam exirent in aciem, cum signo dato in eadem redeunt, sese recipere dicuntur. Inde canere receptui est tubarum, lituorum, aut cornuum seu tibiarum cantu significare militibus, vt à pugna in castra aut mœnia redeant.

RECEPTVM est, impersonale, quicquid à plerisque prudentium approbatum est. Bud. in l. non debet. de dolo malo.

RECEPTVM non videtur, quod receptum non durat. gl. c. nam & ext. de verb. sig. quod vtique verum est, cum recipientis ius extinctum est. alioquin si non extinctum, sed translatum proponatur, receptum videtur. ex responso Pauli, qui ait, sub tit. de verb. significat. Cœpisse quis intelligitur, quamuis alijs acquisiuit. Spieg.

RECEPTVM ius, pro approbato. l. in minorum. C. in quibus caus. in integ. rest. non est necess. Sic approbare apud Quintil. vt à Budæo citatur. Spieg.

RECEPTVM moribus, vt nostri: vel in mores, vt apud alios legitur, quod obseruatione quadam, non legibus confirmatum est. Spieg.

RECEPTVRVS, ad animi voluntatem referendum, vt Valla de futuri temporis participijs tradidit: & Alciat. sequitur, in l.1. ff. si cert. pet. per glos. in l.2. eodem. Spieg.

RECEPTVS in ciuitatem quis dicitur, qui cum suffragio ciuis efficitur. Sp.

RECEPTVS inter reos quis dicitur, quando reiectis exceptionibus dilatorijs, declinatorijsque pronunciat iudex ad vlteriora procedendum. Quod, vt attestatur Alc. rectè Bart. docuit, in l. is qui. de publ. iud. Igitur post huiusmodi interlocutionem, quæ vim cuiusdam litis contestationis habet, qui accusatus est, incipit in reatu esse: quæ vox Cic. & alijs antiquis inusitata, primùm que à M. Messala conficta. vt Quintil. autor est. Ex Alc. Parerg. Spieg.

RECEPTVS mos est, quem spontè alienum asciuimus.

RECESSISSE non videtur, qui exemplo redijt. Vide Magistrum Practicæ §. 1. vers. 1. de Salarijs. Sed & animo reuertendi abiens, recedere non videtur. per text. not. in l. nihil. ff. de capt. Sp.

RECESSVS à nostris, à Græcis ἀναγωγὴ dicitur, quando ab humilibus ad sublimia & ardua ascendit oratio, & hæc Theologis frequentior. Quandoquidem mentis subnexionem a litera ad sensum spiritualem, à terrenis ad cœlestia, ἀναγωγὴν dicunt. Vt cùm dominus pollicetur Iudæis terram fluentem lacte & melle, ἀναγωγικῶς cœlestem sedem, & patriam deliciarum spiritualium copia redundantem intelligunt: παρὰ τὸ ἄνω, τὸ ἄνω ἄγειν, quod sursum significat. Est ἀναγωγὴ mentis sursum eleuatio, & recessus, quemadmodum sanguinis reiectionē medici, τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγήν, id est, sursum eductionem dicunt, quum videlicet sanguis è pulmonibus, tussi, aut è ventriculo, vomitu sursum educitur: vnde ἀναζέειν αἷμα extussire sanguinem, frequens apud Galenum & Hippocratem loquutio. Brechæus in l. augurij appellatione. ff. de verb. & rerum signific.

RECIDERE, est sui iuris fieri non posse, hoc est, de potestate in potestatem descēdere, vt eleganter sensum reddens Cantiuncula dixit, Insti. quibus. mod. ius patr. potest. solu. in princ. Vlpia. in l. siue contra de liber. agnos. in cuius potestatem recasurus est. & inferius. In cuius potestatem recasuri non sunt. & rursum sub fine eiusdem. l. idem. de his qui sui vel alien. iur. Nepotes, inquit, ex filio, mortuo auo, recidere solent in filij potestatem. Oldend.

RECIPERE, verbum est peculiariter ad materiam arbitrorum pertinens, qui arbitrium recipere dicitur. Vnde toties absolutè dicitur, Recepit, pro eo quod est, admisit arbitrium in se transferri. l. Pedius in fin. l. sed si in seruum ff. de recept. Old.

RECIPERE, inter alia significat pulchrâ phrasi promittere, suscipere in sese aliquid. Cic. in epist. sæpe dicit: Recepi me venturum. Item, Recepi me facturum. Inde dicta est receptitia actio, cuius fit mentio in l. 2. C. de const. pecun. Old. Imo recipere plus aliquanto significat, quam polliceri vel promittere, cum in alieni facti obligationem veniunt. Cic. epist. fami. Separatim promitto, in meq; recipio fore cum tibi & voluptati & vsui: Et ad Att. De æstate polliceris vel potius recipis, hoc est, vt vulgo loquimur, capis super te. Quod nihil aliud est, quam alienā obligationem loco veri debitoris subire & alterius promissi non fideiussorem modo sed reum constituere. Connan. lib. 6. cap. 6. num. 3.

RECIPERE item est, quòd cauere: sic accipitur ab Vlpia. in l. emptorem. qui autem. ff. de act. empt. & vend. Nisi fortè (inquit) si quis omnes istas supra scriptas conuentiones recipiat: quemadmodum recipitur, vt venditor nummos accipiat, quamuis merx ad emptorem nō perueniat, recipitur, id est, cauetur, Budæo in forensibus interprete. Adde Brechæum in l. qui fundum, in verbo recepta, in titu. de verbor. & rerum signific.

RECIPERE præter notas & vulgatas significationes, in tradendo promittendóve excipere significat. l. 205. ff. de verb. signif. l. 11. ff. commun. præd. l. 31. in fin. ff. solut. matr. l. 53. §. vlt. ff. de actio. emp. l. 42. ff. de mort. cau. do. l. 29. §. si fundum. ff. de leg. 3. l. 43. §. stipulatus. ff. de vsufru. l. 40. §. fundi. & §. cùm fundus. ff. de contr. empt. Cato de re rust. cap. 64. Pabulum domino recipitur. Cic. Topic. Fecique quod sæpe liberales venditores solent, vt cùm ædes fundúmve vendiderint, rutis cæsis receptis concedant tamen aliquid emptori quod ornandi causa aptè & loco positum videatur. Idem lib. 2. de orat. Dicet te cùm ædes venderes ne in rutis quidem cæsis solium paternum recepisse. Vide Gellium lib. 17. cap. 6. Brisson.

RECIPERE arbitrum, eligere arbitrum, pro ad arbitrum compromittere: ad partes referuntur. l. 2. §. 1. l. litigatores. in prin. l. non distinguemus. §. de offic. ff. de recept. Recipere autem arbitrium, suscipere officium arbitrandi: recipere auditorium, ad arbitrum pertinēt. Spieg.

RECIPERE custodiam. l. 14. § vlt. ff. de furtis.

RECIPI etiam rei dicuntur. l. 2. §. 1. ff. de custod. reo. Tacit. lib. 4. Cæterorum quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque tamen peractus. Briss.

RECIPI quoq; nomen eius, qui inter reos refertur, Latini auctores dicunt. Cice. 4. in Verr. Et alij, qui interfuerint

fuerint, cùm accipientis nomen reciperetur. Valer. lib. 3. c. 7. Cùm id vitare beneficio legis Memmiæ liceret, quę eorum, qui reipub. causa abessent, recipi nomina vetabat, in vrbem tamen recurrit. Briss.

RECIPI in carcerem. l. 1. l. 13. ff. de custod. reo. l. 1. ff. quando appell. fit. Et recipi in custodiam. l. vl. ff. de quęstionibus. Briss.

RECIPROCVM dicitur, quod eò redit vnde prodijt, dictum à recipiendo authore Varrone. Sic horæ reciprocantur, quum explero legitimo cursu, rursus ad pristinum statum redeunt: & vnda à littore excussa, rursus littus alluens, reciprocari dicitur. Ex Erasm. Sp. Ita mutuum est quod reciprocat: quia cū restituis mihi quod credideram, redit ad me quod discesserat. Nam quod reddis, adeo simile & finitimum est ei quod dederam, vt meum prorsus accepisse videar. Connan. lib. 7. cap. 1. num. 7.

RECIPROCA substitutio. Vide Substitutio.

RECIPROCA argumenta Græcis ἀντιστρέφοντα sunt dicta, vt annotauit Gellius lib. 5. c. 10.

RECISIVS, pro contractius, breuius, elegans aduerbium apud Callistratum, in l. 2. de term. mot. Sp.

RECITARE hæredem, & pro facere, & pro pronunciare, & pro scribere vsurpatur. Iulian. in l. 1. sub fin. de his quæ pro non script. hab. Qua, ait, ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitauerit. Vide in Pronunciare.

RECITARE etiam testator hæredem dicitur, quia eum palam, id est, sic vt à testibus septem exaudiri possit, nuncupat, vt in l. 1. ff. de his quæ pro non script. habent. Qua ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitauerit, ex ea parte hæres esto. Et in l. 18. §. vlt. ff. de hæred. instituen. Qua ex parte à me Titium hæredem institutum recitassem, ex ea parte mihi Sempronius hæres esto Cic. pro Cæci. Testaméto si recitatus esset hæres pupillus Cornelius. Briss.

RECITARI testamentum dicitur, cùm in publicum prolatum & apertum testibus præsentibus publicè recitatur. l. 1. C. quemadmodum testam. apert. l. 41. ff. si cert. peta. l. 11. §. 1. de leg. 2. l. 6. in fin. ff. de extraord. crim. l. 40. ff. de iur. fisc. l. 29. ff. de manumiss. testamen. & apud Paul. libr. 4. Sentent. titul. 6. Plin. 7. cap. 52. Apertoque testamento recitatum hæredem minorem funeri institisse. Brisson.

RECOGNOSCERE, pro approbare, agnoscere, reuidere, apud Marcia. in l. 1. §. inter filium. de fals. Si specialiter, ait, subscriptio facta est: quod illi dictaui, & recognoui, pœna cessat. Sp.

Itaque cognoscere instrumenta Vlpia. ait esse relegere & recognoscere. Dispungere verò cóferre data & accepta. Sic descriptum & recognitum faciant, accipe in l. 5. ff. famil. ercisc. Recognoscere etiá dicitur, qui quod se dictante ab alio scriptum est, adgnoscit. l. 15. §. item Senatus. ff. de fals. Brisson.

RECOGNITIO & dispunctio in l. 15. ff. de rebus auct. iud. possid. ad quam referenda est l. 56. ff. de verborum significatione, vt inscriptionum similitudo admonet. Brisson.

RECOGNITIO, pro cautione, barbarorum est.

RECOMMENDARI, est Bartolisticis, detineri & carcerari ad implorationem aliorum. de quo vide Bart. in l. 2. ad fin. ff. de custod. reor. vbi docet: Si carceratio nulla esset, nec recommendationem valere. Notum est Latinis, verbum recommendo, non esse in vsu. Spiegelius.

RECOMMENDARI reus, est interpretibus quando aliquis est in carceribus propter vnum crimen, & duo actores veniunt implorantes officium iudicis, quòd iste incarceratus detineatur etiam propter eorum interesse. Spieg.

RECOMPENSARE verbum, tametsi ægrè à Latinis admissum, in maximorum tamen principum Cancellariam receptum est.

RECONVENTIO, quæ rei: & conuentio, quæ actoris est, dicitur mutua petitio. Sunt enim quasi connexa. l. pen. C. de iudæis. Vide Abbat. in rubr. de mut. pet. Negant reconuentioné (quę nihil aliud est in effectu, quàm retorsio. l. cum Papin. cum Auth. seq. C. de senten. & interloc. omn. iudic.) habere locum in appellationis causa, tum coram arbitro. Vide Lanfr. Balb. decis. 65. cent. 1. Potest autem conuentio & reconuentio fieri vel coram iudice ordinario vel delegato. in Nouel. de executorib. §. illud. & in d. Auth. & consequenter. C. de senten. vbi glo. pulchra. Sp.

RECONVENTIONEM Caius eleganter appellat mutuam actionem, in l. si cùm idem eodem. §. sed & si mutuæ. ff. de iurisdict. Old.

RECTA cœna, Sportulæ opposita erat. Vide Stephan. Robert.

RECTA tunica. Vide Festum.

RECTA via narrare, narrare rem vt est, nihil mentiri.

RECTA via transit dominium rei legatæ, in legatarium. l. à Titio. ff. de furt.

RECTE verbum, pro viri boni arbitrio est, inquit Vlpian. in l. hæc verba. de verborum significat. Vbi Alciat. indic. hinc probari dictionem hanc Rectè, ad iustitiam causæ referri, sicut ritè ad ritum, id est, solennitatem. Sed tamen videtur Rectè generalius accipi. Quod enim secundum ritus fit, hoc & rectè fieri dicitur. Quãuis eodem admonente, Iurisconsulti differentia hac nimis subtili abutantur, & doctissimi Grammaticorum aliter tradiderunt. Varro: Ritè à ritu. nam quod secundum ritus fit, id ratum & rectum est. Priscian. Ritè pro rectè: quia nihil traditur ritibus nisi quod rectum esse credatur. Donatus: Rectè dicitur, quod nullo vitio verborum dicitur. Verè, ad rei seu sententiæ veritatem refertur. Hinc Terent. in Adelph. Rectè & verè dicis. Spieg.

RECTE aliàs est idoneè, vtiliter, & vt oportet. l. 2. ff. vsufruct. quemad. cau. l. 20. §. vlt. ff. de seruit. vrban. l. 24. ff. de seruit. rusti. Item legitimè & secundum iuris ordinem. l. 1. §. 1. ff. ad Velle. l. 27. §. rectè. ff. de liber. cau. l. 31. ff. de minorib. l. 2. ff. de inoffic. testam. l. 6. in fi. ff. de iure patron. l. 3. in princ. ff. de liber. & post. Briss.

RECTE etiam est sine vitio, id est, non vi, non clàm, non precariò. l. pen. ff. de itin. actuque. His enim modis rectè rem non geri Donat. in Eunuch. Terent. notat. Rectum iudicium pro directo, & principali in l. 18. §. vlt. ff. commod. coniunctá l. 17. §. 1. ff. eod. tit. vt & Recta actio pro directa, in l. 9. §. sed non vt litteræ. ff. de adquir. rer. dom. Brisson.

RECTE atque ordine, id est, rectè ac sapienter. quippe ex sapientia, consideratio: ordo autem ex consideratione nascitur. In edicto Vell. l. 2. ff. ad S.C. Vell. Arbitrari Senatum, rectè atq; ordine facturos ad quos de ea re in inreaditum erit. Cic. in Anton. 3. Rectè atque ordine, ęque Reip. fecisse & facere. Vlp. l. diui, 27. §. 1. ff. de lib. caus. Rectè atq; ordine iudices puto facturos, si hanc formam fuerint consecuti. Hot.

RECTE, in stipulationibus tantundem valet, vt Arbitratu boni viri: inquit Vlpia. l. hæc verba, 73. de verb. sign. Hinc. Rectè defendere, arbitratu boni viri defendere: apud eundé in l. iam tamen, 5. §. 3. ff. iudic. sol. Hinc illa formula apud Paulum in l. lecta, 40. ff. si cert. petat. Et hæc quindecim proba rectè dari Kalendis futuris stipulatus est Mæuius. Cato de Re rust. cap. 44. Oleam cogi rectè, satisdato arbitratu L. Manlij. Idem cap. 146. Rectè hæc dari, fieriq; satisq; dari domino, promittito. Varro lib. de re rusti. 2. cap. 4. Illasce sues sanas esse, habereque rectè licere, spondesne? Scæuola l. qui Romæ, §. 15. ff. de verb. oblig. Eaq; sic rectè dari fieri promisit Callimachus. Vlp. l. aliud est, 71. de verb. signifi. His reb. rectè præstari. Hot.

RECTE defendi in edicto quod in l. 5. §. vltim. ff. ex quibus caus. in poss. eat. proponitur. quam vim habeat, explicatur in l. 63. ff. de iud. & l. 10. ff. de adm. tut. Quas ad id arguméntum pertinere indicio sunt inscriptiones. Brisson.

RECTE pecunia data intelligitur, quãdo loco & tempore congruo datur. l. lecta. ff. si cert. pet. Spieg.

RECTO iure apud Imp. §. 1. de fideic. hær. sic interpretor.

tor. Rectè atque ordine, è legibus, iure, vt leges permittunt. In primis igitur sciendum est, inquit, opus esse vt aliquis recto iure testamento hæres instituatur: id est, quem ius legesq; permittant institui. Hot.

RECTOR propriè dicitur, qui prouinciam, siue Præfecti Præt. titulo, siue Comitis, siue Proconsulis, siue Legati, siue Cæsaris, siue Correctoris nomine regit. Vide Bart. in l. 1. C. de excus. mun. lib. 11. & Alc. in l. principalibus. ff. si cert. pet. Cæterùm Rectorem scholasticorum nomine contineri, vt & episcopum, qui studiorum causa in Academia fit, Bald. docuit in procem. Decretal. Sic appellatione militum, Imperator, der Oberste Feldthauptman. l. 1. ff. de milit. test. appellatione populi, Senatus continebitur. §. plebs. Instit. de iur. nat. Qua ratione cum curiam dicimus, etiam de Cardinalibus: cùm monachos, de Abbate: cum Capitulum, de Decano quoque intelligemus. c. quia. §. 1. de concess. præb. in sexto. Spieg.

RECTORES ciuitatum & municipiorum, cur hodie exerceant, quæ sint meri mixtique imperij, Barto. docet in l. 1. ff. de damn. infect. Sp.

RECTVM, honesti species, diuiditur in iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam.

RECVPERARE id dicimus quod amissum in nostram potestatem redigimus. Connan. libro 4. capit. 17. numero 8.

RECVPERATIO est, vt ait Gallus AElius, cum inter populum & regem, nationesque & ciuitates peregrinas lex conuenit, quo modo per recuperationem reddantur res, recuperenturq;, res priuatas inter se persequantur. Spieg.

RECVPERATORES primùm dicti sunt, qui inter populum Roma. & ciuitates peregrinas de reb. priuatis reddendis recipiendisque cognoscebant. Ea enim, vt ex Festo constat, Recuperatio dicebatur. Hinc.

RECVPERATORES, iudices qui à Prætore in priuatis controuersijs quacunque de re ageretur, dabantur: quos à recuperando dictos apparet, quòd per eos suum quisq; ius recuperare posset. Hot. Corras. Miscell. libr. 3. cap. 18. Recuperatores appellatos scribit, quod de bonorum iniquè ablatorum recuperatione, æstimandisq; iniurijs cognoscerent. Idq; ex accusationis tertio in Verrem intelligi existimat. Hot. §. sic itaq; discretis. Instit. de act. vbi latè de eorum officio.

Vnde Recuperatorium iudicium, quòd per iudices datos exercebatur, apud Cice. libr. 2. de inuent. & apud Suet. in Vespasian. & in lege Manilia ad fin. & Plin. Epist. pen. lib. 3. Briss. Differunt autem iudicium & interdictū recuperatorium. Qui enim vi deiectus erat, interdicto recuperatorio à Prætore impetrato, conuocabat amicos suos, & cum ijs in fundum recuperandæ possessionis gratia deductus, præsente aduersario surculum defringebat, solennibus verbis cedere aduersarium, vacuamque relinquere possessionem iubens, defractoque surculo, rursus ex fundo per eosdem amicos domum deducebatur: de quo more visus est sentire Aggenus Vrbicus, cū ita scriberet: De loco si possessio petenti firma est, etiam interdicere licet, dum cætera ex interdicto diligenter agantur. Magna enim alea est litem ad interdictum deducere, cuius est executio perplexissima. Nec sanè aliud quidquam continebat interdictum, quam simplicem quandam decreti formulam, qua fieri quid, aut non fieri sic à Prætore iubebatur, vt ei parere necessum statim foret, sine aliqua causæ indagatione, ac proinde nullam sententiæ pronuntiationem, nullamque rei iudicatæ vim aut effectum sortiri aliquod interdictum solet. l. 35. de actio. empt. & vend. Aliud est, si neglecto interdicto maluerit iudicio recuperatorio is qui deiectus est in possessionem restitui. Tunc enim non recuperari duntaxat possessio solet, sed tanti etiam aduersarius condemnabatur, quanti ea res esset, hoc est, in duplum. l. 21. in fin. de hæred. vel act. vend. habita etiam eius, quod interest, ratione. Idque illud est, quod edicti quadam perpetui antiqua clausula, sic apud Valerium Probum notis expressum in venio: Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo, testibusque publicè duntaxat decem denunciandi potestatem faciam. Per testes eos intelligit Prætor ciues Romanos, qui per vim deiectionem fieri viderant.

RECVSARE, pro accusationem depellere, apud Cicer. Bud. obseruauit. Recusamus tel ipsa, & tacite. l. recusare ff. de acqu. hær. l. recusare. Ad Trebell. Item recusat, hoc est, refutat, reijcit impropriè, quod sibi delatū non est. l. filia. ff. de aur. & arg. leg. Præterea recusat, qui debite requisitus, absq; causa procedit executionem, vt not. in Auth. de exact. instru. dot. §. illud. Astipulatur l. tutor qui repertorium. §. si depont. ff. de admini. tu. tut. Obseruandum, executorem recusari non posse suspecti nomine, nec ab eo appellari, nisi in exequendo modum excedat, secundum gl. in l. apertissimi. C. de iud. Old.

RECVSARE & Repudiare hæreditatem differunt. Recusare non modò hæres potest, verumetiam fideicommissarius. l. cogi, 16. §. 3. & §. si seruo, ff. ad Trebell. Repudiare autem solus hæres potest: quippe cum alij nulli hæreditas deferatur. rursus, Repudiatio in iure tantum fieri potest. l. 3. & 4. C. de repud. hæred. Recusatio verò quouis loco & modo rectè fit. Itaque recusare, inquit Vlp. non tantùm præsentes, sed etiam absentes, vel per epistolam possunt. l. recusare, 6. ff. ad Trebell. & l. recusari, 55. ff. de acqu. hæred. Recusari hæreditas non tantum verbis, sed etiam re potest: & alio quouis indicio voluntatis. Hot.

RECVSATIO, exceptio. Cice. de inuent. lib. 1. Iudiciale est, quod positum in iudicio, habet in se accusationem & defensionem, aut petitionem & recusationem. Hinc illud Celsi in l. 48. ff. mandat. Si quis sub vsuris creditam pecuniam fideiussisset, & reus in iudicio conuentus cùm recusare vellet sub vsuris creditam esse pecuniam, fideiussor soluendo vsuras potestatem recusandi eas res sustulisset, eam pecuniam à reo non petiturum. Hot. At Connanus aduers. lib. 7. cap. 14. num. 8. Recusationem in d. l. 48. accipit pro defensione. Recusare enim quandoq; significat defendere. Idcirco Tullius accusationi recusationem opponit, quo verbo nimirum defensionem significat. At defendere tū prohibere & propulsare est: tum conseruare & tueri, vt defendere iniuriam. Sic dicta l. 48. debitor recusat pecuniam sub vsuris esse creditam, quòd hęc esset creditoris petitio & intentio, pecuniam non fuisse creditam sub vsuris, idq; defendebat & reijciebat inficiatione. Connan.

REDACTA pecunia, Vlpia. interpretans verba S. C. quod relatum est in l. item veniunt ff. de pet. hæred. Redactam, inquit, sic accipiemus, non solum iam exactam, verum etsi exigi potuit, nec exacta est. Spieg.

REDACTVS, pro perductus. Vlp. de in ius voca. Sed si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus, putat Pomponius eum admisisse honorem. Est autem redigere propriè, vi quadam, vel industria ducere ad aliquid. Sic redigit prætor per interdictū. Quod leg. l. 1. Serui in dominium nostrum rediguntur. l. & seruorum. ff. de statu hom. Sp.

REDADOPTARE, iterum denuò optare, apud Modestin. in l. si pater filium. ff. de adopt.

REDDERE quamuis propriè significet retrodare, & quod acceperis, restituere. l. 3. §. si quis seruum. & l. 39. §. si hæres. ff. de statu libe. tamen habet & per se dandi significationem. l. 94. ff. de verb. sig. quæ ex l. 11. ff. de legat. 2. id est, ex libro 20. Digestorum Celsi sumpta est. Itaque Reddere iussum simul & dare iussum Cascellius & Labeo probant. l. 98. ff. de leg. 3. Et ideo si quis alicui pecuniam reddi iusserit, & si debitam non appareat, ex fideicommisso tamen ea rectè petetur. l. 41. §. 1. ff. de leg. 3. Brisson.

REDDERE æquè bonum, pro eo quod æquè acceptū est. l. cum quid. in fi. ff. si cert. pet. quemadmodum in mutuo res æquè bona reddenda est, sicuti fuit mutuo accepta. Spieg.

REDDERE pro dare aliquando accipitur. Sic apud Cicer. reddere literas, pro tradere & dare literas. Quintil. Si (inquit) verum est post vetusta secula & innumerabiles annos reddi rursus alijs corporibus animas, fortas-

fortassis in me renatus sit aliquis ex illis. Reddi animas pro dari intellexit teste Laurentio Valla.lib.2. Reddere exta dixit Virgil. Sed Sacerdotum verbo, ait Seruius. Reddi enim dicebantur exta, cùm probata & elixa aræ superponebantur. virgil.lib.1.Georgic.

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

At verò apud Celsum in l.cum quidam vxori.ff.de leg.2. Cum vir dotem vxori suæ reddidisset, & quadraginta ei legare voluisset, & quanquã sciret dotem ei redditã, hoc tamen prætextu ac colore verborũ vsus esset. Iubeo quadraginta reddi vxori, quasi dotis reddẽdæ nomine eam summam legasset quadraginta legari non dotis nomine deberi constat. Verbum enim reddendi (ait ipse Celsus) quanquam significationem habeat retrò dandi, recipit tamen & per se dandi significationem. Vide quæ scripsit Brech.in l. plus est, in verbo Restitutionis.ff.de verb. & rer.signific.

* REDDERE, rem pro re dare. Seneca lib. de benefic. 6. Cum dicimus, Beneficium illi reddidi non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus reddidisse: sed aliud pro illo reddere. Est enim rem pro re dare. Quid? cum omnis solutio non idem reddat, sed tantundem. nam & pecuniam dicimur reddidisse, quamuis numerauimus pro argento aureos, quamuis non interuenerint numi, sed delegatione & verbis perfecta solutio sit. Item lib.7. Reddere, est id quod debeas volenti dare. Hoto. & ante eum Duaren.lib.1.disputat.anniuers.cap.14.

REDDERE inter. & edi rationes multum interest, nec is, qui hoc edere iussus sit, reliquum reddere debet. nam & argentarius edere rationẽ iubetur, etiam si quod reliquum sit apud eum non soluat. Pompon.de verb.sig. Maffeus.

REDDI actiones dicuntur à Prætore, id est, dari. l.11. ff.de præscr. verb l.52.ff.de rei vind.§. rei persequendæ. in fin. Instit.de actionib.l.35.ff. de obligat. & actionib. l. 9.§.1.ff.quod falso tutor. l. vlt.in fin.ff.si venter. nom.l.13. in fin.ff.comm.diu.Brisson.

REDDI interdictum. l. 4. ff. de vi & vi arma.l.1.§. est igitur.& l.vlt.ff.vti possid.l.1 §. hoc interdicto.& §.præterea.ff.de itin.actúque.l.1.ff. de Saluian. interd.l 14.§. is qui precariò.ff.de furt.l.1.§. quæ autem.ff. quor. legatorum.l.vn.§.pen.ff.ne quid in flum.pub.l.1.§.1.ff.de fonte. l.5.in fin.ff.quib.ex caus.in poss.& apud Paul.lib.4. Sentent.tit.7.Brisson.

Sic & Reddi iudicium.l.12 ff.de præscr. verb. l.4.ff.de aqua cott.l.pen.ff.quod cuiusque vniuers.l.3. ff. de bon. cor.qui ante sentent.Brisson.

REDDI pœnæ dicuntur, qui ad pœnam suam, quam euaserant. vel ad metallum reuocantur. Plin.libr.10. Epistol.Traianum consulens de seruis qui ex damnatione in seruorum publicorum numerum irrepserant: Nam & reddere, ait. pœnæ post longum tempus plerosq; tam senes, & quantum adfirmatur, frugaliter modestéq; viuentes nimis seuerum arbitrabar. Cui Traianus sic rescribit: Qui intra hos decem annos damnati, nec vllo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit operæ suæ reddi. Apul. lib.7.de A sin.aur. Quoad renascenti die sequenti deductus ad magistratus, vt aiebant, pœnæ redderetur.Briss.

REDDITA res non intelligitur, quæ deterior redditur.l.3 §.1.ff.commod.

REDDITI agri, vt Hygenus in libr. de Limitibus,& alij id genus auctores scribunt, olim dicebantur, qui veteribus possessoribus redditi erant. Briss.

REDDITI apostoli.l.9. ff. de iure fisc. Et Redditæ vsuræ.l 17.ff de vsur.Briss.

REDDITV IRI. vetustè pro Redditum iri. Proculus l.48. in fin. Sed qui petent, cauere debebunt, si hæreditas euicta fuerit, quod legatorum nomine datum sit, redditu iri. Iulianus l.27.ff.ad S.C.Trebell. Et cauit, quod amplius quam per legem Falcidiam liceret, cepisset, redditu iri. Hot.

REDIMICVLVM dicitur id, quo innexi implexique tenentur crines mulierum. hinc Plautus redimiculum pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus tenebatur Babyloniensis miles, id est, miles Græcus, qui Babylone stipendia meruerat, iucunda suauique translatione dixit. vt de eo testatur Turneb.adu.lib.24.c.17.

REDEMPTOR dicitur, qui certo precio opus aliquod faciendum suo periculo conduxit: & qui locat, vetustè Venditor: opus verò ipsum, Redẽptoris bona: vt in Verrin.3.docuimus.Hot.& Connan.lib.7.cap.11.

REDEMPTOR litis dicitur, qui certa mercede pacta litis periculum in se recepit, eiusque periculum præstat.Vlpian.l.6.§.6.ff.mandat. Videbatur autem mihi iudicatum solui fideiussisse, & quasi redemptor litis extitisset, vellet à Daphnide mãdata iudicio consequi quod erat condemnatus. Prius autem dixerat, Ex euentu litis cauerat sibi certam quantitatem dari. Item l.sequenti; An euentum litium maioris pecuniæ præmio redemerit. Quintil.lib.12.cap.7. in fin.de patronis eorumque honorario disputans, Paciscendi quidem ille piraticus mos, & imponentium periculis precia, procul abominanda negotiatio, etiam à mediocriter improbis aberit. Impp. l.15. C.de procur. Litem te redemisse contra bonos mores precib.manifestè professus es. Sic l. 22.C.mandat.l.9. §.1.ff.de offic.proconsl. Hoto.& ante eum Corras.Miscel. lib 4.cap.4. num.2.

REDEMPTOR pontis dicitur, qui pontem sartum tectum pecunia quæ pro mercium exportatione soluatur, tuendum conduxit. Labeo l.60.§.8.ff.locat. Vehiculum conduxisti: id quum pontem transiret, redemptor eius pontis portorium ab eo exigebat. Hot.

REDEMPTOR, vectigalium emptor. in l. Cæsar. in princ.ff.de publ.& alibi. Dicitur & is, qui certo precio conducit vniuersum aliquod opus faciendum, à redimendo. Sed quare? Quid enim redimit operarius? Huc, Olden. rñdente, deseruit, nempe quòd veteres promiscuè omnem contractum appellarint emptionem. Qua prisca similitudine fit, vt redimere pro conducere dicamus in parandis operib. emit quippe sibi, & totum in se suscipit operarius id, quod parare, seu facere debet. l. item si precio. §.2.ff.locat.l.ea lege.§.1.eod. tit. l. in lege locationis.ibid.Sp.

REDEMPTORES propriè atq; antiqua consuetudine dicebantur, qui quum ad faciendum aut præbendum quid conduxerant, tum demum pecunias accipiebant. nam antiquitùs Emere pro accipere ponebant. At ij nũc dicuntur Redemptores, qui quid conduxère præbendum, vtendumq;. Festus. Hodie redemptores publicorum vel priuatorum operum dicũtur, qui opus aliquod faciendum à publico aut priuato suscipiunt. l.cuicunq;. §. Labeo. de Inst.act. l. redemptores. de rei vend. l. si ventri. §.1. de priuileg. credit l.cum in plures. §. lege, locat. l.1. in quibus caus. pign. vel hypothe. Græci τοὺς ἐργολάβους. Nam propriè. inquit Budæus. ἐργολαβεῖν est redempturas facere. vt mancipes & conductores solent, quod & μισθοῦσθαι καὶ ὑφίστασθαι dicitur. Brechæus l. eum qui.ff.de verb. signif.num.5.

REDEMPTVRA, redemptio, conductio publicorũ. Vlp.l.5. ff. de instit. act. Si quis pecunijs fœnerandis, agris colendis, mercaturis, redempturisq; faciendis præposuerit, &c. Liu.lib.3. bell. Punic. Exhortandos qui redempturis auxissent patrimonia. vt reipub. ex qua creuissent, ad tempus commodarent. Hot. Reliqua vide Redimere dicuntur.

REDHIBERE, dicitur venditor qui rem venditam sibi ab emptore redditam recipit. Plautus in Mercatore,

C. quid si igitur reddatur illi vnde empta est? D. minimè gentium. C. Dixit se redhibere, si non placeat. Hotom.

REDHIBERE vero, vt Vlp.definit, l.21.ff.de ædil.ed. est facere. vt rursus habeat, quod habuerat, quodq; reddendo fit. idcirco redhibitio dicta est, quasi redditio.

Ita Redhibendi verbum accipe in tit. de ædil. ed. in l. 8.in fin.& l.9.ff.de ædilit. ed. l.19. ff. de vsucap.l.7. §. qui bona fide.ff.pro empto.l. 13.§. præterea.ff. de adqu.poss. Brisson.

Inde Redhibitio. l. 11.§. redhibitionem. cum §.seq.ff. de actio. empt. l.6. in fin.ff. de diuer.& temp. Quintil.li. 8.ca.3. An non pudeat certam pecuniam creditam periodis postulare, aut circa stillicidia affici, aut mãcipij redhibi-

hibitionem suadere. Hanc à Græcis ... vocari Hesychius ostendit. Sic enim definit, ... Briss.

REDHIBITIO est actionis nomen, quæ & redhibitoria actio vocatur, qua experimur contra venditorem, vt cogatur restituere precium, & retrò quod tradiderat accipere: vt constat per tot. tit. de ædil. edict. Pomp. ait, Redhibitio, est emptionis resolutio. ff. de acquiren. possess. l. Pompon. §. præterea. sub fin. Item redhibitio est, quædam in integrum restitutio. l. cum autem redhibitio. § iubent ff. de ædilit. edict. Spieg.

REDIGERE, est industria reducere ad aliquid, widerumb bringen. Papinianus in l. 1. ff. qui potior. in pigno. habean. Quamuis, inquit, ex cæteris pecuniam suam redigere possit. Old.

REDIGERE in ordinem, id est, vt vulgo loquimur, suo statu contentum esse, cogere. Sp. Elegantius autem id interpretatur Connan. lib. 2. com. cap. 2. nume. 3. Redigere in ordinem esse imminuere dignitatem alicuius, & in gregarios eum & plebeios reijcere. Vnde Plin. Epist. lib. 2. dicit gulam esse reprimendam, & in ordinem redigendam.

REDIMERE in potestatem, vel in seruitium, est sibi subditum & seruum facere.

REDIMERE, multis modis etiam in iure nostro solet accipi. I. Emere, licitari. Cicer. Qui merces, inquit, redimunt, vt statim vendant. Inde redemptores causarum, qui alienas lites mercantur pecunia: Quadruplatores aliàs dicti. Redemptor item vectigalium emptor appellatur, in l. Cæsar. in princ. ff. de publica. I I. Redimere, quasi reemere, quum res vendita eodem precio recipitur. Ita quotidie vtimur in contractibus annuorum redituum: quib. pactum redimendi solet adijci. I I I. Pro liberare vel recuperare illos, qui capti sunt. Terentius.

Vt redimas te captum, quàm queas minimo.

IIII. Redimere accipitur, pro certo precio aliquid faciendum suscipere, vt totum perficiat suo sumptu, quod & conducere dicimus. Celsus in l. redemptores. ff. de rei vendicare. Cic. Et redemptor, inquit, qui columnam illam de Torquato conduxerat faciendam. Old.

REDIMERE dicuntur, qui quid à fisco, vel priuato conduxerunt. Cic. in Bruto: Liberi societatis eius, quæ picarias de P. Cornelio & L. Mummio censoribus redemisset. Ita Redemptores pontis in l. 60. § pen. ff. loca Et Redemptores vectigalium. l. 8. §. non alios. ff. de vacat. muner. Et Redemptor in l. 15. ff. de publican. qui Cretæ cotorias redemerat. Et Redemptores operum, qui opera facienda conduxerunt. l. 2. § conductore. l. vlt. ff. de adm. rer. ad ciuit. l. 2. ff. de operibus publ. Et Redemptor siluæ, qui siluam conduxit. l. 29 ff. loca. Sed & quemcunque operis faciendi conductorem hoc nomine appellant. l. 51. §. vlt. l. 70. § lege dicta. ff. locati. l. 17. §. pen. ff. de vsur. l. 40 ff. de rei vindicat. l. 13. §. 1. ff. de rebus auctor. iudic. l. 1. ff. in quibus causis pign. l. 33. §. qui ædem. ff. loca l. 38. in fin. ff. de verborum obligation.

Et Redemptoris faciendis præpositi dicuntur in l. 5. ff. de institor. qui ad operum rerumque aliarum conductiones præponuntur. Briss.

REDIMERE litem, futuri emolumenti litis societatem pacisci, est l. 7. ff. manda. l. 20. C. manda. l. 1. §. si cui cautum. ff. de extr cogni. l. 15. C. de procuratoribus l. 53 ff. de pact. Vnde Redemptor litium, qui ex euentu litis sibi certam quantitatem cauerit l. 9. §. 1. ff. de offic. proconsul. l. 6. §. vlt. ff. manda. l. 22. C. eod. tit. Briss.

REDIMERE præterea pecunia aduersarium corrumpere & precio dato se ab accusatore liberare significat l. 29. l. 35. ff. de iur. fisc. Sic redemptos testes precio corruptos & subornatos dixit Iustin. in l. 14. C. de testamen. Briss.

REDIMERE sententiam, Redimere iudices. Macer. l. 34. eod. Tu qui defensione omissa redimere sententiam maluisti: Item, ad defensiones causæ bona fide veniant: non aduersarios aut iudices redimere tentent. Hot. Reliqua vide Redemptor dicitur.

REDINTEGRARI matrimonium dicitur, quotiens post repudium missum iterum coeunt, & conueniunt ac reconciliantur coniuges l. 21. & l. vlt. ff. rer. amotar. l. 64. ff. de iure dot. l. 19. ff. sol. matr. Matrimonium eodem sensu instaurari dicitur l. 64. § 1 ff. de don. int. vir. Sic & Redintegrari dos in l. 6. ff. de iur. dot. Et Redintegrari seruitus, & quæ confusa restituitur l. 7. ff. de fundo dot. Redintegrari etiam matrimonium dicitur, quod captiuitate ab hostibus distutum quodam modo erat l. 14. in fin. ff. de captiu. Redintegratur & stipulatio, quæ acceptilatione sublata restituitur, & ex integro interponitur l. 10. ff. quod met. cau. Quo sensu restaurari obligatio dicitur l. 9. ff. de præscript. verb. Briss.

REDIRE & reuerti, ad proprietatem referuntur l. fi. ff. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. Alb.

REDIISSE in potestatem domini res tunc dicenda est, cum possessionem eius nactus sit, vt iuste auelli non possit l. sequitur. ff. de vsucap. Conn. lib. 3. cap. 5.

REDIRE hæreditas dicitur, quæ lege & ab intestato obuenit. Papinia. in l. 69. in fin. princ. ff. de leg. 2. Peto pro hæreditate quam tibi reliqui, quæque ad fratrem meum iure legitimo rediret, contentus sis certum aureis. Pomp. in l. 3. ff. si quis omissa cau. test. Si ipse quoque prætermiserit, & quod lege ad se rediret, possidebit hæreditatem. Terent. Andria Act. 4. scen. 6.

Eius morte ea ad me lege redierunt bona.

Idem Hecyra Act. 1. scen. 2.

Interea in Imbro moritur cognatus senex:
Horum ad hos redibat lege hæreditas. Briss.

REDITVS nomen generale est, sicuti prouentus, seu obuentiones. Comprehendit autem omnia iura, seu vtilitates quæ percipi possunt. Ex Alciat. qui citat Card. Clem. 1. de exces. præl. Spieg.

REDITVS annui, si perpetuò debeantur, immobilibus æquiparantur: si verò breui tempore sint duraturi, mobilib. c. querelam. de elect. Sed hanc distinctionē Alc. intelligit, vt suprà relatum est, in dictione, Mobilium. Sed qua de re fusius, si forte requiris, Bart. in l. iubemus. §. 1. C. de sacrosanct. eccles. l. vsufructu legato. ff. de vsufruct. Est item, vbi reditus deuotat fundos vnde inferuntur. Porrò, Reditus pro prouentu, eo quòd singulis annis redeat, simplici d, scribendum, Iusulano attestante. à redeundo enim, non à reddendo dicti reditus contra vulgarem morem. Ouidius de Ponto, lib. 2.

At reditus iam quisque suos amat, & sibi quid sit
Vtile sollicitis supputat articulis.

Card. in Clem. vnica de exces. præl. Reditus appellatione contineri omnes prouentus existimauit. Est tamen differentia quædam D. Oldendorp. indicante, inter reditus & fructus, seu vsufructus, quam eleganter tractant Iurisconsulti. in l patrimoni. & in l. fundi Trebatiani. ff. de vsu & vsufruct. leg. In vulgata significatione pro reuersione, extat in l. final. C. de sentent. pass. vbi Imp. Constantinus de patria potestate sentiens, Quæ nisi, ait, patribus bonis detur, luctiosus erit filijs reditus, quam discessus. Spieg.

REDITVS à Græcis ..., quod prouentus percipere significat: ..., ait Budæus, est obuentio, vectigal, & quæstus ...: potestque scribi duplici, dd, cum videlicet à reddo deriuatur. Reddere enim censetur ager, quasi depositum semen, & operam culturæ impensam. Qui enim fructus ex terra redduntur domino in annos singulos, redditus rectè appellantur. Quæ verò obuentiones fructus, aduentitijs ex re quacunque quotannis redeunt, a redeundo, reditus dicuntur. Brechæus in l. frugem. ff. de verb. & rer. signif. Connanus lib. 4. cap. 3. num. 5. tradit, quòd quamuis fructus & reditus nomina, vt plurimum eadem significatione appellentur, tamen reditus vocabulum proprium esse in eo agro qui nummo locatus est: fructus autem in eo qui naturalibus emolumentis insistit. Adde Curt. libr. 2. cap. 32. part. 1. & Peckium l. 1. §. exercitorem num. 2. in tit. de exercitoria act.

REDITVS fructuum, & vsusfructus, distant l. defuncta § Sempronio. ff. de vsufruct. Alber.

REDITVS pecuniæ, vsura est l. 6. ff. de præscrip. verb. l. 20. ff. de adim. leg. l. 87. §. vltim. ff. ad leg. Falcid. Sic & in, inscri-

inscriptione Spoletana vna & Reatina altera verbum ex rediui summæ accipiemus. Briss.

REDIVIVA saxa in l.19. de oper.publ.in C.Theod. sic appellantur à Latinis, quæ ex vetere in nouum ædificium translata de integro poliuntur, & quasi in vitam nouam adsumpta forma denuò reuocantur. Briss.

REDVCERE, in formam pristinam instaurare. Vlp. in l.3. de itin.actuque priu.§.6. Interdum est referre ad arbitrium alicuius: Vnde apud iurisperitos non infrequens disputatio: an qui petit reductionem ad arbitriũ boni viri probare debeat iniquitatem. Sp.

REDVCERE dicuntur a periculo imminenti seruati. Sp.

REDVNDARE, propriè vsus est Vlpian. in l.1.§.1. de aqua pluu.arcen. Interdum relatiuè pro refundere vsurpatur, vt, hoc facinus in tuum redundabit caput. Spieg.

REFECTIO dicitur etiam ciborum. Celsus: Si in refectione quoque manserit tussis, intermittere oportebit. Sic apud Imper.Barbarossam. §. de pac.tenen.in vsib.feud.Sp.

REFECTVS, reditus, prouentus. Scæuola l.78.§.10.ff. ad S.C.Treb. Interim ex refectu paupertatis, qui ad vos peruenerit, alatis eum vsuris pro quantitate nummorum redactis: id est, ex reditu partis tertiæ hæreditatis. nam paupertatem appellat exiguæ hæreditatis partem tertiam. Verbum fructibus agrorum & prouentibus accommodatum. Cic. in Parad. Nunquàm eris diues, antequàm tibi ex tuis possessionibus tantum reficiatur, vt ex eo tueri sex legiones possis. Hot.

REFELLERE testes, testimonia, & tabulas, dicebant veteres, quod contradicere & reprobare nos dicimus. Eleuare vero testimonia, est ipsa aspernari. Quod & refutare est, & reprehendere. Subleuare autem testimonio dici debet, quod deonerare vulgò appellamus. Cui contrarium est, premere testimonio. Bud.in l.posteriore.de orig.iur. Sp.

REFERENDARIVS. Referendarij (quam vocem Cochlæus in barbararum dictionum classem reiecit) apud veteres Impp. dicebantur, per quos ipsi facilius singulorum desideria perdiscebant, teste Cassiodoro, lib. 6.epistol.indicante, quibus verbis hæc dignitas solebat concedi. Horum funguntur ministerio, qui hodiè in aula Gallici Herculis, hoc est, Henrici, secundi huius nominis, Gallorum regis inuictissimi, Christianissimique & etiam in aulis principum cæterum, hoc est, Caroli Imperatoris, & regis Ferdinandi plerunque secretarij cancellarij appellantur. Et eos nominat Iustinianus spectabiles, qui mox suum post illustres obtinebant locum. Videre est Auth.de referend.sac.palatij. Alciatum libr. dispunct.3. & Bart.in l.eos C.de excus.lib.10. Anth.

REFERENDARIVS in Nouel.de referendarijs sacri palatij constit.11.& in inscriptione, l.vlt.C.de offic. eius qui vic.alter. In notitia autem Romæ in officio potestatum numeratur sæpè Referendarius, nonnunquàm etiam Regendarius nisi F.in G.transierit. Per Referendarios autem, vt Cassiod.lib.6.Variar.in eorum formula scribit, caussarum ordines principi exponebantur, interpellantiumq; vota cognoscebantur, & ipsis responsa reddebantur. Suidas: [Greek illegible]. Existimo autem Referendos curiæ pro Refegendarios perperàm scriptũ apud Cassiod.lib.5. Variar.Epist. ad Godiscalc. Briss.

REFERRE crimen est accusatori crimen obijcere, vnde Relatio criminum, l.4.ff. de public. iudic. At in l. penultim.de appellat.recip. & C.de relat. Relatio est, cùm ad Principem refertur, vt & apud Symmachum lib.1.Epist.41.& 44. Relationes in l.14.C.de accus. elogia ab Irenarchis & officialibus ad præsides referebantur. Nam referendi verbo hac in re vtitur, l.6.ff.de custo.reo. Prat.

REFERRE de re aliqua, pro eo, quod est, proponere rem agitandam.

REFERRE in commentarium, id quod vulgò dicũt, Registrare. Monuit Bud.in Annot.prior. vt Alciat.in 10. Parerg. Dicimus autem, ait, Referre ad Senatum, Ferre ad populum. cuius locutionis plena sunt, eodem teste, Salustij, Liuij, cæterorumq; antiquorum volumina. Sp.

REFERRE in numeros, l.ex.co.ff de mili.test.l.volo. ff.de bon.poss.ex test.mil. Coral. libr.5.cap.23.interpretatur pro eo quod est in ordines peruenire.

REFERRE in reos, vide Reum facere. Vlp.l.11.§.4.ff. ad leg.Iul.de adult. Legis Iuliæ de adulterijs cap.7.ita cauetur, ne quis inter reos referat eum, qui tum sine detractione Reip. caussa abierit: neq; enim æquum visum est absentem Reip. caussa inter reos referri, dum Reip. operatur. Hot.

REFERRI inter statutos Iustiniano in l.7.C.de prox. sacror.scrin. est referri in numerum eorum qui in statu militiæ collocati erant, & actu (vt dicunt) militiam exercebant. Vltra enim numerum destinatum vnicuique militiæ, erant præterea nonulli extraordinarij, nondum quidem illi milites, sed designati, vt in locum demortuorum suo ordine substituerentur. Connan.lib.4. cap.15.nu.13.

REFERRE iusiurandum potest is, cui defertur: quod nisi fecerit, aut iurare cogitur aut soluere, l.iusiurãdum & ad pecunias.§.ait prætor.ff.de iureiur. l.manifestæ turpitudinis.eod.tit.

REFERRE iusirandum, est delatum sibi ad aduersario iusiurandum in eum transferre. Paul.l.38.ff. de iureiur. Manifestæ, inquit, turpitudinis & confessionis est, nolle nec iurare, nec iusiurandum referre. Et sæpè in l. iusiurandum, 34.eo. Hot.

REFERRE rem iudicatam, retractare. Cicero pro dom.sua. Si decemuiri sacramentum in libertatem iniustum iudicassent, tamen quotiescunque vellet quis, hoc in genere se rem iudicatam referre posse voluerũt. Sic Referre mysteria dixit lib. de Ora.3.pro Iterare: & Tertul.in prol. Hæc. Referre comœdiam, pro denuò agere. Hot.

REFICERE, est id quod corruptum est, in pristinum statum restaurare, regerere, substruere, sarcire, ædificare. Item aduehere, adportareq; ea, quibus ad candẽ rem opus est. Old.

REFICERE in interdicto, de via reficienda, est ad pristinam formam & modum, iter, & actum reducere, sic vt ne dilatet quis, vel producat, aut deprimat, aut exaggeret. Reficit viam & qui aperit & qui purgat, & oẽs omninò qui in pristinum statum reducunt, vt Vlp.in l.1. in prin.& §.1.ff. de via pub. scribit. Et sic refectionem accipimus in l.4.§.si quis mihi itineris. ff. si serui. vind. Similiter in interdicto de riuis, reficere est quod corruptũ est in pristinum statum instaurare. Itaque tegere, substruere, sarcire, ædificare, aduehere, adportareque, quæ ad eam rem vtilia sunt, reficiendi verbo continentur, l. 1.in princ.& §.reficere.ff.de riuis, l.11.ff. commun.præd. Briss.

REFICERE etiam redigere est. l.8.ff.ad l.Falcid. vnde refectam pecuniam pro redacta Iurisconsulti dicũt, l.1.§.si frater.ff.de collatio.bonor. l.3.§.vltim.ff.de vsur. Briss.

REFICERE sic accipimus ad pristinam formam actũ & iter reducere, hoc est, ne quis dilatet, aut producat, aut deprimat aut exaggeret: aliud est enim longè reficere, aliud facere. Vlp.de itine.actuq; priuat. Mais.

REFICERE tribunos, & alios magistratus, pro recreare, & iterum creare. Vide Steph. Robert.

REFICIENDI verbo, tegere, substruere, sarcire, ædificare, & aduehere, apportareq; ea, quæ ad eandem rem opus sunt, continentur, vt ait Vlp. l.1. de riuis. Sp.

REFIGERE quod fixum est labefactare, atq; conuellere. Venuleius. ff. quod vi aut clàm. l.si vitem. Si fixeris, inquit, & ego refixero. Paul. titu.de verb.oblig.l.inter. Tabulæ, inquit, refixæ sunt. Venul. tit. ad leg. Iul. pecul. l.qui tabulam. Qui tabulam, ait, enim refixerit. Nebr. Vlpia.de vsufruct. Sed & si quid, ait, inædificauerit, pòsteà eum neque tollere hoc, neq; refigere posse. planè refixa posse eum vindicare. Sp.

REFORMARE, pro denuò constituere, teste Budæo apud Hermogenem, in l. vectigalia. de public. Sic etiam reformari, pro denuò constitui, seu reuocari, apud Vlp.

Vlp. legimus, in l. iuris gẽtium. §. adeò autem. de pact. Sp. Cæterùm alijs reformare idem est quod in aliam formã redigere, l. præcipuè. ff. de æd. l. edict. l. 1. ff. de appell. Ab ijs reformatur contractus cùm de rei substantia partes secùs, quam fecerint conueniunt: quod est cùm præcedentis contractus forma sublata noua componitur, eodem contractu permanente, l. iurisgentium. §. adeò. ff. de pactis. Coras. Miscel. lib. 3. cap. 10. nu. 6.

REFORMARE contractum. Vide suprà, informare contractum.

REFORMIDARE, Schewhen. Alfenus. Sed si quia mulæ aliquid reformidassent, muliones timore permoti, &c. l. si plagis seruus. ff. ad leg. Aquil. Sp.

REFRACTARIVS, Senecæ significat contumacem, & nimis in sua sententia tenacem. Sp.

REFRAGARI obsequijs, est ea præstare non velle, apud Impp. in l. fin. C. de obs. pat. præstand. & apud eosdem repugnare. in l si compensandi. C. de hær. inst. Sp.

REFRENARE, hoc est, cohibere multitudinem testium, in l. 1. ff. de testib. Sp.

REFRENARI iusiurandum taxatione, apud Paul. l. arbitrio. ff. de dolo.

REFRIGERATA res, causa, accusatio, quæ integra non est: hoc est, qua aliquid tacitum est, quod alioqui exprimendum erat. Budę. citat Quintilia. lib. 5. c. de test. Spieg.

REFVGAE dicuntur, qui metallo vel alij cui oper. & pœnæ cui addicti erant, fuga se subducunt, & subtrahunt, l. 8. §. inter eos. ff. de pœnis. Refugæ operis metalli, l. penult. in fin. ff. de extraord. cogni. Refuga custodiæ, l. 13. §. penul. ff. de re milit. Tertullia. in lib. de cultu fœminar. de auro agens, quod per damnatos & noxios effossum in honorem ornamẽtorum venit. Et de pœna, ait, in honorem metalli refuga mutatur. Defugas & confugas eadem forma in Codice Theodosij legimus. Briss. Cæsariem refugam Sidonius Apollinaris libr. 1. Epist. nominat, eamque Baptista Pius ibi interpretatur rellicinam, restatam repexam, in frontem recliuem atq; deiectam. vbi vide vberius.

REFVNDERE, l. 3. C. de fund. patrimon. est reddere, vt apud Senecam: Id erat non tam accipere beneficium quàm refundere. Et Plinius, Quod hesterna crapula ingurgitauerat, palàm refudit. Connanus lib. 7. cap. 12. num 7.

REFVGIA abscessus sunt ædium & interiora loca, l. 14. §. sed si ædium. ff. de vsufr. l. 1. §. quod autem. ff. de seruo corrup. Briss.

REFVTARE feudum, Lehen auffsagen/ frequens verbum in placitis feudalibus. l. vnica. de vas. qui cont. constit. Lotharij. feud. alien. Apud idoneos authores non sic reperies, sed pro non ita esse, ostendere & reprehẽdere. Eruditi quidam admonent: refutare, & refutationem, quàm confutare, & confutationem, Quint. & Cic. dicere multò sæpiùs. Sp.

REFVTATORIAE preces, l. 1. C. de relationib. l. 18. C. de appellatio. Et refutatorij libelli, l. 17. §. 1. C. eod. titu. l. 8. eo. tit. in C. Theo. Iudex à quo prouocatum erat, opinionis suæ exemplum litigatorib. dare debebat, & acta edere. Quòd si cui minus plena vel contraria viderentur, is refutatorias preces offerebat, quæ simul mittebantur, l. 18. C. de appellatio. Symmach. lib. 1. Epist. 31. Cuius meritum perennitas vestra lectis gestis ac refutatorijs cohærentibus æstimabit. Briss.

REFVTATORII apostoli. Vide, Apostoli.

REFVTATVM feudum à patre & filio, retinet appellationem feudi paterni, l. vnica. in fi. de vas. decrep. ætat. Spieg.

REGALIA, numero multitudinis absolutè iura imperij dicuntur, hoc est, quæ omnia sunt principi reseruata. Bald. c. 3. de offic. legati. licet autem vno nomine generali appellẽtur, habet tamen vnumquodque regale diuersam originem, & causam ab vno. Quod ex actibus regalibus clarè perspicitur: qui non omnes ad vnã causam, seu speciem respiciunt, sed origine, causa, & specie separantur: imò & regalia in ipso genere, à diuerso fonte procedunt, quia aliqua à suprema principis potestate procedunt, vt Creare tabelliones. & legitimare spurios, Mineræ, &c. quæ Paris à Puteo merè regalia nominat. Alia procedunt ab vniuersali dominio Imperatoris. vt flumina, viæ publicæ, vectigalia, &c. Pro quo Andr. Isernitan. ponderat. §. sed quod principi. Instit. de iur. nat. gent. Sp.

REGENTES, id est, gubernantes, administrantes. Vlpian. in fi. l. illicitas. de off. præsid. Remissa, inquit, propter inopiam multa à prouincias regentibus exigi non debet. Sp.

REGERE, est gubernare, dirigere, quasi rem agere: scilicet, populi. Inde Metaphoricè fines dicuntur regi multum eleganter: quia non vno modo de finibus iudicatur, sed aut discernuntur qui iam sunt, aut statuuntur vbi non apparent, adiudicatione, condemnatione: quorum omnium significationem non aliud ferè verbum comprehendere poterat commodius. Old.

REGERENDARII sunt, qui a regestis, siue libellis, de quibus Cassiod. lib. 11. varia. Prat.

REGESTVM, Latinè dici potest, quod vulgò registrum vocamus, teste Bud.

REGES principio quomodo assumpti sint, post Alc. in Comment. ad l. bona ciuitatis. de verb. sig. vide Iustinum lib. 1. Cæterùm, Regis filium, tametsi regnum non habeat, regem vocari posse, censuit Scholiastes in cap. vltim. 24. q. 1. An verò appellandus rex sit, natus patre nondum rege salutato, Doct. tradunt. mirum est, in dubiũ reuocari, quod à iureconf. apertissimè decisum est, l. Senatoris. 1. de Senat. Sp.

REGIA lex lata olim à populo de rege præcipuè: plura tamen capita continebat. Marcellus enim in l. negat. de mort. infer. Negat inquit lex regia mulierem quæ prægnans sit humari antequàm partus excidatur. Vetustissima autem fuit ea lex à primis initijs vrbis, regio per eam constituto dominatu: deinde renouata. vt significat Tranquillus in Caligula: Ferretus in notis ad Institut. de iure nat. gent. & ciuil. Quin & leges curiatas, ex quibus ius Papyrianum constitutum est à Sexto Papyrio quandoque leges regias nominatas, quod eas Romanorum reges tulerunt, tradit Connanus lib. 1. cap. 12. num. 1.

REGI fines dicuntur, interprete Boetio, quotiens proprijs quisque ager finibus terminatur. Inde, quæ ad terminos constituendos inter eos, qui confines agros possident, datur actio, Finium regundorum vocatur. Cicer. Topic. Si in vrbe de finibus controuersia est, quia fines agrorum magis esse videntur, quàm vrbis, finibus regendis arbitrum adigere non possis. Et alias: Si in vrbe fines non reguntur, nec in vrbe aqua arceatur. Idem libro primo de legibus: nec Manilia lege singuli, sed ex 12. tres arbitri fines regemus. Idem in Oratio. pro Mure. Imperatoris & Iureconsulti differentias recensens. Ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. Briss.

REFVGII dies. Refugium diem, quo exactus est Tarquinius, illum in posterum Romani vocarunt. Quis autem dies is fuerit, variant auctores, apud quos plura & diuersa refugia legũtur, prout latè explicat Onuphrius Panuinius in Comment. lib. 1. Fast.

REGIMENTVM apud Aur. Arcadium, de offic. pref. præt. Regimentis, ait, reipublicę ad Imperatores perpetuò translatis. Sp.

REGINA, regis vxor. An verò id nominis retineat viro defuncto, vide c. ex parte. ext. de foro compe. & 24. q. 1. eos. Sp.

REGIO dicta est à rego. quòd initio regiones sub regibus erant, & ab his regebantur: donec in prouincias redigerentur sub imperio Romano. Erant & prouinciæ singulæ in regiones certas distributæ, easque regiones lib. de condit. agrorum definiuit ad hunc modum Siculus Flaccus. Regiones autem dicimus, intra quarum fines singularum coloniarum aut municipiorũ magistratibus dicendi, coercendiq; est libera potestas. Huiusmodi regionum fines interdum latissimi fuerunt, adeò quidem, vt expressè scripserit Plin. lib. 4. cap. 5. in Achaia

regionem

regionem Messeniam duodeuiginti montium. Nec ad alias quam has regiones Vlpianum respexisse in l. semper in stipulationib.ff.de regu. iur. existimat Rævardus ibidem. Harum regionum similitudine, in qua orbis diuiditur, Romani vrbem suam in 14. regiones distinguebant, l.1.ff.de offic. præf. vig. ex Tacito libr. 14. & vide Tranq. in Aug. cap. 30. Inde postea regiones, plurali numero, cœperunt dici fines seu termini, vt Cice. pro Archia dicit: vitæ spacium exiguis regionibus circumscriptum esse. Vtimur regione loco aduerbij: vt e regione, quasi ex aduerso rectis lineis. Old.

REGIONES etiam in fundis statuuntur, fundique regionibus diuiduntur, l.7.ff.commu. diuidun. l.3.C.eod. titu. l.1.ff. fin.reg. l.1.C.eod. l.6.ff. quemadmod seruit.amit. l.31.ff.de vsufruct. leg. l.8.ff.de rei vindi. l.13.§. idem Celsus.ff.de act.empt. l.64.ff.de euictionib.§.vlt. Inst.de off.iudic. Briss.

REGIONES ergo fundorum partes sunt certis mensuris dispartitæ, l.8. & l.19.ff.de adquiren.rerum domin. Briss.

REGIS filius, dicitur etiam natus post mortem regis, arg. l.emancipatum.ff.de Senator. Sp.

REGNVM est monarchia, seu vnius principatus administrantis rempub. ad vtilitatem communem. Inde factæ sunt constitutiones, decreta, seu placita principū, quæ sunt in Codice, & in lib. Nouell. Hæc politia cùm degenerat, hoc est, cùm ad propriam vtilitatem tendit, tunc conuertitur in tyrannidem. Talis aliquando Deus orbi dedit, vt interim reipsa agnoscerentur boni principes. Quid enim animaduertissent Romani, & quid posteritas recordaretur, Octauium Augustum fuisse optimum moderatorem, nisi Neronem quoq; pessimum experti fuissent? Igitur regnum, est ius quoddam consistēs in dignitate & honore, præeminentia, potestate, consilio, administratione reipub. vt hi qui de regno & principatu scribunt latinè, exposuere: à quibus longè arcentur fœminæ, de iure communi, cùm plerunq; etiam aduersus commoda propria, earum consilium laboret, vt l. 4.C.de spōsal. Extat cap. leg. Salicæ, quo fœminis regno interdicitur. Argumenta contra hanc legem adducta, scitè diluit Pyrrhus singulari tractatu, quem de lege Salica, & regni successione inscripsit. Regnum etiam dicitur, quicquid à quoquam possidetur. Quinetiam vulgò iactatur adagium, suæ quemq; domi regem esse: quod tamen ab ipsa vsque antiquitate manasse, Roterod. ex Homero comprobat. Sp.

REGRESSVM habere. Vlp. nisi emptores regressum ad bonæ fidei possessorem habent, l. sed & etsi.§. item si res.ff.de petit.hæredit. Sp.

REGVLA, instrumentum apparet, quo in olei factura vtebantur, vt ex Columella colligitur. Vlpia. in l.sed addes.§.illud nobis. Quòd si regulis olea prematur, & prelum, & succulam, & regulas, tympanum & trochleas, quibus releuatur prelum, dominum præstare oportere. Vbi interpres, regulas pro tabulis, & succulam pro torculari accipit: verumque, vt rectè ait Ferrarius, insulsissimè. Vide Budæum in hunc locum. Vtuntur etiamnū Elsatij nostri lignis instar regularum, quibus botri stringuntur, vt vinum defluat. Haud scio, an pro quallo vsurpetur à iurisconsulto: hic enim expressum iam excipit liquorem vi, vt apparet, regularum. Spieg. Adde Forcat. in penu iuris ciuilis cap. 11.

REGVLA, κανὼν, γνώμων, propriè dicitur norma, qua lineæ diriguntur: quasi regens mensuram. Per translationem autem accipitur pro breui iuris præceptione, generaliter concepta, vt in tit.ff.de diuers. regul.iur.antiq. Old.

REGVLA est coniectio causæ, id est, directio quædam generalis, ad veritatem rationis exacta. Cùm enim vniuersa causæ disputatio, quæ varias habet species & circumstantias, conijcitur in compendiosam iuris thesin, tunc fit regula breuiter rem enarrans. Idem enim in effectu significant, regula, Thesis, definitio: quicquid plerique rixentur. Oldend. Ioannes & Placentinus veteres glæssematarij pro coniectio legunt, coniunctio: quam lectionem probasse videtur C. Harmenopulus libro 6. κανών ἐστι λόγος ἑαυτοῦ τὸ πρᾶγμα ... Hanc regulam declarant P. Decius, & Petrus Faber in d. l.1. Prat.

REGVLA in iure nostro, intelligitur, quod communi dio refertur, ius antea specialim & fusius expositū. Vnde non secus ex regula, atque è tripode respondemus. Nam iam ex iure constituto mutuata est: nec ipsa iuri initium facit, vt pulchrè explicat idem Ferrarius, interpretans Pauli verba. l.1.de reg. iur. Quamuis regula quæuis, pro varietate circumstantiarum in aliquo vitiatur, atq; perdit officium suum. Sp.

REGVLA est, inquit Paulus, quæ rem quæ est breuiter enarrat: non vt ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est, regula fiat. per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & vt ait Sabinus, quasi causæ coniectio est, quæ simul cùm in aliquo vitiata est, perdit officium suum, l.1. ff. de reg. iur. Vel sic. Hot.

REGVLA est sententia quædam generalis, quæ ex plurium legum mente à Iurisconsultis notatis atq; animaduersa, paucis verbis summam earum consensionem & tāquam harmoniam complectitur. Differt autem lex à regula: quòd illa dicitur quā populus certo & cognito omnibus iure constituit: regula verò, quam Iurisconsulti ex pluribus legum capitibus notatis inter seque comparatis elicuerunt: vt non omninò incommodè dicere possimus, leges esse tāquam voces, & sonos singulos: regulam verò esse tanquam harmoniam & concentum. Vide plura lib. Obser. 2. cap. 5.

REGVLA Catoniana quid sit, disces ex tit. de reg. Caton. Hæc neq; ad hæreditates neq; ad legata, quorū dies nō mortis tempore, sed post hæreditatem aditam cedit, neque ad conditionales institutiones, neq; ad nouas leges pertinet, l.antepen.pen. & vlti.ff.eod. Eam autem sic definijsse scribit Celsus l.1.ff.eo. Quòd si testamenti facti tēpore decessisset testator, inutile foret id legatū quandocunq; decesserit, non valere. vide ibidem interpretes. Hæc iuris regula dicebatur, l. cùm legato.ff. quando dies leg.ced. Prat. & Conna. lib. 10. cap. 5. nu. 13.

REGVLAE formam Paulus eleganter in l.1.ff. de reg. iur.antiq. tradidit his verbis, Quasi causæ coniectio: scilicet cùm latior rerum tractatio ad concinnam breuitatem redigitur, inspecta generali & primaria iuris ratione. Commentatores autem verba tantum, nō rem ipsam obseruant: videlicet, putantes regulam esse, cùm aliquo vniuersali affirmatiuo, vel negatiuo, vel indefinitè proponitur, allegantes impertinenter, l.1.§. initio.ff.de offi. præfect. vrb. l.1.§. generaliter.ff.de legat. præst. Siquidē lex politica ipsis rebus, & non verbis imponitur, l.3.C. commun.de leg. l.fi.C.de furt. Old.

REGVLAE iuris sunt notitiæ quædam semper firmæ & immutabiles: vt quæ non solùm lapideis olim tabulis, sed etiam cordibus hominum indelebili charactere à Deo ipso sunt insculptæ, veram viuendi honestatem exprimentes. Vnde quicquid in hominum commercijs, huiusmodi axiomatibus conueniens est, id censetur ab arbitratu boni viri, à constante atque perpetua voluntate, denique ab ipsa iustitia dependere. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil. §. sed naturalia. l. Meuia.ff.de annu. legat. l.1. in prin. ff. de iust. & iur. Old.

REGVLAE officium est, exhibere nobis generaliter definitionem iuris, quod alioquin per singulas negotiorum circumstātias latissimè patet. Qua in re plurimum commodatur humanæ fragilitati: quæ in numerosa legum multitudine, quasi in labyrintho quodam periclitari solet, nisi summas earum sententias, & primaria (vt sic dicam) consilia præ oculis habeat. Old.

REGVLARE, est vt putant, (non sic à Latinis vsurpata est interpretibus,) ampliare, & restringere legis dictum secundum rationem, l. qui quadringenta. ad S.C. Trebell. Sp.

REGVLARITER, & quod pro regula, & quod secundùm regulam est. Vlp. de petit. hæred. Regulariter ait, definiendum est, eum demùm teneri. Sp.

REGVLARVM iuris antiqui duplex est vsus. Alter, quòd vniuersam legum cognitionem, & penitissima earum consilia, breui quadā & veluti in fascē contracta præce-

praeceptione nobis ob oculos ponunt. Alter, vt in varijs quotidiè occurrentibus cùm publicis tum priuatis negotijs ac consultationibus, hisce regulis vtamur ad separandum æquum ab iniquo. Quæ salutaris ars, sine notitia huiusmodi præceptionum exerceri non magis potest, quàm fabrilis sine norma. Old.

REGVLVS, quasi paruus rex: non quòd paruæ staturæ sit rex, sed quòd alicuius vrbis, aut oppidi dominus sit. Cuiusmodi apud nos sunt, quos vocamus Herren/ item Frey/oder Bannherren/ à Banno, vocabulo patrio, & non à vexillo. Quamuis propriè reguli, sint filij, aut nepotes regum. Old. Connan. libr. 2. cap. 9. Regulos apud Cæsarem dici tradit, eos qui magni alicuius territorij domini erant cum summa in suos potestate.

REGVM nomen, alibi quoque quàm Romæ sanctum fuisse, eorumque afflictæ fortunæ ab alijs succurri solitum, Cicer. scribit in suasione legis Manliæ. Hoc tamen post eiectos Tarquinios Romæ odiosum fuit: cùm scilicet ciuium aliquis rex fieri Romæ affectabat. Aliorum verò regum, qui pop. Roma. nec socij, nec amici erant, nomen Romæ sanctum fuit: sociorum verò & amicorū, sanctissimum. Vide Zas. in l. 2. §. exactis deinde regib. ff. de orig. iur. Sp.

REGVNDORVM autem, pro regendorum, imitatione vetustatis dicitur in tit. ff. finium regund. Vbi regere accipitur, pro discernere vel cōstituere: quoniam actio finium regundorum propter fines, quorum contentio incidere solet, discernendos, introducta fuit. Ideoque non inconcinnè dicitur finalis quæstio, in l. si cōstiterit. C. fin. regund. Et limitis actio, in c. inter memoratos. 16. q. 3. Old.

REIECTANEVM, quod ab omnib. reijcitur.

REIECTIO iudicum quid sit, Asconius sic exponit: Moris erat celebrata iudicum reiectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina selectorum iudicum. Reiectio autem idcirco dicitur, quia quum multi iudices in cōsilio cum prætore suo iudicaturi essent, qui Quæsitor fuisset in causa publica, verbi gratia repetundarum, ambitus, maiestatis, necesse fuerat eos primū de decuria senatoria cōscribi, quum senatus iudicaret: deinde in vrnā sortitò mitti, vt de pluribus necessarius numerus confici posset: tertiò, id est, post vrnā, permitti accusatori ac reo, vt ex illo numero reijciant, quos putauerint sibi aut iniquos, aut ex aliqua re incommodos fore. reiectione celebrata, in eorum locum qui reiecti fuerant, subsortiebatur prætor alios, quibus ille iudicū legitimus numerus compleretur: prima enim Sortitio dicebatur. his perfectis iurabant in leges iudices, vt obstricti religione iudicarent. Hot.

REIICERE causam ad regem, pro referre ad regem: quod vulgus dicit, remittere. Sp.

REIICERE calcem, id est retrò iacere, l. fina. ff. si quadr. pauper. fecisse dicat. Vt si cùm equus mulam olfecisset, & mula calcem reijciens, agasonē læsisset. Sic Plinius, vbi de statuarijs loquitur. Sp.

REI nomen pecuniam continet, sed non è contrario, pecunia rem significat. Qua ratione, rei nomen generalius est quàm pecuniæ, l. 1. ad fin. si certum peta. ff. Sed forsan obijcias quare igitur dixerit Vlpianus, pecuniæ appellatione rem significari? Ego quidem respondebo, pecuniæ verbum rem significare, sicut species significat suum genus: dicimus enim hominem esse animal: sed generalius est animalis nomen quàm hominis, vt quia & ratione prædita καὶ ἄλογα, seu ratione carentia, animalia simul contineat: homo tantùm de pluribus numero differentibus & indiuiduis prædicari solet. Sic quia rei appellatio pecuniam inter cætera, & alia multa etiam continet, dicemus pecuniam rem significare. Vt si quis dixerit, rem meam Martino meo do lego, pecuniam quoque cum reliqua patrimonij substantia legasse censebitur. Si verò pecuniam legauerit, pecuniam numeratam, & æs signatum forma publica tantùm legasse dicetur. Re enim in genere legata, testator censetur reliquisse, non solùm substantiam quæ in patrimonio sit, vt vasa aurea, argentea & ænea, sed & signatam pecuniam. Brechæus in l. rei appellatio. & de verbor. & rerum sign.

REI appellatio non genus, sed speciem significat. Octauenus ita definit: quod infectæ quidē materiæ pondus, signatæ verò numerum, factæ autem speciem dici oportet. vide l. si in rem. ff. de rei vindica. Est autem rei appellatio latissima, & corporalia & incorporalia complectitur, & ad omnem obligationem, contractumque pertinet. Hinc æquitatem, necessitatem ve aliquando significat: quandoque & veritatem plerunque & administrationem: sed & pro iudicio controuersia, sententia accipitur: habet etiā negotij significatum: pro rei quoque ipsius æstimatione nūc accipitur, nunc pro eo quod interest: homines quoque rerum appellatione contineri, dubium non est, l. omnia. in fin. de legat. 2. sicut & delicti, cæteraque quæ in facto consistunt. Sed & officia, res appellantur. Restringitur autem ex subiecta materia. Hæc Alcia. in com. ad tit. de verb. sig. Idem in Parerg. indicat, & rem pro atrocitate facti dici. vnde reus, qui capitali crimine delatus, receptus est. Vide suprà, receptus inter reos. Sp.

REI capitalis damnatus quis dicatur, vide ff. si quis caut. l. sed & si quis. §. 1. l. edicto. §. 1. de præscript. verb. l. rei capitalis. de pœnis. Sp.

REIPVBLICAE Grauiscanorum lego in tutelam viæ, quæ est in colonia eorum, vsque ad viam Aureliam. Celsus excutit eleganter in l. quædam in testamento. de leg. 2. Quære, Grauiscanorum. Sp.

REI vendicatio, est actio, quæ congruit alicui vel ratione dominij, vel quasi: vel ratione possessionis, vel quasi. Item, rei vendicatio, est impetitio ad rem quam nostram esse, vel iure gentium, vel ciuili asserimus. nā is dicitur vendicare, qui suum esse putat. Sp.

REI multiplicem acceptionem vide infrà in voce RES.

RELATIO est cùm ad principem refertur: vt & apud Symmach. lib. 1. epist. 41. & 44. Relationes verò in l. 14. C. de accusatio. elogia interpretor quæ ab Irenarchis officialibusque ad præsides referebantur. Nam referendi verbo in hac re vtitur Marcia. in l. 6. ad fin. ff. de custod. reor. Verbum etiam referre, in ratiocinijs vsurpatur l. 82. ff. de conditio. & demonstr. Vide in verbo, rationes. Briss.

RELATIO criminis est, cùm ideo iure factum dicitur, quod alius antè iniuria laeserit. Cicero de inuēt. aliter in tit. C. de relationib. Quando super causa superior consulitur, dicitur. Significat & apud idoneos authores propositionem criminis & rei. Aliter vsurpauit, & quidem eleganter. Paul. in fin. l. penul. de iustit. & iur. quum ait, relatione scilicet facta, non ad id quod prætor ita fecit, sed ad illud quod prætorem facere conuenit. Verior tamen est ratio, vt quoties iudex principi vel maiori magistratui causam aliquam refert, vt instruatur, quemadmodum ius dicere debeat, l. eum quem. §. iudicibus. ff. de iudic. in Auth. de iudicibus. §. vltim. vel rem ipsi maiori iudici finiendam relinquat, quod quibusdam casibus permittitur, in Auth. vt iudices non ex pec. vbi. not. Sp.

RELATIONIS natura, sicut & demonstrationis, est natura veritatis, ex coniunctione scripturarum patens. & ideo ea quæ veniunt per modum relationis, verè & propriè inesse dicuntur. ita sing. consuluit Bald. in consil. 212. ea quæ veniunt. in vltim. lib. vbi per hoc infert, quòd fideiussor verè & promittit eandem summam, quam reus principalis: licet non specificet in instrumento fideiussionis, nisi relatiuè ad instrumentum principalis. & hanc decisionem Bald. pro singu. refert Dom. Ias. vbi tamen arguit in contrarium, in l. vbi autem non apparet. §. illud. in 1. not. ff. de verbor. obligat. quod benè nota, ad statuta quæ propriè intelligenda sunt iuribus vulgaribus: & adde etiam ad ea quæ latè tradunt Mod. in l. certum est. ff. si certum peta. Et in proposito benè facit notab. dictum Angel. in l. prætor ait. §. 1. ad finem. ff. de oper. nou. nunc. cum his quæ ibi latè congerunt Mod. & D. Feli. in c. translato. in 3. colum. post med. de constit. & in c. cùm dilecta. in 19. col. versicu. pro istis etiam

etiam facit.de rescript. post Alex.consi.80. viso. colum. 4.lib.1.

Secundò facit sing. dictum Bald. in l.3.per glo.ibi.C. de nupt. de quo infrà opportuniùs faciam mentionem in dict. Secundum. & ideo dicitur, quòd relatio refert tempus & qualitatem. Dec.consi.90.col.pen.& consi.315. col.vlt.& alibi sæpe. Cotta.

RELATIVA, vel potiùs relata dicuntur, quæ secundum hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Vt seruus, domini dicitur seruus: & dominus, serui dominus: sic pater, filij pater dicitur: & filius, patris filius. Scotus, vt refert Agricola lib.1. de inuentione, existimauit, in patre qui multos haberet filios multa proindè nomina respectusq; esse patris: quemadmodum & iurisperiti, patri suam in quemq; filium describerent patriam potestatem, & domino in quemq; seruum proprium discretumque ius mancipij. Sp.

RELATIVA redditiua, vt ei eorum, referri debet ad omnia superiora: nisi sententiæ contrariæ præcessissent. tunc enim ad proxima referrentur, gloss. docet. & ibidem Doct. in fin. l. si idem. ff. de iurisdict. omn. iudic. Spieg.

RELATIVVM est, quod ad aliud refertur: qua ratione à Græcis πρός τι, hoc est, ad aliquid appellatur. vt libertas. refertur enim ad seruitutem: ingenuitas ad libertinitatem. Et in summa, quidquid in vniuersa rerum natura non est vel substantia, vel qualitas, in hunc ordinem cogitur. Imò quantitates pariter, & qualitates, si quando conferantur inuicem. Diuiduntur autem relatiua iuxta numerum priorum trium prædicamentorū, substantiæ, quantitatis, qualitatis. Vide Apellum c.1. de defiort. Sp.

RELEGARE, significat in exilium mittere, & separare ab alijs, quare Martianus triplex exiliū distinguit, in l. exilium. ff. de interdict. & relegat. Old.

RELEGARI dos dicitur, l.8. ff. de fun. dota. l.41.§ vlt. l.48. de leg.2.& in titu. de dote releg. Et retrolegare sæpè ab eo quod reddi magis quàm dari legari videtur. l.79. §. fidei tuæ. ff. de leg.2. l.1.§. dicebam. ff. de dote releg. Relegari etiam vsusfructus a Mauritia. dicitur in l.23. ff. de vsufructu legat.

RELEGATIO dicitur, cùm quis exire fines patriæ iubetur: deportatio verò, cùm ei qui damnatus est, certo spacio circumscribitur pœnæ pendendæ locus Bud. in l. capitalium. §. in exulib. de pœnis. Lege Deportatio. Spieg. Adde Peckium l.4.§. Diuus. tit. de incend. ruin. naufrag.

Inter deportationem autem & relegationem quidā hanc differentiam statuunt, quod illa perpetuum, hæc temporarium exilium contineat. sed & in perpetuum fit relegatio. l.4. l.28. in princ. l. 38.§. si quis instrumentum. ff. de pœn. l.3. C. qui pet. tutor. & apud Plin. libr.3. Epist. ad Minutia. Alij in quibus est Isidor. libr.5. cap.27. Inter relegatum & deportatum hanc differentiam statuunt, quòd relegatum bona sequantur, deportatum bona nō sequantur. Sed hæc differentia perpetua non est. nam & ademptis bonis aut parte aliqua eorum relegatos legimus, l.1. ff. si penden. appella. l.11.§. cum quidam. ff. ad l. Falcid. l.38.§. qui abortionis. & §. si quis instrumentum. ff. de pœn. Quod in his duntaxat qui in perpetuum relegantur iure licito factum, & Paul. & Vlpia. testes sunt, tametsi aliter plerunque seruabatur, l.5. l.7.§ ad tempus. ff. de interdict. Illa certissima differentia, quòd siue in perpetuum, siue ad tempus quis relegaretur aliter atque cùm deportabatur & ciuitatem Roma. & patriam in liberos potestatem, & testamenti factionem, & omnia omninò iura sua, & bona, præterquā si qua ei adempta erant, retinebat. tantùm insula ei egredi non licebat, cuius vinculo quodammodò continebatur, l.4. & l. 9.§. hæc est differentia. cum sequen. ff. de interdict. & releg. Eaque ex ipsis condemnationis verbis diuersitas intelligebatur. Relegatis autem excedendi à præsidibus dabatur. Moris enim erat ita pronunciari. Prouincia illa insulisque illis relego excedereque debebit intra illum diem, d.l.7.§. hi qui. Briss. Notandum autem hic est aliam seruorum, aliam liberorum hominum relegationem fuisse. Serui enim in agros, homines verò [illegible] prouincias solebant relegari. Idque Apologia Dauid cap.14. testatur euidenter Ambrosius: quem allegat. Reuard. in l. ad ea. ff. de reg. iur.

RELEGATORVM autem duo esse genera Vlpia scribit. Quidam enim in insulam relegātur, l.4. l.28 in prin. & §. in exulibus. §. grassatores, l.30. ff. de pœn. Sunt qui simpliciter relegantur, vt prouincijs ijs interdicatur, non etiam insula adsigneetur, l.7. ff. de interdict. Vnde relegatos Aelius Gallus apud Festum definit, quibus ignominię aut pœnæ causa necesse est ab vrbe Roma aliove quo loco abesse, lege, Senatusq; consulto, aut edicto magistratuum. Briss. Ac relegare, id est, quod Cicero dixit sedibus expellere, id est cogere homines, fines patrię exire, quod & exterminare dicimus. Aldobrand. Instit. quib. mod. ius pat. potest. fol.§. cùm autem. generaliter latinis significat separare, aut summouere, siue, vt Cicero ait, amandare.

RELEVATA iugera dicuntur, quæ cùm essent palustria, facta sunt terrena, l.1. de fund. patr. lib.11.C. Alber.

RELICTI nomine, mortis causa donatio cōtinetur, l. sed & si quid donetur ff. de vsufr. leg. Marcel. de leg.1. Si quid relictum sit ciuitatibus, omne valet: siue in distributionem relinquatur, siue in alimēnta, siue in eruditionem puerorum, siue quid aliud. Sp.

RELICTVM cuilibet ex familia, de his accipiendū, qui intra decimum gradum sunt. Alc. refert Paulum Castrensem sic respondisse. Sp.

RELIGIO à relegendo authore Cicerone in lib. de natura deorum deducitur, quod religiosi omnia quæ ad cultum deorum pertinerent, retractarent, & tanquam relegerent. Sed in hac Etymologia ridetur Tullius à Lactantio, qui religionem arbitratur dictā esse, quod eius vinculo obstricti & relegati simus. lib.4. de vera sapientia cap.28. Cum Lactantio etiam facit Ambrosius in lib. de virginib. vbi virgines Deo nuptas, quasi religatas ostendit. Manifestiùs Lactantio astipulatur Hieronymus in Amos cap. 9. dictam nimirum esse religionem, quod quasi in fascem domini vincti & religati simus. Verum Augustinus nonnihil variat ad Ciceronis expositionem accedens. Nam in lib. de ciuitate Dei 10. cap.4. dictam eam quidam putat à religēdo, allusione nominis (vt Viues putat) ad marum ex occasione capta. Verba ipsius sunt: Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potiùs religentes (amiseramus enim negligentes) hunc ergo religentes, vnde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, vt perueniendo quiescamus: ideo beati, quia illo fine perfecti. Augustini deriuationem affirmare videtur Nigidianus ille apud A. Gellium versiculus: Religentem esse oportet, religiosum minimè. Masurius Sabinus (vt est apud eundem Gellium lib.4. cap.9. religiosi vocabulum à relinquendo deducit: sicut cærimoniæ à carendo, &c. Transfertur autem hoc religionis vocabulum ad alia quæque quæ summa animi integritate peraguntur, ad excessum vsque. Religio autem Lactantio lib.4. cap.28. est veri cultus: Conna. verò lib.1. cap.5. Religionem vocat tacitam eam cogitationem qua in animo suo Deum quisq; colit & veneratur. Quia verò religio in metu, & ex metu magna ex parte consistit ideo ea interdum significamus non quod licet, sed quod vetitū est, & quod non sine metu læsi numinis committatur: vt muros transilire religiosum fuit Romanis, id est nō concessum: & in illo Terentij. Nam nihil esse mihi religio est dicere, id est, inquit Calphurnius metus & sollicitudo. Connan. dicto loco.

RELIGIO autem & superstitio quòd differant ostendit Lactantius allegato lib.4. cap.28. & Conna. lib.3. cap. 1. num.3.

RELIGIO, veneratio, fides, recta conscientia, metus. Iurisc. Maximum remedium, inquit, expediendarum litium in vsum venit iurisiurandi religio, l.1. ff. de iureiu. Credendum aūt est, homines qui aliquid frontis habēt, diuini numinis testimonium non falsò inuocaturos. Quanquā hoc seculo, vt omnia corrupta, luxataq; videmus, sicut iuramēta temerè deferuntur in causis, vt Old.

... ait, obularib. ac nullius momenti: ita penè nó habetur vlla solennitatis ratio, quæ vtique malorum hominum læsam conscientiam terrere possent à periurijs subeundis. Cæterùm Religionis verbo significantissimè antiquitatē vsam esse, Budę. indicat: & etiam obstringere religione, & obligare dixisse, pro eo quod dicimus, consciētiæ metum incutere: exoluere autem religione, esse huiusmodi scrupulum eximere. His adde quæ Viues scripsit in ca. 4. lib. 10. Augustini, de ciuit. Dei. Sp. Vide supra Religio à reb.

RELIGIO autem quando publicè reprobata est, tūc nefas esse censetur priuatis illam admittere, veluti si Christiano deferatur, vt per Mahumetem impostorem illum, vel per Apollonium magum, iuret, vel per Dianam: quia exibilatæ sunt id genus religiones, l. nemo. C. de pagan. Fuerunt tempora Neronis nimirum & Domitiani, quibus, per Christum iurare Romano piaculum erat. Tum Vlpianus suspirans idētidem fuerunt, inquā, ô me miserum, qui veritatem tantam nunquàm attigi, & Christianos homines tam malè accepi, eo solum imputandum, quòd Imperatori Alexādro fuerim à consilijs, qui à Christianismo non multum abhorrebat, & Christum habebat præcipuum. Tunc Hermogenianus, imò verò, Vlpiane ista calamitas temporum nostrorum infelicitati magis imputanda est. Forcat. in Necyomantiæ dial. 12. nu. 3.

RELIGIONIS seu pietatis causæ, quanquàm ineptè tractantur, ad tria tamen capita omnes pertinēnt: videlicet, ad diuinum verbum: ad bonas literas: & ad paupertatem. In his consistit vniuersa pietatis exercitatio, quæ firmum in nobis fidei argumentum est. Vnde in externis actionib. euitanda sunt, quę religioni obstāt. Sunt enim semper iniqua. Old.

RELIGIOSA censentur, quæ religiosis adhærent, l. quæ religiosis. ff. de rei vend. Religiosum testem, & religiosè, pro fideliter testimonium dicere, vt & pro fideli, religionem, pro fide, Bud. apud Ciceronem obseruauit. Sp.

RELIGIOSI, nostris propriè dicuntur, qui paupertatem, obedientiam, castitatem perpetuam Deo vouerunt. Sed & ampliore significatu hi accipiuntur, qui aliquid ex illis votis obseruāt, vt hospitalarij & templarij: vt religiosi intelligantur qui Græcis dicuntur ἱερόδουλοι, de quib. Strabo lib. 12. Per summum verò abusum, quilibet Christianus dicitur religiosus: & ita sentiunt Canonistæ in rub. de regul. Vide Alciat. in l. inter claras. C. de sum. trin. Barto. indicat religionis vocabulum variè accipi in l. 1. eo. tit.

RELIGIOSI dies Gellio lib. 4. cap. 19. dicuntur, tristi omine infames, impeditique, in quib. & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri temperandum est. Vide de hisce & Liuium lib. 6.

RELIGIOSVM est id facere, pro eo, vt vulgus dicit, facienda est conscientia.

RELIGIOSVS locus, opponitur puro. Instit. de rer. diuis. § religiosum. & l. 2. §. Prætor ait. ff. de relig.

RELIGIOSVS locus non consecratione & verbis solennibus, sed illatione mortuorum efficiebatur, l. 6. ff. de rer. diuis. & l. 2. §. 2. ff. de relig. vbi Celsus ait, non totum locum qui sepulturæ destinatus est, religiosum fieri, sed quatenus corpus humatum est. Patet autem ex Ciceronis 2. De legib. ea loca in quæ mortuus illatus fuerat, neq; arari, neque coli ius fuisse. vnde Religio à relinquendo dicta putatur à Ser. Sulpitio, & Mas. Sabino. nam in arando locus ille sepulturæ relinquebatur. Itaque si Pontifices purum esse locum aliquem decernebant, exarari iubebant. Cice. De legib. sed cùm multa in eo loco sepulchra fuissent, exarata sunt. statuit enim collegium, locum publicum non potuisse priuata religione obligari. Sic Aelius Gallus apud Festum ait. Religiosum sepulchrum dici, vbi mortuus sepultus, aut humatus sit. Hot.

RELINQVATVM, iuxta Noric. text. pro reliquatum apud Paulum, quum ait, Legatarius proferebat, manu patrisfamilias relinquatum, tam suo, quàm colonorum nomine. Hæc est germana lectio expediti sensus, quem obscurauit vulgata hactenus, hoc est, ante Haloandrum prodita editio. Accursianum item scholiū indicat fuisse variam in l. Ofidius. in prin. de leg. 3. Sp.

RELINQVERE domi pecuniam, pecuniam domi inueniri. oppo. Pecuniam domi non relinquere, nec vsquàm inueniri. Paul. in l. hæredes eius. §. fin. ff. fam. ercisc. Verlossen.

RELINQVERE item, est aliquid pro suo alicui legare. Paul. in l. hæredes eius. ff. eo. tit.

RELINQVERE per præceptionē, id est, ante captionem apud Paulum ad fin. l. hæredes, & Caium in l. rem pignori. ff. famil. ercisc. tum alios. Sp.

RELINQVO, verbum adiectum vniuersitati bonorum, denotat institutionem, l. diuus Traian. ff. de milit. testam. cùm dicit: Ego te hæredem facio, aut tibi bona mea relinquo. Modo tamen hoc fiat in testamento solenni, nam si in codicillis, aut in alia dispositione, in qua directa institutio fieri non posset, importaret fideicōmissum. Bald. in l. & in epistola ad finem. C. de fideicom. Si verò certæ rei vel quantitati adijciatur istud verbum, Legatum significat. Nouel. vt cùm de appellat. cognos. §. aliud quoque. De huius vocabuli effectu, vide latius Bart. in l. illa institut. ff. de hæred. instit. Spieg. Bald. & Salic. in l. fin. C. de famil. herciscun. Iason in Authen. nouissima. C. de inoff. testam. Faber in § planè. Inst. de mil. testam. Canonistæ in c. Raynutius vbi Bened. in verbo Reliquit. de testam.

RELIQVA, sunt quæ rationibus subductis acceptisque & expensis computatis debita remanent & supersunt. Græci τὰ ἐλλείμματα dicunt, intelligi oportet, quodcunque ex maiori summa restat, & reliquum est, l. 31. l. 80. & l. 81. & l. 110. ff. de conditio. & demonstrat. l. 41. §. Titius. cum §§. sequen. ff. de statuliber. l. 29. §. Sticho. & l. vlti. §. inter. ff. de liber. legat. & in l. 1. C. de susceptorib: lib. 10. in qua verbum Annis, in contextum ex Accursiano glossemate irrepsit, vitiumque creauit. Absolutè enim Reliquis legendum est, vt & ex l. 10. eod. titu. in C. Theodo. patet, in quo noui ac recentes non vt in Iustinianeo Codice, adcrescētes legitur. Reliqua etiam sunt debitæ prǽteriti temporis pensiones, quas arreragia vulgò dicimus. Sic reliqua colonorum, sunt pensiones à colonis debitæ in l 79. §. peto. & l. 97 & l. 101. in fin. ff. de legat. 3. l. 32. §. vltim. ff. de vsufr. & legat. l. 20. & l. 27. ad fin. ff. de instr. vel in str. & apud Plinium lib. 3. Epist. ad Caluisium. Reliquis autem actorum vel colonorum legatis ea legata videntur, quæ de reditu prædiorum in eadem causa manserunt, non etiam, quæ in aliam causam versa sunt. l. 91. de legat. 1. Sic & reliqua conductionis accipe in l. 10. C. ad Velleian. Et reliqua vectigalis in l. 47. ff. de iure fisc. Et reliqua pro reliquis censuum debitorum in rubr. fine censu vel reliquis. Reliqua collegarum in l. 21. ff. ad municip. Hæc & reliquationes vocantur in l. 44. §. 1. de admin. tuto. l. 53. ff. de manu. testam. Inde reliquari & reliquis obnoxium esse, in l. 24. ff. ad municip. l. 6. §. sed eos demùm. ff. de munerib. & honorib. l. 20. idem scribit. ff. fam. ercisc. l. 40. ff. de statuliber. Sic in l. 46. ff. de administr. tuto. Debitum quod ex conductione reliquatus est: & in l. 23. ff. de pecul. lega. Summas quibus reliquatus erat: & in l. 20. §. liber. ff. de instru. vel instrum. Reliquatus est amplam summam, id est, mansit amplæ summæ reliquator ac debitor. & in l. 9. ff. de libe: lega. non impeditur reliquas exigere, quas quis se reliquauerit. Quod & reliqua contrahere vel trahere dicitur, in l. 4 §. 1. ff. de adm. rer. ad ciuit. l. 46. ff. de admin. tut. l. 34. §. 1. de statulibe. l. 1. ff. de conue. fisc. deb. libr. 10. C. Briss. & ante eum Corasius Miscellaneor. lib. 1. cap. 14.

RELIQVATIO, reliquorum debitio. Paul. l. 44. ff. admin. tut. Si pupillus post pubertatem rationibus a tutore acceptis reliquationem eius secutus vsuras acceptauerit, &c. Hot.

Inde Reliquatores, qui Reliqua traxerunt, l. 102. §. Valerius. ff. de solutionib. l. 9. §. reliquatores. ff. de publican. Briss.

RELIQVATORES à Græcis λοιπάδες dicuntur, qui quod alicui debent ex asse, & integro non persoluunt: sed

sed alicuius partis debitores adhuc remanent. Vide Pet. Crinitum libr. 15. de honest. disciplin. & Vlpian. in l. rescripto. §. sed eos. ff. de muner. & hono. Brechæus in l. potest reliquorum. ff. de verb. & rer. sign.

RELIQVI, de trib. etiam dici, colligitur in Auth. Vt determ. sit nu. cler. in princ. Sed & de duob. accipi traditum est, c. fi. §. 1. extr. de off. deleg. Quamuis reliquorum appellatiōe, etiam omnes interdum accipi, Vlp. docet, de verb. sig. Vide l. cùm optio. ff. de opt. legat. Sp.

RELIQVIAE pro cinerib. defunctorum sicut in autographo Florentinarum Pādectarum scribitur in l. 42. & l. 44. in fi. ff. de religios. quæ Græci λείψανα vocant, l. 52. §. si hæres. de legat. 1. Quæ tamen scriptura immutata est ab his qui Pandectas excuderunt in l. 27. ff. de conditio. instit. l. 3. ff. fam. ercisc. Briss.

RELIQVOR verbum deponens. Est enim Reliquari, æs alienum ex reliquis rationum contrahere, Ein rest schuldig bleiben. Vlp. in l. rescripta. ff. de mune. & honor. Et in l. si filia nupta. ff. famil. ercis. Sp.

RELIQVORVM appellatio potest & vniuersos significare. Marcellus de verb. sign. l. 95. sicut in eo contingit, qui vnius serui optionem alicui, reliquos alij legat, illo non optante omnes huic debebuntur, quod in verbo cæterorum eodem illo titulo Vlpianus respondit l. 160. Conna. lib. 6. cap. 7. nu. 4. Adde Brechæum in l. potest. tit. de verb. & rerum sign.

RELOCARE, est opus ad diem cōstitutum non perfectum, alij artifici denuò idem opus faciendum locare, l. item quæritur. §. si in lege. ff. locati. Sp.

REMANCIPARE, pro mancipatam rem reddere, & iterum mancipare, hoc est, redhibere. Lege Boet. in lib. Comment. in Topic. Cic. 4. Sp.

REMANERE, verbi efficaciam indicat Bart. in l. tale pactum. §. fina. de pact. & in l. prætor. ff. de collat. bon. Spieg.

REMANERE venditionem pro non facta interpretantur, in l. cùm autem. §. fi. ff. de ædilit. edict.

REMANSOR, pro Emansor. Arrius l. 4. §. 13. ff. de re milit. Edicta faciebant, qui diu absuisset, vt is inter remansores haberetur. Et l. 5. §. 6. Si remansor, aut negligēs suorum, aut segnis, aut extra contubernium agens, non credetur ei. Hot.

REMEDIVM, dicitur non solùm de morbis, sed de rebus etiam omnibus, quas cum cura, operaq; nostra explicamus. Caius l. 1. de iureiur. Maximum, ait, remedium expediendarum litium in vsum venit iurisiurandi religio. Sp.

REMEDII loco mōstrari, in l. 2. §. idem Seruius probat. ff. de statulib.

REMEDIVM imponere. pro adhibere apud Iustinian. Inst. quib. alien. licet, vel non. paulò post princ.

REMIGES sunt, qui remos agunt, & cessante vento nauem remigando propellunt ac scalmis hærent, id est, ipsi labro nauis, vbi remi adnexi sunt: à quo interscalmia, spacia inter remiges dicta sunt. Accurs. in l. 1. §. 2. ff. naut. caupon. stabul. ridiculè interpretatur remigem, id est, qui scit melius nauigare. Sic & mesonautam accipit, pro mediocri: à μέσον, quod est, ait, medium. Sed ex Bud. & Alc. suprà indicatum est, quid mesonauta significet. Hoc tamen verbum alibi nusquàm, ne apud Græcos quidem se legisse fatetur Bud. κελευστὴς verò, qui remiges hortatur: quasi nauigantium moderator. Vide An not. prior. Bud. in l. 1. de recepr. arbitr. Sp. Veteres autem non voluntarijs semper remigibus vsos, sed etiam compeditis ostendit Brodæus Miscel. lib. 2. cap. 30. & testatur Val. lib. 9. Sed cum plenis impudētiæ velis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicę triremis affixus est. quod ad remum dare vocat Trāquillus. Adde Peckium comment. in d. l. 1. §. qui sunt. ff. naut. caupon. stabul.

REM, dictionem & verbum dialectici, vt Fortunatianus tradit, sic distinguunt: vt verbū sit, quod ex se, & materialiter, vt vulgò loquimur, prolatum est. Dictio verbi ipsius sensum habet, qui in proferētis animo cùm latuisset, per verbi expressionem exijt: sic verbum cum sensu dictio est. Res est quæ exprimitur, & ex verbo dictioneq; declaratur. Vt si interrogem: verbum, si quis, quid comprehendit? Si quis, quatenus nudam pronunciationem propter se respicit, verbum est: quatenus sensum habet, quem ego antè animo cōcepi, dictio est: masculi verò & fœminæ ex eo verbo significatę res sunt. Sp.

RE cōtrahi dicitur obligatio, quæ re demùm intercedente contrahitur, l. 1. & l. 52. ff. de obligat. & action. l. 1. in fin. & l. 7. ff. de pact. l. 8. §. 1. ff. de fideiussorib. l. 1. ff. de nouatiomb. l. 2. §. vlti. ff. ad Velleian. l. 13. §. si fidejussori. ff. de acceptilatio. l. 12. C. si cert. peta. vt sit mutui datiōe, commodato, deposito, pignoris traditione. Instit. quib. mod. re contrah. oblig. Ita re factum contractum, id est, numeratione, dixit Vlp. in l. 9 §. quoniam. ff. si cert. peta. Societas verò re cōtrahi, id est, communicatione bonorum dicitur in l. 4. ff. pro soc. quanquàm in ea nudo consensu obligatio constituatur. Briss.

REM amittere, litem amittere est, l. 8. ff. de restitu. in in integ. l. 22. §. pen. ff. rat. rem hab. Rem seruare pro debitum suum ab aliquo consequi. Et vt alias dicitur, ad suum peruenire, l. 2. & l. 4. ff. de dolo, l. 19. ff. ad Velleia. l. 2. §. si Titius. ff. de hæred. vend. l. 11. in fi. & l. 12. ff. ad municipal. l. 2. ff. de institor. l. 35. §. vlt. ff. locati, l. 4. in fi. ff. de adm. rer. ad ciuit. l. vlti ff. rem pupil. l. 38. ff. de excus. tut. l. 10 ff. de doli except. Briss.

REM in bonis esse, vt differ ab, ex bonis, vel de bonis colligi potest, in l. rem in bonis. ff. de acquir. rer. dom. Alberic. Sp.

REM gerere, pro pugnare, & apud iuriscoss. & alios obuium est. Sp.

In rem suam fideiubet, obligaturque, qui pro suo negotio, & in suam vtilitatem fideiubet obligari, veluti pro suo procuratore, aut si ad eum pecunia peruenerit, & ipse reum dederit vice sua: pro eoque fideiusserit. l. 13. l. 22. ff. ad Velleian. l. 8. §. 1. ff. qui satisd. cog. l. 15. ff. de pact. l. 5. ff. de liber. leg. In Rem suam procurator datus dicitur, qui mandatas sibi actiones lucro & commodo suo exercet. In Rem quid sit, in multis Pandectarum locis exposui suprà lib 9. Briss.

REM integram varijs dici modis. Azo in summa ostendit C quand. lic. ab empt. reced. Propriè tamen intelligimus, donec quid geri cœptum est, l. 1. §. cœpisse. ff. de pollicit. Sp.

REM ipsam habere videtur, qui actionem ad eam recuperandam habet, l. 15. ff. de diuers. reg. l. 143. ff. de verb. sign. Briss.

REM iudicatam, nunc vulgò dicimus sententiam definitiuam. Sp.

REM non esse, & non apparere, paria sunt, l. in lege, l. Rutilia Polla. ff. de contrah. empt. l. quoties. qui satisd. cog. cum vulg. Sp.

REM non nouam aggredi, initium, l. sub tit. de iudi. in Cod. Cur id sit versum in prouerbialem iocum, de his qui vxores vetulas ducunt. Glo. indicat, & Alcia. lib. 4. de verb. sig. Sp.

REM pupilli saluam fore cautio prætoria, quā Theophil. Inst. de satisdatio. tut. & de diuisio. stip. sic explicat. Ὁ πραίτωρ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἐπιτρόπων ἐγγύας ἀπαιτεῖ... [illegible] ... τὰ τῶν ... πράγματα. Briss.

REM pupilli saluam fore vel adolescentis. Hic loquendi modus stipulationē potissimùm prætoriam prętendit, qua cum consulitur pupillo vel adolescenti, si imperante prætore interponatur. Huc pertinet tit. in Insti. de satisd. tut. vel cur. Est enim ea satisdatio de qua loquimur. Et requiritur satisdatio, id est, fideiussoris datio, l. 1. qui satisd. cog. Videndum est quæ sit ratio huius stipulationis interponendæ, in l. 2. 3. 4. 6. hæc quæstio tractatur. Adhibebitur seruus Reip. vel Municipum, vt hoc casu vtilitatis causa stipuletur pupillo, quamuis is seruus pupilli non sit sed Reip. & hoc fit propterea, quòd quasi publica sit causa tutelaris, in l. 1. de mag. conuen. dicitur etiā magistratum ipsum, si publicus seruus desit stipulari posse pupillo, quod singulari iure receptum est. nam aliàs per liberam personā alteri nō adquiritur. In l. 6. dicitur eum qui fari possit pupillū stipulari hoc casu

casu posse, quod accipiendum est de eo qui septem est annorum, l.1.§.1.titu.de adm.tutor.l.si infanti.C.de iure del. Hæc satisdatio exigitur à tutore, nisi datus sit ex inquisitione prætoris aut testamẽtarius sit, l.7.& 8.tit.rem pupil.salu.fore.vel adol. Vide etiam tit.de satisd.tutor. in Inst. SEILERVS ex Lecturis Duareni nõdum impressis sub d.tit.Rem pup.salu.fo.vel adol.

REM tanti valere, quanti vendi potest, intelligendũ est de communi & publica æstimatione, non de cuiusq; propria & priuata: quia precia rerum ex communi æstimatione finguntur. l. si seruum meum.ff.ad leg. Aqui.ibi Bal.l.precia.ad leg.Falcid.Sp.

REM, vel causam ad exemplum pertinentem dicebant, quam nunc materiã consequentiæ, importantiæq; dicunt. Bud. in l.poster.de orig.iur.

REMISSE.contrarium Vehementer.

REMISSI homines dicuntur, qui tristes, & seueri non sunt: qui aliorum facta, aut dicta, sine vlla offensione tolerant.

REMISSIO, refutatio, & renunciatio quo distent, Spec.tradit in tit. de pact. & transact. Quibus verò modis in contractibus fiat. Barr.docet in l. hæres absens.ff. de iudic. Idem tractat in l.1.de oper.nou.nun. De remissione, quæ versatur circa eiusmodi nunciationem, idem Spec.in tit. de Remissionibus tam iudicialibus, quàm alijs, abundè disserit. Sp. Et est quidem remissio, cùm ab vno iudice ad alterius iurisdictionis iudicem iuris prærogatiuam prætendentem facinorosus remittitur. Nos loquimur cùm ab inferiore ad superiorem. Porrò hodierno die vsu moribusque receptum est, quod à multis seculis Veteres Consulti defendere voluerunt, præuentione remissionem impediri, in c.proposuisti, de foro competenti. Qua ratione tum maximè, cum ad personalem comprehensionem peruenitur, is qui cœpit sine auocationis metu iudicare, & ad executionem procedere poterit. Peckius l. 7. in titul. de incend. ruin. naufrag.

REMISSIO in tit. de remissionibus accipitur, qua remittitur prohibitio per nunciationem noui operis facta, l.1.in prin.l.5.§.si in plurib.ff.de noui oper. nunt.l.7. §.ait Iulianus.ff.quod vi aut clàm. Est igitur nunciationis remissio. Briss.

REMISSIO nonnunquàm mercedis pensionis ve relaxationem, & exonerationem, & releuationem significat, vt in l.16.§.vlt.& l.17.in princ.& §.vltim.ff. loca.Sueton. in Iulio cap.20. Publicanos remissionem petentes tertia mercedum parte releuauit. Plin.lib.10. Epist. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum nisi præsens rationem inire non possum. Idem libr. 9.ad Paulinum: Cùm me necessitas prædiorum Tuscanorum retineat: nam priore lustro quanquàm post magnas remissiones reliqua creuerunt. Columella lib.1.ca.7 Si sedulò colitur ager, plerunq; compendium nunquàm nisi cœli maior vis aut prædonis incessit, detrimentum adfert: eoq; remissionem petere colonis non audet. Briss.

REMISSIO pignoris dicitur cùm pignus conuentione contraria, quam qua cõstitutum est, soluitur. Conna. lib.4.cap.19.nu.1.

REMITTERE dicitur creditor, non qui antipocha testatur, sibi numeratam pecuniam, sed qui nulla solutione verò sua beneficẽtia nomen expungit. Cuiusmodi sit contractus, si quis quid remittit, declarat Bar. in l. si quis delegauerit ff. de donat. Sp.

REMITTERE, interdum dare dicitur, l.si mulier.ff. de condict.ob turp.caus. cum simil. Interdum donare, l. 1.quibus modis pign.soluitur. & alijs locis, quæ indicat Albericus. Vlpian.in l.3.in fin. de crimi.stellion.remittenda, pro minuenda vsurpare videtur, vbi dicit: In ijs autem, qui sunt in aliquo honore positi, ad tempus relegatio, aut ab ordine motio remittẽda est. Sic apud Ciceronem, Remittere de supplicio, id est, minuere supplicium.Sp.

REMITTERE actionem. Lege, Actionem remittere.

REMITTERE annum, prorogare, concedere, vt annus prorogetur.

REMITTERE iusiurandum censetur, qui deferente secùm paratus esset iurare, aduersarius gratiam ei fecit, siue præsenti, siue absenti & ignoranti, adeoque per epistolam: vt sit amplissima occasio remittendi iuramenti, l.remittit.l.Labeo.ff.de iureiur.Sic remissum iusiurãdum accipe in l.9.§.1.l.4.C.eo. Briss.

REMITTERE litem Impp.in l. si lis. ad l.Corne. de fals. non satis aptè dixerunt pro eo quod est causam deferre ad iudices: aptius tamen quam si remittere litem alicui dicamus pro eo quod est donare & actionem cedere: Connan.lib.5 cap.4.nu.8.

REMITTERE nunciationem, est soluere operis noui nunciationem. hoc est, prohibitionem, & cedere, vt quid noui fiat operis. Quibus autem modis id fiat, iurisconsulti luculenter ostendunt, titu.ff.de remission.

REMITTERE nuncium, id est, discedere à marito, facere diuortium cum viro.

REMITTERE opinionem, pro discedere ab ea.

REMITTO tibi quicquid gessisti, vel gerere debuisti: per hæc verba, quæ poni solẽt in tutorum liberationibus, dolus, culpave minimè remissus, intelligendus est. Secùs si dictum sit, Remitto quicquid possum persa-ctionem tutelæ. Qua de re vide Iuriscõs.in tit.de remiss. per tot. Sp.

REMORARI actiuam habet significationem: vnde Remora piscis, quòd naues remoretur.

REMOTVM à iure, magis accipiendum ab eo alienum, quàm quod illi contrarium sonat. Remotus, ac motus Senatu, elegãter iuris. ost.pro dimisso à Senatu. Marcellus & Modestinus de Senatoribus vsurpant. Obseruandum autem, quod ibidem dicitur, ob turpitudinem motum, ceu infamem, Der ehren entsetzt: nec iudicare, nec testimonium dicere posse, nisi per principem sit restitutus, l.1.C.de senten.pass. & l..§.de qua.ff. de postulat. Sp.

REMVLCO trahere latinum esse probat Bayfius in lib. de re nauali & latiùs de hac loquendi forma disputat Franciscus Florid.Sab.lib.1.sua.lin.lect.cap.3.Remulco trahi naues affirmans, quæ plus æquo grauatæ, vel fractæ, vel mutilæ pasuis nauibus remigum plenis alligatæ ducuntur, vt quo simpliciter à nautis duci non possunt, aliorum nauigiorum adminiculo perueniant: vtitur hac dicendi forma Liuius lib.37.& ibi dixi.

REMVNERARE, mutuam gratiam referre, hoc est, munere aliquo munus aliud compensare. beneficioque beneficium reddere, & quod vulgò est, ad antidora obligari. Bart.in l.sed si lege.§.consuluit.ff.de petit.hæred. & in l.hoc iure.de iust.& iur. pulchrè differit, an naturę lege ad remunerandum astringamur. Vlp.in l.1. si mensor falsum modum dixerit. Ideo autem, inquit, hanc actionem (prætor) proposuit, quia non crediderunt veteres, inter tales personas locationem esse, sed magis operam beneficij loco præberi: & id quod datur, ei ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. Ergetzung/verehrung. Sp.

REMVNERATIO, propriè muneris alicuius; munere alio compensatio, l.1.§ 1.tit.iam citato. Vide Barto. & in d.l.sed si lege §.consuluit.& Specu. in titu.depos. Spiegel. Cæterùm Remuneratio non solùm vocatur, quod quis aliquo beneficio prouocatus alicui donat, sed etiam quod eius gratia donat, nõ alia de causa, quam quod ei benè vult, seu voluit simpliciter donare, seu fideiussoris id, seu rei commodo, seu vtriusque cederet, l.idemq;.ff.mandati.Connan.lib.14.cap.14.nu.13.

RENOVARE, notæ significationis. Scatent huius verbi, cùm apud iurisconss.tum apud alios authores, innumera exempla, l.4.in prin. de dam.inf.l.si vnus.§.pactus.de pact. ibid.renouatur contractus, l.iuris gentium. § adeò. Renouatur totus grex, l.grege.de pign. Alberic. Renouatur autẽ, quod finitum est: Prorelatur, quod adhuc durat, l.dies. de damn.inf. & l. sed & si manente.de precar.l.si cùm dies de arbitr. Sp.

RENOVATA dos, instrumentis non reuocatis interpretanda est, vt Vlp.censuit in l.diuus Seuerus.de iure dot.

RENVM-

RENVMERARE propriè est, reddere, quod antè nobis numeratum fuerat: vt aurum, dotem, &c.

RENVNCIARE, hoc est, cedere, licere omnibus his, quæ pro se introducta sunt. Hæc regula, vt Iustinian. ait, antiqui iuris perpetua non est, de qua fusius Alcia. in Comment. ad l. si quis in conscribendo. C. de pactis. Nos vocamus, Verzug thun. Verum renunciari posse omne ius, id seu sola spe, seu re competat, accipiendũ est. Hinc renunciatio etiam dicitur id quod cessionem vocamus. Spieg.

RENVNCIARE, repudiare; remittere ad finem habẽt significationem. pertinent enim ad cessionem ab aliquo vltrò factam, l. si quis in conscribendo. C de pactis: differunt tamen aliquo modo. Nam renunciari solet plerunq; iuri quæsito. tit. de renuncia. At repudiatio ad ius pertinet nondum acquisitum, vt in tit. C. de repud. hær. Remissio quoq; est iuris adquisiti, vt C. de remiss. pign. Old. de exceptione renunciatæ litis.

RENVNCIARE, & arcanum deferre significat, teste Budæo. Vnde apud Paulũ in l. si quis aliquid. de pœnis, Renunciatores consiliorum, quos lex aut viuos exurit, aut furca suspendit. Sp.

RENVNCIARE dicebantur magistratus qui voce præconis in campo declarabantur suffragio populi designati, vt Cice. 7. in Verr. & 2. in Rullum & pro Milo. & Gell. lib. 13. cap. 8. ostendunt. Sed & ipse Consul successorem suum populo renunciabat, vt Cicer. pro Murena & lib. 7. Epist. indicat. Briss.

RENVNCIARE hospitium dicitur is quem contracti hospitij pœnitet, ne hospitij ius violaret.

RENVNCIARE legationem, pro referre. vel nunciare quid sit in legatione effectũ, vulgò Relation thun. Spieg.

RENVNCIARE nuptijs, & renunciare conditionem, pro, Sponsalia repudiare, l. 17. §. vlti. ff. de reb. auct. iud. l. 1. C. de sponsalib. Sic Renunciatã adfinitatem sponsalib. contractam accipimus in l. 38. in princ. ff. de vsur. Sic & Renunciatio in l. 2. ff. de diuort. sponsaliorum diremptio intelligenda est. Briss.

RENVNCIARE quoq; modum mensores dicuntur, l. 1. in prin. & l. 6. §. 1. & §. item Pomp. & l. 6. ff. si mẽs. fals. mod. Hygen. li. 2. de limitib. constit. Longitudinem autẽ quotiens egeram, ego ita renunciabam, Iugera tot, vel versus tot. Et mox: Sic vt videbitur, ita renunciabimus iugera tot, versus tot. &c. Briss.

RENVNCIARE redemptionem, pro testari se non esse redemptorem.

RENVNCIATIO, vt admonuit Bud. testimonij genus, quod edere solent architecti, & magistri vniuscuiusque officij, cùm opus est: qui propterea publico sacramẽto adiguntur. Nobis est, Ein wensung thun. Item dicitur renunciatio, quod nunc processum verbalem dicunt: qualis est viatorum, & eorum qui edicta, aut sententias exequuntur. Sp.

RENVNCIATVR consul, Tribunus, aliusve magistratus, id est, declaratur.

REOS Cicero lib. 2. de Orat. omnes quorum de re disceptatur, appellat. Aelius etiam Gallus lib. De significatione verborum ad ius pertinentium Reum definit, qui cum altero litem contestatam habet, siue is agat, siue cum eo agatur. Quibus consequens est, vtrumque ex litigatoribus reum dici: vulgò tamen qui petit & agit, actor: qui cõuenitur, reus appellatur. Veteres eum vnde petitur vocabant. Cicer. lib. 1. de Orato. Nonne nobis in tribunali Q. Pompei sedentibus postulabam, vt illi vnde peteretur, vetus atq; vsitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuisset. Idem lib. 7. Epist. ad Trebat. Ego omnib. vnde petitur hoc consilij dederim, vt à singulis interregibus binas aduocationes postulent. Sed & in lege Mamilia: Et si is vnde pecunia petita erit, condemnatus erit, eam pecuniam ab eo vel à bonis eius primo quoque die exigito. Vterque etiam ex contrahentib. reus appellatur, l. 5. §. conuentionales. ff. de verb. oblig. Sed differentiæ causa, qui stipulatur, reus stipulãdi: qui spõdet, reus promittendi dicitur, l. 1. & toto tit. ff. de duob. reis, l. 134. §. pen. ff. de diuers. reg. l. 50. §. vlti. l. 51. §. duo. & passim in tit. de fideiussorib. ff. sicuti qui credit, reus credendi: qui accipit, reus debendi: qui satisdat, reus satisdãdi: qui satis accipit, reus satis accipiendi appellatur, l. 34. §. quidam. ff. de solutio. Briss. & Goueanus l. 62. ad l. Falc.

REPAGVLA, Obiectamẽta, obices, obstacula. Ouidius in 2. Metamorph.

Pedibusque repagula pulsant,

à repangendo siue repingendo, hoc est retropingendo & retrudendo repagula vocata. A simili deductione pages, Compages & antipagmenta. Ioan. Bapt. in commẽt. Epist. Apollinaris ad Constantinum lib. 3.

REPARARE quòd amiseris, pro recuperare, grauius est, quàm in statum pristinum redigere: quasi rursus parare, vt in Auth. vt iud. sine quoq. suffrag. §. oportet, l. si. C. de pact. pign. Sp.

REPARARE, in l. 16. ff. de in rem verso. & l. 122. §. Callimachus. ff. de verb. oblig. vt & benè Duaren. lib 1. disput. cap. 10. notauit, significat nũmis ex venditione mercium redactis aliud quid earũ loco comparare. vel breuius, ex mercis venditæ precio aliam parare.

REPARARI libertatem non posse. Vlp. dicit in l. 9. §. illud. ff. de statu lib. Briss.

REPARARI vires obligationis Gordia. in l. 4. C. de solutionibus, id est, suscitari & restitui, sicut Octauius Minutia. lib. 8. Arnobij. Ergo homo nouus nascitur, non prior ille reparatur. Briss.

REPARARI etiam appellationum tempora, id est, restitui dicuntur. Inde Reparationes in Rub. de temporib & reparatio. appell. & apud Symmach. libr. 1. Epist. 37. & 38. Briss.

REPARIASSARE, de ijs dicebatur, quos pœnitẽret instituti, quique à conuentis discederent. Vide Chiliad. Eras.

REPEDARE. pro reuerti. Cicer. de legib. 3. Domum cum laude repedandum. Leo Imp. l. si quis ex grege. C. de cohort. libr. 12. Aut si, inquit, ad pristina sacramenta maluerit repedare. Sp.

REPELLERE. pro propulsare. Vt cõuicium conuicio repellitur. iuxta l. quæ omnia. de procur. Hoc verbum non est vbiq; accipiendũ, de vi semper perniciosa publicæ tranquillitati (quoniam non additur subinde, Vim vi repellere licet) sed magis ad iuris intellectum referri suadet æquitas: vt sit repellere, videlicet per legitimum remedium. Vide Old. Action. 2. Class. 5. Sp.

REPENTINVM & mediarum, contrariæ pro subito & festino ponitur, teste Alberico, in l. 1. C. de pasl. publ. Repentina mors, hoc est, à nemine prouisa, apud Cic. de Diuin. libr. 2. & in Auth. de consang. & vter. frat. §. si igitur. Repentino, siue repentè fieri etiam dici, quod altera die fiat Compost. existimauit. Sp.

REPERIRE causam, inuenire rationẽ quapropter aliquid fieri, aut minus fieri debeat.

REPERTVM crimen, adulteriũ, falsum, pro eo quod palàm, & compertum est.

REPERTORIVM quid sit, declarat Vlp. in l. tutor. de administ. tut. Tutor, inquiens, qui repertorium non fecit, quod vulgò inuentarium appellatur, dolo fecisse videtur: nisi fortè aliqua necessaria & iustissima causa allegari possit, cur id factum non sit.

REPETENTES morbi. pro post curam renouati.

REPETERE, propria restituendum petere. Interdum iterare. Modest. de quæst. Repeti quęstionem posse, diui Fratres rescripserunt. Interdum recordari, l. quidam. ff. de iur. codicill.

REPETERE, pro recordari. Quod & Alberic. indicat, in l. quidam. ff. de iur. codicill. & l. rescriptum. de pœnis. Sic Sueton. Plinius Iunior, cum alij vtuntur. Spieg.

Sic Repetere crimen est, indulgentia abolitum crimen ex integro iterum persequi, l. 7. ff. ad Turpillian. Brisson.

REPETERE reum, est iteratò reum facere abolitioneque exemptum reum denuò postulare, l. 10. §. 1. l. 12. l. 15. §. vltim. & l. 17. ff. ad Turpillian. l. 3. §. 1. & l. 12. §. vltim. ff. de accusatio. l. 14. §. 1. ff. de bon. libert. Sueton. in Au-

gusto cap.32. Diuturnorum reorum & ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit conditione proposita, vt si quem repetere vellet, par periculum pœnæ subiret. Idem in Domitia.cap.9. Reos qui ante quinquenniũ proximum apud ærarium pependissent, vniuersos discrimine liberauit, nec repeti nisi intra annum permisit.

REPETI in quæstionem est, in quæstionem iterum peti, l.16.l.18.§.1.ff.de quæstionib.Briss.

REPETI dicitur vsusfr. qui qualicunque ratione amissus iterum legatur; & fructuario conseruatur, l.2.§.si non mors.de leg.3.in prin.& §.1.l.5.ff. quib.mod.vsusfruct.amitt.l.3 §.1.ff. vsufr.quemadmo.cau. vt in specie, l.8.ff.de annu.legat. Briss.

REPETI etiam dicuntur legata, quæ ab instituto data à substituto iterum relinquuntur, vel ab vno ex primis hæredibus relicta à cohærede eius rursum legantur, in hunc modum, Quæ à filio meo legaui, quæque eum dare iussi, hæres meus iisdem diebus dato, l.32.& l.54.ff.de legat.1.l.75.ff.de legat.3.l.80.ff.de verbo.signif. Briss.

REPETITA consuetudo, & institutum dicitur, hoc est, longo interuallo relata, ac, vt Budæ.ait, à longissimis retrorsum temporibus petita. Astipulatur l.1.C.de erogat.annon.milit.lib.12.Sp.

REPETITA die, opponitur, Prolata die. Paul.l.3.de fid.inst. Repetita quidem die, cautionem interponi non debuisse: id est, die retrorsum ementita. Vulgus antedatam appellat. Vbi dies pro tempore intelligi debet, cùm fœminino genere sit positum, vt in illa locutione. Annua, bima, trima die. Idem ad exhibend.l.Iulian.§.quantum. Proinde si post litem contestatam vsucaptum exhibeat, non videtur exhibuisse: cùm petitor intentionem suam perdiderit. Et ideo absolui eum non oportet, nisi paratus sit, repetita die intentionẽ suscipere, ita vt fructus secundùm legem æstimentur. Idem de dam.infect. l.si finita sit dies.§ Item videamus, si cautio ei offeratur, postea quàm missus est in possessionem: an nõ prius decedere debeat, quàm si ei caueatur etiam de eo damno, quòd contigerit, posteaquàm missus est in possessionẽ: quod quidem magis probatur. Repetita igitur die repromittendum erit, id est, referenda retrorsus cautio, & in præteritum. Vide Budæum in Annotat. prior. ad d.l.Iulianus.Spieg. Adde & Curtium lib.ἐικασμῶν 3. cap.32. tom.1.

REPETITIONEM in legatis consulti appellant hanc scripturam, hoc ampliùs ei hæres meus dato, vel item dare damnas esto, l.19.ff.de legat. 1.l.61.ff. de legat. 3. Briss.

REPETVNDARVM, vel de re repetundis accusatur quis, vel damnatur, qui in administratione magistratus, pecunias accepit, vnde accipere non debuit, titu. est ad legem Iul.Repetund.de qua Martian. sic scribit: Lex Iulia repetundarum, pertinet ad eas pecunias, quas quis in magistratu, potestatis ve curatione legatione ve acceperit. Nebrissensis. Porrò Repetundarum. Repetundis, hos duos tantùm casus habet: & Valla teste, dubitari potest, participiumne sit, siue nomen, an gerundium. Quum dicitur, Repetundarum, subintelligendum, pecuniarum: quo nomine pecuniæ, & omnia quibus diuitiæ constant, contineri dicimus. Causam verò repetundarum multiplicem esse, Quintilianus tradit, ea enim multa crimina continet, quæ causæ propria sint. Spieg.

REPETVNDARVM iudicium inde dictum est, quòd eo iudicio socij pecunias sibi contra leges ereptas repetebant, quas ex condemnatorum litibus æstimatis domũ reportarent secundùm Vallam & Pedianum. Cic. Verr. 7. Itaque res suas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt. & paulò pòst. Nõ ex litibus æstimatis tuis pecuniam, domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filij sui solatium vult aliquid reportare. Atque hoc quidẽ ante annos, opinor, nouem ita scripsimus in Verrinarum commentarijs: posteà verò extitêre Itali quidam boni viri qui totidem literis suos in libros transtulerunt. Intelligendum est autem hoc iudicium olim in eos solos magistratus qui in prouincias mitterentur, institutum fuisse: quemadmodum Cicero in Diuinatione demonstrat, pòst verò generaliter eo teneri cœperunt, quicunq; in magistratu, potestate, curatione, legatione, vel quo alio officio, munere, ministeriove publico, pecuniam ob iudicandum acceptissent: quive magistratus vrbani à sorde se non abstinuissent, l. .& pass.ff.ad leg.Iul.repetund.Hot.

REPIGNERARE est, luere & liberare pignus, aduersaturque verbo pignerare, l.5.§ rem tibi dedi.ff.commoda. Fest.lib.16.Reluere, soluere, repignerare. Cæcilius in Carmine, vt aurum & vestem quod matris fuit, reluat, quod viua ipsi opposuit pigneri. Vt replumbare, id est, adplumbata dissoluere, l.20.ff.de auro argento. Et resignare, signatum aperire, l.6.ff.quemadmodũ testamenta aperiantur, l.23.ff.qui testamenta facere possunt, l.20.ff.de vulg.& pupill.l.16. in fin.ff.ad leg.Corn. de fals. Et alijs quoque satis multis in verbis, articulus re contrariam simplici verbo tribuit significationem, aliàs verò iterationem & geminationem significat, vt retractare interdum est, Festo quoque teste, iterum tractare, l.31.in fin.ff.de iureiur.l.10.§.1.ff.ad Turpill. l.non distinguemus.§. cùm quidam.ff. de recep. qui arbitr. l.29. ff.de iure fisc.l.1.C.de episc.aud.l.3.C.de cano.largit.libro 10. Sic.lib.4.de Nat.Deor. Qui autem omnia quæ ad cultum Deorum pertinent, retractarent, & tanquam relegerent, hi dicti sunt Religiosi. Idem ad Atticum lib.8. Augemus crimen dolorem retractando. Sic Tertullia.in Apologetico. Causas quæ hoc exegerint, retractemus. & alibi sæpè. Briss.

REPLICATIO vocatur ex eo, quòd per eam replicatur atque resoluitur ius exceptionis: ait Imp.titu.de replicat. in princip. Ἀντιδιαστολὴ à Græcis nominatur. Eiusque formula erat aut si quemadmodum intelligitur ex l.48.ff.de proc Iulian.l.7 §.1.de curat.furios. Si hæredes dementis easdem res vindicent quas curator alienauit. & exceptio opponetur, si non curator vẽdiderit: replicatio dari debet, aut si satisdatióe interposita secundum decretum vendiderit. Iul. l.24.ff.de except.rei iud. Aduersus exceptionem, Si non eius sit res, replicatione hac adiuuabitur, Aut si res iudicata non sit. Caius l.48.ff. de proc. Tunc excipiente eo cum quo agitur, si non mihi mandatum sit, vt à debitoribus peterem: actorem ita debere replicare, Aut si mihi mandatum est, vt a te peterem. Hot.

REPLICATIO dicta videtur, vel quòd implicatam & quasi tectam exceptionis iniquitatem replicet ac patefaciat: vel potiùs quòd æquitatem actionis ab excipiente reo tectam, & quasi complicatam explicet atque aperiat. Hotom. Græci ἀντιπαραγραφὴν appellant. Rhetores vocare interdum vidẽtur firmamentum, & continens. Sicuti Græci συνέχον quòd ius actoris contineat, firmet ac tueatur. Balduin.in comment.super Instit.Iust.lib.4.tit. 14.de Replic.

REPLICATIONES, ait Vlpia. nihil aliud sunt quàm exceptiones. & à parte actoris veniũt: quæ quidem ideo necessariæ sunt, vt exceptiones excludant. semper enim Replicatio iccirco obijcitur, vt exceptionẽ oppugnet, l.2. §.1.ff.de except.

REPLVMBARE, est plumbum auferre de argento. Vlp.de aur.& arg.leg.l.cùm aurum. An replumbari debeant, vt ficappendantur? Nebr.

REPONERE alicui, pro vicissim obijcere, quasi replicare, recriminari. Begegnen.

REPONERE, pro reficere, l. omninò.de Impens.in reb. dot.fac.l.in summa.§. item Varus ait, de aq.plu.arc. reddere item quod ablatum est, significat. Bud.

REPONERE se in obligationem. l.illud.in princ.ff. quod met.caus.

REPOSCIMVS, quod nobis debetur, vel quod à nobis acceptum est. Proindè reposcenti rem suam non reddens, furti tenetur, l.Pompon. sub fin. de acquir.rerum dom.Sp.

REPOTIA appellámus ea, quæ ad conuiuiorũ classem pertinent, de quibus Horat. Licebit ille repotia natales, aliosve dierũ festos albatus celebret. Festus quoq; Pom-

Pompeius, repotia postridie nuptias interpretatur, cùm apud nouum maritum cœnatur, quia quasi reficitur potatio: affertque exemplum Paccuuij. Ab hoc depulsum mamma pædagogandum accipit repotialis liber. Et interpretantur Grammaticorum tribules, septimum à nuptijs diem, quo iterum epulabantur: alij secundum, quo virgo in muliebrem habitum componebatur. Sed crediderim etiam repotia celebrari solita liberis natis & cum maritis noua quotannis propè soboles nasceretur, vt renouanda sit epulatio, ideirco ea conuiuia repotia appellata: cui interpretationi Paccuuij exemplum non repugnat, nec verò Auidieni personæ conuenit nuptiale conuiuium: ea, nisi me fallit augurium, dicere voluit Acro Grāmaticus, τεκνοτροφεῖα Græcè vocari, velut sublatis susceptis liberis & parentibus eos alere decernētibus. Nam in Græcorum potestate erat liberos exponere, nec alere. Vt autem ita repotia interpreter, mihi persuadet Ausonius sic scribens:

Coniugioque dapes & sacra repotia patrum.

Hæc Turneb. aduersar. lib 3. cap. 6.

REPREHENDI fugitiui dicuntur, id est, retrahi à fuga. Vnde & reprehensores, qui erant antiquis, qui fugitiuos seruos inuestigatos reducerent, Vide Bud. in l. si apud te. ff. de præscr. verb. Sp.

REPREHENSA, hoc est, emendata, correcta, exactorum illicita auaritia, apud Vlp. sub fi. l. illicitas exactiones. de offic. præsid. Sp.

REPRAESENTARE, est ante diem soluere. Vlpia. in l. 8. §. 3. ff. de transact. loquens de ijs qui de pecunia alimentorum nomine legata transigunt. Eam, inquit, transactionem Oratio improbat, quæ idcirco fit, vt quis repræsentatam pecuniam consumat: id est, antequàm debeatur solutam. Cice. ad Attic. libr. 12. Reliquæ pecuniæ vel vsuram Silio pendemus, dum à Faberio vel aliquo qui Faberio debet, repræsentabimus. Idem Philipp. 2. Ego corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis possit: id est, accelerari. Seneca libro epist. 15. Epist. 1. Petis à me, vt id quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem, & scribam tibi, an hæc pars philosophiæ, &c. Hoc quoque ex Marcelli verbis apertè intelligitur in l. 36. §. 1. ff. de condit. & demonst. vbi iusserat testatrix, vt prædia, si filius sedecim annos non impleret, alteri redderentur. Quæro, inquit, quum Seia decesserit, deinde filius quintumdecimum annum agens, defunctus sit, an repræsentetur fideicommissum quintodecimo anno impleto: id est, ante tempus quo decimumsextum implere potuisset, præstandum sit. Item, Contra voluntatem testatoris repræsentationem fideicom. desiderari. Sic l. 24. §. quoties ff. solu. matrim. l. 1. l. 2. ff. de doc. præleg. Hot. & Curtius εἰκασμῶν lib. 2. cap. 33. tom. 1.

REPRAESENTARE, pro locum alterius ac numerum obtinere, vel tantundem valere. Vlpian. l. 1. §. 1. ff. si is qui test. Culpa dolo proxima dolum repræsentat. Hotom.

REPRAESENTARE, est exhibere vi quadam iuris præsentiam eius, quod reuera præsens non est. Sic filius fratris succedēdo cum patruis repræsentat patrem suū. Nouel. Quæ iura adgna. & cognatio. §. restat vt & tertiū. Constit. 18. Old.

REPRAESENTARE, aliàs significat statim ostendere, vt in l. 3. non autem. si is qui test. lib. ess. Old.

REPRAESENTARE, aliquando compositionem suam à re, & præsento, propriè exprimit, hoc est, denuò præsentem exhibere eum, qui semel præsens fuit: vt si quis promiserit aliquem in iudicio repræsentare. Nam liberatur simulatque reum denuò iudici præsentauerit, Widerumb gegenwertig machen. Et in hoc differt ab his promissor ab eo, qui iudicio sisti promisit. Is enim vsque ad sententiam sistere tenetur, l. fina. ff. si quis in ius voc. non ier. Oldendorp. Vide & Curtium lib. 2. εἰκασμῶν cap. 33. tom. 1. vbi quamplurima de huius verbi significatu tradit.

REPRAESENTARI etiam cognitio dicitur, l. 2 causæ cognitio. ff. de Carbo. edict. & l. 3. §. Iulianus. de libr. exhib. quæ nō expectato pubertatis tempore statim suscipitur & maturè iudicatur. Briss.

REPRAESENTARI condemnationem, est sic condemnari, vt in præsentiarum sit soluendum id, quod præteriti aut futuri temporis est debitum, l. si constante. §. quoties. ff. soluto matrimon. Tunc deducto, inquit Vlpianus, commodo temporis, condemnatio residui repræsentatur. Sic idem Vlpianus appellat repræsentatam pecuniam, quæ cùm annuo debeatur, statim vna summa, quasi omnes anni præsentes essent aut præteriti, persoluitur. l. cùm hi. §. eam transactionem. ff. de transact. Oldend.

REPRESSALIA, potestas est impignerandi contra quemlibet de terra debitoris, data creditori pro iniurijs & damnis, c. etsi pignerationes. de iniur. & dam. dat. libro 6. Zasius repressaliarum vsum non vult consuetudine nouitia receptum, quod Bart. sensit, sed à vetustissimis Romanis legibus radicem sumpsisse. Vide eum in §. & ita leges quasdam. l. 2. de orig. iur. Nec negat, vocabulum fœdum esse, & barbarum, sed nunc apud Iuristas vsurpatum. Itaque repressalijs capi, est aliquem ob alterius delictum damno grauare. Lege. Hominem pignerari. Spieg. Adde Brechæum in l. prouinciales, titu. de verb. & rer. sign. nu. 1.

REPRAESTARE duobus in locis in Pandect. Florēt. inuenitur. in l. 47. ff. de action. empt. & l. 22. §. 1. ff. ad S. C. Trebell. Briss.

REPROBARE nō possum semel probatum: verbum Pomponij, vt Scæuola refert, & interpretatur, in l. Pompon. 1. de neg. gest. Sp.

REPROBARE testes, est eorum fidem imminuere, & refellere. c. præsentium. de testib. in 6. Ex quibus autem caussis refellantur, docent Spec. in titul. de testam. & Nepos Montalbanensis in tractatu rei fugient. quo in genere commonefactum te velim iure Ciuili & Pontificio testes reprobatorios (vt vulgò loquar) pro reprobatoriorum, vel (vt Latiniùs rem exprimam) refutatorios refutatoriorum admittendos ex sentētia Iustiniani Imper. scribit Angel. Aretin. §. si verò dicatur. de testibus. Nouellæ constit. 90. verba eius constitutionis hæc sunt, καὶ ἄχρι μὲν τετάρτης μαρτύρων παραγωγῆς ἀδιορίστως τῷ μονομερεῖ χρῆσθαι. Quod ad quartam testium refutationem, reiectionemque produxit Angelus. Refutatorios etiam refutatoriorum testium admittendos decreuerunt Pontifices maximi, c. licet dilectus. vbi gloss. & interpretes. de testibus. in antiq. & c. præsentium. eod. tit. in 6. In ea quoque sententia est Speculator titu. de testib. §. sæpè. versic. item actor. Eandem sententiam tenet Bal. l. si quis testibus. C. de testib. versicu. quæro, quot. quæ sententia habet æquitatem, quod constitutum est, vt veritas elucescat. Quo fit, vt satis mirari non possim pragmaticos quosdam Gallos diuersum ius admisisse. Nam hac via falsandi ansa præbetur. Nam si refutatorij refutatoriorum non admittuntur, qui refutatorios profert, instructos testes, fideque indignos, falsaque testimonia proferet nisi Quæstor veritatem negotij acutissimè extorqueat, quo in genere

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Nam Quæstores (*Enquesteurs* vocant) designantur vt plurimùm, qui Astræam virginem ne à limine quidem salutarunt. Gallica Corinthus satis suo periculo nouit. Nam quæ ad negotium pertinent, & (vt cùm vulgo loquar) circunstantias rei qui excutiet ἀναλφάβητος; Bone Deus, quousque tandem belluis relictus locus erit? Refutatorij refutatoriorum an admittendi sint, fusius disputaui lib. 2. Rerum Quotidianar. cap. 12. Prat.

REPROMITTERE, est ei qui nobis stipulantibus anteà promisit, nunc iam vicissim à nobis stipulanti promittere. Cicer. pro Comœdo, Repromittis tu ab hinc triennium Roscio. Quod à Flauio abstulero, partem dimidiam inde Roscio me soluturum spondeo. Item, Repromisisse Fannium Roscio, si quid à Flauio exegisset eius partem dimidiam, sed omninò exegisse nihil. quid tu non exitum exactionis, sed initiū repromissionis spectare debes. Roscius Fannio stipulanti pecuniam certam spopōdit, pro opera & labore quem in cōmuni iudicio

persequendo sumpserat: sed vicissim Roscius stipulatus ab eo est dimidiam eius quod exigeret partem. Promissor igitur fuit Roscius priore loco: repromissor Fannius, posteriore: sicuti stipulator priore loco Fannius, restipulator posteriore Roscius. Hot. ex Connan. lib. 6. cap. 1. num. 2.

REPROMITTERE porrò & satisdare opponuntur. nam satisdatur adhibito fideiussore: repromittitur nuda cautione ac sine fideiussore. vti patet ex l. 1. §. 1. ff. de stipul. prætor. Sed hi quidem qui suo nomine cauent, repromittunt: qui alieno, satisdant. Sic l. vlt. §. si legatarius. ff. quod legat. l. 6. vt legat. nom. l. 13. ff. de vsufruct. legat. Hot.

REPROMITTERE est, nuda pollicitatione cautioneque promittere, non satisdato. l. 5 §. si is cui. ff. de noui oper. nunt. l. 9. §. quæsitum. l. 13. in princ. §. 1. l. 30. §. vtrum. ff. de dam. infect. l. 3. & l. 5. §. quòd si fugit. ff. de cond. causa da. l. 10. ff. de his quæ vt indign. Proinde Repromissio & satisdatio opponuntur, l. 1. §. stipulationem. ff. de prætor. stip. Briss.

REPVDIARE est, ius nobis delatum repellere. Repudiantur enim ea tantùm quæ iam delata sunt. l. 1. §. decretalis. ff. de successorio edicto. § extraneis. Inst. de hæred. qual. & diff. Nec repudiare quis id potest, quòd si velit, habiturus non est, l. 135. ff. de diuers. reg. Siquidem repudiare est reijcere à se, recusare: Vnde Iureconsulti hæreditatem repudiare dixerunt. Et Terent. in Andr. repudiare consilium, Quintil. lib. 1. cap. 10. Repudiata verba dixit, id est, reiecta & minus probata. Et repudiationem dixit Cice. lib. 12. Epistol. ad Atticum. Sic repudiare vxorem dicimus, pro dimittere & remittere, reijcere veniam abeundi dare: quod Græcis ἀπολύειν dicitur & ἀπολύσιν, vt in Euang. Matthæi 19. cap. εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν. Quo loco Erasm. Roterodam. ἀπολύειν pro repudiare siue abijcere censet positum: quod alioqui etiam dimittere dicunt: & hoc verbum à Tranquillo in Tyberio Cæsare pro repudiare positum, &c. Brechæus l. inter diuortium. sub tit. de verbo. & rer. sig.

REPVDII libellus. Caius Iureconsul. in l. 2. ff. de diuort. & repud. tradit libellum repudij his verbis concipi solitum fuisse: Res tuas tibi habeto, Tuas res tibi agito. In sponsalibus quoque, inquit, discutiendis, placuit renunciationem interuenire oportere: in qua re hæc verba comprobata sunt, Conditione non vtar. Siue autem ipsi præsenti renuncietur, siue absenti, per eum qui in potestate eius sit, cuiusve, is ea in potestate eius sit, nihil interest. Brechæus in l. inter diuortium. tit. de verbo. & rerum sign.

REPVDIATIO, nomine alienationis non venit, vt dicunt Bar. & Bal. in l. pupillorum. C de repud.

REPVDIVM propriè est cùm sponsus à sponsa dirimitur: Diuortium verò, vbi vir & vxor matrimonio soluuntur. Repudium ergo sponsæ mittitur, Diuortium verò in coniugibus duntaxat est. Vide Cantiunculam in locum, Ab antecedentibus, vbi quædam à fontibus pulchrè repetit de repudijs, diuortijsque. Sp. ex Alciat. de verb. sign.

REPVDIVM autem vt notat Festus ex Venio hinc dictum est quod fit ob rem pudendam. Connan. lib. 8. cap. 12. proprium huius vocabuli domicilium esse existimat in matrimonijs quæ vix possunt sine aliquo pudore renuntiari, quum veniunt in memoriam ea quæ tam peramanter & familiariter inter se & dixerunt, & fecerunt, atque hinc natum, ad alia omnia, quæ recusantur aut reijciuntur, translatum esse. Adde Brechæum l. inter diuortium. tit. de verb. & rer. sig. Et Forcat. in suo cupidine Iurisperito. cap. 25. nu. 3.

REPVLSA, re ectio ab honore, vel magistratu.

REPVRGIVM, pro emundatione, apud Imper. Constantinum in l. 1. C. de aquæ duct. lib. 11.

REPVTARE, pro computare, apud Vlp. Item sumptus litis tutor reputabit. & viatica, si ex officio necesse habuit aliquò exire vel proficisci. Sic apud Paul. in l. Nesennius. neg. gest. & reputationes facere apud Caium in l. item ex diuerso. ff. fam. ercis. Sp.

REPVTATIONES sub Rub. C. de reputationib. dicuntur compensationes quæ contra minores in integrũ restitutos fiunt. vt enim illis contra venditionem restitutis fundus cum fructibus restituitur, sic illi preciũ cum vsuris reddũt. l. patri, 27. §. prædiũ, l. minor, 40. §. 1. l. tutor, 47. §. vlt. ff. de minorib. Hot.

REQVIRENDVS, pro exquirendus. Martian. l. 1. de requir. reis. Sed absens requirendus est, vt copiam sui præstet. Sp.

REQVIRERE, pro desiderare: vt quum requirimus in teste, quod esse debet, & non est. Sp.

RERVM vocabula sunt immutabilia, hominum mutabilia, l. 4. ff. de leg. 1.

RERVM Italicarum, vel prouincialium significatione, quæ res accipiendæ sint, explicat Vlp. in l. ex facto. §. rerum autem. de hæred. inst. Sp.

RERVM summa diuisio in duos articulos deducitur: nam aliæ sunt diuini iuris. aliæ humani. Diuini iuris sunt, veluti res sacræ, & etiam religiosæ: sanctæ quoque res, veluti muri & portæ quodãmodò diuini iuris sunt. Quod autem diuini iuris est, id in nullius bonis est: id verò quod humani iuris est, plerunq; in alicuius bonis est: potest autem & nullius in bonis esse. Nam res hæreditariæ antequàm aliquis hęres existat, nullius in bonis sunt. Hæ autem res, quæ humani iuris sunt, aut publicæ sunt, aut priuatæ: quæ publicę sunt, nullius in bonis esse creduntur: ipsius enim vniuersitatis esse creduntur: priuatæ autem sunt, quæ singulorum sunt. Quædam prætereà res corporales sunt, quædam incorporales: Corporales hæ sunt, quę sui natura tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum: & deniq; aliæ res innumerabiles. Incorporales sunt, quæ tangi non possunt, quales sunt ea, quæ in iure cõsistunt: sicut hæreditas, vsus, vsusfructus, obligationes quoquo modo contractæ. nec ad rem pertinet, quod in hęreditate res corporales continentur. Nam & fructus, qui ex fundo percipiuntur corporales sunt, & id quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerunq; corporale est. Veluti fundus, homo, pecuniæ. Nam ipsum ius successionis, & ipsum ius vtendi, fruendi, & ipsum ius obligationis incorporale est. Eodem numerò sunt & iura prædiorum vrbanorum & rusticorum, quę etiam seruitutes vocantur. Paul. de rer. diuis. Mass.

RERVM quædam naturali iure communia sunt omnium, quædam vniuersitatis, quædam nullius, pleraque singulorum, quæ varijs ex causis cuiq; acquiruntur. Et quidem naturali iure communia sunt omnium ista, aër & aqua profluens, & mare, & per hoc littora maris, lapilli & gemmæ, & cætera quæ inuenimus in littore, naturali iure statim nostra fiunt. Nemo igitur ad littus maris accedere prohibetur piscandi causa, dum tamen villis, & ædificijs, & monumentis abstineat, quia non sunt iuris gentium, sicut id Diuus Pius piscatoribus Formianis & Capenatis rescripsit. Sed & flumina penè omnia, & portus publica sunt. Riparum quoq; vsus publicus est iuregentium, sicut ipsius fluminis: itaque nauem ad eas applicare, funes arborib. ibi natis religare, retiá siccare, & ex mari deducere, & aliquod onus in his reponere, cuilibet liberũ est, sicut ipsum flumen nauigare: sed proprietas eorum est, quorum prædijs adhærent, quales casæ, arbores quoq; in eisdem natæ eorundem sunt. In mari piscãtibus liberum est casam in littore ponere in quã se recipiant. Vniuersitatis sunt, non singulorum, veluti quæ in ciuitatibus sunt, theatrá, & stadia, & his similia, & si qua alia sunt cõmunia ciuitatum. Sacræ autem res, & religiosæ & sanctæ, nullius in bonis sunt. Martian. tit. de rer. diuis. Mass.

RES dictio monosyllaba, viginti & amplius significationes habet apud Iurisconsultos.

1. RES apud Africanum significat crimen, l. edicto. §. qui rei capitalis. ff. de bono. poss. vbi prætoris edicto bonorum possessio denegatur his, qui rei capitalis damnati sunt. Atqui capitalis rei dãnatus intelligitur is, cui pœna, mors, aut aquæ & ignis interdictio sit addicta.

2. RES apud Vlpianum denotat pœnam, l. rei capitalis. ff. de pœn. vbi rei capitalis damnatũ accipere debemus

mus eum, qui morte, exilioue coercitus est, & in l. sed & si quis, ff. si quis cautionib.

3. RES, id est, proprietas, l. si in rem, ff. de rei vend.

4. RES apud Paulum, dicitur substantia. l. pecuniæ, de verb. & rer. sign. vbi pecuniæ verbo rem significari Proculus ait. Alciat. exponit rem. id est, substantiam.

5. RES apud Modestinum significat dominium: l. rem in bonis, ff. de adquir. rer. vbi rem in bonis nostris intelligimur habere: quoties possidentes exceptionem aut amittentes, ad eam recuperandam actionem habemus.

6. RES apud Vlpian. id est, contractus, vbi in l. 1. ff. de reb. creditis, omnes contractus, qui mutua fide celebrantur, siue sint nominati, siue anonymi & innominati, dicuntur res creditæ.

7. RES apud Constantinum, id est, status, l. 1. & vnica de iure Reip. lib. C. 11.

8. RES apud Gordianum, id est, disciplina: tit. de re militari, lib. C. 12.

9. RES in titul. de verborum & rerum significa. dicitur id, quod non est dictio, neque verbum, sed aliud à verbo separatum.

10. RES apud Caium dicitur omne id, quod distinguitur à personis & actionibus, quia ius omne versatur circa personas, res & actiones, vt in l. 1. ff. de statu hominum.

11. RES apud Modestinum, significat mancipia, in l. omnia, in fin. de leg. 2. vt quando testator legauit fundū, cū omnibus rebus, quæ ibi sunt, videtur legasse seruos agriculturæ destinatos.

12. RES apud Caium in l. mulieris, de verb. & rerum sig. tria designat formam, materiam, & actionem, vbi res abesse videntur, quarum corpus manet: sed vbi forma mutata est, plerunque in manus precio plus est, quā in re, id est, materia. Rem habere videtur qui habet actionem ad eam recuperandam.

13. RES, id est, veritas apud Martianum in l. 1. ff. ad l. Cornel. de fals. §. qui in rationibus tabulis, ceris ue falsum fecerint aut rem, id est, veritatem amouerint, tanquam falsarij puniuntur.

14. RES, id est, bona, apud Vlpianum in l. ex facto, §. rerum autem, de hæred. instit. vt quando testator instituit hæredem vnum in rebus Italicis, alterum in rebus prouinciæ, videtur in omnibus suis bonis instituisse.

15. RES apud Paulum in tit. de rer. diuis. significat nō solum ea quæ sunt in nostro patrimonio, veluti pecunias, actiones, exceptiones, mobilia & immobilia bona, quæ fortunæ volubilis ludibrio subiacent. sed & ea, quę sunt extra patrimonium: vt sacras res, sanctas, religiosas quæ in nullius bonis sunt, nec fiunt occupantis, liberos homines, iacentem hæreditatem, bona caduca & vacantia, seruitutes vrbanas, prædiales & rusticas, quæ nec in bonis nec extra bona censentur esse.

16. RES apud Iustinianum, sonat idem quod conditio, vt in tit. de rei vxoriæ actione.

17. RES apud Rhetores denotat facta hominum, vt oratio consistit in rebus & in verbis: res ad inuentionē spectant: verba dispositionem, elocutionem, memoriam & pronuntiationem suppeditant.

18. RES apud Ausonium tria significat,

Imperium, litem, venerem, cur vna notet res?

19. RES apud Oratores vocatur euentus rei, & occasio, vt apud Ciceronem. E re nata sumuntur argumenta.

20. RES apud historicos dicitur acies, agmen, & exercitus. Liuius libr. belli Punici 2. Hannibal equitatu præualebat, sed res Romana peditatu superior erat.

21. RES apud Iureconsultos, appellatur negotium, materia, quæstio vt apud Paulum, in tit. de pœ. l. si quis aliquid. §. qui abortionis: Aut amatorium poculum faciunt absque dolo, quia mali exempli res est, humiliores in metallum damnantur.

22. RES, id est, accusatio, in titu. de custod. & exhib. reo. vbi Reos imperator & Iureconsulti vocant eos, qui sunt accusati & custodiæ traditi: Inde Reatus, id est status, qualitas & conditio reorum, de quo statu loquitur Modestinus l. si diutino tempore, ff. de pœ. vbi Modestinus pœnam censet esse subleuandam illius, qui diutius fuit in reatu, id est, inter reos, siue in vinculis siue in libera custodia, spatio longi temporis relatus.

23. RES apud Martianum significat æquum & bonum, in l. 1. §. diuus. ad l. Cornel. de sicar. vbi ex re constituendum est, vtrum is qui percussit, citra animum occidendi sit homicida, id est, ex æquo & bono statuēdum. Has significationes annotauit Tabœtius in suo topico militiæ for. & legal. discip. Huic adde Brechæum in l. rei appellatio. 5. & l. rei appellatione 23. ff. de verbor. & rerum significat.

RES absolutè nominata, tota venit, l. si defensor. §. qui interrogatus. ff. de interrog. act. Sp.

RES igitur legata, proprietas quoque eius rei legata esse probabitur, & vsus. l. species auri. eodem titul. de auro & argen. legato. Brechæus in l. rei appellatione. ff. de verb. & rer. sig.

RES ad futurum, Causa ad præteritum refertur. l. 1. & ibi gl. ff. de cond. ob turp. caus. Spieg.

RES abesse dicuntur, quarum corpus manet, forma mutata & transfigurata. Vide l. mulieris. de verborum sign. Esse verò dicitur, vbi perpetuò esse debet, non vbi est ad tempus. Vide Bartol. in l. ex facto. ff. de hæred. instit. Spieg.

RES & bona, quibus distent, indicant text. & gl. singulares iuxta Bart. in l fin. ff. de vsufruct.

RES certò sciri dicitur ea, de qua habetur vehemens opinio in rebus, in quibus vera sciētia difficilis est. per glossam elegantem in l. Pannonius auitus. §. rei perduellionis. de acquir. hæred. Sp.

RES controuersa dicitur, quam nos contentiosam vocamus, teste Budæo. Et qua de re agitur, pro eo quod nunc dicimus, hoc de quo nunc quæstio est, id est, quòd maximè iudicandum est. Græcè, τὸ κρινόμενον. Vide eundē in annotatio. prioribus ad l. 2. de orig. iuris. Sp.

RES corporalis naturaliter per se inspecta, certè nihil aliud præstat, quàm quod tangi, & exteriore sensu ordinari possit: vt fundus, aurum, & cæteræ. Si verò exigatur ad rationem politicam animi cogitatione, tunc formulæ iuris concipiuntur: per quas res corporales sic ordinantur ad vsum humanum, vt nemini fiat iniuria. Et tales formulæ dicuntur res incorporales, quia substantiam non à corpore, sed ab animo ducunt. Oluend. adfert similitudinem ab homine, qui paruus, est mundus. quid valet, inquit, corpus, quod tangi potest, nisi animi ratione ad honesta officia trahatur? Eleganter ergo, inquit, sicut homo corpus habet & animam: ita totum ius nostrum censetur circa duas res versari, videlicet corporales & incorporales. Quam necessariam cōsiderationem Accursius cū suis nunquam intellexit. Sp. Adde hic Connan. lib. 3. cap. 2. num. 9.

RES datur, cum transfertur dominium: sed traditur puro facto, vt cum equo traditur sella, quod purum factum est. Restituitur autem res commodata, deposita, impignorata, &c. Vide Zas. Institut. de actio. §. sic itaque discretis.

RES dominicæ, id est, priuatæ principis, quæ eodem muniuntur priuilegio quo res fiscales & ærarij C. ne rei dominicæ dom. vel templ. vend. &c. Connan. libr. 3. cap. vlt. num. 9.

RES exigua, quæ accipienda sit, exponit glossa magna, in l. fin. C. si cert. pet.

RES extare dicitur, penes quemcunque extet, licet non penes reum. l. si æstimatis. ff. sol. mat.

RES geri dicitur lite iam contestata, quum iudex reijci non potest. l. nemo. C. de iurisdict. omn. iudic. Iulianus in l. & quia eod. titu. Antequam, inquit, res geri cœperit. Spieg.

RES integra quæ nominetur. l. 15. C. mandati. tunc intelligitur, cum salua fide officij semel suscepti, & sine mandatoris & hæredum eius pernicie recedi à mandato potest. Connan. lib. 7. cap. 14. num. 11.

RES in nauem receptæ, quæ intelligendæ, Vlp. explicat in princ. l. 3. naut. caup. stab. Sp.

RES iudicata finem accipit, sententia finem imponit. Vnde hæc habet se per modum agentis, illa patientis: quia imponere finem, est quiddam actiuum: accipere finem, ad passiua respicit. Proinde Zas. gloss. in princ. l. 1. de re iudic. lapsa, duraque, & frigida est, cum exponit, finem controuersiarum accipit, id est, in ea finis est. Bartol. motus ista differentia, censuit, sententiam esse rem iudicantem: & id quod iudicatur, esse rem iudicatam. Quod quidam Doctores haud malè improbant: quia ridiculum est dicere, quòd sententia sit res iudicans, id est, quæ iudicet: quoniam Iurisconsultus dicit, iudicem pronunciare. Vnde verius & subtilius Zasio videtur, quòd sententia habet se per modum instrumenti, quo iudex pronunciat. Nam iudex pronunciat per sententiam, tanquam instrumentum, sicut faber vtitur malleo: malleus non ferit, sed faber instrumento mallei. Sed res iudicata respicit ad causam materialem, non ad causam instrumentalem: quia res iudicata nihil aliud est, quàm finis litis: lis, controuersia fuerunt materia iudicandi. Nam Modestin. Res iudicata est, inquit, quæ finem controuersiarum pronunciatione iudicis accepit: quod vel condemnatione, vel absolutione contingit. l. 1. de sentent. & re iud. Et Vlpianus indicat iudicis partes suscipere nihil aliud esse, quam polliceri finem se sententia sua controuersijs impositurum. Itaque Iurisconsl. sententiam nuncupant rem iudicatam ab esse ctu, seu fine. Quorsum enim pertinet sententia iudicialis? Certè ad hoc, inquit Oldendorp. vt res controuersa per eam iudicetur. Quorsum rursus res iudicata? Ad pacem & tranquillitatem, sine qua periclitatur respublica. Bart. reiecto Accursij commento, dicit sententiam esse actum, seu formulam iudicandi: rē verò iudicatam esse eam, in quam tale iudicium exercetur. Vnde sunt duo tituli distincti, de sent. & interloc. omn. iudi. & de re iudicata. Sæpè tamen promiscuè alterum accipitur pro altero. Sp.

RES mea est propria, cuius habeo actionem. l. qui actionem. ff. de regu. iur. l. 1. §. biduum. vers. in propria. ff. quan. appell. sit. Spieg.

RES militaris, teste Valturio, capite secundo, est ciuilis quædam pars, facultasque honoratissima, ad reliquas ciuilis potentiæ partes tuendo continendas, secundum naturam maximè necessaria, legitimeq; ad hoc ipsum varijs diuersorum temporum exemplis electione ac sacramento adacta. Extat tit. ff. de re milit. lib. 49. Olden. noster in Restaurat. Politiæ cap. 2. rectè admonuit apud Pompon. in §. populo deinde aucto. l. 2. de orig. iur. animaduertendum esse quanta olim sollicitudine sub ipso statim initio imperij res militaris fuerit ordinata. Primùm, quàm magna deliberatione suscipiendum bellum esset, tantum illud quod naturali defensione posset iustificari aduersus finitimorum atrocem iniuriam: deinde neq; à quibusuis temerè conscriberetur miles, essentque ad hæc designati magistratus, qui ordinaria potestate atque diligentia rem tantam ex animi iudicio rectè conficerent: postremò, vt vnusquisq; intelligeret, nemini concessum esse belli gerendi potestatem sine autoritate publica, quæ nihil aliud, quàm totius imperij salutem respiceret. Old.

RES mulieres, dos intelligitur. l. quod dicitur. §. si. de impens. in res dotal. fact. Spieg.

RES nobis cedi dicitur, quando nobis obligatio ad rē oritur. l. cedere diem. ff. de verb. sign.

RES pro hæreditate. vt cum dicimus bonorum possessionem aliam esse cum re, si is qui accepit, cum effectu bona retineat: sine re, cum alius iure ciuili euincere hæreditatem potest: veluti si suus hæres intestato sit. vt ait Vlp. eā. Instit. 28. & sic accipienda l. 1. §. pen. ff. si tab. test. null. l. posthumus, 11. ff. de iniust. test. Hor.

RES, pro lite. vt cum dicimus Res comperendinata: id est, inquit Festus, iudicium in tertium diem constitutum. vnde illud Ciceronis contra Iurisconsf. in orat. Murænia. Tot homines, tam ingeniosos statuere non potuisse, vtrum rem an litem dici oporteat. Et in formulis, vt Varro in 6. de Lingua scribit: Quam rem siue litem dicere oportet. Hinc illud Vlpiani in l. 8. §. 1. ff. de inof. fic. testam. Si quis post rem inofficiosi ordinatam litem dereliquerit, postea non audietur. Hotom. Hinc

RES, pro veritate. vti apud Terent. in l. quoties. ff. de iureiur. l. 1. §. qui in rationib. ad l. Corn. de fals.

RESPVBLICA, quasi populica. Ius enim Imperij Romani ad populum pertinebat, donec per legem Regiam populus in Augustum Cæsarem ius omne transtulit. l. 1. de man. princip. Alc. de verb. sign. Nunc autem dicitur etiam cuiuscunq; municipij. per text. & gl. in l. procuratores. C. de decurion. lib. 10. Spieg.

RES in nullius bonis dicitur multipliciter. Primò per naturam. vt feræ syluestres. §. feræ. Instit. de rer. diuis. Item facto hominis. vt res pro derelicto habita. Instit. eod. §. pen. Item propter reuerentiam. vt res sacræ. Instit. eod. §. nullius. Item casu, hoc est, euentu. vt hæreditas iacens. l. vacantium. C. de bon. vacant. lib. 10. Item tempore, vel temporis diuturnitate. vt thesauri, qui inuenienti conceduntur, cum suo tamen modo. de quo Instit. eod. §. thesaurus. Spieg.

RES Romanæ, id est, imperium dicitur Iustiniano. §. iuris præcepta. Instit. de iustitia & iure. Sicut & Virgil. dixit.

Postquam res Asiæ Priamiq; euertere gentem, & ibid.
Res Agamemnoniæ victricia que arma secutus.

Aldobrandinus.

RES sacras appellamus eas, quæ non temerè, nec per quoslibet, nec quibuslibet, sed selectis verbis, autoritate publica, & ritu quodam singulari adhibito, olim per gentiles illorum aberrantis reipublicæ Deorum Pontifices, aut etiam per Principem ipsum pontificatu maximo decoratum, nunc autem per religionis nostræ Antistites Deo consecratæ sunt. In Auth. vt nul. fabric. orat. dom. coll. 5. & in Auth. de eccle. tit. §. si quis autem voluerit. & §. si quis ædificationem. coll. 9. Huius generis ædes sacræ, aut alia loca sunt, quæ siue in agro, siue in ciuitate, publicè Deo dedicata sunt. l. sacra. ff. de rer. diuis. In hoc etiam genere computantur & anathemata, sacra donaria, vasa, vestes, quæ suis etiam cerimonijs plerunque magnis, arcanisq; diuinæ sunt religionis ministerio deputata: atq; vt vno verbo dicamus, quidquid olim fuit, quod deorum haberetur: hodiè quidquid ritè Deo opt. max. dedicatū est, id omne diuini iuris esse, in tantū existimatur, vt vna vel altera duntaxat excepta causa, nec alienari, imò nec obligari ea, vel in pignus, aut hypothecam trahi, concessum sit. Ex Cantiuncula. Sp.

RES sanctæ, adfines sunt sacris religiosisq; reb. nam & hæ quodam modo diuini iuris sunt, proindeq; in nullius patrimonio esse iudicantur. Cuius generis sunt, muri & portæ, non vrbis Romæ, sed etiam reliquarum ciuitatum ac municipiorum. l. sanctum. §. vlt. & l. sacra. §. muros. l. vlt. ff. de rer. diuis. & l. mortuorum. C. de relig. & sumpt. fun. Huc quoque pertinent, quæ infrà in dictione Sanctum, annotabimus. Spieg.

RES suo marte decurrere, hoc est, suo ordine peragi debere. l. 1. C. ne lic. potent. Spieg.

RES tempore si peritura sit, hoc est, si dilatio actionem sit perempt[o]ra. Vlp. in l. 1. ff. de ferijs. Spieg.

RES tradita retradatur, l. metum autem. §. ex hoc edicto. ff. quod met. caus. Sp.

RES tradita dicitur, quæ retineri potest. l. concubinę. §. si hæres. ff. de leg. 3. Spieg.

RES eę vsu consumi dicuntur quarum nullus vsus esse potest, nisi omnino absumantur & pereant, vt ea quæ edendo sunt, & item pecunia numerata. Nam hæc cum expenditur pro consumpta habetur quantum ad eos quorum erat, vt ijs occidisse, & prorsus perijsse, nec iam in rerum natura existere dicatur: Connanus lib. 7. cap. 3. num. 4.

RES vxoria dicitur quæ vxoris est vt dos: quæ quemadmodum scribit Imp. in l. pen. C. de iure dot. & ab initio vxoris fuit, & naturaliter in eius dominio permanet. non enim quod legum subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas deleta vel confusa est. Hor.

RESCINDERE, per translationem, pro abrogare. notus tit. de rescind. vend. & nota actio rescissoria. de

qua

qua in l. in honorarijs. §. sed cum rescissa. ff. de action. & obligat. Spieg.

RESCINDI superius iudicium dicitur, cum in subsidium creditor pecularis serui aduersus vẽditorem admittitur, quatenus seruare ab emptore nõ potuit. l. quoties. §. si creditor. ff. de pecul.

RESCISSIO apud Vlpian. in l. 3. §. si emancipatus. ff. de bon. poss. cont. tab. non est accipienda pro auiti testamenti rescissione, vt Accurs. sentit: aut patriæ potestatis, vt Hugolinus interpretatur: sed pro rescissione emancipationis, seu capitis diminutionis, vt rectissimè tradit Alc. libr. Parerg. 4. ca. 22. Sp.

RESCISSIO, præcisè pro rescissio matrimonij, quum scilicet Prætor matrimonium in danda possessione pro nihilo ducens, tacitè illud rescindit, & quantum ad ius impetrandæ possessionis pertinet, extinguit. Vlp. l. 3. § §. ff. de bon. poss. cont. Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta filium fuerit sortitus, dein nepos patre iam mortuo ad bonorum possessionem aui velit venire: admittendus est ad eam. non enim per rescissionem is qui filius iustus est, efficietur non filius: quum rescissio, quo magis admittantur, non quo minus, adhibeatur. Sensus est, Non si filius a patre exhæredari potuit, iccirco nepos aduersus aui tabulas petere bonorum possessionem non potest. nam Prætor causam propter quam exhæredari filius potuit, nimirum turpe illud matrimonium, rescindit, & quantum in se est extinguit. nec enim minus in hoc nepote merita nepotis, quam patris eius delicta perpendit, vt continuò Vlpianus subiecit. Non ignoramus tamen aliter alijs placuisse: sed doctioribus iudicium relinquimus. Hot.

RESCISSIONIS iudicium est, quod prætor aduersus stricti iuris regulas quadam ex æquitate concedit: vt cũ vsucapionem rescindit. § rursus. Institut. de action. vt cum rei traditionem in fraudem creditorum factam pro irrita habet. §. item si quis in fraudem. eodem titulo. Spiegel.

RESCISSORIA actio: vide Actio rescissoria.

RESCRIBERE dicebantur debitores, cum pecuniam reddebant: scribere aut dictare creditores, cum credebant. Horat. Satyr. lib. 2.

Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis. & ibid.
Scribe decem Nerio: non est satis, adde Cicutæ.

Moris fuit vt creditores in argentariorum, apud quos suas pecunias collocarant, tabulis expensum alieni ferrent, & argentario id nomen dictarent. Debitores autem cum eam pecuniam reddidissent, eidem argentario, vt nomen expungeret, & pecuniam in acceptum referret, dictabant. Donatus in Phormion. Rescribi, inquit, est reddi, seu per mensæ scripturam dari. Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura, Rescribere dicebant, pro Renumerare. per scripturam, id est, de mensæ scriptura dari. Vnde hodie additur chirographis, Domo ex arca sua: vel, Ex mensæ scriptura. Vide Transcribi: & Seruij locum in 7. Æneidos.

RESCRIBERE dicebantur Iurisconsulti, cum sua responsa consulentibus scripta reddebant. Sic in l. ex contractu. 44. ff. de re iudic. rescripsit, pro respondit.

RESCRIPTA principum dicuntur, quibus illi vel ad libellos præsentium, vel ad magistratuum absentium consultationes quid sibi de ea re fieri placeret, respondent. vt l. sed ad, 19. §. 9. ff. loc. l. diui fratres, 17. ff. de iur. patron. Hotom.

RESCRIPTVM, significare videtur id genus, quo Imperatores, aut summi Pontifices, consulentibus eos respondent. cuiusmodi sunt, quas Decretales vocant. Vlpian. l. 1. de appell. Quæsitum est, an aduersus rescriptum principis prouocari possit, si fortè Præses prouinciæ, vel quis alius consuluerit, & ad consultationem eius fuerit rescriptum. Idem de sepulch. viol. Sic enim rescripto Imp. Antonini cauetur. Idem ibidem: Generalia enim sunt rescripta, & oportet statuta imperialia in omni loco valere. Vide Bartol. in l. beneficium. ff. de constit. princip. & l. præscriptione. ac l. fin. C. si cont. ius vel vtilit. publ. Accurs. in § vltim. l. prætor ait. ff. de [illegible]

ptum est statutum principis, quo præ[illegible] prohibetur aliquid motu proprio, vel interpellatione alicuius per epistolam facta, aliàs sine pœna, aliàs cum pœna quod mandatum pœnale vocant. l. 1. ff. de constitut. princip. l. 1. C de mand. princip. Old.

RESERO, & Claudo, contraria. glo. in l. si testamentum ff. de testam.

RESIDVA, sunt pecuniæ publicæ, quæ apud aliquem ex locatione, conductione, emptione, alimentaria ratione, ex summa quam accepi aliáve qua causa resederunt. l. 4. §. lege Iulia. ff. ad l. Iuliam pecu. Ea verò pecunia quam quis cùm prouincia abiret apud se esse ad ærarium professus, retinuit, ante annum residua non est, quia eam priuatus fisco debeat. l. 9. §. vlt. ff eodem titul. Crimen hoc lege Iulia vindicatur, quæ inde de residuis vocatur. Sic & apud Liuium libr. 3. belli Macedon. verbum hoc exaudiendum est. Omnibus, ait, residuis pecunijs exactis tributo priuatis remisso. Cicero 2. Oratio. de Leg. Agrar. Quid relatum, quid residuum sit. Idem pro Cluentio Auito. Nuper apud C. Orchinium collegam meum locus à iudicibus Fausto Syllæ de pecunijs residuis non est constitutus. Briss. Vnde hoc iudicium quantumuis publicum sit magis tamen pecuniarium est, quam criminale. Nam & residuæ pecuniæ actio appellatur l. cum eo autem. ff. de public. iudic. non autem accusatio. Sane hæc eadem alibi in iure ciuili appelari videntur reliqua. l. Lucius. ff. de administr. tut. l. creditor. de solut. l. rescripto. §. sed eos. ff. de mun. & hon.

RESIDVVM, teste Alciat. propriè de quacunque restante parte intelligitur. quandoq; tamen totum, quandoque nihil inducit. l. 2. C. de hæred. instit. Connan. lib. 10. cap. 7. num. 3.

RESIPISCERE, est ex temporario furore in pristinum sensum redire. Liuius libr. 24. Si quis resipiscat, & antiquam sanitatem recipiat. l. ex facto. de vulg. & pupil. Briss.

RESISTITVR, impersonale, pro remedium adfertur, contrauenitur, occurritur: vt iudici iniustè procedenti. Qua de re fusius Panorm. in c. cum causam quæ. & in c. super quorum §. quia nemo. in c. quia ex literis. de offic. delegat. Sp.

RESOLVTVM testamentum. l. cum duobus. C. de inoffic. testam.

RESPECTVS apud Canonistas frequens pro ratione, qua ad aliquid agendum mouemur.

RESPONDERE ad tempus, vel ad diem, dicitur, qui in mora non est. & respondere ad nomina, quod vulgò dicitur, in iure comparere. Non respondere est, vt nunc loquuntur, in iure deficere. Bud. Qui ad interrogatã non respondet, nec respondisse censetur. l. 1. de verb. oblig. & l. de ætate. §. qui tacuit. de interrog. act. & ibid. Bartol.

RESPONDERE ad delectum quid sit, docet Duaren. lib. 2. disput. anniuers. cap. 4.

RESPONSA prudentum, interpretationes iuris sunt. Et qui eo funguntur officio, Iureconsulti vocantur. vt fuere Capito, Labeo, Massurius, Nerua, & cæteri plures. Aymar. libr. 5. Instit. iur. ciuil. Vide suprà, Edicta. Spieg.

RESTAGNARE, redundare, aquam non continere. l. prima, §. sed & apud Seruij auditores. ff. de acqu. pluui.

RESTAVRARI totam debere litem, apud Modestin. l. etiam. § 1. de minoribus. Erstatten. Est & labescentia fœliciter reparare, pristinæq; tum puritati tum vigori restituere. [illegible]

[illegible] cogitandum est de restaurando iuris studio, hoc est, de introducenda vera & simplici iuris professione, per quam iuuentus ad publicas functiones quandoque in foro suscipiendas constanter erudiatur, abolitis commentatorum opinionibus, barbariæ, perissologiæ, formularum atque alijs id genus imposturis. Spieg.

RESTICVLVS, paruus restis. Vlpianus l. quinta, §. vltimo, ff. de his qui deiec. vel effud. Si amphora ex resticulo suspensa decidisset. Legitur tamen Reticulo. Hotoman.

RESTIPVLARI, est ab eo cui quid antè à nobis stipulanti promisimus, vicissim aliquid stipulari. Cicer. pro Comœdo, Cur igitur decidit, & non restipulatur neminem amplius petiturum? Loquitur de Flauio, à quo Roscius transactionis nomine fundum stipulatus erat. quærit igitur si totius societatis nomine fundum Roscius stipulatus est, quid ita Flauius restipulatus nō est, amplius eo nomine neminem petiturum? Item, Recita istam restipulationem clarius. quid enim stipulatio clamat? Quid hic porrò nunc restipulatur, quod iampridem ipse exegit. Loquitur de Roscio, qui stipulatur iam à Fannio partem exactionis futuræ dimidiam, cum antea eidem stipulanti certam pecuniæ summam pro suscepta in Flauio persequendo molestia & opera, spopondisset. Stipulator igitur antea fuerat Fannius, restipulator postea Roscius: quemadmodum promissor antea Roscius, nunc promissor Fannius. vt facilè appareat aliud à Cicerone repromissionem, aliud restipulationem appellari quod vix ascribendum huic operi putassem, nisi Francis. Connani lib. 6. cap. 1. miram in ea re hallucinationem animaduertissem, cùm tamen in l. damni, 45. §. 1. ff. de damn. infect. Alfenus apertissimè restipulandi verbo & in re sit vsus. Hotomann. Alij viri docti tradunt, stipulari verbum proprium esse eius qui pecuniam collocat, restipulari vero eius qui accipit. Alij econtrariò restipulari idem esse quod repromittere. Connanus dicto loco.

RESTITVERE, est retrò statuere, id est, in eum casum rem constituere, in quem fuisset, si nihil aduersus quod facienda esset restitutio, euenisset. Alciat. de verborum significat. & Brechæus l. plus est. ff. eodem. Est etiam possessorem facere, fructus reddere. Donato autore, propriè restituuntur volentes, cupientesq́; vt ciuis patriæ. Spieg.

RESTITVERE autem, est verbum generalius quàm Exhibere, vt videre est in l. stipulatus. de vsuris. Alex. in l. ex diuerso. §. 1. ff. de rei vend. l. in condemnatione. §. 1. de reg. iur. ff. Alciat. in l. cum fundus de rebus credit. si certum per.

RESTITVERE etiam idem quod ἀποδιδόναι, id est, reddere significat. Quod ipsum reddere, est veluti similem efficere. vt cum dicimus, reddi parentum similitudines post plures partus. Plin. lib. 7. natur. histor. cap. 12. Suræ quidem (inquit) proconsulis etiam rictum in loquendo, contractionemq́ue linguæ & sermonis tumultum, non imaginem modò, piscator quidam in Sicilia reddidit. Item & restituere domum, pro reficere & reparare: & natalibus & pristinæ integritati restituere: & multa alia vide apud Brechæum, in l. verbum reddendi, tit. de verb. & rer. sig.

RESTITVERE is intelligitur, qui simul rem & causam actori reddit, quam is habiturus esset, si statim iudicij accepti tempore res ei reddita fuisset, id est, vsucapionis causam & fructuum & quodcunq; aliud ꝑ habi- [illegible] cta nō esset. l. 35. l. 75. [illegible] de verbor. [illegible] [illegible]

RESTITVI etiam dicuntur, qui in bona, dignitates, & ciuitatē restituuntur, veluti deportati, aut aliàs damnati. Rub. de senten. pass. & restitut. C. l. 59. & l. 104. ff. de condit. & demonst. l. 1. §. deinde adijcit. ff. de postul. l. 6. §. pen. ff. de iniusto rup. Briss.

In integrum etiam restitui dicuntur causæ, de quibus ex integro cognoscitur. l. 3. §. diuus. ff. de iure fisc. l. 33. & l. 34. ff. de re iud. Briss.

RESTITVIT ergo non qui solùm corpus, sed etiam qui omnem rem conditionemq́ue reddita causa præstat, & tota restitutio iuris interpretatio est. l. vltim. §. vlt. ff. de verb. signif. Quo fit, vt longè plus sit in restitutione, quàm in exhibitione, cùm ad exhibitionem præsentiam corporis præbere sufficiat: at restitutionem verò possessorem facere, & fructus reddere, & cautam omnem præstare oporteat. l. 22. ff. de verb. sig. Proinde hæc verba stipulationis, Eam rem rectè restitui, fructus continere minime ambiguum est. l. 73. ff. de verb. sig. Et qui rem restitui iubet, etiam de fructibus condemnationem facere debet. l. 36. §. 1. ff. de rei vind. Sed & cùm verbum, Restituas, in lege inuenitur, & si non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam sunt restituendi. l. 134. §. 1. ff. de diuers. reg. Ex quo efficit Vlp. in Paulianam actionem fructus venire, propterea quòd verbum, restituas, quo Prætor in eam rem vsus est, plenam habet significationem, vt etiam fructus restituantur. l. 38. §. in Fabiana. ff. de vsur. l. 1. ff. quæ in fraud. credit. Inde adeò cùm Prætor iubet vti opus factum restituatur, etiam damnum datum actor consequi debet. cum verbo restitutionis omnis vtilitas actoris contineatur. l. 81. ff. de verb. signifi. Simili modo cum deiectum ab vsufructu in eandem causam Prætor restitui iubet, sic interpretamur, in qua futurus esset si deiectus non esset, vt si tempore interim finitus vsusfructus fuerit, nihilominus cogatur restituere, id est, vsumfructum iterum constituere. l. 9. §. vlt. ff. de vi & vi arma. Aut si postquam deiectus est, capite minutus vel mortuus fructuarius fuerit, præterita caussa, præteritumq; damnum sarciatur. l. 3. §. vlt. eo. tit. Briss.

Enimuerò interdicto, Ne quid in loco publico, quo Prætor iubet quod in loco publico factum erit restitui, restituere in pristinum statū reducere est, quod fit, siue quis tollat quod factum est, siue reponat id quod sublatum est. l. 1. §. prætor ait. & §. restituas. ff. ne quid in loco publ. Restituere in integrum, est in priorem statum reponere lapsos, captos fraudatosque vel per imbecillitatem ætatis, vel per absentiam, vel per metum, aut calliditatem aduersarij vel per status mutationem. l. 1. ff. de in integ. resti. Briss.

Vnde Restitutorium, pro iudicio restitutorio & cognitione prætoria de restitutione facienda. l. 7. ff. quod falso tut. l. 39. ff. de euictionibus.

RESTITVTORIA actio, quæ in veterem debitorem restituitur, muliere, quæ pro eo obligationem susceperat, nexu obligationis liberata. l. 8. §. Marcellus. & §. si mulieri. ff. ad Velleia. l. 8. C. eod. tit. Briss.

RESTITVTORIA interdicta appellantur, quib. Prætor restitui aliquid iubet. l. 1. §. interdictū. & l. 2. ff. de interdict. §. restitutoria. Instit. eod. tit. l. 1. ff. de aqua cottid. Qualia sunt, Quorum bonorum, Quod legatorum, Vnde vi. l. 1. §. 1. ff. quor. bonor. l. 1. ff. quod legator. & illud, quod de via publica proponitur in l. 2. §. ait prætor. & §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publ. Et quod precario. l. 2. §. 1. ff. de precar. Et posterius interdictum de cloacis. l. 1. §. 1. & §. vlt. ff. de cloac. Item illud quod proponitur in l. vn. §. deinde. cum. §. seq. ff. de fluminib. Briss.

RETALIARE. Vide, Talio. Erat autem Retaliare Gelliana dictio, significans talione hominem repercutere, & inimico reponere. Epigrammaticus poeta iocose dixit: Corrumpit sine talione cœlebs. Io. Bapt. in cōment. Epist. Sid. ad Apollinarem lib. 1.

RETENTIO, adsimulatur traditioni. l. quædam mulier. 2. respons. l. eius rei. de[illegible] vend. cum sim. quæ fideliter citat Appellus in Methodo, c. 3. Porrò materiam retentionis tractat. Bart. communiter probatus, in l. indebitū. §. si centum. ff. de condict. indebit. & in l. si non inducta. C. in quib. caus. pig. tacit. contrah. Sp.

RETI-

RETINERE possessionem animo possumus, adipisci non possumus. Paul. in l. qui vniuersas. §. quod per colonum. ff. de acquir. poss.

RETINERI, hoc est, detineri & renouari non debent homines liberi inuiti. l. tertia, ff. de libor. homi. exhib.

RETIARIVS dici potest ille, qui iacit rete ad pisces capiendos: vt patet in l. si iactum. ff. de act. empt. & ideo sunt qui apud Paul. in l. qui ratiario. tit. de pignor. act. putent retiarium & rete vbiq; legendum. Sic etiam Retiarius dictus est alter ex gladiatoribus qui fugientem, vel fugam simulantem sequeretur, vt rete immitteret. quod pugnæ genus primùm à Pittaco Mityleno, vno ex septem sapientibus, institutum est. de quo Valerius Maxim. in primo. & Festus: Retiario (inquiens) pugnanti aduersus mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto, quid me fugis Galle? Mihi tamen magis placet antiqua lectio. neq; est quòd reformidemus, à rate ratiarium deducere: quia eodem modo à naui, nauicularius formatur. vt apud Iureconsult. in l. 1. ff. quod cuiusq; vniu. nomine. & in l. semper. in plurib. locis. ff. de iure immu. non tamen vt de opifice intelligamus, prout sensit glossator: sed de negotiatore. Possemus etiam mutato solum verb. Retiario, cætera retinere, hoc modo: Qui retiario credidit, cum ad diem pecunia non solueretur, ratem in flumine, & reliqua. & sensus Iureconsf. optimè illud permittit. Piscatores enim communiter ratem habent: quod etiam innuit Scæuola in l. periculi precium. ff. de naut. fœnor. Cotta.

RETICVLVM in l. 1. §. vlt. ff. de his qui deiecer. vel effud. vbi amphoram ex reticulo (alias resticolo vide Resticulum) suspensam narrat. Plin. lib. 31. c. 6. Item demissæ reticulis in mari concauæ è cera pilæ. Briss.

RETICVLA in l. 25. §. ornamentorum. ff. de auro arg. quæ vulgò scofia dicimus, quæ in formam retis facta ad capillos continendos capiti aptantur. Reticulum Lexicon B. Germani vertit γέρρυφον κρονάφαττον. Et plane crocufantia reticulis iunguntur in d. §. ornamentorũ. γέρρυφον verò πλέγματι esse Pollux lib. 7. cap. vlt. & lib. 10. c. 31. docet. Isidor. lib. 20. Etymol. c. 30. Reticulum, ait, est quod colligit comas: dictum ab eo quod retinet crines ne effundantur. Lamprid. in Alexan. Matronas autem regias contentas esse debere vno reticulo atque inauribus Vtitur & hoc verbo in hunc sensum Capitolinus in Maximinis. Meticuli circa columnas in l. 17. §. quæ tabulæ. ff. de actio. empt. Reticulatum opus apud Vitruu. lib. 2. ca. 8. Et Plin. lib. 36. c. 22. Briss.

RETRACTARE, est, quod omiseris repetere, & mutare, renouare, & recognoscere. l. 1. §. 1. ff. ne de stat. defunct. l. 2. de collus. deteg. l. 1. C. de sent. aduers. fisc. libr. 10. Item pro reuocare, vt apud Vlp. in §. final. l. non solum. ff. de procur. Spieg.

RETRACTVM Harmenopulus, Afflictus & quidam alij, ius προτιμήσεως vocant, ab eo nimirum, quòd emptori vel lege, vel moribus gentis, aliquis in empta re præferri possit. Nam præferre Græcè est προτιμᾶν. Nec defuit qui πρωτωνησίαν vocaret, ex eo quod primus ad emẽdum esset, cui lege id concessum foret. Id enim dicimus πρωτωνητικὸν: ea figura qua Plinius Cæcilianus ad Traianum πρωτοπραξίαν dixit, priuilegium quo vnus aliquis ex pluribus creditoribus in exactione debiti sui cæteris anteponitur. Cæterum non minus est Latina, quam apta, vt opinor vox Retractus. Nam quamuis & apud Iabolenũ, retractam venditionem, l. si hominem. de vsucap. aliqui mutent, adiecta o litera, quasi à retroagendo, & quod in fraudem libertas data retrahi debet. vt apud Iulium Paulum est l. in fraudem. §. à debitore, ff. de iur. fisc. non ita faciat ad id quod agimus: quis tamen rescriptum illud Diuorum fratrum, vel mutare possit, vel sequi dubitet: quo iubent, vt, sicut à Papirio Iusto relatum est, l. fin. de adm. re. ad ci. per agros Reipub. quamuis à bonę fidei emptoribus possess[illegible] curator ciuitatis retrahat? Quid etiam, quod ea res omnis tam multiplex ac varia est, & in species tam multa recepta, vt omnino nomen aliquod, vel nouum fingendum, vel vetus quærendum illi fuerit? Et in quas tandem species (dicet aliquis) fusus est hic de retractu locus? In primis hoc penè translatitium est, vt ad fundum, qui maiorum fuit, ab aliquo, qui non è posteris sit, emptum: vt quisq; vendentem per eum à quo is fundus profectus est, sanguine & gradu contingit, ita retractus locum habeat. Id est, vt quanti venditus est, tanti huius potius, quam emptori emptus sit. Id autem affectioni videtur datum, quam pleriq; erga possessiones, vel auorum imaginibus notas, vel educatione sui dilectas, habent: aut si quid aliud est tale. l. lex quæ. C. de ad. tut. Nec mirum: cum etiam minor adiectione victus in rebus, quæ maiorum eius fuerant, in integrum restitutionem sperare possit, si quod ex licitatione accessit, & ipse ad suum precium addat. l. si in emptione, de minor. Sunt alij apud quos idem in fundo cõmuni fit: nempe vt partem ab vno venditam & socius tanti si velit habeat, quãti iam alij cui quam addicta est: siue res eos ad societatem coniunxit, siue & consensus. Id autem ad tollendas contẽtiones, & difficultates, quę ferè ex communione nascuntur. l. in re. de ser. ver. l. qui neq; de reb. eorum. haud malè excogitatum videtur, vnde & dictum est, neminem in communione stare cogendum. l. si non sortem. §. si centum. de cond. inde. Nam vitio malignitatis humanæ, fermè negligi, quod plurimũ est, tanquam nullus sit, solet: nec quicquam omnino se habere, nisi qui totum habeat, credit: deniq; & suam partem patitur corrumpi, dum curam & impẽsam inuidet alienæ. l. 2. C. quand. & quibus ex caus. quarta pars. Sunt etiam, apud quos id & iure vicinitatis licet. Quod, siue ijs datum volumus, quib. auida & emacitatis vitio, magno plerunq; constans cupido est, agros iungere, & vno aspectu intueri quantum terrarum sibi aretur: siue tam pestilens res visa est malus vicinus, vt quauis ab eo cauendi occasione libenter vsi sint: cum tamen humanæ cupiditates in cæcum & immẽsum, etiam vltro ferantur: ita non satis fuerat, nullum eis modum aut finem fecisse, nisi etiam hanc auaritię & ambitioni viam munirent? Et vbi insistet tandem, quem sub moto & finibus pulso, qui prius vicinus erat, & alius super alium iam vicinus factus, immodica possidendi libidine in nouam emendi cogitationem mittet. Ad extremum, vt sæpe confines agros intersit nostra, vel pluris quam iusta æstimatione emptos habere, vt tradit Terentius Clemens. l. si cui fundus. de leg. 2. me tamen iudice non tanti est ea res, vt idcirco venditionis libertas velut iniecto freno & vinculo in arctum conangustetur. Namq; & illud haud dubium est, quin timor & exspectatio retractus, vt animos licitantium minuit, ita & precia possessionum infringat. Atq; adeò, ne affectionis quidem illius erga res maiorũ sat magna aut iusta ratio est. Planè, quod iure societatis contingit, etsi idipsum aliquid habet ex iniquo, cum tamen ad tollendas lites faciat, rem magni fauoris l. quidam. si cert. pet. non debuit in eo quod bonum & vtile in publicum visum est, ideo, quod contra priuatos esset, non summa ratio esse. Sunt fortè & aliæ apud alios causæ, ex quibus retractus detur: sed vna est omnibus ferè natura, & summa communis. Curtius εἰκαστῶν libr. 2. cap. 15. tom. 1.

RETRO dictio non ignotam significationem habet. Refertur autem ad locum à tergo relictum. A Iureconsultis autem nostris, etiam ad tempus iam exactum & præteritum trahitur. l. si fundus. ff. de pign. l. quærebatur. ff. de pecul. castr. l. retro. ff. de capt. l. seruum. §. 1. ff. de leg. 1. Curt. lib. εἰκαστῶν 3. c. 32. tom. 1.

RETRO duci. Paul. in l. seruitutes. §. stillicidium. ff. de seruit. vrb. pręd. Ea de causa, inquit, retro quoq; duci potest stillicidium; quia in nostro magis incipiet cadere, produci non potest. ff. de seruitu. vrb. præd. Spiegel.

RETRO iuris ordine, pro eo qui hactenus obtinuit. l. omnes iudices. C. de lator. lib. 10.

RETRO obtinuit consuetudo, id est, corroborata est, apud Vlp. in l. si in aliquam. de offic. procons. Sp.

RETRO principes. C. de nouo Codic. compon. ad initium.

RETROVENDENDI pactum, inter cætera pacta vulgatissimum est: Veluti cùm venditori ex conuentione conceditur ab emptore: quòd si ipse vel hæres eius, volue-

voluerit quandocunque, aut intra certum tempus restituere precium, vt tum rem suam, quam vendidit, quasi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & venditione redituum quotidie vtimur. l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vend. Hot.

RETRORSVM. Vlp. Quia, inquit, retrorsum quanti plurimi fuit, inspicitur.

REVELARE, est id quod antè tectum fuit, retegere, aperire, palàm fieri: cuius tamen nullum exemplum reperiri quidam putant. in l. vniuersi. C. de vectig. & commiss. Corruptè legitur in quibusdam codicibus, Reuelant, pro reuehunt. Pro retecto & palam facto, extat in l. vnica. C. de his qui se defer. lib. 10. Sp.

REVERA, vincè, vice aduerbij est. Alijs duæ dictiones sunt, Reuera, quod vulgus de facto dicit. Sp.

REVERENDI (vt vtuntur vulgata voce) hoc est, quibus reuerentia & honor debetur, in ius sine venia vocari non possunt. Vide Zas. in l. generaliter. ff. de in ius voc. debetur autem reuerentia maximimè patribus & patronis, tam superstitibus, quàm defunctis. l. apud Cels. §. aduersus. ff. de doli excep. Sp.

REVERENTIA, honor quem tam verbis, quàm factis alicui exhibemus. Paulus: Vna est, inquit, omnibus parentibus seruanda reuerentia. l. parentes. de in ius vocan. Spieg.

REVOCANDI domum suum ius dari. Vide Vlp. l. 2. §. legatis. ff. vbi quis agere. Sp.

REVOCARE domum est allegare & dicere se non posse compelli eo loco quo cõuenitur ad litem suscipiendam: sed remitti ad locum in quo domicilium habet. Inde dicunt legatos qui Romam mittuntur, non debere conueniri ipsis inuitis: sed habere ius reuocandi domum. De hoc vide c. fin. de fo. comp. Hot.

REVOCARE testes, quod Galli, teste Budæo, recolere dicunt, apud Marcianum in l. diuus. de custod. & exhib. reor. Spieg.

REVOCATORIA actio, diuiditur in Paulianam, Fauianam, & Caluisianam, de quibus fusius Ias. in §. item si quis in fraudem. Instit. de action. Sp.

REVOCATORIA, diploma principis significat, quo absentem ad se reuocat. l. vlt. C. de dignitatib. lib. 12. l. 3. C. de silentia. libr. 12. Iust in. Nou. 8. [Greek text illegible] Reuocatorias [Greek illegible]. Briss.

REVOLVTO mantello, ex vulgari sermone dixit Accur. in l. Papinian. §. sed neque impuberis. ff. de inoff. testa. cum contrarijs exceptionib. quis aduersus diuersos vtitur: ab his ducta metaphora, qui, vt scenæ seruiant, mutant pallium. Alc. lib. 4. de verb. sig.

REVM facere in publicis iudicijs, est eius nomen ad magistratum cuius de ea re notio est, deferre, vt ei dies audiendæ accusationi dicatur. l. 3. ff. de accus. Hinc Asconius: Quid est, inquit, Reum fieri, nisi apud Prætorem legibus interrogari? Quum enim in ius ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo, Aio te Siculos spoliasse. si tacuisset, lis ei æstimabatur, vt victo: Si negasset, petebatur à magistratu dies inquirendorum eius criminum, & instituebatur accusatio. Hæc ille. Interea autem eius nomen in reorum album referebatur, vt causa ex ordine ageretur: dicebaturq; in reos receptus vel relatus. Libellorum autem conceptio qualis fuerit. Paulus in d. l. 3. ff. de accusat. demonstrat.

REVS, à re quæ ab eo petitur, dictus: est qui defendit & propulsat actionem, vel accusationem. Veteres reos appellabant, non eos modò qui arguuntur, sed omnes quoque, quorum de re disceptatur: vt Cic. de Orat. attestatur. Inde reus stipulandi & promittendi: hinc & Pomp. l. 5. de verb. oblig. Conuentionales stipulationes sunt, quæ ex conuentione reorum fiunt: reorum appellatione contrahentes intelligens. Autor Alciat. c. 10. lib. 2. Parerg. Frequentius est tamen, & magis vsitatum, vt debitores reorum nomine significemus. quemadmodum & in publicis iudicijs eos qui accusantur. Dicitur & reus voti is qui dijs in euentum conditionis promittit: at vbi conditio euenit, cum etiam damnatus est voti. l. fideicom. §. si rem. de leg. 3. Alc. de ver. sig. Reus autem propriè conuenitur, non eius procurator. l. 2. in princ. ff. de tutelar. tametsi & ipse aduersarius dicatur. l. si fine. §. pen. ff. de interrog. act. l. 1. C. de pœn. iud. qui malè iud. Spieg.

REVS, pro expromissore accipitur, in l. 1. §. exceptiones. quar. rer. actio non dat. Spieg.

REVS agitur, qui accusatur: Reus peragitur, qui damnatur. Iurisconsl. Peregisse reum non aliàs quis videtur, nisi condemnauerit. Spieg.

Inde Reus constitutus dicitur, qui se obligauit. l. 14. §. Labeo. ff. quod met. cau. Et eiusdem pecuniæ Rei qui eandem pecuniam promiserunt. l. 22. §. cùm tu. ff. de fideiussoribus. l. 84. §. qui Caium. ff. de leg. 1. Duos autem reos promittendi facimus, si vtrumq; interrogemus, & vterq; respondeat eiusdem pecuniæ nomine. l. 3. & l. 6. ff. de duob. reis. & Instit. eod. tit. Nec tantùm stipulatione, sed & alijs contractib. duo rei fieri possunt: veluti si apud duos eadem res deponatur, duobusve eadem res locetur, commodetur.

Interdum Reus expromissorem significat, id est, eum qui alienam in se obligationem vel nouatione vel delegatione suscepit. l. 1. ff. ad Velleian. l. 1. §. exceptionem. ff. quar. rer. act. non dat. l. 104. & 112. ff. de verb. oblig. l. 9. §. omnis. ff. de pigner. act. l. 7. § seruus pactionis. ff. de dolo. l. 22. §. si mulier. ff. solut. matri. l. 34. in fin. ff. de statu lib. l. 11. ff. de nouatio. l. vlt. in fi. ff. si cert. pet. l. 13. §. præterea. ff. de actio. empt. Briss.

REVS extraordinarius. Lege, Extraord. reus.

REVS facti, qui aliquod factum commisit.

REVS fieri dicitur qui criminis alicuius postulatus est: l. 5. ff. de public. iud. Briss.

REVS promittendi & stipulandi. Rei apud veteres dicuntur omnes, de quibus re disceptatur, vt Cicero attestatur de Orat. Reus autem stipulandi, & reus credendi, id est, cui debetur res, nõ quòd ei res credatur, sed quia res credat, vel perinde sit, ac si crederet. Reus verò promittendi est reus debendi, id est, qui rem sibi creditam debet, eamque promittit soluere. Et nota, quòd reus actiuè, est reus stipulandi, sed passiuè, est reus debendi, seu promittẽdi. Hæc ex Egidio Perrino officiali à Iosaio sumpsimus. Anch.

REVS satisdandi, ab Vlpia. dicitur, qui satisdato obligatus est, id est, fideiussore dato: Reus verò satis accipiendi, qui fideiussores accepit ob debitum. in l. qui hominem. §. quidem. de solut. Dici potest, quoties reus satisdandi, reos satis accipiendi hæres extiterit, fideiussores liberari. Spieg.

REVS stipulandi is dicitur, qui stipulatur, id est, interrogat: & reus promittendi, is qui promittit. Plures verò habere reos, nostra interest: & quomodo, tractat. Bart. in l. liberationem. ff. de liber. leg. Sp.

REX, nomen generis: Imperator, officij. Reges enim nascuntur, Imperatores creantur. Io. Bapt. Castellion. Regem Boemiæ impropriè dici existimat, quòd competenti prouincia careat. c. scitote. 6. quæst. 3. Attamen abundare eum refert, & verè quidem, strenuis militibus, reditibusq; præstare plerisq; regibus qui pluribus ciuitatibus dominentur. Citat Host. in c. constitutus 2. de testib. Rem Boemicam Carolus IIII. mirum in modum auxit, sed exemplo maximè improbando, vt ait Egnatius. Rex autem, siue Cæsar Romanorum, vt quidam cordatus è nostris dixit, est magni nominis vmbra: nimirũ sentiens, illi Romanæ vrbis Imperium, nomine solo, at Pont. Max. fructum esse relictum. Tertullianus nomen regum, etiam Cæsaribus accommodat: & diuus Hieronymus eum secutus. Annotauit Rhenanus noster. Tyrannus autem eo differt à Rege: quòd hic ad subditi populi, ille ad proprium commodum, rem curat & administrat. Ita Aristoteles, & qui eius doctrinã secuti sunt Theologi, decreuere. Quamuis antiquitus nonnulli pro tyranno Regẽ intelligebãt: q[illegible] exẽplo. Virg cecinit:

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Lege Prouinciales, in fin. Spieg.

REX, sacrificulus erat Romanis, qui sacrorum rex dictus, sine imperio, solo nomine rex, sacra quæ penes reges

gesserant, obiret, ac ceremonijs præesset: quem creatum aut in locum decedentis suffectum, sicut reliquos sacerdotes inaugurari oportebat. Alex. de Alex. Geni. dier. lib. 4. cap. 27. De quo vide Liuium lib. 2. & Dionys. initio lib. 5. Primum autem Regem sacrificulum M. Papirium ex patritijs creatum scribit Dionys. Regis porrò vxor appellabatur Regina, quæ & ipsa aliquot sacra facere solebat. De qua Macrob. in libr. Satur. Creabatur autem Rex sacrorum comitijs Centuriatis, quemadmodum apud Gellium lib. 15. cap. 27. refert Lælius Fœlix.

RH

RHABDVCHVS. Vide Liturgus.

RHACHITAE nuncupantur a Græcis malefica vi insignes, quos leges, Principumque constitutiones persequuntur.

RHADAMANTHEVM iudicium, prouerbio de incorruptè iudicantibus dictum. Rhadamanthus enim manium iudex, neq; muneribus, neq; gratia deflectitur, quo minus seuerè iudicet. Cætera vide apud Erasm. in Chiliad. Sp.

RHADAMANTI iusiurandum dicebatur, quod verissimum quidem esset, cæterùm nullum Deum asciscere. Socrates per canem & anserem iurare consueuit, ne quem Deorum citaret: siue quòd non crederet vllos esse Deos, siue quòd non arbitraretur esse boni viri, Deos suorum negotiorum testes accersere, vt ait Eras. in huius adagij explanatione. Sp.

RHAPSODIAE numerabantur olim inter Aromata, hoc est, festiuas & iucundas narrationes. Apud veteres post Homeridas sic dictos, quòd per successionem ab Homero genus ducẽtes, Homerica canebant: nõ iam ad Homerum genus suum referẽtes, Rhapsodi, hoc est, eiusdem carminis decantatorij, scriptores vocati sunt: quorum diuersum est Etymon apud authores. Vide Picum in hymnum primum. Sp.

RHAPSODIAS autem singulos Homeri libros appellari, ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν ᾠδὰς, annotauit Anton. Aug. libr. Emend. 4. cap. 1.

RHEDA, genus leuiculi currus, in quo gestabantur nobiliores in villas suas. Vocabulum Gallicum Quintiliano, longa tamen vsurpatione, Latinum factum. Eo Iabolen. vsus est. locati. l. cùm in plures. An etiam, inquit, pro ipsa sola rheda portorium daturus fuerit? Spiegel. Corras. autem lib. 3. Miscellan. cap. 10. Rhedam definit currum leuiculum, quo passim vsi fuerint omnes etiam abiectissimi authoritate Ciceronis 2. Philip.

RHEDARIVS mulus, qui rhedam ducit: & ipsius rhedæ rector, rhedarius. Rhedæ meritoriæ, vt muli meritorij, qui mercede locantur. Sp. Publicè namque Romæ institutum fuit, vt ad portas vrbis, & per vias consulares, ab vrbe Roma vndique in quascunque vrbes, Romanorumque prouincias ducentes, rhedæ essent; quas indigentes declarato precio, in promptu & paratas haberent Corras. præalleg. loco.

RHEGIVM, Italiæ oppidum ad mare, contra Siciliam. meminit eius Iurisconsul. Xenarchus apud Zenodotum, Sophronis, qui de mensibus scripsit, filius, in gratiam Dionysij tyranni, taxauit Rhegienses, vt ignauos in rebus bellicis, animique pauidi, quemadmodum testantur (vt refert Erasm. noster) Græcorum adagiorum collectanea. Est & alterum eius nominis oppidum, quod absque aspiratione scribitur, dictum Lepidi Rhegium, triumuiratus tempore ab eo conditum: non cuius meminit Frontinus & Volaterranus in Gallia togata. Spiegel. Adde Brech. l. notionem. §. continentes, tit. de verb. & rer. sign.

RHENI nostri, cuius ortus est in monte Adulá, qui hodie vulgò vocatur Vogel. Paulus tit. de euictio. his verbis meminit. L. Titius in Germania trans Rhenum prædia emit, & partem precij intulit, cùm in residuam quantitatem hæres emptoris conueniretur, quæstionem retulit, dicens: has possessiones ex præcepto principali partim distractas, partim veteranis in præmia assignatas. Spieg.

RHENONES, dicuntur pelles ferinæ ad vsum humanum redactæ. Et Rhenones appellatæ, quòd Rhenani populi hisce peculiariter vtebantur. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Apollin. ad Aprum, lib. 4.

RHODIAE leges, inquit Gratianus in decretis Pontific. naualium commerciorum à ciuitate Rhodo cognominatæ sunt. Erat enim ciuitas Rhodiensis olim, & insulæ opportunitate (vt Gell. lib. 7. cap. 3. Noct. Attic.) & operum nobilitate & nauigandi solertia, naualibusque victorijs celebrata: atque omnibus ornamentis tantopere cæteras ciuitates superabat, vt nulla legum præstantia æqualis putaretur, & naualis rei peritia adeò valuit, vt annis multis maris imperio potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit, quod latissimè Strabo demonstrat, lib. 12. cap. 14. Cùm itaque mercatorum mari se exercentium in ea insula numerus esset frequentissimus, & de re nauali indies lites & iurgia exorirebantur. Rhodiæ leges latæ sunt, quibus altercationibus de rebus nauticis exortis, & præcipuè si exonerandæ naues essent, prouideretur, c. fin. dist. 1.

RHODIAE naues, quarum frequens mentio apud scriptores, nomen à patria sortitæ: sicut Aegyptiæ, Asiaticæ, Liburnicæ, atque Achaicæ, & eiusmodi. Vide Baysium. de re nauali. Nota conditio apud Iurisconf. Si nauis ex Asia venerit. Sp.

RHODINI serici, ab insula Rhodo aduecti, ceu laudatissimi, Impp. meminere in l. 3. C. de vest. olob. libr. 11. Accursius locum non intellexit: Rhodinum substantiuè, pro pisce interpretans. Quod & in annotat. Alciat. indicauit. Sp.

RHODVS, & vrbs & insula maris mediterranei clarissima est, quæ sæpè damnum dedit Turcæ, & ipsa rursum fecit Anno Christi 1522. agente iam secundum annum Pontificatus sui nostro Adriano sexto: ad quem extat Hispanorum doctissimi Viui elegans Epistol. Leges Rhodiæ, inquit, Gratianus in decretis Pontif. naualium commerciorũ sunt, ab insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitùs mercatorum vsus fuit, dist. 1. cap. fin. Id allegat Accurs. in prin. l. 1. ad leg. Rhod. Sp.

RHOMBVS piscis est latissimus. Martial.

Quamuis lata gerat patella rhombum
Rhombus latior est tamen patella?

Hic venit Accursio in Prouerb. dicit enim, Quid ad rhõbum? pro eo, quod est ad scopum, in Authent. licet. C. de natur. liber. vt ait Alciat. lib. 4. de verb. sign. an verò piscem cogitauerit Accurs. viderit alius: at Iurisc. in l. de ætate. § quod autem. ff. de interroga. act. dicit, non videri respondisse illum qui non respondit πρὸς ἔπος, id est, ad carmen. idque ex vulgato prouerbio, de quo magnus Erasmus citans illud Luciani in Philopseude: οὐδὲν πρὸς ἔπος ταῦτα περὶ ὧν ἐρωτῶ, id est, Nihil ad carmen ista, vt aiunt, neque de ijs interrogabam: meminit Alcia. lib. dispunct. 2. cap. 10. Forcat. in penu Iuris Ciuilis, cap. 10.

RI

RICA, Paulo apud Festum, vestimentum quadratũ fimbriatum. Prat.

RICINVM, vt Nonius ait, erat palliolum fœmineũ breue, quod sua ætate masurtium dicebatur cuius formam appingit ipsemet Varro libr. 4. de ling. latin. Apuleius lib. 2. de asino aur. Maiorag. Miscel. libr. 3. cap. 14. & Fr. Bald. in l. XII. Tab. cap. 31.

RIDICA, pedamentum vitium. Vlpian. l. 11. §. 3. ff. quod vi aut clam. Si quis in vineas meas venerit, & inde ridicas abstulerit, hoc interdicto tenebitur. Varro de re rust. libr. 1. cap. 8. Pedamentum item ferè quatuor generum: vnum robustum, quod optimum solet afferri in vineam è quercu ac iunipero, & vocatur Ridica. Hot. & ante eum Corras. lib. 1. cap. 19. num. 5. Miscel. & Forcat. in penu iur. Ciuil. cap. 7.

RIGOR cursus aquæ, rectum profluentis tenorem significat, l. 1. §. quod autem. ff. ne quid flumine publi. l. 1. §. ripa, ff. de flumin.

Sic igitur stillicidij, rectus eius fluxus est, l. vlt. §. vlt. de seruit. vrban. At Plin. lib. 8. Epist. ad Rom. Rigorem aquæ pro frigiditate posuit. Sunt & rigores in agris,

cuius verbi, quia à lexicis abest, non alienum erit interpretationem subijcere. Id autem Boetius lib. 1. Geometr. ita explicat. Rigor est quidquid inter duo signa veluti in modum lineæ directum prospicitur. Flexuosum verò est, quidquid secundùm naturam locorum curuatur. Nam quod in agro à mensore operis causa ad finem directum fuerit, Rigor appellatur: quidquid ad horum imitationem in forma scribitur, linea appellatur. Bini verò rigores sunt, quando singulis spatijs interuenientibus tendunt, vt itinere plerumque peragunt. Aggenus Vrbicus: Rigor, ait, sub rectitudinis naturalis nomen accepit. Sicu. Flacc. in lib. de condit. agror. In aliquibus regionibus, ait, ita fines inter possessores ordinati sunt, vt rigores durent per longum tractum, incedentesque in vijs aut riuis, aut substructionibus, aut regionibus, alijsque finitionum generibus deficient supradicti rigores. Briss.

RIGOR iuris, non est ius, sed excessus iuris, & austeritas quędam facta ad terrorem, 10. distinct. vt consti tueretur, gloss. in l. fin. §. Lucius. ff. de seruit. vrba. præd. Spiegel.

RIGOR possessionum in Frontino pro limite naturali & immobili vt flumen, montes, & similia. Connan. lib. 4. cap. 10. circa fin.

RIGOR stillicidij, l. vlt. ff. de seru. vrb. præd. accipitur quatenus aqua labitur per protectum antequàm vergere & flecti deorsum incipiat, l. 1. ff. de flumin. Nam rigidum flexo opponitur apud Latinos autores. Hinc Rigorare verbum quo Plinius vtitur: Annotauit Duaren. lib. 1. anniuers. disput. cap. 32.

RIGVVM, quod aquis irrigatur: cui opponitur, Siccaneum.

RIMAE propriæ dicuntur exiguæ distantiæ tabularum in iuncturis. Vnde tractum est, vt omnes fissuræ, rimæ dicantur.

RIMAM inuenire, in tergiuersatores dicitur, qui nulla in causa tot fidei vinculis astringi possunt, quin aliquid inueniant, quo elabantur. Erasm.

RIMARI, hoc est, diligenter quærere, scrutari, propriè ad iudicantis officium spectat. Iuxta vulgatum illud, Oportet iudicem cuncta rimari, 30. quæst. 5. c. iudicantem

RINGERE, Hirrire est, quod genus vocis est canis rabiosæ. Vt obiter emaculemus Pompei Sexti codicem, vbi pro ringere, garrire, adulterina vox & aduentitia subtrusa fuerat. Ringere porrò latrare est, & baubari. Plaut. in Amphitruone: In enucleatis tamen archetypis hanc vocem sic posuit: Turbas vxori ciet Amphitruo, atque inuicem ringitant pro mœchis, id est, latrant, cóuitiantur, inclamant, vociferantur. Io. Bapt. in commen. Epist. Sid Apol. ad Papam Migecium, lib. 7.

RIPA, propriè est fluminis, sicut litus maris. Ripa autem ita rectè definitur, ait Vlpia. id quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sui retinens, l. 1. de flum. Paul. Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen cōtinet, l. flumina. ne quid in flum. publ. Sp. Adde Brechę. l. litus, tit. de verb. & rer. sig.

RIPAM fluminum dici, vt litus maris, Grammaticis notum est. Maiorag. Miscel. lib. 4. cap. 2. ostendit ripā è prædio separari. Ripam munire est aggeribus factis & oppositis aquam coercere, ne excrescens flumen agrum occupet, l. 1. §. sunt autem. ff. ne quid in flum. publ. l. vnic. ff. de ripa munien. Inde Riparensia castra, in l. 14. C. de re mil. lib. 12. in ripis statuta & locata. Riparēses apud Vopiscum in Aureliano. Inde etiā Ripuarij appellati sunt Germani riparum Rheni accolæ, quibus conscriptæ leges hodieque extant. Briss. Adde Forcatul. Necyomant. dialo. 86. num. 1.

RIPARENSES milites erant, qui in imperij limitibus excubabant pro Republ. aduersus barbaros: putà in ripis Danubij, ad tuendas Pannonias, aduersus Sarmatas: & in ripis Euphratis, aduersus Parthos. Herodot. lib. 6. Nunciatum est, Germanos Rhenum Danubiumq; transgressos, in fines Romanos hostiliter intrasse, oppugnareque exercitum ripis insidentem. Alciat. in l. cōtra. C. de re mil. lib. 12.

RIPARII, qui in ripis habitant: vt Plinio, ripariæ volucres. Sic addita quinta vocali, in nostrorum Annalibus ripuariorum nomine comprehenduntur ij, qui in Treueris ad Mosellæ habitatunt ripam, necnō inter Mosellam, Rhenum, ac Mosam: à Francis Ripuaria vocata est Neustria & Austrasia. Meminere horum è nostris Regino, Otho Frisingensis, Ligurius, & alij. Vide Bilibaldū & Althamar. Sp.

RISCVM, in l. 25. ff. de auro argent. arculam vestiariam interpretor. Hanc enim solam huius verbi significationem ei loco accommodatam reperio. Tradit autē Pollux lib. 7. Onomast. cap. 15. & lib. 10. cap. 31. [Greek illegible] Donatus verò in Eunuch. Terent. nomen id esse Phrygium scribit, eoque significari cistam pelle contectam. At in Lexico II. Germani Riscus [Greek illegible] definitur. Brissonius.

RITE actiones intendere. Vlpian. l. procuratore. ff. de procur.

RITE & rectè hoc differunt, quod ritè significet causæ ordinationem, & iusta solennia. (Nam ritè à ritu dictum volunt Latini auctores: hinc dicimus sacra ritè peragi, non rectè, & ritus patrios, id est, mores.) Rectè verò causæ, vel rei alicuius rationem atque æquitatem, Bart. & gl. in l. non putauit. §. non quamuis. ff. de contra tabul. Idem Bartol. cum gloss. in l. 2. in verbo, Rectè. de inofficioso testamen. & in l. iustè possidet. ff. de acquirend. possess. rectè enim à recto deriuatur. Brechæus in l. hæc verba. ff. de verborum & rerum signific. Vide, Rectè suprà.

RITVALES libri apud Hetruscos, in quibus perscriptum erat, quo ritu conderentur vrbes, aræ ædesque sacrarentur, qua sanctitate muri, quo iure portæ, quomodo tribus, curiæ, centuriæ distribuendæ essent, exercitus constituerentur, ordinarentur, cæteraque eiusmodi ad bellum, & pacem pertinentia. Maioragius Miscellaneorum libro tertio, cap. 14. ex libro 16. Pompeij.

RHYTHMVS, à metro hoc distat Viui. quod metrū sequitur numerum pedum. Rhythmus tempora: ideoque alterum sine altero esse potest. Rhythmū quicquid sub aurium mensuram cadit. quidam putat, etsi versus absit. Tu vide M. Ciceronem. Rhythmico carmine vsos Hebræos refert Helias,

כאו תסכובל יתיד ות
אשזתנא שיו נבבך ות

RITVS, mos est comprobatus in administrandis sacrificijs: & generaliter ritus, mos, & approbata consuetudo est, quam omnes ratam habent. Vnde tit. de rit. nuptia. In eo traditur, quo more, quove instituto nuptiæ perficiendæ sint. Sp.

RIVALES dicuntur, qui eundem riuum commune habent. Pompon. de aq. quotid. l. hóc iure. Dum ne fundum, inquit, domino, aut aquarium riualibus deteriùs faciat. Nebriss. in re rustica Riuales dicuntur ij, quorū agros riuus quis determinat, qui incertitudine, & mutatione crebra cursus, lites sæpè inter eos suscitat. Vnde & Vlpi. l. 1. de aqu. quotid. Riuales, ait, qui per eundem riuum aquam ducunt, inter quos sæpè contentio est de aquæ vsu. Sp.

RIVVM Festus lib. 16. dici ait non tantùm naturali suo impetu fluentem tenuem aquæ fluxum: quo modo Riuum fluminis dixit Caius in l. 7. § insula. ff. de acquirend. rerum domin. sed & manu factum, siue super terram in fossa, siue super specu à Græco verbo ῥέω. Hoc posteriore significato Riuus definitur ab Vlpiano esse locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat, l. 1. § 1. ff. de riuis. Atque ita accipitur in l. 2. ff. ne extraordin. cognit. l. 12. & l. 16. ff. quemadmod. seruitut. amitt. l. 3. § penultim. & vltim. l. 5. in fin. ff. de aqu. quoti. l. 13. l. 21. § 1. ff. de seruit. rustic. l. 52. §. si in commūnem. ff. pro soci. Vitruu. lib. 8. cap. 7. Ductus autem aquæ fiunt generibus tribus, Riuis per canales structiles, & fistulis plumbeis, aut tubis fictilibus. Nam in riuo collocabantur fistulæ, vel canales, quibus aqua ducebatur, l. 3. §. si quis in riuo ff. de

ff de riuis. Inde deprimere vel alleuare riuum in l.11.ff. commun.pręd. Et ducere riuum.l.9.ff.de seruitut. Brissonius.

RIVI autem, prout conuenerat, terreni, signini, cementitij, lapideive fiebant, vt apparet ex l.1.§.vlt.& l.3. §.1.ff.de riuis. Item Riui quidem erant aperti, quidam tecti & operti.l.1.§.vltim.l.3.ff.de riuis.l.1.§.si quis.ff.ne quid in flum.publ. Hos subterraneos Fronti. sępiùs appellat in lib.de aquę duct. Briss.

RIXA, etsi propriè verbosa contentio est, ad factum tamen etiam refertur, l.si ex planis.§.1.ad leg.Aq. Vlpia. in l.4.vi bon.rapt. Et rectissimè Labeo inquit, inter turbam & rixam multum interesse ait. Namq; turbam multitudinis hominum esse turbationem & cœtum: at rixam duorum. Paul.de sicar.l.final. Si in rixa homo per- [illegible] ...torum contemplari oportet. Receptum est [illegible] notionem fieri posse. Spiegel.

RO

ROBVR, translatè, omnium rerum firmitas: Clausula. In robore sua duratura, familiariter nota. Principalium diplomarum magistris, nullum robur nouum sumi tradidit. Angel.in l.eos, versic.suo robore.C.de præscrip.30.ann. Citat l.scripturas.C.qui pot.in pig.hab.& Auth.quas actiones.C.de sac.Eccl. Sp.

ROBOREVM, quod est ex materia roboris: roburneum, quod ex robore nascitur.

ROBVSTA ætas, pro militari, vt suprà dictum est, apud idoneos autores accipitur. Huic nostri tribuunt initium ab excessu anni 25. Vlpia.in l.si in acutis, 2.de adult.§.lex Iulian. Nec enim visus est, inquit idoneus accusator, qui nondum robustę ætatis sit. & paulò pòst: Maiorem viginti quinque annis, & eum accipimus, qui annum vigesimumquintum ætatis agit. Dicitur & robustus ætate. Sp.

ROBVSTVM, quod est multi valoris.

ROBVSTVS animus, quo quis aduersus pericula & difficultatates firmiter obnititur.

ROGARI lex tum dicitur, cùm de ferenda ea populus vel plebs consulitur. Siquidem Quirites vel à consulibus, vel à tribunis rogabantur, vellēt iuberent ne quid fieri. Qui si sciuissent, id est, confirmassent, lata sancitaque lex erat, quę non nisi per populi rogationem fieri poterat. Hodie verò rescripto opus est, l.1.de mand.princip. Vide Budæ.in priorib.Annotat. ad poster.l.de orig. iur. Vlpian.in l.1.ad leg.Aquil. Certè lex Aquilia plebiscitum est, cùm eam Aquilius tribunus pleb. à plebe rogauerit. Spieg.

ROGARE inspicienda vasa, id est, commodatò petere, vt tantùm inspicere liceat. Bud.

ROGARE, vtendum accipere. Cice.in Ver. Profectò hinc natum est, Malo emere, quàm rogare. Entlehen. Spiegel.

ROGATARIVS, tabellio qui rogat quod quisque stipulatur, hoc est, promittit. Vide Sipont.

ROGATI testes intelliguntur interrogati, an velint adesse nec ne. Si ergò testes detenti fuerint inuiti, putauit Vlpian. non valere testamentum, l.qui testamento. ff.qui testam.fac.poss.

ROGATIO est, cùm populus consulitur de rebus discernendis. Zas.in l.2.ff.de orig.iur. Lege, Agere cum populo.

ROGATIO lex est, sic appellata, quod cùm promulgatur, populus rogatur velitne, & iubeat legem sanciri. Nebriss. Differentiam inter rogationem & promulgationem quidā tradunt, quòd promulgatio fiebat binis nundinis, rogatio in tertijs nundinis. Promulgationi itē intercedere licebat, rogationi nullo modo. Inde rogatio pro lege accipitur. Cicer. Philipp.1. Hodie vocem hanc, Promulgare, tenemus quidem, quanquam non satis intellectam: rei verò ipsius nec vmbram quidem sequimur. Igitur rogationes propriè sunt, quotquot rogantur leges: siue ex populo id fiat, vti leges sunt: siue ex plebe, vt plebiscita. Rogationis enim nomine continentur lex, plebiscitum, & priuilegium: est enim quasi caput & fons totius iuris popularis. Nempe rogare populum, est agere cum populo. In qua re hæc erāt verba solēnia. Velitisne iubeatisne Quirites, vt hoc vel illud fiat? At pro litanijs parum latinè vsurpantur: rectiùs supplicationes appellantur, vel (vt magis placet Insulano) sacrificia precaria, seu propitiatoria. Prætereà idem monet: schedulæ, quas indocti supplicationes vocant, sunt supplices libelli dicendi, de quibus & superiùs. Nota idem, esse legem accipere, vt rationem perferre, pro legem perferre. Sp.

[illegible] m comitia haberentur [illegible] per [illegible] is apertum est [illegible] ostendit Gruchius li.2.de comitijs Rom. In cistas autem populus tabellas su[illegible] es transiens. Vide Turneb[illegible] ...apud [illegible] C.de adopt.alij quoque notarunt. Sp.

ROGO, ne alte[illegible] meus. Per hæc verba d[illegible] tas, l. rogo.ff.de fideicom.liber.

ROGARE [illegible] telligitur, qui neque [illegible] nc, neque illum rogat, sed quid [illegible] dit, itaque omnes rogare videtur Goueanus ad l.eam quam. C.de fideicom.l[illegible]

ROMA communis patria nostra est, sic Modestinus tit.ad municip. Cuius verba Accursius enarrans, id dictum iccircò existimat, quòd quilibet Romæ conueniri possit. Cuius sententiam non tantùm iuris Pontificij interpretes probant, sed etiam (vt dicit Alciatus) nullus ferè est ex iuris Ciuilis Doctoribus, cui hæc interpretatio non applaudat. Sed ipse contendit eam verbis Modest. repugnare, cap.21. Dispunct. lib.2. Sp. Ideò eam sic dictam existimans, quòd omnes, qui imperio Romano subditi essent, ius ciuitatis Romanæ haberent, iuxta illud Pauli.ff.de statu homi. In orbe Romano qui sunt, ciues Romani ex constitutione D.Antonini effecti sunt. Verùm etsi germana hæc videtur sententia, nihilominùs cùm ante Constitutionem Antonini Roma sic nuncupata sit: Maioragio Miscellan.lib.4.cap.quinto. ea etiam de causa communis patria dicta videtur, quòd totius quasi habitatæ esset terræ compendium, in qua omnes planè habitarent nationes. Quod verum esse ex libro 1.cap.15. Dipnosoph. Athenæi cognoscere licet.

ROMA autem duplex statuitur in constitutionibus: vna vetus, altera noua, videlicet Constantinopolis, quam veteris & antiquæ Romæ prærogatiua lætari Imperatores voluerunt, l.6.C.de sacrosanct.Eccles. l.40. C.de Episcop.& cleric. l.4.C.de operibus public. l.vlti. C.in quibus causis pign. Zonaras etiam non semel hanc νέαν ῥώμην vocat. Quinetiam Chalcedonensis Concilij cap.28. ita scriptum est, τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι ῥώμῃ. Briss.

ROMA, sacræ vrbis nomine accipienda est veriùs, Alciato teste, quàm Hierosolyma, vt Baldus existimauit, l.2.C.de nautico fœnore. Sic etiam cùm æternam legimus, potiùs intelligenda est, vt in l.1.C.de suarijs. Ineptè facere indicat vndequaque doctissimus Viues, qui Romam aspirant, quia Græci aspirant, quæ incipiunt in r. Roma & vrbs, per antonomasiam idem significare videntur: prior tamen latiùs patet, posterior arctioribus finibus clauditur. Cùm vrbis appellatio, muris: Romæ verò continentibus ædificijs finiatur, atque complectatur suburbium, l.2.& l.ædificia, de verb. signif. Spieg.

ROMAE appellatio continentibus ædificijs finitur, l.2.ff.de verbor.significat. Itaque ædificia Romæ fieri ea videntur, quę in continentibus ædificijs sunt, l.139.ff.de verborum signific. & qui in continentibus ædificijs nati sunt,

sunt, Romæ nati intelliguntur, l.147.ff.eod.titul.& penu quæ Romæ sit legata, non ea tantùm quæ intra murum, sed & quæ intra continentia sit, debetur, l.4.§.si ita.ff.de penu leg. Briss.

ROMAE natus dicitur, vt tradit de verb. signif. Terent. Clemens, qui natus est in vrbis continentibus, id est, suburbijs. Qui verò in vico aliquo natus est, qui vrbi Romano respondet, licèt is patriam Romam habeat, non tamen Romæ natus intelligitur, l. qui ex vico. ff. ad municip. Spieg.

ROMAM [illegible]

[illegible] :

[illegible]

[illegible] :

[illegible] :

[illegible], [illegible]

[illegible] :

[illegible]. Sp.

ROMANENSIS sal, non qui Romæ factus, sed qui Romæ venditur.

ROMANVS, qui è Roma est, vel qui Romam inhabitat. Romanensis, qui alibi ortus est, sed in Roma versatur. Vide not. in l. cùm antea. C. de agricol. & censit. libr.11. Spieg.

ROMANVM imperium ad mille ac ducentos annos perseueraturum, Vectius augurio prætãs coniectauit, quod & verum comparuit. Siquidem cum imperarent Cæsares Constantij, Romanorum dignitas dilapsa corruit, Byzantium tralata, irruentibus in Italiam Hunnis, Vandalisque, ac Gotthis. Sp.

ROMANVM imperium an sit iustum, aut violentum, Albericus differit in libro 1. C. de summa Trinita. Spieg.

ROMANVM ius. Postellus cap.1. lib.4. Licebat, inquit, cuiuis antiquorum Iurisprudentium integros de iuris varijs partibus libros, pro voto loco legis proponere: quod vt fuit initio Reipubl. necessarium, & ferè in omnibus democratijs & aristocratijs seruatum & cõstitutum, ita breui effecit, vt ingens multitudo opinionum excreuerit, alijs alia tractantibus & non rarò eodẽ argumento à diuersis autoribus tractato, atque pro suo iudicio (vt frequenter sumus affecti) varia non tantùm alijs, sed sibijpsis contraria tradentibus. Qua omnia percurrendi modestia, quum vellet iuris studiosos liberare Iustinianus, seligenda curauit ex tanto illo 6000. voluminum numero, ea quibus Respubl. vtebatur tunc temporis, secundum Triboniani suasionem: resecuit verò, quæ aut obsoleta videbantur, aut superflua, aut contraria, vt ait: quod vtinam tam re ipsa, quàm edicto & assertione fuisset factum, vt saltem vel quinquennio iurisperitus possit institui. Sanxit verò, ne in discrimen iam ante cognitum iterum Respubl. recideret, vt sacrosancta & inuiolabilia essent quæ probasset: neve in illis aut addendo, aut diminuendo quicquam quisquam attingere auderet: quod vtinam factum curasset posteritas. Quamuis enim multa à summorum illorum philosophorum laboribus periere, quæ vtilia Reipub. erant, tamen fœliciter actum cum posteritate erat, si ea tanta religione seruata curassemus, quanta voluit sagacissimus Imperator. Verùm vt singulis rebus sua necessariò pestis oboritur, ne huic Reipubl. parti deesset, obortum est abhinc sexcentis annis nouum interpretum omni barbarie, & philosophiæ ignoratione contaminatorum genus: quod dum leges legibus componit, obscuris tenebras fundit, opinione potiùs, quàm veritate nititur, incitauit tantam similium turbam, vt in nulla vnquàm arte vel doctrina maior scripturientium libido fuerit, ineptiave maior. Lex vna assumptum vnum, vox simplex, quæ ipsa vna veritate tantum, nisi potest, in sexcentos intellectus traduci cœpta: quisque quod cogitauit, aut somniauit potiùs, pro sensu attulit, obtrusit, verumque ipsum more Lesbiæ regulæ rebus ipsis, non res verò & regulæ aptauit. Sp.

ROMANVM, vel Cæsareum ius, idem est quod vulgò ius commune dicimus, & rectè: quia, teste Oldendorp. supremum & eminentissimum est, plenum certè humanitatis, æquitatisque, tot iam annis vnanimi omnium consensu (authore Deo) receptum. Idque est, quod Iustinianus in §. sed ius quidem ciuile, Instit. de iure nat gent. & ciuil. Sed quoties, inquit, non addimus nomen, cuius sit ciuitatis, nostrum ius significamus. Spieg.

[illegible]

Vnde orbis Romanus, l.17. ff. de statu homi. l.5. de metallar. in C. Theod. Cassiod. libr.3. Variar. epist. pen. Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris diuisus censuque descriptus est. Saluia. Massil. lib.7. de vero Dei iudicio. Sed vbi apud nos emendatur, aut quæ pars Romani orbis corrigitur? Et aliàs. Sed hæc omnia prætermittantur, quæ & in toto fermè aguntur orbe Romano. Briss.

ROMPHEA, gladij genus est, de quo Valer. Flacc. Argon.6.

Aequaque nec ferro breuior, nec romphea ligno.

Et licèt Valer Flacc. mediam corripiat, Claudianus tamen produxit hoc carmine:

Si sternat Geticas vltrix romphæa sagittas.

Alij frameam, seu teli longioris genus interpretantur.

Et propterea Vlpian. Iureconsul. inter arma connumerauit, in l.3 § armis. ff. de vi & vi arm. licèt apud eum sciolus quidam romboræ reposuerit. De romphæa mentio habetur etiam in Apocalypsi beati Ioan. cap.2. Hæc (inquiens) dicit, qui habet romphæam vtraque parte acutam. Cor. Vtitur hac voce & Liuius lib.31.

RONCALIA. Vide infrà, Runcalia.

RORARII milites, qui & ferentarij, qui ante alios primi prælium inibant. Vide, Festum.

ROSAM Pompon. in l.21.§.1.ff. de auro & argen. numerat inter ea vnguenta, quæ valetudinis causa sunt parata. Ergò Rosam pro oleo rosaceo posuit. vti Celsus libro 8. cap.4. Quòd si membrana per inflammationem intumuerit, infundenda erit rosa tepida. Hotomannus.

ROSTRA, authore Liuio, dictum est templum, seu forum ante curiam Hostiliam, in quo erat pulpitum ornatum ex rostris nauium Antiatium, insigni quadam victoria ereptarum, die schnäbel / oder spitze der Schiff / vt aliud nihil sit, pro Rostris, quàm in loco Rostrorum, seu ante curiam Hostiliam, quæ senatorum erat, vor dem Rhathauß. ex quo loco concionari solebant, vt apud Pompon. in l.2.§. exactis deinde regibus, vbi ait: Placuit publica authoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus, quas in tabulas eboreas perscriptas pro Rostris composuerunt, vt possint apertiùs percipi. Vide supra, Pro Rostris. Sp.

ROSTRA autem nauium, vt existimat Bayfius de re nauali Latinis sunt, quæ Græcis dicuntur Acrostolia. Sunt autem Acrostolia extremæ nauis partes, quæ facilè euellebantur cùm collibitum fuerat, vt Bayfius idem ex Diodoro alijsque autoribus tradit.

ROTA, à rotunditate, vel à ruendo dicta. Paulus in l. qui fundum vendebat. § fin. de contrah. emp. Rota quoque, ait, per quam aqua traheretur, nihilominùs ædificij est, quàm situla. Spieg.

ROTARIVM supplicium etiam veteribus cognitum fuisse, ostendit Adrianus Iunius animaduersionum libr.3. cap.12. ex Ammiano Marcellino, & Iulio Firmico. Suidas quoque Rotam exponit pro fidiculis, eculeove quo sontes extensi in quæstione habebantur, &c. Diuersum

uersum tamen rotæ supplicium hodierno die vsitatum ab eo, quod Græci τρόχον appellant, post Iunium admonet & Brodæus lib.2. Miscell. cap.10.

ROTAE aquariæ apud Paul. lib.4. Sent.6. tit. sunt, per quas tollitur aqua, de quib. in l.1. ff. commu. præd. & l.40 §. vlt. ff. de contrah. empt. & apud Caton. de re Rust. cap. 11. fit mentio. Lamprid. in Heliogab. Parasitos ad rotam aquariam & cum vertigine sub aquas mittebat, rursusque in summum reuoluebat. Tertullian. Rotas aquilegas vocat in lib. de Anima. A Vitruuio etiam inter ea organa, quibus aqua hauritur, Rota ponitur lib.10. cap.10. & alias sæpe. Isidor. lib. vltim. cap.10. Dicta, ait, est Rota quasi ruat. Est enim machina, qua ex flumine aqua extrahitur. Lucret. in lib.15.

In fluuio versare rotas, atque haustra videmus.

Vbi haustra sunt rotarum cadi ab hauriendo, quæ Græcè ἄντλια vocantur, vt à Nonio notatur. Riuus verò ille, quo per rotam educta aqua in hortum effunditur, ἀμάρα Græcis vocatur, vt & in Etym. traditur. Briss.

ROTATVS sermo. Turneb. aduers. lib.3. cap.17. in fi. rotatum sermonem puta: esse orationem conuersione conclusam atque comprehensam ambitu: quod genus dicendi à Cicerone versum ab Aristotele περιοδικὸν appellatur: quo genere loquendi cótorta oratio est, ideoque breuior, quàm sponte naturæ fusa.

ROTVNDAE clausulæ, apud Quintil. lib.8. intelligendæ, intra quas sententiæ clauduntur, cum sequentibus non hærentibus. autor Budæ. cui & Rotundè, est eleganter, & compositè, siue explicatè. Sp.

R V

RVBEVS, & rufus, generalia nomina sunt, ad omnia, quæ quomodolibet rubent. Vide Gell. lib.2. Hermol. in Annot. ad Plin. negat Rubeum esse Latinam vocem: cùm tamen Thylesio Cosentino teste, apud autores non malos, ex vuis nigris fieri vinum forte, ex rubeis autê suaue legatur. Insulanus existimat ea vina, quæ medio ferè colore sunt inter alba & rubea, quale in ægrotum diæta Medici reliquis vinis anteponunt, & quæ à colore ignis non admodum dissentiunt, rubella dicenda: citatque Horat. in Serm. & Martial. Sp.

RVBRVM colorem cum Rufo Alci. lib.2. Parerg. confundit, deceptus vt Brodæus Miscel. lib.1. ca.8. existimat Vernaculo idiomate: siquidem Itali tam rubrum, quam rufum, rossum vocant promiscuè: At ille ad hunc modũ eos colores distinguendos existimat, vt rubrum natura sanguinem esse dicat: rufum verò Saxonem aut Britannum: rufos capillos: rutilam barbam Germanos quoldã habere non rubram.

RVBOR, pro pudore, qui plerunque mali est. Seneca tamen ruborem quoque grauissimis viris offundi, autor est, pen. Epist. lib.1. Papin. in l.1. § fin. de vsur. Quòd si forte ideò reliquit, vt his vasis vteretur, non sine rubore desiderabantur. Sp.

RVBRICA, terram rubri coloris, Latinis significat. Eoque sensu verbum hoc apud Vitru. lib.7. cap.7. & Cato. de re Rust. cap.34. Tertul. in lib de habitu muliebri, & Nonium, in verbo, Examussim, vsurpatum inuenies. Huiusmodi vero terra & minio cùm tituli ac capita librorum notari solerent, eò factum est, vt Rubricæ pro titulis capiantur, l.2. §. recuperandæ. ff. de interdict. Ouid. in lib. de Tristib.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Iuuenal. Satyr.14.

Perlege rubras Maiorum leges.

Pers. Satyr.5.

Excepto si quid Masuri Rubrica vetauit.

Quintil. libr.12. cap.3. Quorum alij se ad album ac rubricas transtulerunt, & formularij, vel, vt Cicero ait, leguleij quidam esse maluerunt. Terentian. Instar tituli fulgidus à notabo minio. Seruius in 10. Eclog. Virgil. Bucol. faciem quoque Iouis ait, de rubrica illinunt instar coloris ætherei. Adde Adr. Turn. ad. lib.4. cap.5.

RVCTARE. Horat.

Dum versus sæpe dies versus ructabat, stans pede in vno.

Id Catulli emaculationibus exemplaribus legitur hic versiculus:

In pede stans fixo carmine ructat hians.

Ructare quoque pro eo quod est efferre & egerere de inanimis leges. Io. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. lib.12.

RVDE ædificium, in l.1. sub fin. ff. de impens. in reb. dot. fac. iuxta vulgata exemplaria Alberic. indicat. Verùm Haloander legit, ædificium ruẽs, sanè clariore sensu. Spieg.

RVDERATVS ager, qui veterum ædificiorum materia scatet.

RVDER, ruderis. vide, Rudus, ruderis.

RVDETVM locum rudere completum Cato vocat. Ruderarium cribrum vilius & furfurarium Apuleius dixit. Qui ruderarium cribrum facit & rudiora lineamina, rudarius ille vocitatur. Io. Bapt. in comment. Epist. Apollin. ad Aumattum, lib.5.

RVDES illi dicuntur per translationem, qui adhuc animum non expediuere disciplinis & doctrina, rerumque vsu. Neratius eleganter proprieque vsus est hoc vocabulo bis in tracta. de vsufruct. Et quemadmodum ait Scholiastes, suo more nouos pro impolitis intellexit. Notum, quod quoscunque à munere quouis in ocium restitutos, vel ob ætatem, vel ob imbecillitatem, rudem accepisse, veteres dixerunt. Sp.

RVDIS animus Iustiniano in §. his igitur, Inst. de iust. & iur. dicitur nondum firmus, nec vlla doctrina imbutus: sicut & l.2. §. sed cùm perspeximus. C. de vet. iure enucl. Aldobr. §. his igitur. Similiter & Cic. de nat. deor. rudem vocat nondum cultum, sed ignarum.

RVDIS massa, impolita. §. si quis ex aliena, Instit. de rer. diuis.

RVDIS seruus, sub tit. de ædil edict. est, non qui diu non seruiuit, sed qui semper est habitus à venaliciario, vt nulli ministerio præponeretur. Hugo Donell. de ædil edict.

RVDITAS, pro imperitia. Budæus rudem pro Rustico apud Iuuenalem obseruauit.

RVDVS, quod & raudus, propriè rem asperam & imperfectam significat. Dicitur autem nouum & vetus rudus, sed diuerso significatu. Nouum rudus, materia pauimenti est: vti saxa de nouo contusa, seu testæ confractæ, cum calce, ad pauimentum faciendum. Vide Vitruuium lib.7. Vetus rudus est materia pauimẽtorum, quæ lapidibus & testis confractis, calceque arenæ commista constat. Vlpian. in l.3. de seruit. præd. rust. Ius esse ei, inquit, terram, rudus, saxa in fundum tuum iacere, &c. Spiegel.

RVDVSCVLVM non modò pro ære infecto vulgus vsurpat, sed etiam pro signato: vt quum dicitur in mancipando, Rudusculo libram ferito, id est, asse tangito libram. Fest. Hot.

RVERE, quod ad stipulationem damni infecti attinet, in qua hæc verba, si quid ibi inerit, poni solebant, l. 18. ff. rem rat hab. non videtur, quòd aut vento, aut omninò aliqua vi extrinsecus admota cadat, sed quòd ipsum per se concidit, l.43. ff. de dam inf. Briss.

RVFVLI appellati sunt tribuni militum, non à populo, sed à Consule facti, quod de eorum iure Rutilius Rufus legem tulerit. Hi posteà mutatione vnius literæ, Rutuli sunt appellati, Festus. Tribunorum autem militum, vt docet actione 2. in Ver. Pedianus, duo genera erant. Primum eorum qui Rufuli vocantur. hi in exercitu creari solebant. Alij fuerunt comitiati, qui Romæ Comitijs designabantur. Patet itaque non omnes tribunos militum populi suffragio creatos, & qui creabantur primùm creare cœpisse Q. Seruilio II. & L. Genucio II. consulib. De ijsdem meminit Liu. lib.9.

RVINA propriè, casum significat alicuius rei quæ concidit, vnde ruinam minari apud Iurisconsult. in l.1. § 1. de cloac. Nam & cœlum pestilens, & ruinam minatur immundiciæ cloacarum. Est autem cloaca non latrina, vt vulgò loquimur, sed vt ipse Iurisc. definit, locus cauus, per quem colluuies quædam claui fluat. Vide suprà Cloaca. Plinius pro morte vsurpat, vbi ait, prodigium nostro æuo Neronis principis ruina factum. Spiegelius.

RVMOR, modò pro nominis existimatione, modò pro fama, hoc est, disperso, popularique sermone ponitur. Vtraque vox in bonam & malam partem capitur. Speculat. ostendit rumorem vanum, cui nec obesse nec prodesse debere, titul. de instrumen. edit. Vide & eundem in titul. de Notor. crimin. Sanè quantum famæ vel rumori præstandum sit fidei, plurimùm in arbitrio iudicis versatur: plerunque enim, vt Alciatus ait, reperiuntur rumusculi vero abesse. Rectè autem interpretes rumorem separant à fama. Fama enim est communis quædam vox & opinio hominum, multo tempore prædurans, aliàs in bonum, aliàs in malum à fando scilicet appellata, cap. 3. loco de præsumpt. 35, quæst. 6. c. si duo viri. Rumor verò est particularis sermo in populo recens natus, vnde solet sæpè contra veritatem spargi, l. fin. ff. de hęred. insti. Oldend. in Topic. legalibus in loco a fama.

RVMPI pedamenta virium natiua sunt, eius generis, vbi ex arboribus in arbores traductis vitibus vinea fit, quos traduces, quidam Rumpos appellant. Brechtus in l. pali & perticæ. ff. de verbo. & rerum signific. vide supra, Ridica. Vbi quatuor pedamentorum genera indicantur.

RVNCALIAE, qui locus est campestris ad Padum, haud longe à Placentia, teste Othone Frisig. cap. 11. lib. 2. rerum Aenobarbic. fit mentio in vsib. feudo. de capital. Conrad. in princip. Alberico est eadem, quæ hodie Romandiola vocatur, de qua in Ligurinum latiùs scripsimus. Spieg.

RVPERIT, in leg. Aquilia, corruperit significat. l. 27. §. inquit lex. ff. ad leg. Aquil. l. 7. §. si quis radicitùs. ff. arb. furt. cæs. l. 32. in fi. ff. de obligat. & action. l. 70. §. 1. ff. ad Trebel. Et ideò qui vestimenta sciderit, & qui inquinauerit, & qui nauem perforauerit, & qui vulnerauerit, & qui virgis, loris, pugnis cecīderit, vel telo, aut quo alio sciderit corpus, rupisse intelligitur, d. l. 27. §. si quis testamenta. §. si nauem & rupisse. eod. In XII. Tabul. etiam Festo teste Rupicias, damnum dederis significabat. Briss. Adde Balduini comment. super Institut. Iustinia. lib. 4. tit. 3. de lege Aquil.

RVPISSE item videtur, qui corrupit. Vlpian. l. prætor, vi bonor. rapt. Alphenus l. qui insulam loc. Qui malas ad certum pondus oneris locarat, cum maiore onere conducere eas rupisset. Item de iniur. Offerendus est seruus præsidi, qui eum flagris rumpat. Idem: Si magistratus municipalis seruum meum loris ruperit. ex Budęo. Spieg.

RVPTVM testamentum. Tria sunt vitia, quibus omninò testamenta infirmantur: vitium scilicet iniusti, rupti, & irriti. Quamuis autem possimus, & quod irritum est, ruptum vocare, & quod ruptum est, irritum, & quod iniustum est, aut ruptum, aut irritum, atque ijs nominibus plerunque sine differentia vtamur, commodiùs tamen visum est, singulas causas singulis appellationibus distingui: ideò quędam non iure facta dicuntur, quędam iure facta rumpi, vel irrita fieri. § alio. qui. mod. testam. infir. Instit. Quid iniustum, quidve irritum sit testamentum, suis locis diximus. Ceterùm, ruptum illud est testamentum, quod, cùm iure factum esset, eodem in statu manente testatore, tribus maximè modis redditur inutile: Primò, adgnatione sui hęredis, l. 1. ff. de iniusto, rupto, & irrito testamen. si enim patri, post testamentum factum, filius in potestate futurus nascatur, eius natiuitate proculdubiò rumpitur testamentũ. Secundò, posteriore testamẽto iure perfecto priùs rumpitur, siue ex eo adeatur hereditas, siue non. §. posteriore eod. tit. Instit. 2. sufficit enim, quòd ex eo extitere hęres potuerit, d. l. eod. Tertiò, si quis post factum testamentum adoptauerit sibi filium, testamentũ eius rumpitur, non minùs quàm adgnatione filij. §. 1. eod. tit. Inst. 2. Anchor.

RVPITIAS, in XII. significat Damnum dederis: ait Festus. Hotom.

RVRA, veteres incultos agros dicebant, id est, syluas & pascua. Ex libro variorum auctor. de limitibus. Hotomannus.

RVRESTRE, quod est ruris, vel eorum proprium, qui ruri degunt. Rurestre opus, l. militęs. C. locati. Spegelius.

RVRSVS, pro Contra interdum vsurpari Seruius notat in illud Virgil. lib 3. Georg.

Rursus cui a patrum cadere & succedere matrum
— Incipit.

Sic accipitur in l. 11. § si filio. & l. 58. ff. ad legem Falcid. l. 56. in fin. ff. de iure dotium. l. 1. ff. quando appella. sit, l. 31. ff ad Trebell. §. rursus. Institut. de actiõ. vti in: sus ex diuerso bis κατὰ ἀντί Iustinian. dixit. Sic & apud Quintilian. lib. 4. cap. vltim. & aliàs sæpe hæc vox accipienda est. Brisson.

RVRSVS, pro denuò: de bina etiam vice intelligendum est, l. 1. §. si cui. ff. vt lega. nomin. caueat. Bartol. in l. fideicommiss. §. si quis decem, de legat. 3. Spiegelius.

RVS, est omnis locus extra vrbem, vbi agri sunt & villæ. Inde Rusticari, l. 1. lib. 10. C si curial. relict. ciuita. rus habit. Rus non esse pręferendum ciuitati, obseruatum est. In ciuitatibus enim legibus ex æquo viuitur, in agris licentiùs agitur. Sp.

RVSTICA mancipia, ab vrbanis non loco, sed genere vsus, cognoscuntur, l. quemadmodum, de suppellectili leg. Cùm tamen dubitamus, quid paterfamilias senserit, & eius consuetudine deprehendemus, l. seruis vrbanis, de lega. 3 Sp.

RVSTICA tribus. Quęre, Tribus.

RVSTICARIVS, quod ad rusticum pertinet.

RVSTICITAS, pro simplicitate, seu imperitia, l. 1. de interrogat. actio. qualis esse solet in rusticis. Vnde Paulus grauissimus Iurisconsultus, parcendum censuit rusticitati hominis. l. 2. de in ius voc. Rectè monuit Hegendorfinus, friuolum esse, quod Paulus Castrensis & Alexander, enarrantes hanc legem, argumentantur, Rusticitati quidem parcendum, sed non rusticis. Quis autem dicatur rusticus, docet Bartol. in l. conficiuntur. ff. de iure codicill.

RVSTICI, ex re ipsa petita significatione, teste D. Oldend. nuncupantur generaliter omnes, qui sine nobilitatis iure agriculturam exercent, siue sint sui iuris, siue alieni. Idem excutit, cur rusticum nomen ad iniuriam sępè proferatur, vt apud Poetam,

Rusticus es Corydon.

Quamuis per hoc nihil detrahitur dignitati agriculturæ, quam nobilissimi Romani exercuerunt, & nostri quoque nobiles exercent per alios. de quo latiùs vide, Rustici & Domini. Sublata per bonos Principes immani illa seruitute iuris gentium, introducta prætextu captiuitatis, & quarundam aliarum rationum: sicut rustici non debent hanc tam moderatam seruitutem dominis suis detrectare, & recordari, quanto sint fœliciores miseris illis seruis prisci seculi: quare & Apostolus seruum restituit domino per epistolam: Ita vicissim domini non grauabunt eos pręter morem & ius scriptum: quoniam & ipsi cogitabunt se homines esse tandem morituros, quo tempore apud summum iudicem, potestatis suæ sint reddituri rationem. Vide Oldend. in fin. act. 9. Class. 3. Spieg.

RVTABVLVM, instrumentum ad promendum ignem panis coquendi gratia.

RVTA cæsa sine copula à veteribus pronunciabantur, sicut & alia multa, l. 1. §. idem Iulian. ff. ad exhibend. l. 66. § Quintus. ff. de contrah. empt. l. 48. §. vlt. ff. de actio. empt. Cicero in Partitio. Cùm ex testamentis, quæritur, quid sit penus, aut cùm ex lege prædij quęritur, quæ sint ruta cæsa. Sic autem Festo interprete appellantur, quę venditor possessionis vsus sui causa conciderat, ruendaque contraxerat quasi eruta, vt Nonius Marc. illo Virg. versu confirmat, ex lib. 1. Georg.

Cumulosque ruit malè pinguis harena.

Planè ruta Cæsa Q. Mucius Scęuola definiebat, quę neque ædium, neque fundi sunt, in rutisque cęsis ea denùm statuebat, quę terra non tenerentur; quęque operè structili tectoriove non continerentur, l. 66. in fin ff.

de contrahend.empt.l.241.ff.de verborum significatio. Vlpian.Ruta esse ait, quæ eruta sunt, vt creta, harena, & similia. Cæsa vt carbones, & his similia. l.17.§.si ruta. ff. de actio.emp. Granaria item, quæ ex tabulis fieri solent, quorum stipites supra terram sunt. Item tegulæ non dum ædificijs impositæ rutis & cæsis cedunt, l 18.ff.de actio.emp. Solebant verò in venditionibus hæc excipi: quòd præter superiora loca, etiam ea quæ subieci, comprobant. Cice.Topic. feciquè quod sæpè liberales venditores facere solent, vt cùm ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis conceptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa aptè & loco positum videatur. Idem lib.2.de Orat. Sed diceres te cùm ædes paternas venderes me in rutis quidem & cæsis solum paternum recepisse. Brisson. Adde & Connanum lib.7.cap. 7.num.7.

RVTRVM, quo quid eruitur: ab eruendo. Nam sicut aratum, aratrum: sic rutum, rutrum facit. Spiegel. Est autem Rutrum idem quod Hostorium vocamus, id est, lignum æquatorium, ac teres bacillus, quo in demetien do tritico modij æquantur: Crinitus de honesta disciplina, lib.23.cap.13. adde Turnebum aduersarior. lib.8. cap.6.

S.

S. F. S. Sine fraude sua, vt in lege Iulia, de adulterijs, Retinere adulterum horas viginti sine fraude sua ei re liceat, vt ait Vlpian.in l.capite vigesimoquinto. ff.de adulter. Valerius Probus inter notas refert. Hotomannus.

SABBATARII, qui sabbatum obseruant: quod faciunt etiam nunc Iudæi: Paucis abhinc annis audiuimus, apud Bohemos exortum nouum sabbatariorum genus: qui tanta superstitione seruant sabbatum, vt si quid eo die inciderit in oculum, nolint eximere: quasi non sufficiat eis, pro sabbato dies Dominicus, qui Apostolis etiam erat sacer: aut quasi Christus non satis expresserit, quantùm tribuendum sit sabbato. Ex Roterod.Spiegel. Inter ea quæ pessimè olere solent ieiunia sabbatariorum, hoc est, Iudæorum die septimo ab omni opere feriantium enumerat lib.4. Martialis. Vide Brodæum lib. 6.cap.29.

SABBATVM, σάββατον Hebræis quietem significat. Grego.Nazianzenus ἐν τῷ κατὰ τὸν ... [illegible] ... Sabbatum ab hebdomade ledis Dei dictum ait Tertullianus lib.aduersus Valentinianos. Sabbatum diem commemorant Impp. l.12. C.de Iudæis.Prat.

SABBATVM Iudæis significabat totum tempus septem dierũ: quod & Hebdomas dicitur. Vnde Hebręi Septimanam numerabant, veluti primum diem sabbati, secundum, tertiũ diem Sabbati: sicut Gentes ab elementis, idolisque, diem Lunæ, diem Martis, Mercurij, & cæteros dicebant. Hos dies sanctificationibus destinatos, Ferias in Iure dicunt: quo & cautum est, ne sabbato Iudæi conueniantur, l.die sabbato. C.de Iudæis. nec ipsi Christiano, cùm ob æqualitatem in iudicijs seruandã, tum quòd ipsi item non seruarent ferias suas, conueniri possunt. Absurdum sanè; quod plerique Docto.tradunt, Iudæos non posse renunciare huic fauori ceu publico. Nam ille in Iudæis locum non habet, qui serui sunt: & quicquid eis permittitur, a sola humanitate proficiscitur: vnde nihil per hoc vel iuris, vel fauoris publici acquirunt, per bonum, vt Zas. ait text. in l.Iudæos.l.si.§.illud.C.de Iudæis. Vide ipsum in l. nulla iuris ratio.ff.de leg. Obseruandum autem, quod hactenùs parum vulgo cognitum, Iudæis esse tria sabbatorũ genera. Primum est vulgarium sabbatorum, quæ septimo quoque die recurrunt. Secundum est magnorum Festorum, vt prima dies Septembris, festum propitiationis, primus dies festi tabernaculorum, primus dies festi azymorum. Tertium genus est sabbatum, quod ea festa, quæ pluribus diebus aguntur, concludit. Cuiusmodi est septima dies azymorum, & octaua dies festi tabernaculorum. Et hoc genus, Sabbata rectè dicũtur δευτερόπρωτα, id est, secundo prima: quasi dicas, prima secundariò reperta. Porrò eiusmodi δευτερόπρωτα, in nullo festo, præterquàm azymorum & tabernaculorum obseruantur. Vnde apparet spicas, quas Luc.cap.6 ait sabbato secundoprimò fuisse euulsas, septimo die azymorum fuisse decerptas: idque fortassis eo in itinere, quo Christus à Festo Paschatis, cuius Ioannes meminit, ex Iudæa in Galilæam redijt. Nam secundoprimo festi tabernaculorum sabbato, nulla spica, nullaque seges in vllo Iudeæ agro reperiri potest. Igitur, quod nunc clarè intelligimus apud Lucam, cap.6. teste Erasmo. quid sit sabbatum secundoprimum (qui locus hactenus plerosque magnæ famæ viros torsit) colligi [illegible] Vide Robertum Bellarmin.Theolog absolutum, tomo secundo, controuer.3.cap.8. versic.Præterea Sanctus Epiphanius. Porrò magno mysterio accipienda sunt in Diuinis tabulis scripta hæc verba, Diem Sabbati sanctifices. Nam complectuntur verbi prædicationem, & omnes cæremonias probatas ad cultum & honorem DEI nos perducentes, vt eas diligenter conseruemus, totumque sabbatismum non nisi in laude & sanctificatione diuini nominis transigamus, sepositis operibus ciuilibus. Vide Oldendorp.in Diuin.Tabul.præcept.3 Spiegelius. Adde Turnebum aduersariorum libro 15. capite 19.

SACCARIVS, baiulus qui sacco defert transfertque merces, aut quid aliud. Et saccaria negociatio, quæ circa saccos versatur. Vlpia.Si quid, ait, ex sacco saccarijs excidisset. Nebriss. Budæo tamen saccarius est, qui saccis gestandis victitat. citat Paul. in l.qui fundum.§. venit autem.de contrahend.emp. Sp.

SACCVLARIVS dicitur, qui saccis, hoc est, loculis quibusdam præstigias quasdam exercet, vt aliud fiat, aliudque videatur fieri. Vlpian.de extraord. crimin. l. saccularij, inquit, qui vetitas in sacculis artes exercentes, partem subducunt, partem subtrahunt. Atque eum pro fure accipere videtur, in tit.de effract.& expilat.l.1. vt qui in saccum res furto ablatas inijcit. Nebriss. Bayfius putat hoc loco notari à Iurisconsulto, qui mirifica digitorum agilitate, atque a leo dexteritate quadam, oculos spectantium perstringunt: quos Gauckler dicimus. Et fortassè sunt hi, quos Græci βαλαντιοτόμους dicunt. Spieg.

SACCVLARIVS eadem forma dicitur, qua Man[illegible] Saccarius in l.40.§.fundi.ff.de [illegible] qui saccum fert. Briss.

SACCVM & Sacculum pro marsupio, loculis, crumena, repositorio, & reconditorio nummorum dicunt Iureconsulti in l.105. ff.de solutionib. l.1. §.si pecunia, l. 26. §.si Titius. & l.29. ff.deposit.l. vltim. ff. de leg. commiss. l.30.§ quid ergo. ff.de vsufruct. l.3.§.si plus quam. ff de statulibe. l.21.§.1. l.77.ff.de furt. Horat.lib.2. Serm. Saty.3.

Mensam poni iubet atque
Effundi saccos nummorum.

Martialis lib.5.Epigram.

Excussi loculos que sacculum que.

Iuuenal.Saty.14.

Interea pleno cùm turget sacculus ore,
Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Festus libr.4. Dirutum ait æs inde dictum, quòd diruebatur in fiscum, non in militis sacculum. August.libr.2. de moribus Manichæor. Cùm & de proprio sacculo diligenter occultato pecunia copiosa suppeteret. Nonius Marcell. Marsupium saccum interpretatur Suidas, σάκκος, βαλάντιον, μαρσίππιον ... [illegible]. Brisson. Paulus de solut. Quòd dicimus, hæredes debere statim soluere, cum aliquo temperamento intelligendum est, nec enim cum sacco adire debet. Quæ Pauli verba, licèt ferè prouerbialiter dicta videantur, frequentiore calculo accipi de eo, qui petit rem absque mora sibi præstari. & ideò cum sacco debitorem adeat, tanquam mox recepturus. Alcia.tamẽ magis placet, si ad ipsum hæredem referamus. Est autem & saccus Hebręi sermonis dictio: La

tinis quoque cum Græcis communis. Quas voces enim origine Hebræas Latini habent, easdem & Græcas esse, Alciat. tradit cap. 8. lib. Parerg. 2. Sp. Denotat autem illis plærunque vilem, contemptú, sordidum, & quasi lugubrem vestitum. Solebant enim illæ gentes in omni maiore dolore animi & luctu se tali vestitu vestire, humi cubare, cinere aut puluere conspergere, & tenuiter parco ac vili cibo victitare.

SACCVLARII definiuntur, qui vetitas in sacculos artes exercentes partem subducunt, partem subtrahũt. Et hic est sensus, qui magicis artibus ex alienis sacculis aut subducunt pecuniam aut subtrahunt, vt in He[illegible] [illegible]arum exactus, partim vix steti, & in l. qui cunque [illegible] mos aureos partim ra[illegible]erint, partim tim[illegible]erint. Est autem subducere, elicere pecuniam ad se carminibus, vel qua alia ratione illicita? subtrahere est, manu auferre. Subducimus arte, vt segetes alienas traducimus, subtrahimus manu. Cuiac. Obseruatio. lib. 10. cap. 27. De sacculariis idem quoque censet Adrianus Turneb. aduersa. lib. 9. cap. 17.

SACELLVM, vulgus Capellam vocat. Censorum erat curare, vt sacella non in domo cuiusquam essent. Quod obtinet nunc iure Pont. M. Varro de Sacellis librũ edidit, temporis iniuria amissum penitùs. De eo libro vide Diuum Augustinum, cap. 3. sexti de Ciuit. Dei. Non approbat A. Gellius omnia quæ de Sacelli nomine à C. Trebatio 2. de Religionibus libro tradita sunt. Festus Pomp. de Veter. verb. si[gni]ficat. lib. 17. Sacella, inquit, dicuntur loca dijs sacrata sine tecto. Hinc consequens est, teste Camerte nostro, vt non idem sit sacellum & ædicula, quam vulgo capellam vocitamus, quòd non sit de huius ædiculæ ratione aut forma sine tecto esse. Vide, Capella. Spieg.

SACER cognitor in l. 3. C. vbi senator. l. 5. C. quo. appell. non recip. cui audientiam causæ vice sua Princeps mandauit. Qui & sacri auditorij cognitor, in C. Theod. vocatur. Et iudex sacrarum cognitionum in quadam inscriptione Italica, ex qua alia Romana inscriptio ex thermis Constantini descripta, emendanda est, in qua iudex sacrarum Constitutionum pro cognitionum legitur. Briss.

SACERDOS, vox Latina significat ministrum sacrorum, hoc est, hominem Deo dicatum, consecratumque ad faciendum sacra. Deriuatur enim vox à sacris. Sacra verò [illegible] quæcunque veniunt sub nomine religionis & iustitiæ considerãdæ, sacræ, in primis leges. Hinc & sacerdotes iuris appellantur: quòd sanctissima res sit ciuilis sapientia. Vide Budæum in l. 1. de iust. & iur. Spieg.

SACERDOTES, maiestati Dei, & sacris vacare oportet. Paulus in l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de recept. Oldend.

SACERDOTIVM, & sacerdotis dignitatẽ, & prouentus significat. Nam constat, apud gentiles sacerdotium quoque dignitatem fuisse, l. 1. ff. ad leg. Iuli. de amb. l. non distinguemus, in princip. de arbi. Curabant etiam ludos, quos in honorem Deorum populus faciebat. Vnde Syriarchiæ, Lyciarchiæ, Phœniciarchiæ nomen, à prouincijs quibus præerant, l. 1. C. de natur. lib. 1. C. de offic. Com. Orient. Hinc & sacerdotiæ munus, quod patrimoniale fuisse traditum est, l. antepenul. C. de muner. patrimon. lib. 10. Præterea fuerunt apud illos ea sacerdotia, qualia apud Christianos Beneficia vocantur. Spiegel.

SACERDOTIVM non tantùm honori personarũ, sed & maiestati Dei indulgetur, cuius sacris vacare sacerdotes oportet. author Paul. l. non distinguemus. ff. de recept. arbit. Sp.

SACERDOTIVM, in l. 37. §. sacerdotio. ff. de pactis, Sacerdotium etiam in prouincijs & municipijs, l. 1. ff. ad leg. Iuli. de ambitu, l. 17. ff. de muner. & honorib. l. 8. ff. de vacatio. mune. l. 8. ff. de excusat. tuto. l. 1. C. de natur. lib. I. vnic. de peric. success. lib. 10. C. Quod patrimonij munus esse ait l. 8. de muner. patrimonial. lib. 10. Iul. Firm. lib. 4. Mathes. cap. 15. Faciet quoque nobili potestate pro climatis genituræ mensuræ gymnasiarchas, prouinciarum sacerdotes. Versabatur autem sacerdotiorum munus in adparatu, editione & exhitione ludorum, vt ostendit l. vlt. de expens. ludor. in C. Theod. Inde sacerdotiorum editiones in l. 1. de spectacul. in C. Th. Briss.

SACERDOTVM duo genera erant apud Romanos: Alterum, quod ad placandos Deos constituebatur, vt sacris præesset solennibus: Alterum, quod prędicta vatũ, seu responsa, in quibus arcanum aliquid semper putabant latere, interpretabatur ijs, quorum scire intererat. Sic autem Dij, vel reuerà dæmones, stupidis gentibus multifariam imponebant. Quandoquidem ipse Sathanas (inquit Paulus 2. Corinth. 11.) transfigurantur in Angelum lucis. Oldend.

SACER locus, qui ritè per Pontifices consecratus est, gloss. l. 1. ff. ne quid in loc. sacro. Instit. de rer. diuisio. §. nullius. Spieg.

SACRA ala. Cælius lib. 9. cap. 23. annotat, Thebis fuisse ἱερὸν λόχον, id est, sacram cohortem, quam Gorgidas instituerit primus ex electissimis viris, hoc est, amatoribus amatisque, vt voluêre nonnulli, quando hic est ad robur nexus potens.

SACRA ancora dicitur, cuius eijcienda cura, soli magistro, imminente tempestate, vtpote in re nautica magis versato, attribuitur: vertitur enim in clauo & ancora totius nauis salus, & sine his, vix est vt periculum euadere quis possit. Et hæc de sacra ancora potissimùm intelligi debent. Duplicem enim ancoram vtplurimùm benè instituç naues habent, quarum maximam ob validissimam ancoram sacram vocant, eamque tum demùm mittunt, cùm extremo laborant discrimine. Hinc Lucianus in Drapetis inquit, visum est igitur re perpensa extremam ancoram, quam nautæ sacrãm nominant, dimittere. Vide Erasm. in Adag. Sacram ancoram soluere. Altero verò, etiam sereno cœlo, & vbi ob recessum maris fluctuumque dimisso velo quiescendum est, vtuntur, Peckius l. 1. §. magistrum nauis, num. 2. tit. de exercitoria actione.

SACRA à sanctis & religiosis separantur, l. 1. ff. de rerum diuis. l. 24. § 1 ff. de rei vindic. l. 14. in fin. ff. de seruitutib. l. 83. §. sacram. ff. de verb. oblig. l. 17. ff. de verbor. significat. Nam vt Festus lib. 16. scribit, sacrum est, quod Deo consecratum est: Sanctum, vt murus, qui circa oppidum est. Religiosum, vt sepulchrum, vbi corpus humatũ est,. Nostri sacras res esse aiunt, quæ publicè sunt consecratæ, id est, à Principe, vel ab eo, cui Princeps dedicandum dedit potestatem. Quod verò sibi sacrũ quis constituerit, id sacrum non est, sed prophanum, l. 6. §. sacræ res. l. 9. ff. de rer. diuis. l. vltim. ff. vt in possess. legato. Inde sacrarium locus, in quo sacra reponuntur, vt & Isidorus lib. 15. cap. 5. scribit, quod vel in priuato ædificio esse potest. Notandum tamen est, aliud esse sacrum locum, aliud sacrarium. Sacer locus est locus consecratus: Sacrarium est locus, in quo sacra reponuntur. Connanus in comment. suis super Ius Ciuil. libr. 3 cap. 1. nume. 6. Vnde de sacrario, interdictum, Ne quid in loco sacro non competit, l. 1. §. 1. ff. ne quid in loco sacro, l. 9. §. 1. ff. de rerum diuis. Sacrum tamen quandoque pleniùs accipitur, vt & sanctum contineat, l. 2. ff. ne quid in loco sac. Sacra certamina sunt, quæ dijs dedicata sunt, l. 4. ff. de his qui not. infam. qualia erant Iouis Capitolini, Apollinares ludi, Romani ludi, & magnæ deûm matris, Quintilian. lib. 3. cap. 7. An laudes Capitolini Iouis perpetuæ sacri certaminis materia, vel dubiæ sunt, vel in oratorio genere tractantur. Inde Firmic. libr. 3. Mathes. cap. 12. Sacris quoque faciet certaminibus præpositos. Idem lib. 6. cap. 31. Athletam faciet ipsa genitura, & qui in sacris certaminibus victor gloriosa & digna reportet præmia coronarum. Sic etiam sacras coronas in l. 40. ff. de re iudic. accipio, quæ in sacris certaminibus partæ sunt. Briss.

SACRA certamina sunt honori Deorum sacrata & initiata. In antiqua Græcia fuêre tantùm quatuor longè antiquissima. Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea, quæ singula grauissimos authores suos habuêre, vt anno-

notauit Foreat. in suo Cupid. Iurisperit. numer. 4. capi.10.

SACRAE res sunt, quæ publicè consecratæ sunt, non priuatè. Semel autem æde sacra facta, etiam diruto ædificio, locus sacer manet, l.6.§.2.ff.de diuis.rerum. Hotoman.

SACRAE res sunt, quæ ritè per Pontifices Deo consecratæ sunt, veluti ædes sacræ, & donaria quæ ritè ad ministerium Dei dedicata sunt: ait Imp §.6.de rer.diuisio. Sic Trebatius, Sacrum est, inquit, quicquid est quod deorum habetur. apud Macrob. Satur. lib.3.cap.3. Et Gallus Aelius apud Festum: Sacrum est, inquit, quodcunque modo & instituto ciuitatis consecratum sit, siue ędes, siue ara, siue signum, siue locus, siue pecunia, siue quid aliud, quod dijs dedicatum & consecratum sit. Hotoman.

SACRARE, apud Liuium lib.2. vt annotat Budæus in posterioribus Annotationibus ad Pandect. est deuouere, & detestabile decernere, & ita morti addicere, vt impunè occidi & violari possit. Sic sacri homines detestandi & execrabiles dicuntur, quos Græci [Greek illegible] appellant. Erant enim Catharmata, homines qui peste expianda, aliove quo morbo immolabantur dijs. Vide Balduinum in comment. super Instit. Instin. lib.2.tit.1.

SACRA euocare in l.9.§.2.ff.de rer.diuisio. Solebant autem Romani ante omnia in oppugnationibus, Deum cuius in tutela oppidum esset, euocare certis carminibus, quæ à Liuio lib.5.& Macrob.lib.3. Saturn.cap.8. referuntur. Quod & Plinius lib.28.cap.2. & Seruius 2. Aeneid. notat ad illum versum,

Excessere omnes adytis, arisque relictis. Briss.

SACRA [illegible]

SACRA loca ea sunt, quæ publicè dedicata sunt, siue in agro, siue in ciuitate. Publicè vero dedicari debent, quia priuati alicuius causa nihil potest esse sacrum: sed si quis ædiculam domi suæ sibi ædificatam procurat sacrari, iam desinit eius esse vsu & proprietate, incipietque esse publica vsu, proprietate autem nullius. Vlpia. l. 9.ff.de diuis.rer.

SACRA loca ea sunt, quæ publicè sunt dedicata, siue in ciuitate sint, siue in agro, l.9.ff.de rerum diuisio. Hotoman.

SACRA mens, hoc est, benè instituta, valens ratione, solido iudicio rectè & sanè statuens de rebus. Hæc sola propemodum meretur dici homo, vt eleganter dixit Hispanorum doctiss. Viues. Sp.

SACRAMENTALES. Olim illorum vsus fuit in iudicijs feudalibus. Hi cum litigante iurabant, se credere verum esse quod litigans iurauerit: adhibebanturque viri numero 12. Quod moribus nostris receptum non est, atque ab aula etiam recessit. Zas. tit. de iud. feud. processu.

SACRAMENTO dicere, sermo est antiquorũ, prout annotat Budæ. in annotat. reliquis ad Pandectas, existimans dicere in Liuio lib.4. & alijs similib. pro destinare & dicare accipi. Vide ibid.

SACRAMENTO rogati, id est, iureiurando adacti, & iurati. Sp.

SACRAMENTVM veteres appellabant iusiurandũ, aut religiosam obligationem: opinor, ait Eras. quòd hoc arcanis quibusdam cæremonijs peragretur.

SACRAMENTVM quid olim esset, Varro lib.4. de lingua lat. his verbis explicat. Ea pecuniaria, quæ in iudicium venit in ritibus, sacramentum à sacro dicitur. Qui petebat, & qui inficiabatur, de alijs rebus vtrique quingentos æris apud Pontificem deponebant, de alijs rebus item certo alio numero assum: qui iudicio vicerat, suum sacramentum à sacro au ferebat, victi ad ærarium redibat. Sed huius verbi apud Festum explicatio transpositione paginarum valde deprauata & mutila est. Nam quæ in verbo Sacramentum plenæ definitioni desunt, ea ex verbo, Sestertius, quemadmodum me singularis doctrinæ vir idemque longè humanissimus, D. Montispessulanēsis Episcopus docuit, repetenda, & in hunc modum continuanda sunt: Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur, siue in rem agitur, siue contenditur. Id in alijs rebus quinquaginta assium est, in alijs rebus quingentorum, inter eos qui iudicio inter se contenderent. Quod lege Papin. Tribuni plebis sancitum est his verbis, & cæt. Quæ verò in verbo sacramentum leguntur, ea pertinent ad dictionem Septimontio. Inde verò explicari poterit, quod ait Tullius pro Roscio Com. legitimæ partis sponsionem factam. Nam sacramenti quantitas lege definita erat. Ad locos autem vulgares Ciceronis & Valerij, qui de sacramento citari solent, addendus est elegans Ciceronis Epist. ad Volumnium iocus, in qua ita est, Pugna, si me amas, nisi ridiculum [Greek illegible], nisi cætera, quæ sunt à me in secundo de Oratore per Antonij personam disputata de ridiculis, [Greek illegible] & arguta apparebunt, vt sacramento contendas mea non esse. Adde & illas ex Valerij Probi libello nota S. N. S. Q. quæ hæc significabant, Si negant sacramentum quærito. Item has Q. N. T. S. Q. P. id est, Quādo negas, te sacramēto quinquagenario prouoco. Quæ fuisse solennia sponsionis sacramenti verba verisimile est. Briss.

SACRAMENTVM etiam [Greek illegible] significat, l. 8.C.de legat.l.3.de immun. concessa. in C.Theodos. Quo qui liberabantur, sacramento solui dicebātur, l.2.§.miles.ff.de his qui not.infam.l.14. ff.de his quæ vt indign. l.vlt.ff.de [illegible] mil. Briss.

SACRAMENTVM hodie in sacris literis dicitur, à verbo Sacro, quod significat Deo offero, dedico, consecro. Fortè ideò veteres Theologi hanc vocē vsurparunt, quia per sacramēta nos Christo offerimus, ac sacramus, penitusque addicimus. Nec illa quoque ratio nominis inepta videtur, quod Latini olim, teste Festo, dixerunt sacramentum, quidquid iurisiurandi interposita sacratione geritur. Nam in nostris sacramentis duplex iuramentum est. Alterum ex parte Dei, iuramento sese nobis in Filio, & propter Filium obligantis, quòd non velit mortem peccatoris, sed sit nobis propitius futurus propter Filium suum. Ezechielis 18. Hebræorum 6.& 7. Alterum verò iuramentum est ex parte nostri, qui certo pollicentur nos solùm hunc Deum culturos, eaque raque ratione quam ille nobis præscribit, ab eoque salutem temporariam ac ęternam per & propter Filium suũ expectaturos & petituros, ac denique Satanæ & mundo inimicitias denunciaturos. Tertia itidem apta conueniensque ratio Etymologiæ illa esse posset, quòd sicut olim milites se iuramento astringebant suo duci, quod illi Sacramentum vocauerunt: ita nos quoque in Baptismo, & altera sacra cæremonia, nos Christo duci nostro planè ad spiritualem militiam, contra Sathanam mundum, & omnem impietatem addicimus & obligamus. Quæ ratio appellationis tantò fit verisimilior, quod & hoc vitæ genus passim in Sacris literis militiæ nomine insignitur: vbi nobis etiam varia spiritualia arma procuduntur ac induuntur, ad Ephes.6.cap. & aliæ quoque quędam voces, nostrę professionis à re militari desumptæ sunt: vt est Symbolum, & aliæ. De Sacramento Varro lib.4.ling.latin.

SACRAMENTVM militare, quòd milites iurare solent, de quo apud Vegetium lib.2.de re milita. meminit l.fin.C.de veteran.lib.12. Huic adde Connanum libr.9. cap.5.num.8.

SACRA patris pro patria potestate, l.fin. C.de inoffic.testamen.

SACRA priuata gentis cuiusque fuisse, quæ dijs penatibus paterfamiliās faceret, constat ex Cic.lib.de leg. 2. Emancipati autem liberi arbitratu suo sacra sibi cōstituebant. Hinc filijfamiliās in sacris paternis esse dicuntur,

tur, l.2.C.de bon.quæ libe. in sacris manere, l.filiæ, 12.C. de collatio. l.penult, C.de adopt. in sacris parentū constituti, l.vlt.C.de inoffic.testam. l.vlt. C.ad Tertull. l.vltim. C.de cura.fur.in sacris positi, l.in coniunctione, 20. C.de nupt.in sacris retineri, l.3.C.de bon.mater. Hinc adoptati, qui in alterius gentem transibant, in eius gentis sacra transire dicebantur, vt apud Valer. Max.lib.7.cap. 7. Et qui per emancipationem de familia demigrabant, à sacris paternis dimitti, & absolui, l.quidam.31. C.de fideicom. l.1.C.de annal.excep. l.de emancipatis, 13.C.de leg.hæred. Hot. Infrà, Sacrilegi, in fin.

SACRARIVM, locus in quo sacra reponuntur, l.1. ff.ne quid in loc.sac. Sacrarium quoque appellatur illa pars, in qua sunt clerici ad celebrandum propter sacramenta, quæ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori, cùm soleat esse sacrarium, includuntur reliquiæ, ext.de consec.eccles.vel alta. Old.

SACRARVM cognitionum iudex & Sacrariū principis, l.si legati. l.vlt. §.legati. ff.de mune.& hono. l.8. C. Theod.de lega.& decr, leg. Briss.

SACRAS etiam Impp. res ad se pertinentes vocāt. Sic sacras domos, sacras largitiones, sacra scrinia, sacrum stabulum, sacram monetam, sacrum comitatum in constitutionibus accipimus. Sic & principales constitutiones sacræ dicuntur, l.5.§.si tutor. ff.ad administ. tut. l.5.ff.de manumissionib. l.27.ff.de re iudic. l.43. ff.de actio.empt. l.18.in princip.& §.1.ff.de iure fis. l.1.§.item. ff.quæ sentent.sine appel.rescin. l.4.& l.6.ff.de appellat. recip.

SACRATISSIMAE leges, in l.leges. C.de legi. siue sacratæ, quibus sanctū est, vt qui quid aduersus eas fecerit, sacer alicui deorum sit.

SACRATA lex apud Liuium lib.2.dicitur, quod in sacro monte lata sit. Verùm autem vna tantùm lex, an plures in sacro monte latæ sint, non satis constat. Liuius & Dionysius vbi rem ipsam narrant, vnam nominant. Sed Liuius alibi non semel sacratæ leges dixit, vt d.libr. 2. sicut & Cic.de prouincijs consularibus, & in Oratione pro C.Cornelio, vt annotauit Manutius de legibus Romanorum. Budæus autem in posterioribus annotat. leges sacratas dictas, quibus sanctum iubetur esse alicui Deorum, quicquid aduersus eas fecerit, sicut familia pecuniaque. Sacrabantur verò leges, aut consecratione & obtestatione, aut pœnarum sanctione, Cicero pro Cornelio Balbo. Deinde sanctiones sacrandæ sunt, aut genere ipso, vt obtestatione & consecratione legis, aut pœna, cùm caput eius qui contrà facit, consecratur. De hac eadem materia vide etiam Connan. in commen. iur. Ciuil. lib.1.cap.13.nu 3.

SACRA via, cur id nominis obtinuerit, indicāt Varro & Pomponius. situm eius recitat Bar.Marlian.cap. 26.libr.3.antiquita.Roma. In ea, Pomponio teste, l.2.de orig. iur. §. fuit autem in primis Scipioni Nasicæ data publica domus in Sacra via, quo faciliùs consuli posset. Spieg.

SACRIFICIVM visibile, inuisibile est sacramentum, id est, sacrum signum, c.sacrificium, de consec.dist. 2. Io.Bell.Etymol.

SACRIFICIVM lustrale. Varia lustrationum genera fuere apud Romanos: si verò exercitus lustrandus esset, in campo Martio exercitus instruebatur, & sue, aut hirco, oue & tauro lustrabatur. Milites ipsi lauro coronati, rem diuinam faciebant, sub diuo, & hunc lustrandi morem Seruium Regem primum instituisse ferunt. Alij hanc exercitus lustrationem ita peragebant, suem, ouem, taurum, qui puri essent, ter circum acies instructas præcedente Pompa ducebant, Martique deo immolabant.

SACRILEGI sunt, qui publica sacra compilauerunt, l.6.& l.9. ff.ad leg.Iul.pecul. Seruius in 9.Ecloga Virgil. Sublegere ait furari est: vnde & sacrilegus dicitur, qui sacra legit, id est, furatur. Sacrilegium autem etiam Impp. appellant suarum constitutionum violatarum crimen. l.vn.C.de crimin.sacril. l.6.de appellat. in C.Theodos. Sacrilegijque crimen irrogant his, qui præcepta sua neglexerint, vel scita violarint. l.1.C.vt digni. ordo seruet. lib.12. l.13. C.de erogat.milit.anno. lib.12. & apud Cassiodo. in libris Variar. aliquotiens. De hoc vide Connan. in suis comment. super ius Ciuile, lib.3.cap. 1.num.2. Briss.

In sacris paternis cōstituit, manereve ab Impp. dicūtur, qui in patris potestate sunt, l.vlt.C.de inoffic.testamen. l.vlt. C.de cur.furio. l.vlt. C.ad S.C. Tertyllia. l.1. C.de suis & legit. l.3.& l.6. C.de bon.matern. Et à sacris paternis absolui remittive pro potestate paterna liberari, l.1.§.vlt.de ann.except. l.31.C.de fideicommiss. & l. 12.C.de collatio. Hæc autem locutio inde fluxit, quòd filiusfam. eorundem cum parentibus, quorum potestate continebantur, sacrorum participes erant. Inde & qui per adoptionem in ius alienum transierant, in familiam & sacra transire dicebantur, Vale.lib.7.cap.7. Et a liquātulum adiuuabat hæredes, quod M.Anneius in Suffenatis familiam ac sacra transierat. Habebant enim veteres propria sua familiaria sacra, vt & Cicero lib.2.de legibus perspicuè ostendit. Briss. Adde suprà notata, in verbo, Sacra priuata.

SACRI COMMISSI ex Pontificum legibus apud Romanos arguebatur, qui ob delictum nullo pacto aut tempore expiari posset: Impiè autem committere qui purgari posset, Crinitus lib. 14. de honesta disciplina, cap.2.

SACRISTA. Sacrista, hoc est, thesaurarius ad cuius curam spectat custodia vasorum Ecclesiæ, vestimentorum, thesauri, quæque ad luminaria lampadum spectant, siue in cera, siue in oleo. Sic dictus sacrista, quasi sacris rebus præfectus, vel assistens. Atq; hoc modo accipitur sacrista, in tit.de offic.sacristę. Et de hac materia differitur 25.dist.perlectis, in fin. Anch.

[illegible] intactis, & [illegible] ius libro. Fe- [illegible] istos sacrosanctos, [illegible] sacrosancta potestas Liuio libro 19. pro Tribunitia, & sacrosanctæ Ecclesiæ a Iustiniano dictæ, in quibus est ius asyli. Vide Budæum in prioribus annotationib. ad Pandectas.

SACROSANCTVM dicebatur, quod iureiurando interposito erat institutum, vt si quis violasset, morte pœnas penderet. cuius generis sunt Tribun.Pleb. ædilesque. Inde sacrosancta potestas pro Tribunitia apud Liuium. Cice.pro Balbo negat quicquam sacrosanctum esse, nisi quòd populus plebsve sanxisset. Vide Sext. Pomp.

SACROSANCTVM, emphasim habet duplicati verbi, significans id, quod sine expiabili scelere violare nemini prorsus liceret. Vnde propriè dicebatur institutum iureiurando, vt qui violaret, morte pœnas penderet. Exemplum est apud Pomponium, in l.fin.ff.de diuisio.rer. Si quis, inquit, violauerit muros, capite punitur. Oldend.

SACRVM, substantiuè, dicitur omne quod deorum habetur. Vide Aggenum ad fin.commen.in Iul.Front.& suprà, Sacerdos.

SACRVM pro templo. Paulus: Sunt, autem, inquit, sacrilegi, qui publica sacra compilarint. At qui priuata sacra, vel ædiculas incustoditas tentauerint, ampliùs quàm fures, minùs quàm sacrilegi merentur. Sp.

SACRVM cubiculum. Vide, A cubiculo.

SACRVM cubiculum est duplex, Augusti & Augustæ, Cuiac. in procemio, tit. de præpositis sacri cubiculi, C.lib.12.

SACRVM patrimonium vocatur vulgò dominium Regis, vt annotauit Drosæus in methodo iur.

SAEVIRE, crudeliter in aliquem agere. §.sed hoc tempore, Inst.de ijs qui sunt sui vel alie.iur.

SAEVITIA, pro inconcessa castigatione. Paulus ad legem Aquil. Præceptoris enim nimia sæuitia culpæ ad-

præ adsignatur. Quia leuis duntaxat castigatio concessa est doce nti, vt tradit Vlpian. Sp.

σάγμης est æquipondium, hoc est, quod in libra apponitur ad æquilibrium faciendum.

SAGA in l.12. C.de cursu public. instrata equorum, Interpretes [Greek] verterunt. vide Bayfium in libel.de re vestia. & Cuiac.l.13.d.tit. de cursu public. C.lib.12.

SAGARIA dicitur quædam negociatio, vocabulo à sagis inclinato: vestimenta emimus, & distrahimus lucrifaciendi gratia. quod etiam innuit Vlpian.in l.cum duobus. §.quidam. ff.pro socio. & ibi glossator noster, qui exponit sagariam, id est, salis, vel sale, vel saccorum vel vilium vestium attritarum. Sagum autem erat chlamis militaris quadra, de qua Iuuenalis,

An saga vendenti nubat caupone relicto.

Marcus Tullius in Antonianis auctor est, saga sumi solere in bello atque tumultu, & quando in sagis tota ciuitas erat, consulares viri togati esse solebant: & propterea Iureconsult.in l.vestis. §. vestimenta, de aur. & arg. lega.inter vestimenta virilia enumerauit saga. dicitur autem sagaria simpliciter, & significatur huiuscemodi negociatio: sicut nomine lintearię, intelligimus linteorum negociationem. Itidem absolutè dixerunt argentariam, sequestrariam, & sic de singulis. Proinde censeo castiganda esse verba apud Vlpia.in l.procuratoris. §.si plures, tit.de tribut.actio. apud quem saccariam & lintea riam, pro sagaria & lintearia, malè repositum inuenies. Sagariam autem, quàm saccariam, legere malim: ea potissimùm ductus ratione, quia aliquos de literis benemeritos inueni, qui hunc locum Vlpian.ita citant. Tamen si nihil placet immutare, saccaria in eodem significatu accipietur, quasi à saccis deriuata, quæ sunt viliora vestimenta.

SAGARIVS. sagorum venditor, ein verkauffer der Kleider / ein Altgewänder / iuxta Old. Hinc sagaria negociatio: sicut ab argento argentaria. Vlpia.de tribut. act.d.l.procuratoris. Duas, inquit, negociationes exercebat puer: sagariam & lintea riam. Sp.

SAGENA, quam alij plagam, vel euerriculũ appellant, est quoddam retis genus, rarissimis maculis contexta. Quod genus retis in mare demissum, omneis omnis generis pisces colligit. Brechæus in l.inter publica.ff.de verb.& rer.signif.

SAGVM, non est vestis tenuis & abrasa, vt ex Hugo. Interpres tradit in l.non patimur.C.de curs.public. libr.12. Sagum enim militare ac bellicum gestamen fuisse, cùm ex Nonio, tum ex Suetonij verbis in Augusto intelligitur: quod tamen inter familiaria adscribitur ab Vlpian.in l.procuratoris. ff.de tribut.actio. Vide Bayfium cap.15.de re vestia. Spiegel. Turnebus aduersariorum lib.1.cap.27.refert, Sagum Gallorum gestamen esse. Nam quemadmodum palliatos Græcos, & togatos Romanos intelligimus, cùm constet pallium Græcorum & togam Romanorum habitum fuisse, sic idem Turnebus sagatos pro Gallis posuit è vestitu gentem significans.

SAGITTA, à sagaci ictu, id est, veloci vocata, vt quibusdam placet: siquidem vt ocyus mors perueniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro adiecimus: quod scelere humani ingenij ac fraude inuentum arbitratur Valturius. Connumeratur. C.inter res quæ export.non debent, l.2. Sp.

SAGITTARIVS. In titulo, de sagittarijs & ballistarijs, lib.5. Decretalium sagittarius non accipitur pro signo illo cœlesti, quod alij centaurum Chironem arbitrantur, alij Erotonis filium Euphemis, nutricis musarũ, (de quo fit mentio apud Columellam) sed illic accipitur sagittarius pro eo, qui sagittas emittit, eas præsertim, quæ in bello ex maioribus illis tormentis eiaculabantur longiùs, vt in sacris literis, Percussus est à sagittarijs. Quanquàm etiam sagittarios artis sagittandi peritos intelligere possumus, quos vulgus archieros appellet. Vide, Balistarius. Anch.

SAGMINA. Martian.in l.sanctum, de diuis.rer. Sunt inquit, quædam herbæ, quas Legati Pop.Rom. ferre solebant, ne quis eos violaret: sicut Legati Græcorũ ea, quæ vocabantur κηρύκια, ferunt: Latine Caducei dicuntur. Bud.& Haloand. De sagminibus vide Plinium, vel Budæum in Annotat.prior. Sp. Adde & Crinitum de honesta disciplina, lib.7.cap.3. Maioragium lib.4.cap.8. Miscellaneorum.

SAGMINA apertiùs explicat Festus: aitque Verbenas esse, id est, herbas puras: quia ex loco sancto arcebantur Consule Prætoreve legatis proficiscentibus, ad fœdus faciendũ hæc herba à Græcis ἱερὰ βοτάνη dicta est, hoc est, sacrã herba, vt Plin.docet lib.25.

SALAMANDRA, in l.3.§.alio.ff.ad leg.Corne.de sicar. Animal id esse lacerti figura stellatum ac varium Dioscorides libro 2.& Plinius libro 10.cap.67. scribunt. cui tantus rigor est, vt ignem tactu extinguat: vnde & nota est vulgi opinio existimantis igne eam vesci, nec vnquàm eo absumi, cùm præ frigiditate quidem aliquo tempore in igne illæsa subsistere possit, eo tamen tandem consumatur, vt Gal.lib.3.de temperament.scribit. Cæterùm inter venena numeratur. Nam haustum eius sequitur inflammatio linguæ & cum corpore, resolutioneque aliqua tremor & sermonis impedimentum, & liuor totius corporis, vt Dioscor.lib.6.& Plin.lib.29.ca.2.tradunt. Briss.

SALARIVM annuam erogationem significat, quæ alicui sui tuendi exhibendique causa præstatur, l.vltim.ff.de in rem vers.l.8.§.si in singulos.ff.de transactio. l.vltim.in fin.ff.de obligat.& actio.l.19.§.vltim. ff.de annu.legat. Salarium verò Cornut. in Persium victum vnius diei interpretatur. Plinius lib.31.cap.7.de sale tractans. Honoribus etiam militiaque interponitur salarijs inde dictis magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa sal ad Sabinos portari consueuerat. Salarium etiam annuas mercedes stipendiaque, quæ ob liberalem artem vel medicinam præstantur, significat l.16.§.1.de alimen. legat. l.4.ff.de decret.ab ordin.faciend.l.51.§ item Papinian.ff.pro socio.l.7.l.56.§.salarium.ff.manda.l.1.& l.18. C.eodem.l.4.ff.de offic.adsess.l.20.§ vltim.ff.loca. Inde salariarius, qui salario fruitur, l.10.§.idem Labeo. ff. manda. Salarium quoque prædij Iurisconsulti dicunt, in l.40.§.hæres, de legat.1.l.8.ff.de vsufruct. & Salarium pro lapidibus cædendis, in l.14.in fin.ff.commun.præd. Brisson.

SALARIA interpretamur τὰ διδόμενα ἐπὶ τροφῇ, siue vt plurimùm Græci vertere solent, σιτηρέσια & ὀψώνια. Suidas [Greek], pro σαλλαρίοις. An igitur ratio nominis hæc, quod salaria percipientes inde se alant? Quæ salaria in l.6.C.de profess.& med.lib.10. annonaria commoda in l.9. C.eod. Adde Forcat.in Penu Iuris Ciuilis, cap.19.

SALARIO publico non frui, apud Papin. l.fin.ff.de offic.assess. Sp.

SAL quam vtile condimentum sit, omnibus in comperto est, quoniam obsonia à putredine vendicat, & cibos perfusos ætate donat, nec tantùm penus vtilis, sed miris quoque medicinæ experimentis nobilis, vt exierit in prouerbium, nihil sole & sale corporibus humanis esse commodius. Antiqui etiam sacris salem adhibebant mola salsa litantes, id est, farre tosto & sale conspersio. Virgil.2.Aeneid.

Iamque dies infanda aderat mihi sacra parari
Et salsæ fruges.

Sed nec Christiana religio salem suis sacris abdicauit, aquam sale inspersam in expiationem criminum côcinnans, vt coinquinati purificentur, c.aquam, de consecr. dist.3. Adde (si placet) sacras literas salem ipsum pro sapientia passim vsurpasse, vt ait Gregorius c.si rector.§. sed cùm rector.43.dist inct. quocircà Christus discipulos salem terræ vocauit, Matthæi quinto capit. nempe exemplaria sobrietatis, castimoniæ, & sapientiæ. Paulus Apostolus: Sermo, inquit, vester in gratia sit sale conditus, id est, modestia. Forcat.in penu iuris Ciuilis, cap.19.

SALES preterea pro facetè dictis cum lepore & hilaritate vsurpamus: rarò pro alimento, sed Imperator ylus

vsus est, l. si quis. C. de vectigal. Forcat. ibidem.

SAL Ammoniacus prestantissimus & pellucidus, teste Dioscoride, qui fossilem marino præfert, in Oromeno Indiæ monte cæditur, vt lapis, ac renascitur, ex quo regnum maius vectigal consequitur, quam ex gemmis aurove. Vt annotauit Forcat. in Penu iuris Ciuilis, d. cap. 19.

SALII. Saliorum appellatione subintelliguntur Galli. Franc. Connan. in suis comment. super ius Ciuil. lib. 1. cap. 8. nu. 4. in fin.

SALES, pro condimento, apud Paul. de publi. l. cotem ferro. subigendo necessariam, hostibus quoque venundari, vt ferrum, & frumentum, & sales, non sine capitis periculo licet. Communiter autem sales ridicula exponuntur. Quintilianus lib. 6. cap. 3. de quo plura Brodæus Miscel. lib. 6. cap. 12.

SALGAMA appellantur quæcunq; conditanea, quæ ad victum nostrum ex sale, in vasis adseruantur.

Item Salgami appellatione (annotante Alciato) venit oleum, butyrum, sal, & huiusmodi esculenta ad condiendum, atq; etiam alia indies necessaria, veluti ligna. Ausonius in quodam Epigram. ad Eunum,

Salgama non hoc sunt quod balsama, cedite odores:
Nec malè olere mihi, nec benè olere placet.

Lib. 12. Cod. titulus est, De salgamo hospitibus non præstando: vbi, ne quis (inquit imp. Iustinianus) comitum, vel tribunorum, salgami nomine culcitram, lignum, oleum à suis extorqueat hospitibus, sed nec volentibus hospitibus, in prædictis speciebus aliquid auferunt. Anchoranus.

SALGANVM, herbas conditas esse veriùs quidam putant, velut brassicam, betam, quibus etiamnum Turcæ vtuntur. Prat. Adde Cuiac. in l. vnica, supr. d. titul. C. de Salgamo hospit. non præstan. lib. 12. & Forcat. in Penu iuris Ciuil. cap. 20. in prin.

SALICTVM, salicetum, locus vbi salices consitæ sunt. Vlpian. de fund. instruct. l. quæsitum. Harundineta inquit, & salicta ante quàm cæsa sunt. Nebriss. Idem ad fin. l. si fundi. ff. de vsufr. Nisi fortè, inquit, salicti eius, vel sylux palaris, vel arundineti vsusfructus sit legatus. Spiegel.

SALIENTES, de quibus meminit Vlpi. in l. funes. ff. de actio. emp. fistularum sunt capita, atque etiam ipsæ tribulorum & fistularum scaturigines, quę & siphunculi dicuntur. de his Cice. ad Q. fratrem: Piscina, & salientibus additis mira suauitate villam habiturus es. meminit & Vitruui. in 8. Cott.

SALIENTES Accursius malè aquas, quum lapides potiùs sint siue personæ, ex quibus aquæ saliunt, Basilicis ἀνάβρυτοι, veteribus Siluani: vt non malè, qui glossemata interpretati dixerint Siluanum κρόυνον. In Festo fortè corruptè legitur, Tullios alij dixerunt esse silanos: & silanos scribendum. Itemque Cornel. Celsi libr. 3. confert etiam aliquid ad somnum siluanus iuxta cadens. Et Lucretij 6.

Corpora silanos ad aquarum strata iacebant.

Igitur l. 19. § vlt. eod. tit. personas ex aquarum rostris aqua silire solet, id est, Siluanos aut Tullios. Cuiac. Obser. lib. 11. cap. 2.

SALIENTES, fontes tubulis fistulisve aquam fundentes: nomine ex eo deducto, quòd aqua ex tubuli capite in labrum fluens, salire videatur. Vlpian. l. 15. ff. de actio. emp. Lines, & labra, salientes, fistulæ quoq; quæ salientibus iunguntur. Vlpia. l. 12. § 14. ff. de inst. vel instit. Fistulæ autem & canales, & crateres, & si qua sunt alia, ad aquas salientes necessaria, &c. Hot.

SALIGNEVS, a, um, quod est ex materia salicis arboris notæ. Cato de re rustica. Sllaps non erit, perticis saligneis. Ouid. 8 Metamorph.

Lecto non indignanda saligno.

Vlpian. arborum furt. cæsar. l. vitem. Sed etsi quis saligneas virgas infiicuendi salicti causa defixerit. Nebriss.

SALINAE, locus vbi fit sal, apud Caium l. 1. quod cuiusq. vniuer. in princ. Plin. author est, Ancum Martiũ Regem salis modia sex milia in congiario populo dedisse, salinasq; primùm instituisse. Earum autem vectigal, explosis regibus sublatum, iterum imposuit censor M. Liuius, ob id ipsum Salinator appellatus. Sp.

SALINAS omnes in Gallia proprias esse Principis, & locari publicanis ad certum tempus, affirmat Cuiac. Obser. lib. 3. de Salinis & Salinarum vectigali, cap. 31. adde Forcat. in pen. iur. Ciuil. cap. 19.

SALINAE quædam publicæ, quædam priuatæ erat, l. 17. ff. de verb. signif. l. 13. ff. de publican. l. 7. §. salinæ. ff. de censib. l. 5. §. 1. ff. de reb. eor. qui. l. 8. §. in ministerium. ff. de pœnis.

SALINARVM vectigal, in d. l. 17. & l. 1. ff. quod cuiusq; vniuers. l. 59. §. 1. de hæred. inst. Briss.

SALINARVM conductores, in l. 11. C. de vectigal. & com. in quas olim etiam ob maleficium pœnæ loco damnari maximè fœminas consueuisse ostendit, d. l. 8. §. in ministerium. ff. de pœn. & l. 6. ff. de captiuis & postlim. Briss.

SALINARIA dicuntur, quæ dantur pro sale, not. gloss. in verbo, Pedagia, c. super quibusdam, extr. de verbor. sig. Io. Bellon. Etymol.

SALITOR, qui satis tributum colligit. Interpres Ciceronis Epist. ad Attic. lib. 4. exponit salitores præfectos, quos Iurisperiti murilegulos appellant; Germani nostri Saltzmeyer vocant. Quidam tamen codices habent, non Salitorib. sed data à litoribus.

SALIX, arbor dicta, quòd ea celeritate crescat, vt salire videatur. Paul. de ann. legat. l. Caius Seius. Præstari autem volo ex prædijs Potianis, ex prædijs Luctacianis annua arundinis millia trecenta, & salices mundi annua librarum singula millia. Sp.

SALSAMENTA dici pisces salsos aut laridum, Donatus ait: rectiùs quidem quàm Accurs. qui in l. quidã. ff. de triti. vin. & oleo. exponit salsamenta intinctũ illũ herbulis quibusdã cõcinnatum, quam salsam vulgus vocat, non sine salis laude. Cùm enim constet varijs ex oleribus, pipere etiam, tamen totum confusum ab inditis modici salis micis nomen salsæ inuenit: quippe à nobilissimo deducens, vt in procem. §. ac ne tertij. Virgil. in Moreto:

Hinc salis inspargit micas.

Sed profectò huiusmodi intinctum Iurisconsul. non salsam vt imperiti, sed embamma, vocat. l. si quis vinum. §. si acetum. ff. de triti. vin. & oleo, ἀπὸ τοῦ ἐμβάπτειν, id est intingere: quia cibi eo intingi solent. Vnde Apitius, Embamma, inquit, in ceruinam facies: piper, nardostachiũ folium, apij semen, liquamen, vuam passam confundes, hoc embamma intinctum ante dixerat: nihil igitur cum embammate salsamentum commune habet. Forcat. in penu iur. Ciuil. cap. 20.

SALSAMENTVM. Vide gloss. in l. quidam hęredi. ff. de vin. trit. & oleo leg.

SALSAMENTARII, salem vendentes, quos Græci ταριχοπώλας & ταριχεμπόρους vocant. Brodæus Miscell. lib. 6. cap. 8.

SALTEM, particula, quam habeat principalem significationem, quæq; vocis illius origo sit, docet Aulus Gellius, lib. 11. cap. 14.

SALTVARIVS, qui vel fructuum conseruandorũ gratia, vel finium custodiendorum causa paratus est, auctore Vlpia. in l. quæsitum, de instruc. & instr. lega. Iurisconf. de legat. 3. l. cùm quæritur. pro agri custode accepit. Neque topiarium, inquit, ornandi, saltuarium tuendi fundi magis, quàm colendi causa paratum videri. Item de fund. instr. l. instrumenta. Si viridiaria, inquit, adsint topiarij; si fundus saltusque pastionem habet, greges pecorum, pastores saltuarij. Aliàs saltus, locus vbi pascuntur armenta, ferèque versantur. Et saltuarius, saltus custos. Nebriss. Saltum autem, ex C. Aelij sententia, Sext. Pompeius ait esse, vbi sylux & pastiones sunt. Spiegel.

SALTVENSES, qui saltibus adscripti sunt, vocantur, in l. 1. de fugitiu. colon. libr. n. C. & l. 13. qui milit. non poss. lib. 12.

SALTVENSES fundi, in l. 13. C. de fund. patrimonial. lib. 11. Briss.

SAL-

SALTVS est densior sylua, in quo pasci, & æstiuare, & hyemare pecudes solent. Io. Bello. Etym.

SALTVS appellabant veteres pascua loca, & pastionibus accommodata, l. penult. §. 1. ff. si seruit. vindic. l. 8. ff. de instr. vel instr. l. 11. ff. de actio. empt. l. 25. ff. de pigno. actio. Var. lib. 4. de lingua Latin. Quos agros non colebant propter syluas, aut id genus vbi pecus possit pasci, [illegible] suo saltus nominarunt. Hæc Græci [illegible] tus ab alendo dicti, quòd pascendis & alendis pecorib. inseruirent, vt dicit Connan. in comment. suis super ius Ciuil. lib. 3. cap. 9. num. 5. in fin. Aelius verò Gallus apud Festum lib. 17. saltū definit, vbi sylua & pastiones sunt, quarum causa casæ quoq; ibi sint. Et adijcio, si qua particula in saltu pastorum aut custodū causa aratur, eam rem non perimere nomen saltus, non magis quàm fundi, qui est in agro culto, & eius causa habet ædificium, si qua particula in eo habet syluam. Virgilius lib. secundo Georg.

Saltibus in vacuis pascunt & plena secundùm
Flumina.--

Inde saltus pascuus, l. 19. § 1. ff. loc. Et saltus pastionesque, in l. 8. ff. de instr. vel instru. Et per greges pastionesque fructus ex saltibus percipi dicitur, l. 32. ff. de vsufr. l. 9. D. de instr. vel instru. Briss.

In saltibus etiam venari dixit Triphonin. in l. 62. ff. de vsufr. Virgil. 1. Georg.

-- Et magnos canibus circumdare saltus.

SALTVS autem alij æstiui, alij hyberni erant, l 67. ff. de legat. 3. §. saltus. l. 44. §. vltim. ff. de acq. possess. Aestiuos definit Vlpianus, quibus interdum etiam hyeme, plerumque autem æstate vtimur, l. 1. §. æstiua. ff. de aqua quotid. Briss.

SALTVOSVS, locus saltibus plenus.

SALVA dignitate mea, verba Proculi, quomodo accipienda sint, declarat Alciat. in l. nepos Procul. de verbo. signif. Spieg.

SALVA meliori sententia, l. Claudius. ff. qui poti. in pign. hab. Spieg.

SALVA ratione recti sermonis, l. Plautius. ff. de aur. & arg. leg. Spieg.

SALVBRIS finis, qui præbet salutem, vt in Clemē. dudum, de sepult. Io. Bellon. Etymol.

SALVATOR. Quum seruator (vt ait Erasm.) idem significet, quod saluator, seruare idē quod saluare: quoniam seruator est apud idoneos autores, saluator non item: docti maluerunt seruatorem, quàm saluatorem. Seruator enim propriè Latinis dicitur, qui in discrimine confert salutem. Sic olim Principibus, qui liberassent prouinciam aut patriam ab exitio, erecta statua, aut posita calumnia, honorabantur apud Græcos titulo σωτῆρος, apud Latinos seruatoris. Inde & seruorum vocabulum, quòd in bello seruati essent, quum iure potuerint occidi. Inuenitur Seruatoris vocabulum apud orthodoxos scriptores, & Poetas Christianos vetustos. Spiegel.

SAVIANVM interdictum. Saluius Iulianus cognomento Seuerus, Mediolanensis, Hadriano in iudicijs assessor, deinde Antonino Pio, ac diuis fratribus admodū charus fuit, anno 134. Ab eo igitur Saluio Iuliano profectum est Saluianum interdictum, de quo tractatur libr. 43. Pandect. & hoc datur ad prosequenda pignora, dictumque est alijs à saluando, quia saluat ius creditorū & dominorum, vt scribit Zas. Institut. de actione. §. item Seruiana. Anchora.

SALVO iure meo, verba sunt magnæ efficaciæ: vt colligitur ex l. si debitor. §. 1. quibus modis pign. vel hypot. sol. cum alijs per Alberic. citatis. Sp.

SALVO officio quem absoluere. apud African. in l. pen. C. de comm.

SALVS, incolumitas, remedium. Paulus de offic. præfect. vigil. l. 3. Nam salutem Reipubl. tueri, nulli magis credidit conuenire, nec alium sufficere ei rei, quàm Cæsarem. Spieg.

SALVS communis, l. 2. C. de exact. tribut. lib. 10. Spiegelius.

SALVS agitur, meliùs quàm, agitur de salute.

SALVTEM & Apostolicam benedictionem, Cletum Romanorum Pontificem Primum vsurpasse volunt. Vide Speculatorem de rescript. §. præsente. Spiegelius.

SALVSTIANI horti fuerunt Romæ, quorum Plinius lib. 7. meminit. In conditorio, inquit, Salustianorum hortorum adseruabant. Aphric. de leg. 1. l. idem Iulianus. Si Salustios, inquit, hortos, qui sunt Augusti. Nebriss.

SALVVM fore qui recipit, zu verwaren/ non solùm à furto, sed etiam à damno recipere videtur, vt ait Caius l. nauta. ff. naut. caup. Sp.

SAMARITANVS. Samaria ciuitas regalis in Israel, caputque & sedes regni domus Israel, à qua tota regio decem tribuum dicta est Samaria. Posteà Sebaste dicta est, ab Augusti nomine. Dicitur quoque Sichar, & Sichem, & Sichema. Ea est Palæstinæ inter Iudæam & Galilæam sita (referente A. Calepino) ædificataque est à Samarite filio Chanaam, vnde Samaritani, seu Samaritæ, qui Samariam incolunt. Et ipsi homines erant, qui seiuncti à Iudæis, diuersa ab eis sentiebant, vt indicat Suidas in collectaneis Græcis. Vide & D. Hieronymum ad Algadiam. Cæterùm, legitur quòd, postquàm diuisum fuit regnum ipsum Israel, sub Roboam, filio Salomonis, (vide in 3. reg. cap. 12. superbè ædificata fuit, & nobilissima ædificia fuerunt in ea: nunc autem Dei iudicio conuersa est in hortos olerum, vt vix iam aliqua sit ibi habitatio.

SAMIATA ferramenta in Aureliani Augusti epistola de offic. trib. mil. veteres pro his acceperunt, quæ in spiculum mucronata atque acuminata forent. Quod & Nonius Marcellus probauit. Samium enim pro acuto acceptum est, vt samiare pro acuere. Quoniam in Samo hoc artis genus præcipuè claruit Pet. Crinit. de honest. discipl. lib. 22. cap. 10.

SAMIA in genere dicuntur figlina, à luto eius insulæ fictilibus conuenientissimo: vnde apud Ausonium legitur Agathocles Rex abacum onerasse Samio luto, fictiles lances intelligi cùm vellet. Hadria. Iuni. animaduers. lib. 2. cap. 10.

SANA mens, hoc est, benè instituta, valens ratione; solido iudicio, rectè & sanè statuens de rebus. Hæc sola propemodum, teste Viue Hispanorum doctissimo, meretur dici homo. Iam habes quid est, Sana mens te condere testamentum. Sp.

SANATES dicti sunt, qui supra infraque Romam habitauerunt. quod nomen ijs fuit, quia quum defecissent à Romanis, breui post redire in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in XII. Tabul. cautum est, vt idem iuris esset Sanatibus quod fortibus, id est, bonis, & qui nunquàm defecerant à populo Roman. Festus. Hotomannus.

SANCIRE propriè est, si Seruio credimus, sanctū aliquid, id est, consecratum facere, fuso sanguine hostiæ. Vsurparunt autem pro decernere, constituere. Cice. in Legib. Populariter interdum loqui necesse est, & appellare eam legem, quę scripto sanxit quod vult, aut iubendo, aut vetando. Sp.

SANCTA propriè sunt, quæ neque sacra, neque religiosa, neque profana sunt, sed sanctione quadam confirmata. Quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est, etsi non sit Deo consecratum, l. 9. §. propriè. ff. de rer. diuis. A sanciendo enim sanctum dictum, quasi incorruptum & inuiolatum, vt Agge. Vrbic. in Comment. ad Frontin. scribit. Alio modo sanctum definitur esse, quod ab hominum iniuria munitum atque defensum est. Dictum est autem à Sagminibus, l. 8. ff. eod. id est, à verbenis, seu herbis puris, quæ ex loco sancto secabantur à Consule vel Prętore legatis proficiscentib. ad fœdus faciendum, bellumve indicendum, quemadmodum Festus lib. 17. tradit. & Plin. libr. 22 cap. 2. significant. Ex quo & ipsi legati sancti esse iure gentium dicuntur, quòd eos violari nefas sit, quodque ab omni iniuria eos ius gentium vindicet, & tutos præstet, l. vlt. ff. de legationib. Briss.

SANCTAE crucis imago eleganter ab Honorio & Theodosio pientissimis Impp. fidei nostræ signum dicitur, in l. Iudęis. C. de Iud. Sp.

SANCTAE autem res sunt, vt in ciuitatibus & oppidis muri & portæ, l. 1. & l. 8, in fin. ff. de rer. diuis. l. 2. ff. ne quid in loc. sacr. Zonar. tom. 2. τείχεα γὰρ παρὰ ῥωμαίοις τὰ τείχη. Sed enim quod ad portas attinet, à Iurisconsultis dissentire Plutarc. videtur, qui ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς muros ἱερούς esse, portas non item, scribit: quòd per portas cadauera efferantur, aliæ item res immundæ & minimè puræ per eas transmittantur, inuehantur, euehantur. Verùm diuersa potiùs quàm contraria aut pugnantia dicit. Meritò enim negat portas religionis quicquam habere, aliter atque muros, qui aratro circumduci atque ambiri certis adhibitis sacris in designanda vrbe solebant: cùm eo loci, in quo portæ struendę erant, sisti aratrum, & sustolli consueuisset: Verum est tamen, nec portis, nec muris quicquam coniungi, vel apponi licuisse, nec aliquid omninò in eas sine nefario scelere committi potuisse, quo violari viderentur. Eaque propter in sanctis cõsulti eorum vtrunque rectè numerant, l. 2. & l. vlt. ff. ne quid in loc. sac. Gaius libr. 2. Instit. tit. 1. Sanctæ quoque leges dicuntur, propter sanctiones, quibus leges se ipsas olim muniebant, l. 9. §. proprie. ff. de rer. diuis. Sacratas verò eas leges appellatas Festus scribit, quibus cautum erat, vt si quis aduersus eas fecisset, sacer alicui deorum cum familia pecuniaque esset. Cice. pro Corn. Balbo, Sacrosanctum nihil potest esse, nisi quod populus plebsve sanxisset. Deinde sanctiones sacrandæ erant aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœnæ, cùm caput eius qui contra fecerit, consecratur. Atq; hæ extremæ legum partes, quibus in eos, qui aduersus leges committerent, pœna irrogabatur, & sanciebatur, sanctiones vocabantur, l. 41. ff. de pœn. d. l. 9 § propriè. Quarum exempla sunt apud Cic. lib. 10. Epist. ad Attic. & apud Fest. lib. 17. in verb Satyra. Briss.

SANCTIMONIALES appellant Impp. virgines Deo deuotas, dicatas, & consecratas, Rubric. de raptu virgin.

SANCTIO legum triplex est: summa, media, & infima. Summa est, quæ id quod aduersus legem commissum est, ipsa per se ac vi sua, id est, sine magistratus opera rescindit: veluti Sanctio legis Aeliæ Sentiæ, quæ libertatem eius qui in fraudem creditoris manumissus est, irritam esse iubet, §. 2. qui & quibus ex causis. Media est, quæ non per se, sed Magistratus opera quod commissum est, rescindit: veluti si res vendita non valet dimidium pretij, vel pretium non valet dimidium rei, l. 2. C. de rescind. vend. Item cùm ea quæ in fraudem minorum aut creditorum facta sunt, restituuntur. Infima est, cùm quod commissum est non rescinditur, sed is qui commisit, mulctatur: velut in lege Furia testamentaria, quæ plus mille assium legatum, mortisve causa capere vetat, & aduersus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam constituit.

SANCTIONES vocamus eas legum partes, quibus pœnas constituimus aduersus eos, qui contra leges fecerint: ait Imp § 2. de rer. diuis. Papinia. l. 41. ff. de pœn. Sanctio legum quæ nouissimè certam pœnam irrogat, ijs qui præceptis legis non obtemperauerint, ad eas species pertinere non videtur, quibus ipsa lege pœna specialiter addita est. Eius sanctionis exemplum pulcherrimum libet ex reliquijs legis Regiæ, quam suo loco descripsi, propter summam elegantiam & vetustatem adscribere. Si quis huiusce legis ergò aduersus leges, rogationes, plebisve scita, senatusve consulta fecit, fecerit, sive quod cùm ex lege, rogatione, plebisve scito S. V E. C facere oportebit, non fecerit, huius legis ergò id ei ne fraudi esto, neve quid ob eam rem populo dare debeto, neve cui ea de re actio, neve iudicatio esto: neve quis de ea re apud * ci sinito. Cic. ad Attic. libr. 3. Episto 23. Scis enim Clodium sanxisse, vt vix aut omninò non posset nec per Senatum, nec per populum infirmari sua lex. sed vides nunquàm esse obseruatas sanctiones earum legum. quæ abrogarentur. nam si id esset, nulla ferè abrogari posset: neq; enim vlla est, quę non ipsa se sepiat difficultate abrogationis. Idem Verrina 6. Quid multa? nisi vehementius homini minatus essem, nisi legum sanctionem pœnamque recitassem, tabulatum mihi potestas facta non esset. Hot.

SANCTORVM nomine olim Christiani accipiebantur, vt ex priscis constat scriptoribus. Vnde sanctissimi dicti Episcopi, vt, in Constit. Princip. Quem titulum ex antiquitate retinuit Pontif. Rom. [illegible], beatissimi titulo honestatur. De quo supra suo loco. Notum, quòd D. Paulus symmystas suos vocat sanctos. Iudæi vocabant sancta omnia, quorum vsus ipsis concessus erat. Et quidem erant sancta, quia erant ordinata verbo Dei: E contra prophana & prohibita nominant communia, id est. non sancta, non separata ad vsum populi sancti, sed quibus gentes vtebantur. Iudæi autem vocabantur populus Dei, & sanctus, id est, separatus à gentibus ad cultum Dei. Sp.

SANCTVARIVM Principis libros atque commentarios, in quos agrorum formæ referebantur, aut, quod magis est, locum ipsum & tabularium, in quo huiusmodi libri reponebantur, significat Sicul. Flacc. in libr. de condit. agror. Quòd si quis contradicat, sanctuarium Cæsaris respici solet. omnium enim agrorum & diuisorum, & adsignatorum formas, sed & diuisionem commentarios & principatus in sanctuario habet. Qualescunque enim formæ fuerint, si ambigatur, de eorum fide ad sanctuarium Principis reuertendum erit. Hygin. in lib. de limitib. constit. Omnes significationes & formas ęris tabulis inscribemus, libros ęris & typum totius perticæ linteis descriptum, secundùm suas determinationes, descriptis ad finibus tabulario Cæsaris inferemus. Et si qua beneficia, aut concessa, aut adsignata coloniæ fuerunt, siue in proximo, siue inter alias ciuitates, in libro beneficiorum adscribemus. Et quidquid aliud ad instrumentum mensorum pertinebit, non solùm colonia, sed & tabularium Cęsaris manu cõditoris subscriptum habere debet. Ita & Sanctuarium Mithridatis pro secreto eius tabulario dixit Plinius libro 23. cap. 8. Brisson.

SANCTVM est, ait Trebat. interdum idem quod sacrum, idemque quod religiosum: interdum aliud, id est, nec sacrum, nec religiosum: nimirum incorruptum & inuiolatum. Hæc Macrob. lib. 2. cap. 3. Fest. autem lib. 16. Inter sacrum, & sanctum, & religiosum differentias Aelius Gallus bellissimè refert. sacrum, ædificium consecratum Deo. sanctum, murum qui sit circa oppidum. religiosum, sepulchrum vbi mortuus sepultus, aut humatus sit. Sed illa portione quadam & temporibus eadem videri posse. Siquidem quod sacrum est, id lege aut instituto maiorum sanctum esse, putant, quòd violari id sine pœna non possit. idem religiosum quoq; esse, quod iam sit aliquid, quod ibi homini facere non liceat, & quod si faciat, aduersus Deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro aut sepulchro debere obseruari, vt eadem & sacra & sancta religiosa fiant. Hæc Festus. Propriè autem sancta dicuntur, quæ ab iniuria hominum defensa atque munita sunt, inquit Martian. l. 8. ff. de rer. diuis. munita autem propter pœnam propositã significat: nam sancire est sanguine fuso confirmare, vt Seruius Grammatic. testatur. neq; Martiano assentior, qui à sanguinibus hoc verbum eo loco deducit. quin Festo potiùs adstipularer, qui sagmina à sanciendo, id est, confirmando deducit. A sanguine autem confictum esse, vel ex consuetudine sacrorum solennium, quam Salustius in Catilinaria commemorat, intelligi potest. Fuere, inquit, qui dicerent, Catilinam cum ad iusiurandũ populares sceleris sui adigeret (sic enim legendũ, non addiceret) humani corporis sanguinem vino permistũ in pateris circumtulisse. inde cùm post execrationem omnes degustassent, sicuti in communibus sacris fieri cõsueuit, aperuisse consilium suum, &c. Sancta ergò prima sunt, quæ cæsa victima, & execratione interposita, confirmata sunt. Et sacrosancta, iudicio meo, illa eadẽ propriè, quasi quæ sacro facto sancita sunt Sed Liuius lib. 3. quum idem prope sibi videri significasset, Iurisconsultis

tamen

tamen aliud placere ostendit: Cùm inuiolatos Tribunos plebis, inquit, religione, tum lege etiam fecerunt, sanciendo, vt qui eis nocuisset, eius caput Ioui sacrû esset: familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venû iret. Hac lege iuris interpretes negant quenquam sacrosanctum esse, sed caput eius qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum esse, id, sanciri. Hæc Liuius. Eamque Iurisconsultorum Etymologiam Festus lib.17. secutus: Sacrosancti, inquit, dicuntur, qui sanciuntur vt sint sacri, si sacrû violent. Itaque sacrosancta duobus modis fiunt: religione, siue iureiurando: & lege. quorum vtrunque Liuius eodem loco significat, his verbis, Et cum religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt. Paulò autem post religionem iusiurandum interpretatur. Dionysius autē lib.6. Iurarunt, inquit, per sacra omnia, se posterosque suos hanc perpetuò legem obseruaturos: addita execratione, vt qui legi parerent, ita Deos superos atque inferos propitios haberent: qui non parerēt, infestos. Hunc vtrunque modum exponit Cicero in ea pro Corn. Balb. eo loco quem corruptum subscribam, post emendabo. Quid fuit in ea rogatione, quod sacrosanctum videretur? Primùm enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebsve sanxisset. Deinde sanctiones sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœnæ: cùm caput eius, qui contrà facit consecratur. Sic igitur locum emendo: Aut genere ipso, vt obtestatione & consecratione legis: aut pœna, cùm caput eius, &c. Duos enim tantùm hos fuisse modos, locus insequens, vbi ex enumeratione partium argumentatur, perspicuè ostendit. Quid habes igitur dicere, inquit, de fœdere eiusmodi? Vtrùm à capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse confirmas? Ex quibus copiosè disputatis perspicuû esse arbitror, hoc inter Sanctum & Sacrosanctum interesse, quod inter genus & speciem. Sacrosancta enim dicuntur ea, quæ sub capitis pœna sancita sunt, vt inuiolata & incorrupta essent: quæcunque verò pœnam aliquā continent paulò grauiorem, Sancta nominantur. Planum est præterea & sancta & sacrosancta ea plurimùm dici, quę inuiolata sunt. Hinc Cic. in ea pro Domo sua, de cuiusque domo verba faciens: Hoc, inquit, perfugium est ita sanctum omnibus, vt inde abripi neminem fas sit. Hinc sacrosanctæ Ecclesiæ dicuntur à Iustiniano, quæ asylum præbent. Hinc illud Cic. in Catili. Quid enim expectas? bellum? quid ergò? in vastitate omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas? Hinc sacrosancta fœdera semper appellantur, quia gentibus omnibus moris fuit, vt ea sanguine sancirent. Cuius rei exemplum insigne tenere non possum, quin hoc loco ex Corn. Tacito, lib.12. subscribam. Mos est, inquit, Regibus (de Armenia loquitur) quoties in societatē coeāt, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoq; perstringere: moxque vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Hotoman.

SANCTVM dictum à sanguinibus. Sunt autem sagmina, quædam herbæ, quas legati P.R. ferre solebant, ne quis eos violaret. ita memoriæ tradit Martianus in l. sanctum, tit. de rer. diuis. Ego hoc in loco, quem alij clausis oculis pertransiuerunt, puto erratum esse maximum, & ita corrigendum ex Liuio, & cæteris: Sanctum dictum est à sagminibus. sunt autem sagmina, & reliqua Liuius etiam in 1. lib. ab Vrbe condita, Iubesne me Rex, cum Patre patrato populi Albani fœdus feriam? Iubente Rege: Sagma, inquit, [illegible] pollito. Fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit. Idem ad finem secūdi belli Punici: Vt priuatos lapides, silices priuatasq; verbenas secum ferrent: vti prætor Roman. his imperaret: vt fœdus ferirent: sibi illi prætorem sagmina poscerent: herbæ id genus ex arce sumptum, dari fœcialibus solet. Hæc Liu. Dicta autem sunt sagmina, quasi sanctissima: quia sumebantur ex arce, & sic ex loco sancto, legatis proficiscentibus ad fœdus sanciendum. vnde & à sanciendo appellata aliqui tradiderunt. Erat autem gramen cum sua terra euulsum, quod alio nomine verbena appellatur, vt etiam tradit Liuius in locis præallegatis. & Plin. in 22. libr. Quoniam, inquit, non aliundè sagmina in remedijs publicis fuere, & sacris legationibus, quàm verbenæ: certè vtroque nomine significatur. Et ideò eos verbenarios Varro appellauit, a verbenis, hoc est, à sagminibus, quæ gestabant. Corr.

SANCTVM est, quod ab iniuria hominum defensum atque munitum est, l. sanctum. ff. de rer. diuis. Budę. ait: Sanctum dicitur, quod nec sacrum, nec religiosum est. Vnde & sanctæ leges, quæ pœnæ sanctione corrumpi vetantur. Et ærarium sanctiùs ab antiquis dicebatur, quod prorsus intactum erat: ex quo nihil promi licebat, ob annuas necessitates. Sanctum est item plerunque, quod incorruptum. Et à sanciendo sanctum dicitur: religiosum, à religando mentes, ne malè agant homines: vel à relinquendo, quod à mortuis relinquatur. Sacrum autē propriè Dei est. Profanum, quod dum sanctum fuisset, posteà in vsu hominum factum est. hoc est, extra fanum & sanctuarium. Hæc ex Agenio Vrbico retulit Alciat. in c.4. lib.2. Parerg. indicans ibidem, Christianorum sacra loca, ecclesias vel basilicas dici: paganorû verò, vel gentilium templa, fana, delubra. Sp.

SANDAPILARII. Pollinctores & Libitinarij dicebantur, penes quos funerandi cura versabatur. Hi à Græcis νεκροφόροι καὶ νεκροθάπται, teste Vlpia. dicuntur, quasi defunctiferi, qui Sandapilarij, & Vespillones dicuntur, non multùm dissimiles his vulturijs codonephoris, id est, tintinnabula gestantibus, quos Anteambulones atratos Latinè appellare possumus, & ferales præcones, auctore magno Budæo, à Græcis etiā ταφεῖς, &c. Brechæus in l. cùm in testamento. ff. de verb. & rer. signific. quem hac de re vide pleniùs. Sandapilæ sunt pharetræ & defunctorum capuli. Iuuenal. Epigram. & cæteri. Io. Bapt. in comment. Epist. Sidon. lib.11.

SANDALARIVM ea fori pars siue locus esse dicitur, vbi vendi solebant sandalia & calciamenta, vbi & librarias tabernas fuisse ex Gell. lib.18. cap.4. & ex Macrobio quem idem Gellius, d. loco allegat, conijcere licet.

SANGVINE contingere, l. vel si sanguine, de manum. vindict. Sp.

SANGVINOLENTI appellabantur infantes expositi, quòd recens nati efferrentur, sub Rubr. C. de infantib. expos. & de ijs qui sanguinolentos nutr. accep. & in l. vlt. C. de patrib. qui fil. dist.

SANGVIS filij, sanguis patris est. Autor est Maximus Iurisconf. vel potiùs Caius, annotante Haloandro in l. 4. ff. de inoffic. testa. Sp.

SANGVIS in Iure lōgè aliud est quàm consanguinitas. Sanguis cognatio est naturalis, l. 2. ff. vnde cogn. l. vel si sanguine. ff. de manu. vind. l. qui in adoptionem. ff. de adopt. l. si adulterium. §.1. ff. ad leg. Iul. de adulter. l. dotem. §. vlt. ff de castr. pec. l. 8. ff. de reg. iur. l. 49. C. Th. de his qui super rel. cont. Consanguinitas verò species est agnationis, id est, fraternitas. §. vulgò, Instit. de success. cog. Neq; verò soli auctores nostri, sed etiam alij, cùm Græci, tum Latini hanc verbi proprietatem obseruant. Sophocles in Aiace, τὸ μανιεν τε ξύναιμον, id est, Aiacis furiosi fratrem Teucrum. Et Virgil. Statiusq; consanguineum læti soporem: quem Homerus κασίγνητον. Anneus, Seneca & Valerius Flaccus, fratrem:

.. Frater duræ languidè mortis

Somne fratri simillime læto.-

Item Statius 11.

Stat consanguineum campo scelus vnius ingens

Bellum vteri.--

Cuiac. Obseruat. lib. vndec. cap.26.

SANITAS apud Cicer. ferè semper animorum dicitur, nec vnquàm nisi semel aut iterum pro corporis valetudine vsurpauit, teste Connan. in suis commen. libr. 9. cap.4. num.10.

SANVS non est, cui lingua abscissa est, l. si cui lingua. ff. de ædil. edict. Sp.

SAPA mustum dicitur, vsque ad tertiam partem vel (vt quidam volunt) ad dimidiam decoctum: & à sapiditate nomen accepit. De hoc Martial.

Et Laletanæ nigra lagena sapæ.

Græcè ἕψημα dicitur, ab ἕψειν quod est decoquere. eius apud Iureconsult. meminit Vlpianus in l. quæsitum est, §. si qua parte, tit. de fund. instr. Vas (inquiens) æneum, in quo sapa coqueretur, & defrutum fiat. quamvis apud eum quidam verborum antiquorum crassiores reposuerint, Vas æneum in quo rapa coqueretur, vt ferueat. Defrutum autem dicitur à deferuendo, vt refert Palladius: vinum decoctum, Plinio auctore, vsq; ad mediam partem. Colum. Mustum quàm dulcissimum decoquitur ad tertias, & decoctũ, sicut suprà dixi, defrutum vocatur. Nonius: Sapa (inquit) quod nunc mellacium mustum, ad mediam partem decoctum: defrutum, si ex duabus partibus ad tertiam redigatur. Plautus in Pseud. ex persona Carini: Rogas? Murrhinam, passum, defrutum, mellinam. ex Plaut. refert Plinius in 14. libro. Papinian. Syluarum 5. ad Plotium: Dulci defruta, vel lutosa cœno. Hinc defrutare verbum, hoc est, mustum, decoquere, vt inde defrutum fiat. Columel. libro 2. sed defrutum quoque, & defrutare vinum licet. & defrutaria vasa, apud eundem Columel. libro 13. appellantur, quæ sunt ad defrutum idonea, his verbis. Odores autem vino ferè apti sunt, qui cum defruto coquuntur: Iris, fœnum Græcum, schœnum: harum rerum singulæ libræ in defrutarium, quod ceperit musti amphor. xc. & reliqua. & rursus idem Columella: Cùm amphoras musti nonaginta in defrutario decoxeris. Defrutarium appellat vas ahenum prægrande, quo mustum coquitur, ad sapam aut defrutum facienda & de his intellexit Iurisconsultus hic. Et eodem modo corrigenda sunt verba Vlpia. in l. si quis vinum, tit. de vino trit. oleoque legat. quo in loco defructũ, pro defruto legitur. & quod peius est, Accurs. noster ibi, defructum dicit forsitan ideò appellari, quòd de vsu sit sublatum: de quo etiam meminit Procul. in l. vltim. § 1. eodem titul. de vino, tritic. oleoque lega. Cotta. Adde Forcat. in penu iuris Ciuilis, cap. 8.

Sapiens à populo primus Publius Atilius appellatus est, vt Pompon scribit in l. 2. §. deinde Sextus, de orig. iur. Briss. Apud Græcos autem qui sapientes fuerint, vide Laert. lib. 1. in præfat.

Sapientia terrestris vocatur humana: de qua loquitur Paulus: Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Loquitur sapiens Hebræus sapientiæ cap. 8. Sapientia iuris suos cultores locupletat, & eorum thesauros replet. Loquitur Paul. ad Corinth. cap. 3. Nemo se decipiat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat vt sit sapiens. Loquitur Augusti. in c. qui fine. 16. quæst. 2. Qui sine Deo sapientiam quærit, nõ sanus, sed æger: non prudens, sed stultus, assidua laborãs ægritudine. Talis sapientia vocatur à Græcis φρόνησις, rerum bonarum & malarum scientia: quam Iurisconsulti in Pandectis, & Pontifices Romani in Decretalib. epistolis inseruerunt, vt annotauit Taboetius in topico militiæ for. & legal. discip.

Sapientiam pro Philosophia dixit Pompo. in l. 2. §. post hunc maximè. ff. de orig. iur. Et Sapientiam ciuilem Vlpian. pro iuris ciuilis scientia in l. 1. §. proinde. ff. de extraord. cogn. Briss.

Sarabaitae, sacerdotes apud Aegyptios in foraminibus petrarum habitantes, induti porcorum & boum pellibus, cincti funibus palmarum, spinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas: de quibus plura Crinitus lib. 3. de honest. disciplin. cap. 15. ex Augustino & Hieronymo.

Saracenus. Extat in iure Pontificio tit. de Iudæis & Saracenis. vbi iuris vtriusque titulorum expositor, Saraceni, inquit, dicuntur à Sara vxore Abrahæ, quum potiùs Agareni dici deberent, ab Agar ancilla Abrahæ, & matre Ismaelis, ex quo Saraceni descenderunt. De quibus scribit Ioan. Carion, lib. 3 Chron. Saracenum regnum dictum est primò regnum Mahometis. Nam etsi Agarenus erat natione, tamen non sine magna causa mutauit hoc nomen, quòd promissio in scripturis ad Abrahæ filios ex Sara prognatos pertinebat, & nõ ad Agar. Erant autem Agareni ex Agar. Cæterùm, cùm prætexeret Mahometes suum populum Deõ gratum esse, atque adeò ad quem pertineret benedictionis promissio, vt dominarentur in toto orbe (carnaliter interpretabatur omnes promissiones scripturarum) mutato vocabulo de industria, populum suum Saracenos appellauit, tanquàm Saræ filios, & non Agarenos. Sunt autem hi Saraceni potentes non in Asia solùm, sed in Africa quoque facti. Inde & in Hispaniam profecti, eius quoque magnam partem diu tenuerunt. Italiam etiam sæpè per incursionem ingressi sunt. Anc ho.

Sarcina, est propriè vtensilium simul compositorum. Paul. in l. 2. §. 1. ad leg. Rhod. ad merces translulit. Ab hac voce Sarcinator dicitur, non à sarciendo. Vide Erasm. explicatem parœmiam, Sarcinator summum centonem. Nebriss. ait: Sarcinatores sunt, qui ex pannis vestes consuunt. Vlpia. de furt. l. itaque fullo. itaq; vel sarcinator, qui polienda, vel sarcienda vestimenta accipit. Et in alia quoque l. in fœm. genere: Et ancillarum, ait, maximè si qua sarcinatrix erit. Sartor quoq; dicitur, qui vestes facit, vel resarcit. Sp.

Svrcinator, Sarcinatrix, qui quæ sarcienda vestimenta accipit, l. 25. §. vlti. ff. loca. l. 1. §. 1. ff. de tribut. l. 5. ff. nautæ caupon. l. 27. ff. de pecul. l. 5. §. 1. ff. de institor. l. 82. ff. de furt. Non. Marcel. Sarcinatorem sutorem interpretatur addito Lucilij versu. Sarcinatorem esse summum fuere centonem optimè.

Sarcito in 12. Seruius Sulpit. ait significare, damnum soluito, præstato. Festus. Hot.

Sarcire, in XII. Tab. satisfacere significat, auctore Festo. Inde sarcire noxam, id est, damnum præstare, l. 1. § cùm arietes. ff. si quadrup paup. l. 14. ff. de incen. ruin. Et sarcire damnum, in l 32. in fin. ff. de dam. infect. Sarcire est etiam integrum facere. Sarcire ædificia, in l. 7. §. vlt. ff. de iure delibe. est corrupta restituere. Ob eam causam opera publica, quæ locantur, sarta tecta locantur, vt idem Fest. lib. 16. scribit. Ita Sarta tecta accipimus in l. 7 ff. de offi. procon. l. 7 ff. de vsufruct & l. 7. C. eo. tit. l. 7. §. illud ff. ad leg. Iul repetun. l. 18 ff. de vsu & habit. l. 2. C. de cond. in publ horr. lib. 10. Flauius Vopisc. in Aurel. De proprio possessiones quas in Mauritania habuit, sartis tectis Capitolij deputauit.

Sarcofagus sepulchrum & capulũ significat, quod ex sarcofago lapide fissili corpora celerrimè consumente, qui in Troade plurimus nascebatur, fieret, vt Isido. lib 16. cap. 4 scribit. Inuenitur verbum hoc in l 37. ff de relig. & sumpt. l. 18. § vlt. de alim. lega. l. 6. de sepul. viol. in C. Theod. Et in libello vari. aucto. de limitibus. Orcas in fine inuenies, Sarcofaga in fine inuenies. Et in Epigram. antiq.

Lesbæoque iaces condita Sarcofago.

Et in alia inscriptione:

Corpora eorum fissili sarcofago commendauerim. Briss.

Sarculus, vel sarculum, instrumentum, quo sarta sartiuntur, id est, herbis internascentibus purgatur. Vlpi. de fun. instr. l. instrumenta. Ligones, inquit, sarculi, falces putatoriæ, bidentes. Nebriss.

Sardiani Græcis, Latinis sunt Sardi. Caput Lydiæ quondam fuere Sardes, antè Hydæ dictæ, ad Chaystrum amnem, haud ita procul Tmolo mõte. Quas, quia Crœsi regia erat, cinctas obsidione, & expugnatas fuisse à Cyro, lib. 1. scripsit Herodotus. Romani & conuentum Sardibus tribuerunt, qui Sardianus dictus est Plinio. Magnam verò vrbem, & celebrem fuisse, Strabo indicat. Vnde Marcellus rectè appellauit Rempub. Sardianorum, in l. antepen. ff. de ann. lega. Hæ sunt Sardes, teste Vadiano [illegible] quarum ecclesiam inter septem illas Asiæ præcipuas, Ioan. Apocal. 1. censuit. Spieg.

Sardicensis synodus, non à Sardibus, sed Sardica Illyrij ciuitate dicta, de qua post Epiphanium lib. 2. tomo 2. Vide & Vadianum in Illyria, histo. tripar. lib. 4. cap. 21. Theodo. lib. 2. cap. 4. Sp.

Sardi venales. Tantum captiuorum Gracchus adduxisse scribitur, auctore Plin. de viris illustr. vt longa venditione res in prouerbium veniret, Sardi venales: Cuius prouerbij rationem Plutarchus in Romanorum Prob-

Problematibus aliam tamen adfert: nimirùm olim inoleuisse morem apud Romanos solennem, vt qui ludos in capitolio ederent, Sardos venales pronunciarent, proditetque puer quispiam, per ludibrium monili cinctus quam bullam vocant, eumque morem hinc ortum putat, quod Veientes olim diu cum Romanis bellum gessissent, quodque vrbem horum postremam Romulus expugnasset: vnde & Regem ipsum & multos captiuos Romam deductos, venales pronunciauit. Porrò cùm Lydi ab initio fuerint Hetrusci, Lydorum autem caput erat Sardis, inde factum vt Hetruscos Sardorũ nomine pronunciarit venales. Huius autem prouerbij meminit Cicero quoque lib.7. Epistol. famil. & explicat Erasm. in Chiliad.

SARDONYX, gemma Plin. lib.37. cap.6. nomẽ compositum scribit ex sarda, lapide in Sardinia reperto, coloris rubri: & Onyx, quæ gemma est ad vnguis humani similitudinem accedens. Vlpianus Sardonyca numerat inter gemmas magni pretij, l.6. ff. de bo. damn. vbi tamẽ Sardonychica legitur. Hot.

SARGOGALLA in d.l. vlt. § species. Puto eam esse quæ in alijs auctoribus Sarcocolla vocatur: sicut ibidem Saffirinus vocatur, meo quidem iudicio, qui à Plin. lib.36. cap.9. & Isido. lib.16. cap.9. Sapphyrus appellatur. Est autem Sarcocolla lachryma arboris in Perside nascentis turi similis, vt Dioscorid. lib.3. & Plin. lib.13. cap.11. & lib.24. cap.14. scribunt. Nomen ab eo habet, quòd dissolutam & hiantem vulnere carnem astringat & adglutinet. Briss.

SARMATAE, siue Sauromatæ, nam vtroque modo appellantur, populi sunt Septentrionales, alteri in Asia, alteri in Europa. Nam duplex est Sarmatia. Lucan. in 3.

Et iuncto Sarmata velox Pannonio.

Et ibidem:

Affinis Sarmata Moscho.

De aur. & argent. leg. l. argentum. Sunt, inquit, nationes quædam, quæ pellibus vtuntur, veluti Sarmatarum. Nebriss.

SARMENTA. Sarpere antiqui pro purgare ponebant. vnde & virgulæ abscissæ, sarmenta dicuntur, l. ligni appellatione. ff. de leg.3. Sp.

SARTA tecta Festus sic interpretatur: Sartè ponebant pro integrè. ob quam causam opera publica quæ locantur, vt integra tecta præstentur, sarta tecta vocãtur. Etenim sarcire est integrum facere. Hæc Festus. Sed videamus ne non de tectis locutio intelligatur: verùm hoc coniunctim pronuncietur, item vt alia complura, in quibus & coniunctio subauditur: vt ire agere, vti frui, & quę sunt generis eiusdem: vt fit Sarcta & tecta. nam c literam interponendam puto, quod à Sarcio declinatum sit, non à sarrio. Vlpianus l.7. ff. de offic. procons. Aedes sacras & opera publica circumire inspiciendi gratia, an sarta tecta quæ sint, vel an aliqua refectione indigeant. Idem l.7. §.1. ff. de vsufr. Hactenùs tamen vt sarta tecta habeant. item, Vnde Celsus de modo sarta tecta habendi quærit, si quæ vetustate corruerunt, reficere non cogitur. Item apud Macrum in l.7. §.1. ff. de lege Iul. repetun. Hot.

SARTA verò tecta eo modo locari, exigique solebant, vt redemptores suo lapide, sua calce, ac sua materia ædes sartas tectas præberent, certo precio in singulos annos addicto. Quod fieri solebat Romæ minimo licitantibus. Budæ. in annot. prior. in Pandect.

SAT, pro satis, ante Ciceronis ætatem dictum sæpiùs esse, quàm Ciceronis ætate, & posteà ab eruditis obseruatum est. Sp.

SATIVS, pro eligibilius atque melius, aduerbium est comparandi ab eo quod est satis. Iuuen.

Hoc satius quàm si dicas sub iudice vidi
Quod non vidisti.---

Vlpia. de fideicom. liber. l. si debitor. Satius est eum qui agnouit legatum, onerari. Nebriss.

SATAGERE, est vehementer, sed frustrà moliri. Huius verbi vsum ignorant Canonistæ.

SATI fructus. ff. de vsur. l. qui scit. §.1.

SATIS pro valdè, in l.4. ff. de in integ. rest. quemadmodum Florentiæ legitur, & in l.7. §. bellissimè. ff. quod vi aut clam. l.16. l.45. § pen. ff. de fideicom. liber. l.2. §. post hos quoque. ff. de orig. iur. vbi Satis superlatiuo iungitur. sic, Satis inhumanũ, satis inciuile, satis impium, in l.6. in fin. princ. ff. de pign. actio. l.10. ff. de adquir. hæred. l.37. ff. de lega.3. l.15. ff. de procur. l.66. in fin. ff. de rit. nup. l.1. C. de comm. rer. alienat. l.33. C. de inoffic. testam. & in alijs Iustin. Constitutionib. sæpè. Particula autem Satis, his verbis dare, facere, præstare, accipere, petere, offerre, eleganter coniungitur. Briss.

SATISACCEPTIO, inquit Pompon. est stipulatio quæ ita obligat promissorem, vt adpromissores quoque ab eo accipiantur, id est, qui idem promittunt. Satis autem accipere dictum est eodem modo, quo satisfacere: nam quia id quo quis contentus erat, ei præstabatur, satisfieri dictum est, l.5. §.2. ff. de verb. oblig. Hot.

SATISACCIPERE, contrarium habet, Satisdare. Est autem satisdare, securitatem per fideiussores dare. ff. qui satisda. cog. Satis fit autem, qualitercunque id fiat. ff. quibus mod. pign. vel hypoth. solu. l. item liberatur, in princ. ff. de pign. actio. l. si in rem. §. si satisfactum. Alciatus ait, satisdare propriè dicitur is, qui dat fideiussores. Satisfacit, qui pignore, vel qualibet alia ratione securum contentumve creditorem reddit. Repromittit, qui nuda stipulatione se obligat. Cauere verò variè accipitur. Nam in disputatione prætoria satisdationem requirit, in ciuili solam promissionem, cùm hypotheca bonorum Cice. Satisdare genitiuo iunxit, cùm in prætura vrbana: Qui redemerit, ait, satisdet damni infecti. Spieg.

SATISDARE propriè est ei sponsores dare, qui sibi à debitore cauet: nam satisdamus alteri, cauemus nobis. Cauet enim qui satisaccipit. Cicer. in Bruto, At verò tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te cauero, ampliùs eo nomine neminem petiturum. Sed Iurisconsulti cauere posteà dixerunt, pro cautionem dare. & cauere sic distinguunt à satisdare, vt qui sponsorem, id est, fideiussorem det, satisdare dicatur: qui verò chirographum duntaxat, cauere. Hot.

SATISDARE propriè est fideiussores dare: satisfacere latiùs patet. Verùm satisdationis nomine interdũ satisfactio significatur, l. satisdationis. ff. de verb. signif. vt in l.2. pro hæred. l. promissor. § vlti. de constit. pecun. atque ita satisdationis verbum in l. solutam, de solu. accipi debet. Cuiac. in tit. quib. mod. toll. oblig. Insti. lib.3. super verb. Solutione.

SATISDARE damni infecti est, cauere datis fideiussoribus se damnum, si quod accidat, ei cuius intererit, præstaturum. Hot.

SATISDARE autem dicimur aduersario, cùm pro eo quod à nobis petit, ita cauemus, vt eum hoc nomine securum faciamus datis fideiussoribus, l.1. ff. qui satisda. cog. Satisdatio enim in eodem tit. & in omnibus prætorijs stipulationibus, quibus satisdari iubetur, fideiussorum dationem significat. Nam ne pignoribus quidem in vicem satisdationis quis defungi potest, l.7. ff. de prætor. stipulat. l.1. & l.3. §.1. ff. si cui plus quàm. per leg. Falcid. Nec verò qui satisdare promisit, fidem implesse aliter intelligitur, quàm si eum dederit accessionis loco, qui vtiliter obligetur: nam si minorem vigintiquinque annis, vel mulierem, vel seruum det, non videtur satisfecisse obligationi aliter atque si non idoneum dederit, l.3. ff. de fideiussorib. l.8. §.1. ff. qui satisda. cog. Non enim videtur satisdatum, si vitiosè satisdatum est, l.6. ff. eod. tit. Briss.

SATISDARE etiam satis præstare dicitur. l.8. ff. de vsufruct. ear. rer. quæ vsu consumuntur. Martial. libro 2. Epigram.

Si de seruitio graui querantur,
Adsertor venias, satisque præstes.

Cæterùm vt satisdare debitor, ita satis accipere dicitur creditor, legatarius, aut alius quilibet, cui cautio præstatur, l.8. ff. de vsufr. ear. re. l.17. ff. de testam. tut. l.7. ff. de incen. ruin. l.30. ff. de vsufr. leg. l. vlt. §. vlti. ff. quod legatorum. l.30. § Vltim. de statuliber. Sic satis de euictione acci-

accipere, l.48. ff.de euictionib. Legati fideicommiſſive ſatis accipere, l 38.in fi.ff.de condict.indeb.l.vlt. C.vt in poſſeſſionem lega. Subauditur autem per Elleniſmum in ea loquutione, verbum Nomine, vt integra oratione efferetur in l.1.§.ſi Titio. ff.vt in poſſeſſ. legat. Ex quo genere ſunt & hæ locutiones, Satiſdari certæ pecuniæ, in l. 6.in fin.ff.quib.mod.pign. Fideicommiſſi ſatis petere, l. 71.§.1.ff.de conditionib.& demonſtrat. l.1. §.ſi quis ſit.l. 7.ff.vt lega.nomin.caueat. & Pignori accipere legati, l. 28.ff.de pignor. & Interpellari traiectitiæ pecuniæ, in l. 2 ff.de naut.fœn.& Totius dotis ſatisfieri, in l.30.ff.de vſufruct.leg. Briſ.

SATISDATIO eodem modo appellata eſt, quo ſatisfactio. nam vt ſatisfacere dicimur ei, cuius deſideriũ implemus: ita ſatiſdare dicimur aduerſario noſtro, qui pro eo quod à nobis petijt, ita cauit, vt eum hoc nomine ſecurum faciamus datis fideiuſſoribus, l.1. ff. qui ſatiſda.cog. Hot.

SATISDATIO iudicatum ſolui, eſt quum quis ſtipulanti vt ſolueretur ſibi quod fuiſſet iudicatum, datis fideiuſſoribus promittit. ait Imper. titul.de ſatiſdat. in princip. nam Iudicatum ſolui, antiquè dictum eſt, pro ſolutum iri: & ſatiſdare, iudicatum ſolui, dare fideiuſſores locupletes, qui ſtipulanti Actori promittãt, quantum iudicio facto ſolui oporteret, ſi Reus damnaretur, tantùm ſuo periculo ſolutum iri, l.3.& paſſ. ff.iudi. ſolui. Hotom.

SATISDATIO neceſſaria eſt, cum iudice eminente ſecundùm qualitatem cauſæ ab inuito exigitur. Hæc ſi non poſſit à Reo ibi præſtari, vbi conuenitur: poteſt audiri, ſi in alia eiuſdem prouinciæ ciuitate præſtare paratus ſit. Spieg.

SATISDATIO nudæ cautioni repromiſſionique ſemper opponitur, l.1.§.ſtipulationem. ff.de præto.ſtip. & in tit.de dam.infect.ſæpè. l.5.ff.de petit.hęr.l. 45. ff.de procur.l.56.ff.de euict. Briſſ.

SATISDATIO rem ratam dominum habiturum, eſt quum quis ſtipulanti à procuratore alterius, vt dominus eius procurationem ratam habeat, datis fideiuſſoribus promittit, vti docet Imp.tit.de ſatiſdat.in prin. & l.1.& paſſ.ff.rem rat.hab. Hot.

SATISDATIO voluntaria, quam partes ex conuẽtione ſibi præſtant, & poſſent euitare, l.interdum.ff rem rat.habe. Vnde non in alium locum remittitur, l.ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.l.de die.§.iubetur.& §.vlt.ff.qui ſatiſda.cog. Sp.

SATISDATIONE reuelare, l.ſi procuratorem.ff. de procur. Spieg.

SATIS DATÒ aduerbialiter, vt teſtatò dicitur. Inde ſatiſdatò cauere, promittere, id eſt, fideiuſſoribus datis, l.4.§.quæſitum.ff.ſi quis cautio. l.4.§.addici. ff.de fideicommiſſ.libert. l.7.ff.de accuſat. l.56. ff.de euictionib.l.18.in fin. ff.de caſtrenſ.pecul.l.16. ff.de offic.præſi. l.31.ff.ad leg.Falcid.l.3.§.2.ff.ſi cui plus quàm, per legem Falcid. Briſſ.

SATIS DATO debere, eſt datis ſponſoribus ſiue fideiuſſoribus debere. Cicero libro 16.Epiſtol. ad Attic. Poſſumus enim, vt ſponſores appellentur, procuratorem introducere: neque enim illi litem conteſtabuntur: quo facto non ſum neſcius ſponſores liberari: ſed & illi turpe arbitror, eo nomine, quòd ſatiſdato debeat procuratores eius non diſſoluere: & noſtræ grauitatis ius noſtrum ſine ſumma illius ignominia perſequi. Hotoman.

Inde verbum Satiſdatum dicitur idoneam cautionẽ deſiderare, l.1.§ penul.ff.quod lega. Satiſdationis tamen appellatione interdum quoque repromiſſio continetur, qua contentus fuerit is, cui ſatiſdatio debebatur, l. 61.ff.de verb.ſign. Cuius rei exemplum eſt in l.vlt.§.ſi legatarius.ff.quod legat. Briſſ.

SA[illegible]igere, l.103.ff.de cond.& demonſt.l.9. §.vlti.l.52.ff.de adminiſt.tut. l.1.§.vſque adeò.ff.de tute.& ratio.diſtr.l.1.§.ſi præſes.ff de magiſtr.conueniend. l.39.§. vlt.de leg 3 id eſt, ſatiſdationem exigere, vt in d.l.1. §.ſi curatores.de magiſtr.conuen. Briſſ.

SATISFACERE, & Soluere tanquàm differentia ſeparantur: vt apud Pompon. l.quod vendidi.19. ff. de controu.empt. Quod vendidi non aliter fit accipientis, quàm ſi aut precium nobis ſolutum ſit, aut ſatis eo nomine factum: ſic in l.Stichum.39.§ 1.ff.de ſtat.lib.l.ſi ita.41. §.1.ff.de manumiſſ.teſt.l.Paulus.38.§.2.ff.de lib.cauſ. Soluit enim proprie, qui pretium numerat: ſatisfacit, qui pignus, vel expromiſſorem, vel fideiuſſorem præbet, l. ſolutiones ff.de verb.ſign.l.4.§.1.ff.de re iud.l.6.ff.quib. mod.pign. vel hypoth.l.promiſſor.21.§.2.ff.de conſt.pecun. Hotom.

SATISFACERE, eſt tantum facere, quantum ſatis ſit irato ad vindictam: inquit Aſcon.in illum 3.Verrinæ locum: Video enim, & ex ijs quæ legi & audiui intelligo, in qua ciuitate legatus populi Rom. aliqua ex parte violatus ſit, niſi publicè ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellũ indici atque inferri ſolere. Hot.

SATISFACERE eſt, deſiderium creditoris implere, l.1.ff.qui ſatiſda.cogan. Satisfacit ergò, qui idoneum expromiſſorem volenti dat, l.4.§.ait Prætor. ff.de re iudic. In eo itaque quod dicitur pignus ſoluta pecunia, vel ſi eo nomine ſatisfactum ſit liberari, ſatisfactum accipimus, quemadmodum voluit creditor, licèt non ſit ſolutum. Siue enim alijs pignoribus ſibi caueri voluit, vt ab hoc recedat, ſiue fideiuſſoribus, ſiue reo dato, ſiue pretio aliquo; ſiue nuda conuentione, ſiue aliàs quocunque modo receſſerit, vel ſi conuenerit, vt pro hypotheca fideiuſſor detur, datumq; licèt non idoneum creditor admiſerit, vel ſi deferente creditore iurauerit debitor rem non eſſe pignori obligatam, ſatisfactum intelligitur, l.9.§.omnis.ff.de pignorat.actio. l.5. §.vltim. l.13.l.14.ff.quib.mod.pign.l.3. ff.de fideiuſſorib. Sed & ſi accepto latum ſit, id propter quod hypotheca erat obligata, ſatisfactionis nomen proficiet, l.49. ff.de ſolut. Et aliàs quoque ſatis factum videtur ex promiſſore, vel pignore dato, l.51.ff.de contrah.empt.§.venditæ, Inſtit.de rer.diuiſ. Briſſ.

SATISFACERE. Qui quouis modo creditori ſuo ſatisfecerit, is ſoluiſſe cenſendus erit. Vnde tradidit Vlpian. ſatisfactionem pro ſolutione eſſe, in l.ſatisfactio. ff.de ſolut.& liberat. Sed idipſum ſic accipiendum fuerit, videlicet, ſi tandem ſatisfactionem creditor acceptauerit. Brechæus in l.ſolutionis verb. ff.de verb.& rer. ſignific.

SATIS tibi facio, ſatis tibi fiet: fiet tibi ſatis à me, & ab hoc, & illo: ſatis tibi fiet à me, aut ab hoc, aut illo. Horum verborum ſenſum aperit Imp.in Nouel.vt cùm, de appel.cognoſc.§.fin. Sp.

Ita Satisfactionis verbum accipiemus in l.52.ff.de ſolutio.l.19.ff.de contrah.emp. Quod quanquàm ita latè, vt dixi, pateat, tamen in reſcripto Antonini, quod exponitur in l.5.ff.vt in poſſeſ.lega. ad exoluendum legatum refertur, d.l.5.§.ſatisfactionis. Briſſ.

SATISFIERI voluntati defuncti videtur, ſi ex fructibus, vel aliúdè ſatisfiat, l.is à quo.ff.vt in poſſ.leg. Spieg.

SATISFIERI etiam verberibus de ſeruo dicitur, in l.17.§.cùm ſeruus, cum §.ſequ.ff.de iniur.l.pen.ff.ſi ex nox.cauſ.agat. Eoque modo ſatisfactio accipienda eſt, in d.l.17.§.ait prætor. Briſſ.

Debitor etiam ſatis offerre dicitur, l.1.§.vlti.ff.de requirend.vel abſentib.l.5.ff.de ſuſpect.tut.l.6.C.de teſtaman. Briſ.

Dicitur & Satis petere, & Satis deſiderare is, qui caueri ſibi poſtulat, l.14.ff.de adminiſtra.tutor.l.vlt.§.1.ff. quod legator.l.8.ff.de prætor.ſtipulatio.l.7.ff.rem pupilli ſaluam fore. Inde illud in l.52.in fin.ff.de iud. Si petatur fideicommiſſo ſatis. & Satis legatorum deſideret, in l.1.§ non exigimus, l.3.§.1.vt in poſ.leg. Briſ.

Porrò interdum à verbis ſuis, vox Satis disiungitur. Ita Dari ſatis, & Satis pro aliquo dare, & Satis pro lite accipere, legimus in l.1. §.meritò. ff.de ripa mun. l.33. ff.de fideiuſ.l.2.§.ſed & ſi dubitetur.ff.de iudi.l.26.§.vlt. ff.de minorib.l.11.§.idem Neratius.ff.de act.empt.l.3. C. de poſtl.reuerſ. Et Satis à poſſeſſore cauendum, in l.60. ad fin.ff.de vſufr. Et Satis definit eſſe cautum, in l.5.§.1. ff.de legit.tut. Briſ.

SA-

SATRICVM, vrbs fuit antiquissima Italiæ, de qua Liu. lib. 28. Satrici matris matutæ de cœlo tactam ædem. Florus de bello Latino: Satricum atque Corniculũ quis credat? tunc prouinciæ fuerunt. Scæuola tit. de legat. 3. l. patronus. Fundum, inquit, Satricanum in regione Nisana. Nebriss.

SAXVM Tarpeium miræ altitudinis erat, à quo Lex XII. Tabularum vult deijci eum, qui falsum dixerit testimonium. Sed hodie non potest quis sic damnari, vt de saxo præcipitetur, authore Modestino in l. si diutino. ff. de pœn. Est autem alijs pœnis vtendum, pro qualitate admissi. Martianus in l. 1. in princip. Vlpianus in l. lege Cornelia. ff. ad legem Cornel. de fals. l. damus licentiam. C. eodem tit. Oldendorp.

S C

SCABINI, Schöffen. Nihil vetat omninò, quin iudices vulgò scabinos, inquit Insulanus, aut eiusmodi homines vocemus iuratos: quo nomine etiam scimus in plerisq; orbis terrarum partibus à plebe recenseri. Profert exemplum è Ciceronis de Inuent. lib. 1. Religiosum est, quod iurati legibus adiudicauerunt. Extat vocabulum in c. 1. §. 1. de immun. eccl. lib. 6. & c. 2. de alien. iudi. mut. caus. fac. Sp.

SCABIOSI, qui scabie, hoc est, cuius infectione laborant, de qua lib. 5. Celsus: Non dubium est, quin Iurisconf. l. 3. de ædil. edict. de his senserit, quibus asperior est scabies, pruritque magis, quęque difficilius tollitur, & à Græcis ἄγριος, id est, fera. Sp.

SCABRONEM nominamus eum, qui dentes aut gingiuias alluuie scabres & spurcas habet, quod vitium est veteribus scabres & scapres, nouis scapritins. Cuia. Obser. lib. 11. cap. 10.

SCAEVAE, qui sinistra manu pro dextera vtuntur, quos Vlpia. l. qui clauum, de ædil. edict. ait non esse morbosos, aut vitiosos, præterquàm si imbecillitate dextræ validius sinistra vtuntur: sed hos non scæuas, sed mancos dici. Spieg.

SCAEVVM dogma, pro peruerso & improbato dicunt Impp. in l. hi qui scæui, de his qui super relig. contend. in C. Th. vt scæuitatem morum pro peruersitate in l. 17. de pœn. in eod. Cod. Ita Scæuas libidinus Tertul. in Apolog. cap. 11. dixit. & scæuam rem pro mala vsurpatam Festus notat, lib. 16. Bris.

SCALAM, à scalis distinguunt quidam, vt scala sit, quæ huc atque illuc transferri potest. Caius: Vel scalam sciens accommodauerit ad ascendendum. Scalæ verò latiores habeant gradus, & immobiles permaneant. Sed hanc confundi differentiam, vt præteream exempla idoneorum authorum, l. vltim. ff. de rerum diuision. quæ Pomponij est, satis ostendit. Apud Vlpian. scalæ, quæ ad lacunaria admouentur, domus instrumenta sunt, l. quæsitum. §. canales, de fund. instruct. Spi.

SCALPRVM inter instrumenta chyrurgica numerat Corn. Celsus: licèt eo diuersi quoque artifices vtantur. Sunt autem Scalpra, quas Græci σμίλας vocant, ferramenta sutoria primore parte curua, & à flexu procurrentia acie recta, quibus corium secant: sed & à similitudine in falce vinitoria pars illa, quæ sic acie est recta, post sinum curuum scalprum vocatur à Columella: quę inquit, à flexu procurrit, scalprum: nomen adeptum est à scalpendo: eo enim commodius sic post flexum procurrente, quàm directò scalpi potest, vt annotauit Adri. Turneb. aduers. lib. 7. cap. 10.

SCANDALVM deducunt à Græco σκάζω, quod claudico significat, aut etiam ab Hebræo כשל, quod cadere, aut ruere significat. Declarat autem propriè aliquid in via positum, in quod ambulans impingat & corruat. Idem etiam est offendiculum. Porrò per metaphoram duo potissimùm significata habet, nempe notat tum damnum, incommodum aut calamitatem quamuis, qui eius vocis vsus plerunq; in veteri testamento reperitur, tum etiam occasionem spiritualis lapsus, aut ruinæ.

SCANDVLAE sunt quasi scindulæ tabellæ, non serra, sed bipenni productæ, trunco delecto, veluti Plancę, quibus ad plurima vtimur. Vnde tectum scandulare A-pulcio: nisi potiùs à scandendo, vt putat Marius Grapaldus lib. 2. de part. ædium: cùm tamen Isidor. libr. 9. Etymolog. cap. 19. scandalas à scindendo dictas credat: & veriùs vter senserit, video. Sunt igitur scandulæ tabellæ vicem tegularum præstantes, quernis & ligneis assulis, seu sectilibus asserculis confectæ, &c. Brechæus in l. tabernæ. ff. de verb. & rer. sign.

SCANDVLARIVS, faber est lignarius, qui scandulas facit. Sunt autem scandulæ ex ligno assulatum desecto. Scandulariorum meminit Iurisconſ. in l. quibusdã, de iur. immun. Scandulis fuisse tectam Romam, vsque ad bellum Pyrrhi, annis 470. Cornel. Nepos author est. Spiegel.

SCAPHA, nauicula est, vnico ligno cauata, à σκάπτω, fodio. Paul. tit. de fund. instr. l. fin. Schaha, inquit, nauis, non est instrumentum nauis: etenim, mediocritate, non genere à naui differt. Instrumentum autem cuiusq; rei necesse est alterius generis esse. Paul. d. tit. atq; ea quoq; sententia Pompon. libr. 7. Epist. placuit contra Labeonem. eod. tit. vbi dicit: Scapha nauis præstari tibi debet, si nauem cum instrumento emisti, &c. Massæ.

SCAPHAM (ait Aphricanus de eictio.) non videri nauis esse respondi, nec quicquam coniunctum habere. Nam scapham per se paruam nauiculam esse: omnia autem quæ coniuncta naui essent, veluti gubernaculum, malus, antenę, velum, quasi membra nauis esse. Massæus. De Scapha &c. Adde Peckium l. 4. in tit. ad legem Rhodiam. De scapha pulchrè scribit Baysius in De re nauali. Spieg.

à SCAPHA autem Scaphismus deriuatur, id quod erat supplicij genus apud Persas. Cuius meminit Eunapius de vitis Philosophorum in Aedesio, idque fiebat hoc modo: Scaphis duabus, quæ committuntur ac coagmentantur, ita includitur homo totus, vt promineat foris caput cum manibus pedibusque, deinde iubetur edere, aut si nolit, vi allata cibum capere compellitur compunctis etiam oculis; infundũt quoq; lac melle mistum, radijsq; solis aduersus obijciunt, vbi facies prius illita muscis apibusq; oppletur: interim ab excrementis cum vesicæ, tum alui intra scaphas verminantibus corpus miserè absumitur.

SCAPHIA ventris causa habita non putat Vlpi. in l. Quintus Mutius, in fi. tit. de aur. & arg. leg. argento legato contineri. glossator noster ibi. Scaphium dixit genus cinguli esse, nullo auctore. Tu dic, Scaphia apud Græcos appellari vas ad vrinam, apud nos matula, vel matella: vel, vt alij, matellio, & lasanum dici potest. De scaphio Iuuenal.

Et ride, positis scaphium cùm sumitur armis.

De Matella Martialis in Apophoretis:

Cùm poscor crepitu digitorum, & verna moratur,
Ah quoties pellex culcitra facta mea est.

vt scripsi suprà in dictione, Matula. veteres tamen scaphio, & etiam lasano ad excrementa corporis aliquãdo vtebantur: quod clarè docuit Iurisconſ. hic.

SCAPHIVM, vas est, in quod ventris sordes excipiuntur. Martial.

--- Qui mentora frangis
In scaphium mœchæ Sardanapale tuæ.

Accurs. Scaphũ genus cinguli esse dicit, & ventris causa exponit, quia corrigia est pro vetere sustentando, quasi non ex auro etiam scaphia fieri consueuerint, dicente Martial.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro. Nebr.

De Scaphio vide vlterius quid annotauit Turneb. aduersar. lib. 2. cap. 30. & lib. 4. cap. 1.

SCATEBRA, ebullitio aquę surgentis.

SCENA, inumbratio interpretatur. Vlpian. in l. 2. de [illegible] qui not. infam. Qui in scenam, inquit, prodierit, infamis est. Et subdit: Scena autem est, vt Labeo [illegible] quę ludorum faciendorum causa, quolibet loco, [illegible] quis consistat, moueatur, spectaculum sui præbitura: quo tamen loco passim homines spectaculi causa admittantur. Et scenici absoluto vocabulo histriones dicuntur, vt in tit. C. de spectac. & scenic. & leno. lib. 11. & scenicæ mulieres dicũtur, in tit. scenic. nõ sol. si fideiussor.

præstent, in Auth. collat. 5. Io. Bellon. Etym. Quæ definitio de scena versatili loquitur. Inde ludi scenici. Nebriss. Vide, Proscenium. Sp.

SCENICVS, minister scenæ, qui partes aliquas agit scenæ. Scenici à Græcis appellantur thymelici, veluti mimi, histriones, ludiones. Cuia. in l. 4. de spectac. & scei nic. C. lib. 11.

SCELERATVM, in quo scelus est constitutum, vel commissum. Leo Imper. in eleganti l. vnic. de thesaur. C. lib. 10. Dummodò, inquit, sine sceleratis ac puniendis sacrificijs, aut alia qualibet arte legibus odiosa thesaurum quærere, & inuento vti tribuimus facultatem. Scelerosus propriè dicitur, vt ait Donat. author sceleris.

SCELESTVS contractus, quo scelus committitur. Exempla profert gloss. in l. qui contractibus. C. de iur. fisci, lib. 10. Spieg.

SCELVS est, contra ius improbè admissum facinus.

SCEPTRVM aliquando, & virga in eodem sensu accepta, est symbolum regni, sicut & corona: quia Reges sceptra gestare solebant: siue ad iudicandam rectitudinem, quæ in regimine inesse deberet: siue etiam seueritatem: quandoquidem sceptrum rectum simul est, & etiam instrumentum, quo percutere aliquem possis, sicut Vlysses Thersitam percutit sceptro. Ad vtrunque scripturæ dicta alludunt. Psalm. 45. & Hebr. 1. Virga rectitudinis, virga regni tui, id est, regimen tuum longè iustissimum, vtpote, quod in sola veræ iustitiæ propagatione consistat. Seueritatem verò per sceptrum denotari, ostendit Psalm. 2. inquiens: Sceptro ferreo, quasi vas figuli confringes eos. & Psalm. 110. Virgam potētiæ tuæ emittet Dominus de Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

SCHEDA folium chartæ, siue papyri nondum compactæ & ligatæ. Spieg. Dicitur autem Scheda, in quam Tabelliones primùm contractus referre extra ordinem solent, ἀπὸ τοῦ σχίζειν, vel à scindendo, vt qui sine aspiratione schedam scribunt, sentiunt. Cuiac. in exposit. ad Nouel. 44.

SCHEDIA, id est, ratis, ein Floß / Vlpia. in l. 1. de exercit. act. vt in dictione Ratem suprà indicauimus, vocis eius meminit: tametsi vulgati codices, etiam recentioris editionis, pro ea synedriam retineant, refragante Nor. tex. Bud. interpretatur schediam, nauigium temerè factum, & inconditum: vt trabes connexæ, & sine fabrica compactæ, quæ nauigij vicem præbēt. Ponitur & pro ponte, & pro loco fluminis quoquo modo iuncto, Suida auctore. Festus: Schedia, inquit, genus nauigij inconditum, id est, tabulis tantùm inter se nexis factum. vnde mala poemata, schedia appellantur. Schedion dicitur à Græcis extemporaneum, id est, quicquid inelaboratum quicquid temerè factum est, nec satis confectum. vide Bud. in annot. prior. Sp. Io. Bapt. verò in suis commen. Epist. Sid. Apoll. lib. 8. ad Leonem. Schedia poemata mala appellari negat, sed dicit schedia esse talia volumina, quæ primò rudatu & opificio sint deformata, nō adhuc læuigata, æquata, expolita, atque ad vnguem cælata, seu ad vltimam consummationem redacta. Inde σχεδιάζω, verbum Græcum est. quod vtique significat rem ruditer incipio, auspicor, delineare, deformare, & partes rudiores abradere.

SCHEMA vox, quæ subinde obuia est in Authent. Latinè forma dicitur, figura, siue cultus ornatusve. Iustin. Nou. de sanctiss. Epis. per schema innuit, si Cochlæo credimus, ordinem, habitū, gradū, & omne id, quod ad monachatum pertinet, & (vt vocant) professionem. Inde verbum ἀποσχηματίζειν, quod vulgus degradare dicit, quādo aliquis ex ordine eximitur: id quod maleficis [illegible] religionem professis, & per Episcopos fieri solet, vt memorabili exemplo nostra memoria apud Bernates. Spieg.

SCHEMATA cognationum, non stemmata legendum esse, apud Paul. in l. pen. de grad. Alci. ostendit, cap. 30. secundi Parerg. vocem vtranq; inibi explicans. Lege tamen στέμματα. vt in Pand. Flor. Old.

χιλίαρχος, inquit Vlpia. Græcè dicitur dux mille hominum, l. 1. §. 1. ff. de testa. milit. Hot.

σκηνή, non solùm scenam, sed tentorium quoque, & tabernaculum, & tabernam significat. vnde Iustin. in No. Constit. τὰς ἐπὶ σκηνῆς καθημένας, mulieres appellat eas, quę in tabernis pudorem suum quęstui habent. Conna. in comment. suis super ius Ciuil. lib. 8. cap. 6. nu 4.

SCHISMATICVS, Græcè dicitur à σχίζω, quod Latinè significat scindo: & inde schisma, scissio, vel schissura vocatur. Et ita appellatur schismaticus, qui fidei, fideliumve scindit vnitatem, ac separat. Qualis fuit Nouatus presbyter, qui Romæ contra S. Cornelium Roma. Episcopum propriam sibi concilians ecclesiam docuit: lapsis fortè post acceptum baptisma, vel ob intolerabilia tormenta persecutorum ad horam negantibus, deinceps nullam vnquàm vel dandam, vel sperandam veniam. Ideoque se suosque, teste Eusebio Ecclesiast. Histo. lib. 6 cap. 33. Græco, sed superbo nomine καθαρὺς vocabat, hoc est, puros & sanctos: quales hodieque retinctores aliquod sese iactant meri Nouatiani. Quia verò Nouatus Ecclesiam discidit, & opinionem dogmatis alienissimi tenuit, quæ non modò cōtra fidem, sed etiam Deo & hominibus fit abominabilis: idcircò venit, quòd in hunc diem omnes, seu hæretici, seu schismatici, vno nomine Germanis vocentur καθαροὶ, quod tamen longa die primùm Käther / posteà Ketzer pronunciarūt. Quo nomine vocant etiam eos, qui contra naturam Venere abutuntur, ceu praua opinione affectos, & à communi hominum vsu descissos. Cuius vocis deriuationem Volzius è quadam Epistola Gebani Prioris Eberbachensis ad filias S. Hildegardis apud Bingium annotauit. Sed quid, inquit ille, significatur per puteum abyssi? Profectò hæretici omnibus hæreticis, qui ab initio Christiani fuerunt, execrabiliores & immūdiores. Isti sunt, quos nostra Germania Katharas appellat, Flandria Pistes, Gallia Tessant, ab vsu extendi. In textrinis enim, & cellarijs, & in latibulosis locis cohabitant: & quæ fiunt ab eis in occulto, turpe est etiam dicere. Spiegelius.

SCHOLAE dicuntur loca, in quibus ad bellica opera tyrones exercentur. De tributis scholarium fit mentio C. lib. 12.

SCHOLA agentium in rebus l. pen. C. de offic. milit. iud. l. 1. de agentib. in reb. lib. 12. C. l. 1. C. de offi. magistri offi. l. 11. C. de proxi. sac. scrin. l. 1. C. pręposi. agent. in reb. l. 7. C. de principib. agent. Briss.

SCHOLA domesticorum, l. 3. C. vbi Senator. & apud Marcellin. lib. 26. Briss.

SCHOLA equitum & peditum, in l. 6. C. de Aduoc. diuers. iud. Briss.

SCHOLA gentilium apud Marcelli. lib. 27. & in Notitia cùm de Magistro Officiorum tractatur. Briss.

SCHOLAS militum vndecim fuisse Iustin. in l. vlti. C. de loca. & cond. significat. Est autem hoc verbū corruptum in l. 7. C. de aquæduct. in qua vulgò calculis pro scholis legitur. Briss.

SCHOLA palatina, l. 11. §. fin autem, & §. illo procul dubiò. C. de iudic. Briss.

Et SCHOLA scutariorum & clibanariorum, in l. 9. de anno. ciui. in C. Th. & in Notitia Imperij Rom. & apud Marcellin. lib. 22. qui eorundem primam & secundā scholam memorat lib. 26. Briss.

SCHOLA silentiariorum, l. 4. C. de silentiar. lib. 12.

Et SCHOLA societatis sacrarum largitionum, in l. 13. C. de palat. sac. larg. lib. 12. Briss.

SCHOLA dicta est Græco verbo σχολάζω. id est, vaco: quia cæteris rebus omissis, vacare liberalibus artibus discipuli debent. Vel ab σχολὴ, id est, ab vacatione & laxamento, quod interdum illis dandum, &c. Io. Bello. Etymol.

SCHOLARES, militantes sunt in sacro Palatio. Nam & scholæ militum sunt. Vegetio, Seuero Sulpitio in vita Martini, & cæteris: sicut schola literarum, à Græco σχολή. id est, ab ocio. Alciat. in titu. C. de priuileg. schol. lib. 12. Sp.

SCHOLARIS, continuis literarum studijs, hoc venerando

nerando nomine, teste Olden. dignum sese demonstrãs, gaudet iure singulari: quod Fridericus Imperator eius nominis primus, in gratiam studiosorum promulgauit, celebri constitutione, habita. C. ne fil. pro pat. Non autem gaudent eo pseudo illi scholares, & vagabundi, quorum in Academijs ferè omnibus (vt idem nimis verè dicit) bona pars est, quibus literæ in patinis, quàm in pagis plus sapiunt. Quanquam eiusmodi insignia quoque nomina, sed vana, ad patriam reportant: quod, vt viues rectè monuit, nec vnquàm ijs ducentis annis reiectis numeratur, qui versatus præterito tempore in scholis, certam illam pecuniam dependerit, quacunq; ætate, conditione, ingenio, peritia, moribus. cõtra mentem gloss. in l. C. de tyron. lib. 12. & l. nec cui. super verbo, locanda. C. locati. Prædictum autem priuilegium sola studendi frequentia, non autem, quòd sit in albo & matricula studentium, descriptus, meretur: quemadmodum de Notarijs & apparitoribus in simili dicitur, in l. scriniarios. C. de testamen. milit. & ibi per Bartol. Obseruandum autem, eiusmodi priuilegium, cuius capita tria pulchrè prosequitur. Oldend. non nisi scholis summorum Principum auctoritate constitutis, longaq; consuetu sine receptis competere, vt sentit Bartol. in §. hæc autem tria. in Proœm. Pand.

Vnde Scholaris militia. l. 38. de decurio. in C. Theo. Vbi existimo legendum, Scholari etiam quidam nomen dederunt militiæ.

SCHOLASTER, vel scholiarchus rectè dicitur, qui in collegijs sacerdotum Scholasticus barbarè vocatur. Vide Eras. in de Pronunciatione: quo loco commemorat, quanta olim sollicitudine tum publicæ, tum priuatæ scholæ institutæ sint. Sp.

Inde & Scholastici in l. 2. de lucr. Aduoca. lib. 12. C. in scholis militantes, qui & scholares in l. vnic. qui à præbitio. tyron. in C. Th. & l. 3. C. de offic. magist. offic. l. vlt. C. de decan. lib. 12. l. 3. C. de priuil. schol. l. 5 C. qui milita. poss. l. 14. C. de erog. milit. anno. Suida χολάριοι vocantur. Cæterùm Scholis tribuni & comites præficiebantur, vt suis locis comprobabimus Briss.

SCIENS est: Donatus interpres Terentij inquit, qui alicuius indicio rem agnoscit. Vide l. ait prætor. ff. quæ in fraud. cred Sp.

SCIENTIA, est alicuius rei cognitio, l. §. scientiã. ff. de tribut. actio. Hinc autem, quod obseruandum est, scientiam vel permissum domini accipimus: non qui habet voluntatem, sed patientiam. Adde Connan. comment. super Ius Ciuile, lib. 1. cap. 1.

SCIENTIA interdum solam notitiam desiderat, interdum & voluntatem, veluti in lege Aquilia, qua dominus teneri dicitur, quo sciento seruus damnum dedit, scientiam pro patientia accipimus, vt qui prohibere potuit, teneatur, si non prohibuerit, l. 45. l. 46. ff. ad leg. Aquil. Similiterque in omnibus noxalibus actionibus, vbi scientia domini arguitur, scientia sic accipienda est, si cùm prohibere posset, non prohibuit. Nam quod sciente quidem, inuito tamen domino committitur, eum non obligat, l. 3. & l. 4. ff. de noxali. Cùm huiusmodi scientia culpa vacet, l. 27. ff. de diuer. reg. In edicto quoque Si familia furtum fecisse dicetur, sciente domino à familia furtum factum accipimus, si sciuit, & prohibere potuit, l. 1. §. scientiam. ff. si famil. furt. fecis. In edicto de Tributoria, scientiam accipimus, quæ habet & patientiam, non etiam voluntatem. Non enim velle debet dominus, sed non velle. Si igitur sciuit, & non protestatus sit, nec contradixerit, tributoria tenebitur tanquam eo sciente negotio gesto, l. 1. §. scientiam. ff. de tribut. In edicto, Quæ in fraudem creditorum, hæc verba, Sciente te, sic accipimus conscio & fraudem participante, non enim scire solùm, sed & fraudis participem esse oportet, l. 10. in princ. & §. quod ait Prætor ff. que in fraudem credito. In eo quod dicitur dies bonorum possessionis petendæ scientibus cedere, scientiam accipimus non quæ iuris prudentibus inest, sed eam, quam quis aut per se habeat, aut consulendo peritiores adsequi possit, l. 2. §. vltim. ff. quis ordo in bon. possess. Briss. Herillus philosophus, teste Laertio, scientiam definiuit habitum ex phantasiarum acceptione, non verbis explicabilem.

SCIENTIA iuris est, non ignorare, quicquid legibus scriptum, moribus receptum, prudentum vt authoritate digestum est, ait Salom. in titul. de iustit. & iure. Spiegel.

SCIOLVM non debet se quis fingere. ff. de minorib. l. fin. in gloss. & de adulter. l. miles. §. quidam. Albericus.

SCIRE dicimur, quod ab alijs audimus, l. si arbiter. ff. de probat. Spieg.

SCIRE, est rem per causas cognoscere: naturæ axioma est. Vnde rectè colligit Oldendorp. eum nescire actiones, qui causas earum ignorat. Qui autem nescit actionem, non intelligit ius, quod persequi vult in iudicio Spieg.

SCIRE, iuris: posse facti est. l. penult. ff. de iur. & facti ignoran. Item paria censentur, vel quòd quis sciat, vel quòd scire debeat. Baldi est doctrina, quem vide in Auth ad hæc. C. de vsur. Sicut & idem iudicatur, quòd quis aliquam rem habeat, vel habere debeat, l. penulti. §. cùm ita. vbi Bartol. de auro & argent. lega. Albericus allegat l. penult. ff. ad Macedon. cum multis alijs simil. Spiegel.

SCIRE leges, non est verba earum tenere, sed vim & potestatem. Celsus in l. scire. ff. de legib. senatusq; consultis. Oldendorp.

SCIRE quis præsumitur illud, quod tenetur inquirere, arg. l. regula. ff. de reg. iur. Old.

SCIRPVM pro scrupo legi tradit Crinit. libr. 9. cap. vltim. Scrupus verò pro ænigmate, & ambiguitate à veteribus acceptus est, quod in eo anxietas quædam & asperitas intelligatur. Scrupos enim aliquoties veteres pro asperis saxis accepêre. Hinc rem scrupulosam dicimus, quæ aliquid in se asperitatis continet. Crinitus de honesta disciplina, dicto loco. Cuius sententiæ accedit & Cælius lib. 12. Cæterùm vtrunque labi ostendit Brodæus lib. 2. Miscel. cap. 25.

SCISCERE & iubere quid differant, ex Oratione Ciceronis pro L. Flacco colligi potest. Sciscere autem, & iubere, sunt suffragio aliquid probare aut improbare. Sed sciscit plebs (vnde appellata sunt plebiscita) populus verò iubet: quamuis etiam plebs iubere dicatur. Cic. pro Cornelio Balbo: Si tum sit fundus, cùm scita & iussa nostra, sua sententia comprobat. Sciscere legem, id est, ferre de lege suffragium. Vide Budæ. Hoc verbũ, quod est legis XII. Tabul. citat Paul. in l. qui res suas, in fin. de solut. Quo loco Accursius, nimirùm verbi ignorans significatum, pro sciscit, separatim legit, si scit. Ex Alciat. in l. tigni, de verb. sig. Vide, Plebiscitum. Sp. His adde Connan. comment. super ius Ciuil. lib. 1. cap. 13. nu. 6. & Curt. [illegible] lib. 2. cap. 34. tom. 1.

SCITA plebeia appellantur ea, quæ plebs suo suffragio sine patribus iussit, plebeio magistratu interrogante. Festus. Vide Plebiscita.

SCITVM, sciti, quod iussum, decretum, sancitũ est: à sciscendo.

SCOLION apud Græcos conuiuale carmen erat, & inter pocula concini solitum, cuius etymon tradit Orus Grammaticus inde deriuatum, quòd a temulentis, quibus sensuum organa turbata sunt, & obliquè se quodammodo habent, cantari soleat. Suidas alijque à contrario sensu ita dictum annotât, quod simplex ac facile sit, minimeque ambagiosum aut obscurum, quam rationem vt falsam reijcit Aristophanis interpres. Aliter Hesychius pereruditio & neutiquam vulgari, quodque non à quibusuis, sed à doctis tantùm caneretur, exponit: quod & attingit Plutarch. in Symposiacis. Plura de hoc Hadria. Iuni. animaduers. lib. 3. cap. 7.

SCOPARIVS minister, cuius ministerium est, vt deuerrat pauimenta sordentia. Vlpian. de fund. instr. Si villa cultior sit, accedere instrumento fundi atrienses & scoparios. Sp.

SCOPELISMOS quale crimen fuerit in Arabia explicat Crinit. lib. 8. cap. 10.

SCOPVS causæ in iure ciuili, est initium, quod causa se-

ſa ſequentiū fuerit, velut principalis pars negotij. Nam cuiuſque rei potiſſima pars principium eſt, l.1.ff. de origi.iur. Spieg.

SCORIA purgamentum argenti eſt, & per metaphoram tum falſam doctrinam corruptamque religionem ſignificat, tum & hypocritas, & præſertim degenerantes Chriſtianos. Eſaiæ 1. Argentum tuum verſum eſt in ſcorias, id eſt, religio ac homines degenerarunt, corruptique ſunt. Ibid. Expurgabo ad purum ſcorias tuas: id eſt, varijs pœnis pleroſque illos degeneres perdam aliquos etiam ad ſanitatem reuocabo.

SCORPIVS. Scorpium ſeruum meum Semproniæ concubinæ meæ ſeruire volo. non videtur proprietas ſerui legata, ſed vſusfructus. autor Papin. ff. de vſu & vſufr. Spieg.

SCORTEVM dicitur omne id, quod ex pellibus factum eſt. Feſtus. Dicuntur enim ſcorta propriè pelles animantium: quodque ijs meretrices incubarent, & ex ſcorta dicta fuere.

SCORTI nomine appellantur omnes mulieres, quę alterius quàm mariti conſuetudine vtuntur, vt teſtatur Connan. in ſuis Comment. ſuper ius ciuil. libr. 8. cap. 13. num. 1. Diogeni verò ſcorta dicebantur eſſe Regum Reginæ. quod peterent, quodcunque eis videretur. Laertius in Diogene.

SCORTVM, eſt meretrix à viris plurimùm attrectata, & cuius nimio coitu genitalia ad corij duriciem, obcaluerunt, indurueruntq́; Feſtus Pompo. Scorta, inquit, meretrices, quia vt pelliculæ ſubigantur: omnia namq; ex pellibus facta, ſcortea appellantur. Iulian. lib. 41. tit. pro emptore. l. ſi quis ſcorto, &c.

SCRIBA. Vide Rub. C. de tabul. Apud Roman. ſcribarum ordo honeſtus erat. nam hominum erat ſanctiſſimorum & innocentiſſimorum, quorum fidei leges & tabulę publicę committebantur, vt eſt apud Cic. actio. in C. Verrem 5. Imperatores ſuperatis hoſtibus, optimè republica geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione ſępè donarunt. Sp.

SCRIBAE dicuntur ſcriptores, Notarij, qui circa Principem vel alios magnos Iudices, actis geſtisq́; conficiendis deputati ſunt. Aliàs ſcribæ dicuntur, qui ſcribunt nominatos ad munera & honores, & tributa ſoluta, ſecundùm gl. in d. Rubr. C. de tabul. ſcrib. lib. 10. Ioan. Bellon. Etymol.

SCRIBAE veteribus & librarios, & poetas ſignificabant. Nunc verò ſcribæ ſunt librarij, qui rationes publicas ſcribunt in tabulis. ſic accipi debent in Rub. & l. 1. C de tab. ſcribis. Prat. Vide infra Scribarum.

SCRIBAM, non tantùm ſcribendi agilitas, verùm etiam ſolertia, eruditio, & fides commendat. Erat enim apud Græcos honorificentiſſimum munus. Vnde Eumenes, Philippi Regis, & poſt Alexandri Magni ſcriba, dicere ſolebat: Se vitam potiùs poſiturum eſſe, quàm fidē. Romani autem ſcribarum officia velut mercenaria, non ſic honorabant, teſte Probo Aemilio. Oldend.

SCRIBARVM officium apud populum Roma. quale fuerit, Cicer. in Verrina 5. his docet verbis: Quæ pars operæ aut opportunitatis in ſcriba eſt, cur ei non modò merces tanta detur, ſed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat? Ordo eſt honeſtus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt verò honeſtus: quod eorum hominum fidei tabulæ publicę periculaque magiſtratuum committuntur. Diſtributi erant in aliquot decurias, quarum in aliqua locum ſibi emere conſueuerant, qui ſcribæ fieri volebant. Idem in Oratione pro domo ſua: Scribæ, qui nobiſcum in rationibus, monimentisq́; publicis verſantur, non obſcurum de meis in Remp. beneficijs ſuum iudiciū decretumq́; eſſe voluerunt. Aemil. Probus in vita Eumenis ait, ſcribæ munus multò eſſe apud Graios honorificentiùs, quàm apud Romanos. nam apud nos, inquit, reuerà, ſicut ſunt, mercenarij ſcribæ exiſtimantur. at apud illos contrà, nemo ad id officium admittitur, ni ſi honeſto loco, & fide & induſtria cognita: quod neceſſe eſt omnium conſiliorum eum eſſe participem. Hotom. His adde Turneb. aduerſariorum lib. 11. cap. 10.

SCRIBERE, complures habet ſingulares, & ſummè notandas ſignificationes. Scribere enim eſt ſcripto promittere. Scæuola in l. vlt. ff. de doli except. Homo ruſticanus genero ſcripſit quaſi vſuras præteritas. Plaut. Aſinaria: Nunc ſatagit, adducit domum etiam, vltrò & ſcribit nummos. Seruius in 7. Aeneid. Tranſcribi, ait, eſt tradi. Sermo autē hic ſumptus eſt de pecunia. Nam ſcribi eſt dari. Horat.

Scribe decem Nerio non eſt ſatis.
Reſcribi verò reddi.

Idem Horat.

Diſtantis quod tu nunquàm reſcribere poſſis.

Terent. Phormio.

Argentum illud denuò reſcribi iuſſit Phormio.

Ex quo emendandus eſt etiam Auſonij verſus in Epiſto. ad Theonem, in quo ita vulgò eſt:

Ergò aut prædictos iam nunc reſcribet arios,
Et redime vt mora ſit libera deſidiæ.

Cùm tamen legendum ſit, Ergò aut prædictos iam nunc reſcribe Darios. Atque hoc ſenſu interpretari poſſumus, quod ab Alpia. ſcriptum eſt tutorem ſibi pecuniā creditam ſcribere poſſe in l. 9. §. non tantùm. ff. de adminiſt. tut. Briſſ.

SCRIBERE etiam proprium Iureconſultorum muneris verbum fuit, quemadmodum & cauere. Pompon. in l. 2. circa fin. ff. de origin. iur. de Iuriſconſultis agens, Sed aut iudicibus, ait, ipſis ſcribebant, aut teſtabantur, qui illos conſuluerant. In quo verbo ſcite luſit Cicero Trebatium Iureconſultum negligentiæ arguens ambiguo ſumpto ex ſcribendi varia ſignificatione. Valdè, ait ille libr. 7. epiſt. Iam lautuæ ſtellæ graueris ad nos literas dare homini præſertim propè domeſtico. Quòd ſi ſcribere oblitus es, minus multi iam te aduocato cauſa cadent. Vbi ſcribere à vulgari ſua ſignificatione ad hāc quam trado translatum, iocū facit. Scribere etiam formulam dicebatur, qui in iudicio alterum prouocabat. Quintil. lib. 6. cad. 4. Colaphum tibi ducam, & formulā ſcribam, quod caput durum habeas. Sed & quod Græci dicunt δίκην γράφειν hoc Latini verbum verbo reddētes, Dicam ſcribere dicunt. Quam locutionem à comicis primum latinitate donatam, cùm Græcas comœdias Latinas facerent, veriſimile eſt. Vtitur autem ea Plaut. Aularia, Terent. Phormio. & Cice. 4. in Verr. Prætor quoque ſcribere dicitur actionem, qui in edicto & albo proponit, l. 1. ff. de eo qui pro tut. Vnde in rem ſcriptæ actiones exceptioneſque appellantur, quæ generaliter in rem proponuntur, & aduerſus poſſeſſorē dantur, quanquàm ex certæ perſonæ facto oriantur, l. 9 § vlt. ff. quod met. cauſ. l. 1. §. vlti. ff. de interdict. l. 4. §. metus cauſ. ff. de doli exceptio.

SCRIBERE etiam teſtamento, dare relinquereque ſignificat. Inde ſcribere libertatem alicui, eſt ei teſtamēto dare, l. 70. ff. de adqu. hæred. Quintil. declam. 380. Aeger à ſeruo cui libertatem ſcripſerat, venenum petit: nolenti dare crucem ſcripſit. Briſſ.

SCRIBERE etiam hæredem tam tritum eſt, quàm quod tritiſſimum. Minus vulgatum eſt, ſcribere tutorem, quo tamen non Iureconſulti tantùm vtuntur, l. 10. ff qui teſtam. face. poſſ. Sed & Cicer. pro Cluent. Nemo illum, ait, ex tam multis cognatis & adfinibus tutorem vnquàm liberis ſuis ſcripſit. Vt autem hæres ſcribi qui inſtituitur, ita & exhæres ſcribi dicitur qui exhæredatur, l. 4. ff. vndè libe. l. 1. §. Pompon. ff. de Carboniа. edict. Briſſ.

SCRIBERE quoque, notam inurere ſignificat. l. 17. C. de pœn. Vlpian. Inſtit. tit. 1. Dediticiorum numero ſunt, qui pœnæ cauſa vincti ſunt à domino, quibus veſtigia ſcripta fuerunt. Quintil. lib. 7. cap. 4. Si quis fugitiuo ſtigma ſcripſerit. Vegetius lib. 1, cap. 5. Nam picturis in cute punctis milites ſcripti & matriculis inſerti iurare ſolent. Inde inſcriptos vultus, id eſt, ſtigmate notatos dixit Plin. lib. 18. cap. 3. Briſſ.

SCRIBERE ſibi legatum videtur non ſolùm qui ſua manu id facit, ſed & qui per ſeruū ſuum vel filium, quē in poteſtate habet, dictante teſtatore legato honoratur, l. 15. § 1. ff. ad leg. Corn. de falſ. Briſſ.

Sic

Sic scribere sibi, est testamento sibi aliquod legatum aliudve quid emolumento futurum adscribere, l.3.C.de his qui sibi adscribunt. Briss.

Scribere sua manu, non autem propria manu. Id enim negant apud bonos authores reperiri. Propriè autem eorum est, qui aliquod condunt opus. Sic scribere leges, pro condere interdum accipimus. Scribere etiam, sine subscribere significat accusare & denunciare. Paul.l.3.de accusat. Vbi præbet ordinem libellorum inscribendorum. Subscribere, inquit, debebit is, qui dat libellos se professum esse, vel alius pro eo, si literas nesciat. Vlpian.ibid.l.si cui crimen objiciatur, præcedere debet in crimine subscriptio. Et de furt l.vlt. Et eum qui agit in crimine subscribere. Idem de priuat.delict.l.fin. Si extra ordinem eius rei pœnā exercere velit, tunc subscribere crimen oportebit. Senec.lib.2.de benefi. manifestè subscriptionem pro accusatione posuit, teste Catanæo. Apud Horat. inuenies scribere pro restituere. Nam qui mutuò accipiunt, chirographum solent creditori scribere: qui recipiunt creditā pecuniam, subscribere. Sueto: pro subnotare vsus est. Marcell. in l.non aliter, de adop. pro cōsentire. In quem sensum frequenter & Vlp. vsurpat. Columel. pro fauere, li.1. Quod si voto, inquit, fortuna subscribit, agrum habebimus salubri cœlo. Sp.

Addam & aliam verbi Scribere significationem, quæ quamuis in historijs frequens & peruulgata sit, à Lexicographis tamen omissa est. Scribere enim milites, scribere supplementum exercitui, pro conscribere, comparare, & colligere crebrò legimus. Duos Sallustij locos subiecisse contentus ero. Sic autem ille in bello Iugurthino, Igitur diffidens, inquit, cæteri exercitui milites eligere, scribere, præsidia vndiq; accersere. Et alio loco: Et tamen exercitui supplementum scribere ab socijs & nomine latino auxilia accersere. Briss.

Scribitus, in l.1.ff.de mun.& hon. in editione Florent. inter munera personalia, recenset Hermog. quod vt corruptum verbum quidam notarunt: quo fit vt, vel vt patrimonium scribatur. videnda eo loci τᾶς βας λικὰ censeo, & cōsulo, quas quidam putator Tolosas subticet nō sine magno Reipubl. incommodo.

Scrinia. Bud. in l.nec quicquam. ff.de offic. procon.& legat. de scrin. ait, Scrinia sunt plutei & armaria, quibus commentarij & libelli, literariaq; monumenta concludi solent. Plin.lib.7. Illa fuit vera, & incomparabilis inuicti animi sublimitas, captis apud Pharsaliam Pompeij Magni scrinijs epistolarum, iterumque apud Tapsum Scipionis, ea optima concremasse fide, atq; non legisse. Hæc autem duorum sunt generum. Quædam enim sunt statarja, & quædam viatoria. Stataria sunt, referente ipso Budæo, in regia, vel alibi condita, in quibus monumenta antiqua, ad imperium, regnumve pertinentia, & (vt ita dicam) instrumentum imperij, regnive asseruantur, qualia sunt Parisijs in recessu editiore sacelli Palatini. Thesaurus chartarū vulgo appellatur. Græcè chartophylacion, & Latinè scriniarum dici potest. Vnde qui thesaurarius chartarum nunc dicitur, rectè appellabitur chartophylax, seu præfectus scriniorū. Altera sunt scrinia viatoria, quæ in comitatu principali circumferuntur, in quibus libelli supplices principibus postulantibus porrecti conduntur, quoad subscribantur, id est quoad Principi vacet libellis & postulantibus operam dare, libellisq; responsitare. Statariorum scriniorum exemplum est apud Plin. in Epist. ad Traia. his verbis, Recitabatur apud me edictum, quod dicebatur diui Augusti ad Anniam pertinens, recitatæ & Epistolæ diui Vespasiani ad Lacedæmonios, & diui Titi ad eosdem, & Achæos, & Domitiani ad Auidium Nigrinū & Armenium Brochum proconsules, quæ ideò tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia verā & emēdata in scrinijs tuis esse credebam. Viatoriorum autem scriniorum exemplum est apud Lamprid. in Alexand. Post meridianis horis (ait) subscriptioni & lectioni epistolarum semper operam dedit, ita vt ab epistolis, a libellis, & à memoria semper assisterent, relegentibus cuncta librarijs, & ijs, qui scrinium gerebant, ita vt Alexander sua manu adderet, si quid esset addendum, sed ex eius sententia, qui disertior habebatur. Hæc ille. Ea autem subscriptio (vt scribit idem Bud.) duobus modis fiebat: aut spontè Principis, vt in ijs assolet, quæ Principes liberalitatis suæ, aut beneficij sui fecerunt. id est, quæ sui tantùm arbitrij esse voluerunt, aut ex consilij sententia, in ijs, quę disceptationi sunt. Quo in loco primæ erant eorū, quos præfectos libellorum & magistros scriniorum appellatos esse diximus suprà, in dictione, Libellus. Libellorum in hoc significatu, & scriniorum in vtroque fortassè, exempla sunt in tit. de proximis sacrorum scrin. lib.12. C. Scriniarius etiam est scriniorum, id est, rerum arcanarū custos, tit. est li.12. C. de numerarijs, & actuarijs, & chartularijs, & adiutoribus, siue scriniarijs, &c. Sunt verò qui tradant tria scriniorum genera quondam fuisse, epistolarum, libellorum conuentionalium & cognitionum, & rationatorum, vt scribit C. Hegendorphi. ad tit. de prox. sac. scrin. nec illa explicat. Legi ego & scrinia vnguentorum fuisse, & rerum preciosarum, vt monui in dictione, Vnguentum. Anch.

Scrinia palatij seu Principum interdum quatuor memorantur, Memoriæ, Libellorum, Epistolarum, Dispositionum, l.19.C.de fid. instrum. l.vlti. de decurion. li.10.C.l.3.C.de offic. quæsto. l.3.l.4.l.11. C. de proxim. sacr. scrin. li.12.C.l.2.C.de priuileg. cor. qui in sacro palatio. Interdum verò tria duntaxat, memoriæ videlicet, epistolarum, ac libellorum seu cognitionum, vt in l.5.l.6.l.10.C.de proxim. sac. scrinio. l.1.C.de priuileg. cor. qui in sacro palatio. Etiam exceptorum, & tabulariorum, & canonum, & numerorum, & mittendariorum scrinia memorantur, l.vlt. de vesti.olobe. li.11.C.l.7. C. de palatin. sac. largit. l.10. C. de murilegul. li.11. Item fabricarū & barbaricariorum, l.1. C. de præpos. agent. in reb. li.12. Brisson. Adde Cuiac. in Rub. de proxim. sac. scrin. &c. C. lib.12.

Item scrinium auri. Ad responsum d.l.7.C.de palatin. sac. largition. Cuius & in notitia cùm de Comite largitionum agitur, fit mentio. Ex hoc accipienda sunt hæc Iustin. verba in Nouella de Prætore Pisidiæ, [illegible] Ad responsum. Et in Nouella de Prætore Lycaoniæ, [illegible] Ad responsum, [illegible]. Et in Nouella de Prætore Thraciæ, [illegible] ait, [illegible] Ad responsum, [illegible]. In Nouella ex Moderatore Helenopōti, [illegible] Ad responsum. Ex quibus locis apparet militaribus vsibus hoc scrinium deseruijsse. Eoque ad milites perlata exercitus rectorum mandata in vetustis quibusdam ad Iulianum Patricium notis legi. Meminit etiam officij Ad responsum in re militari, l.19.§.1. C. de remilita. lib.12. Porrò in Notitia cùm officium Comitum sacrarum largitionum recensetur, ad superiora scriniorū genera hæc quoque addūtur, Vestiarij sacri, Aureæ massę, Argenti, Annularense, à pecunijs, a miliarēsibus, in nostris etiam libris scrinij ad limitem & ab argentarijs, & operum, & Orientalis scrinij & Asiani, & Thraci, & Macedoniæ, & Daciæ fit mentio, l.7.C. de pala. sac. largit. l.18.& l.vlt.C.de numerar. lib.12. Briss.

Vnde Scriniarij in l.vlt.C.de cast. pecul. lib.12. l.8. & l.10.C.de numera. lib.12. l.vltim. de apparito. præf. prætor. Suidas, [illegible] Scrinijs autem magistri præponebantur. Et in Alexand. Vlpianum magistrum scrinij fuisse Lampridius auctor est. Nec prioribus tantùm, sed & magisterijs potestatibus sui scriniarij erant. l.vlt.C.de test. milit. Briss.

Scriptas rationes pro subscriptis & subsignatis, l.Thais.41.§.fin.ff.de fideicom. lib. & l.si ita stip.§.Chrysogonus.ff.de ver. oblig. Prat.

Pro non scriptis haberi & caduca fieri legata longè differunt, l.vn §.& cum triplici. C.de caduc. tol. vbi traditur ea, quę his relinquebantur, qui in rerū natura tunc temporis non essent, cùm testamentum fieret, pro non scriptis habita. Quod etiam confirmat l.2.& l.6. in fin.ff. ff.de iure codicil. l.pen. ff.de his quæ pro non script. habe. l.164. pro non scripto. ff.de fideicom. libert. Pro non scriptis

scriptis etiam habebantur, quæ seruis pœnæ relinquebantur, l.3 ff.de his quæ pro non script.l.25.§ si quis planè.ff.de acquir.hęred. Item turpia legata, quę legatarij magis notandi,quàm demerendi causa scribuntur, l.57. de legat.1.Itemque deportatis & peregrinis relinquuntur,l.1.C.de hęred.instit. In eadem causa sunt & captatoriæ institutiones,captatoriaque legata, eaque quæ sibi quis manu sua in testamento adscripsit, l.1.& l.vlt.ff. de his quę pro non script.habe.l.15.§.1.ff.ad leg.Corne. de fals.l.4.& l.5.C.de his qui sibi adscribunt. Et generaliter quęcunque illicitè & contra leges in testamento scribuntur,pro non scriptis habetur, & apud heredem remanent,l.14.sequens quęstio.& §.vlt.ff.ad legem Cornel.de fals.l.vlt.ff.de his quæ vt indig. l.10.in fin.de hæred.instit. Brisson.

SCRIPTORVM nomine accipimus scripturas, quarum editiones requiri solent. Tria sunt autem genera: Primum,in quibus continetur formula actionis,quá quis intendit aduersus alium in iudicio: & ideò appellantur libelli iudiciales, de quibus loquitur Vlpian.in l.1.in princip.de eden. Huc pertinent iudiciorum, hoc est,scripturę continentes ea,quæ apud iudicem de causa cognoscentem aguntur,l.is apud quem.C.eod.tit.Secundum genus scriptorum,quę in hoc parantur publica fide,vel priuata subscriptione,seu consignatione,vt res gestæ per ea faciliùs constentac probentur: vt sunt instrumenta Tabellionum,chirographa, literæ sigillatæ, de quibus tractatur in d.l.1.§.editiones. Tertium genus scriptorum, complectitur rationē negociationis inter duos pluresve.& hoc genus directò pertinet ad actionē edicti de edendo. Addi potest & quartum scripti genus, in quo vltimę voluntates continentur,vt testamentum, codicillus. Oldend.

SCRIPTVM facere,pro scribæ munus exercere Liuius lib.19.ad fin.de C.Flauio, qui scriba fuit, Inueni in quibusdam annalibus,cùm appareret Aedilibus,fieriq; se pro Tribun.Aedilem videret,neq; eius nomen recipi, quod scriptum faceret, tabulam posuisse & iurasse nunquàm scriptum facturum. Quem aliquantò anteà desijsse scriptum facere arguit Macer Licinius. Sic & Gellius de eodem agens libro sexto, cap.nono, locutus est.

SCRIPTVM Ius. Vetus est disputatio, vtrùm magis expediat, regi ciuitates arbitrijs gubernatorum, an scripto iure? Consensus prudentum testatur, meliùs esse, vti scripto iure. Atque ita pronunciat Aristoteles, sic enim ait: Qui legem vult dominari, vult præesse Deum & leges: qui autem hominis arbitrio vult regi Ciuitatem, sæuissimam beluam addit. Nam cupiditates & ita gubernatores deprauant,etiamsi fuerint optimi viri: quare lex est mens sine cupiditate. Oldendorp.

SCRIPTVRA & Pictura hoc differūt inter se, quòd pictura magis ad rerum verarum naturaliumque similitudinem accommodatur,vt eas oculis tanquam præsentes offerat. Scriptura verò satis habet, si animi alterius cogitata nobis declaret,& nobiscum tanquàm viuo sermone colloquatur. Connan.comment.de iure ciuil.lib. 3.cap.6.num.6.

SCRIPTVRA vectigal appellata apud Ciceronē: de Imperio Pompei loquens ait: Nam, inquit, cùm hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur,mercatorum nauigatio conquiescit. Ita neque ex portu,neque ex decimis, neque ex scriptura vectigal conseruari potest. Brechæ.in l.inter publica. ff.de verb. & rer.sign.

SCRITVRARIVS ager. Vide Sextum Pompeium.

SCRIPVLI in l.1.& l.5.C.de metallar.libr.11.l.1.de ponderatorib in C.Theod.l.12 de metallar.in eod.Cod. l.vlt.de annon.ciuic.Latinis scripulum idem valet quod Græcis γράμμα, estque vicesimaquarta pars vnciæ, auctore Volusio Metiano. Briss.

SCRVPVLOSA inquisitio,dubia,anxia, l.si seruus vetitus,de leg.1.

SCRVPVLOSVM dicitur, quod difficile est cognitu. Vlpianus de iniustis testamentis, l. posthumus. Licèt Iuris scrupulositate, nimiaque subtilitate testamentum ruptum videatur. Nebriss. Vide suprà, in dictione,Scrupum:& Crinitum de honesta disciplina,lib. 9.cap.vlt.

SCRVPVLI, sunt minuti lapilli, qui inter ambulandum insiliunt in calceos hominibus, ac pedem torquent. Inde inijcere scrupulum dicitur,qui sollicitudinem inijcit animo cuiuspiam. Et scrupulū eximit, qui solicitudinem eximit. Imp.Alex.in l.cùm proponas.C. de interdic.matrim.Vt autem, inquit, omnis scrupulus auferatur,insistere pater tuus debet. Sp.

SCRVPVLVS. Lege,Ponderum ratio.

SCRVTA. Hoc verbo Cælius putat veteramenta omnimaria significari,quæ cùm vsu iam detrita sint, precio item diminuta censentur. Qui hæc venalia habent, ab antiquis scrutatores sunt appellati, vilissimi proxenetæ. Sp. Erasmus in Annotationibus ad Epistolas Hieronymi scruta interpretatur vestē pelliciam.hinc scrutarius: qua voce vtitur Horatius,

Filia vendentem tunicato scruta popello. Sch.

De scrutis vide etiam quid annotauit Adrian.Turneb. aduersar.lib.5.cap.14.

SCRVTARI, hoc est, inquirere alieni regni secreta,non conuenit, l.veteratores. C.de commerc. & mercat.in l.diuus Pius.ff.de fugitiu. §.sed & Diuus Marcus, inquit Vlpianus,oratione quam in senatu recitauit,facultatem dedit ingrediendi tam Cæsaris, quàm senatorum,& paganorum prædia, volentibus fugitiuos inquirere, scrutarique cubilia atque vestigia occultantium. Spieg.

SCRVTINIVM. Scrutinium dicitur examen. Cuiusmodi duplex est: vnum ante ordinationem,cuius forma habetur 23.distinct.qui Episcopus.secundum,quàndo fit post determinationem. De hoc in tit.de scrutinio in ordine faciendo.& 23.distinc.Episcopus.& c.sequen. 24.distinct.per totum. Neque scrutinium vox alioquin multùm barbara,illatinaque(vt audio) mihi est,vtpote qua vsus sit, vel hac in significatione propemodum, Apuleius lib.9. pro inuestigatione, Postremum,inquit, magistratibus placuit obstinatè denegantem scrutinio detegere. Anchor.

SCVCLATIS in l.11.de scænicis, in C.Theod. fortè pro scutulatis cum vitio legitur, vt significentur vestes scutulis dimissæ,quarum meminit Plin.lib.8. cap.48.. B. Hieronym.in Ezech.cap.27. Istiusmodi homines negociatores Tyri sunt,qui polymita,purpulam & scutulata mercantur. Briss.

SCVLNAE, & Sequlnæ olim erant tales, quales hodie apud nos sunt sequestres. Sculna enim dicebatur is, apud quem plures eandem rem, de qua controuersia erat,deponebant: dictus ab eo,quòd occurrenti,& quasi sequenti eos qui cōtendunt,committitur, vt tradit Modest.l.110.de verb.sig. Ex quo vocantur à Cice.interpretes,similes verò Proxenetis, quòd se ijs interponūt medios,quibus aliquid est inter se negocij cōtrouersi, qui enim promittebant, ijdem apud se esse pecuniam affirmabant,quāquàm propriè Seculnæ seu sequestres sunt, apud quos pecunia deponitur inter plures,per quos inducitur pactio,vt not. Asco. Atque inde factum,vt dicerentur etiam Sculnæ seu sequestres,quibus res possidenda traditur interim dū de eius possessione disceptatur apud Iudicem. ideoq; olim Sculnæ & Seculnæ nominati,vt refert Gell.ex Laurnio. Vtrunq; vocabulū à sequendo dictum inquit, quòd eius qui electus sit, vtraq; pars fidem sequatur: primam vt verbi originem secutus videatur Modest.& rectè,posteriorem rei vsum Gell. Connan.in suis commen.super ius ciu.lib 7.cap.4.nu 6.

SCVLPERE, cædendo imaginem aliquam effingere. C nem.lic.fig.salu.Chr.Marmore sculpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis,geniti in Creta insula,autor Plin.cap.4 lib.36.in prin. Sp.

SCVRRA. Scurræ videntur priscis illis fuisse,nō tantùm qui iocularia & scurrilia loquerentur, sed homines etiam vrbani,non rustici,sed elegantes.Plaut.Mostel.

Tu

Tu vrbanus verò scurra, delitiæ populi
Rus mihi tu obiectas? Epidico
T. Scurra es. E. scio te esse quidem hominem militarem.
Scurra hic vrbanus est non militaris Trinummo,
---neque periurint,
Quem vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.
videntur autem sic appellati fuisse, qui assiduè in vrbe essent, nunquam in agris quod sine cura fortasse & opere omni essent. Turneb. aduers. lib. 19. ca. 13.

SCVLPTORES Græcè dicuntur γλυπταί. Quo nomine Græco & sculptores lignorum significantur, & qui signa faciunt, siue signarij, & alij quilibet sculptores, cælatoresque. Cuiac. ad leg. 1. de excusa. artific. libro 10. propè finem.

SCVRRILITAS, vitium vrbanitati oppositum. Spieg.

SCVTVM, ἀπὸ τοῦ σκύτος à pelle, quod non sine pellibus fiat. Drosæus in methodo Iuris.

SCYRPI dicuntur iunci, nodi, & vluosa vimina. Crates sestercenarias vimine contextas. Cato in re rustica Scyrpeas appellat. Libro primo de agricolatione, Varro vineaticas & scyrpiculas falces appellat, accommodas ad Scyrpos secandos: scyrpiculus virgeus calathissus Columellæ, & Propertio quoque. De Scyrpo pro iunco Columella non tacuit. Inde Scyrpariæ falces. & scyrpare dixerunt, pro eo, quod est implicare & innectere scyrpis. In scyrpo nodum quæris inolitum, adagium in eos, qui, vbi minimè opus, scrupulosiores videbantur, & in re facili difficultatem indagabant. Plautus in Menæchmis Ennianum id circumfertur:

Quærunt in scyrpo soliti quod dicere nodum.

Hieronymus ad Pammachium contra Ioannem qui Inimicus est, etiam in scyrpo nodum quærit: Sunt seculæ, sunt falces & scyrpiculæ lunariæ à humectis, hoc est vliginosis locis, & senticosis emundandis, & extirpandis. Scyrpea simulachra vocat Ouid. lib. Fast. 5. tom. pro vimineis argæis.

Tunc quoque priscorum virgo simulachra virorum,
Mittere roboreo scyrpea ponte solet.

Falces scyrpiculæ vocatæ à scyrpando, id est, ab alligando, sic scyrpicea dolia quassa. Scyrpos etiam appellamus lingua Latina nodosa & ambigiosa poemata, innexa, implicata instar viminum capreolatim & nodatim, scyrpata, hoc est, nodata, implicita, & in se coniuncta, vt enodari non possint. Gellius lib. 11. quæ Græci ænigmata, Latini Scyrpos appellarunt, tales Græcis itidem griphi vocitâtur, non gripi, vt in omnibus ferè codicibus mendi indoles inoleuit. Ioan. Baptista in commen. Sidon. Apol. lib. 1. Epist. ad Heronium.

S E.

SEBASTA, ciuitas, cuius meminit Strabo libro 16. quo loco Iudææ extrema occidentalia describit, Augusti nomine dedicata. Sebaston latinè augustum & venerabile significat. Extat & in responsis legatorum apud Scæuolam, de ann. leg. mentio Sebastenorum. Sp.

SEBASTANI, siue Sebastiniani populi sunt Sebastæ vrbis incolæ, quo nomine duas vrbes legimus, alteram Cappadociæ, & alteram Samariæ in Palæstina Iudæa, quæ in honorem Augusti Cęsaris, quæ Græcè Sebastos, Sebasta est cognominata. de vtraque tamē illarum in tit. de annu. leg. l. liberto. Nebr.

SECARE & cædere differunt. Cædimus ictibus, secamus ferris, non cædimus. Cuiac. lib. 9. cap. 11.

SECESSVS, rus amœnum & suburbanum, quò animi relaxandi causa secedimus. Vlpianus l. 21. §. 9. de recept. qui arbitr. Quid tamen (de arbitro loquitur) si in eo loco qui sit circa vrbem adesse iusserit? Pegasus admittit valere iussum. Quod puto ita verum esse, si & eius sit auctoritatis arbiter, vt in secessibus soleat agere, & litigatores facilè eò loci venire possint. Idem l. 16. ff. mandati, vt in hortis quos Rauennæ habebat, in quos omnibus annis secedere solebat, sphæristerium faceret. Plinius libro secundo, epist. 17. Iustisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum, quem tu nimis vrbanus es, nisi concupiscis. Hor.

SECESSVS, pro loco à turba & tumultu separato. d. l. quid tamen al. si cum dies. 21. §. si arbiter. Insulanus: Secessum, inquit, & secessionem, tametsi non nego sæpenumerò confundi, tamen germana horum verborum significatio est diuersa Secessus quidem locum significat, ad quem laxandi animi gratia declinamus, aut ipsam talem declinationem. Secessio autem intelligitur fieri ob serias aliquas causas tractandas: & ita ferè in malam partem accipitur. Budæus secessionem item verbum criminosum esse dicit. Id enim est in bello secessio, quod defectionem vocamus. Porrò duas plebis secessiones fuisse, docet historia. Pomp. attigit in l. posterior. de orig. iur. in §. exactis deinde regib. item. §. & cum placuisset. Priorem §. Accursius historiæ ignarus non est assecutus. Post Zasium & Antonium Garronem vide Olden. in restauratione politiæ, qui adfert lucem Pomponio. Sp.

SECESSVS causa habere, & vestem propter secessum ibi depositam. Vide Vlpia. in l. quæsitum. ff. de fun. instruct. Sp.

SECRETA nobis communicata, diuulganda non sunt. Vlpia. Ego arbitror, inquit, & iniuriarum agi posse, si hoc animo recitatum est testamentum quibusdam præsentibus, vt iudicia secreta eius, qui testatus est, diuulgarentur. l. 3. §. si quis tabulas depositi. Simpliciter etiam secreta dicimus. Sp.

SECRETARIVM, non vno in loco C. Theodos. pro aula, in qua iudices conueniunt, & ius redditur, ferè eo sensu quo auditorium. vt cum Paulus ait, Lecta est in auditorio AEmilij Papiniani præfect. prætor. cautio huiusmodi. Intelligitur enim de auditorio causarum, non de scholis, vt vulgò creditur. quod antè admonuit Alciatus. Sp.

SECRETA loca, per quæ commeari vulgò non solet. Apud Vlpianum l. prima. de his qui deiec. Spieg.

SECRETÒ fieri, etiam intelligitur, quod interuenientibus amicis confit. l. penult. in princ. C. qui potio. in pig. hab. Albe.

SECRETVM, pro sigillo minuto, à barbaris in cancellariam principum irrepsit. Hæc vox, substantiuè posita, idoneis est autoribus res secreta, id est, nulli communicanda, apudque nos tacitè seruanda. Secretarium veteres vsurpasse, non tantùm pro loco rerum secretarum, suprà indicatum est. Cancellaria nunc fortè dici potest. In ecclesiasticarum synodorum monumentis ferè legimus, In secretario diualis palatij. Sed etiam pro eo, qui apud principes Romanos epistolarum magister propriè dicitur. Sp.

SECRETVM petere, quærere, est mecum secretò colloqui.

SECTA, Græcis αἵρεσις, ab eligendo, nunc in pessimam partem accipitur de falsa doctrina ac religione, eiusque sectatoribus. At olim vox vtraque generale nomen fuit, tam ad malas, quàm ad bonas sectas. Dicta autem est Latina vox à secando, eò quòd ea factio sit ab alijs resecta, aut separata: Hæresis autem ab eligendo, quia, cùm olim apud Græcos tam variæ essent opiniones ac præceptores, alius sibi aliam eligebat, eamque sectabatur. Est autem sanè Hæresis nomen aptum falsæ doctrinæ ac religioni, quia eam DEVS hominibus non dat, aut imponit, sed ipsi illam sibi suo arbitratu, ac pro libitu deligunt & fingunt. Diogenes Laertius in prooemio libri primi de sectis disserens eam sectam, ex aliorum sententia dici ait. quæ rationem aliquam iuxta id quod apparet & in promptu est, sequitur, aut sequi videtur.

SECTIO Latinè dicitur, quæ postea confiscatio appellari cœpta est: quum alicuius bona publicantur. deriuata ex eo appellatione, quòd prædam ex hostibus captam milites inter se secabant ac diuidebant. Cæsar lib. belli Gall. 2. Postridie eius diei refractis portis quū

iam defenderet nemo, atque intromissis militibus nostris sectionem eius oppidi vniuersam Cæsar vendidit. Corn.Tacitus, Reliquias sectionũ Neronianarum nondum in fiscum conuersas reuocatis ab exilio concessit. Cicero de Inuent.2.Hoc commodè reprehenditur, si dici possit ex hostibus reus esse captus, cuius prædæ sectione venierit.Hot.

SECTORES dicti sunt, inquit Asconius, qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, proque iis pecunias pensitabant singulis: ac postea pro compendio suo singulas quasque res pecunia populo venditabant.Hæc ille: Quibus ex verbis Sectores à sequendo dictos coniicimus, arbitror ab antiquo verbo Seco, secas: quod idem significat vt sequor. vnde sector sectaris: & secta, sectæ. nam & accusatores, & iudicia sectabantur quoniam damnatorum bona ipsi æstimare, & certam summam promittere solebant. Idem alio loco: Hot. Adde & Brechæum l.iudicasse.tit.de verbor.& rer.sign.

SECTOR est, inquit, æstimator ac redemptor bonorum damnati, atque proscripti, qui spem sectans lucri sui, id est secutus spem æstimationis suæ, bona omnia auctione vendit, & semel infert pecuniam vel ærario, vel sociis.Hot.

SECVLVM. Hebraicè Olam, conueniens sono, & penè etiam significatione, cum Latino Olim, quod diuersis Latinis vocabulis expresserunt, iam æternum, iam perpetuum, iam seculum ponentes. Significat autem, tum perpetuitatem, tum longam durationem, tum debitam rei durationem: aliquando etiam ipsum mundum denotat, aliaque significata habet. Latinis quidem vox Seculum, plerunque spacium centum annorum significat, vnde apud Romanos ludi seculares. Vsitatissimè verò longum tempus declarat, vel præteritum, hac locutione, A Seculo: vel in genitiuo positum, Dies seculi. vel etiam futurum, quæ significata Latinis istis fermè æquiualent. Plura de hoc vide apud Connan.comment.iur.ciuil.lib.1.cap.10. num. 6.in fin.

SECVM potestatem agendi facere. Lege, Venire ad iudicium.

SECVNDAE tabulæ dicuntur, quibus pupillaris substitutio scripta est.l.2.§.interdum.l.12. ff. de vulgar. substitut.l.vltim.ff.ad Trebellian.l.penultim.ff.testam. quemadmod. aperian. quia substitutio hæc paterni testamenti quædam appendicula & sequela est.l.qui plures.in fin.ff.de pupil.substit.& (vt ait Iustinia.) in inferioribus partibus scribebatur, eaq; pars proprio lino, propriaq; cera consignabatur: & in priore parte testamenti cauebatur, ne inferiores tabulæ viuo filio, & adhuc impubere aperirentur.§.sin autem.4. Instit.de pupil.subst.Hotom.

SECVNDAE, arum, tantùm pluraliter membrana illa, qua partus obuolutus vtero prodit: quæ & secundina vocatur. Dictæ secundæ, quòd nascentem infantem sequantur. Occurrit frequens apud Plinium. Spieg.

SECVNDARVM nuptiarum nomine veniunt & tertiæ, atq; vlteriores, secundùm Azon.in summa.C.de secun.nupt. Attingit ibi & Bart.Sp.

SECVNDARIVS. Lege, primicerius.

SECVNDOCERIVS in l.7. C.de palat. sacr. largit. libro 12.& Rubric.de primicer.& secundocer.& l. vlti. C.de domesti. & protectorib. vbi secundocerii locum, non, vt vulgò legitur, secundi primicerii vetus codex habet. Est & hoc verbum frequens in Notitia Imperii Rom. Eadem autem figura qua primicerius, ita & secũdocerius qui secundum in ordine suo locum gradumque obtinet, appellatur. Briss.

SECVNDVM, pro, Pro: vt secundùm te litem do, id est, pro te. Cicero pro A. Cecinna: iam recuperatores, nulla dubitatio est, siue rem, siue verba spectare vultis, quin secundùm nos iudiceris.Sp.

SECVNDVM dictio non facit conditionem. text. est vulg.in l. penult. & ibi Bald. in secundo not. ad hoc ponderat, & alii scribentes. C. de instit. & substitut. & concordat text. in c. abbate sancti Syluani. extrà de verbor.signific. Et ideò singulariter decidit Bald.in l. 3.per glo.ibi.C.de nuptiis. quòd si accusaui Titium de aliquo crimine, & peto condemnari secundum statutum, & cõsuetudinem, si de statuto & consuetudine aliter non constat, punitur extra ordinem. & sic neque dictio Secundùm facit conditionem. neque relatio falsa vitiat libellum in criminalibus. quod est benè notandum, ad ea quæ tradunt Modestin. in d.l.penult. & in l. vbi autẽ non apparet. §.illud.ff.de verbo.oblig. vbi plura de materia relationis. & hoc dictum Bald. pro singul. reassumit Dom.Iason in repet.l.admonendi.colum.12.versic. quid autem sit in libellante.ff.de iureiuran.& in lectura, in 7.colum.versic.successiuè vbi etiam alii repetentes super gl. 1. latè tradunt hanc materiam, cum similibus aggregatis per D.Eelin.in c.2.in 5.colum.& sequen. extrà de rescript & in c.quoniam abbates, in penult. & vltim.col.de offic.deleg. vbi etiam Deci. & idem Dec. consi.63. pro tenui facultate mea diligenter consideratis, in 4.colum. vbi ponit, quando dictio Secundùm faciat conditionem, cum his quæ in pulchra quæstione scribit Bald.consi.408. quidam ciuis Florentinus, in vltim.colum.1.in libro.& in consi.186.generalitas verborum.ad finem.in 4.volum. & in inuestitura facta de iure decimali, secundùm quod eius maiores vsi sunt, Paulus consi. 17. in causa decimali. libro secundo in nouis. & de sententia soluendi par caponum, secundùm quod eius maiores soluebant, quod non faciat conditionem Bart.in l.eum qui. §.Iulianus. de constitut. pecu. Decius in d.l.penult.in 2. not. C. de instit. & substit. vbi declarat. Cotta.

SECVNDVM bonos mores fit, quod rectè atque ordine, & more maiorum fit, teste Budæo in annot. poster.Spieg.

SECVNDVM præsentem pronunciare.l.Papinianus.§.meminisse.versicu.Cæterùm.ff. de inoffic. testament.

SECVNDVM ripam.in l.29.ff.de adquir. rer. dom. id est, propè ripam. vt in l.7.§.insula. eod. titul. Sic Secundùm agrum Secundùm viam, Secundùm parietem, l.30.§.1.l.38.ff.de adquiren.rer.dom.l.13. ff.de seruit.vrban.Briss.

SECVNDVM stylum, quod vulgò dicunt, Ciceroni ex formula est.

SECVNDVS, quamuis sequitur primum, & tã numerum, quam ordinem denotat, id tamẽ apud nostros perpetuum non est, vt patet per l.1.§.2.ff.de grad.l.si primo.§.pen.qui pot.in pign.hab. Sic nec primus aliquando dicitur respectu secundi. extr.de verb. sig.c.Ioseph. & vide C.de sec.nupt.Alberic.

SECVNDVS hæres dicitur, vt ait Boethius libro Comment.in Topic. Cicer. 2. qui hæredi instituto substituitur. veluti si quis filium instituat hæredem scribatque: Si is filius intra pubertatem decesserit, nepotem, vel quemlibet alium hæredem esse oportere. Vide l.precib.C.de impub.& al.substit.

SECVNDVS hæres, secundo loco scriptum, id est, hæredi substitutum significat. Caius libr.2. Institut. titul.4.l.4.ff.de Senatusconsult.Silanian.ad differentiam hæredum institutorum, qui priore gradu & loco instituuntur. quos ideò primos appellari suprà docuimus. Explicatur hoc verbum à Boeth. in Topicis, frequensque est in Cicerone. Addam & ex aliis auctoribus duo quæ mihi potiora visa sunt testimonia. Sallusti. in bello Iugurthin. Erat præterea in exercitu nostro Numida quidam Massinissæ nepos, quem Micipsa testamẽto secundùm hæredem scripserat. Sueton.in Iul.cap.83. Plures percussorum in tutoribus si quis sibi filius nasceretur, nominauit: D. Brutum etiam in secundis hæredibus. Briss.

SECVRITAS. pro saluo conductu: vocabulum est non Latinum, quo tamen interpretes vtuntur, ex vernacula locutione sumptum. Vide Barto.in appar.l. 1.ad leg.Iul.maiest.Spieg.

SECVRITATIS publicæ tessera dicitur, quæ præstatur iter facientibus, *Geleydt*. Barbari saluum conductum

ductum vocant. Oldend.

SECVRVM testamentum, firmum, & de quo nihil est dubitandũ. Securè testari, in l. Papinianus. ff. de inof fic. testam. Sp.

SECVRVS, est dissolutus, & sine vlla cura, quem supinum Iurisconsulti vocare solent, hoc est, socordem & desidem. Bud. in l. plurimum. de iur. & fact. igno. Sp.

SECVS, aduerbium, aliter significat, præsertim quãdo particulæ negatiuæ sequuntur. l. 2. C. de temp. appel. Spieg.

SED particula, interdum ponitur adiunctiuè. vt in l. qui se debere. ff. de condit. caus. dat. caus. non secut. in versic. quoniam. in l. 1. in princ. versic. sed Seruius quidem. & ibi gloss. ff. ad leg. Rhod. de iactu. Est & frequenter particula aduersatiua. Vide Alberic.

SED & si. Vide Bart. in l. sed & si. ff. de petit. hæred. in l. patris. de vulg. & pupil. subst. & in l. pupilli. de negot. gest.

SED, dictio, iuncta copulæ &, aduersatur in facto, sed identitatem iuris significat. l. sed & si lege. ff. de petit. hæred. Io. Bello. Etymol. Adde Connan. comment. iur. ciu. lib. 6. num. 6. cap. 1.

SEDEO, sedes, vulgarem habet significationem: cui contraria est illa verbi sto. Sed præterea significat Sedet, impersonaliter idem quod videtur, vel placet. Vlpian. l. si fideiussor. 7. §. vltim. Si satisdatum pro re mobili non sit, & persona suspecta sit, ex qua satisdatio desideratur, apud officium deponi debebit, si hoc iudici sederit, donec vel satisdetur, vel lis finem accipiat. Sederit, id est si iudici visum fuerit, si ita arbitratus sit. Hotom.

SEDERE dicitur Prætor, cùm pro tribunali iuris dicendi causa sedet. l. 2. §. confestim. ff. ad Tertyllian. l. 7. ff. de in integr. restit. Vnde dies quibus Prætor ius dixit, Sessionum appellantur. in l. 51. §. satisfactionis. ff. vt in poss. legat. vt Zoannetus primum in lib. singul. restit. Mox Duar. emendarunt. Briss.

SEDERE etiam iudices dicuntur. Cice. pro Rabir. Post. Modò vos ijdem in A. Gabinium iudices sedistis. Plin. lib. 6. ad Roma. Sedebant iudices centum & octoginta, tot enim quatuor consilijs colliguntur. ingens vtrinq; aduocatio. Briss.

SEDITIO, est quietis publicæ perturbatio l. 1. C. de seditios. Modest. in l. constitutiones. de appell. & relat. ait, dãnatos statim puniri publicè interest. vt sũt insignes latrones, vel seditionum concitatores, vel duces factionum. Bart. in l. capitalium. §. famosos. ff. de furt. qui seditiosi dicantur, ostendit. Cic. de lib. de Repub. 6. scribit, seditionem dictam esse à dissensione omnium, quòd seorsum eunt alij in aliud. Sp.

SEDVLARIVM, pro lectica, seu sella Iurisc. accipit. de supel. leg. l. instrumenti. cum dicit, rhedæ & sedularia. Nebr. infrà Seliquastra.

SEGES, propriè fruges eorum seminũ, ex quibus conficitur panis, nondum demessa, vt ait Valla. Hanc corrumpi & ramis & herbis. Iurisconsultus est autor, in l. ex conducto. §. si vis tempestatis. locati.

SEGMENTA pro margaritis & murenulis, hoc est torquibus orbiculariter innexarum gemmarum capiuntur. Seruius credit gemmatum à Satyro cubile describi, cum inquit:

Et segmentatis dormisses paruula cunis.

SEGMENTA quandoq; significant purpuream vestem, lanceolis, meandris, limis & orbiculis variè intextam Ouid. lib. 3. de arte amandi.

Quid de veste loquar non iam segmenta requiro,
Nec quæ de Tyrio murice lana rubes.

Circulos cœli climataque vt ita dicam, Plinius segmẽta dicit. Ioan. Baptist. in commen. Sidon. Apollina. libr. 8. Epist. ad Numantium. Adde Turnebum aduersar. lib. 4. cap. 23.

SEGNICIA, tarditas ac negligentia ad agendum, inquit Donatus. Gloss. in l. si nulla. ff. de pign. act. sentit, segniciem siue negligentiam esse in omittendo, culpã in faciendo. Sp.

σεισάχθεια. Budæus σεισάχθειαν, id est, χρεωκοπίαν nouas tabulas, & æris alieni decisionem interpretatur, quod testatur Plutarchus in Solone his verbis: Cùm infima plebs inquit, opprimeretur à diuitibus æris alieni magnitudine, cogerenturq; alij, aut septa fructuum parte agros illorum colere, alij sese illis ad imperatum quoduis faciendum offerre, vt aut seruirent ipsis creditoribus, aut ab eis vænirent extraneis, alij filiorum suorum seruitute se libertatemque suam redimerent, Solon σεισάχθειαν induxit, cauitque vt nemo posthac corpore addiceretur creditori. Siquidem autem eam legem οἱ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, id est qui oppignoratis corporibus mutuabantur, addicebantur creditoribus. Connan. Dicta verò est σεισάχθεια ἀπὸ τοῦ ἀποσείσασθαι τὰ βάρη τῶν δανείων, ab eo quod subleuarentur, ac excuterent æris alieni intolerabilem sarcinam. Laertius in vita Solonis.

Σεισάχθεια in legibus Solonis tabularum omnium abolitio. legis verba hæc sunt: τῶν χρεῶν ἀποκοπὰς ποιῆσαι, καὶ λύτρωσιν μὴ ἐπὶ σώμασι μηδένα δανείζειν, καὶ οὗτος ὁ νόμος σεισάχθεια ἐκαλεῖτο. Hanc legem explicui lib. 2. vet. Iurisp. l. 1. Prat.

SELINIS nomen est duarum ciuitatum, altera nãque est Ciliciæ, de qua Lucanus lib. 8.

Quo portu mittitq; rates recipitq; Selinus.

Altera Siciliæ: de qua Virg. 3. Georgic.

Palmosa Celinus.

De hac Iurisc. in tit. de censib. Nebr.

SELIQVASTRA, genus est sedilium antiqui generis, ait Festus, d litera in l conuersa. Paulus de supel. lega. Instrumenti significatione rhedæ & seliquastra in supellectili adnumerari solent.

SELLA, à sedendo, quasi seda dicitur, qua magistratus olim Romani, ædiles & prætores per vrbem gestabantur sedentes. vnde gestatoria sella nuncupabatur. Paulus de seruit. rustic. præd. Qui sella, inquit, aut lectica vehitur, ire non agere dicitur. Vbi monente Oldendorp. sellæ aut lecticæ significationem Accursius non est adsecutus. quod & a Nebris. notatum est. Vide Lectica. Sp.

SELLAE curules, ait Isidor. lib. 20. Etymol. cap. 1. erant in quibus magistratus sedentes iura reddebant. Dictæ autem curules, quia apud veteres Prætores & Coss. propter itineris longinquitatem curru in forum prouehebantur. Sellæ autem quæ post eos vehebantur, quibus sedentes iura dicebant, à curru curules sunt appellatæ. Briss.

SELLAE prætoriæ fit mẽtio in l. 1. §. casum. ff. de postul. Qua de re vide quæ lib. 3. Antiq. dixi. Briss.

Est & Sella gestatoria de qua apud Sueto. in Neron. cap. 26. & in l. 7. ff. de seruit. rustic. l. 49. ff. de leg. 3. De qua & lib. 1. Antiq. aliquid dixi.

SELLA balnearis apud Paulum lib. 3. Senten. tit. 6. Brisson.

SELLVLARII, dicti operarij, qui in opere faciendo sedent. Hinc ars sellularia appellata, quam sedentariam appellat, teste Syluio, Aristotelis interpres in lib. Moralium magnorum secundo.

SEMEL, de vno intelligendum. nam quod semel fit, nullam recipit diuisionem. l. si ita fuerit. ff. de manu miss. testam. Sp.

SEMES. semissis, pro solidi hoc est assis dimidio. vt si quis ex semisse relictus sit hæres, intelligendum est, dimidium hæreditatis illi debere cedere. Hac voce rarò extra compositionem vtimur, in qua dimidiũ significat eius cui adiungitur. Labeo titu. de vulg. substit. l. si pater. Vt vnus, inquit, semis apud te maneat. Et ibidem l. & si. Per bonorum possessionem semis ei sit oblatus. Vide Sextans. Sp.

SEMESTRES libri dicebantur, qui sex mensium gesta, & administrata explicabant. not. §. item diuus. de excus. tut. in Inst. Ioan. Bello. Etymol.

SEMESTRIA consilia principum dicebantur, in quibus cum aliquot Senatoribus ad semestre tempus aduocatis, de ijs quæ ad Senatum referenda erant, deliberabant: inde, opinor, ducto nomine quòd hybernis, æstiuisque mensibus sibi consiliarios mutabant. Suetonius in Augusto, Sibique instituit consilia sortiri seme

 stria,

ſtria, cum quibus de negotijs ad frequentem Senatum referendis antè tractaret. Et in Claudio, Rerum actum diuiſum anteà in hybernos æſtiuosq; menſes, coniunxit. Semeſtria autem à Iureconſultis præcisè dicuntur. vt l.46.ff.de pact.& l.12.ff.de acquir. hæred. & apud Iuſtin.§.2.de excuſat.tut. Xiphilinus autem ab Auguſto tradit Senatores quindecim ſorte ductos eſſe, cum quibus iudicabat. καὶ πεντεκαίδεκα inquit, τῶν βουλευτῶν, τοὺς κλήρῳ λαχόντας συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανε, ὥστε καὶ ἐδίκαζε μετ' αὐτῶν. Aduocabat quindecim Senatores ſortę ductos, qui ſibi ad ſex mēſes in conſilio eſſent, interdumque cum ijs ius dicebat. Zonaras etiam lib.2. ita ſcribit: καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἕνα παρ' ἑκάστων, καὶ ἐκ τοῦ τῶν βουλευτῶν πλήθους πεντεκαίδεκα συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ πᾶσι κοινοῦσθαι τὰ βουλευόμενα. ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐδίκαζε μετ' αὐτῶν. id eſt, Conſules etiam, ex alijs item magiſtratibus ſingulos, & ex ſenatorum copia conſiliarios quindecim ad ſex menſes aſciuit: vt eorum opera cum vniuerſo ſenatu ea quæ deliberanda eſſent, communicaret; nonnunquam etiam ius vnà cum ipſis dicebat. Obſeruatus eſt etiam idem locus apud Dionem lib.53. Hotom.

SEMIMITRA inter ornamenta muliebria ponitur ab Vlpiano in l.argumento.§.ornamentorum.ff.de aur. & arg.leg. Vide Mitra. Adde Tyraquellum in 3.l.connubia.gl.1.partis 3.

SEMINARIVM appellant fructus ſementis cauſa repoſitos. Sic Seminarium conſerendi agri cauſa paratum in l.9.§.ſeminarium. ff. de vſufruct. Et Seminaria numero multitudinis in l.3.ff.de impenſ. in res dotal. Briſſon. De hac dictione vide latius Conna. Comment. ſuper ius ciuil.lib.4.cap.1.num.9.in prin.

SEMINARIVM locus eſt ſubactus, in quo ſemina, aut vitium, aut arborum panguntur: vt cum ad certam quātitatem excreuerint, in vinetum, vel arbuſtum, vel pomarium transferantur. Quo tempore quo prius ſemina dicebantur, viuiradices vocantur, id eſt plantulæ cum ſua radice tranſlatæ in aliud ſolum. Et ſemina, non grana, ſed ſurculi ſunt depacti: qui cum radices egerūt, in vinetum transferuntur. Bud. in l.item ſi fundi. §. ſeminarios. de vſufruc. Sp.

SEMINARIVM, eſt locus ille quem vulgus viuarium vocat, & de eo meminit Vlpianus in l.3.§.quòd ſi quis.ff.arborum furtim cæſarum. & Columel.lib.3. Qui vineam vel arbuſtum conſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit: ſic enim ſciet, cuius generis vitem poſiturus ſit. & paulo pòſt: Optimum eſt (inquit) eodē agro quo vitem poſiturus eſt, vel ſaltem vicino, facere ſeminarium. & de eo meminit etiam Celſus, in l.item ſi fundi.§.ſeminarios.ff. de vſufr. licet interpretes ibi aliter, & malè intellexerint. & Vlp. in l.3. de impenſ. in reb.dot.fact. Cotta.

SEMINECIS lingua, id eſt, mortua, vt in l.quoniā indignum.C.de teſtam. Io.Bello.Etym.

SEMIPLENA probatio. Lege, Probatio Semiplena.

SEMIPVLLATI, dicuntur ij, qui pullis & anthracinis veſtibus ſunt induti. Pullum nigrum Seruius interpretatur. Quinimò & Maro non ſecus intelligit Georgicon lib.3.

Nigra ſubeſt vdo tantum cui lingua palato,
Reijce ne maculis infuſcet vellera pullis.

Pulliciesetiam Columellæ nigredo dicitur. Ioan.Baptiſt.in Comment. Epiſtol. Sidon. Apollin. libr.1. ad Vincentium.

SEMIS, ſex vncias continet, vt notum eſt. Ex Semiſſe hæres ſcriptus dicitur, qui ex media parte inſtitutus eſt. Briſſ.

SEMISSALES vſuræ pro ſemiſſes, id eſt, cum ſeni aurei quotannis in centenos penduntur. Modeſtin.l.10. ff.de pollicitat. Ita pollicita eſt, vti ſors apud eum remaneat, & ipſa vſuras ſemiſſales ad præmia certantium reſoluat. Hot.

SEMISSARIVS hæres, hæres ex ſemiſſe. Florentinus l.116.§.1.ff.de leg.& fideicommiſſ. 3. A cohærede verò ſemiſſario, duobus extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte. Hotom.

SEMISSES vſuræ ſunt, quarum menſtrua quantitas ducenteſima pars eſt ſortis. In vſurarum enim ratione centeſima aſſis locum obtinet, ob eamque omnes vſurarum ſpecies rediguntur: itaque Semiſſes vſuræ ſunt, ſi pro centum aureis ſingulis annis ſex præſtentur. Vide quæ libro vltimo in verbo Vſura dicam. Vide ſuprà Semiſſales. Briſſ.

SEMISSES vſuræ quæ dicantur, & quæ trientariæ, primus omnium oſtendit Hermolaus Barbarus, vir omnium, meo iudicio, noſtri ſæculi eruditiſſimus: is enim in ſecunda editione caſtigationum Plinianarum, libro 14. in illud. Vſura multiplicata ſemiſſibus: ex auctoritate Columellæ, atque ipſa ratione & æquitate, quæ omni auctoritate præſtantior eſt, manifeſtè demonſtrat, vſuras ſemiſſes eas eſſe, quæ ex centenis nummis redduntur quotannis, habita ratione, non ad centum, ſed ad duodecim vncias, quæ aſſem conſtituunt. Trientarias verò vſuras quæ ex centenis reddunt quaternos nummos. Quadrantarias, quæ ternos. De ſemiſibus vſuris dixit Plinius: Vſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis ac modica eſt. Quod ſi ex tantum quotannis quinquaginta redderentur, eſſet profectò inciuilis & iniqua: tanto mitiores, quæ trientes & quadrantes appellantur. De trientaria vſura Capitolinus in Alexandro ſcripſit, exercuiſſe illum trientarium fœnus, vt æquiſſimum & leuiſſimum ad vſum reipublicæ. De hac quoque ſcribit Paulus in titul. ad legem Falcidiam. l. ſi hæres. Sic etiam intelligendum eſt, quod Scæuola libr. vigeſimoſecundo titul. de vſuris, l. qui ſemiſſes, ſcribit: Qui ſemiſſes, inquit, vſuras promiſit per annos ſingulos, & minores præſtitit, hæres creditoris ſemiſſes petit, &c. Sed vt liquidò ante oculos ponamus, quid per vſuras ſemiſſes intelligēdum ſit, libuit ad verbum transferre, quod ſcribit Columella libro quarto de re ruſtica: Vinitor, inquit, licet ſit emptus, ſex, vel potius octo millibus ſeſtertijs, tum ipſum ſolum octo iugerum totidem millibus nummorum partum, vineaſque cum ſua dote, id eſt, cum pedamentis & viminibus binis millibus in ſingula iugera poſitas duco. Fit tum in aſſem conſummatum precium ſeſtertiorum viginti nouem millium.

Huc accedunt ſemiſſes vſurarum ſeſtertia tria millia, & quadringenti octoginta nummi biennij temporis, quo velut infantia vinearum ceſſata à fructu. fit in aſſem ſumma ſortis & vſurarum triginta duorum millium quadringentorū octoginta nummûm. Quod quaſi nomen, ſi vt fœnerator cum debitore, ita ruſticus cum vineis fecerit, eius ſummę vt in perpetuum prędictam vſuram ſemiſſium dominus conſtituat, percipere debet in annos ſingulos mille nongentos quinquaginta ſeſtertios nummos. Ex his Columellæ verbis euidentiſſimè colligitur ex vſuris ſemiſſibus, non quinquagenos de centenis, ſed ſenos duntaxat in annum redire creditoribus, ſicuti quaternos ex trientibus, & ternos ex quadrantibus. Nebriſ.

SEMISSES etiam illi homines à veteribus ſunt nuncupati, qui breuiculi atque minutiores extarent, quaſi ad mēſuram dimidij aſſis, vt ſemodios, & ſemuncias dicimus. Vnde Valerius ad Ciceronem, Simius (inquit) non ſemiſſis homo contra me arma tulit. Sed & pagani Romani, vt à Tertulliano proditum eſt Chriſtianos ridiculo nomine Semiſſios & Sarmentarios non alia ratione vocarunt, quam quod ad ſtipitem dimidij aſſis reuincti, ſarmentis addictis concremarentur. De quo ſupplicij genere Pamphilus quoque Euſebius meminit. Quin & Auguſtinus ſarmentis tradit complures Chriſtianos conſumptos: quocircà Sarmentarios dictitabant. Crinitus de honeſta diſciplina lib. 1.cap.13.

SEMITAM Græci ἀτραπὸν vocant, vnde Gallos atrapare deduxiſſe putatur, quod ſignificat fugientem capere & aſſequi, quia fugitiui ſoleant non recta, neque regia, ſed obliquis & latentibus ſemitis euadere. Connan.

SEMITA diuerſa à plauſtrorum via, quam regiam

giam vocant. l. si ex plagis. §. tabernarius. ff. ad legem Aquil. Sp.

SEMPER, omne tempus, omnem casum respicit, l. semper. de iur. immun. De quo Bart. in l. 1. ff. solut. matrimo. Sp.

SEMPITERNVM. Lege, Aeternus paries.

SEMVNCIA, vnciæ pars dimidia, vt apud Scæuolam, l. 21. §. 2. ff. de annuis lega. vbi ex asse hæreditatis vxor prius quadrantem, deinde ex fideicommisso dodrantem, detracto quadrante Falcidico, id est, vncijs duabus & sicilico consecuta, defendebat partem hæreditatis dimidiam, quam adulto priuigno restituere iussa erat, ex illo quadrante Falcidio in assem reuocato computandam esse: quod Scæuola comprobauit. Hotom.

SEMVNCIAS Turnebus aduersariorum lib. 7. ca. 23. interpretatur sirpeas minores, & tanquam semisirpeas: vt sirpea loco vnciæ sit.

SENACVLVM, statio senatorum, vnde in curiam ire solitos legimus. Lampridius in Heliogabalo pro mulierum senatu ponit, qui Erasmo senaculus est. Spieg.

SENATOR. Senator vir est consularis, dictus à senio, vel à senectute. solis enim senibus cura Reipublicæ demandabatur. l. semper. C. de iure immunitat. facit l. ad rempublicam. de munerib. & honorib. Etiam Cicero ait apud Lacedæmonios senes appellari eos, qui summum quendam magistratum gerunt. Cæterùm vt inter cæteros author est Pomponius Lætus, in libello de magistratibus Roman. Romulus olim elegerat centum senatores, qui multitudinis patroni, id est, defensores, essent. Et hos appellabant peregrini principes in ciuitate. Post cuiusmodi senatores centum Tullus Hostilius (populo Albano Romam traducto) ex eius patricijs ordinem senatorium suppleuit. Posteà Tarquinius Priscus senatus maiestatem centum viris ampliauit. Ast Tarquinius ille Superbus clariorem partem senatus morte & exilio perdidit. Mox, exactis regibus, senatus cædibus regis diminutus, à Bruto primo Consule restauratus est. Primoribus enim equestris gradus, electis ad trecentorum summam, patrum numerum expleuit. Hi igitur à Bruto additi, & ita senatui ascripti patres conscripti appellati sunt. Vnde in senatum vocabantur, qui patres, quique conscripti erant, vt apud Liuium, & alios authores legimus. Cæsar longè post senatum suppleuit, & multos tum ciues, tum externos præter electum, sed magis per gratiam senatoria dignitate donauit, vt scribit Riuallius libro secundo histor. iur. ciuil. Vnde peregrinis & Gallis, & alijs in senatum allectis libellus propositus est, suadens ne quis senatori nouo curiam monstrare vellet. Post necem quoque Cæsaris tot in senatum per gratiam, & præmium allecti sunt, vt super mille senatores essent. Sed ad modum pristinum & splendorem eos Augustus tandem redegit.

Senatores autem supplicis ordinis fuisse Fenestella author est: de magistratibus Roman. alij enim patricij, alij pedarij, nonnulli verò conscripti appellabantur. Patricij sunt ij maximè, qui centum illis patribus à Romulo lectis geniti sunt. Conscripti verò senatores hi, qui Regum, consulum, censorumve decreto in senatum lecti sunt. Pedarios autem senatores varijs etiam rationibus appellatos esse inuenio. Alij enim, quòd hi non haberent sententiæ dictionem in senatu, sed in aliorum sententias pedibus irent, dictos pedarios putant: alij, quòd essent plerique qui magistratus curules adepti sella curuli in senatum veherentur, qui vnà pedibus iter facerent, pedarij nominabantur. Vt autem Pædianus ait, senatoris prima administratio erat quæstorem fieri prouincia, curam gerere pecuniæ publicæ, in diuersos vsus erogandæ. Cæterùm, de senatoribus, & de senatu multa copiosè & latè admodum Guilielmus Budæus, Franciæ eximium decus, explicat in l. final. sub titulo de senatoribus, quæ iuuenes perdiscere, ac veluti vngues digitosque nosse velim antè, quàm de senatorum priuilegijs, cæterisque ad eos. & eorum filios pertinentibus, tractare quicquam incipiant. Nam vt ferè in reliquis partibus iuris, ita sub titulo de senatorib. nihil ad historicam cognitionem pertinens positum est. Videtur enim Imperator credidisse eos, qui ad ius ciuile tractandum accederent, totius rei Romanæ peritos fore. Ideo pauca quædam in ipso Digestorum limine seorsim atque in vniuersum admonuisse contentus fuit. l. 3. de orig. iur. Non ignarus (vt opinor) multa suis locis desiderari posse, quæ aliundè tamen acciperentur. Anch.

SENATORES qui Romanis fuerint, Vlpian. indicat in l. nuptæ. de Senator. Erant autem Senatus Romani consilium, patricij & senatores populi: principis verò, iurisperiti. quos senatus probasset. De his loquitur l. iurisperitus. ff. de excusat. tutor. Salomon. refert, Impp. sine consilio Iurisperitorum (propter quos omnia iura nosse creduntur) nihil constituisse, illisque authoribus constitutionum siue decretorum verba esse concepta. De quibus scitè Riuallius scribit mox ab initio libri quarti, histor. iuris ciuil. Quamuis Dominus Oldendorp. vt omnia solet, liquidius ex Fenestella & Gellio depromat in hæc verba: Romulus vrbis Romanæ conditor, cum ciuitatem iam videret hominum robore munitam, consilio quoque fulcire eam voluit. Centum elegit, quos ob honorem patres: ob ætatem senatores appellauit. Inde senatus dictus est ordo ille amplissimus. Posteritas senatorum per genituram propagata, Patricij sunt appellati, quòd à primis senatoribus, seu patribus oriundi erant. Brutus primus consul, expulsor regum primores equestris ordinis senatoribus adscripsit: inde patres conscripti nominabantur. Spieg.

SENATORVM tria sunt genera. Alij enim Senatores sunt clarissimi, alij spectabiles, alij illustres. Cuia. in l. 1. de dignitatib. C. lib. 12. & l. 15. ff. de excusa. vbi addit, quod olim etiam plures fuerint ordines Senatorum, vt patricij, conscripti, pedarij, sed prædicta tria genera hodie tantum esse in vsu.

SENATORIS filius est & is, quem in adoptionem accepit, quàm diu tamen in familia eius manet. Oldendorp.

SENATORVM liberos (inquit Vlpian. in titul. de Senatoribus.) accipere debemus, non tantum senatorum filios, verumetiam omnes qui progeniti ex ipsis, vel ex liberis eorum dicantur, siue naturales, siue adoptiui sint liberi senatorum, ex quibus nati dicuntur. sed etsi ex filia Senatoris natus sit, spectare debemus patris eius conditionem, teste Cassio Longino, qui propter turpitudinem amotus est senatu: nec restitutus iudicare non potest: non tamen teste Modestino, capite minuitur, sed morari potest Romæ. teste Vlpiano. Senatoris filius non solum censetur naturalis, sed adoptiuus: nec refert quomodo, vel à quo adoptatus erit, an in senatoria dignitate constitutus, an ante senatoriam dignitatem. Sed quamdiu in adoptione manet & familia, senatoris est filius, emancipatus autem non est senatoris filius teste Paulo: quo teste datus à senatore patre, filius in adoptionem viro inferioris dignitatis, tamen est filius Senatoris, sicut Consulis filius. est consularis: nam dignitas senatoria, vel consularis, non amittit in adoptione suum ius, Teste Vlpiano, emancipatus à senatore patre filius: quasi filium Senatoris haberi placet: cùm teste Labeone natus post mortem patris senatoris: quasi filius Senatoris habendus fit. secùs est de eo, qui natus est post patrem senatu motum. Si quis autem conceptus fit ex senatore patre, & natus post motum à senatu patrem, filium Senatoris censeri placuit, spectantibus tempus conceptionis. Si quis habuit auum & patrem senatorem, senatoris nepos & filius intelligitur. Sed si pater ante conceptionem filij amisit dignitatem, censetur ille nepos senatoris propter auum: non autem filius. Eodem teste fœminæ clarissimæ dicuntur, nuptæ clarissimis viris: at filiæ senatorum nuptæ viris non clarissimis, clarissimæ non censentur: Viri enim vxoribus tribuunt dignitatem. Maffeus.

SENATUM consulere, Turnebus libro 14. capite 11. arbitratur de republica referre, esse senatum consulere, quomodo Respublica in annum administranda iri, qui in prouincias mittendi qui reuocandi, qui exercitus conscribendi, qui dimittendi, quid domi militiæque agendum.

SENATUM Romanorum hodie repræsentant in nostra Germania, Septemuiri, Principes electores. Oldendorp.

SENATUM cogere, est consules & senatores in cõsilium conuocare, vel vocare. Nam cogebantur captis pignoribus multa. Old.

SENATU mouere, Ex senatu reijcere, De senatu mouere, Amittere dignitatem senatoriam. Vlpian. in l. emancipatum. ff. de senatorib. In quo titulo Tribonianus nihil scitu dignum, sed quasdam inanes & ambitiosas de præferendis Senatorum mulieribus altercationes consarcinauit. Old.

SENATUS, & locum in quo ipsi senatores conueniunt, & senatores ipsos significat. De Romani senatus (cuius frequens est mentio apud Iurisconsultos) institutione, principeque eius, & censu lectione item, & de conuocatione, de coactione, de loco & tempore, de numero legitimo, de autoritate, & potestate, officio, maiestate, de dimissione, lege Budæum in annotat. ad l. vlt. de Senatorib. Quamuis hæc non latuerunt doctissimum Alexandrum Neapolitanum, qui pleraque aut copiosius aut dilucidius tractat. Sp.

SENATUS est duplex, antiquæ Romæ, & Constantinopolitanæ Romæ, qui dicitur maximus. l. vlt. de decurionib. & filijs eor. C. lib. 10. Cuiac. in procem. d. titu. de decur. & fil. cor.

SENATUSCONSULTI forma duplex erat: Altera, vt singuli senatores per consulem interrogati, dicerent sententias: quod semper de rebus grauissimis (modò si tempus ferret) fieri solebat. Altera, vt cum primus dixisset, discedens mox in aliquam partem: ceteri tum, qui eiusdem sententiæ essent, eodem irent. Quod per discessionem appellabatur, Et, in sententiã ire, vel pedibus in sententiam ire. Item, in eandem sententiam concurrere. Old.

SENATUSCONSULTO autem intercedere, hoc est, opponere sese Tribuni poterant. Cæterùm, intrare curiam Tribunis non licebat. Ante valuas autem positis subsellijs decreta patrum attentissima cura examinabant vt si qua ex ijs improbassent, rata esse non sinerent. Itaq; veteribus Senatusconsultis T. litera subscribi solebat, eaq; nota significabatur, illa Tribunos quoq; censuisse. Valer. lib. 2. ca. 1. Old.

SENATUSCONSULTUM vocatur, quod senatus sine plebis arbitrio facit, iubet. Nam cum populus difficilè congregaretur, cura Reipubli. ad senatum deducta est, qui se interponere cœpit, atque rerum satagere. Id quoque ius vocatum Senatusconsultum. In rebus momentosis, aut ad exemplum pertinentibus, senatores non minus centum senatusconsultum facere poterant, vt ex Liuij libro 9. de bello Macedon. colligitur. Ex Capitolino in Maximino cõstat, quòd duo senatusconsulta vno die non fiebant. Spiegel. Adde Connanum commentar. iur. ciuil. libro primo, capite 14. num. 5. 6.

SENATUSCONSULTUM. Quia ad Reipublicæ gubernationem legum sanctio suprà alias res pernecessaria videbatur, ius quo ampliatæ sunt leges prius latæ & interdum abrogatæ, senatus constituere cœpit. Idq; ius quod ad senatus fieret consultationem, senatusconsultum fuit appellatum, vt scribit A. Riuallius lib. 3. histor. iur. ciuil. Est itaque Senatusconsultum (vt Iurecõsulti definiunt) quod senatus rogante consule iubet, atque constituit. Et frequenter à consulis interrogantis nomine ipsa senatusconsulta dicebantur. Hinc à Claudio, Libonio, Orficio, Pegaso, Sylla, Tertyllio, Trebellio, Turpilio & Velleio, senatusconsultum Claudianũ, Libonianum, Orficianum, Pegasianum, Syllanianum, Tertyllianum, Trebellianum, Turpilianum & Velleianum, & huiusmodi, quod vt fiebat, Gellius docet. Senatusconsultum tamen Macedonianum Vlpianus lib. 14. Digestorum appellat a Macedone iniquo fœneratore de quo diximus supra. Anch. Qui fuerint autores S.C. Orficiani, vide apud Cuiac. super Rubr. de S.C. Orficiano. Instit. lib. 3.

SENATUS edictus vel indictus erat, qui ob negotia incidentia repentè indicebatur. Old.

SENATUS haberi seu conuocari non poterit, nisi per dictatorem, Consules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum vrbi. Nec alio in loco senatus conueniebat, quàm augurato, quæ Templa appellabat. Quare primùm curia Hostilia, deinde Pompeia, postremò Iulia cum prophana essent loca, per augures ad hoc sunt templa constituta, vt in ijs iusta Senatusconsulta, more maiorum, fieri possent. Hæc ex Gellij lib. 14. cap. 7. Oldend. Adde Connan. comment. iur. ciuil. lib. 1. c. 14. num. 1. in prin.

SENATUS mitti, vel dimitti dicitur, cùm datur facultas senatoribus abeundi domum. Old.

SENATUS paulo pòst in duas velut factiones, & ex centenario ducenarius est factus. Inde maiorum, minorumq; gentium Senatores nuncupari cœperunt. Maiorum gentium Senatores dicebantur, qui ordinariè, & ex patricijs duntaxat senatui addicebantur. Minorum gentiũ, qui extraordinariè in senatum ex plebeijs quoque allecti fuerunt & adscripti. Patres conscriptos id collegium appellant: quod nomen dignitatis plurimũ & inuidiæ minimum præ se fert. Sed ab initio tantùm Patres dicti: Postea adscriptis in eum ordinem pluribus patres conscripti vocati sunt. Old.

SENATUS Romanus, qui velut supremum imperij caput, alijs potestatem dabat nõ solebat appellari simpliciter magistratus. Prætoris tamen autoritas ad condendi iuris fastigium tandem conscendit, vt ex Pomp. constat l. poster. de orig. iur. & Old.

SENECTUS, sexta hominum ætas dicitur. Aetas enim prima est τῶν νέων, id est iuuenum, quorum qui primum septennium ἐπτὰ γενεῖν, atq; ipsi quidem natiuitati proximum, excessit, grandior dicitur, ab Hippocrate πρεσβύτης. Hoc autem toto primi septennij tempore, παιδίον, id est paruulus, vocatur ipsi Hippocrati: Cũ verò statim natus est, βρέφος, quem nos infantem dicimus. Quando autem ætatis progressu puer decimũ annum attigit, ab ipsis Græcis μελλέφηβος vocatur. Tota siquidem impuberum ætas, ἄνηβος dicitur, à nobis pueritia vsque ad decimumquartum annum. Quo toto tempore pueri sunt ἄνηβοι καὶ ἀπὸ τῆς χν. Exacta autem pueritia pubertas à decimo quarto anno ad vigesimumquintũ extenditur, & definit: quod probat ex Hippocrate Galenus in librum quintum Aphorismorum. Et hæc quidem secunda ætas. Tertiã verò est τῶν μειρακίων id est adolescentulorum quæ decimoquarto incipit, & in vigesimum quintum protrahitur. Quæ autem ab hinc vsque ad trigesimum quintum, iuniorum, νεανίσκων & hæc ætas quæ quarto loco numerari solet, Iuuenta dicitur ipsi Galeno in librum quintum Aphorismorum Hippocratis. Quinta ætas inter iuuentutem & senectutem est posita a Cicerone in libro de senectute, vocatur constans & media: à Græcis, maximè ab Hippocrate & Galeno καθεστηκυῖα dicta. Vnde qui ætatem constantem, id est, declinantem à trigesimoquinto anno ad quinquagesimũ habent, Hippocrati dicuntur [illegible] Philotheo teste. Nam qui florente ætate viget, cuiusmodi diximus esse iuuenes, ἀκμάζοντες nominantur. Thucydides appellat [illegible] ætate vigentes. Ea est, ἀνδρία, virilis ætas, quæ [illegible] in ætatum medio est constituta. At cum declinans fit, παρακμὴ vocatur. Vltima ætatum γερόντων, id est senũ: qui quod honore & premijs adfici debeant, a Græcis ipsis γέροντες, παρὰ τὸ γέρας dicuntur. Hanc quidem tripartitò diuidit Galenus libro quinto de tuenda sanitate. Primam autem dicit eorum esse qui ὠμογέροντες dicuntur, viridi senectute præditi: ob idque ciuilia negotia obire potentes, quiq; consilio valent. Hæc senectutis prima pars ab anno quinquagesimo ad sexagesimum perducitur. Secunda exordium facit à sexagesimo & in septuagesimum

gesimum extenditur. Tertia quod reliquum ætatis cõficit, atque eorum est qui τυμβῖται dicuntur παρὰ τὸ ἐπιτύμβιον... quasi eorum funebris pompa iam Orco dimittenda sit.

SENECTA, sexta ætas hominum. Aetas enim prima quibusdam incipit ab infantia, vsq; ad septimum annum. Secunda, pueritia, cuius pars est pubertas, vsque ad decimumquartum annum. Tertia adolescentia: Quarta, iuuenta. Quinta, virilis ætas. Sexta, senectus, cuius pars est ætas decrepita, senium idem. Vide C. qui test. fa. poss. l. senium. & Alciat. in l. pueri appellatio. de verb. sign. Spieg.

SENES qui dicantur, vide Barto. l. 2. ff. de excus. tut. Panorm. in c. quoniam frequenter versic. 3. principaliter quæro. ext. vt lit. non contest. Prat.

SENESCENTEM hyemen Cice. lib. 2. de natura deorum vocat solstitium circunscribens. Sic Ammian. lib. 21. Autumno iam senescente profectus, pro quo & prouectum dicere non ineptè poterimus Hadr. Iun. anim. lib. 1. cap. 19.

SENESCHALLVS vetus dictio est, luxata interim pronũciatione à Gallis Senonibus origo est, quos Gallorum fortissimos Roma aliquando experta est, vtpote quam expugnarunt, & Hetruscos pepulerunt ab Arimino ad Anconam: vnde & Senogallia dicta est, quæ deinde Gallia togata, vt scribit M. Cato in fragmento Originum à qua quidem in Galliam Cisalpinam innumerabilia ferè vocabula serpserunt. vt Feudum, Soldata, Vasallus, & barbara plurima, de quibus in vsibus feudorum. Ergo Seneschallus quasi Senogallus vocetur: vel quasi σεμνόγαλλος, id est seuerus, vel venerandus Gallus, vt annotauit Forcat. in Necyomantiæ dial. 61. num. 2.

SENSVM est, impersonaliter, pro Cogitatum est, sententia stetit, placuit. Vlpia. l. 8. ff. de acceptil. An inutilis acceptilatio vtile habeat pactum, quæritur: & nisi in hoc quoque contrà sensum est, habet pactum. i. nisi qui accepto tulit, contrà sensit, siue mentem ac voluntatem contrariam habuit. nam plus est contrà sentire, quàm non consentire: & Imprudẽs non consentit, at non contrà sentit. Locum autem sic legẽdum, ea quæ consequuntur ostendunt. Hotom.

SENSVS pro ratione in l. 1. §. 1. ff. si quadrup. vbi animal sensu carere, id est, ratione, vt apud Iustinianum eodem tit. in princ. Alioquin falsum esset quod Vlpia. ait. Nam, vt Cicero lib. 1. Officior. scribit bellua quantum sensu mouetur, ad id solum, quòd adest, quodque præsens est, se adcommodat. Sic nullum sensum infantis esse dixit Pau. in l. 32. §. infans. ff. de adqu. poss. id est, nullum iudicium. Sic furore detentum sensum non habere, ait Vlp. in l. 22. §. si maritus. ff. sol. matr. Et aliàs sentire non posse: l. 8. §. vnius. ff. de optio. leg.

SENSVS pro voluntate testatoris, in l. 15. ff. de vino trit. l. 3. §. cond. ff. de adim. leg. Briss.

SENSVS communis. Cicero pro Domo sua, communem sensum naturæ appellat, quòd is sensus a natura datus omnibus sit. Sp.

SENTENTIA est firma & indubitata responsio, no. gloss. in verbo. Sententia §. responsa. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil. Item sententia dicitur iudicatum. Ioan. Bello. Etymol.

SENTENTIA, aliàs accipitur pro eo, quod verba sonant: vt cùm dicimus, Vlpianum respondisse in hãc sententiam. Aliàs pro lumine orationis. hoc est. pro clausula, quæ breuiter insigne aliquid ostendat: vt, Obsequium amicos, veritas odium parit. Aliàs pro animi credulitate, quam quis opinione sua concipit: Vt. M. Portius Cato rogatus olim sententiam, oratione lõga occupauit tempus. Aliàs deniq; sententia, iudicialis pronunciatio appellatur, cùm ex lege, vel ex æquo & bono iudicatur. tum enim Iudex sancit, declarãt, quid ius velit, animi quadam censura, secundum facti qualitatemq;. Quò pertinet, quòd Paulus. ff. de arbitr. Sententiam, inquit, dicere æstimatur is, qui ea mente id pronunciat, vt secundum hoc discedere eos, qui litigant, à tota controuersia velit. Old.

SENTENTIA autem iudicialis duplex est: videlicet diffinitiua & Interlocutoria. Sentẽtia diffinitiua, siue res iudicata, est, quæ finem controuersiarum pronunciatione Iudicis accipit: quod vel condemnatione, vel absolutione contingit: auctore Modestino in l. 1. ff. de re iudicat. Old.

SENTENTIA interlocutoria dicitur, quæ inter principium & finem causæ, super incidentibus quæstionibus fertur: veluti, de libello exhibendo, vel corrigendo: de dilatione danda, vel deneganda: aut similib: c. significantibus. De offic. delegat. c. significauerunt: de testi. Old. Est & alia sententia quæ dicitur Conuentionalis. & est amicabilis compositio, vt quãdo iudex conuenit aliquem, & monet eum, ne faciat contra conuentionem. Io. Bello. Etym.

SENTENTIA, pro iudicato. hoc est cum ex lege, ex æquo & bono sententia dicitur. Sp.

SENTENTIAM dicere, ferre, dare, pronunciare pro eodem Iureconsulti tam sæpe dicunt, vt putidum sit exempla adferre. Sententiam dicere arbitri, quos ad dicendam sententiam coacturum se Prætor pollicetur, existimabantur. qui ea mente pronunciant, vt secundum id discedere litigatores à tota controuersia velint. l. 23. ff. de arbitr. Brisson. Dicere autem sententiam, & ferre, differunt. Nam iudex fert, senator dicit. Spieg.

SENTENTIAM diuidere, est singulis de rebus separatim referre.

SENTENTIAM ferre clàm, est notam in vrnam mittere: palam verò, est ore pronunciare. De his duobus iudiciorum generibus vide Cicer. lib. de Legib. 3. Spieg.

SEPARATIO, propriè pertinet ad commista, l. cum aurum. ff. de au. & arg. leg. l. 1. §. sed si quis suspectam. de separat. bon.

SEPARATIO bonorum sicut æquissima est ita maximam vtilitatem habet, litesque anteuertit. Quibus autem modis permitti soleat, tractat class. 5. actio. 15. in fin. Old.

SEPARATIO bonorum, vel creditorum gratia fit, qui separari ab hæredis bonis testatoris bona desiderant, quæ alioquin hæredis bonis iuncta propter hæredis creditores suffectura non essent, titul. de separatio. bonor. l. penult. C. de hæred. vend. Vel seruorum gratia fit, qui à domino, qui non soluendo erat, cum libertate necessarij hæredes scripti separari à bonis eius peculium suum postulant. l. 1. §. vlt. ff. de separat. l. 6. §. pen. ff. de minor.

SEPARATIONEM etiam bonorum Prætor ei cõcedit, qui patri ac postea fratri ex secundis tabulis hæres extitit, si hæreditatem patris reiecta fraterna retinere velit. l. 12. ff. de vulg. & pup. Briss.

SEPELIRE, in sepulchrum inferre, humo coniecta contegere. Cic. de Legib. Mortuum in vrbe ne sepelito, neve vrito. Ibidem: Non qui vritur, sepelitur, sed qui humatur. Plin. lib. 7. ca. de sepultura. sepultus ait, intelligitur, quoquo modo conditus: Humatus verò, humo contectus. Spieg.

SEPS aut Sepes est, quæ obiecta introitum prohibet in agrum, aut hortum. Lex 12. Tab. Si qui sepem, vel materiam iuxta alterius regionem effoderint, terminum ne excedunto.

SEPTA, pro obicibus & claustris, quibus vtimur ad impetus fluuiorum coercendos, accipiunt Iurisconsulti. l. 1. de riuis.

SEPTA sunt, ait Vlpianus, quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæve ex flumine causa: siue ea lignea sint, siue lapidea, siue qualibet alia materia sint, ad continendam transmittẽdamúe aquam excogitata. l. 1. ff. de riuis. Hot.

SEPTA etiam est oppidũ Aphricæ Mauritaniæ, ex aduerso Mellariæ positũ, quæ nunc est Tarifa, illud Septa vulgo dicitur. In C. tit. de offi. Prætoris Aphricæ. l. in nomine domini. Iubemus, inquit, in traiectu, qui est circa Hispaniam, qui Septa dicitur. Nebr.

SEPTVM, quòd est a sepiendo dictum: complura signi-

significat.nam septa dicuntur quæ sunt munita, siue lapidibus, siue formaceis parietibus hoc est, terra pauita, siue ex lignis, siue etiam ex vepribus & spinis. Hinc dicta Roma septa in campo Martio. Nebr.

Septum transuersum, Medicis dicitur quod Græci διάφραγμα, ἀπὸ τοῦ διαφράττειν καὶ διάζωμα nominant: de quo præter alios Brodæus Miscel. lib. 5. cap. 4.

SEPTEMVIRALE iudicium, quòd à Septemuiris, qui à Centumuirorum erant ordine, exercebatur. Hinc Pauli liber singularis de Septemuiralibus iudicijs notatus in tit. l. 13. & l. 28. & l. 31. ff. de inoffi. testa. vide Cētumuiri. Hoto.

SEPTEMVIRI erant, qui sacris epulis præerant, cœnarumq; Pontificum, quæ Adijciales dictæ sunt, curam agerent: Epulones appellati: qui, si qua iusta & solennia sacris deessent, ad Pontifices referebant. Alexan. de Alex. Genial. dier. lib. 3. cap. 16. Sp.

SEPTIMO mense nasci perfectum partum iam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis, & ideo credendum est eum, qui ex iustis nuptijs septimo mēse natus est iustum filium esse. Paulus de statu hominum. Maffeus.

SEPTVNX, id est, septem vnciæ. not. §. hæredit. Inst. de hæred. insti. Io. Bello. Etymol.

SEPVLCHRI appellatione, omnis sepulturæ locus continetur. Non est autem dominij nostri, l. 1. ff. si seruit. vind. Præterea statua, monumentum, & ossuaria l. 1. 2. & 3. §. sepulchri. de sep. viol. Vlp. in l. locum. de Relig. & sumpt. funer. Sepulchrum est, ait, vbi corpus ossaúe hominis condita sunt. Volunt autem à sepeliendo deductum: vt inuolucrum ab inuoluendo, verùm vsu aspirationem sumpsit. Vnde & sepulchretum Catullus formauit, pro loco vbi multa sepulchra sunt: sicuti à Græcis Polyandrion dicitur, quod nos Christiani Cœmiterium vocamus. Spieg. Adde Brechæum in l. cū in testamento, in verbo Monumento, tit. de verbor. & rer. signif.

SEPVLCRA familiaria dicuntur, quæ quis sibi familiæq; suæ constituit. l. 5. ff. de relig. Hot.

SEPVLCRA hæreditaria sunt, quæ quis sibi hæredibusque suis constituit: vel quæ paterfa. iure hæreditario acquisiuit. l. 5. & 6. ff. eod. Hot.

SEPVLCHRVM. Non mirum est si de vocabulo sepulchri, tametsi grammaticis cognito, audemus cupidæ legum iuuentuti verba facere, cum nostri iureconsulti sepulchralium meminerint ceremoniarum, hoc est, rerum, quæ pertinent ad funerationem, impēsam, structuramq; sepulchrorum. Vnde titulus est & apud eos, & apud imperatores, De religiosis & sumptibus funerum. & alius titulus, De sepulchro violato. Item in iure pontificio titulus, De sepulturis, cum alijs similibus. Sepulchrum igitur locus est, in quo corpus, ossaque hominis sepulta sunt, l. 2. §. purus autem. ff. de reli. & sump. funer. Et breuiter, sepulchri appellatione omnis sepulturæ locus cōtinetur. l. prætor ait. §. sepulchri autem. ff. de sepulc. viola. facit lex fi. §. si quis proiectū. ff. quòd vi, aut clam. Dictum sepulchrum à sepeliendo, sicut simulachrum à simulando. Non autem à seorsim & pulchro, propter recordationem doloris: neq; à semis, quia pulchrum superficie, intus ossibus plenū est: neque quòd sine re pulchra sit, aut quòd ibi fine pulsu sint, id est, mortui: neq; porrò à separando, quòd illic animæ à viuis separentur. Quòd autem ita scriptum sit in legib. 12. Tabu. Hominis mortui ne ossa legito. apparet iura circa defunctos sancta esse debere, & homines retinere debere pietatem erga morientes. Vnde prætoris edicto aduersus dolo malo sepulchra violantes actio in factum datur, vt ei, ad quem pertineat negociū, quanti ob eam rem æquum esse videbitur condemnanti, eique, ad quem non pertineat, centum aureorum actio detur. Quòd si sepulchrorum violatores ipsa corpora extraxerint, ossaúe eruerint, humiliores quidem Pauli sententia summo afficiuntur supplicio, honestiores autem in insulam deportantur aut relegātur, aut in metallum damnātur. Etiam quòd sepulchris extrahere ossa nefas sit, Dido apud Virgilium his verbis ostendit,

Non ego cum Danais Troianam excidere gentem
Aulide iuraui, classemve ad Pergama misi?
Nec patris Anchisæ cineres, manésve reuelli.
Cur mea dicta negat duras dimittere in aures?

De sepulchris etiam, eorumq; violatiōe nonnihil Cœlius lib. 9. cap. 4. Anch.

SEPVLCHRVM Græcè τάφος παρὰ τὸ θάπτω, quod defodio significat & sepelio, mutando τ. & θ in φ, vt ait Etymologicus auctor, à τάφω fit τάφος, quod verbum significat stuporem, sepulchrum, cœnam in exequijs, θάμβος, id est pauorem. Dicitur etiam τάφος παρὰ τὸ ἐκπλήσσεσθαι, id est, stupere, vel παρὰ τὸ πλήσσω percutior, secundum eundem Etymolog. Qua ratione significat etiam τάφος πλῆξις. Brechæus in l. cum in testamento. ff. de verbor. & rer. sig. His adde Conn. commē. iur. ciu. lib. 3. cap. 1. nu. 4.

SEQVELLA, pro accessione. Scæuola l. 93. ff. de solu. Et quasi generale quid retinendum est. vt vbi ei obligationi quę sequellæ locum obtinet, principalis accedit, &c. Hotom.

SEQVENTI loco positum ædificium dicitur in l. 20. §. si sublato. ff. de seruit. vrb. quod alterius sublati loco positum est. Sequentes actiones, id est, sequenti loco propositę & post alias l. 11. §. idem Neratius. ff. de act. empti. l. 37. ff. de noxalib. Sequens curator in l. 7. §. cùm dementis. ff. de cur. fur. qui in alterius remoti ab administratione locum substitutus est. Sequens testamentū pro postremo & nouissimo in l. 3. §. item si ipse. ff. si cui plus quàm per l. Falci. l. 28. §. testamento. ff. de liber. lég. Marcia. in l. 29. ff. ad Trebel. secundo loco factum dixit: Sequentem etiam Prętorem in l. 26. §. actio. ff. ex quibus caus. maio. Vlp. vocat eum, qui sequente anno erat Prætor futurus. Briss.

SEQVENTIA verba, pro posteriore clausula orationis accipienda, in l. vlt. §. Titius. ff. de vulg. & pupill. ex Olden. Sp.

SEQVESTER dicitur, apud quem plures rē, de qua controuersia est, deponunt l. 109. ff. de verbo. significat. l. 5. §. 1. l. 6. l. 7. ff. depos. l. 18. ff. de præscript. verb. l. 5. versi. sed si nec ipsi. ff. vt in poss. leg. l. 21. in fin. ff. de appellationibus. l. 5. C. quor. appell. non recip. Tertullia. in lib. de Resurrectio. carn. Hic Sequester Dei atque hominū appellatus ex vtriusque partis deposito commisso sibi. Idem in lib. de Patientia. Adeò satis idoneus patientiæ sequester est deus. si iniuriam deposueris penes eum, vltor est. Inuenitur & hoc verbum apud Plautum in Mercatore Act. 4. scen. 3. & apud Quintil. libr. 12. cap. 8. Ab eo autem sequester dictus, quòd occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt committitur. aut quòd eius fidem qui deponunt sequantur. vt Gell. libr. 20. ca. 1. scribit. Isidorus lib. 10. Etym. Sequester, ait, est, qui certantibus medius interuenit, qui apud Græcos μέσος dicitur, apud quem pignora deponi solent. à sequendo dictus, quòd fidem vtraque pars sequatur. Brisson. Adde Connan. comment. de iur. ciuil. lib. 7. nu. 6. cap. 4.

Inde in Sequestre deponere l. pen. ff. depos.

Et Sequestraria actio quæ aduersus sequestrem datur. l. 12. §. cum sequestre. ff. depos. l. 9. §. Labeo. ff. de dolo. Briss.

Et Sequestrare in l. 22. §. si verò dotem. ff. solut. matrimon. Et Sequestratio Rubr. de prohi. sequestr. pec. Briss.

SEQVESTER à Græcis μεσέγγυος, hoc est, interuentor: & μεσεγγυῶμαι verbum, vt annotauit Budæus in comment. significat apud sequestrem pecuniam deponendam stipulor & contendo. Idipsum verò depositum, μεσεγγύημα quod sequestrò positum, per aduerbium dicitur, teste Aul. Gellio lib. 20. Noct. Attica. Sequestres vero ἐγγυηταί, dicuntur sycophantę, qui ex alienis calamitatibus & dispendijs sua capiant commoda &c. Brechæus in l. sequester dicitur. ff. de verb. & rer. sig. Adde Curt. lib. 1. εἰκασῶν cap. 5. tom. 1.

SEQVESTARIA conuenire. l. si quis. §. Labeo. ff. quòd met. caus. Sp.

SEQVE-

☞ SEQVESTER pacis. Vide suprà, Arbitratoris nomen.

SEQVESTRATIO, est rei, de qua agitur, controuersia, vel separatio, vel compositio, vel possessionis interdictio. Est autem duplex. Quędam est voluntaria, quando partium consensu deponitur res litigiosa. & hæc semper potest fieri ante iudicium, vel pendente iudicio l.1.in prin.ff.depos.l.si soluturus.ff.de solu.. Quędam verò est contentiosa, seu (vt nonnulli vocant) Necessaria sequestratio, quæ per iudicem decernitur causa cognita, etiam inuitis vtrisque litigatoribus, vel altero eorum petente. Sequestratio autem regulariter prohibetur in tit.C.de prohib.sequest. Attamen in quibusdam casibus est optimum, & ferè vnicum remedium, quòd opponatur futuris litigantium rixis & armorum insultibus. iuxta l.æquissimum.in princ. ff.de vsufructu.Sp.

SEQVESTRATIO personæ quoque nonnunquam fieri potest, de qua tractatur in l.3.§.is verò qui patrem. & §.in hoc interdictio.ff.de liber.exhib.l.pen.ff.vbi pupill.educ.vel morar.deb. Sp.

SEQVESTRATIONIS tutissimum & præsentissimum est remedium in re dubia, & spectante ad periculosam discordiam: si iudex vtatur eo sobriè, & causa cognita. Ex diuerso, magnum grauamen est, si quis tali prætextu sua possessione destituatur, vel vsu rei. eamq; ob rem regulariter prohibetur in tit. C. de prohib. sequest. Old.

SEQVESTROPOSITVM à deposito hoc differt, quòd rei depositæ proprietas apud deponētem manet: sed & possessio. at sequestropositæ possessio ad sequestrem transit. id enim agitur ea depositione, vt neutrius possessioni id tempus procedat. l.17.§.1.ff.depos. Hotomann.

SEQVESTRVM, Depositi species est. Nam Paul.tit. deposit. Propriè, inquit, in Sequestro est depositum, quòd à pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddēdumq; traditur. l. Vi. Sumitur etiam vulgò pro scripto illo, quod de Sequestratione conficitur. Olden.

SEQVI nomen alicuius, vel sequi personam, est approbare, vel adgnoscere & admittere, & fidem sequi l.71.ff. de iur.dot.l.10.C.ad Velleian. l.4. C.si tutor vel curat. l. 1. ff. nautæ, caupo. l.1. ff. de rebus cred.l.24.§.in bonis.ff.de reb.auct. iud. l.1.§.quæsitum est si fortè.ff.de separatio.l.10.§.si quid in fraudem.ff. quæ in frau.cred. Briss.

SEQVI nuptias pro contrahere.l.34.§.vlt.ff.de ritu nupt.l.15.C.ex quib.caus.infa.irrog.Briss.

SEQVIOREM vitam, frugi Vlp. eleganter opposuit in l.cum hi.de transactionib.§.Sed & personarum contemplatio habenda est, hoc est, cuius vitæ sint hi, quibus alimenta relicta sunt: vtrum frugi vitæ, & qui aliàs sufficere sibi possint: an sequioris, qui de alimentis pēdeant. Old.

Σὴρ apud Seres gentem Indicam, vermiculus quidā, quæ Sericum inde procreat. Subsericum verò est, cuius substamen ex serico est: cuiusmodi fortasse videtur id quod superior Germania Brugischen Attlaß vulgò dicit. Vide cap.5.de Re vest.Bayf.Sp.

SERA & clauis inter domus partes connumerantur l.quæsitum.& ibi Bart.de fund. instr. Sp.

SERENISSIMO principi supplicare, apud Iustin.in l.imperialis.C.de nup.

SERERE idem est quod spargere & fundere, teste Conn.in comm.iur.ciuil.lib.4.cap.1.nu.2.

SERIA, vas fictile, vino, alijsve rebus adseruandis aptum. Vlpi.de verb.signi.l.Vinaria dolia, inquit & serias tam diu in ea causa esse, quàm diu vinum continerent. Nebriss.

SERIAE inquit Budæus lib.5.de Asse erant grandia vasa, vt dolia, vnde vinum ad vetustatem seruandam, in vasa minora diffundebatur. Vas etiam Seria erat variæ capacitatis, ad multos vsus accommodatum, eodē Budæo teste. Columella libro 12.rei rusticæ, cap. decimo octa. Dolia quoque (ait) & seriæ cæteraque vasa ante quadragesimum vindemiæ diem picanda sunt. Sunt qui putent esse Seriam vas fictile, Persius Satyra secunda, ad principium.

--- & ô si ---
Sub rastro crepet argenti mihi seria dextrò
--- Hercule. ---

Brechæus in l. vinaria vasa.ff.de verb.& rer. signi. Adde Forcat.in penu iur.ciuil.cap.25.

SERICOBAPTAE, id est serici tincti. βάπτω enim significat tingo. Inde baptæ apud Iuuen. dicti, quòd faciem fuco illinerent. μέταξα Gręcis, nobis sericum dicitur: cuius tinctores baphij, παρὰ βάπτειν, quod est tingere. Hinc bapto sericum pallium. Vide Alciatum in l.balluca.C.de metall.lib.11.Sp.

SERICVM, lanæ genus, quod apud Seras Indos ex arboribus depectitur. non illud quod vulgò creditur. Vlpianus de aur.& argen. leg.l. vestis. Vestimentorum, inquit, sunt omnia lanea, linea, vel serica, vel bombycina. Nebr.

SERICA veteres dixere σῆρες, vt nūc Galli verours. Cuiac.ad l. temperent vniuersi, de vestibus holoueris & auratis.C.lib.11.

SERICVM nema in l.vlti.§. species. ff.de publican. Serica vestimenta in l.25.ff.de aur.arg. Vbi Serica à bombycinis separantur, vt & apud Paul.lib.3.Sent.tit.6. quæ tamen imperitè confundit Isidor.lib.19.cap. 27. Ac bōbycina quidem ex vermiculis fiebant, vt suprà libr.2.ostendimus. Serica verò ex genere quodam lanicij quod Indiæ populi Seres, ex arboribus depectebant: quemadmodum eruditè Do. And. Tiraq. vir omni nostra prædicatione superior notauit in libro De legibus connubialibus. Id quod subiecti auctorum loci comprobant. Verg.1. Georg.

Velleráque vt folijs depectant tenuia Seres.

Seneca in Hippolyto,

Quæ fila ramis vltimi Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo:

Quæ Phœbus subditus Euro
Legit Eois hac arboribus.

Plinius quoque lib.6.cap.17. Seres, inquit, lanicio siluarum nobiles perfusam aqua depectentes frondium caniciem. Ammianus quoque Marcell. libr. 23.apud Seras siluas esse sublucidas refert, à quibus arborum fœtus aquarum asperginibus crebris velut quædam vellera mollientes ex lanugine & liquore mixtam subtilitatē tenerrimam pectunt, nentesque subtemina conficiunt sericum. Idem & Solinus in Polyhistore cap.51.scribit. Porrò, vt quo tempore texendi serici artificium in Occidentis partes inuectum sit, vnicuique liqueat, admonere operæprecium duxi, legisse me apud Othonem Phrisingensem lib.1.De gestis Friderici cap.33. Rogerium Siculum Corintho, Thebis, Athenis expugnatis, opifices qui sericos pannos texere solebant ob Imperatoris ignominiam captiuos deduxisse: quos in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi suos edocere præcepit. Exindeque ars illa priùs à Græcis solis inter Christianos habita, Romanis patere cœpit ingenijs. Brisson. Adde & Brodæum lib. Miscell.2. cap.22. vbi similiter Serica à bombycinis separat. Quorum opinionem confirmat Arrianus in Periplo maris rubri Serum lanificium νῆμα σηρικὸν vocans Diony.lib. [illegible] Strabo libr. [illegible] (non è vermiculis) [illegible] Pausanias ab his recedens Seres populos à sere vermiculo denominatos putat. Seruius. apud Seres vermiculos esse prodit, qui bombyces dicuntur, sericum facientes. Idem perperam sentiunt Suidas ac alij complures quibus suffragatur Cardanus, quoniam ex Indicis nauigationibus nullum præter hoc serici genus aliud esse patuerit. Brodæus d.loco. Adde Forcat. in suo cupidine Iurisperito cap.22.num.6.

SERO. Huius vocis propria significatio est, vesperè, quod est, post occasum, vt ait Valla. Pro post tempus ponitur in l.1.C.de hær.vel act.vēd. Itē pro tardè. l. ciuitas Rhodiorū.C.de offi.pr.& l.si verò sub fi. ff.de adu. Albe.

SERILIA vetus poeta Pacuuius funes appellauit, Verr-

Veriloquium & notationem verbi Græci secutus. Nam σπάρτα Græcè dicuntur à serendo: vnde & serilia, quòd cannabi linoque fierent: quanuis de sparteis illud dixerit. Nec vlla subscus cohibet compagem alueí. sed suta lino & sparteia serilibus. Vt annotauit Turnebus aduersa.lib.17.cap.7.

SERMONE pagere idem est quòd verbis paciscil Connan. in commentarijs iuris ciuilis lib.quinto, carnum.8.

SERPENS, generale nomen est, ad omnia quæ serpunt citra vsum pedum. Alb. in Scholastica histor. proditum refert, serpẽtem timere sibi, cum nudum hominem viderit: contrà verò in vestitum insilire. Spieg.

SERPERASTRA Varro latina voce appellat ea instrumenta, quibus adhuc infantes anniculi ad gressum subriguntur, & ambulando facilius pergunt, ne intorta crura sint, vel inæquali gradu inambulent. Crinitus lib.17.ca.5.de honesta disciplina.

SERRACVLVM ducere. Qua forma Varro, vbi de pauonibus tractare incipit. Serram ducere, eadem Vlpianus noster dixit Serraculum ducere in l.29.ff.ad l.Aquil.& Serraculum quidem Græci rectè ς3. κοιλακάρτιε, &contum.interpretantur ijs verbis: ὅπερ ἐστὶ χορτί... quo genere damnum scaphis inferri & hic apud Suidam locus demonstrat: ... Palemo alio sensu, claustrum (inquit) serraculum ostij. Locum autem Varronis videor debere proponere. Axius, de pauone (inquit) liberè licet dicas, quoniam discessit Fircellius, qui secus si quid diceret de ijs, gentilitatis nomine fortasse ante eum duceret serram. Ante eum sic restitui debet, an tecum. Cuiac. Obseruat.lib.9. cap.10.

SERVACVLVM, ab Vlpiano dictum suspicor pro anchora, quasi σωτήριον. Vlpian.l.29.§.1. ff.ad leg.Aquil. Parui refert, inquit, nauem immittendo, aut seruaculum ad nauem ducendo, an tua manu damnum dederis. nam anchora tollenda scaphæ proximæ noceri poterit. Hotom.

SERVARE, aliàs pro tueri custodire accipitur: vt in l.iurigentium.§.Prætor ait.ff.de pact. Old.

SERVARE, alias significat præstare priuatim: vt: seruare fidem.

SERVARE, aliàs denique accipitur pro recuperare. vt eleganter in l.si mandatu meo. ff. de fideiussor.& mandator.Old.

SERVARI ab aliquo posse dicitur quod ex eius bonis redigi potest.l.vlti.ff.de adm.tut.l.vlt.ff.si vent.no. Sic rem seruari dicunt: Cuius locutionis exempla libro superiore protulimus. Et seruari indemnitatem.l. 38.§.vlt.ff.de actio.emp. Seruari etiam per actionem dicunt Iureconsulti, quod abest, vel quid damni datum est.l.17. in fin.ff.si seruit. vind.& alijs satis multis locis. Sic Seruare pœnam ab socio l.6.in fin. ff. comm. diuid. Quod mater filiæ suæ seruari testamento iussit, eo tempore præstari voluisse intelligitur, quo sui iuris ea fit. l.26.ff.de auro, arg. Briss.

SERVIANA actio in rem Prætoria, quæ de rebus in prædium vrbanum inuectis illatis, quæ tacitò pignoris iure locatori pro pensione obligantur, proponitur.§.item Seruiana. Institu.de actionib. l. vltim. ff.de Saluia. interd. Quæ verò eius exemplo de cæteris rebus pignori oppositis datur actio, ea quasi Seruiana siue hypothecaria appellatur. l.13. §.1. ff. ad Velleian. vel vtilis Seruiana l.1.§. cùm prædium. ff. de pignorib. l.1.C.commun.de legat.

SERVIANA actio & Interdictum Saluianum inter se differre videntur. Est enim Actio Seruiana à Seruio Sulpitio dicta vt nomine ipso apparet, quem verisimile est formulam huius actionis primum constituisse. Nam quamuis Seruius, non gentis aut familiæ appellationem habeat, sed hominis tantum sit nomen: quòd veteres prænomen vocant: tamẽ quia id peculiare fuit Sulpitiæ genti, vt Appius Claudiæ: vix vt gens alia eo vteretur: factum est. vt sæpè id prænomen loco nominis vsurparetur. Interdictum verò Saluianum, à Saluio quodam, ni fallor, prætore. Id enim magis crediderim quam à Iuliano, aut alio quouis Iurisconsulto ex familia Saluia. Vt enim Iurisconsultorũ erat, formulas cautionesque actionum, contractuumque componere. Ita, prætorum præponere interdicta. Cæterùm vt actiones ad ipsarum rerum persecutionem. ita interdicta plerũque ad possessionem pertinent: ea est igitur aut certè similis inter hæc differentia. Interdictum itaque etiãsi in rem conceptum sit, tamen in personam reddi videtur eius nimirum apprǽhendẽdi gratia, quod pignoris causa iam ante inuectum aut illatum, ex conducta domo aut fundo amotum & auectum est: directum quidẽ, in colonum inquilinumue, qui amouit: vtile verò in extraneum. qui vel ipse amouit, vel apud se habet rem amotam, l.1.ff.de inter Sal. Est autem veluti restitutorium: nec exigi in eo consueuit, ex patrimonio inquilini res ea fuerit nec ne, quæ pignori in conductam domum illata est, sed hoc vnum, vt pignoris causa inducta sit. Quippe nec nisi ad nudam temporis possessionem pertinet. Quare, & si in rei persecutiõe versetur, tamen propius est, vt aduersus extraneum post annum non reddatur. Quo exacto ad Seruianum iudicium, quod quamuis & ipsum possessionem auocet, tamen & in rem datur, & quasi proprietatis causam continet. locatori descendendum est l.2.ff.eodem. planum facturo in bonis inquilini rem eo tempore, quo pignus contrahebatur fuisse l. si cum venditor. ff. de pignoribus aut si quid aliud tale. Cæterum possessione locatori ex interdicto dimissa, ordinario iure petitionem suam instituere debebit, qui pignus vindicaturus aut aliter persecuturus. Quia proprietatis eius aut prioris obligationis integram esse & saluam disceptationem opinor. Eo nimirum qui possessioni incumbit superaturo, si petitor intentionem suam probare non possit. Cuiacius lib.tertio εἰκασῶν, capite trigesimonono, tomo primo.

Inde Seruiana vel hypothecaria in l.29.ff. familiæ herciscundæ.l.4.§.si quis autem. ff.de doli exceptione. Confunditur tamen plerunque hæc differentia & cuiuslibet pignoris persecutioni Seruianæ nomen adcõmodatur, l.1.l.10.l.11.l.21. ff. de pignoribus, l.41.§.sed & dominum.ff.de procuratoribus, l.28. ff.de pigneratitia actione, l.4. ff.quibus modis pignus.l.39.ff.de noxalibus actionibus.l.34.& l.35.& l.66.ff.de euictiõibus, l.5.§.est autem.ff.de exhibend. Briss.

SERVI dicuntur, quibus libertas arbitrio suo viuẽdi adempta est. itaque liberis opponuntur. & ex eo appellati sunt, quod Imperatores captiuos vendere, ac per hoc seruare, nec occidere solent.§.1.de iur.person. l.4.de stat.hom.l.239.de verb. sig.

SERVI etiam Corpora à Græcis dicti, cuius rationem vide suprà. in voce Corpora. & Maiorag. libro 1. cap.12.

SERVORVM autem & addictorum differentia hoc loco notanda, quam Quintil.lib.7.cap.3.declarat: vt cũ quæritur, an addictus quem lex seruire donec soluerit iubet, seruus sit: altera pars finit ita: Seruus est qui est iure in seruitute: altera, qui in seruitute est eo iure, quo seruus, aut, vt antiqui dixerunt, qui seruitutem seruit, & postea, Seruus cum manumittitur, fit libertinus: addictus recepta libertate est ingenuus: seruus inuito domino libertatem non consequetur: addictus soluendo. citra voluntatem domini consequetur. Ad seruum nulla lex pertinet: addictus legem habet. Connanus in suis Commentar. super Iuris Ciuilis lib.4.ca.14. num.9.

SERVI adscriptitij, coloni sunt, qui glebæ vel terræ alicui perpetuò colendæ, in libr. censuali, vel publico iudicio sunt adscripti & addicti dominis suis. Ferr. Institu.de iur.person.§.seruitus autem. Spiegel. Connanus in suis commenta. super ius ciuile libr. secundo, cap.30.numer.2. Seruos ascriptitios multis in rebus à reliquo seruorum genere distingui, dicit, imò reuera liberos fuisse, sed certis conditionib. multa seruitutis simulachra libertinorũ instar retinuisse affirmat, ea tamẽ longè maiora & expressiora. Atque inde eos seruos condi-

conditionales appellatos fuisse à Iustiniano.l.defensionis,de iure fisc.

SERVI apud Romanos erant, in quos ius belli exercere victores noluerũt: sic dicti, quòd seruarentur, nec occiderẽtur. Hic mos à Lacedæmonijs manauit, Plinio teste. Solebant autem hos,capta ciuitate, sub hasta vendere : quòd ius in Autenticis exercuit in Gallia Iulius Cæsar.in Selassis Alpinis populis (qui hodie Augstaler appellantur) Augustus. Vnde definitur seruus, qui dominio alieno contra naturam, iuris constitutione subijcitur.Spieg.Adde Connani commentar.iuris Ciuilis lib.2.ca.1.nu.4.

SERVI atrienses dicuntur, qui supellectilem emũdant ædium aut villæ, & disponunt in atrio, simulque atrium omni ex parte mundum & nitidum vt sit, accurant.In atrio enim patresfamiliâs supellectilem suam expositam habebant. veluti escaria & potoria vasa. Columella 12.Tum insistere atriensibus, vt supellectilem exponant, & feramenta detersa nitidentur atque rubigine liberentur. atrienses igitur sunt non in vrbe tantum,sed etiam in villis : & rectè in l.octaua.ff.de instrum.leg.quum de cultiore villa agitur, atriensibus iũguntur scoparij : atque Plauti Asinaria atriensis scoparium, in quem atriensi erat imperium, sic alloquitur rectè:

Iussin' scelesta, ab ianua hoc stercus hinc auferri?
Iussin' columnis deiecier operas araneorum?
Iussin' in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Dormitis intereà domi,atq; herus in hara.haud ædib.habitat.

Ijdem verò videntur esse atrienses & dietarij. Cuiaci. Obseruat.lib.11.cap.34.

SERVI pœnæ dicebantur, qui summo supplicio sic addicebantur, vt si liberi essent, libertatem : sin serui, domini familiam quasi abalienati amitterent: adeò vt ne à pœna quidem liberati, in illius domini potestatẽ redirent: vti constat ex l.8.§.3.& §.10.& l.29.ff.de pœn.l.8.C.de s. nt.pass.l.24.§.5.ff.de fid.libert.quòd enim nullius nisi pœnæ serui essent, ita dicebantur. Marcianus.l.17.ff.de pœn. Briss. Serui autem pœnæ in omni iure verè ac semper similes sunt mortuis. Cuiac. Obseru.lib.3.cap.10.circa finem.

SERVI pœnæ fiunt,qui metallo vel operi addicuntur, vel qua alia pœna damnantur, quæ ministerium corporisque laborem & seruitutem irrogat:veluti qui in metallicorũ ministerium, ad ludum, ad bestias, in opus publicum damnantur. l. 6. §. irritum. ff. de iniusto rup.l.6.ff.de statulib.l.25. §.si quis planè ff. de adq.hære. l.8.§.in ministerium.& §.quicunque.& §.vltim.l.12.l.17. l.36.ff.de pœn.l.7.ff.de his qui sunt sui vel alieni. §.pœnæ.Instit,quib.mod.ius pat.pot.l.1.in fin.& l.2.ff.de contra tabul.Hi enim omnes pœnæ magis quàm Cæsaris & fisci serui sunt. l. 3. ff. de his quæ pro non script. haben. Briss. Adde Connan.commen.super ius ciuil.lib. 2.cap. 3.num.6.

SERVAM etiam pœnæ mulierem factam legimus.l.6.ff.de statulib.l.2.§.1.ff.ad Tertyllian. quod accidebat, cùm vel in opus salinarum, vel in ministerium metallicorum damnabantur.l.8.§.in ministerium.ff.de pœn. l.6.ff.de c.& postlim. Nam huiusmodi pœnis seruitutẽ irrogantibus adfici mulieres consueuerant Iusti. Nou. 22. εἰ γάρ τινι ἀνδρὶ ἢ γυνὴ εἰς μέταλλον δοθῆναι προσετάχθη, ἐλεύθεροι μὲν ... κατὰ τὸ παρὰ τῶν παλαιῶν νομοθετῶν ἐκ τῆς δουλείας ἐπιφερομένη. Quam ille seruitutis pœnam (sic enim appellatur in l. 2.ff.de sentent. pass.) abrogans, eadem constitutione, ἡμεῖς δὲ, τοῦτο ἀνιῶμεν, καὶ οὐδένα τῶν ἐξ ἀρχῆς εὖ γεγονότων ἐν τιμωρίας γίνεσθαι συγχωροῦμεν. Briss.

SERVI porrò appellatio etiam ad ancillam refertur.l.40.§.1.ff.de verb. sig. Proinde seruis legatis etiam ancillæ debentur. l.101.in fi.ff.de verb.sig.quæ ex Modestini lib.8. Differentiarum sumpta & excerpta ex l.81.ff. de lega.3. vt inscriptio planum facit. Briss.

SERVI publici tabularíam olim administrabant.vt ex l.18.ff.de adopt.l.2.C.eod.tit.ff.rem pupill. sal.fo.l.1. §.exigere.ff.de magist.conuen. l.3. C.de postli.reuers.l. 4.C.de arbit.l.vlti.C.de seruis.Reip. patet. Quod posteà ab Arcadio, Honorio, Theodosio, prohibitum fuit in l.3.de tabularijs.lib.10.C.Briss.Vide etiam Ferret.cõment.instit.Iustin.lib.1.tit.11.

SERVI publici etiam obligationes rebus publicis adquirebant.l.11.ff.de vsur.Fit & serui cuiusdam publici & curatoris ciuitatis mentio in Episto.Constantini, quæ refertur ab August.epist.68.Briss.

SERVILIA nomina hæc in libris nostris referuntur. Pamphilus, Stichus, quæ vulgatissima sunt. Item Damas, Eros,l.105.ff.de rerb.oblig.l.162.§.vlti.ff. de verbo.signi. Lucrio.l.37.§.pater.de leg.3.Felicissimus.l.41. §.felicissimo.de leg.3.Philargyrus.l.28.§.vlt.de condit. & demon. Diphilus. l.vlti.ff.de fideicom.liber.Parthenius.l.41.ff.de hære.instit.Trophimus, Cupitus, Spendoforus, December, Seuerus, l.37. l.40. §.libertatem.l. 41.§.pen.de fideicom.libert. Antiochus. l. 97.de lega.3. Andronicus & Calenus.l.21.l.29.§.1. ff.de statulib. Aithales.l.24.ff.ad l.Cornel.de fals. Philonicus in l.vlti. ff.de reb.dub.Stephanus in l.52.ff.eod.titu. Philocrates apud Valer.lib.6.ca.8.Philippus in l.2.ff.de offic.prætor.& apud Cicer.in oratio.pro Rege Deiota. Clemens apud Suet.in Tiber.cap.25.Briss.

Ancillarum verò hæc nomina notaui, Arescusa, vt libro 1.probaui.Thetis in l.vlt.ff.pro derelicto. Agathea l.28.in fi.ff.de cond.& demõ.Glauce,Tyche,Elpis.l.37.§. 1.de leg.3.Felicissima.l.41.§.felicissimo.eod.titul.Concordia.l.40.ff.de fideicom.libert.Victorina in l.41.§.hærede.ff.eo.tit,Eutychia in l.59.ff.de manum.test.Briss.

SERVILIS necessitas opponitur liberæ voluntati, l.& qui natura.§.si libero homini.ff.de neg.gest.Sp.

SERVIRE nobis intelliguntur & hi, quos curamus ægros, qui cupientes nobis seruire, propter aduersam valetudinem impediuntur. l. 4.§. Stichus.ff.de statuliber.Briss.

SERVITVS. Seruitutis nomẽ in iure varium, multiplex, atq; æquiuocum est.Seruitutum enim alia à seruando, alia à seruiendo denominationem accipit. Seruitus, prout à seruando dicitur, est constitutio iuris gẽtium, qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur.§.1.de iure persona. Institu.l.libertas.§.seruitus.de sta.hom.ff.Seruitutem hanc iurisgentium constitutionem esse diximus, atq; etiam contra naturam : quia ex hoc iure bella orta sunt, & captiuitates sequutæ, & seruitutes, quæ sunt naturali iuri contrariæ.Iure enim naturali omnes homines liberi ab initio nascebantur.§. ius autem gentium.de iur.nat.gent.& ci.Instit.Hæc seruitus non à seruiendo sed à seruando denominatur.serui enim non ex eo quòd seruiant, licèt id reuera faciãt, sed ex eo appellati sunt, quòd Impp. captiuos vendere, ac per hoc seruare, nec occidere solent. § serui autẽ. de iur. person. Instit. l.libertas §.serui.de stat.hom.ff.l. pupillus.§.1.de verb.signi.ff.Itaque,serui erant, in quos ius belli exercere victores voluerunt : sic dicti, quòd seruarentur, nec occiderentur.Solebant autẽ hos, capta ciuitate, sub hasta vendere, quòd ius in Authẽt.exercuit in Gallia I.Cæsar: in Salissis Alpinis populis Augustus.Hinc mancipia dicta, quòd in manu, id est potestate, victoria essent: sicuti mangones, qui huiusmodi venalib. negotiarentur, quòd eos in manũ, id est, potestatẽ, emptoris agerẽt.Non solebat aũt id in ciuitatem captã obseruari, nisi ex magna & grauissima iniuria. Hæc quidẽ seruitus vniusmodi est:cum.n.seruorũ vna sit conditio, l.& seruorũ.de stat. hom. ff. in eorũ conditione nulla est differentia.ff.de iur.perso.Instit.Illud sciendum, seruos aut fieri aut nasci: nascuntur ex ancillis nostris, fiunt aut iure gentium, id est, ex captiuitate, aut iure ciuili, cum liber homo maior viginti annis ad precium participandum sese venundari passus est.d. §.fin.& d.l. & seruorum. Isque seruus quadrupedi æquiparatur, in princ.l.2.ff.ad l.Aquil.adeo quòd olim dominis in seruos vitæ, necisq; potestas erat. nunc verò prædura illa seruitus vitæ,& necis, quæ à brutorũ conditione nihil distabat, abolita est optima ratione. Sunt autẽ exempla passim in libris Pandectarum, de inhumanissima seruitutis forma. Sed hoc tempore nullis hominibus licet, sine causa legibus cognita, in seruos suos supra modum sæuire : nam ex constitutione imperatoris Antonini

nimis

nimia dominorum asperitas in seruos coercetur. Etiam certè ratio naturalis & ius diuinum præcipiunt relinquere seruis victum, sicut ait Ecclesiastic. ca. 32. Asino onus, pabulum, & virgam: ita seruo laborem, victû, & disciplinam. expedit enim reipublicæ, ne quis sua re malè vtatur. §. in potestate. de ijs, qui sunt sui vel alien. iur. Institu. l. 1. §. igitur. & l. seq. de ijs, qui sunt sui vel alien. iur. ff. Sed & illud non omittendum, quodcunque per seruum acquiritur, id domino acquiri, d. §. in potestate. & d. §. igitur. ita, vt ne momento quidem penes seruum subsistat: l. placet. de acqui. hære. ff. Seruus enim cum in potestate alterius sit, nihil suum habere potest. §. item nobis. per quas person. cuique acquirit. Institut. quòd adeo verum est, vt, dominis nolētibus, vel etiam inuitis, per seruos acquiratur. d. §. item nobis. Et hæc quidem de seruitute, quæ à seruando denominatur.

Est & alia seruitutis species, quæ non à seruando, vt superior, sed à seruiendo dicitur. Quòd cùm ex varijs alijs locis, tum maximè ex ijs Pauli verbis in l. via. §. si fundus. de seruitu. præd. rustic. ff. comprobari potest: Si fundus seruiens, inquit, vel is, cui seruitus debetur, publicetur, vtroque casu durant seruitutes, quia cum sua quisque cond tione fundus publicatur. Seruitutis ergò, quæ à seruiendo dicitur, duo sunt genera: aut enim personarum sunt, aut rerum l. 1. de seruit. ff. Personales seruitutes sunt, vt vsus, vsusfructus, & habitatio. addût post glos. in d. l. 1. Doctores seruorum operas. De ijs singulis suis locis diximus. Realis seruitus, quę & prædiorum appellatur, nihil aliud est, quàm ius prædijs inhęrens, vnius vtilitatem adaugens, alterius verò diminuens. Realem seruitutem non qualitatem vt Bartolus, licèt id non malè, sed ius esse, ex Iustiniano diximus in §. vnico. sub finem. de reb. corp. & incorpor. Insti. 2. Seruitutes enim prędiorum & si corporibus accedunt, incorporales tamen sunt. l. seruitutes. *la quarriesme.* de seruitute. ff. Addidimus [prædijs accedens] quoniam sine prædijs constitui seruitus realis non potest. nemo enim potest seruitutem acquirere vrbani vel rustici prędij, nisi qui habet prædium: nec quisquam debere, nisi, qui prædium habet. §. ideo. de seruit. Instit. 2. Adiunximus [vnius vtilitatem adaugens] eius scilicet, cui seruitus debetur. alterius verò, eius scilicet, qui seruit, diminuens. Hæc rerum seruitus rursus duplex est: alia enim vrbanorum, alia rusticorum prædiorum est. Prædiorum vrbanorum seruitutes sunt hæ, quæ ædificijs inhærent: ideò prædiorum vrbanorum dictæ, quoniam ædificia omnia, vrbana prædia appellamus, & si in villa ædificata sunt. Rusticorum ergò prædiorum seruitutes sunt, quæ ædificijs non inhærent, quæque sine ædificijs sunt. Earum seruitutum quæ sint iura, abunde docet Imperator. d. tit. de seruit. Institut. Ex ijs apparet, quàm temerè, atque etiam quàm prauo exemplo sit ab interpretibus nostris reprǽhensus, & cùm improprietatis, tum insufficientiæ damnatus Martian. in d. l. 1. de seruit. ff. Insufficientiæ quidem, quòd seruitutis generale & genericum nomen in omnes suas species non distribuerit ac diuiserit. Improprietatis verò accusatur, quòd eas seruitutes personales vocet, quas ipsi mixtas rectiùs & propriùs dici asserunt & contendunt. Volût ergò interpretes nostri seruitutis in genere tres esse species, vt alia scilicet sit personalis, alia mixta, alia realis. Et personalis quidem seruitus (si ipsis credere dignum est) ea est. in qua persona seruit personæ, putà seruus domino. Quanquam enim prædura illa & toleratu nimis d fficilis vitæ seruitus, & necis, abolita est, quemadmodum diximus antè, ipsa tamē seruitus personalis moderato non discessit ab vsu, & ne potest quidem, iudicio oppido sano. Mixta, in qua res seruit personæ: vt in vsu, vsufructu, & habitatione. Realis verò seruitus ea dicitur, in qua res seruit rei, vt in seruitutibus rusticorum & etiam vrbanorum prædiorum. Cæterùm, cùm, vt latè satis iam diximus, seruitus alia à seruando, alia à seruiendo suam denominationem accipiat, sitque abunde & diffusè satis in prima Pandectarum parte tractatum de seruitute, prout à seruando dicitur, dictumque sit eam vniusmodi esse, vtpote cum in seruorum conditione nulla sit differentia, d. l. & seruorum. de statu homin. ff. §. fin. de iur. person. Institut. Marcianus in d. l. 1. de ea duntaxat seruitute differit, nô quæ iam a seruando, sed quæ à seruiendo denominatio nem accipit, cuius hæc est absolutissima perfectissimaque diuisio, vt seruitutis, quæ à seruiendo dicitur, alia sit personalis, alia realis. Ex quibus liquidò côstat cùm temere, tum prauè ab interpretibus nostris reprehensum Marcianum, insufficientiæq; damnatû. Sed & nihilo rectiùs ab ijsdē improprietatis insimulatus est Marcianus: cum enim id passim obtinuerit, vt denominatio à dignioribus fiat, meritò ea seruitus, in qua res seruit personæ, personalis vocatur, nec est cur mixta appelletur. Hæc aduersus omnium, qui hactenus scripserint, doctorum opinionem. Anch.

SERVITVS est ius, quo adimitur aliquid libertati, quam dominus in re sua habet: ac conceditur personæ, vel rei alienę. Duplici autem modo colligi potest. Altero, cum persona seruit personæ, quàm ideo personalē vocant. Altero, cum ad imitationem personarum in rebus constituitur seruitus: idq; dupliciter. Nam aut res immodiatè seruit personæ, vnde etiam personalis appellatur, vt vsus & vsusfructus: aut rebus directò commodû adfert, & dicitur realis. Doctores recedentes (vt solent) à phrasi Romanorum, aiunt seruitutes alias esse personales alias reales, alias mixtas. Tu tamen sequere ordinem ciuilis disciplinæ, quem Dn. Olden. vbique adserit. Spieg.

SERVITVS est constitutio iuris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur. l. libertas. ff. de stat. homin. A causa efficiente. Et profectò forma illa seruitutis prædura, vt homo & imago Dei, brutis animalibus adnumeraretur, contra naturam erat. Cæterùm moderata seruitus, qua alter alterius subijcitur potestati, vt regatur & obsequia præstet, non repugnat naturæ, sicut Aristoteles in Politicis probat. Oldend.

SERVITVS tum de hominibus dicitur, tum de rebus. Quæ de hominibus dicitur, est cōditio eorum qui in seruitute sunt: siue constitutio iuris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur. l. 4. ff. de statu hominum. Quæ de rebus dicitur, est ius quod quis vel in re, vel ex re sua alteri constituit. eaq; est duplex. vna personalis, veluti vsusfructus, vsus, habitatio: altera realis, vt seruitutes prædiorum vrbanorum & rusticorum. l. 1. ff. de seruit. hoc est, ius in alieno prædio aliquid agendi, quòd alteri agere non licet, ab ipsius domino permissum. l. 1. Hotom.

SERVITVS ædificij non deprimendi, vel ædificij non destruendi. Eam vicinus vicino dare potest, ne sol in ædes suas depressius voluatur. Zas. §. æquè. Institu. de action.

SERVITVS confunditur. Iabolenus in l. si cum seruitus. ff. quemad. ser. amit. Quia, inquit, toties confunditur seruitus, quoties vti ea is, ad quem pertinet, non potest. Spieg.

SERVITVS continua dicitur, quæ causam habet côtinuam, vt aquæductus. Contrà, quæ causam per interualla habet nô continua dicitur, qualis via, actus, iter, quæ non nisi post hominum memoriam vsucapitur, cû continua decē annis acquiri possit. l. seruitutes. de seruit. Spieg.

SERVITVS in quarto præcepto diuinarum Tabularum probatur, quàm Aristoteles in Politicis grauissimis rationibus defendit ex natura causam trahere, reprehendens eos, qui contrarium adfirmarunt. Quanquam, ait Philippus, quorsum opus est tam subtili disputatione? Illa vox: Honora patrem & matrem: subijcit omnes homines seruituti. Nô loquor de effectibus illis, contrà omnem humanitatis rationem, corrupta natura introductis: Vt sic facilè conciliare possit Vlpiani sententiam in l. manumissionis. ff. de iust. & iur. cum tabulis diuinis. Intelligendum enim est Ius gentiû pro Iure humano, vt Liuius appellare solet: & seruitus, pro dura forma, & effectu intolerabili. Old.

SERVITVS inuasit, pro incœpit, vt apud Virg.

Aut aliquid iamdudum inuadere magnum.

Vlpia.in vulgata l. Sed posteaquam, inquit, Iure gentiũ seruitus inuasit, secutum est beneficium manumissionis. Nostris dicitur seruitus, Eygen mannschafft. Quære, Genitus in seruitio. Sp.

SERVITVS luminis. Vide suprà, Luminis autem habere.

SERVITVS perpetua respicit finalem causam, naturalis materialem, continua & discontinua formalẽ. A dominis verò prædiorum, quo scilicet animo constituatur seruitus, efficiens causa, atque etiam finalis consideratur. Sp.

SERVITVS personalis, Quanquàm prædura illa seruitus vitæ & necis, quæ à brutorum conditione nihil distabat, abolita sit optima ratione: ipsa tamen seruitus personalis moderata non discessit ab vsu, & ne potest quidem iudicio oppido sano D. Olden. saluo statu Reip. aboleri: habetque magnas illo ipso rectè asserente cum vetustate similitudines. vt est tit. C. de agricol. & censit. lib. 11. Sp.

SERVITVS proijciendi protegendiue vrbana est, videlicet cum ex ædificio vel mœnium, vel tectum extẽditur, cùm quòd prospectui, & interdum luminibus officitur. l. 2. ff. de seruit. vrb. præd. tum quòd cœlum, quòd supra cuiusque solum intercedit liberum esse debet teste Paulo in l. vltim. ff. de seruitu. Rectissimè autem erroris arguit eos Oldend. inter quos est & Zasius noster, & ego hactenus eum secutus, qui putarunt Imperatorem & Iureconsultos loqui de seruitute proijciendi aquam vel stercora: quod neque verba patiuntur, neque subiectæ conuenit materiæ, quoniam de ædificijs loquuntur. Sp.

SERVITVS prospiciendi ius vrbanum, id est, habere prospectum aliquanto latius, non solùm vt cœlum videatur, sed vt procul spectemus etiam alia ædificia. Est autem plus in prospectu, quàm in luminibus. l. 3. l. lumen. l. si arborem. ff. de seruit. vrb. præd. Spieg.

SERVITVS rustica dicitur ius eundi per fundum nudum vicini, vel aquam per fundum ducendi, in quo non est ædificium. Cæterùm si in fundo dominanti, id est in prædio, cui debetur seruitus, fit ædificium, tunc ista dicetur seruitus vrbana. Zas. §. sup. citato.

SERVITVTEM Doctores diuidunt in personalem, realem, & mixtam. Accursius adijcit quartum genus, vt quod testator in vltima voluntate constituat, allegans. l. Titium. §. Titio centum. ff. de conditio. & demonstra. Et l. Mæuia decedens. ff. de manumiss. testament. Veritas sic habet. Seruitus duplici modo consideratur: Altero, vt pertineat ad iustitiam distributiuam: quæ status & conditionem personarum constituit, distribuẽs vnicuique suum officium, quo alius præsit, alius subsit. Ista consideratione seruitus est ius, quo iuri alieno quis moderatè subijcitur sicut in prima parte. ff. & Institu. de iure person. Altero autem modo seruitus refertur ad iustitiam commutatiuam: quæ vitæ huius gratia, inter personas communicat omnes æqualitate quadam. Hac ratione procedit diuisio Marciani, in l. 1. ff. de seruitut. Nam aut res immediatè deseruit personæ, vnde etiam personalis appellatur: vt vsus & vsusfructus, Aut seruit rebus, quibus adfert directò commodum, & dicitur realis. Old.

SERVITVTEM conditueré. Vlp. Quia per sententiam non debet seruitus constitui, sed quæ est, declarari. Spieg.

SERVITVTES prædiorum aliæ in solo, aliæ in superficie consistunt. Paul. in l. seruitutes. eod. tit. Old.

SERVITVTES etiam appellantur prædiorum iura l. 1. in fin. ff. de rer. diui. l. 50. §. 1. in fi. ff. de alien. iud. mut. quib. fundi personis vel personæ fundis subijciuntur. A quibus & seruum prędium, & seruum fundum, quod seruit dicimus, liberoque opponimus. l. 8. ff. de act. empti. l. 20. §. 1. ff. de adq. rer. dom. Cic. de leg. Agr. Optimo enim iure ea sunt profectò prædia, quæ optima conditione sunt: libera meliore iure sunt, quàm serua. Capite hoc omnia quæ seruiebant, non seruient. Quarum aliæ personarum esse dicuntur, vt vsusfructus & vsus: aliæ rerum: eæque rursus vel vrbanorum, vel rusticorũ prædiorum. l. 1. ff. de seruitutib. cum proximis & coniũctis titulis. l. 19. ff. de vsufr. In rem vel in personam seruitutes dixit Paul. in l. 12. ff. de ann. leg. Has etiam seruitutes personales vocant. l. 8. §. tale legatum. ff. de liberat. lega. l. 37. ff. de seru. rust. Et hominum seruitutes in l. 15. ff. de seruituti. l. 20. in fi. ff. de seruit. rust. Quoniam hominibus debentur & cum his pereunt. Briss.

Rerum verò seruitutes prædiorum idcirco dicuntur, quòd prædijs debẽtur non personis, & sine prædijs constitui non possunt. Nemo enim eas seruitutes adquirere vel debere potest, nisi qui prædium habet. l. 1. ff. comm. præd. l. 34. ff. de seruit. rust. Ideoq; in causa aquæ ductus sententia prædio dari dicitur. l. 33. §. vltim. ff. de neg. gest.

SERVITVTES autem hæ vel vrbanorum vel rusticorum prædiorum appellantur prout sunt prędia quibus debentur. Vrbanis enim ædificijs quocunque ea loco posita sint, constituta, vrbanorum prædiorum dicũtur: quales sunt altius tollendi, vel non tollendi, stillicidium auertendi in tectum vel aream vicini, immittendi, proijciendi, protegendi, prospectus, luminum, oneris ferendi, cloacæ immittendę seruitutes. l. 1. 2. & 3. ff. de seru. vrb. l. 1. ff. comm. præd. §. æque. Insti. de act. Rusticorum verò prædiorũ sunt, hæ, iter, actus, via, aquęductus, haustus aquæ, pecoris ad aquam appulsus, pecoris pascendi, cretæ eximendæ, calcis coquendæ iura. l. 1. l. 2. cum seq. ff. de seruit. rust. Instit. de seruitutib. Brisso. Adde Connanum comment. de iur. ciuil. lib. 4. ca. 12. nu. 8. 7. & 9.

SERVITVTES, quæ causam discontinuam habent, dicuntur incertæ: & ideo non admittunt vsucapionem.

SERVITVTES regulariter habere causam perpetuam, hoc est, ad eum finem constitui, vt sibi & hęredibus suis perpetuò competant. Sp.

SERVITVTIS species est, non posse de loco discedere. l. 2. ff. de lib. hom. exh.

SERVITVTVM naturam ex regulis subiectis disces, quas iura Ciuilia priuatim repetens apud Augustoburiates collegi, anno 1548.

I. REGVLA.

Personalis seruitus est, quando personę conceditur, habita solius personæ ratione. l. Mela. §. quidam. ff. de alim. & cib. lega. l. pecoris. ff. de ser. rustic. prædio. Vtilitatem ex illis legibus cognosces.

II. Realis est, quando habetur respectus prædij dominantis, & prædio imponitur. l. 1. ff. de serui. tit. gener.

III. Ea est seruitutum prædiorum rusticorum & vrbanorum natura, vt non possint cedi, nisi quando seruiunt prædio dominanti. l. ergo. ff. de seruit. rusti. ideoque prædijs, non personæ debentur. l. vnus ex socijs. ff. eodem.

IIII. Omnia iura, ex quibus quid capimus, nõ possunt esse prædialia. l. Lucius. ff. eod. ideoque personales sunt, ceu quasi.

V. SERVITVS personalis morte eius, cui debetur, finitur, realis est continua, & perpetua. l. foramen. ff. de seruit. vrba. Prat.

SERVORVM frequenter fit mentio in toto Iure, vtputa quorum vsus esset apud Romanos frequentissimus. Inde mirum dictu est, quantam obscuritatem in hanc disciplinam tractatio de seruis ingerat: quoniam multa de illis erant singularia, quæ non respondebant regulis Iuris aliarum personarum. Interim tamen non sine fructu legemus (modò sobriè fiat) quæ de seruis introducta erant, vtut hodie non vtamur tali seruitute. Nam habent pulchras rationes, quibus vti possumus in alijs negotiorum speciebus. Porrò quidquid in toto iure de seruis est sancitum, id referendum est ad rusticos nostri seculi: quatenus fert æquitas similitudinem colligi. Nam nullum hominum genus accedit propius ad seruorum conditionem, quam rustici his temporibus. Quòd apparet ex l. ne diutius. C. de agric. & censit. Accedit his Zasius in l. 1. in prin. ff. de eden. Old.

SERVORVM nomina, quibus consueuerunt vti Iuriscons. cum aliquem casum effingunt, Græca ferè esse adnotauit Alciat. qui & aliquot interpretatur c. 26. lib. 2. Parerg. vt Stichum & Damam. Erotem & Pamphilum nemo non intelligit. vide supra Seruilia nomina. Liberorum verò hominum nomina videntur esse Romana, Meuius, Titius, Seius, Sempronius. Augerius, Numerius, & similia. Spieg.

SERVORVM species à Iurisconss. ab opera & ministerio nominatur: vt atriarij, qui & atrienses, ab atrio, quòd (vt diligenter sua manu annotauit Volzius) est propriè locus ante vel circa domum, remotius tamen, & ad domum pertinens: ab atro colore dictus fortè, quòd is locus ex fumo nigresceret, quando culinam veteres in atrio haberent. (Es heisset eyn hoff mit garten vnd bäwmen vmb/ oder am hauß. vnnd das heisset man noch ein Aetter/ dauon dann kumt der kleyn Zehend/ den man nennet Aetter zehend/ das ist obß/ kälblin/ färlin. vnnd deßgleichen/ was auß dem hoff wachßt vnnd würt.) focarij, mediastini, arcarij, herticæ, qui versantur in agris. capsarij, vel potius carpsarij, saccularij, apolides, insularij, orcini originarij, adscriptitij quoque. reliqua pete ex capite proxime sequenti. Sed & vicarium seruum Vlp. censuit, qui ordinario subest, & illi paret: & fornacarium, cuius & suprà mentiô facta est, qui fornaci calcariç seu ferrariç seruit & inuigilat. Post quos fuere amanuenses & dispensatores: alteri, quorum opera velut scribarum, dominus vtitur: alteri qui æra dispensant, impendiaque & expensa rationibus notant & inferunt. Recepticius verò dicitur, qui ob vitium redhibetur. Pileatos seruos Gellius scribit vænum solitos ire, quorum nomine vẽditor nihil præstaret, auctore Cælio Sabino iurisperito. Cuius rei causam esse ait, quòd huiusmodi conditionis mãcipia insignia esse in vendendo deberent, vt emptores errare & capi non possent, neque lex vendendi operienda esset, sed oculis perciperent, quòd nam esset mancipiorum genus. Sicut antiquitus mancipia iure belli capta, coronis induta venibant: & idcirco dicebantur sub coronis vænire. Nam vt ea corona signum erat captiuorũ vænalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos venundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Sp. Bud. in annot. prior.

SERVORVM natura est eadem, varia autem eorum artificia aut exercitia siue ministeria: ideoque sunt serui Topiarij, Dietarij, Aquarij, Supellecticarij, Hostiarij, Dispensatores, Actores, Ordinarij & Atrienses, Balneatores, Fornicatores, Muliones. Venatores, Vestigatores, Monitores, Nomenculatores, Calculatores, Ministratores, Obsonatores, Textores. Celarij, Villici, Tonsores. Notarij, Cursores, Lecticarij, Tabellarij, Villici, Scoparij. Saltuarij, Permulta sunt præterea seruorum & officia & nomina, quæ passim occurrunt legentibus Digestorum libros: quamuis ergo officio, & cura, & tempore interdum differrent, tamen omnes æquè serui erant. Ferret. in commen. instit. Iustin. tit. de iure perso. 3. lib. 1.

SERVORVM porrò est dominorum imperio obsequi, eosque inde nomen accepisse Cyprianus expresse contendit. Sic enim in libro de singularitate clericorum scribit: Alioquin nec nos serui adscriberemur, nec ipse dominus haberetur, si secundum voluntatem nostram permitteremur impendere seruitutem. Et quamuis hæc ita sint, interdum tamẽ fieri quædam per seruos suos patiebantur domini, sine aliquo imperio speciali; idq; tunc accidere solet, cùm seruus alicui negotiationi præpositus est. Tunc enim suo arbitrió negotium domini gerit seruus, donec illud gerere à domino prohibeatur. Eaq; prohibitio, libello proposito hac fieri solenni formula plerunq; solet. CVM IANVARIO SERVO MEO GERI NEGOTIVM VETO, vt est apud Paul. l. 47. in prin. de pecul.

SERVVM cicatricibus deformare. Vlpi. in l. locum. ff. de vsufruct. Sp.

SERVVS actor, idem opinor qui dispensator: id est cui pecuniæ domini curatio mandata est. Papinia. l. vigesimaquarta ff. depositi. Cẽtum numos quos hac die commendasti mihi, adnumerante seruo Sticho actore, &c. Hotom.

SERVVS artifex. Paul. l. vlt. de oper. seruor. Cum, inquit, de operis serui artificis agitur.

SERVVS dispensator. apud Alphenum in l. penu. ff. de ser. corrupt.

SERVVS fundus, qui seruitutem debet: liber, qui ab ea est immunis. Vlpi. l. 20. §. 1. ff. de acq. rer. dom. Si seruus fuit fundus, cum seruitutibus transit: si liber, vti fuit. Item, Si quis igitur fundum dixerit liberum, quũ traderet eum qui seruus sit: nihil iuris seruitutis fundi detrahit. Cic. pro leg. Agra. Optimo iure ea sunt profectò prædia, quæ optima conditione sunt: libera meliore sunt, quàm serua. Hot.

SERVVS fructuarius cogi potest vt operetur. l. sed & si cuti. ff. de vsufruct.

SERVVS fugitiuus propriè non dicitur, qui fugam tantum cogitauit, atque idipsum facere se velle iactauerit: sed qui re ipsa à domino suo aufugerit: & qui huiusmodi seruum vendiderit, ædilitij pœna teneri non debet. Tum enim vitium animi dicendum erit, quando effectu aliquo patere cœperit. Quis autem fugitiuus dicatur, amplissimè tradit Vlpian. in l. quis sit. ff. de ædil. edict. Brech. in l. fugitiuus. ff. de verbor. & rerum signific.

SERVVS hæreditarius. Quære, Hæreditarius seruus.

SERVI Insularij propriè non dicuntur ij homines, qui deportati aut relegati sunt in Insulam, & iam Insulares facti & serui pœnæ, sed ij aut domini ædium aut inquilini sunt. Est enim Insula propriè domus, quæ vicinorum parietibus communibus non coniungitur, vt ait Festus, quarum magna fuit Romæ multitudo, vt tutiores essent ab incendio, atque ita à similitudine insularum quæ circumquaq; aliquo amne ambiuntur, insulæ appellatæ tum ipsæ, tum verò etiam reliquæ omnes domus, quamuis inter se coniunctæ essent. Ideò ipse Põpon. in l. vrbana. ff. de verb. sign. insularium seruum vrbanis seruis adscribit, quod huic nihil rustici operis mandaretur, sed domus custodia. Connan. commen. iuris ciuilis, lib. 2. ca. 2. nu. 5.

SERVVS integræ opinionis, qui custodiendus non est, teste Paul. l. si à bonæ. prin. ff. de rei vind.

SERVIS lecticarijs legatis, si idem lecticarius sit & cocus, accedet legato. Paul.

SERVIS legatis etiam ancillæ debentur, quasi commune nomen vtrunq; sexum contineat. auctor Modest. de leg. 3. l. seruis legatis. Vide Ancilla. Sp.

SERVI literati olim sic dicti, quòd in corporib. ipsorum inprimerentur signa cuiusq; domini; Nam Græcis notatum esse & inscriptum, insigne olim fuit seruitutis. Ex quo prouerbiũ Samijs nemo literatior, quòd hi bello victi quondam ab Atheniensibus & in seruitutem redacti, punctis in fronte notati sunt literarum similitudinem referentibus, aut vt Aristoteles scribit in Rhet. quòd à tyranno olim afflicti atq; oppressi, cùm ciuium laborarent inopia, seruos omnes donarunt ciuitate. Postea venit ea res in consuetudinem Romanorũ, vt seruos inscriberent, qui ipsi multos à Græcis habebant iam notatos & cõpunctos à dominis. Quod ipsum solitum erat fieri, vt nosset quisq; suos. Connan. comment. lib. 2. cap. 6. num. 4.

SERVVS mediastinus dicitur is, qui ad perpetiendum laborem est idoneus. Huiusmodi enim seruis infima tantum ministeria & obuiæ quæque rerum domesticarum functiones attribuuntur, ita vt ratio virium & corporis in eis habetur potius, quàm ingenij aut industriæ. De hoc vide fusius Connan. comment. lib. 2. ca. 2. num. 4.

SERVVS ordinarius est, qui dominum agnoscit, & prouinciæ alicui præficitur: in cuius labores si alius fuerit suffectus atque subrogatus, is seruus vicarius appellatur. Ferrarius. Spieg. Existimat autem Connan. lib. 2. cap. 2. inde ordinarios seruos dictos esse, quod ordinẽ suum

ſuum & locum tenebant, in re familiari domini, non item vicarij, qui in peculio erant ordinariorum, vt ordinarium Ius vocamus ab eo differens, quod extra ordinem datur. Vicariorum verò nulla erat certa deſtinataque miniſterij functio, ſed omnium etiam ordinariorũ mandatis obſequi & parere cogebantur. Peckius l.1.§. in poteſtate.nu.2.ff.de exerci.act.

SERVVS originarius. Vide Originarij ſerui.

SERVVS peculiaris, pro Vicario. Scæuola l.21.ff.de pecul.leg. Si Sticho manumiſſo peculium legatum ſit, & Titio ſeruus peculiaris: quãtum peculio detractum erit ob id quod domino debetur, tantum ei accedere cui vicarius legatus eſt. Iulian.ait. Hotom. Erant enim peculiares ſerui, qui peculio filiorum annumerantur, ſimiliter ac reliquæ eorum res peculiares, de qua re ad longum diſputare noſtro ſeculo non conuenit, cum diuina lege eadem omnes conditione viuamus. Inter eos enim (inquit Paul.ad Gal.3.) qui in Chriſtum baptizati ſunt, neque liber, neq; ſeruus ſit. Peckius l.1.§.in poteſtate.nu.2.ff.de exercit.actione.

SERVVS pileatus. vide ſupra Seruorum ſpecies.

SERVVS pœnæ efficitur, qui in metallum damnatur, & qui beſtijs ſubijcitur. §. pœnæ. Inſtit. quibus mod. ius pat.pot.

SERVVS publicus, id eſt, tabellarius. apud Vlpia. in l.non aliter.ff.de adop.in l.ſi pupillus.ff.rem pupil.ſal. for.Spieg.

SERVVS publicus dicebatur, quem ciuitas tabulis publicis præficiebat. vnde Seruus ciuitatis appellatur in l.vltim.ff.quod cuiuſq; vniuerſ. Publicus autem in l. nec ei,18.ff de adopt.l.2.C.eod.titul.l.4.C.de arbit.l.1.§. exigere.ff.de magiſt.conueniend. Pòſt vero ab Arcadio Imp. conſtitutum eſt, vt publicis tabulis non amplius ſerui, ſed liberi præficerentur.l.generale,C.de tabular. Martian.l.6.ff.de rer. diuiſ. Seruus communis ciuitatis ſingulorum pro parte non intelligitur, ſed vniuerſitatis, & ideo tam contra ciuem, quàm pro eo poteſt ſeruus ciuitatis torqueri. Hotom.

SERVVS publicus lictor, apparitor. Cice. Philip.13. Quos Antonius deliciarum cauſa loris in conuiuio cædi iubebat à ſeruis publicis. Idem Verrina v. Cur hoc auctore non Romæ ſerui publici ad vectigalia accedãt? Loquitur Cicero de Venerijs Siculis apparitoribus. Hotom.

SERVVS receptitius etiam dicitur, qui vxoris proprius eſt: vt quem pecunia receperat, neq; dixerat doti, ſed ſibi retinuerat. Lege item, Recipere ea mulier dicitur. Spieg.

SERVVS vrbanus quis ſit, vide l.ſeruis vrbanis. de leg.3. Cenſetur autem ſeruus vrbanus is, qui ex vrbanorum ſeruorum familia natus eſt, etiamſi dimiſſus fuerit in villam, vt ibidem nutriretur. Brechæus in l.is qui natus.tit.de verb. ſign.

SESCVNCIA, eſt vncia cum dimidia. Vlpia.de leg. præſtan.l.filium. Vt partis, inquit, dimidiæ quartam, id eſt, dimidium totius aſſis ſeſcunciam retineat. Idem in l.Papin.§.quoniam autem. Proinde, inquit, etſi ſint ex duobus filijs nepotes ex vno tres puta, pluresúe, ex vno vnus: vnicum ſeſcuncia, vnum ex illis ſemiuncia querela excludit. Sp.

SESQVI vocabulum, ſiue in appoſitione, ſiue in cõpoſitione inuentum fuerit, dimidio maius ſignificat: vt ſeſquialtera pars, id eſt, pars altera dimidio maior, quàm prior. Spieg.

SESQVIPLVS id ſignificat, quod tantum cum dimidio vulgares dicunt.

SESSIMONIVM eſt templum & ſedes apud Vitru. lib.7. deduciturq; à ſeſſu vel ſede ſeſſimoniũ, vt à mercede mercimonium. Ita enim ſcribit, ſuſpectus habent in Deorum ſeſſimonio, id eſt, in Deorum ædificandis templis & ſedibus ſtatuẽdis, ac ſeſſimonium dici videtur, vt ἵδος Græcè. Turneb.aduerſar.lib.2.cap.3.

SESTERTIVS nummus, duos aſſes cum ſemiſſe valebat: hinc dictus quaſi ſemiſſe dempto de trib. De aſſe, & eius variatione vide Bud. & Nebr. in dict. Seſtertius nummus. Adde Connan.comment.libr.2.ca.9.nu.2. & lib.12.nu.10.

SESTERTIVS, & nummus, idem apud veteres fuit. Denarius quatuor nummos valuit, ſeu mauis quatuor ſeſtertios. At mille nummi, ſeſtertium vnum, neutri generis, erat. Lege Alciat.lib.3.diſpun. capit.2. Seſtertiorum autem nomine aurum non continetur. Spieg.

SESTERTIVS apud Romanos nummus erat, qui duos aſſes & ſemiſſem initio continebat, poteratque æſtimari decem Gallicis denariolis, quos appellant Turonenſes. Poſtea verò ſeſtertius æſtimatus fuit quatuor aſſibus. Seſtertia autẽ numero plurali & in genere neutro enuntiata continebant millenos ſeſtertios. Itaque nihil intererat inter centum ſeſtertia, & centum millia ſeſtertium: vtraq; autem ſumma, ſi primam æſtimationem ſeſtertiorum expẽdas, complectebatur bis mille & quingentos aureos coronatos, vel certè quatuor millia coronatorum, ſi eam inttuearis ſeſtertij numi æſtimationem quam à dictatura Q. Fabij Maximi receptam, veriſimile eſt in vſu fuiſſe tẽporibus legis Papiæ. Porrò vt à numis ſeſtertijs ad ſeſtertia tranſeundo numerus millies multiplicatur: ita cum ad eam locutionem ventum eſt, quæ per aduerbia numeralia enuntiatur, creſcunt ſeſtertia ſingula conduplicata, vt ſi centũ ſeſtertia dicam, intelligis cẽtum millia ſeſtertium. Sic vbi centies ſeſtertium dicitur, intelligendum eſt centies centena ſeſtertia ſiue centies centena millia ſeſtertium, vt annotauit Baldui.in comment.ſuper Inſtit.Iuſtin.lib.3.tit.6.de ſucceſſ.liberto.

SEV dictio eſt augmentatiua. text.eſt ſingula.in l.ſi quis ita legauerit.ff.de aur.& arg.leg. quem pro ſingul. commendat Ludouic.ſingul. 561. lego Titio. & repetit Franciſcus Crem.not.56.lego digeſtum, & Deci. conſil. 69. viſis duobus conſilijs. in 4.colum.poſt Bald.conſil. 442.verba ita dicunt.in 1. lib. & conſil.218.ſtatuto ciuitatis.in 2. lib.& conſil. 466.quidam inſtituit.in 3.libro, & ex facto cum incidiſſet in legato facto de fundo ſeu ædibus, iudicaſſe ſe vtrunque deberi, teſtis eſt Alex. de Alex.Genial.die.li.2.c.3.eiuſq; iudicium probatum fuiſſe.adde Alciat. in l.ſæpe ita cõpertum. ff.de verb.ſignifi. Tamen reſtringitur, quando ponitur inter dictiones pluralis numeri: ſecùs, ſi ſingularis numeri. ita ſingul.Bald.in c.inter cæteras.col. vlt.verſi.pone teſtator. extrà de reſcrip. Secundò limitatur, ne immoderatum importet augmentum: ſecundùm Arch.multum ſingu. in c.ego Ludo.63.diſtin.& has limitationes pro ſingul. commendat Dom.Iaſon in l.penult.in 1.nota.C.de verbo.ſignif. vbi putat dubias, quamuis ſupremæ ſint: licèt de eis nullus faciat mentionem. In dubio autem dictio Seu, de proprietate ſermonis disiungit verba: ſed non ſenſum. ita concludit Corn.conſi.18.in præſenti conſultatione.in 3.col.in 3.lib.& in conſil. 198. in propoſita.in vlt.col.eod.lib.poſt Bart.in d.l.ſi quis ita. Et ideo teſtis dictum incertum reddit, quia diſiunctiua incertitudinem cauſat. l.vbi autem non apparet.§.qui illud.de verbo.oblig.tradit Do.Alex.conſi.50.in cauſa.in pen.colu. in 5.lib.& hæc nota ad doctrinam Bart.in l.ſi quis ita.la 2.de aur.& arg.leg.& in l.ſi is qui ducenta.§.verum col. 2.de reb.dub.Cotta.

SEVERA interlocutio, pro aſpera increpatione, apud Paul.in l.3.de offi.præf.vigil.

SEVERISSIMAM dicere ſententiam, Vlpia.in l.1.§. nunquid ergo.de poſtul.Sp.

SEVERITATIS, hoc eſt crudelitatis, vel clementiæ gloria, non eſt affectanda l.reſpiciendum.ff.de pœnis. Seueritas, hoc eſt animaduerſio legis, congruentẽ habet pœnam.C.ſi ſeru.ad lib.aut decur. aſpirauerit. l. 1.lib.10.Spieg.

SEVIR, rara voce, teſte Rhodigino, vt coniectant ex doctis nonnulli, equitum indicat præfectum: vnde ſeuiralium ludorum prorepſerit appellatio, Iul.Capitolinus in M. Antonino philoſopho ad hunc modum: His ita geſtis, adhuc quæſtorem conſulem ſecum Pius Marcum deſignauit, & Cæſaris donauit appellatione, & ſeuirum turmis equitum Romanorum iam conſu-

lem declarauit, & edenti cum collegis seuirales ludos adsedit. Spieg.

SEXAGENARIOS exactores quosdam appellatos, qui à collatoribus species annonarias suscipiebant, tributaque exigebant, constat ex l.1. C. de exactoribus tribut. in C.Th. & l.2. de annon. & tribut. in Cod. Theodo. Briss.

SEXIBS dies sine vsuris credere pro creditæ pecuniæ pecuniam, vt Glareanus exponit, soluere, sine vsuris, per sex partes, siue solutiones, eleganter dixit Cæs. Comment. lib.3. Spieg.

SEXTANS, quidam sestans scribunt, duæ totius assis partes sunt, hoc est, duæ vnciæ: sicut quadrans tres vnciæ, nam quarta pars à 12. sunt 3. Triens tertia pars assis, quatuor continet vncias. Quincuns, quinque. Semis autem dimidium illius habet, quòd asse continetur: quæ quidem pars sex vncias ex toto asse vendicauit. alijs semissis. Sexcunx autem septem consequitur vncias. Bes octo. Dodrans verò nouem. Dextans decem signat vncias. Deunx verò vndecim. Alexan. lib.1. Genial. dier. cap.1. Spieg.

SEXTARIVS. Quære, Medimnus.

SEXT. Pompon. gentis Pomponiæ clarissimus fuit Iurisconsultus, qui scripsit. l.2. ff. de orig. iur. quam præceptor meus Zasius elegantibus scholijs post (vt putat) Antonij Garronis in eandem commentarios luculentos vestiuit. Sed Dn. Oldendorp. posterior quidem, mirum tamen in modum, miraque breuitate exactius hanc tractationem pro grauitate disciplinæ ciuilis iuris absoluit. Floruit autem Pomponius, & quidem magno in honore & auctoritate, sub imperio Alexandri optimi principis. Heliogabalus pessimus Romanorum Imperator ideo infensus fuisse Alexandro adoptato legitur, quòd impudicus non esset. auctor Lampridius.

SEXVS virilis liberos, & masculos liberos, siue masculini sexus, nihil inter se differũt. Et vero verius est, ait Salomonius, nullo modo verbis virilis sexus fœminas posse comprehendi: veluti ex contrario venire non possunt mares appellatione fœminini sexus. Nam vt dicit Pomp. in l. si ita scriptum sit. de leg. 2. exemplo pessimum est. fœminino vocabulo etiam masculos cõtinere. Accedunt, quæ annotauimus superius in dictione Mas. Spieg.

SEXVS masculinus semper fœmininum continet, auctor Iulian. in l. qui duos. de leg. 3.

SI

SI, particula quoties conditionalis est, subiunctiuis iungitur: velut. Si facias, si feceris. Qui enim sic loquitur, non factum interim declarat. Quamuis & iuncta finitiuis, quandoque conditionem faciat. quòd huic voculæ regulare est, vt Albericus indicat, qui diffundit verba in significatione eius explicanda. Siue, ex si & ve composita particula, præter morem aliarum coniunctionum, tres nimirum sensus postulat. De quo latius Linacer. Variè ponitur: modò enim coniungit, modò disiungit, modò declarat, modò continuat, modò conditionem facit. Albericus exempla indicat.

SI, dictione vti solent Iurisconsulti in denotandis actionibus, exceptionibus & replicationibus: vt in tit. ff. si cert. per. condict. Et, in l. itaque si hoc. ff. de procurator. l. & eleganter. §. si dolo malo. ff. de dolo mal. Alijsq; locis multis. Old.

SI, varie accipitur. Quandoque sumitur pro quia l. 48. §. fin. ff. de iur. fisc. Quandoque pro quamuis l. ait Prætor. §. fin. ff. quæ in frau. cred. interdum pro non. l. legato generaliter. in fi. ff. de leg. 1. l. si res. ff. de minor. Aliquando pro sicut l. qua ratione. §. 1. ff. de acqui. rer. dom. Quandoq; pro an l.3. §.1. ff. de collat. bon. Quandoq; admonitionis nota est. l. muto. §. sub conditione. & eo loci Albericus ff. de tutel. Regulariter conditionem facit rubr. & l. à testatore. ff. de cond. & demonst. & toto ferè tit. ex causa diuersum. l. aliquando. ff. eod. Prat.

SIBI facere videtur, qui non operas eius locauit, sed quod opus conduxit, expedit. Connan. comment. lib.4. cap.5. num.10.

SICA significat ferreum cultrum. Propriè verò dicebatur breuior gladius. Cicero pro Milone, Extorta est (inquit) confitenti sica de manib. Erat itaque latronibus apta, ac fortassis doloni non dissimilis. vt refert Balduin. in comment. super Institu. Iustin. lib. 4. tit. 18. de publ. iudic.

SICARIVS. Sicarius, qui telum quocunque animo occidendi hominem gerit. §. item lex Cornelia. Instit. de publ. iud. Nam per interpretationem extẽsiuam sub sicæ appellatione omne telorum genus comprehenditur. Vnde illud est, Actor. 21. Eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorũ. Aliquid de sicarijs meminimus suprà in dictione, Cornelia. Anch. Est autem Sica ferreus culter, à qua Sicarij dicti sunt homicidæ. d. §. item lex Cornel. Ioan. Bell. Etym.

SI certum petatur. Notum omnibus esse non puto, quid certum in hoc tit. C. significet. Certum hic mutuũ est, quòd peti, id est, repeti, dicitur, cùm à debitore mutuum repetimus, pro quo nobis datur condictio, id est, repetitio certi. hoc est, mutui, vt scribit Hegendorphi in Exegesi. Anch.

SI cœlum digito non tetigeris. Conditionem hanc impossibilem negatiuam nostri doctores appellant. l. in illa. de verb. oblig. cum teste Alciato rectius necessariam conditionem dicerent, quæ pro pura habetur. Nisi fortè de eo cœlo intelligant, de quo apud poetam oxymorum, ridiculumque ænigma:

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli spacium non amplius vlnas.

Vide 18. cap. lib.1. Parerg. Spieg.

SI dijs placet, sermoni inferitur, propter rei indignitatem, siue temeritatem, teste Donato. Sp.

SI eis videatur. Donat. in Adel. Ter.

Fac sis Sostrata.

Sis honorificè additur verbo, ne quod imperatiuo modo pronunciatur, superbum sit. Deductum est autem à Senatusconsulti formula. vbi enim aliquid senatus Consulibus iniungit, addit, Si eis videatur. Hæc Donatus. Hotom.

SI ex testamento ad libertatem perueneris, pro eo, si hæres te manumiserit. l. seruo manumisso. ff. de cõdi. indeb. Spieg.

SI pateret. Verba erant olim iudicij recuperatorij.

SI quid acciderit, absolutè prolatum, mortem significat. Exempla Albericus multa congerit.

Hæc verba Si fecerit, si dederit, in conditionibus testamentarijs plerumq; hanc significationem habent, Si per eum non stat, quominus det aut faciat. l. 23. ff. de cõdit. institu. In stipulationibus quoque hæc conditio, Si Pamphilum non dederis, sic plerunq; exauditur, si per te steterit quo minus Pamphilum dares. l. 115. ff. de verbor. oblig. Similiq; modo hæc conditio Si Capitolium ascenderit, sic accipitur, si cùm primùm potuerit Capitolium ascenderit. l. 29. ff. de cond. & demon. Et ex diuerso. Si Capitolium non ascenderit, hanc recipit interpretationem, si cùm primùm potuerit, Capitolium non ascenderit. l.17. §.1. ff. de manum. testa. Pari ratione talis conditio, Stichus si eum hæres non manumiserit, liber esto. hunc sensum habet, si cùm primùm potuerit sine magno incommodo suo manumittere, non manumiserit. l. 20. in fi. ff. de statuliber. Briss.

SI quis, tàm masculos quàm fœminas complectitur, vt videre est in l. ait Prætor. §. hæc verba. ff. de neg. gest. l.1. §. ait Prætor. ff. de const. pecu. Et apud Plautum in Vidularia:

Dic mihi (inquit) si audes, quis ea est quam vis ducere vxorem?

Et apud Terent. in Eunucho.

Hunc oculis suis nostrarum nunquam vidit Phædria.

Quæ quidem antiqua locutio est & ἀρχαϊσμὸς teste Donato & Ouido,

Si quis in hoc artem populo non nouit amandi,
Me legat, & lecto carmine doctus amet.

Brech. in l. verbum. sub. tit. de verb. & rer. sig.

SI quid in testamento, quod ante hoc tempus feci, legaui, cui dare volui, peto ab his, vti tertiam partem

pecuniæ

pecuniæ filiæ meæ reddant. l. libertis. §. poſthum.ff.de alim.legat.Spieg.

SI ſciens fallo. formula iuriſiurandi quam Feſtus ſic exponit. Lapidem ſilicem tenebāt iuraturi per Iouem hæc verba dicentes: Si ſciens fallo, tum me Dieſpiter ſalua vrbe arceque bonis eijciat, vt ego hunc lapidem. Ad hunc morem alluſit Paul.in l.26.ff.de iureiurā. Qui iuraſſe dicitur, nihil refert cuius ſexus ætatiſve ſit: omni enim modo cuſtodiri debet iuſiurandum aduerſus eum qui contentus eo quum deferret fuit. quamuis pupillus non videatur peierare, quia ſciens fallere non videatur. Huius eiuſdem formulæ Polyb.lib.2. mētionem facit. ſed & Cic.ad Treba. Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, quum ſcias Iouem iratum eſſe nemini poſſe? Hot.

SIC.pro non alio modo. Eſt enim particula demonſtratiua formæ & qualitatis. vt in l.Gallus.ad prin.iuncta gl.ſuper verb.Si ſic fieri voluit.

SICARII. Suidas σικάριοι λῃστῶν γένος· σικὰς δὲ ἐπικάμπη ξίφη ὡμοῦ ἐκάλουν. Cuiac.in Notis ſuis ad lib.4.Inſtitu.tit. vlt.circa medium.

Σίκιννις, ſaltatio Satyrica eſt. Budæ.in l.2.de his qui no. infam.

SICILICVS, vnciæ pars quarta: vti patet ex l.31.§. 2.ff.de annu.legat.vide As & eius partes. Hotom. Sunt & ſicilices apud Ennium haſtæ habentes ſpicula lata, Feſtus hunc Ennij verſum affert. Incedit miles vulgo ſicilicibus latis, vt annotauit Turneb. aduerſar.libro decimo nono.

SICILICVS. Scæuola in l. liberto ſuo. ff. de annu. legat. §. filium. Cum nouerca, ait, vniuerſæ hæreditatis habeat dodrantem, ſemiunciam, & ſicilicum. Budæus in de Aſſe libr.1.Poſt hæc, ait, ſequitur drachma, octaua pars vnciæ, quæ ipſa geminata ſicilicum efficit.Spieg.

SICLVS. שקל nomen ponderis, quaſi dicas librator: erat enim modus & regula omnium ponderum. Eſt autem prima diuiſione, Siclus aureus & argenteus. Et hic habebat viginti obolos: & ſecundum Græcorū ponderationem, ponderabat tetradrachmum, id eſt, quatuor drachmas: & ſecundum noſtram monetam maiorem, valebat dimidiato Ioachimico. Et hic quoque erat duplex, vulgaris, ſeu prophanus, & ſacer ſeu ſanctuarij, qui aliquando erat iuſtior & grauior. Porrò quod ad Sicli, dum moneta eſt. figuram attinet in vna facie habebat aram, cum circumſcriptione שקל ישראל: altera facie virgam Aaron, cum circumſcriptione קדוש ירושלים: Ieruſalem ſancta. Voluerunt autem duabus illis picturis ara & virga, tanquam ſymbolo ſignificare ſacerdotium, & regnum.

SICVBI, pro, ſi alicubi.l.fi.§. ſicubi.C.de his qui ad eccleſ.confug. ſpieg.

SICVT, ſicuti, ſimilitudinis aduerbia: tametſi interdum non res ſimiles, ſed diuerſas, & planè cōtrarias denotant: & particula Ita, in ſecundo membro ponitur, vt apud probatos auctores. Quin & interpretes obſeruarunt, ea haud omnimodam ſimilitudinem perpetuò denotare. vt not. in l.ſi cū excipit.§. quatenus.verſ. ſicut in interdicto.ff.quod met.cauſ.l.cuſtodiam.de peric.& comm.rei vend.Sp.

SICVT inſtructus eſt fundus. Quid hęc ſibi verba velint, exponitur in l.2.C.de verb.ſig.

SIGILLARE, & ſigillum alicui rei apponere, & claudere ſignificat. vt apud Varronem: Contra, inquit, lex minus impia eſt, ne filij parentibus luce ſigillēt oculos. Proinde ſcioli cuiuſdam incuria Cæſaris Maximiliani rectè exibilata eſt ſententia, contendentis. Sigillare ad diplomata tantùm pertinere (ipſe bullas vocabat) claudere verò ad epiſtolas & commentarios rerum. quos nunc in aula nullo licet exemplo inſtructiones & miſſiuas referendum eſſe. Hieronymus Rorarius Portunoanus, cui vnicum ſtudium fuit Latinè dicere. pronunciauit ſecundum eum, qui ſigillare, teſtimonio Varronis, oſtendit & claudere ſignificare.Sp.

SIGILLARIA, vicus erat Romæ celebris, vbi venum res venales exponebantur: ibique vaſa præcipua, ſignaque exquiſitæ artis ex ære, argentoque fabrefieri ſolebant. Vnde nomen factum loco. Hinc & ſigillariorum dies, qui Saturnalibus adiecti erant, quibus imagunculæ, & ſimulacra venalia in ſigillaribus proponebantur, quæ comparabant Romani in ſacellum Ditis deferenda. Alexander Neapolitanus lib. 3. Genialium dier.cap.4. Et munera, quæ in iſtis ſigillaribus, Romanorum ferijs mittebantur amicis, etiam ſigillaria & ſigillaritia apud Spartianum & Suetonium (teſte Cūiac.infr.adſcripto loco) appellantur. De his ita Auſonius. Aediles plebeij etiam ædileſque currules, ſacra ſigillorum nomine dicta colunt. Ex his iam intelligis mentem.§.pater familiàs.l.his verbis. de leg.3.Spiegel. Cui ſubſcribit Brodæus Miſcellan.lib.3.cap.12. & Cuiac.obſeruat.lib.vndecim.cap.30.qui addit, quòd alias ſigillarij, vt antiquæ gloſſæ teſtantur, ſunt νευροσπάσται, & hoc ſenſu Tertullianus lib.de Anima. Anima (inquit) mouet corpus, & conatus eius extrinſecus paret. Ab illa eſt impingere pedes in inceſſum, & manus in contactum, & oculos in conſpectum & linguam in effatum, velut ſigillario motus ſuperficiem intus agitante. Et eodem etiam aduerſus Valentinianos duob.locis.Cuiac.ſuprà d.loco.

SIGILLA etiam in ædificijs legimus.l.13.§.ſed ſi ędium.ff.de vſufruct. l.41.§.penultim.de legatis 1,l.12.§. Papinian.ff.de inſtrumen.vel inſtrum.l.17.§.caſtella.ff. de actio,empt.l.19.§.idem Celſus.ff.de auro argent. Et apud Plinium lib.36.cap.24. Pediculis argenteis adiuncta ſigilla in l.32. ff. de auro argent. Sigillum candelabro adiectum. in l.23.§.ſi quis rei ſuæ.ff.de rei vind. Et patellæ adiecta ſigilla apud Cicer. 6. in Verr. Arnobius lib.6.Briſſ.

SIGILLARIA pro ſigillis deorum & ἀγαλματίοις etiam ſigilliola: Abſtinetis, ait, à riſu, cùm pro dijs immortalibus, ſigilliolis hominum formis ſupplicatis humanis. quinimo Deos eſſe ſigillaria ipſa creditis. Tertullian.in lib. de Oratio. Cūm perinde faciant nationes adoratis ſigillaribus ſuis ridendo. Vnde & Sigillaria vicus Romæ, in quo non ſigilla tantùm, ſed & libri & lances & aliæ id genus venales res exponebantur. Vnde in l.penult.§.paterfam.ff.de leg.2. Sigillaribus emptæ lances. Et apud Gell.lib.2.cap.3. In ſigillarijs emptus liber qui etiam libros eo loci expoſitos aperte ſignificat lib.5.ca. 4. Meminit & Sueto.in Nero. ca.38.Briſſ.

Vnde etiam Sigillariorum celebritas quædam inſtar nundinarum Saturnaliorum diebus addita, qua ſigilla Deorum fictilia venalia proponi & pueris emi, ſed & inuicem pro munere miſſitari ſolebāt, quemadmodum Macrob.lib.1.ca.10.& ca.11.oſtendit. Spartia.in Caracalla, quæ à parentibus gratia ſigillariorum acceperat & vel clientib.vel magiſtris ſponte donarunt. Idem in Hadria. Saturnalia & ſigillaria frequenter amicis inopinantibus miſit, & ipſe ab his libenter accepit. Briſſ.

SIGILLATIM. id eſt, per ſingulos, exemplum in c. quia propter.ext.de elect.vbi dicitur: aſſumantur tres de collegio: qui vota cunctorum ſecretè & ſigillatim diligenter exquirant.Iō.Bell.Etym.

SIGILLVM, parua ſtatua. Vlpi.de fund.inſt.l.quęſitum. Sigilla.inquit, & ſtatuæ affixæ non continentur. Nebriſ.Dicitur & quo quid conſignamus, vel obſignamus, & notamus, ein bytſchad oder handzeychen. Si petā à te decem tenore chirographi tui ſigillo confirmari. Tu negas ſcripſiſſe te, vel inficiaris ſigillum: rectè petam, vt edas ſigillum tuū, vel vt aliquid manu tua ſcribas, quod conferatur cum chirographo.Sp.

SIGLA vel Singulæ notę ſunt quibus vti librarij in ſcribendo ſolebant. Iuſti.de compoſit.digeſt. Eandem autem pœnam falſitatis conſtituimus & aduerſus eos qui in poſterum leges noſtras per ſingulorum obſcuritates auſi fuerint conſcribere. Omnia enim, id eſt. & nomina prudentium, & titulos, & librorum numeros per conſequentias literarum volumus, non per ſigla manifeſtari. Item in Græca conſtitut. ἐν τοῖς τάυταις ἐπιτεταμένοις τῆς τάξεως καὶ κατὰ τῶν σημείων τινὰ ἐν τῇ γραφῇ χρωμένων, ἤτοι

[illegible] id est, Eadem etiam pœna ijs imminente, qui certis notis, quas sinplas vocant, in scribendo vtũtur. Hotom.

SIGMA apud Lampridium in Heliogabalo mensæ genus est, quæ Lunæ similitudinem haberet formámque præferret & literæ Græcæ: Crinitus libro 19. cap. 10. Idem affirmat Ioan. Baptist. in comment. Epist. Sidon. Apollinar. ad Sigarium lib. 2. hisce verbis: Mensula ea possimum figura adfabre læuigata & exculta, vti sex capetet maiori ex parte conuiuas, in similitudinem elementi græcanici implicatioribus spiris incurua, non absimili fortasse figura ab ea quam Lucianus in Lexiphane Delphiniden appellat. Sigma vates Epigrammaticus itidem numerat in 4. & 10.

Accipe lunata scriptum testudine Signa,
Octo capit veniat quisquis amicus erit.

Lampridius in Heliogabo: Recenset sigma iuuenibus esse stratum. Sigma vocitatũ à literæ Græcæ similitudine, quemadmodũ zeta siue zetecula à z literæ figura & si sint, qui [illegible], hoc est, vincere deflectant.

SIGNA, Sigilla & Signacula idem valent. l. 1. §. si pecunia. ff. depos. l. 12. §. penult. ff. loca. l. 1. in fin. l. 2. §. si dubitetur. l. 4. ff. de testam. quemadm. aper. Briss.

SIGNA autem annulis χειρογράφα habentibus impressa accipimus in re testamentaria. l. 22. §. signũ autem. ff. qui testa. fac. l. 11. ff. de iniusto rupt. §. 1. Instituti. de testamen. Brisso.

SIGNACVLVM, in l. hac consultissima. C. de testa. significat signum ac notam impressam. Potest tamen aliquid esse signum, quod non sit signaculum: vt statua signum est: at annulo affixum syngraphæ, signaculum. Græcè [illegible]. Sp.

SIGNARE quid est, nisi proprium aliquid ponere? Hoc enim signare, imponere aliquid quod nõ confundatur cum cæteris. Signare est signum rei ponere. Cuicunque rei ponis signum, ideo ponis signum ne confusa cum aliis, a te non possit agnosci. auctor D. August. tractat. 25. in Ioan. Sp.

SIGNARE est sigillo obfirmare. Vlpian. in l. videamus. §. qui vinum. ff. locati. Qui vinum (inquit) de Campania transportandũ conduxisset, deinde mota à quodam controuersia signatum suo & alterius sigillo in apothecam deposuisset, ex locato tenetur, vt locatori possessionem vini sine controuersia reddat: nisi culpa cõductor careret. Sed & Salustius in Catilin. signa pro sigillis vsurpauit. Igitur (inquit) perlectis literis, cum prius omnes signa sua cognouissent, Senatus decreuit, vti abdicato magistratu Lentulus, itemq; cæteri in liberis custodijs haberentur. Signa sua, sigilla intellexit. Vnde obsignare (quòd Græci ἐπισφραγίζειν, & ἀποσφραγίσματα sigilla) est impresso occludere. Martianus in l. diuus Adrianus. ff. de custod. & exhib. reor. Brechæus l. subsignatum. ff. de verb. & rer. sign.

SIGNATAE autem tabulæ testamenti in edicto Prętoris accipiuntur, quæ septem testium signis signatæ sunt. l. vlt. ff. de secund. tabul. Nec signatæ videntur, si earum linum, quo ligatæ erãt, à testatore ipso incisum est. l. 1. §. pen. eod. tit. Sic & in l. 11. ff. de iniusto rupt. signatum testamentum accipimus. Signata cista in l. 1. §. si cista. ff. de lege commiss. testium signis obsignata. Sic & signata domus in l. 1. §. penult. ff. de vent. in poss. mitt. l. 20. ff. de iniur. Briss.

SIGNA præterea vexilla militaria sunt. l. 2. §. initium. ff. de orig. iur. l. pen. ff. ex quib. cau. maior. l. 3. §. vlti. ff. de testib. Briss.

SIGNA Romani auctore Vegetio lib. de re militari secundo tria habebant, Aquilam, Dracones, & Vexilla. Aquila totius legionis signum est, quam portat aquilifer. Dracones sunt singularium cohortium. Legio enim in decem cohortes diuiditur, quos, qui ferunt, Draconarij dicuntur. Cohortes verò in centurias diuidebantur. singulis centurijs suum erat vexillum, in singulis vexillis notatum erat, ex quota cohorte, quota centuria esset, ne qui milites à signo aberrarent, quod & Dion. lib. 41. declarat.

Inde Signatores, testes ad testamenti vel alterius negotij tabulas annulis suis obsignandas adhibiti, appellantur. l. 2. ff. de testib. l. 3. §. hoc interdictum. ff. de tabul. exhib. l. 31. in fin. ff. de furt. l. 32. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 4. l. 6. l. 7. ff. de testamen. quemadm. apert. Sallust. in coniuratio. Catil. Ex illis testes signatoresque falsos commendare. Suet. in Augusto, cap. 33. Et cùm de falso testamento ageretur, omnesque signatores lege Cornelia tenerentur, &cæt. Valer. lib. 7. cap. 7. In eo Tullianus Pompei magni familiaris ipso Pompeio signatore hæres scriptus. Briss.

SIGNATORES etiam appellantur, in l. vlt. ff. de lege commissoria. qui sacculum pecuniæ signis suis obsignarunt.

SIGNATORIO annulo testamenta claudebantur. l. ad testamentum. ff. de testamen. Eo vtimur, vt signum imprimamus. l. ad testium. §. penul. cod. titu. propriè à nostris appellatus, ein bytschad / quasi à damno præseruatiuo. Ornaméti autem nomine eum contineri Paulus negat. Require, Annulus. gl. sub fin. c. vnici. Clemen. de iureiuran. refert, quòd sigillum, vt ait, magnum à bulla aurea distet. Spieg.

SIGNATVM aurum, vide Aurum signatum.

SIGNATVS. Vlpian. l. ad testium. de rebus eorum qui sub tut. Signatas tabulas accipi oportet, & si lineo, quo tabulæ inuolutæ sunt, signa impressa sunt. Signatũ, pro insigni, apud veteres legitur, vt, Signata virgo. Vide Non.

SIGNIFICARE, id est, quod rei ipsius essentiam, veluti picta quadam in tabella [illegible] exprimit, & ponit ob oculos. hos Græci [illegible] significatiuum. vt [illegible] λόγος χρόνων [illegible] id est, verbum est pars orationis cum actione etiam temporum significatiua. Significare igitur est rem, de qua quæstio est, repræsentare. Sed id quidem varijs modis. Nam modo strictiùs, modo latiùs, nunc propriè, nunc autem impropriè, & κατάχρησιν res ipsa significatur, ac secundum subiectam materiam. vt in l. certum. si cert. pet. Felin. c. 1. de summa trini. Iam verò quandocunque de verbi significatione inter Iureconsul. agitur, de propria solet intelligi, nisi aliud testatorem sensisse deprehendamus. Vt si Titius vestem legauerit, de veste nondum texta sensisse, non putandum est, nisi quoque non textam nuncupatis, & expressis verbis adiecerit &c. Est etiam significare, aliquando indicare & prædicere aliquid venturũ, vt cum dicimus de signis pluuiam, vel ventos, vel quid significantibus Cicer. in orat. pro Sex. Roscio Amer. Anseribus (inquit) cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt significent si fures venerint, & fures internoscere non possunt, significant tamen, &cæt. Brechæus in l. cum omne ius. ff. de verborum & rerum signific.

SIGNIFICATIO. Marcellus: Non aliter, inquit, à significatiõe verborum recedi oportet, quam cum manifestum est, aliud sensisse testatorem. Vide Alcia. tam super Rub. de verb. sign. quàm quos eadem de re libros planè aureos scripsit. Sp.

SIGNINVM riuum lapideum interpretatur. Vlpi. in l. 1. §. vlt. ff. de riuis Plin. lib. 35. cap. 12. Signinum ex testis tusis fieri calce addita scribit. Vitruu. verò lib. 8. ca. vlt. Signina opera ita fieri tradit: Primum harenam purissimam asperrimamq; parari, cementum de silice frãgi, calcem quoq; quàm vehementissimè mortario misceri, ita vt quinq; partes harenæ ad duas calcis respõdeant, mortarioq; cementum addi. Frõtin. lib. de aquæductib. Concipiuntur ergo via Collatia ad milliarium octauum palustribus locis signino circumiecto continendarum scaturiginum causa. Ex quibus apparet signinum riuum testaceum & cementicium potiùs, quàm lapideum interpretandum esse. Quare vereor ne superior interpretatio à Triboniano nõ ab Vlpiano veniat. Signinam fabricam etiam Boetius in Topi. Cice. dixit. Et Signinum alueum aquæductus Cassiod. libro 5. Var. Epist. ad vniuersos possessor. Briss.

SIGNINVS, Signina Campaniæ vrbs. nota vini auctoritate. Vnde vinum Signinum Martiali: & Signinũ

opus

opus, quod teste Plinio, conficitur fractis testis contusis, calce addita. Vlpian.l.1.ff.de riuis. Si quis, inquit, terrenum riuum, signinum facere velit. Vbi pro Signino, Albericus mendosos secutus codices, signatum legit. Vide Nebriss. in hac dictione, & Thesaurum Robert. Steph. Sp.

SIGNVM. quo quid fidei causa obsignamus, quod sigillum certum esse volumus. Dicitur & apud Iurecos. in l.3.§.hoc inter dictum.de tab.exhib. Sp. Vel,

SIGNVM, est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid obijciens ex se in cognitionem venire.c.signum.de consecratio.distinctio.2. Et signare est signum imprimere, vt supra exemplum est in §. possunt. Institut.de testam. ordin. Vbi dicitur, possunt omnes testes vno annulo signare testamentum, & signatorius annulus est, qui signat, seu quo ad signū vtimur, vt in l.signatorius annulus.ff.de verbor.signif.& significatio rerum dicitur demonstratio, vt in titu. prædict. Ioan.Bellon.Etym.

SILENTIARII, qui audientiam faciunt, murmur voce compescunt & cohibent, quorum schola in aula Constantinopolitana erat, vt ex Nicephor.libr.16. ca.24.apparet. De his silentiarijs sacri palatij viris spectabilibus meminit l.vltim. C. de excusat. tutor. l.30.§. vltim.ff.de inoffic.testam. Ambros.in oratione de morte Valentinia. Vesperi profectus est silentiarius, tertio die mane quærebat, iamne remorasset. At apud Saluia. Massil.lib.4.de vero Dei iudicio, cùm ait, Pauerit quippe actores, pauerit silentiarios, pauerit procuratores. Silentiarij accipiuntur, qui in familia cæterorum seruorum murmur cohibebant, vt Seneca quadam epistola probat. Sed & Procop.lib.2.de bello Persico, Imperatorum ad ea quæ sunt quietis, ministros silentiarios vocari scribit. Briss.

SILENTIARIVS. Silentiarij (vt inquit Procopi⁹) ministri sunt ad ea, quæ silentij quietisq́; sunt interiores in principis domo, arcanorum principis conscij, quique silendis, & arcanis principis consilijs interesse solent. Quidam eos auricularios appellant. Et horum prærogatiuas recenset potissimum l.3.C.de silentiar.& decur.lib.12. Hoc autem scholium est Spieg. ex Lex. ciuil. ne quem sua gloria fraudem. Anch.

SILICERNIVM Latini dicebant, quod Græci περιδειπνον, τάφον: diciturq́; Silicernium, cum post parentationes, circumpotationes fiebant, seu funebre conuiuium. Brech.in l.cum in testamento.ff.de verbo.& rer. sign. Et Silicernij quidem veriuerbium hoc videtur liber glossematorum antiquus adferre, quod in ea nullo lumine accenso silentes tantum vmbræ cernantur, his verbis: Silicernium, περίδειπνον λύχνο γὰρ ἄπτ.. [illegible] ..Cuiac.obser.lib.11.cap.1.

SILICARII. Lege, Zoxeni.

SILIGINARIVS, custos siliginis. Vlpi.de furt.l.si quis vxori. Si siliginario, inquit, quis dixerit, vt qui nomine eius siliginem petisset. Item Iulia.de nego.gest.l. ex facto. Nebr. Adde Forcat.in penu iur.ciuil.ca.6.

SILIGO frumenti genus optimi, de quo Plinius lib.18.cap.8. Iulian.l.30.ff.de negot.gest. Quendam ad siliginem emendam decreto ordinis curatorem constitutum.

SILIQVA erat primum & minimū pondus apud Romanos: De siliquis fit mentio in auth. sed hodie. C. de episc.& cler. Ioan.Bello.Etym.

SILIQVATICVM est mercatorum onus, quod in nūdinis exigitur ob venditionem proponendam, vt testatur Cassiod.lib.4. Græci χρυσάργυρον appellant. Cuia.super rubr.de lustralis auri collatione.lib.C.11.

SILVANI quid sint, vide suprà in verb. Salientes.

Σημάντωρ signator, significator, à σημαίνω, signo, significo, quod est tertium principis vocabulum, ex quibus principis proprietates colliges. Supremus est, ad quem vt omnia referuntur, ita subditorum curam omittere minimè quidem debet. Rex est, qui regere & cuncta corrigere debet. Signator verò & significator est, legibus ergo suis significare debet, quid agendum, & à quo abstinendum, quod vbi fiet, beata erit Respublica. Drosæus in methodo iuris.

SIMILA, de qua meminit diuus Hieron. in c.gloria.12.quæst.2.& retulimus suprà in priorib. memorabi lib.in dictione, Episcopi gloria. conficitur hoc modo: Frumentum factum in frusta, vel mollitum grosse in aqua, in diuersas substantias diuiditur, per cribra extrahitur furfur, & farina subtilissima, quæ pollina dicitur: postea remanet simila, quæ diuiditur in grossam, subtilem, & mediocrem: de pollina fit panis Papalis, de subtiliori simila fit etiam panis, de residuis duabus fiunt pultes, & alia cibaria: & huiusce generis est illud quod nos materna lingua amitum vocamus. Plin.lib.18 scribit, Africum triticum præstantissimum fuisse: ex cuius farina primum similago, quæ & simila dicitur: cribro tenuissimo & polline cernebatur, ita vt ex polline restante secundariam veluti similam elicerent, & crassiorem rursus pollinem à furfuribus laxiorem incerniculo succernerent. Cellus, lib.2.c.17. Et tritico (inquit) firmissima siligo, deinde simila, deinde cui nihil ademptum est, quod autopyrum Græci vocant. Infirmior est ex polline, infirmissimus cibarius panis. & ideò in Genesi legitur, ex persona Abrahæ cibum præparantis: Accelera (inquit ad Saram) tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes. Cotta.

SIMILIA sunt illa, quorum qualitas est vna, ita eleganter Bald.in l.1.col.1.C.quæ sit longa consuet. & citat D.Felin.in c.capitulum sanctæ crucis.col.2. in fin.de rescript. item alibi idem Bald. in commento l. de quib. in 13.col.vers.viso de causis.ff.de legib. dicit quòd simi [illegible] illa, [illegible] illa non sunt similia, & reassumit late [illegible] lum sanctæ crucis.col.2. vers.nullum simile.extr. de rescrip.& memoria digna arbitror, ad intelligendū quando liceat arguere de similibus ad similia. Cotta.

SIMILIA dicuntur si spectatur etymologia quasi simul ea, vel eadem. Similitudo à Græcis vocatur ὁμοιότης, conuenientia.

I. SIMILIA dicuntur quadrifariam. Primò, quoad speciem, habitudines & dispositiones corporeas vt duæ mulieres forma, habitu, & nota pulchritudinis similes, vel homines duo: quales scripsit Valerius lib. 9. tit.de simil. formæ.

II. Quædam dicuntur, quo ad naturales potentias similia: vt quando duo vel plures habent eandem vim loquendi, ambulandi, videndi, docendi & agendi serij nonnihil operis.

III. SIMILIA quo ad staturam, fortunam, conditionis euentum, quo ad corporis effigiem & lineamenta.

IIII. Quo ad passionem, vt ligna diuersæ speciei, quando comburuntur quercus & laurus, similes emittunt flammas, & carbones relinquunt, duo latrones, quando suspendio finiunt vitam, dicuntur simili plecti supplicio. Taboetius in topico militiæ for. & legal.discipl.

SIMILIA, non sunt eadem.l.quod Nerua.ff.depo si.sed quorū qualitas est vna, vt quorum eadem est substantia: sicut in dictione Eadem, dictum est, eadem dicuntur. iuxta Bald.in locis inibi citatis. Sp.

SIMILITVDO Aristoteli vnitas est qualitatum: quod teste Salomon. apertò liquet in l. qui liberis.ff.de vulgar.& pupil. Ioan.Andr. in c. non potest.de præben. in sextò, similitudo est rerum inter se differentium cōparatio.

SIMILITVDO autem duplex est. Aut enim ex pluribus rebus similitudo colligitur: Vt, si tutor fidem præstare debet, si socius, si mandatarius: debet etiam

etiam procurator. Aut vna res, vni rei comparatur. Cicero ad Trebatium: Si ædes excisæ corruunt, vitiumve faciunt, quarum vsusfructus legatus est: hæres restituere nõ debet, nec reficere: Non magis, quam seruum restituere, si is, cuius vsusfructus legatus esset, deperisset. l. qui vsumfructum. §. contrà. Et l. hactenus. ff. de vsufruct. l. repeti. §. penultim. Et l. si ager. ff. quibus modis vsusfruct. amitt. Vide etiam l. amplius. ff. de dam. infect. Olden.

SIMILITVDO non procedit, si fortè monstrari possit illud, quod confertur, diuersum esse genere, natura, vi, magnitudine, loco tempore, persona, opinione, aut alijs rationibus: tum enim frigidum statim & eneruε fit argumentum. Quapropter ad probandum non ita crebrò: ad explanandum illustrandumque frequenter adhibenda est similium collatio. Quia mirum in modum instruit, & quandam rei imaginem subijcit animæ. Est igitur probatio à simili. Quoties Iurisconsulti, vel nostræ ætatis interpretes vtuntur his verbis: Argumento l. 1. facit l. 2. accedit l. 3. aut his similibus. Sic Africanus in l. seruum filij. §. eum qui chirographum. ff. de leg. 1. argumento est inquit, venditio.

SIMONIA. Simonia (quam Latini ambitum vocant, siquidem simonia Latinum non est) dicitur, quãdo quis vult dare, aut accipere dona Dei, datà aut accepta pecunia. Cuiusce rei pulcherrimum habemus exemplum in Actis Apostolorum, de Simone mago Samaritano homine nefario, à quo vulgares Simoniam ipsam vocant. Hinc titulus libr. 5. Decretal. est, de Simonia. [illegible]

SIMONIAM definit Goffredus in summa, vt sit studiosa cupiditas emendi, vendendi spiritualia, vel his adnexa toto tit. de simon. in antiq. & 6. extrauagant. & generalius, est crimen ecclesiasticum, quod sapit hęresim, c. altare. 1. q. 3. Prat.

SIMPLA promitti dicebatur, cùm ob euictionem simplum rei pretium promittebatur. l. 5. §. vltim. l. 56. l. 60. ff. de euictionib. l. 17. ff. de institor. Varro libro 2. de re rustica, ca. 10. Cauere debet de euictione simpli quãti ea res sit. Inde in l. 36. ff. de donatio. inter virum. quæ cautio stipulatio simplæ vocatur in l. 11. in fin. l. 27. ff. de euiction. Actio autem de euictione interdum simpli, interdum dupli erat. Simpli erat, cùm dictum non erat quantum ob eam rem præstare emptorem oporteret, vel cùm ea, quæ empto fundo accesserant, euincebantur, l. 16. l. sexagesima. ff. de euictionibus. Dupli verò erat rebus pretiosis vel mancipijs venditis. Brissonius.

SIMPLARIAE, aliàs simplariæ venditiones (vt in l. si tamen. §. vltim. ff. de ædil. edict.) sunt, pro quibus necesse venditor non habet, de dupla emptori repromittere, quarum meminit Vlpianus in l. emptori. ff. de euictionibus. Ita enim simplariæ venditiones à Pomponio dicuntur, sicut simplariæ actiones, & duplariæ, & quadruplariæ dicebantur, quæ in simplum, duplum, quadruplum dabantur. Vnde quadruplatores dicti, delatorum genus, qui eum quæstum exercebant, vt illa persequerentur, quorum ex legibus quadrupli erat actio. Itidem simplariæ res dictæ sunt ab antiquis, quæ nullius propè precij essent, pro quibus scilicet in simplum tantum venditori cautio deberetur. Oldendorp. Porrò etiam quod Simplariæ res idem significēt, quod res poculentæ & esculētæ, ex libello Fulgentij de prisco sermone suspicari licet. In eo enim sic scriptum est: Simploñes dicuntur conuiuæ. nam & amicus sponsi, qui cum per conuiuia ambulat, simplator dicitur. Hæc Fulgentius, tam simplaria, quàm simplatores à simplonibus posse deriuari non obscurè demonstrans. Reuardus in suo comment. ad titul. Pandect. de diuers. regul. iur. l. 145.

SIMPLEX, aliàs est nomen numerale, vt: simplex, duplex, triplex, quadruplex. Vnde simplum, duplum, triplum, quadruplum. Old.

SIMPLEX, aliàs accipitur pro puro, minimeque composito. Inde dicimus, simpliciter aliquid fieri, ad differentiam eius, quod fit solenniter. Old.

SIMPLEX, alias denique dicitur pro vero, syncero, aperto, quod nullis constat adfectatis plicis. Cicero Academic. quæst. libr. 4. Cum simplici homine simpliciter agerem. Hoc sensu dicitur: Veritatis amica simplicitas. l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liber. & posthumis. l. 1. in princ. ff. de vulgar. & pupil. substit. l. 1. C. si se ab hæred. abstin. c. 1. de summa trinit. c. pastoribus. de iudic. c. veritatis. de iureiuran. 4. quæstio. 9. pura. Ex diuerso: duplex pro fallaci, quòd ex fraude & dolo complicatum sit. Inde duplices homines dicimus Versipelles. Olden.

SIMPLEX donatio pro mera, l. 10. §. si pater. ff. fam. ercisc. Briss.

SIMPLEX iussio, quæ fit sine causæ cognitione. l. vlt. §. vlt. ff. quod met. caus. Briss.

SIMPLEX substitutio, quæ in vnum duntaxat casum concipitur. l. 1. ff. de vulg. & pup. Briss.

SIMPLEX exemplum est, quod vulgò copia dicitur, & nonnunquam sufficit. l. exempla. ff. de edend. Spieg.

SIMPLICES anni, primi, & qui simplici numero efferuntur, nempè vsque ad decimum.

SIMPLICES fugitiui, qui nondum pro liberis se gesserunt. l. 2. ff. de fugitiu.

SIMPLICIORES homines, pro imperitis, rusticolis, quos Græci ἰδιώτας appellant. Vlp. l. 14. §. 4. ff. de relig. Non autem oportet ornamenta cum corporibus condi: nec quid aliud huiusmodi, quod homines simpliciores faciunt, id est, superstitiosi & creduli. Hot.

SIMPLICITAS opponitur calliditati, sagacitati, versutiæ. Dicitur & rusticitas, quæ excusationem patitur. l. 2. ff. si quis in ius voc. non ier. iuncta l. contumacia. ff. de re iud. Vide Bald. in l. scripturæ. C. de fid. instr. Ang. Nou. de testib. §. & licet. Sp.

SIMPLICITAS legum, significat æquitatem, & opponitur difficultati, vel subtilitati iuris, teste Iustiniano in §. sed quia stipulationes. Instit. de fideicom. hęredit. & in §. final. eodem titulo. Idem in §. & hæc quidem. Institut. de legit. agnato. success. commendat simplicitatem legis XII. Tabul. damnat mediam iurisprudentiam, propter subtilitatem. Simplicitas enim statim aperit veritatem, non differt negotium. At contrà subtilitas (vt ferè dicit aperti pectoris Olden.) simulat aliud quàm est, protrahit in longum, afficitque damno litigantes. Sp.

SIMPLICITER illud fieri dicitur, quod sine fraude doloque malo fit. author Alciatus in Paradox. Spieg.

SIMPLICITER, pro, generaliter, & vt Græci dicunt, ἁπλῶς. l. 66. §. duorum. ff. de leg. 2. l. 3. §. qui liberis. ff. ad Treb. l. 9. §. vltim. ff. de adm. tut. l. 29. in prin. ff. de libe. & posth. l. 71. ff. de leg. 1. Briss.

SIMPLICITER & simplicius in l. 26. ff. de serui. rust. l. 9. ff. de seruitut. id est, non designata parte fundi quæ seruiat. Briss.

SYMPHONIACI serui erant hi, quibus antiqui vtebantur, vt in classe classicum pugnantibus canerent, vt docuit Asconius, referens, celeusma cani consuetum per symphoniacos seruos remigibus. & de his meminit Vlpian. in l. sed etsi quid. in princ. ff. de vsufruct. Et Cicero in libro de Diuinatione: Ab hac (inquit) muliere præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe vti velle dicebat. Briss.

SIMPLICIVS, apertius. l. in lege. ff. locati. cum simil. locis ab Alber. indicatis. Sp.

SIMPVLARIAE priscis erant res minutæ, nullius que precij. Vide Erasm. explicantem parœmiam, In simplo. Sp.

SIMVL ac, quamprimùm. Institut. de rer. diuis. §. si quis. Spieg.

SIMVL atque, pro statim, siue postquam. Instit. §. ferè. de rer. diuis. & de empt. & vend. in prin. Sp.

SIMVL fieri quæ dicantur, refert Bart. in l. operis. ff. locati. & in l. fundus. §. si duo. de procur. glo. d. l. operis. sentit simul signasse testes, tametsi successiuè signarint. Alberic.

SIMVL in sacculo soluere. Vide Vlpian. in l. sed si quis. §. quid tamen. ff. de vsufruct. Sp.

SIMVLARE nihil aliud est, iuxtà Pontanum, quã sub veritatis specie velle decipere. vnde & simulatio pro deceptione & circumuentione ponitur. Nostri tradunt, fictionem seu simulationem regulariter non præsumi donec probetur. l. cum precibus. C. de probat. Spieg.

SIMVLATE. fictè. C. plus val. quod agit. quàm qd sim. conc. Imp. in l. cum ea. C. de transact. quæ simulatè geruntur, pro infectis habitis. Sp.

SIMVLATRICES scribit Festus esse mulieres sagas & expiatrices vel sacerdotes, quæ expiare sunt solitæ, quod verbum putem ex eo natum quòd in sacris multa simulentur, & simulata pro veris haberentur, vt apud Maronem,

Sparserat & latices simulatos fontis auerni.

Alioqui mulieres rebus diuinis deditæ simulatrices dicebantur, sed & simpulatrices. vt annotauit Turnebus aduers. lib. 16. cap. 22.

SIMVLATVM dicitur, cum tacitè aliquid agimus, expressim aliud simulamus. vt cùm fœnerator cõtractum mutui colore venditionis obscurat, quo casu venditio ipso iure nulla est, cum consensum non habeat. Hinc vulgatum illud. Plus valere quod agitur, quàm quòd simulatè concipitur. l. si ex precio. C. si cert. peta. Simulationem autem qui allegat, is eius formam probare debet. Qua de re videndus est Paulus Castrensis in l. iuris gentium. §. dolo. ff. de pactis. Breuiter, hæc ex indiciis & coniecturis, quemadmodum & dolus præsumitur. l. dolo. ff. ad legem Falcid. l. si procuratorem. §. si ignoratis. ff. mandati. Nam in simulatione sufficiunt coniecturæ, vt docet Bald. in l. emptio. C. plus valere q ag. Spieg.

SIMVLATVS contractus propriè dicitur, quum in specie aliquid agimus, causamque iustam prætendimus, cum tacitè aliquid illicitum agatur: vt cùm fœnerator, quod pignoris causa acceptum est, emisse videri vult. l. 3. C. plus valere quod ag. Sp.

SIN autem, pro sin minus. Scæuola l. 38. §. 2. ff. de auro & argen. leg. Si mihi per conditionem humanam cõtigerit, ipsa faciam: sin autem, ab hæredibus meis fieri volo. Hotom.

SINE offensa esse, pro nihil egisse, quo dici possit, offendisse. l. seruos, l. testamento centurio. ff. de manumiss. testam.

SINE sacris hæreditas. Vbi qua commoditas de improuiso præter sumptum obiecta esset, veteres sine sacris hæreditatem vocabant. Et omninò quicquid citrà nostram operã alicundè obtigisset lucri, quasi prouerbialiter hæreditatem appellabant: propterea quod ea, quæ sic obueniunt gratis, quasique dormientibus à fortuna donari videntur, vt sentit Erasm. à quo minimum dissentit Alciatus lib. 1. Prætermiss. Cicero de Legibus lib. 2. ex Quint. Mutij auctoritate ostendit, quinque modis adstringi sacris hæreditatem, quod & Alciatus loco iam citato tractauit. Horum autem actorum alia erant totius gentis communia, quæ gentilicia appellari possunt: alia, quę sibi paterfamilias constituerit. In iure autem nostro, quoniam ad paganismum pertinent, handquaquam est horum mẽtio, nisi quod supersunt adhuc tenues huius rei coniecturæ apud Modestin. l. 1. ff. de nuptijs. cum in diffinitione nuptiarum: Diuini, inquit, & humani iuris sunt communicatio. Sp.

SINENDI modo relicta legata dicebantur, quæ ita dabantur, Hæres mi illum rem illam sibi habere sinito, permittito. §. 1. Instit. de testamen. l. 1. C. commun. de legat. Caius lib. 2. Instit. titu. 5. In lege locationis quã scriptum erat, redemptor siluam ne cædito, neve quem cędere sinito: verbum sinendi hanc habere significationẽ Vlpian. scribit, vt non tantùm redemptor si quem casu cædentem viderit prohibeat, sed vti curet & det operam, ne quis cædat. l. 30. ff. loca. Briss.

SINERE verbum, quam significationem in edictis, & quid iunctum negandi aduerbio, apud Iuriscon. designat. Alexander Genial. dier. author lib. 1. cap. 3. tradit. Spieg.

SINGVLARE ius est, quod contra tenorem rationis propter aliquam vtilitatem auctoritate constituentium introductum est. l. 16. ff. de legib. l. 44. §. 1. ff. de adquirend. possess. l. 44. §. nondum. ff. de vsucapionib. Adde Connan. comment. lib. 1. cap. 15. num. 5. Brisson. Adde Rænard. comment. ad tit. Pandect. de diuersis regulis iuris. l. Caius. 100.

SINGVLARIA quædam, id est, contra regulas iuris communis in l. 15. ff. de reb. cred. Bris.

SINGVLARITER scriptum edictum, quod vnitatis numero scriptũ est, l. 1. §. item hoc edictum. ff. quod fals. tut. Sic singularem personam pro vnica dixit Vlp. in l. 9. §. animaduertendum. ff. quod met. caus. Et singulares tunicas. l. 38. ff. de aur. arg. leg. pro singulis.

SINGVLARII milites quidam olim appellati, vt ex Cassiodoro libro 11. Variar. & ex Notitia Imperij Roman. patet. Bris.

SINVS, propriè dicitur illa pars corporis, quæ est intra pectoris brachiorumque complexum. Per translationem autem simul littora vocantur, quæ curua sunt, ad similitudinem sinus, & quasi brachijs mare amplectentia. Sinus igitur Iustinianus appellat partes, libros ac titulos, qui veluti receptacula quædam rerum omnium ciuilium, ex omnibus, Iuris antiqui partibus electas definitiones continent. Drosęus in methodo Iuris.

In sinu meo habui, in l. 37. ff. de probation. significat in occulto. Lamprid. in Commodo, Prædam omnem in sinum contulit. Alio loco Qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur, id est, in priuatas rationes. Tertullian. in lib. de fuga in persecutio. Paciscens cum delatore, vel milite, vel ministro aliquo præsidis sub tunica & sinu quod aiunt. Briss.

SIPHONES. canales. seu tubi dicuntur, à sono vocis si, si, si. Vsus est Vlpianus hoc vocabulo in l. quæsitum. de fund. instrum. vbi: Acetum, inquit, quod incendij extinguendi causa paratur: item centones, siphones, perticas quoque, &c. quamuis in vulgatis, pro Siphones, scopæ supponantur, quæ nullius omninò sunt vsus arcendis ignibus. Hoc in Prætermiss. Alciatus indicauit. Alexander Neapolitanus siphones intelligit fistulas follibus iunctas, seu mactrinas hydraulicas, quibus agitatis ad superiora ædium, exhauriunt aquam. Spieg.

SISTERE apud Iurisconf. est iudicio sisti, & iudicatum solui. Itaque cum promittimus aut nos, aut alios in iudicio permansuros, rectè dicitur vna appellatione cautio iudicio sisti. Iurisconsulti enim promiscuè dicunt iudicio sisti, tam ab ipso reo, quàm de fideiussore eius, zu recht stehen/oder zu recht stellen. Vlpian. in l. 2. si quis caution. Si quis, inquit, in iudicio se sisti promisit. Et infrà. se sistere non potuit. Idem in l. si quis quenquam, cod. tit. In eadem, ait causa eum debet sistere. loquens de fideiussore, teste Oldend. Quære, Venire in iudicium. Sp.

SISTERE in eadem causa, hoc est, sistere vt actori persecutio loco deteriore non sit, quamuis actio rei possit esse difficilior. l. si quis quempiam. ff. si quis cautio. Spieg.

SITA. cibaria etiam præter frumenta, quibus scilicet vescimur, quo nomine etiam oleum significatur, Homerus,

σίτου καὶ οἴνου· τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή.

Et Bacchus vires, & robur edulia præbent.

In Ru-

In Rubrica, de mun. sitocom. σῖτα voce Græca. Dn. Alciatus in Annot. posterior. C. lib. omnia dici posse quibus vescimur, ostendit. Hinc sitocomia in iam citata Rubrica, pro siconiæ legendum, eodem teste. Est autem sitocomia, nomen magistratus, eius scilicet, qui frumenta & annonam curabat. Arcad. Iureconsult. in l. munerum. de muner. & honor. Personale, inquit, munus est cura emendi frumenti, & olei. Nam earum specierum curatores σιτώνας Græci vocant, ἀπὸ τοῦ σίτου κομεῖν, id est, à frumenti curatione. Vlpian. de vacat. muner. l. 2. item sitocomię meminit. & in l. vlt. §. 2. de admin. rerum ad ciuit. pertin. Sp.

SITICINES aut sicinnistæ à Romanis vocati, qui Græcis τυμβαῦλαι dicebantur, & ad næniasaccersebantur. Vt enim funus ad tubam aut tibià deduceretur antiqua fuit consuetudo. Persius.

Hic tuba, candelæ, tandemque beatulus alto
Compositus lecto.

Vide Brodæum Miscel. lib. 4. cap. 30.

SITICINES dicti sunt, quod apud sitos, hoc est, sepultos canere solebant, idque ex antiquitate Capitonis Attæi, vt in Noct. Atticis ab Aulo Gellio memoratum inuenitur libro 20. cap. 2. Nefas verò olim fuit, indigitati, & inter diuos recepti nomen edere, quòd illis à consecratione nouum indi solet, neque fas erat mortali diuinis nominibus vti, quod Iudæi seruant in suo tetragrammate, quod ab ipsis ἀνεκφώνητον dictum, id enim mysterijs latere debet. Quamobrem olim taciti templa Heroum præterire solent, iram offensi Herois metuentes, nisi id facerent.

SITOCOMIA. Sitocomia nomen est magistratus, qui frumenta & annonam curabat, ἀπὸ σῖτος, id est, frumento, & κομεῖν, id est, curare. Cuiusmodi cura & officium videtur fuisse cerealibus olim ædilibus. Ex ijs itaque patet error Accursij, qui mentionem nullam de sitocomis haberi tradit in l. vnicę contextu, C. ve nemini liceat in emptione specierum se excusare. Vide D. Alciat. ad tres poster. C. Iustiniani lib. Anch.

Σιτώνης. Sitones, curator frumento comparando, Arcad. l. vlt. ff. de mun. & hon. Cura quoq; emendi frumenti, olei, nã harum specierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris est. item apud Papirium l. vltim. §. 2. ff. de admin. rer. ad ciuit. Dicti autem sunt ἀπὸ τῆς σιτωνίας, id est, ab emendo frumento. De his Postellus de magistrat. Athen. cap. 17. Hinc

SITONIA, curatio frumento coemendo. Vlpi. l. 2. ff. de vacat. & immuni. Sextum decimum ætatis annum agentem ad munus sitoniæ vocari non oportet. Hot. Dicitur & Sitonicum, teste Cuiac. super Rubr. vt nemini liceat in coempt. spec. se excusare. C. lib. 10.

SITOSTASIVS erat, qui vendendo frumento præerat. σῖτος frumentum significat, στάσις stationem. Alc. in l. quicquid decreto. C. de frumen. Alex. lib. 11.

SITVLA & cistam, qua populi suffragia in creandis magistratibus legibusque ferendis colligebantur: & vrnam significat, ad hauriendam è puteo aquam accommodam, vt apud Iurisconf. ff. de contrah. empt. in l. qui fundum vendebat. §. final. Quære, Rota. Sp. Vide & Hadr. Iunium libr. animad. 2. cap. 5. vbi ex Aristophanis scholiaste annotat duas fuisse vrnas, priorem mortis, posteriorem misericordiæ nuncupatam.

SITVM in nostra potestate dicitur, quòd aliqua ex parte fortuitum est, dum id sit eiusmodi, vt facilè possit præstari, si nihil accidat extrinsecus: vt si ascenderit Capitolium filius qui Romæ agit. Fieri enim potest vt repentino morbo correptus, decedat, antequam id ei licuerit facere, sed inopinatus ille casus non attenditur, qui a testatore non potuit tanto antè præuideri. secùs esset dicendum, si filius erat Alexandriæ, quia nõ ignorauit testator, imò verò ipsa rerum natura facit multa posse accidere quæ impediant conditionis implementum. Ea igitur in nostra facultate esse dicatur conditio, quæ factu per se facilis est. cum verò multis non voluntarijs, sed fortuitis casibus euenire potest, vt non contingat, tum dicitur esse extrà potestatem nostram, vt rescripsit Alex. Imperator l. 4. de instit. & substit. quod cuiusque animo comprehendi potius: quàm verbis potest explicari vt nõ sit necesse fusius id & magis speciatim tradere. Connan. comment. libro 10. cap. 2. num. 5.

SITVS, squalor, siue in cultura cuiusque rei à desinendo dictus: quòd negligentia deserantur res & redduntur incultæ. Vlp. de bon. poss. secun. tab. leg. 1. Vetustate, inquit, vel situ putrefactum. Nebr.

S M.

SMARAGDVS. Bonus Accursius in l. vnic. C. nulli licere in frænis, &c. quid sibi velint baltheus, margarita, smaragdus, & hyacinthus, non explicat, ob bonorum authorum lectionis ignorantiam. Smaragdus gemma est, qua oculorum acies recreatur, qua nihil viridius. Cuius meminit Suidas author Græcus. Σμάραγδος (inquit) θηλυκῶς λέγεται. ἔστι δὲ λίθος λίθος πολυτιμος, id est, smaragdus fœminæ dicitur: est enim lapidis genus preciosi. Anchoræ.

SMVRNA in l. vlt. §. species. ff. de publ. eã vocatur, quę vulgò Myrrha dicitur. Bris.

SMYRNA à Græcis appellatur, quã nos myrrham oderatam dicimus. Lucretius lib. 2.

Contemtus odor Smyrnæ mellisq; sapores.

Apud Galenum quoque interpres semper Smyrnam verbum Græcum pro myrrha reliquit. Apud Martianum titul. de public. l. interdum smura pro smyrna mẽdosè legitur. Nebriss.

S O

SOBOLES, pro propagine, apud Pompon. in l. 1. ff. solut. matrimon. Item pro liberis, l. 1. C. de infant. exposit. Spieg.

SOBRIE viuere pro frugaliter. Vlpian. l. his qui. de tut. & cur. dat. Quamuis quasi indecorum sit, patrem à filio regi: attamen D. Pius, item diui fratres rescripserunt, etiam filium, si sobriè viuat, patri curatorem dandum magis, quàm extraneum. Sp.

SOBRINI, sunt consobrinorum filij, autor Menan. Alijs, de sororibus nati quasi sororini. Vsurpatur tamẽ pro quocunq; cognato. Lege, Patrueles. Doctiss. Haloãder secutus fidem Pandectarum Florentinarum: suppo suit in tit. de grad. & affinit. propius sobrino: non propior sobrinus. item in l. Ofidius. de lega. 3. autore Festo Pompeio, qui ita scribit: Propius sobrino mihi est consobrini mei filius, & consobrinę meæ filia, & patris mei consobrinus, & matris meæ consobrinus. Inde haud dubiè dictus, quòd sobrinum gradu præcedat: quod significantius diceretur præposito articulo, si eius vsus esset apud Latinos. Sp.

SOBRINI qui sint, Caius in l. 3. C. de gradib. & adfin. sic demonstrat. Item patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ nepos neptis: qui ex fratribus patruelibus, aut consobrinis, aut amitinis vndique propagantur, qui propriè Sobrini vocantur. Sic enim emendandum ac legendum esse locum, qui vsque adhuc fœdissimè corruptus iacuit, vel hinc licet intelligatur, tum quod alioquin Caius bis eosdem numeraret: (neque enim alius est nepos magni patrui, ac Sobrinus) tum quòd hic ipse ordo est, quem idem Caius in cognatorum gradibus recensendis perpetuò cõseruat: quemadmodum in obseruationibus planius exponemus. Legeretur tamen paulo concinniùs vndique propagati propriè sobrini vocantur. Itaque Paulus in l. 10. §. 10. ff. de gradibus, quum patrui magni nepotes & neptes enumerasset, Is, inquit, de cuius cognatione quæritur, his sobrinus est: & inuicem huic illi sobrini. Hotom.

SOBRINO natus. Paulus l. 10. ad finem. ff. de gradibus. His personis (id est patrui & amitæ maioris nepotibus) auus auia eius de cuius cognatione quæritur, sobrino natus est, hic proximo nomine definitur parentis sui sobrini, vt Trebatius ait. rationem quoque nominis hanc reddit, quod vltimi cognationum gradus sobri-

sobrinorum sunt. itaque Sobrini filius rectè proximū nomen ab eo ipso huius sobrini dicetur. & ideò eos qui ex sobrinis nati sunt, inter se proximum nomen appellare. hos enim nullum proprium habere nomen, quo inter se vocentur. Sic enim emēdo locum. qui vulgò corruptissimè legitur: vt in Obseruationibus explicabimus. Hot.

SOBRINVS est, vt ait AElius Gallus, patris mei consobrini filius, & matris meæ consobrinæ filius. Fœmina ijsdem de causis appellat fratrem, & fratrem patruelem, & consobrinum, & propius consobrino, & sobrinam. iidem gradus in sobrina quoque sunt. Festus. Hotoman.

SOCER locum parentis obtinet. Pompo. ait l. quia. 2. ff. solut. matrim. Vide item l. cum pater. ad leg. Pomp. de patricid. l. soceri. de verbor. signif. cum simil. ab Alberic. citatis. Igitur eādem quæ parenti reuerentia, plerisque in rebus illi debetur, maximè durāte affinitate. Spieg.

SOCERI nomine & viri & vxoris pater communiter demonstratur. Mater verò eorum socrus appellatur, cùm apud Græcos propriè viri pater ἑκυρὸς, mater ἑκυρὰ vocitetur: vxoris autem pater πενθερὸς, mater πενθερά: l. 4. §. gradus. ff. de gradib. & adfin. Soceri autem & socrus appellatio etiam sponsalibus adquiritur. l. 8. ff. de gradib. & adf. Sed & vxoris vel mariti auus, auia, proauus, proauia & vlteriores, soceri & socrus appellatione continentur. l. 136. ff. de verbor. sign. l. 3. §. 1. ff. de postulan. Quanquam vir vxoris suæ auum, magnum socerum dicat auiam, magnam socrum: proauum verò maiorem socerum, proauiam maiorem socrum appellet. vt Fest. lib. 11. & Modest. in d. §. gradus. scribunt. Quos etiam prosoceri absocerique nomine appellatione demonstramus. vt in l. 5. §. 1. ff. rer. amot. Et apud Capitolin. in Gordianis, Originem maternam & ex Traiani Imperatoris genere habuit auo proauo Coss. socero, prosocero, & item alio prosocero, & duobus absoceris consulibus. Briss. ἑκυρὸς, vt tradit Etymolog. auctor, παρὰ τὸ εἰς ἑαυτὸν κόρην ἄγειν, ἢ παρὰ τὸ κῦρος ἐπιτυγχάνω, quod ratum facere, comprobare & decernere significat: alterum, frui, potiri, & consequi Budæo teste. Brechæus in l. soceri. ff. verb. & rer. sign.

SOCIETAS, intellige priuata, est vel duorum, vel plurium conuentio, contracta ob commodiorem & vsum & quæstum. Est autem iuris ciuilis, etsi non inuentione, attamen approbatione: tametsi refragetur Bart. in l. si is qui pro emptore. de vsucap. Quibus illa verò modis contrahatur, docet idem in l. societatis rei. ff. pro socio. Porrò teste Oldendorpio, generali significatione societatis nihil vetat socios appellari omnes, qui rem habent quomodocunq; inter se communem. Sic Iustinianus legatarium appellat socium, cui res in testamento communiter cum alio relicta est. Et Vlp. negotium pupilli sine tutoris autoritate gestum, vocat societatem, quæ tamen nulla est. in l. vt in conductionib. ff. pro soc. Et sæpè in tit. ff. comm. diuid. Sp.

Conuentionalis autem societas vel certę vnius rei atque negociationis est, vel omnium, totorum, seu vniuersorum bonorum. Briss.

SOCIETAS leonina. Vide, Leonina societas. De hac verò societatis specie vide fusius Connanum comment. lib. 7. cap. 13. num. 4. Cæterùm Tullius hanc societatem leoninam, captiosam vocat & indignam, quasi quæ pro dignitate cuiusque non sit constituta, vt Connan. ibid.

SOCIETAS publica. quam natura constituit inter omnes homines, nihil est aliud quàm naturalis omniū hominum cognatio. cuius meminit l. 3. ff. de iustit. & iure. Ad hanc conseruandam totius iuris sanctio spectat, quamuis eam vix agnoscimus. Nam vt verè dicit aperto pectore vir Oldend. adeò nostros sequimur corruptos affectus in explicando iure. Sp.

SOCIETAS vitæ pro communione victus quæ inter virum & vxorem est. l. 1. ff. rer. amot. l. 52. ff. de re iud. Ex qua vxor rei humanæ atque diuinæ socia dicitur in l. 4. C. de crim. expil. hæred. Briss.

SOCIETATE vitę, vxor quodammodo domina habetur. l. 1. ff. rer. amot.

SOCIETATES etiam collegia & corpora vocantur. in l. 1. ff. quod cuiusque vniuersit. l. 31. ff. de furt. l. 3. §. à municipibus. ff. de bonorum possess. Quibus qui prærerant, magistri societatum vocabantur, l. 14. ff. de pactis. Brisson.

Ita societates vectigalium Tacitus lib. 13. vocat, vbi malè Rhenanus emendauit, Necessitates. Coire enim solebant publicani in societatem conductionis vectigalium, permissumq; ne his erat corpus habere, vt in d. l prima. ff. quod cuiusque vniuersit. Caius scribit. Inde Societas vectigalium causa coita in l. 65. §. penultim. ff. pro soc. & socij vectigalium in l. 9. §. socij. ff. de publica. Brisson.

SOCIETATIS conuentio, inter omnes hominum functiones, ad naturalem illam charitatem proximè accedit. Ea enim exprimit typum cognatiōis inter nos, quam Deus cōstituit, vt res nostras alter alteri gratis communicemus, nihilque proprium existimemus: sed esse κοινὰ τῶν φίλων πάντα. Briss.

SOCII dicuntur tam qui tractatu habito societatem coierunt, quàm qui in communionem inciderunt; & generaliter qui aliquid communiter possident, socij dicuntur. Ita communium prædiorum dominos socios appellat. l. 19. & l. 34. ff. de serui. rust. Bris.

SOCII nauales dicebantur ij, qui propter censûs exiguitatem non ad terrestria bella legionesq; centuriabantur, sed in classe belloq; nauali militabant. Polybius πλὴν τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς τετιμημένων. τούτους δὲ παρίεσαν πάντας εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. Turnebus aduersar. libr. 11. cap. 19.

SOCRVS appellatione non tantum vxoris alicuius mater, sed & auia, & proauia intelligitur. Connan. comment. lib. 8. cap. 5. num. 7.

SODALES sunt, qui eiusdem collegij sunt, quam Græci ἑταίρους dicunt. l. vlt. ff. de colleg. & corp Vnde Sodalitia in l. 1. ff. eod. tit. De quibus legem quandam Licinam latam Cic. pro Planco refert. Tertul. lib. 2. ad vxo. Discumbit cum marito in sodalitijs, sæpè in popinis. Appellat & Sodalitates idem Cicero in Caton. maiore, & alijs locis. Briss.

SODALES, id est, eiusdem collegij homines, in Germania hodie Zunffte. siue Zeche vocantur, eæq; more antiquo Magistratum habent, cuius in liberis ciuitatibus non leuis est auctoritas.

SODALITAS, vox est ambigua. in malam enim & bonam partem æquè accipitur.

SODALITIVM. Vlpian. l. 2. §. si quis. ff. ne quid in loco public. interpretatur vectigal hoc quod imponitur ei pendendum, qui in publico solo ædificat. In l. si arborem. ff. de seruitut. vrban. prædio. pro gnomone ponitur. quo horæ ad solem denotantur. Lege Budæ. in eādem. Spieg.

SOL ab AEgyptijs ὧρος dictus ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν, cuius motu horarum temporumque distinguuntur interualla, vt qui non modo temporum, sed terrarum etiam ac syderum cœlique totius rector sit ac moderator quem ideò adorabant Aegyptij vt annotauit Brechæus in l. vrbis. §. cuiusque diei, sub titul. de verbo. & rer. sign.

SOLATIVM, apud Vlpian. iuxta editionem Haloandri in l. venditor. ff. commu. præd. Nisi prius solitum ait, pro hoc solatium domino præstet.

SOLACIVM pro salario in l. 13. in fin. ff. communia præd. l. 33. in fin. ff. de adm. tut. & l. 22. §. sin autem in sæuissimo. in fin. ff. solut. matrim. Atque adeo commoda & salaria munerum ac militiarum, Solacia Impp. appellant. l. 15. C. de aduocat. diuers. iudicior. l. 3. l. 5. l. 6. C. de aduocat. diuers. iudicum. l. penultim. C. de præd. decur. lib. 10. l. 3. C. de agentib. in reb. lib. 12. l. vlt. C. de silentiar. lib. 12. Inde Solacia annonarum in l. vni. C. de annon. & capit. l. 17. de erogat. milit. annon. libr. 12. C. Eadē est in Nouellis Iustiniani vis verbi σολάκιον. Secundùm hæc, in l. 4. C. de nauicular. lib. 11. vbi vulgò Salariis pro mercedula præstitis legitur, veteres scripti codices & in-

& impressus Theodosij Codex in l.32.eod.titu. Solatijs scriptum habent. Briss.

SOLACIVM, est vectigal quod pro solo penditur, l.2.§.si quis nemine. ff. ne quid in loco publ. vel itiner. fiat. Ioan. Bellon. Etymolog.

SOLARIVM locum editum significat in quo veteres apricari, & solem captare solebant. l. 13. ff. de seruitutib. vrban. præd. Macrob. lib. 2. cap. 4. de Augusto. cùm de Tyriæ purpuræ, quam emi iusserat, obscuritate quereretur, dicente venditore, Erige altius ac suspice, his vsus est salibus: Quid ergo, vt me populus Romanus dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum? Veteres enim hyberno tempore valetudinis gratia in sole apricari, & vt Seneca ait, in sole percoqui solebãt: habebantque in ædibus ad eum vsum loca adcommodata: Quę teste Isidoro libro 15. capite 3. Solariorum inde nomen acceperunt. Quod & Imperator Leo Constitutio. vltim. his verbis tradit, τὰ δὲ περὶ τῶν ὑποδοχῶν, ὡς ἄν τις εἴποι, προσηλιακῶν διατηρίων, ἃ καὶ πρὸς μόνην καὶ ὑποδοχὴν ἀπόλαυσιν ἐπιτρέποντα, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τοῦ ἡλίου ἔλαχεν ἡλιακὰ προσαγορευόμενα. Brisson.

SOLARIVM etiam instrumentũ id significat, quo horæ solis vmbra declarantur, vt in illis festiuis Plauti versibus, quos Gellius lib. 3. cap. 3. citat.

Vt illum Dij perdant, primus qui horas repperit,
Quiq; adeo primus statuit hic solarium.

Cic. lib. 2. de Natura deorum: Aut cùi solarium descriptum, aut ex aqua contemplere intelligere declarari horas arte non casu. Briss.

SOLARIVM etiam dicitur id, quod pro solo penditur, vt refert Balduinus in comment. super Instit. Iustin. lib. 4. tit. 15. de interdictis.

SOLDATA dicitur, quia plerunque in solidorum donatione consistit, quandoq; autem in vino & annona consistit. Io. Bellon. Etym.

SOLDATA est præstatio quædam annua gratuita, quæ à neutra parte transit in hæredem, morte enim dãtis, vel accipientis interueniente finitur. §. soldata. in tit. quis dicatur dux, Marchio, Com. in vsib. feud. Ioan. Bellon. Etym.

SOLDATA, vox corrupta ex antiquitatis vsu profluxit, vt suprà dictum est. Quære, Feudum Soldatæ. D. Oldend. à solidato existimat acceptum esse, vulgare, *ein soldener*, pro stipendiato: & *soldt*, pro stipendio. Sp.

SOLDATA. Lege, Feudum Soldatæ.

SOLDATI milites. Vide ibid.

SOLDVRII. De Soldurijs Cæsar lib. 3. de bello gallico, quorum hæc fuit conditio, vt omnibus in vita cõmodis vnà cum his fruantur, quorum amicitiæ se dederint. Si quid ijs per vim accidat, aut eundem casum vnà ferant, aut sibi mortem consciscant. Hoc genus amicitiæ Græci συναποθνήσκοντας. De hac dictione vide latius Conna. comm. lib. 2. ca. 9. num. 6.

SOLENNE dicitur, quod certa obseruatione constitutum est: à solo, vel à solito dictum. Sic solennia munera Iurisconsul. vocat, quæ certo tempore ex moribus mittebantur. Zasi. l. 2. ff. de orig. iur.

SOLEA vulgò cognita, ita dicta, vt ait Festus Pompeius, quòd solo pedis subijciatur. Cicero de Aruspicum responsis. Clodius à Crocota, à mitra, à mulieribus, soleis, &c. Itali planellas vocant. Hinc soleatus, soleis calceatus. Ciceroni in Verrem, Act. 7. & in oratione in Pisonem. Et Solearius, solearum confector. Plauto in Aulul.

SOLITAVRILIA veteres appellabant sacra quędam ab immolatione suum, ouium, boum, sic nominata. hoc genus sacrificij Maronem putem significasse, cũ scripsit,

---cadit quinas de more bidentes,
Totq; sues, totidem nigrantes terga iuuencos.

Vt annotauit Turneb. aduers. lib. 14. c. 4.

SOLEMNE significat anniuersarium, legitimum, ordinarium. Ita solemnia munera in l. 12. §. penultim. ff. de administr. tutor. Et sollemnia patrimoniorum onera in l. 2. ff. de veter. & alijs compluribus locis, quos in libris Antiqui. retulimus, quibus nunc adiungo l. 4. C. quo. appel. non recip. & l. 27. C. de iure dot. & l. 25. C. de rei vind. In quibus sollemnium pensitationum, fructuumque fit mentio. Briss.

Sic & sollemne ius pro ciuili & legitimo. l. 28. ff. de diuers. reg. iur. Bris.

SOLLEMNE spatium in l. 1. ff. pro dote, quod lege 12. Tab. ad vsucapionem præstitutum est. Bris.

SOLLEMNES actiones certis formulis conclusæ. l. 2. §. deinde ex his legibus. ff. de orig. iur. Bris.

SOLLEMNES Feriæ, statæ & certæ & quotannis recurrentes. l. 26. §. si ferox. ff. ex quibus causis maiores. Brisson.

SOLLEMNIA accusationis in l. 11. §. quidam. ff. de adulter. l. 7. C. de calumniatorib. l. 3. & l. 6. C. ad exhib. quæ perstringuntur in l. 1. C. ad Turpillian. l. 3. ff. de accusationib. Briss.

SOLLEMNIA iudiciorum. l. 7. ff. de in integr. restitut. Vnde ordinatis sollemnibus in l. 11. & l. 15. C. de liber. cau. Briss.

SOLENNIA munera, id est, annua, quòd singulis annis pręstanda sint. l. tutor secundùm dignitatem. §. in soluendis. ff. de admin. tut. Sp.

SOLLEMNIA prouocationis in l. 31. C. de admin. tut. l. 20. in fin. ff. de appellat. l. 5. ff. eod. tit. in C. Theod. de quibus lib. 2. antiquit. dixi. Briss.

SOLLEMNIA tempora in l. vltim. C. de excus. veter. quinquaginta dies sunt, D. Marci constitutione ad allegandas excusationes præfiniti. l. 6. & l. 15. C. de excusat. tut. Bris.

SOLLEMNIA testamenti. l. 20. §. penult. & §. vlt. ff. qui testam. fac. l. 2. C. de testam.

SOLLEMNIA verba in l. 23. ff. de manumiss. testament. quæ in manumissione facienda pronunciari solebant. quæ vel à domino ipso manumittente, vt Fest. Pomp. indicat vel à Lictore virgam capiti serui imponente, vt Boet. in Topic. testatur, proferri consueuerant. Briss.

SOLLEMNIS quoque emancipatio in l. 9. C. de adopt. l. 3. C. de emancip. lib. Briss.

SOLLEMNIS numerus testium pro septem testium numero qui testamentis faciendis adhiberi debet. l. 21. ff. qui testam. fac. poss.

SOLEMNITAS dicitur certa obseruatio verborum, personarum vel temporis: inde nuncupata, quòd sola seruatur, sine qualibet addititia mutatione. Lege, Materia & forma causæ. Sp.

SOLLEMNITAS etiam acceptilationibus & verborum obligationibus tribuitur. l. vlt. C. de bon. aucto. iud possid. l. 7. C. commun. vtriusq; iud. l. 12. & l. 14. C. si cert. pet. l. 1. C. de acceptilat. l. 10. C. de contrah. stipulat. l. 1. C. de vsur. l. 5. in fin. C. de dolo. Ita solenniter liberationem præstare accipe. l. 17. C. de fideic. Bris.

Est & adoptionis sollemnitas. l. 25. in fin. ff. de adoptio. l. 13. l. 14. C. de probat. l. 5. C. de suis & legit. Vnde adoptio sollemni iuris ordine explicari solere dicitur. l. 4. C. de adoptio.

SOLLEMNITATVM necessitas ex ipsa rerum experientia deprehenditur. Nouel. de donat. propter nuptias. §. verùm enim verò quia. Constit. 119. Old.

SOLLEMNITER cauere, & satisdatione ordinaria & vsitata cauere. l. 28. ff. de admin. tut. l. 46. ff. de procur. quanquam hoc Tribonianum Iureconsul. adscripsisse facilè crediderim ex §. fin autem per procuratorẽ. Instit. de satisdat. Briss.

Obsignatio solenniter facta. l. 9. C. de solut.

SOLENNIVM feriarum rationem haberi non debere, in restit. in integr. maior. Vlpian. autor est, l. sed & si. §. si feriæ. ff. ex quib. caus. maior. Sp.

SOLERS inerti contrarius.

SOLERTIA, non cautelam, sed in omni re prudẽtiam & industriam, perspicacitatem, & ingeniorum acumen significat: in bonamque & in malam partem accipitur. Extat in l. 1. C. si maior fact. rat. hab. Sp.

SOLET, pro consueuit. l. palam. ff. de ritu nupt.

SOLIDA legata, id est, integra in l. 14. §. 1. ff. ad leg. Falcidiam. Briss.

SOLIDA proprietas dicitur in qua vsusfructus inest l. Sempronius, 26. §. 1. ff. de vsufru. leg. l. à liberto, 35. ff. de bon. libert. Hot.

SOLIDVM capere non posse dicuntur, qui totū quod eis relinquitur, capere & sibi adquirere non possunt l. 6. ff. de vulga. & pupilla. l. 72. ff. de hæredi. inst. l. 6. § 1. ff. de condic. & demonstratio l. 7. ff. de conditio. instit. l. 67. ff. ad l. Falc. l. 16. §. si qui. ff. ad Trebell. Tertullian. ad vxorem. Tu modò vt solidum capere possis admonitionis nostræ fideicommissum. Brisson.

SOLIDVM non soluitur non minùs quantitate, quam die l. 11. ff. de solutionib. Briss.

SOLIDVM & aureum idem valere lib. 1. docuimus. Et ita in l. 1. §. hoc autem. ff. de fugitiu. l. 42. ff. de ædilic. edi. l. 34. ff. de iure fis. l. 25. ff. de episcop. & cler. accipiendum est solidorum nomen. Briss.

SOLIDVS autem auri, 20. libris æris æstimatur l. vn. de collat. ær. lib. 10. C. in Nouella Maiorani de curialib. Solidi Gallici fit mentio, cuius aurum minore æstimatione taxatur. In legibus autem Longobardorum solidus 40. denarijs æstimatur l. 1. de quantitat. solid. In legibus Longobardorum. Et ita in lege Salica, Solidus accipiendus est: vt ex eo patet, quod 40. denarij in ijs legibus 15. solidos facere dicuntur, & 120. denarij solidos tres. Sed in ea lege compluribus in locis in notis numerorum mēdum est, quod emendatu facile erit, si ad eam quantitatem denariorum, quam dixi, solidorum ratio æstimatioq; redigatur. Brisson.

SOLIDVS, vt ait Volusius Mæcianus, propriè idem est quod libra: quæ & As vocatur. Cùm autem centenarius numerus ferè in pecuniarum ratione As esset, atq; haberetur, vt in vsuris quæ Centesimæ dicuntur, intelligitur, consuetudo tulit, vt Aureus qui centum continet valetq; sestertios (vt suo loco demonstraui) frequenter Solidus appellaretur. Idem enim vtrunq; esse patet ex locis innumeris: veluti ex l. 5 §. prætor, ff. de his qui deiec. vel effud. comparata cum §. item is cui, Instit. de oblig. quæ quasi ex delict. l. 47. ff. de manumiss. test. cum l. 8 & 9. ff. de inoff. test. Adde etiam Ferret. comm. Instit. Iust. lib. 4. tit. 33.

SOLIDVS substantiuè, pro aureo sumitur, quem in Cæsarum constitut. l. quoties. C. de suscept. lib. 10. ita taxatum legimus, vt 72. aurei libram conficiant: licet aureus, qui hodi in vsu est, minoris sit æstimationis, cum nonaginta sex ex eis libra contineat. Alciato videtur, aureum, quo hodie vtimur, ex generali omnium populorum consuetudine esse veteri illi subrogatum: & ideo quæ de solido in iure ciuili cauta sunt, ad nostrū hunc, quamuis leuioris sit ponderis, referenda. Præterea in Pare: g. adnotauit, esse solidum in iure, numum aureum, quem [Greek] aliqui Græci, & Αυάριον dicunt, eius ponderis, cuius Latinis est sextula, vel stadium, id est octo oboli. vt latius ab eo declaratur in opusculo, quod edidit de Ponderibus & mensuris Bud. ex verbis Lampridij, de Alexandro Rom. principe loquentis, colligit, solidos primùm dictos esse aureos nummos, certi cuiusdam, suique ponderis, quasi integros. Obseruandū, quòd erant dimidiati aurei, & tertiarij, à tertia parte dicti, qui semisses tremissesq; dicebantur: quemadmodum binarij, ternarij, quaternarijq;, & deinceps: sic dicti, qui binos aureos & ternos, & quaternos, denosq; penderent. Sic intelligendi tremisses, in l. iubemus. C. de erogat. milit. annon. lib. 12. Spieg.

SOLIS dies in l. 3. C. de ferijs l. 10. & l. 13. de exactionibus. in C. Th. Is est, qui hodie à Christianis Dominicus vocatur l. vlt. C. de ferijs. ad quas pertinentem Leonis constitutionem Niceph. lib. 15. Hist. eccl. cap. 25. memorat. Greg. Turonens. lib. 3. Hist. cap. 3. Ecce enim, ait dies solis adest. Sic enim Barbaries diem Dominicum vocitare consueta est. Quæ verba Aimonus monachus in eadem historia referenda transcripsit lib. 2. de gest. Franc. cap. 11. Diebus porrò nomen à planetis antiquitas indidit. Ausonius in Edyll.

Nomina quæ septem vertentibus apta diebus
Annus habet totidem errantes fecere planetæ.
Primum supremumq; diem radiatus habet sol.
Proxima fraternæ succedit luna coronæ, &c.

Hanc verò institutionem ab Ægyptijs ad reliquas gentes manasse Dio. lib. 37 scribit. Brisson.

SOLITVM variè accipi, docet text. & illic Bart. in l. Mela. §. sed si alimenta. ff. de alim & cibar. leg. & in l. 1. C. quomodo & quando iudices. Sp.

SOLLICITARE est instare & velut allicere, vel spē ostendendo vel metum, secundum Vallam lib. 5. Aliàs, Sollicitare est pro se vel pro alio negocium curare, instigare, vt verbum gallicum *sollicitet* indicat: sic qui seruum ad delinquendum impellit sollicitare, & sollicitator dicitur l. 11. §. quamuis l. 14. §. æstimatio. ff. de ser. corrupt. Inde si quis sollicitauerit milites aduersus Rēpub. vel Principem, læsæ maiestatis tenetur l. 1. in fin. ff. ad l. Iul. maiest. Qui etiam se sollicitari ab alio passus est, vt se à militia subtraheret, veniam non meretur l. qui cum vno. §. qui filium. ff. de re milit. Hinc

SOLLICITATOR qui pro alio instat, & negocium eius curat, item instigat alium l. si seruo. §. idem Pomp. ff. de furt. ibi, furti actione conueniri Sollicitatorem, rerum nomine. Et sollicitator causę repellitur à testimonio c. cum à nobis. de testib.

SOLLICITATORES alienarum nuptiarum (quos sollicitatores alieni affectus. Cass. lib. 5. var. vocat) itemque matrimoniorum interpellatores, qui instant, & velut alliciunt sponsas matronasve ad alienum concub. Hi tametsi effectu sceleris potiri nō possint, tamen propter voluntatem perniciosam libidinis extra ordinem puniuntur l. 1. ff. de extraord. crim. l. Neratius. §. penult. & l. & tantum. ff. de seru. corrupt. cap. sollicitatores. de pœnit. distinct. 1.

SOLLICITVS, pro anxio, molesto l. Iulian. 2. ibi, de damno sollicito. ff. de rei vind. & sollicitum de viri hæreditate dicit Vlp. in l. 2. §. 1. ff. de vulgar.

SOLLICITVDO, inquietūdo, vel cura rei vel personæ. inde personale munus Iuris. dicit esse illud quod cum corporibus, cum labore, & sollicitudine animi, ac vigilantia principaliter extitit. l. 1. §. illud. ff. de muneribus & honorib. l. fin. §. qui annonam. ibi, muneris sollicitudinem sustinent. ff. eod. & ibid. Et si quis receperit arbitrium ad curam & sollicitudinem suam hanc rem Prætor pertinere putat l. 1. § 1. ff. ff. de arbitr.

SOLLICITVDO tutelę non excusat à muneribus publicis l. tutelæ. C. de ex. muner. lib. 10. vbi Lucas de penna ait: Sollicitudinem singularem adscribi tutoribus: sed & in omni officio diligentia necessaria est, aliàs negligens quasi in mala fide censetur l. Labeo. ff. de stat. lib. Rebuff. Sp. Briss.

SOLOECISTA, qui vitiose loquitur, quod vulgò vocant incongruum, à verbo σολοικίζειν. Sp.

SOLONA, siue Salonæ, pluratiuè, vt Cæsari & Seruio dicitur, à Ptolemæo in Dalmatia ponitur. Meminit eius Cæsar libr. 3. bell. ciuil. nobilis olim Romanorum colonia. Hæc Diocletianum Cæs. genuit, cuius leges nō paucæ extant in C. Iustiniani sparsim insertæ, summa æquitatis ratione latæ. Omnibus ille bonis principibus erat æquandus, si à Christianorum sanguine abstinuisset quos crudeli & exitali animo persecutus est. Quippe qui præter innumera suppliciorum genera, per quæ suam in nostros carnificinam exercuit, in libros etiam & scripturas sæuijt. Patriam & hanc illam Iustinianus noster iam princeps, Iustinianęam primā appellauit. Quod & ex gloss. obseruare licet. 7. quæst. 1. cap. scripsit. Vt vehementer peccent (quod ab Haloandro singulariter annotatum est) qui Iustinianum per contumeliam Thracem appellant in Constit. quam ipse edidit, de Ecclesi. tit. (vt vulgò allegatur) vel potius, de Ecclesiast. & Canon. & priuil. quæ sacro sanc. respic. ecclesias, vt significantius vertit Haloander, Archiepiscopum Iustinianæ suæ sub se habere voluit Episcopos prouinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ Ripensis, item Triballię, ac Dardaniæ & Misiæ superioris, & Pannoniæ. Iustinianæam secundam appellauit Carthaginem Aphricanam, ex quo & Deus hanc restituit. Ipse autor est in princ. dictæ Constitut. Spieg.

SOLONIS & Draconis legislatorum, quorum apud Græcos maxima semper fuit autoritas, fit mentio in l.

quod lex. in princip.ff.ad leg. Iul. de adult.

SOLVENDO esse, id est satisfacere, pro quo obligatus sum, siue pecunia, siue remuneratione. Valla scripsit, huic locutioni non posse substantiuum addi: quod ambigatur, datiuus sit, an ablatiuus. cum Liuius scribat: Si respub. soluendo æri alieno esset, & quæ restinguendo igni forent. & alij autores itidé vsi sunt, vt Tuianus adnotauit. Soluendo etiam dicitur, qui in nominibus ęs suum habet l.facere. vbi Alex. solut.matr. quod intelligendum, si debitores idonei sunt & bonam fidem agnoscunt l.à diuo §.fin.de re iud. Vide Alciat. in l.soluendo esse.de verb.sig.Sp.

SOLEVERE quid sit. Hoc verbum variam habet significationem: aliquando ad rem quæ debetur, refertur. Et is dicitur soluere qui numerat creditori pecuniam creditam siue pro se siue pro alio l. solutam tit. de solutionibus & liberationibus. Huc pertinet l. qui mandat. Eodem pertinet l. qui sic soluit. Quod diximus pecuniam solui debere, id exempli causa à nobis dictum est. Nam quoties quis facit quod facere debet, is dicitur soluere l. solutionis 1. de verb. sig. Aliquando hoc verbum refertur ad personam aut obligationem non ad rem, vt dicitur solutus quis. id est liberatus obligatione. Sic accipitur in d.l.solutionis, quia solutum esse & obligatũ esse contraria sunt & repugnantia. Sic accipitur etiam in l. prout, quicquam 1. Ex his apparet solutionem differre à satisfactione, quod satisfactionis verbum latius patet l.1.tit. qui satisd.cog. Licet satisfactio pro solutione sit, vt dicitur in l. satisfactio, quamuis solutio nõ sit. SEILERVS ex Lecturis Duareni tit.de solut.& liberat. nondum impressis.

SOLVENDO esse non videtur, nisi qui solidum potest soluere l.114.ff.de verbor. signific. Quæ interpretatio facienda est, quotienscunque legimus, quòd quis soluendo non sit, alium teneri l.1.§. si magistratus. ff. de magist.l.5.§.vltim.ff. de solutionibus cum alijs infinitis. Soluendo videtur is, qui defenditur l.96.ff. de diuers. reg.Briss.

SOLVENDO est hæreditas, quæ hæredem inuenit, quandoquidem aditione hæres creditorib. etiam vltra vires hæreditatis obligatur l.36.ff. de bon. libert. l.33. ff. sol.matr.Briss.

SOLVERE est eum qui alligatus sit, liberum facere, Ledig zehlen. Inde qui præstitit quod debet, soluisse dicitur: quo fit, vt propriè solutionis verbum, liberationisque, eiusdem sit significationis l. solutionis. ff. de solut. Vide Alciatum in l. liberationis. de verb. sign. Sp.

SOLVERE idem est quod liberare. Græci λύειν. Vnde Virgil.lib.4. Aeneid.de Didone loquens.

Accipite hanc animam, meq; exoluite curis.

Id est, hoc me amoris vinculo liberate. Item dicimus nauem portu soluere, id est eximere. Quo fit, vt qui obligationis nexu districtus, pecuniam quam debet, soluit creditori, tollatur ei obligationis vinculum & dissoluatur: ac ideo liberetur debitor nexu. Instit.quibus modis tollitur obligatio. ad princip. Paulus in l. solutionis.ff. de solutio. & liber. Solutionis (inquit) verbum ad omnem liberationem quoque modo factam: magisque ad substantiam obligationis refertur, quam ad nummorum solutionem. Nam etiam acceptilatione potest fieri solutio & liberatio debiti, vt si quis dicat ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα: ἔχω λαβών. Tot acceptos denarios habes? Acceptos habeo. d.titul. quib.mod. toll. oblig.§. item per acceptilationem. Propriè siquidem debitoris est, pecuniam soluere: creditoris autẽ liberare debitorem. Qua ratione existimo iureconsultum longè melius dixisse solutionem & liberationem correlariua esse, quam eadem Sed qualiter debitorem liberabit creditor solutione facta? certè confessione accepti debiti, aut si creditor reddat debitori obligationis instrumentum. Quid si creditor perdidit perscriptionem nexus? An poterit compelli debitor vt soluat, nisi reddito primum sibi instrumento per creditorem, vt quia debitor velit sibi instrumentum exhiberi vt videat, nunquid verum sit, an verò falsum? Vide Bar.in l.huiusmodi.§.si ita.de leg.1.Brech. in l.liberationis verbum.ff.de verb.& rer.signif.

SOLVERE, latissimè patet. nam omnem debiti redditionem, & obligationis dissolutionem complectitur. Spieg.

SOLVERE paratus non videtur, qui satisdare paratus est l.4.§.soluisse.ff.de re iud. Alber.

SOLVERE vnionem apud Marcellum, l.Seia, 6. ff. de auro arg. non præstare significat, vt Accursius putauit: sed de lineâ detrahere & eximere. nam quum initiò sic locutus esset. Postea vnionem soluat: neque vllum mortis tempore vxor ornamenta sua vnionem relinquit: in fine legis sic inquit, Vt interim omittam, quòd etiam dissolutione ac permutatione tali voluntas quoque videatur mutata. Hanc tamen locutionem Macrobius lib.3. c. 7. pro liquefacere vsurpauit: vbi de Cleopatra loquitur, quæ aceto vnionem impositum, itaque liquefactum absorbuit. Hotom.

SOLVI legibus dicebantur, quibus quid contra leges facere permittebatur. vt quum Scipio ille Africanus antequam per leges liceret Aedilis & Consul factus est: legibus est solutus. Inde Imperatores qui legibus teneri noluerunt, legibus soluti ab Vlpiano appellantur in l. 31.ff.de legib.& S.C. Asconius in Cornelianæ argumento, Cornelius legem promulgauit, qua autoritatem senatus minuebat: ne quis nisi per populum legibus solueretur. quod antiquo quoque iure erat cautum. Itaque in omnibus S.C. quibus eum aliquem legibus solui placebat, adijci erat solitum, vt de ea re ad populum ferretur. Hotom.

SOLVI matrimoniũ, & esse dotem, sunt duo pugnantia, circa quæ se inuoluunt Doct. præsertim neoterici. Tu vide Zas. super tit.solut.matrim.Sp.

SOLVERE sacramento, id est, sacramento quo obstrictus quis erat non amplius teneri: sicuti soluere legibus & canonibus. De qua loquendi forma Budæus in annotationibus ad Pandectas.

SOLVISSE in tractatu de re iudicata accipere debemus, inquit Vlp. non tantum eum qui soluit: verùm omnem omnino, qui ea obligatione liberatus est, quæ ex causa iudicati descendit l.4.§.5.ff.de re iudic. Hot.

SOLVM propriè terra, vt ait Festus in l. qui tabernas. ff.de contrah. empt. Dicitur etiam omne quod sustinet, & vnicuique rei subiacet. Cedit autem solum publicum ædificio l.1.§. si quis, & ibid. Bart.ff. ne quid in loc.pub. Spieg.

SOLVM appellant Iureconsulti aream cui ædificium superponitur l.21.ff.de pigner. actio. l.2.C.de rei vindic. quod & ideo partem esse ædium dicunt l.49.ff.de rei vindicatio. Brisson. Adde Brechæum in l. locus, sub tit. de verb.& rer. signific.

In solo fieri opera dicuntur, quæ solo cõiunctæ sunt: veluti si quis ædificium ponat in solo: quod si quis messem faciat, vineas putet, arbores succidat: opus tamen in solo facere non censetur. Et hoc ita in operis noui nunciatione obtinet l.1.§. hoc autem ff. de noui oper. nunciat. Cæterùm in interdicto, quod vi aut clam, quod ad ea solùm opera, quæ in solo fiunt, pertinet, etiam in solo fieri videtur quod circa arbores fit, non etiam quod circa fructum arborum. Itaque si vineas quis vel arundinem vel salictum succiderit, hoc interdicto tenebitur l.1.§. hoc interdictum l. 7.§. notauimus. ff. quod vi aut clàm.

In solo consistere dicuntur seruitutes. quæ solo imponuntur, & solo debentur, quales sunt iter, actus, via l.3. ff.de seruitutib.Briss.

Res soli dicuntur, ædes, agri, fundi, & cæteræ res immobiles solo coniunctæ l.1.ff.de rei vindicatio l.1.ff. de condict.tritic.l.7.ff.de vsufru.l.1.§.si fundus.& l.3.§.pertinet.ff.de vi & vi armat.l.7.§.in peculio.ff.de pecul. l.1. ff. de ædilic.ædi l.31.ff.de donation. inter vir l.1.ff. vsu.bi l.10.§.quid ergo.ff.de vsucapion.l.1.ff. vsufruct.quemadmod.caueat.l.13.§.cellarum.ff. de instru. vel instrum. l. 24.ff. quæ in fraud. credit. Quæ & solo cohærere & solo contineri dicitur l.10.ff.quod vi aut clam l.1.§. hoc interdictum. ff. de vi & vi arma. Quod verbum & Iureconsultis proprium Seneca notat. Sic enim libr. 11. Natur. Quæstio. Tertia pars de agris, terris, satis, arbustis

quæritur:

quærit: &, vt Iureconsultorum verbo vtar, de omnib᷑, quæ solo continentur. Plin. lib. 6. Epist. Eosdem patrimonij tertiam partem conferre iussit in ea, quæ solo continerentur. Briss.

Sic pignora soli in l. 11. §. si pignora. ff. de re iud. & obligatio soli in l. 19. §. legatum. ff. de lib. leg.

SOLVM porrò Seruius in 5. AEneidos esse scribit quod vnicuique rei subiacet. Vnde nauium solum mare, aer auium, stellarum cœlum. Ex quo ab Ouidio dictum sit,

Astra tenent cæleste solum. Briss.

SOLVM etiam Tuscarum lingua, significat totum, & solidum. Hinc Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem signant, tauri, arietis, verris. quod omnes integri solidique corporis sint: hæc Festus.

SOLVS, dictio licet taxatiua, tamen non operatur correctionem iuris. & ideo singul. not. Angel. in l. 1. per illũ textum. iuncta glo. in verbo, Solus. C. vbi, & apud quem. quòd si statuto cautum sit, quòd de adulterio & furto omnes iudices ciuitatis possint cognoscere deinde alio nouo statuto disponatur, quòd de adulterio cognoscat solus capitaneus: per hoc verbum solus, non videtur adempta iurisdictio alijs. quod est nota dignum, secundum Angelum & pro singul. citat D. Ias. in l. quod in rerum. §. si quis post testamentũ. ff. de legat. primo. vbi dicit, quòd est solennis decisio, si est vera. eam etiam approbat Decius consil. 3. diligenter pro tenui. column. 5. versicul. superest respondere. & potest confirmari ex alia simili & sing. decisione Bartol. in l. 3. §. cum Titio in nouis lecturis. ff. de adim. lega. Tamen animaduertendum est, quia hoc modo secundum statutum nihil prodesset, sed superfluò membranas occuparet: quod non est dicendum, per ea quæ scripsi suprà in verbo Qualiscunque. & quæ tradit Corn. consil. 27. licet multum vrgeant. colu. 1. lib. 2. item cum sit speciale, videtur quòd per eum sit à primo generali recessum: vt in simili quæstione concludit D. Alexand. in l. si ab hostibus in primo not. ff. solut. matrim. & eleganter decidit etiam Bal. in l. executorem. in 6. colum. vers. or. redeo ad naturam. C. de exec. rei iudi. quem latè refero infrà in verbo, statuta contraria. Proinde hoc dictum Angel. apud me dubium est, & potest reprobari ex eisdem fundamentis quibus reprobatur opinio Bart. præallegata. prout scripsi infrà in verbo, Tantum. sed tamen propter Ang. auctoritatem. adde ad notata per Bartol. & scrib. in l. si cõstante. in princ. in nona quæstione primæ partis. ff. soluto matrimonio. Et vlterius, licet alij non referant. addo quòd idem videtur esse de mente Bald. in consil. 311. Ioannes & Federicus fratres in vltim. colum. in vlt. lib. vbi elegãter cõcludit, quòd vbi dictio taxatiua apponitur circa id quod aliàs erat à iure dispositum, nihil debet operari. Sunt tamen qui Angelum referant loqui affirmatiuè, & sic quòd dictio Solus posita in l. noua, corrigat antiquam. & ita Angel. refert D. Felin. in c. pastoralis. in princip. column. 1. versicul. limita tertiò. extrà de offic. ord. vbi eum sequitur. & ita dicit per Anna. & Doc. Perusinos fuisse consultum. in fauorem ecclesię maioris Ferrariensis. ita etiam citat Angelum Dec. in dicto consil. 5. in 1. col. tamen hanc intelligentiam, iudicio meo, non patitur gl. vlt. ibi, ex qua Ang. fundauit decisionem suam.

SOLVTA prædia Cic. in Orat. de lege Agra. nulli obligata vocat: His enim obligata opponit his verbis, Soluta meliore in causa sunt, quam obligata. Sicul. Flacc. in lib. de conditio. agror. Solutos ait, à quibusdã appellatos occupatorios agros, Solutos verò nõ esse quorum fines demonstrari possint & finiri. Briss.

SOLVTIO, est obligationis liberatio in actione personali l. solutionis. de verb. sig. In vendicatione enim alia solutio non fit, sed species petita restituitur. Spieg.

SOLVTIO iusta tria requirit. Aliquando enim propter personam soluentis, non est iusta, nec ad tollendam obligationem efficax solutio, veluti si fiat à pupillo sine tutore. Rursus propter personam creditoris aliquando nihili est solutio ei facta. Vt si fiat pupillo sine tutore. Sed & si debitor, cum esset perpetua & fauorabili exceptione tutus, per errorem vltrò soluerit, non cogetur tanti redimere damnosam liberationem. quinimo vtetur condictione indebiti. Omnino enim vt ritè fiat solutio, oportet soluentem non ignorasse ius suæ obligationis. Postremò ratione rei solutæ, plerunque est inutilis solutio: vt si soluerentur numi reprobi aut adulterini. Balduinus in comm. Instit. Iustin. lib. 3. tit. 29. quibus mod. tollit. oblig.

SOLVTIONIS appellatione omnis liberatio quoquò modo facta & satisfactio qua creditor contentus fuerit contineatur l. 47. l. 176. ff. de verb. significat l. 52. l. 54. ff. de solutionibus quod quemadmodum se habeat, lib. 1. de solutio. abundè exposuimus. Briss. Adde Cuiac. super Rub. de solut. & liberat. debit. ciuitatum. C. libr. 11. qui dicit, quod liberationis verbum ad obligationem referatur. solutionis verò ad obligationem vel ad nummos. Si ad obligationem æquè patet ac liberationis, l. solutionis. ff. de solut. cui ex inscriptione coniungenda est l. liberationis. ff. de verb. signif.

SOLVTIVS, pro facilius, expeditius. apud Vlp. in l. at si quis. §. idem Labeo. Sed solutius, ait, æquitatem sequi, cum hoc ei & actionis natura indulget. Sp.

SOLVTVM refertur non solùm ad dandum sed etiam ad faciendum l. cum rem. & ibi not. ff. rem pup. saluam. fore.

SOLVTVS is dicitur, cui recedendi est libera facultas l. 2. de lib. hom. exhib. Caius in l. qui neq; de verb. sig. Ac ne eum quidem, inquit, intelligimus solutum, qui in publico sine vinculis seruatur. Spieg.

SONTES propriè dicuntur, quorum culpa iam sonat, hoc est qui erroris conuicti sunt l. 1. §. fin. ff. de ædil. edict. Spieg.

SONTIRE significat aliqua in re obesse, & grauiter nocere: Vnde sonticus morbus, qui reb. agendis, & negocijs conficiendis obest, noceróq;. AElius Stilo, vt scribit P. Crinitus lib. 5. de honesta disciplina, sonticum existimauit pro noxio dictum: vnde sontes homines pro noxijs & deperditis. Hanc tamen vocem, Sontire, propter nimiam antiquitatem & insolentiam magis intelligendam esse, quam vsurpandam. Quoties, inquit Venuleius, morbus sonticus nominatur, eum significari Cassius ait, qui noceat: nocere autem intelligi, qui perpetuus est, non qui tempore finiatur. Sed morbum sonticum eum videri, qui inciderit in hominem postquam sanatus sit. Sontes enim nocentes dicuntur, &c. Brechæus in l. morb. sonticus. ff. de verb. & rer. signif.

SONTICVS morbus, apud 12. Tab. intelligendus est non vulgaris: sed tam molestus, vt reus non cogatur apud iudices comparere. Hinc & sontica causa appellatur, admodum grauis, vt ait Erasmus in Chiliadib. Vide l. 1. §. deinde l. ob quæ l. pen. ff. de ædil. edict. vbi sæpè fit mentio de morbo sontico. & l. quæsitũ. de re iud. vt Pomponium Sextum intelligas, qui veteres sonticam, id est, iustam causam dixisse scribit: iustum enim præbet impedimentum. Spieg.

SONTICVS morbus in 12. Tab. qui cuique rei, gerundæ obet. l. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis caut. Eius morbi vim explicat l. 60. ff. de re iudi. eo enim differenda sunt iudica. sonticum morbum (Festo lib. 17. significare ait AElius Stilo certum cum iusta caussa, &c. In 12. Tabulis, qui accipiatur docet A. Gell. lib. 20. capit. 1. Verba legis hæc sunt si iudex, vel alter ex litigatoribus morbo sontico impediatur, dies iudicij diffisus esto. Hanc explicui lib. 4. veteris Iurisp. 51.

Σόφισμα cauillum, calumniam, & imposturã significat, [illegible], Budæo teste in annotation. [illegible]. Idem ipse Budæ. in commen. linguæ Græcæ scribit σόφισμα esse scitum invẽtum, prudens facinus, ex Arriani lib. 6. & Euripid. in Hecub. Atque interdum [illegible] philosophos & sapientes vocari σοφιστὰς, inquit Etymologicus autor [illegible] vt tradit Apollinus in Herodotum. Testis est etiam Budæus Sophistam pro Præceptore Plutarchum dixisse, his verbis [illegible] Idem Plutarchus in

quodam apophtheg. μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός, id est. Odi ego sapientem, qui sibi ipsi minimè sapit. Porrò dicebatur σοφιστὰ ... id est deceptor, ... ἀπὸ τῆ σοφίας. Is quoque erat σοφιστὴς, qui musicam exercebat, & cythara ludebat, vt autor est Hesychius. Brechæus in l. natura, subst it. de verbor. & rer. signif.

Σοφισταὶ l. ἰατροὶ ... §. σοφισταὶ. ff. de excusa. tut. à quibusdam exponuntur doctores. Vide Cuia ad d. l. 6. d. §. Grammat. ff. eod.

Σοφὸς Græcis est, quod Latinis sapiens, doctus, acutus, scitus, bonus, vtilis: à σοφία sapientia. Et Romani cum aliquem laudare vellent, quòd doctè omnia dixisset, aut prudenter fecisset, σοφὸς adpellabant: vel mox acclamabant, σοφῶς, hoc est, scitè, doctè, acutè, sapiéter. Sic quia maximam scientiam Sempronio populus Romanus attribuit, rectissimè σοφὸν eum adpellauit l. 2. §. fuit post eos. ff. de orig. iur. Olim Iudæorum quoq; doctores, teste Hieronymo, Sophi, hoc est, sapientes à plebe dicti sunt. Qua imitatione apud Græcos ἑπτὰ σοφοὶ, id est, septem sapientes nuncupabantur: Thales Milesius, Solon Atheniensis, Chilon Lacedæmonius, Pittacus Mitylenæus, Bias Pryenæus, Cleobulus Lyndius, & Periander Corinthius. Sed postea Pythagoras primus, vel hoc nomine omnium sapientissimus, non sapientem se sed Philosophum, hoc est, sapientię amatorem adpellari voluit, sapientiam soli Deo relinquens.

SORDES. pro auaricia, rapinis. Vnde damnatus sordium, apud Plin. lib. 2. Epist. 12. Vlp. l. ait prætor. §. quæsitum est, vers. Et districtè. Nisi aut sordes, inquit, aut euidens gratia tutorum siue curatorum doceatur. Idem in l. si filius familias. ff. de iudi. Si euidens, ait, arguatur eius gratia, vel inimicitia, vel etiam sordes. Sp.

SORDES pro pecuniaria corruptione l. 3. §. 1. l. 9. §. vlt. ff. de recept. qui arbitr. l. 3. C. de arbi. l. 15. ff. de iudic. l. 16. §. per magistratum. ff. ex quib. cauf. maio. l. 7. §. quęsitum. ff. de min. l. 7. §. competet. ff. de adm. tut. l. 51. de euictionibus. Nam quod in illis locis dicitur, per sordes; hoc, pecunia accepta, dicitur in l. 1. §. 1. ff de magistr. conuen. l. 8 §. vlt. ff. manda. Sic interpretandum est verbum sordidè in l. 3 §. nunc videamus. ff. de suspec. tut.

SORDIDA concussio, id est, calumnia. Vide suprà, Negocium facit. Hæc a transactionis officio longè distat. Transactio enim quærit pacem, & finem litium: calumnia discordiam parit, & dispendium. Transactio ex bona fide procedit. calumnia ex dolo malo: tantoq; magis nocet, quanto latentius procedit ad nocendum. Sp.

SORDIDA munera, quæ habeantur in Constitutionibus exposui supra lib. 11. in verbo Munus. Briss.

SORDIDA vestis in l. 39. ff. de iniur. sordium plena, qualis olim erat reorum habitus, qui inde sordidati dicebantur, vt ex veterum auctorum libris notum est. Brisson.

SORDIDAE stirpes, splendidis & ingenuis natalib. scitè opponuntur, ab Impp. Dioclet. & Maximiano. l. super statu. C. de pœnis.

SORDIDE agere, pro auarè l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tut.

SORDIDE agit tutor, qui pecunia corruptus, rem pupilli negligit d. l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tut. Spieg.

SORITAE dicuntur Elenchi seu argumentorum congeries, quibus ex Stoicorum familia Chrysippus certando plurimum vtebatur cum per multiplicata consequentia ratiocinationes duxerat, ex his tandem omnibus aliquid velut necessariò concludens, inducebat: & his quidem disputationum laqueis, id est Soritis, implicatum atque irretitum aduersarium tenebat. Quod Cic. videtur intellexisse lib. 1 de Orat. ad Q. Fratrem, his verbis, Stoici verò nostri disputationum suarum atque interrogationum laqueis te irretitum tenerent. Et Persius in vltimo versu Satyr. 6.

Inuentus Chrysippe tui finitor acerui:

Iam verò qui & Sophisma & σοφιστικὴν & σωρίτην legunt, hi non multum aberrant à scopo nostri Iurisconsulti. Brechæus in l. natura, in tit. de verb. & rer. sign.

Σωρίτης. Vlpian. l. 177. ff. de verb. signific. Natura cauillationis, quam Græci σωρίτην appelleuerunt, hæc est: vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur. Sic in l. 65. ff. de reg. iur. Hot.

SOROR, teste Labeone, appellata, quòd quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Cui dicto astipulatur text. in l. mulieres. C. de incol. libr. 10. & in l. mulieres. C. de dignit. lib. 12. text. in l. cum in adoptiuis. C. de adopt. Bart. in l. fin. C. de priuil. scholæ. lib. 12. quæ iura probant, mulierem mutatione mariti priorem dignitatem, conditionem, forumq; mutare. Vide Gell. Noct. Attic. lib. 13. cap. 10. & Cátiunc. in Topic. loco ab Adiunctis. Spieg.

SOROR pro amica, siue scorto nonnunquam à clericis flagitiosis appellabatur: rem turpissimam honestissimo nomine tegentibus. Impp. l. eum qui, 19. C. de epis. & cleric. Eum qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet. Sorores igitur appellabant, quas hodie Scurræ Commatres vocant. Hot.

SORORVM autem aliæ consanguineæ, aliæ vterinæ sunt l. penult. & l. vlt. C. de legit. hæred. quæ verba suis locis a nobis exponuntur.

SORORIVS, cui soror mea nupsit. Sororius similiter dicitur frater, & sororis filius.

SORORIARE, apud Plautum perinde est atque augeri & procrescere, vnde mammas sororiantes vocarūt in puellis, vt à Sexto Pompeio traditur cum exuberantes intumescunt, quod illis euenit ex compresso lacte. Crinitus de honesta disciplina lib. 11. cap. 12.

SORS, summa est, siue capitale, hoc est prima pecunia, quæ confertur in societatem, vt inde lucrum fiat. Accipitur & pro fortuito alicuius rei euentu. vt in Aut. vt om. obed. iud. prouinc. §. arripiat. Obseruandum, quòd maximum discrimen est inter sortem, quæ controuersias tollit, alens concordiam præsentissima definitione, in quam partes consentiunt liberè: de hac intelligendæ sunt l. vult. in prin. C. commun. de legat. l. si quæ cautiones. ff. famil. ercisc. l. si cum ambo. ff. de iudic. & § optionis legatum. Instit. de legat. Et sortem quæ aufert bona, parit rixas, homicidia, & omne malum: quæ item latentium rerum omnia, vel alias superstitiones complectitur. Hui⁹ autor sathan est: priorem aūt sortem Deus moderatur, ad conciliationem dissidentiū animorum. sp.

SORS à serie, pro dubio rei euentu: qui quum Dei voluntate semper fit destinatus, varias producit significationes. Vnde sortior, verbum, in vsu loquendi frequens, pro adquirere aliquid. Sortiri iudicem, sortiri prouinciam, sortiri forum, Vberkommen. Nouell. vt om. obed. iudic. prouinc. § arripiat. Old.

SORS, aleæ, vel alterius rei, quæ instar fit aleæ, iudicium, declarans in dubio, scilicet honesto, voluntatem Dei, ein Glückfall. Vnde solebant olim, & iam nunc solent vel inter coniunctissimos, incidentes controuersię per sortem dirimi, durch ein Loß. l. si quę sunt cautiones. ff. famil. ercisc. Augustinus grauiter in Psal. Sors est, inquit, res in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. Nam & sortes miserunt Apostoli. Electi sunt duo iudicio humano: & electus de duobus iudicio diuino. Vnde scribitur: Cecidit sors super Matthiam. Olden. De hac sortis significatione vide etiam quid annotarit Adrianus Turnebus aduersariorum libro quinto. capit. 21.

SORS pro gratia, quam significationem gentes olim non intellexerunt, & multi hodie dissimulant. Augustinus, ibidem, Ponitur ergo sors, ait, pro gratia, qua saluantur: quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nam vbi dicitur: Iste facit, Iste non facit: merita considerantur. Et vbi merita considerantur, electio est, non sors. Quoniam autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suæ nos saluos fecit: quia voluit, non quia digni sumus. Audis hæc Christianæ lector? Oldendorp.

SORS dicitur patrimonium, & summa siue caput illius pecuniæ, quæ confertur in societatem, vt inde lucrum

crum fiat. Qua ratione consortes accipiendi sunt, qui vel commune habent patrimonium, vel parem pecuniæ quantitatem sogietati attulerunt. vt l. dudum. C. de contrah. empt. Consortium, ein Gesellschafft. Old.

SORS adfini quadam significatione dicitur quælibet pecunia cui accedunt vsuræ, vel reditus: vt in tit. ff. de vsur. ein Hauptsumm. Oldend.

SORS, pro iudicio, ordinatione seu conditione obiter incidente Tractum autem id est ex more Romano. Non enim audiebantur caussæ, nisi per sortem ordine quodam. Siquidem quo tempore caussæ agebantur, conueniebant omnes, & ex sorte dierum ordinem accipiebant: scilicet ita vt post triginta dies caussas suas exequerentur. Nunc vix tota hominis ætas sufficit, ad dirimendas lites. Old.

SORTE res discerni solet l. sed cum ambo. ff. de iudicijs.

SORTEM & vsuram persoluere, figura prouerbiali dictum, quid sit, interpretatur Erasm. Chiliad. 4. Cent. 7. Spiegel.

SORTES Prænestinæ quæ fuerint tradit Crinitus lib. 21. cap. 3. Continebant autem populi Romani fata, tesseris quibusdam ligneis insculptæ: Vnde Liuius extenuatas sortes inter prodigia numerat, quoniam veræ illæ fatales alicubi consumptæ viderentur. Sed & alius mos Romanis Imperatoribus in aucupanda per sortes fortuna fuit, versibus ad eam rem compositis, vel ex aliquo poemate translatis. De Varijs autem sortiendi rationibus vide luculenter tractantem Hadrianum Iunium lib. 2. animaduersionum, cap. 5.

SORTES appellantur pecuniæ ipsæ principales, quibus vsuræ accedunt l. 24. ff. de vsufruct. leg. l. pen. §. 1. ff. ad l. Falcid. l. 58. §. ante diem. ff. ad Trebellian. Brisson.

SORTILEGIVM. Sortilegia dicuntur, quæ pro inueniendis furtis, vel diuinationibus intendendis fiunt, per missionem sortis. Quomodo accipitur in titulo extrà, de sortilegijs. Hinc sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis per quasdam (quas sanctorum seu apostolorum vocant) sortes diuinationis sciétiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt cap. 1. 29. quæst. 1. Quòd autem huiusmodi sortes (sunt enim in duplici differentia. adeo, vt aliquæ sint licitæ, vt probat glossa ad verbum Sortes. 26. q. 2.) sortilegique improbentur, constat manifestissimè ex c. sortes. 26. q. 5. vbi scriptum legitur: Sortes, quibus cuncta vos vestris discriminatis prouincijs (quas patres damnauerant) nihil aliud, quam diuinationes, & maleficia esse decernimus. Quam ob rem, volumus illas omnino damnari, & inter Christianos vltrà nolumus nominari, &, ne exerceantur anathematis interdicto prohibemus. A Persis autem fertur esse allata diuinatio, cuius Varro quatuor genera ponit. terram, aquam, aerem & ignem. hinc Geomantiam, Hydromátiam, Pyromantiam & Aeromantiam dicta autumant. Anchora. c. igitur. 26. q. 3. & 4.

SORTIRI filium, pro suscipere. Vlpianus l. tertia, §. 5. ff. de bon. poss. cont. tab. Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta filium fuerit sortitus. Hotoman.

SORTIRI forum, pro acquirere. Sic sortiri prouinciam, sortiri iudicem.

SORTIRI, per sortem eligere, apud Caium in l. si quæ sunt cautiones. famil. ercisc. Sp.

SORTIRI prouincias dicebantur Prætores, etiam qui in vrbe ius dicturi erant. nam designati antequam magistratum inirent, sortiri inter se solebant, quis de pecunijs repetundis, quis de ambitu, quis de veneficijs, quis alijs denique quæstionibus præfuturus esset. vt in Verrinam II. explicauimus. Hot.

SORTITIONI & subsortitioni iudicum Prætor vrbanus præerat. hoc est, per sortem & fortuitum euentum designabat ex decurijs & ordinibus eos, qui quoquo tempore iudicarent, illorumque nomina in albo suo describebat. Vnde Sortiri forum. Sortiri iurisdictionem, Sortiri effectum dicimus. Planè, si reijciebantur iudices, seu, vt nunc loquimur, recusabantur, sub sortitionem in locum reiectorum faciebant. Oldend.

SP

SPATIVM, non solùm de loco, sed etiam de tempore dicitur l. sicut in annos. §. idem Papin. ff. quibus mod. vsusfruct. amit. Sp.

SPADO, σπάδων: generale nomen est, ait Vlpian. in l. 128. ff. de verb. signific. quo nomine, inquit, tam hi qui natura spadones sunt, item thlibiæ, & thlasiæ, sed & si quod aliud genus spadonum est, continentur. Idem l. 39 §. 1. ff. de iur. dot. Si spadoni mulier nupserit, distinguendum arbitror, castratus fuerit, necne. vt in castrato dicas dotem non esse. in eo qui castratus non est, quia est matrimonium, & dos & dotis actio est. Spadonum igitur tria videntur esse genera. alij enim sunt, quibus aut penis, aut testes, aut vtraque adempta sunt: qui propriè ac speciatim Spadones à Græcis appellantur: περιτίαι, quod euellere plerunque significat l. 4. ff. ad leg. Corn. de sicar. & l. vltim. ff. de public. à Latinis autem castrati. d. l. 39 de iur. dot. l. 6. ff. de lib. & posthum. Alij quibus attriti sunt testes, qui propriè Thlibiæ, & Thlasiæ vocantur, παρὰ τὸ θλίβειν, καὶ θλᾶν, quod atterere significat. d. l. 128. de verbor. signific. & l. 5. ff. ad leg. Corn. de sicar. Alij denique spadones sunt, qui membris quidem sunt integris, & incorruptis, sed naturæ tamen vitio quodam affecti (vt scribit Theophilus) generare prius non possunt, quàm id vitium sit sublatum. Quale autem id vitium sit Galenus lib. De vsu part. 15. his verbis explicat, quæ propterea subijciemus, quia sine huius rei cognitione plurima iuris nostri capita intelligi nó possút. [illegible] Quod sic conuertimus: Superest autem primùm quidem exponere, quemadmodum pudendum in coitionibus, quam maximè intensum esse oportet. neque enim (quod alicui fortasse videatur) solius congressus caussa, sed vt meatus aperiatur ac dilatetur, vel quam longissimè semen emittatur, cómodum est pudendum intentissimum existere. nisi enim rectà ferretur, ac vspiam vel obliqua vel salebrosa via eius esset, ibi tum adhæresceret. Itaque qui ὑποσπαδίαι nominantur (quasi dicas subductitij) quandoquidem ob vinculum quod extremo in cole habent, meatus ijs est distortus, procreare liberos non possunt. non quo non fœcundum semen habeant, sed quòd in colis anfractibus adhærescens vibrari procul non possit. cuius rei curatio ipsa documento est. si quidem abscisso eo vinculo, generant. Atque hoc quidem incommodum omnibus planè vsuuenisset, nisi natura prospexisset, vt in coitionibus lata & quammaximè directa via seminis existeret. Hæc Galenus, quorum (vt spero) cognitionis vtilitas, verborum inuerecundiam obscurabit. Sic enim intelligemus quid sit, primùm quod Iurisconsulti tradunt, spadonem posse posthumum hæredem instituere l. 6. ff. de posthu. vbi scribit Vlp. non modò eum qui facilè generare potest, sed etiam spadonem posthumum instituere posse. quod sanè perabsurdum esset, nisi cum intelligeremus, qui coire quidem potest, sed generare propter naturæ vitium aliquod non potest, tantisper dum hoc vitium, aut hominis solertia, aut Dei beneficio quodam admirabili sit sublatum. qua de caussa vxorem quoque posse eundem ducere Vlpian. scribit in d. l. 39. ff. de iur. dot. quippe cui generandi spes præcisa non sit. quú is qui castratus est ijsdem legibus & arrogare, & vxorem ducere, & posthumum instituere prohibeatur. Marcianus l. 14. §. 1. ff. de manum. vind. Et si spado velit matrimonij caussa manumittere, potest: non idem est in castrato. Similiter etiam Vlpian. in l. 6. de lib. & posthum. spadones ab ijs qui facilè generare non possunt, distinguit: & l. 6. §. 2. ff. de ædil. edict. vbi scribit Pomp. spadonem neque morbosum

neque vitiosum esse: sed sanum esse. sin autem quis ita spado fit, vt tam necessaria pars corporis ei penitùs absit morbosum esse. De hoc tertio spadonum genere intelligendum est quod vulgò dicitur, eos qui generare non possunt. quales sunt spadones. adoptare posse l. 2. ff. de adopt. item spadonem arrogando, suum sibi hæredem asciscere posse: nec ei corporale vitium impedimento esse l. 40. §. 2. ff. eod. Hot. Adde Forcat. in suo Auiario iuris ciuilis, cap 8. num. 1.

SPADO propriè is est, cui virilia sunt excisa, ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id est ab euellendo. Aliàs eunuchi dicuntur, ab εὐνὴ, quod est cubile, & ἔχω, custodio, quasi euneochus: hominum genus, quod seruandis regum cubilibus præfici solebat.

SPADONVM genera sunt varia. Castrati, qui penitùs non arrigunt, siue qui naturaliter sine testibus progeniti sunt, siue quia ante pubertatem omnino excisi dicti, quasi casti. Thlasiæ, quibus testes fracti sunt. θλάω enim frango significat. Hi & θλαδίαι dicuntur. Thlibiæ, qui attritos eos habent, ἀπὸ τοῦ θλίβειν. Eunuchi, qui τὴν εὐνὴν id est lectum virginum custodiunt. dicti, quòd bonæ sint mentis εὔνοοι, & a venereis semotæ. His non solùm testes, sed & totus coles ipse amputari solebat. Sunt & qui aliqua ęgritudine, testium vsum amiserunt. Sunt qui vno tantùm teste nati sunt. Sunt &, quibus cum vterque adesset, altero tamen execti sunt. Castrari quoq; mulieres in Lydia repertum est. Hæ omnes species sub spadonis appellatione cōprehenduntur. dicti παρὰ τὸ σπᾶν, id est, ab euellendo. Vnde & ἐκτομίαι vocantur, quasi exectos dicas. Vide Alc. de verb. sig. in l. spadonum. & Iurisconsf. in l. si serua seruo §. fin. de iure dot: Spieg. Adde Ferret. comment. Instit. Iustin. lib. 1. tit. 11.

SPARTA dictio græca est, Latinè sata dicitur. Origo enim huius vocabuli sumpta est à verbo σπείρω, quod sero significat, vnde nomen verbale σπάρτον, quod satus vel satiuus appellatur. Vnde Homerus libr. 19. capit. 1. in neutro genere pluratiuo numero σπάρτα dixit, vt annotauit Pet. Mosell. in Gellium, lib. 17. cap. 3.

SPARTACVS, pro Spartano, apud Paulum reponendum, in l. possideri autem. §. si seruus quem. ff. de acquir. possess. Historiam de Spartaco, qui fuit nobilis gladiator, refert Bap. Pius ca. 52. in Annotat. poster. Spieg.

SPARTACVS famosissimus gladiator traditur, de quo secundum aliquos intellexit Paul. Iureconsf. in l. 3. §. si seruus. ff. de acqui. poss. quamuis scrib. in illo loco sequuti vulgatam lectionem, non animaduerterint. nam de Spartano nulla extat historia, circa hoc. & intelligas de Spartaco famosissimo gladiatore, qui ex Thracia oriundus fuit, robore animi & corporis præstans. Is se in libertatem vindicauit: de quo talis fertur historia. Cum Lentulus ludum gladiatorium adornaret Capuæ, capta occasione Spartacus, Chrysus, & AEnomaus se inde proripuerunt, ergastulos seruos armant, eosque proposito pileo conuocant ad libertatem: manuque seruorum hoc modo congregata, quasi iusto exercitu, bellum ingens excitauit: aduersus illorum impetus comprimendos, missos aliquot duces oppresserunt: & consulares exercitus. Tandem demandata est talis prouincia Crasso, qui illos extremo bello profligauit: ex quo incessit per vrbē ouans, laurea corona insignitus: more ouationis præpostero. Consueuerant enim ouantes myrtheam coronam gestare. Reliquiæ Spartaci non iunxerunt secum Catellianis, quæ paulò pòst ab Octauio patre Augusti deletæ fuerunt: extra sortem demandato negocio, vt obiter tendens in Macedoniam comprimeret fugitiuos. A frugalitate Spartacum Plin. laudat, vtpote qui auro interdixerit exercitui suo. Idem laudatur à fortitudine, vt qui acriter pugnans ceciderit: de quo ita cecinit Cordubensis poeta Lucanus:

Vt simili causa caderet, qua Spartacus hostis.

Et ideo sensit Paul. licet omnes ad Spartanum, quem ignorant, maluerint referre. Historia Spartaci nota est ex lib. 95. 96. & 97. Epitomatum Liuij. Cot.

SPATHA Vegetius gladios maiores, spathas vocari docet: minores verò, semispathas. Extat in Aut. de armis. §. pen. Spieg. Eadem forma dixere semisicas. M. Tullius 3. de legib. Runis & semisicis, quas ipse se proiecisse in forum dixit. sic vt legam verus lectio, emsitijs, coniecturam mouet. Cuiac. in exposit. Nouell. Iustin. 81.

SPATIARI spacia facere & deambulare est l. 7. ff. de seruitutib. Et apud Sueto. in Tiber. cap. 14. Briss.

SPECIALE delictum videtur, quod doctores nostri innominatum dicunt: vt cum quis in ius vocatus non paret l. 2. C. de episc. aud. cum temerè appellat. cum ius dicentem contemnit, cum in munere sibi imposito per desidiam quis cessat l. 2. C. de sport. Einsmodi enim facta pluribus verbis specialiter designantur, non vno generali. Ex Alciato. Spieg.

SPECIALES actiones censentur, quib. id persequimur, quod natura sua, & quantum ad iuris interpretatione pertinet, speciale est, etiam si accessoria quadam habeat: vt equus, vestis, domus, fundus, & cætera id genus res. Spieg.

SPECIALITER, idem quod specialiter, disertè, mit außgetruckten Worten. Vlp. in l. 2. si quis caut. Nisi, inquit, contrarium specialiter partib. placuerit. Vocabulum Iurecons. familiare l. defuncta l. arbores. ff. de vsufr. & alijs multis locis. Sp.

SPECIALITER prælegare. Claud: in l. alimenta. ff. de alim. leg. Quia, inquit, destinauerat alimentis, eius vsuras pecuniæ, quas specialiter ei prælegauerat. Sp.

SPECIE. in l. quæsi. de verb. sig. pro parte vsurpant. Vult enim dicere, agrum partem esse fundi, non speciem. arg. l. fundi. eod. tit. Sic Vlp. in l. 1. de agnosc. lib. vbi S C. Plautiani duas esse species dicit, cum partes debuerit dicere, teste Appello. Sp.

SPECIEM veteres Iurisconss. appellant, quod recentiores, legis casum. Vlp. in l. sed interim. de don. inter vir. & vxor. Paulus in l. Latinus Largus. de leg. 2. Quint. thema vocat, quasi facti positionem, vel euentus. Sic species vna, pro vna quadam causa. in l. solet prætor. & l. seq. ff. de iurisdict. om. iud. Sp.

SPECIES est vox, quæ de pluribus differentibus numero, seu indiuiduis dicitur. vt apud Apellum tutela testamentaria, aditio hæreditatis, dominium directum, emptio, furtum, obligatio ciuilis, actio personalis, possessio naturalis. Quanquam nonnullis visum est, vt attestatur Cantiunc. speciem indiuiduis comparatam, hoc nomine parum aptè notari. Speciei nanque nomen sola comparatione ad genus videtur inditum: dictamq; speciem esse, quòd confusum & informe genus expoliret, & speciendum (sic enim veteres loquebantur) nobis exhiberet. Ob id Cic. in Topic. mauult formam (dum a forma generis locum ducit) appellare. Siquidem species indiuiduis comparata non iam speciei retinet, sed generis potius accipit faciem. Ciceroni adstipulatur gloss. vltim in l. proponebatur. ff. de iudic. Rei species, inquit, id est forma. Iuris ciuilis interpretes speciem passim appellant genus, & indiuiduum speciem: vt hominem, equum, bouem, genera: Titium, Bucephalum, & hunc bouem, species. Sic loquitur Apello indicante l. 1. in prin. et. §. 1. ff. si cert. per. l. non videtur in iudicem. de iudic. l. fin. de condit. ob caus. l. ostentum. de verb. sig. l. cum certū. de aur. & arg. leg. l. qui vxori l. species. eo. tit. & princ. Instit. de donat. & Iurisconss. passim in tractatione legatorum. Spieg. Adde Taboetium in topico milit. for. & leg. discip.

SPECIES Iurisconsulti appellant, quas veteres Latini Fruges: id est vinum, oleum, frumentum, legumina. Arc. l. vlt. ff. de mun. & hon. Cura quoq; emendi frumenti, olei: nam harum specierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris est. Imp. l. 26. C. de vsur. In traiectitijs autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus. Hot.

SPECIES apud Iureconsultos singula corpora significat l. 54. ff. de verb. obligat. l. 30. ff. de legat. 1. Separaturque interdum à quantitate, id est, ab his, quæ pondere, numero & mensura constant l. 6. ff. si cert. petat. l. 6. ff. de rei vindicat. l. 34. §. sed si pondus. ff. de legat. 1. Quæ tamen ipsa etiam certæ speciei loco sunt, cum certo loco circumscribuntur ac definiuntur: veluti si vinum quod in apo-

in apothecis est, pecunia, quę in arca est, legetur, vel promittatur, l.30.in fi.l.14.§.sed si non corpus.de leg.1.

SPECIES etiam pro forma, qua corpus id esse adgnoscitur quod est l.7.ff. de supellect. l.76.ff. de iudic. Briss.

SPECIES adæratæ, quarum fit mentio, in l.septem.C. de erog.milit.annon.libr.12. Vide suprà. Adærare, quod opinor nobis esse die wahr an gelt schlagen.

SPECIES adærandæ.in l.speciebus.C.de cohortalib. lib.12.

SPECIES pro annonarijs corporibus seu quantitatibus, in l.10.& l.11.C. de sacrosanct.ecclesi.l.1.l.2.& l. vltim.C de condit.in publ.horr.libr.10.l.1.de quib.muneribus.vel prestatio.lib.10.l.7.C.de annon.& tribut.lib. 10.l.vn.C.de Salgamo hosp. non prest. & alijs infinitis Codicis locis.

Sic species annonariæ, in l.vlti.C.de collat.fund.fiscal.lib.11.Vegetius lib.3.cap.3. Sollers debet esse tractatus vt pabula, frumentum, cæteręque annonarię species quas à prouincialibus consuetudo deposcit, maturiùs exigantur. Briss.

SPECIES, pro controuersia Ex eo deducta locutione quod finitam quæstionem Græci hypothesin vocant. Vlpian.l.18.ff. de minor. Diuus Seuerus & Imperator Antoninus non audiuerunt incoloratè restitui desiderantem aduersus fratrem post speciem in auditorio eorum finitam. Hot.

SPECIES in plurali, pro aromatibus aliquando sumitur, sed obsoletum. Macrobius lib. vlti. Saturnal. Species & acres & calidæ super faciem cùm apponuntur, exulcerant. Martianus in l.fina.ff.de publican. Species ait, pertinentes ad vectigal. Ex Thesauro. Steph.Rober. Spieg.

SPECIES resistentes.in eadem l.pro restantes intelligit Budæus quæ reliquamenti causa debentur. id est, quæ ex præterito debentur, vulgò per rest außstendig. Spieg.

SPECIES semper generi derogat. Paul.de legat.3.in §.l.seruis vrbanis. Quando ergo in aliquo casu species præcedit, & genus sequitur, tunc subintelligitur dictio, alius, seu copula intercesserit, seu disiunctiua, l.hæc stipulatio.ff.vt legat. seu fideic. ibi. hereditas siue ius, id est, siue aliud ius, quia hæreditas ius est, l.pecuniæ.§.1. ff.de verb.signifi.facit l.Antistius.§.fi.de acq.hered.ibi, per seruum, vel eum quem in potestate habet. & l.1.§.si pecunia.ff.depositi.ibi, coram pretore vel honestis personis, Forcat. Necyomantiæ dial.21.nu.2.

SPECIMEN propriè est, id quod re venali ostenditur venditori, vt inde possit cæteras merces æstimare: vt particulę panni, aut parum frumenti, vel vini gustus. Spieg.

SPECIOSAS personas accipere debemus, inquit Vlpianus, clarissimas personas vtriusque sexus, item eorum, quę ornamentis senatorijs vtuntur, l.100.ff.de ver. signif. Hot.

SPECTABILIS, titulus est dignitatis, quo ornantur præfectus Augustalis, Comes orientis, Proconsules, & Vicarij, vt ex l.vn.C.de ratiocin oper.public.l vn.C.vt omnes iud.l.32.C.de appellatio.l.3.§.illud.l.vltim.C.de can.largitio.tit.lib.10.C. l.57.& l.59.ff.de decur.libr.10. & ex Notitia constat. Briss.

Ornantur & eo Duces, l.36.C.de appell.l.3.C.de off. milit.iud.l.vlt.de off.præf.præt. Ornantur & eo Tribuni & notarij magistri scriniorum, Comites sacri consistorij, Comites domorum, Comites scholarum, Comites militares, item Castrensis. Tribunus notariorum, & Silentiarij, l.vlti.C.vbi causa fiscal.37 §.1.de appellatio.l. vlt.de decurion.lib.10. C.l.30.§.vlt.C. de inoff.l.4.C.de aduo.diuers.iud.teste eadem Notitia. Briss.

Et ita spectabiles iudices accipe, in l.32.C.de appellatio.l.vltim.C.de modo multar.l.vn.de annon.& cap. l.4.C.de iurisdictio.omn.iud.l.11.in fi.l.13.C.de aduocat. diuers.iudicior.

SPECTABILITAS autem inferior erat illustri dignitate. Eamque, militiæ sudore detersis antiquitatem tribuisse Cassiodor.lib.2.Variar.Epistol. ad Steph.scribit. Briss.

SPECTABITVR litis cō:estatęq; tempore, apud Vlp. in l. quarum.ff.quod met.causa.

SPECTACVLA, loca sunt exēctā, vt ex ijs ludi spectentur. theatra vulgò appellant, vt Græca vox, teste Syluio, quā Latina vulgò vsitatior fit. Notus tit.de spectac. & Scenic.& Lenon.lib.11.Cod. Sp.

SPECTACVLVM celebrare, apud Modestinum.ff.de vsu & vsufruct.l.legatum.

SPECTARE pro expectare, in l.5.§.Prætor.ff.de his qui deiece.vel essud.l.6.ff.quod falso tut.l.29.in fi.ff. pro soc.l.83.§.sacram.versic.adeò.ff.de verb.oblig.vt ex initio illius §.deprehenditur. Briss.

SPECVLARIA appellabantur, quibus lumen transmittebatur & sol admittebatur in ædes, vt hodiè per vitream ima & chartacea fit, l.12.§.specularia.ff.de instru. vel instru.l.9.§.1.ff. quod vi aut clàm. Martial. libr.8. Epigram.

Hybernis obiecta notis specularia purot
Admittunt soles & sine luce diem.

Seneca libr.13. Epistol. Quantæ nunc aliquis rusticitatis damnet Scipionem, quòd non in caldarium suum latis specularibus diem admiserat. Idem libr.14. Epist. Quædam nostra demùm memoria prodijsse scimus, vt specularium vsum per lucente testa clarū transmittentium lumen. Muniebantur verò his specularibus hyeme cœnationes & diætæ aduersus ventorum imbriumque vim. Atque ita venti his excludebantur, vt tantū lumen habitantibus transfunderent. Fiebant verò hæc ex lapide quodam quem Hispania dabat, qui vitri modo perlucens in quàlibet tenues crustas findebatur, vt Plin. lib.36.cap.22.& lib.3.cap.3.ostendit. Specularij in l.vlt.ff. de iure immunit. Briss.

SPECVLARIA affixa. Vlpian.in l.sed & si.ff.de vsufruct.domus partem esse censuit. Vide Alciatum in commentar.ad l.Sceuola respondit. de verborum significa. Spieg.

SPECVLARII sunt, qui speculas faciūt, & qui vitrea specilla. Possunt & hoc nomine denotari, Alciat.teste, qui fenestris specularia ad arcēdum hyeme frigus componunt: quorum meminit Vlpia.in l. quæsitum.§.si domus.de fund.instr.Sp.

SPECVLATORES dicuntur non à spiculis, sed quòd ij sint in speculis, posterior ætas sculcatores nuncupauit, quasi auscultatores. Cuiacius obseruat. libro sexto, cap. 33.

SPECVLVM parieti adfixum, l.12.§.specularia, ff.de instru.vel instrum.

SPECVS locus est, ex quo despicitur, vnde & spectacula dicta, l.1.§.specus.ff.de riuis. Sic accipitur in l.11. ff.de aq.& aq.plu.& l.3.ff.de riuis.ex quibus apparet per specum plerunque aquam veteres duxisse, quod tum necesse erat fieri, vt ex Vitruu.libr.8.cap.7.constat, cùm medij montes erant inter mœnia & caput fontis. Itaq; non malè Vlpian. à despiciendo specum dictum putat, quòd specus locus esset vndiq; apertus, & in profunditatem demersus. Briss.

SPEM futuræ perceptionis deteriorem constituere licet. l.pactum inter hæredem.ff.de pactis.Sp.

SPEM precio emere, est lucrum incertum & in euentu situm, certo affectare damno. Exemplum habes apud Pomp.in l.nec emptio. de contrah.emp.citatur ab Erasmo Cent.4.Chil.2.Sp.

SPERARE pro timere in l.3. §. si legatarius.ff.si cui plus, quàm per l. Falc. vt in illo noto Verg. versu,

At sperate deos memores fandi atque nefandi.

SPES aliqua durat. Vide Iurisconsult.in l.si vsusfruct. 2. in prin.ff. vsusfructuar.quemadmodum caueat.Sp.

SPES, opinio futurorum: refertur quę tam ad bona, quàm ad mala. Vide Bar.in l.Gallus.§.videndum.sub fi. & in l.posthumus.de lib.& posthu. Interpretes faciunt differentiam inter Spem certam & indubitatam, de qua in l.pen.ff.quibus ad libertat.proua. & Spem reuocabilem, vt in.§.quid si is.in eadem l.Gallus. Quod tamen Salomon. sibi non liquere fatetur.ibid. Sp.

SPES præmiorum pignerari non potest, l. spem præmiorum. C. quæ res pig. oblig. poss. Alber.

SPHAERISTERIUM locus est balnei, specie rotunda, in quo varia exercitationum genera antiqui habebant: vt etiam testatur Plin. in epist. ad Apollinarē scribens: Apodyterio superpositum est (inquit) sphæristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Sueto. refert in vita Vespas. eum valetudine prosperrima vsum, quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces, cæteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret. Proinde castiganda sunt verba Vlpiani, in l. si quis mihi mādauerit. tit. mandati. Dum refert. Aurelium medico mandasse, vt in ortis eius quos Rauennæ habebat, in quos omnibus annis secedere solebat, Phiristerium, & hypocausta, & quædam ipsius valetudini apta: & reliqua. nam hoc loco sphæristerium reponendum est. & de hoc loco clarè Iureconsult. sensisse, apparet ex illis verbis: & quædam ipsius valetudini aptā, & cætera. Sphæristerio etiam antiqui vsi sunt ad pilæ exercitium, quam Græci σφαῖραν appellant: & ideo Lamprid. in Alexandro tradit, eum post lectionem operam palæstræ, aut sphæristerio, aut cursui dedisse. vnde etiam Seneca. Sphæromachiam pilæ lusoriæ certamē appellauit. Et dum subdit Vlpianus, hypocausta: de his (ne bis idem repetamus) diximus suprà opportunè. Cotta.

SPICA nardi, quæ spica quoq; cilissa vocatur. Græcè dicitur Stachys nardi. De qua inter cætera Iurisconsultus meminit in tit. de public. l. interdum. Nardi stachys, inquit, id est, spica nardi. Nebriss.

SPICVLATORES, pro apparitoribus apud Callistratum in l. diuus. de pœn. Ita neque speculatores vltrò sibi vindicent: subaudi, pannicularia, nec optiones ea desiderent, quibus spoliatur, quo momento quis est punitus.

SPINOSUM aliquid in prato, prouerbialiter dixisse videtur Imp. in const. de concept. Dig. §. 6. quasi diceret in re pulcherrima & venustissima turpe quiddā immixtum esse, quod illam dignitatem ac speciem imminuat. vt si in prato viridissimo & amœnissimo spinæ & vepreculæ inessent, quæ inambulantium pedes offenderent. Et hoc tamen perrarò, inquit, ne ex cōtinuatione eiusmodi lapsus oriatur aliquid in tali prato spinosum. Loquitur de legib. inculcatis, in quo tamen ei mos gestus esse non videtur. Hot.

SPIRITUS vitalis est veluti flammula quædam ex sanguine enata, calorem vitalem reliquis membris ministrans: cuius vehiculum sunt arteriæ. Est namque ex Etymologia Greci sermonis à seruando aëre seu spiritu dicta arteria ἀρτηρία παρὰ τὸ ἀέρα τηρεῖν, τοῦτ' ἔστι πνεῦμα τηρεῖν. Brechæus in l. qui mortui. tit. de verb. & rer. sign.

SPIRITUM emittere, pro mori, apud Marcian. in l. sed & in illo quæritur. ff. de reb. dub Sp.

SPITHAMA Græco vocabulo dicitur palmus maior, qui duodecim digitis constat. Budæus in l. fi. ff. si mens. fals. mod. dix.

SPOLIA appellabantur pannicularia ea, quibus indutus erat quis, cùm ad supplicium deducebatur, l. pen. ff. de bon. dam. Vnde locum illum, in quo exui solebant, Spoliarium appellatum esse credo. Plin. in Panegyrico. Nunc templum, nunc verè Deus, non spoliarium ciuiū cruentarumque prædarum sæuum receptaculum. Lamprid. in Commodo, Gladiatoris cadauer trahatur: gladiatoris cadauer in spoliario ponatur.

SPOLIA etiam, quæ cui latro abstulit, vocantur, in l. 31. § 1. ff. depos. Briss.

SPOLIA, quibus indutus est, qui ad supplicium ducitur, l. pen. ff. de bon. dam. Hot.

SPOLIARE, pro exuere bonis, in l. 1. ff. de don. inter vir. & vx. Trāsfertur ad omnia alia. vt spoliate auxilijs, prouincia, fama vita, &c. Quod Imp. §. fi. Inst. de action. dicit. Expoliatum bonis, Iurisc ōs. in l. fi. ff. de his quæ in fraud. dicit, Exutum bonis: vt paria sint, exui bonis. & & expoliari bonis. id est, iacturam bonorum pati. Vide Zas. in d. § fi. Spoliare item pupillum dicitur tutor, qui malè administrat fundum. §. tutor. ff. pro empto. Sp.

SPOLIARIUM, locus vbi reseruantur spolia, eadem forma qua dicimus armarium. Lampridius in vita Commodi, pro loco vbi noxij necarentur vsurpauit, & Seneca epist. 94. ad finem: Nunquid (inquit) aliquem esse tam cupidum vitæ putas, vt iugulari in spoliario quàm arena malit. Catanæus Plinij in Panegyric. interpres impensè doctus: Siue spoliarium, ait, appellatum, quòd vita priuarentur, siue quòd ibi spoliati laniarentur. Spieg.

SPONDERE, inquit Varro, est dicere. Spōdeo à sponte. nam id valet, voluntate. Ab eadem sponte, declinatum spondet. Spondet enim, qui dicit sua sponte. Spondeo. Spondet etiam sponsor, qui vt idem faciat, obligatur. & filia quæ nuptiarum causa appellabatur, & quæ desponsa erat, sponsa: quæ pecunia (patrem) & sponsum inter se contrà rogata erat, sponsio: cui desponsata erat, sponsus: quo die sponsum erat, sponsalis: qui spoponderat filiā, despondisse dicebatur, quòd de sponte eius, id est, voluntate exierat. Non enim si nolebat (subaudi filia) dabat: sed dabat quod sponsu erat alligatus (nimirùm spōsionem.) nam in comœdijs vides dici, Sponden' tuam gnatam filio vxorem meo? quòd tum & Prætorium ius ad legem, & Censorium iudicium ad æquum æstimabatur. sic despondisse animum quoque dicitur, vt despondisse filiam: quòd suæ spontis statuerat finem. Itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non respondet. vt non spondet ille statim, qui dixit Spondeo, si iocandi causa dixit: neque agi potest cum eo ex sponsu. Ita quisquis dicit in Tragœdia: Meministine te despondere mihi gnatam tuam? quòd sine sponte sua dixit, cum eo agi non potest ex sponsu. Hactenùs Varro: cuius verba olim ex coniectura sic adiuuimus. Hotom. Adde Brechæum in l. sponsio, sub titu. de verb. & rerum signific.

SPONGIAE, quibus columnæ, pauimenta, podia exterguntur, instrumenti sunt domus, l. quæsitum. §. canales. de fund. instruct.

SPONSALIA. Sponsalia sunt promissio & repromissio futurarum nuptiarum, l. 1. ff. de sponsalib. dicta sponsalia à spondeo. Moris enim fuit veterib. stipulari, sibique futuras vxores spondere, l. 2. ff. eod. Vnde sponsi sponsæque appellatio nata est, l. 3. ff. eod. Etenim vt ex S. Sulpitio, Neratioque Aulus Gellius refert; qui vxorem ducturus erat, non ab ipsa, sed ab eo vnde ducturus erat, puta patre, vel fratre stipulabatur eam in matrimonium ductum iri. In sponsalibus autem constituendis parui refert, per se & coràm, an per nuntium, vel per epistolam, an per alium hoc factum sit, l. 4. ff. eo. constat enim & absenti absentem desponsari posse, & hoc quotidiè fieri. l. sufficit. ff. eo. Verùm in sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est, vt in matrimonijs. Quapropter à primordio ętatis sponsalia effici possunt, si modò id fieri ab vtraque persona intelligatur, id est, si nō sint minores, quàm septem annorum, l. in sponsalib. *la seconde.* ff. eod. Cæterùm, sponsalia noua significatione quandoque accipi videntur pro muneribus, quæ sponsæ dantur, l. 1. C. si Imp. Anch.

SPONSALIA, inquit Modestinus, sunt mentio & repromissio futurarum nuptiarum, l. 1. ff. de spōnsal, quo in loco tandiù legendū putaui. Mutua repromissio, dum in mentem mihi venit Modestinum Gręcum hominem. Mentionem Latinè dixisse, vt apud Græcos dicitur μνηστεία vel μνηστεύειν. Definiri etiam sponsalia hoc modo possunt, vt sint mutua repromissio futurarum nuptiarum rectè atque ordine inter eos quibus iure ciuili licet facta. Dixi mutua repromissio: quia tam virum mulieri, quàm mulierem viro repromittere oportet. vnde Spondere olim puellæ pater dicebatur, adolescentis autem Despondere. Dixi Rectè atque ordine: quia consensum non modò partium, verùm etiam eorum quorum in potestate sunt adhiberi oportet, l. 7. ff. eod. deinde quia licet neque stipulatio, neque scriptura necessaria sit, testatione tamen opus est: tametsi etiam inter absentes, per epistolam aut nuntium contrahi possunt, l. 4. eod. Dixi, Inter eos quibus iure ciuili licet: quia spōsalia inter eos demùm contrahi possunt, inter quos etiam nu-

ptiæ

priæ possunt, l. si quis tutor. §. quamuis. de rit. nupt. ætate tamen excepta. l. 14. ff. de sponsal. l. 4. de rit. nupt. vbi traditur sponsalia inter impuberes rectè contrahi, dum modò septem annis minores non sint. Hotom. Seruius autem Sulpitius.

SPONSALIA sic exponit. Qui vxorem, inquit, ducturus erat, ab eo vnde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem spondebat. Is cõtractus stipulationum sponsionumque, dicebatur Sponsalia. Tunc quæ promissa erat, Sponsa appellabatur: qui spoponderat ducturum, Sponsus. Sed si post eas stipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur ex sponsu agebat, iudices cognoscebant. Iudex quamobrem data, acceptave non esset vxor, quærebat. Si nihil iustæ causæ videbatur, litem pecunia æstimabat, quantiq; interfuerat eam vxorem accipi aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, condemnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas vniuerso Latio lege Iulia data est. Hæc eadem Neratius scripsit in libr. quem de nuptijs composuit. Gell. lib. 4. cap. 4. Sponsaliorum autem formulam Plaut. hanc profert in Pœnulo:

Agorast. Audi tu patrue, dico, ne dictum neges:
Tuam mihi maiorem filiam despondeas.
P. Pactam rem habeto. A. Spondesne igitur?
P. Spondeo. A. Mi patrue salue, nam nunc es planè meus. Item in *Trinum.*
Lysimach. Sponden' ergo
Tuam gnatam vxorem mihi? Char. Spondeo, & mille auri
Philippum dotis. Lysimach. Istac lege filiam tuam sponden mihi
Vxorem dari? Char. Spondeo. Lysimach. Et ideo spondeo idem hoc. Hotom.

SPONSALITIA largitas, hoc est, donatio propter nuptias, specialis est cõtractus, de quo in Auth. vt sponsalir. larg. Sp.

SPONSA, patris, nouerca filij dicitur.

SPONSARE, sponsalia contrahere, stipulari sibi vxorem dari. Paulus l. 38. ff. de ritu nupt. Si quis officium in aliqua prouincia administrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem sponsare non prohibetur. Hotom.

SPONSIO apud antiquos genus erat stipulationis, qua plerunque vti solebãt post interdicta. cùm lis quædam appendicula incidisset, aut etiam si alio modo inter duos conuerteretur. Fiebat autem sponsio, interposita stipulatione certæ pecuniæ, quã perderet qui sponsione vinceretur. Græcis erat decima pars rei controuersæ, in causis priuatis: in publicis quinta. Et interim coram recuperatoribus aut iudice disceptabatur, Ein verheyssung. Inde actio ex sponso, apud recuperatores vel iudices, intendi solebat, qui ex conuentione stipulantium de liticula cognoscerent. Cæterùm abolita paulatim sponsione, verbum hoc latius productum est ad omnem stipulationem. idque est quod Paulus in l. sponsio. ff. de verborum significationibus, Sponsio, inquit, appellatur non solùm quæ per sponsi interrogationem fit, sed omnis stipulatio promissioque. Ex illa autem antiqua & iudiciaria sponsione, ludicra quoq; alterius generis sponsio deriuata videtur, quam nunc etiam frequentem videmus, cùm depositis pignoribus, aut sine pignoribus, promittitur aliquid vltrò citroque, Nisi res habeat, vel non habeat. Wetten. Cuius fit mentio in l. si rem tibi. §. vlti. ff. de præscript. verbis. & in l. rebus. ff. de alex lusu. Oldend. Adde Forcat. in Necyomantiæ dialog. 2. num. 8. & Adrianum Turneb. aduersar. lib. 8. & cap. 4.

SPONSIO appellatur, inquit Paulus, non solùm quæ per sponsus interrogationem fit, sed omnis stipulatio, promissioque. l. 19. §. dictum. ff. de ædilit. edict. l. 7. ff. de verb. sign. Alij libri Sponsi: corruptè. nam sponsus dicimus, vnde Actio ex sponsu. Hotom.

SPONSIO, pro certatione pignorum ni ita se res habeat, vt qui deponit affirmat. Vlpian. l. 17. §. 5. ff. de præscript. verb. Si quis sponsionis causa annulos acceperit, nec reddidit victori &c. Item apud Marcianum l. 3. ff. de alcator. Hotom.

SPONSIO etiam in interdictis erat actio, quando non proprietatis, sed possessionis tantum erat controuersia. Cuius sponsionis exemplum est apud Ciceronem in Oratione pro Aulo Cecinna. Et Quintilianus libro 7. Aliquando etiam sponsio erat interdicti appendicula & accessio. Vt cùm iudex edixit de possessione deiectum in primis restituendum, & reus quidem contendat, se omnia quæ oportuit, adimplesse, actor verò inficietur planè se restitutum, liticula quædam suboritur, quæ sponsio dicebatur. Qui ea actione experiri volebat, ex sponso agere dicebatur: & veluti ἐξ ὑποσχέσεως ἀγωγήν. Brechæus in l. sponsio appellatur. ff. de verb. & rer. signific.

SPONSIO, est promissio certæ pecuniæ, quam is qui litem intendit, daturum se, ni veram cautum habeat, promittit. Actor enim primùm spondebat: id est, spontè atque vltrò spõsionem deferebat aduersario, quem ideo sponsione lacessere & prouocare dicebatur. ab eo namque posteà summam eandem stipulabatur, hic autem aut fateri cogebatur, aut si inficiaretur, restipulari. tum actor iterum stipulanti aduersario spondebat, quod explicatiùs demonstratum est in Orat pro Quintio. Hot.

SPONSIO à Sacramẽto sic differt (vt in Quintianam exposuimus) quòd in sacramentis deponebantur in sacro pecuniæ: & qui causa cadebat, eius pecuniæ referebantur in ærarium, at in sponsionib. non deponebantur: sed tantùm interposita stipulatione promittebantur. Alijs omnibus in rebus simillima erat vtriusque ratio. quemadmodum ex ijs locis cognoscimus, in quibus sacramentum & in possessionis, & in proprietatis controuersijs interpositum dicitur: vt in libr. de orat. pro Mil. & apud Ascon. Verr. 3. vbi de ampliatione loquitur. Hotom.

SPONSIONEM facere in l. pen. ff. de alex lusu significat, stipulatione pignoreve deposito contendere, vt qui ex certamine superior discedat, pecuniam in stipulatum deductam pignusve depositũ ferat. Macrob. lib. 3. cap. 17. Nec moratus sponsione contendit, pignus custodiente Munatio Planco. Sic & sponsionis causa anulos depositos accipe in l. 19. §. vlti. ff. de præscript. verb. qui in hoc ex conuentione depositi erant, vt à victore auferrentur. Nam in sponsionibus anulorum pignoribus olim certatum Plin. libr. 33. cap. 1. docet. Quinetiam litigatores olim sponsionem facere certæ pecuniæ solebant, quæ eius lucro cederet, qui iudicio vicisset. Cuius rei causa vice mutua stipulationes interponi solebant. Testimonijs, quoniam à Budæo satis multa congesta sunt, vtendum non putaui. Papinianus legem definit communem Reipublicæ sponsionem. l. 1. ff. de legib. exprimere meo quidem iudicio volens vim verborũ Græcorum πόλεως συνθήκη κοινή, quibus Demosthenes in legis definitione, vt est in l. 2. eo. tit. relatum, & Aristot. in eadem re lib. . politic. vsi sunt.

SPONSIO ludicra olim erat, ea, quæ scilicet absque interrogatione fiebat, sed depositis pignoribus: sicuti docet Budæ. in annot. ad l. 2. de orig. iur. De hoc sponsionis genere habetur, in l. si rem tibi. §. si quis sponsionis causa. ff. de præscriptis verb. & in fact. act.

SPONSOR est, vt rectè Accursius existimauit, qui spontè, & nõ rogatus, pro alio promittit, gl. §. 1 in Auth. de fideiusso. Quod & ex Verrio Festus tradit. Hinc sponsores dicebantur, qui pro candidatis promittebant, ne illi ambitus rei essent. Alc. in Parerg. probat, autoritate Ciceronis, & Plinij Iunior. Sp.

SPONSORES dicebantur, quos nostri fideiussores posteà nominarunt, id est, quibus spondentib. pecuniæ cuipiam creduntur, aut aliquid denique promittitur. Cicero pro Quintio. Cur cæteri sponsores & creditores non conuenerint? Idem ad Attic. lib. 1. Tulliola, deliciolæ nostræ, tuum munusculum flagitat, & me vt sponsorem appellat. mihi autẽ abiurare satius est, quàm dependere. Hot.

SPONSVM, actio erat ex sponsione quæ ab aduersarijs in priuatis controuersijs fiebat, nata. Cic. pro Quintio, Sponsionem facere maluit, fecit. Te iudicem C. Aquili

Aquili sumpsit. ex sponso egit. Hotom.

SPONSVS. Seruius in illud Aeneid. 10.

Gremijs abducere pactas.

id est, sponsas, inquit. nam ante vsum tabularum matrimonij cautiones sibi inuicem emittebāt, in quibus spondebant se consentire in iura matrimonij, & fideiussores dabant. vnde & admissum est, vt dicamus virum à spondendo sponsum. Cæterùm propriè spondere puellæ est. ergo sponsus non quia promittitur, sed quia spondet, & sponsores dat. Hot.

SPONSVS, sui. idem quod sponsio. Paul. l. 6. ff. de verbor. sign. Sponsio appellatur, non solùm quæ per sponsi interrogationem fit, sed omnis stipulatio, promissioque. Seruius Sulpit. apud Gellium libr. 4. cap. 4. Sed si post eas stipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur, ex sponsu agebat, iudices cognoscebant. Hot.

Itaq; ex spōsu agere apud veteres significabat, ex stipulatu, vt in Varronis & Gellij suprà citatis locis. Briss.

SPONTE, aduerbialiter positum, in Rubric. C. de his qui spontè publ. mun. sub. Sua sponte, significat voluntate propria, & suapte natura, sine hominis labore. Spieg.

SPONTE venisse, aliud est, quàm adfuisse, l. si quis ex consensu. C. de episc. aud. Sp.

SPORTVLA, erat apud Roman. quod in dies clientibus suis sub limine portæ exhibebant ad vitæ vsum: cuius loco quandoq; pecunia dabatur. Hinc cùm contestanda lis esset, actor & reus pecuniam contribuebāt, deponebantque: is autem qui in causa succubuisset, omnia pendebat. Atque ea pecunia sportula dicebatur, à sporta, seu sportella, receptaculo maioris summę pecuniarum. author Alciat. in Dispunct. Sportulæ iudiciales vocantur, τὰ δικαστικά, hoc est, iudicantium mercedes. Vide & Old. actio. 13. Class. 1. Sp.

SPORTVLAS Romani appellarunt tam stipes illas, quas salutatoribus, qui prima luce in atrium conuenire salutandi gratia solebant, dabātur, quàm cœnas & conuiuia, quæ eius officij nomine præstabantur. Erogationes quoque illæ, quæ in ordinem decurionum fiebant, sportulæ appellabantur, l. 5. §. vltim. ff. de donatio. inter vir. l. 6. §. 1. ff. de decurionib. vt & ex Plinij Epist. ad Traian. lib. decimo apparet. Sed & pecuniæ illæ, quæ iudicibus vel executoribus litium ac negotiorum pro salario dabantur, Sportulæ sunt appellatæ. Rubr. de sportul. iud. l. 31. §. executoribus. ff. de episcop. & cleric. §. tripli. Institut. de actionib. l. 4. C. de Castrēnsian. lib. duodecimo, l. 12. C. de proxim. sacr. scrin. l. vltim. C. de præposit. agent. in rebus. l. vltim. §. vt autem. C. de re milit. lib. 12. Briss.

SPORTVLAS pro salarijs annuis, in l. 120. ff. de leg. 1. nisi cui magis placeat municipales erogationes interpretari. Quo sensu in antiquis inscriptionibus hoc verbum aliquotiens accipitur. Briss.

SPORTAE autem calathi sunt, de vimine texti, l. 3. §. vlt. ff. de penu lega. In quibus etiam pecuniæ condi solebant, vt Ascon. in Verrin. scribit. Brisson. Solebāt autem sportulis & canistris etiam cœnas ac prandia inferre. vnde apud Arrian. in Epicteto σπυρίδια ἐκπέμπειν. Brod. Miscell. lib. 6. cap. 17.

SPVRCARE, fœdare, corrumpere, impurum reddere. Paul. l. 1. §. 1. ff. de extraordin. crimin. Fit iniuria contra bonos mores, veluti si quis fimo corrupto aliquē perfuderit, aquas spurcauerit. Vbi tamen Correpto legendum suspicor. Vlpian. l. 27. §. 11. ff. ad legem Aquil. Cum eo planè qui vinum spurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit. Budæus interpretatur, aqua infusa diluit: vt sit antiquè positum, sed videamus ne id subtilius dicatur, quàm verius. Hoc fit vinum spurcatum dilutum, & vitiatum aqua infusa rectè dici testatur Festus, & ita veteres locuti sunt. Et notum est illud Athenæi ἀπόλοιτο ὁ τὸ μέλιτι ἐπιχέας τοῦ ὕδωρ. Balduin. ad titu. de leg. Aquil. De Spurco vino vide etiam quid annotarit Forcatul. in suo penu iuris ciuilis cap. 9. vbi similiter affirmat. Spurcum vinum explicasse Grammaticos aqua mistum, & spurcare, aqua diluere, & ita quidem Budæum secutum esse authoritatem Festi Pompeij. Addit prætereà, quod non abs re dici posset, grauius esse spurci significatum, quàm vt aqua reddi possit, & magis agi Aquilia in aquam infundentem in vini meri doliū, ex illa generali clausula, Vel alio modo vitiauit, quàm vt spurcasse videri: nec temerè Festum dixisse, spurcum esse vinū aqua mistum, sed id tantùm in sacrificijs. Spurcum vinum igitur dicitur, quod sacris adhiberi non licet, vt ait Labeo Antistius lib. 10. commentarij Iuris pontificij, cui aqua admista est, defrutumve aut igne tactum, mustumve antequàm deferuescat, ergo non esset aliòq. in spurcum vinum dilutum, nisi sacrificijs adhiberetur, argumento est, quod defrutum dulcissima potio, l. fin. § fin. ff. de triti. vin. & ol. Spurcum à Labeone vocatur vtique sacris destinatum. igitur spurcari vinum propriè dicitur, cœno luto ve vel simili illuuie, & ita aqua ipsa spurcatur, l. 1. ff. de extraordin. crimin. id est, immunda fit sordibus, sed sacrorum causa augetur immunditia religioni contraueniens & spurcitia dicitur, ita Imperator in l. mortuorum. C. de relig. dixit sanctum municipiorum ius pollui, si reliquiæ intra ciuitatem condantur: quod mirum est pollutionem dici ex eo, quod religiosum locum alioquin faceret. §. religiosum. Institut. de rerum diuis. sed in sacris & religiosis omnia ex formula seruanda sunt. Sed & aquæ dicuntur spurcari, cùm corrumpuntur aliqua re, quæ illas vitiet iniecta. Paulus. de extraord. crimin. l. 1. Si aquas, inquit, spurcauerit. Nebriss.

SPVRII. Plutarchus in Problem. Spurius primum nomen est apud Romanos, vt Sextus, & Decimus, & Caius. Prima autem nomina non tota scribunt: sed aut vna litera, vt T. Titum: aut duabus, vt Cn. Cneum: aut tribus, vt Sex. Sextum: & Ser. Seruium. Sic Spurius Sp. scribebatur. eos autem qui sine patre erant, qui ἀπάτορες Græcè dicuntur, S. & P. designabant, quasi sine patre dicerentur. Hactenùs Plutarch. Hotoman. vide & Crinitum lib. 20. cap. 5. de honesta disciplina. Cæterùm quos vulgò Bastardos vocamus, interdum Spurij dici possunt, interdum non possunt, vt hi quos principes agnoscere solenniter solent, quasique adoptare. Interpretes legitimare nullo authore appellant. Vide Budæum in l. vulgò concepti. ff. de statu homin. Spurius proximitatis nomine, successores habet, qui bonorum possessionem petere possunt, l. spurius. & l. Modestin. ff. vnde cognati. Spieg.

SPVRIVS appellatur, qui vulgò quæsitus & patre incerto natus est, quasi σποράδην conceptus §. si aduersus. in fi. Insti. de nupt. l. 25. ff. de captiu. l. 3. C. soluto matrim. l. 29. §. 1. ff. de inofficiof. testāmen. l. 4. ff. vnde cognat. l. 6. ff. de decurionibus. Caius libr. 1. Instit. titu. 4. Vlpian. in Instit. titu. 4. Qui matre quidem certa, patre autem incerto nati sunt, Spurij appellantur. Itemque vulgò conceptos spurios esse titulo 5. scribit. Quos & Fauonios antiquitas dictos Isidor. libr. 9. Etymolog. capit. 5. notat. Ex libera etiam conceptum & seruo, velut spurium haberi aiunt Impp. in l. 6. ff. de suis & legit. proptereà quòd ei licet certus pater est, is tamen est qui iustus pater esse non potuit. Briss. Adde Cuiacium obser. & emendatio. lib. 5. cap. 6. & Curt. lib. 3. εἰκαστῶν, cap. 8. tomo primo.

SPVRIVS & Nothus sic differre videntur, quòd illo nomine appellatur, qui non ex matrimonio, siue iusto, siue iniusto natus est: sed vulgò est conceptus, vti docet Modest. l. 23. ff. de de statu hom. Nothus verò, qui ex matrimonio quidem, sed falso & iniusto. νόθος enim ψευδὴς Græcis significat. Quintil. libr. 3. cap. 6. Nothum qui non est legitimus Græci vocant: Latinum rei nomen, vt Cato quoque in Oratione quadam testatus est, non habemus, ideoque vtimur peregrino. Hæc Fabius. Generalius tamen Græci Nothos appellarunt, idque nomen in omnibus ijs posuerunt, qui ex concubitu iniusto nati essent. Hesych. νόθος γίνεται, inquit, περιγίνεται, ὁ μὴ γνήσιον παῖδα, ἀλλ᾽ ἀπὸ πόρνης, ἢ φίλης, ἢ δούλης, ἢ τῆς ἄλλως ἀλλοτρίας. Hotom.

SPVRIVS appellatur etiam is, qui ex iustis quidem nuptijs est susceptus, nimirùm quum vxor ab hostibus cum

cùm marito capta, in seruitute enixa est: verùm sola deinde cum filio reuersa est. hæc Marcianus l.25.ff.de capt. & postlim.reu. Hotom.

S T

STABVLA, veteres appellarunt diuersoria, & quas tabernas vocamus. Sed & hæc vox pro septis accipitur, quibus iumenta vel greges stabulantur. In priore significatu accipienda est apud Vlpianum in l. vrbana prædia. de verbor.sign. In posteriore sensu videtur accepisse Nerat.in l.conuent.in quib.caus.pig.tacit. contrah.Ex Alciat.Sp.

STABVLVM locum ad stationem iumentorum paratum significat.l.13.in fin.ff.de vsufruct. Hoc qui exercent & iumenta apud se stabulari permittunt, Stabularij vocantur, l.1.§.caupones, l.quinta, & l.vltim. in fin. ff.naut.caup.stabul.l.1.ff.furti aduers.naut.caup.stabul. Briss.

STABVLVM etiam ad hominum mansionem constitutum diuersorium significat. l.1.in fine.ff.furti aduers. naut. Vnde stabulum πανδοχεῖον vertit Thooph. in § penult.Institu.de oblig.ex quasi delict. Cyprian.Epist.13.libro 3. Aut si, inquit, in via stabulum aliquod obsideri & teneri à latronibus cœperit, vt quisquis ingressus fuerit insidentium illic infestatione capiatur, nonne commeantes hac opinione comperta stabula alia appetunt tutiora, vbi sunt ista hospitia & receptacula commeantibus tuta. Varro lib. quarto de Ling. Latina. Inde Locarium quod datur in stabulo aut taberna, vbi consistunt. Briss. Adde Peckium l.1.§. caupones, in tit.nautæ, caupo.stab. Hinc

STABVLARIVS, qui stabulum exercet, tectoque viatores, vel comessatores accipit.Senec.libr. 1.de benefic cap.13. Nemo, ait, se stabularij aut cauponis hospitem iudicat. Tertull. in Apolog. cap. 29. Alij cœnaturis creditor erit necessarius, Herculanarum decimarum polluctarum sumptus stabularij supputabunt. Vbi tamen Rhenanus sine ratione, tabularij, emendat. Apuleius libro 1. de Asino aur. Sumo, ait, sarcinulam, & pretio mansionis stabulario persoluto capessimus viam. Briss.

STADIVM Latinè curriculum, in quo equi hominesve currunt, & certant athletæ. estque stadium octaua pars milliarij, quod vno spiritu cōfecit Hercules, vt dicit glo.in §.vniuersitatis, in verbo Stadia. Instit. de rer. diuis.Io.Bello.Etymol. Cæterùm sciendum est nomen ipsius stadij diuersum ac multiplex fuisse cum spatio inter se dissimili: Præcipuè autem nominatur Olympicum, Pythicum & Italicum. Nam Pythicum quidem pedibus millenis finitur. Olympiacum, pedibus 400. Italicum pedibus 125. sic enim Censorinus refert, qui de Natalitio ad Cerellium scripsit. Neque me latet Herculis quoque stadium ab antiquis celebratum, quo 200. pedes haberentur: quod ipsum stadij spacium Hercules suis pedibus metatus est Pisis apud Iouem Olympicum: de quo & Plutarchus, & in Atticis Gellius meminerunt. Neque desunt etiam auctores, qui tradant octauam partem milliarij ipso stadio ferè contineri: tum Diaulon & Dolichon addunt. Vt enim stadij mensura pedes 400. habet in vniuersum: ita Diaulus 1200. Dolichus stadia 12. & Schenus 20. vt ipse etiam Plinius refert: etsi hoc totum in Græcorum Commentarijs, cùm à plurib. alijs, tú ab ijs relatum est, qui Platonis leges interpretati sunt: quo loco de currendi ratione, & ludis Olympicis disserit. Pollio autem Vitruuius Stadiatas porticus appellauit, ex ipsa stadij, vt puto, mensura, sicuti etiam Milliarias dicimus. Crinitus libro 21.cap.10. de honesta disciplina.

STADIVM. Lege mensurarum nomina.

Stánd des Reichs. vide Magistratus municipales.

STAGNVM est, quod temporalem continet aquam, ibidem stagnantem. Quæ quidem aqua plerunq; hyeme cogitur. Vlp. in l.1.ff.vt nauig. lic. in flum.pub. Dicitur autem Stagnum authore Festo quòd in eo stet aqua: alij quod is locus à Græcis inde dicatur quia benè contineat aquam. Brod.Miscell.lib.1.cap.27.

STALLVS in choro, et stilectus. de præben. disces ex Canonistis, & putem eum locum vbi sedere Canonicis in fratrem receptis licet.

STAMEN, quidquid in colo ad nendum ponitur. Subtegmen dicitur filum quod sub tegmine texitur. Vlpia. Vtputà, ait, stamen & subtegmen. in princ. l. si cui lana. de legat.3.

STAMEN & subtemen lanæ appellatione contineri Sabinus putat, l.si cui lana.§.1.ff.de leg.3. Paulus in sententijs contrà. Vnus Stamen & subtemen accipit pro filo staminis, vel subteminis causa parato: Alter propriè pro eo, quod iam est in tela contextum. lanæ enim finis est, quoad vsq; ad telam peruenerit. Subtemen tamen propriè est id, quod subest stamini. & ita glossæ in l. vestimentum. ff. de aur. & argen. leg. subtemen κρόκη ἐφυφαντή. & Lucilius apud Nonium (vt in manu scriptis legi) Foris subteminis panus est. vbi panum significare Nonius declarat inuolucrum tramæ, eundemq; per deminutionem vocari panuclam. Sic enim & ijdem scripti manu libri habent, non panulam: & Hesychius etiam ipse panuclam siue panuclum. non panucllium, dicere voluit, cùm ita scripsit: πηνίον, πανοῦκλον, ἄτρακτος ἐν ᾧ ἐστι λεπτὰ ἐρίων. Cuiac.obser.lib.11.cap.6.

STAPHAS Itali vocant lora illa, quibus in equo sedentium pedes vtrinque innituntur ac sustinētur: Sunt qui ephippia ab antiquis nominata putent. Sed hi tota aberrant via. Fuerunt enim hæc priscis incognita, vt ex equestrib. statuis, tum ex ære fusis, tum è lapide factis colligere licet, in quibus nihil tale visitur. Budæus Miscell. lib.4 cap.16.

STARE, pro manere & firmum esse, l.sancimus. C.de testam.

STARE, de inanimatis etiam dicitur, vt nauis, flumen, currus.

STARE cum aliquo, pro partes eius sequi, & ei fauere.

STARE decreto, pro obedire, & non prouocare. Dem vrtheil statt geben.

STARE per me, per te, per illum, quo minùs id fiat, cùm nos, vel aliqui alij causa sumus, ne quid fiat. Vide l.1.§.non exigitur.l.vlt.§.fi.ff.quod leg.l.si per te nō stat. C.de vsur.Sp.

STARE sententiæ arbitri nihil aliud est, quàm id agere quantum in se sit, vt arbitri sententiæ pareatur, l. 28. §. vlt. ff.de recept.qui arbitr. Briss.

STATANVM siue Statinam Deum vel Deam pueritiæ præsidem facit Varro lib.de lib. educ. Nomen inde traxit, quod (vt idem Varro scribit 11.de vita populi Roma.) natus puer simul ac sublatus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, vt auspicaretur rectus esse. Ad quem morem forsitan referenda sunt hæc verba, l.3.C.de post. her.inst. Illicò postquàm in terram cecidit, vel in manibus obstetricis. Certè sic poëtæ loqui solent. Papinius 1. Syluarum:

Tellure cadentem,
Excepi fouique sinu.

Et libr.5. meus ille Natum protinùs, atq; humum per ipsam, Primo murmure vagientem, Blando Calliope sinu recepit. Cuiac. Obser. lib. 11.cap.30.

STATERA, iudicij æqualitas, c.1.de re iud. lib.6.

STATER, & siclus eadem sunt Ant. Aug. ad Modest. Siclus pendit semunciam. Prat.

STATHMVS, id est, mansio, milliaria habet sesquinouem & viginti, Acht vnnd zwentzig Welsche meil / Ein poststrenß. Cuius fit mentio, Nou. Vt omn.prouin. mag. obtemp. Const.68.

STATIM, cum temperamento temporis accipiēdum in certis Iuris nostri locis, Alberic. ostendit. Est vbi pro ilicò ponitur, vt in l.fin.C.de bon. quæ liber. Vide Bart. in l.qui pignori obligati.§.fi.ff. de auth.tut.Sp.

STATIM aliquandò idem significat quod perpetuò & perseueranter, sine intermissione, sine laxamento. Sic enim accipi sæpè in alijs auctoribus duo celebres Grāmatici notarunt, Nonius & Donatus. Cuiac. Obser. & emendat.lib.5.cap.12.

STATIM atque. Vlpia.l.si maritus.de adult. Et primum, inquit, Pomponius putat, admitti accusationem extraneam posse statim atque negauerit: cui assentiendum puto. Sp.

STATIO à stando, vel statuendo appellatur. Ea igitur appellatione is locus demonstratur, vbi quid statuitur & stat. Sic nauium stationem Vlp. interpretatur vbi tutò naues stare possint, l.1.§.non autem.in fi.ff.de fluminib. Sic apud Virg. Aeneid.2.

Statio malè fida carinis.

Et lib.4. Georgic.

Statio tutissima nautis.

Inde portum stationem esse conclusam idem Vlp. dixit in l.59.ff.de verb.sig. Briss.

STATIO etiam iumentorum in l.13.in fin.ff.de vsufr. Et statio militum, l.3.§.qui stationis.ff.de re milit. Et apud Plin.lib.10.Epist.

STATIO aliquando accipitur pro vigilia, vt apud Modest. de re milita. l. desertorem. Qui stationis, inquit, munus reliquit. Hinc stationarius miles, qui vigilijs deputatus est. Vlpian. de offic.praef.vrb.l.omnia omninò: Milites, ait, stationarios habere, ad tuendam populariorum quietem. Nebriss. Stationarij, quorum fit mentio lib.12.C. erant electi ex agentibus in rebus qui cursui publico praeessent, de quibus latius Alcia.lib.Parerg. 6.cap.mox citando. Sp.

STATIO, locus vbi quis sui muneris obeundi causa se sistit, & ab interuentoribus appellari solet. Vlp.l.item apud,15.§.conuitium,5.ff.de iniur. Idem, Et si ad stationem vel tabernam ventum sit, probari oportere. Gell. lib.13.cap.13. Quaesitum esse memini, in plerisque Romae stationibus ius publicè docentium, aut respondentium, &c. Idem in l.Fulcinius,7.§.illud sciendum,6.ff.quib.ex cau.in poss.deniq; eum quoque qui in foro eodem agat, si circa columnas aut stationes se occultet, videri latitare veteres responderunt. Hot.

STATIONES etiam dicebantur, quò homines conuenire, stare, & in circulos cogi consueuerant, vt Plin. lib.1. Epist. ad Senecio. Plerique in stationibus sedent, tempusq; audiendis fabulis conterût. Idem lib.2.Epist. ad Apoll. Itaque prehendo amicos, supplico, ambio, domos stationesq; circumeo. Iuuenal. Sat.11.

Conuictus, thermae, stationes, omne theatrum.

Vide & quae de eodem verbo diximus libr. 2. Antiquit. vide plenius Cuiac. obser. lib 2.cap.vlt.

STATIONES fiscales, l.3.C.de compensatio. l.1.C.ne fiscus rem quam vendidit euincat, l.19. de susceptorib. in C.Theod. Briss. Adde Cuiac. in d.l.1.C.ne fiscus rem, &c. libr.10. vbi dicit, Stationes esse mansiones, in quibus officia fiscalia consistunt, l.1 C.de compensat.& l.1. C.de solut.libr.11. vbi pro rationib. legendùm stationibus, vt & Accursius legit, qui tamen malè fingit fiscum in ea specie debitori suo eidemque creditori successisse, cùm sit ponendum duobus fiscum successisse, debitori & creditori ex diuersis tamen stationibus. & in Nou. 91. duo fiscalia debita sic accipiuntur, duarum fisci stationum debita.

STATIONARII in rub.C.de curios.& sta.pro ijs accipiendi sunt, qui fugitiuos, & ad hostes transeuntes, deferunt. Ammia.Marc.authorib.lib.18. Sunt autem ijs milites deputati ad aliquem tuendum locum in limitibus imperij: dicti ordinarij, quòd in stationibus habitent, nec vagentur. Haec Alciat. in tres posteriores lib. C. Caeterùm Budaeus quoque in annotat. ad Pandectas ex l.limenarchae. de seru.fugit. stationariorum mentionem faciens. Stationarij, inquit, milites sunt praesidiarij, quos ordinarios appellamus, qui in locis finitimis stationes agitare solent, ad repêtinos hostium incursus intenti. Ex his limitanei, à limitibus dicti sunt. Haec ille. Quibus itaque custodiae, aut praesidij gratia statio assignata est, stationarij milites dicuntur. Item, qui in vrbibus, aut prouincijs tenentur ad populorum quietem tuendam, stationarij vocantur. Vlpian. in l.1. de offic. praefect.vigil. Et sanè debet (ait) dispositos milites stationarios habere, ad tuêdam popularium quietem. Anch.

STATIONARII sunt ex cohortalibus, de quibus l.1. C.de curios.lib.12. & l.4.de dignit.C.eo.qui & διώκτης... Cohortales verò sunt officiales praesidum vel consularium vel correctorum. Cuiac. ad l.1. de cohortalibus, principib.&c.C.d.lib.12.

STATIONARII tabelliones, qui in stationib. cum subadiuuis ministrisque suis morabantur, & instrumentis subscribebant, quos Iustin. in Nou. 44. συμβολαιογράφους appellat, id est, contractuum scribas, qui & tabelliones dicuntur. Lege caput 19. libri sexti Parerg. Alciat. Spieg.

STATIONARIORUM nomine apparitores Praesidum per prouincias constituti significantur, qui notorijs crimina nuntiare Praesidibus solebant, vt apparet ex l.1.C.de curios.& stationar. lib.12.& ex l.31.de episco.& cleric.in C.Theo. Stationes autem militum per Italiam disposuisse Tiberium Sueton.in eius vita cap.37.scribit. Briss.

STATIVA. Statiua loca dicuntur, in quibus aliquis moratur, à stando dicta. Alc.in l.tractationes.C.de tract. & stat.lib.12. Itaque statiua, & statiuae quasi stationes dicuntur, siue munitiones, in quib.vt propiùs pugnent, milites consident. Liuius lib.1. Tentata res, si primo impetu capi Ardea posset. Vbi id parùm processit, obsidione & munitionib.coepti premi hostes. In his statiuis (vt fit) longo magis, quàm acri bello, satis liberi commeatus erant. Idem Liuius lib.9. Statiua nostra munimento satis tuta sunt. Anch.

STATIVA Eusthathius ἀλλαγὰς interpretatur rectè. Cuiac.ad l.1.de tractatorijs & statiuis.C.lib.12.

STATOR. Stator est, qui adstat lateri regis, & corporis est stipator, vt si quando opus sit, ad imperium, nutumq; regis praesto foret, teste Alexan.Genia.dier. Quomodo maximè accipitur in l.4. ff.de offic.proconsul. Vbi Vlpian. Nemo (ait) proconsulum statores suos habere potest, sed vice eorum milites eo ministerio in prouincijs funguntur. Lego autem ibidem pro stratoribus statores, vt nonnulli legunt, sed pro superiore significatu, non alio. Stator etiam is est, quem princeps varia necessitate mittit ad prouincias, vt dûcet aliquid, cui tenentur prouinciales subinde mutare equos, quo celeriùs eat. Vulgus vernacula lingua equitantem principis famulum vocat. Quo sensu accipiendus est C.in tit. de Stratoribus, lib.12. testimonio Alciati, illic scribentis, & Bud.in Graecae linguae Comment. Et censent ij, iudicantque pro stratoribus reponendum esse statoribus, quod ex l.vnica eiusdem tituli fieri debere manifestat simèc collligitur. Postremo, stator dicitur nuntius, seu apparitor magistratuum, qui reos in ius, vel in carcerem ducebat. Sic dictus Budaeo à sistendis reis. Cic.ad Caelium. Existimaui tamen esse faciendum, vt ad testatores meos & lictores cum literis mitterem. Hoc sensu accipitur in l.1. de custod. reor.C. Et haec de statore. Anch. Adde Adria. Turneb.aduers.lib.4.cap.19.

STATVA. Statua dicitur opus sculptile, & fusile, imago verò opus pictum. Vnde in titu.de statuis & imaginibus. Imperator statuit, ne iudices vel statuas, vel imagines (quae virtutum praemia merentibus olim fuère, vt apparet ex l.vltim.C.d.tit.) sine principis consensu erigant: & statuit, vt, si quando principi statua erigatur, iudex adsit, nec vult subditos in statua principi facienda vlla pecuniarum collatione grauari debere. Extat etiam & tit.lib.1.C.de ijs, qui ad statuas confugiunt. Vbi Imperator statuit puniendos esse eos, qui sine iusta causa, sed duntaxat animo creandi inuidiam inimicis, ad statuas principis confugerint. Qui verò sui defensionis gratia, aut alia iusta causa, eos esse iure & legibus vindicandos. Quae constitutio continetur in l. capitalium.§.sed & statuas.ff.de poenis. Vbi Callistratus, Ad statuas, inquit, confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius, prohibitum est. Cùm enim leges omnibus hominibus aequaliter tribuant, meritò visum est in iniuriam potiùs alterius, quàm sui defensionis gratia ad statuas, vel imagines principum confugere, nisi si quis ex vinculis, vel custodia detentus a potentioribus, ad huiusmodi praesidium confugerit. His enim

venia

venia tribuenda est. Ne autem ad statuas, vel imagines quis confugiat, senatus censuit, eumque, qui imaginem Cæsaris in inuidiā alterius prætulisset, in vincula publica coerceri, diuus Pius rescripsit. Anch.

STATVAE affixæ basibus structilibus: aut tabulæ ligatæ catenis, aut erga parietem affixæ, aut si similiter cohæret lignis, non sunt ædium, ornatus enim causa parantur, non quo ædes perficiantur. Idem Labeo ait Prothirum: qui in ædibus iterum fieri solet, ædium est. Pompon. de verb. sign. Maff.

STATVAS & imagines quidam hoc inter se differre putant: quod statuæ sint æneæ, eboreæ, lapideæ: imagines cereæ, & pictæ. Vide l. vnicam. C. de his qui ad stat. Princ. confug. Extant & hodiè apud nos statuæ in nonnullis ciuitatibus, ad quas, exceptis aliquot criminibus, confugientes, feruntur tuti, Imperatoris maiestate. Sp.

STATVAS olim veteres, cùm nomen alicuius de Republica benè meriti immortalitate apud posteros donatum cuperent, solenniter decernere consueuerunt, quarum aspectu constaret perpetuò rei gestæ memoria. Quo in genere obseruationum honesta voti ratio, haud dubiè multos ad virtutis imitationem inuitans, certè non potest improbari. Verùm hoc seculo, prælucente diuino verbo, palàm videre licet, quantò faciliùs id bonis literis, quàm vlla possit statua præstari. Siquidem nullum externæ rei monumentum humana arte sic potest apparari, quod non inuidia, vel neglectus posteritatis, aut etiam temporum vicissitudo facilè subuertat. Literarum verò diuinitùs inditam maiestatem, nulla vnquàm vis, aut incuria hominum poterit abolere. Oldend.

STATVAS principum his, qui ad eas confugissent tutissimum asylum fuisse in libro 4. Antiq. docuimus. Inde ad statuam confugere, id est, ad statuam Cæsaris, legimus, l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. l. 1. in prin. ff. de offic. præf. vrb. l. 17. §. apud Labeonem ff. de ædilit. edict. l. 28 §. ad statuas. ff. de pœn. l. quinta. ff. de extraordin. criminib. l. vnic. C. de his qui ad stat. confug. §. sed & maior. Institut. de his qui sunt sui vel alien. iur. Sueton. in Tiber. cap. 53. Nouissimè calumniatus, modò ad statuam Augusti, modo ad exercitum confugere velle, Pandatariam relegauit. Plinius libro 10. Epist. ad Traia. Miles qui est in statione Nicomediēsi scripsit mihi Callidromum quendam nomine cùm detineretur à pistoribus, quibus operas suas locauerat, ad tuam statuam confugisse. Briss.

STATVIT verbum, rem perfectam significat & consummatam, non cœptam in postulatione edicti. quod quisq; iuris. teste Vlpia. in l. 1. eo. tit. Sp. Ideo hæc verba, Quòd statuerit, qui iurisdictioni præest, cum effectu accipimus, non verbotenus: nā si cùm vellet statuere prohibitus sit, neq; effectum decretum habuerit, cessat edictum. Vlp. Quod quisq; iuris. Maff.

STATVLIBER est, qui statutam & destinatam in tempus, vel in conditionem, habet libertatem, l. 1. de statulib. Sp.

STATVLIBER, est qui testamento certa conditione proposita iubetur esse liber. & si per hæredem est, quominùs statuliber præstare possit, quod præstare debet, nihilominùs liber esse videtur. Adde Connan. commēt. lib. 2. cap. 4. nu. 19. Festus. Hot.

STATVMINA. Lege. Pedamentorum.

STATVM, participium, à verbo sisto, quod est præsento, & quasi præsentiam corporis exhibeo. Vlpian. in l. 3. si quis in ius vocat: Cùm qs, inquit, iudicio sisti promiserit, neq; adiecerit pœnam, si non statum esset. Idem si ex nox. caus. l. 1. nō videri, ait, in eadem causa statum. Spieg.

STATVM iri, apud Vlp. repromissio, inquit, planè exigenda est, voluntati defuncti statum iri, l. si quādo. ff. vt legat. seu fideicommis. seruan. caus. caueat. Sp.

STATVM quoque ætatis dicimus, l. penul. C. quando dies leg. ced. Et inde verba hæc, Cum ad statum suum peruenerit, sic accipimus, cùm vicesimumquintum annum attigerit, l. 77. §. curatoris. ff. de leg. 2. Briss.

STATVM etiam obligationis, pro conditione & natura dicimus, l. 9. §. 1. ff. de duob. reis. l. 108. in fi. ff. de verb. oblig. & l. 124. ff. eo. tit. coniuncta, l. 12. §. penul. ff. de solutionib. Briss.

STATVR verbum rem perfectam significat, & sententiam diffinitiuam, c. in 135. extr. de verbo. sign. Ioan. Bello. Etymolog.

STATVS, aliàs significat caput causæ seu principalis quæstionis iuris vel facti, ad quam reliqua sunt referenda.

STATVS, aliàs accipitur, pro conditione, in qua viuunt homines alius alio iure ac ordine: Vt in tit. ff. de statu hominum. Old.

STATVS, pro stata & firmata ætate: nimirum annorum 25. Paulus l. quum pater, 77. §. curatoris, 14. ff. de leg. & fideic. Quanquàm igitur testamento cautum esset, vt quum ad statum suum frater peruenisset, ei demùm solueretur, &c. Hotom. Hæc ætas Græcè ἀκμὴ vocatur, & ideo status dicitur, quia scilicet sit crescendi finis, quamobrem & perfecta, plena, integra ætas in libris nostris appellatur, quæ sequitur ætas παρακμὴ nominatur. Et auctore Galeno etiam ipse Hippocrates sensit, hanc ætatem vigintiquinque annorum esse pubertatis finem, dum libr. 5. ἀφορισμῶν ait, comitiales morbos accidentes ante pubertatem ætatis mutatione sanari, accidentes anno 25. non item. Cuiac. super Rubric. titu. de minorib. 25. annis.

Et STATVS causæ pro liberalibus iudicijs, quibus ex libertate in seruitutem, vel ex ingenuitate in libertinitatem quis petitur, l. 8. § si quis. ff. rem rat. hab. l. 1. C. de off. prætor. l. 39. §. si status. ff. de procur. l. 1. §. sed & si de statu. ff. de tab. exhiben. l. 6. C. de fide instr. l. 3. C. de ord. cogn. & aliàs sæpè. Serui porrò statū non habent. Ideoq; in libertatem perducti mutare statum non videntur, l. 3. §. vlt. & l. 4. ff. de cap. minut. Statum autem mutant liberi omnes, qui vel ciuitatem, vel libertatem, vel familiæ ius amittunt, l. 3. ff. de in integ. restit. l. 1. ff. de cap. minut. l. 9. §. Papinia. ff. de minorib. Briss.

STATVS dies cum hoste vocatur, qui iudicij causa constitutus cum peregrino. Eius enim generis ab antiquis Hostes appellabantur, quòd erant pari iure cum populo Roman. atque Hostire ponebatur pro Aequare. Plautus in Curcul. Si status condictus cum hoste intercedit dies, tamen est eundum quo imperant ingratis. Festus. Hotom.

STATVS hominum. Status hominum dicitur cōditio, qualitasve personarum, qua quis plurimum potest. Appellatur autem in Institutionibus ius personarum.

STATVS autem personarum conditionem significat. Secundùm quam alij ingenui sunt, alij libertini, alij serui, tit. de stat. hom. tit. ne de statu defunct. Vnde instrumenta status, quibus manumissio vel ingenuitas probari potest, l. 2. ff. quod met. cau. Briss.

STATVS Romani mutatio prima, à regibus ad Consules: cuius non alia fuit causa, quam tyrannis, hoc est, sæuum ac violentum imperium, quod rex vltimus tandem exercere cœpit, l. 2. §. exactis deinde. ff. de orig. iur. Secūda mutatio à Consulibus ad Decemuiros: quæ propter leges ferendas contigit. Et est origo 12. Tabul. quæ cœpit anno ab vrbe condita 303. Ab eiectis verò regib. 60. d. l. 2. §. posteà ne diutiùs. Tertia mutatio a Decemuiris rursus ad Cōsules. ibid. §. deinde quia difficile. Quarta & vltima Romani status mutatio, à consulibus ad vnū principem. Quæ monarchia ad nos peruenit. §. nouissimè sicut. Old.

STATVTI. Fuit certus aduocatorum numerus in foro præfecturæ prætorianæ & vrbicariæ, qui statuti dicebantur, sicut in quaque militia & collegio certi statuti sunt, alij supernumerarij dicuntur, & fuit sub primicerijs, vt Balsamon scribit Nomocanonis 8. ca. 13. Ex eis duo fisci patroni quotannis prodibant: qua ex re curiali & cohortali fortuna liberabantur cum liberis omnibus quandocunque susceptis. quod tamen illustres non habuerunt. nam liberi ex eis ante illustratum nati, nō sunt illustres. Cuiac. ad l. curial. lib. consortijs. C. de decurionib. & filijs eorum &c. lib. 10.

STATVTA libertas dicitur, quæ in diem vel conditionem destinatur. l.1.& l.6.ff.de statulibe. l.81.§. penult. de legat.1.l.15.& l.16.ff.de noxalib. l.27.§. de eo quoque. ff.ad leg.Iul.de adulter. l.9.in fin.ff.de optio.leg.l.25.§.1. ff.de liber.cau. Briss.

STATVTVM, idem quod Lex ciuilis vel municipalis. Et hoc recipere interpretationem, Salomonius affirmat,& Zasius astipulatur. Quod est contra eos qui contendunt,non aliter statuta,quàm verbotenus intelligenda. Sciendum autem, quòd Roman. ius ab initio non aliud fuit,quàm municipale: nec 12. Tabul. Leges aliud tum erant, quàm id quod nostri nunc statuta vocant. Post propagatum vero Imperium,cœpisse Ius esse commune inter omnes Imperij Romani populos, quod ceu positiuum, Iurecoss. secundùm voluntatem, ex bono & æquo semper fuit interpretatum, vt in ipsis Pand. libris licet inspicere. Quia vero nihil est inæqualius locorum circunstantia, non potest Ius Romanum æqualiter obseruari vbique: idcirco receptum est, scribi statuta, non solùm vt aliquid addatur, aut detrahatur legi generali, verùm etiam contra legem generalem Romanorum, l.omnes populi.& §.ius autem ciuile. Instit. de iur.nat. Spieg.

στεγονομία. in Nouella cœnacula, quæ pensiones sunt ædium. Vide Cuiac.obser.lib.6.cap.6.

STELAE, sunt propriè lapideæ pilæ surrectæ, in quibus fœdera inscribi solebant, vt omnibus innotescerēt: & in quibus etiam homines proscribi solebant. Budæ.l. venditor.com.præd.Old.

STELLAM diurnam vocat eleganter Luciferum, vt hesperum noctiferum vocauit Catullus: Inde, inquit, vsq; ad diurnam stellam crastinam perpotabimus. Turneb.aduers.lib.18.cap.14.

STELLATVRAM interpretatur Lampr. in Alexand. vt tesseram frumentariam significet. Alciat. in Annot. ad l.septem diebus.C.de erogat. milit. annon. libro 12. Budæ. Stellatura, inquit, nomen erat annonæ militaris: quod apertiùs fit ex verbis Spartiani in Pescennino. Scholium Egnatianum in Lampridium huic non quadrat, alioqui probum. Spieg. Adde Cuiac.ad d.l.septem dierum.

STELLIONATVM Iureconsulti appellant fraudem omnem atq; imposturam, quæ propriã significationem non habet, & in proprium delicti nomen non cadit, l.7. §.1. ff. ad turpill. veluti si quis rem alienam sciens obliget, vel alij iam pigneratam alij denuò obliget, vel in pignore dando pro auro æs subiecerit, stellionatus crimen committit. l.1.ff.stellionatus.l.16.§.1.l.36.ff.de pigner.act. Similiter qui sciens statuliberum dissimulata eius conditione vendit, vel creditor numeratam iam sibi pecuniam iterum accipiens, stellionatus crimine plectitur, l.29.§.penul.ff.manda.l.9 §.1.ff.de statuliber. Est autem à stellione vafro animali lacertæ non absimili & guttis stellatis distincto hoc nomen ductum, vt Plinius libr.30.cap.10.significat. Stellionem etiam suum veluti senium more cæterorum serpentium temporibus statutis exuere. Apuleius Apolog.1.scribit. Meminit & Columella lib.9.cap.7. Briss. Est enim stellio animal admodū veneficum, quo & mulieres vti solebant, inuidumq; generi humano plurimum quod cùm natura intelligat pellem suam hominib. valdè commodam in morbum comitialem, eam detractam prorsus vorat, & quid fit, tradit Vlp.in l.3.versic. vbicunque.ff.de crim.stellio. Ioan. Bellon.Etymolog. Adde Forcatul.in Necyomant.dial. 28.nu.1.& seq.

στέμματα cognationum Paulus appellat picturam & descriptionem graduum cognationis, in l.9.ff.de grad. & affin. nam στέμματα propriè de imaginibus dicuntur, quæ in atrio seruabantur. Martial.

Atria Pisonum stabant cum stemmate toto. Hot.

Et deducitur quidem vocabulum Stemma à verbo στέφω, id est corono, quia sueuerant Romani, qui splendorem sanguinis ostentabant, in atrijs maiorum suorum imagines cereas plerunque disponere in speciem coronæ, lineis quibusdam cognationum gradus significantibus. Iuuenal.

Stemmata quid faciunt? quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Maiorum?

Ab eodem verbo στέφω, descendit στέφανος, id est, corona. Alciat.de more, literam inuertit, in l.pen. de grad.cognat. nec stemmata, sed schemata, legi oportere vult lib. Parerg.2.cap.30.eo quòd schema imago & figura est. Vitruuius lib.9.cap.1.figuram pictam, exemplumq; subiecturus oculis lectorum, schema appellauit. vtitur Iustinianus §.natura. & §.si quis ergo, quibus modis natur. eff.sui.col.7. Forcat. in suo Cupidine Iurisperito, nu. 4. cap.22.

STERCVLINIVM, receptaculum stercoris. Vlpia.in l.Fundi.de actio.empt. In sterculinio, inquit, distinctio Trebatij probanda est: vt si quidē stercorandi causa comparatum sit, emptorem sequatur: si vendendi, venditorem. Alij sterquilinium scribunt, vt apud Alfenum in l. si quando.ff.si seruit. vend. Secundùm cuius, ait, parietem vicinus sterquilinium fecerat. Sp.

STERCORANDI agri. Instit.de vsu & habit.§.sed si pecoris. Est autem stercorare, pinguefacere: quod fit, fimum agris inspergendo, l.quina.§.stipulatio.ff.de verb. oblig.Sp.

STERGETHRVM dicitur ἀπὸ τοῦ στέργειν, quod amare significat. Quo nomine scribit Dioscorides libr.4.cap.93. Vmbilicum veneris fuisse appellatum: qua herba, inquit, vtuntur & ad amatoria. Tiraq.in 14.l.connub. glo. 1.parte 14.

STERILIS pecunia, quæ vsuras non parit, l. 3.§.vsuras.ff.de contrar.& vt. Sic & steriles nummi in l.7. de vsur. Et sterilis dos, sine commodo aliquo, in l.4.in fi.ff. de pactis dotalib Briss.

STERILITAS opponitur vbertati. Papin. respondit: Si vno anno remissionem quis colono dederit ob sterilitatem, deinde sequentibus annis cōtingat vbertas: nihil obesse domino remissionem, sed integram pensionem, etiam eius anni, quo remiserit, exigendam. autor Vlpianus in l.ex conducto.Locati.Sp.

STERNERE viam silice. Vide Vlp.in l.loci.ff. si seruit.vind.Sp.

STIBIVM id dicitur, quod officinæ hodiè Antimonium vocant, quo mulieres ad curam formæ & decoris, præsertim oculorum vtebantur, vt tradit Galenus lib. 6.de sanitate tuenda.& Plin.lib.33.cap.6.Hincq; γυναικεῖον Dioscoridi dictum est, vt tradit Tiraq.in 3.l.connub.gl. 1.parte 3.

STIGMATA, hoc est, nota publica. vt Impp.in l.3.de Fabricensi.interpretantur. Fabricenses dicti sunt, quòd fabricam armorum, quam Impp. habebant, curarent, armaque ipsi fabricarent, quod generaliter non permittebatur vrbibus, teste Alcia lib.1.Prætermiss.Sp.

στιγματίαι serui dicebantur ob crimina in facie notati. Nam veteres seruorum suorum faciem, si quid grauius deliquissent, pœnæ nomine, aut literis, aut alijs quibusdam notis per ignominiam inurebant: Plautus in Casina, his literarum notis insignem literatum vocat: Plinius libr.18.cap.3. Brodæus Miscell. libr.4.cap. 24. De hoc vide etiam Connan. comment. libr.2.cap.6. num.4.

STILLICIDIVM, quasi stillarum cadium: quòd guttatim cadat. vbi è tectis guttæ fluunt: flumini opponitur. quod priuatim accipiendum est pro cursu vel fluxu aquæ, quicquid Accursius comminiscatur. Nam teste Oldendorpio, vtrunque tam stillicidium quàm flumen, pro re priuata accipitur, vt in l.vltim.de seruit. Sed immittendi, inquit Paulus, protegendi, proijciendi, idem fluminum & stillicidiorum seruitutem impedit. ibi certè flumen priuatæ aquæ accipi oportet. Nam publici non est seruitus, l.1.in fin.ff. de seruitut. rustic. prædiorum. Spiegel. Itaque alia est seruitus stillicidij, alia fluminis recipiēdi, l.seruitutes, vigesima, §. primo.ff.de seruit.vrban. nam stillicidium est, cùm ex tectis: flumina, cùm ex canalib.& alueis, plumbeis puta, vel ligneis, aqua pluuia labitur. Itaque stillicidij recipiendi seruitus dicitur, qua vicinus pati cogitur, vt aqua pluuia ex tecto meo in suas ædes labatur: Fluminis verò, qua ferre cogitur

cogitur vt aqua eadem in alueum canalemve recepta, in tuas ædes cum impetu feratur.d.l.seruitutes.vbi etiam hoc Paulus adiecit: Si stillicidium inferiùs demittatur, pro stillicidio flumen fieri. Inter stillicidium enim & flumen, vt Varrò libr.4. de lingua Lat.scribit, hoc interest, quòd stillicidium stillatim cadat, flumen continue fluat. Ad hæc, cùm stillicidij seruitus ex superiore loco fit, flumen non nisi ex inferiore & imo loco esse potest.l.20.§.stillicidium l.28.ff.de seruit.vrb.Seruius in 3. Georg. vnà cum Festo stillam diminutiuum esse à Stiria credùt, vnde stillicidium sit deductum. Ita stillicidium situlæ dixit Tertul.in lib.aduers.Gnostic.

STILLICIDIA immittere, l.15.§.item sciendum.ff.de aq.& aqu.plu.l.28.in fin.ff.de seruit.vrb. l.16 ff. si seruit. vind.& proijcere, l.20 ff.de seruit.vrb. Is verò in cuius aream stillicidium cadit, recipere & excipere & suscipere dicitur, l.17.§.vlt.l.20.in fin.ff.de seruit.vrb.l.l.9.§.1.ff.si seruit.vind. Briss. Adde Connan.Comment.libr.4. cap.10.num 16.& ca.9.nu.3. Dicitur autem Stillicidium à Stilla. Est autem stilla diminutiuum à stiria, quæ significat guttas frigore concretas, vnde & stiricidium, aut certe quum aqua adhuc suo continuo se rigore cõtinet, & continuo ducto fluit. Dicitur etiam stiria, quia similis ijs quæ congelatæ sunt: Stilla autem cùm in minimas guttas dissipata cadit: quod euenit, quum est propè à terra, & aliquantum iam abest à primo suo impetu, quo tanquàm viribus suis se facilè sustinet, & perpetuo fluxu fertur. Quare Iurisconsulti nunquàm dicunt stiricidium pro hac seruitute quoniam stiricidium magis est flumen quàm stillicidium. Hæc Conna.in suis commen. lib.4.cap.10.nu.16.

STIMVLOS naturales eleganter Paulus in l.amicissimos.de excusat.tuto.pro instinctu, seu motu naturali, vt vulgò dicitur, accepit.Sp.

STIPATORES, qui olim Latrones dicebantur σωματοφύλακες, qui tutelæ gratia suorum dominorum lateribus assident: seu mercede cõducti milites. Nam moris erat, vt hos imperator, & circa se haberet, & primos mitteret ad omne discrimen. Latrones, ait Varro in lib. de lingua Latina, dicti ab latere, qui circum latera erant Regi, atque ad latera habebant ferrum: quos postea à stipatione, Stipatores appellarunt, & qui conducebantur. Ea enim merces dicitur Græcè λάτρον. Brech.in l.hostes hi sunt.ff.de verb.& rer.sign.

STIPATVS dicitur quasi vallatus, munitus, not. in Clem.pastoralis.in vers.notorium.de senten. & re iudi. Io.Bello. Etymol.

STIPEM conferre. Martian.de colleg.& corp.l.1. Sed tenuioribus permittitur stipem menstruam conferre, dum tantùm semel in mense coeant.Sp.

STIPEM spargere apud Romanos solebãt, qui in theatro ludos darent, Vide Bud.Miscel.lib.3.cap.11.

STIPENDIVM, Vlpian.ait, dictum est à stipe, quòd per stipes, id est, per modica æra colligatur. Ideo hoc etiam Tributum appellari, Pompon. ait. De quo vide quæ not.in l.neque.ff.de impens.in reb.is dot.fact. Stipendium etiam merces militum dicitur: sicut & salarium. Ea erat denarius in singulos dies, qui vnciæ argenti octaua pars est, Tacito libr.1. vt citatur ab Alciato in enarratione, l. ager.de verb.sign. Idem indicat inibi, stipendiarias omnes prouincias pop.Roma.fuisse, excepta Italia. & si quæ vrbes ius Italicum haberent, vel fœderatæ essent.

STIPENDIA decem, decem militiæ intelliguntur. Nam stipendium non solùm semestre, sed annuum, militum salarium dicebatur, authore Varrone. Incipiebant aũt apud veteres facere stipẽdia iuuenes, anno ætatis decimoseptimo. C Gracchus legem tulit, de minoribus annis septem & decem ad militiam non cogendis. Spieg.

STIPENDIA autem merere dicuntur, qui militant, l.18.ff.de re iud. Impleuisse verò stipendia dicuntur, qui legitima militiæ tempora impleuerunt, & pleno stipendiorum numero functi sunt. Rubric.de his, qui non impleu.stipen.lib.10.C.l.8.ff.de re milita. Stipendia porrò non militiæ tantùm, sed & legationis dicimus, l.6.in fin. ff.de legationib. Briss.

STIPENDIARIA & tributaria prædia dicebantur, quibus Italiæ ius concessum non erat, sed stipendia & tributa pendebant. Imp.§.45.de rer.diuis. Vocantur autẽ stipendiaria & tributaria prædia, quæ in prouincijs sunt: inter quos nec non & Italica prædia ex nostra constitutione nulla est differentia. Hot.

STIPENDIARII erant, qui stipendia militib. nomine Roma.dabãt, teste B. Latomo. Vulgus indoctè stipendiarios appellat eos, qui stipendia accipiunt.Sp.

Et Stipendiarij populi, hi qui hanc stipem pendebant. Ennius:

Pœni stipendia pendunt.

Vlpian.etiam in l.ager.§.1.ff.de verbo.sign. Stipendium (inquit) à stipite appellatum est, quòd per stipes.id est, modica æra colligatur. Idem in hoc, & tributum appellari Pompon.ait, & sanè appellatur à contributione tributum, vel ex eo quòd militibus tribuatur. Turnebus aduers.lib.11.cap.17. Ex prædictis puto etiam in hoc loco Iureconsulti potiùs stipendium à stipe, quàm à stipite dici debere. & ita etiam deducunt idonei scriptores, & videtur innuere Accurs. in præallegato loco. Hinc stipendium appellatur, id quod quis tenetur soluere regi, aut principi. Liuius: Vt diuites (inquit) conferrent, qui oneri ferendo essent: pauperes satis stipendij penderent, si liberos educent. Cæsar comment.1. Reliquasq; ciuitates stipendiarias haberent: id est, tributarias. Vulgus tamen tempestate nostra perperàm appellat stipendiarios milites, qui stipendia faciunt: cùm tamen potiùs mercenarij, siue ærarij milites sint nuncupandi. quos Vegetius stipendiosos vocat: quamuis & stipendiosi dicantur, stipendijs pleni, id est, qui stipendia plurima fecerunt. Cotta.

STIPENDIARII reditus dicebantur prouẽtus earum rerum, quæ ad P.Rom. pertinebant. Brech.in l. inter publica.ff de verb & rer. sign.

STIPENDIARII milites hinc dicti, quòd stipem penderent, &c.

STIPES modica æra appellabantur: vnde stipendia dicta Vlp.scribit l.27.§.1.ff. de verb.sign. l.1.ff.de colleg. & corp.

STIPS autem, vel stipis (nam vtroque modo declinatur) merces appellari consueuit, quæ stipatoribus & militibus dabatur. & vt interpretatur M.Varro, à stipando stipem antiqui nominarunt: quoniam non eam in archa ponebant, sed in cella stipabant. id est, componebant numerum pecuniæ maiorẽ, vt minori spacio clauderetur: pecunia quoque quam dijs offerebant, vel pauperibus alendis dispensabant, stips dicebatur. Ouid.in 1.lib.de Ponto:

Cùm canit exiguæ quæ stipis æra neget.

Et tex.in c.nunquàm diuinatio.1.quæst.1.quem retuli in prioribus Memoralibus. in dictione, Diuinatio. Hinc etiam stips dicta est merces quæ militibus datur. Augustin Putas te stipem elephanto dare? Cot.

STIPES ἔρανος siue collationem significat, auctore Theophilo, in §.traditæ. Instit.de rer.diuis. & argenti aliarumque rerum collectionem. ἔρανος ἐστὶ, ἤγουν, ἡ κατὰ μικρὸν γινομένη τοῦ ἀργύρου, καὶ τῶν ἄλλων συλλογή. Brechæus in l. inter publica.ff.de verbo.& rer.sign. Adde Conna.comment.lib.6.cap.1.nu.1.2.& 3.

STIPVLA. Paulus stipulam ait, quæ demessa iacet: hæredis eius esse, Labeo ait, l.si vsufructus.ff.quib.mod. vsufruct.amitt. Stipula autem dicitur culmus cum spica, non collectus, sed in metendo derelictus: quem, cùm ocium adest, rustici deinde metunt. autor Alcia. in comment.de verb.sig. Sp.

STIPVLAM porrò à stipa dici credũt, quòd stipæ, hoc est, stupæ instar vri in agris soleat. Est autem stupa herba cuius folia ac radices cum fructu cremabant antiqui, eaque exhalatione ac fumo dijs litabant. Quare ab ea, quã facerent exhalatione, quam θυμίασιν Græci dicunt, Thisia deriuata est. Brech.in l.sylua.§. stipula iliecta.sub tit. de verb.& rer.sign.

STIPVLARI, est promittenti assentire. dictum à stipe, hoc est, pecunia: quoniam qui pecuniam obligat,

stipulari dicitur. Hinc stipulatus, us. Papin. solut. matr. l. post dotem. Non erit impediẽdus pater, quo minùs ex stipulatu agat. Nebr.

STIPVLARI autem verbum commune est, vt & Priscianus lib. 5. notat. & Suetonij auctoritate ex lib. 8. Prætorum confirmat. Stipulari itaque dicitur non is tãtùm, qui interrogat, sed etiam qui spondet & promittit, vt in l. 7. ff. quod certo loc. l. 26. §. qui decem. ff. de cond. indeb. l. 5. §. Imperator. ff. de solutionib. §. penult. Institu. quibus modis tollit. oblig. l. 39. ff. de contrahen. empt. l. 12. C. de contrahen. stipulat. Isidor. libro 10. Etymolog. Stipulator promissor: stipulari enim promittere est. Idẽ libro 5. Etymol. cap. 24. Stipulatio est promissio vel sponsio. Briss.

STIPVLARI de aliquo, ꝑ ab aliquo Iureconsulti dicunt, l. 54. §. inter. ff. locat. l. 19. ff. ad Velleianum l. 110. ff. de verbor. obligat. l. 13. §. primo. ff. de recept. qui arbit. Brisson.

STIPVLARI stipulationem, l. 3. §. 1. ff. iud. sol. l. 42. §. vlti. ff. sol. matr. Qui autem ab eo cui spõdit & promisit vice mutua, stipulatur restipulari dicitur, l. 45. §. 1. ff. de dam. infect. Briss.

STIPVLATIO deducitur ab eo, quòd veteres stipulum firmum vocabãt, adiectiuè scilicet à stipite, inquit, fortè descendens. Varro à stipe deducit, id est, à pecunia, l. 1. ff. de corp. illic. Alciatus lib. Parerg. primo, cap. 39. ἀπὸ τοῦ στύφειν, quia adstringat, à verbo στύφω, sed nihil videtur habere commune stipes seu truncus cum contractu. Alciatus igitur in hoc imitandus non est, cum στύφω per υ ψιλὸν scribatur, non stipulatio. Sanè Festus Pompeius cum Triboniano à stipite trahit. Stipes autem (vt ait) est fustis humi defixus, l. granaria. ff. de act. empt. quod neutiquàm sua verisimilitudine caret: nam stipes truncus erat qui olim defigebatur in agrorum confinio ad firmam tutelam finium Ouid. Fastor. lib. 11. de Termino sic canit:

Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes ab antiquis, tu quoque nomen habes.

Nam in tantum securus putabatur ille stipes, vt inde sit nata fabula de Termino Deo, qui Ioui noluit cõcedere. Aulus Gell. refert lib. 12. c. 6. c. forus, de verb. sig. Forcat. in Necyom. dial. 72. nu. 1.

STIPVLATIO est firma verborum conceptio, qua quis aliquid se facturum daturumve promittit alteri, super hoc ipsum interroganti. vtpote: Promittis mihi, te daturum viginti Philippeos? Alter respõdebat: Promitto. Alioqui non erat rata promissio. Nomen autem sumpsisse ab interrogante, tanquàm digniore, Accurs. cæterique Interpretes tradiderunt. Sed Alciato probabilius videtur, à stipulante eum contractum appellari, quia in eius vtilitatem concipitur. Sic & Emphyteusis videtur dicta, quia in commodum Emphyteutæ principaliter contrahitur. Debent enim (quod in Cratilo sensit Plato) nomina imponi ab eo, quod principaliter effectum respicit. Iustinianus verò stipulationis nomine vtimur, ait, quod stipulum apud veteres firmum appellabatur, fortè à stipite descendens. Alciatus potiùs putat legendum ἀπὸ τοῦ στύφειν. Quid enim, inquit, commune habet stipes, seu truncus cum cõtractu? Varro tamen à stipe, id est, pecunia stipulationem dictam mauult. Cæterùm stipulationem partimur in interrogationem & promissionem diuidimus in conuentionalem, iudicialem, prætoriam & communem: si modò id quod ex duabus speciebus conflatur, quod nos mistum appellamus, constituit peculiarem speciem. Obseruandum tamen, quòd stipulationem pro eo quod in stipulationem deductum est, Iurisconsultus accepit, in l. 1. de eden. vbi diem solutionis partem dicit. Sp.

STIPVLATIO aut certa est, aut incerta. Ex certa datur certi condictio, ex incerta actio ex stipulatu. Cuiac. ad l. 68 ff. de verb. oblig.

STIPVLATIO est species efficacissimi contractus, vnde ad imbecillitatem innominatorum naturam dirigenda non est: quòd ideò inuẽta sit, vt vberiùs ex ea nobis, quàm ex illis consulatur. Quod copiosè Iason ostendit in l. quum mota. C. de transact. Sp.

STIPVLATIO duplex est, legatorum & pactorum. Legatorum vna est, quia in ea singulæ res vel singula legata non exprimuntur, nec vnquàm inueniuntur expressa à contrahentibus. Stipulatio verò pactorum est multiplex, quia licet in ea singulæ res non exprimantur à contrahentibus, fuêre tamen ab ijsdem in pactis expressæ, quorum astringendorum causa facta est stipulatio. Cuiac. ad l. 29. ff. de verb. oblig. circa medium.

STIPVLATIO cui deficit forma, nihil omninò valet, nec vt pactum quidem, l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. oblig. l. 1. §. cum qui. ff. de constit. pecu. ratio est, quia magis fauent iura reis excipientibus, quàm ijs, qui agunt, l. Arrianus. ff. de act. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. Forcat. in Necyom. dial. 5 nu. 4.

STIPVLATIO Aquiliana, stipulatio est à C. Aquilio Gallo prodita, per quam omnium rerum obligatio in stipulatum deducitur, & ea per acceptilationem tollitur. cuius formulam cognosce ex l. 18. ff. de acceptilat. Hotom.

STIPVLATIO alternata est, quotiens disiunctiuo modo duæ res promittuntur, quoniam non vtrunque, sed duorum alterum dari oportet, vt puta, Stichus aut decem. Disiunctio ipsa διάζευξις. Alteratio ἐπαμφοτερισμὸς dicitur. Cuiac. in comment. suis ad l. si vnus. §. sed si stipulatus. ff. de pact.

STIPVLATIO iudicatum solui, tres clausulas in vnum collectas habet: de re iudicata, de re defendenda, de dolo malo, authore Vlpia. in l. iudicatum solui. ff. iudicat. sol. Quæ verba ipse explicat in l. iam tamen fideiussore. eo. tit.

STIPVLATIO iuris est: pactum, facti. per l. si vnus. §. pactus. ff. de pactis. quod vt accipiendum est, Bartol. declarat. ibidem.

STIPVLATIO mortis causa existimatur fieri, vt ait Antistius Labeo, quæ ita fit, vt morte promissoris confirmetur: aut vt quidam dixerunt, cuius stipulatiõis mors fuit causa. Festus. Hotom.

STIPVLATIO Tribunitia est, quæ ex iurisdictione Tribunorum venit: id est, quę pro collegio Tribunorum, Tribun. ipsis auctoribus interponitur. Eius meminit Vlpia. tit. 7. Si maritus, inquit, pro muliere se obligauerit, vel in rem eius impenderit, diuortio facto eo nomine caueri sibi solet stipulatione tribunitia. Hot. Est autem Stipulatio tribunitia honoraria, quia, vt supra dictum, ex iurisdictione tribunorum venit, vt prætoria ex iurisdictione prætoris, vel ædilitia ex iurisdictione ædilium. Cuiac. in notis suis ad tit. 7. Vlpia. de iur. donat. int. vir. & vxor.

STIPVLATIONEM definit Pompon. à causa formali, in l. stipulationum aliæ. §. stipulatio autem. ff. de verbor. obligatio. Stipulatio autem, inquit, est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se, quod interrogatus est, respondet. Nam antiquitùs stipulationes certis verbis sic cõcipiebantur, vt eodem quis verbo respondere cogeretur, quo esset interrogatus: siue pro se, siue pro alio vellet promittere. Vt: spondes? spondeo: Promittis? promitto: Dabis? dabo: Facies? faciam: Sed hac verborum solennitate per Leonem principem sublata, placuit etiam Iustiniano, nihil referre ijsdemne an diuersis verbis, aut quibus linguis vtantur contrahentes stipulationem: dummodò vterq; alterius mentem & consensum sanè intelligat, siue per se, siue per verũ interpretem. Vnde qui sic accipit promissionem ab alio, stipulator dicitur, & reus stipulandi: Qui autem annuit & respondet, promissor vocatur, & reus promittendi, à re in stipulationem deducta. §. 1. Instit. de verbo. oblig. l. 1. §. si quis. & §. vlt. ff. eo. tit. l. 1. ff. de duob. reis. Old.

STIPVLATIO Prætoria, in l. 1. de verb. oblig. dicitur Stipulationes prætorias esse, quæ ex mero officio prætoris proficiscuntur, hoc est, quæ prætoris imperio & iussu interponuntur, vt stipulatio damni infecti. Nam si domus vicini ruinosa sit, vicinus adit prætorem vt alter cogatur interponere cautionem damni infecti, & prætoria dicitur, quia iussu prætoris & imperio interponitur.

ponitur. Aliæ stipulationes sunt iudiciales, quæ ex solo iudicis officio proficiscuntur vt cautio de dolo &c. Aliæ sunt communes quæ modo prætoris modo iudicis iussu interponuntur, vt cautio rem pupilli saluam fore, de qua latiùs suprà in dictione Rem pupilli &c. Aliæ stipulationes sunt conuentionales, quæ pendent ex conuentione contrahentium. Stipulationum prætoriarum tria sunt genera in l.1. Quædam sunt Iudiciales quæ scilicet non à Iudice dato, sed à iudicio dicũtur, quod propter iudicium interponantur, alia significatione dicuntur iudiciales ac in d.l.5. de verbor.oblig. quia semper à prætore interponuntur. Aliquando enim ob iudicium vt ratum fiat iubet prætor interponi cautionem. Aliæ sunt cautionales, quædam communes. Cautionales dicuntur cautionales tantùm. Nam aliàs generaliter dicendo omnes prætoriæ stipulationes ob cautionem interponuntur, vt securior sit aduersarius. Prætoriæ autem stipulationes instar actionum habent, l. actionis, de oblig.& act. Communis est stipulatio iudicio sistendi causa facta. Ego puto eam dici propterea communem, quòd non possit dici Iudicialis, quòd nõ interponatur, vt iudicium ratum fiat: sed tamen quoquo modo pertinet ad iudicium. & propterea mihi videtur eam scilicet communem ea ratione dici. Seilerus ex lectur. Duar. super tit. pe præto. stipul. nondum impressis.

Nota prætereà quod stipulatio Iudicialis interponitur iussu prætoris ab eo qui conuenitur nomine alieno, qui defendit alium in iudicio. § sed hodiè. Inst. de satisdationib. & C. de satisdando. Olim exigebatur etiam ab eo, qui suo nomine conueniebatur actione in rem quod ius Iustinianus emendauit & sustulit omninò. Huc pertinet quod dicitur in l. si ad defendendum. titu. iudicatum solui. Hæc autem stipulatio exigitur in ipso litis limine antequàm lis contestetur. Post litem enim contestatam non potest magis exigi hæc cautio, l. Pompon. §. rati. de procu. Hæc stipulatio tres clausulas continet, l. 6. 1. titu. Iudicatum solui, siue res iudicata fuerit secundùm actorem, siue res defensa non fuerit, siue dolo malo quid factum fuerit, hæc vna clausula collecta sunt, quòd quomodo accipiendum sit, nec Accursius, nec Bartolus &c. intellexerunt. Hæc omnia deducunt in stipulationem, sed vna clausula collecta erant. Seilerus ex lectur. Duareni nondum impress. titu. iudicatum solui.

STIPVLATIONIS autem introducendæ ratio fuit valdè necessaria: ne homines ex nudis pronuntiationibus sæpè incauti illaquearentur vinculo obligationis. Porrò, per interrogationem excitatur animus ad deliberationem quandam, num sit promittendum: Per responsionem declaratur talis deliberatio certo consensu. Optima igitur ratione vult, talem formam manere firmam ad obligationem & consequenti nomine denotauit. Nam stipulatio vocatur, hoc est, confirmatio seu adstrictio, à stipulo quod veteres firmum appellabant. Stipulum autem ἀπὸ τοῦ στύφειν, hoc est, ab astringendo, firmum dicebatur: Non à stipite, sicut Tribonianus comminiscitur. Inst. de verb. oblig. §. 1. Quid enim firmitatis stipes habeat? Old.

STIPVLATIONVM aliæ iudiciales sunt, aliæ prætoriæ, aliæ conuentionales, aliæ communes prætoriæ & iudiciales, l. 5. in princ. ff. de verbor. oblig. Hæc diuisio sumpta est à causa finali seu effectu. Omnium enim stipulationum, quas in toto negotiorum mundo cogitare possumus, finis & effectus hic est: Vt ad cautionem illis vtamur, aliàs in causis ad officiũ iudicis cuiuslibet pertinentibus: aliàs in grauiorib. negotijs, ad Prætoris cognitionem spectantibus: aliàs in speciebus, quæ vtrobique tractari possunt (respecto semper foro Romanorum) tam apud iudicem, quàm apud Prætorem: aliàs denique extra iudicium in contractibus & honestis conuentionibus. Old.

STIPVLATIONVM causa efficiens, quæ commentatoribus valdè imposuit, est ius ciuile, quod etiam nimiam solennitatem earum posteà sustulit. §. in hac re. Instit. de verbor. oblig. l. omnes. C. de contrahen. stipul. Oldend.

STIPVLATIONVM prætoriarum inquit Vlpianus, tres videntur esse species. Iudiciales eas dicimus, quæ propter iudicium interponuntur, vt ratum fiat, vt iudicatum solui, & ex operis noui nunciatione. Cautionales sunt autem, quæ instar actionis habent, & vt sit noua actio intercedunt: vt de legatis stipulationes, & de tutela, & ratam rem haberi, & damno infecti. Communes stipulationes sunt, quæ fiunt iudicio sistendi causa, l. 1. ff. de stipul. prætor. Hotom. Adde Cuiac. in l. 5. ff. de verb. oblig.

STIPVLATIONVM aliæ sunt diuiduæ, aliæ indiuiduæ pro ratione rerum, quæ in stipulationem deductæ sunt. Rerum enim aliæ possunt diuidi, id est, pro parte peti, præstari, dari, solui, veluti summæ, eisque pro parte solutis pro parte cõtingit liberatio. Item species certæ, vt puta Stichus, partis diuisionem & liberationem admittunt, l. 9. §. 1. ff. de solut. Pars solui potest volenti stipulatori. Aliæ natura diuidi non possunt, vt prædiorum iura, via, iter, actus, aquæductus, quæ diuisionem non admittunt: Aliæ natura possunt diuidi, sed nisi totæ soluantur, stipulationi satis non fit, vt si homo sit generaliter promissus. Nam nisi solidus homo soluatur, nihil agitur. Parte igitur soluta volenti, pro parte nõ contingit liberatio, sed conueniri adhuc promissor potest, vt integrum hominem præstet, & pars soluta condici quasi indebita. Cuiac. ad l. 2. ff. de verb. oblig. in prin.

STIPVLATIONVM quædam in dando, quædam in faciendo consistunt, l. 2. in princ. ff. de verb. oblig. Sumitur hæc diuisio à causa materiali. Quoniam nihil expectare possumus à proximo ad vtilitatem nostram, quod in stipulationem deducamus, quàm aut dationem rerũ, aut præstationem factorum. Nihil igitur est aliud, circa quod versetur stipulatio velut materiam, præter hæc duo: idq; nos docet vniuersa naturæ cõditio, quam nemo potest inficiari. Old.

STIPVLATOR ferè in legib. dici solet is, qui interrogat velut creditor obligans alium. Promissor verò accipitur, qui respondens obligatur. Quanquàm Vlp. Stipulatum appellet promittentem, in l. si non sortem. §. si decem. ff. de cond. indeb. Old.

STIPVLATVS, pro stipulatio. Imp. l. 3. C. de inutili stip. Super stipulatu tuo adi præsidem prouinciæ. Papin. l. pecuniæ. 9. de vsur. Pecuniæ fenebris intra diem certũ debito non soluto dupli stipulatum in altero tanto respondi non tenere. Scæuola l. vxori. 33. §. vltim. de lega. 3. Quicquid ad eum, &c.

STIPVLOR, verbum iuris, est postulare, sibi promitti aliquid solennib. verbis. Cic. pro Rosc. Comœdo: Stipulatus es? vbi? quo die? quo tempore? quo præsente? quis spopondisse me dicit? nemo. Sp.

STIPVLVM apud veteres firmum appellabant, fortè à stipite descendens, ita inquit Iustinia. Insti. de verb. oblig. in primis verbis. Quamuis improbum sit soluere os in Imperatorem, tamen vnà cum Philippo Beroaldo valdè dubito, in istis verbis Iustiniani. Putoq; à stipe potiùs stipulationem deducendam, cùm substantia eius maximè circa stipem, id est, pecuniam consistat. sicut etiam verbum stipulari, restipulari, & stipulatus: de his qui rogant, spondentque. Nam stipulum in hac significatione, pro firmo, apud receptæ fidei auctores non inuenio.

STIRPES, sunt ferulæ, seu virgulta, quæ de radicibus nascuntur: ea & germina dicuntur, l. diuortio. §. puto. solut. matrimo. Hinc & germinalis arbor. Accursius quę stirpes sunt, pedamenta esse arbitratur, contra Marci Varronis, & Columellæ, cęterorumque antiquorum authoritatem. Sp.

STIRPES, si Grammaticis credimus, de homine fœmininum est: de arboribus masculinum. Succedere in stirpes, & in capita. Vide sup. Ex stirpe excidere, pro radicibus, apud Vlp. l. 1. de arbor. cæd. Sp.

STITI, præteritum à verbo sisto, supino caret, quod tamen à verbo sto mutuatur, autore Prisciano. Vide Vlp. in l. sed & si quis. §. illud sciendum est. ff. si quis cautionib. & Neratium in l. pen. eo. tit. Ibi Oldend. annotante illud (status) à sto mutuatus est. Sp.

STVDIA liberalia, quòd homine libero digna sunt. Vlp.l.1.de var.& extraord.cog. Liberales artes appellat Rhetoricam, Grammaticam, Geometriam, Medicinam, Iurisperitiam. Vide l.oratione.C.de Profes.& de stud.liberal. vrb. Roman. Seneca solam philosophiam sentit esse liberalem disciplinam, quòd liberum facit hominem, hoc est sapientem, sublimem, fortem, magnanimum: cætera pusilla, ac puerilia esse Sp.

STVDIOSI iuris olim his nominibus appellabantur: Primo anno Dupondij, à dupondio numo duobus assibus æstimato, quasi nullius adhuc in ciuili disciplina æstimationis, scilicet initiati tantùm studijs: sicut respectu Christianismi infantes, paruuli dicuntur. Postea vocati sunt Iustinianei. Constit.ff.2.§. Et primo quidem anno. Secundo anno dicebantur Edictales, ab edicto quod eis proponebatur. Ibid.§.Secundo autem. Tertio anno Papinianistæ vocabantur, ab autore Papin. cuius libros legebant. Ib.§. Tertij denique anni. Quarto anno λύται nuncupabant, hoc est, solutores, vt qui iam ænigmata per se possent soluere. Ibidem §.Sed quia solitum. Quinto anno προλύται appellabantur, hoc est, qui λύται seu solutoribus eruditione præstarent Ibid.§.Quibus si bene. Post quinquennium itaque consummato iuris studio, dicebantur oratores maximi, iustitiæ satellites, iudiciorum athletæ, gubernatoresque. Hoc seculo & ordinem docendi, & titulorum nomina corruperunt insulsi commentatores. Cœperunt enim appellare, Baccalaureos, Licentiatos, Doctores iuris Ciuilis, iuris Canonici, Decretorum, & (si dijs placet) vtriusque Iuris. Mirum cur non etiam prætorij Iuris Doctores designauerint, ne vllum genus Doctorum in barbaro regno desideraretur. Oldendorp.

STVDIOSI iuris pro iuris peritis l.1.ff.de offic.adsess. l.9.§.1.ff.de pœn.l.4.ff. de extraord. cognitio. Et apud Sueton. in Neron. Gellius lib 11.cap.13. Cur hoc me potius, ait, rogas quàm ex istis aliquem peritis, studiosisq; iuris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis. Sic enim legere malo quàm vt vulgo, studiosisq; viris. Nam iurisperiti in consilium adhiberi non quilibet studiosi solebant. Quanquam & consulti absolute studiosi videntur appellari in l.2.§ post hunc maximè.ff de orig. iur. Studiosè pro data opera, arte, proposito, ἐπιτηδείως in l.1.ff.de abigeis. Similiter studio, id est, arte in l.12.& l.53.ff.de fideicom.libert. Bris. Studiosos iuris constat pro iuris professoribus & adsessoribus comitibusve iudicũ accipi l.1.ff.de offic.adsess.l.mortis. §.solet.ff.de pœnis. Est enim hæc appellatio communis tam præceptorum quàm discipulorum & auditorum iuris. Cuiac. Obseru. lib.7.cap.25.

STVDIOSVM, pro expetendum apud Iustinianum Constit.ff.1.in prin.cum dixit: Nihil tam studiosum in omnibus rebus inuenitur, quàm legum autoritas, quę & diuinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit. Sp.

STVLTA est opinio tua l. Domitius.ff.de testa.

STVLTICIA, tam ad iuris imprudentiam quàm ad facti errorem refertur l.si per imprudentiam.ff.de euict. Alberic.

STVLTVS, imprudens. Nam & multi non insipientes, aliquando stultè aliquid vel agunt, vel loquuntur. Quemadmodum stultus est Iurisconsul. qui emit hæreditatem non soluendo l. 3. ad leg. Falcid. & stultiss. Imperatori, præ bono eligens malum. §. cæterum. Inst. quod cum eo. Spieg.

STVLTITIA est inconstantia sanitate vacans. vt refert Connan. in comment.lib.9.cap.4.num.10.

STVPRATVS. Vlp.l.1.§.remouet.de postu. Si quis tamen, inquit, vi prædonum, vel hostium stupratus est, non debet notari. Spieg.

STVPRVM. Stuprum diuiditur in stuprum specificum, adulterium & incestum l. inter liberas & l.si adulterium.ff.de adulter. Stuprum autem specificum est, veluti in virginem, viduamúe honestè viuentem, d.l.inter lib. vel in puerum l.stuprum.ff.eo. Adulterium est propriè in nuptam.d.l. inter liberas. ff. eod. Incestus est in consanguineam.aut sacram virginem.d.l.si adulterium. ff.eo. Est autem stuprum coitus lege vetitus, qui duplex est: vnus cum nupta, aut cum puero, aut cum sanguine coniunctis, siue sacris virginibus. Alter est, cum vim asferimus cuilibet personæ, etiam si ancilla sit, vt scribit Oldendorpius in 12. Tab. Cæterùm, notum est Ciceronem adulterium & incestum sæpe stuprum vocare. Etiam illud obseruandum est, quòd tametsi adulterium in nupta admittatur, stuprum in vidua vel virgine, sæpe tamen hanc, aut similem differentiam leges non sequuntur, foro deseruientes. Anch.

STVPRVM committit, qui liberam mulierem cupidinis causa, non matrimonij continet: excepta videlicet concubina. ait Modestin. in l. stuprum.ff.ad l.Iul.de adult. Oldend.

STVPRVM etiam, inquit Marcellus de rit. nuptiar. intelligitur in his mulieribus esse, quæ turpiter viuerent, vulgoque quæstum facerent, etiamsi non palam: & si qua se in concubinatu alterius, quam patroni tradidisset, matrisfamil. honestatem non habuisse eam dico. Massæus.

STYLVS, instrumentum ferreum, non absimile calamo, anterius acutum, retrò verò quasi plantam habens, fuit, quo olim in ceratis tabulis scribere, & alterius extremitatis obtusitate delere solebant.

STYLVS, graphium quo scribitur significat: vnde vsus obtinuit, vt pro scriptura dicendique modo accipiatur. Imp. Constant.l.1.C.de sacrosan. eccles. Postquam iam aliud velle non possunt, liber sit stylus: & licitum, quod iterum non redit arbitrium. Complectitur autem Styli vocabulum plurimas res, teste Roterod. sermonis habitum, & dictionis quasi filum, figuras, consilium, iudicium, argumentationis genus, inuentionem, tractationem affectus: & ἤθη, quæ Græci vocant, atque in singulis horum mille discrimina, nempe non pauciora quàm sunt ingeniorum: quorum profectò totidem differentiæ sunt, quot ipsi sunt homines. Alius iucundior est, alius exactior. Alius simplicior, alius picturatior. Alius lenior, alius acrior. Hic seuerior est, ille festiuior. Hic eruditior, ille sanctior. Hic copiosior, ille neruosior. Denique ne rem, inquit, infinitam prosequar, totius animi simulacrum semel exhibet oratio. Spieg.

STYLVM proscriptionis incurrere. in l.fin.C.quę res ven.non poss.l.3.de bon. vac. lib. 10. l.si quis post hac. de bon.proscriptione. Alberic.

Στυπτηρία. alumen. à στύφω astringo. Vlp. de reb. cor. qui sub tute.l.3. Si lapidicinas, inquit, vel quæ alia metalla pupillus habuerit, stypteriæ, vel cuiuslibet alterius materiæ, vel si cretæ, argenti fodinas, vel quid aliud huic simile. Nec nouum nostris videri debet (quod Alciat. in Parerg. adnotauit) appellatione metalli etiam alumen contineri, cum hæc vox omnia comprehendat, quæ sub terram effodiendo reperiuntur. Sic dicta, quia ἄλλην μετὰ ἄλλην, id est aliud post aliud inueniatur. Vnde apparet, in metallum censeri damnatos l. aut damnum. de pen. quoscunq; non solùm qui in argenti, ferriue fodinis opus faciunt, sed etiam qui alumen, certamve effodiunt, & si qua similia. Sp.

S V

SVA mala mente ad hoc procedere, apud Vlp. in fin.l. quid ergo. de leg. 1. Spieg.

SVADERE, suauius verbis aliquem hortari ad id quod intendimus l.1.§.per suadere. de seru.corrupt.

SVAE potestatis esse, id est sui iuris esse. Vlp.l.17.ff.de his qui not. Ea notatur quæ quum suæ potestatis esset, hoc facit. Hotom.

SVARIVS. Suarij, id est, suum & porcorum venditores. Aliàs suarij dicuntur procinarij, siue porcarij, custodientes porcos ciuium in pascuis. Quo modo accipitur C.in tit.de suarijs l.1.Anch.

SVAVIVM dicitur lasciuus oris motus ad amorem alliciens, & ad basium vocans, cum scilicet figuratur labris promissis, aut lingua prolata, vt cum mulieres suauiantur amatores. Vnde & Plautus in Asinaria scripsit.

--- *Ne sic tussiat*
Vt cuiquam linguam in tussiendo proferat. Iterum.
Tu labellum abstergeas
Potius quàm .n. quam suauium faciat palàm.
Id est quam sic os comparet & formet vt ad basiandum aliquem inuitet. quod tamen Petronius scribit esse videtur potius signum inuentis, & inuitatiunculam amoris significantis, quàm ad basium vocantis. Turnebus ad uersariorum lib. 1 cap. 19.

SVB conditione, pro ea lege, hoc pacto.

SVB corona venire. Vide sub dictione, Seruus pileatus.

SVB corona venire, id est in seruitutem redigi Antiquitus enim mancipia iure belli capta coronis induta venibant. & idcirco dicebatur sub coronis venire. Nam corona signum erat captiuorum venalium, sicut pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos venundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Bud. in prioribus annotationibus in Pandectas.

SVB pellibus durare, ideò dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegebantur. Vnde & sub pellibus esse dicebantur. Liuius lib. 37. Aut sub pellibus milites habendos fore. Huc spectat Celsus de supellectile legata. ff. loquens. Labeo inquit, originem fuisse supellectilis putat, quod olim iis qui in legionem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus vsui forent. Cælius lib. 27. cap. 14. lectio. antiq.

SVB tempus venditionis, Vlp. interpretatur, hoc est, biduo ante venditionem l. AEdiles. 2. §. vendendi. de ædil. edic. Ferè autem iungitur sub accusatiuo, cum tempus significatur: Itaque sub tempus, cum Haloand. & non sub tempore, vt in vulgatis, legendum. Seruius exponit, sub tempus, & sub idem tempus, hoc est circa. Vide quæ de hac particula not. in l. mathematicos. C. de episc. aud. Spieg.

SVB titulo exequi, quo pertractare, apud Vlp. in l. 1. §. hoc edicto. ff. de postulan. Spieg.

SVBADIVVAE l. vltim. C. de agentib. in reb. lib. 12. sunt Adiutorum adiutores, quemadmodum Synesius in Epistol. ad Herculianum indicat his verbis. [Greek text illegible] Est planè insigne in hoc verbo mendum apud Suidam, apud quem ita sub litera ζ, scriptum est. [Greek text illegible] Nam proculdubio in ordinem dictionum a litera incipientium vox illa transferenda est & pro [Greek text illegible] scribendum. Inuenitur autem hoc verbum aliquoties in notitia imperij Roma. Atque adeò vbi officium magistri officiorum recensetur, Subadiuuæ adiutores duo pro Subadiuuæ adiutoris legitur. Subicurator eadem forma in l. 30. ff. de negot. gest. Briss. Habuit magister officiorum adiutorem ex schola agentium in rebus, vt dicitur in l. 12. C. de præpositis laborum lib. 12. & subadiuuas adiutoris duos. habuit &. subadiuuas fabricarum, quas constat fuisse sub dispositione magistri officiorum & subadiuuas barbariorum, id est, officinarum barbaricariorum. Et horum subadiuuantium meminit Marianus Scotus. & l. agentes in rebus. C. de agentibus in rebus, lib. 12. in qua vulgò malè subadiubarum, pro subadiuuarum legitur. De his & in l. 3. C. Theo. de agent. in reb. Periculum, inquit, se & adiutor & subadiuuæ subituros esse cognoscant, si huiusmodi sanctioni normam insequentibus magistris desiet intimare. Iidem, vt opinor, chartularij dicuntur in l. 5. & 6. d. tit. de agentib. in rebus. C. lib. 12. Cuiac. ad l. ex eo quo, sæpe iam alleg. tit. C. de agent. in reb. lib. 12.

SVBAVDITIO, tropus, Grammaticis notissimus, est & apud Iurisconsult. nam sæpè vel taxatiua, vel augmentatiua dictio subintelligitur. In taxatiua exemplum est apud Venul. l. finali. ff. de ædil. edict. cum morbum sonticum dixit, qui perpetuus noceret, non qui tempore finiretur: subauditur, tantum. C. de postuland.

SVBCVRATOR, adiutor curatori cum minore tamen potestate datus. Iulian. l. 30. de negot. gest. Quendam ad filiginem emendam curatorem decreto ordinis constitutum esse: eidem alium subcuratorem constitutum filiginem miscendo corrupisse. &c. Hotomannus.

SVBDERE se sententiæ, in princ. l. 3. ff. iud. solui.

SVBDISIVNCTIVA coniunctio à Grammaticis sic definitur, quę voce disiunctiua vtrunque adesse significat, vel simul, vel discretè. vt Alexander siue Paris: Nam qui prius vocabatur Alexander Priami filius, posteà cognominatus est Paris, dormit vel disputat, nam potest neutrum facere. Sed de particula subdisiunctiua, quanquam ad Grammaticã pertineat differere, copiosissimè disputauit Proculus Iurisconsultus in tit. de verb. significatione l. hæc verba. Briss.

SVBDIALIA comitia apud Athenienses erant, quibus publica iudicia vltro citroque causis agitatis tractabantur à mille, aut mille quingentis primæ notæ ciuibus: de quibus latius Postellus de Magistratibus Atheniensium cap. 11. Græcis dicebantur ὑπαίθρια.

SVBDITVM testamentum dicitur, cum vero testamento occultato, aliud clam fuit suppositum. quemadmodum subditus partus, pro sublato ab ea muliere quæ peperit, & alteri supposito. Pro surrogato, seu successore Paul. vsurpat, de iud. cum ait: Mortuo iudice.

SVBDITVS. Sicut superiores non debent nimia familiaritate contemptos se reddere l. obseruandum. ff. de offic. præsid. Ita subditi non tenentur vltra modum obsequi c. admouendi. 2. q. 7. & 11. q. 3. c. quid ergo. & c. seq. Leuit. 19. Gal. 1. Old.

SVBDITVS iudex interprete Festo lib. 17. dicebatur, qui loco mortui dabatur his, qui eum iudicem habuerant, in aliqua re vel lite. Sic in l. 60. ff. de iudic. subditus iudex in demortui locum suffectus dicitur. Briss.

SVBDOLE, cautè, fraudulenter l. quisquis.

SVBDOLVS, occultè decipiens.

SVBDVCTIONES Cicero vocat libr. 2. de Oratore, inanes, & sophisticas philosophorum argutias & disputationes: qualibus & nunc vtuntur, Old. teste, in dijudicandis causis, & tractando iure, magno studiosorum incommodo. Spieg.

SVBFEVDATIO, nominatur vulgo Afterlehen. Zas. de Feud. alienat.

SVBGRVNDATIO, prominentium tectorum constructio, de qua Vitru. lib. 4. Spieg.

SVBGRVNDIA, sunt tegulæ propendentes extra tectum domus, ad parietum defensionem, ne imbribus corrumpantur. Iabol. de ver. sig. l. malum nauis. Qualia inquit, mœniana & subgrundia essent, id est, tecti partes impendentes ad parietum munitionem. Nebriss. Dicuntur & Subgrundæ. vt Bud. ostendit autoritate Varronis: & Prætoris edictum probat: quod Vlp. interpretatur, in l. si vero plures. §. prætor ait. de his qui deiec. Spieg. Plinius tamen subgrundas accipit pro tegulis inferioribus. Nam in tectorum structura duo sunt ordines tegularum: alter supernarum, alter infernarum. Scribens namque, libr. 25. de duobus sedi generibus, hoc est maiori & minori: dicit minorẽ appellari hypostegon. & subdit caussam cur sic appelletur, quoniã in subgrundis ferè nascitur, hoc est, in tegulis inferiorib⁹: id quod vulgò videmus in tectis nasci. Nebriss.

SVBHASTARE est sub hasta mittere id est per incantum publicum vendere. hasta verò erat virga, quæ dabatur, cum alicui potestas daretur de aliqua merce. Io. Bel. Etymolo.

SVB hasta venire dicuntur ea, quæ iure hastæ fiscalis, id est, auctionis, quæ sit à fisco de bonis caducis, vel commissis, vel obligatis, cuius signum est hasta in foro posita, veluti sub corona captiui, quod eorum venalium signum esset corona capiti imposita. Festus: Hastæ subijciebantur ea, quæ publicè venundabant, quia signum præcipuum est hasta Tertullianus in Apol. sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstoris diuinitas addicta conducitur. Adiectiones autem sunt licitationes siue promissiones offerentium maius precium, vt in l. 1. C. de vend. rebus ciuitat. libro vndecimo l. 2. de locat. prædi. ciui. l. penult. de omni agr. des. C. eod. lib. Addictiones sunt penes eos qui pluris licitati sunt rerum subiectarũ voci præconis collocationes, has προσθήκας illas ὑπερβολάς vocant. Cuiac.

Cuiacius super Rubr. de fide & iure hastæ fiscalis. Cod. libr. 10.

SVBIACERE voci præconis dicebatur, cum ad lapides, ad quos præco ascendebat, in foro cuiuspiam venalia bona subijciebantur. Vide Syluium pro Publio Quintio.

SVBIECTAS sibi personæ. Vlpian. Siue per subiectas sibi personas vsu adquisierint. Item ait præt. ff. ex quib. caus. maior. Sp.

SVBIECTVS partus, pro subdito, supposito l. 1. C. de fals. quemadmodum subijcere testamenta hoc est, pro veris falsa supponere. Vnde subiecta testamenta, & subiector testamentorum, apud Ciceronem legimus. Spieg.

SVBIICERE, pro loco alterius ponere, apud Paulū in l. adqin natura. 19. §. cum me. negoc. gest. Spie.

SVBIICERE delatorem vel accusatorem, summittere & supponere est l. 50. §. 1. ff. de legat. 1. l. 15. ff. ad Turpillianum l. 14. §. is demum videtur. ff. de bon. libert. Brisson.

SVBIICERE testamentum l. 2. ff. ad l. Corn. de fals. & apud Paul. lib. 3. Sententia. Titul. 7. & lib. 5. Tit. 24. Quintil. libr. 9. cap. 2. Ream tuebar, quæ subiecisse dicebatur marito testamentum. Briss.

SVBIICI etiam partus, id est, supponi dicitur l. 1. §. sed & si seruus. ff. de vent. inspic. l. 1. §. vlt. l. 3. §. si mater. ff. de Carbonia. edi. l. 1 §. 1. ff. de quæst. l. 16. ff. de his quæ vt indi. Suppositum partum dicit l. 46. ff. de iu. fisc. l. 9. ff. de Carb. ed.

SVBIICI bestijs. pro obijci. in l. vlt. C. ad l. Fab. de plagia. l. 3. §. pen. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 11. C. de pœn.

SVBIICI quæstioni l. 11. C. de quæstionib.

SVBIICI fustibus l. 28. §. & vt generaliter. ff. de pœnis.

SVBIICI pœnis l. 1. ff. ad Turpillia.

SVBIICI vectigalium præstationi dicuntur ea, pro quibus vectigal præstatur, & penditur l. 9. §. penultim. ff. de publican. Vectigalibus etiam subiectos agros Hygen. libro 2. de limit. constit. dicit: qui sub vectigali locantur.

SVBIICI vsuris dicuntur, quibus vsuræ adplicantur l. 38. ff. de negot. gest. l. 54. ff. de administrat. tuto. Brissonius.

SVBINDE, pro frequenter, à Iurisconſ. interdum vsurpatur: in quem sensum Liuium. Columellam, Martialem plerunque vsos, sed in primis Tranquillum, Catanæus annotauit. Sp.

SVBINTRODVCTA mulier quid sit, in Decretis pōtificijs dist. 32. cap. interdixit per omnia. & rursus eadem dist. Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem (quia Glossematarij prorsus silentio prætereunt) latè explicat Rhenanus noster, adiecto scholio Eusebianæ Histor. Eccles. Spieg.

SVBINVESTITVS, est vasallus vasalli Dn. Oldend. & diligens, & fidelis iuris nostri interpres, de action. beneficiarijs, annotauit Feudistarum loquendi formulas, ab vsu Latinorum abhorrentes, quas adscribam. Nostri, inquit, Dare feudum, Concedere feudum vasallo, nunc dicunt: Romani, Dare mancipio fundum, In fidem suam accipere clientem. Nostri, Auferre feudum, Aperiri feudum: Romani, Inijcere manus prædio clientelario. Nostri, Substituere aliquem in locum suum, Subinuestire: Romani, Emancipare prædium, à clientela sese eximere in gratiam alterius. Nostri, feudum accipere, Inuestiri de feudo: Romani, Mancipio accipere, Fidem patroni sequi, In fidem se conferre. Vnde natum est, quod vulgò dici solet in epistolis: Ioannes mancipium tuum. Non enim ad bellicam captiuitatem, aut seruitutis conditionem pertinet, in quo multi falluntur. Nostri, Seruire, Seruitutem facere domino: Romani, Clientelam exhibere, Obsequium præstare. Nostri, Vendere Feudum: Romani, Obsequium vel clientelam exuere alienato prædio. Nostri, Vasallus non vult seruire, Derelinquit dominum: Romani, Cliens non vult dominum agnoscere, Inficiatur clientelam, Facit sui controuersiam. Nostri, Feudum paternum, Feudum antiquum. Romani, Ius gentilium: quasi ad gentiles, agnatosque transiens. Exemplum citat è 5. Cic. action. in Verrem. Nostri, Inuestituram facere, Iuramentum fidelitatis recipere: Romani, Osculo in fidem recipere, Verba præire, Iureiurando discinctum clientem adigere. Nostri, Inuestituram petere, Iurare fidelitatem: Romani, Dare manus supplices, Osculum obsequiosè porrigere, In verba iurare, Sacramento adigi. Nostri, Breue restatum, Instrumentum feudale: Romani, Apocham admissæ clientelæ. Antapocha clientelæ exhibitæ: quasi testificationem vltrò citroque dati & agniti beneficij. Nostri, Saluo iure cuiuscunque, clausulam appellant in breui testato solennem: Romani, Quod sine fraude sua aliorumque fiat: exemplum ex primo Liuij citat. Nostri Feloniam cōtra dominum exercere, Feudum amittere: Romani, Prædium committere, pro confiscari. Vt in tit. de publ. & vectig. & commiss. Paul. ff. negoc. gest. Si periculum, inquit, erat, ne prædia in publicum committerentur. Nostri, Culpam remittere, Feloniam non persequi: Romani, Manum iniectam tollere, Manus iniectionem remittere. Nostri, Feudum improprium vocant, & feudum temporale, quod ad annum, vel quinquennium conceditur: Romani, Præcarium clientelare dixerunt. Oldend.

SVBIRE defensionem, pro suscipere defendendum. Spiegel.

SVBIRE instructionem est cœptum opus instruere, adornare, ac perficere. Vt refert Connan. in comment. lib. 1. cap. 8. num. 5.

SVBIRE iudicium. in l. fin. C. de desert. Sic Cic. dixit pro Flacco.

SVBITARIOS milites, veteres repentina auxilia appellasse, Liuius autor est.

SVBITO, pro improuiso, citra propositum. apud Triphon. in eleganti §. quòd si seruus l. si is qui. de acquir. rer. domin. Sp.

SVBIVGATA bona, corruptè legitur in vulgatis, apud Papinian. in l. cum de in rem verso. de vsur. Reponendum publicata. pro subiugata. Sp.

SVBIVGVM mitti. Quomodo milites subiugum missi sint, nullibi melius leges, quam apud Liuium libr. 10. & lib. 1. Decad. 1. Vbi Horatius sub tigillum mittitur, hoc est, subiugum, hac forma, vt duo recta tigilla defixa starent, tertiumque supernè duobus illis transuersum imponeretur.

SVBLECTI, de mortuorum loco lecti. Bud.

SVBLEVARE testimonio aliquem dici debet, quod exonerare vulgò dicimus, inquit Bud. Sp.

SVBLIMISSIMI iudices sunt Præfecti prætorio, Quæstores, Magistri officiorum l. 37. §. penult. & l. pen. C. de appel. Inde sedes prætoriana sublimissima appellatur l. 14. C. de indicijs. Briss.

SVBLIMITAS tua, pro altitudine, voce Hispanis familiari, *Altezza*: quæ nobis sonat, Hochheit. in l. post. C. de Indiction. lib. 10. Aut. de lenon. §. fin. Sp.

SVBMISSA vox. concitatæ opponitur, quam Canonistæ & suppressam vocant c. si cum. extr. de verb. signi. c. alma. §. adijcimus. de sentent. excom. libr. 6. submissè, vel (vt quidam scribunt) summissè, id significat, quod barbaris est humiliter: & submittere, quod illis ipsis est humiliare: quod verbum, teste Insulano, doctis non placet. Sp.

SVBMITTERE, est propagandæ sobolis gratia matricibus supponere, atque alendos præbere fœtus.

SVBMITTERE precia, pro minuere, Plin. Neque enim pudor, sed æmuli precia submittunt. Budæus ait.

SVBMOVERE à magistratu, officio, dignitate, est quod vulgus deponere dicit.

SVBMOVERE clam, siue subtus, vel à longe mouere §. autem. Inst. quib. alien. lic. l. 2. ff. de compensat. Sp.

SVBMOVERI exceptione. Quod notat Vlp. in fin. l. quid ergo. ff. de vsufruct. Submittere autem facti est, & Iulianus propriè dicit dispertire, & diuidere, & diuisionem quandam facere, quod dominium submissorum erit proprietarij. Sp.

SVBNI-

SVBNIXI priuilegio, id est fulciti, quod est vulgò muniti, apud Aurel. Arcad. in l. vnica. sub fin. ff. de offic. præf. præt. Spieg.

SVBNOTARE. Lege, Describimus.

SVBOLES pro Soboles sæpè in Paud. Flo. de quo verbo eiusq; notatione Festus lib. 17. Prat.

SVBORNARE, est falsum instruere aliquem, semotis arbitris: &, Catanæo teste, semper in malum vsurpatur. Exemplum habes apud Paulum in l. alij propter. de accusat. tum alibi. Sp.

SVBORNATIO est latens seductio vt in Cle. testib. de test ib. Io. Bell. Erym.

SVBRIPERE, siue surripere, nostris vsurpatur, pro eo quod est, per mendacem narrationem aliquid extorquere, & quasi furari. Hinc surreptio, pro impetratione quæ fit à principe, per falsam rei narrationem. Et surreptitia diplomata ac literæ, quæ ad falsam alicuius suggestionem concessæ sunt. vt si quis pro apostata secta riouc se simpliciter profanum apud principem mentiretur. Hi namq; ab omni iuris beneficio, miro omnium orthodoxorum Iurisperitorum excluduntur. Spiegel. Cuia. in commentarijs suis ad l. 4. super vo. rem mihi. ff. de vsurpat. & vsucap. dicit, surripere esse idem, quod loco mouere l. 3. §. si rem. ff. de acquir. vel amitt. poss. Fursum autem emendare esse loco reponere.

SVBROGANDVS, pro substituendus, in l. vnica. C. de colleg. lib. 11. Nihil autem debet subrogari, substitui, subordinari, suggeri, nisi cum illis qualitatib9, cum isto iure, cum ista conditione, qua fuit res cui subrogatur. Gloss. & Bart. in l. 1. C. de mancip. & colon. patr. libr. 12. Sic subsistet regula: Subrogatum sapit naturam eius, cui subrogatur l. quod debitori. & ibid. Dynus. ff. de don. caus. mort. Sp.

SVBROGATIONES dicuntur, quum aliquis alij cedit officium suum, ea tamen lege, vt sibi quoq; illud retineat quamdiu vixerit, & altero mortuo, siue is fuerit qui cessit siue is cui cessum est, alteri saluum sit & integrum officium quod rarò solet concedi à principe, propterea quod duplicatur isto modo numerus magistratuum, vt fit ius honorum, priuilegiorumque vtriusq; exercitium vero vnius aut exercitium quidem vtriusq; sic vt altero absente alter exequatur. Connan. comment. lib. 4. num. 15. num. 16.

SVBROGATVM sapit naturam eius, cuius loco subrogatur l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. cum alijs iuribus vulgaribus, quæ in pulchro casu citat Bal. consil. 112. quæritur qui intelligantur. col. 3. lib. 1. & Lud. Pont. sing. 485. Pone quòd arbitrium. & Dec. consil. 50. quia verba testamenti. in 1. colum. & omnes vbiq;. Et propterea decidit sing Bal. in l. si puellam. in vlt. verbis. C. si manc. ita fuer. al. ne man. quòd si testator dedit formam distributioni legatorum piorum, scilicet vt fiat cum cõsilio priorum fratrum prædicatorum: & executor decesserit, vel fuit negligens intra annum, & ideo eius loco successit episcopus: tenebitur tamen episcopus prioris consilium adhibere, aliàs non valeret distributio. quod putat Bald. memoria dignum & commendat D Felin. in c. cum accessissent. colum. 8. de consti. & in c. cum dilecta. in 16. colum. in 7. amplia. extrà de rescript. & in c. qualiter & quando. colum. 1. de iud. & Do. Ias. in d. §. qui iniuriarum. colum. 4.

Adde quod eleganter consuluit Bald. consil. 317. ad euidentiam præmittendum, quod si mutuas. libr. 3. quòd si mutuo tibi centum, & stipulor promissionem occasione depositi: quòd licet depositarius non possit vti retentio ne l. penult. depos. tamen propter originem mutui, licita tibi erit retentio. vt late sequitur & confirmat Socyn. cons. 43. diu profectò anceps. col. 4. & seq. libr. 1. quod est repetitum consil. 71. in 2. & probatur in l. tutor. ff. de fideiuss. vbi non titulus actionis, sed causa debiti inspicienda est. vt in l. Lucius. secunda. ff. depositi. & in l. qui id quod. ff. de donat. & quod per dicta iura decidit Iason post Besutium, in l. stipulationes non diuiduntur. column. 11. versic. ad ista tamen adde. de verb. obligat. in quibus locis habes, quod attendi debet causa originalis. Inuenio tamen, quod Soc. consil. 179. circa præsentem. col. pen. & vlt. in 2. libr. posuit sing limitationem, quam dicit non reperisse in specie declaratam. quod scilicet per secũdam stipulationem intelligi debeat, in totum recedi à prima. ita quòd si virtute prioris actionis daretur interesse, vt in dote, si fiat obligatio causa auri & argenti: pro qua non datur interesse, nisi in solito negotiari. iuxta nota. in c. conquestus. de vsur. quòd in hac secunda promissione licet subrogata in locum dotis, non dabitur interesse, nisi in solito negotiari. quod est memoria dignum. Sed videtur confundi ex adductis per Bald. & Socyn. in locis primo loco adductis. & Dec. consil. 53. placet. col. 1. & vlt. vbi concludit, quòd licet in contractu per quem fit nouatio, primus tollatur, tamen remanent qualitates præcedentis. Cot.

SVBSCRIBERE, est querelam vnà experiri: interdum iudicium dictare, vel actionem, vt apud Paul. in l. actione. ff. pro socio. Dicitur & edere iudicium, ab Vlpian. tit. rem rat. hab. Hinc subscriptores, Pedianus ait, eos appellatos causidicos, qui adiuuare accusatorem poterant submissius. Et subscribere causæ dici potest id, quod adiungere causæ non dicunt. Der Sachen / oder dem Handel anhenagt. Quod & in causam descendere dicebatur. Vide Budæum in princ. Annotat. poster. & suprà, Scribere. Sp.

SVBSCRIBERE, pro consentire l. non aliter. ff. de adopt. Prat. Subscribere in crimen l. vlt ff de furt. l. 24. ff. de fals. l. vlt. ff. de priua. del. Subscribere autem accusator libellis quos dabat, debebat se professum esse l. 3. §. item scribere. ff. de accus.

SVBSCRIBERE rationib. l. 40. §. seruus testamento. ff. de statulib. & subscribere rationes l. 82. ff. de conditio. & demonstra. l. 12 ff. de liber. lega. Inde Subscriptæ rationes l. 41. §. libertatem. ff. de statulibe. l. 13. in fine. ff. de diuers. temporalib. Brisson.

SVBSCRIBENDARII, auctuarij & optiones aderant diuisioni annonariæ, teste Cuiac. in l. excellentia tua. C. de erogatio. milit. anno. Optio enim est erogator militaris annonæ. Optioni iungitur actuari9, vt No. Martiani de indeb. deb. & d. l. excellentia & l. vlt. C. de erog milit. anno. qui subscribendarius in l. 1. C. Th. eod. titul. Et annonario in l 3 C. Theod. de numerar. Zonoras in Apostolorum. cap. 83. differentiam facit inter [illegible Greek] & [illegible Greek] Cui. ad l. 2. C. de apochis pub. lib. 10

SVBSCRIPTIO, est exempli ab alio scripti notarij, manus signis facta munitio l. diuus. §. item senatus. de Falcid. vbi Bart. paremq; vim habet, quam holographa scriptura. l. emptio. §. 1. vbi Bart. ff. de pact.

SVBSCRIPTIO interdum appellatur quod à principe vel præside libello oblato subscribitur l. 1. ff. de constit. princip. l. 1. C. quomodo & quan. iud. l. 1. C. comminatio epist. Brisson.

SVBSCRIPTIO etiam in crimen pro inscriptione l. 7. ff. de accusationib. l. 29. ff. ad l. Cornel. de fals. l. 3. ff. ad l. Fab. de plag. l. 13. C. de accusat. Quint. Declam. 15. Nunquid iniquè iudices, in tanti sceleris subscriptione deposco, ne nominibus reos æstimare velitis. Briss.

SVBSCRIPTIONES principum dicebantur eorum constitutiones, quibus respondebant præsentibus sese per libellos consulentib. nam quum absentibus respondebant, Epistolę dicebantur. Vlp. l. 4. ff. de const. princip. Quodcunq; igitur Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit. &c. Huius autem libelli & subscriptionis exemplum est apud Vlp. l. 19. §. 9. ff. locati. Hot.

SVBSCRIPTORES dicebantur, qui se accusationi, qui rei nomen detulerat, subscribebant. plura cognosces ex meis Comment. in Diuinat. Hot.

SVBSCRIPTORES (ait Pedianus) non solum chartarum causa, neq; iuuandi accusatoris adhiberi solent, sed etiam vt non facilè corrumpantur. Nostri pragmatici hodie vulgari lingua nostra Celtica Adiunctos appellant & : & Subscriptiones, Adiunctiones. Bræchæus in l. subsignatum. ff. de verb. & rer. signi.

SVBSECIVA quæ sint, hîc explicare non erit alienum. Scribit autem Isidor. lib. 15. Etym. cap. 13. Subseciua propriè

propriè esse, quæ sutor de materia præcidens quasi superuacua abijcit. Indeq; subsecivos agros dictos, quos in Pertica diuisos recusant quasi steriles, vel palustres. Itemque subseciua, quæ in diuisione agri non efficiunt centuriam, id est, iugera ducenta quæ à subsecante linea ita appellata esse Frontin. in libr. de Agrorum qualita. scribit. A quo & eius interprete Aggeno Vrbico Subsecivorum duo esse genera didici. Vnum, quod in extremis assignatorum finium centuria expleri non potuit. Aliud, quod in medijs assignationibus & intergis centurijs interuenit: quidquid enim inter 4. limites minus, quàm interclusum est, fuerit assignatum, in hac remanet appellatione, ideo quòd is modus, qui assignationi superest, linea cludatur & subsecetur. Et generaliter Subseciuum appellatum est, quod inter mensuralem lineam & centuriæ extremitatem minus quàm vt centuriam expleret, superetat. Ex quibus illucescet hic Tertulliani ex lib. 1. aduers. Marcio. locus. In quo ita est: Et videndum, ne qua adhuc illi vacent subseciua, in quib. & tertius aliquis stipare se Deus possit. Sic enim illic verbum hoc scribi debet. similiter Apuleius lib. 8. de Asino aur. Ac me relictum solum & subseciuum cum fastidio pleriq; præteribant. Suet. in Domitia. cap. 9. Subseciua quæ diuisis per veteranos agros carptim superfuerant, veteribus possessoribus vt vsucapta concessit. Quod etiam Aggen. Vrbic. in commentarijs Frontini his verbis refert Nam Domitian⁹ per totam Italiam subseciua possidentibus donauit, edictoq; hoc vniuersis notum fecit. Briss.

SVBSEDISSE pars soli dicitur, quæ depressa est l. 14. §. 1. ff. de aq. & aq. plu. Cic. lib. 1. de Diuinatio. verbo Desidere non semel in eo significato vsus est. Briss.

SVB se habere præses prouinciæ dicitur, quæ pertinent ad prouinciam quam administrat l. 1. §. 1. ff. de interdict. & releg.

SVBSELLIA, sunt tribunorum, triumuirorum, quæstorum & huiusmodi minora iudicia exercentium: qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subsellijs considebant. Erant & subsellia iudicum, id est eorũ qui publicis iudicijs disceptandis operam dabant. Bud. in Annotat. prioribus ad l. 1. de iudic. Asconius Pedianus subsellia inquit ea esse quæ triumuiris, quæstoribusq; darentur, illisq; etiam, qui minora iudicia exercerent. Sellas autem fuisse curules & tribunales. Vide & Crinitum lib. 2. cap. 3.

SVBSIDIARIA actio. vide suprà, Actio subsidiaria.

SVBSIDIARIAE literæ, quæ à paribus ad pares vel superiores scribuntur, petendo exhiberi transferrique in authenticam formam quoddam scriptum publicum vel priuatum. Spieg.

SVBSIGNARE prædia, legi operis faciendi adscribere qui prædes quæq; prædia pro redemptore oppignerarentur. vt in lapide antiquo: Qui redemerit prædes dato, prædiaque subsignato Duumuirum arbitratu. Et in extremo: Dies pecun. pars dimidia dabitur, vbi prædia satis subsignata erunt: altera pars dimidia soluetur opere effecto probatoque. Hoc est quod Paul. ait in l. 39. de verb. sig. Subsignatum dicitur, quod ab aliquo subscriptum est. Nam veteres subsignationis voce pro adscriptione vti solebant. Hotom.

SVBSIGNATAE facultates fisco l. penult. §. conductores. ff. de iure immunita. quæ subscriptione obligatæ sunt. Quo sensu & subsignare res dixit Iustin. in l. vlt. §. defensionem. C. de admi. tutor. Subsignata etiam apud ærarium & Censorem prædia, quæ in censum deferebantur, Cic. pro Flacco significat. Briss.

SVBSIGNATVM dicitur, quod ab aliquo subscriptum est. Nam veteres subsignationis verbo pro subscriptione vti solebant. vt Paul. in l. 39. ff. de verbor. significa. scribit, & Fest. libr. 16. confirmat. Resignare, inquiens, antiqui pro, rescribere, ponebant, vt adhuc subsignare dicimus, pro, subscribere. Briss.

SVBSISTERE, est hærere & dubitare. Callist. de iur. immun. l. semper. Subsisti, inquit, potest, an prohibendi sint à præside. Item Vlpi. de procur. l. seruum. Quantum, inquit, ad filiumfamiliâs, verum est, in seruo subsistimus. Nebriss.

SVBSISTO, hoc verbo nostri vtuntur temerariam ac præcipitem adfirmationem inhibentes l. 31. ff. si cert. pet. l. 33. ff. de procuratorib. l. penult. §. conductores. ff. de iure immunit. Briss.

SVBSORTITIO in reiectione suspecti iudicis quomodo fiebat, pulchrè declarat Barto. Latomus in Orat. pro Cn. Plancio. Sp.

SVBSTANTIA, pro patrimonio l. fi. C. de verb. sig. Lege, Forma causæ. Spieg.

SVBSTANTIA generaliter definitur, quæ ad rei essentiam necessariò requiritur: atque hæc materiam, formam solennitatemq; comprehendit. Ex Alc. Sp.

Sic Substantia hæreditatis l. 58. § pen. ff. de admin. tut. Substantia pro οὐσία in l. 9. §. inde quæritur. ff. de contrah. empt. Et ideo materiam ipsam qua corpus constat, significat in l. 4. §. si ex lana. ff. de vsucapion. l. 9. §. si quis rerum. ff. ad exhib. Sed & pro corpore ipso ponitur in l. 10. ff. de contr. empt.

SVBSTANTIA & res opinioni & existimationi opponuntur in l. 2. §. si sub conditione. & §. si à pupillo. ff. pro empto. Briss.

SVBSTANTIA inanimata diuiditur in fungibilem, vt est vinum, zinziber, pecunia: non fungibilem, vt est ager, flumen, arbor.

SVBSTITVENDI verbum ea comprehendit, quæ subordinantur: quemadmodum institui dicuntur, quæ principaliter ordinata sunt, & statuta. Patetq; latè vtriusq; verbi significatio. Nam & vita institui dicitur, dum componitur. Et leges instituere dicimur, dum ordinamus, statuimus. Sic substituuntur procuratores, substituuntur iudices, dum ordinãtur. Item & arbores substituit vsufructuarius in locum demortuarum. & si quæ sunt similia. fac. l. pen. ff. iudic. solui. & l. agri. de vsufr. Cæterùm in materia vltimarum voluntatum verba instituendi & substituendi ex communiter accidentibus vniuersalem successionem respiciunt. Qui enim hæres generaliter ordinatur, institui: & is qui sequenti loco subordinatur, substitui dicitur. In singulari successione quamuis verbum substitutionis, vt paulo antè dictũ est, ad legata & donationes causa mortis accommodatur: non tamen inuenitur, quòd institutionis verbo testatores in legatis & donationibus vsi sint, quanquam ex verbi significatione legatarius & donatarius institutos dici, etiam Politus tradit. Spieg.

SVBSTITVERE est, in alterius locum quid statuere & locare. Sic Substituere arbores l. 18. ff. de vsufru. l. 45. §. pen. ff. de iure fisc. in locum mortuarum vel infructuosarum alias reponere l. 14. ff. de impens. in res dot. Substituere pecora l. 69. ff. de vsufr. Briss.

Hoc exemplo Substitui dicuntur hæredes, qui secundo vel tertio gradu instituuntur l. 1. ff. de vulgat. & pup. Nec verò hæredibus modò, sed & legatarijs quoq; substituitur, & his quibus mortis causa quid donatur l. 50. ff. de legat. 2. l. 32. de leg. 3. l. 10. ff. de mort. cau. donat. Briss. Adde Cuiac. ad tit. 4. Iul. Paul. recept. Sentent. de testament. lib. 3.

SVBSTITVTIO. Substitutio est, deficiente primo hærede, hæreditatis ad alterum delatio, præfinitione dantis hæreditatem. Est autem substitutio aut simplex, aut duplex. Simplex est, vt si quis dicat, Si ille hæres non erit, ille hæres esto. Duplex verò est, vt, si ille siue hæres factus, siue non factus, impubes decesserit, ille hæres esto. Potest itaque quis plures gradus substitutionum facere, & nouissimo loco seruum necessarium hæredem, & hæredes sibi mutuò substituere, & cuique vnum, & multos vni, & vnum multis. Hinc est, vt communi calculo receptæ sint substitutionum quinq; species, vulgaris, pupillaris, exemplaris, breuiloqua seu reciproca, & compendiosa, de quibus satis apertè apud iurisconsultos nostros. Anch.

SVBSTITVTIO, est secunda institutio, quæ scilicet post institutionem à testatore fieri solet. hoc est, secundi hæredis appellatio: primò enim fit institutio, tũ substitutio. Zasio Substitutio nihil aliud est, quàm sequenti loco

loco facta subordinatio. Fumæus rectè descriptionem, non autem definitionem putat esse substitutionis, seu Bar. cum Iasone, in l. 1. ff. de vulg. & pup. substit. existimant. Quare ipse sic eam definit: Substitutio est in locū cuiuscunque instituti hæredis deficientis suppositio. Et rectè quidem, cum fiat etiam substitutio in legatis, & donationibus causa mortis. text. in l. vt hæredibus. ff. de legat. 2. & hæredis deficientis verbum, vti generale, comprehendat omnes substitutionum species, siue deficiat hæres in institutione, quia noluerit adire, vel nō potuerit, propter ætatis vel sensus defectum, aut alio quouis modo deficiat. Sunt autem cōmuni calculo receptæ substitutionum quinq; species: Vulgaris, Pupillaris, Exemplaris, Breuiloqua, seu Reciproca, & Compēdiosa: quæ tamen iure communi nō est substitutio, sed propter militum multum fauorem valet iure substitutionis. Iure autem communi non valet, sed potest fieri loco illius fideicommissum. text. in fin. Instit. de pupil. Vnde qui fideicommissariam substitutionem vocant, vt & rectè monuit Fumæus, terminos cōfundunt. Aliud est enim Fideicommissum, aliud Substitutio. Substitutio nempè, vt ipse dixit, est in locum deficientis suppositio. In fideicommisso verò rogamus hæredem, vt ab hæreditate adita deficiat, & deinde restituat, sic vt necesse sit illum adire, qui rogatur restituere. l. cogi. ff. ad Trebel. Deinde in substitutione Substitutus alteri directè capit hæreditatem ex testamento per manus hæredis instituti. Olden.

SVBSTITVTIO Compendiosa, sic dicta, quòd sub compendio plures substitutiones complectatur, cùm substituitur directè, cuicunque instituto, quocunque tempore certo, vel incerto defecerit vltra pupillarem 14. annorum. Quod de homine sano intelligendum. Nam si furioso, vel dementi illo modo substituatur, tum eam exemplarem vocabimus. Exemplum incerti temporis erit, si testator dicat: Instituo A. & quandocunque morietur, F. hæres esto. Certi verò temporis species erit, si testator dicat de suo hærede: Si intra vigesimumquintum annum suæ ætatis decesserit, F. hęres esto, de qua in l. precib. §. fin. C. de impub. Sed obseruandum, vt habeat nomen compendiosæ verum, oportebit eum, cui substituitur, excessisse 14. annum: intra enim illud tempus semper vocatur pupillaris. l. in pupilla. ff. de vulg. Fit autem compendiosa nonnunquam per verba directa, vel obliqua, vel etiam per communia, id est, ea quæ vt directa, & vt obliqua, salua recti sermōis proprietate, interpretantur: quorum infrà sub quinta vocali faciemus mentionem. Old.

SVBSTITVTIO directè facta tunc dicitur, quando per verba substitutionis nulla fides, nullum ministerium, & nullus actus alterius cuiuscunque requirūtur. text. in l. omne verbum. C. com. de leg.

SVBSTITVTIO exemplaris est illa, quæ ad exemplum pupillaris, cuius personæ non valenti iure taxari, veluti si fiat furioso perpetuò, muto, prodigo, cui bonis interdictum est. Dicta exemplaris, quia est exemplar & imitatio pupillaris substitutionis. Ex eo certè, quia sicut fit pupillaris impuberi, non valenti testari, quam diu impubes est, sic fiet de furioso, vt ei, donec resipuerit, possit substitui: quoniam interim prohibetur testari dum furit. Atque sicut pupillaris substitutio cessat, cessante causa, scilicet defectus ætatis, sic & hæc finitur furioso resipiscente. Hoc autem nomen exēplaris finxerunt nostri doctores propter leges quasdam, quæ voluerunt posse substitui illis miserabilibus personis: cuius rei tres tantùm locos in iure ciuili Fumæus annotauit. Old.

SVBSTITVTIO pupillaris, est ordinatio hæredis à patre, in testamento filio impuberi in potestate constituto, facta sub ea conditione, si impubes decesserit. Ita Fumæo erit exemplum, Titius filius meus hæres mihi esto: & si Titius filius meus intra 14. annum morietur, Seius hæres esto. à pupillo, cui fit, nominata. Oldend.

SVBSTITVTIO pupillaris diuiditur in generalem, expressam, tacitam, & in aliam quandam partim expressam, & partim tacitam. Olden.

SVBSTITVTIO pupillaris generalis est illa, quā sub reciproca contineri lex declarauit in l. iam hoc iure. ff. de vulgar. eadem certè ratione, quæ satis infrà in vulgari explicabitur. Expressa erit illa: Titius filius meus, hæres mihi esto: & si filius meus intra 14. annum morietur, Seius hæres esto, in §. primo. Institut. de pupilla. Tacita sub expressa vulgari comprehenditur, quia talis à lege subauditur, l. si quis. C. de impuber. Quarta, quæ duplex est, composita ex expressa & tacita, cuius exemplum assumitur ex specie l. final. C. de institut. & substitut. sub condit. fac. tametsi omnes Accursiani hoc non sentiunt, contra quos Fumæus illum casum rectè constituit. Old.

SVBSTITVTIO reciproca, seu breuiloqua, noua, & alia substituendi forma breuis est, ob id reciproca dicta, quòd duobus fiat reciprocè, veluti si quis duobus institutis hæredibus dicat, Vos inuicem substituo. & tametsi duas aut tres possit continere species substitutionum non propter eam mixturam fiet tertia, seu distincta species, non magis, quàm si quis dixerit, Hominum quidam albi: hæc enim accidentia sunt, non species. Dicitur autem reciproca, quasi retroducta, repetita, reflexa: quia sicut fluctus reciprocantur in angusto mari, id est, sese repercutiunt refluendo, ita ista substitutio de vno in alterum retroducitur, reflectitur, & repetitur. Quin & substitutionum species quæ sub reciproca continentur, saluæ manent, nec vsquam mutatur eorum natura, & semper est vel vulgaris, vel pupillaris: benè quidem alteratur, quia non tantam vim exprimunt ac si specialiter expressæ essent. Itaque doctores nomine, vt Zasiano verbo loquar, magistrali vocarunt breuiloquam, propter l. cùm in testamento. §. his his verbis, ff. de hære. instit. vbi hæc substitutio dicitur breuiter fieri. Olden. Adde Forcat. in Necyomant. dialog. 26. num. 1.

SVBSTITVTIO vulgaris est, quæ à quocunque, de quocunque, & in quemcunque casum concipi potest, nihil speciale habens. Salom. in l. Gallus. Vigl. Instit. de vulg. substitu. Fumæus: Vulgaris substitutio est, inquit, altera hæredis institutio directa in locum non adeuntis prioris instituti. Intelligit autem alteram hæredis substitutionem siue secundam, siue tertiam, aut quartam, & deinceps, quot voluerit testator. Nam plures gradus institutionis facere potest, & ille omnis dicetur Substitutus, qui habet ante se institutum, siue sit primus institutus, aut secundus primo substitutus. textus in §. 1. Inst. de vulg. Directa verò ideò dicitur, quòd per se ipsum, & non per manus alterius capit hæreditatem: quo à Fideicommisso differt. Exemplum huius substitutionis sumit ex Modest. in. l. 1. de vulg. Lucius hęres esto, si mihi Lucius hæres non erit, tunc Seius mihi hęres esto. Sufficiet autem, si sit expressa vel tacita hæredis institutio. Qualis est illa: Si mihi legitimus hęres non erit, Titius hæres esto. vt in l. si quis ita. & in l. cum in testamento. ff. de hæred. instit. Vulgaris autem substitutio primùm diuiditur in simplicem: cuius exemplū iam dictum est: & duplicem, veluti Titius hæres esto: & si Titius hæres non erit, vel hæres erit, & intra pubertatem decesserit, Sempronius sit hæres. Vocatur autem duplex: quia in primo capite habet vulgarem satis expressam, & pupillarem in secundo capite, Si intra pubertatem decesserit. Ita diuidebat Modest. in l. 1. de vulga. Est autem pręter hanc & alia simplicis vulgaris subdiuisio: vulgaris generalis, vulgaris expressa, & vulgaris tacita, seu à lege subaudita. Old.

SVBSTITVTIO vulgaris generalis, est Fumæo, quæ fit verbis generalibus, cuiusmodi est Reciproca substitutio, quam aliqui vocant Breuiloquam, duobus hæredibus institutis, si dicat testator: Vos hæredes meos inuicem substituo. nihil enim est præter generale nomen Substitutionis: cuius species sunt, vulgaris, pupillaris, & aliæ iam denominatæ, & tamen sub illo genere continetur hæc species, vulgaris scilicet substitutio: tanquam fuisset specialiter & nominatim expressa. text. in l. iam hoc iure. §. quod ais. ff. de vulgar. quam

tum expressam non dixit Iurisc. neq; ita propriè possumus appellare, quicquid nostro Bartolo placuerit. Placuit enim, Expressum id rectè dici, quod generaliter veniret. in quo ipsum lapsum, Fumeus scitè demóstrat, vt in eo quod putauit. generalem hanc substitutionem comprehendi sub compendiosa. Old.

SVBSTITVTIO vulgaris expressa, quæ fit his verbis: Titius hæres esto. Si Titius hæres non erit, Seius hæres esto. Dixit Bartol. si dijs placet, prudentior, adhuc expressiorem hac inueniri. veluti si quis ita substituat: Sempronium hæredem instituo. quòd si Sempronius hæres esse nollet, Titius sit hæres. Singularis enim casus ille exprimitur, quo nollet esse hæres. Rectè verò Fumæus ait, quantum ad illum casum, expressiorem se non videre, quippè cum idem sit dicere, Si hæres non erit: cùm enim renuit esse hæres, euenit conditio. text. in l. cum proponas. C. de hæred. insti. Old.

SVBSTITVTIO vulgaris tacita, quæ non exprimitur verbis, seu ordinatione aperta testatoris, sed ex increpatione, declaratione, vel ampliatione legis, subauditur, qualis est ea, quæ ex compendiosa concipitur. de qua in l. Centurio. ff. de vulg. in l. precib. C. de impuber. & alijs substit. gloss. vltim. in l. Lucius. ff. de vulgar. hãc nullo modo expressam, euicit Fumæus contra Bartol. Old.

SVBSTITVTIO pupillaris & vulgaris præcipuè discernuntur hoc modò: Illa morib. hæc 12. tabul. introducta est: illa pubertate, hæc aditione finitur: illa succeditur pupillo, hac testatori: illa fit in euentum ad quisitæ hæreditatis & mortis, aut in euentum mortis duntaxat. illa in euentum non adquisitæ hæreditatis. Item substitutio vulgaris plerumque æstimatur ex ratione successionis, Pupillaris verò ex ratione scripturæ æstimatur non successionis, proinde in ea ordo scripturæ obseruatur. Cuiac. in Notis suis ad tit. Vlpian. 23. quemad. testam. rump.

SVBSTITVTIONVM, ratione successionis, duo tantùm sunt genera. Ratione personarum tria: vulgaris, pupillaris, Iustinianea. Ratione scripturæ quatuor: nam vel primus casus exprimitur, vel secundus, vel vterque. vel neuter. Idem Cuiac. in Notis suis ad lib. 2. Instit. sub tit. de pupillari substit.

SVBSTRVCTIO, est fabrica, quæ in fundamentis fit. Fundamenta autem fossæ, in quibus substruitur. Glar.

SVBSTRVERE ergo. est ædificium à fundamentis deficiens fulcire. Hinc substructio dicta parietis fultura. Vitruuius li. 1. Non solum in muro, sed etiam in substructionibus. Colum. lib. 1. Pro fultura, inquit, & substructione fungetur. Vlpia. de riuis, l. 1. Nebr.

SVBTEMEN. vide suprà in dictione Stamen.

SVBTILE aut à telo aut à tela deductum videtur, & præpositione sub, quæ in compositione vim aut localem aut diminutiuam habet. Si à tela, tectum aliquid & latens quod non nisi à peritis videri potest, significat: quemadmodum in tela filum tenue crassiori suppositũ est: si à telo, aliquid acutum & nõ obtusum notat, quod in omnia facilè vt telum penetrare possit, vt annotauit Drosæus in methodo iuris.

SVBTILE ingenium. Vt suprà indicauimus, Imperator in l. 2. C. de commerc. & merc. scribit: Aurum à barbaris non solùm nõ præberi, sed etiam quod apud eos inuentum fuerit, subtili ingenio auferri debere. Hæc verba non solùm Papa vsurpat, sed etiam exponit, in c. abusionibus. de pœniten. in Clement. sic inquiens: Abusionibus, quas nonnulli eleemosynarum quæstores in suis prædicationibus proponunt, vt simplices decipiant, & aurum subtili, vel fallaci potius ingenio extorqueant.

SVBTILITAS iudicialis. Eius fit mentio in l. si fuerit. in fin. ff. de reb. dub. Obseruandum, summariam cognitionem carere subtilitate. l. 1. C. vt in possess. leg. Non debet. (ait Antoninus Pius) is qui iuri dicundo præest. subtiliter cognoscere. Obseruandum verò, verbum subtilitatis anceps esse, & in Iure nostro in malam etiam partem accipi, nempe pro captione, pro maligna adinuentione, pro fallacia, vt in l. sicut. §. penult. ff. quibus mod. pign. vel hypoth. solu. c. dilecti. de iud. Clemen. 2. eod. titu. & ibi glos. l. sancimus. C. ad Trebellian. cum multis similib. Vide Zasium in Apologia ad Eckium. Sp.

SVBTILITAS iuris, quia tendit ad læsionem alterius, omninò reprobatur, & est opposita simplicitati, quæ solet dici amica legum. l. si quis cum aliter. ff. de verb. obligat. l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de lib. & posthum. Simpliciter enim fieri dicitur id, quod sine fraudis conscientia fit. l. ait prætor. §. si quis particeps. ff. de his quæ in fraudem creditor. Alia subtilitas est ad inuestigandam vniuscuiusque negotij iustitiam ex circunstantijs, secundùm artem boni & æqui, l. 1. in principio. ff. de iustitia & iur. Ea non opponitur simplicitati, sed maximum adfert robur. Vnde iudiciaria subtilitas appellatur in l. si fuerit. §. sin autem. ff. de rebus dubijs. Et huius subtilitatis frequentissima est mentio in legib⁹. Oldend.

SVBVASALLVS, Ein affter lehenmann, qui ab alio fit quasi substituendo factus Vasallus, vt dicit Oldendorp.

SVBVLO, vt inquit Festus Pompeius, Hetrusca dictio est, qua significatur Tibicen, quod ipsum & Q. Ennius Poeta in hoc versu posuit:

Subulo quondam marinas propter astabat
---aquas.

Vt M. Varro notauit in libro de verbis poeticis. Huius, inquit, verbi radices haud quidem in Latio. verùm in Hetruria petendæ sunt. Sed illud inprimis seruandum est, hanc vocem & in cœnis Macrobianis haberi, quo loco de iocis ac dicterijs differit, quæ in cœnis atque compotationibus ad vrbanitatem & gratiam meritò exiguntur. Neque illa, inquit, proferenda sunt, quæ planipedes aut Subulones solent. De Subulis etiam notũ est omnibus acceptas esse pro mucronatis spiculis, quorum fit vsus in lanificijs ad pectenda vellera. Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur: Indignum esse pro dijs hominibusque in aciem, suscepta subula, armatum descendere. Plinius in ceruorum cornibus subulas nuncupat, quæ a Græcis πασσάλια appellantur. Petr. Crinitus lib. 18. cap. 13.

SVBVRBICARIAE regiones, & suburbicariæ partes in l. 9. de anno. & tribut. in C. Theo. l. 12. de extraord. munerib. in eod. Cod. l. 12. de indulg. debit. eo. & in Notitia Imperij Roma. vbi de comite rerum priuatarum per Occidentem tractatur. Adnotauit aliquid de hoc verbo Iacob. Cuiac. lib. 1. Obseruat.

SVCCEDANEVS alieni periculi, dicitur in quem incommodum periculi alieni, hoc est cuius culpam alter sustinet, redundat. Vlpian. l. tertia, in fin. ff. de administrat. tutor. Planè si non consentiant tutores Prætori, sed velint omnes gerere, quia fidem non habeant electo, nec patiuntur succedanei esse alieni periculi. Plautus Epid.

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam?
Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succedaneum?

Nam stultitiæ tuæ dixit pro tergo tuo, cui periculum à stultitia imminet. Vlpian. l. 4. ff. de magistr. conuene. Nam magistratus quidem in omne periculum succedit, hæres ipsius dolo proximæ culpæ succedaneus est. Hotom.

SVCCESSIO dicitur, cùm priore subducto de potestate suo hærede. vlterior in proximum locum succedit. l. 28. §. 1. ff. de liber. & posthum. Et Succedere, pro in sui hæredis locum succedere sublato de medio, vel morte, vel pœna, vel captiuitate, vel emancipatione eo qui præcedebat. l. 29. §. videndum. & §. ille casus. ff. de liber. & posthum. l. 2. ff. de vulgar. & pupil. l. 6. §. 1. & l. 13. ff. de iniusto rupt. Planè quòd in l. 1. §. interdum. ff. de suis & legit. dicitur in suis successionem non esse, hũc sensum habet, vt eo qui primum locum mortis tempore tenebat mortuo, sequens vt suus hæres non admittatur: aliter atque si ante cùm alij delata hæreditas non esset. Quomodo & in hæreditate legitima successionem non esse, cum Paulo lib. 4. Sentent. tit. 8. Iustinian. scribit

scribit in §.placebat. Institu.de legit.adgnator.success. Briss. Est autem duplex succedendi modus: per priuationem videlicet,& per transmissionem. vt notat Bal. in l.si auus. de lib. præt. C. per transmissionem quidem successor ex singulari voluntate dicitur, vt iure legati, donationis, vel commutationis: eumque personali actione non teneri: cum in successorem singularem non transmittatur actio personalis, vt l.1.§.si hæres, ad Trebel.cum alijs iuribus. Vnde fit vt ad pensionem emphyteuticam, præteritam quidem non exolutam, successor per transmissionem seu singularis, nequaquam teneatur: vt quia ad eam agi nisi personaliter non possit, vt not per Ioan.Imol.in c.potuit. extr.de locato. not. etiã in l.2.& 3.C.de iure emphyt.Brechæus in l.nihil. tit.de verb.& rer.signif.

SVCCESSIO graduum dicitur, cùm primo eorum graduum qui in ordine aliquo sunt, omittente, insequens admittitur.plures enim in ordine ferè vno quoque reperiuntur gradus.d.l.1.ff.de success.edict. §. cùm igitur.7.Inst.de bon.poss.Hot. Hinc

SVCCESSIO quædam est de gradu in gradum, vt post filium succedat nepos, qui est in secundo gradu, & post nepotem pronepos, qui est in tertio: & quædam est de capite in caput.hoc explico: agnatorũ est vnum caput, cognatorum aliud, vnde vir & vxor est aliud: exclusis agnatis vocantur cognati: exclusis cognatis vocãtur vir & vxor.not.gloss.in rubr. ff.de successor.edicto. Ioan.Bello.Etymo.

SVCCESSIO legitima appellatur, quæ secundùm leges datur. Estque ex parte patris, vt Successio naturalis, ex parte matris. l. 1. C. vnde vir & vxor. in gloss.

SVCCESSIO ordinum, est cùm ordo personarum vniuersus, cui potissimum possessio deferebatur, illam omisit: veluti liberorum, aut legitimorum, aut cognatorum.l.1.ff.quis ord.in bono.poss.eademque successio de capite in caput appellatur.l.5. C. qui admit. ad bon. poss. Hot.

SVCCESSIO personarum, est cum priore gradu vacuo, is qui inferiorem tenebat, in eius locum ascẽdit l.1.§.si filius.ff.de suis & legit.l.3.C. eod. Hot.

SVCCESSIO rerum, est cum persona non tam personæ, quàm rebus succedit. ea autem duplex est.nã aut in ius vniuersum est: qualis est hæredum, & eorum qui bonorum possessores sunt: aut in res singulares: l.1.§.in locum.ff.quod legat.l.7.& 8.ff.de iureiur.l.vlt. ff.de except.rei vend.Hot.

SVCCESSIONVM gradus tres, liberorum. legitimorum & cognatorum, explicat Alciat.in Parad.lib.4. cap.4.Spieg.

SVCCESSOREM dare, vel mittere, est magistratũ abrogare: quod nunc officium auferre vulgo dicimus, inquit Bud.Vnde apud Vlpian.in l.2.ad leg. Iul. maiest. dicentem: Qui ve de prouincia, cum ei successum esset non discessit, pro abrogatum ei imperium esse, accipiendum est.Spieg.

SVCCESSORES alij in vniuersum ius, alij in rem succedunt.l.vltim.ff.de except.rei vend.l.19. §. deinde. ff.de ædil.edict.l.7.in fin.& l.8.ff.de iureiurand.Ita Successio per donationem in l.17.§.pactum. ff.de pact. Successorum itaque verbo non solùm qui in vniuersa bona, sed & qui in rei dominium successerint, in stipulatione damni infecti continentur.l.34.§.adijcitur.ff.de damno infecto.In locumque successisse accipimus siue per vniuersitatem, siue in rem successerint. l.1.§.in locum.ff.quod legator. Et ideò cum hæredem significare volumus, iuris successorem dicimus.l.9.§. 1. ff.de eden. §.legatarijs.Institut.de testam.ordin.& in locum hæreditario iure succedentem, l.vlt.ff.pro suo. quos in locũ & in ius succedere ait Paulus in d.l.9.§.1.& l.42.& l.177. ff.de diuers.regu. Qui autem per vniuersitatem succedunt, vel ciuili, vel honorario iure succedunt.l. 1.in fine.ff.de munerib.& honorib. Vnde quidam honorarij sunt successores, veluti bonorum possessores, & quib' ex Trebelliano Senatusconsulto hæreditas restituta est.l.24.ff.famil.ercifcun.l.9.§.illud.ff.de interrogat.in iur.fac.l.7.in fin.ff.de condict. furt. Briss.

SVCCESSORIVM edictum, & Successorium caput dicitur, quo intèr bonorum possessores successionis gradus definiti sunt.& vno repudiante vel omittente, vel tempore excluso sequentes in locum eius admittantur.l.1.ff.de success.edict.l.vlt.C.eod.tit.l.1.§.pen.ff. de iur. & fac.ign.Vlpian.in Instit.tit.28.Briss.

SVCCESSORES hæredum.Modest. in l. annuum. de an.leg.Successores ait, hæredum negant se debere.

SVCCIDA lana, à succidendo: quòd talis sit, qualis succisa est. hoc est, plena sordibus. Varro à sudore deriuat.5.de re rustica.Sp.

SVCCIDIVM.Quære, Laridum.

SVCCINVM, gemma est ex gummi arboris glessariæ congelata, quam diximus à Græcis appellari electrum. Iuuenal.

In cuius manibus seu pinguia succina tritas
Cernis Ephemeridas.

Martialis:

Inclusit tenuem succina gemma feram.

Plinius de succino, deque medicamentis ex eo multa. lib.37. Nebr.

SVCCINCTVS pro homine armato, & militiæ studioso capitur, atque adeò pro omni, qui est alicuius virtutis & industriæ, contra qui est mollis, ignauus, & militiæ inhabilis, discinctus nominatur. Persius:

Non pudet ad mortem discincti viuere: Nacca

Et Liuius li.7. belli Punici: Districtis gladijs discinctos destituit. At Horatius:

Altius ac nos, præcinctis vnum.

Et Plinius lib.7.Epistolarum. Sicut in castris, sic in literis nostris plures cultui pagano quos cinctos & armatos reperias, id est quos plebeios & rudes literarũ existimes, qui tamen sunt pereruditi & magnæ industriæ. Conn.comm.lib.9.ca.5.num.8.

SVCCISIVIS operis fieri dicitur, quod horis quibusdam quasi furtiuis agitur, vbi iam ordinarijs ac legitimis officijs perfuncti sumus. Metaphora traducta à mercenarijs, aut seruis, qui præter pactas operas quas debent, extrà iustas illas horas nonnihil etiam operantur sibi, quod cedat in peculium. Ex Eras.Spieg.

SVCCVMBERE, non obtinere, paria sunt. l.Polla.

SVCVLA (inquit Budæus) machina est tractorij generis. Constat autem tereti ligno, duobus aut pluribus vectibus traiecto, vtrinque æqua exrantibus longitudine. hæc dum versatur, funis qui ductarius dicitur, circa eam obuoluitur. Vlpian.in l.sed addes. §.illud nobis.Quòd si, ait, regulis olea prematur, & prelum, & suculam, & regulas, & tympanum, & trochleas, quibus releuetur prælum, dominium præstare oportere.Sp.

SVDOREM aquæ in legib.vocari Seneca lib.3.cap. 15.Natur.quæst.scribit, qua guttæ quædam vel pressura loci eliduntur, vel æstu euocantur. Quod ego ad interpretationem l.1.§. caput aquæ. ff. de aqua cottid.traho, in qua ita est. Planè si aqua sudoribus manando in aliquem locum effluere, atque ibi apparere incipit. Vitr. lib.8. cap. 1. In terra autem nigra sudores & stillæ inueniuntur exiles, quæ ex hybernis tempestatibus collectę in spissis & solidis locis subsidunt. Quod ipsum Palladius lib.9.ca.8.tradens, Nigra, ait, terra humores & stillicidia non magna ex hybernis imbribus & liquore collecta.& mox, Sequenti die aperto loco si in eodem vase sudores intrinsecus inueniantur, aut stillæ, aquas ibi esse non dubites.

SVES pecorum appellatione continentur, quia & hi gregatim pascuntur, quod Homeri autoritate probat Martia.in l.legatis seruis.§.pecorib.de leg.3. Sp.

SVFFECTVS Consul ait Isidor.lib.10.est, qui pro alio substituitur.Sic enim appellabatur, qui in demortui consulis locum sufficiebatur.l.2. §.Labeo. ff.de origin.iur.Lamprid.in Alex. Consules quoscunque vel ordinarios vel suffectos creauit, ex Senatus sententia nominauit.Spart.in Caracalla, Helium Pertinacem suffectum Consulem ob hoc solum quòd filius esset Imperatoris, occidi iussit.Suet on.in Iulio.cap. 80. Q. Maximo suffecto trimestriq; Consuli. Idem in Augusto, cap. 26.

Die Kalend. Ianuar. cùm mane pro æde Capitolini Iouis paululum curuli sella præsedisset honore abijt, suffecto alio in locum suum. Ab ordinarijs autem Coss. nô etiam à suffectis anni computabâtur. Et idcirco minor eos honor, minor laus sequebatur. Auson. in grat. actio. Sed consulatus ille cuiusmodi? Ordinario suffectus. bimestri spatio interpositus, in sexta anni parte consumptus, quærendum vt reliquerit tantus Orator, quibus Consulibus gesserit consulatum. Briss.

SVFFICERE pro satis esse, datiuo, vt apud Pomponium. l. 2. de orig. iur. §. post deinde. pro subministrare, & maculare, accusatiuo iungitur. Item sufficere cõsulem, est in locum eius, qui ambitus damnatus sit, vel mortuus, alium facere. Nam particula Sub. in compositione significat in locũ aliorum. inde Supplere, & Supplementum, & Subsortiri dicta sunt. Sp.

SVFFICERE operi, administrationi, negotijs. l. 12. ff. de tutel. l. penult. §. vlt. de excus. tut. l. 5. §. sed si filius. ff. de liber. adgn.

SVFFICIENS substantia, ex qua quis sustentari potest. teste Papiniano. l. hæres. ff. de pet. hæred. Sp.

SVFFICIT. hoc verbum denotat, quod fieri potest, non quod debet.

SVFFICIVNT tibi vineæ, vel fundus: fideicômissum est. quoniam & illud fideicommissum esse arbitramur. Contentus esto illa re, autor Vlpia. de legat. 3. l. fideicommissa. §. si quis ita. Sp.

SVFFRAGIA pro vocibus & scitis, quibus vel in magistratu mandando, vel reo iudicando, vel lege, aut rogatione sciscenda, aliave qua re statuenda voluntatem suam quisque indicat. l. 32. ff. de legib. l. 1. ff. de offic. quæstor. l. 5. ff. quod cuiusque vniuersit. l. 6. §. 1. ff. de decurio. l. 2. ff. de munerib. & honorib. l. 5. ff. famil. ercisc. l. vlt. ff. de præd. decur. Briss.

SVFFRAGIVM. Vox illa, qua vnusquisque suam declarat voluntatem, de aliquo ad magistratum eligendo, dicetur suffragium. Pomponius, in l. 2. §. iisdem temporibus ff. de orig. iur. Dicti sunt (ait) tribuni, quod olim in tres partes populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur, vel quia tribuum suffragio creabantur. Iuuenal. Satyr. 8.

Libera si dentur populo suffragia, quis tam
Perditus, vt dubitet Senecam præferre Neroni?

Aliquando tamen suffragium pro auxilio accipitur, vt in tit. C. de suffragijs. Nam quod in Nouellis legitur, Vt iudices sine quoquo suffragio fiãt. insulsissimè versum est è Græco Iustiniani Cod. Sed à Gregorio Haloandro, homine (teste Olden. in 12. tab.) doctissimo & de repub. optimè semper merito. sic restitutum est, Vt præsides absque vlla datione pecuniæ ad officia mittantur. Cæterùm, suffragia ab initio palàm & voces ferebantur, postea legibus latis per tabellam dari cœperunt, vt nimia suffragandi libido in non bonis causis eriperetur potentissimis. Primam enim tabellariam legem Gabinius tulit, vt per suffragia in tabella descripta magistratus mandarentur. Biennio pòst lex Cassia tabellaria secuta est. quã Lucius Cassius nobilis homo tulit, vt per tabellam, nisi in perduellionis crimine, populus iudicaret. Tertia lex tabellaria Carbonis seditiosi, atq; improbi ciuis fuit, quæ cautum est, vt per tabellam iuberentur, ferrenturque leges, ac etiam vetarentur. Extat etiam lex 12. tab. huiusmodi: Creatio magistratuum, & iudicia, populi iussa, vetita, cum senatus suffragio quũ ferscerur, optimatibus nota, plebi libera sunto. Hac verò lege libertatis species datur, bonorum authoritas retinetur, & côtentionis causa tollitur. Cæsar postmodum libera populo suffragia abstulit. Vnde Modestin⁹ dicit. legem Iuliam de ambitu in vrbe suis cessasse temporibus: quia tunc ad principis curam, non populi fauorem magistratuum creatio pertinebat. Anch.

SVFFRAGIVM etiam in constitutionibus auxilium & patrocinium bonorum adipiscendorum causa latum ac præstitum significat. l. vnic. C. de suffrag. l. 1. si certum pet. de suffrag. in C. Theod. l. 7. C. de aduoc. diuers. iud. l. 3. l. 44. de decurionib. in C. Theod. Nouel. Constitut. 6. Lamprid. in Alexan. Quod cùm factum esset, & Thurinus suffragium promisisset, dixissetque se quædam Imperatori dixisse, cùm nihil dixisset, &c. Brisso. Ex Liuij verbis lib. 1. triplicem fuisse ferendorum suffragiorum rationem intelligimus, primam eam quam Romulus instituit, alteram eam, cuius Seruius Tullius auctor fuit & inuentor, vt gradus essent ij, quos Liuius dicto lib. 1. exposuit, tertiam, quam sua ætate à superioribus diuersam esse affirmat. Qua autem instituta a Seruio ratione, nisi variaretur sententijs inter equites, & primæ classis pedites infià non descenderetur, Liuius non exponit, sed nos ex Dionysio iam ostendimus, nimirum hoc idcirco fieri solitum, quòd illi vniuersi reliquas tribus centurijs superarent. Id quod tamen Ioachimo Perionio lib. 3. de Magistratib. Roman. non lõgè à principio falsum videtur. Nam cum secundæ classis viginti essent centuriæ, tertiæ 50. quartæ 15. quintæ 30. efficiunt profectò maiorem harum numerum esse, quã equitum & primæ classis, quæ ex ipsius Dionysij sententia decem & octo centurias explebant. Itaque magis adducitur vt credat, hunc honorem equitibus, & primæ classis peditibus tributum esse. vt si in ferendis suffragijs vnum idemq; sentirent, eorum valeret sententia. non diffitetur tamen Dionysij rationem sententiæ eius de numero centuriarum conuenire. Equites enim facie explentes decem & octo centurias, primam classem octoginta, secundam duas & viginti adiunctis fabris, tertiam 20. quartam 22. quintam 30. &c.

SVFFRAGIVM quoque teste Cuiacio, pecunia est quæ suffragatorib. aulicis datur promittiturve honoris adipiscendi causa, quo nomine erat actio si certum petetur de suffragio: nec in honoribus, qui à principe deferuntur locus legi Iuliæ de ambitu. Et eodem suffragij titulo principes etiam ipsi, qui honorem deferebãt pecunias accipiebant, quæ suffragia διοικητικὰ vocantur in formula iurisiurandi Nouellæ Iustiniani octauæ, de præsidib. subiecta. Sed hoc omne suffragiorum genus sustulit Iustinianus eadem Nouella, imitatus Nouellã Theodosij, quæ extat l. vlt. C. ad legem Iul. repet. & Tiberius Nouel. 161. generaliter vetans suffragij nomine quidquam, vel suffragatoribus dari, vel publicis rationibus inferri. Cuiac. in exposit. ad d. Nouel. Iustinian. 8. de præsidibus.

SVFFVGIVM, locus ad euitandum imbrem, vel tempestatem, aut calorem vel aliud discrimen, Superficies. Vide suprà AEdes. Sp.

SVGGESTVM est. Paul. de legat. 3. in fin. l. Ofidius quidam ait a parte legatarij suggestum est, quædam a colonis post mortem patrisfamilias exacta, hoc est, pro legatario, vel in gratiam & fauorem legatarij. Sic vsurpatur à Cicerone in Bruto quum ait: vt nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamque clemétiam a Senatu & à bonorum causa steterit constantius: hoc est, Senatui studuerit & fauerit, eumq; tutatus fuerit. Videtur autem Iurisconf. Suggestum est, posuisse pro relatum est, narratum, siue indicatum Fürgetragen/angezeigt/ Propriè enim suggerere, idem est quod subministrare. exempla Doletus ostendit. Sp.

SVGGILLARE, propriè de facie dicitur, cum cõtusa facies, liuidis maculis dehonestata est. Sic enim Sugillata in facie dicuntur. vt vibices in corpore, ὑπώπια Græcè, quòd sub oculis maximè appareant. Et per metaphoram Suggillare, pro deridere & reprehendere ponitur. Bud. in l. sed si hac lege. §. 1. de in ius voc. Atqs ideo suggillare, deridere est: quòd qui ex contusione liuores contraxerunt, derideri solent: Vlpia. de iniur. l. item apud Labeonem: Si quis, inquit, non ad suggillationem domini seruo iniuriam fecit. Nebr.

SVGGRVNDA, vel Suggruenda (variè enim in Pãdectis Florentinis hoc verbum scribitur) sunt proiecta ex ædibus quæ ita prouehuntur & protenduntur, vt nusquam requiescant. l. 242. §. inter. ff. de verbor. signif. l. 5. in fin. ff. de his qui deiecer. vel effud. Rubr. de damn. infect. & suggrundis & proiectio. apud Vitruuium lib. 2. cap. 9. Subgrunda vocantur. Vnde Subgrundationem idem dixit lib. 4. cap. 2. Suggrundas etiam Varro lib. 3. de re rustica dixit. Græci γεισιποδίσματα appellarunt. Sic enim

enim Mosschopul. in libris [Greek] Briss.

Suggrundia, & suggrundiæ. Suggrundiæ & suggrundia. partes tecti prominentes, quibus stillicidia à parietibus arcentur, qualia ferè sunt Lugdunensia tecta: à Græcis [Greek] & [Greek] dicuntur. Bud. in annot. prio. ad Pandect. Varro lib. 3. de re rust. suggrundas appellat, nisi mendosi sint codices: Aues (inquit) subtus suggrundas ab initio villatico vsæ tecto. Aneh.

Sui hęredes defuncto esse, apud Caium. l. 3. ff. de petit. hæred. Sp.

Sui hæredes etiam agnati dicuntur. l. filius. de suis & legit. hæred. l. Iurisconsultus. §. 1. de gradib. affin. l. de bonis. §. huic autem. de Carbonia. edict. Sed differentiæ causa separantur sui ab agnatis. In ordine suorum non seruatur gradus prærogatiua: quod secùs est in ordine agnatorum. Hi diuidunt hæreditatem in capita, illi in stirpes. In his habetur discretio sexus, in illis non itē. Hi fiunt hæredes aditione, illi existunt. His capite diminutis non datur bonorum possessio vnde legitimi, illis tunc etiam datur bonorum possessio vnde liberi. Agnati & sui dicuntur etiam legitimi. Cuiac. in Notis ad librum 3. Institut. Dn. Iustin. sub titul. de legit. agnat. success.

Sui quoque hæredes ab extraneis distant hoc modo: Extraneis impleta conditione potestatiua integrū est repudiare vel adire. eo enim res tantum conditioni parendo deducitur, vt institutio pro pura habeatur. l. si pupillus. de constit. instit. l. 1. de condit. caus. dat. Sui autem impleta conditione potestatiua statim ipso iure hæredes existunt. l. 5. de cond. & demonstr. nec abstinendi beneficium habent, cum sua se sponte in hæreditatem coniecerint: Id verò beneficium eis tantum detur, qui non sua sponte hæredes extiterunt. Nec huic differentiæ quicquam obstat. l. eum bonis, de acquir. hæred. Hoc enim ex ea lege tantùm colligitur, Qua ex re extraneus pro hærede gessisse non videtur. nec suum se miscuisse videri, quod & in hoc tractatu procedit. nam cōditioni potestatiue parendo suus se miscere non videtur, hæres tamen existit statim, nec potest abstinendi beneficium impetrare. Idem Cuiac. ad l. 86. ff. de hæred. instit.

Suitas est ius quoddam intellectuale & directū propter patriam potestatem, & quandam domesticitatem domini bonorum ascendentium, continuationem ad successores proximos post mortem immediatè inducens. l. post humorum. ff. de iniusto rupto. & §. 1. Insti. de hæred. quæ ab intest.

Sui hæredes appellantur, quia domestici hæredes sunt §. sui autem. Inst. de hæred. qual. & differ. Io. Bello. Etymolog.

Sui hæredes non fiunt, sed existunt heredes, quemadmodum ipse demonstraui in tit. de hæred. qual. & diffe. nec adquirere bona dicuntur, sed retinere: ideoque suorum conditio talis est, vt retrò paterna bona obtinuisse videantur. Cuiac. ad l. 2. ff. pro hær. vel posseſſ.

Sulci aquarij qui Græcè [Greek] appellantur. Vlpian. l. de aqua. Spiegel. Adde Forcatul. in penu iuris ciuilis. cap. 5.

Sulfuraria, locus vbi sulfur coquitur. Vnde in sulfurariam damnari dicimus, vt in calcariam. Sp.

Sulfurata. Iuriscons. in l. fin. l. ligni appellatio. de leg. 3. Ad faces, quoque, inquit, parata, non erunt lignorum appellatione comprehensa. Sunt etiam sulfurata, ligna exilia, sulfure ab vtraque parte intincta, ad accendendas lucernas.

Sulpuraria sulpuris fodinam significat. l. 8. §. in calcariam. ff. de pœn. l. 13. §. inde est quæsitum. ff. de vsufr. l. 52. §. si sulpurariæ. ff. de furt. Briss.

Sulpurata de ligno, id est ligna sulpure illita, in l. 55. §. vlt. ff. de leg. 3. l. 167. ff. de verbo. sign. vt sunt nostræ allumettæ. Briss.

Sume (teste Seruio 5. Aeneidos.) verbum est iurisconsultorum, quo vtuntur, quotiens legatum non ab hærede datur, sed est in accipientis arbitrio. Cuiacius ad l. 93. ff. de verbor. obligat.

Sumi dicitur iudex arbiterve & capi, qui ex connentione litigatorum adhibetur. l. 4. C. de dote relegat. Sic sumptus ex interdicto iudex. l. 31. ff. quod vi aut clam. Sumptus ex compromisso in l. 50. ff. de recep. qui arbit. l. pen. ff. de iudic. Cice. pro Flacco. Q. Naso iudex sumitur. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. de C. Mario. Nam cum C. Ticinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicā de industria duxerat, eo crimine repudiatam dote spoliare cōaretur, sumptus inter eos iudex in cōspectu habita quæstione subductū Ticinium monuit, vt incepto desisteret. Dicitur & adsumi qui alijs additur. l. 17. §. si in duos. ff. de recept. qui arbit. Bris.

Summa generaliter accipitur pro collectione omnium rerum, quæ, vbi de valore fuerit quæsitum, in summam solent redigi pecuniariam. Quippè cùm is sit vsus pecuniæ, vt omnium planè rerum corporalium & incorporalium precia & æstimationem repræsentet. l. si in duabus actionibus. ff. de regu. iur. Alioquin autem specialiter Summa, de quantitate pecuniarum certa intelligi solet. l. quærebatur. ff. qui potior. in pignor. hab. l. diligenter. §. seruo quoque. ff. mandat. Alijsq; locis ferè infinitis. Old.

Summa condemnationis. l. 3. §. pen. ff. vti poss. Br.

Summa diuisio primam & præcipuam, ac generaliorem diuisionem significat. l. 3. ff. de stat. hom. l. 1. ff. de rer. diuis. §. 1. Inst. de act. Briss.

Summa pecunia quantitatem significat. l. 29. ff. de verb. oblig. l. 45. §. fiscalibus. ff. de iure fisc. l. 22. l. 38. ff. de re iud. & aliàs sæpè. Bris.

Summa pecunię, non de quantis summis tantùm, sed etiam de vna sola quantitate intelligenda est. l. quęrebatur. ff. qui po. in pig. hab. l. diligenter. §. seruo quoque. mandati. Vide suprà, Quantæ summæ. Sp.

Summa pignoris id significat, quanti pignus valet, vt summa debiti, pecuniæ debitæ, in quam pignus obligatum est summam. l. 87. ff. de furt. Briss.

Summa possessionis. l. 3. §. at ex contrario. ff. de adquir. poss. Briss.

Summa prouidentia, pro naturali ratione. in l. 1. ff. de legit. tut. interpretantur: an rectè, subsisto. Cicer. de Inuent. Prouidentia est, ait, per quam futurum aliquid videtur, antequam eueniat, quod prudentię proprium est: cuius species prouidentia est. Sp.

Summa quæstionis. l. 52. §. pen. de oblig. & act. Br.

Summa Reip. Locutio est idem significans, quod status & firmamentum Reip. Vlp. l. 1. §. 10. ff. de exercit. act. Ideo autem ex voluntate in solidum tenentur, qui habent in potestate exercitorem, quia ad summam Reipubl. nauium exercitio pertinet. hoc est, ea re sublata Reipublicæ status euertitur: stare Respubl. non potest. Florētini tamen libri, summam Rempub. quod ego abiudico. Paul. Sent. 5. c. 23. Qui de salute principis, vel de summa Reipub. vaticinatores consulit, cum eo qui responderit, capite punitur. Hot.

Summam esse rationem, quæ pro religiosis facit, Papin. ait in l. fin. l. sunt personæ. ff. de relig. & Vlp. seq. tit. l. 1. Quia religionis interest, ait, monumenta extrui, & exornari. Sp.

Summarii dicuntur qui faciendæ rationis summarum quarumcunq; periti sunt. Nam & summis tributorum faciendis adhibentur Nou. 30. Cuiac. in exposit. ad Nou. Iustin. 64. de hortulanis. Numerātur autem summarij inter officia Comitiana. Idem Cuia. in exposi. ad d. Nou. Iust. 30. de proconsule Cappadociæ.

Summarie. Vide suprà, De plano.

Summarium, non aliud est quàm breuis enarratio omnium quæ deciduntur. Ab eo quòd summatim, breuiter, & enucleatè, omniaque explicat. Salom. in l. Gallus. §. & quid si. Alcia. ait, Summaria nobis, quæ Iust. [Greek] vocat. Sp.

Summarum scripta. Vlpian. ad fin. l. si seruus plurium: Sed & mens, ait, patrisfamilias, & legatarij dignitas, & charitas, & necessitudo: item earum quæ præcedunt, & quæ sequuntur, summarum scripta sunt spectanda. Sp.

SVMMATES, qui & optimates & primates appellantur. l. quinq. ff. de decur. lib. 10. C.

SVMMATIM cognoscere Prætor iudexve dicitur in l. 15. §. si super. ff. de re iud. l. 1. in fin. ff. de prætor. stipulat. l. 3. §. sciendum. ff. ad exhiben. l. 3. §. causæ cognitio. ff. de Carbo. edict. l. 3. §. 1. ff. vt in poss. legat. l. 9. §. illud quæ situm. ff. de interrog. in iure faciend. l. 1. §. si ea quæ. ff. de ventr. in possess. mitten. l. 7. versi. planè. ff. de petit. hære. l. 40. ff. ad leg. Aquil. Bris.

SVMMATIM existimandum iudici, l. si quis. §. planè. ff. de per. hæred.

SVMMITTERE delatorem, est accusatorem subijcere, & supponere. l. 9. §. vlt. ff. ad leg. Corn. de fals. l. 5. ff. de iure patron. l. 1. §. incidit. iuncta l. 15. ff. ad Turpil. Quintil. Declamat. 281. Quinetiam si permittitur ista defensio, & ille potest dicere se non occidisse, qui percussorem summiserit. Nam ita emendandum est, vbi vulgo, suum miserit, perperam legitur. Sed & apud eundem auctorem Declam. 355. in hoc verbo aliud mendum est. Inuenisse illos rationem, qua mutuo dolore distraherentur, summisseq; qui dicerent malè tractatas à tutore rationes. vbi summisisse, legendum est. Bris.

Sic summ[illegible] e vi[illegible], in l. 9. §. animaduertendũ. ff. quod met. [illegible] Et Summittere qui vociferentur interpretare in l. [illegible] conuitium. ff. de iniur. Bris.

SVMMITTERE fasces. Hinc elegans prorepsit adagium, vt c[illegible] damus, & herbam quodammodò porrigimus, vinciq; nos planè fatemur, summittere fasces dicamur, adstipulante Cicer. in Bruto. Porrò fasces summittere Cælius libro 12. lectio. antiq. cap. 7. interpretatur. non surrectos tenere, vt solebant prius lictores, vt visendos eos præberent, ostentarentq; ad terrorem increscentis audaciæ, sed deprimere, & ante pedes quodammodo deijcere.

SVMMITTI dicuntur pecora, quæ in locum demortuorum capitum substituuntur, vt eo modo grex suppleatur. l. 69. l. 70. ff. de vsufr. l. 58. §. hæreditatem. ff. ad Trebel. l. 10. §. serui. ff. de iure dot. Briss.

SVMMO iure agere, est non ex æquo & bono, sed inquirere quodam præfracto iure. Summum enim anti qui ius, summam putabant crucem, annotauit Budæ. in l. 1. de iust. & iur. Obseruandum autem, summum ius & æquitatem, differentia quidem esse sed non diuersi generis. Nam æquitas ius est, non illud quidem lege scripta comprehensum, sed præstantius meliusq;. Nec enim in scriptum redigi æquitas potest, cuius ratio ex sola deliberatione animi, secundùm negotiorum circunstãtias dependet. Quanquam ius aliquod, de casu speciali ad æquitatem redactum, possit scripto comprehendi. Vide, Iuris stricti vocabulum. Sp.

SVMMOVERE dicebantur magistratus, quũ quenpiam extrudi iuberent. Consules quidem & Prætores per lictorem, Tribuni autem per viatorem. at illi quidem ita summouebant, vt qui non pareret, prehendi iuberent. hi verò non pro imperio, sed comiter verbis summouebant, Si vobis videtur, discedite Quirites. Cicero pro Quintio, Aut satisdare, aut sponsionem iubet facere. & interea recusantes nostros aduocatos acerrimè summoueri. De Dolabella Prætore loquitur. Inde deductum ad nostros vocabulum est, vt Summoueri dicantur actores per exceptionem, quos ita rei perpulit exceptio, vt à tribunali quodammodo summoti videantur. Hotom.

SVMMVM pro præcipuo potioreque, à quo nullũ sit superius, vsurpatur. Sic Imp. Inst. de act. in prin. Summa, inquit, diuisio in duo genera diducitur: vtpote à generalissimo capite producta, quantum ad materiam attinet. Sp.

SVMMVM digitum, apud Iustinianum sub fin. Instit. Accursi. iudicem digitum intelligit. Rectius Alcia. putat, posse de tabula, seu, vt Græci dicunt, elencho, accipi. Prouerbialiter autem dicimus, Extremis attingere digitis, pro eo quod est leuiter attingere. Vnde & Imperator prouerbialiter locutus videtur. Sp.

SVMMVM ius, summa iniuria. Eng recht/ weit vnrecht. Item/ Also scharpff/ würt schärtig/ darumb muß man zu beyden seyten eynschlahen/ vnd die billichkeit lassen alles Rechtens meysterin sein. Vide Mart. de vsura. Spieg.

SVMMVM supplicium mortem significat. l. 38. §. qui abortionis. ff. de pœn. l. pen. ff. de condict. caus. da. l. vlt. ff. de sepul. viol. & apud Paul. lib. 5. Sent. tit. 21. Callistra. i. l. 27. ff. de pœn. Summum supplicium esse videtur ad furcam damnatio, item viui crematio, & capitis amputatio. Paul. li. 5. Sent. tit. 17. Summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio. Ad bestias etiam damnatio ex hoc genere est. l. 29. ff. de pœn. vt Paul. lib. 5. Senten. tit. 23. ostendit. Briss.

SVORVM appellatione venit singularis amicus. ita singul. Bald. in l. 1. colum. 11. versic. quid de singulari amico. C. qui accus. non pos. cum similibus latè traditis per Dom. Alex. in reper. l. sæpè. colum. 50. versi. [illegible] potest saluari. &c. ff. de re iud. & cum his quæ latè retuli suprà in verbo, Amor. Vltra ea adde, quod Bald. singul. in reper. c. si pater. in 29. colum. versic. quid si testator dicat, si decesserit sine suis, &c. de testam. decidit, quod appellatione suorum cõtinentur omnes illi, qui possunt persequi iniuriam illatam attinentibus suis. quod pro mirabili citat Andr. Sicul. in commento l. cum acutissimi. colum. 42. versicul. 6. istud summarium. C. de fidei commiss. & latius vtrumque dictum reassumit idem in 51. colum. versic. quid si testator dicat. vbi examinat, qui veniant appellatione suorum. & vltra eum in pulchra quæst. consuluit Bald. consi. 78. descendentibus. in 4. lib. & tangit D. Felin. in c. nonnulli. §. 1. colum. penul. versic. generaliter autem. extr. de rescript. & Alexan. in l. ex facto. §. si quis rogatus. el. 1. in 28. colum. ff. ad Trebellian. & quòd fœminæ non comprehendantur, consuluit Aretin. consi. 39. in facto dicitur. per totum. & nota, quod verbum Suus, est possessiuum, & propterea non comprehendit iura, neque actiones. per singul. dictum Bald. in l. 1. in princ. ff. de statu homi. quod retuli suprà in verbo, Bonis publicatis. Corr.

SVOS hæredes accipere debemus filios, filiasve, siue naturales siue adoptiuos, vt ait Vlpian. de suis & legit. hæred. Maff.

SVMPTVS, impensa. Hinc sumptuaria Lex, quę de moderandis sumptibus lata est. Haloand. in l. pen. ff. de via pub. à se in Latinum versa. Quòd si qui, ait, in conductis ædibus habitant, quòd ædium dominus eas non reparet, ipsi reparauerint, eum sumptum in pensionẽ reputabunt. Paul. de rei vind. Sed sumptibus ait, petitoris, qui extra cibaria in iter vel nauigationem faciendi sunt. l. si res mobilis. Sp.

SVMPTIBVS inanibus vexare. l. 1. ff. de inoffi. testament.

SVPELLEX. Licet videatur tantum dici de stragula, siue lodice ab eo quòd super lectum imponatur: ad alia tamen domus vtensilia eius significatio se extendit, imò & ad alias res quæ sunt, aut possunt alicui ornamento esse. Nebrissensi teste. Sp.

SVPELLEX. Origo fuit supellectilis, quod olim his, qui in legatione proficiscerentur, locari solebant, quæ sub pellibus vsui forent. l. Labeo. ff. de supellect. lega. Quo autem sensu accipiendæ sint hic pelles, neminem latebit, qui Iulium Cæsarem in comment. legerit. Alciat. dispunct. lib. 1. cap. 5. Supellex autem est domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neque argento aurove facto, vel vesti annumeratur. l. 1. de supel. legat. ff. id est, res mobiles, non animales. l. 2. ff. eod. Itaque Tubero hoc modo monstrare supellectilem tentat, instrumentum quoddam patrisfamilias rerum ad quotidianum vsum paratarum, quod in aliam speciem nõ caderet: vt (verbi gratia) penum, argentum, vestem, ornamenta, instrumenta, agri vel domus. d. l. Labeo. ff. eo. Ita etiam definit Cuiac. lib. 3. Iul. Paul. recept. sent. titu. 6. de legat. §. supellectile legata. In ipsam autem supellectilis definitionem pulchrè Alex. ab Alexandro, Genial. dierum, libro primo, capite decimonono, quem videre licebit, cùm ob id, tum maximè ad intellectum multarum dictionum in l. 3. ff. de supellect. lega. positarum. Anch.

SVPEL-

SVPELLECTICARIVS. Idem Celsus ait, etiam suppellectarios, & cæteros hoc genus seruos contineri. l. quæsitum. §. Celsus quoque. ff. de instruct. & instrumen. Spieg.

SVPPELLECTILEM Alfenus suppellectilis eas res esse scribit quę ad vsum communem patrisfam. paratæ, nomen sui generis separatum non habent. l. 6. ff. eod. tit. Suppellectilis ergo appellatione vestis non cōtinetur: quoniam proprio generi adscribitur. l. 4. ff. de legatis 1. Origo autem huius verbi exponitur in l. 7. de suppell. leg. Briss.

SVPPELLECTILI legata, secundum Paul. in l. 3. in princ. de sup. leg. hęc continentur: Mensæ, trape zephora, & delphica. Sunt tamen qui in hoc loco Iureconsf. aliter legendum putent, hoc modo: Mensæ, trapezæ, amphora delphica. Etymologicus Græcus ita scribit: Delphicam tripodem Rom. vocāt, eo quòd apud Delphos primum factus. Plinius Natur. histo. lib. 34. Ex ære facti tauere & cortinas tripodum, nomine Delphicas, quoniam donis maximè Apollinis Delphici dicabantur. De mensa Delphica meminit etiam Valer. Maxi. in 4. Aliqui tamen codices Trapezophora coniunctim legunt, quæ apud nos mensarum tripodes appellantur. vel potius ornatissimæ sunt mensæ, magno sumptu paratæ, quæ effictis imaginibus sustinebantur. Delphica autem vasa dicebantur illa, quorum nulla mutata forma varius & multiplex vsus foret. Ideo appellata, quia Delphi vasa artis elaboratæ habuerunt, quæ & poculorum vicem præstabant, & clypeorum loco vsui esse poterant: vt etiam auctor est Alex. Gen. lib. 1. cap. 19. Quod autem subdit Iureconsf. lecti etiam inargentati culcitra imperialia vasa & oralia, impannaliosa vasa aquaria, & reliqua: quomodo hoc ænigma solui possit, dubitari conuenit. Codex antiquus sic: Lecti etiam inargentati, culcitra & toralia, imperialia, vasa aquaria. Alciatus tamen existimat veriorem lectionem esse, si sic verba disposuerimus: Lecti etiam inargentati, culcitra, imperialia vasa, & bocalia, cuppæ, aleissa, vasa aquaria. Bocalia enim, seu baucalia vasa sunt notæ significationis: quorum meminit Alexander Aphrodiseus in problem. Aleissa verò Græcis etiam vrceorum genera sunt, notæ apud eos significationis.

SVPPELLECTILIS, ait Papin. tit. dè suppellect. leg. mensas esse cuiuscunque generis, scilicet, vel argenteas, vel argento inclusas placet. nam & argenteos lectos, item argentea candelabra suppellectili cedere, posterior ætas recepit. & Vlyssem ex auro & argento lectum inuentis arboris truncis ædificatum ornasse, quem Penelope recognoscendi viri accepit, vt voluit Homerus. Maffeus.

(SVPPELLECTILIS (ait Iabol. eod. tit.) non esse vasa ænea salientis aquæ posita. Item si quid aliud magis delitiarum, quam vsus causa paratum esset, non esse suppellectilis, Labeo & Trebatius putant. Mirrhina autem vasa, & vitrea, quæ ad vsum edendi. & bibendi causa parata essent, in suppellectili dicunt esse. Maff.

SVPERAEQVATIO perperam legitur in vulgatis codicibus. in l. si quis deserta. C. de omni agro deserto lib. 11. legendum enim, Sub peræquationis iure perceperit. Old.

SVPERAMENTA materiarum, hoc est, quæ iustā magnitudinem aut longitudinem excedentia abscinduntur materijs: Vitium stirpes atq; radices infrugiferæ. l. ligni appellatio. §. lignis autem. ff. de leg. 3. Old.

SVPERCILIA, inquit Hygenus, sunt loca ex plino in breui cliuo deuexo intra pedes latitudinis 30. alsoquin iam collis est. Cuiac. obseru. lib. 10. ca. 2.

SVPERDICERE, præter id quod dictum est subiungere dictis. apud Cic. lib. 2. de legib.

SVPERDICI in l. 13. in fin. ff. de iureiurand. est præconis voce, &, vt cum Apuleio loquar, boatu pronunciari & ꝓclamari, & in l. 16. C. eo quib. cau. inf. irrog. Br.

SVPERDVCERE nouercam dicitur pater, qui filijs nouercam inducit. l. vlt. de bon. matern. in C. Theo. Quint. Declam. 381. Quidam filio superduxit nouercā, & ex ea aliam filiam suscepit. Plin. lib. 6. Episto. ad Roman. Inducere nouercam eodem sensu dixit.

SVPERESSE rebus suis, pro consulere, prouidere, prospicere. Græca locutio videtur, ἐξαρκεῖν τοῖς πράγμασι. Paulus l. 2. ff. de curat. furios. Sed & alijs dabit Proconsul curatores. qui rebus suis superesse non possunt. Sic Iustin. §. 1. de curat. Sic Vlpia. l. his qui in ea, 12. ff. de tut. & curat. Hot.

SVPEREXACTOR. Exigere, inter alias significationes, est debitum repetere. Hinc exigere pecuniam dicimus, quę nobis debetur. Et exactores vocantur, qui huiusmodi pecunias exigunt. Vnde superexactor is esse colligitur, qui, quod vltra debitum est, elicit. Pro quo facit textus. l. vnicæ. C. de superexactor. Superexigere enim est petere vltrà quàm debetur. glos. in verb. superexactoribus. C. de superexactorib. Gallis dicitur *Rensonator*. Idem simplex nomen, quod & compositum sonat, vt in titul. C. ne operæ à collatoribus exigantur. Anchor.

SVPEREXCVRRERE. Vlpi. l. 1. de arb. cæd. Vtrum totam arborem iubeat Pretor adimi, an verò ad solum, quod superexcurrit, quæritur. Sp.

SVPERFICIARIA prædia, quæ in conducto solo certa pensione annua habentur. l. 10. ff. fam. erc. l. 49. ff. de verbo. sign. l. 16. in fin. ff. de pigner. act. Sic & Superficiaria insula in l. 12. §. 1. ff. de publicia. l. 1. §. & generaliter. ff. de vi & vi arm. l. 9. §. quæsitum. l. 39. §. damni. ff. de damn. infect. Et Superficiarius fundus. l. 1. ff. quib. mod. vsufruct. amit. Briss.

SVPERFICIARIAS ædes appellamus, inquit Caius, quæ in conducto solo positæ sunt: quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius est, cuius & solum. l. poster. de superfic. Spieg. Adde Connan. comment. li. 4. cap. 11. nu. 6.

SVPERFICIARIVM interpretatur Paulus, qui in alieno solo superficiem ita habet, vt certam pensionē præstet. l. 74. ff. de rei vind. Aliàs hac periphrasi significatur, qui in conducto solo superficiem imposuit. l. 18. §. & qui in conducto. ff. de dam. infec. Seneca lib. 13. Epistol. Mathematica. vt ita dicam, Superficiaria est, in alieno ædificat, aliena accipit. Proinde Superficiarij domini non sunt, sed quasi inquilini, cum in alièno habitent. l. 3. §. penult. ff. de noui oper. nunt. Aliquod tamen ius in re habent. l. 19. ff. de damn. infect. Et ideo Superficiaria bonis adnumerantur. l. 49. ff. de verb. sign. Superficiarios denique Prætor loco dominorum habet, & vtilibus in rem actionibus tuetur. l. 1. §. vlti. ff. de superficieb. l. 18. §. ei qui. ff. de damn. infect. l. 74. & l. 75. ff. de rei vind. l. 16. in fin. de pigner. acti. Briss.

SVPERFICIARIVS, qui in alieno solo superciem habet, ita vt certam pēsionem præstet. auctor est Vlpianus.

SVPERFICIES appellatur quidquid supra faciē terræ, & suprà solum existit. Plantæ itaque, vineæ & arbores agri superficies sunt. l. 13. ff. de seruit. rust. Caius lib. 2. Institu. tit. 1. Domus etiam solo imposita superficies appellatur. Est enim ædificium superficies soli. l. 44. ff. de oblig. & actio l. 23. ff. de vsucap. l. 71. ff. de vsufr. l. 15. ff. qui potior. in pign. hab. l. 81. §. qui fundum. l. 86. §. vlt. ff. de leg. 1. Briss.

Porrò etiam Superficium dici notandum est, & ita in l. 32. ff. de iure dot. scriptum [illegible], & in autographo Pisano in l. 1. ff. de superficiebus vt & apud Caium libr. 2. Institut. 1. Briss. Adde Cuiac. ad l. nunquam. ff. de vsurpa. & vsucap.

SVPERFICIO, supero, redundo, superfluo. Vlpian. l. 1. §. 10. ff. de aq. & aqu. plu. Iidem aiunt, aquam pluuiā in suo retinere, vel superficientem ex vicini in suū deriuare omnib. ius esse. Haud scio tamen an verius vulgatis in libris legatur Superfluentem. Hot.

SVPERFLVVM. Vlpi. Sed & hunc in casum puto, si dos (quia permodica fuit) in funus nō sufficit: & in superfluum, in patrem debere actionem.

SVPERFLVVS sumptus restituendus. Vide Papin. in l. sumptus. ff. de rei vind.

SVPERFOETATIO, secundarius conceptus est prægnantis: quam Superinprægnationem vulgus appel-

 lat,

lat. Lege Budæum in annotat. prior. ad l. antiqui. si pars hæred. pet. Sp.

SVPERINDICTVM extraordinarium munus vltra solitam & canonicam collationem indictum significat. l. 1. C. de indictionib. lib. 10. l. 1. C. de superindicti. l. 3. C. de excus. muner. eo. l. 3. C. de silentiar. lib. 12. Appellatur & superindictio. in l. 1. de priuile. dom. August. li. 11. Vnde Superindictitij titul. in l. vlti. eod. titu. quemadmodum ex scriptorum librorum auctoritate emendandum est. Brisso. Cuiac. tamen discrimen facit inter superindictionem & superindictum, & dicit superindictionem pro indictione illa canonica haberi, ideoq; ab ea neminem excusari, vt ipse refert ad d. l. 1. C. de indictionib. lib. 10. Superindictum verò esse augmentum indictionis, & esse munus extraordinarium, à quo excusentur plerique. allegat ad hoc l. 3. C. Th. de col. fun. pa. vbi dicitur: Augmenti & superindictitij. Marcellinus. 27. Indictionale augmentum. Athalaricus Rex 9. Quod à nobis augmenti nomine quærebatur illustrem virum comitem patrimonij nostri nunc iussimus remouere, & alio loco: Quidquid cõsuetudinariam functionem petebatur augmenti nomine. Idem Cuiac. ad l. vnic. de superindicto. C. alleg. lib. 10.

SVPERINDICTVM. In tit. C. de superindicto. Superindictum est accessio vltra indictionem facta, vti rectè interpretatus est Hegendorph. illic. Quid autem sit indictio, si quis scire desiderauerit, diximus antè suo loco. Anchor.

SVPERIORES, positiuè, intelliguntur ij qui sunt supra gradum quartum cognationis, vel affinitatis: sicut Inferiores, qui sunt intra ipsum gradum.

SVPERLATA nomina, superlata verba, quæ augendi causa in oratione proferuntur. Vide Ciceronem in partition. Spieg.

SVPERNVMERARII canonici. Lege, Militiæ imaginariæ.

SVPERSEDERIT, pro emiserit, apud Papi. in prin. l. si cum venditor. de euict. l. Lucius itidem. in prin. ad leg. municip.

SVPER somnum, Budæo est apud Curtium, seruus à cubili. Spieg.

SVPERSTES, duo, vt opinor, significat. video enim & pro teste & pro præsente vsurpari. Festus libr. 17. Superstites, inquit, testes præsentes significat. cuius rei testimonio est, quod superstitibus præsentibus leges interquos cõtrouersia est, vindicias sumere iubet. Plautus in Artemone, Nũc mihi licet quiduis loqui, nemo hic adest superstes. Seruius autem lib. Æneid. 3. Superstes, inquit, præsentem significat. vt Cicero in Murænianà. Suis vtrisque superstitibus, id est, præsentibus. Quod tamen postremum verbum apud Cic. è glossa in contextum irrepsit. Hot.

SVPERSTITIOSVS, vano & inani metu Dei affectus: id est, qui metuit ibi Deum offendere, vbi nõ offenditur. nam à Superstes deductum nomẽ est & haud scio an ijs propriè attributum, qui nimium in fanis consistebant, quasi apud Deos suos superstites: quos vernacula lingua Bigotos appellamus. quod in vitio Vlpianus posuit. l. 1. §. 5. ff. de ædil. edict. vbi superstitiosos inter eos numerat, qui animi vitio laborant. Cicero tamen libro de natura Deorum secundo sic scribit: Non enim philosophi solùm, verumetiam maiores nostri superstitionem à religione separauerunt. nam qui totos dies precabantur, & immolabant vt sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit. Plautus autem in Rudente hoc verbum in eo posuit, qui vaticinaretur.

Quid si ista, aut superstitiosa, aut hariola est, atque omnia
Quicquid insit, vera dicet?

His adde Connan. commen. lib. 3. ca. 1. nu. 3. Hot.

SVPERSTITIOSAM, hoc est, erroneam, inanem gerere solicitudinem. C. qui ad bon. poss. l. quemad. l. nec maritus. sub fin. sol. mat.

SVPERVACVAS impensas facere. l. vtiles autem. in fin. ff. de petit. hæred.

SVPERVIVERE est superstitem alicui viuere, interdum etiam saluum euadere. Cuiac. in Notis ad libr. 2. Instit. Dn. Instit. sub tit. de donat.

SVPINA ignorantia, pro stulta & hebeti. quæ Crassa vulgò dicitur. l. nec supina. ff. de iur. & fact. ig. Sp.

SVPINA verò Stoicis dicuntur quæ cum particula passiua construuntur, vt est audior, videor, vt recta quę construuntur, cum aliquo ex casibus obliquis ad prædicati generationem, vt est audit, videt loquitur Laertius lib. 7. in vita Zenonis Cittiei.

SVPINVS. Lege, Securus. & vide Chil. Eras.

SVPPARA non tàm vela fuisse videntur, quàm velorum quædam supplementa, & summæ partes, quę supra ipsa vela & antemnam expandebantur: quod, vt opinor, sursum pararentur, Lucanus,

---Summaque pandens.
Suppara velorum perituras colligit auras. Papin.
---Vos summis annectite suppara velis.

SVPPARA autem in alto mari & pelago pandebãt aliæ naues, cum terram legebant, colligebant & substringebant: Alexandrinæ naues supparis passis in portum peruehebantur. Seneca, solis enim licet supparũ intendere, quòd in alto omnes habent naues. nulla enim res æquè adiuuat cursum, quàm summa pars veli: illinc maximè nauis vrgetur. Itaque quoties ventus increbuit, maiorq; est quam expedit, antemna summittitur: minus habet virium flatus ex humili. Cum intrauere Capreas & promontorium, ex quo Alta procelloso speculatur vertice Pallas. cæteræ velo iubetur esse contentæ, supparum Alexandrinarum insigne indicium est. Turneb. aduers. lib. 21. ca. 4.

SVPPETERE, pro latentur, seu per fraudem petere, quidam exponunt apud Vlpia. in l. si quis vxori de furt. vulgatam secuti lectionem: quum id verbi hæc nõ agnoscat. Haloander, quem sic petet, pro suppetijt, repositum legimus, vt sequitur. Apud Labeon. relatum est: Si siliginario quis dixerit, vt quisquis nomine eius siliginem petisset, ei daret: quidam ex transeuntibus cum audisset, petierit eius nomine, & acceperit, furti actionem aduersus eum, qui sic petet, siliginario competere, non mihi. Non enim mihi negocium, sed sibi siliginarius gessit. Obseruandũ, verba Suppetit & Suppetunt, in tertia persona, significare in promptu esse, vel succurrere, sufficere & abundare. Sp.

SVPPLENTES omnes defectus tàm iuris, quàm facti. Clausula, quæ quotidie apponi solet in diplomatibus Roma. Pontif. & Impp. respicit tantùm defectus iuris positiui, non autem naturalis. vt est text. in Clement. pastoralis. §. cæterum defectus. de re iudi. Spieg. Est inter supplere & interpretari differentia quædam Supplemus specialia, interpretamur generalia, l. Gallus. §. quid si qui filium. & §. sequ. de libe. & posth. Supplere est extendere & quasi emendare. §. 1. Institut. de bon. poss. Interpretari neque extendere est, neq; emendare. Supplere non possumus sine lege. Interpretari possumus sine lege Cuiac. ad l. commodissimè. ff. de lib. & posthum.

SVPPLETIONEM, in Iure ciuili non esse nouam, aliquot docuimus exemplis in dictione Efficere.

SVPPLICARE, propriè est paulò demissius orare, obsecrareque: ducto more à miseris, qui plicatis manibus ferè rogant: non autem sicut aliquando, non tamẽ absq; erroris duce, putaui è genibus poplitibusq; plicatis. Spieg. Cæterùm de supplicandi modis variè apud diuersas gentes obseruatis, vide Hadrian. Iun. animad. lib. 2. cap. 11.

SVPPLICATIO, est veniæ petitio prioris erroris: item remedium iudicialis grauaminis: quòd Canonistæ vocant Reuisionem sententiæ. c. ex literis. de in integr. restitu. Ea vtimur aduersus sententiam eorum, à quibus appellare non licet propter eminentiam. l. 1. ff. de offi. præfect. præt. l. 1. C. de sent. præfect. præt. l. si quis aduersus. & Authẽ. quæ supplicatio. C. de precib. Imp. offerend. præterea. Vel est quædam benignitatis ipsius superioris imploratio. Qua etiam ad alias expeditiones vtimur diuersimodè. Vide, Explicatio. Sp.

SVP-

SVPPLICATIONES etiam erant, cum aut ex collatione, aut certè de bonis damnatorum sacrificaretur: Vnde & supplicia dicuntur, Isidor. in 6. & meminit Festus: Supplicationes quæ sunt de bonis passorum supplicia. Salustius: In supplicijs Deorum magnifici. Isodor. lib. 5. Supplicium, inquit, propriè dicitur, non qui quoquo modo punitur, sed ita damnatur, vt bona eius consecrentur, & in publicum redigantur: Nam supplicia dicebantur, supplicamenta. Et supplicium dicitur, de cuius damnatione delibatur aliquid Deo, vnde & supplicare.

SVPPLICIORVM alia summa sunt, alia mediocria, alia minima. Summa sunt, crux, crematio, decollatio. Mediocria, metallum, ludus, deportatio. Minima, relegatio, opus publicum, vincula. Hæc Paul. libr. Senten. 5. ca. 17. Hotom.

SVPPLICIVM, nostris pro pœna familiare est. Vnde Sumere supplicium, in l. magistratib. ff. de iurisdict. Item Summum supplicium, de quo in l. capitaliū. ff. de pœn. & vltim. supplicium. in l. vltim. eod.

SVPPLICIVM vltimum, ait Celsus, esse mortem solam interpretamur. l. 21. ff. de pœnis. Hot.

SVPPONERE testamentum, Falsum testamentum supposita persona obsignare, auctore Cic. in de Legib. Paradox. & pro Cluent. Sic suppositi partus, hoc est, falsi & adulterini, in l. cum suppositi. C. ad l. Cornel. de fals. Spieg.

SVPPOSITA persona. Hermogen. de iure fisc. in l. aufertur. Quod, inquit, à præside, seu procuratore, vel quolibet alio in ea prouincia, in qua administrat (licet per suppositam personam) comparatum est, infirmato contractu vindicatur. Idem in princi. eiusdem l. qui cum, ait, hæres institutus esset, vt filius post mortem eius, qui pater dicebatur, suppositus declaratus est. Spieg.

SVPPOSITIONES, sunt positiones, esse aut non esse significantes. Eæ significant esse, quæ sunt propositiones affirmatiuæ: non esse verò, quæ sunt negatiuæ. Drosæus in methodo iuris.

SVPPOSITVS iurisdictioni. Vlpia. auctor est in l. 2. si quis in ius voc. non ier. Non suppositum iurisdictioni illius, ad quem vocatus est, pro non dato fideiussorem haberi. Sp.

SVPPOSITVS filius, in princ. iam citatæ. l. aufertur.

SVPPRAEDES dicuntur secundi & tertij fideiussores quos Galli in causa fisci & publica Contraplegigios dicunt, vt annotauit Connan. libr. 6. cap. 7. circa finem.

SVPPRIMERE testamentum in lege Cornelia testamentaria intelligitur, qui sciens prudensque tabulas testamēti in fraudē hæredum, legatariorum, fideicommissariorum, aut libertatum non profert, & qui cùm habeat, & proferre possit, eas proferre non curat. Paul. lib. 4. Sent. tit. 7. Isidorus quoque ex Paulo mutuatus suppressum testamentum lib. 5. Etym. ca. 24. definit, quod in fraudem legatariorum seu libertorum non est palàm prolatum. Quod etsi non lateat, si tamē personis supradictis non proferatur, supprimi videtur. Supprimere ergo celare est, quòd crimen in testamentis ad l. Corne. de falsis pertinet. l. 2. ff. ad leg. Cornel. de falsis. Et ita Suppressas tabulas accipe in l. 10. in fin. ff. quemadm. testam. aperiant. l. 33. ff. de iudi. l. 3. §. si quis dolo. ff. de tabu. exhib. l. 9. ff. de dolo. l. 7. ff. de fals. Suetonius in Caligula ca. 16. Legata ex testamento Tiberij quanquā abolito, sed & Liuiæ Augustæ quod Tiberius suppresserat, cum fide ac fine calumnia repræsentata persoluit. Supprimere etiam mancipja dicimus. l. 82. §. penu. ff. de furt. Vnde Suppressores mancipiorum, plagiarij, qui alienis seruis suadent, vt à dominis fugiant, eosq; inuito vel insciente domino celant, l. penult. ff. de lege Fabia. Et Suppressi mancipij crimen in l. 3. ff. eod. titul. Supprimere etiam naufragium. l. 3. §. item is cuius. ff. ad l. Cornel. de sic. & naufragos suppressos dicunt Iureconsulti. l. 3. §. vlti. ff. de incend. ruin. Supprimere merces. l. 30. in fin. ff. de stellionatus. Briss.

SVPPRIMERE testamentum est dolo malo testamentum celare, nec ijs, quorum interest, exhibere puta hæredibus aut legatarijs, aut exhæredatis. Inde in l. Pompon. ff. de acqui. rer. dom. Qui reposcenti, inquit, non reddit, supprimere & intercipere videtur. Sed omnimodo supprimendi animum ac consilium exigimus. l. 3. §. si quis dolo. ff. de tabul. exhib. Cuiac. Iul. Paul. recepta. sent. lib. 4. tit. 7. de lege Cornel. §. testamentum supprimit, & l. si quis affirmauit. ff. de dolo malo, vbi dicit, quòd is, qui taliter supprimit testamentum, teneatur lege Cornel. testamentaria & interdicto de tab. exhiben. l. 3. §. si quis dolo. ff. de tabul. exhiben.

SVPRA iurisdictionem suam ius dicere, est quod vulgò dicitur, Iudicem excedere limites suos. Exempla pete ex l. vlt. de iurisd. omn. iudi. Sp.

SVPRASCRIPTA, omnia quæ antea dicta sunt siue præcesserunt, complectitur, nisi intercedens absurditas ad proxima tantum referenda cogat, de quo latius Bart. in l. 1. §. hoc edicto. ff. de postul. Spieg.

SVPRASCRIPTIS alijs, item supradictis personis, in l. ab hostib. in prin. & l. item ait Prætor. ff. ex quibus caus. maior. Sp.

SVPREMA dies pro nouissima, in l. 7. §. Papin. ff. solut. matri. Sic Suprema hora. l. 1. §. dies. ff. quando appellan. sit. l. 2. ff. de verb. sign. Et in XII. Tabul. Solis occasus suprema tempestas esto. Briss. Adde Brechæum in d. l. 2. §. cuiusque diei. ff. eod.

SVPREMA numero multitudinis absolutè pro nouissimis iudicijs, & vltima voluntate, seu testamento, in l. 15. §. 1. ff. de liber. & posthum. l. 3. §. vltim. ff. de muneribus & honorib. l. vn. ff. de bono. possess. ex testamē. mil. l. 32. ff. de pigner. act. l. 36. §. miles in supremis. ff. de milit. testament. Cornel. Tacit. lib. 1. Nihil eo die senatus agi, nisi de supremis Augusti. cuius testamentum inlatum est per virgines Vestales. Quintilianus Declamat. 1. Neque ego grauissimum patrem sua iuueni iactasse crediderim. At quod idem auctor Declam. 8. ait, Vidimus igitur frequenter ad vitam post conclamata suprema redeuntes, sic accipiendum est, post cōclamata nouissima verba: In quibus fuisse verbum, licet, Donatus in Vergilium & Seruius notant. Briss.

SVPREMA etiam iudicia dicunt nonnunquam. l. 5. ff. quemadm. testam. aperian. l. 32. §. pœnitentiam. ff. de donat. inter vir. Quinti. lib. 6. cap. de risu. Consulens eum, an primipilaris ei testamento suaderet ordinare suprema iudicia. Briss.

SVPREMA sua ordinare, testamentum facere, supremam voluntatem exponere. Modest. l. 39. ff. de pig. acti. Creditor quum suprema sua ordinaret, testamēto cauit. Hotom.

SVPREMAM etiam voluntatem mortuorum dispositionem dicimus. l. 78. ff. de hæred. instit. & alijs vulgatis locis. Briss.

SVPREMAS etiam tabulas pro testamento Latini auctores dicunt. Martial. lib. 5. Epigr.

Supremas tibi tricies in anno
---Signanti tabulas. Idem eo.
Quadrantem Crispus tabulis, Faustine, supremis
Non dedit vxori. Briss.

SVPREMVS non is demum, qui post aliquem, sed etiam post quem nemo sit & quem nemo sequatur, intelligitur. l. 34. ff. de vulgar. & pupil. l. 92. ff. de verb. sig. Sic Supremas tabulas secundum quas se Prætor bonorum possessionem daturum pollicetur, accipimus nouissimas, post quas aliæ nullæ factæ sunt. l. 1. §. 1. l. pen. §. planè. ff. de secund. tabul. Sed & illæ supremæ habentur tabulæ quæ solæ sunt. l. 161. ff. de verbor. sign. In vulgari quoque substitutione, qua ei, qui supremus morietur, hæres substituitur, rectè hæres substitutus etiam vnico intelligitur. l. 163. ff. de verb. sign. l. 9. ff. de reb. dub. Cùm verò plures sunt, ei qui nouissimus decesserit, est his verbis substitutus succedet. d. l. 9. & l. 14. in fi. ff. ad l. Falcid. Briss. Adde Brech. d. l. 163. ff. de verbor. & rer. signifi.

SVRDA testimonia dicuntur, quæ ferūtur per tabulas, propterea quòd hæ rogatæ nihil respondeāt. Vnde

Rot.explicante,surdis agere testimonijs prouerbio dicuntur, qui vel procul absentes, vel ita defunctos modò citant,ne queant deprehendi.Sp.

SVRDASTER,hoc est,minus audiens,tutor esse potest.l.pen.& vlt.ff.de leg.tut.

SVRRENTVM,item Surrentinum vinum. Lege.Vrnalia.

SVRREPERE,& obrepere.Nicol.Perottus,Budæo annotante, ab obripiendo & surripiendo dicta existimat. Obrepere quid sit, paucis indicatum est. cuius vim verbi haud rectè intellectam, idem explicat in posterior.Annotat.ad l.si quis obrepserit.ad l. Cornel.de fals.Accur.existimauit,Obrepserit, eodem admonente Budæ.ab obripio esse:vt preces obrepticias,& surrepticias.Qua de re non inutiliter Doctores nostri, in l. & si legib. C. si contr. ius vel vtilit.publ. & inter Pont. iur.Interpretes,magni vir nominis Felin.in rub.c.dilectus.1.c.postulasti.de rescri.tũ alij alijs locis differunt. Quod huc propriè pertinet, & satis è verbis Vlpiani colligitur.Obrepimus,cum tacendo aliquid impetramus,quod exprimere necesse erat,expressumque principem à concessione abalienasset: Surrepimus verò, cum a Principe per falsam rei narrationem aliquid extorquemus.puta Rescriptum, Priuilegium,Beneficiũ, Feudum,&c.Sp.

SVSCEPTI sunt clientes, qui se & bona sua omnia tuenda & defendenda potentioribus addicunt fraudandorum publicorum tributorum causa. qua specie potentiores vicanorum & rusticorum bona sibi vindicabant vel relinquebant susceptis sub patrocinij mercede certa.quod multæ constitutiones damnant in tit. de pact.vic.C.Theod.& Iustiniani Nouel.17.& Tiberij de diuinis domib. Saluianus 5. de prouidentia Dei:vt vim,inquit,exactionis euadant, tradũt se ad tuendum protegendumque maioribus,dedititios se diuitum faciunt,& quasi in ius eorum ditionemque transcendũt. Nec tamen graue hoc esset,si potentes patrocinia ista non venderent, hac lege tueri pauperes videntur, vt spolient.Omnes enim ij qui defendi videntur, defensoribus suis omnem ferè substantiam suam addicunt. Nihil susceptis tribuunt,sed sibi. Nouum genus venditionis & emptionis.venditor nihil tradit & totum accipit.Emptor nihil accipit, & totum penitus amittit. Susceptos vocat,vt Augustinus & Seruius, quod notaui in l.132.ff.de verbor.obligat.Palæmon Grammaticus v.R.in glossis: Assecula cliens siue susceptus. Cuiac.ad l.1.vt nemo ad suum patrocin.suscip.vic. vel rusti. eor. C.lib.11.

SVSCEPTOR. Susceptores sunt ἀποδέκται,qui & ἀποδεκτῆρες dicuntur, & ταμίαι, ab antiquis coactores appellantur ἀργυρολόγοι,id est,argenti exactores.Coactores autem dicebantur, qui nunc receptores particulares,vt apud Tranquil.in Vespas.& Cicero.pro Cluent. Et coactio argẽtaria pro ipso munere cogendi pecunias. Et in titu.C.de susceptorib.lib.10. Prępositi dicuntur,qui præsunt susceptoribus,arcarij,qui pręsunt arcæ rerum publ.Eorum autem obseruatores (vt ait Budæ.in anno. ad Pand.) quos nunc Contrarotulatores dicunt,ἀντιγραφεῖς dicebantur à Græcis, atque eorum ἀντίγραφα quasi contrascripta.Nos ἀντιγραφάριος appellare possumus & custodes,testibus ad illud Demosthen.contrt Androt. ad hoc Vlpian.l.3.de administrat.tut.& Ciceron.in Orat.pro lege Agraria contra Tullum, & de reditu suo. Aneh.

SVSCEPTORES, qui solutionem auri & specierum accipiebant, & modum iugationis possessorum & species singulas describebant.l.9.C.de defensoribus ciuit.l.5.C.ad legem Iuli.repet.l.5.de exactorib.tribut. libr.10.C.l.penult.§.illud.de cano.largit.titul.cod.l.23. de decurion.lib.10.C.l.1.& 2.& tot.tit. de susceptorib. eod.Briss.Possellus in lib.de magistr. Ath.cap.13. putat per susceptores intelligi,qui Gallicè receptores auxiliorum dicuntur.qui aliquando cogunt res fisci maiori mensura aut pondere nomine regio persolui,nó quidem vt regi rei ve publicæ prosint, sed vt sub regij nominis terrore rem maxime augeant:Cuiac.super Rub. C.de susceptor.præpos.& c.lib.10. definit:Susceptores esse, qui annonis & tributis vtriusque ærarij recipiendis præpositi sunt,l.cum possessor in fin. ff.de censibus. Præpositos verò esse, qui horreis, in quibus species fiscales deponuntur.l.3.hoc tit.vel pagis,de quibus dixi in l.9.suprà lib. eod.de iur.fisc. Cuiac.in suprà d.loco. Susceptorum autem munus annuum est.Idem Cuia.ad l.3.d.tit.C.de susceptorib.lib.præallegato.

SVSCEPTORES, qui lusores recipiunt.l.1.§.idem notandum.ff.de aleæ lusu.Briss.

SVSCIPERE cognitionem in l.8.& l.9.ff.de offic. præsid.Plin.lib.6.Epist.ad Cornelia. Hæredes cùm Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta petierant,vt susciperet cognitionem.Briss.

SVSCIPERE iudicium seu excipere reus dicitur. l.7.ff.de pet.hær.l.7.§.vlt.l.9.§.ei tutori.ff.de tut. & rat. distr.Et suscipere litem.l.64.ff.de procuratoribus. Sed & iudex qui iudicandi in se necessitatem recipit, suscipere iudicium dicitur.l.pen.ff.de vacat. muner.

SVSCIPERE obligationem.l.45.ff.mand.Briss.

SVSCIPERE in se periculum, non est teneri de casu fortuito. l. opus. ff.locat.l.sed & si quis.§.quæsitum. ff.si quis caut. Sp.

SVSPECTAE vitæ pater.l.filiusfamiliàs.§.sed & filiifamil.ff.de procur. Sp.

SVSPECTVS tutor, de quo est suspicio, quòd non ex fide administret:& qui moribus talis est, vt sit suspectus.§.suspectus.& §.fin.Institu.de suspect.tut.l. suspectus.& l.scire oportet.ff.de tut.& curat.dat.ab his. Itẽ suspectus procurator qui operam suam in inuitum ingerit.l.quæ omnia.§.fin.ff.de procur.Sp.

SVSPECTVS tutor est,qui non ex fide tutelam gerit,licèt soluendo sit.§ suspectum. Institut.de suspect. Nam qui fraudulenter tutelam administrauit, etiam si satis offerat,vt suspectus remouetur. Tutorem enim non facultates,sed fraudulenta administratio,& callida conuersatio suspectum faciunt.l. 31. ff. de reb. auct. iud. Itaq; si in tutela grassatus est,aut sordidè egit vel perniciosè pupillo, vel aliquid intercepit ex rebus pupillaribus, iam vt suspectus remouetur. l. 3. §.nunc videamus. ff.de suspect. tutorib. Apparet itaque ex fide & diligentia & maleuolo proposito magis, quàm ex facultatibus suspectum tutorem argui. Quod in hærede quem vt suspectum Prætor deminuere vetuit: contrà est qui ex solis facultatibus suspectus existimatur. d.l.31.& l.7.§. qui sciens. ff.pro empto. Dicunt autem promiscuè Iureconsulti pro eodem suspectum facere, & suspectum postulare.l.1.§.consequens.l.3.l.7.ff.de suspect.tut.l.6.ff.rem rat.hab.l.39.ad fin.ff.de procur.l.14. §.1.ff.de solutio.l.8.§.pen.ff.de adm.tut.l.vlt.ff.qui pet. tuto.Vnde suspecti postulatio & accusatio.l.3.§.si quis affuturus.ff.de susp.tut.l.1.§.suspecti.ff.ad Turpil.l.5.§. gessisse.ff.de adm.tut.Briss.

SVSPENDIOSI qui suspendio vitam finierunt.l.11. ff.de his qui notan.infam.Et apud Plin.lib.28. ca. 4. vbi laqueum suspendiosi temporibus circumdatum dolorem capitis sedare tradit.Briss.Adde Connan.lib. 8.ca. 7.num.3.in fin.

SVSPENSIO dicitur dispositio,vt in c.quærenti. de verb.sign.& suspensus depositus dicitur.Ioã.Bello. Etymolog.

SVSPENSIO pœnæ genus apud pontificios.c. veritatis.de dol.& contum.Ioan.Andr. Clem. ff.de pœn. Prat.

SVSPENSIO est duplex: vna corporalis,spiritualis altera.Corporalis qua quis in furcas tollitur.c.si nó licet.c.fin.23.q.5.Prat.

SVSPENSIO spiritualis canonica,vel ecclesiastica,quæ contingit in officio, vel beneficio vel vtroque. c.eos,qui.32.dist.Prat.

SVSPENSVM dicitur id, quod excedit domos,vel vltra eas extenditur.quòd si ceciderit,& alicui nocuerit,vel damnum intulerit in via publica eunti,tenebitur dominus domus illius, de qua dãnum illatum est, vt ff.de his qui deiec.vel effud.per tot.Old.

SVSPICIO, à suspicor, suspicari, quod significat cum

cum timore quodã ea adspicere, de quibus dubitatur: est ipse suspicandi actus. Quare iunctum cum venio, semper accipitur passiuè, vt venit in suspicionem, suspiciosus, actiuè & passiuè. Olden.

SVSPICIONEM itaque sic definiemus: Est actus, per quem in dubitationem trahimur, timentes de aliquo, ne læsionem adferat, priuatim, aut publicè.

SVSPICIO autem est triplex. I. Cùm debitores nostros alieno æri obnoxios, suspicamur abitionẽm meditari, ne carceri mancipentur, quoniam soluendo nõ sunt, vel quòd incipiunt dilapidare & distrahere omnia fere bona. Hæc nuncupatur suspicio fugæ. Quæ solet priuatum, nec adeò magnum adferre detrimentum in Republica, ideoque non censetur crimen. Vlpianus. ff. de priuileg. credito. Vide l. ait prætor. §. si debitorẽ. ff. quæ in fraud. cred. l. fin. C. de feri. Et vtrobiq; Bartol. II. Est quædam suspicio aduersus iudicem non solùm delegatum, verum etiam ordinarium. Nam cùm magistratus sæpe religionis suæ obliti perniciosissimè iudicando noceant, rectissimè concessum est, omnes ex suspicionis causa recusari. De iudice delegato tractatur in l. apertissimi. & l. vlt. C. de iud. De ordinario autem extat Nouel. vt præsides, qui interpellan. §. quòd si vsu eueniat. Const. 76. III. Est quædam denique suspicionis species ex eo nata, quòd tendit ad lædendũ publicè, aut priuatim, quæ pertinet ad actionẽ de postulatione suspecti. Old.

SVSTINERE, pro differre, reseruare, reijcere. Callistrat. l. 36. ff. de iudic. Ex iustis causis, & ex certis personis sustinendæ sunt cognitiones. ibid. Humanum est in similibus causis cognitionem ad aliquem modum sustineri. Hot.

SVSTINERE actiones, differre, suspendere. Pomp. l. 35. ff. de iur. fisc. Verum ius fisci antè excutiendum sit, & sustinendæ actiones cæterorum, &c. Vlpian. l. 1. §. 3. ff. si fam. furt. fec. Tandiu aliorum nomine actio sustineri debebit, quamdiu priore iudicio potest actor cõsequi. Idem l. si quis, 6. §. quid tamen, 7. ff. de iniust. rupt. Pœna tamen sustinenda est, quoad princeps rescripserit ad literas Præsidis. Hot.

SVSTINERI, differri & inhiberi ad tempus significat. Sic Sustineri iudicium, actio, pœna, præstatio dicitur. l. 24. §. vlti. ff. de lib. cau. l. 5. §. vltim. l. 7. §. 1. ff. de petit. hæred. l. 35. ff. de iure fisci. l. 1. §. vltim. ff. si famil. furt. fec. l. 6. §. quid tamen. ff. de iniusto rupt.

SVSVM versus, antiquum esse puto: si modo nõ fallit, qua tamen alia emendatior hactenus non est. Haloandri editio, pro sursum versum, in vulgatis legitur. Spieg.

SVSVRRO, qui occultè maledicendo odium in aliqem, aut dissensionem molitur.

Verbo SVVM, dominium significari & ea tantùm quæ vindicari à nobis possunt, non etiam quæ in nominibus sunt suorum appellatione contineri traditur in l. 27. §. argento. & l. 34. ff. de aur. arg. Sed nec quę pignori tenentur, suorum appellatione veniunt. l. 9. §. vlti. ff. de suppell. leg. l. 74. de legat. 3. Ambiguum verò esse cùm quis suum dicit, vtrùm de toto, an de parte significet, Pompon. in l. 139. ff. de verbor. signifi. scribit: quoniam & id nostrum est, quod nobis cum alio commune est. Cùm quis suos seruos dicit, hi designari videntur, quos paterfamil. suorum numero habuit, & qui pleno iure eius fuerunt. In his verò fructuarij serui non continebantur nec venales habiti serui. Serui planè cum alio communes, & bonæ fide possessi quorum vsusfructus alienus sit, continebuntur. l. 71. l. 73. l. 74. ff. de leg. 3.

SVVM tamen consequi & recipere creditores pro eo quod sibi debetur consequi Iureconsulti eleganter dicunt. Vnde Vlpian. in l. 7. §. apud Labeonem. ff. quæ in fraud. credi. cum ait qui suum recipiat, nullam videri facere iniuriam, hoc est, eum, qui quod sibi debetur, receperit. Sic & in l. 13. §. quod si res. ff. de re iudi. l. 96. §. 1. ff. de solut. l. 44. ff. de cond. indeb. l. 4. §. idem Iulianus. ff. de doli except. l. 11. ff. de nouatio. l. 37. ff. de iure fisc. l. 7. ff. de cessio. bon. In eam denique sentẽtiam ad suum peruenire dicunt. l. 1. ff. quòd certo loc. l. 1. §. illud verũ. ff. si quis testam. lib. Briss. Hinc

SV[illegible] minorem ætatem excesserunt. l. [illegible] ff. de neg. ge[illegible] l. [illegible] §. item ipse tutor. ff. de auctor. tutor. Si tamen testator alicui ita legauerit. cũ suæ ætatis erit factus, facti quæstionem esse Vlpia. scribit, verùm de pubertate, an de 25. annis sensum sit. l. 50. in fin. ff. de legat. 3. Hoc exemplo credo Tribonianũ in Alexandri rescripto verba hæc. Suæ ætatis factus sit, interpretatum, si pupillarem ætatem excesserit. l. 3. C. de testament. tut. Furiosus suus non esse dicitur, id est, apud se non esse. l. 7. §. adeò. ff. quibus ex caus. in poss. eat.

Ita suæ potestatis fieri dicuntur serui manumissione. l. vlti. ff. de liber. cau. In eundem sensum suæ auctoritatis dixit Spartia. in Hadr. Decoctores, ait, bonorum si suæ auctoritatis essent, catamidiari in amphitheatro & dimitti iussit. Briss. Item

SVA morte decedere dicuntur, qui naturali morte & natura sua obeunt. l. vlti. §. 1. ff. de bon. damnat. Cuius §. verba repetita sunt, licèt diuerso auctoris titulo prelato in l. 28. ff. de bon. libert. Sueto. in Iulio cap. vlt. Percussorum autem ferè neque triennio quisquam amplius superuixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu perijt. Significat enim omnes biothanatos fuisse, vt cum Firmico loquar. Trebellius Pollio in Herennia tyranno. Multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi morte sua esse consumptos. Briss.

Sic sua natura rem intercidere accipimus. in l. 14. §. vlti. ff. depos. Briss. Hinc etiam

SVI iuris esse dicuntur, qui nullius potestati subiacent, sed propriæ sunt potestatis & proprij arbitrij. tit. de his, qui sunt sui vel alie. iur. Qui & suæ potestatis esse dicuntur. l. 2. ff. de his qui sunt sui. l. 17. ff. de his qui not. infa. l. 43. ff. de obligat. & action. l. vlti. ff. de lib. cau. & sui arbitrij. l. 22. ff. de ritu nupt. Briss.

SVI & necessarij hæredes sunt, liberi qui in potestate parentis fuerint, quos nemo antecedit. Sui autem ideo appellantur, quia domestici hæredes sunt: & viuo quoque patre quodammodo domini existimantur. Necessarij verò ideo dicuntur, quia omnino siue velint, siue nolint, tam ab intestato, quàm ex testamento ex lege XII. Tabul. hæredes fiunt. ait Imp. §. 2. de hære. qualit. Vel sic:

SVI & necessarij hæredes dicuntur, qui in morientis familia proximum ab eo gradum obtinent: veluti filij, aut ijs de familia sublatis, nepotes, & qui deinceps. item vxor, quæ in manum conuenit: item nurus, quæ in manu filij est, quem in potestate habemus. Vlp. titul. 4. Sui autem ideirco appellabantur, quoniam patrefamil. mortuo non tam alienarum, quàm suarum quodammodo rerum plenum integrumq; dominium adipiscuntur: quarum etiam illo viuo hæredes (quo verbo veteres dominum intelligebant) lege XII. Tabularum designati erant. Necessarij autem dicuntur, quoniam eadem lege cogebantur hæreditatem retinere. l. 2. ff. de libe. posthum. l. 57. de acq. hæred. Hot.

SVI, pro Nostri. Paulus. l. 20. ff. de nouat. Nouare possumus, aut ipsi, si sui iuris sumus: aut per alios qui voluntate nostra stipulantur. Hot.

SVI ius, vide Ius sui. Atque inde est quod

SVI dupliciter dicuntur, quod quidam sui sunt in primo gradu vt filij, quidam vlterioris gradus, vt nepotes: qui non quidem sui sunt, sed esse possunt, filijs scilicet mortuis, Connan. lib. 10. ca. 3. nu. 4.

SVI posthumi dicuntur, qui tempore testamenti si nati sunt, habentur in suis hæredibus: vt posthumus filius, aut mortuo filio posthumus nepos. Conna. li. 10. ca. 4. nu. 10.

SVITATEM, vulgus vocat sui hæredis qualitatem, & in ea definienda valde nonnulli laborant. in l. qui se patris. C. vnde liberi. cum ex coniugato vocabulo, h. e. sui, satis eius significatio liqueat. Quanquam Suitatem nusquam apud veteres reperias, sed tamen in his quæ vsu paulatim recepta, & ad docendum apta sunt, non nimis

nimis superstitiosè Grammaticorum canonibus obstricti esse debemus: qua de re lege Epist. Rudolphi Agricolæ. & Erasmo, [illegible], & Viglio eloquentiss. & acutissimo iurisconsulto, testibus multò eruditiss. Ad Alexandrum Hegium, sub quo Erasm. ipse primùm posuit in literis tyrocinium, vtriusque linguæ rudimentis imbibitis. Rudolphus Græcæ literaturæ peritiam primus in Germaniam importauit, vt ait Rhenan. noster in oppidò eleganti epistol. nuncupatoria operib. Origenicis præposita. Alciatus Suitatis voce, quam à dictione Sui, interpretes deduxerunt, non rarò vti solet: eamq; sic rectè finit: Suitas, est hæredũ qualitas, qui primùm in potestate paterna locum obtinent, continuationem dominij, necessitatemq; successionis inducens. §. sui autem. Inst. de hæred. qual. Videtur autem ij hæredes quodam modo sibijpsis succedere, cum viuente quoq; patre domini censeantur. l. in suis. ff. de liber. & posthum. & ideo sui appellantur. Spieg. Ita

SVO Marte. Lege, Marte suo.

SVORVM. vel meorum appellatione, nõ solùm intelligenda ea sunt, quæ nostra sunt, sed etiam ea in quibus ius aliquod habemus. gloss. & Bald. in l. 2. ad princ. de orig. iur. gloss. in l. si & me Titium. si cert. pet. in l. 1. sub fin.

SVORVM autem duo sunt genera. nam alij natura sui sunt, nimirum filij, filiæue: alij successione, nimirũ nepotes aut posteriores, qui in filiorum non etiam filiarum locum vacuum & destitutum subeunt: veluti si vno filio mortuo (nam ex filiabus prognati sui esse nõ possunt) nepotes ex illo eius in gradum succedãt. Lex enim eis patris sui ius sic attribuit, vt illi patrem suũ repræsentent, tametsi non idem omnino ius eis concesserit. l. 3. C. de suis & legit. l. 1. §. si filius. ff. eod. l. 2. & l. 3. C. de legit. lib. l. Gallus. §. seq. ff. de lib. & posthu. Hot.

SVOS hæres liberos in potestate positos vocamus, qui primum potestatis locum obtinent, quasi domesticos & familiares hęredes cum viuo quoque patre quodammodo dominium habere existimentur, nec tam in nouum dominium succedere quam vetus continuare videantur, magisque ad propria aut debita, quàm ad aliena bona vocentur. §. sed sui. Instit. de hæredum qualitate & differentia. l. 11. ff. de liber. & posthu. l. 12. ff. qui testamẽ. face. poss. Et apud Plin. in Panegyric. Qua de causa sui hæredes illico apparent & existunt, & ipso iure hæredes deprehenduntur, nec aditione egent. l. penult. §. si patronus. ff. de bon. libert. l. 14. ff. de suis & legit. Suos hæredes ait Vlpia. in l. 1. §. suos. ff. de suis & legit. accipere debemus filios, filias siue naturales siue adoptiuos. Callistratus. in l. 220. ff. de verbor. signific. Liberorum ait, appellatione nepotes & pronepotes, cæterique qui ex his descendunt, continentur. Hos enim omnes suorum appellatione lex 12. Tabu. comprehendit. Caius libr. 2. Institut. titu. 8. Sui hæredes sunt filius, filia, nepos vel neptis, pronepos, proneptis ex nepote, & omnes per virilem sexum descendentes. Similiter & posthumi, qui si viuo patre nati fuissent, in potestate futuri erant: sui hæredes sunt. Priscianus lib. 17. Suus Ciceronis filius hæres est patris constitutus. Suus enim dicitur ad discretionem illius, qui secundum leges suus non est, id est, sub potestate patris naturalis constitutus: Sic & suam hæredem accipe in l. vlti. ff. de collat. bonorum. Briss.

SVVS legitimus hæres. Suus hæres is dicitur, qui quasi proprius & domi natus, nec aliunde accitus est, quasique suiipsius hæres. Hunc Iusti. esse existimat filium, filiam, nepotem, neptem ve ex filio, & deinceps cæteros liberos, qui in potestate morientis fuerunt, & primum locum obtinent. Et quia hi viuo patre, quodammodo domini existimantur, & post mortem patris liberam bonorum administrationem consequuntur, sui hæredes appellantur. Dicuntur etiam à Iurisconsultis necessarij eo, quòd ab intestato, & ex testamento inuiti hæredes fiunt ex huiusmodi lege 12. Tabu. Intestatorum hæreditates primò suorum hæredum velint, nolintve, sunto, His deficientibus, adgnatus proximus familiam habeto. Prætor tamen secundum Caium, & alios legumlatores. potestatem facit liberis puberibus, siue impuberibus, se abstinendi ab hæreditate, vt, quamuis iure ciuili creditoribus hæreditarijs teneantur, tamen in eos (si velint relinquere hæreditatem) actio non detur. Vt autem Diocler. & Maxim. scribunt. lex ipsa 12. Tabul. in posthumo suo obtinet. Vnde, si quis posthumum & adgnatum relinquat, posthumus ab intestato præfertur. Quinimo si filius, & ex altero filio, qui mortuus sit, nepos existat. euidẽter lege 12. Tabu. caueri. prædicti Imperatores Frontoni rescripserunt, in l. 3. C. de suis & legitimis, vt pariter intestato defuncto succedant. Apostolus quoque dixit: Si filius est, ergò hæres. Quòd si suus hæres non existat. adgnatus proximus, hoc est, quotquot sunt in eodem gradu (sic enim præclarè Iustinianus interpretatus est, siue alius adgnatorum gradus existat, siue nõ existat. Nam proximus adgnatus in ipsa lege 12. Tab. etiam solus habetur. vt Pompon. enarrat lib. vltim. Pandect.) hæreditatem capiunt. Quemadmodum igitur testandi causa ex voluntate relinquentis bona sua depẽdet, ita successio ab intestato gradus habet, ne tota cognatio simul irruat in bona. Ne igitur de ijs plura scribamus, iam apparet abunde quis dicatur suus hæres. De cuius vocis significatione à Socino Angelus Politianus interrogatus obmutuit, cum tamen gloriatus esset in gloss. iur. ciuil. se vel Accursium superare posse, quemadmodum refert Alciat. in fin. lib. 4. de verb. sig. Cæterùm, de huius vocis vsu multa eleganter videre est apud Bud. in Græc. ling. Comment.

SVVS, suæ potestatis. vt Meus apud Persium,

Vindicta postquam meus à Prætore recessi.

Iustin. §. 2. ad S. C. Tertyll. Sed & filiæ suæ mortuæ filius vel filia præponitur: id est, quæ sui iuris est, suæque potestatis. Sic Plaut. in Persa, vbi lenonem inducit, qui ancillam manumiserat:

Ita ancilla mea quæ fuit hodie, nunc est sua.

Et apud Cicer. lib. de republ. 3. Est enim genus iniustæ seruitutis, cùm ij sunt alterius, qui sui possunt esse. Hotom.

SVVS etiam, pro eo qui in sua potestate est, alio modo dicitur vetustè: id est sanæ mentis. Vlpia. l. Fulcinius, 7. §. adeò. ff. qui b. ex caus. in poss. Furiosus hanc venditionem pati non potest: quia non se occultat, qui suus non est. Cicer. Tuscul. 3. Itaque nihil melius, quàm quòd est in consuetudine sermonis Latini, cum exisse è potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur, aut libidine, aut iracundia. qui igitur exisse ex potestate dicuntur, iccirco dicuntur, quia non sunt in potestate mẽtis, cui regnum totius animi à natura tributum est. Hotom.

S Y

SYCAMINON, morus AEgyptia, qua vti solent in aggeribus Nili per quos incrementa eius dispensantur, & coërcentur: ait Vlpian. l. 10. ff. de extraord. crim. Hotom.

SYCOMORVS, ficus AEgypti, fatua & sterilis, Iurisconsult. de extraord. crim. l. saccularij. Si quis, inquit, arborem sycomorum exciderit. Neb.

SYCOPHANTA, litis leuissimæ etiam accusator. Cùm enim apud Athenienses fici essent in precio, mulcta indicebatur his qui eas auferrent: vnde qui aliquẽ accusaret huius criminis, sycophanta dicebatur σῦκον, ficus est. Hinc cœptum est trahi ad calumniatores, & viros nihili. l. verbum. C. ex quibus caus. infam. irrog. ἐσυκοφάντησας, hoc est, calumniatus es. Alciat. lib. 2. dispun. cap. 26. Vnde Sycophantica seu sophistica, est studium captionum, calumniarum in doctrina, artibus negocijs, iudicijs. Hæ sunt præcipuæ pestes Ecclesiæ, & Rerũ publicarum. Sp. Adde Gellium lib. 14. cap. 14.

SYLLABA. Vide l. qui habet. ff. de manumiss. testa.

SYLLOGISMVS cornutus, apud commentatores satis illotum est vocabulum, pro eo quod Græcis dilemma est, & Latinis complexio, hoc est Bicorne argumentum.

SYLVA

SYLVA cædua, quæ in hoc habetur, vt cædatur, vt excisa rursus ex stirpib. aut radicibus renascitur. l. sylua cædua. Porrò teste Paulo, l. si absente. ff. de vsur. Syluam cæduam, etiam si intempestiuè cædua sit, in fructu esse constat: sicut oliua immaturè lecta, item ferrum immaturè cæsum, in fructu est. Sp. Adde Connan. lib. 4. cap. 1. num. 5.

SYLVA. Syluam quasi soliuam dici quidam existimant. Sed ego puto melius ἀπὸ τῆς ὕλης, quæ quidem dictio præter id, quod materiam rudem & informem significat: accipitur etiam ἀντὶ τοῦ δρυμοῦ, significatque σύνδενδρον τόπον, vt est apud Etymolog. Itaque Græca imitatione Hyle à nostris sylua dicitur. Vnde arbores quæ in materiam, vel vites quæ in sarmenta eluxuriant, à Græcis dicuntur ὑλομανεῖν, quod Syluescere Latinis dicitur, authore Gaza: quemadmodum ἐξυβρίζειν: cum segetes luxuriant, & nimia pabuli vbertate lasciuiunt, Budæo teste. Sed & Sylua, & verbū Syluescere, generaliter & ad arbores pertinet, & ad herbas. Virg. lib. 1. Georg.

---Subit aspera sylua,
Lappæque tribuliq́ꝫ, interque nitentia culta,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.

Et Ouid. lib. 11. Metamorph.

--- Syluisque palustribus exit.

Et idem lib. 3. Metamorph.

Nam duo magnorum viridi coeuntia sylua,
Corpora serpentum.---

Quibus locis sylua herbam virentem significat & luxuriantem. Huic iam d. sententiæ adstipulatur etiam Cuiac. obserua. lib. 10. cap. 15. vbi allegat etiam exemplum ex Cicerone, vt ibi apud eum est videre. Syluas etiam de vitibus dixisse Virgilium, testis est Seruius eo loco, vbi ait ipse Virg.

Syluarumq́ꝫ aliæ pressos propaginis arcus.

Propria tamen significatione de arborum consitione dicitur. Virgil. lib. 1. Georg.

Concussaque famem syluis solabere quercu.

Quamuis autem generalis syluę sit appellatio, id tamē discriminis ponunt inter syluam, lucum, nemus, & saltum, quod Sylua cædua sit, quæ excisa scilicet, repullulat. Lucus verò cæduus non est, quin potiùs manu consitus religiosusq́ꝫ, atque alicui Deo, vel hominis alicuius cineribus consecratus. Ouid. lib. 2. Fastor.

--- Multisque incæduus annis,
Iunonis magnæ nomine lucus erat.

Nemus (quod etiam à Græcis νέμος παρὰ τὸ νέμω dicitur, quod in eo greges armentaque pasci soleant) est locus amœnitatis ac voluptatis plenus. Virgil. libro quarto Æneid.

In nemus ire parant, vbi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radijsque retexerit orbem.

Martialis lib. 10. Epigram.

Et delicatæ laureum nemus floræ.

Et iterum libro 9.

Tu colis elysios, nemorisque habitator amœni.

Saltus autem est sylua inuia, nec peruia transeuntibus, vbi pasci atque æstiuare pecudes solēt: aut si locus aerque patiatur, hyemare. Sic fermè Lau. Vallen. lib. 4. Virgil. lib. 4. AEneid.

Dum trepidant alæ, saltusque indagine cingunt.

Et alibi,

--- Saltusque peragrat
Dictæos: hæret lateri lethalis arundo. &c.

Brechæus in l. sylua cædua est. ff. de verb. & rer. sig.

SYLVA palaris, quæ palos profert, apud Vlpian. l. si fundi. §. fin. ff. de vsufruct. Sp.

SYLVA pascua dicitur, quæ pastu pecudum destinata est. l. sylua. ff. de verb. sig.

σύμβολα in testamentis sunt æs, & libra. lege Cuiac. ad Rubr. ff. de verb. oblig. Prat.

SYMBOLA vulgò comessalia dicuntur ca. nō oportet. 2. 44. distinct.

σύμβολα apud Iustinianum in Nouella Constit. 81. dicuntur codicilli. Sunt autem diplomata, quæ continēt testimonium collati à Principe publici muneris. vetiturque hac voce in eadem significatiōe noster Hermogenianus. Et apud Suetonium in Claudio legimus codicillos datorum officiorum Baldui. comment. Instit. Iustin. lib. 1. titul. 12. quibus modis ius patriæ potest. soluit.

SYMPHONIACI. Pedianus auctor est, cani remigibus celeuma per symphoniacos seruos solitum olim esse. Vlp. l. sed etsi quid. §. 1. ff. de vsufruct. vbi adfert abusionis exempla, vel de symphoniaco, inquit, atriensem. Adi Bud. in l. 1. ff. naut. cau. stab. Paul. ad leg. Aquil. Veluti si quis, inquit, ex comœdis, aut symphoniacis, aut gemellis, aut quadriga, aut pari mularum vnū vel vnam occiderit.

SYNAGOGA, à congregando dicta, vsitatissimè dicitur locus aut domus in quo Iudæi docendæ ac discendæ religionis gratia, præsertim extra Ierosolymam, cōgregabantur. Nam Ierosolymæ id in ipso templo factitabant, in quo solo offerre, ac sacrificare eis licebat. In hac significatione vox hæc valde crebrò in Euangelistis & Actis legitur. Raro pro cœtu ipso ponitur, vt Actor. 13. Soluta autem Synagoga seu congregatione, secuti sunt multi Iudæi Paulum, orantes &c. Hinc sit vox ἀποσυνάγωγος, alienus à Synagoga, quæ excommunicatiū significat: quod vulgata [illegible] vertit. Ioan. 9. Vt qui confiteretur eum, extra Synagogam fieret. [illegible] Ioan. 16. Absque Synagogis [illegible] ent vos: cum sensus propriè sit: Excludent vos ex [illegible] ac populo Dei: habebunt vos pro Ethnicis ac pu[illegible]nis. Hinc porrò obtinuit, vt apud Theologos Synagoga cœtus Iudæorum, & etiam aliorum impiorum vocetur: sicut Ecclesia, populus Dei. Synagogas tantum loca conuentuum Iudaicorum, & Synedria Græcorum aut gentilium quidam volunt vocari, sed falso. Nam Synedrij crebra fit mentio in nouo Testamēto, vt Matt. 5. 10. 26. Marc. 13. & aliàs. Scimus autem Mosen cū oneri non sufficeret, 70. sibi asciuisse iudices, qui populum vnà cum ipso regerent: Exod. 18. Iam verò Iudæi a Babylonico exilio reuersi, Synedrion habuerunt, quòd corruptè Sanedrin vocarunt, ex 70. iudicibus. Vt autem fieri solet in talibus numeris, cum de Synedrio sermo erat, tantum dicebant 70. iudices: ac eos ex posteris Dauidis electos fuisse, testis est Philo, vt potestas aliqua maneret in Regia stirpe. Videtur tamen aliquando appellatiuè accipi, pro quouis iudicio, aut consessu iudicum, vel Senatorum, vt Matth. 10. Tradent eos in Synedria. Sic Marc. 13. Tradent vos in Synedria & Synagogas.

συνάλλαγμα dicitur à σὺν, quod est simul, & ἀλλήλων vicissim, & verbo ἀλλάσσω descēdit, quòd mutare vulgò significat: quasi cōtra seu vicissim actum, id est, mutuum factum obligatorium. Est ergo Synallagma, cum vltra verba contractus aliquid vtrinque agitur: quoties scilicet ex vtriusque parte aliquid fit, quo vterque obligatus est, vt, Do tibi Stichū, vt Pamphilum manumittas. Alcia. de verb. sign. Adde Conna. lib. 5. ca. 2. nu. 2.

συναρπαγὴ, in Nouell. 152. obreptio. Prat.

Συνείσακτοι mulieres vocabantur, quę apud Episcopos, diaconos, presbyteros, & cæteros religionis nostræ antistites vel ministros, vitam omnem suam manebant: non illæ aut matrimonij aut turpis [illegible]coitus libidinis & voluptatis, vt dicebant, causa, at ne obsequij quidē vllius domestici, sed vt illis tanquam suæ pudicitiæ custodib. ac obseruatoribus, rerumque suarum omnium tutoribus & consiliarijs vterentur. Connan.

SYNCERA existimatio, pro veritate habēda est, maximè vt sit finis litium. l. vlt. ff. pro suo. Sp.

SYNDICATVS. Iudices olim functi officio suo tenebantur in eadem prouincia, vel ciuitate, cui præfuissent, quinquaginta diebus palam commorari, vt de culpa fraudibusque, si quas admisissent, conuenirentur, ac rationem redderent, id quod vulgo subire syndicatum, Latinè autem causam dicere, & causæ faciendę obnoxium esse, nuncupamus. l. 1. C. vt omn. iud. tam ciuil. & milit. Nou. vt præsid. absque vll. pec. §. necessitatem. Idem obseruabatur de assessoribus & consiliarijs iudicum. l. 3. de assessorib. Spieg.

SYNDICVS est Reipublicæ vel vniuersitatis defensor.

fensor. Arcadius in l. munerum. §. defensores. ff. de muneribus & honoribus. Sic Ἔκδικοι Græcis dicebantur, qui in Republica agebant domi ac foris pleniore aliquantò potestate, quàm legati. Cic. ad Thermum lib. Episto. 13. Legatos (inquit) audio missos esse: sed malo Ecdicos, vt aliquid confici possit. Crassius tamen Caius in l. 1. §. quib. autem. & §. vlt. ff. quod cuiusque vniuersit. nomi. Syndicum non videtur distinguere ab Actore. Et Paul. in l. item eorum. §. actor vniuersitatis. ff. ibidem. Sed tamen in hoc semper obseruatur differentia: Primùm, quòd officium actoris est generalius, cùm à priuato quoque constituatur. Deinde, quòd momentaneum sit, pro re nata habens locum, Syndici verò non æquè, vt ostendit tit. in Nouell. De defensoribus ciuit. Vbi defensor Latinè nihil aliud significat, quàm Syndicus Græcè. Vide c. quia in causis & c. petitio vestra. de procuratoribus. Certè merentur laudem ciuitates, quę habent a consilijs Iurisperitos, vulgò Syndicos vocãt, quorum studio præcipuè vtuntur in postulationibus, libellis, edictis, decretis, epistolis, & cognitiõibus causarum grauiorum. Old.

SYNDICVS. Syndicus aduocatus, qui (vt patronus) in communem causam [illegible] dendam nititur. Suidas [illegible] dici interpretatur plures causidicos, vel procuratores, qui patrocinentur. [illegible] authores vox hæc frequenter. Syndicus etiam est ciuium aduocatus, iurisque publici defensor, quasi in causam publicam communiter incumbens, seu singulorũ causam dicens gl. in l. 1. ex verb. syndicum. ff. quod cuiusque vniuersit. Hinc Arcad. sing. lib. de muner. ciuil. Defensores quoque (inquit) quos Græci σύνδικον appellant laborem personalis muneris aggrediuntur. Itaq; nos in iure (ait Alc. lib. 1. Parerg. ca. 5.) Arcadium sequimur, vt syndicus sit reipublicæ, vel vniuersitatis alicuius defensor. Hinc titu. est. de defensoribus ciuitatum. C. Et ij quondam dicebantur viri, non ex decuriõibus, sed ex alijs delecti, tres numero, quorum partes erant prospicere, ne tenuiores, & infimæ sortis homines, à nobilibus (vti fit) premerentur. Quomodo autem constituantur defensores ciuitatis, quæ munia sint, quibus causis se admiscere debeant, ostenditur in d. tit. de defensoribus ciuitat. Hoc nomine vocari possunt, quos hodie deputatos nostri appellant, vt scribit Budæus in annot. ad l. vlti. §. defensores. de muner. & honor. Nam pro hoc videtur facere text. in tit. de syndico. lib. 1. Decret. Vbi Gregorius, Sicuti studij nostri (inquit) esse debet à litigijs forensib. monachos submouere, ita necesse est nostra prouisione quemadmodum negotia eorũ disponi debeant ordinare, pro qua re tibi præcipimus quatenus cum Fausto loqui debeas, cui (sic voluerit) constituto ei salario, monasterij generaliter debeas negotia commendare. Anch.

SYNEDRIA in quadam Codicis constitutiõe sunt coitiones & collegia. vide Cuiac. libr. 7. obseru. cap. 30. Budæus συνέδριον consessum vertit in poster. adnot. vide supra in voce Synagoga in fine.

SYNEDRIA, consessus senatorum, iudicum concilium. extat in l. pen. C. de iud. Spieg.

συνημμένος in l. [illegible]um mistura. ff. de vsuc. interpretatur Gellius adiunctum, connexum. lib. 16. ca. 8. Sp. Adde Cuiac. ad l. rerum mixtura. ff. de vsurp. & vsucap.

SYNGRAPHA Latinis sonat cõscriptionem, quod vtriusque manu conscripta, vtrisque partibus tradi soleat. Et in hoc Syngraphæ differunt à tabulis: quòd tabulæ ab vna parte tantum seruari consueuerunt. à chirographo, tabulis, codicillis differt syngrapha: quòd in illis non scribantur nisi acta, in hac etiam contra fidem actionis pactio venit, & non numerata pecunia, aut non integrè numerata, pro temporaria voluntate hominum scribi solet. Ita propemodum Asconius in Verrin. 3. Spieg.

SYNODITAE. συνοδῖται, in l. 6. C. de episcop. audient. dici videntur, comites monachorum. Nam ὁδίτης viatorem significat. Solent autem Monachi ex collegij sui inferiori ordine quempiam deligere, qui eos comitetur: quos Galli Culopulsos appellãt: quòd (vt quidam aiunt) à tergo monachorum concionantium sedentes, illos horæ præteritæ culi pulsione admoneant. Hotom.

SYNODVS interpretatur conuentus, vel cœtus. & Synodus denominantur à loco in quo cõgregatio fuit, vt Synodus Nicena dicitur c. Nicena. dist. 31. Constantinopolitana quæ fuit secunda: Ephesina, quæ fuit 3. Calcedonensis, quæ fuit 4. Io. Bell. Etymolog.

SYNOPSIS, σύνοψις, præscriptio, inuentarium: deducto nomine ex eo, quòd quæ latè patebant in vnum contracta simul omnia conspici cernique possint. Vlp. l. 5. §. 7. de reb. cor. qui sub. Aut si nemo inueniatur, aut suspecti sunt qui inueniuntur, iubere debet edi rationes: itemque synopsim bonorum pupillarium, aduocatumque pupillo dare. Hot.

SYNONETVM, publicam comparationem specierum quæ in commune fiebat Impp. appellant. l. 1. de publ. compar. in C. Th. Quam coemptionem appellari in l. 2. C. de frument. vrb. Constantinop. & in Rubr. vt nem. lic. in coemptio spec. se excus. docuit Iac. Cuiac. libr. 2. Obseruatio. Cui addam Græcum ex Tiberij constitut. locum, in quo ita est: [illegible Greek] Briss.

SYNONETVM Græcè συνωνητὸν appellatur ἐκ τοῦ ὁμοῦ καὶ ὠνεῖσθαι. Latinè coemptio. Cuiac. libr. primo, obseruat. cap. 35.

SYNTHESIS, congestio aceruus. Scæuol. in l. 38. ff. de aur. arg. leg. Quæro an ex vniuersa veste, id est, an ex synthesi tunicas singulas & palliola Sempronia eligere possit. Alciatus tamen multo aliter interpretatur: quo cum est à nobis in Obseruationibus disputatum. Hotom. Reijcit etiam eiusdem sententiam Brodæus Miscell. lib. 6. cap. synthesin exponens pro tota veste alicubi recondita ac composita.

De SYNTHESI vide vlterius quid annotarit Turneb. in hunc modum verba faciẽs De Synthesi, inquit, quis non & hac superiori ætate scripsit? non tamen assentior ijs, qui viliorem esse vestem dicunt, quibus oppono Tertullianum, in libro de Pallio, vtique sicut vestigia cestuum viria occupauit (sic enim illic legendũ censeo) ita & endromedis colorem aliqua multitia synthesi extrusit. de C[illegible]omacho loquitur, qui vestitũ Athleticum molli delicatoque cultu mutarat. Existimo autem synthesin elegantiorem & lautiorem fuisse vestem, qua populo Romano certis diebus publicè vt Saturnalibus. vti licebat, cum Romæ quo quis vestitu vellet, vti non liceret togasque ferre cogerentur. Sic audio Venetos Senatores certo quodam togæ genere perpetuo vti in publico, domi eosdem sericatos esse, qua veste domestica si foris vterentur capitis dimicationem subituros esse, & nobilitatem amissuros. eam vestem synthesin appellabant, quòd cum eo ratò vterentur, domi compositam habebant in arcis aut prelis. Martialis,

De Palatinis dominæ quod serica prelis.

Porrò etiam septenas aut octonas in singulis arcis aut prælis habebant, quæ septenæ aut octonæ vestes, syntheses propriè dicebantur: sed &, vt Sceuola scribit, vniuersa etiam vestis. quòd, vt opinor, composita in vestiario esset. Per translationem septenaria synthesis Sagunti à Martiale dicitur, cum septem vasa Saguntina fictilia intelligat, & à Papinio.

Aut vnam dare synthesin, quid horres?
Alborum calicum atque caccatorum

Hæc Turnebus aduersar. lib. 23. cap. 18.

συνθήματα in Pand. Græcis, sunt duplomata, quæ dabãtur ijs, qui cursu publico vtebantur. Prat.

σύνθετον alij sororem, alij concubinam, alij è sacro fonte susceptum interpretantur. Balsamo accipit pro matre susceptæ in Synodi Trullo habitæ ca. 53. Prat. Adde Cuiac. obseru. lib. 6. cap. 6. circa meditum.

συνωνητόν l. 1. C. Theo. de public. compara. publica comparatio, quæ & coemptio appellatur. l. 2. C. de fru. vrbis

bis Constantinopol.Rub.C.vt nem.lic.in coempt.Tiberius Impe. συτωνὶν vocat in quadam constitut. & vide Sudam συτωνὰ τὸ ἄχθος ὅτι ἐπὶ ἱσσιναῖα ἡ τὸ σῖτυ φορὰ ἰσάπις, &c.Prat.

SYRIARCHIA, sacerdotij genus in Syria.l.1.C.de natur.li.l.vn.C.de offi.comit.orient. l.103. de decurionibus in C.Theod. Nouel.89. vnde Syriarchæ in l. vlti. de expens. ludor. in C.Theod. qui id sacerdotij muneris gerebant. Syrias autem multitudinis numero nominari.in l.7.§.interdicere.ff.de interdic.& in l.3.ff.de censibus nemini mirum esse debet. Duæ enim memorãtur.in l.1.ff.de censib.vna,quæ Cœle,altera quæ Phœnice diceretur.In notitia quoque Imperij Rom. Syria salutaris ponitur. sed & Syriæ nomen latissimè patuisse Guilielm.Tyrensis Pontifex tradit libr.13.de bello sac.cap.2.Briss.

SYRI dicuntur serui lecticarij,staturosi, corpulenti,abdomini nati,non Psalmos,non cœlestes meditantes cantilenas animo eorum velut athletarum (vt auctor est Hippocrates,& repetitum est Hieronymo) nihil superum diuinum ingenuatum cogitante.Cum cãtus res diuina sit,& harmonicus concentus. super quare multa Boetius in Musica,Gellius,Censorinus,vt annotauit Ioan.Bapt.in commen.Episto.Sidon.Appollina.ad Candidian.lib.1.

SYRMA vestis est fluxa & prolixa humumq; verrens. qualis erat tibicinum & fidicinum, vt apud Flaccum,

Traxitque vagus per pulpita vestem.

Eandem & Orpheo tribuit Maro,

Nec non Threicius longa cum veste sacerdos.

Eam etiam vestem Tibullus significasse videtur, cum cecinit.

Ima videbatur talis illudere palla.

Vt annotauit Adrianus Turnebus aduersariorum. lib. 28.cap.35.

SYRTES non tantum mare breue & vadosum, arenisque & aggeribus infestum nauibus significant, vt in Africa:sed etiam squalentes & arenosos solitudinis tractus:quod similitudine quadam credit factum Turnebus cum & Syrtes in Africa arenosæ essent,& arenosam latè longeque desertamq; oram porrigerent.Prudentius de Helia.

Spreuisse tradunt criminum frequentiam
Casto fauentem Syrtium silentio.

Adrianus Turnebus aduersar.lib.17.cap.10.

SYSSITOS, Latinè sodalis. Sodales sunt.qui eiusdem collegij sunt.Græci συσσίτυς vocant.auctor Caius. l. vlti.ff.de colleg.& corporib.Sp.

σταθμὸς, mansus, mansio Clemen.in Petro. προάστειον κατὰ ὑποσυσίματα. Prat.Cuiacius tamen ad l.8.incip.nemo possessorum, C.de annonis & tributis in hoc dissentit. Nam mansiones dicit vocari propriè ἀλλαγὰς siue diuersoria.in quæ se recipiunt milites expeditionis tempore.vel etiam sacer comitatus.Posteriores dixere mansus, vtrunque à manendo,& inde manentes in historia Helmodij, & Gallis Maisons. Villas verò posse appellari συσίματα allegat eiusdem Clementis in Petro locũ suprà scriptum,sed pro προάστειον προάστειον legendum cẽset. Separantur autem villæ seu συσίματα à ciuitatibus & oppidis in l.9. Cod.Theod. eodem titul.l.2.de condit. in public. hor. l. modios, de suscepto. C. libro 10. l. 2. de lucr. aduoc. libr.12.& l.Claudiopolis.C.Theod. de decur.Eæ annonis & pabulis instruuntur ex collatione vicinorum, non ex collatione eorum, qui procul disiuncti sunt.

σωματοφύλακες milites prætoriani Herodiano in 5.Prateius.

σωρίτης. Cauillationis genus, qua ab euidenter veris ad euidenter falsa gradatim & per breuissimas mutationes perducimur.l.177.ff. de verb. signific. l.65.ff.de diuers.reg. Acerualem Cicero libr.2. de diuinatione latinè vertit.Ab alijs aceruus vocatur. Inuentum autẽ à Chrysippo Diogen.Laert.scribit.Briss.

T

T LITERAM veteribus Senatusconsultis subscribi solitam. Valer. Maxim.libr.2. his testatur verbis: Illud quoque memoria repetendum est, quòd Tribunis pl.intrare curiam non licebat:ante valuas autem positis subsellijs,decreta patrum attentissima cura examinabant:vt si qua ex eis improbassent,rata esse non sinerent. Itaque veteribus Senatusconsultis T litera subscribi solebat: eaq; nota significabatur, illa Tribunos quoque censuisse: qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inque imperijs compescendis occupati erant,instrui tamen ea argenteis vasis, & annulis aureis publicè præbitis patiebantur, quò talium rerum vsu auctoritas magistratuum esset ornatior. Hotom.

T.& D, literas cognatas scribit M.Fabius lib. 1. cap.2. quod sæpè in Pandectis Florentinis videre licet, vt adquin pro atquin.l.19.ff.de neg. gest.

T A

TABARDVM vocant Pontifices epithogium, vestimenti genus in clem.vnic.de vit.& honest.cler.Prat.

TABE consumere in l.1.C.de custo.re.non est putredine consumi,vt Albericus autumat,sed colliquatiõe, & extenuatiõe corporis ex curæ diuturnitate, vt apud Vergil.lib.6.Aeneid.

Hic quos durus amor crudeli tabe peredit.

& Ouid.lib.9.μεταμορφ.

Ambustaque sonant nerui,cæcaque medullis
Tabe liquefactæ. Prat.

TABELLAE. Olim qui iudicio præerat,iudicibus ternas tabellas præbere solebat:absolutionis,condemnationis,& ampliationis:quarum A, absolutionis nota erat:C.vel θ condemnationis: N, & L.ampliationis. Io.Tislin.pro A.Cæcinna.Sp.

TABELLAE appellatione in l.fin.C.de præd.dec.li. 11.eo sensu accipi debent,quo periculum in Rub. C.de sent.ex peric.recit.pro scriptura breui concepta.Prat.

TABELLAM, in l. fin. C. de præd. decurio.libro 10. Accursius pro functione delegati iudicis accipit : sed perperam, vt Budæus ostendit in poster. Annotat. Spieg.

TABELLARIAE Leges.Cicero li.de Leg.3.quatuor leges tabellarias numerat.Asconius auctor est.à L.Cassio latas tabularias leges, de suffragijs liberè ferendis, non voce, sed tabella.Sp.

TABELLARIS sententia, Bud.annotat,quòd olim fuit modus genuinus ferendi suffragij in concilijs, & sententiæ deinde in iudicijs:interdum enim voce, interdum tabellæ eo munere fungebantur.Sp.

TABELLARIVS, qui tabellas,id est literas perfert: quem rude vulgus Portitorem vocat, vt Valla monuit. Spieg.

TABELLIONES.Vide. Notarij. huc ponendum iã duximus,quòd illuc pretermissum est.Nempe quòd cũ tabellionibus & scribis merces hodie non tam pro opera quàm pro industria & publico auctoramento constituta sit,non videntur pro ignobilibus habendi. idq; ex Ciceronis diffinitione:licet Constitutionibus Cæsarum aliud cautum sit.l.vniuersos.C.de decuriõ. Scribit Aemilius Probus,(quod & ab Alci.in Commen. de verbo.signifi.tum à me quoque alibi relatum est)apud Graios honorificentius esse scribarum officium.quàm apud Romanos. hi enim mercenarios existimant: at Græci ad id munus neminem admittunt, nisi honestis natalibus,fideque & industria cognitum:quòd necesse sit eos omnium consiliorum participes esse:quem morem etiamnum seruari vbique constat.Et teste Dn. Oldend. Cicero diffinit hoc munus non ignobile fuisse Romanis quoque: licèt aliter hodie videatur,in l.vniuersos.C.de Decuriõ,& in tit.C.de tabul.scrib. lib.10. gloss.ib id.Tabellionum varia nomina refert. Sp. Sunt autem tabelliones publici contractuum scriptores,l.1. vt nemo ad suum patr.C.lib.11.l.2.C.de eunuchis, l.contractus,de fid.instrument.C.lib.10.Vel testamentorum

l.ambiguitates.C.de testamẽ. Cuiac. ad l.vniuersos.C. de decurion.lib.10.

TABELLIONES etiam dicuntur,qui instrumẽta formant, conficiunt, & conscribunt.l.9.§. & nonnunquam.ff. de pœn. l. 14.§.his tabellionibus.C.de sacros. eccl.l.: 9.l.31.§.1.l.49.C.de ep sc.& cler. Nouel.73.Suid. ταβελλίων ὁ τὰ τῆς πόλεως γράφων. συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς νομικὸς λεγόμενος. ἅπαντα ἐπιτελῶν τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα, ... Briss. Instrumenta igitur ab eis confecta siue conscripta ἔγγραφα dicuntur,d. Nou. 73.52.49.117.142.& edicto.7.Forensia siue publica.l.com paririones.de fid.instrum.C.lib.10. De eis specialis est Nouel.44. περὶ συμβολαιογράφων ex qua intelligitur habere eos stationes suas, quas & gradus & scamna Græci vocant.& ministros siue discipulos, itemque adiutorẽ siue substitutum confirmatum apud acta magistri census: Et Leonis Nouel. περὶ πολιτικῶν ... ex qua intelligitur fuisse certum tabellionum corpus sub primicerio, à quo ex collegij sententia tabelliões quique creabantur non nisi homines fidei probæ,& scribẽdi loquendique peritissimi,nec non & iurisperiti,qui tenerent lib. 60. Βασιλικῶν, & haberent ἐγχειρίδιον, vt ait, XL.titulos Enchiridij.Cuiac.in suprà d.l.vniuersos,de decurionib.lib.10.

TABERNA, accipitur pro omni ædificio, quòd est vtile ad habitandum : nempe ex eo quòd tabulis clauditur.vt iuxta rectam lectionem apud Haloand.ait Vlpia.l.tabernæ appellatio.de verb.signifi.Alciatus veterem,vt expositio eius clarè indicat, probat, vbi dicit: Sic taberna prius dicta,quod ex tabulis fieret.Vnde etiam si alio modo conficiatur, nihilominus seruat nomen. Vsus tamen posteriorum obtinuit vt tabernam simpliciter dicamus, in qua merces venduntur. Sic & Cicero tabernarios accepit, pro his qui negociatiões in tabernis faciunt, dum pro Flacco inquit: Opifices & tabernarios, atque omnem illam fecem ciuitatis, quid est negocij concitare? Addit Non.Marcel.tempestate sua tabernas appellari solitas vinarias, quod & nunc vulgò obtinet.Sp.

TABERNA dicitur quòd tabulis clauditur. Donatus dictam existimat tabernam, quasi trabeam,à validioribus trabibus, quib.superiora suspensa sunt.Brechæ. in l.tabernæ.ff.de verb.& rer.sig.

TABERNAE appellatio omne vtile ad habitandum ædificium demonstrat, ex eo quòd tabulis claudatur. Vnde Tabernacula & contubernales appellantur. l.183. cum l.seq.ff.de verbor.signific. Diomedes lib.3. Secunda species togatarum,quæ tabernariæ dicuntur, humilitate personarum & argumentorum similitudine Comœdijs pares,in quibus non magistratus regesque,sed humiles & priuatæ domus inducuntur : quòd olim tabulis tegerentur,communiter Tabernariæ vocabãtur. Isidor.lib.15. Etymolog.cap.2.Tabernæ olim vocabantur ædiculæ paruæ & simplices in vicis, axibus & tabulis clausulæ. Vnde & Tabernariæ quòd soleant considere.Dictæ autem tabulę, quòd ex tabulis lignisque erant constructæ, quæ nunc & si non speciem,nomen tamen retinent.Briss.

TABERNA lanionis est, in qua venduntur carnes laniatorum pecorum : cum etiam lanionem à laniandis pecoribus dictum tradant latini auctores: & Zasius in l.3. ff.de orig.iur.idem asserat,eumque esse lanionẽ, quem vulgo Macellarium vocant.Adde Peckium.l.1.§. caupones.in tit.nautæ,caupo.stab.

TABERNAS quoque pro œnopolijs accipimus, & cellis vinarijs, vbi vinum & seruari,& vẽdi solet,quas Xenophon οἰνῶνας appellat, Vitruu.libr.6. Apothecas: quo etiam loco docet in vestibus ædificiorum, eorum maximè qui rusticis rebus seruiunt, tabernas, stabula esse facienda,quæ ad fructus seruandos magis, quam ad elegantiæ decorem possunt esse.In summa.Tabernæ nomen significat omnem illum locum ædificio tectum tabularum, quo & merces vendi, & opera quæcunque fabricari solent,sicut in officina. Brechæus in l. tabernæ.ff.de verb.& rer. sig.

TABERNA cauponia. Huius instrumento legato quæ veniant,Paulus refert in l.tabernæ cauponiæ. ff.de fund.instr.

TABERNA casearia. Quære, Caseariam tabernam.

TABERNA ferraria, apud Scæuolam in l. penulti. de legat.2.

TABERNA instructa, Vlpiano est, quæ & rebus & hominibus ad negociationem parata constat. quòd tã verum est, cum tabernam pro vniuersitate virium ipsius negociationis non autem pro loco simpliciter accipimus. Adde Brechæum in l.Instructam sub titul. de verb.& rer.sign.nu.1.

TABERNA meritoria,stabulum, siue diuersorium est Perotto.

TABERNACVLVM.tectum castrense.cittkis.quòd veluti taberna quædã sit:inde sic dictum,auctore Paulo,loco quo suprà.Sicut & contubernales, de quo & superius.Spieg.

TABERNACVLVM est casa, tabulis, vel corio,vel etiam arborum ramis, seu stramentis facta tectaque. ac quæ loco moueri possit, & huc aut illuc transferri : & eo in castris Imperatores vtuntur aduersus ambientis aëris χειμῶνα ac cœli iniurias.Plinius lib.2.Natu. hist.cap.55.Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant:aut tabernacula è pellibus belluarum, quas vitulos marinos appellant.&c.Et quoniam in prætorio Imperatoris locari solebat tabernaculum, Augustale appellabatur. Tradit Xenophon lib.8.Pædiæ Cyri ,tabernaculum ipsius Cyri semper tum hyeme, tum verò æstate Orientem versus situm fuisse. De tabernaculorũ castrẽsium fabrica varia apud diuersas gentes, scribit eleganter Alexander ab Alex. lib. 1. Genial.dierum ca. 22.iam verò tabernaculum, quòd à Græcis σκηνὴ est, Scena Latinis.est frõs theatri,seu medium theatri hostium,vt scriptum est a Cassiodoro, in Epistola ad Symmachum.vbi de theatri origine tractat. Brechæus in l. tabernæ.ff.de verb.& rer.sign.

TABERNAM negociatoriam,& cauponiam & purpurariam dicimus. l. 43.ff. de ritu nupt.l.2.ff.de institor.l.91.§.pater.de leg.3. Tabernas quoque Suidas καπηλεῖα καὶ πανδοχεῖα interpretatur. Tabernæ etiam argentariæ in l.32.ff.de contrahen.empt. fit mentio.Tabernam autem qui pignori dat,merces,quæ in ea sunt,obligasse videtur.l.34.ff.de pignorib.Tabernæ instrumento legato loci duntaxat non etiam totius negociationis instrumentum legatum videtur.Proinde institores legato non cõtinebantur : Aliter atque si instructa taberna legetur.l.185.ff.de verbor.significat.l.13 ff.de instru.vel instrument.Inde Tabernarius in l.52.§.1.ff.ad leg. Aquiliam.

TABES in agris,apud Vlp.in l.ex conducto.§.1.ff.locati.quid sit,declarat Plin.Historiæ naturalis lib.17.de vitijs & morbis arborum disserens, dum refert quasdam locorum seu temporum causas esse , quæ propriè morbi appellantur,quoniam protinus necant: sicut tabes cum inuaserit arborem,aut vredo,vel flatus alicnius regionis proprius : vt est in Apulia Atabalus, & in Eubœa Olympias. Hic enim si flauerit circa brumam, exurit frigore arefaciens : vt nullis postea solibus recreari possint.& hæc Plin.verba transcribit Theophrastus in 4.de plantis.Declinatur tabes tabis. Verg.

Et terram tabo maculant.

licèt Seruius ibi dicat esse septimi casus, vt Sponte. Nõ omitto,quòd in libris impressis apud Iurescons.in loco præallegato, labes legitur,non tabes. quæ tamen lẽctio non conuenit sequentibus,quia postea de terræmotu subdit Vlp.Cotta.

TABLINVM Latinè est,quod gramatophylacium à Græcis vocatur: qua voce Iurisconſ. vsus est in l. mortis.de pœnis.Vide, Grammatophylacium.& Budæ.in Annotationibus poster.Sp.

TABVLA gypsata, pro albo prætoris: nisi quòd in ea non solùm iudices notari, prætorumque iura scribi solebant : sed etiam singulorum annorum acta literis mandabantur. Annales hodie vocantur.Sp.

TABVLAE propriè testamentũ significant.l.1.§.hoc inter-

interdum.ff.de tab.exhib.& l.1.§.1.quemadm.test.aper. Vnde bonorum possessiones secundum tabulas,& contra tabulas dictæ. Tabulæ etiam dicuntur folia testamẽti.Quare.Budæo teste,primæ & secundæ tabulæ, intelligi possunt prima & secunda charta testamenti, quæ etiam primæ & secundæ ceræ dicuntur. de quib. suprà in dictione Cera prima, aliquanto fusius. Antiquissimus autem mos scribendi fuit in ceratis tabulis, quæ & codicilli & pugillares vocantur. Tria quippe hæc, Viglio teste, vocabula plurali ferè numero proferri solent. Cæterùm quæ doctissimus vir ille de varijs materijs in quibus scribitur congessit, interpretãs tit.de testa.ord.in Instit.tyroni iuris non sunt prætereũda.Sp.

TABVLAE non testamenti duntaxat.sed & contractuum & alterius cuiuscunq; negocij dicuntur ab eo quòd in tabulas ligneas cera illitas ea referri solerent. Vnde Ceratæ à Plauto in Asinaria appellantur. Exindeq; bonor.possess.contra tabulas.Contra lignum dari vulgo dicebatur.l.19.ff.de contr.tab.

TABVLAE accepti & expensi. Moris enim erat vt patresfam. quæcunq; per singulos dies aut acciperent, aut expenderent, ea primùm properè ac festinanter in codicem memoriæ causa paratum ,referrent, quæ Aduersaria dicebantur: deinde per ocium in alijs tabulis ordine & accuratè perscriberent. eas tabulas accepti & expensi nominabant.de quibus Cicero in Cluentiana sic scribit, Confecit tabulas diligentissimè. hæc autem res habet hoc certè, vt nihil possit neque additũ, neque detractum de re familiari latere.Hoto.

TABVLAE auctionales apud Ambr.lib.2.Epist.Tabulæ contract.l.4.C.si quis al.vel sibi.

TABVLAE diuinæ,Decem præcepta, in quibus misericors Deus viua voce notitiam naturalem, propter originis vitium in hominibus obscuratam , renouari voluit: Vt certum extaret testimonium , has esse naturæ leges, verbo Dei confirmatas, quas in animis hominum quoque insculpsisset. Futurum enim prouidebat, vt imbecillitate quadam in errorem facilem lapsuri essent homines , nisi certum extrinsecus adijceretur præscriptum, ad quod hæsitantes confugerent. Enimuerò vtcunque hoc sit factum , videmus tamen Gentes falsa persuasione à naturali iudicio aliquãdo esse abductas: quid igitur credamus futurum fuisse, si nulla extarent literarum monumenta, diuina bonitate nobis de Iure naturali data? Perpendendæ igitur diligenter hæ tabulæ, ceu fontes humanarum 12.Tabul.& totius Iuris Gentium & Ciuilis.

TABVLAE dotis l.pen.ff.de donatio. int.vir.Seu tabulæ dotales.in l.12.ff.de dote præleg.Tabulæ instrumẽtorum Reipub.l.31.l.32.ff.de furt.

TABVLAE nouæ appellantur, quando creditores debitas pecunias cum vsuris persoluere non coguntur ipsis creditoribus,& abolitis prioribus debitis, nouæ tabulæ conficiuntur.Spieg.Vide Cœlium lib.12.ca.10. lect.antiq.

Sic Tabulæ nuptiales in l. 31. ff. de donat. & l. 9. C.de nuptijs,& apud Tertullia.in lib.de pudicitia,& Apul. Apolog.2.& Augustin.li.2.de morib. Manichæor. Quas tabulas Matrimoniales vocat Iulius Firmicus lib.7.Mathes.cap.7. Tabulæ quibus pecunia expromissa erat.l. 104.§.1.de legat.1. Tabulæ rem saluam fore cautionis.l. 5.ff.de susp.tutor.

TABVLAE pictæ,id est, statuæ & picturæ. Romani quippe expugnatis oppidis,quidquid ornamentorum inuenissent,triumphantes,maximo apparatu ferebãt, atque vrbem nouis statuis,picturis & tabulis ab hostibus translatis magnificè ornabant. Qua de re copiosè Alex.ab Alex.lib.6.cap.6.De tabulis autem à Fuluio Romam translatis,Plin.lib.35.ca.7.

TABVLAE venditionis.l.2.C.si mancip. ita venier. & apud Senecam lib.4.Controuersiar. Et Tabulæ emptionũ in l.1.de his qui ven.æt.impetr.in C.Th.Briss.

TABVLAE item,syngraphæ & documenta literaria. Hinc tabulas chirographi reddere, pro debitores liberare, interpretantur, in l.huiusmodi.§.si ita.de leg.1.cũ simil.ab Alberico citatis. Item Iurisconsultus tabulas appellat, omnem materiæ figuram siue tabulæ sint ligneæ, siue chartæ, siue membranæ, siue corium alicuius animalis, siue cuiuscunque alterius materiæ, in quam scribatur.l.1.de bonor.possess.sec.tab. Ad hunc modum piscinam appellamus aquam,non tantum quæ habet pisces,sed eam pariter in qua animi gratia vel natamus, vel lauamus.Ex Appello.Sp.

TABVLAM figere & refigere quid sit. apud Venuleium in fin.l.ff. quod vi aut clam. nõ satis explicatum est ab interpretibus:quod,vt & in multis alijs,quæ fuerit veterum consuetudo,ignorarunt. Videtur autem ea fuisse, teste Alci. vt cum debitor abesset, priusquam ex edicto bonorum eius possessionem ceu cõtumacis, & in fraudem latitantis, prætor concederet, ad eius domum cum testibus creditor accederet,& eo non inuento, eius ædibus tabulam præfigeret, fortè ne quid interim asportaretur, eamque rem in testationem redigeret.Sp.

TABVLAE etiam apud architecturæ professores sunt asseres sectiles authore Festo, à quibus etiam & assamenta & assulæ dicuntur. A tabulis tabulationem & tabulata accipiunt Ioan.Bapti. Albertus lib. 7. rei ædificatoriæ.c.9.vt annotauit Brechæus in l.tabernæ sub tit.de verb.& rer.sign.

TABVLARII, qui instrumenta publica testationesque conscribunt.l.11.C.qui potio.in pign.l.vlt.§.hi quoque. ff. de munerib. & honorib.l.3.§.si tabulæ.ff.de tabul.exh.l.vlti.ff.de iure Emphyt.l.8.C.de testam.tut. l.vlti.§.sui autem dubius.C.de iure fisc.l.9.C.de defensorib.ciuit.l.vn.§.sancimus itaque.C.de Lat.liber.l.vn. C.de annali except.l.1.de exactorib.trib.lib.10.C.Rub. de Tabular.lib.11.C.& l.2.de iure fisc.eod.l.2.de conueniend.fisc.debit.l.1.de his qui ex publi.ratiocin.eo.lib. l.1.de immunitat.nemin.conced.lib.11. Tabularius etiam pro calculatore,quem Græci ψηφιστὴν vocant, qui in tabula calculandi & computandi artem pueros docet, vel aliàs eam artem tenet.l.1.§. ludi.ff.de extra.cognitio.Quem etiam esse huius verbi sensum.l.vlti.ff.si mens.fals.mod.ostendit.Briss.

TABVLARIVM Seruio est locus in quo tabulę,hoc est instrumenta,& literæ,& actus publici reponuntur. lib.Georg.4.Paul.in l.si mihi Meuia.de leg.3. In fundo, inquit, vno ex ijs qui prælegati sunt,tabularium est in quo,&c.Spieg. Vide Turnebum libr. 16.aduersariorum cap.21.

TABVLARIVS ratiocinator, vel supputator appellatur,qui in tabula nomina & rationes obseruat.De eo meminit Sidonius ad Petreium, & apud nos Vlpia. in l.vlti.ff.si mensor fals.mod.dixerit.licèt glossator ibi exponat tabularium, id est tabellionem,quam expositionem, quamuis falsam, sequuntur communiter interpretes Moderni. inter quos Andreas Sicul. in tract. de præst.Card.in 3.q.secundæ partis, in vltimis verbis. vbi putat esse aureum textum, secundùm hanc intelligentiam.Cotta.Adde Cuiacium in commenta. suis ad lib.C.10.titu. de decurion.l.vniuersos decuriones,qui tabularios definit his verbis:Tabularij,inquit,in libris nostris sunt, qui ciuitatum aut prouinciarum chartas & rationes tractant atque supputant,qui præsunt tabulario ciuitatum, in quo pleraque publica & priuatorũ reconduntur , veluti debitorum obsignatæ pecuniæ, quod ex multis locis liquet: In rebus tamen priuatorum plerunque adhibebantur, vel vt pro imperitis literarum scriberent, aut subscriberent, vel vt pro stipulari nequeuntibus stipularentur quasi personæ publicæ.qua de re sunt multi loci, quos nolo notare. Hæc Cuiac.suprà d.loco.Porrò idem Cuiac.ad Rubr.titu.de tabul.Scribis affirmat, quòd tabularij & scribæ similes logographis,censualesque conditionales sint, & ideò, quoties res exigit, tormentis subijciantur. l. 1. & 2.d.iã tit.de tabu.scribis.l.7.de iur.fisci lib.10.l.1.C.Th.ne colon.per log.cel.

TABVLARIVS. Tabularius tabellio alioquin dicitur.Quia verò is seruit personis contrahentibus, ideo seruus dicitur publicus.l.non aliter. ff.de adopt. Alio autem respectu nec seruus est , nec seruus esse potest

tabellio.l.generaliter.C.de tabul.libr. 10. Tabularium autem locus est, vbi tabulæ, id est, instrumenta, & literæ reponuntur. Valla lib. 1. Elegant.ca.6.

TABVLAS verò testamenti in Prætoris edicto quo secundum tabulas bonorum possessio defertur, & in interdicto de tabulis exhibendis, accipimus omnem materiæ figuram. Siue igitur tabulæ sint, siue cuiuscunque alterius materiæ, siue chartæ, siue membranæ, siue corium animalis alicuius tabularum appellatione continebuntur. l.1.ff.de secund.tab. Paul.lib.4.Senten.tit.7. Tabulæ planè testamenti non intelliguntur in quibus hæres scriptus non est, magisq; codicilli, quàm testamentum intelliguntur. l.vlt.ff.de iure codicill. Brisso. Et nota, quòd tabularij, vt suprà etiam dictũ, olim serui publici dicti fuerint, vt refert Capitolinus in Gordianis dum inquit: Non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent. Seruos publicos tabularios vocat. Indè l.vlt.C.de ser. Reipub. man. tabularij actus argumentum est seruitutis. Vide Cuiac. l.3. de tabul. scribis. C.lib.10.

TABVLIS obsignatis agere: cùm pactio in tabulas relata esset. Cic.1.de Orat. Tu mihi cùm in circulo deciperes aduersarij stipulatiuncula, & cùm obsignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum, quo ille capiatur: ego tibi vllam caulam maiorem committendam putem? Item Tuscul. 5. Tu quidem obsignatis tabellis agis mecum, & testificaris quod dixerim aliquando aut scripserim. Nam de testationibus locus hic ex Quintiana documento est: Neuius pueros circum amicos dimittit, ipse suos necessarios corrogat, veniunt frequentes, testificantur isti P. Quintium non stitisse: & se stitisse, tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. Idem in Pisoniana: Iste claudus, quomodo aiunt pilam retinere: quod acceperat, testificari: tabulas obsignare velle. Hot.

TACENS, an & quando videatur consentire, declarat Bart. l. in adoptionib. ff. de adopt.

TACERE, est medium inter consentire & reprobare. Card. in Clemen. sæpè. §. si tamen. de verbor. sign. Sp.

TACHYDROMI, Ταχυδρόμοι à Basilicæn interpretibus ad l.8.C.de cursu public. appellantur equi publici cursuales, veredi. Adde Cuiac. ad Rubr. C. de cursu publico, angarijs, & perangarijs. lib. 12.

TACITA fideicommissa interpretare, quæ quis nõ capienti tacitè rogatus est restituere. l.18. in princip. & §.1.l. vltim. ff. de his, quæ vt indign. l.13. ff. ad legem Falcidiam. l.2. C. ad legem Falcid. l.17. §. in tanto. ff. de vsur. l.3. ff. de probationib. l.1. de delatoribus lib. 10. C. Quintilia. lib.9. ca.2. Ream tuebar quæ subiecisse marito testamentum dicebatur & chirographum marito expirante hæredibus dedisse & verum erat. Nam quia per leges institui vxor non poterat hæres, id fuerat actum, vt ad eam bona per hoc tacitum fideicommissum peruenirent. Scripserat & Paul. librum singularem de Tacitis fideicommissis. Porrò nõ eò minus tacitum fideicommissum est, quod palàm testator reliquerit, si personam cui restitui vellet non significauerit, l.123. §. vlt. ff. de lega.1. Cuius rei præclarum exẽplum est in Quin. Decla. 325. in qua diues fingitur decessisse hærede instituto bonorum paupere, cum elogio tali, Peto vt hanc hæreditatem tanquam fideicommissam. Ex quibus verbis tacita fides suscepta arguitur. Difficile, ait, est quidem natura probare tacitum fideicõmissum. Quomodo tamen probamus? Elogium scriptum est palam certè & manifestè electus hic est ad trãsitum hæreditatis: silentium & fides est, inquam, de restituenda hæreditate, &c.

TACITE enim relictum videtur, cùm neque testamento, neq; codicillis palàm datum est, sed chirographo cauit is, cuius fides eligitur, quod ad se ex bonis defuncti peruenerit, id ei qui alioquin capiendi ius non habeat restiturum. l.1. l.3. in prin. & l.40. §.1. l.42. ff. de iur. fisc. l.12. in fi. ff. de fideicom. libert. l.21. ff. de inoffi. testa. l.83. ff. de adq. hær. Quò bellè alludit Synesius Epist. 1. quæ quatenus ex hac metaphora tacitorum fideicommissorum pendet, vulgo obscura habetur. Agit autem in ea de libris suis Rhetoricis, quos pro vulgò quæsitis liberis habet. Et tamen perinde atq; iustos & legitimos eos complecti scribit, vt pro iustorũ loco eos ac lubens sit habiturus, nisi leges, quæ acres sunt ingenuitatis patronæ, repugnarunt. Itaq; id eos demũ ex bonis suis laturos scribit quod clàm & tacitè in eos sit collaturus. Verba eius quib. hanc postremam orationẽ exprimit, hæc sunt [illegible]

TACITAM fidem contra leges adcommodare intelligitur, qui vel id, quod relinquitur, vel aliud tacitè, id est, clàm, videlicet domestica cautione & chirographo, vel nuda pollicitatione promittit se restiturum personæ, quæ legibus ex testamẽto capere prohibetur. l.10. & l.11. ff. de his, quæ vt indig. l.103. ff. de leg.1.

TACITA enim fides, vt Cuiac. definit, est, si quis nõ palàm rogatus, in fraudem legis tacitè promittat, se id quod accepit, cœlibi aut orbo redditurum. l. in fraudẽ, de his quib. vt indig. l. in tacitis de leg.1. Cuiac. Not. ad tit. Vlp. 25. de fideicom.

Per tacitam fidem translata prædia in l.15. §. penul. ff. ad municipal. quæ in fraudem munerum ciuilium in alium nomine tenus translata sunt. Ita vt re ipsa maneant in prioris possessoris dominio.

TACITA pecunia appellatur, quæ non continetur publica scriptura mensæ, vel alio publico testimonio: quo modo si qua inesse credito turpitudo videatur, dari pecuniæ solent. Sic in veteri quodam testamento Sempronij Tucidani militis. Aurelius Tucidianus tacitam pecuniam si via Lat. off. meis re. monumentum suo sumptu ædificauerit, habeto. Et apud Gellium lib. 12. cap. 12. A. P. Sulla qui tum reus erat mutua HS 20. tacita accepit. Sic veteres libri habent, non tacitè. Cuia. ad l. emptor. ff. de pact.

TACITA Senatusconsulta quæ olim appellarentur explicat Capitolinus in libro de Rebus gestis Gordianor.

TACITA veritate & falsitate suggesta, vt intelligendum sit, declarat Innocen. tertius c. super literis. extra de rescript. Sp.

TACITE, plurifariam aliqua insunt. Aut directò, id est immediatè. Aut ex obliquo, id est propter aliud. Quæ insunt tacitè directò, insunt aut per modum conditionis, aut purè: & tũc aut ex legis dispositione, aut ex rerum natura, aut ex consuetudine, aut necessitate, aut ex dependentia, quia tacitè depẽdent ab expresso. Quando verò tacitum nõ venit simpliciter, sed ex adiuncto, ex obliquo, ex vi relatoria, tũc taciti & expressi non est eadem operatio: quia quæ expressè fieri non possunt, ex adiuncto, ex relatione, ex obliquo tacitè recipiuntur. Exempla proponit Zas. in l. cum quid. ff. si cert. pet. Sp.

TACITI & expressi diuersa ratio: quia tacitum nõ annullat, expressum annullat. facit pulcher, vt Zas. ait, text. in l. nonnunquam. ff. de condit. & demonstr. cum dicitur: Nonnunquam expressa nocent, quæ non expressa non nocent. Vide Ferr. in reg. l. expressa nocent. ff. de reg. iur. Sp.

TACITO actum (intellige, intentione contrahentium) pro cauto, id est, pro expresso habetur. vt traditur in l. cum quid. ff. si cert. pet. Sp.

TACITE iure transire, apud Vlpian. in l. si paterfamiliàs. de adopt. Sp.

TACITVM & expressum, si vtriusque par sit potẽtia, æquiparantur, secund. Baldum, in l. de quibus. ff. de leg. Spieg.

TACITVRNITAS, obseruantiæ genus in silentio constitutæ. Hæc præcipua virus est eorum qui summorum principum res notis scribunt. Zifræ vocantur in aula. Sp.

TACITVRNVS, qui natura facilè tacet. Quanquam huius nullum exemplum reperitur apud idoneum auctorem. Spieg.

TACITVS actiuè, qui tacet, & quod secretum est, optimè nouit tenere & tacere. Contrario sub quo tacetur: vt tacita fides, per quam tacetur, quòd illicitè vel præstatur, vel contrahitur. apud Paul. in l. ordi. §. penul. ad

ad leg. municipal. & l. penultim. C. de rescinden. venditio.

TAEDIO vitæ sibi manus inferre. Vlpian. in l. 1. ad Syllan. §. si sibi. item l. fin. §. si quis autem. ff. de bon. eorũ qui mort. sibi consc. tum alijs. Sp.

TAENIA, vox est Græca, significat fimbriam, seu vittam.

TAGAX à tangendo, quo veteres vsi sunt, id est, furunculus, vt Festus interpretatur, Cic. 6. ad Attic. Quæsiorem nemo dignum putat. etenim est leuis, libidinosus, tagax, vulgò malè sagax, siue rapax.

TALE, sui natura comprehendit genus, non speciẽ. vt colligi potest, C. de verb. signifi. l. 1. in princ. ibi, Talem habere. & versi. 1. ibi. Nulla speciali. Alberic. Aliud autem esse talem, aliud haberi pro tali. l. mercis. & ibi interpres de verb. sign. Bart. in l. si maritus. 2. §. legis Iuliæ. ff. de adult. Sp.

TALEA, pro exactione, barbarum prorsus vocabulum, natum in schola imperitorum latinitatis, cui multa id genus similia debemus. Taleæ, vt & collectæ in ea sunt exactionum specie, quæ non habẽt certam & perpetuam præstationemque, interque personalia munera referuntur. vt Alciat. super verbo extraordinarium, in l. placet. C. de sacrosan. eccles. & Iason aliquanto copiosius ibidem collectarum materiam tradidit. Latinis talea est frustum ligni, præcisum ex vtraque parte, vt in terra inseratur. Sp.

TALENTVM Euboicum quid sit, docet Festus his verbis: Euboicum talentum nummo Græco septẽ millium & quingentorum cistophorûm est, nostro quatuor millium denariorum. de quo plura Bud. lib. 2. de Asse, vbi annotat, dictum Festi minimè conuenire cum ratione Liuiana, quæ talentum sex millium denariũm facit.

TALIO Ius est, quo delinquẽti par pœna infligitur: maximè probatum à Pythagoricis. sic dicere solitis:

Ius rectum fuerit, factis si perferat æqua.

Hebræi quoque sunt vsi iure talionis, Deo autore, Aristoteles verò tale ius eleuat in delictis, in commercijs admittit per analogiam hoc est, per similitudinem seu proportionem, non per æqualitatem. Talio, Ein gleiche widergeltung des gethanen schadens / als aug vmb aug / handt vmb handt. Old.

TALIO, pœnæ genus est, ex 12. tabul. quo damnum illatum simili damno pensabatur: veluti si oculus erua tur ei, qui oculum excusserit alteri. Vnde retaliare dicimus, cum par pari refertur. Adi Ferrar. enarrantem. §. pœna autem iniuriarum. Institut. de iniur. & vide in scholijs meis ad easdem tab. Sp.

TALIO in l. 12. tab. similem siue reciprocam perpessionem significat. Impp. dixere reciprocam pœnam in l. 3. C. Theod. de exhiben. reis. l. hi quos, C. Theod. de accusat. verba l. 12. tabul. hæc sunt: si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio esto. Sic enim ea lex cum in Gellio, tum in Sext. Pompeio restituenda est. Lex ait Pacit. ab antiquo verbo paco, quod est paciscor. Cuiac. Not. ad lib. 4. Instit. tit. de iniurijs.

TALIONIS pœna à quo instituta, deque eius ratione dubitatum fuit superioribus diebus: propterea paucula hæc adijcere, inconueniens visum non est. Talionis itaque pœna 12. tabulis constituta erat, sed postea prætorij iuris clementia reuocata est: vt in 19. Noctium Attic. testatur Aulus Gellius, vbi assignat duas causas; legis scilicet incommoditatem, & rependendæ pœnæ id est, retaliandæ difficultatem. De hac pœna meminit D. Augustin. in c. penult. 14. quæst. 1. Et licet de iure ciuili talis pœna constituta esset, vt patet in l. libellorum. §. item subscribere. & in l. si cui. in princ. ff. de accusat. & in l. 3. vbi Doctores. C. qui accusare non poss. & in pulchra quæst. Bald. in l. 2. C. de fide instrum. in vlti. quæst. & etiam est de iure, diuino, cum elegans Exod. 21. & Deut. 19. de pœna sycophantæ & calumniæ: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente exiges. tamen consuetudo hodie contrarium obseruat, vt firmat Bart. in l. si cui. in princ. cum suis concord. Et talis consuetudo valet, vt per D. Feli. latè in c. super his. col. 4. de accusat. ne propter antiquorum rigorem accusatores retrahantur. & sic delicta remaneant impunita, contra l. ita vulneratus. §. penult. ff. ad leg. Aquil. cum vulg.

Et hæc sunt nota digna ad ea quæ scribit Bald. consi. 118. quia plenissimè. in 3. lib. Cott.

TAM & quam, inter se diuersè facta æquant. Vlp. in l. non solùm. de iniur. Si, inquit, mandato meo facta sit alicui iniuria, plerisque aiunt, tam me qui mandaui, quàm eum qui suscepit, iniuriarum teneri. Sp.

TAMDIV, quamdiu, apud Vlpian. coniunctim in l. si filia. §. si filiusfamilias. ff. famil. ercisc. Sed filio datam tamdiu, quamdiu peculium patitur. Item apud Iulianum l. 2. de precar. sed diuisim: vt & apud Ciceronẽ in Verrinis: Ignominia autem grauis tamdiu in illo homine fuit, quamdiu iste in prouincia mansit. & apud Vlpian. in l. is autem. ex quib. causis maior. cum ait: Tamdiu igitur in seruitute esse videbitur, quamdiu non est eiusmodi lis cœpta. Sp.

TAMDIV Reipub. causa abesse quis videbitur, quãdiu officio alicui præest: quod si finitum fuerit officiũ, iam desinit abesse Reipub. causa. Vlp. l. si cui. ff. ex quibus causis maior. Sp.

TAMEN, pro nihilominus, præsertim apud Neratium, in l. ex hæreditate. famil. ercisc. accipiendum. reclamant enim particulæ præcedentes, quia, etiam si, tamen pro quia, vt vulgo receptum est. Eius vis à facto plerunq; ius discernit, vt docet Bart. in l. 1. ff. si quis ius dicenti non obtemp. Sp.

TAMENETSI sæpe pro Quamuis vsurpatur, vt à M. Tullio in Epistol. ad Plancium. Sed tamenetsi antea scripsi. quæ existimaui scribi oportere, tamen hoc tempore breuiter commonendum putaui. Cuiac. obseruat. lib. 1. cap. 14. in prin.

TAMENNE? particula est orationis, vrgens cum interrogatione, Ciceroni frequens, vt Tusanus per exempla demonstrat. Sp.

TAM iure legeque. Vetus locutio, qua lege actum aliquid fuisse significabant, quàm rogari ius fuisset. Procul. l. si is qui. 44. ff. de adopt. Sed si sic adoptauit, vt tã iure legeque nepos suus esset, quam si ex Lucio putà filio suo natus esset. Alludit autem ad arrogationis formulam, quam Gellius lib. 5. cap. 19. exponit, Velitis iubeatis vti L. Valerius L. Titio tam iure legeq; filius siet, quam si ex eo patre matreque familias eius natus esset. Hinc Cicer. locus in Orat. pro domo emendandus est, Fueris sanè Trib. pleb. tam iure, quàm lege, quàm fuit hic ipse Rullus. Legendum enim apparet, tam iure ac lege, vel tam iure legeque.

TAMIACA prędia quæ sint, Accursius plures affere opiniones, quas potius somnia dixeris, teste Alciat. Is arbitratur fundos Tamiacos, qui dispensatori publico præstabant annuos fructus vectigales, quibus ille postea in domo imperatoria dispensabat alimenta. Nam ταμίας dispensatorem significat. Sp.

Ταμιεῖον cellarium Nouel. Marcian. de indi. reli. Hinc Prædia Tameiaca Rubr. C. de prædijs Tameiacis libr. 11. Erant autem prædia tamiaca & coloni ac serui tamiaci in Cappadociæ prouincijs Nouel. 20. & 30. & ideò eorum cura pertinebat ad comitem domorum, & præpositum sacri cubiculi, vt dicemus in tit. de præpos. sacri cub. & hac ratione domus separatur à re priuata. Quod enim domui deputatur, cellario deputatur vel cubiculo. res priuata alijs necessitatib. l. vlt. de priuil. do. Aug. C. li. 11. Verũ & domus sæpè ad rem priuatã referuntur, ijdemque dicuntur tamiaci & dominici. Cuiac. ad l. 1. de præd. tamiac. C. d. lib. 11.

TANGERE aliquid, pro describere & mentionem facere, notum est minus fortè: quod & circumuenire significat, & intelligere. Cicer. Postquam autem cõsilia eius omnia tetigi. Sp.

TANQVAM, pro quasi, similitudinis magis est, quã veritatis. Vide quæ de hac dictione not. in l. si pater. §. si duos. de adopt. & in Auth. vt om. obed. iud. prouin. §. si verò. Sp.

TANTISPER, quod significat per tantum spaci-

um, siue per tantum tempus, vt inquit Valla, semper ferè desiderat iungi huic particulæ, dum, pro donec. Terent. in Heautont.

Ego te meum esse dici tantisper volo, dum quod te dignum est, facias.

Gellius lib. 6. loco dum, æquiualens posuit Quoad: Tantisper, inquit, quoad fieret permutatio. Vlpia. tit. de tutelis, l. qui tutorem. Dum magis ætati, quam dementi tantisper fit consulendum. Nebr.

TANTI condemnetur, quanti actor in litem iurauerit. Paulus in l. harum. ff. si seru. vind. Sp.

TANTVLVM tam paruum, intelligitur: & tantulum, aduerbium, tam parum. Iabol. de leg. 3. l. qui concubinam. §. cum ita legatum esset. Titia vxor mea tantulam partem habet, quantulum vnus hæres. Sp.

TANTVM dictio taxatiua, posita in l. noua. non est sufficiens ad inducendum correctionem alterius legis. ita singulariter concludit Bart. in l. 3. §. cum Titio. ff. de adimen. leg. vbi per hoc sing. decidit, quòd si statutum pro aliquo maleficio imponat pœnam centum. & alio statuto cauetur pro eodem delicto pœna in quinquaginta tantùm: certè primum statutum seruabitur: quia per dictionem Tantùm, non inducitur legum correctio, allegat l. ob æs, iuncta gloss. C. de præd. minorum. & alia, de quibus ibi per eum: licet lecturæ Bartol. impressæ, communiter in hoc defectiuæ circumferantur. Et eius decisionem simpliciter sequitur D. Alex. in l. si constante. in princ. in 7. colum. ff. solut. matrim. & Dec. consi. 110. verè vt puto. in 2. colum. post Areti. consi. 27. proponitur ex facto. in vltim. colum. & pro singu. citat Dom. Ias. vbi tamen eam reprobat. in l. 1. in princ. in 10. col. versi. 2. conclusio. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdict. & in l. 1. in 2. colum. ff. si quis iu. dic. non obtemper. & in d. l. si constante. in prin. super glo. magna in vltim. quæst 10. versi. 4. adde, vbi dicit, quòd putat eam falsam: quamuis durum esset in practica obtinere contra Bart. quia eum sequitur Imol. in l. si verò. §. de viro. ff. solut. matrimon. circa 6. colum. & Petr. de Anch. in c. 1. in 8. colum. in 13. quæstio. de constit. & Dom. Alexan. in l. 1. in 1. colum. C. de bon. poss. contra tabul. Et vltrà eos potest confirmari, quia quando dictio Tantum taxatiua apponitur circa id quod aliàs in iure dispositum reperitur, tunc nihil operatur. ita eleganter inquit Bald. in consi. 351. Ioan. & Feder. in vltim. col. in 5. lib. Secundò confirmo ex alia singul. decisione Angel. in l. 1. C. vbi & apud quem, prout negatiuè loquitur: tamen illa decisio laborat eodẽ morbo, quo hæc Bart. ideo apud me dubia est, vt scripsi suprà in verbo, Solus. & contrarium firmat Corne. cons. 20. videtur in præsenti casu. in 1. colum. ad finem. in 2. lib.

Vlterius etiam notandum est, quòd dictio Tantum non tollit ea quæ de consuetudine nobis competunt: propterea singulariter decidit Bart. in l. viros. per illũ textum, C. de diuers. offic. lib. 12. quòd si fieret statutum quòd episcopus tantùm cognoscat inter scholares, non per hoc impeditur rectoris iurisdictio, quæ sibi de consuetudine competit: secùs si à lege sibi daretur. allegat not. in c. 1. de constit. lib. 6. & hanc decisionem commendat Dom. Iason in l. si mora. in quarto notab. & in l. si cõstante. in prin. ad fin. gloss. magnæ. ff. solut. matrimon. & de ea meminit in l. 1. in decima colum. versi. secunda conclusio. ff. de offic. eius. & in l. 1. in 3. colum. ff. si quis ius dic. non obtemp. Sequitur etiam Do. Felin. in c. pastoralis. in princ. in 2. colum. in 3. limit. extr. de offic. ordina. & consuluit Decius consi. 3. diligenter pro tenui. in 1. colum. Cotta.

TANTVM quandoque adiectiuè ponitur, quandoque substantiuè. Aliquando excludit. ff. de seruitut. l. si is. l. solutum. §. si in sortem. ff. de pignor. actio. Quandoque includit. l. cùm testamento. ff. de verborum significatione. interdum restringit, & limitat. l. properandũ. §. 1. C. de iudic. plerunque temporis qualitatem significat. l. fin. C. de edict. diui Hadr. tollen. Aliquando similis caussæ exclusiua est. l. ob æs. C. de præd. minor. Aliquando excludit quosdam casus, sed nõ omnes. l. licet, ff. de vsufruct. legat. quandoque subauditur. l. cùm sponsus. ff. de publica. l. non enim. ff. ad S. C. Trebel. quod & A. August. lib. 2. Emend. cap. 1. indicat. Quandoque ponitur pro adeò, l. fin. C. de episc. & cler. Plerunq; negationis inclusiua vox est. c. cùm ecclesia Sutrina. de causa poss. & prop. l. solemus. ff. de iudic. Prat.

TANTVM, quantitatis est, quasi tam multum, vel tam magnum. Tanti & quanti, quanticunque, similiter totidem, pluris, minoris, iunguntur verbis precium significantibus: qualia frequenter in iure nostro occurrunt, emo, vendo, veneo, mercor, comparo, æstimo, constat, conduco, loco, fœneror, paciscor, pago, pepigi, cõdemno, postulo, & si qua sunt similia. Iulianus tantum accepisse intelligendus est, quanti is homo venire potuisset, in l. mortis causa capimus. ff. de don. caus. mort. Cæterùm notum est, tantùm aduerbium, solum significare. §. 1. in fine. Inst. de stip. seru. Nihil tanti esse, pro nihil tanti æstimari. Ex Bud. Sp.

TANTVM quod pro nisi interdum vsurpatur. Cic. in Verrem: Tantum quod hominem non nominat, id est, nisi quod hominem non nominat. vt refert Turneb. aduers. lib. 5. cap. 28.

TANTVMMODO, restringit l. 2. C. de patribus qui fil. distraxer. An autem omnem excludat adiectionem, Doctores varijs in locis attingunt. quos allegat Alberi. Spieg.

TANTVNDEM, æquè tantùm significat. Vlp. l. 2. dè don. Si tantundem filius patri debuit, quantum promisit, valere donatio intelligitur. Sp.

TANTVLO venire, in primitiuo dicitur, tanti venire.

TAPETA, id est aulæa, quibus subsellia & cathedræ insterni solent, venire supellectilis vocabulo: illa autem quibus insternuntur vehicula, potius instrumenti viatorij esse, Paulus censet, l. 5. de supellect. leg. Vocantur etiam tapetes, & tapetia. Vide Ioannem Petrum, Vallam in Pœnulum Plauti. Budæus in poster. Adnotat. Spieg.

TAPINOMATA, Humilitates seu reatus per humum dicuntur: inde figura ταπείνωσις, siue, quod Euphrates, est Astrologi nomen honorifici, seu quod orientis fluuium genethliacos, magos, gymnosophistas, cæterosq; Philosophos intellexit. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apol: ad Claudianum, lib. 4.

Τὰ πρῶτα, prima Pandectarum pars nuncupatur, hoc est, primaria, qua nihil est anterius. Cõtinet enim principia Iuris, quod à iustitia homini diuinitus insita virtute, descendit: ostendens omnium magistratuum & prudentium circa tractandas leges officia, vtq; his rectè imperantibus obtemperetur. Old.

TARDA nomina, Romani eos vocabant, qui iam in mora erant. Vide Budæ. in Commenta. Linguæ Græcæ. Spieg.

TARDOS menses, Maro Iunium & Iulium appellauit: eo quòd horæ tunc sunt longissimæ. Hinc in Euangelio habetur, Nonne duodecim sunt horæ diei? Ex Alciato in l. 2. de verb. sign. Sp.

Ταρσοὶ Remus, interprete Baysio in lib. de re naua.

Ταρσοὶ κωπῶν palmulas remorum appellat L. Pollux lib. 1. cap. 9. περὶ μερῶν νεώς. Prat.

TAVRILIA ludi sic appellati ab immolatiõe taurorum, vt docet Turneb. aduers. lib. 13. cap. 4.

TAXARE, pro precio æstimare, apud Plinium. Hinc Taxatio dicitur, Festo teste, quæ sit certæ summæ: quam iudex etiam post principale negotium definitum, facere potest. l. terminato. C. de fruct. & lit. expens. Spieg. Adde etiam Ræuardi comment. ad titulum Pandect. de diuers. regu. iuris, l. 24. Vbi in hanc sententiam latius.

TAVRVS pars est obscœna, vt apud Festum in solitaurilib. atq; harum hostiarum omniũ immolati sunt tauri quæ pars in castratione cæditur: inde caustauri dicti, vt annotauit idem Turn. aduers. lib. 17.

TAXAT verbum, inquit Festus, ponitur in ijs quæ finiuntur, quoad tangi liceat. In litibus quoque iudici arbi-

arbitrove cum præscribitur, quoad ei ius sit statuendũ.

TAXATIONEM in Nouellis Iustinianus interpretatur ξενὴν ποσότητα ὁρισμένην παρὰ τῷ δικαστοῦ. Et ita hoc verbum accipiendum est, in l.4.§.iurare.ff.de in lit.iur. & in l.68.ff.de rei vindicat.l.18.ff.de dolo. l.3.§.præterea.ff.ad exhib.Iacob.Cuiac.lib.2.Obseruat. notat. Bris. Adde Cuiac.obseruat.lib.2.cap.12. qui plures ibi significationes vocabuli huius subijcit.

TAXATIONES etiam in sententijs, contractibus, testamentis, & alijs negotijs dicuntur clausulæ, quibus eius quod agitur, pronunciatur, vis restringitur & coercetur, & temperatur. l.24.in fin. ff.de action. empt.l.6.ff.vt legatorum nomi.caue.l.41.in fin.ff.de legat.2.l.5.ff.de tritico vino. Quintilianus Declamati.13. Crimen istud non priuatam taxationem formulæ merebatur.Briss.

TAXATIVA dictio, non rarò subauditur in iure nostro.Hoc Alciatus exemplis probat, in l. anniculus, de verborum significat.Huius autem est propriè, quod minus est, excludere. vt patet ex Alpheni responso, l. cum in testamento, eod.Alciatus tamen illud in ea quidem specie, propter auaritiam quorundam sacerdotum, hodie minus obseruandum existimat, apertè taxans inducta hic quædam Constitutionibus Pontificũ. Spieg.

TAXATOR, prout vulgò in Cancellarijs accipitur nullum habere exemplum idoneum putant.Taxatores (Festus inquit) à scenicis dicuntur, qui alterutrum maledictis tangunt.Spieg.

T E.

Τέκνα Græci appellant, quos Latini propriè natos dicunt. Et habet vtrunq; nomen eandem originem quod illud à τίκτω, id est pario, hoc autem à nascor verbo latino ducitur, vt sine causa repræhendat eum, quisquis fuit, qui legem hanc Modest.l.104.de verbor. signifi.est interpretatus ἡ τῶν τέκνων προσηγορία καὶ ἐπὶ τοὺς ἐκγόνους ἐκτείνεται. Natorum appellatio & ad nepotes extenditur. Conna. comment.lib.10.cap.1.num.1.

TECTA sarta, pro sacra, repone apud Albericum, l.hactenus.ff.de vsufructu. & quemadmodum quis vtatur. Festus Pompeius. Sartè, inquit, ponebant veteres pro integrè, ob quam causam, opera publica, quæ locantur, vt integra præstentur, *Sarta tecta* vocantur. Sarcire enim, integrum facere. Porro cura exigendi sarta tecta à redemptoribus, ad Censores spectabat: interdum etiam ad Aediles, rarò ad Prætores, nec nisi dum Senatus decerneret. Vide Budæum in Annotatio. Spieg.

TECTE, aduerbium contrarium est apertè: Τέκτονα Græci vocant fabrum lignarium, seu materiarum tantùm: cuius vocis meminit Vlpianus l. penultim. de via publica, dum licitum esse tectioni tradit, trochos, id est, rotas extra ergasterium præponero. Spieg.

Τέκτονας Græci, Latini fabrum appellant, παρὰ τὸ τεύχω, quod Suidas docet vocabulum ad lapidarios simul, & ad lignarios pertinere. Aliquando τέκτονα architectum etiam vertunt. Brechæus in l. ferri propriè dicimus. §. fabros.ff.de verb.& rer.sign.

TECTO qui fuerint sub eodem, quomodo accipiatur, eleganter explicat Vlpian. in l.1.ad S.C.Syllanian. §.hoc autem.Sp.

TECTOR, refector, artifex, qui corruptum restituit. Vlpian.l.27.§.22.ff.ad leg.Aquiliam. Item si tectori locaueris lacum vino plenum curandum, & ille eum pertudit, vt vinum sit effusum.Budæus tamen vectori corrigendum putat.Hotom. Item constat, tectoré eum esse, qui tectorium cisternæ inducit.Glossis tectorium κονίαμα & tector κονιάτης, & in Basilicis d.l.27.§.vlt. ff.ad leg. Aquil. pro tectori est κονιάτῃ. Cuiac. Obseruat. lib.10.cap.9.

TECTORES sunt dealbatores, qui κονιαταί Græcis dicuntur.l.5.§.sed interdum.ff.commodat.l.27. in fine. ff.ad legem Aquil.l.1.de excusatio.artifi.lib.10. Horum opificum ita Tertullia.in lib.de Idololat.explicat. Scit albarius tectoria inducere, & cisternam liare, & cymatia distendere, & multa alia ornamenta, præter simulachra parietibus incrispare.

Inde tectoria, incrustationes splendorem permittentes quæ ex gypso & calce vel ex marmore ruso compositæ parietibus inducebantur, & illinebantur, vt Vitruuius libro 2.cap.4.& lib.7.cap.3. Et Plin. docent. Inuenitur hoc verbum in l. final. ff.de vsufruct.l.38.in fin. ff.de rei vindic.l.3.§.si vicinus.ff.vti possíde.l.3.§.sed si mutua.ff.de in rem vers.l.17.§. quæ tabulæ. ff.de action. empt.l.40.ff.de dam.infect.Sic vulgaria tectoria in l.13. in fin.ff.de seruitut. vrban. quæ Seneca gregalia vocare videtur li.13. Epist.vbi balnea gregali tectorio inducta dicit.Bris.

TECTORIVM inducere.Celsus in l.fundo.Neque malicijs, inquit, indulgendum est: si tectorium, putà quod induxeris, picturasve corradere velis, nihil laturus, nisi vt officias. ff.de rei vind. Sp.

TECTORIVM opus in l.241.ff.de verb. sign. tectorium autem imponere parietibus pro inducere dixit Nerat.in l.44.ff.de vsufr.

TEGVLAE, à tegendo, quæ affixæ ædificij pars censentur.l.nam etsi ramos.ff.quod vi aut clam. l.granaria. §.tegulæ.de act.empt.Sp.

TELAM ordiri, pro rem aliquam aggredi. Notum prouerbium. Alter orsus est, alter perfecit. Adi Chilia. Erasm.

TELONAEij Græcis erunt, qui Latinis publicani. Publicani autem olim equites Romani & homines honesti dicebantur, qui conducta seu redempta habebant in prouincijs vectigalia populi Romani. de quorum operis & ministris, mentio scilicet τελωνῶν apud Euangelistas atque alios scriptores est accipienda. Hos Δημοσιώνας quoque vocarunt à redemptione eorum quæ publico nomine exigerentur, propius latinum nomen interpretantes. Ioach.Camerarius.

TELONIVM, siue teloneum, locus vbi vectigal colligitur. Telones, is qui colligit. Telos enim Græcè, vectigal est. Sp. Hinc

TELONARII in l.3. de indulgent. debit. in C. Th. Moschopul.in lib. περὶ σχεδῶν, τελώνης, ait, ὁ τὸ τέλος ὠνούμενος. εἶναι [illegible]. Canonem telonei apud Cassiodor.lib.5.Epist.ad Ampel.legimus. Gotthorumque regibus pensitatum fuisse inde intelligimus. Et planè Telonea inter regalia ponuntur in constitutione Friderici Imperatoris, quæ ad finem libri 2.de feudis. titu.56. posita est. Ad quam pertinet, quod Raudeuicus lib.4. de gestis illius Imperatoris, capite 5.ita scribit, Tam Episcopi quàm primates, vno ore, vno adsensu in manum principis regalia reddere, primique resignantium Mediolanenses extitere.requirentique de hoc ipso iure quid esset, adiudicauerunt ducatus, marchias, comitatus, consulatus, monetas, telonea, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, portus, omnemque vtilitatem ex decursu fluminum prouenientem.Fodrum autem quid esset, vt hoc obiter & extra rem propositã explicetur, Otho Frisingensis li.1.de gestis Friderici cap.12.his verbis indicat.Mos antiquus ex quo imperium Roman.ad Francos deriuatum est, ad nostra vsq; deductus est tempora, vt quotiescunq; reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quoslibet à familiaribus suis præmittãt qui singulas ciuitates seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscũ regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant.Quo verbo & idem auctor eiusdem lib. cap.23. vtitur.Briss.

TELVM propriè significat ea quæ alterius lædendi causa habentur. Bartol.l.1.& final. de vi public. Caius in l.si calumnietur. de verborum significat. Telum, inquit, vulgò quidem appellatur, quod ab arcu mittitur: sed nunc omne significatur, quod manu mittitur. Itaq; sequitur, vt & lapis. & lignum, & ferrum, hoc nomine contineatur.Idq; argumento ab etymologia sumpto: siquidem telum dicitur ἀπὸ τοῦ τηλοῦ, quod longè significat. Quod nos telum dicimus, βέλος dicunt: dedu-

duciturque ea vox ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est à iaciendo. Quanuis quod arcu mittitur, propriè ab eis τόξευμα dicitur. τόξον enim arcum significat. Vnde & toxicum: quoniam eo sagittæ intingebantur, vt Plinius ait. Caius id Xenophontis authoritate probat, cuius verba restituta insigniter docto Alciato debemus: qui suspicatur eiusmodi verba scripta fuisse à Triboniano in Institutionibus sub rubri. de public. iud. vbi Epigramma in Xerolopho scriptum allegatur, & Xenophontis facta sit mentio, qui ita scribit τὰ βέλη καὶ ὅσα εἶχον, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλίνθοι καὶ λίθοι. Huiusmodi, inquit, tela, ab eis habebantur, lanceæ, spicula, fundæ: plurimis autem & sagittæ. Haloander præter vnum hunc locum, ait se ad eum modum interpolatas Institutiones dedisse, vt ægrè quicquam diligens & æquus Lector desideraturus sit. Nebr. Bapt. Pius. Budæus item, vulgatum agnoscunt vocabulum, & simul quisque pro suo captu interpretantur. Tamen magis conueniri videtur, quod Alciatus tantus vir indicauit: nempè, vt Xenophontis facta sit mentio, acceperitque Tribonianus eum locum à Caij responso. Breuiter, teli appellatione continentur lapides, ligna, fustes, gladij, & alia innumera quæ iacimus, l. si caluitur, de verb. sign. Sp.

TELVM pro ense & gladio vsurpauit Plinius his verbis:

At non hoc telum, mea quod vi dextera versat
Effugies, neq; enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait, & sublatum altè consurgit in ensem.

Quem locum Seruius explicans, in hæc verba scribit: Telum hoc loco gladium dixit à longitudine. Vnde & Mustella dicitur, quasi mus longus. Telum autem pro gladio posuisse illud significat, quod infert paulo pòst, consurgit in ensem. Brechæus in l. si calumnietur. §. telum. ff. de verb. & rer. sign.

TELVM pro consilio ac ratione, & via gerendi posuit Liuius lib. 10. Et Erasmus admonuit in prouerbio, Ingens telum necessitas.

TEMERARE, violare sacra, (inquit Festus) & contaminare Liuius: Sepulchra maiorum vulsa, temerata ac violata. Sp.

TEMERARIVS dicitur, non qui plus audet, quàm oportet: sed qui facilè, nullo adhibito consilio credit. Papinianus ait, temeritatem facilitatis veniam continere, & inconsultum calorem calumniæ vitio carere, & ob id hunc nullam pœnam subire oportere. author Martianus. l. 1. C. ad S. C. Turpil. Sp.

TEMERARIVS litigator intelligitur, qui neque intentionem suam probat, neq; allegationum causam habet. Notus est tit. apud Imp. 4. Instit. de pœna temerè, id est absq; causa litigantium. Sp.

TEMERATOR, pro falsario, in l. si quis obrepserit. ad leg. Corn. de fals. Sp.

TEMERE non est, pro non ab re. Sueto. pro ferè posuit. In quem sensum pariter Plinius senior frequentius vsurpauit. Sp.

TEMERE auditorium recipere, apud Callistratum l. cum lege. ff. de recept. Sp.

TEMERE valet vulgò passim, alio loco fortuitò, negligenter. Fabius in Flacco. Cur non sub alno vel platano, vel hac pinu iacentes sic temerè? Temerè est sine arte, Liuius: Itaque ingens vis coacta nauium est, lintriumque temerè ad vicinalem vsum paratarum. Turneb. lib. 11. cap. 28.

TEMERE litigare, controuersiamque mouere dicebatur actor qui nullum litigij titulum, siue iustam causam proferre poterat. Et erant quidem olim causæ iustæ expensilatio, mensæ ratio, chirographi exhibitio, tabularum obsignatio, testium intercessio, ex quibus si nulla repetitam pecuniam deberi probaretur dimitti reum oportebat, actoremque de calumnia in decimam litis partem condemnari, auctore Gellio lib. 14. cap. 2. & Iustiniano, §. hæc autem. Inst. de pœn. tem. litigan. Rævard. in comment. ad tit. Pandect. de diuers. reg. iur. l. 42. in §. hæc ita.

TEMERITAS est, cum quid facimus propria voluntate, & citra superioris auctoritatem. Geminian. in c. eum qui. §. insuper. de præben. & quando fit actus prohibitus. vt idem ibidem scribit. & vide Bart. in l. 1. ff. ad Turpilian Prat.

TEMERITAS accusatorum, tribus modis detegitur, & tribus pœnis subijcitur. Aut enim calumniatur, aut præuaricantur, aut tergiuersantur. Calumniari, est falsa crimina intendere. Præuaricari verò, est vera crimina abscondere. Tergiuersari, in vniuersum ab accusatione desistere. Martian. autor in princ. l. 1. ad S. C. Turpilianum. Sp.

TEMERITATIS vocabulo Bud. pro fortuitis casibus eleganter vtitur. Sp.

TEMONES inter præstationes & munera referuntur in l. 4. C. de proxim. sacror. scrinior. lib. 12. vnde Temonaria functio in l. 14. de extraordin. munerib. in C. Theod. & temonaria onera in l. 1. C. de palatin. sacr. largit. lib. 12. l. 4. C. de dignitatib. lib. 11. Et temonarij, qui hoc tributi genus exigunt, in l. 2. C. de priuil. eorum. qui in sac. palat. In qua tamen vulgo turmariorum, aut, vt alij emendant, telonariorum, pro temonariorum, legitur. Quod vitium satis perspicuè ex eo deprehenditur, quòd capitularios eos vocari Imperatores aiunt. Capitulum autem atque temonem aliàs coniungi docuimus. Bris.

TEMONARII exigebant aurum tyronicum, tyrones, equos. Impp. Valentinianus & Valens in l. 7. C. Th. de tyron. Si aurum, inquiunt, fuerit pro tyronibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis suæ debitum redhibere oportet. & ne aliquod dubium relinquatur, solidorum numerum, qui temonaria inferédus est, designamus. Synesius in epistolis: τῶν ἀπαιτητῶν ... τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου ..., id est, temonarium fecit vel capitularium. Capitularios Symmachi in epistol. legimus taxationem tyronis postulasse, & capitulariam & temonariam functionem eandem esse in l. 14. C. Theod. de extr. mun. Consequens igitur est temonarios exactores esse auri tyronici. Cuiac. ad l. 4. de dignitat. C. lib. 12.

TEMPERAMENTVM, idem est quod temperatio, hoc est moderatio. Arcadius in l. de minore. de quæstio. Tormenta, inquit, habenda sunt non quanta accusator postulat: sed vt moderatæ rationis temperamenta desiderant. Canonica decreta. in pœnis irrogandis iubent, ex lenitate & feritate fieri quoddam temperamentum. 45. dist in c. c. de disciplina. Sic Imp. Constantinus in l. si quis in ea culpa. C. de custod. reor. vult adhibendam iudicibus immodicè sæuientibus, freni temperiem, hoc est coercionem. Sp.

TEMPERARE datiuis iunctum abstinere significat. Vlpian. in l. 1. §. quod autem. de offic. præfect. vrbi. Præterea curare debebit præfect. vrbi, vt nummularij probè se gerant circa omne negotium: & temperent his, quæ sunt prohibita. Rem verò suo ordine ac mensura administrare, potissimum cum accusatiuo iungitur, denotat. vt apud Impp. de præpos. sacr. scrin. C. lib. 12. Vt inter eos, aiunt, merito dignitatis habeantur, qui præfecti diœceses sibi creditas temperarunt. Sic temperatio Reipublic. id est, moderatio, apud Ciceron. de Legib. Sp.

TEMPERARE vectigalia, pro minuere, apud Plinium in Panegyr.

TEMPERATVRA, vocatur argilla ad maceriæ structuram téperata, paleis, aut culmis, pilis, & similibus, quo tenacius adhæreat. Sp.

TEMPESTATIS appellatione continentur niues immoderatæ, quæ frumenta corrumpunt. l. fistulas. §. final. C. de contrah. empt. estque cœlestis iniuria, siue terram, siue mare conturbet. l. 2. §. quod diximus. ff. si quis caut. & l. 2. ad leg. Rhod. de iactu. Vnde, calamitosa tempestas. apud Iurisconsult. in l. ex conducto. §. si vis tempestatis. ff. locati. Sp.

TEMPLARII, inter militares ordines: vnde & præcipuum hoc nomen sortiti sunt, & simul initium habuere, Volaterranus libro xxj. Anthropolog. indicat. Eorum & Albericus in hæc verba meminit: Templarij, inquit, erant magnus ordo in Ecclesia, & erant milites

militesftrenui beatæ Mariæ : & destructus fuit ille ordo, tempore Clementis Papæ V. ad procurationem Regis Franciæ. Et ficut audiui ab vno, qui fuit examinator causæ & testium, destructus fuit contra iustitiam. Et mihi dixit, quòd ipse Clemens protulit hoc: Et si non per viam iustitiæ potest destrui, destruatur tamen per viam expedientiæ, ne scandalizetur charus filius noster Rex Franciæ. Attamen dictus Volater. scribit, templariorum ordinem iustis de causis destructum, eorum bonis Rhodijs militibus concessis. Sp.

TEMPLVM vna & altera significatione dicitur. Etenim à Paulo Apostolo, corpus nostrum templum spiritus sancti appellatur. An (inquit) nescitis, quod templum Dei estis? Et beatus Hieronymus in quadam epistola ad Paulinum de vita eremitica. Verum Christi tēplum, anima credentis est: illam exorna, illam vesti, illi offer donaria, in illam Christum suscipe. Templum etiā ipse Christus suum corpus appellauit. Λύσατε (ait) τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. At ille, vt testatur D. Ioannes, dicebat de templo corporis sui. Quod si varias, & multiplices templi significationes persequi liceat, templum rursus dicitur locus in terra, augurij, aut auspicij caussa quibusdam conceptis verbis finitus & consecratus. Et apud Romanos nullo alio in loco, quam in templo, licebat cum populo agere. Nam Comitium forum, Campus Martius, erant templa: id est, consecrata loca. Cœlum etiam dicitur templum, quod omnium vndique pateat aspectui, vt ex Ciceronis verbis in Somnium Scipionis videre est. Vbi templum cœlum appellauit, & vacuum illud omne, quod vndique circumspicitur & patet: in medio cuius, tanquam in media mundi sede, globum terræ locauit. Est enim templum à tuendo, vt M. Varroni placet, aut à contemplando dictum. Quoties augures ex arce augurium petunt, lituum tenent sine nodo aduncum, quo cœli regiones, & certa spacia, quibus videnda ad se pertinere, volebant, tuebantur: quæ templa dicta sunt. Quapropter templum tribus modis dicebatur, teste Varrone: à natura, ab auspicio, à similitudine. Natura in cœlo: ab auspicijs, in terra: à similitudine, sub terra. Templum etiam tigillum significat, quod in ædificio transuersum ponitur suprà canterios prominenteis ad extremam suggrundationem, auctor Vitruuius libro 5. Verum interim à nobis Templum accipitur vulgo pro æde & domo sacra, vbi Deus adoratur. Idem etiam a Græcis vsurpatur. vt scribit Hesych. optimus linguæ Grecę auctor. ναὸς (inquit) οἶκος ἵνα θεὸς προσκυνεῖται. Et diuinus Psaltes. Adorabo ad templum sanctum tuūm. Similiter in Euāgelio. Et erat ibi orans in templo. Brech. in l. tabernæ. ff. de verb. & rer. sign.

TEMPLVM, quasi tectum amplum, secundùm Isidorum, non prorsus malum autorem, vt tempora sua ferebant, teste Alciato in l. malum nauis. de verb. signific. Non solùm ædes sacræ dicuntur, sed etiam alia loca septa, & vnum tantum introitum habentia. Curia Hostilia, templum erat, licet sacra non esset. Sp.

TEMPLVM Iustitiæ. l. 1. §. cum hæc materia. C. de vet. iur. enucl.

TEMPORA, propriè pro sua vel sibi cōstituta. Paulus l. 2. quib. mod. vsusfr. quoniam per propria quisque tempora non concurrente altero, fructus integros habuit.

TEMPORA media non nocere, solemus dicere. Vtputà ciuis Romanus scriptus hæres, viuo testatore factus est peregrinus. mox ad ciuitatem Romanam peruenit. media tempora non nocent. l. si eiusmodi. ff. de hæred. instit. Old.

TEMPORALES actiones, pro Prætorijs, quia sui natura sunt annales tantùm, vt ex diuerso Ciuiles perpetuæ sint, non absurdè accipiuntur. Antiquitùs omnes actiones, siue ex lege 12. Tab. Plebiscitis, Legibus, Senatusconsultis, siue ex Principum Constitutionibus proficiscantur, perpetuæ erant: hoc est, in centesimum vsque annum, & fortè vltrà competebat, vt glo. innuit in l. 1. C. de pręscr. 30. vel 40. ann. Sed quia ius vigilantibus scriptum esse, communi verbo dicere solemus, constituentibus diuis Principibus factum est, vt actiones certos fines habeāt, vltra quos non viuunt: & sic perpetuitas illa vetus ad 30. iuges annos vulgò est restricta & coarctata, vt quàm longissimi temporis. Et sic perpetuam communiter vocamus. in l. 3. de præscr. 30. ann. ad similitudinem perpetuæ illius & antiquæ actionis, quæ suprà hominum vitam olim extendebatur. Quàre omnes actiones quæ antiquitùs perpetuæ fuerant. nunc tēporales sunt, & ad certum tempus per constitutiones coarctatæ. Vide Imp. lib. Instit. 4. de perpet. & temp. act. & quæ in eum locum adnotauit Ferrar. Sp.

TEMPORALES exceptiones, atq; dilatoriæ sunt, quæ non semper locum habēt, sed euitari possunt: qualis est pacti conuenti temporalis. Caius in l. exceptiones. ff. de except. præscript. & præiud. Old.

TEMPORALI actione teneri. in l. vlt. ff. de mino. Spieg.

TEMPORALIS, pro temporario, hoc est non perpetuo, sed ad tempus durante, apud Paulum in l. si tibi filius. de adopt. Et Labeo putat nullam esse actionem, nec enim moribus nostris conuenire, filium temporalem habere. Sp.

TEMPORARIA res, quæ ad tempus durat. & non in perpetuum. Paulus, quibus ex causis ad cognitiōem. Exilio, inquit, temporario. Papinian. de pœnis. l. seruus, Cùm seruus per errorem in opus temporarium fuisset datus. expleto tempore, domino seruum esse reddendum. Nebr.

TEMPORARIVS tutor, ad tempus. l. secunda. ff. de tutor. & curato. dat. Apud Albericum temporaneus est: sed reclamante sensu. Est enim temporaneū, quod ad tempus pertinet, siue quod subitò & in tempore fit. Spieg.

TEMPORE eodem fieri intelliguntur, quandoque etiam, si nō simul, aut subitò, eodemve puncto, sed successiuè fiant. l. antiqui. ff. si pars hære. pet. l. Arescusa. de stat. hom. Sp.

TEMPORE, figuratè, hoc est pro tempore Iurisconsulti interdum vtuntur. l. verbum erit. de verb. significat. de quo Bart. in l. 2. C. de legib. l. qui Romæ. §. Augerius. de verb. oblig. l. fin. C. quæ res pigno. oblig. poss. Spieg.

TEMPORE etiam fraudem fieri, autores sunt Iurisconsulti in l. ait Prætor. §. si cum in diem. l. omnes. §. fin. quæ in fraud. credit. gloss. in l. fraus. ff. de legib. Albericus.

TEMPORE fit iniuria, si in ludis & conspectu Prætoris, l. Prætor edixit, ff. de iniur. & famos. lib. Hot.

TEMPORE liberati dicuntur, qui temporali actione tenebantur cuius dies exijt. l. vlt. in fin. ff. rem rat. habe. l. 1. §. item si periculum. ff. de vent. in poss. mit. l. 5. §. quotiescunq;. ff. de Carb. edict. l. 45. ff. de adm. tuto. l. 24. ff. de mort. cau. don. l. 3. ff. quæ in fraud. cred. Bris.

TEMPORE peritura res dicitur, cùm dilatio actionem peremptura est. l. 2. ff. de ferijs. l. 12. ff. de procuratorib. Briss.

TEMPORIS habere rationem, in omnibus rebus bene feliciterque constituendis, plurimùm referre, natura satis manifestum est. Attamen plerique, quum id non credant, coguntur experiri, atque stultorum magistró exitu, tandem bellissimè docentur. Nemo enim cōmodum voti sui successum sperabit, qui tempestiuitatem aut ignorat, aut contemnit. Quis non videt agriculturam, sationes, messes, vindemias, insitiones, propagationes in tempore vtiliter exercerit: at contrà, neglecta opportunitate, omnia ista aut calore, aut gelatione prorsus interire? Quotum existimabis sine periculo nauigaturum, nullo temporis discrimine obseruato? An non palam constat, vsum optimarum herbarum, adde etiam quotidiani cibi, prorsus nihil prodesse nobis, aut etiam nocere, nisi in tempore sumamus? Quis item principes feliciter adierit extrà tempestiuitatē? Sicut Horatius, mittens olim Augusto Cæsari librum, diligenter monebat portitorem, vt tempestiuiter adiret, ac mollissima fandi tempora obseruaret. Quo ferè pertinet, quòd Imperatores in l. ciuitas. C. de offic.

de offic.rect. prouinc. Ciuitas (inquiunt) Rhodiorum iniuriam suam non tam decenter, quàm serò conquesta est. In summa, omnis humana actio suam exposcit tempestiuam occasionem: quam nisi mordicus retineamus res ipsa vnumquenque docebit, quàm verum sit, quod dici solet: Nosce tempus: Post festum venire, miserrimum est. Alioqui videbimus, quàm sæpè nobis ex lucro damnum, ex voluptate molestiam, ex amicitia simultatem adferet neglecta tempestiuitas: vt mihi insanire videantur, qui nihil referre putant in rebus publicis ac priuatis, quid quoquo tempore fiat. Olden

TEMPORIS præsentis vel præteriti verba, an trahantur ad futurum, Bart. differit, in l. talis scriptura. ff. de leg. 1. Sp.

TEMPORVM disciplina, pro bonis moribus, & eorum obseruatione, accipiendum est. C. de pact. l. vlt. in fine. Sp.

TEMPTAT, pro tentat dicere, & adfirmare nititur. in l. 160. ff. de verbor. significat. l. 3. ff. quibus modis vsusfruct. amitt. l. 11. §. quod ait prætor. ff. quod vi aut clam. l. 2. §. & Africanus. ff. ad Tertylian. l. 10. ff. de adquiren. poss. Briss.

TEMPVS, est ex cœli solisq; vertigine deductum, spacium, quo rerum omnium agitationem vicissitudinemque metimur. Quò respiciens Christus ipse, mutationem rerum nobis ob oculos posuit, quum diceret: Vnius diei, scilicet breuiusculi temporis, duodecim horas esse, quæ hominem sæpè in aliā sententiam pertrahunt. Nulla est qualitas, quæ in rebus humanis maiorem vim habeat, quàm temporis vicissitudo. Tempus enim dat rosas, & mutat omnia: cuius qui rationem nó habet, is planè nihil potest in iure secundùm æquitatem diffinire. Old.

TEMPVS absolutè, decennium intelligitur. Vide Albericum, & inferius, Vetustas.

TEMPVS continuum dicitur, quòd continuò currit, & in quo subducuntur tam dies festi, quàm operarij: tam dies absentiæ, quàm præsentiæ. Tempus verò vtile, quod vtiliter præterfluit, in quo dies festi non subducuntur, & in quo actor, vel per se, vel per procuratorem agere potest. In quo item habetur respectus, an quis iudicis copiam habere quiuerit. Vide Hegend. in tit. C. de temp. in integr. restit. l. intra vtile. ff. de minorib. Spieg.

TEMPVS diuturnum dicitur, quod decem annor. est. Connan. lib. comment. 1. cap. 10. num. 4.

TEMPVS æstimationis, dupliciter consideratur. Nempe, tempus à quo, & tempus ad quod. Tempus à quo, id est quando incipiat ratio haberi æstimationis, à quo tempore. Sed tempus ad quod, id est quando finiatur consideratio æstimationis vsque ad quod tempus duret æstimatio. Et sic tempus à quo, respicit initium: sed tempus ad quod, finem. Zasius in l. vinum. ff. si cert. peta. Spieg.

TEMPVS modicum, quandoque trium aut quinq; dierum est, l. si post tres. ff. si quis caut. cum simil. Quandoque accipit de decem diebus. vt in l. promissor Stichi. de constitut. pecun. Interdum dies 30. signat. l. 1. §. 2. de itin. actuq; priu. Interdum duorum mensium spacium. l. sancimus. C. de fideiuss. cum simil. Quandoque trium. l. de operis. C. de ædific. priuat. Est & aliquando quadrimestre. l. si debitori. ff. de iud. cum simil. Quandoque decem mensium. l. 2. C. de nupt. Quandoq; quinquennium, l. 1. §. quod dictum. de separat. Præterea, iudicis arbitrio relinquitur diffiniendum, l. ab hostibus. §. fin. ex quibus caus. maior. Spieg. De hoc vide fusius Cônan. lib. comm. 7. ca. 12. num. 4.

TEMPVS motæ litis, tempus contestationis accipitur. not. extr. de verb. signif. c. ex parte. 2. & c. ex parte. de restit. spoliat. Sp.

TEMPVS quinquennale, vocatur Lustrum, in quot annos olim prædia locari solebant. Lustrum enim à luendo, hoc est soluendo dictum esse. Varro autor est: quoniam quinto quoq; anno vectigalia tributaq; exigebantur. Sp.

TEMPVS quod excedit hominum memoriam, species est vsucapiendi omnium efficacissima. post tantum enim seculum nullo probationis genere homini possibile est, aut defendere, aut impugnare fidem possidentis. Quomodo autem probari debeat, memoriam non extare, nemo melius, quàm Paulus ipse tradit, in l. penult. de probat. & in l. 2. §. idem Labeo. de aqua pluu. arc. Spieg.

TEMPVS 30. dierum dicitur plenissimum, ad deliberandum super quocunque negotio. per text. & gloss. in auth. de appellat. §. 1. collat. 4. Sp.

TEMVLENTIA, pro vinolentia. Impp. in l. vnica. C. si quis Imperat. maledix. ac temulentia turbulentus obtrectator temporum nostrum fuerit. Temetum existimat interpres esse genus optimi vini, quum pro vino quocunq; accipiatur: dictum quòd tenet, hoc est labefactet mentem. Vide Donat. in Terent. Sp.

TENAX sui iuris dicitur, qui tam arctè ius suum seruet, vt de eo demere aut auferre sibi ab aliquo, ne tantillum quidem patiatur. Quod auarorum est dominorum proprium in suos colonos. Columella: Sed nec dominus in vnaquaque re, cui colonum obsignauerit, tenax esse iuris sui debet, sicut in diebus pecuniarum, &c. Super vocabulo hoc, in scenam primam Reuchliniani Hennonis, siue Progymnasmat. scenicorum, aliquo pluribus scripsimus: vbi, Tenax requirit prodigū. Spieg.

TENDERE ad noxam, pro spectat vel vergit. Spiegelius.

TENDERE in re militari tentoria figere, seu papiliones erigere significat. Virg. lib. 2.

Hic Dolopum manus, hic sæuus tendebat Achilles.

TENERA ætas, puerilis & pupillaris, etiam nostris l. fin. C. de testam. milit. Alberic.

TENERE merum factum significat, & ad possessionem corporalem refertur. Tenet enim, qui corpore possessioni insistit, licet non possideat. l. 9. in fine. ff. de rei vindicat. Itaque tenere & possidere separantur. l. 18. ff. de acceptilationib. Quinetiam in quos ius possidendi non cadit, quales sunt serui, hi tenere rectè dicūtur. l. 38. §. hæc quoque stipulatio. ff. de verbor. obligat. l. 49. §. 1. ff. de adquiren. possessio. l. 4. §. item si eam rem. ff. de vsucap.

Huius etiam verbi nouam mihi significationem ex suis ingeniosissimis obseruationib. promptam Pet. Faber pro sua in me beneuolentia suggessit: qui tenere idem interdum significare, quod obtinere & iudicio vincere his quæ subieci locis comprobauit. Paulus in l. vltim. ff. de except. rei iudic. Qui in rem egisset nec tenuisset. Imp. Anto. in l. 1. C. ad leg. Fabiam de plagiar. Si verò in causa tenuerit, etiam l. Fabiæ crimen persequi poterit Philippus. & in l. 6. C. ad leg. Corne. de falsis. secundùm scriptorum Codicum lectionem. Qui falsas tabulas dixerit, nec tenuerit, quod nonnullorum inscitia immutatum est. Similiter in l. 12. C. de inoffic. testamen. Eum, ait Gordianus, qui inofficiosi causam delatam nó tenuit, à falsi accusatione non submoueri placuit. Cicero in orat. pro Cæcin. Et hoc loco dixisti Scæuolam causam apud Centumuiros non tenuisse. Sueto. in Domit. cap. 9. Nec repeti nisi intra annum, eaque conditione permisit, vt accusatori qui causam non teneret, exiliū pœna esset. Bris.

TENERE est proprium naturalis possessionis. Habere & possidere ciuilis, & ita habere possidere ita plerunque iunguntur, sibi habere & possidere. l. pater. §. quindecim. de legat. 3. & in l. Gaius. §. Titius. de legat. 2. Habuit & possedit pro eod. Interdum tenere accipitur pro possidere, vt in l. iusto. §. vlt. ff. de vsur. & vsucap. & habere vel possidere pro tenere. Cuiac. ad l. 38. §. si quis ita. ff. de verb. oblig.

TENERE gratiam, pro esse in gratia.

TENERE hæreditatem. Cicer. Tenuit permagnam Sextilius hæreditatem. de Finib. 2.

TENERE partes, sententiæ alicuius esse.

TENERE in potestate, pro in potestate habere, & moderari.

TENERE ius dicitur, qui calleat leges & iura.

TENERE Legem, Legi subjici.

TENERE personam, translatè, pro statu alicuius esse.

TENERE promissum, id est, præstare.

TENERI argumentis & testibus, est coargui & conuinci.

TENERI, pro obligari. Hinc teneri Lege aut interdicto quis dicitur, cùm per Legem, vel Prætoris edictū, interdictumve obstrictus est ad aliquid faciendum, vel non faciendum. Sic Teneri quem promisso, pro obligatum esse, accipiendum est. Sp.

TENERI pœna, pro obnoxium esse. Sp.

TENERI & deuulnerato, & de occiso: duo enim sunt delicta, vt ait Caius in fin. l. illud quæsitū. ff. ad legem Aquil. Sp.

TENERI, reputari, censeri, c. in illis. 80. distinct. quo verbo in eundem sensum vtuntur pragmatici Galli in positionibus dominij, possessionis, & bonæ famæ, *Tel tenu, censé, & reputé de tous, qui ont de luy cognoissance.* Prat.

TENET pro occupat & tegit, in l. 7. §. insula. ff. de adquiren. rerum domin. Sed & terra teneri dicuntur, quæ terra cohærent. Bris.

TENOR, quod attenditur. Felin. in c. cùm venisset. 1. extr. de testamen. Erasmus ait, Tenorem rei progressum vocant. Vnde quæ sui similia, sibique veluti perpetua quadam succedunt serie, horum esse tenorem dicimus. Spieg.

TENOR rationis, l. 16. ff. de legib.

TENOR instrumenti, l. 8. ff. de statu hom.

TENOR ætatis, l. 28. §. pen. ff. de lib. & posth.

TENOR iurisdictionis, l. 8. C. quod met. caus.

TENOR actorum, l. 11. C. de fid. instrum.

TENOR legis, l. pen. C. ad leg. Aquil. Bris.

TENTARE, à Tendo deductum, est rem incertam aggredi, & diligenter inquirere: quasi manum tendat, vel aliam corporis partem, & experiatur. Cicero in Paradoxis: Tentare volui, possentne ita dici, vt probarentur. Vlpia. in l. his consequenter. §. sed cum. ff. famil. erciscund.

TENTARI Ius dicitur, quum non intellectum ac incertum aggreditur, hoc est, experitur. Author Tullius in Oratione pro C. Rabirio Posthumo. Oldendorp.

TENTORES dicebantur ij, qui vel equos, vel repagula in circuitu tenebant, antequàm ad cursum emitterentur: hi à Græcis ἀφέται, appellabantur, vt annotauit Adria. Turneb. aduers. lib. 18. cap. 38.

TENVES homines, non viles, vt Interpres existimat §. ne tenuis. l. illicitas. ff. de offic. præsid. sed potiùs intelligendi, qui vel humili loco nati, vel quibus tenues facultates, aut nullæ sunt. Tenuiores, id est, pauperiores, vt apud Ciceronem rectè interpretatus est. Vnde tenuitas patrimonij, pro exiguitate & modicitate, in l. 1. C. de peric. tut. Oldend.

TENVIS intellectus, non pro breui, sed paruo & exiguo, apud Iurisconsul. accipiendus est, l. fin. ff. de diuort.

TENVIT damnatio, pro accepta est & probata, in l. 1. ff. de pœn. vt apud Plin. Sententia tenuit. in Epistola, vbi ait: Sic ex tribus sententijs duæ factæ sunt, tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa. Old.

TENVS, pro eo quod dicimus, Vsq; ad, sequitur dictionem (vt aduersus) cui inseruit. Paul. Creditoris, cui pignus surreptum est, non credito tenus interest, sed omnimodò furti agere potest. Sp.

TENVTA, vox peregrina, nostris interpretibus significat nudam detentionem, hoc est, nihil iuris possessori præstantem, cuiusmodi est missio in possessionem ex primo decreto. Sp.

TEPIDARIVM. Paulus: Sed Neratius, inquit, si talis sit vsus tepidarij, vt assiduum humorem habeat, l. fistulam. ff. de seru. vrba. præd. Est autem ahenum, ex quo tepida exit: vt Caldarium, ex quo aqua calida hauritur & Frigidarium, ex quo frigida. Vide Sipont. Sp.

TEPIDARIVM, & balineum Paulus pro eodem posuit in l. 19. ff. de seruit. vrb.. Non posse, inquit, prohiberi vicinum, quo minus balineum habeat secundùm parietem communem: sed si talis sit vsus tepidarij, vt adsiduum humorem habeat, posse prohiberi. Similiter Vitruuius lib. 5. cap. 10. vbi de balnearum dispositionibus loquitur, principiò Tepidarium pro ipsa balnei cella posuit: mox, pro vase aheno, in quo aqua calefit. Hotomannus.

TER, enixa mulier dicitur, quæ vno partu tergeminos, hoc est, tres edidit, vt ait Paul. de verb. sig. S. C. Tertull. cautum erat, vt quæ mulier ingenua Romana tres: Libertinæ verò, vel Latinæ conditionis, quatuor liberos enixa esset, filio defuncto succederet. §. 1. Instit. ad S. C. Ter. Vnde Pauli sententia, mulier quæ tergeminos peperit, S. C. Tertulli. gaudebat beneficio. Hodie tamen & Honorij & Iustiniani Consti. l. 1. & 2. C. de iur. lib. extincta huiusmodi priuilegia sunt. Quod Procopius admodum improbat, causamque euersionis Rom. Imperij inde ortam arbitratur. Sp.

TER factum intelligi Alberic. adnotauit, quod eodē momento fit. Proinde mulier sic instituta, si ter pepetit hæreditatem capiet vno partu, tergeminos enixa, l. ter enixa, d. tit. de verb. sign. Sp.

TERGEMINVM Honorem Turneb. aduers. lib. 3. ca. 20. pro maximo & amplissimo interpretatur, veluti cū populus ingentem tollat plausum, aliquem honorans. Sæpè etiam in hac notione hoc verbum à Poëtis tritum animaduerti. Martial.

--Tergeminum mugiat ore sophos.

Id est, maxima voce succlamet sophos: Item Tibullus:

Illum tergeminæ nantem confinia mortis.

Id est, ingentis & multiplicis. Hinc adeò id factum suspicor, quòd quæ tergemina sunt, eadem ampla & magna sunt. Schard. ex Turneb. lib. & cap. eod.

TERGIVERSARI. Vide suprà, Temeritas accusatorum. Non. Marcello est fallere, & dicta mutare, & est quasi tergum vertere. Spieg. Adde Connanum libro 5. cap. 7.

TERMES, hoc est, ramus ex arbore decerptus cum fructu, nec folijs repletus, nec nimis glaber, vt Festus ait, in diuisione agrorum, antequàm metæ ponerentur, figi solebat, termino nomen dedit. Deus apud antiquos creditus, in cuius tutela fines agrorum esse existimabantur. Caius Cæs. tulit legem agrariam, aduersus eos qui terminos statutos extra suum gradum finesve mouerūt dolo malo. Callistr. autor, l. fin. de term. mot. Tulit & aliam diuus Nerua, cuius idem meminit ibidem. Spiegelius.

TERMINALES arbores apud Paul. lib. 5. Sent. tit. 22. de quibus vide Sicul. Flaccum, Hygenum, & alios auctores de limitibus. Bris.

TERMINALES lapides apud Ammian. Marc. lib. 18. qui & finales in libello variorum auctorum de limitibus. Bris.

TERMINARE, pro limites constituere, & apud Cicer. 1. Offi. cùm ait: Illorum fines, sicut ipsi dixerant, terminauit: in medio relictum quod erat, populo Romano adiudicauit. Sp.

TERMINATA. Paul. in l. vt sunt. ff. de verb. sign. Vt sunt, inquit, iudicio terminata, transactatione composita, longioris temporis silentio finita. Old.

TERMINI limites agrorum, & fines possessionum significant, l. 3. de adquirend. posses. l. 12. ff. fin. reg. Brissonius.

TERMINOS ergò finium causa positos lapides, arboresve accipimus, in l. 1. l. 2. & l. 3. ff. de termino mo. l. 1. C. de accus. Bris.

TERMINVS, signum quòd agrum ab agro diuidit, ein Marckstein. Vnde terminare, limites constituere, seu decernere. Modest in titul. de term. moto. Terminorum, ait, auulsorum non mulcta pecuniaria est, sed pro conditione admittentium coercione transigendum est. Coercio, ein leib straff/ oder buß. Paul. in l. sed & loci. ff. fin. regund. Si dicantur, inquit, termini deiecti, vel exa-

exarati, iudex qui de crimine cognoscit, etiam de finib. cognoscere potest. Sp.

TERMINVS iuris, ad dandum apostolos, vt vulgò dicunt, est tempus 30. dierum, intra quod iudex tenetur dare apostolos, id est, literas dimissorias. Vide Marcellũ dictorum verborum significationem eleganter tractantem, in l.1.ff.de libel.dimiss. Sp.

TERMINVS litium, pro fine instantiæ. Is autem est in criminalibus biennium, sicut triennium in ciuilibus causis.l.1.C.vt intra cert.per.temp. Et ideò, vt ait Alciatus errant vulgares latrunculatores (Blutrichter) qui si reum conuincere nequeunt, eum rebus sic stātibus absoluunt, vt quandocunque vel minima coniectura ducti, rursus in carcerem trudant. Nam elapso biennio, inquietari ampliùs non potest: & cùm accusatori statutus est terminus probationum recipiendarum causa, si probatum non sit, diffinitiuè reus est absoluendus: non autem ea forma, quam concussores, & δημοβόροι iudices repererunt. Spieg.

TERMINVS peremptorius, quædam interlocutoria est. Alberic.

TERRA conditũ corpus videtur, etsi in arcula conditum hoc animo sit, vt non aliò transferatur, author Modestinus in l.diui fratres, de relig. Planè vsurpat arculam pro loculo, quo cum mortui conduntur in terra. Spieg.

TERRA integra, apud Caiũ in l.sylua cædua, de verbor.signific. intelligenda, quæ nondum depasta est: licèt ibidem, vt adnotauit Alciat. pascendi verbum, pinguefaciendi, contra rationem sermonis, Accurs. intellexerit, l.1.ff.de glande leg. Sp.

TERRA proscissa dicitur, quæ primùm aratrum experta est, grandioribus glebis relictis: Catoni, Plinio, & cæteris. Spieg.

TERRA Salica. Quære. Salicam Legem.

TERRAM, pro terra, Prouerbiali figura, in hominem exulem, erronem, & incertis vagantem sedibus. Erasm.

TERRAM, territoriũ aliquando significare, & prouinciam, seu regionem etiam, apud Cice. tum alios probatos authores, obseruarunt Grammatici. Bart. in l.1.ff. de via publica. Sp.

TERRAM video. Qui molesti, teste Erasmo, prolixique laboris finem adesse significat, dicere solet, γῆν ὁρῶ, id est, terram video. Sp.

TERRENA via, Sabulosæ opponitur. Vlpian. l.1.de via publ.§ si quis. Neque humiliorem, inquit, viam sub nomine refectionis, is qui interdicit, potest facere, vel in viam, terrenam glaream inijcere, aut sternere viam lapide, quæ terrena sit: vel econtrariò, de strata terrenā facere. Spieg.

TERRERE, & terrorem incutere. Vnde apud Vlpian. potest Proconsul de plano comminari etiā, & terrere filium à patre oblatum, qui non, vt oportet, conseruari dicatur, l.nec quicquam, de offi.procon. Sed submouere significat: vt exponit Caius in fin.l.pupillus est, de verb.sign. Terror armorum, satis arguit quem esse deiectum, l.idem est.ff.de vi & vi arm. Sp.

TERRIBILIS iudex, item terribiles Leges dicuntur, quòd terrorem inijciant delinquentibus, quemadmodum & diuina eloquia, l.vnica. C.si rect.prouinc. Auth.de mand.prin.§ talem. Aut Constitutio quę ex adscript.§.pen. Spieg.

TERRITORIVM, Pomponius inquit, de verborum signific. est vniuersitatis agrorum (ein Bann) intra fines cuiusque ciuitatis. Quod ab eo quidem dictum aiũt, quòd magistratus eius loci, intra eos fines terrendi, id est, submouendi ius habent, macht haben zu bannigen. Nec prætereundum, quod Alc. atus quoque admonuit, Territorium cœptum dici Comitatus: quia tempore Caroli Magni, regnantibusque Berengarijs & Othonibus ad singulas ciuitates regendas aliquis Comes mittebatur. Vide suprà. Districtus. Spiegel. Adde Forcat. in Necyom.dial.3.num.4.

TERRITORIVM & gleba sæpè pro eodem sumũtur, vt l.11.C.de oper.publ.l.3.de nat.lib.l.nulli. C.de episc.& cler. Sicut & municeps & curialis pro eodem, l.5.C.de omni agro deser.C.lib 2.l.1.de fug.colo.C.libro eod.l.41.C.lib.de oper.publ.Cuiac.ad l.iubemus.C.lib.11.d.tit.de omni agro deserto. Vide etiam in l.pupillus, versic.territorium.ff.de verb.sign.

Sic Territoria oppidorum & ciuitatũ, l.3.§.non perpetuæ.ff.de sepul.violat.& l.41.§.si quis ad opus.ff.de legat.1. Territorium etiam iudicis, in l.vlt.ff.de iurisdict. Verùm enimuerò in huius verbi Etymologia à Iurecons ulto, immò & à seipsis variè auctores dissentiunt. Varro quidem lib.4.de ling.Lat. Terram à terrendo dictam scribit, ab eoque colonis communem locum, qui propè oppidum relinquitur, territorium dictum, quod maximè teratur. At Siculus Flaccus aliundè huius appellationis originem deducit. Sic enim in libro de Conditio.agror.scribit. Ab his populis, qui sedes in aliqua regione constituerant, eorumque agros occupauerant, præmensum quod vniuersis suffecturum videbatur solùm, territis fugatisque inde ciuibus, territoria dixere. Et aliàs. Bellis enim gestis victores populi terras omnes, ex quibus victores eiecerunt, publicè atque vniuersaliter territorium dixere, intra quos fines ius dicendi esset: vbi malim, iuris dicundi ius esset. Huic consentit Frontin. in lib.de Agror.qualit. his verbis, quidquid enim ad coloniæ municipijve priuilegium pertinet, territorij iuris appellant. Sed si rationem appellationis huius tractemus, territorium est quidquid hostis terrendi causa constitutum est. At Isidor in alia penitùs sententia est. Territorium enim vocatum ait, quasi tauritorium, id est, tritum bobus & aratro, ab eo quod antiqui sulco ducto & possessionum & territoriorum limites designabant. Briss. Cuiac.ad l.duumuirum, de decur. C.libr.10. territorium à terra mauult deducere, quàm à terrendo. Nam & pro fundo sæpè accip.tur, l.3.C.de nat.lib.l.nul li.C.de Episc.& cler.

TERROR armorum dicitur, & solo armatorum aduentu, licèt armis vsi non sint, l.3 §.qui armati. ff.de vi & vi arma. Prat.

TERTIARE, verbum rusticum, ad culturæ agri tertiam manum, vel tertiam operam spectans: quemadmodum Iterare, ad secundam. Sp.

TERTIOCERIVS, eadem forma, qua primicerius & & secundocerius dicitur, qui in ordine suo tertium locum obtinet, l.1.C.de præpos.agen. in reb.lib.12.l.7.C.de palatin.sacr.largit.lib.12.ibi & quartocerius eadem figura effertur. Inuenitur & Tertiocerij nomen aliquoties in Notitia Imperij Rom. Briss.

TERVNCIVS, nummus, à tribus vncijs dictus: cuius vtilitas in Prouerbium abijt. Vide Eras. in Chiliad. & Budæ. in Asse.

TESSARESCAIDECADITAE, in l.5. C.de hæreti.& Manichæ. hæreticorum genus ab eo nuncupatũ, quòd 14. Luna Pascha cum Iudæis obseruare contendũt, auctore Isidoro libro 8. Etymolog. cap.5. Brisson. Vide Gabriel Prat. in Elencho hæret. vbi & Quatuordecimanos & Paschatitas vacat in litera T. nu.7.

TESSERA, Iureconsl. mensura est, qua numerus frumentorum designatur, Iustin. libr.11. C.tit.de frument. Alexan. l.diurnos. Tesseræ, inquit, designentur. Paul. de lega.2.l.mortuo. Si Titio tessera frumentaria legata sit. Vlpian. de iudi.l.sed & si. Si liberis, ait, suis tesseras frumentarias emi voluerit. Nebriss. Sed veriùs est, quod suprà ex Budæo annotauimus, Tesseras frumentarias, signa fuisse, quibus exhibitis, frumentum à Principe dabatur popu. Roma. Spieg. Vide statim infrà, Tessera frumentaria.

TESSERA, symbolum est bellicum, quod in aciē prodeuntibus dabatur: ne confusione distraherentur, & vt inter se ab hostibus cognoscerentur. Et hospitibus tessera olim dabatur, vt hospes agnosceretur. Hinc qui ius hospitij violasset, tesseram confregisse dicebatur. Aliàs tesseræ, taxilli sunt lusorij. Zas. in l.2. ff. de origi. iur. Vide Budæ. quoque in l.sed & si susceperit. ff. de iudic. Spieg.

TESSERA frumentaria, in l.52.§.1. ff. de iudic. l.47. §.1.l.

§u.l.87.ff.legat.2.quid sit ex Dionis verbis à Xiphilino in Epitomen contractis quæ subieci, planum fit. Ac primùm quod Sueton.in Nero.cap.11.ait Neronem tesseras frumentarias populo sparsisse, ille διὰ συμβόλων σφαιρία μικρὰ γεγραμμένα in vulgus iacta refert, quæ continerent quantum frumenti, aliarumve rerum ei, cuius in manũ venissẽt, præstandũ essent. Sed id ipsum apertiùs in Tito idẽ auct. explicat. σφαιρία ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν εἰς τὸ θέατρον ἐρρίπτει σύμβολον ἔχοντα τὸ μὲν ἐδωδίμου τινός, τὸ δὲ ἐσθῆτος, τὸ δὲ σκεύους ἀργυροῦ ἢ χρυσοῦ... ἃ ἁρπάσαντάς τινας ἔδει πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν ἀπενεγκεῖν καὶ λαβεῖν τὸ ἐπιγεγραμμένον. Idem in Domitiano, τοῦ δ' ἄλλου δήμου...τὰ διὰ τῶν σφαιρίων ἰδίας. Et in Hadr. καὶ δῶρα διὰ σφαιρίων καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἔρριψε. Ex quib. colligitur perspicuè tesseras symbola fuisse in orbem rotundata continentia, quantum cuique præstari in veste, auro, argento, vasis deberet. Cæterùm Augustus vt annonæ difficultatibus subueniret, frumentum cuilibet ex populo viritim quaternis pensionibus præberi instituit: Cuius rei ergò Tesseræ notum facientes quantumcunque admetiendum esset, dabantur, vt Suetonius in Augusto, cap.40. & cap.41. scribit. Seruius in illud Virgilij Georg.

Aut pecori signum, aut numerum impressit aceruis.

Facit, ait, characteres, quibus pecora signantur, aut tesseras, quibus frumentorum numerus designatur. Nam numerus pro literis posuit, quibus numeri continentur. Hinc Isidor.lib.vlti.cap.14. Tesseras ait esse, quibus frumentorum numerus designatur. Briss.

TESSERARII, & optionis nomine significari eos, qui nunciorum & ἀγγέλων id est, speculatorum ministerio funguntur, author est Plutarch.in Galba. Ex quo loco apparet, non mutatione literarum speculatores dici, quasi ab spiculis potiùs ea appellatio ducta sit, sed quod ij sint in spiculis, posterior ætas sculcatores nuncupauit quasi Auscultatores, quo fit, vt nocturnarum excubiarum tesseras tractent ex ordine, qui Tesserarij dicuntur.

TESTABILIS dicitur, cui testimonij dicendi ius est, idque verbum lex Horatia vsurpat, quæ de Caia Taratia facta est. Contrarium est in XII. Tabul. scriptum: Improbus intestabilisque esto. Hæc Gellius lib.6.cap.7. Hotoman.

TESTARI generaliter apud Iureconsultos dicitur, qui aut testes rogat, aut coram ijs voluntatem suam exponit, etiamsi inter viuos id fiat, vt annotauit Balduin. in sua Catechesi iuris Ciuil.cap.3.

TESTARI inter alia significat etiam sententiam suam exprimere. Vnde Testimonium & Testamentũ deducuntur. Et Intestabilis, qui nec testimonium dicere, nec testamentum facere, ex testamento ve aliquid consequi potest. Hinc & intestatus. Vide, Intestatus. Alcia. de verb.sign. Adde Connan.libr.comment.9. cap.1. nume.1.

TESTARI etiam is dicitur libera voluntate posse, qui in bonis certis, hæredem quem vult, instituere potest, vt Bald.& alij tradunt in l.fi.C.de pact. Sp.

TESTARI, testamentum facere. Item pro iurare & precari, vsurpari cœptum: ab eo, quòd testes per numẽ aliquod solebant affirmare verba sua, quo maior fides adhiberetur. Vnde vsitatiùs, Detestor, idem est quod deprecor & abominor. Sp.

TESTARI, est testificandi alicuius negocij causa tabulas obsignare. Venul.lib.22.ff.de testib. Curent magistratus cuiusq; loci testari volentibus & seipsos & alios testes vel signatores præbere: quo faciliùs negotia explicentur. & probatio rerum salua sit. Hot.

TESTARI apud præfectum, est testibus productis maleficium admissum ostendere, l.capite quinto, infrà, ad leg.Iul.de adulte. Peckius comment.l.7. num.6. ff.de incend.ruin.naufrag.

TESTAMENTARIA appellata est, Cornelia lex de falsis, quòd de his, qui testamenta subiecissent, resignassent, celassent, suppressissent, falsave signassent, recitassent, scripta esset: Quemadmodum suprà libro 3. testimonijs abundè multis probatur. Latiùs verò testamentariæ leges quæcunque ad causam testamentorum pertinent accipiuntur in l.1.§.lex Falcid.ff.ad leg Falcid. Briss.

TESTAMENTARIVS, id est, qui testamento datus est tutor, excludit legitimum, & datiuum. Legitimus fit, datiuum excludit: cum, vbi legitimus sit, datus à iudice tutor, ipso iure nullus sit, l. si sororis tuæ. C.qui dar.tut.poss. Datiuus tum demùm ad tutelam vocatur, si nullus in testamento datus sit, nec legitimus quispiam qui tutelam suscipiat, ex agnatis superlit. Dn.Oldend. monuit, distinguere Doctores multas executorum species: & quidem subtiliter magis, quàm cum vtilitate fori, rixantes de nominibus, & negligẽtes rem ipsam. Porrò Testamentarius adiectiuè, quod ad testamentum pertinet.

TESTAMENTARIVS, vulgò accipitur pro executore testamenti, pessimo errore. Aliàs enim ponitur adiectiuè: & tunc significat quicquid ad testamẽtum pertinet: vt, testamentarius executor, testamentaria lex, testamentarius scriba, sicut in l.1.ff.si quis aliq.testa.prohib. Aliàs substantiuè legitur pro eo, qui testamenta falsa conficit & supponit. Quocircà nostrates solent etiam ignorantes significationem rei declarare, hoc modo: Testamentarius, Taste zu was da ist/ Cicero lib.Offic.3. Neque enim de sicarijs, veneficis, testamentarijs, furibus, peculatoribus hoc loco differẽdum est. Eodem modo apud Callistratum est intelligendum, in l.diuus. §.si quis duobus.ff.ad legem Corneliam, de fals.& apud Paulum in l.impuberem.§.si testamentarius.ibidem. Oldendorpius.

TESTAMENTI definitionem Modestinianam probat C.Harmenopulus, sic enim illud definit libr.5. tit.1. in princip. Διαθήκη ἐστὶ δικαία βουλῆς ἡμῶν ἀπόφασις περὶ ὧν θέλει μετὰ θάνατον γενέσθαι. Eandem Modestini definitionem sequitur Azo in in Summa, C.de testamen.idque optima ratione. Nam eam perfectam, imò perfectissimam esse scribit Bartolus noster l.1.in princ.& ad finem. ff.de testam. Singula eius verba excutit idem Bartolus. Singulorum significationes aperui suis locis in hoc Thesauro. Sed & Viglius Instit.de testam.ordin.eam explicat. Sed hæc definitio reijcienda videretur. Nam cùm morte desinat esse rerum dominus, de rebus igitur alienis testatur, quod leges vetant. Hunc obicem tollit, & ἀντινομίαν dissoluit G.Benedictus in repet.c.Raynutius, in verbo, condidit, *le premier*. num.1.& 2.extrà, de testam. Tu cum consulito. Obseruent testatores, vt testes suis testamentis adhibeant, eosque testabiles: ne si contrà fieret, testamenta irrita essent. Itaque (vt ait Harmenopulus d.lib.5. cap.1.) ὁ κατάδικος εἰς ἔξοδον μοιχείας οὐ μαρτυρεῖ διαθήκῃ. Condemnatum igitur oportuit: alioqui testabilis erit, testimoniumq; rectè dicet. quod indicat Callistratus, l.3 §.l.Iulia. ff.de testibus à contrario sensu, idque in quocunque ferè criminum genere etsi publica sint, d.§.lege. id quod non solùm in testamentis, sed & in iudicijs, alijsve actibus recipiendum est, idque Speculator sensijt in titulo, de teste.§.sæpè in forma excipiendi aduersus testes. Hocque supremæ Parisiorum curiæ placuit auditorijs omnibus coactis 12. Augusti, anno salut.1538. & eo iure vtimur. Aequissimæ Curiæ auctoritas toto terrarum orbe celebratur, & probatur. Plauciani tamen magistratus testibus non conuictis, non condemnatis prætextu simplicis refutationis fidem minimè dederunt, meretricemq; creditam, legitimè probatam, talemque eidem Magistratibus perspectam hæredem ab adulterio scriptã in possessionem miserunt, submota adulteri testantis sorore consanguinea hærede legitima, cùm tamen in eo causæ genere leuem maculam probasse satis esse constituerat Constantinus Imperator in l.fratres. C.de inoffic.testamen. atque ita P.Decius responderat consil.530. dubio 1.in fin par.4. Quid causæ est? quid ita? expositor non ex fide litis instrumenta percensuerat, imperitè eadem in consilium retulerat, in oculis aduersariorum ferebat, alios in sententiam suam traxerat. Quid, quod in eo causæ genere simplex adulterij quæstio (informationem vocant) propter sceleris indignitatem (ex officio iudicis) sufficiebat, idque suprema Galliæ curia (cuius amplissima est auctoritas adeò, vt legem facere possit) de-

creuit annis superioribus? Audiant itaque Ciceronem iudices terræ. Is enim lib. 3. Officio ita scribit: Cùm iudici dicenda est sententia, meminerit se Deum habere testem. Ideoque (vt Agapetus ad Iustinian. Imp. scribit) νουνεχῶς ἀκριβοῦν ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων, κὶ τὰς, vt rectè ius dicant, quòd summus æternusque Legislator Deus iussit, referente Propheta psalteque regio Dauide in Psal. Prat.

TESTAMENTI ordo hic erat apud veteres: vt primo capite hæredis fiat institutio, siue vnus, siue plures sint, qui in vniuersum bona ex defuncti voluntate capiant. Sequenti capite & in ima cera, secundi hęredes, legata, & reliqua testatoris voluntas & dispositio ponuntur: siue aliquos onere grauare, aut si quibus dari fieriq; oportere, testator pro sua voluntate arbitratus est: qui non hæredes, sed legatarij sunt dicti. Alexand. de Alex. Genial. dier. lib. 5. cap. 1. Certè qui hodie obseruatur ordo in vltimis voluntatibus conscribendis, excepta clausula generali (quę postremum locum sortita est, ab Accursianis, & mere formularijs introducta, tum vsu insulsorum recepta Notariorum) improbandus non est: videlicet, vt primo loco pręfatio, secundo legata, tertio institutio, quarto substitutiones, quinto cæteræ testatoris dispositiones, inter quas exhęredationes referri solent, ponantur. Sp.

TESTAMENTI factionem habere dicitur non is solùm, qui testamẽtum facere potest, sed & is, qui ex alterius testamento capere, & sibi vel alijs adquirere potest, l. 16. ff. qui testa. fac. l. vlti. ff. pro hęrede. l. 31. l. 49. & l. seq. ff. de hęred. inst. Briss.

TESTAMENTI itaque factio cum his esse dicitur, quibus vel hęreditas, vel legatum relinqui potest, l. 7. ff. pro legato. l. 21. ff. de testa. tut. l. 5. ff. de seruitut. leg. §. seruus autem, Inst. de hęred. instit. §. testes, Inst. de testam. l. 82. §. vlt. ff. de leg. 2. Briss.

TESTAMENTORVM, hoc est, verborum, quibus testamenta condita sunt, interpretatio latior est, quam rei stipulatorię, l. quicquid adstringendę ff. de verb. oblig. fac. l. veterib. ff. de pact. Nam recepta pridem sententia, & pium, & publice vtile est, defunctorum elogia, interpretatione iuuare, l. mulier. l. si mater. & l. si ita esset. ff. quan. dies leg. ced. Sp.

TESTAMENTORVM subiector, idem qui Testamentarius. Vide Cic. lib. de Offic. 3. Sp.

TESTAMENTVM. Testamentum, si Iustiniano credimus, in §. 1. de testa. ordin. Instit. (eius enim etymologiam irridet Valla) ex eo appellatur, quòd testatio mentis sit. quia, inquiunt aliqui, sanum mente, non corpore esse oportet necessariò testatorem, l. 2. ff. de testa. Est autem testamentum voluntatis nostræ iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, l. 1. qui testam. fac. poss. ff. Huic Vlpiani definitioni, tanquam insufficienti, adijci volunt post gl. in d. l. 1. Doctores, cum hęredis institutione: testamẽta enim vim ex institutiõe hæredis accipiunt, & ob id veluti caput atq; fundamentum intelligitur totius testamenti hæredis institutio, d. §. ante hæredis institutionem. de lega. Instit. Cæterùm si quis diligentiùs aduertere voluerit, sciet temerè omninò ab interpretibus nostris reprehensum Vlpianum. Sicuti enim iniustum illud dicitur testamentum, in quo solennia iuris defuerunt, l. 1. de iniust. rupt. & irrit. testa. ff. ita illud rectissimè iustum dicetur testamentũ, in quo nihil eorum, quæ ad solennitatem, obseruationemque iuris spectant, omissum fuerit. ita Theophilus à contrario sensu in §. 1. quib. mod. testam. infirm. Instit. Ad hoc præcipuum ius est testamenti, vt in eo hæres instituatur, cùm, vt diximus, testamenta vim ex institutione hæredis accipiant, cumque veluti caput atque fundamentũ intelligatur totius testamenti hæredis institutio, d. §. ante hæredis institutio. non poterit ergò testamentum dici, iusta voluntatis nostræ sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, nisi in eo, inter cætera aliquis hæres instituatur. Inter cætera adiecimus [iusta] hæc enim dictio in definitione ab Vlpiano posita, nedũ hæredis institutionem, sed & omnia alia iura, quæ in testamenti factione requiruntur, importat, veluti legitimum testium numerum, eorumque subscriptiones. §. sed cùm paulatim, de testam. ordin. Instit. Quod ita esse vel ex sequenti casu manifestissimè apparebit. Finge enim eum, qui filium in potestate habet, testamentum condidisse, atque in eo nulla mentione filij facta, extraneum hæredem instituisse, eius proculdubiò infirmabitur testamentum, licèt in eo hęres institutus sit, quia scilicet filium silentio prætererit, l. inter cætera, de lib. & posthum. ff. Nihil est igitur, cur ad Vlpiani definitionẽ addant interpretes nostri [cum hæredis institutione] dictio enim [iusta] vt annotauimus, nedum hæredis institutionem, sed & omnia alia iura, quæ ad testamenti factionem requirũtur, comprehendit. Quo etiam fit, vt hæc testamenti definitio codicillis conuenire nõ possit. Nam licèt in codicillis (fiunt enim codicilli etiam sine testamento. §. non tantùm, de codic. Instit.) sit voluntatis nostræ sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit: non tamen iusta est ea sententia, hoc est, secundùm iuris obseruationem, solennitatesque, quo in sensu dictio [iusta] in testamenti definitione accipienda est, cùm nulla sint in codicillis solennia, vt liquidò videre licet ex iuris titulis, qui de codicillis tractant. Et hæc quidem obiter annotanda censuimus. Cæterùm quæ sint testamentorum solennia, quot sint testamentorum genera, quibusq; permissum sit testamentum facere, vel non, clarissimè ex Iureconsultis videre licet. Adde Forcat. in Necyom. dial. 73. nu. 4. Anch.

TESTAMENTVM, secundùm Iustinianum in tit. de test. ordin. ex eo appellatur, quòd testatio mentis sit. Adducebatur (non sunt multi dies) in quadam disputatione, hæc definitio, seu potiùs etymologia, tum illicò venit in mentem subtilis repræhensio A. Gellij. Is Noctium Atticarum libr. 6. Seruius, inquit, Sulpitius Iureconsul. vir ætatis suæ doctissimus, in libro de sacris detestandis secundo, qua ratione adductus, testamẽtum verbum esse duplex scripserit, non reperio: nam compositum dixit, à mẽtis contestatione. Quid igitur calciamentum? quid paludamentum? quid pauimentum? quid alia mille per huiuscemodi formam producta? etiamne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem videtur Seruio (vel si quis alius est, qui id prior dixerit) falsa quidem, sed non abhorrens, neque incognita quasi mentis quędam in hoc vocabulo significatio: sicut herclè C. quoq; Trebatio eadem concinnitas obrepsit. Nam in libr. de Religionib. 2. Sacellum est, inquit, locus paruus Deo sacratus, cum ara. deindè addit hæc verba: Sacellum ex duobus verbis arbitror compositum, sacri & cellæ, quasi sacra cella. Hoc quidem scripsit Trebatius. Sed quis ignorat, sacellum & simplex verbũ esse, & non ex sacro & cella compositum, sed ex sacro diminutum? Ex his Gellij verbis datur intelligi, Seruium Sulpitium, C. Trebatium, & Iustinianum Imperatorem, vel potiùs institutionum conditores, à vera horum nominum etymologia deuiasse. Laurentius quoque Vallensis Elegantiarum suarum lib. 6. refert se iustiùs arguere Iureconsult. circa istam definitionem testamenti. Cur enim, inquit, à mente potiùs dicatur testamentum, quàm à mento, vel à menta? quia nihil ad hanc significationem mentum, mentáve facit. Inquies: Quid ergò mens ad armentum, ad salsamentum, ad condimentum, & ad huiusmodi infinita? non est ergò vera etymologia hæc: neque à mente, neque à menta: sed potiùs hæc nomina assumũt TVM syllabam, cùm exirent anteà in men: vt vestimen, calciamen, regimen: quibus adiecta TVM, fit vestimentum, calciamentum, regimentum: de quo vltimo meminit Iureconsul. in l. 1. ff. de offic. prætor. ita testamen, adiecta syllaba tum, facit testamentum. quod si à mente descenderet testamentum, testamentia diceretur, quemadmodum dementia, & amentia. Vergil. in Bucol.

Ah Corydon Corydon quæ te dementia cœpit?

Et Aeneidos 5. de Dareta:

Infelix quæ tanta animum dementia cœpit?

Et propterea, vt ab æternis ad ordinarios iudices lis reuocetur, etiam apud Doctores nostros ista Etymologia indistinctè non approbatur, vt per Modestin. in l. 1. ff. de acquir. poss. & in l. 2. §. appellata. ff. si cert. peta. & D. Felin. in præfatione Decretal. Gregorij Pontific. in 9. colum.

lum. Proinde aliam testamenti definitionem posuit Vlpian. in l.1.ff.de testamen. de qua disputant ibi scrib. & præsertim Aretin.& Angel.de Aret.in tractatu de testament.in 1.colum. Cotta.

TESTAMENTVM aut non iure factum dicitur, vbi solennia iuris defuerunt: aut nullius esse momenti, cùm filius qui fuit in patris potestate, præteritus est: aut rumpitur alio testamẽto, ex quo hęres existere poterit, vel agnatione sui hęredis: aut irritum constituitur, non adita hęreditate. Vlpian.de iniust. rupt. & irrit. testam. Maffęus.

TESTAMENTVM, ait Vlpian. de hęred.instit. quinque verbis quis potest facere, vt dicat Lucius Titius mihi hęres esto. Hęc autem scriptura pertinet ad eum, qui non scriptura testatur, qui potuit etiam tribus verbis testari, vt dicat Lucius hæres esto: nam & mihi, & Titius abundant. Si autem sic scribat testator, Lucius hæres, licèt non adiecerit, esto, credimus plus nuncupatum, minus scriptum. Et si ita, Lucius est, tantundem dicimus ergò, etsi ita Lucius solummodò. Marcellus non insubtiliter, non putat hodie hoc procedere. Maff.

TESTAMENTVM est typus quodammodò & figura immortalitatis, non ab hominis auctoritate, sed à natura ipsa profectum. Nam quando anima, mens, voluntas est immortalis, certè non debet etiam, quatenus ad bona attinet, cum mortali corpore extingui. Itaque toti humano generi nihil esse potest aut iucundius, aut vtilius, quam vt voluntas regnet in bonis à testatore relictis, etiam extincto corpore: imò iustius id multò post mortẽ facit, reddita iam cælesti patriæ, quàm in hac momentanea & fragili vita. Old.

TESTAMENTVM autem illud propriè dicitur, quod iure perfectum est: sed abusiuè testamenta ea quoque appellamus, quæ iniusta, irrita, rupta, vel imperfecta sunt. Nam horum quoque inspectionem Prætor permittit, l.2.§.1.ff. testamen. quemadmodum aper.

TESTAMENTORVM varia sunt genera. Fuit enim olim testamentum, quod calatis comitijs, & testamentum, quod in procinctu dicebatur, quæ genera abolita sunt. Fuit, quod per æs & libram fiebat. Interuenisse æs & libram, vel quemadmodum ipse scribit, (μετὰ καὶ ἀσσάριον, Clemens Alexan. refert lib.5. στρωματέων, in hoc vt iure testamentum fieri, & iure adquiri hęreditas videatur. Sic enim quodammodò in mancipatum venire hęreditas videbatur. & hoc genere diu vsi sunt Romani. Id Constantinum credo primùm sustulisse in l.quoniã. C.de testam. vt indicant illa verba: ademptis his, quorum imaginarius vsus est. Est & aliud testamenti genus, quod fit iure prætorio, & aliud quod ciuili, prętorio & principali iure permixto. Item quod per nuncupationem sine scriptura, per acta municipalia, per supplicationem Principi oblatam, & ex Constitutionibus iure militari. Cuiac. ad l.1.& 3.ff. qui testamenta facere poss.

Ad Testamenti causam pertinere, quod ad interdictum de tabulis exhibendis, & edictum de aperiendis testamentis attinet, videtur omne quodcunque quasi ad testamentum factum sit. in quacunque materia fuerit scriptum, quod contineat supremam volũtatem. Et ideò tam primæ, quàm secundæ tabulæ & codicilli hac appellatione continentur, d.l.1.§.1.& l.1.ff.de tabu.exhibend. Brisson.

TESTAMENTVM ideò dicitur, quòd nisi testatore mortuo, confirmari non potest, nec sciri, quòd in eo scriptum sit, quod clausum sit. Proin testamentum non simpliciter appellatum est, nec etymum habet ex eo, quòd testatio mentis sit, sicut dicit Iustinia. Inst.de testamen.in prin. qui locus, Oldendorp. teste, multis imposuit. Nam alludit ibi Imp. ad vocem ipsam, deseruiens duntaxat tyronibus Iuris. Alioqui testamentum censetur hic potiùs, quasi testatio manens. Primùm enim vltima, vt iam attigimus, manet clausula, & sine effectu ad mortem vsq; testatoris. Deindè mortuo testatore, manet perpetuò rata. Sp.

TESTAMENTVM etiam pro testamentaria hæreditate nonnunquàm poni Pet. Faber, vt nihil non ad locupletandum nostrum opus adderet, me admonuit probauitque primùm ex l.vlt.ff.de secun.tab. in qua ita est, Quòd si hęres scriptus sit, vt interdum excludatur à testamento, eò quòd non inuenitur portio qua hęres institutus est. Deindè ex l.14.ff.de his quæ vt indign. in qua Papin. admitti ad testamentum, id est, ad hæreditatem testamento delatam dixit, vt apparet ex l.præcedenti. item ex l.2.C.de bon mater. in qua sic hoc verbum accipi Thalelæus notauit. Eodemq; modo & apud Sueto.in Nero.cap.32.cùm ait, Deindè vt ingratorum in Principẽ testamenta ad fiscum pertinerent, id est, testamentariæ hæreditates. Ac deniq; apud Ambros.in Serm.14.in Psal. vbi Testamentum adiri dixit. Briss.

TESTAMENTVM facere dicitur, qui aduocatos homines testatur, quæ sua mẽs sit de successore sibi constituendo, l.1.ff.de testam. Vbi Modesti. scribit, testamẽtum esse voluntatis nostræ iustam sententiam (ἀπόφασιν homo Græcus dicere voluit: meliùs demonstrationem, vel enunciationem dixisset) de eo quod quis post mortem suam fieri velit. Meliùs igitur Vlpian. Insti. cap.20. Testamentum est mentis nostræ iusta contestatio, in id solenniter facta, vt post mortem nostram valeat. Vera enim hæc testamenti definitio est. Mentis enim verbo, non animi iudicium hoc tempore intelligimus (vt cum in l.sequenti Labeo scribit mentis integritatem in testatore desiderari) sed voluntatem, vt rectè Modesti. exposuit. Et quoniam non simplex est enumeratio ac demonstratio, sed testata: hoc est, apud eos exposita, qui vt testes essent rogati sunt: icircò contestatio mẽtis dicitur, nõ quo duplex verbũ hoc sit, vt Gel.lib.6.c.12. Ser. Sulpitium scripsisse affirmat. quod mihi quidem non fit verisimile: vel quò testamẽtum ex eo appellatum sit, vt hoc loco Iustin. putat: sed quòd omne testamentum testatio est: non omnis aũt testatio, testamẽtum: sed ea sola quæ mentis est de suis bonis post mortem suam possidendis. Lusit igitur hac in re Seruius, vt cùm alij dicunt Mutuũ esse de meo tuum, & Donationem esse dono datum. neque enim tam hospes fuit in Latino sermone Seruius, ciuitatis suæ florentissimus, & in arte sua doctissimus, vt MENTVM productionem vocabuli esse ignoraret. qualis est in Calceamentum, aut Paludamentum, aut Vestimentum: vel qualis Monium in Patrimonium, Matrimonium, Testimonium. Sed cum ab eodem fonte Testimonium & Testamentum deducta essent, ea quasi allusione differentiam ostendere voluit. Est enim testimonium commemoratio rei gestæ: Testamentum autem rei futuræ demonstratio, nõ simplex, vt dixi, sed contestatã. Hotoman.

TESTAMENTVM aut per scripturam fit, aut per nuncupationem. Per scripturam, mero iure Ciuili, aut prætorio, aut mixto. Per nuncupationem, Ciuili iure. §. vlt. Inst.de testam. Prætoris enim edictum non pertinet, nisi ad testamenta scripta, sed dabitur tamẽ vtilis bonorum possessio secundùm nuncupationem, l.2.C.de bon. poss.secund.tab. l.si ita scriptum. §. vlt. ff. qui testam.fac. poss. sicut & secundùm voluntatem intell. l.4. si duob. §. si prius.ff.de bono.poss.con.tab. Ergò Iure Ciuili duplex est testamentum, per æs & libram, quod ex scripto constat, & per nuncupationem. vtroque genere veteres vsi sunt. Sueton.in vita Horat. Decessit hærede Augusto palàm nuncupato, cum vrgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. In hoc autem maximè distat testamentum per nuncupationem à testamento scripto. Nam testamentum scriptum secretum, & mysticum est: testamentum verò, quod nuncupatur, non item. Cuiac. ad l.hæredes palàm. ff. qui testa. fac poss.

TESTAMENTVM, quod calatis Comitijs in pace & ocio, ac calatis, hoc est, vocatis Comitijs, coram populo bis in anno, Quiritũ attestatione ratificabatur. Quod verò fiebat ab ituris in præliũ, Procinctũ dicebatur: atq; id coram Principe, vt in quem populus omne imperiũ contulerat, fiebat. Vigli. Inst. de testam.ord.& Iuriscons. tit.de testa. & qui test.fac.poss. & quemad.testam.fiant. Spieg.

TESTAMENTVM, extremæ voluntatis est testimonium. Nam, vt Vlpia. ait, testamentum est nostræ voluntatis iusta sententia, de eo quòd quis post mortem suam fieri velit, l.1. de testa. Sp.

TESTAMENTVM holographum dicitur, quod testator ipse manu propria scribit, auctore Isidoro & Valentiniano in Nouell.2. de testam. Cuiac. ad l. qui testamento. ff. qui testam. fac. poss.

TESTAMENTA ingrata generaliter sunt ea, in quibus de nobis benè meritis nihil relinquimus, siue liberi sint, siue extranei. Non tamen omnibus de ingrato testamento queri licet. Cuiac. Obseruat. libr.3. cap.8, in fine.

TESTAMENTVM inofficiosum. Vide, Inofficiosum testamentum. Infirmatur autem multis modis testamentum, vt legere est apud Iurisconss. toto illo tit. ff. de iniust. rupt. & irrito facto testamento: & apud Iustinian. libr. Inst. Imperialium 2. Sp.

TESTAMENTVM imperfectum est, quod non est obsignatum septem testium signis, quod Africanus in tertio tractatu euidenter demonstrat, dum testamẽtum perfectum opponit non signato: & l. hac consultissima. §. non subscriptum C. de testamen. si modò, vt in veteribus & Codice Theodosij, in eo ita legatur, Non subscriptum a testibus, ac non signatum testamentum pro imperfecto haberi conuenit. Perfectum ergò testamentum est, quod signatum est non minus quàm septem testium signis. Cuiacius in tertio tractatu ad Afric. fol. penult.

TESTAMENTVM improbum, contra leges: inofficiosum, contra merita: inhumanum, contra pietatem. Asconius. Hotom.

TESTAMENTVM iniustum atque irritum Vlpianus affirmat esse id, si bonorum possessio data fuerit ei, qui rem ab intestato auferre possit. Connan. libro Commen.10. cap.4. Irrita verò fiunt testamenta, veluti capitis diminutione, vt si quis testamento facto posteà se dederit arrogandum. Ferret. in commen. Insti. Iustin. in lib.3. in tit. de hæred. quæ ab intest. defer.

TESTAMENTVM in procinctu dicebatur, quod militiæ tantùm fiebat: cùm instructo exercitui viri ad prælium faciendum in aciem vocati, togaque succincti, tribus aut quatuor testibus adhibitis hæredem nuncupabant. Gell. ibid. & Plut. in Coriolan. Hot.

TESTAMENTVM internecinum. Vide, Internecinum testamentum. Sp.

TESTAMENTVM destitutum dicitur, quando institutus repudiat adire hæreditatem. Destitui enim & deseri dicitur, non adita hæreditate, l. in quantitate. ff. ad leg Falcid. l. vlt. ff. de cond. instit.

TESTAMENTVM mixtum est, quod ex Ciuili, Prętorio, & Constitutionum iure ita fit, vt à septem testib. nullo alio interposito actu, vel eodem, vel etiam alieno annulo cõsignetur, subscribatur ab ijs & à testatore, hæredisque nomen vel ab hoc solo, vel ab ijs adscribatur, l.28. & 29. C. de testam. Hot.

TESTAMENTVM nuncupatiuum, quod iure ciuili coram septem testibus, nominato hærede, fieri solet. Cuius vocis ea videtur ratio, quod nuncupare, sit nomina capere: vnde, quia proprijs nominibus testes accipiebantur, videtur id dictum Testamentum nuncupatorium: non enim illa solennitate opus erat. Ex Alciat. Cæterùm hac sententia reiecta Connan. libro nono Comment. cap.1. nume. quarto, diuersum sentit, nimirùm ex eo appellari testamentum nuncupatorium, quod non scriptis, sed verbis fiebat coram aliquibus testibus, aliter: enim de eo constare potuisse. Nuncupare autẽ testes nihil fuisse necesse: neque si nomina eorum fuerint testatori ignota, non propterea non iure factum dictũ esse testamentum. Idque affirmat ex Curtio, qui scribit, morientem Alexandrum tradidisse Perdiccę annulum suũ: ideoque etsi non voce, inquit, nuncupatus hęres, indicio tamen electus videbatur. Et ex Iuliano l. si ita scriptum. ff. de bon. poss.

TESTAMENTVM per æs & libram dicebatur, cùm quis alterius familiam, id est, ius patrisfam. vniuersum mancipio emebat, & testator tabulas tenens, ita loquebatur: Hæc vti in his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor. itaq; vos Quirites testimonium præbetote. Gell. ibid. & Vlp. c. Inst. 20. Hoto. Adde Connan. lib. Commen.9. cap.1. nu.5.

TESTAMENTVM Prætorium est, quod sine vlla mancipatione per solam septem testium consignationẽ etiam hoc tempore magnoperè obseruatur, l. si vnus. C. de testam. & Imp. §.1. Inst. eod. Hot.

TESTAMENTVM ruptum & ratum, contraria. Cic. de Orat. Testamentorum ruptorum, aut ratorum iura. Sp. Rumpuntur autem testamenta veluti post humo nato, qui pręteritus fuerat, vel per querelam inofficiosi, vt annotauit Ferret. in Commen. suo Inst. Iustin. lib.3. in tit. de hæred. ab intest. defer.

TESTATIO, & Testificatio, actus ille testandi consignandique. Cice. Verr.7. Ipse in tabellas refert, obsignat signis amicorum prouidens homo. vt cõtra hoc crimen, si quando opus esset, hac videlicet testificatione vteretur. Vlpia. l.9. §.1. ff. de pœn. Solet & ita interdici, ne instrumenta omninò forment, neve libellos concipiãt, vel testationes consignent. Sic in l.3. ff. de concubi. l.7. ff. de sponsal. l.2. ff. de naut. fœn. l. vlt. ff. de cust. reor. Cic. in Quint. Ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, & à faucibus macelli corrogat, vt ad tabulam Sextiam sibi adsint, hora secunda postridie: veniunt frequentes. testificatur iste P. Quintium non stitisse, & se stitisse. tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. Morem hunc Ouid. lib. de Ponto 4. his signif. verbis:

Confiteor, testare licet, signate Quirites:
Nil opus est legum viribus, ipse loquor. Hot.

TESTATIO pro conuentione & denunciatione testibus adhibitis facta, l.5. §. vlt. ff. de admin. tutor. l.1. §. sed & si quis contra. ff. quod vi aut clam. Sic testationibus conuentus l.32. §. cùm quidam. ff. de arbitr. Testatio pro testium depositione, vt loquimur, in l.21. ff. de his qui not. infa. Briss.

TESTATIO scripturam testibus communitam significat, l.7. ff. de sponsalib. l. vltim. ff. de custod. reor. l.3. ff. de concubin. l.21. ff. ex quibus caus. maior. l.10. ff. de optio. leg. l.7. ff. de assign. libert. l.2. ff. de naut. fœn. l.8. §.1. ff. de noui oper. nuncia. l.39. §. vlt. ff. de lega.3. vbi testatione complecti, in testationem redigere, in testationem referre, pro eodem dicuntur, & id significant, quod vulgò dicimus, *prendre acte*. In testatum etiam redigere ait Vlpianus l.1. §. rectè autem. ff. de vsufruct. quemadmod. cau. Briss.

TESTATIO priuata seu adnotatio, l.5. C. de probatio. Testatio habita, l.4. ff. de fide instrum. l.13. C. eod. tit. Briss.

TESTATIO vacuæ possessionis, l.12. C. de contrah. emp. Briss.

TESTATIO, Testamentum dicitur: & econtrariò. Vbi enim non est testatio, ibi non est testamentum. Vig. Inst. de testam. ord. Require, Protestatio.

TESTATIONEM, hoc est, vt vulgus ait, dicta testium recitare, & fidem non habere testationi. adud Paulum in l. Lucius Titius. ff. de his qui notan. infam. Spiegelius.

TESTATIONE probare, apud Paul. in l. si autem, in prin. ff. de rei vind. Sp.

TESTATIONIBVS conuenire arbitrũ, ne sententiã diceret, hoc est, apud arbitrũ adhibitis testibus protestibus protestari: vulgò appellant, cum Notario & testibus requirere. Paul. not. in l. nõ distinguemus. Cùm quidam, inquit, arbiter ex alijs causis inimicus manifestè apparuisset, testationibus etiam conuentus, ne sentẽtiam diceret. Sp.

TESTATO conuentus dicitur, qui coram testibus conuentus est, l. vlt. ff. pro derelict. l.5. §. vlti. ff. de admin. tut. l.122. §. cohæredes. ff. de verb. obli. l. vlt. ff. de leg. commiss. l.8. §. igitur. ff. manda. l.10. §. si quis particeps. ff. quæ in fraud. cred. Briss.

TESTATÒ denunciare, l.1. §. licet, ff. de pericul. & commod.

TESTATÒ iubere, l.1. ff. quod iussu.

TESTATÒ, etiam testamento facto significat, in l. 45.§.1.ff.de iure fisc.l.7.ff.de diuers.regu.iur.vt intestatò sine testamento. Briss.

TESTATOR & Legatarius. Pompon.de legat. & fideicom.Si ex toto fundo legato,inquit,testator partem alienasset, reliquam duntaxat partem deberi placet: quia etiamsi adiecisset ei fundo, augmentum legatario accederet.

TESTATVS,& Intestatus,de quo superiùs,contraria. Proinde iuxta tritum nostris verbum, Nemo potest testatus & intestatus decedere. Sp.

TESTATVM, substantiuè propriè dicitur scriptura,quæ coram testibus facta est. Vnde & testatò conuenire,testatò admonere dicimus, l.1.vsufruct.quemadm. Spiegel.

TESTATVM breue. Lege,Breue testatum.

TESTATVM relinquere apud aliquem,hoc est,rem certam facere,& testimonijs comprobare. Hinc testata res,pro testibus confirmata & approbata. Sp.

TESTIEM excitare,quod vulgò dicunt,facere surgere. Vide Syluium.

TESTES, à testando, id est, sententiam nostram exponendo,dicti: quòd ea quæ de rei gestæ veritate sentiunt,in iudicium proferant. Callistratus testium fidem, conditionem,vitam anteactam,fortunam,æstimationē atque dignitatem diligenter exquirendam esse præcipit,l.3.in princip.de testib. Idem in §.lege Iul.d.l.ostendit,non omnibus testimonij dictionē esse. In causa propria,præter legatarium,& fideicommissariū, testis idoneus nullus esse potest,l.nullus.ff.eod.l.fina.C.de fideicommiss. Spieg.

TESTIBVS honos habetur, quum vera dicere creduntur. His enim fides non abrogatur, nec de eorum religione dubitatur. Ideò conuicij loco Ciceroni Clodius obiecit, quòd eius contra se testimonio iudices non credidissent. Vide Tislinum in Orat. pro M.Fonteio. Spieg.

TESTIBVS præsentibus aliquid facere. cui cōtrarium est,Clam & furtim aliquid facere.

TESTIFICARI,& testimonium dicere,& testibus firmare, significat **kundtschafft geben / kundtschafft darthun.** Vox infrequens non est apud Ciceronem. Adi Syluium in Orat.pro A Cluentio. Sp.

TESTIMONIVM à verbo testari,vt paulò supr. dictum est,deducitur: à nostris pro ipsius asseueratione, in Scriptura nonnunquàm pro lege & doctrina Dei accipitur. Pro testimonio dicere olim dictum,quod nunc dicimus,Deponere. Bud.annotauit in l.2.de orig.iur.vt & testimonia confusa dici,quæ turmatim testificantur: quas Latinè turmas vocamus. Itē refellere testimonia, quod nunc contradicere,& eleuare testimonia,hoc est, vilia leuiaque verbis demonstrare. Subleuare autem testimonia, pro eo quod vulgò exonerare dicitur. Huic contrarium est, Premere testimonio; testimoniū denunciare. Lege, Denunciare. Obserua,testimonium dicere, dare,non ferre à Cic dici solitum. Opus nō esset, vt admoneremus,nisi ferre testimonium,vt vulgò, ita indoctè dici solitum,cognosceremus,ait Syluius in Orat.pro Lucio Flacco. Quamuis id dixerit Callistr.tit.de testib. An ei inimicus sit,aduersus quem testimonium fert? Idē Syluius annotauit in Orat.pro L.Corn.Balbo, Græcorū morem fuisse,vt prius dicerent testimonium,posteà iurarent: à nostris contrà fieri solere. Spieg.

TESTIMONIA surda. Lege, Surda testimonia.

TESTIMONIA absentium testium dicta & testationes scriptis comprehēsas significant: & à testibus separantur,l.3.§.idem diuus.ff.de testib.l.1.ff.de fide instr. Brisson.

TESTIMONIALES,in l.pen.C.Th.de veter.& tit. de testimon.exhib. sunt missionis honestæ epistolæ. Veget.libr.11. Contubernalibus,completis stipendijs, per testimoniales ex more dimissis. Sunt & aliæ literæ,c.fin. de tempo.ordin.Adde Cuiac.ad l.vlti.de professorib.& medic.C.lib.10.

TESTIMONIVM legitimum est, quod duorum fide comprobatur,etiamsi mulieres sint, aut peregrini,& non rogati. Connan.lib.9.Comment.cap.6.num.1.in fin.

TESTIS appellatio apud veteres latiùs patuit. siquidem, vt in Parerg.Alciat.attestatur, qui nunc testis est,olim superstes,& antistes est dictus,c.forus, extr.de verbor.signif. quia super ea re,qua de agebatur, stabat. Plaut.Asin. Nunc mihi licet quoduis loqui: nemo adest superstes. Idem simpliciter pro re præsente accepit. Superstitem verunque enim monui,ne iniussi abeant. Eadem ratione dictus est Antistes, & Antestatus, & Antestor verbum,& Antistitor,pro testificatore. Caius Insti. quib.mod.filij exc.de pot.pat. quæ emancipatio,seu manumissio, solebat ante Præsidem fieri, modò ante Curiā facienda est: vbi quinque testes ciues Romani in præsentia erunt, pro illo qui libripens appellatur, id est, stateram tenens: & pro eo qui Antestatus appellatus appellabatur, alij duo: vt 7.testium numerus impleatur. Exempla adducit in cap.20.lib.2.Parerg. Sp.

TESTIS corruptus, non tantùm pecunia, sed qui etiam prece, vel precio, falsum dixisse præsumitur, accipiendus est, per apertum tex.in l.D.Adrian.ff.de re iudic. Spieg.

TESTIS domesticus. Lege, Domesticus testis.

TESTIS incertus, id est, qui audiuit. Nam qui rem vidit,certus testis est, qui audiuit, incertus. Itaque authore Plauto, Pluris est testis oculatus vnus,quàm auriti decem.

TESTIS inimicus. Callistratus vt ad dicendum testimonium negat admittendum eum,qui lucri causa dicturus sit: ita etiam testem eum,qui inimicus sit,& aduersus quem dicturus sit testimonium, negat admittendum. Vide elegantem l.3.ff.de testib. Sp.

TESTES iurati,qui iurarunt. Nam iureiurando testes à iudicibus astringuntur,se nihil contra quod verū esse sciant,dicturos. Paulò aliter hoc,Tislino teste,Græci faciebant: quibus mos fuit,quum testimonium dixissent,iurandi causa ad aras accedere: nimirū,quòd prius testimonium dicerent,posteà iurarent. Huc illud etiam spectat,quòd Iuratus est mihi,pro iurauit,passiuè dixit Plaut.in Persa. Sp.

TESTIS locuples. Multos fieri falsos testes, egestas coegit. Itaque fideles testes à Cicerone sæpè appellantur locupletes.

TESTES Classici dicebantur ij, qui signandis testamentis olim adhiberentur. Solebant autem locupletissimi quinq; adhiberi testes,quòd ij maioris esse fidei censerentur, nec propter egestatem in ipsa testamenta falsi quicquam commissuri. Ideò apud Latinos testes Classici,locupletes,& assidui dicuntur, qui sunt integræ opinionis & fidei. Nam qui erant primarum classiū, ditissimi erant omnium. Connanus libr. 9. Comment. cap.3. num.1.

TESTES mercenarij. Vide, Merce testes.

TESTES omni exceptione maiores,qui nulla penitùs exceptione submoueri possunt, l.optimam.C.de cōtrah.& commit.stipul.sub fin. Vide gloss.in §.item verborum,Insti.de inutil.stipula. Ioan.Tislinus, quæ in testibus consideranda sint, hoc eleganti distischo complexus est:

Conditio,fortuna,fides,discretio,sexus:
Fama,etas que bonis testibus esse volunt.

Require suprà, Exceptione omni maiores. Sp.

TESTES reprobatorij vocantur,quibus cum res aliter ostenduntur, necesse est reprobari priores testes. Quod sicut ab aduersario conuen[?]to excipiendo, ita rursus ab Actore replicando fieri potest: & tunc vulgò dicuntur reprobatorij reprobatoriorum. Sp.

TESTVDINEM (de qua & Liuius lib.20.) Turneb. lib.6.aduers cap.3.intelligit eam, quam faciebat exercitus se tegumentis scutorum vndique operiens, vt testudo suo obducta est putamine, eaque specie referebat tectum ædificiorum. Sic autem se operiebant crate perpetua clypeorum aduersus sagittas hostium, & aduersus omnia missilia supernè cadentia, cùm vrbem oppugnabant. Hinc Maro scribit:

Obsessumque acta testudine limen.

TESTVDINEIS legatis, lecti quoque testudinei pedibus inargentati debentur, l.100.in fin. ff.de leg.3. Ex quo apparet veteres suppellectili ex testudine vsos. quod & Celsus l.7.ff.de suppel.lega.tradit. Primus autẽ vt Plin.libr.33.cap.11.auctor est, Caruillius Pollio testudines secare in laminas, lectosque & repositoria his vestire instituit. Briss.

TETRARCHAE. Regna aliqua in partes quatuor diuisa erant: eorum quartæ parti qui præerant, Tetrarchæ dicebantur.

TETRVM, quod tum ad mentem, tum ad cæteros sensus pertinet, malum, fœdum & pollutum, & insuaue significat, l.1.C.de emend.seru. Sp.

TITIVILITIVM vocabulum Festus nullius esse significationis scribit. Vt apud Græcos nullius est βλίτυρι & βλ.ιυρὶ: sed auctor non contemnendus Fulgentius, Textiuilitium legisse videtur, cùm ita scribat, Textiuilitium dici voluerunt fila putrida, quæ de telis cadunt. Hic ergò Textiuilium rem vilissimam interpretatur Turnebus. Tametsi autem videtur Festo effutitium temerè vocabulum ad vtilitatis & contemptionis significationem, tamen origo ac natales, à quibus deducit Fulgentius magnam similitudinem præ se ferunt. Vt enim in extiuilitium vi litium inest vilitatis sententia: sic antegressam vocabuli partem, sensus expertem de nihilo iactatam esse non est credibile: titi autem cùm sensus nullus sit, & sit texti, textiuilitium dictum putemus. Sed si Fulgentium sequamur, in mensione versus vna erat syllaba supprimenda, dicendumque textiuilitium, Hæc annotauit Turnebus aduersariorum libro 16. capite 3.

TEXTRINVM, locus in quo texitur, l.qui textrinũ. C.de murileg.lib.11. Alber. Sp.

T H

THALAMVS, oculi est cauitas ossibus constans: atque ex eo tunicam appellant consolidatiuam & coniunctiuam. Venas secum deportat in oculum ex fronte & temporibus, per quas defluit sanguis, vnde generatur Ophthalmia. Brechę.in l.inter stuprum.§. verũ est morbum ff.de verb.& rer.sign.

THALASSVS dicitur Hymenæus nuptiarũ Deus, nuncupatus à stamine seu à Thalasio, cuius nomine Sabina exportatã fuit in Pauperioris domum felicem euentum sortito coniugio. Authores Plutarchus, Liuius, cæteri. Hymen & hymenæum Græci dicunt, cùm sit Hymẽ authore Donato, ea pellicula, quæ primo coitu disrumpitur. Ioan.Bap.in comment.Epist.Sidon.Apoll.ad Heronium, lib.1.

THEATRA & Amphitheatra, tum opera illa omnium in vrbibus maxima, quæ non temporaria mora, verùm etiam æternitatis destinatione fieri solent, adeò sunt vniuersitatis, ac non singulorum: vt si quid vniuersitati debetur, singulis non debeatur: & contrà, quod debet vniuersitas, singuli non debeant, l.sicut §.si quid. ff.quod cuiusque vniuers.nom. Vide Cantiunc.in §.vniuersitatis. Instit.de rer.diuis. Quære suprà, Spectacula. Spieg.

THEATRA dicuntur spectacula, visoria. in §.vniuersitatis, Inst.de rer.diuis.Io.Bell.Etymol.

THECA, vocitatur chorytus pharetræ, eo quòd sit conditorium sagittarum, Maro:

Corytique leues humeris & læthifer arcus.

Etiam si Marcellus apud Verglium Choryci legat, censens Chorycum esse leue missile in modum sagittarum. Statius pro pharetra Thebaid.lib.9.vsurpauit:

... Cælestibus implet

Chorytos telis ...

Papinian interpres hæc super chorito: Choriton theca arcus folius dicitur, sicut pharetra sagittarum. Io.Bapt. in commen.Epist.Sidon Apol.ad Agric.lib.1.

THEMATIVM, forma diminutiua, propositionem, factum, casum, speciem: nam his omnibus, teste doctissimo Haloandro: vtuntur veteres consulti, huius verbi loco. Inde Vlpianus ad legem Aquil. dixit speciem proponere, id quod Caius referre casum, de condict.indebi. Neratius. Spiegelius.

THEMIS, Græcis, iuris æquiq; Dea credita est, quæ suaderet hominibus id petere quod fas esset: eandemque esse ipsam, atque fas existimabant. Vnde Themistes, oracula, & consilia, consultaque & leges sancitæ dicuntur. Bud.in annot.prior. Sp.

THENSAE, sacra vehicula erant, auctoribus Seruio & Festo: Tranquillus in Cæsare: Ampliora etiam humano fastigio sibi decerni passus est, sedem auream in curia, & pro tribunali, thensam & Ferculũ Circensi pompa, Bud.in prior.ad Pandect.

THEODORAM vxorem, Iustinianus ob insignem raramque eius prudentiam, ad consilia Reipublicæ adhibuit, in Auth.iusiurandum quod pręst.argu. §.hęc autem, in Auth.vt iud.sine quoquo suffrag.fac.l.benè à Zenone.C.de quadrien. præscrip. Verisimile est quoque, huius affectui datam celeberrimam illam Cost. Iustin. cui caput est, Maximum C.de lib.prętę. qua antiquo iure emẽdato, mulieribus succurrit. Quamuis hæc tribus modis sæpissimè ad vetus ius relabi videtur: pactis, statutis & priuilegijs. Vide Vigli.in §.sed hæc quidem, Instit.de exhęred.lib. Sp.

THEOLOGVS hinc dicitur, quòd de Deo loquatur: itaque Theologi non sunt, qui nihil crepãt nisi philosophos & sophismata. Eras.inquit, Theologus est vir pius, de diuinis loquendi peritus. &, Theologia est pietas, cum ratione de diuinis rebus loquendi coniuncta. Spieg.

THERIA, id est, animalia. Verùm nonnunquàm ea voce vsi sunt veteres, præterquàm in bestijs, & venenatis ijs, quę ictu morsuve venenum relinquunt, & in quo exiguo corpore maxima nocẽdi vis regnat. Spiegelius.

THERIACA, cæ. Vlpian. Theriacum quoque & cętera medicamenta, quę secessus causa dominus ibi habuisset, l.quęsitum.ff.de fund.instr. Huius confectionẽ docet Plin. Quamuis veram hodie non habent omnes officinę, consensu omnium eruditorum, vt pulchrè super ea re Leonicenus & Manardus. Interim tamen tam stupidus est mundus, vt prorsus decipiat vbique. Ex Onomastico Brunfelsiano. Sp. Est autem Theriaca antidotum notissimum contra venena. de cuius compositione duo extant Galeni opera, alterum ad Cæsarem, alterum ad Pamphilium. dicta theriaca à ther, quod fera, hoc est, vipera. Plin. lib. 20. Fiunt, inquit, ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur à Gręcis. Hiero.ad Iouian. lib.2. Viperę, inquit, carnes vnde theriaca conficiuntur, quantis rebus aptę sunt, norunt medici. de fund.instr. l.quęsitum &c. Nebriss.

THERMA est vocabulum Grecum, quod neque Latinum nomen, neque significationem vnica dictione recipere potest. θερμόν. calidum tantùm significat. Nos verò loca quæ calentibus aquis, aut sine ipsis solo fornace calefacto, leuandi & sudandi vsibus deputata sunt, eodem nomine, quo Gręci thermas appellamus. Drosæus in method.iur.

THERMAE Achilleæ nuncupabantur Romæ, in l.omnis, de aquęduct.12.C. ab Achille, quem Thetis mater aqua stygia abluisse memoratur præter talum, vt annotauit Forcat.in Cupid.iurisper.cap.10.

THESAVRVS est, vt inquit Paulus, vetus quædam dispositio pecuniæ, cuius nõ extat memoria, vt iam dominum nõ habeat. Sic enim fit eius qui inuenerit, quod non alterius sit, l.nunquàm nuda. ff.de acquiren.rerum domin. Græci thesaurum dicunt pecuniam, quam quis in numerato, & ad casus repentinos repositam habet. Vide Alciat.lib.4.de verbor.sign. & Ferrar.in §.thesauri, Inst.de rer.diuis. Sp.

THESAVRARII vocabulum alicui Plaut. vsurpat adiectiuè: qui & Herculem thesaurarium festiuè vocat. Nunc in regum aulis præcipuum locum obtinuit inter magistratus summi honoris, qualem in celeberrima Cæs.Ferdinandi curia illustriorem effecit virtus clarissimi Baronis Tiridis Collis & Strechæ D.Ioan. Hoffman, viri & iustitiæ laude, & integritate præstantis: & quod rarum in ordine talium virorum, amatoris atque Mœce-

Mecœnatis eorum qui sunt dediti literarum tractationi. Pari amore atque studio complectitur opt. literarissimosque quosque inclyto loco natus apud Hispanos, heros ille incomparabilis Martianus à Guzman, pridem Friderici Nauseę, Iurisperiti & Theologi docti, & simul Orthodoxi præconio copiosè, verè nobilitatus: adeò vt mutus ego videar, quidquid vel immodicè addiderim ad tam præiudicatam iam illustrem & amplã Guzmanicarum laudum prædicationem. Sp.

THESAVRORVM autem præpositos habebant Imperatores Constantinopolitani & Comites, l. penult. C. de muril. leg. lib. 11. l. vlt. C. vt dign. ord. ser. l. 2. C de palat. sacr. scrin. largit. lib. 12. Et Thesaurarios, custodiæ thesaurorum suorum præpositos, l. 1. de canon. largitio. titul libro 10. C. Et Thesaurenses, l. 2. C. de palatin. sacr. largit. lib. 12. C. Ammia. Marcellin. libr. 22. Hic idem Vrsulus datis literis ad eum, qui Gallicanos tuebatur thesauros, quidquid posceret Cæsar, procul dubiò iusserat dari. Brisson.

THESAVRENSIS. Imp. in l nullus thesaurensis, de palatin. sacrar. largit. C. libr. 12. thesaurensem vocare videtur officialem comitis sacrarum largitionum, qui & comes thesaurorum dicitur, quem Græci vocant θησαυρωτικόν. Cuia. in d. l. nullus thesaurensis. C. de palat. sacr. larg. lib. 12.

THESAVRVM inuenire. Imp. Leo rectè beneficiũ Dei appellat, l. vnica, de thesaur. C. libr. 10. Triphoninus autem donum fortunæ, in l. si is qui in aliena. ff. de adquiren. rerum domin. refertur elegans Scæuolæ responsum tit. de rei vind. quod haud grauatè adscripsi. A tutore, inquit, pupilli domum mercatus, ad eius refectionem fabrum induxit: is pecuniam inuenit. quæritur, ad quem pertineat? Respondi: Si non thesauri fuerunt, sed pecunia fortè perdita, vel per errorem ab eo ad quẽ pertinebat, non ablata: nihilominùs eius eam esse, cuius fuerat. Spieg. Adde Forca. in Necyom. dial. 57. num. 4. & sequen.

THESIS, ait Alciat. est generalis & indeterminata assertio, quæstionis modum complectens, quales apud nos sunt regulæ iuris. Hypothesis verò determinata est. sicut apud nos casus vel species facti. Apud Dialecticos vt inquit Aristot. Thesis est conclusio, præter communẽ sententiam proposita. Aristophani verò in Nubibus, significat sportularum depositum, vnde iudicum honoraria pendantur. Sp.

THESMOPHYLACES, dicuntur legum & institutorum custodes. Budæ in annotat. prior. l. 1. de iustit. & iur.

Θεσμὸς vocatur Lex scripta. Vnde Thesmothetæ dicuntur ij, qui leges positas emendabant. Connan. libr. 1. comment. cap. 8. in princ.

Θεωρία. in tit. (quæ Græca est) de vet. iur. enucl. Latinè visio. Prat.

THLASIAE, siue Thlibiæ. Latinè dicti sunt qui habent testiculos attritos, à θλάω, siue θλίβω, quod est, frango, & propter hoc vitium liberos gignere nõ possunt, sed vitio sublato possent. ideoq; adoptare his permissum est & matrimonium contrahere, quia sanitatis spem habent, l. si serua. §. si spadoni. ff. de iure dot. Vlpianus de verborum significat. l. spadonum. Thlibiæ, inquit, & Thlasiæ, sed & si quod & aliud genus spadonum est. Item Paul. ad legem Corn. de sicar. l. hi quoq;. Hi, inquit, qui thlibias faciunt, ex constitutione D. Hadriani, in ea sunt causa qua hi qui castrant. Nebr. Vide, Spadonum genera. Spieg.

THYMELICVS, interpretatur pugio, seu scenarum histrio. Vlpian. de his qui not. infam. l. athletas. Neque thymelici, inquit, qui certaminibus sacris deseruiunt, ignominiosi habeantur. Θυμέλη, pulpitum, scena, ara. Nebrissensis.

THYMELICI, in l. athletas, de his qui not. infam. legendum, non temelici. quod nemo non nouit, teste Budæo. Albe. exponit cantantes in pulpitis cum instrumẽtis. Sed memineris, virum illum (quod & in nuncupatoria epistola indicaui) cum bonarum literarũ, tum meliorum authorum, omni præsidio fuisse destitutũ: quod ex iam dicta voce, Tiberis & Thebais, ac infinitis alijs, simili modo enarratis, manifestè apparet. Referuntur autem inter scenicos thymelici quorum nomine veniunt citharœdi, citharistæ, psaltæ, lyristæ, tibicines. Vide hic Budæum, qui admonuit, eodem errore themelici, apud August. cap. 6. de Ciuita. circa finem legi. vbi Ludo. Viues de thymelicis aliquantò fusiùs. Thymelicorum quoque meminit Modest. in l. Septicia. de pollicit. quorum vt thymeles Græci meminerunt crebrò: & ex Latinis Vitru. lib. de Architect. 5. Vide etiam Rhodig. cap. 8. lib. 8. Spieg.

THYMELICAE saltationes, apud Iustin. Nouel. de consul. lib. 5. ac primas quidem. Vide, Tragœdi. Spiegelius.

THYMELICI. de quibus in l. 4. ff. qui not. infam. l. 10. ff. de pollicitatio. l. penult. de spectacul. in C. Theod. Suida interprete sunt οἱ ἐν ὑπέρῳ τὴν τέχνην ἐπιδεικνύμενοι. Isidorus verò libr. 18. cap. 47. thymelicos musicos scenicos interpretatur, qui organis, & lyris, & cytharis præcinebant. Indeque dictos ait, quod olim in Orchestra stantes cantabant super pulpitum, quod θυμέλη vocabatur. Quæ interpretatio accommodatior est ad Vlpiani verba, quàm illa Suidæ. Phrynichus quoque [illegible] ait dictum τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ ἐφ᾽ [illegible] Thymelicos certè à Scenicis disiunctos suasque in Orchestra peregisse actiones Vitru. lib. 5. cap. 8. indicat. Hinc Thymelicę in l. 21. de pistorib. in C. Th. l. 5. de Scenicis in eo. C. Thymelicis autem in d. l. 4. xystici adiunguntur, qui se in gymnasijs & xystis exercebant. Quorum Sueto. in Galb. cap. 15. meminit. Tertullian. in lib. de Spectacul. Etenim ipsi auctores & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, harenarios illos amentissimos. Vnde Xystarches apud eundem Tertullia. in l. b. ad Martyres. Suidas [illegible] interpretatur, & ita xystarcham apud Marcellinum legimus libr. 21. In Pandectis tamen Florentinis Exustici appellantur. Briss. De Thymelicis vide etiam Cuiac. ad l. 4. C. de spectacul. & scenicis. C. lib. 11.

THYNNI pisces prægrandes traduntur, ceruice & abdomine in precio apud antiquos, atque iugulò tantùm recenti: cætera pars plena pulpamentis, sale asseruatur, quę Melandria appellatur, cæsis assulis quernis similis: & ideò Lucilius in primo Satyrarum lib. Abdomina, inquit, thynna venientibus priua dabo, cephaleamque carnem. hi præ nimia pinguedine dehiscunt neque plus quàm biennio possunt viuere. Causam tradit Aristoteles de natur. animal. libro 6. cap 17. vbi etiam de eorum coitu, partu, & adolescentia. Carne tantùm pascuntur, pariunt in Ponto, nec vspiam alibi. Aristotel. libro 5 cap. 10. Gregales sunt, & amici inter se, vt in 9. tradit Aristotel. cap. 2. Agitantur asilo, exoriente cane: & omnium maximè pisciũ, gaudent tepore. ab his Thynnoscopi dicti homines, qui ex superioris littoris parte thynnos speculari consueuerunt: Latinè thynnarij, vel thunnarij vocitantur, y in v, conuersa, vt moris est. prout etiã vertit Latinè Græceque doctissimus Gaza, in libro Aristotel. 4. de Animal. cap. 10. Et sæpè, inquiens, thunnarij circumretiunt thunnos dormientes. & in alijs locis Aristot. superiùs relatis. & pisces hos credimus esse, quos hodie materna lingua thunninam vocamus. De thynnis meminit etiam Strabo lib. 3. addens, thynnos plurimum glande gaudere, cuius cibo eximiè pinguescant. & secundùm ista debet castigari locus apud Vlpian. in l venditor, in princ. ff. commu prædio. apud quem mendosè tignara legitur. Cotta. Adde Forca. in penu iuris Ciuil. cap. 20.

T I

Τραβηφόρος, trabeæ, ornamenta Consulum, Nouel. 103. & apud Appianum, Artemidorum, Suidam, & Moschopulum. Adde Cuiac. ad l. 1. C. publicæ lætitię vel consulum nunciatores, &c. lib 12.

TIBERIS, Albula prius, à colore, non à Tiberio Nerone, in eo, vt Alber. ait, submerso: sed à Tiberi Rege Albano, ibi præcipitato, cognominatus est. Ex Sueto. constat,

ſtat, crudeliſſimæ beluæ corpus publicè crematum: tametſi Tiberium & Tiberim, pars populi clamitarent. Spiegel.

TIBI, & à te, nec ad rem, nec ad dignitatem, ſed perſonam duntaxat referuntur: vt tradunt Interpretes Pontif. iur. c. mandata, extr. de præſumpt. & c. tibi. & c. ſi pro te, de reſcrip. lib. 6. Sp.

TIBIALE, velamen tibiarum: quinetiam arma, quibus crura muniuntur, Tibialia vocantur. Paulus: Si tibiale, vel humerale miles alienauit, caſtigari verberib. debet. Spieg.

TIBICINES, in ædificijs appellantur columellæ, quibus ruſtici tecta ſua fulcire ſolent.

TIBVR, ſiue Tiburtum, vrbs ad decimum ſextum lapidem ab vrbe diſtans. Hanc vocem apud veteres Iuriſcoſſ. ſcriptam per i Latinum, non per y, probat editio Haloandrina. Pierius in caſtigationibus in Poetam accedit. Seruius lib. 7. autor eſt, tres fratres veniſſe ad Italiam: Catyllum, Coracem, Tiburtum. Hi ſimul omnes vnam fecère ciuitatem, & eam de fratris maioris nomine Tibur appellauere, licèt & aliàs fecerint ſinguli. Huc olim plebs Romana ſeceſſit. Et hiſtoria habet olim dirutum a Friderico Imp. eius nominis primo: de quo latiùs ſcripſi in 4. librum Ligurini. Spieg.

TIBVRTIBVS municipibus meis amantiſſimis, quos ſcitis, balneum Iulianum iunctum domui meę ita, vt publicè ſumptu hæredum meorum & diligentia decem menſibus totius anni præbeatur gratis. Vide Scęuo. in l. patronus. §. codicillis, de leg. 3. Sp.

TIGILLVM quid ſit. Vide, Sub iugum mitti, &c.

TIGNA, ſolent trabes appellari, quibus ſumma domus contegitur. A tegendo ſic dicta. Hinc fabri tignarij, murarij omnes, materiarij albarijque ſignificantur. Hinc & contignationes. Alciat. de verb. ſignif.

TIGNARIVS faber, non ſolùm is qui dolat, ſed etiam qui ſolaria lignea, hoc eſt, qui trabes, cæteraque ad tabulata domus vtilia, & omnis qui ædificat, intelligitur. l. ferri. de verb. ſignif. Sp. Adde Cuiac. ad l. 1. in fi. C. de excuſ. artif. lib. 10. qui dicit, Græcos generali vocabulo τέκτονα vti.

TIGNVM. Tigni appellatione in lege XII. Tabul. omne genus materiæ, ex qua ædificia conſtant, ſecundùm Caij, Vlpiani & Iuſtiniani opinionem, venit, l. tigni appellatione. ff. de verb. & rer. ſignifi. vnde quidam aiunt tegulam quoque & lapidem, & cæmenta, cæteraque, ſi qua ædificijs ſunt vtilia (tigna enim à tegédo dicta ſunt) hoc ampliùs, & calcem & arenam tignorum appellatione contineri. Sed & in venis tigni appellatione omnia vineis neceſſaria continentur, veputà, perticæ, pedamenta, l. 1. ff. de tign. iniuncto. Anchoranus.

TIGNVM propriè eſt, cui tectum ſuperponitur. Vitruuius libro 4. Trabes, inquit, ſuprà columnas & paraſtatas & antas ponuntur: in contignationibus tigna & axes, &c. Nam contignatio habet trabes, tigna, aſſes, tegulas. Albertus de re ædificato, libr. 7. In trabibus ſunt tigna, quorum reſecta ad perpendiculum capita extrorſus apparent ex moduli dimidia, Tignorum latitudo æquabit craſſitudinem trabis &c. Hæc ille. Item Vitruuius lib. 10. Supra capreolos tignum collocatum coniungebat capreolorum compactiones. Brechæus in l. tigni appellatione. ff. de verb. & rer. ſignif. Et tignum quidem à tegendo dicitur, eaque propriè ędificij pars eſt, quę tegit: & tegit quidem non continuatione perpetua ædificij, vt in operis cæſo lapide concameratis & tectis, ſed lignorum contignatione, & appoſitione, vt ferè ſunt omnium ædium tecta. Tignum enim propriè ligneum fuit ſignificauitque quamcunque trabem tegendi cauſa impoſitam. Connan. lib. 3. comment. cap. 6. nu. 8.

TIGVLA, foramina, quibus fumus exit. Prat.

TILIA, arbor, cuius ex cortice interiore membranulæ ſumuntur: in quibus veteres ſcribebant, l. 52. ff. de leg. 2. l. librorum, de leg. 3. Sp.

TIMEO, inter ea numeratur verba, quæ idem poſſunt, addita, vel non addita negatione. Vide Alciatum in l. duabus negatiuis, de verborum ſignificat. Spiegelius.

TIMIDI, qui ſemper, & præter modum timent. De his ex empto actionem admittit Prætor, teſte Vlpia. in l. 1. ſub fin. de ædil. edict. Sp.

TIMIDIORES ſunt ſerui. Authen. de non alien. §. nunc autem, verſ. Oeconomus.

TIMIDITAS, ex rebus, non ex vocabulis oritur, vt Cicero oppidè ſcitè dixit, lib. 4. de finib. Vlpianus in §. apparet. l. cùm verò 15, de fideicommiſſ. liber. cenſuit obeſſe libertati non debere, quæ vel ſeruis petitur, vel in totum non petitur per ignauiam, vel timiditatem, & cæt. Spieg.

TIMOR, ait Cicero, metus mali appropinquantis. Tuſcul. 4. Metum autem accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, ſed maioris mali, & qui in hominē conſtantiſſimum cadat, l. 5. & 6. quod met. cau. Vide, Metus. Spieg.

TIMOR infamiæ, timor vexationis, l. nec timorem. ff. quod met. cauſ.

τίφη Græcis commune eſt nomen vermis, coloris & frumenti. Cuiac. ad l. 94. ff. de verb. oblig.

TIRONES ſunt, qui nondum in numeros relati, lecti tamen vt militent, publicis expenſis iter faciunt, & ſub campi doctore exercentur, l. 42. ff. de teſtam. milit. l. vlt. ff. de munerib. & honor. l. 4. in fin. ff. de re milit. l. vlt. ff. de cuſtod. reor. Hos notis compungi in brachijs ſolitos oſtendit, l. 3. ff. de fabricenſib. lib. 11. C. Et Veget. lib. 1. cap. 8. Tironum autem præſtatio & præbitio olim in muneribus publicis fuit, l. 4. C. de proxim. ſacr. ſcrin. libr. 11. l. 2. C. de priuileg. eor. qui in ſacr. pala. l. 10. C. de palat. ſac. largit. lib. 12. l. 2. C. de ſilentiar. eod. tit. Quià præbit. tiro. in C. Th. Marcel. libr. 21. Parique ſtudio ſupplementa legionibus ſcripta ſunt in dictis per prouincias tirocinijs. Briſſ.

TITHASVS. Hoc nomine Græci manſuetum appellant, quo idem Pompon. vtitur in l. ita relictum. ff. de lega. 2. Cuiac. ad l. 67. ff. de hæred. inſti.

TITIONES & carbones differunt, quod Titio lignum ſit aliqua ſui parte exuſtum & extinctum, vel torris extinctus. Torris enim dicitur lignum aliquod teres igne ardens. Carbones ſiquidem ligno ſemiambuſto, atque igni torrefacto conficiuntur. Brech. in l. carbonum. ff. de verb. & rer. ſign.

TITIVS & Accius, vetera nomina quibus exempli cauſa vti mos erat. Varro in teſtamento, Quòd ſi quis vndecimo menſe natus eſt, Accio idem quod Titio ius eſto apud me. Per hoc vetus prouerbium Varro ſignificat, ſicuti vulgò dici ſolitum erat, de rebus inter ſe nihil diſtantibus. Idem Accij quod Titij, ita pari eodemque iure eſſe in 10. menſibus natos, & in 11. Hæc Gell. lib. 3. cap. 16. Hotom.

TITVBARE, non eſt, vt imperitum Latinitatis ait vulgus, defectuosè loqui, vel inſcienter, ſed vacillare, hoc eſt, ægrè pedibus inſiſtre. Hinc non niſi translatè teſtis titubare dicitur, cuius dictum vel ægrè diſcernitur, vel vt inconſtans ac varium exploditur. Sic Iuſtin. vocat titubantem mentem. l. fin. C. de cōndi. indeb. quæ hæret, in ancipitique eſt, atque dubia. Sp.

TITVLVS à tuendo, hoc eſt, indicādo dicitur: quia tuetur & indicat id, cui ſuperſcribitur, ne incidat ambiguitas. Et quia ſolebant olim titulos rubris literis ſcribere, inde appellantur iam nunc Rubricæ. Vlpian. in l. 1. ſi cert. peta. Quoniam igitur, inquit, multa ad contractus varios pertinentia iura, ſub hoc titulo Prætor inſeruit, ideò rerum creditarum titulum præmiſit. & Paul. ad finem l. 2. de interdict. Aliqua enim ſub hoc titulo interdicta ſunt. Vel quòd factum authoris tueatur, indicans veritatem cuiuslibet rei: vt ſi quis alterius fortè generis quicquam eſſe contendat, recurratur ad titulū: vt ecce, ſi quis dubitet, iuſtè poſſideam: ego illi cauſam allegem meæ poſſeſſionis, purà, quòd emerim, vel dono acceperim, tunc cauſa huiuſmodi, ſeu formula iure probata, eſt mihi titulus, tueturque rem meam. Non autem poterant, tradente Oldendorpio, ſignificantius nobis inſinuari cauſæ, ex quibus vnicuique liceret apprehendere, occupare, poſſidere rem, quam vt dicerentur tituli poſſeſſionum: quaſi tuentes, inſtificantesque poſſeſ-

possessionem. Porrò tituli vocabulo Impp. in l. cogi. C. de petit. hæredita. bifariam vtuntur. Primo etenim pro vero titulo, quales sunt: Pro emptore, Pro donato, Pro legato, Pro derelicto, & similes. Deinde verò, pro quadam modificatione, iuxta Azonis interpretationé: qualem etiam habet prædo & raptor, l. pro hærede, in eod. tit. Bartol. sentit, & quidem rectè, titulum re ipsa nihil aliud esse, quàm causam contractus, & (vt alij dicunt) initium possidendi, in l per diuersos. C. mandat. Spiegel. Tranquillus in Domitiano, titulum pro causa animaduersionis & supplicij de nocente sumpti vsurpat: vt mirum videri nō debeat, quod Matthæus in Euangelio dixit αἰτία, id Latina voce ab alijs τίτλον vocatum esse. Sic enim & Plutarchus & alij, pro Catulo κάτλον, pro Bibulo βίβλον, pro Lentulo λέντλον dixere. Hinc factum etiam, vt nostri in tractatu possessionum, quod veteres causam dixerunt, ipsi titulum vocent. Quem Theophilus non ineleganter lib. Institut. 4. describit. Qua quidem significatione, & Domitius Vlpianus l. 1. ff. pro dote. Titulus est, inquit, vsucapionis, & quidem iustissimus, qui appellatur pro dote. Et Marcellus in Episto. ad Sulpitium. Sic color vel titulus, vt sic dixerim, donationi quæsitus est, nihil valebit traditio, l. Sulpitius, de donat. inter virum. Curtius libr. 2. ἰκαστῶν, cap. 42. tom. 2.

Titvlvs, quod alicui rei, vt libro, operi, vel statuæ, superscribitur, ad eius cognitionem. Vnde in statuis, siue picturis Titulum dicimus, literas, quæ vel artificis, vel eius cuius statuæ, siue imago est, nomen demonstrat: vel tempus quo factum est opus, declarat. Habet & alias titulus significationes, quas glossę indicant, in l. non ambiguum. C. famil. hercis. & in Nouel. de mandat. Princip. §. titulos. Sp.

Titvlvs, pro Causa. iuxta quod vulgò loquimur, Corruptus titulus, pro non titulo habetur. Item, titulus malus non releuat: vt in fure, prædone, raptore, tyranno, & similibus, vbi nulla causa saltem iusta adduci potest, per textum valdè elegantem, in l. qui interrogatus, cum l. sequen. ff. de petit. hæredita. Bartol. in l. si ager. de rei vend. facit differentiam inter titulum vniuersalem, & titulum singularem. Sed rectiùs indicante Apello, distinxisset inter contractum & modum acquirendi dominij. Vide causam apud eund cap. 3. Dn. Old. hâc culpâ condonat non abs re Bartolo. Vide eū in Introductorio class. 3. Sp. Vide Ræuar. de auctoritate prudentum, cap. 7. Ambrosium in sermo 90. Asconium in Oratione Cicer. pro Milone: Manumiserat eos, inquit, quòd caput suum vlti essent, &c.

Titvlvs falsus. Quemadmodum per rerum naturam, vbi post titulū nihil sequitur materia vel operis, aut vbi materia seu opus non respondet titulo, ibi vanus & falsus dicitur titulus: ita qui verbis dūtaxat possidendi causam & prætextum allegat, quem reuerà non habet, is nihil facit aliud, quàm quòd fumos vendit, & titulum mentitur suæ possessionis. Sp.

Titvli etiam fiscales & largitionales, l. 5. de susceptorib. lib 10. C. Rub. de canon. largit. tit. Symmach. lib. 2. Epistol. Et quantum in titulis fiscalibus exigendis tua cura promouerit. Briss.

Titvlvs hæreditarius, l. 1. C. si quis ign. rem mino. sin. decret. compar. & titulus honorarius, ibidem Albericus.

Titvlvs lucratiuus est, cùm res ad aliquem peruenit sine onere, sine grauamine dandi, ex mera liberalitate. Hos titulos, vel causas lucratiuas, eleganter recenset Imp. in l. vnic. C. de impon. luc. descript. lib. 10. Vide suprà, Lucratiuæ causæ. titulus autē onerosus est, quando res ad aliquem peruenit, cum onere aliquid dandi, vel faciendi: cùm is qui rem recipit, oneratus & grauatus est aliquid vicissim dare, vt facere: sicut est in omni contractu. Spieg.

Titvlos magistratuum dicimus, per quos eorum gradus, dignitates, imperia designantur, ein Wirdigkeit. Hi autem mirum dictu est, quàm varijs modis per seculorum vicissitudines immutati sint. Nouel. de mandat. Princip. §. titulos. Constit. 17. Sic titulus Iustiniani Imperatoris describitur, Institut. & C in princip. Item tituli Ecclesiarum & beneficiorum dici solent. Quomodo etiam accipiendi sunt, C. vt nemo priuat. titul. præd. suis, vel alijs impon. Hac ratione dici cœperunt tituli, pro causis seu formulis iustificandæ possessionis, hoc est, quibus defenderetur vniuscuiusque possessio ab impugnatione alterius, Anzeigung einer rechtmässigen ankunfft. dictum supra, Titulus a tuendo. Oldendorpius.

Titvli nominati, ad instar contractuum: quia tituli ex contractibus proficiscuntur. tractantur hi libr. Pandect. 41. Innominati tituli, sunt ex iure naturali, apud omnes gentes æquè recepti, absque certa & solenni formula, quales declarat. Old.

Titvlvs pro suo. Vide suprà, Pro suo. Titulus ludi est, lucratiuus. Quære. Turpe lucrum.

Titvlvs verus dicitur, qui nobis significat verè competere causam. Putatiuus autem titulus, quem putamus nos habere iusto quodam errore alieni facti, cùm reuerà non habeamus possidendi causam. Quare rectè monuit Oldend. titulos putatiuos potiùs dicendos titulos bonæ fidei, iuxta phrasim Iurisconsultorum Hi enim vocant bonam fidem, quicquid illæsa conscientia credimus esse, cùm non sit, scilicet tolerando errore lapsi. Sic bonæ fidei emptor dicitur is, qui a non domino emit. Vide & Bonæfidei possessor. Sp.

Titvlo tenvs, quod nudo verbo nititur, quod probari non potest. Vlpian. Ne tamen titulo tenus tutores ære alieno allegato, pecunia abducantur, in §. illud quæri potest. l. magis puto, de reb. eor. qui sub tut. Idem est, si quis titulum quidem facti allegare possit, sed iure inualidum, vt quia emerit à furioso sciens: vel quia maritus vxori, aut vxor marito donauerit. Is enim titulotenus pro possessore possidet. Quoniam reprobatus, vel inualidus titulus, habetur pro non titulo. Sp.

T O

Toga dicta est à tegendo, inquit Pompon. l. 180 ff. de verbor. signific. Eius formam ac figuram Quintil. lib. 11. cap. 3. his designat verbis: Veteribus nulli sinus: perquā breues post illos fuerunt. Ipsam togam rotundam esse & aptè cæsam velim. aliter enim multis modis fiet enormis. pars eius prior medijs cruribus optimè terminetur, posterior eadem portione altiùs quam cinctura: sinus decentissimus, si aliquantò supra imam togam fuerit. nunquàm certè sit inferior. hæc ille: quæ à Baysio prætermissa fuisse miror. Toga autem ciuium Romanorum fuit propria. Itaque & vbique eam gestare iubebantur, neque peregrinis ea vti licebat. vnde illud Plin. lib. Episto 11. Idem cum Græco pallio amictus intrasset (carent enim togæ iure, quibus igni & aquæ interdictū est) postquàm se composuit: Latinè, inquit, declamaturus sum. Tranquil. in Claud. Peregrinitatis reum orta inter Aduocatos leni contentione, togatumne an palliatū dicere causam oporteret, quasi æquitatem integram ostentans, mutare habitum prout accusaretur, defenderetur-ve iussit. Hot. Proinde etiam ius datum togæ Carthaginensibus apparet tum à Statilio Tauro deducta Colonia est muro cincta. Aelio Saturnino vel augure, vel Pontifice eam Coloniam inaugurante, & solemne carmen effante: non enim ius erat cuiuis eius togæ vsurpādæ. proinde scribit, cùm concordia iuuat, toga oblata est, cùm dixisset Carthaginenses tunicam cinctu arbitrante suspendisse, & pallium tabulata congregatione fulcisse: subijcit, si quid vel dignitas vel temporalitas vestit, vbi libenter vertit, scriberē, quod haud paulò ad sententiā esset accommodatius. Togam tradit à Pelasgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos venisse Græci quędam Tebennum Archadem togæ Romanæ inuentorē prędicant, qui primus id genus vestis gesserit, & sinum Ionicum nauigressus in Italiam venerit. & vestimentum propagarit, vnde & togam τήβεννα appellatam fuisse scribunt de inuentoris nomine. Hæc Turneb. aduers. lib. 7 cap. 20.

Togarvm varia antiquis Romanis erant genera: vt, toga prætexta, qua vtebantur pueri vsque ad annum decimumoctauum Dicta, quòd veste purpura intexebatur. Posteà sumebant togam virilem: quæ & Libera dicebatur.

cebatur. Vlpia.de aur.& arg.legat.l. vestis Puerilia autem sunt veluti togæ prætextæ, aliculæ, chlamydes, & pallia: quæ filiis nostris comparamus. sic legit Nebriss. Expungendæ sunt autem dictiones, Aliculæ, & Pallia: substituendæque, Alicubi & Alia. Sic enim habet Nor. text. Adstipulatur Bayfius. Item, toga virilis, toga picta, toga regia, quæ erat auro & purpura intexta, qua reges vtebantur. quæ à Liuio inter insignia triumphantis numeratur. Toga pura, quam tyrunculi forenses assumebant tyrocinij die. Toga candida, quam petitores magistratuum induebant: vnde candidati dicebantur. Sp. Neque verò in professione satis erat, togam candidam induere, sed etiam solenni ad populum nominatione, quæ in concione ab aliquo magistratu data, fieret. Nam si præsens Q. Fuluius Flaccus professus est, se petere præt. non absq; toga candida, quia prætextam ferre eum ædilem oportebat, relinquitur profiteri aliud fuisse, quàm toga candida petere magist. De quo Grucch. C. de Comitijs Roma. lib. 1. Candida ergò toga petitionis signum erat, vt à populo dignoscerentur, qui ambirent magistratus. Quamdiu enim retinebatur toga cãdida, tamdiu perstare in petitione: ea deposita, & petendi voluntatem deposuisse candidati censebantur.

TOGA VITREA ideò sic appellata, quòd ritu vitri transluceret. Varro modio, Istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos. Turneb. lib. 14. cap. 19.

TOGATI in Impp. Constitutionibus pro aduocatis & patronis ponuntur, l. 11. §. proculdubiò. C. de iudic. l. vltim. C. de sportul. Et in tit. de aduocatis diuers. iudic. passim. Brisson. Adde Cuiac. ad l. 5. C. de metat. & epidem. lib. 12.

TOLERARE, qui sustentare, nouè dixit Alph. l. censoria, de verbo. sign. Sic & Tacitus. tolerare vitam. Alci. ibidem admonet, & latiùs ostendit Budæ. in Annotatio. posterior. ad d. l. Sp.

TOLERABILE tributum, pro moderato, nec difficili.

TOLERABILIA esse, quæ vetus consuetudo comprobat, rescripserunt Impp. Verus & Antoninus. author Papyrius, in l. Imperatores, de pollicitatio. Spiegelius.

TOLLENDO quid sit, Glareanus anteà exposuit. Est verò ἀκλώνεσθαι, vt ait Turneb. lib. 6. aduers. cap. 18. quod sursum deorsum hinc inde tollitur, more Oscilli, & alternis hinc & inde suspicit & despicit. Vide etiam Petrum Crinitum, de honesta disciplina, libro 19. capite 2.

TOLLERE iudicium, tollere, disturbare, rescindere iudicium, aut rem iudicatam in eadem redicimus, pro eo quod vulgò dicunt, quassare, & annihilare sententiam iudicis. Ex Syluio. Sp.

TOLLERE, verbi vsus & elegans, & varius est apud Iurisconsultos: præsertim Vlpianum, qui fuit Romani sermonis obseruantissimus. Vt ius vicino non esse, altiùs ædes tollere. Et interdum dici potest eum quoque, qui tollit ædificium, vel deprimit, luminibus officere, hoc est, demoliri, diruere, eleuare, sursum erigere, l. si arborem. §. per contrarium, de seruit. vrban. præd. Spieg.

TOLLISSE, pro sustulisse, apud Vlpian. in l. 13. §. 4. ff. de acceptil. Hotom.

TOMENTVM Circense hoc vocabatur, quod fortassè initio Circensibus spectaculis sibi substernere solerent. Strabo de hoc tomento sic scribit, Τύφη τὶ [illegible] Schard. ex Turneb. lib. 9. cap. 14.

TOMENTVM Circense, vocatur triuiale commune pauperibus, id est, quicquid puluillo infarcitur, sitne illud fit de lana, pluma, stramento, caricibus, vel iuncis. A τομὴ, incisione: concidebantur enim quæ puluillis infarciebantur. Vlpianus de legat. 3. l. si vni lana. Lanæ, inquit, appellatione, tomentum non continebitur. Nebriss.

TONSOR radebat. Vide Vlpian. in princ. l. Item Mela scribit ff. ad leg. Aquil.

τόξευμα apud Græcos quidem proprio nomine vocatur id, quod ab arcu mittitur, apud nos autem communi nomine & telum appellatur, l. sic caluitur. ff. de verborum signific.

TOPIARII, artifices fruticum & herbarum in varias figuras conformandarum, ἀπὸ τῶν τοπίων, meo iudicio: id est, à funiculis: potiùs quàm ἀπὸ τῶν τόπων, vt quibusdam placet. Alphen. l. 60. § 3. ff. de legat. & fid. Prædijs legatis, neque topiarium, neque saltuarium legatũ videri ait. topiarium enim ornandi fundi paratum esse. Item Vlpi. l. 8. in fin. & Marcia. l. 17. § 2. ff. de instr. vel inst. Adde Forca. in suo Cupid. Iurisperito, cap. 5. nu. 8. & Turneb. aduersar. lib. 16. cap. 23. & lib. 24. cap. 11.

TOPIARII serui, in l. 60. §. vlt. de leg. 3. l. 12. §. idem respondit. & l. 17. in fin. ff. de instru. vel instrum. Et apud Plin. lib. 3. Episto. ad Caluis. Sunt qui edera gestationes conuestiunt, formas ex plantis, fruticibus, arboribus faciunt, variasque ex his subtiliter compositis & plicatis figuras exprimunt & reddunt. Vnde quidam Typiarios eos efferendos contendunt à typis, id est, formis ac figuris, quas exprimunt. Hos eleganter hoc verborũ ambitu Iulius Firmicus lib. 8. Matthesius cap. 10. designat. Vel qui, ait, buxeas arbores tondens in beluas fingat, aut virides porticus in circulum flexis vitibus faciat. Brissonius.

τοποτηρηταὶ, in Nouel. qui mittuntur à præfectis Prætorio vicarij, Gallis *Lieutenans*, loci seruatores, loci iudices, l. 2. C. de exhib. reis. Adde Cuia. Obseruat. lib. 3. cap. 14. qui addit, quòd à Paulo monacho loci seruatores appellentur, lib. 6. hist. Longobard.

τοποτηρηταὶ tamen non sunt confundẽdi cum his, quibus præsides iurisdictionem suam mandant. Nam hi plerunque sequuntur præsides ipsos, vt legati proconsules: τοποτηρηταὶ, in singulis municipijs absentium vicẽ sustinent. Quibus mandatur iurisdictio, eos non sequũtur illa, quæ præsidibus lege data sunt, l. 1. ff. de offi. eius, cui mand. est iurisdict. Vicarij, sine τοποτηρηταὶ constituuntur, vt & ea, quæ lege præsidibus specialiter data sunt, exequantur, l. 2. C. de offic. eius qui vic. al. iudi. obt. excepto iure gladij Nou. 128. Cuiac. in eposit. Nou. Iustin. 8. de præsidibus.

τοποτηρητὴς, Suidæ [illegible]. Prat.

TORALIVM duo fuisse genera, Paulus significat in l. 5. ff. de suppel. legat. vnum quod straguli nomine contineretur, alterum quod non contineretur. Hoc autem Plagam appellatum Nonius testatur: grande scilicet linteum tegmen. ob eam, vt conijcio, causam ita dictum, quòd plagis, id est, foraminibus peruium ac pellucidũ esset, vt si vera coniectura sit, planus nunc eiusdem Pauli locus sit, in l. 3. eod. titul. vbi scribit culcitras, toralia imperia, &c. suppellectili legata contineri: nimirùm si addita literula legamus Toralia Imperuia: vt ea significentur, quæ verè stragula sunt, id est, densa & nó rara. Varro tamen lib. De ling. 4. & apud Fest. De vita popu. Rom. 1 [illegible] vtrunque straguli nomine comprehendit. Hotom. Horat. 1. epist.

Ne turpe toral, ne sordida mappa.

Florentinus de suppel. lega. l. de tapetis. & eod. tit. l. sup pellectili. Nebr.

TORCVLAR, quod & torculum, tam olearium, quam vinarium apud antiquos legitur. quod & Bud. admonuit. Spieg.

TORCVLARIA, sunt machinæ premendis vuis aptæ. Prela enim dicuntur trabes in torculari, quibus vua calcata premitur. Vlpian. in l. fundi, de act. emp. censuit torcularia instrumenti magis esse, quàm ædificij, etiam si ædificio cohęrent. Sic Haloander habet, & sensus ipse requirit, vt sine negatione legatur. Sp. Adde Forcat. in Penu iuris Ciu. cap. 7.

TORCVLARIVS, a, um, quod ad torcular pertinet.

TOREVMATA dicuntur opera argentea, lineatione opificioque circumcasili & vndique secùs munditiæ ambiente polita. cælata, sculpta, baccata, pro vasis vtrique preciosis Epigrammatico Poëta accipitur hæc dictio, & impressis & anaglyphis. In hanc penè significationẽ toreuma Lucius accipit in primo Floridorũ, deflexumà

zum à γλύφω verbo græco quod significat Sculpo & elaboro, inde γλυφὴν Helanicos sculpturam dicimus.

Prabe puer calices, tepidi q; toreumata Nili,

cecinit epigrammatographus Poeta. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollinar. ad Agricolam lib. I.

TORMENTVM, & cruciatum qui infligitur alicui ad pernoscendam veritatem, significat: & pro his etiam ponitur, qui cruciatum inferunt, vt apud Ciceronem pro Cluentio. Est quoque generale vocabulum omnium machinarum, saxa, tela, & id genus alia torquentium, atq; immittentium. Vulgò Bombardæ, & Canones appellantur. De priori significantia vide l. diuus Pius. ff. de quæstion. & Bart. in l. I. eodem tit. pulchrè differentem quibus modis, & contra quos tormenta sint adhibenda. Quintilianus quoq; in lib. 10. scribit, qua ratione tractari debeant tormenta & quæstiones. Sunt autem probationes inartificiales. Sp.

TORNEAMENTVM. Torneamenta vulgò dicuntur quædam nundinæ, vel feriæ, in quibus milites ex condicto conuenire solent, & ad ostensionem virium suarum, & audaciæ temere congredi & aggredi. c. I. ext. de torneament. Et hæc prohibentur fieri, quòd hinc periculum animarum, mors q; hominum proueniat, vt ibi. notatur. [illegible] Anch.

TORQVATI milites, quibus torques virtutis præmium fuit. c. ius militare. in princ. Decret. Torquatos puto rectè appellaueris, qui ab Imperatoribus virtute meruerunt ius militare. Germani tales Ritter / Itali Equites auratos appellant: fortè, quòd olim equites splendidi epitheto insigniuit Hircius, nimirum ab auri fulgore & virtutibus: Cecidère, inquit, eo prælio splendidi ac illustres viri, nonnulli Equites Romani. Quem secutus in historijs Tacitus, illustres Equites pariter appellauit, teste Catanæo. Cæterùm, torques, colli indubias & ornamenta tam masculino quàm fœminino, ido neos quosdam, & præ cæteris illustres Latinæ linguæ autores protulisse, lib. 10. Valturius ostendit.

TORQVATI etiam hodie vocari possunt Proceres siue Equites aurei velleris, qui vulgo, Die Herren vom gülden Bließ / dicuntur: quos Burgundionum Princeps natu maximus, vt nuper Imp. noster insigni suo, quod est Aureum vellus, illustrauit. Spieg.

TORQVERE, tormentum inferre, causa inuestigandi veri. Donatus: Torquemus hominem, extorquemus veritatem. Interpretes Torturam vocant: ab eaque docent non esse incipiendum. Bartol. in l. I. de quæstio. Spieg.

TORQVERE ius, per translationem pro auertere, aut peruertere. Cicero pro Cæcinna: Iuris retinere sententiam, & æquitatem, plurimum valere oportere, an verbo, ac litera ius omne torquere, vos statuite iudices, vtri æquiores esse videantur. Sp.

TORRENS, fluuius qui non de fonte, neque de viua aqua, sed a pluuijs, vel de montibus in valles descendit: æstate autem siccatur, aquis verò hyemalibus inundatur & currit. Vide l. I. & 2. de flum. & l. in summa. §. pen. de aqu. pluu. arc. Spieg.

TORRERE, iam vsurpatur pro igne vrere. Proculus (si vulgati codices carent menda, in l. quidam Hiberus, de seruit. vrban. præd.) De tubulis, inquit, eo amplius hoc iuris est: quia per eos flamma torreretur paries, aliàs inflammaretur, vt apud Haloandrum. Sp.

TORTOR, ex vsu dicitur is, qui torquet in equuleo, magis quàm qui extremo supplicio afficit, vt tradit Syl. Hinc tortura, supplicium. Spieg.

TORTVRA potest quandoq; fieri in domo, non in iudicio, quando tabulæ testamenti patris eorum filiorum, qui à familia interfectus dicebatur, priusquam quæstio de seruis haberetur, apertæ & recitatæ sunt. vt in l. si ea quæstio. C. de his, qui. vt indig. & ibi not. doct. circa gl. 2. Olden d.

TOTA decem. Iulianus l. si tibi. l. ff. de vsufruct. car. rer. quæ vsu consum. Fient quidem, ait, tria tota decem, sed mihi quinque numerari debebunt. Sp.

TOTA statua vno spiritu continetur. Paul. in fi. §. item quæcunque l. in rem actio. ff. de rei vend. Sp.

TOTA vita, totum vitæ tempus.

TOTVM, figuratè pro singulis suis partib. ponitur, vt, Quoanno: prò, qua anni parte: Quo tempore, id est pro quacunque temporis parte. Sic & eodē die dicimus, pro eius diei quacunque parte l. quæ de tota. ff. de rei vend. Spieg. Adde Forcat. in suo Cupid. Iurisperito. nu. 6. cap. 9.

TOTVM fundum nostrum rectè dicimus, eum esse etiam, cuius vsusfructus alienus est: quia vsusfructus non dominij pars, sed seruitutis fit: vt via, & iter: nec falso dictum est, meum esse hoc: & Iulianus ait: & est verius quod Quintus Mutius ait, partis appellatione rem pro indiuiso significari, ait Paulus de verb. sig. Mafæus.

TOTVM integrale, nihil aliud est, quàm integrum quoddam, ex pluribus inter sese cohærentib. constans: quod quidem artificiale dicitur: vt ædificiū, nauis, fundus, prædium l. rerum mixtura. ff. de vsucapion. Hoc alienari prohibito, & pars alienari prohibita videtur l. dotale. §. prædij. ff. de fund. dot. Vbi Vlp. ait: Proinde siue totum prædium in dotem sit datum, siue pars prædij, alienari non poterit, & hoc iure vtimur. Differt autem ab altero corporum genere, quod in dict. l. rerum mixtura. Pomponius naturale nuncupauit, quod scilicet vno spiritu continetur: vt homo, lapis, lignum. Vide Plutarchum de Præcep. coniugalib. Claud. in Topic. Legal. & suprà, Corpora. Sp.

TOTVM in modo, à Logicis ideo nominatur, quia determinatio adiecta dictioni, limitat eam, & facit velut partem. Vnde dictio simpliciter sumpta, si referatur ad eandem dictionem cum determinatione, tunc quæ simplex est, dicitur Totum in modo: quæ determinationē habet, pars in modo. Homo enim, si referas ad hominem album, totum est, & totum in modo. quandoquidem ista determinatio (albus) quia adijcitur eidem dictioni, partem facit: reiecta à dictione, relinquit totum. Atq; adeò similes determinationes, eandem dictionem, & eius significatum à seipsō diuersificant: vt, vbi non adijcitur, totum fit: vbi adijcitur, pars. Vnde dicitur, Totū in modo, & pars in modo: quia modus vtramque facit paginam. Nisi enim modū adijcias, dictio quę in toto est, pars non efficietur. Est autem, Cantiunc. teste, non infrequens apud Iurisconsultos argumentationis genus, de toto in modo: tametsi in vulgatis Doct. Commentarijs de hac re nihil explicatum reperias. Vide eum sub finem, vbi hunc locum, à toto, tractat. Sp.

TOTVM numerale, quod constat numeris. sicut sunt summæ in quantitate discreta: qua quærimus, quot res sint. Spieg.

TOTVM numeri dicitur, & partes eius dicimus, quotas, vel latinius. partes vniuersi. Vt si decem consideres, partes totius, scilicet decem, sunt prima, secunda tertia. Totum generis, quod in suas species diuiditur, vt animal in hominem & brutum apud Dialecticos. Brechæus in l. rectè dicimus. ff. de verb. & rer. sign.

TOTVM & omne sic differunt: quòd totum dicimus vnius corporis plenitudinem, omne, de vniuersis.

TOTVM perfectum dicitur id, quod omnib. partibus suis cohæret l. I. ff. de orig. iur. Sp.

TOXICVM. Lege, Telum.

T R

TRABEAM & Consulum fuisse, constat non solum ex Ausonio & Ammiano: quos celebratissimi nominis vir Baysius citat in lib. I. cap. II. de Re vestiar. verumetiam ex l. I. C. de Consul li. 12. necnon ex fine Constit. quæ extat in Nouell. eod. tit. Spieg. Adde Cuiāc. d. l. I. de consulib. C. lib. 12.

TRABEARVM autem tria sunt genera, vt scribit Suetonius. Vnum quod dijs sacratur, & est totum purpureum: alterum quod est regum, quod etiam purpureum est, sed albo infectum: tertium est augurale, purpura & cocco mixtis infectum.

TRABES propriè, Festus ait, sunt duo tigna ædificij gratia simul compacta. Nam cum simplicia sunt, non trabes, sed tigna dicuntur. Paul. l. quod si ueque. de peric. & comm. rei vend. Videri autem trabes, habitas, quas emptor signasset. Sp.

TRACTA vocantur à trahēdo & tractando. Tractam dicit fœminino genere Plinius libr. 10. ad speciem tractæ subigunt vuæ passæ succo, ex eo placentam vulgo tartam traiecta litera tanquam tractam appellamus. Tracta lanæ etiam inuenitur. Igitur in Catone scribendum est farinæ siligineæ l.11. Vnde solum facias in tracta farinæ l. 4. Eodem modo aliquot interpunctionibus postea eodem capite sic delinquitur, vbi arebunt, inquit, componito, pariter. sic enim lego id est facies vt ante feceras cum in qualo poneres. tum in singula tracta, id est, singula tracta tractabis. & depses & finges vt oportet. Itaque mox sequitur, vbi depsueris, sequitur vbi tracta erunt, id est vbi erunt ficta, vt oportet: focum calfacito & testum, id est clibanum. Mox præcipit vt è libris duabus farinæ fiat solum tenue: subscribit ibi balteum ponito. Balteum autem vocat id quo cingitur placenta & ambitur: est autem solum vel soli pars. Nam cum fingitur placenta positis tractis ita, vt in summo singula sint solum quod in imo latum erat, replicatum in metam sursum versus colligitur, vnde scribit postea, solū contrahito: totaque tracta cingit, & tractarum condimenta complectitur. Hæc annotauit Turnebus aduers. lib.23. cap.9.

TRACTARE pecuniam, pro administrare etiam vsurpatur Cicero in Verr.1. Eras tu Quæstor, pecuniam publicam tractabas. S. Hieronym. periculosam innuit Quæstoriam functionem: existimans, circa rem piceam assiduò versantem, ab ea vix non posse non coinquinari. Proinde magna laude vehendi sunt, qui priuati commodi obliti, publicam pecuniam, bona fide procurant. Cuius nomen egregiè sustinet nunc Hieronymus Smeltius Quæstor ærarius, hoc est magister Centum imperialis Præfecturæ Decapoleos Elsatiæ, in qua Selatū, charissima mihi patria: nimirum quod ad præclaras alias ornatissimi huius viri dotes, accesserit exacta bonarum literarum cognitio, quæ non potest non auocare animos à turpitudine. Simili laude fraudandus non est Christophorus Keuenhuller ab Aichelberg, Eq. clariss. Cæs. Ferdinando à consilijs, natus ad maxima & futurū, modò viuat, Regiæ aulæ lumen. Ipse, quod mirari licet, vixdum ab eo bonis literis à limine salutatis, doctis & studiosis omnibus impensè fauet, & ipsa bonarum artium cognitione, toto quod aiunt, pectore, felici indole filios tradidit locupletandos. Neq; non rectè existimans, hoc possessionum genere eos longè verius & splēdidius exornandos, quàm maiorum nisi tantum stemmatis, aut congerendis facultatib. Sp.

TRACTATOR. Tractatores in tit. de tractatorijs & statiuis libr.12. C. dicuntur, qui facultatem habent tractandi siue adducendi equos in publico cursu. Vnde est tractatoria facultas, quam Venuleius iurisconsultus in l. continuus de verb. obligat. videtur appellare diploma: Non debet (inquit) diplomare diebus & noctibus continuare iter, omni tempestate contempta. Etiam Plinius in epistol. vltim. ad Traianum diploma vocat. Diplomata autem sunt, quas literas patentes nunc appellamus, cuiusmodi sunt edicta & mādata principum regio signo signata: & quas bullas pontificias vocant. Cicero in epistol. Diploma statim non est datum. de literis Cæsaris loquitur, quibus Balbus restituebatur. Verbum est Græcum, quippiam duplicato compositum significans, aut complicatum, vt linteum, quod πτύγμα dicitur. Macrobius, Consulunt hunc Deum, & absentes missis diplomatibus consignatis, rescribitque ordine ad ea quæ consultatione abdita continentur. Diplomata appellat chartulas complicatas, & lino traiectas obsignatasque. Quo in loco codicillos etiam Latinè ea vocat, vt Trāquillus, in Claudio. Suppositos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos. Quod verbum legitur in tractatu, de excus. tutorum. l. administrantes. vt dixi suprà obiter in dictione, Codicillus. Vade codicillaris potestas Lamprid.9, id est, quæ à principe confertur. Traianus ad Plinium. Diplomata, quorum præteritus est dies, non debent esse in vsu, ideo inter prima iniungo mihi, vt per omnes prouincias antè mittam noua diplomata, quàm desiderari possit. Sic Cicero in Pisonem Mitto diplomata tota in prouincia passim data, mitto numerum nauium, summamq; prædæ, id est, edicta, quibus naues exigendas mandabas, cum prouinciæ præesses. Inde fit, vt diplomata vocati sint codicilli, qui dabantur cursoribus vt liceret eis vti equis & vehiculis publicis. Verùm, quoniam in ijs exigendis interdum fraus committebatur, ideo lege Cornelia constitutum eos teneri, qui adulterinis codicillis vtuntur. Hodie apud nos interdum fieri vidimus, vt non aliter cuiquam liceat equis celeribus vti, qui ob cursores armillatos mansionatim collocati sunt, quàm si chartulam haberet publico chirographo subscriptam. Budæus in posterioribus annotation. iur.ciu. Cæterùm, de huiusmodi cursu publico memini suprà in dictionibus, Angaria & cursus publicus. Anch.

TRACTORIAE diplomata & literas euectionis publicæ præbitionisque significant. Rubr. de tractorijs & statiu. libr. 12. C. Sic enim eam Rubricam emendandam censeo, eodem [illegible] lib.12. [illegible] de cursu pub. [illegible] in [illegible] tractoriæ pro Tractoriis [illegible] legitur. [illegible] pressi codices Tractatores cum statiuis, rectiùs & Rubricæ conuenientius scriptorum codicum auctoritate freti legimus Tractoriæ cum statiuis. Huius nostræ scripturæ veritatem præter veteres libros, etiam impressi Beati Augustini codices comprobant: in quibus, Episto.15. ita scriptum est, Tractoria ad me denuo Idib. Nouembr. venit. Quę & mox tractoria epistola ibidem appellatur. Et in lib. post collatio. contra Donatist. capit.24. A primatu suo per tractoriam sunt euocati. Formulam tractoriç legatorum ex antiquo libro scripto sumptam hic adscribam.

Ille Rex omnibus agentibus (locus) Nos in Dei nomine Apostolico viro. N. necnon & illustri viro. N. partibus illis legationis causa direximus. Ideo iubemus, vt locis conuenientib. eisdem à vobis euectio simul & humanitas ministretur: Hoc est veredos, paraueredos tot, panes nitidos tot, vini modios tot, ceruisiæ modum tantum, lardi libras tot, porcos tot, porcellos tot, veruices tot, agnellos tot, phasianos tot, pullos tot, oua tot, olei libras tot, gari libras tot, mel tantum, aceti tantum, piper tot, granimastiches tot, dactylas tantas, pestatias tantas, amygdala tot, cereos tot, salis tot, olera, legumen. carra tanta, faculas tot. Itemque victu ad caballos eorum fœni carra tanta, suffusi modios tot. Hæc omnia diebus tam ad ambulandum, quam ad nos in Dei nomine reuertendo vnusquisque vestrum per loca consuetudinaria eisdem ministrare & adimplere procuretis, quatenus nec moram habeant, nec iniuriam perferant, si gratiam nostram optatis habere.

Sed & qui Tractatores in impressis libris, Tractores in scriptis, vocantur l. vlt. C. de executorib. & exactoribus. lib.12. Tametsi in Lexico B. Germani Tractatores inuenio παρακομιστὴν verti. In Nouellis planè τρακτευτῶν non semel fit mentio & maximè in Nouell. [illegible] Et in Nouell. [illegible] Et in Edicto Iusti.13. Quos curam egisse [illegible] ex illis locis liquet. Briss. Cuiac. tamen Tractatores & chartularios pro iisdem dici arbitratur. vt ibi per eum ad l.3. de can. largit. tit. C. lib.10.

TRACTATVS pro quæstione & artic. in l. 5. in prin. & § pen. ff. de præscript. verb. l. vlt. ff. si pars hære. pet. l. 32. §. officio. ff. de arbitr. Sic. Tractatu habito in l.9. ff. de gradib. & adfin. At in l.32. ff. pro soc. tractatu habito est, conuentione habita. Briss.

TRACTATVS dicitur propriè locus communis longè & latè patens, vt si quæratur, quæ actio competat ex causa ob rem dati: quæ quidem quæstio minores amplectitur multas, vel si quæratur de facto, aut de æquitate. nam & harum quæstionum varia, longa, difficilis definitio

nitio est. Cuia.in 1.tractatu ad Africanum, post princip.

TRACTATVS, post libri parte, in qua quid describitur, accipi notum est. Papinianus l.fin.ff. Si pars hæred. pet. cum ait: Ille tractatus incurrit: pro quæstione dubioque vsurpat.

TRACTATVS apud Dialecticos dicitur quicquid constituimus verũ esse. & falsum reperitur: verbi gratia: Qui quadringenta habebat, trecenta legauit, dein de fundũ tibi dignum 100. aureis sub hac conditione legauit: Si legi Falcidiæ in testamento suo locus non esset quæritur quid iuris? dixi hanc quæstionem esse, quæ tractatus apud Dialecticos dicitur. Nanque si legatum tibi datum valere dicamus, legi Falcidiæ locus erit: Ideoq; deficiente conditione non debebitur. Rursus si qua conditio deficiat, legatum valiturum non sit, Falcidiæ locus non erit. Porrò si locus legi non sit existente conditione, legatum tibi debebitur. Cùm autẽ voluntatem testatoris eam fuisse appareat, vt propter tuum legatum cæterorum legata minui nollet, & magis est, vt statuere debeamus tui legati conditionem defecisse: Aphricanus ad l.Falcid. Massæus.

TRACTVS, pro amplo spacio terræ, quam regionem appellamus.

TRACTVS temporis l.12.l.43.§.vlt.ff.de procuratoribus l.10.ff.de diuers. regul. iur. Tractus pro plaga & regione l.4.C. de summa trinit.l.1.C.de offic.præf.præ. Val.lib.7.cap.1. Mauritaniæ & Numidiæ cæterarumque illius tractus gentium. Front.lib.1.de aquæductibus. Ea namq; est, quam omnes tractus eius per vicem in modulos certos dispensatam accipiunt. Briss.

TRADERE, non est dare propriè, sed tantum porrigere. Sic tradit deponens, commodans & venditor, qui non est mercis ipsius dominus. Sic tradimus ministris nostris pecuniam, vt nob. aliquid emant. §. sic itaque disc. Inst.de act.Spieg.

TRADERE verbum: non significat proprietatem dare, sed possessionem transferre l. si non traditam.ff.pro legato. Iõ.Bello. Etym.

TRADITIO Theophilo est translatio de manu in manum. quæ definitio est ambigua. Nam plerunq; his verbis de manu in manum significantur mutua traditio, quum vicissim eodem tempore datur & accipitur aliquid, vt emptione, venditione. Si quis tradendi rem numeret preciũ statim, vt Charondas & Plato fieri iubent, μὴ ἐπὶ χρόνῳ, id est, absq; dilatione, vel etiam si eadem ratione rerum permutatio fiat, dante & accipiente simul vno atque altero. Hæc est Aristoteli ἀγοραία διὰ τὴν χεῖρα φιλία ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα, in qua beneficentię nulla laus inest. Thessalus: ἐν τῷ [illegible] χάριτι [illegible] χεῖρα [illegible]. Sed verior definitio hæc est: Traditio est datio possessionis l.3.ff.de act.empt.l.si rem tradi.ff.de verb. obli. vbi est [illegible] elegans, dum ait, eum qui tradi stipulatur, tantum tradi stipulari, id est, possessionem dari, non proprietatem.Cuiac.obseruat.lib.11.cap.19.

TRADERE rem. Lege, Res datur.

TRADITIO, est modus res singulas iure gentium acquirendi, cum causa subest: id est titulus. veluti cum venditionis, permutationis, legati, donationis ve causa aliquid traditur l. qua ratione, 9.§.3.ff.de acquir. rer. dom. olim autem Traditio propriè erat alienatio rerum nec mancipi, vt scribit Vlp.cap.Inst.19.vbi etiam adscribit, Nec mancipi rerum dominia, ipsa traditione apprehendi: scilicet si ex iusta caussa tradita sint nobis. Propriè autem Traditio rerum corporalium est. Incorporales enim res traditionem non recipiunt l.seruus, 43.ff. de acquir. rer.dom. quippe cum in his vsus iuris pro traditione cedat l.vnic.ff.de seruit.Hot.

TRADITIONEM corporalium, quasi traditionem incorporalium esse, docet Specul. tit.de empt. & vend. §.1.super verbo Tradere.& versicul. sed & si plures. Diuiditur in dationem, & traditionem.§.sic itaque discretis. Instit.de action.

TRADITIONIS verbo in l. traditionib. C. de pact. Imp. vtitur impropriè: nempe pro datione. Vicissim, in l. si vt certo. §. nunc videndum. sumitur verbum dare, pro tradere, Spieg.

TRADITIO ex legitima causa, seu titulo, producit possessionem, & rursus possessio producit vsucapionẽ, & dominium: quæ sic cohærent, vt intellectu iuris separari non possint, si constare debeat vsucapio l. traditio. in fin.ff.de acquir. rer. dom. Falsum est enim Accursij commentum, quòd verba per hanc non referantur ad possessionem. Vnde fit, quod aliàs dicitur titulus possessionis, aliàs titulus vsucapionis. Vlp.in l.1.in princ. Pro suo. Ex Old.Sp. Adde Fr. Balduini Catechesin super Ius Ciuile, cap.3.

TRADITIONES humanæ. Vide, Humanæ traditiones.

TRADITIO nuda dicit, cuius nulla est causa. Sp.

TRADITV IRI, vetustè pro Traditum iri. Paul.l.47. ff.de rei vind. Non aliter litem æstimari à iudice, quam si cauerit actor quod per se nõ fiat possessionem eius rei non traditu iri. Iulian.l.47.§.3.de fid.lib. Quum sub conditione legato seruo libertas datur, non aliter fideicommissario tradi debet, quàm vt caueatur existente conditione traditu iri.Hot.

TRADO tibi, præsto tibi, & similia verba, propius vero est, vt inter Latinè loquentes, dominium translatum non censeatur: quia verba id non inferunt. autor Alciatus, citans l. si fundum certum. de verborum obligat.Spieg

TRADVCERE, & pro infamia afficere, & vt vulgò loquuntur, diffamare, & velut in exemplum proponere deridendũ per vicos, & theatra. quod Catamidiare Gręcè dicitur, autorib. Eras.& Bud.Sp.

TRADVCERE vites Iurisconsul.& agricolationis gnaris est, vites in arborem proximam transmittere, vt ibi fulciantur & sustententur l. si duo. §. item videamus. ff. vti poss. si actor inquit vicini tui ex fundo tuo vites traduxit in suas arbores. Traducitur & vitis, cùm deprimitur, & porrigitur ad alium locum vt l. si vitem. ff. quod vi aut clam. Traduces enim in vitibus dicuntur, qui aliunde tracti ac propagati sunt. Adde Brechæum in l.pali, sub tit.de verb.& rer.sign.

τραγήματα Græci, quæ dixerunt, ea veteres nostri bellaria appellauerunt. Vina quoque dulciora, est inuenire in Comœdijs antiquioribus, hoc nomine appellata, dictaq; esse ea Liberi bellaria, vt annotauit Petrus Mosell.in Aul. Gell.lib.13.cap.11.

TRAGOEDI, actores tragœdiæ. Iustin. in Nouell. de Consulib.§. Ac primus quidem, quum ait, vbi & his qui in scena risum concitant locus est, & tragœdis pariter ac thymelicis salutationib. iuxta Haloand.

TRAGVLA dicitur tanquam trahula, vt tradit Turnebus lib.22.aduers.cap.13. Erant verò tragulę duplicis generis: quædam enim tormentis mittebantur, quædam verò manu, vt idem Turnebus lib.7. cap.12. tradit. Illæ atrociter sauciabant, ac plerunq; scutum aut corpus transuerberabant. Vnde & tragularij dicti, qui eas è tormentis iaciunt: Vide etiam Prouerbium, Tragulam inijcere.

TRAHIMVR inuiti: Ducimur volentes. Vide Bart. in l.1.C.de agricol. & censit. libro vndecimo, & ibidem. Trahitur, qui iure trahitur. Sic in Autent. ne fil.pro patre.Spieg.

TRAIECTICIA, ait Modestinus, ea pecunia est, quę trans mare vehitur. Cæterùm si eodem loco cõsumatur, non erit traiectitia l.1.ff.de naut. fœn. Sic in l.3.§.si seruus.ff.de pecul.& in l.1.& l.vlt.C.de naut.fœn.& in l.19. C.de vsur. & l.2.§. vlt. ff. quod cert. loco. & in l.23.ff. de obligat.& action.Paul.lib.2.Sentent.tit.14.& Nou.Constit.110.Appellatur nautica pecunia in l.1.§.vlt.ff.nautæ, caup.l.3.ff.de naut.fœn.

TRAICERE armenta l.12.ff.de seruit. rust.

TRAIICERE aquæductum l.11.§.1.ff. de publicia.

TRAIICI vectores dicuntur, qui in vlteriorem ripam vel litus exponuntur l.3.ff.nautæ, caup.Briss.

TRAIICI etiam pecunia, quæ trans mare exportatur l.39.§.patruus.ff.de adm. tut.l.9.§.1.ff.ad leg. Iul. pecul. Inde Traiectitia pecunia nautica quæ periculo creditoris traijcienda mutuo datur.Briss.

TRANSACTA finitaq; in Senatusconsulto Tertylliano sic accipimus, iudicio terminata transactione composita, longiorisq; temporis silentio finita l.1.§.vlt.ff.ad S.C.Tertyll.l.230.ff.de verb. signif. quæ ipsa inscriptione suadente eò referenda est.

Paulus verò libro singulari de tacitis fideicommissis. transacta finitaq; intelligenda scribit non solùm de quibus controuersia fuit, sed etiam quæ sine controuersia sint possessa l.229 ff.de verb.signif. Briss.

TRANSACTIO, à transigendo, hoc est, finem imponendo, habet duplicem significationem: Alteram, vt transacta dicamus etiam ea, quæ nunquam in controuersia fuerunt, habent tamen certum finem. Et sic loquitur l. transacta.ff.de verborum signif. Altera, vt transactionem accipiamus tantùm de ijs, quæ in controuersia sunt, & à lite futura aut pendente, ad certam compositionem reducuntur, dando aliquid vel accipiendo. Ita in tit.ff.de transactio. accipitur. Old. Adde Conn. latius hæc explicantem.lib.5.comment.cap.6.nu.1.

TRANSACTIO, est de re dubia, & lite ancipiti, necdum ad finem ducta, non gratuita pactio l.1.de transact. Diuiditur in iusiurandum, sententiam & trāsactionem l.1.vbi gloss. & l.2.de iureiur.Sp.

TRANSACTIO propriè appellatur, quum aliquo dato vel recepto, timore præsentis vel futuri iudicij, in re dubia conuentum decisumque est l.1.ff.de transact. Generaliter autem accipitur pro quocunque actu. quo concordia inducitur, vel ab obligatione receditur l.1.ff. de pact. vel ad finem aliquid deducitur. Vnde transigere ætatem Plinius dixit. Sic & transigere æuum, transigere diem dicimus. Et quo magis latissima tentandæ trāsactionis occasio præberetur controuertentibus, erat olim posterior feriarum pars, hoc est, post diuinum cultum reliqua, ad componendas lites destinata. Vide l.vlt. C.de fer. & Alciatum in l. transacta.de verborum significat. Spieg.

TRANSACTORES, vel compositores controuersiarum, gütliche vnderhandler/ nihil arbitrantur: sed agunt omnia scitu partium, & voluntate: tandemq; pronunciant id, quod æquum videtur, vt tractatur in l.1.de recept.arb.Spiegel.

TRANSACTVM autem dicitur siue Aquiliana stipulatione, siue pacto sit transactū l. 2. ff. de transaction. vtroque enim modo transactiones fiunt l. 5. C. eod. tit. Brisson.

TRANSIGI & pacisci differunt. Transigit enim (inquit Vlpianus de transactionibus) qui quasi de re dubia & lite incerta, neque finita transigit: Paciscitur verò, qui donationis caussa rem certam & indubitatam liberalitate remittit. Maffeus.

TRANSCRIBERE, inquit Agretius, dicitur, cum ius nostrorum in alium transit. in l.si vir vxori.de præscrip. verb. Vbi Iurisconsult. Vt eos, ait, fundos si vellet, eodem precio mulier transcriberet viro. vt sit transcribere fundum, Iure cesso gradere. Transcribere item pro eo accipitur, quod vulgò super alium onerare dicunt, Mit seiner beschwerd zustellen/ vbergeben. vt in l.vltim. C.de præd. nauic.& in l. aliquando. ff. ad Velleianum: Si hæreditatem emerit, & æs alienum hæreditarium in se transcribat. Transcribere præterea, in aliud exemplum scribere est, quod vulgò dicunt Copiare. Vide Budæum in Annot. prior. ad d.l.si vir vxori.ff.de præscrip. verb.Sp.

TRANSCRIBERE, ius suum in alterum trāsferre: deriuata locutione ex eo, quòd veteres (vt scribit Donat. in foro & de mensæ scriptura, magis quam ex arca domoque pecunias numerabant. nam quod argentarius Titio acceptum tulerat, id si Titij voluntate Mæuio acceptum ferret, Titijque nomen expungeret, Transcribere dicebatur. Procul.l.11. ff. de præscri. verb. Conuenisse inter eos, vt eos fundos, si ipse vellet, eodem precio mulier transcriberet. Caius in l.11.ff.ad S.C.Vell. Aut si hæreditatem emerit, & æs alienum hæreditarium in se transcribat. Impp.l. iubemus.14. C. de sacr. eccles. Possessionem ecclesiasticam tanquā nullo iure transcriptam, in iure ipsius atque dominio permanere. Vlpian. l.41.§.9.de leg.& fid.lib.3. Agri plagam quæ est in regione illa Mæuijs transscribi volo, precio facto viri boni arbitratu. Seruius in illud Æneid. 7.

Et nos Dardanijs transcribi sceptra colonis?

TRANSCRIBI, inquit, id est tradi. Sermo autem hic tractus est de pecunia. nam scribi est dari. Horatius.

Scribe decem Nerio, non est satis, adde cicutæ.

Rescribi, reddi. Horat.

Dissimulo quod tu nunquam rescribere possis. Hor.

TRANSENNA Nonio Marcello fenestra est, cuius verba quibus transennam apud Ciceron. & Sallust. explicat, subscribam. Transenna non, vt quidam putant, transitus, sed fenestra est. Cic. nunc pete à Crasso, vt illam copiam ornamentorū suorum, quam constructam vno in loco, quasi per transennam prætereuntes, strictim aspeximus. Sallust. hist.lib.2. transenna demissum victoriæ simulachrum, cum machinato strepitu coronam capiti imponebat. A Nonio autem Seruius dissentit, qui hoc in Sallust. loco transennam extentum funem interpretatur, cum explicat lib.5. Aeneid.

---& volucrem traiecto in fune columbam.

Ac veriorem equidem esse Seruij sententiam arbitror. Nam Valerius eadem de re loquens scribit, demissas esse lacunaribus coronas aureas, quod profectò factum esse funibus existimandum est. Idque adeo magis intelliget, qui totum Sallustij locum à Macrobio perscriptum perleget. Sed & Plutarchus nullum nobis relinquit dubitandi locum, qui Sallustij interpres scribit in Sertorio de Metello, ἡ νίκη καταγομένη δι' ὀργάνων ἐπιδρόμων χρυσοῦς ἔχουσα ... Nam epidromū funem esse constat, & in venatione sic eum appellant, qui est summus & imus in retibus, quoque intenduntur. Plinius, vt annulum hominis cum epidromis transirent. Fauet & Seruij interpretationi Isidorus, qui transennam scribit extentum esse funem. Nunc quispiam putaret, vt in Sallustio sic & in Cicer. per transennam prætereuntes qui machina quadam, vt assolet in ludis fieri, celerrimè transeunt per funem tensum in theatro, id est per funem feruntur & prætercunt theatri spacium, Itaque cum scribit, Horat.

Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta.

Esse potest transenna, id est extensus funis, quem veluti perambulet funambulo poeta rerum miraculo persimilis. Videtur tamen in Ciceronis exemplo esse transenna transitus quasi transienna: transitum autem intelligo peruium spacium inter conclauia, cubicula, aut cœnationes. Si enim per transennam præteriens, in vestiario per fores eius videres vestē pulcherrimam constructam & compositam, non acquiesceres in tam breui aspectu, sic vsurpat transennam Paulinus, in epist. ad Seuerum, hæc, inquit, basilica, in basilica memorati confessoris, aperitur trinis arcubus, paribus, perlucente transenna, per quam vicissim sibi tecta ac spacia basilicæ vtriusque iunguntur. Iterum: Intra ipsam verò transennam, quæ breue illud, quod propinquas sibi basilicas potius discludebat, interuallum continuatur. Est etiam transenna funis, vt in Sallustij exemplo. Itaque cum ad illaqueandum aues intendantur funes,

Nunc à transenna hic turdus lumbricum petit

Plautus dixit: nam in auium pedicis funiculus est: ... vocari dicit Pollux eum funiculum: atque adeò pedicam totam Plautus transennam vocauit. Est vt ait Isidorus in traiectu fluuiorum, qua pontones sunt, traiectus funis, quem ait transennam vocari. quomodo apud Marcellinū libro vigesimo quinto accipi videtur, cum ait, tanquam è transenna simul emissi, spe citius ripas occupauere: melius tamen sit intelligere, velut pedicis & laqueis emissos. Nam eis aues liberatæ celerrimè auolant & feruntur ocyssimè. Schar. ex Turnebo li.5.c.9.

TRANSFERRE. De vsu huius verbi non rectè sensisse Vallam, Budæus in commen. Linguæ indicat. Nostri obseruarunt, transferri aliquando ad alios. quod non est nostrum l.quod nostrum.ff.de vsufr.Spieg.

TRANSFIGVRATA, vlpian.l.quid tamen. ff. quib. mod. vsufru. amitt. Proinde & ornamentum, ait, dissolutum

solutum aut transfiguratum extinguit vsumfructum. Notum transfigurare, esse in aliam figuram vertere. Verbum Plinianum, quod & apud Suetonium legitur. Interpres diui Matthæi cap. 17. vsus quoq; est eo: pro quo Erasmus maluit Transformatus dicere, nimirū diuum Hieronymum secutus, cuius Scholium sic habet: Quod autem dicit, Transfiguratus est ante eos: nemo putet pristinam eum formam & faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatem & adsumpsisse corpus, vel spirituale vel aereum: sed quomodo transformatus sit, Euangelista demonstrat, dicens: Et resplenduit facies eius. Spieg.

TRANSFORMARE. Vlpia. Sed neque diætas transformare, vel coniungere, easue separare ei permittitur l. si cuius. §. sed si ædium. ff. de vsufruct. Vide Transfiguratum. Sp. Et transformare quidē aliud nihil est, quàm in aliam formam reducere quod Iuriscon. in l. mulieris. ff. de verb. signific. dixit transfigurare. Sic apud Virgil. 8. Æneid. Alecto.

— Furalia membra
Exuit in vultus sese transformat aniles.

TRANSFVGA non is solùm accipiendus est, qui aut ad hostes, aut in bello transfugit, sed & qui per induciarum tempus aut ad eos quibus cum nulla amicitia est, fide suscepta transfugit, maloque consilio & proditoris animo patriam relinquit l. 19. §. transfugæ. ff. de captiu. & postl. Festus lib. 14. Gallum Aelium perfugam, qui & transfuga dicitur, definisse scribit, qui liber aut seruus aut hostis sui voluntate ad hostes transierit. Sic in l. 14. ff. ex quib. caus. maior. & l. 38. §. 1. ff. de pœn. l. 3. in fin. ff. ad l. Corn. de sicar. Hinc Cuia. transfugam definit, quòd sit proditor, qui fide mutata ad hostes transit, l. transfuga, ff. de capti. & postli. qui idem dicitur & perfuga, vt vt ex Aelio Gallo. Sex. Pompeius refert. Cuiac. obseru. lib. 4. c. 9. Vide etiam Alex ab Alex. lib. 4. cap. 7. & Blondum lib. 7. Romæ triumphantis.

TRANSFVGA metalli, qui ex metallo refugit in l. 12. §. si deportatum. ff. de captiu. & postl. qui alias refuga dicitur. Briss.

TRANSFVSIONEM à Translatione hoc distare, gl. in l. 1. ff. de nouatio. putat, vt si quid nouatur in eadem persona, transfusio fit: in altera verò translatio vocetur: cum tamen transfundere propriè sit, ab vno ad alterum transferre. Itaq; videtur Iurisconsult. pro eodem accepisse: quod satis sequentia verba, si perpendantur, innuere etiam videntur. Old.

TRANSGREDIENTEM, pro prætereuntem, aut prætereuehentem, eleganter vsurpat Martianus in l. fin. §. diui. de publica. Spieg.

TRANSEGISSE videtur cum possessore, qui iureiurando litem æstimauit eo precio quod ipse constituit l. 46 ff. de rei vindicat. Briss.

TRANSIGERE, propriè actor dicitur, id est, ab actione transire. Metaphoricè tamen simplicius accipitur pro decidere: & transacta res, quoquo modo finita, **Abkummen/ablénen**. Sicut agere dicitur, qui petit quod sibi debetur. §. 1. Instit. de action. Ita Transigere, qui præter formulam actionis suæ, aliquid accipiendo litem sopiuit, **abtädigen**. Quamuis & reus transigere, sed impropriè. dicitur. per gloss. & Doct. in l. 2. C. de transaction. Spieg.

TRANSIGERE verbum & generaliter vsurpatur, & specialiter. Generaliter pro quauis conuentione, idque bifariam: primùm vbi nulla est controuersia, sed sponte negocium aliquid contrahitur, veluti in l. 1. §. 1. ff. de pact. Conuentionis verbum generale est ad omnia pertinens, de quibus negocij contrahendi transigendique causa consentiunt, &c. Hinc illud Ciceronis in Orat. pro Cluent. Manilius rem cum Oppianico transigit, pecuniam ab eo accipit. Deinde cum orta controuersia deciditur. vt l. 1 ff. testa. quemad. aper. l. 6. ff. de transact. itaque Transigere & Decidere Cicero pro eodem vsurpat. veluti Verr. IIII. Quod vnquam huiusmodi monstrum audiuimus? qui cum reo transigat, pòst cum accusatore decidat? Sic in ea pro Comœdo: Criminatio tua quę est? Roscium cum Flauio pro societate decidisse. Defensio mea quæ est? Roscium pro sua parte cum Flauio transegisse. Sic iureiurando transigi negocium dicitur in l. 2. & l. admonendi, 31. ff. de iureiur. Sic Paulus l. 36. ff. de rei vindic. Transegisse, inquit, cum eo, & decidisse videor, eo precio quod ipse constituit. Hot.

TRANSIGERE verò speciatim & peculiariter sub tit. de transact. accipitur, pro de lite iam mota vel mouenda aliquo dato, vel retento, vel promisso decidere l. transactio. C. illo tit. deniq; in hac significatione transigi gratis non potest. eaque est inter Transigere & Pacisci differentia: quòd

TRANSIGERE & pacisci hoc differunt, quòd is qui transigit, quasi de re dubia, & lite incerta neque finita transigit: qui verò paciscitur, donationis caussa rem certam & indubitatam liberalitate remittit Vlp. l. 1. ff. de transact. Hot.

TRANSIGERE verò ab agendi verbo ducitur: quod cum generale sit, iudiciorum iam penè factum est proprium. Hinc actiones forenses & actum quod iudicatum est. Donat. ad Teren. Actum agam id est nihil agam. quod enim in iure semel iudicatum fuerit rescindi & iterum agi non potest. Inde transactum quod omninò peractum est, & perfectum, & iudicati autoritatem assumit. Connan. lib. 5. cap. 6. num. 1.

Ita transigi negocia accipimus l. 2. ff. si quis cautio. & l. 1. §. 1. ff. de pactis, & velut pacto transegisse videtur de credito, qui contentus fuit pignora possidere l. 15. §. si pignora. ff. de re iudic. Briss.

TRANSIRE ad hæredem. Plinius: Margaritæ, gemmæq; ad hæreditatem transierunt: vestes prolongant tempus, vnguenta ilicò expirant, & suis moriuntur horis Spieg.

TRANSIRE legem, pro non curare, & negligere.

TRANSIRE vitam, pro viuere, & quod vitam transigere etiam dicitur. Seneca: Semper verò esse felicem, & sine morsu velle transigere vitam, ignorare est rerum naturæ alteram partem. Sp.

TRANSIVNGERE iumenta, est in quadrigis locum veterinis mutare: vt mulam temonariam facere, quæ sinistra esse solebat. Vlpian. in l. ædiles. de ædil. edict. Si mula talis sit, vt transiungi non possit, an sana sit. &c. Idem: Plerasque denique carrucarias tales esse, vt transiungi non possint. Idem ait: Si nata sit eo ingenio, aut corpore, vt alterum iugum non patiatur, sanum non esse. Ex Budæo. Sp.

TRANSLATICIVM, pro vsitato, & pro eo quod frequenter fit, accipi, Budæ. autoritate Plinij maioris comprobat, in Annot. prior. Translaticiè exequi apud Vlpian. in l. 1. ff. de iur. patron. est transferre pœnam in leuiorem, communemq; modum, qui ad illud delicti genus non multum pertineat. Non translaticiè, hoc est nō promiscuè, non vulgariter, non indifferenter: sed pœna facto apposita, seu conuenienti. Ex Budæo & Oldendorp. Spieg.

TRANSLATIO, Rhetorū vox à Iureconsultis, Marcello. in l. sicut. §. superuacuum. quib. mod. pig. Vlpian. in l. si d & si vnius. de iniur. & ab Alciato explicatur, ca. 10. lib. 1. Parerg. Sp.

TRANSLATIO legati est, cùm ab vno ad alium legatum transfertur. fit verò ea quatuor modis, quos Paul. explicat in l. 6. ff. de adim. leg. De hac translatione agit l. vlt. ff. de his qui pœnæ nom. & Iust. in tit. de adempt. legat. Briss.

TRANSLATIO etiam iudicij, litis translationem significat l. 17. §. sed & si pater. ff. de iniur. cum iudicium ab vno susceptum in alium transfertur in l. 25. l. 27. ff. de procuratorib. Briss.

TRANSLATITIA edicta quæ ex veteri & recepto iure, eoq; quod anteà obtinebat, componebatur. Cic. 3. in Verrem. In re tam vsitata satis est ostendere omnes antea ita ius dixisse, & hoc vetus edictum, translatitiūque esse. Briss.

TRANSLATITIE, negligenter, defunctoriè: translata locutione ab edictis translatitijs, quæ nullam diligentiam requirebant. Martianus l. 1. §. 3. ff. ad S. C. Turp. Prævaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum

reo,& translatitiè munere accusandi defungitur. Vlpia. l.1.ff.de iur. patr. Patronorum querelas aduersus libertos Præsides audire, & non translatitiè exequi debent. Item Papinian.l.55.§.1.ad S.C.Trebell. Sed nec illud translatitiè omittendum est. id est, prætereundum est. Hotoman.

TRANSLATITIVM Asconius vocat, non nouum, nec nuper inuentum, sed aliunde translatum.Sp.

TRANSLATIVA constitutio à Quintiliano libro 3. dicitur, cum causa ex eo pendet, quòd nonis agere videtur, quem oportet: aut non cum eo qui cum oportet: aut non apud quos, quo tempore, qua lege, quo crimine, qua pœna oportet: vel etiam translatiua constitutio est, in qua tum peremptoriæ, tum etiam dilatoriæ exceptiones hodie proponuntur. Quod & ante inceptum iudicium, & aliquando post ipsam litis cõtestationem fieri solet, & non in personalibus actionibus tantum, sed etiam in realibus. Brechæus in litis nomen.ff.de verb.& rer. signif.

TRANSLATVM verbum dicitur, cum à propria significatione in aliam conuertitur. Cicero maximè probat translationem verborum: quæ & apud Iurisconsultos frequens est. Vide Alciatum in procemio Comment. de verb.signi.Spieg.

TRANS mare Reipub.caussa abesse, apud Vlp. l. verum.§. ex facto.ff.de minor.Sp.

TRANSMIGRARE, est in longinquioris loci domicilium, habitationemúe migrare. Valla.

TRANSMITTERE, hæreditatem, pro transferre, relegare. Obseruandum tamen, quod hæreditas non adita regulariter ad alios non transmittitur l. quoniam sororem. C. de iure delib. l. 1. §. in nouissimo. C. de caduc. toll. Spieg.

TRANSNOMINARE, nomen commutare, vel inuertere aut immutare. Nihil autem mali est, ferendi nominis causa institutum, honesti hominis nomen assumere, vt Caius in l. facta.§. si in danda. ad S.C.Trebell. Spieg.

TRANSVECTIO in re militari est, quam vulgo Monstram dicimus. Transuehimur autem, siue id ratibus in mari, aut curru per terram fiat. Itaq; apud Iuriscos. in l. 2.de in ius voc.cum ait: Sed nec eum qui cum equo publico, in causa publica transuehatur: pro recognoscatur ad militiam, accipiendum. Transuectio enim est. Old. teste, quam nunc vulgò Monstram dicimus: cum equites solenniter recensentur, quo modo sint instructi persona, equo, & armis.Sp.

TRANSVECTIONIS autem verbo intelliguntur angariæ, perangariæ, paraueredi l. 11. de excusat. mun. C. lib. 10. Cuiac.ad l.1.de quib. mu. vel præsta. C. eod. lib. Hanc equitum transuectionem, Valerius equitum probationem vocat: Equestris, inquiens, ordinis iuuentus omnibus annis bis vrbem spectaculo sub magnis auctoribus celebrabat die Lupercalium. & equitum probatione. Græci ὀχεῖσθαι διὰ τῆς ἀγορᾶς dicunt. hodie monstra vocant: vt annotat Budæus in prioribus ad Pandectas.

TRANSSVERSALES, qui ex transuerso, siue à latere coniuncti sunt: vt fratres, & sorores, eorumque liberi. Instit.de gradib. cognat.Sp.

TRANSVERSVS agit, qui vi & impetu quodam ab instituto deflectitur. Erasm.

TRANSSVMERE, ex alio sumere. Vnde quæ ex primis tabulis (vulgos Originalia vocat) transscripta sunt, solennitate Iuris adhibita, dicuntur transsumpta. Spiegelius.

TRAPES, etis, mas.gen. mola olearia. à τρίπω, voluo, seu verto. Trapetus idem, sed antique. Vtraq; vox extat apud Catonem de Re rustic. Trapetum & locus est, in quo est mola olearia, & ipsa etiam mola. Est & apud eundem reperire, Maronem item & Columellam.Sp.

TRAPETVM in l.19.§.illud.ff. loca.mola est oliuaria, interprete Isidoro lib.vlt. Etymol.cap.14. vnde in Lexico.B. Germani Trapetum ἐλάιων μύλος & ἐλαιοτριβεῖον redditur. Plin.lib.15. cap.6. de oleis agens, Postea, ait, inuentum, vt lauarentur vtique feruenti aqua, protinus præla subijcerentur solidæ (ita enim amurcæ exprimuntur) mox trapetis fractæ premerentur. Brisson. In alia tamen significatione accipitur, secundum aliquos, apud Paul. in l.de trapetis.ff. de supel. leg. sed ibi, iudicio meo, castigandum est Tapetis, de quibus Martial. Epigram. vltim.

Stragula purpureis lucent villosa tapetis. Cotta.

TRAPEZITAS, id est mensarios, gemmarumque, & argenti, & vestium distractores, mercatores, omnesque apothecarios, & quibuscunque ergasterijs adhærentes, à dignitatibus & militia Lex submouet. C. de cohort. li. 12. Hos autem duorum esse generum, indicaui in interpretatione Hymni Prudentiani, qui inscribitur. Ad omnes horas: vbi omnia verbosius explicantur à me, secuto tum morem illius temporis, quem & antea in Reuchlini Progymnasmatis scenicis, & Pici Staurosticho seruaui. Quia verò pòst minus placere cœpit, vt sunt, Cicerone teste, posteriores cogitationes priorib. meliores: studui breuitati in quisquilijs Scholiorum meorum, quæ deinde edidi in Bartolini Austriaden, Guntheri nostri Ligurinum, in de Immanitate Pontani, in Erasmi ὠδὴν, de D. Anna, Cymbriaci Encomiastica, ac priores hymnos Prudentij: in cuius & reliquos eram annotaturus Scholia, nisi per amicum monitus, me actum agere cognouissem, quòd pridem in suis Hispanis præstitisset vir vndequaq; doctissimus Ant. Nebriss.Sp.

TRAPEZOPHORAE, mensæ fuerunt ornatu magno elaboratæ, quæ effictis imaginibus sustinebantur: quales hodie in vetustis marmoribus sæpe visuntur. Alex. Neap. Gen.dier.lib.1.cap.19.

TRAPEZOPHORVM, theca erat in qua preciosiores mense deferebantur: nam trapeza interpretatur mensa, & phoreo, vel phoresco, quod est fero. Florentinus de suppellectili legata, l. suppellectili. Cicero tamen ad Fabium Gellium pro statua siue signo quod ferebat mensam posuit. Trapezophoron, inquit, si te delectat, habebit. Nebriss.

Τραυλίζειν, id est balbutire, est vitium linguæ, non vocis. Aristot. in Problem. segmento 11. tria genera huiusmodi vitiorum ponit. Traubeten, id est hæsitatem cum literam aliquam exprimere non possumus: eamq; non quamlibet, sed certam. Pselloten, id est balbutiem, quæ est literam exercere, vel syllabam, id est pronunciando eximere & prætermittere. Hischophonam, id est hæsitantiam: quæ est syllabam syllabæ iungere non posse. Hæc tria vitia expressit Vlp.de ædil.edict. in l. idem Offilius. §. quæsitum est. in quem vide quæ annotauit Do. Budæus.

TREBATIVS fuit iurisperitus clarus temporibus Ciceronis: ad quem cum scriberet Topica, omnia exempla ex iure Ciuili sumpsit: vt haberet rationem eius, ad quem scribebat. Spieg.

TREBELLIANICA est quarta omnium, quæ ex iudicio testatoris, quocunque fit capiuntur. Docto.l. in quartam in 4.not.

TREMERE, propriè corporum solidorum est: cum propter frequentem commotionem ita concutiuntur, vt stare loco nesciant. Hinc fit, vt Tremor pro rigore accipiatur. Aut Iusiur. quod præst. ab his §.1. Spieg.

TREMIS, vti semis apud Imp. Anastasium, in l. videmus.C.de erog. milit.annon.lib.12.

TREMISSES l. penult. in princip. C. de exco ctio. & translatio. milit. an lib.12.l.3.C.de milit. veste. eod.libr. Aureorum siue solidorum tertiam partem valentes nummi. Quos posteriorum Imperatorum tempore siliquas octo pependisse non dubium est, quandoquidem ex eorum constitutione duos & septuaginta solidos ex libra conflatos constat. Briss.

TREMISSIS genus monetæ erat, quæ constabat ex tertia parte solidi, vel aurei: de quibus meminit Lampridius in Alexand. Tumq; primum semisses, inquit, aureorum formati sunt, tunc etiam cum ad tertiam partẽ aurei vectigal decidisset tremisses. & paulo pòst: Sed cum non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tantum, solidosque formari. De tremissibus meminit etiam Imperator in l. per hanc diuinam.

diuinam.circa princ. C.de erog. mili.ann. lib.12. qui secundùm prędicta debet intelligi.& his conuenit vulgata parœmia, Homo tressis: de contemptissimis. Cotta.

TREPIDATIO. Charisius lib.singulari de testibus. Plurimùm, ait, in excutienda veritate, etiam vox ipsa, & cognitionis subtilis diligentia adfert. Nam & ex sermone, & ex eo, qua quis constantia, qua trepidatione quid diceret, vel cuius existimationis quisque in ciuitate sua est, quædam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt. Sp.

TRES libri posteriores Codicis, teste Budæo, non pauca continent, quæ priscæ elegantiæ vestigia retinēt: quamuis horum librorum obscuritati insuper caliginem multam offudit Accursianorum stupor, quod quidem ad linguæ vtriusque intelligētiam pertinet. Quamobrem multum debemus dom. Alciato Iurisconsul. illustri, propter Annotationes, quas in hosce libros edidit. Spieg.

TRES facere collegium existimat Neratius Priscus: & hoc magis sequendum est. Marcellus de verbor. sign. Maffeus.

TRESSIS sunt tres aurei Iac. Cuiacio lib. Obseru. 7. cap. 33. Prat.

TREVGA. Treuga, pro inducijs, securitas est præstita personis, & rebus ad tempus aliquod, bello nondum finito. Galli appellant *Treues*. Interpretes aiunt, induciæ sunt ad modicum tempus, treuga in longum extenditur, l. postliminium. §. induciæ. ff. de cap. & postlim. reuers. & nor. ff. de pact. Est autem treuga barbarum vocabulū, à leguleis tamen receptum, in quos sic debacchatur Budæus. Hui, inquiunt isti legulei, quid nobis cum elegantiæ nobis tam placent guerra, & treuga, & laudum, & bannum, & banniti, & retorquitio, quàm illis bellum, & induciæ, & arbitrium, & proscriptio, & proscripti aut præconio citati, & repercussio vel relatio, ac etiam retortio. Anch.

TRIA sunt, quæ habemus: libertatem, ciuitatem, familiam. Vide l. vlt. ff. de capit. minut. Sp.

TRIARII milites qui tribus vexillis constarēt Liuio lib. 8. Aug. ad Modest. de excus. tut. Prat.

TRIBVARIVM à tribu, vt Tributarium à tributo. Spieg.

TRIBVI, tum accipiendum est, quum ex causa à iudice, quod alias non competeret, conceditur, arg. l. 1 § 1. C. de petit. bonor. sublat. libro 10. Zas. in l. ex diuerso. solut. matr. intellectibus. Sp.

TRIBVLES, id est, de mea tribu. Tribules meos, tuos, nostros & vestros dicimus, non Contribules. Vide Syluium.

TRIBVLVS verò, de quo Iureconsul. hic, instrumentum est ferreum, quod quoquo modo vertatur, vnum vel plures aculeos infestos extendit, forma tetragona. & ideo monet Plutarch. spargendos esse ferreos tribulos, ne hostes aggeribus insistentes pugnam illic ciere possint. hi apud nos murices dicuntur. Qu. Curtius lib. 4. Quidam transfuga nunciat regi, murices ferreos in terram Darium defodisse, qua hostes equitem emissurum esse credebat. Valer. Max. lib. 3. de Scipione loquēs: Suadentibus quibusdam, inquit, vt circa mœnia vrbis, quā obsideret, ferreos murices spargeret. Et propterea decēti metaphora formidolosos gressus, Fulgentius muricatos appellauit. De tribulis mentio habetur etiam apud Vegetium, & Frontinum. Tribuli etiam hodiè lingua vernacula, in aliquibus regionibus, vt Ferrariæ & Venetijs, vocitantur bestiolæ quædam, formam habentes tribulis ferreis similem, quæ colliguntur iuxta ripas fluminum, vel maris, vel in paludibus: apud nos castaneæ marinæ materna lingua vocitantur. Tribuli præterea herbæ quædam, inter frugum vitia enumerantur à Verg. Georg. primo:

Subit asperrima sylua,
Lappæque, tribulique.

& à Plin. duodeuigesimo libro: Lolium & tribulum & carduum lappamque non minus quàm rubrum, inter frugum morbos, quàm inter ipsius terræ pestes numerauerim. Et hoc voluit significare Vlp. in l. ex conducto. §. 1. ff. locati. cùm refert, damno colono esse, si herbis segetes corruptæ sint. Tribulis etiam pro vehiculi genere, quo excutiantur in area fruges maturæ, vsi sunt scriptores. Plin. in præallegato lib. 18. dum inquit: Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equorum gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur. Verg. Georg. 1.

Tribulaque traheæque, & iniquo pondere rastri. Cotta.

TRIBVNAL, quorum apud priscos Romanos fuerit iudicum, Asconius docet. Formam eius Vitruuius lib. 5. describit. Hoc hodiè ordinarijs iudicibus tribuunt Interpretes, vt Romanis principibus, hoc est Pont. Max. & Imperatori, Consistorium. §. illud. Auth. de appel. & intra quæ temp. Bart. in l. 1. C. de confes. indicat, quæ iudici pro tribunali, & quę non expedienda sunt: aperitque quo sensu id, quod vulgò receptum est, Loco maiori debet iudex sedere.

TRIBVNAL, vt Isidor. definit, locus sublimis & editus, in quo considentes magistratus ius dicunt, l. pen. ff. de iustit. & iur. Pro Tribunali enim soli magistratus sedebant. Vnde ius dicentem hac periphrasi nonnunquàm Iureconsulti demonstrant, Qui tribunali præest, qui pro tribunali cognoscit, l. 1. §. pen. ff. de iudi. l. 2. ff. de re iud. Briss.

TRIBVNVS. Zasius, eruditus iureconsultus, in posterior. l. de origine iur. demonstrat quando tribuni cœperint, quotuplici in genere fuerint, quæ fuerit eorum potestas, & vnde dicti sint. Nos similiter idem præstare conabimur, sed paulò diuersa atque faciliori via hinc inde ex antiquis, & antiquarum rerum scriptoribus. Non enim vnus omnium fuit, qui omnia, quæ de tribunis dicenda sunt, complecteretur, & hucusque nobis traderet. Tribunos igitur quadruplici in differētia fuisse reperio. Atque, vt a vetustioribus initium sumam, alij tribuni celerum dicebantur, alij plebis, alij militum, & alij ærarij. Anch.

TRIBVNI ærarij. Tribuni ærarij secundùm Varronem ij erant, qui militib. ipsis protinùs annumerabant, qui nūc thesaurarij bellici. Tribunos etiam ærarios eos fuisse arbitratur Bud. qui ea munera obirent, quæ nunc generales receptores obeunt, attributam pecuniā quæstorib. prouincialib. annumerantes ex ærario promptā: vnde nimirum ab ære ipso militib. tribuendo appellati sunt. Hi autem lege Aurelia cum senatoribus equitibusque iudicabant, id est, publica iudicia exercebant, vt au thor est Asconius in Diuinat. Ciceronis & eorum potestatem exprimit lex huiusmodi, Aes, argentum, aurum ve publicè signanto. Quæ lex tametsi numeretur inter leges 12. Tabul. inter illas tamen annumerari nō debere hinc manifestissimum est, siquidem earum tempore nondum signandi auri, vel argenti vsus in remp. venerat, vt Riualius doctus & eloquens iureconsultus annotauit lib. 2. histor. iur. ciu. Nisi dixeris aliud esse dare signandi potestatem, aliud nondum signandi vsum venisse, cùm pro tēpore futuro signandi potestas dari possit. Quòd si annumeranda sit hæc inter leges 12. Tab. dicendum est, cùm posteà vsus hominum, ipsaque rerum necessitas materiam forma publica (quam nunc monetā dicimus) percuti postularet, adiectum id quoque muneris fuisse tribunis militum (vt scribit Old. in ipsas 12. tabul.) non à Solone, sed à Romanis, sicut de plerisque alijs rebus censendum est, idque Cicero insinuans, De sepulchris autē (inquit) nihil est apud Solonem ampliùs quàm ne quis ea deleat, neve alia inferat. Quasi verò dicat, reliqua sunt à nostris adiecta. Meminere autem de huiusmodi tribunis, præter quos citauimus, & alij præterea clari authores, Festus, Pompon. Lętus, & Fenestella. Anch.

TRIBVNI celerum. Tribuni celerum dicebantur, qui centurijs præerant. Et ij tales apud reges erant, quales olim præfecti prætorij apud Cæsares, & magistri equitū apud dictatores, l. 2. §. populo deinde aucto. ff. de origin. iur. Tribunis aūt ipsis celerum, equitumq; ius summum in omnes milites, atq; accensos erat. Itaq; huiusmodi tribuni fuere, qui cōtestabilis apud Gallos hodiè dicitur. Eos verò (vt scribit Fenestella de magist. Ro.) primus Romulus creasse fertur, cùm tres equitū cēturias, quarū

opera in omni reipub.discrimine vteretur: asscripsit eas centurias Ramnensiũ, Tatiensiũ, Lucerũ appellauit: Ramẽsium à suo nomine, Tatiensium à Tatio, Lucerũ verò denominatio (vt Liuio placet) incerta est, nisi fortè à Lucumone Luceres appellatos esse sentiamus, cum C. Nepote de viris illustribus. Quos autem tertios his pręfecit viros, quos ex trib. elegit tribubus tribunos nominauit. Fuisse autem numero trecentos ait equites, eo, quòd singulis curijs, qui triginta erant, decem asciuerit. Qui verò celeriter eos accurrere volunt, si quando respublica illorum opera indigeret, appellari celeres voluit. Sunt etiam, qui à Celere quodam, qui primus ijs ordinib. à Romulo præfectus fuerit, Remi interfectore, hoc nomen inditum esse opinentur, vt Ouid. in lib. Fast. significare intelligitur.

TRIBVNI militum quidam angusticlauij erant, quidã laticlauij, hiq; maioris dignitatis, illi minoris. Vt annotauit Turneb. aduersar. lib. 1. cap. 4.

TRIBVNI militum. Tribunorum militarium (sicut docet Asconius Pædianus) duo sunt genera. Alij enim à consule, non à populo creari solebant, nimirum in exercitu. Et quia de eorum iure Rutilius Rufus legem tulerat, primò Rutuli, ac pòst Rufuli appellati sunt. Alios autẽ populus creare poterat lege Attilia. Et ij dicti sunt comitiati, quòd Romæ comitijs designarentur: & horum origo paulò post 12. Tab. fuit. Olim itaque tribuni militum consulari potestate promiscuè ex patribus ac plebe creati sunt: dicti tribuni militum, quod ex singulis tribub. legionem ducerent. & ipsorum officium erat, vt miles veste indutus, armis benè munitus, exercitationis vsu & disciplina eruditus incedat, & (quod Marcel. de re milita. scribit in l. officium. §. officium. ff.) erat in castris milites continere, ad exercitationem producere, claues portarum suscipere, vigilias interdum circuire, frumentationib. commilitonum interesse, frumentum probare, fraudem mensorũ coercere, delicta secundùm suæ authoritatis modum castigare, principijs freq̃uẽter interesse, querelas cõmilitonũ audire, valetudinarios inspicere. Aureliani quoq; epistolã apud Vopisc. inuenio, qua tribunũ militum admonet, vt si vult tribunus esse, imò si vult viuere, manus militum contineat, vt nemo alienum pullum rapiat, ouem nemo cõtingat, annona sua miles contentus sit, de præda hostis, non de lacrymis prouincialium habeat: arma sint tersa, ferramenta samiata, calceamẽta fortia, vestis noua. Eadem adhuc epistola idem Aurelianus tribunum militum dare operam cohortatur, vt veterem vestem miles excludat, stipendiũ in baltheo, non in popina habeat. & torquẽ brachialem & anulum apponat, equũ sagittarium suum defricet, captũ animal non vendat, mulum centuriatũ comiter curet: alter alteri quasi seruus obsequatur, à medicis gratis curetur, aruspicinis nihil det: in hospitijs castè se agat, qui litẽ fecerit, vapulet. Quæ omnia vt milites obseruent, & ne latum vnguem prætergrediãtur, efficit Henr. II. ille Hercules Gallicus, inuictissimus, & principũ, quotquot sunt, & futuri sunt, Cristianiss. Itaque tribuni militum in castris parẽ ferè cum consulib. habebant potestatem, qui imperatori opponebãtur pro militibus, & dare & obijcere castrensia omnia debebãt. Quẽ magistratum Catones ambo, Cæsar, Tiberius, Vespasianus, Titusq;, & complures alij illustres viri gesserunt, vt historici docent. Nunc verò huiusmodi tribunos hodiè vocamus mareschalcos, aut certè præfectos milites, vt scribit Budæus in Annota. ad l. 2. de orig. iur. Et de ijs ipsis tribunis loqui videtur Imperator C. in tit. ne rei militaris comitibus, vel tribunis lauacra præstentur. Anch.

TRIBVNI plebis. Cùm populus Romanus tributum & militiam toleraret (vt author est Cornelius Nepos de viris illust.) à patribus secessit in montem sacrum, anno ferè XVII. post exactos reges, teste Pomponio iureconsulto: in l. 2. §. ijsdem temporibus. ff. de origin. iur. & ibidem tribunos, qui essent plebei magistratus, sibi creare cœpit, & alios, qui ædibus, & qui ærario, quiq̃uè capitalibus rebus, necnon porrò legibus ferendis pręessent, vt scribit idem Pomponius in d. l. 2. ff. eod. Ab eo igitur monte cùm plebs reuocari non posset, Menenius Agrippa cognomentõ Lanatus eam ipsam cum patribus reduxit in concordiam eleganti fabula, quæ sic apud eundem Cornelium est: Olim, inquit, humani artus cùm ventrem ociosum cernerent, ab eo discordarunt, & suum illi ministerium negauerunt, cum eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra digerere, & cum eo in gratiam redierunt: sic senatus & populus quasi vnum corpus discordia pereunt, concordia valent. Ex ijs itaque apparet, tribunos plebis esse, qui ex corpore senatorum post exactos reges, iussu plebis creabantur in eius dissensione à patribus, & hoc nomine dictos esse (vt Pomponius refert) quòd tunc in tres partes populus erat diuisus, & è singulis singuli creabantur, vel quia tribuum suffragio crearentur in hoc (vt dicit Gellius) non vt ius dicerent, sed vt intercederent, opponerentq̃ue sese iniurijs, ac violentijs primatum. Vnde Cæsar in bello ciu. 1. Refertur statim (ait) de intercessione tribunorum. Itaque tribunis maxima erat tradita potestas, quippe hi plebei erant custodes, & præsides libertatis populi aduersus nobilium superbiam (quod & scribit dictus Nepos de viris illust.) & prouocabatur ad eos, & omnia senatusconsulta examinabant, &, nisi per eos approbata, & subscriptiõe literæ T à tergo signata (vide sup. T. in princ.) irrita habebãtur, vt in suis operib. meminere, & testes sunt Fenestella, ca. 25. de Rom. magistratib. Pomponius Lętus ca. 18. de Rom. magistrat. &c. & Valerius Maximus libr. 2. Horum ergo leges plebiscita proprio vocabulo dicuntur. Anch. De Tribunorũ autem plebis origine, electione, officio & auctoritate leges Fenestellam cap. 10. Lætum cap. 18. Ouid. libr. 3. Fastorum, Valerium Maximum lib. 2. cap. 1. Blondum lib. 5. Romæ triumphantis. Alexandrum ab Alex. lib. 5. cap. 2.

TRIBVNITIAE leges, Plebiscita proprio vocabulo dicuntur: Consulares verò absolutè Leges vocantur. Tribunus, sacrosanctus magistratus erat: Plebeius tamẽ custos & præses libertatis. Bud. loco citato.

TRIBVS. Scæuola de leg. 3. l. Patronus, ait, liberto statim tribum emi petierat: libertus diù moram ab hærede patroni passus est: & decedens, hęredem reliquit clarissimum virum. Quæsitum est, an Trib. æstimatio, hæredi eius debeatur, &c. Huius perquàm elegantis responsi sensum, Interpres non satis aperuit, Tribum, pro progenie exponens, rerum ab antiquitate petendarum imperitus. Tribus, hic non coniunctum sanguinis propinquitate, sed in alicuius tribus partem ascitum, denotat. Per clarissimum virum, vt puto, Senatorem intelligit. Nam & ipsi erant ex tribubus, quos primùm ex tota sua multitudine Romulus tres fecit: procedẽte deinde tempore, aucta, ad quinque & triginta peruenerunt. Senatores, Equites, & Plebeij in has erant diuisi. neque erat quisquam ciuis Romanus, qui non esset alicuius tribus. Proinde Viuianus formator ille casuum, vt nostri aiunt, audiendus non est, dicens: Non facio vim, vtrùm fuerit hæres clarissimus, vel non: sed non tantùm hic dormitat. Cæterùm Romanarum tribuum rationem nullus vnquàm (quòd ego sciam) exactiùs tradidit Paulo Manutio: ex quo tantummodò earum nomina huc adscribam.

Sunt autem hæc:

Aemilia	Narniensis	Sergia
Aniensis	Ocriculana	Suburrana
Cornelia	Ousentina	Sapinia
Claudia	Palatina	Scaptia
Collina	Papyria	Sabatina
Crustumina	Pollia	Stellatina
siue Clustumina	Popilia	Terentina
Esquilina	Pontina, siue	Tromentina
Falerina	*Pomtina*	Velina
Fabia	Publicia	Volitina
Galeria	Pupinia	Vientina
Lemonia	Quirinia	Veturia
Metia	Romulia.	

Ex hoc autem numero quatuor tantùm Vrbanę fuerunt, Palatina, Esquilina, Collina, Suburrana: in quas, vt inquit Plinius, transferri ignominia esset. Dictæ à partibus vrbis, in queis habitabat. Reliquæ oēs rusticæ, laudatissimæ, eorum qui rura haberent: quæ propriè ingenuorum erant, cùm vrbanæ libertinorum essent. vt autor est Ascanius. Porrò Dn. Old. à tributo dando Tribus dictas rectè notauit, cùm populi cõfusa multitudo, propter tributum in ordinem redigitur. Sp.

TRIBVS à tributo dictum Liuius lib. 1. non sine caussa adijcit. Nam Varronis sententia, verbum Tribus, à tribus est nominatū, quòd ager Romanus in tres partes diuisus esset, Tatienses, Rhamnenses, Lucerenses, quam etiam Plutarchus & Dionysius secuti sunt, Tribum à numero dictam putantes, sicuti ab Atheniensibus τριττὺς est appellata ἀπὸ τῶν τριῶν, id est, à tribus, eamque veriorem existimat Perionius libr. 2. De magistratibus Romanorum. Vt verò Liuius in hoc à Varrone dissentit, sic nec quos Varro Trib. vocat, eodem nomine appellat Liuius, sed centurias, easque equitum. Tribus verò à centurijs differre, Liuij locus suprà citatus, luculenter testatur, dum primum duplicatū fuisse numerum Tribuum, quas tépore suo 35. fuisse scribit. Quod si duplicatæ fuerunt, vt ipse vult, & curiæ eædem sunt, quæ Trib. certè cùm dicat curias à Romulo XXX. fuisse, non solùm essent quinque & triginta tribus, sed sexaginta duplicatæ. Deinde Tribus à tributo appellatas confirmat, cuius conferendi Seruius rationem inierit. Quòd si quatuor tantum erant Tribus à Seruio institutæ, Curiæ autem triginta, quas Romulus, vt vult, instituerit, certè aliud Tribuum, aliud curiarum nomine intelligi côuenit. Liuio suffragatur Dionysius Halycarnass. lib. 2. antiquitat. Roman. & Plutarchus in vita Romuli.

TRIBVS Prærogatiuæ. Quære, Omen prærogatiuum.

TRIBVS aliquando pro familia accipitur, quemadmodum familia in sacris literis πατριὰ, φυλὴ, ἀγχιστεία pro tribu, gente, & stirpe accipi solet ab interpretibus: quod apud Græcos nomen πατριὰ idē sit quod φυλὴ. Brechæus in l. pronunciatio. §. familiæ appellatio. ff. de ver. & rer. sign.

TRIBVTARIVM, quod soluendo tributo obnoxium. Iustinian. de rer. diuis. §. per traditionem. Itaque stipendiaria quoque, & tributaria prædia eodem modo alienantur. Sp.

TRIBVTARII serui ideo sic dicuntur, quòd tributū domino pendunt. Census etiam iste qui quotannis ab eis soluitur tributarium emolumentum vocatur à Val. Imp. vt annotauit Conna. lib. 2. cap. 10. nu. 3.

TRIBVTORVM dominus vocatur is, qui tributis exigendis præerat. Conna. lib. 7. cap. 12. nu. 8.

TRIBVTVM idem quod stipendium appellari, Pomponius ait: & sanè appellatur à côtributione tributum: vel ex eo, quòd militibus tribuatur. Hæc Vlpia. de verb. sign. Maffeus.

TRIBVTVM initio pecunia ea, quæ populo imperabatur, appellata est, siue quod tributū à singulis pro portione census exigeretur, vt Varro libr. 4. de lingua Latina scribit, siue ab intributione, aut quod militibus tribueretur, vt Vlpian. in l. 27. in fin. & Fest. lib. 17. probant. Tributa verò posteaquàm Augustus cum populo prouincias partitus est, appellata sunt, quæ bello victæ prouinciæ populo quotannis pendebant: quæ verò Cæsaris prouinciæ ad belli subsidia inferebant, stipendia sunt vocata. Ea causa est, cur tributa à stipendijs, Tributariaque prædia à stipendiarijs separentur, l. 13. ff. de impens. in res do. l. 40. §. qui compensationem. ff. de iure fisc. §. per traditionem. Instit. de rer. diuis. Vbi Theophil. hanc horum verborum differétiam verissimè tradidit, quæ à quibusdam immeritò ridetur. Italica quidem certè prędia immunia erant.

TRIBVTVM in exercitoria actione intelligitur id, quod inter creditores serui negotiātis & dominum cui idem seruus debet, tribuitur, hoc est, distribuitur pro rata eius, quod cuique debetur. In tributum igitur vocari, aliud hic est nihil quàm ad virilem partem admitti. Quod vt plenius intelligi possit, per exemplum, cuius maximam in docendo vim esse, apud Platonem ostenditur: Socrates in lib. de regno, colūm. 9. circa fin. eduximque vsse absque exemplis res magnas lucidè ostendere, indicabimus. Filiustam. in merce peculiari sciente patienteque patre negociatur, cui ego ad certum contractā conuentione, magnam mercium quantitatem vendidi. Is & cum alijs in merce peculiari eadem ratione contractum iniit. Conuenio patrem, summam filio creditam exigo. Sanè quamuis regulariter in peculio receptum sit, vt parentes quod sibi debetur, imprimis deducere possint, l. depositi. ff. de pec. l. si cùm dotem. §. vlt. ff. solut. matr. hoc tamen in casu communis regula locum non habet. In solidum igitur in medium delato & exhibito creditoribus peculio, nihil deducet pater, quo sciente patienteq; contractum est: sed diuiso inter omnes creditores quoad virilem portionē, id est, pro rata eius, quod ei à filio debetur admittendus erit. Quæ hic in filio dicta sunt, eadem & in seruo locum habent. Peckius comment. l. 1. § si is, nu. 7. ff. de exercit. act.

TRIBVTA autem quædam erant personarum siue capitis: quædam verò pro prædijs, aut mouentibus reddebantur, l. 1. ff. de censib. l. 42. ff. de pact. l. 32. in fin. ff. de vsufruct. leg. l. 14 §. idem Iul. ff. de act. empt. Vnde Tributoria cauta, l. 40. § vt debitoribus. ff. de iure fisc. Briss. Hinc

TRIBVTA in corporibus consistunt, veluti auro, argento, ære, equis, vestib. quæ & intributiones & contributiones dicuntur. Annonæ verò in speciebus, veluti frumento, vino, oleo, pane, carne, sale. Sunt autem duplicia tributa, soli & capitis, l. vlt. ff. de censib. Capitis sunt, qui stipendia vocent. Tertullianus in Apologet. Si agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliore. Conferunt autem & annonam & tributa possessores, id est, domini prædiorum prouincialium quotannis, vel ipsi prædiorum conductores, l. sine hærede. §. Lucius. ff. de admi. tut. per causam tuēdi exercitus, l. 1. de exactor trib. C. libr. 10. Cuia. ad Rubr. tit. de annonis & tributis. C. d. lib. 10.

TRIBVTI & stipendij hodiè nulla est differentia. Cuia. obser. lib. 7. cap. 3.

TRICENNIVM est tempus 30. annorum. Inde tricennalis præscript. vt in c. vigilanti. de præscrip. Prat.

TRICLINIVM, locus, tribus constratum lectis, ad discumbendum, l. foramen. ff. de seruit. vrb. præd. Hinc tricliniaria vestimenta, quibus in triclinijs vtimur: quæ & recidipna vocantur. Paulus in l. apud Labeonem. de opt. leg. cùm ita legatum est: Vestimenta quæ volet tricliniaria, sumito. Sp. Adde Forcat. in penu iuris ciuilis, cap. 26. nu. 1.

TRICONES intelliguntur ij homines, qui Gerrones à veteribus seu rixatores dicuntur: quales ij sunt, qui contentiones ac rixas auidiùs consectantur. Id ex Satyris poëtæ Lucilij assumptum est, qui primus (vt puto) ab intricando hanc vocem deflexit. Carmen Lucilij id est ad Panætium.

Cotta senex Crassi pater huius Panæti
Magnus fuit tricoonum: idem manus soluere nulli
Lentus...

Quo loco Tricones Nonius accipit pro morosis hominibus, & ad quanque rixam paratis. Petr. Crinit. libr. 24. de honest. discipl. cap. 15.

TRIDVO, pro intra triduum, vsurpatur. Vulgus dicit, antequàm fint tres dies.

TRIENS. Extat titulus, de triente & semisse. in Authen. pro cuius explicatione faciliori obiter hic annotabo ex Lexico Spiegelij, quæ videntur opportuna. Sextans (inquit) quidam sestans scribunt, duæ totius assis partes sunt, hoc est, duæ vnciæ sicut quadrās tres vnciæ. Nam quarta pars à duodecim sunt tres. Triens, tertia pars assis, quatuor continet vncias. Quincunx quinque, Semis autem dimidium illius habet, quod asse continetur: quæ quidem pars sex vncias ex toto asse vendicauit: aliàs semissis. Septunx autem septem consequitur vncias. Bes octo. Dodrans verò nouem. Dextans decem signat

signat vncias. Deunx verò nouem. Hæc Sp. refert post Alex.lib.1.Genial.dier.cap.1.Anch.

TRIENTES vsuræ, quæ intra tertiam partem centesimæ concluduntur quo modo & trientarium fœnus apud Capitolinum in Antonio:& triétes pensiones apud Lampridium in Alex. Briss.

TRIERARCHVS, interpretatur nauis princeps. Trieris enim nauis est, triplici ordine remorum instructa. Ad Trebel.l.eius. Fiduciarium, inquit, reliquit hæredem trierarchum. Item de bono.poss.l.1. Nauarchos, ait,& trierarchos classium. Nebr.

TRIETERICVM dicitur, quod tertio quoq; anno cótingit. Modestin.de pollicit.l.Septitia. Agonem, inquit, constituo trietericum. Nebr.

TRIFARIAM, in tres partes, l.1.§.fi.ff.de muner.& honor. Alberic.

TRIFVR, plus quàm fur, vel maximus fur.

TRIGA, quasi trijuga, à tribus equis iunctis, frequés Hungaris. Iurisconf. Et si triga venierit, retinenda erit rota:& si quadriga, adhibeatur.

TRIGEMINI sunt tres vno partu editi, quales fuere Horatij temporibus Tullij Hostilij Romanorum regis, l.7.ff.de reb.dub.l.3.ff.si pars hæred.l.137.ff.de verb.oblig. Briss.

TRIGON. Require, Sphæristerium.

TRIMODIVM, quod tres modios continet.

TRIMODIA, æ, mensura trium modiorum.

TRINEPOS, abnepotis filius: quod sit post tres à nepote.

TRINI, æ, a, nomen est distributiuum, quale illud bini & quini & deni, significatq; cuilibet competere tria. Iungiturque, vt alia eiusmodi nomina nominibus pluraliter declinatis. Martialis:

Transierint binæ forsan trinæve Calendæ.

Sillius lib.15.Punicorum:

Quis... nunc trinis deducunt agmina castris.

Martian.lib.sc.de legat.l.sciendum. Præcipitur, inquit, edicto Vespasiani omnibus ciuitatibus, ne plures quàm trinos legatos mittant. Accursius in erroribus pertinax est. nam qui binos exposuit pro quatuor, quinos pro decem, denos pro viginti, hoc in loco trinos pro sex exponit, cùm exponendum fuerit trinos, id est, quælibet ciuitas tres. Sed quæro iam, non ab illo, sed ab illius amatoribus, an rectè dictum sit, quòd omnes ciuitates non ampliùs mittere debeant, quàm sex legatos? significaretur nanq;, quod omnes ciuitates simul sumptæ non ampliùs essent missuræ quàm sex legatos, quod est perquá ridiculum. Nebr.

TRINVM edictum, id est, trina citatio: quæ & Peremptoria nominatur. De cuius effectibus abundè satis Doctores. Sed post omnes, & concisiùs & dilucidiùs Zasius noster tractat, in l.contumacia.ff.de re iudi. Spieg.

TRINVNDINVM. Si quid suffragijs pop.Rom.ferendum erat, id per ternas nundinas recitabatur: & id tempus Trinundinum, & duobus vocabulis, trinum nundinum dicitur. Sp.

TRIPARTITAE nomine cur Sext. Aelij Iurisconss. liber inscriptus sit, indicat Pompon. in § deinde Q. Fabius. versic. post hos fuit Tiber. Coruncanus l.2.de orig. Iur. Vide Rutilium in vita huius Sexti, paulò ante finem. Spieg.

TRIPARTITVM, quod in tres partes diuisum est. Instit.§.sed cùm paulatim.de testam. Alb.

TRIPHVS quid significet apud Vlpia.in l.idem Ofilius.ad fin.tit.de ædil.edict. sæpè dubitatum est. Sunt qui referant se in Pandect. Flor. Arypus legisse: tamen ingenuè fatentur, quid morbi sit, non inuenire, neque inuenturos se sperare. Sed ab etymologia vocabuli putant eos esse Arypos, qui non satis expedito plectro linguæ vterentur.

Nonnulli Aphthiphum corrigédum asserunt. Aphthæ enim sunt, quas non aliter ferè Plin. quàm oris vlcera in infantibus nuncupat. Sunt & alia oris vlcera, sed minus vtique sæua, atque in adultis maximè. & ideo Aphthiphum Iurecósultus vocat, eum qui aphthis, hoc est, vlceribus laboraret.

Ego existimo eam lectionem quæ circumfertur, non improbandam esse. potuit enim Iurecósultus Triphum eum appellare, qui Græcis Triphonius dicatur: hoc est, eum qui ob linguæ celeritatem ita confusè loquitur, vt vno tempore tres simul voces videatur emittere, & idcirco intelligi non possit: quales quotidiè videmus. Φωνὴ enim Græcis vox est. Sanè Triphonius etiam nomen Iureconf. fuit, cui forsitan à prædicta causa nomen inditú est. Aliqui sunt qui legant Typhlum, hoc est cæcú. quam lectionem is cui placuerit, probet: mihi quidem non applaudit. Cott. Vide infrà Tryphus &c.

TRIPLICATIO, est secunda actoris defensio, contrà rei duplicationem opposita.§.1. Instit.de replicat. quasi enim Replicatio, conduplicatio & geminatio fuisset: sic quod tertio post actionem loco referretur, atque in iudicium objiceretur, Triplicationis nomine significatum est. At in l.2.ff.de except. Triplicatio reo tribuitur, quasi Replicationi opponatur. vbi, vt verè dicam, mendum subesse arbitror:& ex Imperatoris verbis corrigendum. Hotom.

TRIPONDIVM, pondus trium assium. Instit. de hæred.instit.§.& si plures. Vel tripondium est quod in triginta sex vncias diuiditur.

TRIPVDIVM augurium accipiebatur ex pullis gallinaceis, quos in cauea inclusos asseruabát pullarij, quibus eductis objiciebatur pastus, cumque ex pascendi ratione augurium capiebat pullarius, idq; ad magistratum deferebat eum, à quo iussus erat captare augurium. Si enim pascerentur, bonum augurium erat, si non pascerentur, malum.

TRIREMIS, à Græcis τριήρης dicitur. τριήραρχος, nauis princeps, siue, vt hodiè vocatur, Patronus: quo vocabulo, vt & nauarchi, ceu Latinitate donato, vsi sunt Iurisconss. Lege Bayfium de re naual. Sp.

TRISTE auxilium, Martian. ait, est, appellare, l.serui. de appel. Sed hoc ob statum serui dictum puto: quum appelládi vsus sit & frequens, & necessarius, vt dicit Vlp. l.1.eo. Sp.

TRISTEM literam Cice. appellat Θ, salutarem T. quod hac absolueretur reus, illa damnaretur. de quo Erasm. in prouerb. Theta præfigere. Sp.

TRISTEGA, trium contignationum ædificia, siue tres contignationes.

TRITAVVS est patris & matris atauus, aui vel auiæ abauus, proaui proauiæ proauus, abaui vel abauiæ auus, ataui vel atauiæ pater, dictus quasi tertius auus, l.3.l.vlt. §.6.ff.de gradib.& adf. Scribitur autem in d.l.3. Triauus, Triauia in P. Florent. Briss.

TRITICARIA condictio. Triticaria condictio (tametsi nullo in loco reperiatur, vnde dicta sit, teste Accursio) dici tamen potest assumpsisse nomen à Triticio authore, vt & Publiciana à Publicio. Instit. de donat.§. sed quia sanè. Hæc verò locum habet pro omni re, excepta pecunia numerata, siue certum, siue incertum, siue dominium siue possessio petatur, l.1.& ibi Bar.d. cond. triticar.ff. Anch.

TRITICVM in iure ciuili videtur quàm sæpissimè pro toto frumenti genere vsurpatum, l.triticum.ff.de verbo.oblig. vbi Accurs. generale nomen esse dicit omnium quæ in area teruntur: quod satis ostendit Iurisconsultus, sic inquiens: Triticum dari oportere stipulatus est aliquis, facti quæstio est non iuris. Igitur si de aliquo tritico cogitauerit, id est, certi generis & quantitatis, id habebitur pro expresso: alioquin si cùm destinare genus & modum vellet, non fecerit, nisi stipulatus videtur, nec vnum quidem modium. Si igitur tritici plura genera sunt, ergo triticum pro frumento in genere capitur, quod rursus in genera quas species vocamus diuiditur, l.2.ff.si cert.pet.

Cæterùm nihil prohibet triticum speciem frumenti esse, in d.l.triticum, vt l.si quis vinum.ff.de trit.vi.& oleo. & mox plura esse tritici genera. Columella lib.2.ca.6. Prima, inquit, & vtilissima sunt hominibus frumenta, triticú, & semen adoreum. Tritici autem genera complura cognouimus, verùm ex his maximè serendum est, quod

quod robus dicitur. Secundum est filiginis, tertium est trimestre. quod & genus est filiginis, reliquæ species superuacuæ sunt. Hæc ille. Cornelius Celsus lib. 2. de re medica. Firmius est tritic. bu... milium, idipsum quã hordeum: ex tritico firmissima filigo. Quapropter potest non verum esse, quod vult gloss. in d. l. triticum. pro toto genere frumenti triticum legi: quia ipsum in alia genera subdiuiditur. Item dici potest in l. fideiussorem. ff. man. Atqui in Rubric. ff. de tri. vi. & ole. leg. expressum est triticum tantum, & l. 1. & Rubric. de condict. triticaria: propter excellentiam frumenti, quod est o primi alimenti, & commune vbique, præterea miræ fertilitatis. Forcatulus in penu Iuris Ciuilis cap. sexto. in princip.

TRIVMPHANDI modus talis erat: Victores corona primum laurea, dein de aurea redimiti, curru inaurato, quem quatuor equi albi trahebant, Romam inuehebantur. Præcedebat Senatus: sequebatur populus: post hunc ordo militaris. Ante currum victoris ibant Duces victi, catenam ferream collo gestantes. Et primum omnium ad templum Iouis Capitolini, deinde per vrbem atque domum reducebantur. Cicero in Pisonem: Quid tandem (inquit) habet ... currus? Quid victi ante currum Duces? Quid simulachra Oppidorum? Quid aurum? Quid argentum? Quid Legati in equis, & Tribuni? Quid clamor militum? Quid tota illa pompa? Quid vehi per vrbem? Vnde sunt, qui triumphum a tribus ordinibus Senatus, populi & militum, dici existimant.

TRIVMVIRI conquirendæ pecuniæ, monetales, seu mensarij erant, æris, auri, argentique flatores: quorum munus erat, numismata probi auri & argenti, iustique ponderis examinare, vt iuste militibus distraherentur. Alexan. Neapol. genial. dier. libr. 4. cap. 16. Petrus Bembus in Epistola ad Bernardinum Sandrum, indicat à Romanis Triumuiros pecuniæ cudendæ ita inscribi solitos, A. A. A. F. F. hoc est, auro, argento, ære, flando, feriundo. eosdemque etiam Treuiros solitos dici, atque hac voce Triumuiros notasse per iocum Ciceronem, cũ ad Trebatium scribens, Treuiros, inquit, vites censeo: audio capitales esse, libr. 7. Fam. Epist. Triumuirorũ meminit & Pompo. in l. 2. de orig. iur. Videin eum Scholiasten Zasium.

TRIVMVIRI capitales, qui criminalibus causis exequendis præerant. Ea autem erat in homines capitales & facinorosos animaduertendi ratio, vt primum ad Triumuiros capitales crimina deferrentur: hi vt ad prætorem delata referrent, prætor indicium confessumque cogeret, iudicesque in consilium mitteret: Triumuiri illi capitales, rursus decretum consil. exequerentur. Hi tres viri capitales, vt scribit Pompon. Lætus, de magistr. erant qui carceris custodiam haberent: vt si animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret, l. 2. de origin. iur. Brechæus in l. licet. ff. de verbo. & rer. sign.

TRIVMVIRI ædibus sacris incendio consumptis reficiendis & sacris conquirendis instituti. Hi an extraordinarij sacerdotes, vel prophani fuerint, Onuphrius dubitat.

TRIVMVIRI Epulones. De his Triumuiris Cicero libro tertio. de Oratore ita scribit: Sed vt pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cùm essent ipsi à Numa. vt etiam illud ludorum exulare sacrificium facerent, institui. Ac posterioribus tẽporibus Septemuiros epulones fuisse, intelligi potest ex Gellij libro 1. cap. 12. Meminit etiã Septemuirorum epulonum Plinius lib. 2. Epist. ad Arrianum, Et Lucan. lib. 1. canit:

Septemuirque epulis festus, Titijque sodales.

TRIVMVIRI nocturni, quia incendijs arcendis præerant, dicti sunt, autore Paulo, in l. 1. de offic. præfect. vigil. Et Tacitus: Triumuiri, quòd ad incendium in sacra via ortũ tarde venerant, a Tribuno plebis die dicta damnati sunt. Ex quibus verbis apparet, eum fuisse ordinarium magistratum, cuius esset annua potestas.

TRIVNCIVM, quod trium vnciarum est. Auth. de trient. & semisse. Sp.

TROCHLEA, quæ vox est apud Iurisconsf. in l. sed addes. locati variè describit.: quoniam & ipsa non vnius generis est. de qua Bud. videndus in annot. prior. Nebr. scribit, trochleam instrumentum esse, cum orbiculis ad eleuanda & deprimenda onera Tympanum, inquit, & trochleas, quibus eleuatur prelum. Sp.

TROPHAEVM, monumentum dixere, nunc marmoreum, modò æneum secum inscriptione, & titulis æuo perpetuo duraturis. Interdum, si materia non suppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, vel insignem arborem excisis ramis, ibique hostium spolia statuendo, in memoriam posteritatis, bonis & fortibus viris pro trophæis erigebat. Alex. de Alex. Genial. dier. lib. 1. cap. 22.

TROPHIMA, merces nutricum est. ... significat alere: τροφεῖα ... nutricationem, seu nutricium. Alciat. lib. 1. Dispunct. cap. 18. Extat in vulgatis exemplaribus in l. Publia. Maria. § fin. Sed Haloander hoc in loco eam non agnoscit, vt superius indicauimus in dict. Plus minus. Sp.

TROPVS, secundùm Scaurum, Quintilianum, & Diomedem est, cùm sermo à principali & naturali significatione transfertur ad aliquam similitudinem: vel à propria significatione, ad non propriam: propter ornatum, necessitatem, aut asseuerationem: quæ & Emphasis dicitur. Hinc emergunt allegoriæ, quæ potiùs theologiæ, & oratoriæ, quàm iuri conferunt. quod & Zasius indicauit. Quamuis, ipso teste, puritas Latini sermonis in iure nostro, quoad eius fieri poterit, asserenda est, argumen. l. Plautius. ff. de auro & argen. lega. Spieg.

TROXIMA vua, quæ matura & comestibilis, inepta vino. τρώξιμα, maturus, comestibilis. Iurisconf. de verbor. signif. l. qui fundum. Et quæ eiusdem generis essent, quas non vini causa haberemus: quas Græci Troximas appellant. Nebr.

TRVLLA, vas est, quo è culina in lauatrinam aquam fundunt, atque ad alia eiusmodi ministeria comparatum. Pomp. de aur. & arg. leg. l. & fi. vide sup. argento facto. Veluti paropsidas, inquit, tabulas, trullas. Paul. de fund. instr. l. tabernæ. Trullæ, ait, quæ circa cœnum solent traijci. Nebriss. Alexandro Neapolitano trulla est poculi genus: sicut scyphus Herculis: Cantharus, Liberi, modiolus, & phiala. lib. 3. Genial. dier. cap. 10. Quidam hoc vocabulum a transuolando deducunt, quòd per eam aqua transuolet: tamen falluntur, qui eam vas tantùm aquarium putarunt. Erat enim & vas vinarium, vt addu ctis ex Cicerone, Horatio & Iuuenale, Bayfius cõfirmat exemplis. Sp.

TRVPHATORES. Rhodig. in fi. ca. 8. libr. 11. adnotauit dignum scitu: passim plebeia, vt reor, multi, voce, impostores, derisoresque dici truphatores: indicans id ex media Græcia verbum esse. Sp.

TRVTINA, Græcè τρυτάνη id libræ genus, quo vel minutissimum ponderis momentum sentitur. Latini quoque exactam æqualitatem, Aequilibrium appellant: Vnde & æqua lance fieri dicitur, quod pari iure fit, citra personarum respectum. Ita Modest. de re iudic. l. non tantùm sub finem. Quod & in persona mulieris, æqua lance seruari, æquitatis suggerit ratio. Item Iustinia. C. de natur. lib. Quapropter sancimus, in huiusmodi casibus, omnes liberos, siue ante dotalia instrumenta edita sint, siue postea, vna eademque lance trutinari, l. cùm quis à muliere, ad fin. Vide Erasm. in Adag. Eadem pensari trutina. Item, Trutina iustius. Alc. lib. 4. de verb. sig. & supr. Aequa lance.

TRVTINARE, translatè, pro pensiculare ex animo, Bey jm erwegen/ vt apud Imp. in l. generaliter. C. de rebus cred. Sp.

TRYPHVS, delicatus. nam τρυφὴ delicias, & τρυφᾶν delicior significat. Vlpia. de ædil. edict. l. idem Ofilius. Balbus, inquit, & blæsus, & tryphus, isque qui tardiùs loquitur. Vbi tryphum pro blæso, & qui quodam modo ex delicijs sic loquitur. Nebr. qui corruptũ non animaduertit hunc locũ, quem Budę. cùm esset Florentiæ in Pisanis Pandectis

Pandectis, vt ipse ait, ita legit. An balbus, & blæsus, & atypus, isque qui tardiùs loquitur, & varus & varius sanus sit? Nor. text. subscribit. Hic autem Iurisconf. tria linguæ vitia blæsitatem, balbuticm hæsitātiamq; expressit: & quartum, quod atypi nomine vocauit: existimat Budæus ab etymologia vocabuli eos esse Atypos dictos qui non satis expedito plectro linguæ vtcrentur, quasi aërem non ferientes, vel quasi non satis verba exprimentes, conformantesve. Spieg.

T V

TVA non interest. Exceptio exclusoria. Siquidem actio non datur, nisi agentis interfit. Sp.

TVA pecunia pro tibi debita. l. si pecuniam. C. nego. gest. Alberic.

TVAS res tibi habeto tuas res tibi agito. His verbis, vt Caius l. 2. de diuort. ostendit, diuortium apud Veteres agebatur: quorum altero reddit dotem, altero abdicit à se tutoris munus, in rebus vxorijs. Hæc autem forma verborum perscripta est, vt Erasmus noster in Chiliadib. indicat: ne vel non ratum esset diuortium, si nullis solennibus verbis perageretur: vel inauspicatum & odiosum, si verbis inciuilibus. Itidem, eodem authore Caio, d. l. in discutiendis sponsalibus, visum est vti his verbis, Conditione tua non vtar. Hæc verò quomodo gratiam prouerbij habebant, Erasm. pulchrè demonstrat. Sp.

TVBI, & per diminutionem tubuli, sunt canales fictiles, per quos fumus vltrà parietē conducitur, de quibus meminit Iureconf. in l. quidam Hyberus. in prin. ff. de seru. vrb. dum refert, non licere tubulos habere admotos ad parietem communem. ita enim scribendum est non tribulos, vt in vulgatis codicib. & refert Senec. 14. ad Lucil. antiquos parietib. tubos immisisse, per quos circunfunderetur calor, quo ima simul & summa æqualiter fomentum caperent. De tubulis fictilib. meminit Vitruu. in 8. Ductus (inquiens) aquæ fiant generibus tribus: riuis per canales structiles, aut fistulis plumbeis, seu tubulis fictilib. eos etiam ad alios vsus parari consuetos inuenimus, vt illi qui sub stillicidijs ponuntur, imbrium colligendorū gratia, vt ad cisternas simul ducantur. de quibus Plin. Pinus, picæ & aloi, ad aquarum ductus in tubos cauantur. Atticus apud Cicc. in 2. de legib. Ductus verò aquarum, quos isti tubos & euripos vocant. & Vlpia. in l. 1. §. hoc autem. ff. de cloacis. & vulgò tumbones appellantur. Cott.

TVBVLI, machinulæ sunt ferreæ, dolosæ, tetragona formula, quæ in quamcunq; partem incubuerint, vnum, aut plures aculeos infestos protrudunt. Budæ. in annot. ad l. quidam Hyberus. eo. tit. Sp.

TVBVS, siue sit fictilis, siue ex alia materia, fistula est, per quam aqua deducitur. Vlpia. de cloc. l. 1. Cloacæ appellatione, & tubæ, & fistulæ continentur. Hinc tubulus per diminutionem, eodem significatu. Paulus alicubi pro cuniculo subterraneo posuit: Hi colores, inquit, in eisdem tubulis inueniuntur. Procul. de seru. vrb. præd. l. quidam. Non licet, ait, tubulos habere admotos ad parietem communem. Neb. Adde Forcat. in Auiario iur. ciuil. cap. 13.

TVERI se pro eo quod est sustentare, tolerare, exhibere se, & alere, in l. pen. & l. vlti. ff. de in rem verso, l. 1. §. sed nonnullos. ff. de tutel. & rat. distr. Notandum est autem hoc verbum etiam passiua significatione contrà grammaticorum regulas vsurpari à Iureconsultis nō semel, vt in l. 7. ff. de curatorib. fur. l. 17. ff. de iniusto rup. 7. l. 30. ff. de liber. caus. l. 5. §. ad eam autem. l. vlti. in fi. ff. de leg. præst. l. 17. in fi. ff. de noxa lib. l. 3. C. de seruit. l. 53. de decurionib. in C. Th. Sic & Varro libr. 3. de re rust. cap. 1. Et in pace à Rusticis Rom. alebantur, & in bello ab his tuebantur. Vitru. libr. 8. Res omnes non ali sine elementorum potestate, neq; crescere, nec tueri. Briss. Adde Cuiac. ad l. fi. ff. de iniust. rupt. & irrit. fact. testā.

TVERI ædificia, est quod vulgò dicitur, intertenere, im Baw halten. Monuit & Budæ. vt & quod sequitur tueri se, pro eo quod est, alere & tolerare, & vt iam dictum est, intertenere. Scæuola in l. pen. & vlti. de in rem verso. Sine quibus aut se tueri, aut seruos paternos exhibere non posset. Sp.

TVERI seruitutes, pro conseruare, apud Vlpianum l. 1. de itine. actuque priuat. Tueri item, pro eo quod est alere, & tolerare, hoc est, modicè & summa parsimonia viuere, vt apud Scæuolam, in l. pen. & vlt. de in rem verso. Spieg.

TVGVRII appellatione omne ædificium, quod rustice rei magis custodiendæ conuenit, quàm quod vrbanis ædibus, significatur. Ofilius ait, Tugurium à tecto, tanquàm tegularium esse dictum: vt toga, quod ea tegamur. Pompo. in l. tugurij. ff. de verb. sign. Old.

TVGVRIVM, à tegendo, quasi dicas tegurium: siue vt habet Norimbergensis editio, à tecto, tanquàm tegularium, rustica est casa. Pompo. de verb. sig. videtur tugurium accipere pro quacunq; domo rustica: quod ita simpliciter verum non est. quæ enim parietibus & tegulis latericijs constat, tugurium non est. Igitur secūdùm Alciat. de gurgustiolo intelligendum est, quod vel harundine, vel vlua palustri, stramentisve, vel etiam (vt Virg. scribit) cespite contectum sit, cuius parietes vimine, luto vel huiusmodi materia crustati sint. Eidemq; videtur priùs dictum esse tugurium, à tegulo, quasi tegularium: non autem à tecto, vt vulgati habent codices: quibus tamen Noricus text. subscribit. Sp.

TVITIVS vocabulum rarò inuentu. Paulus tamen de vacat. mun. l. legato: Qui publicum, inquit, negotiū tuitius sit. Cæteri Iurisconsulti frequenter dixere Tuitionem. Sp.

TVLLI Hostilij Romani regis (quem quidam fulmine cum tota domo conflagrasse scribunt, alij incensam eius domum ab Anco Martio, qui posteà regnauit, affirmant) Vlp. de offic. quæst. meminit his verbis: Sed sicuti dubiū est, an à Romulo & Numa regnantibus, Quæstor fuerit: ita à Tullo Hostilio rege Quæstores fuisse, certum est. Et sanè crebrior apud veteres opinio est, Tullum Hostiliū primùm in rempublicam induxisse Quæstores, & a genere quærendi Quæstores initiò dictos & Iunius, & Trebatius, & Fenestella scribunt.

TVLLII, cognomento Ciceronis oratoris, omnium Latinorum facilè principis, de republica quos sex scripsit libros, è quibus S. Augustinus nonnulla in suam Ciuitatem transtulerit, non extare noster Alberic. in dictione Tullij, singulariter indicauit. Viues non dubitat, quin opus fuerit admirabile, faciens ex his fragmentis, quæ vidit, coniecturam. Sed Tulli, vnde Tullij sunt, significari veteri lingua, nescio quid quasi eruptionis riuorumque aquæ tradunt. Camerarius ait: Ciceronum quidem cognomentum, à legumine factum apparet, vt Fabiorum, Pisonum, Lentulorum. Non desunt qui scribant, verrucam, quæ in ore vt cicercula extitisset, cognomentum hoc addidisse ei qui primus ex hac familia ita fuerit appellatus. Triphon. Tullium citat in tractatu de pœnis. l. Cicero.

TVMERE negotia dicuntur, cùm erumpunt seditiones & bella, vt ait Interpres Ciceronis, Episto. ad Attic. Spieg.

TVMVLTVOSVS, qui turbas excitare solitus est. Callistr. l. ff. de offic. procur. Cæs. loquens: Si tamen, inquit, quasi tumultuosum, vel iniuriosum aduersus colonos prohibuerint in prædia Cæsariana accidere, abstinere debebit. Sp.

TVMVLTVS vocabulum, in l. 1. §. 1. ff. depositi. quomodo intelligendum sit, ab Accursio, & qui ab eo mordicus dependent, rabulis verius, quàm Iurisperitis parùm animaduersum esse, Budæ. putauit: quem vide ibidem. Accipitur autem pro omni motu periculoso, præcipuè populari, & rapidè facto, Entpörung. Hinc euitando quandoque cōceditur, quod alioqui negatum esset, l. pen. ff. ad l. Corn. de sicar. Maiestatis criminis reus qui aduersus Rempublicam seditionis, tumultusve auctor est, l. 1. in fi. ad l. Iul. Maiest. Tumultum autem sedare, rem esse necessariam, Imp. pronunciat, in Authen. de mand. princ. Sp.

TVMVLVS honorarius Græcis κενοτάφιον dicitur, id est,

est, inane sepulchrum, vt not. Budæ. ex Sueton. in Claudio: Exercitus honorarium Druso tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die miles decurreret, Galliarumque ciuitates supplicarent. Quoniam tamen antiquis magna semper fuit etiam horum honorariorum tumulorum veneratio, vt videmus ex Sueton. Equitum decursione, ciuitatumque annuæ supplicatione honoratum publicè Drusi tumulum, vix aliter credi potest, quàm eos quoque religiosos fuisse habitos, vt testatur Martianus. l. in tantū. κενοτάφιο- quoque magis placet esse locum religiosum, sicut testis in ea re est Vergil. lib. 3. Aeneid.

Libabat cineri Andromache, manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lachrymis, sacrauerat aras.

Sed Diui fratres contrà rescripserunt, vt ait Vlp. Hos scilicet honoris causa positos tumulos non esse religiosos, quia reuerà nullum in eis sit corpus hominis insepultū. Connan. lib. 3. c. 1. de reb. diui. nu. 4.

TVNC particula, præcidit & taxat extremitatem temporis, l. si ijs sub fin. de condit. & demonst. cum concord. in glo. Adde his quæ de hac voce notat Bart. in substitutione. ff. de vulg. & pupil. substit. & in l. in illa. ff. de ver. obligat. & in l. tutorib. ff. de testam. tut. & in l. lecta. ff. si cert. pet. Sp.

TVNC in edicti Vnde vi his verbis, Quæq; ibi tunc habuit, sic accipimus, tunc cùm deijceretur, l. 1. §. rectissimè. ff. de vi & vi arm. In hac oratione, Si in quinquennio, filius Titio nascatur, tūc hęres dato, Articulus Tunc extremi quinquénij tempus significat, l. 4. in fi. ff. de cōd. & demonstr. Tunc ex hac die in l. 126. in princ. ff. de verb. oblig. quod vulgò dicimus, Ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc. Briss.

TVNC temporis, idem quod tunc, c. 1. de maior. & obed. libr. 6. referturq; ad omne tempus. Tunc demùm, pro tunc tandem, Vlp. in fin. l. 2. de don. mort. causa. Sed tunc demùm cùm mors fuerit insecuta. Sp.

TVNICA propriè dicitur, quam subuculam, vel indusium vocamus: Pallium, quo illam tegimus: quamuis sæpè alia pro alijs dicantur. Lege post Bud in l. vltim. de Senat. Bays. de re vest. Sp.

TVNICA vestis breuior, & interior: ei enim toga superimposita, crura & tibias contegebat. Paul. l. 1. ff. de contrah. empt. Sed an sine numis venditio dici hodieque possit, dubitatur: veluti si ego togam dedi, vt tunicam acciperem. Hæc Paulus. Plutarchus autem in vita Coriolani, & in Problem. Catonem tradit scriptum reliquisse, fuisse in more vt candidati sine tunica venirent ad supplicandum populo, sola toga candida, eaq; recincta induti. Asconius autem in Orat. pro Scauro. & Val. Max. libr. 3. cap. 6. aiunt Catonem Prætorem iudicium Scauri, quia æstate agebatur, sine tunica exercuisse campestri sub toga cinctum. in forum quoque sic descendisse, usque dixisse, idque reperisse ex vetere consuetudine, secundùm quam & Romuli æratis statuæ in Capitolio. & in Rostris Camilli fuerunt, togatę sine tunicis. Hot.

TVNICAM palmatam Perionius vnà cum Budæo dici existimat à palma in ea intexta. At Festus palmatam dici tradidit, a latitudine clauorum, qui ferè palmæ orbem æquarent. Est enim tunica palmata, & latus clauus idem. Grçci tunicam hanc palmatam, siue latum clauum Platysemon appellabant, quasi latis signis aut clauis signatam. & cætera. Vide Latus clauus &c.

TVRBA, multitudo est: turbæ in plurali, molestiæ, contentiones. Vlpia. in l. 4. de turba. Turbam autem, inquit, appellatā Labeo ait, ex genere tumultus: idq; verbum ex Græco tractum, τύρβη. Si duo rixam cōmiserint, vtiq; non accipimus in turba id factum: quia duo, turba non propriè dicuntur. Si verò fuerint decem aut quindecim homines, turba dicetur. Vide Alc. paulò ante fin. lib. 4. de verb. sig. Sp.

TVRBA rixa multum differunt: ait Vlpia. nanq; turba multitudinis hominum est turbatio & cœtus: Rixa, etiam duorum, l. 4. §. 1. ff. vi bon. rapt. vbi Turbam appellatam Labeo ait ex genere tumultus: idque verbum ex Græco tractum, ἀπὸ τοῦ θορυβεῖν. Hot.

TVRBARE possessionem alienam, quid sit, explanat gl. in l. vim facit. ff. de vi & vi arm. Sp.

TVRBARE rationes, pro confundere, apud Vlp. in fi. l. 1. ff. de seruo corrup. Vel si actori suasit, vt rationes dominicas interdiceret, vel adulteraret, vel etiam vt rationem sibi commissam turbaret. Sp.

TVRBARE signa, est confundere & permiscere, sic vt adgnosci iam non possint, l. 22. §. si signa. ff. qui testam. fac. Quintilia. libr. 12. cap. 8. Denique linum ruptum aut turbata cera, aut sine adgnitione signa frequenter inuenies.

TVRBARE rationem sibi commissam est conturbare, l. 1. in fi. ff. de seruo corrup. Briss.

TVRBARI dicitur ciuitas, quando ratione alicuius casus homines relinquunt artes, & ministeria sua. ita eleganter Bald. in l. obseruare. §. antequam. ff. de off. procons. & leg. inferens ad quæst. statuti Florentini, vt per eum. quod putat notandum. & ex facto pluries incidit apud nos. Nam ob taleam indictam à duce Maximiliano scutorum trecentum millium huic ciuitati, nonnullorū hortatu omnes mercatores apothecas clauserunt: propter quod tota ferè ciuitas commota fuit, & sic subsidiū petitum fuit remissum. Cotta.

TVRBASSIT, verbum 12. Tabul. antiquum, pro turbauerit. Ast qui turbassit in agendo, fraus authoris esto. Spieg.

TVRBATO ordine mortalitatis, l. nam etsi. ff. de inoffic. test. Sp.

TVRBO, qui & Prester vocatur ab Aristot. lib. 2. Meteor. inter violentos ponitur ventos: à Iurecoss. sub nomine Vis diuinæ, atque maioris etiam, quæ nō debet conductori damnosa esse. de qua vide l. si merces. §. vis maior. ff. locati. Budę. in l. ex conducto. §. sed & si labes. hoc eodem in tit. Turbinis meminit Iustinian. in §. aut arborib. Inst. de empt. & vend. Sp.

TVRBVLENTVS, pro irato, cōmoto, l. 1. si quis Imp. maledix.

TVRDETANIA, eadem quæ & Betica, nunc Granata, de cuius opulentia Strabo lib. 3. miranda.

TVRMA quasi terma 30. equites, hoc est 3. Decurias recipit, qui honore præstant & ordine. Sed turma propriè ex equitibus: Centuria verò fit ex peditib. Alex. de Alex. Genial. dier. lib. 1. cap. 5. Has quoque tribus veteres nuncuparunt: & qui his præessent, tribunos dixere. Spieg.

TVRPE, contrarium pulchro. & ad corpus & ad animum refertur. Pro inhonesto apud nostros Doct. crebrū est, vt turpis quæstus, turpiter in Feudum conceditur. Itaq; rectè existimat Zas. neutiquàm ferēdum esse, quòd quidam Prælati Feudum constituerunt ex quæstu lusorio, vulgo Scholder/Einsigel: cui nec admodum probatus videtur reditus ille, qui prouenit ex Episcopaliū sigillorum quæstu. De quo vide eum. tit. quę res in feud. dari poss. Sp.

TVRPE lucrum. Quicquid illicitis modis acquiritur, turpe lucrum dici debet, adeò vt ab hærede quoque extorqueatur. Sp.

TVRPES conditiones, quæ inhonestæ & contra bonos mores sunt, l. 63. §. si sub conditione. ff. ad Trebell. l. 112. §. pen. ff. de leg. 1. Briss.

TVRPES personæ sunt famosæ & inhonestæ personæ, veluti lenones, meretrices, vispilliones, harenarij, histriones, pantomimi, l. 3. ff. si quis à paren. l. 72. §. pen. ff. de solutionib. l. 27. C de inoff. test. l. 7. & l. 63. §. si sub conditione. & §. si verò nominis. ff. ad Trebel. l. 22. §. necnon illud. ff. sol. matrimo. l. 12. de scenic. in C. Theod. Et ita in l. 17. ff. de testam. tut. l. 12. ff. de sponsalib. l. 3. §. Iulianus. in fin. ff. de liber. exhib. Sed & aliàs turpe plerunque significat famosum & quod infamiam irrogat. Sic turpes actiones, turpiaque iudicia, appellantur, quæ damnatis infamiam inferunt. ἀτιμωτικὰς ἀγωγὰς vocat Theophil. in §. ex quibusdam. Instit. de pœn. tem. litig. Quales sunt, iniuriarum, vi bonorum raptorum, serui corrupti, rerum amotarum, tutelæ, fiduciæ, mādati, pro socio, depositi, l. 56. ff. pro soc. l. 2. ff. rer. amo. l. 1. ff. de his qui no. infa.

Ita turpe tutelæ iudiciũ dixit Cice. lib. 1. de orato. Et pro Cæcinna. Turpe iudicium dari aduersus eum, qui tutelam fraudasset. Idemq; turpia mandati, pro socio, depositi, iudicia appellat, in oratio. pro Roscio Com. Sic turpi iudicio damnatos apud eundem in oratio. pro Cluen. interpretare, qui eo iudicio damnati sunt quod infamię notam inurit. Briss.

TVRPIS arbiter, id est, pecunia corruptus, l. sed & si seruum. § sunt & alij. ff. de arb. Sp.

TVRPISSIMA vita, paupertatis obtentu non excusanda, l. palàm. ff. de ritu nupt. Sp.

TVRPITER datur quod meretrici datur: Item quod datur, vt malè iudicetur, l. 3. l. 4. §. sed quod meretrici. ff. de condict. ob turp. caus.

TVRPITER accipitur quod in hoc accipitur, vt res deposita, vel commodata reddatur, l. 5. ff. de tut. & ratio. distrah. l. vlt. ff. de condict. ob turp. cau. Briss.

TVRPITVDO, significat deformitatem, sed animi ferè tantùm. Græcis paulò latiùs patet vocabulũ αἶσχος, & de corpore quoque dicitur. Proinde, vt maxima nostris est. Turpitudinem suam, hoc est, quod turpiter, inhonestè, indecoreque fecit, nemini licet allegare, l. palàm. ff. de ritu nupt. l. transactione finita. C. de transact. cum simil. Qua de re latiùs commentantur Bart. & Dd. in l. 1. de cond. ob turpem caus. & in l. tutela. C. de integ restit. sed copiosiùs in l. iusiurandum quod ex conuentione. §. procurator. Haud tamen perpetua est, nam in quibusdam casib. fallit, quos recitat Felin. in c. lator. in prin de re iud. Sp.

TVRPIVM personarum nomine, veniunt meretrices, non tamen infamium, tex. & glo. in l. 3. ff. si à parente quis manumiss. fuerit. Sp.

TVSCIAE, Italiæ regionis celebris meminit Alberi. quo loco indicat se in T. Liuij, tum aliorum id genus autorum libris esse versatum. Scæuola in l. vxorem. § codicillis. de leg. 3. Sp.

TVTELA, pro conseruatione. Florentinus l. vt vim. de iustit. & iur. quod quisque ob tutelam zu erettung/ corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur. Hoc Iurisconsul. dictum pulchrè explanat Salomonius in Comment. ad hanc l. tametsi quædam à vulgo traditis discrepent: sed quæ veterum Iurisconsultorum responsis confirmantur. Translatè positum pro sustentatione, refectione, reperies apud Papinianum, in l. diuortio. §. fina. solut. matrimo. Continetur & Tutelæ appellatione Cura, l. cùm pater. ff. de cond. & demonst. Sic Tutor, qui dicitur quasi tuitor, id est, defensor, Gerhaber/ l. 1. & Instit. de tutel. Pro curatore interdum ponitur. l. cùm quidam. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. Alber. falsè dicit. Sed hodiè communiter magis dici possunt tollitores, quàm tutores: quia communiter tollunt, & furantur bona pupillorum. Cæs. Maximilianus, qui tali essent ingenio, festiuè vocare solebat, Gernhaber/ addita litera n, patria voce, qua Tutores denotantur.

TVTELA est ius atque potestas in capite libero constituta, ad tuendum eum, qui per ætatem (quæ secundùm Iurisconsultos est vsque ad pubertatem, id est, ad 14. annum: nam inde vsque ad 25. dantur curatores, qui etiam furiosis & mente captis dari solent) spontè se defendere nequit, iure ciuili data, atque permissa. Vnde tutores dicuntur, qui eam vim, atque potestatem habent: Ex qua re (Paulus ait) ipsi nomen acceperunt. Itaque (inquit) tutores quasi tuitores atque defensores appellantur: sicuti æditui dicuntur, qui ædes tuentur. Est autem tutela duplex: testamentaria, & legitima, quarum meminit, præter nostros Iureconsultos, lex huiusmodi 12. Tabul. Tutores liberis in potestate testamento parentes danto. Si nõ sint dati, adgnati, qui successionem sperant, sunto. Testamentaria tutela est, quæ testamento, siue codicillis dat tutores. Pro hoc facit bonus textus in l. 3. ff. de testamen. tut. Legitima autem tutela, quæ ab intestato ex lege 12. Tabul. adgnatos efficit tutores: dicta legitima, quod adgnati ipsi vocentur legitimi. §. 1 Instit. de legit. adgnat. tutor. Hæc verò tutela (sicut Vlpian. ait) adgnatis, qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt, & patronis, summa prudentia lege 12. Tabul. delata est, vt, qui successionem sperarent, bona tuerentur. Adgnatis quidem specialiter & nominatim, sed patronis per interpretationem, & consequentias hæreditatum delata est, vt eleganter dicti Iustinianus & Vlpianus ostendũt. Potest itaq; pater filio tutorem, & substitutũ eidem tutorem dare, vt è verbis Pauli Iurisconsulti sub titulo, de excusat. tut. interpretes iuris ciuilis colligunt. Si tamen aliqua sit suspicio, ne successuri pupillo insidientur, tunc iuxta mentem huiusmodi legis 12. Tabul. Suspecti tutores remouentor. prætor ex conditione personæ & tempore (etiam contrà voluntatem patris) constituet, vbi pupillus alatur, vel moretur, vt Iureconsulti, & Imperatores diligenter explicãt. Quotidiè enim (sicut idem Vlp. dicit) suspecti tutores postulantur. Cæterùm verò Diogenes Laertius Solonem constituisse scribit, ne tutor cum pupillorum matre inhabitaret, neq; is, ad quem post pupillorum obitum substantia spectaret, tutor fieret. Quas leges Romani collocarũt in suis Tabulis, & intellexerunt, Ne tutor cum pupillorum matre habitato: Agnati, aut substituti, qui successionem sperant, tutores sunto. & dari tutores possint. Sed si aliqua sit insidiarũ suspicio, apud alios pupillus educator. Et hæc hic sufficiunt. Anch.

TVTELAE & curæ differentia hæc est: Tutela est personarum, Cura verò bonorum. Cuiac. Not. ad lib. 1. Inst. tit. de excusat. tutor. & curat. §. pupillorum tutela.

TVTELAE actio duplex est: Directa vna, quæ pupillo aduersus tutorem: altera Contraria, quæ tutori aduersus pupillum competit, tit. de contrar. & vt. act. tut. Briss.

TVTELAE affectatæ illæ videntur semper, quę modicæ rei sunt fine vllo, aut sanè exiguo cum onere. Cuiac. ad l. 2. de excusat.

TVTELAM reddere, tutelæ rationes reddere Iureconsultis significat, l. 2. §. ei quoq;. ff. de iudic. l. 21. ff. de tutel. & rat. distr. l. vnic. in fin. ff. si penden. appell. Dicunt & eodem sensu, restituere tutelam, l. 7. §. vlti. l. 28. in fin. ff. de adm. tut. l. 1. §. vlti. ff. de vsur. l. 21. in fin. ff. de annu. leg. l. 1. §. ex illa. ff. ad leg. Corn. de fals. l. 10. ff. rem pup. sal. fo. l. pen. C. de susp. tutorib. Sic tutelam exigere & tutelam reposcere pro tutelæ rationes reposcere, in l. 13. ff. de tutel. & rat. distr. l. 16. ff. de administ. tut. Et recipere tutelam Sueton. in Claudio cap. 2. Diu etiam atq; post tutelam receptam alieni iuris & sine pædagogo fuit, id est, post pubertatem. In suam tutelam venire, & suæ tutelæ effici, est ad pubertatem peruenire, l. 7. §. 1. ff. de admin. tutor. l. 8. §. 1. ff. de secund. tab. l. 39. ff. de vulg. & pup. l. 54. in fi. ff. de hæredib. instit. l. vlti. ff. de iure delib. l. 32. ff. de legat. 1. Sic in edicto prætoris de missione in possessionem verba hæc, Si pupillus in suam tutelam venerit accipienda sunt, l. 5. §. ait Prætor. ff. quib. ex caus. in possessionem eat. Proinde si filiæfamil. ita legatum sit, cùm in tutelam suam peruenerit, tunc debebitur, cùm viripotens facta fuerit, l. 51. ff. de legat. 3. Nec verò Iureconsultis tantùm, sed & alijs Latinis auctoribus huiusmodi locutio placuit. Cicero quidem cùm aliàs sæpiùs, tum in lib. de orato. ita locutus est. Negaretq; nisi postumus & natus, & antequàm in suam tutelam venisset, mortuus esset, hæredem eum esse posse, qui secundùm postumum & natum & mortuum esset hæres institutus. Idem lib. 2. de Inuentio. Quidam pupillum heredem fecit, pupillus autem antè mortuus est, quàm in suam tutelam veniret. Porrò interdum ea verba significant, Cùm in suam tutelam & potestatem peruenerit. Quod ex coniecturis erit æstimandum. Interdum etiam 25. annum hæc verba demonstrant, si ea mens fuerit loquentis testatoris, l. 56. in fin. ff. de legat. 3. In qua Vlpian. ex voluntate testantis aliam atq; aliam hæc verba recipere interpretationem docet. Briss.

TVTELA autem muliebris multum differt à pupillari, & idcirco simul atq; viripotens esse cœperat filiafamilias, & per hoc tutela pupillari liberari, tũc ea quodammodò in suam peruenire tutelam dicebatur. Idque ad Sabinum lib. 4. sibi videtur, Paulus voluisse cap. 51. de legat. 3. Nec id adeò mirum. Nam mulierum tutores

non

non gessisse negotia, sed auctoritatem duntaxat interposuisse, auctor est in fragmentis Vlpian.tit.11. Testatur etiam pro Murena Cicero, genus quoddam fuisse tutorum, quod potestate mulierum continebatur: satis per hoc indicans quodammodò in suam tutelam mulieres viripotentes peruenire. Ridet enim Iurisconsultos Cicero, qui cùm auctores fuerint muliebris tutelæ, illud efficere non potuerunt, vt mulieres in tutorum potestate essent, siquidem in mulierum potestate tutores potiùs videntur fuisse, quàm fuerint in tutorum potestate mulieres. Ræuard.l.17.de diuers.reg.iur.

TVTELARIS causa, lis est quam tutor pupilli nomine intendit. Vlp.l.4.ff.de in lit.iur. Videamus in tutelari causa quis iurare, & aduersus quem possit. Hot.

TVTOR, defensor pupilli, qui ante omnia personæ attribuitur pupillari, vt cum alat, l. dum plures.§. cùm tutor.ff.de administr.tut.& tit.C.de alimen. pupil.præstan. Deinde ne res pupillares neglectæ pessum eant, aut vitientur, ad tutoris officium pertinet, l. propter litem. §. [illegible] in pri[illegible] vt rebus minori [illegible] pro[illegible] deinde, vt personis opera sua adsit, iuxta [illegible] de offic.præsid.cum similib. Vnde fit, quòd appellatione tutoris aliquando contineatur curator, vt in l.2.ff.de tut.& curat.dat.ab his. Et in l.pater.§. conditionũ verba ff.de conditione & demonstr. nihilominùs etiam tutorem eum appellamus, qui magis negligit, quàm pupillum tuetur. Vide Alciat.in comment.ad l.inde taberna-cula.de verb.sig. Sp.

TVTORES sunt qui vim ac potestatem in pupillos habent: exque re ipsa nomen ceperunt. itaque appellantur Tutores, quasi Tuitores, atque defensores: sicut Aeditui dicuntur, qui ædes tuentur, l.1.ff.de tutelis. Eorum autem tria sunt genera. nam alij dicuntur Testamentarij, alij Legitimi, alij moribus inducti. Testamentarij sunt, quos paterfam. impuberi filiofam. itemq; nepoti, quem tamen non patris, sed suæ potestati relicturus est, in suo testamento constituit, l.1.& pass.ff.de test.tut. Legitimi sunt (vt ait Vlpia.in Insti.) qui ex lege aliqua descendunt. per eminentiam autem Legitimi dicuntur, qui ex lege 12.Tabul. introducuntur, seu propalàm, quales sunt agnati: seu per consequentiam, quales sunt patroni, l.1.& pass.ff.de leg. tut. Moribus inducti: vide, Tutor Prætorianus. Hotom. Differentia autem tutorum hæc est, quòd tutores testamentarij & datiui dentur, legitimi verò non dentur, l.5.ff.de leg.tut. Cuiac. ad l.13. de excus.

TVTOR Cessicius appellatur is, cui in iure tutela cessa est, qui siue mortuus fuerit, siue alij tutela cesserit, redit ad legitimum tutorem tutela: sed & si legitimus decesserit, aut capite minutus fuerit, Cessitia quoq; tutela extinguitur. Vlp.cap.Inst.11. Hot.

TVTORES datiui appellantur, qui testamento nominatim dati sunt: hos enim lex 12.confirmat, vt ait Vlp.c. Inst.11. Datiuũ tamen pro Attiliano aut Iuliano Modest. posuit in l.7.ff.rem pupil.sal.for. vbi Testamentarij, qui propriè datiui sunt à Datiuis distinguũtur. & Iustinia. in l.40.C.de episc.& cleric. vbi testamentarias tutelas à Datiuis separat. Hot.

TVTOR falsus est, qui vel tutorem habenti datus est vel si furiosus datus est, & ob eam rem authoritatem præstare non possit, vel si ad aliam regionem sit datus. Eiusmodi tutor perinde habetur, ac si tutor non esset, vt traditum est ab Vlpiano in l. 1.ff. quod fals. tuto. autor. gest. esse dice.

TVTOR fiduciarius dicitur, qui liberum caput mancipatum sibi, vel à parente, vel à coemptore manumisit: idq; per similitudinem patroni. Vlpian.cap. Insti.11. vel sic. Hot.

TVTOR fiduciarius propriè est pater fiduciarius, cui pater naturalis filium emancipauit, ea lege vt manumitteret: vel pater naturalis, qui in emancipatione manumissor extitit cõtracta fiducia, quod nomen transmittit in liberos suos fratres impuberis emancipati, & permanet in eis etiam hodiè, non in emancipatore, qui cœpit haberi pro legitimo tutore, quasi patronus. Cuia. ad Africanum tract.4 fol.40.

TVTOR fiduciarius is propriè dicitur, qui quum pater esset fiduciarius filium sibi mancipatum manumisit, nec remancipauit. hæc Vlp.in Insti. Ponamus ergo contractam fuisse fiduciã. id est, vltrò citroq; factam emancipationem, patremq; fiduciarum vero patri filium remancipasse. Pater verus, quoniam alter fidem similiter eius sequutus est. fiduciarius eodẽ modo dici deberet. at quoniam verus est pater, suam retinet meliorem appellationem. Præterea tutor etiam fiduciarius, item vt alter, dici deberet. sed quoniam qui legitimi sunt hæredes, ij tutores sunt legitimi, pater quẽ lex ad manumissi filij hæreditatem vocat, suum hoc à lege nomen retinebit, diceturque Legitimus. At quoniam emancipati frater hæres non est legitimus, quemadmodum docet Caius in Instit. & Vlpian.in l.1.ff. si à patre quis manum.fu. Tutor legitimus, vt patroni filius, appellari non potest. Patroni enim filius vt hæres est legitimus, sic tutor legitimus appellatur. Quod igitur agnatus ille proximus filij manumissi frater, cùm ad tutelam vocabitur, nomẽ habebit? Pater suum nomen fiduciarij tutoris, quo vsus non est, in illum transferet, diceturq; tutor fiduciarius. Hotom.

TVTOR falsus est, qui vel tutorem habenti datus est, vel si furiosus datus est, & ob eam rem authoritatem præstare non possit: vel si ad aliam regionem sit. Eiusmodi tutor perinde habetur, ac si tutor non esset, vt traditum est ab Vlpiano l.1. quod fals. tut. author.gest. esse dice. &c. Brechæus in l.Paulus respondet.ff.de verb.& rer.sign.

TVTOR honorarius dicitur, qui non administrationis & oneris, sed honoris tantùm causa datur, l.3.§.1.ff. de admin.tut. vbi Vlpian. ait, eos non iccirco extra periculum esse, si pupillos negligant. Nam prius quidem excussis eius qui gesserit facultatibus, conueniri oportere. Hot.

TVTORES Iuliani dicuntur, qui ex lege Iulia & Titia dati sunt, quæ iubet mulieribus pupillisve non habentibus tutores dari in prouincijs à præsidibus earum. Vlp c.11. Hot.

TVTOR Prætorianus, Vlpian.cap. Insti.11. Moribus tutor datur mulieri pupillove, qui cum tutore suo lege aut legitimo iudicio agere vult, vt auctore eo agat (ipse enim tutor in rem suam auctor fieri non potest) qui Prætorianus tutor dicitur, quia a Prætore vrbis dari cõsueuit. Hot.

TVTOR & Protutor inter se differunt. Tutor enim non tantùm bonorum sed etiam personæ custodiam habet, cuius etiamnum officio incumbit conditionem pupilli sui quærere: & omni in re parùm abest patris potestate & reuerentia. At in Protutore nihil huiusmodi est qui bonorum gestioni præest, in eoque operam suam vltrò accommodat. Connan.libr.8. cap.de inutil.nupt.6. num.7.

TVTORE autore factum, vt accipiendum est, Iurisconsult. exponit in l.3. de author.tutor. & Iustin. in §.pen. eod. Sp.

TVTOREM esse alicui, elegãter dicitur, pro præscribere, atq; imperare: iuxta Persianum illud,

Ne sis mihi tutor. Sp.

TVTORIS officium. Vide, Curatóris officium.

Notitiæ verò causa tutores dari olim liberti solebãt quòd in familia versati cognitas ac perspectas pupilli facultates haberent, & ideo tutores earum notitia instruere poterant, l.1.§.si pupillus.ff.de tutel.& rat. distr. l.32.§.1.ff.de testa.tut.l.1.C.de peric.tut. Briss.

In Tuto esse dicitur, cùm in stipulationibus res de qua agitur eo modo accipitur, qui non est iuri communi repugnans, alioqui subuerteretur stipulatio. quod autem euerti potest, non est in tuto. Sic Cice.ad Herennũ: Tutè viuit, qui honestè viuit. Connan.libr.6.cap.de stipul.cer.& incert.& fact.3.nu.5.

TVTVS locus, in quo securè versari, aut quidpiam agere possumus. Caius in l.plerique.de in ius voc. quia domus tutissimum, hoc est, maximè securum cuique defugium, atque receptaculum sit. Huic sententiæ non

 absimi-

absimilis est sententia illa, quę apud Gręcos circumfertur, οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος: id est, Domus amica, domus optima. Vide Hegendorph. in eandem l. Sp.

TVVM est, quod vendicare potes: vel cuius dominiũ ad te spectat, l. quintus. §. argento. §. cùm aurum. & §. si cui. de aur. & arg. leg. Tuum non est, quod tibi casu auferri potest, §. 1. l. actiones. de reg. iur. Sp.

T Y

TYBERIVS Cæsar, Liuij Drusi ex Liuia Drusilla filius, Augusti deinde priuignus. Ab illo ea lege est adoptatus, vt ipse Germanicum Drusi Neronis fratris sui filium adoptaret. Ex Suetonio in vita Augusti, Tiberij, & Caij Cæsarum. Iustinian. libr. 1. Instit. tit. de adoptio. Nebriss. hic valdè reprehendit Accursium, quem vide &c.

TYBERIS. Est autem Tyberis fluuius Italiæ, è media ferè longitudine Apennini Aretinorum finibus defluens. Sic dictus à rege Thuscorum huius nominis, qui, piraticam exercēs, iuxta eum in bello perijt. Quod præter Virgilium sensisse videtur Ouidius libro 2. Fastorum.

Albula, quem Tyberin mersus Tyberinus in vndis
Reddidit, hybernis fortè tumebat aquis.

Sunt alij, qui aliunde hoc nomen trahant. Sed ne in minutijs ab instituto nostro alienis immoremur, à Tyberi, seu in poemate Tybris, fit Tyberinus, na, num, vt piscis Tyberinus, & nauta Tyberinus, hoc est, in Tyberi versans. Quo modo accipitur, C. in tit. de nautis Tyberinis. lib. 11. Anch.

Τύμβος funus dicitur, cùm iam incensum est cadauer, & ardet. Exequiæ dum funus ipsum effertur. Cùm verò iam crematum est reliquię & bustum, quasi vstum: quod à Græcis Cicero appellari putat τύμβον. Τύμβος δὲ λέγεται παρὰ τὸ τύφειν, quod vri significat. Brechæus in l. cùm in testamento. ff. de verb. & rer. sign.

TYMPANIVM, siue vt Pand. Flor. Tumpanum margaritæ genus, ex altera parte sphæricum, atque ex altera planum Iurisconſ. de aur. & arg. lega. l. Pediculis. Cùm quædam, inquit, ornamenta mamillarum ex cylindris triginta, & tympanijs, & margaritis detraxisset, vide Plin. lib. 9. cap. 35. Prat.

TYMPANVM, rota maioris ambitus, quæ ab hominibus orbem eius introrsum calcantib. versatur. Vlp. l. 19. §. 1. ff. locat. Quòd si regulis olea prematur, & prælum, & suculam, & regulas, & tympanum, & trochleas, quibus releuatur prælum, &c. Lucret. lib. 4.

Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commouet, atque leui sustollit machina nisu. Hot.

Adde Forcat. in suo penu Iur. ciuil. cap. 11.

TYMMPANVM etiam pro quodam torturæ genere interdum capitur. Nam in tympano apud Græcos homines torquebantur. Et hinc is qui sæpè in eo per tormenta cruciatus est, à Plauto apud Priscianum tympanotribam vocari, creditur: verba sunt Plauti in Truculento,

Tympanotribam amas hominem non nauci.

Ac videtur à τύμπανον τρίβω formari, vt fictum est ὀνοτρίβης. Vel tympanotribam vocare videtur eum qui tympanũ pulsabat, vt in sacris Rheæ: & in multis initiationibus & sacris tympana gerebantur. vt è Lysistrata Aristophanis constat. Tympanum autem illis in sacris gerere parùm virile videbatur. censebaturq; muliebre. atq; hanc interpretationem meliorem esse putat. Turneb. aduers. lib. 17. cap. 22.

TYNNARIA piscatio, l. venditor. ff. comm. præd. qua piscantur tynni pisces prægrandes Budæo in d. l. venditor. Plin. lib. 9. cap. 15. Prat.

Τύπος, forma, figura, adumbratio est. Imperialis Cancellaria Romana, venustiùs olim typum aureum appellabat, quæ hodiè dicitur, Bulla aurea, siue Sigillum maiestatis. Τύφος, p aspirato, inflationē significat & superbiam. Inde videtur Volzio deduci Typhon ventus, de quo actio. 17. qui, teste Plinio, præcipua nauigātium pestis est, Sturmwindt. Hoc ideo adscripsi, quòd nō rarò scriptũ reperitur, pro typhus, sine aspiratiōe typus. Sp.

TYPVM pragmaticum, qui pro chartula, seu indice, quòd fieri debeat, accipiunt in Auth. In medio litis non fier. sacr. form. si Haloādri versionem legerint, quam ab Iustiniani sensu recessserint, deprehendent. Sp.

TYRANNI vocabulum, de communi loquendi vsu, qui etiam proprietate potentior est, l. anniculus. l. in vsu. de verbo. signif. de malo principe intelligitur: cùm olim sui natura qualemcunque significaret. Vlp. in l. Fulcinius. quib. ex caus. in possess. eatur, explicans, quid sit Latitare. Potest, inquit, quis latitare non turpi de causa: veluti qui tyranni crudelitatem timet, aut vim hostium, aut domesticas seditiones. Plato, & Aristot. appellant tyrannos, eos qui Remp. ad suam, nō ad eorum qui ipsis commissi sunt, vtilitatem administrant. Latini vero appellant eos, qui in libera ciuitate dominationem per vim occupauerunt. Cum huiusmodi tyrannis fœdera, aut bella fiebant.

TYRANNIS, sæuus, violentus ac atrox dominatus. De hac, singulari libro, quem de Tyrannia inscripsit Bartol. [illegible] r. Zasius noster censuit, tyrannidem tyrannide eludendam, tyrannumque tyranno opponendum. Sp.

TYRANNIDEM, quæ neque diuturna est, neque felicem habet exitum, reijcit lex 12. Tabularum: Iusta imperia sunto. Et quamuis olim inter tyrānidem & iustum Imperium nihil interesset, cùm tyranni dicerentur domini & Reges, qui plenam haberent in subditos potestatem, quales erant plerunq; viri spectatę virtutis, vt apud Virgil.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Tamen cùm posteà crescente hominum malitia, vi quadam, & ex animi libidine, non vero Iure & Legibus, plerinq; regnare cœpissent, ad eos tantum Tyranni nomen restrictum est: & quò magis patella dignũ haberet operculum, quale fuit Imperium, talis erat subditorũ amor & obedientia. Exemplis scatent omnes historiæ. Old.

TYRANNICIDA, tyranni percussor, accepto consilio Reipub. liberandæ.

TYRANNOCTONVS, Ciceroni est vindex & oppressor tyrannidis. Sp.

TYRBE, vox apud Iurisconſ. in l. prætor ait. 2. vi bonor. rapt. Græcis est, quod nobis tumultus: vnde turba facta est, vt ex Sylla, Sulla: & Xystico, Xusticus, & vt alia permulta, y in u nostrum verterunt. autor Bud. in annotat. poster. Sp.

TYRONES, id est nouiti, opponuntur veteranis militibus: hi erant iuniores, qui publicis stipendijs in militari disciplina instituebantur, & militiæ designati, ad pugnam exercebantur: qui deinde, vbi satis videbantur instructi, in numeros referebantur, nec anteà priuilegia militiæ habebāt. vt plane constat de milit. testam. ex Vlpiani responso, vbi ait: Ex eo tempore quis iure militari incipit posse testari, ex quo in numeros relatus est, nō antè. & quæ sequuntur. Cæterùm, vt tyro ad omnem artem refertur, ita tyrocinium pro prima actione, in quacunq; arte accipiendum est: quod & tyrocinium facere & ponere rudimentum dicitur. Siquidem Tyro, extra militiam, rudem, & inexercitum significat. Obseruandum autem, quod Venuleius Tirociniũ animi pro simplicitate, & rudimēto posuit eleganter, in l. vlt. de ędil. edict. ibi Nouitiũ autem, non tyrocinio animi, sed conditione seruitutis intelligi. Sp.

TYRO & gregarius miles pro eodem dicitur, & iuniores sæpè in C. Th. qui & alligati. Cuia. ad l. vlt. de militari veste, C. lib. 12.

TYRVS, Sor Hebraicè. Sur vulgò, vt ait Munster. patria Vlpiani, l. 1. de censib. metropolis in Syria Phœnice. l. vnica de metrop. Beryto C. libr. 11. Splendidissima quondam populi Romani colonia. eius in libro Iosue mentionem facit Scriptura, & Isai. 23. & Ezech. 26. de ea multa dicuntur. quòd olim regia floruerit dignitate, vt facilè inde vetustatem æstimare liceat. Vetus item historia Tyrum, vt multarum vrbium parentem celebrat. Iosephus 240. annis ante templum Hierosolymitanum

tanum conditam putat. Hodiè nec obscura est, nec infrequens, Vadiano teste: sed ante omnia clara sepulchro Friderici Sueuorum ducis & Imperat. Romanorū, quem Itali Barbarossam cognominant. Sp.

TZANCARUM, vel Tzangarum (est enim quædam in scriptura varietas) fit mētio in l. 3. & l. vlt. Quo quemque habitu esse op. in C. Th. Et ita fortè apud Vopisc. in Claudio verbum hoc pro zanchis quæ inter vestimenta numerantur substitui debet. Genus autem quoddam calceamentorū id fuisse, adductus libelli Græci de officijs aulę Cōstātinopolitanæ verbis, suspicor, quę ita habēt, [illegible] ἐπιδήματα, ἃ καλοῦνται τζάγγια, ἔχοντα [illegible] ... ταῦτα ποιοῦσιν οἱ τζαγγάριοι, ὧν οἱ ἰατροί, ἀλλὰ τζάγγια ὀνομάζεται. Sed & Moschopul. in libr. περὶ σχεδῶν, τζαγγάριον vulgo appellari scribit quem Attici σκυτοτόμον, id est, cerdonem coriarium vocant. Planè Imperatorum calceamenta purpurea & φοινικοχρόα fuisse Zonar. Tomo 2. Annal. in Michaelis Theophili filij imperio indicat. [illegible], ait, αὐτῷ τὰ φοινικόχροα πέδιλα καὶ [illegible] βασιλικὰ [illegible]. Eadem mox τὰ βασιλεία περίσημα vocat. Idem in Basilio Porphyrogeneto [illegible] τὰ μὲν [illegible], & quę sequuntur. Guliel. Tyrius libr. 15. de bello sac. cap. 23. Exhibita, ait, sibi in patris præsentia. & eo mandante imperiali reuerentia, ocreis, vt mos est, in illo Imperio, insignitus purpureis ab vniuersis legionibus certatim Augustus est appellatus. Idem etiam Nicetas in Annal. confirmat, καὶ τοῦτον, ait, [illegible] τῆς βασιλείας [illegible] ἐρυθρά τε ἐν πεδίλοις [illegible] ἀναγορεύεσθαι. Et alias, [illegible] Brisson.

TZANI populi in Armenia Persameriam versus, primùm Macrones, posteà Tzani nuncupati. Hos Arrianus auctor est ante Adriani Imp. tempora fuisse Romanis tributarios, sed posteà ob incultam nimis, barbaramq; vitæ rationem defecisse, donec iterum à Iustiniano primùm per Sittam, deinde per Theodorum deuicti fuerint, sed magno eorum bono. Hac enim ratione relictis ferinis illis suis moribus Christianam religionem amplexi sunt. Id quod pluribus verbis scribit Procopius libr. 3. περὶ τῶν [illegible]. Horum meminit Iustinianus in Nou. 28. iactans suo principatu primum Tzanorum gentem Romani Imperij maiestatem agnouisse, & in Nou. 1. statim principio, & apertiùs Achathias lib. 5. qui describens victoriam Iustiniani aduersus Tzanos, primæ Nouellæ constitutionis meminit, palamque asserit in ea fieri mentionem Tzanorum Balduinus.

V A

VACARE dicitur, quod nec in re, nec facto detinetur ab aliquo, l. vlt. C. de bon. vacant. lib. 10. Vide Bart. in l. si bona. ff. de acquir. poss. Sp.

VACARE etiam domus dicitur, quæ à nullo inhabitatur, l. penul. §. 1. ff. de vsu & hab. Et Vacare possessio, quæ à nullo detinetur, l. 37. ff. de vsucap. Vacare seruus qui nullum ministerium præstat, l. 11. ff. ad exhib. Et Vacare hæreditas in l. 30. ff. de vulg. & pup. quæ ab hæredibus scriptis adita non est. Vacare quoque portio dicitur, quæ testamento nulli data est, l. vltim. ff. de secund. tabul. §. videamus. Instit. de hæred. instit. Quomodo & vacuam partem intellige, in l. 19. & l. 59. §. 1. ff. de hæred. instit. Et vacuum sextantem, in l. 8. ff. de secund. tabul. Brisson.

VACARE dicitur pecunia, quæ non occupatur, neq; hominib. vel in emptionem prædiorum collocatur, l. 12. in fi. ff. de admin tut. Vnde vacua pecunia quæ occupata non est, sed in arca sterilis & ociosa mansit, l. 24. ff. de præscript. verb. l. 28. ff. depos. Briss.

VACARE populo, procul esse. Budæ. citat Cicer. id Tuscul.

VACARE postulationibus, teste Bud. dicitur pro eo, quod Galli expedire requestas: nos, Supplicationen erledigen dicimus. Adfert è Plinianis epistolis testimonium, in annot. prior. Spieg. Hinc

VACANS, participium, qui ociatur.

VACANS mulier, pro vidua. Marcian. l. 5. §. 2. ff. de vi pub. Qui vacantem mulierem rapuit, vel nuptam, vltimo supplicio punitur. Hot.

VACANTES, quantum existimo, ab Impp. appellantur, qui nulla iam dignitate funguntur, siue munere excesserint, siue nunquàm gesserint, l. vltim. C. vt dignit. ordo seruet. l. vltim. C. de primicer. & secun. lib. 12. Vacantes etiam tribunos, apud Ammia. Marcell. libr. 31. & Veget. lib. 3 cap. 17. legimus. Briss. Adde Cuiacium ad l. 1. de primicer. & secun. notarijs. C. lib. 12. qui de his copiosius disserit.

VACANTIA bona dicuntur eorum, qui fine hærede decedunt, quæ lege Iulia ad fiscum deferuntur, l. 96. §. 1. l. 114. §. quæ intestato. ff. de leg. 1. l. 50. ff. de manum. testam. l. 6. §. est fisco. ff. ad Treb. l. 6. §. certè. ff. si quis omissa causa test. l. 1. §. 1. l. vlt. ff. de success. ed. l. 1. §. diuus. l. 41. ff. de iur. fisc. l. 18. ff. de vsucap. l. 19. ff. de diuers. temp. l. 10. C. de inoff. l. 22. C. de appell. l. 1. C. de quadr. præscr. l. 1. C. de donat. int. vir. l. penult. & l. vlti. de vacatio. libr. 10. C. Strabo ἀδέσποτα vocat lib. 17. Geograph. quod dominum; id est, hæredem non habeant. Constantinus verò ἀκληρονόμητα. Sic vacantem hæreditatem accipe in l. 13. §. item si quis à fisco. ff. de pet. hæred. Et vacare bona, in l. 2. in fin. ff. ad Tertyl. & in l. 38. ff. de iure fisc. quorum neq; hæres, neq; possessor extat, ab eo quòd domino vacua iacent. Vacantes areę quę nullum vsum ciuitatibus ornatumq; præbent, l. 41. C. de operib. publ.

VACAT causæ probatio, id est, superflua est, apud Modest. in l. si consentiente. de manum. Sp.

VACATIO, præcipuè pro immunitate, ex emptione ponitur, item & solutione ac cessatione. Steph. in Thesauro citat testimonia quib. accipi vult vacationes militiæ, quas barbari treugas vocant, significare. Sp.

VACATIO, munerum publicorum excusationem significat, l. 5. §. vlti. in fin. ff. de munerib. & honor. tit. de vacat. & excus. muner. Suet. in Claud. cap. 15. Cùm decurias rerum actu expungeret, eum qui dissimulata vacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, vt cupidum iudicandi dimisit. Plin. libr. 10. Epist. Cùm citarem iudices conuentum inchoaturus, Archippus vacationem petere cœpit, vt Philosophus. Briss.

VACATIO autem muneris publici non præstat, vt ne magistratus quis creetur, l. 12. ff. de muner. & honorib. Ea verò omnia, quæ extra ordinem ad tempus indicuntur, ab his quæ vacationem meruerunt, exigenda nō sunt. Briss.

VACATIO etiam ex lege Iulia Papia dari dicebatur his personis, quæ necessitate matrimonij contrahendi ad tempus liberabantur, & interim nihilominùs, ex aliorum testamentis perinde atque nuptijs deuinctæ capere poterant. Vlp. in Inst. tit. 14. Fœminis, ait, lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationē, à diuortio sex mensium, &c. Sueton. in Augusto cap. 34. de lege Iulia de maritandis ordinib. Hanc, inquit, cùm aliquantò seueriùs, quàm cæteras emēdasset, præ tumultu recusantium ferre non potuit, nisi adempta demùm lenitave parte pœnarum & vacatione triennij data, intra quæ vacationis tempora viduam manentem vacantem appellari, in l. 5. §. qui vacantē. ff. ad l. Iul. de vi pub. defendi potest. Quanquàm & quamlibet viduam accipi posse non ignorem. Quintil. Declama. 15. Siue enim, iudices, malignitas est, persuasionis humanæ fœminam vacantem vocare meretricem seu miseræ nomē, id imposuit aliquis amator. Corn. Taci. etiam vacuam mulierem in eundem sensum dixit, li. 13. Annal. Briss.

VACATIONEM accipere. Vide C. de his qui à princ. vacat. acce. lib. 10.

VACATIONEM dare. Item vacationem habere. Vide Doletum.

VACATIO Legis, pro solutione Legis, Budæo attestante.

VACILLANS testis, qui inconstantia & diuersa testi-

testimonia dicit. Vide text. & glo. super verbo Vacillat. l.1.ff. de testib. & Vallam lib.5. Elegant. Sp.

VACVAM domum habitare dicuntur, qui speciem rei magnificã ostentant, quum ipsi bono vacui sunt. Sententiam vulgo iactatam Erasmus indicat, ad fin. Cent.6. Chiliad. Sp.

Ita vacua possessio dari, tradiq; dicitur. Et in vacuam possessionẽ mitti introduci've, qui in fundi possessionẽ liberam, & à nemine occupatam introducitur, l.3.§.1.ff. de act. empt. l.3.ff. de vsur. l.32.§. arbitri. ff. de recep. qui arbit. l.18.§. si venditorem, l.33. l.34. ff. de adq. poss. Vacua autem possessio emptori tradita nõ intelligitur, si alius vel ventris, vel legatorum nomine in ea sit, vel creditores bona possideant. l.2.§. vlt. ff. de act. empt. Quanquàm hi non possideant, sed magis custodiendi & obseruandi causa in possessione sint. Briss.

VACVA traditio, pro, vacuæ possessionis traditio, in l.20. ff. de seruit. Briss.

VACVI agri, siue vacant agri, qui nihil proferũt, vel non excolũtur, ägertell. Sic vacua prædia, pro nihil continentibus accipimus. Sp.

VACVI nummi, Scæuolæ, qui sunt sine vsuris, l. Quintus Cæcilius. de positi. Sp.

VACVVM autem propriè inane significat. Ita vacuus locus, vacuus vterus pleno opponitur, l.30.§. pen. l.83. ff. de adq. hær. l.2.§.1. ff. de decur. Ita vacuæ tabulæ, id est, nihil scriptum habentes, l.11. ff. de iniust. rup. Briss.

VACVVM ministerium dicitur eius, qui certam procurationem habet nullam, sed primum quodq; sibi impositum munus obire cogitur. Vlpia. de mediastino loquens, l.27.§.2. de vsufr. Si serui vsusfructus legatus est, cuius testator quasi ministerio vacuo vtebatur, si eum disciplinis vel arte instituerit vsufructuarius, arte eius vel peritia vtetur. Hot.

VACVVS fundus, qui à nemine detinetur & occupatur, l.33. ff. locat. Cornific.4. Rheto. ad Herenn. Necesse est cùm constet istum fundum nostrum esse ostendas te aut vacuum possedisse aut vsu tuum fecisse. Eodemque modo vacua possessio, quæ a nemine detinetur. l.18. in fi. d. l.08. in fin. ff. de contrah. empt. l.52. in fin. l.75.§. quid id quod. ff. de verbor. obligat. l.3§. hoc interdictum. ff. de itin. actuque. l. penul. in fin. ff. de adquir. poss. l.3. C. eod. tit. l.4.§. item me vi. ff. de vsucap. l.19. ff. de vi & vi arma. Cic. lib.3. de orat. Nostra est, inquã, omnis ista prudentiæ doctrinæque possessio, in quam homines quasi caducam atq; vacuam abundantes otio nobis occupatis, immolauerunt. Quintil. Declam.12. Vndecunque offulsit lucrum, sine respectu salus publica addicitur, & in vacuã possessionem tamẽs venit. Briss.

VACVVS ad agendum, ad narrandum, hoc est, cui vacat narrare aut agere Steph. Rob.

VADARI, pro vadimonio obstringere, siue diem iudicij ex compacto constituere, & in ius vocare: propriè tamen est, sub certa pœna se iudicio staturum promittere: quod qui multæ fidei possessor non erat, vadem, id est, fideiussorem dare tenebatur. Vide Vallam lib.6. Elegant. cap.11. Sp.

VADERE solet vsurpare vulgus, pro eo quod est, ire. Viri tamen docti, in re violenta aut difficili, solent vsurpare, vt Syluius attestatur. Sp.

VADE in possessionem fundi illius. in vsib. feud. de consuetud. recti feud. in princ.

VADES propriè dicebantur, vt Ascon. in Monosyllab, & Festus lib. vlt. ostendunt, qui reum capitis sistendum spondebant. Qualis fuit ille Damon, de quo Cicero lib.3. offic meminit. Sed tamen quicunque pro altero vadimonium etiam in ciuili causa promittebat, vas appellabatur. Acron ad illa Horatij verba lib.1. Serm. Sat.1.

Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem.

Vadibus, inquit, id est, sponsoribus, à Vadimonio: quod promittit is, qui ad iudicium prouocatur, certo die affuturum. Vades ideo dicti, quòd qui eos dederit, vadendi habet potestatẽ. Et Porphyrion: Vades, inquit, sponsores dici notum est: quòd qui eos dederit vadere, id est discedere interim liceat. Quæ quanquàm propter dissimilem syllabarum quantitatẽ, dubitationis aliquid habeant, illud tamen demonstrant, morem hunc veteribus fuisse, vt qui litem vellet intendere, aduersario denunciaret, vt in ius veniret: si nollet, vel cum cogeret, vel sponsorem acciperet, fore, vt constituto se die sisteret. Illa autem denunciatio, Vadatio dicebatur. Nam & qui denunciabat, & cui denunciabatur, Vadari dicebatur. Cice. in Quintia. Vadari vis? promittit. in ius vocas? sequitur. Horat. Serm.1. Saty.9.

Ventum est ad Vestæ, quarta iam parte diei
Præterita: & casu tunc respondere vadato,
Debebat.

Ergo qui litem alicui intendere volebant, à Prætore postulabantur vt eum vadari liceret. Plaut. in Aulul.

Pulmentum pridem ei eripuit miluius,
Homo ad Prætorem plorabundus deuenit:
Infit ibi postulare, plorans, eiulans,
Vt liceret miluium vadarier.

de Euclione loquitur. Est autem vadari, vades postulare, id est, locupletes fideiussores, qui aliquem certæ pecuniæ sponsione vadimoniũ obiturum præstabant. Hinc apud Liuium, Tot vadibus accusator vadatus est reum. Horat.

Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est,
Solos felices viuentes clamat in vrbe.

Quòd si quis vades dare nollet, & vadimonium promittere, qui vadabatur, aliquem eorum qui aderant, accepta eius auricula, interrogabat, Licetne antestari? Si ille responderet, Licet: iniecta manu aduersarium ad Prætorem trahebat. Vide quæ scripsimus in orat. pro Quintio. Hot.

VADIMONIVM, est sponsio standi in iudicio. Inde vadari verbum. pro vadimonio obstringere. Sunt autẽ vadimonio obstricti, qui ob crimina in iudicium vocati, ab iudicib. impetrauerunt, vt aut sua, aut sponsorum fide dimittantur, ea lege, vt in certum diem ad iudicium sistant. Budæ. in annot. ac l. poster. de orig. iur. Porrò venire ad vadimonium, obire vadimonium in eadem ferme re dicuntur. Sp.

VADIMONIVM non sponsionem modo alterius sistendi, sed & constitutum diem significat, quo quis se iudicio sistere debebat, ad quam diem, qui iudicio adsunt, vadimonium obire, & ad vadimonium occurrere, quo dicendi genere vsi sunt M. Cic. pro Quint. Plin. lib. 8. Epist. Sueto. in Caligul. cap.39. & vadimonio sistere apud Apul. li.9. Asini aur. Vadimonium promittere Varroni libr.5. Ling. Lat. Briss. Et si fortè non malè etiam de citatione personali intelligi posset. Vadari nanque pro citare personaliter affuturum vsurpari docet Bud. in annot. prior. ad Pand.

VADIMONIVM Cuiac. ad l. ait prætor. §. item. & in eremodicijs. ff. de min.25. ann. definit, esse satisdationem iudicio sistendi causa, vbi subijcit differentias quasdam eremodicij & vadimonij. Ex eremodicio, inquit, lis amittitur. Ex deserto vadimonio lis non amittitur. Deserit vadimonium reus, non actor. Contrahit eremodicium non reus tantùm, sed etiam actor. Eremodicij restitutio præstatur. Deserti vadimonij restitutio nõ præstatur, sed exceptio tantùm reo certis ex causis datur, si desertionis pœna petatur stipulatione comprehẽsa. Vide Cuiac. sup. alleg. loco &c.

VADIMONIVM promittere, Versprechen/in das Recht zustellen. Vadimonium obire, Sich auff den bestimpten Reichstag stellen. Contrà, Vadimonium deserere, Den Rechts tag nit verstehn. Non venire ad vadimonium: idem quod Græcè Eremodicium dicitur. Vadimonium differre, iudicum erat non nisi ex magna causa, vtpote luctus, vel iustitij publici. Præs & Vas sic discernuntur: Præs est, qui populo se obligat, interrogatus a magistratu, propriè in causis pecuniarijs. Vas, qui pro alio promittit in iudicio pœnali. Old.

VADIMONII desertio est desertio promissionis iudicio sistendi causa factæ. Longè aliud est desertio litis contestatæ, grauiorq; ex hac causa quàm ex illa pœna. Nã hęc damno litis coercetur, quia desertori nõ licet appel-

appellari, vel ex integro causam agere, illa non item. Et olim quidem, qui litem inchoatam deserebat, euocabatur edictis tribus & peremptorio, non etiam is, qui non parebat promissioni iudicio sisti. Male igitur Haloander vadimonium & litem contestatam confundit. Cuia. in expositio. Nouellæ Iustiniani 59. vt omnes obediant præsidib.

VADIMONIVM missum facere, est vadimonij obligationem remittere, Budæo indicante.

VADIS primum, deinde per syncopen, vas, fideiussor dicitur iuditio sistēdi in causa quā nō licet deserere. Ein Bürge.

VADOR, aris, ari. commune fide iubere pro alio, verbürgen/ oder verbürgt werden. Actiuè & passiuè.

VADO transire, pro vadare. in l. vlt. ff. de seruit. rust. præd. Est vadum cuiuscunq; aquæ fundus, per quem via datur, ein Furth. in quo quisquis constiterit, iam effugit periculum, nec mergatur. Vnde prouerbium: Res est in vado, id est, in tuto. Nam, vt in profundo periculum consistit, ita in vado securitas. Sp.

VADOSVS amnis, qui frequentia habet vada, quæ transiri pedibus possunt.

VAE particula, quæ in alijs atque alijs vocabulis, variatim per has duas literas cum a, litera media immissa dicitur, duplicem significatum, eundemque inter se diuersum, capit Nam & augendæ rei & minuendæ valet, sicuti aliæ particulæ plurimæ: propter quod accidit, vt quædam vocabula quibus particula ista præponitur, ambigua sint, & vtroq; versum dicantur, væscum, væhemens, & vægrande: de quibus vide Gell. lib. 5. c. 12.

VAFER, quasi valde Afer. mira enim semper fuit Afrorum calliditas: vt est hodie Hispanorum.

VAGABVNDVS, crebrò vagans: qualem dominum fiduciarius cliens, hoc est vasallus, sequi minimè tenetur, magno consensu Interpretum Placitor. Feud. glo. l. 4. §. prætor. ff. de damno infect. Vagabundum intelligit, cui nec certum domicilium, nec constans habitatio est. Quod & Barto. probat in l. 1. C. vbi de crimin. agi oport. & in l. quisquis. Cod. de agricol. cens. & colon. libr. 11. Spieg.

VAGARI, pro errare. Vlpianus de iniur. in l. prætor edixit: quia, qui famosam actionem intendit, non debet vagari cum discrimine alienæ existimationis. Sic Cicero vagam & errantem sententiam certæ stabilitę; opposuit. Spieg.

VAGARI, sine causa, hoc est, inutiliter huc atq; illuc ferri, apud Iuriscon. in l. si quis sit fugitiuus. §. errorem. de ædil. edict. Spieg.

VAGA sententia, cui certa opponitur.

VAGATVS. l. desertores. § 1 ff. de re militari.

VAGVLATIO in lege 12. Tab. vt ait Festus, significat quæstionem cum conuitio: verba legis hæc sunt, Cui testimonium defuerit, is tertijs diebus ob portum obuagulatum ito. Pra. Adde Cuiac. obseru. lib. 7. c. 15. qui putat vagulationem dici à vagore siue vagitu, quoties testes citantur, queruntur magna voce, & amplo boatu, quod conuitium Festus vocat quasi conuocium, vt quodam loco Vlpianus noster ait. quo sensu & Cicero cautorum conuitium dixit. Cuiac. suprà alleg. loco.

VAGVS vir, ad militiam non accedat. l. 1. C. de Tyron. lib. 12. Sic Scholaris vagus, vt ibi commodum refertur, non fiat magister. Obseruauit & Alberic.

VALERE, pro vires habere. Vulgato dicto: Si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum. Refertur & ad precium. Vnde valor, & valitura, pro precio. C. nem. lic. in compar. spec. l. 1. libr. 10. C. quæ sit long. consuet. l. 2. de liberat. leg. l. 3. Sed euidentiora hæc sunt, quàm vt hic proferantur exempla. Vide Alc. Sp.

VALEAT. Hoc verbum ad effectum refertur, quum affirmatiuè ponitur. l. vniuersa. C. de precib. imp. offec. Spieg.

VALERE testamentum dicitur, quam diu ex eo adiri hæreditas potest, nec ab intestato defertur hæreditas, hoc est, legitimus admittitur, quamdiu valere possit testamentum, l. 39. de acq. hæred. Est & illud certum de inofficioso testamento, alijsque hæreditarijs causis centumuiros cognouisse l. 13. & 17. de inoff. testam. l. fi. C. de petit. hæred.

VALERE vt legem. Cic. de leg. 3. Tamen erant in more eorum, qui tum vt lex valebat.

VALESII apud antiquiores dicebantur, qui postea ſ litera (vt in plerisque alijs) in r literam mutata Valerij sunt appellati. Fuit autem Valeriorum familia Romæ dicta à Valesio viro præclaro, nec minus locuplete, in gente Sabina, qui posteà Manius Valerius Terentius cognominatus est, à Terentio loco quodam Diti patri sacro, Romæ in campo Martio, in quo aram illi dicatam ab antiquis primus omnium monstrauit. Quintilianus lib. 1. vt Valesij, inquit, & Fusij, in Valerios & Furios venerunt, ita arbos ætatis fuit. Idem quoque Festus Pompeius scribit in dictione Aurelia familia. Pomponius in tit. de origin. iur. l. necessarium. auctor est, Appium Claudium cæcum fuisse auctorem, vt in illis nominib. ſ litera in r transiret &c. Nebriss.

VALETVDINARIVM, locus in que [illegible] valetudinis curandæ causa diuertunt. hinc vt C[illegible]l. lib. 1. cap. 1. Siue alter languidior est, in valetudina[illegible] confestim deducat, & conuenientem ei cæteram curationem adhiberi iubeat, & lib. 12. cap. 3. Valetudinaria quoque vel si vacent ab imbecillis, identidem aperire, & immundicijs liberare, &c. Hinc Valetudinarij, valetudinariorum publicorum præfecti: apud Tarrentenum l. vlt. ff. de iur. immu. Hot.

VALETVDINARIVS, qui frequenter ægrotat. Martian. de re milit. Officium, inquit, tribuni est, delicta militum secundum suæ autoritatis modum castigare, principijsque frequenter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere. At tamen in l. ad personas ff. de iureiur. Valetudinarij sunt intelligendi, qui graui morbo laborant, nec possunt sine periculo domū egredi. vt elegantem, teste Oldend. diffinitionem ponit Marcell. in l. quæ situm. ff. de re iud. Sp. Hinc. Cu ac. ad L. 8. 9. 10. 11. & 12. ff. de excus. Valetudinarios definit eos, qui perpetua & pertinaci valetudine adficiuntur, l. 1. C. qui mor. se exc.

VALETVDINARIVS medicus, qui valetudine affectos curat: vel potius qui in valetudinario ministerio medici fungitur. Spital Artzt. Arcad. l. fin. de iur. immun. Et quibusdam, ait, aliquam vacationem munerum grauiorum conditio tribuit: vt fint. mensores, optiones. valetudinarij, medici, capsarij & artifices, & qui fossam faciunt: qui sequuntur. Spieg.

VALETVDINE impediri. l. 2. §. si verò. ff. si quis caut.

VALETVDINE perpetua teneri. l. 1. C. qui morb. se excus.

VALLIS quæ dicatur, Bart. ostendit in tractatu Tyberiadis, lib. 1. Sp.

VALLVM fidei. l. si quanquam. C. de episc. & cler. Est propriè castrorum munitio. l. desertores. §. in bello. ff. de re milit. Per metaphoram pro summa totius negocij, & omni momento, præsidioque non ineleganter vsurpatur. vt ab Erasmo aduersus Aristot. sententiam. rectè traditum est. in explicatione prouerbij, Prora & puppis. Spieg.

VALOR, pro precio notum. Quomodo ille eliciatur ex re, hoc est, vt res æstimanda sit, Bart. indicat. in l. si seruus. ff. ad l. Aquil. Quo vero modo probetur valor rei, idem docet in l. precia rerum. ff. ad l. Falc. Sp.

VALVASORES, vocabulum barbarum in Placitis feudalib Ducum, marchionum ac Comitum Vasalli designantur. Sunt hi maiores & minores & Valuasini, id est, minorum Valuasorum Vasalli. Vide Baronem à Tautenberg tit. quis dicat. dux, & Zasium parte 5. in compendio feud. & supra Marchio. Sp.

VALVASOR. Duplex intelligitur valuasor: maior, & minor. Maior est, veluti ducum, marchionum, & comitum vasallus. Minor verò appellatur, qui à vasallo huiusmodi feudum accipit. Portò minoris valuasoris vasallus valuasin⁹ dicitur. Cæterùm, valuasor vocabulum in placitis feudalibus, titulo potissimum, Quis dicatur dux, &c. barbarum esse, saltē non Latinū satis, nemo est,

qui ignorare debeat. De valuasoribus dictū est aliquid suprà, in dictionib. Capitaneus & Marchio. Anch.

VALVAE, pluraliter tantum, dictæ quòd intus reuo luantur: suntq; portæ, geminas partes habentes. Ab his Feudistæ valuasores, quorum iam mentio facta, dictos putant: quasi ad valuas stantes: quos & Barones Baldus nominat, in c.1. qui feud.dar.poss.Sp.

VANDALI, veteris Germaniæ populi, omnium ferocissimi, Honorij principatu in Hispaniam penetrarūt iuxta fluuium Hispalim: Beticæ tractum occupant, qui ab ipsis olim Vandalia, ab Hispanis vulgò Vandalusia appellatur: teste Renano nostro sub fin. lib.1. rer. German. De his Iustinia. triumphauit, cum Aphricam annis iam centum & quinque occupassent, iuxta l.1.Cod. de offic. præf.præt. Aphr. per ducem Belizarium superatis. Vandali autem, vt Althamerus ait, Germanorum vltimi, versus Gothos & Gepidas, Sarmatis confines fuêre, & Vandali fluuij accolæ, qui Vistola ab autorib. appellatur. Bilibaldus [illegible] autor, vult Vandalos ex Gothorum ortos esse gente: quemadmodum & Sciros, Gepidas, Alanos, ac reliquos Gothicæ nationis populos: inter quos nihil, præter solam interfuit nomenclaturam. Eisdem enim institutis, eademque vtebantur lingua, Germanica nempe. Sed ex omnibus nationibus Gothicis, nulla amplius in Germania superest, exceptis Sciris: qui & nunc quoque Stirij, vel Stirenses appellantur: & Turcilingi, qui & Turingi. Spieg.

VANVM dicitur, quod nec possibile, nec verisimile est, autore Donato. Huic Iustinianus scitè suffragatur, in l. vnic. C. de dedidit. libert. tollen. Nos, inquiens, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in nostris esse Legibus, quæ re ipsa obtinent.Sp.

VANVM & pro cancellato habere, apud Scæuolam in l.emptor.ff.de pact.Spiegel.

VAPVLA Papyria, subaudiendum, Lege: vt sit, comminantis pœnam legis Papyriæ. Sisinnius Capito, prouerbio dici solitum, autor est, si quando volebant significare, se negligere minas aliquorum. Vide Chil. Erasm. Spieg.& Oldend. De prouerbiali dictione, vide vlterius quid annotarit Turn.aduer.lib.15.c.15.

VARIVS, qui modò vnum, modò aliud dicit Card. Zabarella in c. præterea. de testib. & c. cum ecclesia Sutrina de cau.poss.& propr.& ibi interpretes Pontificij.

VARIARE, & vacillare quis dicatur, explicant Doctores, in l. qui falso, vel variè.ff.de test.Sp.

VARIE ex personis causisq; constituere. Vide Celsum in l.in fundo. ff.de rei vind.Sp.

VARIETAS humanorum negociorum non finit constantem semper manere ciuilem sanctionem. Nou.de restit. in princ. Const. 39. de reis qui ingrediuntur ad exped.app. in prin.Constit.l.Sp.

VARI. Valgis contrarij, sunt pedibus incuruis, & in se contractis: cuiusmodi spadones & castratos videmus. autor Bud.

VARII dicuntur, qui dolos nectunt. Contra hos, Zas. teste, inuentus est tit.de dolo malo. Cicero laudat Sextilium, quòd in causa non fuit varius.Sp.& Old.

VARICARE, atque etiam diuaricare est à recto deflectere: idque propriè, cum quis rectis pedib. stare nequit, sed diductis & variè discretis: vnde diuaricata tigna architecturæ professores dicunt.id est refracta. Sic qui litigantium vtramuis in partem inclinant, & cū aduersarijs colludunt, præuaricatores nominantur. Vide Præuaricator. Brechæus in l.præuaricatores.ff.de verb. & rer.sign. Hinc

VARICES, qui ab Hippocrate κιρσοὶ vocantur, sunt venæ in crurib.& coxis tumidiores & laxiores teste Galeno in lib.6.Aphorismorum Hippocratis: quod ex crasso humore & melancholico contrahi solet. Id genus morbo adfecti pedibus introrsum distortis coguntur, incedere: euismodi autem. vari dicuntur, quos tamen Vlp. in l. idem Offilius ait, §. quæsitum.ff.de ædil.edict. inter sanos connumerat. Brech.l. ea. tit. eod. Huc vergit etiam Satyrographi illud hemistichion. *varicosus fiet aruspex.* Ansa scoptica & cauillatoria hinc obiecta est Vatinio, qui Ciceroni iactitabundo sese humeris populi Romani deportatum esse, hoc est, ab auxilio facetosè dixit: vnde ergo tibi varices? Mirum varices correpta prima proferri, cum varrus à quo trahunt originem, primā longam intendat. Ioann. Baptist. in comment.Sidon.Apollinar. Epist. ad Sigerium lib.5.

VARICOSVS, quem Iulianus de ædil. edict. sanum non esse dicit. Accursius stultū interpretatur, sed haud rectè, qui modò huc, modò illuc vadit & varicem, tibiarum ægritudinem, non multo rectius exponit. Nam varices non tantùm, quamuis potissimùm, in cruribus, sed etiam in temporibus, ventre, testibus, inguine intumescunt. Vnde varicosus, qui habet huiusmodi varices, id est, venas plus æquo intumescentes atque obtortas. Sp. & Olden.

VARVS, varicus & varicosus est, qui crura habet obtorta, pedesque introrsus fixos. Vlpian. eod. tit.l. item Offilius. Varus, ait, & varicus an sanus sit: & opinor sanos esse.Sp.& Old.

VARIVS color est, qui & Versicolor dicitur Propertio,

Et variam plumæ versicoloris auem.

Vlpian. quod Alciat. adnotauit, versicolorem accipere videtur, simpliciter pro tincto: quasi in alium colorem versum sit. Spieg.

VAS. Lege, Præs est. & supra vades.

VASA vinaria, propriè, Paul. ait, de verb. sig. torcularia esse placet. Alciat. varia vasorum genera hoc loco explanat. Scæuola de leg.3. l. Lucius Titius. §. collegio. exponit Vasa vinaria, id est cuppæ & dolia quæ in cella defixa sunt.

VASA concinnatoria. Vide suprà, Concinnare.

VASA si cui legata sunt non solum ea continentur quæ aliquid in se recipiant, edendi bibendique causa paratum, sed etiam quæ aliquid sustineant. & ideo scutellas vel promulsidaria contineri. Repositoria quoq; continebuntur: nam vasorum appellatio generalis est. Pōponius de aur.& arg.legat.Massæus.

VASALIGIVM, Italicum vocabulum, idem est quod Homagium Gallicum. Vide Speculat. de Feud.§.2. vers. quid autem & seq.

VASALLVM, vel Fidelem (vt nunc vocamus) olim clientem dicebant, quasi colentem dominum, vt ab eo defenderetur, & qui vicissim dignitatem domini tutaretur propter beneficium. Ex Old. qui & monuit, Clientelam esse obsequium ipsum, quod homagium vocāt, & seruitium pro beneficio præstandum, subscribens Budæo, cuius verba in dictone Cliens, retulimus. Sed & Alciat. scribit Cliētum hodie instar obtinere, quos barbara voce Vasallos vocamus. in l.patroni.de verb.sig.Sp.

VASSVS enim siue Vasallus Longobardicè, teste Cuiacio, obseru. lib.8. cap.14. fidelis & homo dicitur & homo fidei, qui feudum tenet.

VASALLI dicuntur soldurij apud Gallos, quorum olim hæc erat conditio, vt omnibus in uita commodis vnà cum ijs fruerentur, quorum se amicitiæ dedidissent. quod si quid ijs per vim acidisset, aut eundem casum ferrent ipsi, aut mortem sibi consciscerent. Conna. lib.2.c. de bonis libertorum 9. num. 6.

VASALLVM esse, non est status personæ, vt docet Zas. in l.sunt qui.ff.de re iudic. Spieg.

VASALLI ambigui dicuntur, de quorum Feudo controuersia est. Zas.

VASALLORVM varia esse genera constat. Alij enim fidem & hominium debent, alij seruitium, alij pacem, alij pliuium, vt loquuntur, id est, vt domino capto ab hostibus pro eo obsides dentur, alij sunt lidi, alij non lidi siue plani. Cuia. obseruat. lib.8.c.14.

VASARIVM. Alciat. elucidans l. inter domum. eod. tit. exponit esse præmium quod reducibus magistratibus propter gestum apud exteros honorem, impenditur. Reperio in Thesauro Roberti Stephan. Vasarium, vt vestiarium, calcearium dici, hoc est vasorum supellectilem. Spieg.& Old.

VASCVLARIVS qui vasa argentea & aurea facit. Sunt enim inter artifices vascularij, cælatores, inauratores & bractearij, in l. apud Labeonem de verb. Si quum

emere

emere argentum velles, vascularius ad te detulerit. Spieg.

VASORVM appellatio generalis est: dicimus enim, vasa vinaria, & naualia l. cum aurum. §. argentum. ff. de auro & arg. legat. Sp.

VASTATIO, a vasto, quod est, quasi vacuum reddo. in Vsib. Feud. de pace tenend. §. vlt. & in Aut. de Lenonib. in princ. Spieg.

VATII sunt, qui pedes extrorsus obtortos habent: iidem, vt arbitratur Bud. qui valgi, vari & vatij meminit Iuriscons. in §. quaesitum est l. item Offilius. de aedilit. edict. Spieg.

V B

VBERES prouentus, pro copiosis. Vlpian. in l. annonam attentare. ff. de extraord. crim. Quidam, & maior pars, hodie sine aspiratione scribit. Sp.

VBERIVS, opponitur arctiori. Iabolen. de verbor. sign. Inter illam, ait, conditionem cum fari potuerit, & postquam fari potuerit, multum interest. nam posteriorem scripturam vberiorem esse constat: cum fari potuerit, arctiorem. Spieg.

VBI, & continuare, & aduersari, & pro apud quem sumi, Albericus indicat. Sp.

VBI aduerbium loci, significat, in quo loco. Interrogatiue aliquando pronunciatur. Relatiue nonnunquam, & infinite aliquando. Sp.

VBI, in proprio significato nullam parit conditionem, teste Alberico, qui allegat l. si ita scriptum. §. fin. ff. de leg. 2.

VBI instrumentum dotale conscriptum est l. exigere. ff. de iudicijs.

VBI primùm, Romanis est, quod incontinenti Barbaris.

VBI, pro postquam l. postliminium. in prin. & §. 1. de captiu. & postlimin. indicarunt Interpretes. Alber.

VBI, pro quando l. si quis in legatione. ff. de iudic. Alberic.

VBI primùm potuit l. 2. §. confestim. ad S.C. Tertull. l. nepos Proculo. de verb. signific. Alber.

VBI tu Caius, ego Caia. Vide supra, Caius.

VBI voluerit. Haec locutio varie recipit temperamentum ex antecedentibus, ex subsequentibus, ex adiunctis, ex circumstantijs. vt ex Doct. Responsis, vulgus Consilia vocat, constat. Sp.

VBI voluerit mater, morietur. Haec verba Iuriscons. interpretatur, in l. quintus. de ann. leg.

VBICVNQVE aequitas iudicem mouerit, potest interrogare l. vbicunq; ff. de interrogat. actione.

VBICVNQVE essent lapidicinae, si excipiantur hae, praesentes tantum denotant l in lege. ff. de contrah. empt.

VBIQVE, Generica vox, restingitur à subiecta materia l. lex Cornelia. §. si tamen. ff. de iniur. Sp.

VBIQVE, pro vbicunq; Iauol. l. in l. 77. ff. de contra. emptione. In lege fundi vendundi lapidicinae in eo fundo, vbique essent, exceptae erant. Paul. l. quod nisi, 20. in fin. ff. de oper. lib. Non esse iniungendam necessitatem liberto vbique eum sequi. Hotoman.

V E

VE. disiunctiua coniunctio est, id significans quod, aut: Geminata elegãter postponitur negatiuae l. 1. ad leg. Iuliam. peculat.

VE. particula, quandoq; priuatiua est. Labeo, vt à Iaboleno allegatur. l. malum. §. viduam. de verborum significat. quasi vecors, vesanus, qui sine corde, aut sine sanitate esset. Vide Gell. libro 5. capit. 2. Regulariter disiungit. id significans quod aut. Congerit exempla Alber. Spieg.

VECTES, inquit Budaeus baculi sunt validi, per mediam machinam traiecti, quibus manu ductis, machina dum versatur, funem ductarium aduoluit. Ab his vectibus Vectiarij dicti sunt, qui torcularia premunt. vectib. Trotter. Spieg.

VECTIGAL est, quod pro rebus ciuitati inuectis vel euectis, publico soluitur: Publicum autem, vectigal ipsum est. Vide Alciatum in Commentario ad l. inter publica. ff. de verborum significat. Vectigalium verò diuersa olim erat conditio. Neque enim semper pecuniariae solutionis, sed etiam si quid alicui specialiter cõcederetur, vnde sentiret publica autoritate lucrum. Sic intelligendus est, vt & Oldend. docet, Vlpian. in d. l. inter publica. Sp.

VECTIGAL generaliter dicitur, quicquid fisco vel Reipubl. imperij nomine praestatur. itaq; stante Rep. etiam stipendium, quod in pecunia numerata pendebatur, vectigalis nomine continebatur. Vectigalium autẽ tria erant genera: Decumarum, quae ex frumento, vino, oleo, & frugibus minutis exigebantur: Scripturae, quae ex pascuis: Portorij, quod ex mercibus exportandis vel importandis recipiebatur. Vlpian. l. 17. ff. de verbor. signif.

VECTIGAL stipendiarium. Scribit Appianus Alex. lib. 1. bell. ciuilium sub principium lib. Roman. colonis dedisse colendos agros, quos bello sibi quaesierant, eosque grassantis belli iniuria incultos relictos: ex quibus quidem agris vectigalia annua publicè pendebant coloni: partem scilicet decimam seminum: fructuum verò omnium quos ex arborib. percepissent, quintam. Pecorum vectigalium rationem quandam etiam praescripserant. Hoc autem vectigal stipendiarium dicebatur, id est certum, vt auctor est Cicero actio. 5. in Verrem. Brechaeus in l. inter publica. ff. de verb. & rer. sig. Publica vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit: quale est vectigal portus, vel venalium rerum, item salinarum, & metallorum, & picariarum. Sic in l. sed & hi, 13. &c. ff. de publ. l. 103. ff. de verb. sign. Hot. Adde Cuiac. ad l. vnic. de Alexand. primatibus. C. lib. 11. Propriè autem & speciatim.

VECTIGAL dicitur, quod fisco vel Reipub. portorij nomine penditur: id est, pro mercibus, quae vel inuehuntur, vel euehuntur. Veteres autem etiam in priuatorum prouentibus hoc verbo vtebantur. Paulus l. 59. ff. de vsufr. Caesae harundinis vel pali compendium, si in eo quoq; fundi vectigal esse consueuit, ad fructuarium pertinet. Sic apud Ciceronem in Paradox. Ex meo tenui vectigali (id est, agrorum mercedibus, siue reditibus) detractis sumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Hotom.

VECTIGAL etiam pro compendio ponitur. in l. 59. §. vlt. ff. de vsufr. Briss.

VECTIGAL duplex. Publicum, quod accipit fiscus: priuatum, quod quisq; sumit ex reditibus & fructibus. Paul. Caesae harundinis, vel pali compendium, si in eodem fundo vectigal esse consueuit, ad fructuarium pertinet. Spieg.

VECTIGALE, quod tributum pendit: & Vectigales, ij qui tributa persoluunt.

VECTIGALES agri ciuitatum, seu municipiorum vocantur, qui manẽte apud municipes dominio in perpetuum locantur, id est, hac lege, vt tamdiu pro his vectigal pendatur, quam diu neque ipsis qui conduxerũt, neque his qui in locum eorum successerunt, auferri eos liceat l. 1. ff. si ag. vectig. l. 11. §. 1. ff. de publican. l. 71. §. vlt. ff. de legat. 1. Brisson. Adde Connan. lib. 7. ca. de Iure emphit. 12. num. 2.

VECTIGALES quoque agros populi Romani appellabant, qui ex hoste capti, vectigalibus subijciebantur, mancipibusque, vel in singula lustra, vel in annos centenos locabantur, vt Hygen. in lib. de Limitibus constituen. docet. Briss.

VECTIGALES fundi. Lege Fundi vectigales: & Alciatum h. t. Dispunct. vbi ex Iulio Hygino tradit, qua ratione vectigales agri ciuitatum locari solerent. Porro agri ciuitatum alij vectigales vocantur, alij non. Vectigales vocantur, qui in perpetuum locantur: id est hac lege, vt quamdiu pro his vectigal pendatur, tamdiu neque ipsis qui conduxerunt, neque his qui in locum eorum successerunt, auferre eos liceat. Non vectigales sunt, qui ita colendi dantur, vt priuati agros nostros colen-

colendos dare solemus. autor Paulus l. 1. ff. si ager vectigal. Spieg.

VECTIGALIS fundus municipium: potest & ipsis municipibus & alijs etiam legari, vt tradit Vlp. in fin. l. si domus. de leg. 1 Spieg.

VECTIGALIS pecunia, quæ ex vecturæ reditibus prouenit.

VECTIGALIA noua, sicut nec nouas exactiones, nisi consulto Imperatore, nullus princeps imponere potest. Si quisquam vero superiorem neminem agnoscit, ex causa hoc potest: dum tamen meminerit, si ob prodigalitatem suam pecunia indigeat, vel iusticiam subditis non ministret, posse etiam sibi tributa denegari, & de facto resisti. Lucas à Penna. l. 1. C. de superind. lib. 10.

VECTIGALIA, quæ τέλη dicuntur, propriè sunt portoria, quæ in itinere præstari solent, l. si quis pro vxore. ff. de donat. int. vir. & vxo. quæ fructuum onera non esse constat. Phauorinus. φόρος κυρίως τὸ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐπιτρεπόμενον γῆς· τέλος δὲ ὑπὲρ τῆς ἐμπορίας φορτίων. Sunt tamen & alia vectigalium loco, veluti vicesima hæreditatum & manumissorum, centesima, ducentesima, quinquagesima rerũ venalium, quadragesima litium, quæ onera prædiorum non sunt. Item reditus ex metallis, salinis, picarijs, cretæfodinis, cotorijs, l. inter. ff. de verb. sig. quæ etiam onera prædiorum dici non possunt, cum sint in Iure populi Romani aut principis, nemini autem res sua debet onera. At sanè vectigalia prædiorum emphyteuticorum, onera prædiorum esse videtur, quia in eis prædijs ius, eorumque vindicationem emphyteuticarius habet. Item scripturæ & decumarum vectigalia, onera fructuum siue prædiorum sunt. Sed hęc publicanis locantur, & prædia emphyteutica emphyteuticaris dantur. Cuia. obseruat. lib. 7. cap. 4. post. princip.

VECTIGALIARII, qui & publicani & telonæ dicuntur, propriè ij sunt, qui Vectigalia P.R. aut principis veluti portoria conducta habent, non tributa, l. 12. §. vlt. ff. de publ. & vect. l. cum qui. ff. de verbor. signif. qua de causa Cæsar dũ vult leuare Asiam publicanis apud Dionem. 42. quod redigebatur ex vectigalibus in tributi collationem transformat. Verum ij etiam qui salinas, cotorias, picarias, cretæ fodinas, metalla conducta habent, & qui ciuitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sunt l. 13. ff. de publ. & vect. & si qui quandoque tributa vel stipendia conducant l. 1. §. 1. eod. Liuius 39. Vectigalia summis precijs, vltro tributa infimis locauerunt, quas locationes Senatus precibus & lacrymis publicanorum victus induci iussit. Est & similis locus libr. 43. Emphiteuticarios non ausim publicanos appellare, quia ius in prædijs habent, quod publicani non habent. Sed neque eos, quibus priuati homines fructus, quæstus, reditus suos locant, qui & Vectigalia dicuntur, quia publica conducta non habent. Cuia. d. obseruat. li. 7. cap. 4. propè finem.

VECTIONES, paul. de fund. instr. Sed videndum, ait, ne inter instrumentum tabernæ & instrumentum cauponiæ sit discrimen: vt tabernæ, non nisi loci instrumenta sint, vt doliaria, vasa, vectiones, ancones, &c. Rhodiginus, vectiones (inquit) apud Iureconsultos legimus: eas, sunt qui vegetes intelligant, ab vehendo nuncupatas.

VECTOR, & is qui in aliena naui, vel equo, vel plaustro vehitur precio: & is qui vehit, dicitur. l. 1. de exercit. l. 2. de iactu. l. 1. & 3. naut. caup. stabular. Valla autor est lib. 1. in Barpt. Facium, Vectorias naues aut non inueniri, aut inusitatum esse. Spieg.

VECTVRAM facere apud Iureconsultos dicuntur, qui vecturis victum quæritabant. Vide Alexandrum lib. 3. cap. 14.

VEGETARI, pro recreari, siue sanum tueri, apud Imp. Constantium l. 1. de custod. reor. Nec verò, inquit, sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed vsurpata luce vegetari. Sp.

VEHICVLA, carruchas interpretantur Impp. l. vnica. C. de hono. vehicul. libr. 11. eo verbo vsus est auctor Feudor. cap. vnic. §. mercator. de pace tenen. in vsib. feudo. Prat.

VEHICVLORVM autem curruumque diuersa fuisse genera, non vna facie apud autores legimus. Nam & Essedum & Petoritum, Cisium, Carruca, Carpentum, Pilentum, Arcera, Plaustrum Rheda, & Sarracum, Epiredium, quod barbarum est, Carri, Couinum & Arcirma. Licet diuersi generis, omnes tamen vehiculorum numero fuere. Petoritum enim gallicum fuit, rotarum quatuor. Couinum Britannorum, Esseda Belgarum, Carrucę Germanorum & Gallorum. Arcera infirmorum. Erat enim plaustrum tectum vndiq;. Eas quidem Carrucas et iam in Italia frequentes fuisse comperimus. Quippe Nero Cęsar nunquam minus mille carrucis iter fecisse proditur, longo semper agmine impedimentorum incedente. Pilentum veneti coloris erat, quo matronæ vectabantur castæ, quas postea Basternas dixêre. Peckius l. 3. num. 5. ff. de incend. rui. naufra.

VEL, ait Festus lib. 19. coniugatio est disiunctiua, scilicet, earum rerum, quæ natura disiunctæ sunt: in quibus Aut, coniunctione rectius vtimur, vt aut dies aut nox, sed earum quæ non sunt contrariæ, quæ eligatur, nihil interest. Prat.

VEL particula, non disiungit semper, sed determinat interdum, vt teste Zasio in fi. l. si famili. ff. de iurisdictione. Quomodo ponatur, indicat Albericus & Bartolus in l. supra iter. §. officium. ff. de aqua pluuia arcenda, & in l. generali. C. de sacrosanct. ecclesijs.

VEL, polysimum est, quandoq; enim emendationis nota est l. bona fide. ff. de noxalib. aliquoties pro, & l. sępe. ff. de verborum significatio l. cùm quidam. ff. eod. tit. aliquando alternatiua vox est c. inter cæteras. extra de rescript. Interdum pro saltem ponitur l. multum. ff. de hæred. vel act. vendi. plerunque ponitur pro, etiam, l. quod si Ephesi. ff. de eo, quod cert. loc. & per occasionẽ. de nupt. const. 22. & cum dicimus, Vel illius testimonio, id est, illo teste. Aliquando negandi vim l. si de tua. C. de dona. inter vir. & vxor. Sæpissimè etiam ponitur pro quando l. 2. C. de iur. dot. l. 1. §. imbre. ff. de aq. & aqua pluu. Quandoque etiam ponitur pro veluti, & similitudinis nota est l. penult. ff. de fideiuss. Quandoque quantitatis significatiua est l. planè. §. 1. ff. de leg. 1. Quando autẽ disiungat, an non, discutit Bartol. l. supra iter. ff. de aqua, & aqu. plu. arcen. Prat.

VEL cæteris, formula in feudi concessiõne quid sonet, docent Interpretes in rubri, de eo, qui sibi, vel hæred. suis. in vsib. feud. Prat.

VEL cæteris, quos secum habet, formula, in l. qui iurisdictioni. ff. de iurisdict. coniungit: vt ex lectione eius legis constat & vide c. 1. extra vt lite non contest. & c. 2. de dol. & contu. Prat.

VELA appellabantur, quæ in ædibus vel vmbræ gratia, vel arcendi frigoris ventique excludendi causa obtendebantur l. 17. §. qua pictæ. ff. de actio. empt. l. 41. §. itẽ hoc prohibetur. ff. de leg. 1. l. 12. §. si domus. ff. de instruc. vel instrum. vbi etiam vela cilicia ideo parari scribitur, nec ædificia vento vel pluuia laborent. Martial. lib. 14. Epigram.

Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

Seneca lib. 4. Natur. quæstio. Itaq; quamuis cœnationem velis ac specularibus muniant, & igne multo doment hiemem. Suet. in Calig. cap. 26. Reductis interdum flagrantissimo sole velis emitti quemquam vetarent. Tertullian. in lib. de habitu muliebri, de Parthis & Medis loquens: Sed & parietes Tyrijs & hyacinthinis & illis regijs velis quæ vos operosè resoluta transfiguratis pro pictura abutuntur. Sic velum in mæniano immissum in l. 2. §. cum quidam. ff. ne quid in loco public. & cubicula obductis velis opaca apud Plinium lib. 7. Epistolarum ad Cornutum. Briss.

VELA cilicia, dicta quòd ex hircorum vel capellarũ pilis fiebant. Vlp. de fund instr. l. quæsitum. Vela autem, inquit, cilicia, instrumenti esse, Cassius ait: quæ ideò parantur, ne ædificia vento vel pluuia laborent. Sp.

VELA regia. Vela regia appellantur insignia cæsarũ, quæ domibus & prædijs principis imponebantur. Alc. Parerg. lib. 5. cap. 14. Anch.

VELABRVM, locus, in quo vela obtendebantur, sub quibus

quibus olearij vendere solebant: Velabra, ventilabra esse ait Adri. Turnebus lib.3. Aduersariorum.c.15.idque imminuto vocabulo extrita syllaba.Pr.

VELA quoque nauis instrumenta sunt quę in legibus Rhodijs Græco verbo ἄρμενα vocantur in fine l.2. quam vtpote cuiuis studiosissimo obuiam non refero.Prat.

VELA multiplicia esse ait gloss.§. velamen.20. quæstio.1.

VELAMENTVM l.1. C.de repud. hæred.

VELAMENTVM pro prætextu, vel colore quæsito posuit constitutio principalis l. velamento. C. de postul. velo leuato l.de submersis C.de naufrag. libr. 11.est summariè & de plano nulla iudicij solennitate adhibita. Prat.

VELAMENTVM, est artis precium: id est, Precium quod artifex accipit, velat atque abscondit ipsius artem, facit vt nulla eius ratio ducatur. Vlpian. l. 52. §. 1.ff. pro soc. Si in coeunda societate, artem operamue pollicitus est alter, veluti quum agrum politori damus in commune quærendis fructibus, nimirum ibi etiam culpa præstanda est: precium enim operæ artis est velamentum. Quod vt intelligamus, sciendum est eos qui artem quãpiam eximiam in alterius vsum conferunt, non culpam sed dolum tantummodo præstare. vt patet ex l.1. ff. si mens. fals. mod. quamobrem quum iste politor suam agripoliendi solertiam in vsum socij conferat, non videbatur cogendus culpam etiam præstare. Verùm quia non honorarium artis suæ, vt mentior, sed verum precium percipit, nimirum fructuum partem: quod precium velat, id est ita operit atque abscondit artis ipsius præstantiam, vt nulla eius ratio habeatur: propterea quasi nullam industriam in societatem contulisset, ita culpæ nomine obligatur. Nam aut operæ artis, pro operæ & artis sic posuit, vt quum dicimus vsusfructus, ire agere, & quæ sunt generis eiusdem: aut operę artisue legendum est, vt paulò antè Artem operamue. Leuamentum autem si legeremus, vt eruditis quibusdam placere video, primum, etiam honorariũ intelligi posset, quod ab hoc loco alienum est deinde non artis, sed operæ tantùm & laboris leuamentum dici, opinor, potest. Per me tamen cuiuis frui suo sensu licebit Hotom.

VELARIA, dicta vela, quibus theatra teguntur. Spieg.

VELATA mulier. cap. vltim. 24. distinct. & Velata sponsa ibid. vbi vide Archid.

VELITARES hastæ erant iaculatoriæ id est, quibus eminus iaculabantur, proinde alijs leuiores, de his Ouidius:

Vtque petit primo plenum flauentis arenæ,
Non... cum calfacti velitis hasta solum.

Hastam velitarem Polybius videtur γρόσφον appellare, vt enim de velitibus scribit Liuius lib. 38. eos tripedalem parmam habere, & in dextra hastas, quibus eminus vtuntur, ita Polybio hasta velitaris τὸ τῶν γροσφομάχων βέλος longitudine est duorum cubitorum, crassitudine digitali, ferro dodrantali, ita in tenuitatem & gracilitatem ducto, vt primo statim iactu necessariò inflectatur. A velitari & manipulari hasta differebat amentata, quæ grauior erat & maior, & vt maiore impetu torqueretur, habena velamento media vinciebatur, cui digitus inferebatur ad conatum iactus adiuuandum. Turnebus libr. 14. aduers. cap.11.

VELLE, à non nolle differre vult Vlp. quod excutit Valla cap.12.lib.1. Dialect. disputat. Sp.

VELLE aliquando significat verbis expressis voluntatem suam declarare, idque tunc maximè accidere solet cum ei opponitur non nolle. Est enim non nolle, pati & nihil contradicere. Eoque sensu non nolle visus est accepisse Cicero, sic ad Atticum scribens, libr. decimotertio. Proximis tuis literis primum te id non nolle cognoui, hoc est pati & non contradicere. Iurisconsulti nõ nolle & velle sic etiam interpretati sunt, vt velle eos dicant, qui voluntatem suam declarant, siue quid vetent, siue quid fieri iubeant: non nolle, qui quid scientes dissimulant, hoc est, non declarant se vel nolle, vel quod fit, fieri velle, idque ex Vlpiano euidentissimè constat. Cum enim peculiarem mercem, etiamsi nihil esset in peculio, dominum tributoria obligare si modo sciente domino seruus negociaretur contenderat, Vlpianus hæc verba subiecit. Scientiam hic accipimus quæ habet & voluntatem, sed vt Ræuardus putat non voluntatem sed patientiam. Non enim velle debet dominus, sed nõ nolle. l. 1. §.7. & l. 2. de tribut. act. Quo in loco eum, qui sciens non protestatur aut non contradicit, non nolle, eumque qui quid fieri vetat vel iubet velle interpretatur Vlpianus. Eius igitur est non nolle, qui potest velle, hoc est, is dicendus est dissimulare vel pati, qui potest voluntatem suam declarare. Ideoque si mercem serui peculiarem apud Vlpianum dominus ignorasset: quia voluisse propter ignorantiam intelligi nõ poterat, iustam profectò defensionem habuisset, & tributoria conueniri nequaquam potuisset. Nec sanè alia ratione dominus cum patitur colonum in fundo esse ex integro locare intelligitur, quam quod voluntatem suam potuerit declarare l.14. locati. Simili modo Colonus reconduxisse videtur vtriusque partis taciturnitate l.13. §. 10. & 11. Græci interpretes cum non satis intelligerent, quid significaret non nolle in hac regula Iuris, cuius tenor sonat, eius est nolle, qui potest velle, negationem reiecerunt. & sic legendam eam posteris reliquerunt. Eius est nolle qui potest velle. Florentina Pandectarum editio, quam ego Græcorum actoritati longè præferendam censeo, expressè scriptum continet, Eius est non nolle. Ræuard. in comment. l. 3. ad titul. Pandect. de diuers. reg. iur.

VELLE non creditur infans, pupillus, furiosus, prodigus: item is, qui imperio patris vel domini obsequitur l. 4. l.40. & l.189. ff. de diuersis reg. iur. Itaque in lege Papia, si impubes sit patronus, voluntate eius non videtur liberta nupta, si tutoris auctoritas non accesserit l.13. in fin. ff. de oper. libert. Briss.

VELO leuato procedere nihil aliud significat quam summariè, breuiter, & imperfecta deductione, si opus sit, examinare, vt nec ad plenissimas iudiciorum formulas recurrere oporteat, sed succinctè, de plano, sine strepitu iudiciorum & solenni figura. Peckius l. 5. de naufrag. C. lib. 11.

VELVT, improprietatis vel fictionis nota est. Sic velut hæredes dicuntur bonorum possessores, & cæteri honorarij successores, quoniam hæredes sola lex vel constitutio principis facere potest. l.1.ff. de possess. her. §. quos autem. Instit. de bon. possess. Peculium veluti patrimonium esse dicitur l.32. §. 1. l.39. ff. de pecul. quoniam patrimonium subiectæ alieno iuri personę non habent. Briss.

VELVT Muciana cautio in l.71. ff. de cõdicio. & dem. quæ ad exemplum Mucianæ comparata & introducta est. Briss.

VELVT pacto transegisse dicitur, qui contentus fuit pignora in creditum posuidere l.13. §. si pignora. ff. de re iud. Briss.

VELVTI possessor iuris dicitur l.16. §. penult. l.18. §. si quis. ff. de petit. hæred. quoniam iuris possessio propriè nulla est. Pari ratione & interdicta veluti possessoria de iuribus prædiorum constituta dicuntur l.20. ff. de seruitutibus.

VELVT longa possessio, quæ vsu nititur, qui in rebus incorporalibus possessionis vicem repræsentat l.5. §. penult. ff. de itiner. actuque l.20. ff. de seruitutib. Briss.

VELVT vt possidetis interdictum pro vtili interdicto in l.1. §. proponitur. ff. de superficieb. Briss.

VENAE aquarum l.1. §. pen. ff. de fonte l.21. ff. de aqu. & aqu. plu.

VENAE fontis in l.34. in fin. ff. de seruit. rust.

VENAE putei in l.24. §. vlt. ff. de dam. inf.

VENAE metallorum & lapidicinarum in l.13. §. inde est quæsitum. ff. de vsufru. vt venæ saxorum in l.2. l.10. de metallar. in C. lib.

Sic & vena ferri in l.1 de fabricensibus libr. 11. C. vbi tamen vulgò mendosè venerabilis, pro venæ nobilis legitur, quemadmodum arguitur ex l.2. eodem titul. in C.Theod. Briss.

VENAE

VENAS lapidicinarum & metallorum inquirere. vide Vlpianum in l. si cuius. §. proinde. ff. de vsufruct. Spieg.

VENAS tenere, translatè, pro pernoscere naturam & ingenium hominis. quod non est nisi acutorum, hoc est eorum qui in promptu degustant mentes, sensusq; eorum, quibus cum agunt. In quorum classe facile principem obtinere locum obseruaui illustrem virum Gabr. Com. Ortenburgi, cuius nomen ob eximias eius virtutes latè inclaruit. Sanè merita eius ignorant, quotquot vel mirantur, vel fortunæ cæcæ, tantam & honorum & fortunarum accessionem tribuunt. Mihi certò constat, illum obiecisse se mox ab excessu Diui Maximiliani mille periculis, dum Principis statum, resque concinnat. Qua de re huius loci non est, vt plura persequar. Spieg.

VENALEM formam exhibet mulier formosa, quæ corporis sui copiam facit, seseq; prostituit, quales multæ visuntur in Corintho noua. Prat.

VENALES, si nihil addas, serui nouitij intelliguntur, qui ad vendendum sunt expositi. Ex Thesauro Stephani Roberti. Spieg.

VENALES nouicij. Pomp. l. si negocia. ff. neg. gest. Velluti, inquit, venales nouicios coemendo. Sp.

VENALICIARIAM exercere. Vlp. de legat. 3. Eum, inquit, qui venaliciariam exerceat, puto suorum numero non facilè contineri velle eiusmodi mancipia: nisi euidens voluntas fuerit etiam de his sentientis. Nam quos quis ideo comparauit, vt illico distraheret, mercis magis loco, quàm suorum habuisse credendum est. In fi. l. suos autem. Sp.

VENALIS sententia, quæ precio fertur l. venales. C. quando prouo. non est necess. Sic eodem sensu.

VENALITATEM dixit Leo Imperat. l. vnica in fine. C. de monop. Prat.

VENALITIARII dicebantur magones. hoc est, venditores hominum, quos ad alliciendos emptores miris imposturis ornabant. Erant enim mentiendi coloris periti. l. iustissimè. §. 1. ff. de ædil. edict. Olden. Adde Connan. lib. 7. cap. 14. nu. 1. hi à Græcis dicti ἀνδραποδοκάπηλοι, vt refert Brechæus in l. mercis, in titul. de verb. & rer. significat.

VENALITII, dicuntur negociatores, à vendendo, Plinio & Ciceroni, & Nonio, præsertim seruorum. Inde serui quoque ipsi Venalitij dicuntur. Et Venalitium munus. in l. iubemus venalitium. Co. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. quando quis cogitur negociari: quod viro nobili indignum reputatur. Sed & Venalitiarius, seruorum mango dicitur. Caius, de ædilit. edict. l. iustissimè. Venalitiarij, inquit, ita societatem coeunt, vt quicquid agunt. &c. Vlpian. quoq;: Quia venalitiarij, ait, sciunt decurri ad nouitiorum emptorem. Aphrican. de verborum significat l. mercis appellatione. Mela mangones, non mercatores sed venalitiarios appellari ait. Nebriss. Adde Cuiac. obseru. lib. 10. cap. 6.

VENALITIVM, corpus ipsum, vel venditio, vel locus vbi nouitij venduntur. Venuleius: Nam quicunq;, inquit, ex venalitio nouitiorum emptus, alicui ministerio præpositus sit, statim eum è veteratorum numero esse l. vlt. ff. de ædil. edict. Sp.

VENALITIVM videtur esse vectigal rerum publicè venalium de quo & l. 1. de vet. Cic. lib. 12. Cuiac. ad l. 4. de proxi. sacro. scrinio. C. lib. 12.

VENALITIVS, adiectiuum, venditum corpus. Pompon. Iurisconsf. Quòd si familiam domesticam vxoris, aut venalitiam parauit. Sic Plinius alicubi venalitios greges, pro venditis seruis vsurpat. Sp. Adde Conna. lib. 2. cap. 1. num. 1.

VENALIVM nomen, quemadmodum Quintilian. lib. 8. cap. 1. scribit, cùm commune sit omnibus rebus quæ mercis numero habentur, tamen peculiariter seruis nouicijs tribuitur l. 11. ff. de negoc gest. Seneca libr. 4. de Benefic. cap. 12. Mercator vrbibus prodest, medicus ægrotis, mango venalibus. Idem lib. 11. Detrahis vestimenta venalibus, ne quæ vitia corporis lateant. Plinius lib. 35. cap. 17. Est & vilissima, qua circum perducere ad victoriæ notam, pedesq; venalium trans mare aduectorum denotare instituerunt. Quintil. Declamatio. 338. Cùm fortè videret puerum venalibus interpositum, & cognouit, & adgnitus est. Sueton. in lib. de clar. Rhetorib. Venalicij cum Brundusij gregem venalium naui educerent, formoso & precioso puero quod portitores verebantur, bullam imposuere. Inde Venalicia familia apud Vlpian. in l. 31. §. vlt. ff. de donatio. int. vir. quæ venalis habetur. Sueto. in Augusto, cap. 42. Magna verò quondam sterilitate ac difficili remedio cum venalicias & Lanistarum familias vrbe expulisset. Et Venaliciũ in l. vlt. ff. de ædil. edict. Et Venalicia multitudinis num. in l. 5 §. vlt. ff. de iur. delib. Inde & mangones, id est, mancipiorum negociatores, qui seruorum negotiationẽ exercent, Venaliciarij appellantur. l. 207. ff. de verb. sig. l. 1. §. 1. ff. de trib. l. 37. 44. §. 1. ff. de ædili. edict. l. 57. ff. mandat. quos venaliciariam vitam exercere Vlp. ait in l. 73. §. vlt. ff. de leg. 3. Briss.

VENARI, hoc est feras indagare potest vsufructuarius. l. vsufruct. ff. de vsufruct. Spieg.

VENARI puellas, in Aut. de Lenon. §. 1. translatè, pro inescare, seu captare blandis vel verbis, vel munusculis. Spieg.

VENATIO, & ipsum venandi actum, & ipsas feras captas, significat: nostri frustum vocant, de quo in l. venationem. ff. de vsu. Sp.

VENATIO edi dicebatur, cùm in harena populo bestiarum venatio exhibebatur. l. 122. ff. de legat. 1. l. 1. §. bestias ff. de postul. Vnde Venatorius ludus in l. 8. §. vlt. ff. de pœn. Venatores serui. Et Venatorium instrumentum l. 12. §. si in agro. ff. de instru. vel instru. Et apud Paul li. 3. sent. titu. 6. Et Venatio ludiaria apud Trebellium Pollio. in Gallienis. Briss.

VENATORES & aucupes verum in vrbanis atq; in rusticis (seruis) contineantur, potest dubitari. Sed dicendum est, Paulo tradente, vbi paterfamiliàs morabatur, & hos alebat, ibi eos numerari. Old.

VENDAX, qui facilè vendit. Notum illud Catonis: Patremfamilias vendacem, & non emacem esse oportet. Spieg.

VENDERE, cum effectu accipi debet. §. venditæ. Instit. de rer. diuis. Siquidem sine traditione, venditio omnino perfecta non est. Et Vendere damnatus intelligitur iusto precio. Sp.

VENDERE ad assem, idem quod reducere ad æstimationem assis esse dicitur. Vide Conn. lib. 4. cap. fin. nu. 6.

VENDERE damnatus intelligitur iusto precio.

VENDERE pro emere posuit Iulianus l. 7. §. qui bona. ff. pro emp. & è contrario emere pro vendere posuere Impp. l. vnic. C. si seruus extero emi. Vnde & merito dixerit Gaius l. 19. ff. de actio. emp. Veteres, ait, in emptione venditioneque adpellationibus promiscuè vtebantur quod quì accipiendum sit & admittendum, docet An. Alciatus lib. 3. Parerg. cap. 12. Sunt quibus veterum vsus displiceat, veramq; lectionem immutant, quibus à me factum satis putem lib. 1. Enucleat. cap. 5.

VENDENDI verbum ad omnem alienationem in lege 12. tabularum pertinere docui libro quarto. Vete. Iurisprudеn. l. 3. Verba legis hæc sunt: Parentibus liberos ter vendendi ius atque potestas esto. quod quando parentibus liceat docui ex l. fin. C. de patr. qui fil. distrax.

VENDIBILE, & quod facilè vendi potest, & quod vulgare, vulgoq; gratum est. Sp.

VENDICARE non potest, nisi dominus: nam vt scribit Paul. in l. in rem actio. de re. vendica. Vendicatio competit ei, qui aut iure gentium aut iure ciuili dominium acquisiuit, condictio autem in re furtiua similiter competit soli domino l. 1. de condict. furti. Ferret. comment. in instit. Iust in. l. 4. tit. de empt. & vendit.

VENDICARE, vulgò est appropriare, hoc est, sibi proprium facere, & assumere. Rei mouentis vendicatio quomodo fiebat olim, Alciat. in l. pecuniæ verbum. de verb. sign. ostendit.

VENDICATIO rei singularis, id est, in rẽ actio, quæ & designanda est, & vtrum tota, an pars, & quota petatur,

tur, expressim dicendum est. vt l. si in rem. ff. de rei vendicat. Olden. Adde Connan. lib. 5. cap. 7. de reuoc. dona. num. 2.

VENDIDIT verbum appositum in instrumento, impropriatur, & ad locationem refertur, quando solutio precij est diuisa per plures annos vel menses, & de tali contractu iudicatur. vt de locatione. ita singu. concludit Ang. in consi. 2. certum est, in 2. colum. quod pro sing. & nota digno approbat D. Alexan. in l. cotem ferro. §. qui maximos. in apostillis. ff. de publ. quamuis contrarium tenuerint Imol. & Lud. Roma. quos refert Dn. Alexan. in consi. 2. viso instrumento. in 2. colum. lib. 1. vbi tamen non audet eorum opinionem approbare, propter auctoritatem Bart. qui videtur tenere cōtrarium, vt ibi per eum. Et hoc bene nota, pro limitatione eius quod dicitur, quòd vbi fit mentio pretij, censetur venditio: de quo latè ponit D. Iason in l. 1. in 6. colum. post med. C. de iur. emphyt. & in l. 2. ad fin. princ. ff. si certum pet. & in l. vlt. in 1. not. ff. de condit. ob causam. post Do. Alex. latè in l. si quis antè. in vltim. notab. ff. de acquir. poss. & Corn. consi. 28. quamuis in præsenti. in 2. colum. in 2. lib. Et ad prædicta, quòd verbum vendidit exponatur, id est locauit ratione subiectæ materiæ: vide Dom. Iason. in l. si tibi pecuniam. in 1. colum. ff. si cert. peta. vbi etiam dicit. quòd exponitur, id est permutauit: cum tamen venditionis appellatione non veniat permutatio. vt not. signanter Bald. in l. dedi. per illum text. vbi D. Alexan. & D. Ias. in 3. not. ff. de cond. ob causam. & scribit Corn. consi. 73. quamuis videatur. in 1. colum. in vlt. lib. Cotta.

VENDIDIT, ac tradidit talem rem. De his verbis (quæ in instrumentis sæpe occurrunt, vsu magis formularum, quas notarij ad verba solent describere, quàm quod verè factum sit) vide Bart. in l. prædia. ff. de acqui. possess. Sp.

VENDITARE sese alicui, est per assentationem operam suam vltrò spondere, quasique venalem ostentare. Budæus.

VENDITIONE & emptione, veteres in appellationib. promiscuè vtebantur. Caius. ff. de act. empt. Origo autem emendi vendendique à permutationibus cœpit. Paulus in l. 1. ff. de contrah. empt. Old.

VENDITIO omnem contractum, quo rei dominium transferri possit latè complectitur, vt tradidit Baldus in l. sciendum. §. emptorem. ff. de ædil. edict. per l. statuliberis à cæteris. §. Quintus. ff. de statu liberis. Bart. in l. sicut. §. venditionis. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. Sed hoc ex impropria & latissima significatione, ac κατάχρησιν. Non enim in statutis, quæ strictioris atque exactioris sunt interpretationis, permutatio, venditionis iure censebitur. Et quidem venditionis verbum modò strictiorem, modò latiorem habet significationem: vt annotauit glo. in d. l. statuliberis. §. Quintus sub finem. Brechæus in l. alienatum. sub tit. de verb. & rer. signif. Adde Balduin. in commen. super Instit. Iustin. lib. 3. in προθεωρία. tit. 23. de empt. & vend.

VENDITIONIS verbum, complectitur omnem alienationem. Itáque si cui ne vendat quid, prohibitū est, is nec donare, nec permutare poterit, l. statuliberi. §. fin. ff. de statulib. Bart. in l. sancimus. C. de sacrosanct. eccl. Olden.

VENDITIONIS verbum, τόλεργω, & cum effectu accipiendum est, vt videlicet res vendita tradatur emptori precio persoluto. arg. c. imperialé. §. callidis. de prohib. feud. alien. per Feder. c. relatum. de cleric. non resi. l. 1. quod quisque iur. Item

VENDITIONIS verbo omnis alienatio comprehenditur. Ergo permutatio, quæ etiam alienatio est, vēditio cēsebitur, cum in ea permutatione dominij trāslatio requiratur. Atqui venditio omnem quidem contractum, quo rei dominium transferri possit, latè complectitur. Et quidem venditionis verbum, modò strictiorem, modò latiorem habet significationem: vt adnotauit glo. in l. statuliberis. §. Quintus sub finem. Brechæus in l. alienatum. ff. de verb. & rer. sign.

VENDITIO in assem, apud Modestin. in l. Titius. quib. mod. pign. vel hypoth. intelligitur, vt Alciat. sentit, cùm quis tanti rem pignorauerit, quanti vendi poterat, cap. 33. lib. 2. Parerg. Olden.

VENDITIO perfecta dicitur, quam secuta est traditio. §. venditæ. Instit. de rer. diuis. pro in, vt pro non facta censeatur, ab ea recedi potest nudo consensu. l. ab emptione. ff. de pactis. l. 1. ff. de pericul. & commod. rei vend. Old.

VENDITOR, quandoque ponitur pro emptore, & vice versa. l. veteres. C. de actio. empt. Vt vendito, pro empto. l. sed hoc nomine. ff. de euict. Albericus annotat secutus Accursium, qui putabat quòd olim doctissimi Legislatores confuderint significationem Emptoris & Venditoris: quod non est verum. Vide Oldendorpium class. 4. act. 1. Old.

VENDITOR liberalis. Tullius in fin. Topic. ad Trebatium, venditores liberales eos dici affirmat, qui cum ædes fundumve vendunt, rutis cæsis receptis, aliquid tamen emptori concedunt, quod ornandi causa aptè & suo loco positum videtur. Connan. libro 7. cap. 7. num. 7.

VENEFICVS, venenarius & maleficus est. Callistratus de pœnis, l. capitalium. Venenarij, inquit, capite puniendi sunt. Nebrissen. Venenarios hoc loco legit Accursius, quod Baptist. Pius in posterior. Annotatio. probat, cap. 10. Mea quidem, inquiens, sententia, doctissimè Accursius venenarios exponit eos, qui planetas colunt. Olden.

VENEFICIVM. Veneficus, qui venena conficit, & qui incantationibus, cæterisq; malis artibus vtitur. Cic. in Catilinam: Quis tota Italia veneficus? Hinc veneficium ipse actus venenandi, cuius certè conscij capite puniendi sunt. l. capitalium. de pœnis. Etiam veneficij in Persis pœna huiusmodi legibus vindicatur. Ampla est petra, in qua capita eorum imposita alia petra feriunt, quoad faciē & caput infregerint. Hoc martyrij genere Gyges interijt, teste Plutarch. in vita Artaxer. Anch.

VENENVM dicitur, quod intra venas eat. Vnde poetæ frequenter accipiunt venenum pro amore. Virgil. lib. 4. Aeneid.

Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

Et lib. 1.

Occultum inspirans ignem, fallitque veneno.

Brechæus in l. qui venenum. ff. de verb. & rer. sign.

VENENVM τῶν μέσων ἐστί, vt secundùm Vlpian. in l. 1. §. persuadere. ff. de seruo. corrupt. loquar, id est, medium nomen est: quemadmodum φάρμακον apud Græcos, ideoque qui venenum dicit, adijcere debet, vtrùm bonum, an malum. Nam & medicamenta venena sunt, eoque nomine continetur omne, quod adhibitum eius rei naturam, cui adhibitum est, mutat, siue id ad sanandum, siue ad occidendum paratum est. l. 236. ff. de verborum significat. l. 3. §. 1. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Vnde apud Ciceronem lib. 3. Officiorum: vbi vulgò, Qui vinū fugiens vendit sciens, in vetustis codicibus, quos quidem mihi legere contigit, omnibus venenum fugiens legitur, id est, mendicamentum. Non. Marcellus: Medicinam, ait, & Venenum dicimus: tractum à Græcis qui venenum φάρμακον appellant. Quod antiquorum exemplis comprobat. Similiter Seruius in 1. Georgic. ad illa verba, ille malum virus, Bene, ait, addidit malum, ad discretionem. Nam virus & bonum & malum est, sicut Venenum quod idem est. Venit autem à Græco. Nam illi φάρμακον medium habent, id est, bonum & malum. Inde adeò eius veneni quod nocet, mali adiectione distinctio fit. l. 9. ff. ad le. Aqui. l. 35. §. veneni mali. ff. de contrah. empt. l. 7. ff. de lege Pomp. de parricid. l. 4. §. 1. ff. famil. ercisc. Et huiusmodi venenum Quintil. Declama. 350. interpretatur potionem mortis causa datam. Inter venena autem cantharidas Tertullia. lib. 1. aduersus Marcion. ponit: Nec dissentit Martia. in l. 3. §. alio senatusconsulto. ff. ad leg. Corn. de sica.

Inde Venenarij intoxicatores, & qui venena miscent. l. 19. §. venenarij. ff. de pœnis. Tertullian. in Apologetic. cap. 43. Nam si qui fortè verè de sterilitate Christianorum

stianorum côqueri possunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum sicarij, venenarij, magi. Idem in libro de pudicitia: Vt Tragœdias omittam, sciunt hodie venenarij, sciunt magi. Sueton. in Neron. cap. 33. Britannicum veneno aggressus est, quod acceptum à quadam Locusta venenariorum indice, cùm opinione tardiùs cederet, ventre modò Britannici moto, mulierem sua manu verberauit. Quod idem Cornelius Tacitus lib. 11. refert. Vtitur etiam hoc verbo Iul. Firmicus lib. 6. cap. 19. Hæc eo pluribus exemplis confirmo, quòd in huius verbi interpretatione lapsum Bapt. Pium in poster. annot. video. Bris.

VENERABILES domos locosq; in constitutionibus recentiorum Impp. exaudire oportet, Ecclesias, xenones, ptochotrophia, nosocomia, brephotrophia, orphanotrophia, & alia id genus. l. 18. l. 19. C. de sacrosanc. eccles. l. 33. & l. 37. C. de episc. & cler. Quorum verborū interpretationem ex Iuliano Patricio hic adscribam: Xenodochium, ait ille, est locus venerabilis, in quo peregrini suscipiuntur. appellant etiam Xenonem. Ptochotrophium est locus venerabilis, in quo parentibus orbati pueri pascuntur. Gerontocomium est locus venerabilis, in quo pauperes & propter senectutem solā infirmi homines curantur. Brephotrophium est locus venerabilis, in quo infantes aluntur. vt orphanotrophium interprete Mosch. in lib. περὶ ἐχθιῶν, ἵνα οἱ ὀρφανοὶ τρέφονται. Bris.

VENERANDA domus, pro sacra æde. Aut. Constit. quæ ex asscript.

VENERANDAE leges. l. 1. C. de bon. quæ lib.

VENERANDA Respublica, l. quod Reipubl. ff. de iniurijs.

VENERANDA senectus, cultu & veneratione digna, l. semper. ff. de iur. immun. Sp.

VENERARI oportet patrem & matrem. l. 1. ff. de obseq. patr. præst.

VENIA ætatis beneficium, indulgentia, permissio, C. de his qui veniam ætat. impetrauerint. per tot. Hæc aufert aliud beneficium, nempe, restitutionis in integrum. per Bartol. ibid. Venia tamen in actione edicti, de in ius vocando, nō est intelligēda generalis ille permissus magistratus, cùm postulanti iustitiam, decernit citationem, vt aduersarius in ius vocetur. Nam venia est solenniter impetranda aduersus personas reuerendas, hoc est, primùm designanda est qualitas personæ, quænam reuerentia illi debeatur. Deinde summa cōtrouersiæ est exponenda, quare velit talem personam conuenire in iudicio. Tum si iudex causa summatim cognita, permittat reum vocari in ius: dicitūr impetrata venia id fieri: & in actis describendum est. Oldendorp.

VENIAM in ante actum dare, apud Vlpian. in l. 1. ff. de fug. Sp.

VENIENTANAE gemmæ meminit l. 19. §. pen. ff. de aur. arg. Eam Plinius & Isidorus Italicam gemmam esse à Veientibus repertam, nigram facie, albis intermicantibus notis, scribunt. Briss.

VENIRE, pro portari, deferri, nostris familiare est. Sic per metonymiam venire commeatus, qui afferātur, dicimus. Vide Quintil. lib. 6. cap. 6. Sp.

VENIRE in crimen, pro accusari.

VENIRE diem, distat à cedere diem, vt suprà indicaui in verbo diem actionis cedere. Sp.

VENIRE ad iudicium, vt in l. si cum iudicio. in fin. ff. si quis cautio. Item secum potestatem agendi facere, vt in l. etsi post tres. ff. eodem titulo. Item. Ire in ius. Vel sicut nunc loquimur, comparere in iudicio: Stare iuri, & cætera id genus, ad reum referuntur. Sed exhibere reum, d. l. si eum in iudicio. in princip. Item, Sistere reum ad fideiussorem pertinent. Vtrunque autem complectitur Cautio iudicio sisti, siue quis pro se, siue pro alio promittat. Cuius oppositum est, promissionē deserere. Nos nunc dicimus, Cautionem de stando iuri. Quæ omnia incautum fallere possent, sicut Accursius errauit. Old.

VENIT in mentem, & pro succurrit, quod notum est, & fortè pro cui est, vel fert animus, accipi posse videtur apud Marcellum in l. maximeque, de administrat. vbi dicit. Nam periniquum est eum fortè, cui post vicesimum annum, vel amplius in mentem venit, tutelam reposcere. Sp.

VENISSE, pro peruenisse, apud Pomponium de verb. sign. Sp.

VENISSE ad hæredem, inquit Pomponius de verborum significat. nihil intelligitur, nisi deducto ære alieno. Maffeus.

VENTO viuere, dicuntur prouerbio vulgatissimo, qui nullo viuunt impendio. Hoc vsus est Alexand. Imperator ad finem l. poster. C. de alim. pupil. præstand. Spieg.

VENTOSVM, & plenum vento significat, & inane. Vlpian. ad legem Aquil. Siquidem die ventoso id fecit, culpæ reus est. Nam & qui occasionem damni præstat, damnum fecisse videtur. l. qui occidit. §. penultim. Spieg.

VENTRALE videtur sacculi genus fuisse, pecuniæ ad vsum quotidianum necessariæ gestandæ accommodatum, & sub ventrem appensum. Vlpian. l. 6. ff. de bon. damnat. Zonam à Ventrali sic distinguit: Nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi vindicare debebit: sed vestem qua is fuerit indutus. aut nummulos in ventralem, quos victus sui causa in promptu habuerit. Legitur tamen vetralem. Hotoman. Palæmo & Paulus in Glossis, ventrale, fascia. quod ventrem operiat. & aliæ glossæ, ventrale κοιλιόδεσμος φύλαξ. Et ita ab Adriano ventrale, aut ventralis accipitur pro funda, id est, crumena. Eodem sensu etiam Latini dixere fundum, & profundum, Macrobius: demissa in fundum (sic habent veteres libri) pauperem manu paucos denarios protulit. Caper Grammaticus, in profundum nummi, vel in arcam conduntur, vbi etiam profundus crumena est, non venter. Cuiac. Obseruationum libro 10. capite 26.

VENTREM facere. Alfenus: Si quando, ait, inter ædes binas paries esset, qui ita ventrem faceret, vt in vicini domo semi pedem, aut amplius procumberet: agi oportet ius non esse, illum parietem ita proiectum in suum esse inuito se. ff. si seru. vind. Sp.

VENTREM ferre, id est, prægnans esse. potest mulier totos decem menses, & duos dies per gl. not. in Nouel. Constit. de restit. §. mulier. & in l. intestato. §. fin. ff. de suis & leg. hæred. Sp.

VENTREM mittere in possessionem hæreditatis, id est, mulierem prægnantem, quæ hæredem se parituram adserit. l. 1. in princ. de ventr. in possess. mitten. Spieg.

VER sacrum pro religioso (vt inquit Nonius Marcellus) à Susenna acceptum est, cum alij pro vitali, atque execrando intellexerint. Relatum de Lacedæmonijs est, quod ij quidem ver sacrum destinauerunt, quo tempore vrbem Heracliam condiderunt. Sextus autem Pompeius ob eam rationem dictum existimauit, quòd in magnis periculis vouendi mos fuit, se cuncta animalia immolaturos, quæ vere proximo nascerentur. Quę res (inquit) cum paulò crudelior atque atrocior videretur, pueros, puellasque innocentes interimere, in adultam ætatem perductos velabant atque extra fines exigebant. Hinc appellati sunt Sacrani ex oppido Reate orti, quòd in sacro vere nati haberentur. De his sacris & in Commentarijs Græcorum mentio habetur, qui maiore diligentia atq; studio Romanos ritus ac institutiones perquirunt. Pet. Crinitus lib. 24. de honest. discipl. cap. 8.

VERBVM, est pars orationis significans incompositum prædicatum, vt Diogenes. vel, sicut quidam volūt, elementum orationis sine casu, significans aliquid constructum de aliquo, vel aliquibus. vt lego, scribo, ita Laertius lib. 7. de vita Diogenis.

VERBA, id est vocabula absolutè posita, propriè, & non abusiuè accipi debent. per l. ea lege. ff. de testam. l. non aliter. de legat. 3. l. nepos Proculo. de verbor. significat. nisi non ita voluisse autorem præsumamus. tunc

enim

enim ex coniectura restringuntur: quæ assumuntur modò ex re, modò ex persona, amicitia, item affinitate, odio, paupertate, tum ex negocij qualitate. vt latè indicat Alciatus in principio Comment. de verb. significat. Spieg.

VERBA, sunt notæ passionum animi & voluntatis. l. Labeo. de supel. leg. l. ille aut ille. §. cum verbis. l. non aliter. ff. de legat. 3. Bart. in l. contra legem. ff. de legib. cum simil. Sp.

VERBA cum effectu sunt accipienda. Vlp. ait in l. pen. ff. ne quis eum qui in ius voc. Sp.

VERBA absolutè posita intelliguntur cum limitatione: vt cum dicitur, à semetipso inutiliter legari, hoc non est verum absolutè: sed tunc verum est, postquam adita est hæreditas, vt scitè declarat Zasi. in l. qui filiabus. ff. de leg. 1. Sp.

VERBA abusiua, regulariter apud Iurisconsultos non recipi. Vide, Abusionis nomen.

VERBA clara qui interpretari velit, ferendus non est. Iason post Doct. in l. quicquid astringendæ. ff. de verbor. oblig. citat commodum text. in l. ille aut ille. §. cum in verbis. de legat. 3. l. non aliter. ff. eodem. l. si mihi & Titio. §. fina. l. continuus. §. cum. ff. de verborum obliga. Oldend.

VERBA ciuilia. Hæc licet falsò censuit Bartol. esse verbum, Instituo, vel hæres esto, tanquam hæc non iuris gentium, sed ciuilis verba sint. Itaque Alciati verior sententia amplectenda, arbitrantis verba ciuilia dici simpliciter verba quibus pupillaris substitutio confici potest. Siquidem vulgaris dicta est, quòd vulgò omnibus competat: at Pupillaris, non nisi ciuibus Romanis, qui filios in potestate habeant, quòd ius patriæ potestatis proprium ciuium est: & id quidem moribus ciuitatis inductum est, id est, iure non scripto, sed prudentum interpretatione, ideoque propriè ciuili: quod Pōponius docuit l. 2. §. ijs legibus. de orig. iur. Vnde meritò Papin. verba ciuilia ea omnia appellauit. quibus hęc substitutio est inducta: In tractatu ff. de vulg. & pupil. Verbis ciuilibus, inquiens, substitutionem post quartum decimum annum ætatis, frustrà fieri conuenit. Alciat. cap. 1. decimi libri Parerg. Sp. Cæterùm Connano lib. 10. cap. 8. num. 9. probabilius esse videtur, verba Ciuilia dici Papiniano, quæ etiam directa vocantur & legitima, quod vim legis penè habeant, nec factum hominis requirant.

VERBA dubia in rescriptis, priuilegijs, contractibus, iudicijs, & voluntatibus vltimis, qui accipienda sint, vide text. in l. si quis intentione. ff. de iudic. & l. veteribus. ff. de pact. l. in ambiguis. de diuers. reg. iur. & ibi vide interpretes. Prat.

VERBA geminata & repetita, voluntatem enixam & constantem indicant Baldus in l. fructus. C. de actio. empt. cum multis simil. per plerosque omnes Doct. ex Zasi. Olden.

VERBA generatim concepta, ad illa quæ postmodum de nouo recenter emergunt, non sunt porrigenda. l. qui cum tutoribus. in fin. ff. de transactio. Idque obtinet, etiamsi illa generalis forma verborum iureiurando esset roborata. Baro Tautenbergius citat in viridario. c. cum inter. P. & ibi gloss. & Doct. de Renunc. Spie. Oldend.

VERBA imperatiua, sunt verba directa. l. quoniam C. de testam. Cuiac. ad tit. 24. ff. de legat. in princ. in verbo Imperatiuè.

VERBA indifferenti materia per prius, non per posterius intelligenda sunt. glos. in l. de vnoquoque. ff. de re iud. Bald. l. 1. C. de success. edict. Sp.

VERBA merè æquiuoca si per cōmunem vsum loquendi in intellectu certo sumuntur, talis intellectus præferendus est. Hoc Felini dictum ceu elegans, citat Zasi. noster lib. 1. Respons. Sp.

VERBA nihil operari melius est, quàm absurdè. Dictum est Bald. l. terminato. ad fin. C. de fruct. & lit. expens. fac. Olden.

VERBA non tam intuenda, quàm causa & natura rei, vt mens contrahentium ex eis potius, quàm ex verbis appareat. Baldus citat l. si in venditione. ff. commu. præd. Adde l. capitalium. §. diuus. ff. de pœn. cum simil. Olden.

VERBA obscurè prolata, eo sunt intelligenda sensu, quem solent rectè intelligentibus generare. c. ex literis. 1. de sponsal. & matrimon. Vide Baronem à Tautenberg. tomo 1. Viridarij conclus. Iurisdict. Spieg. & Oldend.

VERBA offendi possunt, imò ab eis recedere licet vt verba ad sanum intellectum reducantur. gloss. in l. actorum. ff. de re iud. & in l. non dubium. C. de legib. Hāc doctrinam post Bart. teste Zasio, Bald. eleganter tractat in iam allegata l. Vide item Dynum, c. fin. de regul. iur. lib. 6. Spieg.

VERBA ordinationis quando verificari possunt in sua vera significatione, trahi ad extraneum intellectum non debent. l. non aliter. ff. de legat. 3. l. nepos Proculo. ff. de verborum significat. l. 1. §. si is qui. ff. de exercitat. actio. argumen. in l. filio quem pater. ff. de liber. & posthum. Sp.

VERBA precaria hæc sunt, peto, rogo, volo, mando, §. vlt. de sing. reb. per fid. rel. l. 2. C. commod. de legat. Item deprecor, cupio, iniungo, desidero, l. etiam hoc modo. l. & eo modo. ff. de legat. 1. Addit Paulus impetro, lego, impero, cum Alciato. Ei tamen non adsentior dum minus esse precarium iubeo putat quam impetro. Nam & iubeo precarium est, l. Aurelius. §. vltim. ff. de liber. lega. & vtrumque significat volo siue cupio. Hæc verba & inflexa dicuntur & παρακλητικά, & fideicōmissaria, nusquàm obliqua. Commendo non est verbum precarium, vt si dixerit, illum tibi commendo, l. ex verbo. C. de fideicom. liber. l. fideicommissa. §. si ita quis. ff. de legat. 3. nisi vt Thalelæus notat, forsitan probetur fideicommittere eo verbo testatorem voluisse. Nam ex nouissimis constitutionibus omne verbum ad fideicommittendum vtile atque validum est. At relinquo videtur esse precarium. l. Lucius. §. filiam, ff. ad S.C. Trebellian. sed Paulus negat. Cuiac. ad lib. 4. Iulij Paul. sent. tit. 1. de fideicommissis. §. fideicommittere his verbis.

VERBA plenitudinis, potestatis, & certæ scientię exprimi in priuilegio opus non est, si adsunt, æquiualētia. Vide Bald. in l. lapilli. ff. de rerum diuis. & Feli. post Abbat. in c. nonnulli. de rescript. Sp.

VERBA pro re, & subiecta materia accipi debent. l. damni infecti quidem. ff. de damno infecto. Bald. l. 24. C. commun. idem in rubr. C. de contrah. empt. quæst. 9. Prateius.

VERBA quantumuis generalia, ad aptitudinem restringuntur, etiamsi nullam aliam paterentur restrictionem. per text. in l. vt gradatim. §. 1. ff. de munerib. & honor. & gl. ab omnibus, Zasio attestante, approbatam, in l. qui autem. §. fin. ff. de constit. pecun. & l. sed si cōpromissum. ff. de arbitr. Sp.

VERBA quæ aliquid operari possunt, non debent esse superflua. l. si stipulatus. ff. de vsur. l. si quādo. de legat. 1. Sp.

VERBA quæ per se clara sunt, de eis disceptandū non est. Vide suprà, Verba clara & manifesta.

VERBA, quibus substitutiones concipiuntur, aliqua directa, aliqua obliqua, aliqua communia nominātur. Directa sunt, per quæ substitutus directò, & per se, non per mediam personam ad hæreditatem peruenire potest. eiusmodi sunt indubitatè, vt Zasius ait, Hæres esto. Item, Hæredem instituo, non quidem de sui natura, sed addìtum qualitati hæreditariæ, vt Hæredem instituo, qui & Polito subscribens, non recipit distinctionem Bartoli. de verbis ciuiliter & directò directis, vtpotè commenticiam. Obliqua, cum testator iubet, rogat, mandat, iniungit hæredi, vt restituantur bona Titio. Vnde verbum Restitui, verè obliquum est: sicut & alia verba distribuendi. vt cum testator dicit: Bona mea distribuantur, reddantur, diuidantur, partiantur, & similia quæ per discursum iuris inueniri possunt: & maximè ista verba. Rogo, volo, mando: quibus verbis fideicommissaria substitutio conficitur, quam & preca-

riam nominat Iurisconsultus in l.quærebatur.3.ff.de testamento militari. Communia, quæ vtrique significationi conueniunt, hoc est quæ esse directa, aliquando possunt esse & obliqua. nam si vniuersitati bonorum adijciantur, directa sunt: si rem certam respiciant, obliqua, iuxtà doctrinam Baldi, tametsi eam Zasius noster cum pro acumine ingenij, tum pro sensu responsorum à priscis Iurisconsultis proditorum rectè excusso, demonstrat, non esse perfectam. Bartolus cõplura numerat verba communia, in notissima l. Centurio. de vulg. Quanq; & alia adnumerantur inter Cõmunia: videlicet, pertineat, remaneat, redeat, reuertatur, deuoluatur, deferat, habeat, cõsequatur, Itẽ verbũ Deputo, relinquo, competat, maneat, & multa id genus, quæ apud vtriusque iuris Interpretes annotare licet: inter quos super verbo Succedat, nondum conuenit. De verbo Lego, constat: quòd, quamuis ex latissima significatione etiam ad hæreditatem possit accommodari, arg. l.verbis legis.ff.de verborum significatione: est tamen hodie coangustatum ad res singulares legatas, per iam dictam l.in fin. Oldend. Adde Forcat.in Necyoman. dialog.24.num.3.

VERBA secundùm materiam subiectam intelligi, nemo est qui nesciat.l.damni infecti quidem.ff.de damno infect. Bald.l.2.C.commod.& idem rubr.9.q.C.de cõtrah.empt.cum simil.Sp.

VERBA simpliciter posita debent intelligi in potiori & pleno significato.l.1.§.1.ff. si ager vectigal. Nam non est audiendus, monitore Zasio, nec ferendus aliquo modo, qui verbum simpliciter positum, à toto ad certam qualitatem restringit, arctat, & perputat. Spieg.

VERBA strictæ significationis ad latam extendi possunt, si subsit ratio. Vide post gloss. Angel. in Auth. vt hi qui oblig.post princip. in verbo, Ad curationem. Spieg.

VERBI appellatione venit tota clausula.l.si quando.C.de inoffic.& Deuteron.cap.4.Bartol.in §.ait prætor.l.item apud.ff.de iniur.Terentius, *verbum hoc hercle verum est, Sine Cerere & Baccho friget Venus*. Et alibi Thais Phœdriæ amanti dicit: *verumtamen potius quam te inimicum habeam, faciam, vt iusseris*. Tum Phœdria, *vtinam isthuc verbum ex animo ac verè diceres, potiùs quam te inimicum habeam, syncerè dici, quiduis possem perpeti*. Denique Parmeno sic loquitur. *Labascit vno verbo victus quàm citò*. Forcat.in Necyomantiæ dialog.34.

VERBA testamenti, faciant, disponant liberè, causam dominij habent. Auth.de restitutionib. §.si verò.ibid.& licentiam habere, &c.Sp.

VERBA testamenti generalia, generaliter sunt intelligenda.l.1.§. generaliter. de leg. præstand. cum vulg.

VERBENACA. Vide, Sagmina.

VERBERARE & Pulsare in lege Cornelia de iniurijs, hoc differunt, quod verberare, est cum dolore cædere, Pulsare sine dolore.l. 5. in princ. & §. inter pulsationem.ff.de iniur.l.22.§.vltim.ff.rem rat.hab.Confunduntur tamen vt plurimum.l. 4. §. si cùm seruum. ff. vi bon.raptor. Verbera seruilia.l.12.ff.de iur.fisc. quæ sint, exposui lib.3. Antiquit.

VERBERATIO vinculorum.l.7.ff.de pœn.

VERBERO. Imp.Constantinus.C.de mulierib.quæ se proprijs seruis iunxerunt. Si qua, inquit, cum seruo suo occultè rem habere detegitur, capitali sententia subiugetur, tradendo ignibus verberone.

VERBI gratia, & verbi causa, quod exempli gratia dicitur, in eandem significationem in fin.§.penult.l.verum.ff.de minorib.l.2.ff. locati. l. 2. vt dignitatis ordo seruetur.C.libro 12. ad legem Rhodiam de iactu. l. nauis.§.final.Instit.de except.in princip.ff. de supellectili leg.l.Labeo.& de peric.& commod.rei vend.l. si per emptorem.Sp.

VERBIS contrahi obligatio dicitur, quæ per stipulationem concipitur: quia non quibusuis verbis cõtrahebatur, sed solennibus duntaxat, & certis: quorum formulæ à Iurisconsultis conscribebantur. itaque vt interrogatio concepta erat, ita subsequi responsionem oportebat.l.obligamur.52.ff.de obligat.& act.Paulus lib.Sent.5.cap.7.Obligationum firmandarum gratia stipulationes inductæ sunt, quæ quadam verborum solennitate concipiuntur.

VERBORVM autem obligationis tres sunt species: Stipulatio, l. cum patrem. C. de iure doti.& de qua iam diximus. Dictio dotis, quæ verbis quoque solennibus fiebat, nulla interrogatione præcedente. Nam Caius 11.Instit.scribit dictione dotis sine interrogatione tres tantum personas obligari: mulierem quæ nuptura esset, debitorem mulieris, parentem mulieris virilis sexus. Tertia species est. Iusiurandum liberti iurantis se donum, munus, operas patrono daturum: nam vt ibid. Caius scribit, libertus sine interrogatione promittens verbis obligatur. Adde Cuiac.ad l.si vnus, §.si acceptilatio.ff.de pact.

VERBORVM subtilitatem Iulianus accipit pro summo iure, in l.si tibi pecuniam.ff.si cert.pet. Sed hæc (inquit) intelligenda sunt propter subtilitatem verborum, benignius tamen est, vtrumque valere. Adde l.si fundus.§.si pluris.ff.de pign. & hypoth.

VERBORVM superficiem tenere, non satis esse ad inuestigationem Iuris, meminisse oportet, sed interius respicienda est mens Legislatoris, qua ratione motus fuerit ad statuendum aliquid. Scire leges (inquit Celsus) non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem, in l.scire leges.ff.de legibus. Non quòd voluerit Celsus negligi prorsus verba, quorum primam oportet esse cognitionem, & sine quibus mens proferentis percipi non potest, vt ipse tractat eleganter in l. Labeo ait.§.vltim.ff.de supellectil.legat. Imò sensit potius vtrunque coniungendum esse. Quod cùm neoterici Iurisperiti non fecerint, videmus quo res deuenerit, ad quam verborum & rerum incertitudinem prolapsi simus, damno vix recuperabili.

VERBOSVM, hoc est loquacem, Accursius in l.& ea causa in princ.ff. de postulando. rectè existimat hominem plusæquo verbosum prohibendum esse pro alio postulare. Imperator quoque verbosas assertiones detestatur, in l.ampliorem.§. in refutatorijs. C. de appellatio. Caius in l.1. de origine iuris dixit, verbosos commentarios pro prolixis, ac verbis abundantibus: vt Satyricus,

Verbosa & grandis epistola venit
A Capreis.

Quibus verbis, Erasmo exponente, significatur prolixum diploma: qualia principes de magnis rebus solent mittere. Et M.Tullius cum ait: Habes epistolam verbosiorem fortasse quàm velles. Verbosiorem dixit longiorem. sequitur enim: Quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris.

VERBO tenus, quod intra verba manet, nullo sequente effectu, accipimus, per l.1. ff. quod quisque iur. Spieg.

VERBVM, à veritate deducit Varro: quod verum nos loqui oporteat. Vide Bart.in l.Gallus. §.item credẽdum.ff.de lib.& posth. Old.

VERBVM. Lege, Rem. Item, verbum pro clausula, apud Paulum rem rat. hab.l.amplius non peti.Sp.

VERBVM Christi, neque in ecclesia prædicari, neque in Republica retineri politica ordinatio, sine scholastica institutione potest. Sicut hoc seculo nos stultorum magister, hoc est, pœnitendus rerum exitus tandẽ docuit. Ergo necessarium quoque olim censuerunt & Cæsar Fridericus, & omnes Imperij ordines, vt præcipua quædam securitatis præmia clementer scholasticis donata, multos inuitarent ad præclara literarum studia. Constit.habita.C.ne filius pro pat. Maximum enim ad virtutes incitamentum Solon censuit esse in præmijs, quasi alteram, adeoq; maximam administrandæ Reipublicæ partem.

VERBVM Dei. Oldend.in Restaurat. politiæ: In ciuitate, & vbiuis locorum, inquit, necessariò requiritur in primis verbum Dei: deinde magistratus qui admini-

ministret Rempublicam. Id quod gentes quoque, quãuis Christum Iesum Seruatorem nostrum ignorarent, lumine tamen naturali aliquo modo cognouerunt. Ideoque intra exempla iuris publici referuntur sacerdotes & magistratus in l.1.§.1.ff.de iust. & iur. Sp.

VERBVM futuri temporis annullatiuum nunquã intelligitur ipso iure tollere, sed requiritur sententia. glo. est ordinaria in l.in criminali. C.de iur.om.iud. Fallit singulariter nisi lex geminatè loqueretur. ita singu. Bald. per illum tex. in tit. de pace Constan. §. priuilegia omnia. in verb. & in irritum reducantur. de quo scripsi suprà in verb. Geminatio verborum.

Secundò fallit, quando profertur à testatore. Verbi gratia: si hæres molestauerit vxorem meam, priuetur hereditate. ita eleganter Bald. in l.1. circa 7. colum. C.de his quæ pœnæ nomi. quem ita citat Francis. Crem. not. 7. tu scis quod verbum. & Dom. Felin. approbat in c. Rudolphus in 19. colum. versic. amittat. de rescript. vbi tamen subdit, quòd licet Crem. citet Bald. ad hoc tamen Bald. ibi non dicit. Cotta.

VERE, aduerbium, quod dicitur in rei veritate.

VERECVNDIA, & pudorẽ recti & honesti, & modestiam significat. Vide Vlpian. in eleganti l. 4. de alie. iudic. mut. Spieg.

VEREDI in l.4. & l.7. C.de cursu publ. lib.12. Auso. in Epist. ad Paulinum.

Vel celerem mannum vel ruptum terga veredum,
Conscendas, properè dummodò iam venias.

Isid. lib.12. Etymolog. cap.1. veredos ab eo dictos tradit, quòd veherent rhedas, vel quod per vias publicas currerent, per quas & rhedæ ire solebant. Procopius libro 2. de bello Persico, equos publicos cursuales veredos appellari Latinis scribit. Inde Veredarij apud Cassiodor. lib.2. Variarum epistol. ad Dromonarios, & lib.4. Epist. ad Godiscalcum. Hi sunt, teste eodem Procopio lib. 3. de bello Persico, qui equis celeriter vecti regias perferunt literas. Bris.

VEREDI sunt publici equi cursuales, qui à Græcis ταχυδρόμοι ad l.8. de cursu publico, angarij & paranga. C. lib.12. Procopius 11. de bello Persico. οἱ δὲ ἵπποι τοῖς δημοσίοις ὀχήμασιν οἳ δὴ βερίδους καλεῖν νενομίκασι. & Iulianus Nou. 130. qui τὸν δημόσιον ἱππόδρομον, interpretatur veredorũ cursum. Inde qui iussu principum huc atque illuc cursu publico mittuntur, veredarij in historia Esther, quos Iosephus 11. ἀρχαιολογίας angaros, & ad Eustochium clericus vagus veredarius vrbis. Proco. de bello Vand. τῶν τὰς βασιλικὰς ἀποκομίζειν ἐπιστολὰς ἀγγελιαφόρων οὓς δὴ βερεδαρίους καλοῦσι. Prima origo nominis veredorum, quod vehant siue ducant rhedas, auctore Festo, quæ & ipsæ cursuales dicuntur. l.9. C.Theod. de legatis & dec. leg. Qui scribunt reda, veredos scribunt. Qui rheda, verhedos, vt in Pandect. Florentin. l. vltim. ff. de mune. & honorib. Sed cœpere etiam veredi appellari sine reda. Vtebantur etiam ad cursum publicum bobus. l.1. C.Th. eod. titu. & mulis atque asinis, quod sustulisse Iulianum Socrates scribit lib.3. cap.1. Carolum Magnum iter fecisse carpento iunctis bobus & bubulco, rustico more agente, Eginhardus scribit. Paraueredi videntur esse maiores equi agminales, quos posteriores parafredos vocarunt, vt in lege Baiuuariorum: parafredos donent aut ipsi vadant vbi eis iniunctum fuerit. estque ea hodie equorum appellatio Gallorum, Italorum, Hispanorumque communis. Cuiac. ad Rubric. C.de cursu publi. angar. & perangar. libro 12. De hoc vide etiam Turnebum aduersar. lib.18. cap.1.

VERENDA, neut. gen. plur. nu. dicuntur corporis partes, quæ non nisi cum verecundia nominantur. Lege epist. Plinij 14. lib.3. qua exemplo Macedonis monet, nõ debere dominos erga seruos truces esse. Sp.

VERILOQVIVM idem quod Etymologia est, quod à Cicerone in Topicis Notatio, & ab Aristotele σύμβολον appellatur, quod Latinè, eodem Cicerone teste est nota, vel vt quibusdam alijs placet, signum indicium est, quando ad veram verbi interpretationem, vocem traducimus. Ipse Cicero scribit argumenta duci à notatione, cum ex vi nominis argumentum elicitur: eamque esse notationem, quam Græci ἐτυμολογίαν vocãt, id est (inquit) verbum ex verbo, veriloquium. Brechæus in l. tugurij. ff. de verb. sign.

VERISIMILE, idem quod simile vero.

VERISIMILE non est, quod est à vero dissimile, vt dicit Bald. in l. ea quidem. C. de accusat. Vnde quod non est verisimile, non debet attendi: quia non verisimilia falsitatis habent imaginem, vt idem Bald. dicit in l.1. C. de furt. & seru. cor. Sp.

VERITAS est, per quam immutata ea quæ sunt, aut fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. autor Cicero de Inuent. Ioan. Lud. Viues lib.2. de Anima scribit, nullas duas res tam esse inter se amicas & concordes, quàm virtutem & veritatem: nempe germanas à Deo genitas, & humanis mentibus sicut vtilissimas, ita etiam integris iucundissimas. Versatur autem veritas primò circa artes & doctrinas. Secundò circa pacta & contractus, iudicia, testimonia. Tertiò erga alios, videlicet esse candidum, non struere insidias, ingenuè dicere cum opus est quod sentiat. [illegible] . In summa, Veritas est sermonis integritas, & vera ratio est accipienda, cui semper fore locum adserit Iurisconsultus l. fin. de probat. Sp.

VERIVS puto, pro æquius & iustius, interdum vsurpatur à Iuriscoss. vt apud Vlpia. l.2. de fund. dot. & alijs locis. Hoc etiam Budæus monuit. Sp.

VERMINA dicuntur dolores corporis cum quodã minuto motu, quasi à vermibus scindatur. hic dolor Græcis στρόφος dicitur. Prat.

VERNA, seruus domi nostræ natus ex ancilla nostra, aut seruo. l. seruus. §. fin. de lega. 3. l. cum super vernis. C. de rei vend. Paul. in l. seruis vrbanis. Si vernæ alij ait, alij cursores legati sint: si quidam & cursores & vernæ sint, cursoribus æquant. Sp.

Vox autem illa postea latiùs accepta est, vt quicunque seruus apud nos natus esset, diceretur verna, qui apud Græcos dicitur οἰκότριψ ἢ οἰκογενής. Vt annotauit Balduinus in comment. super Instit. Iustin. lib.2. tit. 20. de legatis. §. hinc proxima.

VERNACTVM, quod verè aratum est. Dictum à temporis argumento. Interdũ pro eodem accipiuntur, vernactum, & nouale. Bud. tamen Noualem tum dici sentit, & Nouale, cum ager post messem totus quiescit: tũ autem Vernactum, cum vere terra proscissa est. Græcè νεατός. & νεός, & νέωμα. Latinè etiam interdum Seges dicitur, cum iterata & exculta est ad sementem. Sp.

VERNACVLVM, omne quod domi nostræ nascitur, vel in nostra patria. vt, vernaculum vinum, aurum. Vnde vernacula lingua dicitur, vel seruilis, vel plebeia, qua tanquam communi ac naturali, omnes vulgò loquuntur. Linguam maternam hodie vocamus. Sp.

VERò, discretiua coniunctio, varijs modis sumitur, vt Alberic. ostendit. Iuncta pronomini ego, nõ tam discretionem interim significat, quàm (vt Hermolao placet) confirmationem, pro quinetiam, vel etiam. Cætera require à Steph. Rob.

VERO verius, prouerbiali tropo dicimus, quod prorsus indubitatum haberi volumus. Vlp. haud dissimili forma dixit, Certo certius: quanquam nihil prohibet aliud alio certius esse. l. testamento datos tutores. & de testam. tut. Sp.

VERONA, ciuit. Venetiæ, à Brenno duce, Brenona primò, deinde mutatis literis, Verona dicta est. vt Iustinus refert libro 20. Albe. nescio quæ secutus Chronica, Veroniam dicendam tradidit, quòd vt ait, consecrata fuit (fortè constructa legendum) à Romanis expulsis contra Romam. & ibi sunt multa ædificia similia Romę scilicet Arena, & alia.

VER sacrum. Veris sacri mentio fit apud Liuium libro 22. & lib.34. Vbi scribitur: Ver sacrum videri pecus quod natum esset inter Calend. Mart. & pridiè Calend.

VERVS procurator quis dicatur, vide l.verò.ff.de Solut.

VERVTVM teli genus, simile veru, à quo nomen ei adhæsit. Meminit eius Lucretius lib.3. Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti. & Salustius lib.3. Historiarum manebant in modum Veruti militaris.

VESANVS dicitur qui sine corde aut sanitate sunt l.malum.§.viduam.ff.de verb.sign.

VESICA vitiosa l.queritur.de sterili.ff.de ædil.edi. Caper proferri censet per in Vensica, quòd non sit sine vento.Spieg.

VESPERTILIONES videntur appellati qui grauati ære alieno, luce domi se continent, ne à creditoribus appellentur, noctu prodeunt. Vlpia.de euict.l.si ita quis stipulanti spondeat. sanum esse, furem non esse, vespertilionem non esse, &c. Quanquam hoc loco quidam pro vespertilione, legunt Vespillonem, aut vel sipellem. Sed Alcia.. priorem lectionem agnoscere videtur: qui putat vespertilionem dictum, qui, vt modò dictum est, metu creditorū interdiu latitat, noctu prodit. Nam hoc animal semimus hinc dictum, quòd vesperi volet, indicat Non.Mar. Spie. Adde Forcat. in suo Auiario c.1.nu.3.& Turn.aduers.lib.19.ca.3.

VESPILLO, qui vespertino tempore defunctos efferet pauperes, sine pompa funebri. Martia. de solu.l. qui decem. Num ergo & si vespillonem, aut aliàs turpem dederit hominem. Vlpian. ad S. C. Trebell.l.sed sciendum. Vel nomen quidem vespillonis testatoris ferre.Neb.

VESTA, quasi focus vrbis, Dea reputabatur, cui colendæ virgines præerant, vt vigilaretur diligenter ad custodiam ignis, auctore Cicerone: inde enim virgines Vestales dictæ sunt, quibus magnus habebatur honor. præcedentibus etiam facibus cùm prodirent: adeò, vt damnatum ad mortem, forte fortuna obuium, liberarent à pœna. Triginta autem annis virginitatem seruabant, exinde ad quancunque vitæ conditionē liberæ.Old.

VESTAE enim ignis perpetuus dicatus erat, à sacris virginibus custoditus. Eam autem terram esse quidam credunt, alij verò vestam nihil aliud esse, quàm purum ignem arbitrantur. Alij porro eandem, quæ & Opis, & Cybele omnium Deorum mater dicitur, esse opinati sunt. Cuius sacra vigilem scilicet ignem, cum virginibus, penatibus & Palladio, AEneas ex Troia in Latium tulit, & condito Lauinio, Vestæ ædem sacrauit in qua etiam hæc sacra condidit. De quo vide plura apud Onuphrium in ciuitate Romana, sub capi.de virginibus Vestalibus.

VESTEM, quæ eius causa empta, parata est. Iabol. declarat in l. qui concubinam. in princip. ff. de leg.3. Spieg.

VESTEM quæ mea erit. Hunc sermonem in mortis tempus collatum, sine dubio pro conditione accipiendum esse, Pomp.putat.l.nuper.ff.de leg.3.Sp.

VESTEM mutare. Veteri siquidem more, non rei duntaxat, sed etiam cognati affines, liberti eorum & familiares vestem mutare, capillumq; submittere consueuerunt. vt præter Liuium testatur Plin.epi.7. Et huc respexit Venuleius.l.39.ff.de iniur. vbi ait: Vestem sordidam rei nomine in publico habere, capillúmue submittere nulli licet, nisi ita coniunctus sit affinitate, vt inuitus in reum testimonium dicere cogi non possit, de quo vide Iac. Ræuar.Varior.lib.3.ca.6.

VESTES peragandes indumenta sunt ex lino virilia, vestibus alios subijci consueta, vt annotauit Drosæus in Methodo iuris.

VESTIARII in l.5.ff.de institor. Vestiarius negotiator. in l. 45.ff.de oper.libert.& Vestiaria pro vestitu. in l.87.ff.de cond.& dem.& l.3.§.quamuis. ff.si cui plus, quam per leg.Falci.l.4.l.8.l.12.l.13.l.18.cùm suis.§§.ff.de alimen.leg.l.8.ff.de transact.Briss.

VESTIARIVM in postremis libris Codicis, & in libro Notitiæ Imperij Rom.accipe, in quo vestes principis conduntur, & reponuntur. Moschopul. in lib.cui titu.est, συλλογὴ ἀττικῶν ὀνομάτων, ... περὶ ἱματίων, ... Guiliel. Tyrius lib.2.de bello sacr.c.15. Quo facto ex Imperialibus vestiarijs oblata sunt prædicto viro munera in auro, vestibus, vasis, & pretiosis lapidib. Huic vestiario comes præponebatur. Erat & vestiarij sacri scrinium. vt supr.docui.Briss.

VESTIBVLVM, quòd Græci πρόθυρον vocant, tametsi extra ianuam domus sit, ædibus tamē adscribi, & ceu earum membrum existimari. Alciat.l.fin.de verb. signi Quid sentiat Bart.vide in l.inter quos.ff.de dam.infec. Adde Gell.lib.16.ca.5.

VESTIBVLVM.pro aditu sepulchri. apud Vlpian. Vide Schol.in 12.Tab.Spieg.

VESTIBVS legatis, an quæ festis diebus paratæ essent, debeantur, quo in genere consulendum censeo Bartolum l.fin.ff.de aur.& argent.legat. atentem deberi per eam legem, quod & Alexander Imolæus in adnota.ad eundem probat ex Baldo. Tu rem expēdas velim. Prat.

VESTICEPS, pubes opinor à Gellio appellatur.li. 5.cap.19. Sed arrogari, inquit, non potest, nisi iam vesticeps. Cui verbo Inuestis apud Tertullianum respondet in libr.de virginib. veland. Si virgo mulier nō est, nec vir inuestis esto. Si non operitur virgo, quia mulier non sit, operiatur inuestis, quia vir non sit. Et aliquā to pòst, Materfamiliæ vocatur, licet virgo: & Paterfamiliæ, licet inuestis.Hot.

VESTIGATORES. Vlpian.in l. quæsitum.de fund. insti. Si in agro venationes sint puto venatores quoq; & vestigatores.& canes, &c. Auctor est Varro de ling. Lat. Vestigatorem, hoc est venatorem, à vestigijs ferarum dictum.Sp.

VESTIGIVM translatè indicium est.l.quidam.§.1. C.de necess.ser.l.vbi.C.de fals.

VESTIMENTA Ianthina, etiamnum sunt violacea purpura infecta ἴον enim Latini violam dicunt. Vide Plinium libr.21.& Bays. capit. 3. de Re vestiaria. Spieg.

VESTIS, generaliter dicitur: vt stragula forensis, muliebris. Vestimentum pars aliqua: aut pallium, tunica, vel penula. Alciat.de verbo.significat. Vide, Præcingimus.Spieg.

VESTIMENTVM, idem quod vestis. Vnde Vlpia. de aur.& arg.leg. vestis inquit, an Vestimenta legētur, nihil refert. Et illo ipso auctore, vestimēti.id est, quod detextum est, & si desertum non est. Quod in tela est, nondum detextum, Contextum appellatur. Sic Haloā. Vulg. lectio quia deprauata, tam perspicui sensus non est. Actor petendo vestimentum, & numerum & colorem dicere debet: veruntamen ad nimis curiosam rerum demonstrationem non astringitur, quia id inhumanum esset: vtpote attritane sit, an noua vestis.Spiegelius.

VESTIMENTORVM autem esse Vlp ait, omnia lanea, lineaque, vel serica, vel bombycina, quę induendi, præcingendi, amiciendi, insternendi, injciendi, accūbendi causa parata sunt. d.l.23.§.1. Vestimentumque ad accipitur, quod detextum est, & si desectum non sit, id est, si cōsummatum sit, non etiamsi nondum pertextū, vel detextum in tela adhuc sit.l.22.ff.eod. tit. Briss.

VESTIMENTORVM autem quædam virilia sunt, quæ scilicet ipsius patrisfam.causa parata sunt, & quæ & ad vsum virilem saluo pudore attinent. Muliebria verò, quæ ad vsum matrisfām. spectant, quibus vir non facilè vti potest sine vituperatiōe: veluti stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ.l.23.§. vestimenta. ff.de au. arg.Pau.lib.3.Sent.titu.6. Et Varro lib.9.de Ling.Lat. vt Tunicam virilem & muliebrem dicimus, nō eam, quā habet vir aut mulier, sed eam quam habere ex instituto debet. Potest enim muliebrem vir, virilē mulier habere, & in scena ab actoribus haberi videmus: sed eam muliebrē. quæ de eo genere est, quo indutæ mulieres, vt vterentur, est institutum. Mentem tamen legantis in hac re inspiciendam esse Pompon. in l.33.ff.de aur. arg.scribit, vt si testator solitus fuerit vti quadā veste, quæ etiam mulierib.conueniens est, ea virilis appellatione

tione contineatur. Vestis planè absoluta appellatione tam virilis quam muliebris, etiamsi tragica aut citharœdica sit, continetur. l.127.ff.de verb.signif. l.15.§.& si vestimentorum.ff.de vsufruct. Briss.

VESTIS. Quod Latini vestem à vestiendo appellant, hoc ipsum Græci [Greek] quod inducere significat: à verbi futuro [Greek]. Iam verò vestis appellatio generalis est, & latè patet. Significat enim & virilem, & muliebrem, quam [Greek] Lysias appellat. Brechæus in l. vestis appellatione. ff. de verborum & rerũ signifi.

VESTIS militaris, qua iuxta Specul. indui debent milites mensib. April. & Septembr. In titul. de proc. §. 1. vers. item quod est miles. Qua de re differit & Barto. in l.1.C.de milit.veste.lib.12.

VESTISPICA. Paul. ad fin. l. cum de lanionis.ff.de instr. & instr. Cum in diem mortis inquit, ibi libros & vitreamina, & vestispicam habuerat. Nonius è Plautina Trinummo citans locum, Vestispici, inquit, appellantur custodes vestium serui, quòd frequenti diligẽtia vestes inspiciant. Aldus pro hac voce legit, vestiplici: & vulgati codices habent, sed corruptè, Vesticulã. Interpretes Plauti Nonianam comprobant lectionem, & Norica editio. Sp.

VESTITVS Christianorum, cuiusmodi olim. Vide, Palla.

VETARE, contrarium iubere, hoc est, ne aliquid fiat, imperare. vt, vim fieri veto. Tametsi etiam vetare videtur, qui non consentit. l. qui vas. §. vetare. ff. de fur. Spieg.

VETATVRVS, participium futuri temporis, nõ veriturus. Valla.

VETERANI sunt qui militia honestè dimissi & sacramento soluti sunt. Cuiac. ad l.8.9.10.11.& 12.ff.de excusat. in princip. Adde Connan. libro 9. cap. 6. numero secundo.

VETERANI milites sunt, qui per viginti annos in legione, vel vexillatione millitauerunt. Hi omnium onerum, seu munerum personalium vacationem habent: l. veteranis. C. quan. prouoc. non est necess. Præterea nec ipsi, nec eorum liberi primi gradus, hoc est filij, pœna metalli, vel operis publici afficiuntur: nec fustibus cæduntur, sed vbi atrocitas criminis ita exegerit, relegandi sunt. l.1.& l.3.ff.de priuil. veter. Ratio huius priuilegij sumitur ex honore, qui veteranis militibus habetur. l. honor. C. de pœn. Veteranus etiam, Modestino auctore, esse creditur, non solum legionarius, sed omnis qui qualitercunque militauerit, & honestè est ipse absolutus. Sp.

VETERANA mancipia sunt, quę anno continuo in vrbe seruiuerunt: Nouitia autem mancipia intelligũtur, quæ anno nondum seruiuerunt, vt ait Martianus de publicanis. Maffeus.

VETERATOR, à Græcis [Greek] dicitur, id est, [Greek], qui diuturna, ac multiplici, & sæpe commutata seruitute, astutus & vafer euasit. Inde veteratorium, pro subdolo, & impostorio ponitur, Bud. in l. vltim. de ædil. edi. Idem ait Veterator aduocatus hodie dici potest, qui diu ac multum in foro versatus, omnes litium trahendarum anfractus, omnes ambagiosas fugitandi ludificationes, prehensiones, nexusque lubrici litium certaminis tenet: qui in ancipiti forensium salebrarum Marte, bellissimè insidias disponere, atque etiam prouidere nouit: sed is propriè (vt vno verbo absoluam) qui eam se artem scire atque exercere profitetur, quo arte causa inferior, superior euadere vel reclamante æquo bonoque possit. Sed an huiusmodi ambagibus vti aduocatum deceat, attingit Alciat. in l. natura cauillationis, de verb. sign. Certè graui viro conuenit nunquam vti. nec enim debet quis de victoria magis, quàm de veritate esse sollicitus. 23. q. 2. dominus. Spieg.

VETERATOR seruus is dicitur, qui diuturna multiplicique, & sæpe commutata seruitute, versutus & vafer euasit. Vlpian. de ædil. edict. l. Præcipiunt, inquit, Aediles, ne veterator pro nouitio veneat. Sp.

VETERINARII, veterinorum medici. sunt autem Veterina, animalia quorum opera in vehendo consumitur. Tarruntenus l. vltim. ff. de iur. immun. Veterinarij architectus, gubernatores. Columel. lib. 6. cap. 8. Solent etiam fastidia cibo afferre vitiosa incrementa linguæ, quas Ranas Veterinarij vocant. Hot.

VETERINAM bestiam iumentum appellauit Cato apud Festum lib. 19. à vehendo.

VETERNOSVS, graui somno oppressus Catoni. Prat.

VETITVS rationes reddere: non hoc cõsequitur, vt nec apud eũ fit, & reddat & lucrifaciat: sed ne scrupulosa inquisitio fiat, hoc est, vt negligentiæ ratio non habeatur, sed tantùm fraudum. auctor Martianus. l. si seruus vetitus. ff. de leg. 1. Old.

VETITORVM autem obligatio maior esse semper solet, quàm iussorum: quia magis delinquit ille qui prohibitus facit aliquid, quàm qui iussus non obtemperat mandatis. Huic enim vel error, vel ignorantia, vel socordia, ad summum negligentia imputari potest: ille facto suo tanquam manum affert legib. Connan. libr. 1. ca. 9. num. 7.

VETVS fossa quæ dicatur, vide l.2.§.1.ff. de aqu. plu. arc. Spieg.

VETVS dici solet id, quod à nostra memoria remotum est. Connan. lib. 1. ca. 10. nu. 6.

VETVS ius in libris nostris variè accipitur. Interdum enim hoc nomine lex 12. Tabul. significatur, quæ aliàs lex antiqua appellatur. l.1.ff. de pet. hæred. l.2.§.1.ff. de noxalibus. Interdum verò vetus ius intelligitur quodcunque ante nouam aliquam legem, vel constitutionem obtinuit, vt in l.2.§. si mater hæreditatem. ff. ad Tertyll. & l.2.C. eod. titu. Ius vetus est, quod ante Senatusconsf. Tertyllianum seruabatur. Similiq; modo in l. 32.§. si diuortium. ff. de donat. inter vir. Vetus ius est, quod ante Orationem Antonini in vsu erat. in l.8.§. sed si curator. ff. de reb. eor. Vetus ius intelligendum est, quod Orationem Seueri antecessit, quæ prædia eorũ, qui sub tutela curaue essent, sine decreto alienari obligariue prohibuit. Eadem fere de Antiquo iure libr. 4. docuimus. Briss.

VETVS vinum ex vsu testatoris æstimatur, id est, quorannorum vino pro vetere vtebatur. Si id non appareat, vetus accipietur, quod non est nouum, id est, anni prioris vinum. l.10. l.11. ff. de tritico vino vel oleo. Briss.

VETVSTAS vicem legis tenet: auctoribus Vlpia. in l.1.§. vlt. de aqu. pluu. arcen. & Paulo, ibidem in l.2.§. Idem Labeo. Quæ Iurisconsultorum responsa si diligenter conferas, videbis quantam vim habeat tempus in vicissitudine rerum mortalium. Est enim vice legis, vice constituti, est loco consensus. Breuiter, nihil non potest mutare, vt desinant quidam mirari, quomodo directum dominium tribuat. Old.

VETVSTAS in l.7. incip. nemo dempto. C. de fun. rei pri. accipitur pro 40. annis, & ita etiam accipitur. in l.11.C. de fund. patr. lib. 11. Cuia. in sup. d. l.7. de fund. rei priuatæ, lib. 11.

VETVSTAS fidelissima. l. testamenta omnia. C. de testam.

VETVSTATE iam deterius factum relinquere. Vide Pomponium in fin. l. sed cum fructuarius. ff. de vsufruct. Sp.

VETVSTVM dicitur, quod excedit 40. annorum spacium. C. de fund. Reipub. l. fin. Aliquando 10. anno. l.1.§. fin. & l.2. in princi. ff. de aqu. pluu. arcen. ex Alber. Spieg.

VEXARI. Vide Gellium lib. 2. cap. 6. Hoc verbo subinde vtuntur Iurisconss. l.1.§.1.ff. de vacat. mun. l.1. in fin. de testibus. l. annonam. de extraord. crim. l.1. ad l. Iul. repet. Sp.

VEXILLATIONES equitum alas dici Veget. lib. 2. cap. 1. scribit ab eo quod velis, id est, flammulis vtãtur. Quo postremo verbo Leo Imp. in li. De re militari nõ semel vtitur. Ita accipe vexillationes. in l.2.C. de hære. decur.

decur.l.9.C.quando prouoc.non est nec.l.8.de erogat. milit.anno.lib.12.C.l.1.de bon.milit. in C.1 h.& in Notitia Imperij Rom.Apul.lib.7.de Asino aur.Tota denique factione militarium vexillationum indagatu con tecta.Briss.

V I

Vi possidere eum definiendum est, qui expulso vetere possessore, adquisitam per vim possessionem tenet.Vlpia.in l.1 ff.de vi & vi armata.

Via, Metaphoricῶs significat veram,atque iusto ordine constantem docendi rationem. Græcis vocatur methous:per quam sine errore tutò veniamus ad cognitionem. Inde Methodici sunt dicti, qui rationem artis, & discendi compendia sequuntur. Et Galenus duas artis partes facit:Methodon, & Ascesin, hoc est, viam & exercitationem. Eleganter igitur per viam denotatur legitima potestas tradendi iuris, in l. 2. §. nouissimè. ff.de orig.iur.Old.

Via cum adsit,semitam quærere. Côueniet, inquit, Eras.adagium in tergiuersatores: qui quo præsens negocium suffugiant,diuerticula captant. Semita enim diuersa est a via plaustrorum,quam regiam vocant.Vide suprà,Iter.& Seruium in 4.Æneid.commenta.dissentientem à Iurisconsul.l.2.ne quid in loc.publ.Alci. in l.quantum ad ius pertinet.ff.de verb.sig.Cum de via loquimur,inquit,quatenus seruitutis species est. Institu.de seruit.in prin.ab itinere,actuque distat.Quum verò de seruitute nô accipitur,aliter viam intelligimus: continetq; non solùm iter,sed etiam semitam.Hoc autem distat iter à semita,quòd iter latius est:semita angustior,& quidam quasi callis. Sp.

Via, inquit Paulus,constitui vel latior octo pedibus,vel angustior potest,vt tamen eam latitudinem habeat,qua vehiculũ ire potest:alioqui iter fit.Fußpfad/ non via.Attamen via interdum discendarum rerum rationem significat,Grçcè μέθοδος.Vnde Methodici dicti, qui rationem artis,& discendi compendia sequuntur. & Amethodi,hoc est,à via & ratione docendi discendique abhorrentes, quasiq; auij. Auctor Budæ.in anno. ad l.poster.de orig.iuris. Sunt autem Vlpiano illæ triũ generum.Quædam publicæ,quædam priuatæ, quædam vicinales dictæ.Paulus & militares vias memorat. in l. viæ vicinales.de loc.& itiner.pub. Abusiuè autem via pro omni loco, per quem habere iter omnibus licet. Et in l.2.de orig.iur.Pomponius vsurpat pro vero, atq; iusto ordine constante docendi ratione, quæ Græcis vocatur Methodus, vt paulo antè diximus. Sp.

Via à vehendo dicta est,quasi veha.Varro 1. De re rust.Villicus agri colendi causa constitutus, atque appellatus à villa, quòd ab eo in eam conuehuntur fructus,& euehuntur: à quo rustici etiam nunc quoq; Viã Veam appellant,propter vecturas:& Vellam, non villam,quo vehunt. Hæc Varro. Propriè igitur Via, cum de seruitute loquimur, est ius vehiculi ducendi per prædium alienum.Eius latitudo lege 12.Tabul.definita est:in porrectum pedes octo,in anfractum sedecim.l.8. ff.de seruit.rustic.Hot.

Via interdum ius eundi, agendi, & ambulandi significat.Nam iter & actum in se via continet.l.1.§. via.l. 7.ff.de seruit. rustic.l.14. §.si viam. ff. de accepti latio, Dicitur autem via quasi vehia,quòd vehendo teratur, vt Varro lib.4.de Ling.Lat.Via enim vt Isidor.lib. 15.c. vlti.scribit,est,qua ire vehiculum potest. Briss. Adde Baldu.Instit.commen.lib.2.tit.3. de seruit.

Via,pro ratione.Paul.Si coactus hæreditatem repudiem,duplici via prætor mihi succurrit,in fi.§.l.6 mulier.ff.quod met.caus.Sp.

Via deterior fieri intelligitur, si vsus eius ad commeandum corrumpatur:hoc est,ad eundũ:vt cum plana fuerit,cliuosa fiat,vel ex molli,aspera: aut angustior ex latiore:aut palustris è sicca. l. 2. §. deteriorem.ff. ne quid in loco publico.

Via immunita,quando ita facta est, vt per eam nemo transire possit.

Via prima,Latinis est,quod Barbari dicunt,primo ictu,hoc est statim,primo ipso congressu.

Viae priuatæ quæ & agrariæ dicuntur, dupliciter accipiuntur: vel eæ quæ sunt in agro quibus est imposita seruitus, vt ad agrum alterius ducant. Vel eæ quæ ad agros ducunt,per quas omnibus commeare licet,in quas exitur de via consulari,l.1.§.viarum.ff.de seruitut rust. præd.

Via publica.Qui viam publicam destruit,is potest vel fustibus repelli. l.ædiles Curules. ff. de via publi. Spieg.

Via publica nemo quenquam ire prohibet. Hoc Plautinum prouerbij speciem habere censet Eras.Quo significatur,rerum communium æqualem omnibus vsum esse: neque cuiquam vertendum vitio,quòd ius publicum concedit. Cæterùm viam publicam esse de regalibus,extat relatum in c.1.quæ sint regalia,Bart.in l.continuus.§.cum quis.de verb.oblig.existimat ad ciuitates pertinere.At rectius sentit Alciatus, quem adi in d.l.quantum ad ius pertinet. Sp.

Viae publicæ sunt,quas Græci Basilicas, Iurisconsulti Prætoriales & Consulares appellant. Germani, Frey offne/ & quibusdam appositè, deß Heiligen Reichs strassen. Quoniam vniuersæ ditiones per sacrum Imperium, ab Imperatore dependent partim mediatè, partim immediatè.Vnde qui tradunt eas beneficij feudalis iure censendas, veritatem ipsam profitentur,côminiscuntur quidam nescio quam libertatem.Hinc ego,qui diligenter excussi sacra scrinia, dum proximus illis in Aula agerem, asseuerare possum pleraq; oppida,cum municipia nostræ natiôis, quorum maior pars etiamnum per omnia reuerenter agnoscit Principem liberiore conditione fuisse,quàm nonnullæ iam florêtiores fuerint vrbes, quæ primùm à beneficio, indulgentiaq; Caroli quarti,hactenus spirant.Sp.

[illegible]chunt & vicinales viæ,quæ vel in vicis sunt,vel in vicos ducunt:quæ si non ex collatione priuatorum fiant publicarum loco habentur.Sed inter eas & cæteras vias publicas quæ etiam militares dicuntur hoc interest,quòd militares exitum ad mare,aut in vrbes,aut in flumina publica aut ad aliam viam militarem habent. Vicinalium verò pars in militares exitum habent,pars sine exitu intermoriuntur. l. vlti.ff.de locis & itineribus pub.Briss.

Et ita vicinales vias accipe apud Senecam libr. 5. de benefic. cap. pen.& apud Frontin. lib.2. de aquæductib. & in §.item si putator.Institut.de l.Aquil.vbi Theoph. publica [illegible], ait, [illegible]. Vicinalis [illegible], vicus [illegible]. Sicul. Flacc.in lib. de condit.agror. Vicinales autem viæ, quæ de publicis diuertuntur in agros, & sæpe ad alteras publicas perueniunt,aliter munitur per pagos,id est, per magistros pagorum,qui operas à possessoribus ad eas tuendas exigere soliti sunt, aut, vt comperimus, vnicuique possessori per singulos agros certa spatia adsignantur,quę suis impensis tueantur. Viator pro apparitore in l.5.§. ne tamen.ff.de reb.cor.l.vlt.ff.de iud.l.5. §. missus.ff.vt in poss.leg.Briss.

Via sacra multis rationibus dicebatur. Primùm, quòd augures per eam proficisci: deinde, quòd omnia Romanorum pseudosacra per eam vehi: denique quòd triumphi omnes hac agi solerent,Varrone teste. Olden.

Viam aperire,purgare,reficere.Vide Vlp. in l.1.de via publ.

Viam autem aperire est ad veterem altitudinê latitudinemq; restituere.Sed & purgare refectionis portio est. Purgare autem propriè dicitur ad libramêtum proprium redigere,sublato eo quod superest. Reficit enim & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino, qui in pristinum statum deducunt.d.l.1.ff.eod.

Reficere sic accipimus, ad pristinam formam iter & actum reducere:hoc est,ne quis dilatet, aut producat, aut deprimat,aut exaggeret.Aliud .n. est reficere, longe aliud facere. l. 3. §.reficere. ff.de itin.act. Reficere autem

autem dicitur instaurare in pristinũ statum quod corruptum est. Et sub verbo reficiendi, tegere, substruere, sarcire, ædificare, item aduehere, apportareque ea, quę ad eam rem opus essent, continentur. l. 1. §. deinde. ff. de riuis.

VIAM determinare. Iabol. de seruit. præd. rust. l. certo. §. 1. Igitur arbiter, ait, dandus, qui vtroq; casu viam determinare debet. Sp.

VIAM facere, est locum, vbi non erat via, aperire. Exigere viam, dicuntur magistratus, cum viciniam cogunt munire secum, sumptu diligentissimè facto. Asconius in Prœt. vrb. Spieg.

VIAM mihi præstare debes. l. 1. §. 1. ff. si vsusfruct. admitt.

VIAM munire. Liuius lib. 10. Viam muniuit, id est, lapidibus strauit: vt Plinius cap. 34. loquitur. Dicta vero est hæc via Appia: Et, vt Lætus ait à Constantini via incipiens, inter Tusculum & Albam ad Algidum tendit, & inde porro ad Cassilinum progressa, vnde viginti stadijs à Capua Latinæ viæ iungitur. Vide Pomponium Lætum tit. 79. de Antiquitatibus vrbis. Volaterranum lib. 6. ca. 8. vrb. comment. Alexan. ab Alexan. libr. 3. cap. 13. Hæc via à Caracalla postmodum munita, nouæ deinceps nomen accepit.

VIATICVM sumptus itineris significat. Græcè ἐφόδιον dicitur, auctore Gellio lib. 17. cap. 7. l. 1. §. si pupillis. ff. de tutel. & rat. distr. l. 52. §. si quis ex socijs. ff. pro soc. Impendia ad iter explicandum necessaria vocantur. in l. 7. ff. ad Trebell. Ad sumptum etiam destinatam quãcunque pecuniam viaticum vocant. l. 17. ff. de reb. cred. Briss.

VIATICVLVM ὑποκοριστικῶς dixit Vlpi. in l. 18. in fin. ff. de iud. Briss.

VIATICA cœna, quæ datur abituro.

VIATOREM nonnunquam nominatim vice arbitri dare. l. vlt. ff. de iudicijs. Sp.

VIATOR propriè is est, qui suis pedibus iter facit. Cuiac. obseru. lib. 10. ca. 13. circa fin.

VIATORES olim dicti sunt, qui à villa in curiam Senatores accersebant: vt Cicero in Cat. ma. & Colum. lib. 1. cap. 1. testantur. hinc consuetudine sermonis trãslatum ad eos est hoc verbum, qui Magistratus iussu reos in ius vocarent: Gell. libr. 13. Ac deinde narrat, quid Labeo per viatorem à tribu. plebis vocatus, responderit: cum a muliere quadam tribuni plebis aduersus eũ aditi, Gellianum ad eum misissent, vt veniret & mulieri responderet: iussit eum qui missus erat, redire, & tribunis dicere: Ius eos non habere, neque se neque alium quenquam vocandi: cùm moribus maiorum Tribuni plebis præhensionem haberent, vocationem non haberent. Postremò eo verbo cùm Apparitores, tum Executores litium plerunque appellantur. vt Imp. docet in §. 22. de actio. Tripli, inquit, agimus, quum quidã maiorem vera æstimatione quantitatem in libello cõuentionis inserunt, vt ex hac causa viatores, id est, executores litium, ampliorem summã sportularum nomine exigerent. Nam de apparitoribus sentire Iustin. constat etiam ex l. 31. §. 5. C. de episcop. & cler. Vlpian. l. 5. §. 21. ff. vt in poss. legat. Missus in possessionem si non admittatur, habet interdictum propositum: aut per viatorem, aut per officialem præfecti, aut per magistratum introducendus est. Plin. lib. 18. cap. 3. Aranti quatuor sua iugera Cincinnato, Viator attulit Dictaturã, & quidem nudo plenoq; pulueris etiamnum ore. Cui Viator, Vela corpus, inquit, vt proferam Senatus populique Roman. mandata. Tales tum etiam viatores erant, quod ipsum nomen inditum est subinde & ex agris senatum ducesque accersentibus. Hotom. Festus autem sic:

VIATORES appellantur, qui magistratibus apparent: eò quia initio omnium tribuum quum agri in propinquo erant vrbis, atque assiduè homines rusticabantur, crebrior opera eorum erat in via, quàm vrbe: quòd ex agris plerunque homines vocabantur à magistratibus, & frequẽs eorum erat ab agris ad vrbem via. Hac de re vide Columellam in præfatione libri primi. Ciceronem de senectute, & Alexandrum ab Alexand. lib. 1. ca. 27. Hot.

VIATORES, vt Cuiacius definit, hi sunt, qui in ius vocant, qui iudicata exigunt, quibus imminendi (sic enim legendum est in l. 12. C. de proxim. sacr. scrin.) litibus solicitudo iniuncta est. Cuiac. Not. ad lib. 4. Insti. tit. de act. in verb. Viatores.

VIATORIVM vas, quod per viam deferebatur, & cubilia viatoria.

VICANALIA vulgò appellantur, quæ ad pagum aliquem in vniuersum pertinent. Vicani enim, rustici sunt auctore Alciato in l. partum. de verbor. significat. Spieg.

VICARIVS seruus ille dicitur, quem atriensis seruus substituit, hoc est, serui seruus. Vlpia. tit. de leg. 3. l. seruos. vicarios seruorum suorum numero contineri ait Paulus de noxal. act. l. si in re. Si seruus tuus nomen exercuerit, eiusque vicarius seruus, & idem nauta in eadem naui damnum dederit. Item:

VICARIVS seruus, dicitur Ordinarius, cui peculium dominus concessit, negociarique finit. Spiege. Adde Connan. lib. 2. num. 3.

VICARIVS, qui vicem alicuius gerit: barbarè Locum, siue Vicetenens, nunc vulgò dicitur. Nam, vt rectè monuit Insulanus, in nominibus magistratuum, aut summorum officiorum, alia quædam poterit esse vsurpatio, vt neque Viceregẽ, neque vicelegatum, neque vicecancellarium: sed proregem, prolegatum, procancellarium dicimus. Hoc nomine (iam etiam consensu eruditorum seculi nostri hominum recepto) Principales res hodie gerit, & præclarè quidem, in regia Aula, Georgius Giengerus, qui generi non tantum inter Vlmanos suos nobili, sed patriæ etiam magnum decus addidit: cùm diuini atque humani iuris intelligentia, tum omni prudentiæ genere præditus: accedente non hactenus solita Accursiana illa, sed planè Romana facundia: quæ non potest non exornare maximè omnium Romanarum Legum professorem. Harum ille dotium eximiarum exemplum dedit, ab inita mox rerũ administratione, per latissimam diœcesin Constantiensem: quam ferè iuuenis, & difficilimo tempore obiuit: in qua constat ipsum quotidie, & magna consulentium frequentia, & magnorum hominum splendore visitatum, secunda perpetuò integritatis fama sequente: ita, vt defuncto Episcopo Baltasaro Merklio, cuius in aula Impe. nostri occupati vicem dum viueret, obibat, Cæs. Ferdinandus, hominem in sua verba iurare curauerit, declaratum Senatorum in amplissimi regiminis Prouinciarum Austriæ (vt verbo meorum temporum vtar) Anterioris. Vbi statim & ille, quod bonã fidem secutus dico, habitus est totius illius Senatus oraculum: vnde nuper insciens à Principe ad Procancellariatum Curiæ vocatus est. Cuius comitatum illustrant viri doctrina præstantes: è quibus familiariter mihi coniuncti sunt in Theologis, nemini non noti, Ioan. Faber, præsul Viennensis, Fridericus Nausea, Gabr. Sanzius. In iurisperitis, Vuolffgangus Branteneriæ familiæ ornamentum, insignis militiæ Georgianæ per inclytam Austriam Princeps, qui vetere inter nos florenti ætate in Consecretariatu sub Diuo Maximiliano cœptam, in hunc vsque diem amicitiam, sanctè conseruauit. Georgius Ilsingus peruetustis imaginibus, & iuris peritia clarus, qui in Comitijs Hagnoianis non vnum tantum erga me & humanitatis & benignitatis exemplum præbuit. Claud. Cantiuncula. In Medicis, pater & filius Ritij. In bonis literis Georgius Loxanus, à Carolospergio Equ. Procancellarius Bohemiæ, in grauissimis Regni causis sæpe atque ita versatus est, vt à nemine non prædicetur singularis illius integritas atque candor. Adamus Carolus, Logus, Rosinus, Tumchelius, & qui proximè desiderari cœpit tristi exitu Caspar Vrsinus, Cristophorus Castilegius, Stephan. Quicletus Burgundio, & meus Ostnerus: quem ego honesto loco natum statim à teneris vnguiculis, propter Erasmi patris, viri dexterrimi in me maxima merita vti filiolum dilexi, amaui fouique: nunc autem non

non possum non colere, plurimique facere: posteaquã animaduerti illum, & ætatem florentem ornasse bonarum literarum studijs, & probatissimo vitæ specimine, nemini non optimo in aula esse gratiosum, cui tales bis nobiles multos congratulor. Effecit autem filij pietas erga me constanter seruata, vt aliquo pacto desiderium patris lenirem, qui excepta linguæ Latinæ, cui mire fauebat, cognitione: cæterùm nullis non, quę maximè virilem dignitatem decebãt, dotibus eximiè præditus, dierum plenus apud Oenipontem, honoratum sanè illum & præinsignem (ad quem virtute sua euectus erat) ordinem Præfectorum Principalium Rationum, vnà cum vita deseruit, superstite etiamnum summæ fidei atq; integritatis fama. Erat illi facies, & totius corporis habitus planè heroinus, coniunxq; venusta, pudica, è Vuindegkorum Germa. Equit. peruetusta familia procreata, proba cum primis, & prudens materfamilias quam cùm filio atque filia itidem venusta pudibundaque iam grandescentibus atque vnicè dilectis pignoribus superstitem reliquit: viduatum integra ætate ad hodiernum sustinens, nobilior iam facta sanctitatis morum præconio: nũnquam statuens renubere, quod se alterum Erasmum Ostnerum inuenturam negat: in cuius iam plus quadraginta annos nati, ipsa tenerrima virgo, & vno omnium ore formosissima venerat consortium. Doctos ille reueritus est omnes, dictitareque solebat, quamcunque sine literis iacere nobilitatem: vnde etiam maiorem tulit laudẽ, quòd ipse tantus latinitatis mirator, eam nesciret: interim tamen in filio, quod illi defuit, sedulò resarcire curauit, nec oleo, nec opera perditis. ipse vernaculis libris lectitandis delectabatur per ocium, sic terreni Principis negocium gerẽs, vt vel vnus ipse exemplum esset, & in aulis Principum pietati locum esse. Cæterùm, vt omnibus comis, ita vicissim cunctis ille gratus & acceptus, tũ Principi ipsi Maximiliano, cui vsq; ad excessũ eius, à cyathis prægustandis ministrauerat, valde charus erat. Mihi autem vsque tacendus non fuit olim homo tam amicus, quòd nec eo candidiorem promptioremque alium vnquam probarim, nec similem sperare ausim excepto filio, qui sanè paternæ erga me amicitiæ hæres, me supra modum diligens, nec amore mutuo mecum paria facere contentus, res nostras in aula diligenter curat, sustinetque: coniuncto studio, opera & prudentia Sebastiani Tunckelij, viri nobilis & eruditi, qui nuper pro suo in Maium fratrem, cuius interobliuisci nequit, amore, perquam eleganti epistola, suam quoque amicissimam erga me voluntatem declarauit. Quantum autem regis comitatus ornamentum amiserit in ornatissimo viro Ioanne Lobleo à Greimburgo, Præfecto (dum viueret) Burgensi celebris ciuitatis Anasi, quæ est superioris Austriæ, præ dolore vix à me dici potest: erat enim mihi amicissimus & dulcissimus congerro, honesto loco natus in amplissima fortium virorum altrice natiõe Sueuorum (vt hodie appellatur) oppido imperiali Vuilensium haud ignobili, propter niueam à cunabulis indolem, quam vel ipsa oris forma commendabat: eiusque specimen præferebat amabilis puer: tum modesta quadam verecundia adolescens in eum accreuit virum, qualem vix alium secundum in ordine suo reperire fuit: in quo consiliarius primùm inclyto principi Archistratego Austriæ, deinde Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regi & sacro Romano imperio ac inclytæ domui Austriæ in rebus longè arduis magna cum laude fidei & integritatis diuturna, grata, & impensè vtilia obsequia præstitit: quibus ingens non tantùm regi, sed vniuersæ ferè aulę sui desiderium reliquit ob obitum immaturum: adeò nullus in eo fastus notatus est, quum tamen intimus esset tanto principi: nec ambitio, familiare aulæ vitium, imò cunctis placidus, nec vlli asper: veri iustique tenax: vnde habitus eorum qui calumnia opprimebantur, patronus: tum amator etiam, altor atque fotor, in quibus cognoscebat egregias animi dotes, nempe ingenium, probitatẽ, eruditionem & morum honestatẽ. Nec tam auersabatur aliud, quàm simulationem beneuolentiæ, quamque vulpeculas illas lupina pelle indutas. Natura enim candidior multo atque integrior erat, quàm vt cuiquam dolos malos fraudesve strueret: ideoq; quos tales animaduertebat, omnino si qua poterat, deuitabat. Ob quos mores studiaq; habebatur nõ aulæ tantùm decus, sed Germaniæ nostræ quædam gemma singularis. Decedẽs reliquit filium Ioan. Iacobum paterna cura ad probos mores educatum: puellam itẽ sanctè institutam, quæ iam matura viro dotibus prædita, quæ addecent laudatam nunquam satis virginem, sacrum sortita est thalamum pulchra Caia ipsa cũ pulchro Caio suo Georgio Ilsingo, cuius à nobis paulo antè mentio facta est. Sp.

VICARIVM definit And. Alciat. in Rub. ff. de officio eius, cui manda. est iurisdict. ex l. 1. §. à præfectis. ff. de leg. 3. illum, qui gerit omnes vices eius, in cuius loco ponitur. Cui aduersatur. l. si seruus meus. ff. de pecul. vbi vicarius dicitur tametsi omnes eius vices non gerat. Alciat. in Rub. ff. de offic. eius cui manda. ἀντινομίαν conciliat, vt illic largè capiatur. Largissimè & impropriè accipitur in rub. C. vt null. ex vica. pro eo, qui habitat in vico, seu villa. Vide Alexan. Rubr. C. de eo, qui vic. alt. ge.

VICARIVS interprete Theophilo in §. cùm autem. Institut. quod cum eo. appellatur ὁ τοῦ δούλου δοῦλος. Sic in l. 25. ff. commu. diuid. l. 5. §. 1. ff. de tributo. l. 19. §. vltim. ff. de noxalib. l. 11. §. vltim. cum l. sequ. l. 4. in fin. l. 7. §. in peculio. ff. de pecul. l. 17. §. 1. ff. de in rem verso. l. 31. ff. de cõtrah. empt. l. 17. §. item ait. l. 44. ff. de ædil. edict. l. 71. in fin. ff. de legat. 3. l. 12. §. Celsus. ff. de instruct. vel instrum. l. 4. l. 6. ff. si vicario. l. pen. ff. de pecul. legat. l. 10. ff. de manum. testam.

VICARII vocantur, qui vicem aliorum gerunt. l. 4. §. legati. l. 13. ff. de legat. l. vn. C. vt omnes iud. Briss.

Erant autem vicarij prouinciarum, qui vices Præfectorum prætorio in diœcesibus gerebant. l. 1. §. illud. de cano. larg. tit. Veluti in præfectura prætoriana Orientis tres erant vicarij, quorum fit mentio in l. vltim. C. de diuers. offi. lib. 12. Vnus diœceseos Asianæ, qui prouincias octo administrabat, Pamphyliam, Lydiam, Cariam, Lyciam, Lycaoniam, Pisidiam, Phrygiam Pacatianam, Phrygiam salutarem. Alter erat vicarius diœceseos Ponticæ, sub cuius dispositione erant prouinciæ 11. Bithynia Galatia, Paphlagonia, Honorias, Galatia salutaris, Cappadocia vtraque, Helenopontus, Pontus Polemoniacus, Armenia prima, & secunda. Tertius erat vicarius diœceseos Thraciarum, cui suberãt Thracia, Hæmimontus, Rhodopo, Mœsia secunda, Scythia. Briss. Adde Cuiac. ad l. 4. de annonis & tribut. lib. 10. C. Idem Cuiac. in expos. No. Iustin. 5. addit quartum vicarium diœceseos Macedonicæ, & vicarium Thraciarũ Iustiniani ætate vicarium longi muri nuncupatum fuisse, qui longus murus haud paruum munimẽtum fuit præsidiumque Thraciarum, de quo Nou. 26. & innumeri alij auctores.

In partibus verò Occidentis vicarius vnus erat vrbis Romæ cuius fit mentio, lib. 4. Variar. Cassiod. Epist. ad Ioannem Archiatrum. Cui suberant Consulares & correctores Italiæ & Præsides Sardiniæ, Corsicæ, Valeriæ.

Alter verò erat ante Iustiniani tempora vicarius Africæ cui suberant consulares Byzacij & Numidiæ: & Præsides quoque Tripolitanæ & Mauritaniæ vtriusque.

Tertius erat vicarius Hispaniarum, cuius fit mentio in inscriptione. l. vlt. C. quor. bonor. & l. 17. C. de donat. an. nupt. & apud Sulpit. Seuer. lib. 2. Sac. hist. Huic suberant consulares Beticæ, Lusitaniæ, Galliciæ: Præsides Tarracensis, Carthaginensis, Tingitaniæ, insularum Balearium. Et hæc ita ante Iustinian. obtinuere. Cæterùm Iustin. vicarios Asianæ & Ponticæ diœceseos abrogauit, & vtrunque in vnicæ prouinciæ, nempe Galatiæ Pacatianæ, administrationem commutauit Nouel. 6. & Nou. 20. Idem vicarium Africæ in propriam præfecturam prætorianam transmutauit. Briss.

VICARIVS in l. 4. C. de ann. & tribut. libro 10. præfecti

fecti prætorio vicarij viri spectabiles. qui ex mandato principis in diœcesin aliquam siue tractum mittūtur, multas habentes prouincias. l. 1. C. de proxim. sacr. scri. Quot autem fuerint vicarij in Oriente, Notitia Imperij indicabit. Vicarij sunt, qui pro præfectis prætorio prouincias administrant. sic sumitur in d. l. prima. Prat.

VICARIVS, & Ordinarius nomina sunt seruorum, inter seq; conferuntur. Nam ille in huius, quasi domini, peculio seruus est. Vlpian. l. 17. ff. de pecul. Si seruus meus ordinarius, vicarios habeat. id quod vicarij mihi debent an deducam ex peculio serui ordinarij? Martialis,

Esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse. Hoto.

VICARIVS alieni iuris. Cicero pro Cæcin. Qui legitimè procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit absitúe reip. causa, quasi quidam penè dominus, hoc est, alieni iuris vicarius. Sp.

VICARIVS à Suffecto quo distet, Alb. docet in l. 2. C. de offic. eius qui vic. alt. iud. obtin.

VICARIVS Proconsulis, Proconsulatum obtinere censetur: tametsi Proconsulis nomine abstineat.

VICARIOS aliter sumi iure ciuili, aliter iure canonico, satis arguunt Ti. C. & ext. de offi. vica. per tot. Spieg.

VICARIA fides. Cicero de mādati iudicio loquēs, pro Rosc. Amer. Propterea, inquit, quòd quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur. Sp.

VICE pro loco accipitur: vt vice mea, vice tua, pro tuo & meo loco. Alia vice, vsitatius, pro alio tempore. l. pen. ff. de præscrip. verb. l. 2. & ibi not. C. de adopt. & l. palàm. ff. de ritu nupt. Sp.

VICECOMES de offic. vica. dicitur, cui dominus temporalis committit executionem iurisdictiōis suæ in aliquibus castris, & sic eiusmodi vicarium appellāt Langobar. Prat.

VICEDOMINVS, Canonistis est Episcopalium rerum œconomus. Lege, Officialis. Et Specul. titul. de Vicedomino. Vicedominatus autem illis est, Ius patronatus.

VICE mutua, pro vicissim: locutio est nostris familiarissima: vt in l. pen. ff. de præscript. verb. l. 6. ff. si cert. pet. l. qui non militabat, 78. ff. hære. instit. l. filius quem, 24. C. fam. erc. Hor.

VICEM iudicis supplere, loco iudicis esse.

VICEM nostram dolere, est propter incommoda priuata dolere. Vicem autem publicam est, quòd vulgò dicunt, zelo reipub. Est autem teste Prisciano, figurata locutio. Sp.

VICEM tenentes, siue gerentes. ijdem qui vicarij, qui alterius iudicis vicem gerunt. De his vide Bart. in l. filius. ff. de legatio. & in l. suggerente. C. de offic. eius. qui vicar. alt. ger. & in l. 2. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. Item Zasium nostrum in l. more. de iurisdict. omn. iudic. vbi eleganter tradit, eos esse in triplici differentia. Spieg.

VICENA auri pondo fisco dependere. l. 1. in fin. C. de canon. largit. tit. C. lib. 10.

VICENA milia passuum. l. 1. si quis caut. Vide gloss. ibid. Spieg.

VICENVS, idem quod vicesimus.

VICESIMA hæreditatum, vectigal fuit ab Augusto, locupletandi ærarij causa institutum: quod extraneis hæredibus non inopibus imperaretur. auctor Dio libr. 55. eius mentio fit in l. vltim. C. de edict. diu. Hadr. toll. Paul. 4. Sent. ca. 6. & Plin. in Paneg. & in aliquot inscript. vnde constat AEmilium Macrum duos de ea libros scripsisse. Fuit & alia

VICESIMA, de qua Pompon. scribit A. Offiliū primùm scripsisse. l. 2. §. ex his. ff. de origin. iur. sed (vt opinor) illa fuit de qua Liuius lib. 7. ita scribit: Cn. Manlius Consul legem de vicesima eorum qui manumitterētur, tulit. Patres quia ea lege haud paruum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. Hot.

VICESIMAE variæ hinc inde ab auctoribus memorantur. Erat enim vicesima rerum venditarum quæ ad fiscum pertinebat, de qua Plin. lib. 7. Epist. & Iaco. Rauard. lib. 3. Varior. ca. 16. Fuit & vicesima eorum qui manumitterentur introducta ex l. Manlia. de qua Liuius lib. 7. Huius meminit & Cic. ad Attic. lib. 2. quāuis Blondus in sua Roma triumphante, vbi de vectigalibus disputat, nescio cuius auctoritate fretus, Ciceronem in eo loco de vicesima quadam loqui scribat, quam ex re frumentaria Latini Romanis præstiterint. Fuit & vicesima hæreditatū, introducta lege Iulia vel Papia, qua cautum erat, vt si quis hæres extraneus institutus fuisset, is priusquam hæreditatem adiret, vicesimam eius partem fisco daret, qua lege filij & proximiores hæredes non tenebantur. De qua Alciatus libr. Dispunctionum 3. cap. 6. Zasius in catalogo legum antiquarum, de lege Iulia vel Papia de maritandis ordinibus. Hāc Gratianus Imperator, vt tradit in gratiarum actione Ausonius penitus sustulit. De legibus autem vicesimæ primus scripsit Iurisconsultus A. Offilius, auctore Pomponio de origine iuris.

VICESIMARIVM aurum, quod ex vicesima colligebatur. Erat autem vectigal, quemadmodum Decima. Spieg.

VICI appellari incipiunt Festo lib. 19 ex agris, qui ibi villas non habent ex vicis partim habent rempublic. & ius dicitur. partim nihil eorum & tamen ibi magistri vici. Altero cum id genus ædificij quæ continētia sunt ijs, oppidisque, itineribus, regionibusque distributa distant, nominibusque dissimilibus discriminis causa sunt dispartita, quod & probat Varro libr. 4. Ling. Lat. aiens vicum ex domibus constare. Tertiò cū id genus ædificiorū definitur quæ in oppido priuo in suo quisque loco propriè ita ædificat, vt in eo ædificio peruium sit quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum, qui non dicuntur vicarij (aliàs ibi est vicani nec inepte, sed rectius) sicut ij, qui aut in oppido vias, aut ij, qui in agris sunt, vicani appellantur.

VICI pro pagis in l. 2. §. vlt. ff. de vacat. muner. l. 30. ff. ad municip. l. 198. ff. de verb. sig. vnde Vicanei, qui ex eodem vico & pago sunt. l. 4. ff. de censib. Et Vicinales viæ. quæ vel ex vicis vel in vicos ducunt de quib. suprà in verbo Via diximus. Briss.

VICIARE vinum. Vlpian. Cum eo planè, ait, qui vinum spurcauit, vel effudit, vel acetum fecit. vel alio modo viciauit (hoc est corrupit) agi posse. l. Aquilia: Celsus ait: quia & effusum, vel acetum factum corrupti appellatione contineatur. nec negat factum & vsum contineri corrupti appellatione. l. seruus seruum. ff. ad l. Aquil. Spieg.

VICINALES viæ. Vide paulo antè, Viæ vicinales. & Alciat. in comment. de verbor. significat. l. quantum ad iuris.

VICINI sunt, quorum prædia non linea, sed paries communis disterminat. nam in vrbanis prædijs, Vicini: in rusticis, Confines appellantur. Paulus l. quarta, §. vltimo, ff. fin. regund. Hoc iudicium locum habet in confinio prædiorum rusticorum. vrbanorum displicuit: neque enim confines hi, sed magis vicin. dicuntur: & ea communibus parietibus plerunq; disterminantur. Hotom.

VICINIA, locus vicinus, seu ipsa vicinitas. De qua vide Bart. in l. 1. §. hoc iudicium. ff. fin. regun. Inter quæ dicatur, in l. si tertius. in prin. ff. de aqua plu. arcēd. Spieg.

VICINVM, proximum significat & adfine. Sic vicina dicitur esse emptioni permutatio in l. vlti. ff. de rer. permut. Sic vicinus tractatus. l. 9. §. hinc vicinus. ff. de vsufruct. Vicinæ scripturæ in l. 20. §. 1. ff. qui testam. fac. Briss.

VICINVM malum habere, vel non, multum interest. ff. de contrah. empt. l. quòd sæpe. §. fin. & de leg. 2. l. si cui fundus solut. matrimon. l. 1. C. de agric. & mancip. dom. & fiscalib. l. vltim. lib. 11. Proinde scitum est illud Themistoclis apud Plutarchum? qui cum prædium quoddam venderet, hoc quoq; præconem addere iussit,

fit, ὅτι χρὴ ἀγαθὸν ἔχειν γείτονα, id est, quòd etiam vicinos haberet bonos. Adi Chiliades Erasmi. Sp.

VICINVS fundus, & confinis, quomodo distent, tradit Paul. in §. fin. l. sed & loci. fin. reg. Sp.

VICINVS locus eatenus accipitur, quatenus clamātis vox audiri potest. Bart. in l. si tertius. in princi. ff. de aqu. pluu. arcen. Sp.

VICIS legata perinde licere capere, atq; ciuitatibus, vt ait Caius, rescripto Imperatoris nostri significatur. Vicus, platea vocatur, quæ fit ex multiplicatis domibus, ex pluribꝰ vicis fit vrbs. Et est duplex: vrbanus, qui angiportum continet, quasi angustiorem plateam sine exitu: & vicus paganus, cum plures rusticanæ domus coniunctæ sunt extra muros. Sp.

VICISSIM, per vices, hoc est, vicissitudinem, siue alternationem. l. Papin. ff. de sent.

VICISSITVDO, alternatio, mutatio ex alio in aliud, inquit Cic. l. iubemus nulli. C. de sacrosf. eccl.

VICTALICIA, Leibdingen. vocabulum barbarū.

VICTIMA omne animal, quod dijs immolabatur, dictum est. Hostia ab hostiendo, id est, feriendo. Ouidius:

Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur
Hostibus à domitis, hostia nomen habet. Old.

VICTIMARIVS, & qui victimas vendebat, & victimarum minister erat, de quo Valerius lib. 1. ca. 1. Extat vocabulum in l. vlt. ff. de iur. immun. Sp.

VICTORIOSVS vir nisi auctore inuentoreque Catone recipitur, Aulo Gellio annotante. Præterea putant, Industrius, non Industriosus dicendum. Fatetur Insulanus illud quidem verum si personam designes. Valerius Max. autem, certam actionem dixit industriosam. Spieg.

VICTRICES literæ, victoriam denunciantes.

VICTVS verbo continentur quæ esui, potui, cultuique corporis, quæque ad viuendum homini necessaria sunt, vestimenta quoque & cætera, quibus tegendi curandive corporis nostri causa vtimur. eadem appellatione continentur. l. 43. l. 44. l. 45. ff. de verbor. sig. Verbum itaque viuere non ad solum cibum pertinet, sed & vestimenta & stramenta eo continentur, cùm sine his viuere nemo possit. l. 23. in fin. ff. de verb. signifi. Briss. Adde Forcatul. in penu Iuris Ciuilis, cap. tertio, in prin.

VICTVS aliàs etiam simpliciter pro cibo accipitur. Vnde Virg. lib. 1. AEneid.

Tum victu reuocant vires: fusique per herbam
Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinæ.

Hic Seruius victum pro cibo intelligit, vnde & conuictores dicimus, vt Horat.

Nunc quia sum tibi Mæcenas conuictor.

Brechæus in l. cætera. ff. de verb. & rer. sig.

VICTVM si quis legauerit, non existimo viaticum, propria verbi significatione, legato contineri. Est enim propriè viaticum sumptus ille, quem qui peregrè proficiscitur, solet in via facere. Quòd ex Vlpiano colligimus. in l. eum quem. ff. de iudici. Eum (inquit) quem temere aduersarium suum in iudicium vocasse constiterit, viatica litisque sumptus aduersario suo reddere oportebit. Hic viatica accipit Vlpianus quæcunque expensa aduersarius in via fecerit. Vnde viaticum à via dictum est, sicut apud Græcos ἐφόδιον παρὰ τὸ ἐπὶ τῇ ὁδῷ, &c. Brechæus in l. verbo victus. ff. de verbo. & rer. sign.

VICVS, pars vrbis est, quæ ex multiplicatis domibus fit, & ex pluribus vicis vrbs constat. Diuiditur enim vrbs in vicos, quasi in membra minora. Vicus ruri, siue rusticus dicitur, cum plures simul villæ, quæ Pagi dicuntur, hoc est, plures rusticanæ domus coniunctæ sunt, & aliquo spacio remotæ ab vrbe, dummodò non sint clausæ mœnibus. Vide quæ not. C. de episc. & cler. l. si in ecclesijs. ff. de legat. 3. l. si hæres. §. vicis. Spieg.

VIDELICET, verbum, quamuis regulariter ponitur declaratiuè, vt per multa iura constat, tamen in l. tēpus. ff. de re iudi. ponitur limitatiuè, & significat temperamentum, pulchra loquendi figura. Old.

VIDERI, fictionis verbum est interdum, vt in l. 1. §. fin. ff. ad Turpil. Vide Bart. in l si duo. ff. de acqui. hær. & in l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. Vide & Bud. in poster. annot. Alicubi veritatis est, vt in l. Titio. §. Titio genero. ff. de condit. & demonstr. l. tale. de hæred. insti. & in simil. Hoc verbum Iurisconsf. esse Cicero attestatur ad Trebat. lib. Episto. 7. Hoc, quemadmodum, inquit, vos scribere soletis in vestris libris, idem Q. Cornel. videbatur. Sentit autem, Iurisconsf. affirmare sententias suas, aliorum auctoritate. Old.

VIDETVR verbum improprietatem significat, vt not. per Dd. in l. 1. §. deiecisse. ff. de vi & vi arma. Bart. & alios in l. si is qui pro emptore, ff. de vsuca. & probatio, text. in l. si quis fundum. ff. de contrah. empt. Tiraqu. in tract. *le mort saisit le vif* declar. 5. 2. part. nu. 13.

VIDERI fecisse, formula qua veteres in sententijs vtebantur. Cicero libro Academ. quæst. 1. Quam rationem, inquit, maiorum etiam comprobat diligentia, qui primum iurare, &c. quæque iurati iudices cognouissent, vt ea non esse facta, sed vt videri pronunciarent. Idem Verrina 4. Vix ille hoc dixerat, quum iste pronūciat, Sthenium literas publicas corrupisse videri. Item alibi, Fecisse videri pronunciant. Idem lib. de finibus 1. Req; ex vtraque parte audita, pronunciaret eum non talem videri fuisse in Imperio, quales eius maiores fuissent. Sext. Pompeius lib. 14. Parum cauisse videri pronunciat magistratus, quum de consilij sententia capitis quem condemnaturus est. Hot.

VIDIMVS. Lege Originale.

VIDVA est, cuius maritus mortuus est. Ab antiquo verbo deductum Iduo, quod separare significat. Vnde & Diuidere, & Idus dicti Macrobio. Tertullianus Viduatum, eleganter vsurpauit, pro ordine viduarum, Rhenano indicante. Item nonnullis Vidua, quòd sit sine duitate: quasi tu dicas vedua. l. malum nauis. de verbo. sig. Ve etenim particula, vt suprà dictum est, & hoc loco priuat. Sp.

VIDVA dicitur etiam ea quæ maritum habet inutilem, putà damnatum ad perpetuos carceres. gloss. est solennis & singu. in l. vltim. in verb. orbitates. C. ad legem Flau. de plag. quam ad hoc pro singul. citat Dom. Alexand. consil. 104. statutum loquens. colum. 2. libr. 1. & per eam notat ibi eleganter Bald. quòd priuilegia, quæ dantur viduis, competunt etiam inutiliter nuptis. quod verbum dicit bene notandum D. Ias. in commento. l. si is qui pro emptore. in 53. colum. versic. adde quod Ioann. de Legen. ff. de vsucap. Et confirmari potest ex text. in c. 2. §. sed neque illud. extrà de translat. episcopi. vbi Pontifex dicit, quòd secundum communem modū loquendi ecclesia dicitur esse viduata sponso suo, quæ habet episcopum inutilem. Secundò confirmari potest ex notab. gloss. in c. admonere. in gloss. 1. 33. quæstion. secundò, quæ per illum text. collegit carmen,

Si re priueris, nec nomen habere mereris.

Quam gloss. ad hoc citat Andr. Sicul. consilio 2. Sapienter & præclarè scribitur. in vltim. colum. in 2. libro, & in consil. 7. sapienter non fallor. in 4. colum. in eodem volum. & in pulchra quæstione regni Hierosolymitani reassumit D. Ias. in l. id quod apud hostes. in vltim. column. ff. de legat. 1. Tertiò confirmari potest per illud quod notabil. decidit Bald. in c. 1. §. si quis de manso. in vltim. colum. de controuer. inuest. in vsibus feud. vbi concludit, quòd statuta loquentia de gabellis molendinorum, debēt intelligi de illis ex quibus fructus colliguntur, non de inutilibus. cum multis similibus, quæ aggregat D. Ias. in l. vltim. ff. de offic. eius cui mād. est iurisdict. Quartò confirmari potest ex singul. dicto Bald. in l. 2. in 1. column. C. de episcop. aud. vbi decidit, quòd venditio facta à muliere emphyteuta sine solennitatibus à statuto requisitis, cum nullius effectus sit, non facit eam cadere à iure suo, ob id quòd dominum non requisiuerit. quòd dictum pro singul. refert D. Iason in l. vbi pactum. in penult. column. C. de transact. & latè retuli etiam suprà in verb. Actus nullus. Quintò

benefacit. quod singul. notat Bald. in cap. 1. in princip. per illum text. quis dicatur Dux vel Marchio: quod comes sine comitatu, non est propriè comes, sed abusiuè. quòd dictum reputat singularissimum Mart. Laudens. in disp. lu. Augerius. in 6. chart. in 3. column. cum his quæ scripsi suprà in verb. Comes. Sextò facit, quòd pulchrè [illegible] tenuit Vbertus de Bobio, vt refert Io ann. [illegible] in add. Specul. in Rubric. de crimine falsi. de duobus ludentibus ad par & impar. fuit dubitatum, cũ repertus esset vnus nummus falsus. quis deberet obtinere [illegible] quia inutilis, deberet computari. & dicitur quod non. [illegible] l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignor. actio. cum ibi not. nisi faciens potiùs fuisset in dolo, quia tunc contra eum indistinctè tenédum [illegible] hanc pulchram decisionem refert & sequitur D. Alexan. in consi. 104. statutum loquens. in 2. colu. lib. 4. [illegible] ita similia in proposito cumulat, late tractans, quod statutum Ferrariæ puniens falsificantẽ monetam [illegible] Ferrariæ non expenditur, vt sunt bagatini, qui in illo loco inutiles essent, licèt Venetijs expendãtur. Sexcenta suppetunt huiuscemodi exempla, quæ quilibet poterit adnotare.

Hæc nobis [illegible], ad ornandum illud singu. dictum [illegible] in [illegible] l. vltim. quod etiam refert & [illegible] Andr. Sicul. in tract. de præst. Cardin. in vlti. quæst. [illegible] partis. in 1. colum. vbi dicit eleganter notandũ, pro statuto Bonon. disponente, quòd in causis viduarum potestas teneatur sequi æquitatem. quibus adde etiam D. [illegible] c. significantibus. colu. penult. de offi. deleg.

VIDVALITER viuere dicitur etiam ea, quæ religionem ingressa est: & ideo legatum factum vxori donec castè & honestè vixerit, & vidualem vitam seruauerit, [illegible] quæ religionem ingreditur. ita sing. bald. in l. Deo nobis. in 3. colu. versic. iuxta [illegible] cop. & cler. & pro sing. commendat [illegible] 142. maritus. & sequitur Domi. Alexan. in l. mulier. §. cum [illegible] colu. 7. ff. ad trebel. quibus adde quæ [illegible] scripsi suprà in verb. Conditio adiecta. [illegible] autem legatum factum mulieri, si vidua remanserit, [illegible] perpetuam viduitatẽ, consuluit [illegible] Bald. consil. 42. præmittendum est. in 5. lib. Cerer.

VIENNA ciuitas est Allobrogum in Gallia Narbonensi, cuius meminit Iuris[illegible] tit. de censib.

VIETORES, qui vitilibus id est flexibilibus, quos vulgò [illegible] circumligant, pro sententia Donati in Terent. Nam viere, significat flexum esse, [illegible] facilè flecti, testibus Marcello, Va[illegible] cupparios, Küffer vocamus, vt à Zas. præceptore nostro accepimus, quum elucidaret aliquot titu. Pandect. Vlpian. in fin. §. l. si seruus seruum. ff. ad legem Aquiliam. Item ait si victori locaueris lacum vino plenum curandum. Sp.

VIGESIMARII exactores, à vigesima parte: sicut Octauarij, ab octaua dicti. Lege Alciat. in l. cum qui vectigal. de verb. sig. Old.

VIGILANTIA, diligentia. Hermogenianus: Personale munus est, quod cum corporibus, cum labore, ac solicitudine animi ac vigilãtia existit. l. 1. ff. de mun. & hon. Old.

VIGILANTISSIMI iudices. pro maximè prouidis & [illegible]. l. tertia. C. de offic. rector. prouinc. Sp.

VIGILARE vigilanter, prouidè. inquit Seruius, sine studium & [illegible] adhibere. Hinc quod fre[illegible] dicorum est, Vigilantibus iura subuenire [illegible]. Sp.

VIGILAX, pro vigilans, industrius, solicitus. Caius. l. 13. ff. de ædil. edict. Si constantem, aut laboriosum, aut curetem, vigilacem esse, aut ex frugalitate sua peculium [illegible] adfirmauerit. Hot.

VIGILES nocturni excubitores vocabantur, qui noctu [illegible] arcendorum causa vigilias agebãt ex Augusti instituto, qui per singulas vrbis regiones eos disposuit, præfecto eis ex equestri ordine viro spectabili, qui præfectus vigilum est appellatus. l. duodecima, & 3. ff. de offic. præf. vigil. l. vlti. ff. de condict. causa da. l. 2. §. 1. ff. de fugit. l. 58. ff. de furt. Briss. Hinc Cuiacius dicit in Notis suis ad titu. 2. Vlpian. de Latinis, §. militia, quod septem vigilum cohortes D. Augustus constituerit ita, vt binas regiones vrbis vnaquæque cohors tueretur. Constat enim 14. fuisse regiones vrbis. l. 3. de offic. præf. vig. Inter eos, qui Latinus sex annis militasset, ex lege Visellia ius Quiritium consequebatur.

VIGILIA, & frequentius vigiliæ, numero multitudinis. Excubiæ dicuntur. Sed tamen hoc inter se differunt, quòd vigiliæ sunt tantùm nocturnæ: Excubiæ autem, tam nocturnæ, quàm diurnæ. Diuidebantur autem in quaterna horarum spacia, ita vt prima secunda, tertia & quarta vigilia diceretur. Interdum & vigiliarum nomine ipsos custodes, qui vigilant, accipimus. Adi Thesaur. Steph. Robert. qui indicat & apud Plautum reperiri vigiliam, pro eo die, qui festum diem præcedit. Decreta Pont. non laudant vigilias immodicas, quibus sensus integritas corrumpatur. de consecr. dist. 5. cap. non mediocriter. Sp.

VIGINTI aureos pro libertate retinenda dependere. l. si mulier. ff. de minor.

VIGINTI milia passuum, quomodo accipienda, declarat Alci. in comment. de verb. sign. in l. in itinere faciendo. Sp.

VIGINTIQVATVOR horæ. Paul. in l. more Romano. ff. de ferijs. Quicquid, ait, in ijs viginti quatuor horis, id est, duabus dimidiatis noctibus & luce media actum est: perinde est, quasi qualibet hora lucis actum esset. Spieg.

VIGINTIVIRATVS causis diiudicãdis fuit: quod munus magnæ indolis iuuenibus conferri solebat. Hinc enim gradum ad reliquos honores auspicabantur viri excelsi ingenio & doctrina. Et centumuiri, amplissimum iudicium, qui populo iura aliquandiu dixere: à quibus nulla erat prouocatio: quorum iudicia Centumuiralia dicebantur. Alexand. Neapol. Genial. dier. lib. 3. ca. 16.

VIGOR. Impp. in l. prohibitum est. de iure fisci. C. lib. 10. ad fin. Cùm literis nostris [illegible] uerit, non ex arbitrio suo, Cæsarianos ad capiendas easdem venisse facultates, sed iustitiæ vigorem id fieri statuisse. Interpres vigorem, id est, Principẽ exponit, quòd sit vigor iustitiæ, & animata lex. Sed apparet, effrenatæ officialium cupiditati oppositam ab Imp. perpetuam & constantem iusti[tiæ] voluntatem vnicuiq; sua tribuentem. Siquidem quod firmum & integrum est, rectè vigere nuncupatur. Sp.

VIGOR censuræ nostræ absumat, in l. iustissimos. C. de offi. rect. prouin.

VILE dicitur, quod paruo precio emitur. Nostri rẽ vilem dicunt, quæ non excedit valorem 5. aureorum. l. si oleum. ff. de dolo. l. diuus. ff. de bon. dam. Veruntamẽ vilis alicui res dicitur, quam pro nihilo habet, & nihili facit. Sp.

VILES personas Alci. recitat, in comm. ad l. mercis appellatione. de verb. sig.

VILITAS, opponitur caritati, l. 2. de iur. hast. fis. C. lib. 12.

VILIPENDIVM, & hoc in barbarie vocabulũ natum est.

VILLA, à vehendo, quasi vehilla dicitur, quòd in eam rure fructus conuehantur ex agris, sicut domus propriè in vrbe est. Ein Meyerhoff.

Caius Villam appellat casam. l. riparum. §. vlti. ff. de rer. diuisio. Theophilus ἐποίκιον, Theocritus ἔπαυλιν, vt refert Baldu. in comment. Insti. lib. 2. tit. 1.

VILLA, fundi accessio est: proinde diruta ea, vsusfructus non extinguitur. auctor Vlpianus. l. fundi vsufruct. C. quib. mod. vsusfruct. amitt. Sp.

VILLA etiam est secessus & secretum, & ita legò cum in villa. ff. de man. vind. in villa dum dicitur rectè manumissionem fieri apud [illegible] etiam sine lictore, inter parietes & secreto eam fieri posse significatur, nec

publicam

publicam contestationem requiri. Cuia. obseruat. lib. 6. ca. 10. prope finem.

VILLA diuiditur in vrbanam. l. plenum, ff. de vsu & habit. Rusticam. l. videamus. locati. & Fructuariam, in quam fructus deuehuntur: vnde & à vehendo villa dicta Columellæ, quasi vihilla. Sp.

VILLA dicitur quod in eam, & ab ea conuehantur fructus & euehantur, cum veneunt. A quo rustici etiā nunc quoque viam veham appellāt propter vecturas: & vellam, non villam, quo vehunt, & vnde vehunt. Brech. in l. vrbana. ff. de verb. & rer. sign. Adde Connan. lib. 4. ca. 10. nu. 5.

VILLA rustica, est ea pars villæ, quam villicus, colonus, vel vinitor vel arborator habitandam sibi obtinet, & familiæ villaticæ, atque instrumento omni rustico condendo aut continendo. Vlpi. in l. si cuius. ff. de vsufruct. Ita fundi, ait, vsusfructus legatus est: non debet neque arbores frugiferas excidere, neque villam diruere. Vide Bud. in l. videamus.

VILLA vrbana. quæ. eodem teste, & Prætorium dicitur, ea pars est. quam dominus sibi recepit: quæ quia elegantius amœniusque ædificari solet, & instrui, ideo vrbana vocatur, quasi vrbani nitoris & elegantiæ plus habens, quàm rusticæ. Sp.

VILLAM vrbanam. Vitruu. lib. 6. cap. 8. Pseudo vrbanam videtur appellare, quod ea instar ædificiorum vrbis, domos haberet, & vrbis domos veluti ementiretur &c. Brech. in l. vrbana prædia. ff. de verborum & rerum signifi.

VILLANI, inquit Bud. dicuntur, quòd villæ (vnde Villici dicti) ascripti, & colonarię conditioni addicti, aut ipsi sint, aut eorum maiores fuerint. quarum rerū vestigia non obscura multis in locis extant: quod tamē nomen loquentium inscitia in contumeliam iam vertit. Villanum enim, & vilem. vernacula simplicitas cōfundit. Vide eum in prior. annotat. & not. in l. non patimur. C. de curs. public. lib. 12. Sp.

VILLICA, vxor villici. Columella: Nec tamen instituendo villicam, domesticarum rerū villico remittimus curam, sed tantummodo laborem eius, adiutrice data, leuamus. Sp.

VILLICVS. seruus est, qui ruri præest, & agriculturam rusticasque operas curat. eisque secundum domini vtilitatem præcipit. Huic serui ipsi Agricultores subijciuntur. Alci. de verb. sign. Pompon. eod. tit. explanat, quando ab hoc dispensator non multum absit. l. vrbana familia.

De villico verò, cuius etiam meminit Iureconsul. eodem loco, res clara videtur. & appellatur is, qui villæ curam habet, vel qui præest toti rei rusticæ. vt etiam inquit Paul. in l. si cum villico. ff. de institor. vt declarat D. Hiero. in lib. ad Agasiam, de 11. quæstionibus noui testamenti. Ponitur tamen quandoque pro rustico agricultore. à villa villici nomine indito. Varro libr. 1. de re rust. villicus agri colendi causa constitutus, atq; appellatus à villa: quòd ab ea in eam conuehuntur fructus, & euehuntur, cum veneunt. Horat.

Villice syluarum, & mihi me reddentis agelli.

Iuuenal. in 3. Satyr.

Vive bidentis amans, & culti villicus horti.

Colum. lib. 12. Villicus semper caueat, ne improuidus ab opere vincatur: res est agrestis, insidiosissima cunctanti. De villico etiam meminit Alph. in l. in l. censoria. ff. de verb. sig. & Vlpi. de villica. in l. quæsitum est. §. item fabrum. ff. de fund. instru. Cott.

VILLICVS est is, qui præpositus est rationibus rusticis, fructibus percipiendis, vniuersoque operi rustico. l. 8. ff. de instr. leg. l. filio. ff. de adim. leg. l. si cum villico. ff. de inst. act. Sed poetæ hanc solent appellationem transferre ad præfectos quoslibet, vt Iuuenalis ad præfectum vrbi scribens de Pegaso Iurisconsulto:

Pegasus attonitæ positus modo villicus vrbi.

Et ad præfectum ærarij Patauina inscriptio:

Villicus ærarij quondam, nunc cultor agelli.

Cuiac. obseruat. lib. 11. ca. 37. in prin.

VINACIA, grana vuæ compressæ. Iulian. l. 14. in fin. ff. de condi. furt. Idem iuris est vuis subreptis: nam & mustum & vinacia iure condici possunt. Vlpi. l. 52. §. 8. ff. de fur. Idem est & in vuis, & in musto, & in vinaceis. nam & vuarum & musti & vinaceorum nomine furti agere potest. Hot.

VINALIA feriæ 9. Calend. Maij. degustandis vinis institutæ, teste Plinio. Et altera Vinalia, quæ aguntur ad 13. Cal. Septemb.

VINARIA vasa, inquit Iulian. propriè vasa torcularia esse placet. Dolia autem & serias, tandiu in ea causa esse, quamdiu vinum haberent: quum sine vino esse desinerent, in eo numero non esse: quoniam ad alium vsum transferri possent. veluti si frumentum in his addatur. Eandem causam amphorarum esse: vt quum vinum habeant, tum in vasis vinarijs: quum inanes sint, tum extra numerum vinariorū sint: quia aliud in his addi possit. l. 206. ff. de verb. sig. Hot.

VINARIAM nauem Vlpia. in l. 21. §. 5. ff. de furt. eam interpretatur. in quam vinū effunditur, & vnde postea hauritur. Briss.

VINARIVS. pro vinoso & ebrioso. Vlpian. in l. ob quæ. de ædil. edict. Item. aleatores & vinarios non contineri edicto, quosdam respondisse, Pompo. ait, Ibidē in l. ædiles. reputa si imitatione cōseruorum apud emptorem talis factus est. aleator fortè, vel vinarius vel erroneus fit. Est etiam Vinarius, vini venditor. Vnde Lamprid. scribit, Imp. Alexandrum constituisse corpora vinariorum, & caligariorum, & omnino omnium artium. Spieg.

VINCERE, pro obtinere. Paul. de publican. Locatio vectigalium (sic enim legendum) quę calore licitantis vltra modum solitæ conductionis inflatur, ita demum admittenda est, si fideiussores idoneos. & cautiones, is qui licitatione vicerit, offerre paratus sit. Sp.

VINCTVS, pro seruo & compedito. In compedibus enim vincti serui ad agriculturam destinabantur. Porrò, vinctum esse, hoc est, constrictum, & in vinculis esse distare, Albe. annotauit, per l. si tamen. §. ei qui seruum. ff. de ædil. edict. Sp.

VINCTVS. quod ad l. Aeliam Sentiam attinet. non videtur fuisse seruus licet carcere clausus fuerit, si vincula corpori eius non sint addita. l. 216. ff. de verb. signi. Et apud Vlp. in Instit. tit. 1. Briss.

VINCVLA appellat Iurisconf. custodiam, compedes, latumias, atque omnem denique corporis coercionem. l. succurritur. quib. ex caus. maior. Prętereà eiusmodi alligationem, vt sine dedecore aliquis in publico apparere non possit. l. in eadem caus. eod. titu. Quid sit, è vinculis causam dicere, supr. dictum est in dictiōe Causa. Sp.

VINCVLORVM appellatio in maioribus in integ. restituendis non ad compedibus vinctos tantum pertinet. sed etiam ad parietibus, veluti Latumijs inclusos. l. 9. In vinculis etiam ij accipiuntur, qui ita alligati sunt. vt sine dedecore in publico parere non possint. l. 9. & 10. ff. ex quib. cau. maior. Hotom.

VINCVLORVM genera sunt, compedes, pedicæ, manicæ. & catenæ. Sunt & Boiæ damnatorum torques, quasi iugum bonum. Item collaria, quibus in publico blasphemi & lenæ etiamnum alligantur, vt derisui viatoribus sint. Est & Numella ligneum instrumentū, quo quis incuruus & quadrupes caput & pedes exerit. Alc. Commen. de verb. sign. Spieg.

VINCVLORVM autem appellatione vel publica vel priuata vincula significantur. l. 214. ff. de verb. sign. Et ideo in edicto prætoris de In integrum restitutione maiorum verba hæc, Siue in vinculis esset, non ad eum tantùm pertinent, qui publica custodia coercetur, sed ad eum quoque, qui à latronibus aut prædonibus vel potentioribus vi oppressus vinculis teneatur: Sed & inclusi lautumijs vinctorum numero habentur: quatenus nihil interest, parietibus quis, an compedibus teneatur.

Custodiæ autem appellatione sola publica intelligitur. Et ideò in vinculis custodiaue separantur. in l. 3. §. lege Iulia. ff. de testib. Et apud Vlp. in Insti. tit. 1.

VINCVLVM & obligationis dicimus. l. 67. ff. de procurat. Et æquitatis. l. 95. §. naturalis. ff. de solutionibus. Vinculum pignoris in l. 39. §. curatores. ff. de admin. tut. l. 15. §. sed si emptor. ff. de re iud. l. 16. C. de loca. l. 2. C. de cur. fur. Et ita vinculum restituendæ rei quæ pignori nexa erat dicitur in l. 9. in fin. ff. de suppel. leg. Sic & vinculum. in l. 20. ff. qui test. fac. poss. pro vinculo pignoris, quo ab hostibus redempti redemptoribus obstringuntur. l. 2. ff. de captiu. & postl. l. 8. & l. 11. C. eo. titu. l. 43. §. vlti. ff. de leg. 1. Quo vinculo resolui intelliguntur si libertas ijs detur. l. 70. ff. de adqui. hæredit. Briss.

VINCVLVM iuris. Institut. de obligat. in princip. C. de testam. mil. l. quanquam. Cicero dixit memorabiliter pro Cæcin. Qui ius ciuile contemnendum putat, is vincula reuellit non modò iudiciorum, sed etiam vtilitatis. vitæque communis. Et in de Fin. paulò ante fin. libri 3. vers. Quemadmodum igitur membris vtimur. Et quo modo inquit, hominum inter homines iuris esse vincula putant, si homini nihil iuris esset cum bestijs. Spieg.

VINCVLVM stipulationis. l. 6. C. si cert. pet. l. 6. C. de vsur.

VINCVLVM cautionis. l. 40. ff. de vulg. & pup. l. 13 § 1. de tut. & curat. vt vinculum fideiussionis apud Cassiod. lib. 2. Variar. Epist. ad Pruinatem.

VINCVLVM locationis. l. 52. §. penult. ff. de fideiussoribus.

VINCVLVM familiæ. l. 87. ff. de adq. hæred.

VINCVLVM necessitudinis & adfinitatis. l. 9. ff. de suspect. tutorib. l. vlt. C. de codicil.

VINCVLVM religionis. l. 1. C. de in lit. iur.

VINCVLVM pœnæ. l. 134. ff. de verb. oblig.

VINCVLVM insulæ. l. 5. ff. de interd. & releg.

VINCVLA censualia. l. 4. §. si quis inquilinum. ff. de censib. Briss.

VINDEMIA, inter eas refertur dictiones, quæ in numero singulari plus, quàm in plurali significant. Papin. in l. diuortio. solut. matri. vtroque numero protulit, collectis vindemijs, vindemiæ fruct⁹, percepta vindemia & ante vindemiam. Iulian. eleganter Collectæ, pendentem vindemiam opponit. de act. empt. l. qui pendentem. Sp.

VINDICO, concretum esse vocabulum, coniugata verba demonstrant: Iudico. Prædico, Dedico, Indico. Et, nisi me animus fallit, à Vim & Dico fictum est: quemadmodum Varro, Iudico à Ius & Dico deriuat. nam in Vindicationibus manus conseri, & vim quandam adhiberi solitam, quàm Cicero Quotidianam, Gellius Festucariam appellat. iampridem in commenta. orat. pro Cæcin. demonstrauimus: docuimusque vim quam Cicero moribus fieri dicit Festuca fieri solitam: quam etiam Vindictã appellari Boetius in Topica testis est: vbi vindictam Festucam interpretatur. Idem etiam ex Persio intelligitur. qui non alio sensu dixit,

Vindicta postquam meus à Prætore recessi.

quàm illo loco,

Non in festuca lictor, quam iactat inani. Hor.

VINDICARE est, suum repetere. Exempla sunt apud Cicer. quamuis mutilata, teste Philippo in Orat. pro L. Muræna, quo loco idem scribit: Vindicare est asserere fiduciariã possessionẽ rei de qua litigatur, quod lis finiatur. Vindicare est etiam animaduertere in malos. Item vindicatur maiestas publica, cùm à sontibus supplicium sumitur. Sp.

VINDICARE, pro petere per hypothecariam actionem. in l. Paul respondit. in prin. de pign.

VINDICARE hæreditatem pro petere hæreditatẽ. l. si superatus. in princ. ff. de pign.

VINDICARE in hypothecis est per hypothecariã actionem petere. l. fideiussor. §. Lucius Titius, ff. de reb. dub.

VINDICARE in seruitutem. l. 3. ff. de libe. cau. Nec verò res corporales tantùm, sed & iura vindicari dicũtur, veluti hæreditas. vsusfructus, seruitus. l. 1. §. 1. ff. de pet. hæred. l. vn. §. pen. ff. de remiss.

VINDICARE etiam iniuriam sibi factam exequi & crimen persequi significat. l. 2. §. sed & si agant. ff. de iud. l. 15. §. 1. ff. de iure fisc. Briss.

VINDICATIO est, per quam vis & iniuria, & omnino omne quod obfuturum est defendendo aut vlciscendo propulsatur. auctor Cice. de Inuent. 2. Spiegel. Adde Baldui. commen. Instit. Iustin. lib. 4. tit. 3. de lege Aquil. & Connan. lib. [illegible] ca. 6. nu. 8.

VINDICATIO videtur ex antiquis Vindicijs originem duxisse. nam Cicero in Milon. cum actiones calumniosas significaret, ita scribit: Eum denique, qui non calumnijs litium, non iniustis vindicijs ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat. Sed tamen longè aliud Vindiciæ olim fuerunt, aliud hodie Vindicatio est. quod ex Asconij verbis in Verrin. 2. intelligetur. Hot.

VINDICATIO triplex est, proprietatis, seruitutis, & pignoris. l. 3 §. est autem. §. Pompon. ff. ad exhiben. Proprietatis vindicatio etiam si ea vtiliter experiamur, respectu cæterarum directa est, ideoque eam Harmenopulus conferens cum hypothecaria, quæ vxori in cæteris mariti bonis competit, non malè directam appellauit. Hæc enim propriè vindicatio est, cæteræ quasi vindicationes. Cuiac. obser. & emend. lib. 5. ca. 29. circa med.

VINDICATIO omnis in rem actio appellatur. l. 25. ff. de oblig. & act. §. appellamus. Institu. de actionibus. Itaque non eæ tantùm actiones, quibus rem nostram esse, sed & quibus pignori obligatam nobis esse intendimus, vindicationes appellantur. Vnde Hypothecaria actio vindicatio pignoris appellatur. in l. 16. §. in vindicatione. ff. de pignoribus. A vindicando autem vindicatio ducitur. Est autem vindicare vel dominium vel ius aliquod sibi adserere. Inde vindicare suum esse pro eo quod aliàs suum esse petere dicitur. l. 27. §. cui legatum. ff. de aur. argen. l. 66. ff. de rei vind. l. 6. §. sed & si fundum. ff. de confess. §. nam cui. Institut. de actio. l. 21. §. 1. in fin. ff. de except. rei iud. Et vindicare dominium. in l. 40. ff. de pigner. act. Et vindicare per in rem actionem ius non esse alicui reficiendi. l. 3. §. pen. ff. de riuis. Et vindicare pignus creditor dicitur, qui in rem sibi pignori obligatam à possessore petit. l. vlti. ff. de pigner. act. l. 16. §. creditor. ff. de pignor. l. 7. C. de oblig. & act. Briss.

VINDICEM in 12. Tab. appellatum, qui alterius causam suscipiebat vindicandam. quem nunc procuratorem dicimus. Boet. in Topic. scribit. Videtur tamen ita potius appellatus, qui iudicio sisti, iudicatumq; solui satis pro alio dabat. Briss.

VINDICES. Scio in l. 1. C. Theo. si quacum. prædit. potest. ciuitatum defensores siue [illegible] ciuitatum vindices appellari. At vindices illi, quorum Iustinianus in Nou. περὶ τῶν [illegible], & in Nou. περὶ τοποτηρητῶν meminit, an sint ciuitatum defensores addubito. Nam hi potius vindices a Iustiniano appellari videtur, qui exigendis tributis. quorum ad curiales antea exactio pertinebat, ab Anastasio Imperatore in singulis ciuitatibus constituti sunt, vti auctor est Nicephorus libro 16. cap. 44. è quibus verisimile est Iustiniani tempore adhuc in quibusdam ciuitatibus nonnullos superfuisse. Defensores autem ciuitatum siue locorum antiquiores longè sunt, & similes Tribunis plebis, atque ideò defensores plebis appellantur. in l. 1. C. de off. iurid. Alex. Rursus ab eis diuersi sunt τοποτηρηταί, vt ex Nou. περὶ τοποτηρητῶν facilè intelligi potest, qui mittuntur à præfectis prætorio, vel comitibus vel præsidibus iuris dicendi causa, & à Paulo Monacho loci seruatores appellantur lib. 6. hist. Longobard. & [illegible] l. 27. de furt. in legib. Longob. & loci Iudices in l. 2. C. de exhi. reis. à Iuliano antecessore. vicarij. Meminit Anna in Alexiade 3. Adamateni τοποτηρητοῦ Heracleæ & Paphlagoniæ circa pontum. Suidas [illegible]. Cæterum vindicibus Anastasianis pares sunt, qui Canonicarij dicuntur in Nou. περὶ τῶν [illegible] & Nou. περὶ [illegible], & in libris Variarum Cassiodori sæpissimè. Hi ab exigendis Canonibus canonicarij dicti, quod ab Anastasio

sio decurionum iniquis exactiöibus oppositi fuerint, appellati sunt vindices. Cuiac. obseruat. lib. 3. ca. 14.

VINDICIAE (quod nunc vocant possessorium) erant ius possessionis, quo disceptabatur pendente iudicio, penes quem res quæ vendicabatur, deberet remanere. Sic dictæ, quòd qui id obtineret, vindicem, id est, prædem dare deberet, nil in re possessa deterius interim se facturũ. Alc. Vindiciæ autem à vindicando tractum: non à vindicio, vt Accursi. putauit. Vnde vindicari puellam, pro, vindicias puellæ secūdum libertatem dari dicimus, hoc est, asseri interim in libertatem, & in possessione libertatis esse. Qua de re post Bud. in annot. priorib. nemo fusius scripsit Rhodigino, lib. 9. cap. 53. Spieg.

De Vindiciarum lite vide Paul. lib. 1. Sentẽ. ca. 21. Itẽ Iacob. Ræuard. ad leges 12. Tabu. cap. 6. Vindicias autem secundum libertatem cedere. Liui. lib. 3. intellexit, decernere, vt interim, dum pater puellæ absens accersitur, dumq; ipsa sui status quæstionẽ patitur, in possessione ipsa, sui, ac libertatis, esset: vt vindicias postulare secundum libertatem, pro eo quod est postulare, vt interim libertate potiretur, vt interpretatur Budæ. in prior. annot. in Pand. Imo vindiciarum nomine nihil aliud intelligi, quam assertionem, Cælius libr. 17. ca. 29. lectio. antiqu. tradit, quæ si à seruitute ad libertatem fo[illegible] vindiciæ secundum libertatem dicebantur. Si vero à libertate in seruitutem, Vindiciæ secundum seruitutem pronunciabantur. A quibus minimè dissimilia vide apud Alexan. ab Alex. lib. 8 ca. 10. Præcipue autem vide notata à Turneb. lib. 13. aduersar. cap. 23. Vbi varias huius dictionis significationes esse ostendit. Cæterùm quia Fr. Hotom. lib. 1. obseruat. ca. 32. Hermagoreo artificio locum Liuij libr. 3. valde obscurum, insigniter explicuit, ideo eius explicationem adscribere non pœnitebit. Puella virginea, quæ in potestate patris absentis erat, in seruitutem petebatur. Cum assertores vindicias secundum libertatem postularent, aduersarij contradicerent, causa ita est constituta. Intentio. Vindiciæ secundum libertatem decernendæ sunt. Depulsio, Nõ sunt. Q. An sint? R. Quia nemo idoneus auctor existit, cui addicantur. Nam si sui iuris puella esset, & tutores adessent, ijs decernerentur, darentur etiam patri, si adesset atque defenderet. At nemo pro ea, quæ in patris manu sit, iustus est auctor prꝑter patrem. F. At lex indefinitè scripta est, neq; inter filiamfamilias aut matrẽfamiliàs distinguit. D. An lex ita demum vindicias secundum libertatem decerni iubeat, si quis idoneus auctor existat, cui addicantur. Hoc enim Appij verba, satis alioqui obscura, significare videntur. In his, inquit, quæ asserantur in libertatẽ, quia quiuis lege agere possit, id iuris esse, in ea, quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat. Quasi diceret, filiæfamiliàs non asseruntur in libertatem, sed petuntur filiæ. l. 1. ff. de rei vindi. Præterea non quiuis potest lege agere, pro filiafamiliàs, sed solus pater. Is autem abest, quare nemo existit, cui vindiciæ secundum libertatem attribuantur, quod ne cui absurdius videatur, Vlpiani locum ascribam, ex l. Pomponius 40. ff. de procurat. vbi sic ait: Pomponius scribit, non omnes actiones per procuratores quem posse instituere. Denique vt liberi, qui in potestate absentis dicuntur, ducantur, interdictum non posse desiderare ait, nisi, vt Iulianus ait, causa cognita, id est, si & nominatim ei mandatum sit, & pater valetudine, vel alia iusta causa impediatur. His adde Turneb. aduers. lib. 13. ca. 27.

VINDICTA, pro vltione apud Paul. de iniurijs. in l. quod reipublicæ venerandę, vt habet vulgata lectio, siue vindicandæ, vt Budæ. legendum existimat. Quia tamen, inquit, non ea mente magistratus facit, vt iniuriam faciat sed ad vindictam maiestatis publicæ respiciat, actione iniuriarum non tenetur. Sp.

VINDICTA, inquit Boetius in Topica Ciceronis, est virgula quædam, quam lictor manumittendi serui capiti imponens, eundem seruum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba solennia. atque ideo illa virgula Vindicta vocabatur. Plutarchus de ijs qui tardius à Deo puniuntur: [illegible] Romani, inquit corporibus quos in libertatem efferunt, tenuem festucam imponunt. Festuca igitur vindicta nominatur a Vindice, vt scribit Liui. lib. 2. qui seruus cum adolescentum nobilium coniurationem patefecisset, libertate & ciuitate donatus est. Quare vindicta idem est vt festuca: nec alio sensu dixit Persius,

Vindicta postquam meus à prætore recessi,

quàm alio loco,

Non in festuca lictor quam gestat inani. Hor.

Inde vindictam imponere. in l. penultim. §. pater. ff. de castr. pecul. l. 14. in fi. ff. de manum issio. & l. 12. §. potest. ff. de liber. caus. l. 5. ff. de manu. vind. l. 1. C. si aduers. libert.

Et vindicta libertatem imponere. l. 10. C. qui test. fac. Et vindicta manumittere. l. 33. ff. de dolo. tit. de manumiss. vindicta.

Et vindicta liberare. l. 122. §. Flauius. ff. de verb. oblig. l. 15. ff. de manumissionib. l. 5. ff. de manum. vind. l. vlt. ff. pro derelic. Briss.

VINDICTAM facere, est cedentem fugientemúe insequi, ait Salomon. Paul. in l. quod reipubl. ff. de iniu. pro animaduersione & delicto sumit. Sp.

VINEA, locus est vitibus consitus. Caius de in ius vocan. Sed etiam è vinea ait, & balneo & theatro nemo dubitat in ius vocare licere. Vide Barto. in l. certo generi. ff. de seru. rust. præd. & simul glo. quam Alberic. commendat. Sp.

VINI appellatione quæ veniant, docent Iuriscons. l. 1. & 3. §. 1. & l. si quis vinum. ff. de trit. vin. & oleo leg. à vi deductum volunt nonnulli, quod vim inferat menti. Notum ex Plinio in prouerbium cessisse, Sapientiam vino obumbrari. Vnde nostri, wein hynein / witz herauß. In prouerbijs item Ecclesiasticis duo referuntur, quæ sapientem etiam dementent, vinum & mulieres. Vide Albericum in l. 1. C. si quis Imp. maledix. Spieg.

VINI vitia celebrata duo inprimis sunt, acor & mucor, de quibus in l. si quis vina. ff. de pericul. & com. rei vend. Budæ. in l in venditionibus. ff. de contrah. empt. Forcat. in penu iur. ciuil. cap. 9.

VINI autem genera quædam enumerantur. in d. l. 9. Vinaria vasa propriè torcularia esse placet: Dolia autem & seriæ tamdiu in ea causa sunt, quamdiu vinum habeant: cùm verò sine vino esse desierint, in eo numero non sunt. l. 206. ff. de verb. sign. Seriarum autem cadorum, cupparum, culleorum, in quibus vinum diffundi solebat, fit mentio in l. 15. §. proprietatis. ff. de vsufru. l. 93. §. penulti. ff. de legat. 3. l. 3. §. 1. l. 15. l. 14. ff. de trit. vino. Briss.

VINITOR, rusticus vinearum cultor appellatur. & de eo loquitur Vlpianus. in l. instrumenta fundi. ff. de fund. instr. (nam ita scribendum est, ex antiquis exemplaribus: non monitor, vt in impressis codicibus legitur.) & ideo Colum. li. 1. refert, quòd separandi sunt aratores à vinitoribus & in 4. Is, inquit, vinitor, licet sit emptus sex, vel potius octo millibus sextertijs. Vergil. Georg. 2.

Iam canit extremos effœtus vinitor antes.

Sedulius poeta Christianus.

Sordidus impressas calcabit vinitor vuas. Cotta.

VINO legato, ea demum vasa sequũtur, quæ ita diffusa sunt, vt non ad perpetuum vsum vasa reseruarentur: veluti amphoræ, & cadi. verba sunt Iureconsul. in l. vino. ff. de trit. vino, oleoq; leg. in quo loco Amphora pro vase vinario paruo habetur, vtpote continens heminas nonaginta sex. Hemina autem mensura est vnciarum 12. ita quòd amphora ad medietatem vnius metretæ Mediol. non ascendit: Cadus autem ex congijs decem constat: Congius heminas duodecim continet. & sic inter amphoram & cadum non multum interest. Simile responsum habetur per Vlpi. in l. 3. eod. tit. tamen cum ex facto incidisset in promissione facta de duabus ampullis vini, cottannis præstandis episcopo Torrelano, consuluit Fulg. consil. 231. in quodam instrumento,

Ampullas non deberi. arg. l. veterib. ff. de pact. Largior enim fit interpretatio in vltimis voluntatibus, quàm in contractibus. Prohibet sacra scriptura vinum regibus dari: quia nullum ibi arcanum inueniatur, vbi regnet ebrietas. vnde in prouerbium abijt, In vino veritas. de quo Erasmus in Prouerbijs. Cotta.

VINVM cum vasis legatum. Proculus. l. pen. de trit. & vin. leg. Illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, ei amphoras, cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos esse. Old.

VINVM aminæum est præstantissimum, de quo. l. fi. ff. de trit. vino & oleo. quod & Falernum appellatur, l. legatum. §. fin. ff. de annu. lega. à loco vt rectè suspicatur Accur. a Falerno enim Campaniæ agro seu monte dictum est. Martialis.

Nec in Falerno monte maior autumnus.

Forcat. in sua penu iur. ciu. cap. 7.

VINVM doliare omnes ferè apud Vlpianum exponunt, quod in dolio conditum est, ad vini pendentis discrimen: præsertim cum vinum pendens, ipsas vuas significet, & vindemiam nondum collectam. Nam vinũ pro vuis dici, locus ille Plauti clarissimè indicat: Tum vinum priusquam coactum est pendet putidum. Sed Turnebus aduersariorum. lib. 1. ca. 1. vinum doliare potius putat dici ad discrimen vini diffusi, cuius rei testem citat Proculum I.C. Is quidem, ego (inquit) etsi dolia in vasis vinarijs non sunt, non tamen non concederem Trebatio, quod in dolijs esset, id est, quod in vasis non esset, legatum: Illud verum esse puto, cui vinũ legatum cũ vasis erit, ei amphoras & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos esse. Vinũ autem doliare vinum est nouum, quod quia vetustatem non habet, quæ diffuso quæritur & vino maturitatem & suauitatem affert, ideò minoris erat precij. Vinum de dolio appellat Cicero, vt in Bruto. Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? Appellat & vinum de cupa, vt in Pisonem, Panis & vinum à propala & de cupa. Itidem & Plutarchus vinum de dolio nouum esse ostendit, cuius verba sunt, τὸν δὲ ἐνδόσιμον ἀπωσάμενοι τουτονὶ καὶ μαλακὸν, ἀγριώτερον πίνομεν ἐκ πίθου κωνώπων χορῷ περιαδόμενοι id est isto veteri & miti vino reiecto durum & immite de dolio bibimus, culicum turba perstrepens.

VINVM diffusum est quod in amphoras & cados apothecarum ad asseruãdum fusum est. Plinius apothecas fuisse, & diffundi solita vina, anno D.CXXXIII. vrbis apparet indubitatio Opimiani vini argumẽto. De diffuso vino ita scribit. Horat.

Vina bibes iterum Tauro diffusa:

Et Iuuenalis.

Ipse capillato diffusum consule potat.

Defundere autem vinum est de dolio in craterem aut de cratere in pateram fundere. In Horatio igitur rectè conijcit vir doctissimus Lambinus scribendum.

Et nisi mutatum parcit defundere vinum.

Id enim est in pateram vel trullam fundere & bibere. Et lib. 2. de finibus: Quibus vinum defusum sit è pleno Oenophoro, id est deorsum in pateram aut poculum, fusum. Et apud Maronem:

Hac ait & liquidum Ambrosiæ defudit honorem.

Schardius, ex Turneb. aduersariorum lib. 1. cap. 1. vide Dolium.

VINVM doliare. Vlpian. de peric. & commod. rei vendit. l. 1. Si doliare vinum emeris, & cæt. Doliare vinum dicitur ad differentiam vini pendentis. Vide Caton. cap. 148. Quæ sit lex vino in dolijs. Spieg. Adde Cônan. lib. 7. ca. 10. nu. 2. supr. Vinum doliare.

VINVM paternum l. si quis vinum. §. vino autem. ff. de trit. vin. & ol. leg.

VINI falerni, quod domi nasceretur, quotannis in annos singulos binos culleos hæres meus Attio dato. Etiam pro eo anno, quo nihil vini natum esset, deberi duos culleos, si modò ex vindemia cæterorum annorũ dari possunt, Iabolenus respondit l. legatum ita est. de ann. legat. Sp.

VINVM si quis leganerit, omne continetur, quòd ex vinea natum, vinum permansit: sed si mulsum factum sit vini appellatione non cõtinebitur propriè: nisi fortè paterfa. etiam de hoc sensit. Certè Zithum, quod in quibusdam prouincijs ex tritico, vel hordeo, vel ex pane conficitur, non continebitur. Simili modo, nec camum, nec ceruisia continebitur: nec hydromeli quidẽ conditum, nec hoc puto, nisi alia mens testantis fuit. Oenomelli planè, id est, dulcissimum vinum & passũ, nisi contraria sit mens, continebitur: Defrutum nõ cõtinebitur, quòd potius conditura loco fuit. Acinaticium planè vino continetur. Cidoneum, & si qua alia sunt, quæ non ex vinea fuerint, vini appellatione non continebuntur. Item acetum vini appellatione non cõtinebitur: Hæc omnia ita demum vini nomine non cõtinebuntur, si modo vini numero à testatore non sint habita. Alioquin Sabinus scribit, omnia vini appellatione contineri, quæ vini numero paterfam. habuit: Igitur & acetum, quod vini numero paterfami. habuit, Zythum & camum, & cætera quæq; pro hominum affectione atque vsu vini numero habebuntur: Hæc Vlpia. de trit. vino oleoq; leg. Maffeus. Adde Forcat. in penu suo iur. ciu. cap. 3. in prin.

VINVM fæcatum dicitur vinum ex fæce factum. Nã cum è dolijs non multò post vindemiam in alia vasa transfertur vinum, residet in doliorum fundo fex qua in fiscinas fæcarias coniecta, torquendo vinum fæcatũ exprimitur.

VINVM nardinum est, quod vel nardo, vel vnguento nardino conditum est. veteres enim, vt Theophrastus auctor est, vnguentum miscebant vino, idque nonnulli in compotatione ipsa subitò faciebant, alij autẽ iam ante medicatum & curatum habebant. Turnebus lib. 2. cap. 29.

VINVM Surrentinum. Lege, Vinalia.

VINVM spurcare. Quære, Spurcare vinum.

VINVM vetus dicitur anno lapso. Si enim mustum, ait Alciatus, a Calendis Nouembribus, quo tempore defæcatum esse incipit, nouum vinum dicitur. l. iubemus. C. de erog. mil. lib. 12. Apparet non prius vetus appellari, quàm aliud nouum collectũ sit. l. vetus. de trit. vin. & ol. leg. Vult tamen hac in re ad consuetudinem regionis esse attendendum. Adi & Bart. in l. cum quid. ff. si cert. pet. & in d. l. iubemus. Old.

VINVM vetustum. Eius meminit Scæuola de leg. 3. Columella lib. 3. de re rustica paulò ante finem: Neque enim, ait, post annos quindecim, vel paulo plures deprehendi potest ignobilitas in gustu, quoniam ferè omne vinum id tempus eam qualitatem sortitur, vt vetustas acquirat bonitatem. Old.

VIOLARE, propriè de virgine dicitur: transfertur tamen ad alia. vt violare ius legationis, violare sacra, muros, & loca religiosa, parentes, fœdus, legem. Vnde violatæ legis reus habeatur. l. 1. C. de petit. bon. sublat. lib. 10. Sp.

VIOLATI pudoris macula adspergi, apud Impp. in l. diuo Marco. C. de pœn. Sp.

VIOLATOR pacis, id est raptor, puniẽdus, per tex. §. si verò pacis. de Pace tenen. in Vsibus Feud. l. fi. sub fin. ff. de re milit.

VIOLENTER, à violens aduerbium, vt vult Acron. Nostris est frequens, pro eo quod vi actum, factum, gestumúe esse intelligi volunt. Terent. in Phorm. Violenter tolerare, pro ægrè & inuitò vsurpauit. Sp.

VIOLENTES, pro violenti, in Auth. vt om. obed. iu. prou. §. arripiat. vt violens pro violento, apud Horatium, teste Budæo. Sp.

VIOLENTIA. Sub vno violentiæ nomine multa facinora continentur, teste Imp. Constantino l. quoniam. C. de mulier. quæ se propr. ser. iunx. Sp.

VIOLENTVS possessor, qui expulso veteri possessore adquisitam per vim rerum possessionem obtinet: aut qui in hoc ipsum aptus & præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio, cui resisti non possit, fretus, ingrediẽs in possessionem vim faciat, definitore. Old. Spieg.

VIR à Latinis dicitur, quod maior in eo vis est, quã in

in fœmina, vt testis est Lactantius in libro de Opificio Dei,& hinc virtus nomen accepit. Nam plus roboris maribus attributum est,ait ipse Lactantius cap.12. quo facilius ad patientiam iugi maritalis fœminæ cogerentur.Sic à Græcis dicitur ἀνὴρ,quod vir à Latinis παρὰ τὸ ἀνύω, τὸ ἀνύειν ἀνήρ,& per syncopen ἀνήρ.Brechæus in l.hominis.ff.de verb.& rer. sign.

VIR,pro marito,in l.1.§.e[illegible] quæstio.ff.pro dote. Aliquando respectum ętatis dicit, vt apud Plinium,cum ait:Quod non modò in puero, siue adolescente, sed etiam in viro admiratione dignum videretur. Aliquando respectum sexus habet, vt apud eundem:Viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiod.prodi-[illegible] §.codicillis.in [illegible]

VIR bonus, naturali obtemperat, & volun-tatem suam illi conformem facit, eamq; sequitur. Item Vir bonus dicitur, qui facit alteri quod sibi vult fieri. l.1.circa medium.ff.de solut.Indicauit & Alber. In iure Ciuili iudex est:& nomen viri, est sæpè dignitatis. refertur enim ad virtutem,vimque animi & corporis l.1. C.de dignit.lib.12.Sp.

VIR, appellatio domestica & familiaris. Cum verò prodit foras,& aliquo se communi hominum commerciò implicat, ciuis potius quàm viri munere defungitur. [illegible]

VIRES, pro potestate [illegible] Vlpian.in fin.l.1.de legat.2.velut certam quantitatem,exprimit pro viribus scilicet patrimonij. Sp.

VIRI boni arbitrium, quod omnibus ferè stipulationibus olim comprehendebatur, idoneæ & integrę existimationis diligentisq; circumspecti,& considerati patrisfam.arbitrium significat.l.16.§.vlt.ff.de oper.liber.l.21.§.siue autem.ff.de noui oper. l.9.in princi. & §. sed si lapidicinas.l.13.in fin.l.15.§. & si vestimentorum. l.65.ff.de vsufruct.l.18.§.& cuius. ff. de damno infect. l. 47.§.si Sticho.ff.de fideicom.libert.l.13. ff. de annu.leg. l.1.ff.de leg.2.l.17.l.18.ff.iudic.solu.l.50.ff.solut. matr. & alijs infinitis locis. Qua de re etiam suprà lib.2. nonnihil dixi. Bris.

VIRIBVS præturæ compelli, hoc est potestate: & vt nunc vulgò dicimus,ex officio iudicis.l.1. in princi. de iudic.Sp.

VIRIDIS appellatione interdum etiam totam hereditatem contineri dicendum est, vt ait Vlp. de verb. signifi.Maffeus.

VIRILE,quod est viri:vt,virile officium , munus. l.1.quand.mul.tut.offic.fun.pot.C.l.penult. ff.de eden. l.fœminæ.ff.de reg. iur. Sp.

VIRILES portiones æquales Paul. interpretatur in lib.3.Sentent.tit.2.quæ scilicet pro numero personarum & in capita constituuntur vt tot fiant,quot sunt & personæ.l.1.§.nunc tractemus.ff.de tut.& rat.distr.l.7 ff.de fideiussorib.tut.l.43.ff.de re iud.l.54.§.vlt.de lega. 1.l.67.§.si duos.ff.de leg.2.

VIRILIS portio in legatis conseruandis post petitam cōtra tabulas bonorum possessionem , quomodo accipienda sit,vide l.8.ff.de lega.præstan.Bris.

VIRILIS appellatione in l.Papia, etiam interdum tota hæreditas continetur.l.145.ff.de verb.sign.Bris.

VIRILIA pluraliter tantùm, verenda, pudenda, Plinio,& Canonist.tit.de corpore vitiatis.c.3.& seq.

VIRILIS.Vna atque altera significatione hæc dictio,virilis,accipitur,tum à linguæ Latinæ auctoribus, tum etiam à nostris Iureconsultis. Nam quod dicimus aliquando pro virili parte quicquam facere,id pro viribus,pro potestate, & quatenus in facultate nostra est positum,intelligimus.Cicero actio.5.in Verrem. Quæris(inquit)cur ei sim inimicus, cui Populus Romanus infestus sit? qui præsertim plus etiam , quam pars virilis postulat, pro voluntate Populi Romani, oneris ac muneris suscipere debeam. Virilis etiā dicitur,quod ad virum pertinet, & virum decet summa virtute præditum(est enim à viro virtus dicta. vt testis est Cicero lib. 2.Tuscul.Quæstionum.)vt virilis animus,id est,fortis, & μεγαλόψυχος. Dicebatur etiam virilis toga virorum vestimentum à Romanis. Solebant enim prætextam pueri ad virilem vsque ætatem deferre. Depositā verò & dimissa prætexta post pubertatem , decimo videlicet & septimo ætatis anno, togam sumebant : quæ ideo virilis dicta est.Præterea,virile pro ciuili vsurpauit Callistratus in l.fœminę.ff.de eden.Quo loco dixit fœminas remotas videri ab officio argentariæ, cum ea opera virilis sit, id est,virile negotium & ciuile , vt visum est Francis.Conna.lib.6.comment. iuris ciuilis. Alioqui virilis appellatio ad singulas & æquales partes refertur pro numero personarum.l.vnic.§.sin autem legatarij.C.de caduc.tollend. Vt cum dicimus , hæredes pro virili teneri. Idem pluribus vna eademque obligatione comprehensis,cum pro virili, τὸ ἐπὶ κατὰ μέρος & ἐν μέρει τὸ ἐπὶ μέρος non in solidum tenetur.Sed Vlpianus hoc loco virilis nomen , totum ac reliquum quandoq; significare scripsit.Vt cum duo in partes æquales instituti sunt,altero eorum mortuo , vel qui eiurauit hæreditatem,totum accrescit alteri . Sic virilis appellatio ad totum reducitur.Brechæus in l.virilis. ff.de verb. & rer. sign.

VIRILIS toga appellabatur toga purá. Sic enim scribit ad Atticum Cic.lib. 9. Volo Ciceroni meo togā puram dare.Dicebaturq; toga pura, quod ei nulla purpura esset prætexta. Ræuard.in comment.l.2. §.item im pubes.ad tit.Pand.de diuers.reg.iur.

VIRILIS vigor complectitur post tempus annorum 25.l.1.ff.de minor.Sp.

VIRILITAS pro testiculis.l.5.in fin. ff.ad l.Corn. de sicar.Martial.lib.9.Epigr.

Non puer auari sectus arte mangonis
Virilitatis damna mæret ereptæ.

Plinius lib.35. cap. 12. Galli Samia teste virilitatem sibi amputant.Quintil.Declamat.340.Mango iratus, ait, illi fortasse precium excisa virilitate producet.Et in Instit.Orat.lib.5.cap.13. Non alio medius fidius docentiū quàm quo mancipiorum negociatores formæ puerorum excisa virilitate lenocinantur. Apuleius lib. 8. de Asino aureo.Fuga detestabilem illum exectorem virilitatis meæ relinquentem. Briss.

VIRILITER.Cicero in Offic.Quod viriliter,animoq; magno fit,id dignum viro,& decorum videtur. Id est,fortiter. Viri namq; animus fortis esse debet.

VIRIOLAE inter ornamenta mulierum enumerantur ab Vlp.in l.argumento. §. muliebri. ff. de aur.& arg.leg.& à Scæuola in l.vltim.§.vltim.eod.tit. & puto diminutiuum esse à virijs,minoresque annulos significare , quos vulgus corrupto vocabulo vergetas nuncupat.& de his meminit Plinius Nat.historiæ lib. 33. cap. 3.vbi etiam de armillis mentio est.de quibus etiam Iureconsultus in loco suprà allegato.& diuus Hiero.Ad de Tyraquellum in l.3.connub.gloss.1.part.3.num.27. in Esaia:Illa,inquiens,auferet dominus , ornamenta calciamentorum.& lunulas.& torques, & monilia . & armillas. Dicuntur etiam ornamenta ea, quæ militares viri ab Imperatoribus donati,in sinistris brachijs gerere consueuerunt:quæ Prisc. brachialia vocitauit. & de armillis militaribus Liuius, Cæsar, & cæteri. proinde eleganter Iureconsult. viriolas & armillas simul enumerant.Cotta.infrà viriolæ.

VIRIPOTENS virgo, dicitur matura & nubilis virgo,& quæ iā virū pati potest.l.13.ff.de verb.sig. l.101. ff.de condic.& demonstr.Bris.

VIRGATORES,lorarij carnifices, qui virgis cædunt.Apud Romanos morti addictus virgis cędebatur: deinde necabatur. Interim cum facinus non erat graue,satis habebant,virgis cædere. Tum etiam qui creditoribus addicebantur, multa turpia & miseranda patiebantur,nexi apud creditores , multasque seruili more in tergo plagas.Huic modo subuenere leges Porcia, & Sempronia:quæ liberum corpus Romani ciuis , virgis,aut alijs verberib.cædi vetant.Sp.

VIRGILII testimonium,appellat Martianus in l. in tantum.ad fin.de diuis. rer. Viues credit eum Iulio Cæsari nec cognitū,nec visum, neq; item Ciceroni : & rectè, mea quidem sententia . Sunt ex recentioribus,

qui Vergilium, non Virgilium scribi debere autumét. De hoc vide Castigationes Pierij in Virgilium. Sp.

VIRGO, à virtute videtur originem vocabuli trahere: vt ex ipso nomine semper se admoneri cognoscat. vt Fulgentius refert epist. 3. ad Probam. Vlpi. Quod si ego me virginem emere putarem, cum esset mulier, emptio non valebit. Cæterùm per virginem intelligimus puerum, siue masculus, siue fœmella is fuerit, qui adhuc incorruptus est, & Veneris vsum non expertus. Dicitur autem & de alijs rebus illibatis, intactis, & incorruptis. Vnde Martialis chartam nondum contrectatam, inuulgatamque vocat virginem. Et Plinius terrã dixit synceram & intactam, neque à metallis refossam, aut attaminatam. Sp.

VIRGO nonnunquam pro muliere etiam accipitur, vt videre est apud Terentium in Adelphis. qui virginem pro muliere ἀρχαϊσμῷ dixit, Donato teste, *Virgo* (inquit) *est cum matre*. Et idem paulo pòst actu. 4. Scæna 7. Virginem vocauit, quæ etiam cum viro fuit. *Hinc* (ait) *huc transfertur virgo*. hic virginem (vt autor est Donatus) pro muliere corrupta posuit: vt apud Virgiliũ: *Ah virgo infœlix*. Sic Athenis Erechthæi Regis filias Cicero libro 5. de finibus bonorum & malorum per quandam κατάχρησιν, hoc est virgines appellatas fuisse scribit, quæ pro patriæ salute feruntur mortem contempsisse. Hæ inquam virgines Hyacinthides cognominabantur, quæ quidem quanquam virgines appellatæ sint, non abstinuere tamen virorum concubitu. Brechæus in l. mulieris. in tit. de verb. & rer. signif.

VIRGINES Dei, & virgines hominum quæ appellentur, annotauit apud Tertullianum Dn. Rhenanus in argumento libri de virginibus velandis. Sp.

VIRGINES Vestales. Vide Old. in cap. 5. tit. 5. l. 12 Tabul.

VIRGINARI, hoc est, virgines agere, vocabulum apud Tertullianum deprauatum, restituit D. Rhenanus.

VIRIDIARIA, loca significant virentibus herbis graminibusque & arbustis consita. l. 26. ff. de instru. vel instrum. Et apud Vlpianum in Institut. tit. 6. Et Sueton. in Tiber. cap. 60. Et apud Lamprid. in Heliogabalo. & Veget. libro 4. cap. 6. appellantur & Viridiaria, prout in Pandect. Florent. scriptum est in l. 13. §. fructuarius. & §. si ædium. ff. de vsufruct. & l. 8. in fine. ff. de instru. vel instrum. Et viridia in l. 79. in fin. ff. de verbor. signifi. l. 15. ff. de seruitut. l. 12. ff. de seruit. vrban. Et apud Vitruuium lib. 6. cap. 6. & lib. 5. cap. 9. & Senec. Epistol. 15. lib. 1. Et sic cisternam viridibus subditam apud eundem accipe libro 13. Epistol. Et ambulationes pressis ac tonsis viridibus vmbrosas apud Plinium lib. 5. Epist. ad Apollinarem, Macrob. libro 1. Saturnal. cap. 4. viridia cum ἀντὶ ἐπιθέτου accipiuntur, genitiuum in ium faciunt, vt viridia prata, viridium pratorum. Cùm verò ipsam loci viriditatem significare volumus, viridiorum dicimus: vt cùm dicitur, Formosa facies viridiorum. Apparet autem ex d. l. 26. etiam in dolijs defodi viridiaria consueuisse aggesta terra. Quin & in fenestris amœnitatis gratia interdum habebantur, vt ex Martiale, & ex Plinio libro 19. capite 1. intelligimus. Supra ædificia quoque viridiaria habuisse Rom. ostendit l. 12. ff. de seruit. vrb. præd. Bris.

VIRIDARII serui dicuntur Vlpiano, qui viridariorum curam habent. Sunt autem Iaboleno viridariã, arboribus virentibus loca consita, quæ viridaria itẽ dicimus. Spieg.

VIRIDI obseruantia, valere, pro semper in suo vigore permanere. l. Arriani. C. de hæret.

VIRIOLAE, armillæ erant ex gemmis, margaritisque auro cælatis, quibus vtebantur Celtæ. id est Galli. Dicebantur item Viriæ: atque ijs vtebantur Celtiberi, id est, Hispani. Vlp. de auro & argen. leg. l. argumento, Armillæ, inquit, viriolæ, annuli, præter signatorios. Et infrà l. medico. Lineas duas ex margaritis & viriolas ex smaragdis. Paul. de opt. leg. l. si tibi. Si ex quatuor inquit, viriolis duæ. Nebrissen. & ibi Bart. Adde suprà, Viriolæ.

VIRIOLARVM hoc est ornamentorum, vt Bayfius opinatur, quæ gemmis viridibus fiebant, meminere Vlp. l. argumento: Scæuola l. fin. cod. & Paulus in l. si tibi electio. de opt. leg. quod quid fuerit, mihi inquit, compertum est. D. Alciatus arbitratur viriolas nihil commune habere cum viridi colore. Quandoquidem constat, inquit, viriolas quoque ex auro factitari consueuisse, citatque Iurisc. de contrah. empt. l. qui tamen. Vide eum in Parerg. cap. 18. lib. 4. Sp.

VIRTVS, vis illa qua res cuius est virtus, perfecta redditur. Cicer. de Finibus: Atqui in sensibus est & sua cuique virtus. Sp.

VIRTVTIS [illegible] Spieg.

VIRTVTEM esse iustitiam quandam Plato differit: quia sit concordia virium hominis inter sese, hoc est obedientis appetitionum ad rationem. Et econtrà, vitium, seu iniustitiam, definit esse harum virium discordiam & seditionem. [illegible] Sp.

VIRTVTEM omnem in se complectitur iustitia. Vide Erasm. in Chiliad. [illegible] Sp.

VIS dicitur, quicquid nullo iure fit, contra liberã alicuius voluntatem. De qua elegantissimè tractat Cicero in Oratione pro Cecinna, Cùm de iure (inquiens) & legitimis hominum controuersijs loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. Vnde in hac significatione, Vis & Ius opponuntur. Callistratus in l. extat. §. 1. ff. quod met. causa. Atque per hæc duo contraria, distingui humanam vitam longo interuallo à beluina, Cicero in oratione pro Sestio pulchrè docet. Sp.

VIS, est necessitas rei faciundæ præter voluntatem nostram exorta. Vel, est maioris rei impetus, cui resisti non potest. l. 2. quod met. caus. Sp.

VIS denique accipitur pro virtute quadam efficaci, hoc est, quæ potens est producere effectum. Quo sensu Cicero dixit de finibus: Atque in sensibus est & sua cuique virtus. Sic in tit. ff. de legib. Modestinus, Legis virtus, inquit est, imperare, vetare, permittere, punire. Et Celsus, Scire leges, ait, non est verba earum tenere, sed vim & potestatem. Et in l. qui decem. §. Stichum. ff. de solution. Hac phrasi promiscuè dicere solemus, Vi concessionis, aut virtute concessionis. Item, in virtute obedientiæ, pro vi obedientiæ. Eodem modo intelligenda est definitio tutelæ, Instit. de tutel. §. 1. & in l. 1. ff. eod. tit. Old.

VIS apud nostrates, ait Alciat. ius ipsum significat. Vnde tutela definitur, vis atque potestas in capite libero. Cuius ratio est, quoniam in iure Gentium ex viribus iura metiebantur. Vnde accipitur & quandoque pro effectu temporali. Paulus l. 1. de statu lib. Fiunt, inquit, statuliberi, vel conditione expressa, vel vi ipsa, vt cum creditoris fraudandi causa manumittuntur, &c. Aliquando pro vero effectu, vt apud Marcellum, l. qui decem. §. Stichum. de solutio. Et qui hominem stipulatus est, promissor eum dando, qui tunc illi seruierat, liberatur vi ipsa. Dicitur autem vis à Græco βίη, cuius contrarium, & κατὰ ἀντιδιαστολήν, est ius. Vnde ad differentiam eius quod ipso iure fit, dicimus aliquid in effectu, vel vi ipsa factum. Solet autem vis varijs modis deduci in iudicium. Alia est enim

VIS ablatiua, cum quis ab inuito aufert: vnde actio vi bon. rapt. prodita est, & publici iudicij Lex Iulia de vi. Est & quæ vocatur

VIS atrox & armata. Vlpian. in l. 1. ff. quod met. causa. Vis enim, inquit, fiebat mentio. propter necessitatẽ impositam contrariam voluntati. Et Paul. in l. sequen. Vis autem, ait, est maioris rei impetus, qui repelli non potest. Accedit l. 1. C. commo. & l. si ea res. ff. de act. emp.

Olden.

Olden. Compulsiua vis est, cùm quis inuitus compellitur, vt alij consentiat. Aduersus hanc multa introducũtur remedia. I. Constitutio diui Marci, in l. extat. ff. qđ metus causa. Et totus ille Titulus. I I. l. penulti. ff. de vi priuat. Quæ d. l. extat. crassius exponit. I I I. l. si quis in tantam, C. vnde vi. I V. l. miles. §. iudicati. ff. de re iudicat. V. Constitutio Maximiliani Anno 1495. Vvormatiæ. V I. Constitutio Caroli V, Anno 1521. Vvormatiæ. Constitutio Friderici, tit. de statut. & consuetud. contra libertat. Ecclesia. VIII. l. hi qui ædes alienas. ff. ad legem Iuliam de vi publica. In Codice Theodosiano, eodem titulo, est elegans constitutio aduersus illatã vim. Oldend.

VIS diuina dicitur, quæ fato accidit suprà omnem humanam custodiam, & propterea nuncupatur vis maior. l. ex conducto. l. si merces. §. vis maior. ff. locati. l. fluminum. §. Seruius quoque. ff. de damno infecto. Oldendorp.

VIS expulsiua, quæ, si cum telo fiat, etiam vis armata antiquis dicitur: qua fundo deiectum possessorem interdicto vnde vi. Prætor absque exceptione, quod alter ab altero vi, clam vel precariò possideat, restituit. Alia est

VIS exturbatiua, cum vterque litigantium possidere se affirmat, aut alium expugnare nititur. Cui malo [illegible] Prætor, Vti possidetis, ita possideatis, interdicit, dum tamen nec vi, nec clàm, nec precariò, alter ab altero possideat. l. 1. vti possid. Alia

VIS fluminis etiam sine tempestate accipiẽda est, ait Vlpianus. Item, vim fluminis, inquit, intelligimus: & si magnitudo eius impedimento sit, siue pons solutus sit, vel nauigium non stet. l. 2. §. quod diximus. ff. si quis caut. Sp.

VIS est inquietatiua, vt cum in meo ædificas: vnde Prætor, quod vi, aut clàm factum est, restitui iubet. Alia est

VIS imminens, non ipsa tantum percussio, sed armorum terror, signaque, ac actus manifestæ voluntatis nocendi, accipienda est. Baldus existimauit, licere aduersarium præueniendo cedere, quando videt præparamenta ad offendendum. Accursij, Baldi, & Angeli Aretini sententia est: Vbicunque periculosa est cunctatio, præuenire, semper iustæ defensionis esse. Caius ad legẽ Aquil. Si seruum tuum latronem, mihi insidiantem occidero, securus ero. Nam aduersus periculum naturalis ratio permittit se defendere. Sp.

VIS maior est, inquit Caius, quam Græci θεοῦ βίαν appellant. l. 25. §. 6. ff. locat. id est ea quæ consilio humano neque prouideri, neque vitari potest. & est animaduersio Dei in homines, cuius euitandę ipse facultatem ademit: veluti fulgura, grandines. Cicer. I I. De inuen. Defensoris, inquit, conquestio calamitatis eius, quæ non culpa, sed vi maiore quadam acciderit, &c. Plinius libro 18. cap. 28. in fine. Ante omnia autem duo genera esse cœlestis iniuriæ meminisse debemus. Vnum quod tempestates vocamus; in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur: quæ quum acciderint, vis maior appellatur. Hæc ab horridis syderib[us] exeunt, veluti Arcturo, Orione, Hœdis. Alia sunt illa, quæ silente cœlo, serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi quum facta sunt. Publica hæc & magnæ differẽtiæ a prioribus, alijs rubiginem alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatẽ. Similiter, Vis diuina dicitur, quæ non ab hominibus, sed admirabili quadam Dei potentia infertur. Vlp. l. 24. §. 3. ff. de dam. infect. Ita cum teneri, si ædificij vitio id acciderit, non si violentia ventorum, vel qua alia ratione quæ vim habet diuinam. quod enim tam firmum ædificium est vt fluminis, aut maris, aut tẽpestatis, aut ruinæ, incendij aut terræmotus vim sustinere possit? Hot.

VIS non dicitur, quæ verbis fit, sed facto. qui enim aliter quàm facto cogitur, aut propria voluntate vim non patitur. Quod in interdicto. Vim fieri veto, maximè dicendum argumento verbi, fieri l. penult. §. final. si vsusfr. pet.

VIS publica dicitur quæ armis infertur. §. item Lex Iulia. Instit. de public. iudic. quia armorum vsus publicus est, non priuatus. l. 1. C. ad leg. Iuliam de vi publica & priuata, & C. vt armorum vsus inscio princip. & Nouella Iustiniani de armis. Exempla huius vis publicæ hæc referuntur à Iuris autoribus. Qui seruos aut liberos homines in armis habuerunt. Qui pubes cum telo in publico fuerit. Qui in incendio cũ gladio aut telo rapiendi causa fuerit. Qui armatis hominibus possessorẽ domo agrove suo vel naui sua deiecerit, ex l. 5. C. eod. Item qui cum Imperium potestatemve haberet Ciuẽ Romanum aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, &c. Nam quia publicè id factum est, & a magistratu populi Romani ea vis publica non malè dicitur quamuis arma adhibita non sint. Eadem est causa eius, qui Legatos siue Oratores, aut eorum Comites pulsat: l. 7. C. eod. Hi enim in tutela & fide publica sunt. Idem dicendum est de eo, qui noua vectigalia exercet. l. vlt. cum solius principis sit ea instituere. tit. C. noua vectig. instit. Similis ratio est eius, qui reum vinctum detinet ne Romæ ad iudicium adsit. l. 8. C. eod. Item si vis aliqua atrocior & quæ Rempublicam magnoperè turbet, admitteatur. veluti si quis ex incendio aliquid rapuerit præter materiam. l. 3. C. eodem. Qui stuprum alieni per vim intulit. l. 3. 5. & 6. Nec solùm punitur is qui stupri causa vim intulit mulieri, sed etiam qui matrimonij causa, eam quamuis volentem parentibus inuitis abduxit & eripuit titul. C. de raptu virginum: idq́; Iustiniani constitutione cui Iure pontificio derogatũ est, c. cum causa, de raptor. Item tenetur hac lege qui mora seditionæ incendium fecit. Qui hominem dolo malo inclusit, qui ve fecit quominus sepeliatur, &c. l. 5. C. eod. Hac lege etiam tenetur qui conuocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur & pulsetur, &c. l. 10. C. eod.

VIS priuata dicitur, quæ coactis hominibus sine armis fit, cuius exempla multa extant sub titulo sequenti, veluti si quis sine armis aliquem deiecerit de agro suo. l. 5. C. eod. Si quis cetum aliquem & concursum fecerit quo minus quis in ius producatur ab eo qui in ius vocat. l. 4. Si quis conuocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur, &c. l. 2. C. eod. Ex quo apparet eadem admissa vtraque lege vindicari. quod nouum non est. Verum non ideò vtraque lege accusare quem licet. electio enim accusatoris est. Scilerus ex Lecturis Duareni nondum impressis tit. 6. & 7. lib. 48. Pand. Ad legem Iuliam de vi publica & priuata.

VIS, quæ ad interdictum, ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est, pertinet, accipienda est pro qualibet priuata temeritate, ne quis ad decretam possessionem perueniat, vel ne adeptam quietè retineat. Old.

VI ipsa, id est, non reuera, & actu ipso. vt vulgò loquimur: sed facultate. τῇ δυνάμει vt alibi loquuntur. veluti quum quid nominatim dictum non est, sed aut verborum, aut ipsius negocij vis hæc est. Marcellus l. 72. ff. de solu. Vi quidem ipsa & hic ex his dari stipulatus est, qui eius non erant. id est, quamuis id nõ expresserit, se stipulari hominem ex ijs qui sui non sunt, tamen ex vi negotij satis intelligitur: neminem scilicet quod suũ est stipulari. nã erant pro erat legendum opinor. Hor.

VI factum id videtur esse, ait Mutius, quod de re quis, quum prohiberetur, fecit: clàm, quod quisque cũ controuersiam haberet, habiturum ve se putaret, fecit. l. 73. §. 2. ff. de iur. Hot.

VI facit, qui prohibitus facit, siue à domino, siue ab alio ipsius nomine prohibeatur: vti constat ex l. 3. ff. qđ vi aut clam. Hot.

VI autem possidere interdictis prætorijs dicitur, qui expulso veteri possessore siue iure is, siue mala fide possidebat, adquisitam per vim possessionem obtinet: aut qui in hoc ipsum apparatus & præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio, ne prohiberi possit ingrediens in possessionem, facit. Sed qui per vim possessionem suam retinuerit, aut etiam ereptam sibi, in ipso congressu recuperauerit, vi possidere non intelligitur. l. 1. §. vi possidere. ff. de vi & vi armat. l. 41. §. si tu me vi. ff. de vsucap. Vi possidet & ille, qui absente domino ingres-

ingressus possessionem, venientem deinde non admisit. l. 6. in fin. ff. de adquir. poss. At qui vacuam possessionem occupauerit, quanquam deinde venientem dominum prohibuerit, vi non possidet. l. 4. §. penult. ff. de vsucap. Vi porrò possidere à me videtur, & qui ab auctore meo vi possidet. l. 3. §. si quis ab auctore. ff. de itin. actuque. vimque facit, qui non sinit possidétem eo quod possideat, vti arbitrio suo, siue in serendo, siue in fodiendo, siue ædificando, siue quid omnino faciédo, quod liberam possessionem aduersarij non relinquit. l. 11. ff. de vi & vi arma. Bris.

In interdicto Quod vi aut clam, vi factum videtur finitore Mucio Scæuola, quòd quis cùm prohiberetur, fecit. l. 74. §. vi factum. ff. de diuers. reg. iur. l. 1. §. hoc interdictum. ff. quod vi aut clam. Sed & qui vel minimi lapilli iactu prohibitus facere perseuerauerit, vel contra testationem denuntiationemq; fecerit, aut cùm se sciret prohibendum, per vim molitus est, ne prohiberi posset, & quominus prohiberetur, consecutus est periculum denunciando aduersario, aut ianua præclusa. l. 1. §. hoc interdictum. & l. 19. ff. quod vi aut clam. Bris.

VIM facere videtur quominus reficiatur, qui necessaria refectioni asportari non patitur. l. 4. ff. de itin. actuque priuat. Non videtur vim facere, qui iure suo vtitur, & ordinaria actione experitur. l. 197. §. 1. ff. de diuers. reg. iur. Alia causa est eius, qui quod sibi deberi putat non per iudicem reposcit. l. 8. ff. quod met. caus. l. penult. ff. ad l. Iul. de vi priuat. Cæterùm omne omnino quod per vim fit, aut in vis publicæ aut priuatę crimen cadit. l. 195. ff. de diuers. reg. Bris.

VIM facere moribus, Cicero dicit in Orat. pro Cæcina persæpè. Moris enim erat, vt quum de agro quopiam controuersia institueretur, quia propter commoda possessionis magna iurgia, & pugnæ interdum ac cædes oriebantur, litigatores amicorum sententia diem inter se sumerent, qua die in rem præsentem, id est, in agrum illum vnà venirent, & in eo agro vim aliquam alter alteri dicis caussa faceret: id est, non veram & solidam, sed fictam & simulatam: quam Cic. in illa Oratione, vim quotidianam appellat: & Gellius lib. 20. cap. 9. ciuilem ac festucariam. Hotom.

VIM accipimus atrocem, & eam, quæ aduersus bonos mores fiat, non etiam eam, quam magistratus rectè intulit, scilicet iure licito & honoris quem sustinet. Cæterùm si per iniuriam quid fecerit magistratus, vel prouinciæ præses, Pomp. scribit hoc edictum locum habere, si fortè, inquit, mortis, aut verberum terrore pecuniam alicui extorsit. Vlp. de verb. sign. Maffeus.

VIM nullam feci, cùm Martianus diceret: Cæsar dixit: tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur: Vis est enim & tunc, quotiens quis id, quod deberi sibi putat, non per iudicem reposcit: quisquis igitur probatus mihi fuerit rem vllam debitoris, vel pecuniam debitam non ab ipso sibi datam, sine vllo iudice temerè possidere, vel accepisse, isque sibi ius, meam rem dixisse, ius crediti non habebit. Callistrat. de verbor. significat. Maff.

VIM hoc est violentiam atq; iniuriam propulsare, non aliud est, quàm instátem, imminentem ve vim, aut iniuriam expellere. Sp.

VIM vi repellere Cicero pro Sestio: Non verebar, ne quis aut vim vi repulsam reprehenderet. De quo Salomonius latius atque præclarè differit in l. 7. de iustit. & iur. Sp.

VIM vi repellere licet, perinde est ac si dixerit: Vim, hoc est violentiam, licet pellere viribus vt Iurisconsf. bifariam vsus sit voce Vi. Quod Apellus ex Laur. Vallæ Dialect. indicat. Sp.

VISCERA hominis ex se mouere. l. 3. C. de quæst. Seruius tradidit, Viscera non tantum intestina significare, sed quidquid sub corio est: id est, caro quæ est inter ossa & cutem. Sp.

VISCERATIO, largitio carnis, quæ publicis epulis fiebat. Pomponius l. 14. de legat. & fideicommiss. lib. 3. L. Titius plebi quina millia dedit, hoc amplius Seius visceratione m. Cicer. de Offic. 2. Prodigi qui epulis & visceratio nibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundunt. Paulus in l. 22. de leg. 1. viscerationem intelligere videtur, quum ait quod ad diuisionem singulorum ciuium relictum videtur. Hot.

Vide ea de re Blond. lib. 2. Romæ triumph. Meminit obiter Cic. 2. lib. offic. tit. de duplici liberalitatis genere. Alexan. quoq; ab Alex. lib. 5. cap. 7. & lib. 3. cap. 7.

VISIO, consideratio, quæstio, prudens cogitatio. Imper. de compos. digest. Et in his partibus quibus perfectissimè visiones expositæ veterum fuerant, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc separare penitus erat incivile. In Græca constitutione [Greek] nominatur [Greek], &c. siue quòd ita plerunque obseruari totius visionis continuationem oportebat, &c. Vlpian. l. 25. §. 10. ff. de hæred. petit. Sed in proposita quæstione tribus visionibus relatis, vna prima, deinde alia, posse dici totum quod superest restituere eum debere. Idem in l. 8. §. 1. ff. ad Senatusconsult. Velleian. Proinde secundùm hanc suam distinctionem in prima visione vbi quasi debitrix delegata est, exceptionem ei Senatusconsulti Marcellus nó daret. item apud eundem in l. 29. §. 4. ff. mand. & l. 25. §. 1. ff. de probat. Hotom.

VISITATIO est, quæ à Græcis [Greek] vocatur, quod in luminibus lunæ verbum frequentissimè vsurpatur à Græcis. Vitruuius lib. 9. Visitationem, inquit, facit tenuem extremæ rotundationis, id est, tenuiter & exiliter eius extremitas cernitur. Vt annotauit Turneb. aduersar. lib. 22. cap. 28.

VISPELLIO, vilium & ignobilium cadauerum elatorem significat. Et ita hoc verbum in Pandect. Florent. scribitur in l. 31. ff. de euictionib. l. 7. ff. ad Trebell. 72. §. penult. ff. de solutionib. Vbi bispellionem vsitata literarum B. & V. inter se commutatione scriptum est. Quod tamen in fœdum errorem quosdam induxit. Sic & in Lexico B. Germani vispelliones [Greek]. In aliorum auctorum codicibus vispillones & vespillones appellantur, vt apud Tertullia. in lib. de Pallio, & Martial. lib. 1. Epigr. semel atq; iterum. & in libello Fulgentij obscurarum vocum. & apud Ammia. Marcel. lib. 25. & Sidon. Apol. lib. 1. Epist. vlt. & lib. 2. Epist. ad Desideratum, vbi vespillones & Sandapilarios coniungit: in codicibus tamen Suetonij & Eutropij, qui Venetijs anno 1490. impressi sunt, apud illum in Domitia. cap. 17. & apud hunc lib. 7. cùm de Domitiani funere agit, vispillones scriptum est. Dixi etiam de hoc verbo lib. 1. de solutionibus. Bris. Cuiac. verò ad l. non impossibile. ff. de pact. vispellionem, ex Fulgentio, cadauerum nudatorem interpretatur, de quo vlciscendo agitur in l. 3. §. aduersus. ff. de sepul. viol.

VISVM fuerit æquum & iustum, quomodo intelligatur, vide in auth. iusiur. quod præst. sol. ab his qui offic. suscip. & Bart. in l. fin. C. de fideicom.

VISVS appellatione venire etiam cæteros hominis sensus, Albericus annotauit.

VITA, est conseruatio eorum instrumétorum, quibus anima vtitur in corpore. Hæc lege adimitur l. aut damnum. ff. de pœn. Sp.

VITA functus. Lege, Fungi.

VITA perpetua, pro anteacta.

VITA longæui hominis centum anni sunt. Conna. lib. 4. num. 5.

VITARE, cauere est, imò plus quàm cauere: & à vi dicitur, quasi vi auertere, à quo vitium dictum.

VITEM tenere, pro pœnæ vitis subijci, apud Iurisconsultos in l. milites. ff. de re milit. Siquidem vitibus tantus accessit honor, vt etiam in delictis pœnam honorarent: quoniam veteri de supplicijs lege Romana sancitum, vt ciues non virgis euerberarentur, sed vitibus, teste Lucio Floro, ac Tito Liuio. Huius supplicij meminit in Galba Plutarchus. Macrobius item vitem appellat Centurialem. Vide Centurio. & quæ huc faciunt, reperies Iurisconss. verba à Nebriss. relata inibi. Spieg.

VITILIGATOR. Lege, Concinnare.

VITIS bacillus viteus, quo Centuriones ferire milites quum quid peccassent, solebant. Macer l. 13. §. 2. ff. de re milit. Eum qui centurioni castigare se volenti restiterat, veteres notauerunt. si vitem tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punitur. Plinius lib. 14. cap. 1. in fine: Quid? quòd insertæ castris (de vitibus loquitur) summam rerum imperiumque continent. Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat. Hotom.

VITIVM generalius nomen esse, definiuit Sabin. l. 1. §. sciendum. de ædilit. edict. quod etiam ad animum refertur. Modest. in. l. inter stuprum. Vitium, ait, perpetuum esse impedimentum corporis. Vlpianus vitium & morbum, pro eodem accipit. Vide Gellium 4. lib. ca. 4. Sed pro corruptione, ad res ipsas pertinet. Sic ædificia vitium facere dicuntur, dum corruunt, & damnum patiuntur. Sp.

VITIVM à morbo in Aedilium edicto separatur: Eaque inter hæc verba differentia statuitur, quòd morbus, temporalis est corporis imbecillitas: vitium verò perpetuum corporis impedimentum, veluti si luscus quis sit. l. 1. in princ. & §. sciendum. ff. de ædil. edict. l. 101. §. verum est. ff. de verb. sign. In stipulatione autem damni infecti, qua de vitio loci operisve cauetur, vitium ipse definitur, quod accidens extrinsecus vitiosas ædes facit. l. 15. §. notandum. cum seq. l. 18. §. 1. & §. & cuius. l. 24. §. vitium. ff. de dam. infect. Palustris itaque locus, & harenosus, vitiosus non existimabitur, quia naturale id vitium est. Quòd si arbores vetustate deciderint, vitio earum casus factus intelligetur. d. l. 24. §. apud Vlpianum. ff. eo. Quo referenda sunt illa Cic. in Topi. verba: Non enim eius vitio, qui demolitus est, damnum factum est, sed eius operis vitio, quod ita ædificatum est, vt suspendi non possit. Bris.

VITIVM etiam pro culpa ponitur. Sic vitio suo quem causa cecidisse, vitiove eius quid accidisse, id est culpa dicimus. l. 23. in fin. ff. de negot. gest. l. 95. §. pen. ff. de solutionib. l. 71. in fin. ff. de conditionib. & demonst. l. 63. in fin. ff. de euictionib. l. 12. §. penult. ff. de inoffic. testamen. Bris.

VITIA detestanda sunt tria: Ludus, ebrietas, ocium. Vlpian. in l. Aediles etiam, §. Pedius ait. ff. de ædil. edict. Hoc autem (inquit) quòd deterior seruus factus sit, non solum ad corpus, sed etiam ad animi vitia referendum est, vtputa si imitatione conseruorum apud emptorem talis factus sit: aleator fortè, vel vinarius, vel erroneus. Old.

VITIVM facere, pati damnum, & corruere: & propriè de ædificiis dicitur. Labeo, locati l. quod si etiam. Huius domus mercedem, quæ vitium fecisset, deberi putat Vlpianus, de dam. infecto. l. si finita. §. ex hoc edicto. Vt & (inquit) spatia inter vitiosam partem intercedant, & eam quæ non vitia facit. Et subdit: Si insula adiacens domui, vitium faciat. Old.

VITIVM litigiosi. De hoc adi tit. de litig. C. lib. 8.

VITIVM naturæ, vt non cernere nisi admota, & id generis. Alexander Iacobi Scotorum Regis filius, cuius meminit Erasmus in Adag. adeò laborauit hoc malo, vt nisi naso contingeret librum, nihil cerneret. Vnde leuius ego id vitij in filio ferendum duxi. De naturali vitio adi glo. in l. si seruus seruum. §. si fornicarius. ff. ad leg. Aquil. Sp.

VITIA personalia, realia, & quasi realia. Vide l. vitia. C. de acquiren. possess. & l. apud Celsum. ff. de doli exceptio.

VITIA possessionum alia sunt ex re, veluti quod res fisci sit, vel furtiua, vel vi possessa, vel contra leg. Iuliam repetundarum accepta: Alia ex persona, veluti si mala fide, si clam, si precariò, quis possessionem sit ingressus. l. 11. C. de adquirend possess. l. 13. §. 1. ff. eod. tit. l. 24. ff. de vsucapionib. l. 13. §. partus. ff. de publicia. Vitiosum itaque initium possessionis est, si quis rei alienæ sciens possessionem adprehendat. l. 15. §. pen. ff. de vsucap. Briss.

VITIVM, stuprum. Vnde offerre vitium virgini, pro vitiare virginem, dixit Terentius in Hecyra. Cicero pro culpa, 4. Acad vsurpat. vt dare vitio, pro culpare, 1. Offic.

VITIVM, siue suspicio impressionis, cum administratores in officio publico côcutiunt subditos ad côtrahendum. l. non licet. & l. officij. ff. de contrah. empt. l. si per impressionem. C. de his quæ vi metus causa. l. 1. C. de contract. iudic. Sp. Hinc igitur

VITIVM temporale appellat Vlpianus non quod tempore tollitur, sed quod tempus ipsum, id est senectus attulit, quod æternum est, & indies augescit magis ac magis. vt annotauit Conna. lib. 10. ca. 3. num. 3.

VITIARE obligationem. l. 1. §. 1. ff. de verb. oblig.

VITIO vini factum, hoc est ob vinum, præ ebrietate.

VITIOSA nuce non emere, pro eo quod est, ne minimo quidem.

VITIOSE cautum, vel satisfactum, non videtur cautum. Ideò rursus est rectè cauendum, l. quoties. l. de die. §. mulieres. & §. si seruus. ff. qui satisd. cog.

VITIOSE QVI cœpisse possidere intelligitur qui vi, clàm, vel precariò, vel mala fide cœpit possidere. l. 2. §. Celsus. ff. pro empto. l. 13. §. vltim. l. vlti. ff. de adquirend. possess. l. 3. §. si quis ab auctore. l. penult. ff. de itiner. actuque. l. 1. §. At illo. ff. de aqua cottid. l. 15. §. penulti. ff. de vsucap. Ex contrario sine vitio tradita possessio in l. 24. ff. de donat. inter vir. l. 1. §. vltim. ff. de except. rei vend. Briss.

VITIOSE se habere membrum, est vitio affectum esse.

VITIOSI magistratus, dicuntur vitio creati, id est corrupto suffragio. Sp.

VITIOSVM & nullum æquiparantur. Nam quod vitiosè fit, habetur pro non facto. l. quotiens. ff. qui satisd. cog. Vitiosè, accipe inutiliter. Sp.

VITIOSVM mancipium, vel iumentū, id est, morbosum, siue morbo infectum.

VITREAMINA, vascula vitrea quæ ornatus causa parantur. Paulus l. 18. §. 8. ff. de instr. vel inst. Quum in die mortis sibi libros, & vitreamina & vesticulam habuerit, an eadem, &c. Hot.

VITRIARIVS, qui vitra facit. Græcè ὑαλουργός.

VITRICVS, matris meæ maritus.

VITTA est genus quoddam ornamentorum muliebrium, vt videre est in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de aur. & arg. legat. quibus scilicet mulieres capillos colligant: vt satis ostendit illud Ouid. 1. Metam.

Vitta coercebat positos sine lege capillos. Et lib. 2.

Vitta coercebat neglectos alba capillos.

Erantque olim propriæ honestarum matronarum, virginum, & sacerdotalium Tibullus lib. 1. Eleg. 6.

Sit modo casta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

Hæ alio nomine Tæniæ appellantur, vt placet D. Hieronymo in Esaiam 3. cap. quemadmodum & suprà diximus in dictione Tæniæ. Vittæ fit mentio in c. fœminæ. 30. quæstio. 5. Vittam crinalem memorat Martianus Capella lib. 1. Sed & vittas viriles fuisse ostendit illud Virg. 3. Aeneid.

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique sacerdos
Vittis & sacra redimitus tempora lauro. Occurrit.

Hæc annotauit Tyraq. in 3. connub. gl. 1. part. 3.

VITVLVS non tantum de boue iuniore, sed etiam de alijs quadrupedibus maiorib. accipiendus est. Quin etiam ad pisces refertur. l. si quis fundum. §. Imperator. versic. si quis vitulos. ff. locati. Old.

VIVA nonnunquam dicuntur, quæ natiua sunt, non facticia: vt flumina viua, & argentum viuum. Inest autem rebus natiuis nescio quid gratiæ (inquit Erasmus) genuinæ: quod ars nulla queat imitatione consequi. Contrà, mortua dicuntur, quæ torpent, languentque. Spieg.

VIVA aqua dicitur vulgò illa, quæ de fonte exit. Illa enim quæ colligitur de pluuia in lacunas aut cisternas, viua non dicitur. Et si de fonte manauerit, & in loco

VLTRO, pro ipso iure, & sine aliquo facto aduentitio. Paulus l.2.ff.de l.Rhod. Imò etsi non retineat merces magister, vltro ex locato habiturus est actionem. id est, etiam sine retentione. vox tamen Non in libris Flor. deest. Vlpian.l.3.ff. de cond. cauf. dat. Quinimò etsi nihil tibi dedi vt manumitteres, placuerat tamen vedare, vltro tibi competere actionem quę ex hoc contractu nascitur. Hotom.

VLTRO, sua sponte. Scæuola l.cum quis,37.§.nuptura, 4.ff.de leg.& fid. c. An maritus doli mali exceptione se tueri possit & an vltro ex causa fideicommissi actio ei competit. id est, sua sponte id ab illo possit petere, quod per exceptionem retineret. Papinianus l. 1. in fin. ff.de vsur. Planè si tutelæ iudicio nolentem experiri tutor vltro conuenerit, & pecuniam obtulerit,&c. Item apud Paulum l. Ergo,22.ff.ex quibus cauf. maior. Hotomannus.

VLTRONEA voluntas, nostris oblata dicitur, siue non requisita l.fin. C. de crim. sacrileg.

V M

VMBRA, pro corpore. Quoties aliquis magnū quiddam videbitur assecutus.cum nihil tandem auferat pręter titulum.aut spes meras.Erasm.

VMBRA & imago, cui opponitur, Solida & expressa effigies.

VMBRA veritatis, species quædam, & quod verisimile dicitur.

VMBRAE, prouerbiali loco dicebantur olim ij, qui venirent olim ad conuiuium, non ipsi quidem vocati, sed comites eorum, qui vocati fuerant, sic illos sequentes, velut vmbra corpus vltrò sequitur. Adi Chiliad.Er.

VMBRATA quies, apud Albe. inumbrata, legendum, vt habent synceri codices l.si quod meo nomine. §. si furioso.ff.de acquir.possess.Spieg.

VMBRATILIS mora, quæ in vmbra fit.

VMBRATILIS suffragiorum pactio, apud Iustin.

VMBRIA, regio Italiæ. incipit ab Appennino & vltrà, vsque ad sinum Adriaticum extenditur, multis præclara vetustissimis oppidis. Rationem nominis pete à Plin.lib.3.cap.14. Scæuola, Vmbria est regio in Piceno l. vxorem. §.codicillis.de leg.3 Sp.

VMBILICI, interprete Porphyrione, ornamenta quædam ossea, aut lignea corneaue, vmbilici nostri formam imitantia, quæ voluminib. iam absolutis addebantur. Hinc prouerbialis figura, Ad vmbilicum ducere: quod significat, librum finire atque absoluere. Erasm.

VMBILICVS, significat quicquid in aliqua re est medium.

V N

VNA, aduerbium, acuitur, significatq; simul l.imò.ff. de vsu & habit. cum sim. quas Alberic. indicat. Haloander in iam citata l. pro hoc, vtriq; cum vir vnà sit, legit, Cum viro iuncta sit.Sp.

VNAM domum in duas diuidere, pariete medio ædificato apud Vlpian.l.si quis duas.ff.commun.præd.

VNA res censetur, fundus. & fructus eius, siue maturi sint, siue non. l.fin.§.penultim.ff. quæ in fraud. credit. Spieg.

VNARE, simplex uerbum. Tertullianus vsurpat. Vnde nos Adunare dicimus.& Coadunare.Rhen.

VNANIME, quod vnius est animi, & eiusdem sententiæ cum altero. Canonistæ quod vnanimi consensu factum est, Vnanimiter factum, voce parum Latina, dicunt. Quorum nonnulli id etiam intelligunt, reclamantibus quibusdam, modò pars maior consentiat. Abbas dissentit, quod verbi vnanimiter vis, haud vllum discrepantem exigat, per tex.c.bonę memorię,2.de postul. Prælat.& c.vnanimiter.eod.tit.Sp.

VNCIA duodecima pars est assis, &, vt Cassiodor. libr.1. Variar. scribit, mensuræ primus gradus. Vnde Vnciarius hæres ex vncia scriptus l.34.§. inde dicitur.ff. de legat.1. Et Vnciæ vsuræ l. 47. §. præfectus. ff. de administr.tut. Vnciaria lex apud Fest.lib.vlt.Briss.

VNICA auri, aurei sex A. Augusti.lib.2.cap.9.& eodem lib.c.vlt.declarat Vnciam pedis.

VNCIARIA stirps, duodecima assis pars, omnium minima moneta.

VNCIARIAE vites, quòd inter quamlibet vitem vnius iugeri vncia, interuallum æquale faceret.Sp.

VNCIARIAE vsuræ l. 47.§. præfectus.ff.de admi. tuto, qua singulos nummos è centenis quotannis efficiunt. Budæo Interprete apud A. August.libr.2. Emend.cap.10. Prat.

VNCIARVM fœnus, omnium minimum quod ex centum, vnciam tantum in aurum reddebat.

TACITVS lib.5. fœnus vnciarum duodecim tabularum legibus constitutum fuisse tradit. Decennio autem post hanc de vnciario fœnore latam legem, Semiunciarium tantum ex vnciario factum tribunitijs, vt inquit Tacitus, rogationibus. Sed cum ne sic quidem fœnus tolerari posset, L. Genutius ad plebem tulit, ne fœnerare liceret. Verum cum constricta esset hisce legibus auaritia, aperteq; grassari metu legum non auderet, ad fraudes se conuertit. Via fraudis hæc fuit, vt nomina in socios, qui hisce legibus non tenebantur, transcriberent, atq; ita libero fœnore debitores obruebantur. Deprehensa autem hac fraude, M. Sempronius Tribunus plebis ex auctoritate patrum legem rogauit, plebisq; sciuit, vt cum socijs ac nomine Latino pecuniæ creditæ idem ius esset, quod cum ciuibus Romanis. Vnciarum vero fœnus dicitur ratione maximæ vsuræ, quæ in assis partes diuidi potest: as enim, qui duodecim vncias continet, pro toto & integro vsurpari solet, vt tradidit Zasius in Catalogo Legum antiquarum. A quo nec Sigonius dissentire videtur, dum de iure ciuium Romanorum lib.2. cap.11. scribit. Veteres vnciariam vsuram dixisse, respicientes centesimam, quam maximam vsuram existimarunt, quæ est, cum pars sortis centesima singulis mensibus penditur, id est, cum quotannis duodeni pro singulis vsuræ nomine numerantur. Hanc verò quasi vsurarum assem quendam esse voluerunt. Vnde aliæ minores vsuræ, quasi assis partes, aut particulæ fluxerunt: Semis cum dimidia pars centesimę in menses singulos soluitur, quadrans cum quarta, vnciaria cum duodecima, semiunciaria cum vicesima quarta. Adde Fr. Balduin. comment. in leg.12.tab. cap.25.

VNCTVARIVM, locus vbi seruabatur oleum vnctui opportunum.

VNDA, ponitur pro aqua, vt pars pro toto. Cicero pro Plancio, per translationem, vndæ comitiorum dixit, pro varia sententiarum multitudine, quibus veluti vndis mare, ita etiam comitia feruere videntur.

VNDE, particula generica est, varieq; accipitur. de qua latius Bart. in l.1. in princ.ff.de vi & vi arm.Sp.

VNDONES cilicij quidem dicti sunt ab vndis, de quibus meminit diuus Hieronym. & Martial. in Apophoretis,

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti,
Cyniphio poterit planta latere sinu.

Inde vndula vestis. Varro de vita patrum: à quibusdam (inquit) dicitur esse Fortunæ virginis, ab eo quòd duabus vndulatis togis est opertum. Plinius libro octauo, capitulo quadragesimo octauo. Factamque ab ea togam regiam vndulatam, in æde Fortunæ, qua Seruius Tullus fuerat vsus. Vndones igitur sunt, quales modo videmus in his textis, quæ tanquam ἀπὸ τοῦ συμβάλλειν, Symballota appellamus, prout etiam docuit nos Hermol. Barbarus in Plinianis castigationibus, capitulo quadragesimo-octauo, suprà citato. Fit autem vndulata vestis ex hircorum & caprarum pilis, potius quàm laneis. vt Martialis testimonio iam docuimus: quæ ad vndarum similitudinem picta est, sicuti & vestis Cymatilis, à fluctu dicitur, vt est apud Plautum & Ouidium. De vndulata veste meminit etiam Nonius Marcell. Alij simballota dicta autumant, ab origine, & ab illo vestium genere, de quibus Plini. ita scripsit: Lauæ & Persæ coactæ vestem faciunt: erit ergo Symballoton, quasi σύμβλητον hoc est, coactum implexu potius quàm textu conditum. & secun-

dum ista castigabis verba Vlpian. in l. argumento. in princ. ff. de aur. & argent. leg. dum dicit, Alia causa est odonum: scribe, vndonum. & de his vestibus vndulatis dictum puta.

VNGERE malo veneno, apud Vlpian. l. item si obstetrix. ff. ad leg. aquil. Spieg.

VNGVENTVM, quod & vnguentum dicitur non est medicamentum, vt vulgus existimat, & tenax illa compositio, qua chirurgi vtuntur ad vulnera curanda: sed commistio diuersorum odorum, addito oleo, aut balsamo, aut aliquo pingui, ad vngenda corpora, deliciarum & luxuriæ causa, inuenta. Pomponius tamen in l. argumento. de aur. & arg. leg. de mundo muliebri loquens, scribit vnguenta esse, quæ valetudinis causa comparantur. Sed hæc magis medicamenta dicuntur. Spieg.

VNGVENTIS legatis, quæ veniant in debitum, ostendit Iurisconf. in l. in argento. §. 1. & ibi genera recitat vnguentorum. ff. de aur. & arg. leg. Sp.

VNGVENTARIVS, qui vnguenta conficit ac vendit, à Græcis Myropola dicitur. Viles autem habiti sunt vnguentarij. Nec mirum, Catanæus, inquit, cum vnguentũ sit materia luxus maximè superuacui. Vnde scribit Plinius, Licinium Crassum, & Iulium Cæsarem censores edixisse, ne quis venderet vnguenta exotica (sic enim peregrina appellauere) & Augusto à M. Antonio exprobratum legimus proauum habuisse, qui modò vnguentariam tabernam, modò pistrinum exercuisset. Seneca etiam lib. 4. Naturalium quæstionum, tradit vnguentarios à Lacedæmonijs expulsos, & properè cedere finibus iussos, quia oleum disperderent. Athenæus Aristotelem pharmacopolam notat. Spieg.

VNGVENTARIA, & ars ipsa conficiendorum vnguentorum. Vnde vnguentariam facere, & quæ vnguenta conficit, & vendit. Sp.

VNICA filia, duos parare generos dicitur, vbi quis idem beneficium duobus simul pollicetur. Vide Erasm. in Adag.

VNICVS, singularis, solus, vel vnus tantùm inter alias species.

VNICVS filius l. 2. ff. de liber. & posthum. & Cic. pro Rosc. Amer. Et quæramus, inquit, quæ tanta vitia fuerint in vnico filio. Spieg.

VNIGENITVS, filius qui vnicus est, quasi solus genitus, nec fratrem vllum habuit, aut sororem D. Hieronymus eleganter eludit Heluidium volentem differentiam esse inter vnigenitum & primogenitum. Sp.

VNIO, margaritum est ex concha, quæ apud Rubrum mare & crescit & coalescit l. 6. l. 19. §. pen. ff. de aro, arg. leg. Plin. lib. 12. c. 1. Vnio in maris Rubri profundo, Smaragdus in ima tellure quæritur. Apertiùs hoc demõstrat idem auctor lib. 9. cap. 35. Scribit autem Isid. lib. 16. Etym. cap. 10. inde vniones dictos quod tãtùm vnus, nunquam duo vel plures simul reperiantur. Briss. De hac dictione vide etiam Tiraquellum.

VNITAS, ab vnus. Vnitatis separatio impetrari non debet l. 1. §. sciendum. ff. de separat.

VNI testi, etiam sublimis dignitatis, regulariter in nulla facilè causa creditur l. iurisiurandi. C. de testibus l. 1. §. Idem Cornelio. & l. vlt. ff. de quæst. Quanquam semiplenam probationem faciat, modò si legitimam causam dicto & testimonio suo, etiam non interrogatus à iudice, adijciat, admonendi. ff. de iureiur. l. in bonæ fidei. C. de rebus credit. Bald. in c. 1. de cont. inter do. & fidel. de inuestit. Old.

VNIVERSALES actiones appellantur, quibus persequimur corpus aliquod iuris, continens multas res cũ augumento & diminutione, vt sunt hæreditas, peculiũ, dos, iurisdictio. Old.

VNIVERSALE, quod ad vniuersos pertinet. Quæ autem vniuersorum sint, vide Instit. de rer. diuis. §. qua ratione.

VNIVERSALI orationi in legibus, quòd harum natura sit, vt de vniuersis constituantur, indefinita æquipollet. Vide Alc. enarrantem l. in vsu iuris. de verborum significat. Spieg.

VNIVERSARVM fortunarum societas. ff. pro socio l. societatem cum seq.

VNIVERSI interpretatio, fit pro singulis eius portionibus qua ratione & quandoq; genus pro singulis suis partibus accipimus, & pro tempore exponimus, pro qualibet temporis parte. glo. c. generali. §. illos. de elect. in Sexto. Sp.

VNIVERSITAS quæ sit dicenda, & verum eo nomine veniant homines de vniuersitate, differit Bart. in l. aut facta §. fin. ff. de pœnis. Spieg.

VNIVERSITAS etiam pro vniuersitate bonorum, vt hæreditate, vt castrensi peculio l. 1. ff. quor. bonor. l. 20. §. ait Senatus. ff. de pet. hæred. l. 1. ff. de rei vindic. l. 1. §. quæ sunt alicuius. ff. de interdict. Caius libr. 2. institut. Per vniuersitatem ait, id est, omnia simul bona adquirimus hæreditate, adoptione. Sic in §. videamus. Instit. per quas personas nobis adquir. & Instit. de adquisition. per adrogatio in princ. & in l. 1. de actionib. certo temp. finien. in Cod. Theodos. verbum hoc accipiendum est. Brisson.

VNIVERSITAS quoq; vocatur grex, peculium, armentum, equitium l. 70. ff de vsufruct. Briss.

VNIVERSITATEM per vnum conuersari, text. est in l. si vt. §. vniuersitas. ff. quod cuiusq; vniuersit. nom. Vide Bart. in ead. l. Sp.

VNIVERSITATES appellantur collegia & corpora. curiæ, societates, titulo, quod cuiusq; vniuersit & titul. de manumissionib. quæ seruis ad vniuersitat. pertinentib. Durat vero & manet vniuersitatis nomen etiam si ad vnam personam reciderit l. 7. §. vlt. ff. quod cuiusq; vniuersit. Briss.

VNIVERSITATIS res sunt, quæ in ciuitatibus sunt, theatra, stadia, & si qua alia sunt communia ciuitatum l. 6. §. 1. ff. de rer. diuis. §. vniuersitatis. Institut. eod. Briss.

VNIVERSITATVM alia personarum, vt ff. quod cuiusque vniuers. alia rerum. Et hæc duplex: Iuris, vt hæreditas, peculium. ff. de petit hæredit. l. item. §. non solũ. Facti l. 1 § per hanc. de rei vend. Bart. in l. 1. in princ. ff. de damno infect. Old.

VNIVERSITATVM nomina, quæ & collectiua, non membris solùm, sed & capite constant: ideò illud quoque comprehendere debent. Sic appellatione militum, Imperator: appellatione populi, Senatus continebitur l. 1. de milit. test. § plebs. Instit. de iur. nat. Vide Bald. in Proœmio Decretalium. Sp.

VNIVERSVS, quasi omnis ad vnum versus, id est sine aliqua exceptione. Et in singulari quidem idem est quod totus: vt, Vniuersus ager. In plurali significat omnes coniunctim. Nam si dicimus, Omnes sibi domicilium constituerunt: intelligitur domicilium sibi vnumquemque constituisse. Si verò dicimus, Vniuersi sibi domicilium constituerunt: significatur omnes simul vnum sibi pro omnibus domicilium fecisse. Vide l. quoties. in fin. ff. fam. erciscun. l. talis scriptura. §. fin. de leg. primo. Spiegel.

VNIVS sepultura, sepulchra plura efficere potest teste Paulo: cui videtur, illum esse religiosum locum, vbi quod principale est, conditur: id est caput, vnde qualis cuiusque imago sit, cognoscitur l. eum in diuersis. ff. de religios. & sumpt. funer. Sp.

VNO contextu, quod nullo interueniente, non necessaria actione fit l. hæredes palàm. ff. de testam. §. sed cum paulatim. Instit. eod. Sp.

VNO impetu, id est nixu, partu. Triphoninus: Nec enim, inquit, natura permisit, simul vno impetu duos infantes de vno vtero matris excedere l. Arescusa. ff. de stat. hom. Spieg.

VNO loco, pro eadem prouincia l. fin. C. de præscript. long. temp. Alber.

VNO ore damnari. C. de episc. & cler. l. quoniam venerabilis. pro summo consensu, passim apud autores obuium est. Vide Chiliad. Eras. Sp.

VNO spiritu. Vide de rei vindic. l. si in rem. §. at in his corporibus.

VNO tempore, pro eodem.

VNO tenore. vide suprà, Tenor.

VNVS & alter, pro duobus. l. nonnunquam. ff. de iudic. Alberic.

VNVS homo. Paulus: Difficile est, vt vnus homo duorum vicem sustineat leg. si plures sint. ff. de pactis. Spieg.

VNVSQVISQVE vectorum res suas seruet l. vltim. ff. naut. caup. stab.

VNVM ius, semper idem, nunquam mutatum.

VNVM precium, pro vna summa, etiamsi ex singulorum precio collecta sit, exponitur, teste Alberico, in l. ediles aiunt. §. si fortè. ff. de ædil. edict. Sp.

V O

VOCABVLA, vsu quodam corrupto, pro Latinis recepta, referuntur in dictione Blada. Sp.

VOCABVLA aliquot Iureconsultis propria annotat. Alc. lib. 4. de verb. sig. & inibi aliquot vocabula Iureconsultis propria. Sp.

VOCABVLVM, est id quo res singulæ nominantur & vocantur, aut voce efferuntur. Bartol. docet in l. 1. §. ex qua. ff. de tut. Vocabulum haud raiò trahere propriam significationem a dispositione. Sumi autem nonnunquã pro significato vocabuli, monstrat Alber. Spieg.

VOCABVLA noua reb. nouis imponenda. Vide Ciceronem lib. 3. de Finib. in princ. Spieg.

VOCALITAS, consonantia, quam Græci Euphoniam vocant.

VOCANDI in ius. Vide Titulum de in ius vocan.

VOCARE, pro nomen imponere, notum.

VOCARE in crimen, accusare aliquem criminis.

VOCARE in ius, est iuris experiundi caussa vocare l. 1. ff. de in ius voc. vocarè autem est vel volentem ducere, vel inuitum trahere. vnde illud Horatij,

Rapit in ius: clamor vtrinque:
Vndique concursus.

Hinc edictum Prær. Ne quis eum qui in ius vocatus est, vi eximat. Hinc Caius l. 5. ff. qui satisd. cog. Non quælibet, inquit, iniuria est, duci in ius eum qui satis idoneum fideiussorem dat. Hot.

VOCARE ad libertatem seruos, idem quod Manumittere.

VOCARE in partem, vt partem alicuius rei quis accipiat.

VOCARI, quo distet ab euocari, vide §. fin. in l. cum seruum. de fideicommiss. libert. Spieg.

VOCARI in ius, est non contemnere autoritatem Prætoris l. 5. ff. de Iudicijs. Spiegel.

VOCATORES dicti sunt, quibus datum est inuitandi negocium, siue qui ipsi vocant ad cœnas. Sp.

VOCE non emissa ab hac luce subtrahi. in l. 1. C. de posth. hæred. inst. Alb.

VOCES prædicabiles quinq; sunt: Genus, species differentia, proprium, accidens. Inter quas tanta cognatio & affinitas esse videtur, vt quamuis synonymæ non sint, differantq; ratione & vocabulis: cohærent tamen inter se vicissim, vt mutuò quod habet altera, tribuat & communicet alteri. genus vtique communicat speciei: vt in primo sui nominis occursu diffiniatur: quia nulla sine generis interuentu species explicari potest. Species etiam communicat generi, vt per eam speciosius inspiciatur & venustius, atq; certius. Speciei quippe beneficio, depellitur generalitas prius incerta, informis, & confusa. Taboetius in topico.

VOCIFERATIO. Modestinus §. fin. l. 3. de re milit. Qui seditionem atrocem militum concitauit, capite punitur: si intra vociferationem, aut leuem querelam seditio mota est, tunc gradu militiæ deijcitur. Est autem vociferari, tradente Valla, voce effrænata, non modò dolorem, sed etiam indignationem (quanquam indignatio doloris genus est) ostendere. Interdum sine affectu, sed tamen vehementius exclamare. Hinc vociferatio, verbale, ipse vociferandi actus. Solet autem ingens fieri inter litigandum & disputandum vociferatio. Spieg.

VOLA est manus & pedum interiores partes. hinc fit Inuolare, quod significat intra volam recipere, vnde & volema declinatur in tantum grandescens pomum vti volam impleat. Ioh. Bapt. in comment. epist. Sido. Apollina. ad Claudianum. lib. 4.

VOLENS intelligitur, qui consentit expressè, vel tacitè nihil opponit. Huic, quo nihil vulgatius est, non fit iniuria l. cum donationis. C. de transact. Porrò Volens nolente animo dicendum, vbi quis fingit se nolle, quod cupit: aut contrà est etiam in Hebræorum Prouerbijs. Pigrum velle, & non velle. Vide Erasmum in Chiliad. Spieg.

VOLO verbum, de se indicat solam voluntatis declarationem, quapropter qui dicit se velle eligere, non eligit: & qui se dicit velle hæreditatem adire, non idcirco adit: sicut & qui dicit idcirco velle Stichum dare, non dat. l. Clodius. de acquir. hæredit. Licet ex illis verbis censeatur facta electio: non enim quisquam vult dare, nisi prius elegit: & hæc proprietate verbi defenduntur. Alioqui mens proferentis quandoque aliud suadet: vt eleganter docet Alciatus, explicans l. 1. C. de sum. trinit. Spieg.

VOLONES appellati serui, sua sponte militantes. Etsi enim seruis post inductam seruitutem militia interdictum, idque semper constantissimè obseruatum, tamen cum ingenti aliqua clade accepta, publicæ calamitatis necessitas horum etiam operam desideraret, vt bello Punico cum se vltrò obtulissent militiæ, nomina eorum libentibus ciuium animis accepta sunt, & volones appellati quod sponte sua id fecissent, cum legibus non tenerentur. Idem post Cannensem pugnam & sæpè aliàs factum est. Neque tamen ij simul ac in numeros relati essent, libertate & ciuitate donabantur, sed militiæ tantummodo ius habebant: testamenti & cæterorum priuilegiorum non habebant. Hoc ostendi potest ex Liuio lib. 4. Decadis 3.

VOLVCRIS nomine, omne id quod volat, nõ solum aues: sed apes quoque, vespæ, tabani, & reliqua huiusmodi significantur, teste Stephan. Rob. Sp.

VOLVIT transferre in l. non vult. 6. ff. de diuers. regul. iur. cum effectu accipi posse, id est transtulit re ipsa, docet Decius ibidem nu. 3. Sic in l. fin. ff. de rer. diuis. qui sensus ferri possit, necne, ipse dispice. vide tamen Bartolum in d. l. finali ad multos effectus. & vide Accurs. in l. 1 ff. de leg. 2. Prær.

VOLAM verbum extensiuum siue parataticum est id futurum, vt volebam in præteritum. voluero non item. voluero significat semel, volam identidem. Hoc voluntatis mutationem admittit, illud non item. Cuiac. ad l. 17. & l. 112. ff. de verb. oblig.

VOLVMEN. Vide suprà, Librum.

VOLVMVS verbum, in Constitutione Principis significat quod mandamus, & præcipimus: quia quum dependeat id à sola voluntate Principis, id verbum actus perfectionem inducit. Vide Alc. in l. cunctos populos. C. de sum. trin. Sp.

VOLVNTAS, est facultas seu vis animi, qua bonum expetimus, malum auersamur, duce ratione. nam mutæ animantes duce natura, quæ sensus extimulat. Papinianus: Voluntatem, inquit, potius quàm verba spectari placuit in conuentionibus contrahentium. Sp.

VOLVNTAS duplex est, remissa nempè & integra. Remissa in his est, quæ vi vel metu fiunt, integra, hæc non est. Hæc verò ibi demum est, vbi quid vltrò atque sponte volumus. Cuiac. ad Rubr. ff. quod metus causa gestum erit, circa finem.

VOLVNTAS & propositum facientis, distinguunt maleficia l. qui iniuriæ. cum concord. in gloss. ff. de furt. l. diuus. de sicar. Sp.

VOLVNTAS interdum ex scientia, & patientia inducitur l. 7. §. interdum. ff. de S. C. Macedonia. Briss.

VOLVNTAS ambulatoria vsque in momentum mortis dicitur, propter incertum voluntatis, ait Zas. Nam facilè variat, quicquid ex voluntate conficitur l. 4. in fin. ff. de adimen. leg. vbi dicitur, voluntatem esse ambulatoriam, inconstantem. Spieg.

VOLVNTAS captatoria est ea, quæ pendet ex aliena voluntate l.captatorias.ff.de hæred.instit. Spieg.

VOLVNTAS coacta. Vide, Coacta voluntas.

VOLVNTAS constans & perpetua apud Ciceronem appellatur animi affectio atq; habitus, apud Aristotelem προαίρεσις, quæ certè & sanum rectumque iudicium & firmam voluntatem continet. Balduinus in Catechesi iuris ciuilis cap.1.in princ.

Errantis voluntas nulla est. l.20.ff.de aqu.& aqu.plu. nec furiosi.l.47.ff.de adquir. hæredit. l.40.ff. de diuers. reg.iur. Proinde eorum voluntate factum nihil videtur. Cæterum cùm voluntas alicuius in aliquo actu desideratur, ea vel subsequi rectè potest.l.10.ff.de aqu. & aqu. pluuiæ. Briss.

VOLVNTAS expressa, quæ ex præfationib⁹, vel præcedenti tractatu cõstat.l.Tit a.l.i:astipulatus sum.ff. de verb. oblig. Tacita, vt quia natura contractus, qualitas rei, personæ contrahentium consuetudo, eius quod actum est, coniecturam inducant.l.semper in stipulat. de reg. iur. Vide Alciat.in l.in conuentionibus.de verb.sig. Spieg.

VOLVNTAS præsumpta. Lege, Præsumpta voluntas.

VOLVNTAS vltima. Hæc vox in genere inuenitur, vt quæ nec sit testamentum, nec codicillus, nec donatio causa mortis, nec alio speciali nomine nominetur, sed simpliciter in generali appellatione vltimæ voluntatis relinquatur. de qua facit mentionẽ gl.not.in l.licet.C. de pact. Zas.in intellect.singu.in princ. Old.

VOLVNTAS vltima non repugnans iuri & æquitati, pro lege est. Nou.de his qui nupt.iter.§.atq; hoc primũ. Constit.22.Old.

VOLVNTATES vltimæ fiunt quinq; modis. Auth.de hæred.& Falcid.§.quia verò. Porrò apud. Vlpia. legimus defunctorum voluntates nõ strictè esse interpretandas. l.plenum.§.1.ff.de vsu & habit. Old.

VOLVNTARIVS procurator est qui se alienis negotijs offert sine mandato, qui voluntarius amicus in oratione pro Cæcinna, voluntarius procurator in Bruto. Procurator simpliciter in Pandectis sæpe, cum tamen propriè simplex appellatio ei tantum conueniat, qui mandatum habet. Is cauere de rato omninò debet. Verus procurator, de quo non dubitatur, an procurator sit, cauere non debet. Cuiac. Obser. lib. 7. c.26. circa medium.

VOLVNTARIA iurisdictio est, quæ seruatur in volentes. not.l.2.ff.de off.proconf.& leg. Old.

VOLVNTARIA societas, in M. Tullij Quinctiana, opponitur societati hæreditariæ, id est, communioni, quæ intercedit cum hærede defuncti socij. Hæc enim voluntaria non est, quia re, non consensu consistit. Voluntaria autem est, quæ consensu contrahitur, tractatuq; habito inter socios. Et hanc propriè dicimus societatem, illam verò rerum communionem, l.23.ff. de reg. iur. vel communiter gestum, l.31.32.cum seq.l.actiones, §.si post, ff. pro socio, & societatem impropriè. Cuiac. obseruat. lib.10.cap.25.

VOLVNTARIVM est, quod neque per vim, neq; per ignorantiam fit. Obseruandum autem, quòd non volens quis peccare potest. Et quòd iuxta Salomonium stupidius est, qui non volens peccat, interdum pœnæ fit obnoxius. & ideò, ait Demosthenes, Lex est voluntariorum, & inuoluntariorum peccatorum coercio. Spiegelius.

VOLVNTATE fieri non videtur, quod ignoratur. l. non videtur.ff.de lib. cau.

VOLVNTATE mea vtaris. Quomodo hæc verba, tum ijs similia intelligantur, vide in l.Lucius, iuncta glo. ff. de don.

VOLVNTATE nostra pòssidere serui intelliguntur, quòd eis peculium habere permisimus.l.1.§.item adquirimus.ff.de adq.poss.

VOLVNTATE domini in libertate est, qui volente & consentiente domino ius libertatis vsurpat, vel aliquid pro libero gerit.l.4.C. de fideicom.liber.& apud Quintilianum Declamatio.340. Briss.

VOLVNTATEM filiæ, cùm pater agit de dote, non sic accipimus, vt consentiat filia, sed vt ne contradicat.l.2.§. voluntatem.ff.sol.matrimo. voluntate itaque filiæ pater dotem recepisse videtur si causas contradicendi et filia non habuerit.l.37.ff.eod.tit. Briss.

VOLVNTATEM testatoris sequi dicitur in l. fin. C. ad l.Falcid. qui eius præcepto paret, & quod iubet, facit. Sic eodem sensu plenam fidem testatori exhibere d. l. fi. in princ. Prat.

VOLVERO & volam hoc differunt: quòd & si vtrunque verbum futurum tempus significat, illud tamẽ præcisè momento ipso temporis, quo quis volũtatem suam semel elocutus est, includitur: hoc longius funditur, & temporis tractum habet l. 112.ff.de verb. oblig.l. 6. ff. ad S.C. Tertull. Hot.

VOLVPTAS, est elata præter modum lætitia, opinione præsentis alicuius boni. Huic verbo, Cic, inquit, omnes qui vbique sunt, qui Latinè sciunt, duas res subijciunt: lætitiam in animo, commotionem suauem iucunditatis in corpore. lib.2.de finib. Spiegelius. Laertius libro septimo, in vita Diogenis definit quod voluptas sit irrationabilis eius rei appetitus, quæ videatur appetenda.

VOLVPTARIAE impensæ sunt, quæ ad voluptatem fiunt, quæq; speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent: vt sunt viridia, aquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ.l.1. in prin.l.7.l.9.ff. de impens.in res dot l.79.ff.de verb.sig.& apud Vlp. in Instit. tit.de dotib. Voluptuosæ etiam appellantur. l.14.ff. de impens.in res do. Voluptati deseruientia prætoria in l. 198.ff.de verb.sig. quale describitur in l.13.§. fructuarius. ff.de vsufruct. Voluptatis artifex in l. [illegible] ff. de oper.libert. Briss.

VOPISCVS dicitur, qui ex duobus [illegible] vno abortu excluso, ad partum legitimum [illegible]

VORARE, est cibum non confectũ dentibus [illegible]tire.

VORAGO, barathrum dicitur, quòd in eam cadentia non emergunt, sed quasi absorbentur. Voraginem vsurarum Canonistæ vsurpant, de qua, si lubet, vide ca.1. de vsur.lib.6. Spieg.

VORAX & fraudulentum propositum.l.1.C.de num. actuar.& chartular.lib.12.

VORSVRAM soluere. Eras. indicat prouerbialiter vsurpari de eo, qui sic è præsentibus malis extricat sese, vt alijs grauioribus. impediatur. Nam Donato vorsuram facere, est æs alienum, alieno ære soluere, aut maiore fœnore maiorẽ acceptam pecuniam occupare. Hinc ducta voce, vt autor est Festus Pompeius; quòd vertat creditorem. Sp. Vide Versuram.

VOSSISSATORES lepidè vocat Erasmus noster, qui barbaros secuti vnũ multitudinis numero compellant, præter veterum consuetudinem. Qua de re fuse differit in de Conscribend.epist.

VOTVM. Votum est alicuius faciendi, vel non faciendi, versus Deum deliberata & iusta promissio. ὁμολογία. Vnde Cicero eleganter dixit votum sponsionem, qua Deo obligamur. Nobis præcipuum votum est, quod in baptismate fecimus. De quo illud est, 6. Psal. Vota redde Deo Iacob. De votis extat tit.de voto & voti redemptione. Solebant autẽ veteres quàm plurima vota pro principe nuncupare, vt vota anniuersaria, ob diem imperij cum scilicet ad imperium princeps sumptus esset quorũ & in iure mentio habetur.l. omnes.C.de ferijs. Item vota concepta, ob salutem principis, à sacerdotibus, consulibus, idque post tertium diem Calend.Ianuar. authore Caio, in l.si calumnietur.de verb. signific. Vota quinquennalia, decennalia, vicennalia, & quæ (teste Alciato) in veteribus numismatis notabantur hoc modo: vot.10. vot. 20. vot.30. vide Ciceronem de legib. Pro voluntate etiam accipitur, & desiderio, quòd ea valde desideramus, quæ voto à Deo poscimus. Vnde voti compotem esse dicimus eum, qui desiderium suum assecutus est. Et pro voto succedere, quod Græci dicunt κατὰ γνώμην προχωρεῖν de hoc quidem Bart. in l. si quis. ad fin. ff. de pollicit. Vota etiam μνηστεῖαι dicuntur matrimonium, siue nuptiæ, quòd in nuptijs contrahendis fiant vltro citroque promissiones. Vnde dicimus ad secunda vota migrare, quemadmodum extat titul. in Authent.

thene. vt exactione instante dotis primæ & secundæ, viro ad secunda vota migranti proponatur vxor vna, vel ex prioris matrimonij filij. Adeò autem olim apud gentiles homines magna res erat votum, vt verbis duntaxat enuntiatis nullum induci voluerint, quod idem Bartol. censet, & quidem rectè, ff. de pollicitationib. in d. l. si quis ad finem. Porrò & in filiosfamilias non haberet locum, hoc est, eo non obligabatur filiusfamilias, l. si quis. rem. §. voto. ff. eodem. Eius verò rei refert bonam rationem dom. Alciatus, & quidem efficaciorem, cap. 9. 1. Parerg. Inter votum autem & pollicitationem (vt omninò clarè, quid de voto sit, studiosis aperiam & indicem) hoc discriminis interesse constat & certum est, vt idem ostendit & explicat Alciatus, quod pollicitatio reipublicæ, vel priuato alicui fit, votum verò principi, vel Deo, ex causa principis, vel imperij, aut ob fortunam regis, Cæsaris, & si qui casus similes. Voti reus dicitur, qui dijs in euentum conditionis promittit, aut vbi conditio euenit, tum etiam damnatus est voti. vide Alciatum in l. nominis & rei. de verbo. signif. Cæterùm, votum aliud est munificum, aliud honestum, aliud turpe. Munificum est, veluti votis esse liberalem ac diuitem, quod multo facilius est, quam ex re demùm, iuxta Ouidianum illud,

Pollicitis diues quilibet esse potest.

De hoc videndus est Erasmus in Adag. Honestum votum est, quod fit super re honesta, veluti, quod in ipsis licitis nuptijs legitimè celebratis fit. Turpe verò est, quod fit super re turpi, [illegible]

[illegible] Cæterùm a voto fit adiectiuum nomen votiuus, ua, uum, penult. producta, quod ex voto dari promittitur. Horat.

Pascitur in vestrum reditum votiua iuuenca.

Aliquanto votiuum significat, quod voto desideratum est. Apuleius lib. 6. Tota ciuitas ad votiuum conspectum effunditur. Etiam votiua verba dicimus, quibus in faciendis votis vtimur. & votiuas preces, quibus aliquid cū voto poscimus. Item & votiua legatio, pro eo, quod barbarè dicitur, ad beneplacitum, hoc est, quæ pro voto ac voluntate, vel voluntarie suscipitur. Huiusmodi autē locutionum exempla apud Ciceronem, Plinium, & reliquos classicos authores multa reperire facilimum est, ideoq; hic minus adferenda. Anchor.

VOX, vt Archelaus primus definiuit, est aëris percussus. Laertius in vita Archelai. Diuiditur autem in duo, est enim animata alia, alia inanimata. Animata quidem animantium. Inanimata verò sonorum atque crepituum: Idem Laertius libro tertio, circa finem in Vita Platonis.

VOX patris, vox filij, quia pater & filius vna censentur persona, l. fi. C. de impub. & al. substit. Sp.

VOX viua. Martian. Ius honorarium, quasi viua vox est iuris Ciuilis l. nam & ipsum. ff. de iust. & iur. Sp.

V P

VPILIO, pastor ouium, opilio qui vulgò dicitur. Alfenus. l. 60. in fi. de leg. & fid. lib. 5. Item oues quæ stercorandi fundi causa pararentur, item Vpilionem, si eius generis oues curaret. Virgil.

Venit & Vpilio, tardi venere bubulci. Hot.

V R

VRBANA ancilla. Paul. de leg. 3. Eū qui natus est (inquit) ex ancilla vrbana, & missus in villam nutriendus: interim in neutris esse (putà in vrbanis & rusticis) quidam putant, videamus, ne in vrbanis esse intelligatur, quod magis placet, l. seruis vrbanis. §. cum qui. Sp.

Similiter & vrbana familia à rustica non loco, sed genere vsus distinguitur, potest enim dispensator non esse vrbanorum seruorum numero, si rusticarum rerum rationem dispenset, l. 166. ff. de verb. sign. l. 12. ff. de suppel. leg. Qua in re vsui præcipue testantis spectari conuenit, videndumq; est quo quemq; seruum loco ac numero is habuerit. Et certè quos circa se habet paterfam. & sui vsus ministerijq; vrbani causa, nō possunt non in eo numero esse. Quod plenius exponitur in l. 99. ff. de leg. 3. & l. 12. §. idem respondit. ff. de instr. vel instr. l. 4. §. pen. ff. de penu leg. Atque ita vrbanorum vel rusticorum prædiorum seruitutes, pro genere & qualitate prędiorum, quibus debentur æstimamus. Nam & aquæductus, qui per vrbanum prædium trāsit, iter quoq; per vrbanum prædium, vrbanæ seruitutes sunt, l. 11. §. 1. ff. de publicia. l. 14. ff. comm. præd. Briss.

VRBANA mancipia quæ sint, explicat Iurisconsultus in l. seruis vrbanis. de legat. 3. l. is qui notus. de suppel. leg. Spieg.

VRBANA prædia, idem ostendit, in l. vrbana prædia. Breuiter, vrbanum prædium materia, non locus facit. Vnde quamuis via censeatur rustica seruitus, si tamen per fundum tuum eam mihi debeas, vt ad domū meam ire, agere possum, verius est vrbanam seruitutem tunc esse: quoniam vrbano prædio debetur. Obseruamus enim non simpliciter seruitutem ipsam, sed prędium cui debetur, teste Alciato. Sp.

VRBANA prædia appellari ædificia etiam si in villa sint, Rustica verò fundos. Vlp. scribit in l. 1. ff. com. pręd. & in fragmentis. Inst. tit. 19. Briss.

VRBANA autem prædia à Rusticis non loco, sed materia & qualitate discernuntur. Vrbana siquidem accipimus ędificia omnia, non solùm ea, quę sint in oppidis, sed & si fortè stabula sunt in continentibus ædificijs, vel alia meritoria in villis & in vicis, vel si prætoria voluptati tantùm deseruientia, horti quoq; qui amœnitatis gratia non reditus habentur. l. 98. ff. de verb. sig. l. 16. C. de præd. minor. l. 54. in fi. ff. de per. hær. l. 59. ff. de contrah. emp. l. 13. §. si in locatis. ff. de act. e. empt. tit. de seruit. vrban. præd. l. 4. ff. de pact. Briss.

VRBANA penus & suppellex ad vsum vrbanum, non ad locum vrbanum, aut peregrinum, dirigenda est, inquit Iabol. l. quemadmodum. de sup. leg.

VRBANVS, qui in vrbe habitat, cui Rusticus opponitur. Vide apud Eras. prouerb. Vrbanus nihil æqui cogitat. Sp.

VRBANVS Prætor. Vide §. deinde cùm placuisset, in l. 2. ff. de orig. iur. & sup. Prætor vrbanus.

VRBANVS seruus & rusticus, quemadmodum distinguantur. Iabol. tradit d. l. quemadmodum. Sp.

VRBANI serui. Paul. de leg. 3. l. seruis vrbanis. Vrbani, ait, serui intelligendi sunt, quos paterfamilias inter vrbanos adnumerare solitus sit: id quod maximè ex libellis familiæ, item cibarijs deprehendi poterit. Sp.

VRBANICIANI milites, vel (vt vulgatis in libris legimus) Vrbanici dicuntur, qui in præsidio vrbis locati sunt, l. 35. §. 1. ff. ex quib. cau. maio. Hot.

VRBEM ab Vrbe appellatam, id est, à curuatura aratri, quod in vrbe condenda olim adhiberi solebat, Pompon. tradidit in l. 239. §. vrbs. ff. de verb. sig. Quod & Seruius in 1. Aeneid. Et Isidor. libr. 15. scribunt: & aliàs pleniùs exponemus. Briss.

VRBEM autem simpliciter cùm legimus, Romam κατ' ἐξοχὴν intelligimus, quæ

Olim inter alias tantùm caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Et ita in l. 1. ff. de senatorib. l. 1. ff. ad leg. Iul. de amb. l. penul. §. negotiatores. ff. de munerib. & honorib. l. 7. §. constitutum. ff. de interd. & releg. l. 1. ff. de off. præf. vrb. Vrbis tamen appellatio proprietate sermonis angustior est, quàm Romæ. vrbs enim muris, Roma verò continentibus demùm ædificijs finitur, l. 2. ff. de verbor. signific. Eadem à Constantino in l. 1. C. de suarijs. lib. 11. vrbs æterna, vt à Symmacho libr. 1. Epist. sæpenumerò, & Ammia. Marcellino, vocatur. Et ita in l. 4. C. de operib. public. Impp. Valentinia. & Valens, Intra vrbem æternam scripserant. Cuius loco Tribonian. Intra vrbem Romam veterem & nouam supposuit. Addidit etiam de suo

claufulam hanc, Nifi ex fuis pecunijs opus huiufmodi conftruere voluerit. Quemadmodum etiam in l.6.cod. tit.addidit. Et murorum, & in l.9. publicis pecunijs.& in l.11. non fterilia. Et illa poftrema verba, Nemini excufatione, &c. Sed de Triboniani licentia erit alius dicendi locus. Nunc ad rem. Vrbem regiam in Conftitutionibus, Conftantinopolin accipere debemus, l.vlt.C. de adfefforib.l.11.C.de iudic.l.14.§. fanè. C.de facrofan. eccle f.l.25.C de nupt.l.25.C. de teftam.l.5.C.de his qui ad eccl.conf.l.31.§.in hac.C.de epifc.& cler.§.vlt. Infti. de fatifdatio. Eadem & inclyta & florentiffima vrbs appellatur, l.vn.C.de contractib. iudic. l.11.C. de adfefforib.l.vlt.C.de ædific. priuat. In Epifto.Pandectis præpofita.§.illud verò.& d.l.31. Et vrbs magnifica in l.31.§. executorib.C.de epifco.& cler. Et noua Roma, vt lib.16. probauimus. Zonaras etiam νέαν ῥώμην καὶ βασιλίδα πόλιν, Imperatorum exemplo vocat. Briff.

VRBICA procuratio. Vlp. Hic cùm curam adminiftraffet, & beneficio principis vrbicam procurationem effet adeptus in §.ex facto.l.verum.ff.de minor.Sp.

VRVS ab Vruo appellata eft. Vruare eft aratro definire. Et Varus ait, Vruum appellari curuaturam aratri, quod in vrbe condenda adhiberi folet. Pompo.in l.pupillus.ff.de verb.fig.Old.

VRBS & ciuitas quatenus inter fe differunt, aliqui ignorant. Eam differentiam facilè cognofces ex his verbis Ciceronis in orat. pro P.Seftio: Cum conuenticula hominum, quas poftea ciuitates nominauerunt: tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus. Hac igitur ratione poffit dici ciuitas, quæcunq; vniuerfitas populorum, communi lege ac ritu viuentium: vulgò Communitas, vel commune. Iofulanus.

VRBS pro ipfo loco tantùm mœnibus conclufo accipitur, quando rei in vrbe defignatæ qualitas extra portam non patitur. Si enim dixerit Titius, Vrbanam meam omnem fupellectilem do lego: cenfebitur fenfiffe de omni ea fupellectile, quam in ciuitate, & in fuburbijs, & vfque ad centefimum lapidem habet, text.eft in l.prima.§. cùm vrbem. de offic. præfect. vrb. Nam qualitas fupellectilis ea eft, vt & ruri, & in ciuitate haberi poffit. Quod fi bona, quæ vrbis habitationi tantùm commoda & deftinata funt, quis legauerit, non ad ea quidem, quæ extra vrbis mœnia funt, protrahentur: cùm id qualitas rei legatæ non patiatur, quæ rem ipfam, veluti vmbra corpus, quocunque ingrediatur loco, fequitur, not.gloff.in l.frater à fratre.de condict. indeb. & argumen.l.Iulianus.§. fed & fi quis. & quæ ibi not. ad exhibend.cum fimilibus. Brechæus in l.vrbis appellatio.ff. de verb.& rerum fignific. Adde Connan.lib.1.cap.de iure Ciuil.7.nu.1.

VRBEM, Varus ait, appellari curuaturam aratri, quod in vrbe condenda adhiberi folet. Pompo.autor. Sp.

VRCEOLI, vafcula parandæ potioni accommodata, apud Pomp.l.21.ff.de aur.arg.

VRCEVS vas erat anfam habens lateri applumbatam, ex ære, vt ahenum fiebat, vt Varro ait, fed & ex quauis alia materia. nam Martialis fictilem ponit. hunc angufto & gracili collo, in patulum definente ore pingit vir doctiffimus Lazarus Bayfius, quem Forcatulus improbans in hoc non fequitur, cùm vrceos picatos ponat lib.12. Columella in quibus forba condiantur. Sodem, inquit, tempore forba manu lecta curiosè in vrceolos picatos adijcito, & opercula picata imponito. Sanè Columella vafis conditiuis hanc formam paulò antè dederat, vt vfque ad imum æqualia effent, ne ventrem facerent, vt exemptis, inquit, ad vfum falgamis, quicquid fupereft, æquali pondere vfque ad fundum deprimatur. Vrceis præterea aqua in ahenum infunditur.l.cùm de lanionis.§ afinam. de fund. inftru. cui rei æquabilitas neceffaria eft, angufto enim & gracilefcente collo, mora fit hauriendo. Adde quòd & fructus vrceis componuntur, l.quæfitum.§. conferuandi.ff.de fund. inftru. Cato in torculario vrceum vnum ponit, quod capit quadrantalia quinque, id eft, amphoras: nam quadrantal & amphoram idem fuiffe Feftus ait, fed Budæus dubitari poffe fcribit. Petr. Lentulus Spinter vrceum habuit ex Onyche marmore, cadi magnitudine igitur vrceus certam formam, non certam menfuram habebat. Forcat.in pēnu Iuris ciuil.cap.25.

VREDO, cuius meminit Vlpianus in l.ex conducto.§.1.ff.locati. eft morbus herbarum, frugum, & arborum: in vitibus, & alio nomine carbunculus appellari poteft. quod de frigore quoque dicitur. nam & frigus vrit. Vergil.

...Aut boreæ penetrabile frigus adurat. Luca.
Vrebant montana niuem...

Pro prurittu etiam quandoque vredo ponitur. vt apud Plin.de vrtica pifce: Hoc tractu, inquit, vredinem excitat. & ita legendum effe apud Iureconf.in loco fuprà allegato, apparet ex his quæ ex Plinij monumentis retulimus fupra in dictione Tabes. quamuis in vulgatis codicibus non vredo, fed vrendo malè repofitum fit à fciolo aliquo correctore. Cott.

VREPHOTROPHIVM dictio Græca eft, locum fignificans ad infantes nutriendos paratum. βρέφος enim Græci infantem dicunt. De hoc loco meminit Imperator in l.illud.§.1.C.de facrof.eccl ef. vbi codices paffim mendofi reperiuntur. Cott.

VRGERE ius. Cice. lib.offic.3. Ius Craffus vrgebat: quod vitium venditor non dixiffet, fciens id oportere præftari. Sp.

VRGENS neceffitas, l.1.C.nem. licer. in comparat. fpec.lib.10.

VRINAM facere, pro meiere. Vlpian. Item de eo [illegible] audi, an morbofus fit, l. [illegible] ri poffe.

VRINATORES dicuntur, qui [illegible] tes, tempore multo continent fpiritum. Vrinari, eft aqua mergi. Calliftr.ad l.Rhod.de iactu.l.nauis. Merces per vrinatores extractæ. Hanc vocem Accurfium malè interpretatum effe, indicamus in Scholijs ad lib.12. Auftriad. Bart.Spieg.

VRINATORES, in l.4.§.1.ff.de l.Rhod. dicuntur, qui fub aqua natant. Quo verbo vtitur & Firmicus lib.8.ca. 25. Illorum minifterium egregiè his verfib.defcribit Manilius lib.5.Aftronomic.

Illis in Ponto iucundum eft quærere pontum
Corpora qui mergunt vndis, ipfumque fub antris
Nerea & æquoreas conantur vifere Nymphas,
Exportantque maris prædas & rapta profundo,
Naufragia atque imas auidi fcrutantur harenas.

Nam per vrinatores naufragio merfæ, & in mare nauis leuandæ caufa iactæ res extrahi folebant. Inde vrinandi artifex apud Symmach.lib.1.epift.25.Briff.

Id genus hominum Varro natatores interpretatur, nō quidem fuperficiales tantùm illos qui abluendi corporis gratia natant, fed qui fe flumini mariue committentes, ex fundo quātum fieri poteft, iniecta extrahunt, oraque ne fluctibus intrent communiunt & ocularum in morem ad aquarias inquifitiones longè oculatiffimi funt. Hinc & Plinius Phocas ranafque fub aqua diu vrinari dixit.cap.37.lib.1. Horum alij alijs longè perfpicaciores funt, & diutiùs fub flumine latent, & bello nauali admodū neceffarij funt, vt qui hoftilem claffem perfodiendo multum diminuere poffent. Ex ijs autem omnibus qui hac in re plurimum valuerūt, præcipuus fuiffe traditur homo quidam (vt eleganter Alexander ab Alexandro fcribit) cui nomen Colan inditum ferunt cognomento pifcis, fingulari fato feu fortuna genitus, qui plus in aquis degere, quàm in terris victitare folebat, cumque diebus fingulis mare, & aquas petere neceffum haberet, itaque inter marinas beluas complures dies verfabatur, & conuiuebat illæfus, haud aliter, quàm fi ex eis vna fuiffet. Penetrabat maris intima & remotiffima, reuertebatur fæpè ad littus, & nautas de futuris tempeftatibus præmonebat, vt apud Volateranum quoque latiffimè defcribitur. Sanè illi hoc an fato an fidere euenerit, in ambiguo plerique omnes reliquêre. Nam tantùm eum nando profeciffe affruitur, vt maxima pelagi internalla fpaciaque immenfa 500. & vltra ftadiorum,

rum. fœda tẽpestate & reluctantibus aquis excellẽti vi, & velocitate natatu peragraret idque non semel facere consuesse. Donec (inquit Alexander) festo annuo solenníque die in Siculo freto effusa multitudine ad spectaculum in portu Messanæ experiri credo volens, quantũ præ cæteris vrinando valeret: dum pateram auream manibus natantibus tunc à Rege in mare deiectum ab imo eripere conatur, cùm se in mare mersisset, dum illius studio profunda exquirit vada, diù expectatus ab imo maris fundo, in quod se deiecerat, nunquam emersit, neque posteà inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille sinus refertus est: incidisse: ipsumq́; in imas voragines vorticibus rapidis semel delapsum, cùm se recipere vellet, & ad superiora niti, reuerti nequiuisse: cumq́; diutiùs reluctatus, respirare nequiret, inter occursantes scopulos, vndique inundantibus aquis oppressum, vitã interiisse. Petrus Peckius in suis comment. l. 4. §. sed si nauis. nu. 1. tit. ad l. Rhod.

VRNA, mensuræ genus quatuor capiens congios. Huius hæc nota quis fuit. Prat.

VRNALES vrcei, vrnam continentes. hæc est mensura sextariorum viginti quatuor. Vide Alcia. in l. vinaria vasa. de verb. sign. Sp.

VRNALIA. Proculus in l. si de trit. & vin leg. Qui vinum ait, Surrentinum in vrnalibus habebat diffusum. Surrentum oppidum fuit Campaniæ, Sinum quondam sedes. Hinc Surrentinum vinum, quod, quum quintum supra vigesimum excesserit annum, potui esse incipit. nam cùm minimè pingue ac tenue sit, vix maturescit: & quum ad vetustatem peruenerit, fermè solùm perpetuò vten[illegible]

V[illegible] mensa quadrata, super qua vrnæ aqua plenæ [illegible] ponuntur.

V[illegible] bestia est, nec numero pecudum continetur. autor Caius in l. 2. in fi ff. ad leg. Aquil. Sp.

V S

VSIA, Græca vox, pro substantia, apud Vlpian. in l. in venditionib. de contrah. empt. Vide Budæum in prioribus Annot.

VSIO, idem quod vsus. Vlp. in l. Quintus Mutius. lib. 2. Iur. ciu. §. cui legatum est aurum. vers. si factum aurũ legatum est: omne ad eum pertinet, cui legatũ est, ex quo auro aliquid effectũ, siue id suæ, siue alterius vsionis causa paratum esset. Sp.

VSITATVM absolutè, quod in vsu est. Africanus. Nã & vsitatũ fere est, sic legare. §. si ita scriptum, l. si seruus. 108. de leg. 1. Item Venuleius. §. pen. l. continuus. de ver. oblig. & vsitatius & elegantius esse Labeo ait, de lega. 1. Et alibi Cicer. in Verr. Non est vsitatum, non senatorium. Dicimus etiã adiectiuè, vsitatus mos, vsitatum tempus, vsitata consuetudo, iudicium vsitatum, vsitata nomina, l. 2. de p. æscrip. verb. pro vulgaria, recepta, & communia. Sp.

VSQVE, præpositio, quasi ad vnum vel locum, vel tempus, vel aliud huiusmodi. De hac particula plura annotauit Albericus, & Bartol. in l. patronus. §. Sempronio. ff. de lega. 3. in l. semper in stipul. de reg. iur. tum alibi. Sp.

VSQVE nunc, pro hactenùs, vel hucusque. in l. omni innouatione. C. de sacrosan. eccles. l. 1. C. de sum. trinit. Spieg.

VSQVE ad tertiam generationem, idem interpretatur in præcitata l. patronus. Sp.

VSQVE inclusionis nota, l. si. ff. de senat. & c. 1. de ord. ab eptc. qui renun. aliquando exclusionis. c. cùm dilectis. de fid. instr. Adde Brechæum. in l. hæc adiectio. sub tit. de verb. & rer. sig. Significatiua quoq; est termini ad quem, sicut dictio A, vel Ab. Prat.

VSQVEQVAQVE, pro semper, apud Marcellum, in l. ab adgnato. de curat. furios. & nõ semel apud Plinium Iuniorem. Sp.

VSQVE, particula ambigua est. Nam modò includit. modo excludit. De qua plura annotauit Albericus. Spieg.

VSVALIS, & hoc vsuale. idem significat, quod vsuarius. Iurisconsul. in l. interdum. ff. de public. Quoties quis, ait, mancipia inuecta professus non fuerit, siue venalia, siue vsualia, in pœna commissi est. Sp.

VSVARIVS seruus. Vlpian. de dolo. in l. & eleganter. §. si seruum vsuarium, inquit, proprietarius occiderit, legis Aquiliæ actioni, & ad exhibendum id accedit. Spieg.

VSVCAPIO sic dicitur, vt mortis causa capio. Capio est a. quisitio: Capere est in suum dominium capere, l. aliud. l. cepisse. ff. de verb. sign. l. prætoris. ff. de dam. infect. Vsu igitur capere est per vsum acquirere. vsu suũ facere. Vsus autem est possessio, quæ opinione domini possidetur, & ex diuerso possessio est vsus, l. quæstio. ff. de verbor. signifi. & ita possessionem ab Aelio Gallo definiri Sext. Pompeius scribit. Ergo vsucapere est possessionem adquirere, quod & possessione capere dicunt, l. emptor fundi, l. qui fundum. §. seruus. ff. pro empt. l. non solum. § si dominus. l. quamuis. ff. de vsurpat. & vsucap. Et [illegible] pe vsurp. & vsucap.

VSVCAPIO, est acquisitio, vel adiectio dominij, per continuationem possessionis temporis lege definiti, l. 3. ff. de vsucap. Hanc Modestini definitionem, ab officio vsucapionis sumptam commodè interpretatur Old. in de vsucap. & præscr. temp. Sp.

VSVCAPIO inde dicta est, quod per vsum aliquid capit & aufert. Vsus enim per lapsum temporis adimit res corporales priori domino, & transfert in alium. Sic Pignoricapionem olim dicebat, quam nunc captionem & ablationem pignorum nuncupamus. Gell. libr. 7. existimat, Vsucapionem & Pignoricapionem duplicatis ex integro vocabulis, dici oportere. Interdum tamen extra compositionem, interiecta qualibet voce, præfertur, vt est apud Paul. in l. nunquam. §. vlti. de vsuc. Si defunctus, inquit, emit: hæres autem putat eum ex donationis causa possedisse, vsu eum capturum, Iulianus ait: Interpretes vsucapionem & præscriptionem in significatione confundunt, in qua vtique discrimen est: rursus in re ipsa sæpè differentiam constituunt, cùm nulla sit. Primum enim vtriusque verbum iungunt accusatiuo, vt vsucapio domum, præscribo domum, vestem fundum: non animaduertentes, quòd præscribendi significatio magis ad exceptionem pertineat, etiamsi effectus retinendi dominij plerunque sequatur. Deinde vsucapionem trahunt ad res mobiles, Præscriptionem ad res immobiles, per l. 2. C. in quibus causis cess. long. tempo. præscript. §. in seruorum. cùm tamen Impp. ibi, Præscriptionem, seu Exceptionem longi temporis appellant: tractantes solùm de proprietate seruorum, & sic rerum mobilium. Vnde rectè colligit Oldendorp Præscriptionem non pertinere duntaxat ad res immobiles, sicut nec vsucapionem semper ad res mobiles, per l. furtum. l. quare. l. nunquàm in vsucapionib. in princip. ff. de vsucap. Itaque vsucapio refertur genuina significationis vi ad acquisitionem rerum mobilium & immobiliũ: quod vel indicat Rubrica 3. lib. π. qui tractat de acquir. rer. dom. Præscriptio autem ad ius excipiendi principaliter pertinet. Vnde tit. de diuers. & tempor. Præscript. lib. 6. post reliquas exceptionũ species, generaliter subiungitur. Sp.

VSVCAPIO, & Præscriptio, sunt modi adquirendi dominij. Quapropter is qui vsucapit, vel præscribit, priusquàm compleat vsucapionem, vel Præscriptionem non est dominus, sed quasi dominus. Sp.

VSVCAPIO currere & procedere, item implere dicitur, l. 15. l. 18. ff. de vsuc. l. 2. ff. pro. donat. Briss.

VSVFRVCTVARIVS, pro eo qui habet vsumfructum, & pro re in qua est vsusfructus, l. arborib. §. fin. ff. de vsusfruct.

VSVRA, sortis accessio est, quæ propter mutuò datæ pecuniæ vsum, vel etiam moram exigitur. Cur hæc in mutuo Iure diuino prohibita sit, attingunt Doct. receptumq; est, quod dicitur: Iure veteri de vsuris, hodiè ad id quod interest produci, qua de re latiùs Alc. in Comment. de verb. sign. & in de reb. cred. Sumitur etiam pro reditu & fructu, qui percipitur ex vsu aliarum quoque rerum. Catanæus citat Papinianum & Vlpianum Comment. 6. Sp.

VSVRA ab vtendo dicitur, & ad alias quoque res accommodatur, quibus ad tempus vtimur. aliud autem sonat vsura, quum vetamur dare proximo ad vsuram. Ex Græcis τόκος dicitur, id est, partus: quòd pecunia mutuò data pariat lucrum ei qui dedit. Aristoteles censuit præter naturam esse, vt pecunia pariat pecuniam: tametsi veterum leges moderatione probarunt vsuras, vltra vetuerant. Iudæis permissum erat alienis ad vsuram dare mutuum, suis popularibus nequaquàm. At Christianæ leges in totum damnant vsuras, hoc est, quicquid in fœnore sorti accedit. [illegible] Adde Curt. libr. 1. [illegible] cap. 21. tom. 1.

VSVRA apud antiquos duplex fuit, terrestris & nautica. Terrestris, id est, ἔγγειος, menstrua erat. Nautica iterum duplex fuit: vna, quę in alteram tantùm nauigationem statuebatur, à Græcis Heteroplus dicta: altera ita contrahebatur, vt nō aliter deberetur, nec ipsa nec sors eius, quam si nauis sospes cum mercibus domum redijsset. Hanc Amphoteroplum dicūt, quasi in commeatum remeatumque taxatam. Cuius quoque meminit Modestin. in l. 1. ff. de nautico fœnor. Merces (inquit) si periculo creditoris nauigent, traiectitiæ pecuniæ erunt loco. Hoc etiam annotauit Budæus lib. 1. de Asse, eo loco, vbi docet ex Demosthene πρὸς Φορμίωνα, vsuram nauticam, non menstruam fuisse: sed vna in omne tempus nauigationis & negotiationis constitutione taxatam. At verò terrestres vsuræ omnes menstruæ erant, & in singulas Calendas cedebat earum dies. Hoc est, tricesimo & vltimo die mensis, qui ab Atticis ἕνη καὶ νέα dicitur, quòd confinium sit deficientis Lunæ & renascentis: hoc est, veteris & nouæ: quo die cedebat fœnorum petitio, hoc est, quæ νουμηνία etiam dicitur à Græcis, Budæo teste. Brechæus in l. vsura. ff. de verbor. & rerum signific.

VSVRA, propriè vsus: sed posteà loquendi consuetudine vsuræ merces, Vsura nominata est. Cicer. Verr. 5. Quis hoc fieri posse iudicauit, vt quum Senatus publicanos vsura sæpè iuuisset, magistratus à publicanis pecuniam pro vsuris auderet auferre. & lib. Tuscul. 1. Natura dedit vsuram vitæ tanquàm pecuniæ, nulla præstituta die. quid est igitur quod querare, si repetit quum vult? Ergo:

VSVRA est (vt consuetudo loquendi tulit) merces vel æstimatio vsus pecuniæ. ea verò duplex est. nam altera in generis sui nomine cōnsistit: altera fœnus vocatur. Sic & Cuiac. Duplex, inquit est vsura, Alia propter quæstum infligitur, quæ fœnus appellatur, & cedit statim ex die interpositæ stipulationis. Alia propter moram, quæ pœna dicitur, & cedit ex tempore tardæ solutionis, l. lecta. ff. de reb. credit. Vtraque est menstrua. vtraque currit lite contestatā, id est, non cessat. Rursus pœna alia est, quæ semel duntaxat infertur ob moram, hæc non est vsura. Cuiac. ad l. 90. ff. de verbor. oblig. Hot. Speciatim autem

VSVRA, est compensatio eius quod creditoris interest vsu caruisse suæ pecuniæ, dum ea debitor vteretur. nam vsuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infligūtur, l. cùm quidam. §. si pupillo. ff. de vsur. Fœnus autem suo loco explicauimus. Hot.

VSVRARVM autem species ex Assis partibus denominantur. quod vt intelligatur, illud scire oportet, sortem omnem semper ad centenarium numerum reuocari: summam autem vsuram esse, cùm pars sortis centesima singulis mensibus persoluitur. Et quoniam ista ratione summa hæc vsura duodecim aureos annuos in centenos efficit, duodenarius numerus Iurisconsultos monuit, vt Assem hunc vsurarium appellarent. Quemadmodum autem hic As nō ex menstrua, sed ex annua pensione æstimandus est, similiter omnes eius partes ex anni ratione intelligendæ sunt. vt si vnus in centenos annuatim pendatur, Vnciaria vsura: si bini, Sextans: si terni, Quadrans: si quaterni, Triens: si quini, Quincunx: si seni, Semis: si septeni, Septunx: si octoni, Bes: si nouem, Dodrans: si deni, Dextans: si vndeni, Deunx: si duodeni, As. Hinc

VSVRA bessis, cùm in singulos centenos quotannis octoni soluuntur, l. pen. de vsur. Hot.

VSVRA centesima (qui est As vsurarius) dicitur, quū pars sortis centesima singulis mēsibus penditur. Romani enim Græcorum morem imitati, qui facilioris & commodioris doctrinæ causa quamuis summā sortis ad Minam, quæ centum drachmas valebat, perpetuò redegerunt: quantamcunque sortem similiter ad numerū centenarium reuocarunt. Itaque vsura centesima ex parte sortis cētesima, sicuti apud Græcos Drachmalis à drachma, quæ pars est sortis ad mina redactæ centesima, nomen inuenit. quapropter eam Plutarchus in Lucullo ἑκατοστὴν appellat. Eius exemplum apud Paulum extat in l. 40. ff. de reb. cred. Tunc eò ampliùs quo pòst soluam, pœnæ nomine in dies triginta, inq; denarios centenos, denarios singulos dari stipulatus est P. Mæuius. Hotom. Centesimæ autem dicuntur, quæ ex singulis centenis nummis duodenos nummos quotannis efficiunt: sic dictæ, quòd earum menstrua quantitas centesima pars sit sortis, l. 4. §. vltim. ff. de naut. fœn. l. 8. C. si certum peta. l. vlti. C. de iure dot. l. vn. §. cùm autem. C. de rei vxo. act. l. 1. & 2. C. de vsur. rei iud. Constantin. lib. 3. Epitom. tit. 7. ἑκατοστὸς ἤγουν τόκος ἐστὶν τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν νομίσμασι ιβ' ὑπὲρ ἔτους διδόμενα, ὠνομάσθη διὰ τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καθ' ἕκαστον μῆνα δίδοσθαι ἓν ἕν. Brisson.

VSVRA centesima est, quæ in centenos solidos vel modios quotannis reddit duodenos semis. Hæc est noua definitio vsuræ centesimæ: vetus hæc, quæ in centenos solidos vel modio, quotannis reddit duodenos. Successit nouæ & alia amplior, quæ in centenos solidos reddit 16. Semis & quatuor siliquas, hoc est, in libram auri, quæ est 72. solidorum duodenos, auctor Harmenopulus 3. Epit. & Zonarus Nicenæ synodi 17. Vt nunc libræ, inquit, sunt solidorum 72. ita olim centenariæ erant, & 100. solidorum vsura erat 12. quæ & ob id dicitur centesima, quod de sorte 100. exigatur. Cuiacius in exposit. Nouell. Iustinia. 32. de his qui pecuniam credunt agricolis.

VSVRA autem centesima, est vsura legitima, & ideo cuilibet permissum est centesimam vsuram stipulari, & hoc ostendit, l. si pro mutua. C. si certum peta. Item l. lecta. ff. de rebus credit. Et ita constitutum est in Cod. Theod. sub titu. de vsuris. Igitur si supra centesimam solutæ sunt vsuræ, non repetentur quidem, sed in sortem imputabuntur: & si sortem expleuerint, repetentur quasi indebitæ, l. si non sortem. §. 1. ff. de condict. indeb. Cuiac. ad Iul. Paul. recept. senten. libr. 2. tit. 14. de vsur. §. vsuræ suprà.

Deunces verò duos aureos pro centum efficiunt.

Dodrantes verò cum nouem.

Dextantes, quotiens pro 100. aureis quotānis 10. redduntur. Briss.

VSVRA quadrans est, quum pars centesimæ quarta quotannis fungitur: hoc est, ex centenis terni: apud Scæuolam l. 21. §. 4. ff. de ann. leg. Hot.

VSVRAE quincunces, quum pars centesimæ quinta quotann. s penditur: hoc est, ex centenis, quini. quarum fit mentio in l. 17. ff. de vsur. & l. 15. & 16. §. 2. ff. de alim. & cibar. l. 7. ff. de adm. tut. Persius Sat. 5.

Quid petis? vt nummi quos hic quincunce modesto
Nutrieras, peragant auidos sudare deunces? Hot.

VSVRA maritima. vide, Fœnus nauticum. Hotomannus.

VSVRA maxima & grauissima, intelligitur centesima, in l.7.§.8.& l.54.ff.de administ.tut.& l.38.ff.de neg. gest. Hotom.

VSVRAE maiores semissibus priuatis non debétur ex constitutione Iustiniani, quæ edita est ipso 11.Cos. Sed neque fisco ex hac constitutione. Semisses Iustiniano & ciuiles & moderatæ visæ sunt. Ex hac constitutione semisses forsitan Tribonianus subscripsit, in l.1.C.de ijs quib.vt indig.& l.cùm quidam §.si debitores.ff.de vsur. Cuiac.ad l.3.de fiscal.vsur.lib.10.

VSVRA etiam pœnam complectitur, & id quod interest, l.vlt.ff.de eo quod certo loc. At cùm vsuræ, ait Alciat.in d.l.lecta. hodie de Christiana Repub. eiectæ sint, non tam ad vocum significationes attendendũ est, quàm ne fraus legi fiat, sub nomine pœnæ. Etenim qui centũ accepit ea conditione & lege, vt nisi eadem centum intra Calend Martias persoluat, decem præstare nomine pœnæ teneatur, si intra eum diem Calendarum partem debiti totius exoluerit, cessat integra pœnæ præstatio, quamuis summo iure agi possit, vt tota pœna debeatur, c.suam, extr.de pœnis, & c. Brechæ. in l. vsura. ff. de verb. & rer. signif. Cuiac.tamen ad l.1.de fiscal.vsur.C.libr.10. negat pœnarum vsuras deberi ex l.vlti. ff.de mag. con. Vsura enim, inquit, pœna veluti quædam est. Iniquum autem est pœnæ pœnam adijci, quo fit, vt & vsuræ vsura non sit. At multæ deberi possunt vsuræ, videlicet si intra tempora iudicati non soluatur.

VSVRAE nauticæ, pro magnis abiêre in prouerbiũ. Adi Chiliad. Erasmi. & vide suprà, Nauticæ vsuræ. Spiegelius.

VSVRA enim nautica est infinita: est enim pensatio suscepti periculi. Hodie ex constitutione Iustiniani est centesima. Vulgaris autem vsura est semis. Significat tamen Papinianus vsuram nauticam esse centesimam, in l.nihil.ff.de naut. fœn.sed id Tribon. ex Iustiniani constitutione addidisse puto. Cuiac. Iul.Paul. recept.sent. lib.2.tit.14.§.traiectitia.

VSVRAE pupillares vel quincunces sunt vel trientes pro more regionis, nisi in certis causis, quas lib.2. Select.antiq.exposui. Briss.

VSVRA rei iudicatæ olim fuit duplex centesima. hodie vna est centesima. Est autem hæc vsura sortis, non etiam vsurarum, quæ in cõdemnationem deductæ sunt, l.3.C.de vsur.rei iud. nam vsurarum vsuræ non debentur, etiamsi vsuræ ipsæ in sortem redigantur, hoc est, etiamsi fiat anatocismus. Cuiacius Obseruatio. libr. 3. cap.39.

Semisses vsuræ quasi dimidiæ centesimæ sunt, nempe cùm pro centum aureis sex quotannis penduntur, ita vt vsura menstrua ducentesima sit pars sortis, l.30. ff.de adim.leg.l.3.ff.quod iussu.l.24. ff.de præscrip.verb. l.1.C. de his quæ vt indig. Et apud Plin.lib.14.cap.4. Cuiusmodi olim vsuras à debitoribus suis fiscus accipiebat, l.17. §.si debitores.ff.de vsur. Ex qua vsuras fiscales, in l.6.ff. de iur.fisc.semisses interpretabimur. Appellantur & Semissales in l.10.ff.de pollicit. Briss.

Septunces verò, quotiens septem aurei. Briss.

Solennes vsuræ ciuitatum semissales erant, vt rectè in l.septitia.ff.de pollicit, τὸν [illegible] τόκον, vsuram semissem Modestinus interpretatur, quanti à Repub. pecuniæ mutuari solebant. Cuiac.in exposit.Nouel.Iustinia.7.circa medium.

VSVRAE trientes, quæ sint apud Paul.in l.3.§.vlt.ff. ad leg.Falcid. iure optimo posset dubitari. eius verba refero: Si Reipub.in annos singulos legatum sit, cùm de lege Falcid.quæratur. Marcellus putat tantum videri legatum, quantum sufficiat sorti.ad vsuras trientes eius summę, quæ legata est, colligendas. Interpretes hic plurimi dissimulanter prætereunt.aliqui cum Accursio sentiunt: nonnulli etiam fatentur non intelligere, cùm tamen sit & ponderis & momenti maximi. Difficultas consistit in hoc, quæ sint vsuræ trientes: Accurs.quem communiter alij sequuti sunt, putabat trientes vsuras eas esse, quibus tertiam sortis partem in singulos annos lucrifacere contingeret, sic & semisses, quibus dimidiam, besses, quibus duas partes: quadrantes, quibus quartam. ita declarauit Accurs.in l.eos.§.1. C.de vsur. & in l.1. in fin.C.de his quib.vt indig. vbi Imperator fecit mentionem de vsuris semissibus, de quibus etiam Paul. meminit in l.cùm quidam, in princ.& in § si debitores.& in §. vlt.ff.de vsur. & Iulian.in l.tutor qui repertorium.§.ex cæteris.ff.de admin.tuto. Vsuras (inquiens) quicunces, aut trientes, aut si quæ leuiores in prouincia frequentatur. & in l.alimenta.§.Basilicæ.ff.de alim.& ciba.legat. & in l.qui semisses.ff.de vsur. & Imperat.in l.vlti.C.de fisc.vsur.lib.10. qui text.clarè probat communem opin. dum dicit tertiam partem centesimæ.ad idem tex.in Authen.de alienat.& emph.§.locationes verò. ibi, non autem maioribus, quam quartam partem centesimæ. & sic 25.pro centenario. & in §.hoc autem super ipsis. quam in vsuris, inquit, non ampliùs quarta parte centesimæ. & gl.ibi in dictione, Centesimæ, declarat hanc vsuram fieri, quando pro singulo mense soluimus quinque denarios pro libra. & similis text.in l.hac edictali. §.his illud. ibi, centesimæ partem tertiam C.de secun.nup.& in §.hoc ius porrectum.10.q.2.& vtrobique glossator.& hę auctoritates, iudicio meo, mouerunt Accurs.& Doctor. quorum opinio etiam firmatur auctoritate Liuij, qui libro 1.de bell.Maced.scribit, Trientium agrum appellatum, qui pro tertia parte pecuniæ datus fuerat creditoribus populi Romani. Potuerunt etiam duci ratione, quia semis, triens, quadrans, bes, & aliæ partes in diuisione hæreditatis hanc interpretationem in asse accipiunt, vt in lib.de ling.Lat.docuit Varro.& apud nos Vlp. in l.seruum meum.§.vlt.ff.de hæred.inst.& Iustinia.in §. hæreditas plerunque, Instit.de hæred.inst.& retulimus in prioribus memoralibus, in verbo, Hæreditas. Expositionem hanc multis sæculis receptam, quia nemo refragabatur, dicit Hermol.Barb.in castigationib. Plinian.in posterioribus scriptis, se tam diu sequutum esse, quamdiu contrarium inuenire ei non licuit. Nunc L.Columella duce lib.4.vsuras semisses interpretatur, quotiês de centum nummis (quæ, verbi gratia, sit sors) nõ quinquagenos, vt alij putauerunt, sed senos tãtùm nummos vsuræ nomine percipimus. & ob id ciuiles & modicæ à Plin.vocatæ sunt: tanto mitiores, quæ trientes & qua-[illegible]tur. Capitolinus in Alex.[illegible] [illegible] etiam, vt æquissimum & [illegible] se ad vsum Reip.idem in Ant.Pio. [illegible] tarium, hoc est, minimis vsuris exercuit. Sed verba Columellæ prætexamus: Is, inquit, vinitor licèt sit emptus sex, vel potiùs octo millibus sextertijs, cùm ipsum solũ octo iugerum totidẽ millibus nummorum partum, vineasque cum sua dote.id est, cum pedamentis & viminibus, binis millibus in singula iugera positas duco: fit tũ in assem consummatum precium, sextertiorum 29. millium. Huc, inquit, accedunt semisses vsurarum, sextertia tria millia & quadringenti octuaginta nummi, biennij temporis, quo velut infancia vinearum cessat à fructu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vsuram semissem [illegible] in annos singulos [illegible] tertiam [illegible] de[illegible] [illegible] ape[illegible] superius retulimus. cuius l.sensus his qui Latinè loqui didicissent. secundùm Hermol.erat & expeditus, & facilis: licèt scrib.pedem efferre nequiuerint. Si Reipub. legati essent in annos singulos sextertij, siue aurei (verbi gratia) quaterni, tantundem legatum videri ab hærede, ac si centenos semel reputare iussus fuisset: quia de centum nummis quaterni colliguntur, vsuræ triẽtis nomine in annos singulos. Quòd si, vt nostri interpretes existimant, vsura triens esset, non quatuor de centũ, sed 33. sequeretur hoc incommodum, secundùm eum, quòd si hære-

si hæreditas centum nummorum foret, & ex ea Reipub. in annos singulos 25 numini legarentur, detractioni legis Falcidiæ locus non esset: quoniam 25. in annos singulos tantundem esse viderentur, quantum 75. semel, quæ summa dodrantem non excederet. authore Cotta.

VSVRAE trientes sunt, quæ non plus quàm singulas siliquas quotannis in solidos singulos, & non plus quàm solidos quatuor & siliquas quatuor in centenos. Hæc enim est definitio vsuræ trientis, vt constat ex Leone Nou. 83. & Aniano l. 2. C. Th. de vsur.

VNCIAE vsuræ in centenos aureos vnum annũ reddunt, l. 47 §. profectus, ff. de adminis. tut. Hæ enim duodecimam partem centesimæ velut assis vncia explent. Brisson. Adde Brechæum in l. vsura, in tit. de verb. & rerum signific.

VSVRAM pro pœna, & pœnam pro vsura poni, indicat Alber. Porrò vsuræ verbum non est fœdum, teste Old. sed non habere vsuræ modum, & honestam rationem, est turpissimum. Est autem vsura propriè lucrum supra sortem exactum, tantùm propter officium mutuationis. Nam cùm aliquid accedit ad sortem, cùm debitor efficacem causam damni dedit, illa accessio non est vsuraria, aut illicita. de qua paciscimur propter officiũ mutuationis, & cùm debitor non dedit efficacem damni alicuius causam. Sp.

VSVRARIA pecunia est, quæ sub vsuris debetur. Vlpian. l. 11. ff. de compens. Quum alter alteri Pecuniam sine vsuris, alter vsurariam debet, concurrentis apud vtrunque quantitatis vsuræ præstandæ non sunt. & l. 12. Sed si inuicem sit vsuraria pecunia, &c. Hot.

VSVRARIA vxor, pro vsuaria: id est, qua quis pro vxore vtitur. Plaut. Amphit.

Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria,
Vxore nunc mihi morigero.

Iupiter sic loquitur de Alcmena, Amphitruonis vxore propria, ipsius vsuraria. Hot.

VSVRARIVM debitum, cuius vsuræ debentur. Iulian. l. 6. in fin. ff. de negoc. gest. Etsi fortè non fuerit vsurarium debitum, incipit esse vsurarium. Hot.

VSVRARIVS dies, quo vsura ob creditam pecuniam soluenda est. Spieg.

VSVRAS permittunt leges, tit. ff. & C. de vsur. Canones verò prohibent, c. eod. titul. [illegible] Old.

VSVRAS lex diuina prohibet. Odiosum autem vsurarum nomẽ est, quo fit, vt vsurarum nomen in interesse mutatum sit. Vnde Clemens Marot. in Satyr.

L'on n'y prest plus à vsure,
Mais à interest tant qu'on veult.

Huiusmodi commercia iudicum conniuentia fiunt non sine magno Reip. incommodo. Ferendi tamen non sunt, qui fœnus illud improbum exercent. Prat.

VSVRIS Christus contractum mutui contaminari vetuit, Lucæ 6. Exod. 22. c. consuluit, de vsuris. [illegible] Oldendorp.

VSVRPARE, Iurisconsultis est, vt & Alci. indicat, vsucapere, & eisdem interdum pręter ius vti. Vallę verò est, in frequenti vsu habere, siue vti, tum verbis, tum factis. Spieg.

VSVRPARE, oratoribus est frequenter vti: Iurisconsultis vsurpare, est interrumpere possessionem, quod vtique fit, etiamsi quis frequenter non vtatur: etsi ex agro tantùm surculum defringat, vt M. Tull. in 3. de Orat. Cuiac. ad l. 2. ff. de vsurp. & vsucap.

VSVRPARE, & vsucapere, verba sunt inter se contraria relata: nam Vsucapere, est vtendo acquirere: Vsurpare verò, vtendo retinere. Paulus l. 2. ff. de vsurp. & vsur. Vsurpatio, inquit, est vsucapionis interruptio. Oratores autem Vsurpationem frequentem vsum vocat. Iurisconsulti etiam veterem consuetudinem retinuerunt, in l. naturaliter. ff. eod. & alibi persæpè. Magnoperè autem notatu dignum est, quod Cicero lib. de Oratore 3. significat, moris fuisse in possessione vsurpanda, vt surculus defringeretur. Etiam, inquit, hac instituendo diuisione vtuntur: sed ita, non vtiure, aut iudicio, vt denique recuperare amissam possessionem, sed vt ex iure Ciuili surculo defringẽdo vsurpare videantur. Quo tamen in loco (vt hoc obiter admoneam) vocem, Rhetores, omninò desiderari arbitror: vt sic legatur, Rhetores etiam hac instituendo, &c. locum autem sic apeřiam. Peripatetici & Academici omnem ciuilem quæstionem aut finitam, aut infinitam esse dicunt. Rhetores etiam qui soli res istas olim tractare consueuerant, nũc verò à Philosophis de possessione depulsi sunt, dũ suos instituunt, hac quidem diuisione vtuntur, docentque quæstionem aliam finitam, aliam infinitam esse. Sed ita tamen docent, vt nõ tanquàm in disputatione artis suæ propria quasi suo iure versentur, & apertè profiteantur philosophos nullum in ea ius habere litemque ijs intẽdant, quòd in alienam possessionem irruerint: verùm quemadmodum solent ij, qui suos agros ab alijs possideri sciunt ac vident: sic isti Rhetores, ne longo tempore res suæ vsucapiantur, possessionem interrumpunt, & quòd in illa re vsitatum est, surculum defringunt. Nam finitam quidem quæstionem obtinent: verùm lacinia, id est, parua aliqua ex parte. Philosophi enim Academici, qui nunc apud Philonem se exercent, præcipuè has causas tractant. Infinitam autem ijdem dicendi magistri nominant tantùm, & tanquam primoribus digitis leuiter attingunt.

VSVRPARE honorem, vti honore. Martian. l. 7. ff. de mun. & honor. Eum contra quem propter honores appellatum est, si pendente appellatione honorem vsurpauerit, coercetur. Hotom.

VSVRPARE ius, pro eo quòd vulgò dicunt, Capere possessionem. Bud. idem monuit, Vsurpare ciuitatem id est, dicere se ciuem, & agere. Sp.

VSVRPATIO, Paul. inquit, l. 2. de vsucap. est vsucapionis interruptio. Oratores autem vsurpationem, frequentem vsum vocant. Itaque secundùm subiectam materiam oportet interpretari hoc verbum: vt cùm de iure vsucapiẽdi tractatur, accipiamus vsurpationem pro interruptione. sicut in l. naturaliter. ff. de vsucap. Cùm verò alibi incidit eius mentio, intelligamus vsum frequentem, & nonnunquàm, vt Oldendorp. eleganter dicit, tyrannum illum, morem: citans verba Vlpia. c. l. iniuriarum actio. §. vlt. ff. de iniur. Sp.

VSTVM. Lege, Vitiare vinum.

VSVARIVS seruus. Vide, Proprietarius.

VSVS dicitur, quando ius vtendi alicui datur, quòd vti possit prędio, vel domo ad necessitatem. Vsusfructus verò plenior est: quia datur in eo ius & facultas vtendi & fruendi prædio, vel domo. Habitatio autem, seruitus est, seu ius habitãdi in ædibus alicuius, simile vsui. Z. s. in §. æquè, Inst. de act.

VSVS significat ius vtendi re aliena salua rerũ substantia, & ab vsufructu differt. Nam cui vsus relictus est, vti potest, frui verò non potest, l. 2. ff. de vsu & habi. minusque est vsum legari, quàm fructum. Quandoquidem fructui & vsus inest, vsui fructus deest, l. 10. l. 14. §. 1. ff. de vsu & hab. Et vsus quidem necessitate personæ circumscribitur ac definitur, fructus non item. Nam qui vsumfructum habet, non tantùm ad vsum suum vti potest, sed & ad quæstum & compendium. Omnis enim rei vtilitas ei concessa est. Interdum tamen vsu legato etiam vsusfructus datus intelligitur, veluti si pecuniæ vsus legetur, vsus appellatione etiam fructus continetur, quoniam idem cõtinet vsus pecuniæ, quod fructus, l. 5. in fin. l. 10. ff. de vsufr. ear. rer. Vsum autem Græci χρῆσιν appellari Vlpia. significat in l. 10. §. 1. ff. de vsu & habi.

Quan-

Quanquam apud Cicer.lib.7.Epist.xξ'ʼ pro fructu Curius accepit.Briss.

Qui vsum habet, vsuarius appellatur, vt fructuarius, qui fructum.l.13.§.de præteritis.ff.de vsufruct.l.32.ff. de stipul.seru. Vsuarius tamen seruus, in quo vsum habemus, vocatur in l.14.ff.de vsu & habit.l.2.ff.de pecul. l.7.§.si seruum.l.11.§.quare.ff.de dolo.l.54.ff.de adquir. rer.dom.Bris. Differt autē vsus ab vsufructu, quòd moriens fructuarius fructus collectos nondum absumptos, aut dissipatos transmittit ad hæredes, vsuarius verò non: desiit enim posse vti: & quicquid superest, aut percipiendorum, aut perceptorum fructuum, ad dominum proprietatis redit, vt annotauit Conna.lib.4. cap. 5.num.7.

Vsvs etiam possessionem significat, vt Iauole.in l. 115.ff.de verb.signif.scribit. Et ita AElius Gallus possessionem vsum definit apud Fest.Pomp.lib.14. Sic & Horat.in Sermonib. Quædam, ait, si credis consultis mancipat vsus.Briss.

Vsvs & Absumptio, sunt contraria. Vnde reperire est, Abusus, pro consumptione. Quære, Abusus.

Vsvs domus item, & vsus fundi, quæ cōtineat, tradunt Iurisconsf.tit.de vsu & habit.

Vsvs equitis, in l.plenum.§. sed si bonum. eodem titulo.

Vsvsfrvctvs est ius alienis rebus vtendi fruendi, salua rerum substantia.l.1.ff.de vsufr.Hot.

Vsvsfrvctvs est ius ex seruitute quæsitum. l. vti frui.5.ff.si seruit. vind. atque ita intelligendum est quod dicitur, vsusfructus est ius: nam reuera vsusfructus est seruitus. sed ius & seruitus relatiua sunt. Cùm igitur vsusfructus seruitus rei sit, ius verò personæ, relinquitur vsumfructum esse ius in seruitute quæsitum: alioqui colonus & commodatarius ius haberent vtendi fruendi rebus alienis, salua earum substantia: nō minus quàm vsufructuarius. Verùm inter illos & hunc ea differentia est, quòd neque ager colono, neque equus commodatario seruitutem debet: fructuario verò debet. Vnde intelligitur, vsum ab vsufructu hoc differre, quod ille ad necessitatem, hic etiam ad vtilitatem, ac voluptatem refertur. nam cui vsus, eidem omnium generum fructus, duntaxat quantum ad ipsius necessitatem satis erit, debebuntur. veluti ex sylua, quantum ad coquendum & calfaciendum opus est: ex frumento, vino, & baccis arborum, quantum ad ipsius familiam alēdam: ex oleo, fœno, & stramentis, quantum similiter alias ad res opus erit, debebitur. Qua ex re intelligitur quod Vlpianus significat, in l.per seruum.14.§.1.ff.eod. nimirùm vsum ab vsufructu hoc differre, quo pars à toto. itaque cui fructus, eidem quicquid ex agro emolumenti percipi poterit, quamuis exercitui alendo satis sit, debebitur: at cui vsus, duntaxat quod ad ipsius victū cultumque necesse est: denique vsus est ius vtendi re quapiam, quatenus ei cui conceditur necesse est: Vsusfructus, ius vtendi fruendi aliena re, quantum eius salua substantia ferre poterit. Vlpian. l.per seruum 14.§.1. ff.de vsu & habitat. Vsusfructus an fructus legetur, nihil interest. nam fructui & vsus inest: vsui fructus deest. & fructus quidem sine vsu esse non potest: vsus sine fructu potest. denique si tibi fructus sine vsu legatus sit inutile esse legatum, Pomponius scribit. sed si fructus sine vsu, videri constitutum, qui & ab initio constitui potest. Hęc ille: ex quibus prima inter Vsufructuarium & Vsuarium differentia intelligitur. nam cui vsusfructus debetur, eidem quicquid ex agro emolumenti percipi poterit, quamuis exercitui alendo satis sit, debetur: at cui vsus, duntaxat quantum ad ipsius victum, cultumque necesse est. Hinc illud Ciceronis in 1.de Offic. Expetuntur autem diuitiæ tum ad vsus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates. Altera differentia est, quòd Vsuarius ius suum transferre in alium nō potest: at Fructuarius potest.l.vtque eo. 11.& l. plenum. 12.§.operas.ff.eod. Cum enim vsus ex personæ certæ cōditione atque qualitate metiendus sit, ob eamque causam, & crescere, & decrescere possit: transferri in alteram personam non potest. quippe cuius quantitas incerta sit. nam vsuario plus debebitur si vxorem ducat, aut liberos habeat, quam cùm cœlebs erat: & vicissim minus si viduus sit, liberisq; careat, quàm cum & maritus & pater erat. Tertia differentia est, quòd vsuarius fundi per se colendi ius non habet: id enim sibi proprietarius retinet, at fructuarius habet. l. si habitatio. 10.in fin.cum l.seq.ff.eod. Iustinianus autem in Instit.etiam hanc differentiam commemorat, quod vsuario fundi fructus naturales tantum, non etiam elaborati debentur: vsufructuariò verò vtrique debentur. id est, non tantum ij quos terra sua sponte profert, verum etiam ij, qui arte & industria culturaq; adhibita nascuntur: veluti pomo, cæteraq; arborum baccæ: item fœnū, ligna, & cætera quæ sunt generis eiusdem, vsuario pro modo & ratione suæ necessitatis debentur. at frumentum, oleum, vinum non debentur. In quo licet Triboniani negligentiam admirari, qui pueris quorum disciplinam susceperit, Neruę sententiam inculcat, quam à Sabino, Cassio, Labeone, Proculo, Vlpiano, & Paulo repudiatam atq; explosam in Pandectis testatur. l. plenū. 12. §.1.& l.fundi.15.ff.eod. vbi Paulus scribit, fundi vsu legato, licere vsuario & ex penu quod in annum duntaxat sufficiat, capere: quamuis mediocris prædij eo modo fructus consumantur: ex quibus intelligitur, ei cui agri vsus legatus est, fructus etiam elaboratos deberi. quod tamen sic accipiendum est, dummodò vsuarius partem impēdij proprietario restituat. quamuis enim frumentum, & vinum & oleum in fructu magis, quàm in vsu numerentur: fœnum tamen, & lignum, & arborū baccæ, itemque stramenta, non minus fructus, quam vsus dici possunt. Quarta igitur differētia hæc est, quòd vsus gregis, in solo stercore: vsusfructus verò etiam in fœtu reliquisque omnibus continetur. l. plenum. 12.§. sed si pecoris, ff.eod. vbi Vlpianus ait, modico tamen lacte vsuarium vti posse: neq; ita strictè defunctorum voluntates interpretandas esse. Dicet aliquis, Quod ita gregis fructus, item vt agri, pro vsuarij necessitate non conceditur? nam in stercore solo, exiguus est vsus. Respondetur, quoniam alioqui non alius pecoris fructus, alius vsus esset: deinde quia plerunq; in agro superest aliquid proprietario, in grege verò, nequaquam. Hot.

Vsvsfrvctvs est duplex, nudus, qui seruitus est in personam, & alter qui proprietati cohæret. l.126. §.1.ff.de verb.oblig.l.si cum testamento.§.pen.ff.de exe cut.rei iud.Cuiac.ad l.59.ff.de verb. oblig.

Vsvsfrvctvs, ab vti frui deriuatur, res quæ nostra non est, sed perinde ex ea fructum atque vtilitatem capimus, ac si nostra esset. l. 1. de vsufruct. definitur ab Vlpian. quòd sit ius in alienis rebus vtendi fruendique salua rerum substantia. Eleganter hanc diffinitionem interpretatur Old. quod frigidè tractata est à doctorib. Recidit tamen interdum in dominij nomen, sicut quælibet alia seruitus. l.3. ff. si vsufruct. pet. adstipulatur l. sed & si possessori.§.item si iurauero. de iureiur. Vsusfructus quoque nomine, sicut & vsus appellatione, interdum proprietas continetur. l.fin.ff.de vsufr.ear.rer. quæ vsu consum. l.species.de aur.& arg. leg. cum simil. Quasi vsusfr. in ijs censetur, quæ vsu consumuntur. l. 1. cum seq.aliquot.eod.tit.

Vsvsfrvctvs bifariam sumitur, Primùm pro fructuum perceptione: deinde pro iure percipiendi. vt colligitur, Alberico indicante, ex l. quod si pendente.ff.de peric.& commo.rei vend.& l. si vsusfructus.de iure dot.Sp.

Vsvsfrvctvs causalis, qui causam dominij habet. commoditas enim ea domini est, vt re sua vtatur, fruatur vt. Quamuis Alciatus negat se in iure legisse hanc commoditatem propriè vsusfructus nomine appellari.Sp.

Vsvsfrvctvs formalis, Doctoribus seruitus est: isque nullo modo ad dominum rei pertinet, quia cum de seruitutum specie sit, seruire illi res sua nō potest. l.vti frui.ff.si vsusfr.pet.

Vsvsfrvctvs fungibilium rerum, propriè nō est, sed quasi vsusfr.ff.de vsufruct.ear. rer. quæ vsu consum. Iurisc. tamen in l.sed & si possessori.de iureiur. appellat

ellat Vsumfructum etiam quasi vsumfructum, nempe rerum fungibilium. Sp.

VSVSFRVCTVS ex fruendo consistit, id est facto aliquo eius qui fruitur & vtitur, ait Vlp. in prin. l. vnic. ff. quand. dies vsusfr. leg. Sp.

VSVSFRVCTVS & fructus, re ipsa non differũt: nisi quod compositum istud verbum, vsum quoque in fructibus complectitur. Differentię tamen causa sic distinguuntur: Vsusfructus magis est facti quam iuris, quum in perceptione consistat, nec antè fructus acquiratur fructuario, quàm ipse eum perceperit. l. 1. quando dies leg. ced. §. is verò. Instit. de rer. diuisio. Vsus verò magis est Iuris quam facti: & ob id etiam vsus indiuiduus, vsusfructus diuiduus est. Cuiac. tract. 5. ad Africanum, fol. 75. in fine. Porrò legare vsumfructum, & legare fructum, nihil distant: quemadmodum si simplici verbo dicas, alimenta, victum: aut duplici, necessaria vitæ ad alendum. Vide Oldendorpium actio. 2, class. 3. Spieg.

VSVSFRVCTVS an fructus legetur, nihil interest. nam si fructui & vsus inest vsui fructus deest: & fructus quidem sine vsu esse non potest, vsus sine fructu potest. Vlp. l. per seruum. §. 1. ff. de vsu & hab. Sp.

VSVS legatus, quid contineat, docet Iurisc. l. per seruum. §. 1. cum seq. eod. tit. Sp.

VSVS pecuniæ. Idem continere vsum pecuniæ, & vsumfructum, Iulianus scribit, referente Vlpia. in fine. l. hoc Senatusconsultum. ff. de vsufruct. ear. rer. quæ vsu consum. Sp.

VSVS pecuniæ amitti nõ potest, quàm duobus modis, morte scilicet, aut capitis diminutione. l. in stipulatione. cum seq. ff. de vsufruct. ear. rer. quæ vsu consumun. l. si vsusfructus nomine. §. cum vsusfructus. ff. de vsusfr. quemad. caueat. Sp.

VSVS reciprocus, qui frequentissimus est inter rusticos. vt, commodo tibi boues meos ad arandum terrã tuam, certos dies, vt tu vicissim commodes tuos, cùm ego arauero: non cadit sub actionem commodati, sed præscriptis verbis. text. in l. si tibi rem inspiciendam. §. 1. ff. de præscr. verb. Ex Zasio. Sp.

VSVS serui. l. plenum. §. si vsus. & §. seq.

VSVS sui causa & vsu suo duci ea demum mancipia videntur quæ ad patrisfam. corpus tuendum atque ipsius cultum destinantur: veluti cubicularij, coci, ministratores, obsonatores, & alij eiusmodi vsus causa parati. l. 203. ff. de verb. sign. quæ vsualia mancipia vocãtur in l. vlt. §. quotiens. ff. de publican. Si quis argentum quod vsus sui causa paratum esset, legauerit, id duntaxat debebitur quod victus sui causa ad cottidianum vsum parauerit, non etiam quod commodare ad ludos & cæteras apparationes solebat. l. 28. ff. de aur. arg. lega. Legatis vxori seruis, qui vsus eius causa parati sunt, ad eam non pertinent hi serui qui non proprij ipsius, sed communis vsus causa parati sunt. l. 35. ff. de leg. 2. his verò verbis ea, quæ post testamentum factum vsib. eius cõparauerunt, continebantur. l. 33. §. 1. de leg. 3. Bris.

VSVS suus, quid & hoc sit, itidem explicatur à Iurisconf. in l. cum in testamento. de aur. & arg. leg. Quid vsus domus, in l. 2. & 3. de vsu & habit. Quid fundi vsus, l. si habitatio. §. si vsus fundi. eodem. Quid pecoris, l. plenum. §. sed si pecoris. & ibidem ostenditur, quid equitis vsus sit. §. sed si bonum. sicut & serui vsus. §. si vsus. & §. seq.

VSVS vulgatus loquendi, accipiendus ille est, qui passim receptus sit ab omnibus. Absurdum namque foret, si ex abusiuo loquendi, aut intelligendi modo, rudis tantummodo vulgi introduci diceremus communem vsum loquendi: secundùm Bald. in l. 1. C. de succes. edict. Sp.

VSVS etiam pro consuetudine ponitur. Sic in vsu, id est, in vulgari & cottidiano sermone, in communi vita, & vt dicimus, in praxi. in l. 45. & l. 52. §. quod tamẽ. ff. de leg. 3. l. 3. ff. ex quibus causis maior. l. 1. §. impuberi. ff. de S.C. Silan. l. 75. §. sed si legata. ff. ad l. Falc. l. 7. §. cum hoc edictum. ff. ex quib. caus. in poss. l. 48. in fin. ff. de ædilit. edict. l. 158. l. 211. ff. de verb. sign. Briss.

V T

VT. Huius particulæ proprium est, finalem dicere causam, vsumque eius varium Alberic. per exempla demonstrat.

VT, modi notam esse annotat Bart. l. 1. ff. de condit. & demonstr. C. de cond. quæ sub mod. quandoque significat conditionem. l. cum tale. ff. de condit. & demonst. quandoque significat secundùm. l. 1. C. de ijs qui par. vel lib. occid. plerunque causatiuè & ἀκολουθῶς ponitur. Causatiuè quidem in l. sicut. 47. l. si quis temere. ff. de leg. 1. Ακολουθῶς verò & consecutiuè. l. in ecclesijs. de episc. & cler. l. 1. C. de seruit. & c. cùm liqueat. 1. q. 1. quandoque significat quàm. c. locis. 63. dist inct. quandoque aduersatiuè pro sed. l. cùm post. C. de appel. aliquando pro tanquam. l. leges vt generales. C. de legib. Quandoque veritatis significatiua est. l. cum alijs. C. de sec. nupt. Quandoque pro quamuis. l. sed an vltrò. ff. de nego. gest. Prat. Adde Curt. lib. 2. ὑποσημ. cap. 27. tom. 1.

VT, pro quando. l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de arb. Plerunque superest. l. 1. ff. de parricid. interdum ordinis nota est. Prat.

VT, aliàs significat causam: aliàs similitudinẽ, pro sicut. Vlp. in l. si cum dotem. §. 1. & §. si autem. ff. solut. matr. Olden.

VT, aliàs pro quòd accipitur. Marcel. in l. postulante. in prin. ff. ad S.C. Trebel. Potest tamen, inquit, euenire, vt restitutionem distulerit hæres. Old.

VTVT, significat vtrunque, siue quoquo modo. Paulus: Vtut hæreditatis petitione contineatur. l. & non tãtum. ff. de pet. hæred. Sp.

VT habeant vnde se pascant, Aburnio exponente, l. pen. de alim. lega. hæc adiectio magis ad causam prælegandi, quàm ad vsumfructum constituendum pertinet. Spieg.

VT instructa est cum omni iure suo. Vide Iurisc. in l. quæsitum. de fund. instr.

VT est instructus fundus. Exponitur à Scæuola, in l. prædia. de instruct. vel instrum. leg.

VT sic dixerim. Si quid (tradit Quintilianus) periculosius finxisse videbimur, quibusdam remedijs præmuniendum est: Vt ita dicam. Si liceret dicere. Quodãmodo. Permitte mihi sic. Quod idem etiam ijs, quæ licentius translata erunt, proderit, quæ non tutò dici possunt. In quo non falli iudicium nostrum, sollicitudine ipsa manifestum erit. Legitur hæc clausula commodè repetita à Marcello, in l. postulante. ad Trebel. annotauit Erasm. in explicatione parœmiæ, Tenuiter dicis. Frequens & illud in Græcis autoribus ὡς ἔπος εἰπεῖν, id est, vt ita loquar. quum sentiunt seriem, non vt est, exactè proloqui, sed qualibuscunque verbis significare, ac notare verius quam eloqui. Sp.

VT visum fuerit æquum & iustum, quomodo accipiendum sit, explanat Bart. in l. fin. C. de fideicommiss. Spieg.

VTENDVM dare, propriè est commodare. Plautus in Trinummo.

Nam beneficium homini proprium quod datum, proprium erit.
Quod datum vtendum est, id repetendi copia est, cum velis.

Sumitur autem etiam pro dare mutuum. vt in l. 2. ff. de calum. Si gratuita pecunia vtenda data sit, &c. Labeo verò in l. 1. ff. commod. Vtendum dare, genus faciebat: & mobilibus atque immobilibus rebus attribuebat: Commodare verò, speciem: & mobilium duntaxat propriam. Sed, vt apparet. inquit Vlpian. etiam res soli accommodari dicitur. Sic l. 19. & l. 21. §. 1. ff. illo titul. Q. Scæuola lib. de Iure ciuil. 16. Quod cui seruandum datum est, siue quod vtendum acceperit, ad aliam rem atque accepit vsus est, furti se obligauit. Hoc ex Gellio libro 7. cap. 15. Hot.

VTENSILIA sunt Columellæ, quibus aut alitur hominum genus, aut etiam excolitur. Vnde gloss. in l. eos qui vtensilia. ff. de decurio. non rectè de ijs tantum accipit, quæ ad esum potumque pertinent. Sunt autem excipienda secundùm communem cùm loquendi, tum testatoris vsum. l. si certus numerus. de lega. 3. cum simil.

ſimil.quæ Alb.allegat. Spieg.

VTER, quis vnus ex duobus: poniturq́ue interrogatiuè, & aliquando infinitè, l.1.ff.de rerum permut. & l. vter ex fratribus.de conditionib. instit.& l.in Falcidia. ad l.Falcid. Vide Bartol. in l. creditor.§.Lucius.ff.mandati.Sp.

VTER ab vtro euerſus ſit.apud Paul.in l.ſcientiam.ff. ad leg.Aquil.Sp.

VTER prior iudex iudicaret, apud Alfenū l.is à quo, ff.de rei vend.Sp.

VTER, vtris, pellis qua vinum aut oleum deferri ſolet, l.3.ff.de trit.vin.& ol.leg.

VTERINVS, qui ex eodem vtero prodijt.Iuſtin.Inſt. de bon.poſſ. Frater.ſororve, conſanguinei, vel vterini. Leg.Conſanguinei.Sp.

VTERLIBET, alter ex duobus hoc eſt, vter quem tibi capere libet, l.arbor.§.de veſtibulo.ff.commun.diuid. l.qui duos.ff.de procur. Sp.

VTERQVE, ſignificat ambos: differunt tamen, quòd quum vtrunque aliquid feciſſe dicimus, & ab hoc, & ab illo ſeparatim factum intelligimus: quum verò ambos dicimus feciſſe, ab vtroque coniunctim id factum oſtendimus. De tribus etiam dici ſentit glo. in §.non ſolùm.2. Inſtit. Per quas perſon.nob.oblig.acquir.l.3.in princ.ff. rer.amot. Budæ.annotat, Vtrique, de plurib.etiam dici, ſed duo facientibus genera. Cice.in Catil. Quod ego vtroſq; in eodem genere prædatorum, direptorumq; pono, id eſt, quæ duo genera ciuium. Sp.

VTERQVE ſexus.Vlpia. Sed & vtrunq; ſexum prætor complexus eſt, l.ſi quis id.de Iuriſdict.omn.iud. Plaut. neutro genere protulit in Rudente.

VTI ſæpè ponitur pro quocunque modo. Nam l.12. Tabul.ait: Vti legaſſit ſuper pecunia tutelave ſuæ rei. Vti.id eſt, quocunq; modo, ſaluis legib. Cuiac. ad l.2.ff. de excuſat.

VTI, dictio, ad aliud relatiua eſt, non ex ſe diſpoſitiua, l.1.Vti poſſid.ex Alciat. in l.ſi cùm fundum.de verbo. ſign. Sp.

VTI à me poſſeſſa, Vti poſſedi, vt accipienda, I.C. oſtendunt, l.Seiæ.§.fi.de fund. inſtr. l. quæſitum.§. prædia.cum ſeq.l.qui habebat.§.peto. Item Vti à me poſſeſſa ſunt, & quæcunq; ibi erunt, cùm moriar, l.Lucius Titius.§.quidam.de leg.3.Sp.

VTI optimus maximusque eſt, quomodo accipiendum ſit, ſuprà indicatum eſt in dictione, Optimum trudere. De quo & Alciat.in l.ſi cùm fundum. de verb.ſign. Spieg.

VTI, verbum, pro vtilitatem capere, de omnib. reb. dicitur, exceptis amicis & familiaribus, de quibus pro conſeruari accipimus. Cæterùm, municipes vtuntur foro, & ſimilibus, non poſſident, l.1.§.fin.ff.de acquir.poſſ. Spieg.

VTI, non vſque ad compendium, ſed ad vſum, non abuſum. Vide Vlpianum l.plenum.§.1.ff. de vſu & hab. Spieg.

VTI frui, hæc compoſitio verbi omnem vtilitatem rei ſignificat, ſed cum moderamine, quippe, ſalua rerum ſubſtantia. Vide dom. Oldendorp. declarantem obiter definitionem Vſusfructus, in action. 6. Claſſ. 3. Spieg.

VTI & Abuti ſic differunt. Vtimur, inquit Boetius ijs rebus, quæ nobis vtentibus permanent: ijs autem abutimur, quæ nobis vtentibus pereunt. Cicero in Topic. Nō debet ea mulier cui vir vſumfructum bonorum ſuorum legauit, cellis vinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad ſe pertinere: Vſus enim, non abuſus relictus eſt. Itaque quarum rerum vſus ſeparari ab eorum corporibus non poteſt, earum vſus conſtitui non poteſt, l.2. ff.de vſufruct. earum rer. quæ vſ. veluti vini, frumenti, olei, pecuniæ, &c. Donat. in Andr. Vtimur, inquit, fructibus rei, quæ ab amantibus ſaluo vſu nobis ſubminiſtratur: Abutimur, quando deperdimus & rem & fructum. nam vſui eſt ager. domus: Abuſui vinum, oleum, & cætera huiuſmodi. Hæc.

VTI via populi, Cice.dixit, pro populi more cuiuſlibet ſententiæ, ſine vllo iudicio aſſentiri: & numero vocum potiùs, quàm veritati operam dare.

VTI pro viuere à Latinis vſurpatur. Terēt.in Adelph.

> *Siquidem porrò Mitio, Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu dederis, vnde vtatur: reddet tibi citò, &c.*

Dixit Terent. Vnde vtatur, pro vnde viuat, ſicut Donatus hunc locum interpretatur. Brechæus in l.in l. cenſoria.ff.de verb.& rer.ſign.

VTILE, quo vtimur, quod nobis confert.

VTILE, quod rem meliorem facit, & deteriorem eſſe nō ſinit, l.quod dicitur.§.fi.ff.de impenſ. in res dot.fact. cum ſeq.l.impenſæ.de verb.ſign.Sp.

VTILE eſt, rem iuſto precio habere poſſe, l.ſi cui fundus.de leg.2.

VTILE, niſi & honeſtum ſit, non appellandū, per tex. & glo.ab Alberico indicatam.

VTILE tempus. Vide, Tempus continuum.

VTILES actiones dicuntur, quæ contra iuris ſtricti rationem, vtilitatis, id eſt, æquitatis cauſa conceduntur: indeq́ue nomen inuenerunt. Veluti actio à Prætore conſtituta eſt aduerſus eos, qui ſeruum alienum corruperint, in duplum quanti ea res erit. quærebatur an ſi quis filium filiamve familias corruperit, ea actio dari poſſit. Reſpondetur, vtilem dandam eſſe: in qua officio iudicis æſtimabitur, quanti noſtra interſit, l.vt tantum, 14.ff.de ſer.corrupt. Hinc Pomponius l. quia actionum, 11. de præſcript.verb. Supplet Prætor in lege Aquilia, quod ei deeſt, reddendo actiones in factum accommodatas legi Aquiliæ, Idq́ue vtilitas eius legis exigit. Hinc vtilitas ſtricto iuri opponitur à Paulo, l.ſeruitutes, 20.ff. de ſeruit.vrb. & ab Vlpia.l.ſi longius, 19.in fin.ff.de iud. Hotom.

VTILIS actio autem multis modis accipitur. Primò, vtilis actio appellatur directa, quæ defectu nominatæ actiōis ex bono & æquo datur. Cuiuſmodi eſt actio præſcriptis verbis, l.cū mota.C.de tranſac.l.quoties.l.quia. ff.de præſcr.verb. Vnde ex vtilitate aliquid conceſſum dicimus, id eſt, ex æquitate, rigore iuris non obſeruato, l.iuſto.§.pen.ff.de vſuca.l.peregrè.§.quæſitum.ff.de acquir.poſſeſſ. Secundò actio vtilis reſpectu directę ad diuerſa competentis vocatur, ſecūdùm Bar.in l.1.de actiō. talis eſt in rem actio competens emphyteutæ ratione vtilis dominij, l.1.in fi.ff.ſi ager vect. nam dominus directam in rem habet pro directo dominio. mallem dixiſſet Bar. hanc vtilem ad eandem rem competere reſpectū diuerſi iuris: ſi modò actio conceſſa emphyteutæ vtilis dicenda eſt. Tertiò vtilis datur ex mente legis: directà verò ex verbis ipſis, & ſic differunt, vt κατὰ ῥητὸν & διάνοιαν, l. fraus.ff.de legib.facit, l.pen.ff. ſi quad. paup.fec.l.fin.C. ad l.Aquil.l.curatoris.C.de neg.geſt. Enimuerò reijcienda eſſe videtur Bartoli & ſequacium opinio, quę vtilem quandoq; contra verba & mentem legis inuenerunt, in l.quoties.C.de donat. quæ ſub mod. vbi donauit Aelius Seio centum. vt poſt annum Titio reſtitueret, ſi hoc non eſt ſtipulatus Titius, nulla ei ſtricto iure, parta eſt actio: ſed donatori condictio ob cauſam ad repetēdum donata, quaſi cauſa non ſecuta. Sed tamen benigni iuris interpretatione, Titio vtilis actio permittitur iuxta Aelij donatoris voluntatem. Forcatulus dicit nuſquàm videre hic vtilem actionem aduerſus legis ſententiam, cùm magis benigni iuris interpretatione concedatur. qui legem interpretatur, quod intus eſt in lege exquirit, & relicto cortice verborum ſententiam accipit, vt d.l. fraus. ff.de legib. Forcat. in Necyom.dial.63.in prin.

VTILES dies dicuntur, quibus experiundi & iudicis adeundi poteſtas eſt, l.3.in fin.ff.de accuſat.l.6.ff.quæ in fraud.credit.l.10.ff.ad Turpil.l.55.ff.de ædil.edict. Vtiles autem dies, interdum (quod in his quę decretum exigunt, ſeruatur) ſeſſionum accipiuntur: quibus ſcilicet Prætor pro tribunali ſederit, & poſtulationibus dederit reſponſum. In his verò quæ de plano expediri poſſunt, vtiles ſunt, quicunq; dies, quibus Prætor ſui copiā in publico, vel adeuntib. ſe fecerit, l.2.ff. quis ordo in bon.poſſ.§ vlt.Inſt.de bon.poſſeſſ.

Ita vtilem annum accipimus, ex diebus vtilibus, id eſt, quibus experiundi poteſtas fuerit, conſtantē, l.1.§.1.

VVLGAREM mulierem, in l. si vxor. ff. de adult. Accurs. meretricem intellexit: quod Alciato durum videtur: vulgarem intelligens, ex aduenticio vulgo, non ex ciue Romana lib. 2. Parerg. Spiegel.

VVLGARES artes, quæ vulgò mechanicæ dicuntur.

VVLGARIA opponuntur his, quæ in precio sunt l. 3. ff. de. supell. leg. vt vulgaria tentoria l. quidam. §. parietem. ff. de seruit. rust. præd. Sp.

VVLGARIA nomina, pro vsitatis l. 2. de præscript. verb.

VVLGARIA tectoria, apud Proculum d. l. quidam Hyberus nomine. in fin. ff. de seruit. vrban. præd. Lege, Structile. Spieg.

VVLGARIA vasa, Iurisconf. definit, quæ non sunt proprio loco attributa l. supellectili. de supell. leg. Sp. Et, Vulgaria verba, ordinaria, & cautione de rato habendo comprehendi solita, in l. 3. ff. rat. rem hab. Et, vulgaris cautio legatorum, quæ legatorum in diem, vel sub conditione relictorum nomine vulgo interponi solet in l. 114. §. ijdem principes. ff. de l. 1. tit. vt lega. seu fideic. nom. cau. Briss.

Sic vulgari modo legatorum dies proferri dicitur in l. 4. ff. de dote [illegible] qui ea clausula prorogatur, quæ refertur in l. 30. ff. de leg. 1.

VVLGARI modo legari vxori dicitur quod vsitato modo legatur. in l. 108. ff. de leg. 1. Briss.

VVLGARIS amicitia, quæ ex leui noticia contingit, & inter improbos quoq; plerunque est. vt colligitur ex Paul. in l. latæ culpæ. de verbor. sig. Est & alia Amicitia, quam Paulus in d. l. describit: de qua proditum est, Leges accipiendas esse, quæ causa amicitiæ aliquid indulgent, vel vetant l. sciendum. §. si alicuius. ff. de legation. Spieg.

VVLGARIS exceptio rei iudicatę l. 3. ff. de popularibus actio. Briss.

VVLGARIS persona, leuis: ea honestæ personæ ab Vlp. opponitur, in l. legitimos de legit. tut.

VVLGARIS, quot modis in iure sumatur, exponit Bartol. l. in l. 1. ff. de vulg. & pupil.

VVLGARIS substitutio potest videri dicta, quæ ex l. 12. tab. descendit, nisi cui magis placeat, inde dicta quòd à quolibet testatore, & cuicunq; hæredi scripto fieri possit. Nam & in vulgarem casum factam substitutionem dixit Mod. in l. 4. §. 1. ff. de vulg. & pup. Briss.

VVLGARIS vxor quæ dicatur, Budæus & Alciatus eruditissimi viri disputant. Ego nusquam hoc vxoris genus me legisse memini. nam Vlpiani verba in l. 13. §. 1. ff. de adult. quibus vxor vulgaris appellari putatur, aliud [illegible] ad [illegible] ad [illegible] rem, quod subauditur, referendum est. vt sit sensus [illegible] quis vulgarem mulierem. id est, quæ vulgò ex corpore quæstum facit, vxorem duxerit: potest in ea vindicare adulterium: si tamen eo mortuo rursus ad ingenium redeat, impunè vt in vulgari ac publica meretrice libido versabitur. Et hæc ipsa species refertur apud Scæuolam in l. 7. ff. de grad. & adfin. vbi ait Priuignum etiam dici, qui vulgò conceptus ex ea natus est quæ postea mihi nupsit. Hotom.

VVLGO concipere & vulgò parere accipimus eam, quæ vulgo & passim sui copiam facit l. 5. vers. nec interest. ff. de stat. hom. l. 5. ff. de in ius voc. l. 4. §. cognationis. ff. de gradib. & adfin. l. 22. C. de adulter. l. 77. §. mater. ff. de leg. 2. Briss.

VVLGO quæsiti dicuntur, qui passim & σποράδην, & incerto patre concepti sunt, qui & spurij vocantur l. 19. ff. de statu hom. l. 4. in fin. ff. de in ius voc. l. 18. ff. de bon. libert. l. 5. §. 1. ff. de liber. adgnosc. l. 16. §. penult. ff. de his quę vtdig. l. 1. §. sed & vulgo. ff. ad Tertyllia. l. 1. ff. ad municipal. Caius lib. 1. Instit. tit. 5. Modestin. autem vulgò conceptos definit, qui patrem demonstrare nõ possunt: vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet l. 13. ff. de statu hom. Briss.

VVLGO autem quæsiti, ex iustis nuptijs quæsitis opponuntur l. 2. ff. ad Tertylli. l. 18. ff. de bonis libert. d. l. 5. Brisson.

VVLGVS, multitudo ignobilior. Instit. de rer. diuis. §. hoc amplius.

VVLNVS, est hians patensque apertura, corporis ictu aliquò inflicta. Vide Bartol. in l. si seruus. §. si factum. ff. ad leg. Aquil. & in l. lex Cornelia. §. 1. de iniur. Spieg.

VVLNVS lethale præsumitur, si vulneratus intra triduum mortuus fuerit. Bart. cum alijs probat. in l. vlt. in fin. ff. de sicar.

VVLNVS mortiferum infligere. Iulianus: Igitur si quis seruo mortiferum vulnus inflixerit, eundemque alius ex interuallo ita percusserit, vt maturius interficeretur, quàm ex priore vulnere moriturus fuerat: statuendum est, vtrumque eorum lege Aquilia teneri. Spieg.

VVLNVSCVLVM l. 1. §. proinde. ff. de ædil. edict. Hinc.

VVLNERE vita excedere, apud Iulianum, in l. si ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. Item.

VVLNERARIVS, substantiuè, qui vulnera sanat & curat. Item

VVLNERATIO, ipse vulnerandi actus, num prius accipienda, quamuis repellatur, Interpretes controuertunt. Sunt qui fuga potius, quàm vim propellendo, salutem esse petendam confirment. Vide Salomonium, in l. vt vim, vbi non vulgaria tractat, vltra Doctorum traditiones. Sp.

VVLT, an significet liberam voluntatẽ, differit Bart. in l. Luc. Titius. ff. fideicom. lib.

VVLTVOSI, dicuntur Tristibundi, Indignabundi, corrugata fronte. Apuleius lib 3. Metamorphoseon: Fotis mea dominæ suæ cubitu procurato, sui longe dissimilis aduenit, non ex læta facie nec sermone dicaculo sed vultuoso, frontem rugis insurgentibus adsæuerebat. Io. Bapt. in comment. epist. Sidon. Apollina. ad Montium lib. 1.

VVLTVS, à mente fingitur, vt ait Cic. li. Tusc. Quæst. 3. estque vultus, vt idem in Pisonem ait, sermo quidam mentis tacitus. Extat apud Spec. tit. de aduoc. §. 5. vulgatus versiculus:

Vultus talis erit, qualia mente gerit.

VVLTVS nullo in animante esse, præter hominem, potest: cuius vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Autor Cicero de Legib. lib. 1. Vide Spec. tit. de aduocat §. 5. & 1. parte tit. de teste. §. 7. Sp.

VVLTV recto l. sacril C. de diuers. rescript.

VVLTVS sacri. C. publ. lætit. l. 1. lib. 12.

VVLTVRES, metaphora vulgata, appellantur captatores testamentorum, & hæredipetæ.

VVLVA; Latinis non est obscœna vox, non magis quàm matrix, qua concipitur fœtus: quæ cũ destituitur vi attrahẽdi ac retinendi semen, sterilescit mulier. Nec est, vt indoctum vulgus accipit, pudendum muliebre. Vlp. de ædil. edict. Quæritur, inquit, de ea muliere, quæ semper mortuos parit, an morbosa sit. Sabinus, si vuluæ vitio hoc contingat, morbosam esse ait. Vide Roterod. in Annotat. ad cap. 4. epis. ad Rom. Sp.

V X

VXOR est, quæ in matrimonium conuenit. conuenit autem duobus modis: aut coemptione, aut vsu. nam cõfarreationem, quæ propria Pontificum erat, [illegible]to. Coemptione, cùm vir & fœmina se inuicem emebant: vt Seruius scribit in illud Virgilij:

Teque sibi generum Thetys emat omnibus vndis.

Veteri autem Romanorum lege, vt Varro scriptum reliquit, nubentes mulieres tres ad virum asses ferre solebant: atq; vnum. quidem quem in manu tenebant, tanquam emendi caussa marito dare. alium quẽ in pede habebant, in foro larium familiarium ponere. tertium in sacciperio cũ condidissent, compito vicinali solebãt resignare. Hinc eueniebat, vt mulier quidẽ in manu mancipioque mariti esset, aut eius cuius in manu mancipioque maritus erat, suaq; illi hæres fieret: quemadmodum

XENIA vocabantur munuscula quæ à prouincialibus rectoribus prouinciarum offerebantur. l. 6. ff. de offic. proconf. l. vn. ne damna prouincial. infligant. in C. Theo. Briss.

XENIUM, munus quod hospitibus datur: ξένος enim hospes dicitur. Vlpi. de offic. Procos. l. solent. Non, inquit, in totum xenijs abstinere debet Procos. Et paulo pòst: Quantum ad xenia pertinet, vetus prouerbium est. Nebr.

XENIUM capere est locum in quem diuertas, à magistratibus impetrare, vbi diuersoria minus suppetãt.

XENODOCHIUM: siue mauis xenodocium, siue h. dictio Græca est: de qua meminit Imperator in l. omnia priuil. & in l. omnes. §. priuilegijs. C. de episc. & cle. & in l. illud. §. si quis vero. C. de sacr. sanct. eccles. & significat locum, in quo peregrini pauperes recipiuntur. vt etiam sensit glossator ibi dictum ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι ξένους. Alio nomine Xenon appellatur. de quo in l. si quis ad declinandum. §. vbi autem. & §. si autem ampliores. C. de episco. & cleri. & in l. penulti. in princip. C. de sacrosanct. eccles. & in Auth. de alie. & emphyt. §. emphyteusis verò.

De xenodochio meminit etiam Specul. in tit. de instrumen. edit. §. nunc vero aliqua. versicu. 62. & mentio habetur apud Can. in c. de xenodochijs. extrà de relig. domibus. & in c. non est putanda. in quæstio. 1. & in c. per literas. de præbendis. Cott.

XENONES, pro xenodochijs capimus. C. de sacros. eccl. qua in parte nominantur, sed corruptè gerontocomia, brephotrophia, ptochotrophia. Sp.

XENOPAROCHUS, id est qui publicè munera hospitibus contribuit. ξένος, hospes: πάροχος, dator est, seu tributor. Arcad. tit. de muner. l. munerum. Tabularij, inquit, vel xenoparochi, vt in quibusdam ciuitatibus. Nebriss.

XEROLOPHUM, locus Constantinopoli celebris. Iustin. 4. Instit. tit. de pub. iudic. Admonet nos, inquit, epigramma in xerolopho scriptum Nebriss. Sed hoc vocabulum, quod Alciat. putat adulterinum apud Iustinian. loco iam citato, pro tumulo à Suida ponitur, ex congestis lapidibus facto. Tripodes in eo fuisse, in quibus Epigrammata scribi solerent, Priscianus auctor est lib. 1. sub tit. de Accidentibus literæ, fol. 7. Spi. ξηρόλοφος aridus tumulus. ἀπὸ τοῦ ξηρὸς καὶ λόφος. De hac dictione vide etiam Appellum, in membro de actionibus. & Balduin. in comment. super instit. Iustin. lib. 4.

χρῆσις, id est vsus. Vlpi. Sed si χρῆσις, ait, sit relicta, an vsus sit, videndum l. si habitatio. §. 1. ff. de vsu & habit. Spieg.

[illegible] in Alexandria frumento suscipiendo & [illegible] præfectus est, qualem & apud Opuntios fuisse Plutarchus refert in Hellenicis. Cuia. ad l. 1. de frument. Alexandr. C. lib. 11.

χρύσαμμος est Balluca, vt Tribonianus exposuit, quæ nuper effossa est è terra. Sed ad 2. Græci 56. Βασιλικῶν titu. 2. [illegible] τὸ χρυσάμμου [illegible]. Pollux. [illegible] χρυσῖτιν ψάμμον vocat. Cuiacius ad l. 1. de metallarijs & metallis. C. d. lib. 11.

X Y

ξύλον lignum l. ligni. §. lignorum. ff. de leg. 3.

ξυληγοὶ naues lignorum vectrices ibidem.

ξύλα καύσιμα ligna coctilia interprete L. Baifio libel. de re vestiar. cap. 21. Prat.

XYLOCINNAMOMI de quo in l vlti. §. species. ff. de publican. fit mentio. Dioscorides lib. 1. diuersam facit speciem à cinnamomo: esseque lignosum cinnamomum tradit, quod sarmenta longa, robustaque ferat, & odore sit longe cinnamomo inferiori: Meminit & Plinius lib. 12. cap. 19. Briss.

XYSTICI, à Xysto. Xystus autem & Xystum, cum apud Græcos idem significent, apud Latinos tamen nonnihil habere discriminis docuit Gulielmus Philander in Anno. in Vitruuium. Nam Xystos, inquit, Latini vocant porticus tectas, vbi athletæ per hyemem exercebantur: Xysta autem subdiales ambulationes, vbi sudo cœlo suas exercebant palæstras. Vide Vitruuium lib. 5. cap. 11. & lib. 6. cap. 10. Xystici autem dicuntur certatores, qui in Xystis exercentur. Vlpi. l. 4. ff. de his qui not: Et generaliter ita omnes opinantur, & vtile videtur, vt neque thumelici, neque Xystici, neque agitatores, cæteraque eorum ministeria, qui certaminibus sacris deseruiunt, ignominiosi habeantur. Hot.

XYSTICI, & Thymelici. de quibus meminit Vlpi. in l. athletas. in princip. in tit. de his, qui notantur infami. qui sint, pluries incidit dubitati. Ideo sciẽdum est, Xysticos pugiles dictos, vel ex eo quod in xystis & longis porticibus exercebantur. vel quòd hastis decernerent, à Græco verbo ξυστὸν quod hastam significat. quare Xysticos, ludiones, quod hastis depugnarent, velut gladiatores: & xystarchas, qui gymnasio præessent, nuncuparunt. Thymelici autem, eiusdem generis pugiones, seu histriones fuerunt habiti: quia Græci histrionicam θυμέλην nuncupãt. & ideo apud Vlpianum xystici & thymelici inter eos athletas connumerantur, qui in theatrum prodibant, ad edendas in scena operas. & quia virtutis gratia hoc faciebant, inter ignominiosos nõ sunt habiti. de quibus plura scripsit Alexander Genialium lib. 3. ca. 9. vbi etiam de pancratiastis, & alijs luctatorib: tradit: & de pancratio etiam Vlpi. Cor.

Y

YCONOMUS, vide Oeconomus. Nam sic legendum Alciat. lib. 1. Prætermissor.

ὑπέρθεσις dilatio Græcis interpretibus l. sciendum. ff. de verb. oblig. Prat.

ὑπηρεσία [illegible] l. 6. ff. de excus. tut. prouinciale munus: Anto. Augustino interprete. Adde Cuiac. ad l. 6. §. Grãmatici. ff. de excusat.

Υπόβολον est incremẽtum dotis, vel quod mortuo marito vxori superstiti redditur supra dotem, ἀπὸ τοῦ ὑποβάλλειν, quod est maiori rei vel summæ minorem adijcere. Græci aliàs reddidere dimidiam, aliàs tertiam, nisi aliud conuentum fuisset. Moribus Tolosanorum redditur hodie dimidia, vt si 100. sint in dote, 150. Est apud Harmenopulum lib. 4. definitio hypoboli valdè deprauata. Verba eius hæc sunt: [illegible] Sed legendum [illegible] Nã vt quæ in Harmenopulo sub eo titulo περὶ ὑποβόλου sequũtur, apertè demonstrant, nõ mortua vxore, sed mortuo marito, hypobolo locus est. Quod & ijs verbis adnotatum reperi in Harmenopulo Bibliothecæ regiæ [illegible] Confirmatur ijs quæ de hypobolo scripsit Georgius Phobenus hoc modo: [illegible]

Et Demetrius Cartophylax Archiepiscopus Bulgariæ, quem librum habet Pet. Faber vir nunquam satis laudatus, quæst. 55. [illegible] Cuiac. Obseru. & emenda: lib. 5. ca. 4. prope finem.

Υποβολιμαῖος dicitur puer tã suppositicius quàm spurius & adulterio natus Conn. lib. 2. cap. 22. nu. 1.

Υβρις verbum est polysemum. Propriè autem significat insolentem quandam & confidentem contumeliã: Apud Aeschinem ὑβρίζειν est stupro contaminare. Apud Aristophanem in Ranis ὕβρις significat quod idẽ auctor alio loco ait πολλὴν τρυφὴν, delicias nimias, quibus scilicet insolescimus & efferimur ad inferẽdam iniuriam contumeliamque, Balduinus in comment. super Instit. Iustin. lib. 4. tit. de iniurijs.

Υποθήκη, & Hypothecaria. Hypomnematographi, vide suprà H. lit. 8. Prat.

Υπομνηματοφύλακες à Græcis appellãtur, qui Actuarij nu- mero

meri totius rationes tractant. Cuiac.ad l.5.de erogatione militaris annonæ. C.lib.12.

ὑπομνηματογράφος à Strabone inter magistratus ciuitatis Alexandrinæ numeratur libr.17. qui Latinè dici potest Commentariensis. Cuiac.ad l.59.de decurionibus. C.lib.10.

Z

ZANI, vel potius Tzani, populi, vt Viglius legendum esse annotauit, quod & Alci.probat, à veteribus Sanni vocati sunt, prius tamen & Macrones dicti, primùm sub imperio Iustiniani victi, in formam prouinciæ sunt redacti, vt scribit Agath.lib.5. Fit corũ mẽtio in Nouel.prima consti.dé hær.& Falci.Sp.

ZEA genus frumenti, Langobardico vocabulo ab Accursio sæpe appellatur spelta. vide l.triticum.ff.de verbo.oblig.Sp. Adde Cuiac.ibid.

ZELOTYPIA definitur à Chrysippo ægritudo animi, ex eo proueniẽs quòd timeas, ne adsit alteri, quòd cum nemine velis habere commune. *Zelotypiæ* spiritu vexatus vir cum suspectam vxorem de adulterio habet, quomodo agere possit, docet Moses in Numeris. Spieg.

ZELI nomine significatur & æmulatio, quæ est, secundum Ciceronem, ægritudo si eo, quod cõcupierit, alius potiatur, ipse careat: In sacris verò literis affect⁹ ille ita nominatur qui oritur ex commistione indignationis, quæ est de bono indigni: & misericordia, quæ est de malo indigni. Tametsi *Zeli* nomine, quidam rapiantur *Zelo* imperito, & imprudenti: cuius ad Rom. meminit D.Paulus. Vide Ludouic.Viuem de Anima li.3.tit.de Indignatione.Spieg. Fuit autem olim & factio quædam Iudæorum quæ sibi imposuit *Zelotarum* nomen, tanquam acerrimis assertoribus & defensoribus legitimarum obseruationum. Ioach.Camerar.

Ζῆλος dictio Græca est, ardorem quendam animi & contentionem mentis ostendens ἀπὸ τοῦ ζέειν vt videtur, id est à feruẽdo, estq; τῶν μέσων non minus laudatæ & iustæ affectionis significatiua, quàm prauæ & improbæ æmulationis. Sed pauci è Latinis apud veteres ea (quod sciam) vtuntur. Curt.lib.3 ὑπαστῶν cap.3.

ZELVS propriè nostris est viri amor in vxorem.2.q.1.can.si peccauerit, in fin. Dicitur & *Zelus* affectus ille. Olden.

ZETA, locus erat vnius cubiculi capax, solem hybernum spectans: ita constructum, vt per heliocaminũ vaporem acciperet. Alex.Neapol.Gen.dier.lib.5.cap.5. Super hac dictione quid compererit Catanæus, refert pluribus in Commen.ad 2.lib.Plinian.Epist.Old.

ZEVGMATIS genus est, quando aduersus res præcedẽtes, neutro adiectiuo omnes terminamus. vt cum dicimus, Vxori vestem, ornamenta, mundum, aurum, argentum, quod eius causa paratum esset, omne lego: intelligitur legata etiam vestis, eius causa non parata. l.hæres.§.vxori.de leg.3.Sp.

Ζεία Latinè Fax dicitur. Connan.lib.8.ca.3.nu.2.

ZEVXIPPI porticus. in l.18.C.de operib.pub. In descriptione vrbis Constantinopolitanæ, cuius incertus est auctor, Thermæ *Zeuxippi* in secunda regione ponuntur. Zonaras Tom.3.in Iustin. Καὶ τὸ Ζευξίππου λουτρὸν, τὸ λεγόμενον Ζεύξιππος. Et in Philippico, Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ζευξίππου μετὰ τὸν ἀγῶνα λεγόμενος λουτρῷ. Briss.

ζημία in legibus Solonis apud Demosthenem & Plutarchum, pœna & ad mortem, & ad aliud pœnæ genus pertinet. Prat.

ζημιοῦν & ζημιοῦσθαι in eisdem apud eosdem pœnam infligere, & irrogare mulctam. Prat. Cuiacius, tamen obseruat. lib.6.ca.25. negat ζημιοῦν idem esse quod pœnam seu mortem infligere, sed tantum mulctam infligere significare ostendit, idque probat auctoritate Gellij qui similiter multare non necare, dixit.

ZINGIBERI in l.vlt.§.species.ff. de publi.imitatione Græcæ scripturæ. Nam Græcis ζιγγίβερις dicitur, estque, interprete Suida, εἶδος ἀρώματος. De quo videndus est Dioscorid.lib.2.& Plin.lib.12.ca.7.Briss.

ZONA, cingulum duplex, pecuniæ quam aliquãdiu conseruare volumus, gestandæ idoneum. Vlpi.l.6.ff.de bo.damnat. Nec si Zonam circa se habuerit, protinus aliquis vindicare debebit. Gracchus apud Gellium lib.15.ca.12. Itaq; Quirites, quum Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Hot. Cæterùm zonæ appellatione quid intelligatur, veteribus relatum à Rhod.lib.lect.antiq. 22.cap.19. Spieg.& Old.

ζωόφυτα dicuntur, quæ mediam naturam inter sensibilia & vegetabilia habent. vt ostrea, spõgiæ, & similia inter animalia. Nos fortè, inquit Budæus, Plantamines dicere possumus, vel Plantaminalia.

Ζωωτὰ petia dicuntur, animalium figuris intexta.

ZOXENI operarij, qui in diem viuunt. παρὰ τὸ ζῆν, καὶ ξενίζειν, quod viuere significat in hospitijs. ipsi autẽ operarij, qui in aquæductib. laborabant, Silicarij dicuntur. Alci.in l.ad reparationem.C.de aquæductib.li.11.Old.

ZYGOCEPHALA, significant iumentorum capita iugo illigata. Iustin. tamen in Nouell. iuxta editionem Haloandrinam de offic.præsid. Constitut.17.§.compelles etiam. vsurpauit hoc vocabulum, pro quod iuncti boues vno die exarare possunt. vt Iugerum appellatio apud Varronem, & alios. Old.

ZYGOSTATAE, qui examini ponderum præfecti sunt. Horum iudicio Paul.Castrẽ.censuit, eatenus liberari debitum, quatenus de liquato ære, reliquum argẽti supererit creditori. l.fin.C.de pond.lib.10. Qua de re latius disserit Alci.in l.2.ff.si cert.pet.Oldẽ. Hinc *Zygosticam* fidẽ Alciatus appellauit fidem plenariam & examinatam ideo, quod *Zygostica* libra sit publice in ciuitatibus suspensa: Hinc Ζυγοστάται lib.38. Βασιλικῶν, vt testatur Cuiac.l.7.§.Grammatici.ff de excusat. dicuntur ponderatores & libripendes.

ZYTHVM, potus est, quem è frugibus excogitauit Aegyptus. Vlpian.tit.de trit.& vino leg.l.si quis zythũ, inquit, & cætera pro hominum affectione. Ant.Nebris. Olden.

ZYTHVS vini appellatione non continetur, secundum Vlpi. in si quis vinum.ff.de vin.trit. oleoque leg. & ex frugib. præparatur apud Aegyptios, vt ait Colũ. vel ex ordeo, secundum Suidam. in Hispania verò Cerea appellatur. de qua, secund[illegible]liquos, sensit etiam Vlp.in ea l.si quis vinum. quibus non assentio, propter ea quæ scripsi suprà in verbo, Camum, adhærendo lectioni antiquæ, quæ vera est. Strabo lib.3.de Lusitanis loquens: Montani (inquit) homines duabus anni partibus querna vescuntur glande: quam cum siccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponunt. Hordeaceo vtuntur vino. nam è vite inopia summa laborant. Cott.

ZYZANIA, adulterina semina, quæ frugib. sæpe miscentur. In Sacris literis quidam zizania interpretantur sectas & hæreses: atque inde colligunt, non esse potestatis ciuilis hereticos supplicijs adficere. inter quos Augustinus ipse se fuisse fatetur. Verùm postea re ipsa, & certis demonstrationibus se adactum dicit, vt hac opinione cederet. Spieg.

FINIS.

LAVS DEO SEMPER.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud Ioannem Gymnicum, ſub Monocerote.
Anno M. D. XCIII.

DISCITE IUSTICIAM MONITI